Иван Клајн • Милан Шипка

ВЕЛИКИ РЕЧНИК СТРАНИХ РЕЧИ И ИЗРАЗА

БИБЛИОТЕКА РЕЧНИЦИ

Књига 1

Иван Клајн • Милан Шипка

ВЕЛИКИ РЕЧНИК СТРАНИХ РЕЧИ И ИЗРАЗА

Рецензенти:
проф. др МИЛОРАД РАДОВАНОВИЋ, дописни члан САНУ
проф. др БОГДАН Л. ДАБИЋ

Издавач
ПРОМЕТЕЈ
Трг Марије Трандафил 11, Нови Сад

Дирекрор и уредник
ЗОРАН КОЛУНЏИЈА

Електронска обрада и прелом
ДАВОР ПАЛЧИЋ

Корице и графичка опрема
ЛАСЛО КАПИТАЊ

Технички уредник
СИБИН СЛАВКОВИЋ

Штампа
КУЛТУРА, Бачки Петровац

Тираж
5000 примерака

Нови Сад, 2006

Покровитељ издања: Извршно веће АП Војводине

ИВАН КЛАЈН • МИЛАН ШИПКА

ВЕЛИКИ РЕЧНИК СТРАНИХ РЕЧИ И ИЗРАЗА

ПРОМЕТЕЈ

САРАДНИЦИ

Консултанти:

проф. др Даринка Гортан-Премк
проф. др Александар Лома, дописни члан САНУ
проф. др Данко Шипка, ред. проф. славистике, Arizona State University (САД)

Сарадници за примарну обраду грађе:

др Јован Ајдуковић, мр Јелена Ајџиновић, Биљана Бабић, мр Исидора Бјелаковић, Ивана Бојовић, мр Гордана Бурсаћ, мр Наташа Вуловић, мр Мирјана Гочанин, мр Наташа Драгин, Татјана Пивнички-Дринић, др Радмила Жугић, мр Драгана Китановић, Александра Коларић, мр Ивана Коњик, мр Марија Милосављевић, мр Драгана Радовановић, др Срето Танасић, Звездана Шелмић, мр Гордана Штрбац (дефиниције значења), Алма Оташевић и др Ђорђе Оташевић (етимологије), др Зоран Миливојевић (терминологија из психологије и психијатрије), Ангелина Чанковић-Поповић (сакрална православна терминологија), Предраг Рајић (међународне латиничне скраћенице), Давор Палчић (Прилози: мерне јединице).

Научни секретар пројекта, координатор примарне обраде и обрађивач нових речи:

др Ђорђе Оташевић

Стручно-техничка помоћ:

Предраг Ковачевић, Борка Колунџија, Бранислав Кордић, Слађана Новаковић

Речник је израђен у оквиру пројекта ИК „ПРОМЕТЕЈ“ Нови Сад, уз делимичну финансијску подршку Извршног већа Војводине и Министарства културе и медија Србије.

ц Издавачка кућа „ПРОМЕТЕЈ“, Нови Сад

С А Д Р Ж А Ј

ПРЕДГОВОР 7

I. У В О Д 9
Уводне напомене 9
Упутства за коришћење 22
Извори грађе 27
Скраћенице 30
Знакови 33
Страни афикси и афиксоиди за творбу речи 33
Префикси и префиксоиди 33
Суфикси и суфиксоиди 44

II. Р Е Ч Н И К 51
ПРВИ ДЕО: Адаптиране речи и изрази 53
ДРУГИ ДЕО: Изворни изрази, изреке и скраћенице 1493
1. Изворни изрази и изреке 1493
2. Међународне (латиничке) скраћенице 1595

III. П Р И Л О З И 1627
Законске мерне јединице 1629
Правила употребе и писања мерних јединица и физичких величина . 1638
Мерне јединице које нису у SI систему 1639
Периодични систем елемената 1642

ПРЕДГОВОР

Овај речник резултат је интензивног троипогодишњег рада аутора и сарадника окупљених на пројекту заснованом у ИК „Прометеј“ Нови Сад 2003. године. У току рада настојали смо да остваримо двоструку намену књиге: прво, да широком кругу корисника у различитим областима друштвеног живота, пре свега онима у школству, науци, култури, администрацији и информативним медијима, послужи као богат, савремен и поуздан извор информација о изговору, писању, пореклу, значењу и употреби страних речи, и, друго, да својим садржајем и начином обраде допринесе даљем проучавању страних лексичких наноса у српском језику. С обзиром на такву намену, израда *Великог речника страних речи и израза* захтевала је обављање низа сложених стручних операција, почев од критичког претреса постојећих речника те врсте у нас, уз исправљање њихових бројних пропуста, заблуда и грешака у избору лексема за обраду, етимологијама и дефиницијама значења, посебно у Вујаклијином *Лексикону страних речи и израза*, преко утврђивања обухватног и функционалног алфабетара, до саме обраде одабраних лексема у складу са савременим лексикографским принципима. У том мукотрпном послу наилазили смо на многе тешкоће, углавном због недостатка претходних стручних елаборација, тако да смо искрсле проблеме морали решавати „у ходу“ како би се већ у првом издању задовољили практични и научни критеријуми утврђени на почетку рада. И поред тих напора, остало је, због кратког времена за тако обиман посао, још доста тога што тек треба да се истражи и реши, па се стога уз друго, проширено издање (за две или три године) предвиђа објављивање аналитичке монографије *Стране речи,* а у међувремену и већег броја расправа и чланака у лингвистичким часописима о страним лексичким наносима у српском језику. Тако ће се наш рад наставити у два правца: (1) допуњавања Речника новом грађом и (2) свестраног проучавања статуса и употребе страних речи у српском језику, што ће, надамо се, допринети и побољшању функционалне и научне вредности овог приручника.

У реализацији овог пројекта учествовао је већи број сарадника: консултаната, помоћних обрађивача етимологија и дефиниција значења, стручно-техничких помагача и других. Свима њима изражавамо захвалност за помоћ у раду. Посебну захвалност дугујемо консултантима: проф. др Даринки Гортан-Премк, проф. др Александру Ломи и проф. др Данку Шипки, који су нам својим драгоценим саветима помогли у конципирању Речника и решавању лексикографских проблема у његовој изради, а проф. др Даринка Гортан-Премк и у коначном обликовању текста, као и др Ђорђу Оташевићу, координатору примарне обраде и научном секретару пројекта, који је уложио доста труда да се послови на пројекту обаве квалитетно и у планираним роковима, а уз то је и сам учествовао у примарној обради етимологија и обрадио знатан број нових речи. Захваљујемо и проф. др Дарку Танасковићу, који нам је помогао у објашњавању неких специфичних оријентализама и тиме допринео да дате информације буду комплетније и поузданије. Од велике користи у завршној фази рада биле су нам примедбе и сугестије рецензената: проф. др Милорада Радовановића и проф. др Богдана Л. Дабића, за побољшање текста, па и њима дугујемо велику захвалност.

Треба на крају истаћи да је иницијатива за израду овога речника потекла од господина Зорана Колунџије, директора ИК „Прометеј“ из Новог Сада, који је обезбедио финансијско праћење реализације целокупног пројекта и у току рада давао ауторима свесрдну подршку и пружао техничку помоћ кад год је то затребало, за шта му и овом приликом најсрдачније захваљујемо. Унапред захваљујемо за поверење и корисницима приручника, посебно онима који буду осетили потребу да нам се јаве са својим критичким примедбама или предлозима за обогаћивање садржаја и усавршавање начина обраде у новим издањима, јер речи из других језика, данас понајвише из енглеског, непрестано нам стижу, па их је потребно свакодневно бележити и стручно обрађивати. Због тога је овај речник отворена књига, као што смо и ми у том погледу отворени за живу сарадњу са корисницима, спремни да им изађемо у сусрет и олакшамо сналажење у разумевању и употреби страних речи у нашем језику.

У Београду, 1. септембра 2006.

Аутори

I. УВОД

УВОДНЕ НАПОМЕНЕ

0. Предајући ово дело заинтересованим корисницима и културној јавности, осећамо обавезу да кажемо нешто више о потреби израде и издавања речника страних речи уопште, затим о основним разлозима за израду овога приручника, те о његовом називу, садржају, избору грађе и начину обраде.

1. Потреба израде и издавања речника страних речи

1.1. Сви цивилизовани народи с изграђеним и развијеним стандардним језиком, поред других лексикографских издања, имају и речнике страних речи. На немачком говорном подручју познат је, на пример, *Duden Fremdwörterbuch,* на руском постоје: *Словарь иностранных слов* (Издательство „Русский язык", Москва, 1998), Л. П. Крысин: *Толковый словарь иноязычных слов* (Издательство „Русский язык", Москва, 1998) и други слични њима, на енглеском (где се, нарочито у Америци, такве речи обрађују у оквиру општег лексика) има их чак више различитих, као што су: *The Browser's Dictionary of Foreign Words and Phrases* (Mary Varchaver and Frank Ledlie Moore), *A Dictionary of Foreign Words and Phrases in Current English* (A. J. Bliss), *The Facts on File Dictionary of Foreign Words and Phrases* (Martin H. Manser, associate editor, David H. Pickering) и сл., а тако је и на француском, италијанском, шпанском, пољском, чешком, словеначком, бугарском итд. Ни ми у том погледу, бар по броју издања таквих дела, не заостајемо за осталима. Према библиографском приручнику Данка Шипке *A Bibliography of Serbo-Croatian Dictionaries: Serbian, Croatian and Bosnian Muslim* (Dunwoody Press, Springfield VA, USA, 2000), од 1830. године, кад је израђен први наш речник страних речи (Василије Церначки, *Примјечаније на сербскиј јазик с приложенијем*

Совокупленија Арабско-Персијско-Турских рјечиј во очишћеније заразнаго тјеми тогоже јазика), до краја двадесетог века објављено је седамдесет лексикографских приручника у којима се, у мањем или већем обиму и с различитим садржајима и наменом, обрађују стране речи у нашем језику. Већина њих (Вујаклија, Клаић и други, они шире намене) штампани су у више (Клаић чак у петнаест) обновљених и допуњених издања. У новије време, од 2000. до сада, у Загребу су објављена три обимна речника страних речи: Šime Anić — Nikola Klaić — Želimir Domović, *Rječnik stranih riječi. Tuđice, posuđenice, izrazi, kratice i fraze* (2001), Vladimir Anić — Ivo Goldstein, *Rječnik stranih riječi,* drugo doštampano izdanje (2002) i Bratoljub Klaić, *Rječnik stranih riječi. Tuđice i posuđenice,* obnovljeno izdanje, priredio Željko Klaić (2002), а тако исто и у Београду: Милан Вујаклија, *Лексикон страних речи и израза,* 5. допуњено и редиговано издање (2002), Љубо Мићуновић, *Речник страних речи* (2005) те, недавно, Radomir Jovanović, *Veliki leksikon stranih reči i izraza* (2006). То само по себи говори о широком интересовању за такве приручнике, а самим тим и о потреби њиховог издавања.

1.2. Иако су углавном намењени ширем кругу корисника различитог нивоа образовања (осим оног најнижег), како би с разумевањем могли читати озбиљније текстове у којима се у мањој или већој мери употребљавају такве речи, ти су приручници, ако су ваљано урађени, у исто време и научна, односно стручна дела, која у одговарајућој лексикографској обради презентирају и објашњавају стране наносе у лексику одређеног језика, па се зато, бар они озбиљнији, узимају и као извори грађе за израду једнотомних или вишетомних речника појединих језика (као нпр. у нас Вујаклијин и Клаићев у *Речнику Матице српске* или *Речнику САНУ).* Уз то, они су важни и за развијање културе говора: за богаћење речника, а тиме и ширење спознајних видика, затим сврсисходно коришћење синонимног богатства, успостављање критичког односа према употреби непотребних туђица, јер нуде различите могућности њихове замене домаћим речима итд. Укратко, дакле, израда и издавање речника страних речи научна је и културна потреба свугде у цивилизованом свету, па тако и код нас.

2. Разлози израде овога приручника

2.1. Пошто већ имамо неколико већих и мањих речника страних речи, међу којима се својим обимом и популарношћу истичу већ поменути речници Милана Вујаклије, Братољуба Клаића, па онда Анић-Голдштајнов и раније издати Алексићев, не рачунајући ту најновије (Мићуновић, Јовановић), који својим квалитетом не заврећују пажњу, као и знатан број оних посебних намена или џепног формата, поставља се, сасвим оправдано,

питање да ли нам је, и зашто, потребан још један такав речник. Ми сматрамо да јесте, и то из следећих разлога:

2.1.1. Велики број речи преузетих из страних језика у последње време, посебно оних из енглеског (преко забавне музике, спорта, филма, политике, маркетинга, туризма, козметике, компјутерске технике итд.), али и оних које су раније прихваћене, адаптиране и укључене у лексик српскога стандардног језика, а којима значења нису јасна, или нису довољно јасна, просечно образованом изворном говорнику или пак кориснику нашег језика, диктирају потребу да се све такве речи сакупе, попишу, опишу и акцентују, те да им се утврди ближе и даље порекло (етимологија) и значење, односно значења.

2.1.2. Новије позајмљенице и лексичке иновације на бази речи страног порекла обрађене су у нас у више посебних публикација (в. даље у поглављу *Извори грађе*, т. 1.3.). Нову грађу коју доносе ти речници, међутим, не обухвата у целини, поготово не с одговарајућом лексикографском обрадом, ниједан наш општи речник страних речи. А ни речници нових речи нису све побележили, па су остале необрађене у нас неке већ сасвим обичне позајмљенице (најчешће англо-америчког порекла), које се јављају у различитим подручјима употребе. У том погледу познати Вујаклијин *Лексикон страних речи и израза* (чак и са својим допуњеним издањима) увелико је застарео. Он нпр. не доноси, чак ни у најновијем издању (2002), у време кад и наша деца баратају компјутерима и служе се интернетом и мобилним телефонима, уобичајене термине из тих области, као што су *аташмент, ајдеја, ајдејтовати, апликација, блог, веб, вебсајт, мејл, пасворд, фајл, компакт-диск (CD), модем, ROM, дисплеј, роминг, DVD (ди-ви-ди)* и сл., или из других области: *аеробик, билборд, бинго, бизнисмен, тајкун, бренд, омаж, тоталес*, па чак ни *криминал*, или широко распрострањене англицизме *ин* (у значењу: „који је популаран, актуелан, који је у моди“) и, супротно томе, *аут* (изворно *out* — „који више није популаран, актуелан, у моди“). А управо су те речи код нас данас — „ин“. Ни нешто савременији и обимнији Клаићев *Rječnik stranih riječi* не разликује се у томе много од Вујаклије. Други речници издати у последње време, као што су нпр. Мићуновићев *Речник страних речи* (2005) и Јовановићев *Veliki leksikon stranih reči i izraza* (2006), иако доносе доста новијих позајмљеница, начином су обраде недостатни, имају велики број грешака (овај последњи нпр. узима и реч *žutokljunac* као страну!?), а не задовољавају ни научне лексикографске критеријуме, као, уосталом, ни сам Вујаклија.

2.2. Све то показује да је било неопходно да се изради и изда обиман, савремен и функционалан речник страних речи у српском језику, који би одго-

варао актуелним потребама наше културе и у том смислу у потпуности заменио већ поменути Вујаклијин *Лексикон страних речи и израза,* а уз то богатством и актуелношћу садржаја омогућио и израду мањих савремених речника страних речи с посебним наменама. Урађен по принципима научне лексикографске обраде, он уједно може бити и подстицај за даља проучавања страних лексичких наноса у српском језику и извор грађе за израду савременог речника нашег књижевног (и стандардног) језика, што је данас један од важнијих задатака лингвистичке србистике. Зато је издавање новог речника страних речи била насушна потреба не само наше културе него и наше науке о језику.

3. Назив речника

3.1. Најчешћи и најједноставнији назив речника ове врсте јесте *Речник страних речи*, како је гласио и радни наслов нашег пројекта. Уместо тога, код неких се аутора сусреће у наслову *Лексикон,* нпр. код Вујаклије. Уколико такав речник, односно лексикон, обухвата и стране изразе, или и изразе и скраћенице, онда се обично и то додаје. Постоји нпр. Алексићев *Rečnik stranih reči i izraza* (1978), Вујаклијин *Лексикон страних речи и израза* (1954, и друга издања), Клаићев *Rječnik stranih riječi, izraza i kratica* (1951) итд. Уз краћи или потпунији наслов оваквих дела неки аутори додају још и посебан атрибут. Тако је нпр. наслов једног издања код Клаића гласио: *Veliki rječnik stranih riječi, izraza i kratica* (1968), а у новије време појавио се Мићуновићев *Savremeni rečnik stranih reči* (1988). Новија издања Клаићевог речника, као и најновије издање речника страних речи тројице загребачких аутора, имају поднаслове. Код Клаића то је: *Rječnik stranih riječi. Tuđice i posuđenice* (1978), а код тројице аутора: Šime Anić — Nikola Klaić — Želimir Domović, *Rječnik stranih riječi. Tuđice, posuđenice, izrazi, kratice i fraze* (2001).

3.2. С обзиром на оволико шаренило наслова досадашњих издања речника страних речи на српском и/или хрватском говорном подручју, а самим тим и различите могућности избора, поставило се питање како насловити наш речник.

3.2.1 Прво се требало одлучити између назива *Речник* и *Лексикон.* Та одлука није зависила само од опредељења за нашу или страну реч него и од самог садржаја. *Лексикон,* наиме, значи исто што и *Речник,* али може да значи и нешто више — књигу „у којој су алфабетским редом изложени и протумачени разни појмови“ (РМС). Будући да наш речник има првенствено лексикографску, а не енциклопедијску намену, одлучили смо се за назив *Речник.*

3.2.2. Наслов речника, као и свакога другог дела, треба ускладити са садржајем. Кад би обухватао само речи страног порекла (а не и изразе и скраћенице), онда не би било потребе за ширим насловом, у коме би се то истакло. У нашем речнику обрађују све три те категорије, а уз то још и изворне стране изреке и скраћенице. Ипак, први, најобимнији део, штампан ћирилицом, садржи углавном адаптиране стране речи и изразе, и то у великом броју, па смо се стога определили за наслов *Велики речник страних речи и израза.* Тај наслов захтева још неке додатне напомене.

3.2.3. Будући да се наш речник, и поред изостављања неодговарајућих одредница, какве налазимо у Клаића (в. даље у т. 3.), по броју уврштених речи и ширини обраде, убраја међу обимније речнике те врсте (попут Клаићевог, Анић-Голдштајновог, па и Вујаклијиног), назвали смо га *Велики речник страних речи и израза.* Али то није и једини разлог таквог избора. Поред већег обима, он треба и самим насловом да се разликује од планираних мањих његових издања различитих садржаја и намена. Ознака „савремени", како је код Мићуновића (у издању 1988), не би одговарала садржају, јер се у нас обрађују не само најновије позајмљенице него и речи које су се раније употребљавале у књижевности и уопште у стандардно-језичкој пракси ранијих времена (Сима Милутиновић Сарајлија, Његош, Игњатовић, Змај, Кочић, Шантић итд.).

3.2.4. У поднаслову Клаићева *Rječnika* (1978) стоји, како је већ речено, ознака: *Tuđice i posuđenice.* Тако стоји, поред осталих ознака, и у поднаслову речника тројице загребачких аутора (2001) — в. горе (у т. 3.1). Мада и наши и страни лексикографи обично разврставају речи преузете из других језика у две скупине: 1. туђице, односно стране, неодомаћене речи (нем. *Fremdwörter*, енгл. *foreign words*) и 2. позајмљенице или посуђенице, тј. одомаћене речи страног порекла (нем. *Lehnwörter*, енгл. *borrowed words* или *loanwords*), такву ознаку нисмо ставили у поднаслов, јер је веома тешко тачно утврдити границу између једних и других, а и степен одомаћености може бити различит. Уз све то, та подела није битна за садржај речника нити за начин његове обраде, бар не с обзиром на дату концепцију.

3.2.5. Ниједан од наших општих речника страних речи нема ознаку језика на који се односи: *српскохрватски, хрватскосрпски, српски, хрватски* и сл., јер се то само по себи подразумева (исказује се у језику самог наслова). Нема, дакле, потребе да се наслов оптерећује још и тим податком, па смо се и ми тога држали. А да је то речник који обрађује стране речи у српском језику, може се лако закључити, и без посебног истицања: прво, по томе што су у алфабетар уврштаване првенствено речи из српских изво-

ра; друго, што су одреднице даване у облику који је у складу са српском стандарднојезичком нормом, док су облици који одговарају другим новоштокавским стандардима упућивани на српске (уз ретке ознаке одакле потичу); треће, што нормативне напомене о прихватљивости или неприхватљивости појединих туђица полазе од српске филолошке традиције, без екстремног пуризма. Све то јасно показује да је овај приручник намењен пре свега корисницима на српском говорном простору, иако то не значи да се њиме не могу служити и други, као што се ми служимо нпр. Аниħ-Голдштајновим речником, који је намењен хрватским корисницима и стога обрађен у духу савремене хрватске стандарднојезичке норме.

4. Садржај

4.1. Кад се упореди садржај досад изашлих речника страних речи у нашем језику, посебно Вујаклијиног и Клаићевог, може се констатовати да се они, и по обиму, и по односу према лексичким наносима из појединих страних језика, и по избору лексема за обраду, међусобно знатно разликују, што значи да њихови аутори нису имали јединствених критеријума у избору грађе. (Слично је и са ауторима речника страних речи код других народа у свету.) Тако, на пример, Вујаклија има у нас ретко употребљавани англицизам *бегинг* (енгл. *bagging*) — платно за паковање. У Клаића, међутим, одреднице *bagging* нема. Клаић има бројније оријентализме, као што су *bedem, čelenka, hazreti, jorgan, pamuk, pervaz, sijaset* и многи други којих код Вујаклије нема. Насупрот томе, Вујаклија има богатији избор позајмљеница из класичних језика (грчког и латинског), док је из савремених европских језика, нарочито француског, енглеског и италијанског, нередко преузимао и речи за које нема потврда да су се икада употребљавале у српском.

4.2. Због свега тога, већ на самом почетку, тј. у приступу изради новог речника страних речи за општу употребу, јавио се, као крупан проблем, однос према обухватању речи страног порекла из различитих језика, примљених и употребљаваних у различито време, због чега су неке архаизоване и искључене из опште употребе, док су друге живе и употребљавају се у савременом језику, а уз то су и једне и друге у различитој мери одомаћене. С обзиром на велики број таквих речи (према неким проценама, оне чине око једне четвртине укупног лексика српског језика), јавља се и проблем утврђивања критеријума нужног одбира (селекције) материјала, јер је непотребно и несврсисходно у речник овога типа, који није енциклопедијски, уносити баш сваку реч страног порекла која је некад постојала или која сада постоји у различитим сферама језичке употребе. Зато су у пројектном елаборату дати општи оквири и основни елементи за

утврђивање критеријума по којима ће се формирати садржај новог речника, а у току рада на пројекту ти критеријуми су се искристализовали и докраја формирали.

4.3. Круцијално је питање шта уопште треба, а шта не треба да уђе у један речник страних речи за општу употребу.

4.3.1. Да бисмо дошли до правог одговора на то питање, пошли смо обрнутим редом и утврдили, пре свега, шта у такав речник н е т р е б а да уђе, тј. шта не би било у складу с његовим карактером и наменом, а може се наћи у неким досад издатим речницима страних речи, као што је нпр. Клаићев. Као полазиште у том смислу узели смо управо једно од његових обимнијих издања: Bratoljub Klaić, *Rječnik stranih riječi. Tuđice i posuđenice,* Priredio Željko Klaić, Nakladni zavod MH, Zagreb 1978, касније понављано углавном без битнијих измена.

Саглашавајући се у потпуности са Стјепаном Бабићем, који у своме осврту у загребачком часопису *Jezik,* годиште XXVI (1978/1979), бр. 1, стр. 23–29, истиче да се наслов Клаићеве књиге „ne slaže sa sadržajem", како „nema čvršćih rječničkih kriterija", те да то „zapravo i nije samo rječnik stranih riječi, već i rječnik stranih jezika, leksikon izreka, sentencija i poslovica na stranim jezicima, on je često leksikon i enciklopedija", уз то налазећи и сами још доста непотребних детаља у Клаићевом речнику, утврдили смо да наш нови речник страних речи не треба да садржи следеће:

4.3.1.1. Лична имена (антропониме) страног порекла с објашњењима њиховог изворног значења, јер то не припада речнику страних речи опште намене. Та се грађа уноси обично у специјалне речнике страних речи преузетих из одређених језика, као што је нпр. Шкаљићев речник оријентализама, а у сваком случају доносе је антропонимикони, каквих има и у нас (Грковићкин, Босанчев, Шимундићев, Смаиловићев и др.). Тога критеријума држали су се углавном састављачи наших речника страних речи (Вујаклија, Алексић, Анић-Клаић-Домовић, па и Мићуновић, мада не доследно). Клаић, међутим, доноси готово комплетан наш антропонимикон страног порекла, почев од библијских имена *Adam, Eva, Kain, Mojsije, Isus/Jezus, Petar, Pavle, Matej* итд., преко имена из европских и других језика, као што су *Adalbert, Adela, Adolf, Dolores* и сл., до мноштва имена оријенталног порекла: *Abid, Adil, Adila, Agan, Aganlija, Ahmed, Aiša* итд., итд. Наш речник не обухвата такву грађу, осим оних имена која припадају политеистичким и монотеистичким религијама и која често имају опште значење, а важна су и за општу културу.

4.3.1.2. Клаић, а за њим, делимично, и неки други речници страних речи, доноси велики број енциклопедијских података о различитим појавама, као што су: а) значајне историјске личности *(Atila, Atik Tit Pomponije, Ciceron, Cezar, Napoleon, Neron, Luter, Luter King...)*, б) друге значајније личности из света уметности и сл. *(Lili/Lully, Jean Baptiste/Žan Batist, Verdi...)*, в) географски појмови *(Afrika, Azija, Australija, Evropa, Amerika, Ada Kale, Austrija, Austro-Ugarska, Malgaška Republika, Golan, Kreta, Neva, Nevada...)*, г) историјски догађаји *(Martovske Ide, Bartolomejska noć, Kristalna noć, Pariska komuna, Oktobarska revolucija...)*, д) поједине књижевне групе *(Serapionova braća)*, е) значајнија књижевна и програматска дела *(Ramajana, Mahabharata, Manifest Komunističke partije)* и тако редом. Све то, међутим, припада општим енциклопедијама и лексиконима, па не може бити уврштено у речник страних речи опште намене.

4.3.1.3. Само се по себи разуме да се у речник с т р а н и х речи, израза и скраћеница не могу уносити одреднице које немају никакве везе са страним пореклом, као што су нпр. у Клаића аутомобилске регистарске ознаке, великим делом (бар у Босни и Херцеговини) већ искључене из употребе: *BG* (Београд), *BI* (Бихаћ), *BL* (Бања Лука), *SA* (Сарајево), *ŠA* (Шабац), *SK* (Скопје), *ZG* (Загреб), *LJ* (Љубљана), или у Јовановића већ поменути *žutokljunac*, а ту су још и *belika* (млади део стабла и грана дрвета испод коре), *Zeleni* (назив политичког покрета), *žarulja* (сијалица) итд.

4.3.2. Након прегледа садржаја који, сасвим сигурно, не припадају општем речнику страних речи (израза и скраћеница), треба рећи шта у такав речник *треба* да уђе и шта корисник може очекивати да нађе у нашем речнику. Генерално, он садржи лексичке позајмљенице у савременом српском стандардном језику, у свим његовим функционалним стиловима, па и свакодневном говору, као и прихваћене стране скраћенице и изразе, укључујући ту и терминолошке јединице из различитих области науке, технике и уметности које улазе у општи лексик. Нису укључене једино оне речи страног порекла које су се потпуно уклопиле у наш лексички фонд, а значење им је јасно сваком изворном говорнику српског језика, па се више и не осећају као стране (нпр. *ливада, колиба, кревет* и сл., којима ни у *Речнику Матице српске* није означено страно порекло). Такве речи укључиће се касније у *Енциклопедијски речник страних речи и израза*, ако се на њему буде радило.

4.3.2.1. То значи да ће заинтересовани корисник овде моћи да нађе:

1) речи страног порекла које се употребљавају у свим стиловима савременог стандардног језика: књижевноуметничком, публицистичком, научном, административном и разговорном;

2) речи страног порекла заступљене у ранијој литератури, народним песмама и другим видовима народног стваралаштва, што се све још проучава у школама и издаје за ширу читалачку публику;
3) термине страног порекла из различитих области наука и уметности који се употребљавају у обичном говору и популарнонаучној литератури и који чине сржни део појединих терминосистема, али не и оне који припадају ускостручном и научном терминосистему у целини;
4) стране речи, имена и термине из области митологије и религије;
5) епонимизме, као што су *базедов* (Базедовљева болест), *волт, ом, ват, калашњиков, маузер, квислинг, цепелин* и сл.;
6) најновије позајмљенице из страних језика, посебно из енглеског;
7) одомаћене изразе страног порекла;
8) скраћенице страних назива и општих појмова;
9) интернационалне хемијске, физичке и друге симболе;
10) међународне мерне јединице и њихове латиничке скраћенице, као и друге мерне јединице које су још у употреби;
11) стране изворне изразе терминолошког карактера, као што су термини *casus belli* лат. узрок рата; повод за рат, *ius primae noctis* лат. ист. право прве ноћи и сл., као и други изворни термини из области политике, економије, музике, кулинарства итд., који нису ушли у најширу употребу, па стога нису докраја адаптирани и не могу се, осим ретких изузетака, писати ћирилицом.
12) изворне латинске или на латински преведене старогрчке изреке, пословице и сентенце, као и оригиналне цитате из живих европских језика: познатије стихове или мудре изреке из књижевних дела или афоризме познатих филозофа, књижевника и других великих људи (Дантеа, Шекспира, Русоа, и др.), с ознаком изговора и преводом.

4.3.2.2. Према строжим критеријумима, грађа наведена у претходној тачки под 11) и 12) не би, заправо, требало да уђе у општи речник страних речи, али смо се ипак одлучили да је унесемо у овај речник, и то из два разлога: прво, што такве изразе и изреке доносе и други већи приручници те врсте (у нас нпр. Клаићев и Анић-Голдштајнов) и, друго, што се они ипак употребљавају у одређеним ситуацијама у усменој и писменој комуникацији, често сасвим погрешно, па је кориснике потребно упутити на правилан изговор и начин писања. Та је грађа, заједно с оном под 8) и 9), уврштена у латинични део књиге, а неки уобичајенији изрази, као што су нпр. *алтер его* или *статус кво* и сл., могу се наћи и у ћириличком делу, с основним значењем и упутом на изворни латинички лик (*alter ego, status quo*), где се налазе шира објашњења и комплетна обрада.

4.4. Иако се на одређеним местима (по азбучном или абецедном реду) налазе и у другом, главном делу књиге, на крају првога дела дати су, ради комплетнијег увида, страни афикси и афиксоиди за творбу речи, а на крају, у трећем делу, и неколико посебних прилога: *Међународни систем мера, Преглед осталих мерних јединица (англоамеричких, руских и турских)* и *Периодични систем елемената* (са страним и нашим називима и симболима). На тај начин сва три дела књиге чине међусобно повезану и функционалну целину, која кориснику нуди потребне информације у облику који му највише одговара.

5. Начин обраде

5.1. У раду на реализацији пројекта који нам је поверен, а чији је резултат овај речник, држали смо се два основна критеријума, једног практичне, а другог научне нарави. То су:

1. задовољавање потреба у погледу едукације, комуникације, културе говора и опште културе могућих корисника и
2. задовољавање научних, лингвистичких (лексиколошких и лексикографских) потреба праћења и проучавања страних лексичких наноса у нашем језику и прибављања грађе за израду или допуну лексикографских дела различитог садржаја и намене.

Ти критеријуми диктирали су садржај и начин обраде грађе, па смо стога тежили да обухватимо речи, изразе, фразе и скраћенице који се чешће јављају у говорној пракси, у свим стиловима стандардног језика, али и у неким социолектима (жаргону и сл.), за које смо претпостављали да им већина просечно образованих људи неће знати значења, а уз то да дамо што више неопходних података о њиховим граматичким својствима, статусу у стандардном језику, акцентуацији, пореклу (етимологији), значењима и подручјима употребе. Стога је било нужно обавити следеће операције:

1) утврђивање алфабетара и унос одредница: речи, израза, фраза и скраћеница, по азбучном реду (у првом, ћириличком делу) и абецедном (у другом, латиничком);
2) акцентовање одредница (означавање стандардних нагласака и постакценатских дужина вокала, а у неким случајевима и уобичајене акцентуације у свакодневном говору наших људи, која одступа од стандардне);
3) обележавање граматичких својстава (врста речи, категорија рода и броја именских речи, карактеристични облици у промени именских речи и глагола);
4) објашњење етимологије – ближе (ознака језика даваоца, тј. језика из кога је та реч непосредно преузета) и даље (изворно порекло, где се могло утврдити);

5) дефинисање значења, с назнаком сфера употребе и најнужнијим подацима о везама с другим речима и изразима;
6) означавање статуса (правилности или неправилности, па и оправданости употребе) појединих страних речи и израза у савременом стандардном језику (нормативистичке напомене);
7) објашњавање устаљених синтагми терминолошког карактера и фразема у чији састав улазе речи уз које стоје.

5.2. С обзиром на тешкоће и недоумице на које смо наилазили у реализацији појединих поступака и коначна решења у овом речнику, уз приказ општег садржаја лексикографских јединица (в. т. 5.1.), потребно је дати још неколико напомена у вези с начином обраде.

5.2.1. Први проблем с којим смо се срели при успостави алфабетара била је дилема: да ли дати и обрадити сваку реч посебно или их везати и обрађивати по гнездима у саставу једног лексикографског чланка. Супротно Клаићу, који лексеме углавном обрађује по „гнездима" (упор. нпр. *esenc*, под којом се одредницом налазе речи *esencija, esencijalan, esencijalizam, esencijalist(a), esencijalistički*), одлучили смо се за принцип да се све изведенице у оквиру једне породице речи дају као посебне одреднице, а да се етимологија назначује само код једне од њих (по правилу код основне лексеме).

Аутор већ цитираног осврта на Клаићев *Rječnik stranih riječi* свакако је у праву кад каже да његов (Клаићев) начин обраде „nije svrhovit jer se njime mnogo gubi, a malo ili ništa se ne dobiva. To je uvidio i sam autor pa je dobrim dijelom napustio sustav gnijezda...". У праву је и кад констатује да „svrstavanje po gnijezdima nije dobro s još jednoga razloga. Tako mnoge riječi nemaju svoga značenja pa se i ne zna što zapravo znače jer nije dovoljno što se nalaze uz osnovnu riječ".

Клаићев начин обраде по „гнездима" јесте рационалнији, али то иде на штрб информативности, што не одговара ни нашем критеријуму практичности, тј. тежњи да се олакша коришћење приручника, па такав начин обраде нисмо могли прихватити, а нису га прихватили ни остали наши речници страних речи. Изузетно, уз именичке одреднице давали смо односне придеве који немају посебних значења и који не улазе у састав устаљених израза терминолошког карактера или фразема, па се за њих нико неће посебно ни интересовати.

5.2.2. Акцентуација уопште, а посебно акцентуација страних речи у српском стандардном језику, најпроблематичније је и најнеобрађеније подручје наше нормативистике. Због тога је ту у изради овог речника било и највише тешкоћа, посебно с обзиром на несагласности нормативаца у вези с

применом стандардних (новоштокавских) нагласака и постакценатских дужина у изговору речи страног порекла, али и различито акцентовање многих одредница у нашим речницима страних речи.

5.2.2.1. Иако аутори неких речника (као нпр. Анић и Голдштајн) уз стандардне дају и изворне (непренесене) акценте, уобичајене у говорној пракси, ми смо се одлучили за стандардну акцентуацију. Ово пре свега зато што та материја још није довољно истражена, а нема ни сагласности лингвиста о случајевима кад се може, и мора, одступати од новоштокавске акцентуације у изговору страних, па и неких наших речи. Осим тога, с обзиром на разноликости у говорној пракси, веома је тешко одредити границе таквих одступања. Напокон, ту је и још један разлог што смо се определили да дајемо само стандардне акценте и дужине. Корисници би, наиме, додатне информације о уобичајеним непренесеним акцентима могли схватити као наше опредељење и нормативни став, а ми такав став, без чвршћег упоришта у резултатима озбиљнијих истраживања, никако не бисмо могли заузимати.

5.2.2.2. Ипак смо, у неким случајевима, где стандардни акценти у речима страног порекла звуче натегнуто и неприродно, јер их баш нико тако не изговара, стављали смо уобичајену акцентуацију. То смо чинили и када стране речи (нпр. музички термини, преузети из италијанског), због ограниченог подручја употребе, нису у довољној мери, или уопште нису, адаптиране, па, поред осталог, задржавају и изворни акценат.

5.2.3. Граматичке ознаке, као што је то уобичајено у сличним лексикографским делима, давали смо на два начина: 1) етикетама (скраћеницама) које упућују на врсту непроменљивих речи или на именске речи које немају промене, које су индеклинабилне (прил., узв., прид. индекл. и сл.), или пак на одговарајући облик у промени (дат., лок., ген. мн., 3. л. мн. и сл.) и 2) самим обликом у промени: код именица генитивом једнине, уз ознаку рода (м, ж или с), код придева наставцима за мушки, женски и средњи род једнине, а код глагола наставком за прво лице једнине презента. Навођени су и други карактеристични облици који у пракси изазивају недоумице (дуга и кратка множина именица мушког рода с основом на сугласник, генитив множине, нарочито код именица женског рода 3. врсте, где се могу јављати различити наставци: *-ā*, *-ū*, именица мушког рода прве врсте, где се јавља непостојано *a*, итд.).

5.2.4. Етимологије, у угластим заградама, давали смо само ради упућивања на порекло појединих страних речи, као информацију из кога су језика преузете, и то навођењем изворног лика у латиничној транскрипцији, без обзира на писмо којим се тај језик служи (грчки алфабет, хебрејско писмо,

арапско писмо и сл.). Даљу етимологију, где год је то било могуће, давали смо уз скраћеницу назива језика из кога је преузета у језик давалац, а ређе смо скраћеницом само означавали језик из кога је преузета. Треба, наиме, имати у виду да у речницима страних речи нема места детаљнијем бављењу етимологијама, јер за то постоје посебни етимолошки речници, какав је познати *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika* Петра Скока, или онај који се, под руководством члана САНУ проф. др Александра Ломе, управо израђује у Српској академији наука и уметности.

5.2.5. Дефиниције значења, које су са становишта корисника и најважније, давали смо како је то уобичајено у општим речницима страних речи.

5.2.5.1. Уз одреднице су наведена кратка објашњења значења, прво општа (описно и помоћу синонима), па потом терминолошка (с одговарајућим етикетама). Опширније енциклопедијске податке, какви се често сусрећу код Клаића, па и у неким другим речницима страних речи, нисмо давали, јер би то утицало на знатно повећање обима речника, а уз то би наш речник стекао и карактер енциклопедијског лексикона, што не би одговарало садржају и намени лексикографског дела ове врсте.

5.2.5.2. У општим речницима књижевног или књижевног и народног језика, какви су *Речник Матице српске* и *Речник Српске академије наука и уметности,* значења речи илуструју се, и потврђују, примерима из прегледаних извора у оквиру одређеног корпуса текстова за ексцерпцију (обично целим реченицама или деловима реченица, већ зависно од тога шта се узима као довољан контекст). У речницима страних речи опште намене таква пракса није уобичајена, јер би у том случају ти речници били преобимни и непрактични, а и припрема и обрада тако конципираног речника страних речи захтевала би много више времена и стручних снага, а учинак не би био од неког практичног значаја, јер корисник у речнику овог типа очекује кратку и тачну информацију шта која страна реч значи у нашем језику. То се, међутим, не односи на специјалне речнике страних речи, какав је Шкаљићев речник оријентализама *Turcizmi u srpskohrvatskom jeziku, Rečnik novijih anglicizama* В. Васић, Т. Прћића и Г. Нејгебауер, или пак Клајнов *Речник нових речи*, који уз остале обрађује и стране речи, где су такве илустрације потребне и добродошле.

5.2.6. Уз неке одреднице давали смо нормативистичке напомене, којима смо (скраћеницом непр.) настојали да кориснике упозоримо на граматичко-правописну неправилност појединих облика, упућујући их на правилне, нпр. *контрàверзан* непр. в. *котрòверзан*, или пак да укажемо на непотребно посезање за страним речима и њихову неумерену употребу, кад уместо њих имамо своје сасвим добре одомаћене замене, нпр. *дестина-*

ција, -е̄ ж [лат. destinatio /дестинâцио/] одређивање, циљ, одредиште; крајњи циљ путовања и сл. (што су добре замене па их треба чешће употребљавати уместо страног *дестинација*). Тим напоменама наш речник остварује и посебну улогу у борби за развијање и ширење једног вида културе говора.

5.2.7. Уз одреднице које улазе у састав синтагми терминолошког карактера или фразема навођене су и објашњене и те лексичке јединице, и то у оквиру истог лексикографског чланка.

УПУТСТВА ЗА КОРИШЋЕЊЕ

0. Да би се предупредила непотребна лутања и недоумице у проналажењу стране речи о чијем се изговору, значењу, пореклу, употреби или везама с другим речима и изразима корисник жели да обавести, потребно је пре свега пажљиво прочитати *Предговор* и *Увод*, а потом се упознати и са *Изворима грађе, Скраћеницама* и *Знаковима*. Уз то треба следити ове практичне напомене и упутства за коришћење.

1. Будући да су у наш приручник увршћене, и то у широком избору, прилагођене стране речи, које су се у целини, или главним делом, уклопиле у акценатски и граматички систем српског језика, па се као и све наше речи домаћег порекла пишу српским ћириличким или латиничким писмом, али и речи, изрази, изреке и скраћенице које су задржале својства пренесена из језика даваоца, укључујући и изворну графију и ортографију, тумачење ове или оне речи или израза, скраћенице и сл., већ према томе којој скупини припада, треба потражити у одговарајућем делу књиге: првом, ћириличком (где се налазе прилагођене речи), или другом, латиничном (где се дају изворни, неадаптирани изрази, изреке и скраћенице, по правилу у латиничкој графији).

2. Мада највећи број корисника не познаје (или не познаје у довољној мери) акценатске знакове и природу наше стандардне акцентуације, све одреднице су акцентоване.

2.1. Из већ изнесених разлога (в. горе, у Уводним напоменама, у т. 5.2.2.1.) дата је стандардна новоштокавска акцентуација: *асѝстент, дежѐрџент, кома̀дант* (а не *асистѐнт, дежерџѐнт, командàнт*). Нестандардна акцентуација, преузета из језика даваоца, означена је у случајевима кад су преузети акценти толико проширени у говорној пракси да се стандардни ретко сусрећу или се готово никако не чују. Према томе су нестандардни акценти и означени на два начина:

2.1.1. у загради, с етикетом уоб., као у примерима:

бѝкѝни, -ија (уоб. бикѝни, бикѝнија) м [према острву Бикини у Тихом океану] женски купаћи костим од два дела.

лаки́рӧвка, -ē ж, ген. мн. лаки́рӧвкӣ (уоб. и лакирӧ́вка) [рус. лакировка, в. лак] нарочито улепшавање ради постизања само спољашњег сјаја, спољашње лепоте, лажно улепшавање, лажан сјај (уп. Потемкинова села).

2.1.2. само са нестандардним акцентом, као у примерима:

андѝнте [ит. andante] муз. 1. прил. умерено, не пребрзо. 2. м лагани став или део композиције.

андантѝно [ит. andantino, дем. од andante] муз. 1. прил. умерено, нешто брже од андантеа. 2. м став или део композиције у умерено спором темпу.

2.2. Уз акценат основног облика, који се налази у одредници, у свим случајевима кад се акцентуација у промени речи мења, дати су и ти облици, или бар они фреквентнији, нпр.:

бака̀ла̄р, -а́ра м, мн. бакала́ри, ген. мн. бакала́рā [итал. baccalà од шп. bacalao, од хол. kabeljauw] зоол. врста рибе која живи у северним морима, Gadus morrhua, једе се осушена.

абјудици́рати, абјудѝцӣра̄м, 3. л. мн. абјудици́рајӯ, прил. сад. абјудици́рајӯћи [лат. abiudicare] прав. судски оспорити, ускратити.

2.3. Акценатске дублете (подједнако правилне у стандардном језику) дате су напоредо, као у примеру:

авѐнија, -ē и **а̀вѐнија**, -ē ж [фр. avenue] широка улица оивичена дрвећем.

абдо̀мен, -а и **абдо́мен**, -а м [лат. abdomen, abdominis] 1. анат. трбух, трбушна шупљина. 2. зоол. задак, задњи део тела (код инсеката).

2.4. Ради редуковања акценатског дублетизма, у латинским називима болести на *-ӣтис*, у којима се у стандардном језику јављају двојаки нагласци (*артрѝтис* и *артри́тис*, *гастрѝтис* и *гастри́тис*, *уретрѝтис* и *уретри́тис*, *цистѝтис* и *цисти́тис* и сл.), или у сложеницама са *-ме̄тар*, где Речник Матице српске има и облике без постакценатске дужине и оне с дужином (нпр. *ба̀рометар* и *ба̄ромē̄тар*) означен је, у првом случају само један акценат, онај краћи, и по томе ширенији (*артрѝтис*, *гастрѝтис*, *уретрѝтис*, *цистѝтис*), а у другом уобичајени нагласак првога дела сложенице, без дужине у другом (*ба̀рометар*). То, међутим, не значи да се те речи не могу изговарати и друкчије, ако их неко тако изговара (*артри́тис*, *гастри́тис*, *уретри́тис*, *цисти́тис*; *ба̄ромē̄тар* и сл.).

3. Уз одреднице у основним облицима (именске речи у ном. једнине, а глаголи у првом лицу једнине презента) дати су и карактеристични облици у промени, где год је то било потребно како би се указало на морфолошке карактеристике обрађене речи.

3.1. Код свих именица дат је у једнини генитивни наставак и ознака рода (м, ж или с), а код оних које имају само множину (pluralia tantum), или је одред-

ница дата у множини, и ознака броја (мн.). Уз то су, у случајевима где се у говорној пракси јављају колебања, давани пуни стандардни облици, најчешће номинатива и генитива множине, али и датива и локатива једнине, као у примерима:

ча̏гаљ, -гља м, мн. ча̀гљеви [тур. çakal од перс. šegāl] покр. в. ша̀ка̄л.

па̀тент, -а м, мн. па̀тенти, ген. мн. па̀тена̄та̄...

жу̑рка, -е̄ ж, дат. жу̑рци, ген. мн. жу̑рка̄ фам. в. жу̑р.

3.2. Фонетско-морфолошке дублете (нпр. именице с разликама у гласовној структури, или именице истог или различитог рода изведене од истога корена или основе а с истим значењем и сл.) повезане су су знаком =, као у примерима:

габа̀рде̄н, -е́на = **габа̀рди̏н**, -и́на м [енгл. gabardine, gaberdine] висококвалитетна тканина за одела, обично једнобојна, с косим пругама. ◆ **габа̀рде̄нскӣ**, **габа̀рди̏нскӣ**.

гало̀ше, -о́ша̄ = **гало̀шне**, гало̀шнӣ ж мн. [фр. galoche] плитка гумена обућа за снег, блато, воду и сл. која се носи преко ципела, кальаче.

јонизо́ција, **-е̄** = **ионизо́ција**, -е̄ ж [в. јон] физ. хем. стварање јона и електрона из неутралних честица (атома или молекула).

ба̀га̄ж, -а́жа м = **бага́жа**, -е̄ ж [фр. bagage] 1. неопходне ствари спаковане у кофере и торбе које се носе приликом путовања, пртљаг. 2. пеј. олош, фукара. 3. фиг. пеј. литерарне, научне и друге вредности које се одржавају по навици, често непотребне.

3.3. Уколико је други облик по азбучном реду удаљен од првога, корисник се посебном одредницом упућује да тамо потражи значења и друго што га занима у вези с том речи, нпр.:

ионизо́ција = **јонизо́ција** (в.)

3.4. Скраћеница в. (види) значи упуту на правилнији или бољи облик, нпр.:

базо̀рда̄н в. **базо̀рђа̄н**.

базо̀рда̄н-ба̀ша в. **базо̀рђа̄н-ба̀ша**.

базо̀рђа̄н в. **базо̀рђа̄н**.

3.5. Ако је такав облик у супротности са стандарднојезичком нормом, па је као такав потпуно неприхватљив, уз њега је стављена етикета непр. (неправилно), што је поновљено и уз одредницу где се налази правилан облик (као у случају **ђи̏мрија** — **џи̏мрија** или **пѐјса̄ж** — **пѐјза̄ж** и сл.), или само уз правилан облик, ако неправилни облици по азбучном реду следе одмах иза њега (као у првом следећем примеру).

бицѝкл, -а м, мн. бицѝкли, ген. мн. бицѝкла̄ и бицѝкала̄ [фр. bicycle, bicyclette, в. би-, каснолат. cyclus од грч. kýklos krug] врста возила на два точка које се покреће окретањем, потискивањем педала; непр. **бицѝкла, бицѝкло**.

ђи̏мрија непр. в. џи̏мрија.

џи̏мрија, -е̄ м, мн. џи̏мрије, ген. мн. џи̏мрӣја̄; непр. ђи̏мрија [тур. cimri од перс. ǧimrī шкртица, пропалица, простак] тврдица, шкртица. ◆ **џи̏мрӣјскӣ**.

пѐјса̄ж непр. в. **пѐјза̄ж**.

пејса̀жист(а) непр. в. **пејза̀жист(а)**.

пèјзā̂ж, -а́жа м, пејза́жи, ген. мн. пејза́жā; непр. **пèјсā̂ж** [фр. paysage предео] 1. предео, крај, крајолик. 2. лик. представљање једног краја, предела, крајолика на цртежу, слици. 3. фиг. опис неке ситуације, стања.

пејзà̄жист(а), -ē м, пејзà̄жисти; непр. **пејсà̄жист(а)** [фр. paysagiste, в. пејзаж] ликовни уметник који слика пејзаже;

3.6. Облици који се ређе употребљавају у српској стандардној језичкој пракси додати су, у облим заградама, уз оне који превладавају у тој пракси, нпр.:

бâријум, -а (и **бâрӣј**, -а) м [нлат. barium од грч. barýs тежак] хем. хемијски елемент, метал из групе земноалкалних метала (хемијски симбол Ba, атомски број 56). ◆ **бâријумов (и бâријев)**.

Вујаклија је такве речи бележио као јединствену одредницу: **барӣј(ум)** и сл. То, међутим, није прихватљиво не само из наведеног разлога него и због различите акцентуације, тачније разликâ у постакценатским дужинама (*бâријум*, наиме, нема, а *бâрӣј* има дуго *и* у другом слогу).

3.7. Именице типа *авантӯрӣст(а)*, *актӣвӣст(а)*, *билàнсӣст(а)*, *комӯнӣст(а)*, *спӧртӣст(а)* и сл. у српском се стандардном језику претежно употребљавају у облику на *-а:* авантӯриста, актӣвиста, билàнсиста, комӯниста, спӧртиста, али и кад се у номинативу употребљавају у облику на сугласник, *авантӯрӣст*, *актӣвӣст*, *билàнсӣст*, *комӯнӣст*, *спӧртӣст*, генитивни им је наставак редовно *-ē̄: актӣвӣст,* -ē̄ м (с наставцима 3. деклинационе врсте и у осталим падежима једнине), а само изузетно *-а: актӣвӣст*, -а м (с комплетном променом по 1. деклинационој врсти). Зато смо уз такве именице стављали генитивни наставак *-ē̄,* с ознаком м (мушки род) и обликом множине, који у оба случаја одговара искључиво првој деклинационој врсти мушкога рода, као у примеру:

акварèлист(а), -ē̄ м, мн. акварèлисти [в. акварел] сликар који се служи воденим бојама.

3.8. Речи различитог значења и порекла које се једнако изговарају, тј. имају исти гласовни састав и нагласак (хомоними), означене су бројчаним експонентима и обрађене посебно:

бâр[1], -а м, лок. (у) бáру, мн. бáрови, ген. мн. бáрōвā [енгл. bar] 1. ноћни забавни локал са музиком или програмом. 2. гостионица, кафана у којој се пије за шанком стојећи; бифе. 3. део намештаја обично с полицама, у стаклу и огледалима у којем се држе флаше са пићем, кућни бифе. 4. шанк. ▲ **бâр-дáма** барска дама (в. барски).

бâр[2], -а м, мн. бâри [грч. báros тежина] физ. јединица за мерење атмосферског притиска.

Или:

гàлō̄н[1], -óна м, мн. галóни, ген. мн. галóнā [енгл. gallon] 1. енглеска и америчка јединица за течност (у Енглеској износи 4,546 литара, у Америци 3,785 литара).

гàлō̄н[2], -óна м, мн. галóни, ген. мн. галóнā [фр. galon] ширит, трака од злата, сребра или свиле која украшава униформу, одело, заставу и сл.

4. Мада већину корисника речника страних речи, кад је у питању етимологија, углавном занима само податак одакле је која реч преузета у наш језик, ипак се на одређеном месту [у угластим заградама] може наћи доста занимљивих података и од ширег интереса.

4.1. Уз готово све одреднице дат је изворни облик те речи у језику даваоцу, а уз већину њих и њено даље порекло, нпр.:

убиквѝтēт, -éта м [нлат. ubiquitas, према лат. ubique свуда] постојање на сваком месту, свеприсутност.

пāвијāн, -а м [нем. Pavian од хол. baviaan од фр. babouin будала] зоол. врста дивљег дугодлаког мајмуна (Papio hamadryas) из рода Papio, живи на висоравнима Арапског полуострва и у пределима североисточне Африке. 2. стражар поред чамца. ◆ **пāвијāнскӣ**.

4.2. Уз неке карактеристичније изворне облике дато је и објашњење значења, као у овом примеру:

пē̏јсмејкер, -а м [енгл. pacemaker, према расе ритам, make правити] 1. мед. апарат који се уграђује у тело болесника да би електронским импулсима стимулисао рад срчаног мишића. 2. сп. жарг. тркач који у првом делу трке (на средње или дуге стазе) диктира појачан темпо како би фаворити остварили врхунски резултат; зец.

4.3. Уз именице настале према властитим именима дата су и та имена (епоними), с покојим додатним податком, нпр.:

бегонија, -е ж [према имену француског ботаничара Мишела Бегона (Bégon)] бот. украсна собна биљка крупних цветова из фамилије Begoniaceae.

лабанотација, -е ж [енгл. labanotation, према имену свога творца Р. Лабана] назив за плесно писмо, начин бележења, записивања покрета тела при плесу који је разрадио Dance Notation Bureau.

5. Значења појединих речи означена су арапским бројевима, а она терминолошка и етикетама које упућују на њихово подручје употребе:

багатѐла, -ē̏ ж [итал. bagatella] 1. безначајна ствар, ситница, маленкост. 2. сасвим ниска цена, јефтиноћа. 3. муз. кратка композиција лаког садржаја.

6. У латиничком делу књиге, где се налазе изворни изрази, изреке и међународне скраћенице, уз шире фразе, афоризме, сентенце и сл., у косим заградама доследно је дата ћириличка транскрипција, чак и у случајевима кад нема разлика у начину писања и читања, ово понајвише због означавања места акцента и целовитости транскрибованога текста, а варијанте појединих изрека или правних максима, које могу занимати неке кориснике, упућене су једне на друге скраћеницом. уп. (упореди), као у примеру:

Tria sunt iuris praecepta: honeste vivere, alterum non laedere, suum cuique tribuere [трија сунт јурис прецепта: хонѐсте вѝвере, а̀лтерум нон лѐдере, суум куѝкве трибу̏ере] лат. Три су правна прописа: поштено живети, другога не вређати, свакоме дати што му припада (Цицерон); уп. **Iuris praecepta sunt haec**...

7. Служење овим речником олакшано је и тиме што су све речи уношене и објашњаване појединачно, а не по тзв. гнездима (в. у Уводу, т. 5.2.1). Једино су придеви изведени од речи дате у одредници, с изузетком оних који се односе и на друге речи или улазе у састав веза терминолошког карактера или неког фразема, дате у оквиру истог лексикографског чланка с ознаком ◆:

абдика́ција, -ē ж [лат. abdicatio] одрицање од престола. ◆ **а̀бдикацио̄нӣ**.

а̀ба, -ē ж [тур. aba, из ар.] 1. груба домаћа (сељачка) тканина од вуне или козје длаке (кострети). 2. мушки огртач (горњи део мушке одеће) од такве тканине. 3. пеј. (обично у мн.) изношено, ружно, подерано одело; дроњци. ◆ **а̀бен**.

Према томе, сваку реч треба тражити тамо где јој је место по азбучном реду (у првом) или по абецедном (у другом делу књиге), а сложене терминологе изразе уз речи које чине њихов основни део.

ИЗВОРИ ГРАЂЕ

1. Полазећи од назначене намене и садржаја речника, при утврђивању одредница и њиховој обради, уз нужну селекцију, коришћени су, или су у току рада консултовани, следећи извори:

1.1. Речници савременог књижевног и народног језика:

1) *Речник српскохрватског књижевног језика Матице српске* (I–VI)
2) *Речник српскохрватског књижевног и народног језика САНУ* (I–XVI)

1.2. Речници страних речи:

1) Милан Вујаклија: *Лексикон страних речи и израза* (2002)
2) Bratoljub Klaić: *Rječnik stranih riječi. Tuđice i pozajmljenice* (2002)
3) Vladimir Anić — Ivo Goldstein: *Rječnik stranih riječi* (2002)
4) Abdulah Škaljić: *Turcizmi u srpskohrvatskom jeziku* (1965)
5) Dr Radomir Aleksić: *Rečnik stranih reči i izraza* (1978)

Уз то су, искључиво ради остваривања увида у обухваћеност новијих и најновијих позајмљеница, јер ниво и начин обраде у њима није за углед, прегледана и три новија приручника: Anić–Klaić–Domović: *Rječnik stranih riječi. Tuđice, posuđenice, izrazi, kratice i fraze* (2001), Љубо Мићуновић: *Речник страних речи* (2005) и Radomir Jovanović: *Veliki leksikon stranih reči i izraza* (2006).

1.3. Речници нових речи:

1) Jovan Ćirilov: *Rečnik novih reči* (1982)
2) Jovan Ćirilov: *Novi rečnik novih reči* (1991)

3) Иван Клајн: *Речник нових речи* (1992)
4) Ђорђе Оташевић: *Велики речник нових и незабележених речи* (1. св. 2004, 2. св. 2005)
5) Ђорђе Оташевић: *Речник нових и незабележених речи* (рукопис)
6) Vera Vasić — Tvrtko Prćić — Gordana Nejgebauer: *Du yu speak anglosrpski? REČNIK NOVIJIH ANGLICIZAMA* (2001)
7) Danko Šipka: *Dictionary of Serbian, Croatian and Bosnian New Words* (2002)

1.4. Студије и чланци о страним лексичким наносима

У току рада на речнику прегледане су студије о општој страној (у овом случају оријенталној) лексици у нашем језику, као што су нпр. *Orijentalizmi u književnom djelu – Lingvistička analiza* Ханке Вајзовић (1999), или књига Асима Пеце *Турцизми у Вуковим рјечницима* (1987), затим књиге у којима се расправља о терминосистемима појединих струка, каква је *Automehaničarska terminologija: Lingvoterminološke paradigme na primjeru automehaničarske terminologije (studija sa rječnikom)* Данка Шипке (2005) и сличне публикације, које, поред осталих, доносе и обиље речи страног порекла и разматрају њихову употребу у различитим стиловима стандардног језика или у народним говорима. Узети су у обзир и научни чланци о страним речима у нашем језику, као што је нпр. низ радова Богдана Л. Дабића о позајмљеницама из словенских и несловенских језика и сл.

1.5. Популарни стручни лексикони и терминолошки речници

Такође је, уз одређену селекцију, преузимана и обрађивана грађа из популарних стручних лексикона, какав је нпр. *Медицински лексикон* групе аутора (поред *Medicinske enciklopedije*), *Seksološki leksikon* др Маријана Кошичека, *Rječnik religijskih pojmova* др Иве Цвитковића, *Речник православне теологије* др Јована Брије, *Mali uporedni muzičko-terminološki rečnik* Властимира Перичића, као и других терминолошких речника из различитих области: политикологије, трговине, банкарства, маркетинга, спорта, музике, позоришта, филма, аутомобилизма, пољопривреде, индустрије, технике, информатике, фармацеутике итд. Из тих извора, наравно, дошли су у обзир и преузети само они термини који су ушли у ширу употребу и који чине основу појединих терминосистема, а не строго стручно-научна терминологија појединих научних, техничких или уметничких дисциплина у целини.

1.6. Речници страних и мање познатих речи уз издања сабраних дела наших писаца

И ови речници нуде преглед различитих речи страног порекла које су употребљавали наши старији и новији писци, а које савремени читалац

треба да зна да би без тешкоћа и с разумевањем могао читати њихова дела. То је у складу с једним од циљева издавања оваквог речника: да се утиче на богаћење речника наших образованих људи на тај начин што ће активно, или бар пасивно, овладати и речима страног порекла у оквиру укупног лексика српског књижевног и стандардног језика.

1.7. Популарнонаучне публикације из области лексикологије и лексикографије

Књиге као што су *Приче о речима* и *Зашто се каже?* М. Шипке, или *Реч недеље* Јована Ћирилова и сл., доносе исцрпнија објашњења речи и израза страног порекла, њихове употребе и значења, па су и оне послужиле као допунски извор за комплетирање алфабетара, а у извесном смислу и оријентација у дефинисању значења појединих одредница у *Речнику*.

1.8. Популарнонаучни часописи из других области науке и уметности

Ради стицања увида у употребу речи страног порекла у различитим стиловима стандардног језика, и то управо оних које су ушле у ширу употребу, па би их стога требало да познаје сваки просечно образован читалац, прегледани су узорци часописа, као што је некад веома популарна *Природа* и сл.

1.9. Публицистички и журналистички чланци у медијима

Редовним праћењем штампе и различитих емисија на радију и телевизији бележене су речи страног порекла, с подацима у којим се све значењима јављају у општој употреби, па су најчешће од њих, уколико већ нису заступљене у осталим изворима, унете у речник.

1.10. Властито познавање речи страног порекла (обрађивача и других чланова истраживачког тима)

1. У лексикографској пракси приликом израде појединих речника уобичајено је да се као одреднице, дефиниције или потврде дају и примери који нису нађени у корпусу, али су познати члановима редакције, а по томе, сигурно, и ширем кругу изворних говорника нашег језика. У том случају обично се даје ознака *Ред.*, што значи да је пример редакцијски и да није потврђен у истраживаном корпусу. Та корисна пракса примењена је и у изради нашег речника.
2. Верујемо да смо на тај начин обухватили највећи део раније примљених и новијих, па и најновијих, страних речи у српском језику, при чему смо посебну пажњу посветили овим другим. То је, међутим, жива материја, јер се стално појављују нове стране речи и изрази, које треба редовно бележити и обрађивати, па ће се те лексичке иновације наћи у наредним (измењеним и допуњеним) издањима овог речника.

СКРАЋЕНИЦЕ

авиј.	авијација
агр.	агрономија
адм.	администрација
алб.	албански
акуз.	акузатив
амер.	амерички (из америчке варијанте енглеског)
амх.	амхарски
анат.	анатомија
антроп.	антропологија
ар.	арапски
арам.	арамејски
археол.	археологија
архит.	архитектура
асир.	асирски
астрон.	астрономија
астрол.	астрологија
астронаут.	астронаутика
аугм.	аугментатив
аустр.	аустријски (из аустријске варијанте немачког)
аутом.	аутомобилизам
аутомех.	аутомеханика
балк.	балканизам
банк.	банкарство
баск.	баскијски
безл.	безлично
бенг.	бенгалски
берз.	берзански
биол.	биологија
бот.	ботаника
бр.	број (врста речи)
браз.	бразилски
брод.	бродарство
буг.	бугарски
в.	види
вај.	вајарство
вар.	варијанта, варијација
варв.	варваризам
везн.	везник
венец.	венецијански
вет.	ветерина
вој.	војно
вок.	вокатив
вулг.	вулгарно
гал.	галски
ген.	генитив
ген. мн.	генитив множине
геогр.	географија
геод.	геодезија
геол.	геологија
геом.	геометрија
герм.	германизам
гимнаст.	гимнастика
гл.	глагол, глаголски
гл. им.	глаголска именица
гот.	готски
грађ.	грађевинарство
грам.	граматика
граф.	графика, графички
груз.	грузијски
грч.	грчки
дан.	дански
дат.	датив
декл.	деклинација
дем.	деминутив
дијал.	дијалекатски
дипл.	дипломатија
досл.	дословно
егз.	егзотично; реч из неког урођеничког језика
езотер.	езотерички
ек.	екавски
екол.	екологија
екон.	економија
експр.	експресивно
електр.	електротехника
електрон.	електроника
енгл.	енглески
еским.	ескимски
естет.	естетика
етим.	етимологија
етиоп.	етиопски
етногр.	етнографија
етнол.	етнологија
еуф.	еуфемизам
ж	женски род (граматички)
ж.	облик за женски пол
жарг.	жаргонски, жаргонизам
жел.	железница
зам.	заменица
зан.	занатство
заст.	застарело
зб.	збирно
зенд.	зендски
зоол.	зоологија
изв.	изворно
извед.	изведеница

изг. изговор
идеол. идеологија
ијек. ијекавски
им. именица
имп. императив
импф. имперфект
инд. индијски
индекл. индеклинабилно (непромењљиво по падежима)
индив. индивидуално
индијан. индијански
индустр. индустрија
инстр. инструментал
информ. информатика
ир. ирски
ирон. иронично
исл. исландски
ист. историја, историјски
итал. италијански

јав. јавански
јап. јапански
јах. јахање
јд. једнина

кавк. кавкаски
канц. канцеларијски
кат. католички
кгрч. касногрчки
келт. келтски
кин. кинески
кинол. кинологија
клат. каснолатински
књигов. књиговодство
књиж. књижевност
козм. козметика
комп. компаратив
космогр. космографија
космол. космологија
кулин. кулинарство

л. лице
лат. латински
лик. ликовна уметност
лингв. лингвистика
литв. литвански
лов. ловство
лог. логика
лок. локатив

м мушки род
мађ. мађарски
малај. малајски
малг. малгашки (мадагаскарски)
мат. математика
мачев. мачевање
маш. машинство
мед. медицина
мекс. мексички
метеор. метеорологија
метон. метонимија
метр. метрика
мех. механика
минер. минералогија
митол. митологија
мн. множина
монг. монголски
муз. музика

нвнем. нововисоконемачки
нгрч. новогрчки
нем. немачки
необ. необично
неодр. неодређени вид (придева)
неол. неологизам
непр. неправилно
несврш. несвршен, имперфективан (глагол)
нлат. новолатински
новин. новинарство
ном. номинатив
норв. норвешки
норм. нормански
нум. нумизматика

об. обично
одр. одређени вид (придева)
окулт. окултно, окултистика
опт. оптика
ортогр. ортографија
осн. основни

палеогр. палеографија
палеонт. палеонтологија
педаг. педагогија
пеј. пејоративно (погрдно)
перуан. перуански
перс. персијски
песн. песнички
повр. повратни (глагол)
позор. позориште
покр. покрајински
пол. политика
полин. полинезијски
пољ. пољски
пољопр. пољопривреда
пом. поморство
порт. португалски
посл. пословично
прав. право
правосл. православни
празнов. празноверје (који је у вези с празноверјем)
предл. предлог
прен. пренесено

преф. префикс
привр. привреда
прид. придев
прид. индекл. индеклинабилни (непроменљиви) придев
прил. прилог
прил. сад. прилог садашњи
пров. провансалски
псих. психологија

раб. рабинистички
рад. радио, радијски
раз. разговорно
рач. рачунарство
рел. религија
ретор. реторика
риб. рибарство
ром. ромски
роман. романски
рсл. рускословенски
руд. рударство
рум. румунски
рус. руски
рчц. речца (врста речи)

с средњи род
сакр. сакрално
санскр. санскртски
саобр. саобраћај
свах. свахили
сврш. свршен, перфективан (глагол)
секс. сексологија
сем. семитски
сијам. сијамски
ситал. северноиталијански
син. синоним, синонимно
сир. сиријски
скр. скраћено, скраћеница
слик. сликарство
словач. словачки
словен. словеначки
соц. социологија
сп. спорт
сренгл. средњовековни енглески
срлат. средњовековни латински
срп. српски
станд. стандардно
стмађ. старомађарски
ствнем. старовисоконемачки
стен. стенографија
стенгл. староенглески
стнорд. старонордијски
стперс. староперсијски
стсл. старословенски
стфр. старофранцуски
супр. супротно
суф. суфикс

тамил. тамилски
тат. татарски
тах. тахићански
тел. телевизија
теол. теологија
техн. техника
технол. технологија
тибет. тибетански
типогр. типографија
трг. трговина
тур. турски
турист. туристички, туризам
туркм. туркменски

узв. узвик
укр. украјински
ум. уметност
уоб. уобичајено
уп. упореди

фам. фамилијарно
фарм. фармацеутика
фен. феничкн
фиг. фигуративно
физ. физика
физиол. физиологија
филм. филмска уметност, кинематографија
филоз. филозофија
филол. филологија
фин. фински
финанс. финансије, финансијски
флам. фламански
фон. фонетика, фонетски
форт. фортификација
фот. фотографија, фотографски (занат и уметност)
фр. француски

халд. халдејски
хебр. хебрејски
хем. хемија
хиг. хигијена
хидр. хидрологија и хидрографија
хинд. хинду
хип. хипокористик
хол. холандски
хотент. хотентотски
хрв. хрватски
црквн. црквено
цсл. црквенословенски

чеш. чешки

шаљ. шаљиво
шатр. шатровачки
шах. шаховски
швед. шведски
шп. шпански
штамп. штампарство
шум. шумарство

ЗНАКОВИ

◆ придев изведен од именице уз коју стоји
▲ веза речи терминолошког карактера, сложени термин
▯ фразеолошки израз, фразем
= речи једнаке по значењу и статусу у стандардном језику
~ изостављена реч (дата као одредница)
< потиче од
> прелази у

СТРАНИ АФИКСИ И АФИКСОИДИ ЗА ТВОРБУ РЕЧИ

1. Префикси и префиксоиди

А

а-[1], ан- [грч. а-] без, не: као префикс означава одсуство, немање онога што значи основна реч.

а-[2], аб- (ап-), апс- [лат. a-, ab-, abs-] као први део речи означава одвајање, издвајање, одбацивање, губљење, укидање, попут наших префикса *од-*, *из-*, *раз-*.

авио- [фр. avion од лат. avis птица] означава оно што се односи на авионе, авијацију, ваздухопловство.

агри-, агро- [лар. ager поље, од грч. agrós обрађена земља] који се односи на земљу и земљорадњу.

ад- [лат. ad при, уз, до] означава присаједињавање, помагање, додавање.

адипо- [лат. adeps ген. adipis маст] који има везе с машћу, салом или гојазношћу.

аер-, аери-, аеро- [лат. aer, грч. aér ваздух] који се односи на ваздух или ваздухопловство.

аква-, аквe- [лат. aqua вода] означава везу с водом.

алг-, алго- [грч. álgos бол] који се односи на бол, болан.

алело- [грч. allélon узајамно] оно што је међусобно, наспрамно, једно према другом.

ало- [грч. állos други] значи други, друкчији, различит, стран; може значити и варијанту онога што означава други део сложенице.

амби- [лат. ambo оба, обојс] двојан, двојак, са обе стране или са две могућности.

амино- [према *амин* (в.)] о хемијском једињењу које садржи групу NH_2 у комбинацији с другим радикалима.

амфи- [грч. ámphi с обе стране] значи обострано, уоколо, са свих страна.

ан- [грч. an-] облик префикса **а-[1]** испред вокала (нпр. *аналфабета* — онај који не познаје алфабет, неписмен човек).

ана- [грч. aná, ana-] означава нешто што је горе (на, изнад) или поред нечега (уз нешто, при нечему).

анги-, ангио- [грч. angeîon жила] који се односи на крвне судове.

англо- [лат. Anglus Енглез] који се односи на Енглезе, Енглеску или енглески језик.

андр-, андро- [грч. anér, andrós мушкарац, човек] који се односи на мушкарца, односно на одраслог човека.

анемо- [грч. ánemos ветар] који се односи на ветар.

анизо- [в. **ан-, изо-**] означава неједнакост по облику, намени и сл.

анкило- [грч. ankýlos искривљен] упућује на стезање, сужавање (органа).

анте- [лат. ante пре] који долази пре (временски) или пред, испред (у простору).

ант(и)- [грч. anti против] који делује супротно; који делује наспрамно или напоредо с нечим другим.

антропо- [грч. ánthrōpos човек] који се односи на човека односно људски род.

ап-, апо- [грч. apṑ од, из] значи одвајање, издвајање, настајање, смањивање и сл.

архео- [грч. archḗ почетак] упућује на велику старину, старински.

архи- [грч. archós старешина, вођа] старији, главни, врховни; над-; виши.

астро-, астеро- [грч. àstron, astḗr, звезда] који се односи на звезде и небеска тела уопште, васиону.

атмо- [грч. atmós пара, дах] који се односи на ваздух.

ауди-, аудио- [лат. audio, audire чути, слушати] који се односи на слух, слушање, чујност, или на репродукцију звука; уп. **видео-**.

аури-, ауро- [лат. aurum злато] златан, који садржи злато или има везе са златом.

аустро- [нлат. Austria] који се односи на Аустрију или Аустријанце.

ауто-[1] [грч. autós сам, једини] упућује на самосталност, самостално деловање или нешто што се односи на самог себе, властито.

ауто-[2] [скр. аутомобил (в.)] који се односи на аутомобил или аутомобилизам.

афро- [лат. Africus] који се односи на Африку или Африканце; који је у афричком стилу.

Б

бари-, баро- [грч. barýs тежак, báros тежина, притисак] који се односи на тежину и притисак.

бати-, бато- [грч. bathós дубок] који се односи на дубину (мора, океана).

би- [лат. bis двапут, bini по два] означава да се нешто јавља у пару или двапут, да је удвојено или обострано.

библио- [грч. biblíon књига] који се односи на књиге и књижарство.

био- [грч. bíos живот] упућује на везу другог дела речи са животом, живим светом или живим бићима.

бради- [грч. bradýs спор, успорен] указује на успореност онога што значи други део речи.

брахи-[1] [грч. brachýs кратак] казује да је оно што значи други део речи кратко.

брахи-[2] [лат. brachium рука] који се односи на руку (до рамена).

бронхо- [грч. brónchos душник] који се односи на бронхије.

В

вазо- [лат. vas суд, посуда] који се односи на крвне судове.

варио- [лат. varius разнолик] исказује разноликост.

видео- [лат. video, videre видети] казује да се други део речи односи на нешто што се види, што се прима чулом вида, или на електронске направе као што су телевизор или монитор; уп. **аудио-**.

вице- [лат. vice, аблатив од vicis промена, смена, место] означава заменика или помоћника особе означене у другом делу речи.

Г

галакто- [грч. gála ген. gálaktos млеко] који се односи на млеко или млечне жлезде.

гало- [лат. Gallus Гал] који се односи на Гале и Галију; који се односи на Француске, Француску или француски језик.

галвано- [према имену италијанског физиолога Л. Галванија, 1737–1798] означава везу са електричном струјом, најчешће једносмерном.

гам-, гамо- [грч. gámos брак] у биологији указује на везу с полном репродукцијом.

гастро-, гастеро- [грч. gastḗr, ген. gastrós, gastéros желудац] који се односи на желудац.

гено- [лат. genus, грч. gẽnos род, врста] који се односи на род, рађање односно сродство.

гео- [грч. gé земља] који се односи на Земљу, Земљину кору или површину Земље.

германо- [лат. Germanus Немац] који има везе с Немцима или с германским народима уопште.

геронто- [грч. gérōn, ген. gérontos старац] који се односи на старост и старије особе.

гига- [грч. gígas гигант, див] означава јединицу милијарду пута већу од оне означене другим делом (нпр. *гигават* = милијарду вати); у рачунарству означава јединицу 2^{30} пута већу (*гигабајт* = 2^{30} бајта, тј. 1.073.741.824 бајта).

гинеко-, гино- [грч. gyné, ген. gynaikós жена] у научним терминима означава жену или женски род.

глико-, глицеро- [грч. glykýs и glykerós сладак] у хемијским и физиолошким терминима: сладак, сласт.

глос-, глосо- [грч. (јонски) glôssa језик] означава оно што има везе с језиком (органом), каткад и с језиком као средством за споразумевање.

глот-, глото- [грч. (атички) glôtta језик] означава оно што има везе с језиком као средством за споразумевање, каткад и с језиком (органом).

гони-, гонио- [грч. gônía угао] који се односи на угао или мерење углова.

гоно- [грч. gónos семе] означава оно што има везе са семеном, код биљака и животиња.

графо- [грч. gráphein писати] односи се на писање, рукопис, записе и сл.

греко- [лат. Graecus Грк] оно што има везе с Грцима, Грчком или грчким језиком.

Д

дактило- [грч. dáktylos прст] у сложеним речима: оно што се односи на прсте или има облик прста.

де- [лат. de од, из, раз; фр. dé- од лат. dis-] означава порекло, одвајање, уклањање, укидање и друго.

дека- [грч. déka десет] у јединицама мере значи десет пута већу јединицу (нпр. *декаграм* — десет грама).

декстро- [лат. dexter десни] оно што је десно или се увија удесно.

деци- [лат. decimus десети] испред јединица мере означава десети део, нпр. *дециметар* — десети део метра.

демо-[1] [грч. dêmos народ] оно што се односи на народ или становништво; може бити и скраћени облик од *демократија* (в.), нпр. *демохришћански*.

демо-[2] [енгл. demo, скр. од demonstration] означава оно што служи за демонстрацију, приказивање, као пробни примерак.

дендро- [грч. déndron дрво] у стручним терминима означава дрво, стабло или дрвенасту масу.

дерм-, дерма-, дермато, дермо- [грч. dérma кожа] означава оно што се односи на кожу, пре свега људску.

дес-, дез- [фр. dés-, des- од лат. dis-] означава одвајање, рашчлањавање, или укидање онога што казује други део речи; од-, раз-, не-.

ди- [грч. di(s) двапут, од dýo два] означава двојност или удвајање.

дија- [грч. diá кроз, (из)међу] означава разлику, разврставање, посредство; кроз, преко, међу-, раз-, про-.

динамо- [грч. dýnamis снага] који се односи на силу или енергију.

дипл-, дипло- [грч. diplóos двострук] у сложеницама значи двострук или удвојен.

дис-[1] [грч. dys-] као префикс негира основну реч, означава тешкоћу, немогућност или неправилно деловање.

дис-[2] [лат. dis-] означава дељење, раздвајање, распадање; раз-, од-.

диско- [грч. dískos диск] који се односи на грамофонске плоче, или на касете и друге носаче звука.

додека- [грч. dṓdeka] који обухвата 12 елемената, дванаестоделан.

долихо- [грч. dolichós] дуг, дугуљаст, издужен.

Е

е- варијанта од **екс-**[1] (в.)

евро- [према нашем Европа, од грч. Európē] европски, који припада Европи, важи или делује у Европи.

егзо-, ексо- [грч. éxō извана, споља] што је изван нечега; спољни; оно што делује споља.

ек- варијанта од **екс-**[1] (в.)

екви- [лат. aequus једнак] оно што је подједнако, равномерно, у равнотежи.

еко- [скр. од *екологија* (в.)] еколошки; што се тиче природне средине или амбијента.

екс-[1] [лат. ex-, грч. ex-, ek-] који је изван нечега; који потиче од нечега; који излази однекуд; изведен до краја; из-, изван-, од-.

екс-[2] [енгл. ex, од лат. ex из] бивши, некадашњи.

екстра- [лат. extra изван, споља] оно што је напољу, изван чега; оно што је изузетно, посебног квалитета.

екто- [грч. ektós спољни] који је споља; спољашњи.

електро- [скр. од *електрика*, грч. élektron ћилибар] који се односи на електрицитет, електрични.

ембрио- [грч. émbrion] који се односи на ембрион, заметак, односно на почетну фазу развоја живих бића.

ен- (ем-) [грч. én] у (чему), усред, унутар (чега); варијанта **ем-** се јавља испред основа с почетком на *й-*, *б-*, *м-* или *ф-*.

енд-, ендо- [грч. éndon унутра] који је унутар чега, унутрашњи, који потиче изнутра.

ентер-, ентеро- [грч. énteron црево; утроба] који се односи на црева.

еп-, епи- [грч. epí на, над, преко, поред] који што који је на нечему, над нечим, уз нешто, при нечему; додатни, узгредни.

ерго- [грч. érgon рад] који се односи на рад, радне навике или методе рада.

еритро- [грч. erythrós црвен] који је црвене боје; који се односи на црвена крвна зрнца.

ерото- [грч. érōs ген. érōtos љубав] који се односи на љубав или еротику.

етно- [грч. éthnos народ] који се односи на народ, народност, националност.

еу- [грч. eû добро] у сложеним речима означава оно што је добро, корисно, угодно, што правилно делује и сл.

еуро- в. **евро-**.

ехо- [грч. ēchó јека, одјек] који се односи на одјек; који делује путем одбијања звучних таласа.

З

зепто- [произвољна варијанта од лат. septimus седми] означава јединицу помножену са 10^{-21}, то јест хиљадити део милијардитог дела милијардитог дела основне јединице.

зоо- [грч. zôon живо биће, животиња] који се односи на животиње и животињски свет.

И

и- варијанта од **ин-**[1] (в.).

идео- [грч. idéa] који се односи на идеју, појам, представу.

идио- [грч. ídios] особен, својствен, посебан.

изо- [грч. ísos исти] у многобројним научним терминима значи исти, једнак или сличан.

ијатро- [грч. iatrós лекар] који се односи на лекара или на медицину.

иконо- [грч. eikṓn слика] који се односи на иконе; који се односи на слике, ликовс, ликовни приказ.

им-[1] варијанта од **ин-**[1] (в.) испред основа које почињу на *й*, *б*, *м*.

им-[2] варијанта од **ин-**[2] (в.) испред основа које почињу на *й*, *б*, *м*.

имуно- [лат. immunis] који се односи на имунитет.

ин-[1] [лат. in-] значи порицање, поништавање, немогућност: не-, без-.

ин-[2] [лат. in у, in-] значи уношење, увођење у нешто, постојање у нечему: у-, на-.

индо- [грч. Índos] који се односи на Индију или Индијце.

интер-[1] [лат. inter (из)међу] означава положај између нечега, или међусобни однос, везу.

интер-[2] [скраћено од *интернационалан* (в.)] који делује широм света, међународни, међудржавни.

интра- [лат. intra] унутар, усред, у оквиру онога што означава други део речи.

интро- [лат. intro- у, унутар] који је у нечему; који улази у нешто; окренут ка себи, ка унутрашњости.

инфра- [лат. infra испод, ниже] који је нижи од онога што казује други део речи, испод-, под-.

итало- [лат. Italus] који се тиче италских народа у старом веку; италијански; италијанског порекла (нпр. *итало-амерички*).

ихти- (ихтио-) [грч. ichthýs риба] који се односи на рибе.

J

јатро- в. **ијатро-**.

јурис- [лат. ius, ген. iuris право] који се односи на право и правне науке.

К

како- [грч. kakós лош, зао] у сложеним речима означава нешто ружно, лоше или неправилно.

кали-, кало- [грч. kalós леп] у сложеним речима означава нешто што је лепо или добро.

калор-, калори- [лат. calor топлота] што се односи на топлоту односно грејање.

канцеро- [лат. cancer рак] који се односи на рак или туморе.

кардио- [грч. kardía срце] који се тиче срца.

карио- [грч. káryon орах, језгро] у биологији означава оно што се тиче ћелијског језгра (једра).

карцино- [грч. karkínos рак] који се односи на рак или туморе.

ката- [грч. katá са, низ, по] надоле, низ, према, по, против; у грчким сложеницама има и разна друга значења.

квадри-, квадро-, квадру- [лат. quadri- према quattuor четири] четворан, четвороструки, четвороделни.

квази- [лат. quasi као, попут] привидан, приближан, сличан; назови-, надри-.

кено-[1] [грч. koinós] заједнички.

кено-[2] [грч. kainós] новији, скорашњи.

керато- [грч. kéras рог] у научним терминима значи рожнат, од рожнате материје, или оно што се односи на рожњачу ока.

кефало- [грч. kephalḗ глава] који се односи на главу.

кило- [фр. kilo од грч. chílioi хиљада] испред јединица мере означава јединицу хиљаду пута већу (нпр. *килограм* = хиљаду грама); у рачунарству означава јединицу 1.024 пута већу (*килобајт* = 1.024 бајта, тј. 2^{10} бајта).

кине-, кинема-, кинемато- [скр. од *кинематограф*, од грч. kínēma кретање и gráphein писати] који се односи на кинематографију, филмску уметност.

кинези(о)-, кинето- [грч. kínēsis кретање, kinētikós покретан] који се односи на кретање.

кино-[1] [грч. kýōn, ген. kynós пас] који се односи на псе.

кино-[2] [нем. Kino, скр. од Kinematograph, в. кине-] који се односи на биоскопе или филм.

клави- [лат. clavis дирка] који садржи дирке односно клавијатуру.

клепто- [грч. kléptein красти] који се односи на крађу и крадљивце.

ко-, ком-, кон- [лат. con са] означава заједништво, везу, напоредно деловање; уз, поред; са-, су-

контра-, контро- [лат. contra] против, наспрам; у неким речима означава нижи чин (*контраадмирал*), у музици гласове или инструменте дубоких тонова (*контраалт*, *контрафагот*).

косм-, космо- [грч. kósmos свемир; склад, ред] који се односи на космос, васиону; који се односи на цео свет.

крио- [грч. krýos мраз, студен] који се односи на замрзавање или јаку хладноћу.

крипт-, крипто- [грч. kryptós скривен] тајан, потајан, прикривен.

ксено- [грч. xénos странац] који се односи на странце.

ксеро- [грч. xerós сув] означава нешто што је суво или има везе са сушењем.

ксило- [грч. xýlon дрво] који је од дрвета или сличан дрвету.

Л

лало- [грч. lálein брбљати, муцати] који има везе са способношћу говора.

ларинго- [грч. lárynx гркљан, грло] који се односи на гркљан или гушу.

леук-, леуко- [грч. leukós бео] који је бео, светле боје, или има везе са белином.

лимф-, лимфо- [лат. lympha вода] у медицини, који се односи на лимфу или лимфне органе.

липо- [грч. lípos маст] у медицини, који се односи на масноћу, сало или масно ткиво.

лито- [грч. líthos камен] који је од камена; који се односи на камен или стену.

лог-, лого- [грч. lógos реч] који се односи на говор или на речи.

М

магнето- [в. магнет] који се односи на магнет или магнетизам.

макро- [грч. makrós дугачак, крупан] означава оно што је велико, обимно, великих размера, или што се посматра у целини; уп. МИКРО-.

макси- [енгл. maxi, скр. од maximum] који је врло великих димензија, већи од уобичајеног; по нашем Правопису пише се одвојено, нпр. *макси укрштеница*.

меди-, медио- [лат. medius средњи] који је у средини; који је осредњих размера.

мега-, мегало- [грч. mégas велик] који је изразито велик; који има везе са величином; уз називе јединица мере означава јединицу милион пута већу (нпр. *мегават* = милион вати); у рачунарству означава јединицу 2^{20} пута већу (*мегабајт* = 2^{20} бајта, тј. 1.048.576 бајта).

мез-, мезо- [грч. mésos средњи] у научним терминима значи средњи, који је у средини.

мелано- [грч. mélas, gen. mélanos црн] означава оно што је црно, тамно, или садржи тамни пигмент.

мет-, мета- [грч. metá међу, уз, поред, иза] означава оно што је уз нешто, за нечим, после нечега, с друге стране нечега; оно што је изван поља истраживања неке науке (*метафизика*); у речима које значе промену (*метаморфоза*); у хемији означава једињења настала заменом атома или извођењем из других једињења.

метеоро- [грч. metéōros који је у ваздуху] који је на небу, у висини; који има везе са временским условима, с метеорологијом.

метро-[1] [грч. métron мера] који се односи на меру и мерење.

метро-[2] [грч. mḗtra материца према mḗtēr мајка] који се односи на материцу.

метро-[3] [скр. од *метропола* (в).] који припада метрополи, велеградски.

механо- [грч. mēchanḗ машина] који се обавља помоћу машина; који има везе с механиком.

ми-, мио- [грч. mýs миш; мишић] који се односи на мишиће.

миз-, мизо- [грч. mîsos мржња] који мрзи, који осећа одбојност према ономе што је изказано другим делом речи.

мијел-, мијело- [грч. myelós срж] који се односи на коштану срж или кичмену мождину.

мико- [грч. mýkēs гљива] који се односи на гљиве (печурке) или на гљивице.

микро- [грч. mikrós мали] који је врло мали, малих размера; који је умањен; уп. **макро-**; испред јединица мере означава милионити део, нпр. *микроампер* = милионити део ампера.

мили- [лат. mille хиљада] означава хиљадити део јединице мере, нпр. *милиметар* = хиљадити део метра.

мини- [енгл. mini, скр. од miniature минијатуран] мањи или краћи од уобичајених димензија; по нашем Правопису пише се с цртицом (*мини-голф*) односно одвојено у изразима као *мини мода*, *мини сукња*.

мио- в. **ми-**.

моно-, мон- [грч. mónos сам, један] једноделан, сам, једини; који се односи само на једну ствар; који се односи на репродукцију звука путем једног канала (уп. **стерео-**).

мото- [лат. motus покрет, motor покретач] који се креће помоћу мотора, моторни, моторизован; који се односи на мотоцикле.

мулти- [лат. multus многи] чега има много; који има много делова; многочлан, вишеструк.

Н

нано- [грч. nânos патуљак] испред имена мерне јединице означава милијардити део (нпр. *наносекунд* — милијардити део секунде).

нарко- [грч. nárkē омамљеност] у медицини упућује на сан, спавање; у новијим изразима из медијског језика односи се на наркотике односно дрогу.

некро- [грч. nekrós мртав] који се односи на мртваце, лешеве или на мртво ткиво.

нео- [грч. néos нов] означава нову, обновљену или модернију верзију онога што се исказује другим делом речи.

неур-, неуро- [грч. neûron нерв, живац] који се односи на нерве, нервни систем или нервне болести.

нефро- [грч. nephrós бубрег] који се односи на бубреге.

нитро- [грч. nítron шалитра] који се односи на азот или његова једињења.

номо- [грч. nómos закон] који се односи на законе, норме или правила.

нон- [лат. non не] означава негацију или супротност.

нуклео- [лат. nucleus језгро] у биологији, који се односи на ћелијско језгро (једро); у физици, који се односи на атомско језгро или на нуклеарну енергију.

О

одонт-, одонто- [грч. odoús, ген. odóntos зуб] који се односи на зубе или зубарство.

окси- [фр. oxygène кисеоник од грч. oxýs оштар; кисео] који се односи на кисеоник или његова једињења.

окта-, окто- [грч. oktṓ, лат. octo осам] који има осам делова, осмочлан, осмострук.

оле-, олео- [лат. oleum уље] који се односи на уље или на масноће уопште.

олиг-, олиго- [грч. olígos мален, малобројан] у сложеницама означава мали број или малу количину.

омни- [лат. omnis сав] у сложеницама значи сав, све-, потпуно, свуда.

онко- [грч. ónkos задебљање; оток] који се односи на туморе, на рак или на лечење рака.

онто- [грч. ón, ген. óntos биће] у филозофији, који се тиче бића, бивствовања; у биологији, који се односи на живо биће.

оо- [грч. ōión јаје] који се односи на јаје или јајну ћелију.

опто- [грч. optikós видан, који се види] означава оно што је у вези с видом.

орнито- [грч. órnis, ген. órnithos птица] који се односи на птице.

оро- [грч. óros брдо, гора] који се односи на брда, планине, рељеф.

орто- [грч. orthós прав, усправан] који је прав, раван; који је под правим углом; исправан, правилан, у складу с правилима.

остео- [грч. ostéon кост] који се односи на кости.

от-, ото- [грч. oûs, ген. ōtós ухо] који се односи на уши.

офталмо- [грч. ophthalmós око] који се односи на очи.

П

палео- [грч. palaiós стар] стари, давнашњи, из старих времена.

палин- [грч. pálin натраг, опет] поновни, поновљен; који се повлачи или враћа.

пан-, панто- [грч. pān све, ген. pantós] који обухвата све оно што се казује другим делом речи; сав, свеопшти, целовит, све-.

пар-, пара- [грч. pará код, уз, покрај, према] значи да је нешто налик ономе што казује други део речи, да се јавља поред њега или да га подражава; често у смислу нечег незваничног или непризнатог (*парамедицина*).

пато- [грч. páthos осећање, трпљење, бол] који се односи на болест.

пед-[1], педо-[1] [грч. paîs, ген. paidós дете] који се односи на дете или децу.

пед-[2], педо-[2] [грч. pédon тло] који се односи на земљу, тло или земљиште.

пента-, пент- [грч. pénte пет] који који има пет делова, петочлан, петострук.

пер- [лат. per] кроз; преко; потпуно, до краја; у хемији означава једињења с већом количином неког елемента од уобичајене, или с већом валенцијом.

пери- [грч. perí око, около] који окружава нешто, околни; који је у близини нечега; који се догађа приближно у исто време.

пета- [произвољно према **пента-** (в.)] испред имена мерне јединице значи трилион (10^{15}) пута већи.

петро-[1] [грч. pétra камен] као први део научних термина означава камен или стену.

петро-[2] [скр. од *петролеј* (в.)] који се односи на петролеј или нафту; који потиче од нафте.

пико- [према итал. piccolo мали] испред имена мерне јединице значи билион пута мањи, нпр. *пикофарад* — билионити део фарада.

пиро- [грч. pŷr ватра] који се односи на ватру, ватромет или паљење; у медицинским терминима, који се односи на грозницу или високу температуру.

план-, плани- [лат. planus раван] који је раван, који је у равни, дводимензионалан.

пнеумо-[1], пнеумато- [грч. pnêuma, ген. pnêumatos дах, дисање] који се односи на ваздух или на гасове.

пнеумо-[2] [грч. pnéumōn плућа] који се односи на плућа.

под-, подо- [грч. poús, ген. podós нога] који се односи на ногу, нарочито на стопало; у ботаници, који се односи на стабљику.

поли- [грч. polýs много] вишеструк, многострук, који има много облика или примена.

порно- [грч. pórnē блудница, в. порнографски] посвећен порнографији, који садржи порнографске призоре или описе.

пре- [лат. prae-] пређашњи, претходан; који је испред чега; пре-, пред-.

прим-, прими, примо- [лат. primus први] који је први, који је испред свих; који се први пут догађа.

про-[1] [лат. pro за] означава пристајање уз нешто, склоност према нечему, подржавање чега.

про-[2] [лат. pro за] уз именице које значе звање показује да је у питању заменик, помоћник или нижи чин (*проконзул; проректор*).

про-[3] [грч. pró испред, унапред] означава оно што иде напред, што је испред чега у простору или му претходи у времену.

прот-, прото- [грч. prôtos први] први, главни; првобитан, изворни; најстарији, пра-.

псеудо- [грч. pseûdos лаж] лажан, тобожњи; привидни; наводни; надри-, назови-.

психо- [грч. psychḗ душа] који се односи на душу, на психички живот или на психологију.

птер-, птеро- [грч. pterón крило] који има крила, крилат; који се односи на крило.

Р

радио-[1] [лат. radius зрак] који се односи на зрачење или на радиоактивност; рендгенски.

радио-[2] [в. радио] који се односи на радио, радијски; који се емитује преко радија.

ре- [лат. re-] означава понављање; у неким речима подразумева преправку, уз поништавање претходне радње.

рео- [грч. réos струја, reîn тећи] који се односи на електричну струју; који се односи на струју или струјање уопште.

ретро- [лат. retro назад, уназад] који је отпозади; који делује уназад; који се враћа у прошлост.

рино- [грч. rís, ген. rinós нос] који се односи на нос.

русо- [ср. лат. Russia] који се односи на Русе, Русију или руски језик.

С

санти- [фр. centi-] в. **центи-**.

сеизмо- [грч. seismós потрес] који се односи на земљотресе.

семи- [лат. semi- пола, напола] половичан, полу-; делимичан, непотпун.

серво- [лат. servus роб, слуга] означава помоћне механизме који контролишу рад неке машине и појачавају мануелну енергију човека — управљача.

сидеро- [грч sídēros железо] који се односи на гвожђе.

син-, сим- [грч. sýn са] који је са нечим, уз нешто, пропратни, напоредан; истовремен; заједнички; с-, са-, су-; варијанта **сим-** се јавља испред основа с почетком на *й-*, *б-*, *м-* или *ф-*.

склеро- [грч. sklērós сув, увенуо, стврднут] у медицинским терминима означава отврднуће или укрућеност.

сомато- [грч. sôma, ген. sṓmatos тело] који се односи на тело и поједине органе; соматски.

социо- [лат. socius друг, societas друштво] који се тиче друштва и односа међу људима.

спектро- [лат. spectrum] који се односи на спектар.

спелео- [грч. spélaion пећина] који се односи на пећине.

сперматo- [грч. spérma, ген. spérmatos семе] који се односи на сперму, на људске и животињске семене ћелије.

спиро-[1] [лат. spirare дисати] који се односи на дисање.

спиро-[2] [грч. speîra спирала] који је спиралног облика, који се увија у круг.

споро- [грч. sporá сејање; семе] који се односи на семе, на споре или размножавање примитивних организама.

стено- [грч stenós тесан, узак] сужен, притешњен (у медицинској терминологији); скраћен (у изразима као *стенографија*).

стерео- [грч. stereós тврд, чврст, пространи] који се односи на геометријска тела; просторни, вишедимензионалан; који се односи на репродукцију звука путем два или више канала (уп. **моно-**).

стомато- [грч. stóma, ген. stómatos уста] који се односи на уста: који се односи на негу уста и зуба.

суб-, суп- [лат. sub под, испод] који је нижи, испод чега по положају или по важности; умањен, не потпуно изражен; близак нечему (нпр. *супротройски*); који представља подврсту или ужу поделу; у хемији означава једињења с мањом количином неког елемента од уобичајене.

сулф-, сулфа-, сулфо- [лат. sulphur сумпор] који се односи на сумпор и његова једињења.

супер- [лат. super над, изнад, преко] исказује оно што је изражено у највећој мери; у појачаном степену, виши, бољи; додатни; над-.

супра- [лат. supra над, преко] који је изнад нечега, у простору или по ауторитету.

сфигмо- [грч. sphygmós пулс, било] који се односи на пулс.

схизо- (шизо-) [грч. schízein цепати] који се односи на расцеп, подељеност; који се односи на схизофренију (в.).

Т

таксо-, такси- [грч táxis ред, поредак] који се односи на распоред, разврставање, систематизацију.

таласо- [грч. thálassa море] који се односи на море, морски.

танато- [грч. thánatos смрт] који се односи на смрт.

тауто- [грч. tautó, од tò autó исто] изражава једнакост или понављање истог.

тахи-, тахо- [грч. tachýs брз] који се односи на брзину.

теле[1]**-** [грч. têle далеко, удаљ] који делује на даљину, даљински.

теле[2]- [скр. од *телевизија* (в.)] телевизијски.

тео- [грч. theós бог] који се односи на бога или божанство.

тера- [грч. téras чудо, чудовиште] испред имена мерне јединице увећава је билион пута (10^{12}).

терато- [грч. téras, ген. tératos чудовиште] који је чудовишног облика, наказан.

термо- [грч. thermós врућ, топао] топлотни; који се односи на топлоту, температуру или грејање.

тетр-, тетра- [грч. téttares, téssares четири] четворни, четвороделни, четворострук.

техно- [грч. téchnē вештина, умешност] који се односи на технику или технологију.

топо- [грч. tópos место, крај, подручје] који се односи на место, положај.

транс-, тра- [лат. trans преко] који прелази границе чега, који је са оне стране; над-, преко-.

три- [лат. tres, tria, грч. treîs, tría три] тројни, троделни, трочлан, трострук.

трофо- [грч. trophé храна] који се односи на исхрану или начин исхране.

турбо- [лат. turbo, ген. turbinis вртлог, вихор] који има погон на турбину, турбински.

У

ултра- [лат. ultra преко (тога), даље] с друге стране чега, изван чега, преко границе чега; потпуно, до крајности; у политици: екстремистички.

уни- [лат. unus један] јединствен, уједињен; једноструки, једночлан; уједначен.

урано- [грч. ouranós небо] који се односи на небо, небески.

уро- [грч. oûron мокраћа] који се тиче мокраће, мокрења или мокраћних органа.

Ф

фаго- [грч. phágein јести] који једе, који прождире.

фармако- [грч. phármakon лековита биљка] који се односи на лекове или апотекарство.

фемто- [дан. femten петнаест] пред именом мерне јединице, значи трилион (10^{-15}) пута мањи.

фери- [лат. ferrum гвожђе] у називима хемијских једињења означава присуство тровалентног гвожђа.

феро- [лат. ferrum гвожђе] у техници и фармацији односи се на гвожђе; у називима хемијских једињења означава присуство двовалентног гвожђа.

физио- [грч. phýsis природа] који се односи на природу, на физичке методе лечења или на физиологију.

фил-, фило-[1] [грч. phílos пријатељ, phileîn волети] који је склон чему, љубитељ или пријатеља чега; уп. **про-**[1].

фило-[2] [грч. phŷlon род, племе] који се односи на развој и порекло живих бића.

фито- [грч. phytón биљка] који се односи на биљке и биљни свет.

флебо- [грч. phléps, ген. phlebós жила, вена] који се односи на вене.

фон-, фоно- [грч. phōnḗ глас] који се односи на звук, посебно на људски глас; који се односи на гласове у језику.

фото- [грч. phôs, ген. phōtós светло] који се односи на светлост; који се односи на фотографију.

франко- [ср. лат. Francus Француз] који се односи на Француске или Француску.

френо- [грч. phrḗn ум, свест] који се односи на ум или душу; ментални.

Х

хагио- [грч. hágios свет, посвећен] који се односи на свеца или светињу.

халко- [грч. chalkós бакар] који се односи на бакар, који садржи бакар.

хало- [грч. háls, ген. halós со] који има везе са солима.

хапло- [грч. haplóos једноставан] упрошћен; који се са два елемента своди на један.

хекс-, хекса- [грч. héx шест] који се односи на број шест; шестоделни, шесточлан.

хект-, хекто- [фр. hecto- од грч. hekatón сто] испред јединице мере означава сто пута већу јединицу (*хектар* — сто ари, *хектолитар* — сто литара).

хелио- [грч. hḗlios сунце] који се односи на Сунце или Сунчеву светлост.

хема-, хемато-, хемо-[1] [грч. haîma крв] који се односи на крв, крвни.

хеми- [грч. hēmi- пола; уп. лат. semi-] који захвата само половину чега; полу-.

хемо-[2] [скр. од хемија, хемијски (в.)] који се служи хемијским средствима.

хендека- [грч. héndeka једанаест] који обухвата 11 елемената, једанаестоделан.

хепат-, хепато- [грч. hêpar, ген. hêpatos јетра] који се односи на јетру.

хепта- [грч. heptá седам] који који се односи на број седам; седмоделни, седмочлан.

хетер-, хетеро- [грч. héteros различит] који се односи на нешто друго, различито; разноврстан.

хигр-, хигро- [грч. hygrós влажан] који се односи на влагу или влажност.

хидр- (хидро-) [грч. hýdōr вода] који се односи на воду; у појединим хемијским терминима, који се односи на водоник.

хијал- (хијало-) [грч. hýalos стакло] који је од стакла или сличан стаклу.

хијер- (хијеро-) [грч. hierós свет, свештени] који се односи на свештенике или светиње.

хип-[1]**, хипо-**[1] [грч. hypó испод, под] недовољан, умањен, снижен; мањи од чега; под-.

хип-[2]**, хипо-**[2] [грч híppos коњ] који се односи на коње, коњски.

хипер- [грч. hypér изнад, преко] означава повишење, појачање, вишак; над-, пре-, преко-.

хипн-, хипно- [грч. hýpnos сан] који се односи на сан или на хипнозу.

хипсо- [грч. hýpsos висина] који је висок; који се односи на висину, пре свега надморску.

хир-, хиро- [грч chéir рука] ручни; који се обавља рукама.

хисто- [грч. histós ткање, ткалачки разбој] који се односи на ткива.

хлоро- [грч. chlōrós зелен, жућкаст] у биолошкој терминологији, који се односи на зелену боју; у хемијској, који садржи хлор.

хол-, холо- [грч. hólos читав, цео] који обухвата све, који је потпун, целовит.

хомео- [грч. hómoios сличан] који је сличан или једнак; који се служи сличним средствима; уједначен.

хомо-[1] [грч. homós једнак, сличан] истоврстан, заједнички; једнак; исто-.

хомо-[2] [скр. од *хомосексуалан* (в.)] који се односи на хомосексуалност.

хоро-[1] [грч. chóra простор, земља] који се односи на област, крај, земљу.

хоро-[2] [лат. hora, грч. hṓra сат, време] који се односи на сате, часове.

хризо- (хрисо-) [грч. chrysós злато] који је златан или златне боје.

хрома-, хромато-, хромо- [грч. chrôma боја] који је обојен, који се односи на боју, пигменте и сличне материје.

хрон-, хроно- [грч. chrónos време] који се односи на време.

Ц

цено- в. **кено-**.

центи- [лат. centum сто] испред јединице за меру, означава њен стоти део (**нпр.** *центиметар* — стоти део метра).

центри-, центро- [лат. centrum, грч. kéntron] који је у вези са центром, који полази из центра или тежи ка центру.

цефало- в. **кефало-**.

цикло- [грч. kýklos круг] који је кружног облика; који се креће у кругу, цикличан.

циркум- [лат. circum око, наоколо] који се налази око чега, који опкољава или заобилази нешто.

цис- [лат. cis с ове стране] који је с ове стране, ближи (обично уз географска имена); супр. **транс-**.

цито- [грч. kýtos шупљина] који се односи на ћелију (у биологији).

2. Суфикси и суфиксоиди

А

-абилан, -ибилан [лат. -abilis, -ibilis] на коме се може обавити радња описана глаголом у основи (нпр. *варијабилан*, *конвертибилан*); одговара нашем суфиксу *-ив*, *-љив*.

-агог, -агогија [грч. agōgikós који води, ágeín водити] означава вођство, управљање, васпитање.

-ажа [фр. -age] означава радњу; уз јединице мере означава колико је пређено (*километража*) или колики је капацитет (*кубикажа*).

-аза [фр. -ase, издвојено из речи diastase, како је назван први откривени ензим] суфикс за ензиме у хемијској и биолошкој терминологији.

-ал [лат. -alis, -ale] суфикс за хемијске производе и лекове.

-алгија, -алгичан [грч. álgos бол] који се односи на бол.

-ан [лат. -anus] у хемијској терминологији означава засићене угљоводонике.

-ана [тур. -hane] означава просторију или зграду за обављање одређених делатности.

-ант, -ент [лат. -ans ген. -antis, -ens ген. -entis, наставци партиципа презента] означава вршиоца радње или човека са одређеном особином.

-арх, -архија [грч. -archos вођа, владар, árchein заповедати] који влада; врста владавине.

-ат [лат. -atus, -atum] означава установе (*конзулат*), државу под одређеном врстом владара (*емират*) и друго; у хемијској терминологији означава соли појединих киселина (*нитрат*, *карбонат*).

-ација, -иција [лат. -atio, -itio] суфикс који означава радњу.

Б

-бија, -биоза, -биотик [грч. bíos живот] означавају оно што има везе са животом или живим бићима (*амфибија*, *симбиоза*, *антибиотик*).

-бласт, -бластија [грч. blastós клица] који се односи на почетни развој живих бића, клицу или заметак.

-бургер [енгл. burger, скр. од hamburger] означава разне врсте сендвича с месом, сличних хамбургеру.

-бус [енгл. bus, скр. од omnibus свима, за све] означава разне врсте возила за јавни превоз.

В

-вор, -воран [лат. -vorus, од voro прождирем] који једе одређену врсту хране.

Г

-гам, -гаман, -гамија [грч. gámos брак] означава разне врсте брачних заједница (*полигам*, *моногаман*, *бигамија* и сл.).

-гејт [енгл. -gate, od Watergate, по афери са зградом Вотергејт у Вашингтону 1972. године] у медијском језику за разне врсте скандала у вези с политичарима и злоупотребом власти.

-ген, -генија, -генеза [грч. génos род, génesis рађање, постајање] који се односи на рађање, порекло, настанак, развој живих бића: који изазива појаву означену првим делом речи, нпр. *канцероген* — који изазива рак.

-гон[1], -гоналан [грч. gōnía угао] који се односи на број углова у геометријским фигурама.

-гон[2], -гонија, -гонски [грч. gónos (gonḗ) рођење] који се односи на рођење, настајање, постанак.

-грам, -грамски, -граматски [грч. grámma слово] који се односи на слово, начин писања или писмене ознаке; запис начињен методом коју казује први део речи (*телеграм*, *стенограм*, *радиограм*).

-граф, -графија, -графизам, -графички [грч. gráphein писати, graphikós писмени] који се односи на писање; који се односи на цртање или сликање; који означава технику добијања писаног или визуелног записа (*типографија*, *фотографија*); научно описивање (*етнографија*) и др.

Д

-дерм, -дерма [грч. dérma кожа] који се односи на кожу или њене делове.

-дром [грч. drómos пут, стаза, тркалиште] означава тркалиште, место за вожњу или такмичење, место за узлетање и слетање.

Е

-ез [итал. -ese] суфикс за становнике градова (*Миланез*) или држава (*Кинез*).

-едар, -едричан [грч. hédra основа] у називима геометријских тела (*полиедара*) ограничених одређеним бројем полигона (нпр. *тетраедар*).

-ектомија [грч. ektomḗ одсецање] уклањање неког органа или дела тела хируршким путем.

-емија, -емичан [грч. haîma крв] указује на одређено стање крви или присуство неке материје у крви.

-ен [грч. -ḗnē, суфикс који указује на порекло] у хемијској терминологији означава незасићене угљоводонике.

-ент в. **-ант**.

-ета [фр. -ette] означава мању, краћу или лакшу верзију онога што казује основна реч (*новелета, оперета*); каткад служи и за женска занимања (*стриптизета*).

З

-зоа [грч. zoîa, мн. од zoîon живо биће] у називима за поједине врсте нижих животиња.

-зоик [грч. zoikós животни] у називима геолошких ера у којима је постојао живот (*палеозоик* и др.).

-зом в. **-сом**.

И

-ибилан в. **-абилан**.

-ид[1] [фр. -ide, издвојено из речи oxyde оксид] у хемијској терминологији суфикс за различите врсте једињења.

-ид[2] в. **-оид**.

-изам [грч. -ismos] суфикс са много значења: друштвени, политички, уметнички и сл. покрети, спортске активности, врсте понашања, личне особине, навике или мане, физичке појаве и др.

-изовати, -изирати [грч. -izein] суфикс којим се образују глаголи од именица или придева, претежно са значењем увести нешто, претворити у нешто, дати чему особину онога што је изражено основом речи.

-изација [каснолат. -isatio] суфикс за именице изведене од глагола на **-изовати** (**-изирати**).

-ијада [према *олимпијада*] суфикс за пригодне свечаности и такмичења (нпр. *гитаријада*).

-ијаза [грч. -iasis] у медицини означава појединa обољења или патолошка стања.

-ијатар, -ијатрија [грч. iatrós лекар, iatreía лекарство] означава врсту лекара односно медицинску специјалност.

-ил [фр. -yle према грч. hýlé материја] суфикс за разне врсте радикала у органској хемији.

-ин [лат. -inus, придевски суфикс] означава разне врсте хемијских једињења, лекова, дрога, препарата за кућну употребу и сл.

-ист(а), -истички [грч. -istēs] означава особе које се баве активностима или имају особине исказане именицама на **-изам** (в.); поред тога означава разна занимања, научне специјалности, свираче на одређеним инструментима, спортисте, следбенике књижевних и уметничких жанрова и друго.

-ит [грч. -ítes] суфикс са значењем соли (*сулфит*), минерала (*боксит*), разних хемијских производа и материјала (*динамит, лесонит*) итд.

-ит(а) [лат. -ita од грч. -ítes] који припада неком месту, народу, покрету, удружењу и сл. (*Израелит, језуит*).

-итис [грч. -ítis, првобитно ж. род од придевског суфикса -ítes] у медицини означава запаљење или запаљењски процес (нпр. *бронхитис* запаљење бронхија).

К

-кефал, -кефалан, -кефалија [грч. kephalḗ глава] који се односи на главу.

-кинеза, -кинезија, -кинетички [грч. kínēsis кретање, kínētikós покретан] који се односи на кретање.

-крат, -кратија, -кратски [грч. krátos снага, моћ, kratein владати] који се односи на начин владавине.

Л

-лалија [грч. laleîn брбљати, говорити] који се односи на говор или начин говора.

-латрија [грч. latréia обожавање] означава култ или обожавање онога што је исказано првим делом сложенице.

-ли [тур. -li] који је начињен од нечега, који има одређену особину (у старијим и народским придевима).

-лиза [грч. lýsis од lýein растварати] у хемијским и медицинским терминима означава растварање, распадање, одвајање и друго.

-лија [тур. -li, с додатком нашег *-ја* да би се од придева направила именица] означава занимање, припадност, типичну особину, каткад и становника града (*Нишлија*, *Сарајлија*).

-лит[1], -литик, -литски [грч. líthos камен] означава оно што је начињено од камена (*монолит*) или поједине фазе каменог доба (*палеолит*/*палеолитик*).

-лит[2] [грч. lytós растворљив] који је у раствору или се односи на растворе (*електролит*); уп. **-лиза**.

-лог [грч. lógos реч] оно што је у вези с говором (*монолог*, *пролог*); стручњак за одређену науку (*биолог*).

-логија [грч. -logía од lógos реч] означава поједине гране науке, струке или начине размишљања.

-лук [тур. -lık, -lik, -luk] означава особину, начин понашања, занате, каткад и места (*комшилук*), територије (*пашалук*) и друго.

М

-ман, -манија [грч. manía] означава поламу, лудост, претерану страст за оним што казује први део сложенице, односно човека обузетог том страшћу.

-мант, -мантија [грч. manteía] означава разне врсте гатања и прорицања, односно особу која се тиме бави.

-мер, -мерија [грч. méros део] у научним терминима означава саставни део или нешто што је сложено од више делова.

-метар, -метрија [грч. métron мера] означава мере за дужину (*километар*), инструменте за мерење (*амперметар*), геометријске појмове (*дијаметар*); у метрици означава стих са одређеним бројем стопа (*хексаметар*).

-мицин [грч. mýkēs гљива] други део назива за лекове, пре свега антибиотике, добијене од гљивица.

-мнеза, -мнезија, -мнестички [грч. -mnēsis од mimnēskein сећати се] који се односи на сећање односно памћење.

-морф, -морфан, -морфија, -морфизам, -морфоза [грч. morphé облик] који се односи на облик, који има одређен облик, који мења облик.

Н

-наут, -наутика [грч. náutēs, лат. nauta морепловац] који се односи на пловидбу, вожњу или летење; који управља бродом или летелицом.

-ном, -номан, -номија [грч. nómos закон] који се односи на законе или на законитост; који се односи на правила одређене струке.

О

-одонт, -одонтија [грч. odoús, ген. odóntos зуб] који се односи на зубе или зубарство.

-оза [грч. -ōsis] у медицинској и ботаничкој терминологији означава одређено стање или обољење.

-оид, -оида, -оидан [грч. -oeidēs према eîdos вид, узор] који је сличан нечему, који припада одређеној врсти; који је замена за нешто; у геометрији назив за поједине криве линије (*синусоида*) односно геометријска тела (*елипсоид*).

-ол [лат. oleum уље] у хемији у називима различитих органских једињења; у трговини у именима лекова, хигијенских производа и др.

-ом (-ома) [грч. -ōma] у медицини у називима израштаја, тумора (*сарком*, *меланом*), каткад и отока или подлива (*хематом*).

-он[1] [грч. -ṓnē] у хемији суфикс за једињења која садрже кетонску групу -CO-, нпр. *ацетон*.

-он[2] [грч. -on, наставак за ср. род придева] у физици суфикс за атомске честице (*електрон*, *неутрон*, *протон* итд.).

-оним, -онимија [грч. ónyma, вар. од ónoma име] који представља одређену врсту имена или назива (*топоним*), или одређени однос према другој речи на основу облика или значења (*хомоним*, *синоним*).

-опија, -опсија, -оптички [грч. ōps, ген. orós око, ópsis вид] који се односи на вид или гледање.

П

-пара, -паран [лат. pario, parere родити] у медицини и биологији, означава оно што се односи на порођају (нпр. *примипара* прворотка), на порођај или на начин рађања (*вивипаран*: који рађа живе младунце).

-пат, -патија, -патски [грч. páthos патња] оно што се односи на осећања или психичка стања; у медицини, оно што се односи на одређене врсте обољења.

-пед[1], **-педија**[1] [лат. pes, ген. pedis нога] који се односи на ноге, посебно на стопало.

-пед[2], **-педија**[2] [грч. paideía одгајање, васпитање] који се односи на васпитање или увежбавање појединих вештина (*логопед*).

-пенија [грч. penía оскудица, недостатак] у медицинским терминима означава мањак или одсуство онога што казује први део сложенице.

-плазија [грч. plásis обликовање] у медицинским терминима означава неправилности у облику и расту појединих органа или ткива.

-план [лат. planus раван] у сложеницама означава поједине врсте авиона (*биплан*, *хидроплан* и сл.).

-пласт [грч. plastós обликован, plássein обликовати] у биолошкој терминологији означава поједине делове ћелије односно протоплазме.

-плегија, -плегичар [грч. plēgé удар] као други део медицинских сложеница означава разне врсте узетости односно парализе (*хемиплегија*, *квадриплегија*).

-под, -подија [грч. poús, ген. podós нога] у зоолошким терминима означава разне врсте или број ногу код животиња.

-птер [грч. pterón крило] односи се на крила код инсеката (*колеоптер*) или код летилица (*хеликоптер*).

Р

-реја, -реичан [грч. reîn тећи] значи течење или вишак течности, у медицинским терминима (*дијареја*), каткад и фигуративно (*логореја*).

С

-скоп, -скопија, -скопски [грч. skopeîn гледати, посматрати] који се односи на научно посматрање уз помоћ инструмената.

-сом, -соматски, -сомија [грч. sôma, ген. sómatos тело] у биолошким и медицинским терминима означава тело.

-стат, -статик, -статика, -стаза, -стазија [грч. statēs, -statós постављен, који стоји, statikós који заустављa, stásis застој] као други део научних термина означава непомичност, престанак, одржавање постојећег стања, одржавање у ваздуху (*аеростат*) и друго.

-стил [грч. stýlos] у архитектонским терминима значи стуб (нпр. *перистил*).

-сфера [грч. sphaîra кугла] као други део сложенице означава Земљине омотаче (*атмосфера*) или делове Земљине коре (*литосфера*).

Т

-такса, -таксија, -тактички [грч. táxis ред, поредак, taktikós уређен] који се односи на ред, поредак, распоред.

-таф [грч. táphos гроб] који се односи на гроб (нпр. *епитаф*).

-тека [грч. thḗkē збирка, спремиште] означава зграде или установе у којима се чувају књиге, плоче, филмови и друго.

-теријум) [грч. thēríon, дем. од thḗr звер] у научним терминима значи „животиња“ или „звер“.

-терма, -термија, -термика [грч. thermós топао] који се односи на топлоту или грејање.

-тип, -типија [грч. týpos лик, облик] у научним терминима односи се на тип, врсту или узорак; у техничком смислу на методе штампања или репродуковања слика (*фототипија, дагеротипија*).

-том, -томија [грч. -tomía од témnein сећи] у медицинским терминима означава операције резања, отварања или расецања, стручњака за тај посао или инструмент којим се обавља (нпр. *микротом*).

-тон, -тона, -тонија [грч. tónos напетост, нагласак] који се односи на тон или звук; у лингвистици, који се односи на место или врсту акцента.

-топ, -топија [грч. tópos место] који се односи на неко место; који се налази на месту које је исказано првим делом сложенице.

-трон [издвојено из речи *(елек)трон*] означава апарате за убрзавање атомских честица.

-троп, -тропија [грч. trópos окрет, смер, начин] у научним терминима означава разне врсте кретања, промене правца или преображаја.

-троф, -трофија [грч trophḗ храна] у научним терминима означава исхрану, ухрањеност, недовољну (*атрофија*) или претерану развијеност (*хипертрофија*).

У

-урија [лат. urina, грч. oûron мокраћа] у медицини се односи на начин и количину мокрења, односно на хемијски састав мокраће.

Ф

-фаг, -фагија [грч. phágein (по)јести] који једе (оно што је исказано првим делом сложенице); начин или навика једења, гутања (*аерофагија* – гутање ваздуха) или грицкања (*онихофагија* – грицкање ноктију).

-фазија [грч. phásis говор] који се односи на начин говора или говорне мане.

-фикат, -фикација, -фиковати (-фицирати) [лат. -ficare, према facere чинити] означава постајање, претварање у нешто, придавање неке особине.

-фил, -филан, -филија [грч. phílos љубитељ, phileîn волети] означава склоност или љубав према ономе што казује први део сложенице, човека који је нечему склон, каткад и предмете (нпр. *хидрофилан* — који упија влагу).

-фит, -фита, -фитија [грч. phytón биљка] у научним терминима значи биљку или оно што потиче од биљака.

-фоб, -фобија [грч. phóbos страх] означава несклоност или мржњу према ономе што казује први део сложенице, односно особу која нешто или некога мрзи.

-фон, -фонија [грч. phonḗ глас] који се односи на глас или звук.

-фор, -фореза, -форија [грч. -phóros који носи, од phérein носити] у научним терминима значи „који носи“, „који садржи“ или „који изазива“, са одговарајућим апстрактним именицама.

-форм, -форман [лат. -formis који је налик, forma облик] који има одређен облик.

-френ, -френија [грч. phrén ум] означава поједине врсте психичких поремећаја.

Х

-холичар [енгл. -holic, издвојено из alcoholic алкохоличар] у новијим кованицама означава навику или зависност од чега (нпр. *чокохоличар* — особа која непрестано једе чоколаду).

Ц

-цефал, -цефалан, -цефалија в. **-кефал, -кефалан, -кефалија**.

-цен [грч. kainós нов] други део назива за поједине разделе кенозојске ере (*холоцен, плеистоцен* итд.).

-ценоза [грч. kóinōsis заједништво] у биологији означава поједине врсте биљних или животињских заједница.

-центар [лат. centrum, грч. kéntron] означава поједине врсте средишта, у геометрији (*ортоцентар*) и сеизмологији (*епицентар*).

-цид [лат. -cidium, -cida од occidere убити] значи поједине врсте убиства (*матрицид*, *геноцид*) или средства за уништавање штеточина (*инсектицид*).

-цикл [грч. kýklos круг] значи точак (*бицикл*) или круг (*епицикл*).

-цит, **-цитоза** [грч. kýtos шупљина] који се односи на ћелије или поједине врсте крвних зрнаца.

Џ

-џија [тур. -ci, с додатком нашег *-ја*] означава занате (претежно старе), занимања или типичне особине људи.

II

РЕЧНИК

ПРВИ ДЕО

Адаптиране речи и изрази

А

А, а муз. шести тон у Це-дур лествици, *ла*.

а̀ [фр. à] финанс. по, за (у навођењу цена, нпр. *15 комада а̀ 5 дин.*)

а- [грч. α-] алфа стеретикон, лат. алфа привативум (alpha privativum) без, не: као префикс означава одсуство, немање онога што означава основна реч, нпр. *аморалан* — без морала, *а̄тӣпичан* — нетипичан; испред основе која почиње самогласником добија облик *ан-*, као у *аналфабе̄т* (*ан+алфабе̄т*) — неписмен, који не познаје алфабет (писмо).

а̀б, -а м [хебр. ab] осми месец по арапском календару, одговара августу по грегоријанском календару.

аб- [лат. ab од] префикс за негирање, као у *абнормалан* ненормалан, неправилан.

а̀ба, -е̄ ж [тур. aba од ар. 'abā] 1. груба домаћа (сељачка) тканина од вуне или козје длаке (кострети). 2. мушки огртач (горњи део мушке одеће) од такве тканине. 3. пеј. (обично у мн.) изношено, ружно, подерано одело; дроњци. ◆ **а̀бен**.

а̀ба̄б непр. в. **а̀хба̄б**.

аба̀жӯр, -у́ра м, мн. абажу́ри, ген. мн. абажу́ра̄ м [фр. abat-jour] штит на лампи којим се заклања светло, сенило, заслон.

аба̀зија, -е̄ ж [грч. a- не, básis ходање] мед. немогућност ходања услед нервног поремећаја.

аба́ија, -е̄ = **аба́хија,** -е̄ (поред **аба́ја,** -е̄ и **аба́јлија,** -е̄) ж [тур. abai, в. аба] покривач од абе за коње; уопште сукнени коњски покривач.

аба́ја в. **аба́ија**.

аба́јлија в. **аба́ија**.

а̀бакус, -а м, мн. -и [лат. abacus] 1. рачунаљка. 2. даска за рачунање; сто посут песком за геометријске цртеже и рачунање. 3. ист. свечани сто за вазе и друго скупоцено посуђе код старих Римљана. 4. рел. сталак поред олтара у католичкој цркви. 5. архит. четвртаста плоча која покрива капител, главицу стуба.

аба̀кција, -е̄ ж [лат. abactio (partus)] мед. побачај, прекид трудноће; абортус (в.).

абалијена́ција, -е̄ ж [лат. ab од, alienus туђ] прав. отуђење, уступање другоме (у власништво), преношење на другога (какве некретнине и сл.).

абалијени́рати, абалијѐни́рам, 3. л. мн. абалијени́рајӯ свршн. и несврш. [в. абалијенација] прав. отуђи(ва)ти, уступити, уступати другоме (у власништво), пренети, преносити на другога.

абана́ција, -е̄ ж [лат. ab од, annus година] прав. прогонство на годину дана (казнена мера у старом римском праву).

аба̀ндо̄н, -о́на м [фр. abandon] прав. одрицање, одустајање, уступање (нпр. осигуравајућем друштву брода или робе оштећене приликом превоза, уз обавезу да осигуранику исплати пун износ осигурања).

аба́нија, -е̄ ж [тур. aban] 1. платно на коме су свилом извезене гране. 2. женска марама од таквог платна.

абартикула́ција, -е̄ ж [лат. ab од, в. артикулација] анат. 1. зглоб, зглавак, глежањ. 2. мед. ишчашење зглоба.

а̀бат, -а м, мн. -и [млат. abbas -atis из грч., из арам. ab отац] опат, старешина манастира.

абàтиса, -ē ж [нлат. abbatissa из грч.] опатица, надстојница манастира.

а̏батон, -а м, мн. -и [грч. ábatos неприступачан] црквд. део храма у који не смеју ући световна лица; уп. **а̏дитон**.

а́батство, -ства и **абàтство,** -ства с [в. абат] заст. опатија (в.).

аба́хија = абаија (в.).

а̏бацијàлан, -лна, -лно [нлат. abbatialis од abbas: в. абат] 1. опатски, који припада опату. 2. опатијски, манастирски.

а̏бација, -ē м [тур. abacı, в. аба] занатлија који израђује одела од абе, грубе тканине; сеоски кројач. ◆ **а̏бацијин; а̏бацијскӣ** и **а̏бацијнскӣ**.

а̏бацика, -ē и **абàцика,** -ē ж, дат. а̏бацики и абàцики [в. абација] 1. абацијина жена; 2. жена абација.

абацѝлук, -а м, мн. абацѝлуци̏, ген. мн. абацѝлукā [в. абација] 1. абацијски занат. 2. абацијска радња.

а̏бациница, -ē и **абàцијница,** -ē ж [в. абација] 1. абацијска радионица. 2. абацијина жена.

а̏бацијнка, -ē и **абàцијнка,** -ē ж, дат. и лок. а̏бацијнци и абàцијнци, ген. мн. а̏бацијнкӣ и абàцијнкӣ [в. абација] 1. велика игла којом шију абације. 2. в. **а̏бацика**.

абвилѝјен, -а м [фр. abbevillien, по граду Abbeville] геол. најстарија фаза палеолитика.

а̏бд м индекл.[ар. abd] слуга, роб; често у арапским сложеним именима, као Абдалах (у нас Абдулах) „слуга Алахов".

àбдал, -а м, мн. àбдали, ген. мн. а̏бдāлā м [тур. abdal од ар. ābdāl] покр. глупак, блесан, наивчина.

абдѐрӣт, -и́та м, мн. абдери́ти, ген. мн. абдери́тā = **абдери́ћанин** м, мн. абдери́ћани, ген. мн. абдери́ћанā [по становницима града Абдере у Тракији, који су таквима сматрани] приглуп, ограничен човек. ◆ **абдѐрӣтскӣ** = **абдери́ћанскӣ**.

абдеритѝзам, -зма м = **абдери́тство,** -ства с [в. абдерит] глупост, ограниченост.

абдери́тство = **абдеритѝзам** (в.)

абдери́ћанин = **абдѐрӣт** (в.)

абдесàна, -ē ж, ген. мн. абдеса́нā [в. абдес(т)] посебно место у старим кућама где се узима абдес(т); где се обавља муслиманско ритуално прање.

àбдес(т), -а м, мн. àбдес(т)и, ген. мн. а̏бдēс(т)ā [тур. abdest од перс. ābdest] код муслимана, ритуално прање лица, руку и ногу пре молитве.

абдика́ција, -ē ж [лат. abdicatio] одрицање од престола. ◆ **а̏бдикациōнӣ**.

абдици́рати, абдѝцӣрām, 3. л. мн. абдици́рајӯ свршд. и несвршд. [лат. abdicare] одрећи се, одрицати се престола; фиг. одрећи се, одрицати се неког звања, почасти или одговорности.

абдòмен, -а и **абдо́мен,** -а м, мн. -и [лат. abdomen, -minis] 1. анат. трбух, трбушна шупљина. 2. зоол. задак, задњи део тела (код инсеката).

а̏бдоминàлан, -лна, -лно [лат. abdominalis] 1. анат. трбушни; који је у трбушној шупљини. 2. зоол. који се односи на задак (код инсеката).

àбдуктор, -а м, мн. -и [лат. abductor од abducere одводити, одвлачити] анат. мишић одмицач; уп. **àдуктор**.

абдȕкција, -ē ж [лат. abductio] 1. одвођење, одвлачење, одмицање. 2. мед. размицање зглобова. 3. филоз. силогизам чија је друга премиса само вероватна, па је и закључак такав.

àбē, -ѐа м [фр. abbé, в. абат] опат; у Француској уобичајена титула за свештено лице,

абѐњāк, -а́ка м, мн. абењáци, ген. мн. абењáкā [в. аба] капа од абе; уп. **абењача**.

абѐњача, -ē ж [в. аба] абена капа, капа од абе (у атрибутској служби као део израза **кàпа абѐњача**).

а̏бер непр., в. **хàбер**.

аберáција, -ē ж [лат. aberratio] 1. скретање, застрањивање, одступање, лутање. 2. физ. у оптици, појава да се светлосни зраци не сустичу у истој жижи, услед особина сабирног сочива (*сферна* ~) или због различитог преламања зракова различите таласне дужине (*хроматска* ~). 3. астрон. привидна промена положаја небеског тела. 4. биол. одступање од нормалног типа; фиг. настраност, абнормалност. ◆ **а̏берациōнӣ**.

абѐрдāр в. хабѐрдāр.

àбзац, -а м, мн. àбзаци, ген. мн. а̏бзāцā [нем. Absatz] 1. став (у тексту), пасус. 2. увучен први ред у пасусу, алинеја (в.).

абиогѐнеза, -ē и **абиогенéза,** -ē ж [грч. a-, bíos живот, génesis постанак] постанак живе материје од неживе, спонтана генерација.

абио́за, -ē ж [грч. a-, bíos живот] недостатак или немогућност живота.

абиолòгија, -ē ж [грч. a-, bíos живот, в. -логија] наука о неживој, неорганској природи.

абиостàтика, -ē ж, дат. и лок. абиостàтици [грч. a-, bíos живот, в. статика] наука о бежи вотним телима.

абиòтичкӣ, -ā, -ō [грч. a-, bíos живот] у коме нема живота; који не припада живој природи.

абиотрòфија, -ē ж [грч. a-, bíos живот, trophē храна] мед. дегенерација, прерано старење или изумирање ткива и ћелија.

а̀бисāл, -а и **абѝсāл,** -а́ла м, мн. абиса́ли, ген. мн. абиса́лā [в. абисус] 1. зона највећих морских дубина. 2. зоол. заједница живих бића у тим дубинама.

а̀бисāлан, -лна, -лно [в. абисус] који припада дубоком мору; веома дубок, бездан.

а̀бисус, -а м [лат. abyssus од грч. ábyssos бездан] 1. понор, провалија; уп. **а̀мбис**. 2. морска дубина.

абиту́ра, -ē ж [нем. Abitur од лат. abiturus који ће отићи] заст. испит зрелости у средњој школи, матура.

абитурѝјент, -а м, мн. абитурѝјенти, ген. мн. абитурѝјенāтā (ж. **абитурѝјенткиња,** -ē и **абитуријѐнткиња,** -ē) [нем. Abiturient: в. абитура] заст. свршени средњошколац, матурант.

абѝтӯријум, -а (и **абѝтӯрӣј,** -а) м = **абиту́ра,** -ē ж (в.).

абјудика́ција, -ē ж [лат. abiudicatio] прав. непризнавање, ускраћивање, судско оспоравање.

абјудици́рати, абјудѝцӣрām, 3. л. мн. абјудици́рајӯ свршн. и несврш. [лат. abiudicare] прав. судски оспорити, оспоравати; ускратити, ускраћивати.

абјура́ција, -ē ж [лат. abiuratio] прав. одрицање под заклетвом.

абјури́рати, абјӯрӣрām, 3. л. мн. абјури́рајӯ свршн. [лат. abiurare] прав. под заклетвом одрећи, порећи.

аблактáција, -ē ж [в. аб-, лат. lac lactis млеко] мед. одбијање од сисе.

аблактѝрати, аблàктӣрām, 3. л. мн. аблактѝрајӯ свршн. и несврш. [в. аблактација] мед. одби(ја)ти од сисе.

абла́та, абла́тā с мн. [лат. ablatus, в. аблатив] прав. одузете или отете ствари.

а̀блатӣв, -а м [лат. ablativus од auferre ablatus однети] грам. у латинском и у неким другим језицима, падеж са значењем одвајања, удаљавања, порекла и сл.

а̀блатӣвнӣ који се односи на аблатив; ▲ ~ **генитив** грам. генитивни облик којим се исказује одвајање, удаљавање, потицање и сл.

а̀блаут, -а м [нем. Ablaut] в. **апофо̀нија**.

абла́ција, -ē ж [лат. ablatio] 1. одвајање, уклањање. 2. хидр. одсецање, одстрањивање. 3. геол. одношење или топљење ледника. 4. авиј. отапање површинског слоја на авиону или ракети. ◆ **а̀блациōнӣ**.

аблѐгāт, -а́та м, вок. а̀блегāте, мн. аблега́ти, ген. мн. аблега́тā [лат. ablegare удаљити; послати] 1. посланик, изасланик (об. папин). 2. ко је некуда послат да би био уклоњен с положаја; прогнаник. ◆ **аблѐгāтски**.

а̀блēндати, -ām = **а̀блēндовати,** -ујēм сврш. и несврш. [нем. abblenden] аутом. пригуши(ва)ти светло; сигнализирати наизменичним паљењем и гашењем светла.

а̀блēндовати = **а̀блēндати** (в.)

аблѐпсија, -ē ж [грч. a-, blépein гледати] слепило (фиг.), заслепљеност.

аблефа̀рија, -ē ж [грч. a-, blépharon трепавица] мед. немање трепавица или очних капака (урођено или као последица болести).

аблока́ција, ē ж [лат. ablocatio] прав. давање у закуп, изнајмљивање.

аблоци́рати, аблò̀цӣрām, 3. л. мн. аблоци́рајӯ сврш. и несврш. [лат. ablocare] прав. да(ва)ти у закуп, изнајмити, изнајмљивати.

аблуи́рати, аблӯѝрām, 3. л. мн. аблуи́рајӯ сврш. и несврш. [лат. abluere, ablutus] испрати, уми(ва)ти.

аблутома̀нија, -ē ж [в. аблуирати, манија] псих. болесни нагон за сталним прањем.

аблу́ција, -ē ж [лат. ablutio] прање, испирање, умивање.

абнега́ција, -ē ж [лат. abnegatio] 1. пожртвовање, самоодрицање, самопрегор. 2. порицање, одбијање.

а̏бнормāлан, -лна, -лно [нем. и енгл. abnormal] 1. ненормалан, неправилан, необичан. 2. настран, противприродан.

абнорма́лност, -и ж [в. абнормалан] особина онога што је абнормално.

абно̀рман [лат. abnormis] в. **а̏бнормāлан.**

абнормѝтēт, -е́та м, мн. абнормите́ти, ген. мн. абнормите́тā [лат. abnormitas] 1. абнормалност, неправилност. 2. наказно биће, наказа.

абно̀рмнōст, -ости ж [в. абнорман] особина онога што је абнормно.

аб о̀во [лат. ab ovo од јајета] од самог почетка; в. **ab ovo usque ad mala.**

аболи́рати, або̀лӣрāм, 3. л. мн. аболи́рајӯ сврш. и несврш. [лат. abolēre] 1. укинути, укидати, поништити, поништавати. 2. прав. провести, проводити аболицију, обуставити судски поступак пре правоснажности пресуде.

аболи́ција, -е̄ ж [лат. abolitio] 1. укидање, поништење. 2. прав. ослобођење од кривичног гоњења, обустава судског поступка.

аболиционѝзам, -зма м [в. аболиција] 1. ист. покрет за укидање ропства у САД, у XIX веку. 2. покрет за укидање неког закона или прописа.

аболицио̀нист(а), -е̄ м, мн. аболицио̀нисти [в. аболиција] присталица аболиционизма.

абомина́ција, -е̄ ж [лат. abominatio] грозота, гадост, гнусоба; срамно дело.

або̀нент, -а м, мн. або̀ненти, ген. мн. або̀ненāтā (ж. **або̀ненткиња,** -е̄) [нем. Abonnent од фр. abonner] претплатник. ◆ **або̀нентскӣ.**

абони́рати (се), або̀нӣрāм (се), 3. л. мн.абони́рајӯ (се) сврш. и несврш. [фр. abonner] претплатити се, претплаћивати се.

або̀нмāн, -а́на м, мн. абонма́ни, ген. мн. абонма́нā [фр. abonnement] претплата (на представе, концерте и сл.).

або̀нос, -а и **а̏бонос,** -а м, мн. -и [тур. abanoz од ар. ābnūs преко перс., из грч. ébenos] 1. бот. биљка из тропских крајева, с црним, тврдим, тешким дрветом. 2. дрво абоноса, ебановина.

аборда́жа, -е̄ ж [фр. abordage] ист. напад на непријатељски брод пристајањем уз његов бок и преласком морнара у њега.

аборѝгини, аборѝгӣнā (уоб. **абориги́ни,** абориги́нā) м мн. [лат. ab origine из почетка] староседеоци, прастановници, урођеници. ◆ **аборѝгинā̀лан** и **а̏боригѝнā̀лан.**

аборѝџини, аборѝџӣнā (и **аборицѝни,** аборицѝнā) м мн. [енгл. Aborigines, в. аборигини] аустралијски урођеници, староседеоци. ◆ **аборѝџинскӣ.**

а̀борт, -а м, мн. а̀борти, ген. мн. а̏бо̄ртā/а̀борāтā м [нем. Abort] покр. заст. нужник, заход.

або̀ртӣв, -и́ва м, мн. аборти́ви, ген. мн. аборти́вā [лат. abortivus од abortus] мед. средство за изазивање побачаја.

а̏бортӣван, -вна, -вно [в. абортив] 1. мед. који изазива побачај. 2. прерано рођен, недоношен; незрео. 3. фиг. неуспео, угушен у зачетку; неплодан, јалов.

аборти́вум м (мн. с **аборти́ва**) в. **або̀ртӣв.**

аборти́рати, або̀ртӣрāм, 3. л. мн. аборти́рајӯ сврш. и несврш. [нлат. abortire] мед. побаци(ва)ти.

абортѝџӣдијум (и **абортѝџӣдӣј,** -а) м [в. абортус, -cidium од caedere убити] мед. насилан побачај, убијање плода у мајчиној утроби.

або̀ртус, -а м, мн. -и [лат. abortus] мед. побачај.

абоци́рати, або̀цӣрāм, 3. л. мн. абоци́рајӯ сврш. и несврш. [итал. abbozzare] слик. скицирати.

або̀цо, -а м, мн. або̀ца [итал. abbozzo] слик. нацрт, скица.

абради́рати, абрà̀дӣрāм, 3. л. мн. абради́рајӯ сврш. и несврш. [лат. abradere abrasus] 1. (о)стругати, (са)стругати. 2. одронити, одроњавати; односити трењем, разарати.

а̏бразив, -а и **абра̀зӣв,** -и́ва м, мн. абрази́ви, ген. мн. абрази́вā [нлат. abrasivus; в. абрадирати] средство за брушење, полирање или чишћење тврдих површина.

а̏бразӣван, -вна, -вно [в. абразив] који гребе, оштар, храпав; који служи за брушење.

а̀брāзија, -е̄ ж [нлат. abrasio, в. абрадирати] 1. стругање, чишћење стругањем или гребањем. 2. мех. оштећење површине услед трења. 3. геол. одроњавање земље под дејством таласа. ◆ **а̏бразиōнӣ.**

абракада̀бра, -е̄ ж [измишљена реч, првобитно у грчком] 1. у средњем веку, магијска формула на амајлијама; данас, шаљива реч за врачање (уп. хокус-покус). 2. бесмислица, несувисло брбљање.

àбраксас, -а м, мн. -и [измишљена реч] чаробна реч или формула (уп. абракадабра).

абрахами́ти, абрахами́тā м мн. [по Абрахаму, оснивачу секте, и по старозаветном пророку Авраму] 1. хришћанска секта у Сирији у IX веку. 2. секта у Чешкој у XVIII веку, потомци хусита (в.).

абрàхија, -ē ж [грч. a-, brachíōn рука] мед. безрукост, урођени недостатак руку.

àбраш, -а м, мн. àбраши, ген. мн. àбрāшā [тур. abraş од ар. äbräš] 1. коњ са белим пегама на њушци или испод репа. 2. човек пегава лица. 3. осип по кожи.

àбрашаст, -а, -о [в. абраш] пегав (о коњу), шарен, лисаст.

абрèаговати, -ујēм сврш. [нем. abreagieren, в. реаговати] псих. ослободити се потиснутих осећања или успомена доводећи их у свест.

абреàкција, -ē ж [в. абреаговати] псих. процес абреаговања.

абревијату́ра, -ē ж [нлат. abbreviare, од brevis кратак] скраћеница (об. у старим рукописима).

абревија́ција, -ē ж [в. абревијатура] 1. скраћивање. 2. скраћеница.

абрèжē, -èа м, мн. абрежèи, ген. мн. абрежéā [фр. abrégé] кратак садржај, сажетак.

àбрихтати = **àбрихтовати** (в.).

àбрихтовати, -ујēм сврш. [нем. abrichten] покр. заст. 1. дотерати, подесити, 2. извежбати, измуштрати, дресирати.

аброга́ција, -ē ж [лат. abrogatio] прав. опозив, укидање, поништење (прописа).

аброги́рати, абрòгӣрām, 3. л. мн. аброги́рајӯ сврш. и несврш. [лат. abrogare] прав. опоз(и)вати, поништити, поништавати, повући.

абрòноша непр. в. **хабрòноша**.

àбруптан, -тна, -тно [лат. abruptus] нагао, одсечан, изненадан.

абс- в. **апс-**.

àбӯ = **èбӯ** (в.).

âбу-зèмзе, -ета с и **âбу-зèмзем,** -а м [тур., од перс. āb вода] 1. света вода из извора Земзем у Меки. 2. фиг. реткост, драгоценост.

àбузӣван, -вна, -вно [лат. abusivus] неовлашћен, бесправан, противправан; склон злоупотребама.

àбӯзија, -ē ж [лат. abusio] погрешна употреба речи; уп. катахреза.

абу́зус, -а м, мн. -и [лат. abusus] злоупотреба, недозвољена примена.

абӯлија, -ē ж [грч. abulía, од a- и bulē одлука, воља] мед. безвољност, недостатак воље.

абӯличā́р, -а м, мн. -и [в. абулија] онај који је оболео од абулије; безвољан човек.

абундàнтан, -тна, -тно [лат. abundans] обилан.

абундàнција, -ē ж [лат. abundantia] изобиље, мноштво.

àбшӣд в. **àпшӣд**.

àбшмӣнкати в. **àпшмӣнкати**.

âв, -а [хебр. ab] једанаести месец јеврејске године, одговара јулу/августу по грегоријанском календару.

àва в. **хàва**.

âвāз, -а и **àвāз,** -а́за м, мн. ава́зи, ген. мн. ава́зā [тур. avaz од перс. āwāz] глас, вест.

àвāзӣле (уоб. **àвазӣле**) прил. [тур. avazile] покр. гласно, на сав глас.

ава́јлија, -ē ж [тур. ayvali] врста јабука, по укусу слична дуњи.

àвакс, -а м, мн. àвакси, ген. мн. âвāксā [енгл. AWACS, од a(irborne) w(arning) a(nd) c(ontrol) s(ystem)] амерички војни авион опремљен уређајем за откривање непријатељских нисколетећих авиона.

àвāл, -а́ла м, мн. ава́ли, ген. мн. ава́лā [фр. aval] финанс. менично јемство, потпис на меници.

авали́рати, авàлӣрām, 3. л. мн. авали́рајӯ сврш. и несврш. [фр. avaliser] финанс. потпис(ив)ати меницу као јемац, жирирати (в.).

авàлист(а), -ē м, мн. авàлисти [в. авал] финанс. потписник на меници, жирант.

авàлит, -а и **авàлӣт,** -и́та м [по Авали крај Београда, где је нађен] минерал из групе лискуна, зелене боје.

àвām, -а́ма м [тур. avam] покр. маса, пук, широки слојеви народа.

àван, -а м, мн. àвани, ген. мн. âвāнā [тур. havan од перс. hāwen] 1. метална посуда с тучком, за туцање ораха, шећера, бибера и др. 2. прангија, мерзер.

àвангāрда, -ē ж, ген. мн. àвангāрдӣ [фр. avant-garde] 1. воj. претходница, први редови војске. 2. фиг. нови правци, најмодернија струјања (у уметности, култури, политици).

авангардȉзам, -зма м [в. авангарда] склоност ка новости, изменама (у култури, уметности, политици, идеологији); тежња да се новим, револуционарним идејама измени постојеће стање.

àвангāрднӣ, -ā, -ō [в. авангарда] онај који предњачи, који иде испред свога времена, најновији, модеран. ▲ ~ **џез** муз. модерни стил у џезу (настао почетком друге половине XX века у Америци), карактеристичан по слободним импровизацијама; ~ **театар** новије тежње у позоришту, углавном у виду експерименталних драмских остварења.

авàнзмāн, -а́на м, мн. аванзма́ни, ген. мн. аванзма́нā [фр. avancement] 1. напредовање (у служби), унапређење. 2. в. аванс.

àванзовати, -ујēм свршн. и несврш. [фр. avancer] 1. напредовати (у служби), бити унапређен. 2. да(ва)ти предујам.

àванс, -а м, мн. àванси, ген. мн. ȁвāнсā [фр. avance] финанс. предујам, аконтација.

авàнсēн, -е́на м, мн. авансе́ни, ген. мн. авансе́нā [фр. avant-scène] позор. предњи део позорнице (између завесе и гледалишта).

авàнсмāн в. **авàнзмāн**.

àвансовати = **àванзовати** (в.).

авансце́на в. **авàнсēн**.

авантӯра, -ē ж [фр. aventure] 1. пустоловина, доживљај. 2. ризичан, неизвестан подухват. 3. пролазна љубавна веза.

авантурȉзам, -зма м [в. авантура] склоност ка авантурама, пустоловни дух.

авантȕрӣн, -и́на м [фр. aventurine] минер. врста кремена с комадићима лискуна.

авантȕрист(а), -ē м, мн. авантȕристи (ж. **авантȕристкиња,** -ē) [в. авантура] пустолов, љубитељ авантура.

авантурȉстичкӣ, -ā, -ō [в. авантурист(а)] који се односи на авантуре и авантуристе, пустоловни. ▲ ~ **роман** роман у коме се описују узбудљиве пустоловине и подвизи; ~ **филм** филм таквог садржаја, пун динамике и узбуђења.

авàрија и **àвāрија** в. **хавàрија**.

àватāр, -а м [санскр. avatāra силазак (божанства)] 1. отеловљење, реинкарнација божанства (у хиндуској митологији). 2. преображај, промена.

àвгуст, -а м [лат. augustus] 1. осми месец у години. 2. ист. (**Àвгуст**) узвишени, величанствени: титула Октавијана и каснијих римских царева.

авдесàна в. **абдесàна**.

àвдес(т) в. **àбдес(т)**.

ȁве узв. [лат. ave] 1. здраво! 2. због ом! остај ми здраво!

ȁведерсун в. **ȁфедерсун**.

Ȁве Марȉја ж вок. [лат. Ave Maria] здраво, Маријо!: почетак католичке молитве Богородици (зване и Авемарија, Здравомаријо).

авènија, -ē и **àвēнија,** -ē ж [фр. avenue] широка улица оивичена дрвећем.

авèрзија, -ē ж [нлат. aversio од лат. avertere, одвратити] одвратност, одбојност, несклоност; ◆ **àверзиōнӣ**.

авèрим непр., в. **афèрим**.

авероȉзам, -зма м филоз. учење Авероеса (Ибн Рушд), арапског филозофа и лекара из XII века.

àверс, -а м, мн. àверси, ген. мн. ȁвēрсā [нем. Avers од фр. avers] предња страна, лице кованог новца или медаље; супр. реверс (в.)

авертȉрати, авèртӣрām, 3. л. мн. авертȉрајӯ свршн. и несврш. [фр. avertir] 1. јавити, јављати, обавестити, обавештавати. 2. опоменути, опомињати, упозорити, упозоравати.

авертȉсмāн, -а́на м, мн. авертисма́ни, ген. мн. авертисма́нā [фр. avertissement] опомена, упозорење.

авèртити се, -ӣм се свршн. [итал. avvertire] покр. освестити се, доћи к себи.

Авèста, -ē ж [перс.] збирка светих текстова зароастријанске религије.

авèстāнскӣ, -а, -о = **авèстичкӣ,** -а, -о [в. Авеста] назив језика којим је писана Авеста; уп. **зенд**.

ȁвēт, -и и **а́вет,** -и ж, ген. мн. ȁвēтā и а́вētā [тур. afet од ар. äft] сабласт, утвара, привиђење.

ȁвēтан, -тна, тно и **а́ветан,** -тна, -тно = **àветаст**, -а, -о [в. авет] аветињски, сабластан.

а̏ветаст = а̏вēтан (в.)

авéтати, а̀вēтāм, 3. л. мн. авéтајӯ несврш. [в. аветан] покр. говорити глупости, лупетати; понашати се саблажњиво.

авéтиња, -ē ж [в. авет] 1. сабласт, приказа. 2. који се понаша сабласно, луда, страшило. ◆ **авéтињскӣ.**

авиви́рати, авӣвӣрāм, 3. л. мн. авиви́рајӯ сврш. и несврш. [фр. aviver] оживити, оживљавати, освежити, освежавати (боју, прањем или уз помоћ соде, киселина и сл.).

а̏вӣдан, -дна, -дно [лат. avidus] лаком, грамзив, похлепан.

а́виз непр. в. **ха́физ.**

ави́за, -ē ж [итал. avviso] 1. обавештење, упозорење; оглас. 2. трг. обавештење о послатој роби или новцу. ◆ **а̏вӣзнӣ.**

авизи́рати, авӣзӣрāм, 3. л. мн. авизӣрајӯ сврш. и несврш. [в. авиза] обавестити, обавештавати, јавити, јављати.

а̏вијāран, -рна, -рно [лат. aviaris од avis птица] птичји. ▲ **авијарна инфлуенца** вет. заразна болест птица и домаће перади изазвана вирусом (чији је високопатогени тип H5N1 преносив са оболелих птица и на људе), птичји грип.

авӣја̄ријум, -а (и **авӣја̄рӣј,** -а) м [лат. aviarium од avis птица] велики кавез за птице, птичарник; одељење птица у зоолошком врту.

авијà̄тика, -ē ж, дат. авијà̄тици [в. авијација] вештина управљања авионом.

авијà̄тичā̄р, -а м, инстр. -ом/-ем, мн. -и (ж. **авијà̄тичā̄рка,** -ē, дат. и лок. авијà̄тичā̄рци, ген. мн. авијà̄тичā̄ркӣ) [фр. aviateur од лат. avis птица] летач на авиону, пилот; ◆ **авијà̄тичā̄рскӣ.**

авијáција, -ē ж [фр. aviation од лат. avis птица] 1. ваздухопловство, ваздухопловне снаге. 2. авијатика (в.).

авикултýра, -ē ж [лат. avis птица, cultura гајење] 1. гајење птица. 2. живинарство.

авио- [в. авион] као први део сложеница означава везу са авионима или са авијацијом.

авиобиолòгија, -ē ж [в. авио-, биологија] грана биологије која проучава могућности опстанка живих бића на великим висинама.

а̀виокā̄рта, -ē ж, ген. мн. а̀виокā̄ртӣ [в. авио-, карта] 1. карта за авион. 2. географска карта која показује ваздухопловне линије.

авиокомпà̄нија, -ē ж [в. авио-, компанија] ваздухопловна компанија.

авиокòнструктор, -а м, инстр. -ом [в. авио-, конструктор] конструктор авиона.

авиоли́нија, -ē ж [в. авио-, линија] авионска линија.

авиоматерӣја̄л, -а́ла м [в. авио-, материјал] материјал неопходан за редовни лет авиона.

авиомехà̄ничā̄р, -а м, инстр. -ом/-ем [в. авио-, механичар] стручњак задужен за контролу и поправку авиона.

авиомòдел, -èла м, мн. авиомодèли, ген. мн. авиомоде́ла̄ [в. авио-, модел] умањени модел авиона, способан да лети, с мотором или без њега.

авиомоделà̄р, -а́ра м, мн. авиомоделá̄ри, ген. мн. авиомоделá̄ра̄ [в. авиомодел] онај који прави моделе авиона.

авиомоделá̄рство, -ства с [в. авиомодел] прављење модела авиона, као хоби или у циљу такмичења.

а̀вӣо̄н, -óна м, мн. авиóни, ген. мн. авиóна̄ [фр. avion од лат. avis птица] летелица тежа од ваздуха, аероплан. ◆ **а̀вӣо̄нскӣ.**

а̀виопарк, -а м, мн. а̀виопаркови, ген. мн. а̀виопаркō̄ва̄ [в. авио-, парк] скуп свих авиона неке компаније.

авиопре́вознӣк, -а м, мн. авиопре́возници, ген. мн. авиопре́вознӣка̄ [в. авио-] предузеће које авионима превози путнике и робу.

авиотрà̄нспорт, -а м [в. авио-, транспорт] превоз помоћу авиона.

авиотурӣзам, -зма м [в. авио-, туризам] туризам уз употребу малих приватних авиона.

авиохорӣзонт, -а м, мн. авиохорӣзонти, ген. мн. авиохорӣзона̄та̄ [в. авио-, хоризонт] инструмент у пилотској кабини који показује положај летелице у односу на хоризонт.

а вӣ́ста прил. [итал. a vista (в.)] финанс. по виђењу (ознака на чековима, меницама и сл.).

авитаминóза, -ē ж [грч. а-, в. витамин] мед. обољење због недостатка витамина у храни.

àвлија, -ē ж, ген. мн. ȁвлӣjā̄ [тур. avlı од нгрч. avlī од грч. aulē] двориште.

авлӣjара, -ē ж [в. авлија] брбљива жена која у селу преноси вести од авлије до авлије, аброноша.

авокáдо, -а м [енгл. avocado од мексичког шп. aguacate, а ово из језика нахуатл] бот. тропска биљка из породице ловора, Persea gratissima; плодови се једу свежи или приређени као салата.

авокáција, -ē ж [лат. avocatio] прав. опозив; захтев за повраћај неког акта.

àврa, -ē (и **хàврa,** -ē) ж, ген. мн. (х)ȁврӣ [тур. havra из хебр.] јеврејска богомоља, синагога.

àврет, -а м, ген. мн. ȁврēтā̄ [тур. avret од ар. 'awrä] покр. места на човечјем телу која треба прекривати, стидна места.

авȕлзија, -ē ж [нлат. avulsio од avellere отргнути, откинути] прав. одвајање једног дела имања (об. уз реку) под дејством више силе.

àга, -ē м, дат. и лок. аги, ген. мн. а́гā̄ [тур. ağa] 1. земљопоседник у Османлијском царству. 2. војни старешина у Турској. 3. господин, газда: некадашња титула из поштовања (додаје се иза имена, нпр. Омерага, Смаилага).

àгабег, -а м [тур. ağa-bey, в. ага, бег] старији брат.

агáва, -ē ж [грч. agaúos племенит, узвишен] бот. биљка меснатог лишћа, пореклом из Јужне и Средње Америке.

àгаз в. **агàзли** и **jàгрз**.

агàзија в. **jàгрз**.

агàзли прид. индекл. [тур. yağiz] покр. црн, сјајноцрне боје (обично о коњу).

àга-кȃн, àга-кāна м [в. ага, кан] наследна титула верског поглавара у муслиманској секти исмаилита (в.).

агалàктија, -ē ж [грч. a-, gála gálaktos млеко] мед. безмлечност, недостатак млека код мајке.

агалáри, агалáрā̄ м мн. [тур. ağalar, мн. од ağa, в. ага] прваци, угледници, имућни људи.

агàлук, -а м, мн. агàлуци, ген. мн. агàлȕкā̄ [тур. ağalık] 1. агино имање, агинска земља. 2. звање, достојанство аге. 3. део прихода који се давао аги. 4. фиг. самовољно, насилно понашање.

агàме, агáмā̄ ж мн. [грч. a-, gámos брак] бот. биљке које се размножавају самостално, без оплођивања са стране.

агàмија, -ē ж [грч. a-, gámos брак] 1. стање онога ко није у браку, безбрачност. 2. бот. бесполност цветова. 3. зоол. размножавање без оплођивања, партеногенеза.

агàмист(а), -ē м, мн. агàмисти [в. агамија] 1. нежења, бећар. 2. онај ко живи у дивљем браку са особом супротног пола.

àгапа, -ē ж, ген. мн. ȁгāпā̄ [грч. agápē љубав] 1. заједничка вечера првих хришћана, знак братства и љубави. 2. хришћанска љубав.

ȁгар-ȁгар, -а м [малајска реч] врста желатина из азијских морских алги (употребљава се пре свега као подлога за гајење бактерија).

агàрјанин, -а м, мн. агàрјани, ген. мн. агàрјāнā̄ [хебр. према Агарији, месту на Синају] ист. заст. назив за муслимане уопште (Турке, Арапа и друге), неверник (са становишта хришћана). ♦ **агàрјанскӣ**.

агатобиòтика, -ē ж, дат. и лок. агатобиòтици [грч. agathós добар, bíos живот] учење о исправном начину живота.

агатодèмōн, -óна м [грч. agathós добар, daimōn дух] митол. добар дух, дух заштитник.

агатолòгија, -ē ж [грч. agathós добар, в. -логија] филоз. део етике који учи о највишем добру.

àгбаба м [тур. akbaba] в. **атмàџа**.

àгда, -ē ж, ген. мн. àгдӣ [тур. ağda од ар. 'aqīdä] покр. укувани, шпиновани шећер; слаткиш од таквог шећера.

àгдити се, -ӣм се несврш. [в. агда] покр. скидати длаке с лица помоћу укуваног шећера.

агèнда, -ē ж, ген. мн. агèндā̄ и агèндӣ [лат. agenda оно што треба урадити] 1. подсетник, бележница, нотес. 2. скуп обавеза, програм рада.

агенèзија, -ē ж [грч. a-, génesis рађање] 1. биол. неспособност рађања, јаловост. 2. мед. непотпуна развијеност ембриона, уз недостатак неког дела организма. 3. теол. учење хришћанске цркве по коме Бог нема ни почетка ни свршетка.

àгенс, -а м, ген. мн. ȁгēнсā̄ [лат. agens који делује] 1. покретна сила, делотворни принцип. 2.

хем. супстанца која изазива хемијске реакције. 3. грам. вршилац радње.

àгент, -а м, ген. мн. àгенāтā [енгл. agent, од лат. agens ген. agentis који делује] 1. заступник, опуномоћеник; који послује за рачун других; трговачки посредник. 2. тајни полицајац, обавештајац; шпијун. ▲ ~ **провокатор** прикривени полицијски агент који се убацује међу сумњива лица да би открио њихове намере.

агенту́ра, -ē ж [нем. Agentur, в. агент] представништво, заступништво (об. у негативном смислу); орган непријатеља; шпијунска организација.

агѐнција, -ē и **аге́нција,** -ē ж [фр. agence, итал. agenzia, од лат. agere деловати] 1. пословница, представништво; установа која организује превоз путовања, туризам. 2. установа која прикупља вести и продаје их средствима информисања.

àгер, -а м, мн. àгери, ген. мн. àгērā [лат. ager поље, ораница] ист. 1. земљиште за јавну употребу. 2. освојена земља која се поклањала ислуженим војницима. ▲ ~ **публикус** (лат. ager publicus) државно земљиште; освојена земља која је поклањана ратним ветеранима.

агѐузија, -ē и **агеу́зија,** -ē ж [грч. a-, geûsis укус] мед. губитак осећаја за укус; оштећење чула укуса.

агеу́стија в. **агѐузија**.

агѝјазма в. **ађѝјазма**.

àгѝлан, -лна, -лно [лат. agilis] 1. вредан, предузимљив, сналажљив. 2. гибак, окретан, спретан, хитар.

агѝлност, -и ж [в. агилан] својство онога ко је агилан.

агѝнија, -ē ж [грч. a-, gynē жена] беженство, неожењеност, живот без жене. ◆ **агѝничан**.

àгѝница, -ē ж [в. ага] агина жена. ◆ **àгѝнични**.

àгинскѝ, -ā, -ō [в. ага] који се односи на аге.

а̂гио в. **а̂жио**.

агѝрати, àгѝрам, 3. л. мн. агѝрајӯ несврш. [лат. agere] радити, деловати, пословати.

агѝтā̀тор, -а м (ж. **агѝтā̀торка**, -ē, дат. и лок. агѝтā̀торки, ген. мн. àгитā̀тōркӣ) [в. агитовати] особа која агитује; подстрекач, пропагандиста. ◆ **агѝтā̀торскӣ**.

агита́ција, -ē ж [лат. agitatio] подбадање, подстрекивање; деловање на масе ради придобијања за одређени, об. политички циљ, путем говора, летака, састанака, парола и сл.

àгитка, -ē ж, дат. и лок. àгитки, ген. мн. àгиткӣ [рус.] текст (књижевни или новински) чији је једини циљ агитација; пропагандни спис.

àгитовати, -ујēм несврш. [лат. agitare покретати, трести] вршити агитацију, залагати се (за нешто).

àгитпроп, -а м [руска скраћеница] одељење за агитацију и пропаганду (при државној управи).

аглобу́лија, -ē ж [грч. a-, лат. globulus лоптица] мед. недовољан број крвних зрнаца.

агломѐрāт, -а́та м, мн. агломера́ти, ген. мн. агломера́тā [лат. agglomeratum од agglomerare скупити, нагомилати] 1. слепљена маса, грудва; скупина, гомила. 2. минер. маса од различитих делића руде спојених уједно. 3. густо насељено место.

агломера́ција, -ē ж [лат. agglomeratio од agglomerare] 1. скупљање, нагомилавање; спајање разнородних елемената. 2. в. **агломѐрāт** (1).

аглѝосија, -ē ж [грч. a-, glóssa језик] мед. урођени недостатак говорних органа; немост, мутавост.

аглосостѝомија в. **аглѝосија**.

а̀глутинатѝван, -вна, -вно [в. аглутинација] коме је својствено срастање, слепљивање; лингв. **аглутинативни језици** они (као турски, мађарски) у којима се на реч додају редом суфикси за поједине граматичке категорије, а не мења јој се облик као у флективним језицима.

аглутина́ција, -ē ж [лат. agglutinare слепити] 1. слепљивање, срастање. 2. мед. згрушавање, нагомилавање (крвних зрнаца, бактерија и др.). 3. лингв. додавање суфикса за изражавање граматичких категорија (в. **а̀глутинатѝван**).

аглутини́рати, аглутѝнѝрā̀м, 3. л. мн. аглутини́рајӯ сврш. и несврш. [в. аглутинација] слепити, слепљивати, спојити, спајати, срас(та)ти, згруша(ва)ти.

аглути́ција,-ē ж [грч. a-. лат. glutire гутати] мед. неспособност гутања.

аглу́ција = **аглути́ција** (в.)

а̀гма, -ē ж [грч. agma] лингв. назив за задњонепчани изговор гласа *н* када стоји испред *к* или *г*.

а̀гнāт, -а́та м, мн. агна́ти, ген. мн. агна́тā [лат. agnatus] у римском праву, сродник по оцу; уп. **ко̀гнāт**.

агна̀тија, -ē ж [грч. a-, грч. gnáthos вилица] мед. недостатак вилице. ◆ **агна̀тичан**.

агна́ција, -ē ж [лат. agnatio] у римском праву, сродност с очеве стране.

а̀гнец, -а м [цсл. јагње] 1. јагње, као симбол невине жртве у хришћанству. 2. рел. правосл. владичански плашт. 3. рел. комад посвећеног хлеба који се приноси на жртву.

агни́ција, -ē ж [лат. agnitio] препознавање, спознаја (об. у позоришном комаду).

агно̀зија, -ē и **а̀гно̄зија,** -ē ж [грч. a-, грч. gnō-sis сазнање] 1. мед. неспособност препознавања чулно опажених предмета. 2. филоз. свесно незнање (полазна тачка Сократовог учења).

агномина́ција в. **аномина́ција**.

агно̀стик, -а м, мн. агно̀стици, ген. мн. агно̀стӣкā = **агно̀стича̄р,** -а м, мн. -и [грч. ágnōstos непознат] присталица агностицизма; онај који сматра да је немогуће знати да ли Бог постоји.

агностицѝзам, -зма м [в. агностик] 1. филоз. учење о немогућности објективног сазнавања стварности. 2. неприхватање религије, услед уверења да је немогуће знати да ли постоји Бог.

агно̀стича̄р = **агно̀стик** (в.)

агносци́рати, агно̀сцӣра̄м, 3. л. мн. агностици́рајӯ свршн. и несврш. [лат. agnoscere] признa(ва)ти, прихватити, прихватати (потпис, меницу и сл.).

а̀гнус, -а [лат. agnus јагње] 1. симбол невине жртве у хришћанству, оличава васкрслога Христа; иконографски приказ жртвеног јагњета. 2. молитва у којој се пре причешћа зазива спас божји; музика која прати ову молитву. ▲ **А̀гнус Дѐи** [лат. Agnus Dei Јагањац Божји] код католика симбол Христа Спаситеља.

агло̀вати, а̀говати и **а̀говати,** -ујēм несврш. [в. ага] 1. имати власт, достојанство аге. 2. живети као ага, уживати.

-агог, -агогија, -агогички [грч. agōgikós који води, ágeín водити] означава вођство, управљање, васпитање.

агло̀гика, -е ж [грч. àgein водити] муз. назив за ситне измене темпа при извођењу музичког дела, ради изражајности. ◆ **агло̀гичан, агло̀гичкӣ**.

-агогички в. **-агог**.

а̀гōн, -о́на м [грч. agōn] 1. ист. борба; такмичење (спортско, песничко) у старој Грчкој. 2. поприште, арена.

а̀гона, -ē и **агóна,** -ē ж [грч. àgonos неплодан] геогр. линија која на карти спаја места на којима је магнетска деклинација једнака нули.

а̀гона̄лан, -лна, лно [в. агонија] 1. који се односи на борбу, такмичење. 2. в. **агло̀ничан**.

агонѝзам, -зма м [грч. agōnismòs] в. **агонѝстика**.

а̀гōнија, -ē и **агло̀нија,** -ē ж [грч. agōnía борба, мука] самртне муке, умирање, издисање; □ **бити у агонији** бити на самрти, (фиг.) на измаку, пред пропашћу.

агло̀нист(а), -ē м, мн. агло̀нисти [грч. agōnistēs] борац, такмичар. ◆ **агонѝстичкӣ**.

агонѝстика, -ē ж, дат. и лок. агонѝстици [в. агонист(а)] 1. такмичење (у рвању, гимнастици итд., или у песништву). 2. гимнастичка (или рвачка, атлетска) вештина.

агло̀ничан, -чна, -чно и **агло̀ничкӣ**, -а̄, -о̄ [в. агонија] који је у агонији, самртни, умирући.

агоно̀тēт, -е́та м, агонотéти, ген. мн. агонотéтā [грч. agonōthétēs] ист. надзорник спортских такмичења у старој Грчкој.

а̀гора, -ē и **агóра,** -ē ж [грч. agorá] ист. 1. главни трг у старогрчким градовима. 2. састајалиште, збориште. 3. народна скупштина (у Атини).

агорафо̀бија, -ē ж [грч. agorá трг, в. фобија] псих. страх од великих отворених простора и јавних места.

агло̀рот, -а м, -и [хебр.] 1. код семитских народа тежинска мера за сребро. 2. израелска новчана јединица, стоти део шекела.

а̀гр прид. индекл. [тур. agır] покр. 1. јак (о кафи), тежак. 2. охол, уображен. 3. вредан, скупоцен.

аграва́ција, -ē ж [лат. aggravare отежати] отежање, погоршање, пооштрење.

агра̀исати в. **огра̀исати**.

агра̀ма в. **огра̀ма**.

аграматѝзам, -зма м [грч. a-, gràmma слово] псих. неспособност грађења реченица услед нервног обољења.

аграмàтист(а), -ē м, мн. аграмàтисти [в. аграматизам] особа оболела од аграматизма; неписмена особа.

аграмàтичан, -чна, -чно [в. аграматизам] 1. који не зна граматику; неписмен. 2. лингв. који није у складу с граматичким правилима.

àгрāр, -ára м [в. аграрни] све што се односи на пољопривреду, земљишни посед, земљишне односе и сл.

агра́рац, -рца м, мн. агра́рци, ген. мн. àгрāрāцā [в. аграрни] 1. земљопоседник. 2. присталица политике која штити интересе земљопоседника.

аграри̏зам, -зма м [в. аграрни] покрет за унапређење и заштиту пољопривреде.

аграризàција, -ē ж [в. аграрни] претварање непољопривредног земљишта у пољопривредно.

аграризи́рати = **агрàризовати** (в.)

агрàризовати, -ујēм = **аграризи́рати**, аграри̏зи̏рām, 3. л. н. аграризи́рајӯ свр. и несвр. [в. аграрни] (из)вршити аграризацију.

àгрāрије, àгрāрӣјā ж мн. [в. аграрни] пољопривредни производи.

àгрāрнӣ, -рна, -рно и **а̀грāрнӣ,** -ā, -ō [лат. agrarius од ager поље] пољопривредни, земљишни, земљораднички. ▲ **аграрна реформа** дељење земље великих поседника сељацима безземљашима или онима са мало земље; ~ **протекционизам** заштитне мере и повластице којима се штити домаћа пољопривредна производња од конкуренције развијенијих аграрних земаља.

àграфа, àгрāфā с мн. [грч. a-, gráphein писати] рел. Христове изреке сачуване усменим предањем, незаписане у јеванђељу.

а̀граф̀а, -ē ж [фр. agrafe] копча, спона, спајалица.

агрàфија, -ē ж [грч. a-, gráphein писати] мед. неспособност писања услед поремећаја у нервном систему.

агрèгāт, -áта м, мн. агрегáти, ген. мн. агрегáтā [лат. aggregatus од aggregare придружити, нагомилати] 1. скуп, спој; маса од више међусобно спојених делова. 2. геол. стена састављена од разних минерала. 3. грађ. мешавина песка и шљунка који служе при прављењу бетона. 4. маш. спрега двеју машина (генератора с мотором, електромотора с пумпом, дизел-мотора с пумпом и сл.).

а̀грегāтнӣ, -тна, тно [в. агрегат] који се односи на агрегат. ▲ **агрегатно стање** физ. једно од три или четири стања у којима се материја јавља – чврсто, течно, гасовито или плазма.

агрега́ција, -ē ж [лат. aggregatio, в. агрегат] 1. спајање, здруживање, нагомилавање. 2. примање у неко удружење или организацију. 3. у Француској, професорско звање које се стиче конкурсом после дипломе.

агрегѝрати, -агрèгӣрām, 3. л. мн. агрегѝрајӯ свр. и несвр. [лат. aggregare, в. агрегат] спојити, спајати, скупити, скупљати, удружи(ва)ти, придружи(ва)ти.

агрèжē, -èа м [фр. agrégé, в. агрегација] у Француској, професор средње школе с положеним државним испитом.

агрèмāн, -áна м, мн. агремáни, ген. мн. агремáнā [фр. agrément пристанак] пол. пристанак владе да некога прими за дипломатског представника друге државе.

а̀грес̀ѝван, -вна, -вно [млат. aggressivus, в. агресија] 1. склон нападима на друге, нападачки, насртљив. 2. који уме да се наметне, наметљив, продоран. 3. мед. који задире у тело пацијента, који изазива болове; супр. неагресиван (в.).

агреси́вац, -вца м, мн. агреси́вци, ген. мн. агрèсӣвāцā [в. агресија] жарг. агресиван, насртљив човек.

агреси́вност, -и ж [од агресиван] особина онога који је агресиван, насртљивост.

агрèсија, -ē ж [лат. aggressio од aggredi приступити, напасти] 1. напад у циљу освајања; употреба силе у међудржавним односима. 2. псих. агресивност (в.).

а̀гресор, -а м, мн. -и [лат. aggressor од aggredi, в. агресија] онај који врши агресију, нападач. ◆ **а̀гресорскӣ**.

а̀грест, а м [итал. agresto или лат. agrestis пољски, дивљи] ситно незрело грожђе; сок од таквог грожђа (употребљава се као зачин, за прављење сирћета и др.).

агри- в. **агро-**.

агрѝкола, -ē м [лат. agricola] ратар, пољопривредник, сељак.

агрикултýра, -ē ж [в. агро-, култура] земљорадња, ратарство. ◆ **агрикỳлтȳрнӣ**.

агрѝпнија, -ē ж [грч. agrypnía будност, бдење] мед. несаница.

агр̀лук, а м, мн. агр̀луци, ген. мн. агр̀лӯкā [тур. ağırlık] покр. опрема коју млада добије од младожење према муслиманским обичајима.

агро-, агри- [лат. ager, грч. agrós поље, ораница] као први део сложеница означава везу с пољопривредом, земљом, земљорадњом.

агробѝзнис, -а м [в. агро-, бизнис] пољопривреда организована као трговачки посао.

агробиòлог, -а м, мн. агробиòлози, ген. мн. агробиòлōгā [в. агро-, биолог] стручњак за агробиологију.

агробиолòгија, -ē ж [в. агро-, биологија] наука која изучава растење и искористивост биљака с обзиром на квалитет земљишта.

агробиотехнòлог, -а м, мн. агробиотехнòлози, ген. мн. агробиотехнòлōгā [в. агробиотехнологија] стручњак за агробиотехнологију.

агробиотехнолòгија, -ē ж [грч. агро-, био-, технологија] технологија која се бави производњом здраве хране помоћу живих организама и органских материја.

агроботàника, -ē ж, дат. и лок. агроботàници [в. агро-, ботаника] грана ботанике која изучава биљке употребљиве у земљорадњи.

агроеколòгија, -ē ж [в. агро-, екологија] наука о смештају пољопривредних култура, њиховом утицају на околину и обрнуто.

агроиндỳстрија, -ē ж [в. агро-, индустрија] индустрија која се бави прерадом пољопривредних производа.

агроиндỳстријскӣ, -а, -о [в. агро-, индустрија] који се односи на агроиндустрију; пољопривредни и индустријски; **агроиндустријски комплекс** екон. спој пољопривредних комбината с великим фабрикама које прерађују њихове производе.

агроклиматолòгија, -ē ж [в. агро-, климатологија] део климатологије који изучава утицај климе на пољопривреду.

агрокòмплекс, -а м (в. грч. агро-, лат. комплекс] заједнички назив за област пољопривреде (пољопривредне произвођаче, њихове производе и прераду тих производа).

агромàксимум, -а м, мн. -и [в. агро-, максимум] највећи земљишни посед дозвољен законом у одређеној држави.

агромàнија, -ē ж [в. агро-, манија] псих. болесна жеља за боравком на селу или у осами.

агромелиорáција, -ē ж [в. агро-, мелиорација] неговање земљишта рационалном обрадом, ђубрењем, заштитом од ерозије и сл.

агрометеорòлог, -а м, мн. агрометеорòлози, ген. мн. агрометеорòлога [в. агрометеорологија] научник који се бави агрометеоролошким истраживањима; стручњак у агрометеорологији.

агрометеолòгија, -ē ж [в. агро-, метеорологија] грана метеорологије која изучава утицај метеоролошких појава на развитак усева. ◆ **агрометеорòлошкӣ**.

агромѝнимум, -а м, мн. -и [в. агро-, минимум] најмања количина земљишног поседа коју треба да има појединци власник.

агрòном, -а м, мн. -и [грч. agrónomos од agrós поље и nómos закон] пољопривредни инжењер, факултетски образован стручњак за пољопривреду.

агронòмија, -ē ж [в. агроном] наука о пољопривреди.

агрòномскӣ, -а, -о [в. агроном] који се односи на агрономију и агрономе.

агропедòлог, -а м, мн. педòлози, ген. мн. педòлōгā [в. агропедологија] стручњак за агропедологију.

агропедолòгија, -ē ж [в. агро-, педологија] наука која се бави земљиштем, тлом, ради гајења биљних култура.

агростѐмӣн, -и́на м [Agrostemma, лат. научни назив за кукољ] фарм. алкалоид који се налази у корену кукоља.

агростогрàфија, -ē ж [грч. ágrōstis, име неких трава, в. графија] бот. описивање трава.

агростòлог, -а м, мн. агростòлози, ген. мн. агростòлōгā [в. агростологија] научник који се бави агростологијом, стручњак у агростологији.

агростолòгија, -ē ж [в. агростографија, -логија] бот. наука о травама.

агросфе́ра, -ē ж [в. агро-, сфера] део биосфере у коме је могућна пољопривредна производња.

агротèхника, -ē ж, дат. и лок. агротèхници [в. агро-, техника] обрађивање земље употребом техничких средстава. ◆ **агротèхничкӣ.**

агротèхничā̆р, -а м, мн. -и [од агротехника] стручњак за агротехнику.

агрохѐмија, -ē (уоб. **агрохе́мија**) ж [в. агро-, хемија] део хемије који испитује кружење хемијских састојака између биљке и тла, као и примену вештачког ђубрива, заштитних средстава и сл. ◆ **агрохѐмијскӣ.**

агру́ми, агру́мā и **а̀грумИ,** а̀грӯмā м мн. [итал. agrumi од agro опор, кисео] бот. заједнички назив за јужно воће накиселог укуса (лимун, поморанџа, мандарина, грејпфрут и њихове сорте); уп. **цѝтруси.**

а̀гршак, а̀гршка м, мн. а̀гршци, ген. мн. а̀гршāкā̄ м [тур. ağırşak] покр. 1. колутић од кости или рога који се натиче на вретено да би било теже. 2. дрвени пловак с фитиљем у кандилу.

а̀гути, -ија м [шп. agutí из језика гварани] зоол. јужноамерички степски глодар.

ад- в. **ад.**

ад предл. [лат. ad, ad-] као предлог означава датив или значи *на, ка, према;* као префикс значи *при-, уз-, до-*.

а̑д в. **ха̑д.**

а̀да, -ē ж, ген. мн. а́дā [тур. ada] речно или језерско острво.

-ада [итал. -ata] као други део речи у кулинарској терминологији упућује на специјалитет (*сафалада*) или гошћење јелом означеним у првом делу (*бакаларада, шалшада*).

адађѐто, -а м [итал. adagetto, дем. од adagio] муз. мало бржи темпо од адађа.

ада̏ђо, -а м [итал. adagio полако] муз. лагани темпо (бржи од ларга, спорији него анданте).

ад а̏кта [лат. ad acta] у акта, међу решене списе: о предмету који је решен или више није актуелан.

адактѝлија, -ē ж [грч. a-, dáktylos прст] мед. урођени недостатак прстију.

адакти́рати, адàктӣрām, 3. л. мн. адакти́рајӯ сврш. и несврш. [в. ад а̀кта] одложити, одлагати међу акта, у архиву.

ада́лет, -а м [тур. adalet од ар. 'adālā] правда, праведност; правилан поступак.

а̀дам, -а м [тур. adam из ар., а ово од хебр. Adam] човек, људско биће. ◆ **а̀дамскӣ.**

адàмант, -а м, мн. адàманти, ген. мн. адàманāтā̄ [грч. adámas, adámantos] заст. дијамант.

адамѐлит, -а м, мн. -и [по планини Adamello у италијанским Алпима] минер. дубинска еруптивна стена, врста гранита.

адамѝзам, -зма м [од Адам] 1. учење адамитā̄ (в.). 2. књижевни правац који наглашава примитивно и нагонско у човеку.

адàмӣт, -и́та м, мн. адами́ти, ген. мн. адами́тā̄ [од Адам] 1. рел. припадник старохришћанске секте која је проповедала повратак природном начину живота и голотињи. 2. нудист(а) (в.).

адàмли прил. [в. адам] покр. људски, човечно, пристојно.

адàмлук, -а м [в. адам] покр. човечност.

адàмсӣт, -и́та м [по проналазачу, Американцу Р. Адамсу] хем. врста отровног гаса, нарочито делује на кожу и на дисајне органе.

а̀дамскӣ в. **а̀дам.**

адансѝонија, -ē ж [по фр. биологу М. Адансону] бот. баобаб (в.).

а̏даптабӣлан, -лна, -лно [нлат. adaptabilis] прилагодљив.

адаптаби́лност, -и ж [в. адаптабилан] прилагодљивост.

адàптā̄тор, -а м, мн. -и [нлат. adaptator] онај који врши адаптацију.

адаптā́ција, -ē ж [лат. adaptatio] 1. прилагођавање, подешавање. 2. биол. прилагођеност организма на услове живота у околини. 3. архит. преуређење зграде, просторије, локала, уз оспособљавање за неку нову сврху. 4. ум. прерада књижевног дела ради приказивања у позоришту, на филму, на телевизији или на радију. 5. лингв. прилагођавање стране речи језику у који је преузета: ▲ **фонетска ~** прилагођавање изговора, **графичка ~** прилагођавање писања, **морфолошка ~** прилагођавање промене облика.

адàптēр, -е́ра м, мн. адаптḗри, ген. мн. адаптḗрā̄ [енгл. adaptor] техн. уређај за повезивање два узајамно неприлагођена елемента.

а̏даптӣван, -вна, -вно [енгл. adaptive] који се односи на адаптацију, који показује својство прилагођености.

адаптӣвност, -и ж [в. адаптиван] особина онога што је адаптивно.

адаптӣрати, ада̀птӣра̄м, 3. л. мн. адаптӣра́јӯ сврш. и несврш.[лат. adaptare] 1. преуредити, преуређивати (кућу, просторију), преправити, преправљати за употребу у друге сврхе. 2. приредити, приређивати (књижевни текст за приказивање на сцени, на телевизији или на радију); **адаптӣрати се,** ада̀птӣра̄м се, 3. л. мн. адаптӣра́јӯ се сврш. и несврш. прилагодити се, прилагођавати се, привићи се, привикавати се.

а̀дар, -а (изворно **ада̀р**) м, мн. а̀дари, ген. мн. а̀да̄ра̄ [хебр.] шести месец јеврејске године (дванаести по црквеном календару), пада у фебруар и почетак марта.

а да̀то [лат. a dato] од данас, од овог датума.

а̀да̄ш, -а́ша м, мн. ада́ши, ген. мн. ада́ша̄ [тур. adaş] покр. онај који има исто име, имењак.

адвѐкција, -е̄ ж [лат. advectio од advehere доносити, довозити] метеор. хоризонтално померање ваздуха, а с њим и његових својстава (влаге, топлоте и др.).

а̀двент, -а м [лат. adventus долазак] рел. 1. предстојећи Христов долазак на Земљу. 2. код католика последње четири недеље пре Божића. ◆ **а̀двентскӣ**.

а̏двентӣван, -вна, -вно [нлат. adventivus] 1. случајан, који је случајно настао, непредвиђен. 2. бот. који не расте на свом месту. ▲ **адвентивни корен** корен који расте на самој стабљици.

адвентѝзам, -зма м [в. адвент] рел. учење и покрет адвентиста.

адвѐнтист(а), -е̄ м, мн. адвѐнтисти (ж. **адвѐнтисткиња,** -е) [в. адвент] рел. члан Хришћанске адвентистичке цркве, која верује у скори долазак Христов и празнује суботу уместо недеље (отуда назив *субо̄тари*). ◆ **адвентѝстичкӣ**.

а̀дверб, -а м, мн. а̀дверби, ген. мн. а̏двӗрба̄ [лат. adverbium, од ad verbum уз глагол] грам. прилог (врста речи).

адвербӣја̄л, -а́ла м [нлат. adverbialis прилошки] грам. прилошка одредба.

а̏двербијӣлан, -лна, -лно [в. адвербијал] прилошки.

адвербијализа́ција, -е̄ ж [в. адвербијал] грам. прелаз у категорију прилога.

а̏дверзатӣван, -вна, -вно [нлат. adversativus од adversus насупрот] противан, супротан, опречан; ▲ **адверзативни везник** грам. везник који изражава супротност, нпр. *али, него*.

адвертѝзинг, -а м [енгл. advertising, od advertise дати оглас, огласити, рекламирати] медијско рекламирање произвођача, производа и услуга, савремени начин рекламе; реклама.

адво̀ка̄т, -а́та м, мн. адвока́ти, ген. мн. адвока́та̄ (ж. **адво̀каткиња,** -е̄ и **адвокѝтица,** -е̄) [лат. advocatus од advocare дозвати (у помоћ)] правни заступник; бранилац (оптуженог); фиг. онај ко се заузима за некога или за нешто. ◆ **адво̀ка̄тскӣ**.

адвокѝтисати, -ишӗм несврш. [в. адвокат] радити као адвокат; ирон. изигравати адвоката.

адвокату́ра, -е̄ ж [нлат. advocatura] звање и посао адвоката.

а̏декватан, -тна, -тно [лат. adaequatus изједначен] прикладан, подесан, примерен, одговарајући; прил. **а̏декватно**.

адекватност, -и ж [в. адекватан] особина онога што је адекватно.

адеквација, -е̄ ж [в. адекватан] филоз. подударање мишљења и стварности као израз истините спознаје.

аделфѝзам, -зма м [грч. adelphós брат] братство, братимљење, побратимство.

адѐлфија, -е̄ ж [грч. adelphós брат] 1. бот. сраслост прашничких нити. 2. в. **аделфѝзам**.

а̀денд, -а м, мн. а̀денди, ген. мн. а̀дена̄да̄ [лат. addendum оно што треба да се дода] мат. сабирак.

адѐнда, а̀дӗнда̄ с мн. [лат. addenda, мн. од addendum, в. аденд] додаци, прилози, допуне.

адѐнӣн, -и́на м [в. адено-] биол. азотна база, саставни део нуклеинских киселина у живим ћелијама.

аденѝтис, -а м [в. адено-] мед. запаљење жлезда; запаљење лимфних чворова.

адено- [грч. adēn жлезда] у сложеницама значи: који се односи на жлезде, жлездани.

аденогра̀фија, -е̄ ж [адено-, в. графија] мед. описивање жлезда.

аденòӣд, -и́да м, мн. аденои́ди, ген. мн. аденои́дā [в. адено-, -оид] мед. лимфатични израштај у задњем делу носа. ◆ **ӑденоӣдан.**

адѐнōм, -о́ма м, мн. адено́ми, ген. мн. адено́мā [в. адено-, -ом(а)] мед. доброћудни тумор жлезданог ткива.

аденопа̀тија, -ē ж [в. адено-, -патија] мед. обољење жлезданог система.

аденосклеро́за, -ē ж [в. адено-, склероза] мед. отврднуће, закречавање лимфних чворова, об. као последица сифилиса.

аденотòмија, -ē ж [в. аденоид, -томија] мед. оперативно уклањање аденоида.

аденофлѐгмōн, -о́на м [в. адено-, грч. phlegmonē упала] мед. гнојно запаљење жлезде.

ӑдепс, -а м [лат. adeps] животињска маст, сало.

ӑдепт, -а м, мн. ӑдепти, ген. мн. ӑдепа̄тā [лат. adeptus од adipisci задобити, стећи] 1. следбеник, присталица (неког учења или секте). 2. ист. алхемичар који је достигао врхунац тајних вештина.

адера́ција, -ē ж [в. ад, лат. aes aeris бронза, новац] претварање извесне вредности у новац, уновчавање.

адѐспота в. **адѐспотон.**

адѐспотон, -а м, мн. адѐспотони (по грч. мн. с **адѐспота**) [грч. а-, despòtēs господар] 1. имање без господара, ничије власништво. 2. (об. мн.) књиж. дело коме се не зна аутор.

а́дет, -а м, мн. а́дети, ген. мн. а́дēтā [тур. âdet од ар. ’ādä(t)] обичај, навика; обичајно право у исламу.

âдетā прил. [тур. âdet] покр. 1. обично. 2. управо, сасвим.

а́детан, -тна, -тно [в. адет] уобичајен, обичајан.

а́детӣле прил. [в. адет] покр. по обичају, уобичајено.

âдетōсум прил. [тур. âdet olsun] покр. реда ради, обичаја ради.

адӣӽа̄р, -а́ра м, мн. адиӽа́ри, ген. мн. адиӽа́рā [тур. yadiğar успомена] 1. скупоцен украс, накит; драгоценост; драгуљ (и фиг., о човеку). 2. успомена, предмет дарован за успомену. 3. у атрибутској служби: диван, красан (у Вуковим нар. песмама *адиӽар-Ајкуна*).

адӣӽа̄рница, -ē ж [в. адиӽар] продавница адиӽара, јувелирска радња.

адиӽа̀рџија, -ē м [в. адиӽар] златар, јувелир.

адијагнòстичан, -чна, -чно [грч. а-, в. дијагноза] мед. који се не да распознати, утврдити.

адијатѐрмичан, -чна, -чно и **адијатѐрмичкӣ,** -ā, -ō [грч. а-, в. дијатермија] физ. који не проводи топлоту.

ӑдијафо̄н, -а м, мн. -и [в. а-, дија-, -фон] муз. 1. инструмент с диркама сличан хармоници. 2. клавир који уместо жица има виљушке.

адијàфора, адијàфо̄рā мн. с [грч. adiáphoros, од а- и diáphoros различит] у стоичкој филозофији све оно што је са етичког гледишта безначајно, јер није ни врлина ни порок. ◆ **адијафò̀ричан.**

адијафò̀рија, -ē ж [в. адијафора] филоз. морална равнодушност према свему ономе што није ни врлина ни порок.

адијафò̀рист(а), -ē м, мн. адијафò̀ристи [в. адијафора] филоз. следбеник адијафорије; равнодушан човек.

ӑдикт, -а м, мн. ӑдикти, ген. мн. ӑдӣктā [енгл. addict од лат. addicere одати, доделити] зависник, овисник; наркоман.

адӣкција, -ē ж [енгл. addiction, в. адикт] зависност; робовање (дроги, штетној навици и сл.).

адинàмија, -ē ж [грч. а-, dýnamis снага] мед. клонулост, слабост, изнемоглост. ◆ **адинàмичан.**

ӑдио (уоб. **адӣо**) узв. [итал. addio] покр. фам. збогом!

адипо́за, -ē ж [лат. adeps adipis маст, сало] мед. гојазност, угојеност.

ӑдипōзан [в. адипоза] гојазан, угојен.

адипо́зност, -и ж [в. адипоза] гојазност.

адӣпсија, -ē ж [грч. а-, dípsa жеђ] мед. недостатак осећаја жеђи (код неких душевних болести).

адӣрати, ӑдӣра̄м, 3. л. мн. адӣрајӯ сврш. и несврш. [лат. addere] саб(и)рати, дода(ва)ти, прирачуна(ва)ти.

а диритӯра прил. [итал. a dirittura, од diritto прав] трг. непосредно, правим путем, без претовара (о роби која се шаље).

адѝтӣв, -и́ва м, мн. адити́ви, ген. мн. адити́ва̄ (уоб. **а̏дитӣв**, -ӣва) [в. адитиван] средство, об. вештачко, које се додаје неком производу ради побољшања укуса, промене боје, боље конзервације и др.

а̏дитӣван, -вна, -вно [нлат. additivus од addere додати] који треба додати; додатни.

адити́вност, -и ж [в. адитиван] својство онога што је адитивно; могућност сабирања.

а̏дитон, -а м, мн. -и [грч. ádyton оно што је неприступачно] унутрашњи део грчког храма, светилиште, у које је приступ дозвољен само свештеницима; уп. **а̏батон**.

а̀дӣција, -ӣ̄ ж [лат. additio од addere додавати] сабирање, додавање.

адици́рати, адӣцӣра̄м, 3. л. мн. адици́рајӯ сврш. и несврш. [лат. addicere] доделити, додељивати, досудити, досуђивати, дозначити, дозначавати.

адја̀цент, -а м, мн. адја̀центи, ген. мн. адја̀цената̄ [лат. adiacens од adiacēre лежати поред, граничити се] прав. ко има посед непосредно уз другога, сусед, међаш.

а̏дјектӣв, -а м, мн. -и [нлат. adiectivus од adicere adiectum добацити, дометнути, приложити] грам. придев. ◆ **а̏дјектӣван**.

адјективација в. **адјективизација**.

адјективизација, -ӣ̄ ж [в. адјектив] грам. претварање речи неке друге врсте у придев, попридевљење.

адјѐкција, ӣ̄ ж [лат. adiectio од adicere, в. адјектив] 1. додавање, дометање. 2. трг. повећање понуђене суме новца.

адју̀ванс, -а м, мн. адју̀ванси, ген. мн. адју̀ва̀нса̄ [лат. adiuvans од adiuvare помагати, подржавати] фарм. додатни лек, који доприноси дејству главног.

адју̀вант, -а м, мн. адју̀ванти, ген. мн. адју̀ванта̄ [в. адјуванс] помоћник, помагач.

а̏дјудикатӣван, -вна, -вно [в. адјудикација] досудни, којим се досуђује.

адјудика́ција, -ӣ̄ ж [лат. adiudicatio од adiudicare] прав. досуђивање, додела, судско признање; пресуда у чију корист.

адјудици́рати, -јудӣцӣра̄м, 3. л. мн. адјудици́рајӯ сврш. и несврш. [в. адјудикација] прав. доделити, додељивати, досудити, досуђивати, пресудити, пресуђивати у чију корист.

а̀дјункт, -а м, мн. а̀дјункти, ген. мн. а̀дјӯнкта̄ и а̀дјункта̄та̄ [лат. adiunctus од adiungere придодати] помоћни чиновник, пристав.

адјункту́ра, -ӣ̄ ж [нлат. adiunctura, в. адјункт] звање адјункта; помоћно надлештво.

адју̀нкција, -ӣ̄ ж [нлат. adiunctio, в. адјункт] додавање, спајање, придруживање.

адјура́ција, -ӣ̄ ж [лат. adiuratio] прав. заклињање, полагање заклетве.

адјуста́жа, -ӣ̄ = **ађуста́жа,** -ӣ̄ ж [в. адјустирати] дотеривање, подешавање.

адју̀стӗр, -е́ра м, мн. адјусте́ри, ген. мн. адјусте́ра̄ [в. адјустирати] радник који адјустира, дотерује.

адјусти́рати, адју̀стӣра̄м, 3. л. мн. адјусти́рајӯ = **ађусти́рати,** ађу̀стӣра̄м, 3. л. мн. ађусти́рајӯ сврш. и несврш. [нлат. adiustare] дотер(ив)ати, подесити, подешавати.

адју̀тант в. **ађу̀тант**.

а̀дјӯтор, -а м, мн. -и [лат. adiutor] помагач, помоћник.

адју́тум, -а м, мн. -и [лат. adiutum] помоћ; новчана помоћ, потпора.

адла́тус, -а м, мн. -и [лат. ad latus уз бок] помоћник, саветник, млађи службеник.

адлерӣзам, -зма м псих. учење аустријског психолога Алфреда Адлера (1870–1937), тзв. индивидуална психологија.

адлӣга̄т, -а́та м, адлига́ти, ген. мн. адлига́та̄ [лат. adligare привезати] у библиотекарству, дело које је повезано у исту свеску с другим делима. ◆ **адлӣга̄тскӣ**.

администрати́ва, -ӣ̄ ж [в. административан] управна власт, управа.

а̏дминистратӣван, -вна, -вно [нлат. administrativus] који се односи на администрацију, управни.

администрати́вац, -вца м, мн. администрати́вци, ген. мн. администра̀тӣва̄ца̄ [в. административан] службеник у администрацији.

адмӣнистра̄тор, -а м, мн. -и [лат. administrator] 1. онај који управља неком установом, управник, начелник. 2. привремени управљач, вршилац дужности управника. 3. онај ко упра-

ња црквеном облашћу (митрополијом, бискупијом итд.) у одсуству наименованог великодостојника.

администра́ција, -е̄ ж [лат. administratio] 1. управа, управљање. 2. управна власт; (у САД) скуп државних чиновника који су на власти од једних до других избора. 3. канцеларијски послови; одељење у коме се обављају ти послови.

администри́рати, администри́рām, 3. л. мн. администри́рајӯ несврш. [лат. administrare] управљати, водити послове; обављати дужност администратора.

а̀дмирабӣлан, -лна, -лно [лат. admirabilis од admirari дивити се] дивљења вредан, изврстан, чудесан.

адми̏ра̄л, -а́ла м, мн. адмира́ли, ген. мн. адмира́ла̄ [нем. Admiral, од ар. āmīr al-bahr заповедник мора, укрштено са лат. admirabilis] 1. највиши официрски чин у ратној морнарици. 2. зоол. врста великог шареног лептира, Vanessa atalanta. ◆ **адми̏ра̄лскӣ**.

адмирали́тӣт, -е́та м [нем. Admiralität] врховна команда ратне морнарице; скуп свих адмирала ратне морнарице једне државе. ◆ **адмирали́тӣтскӣ**.

адмира̀лштāб, -а м [в. адмирал, штаб] главни штаб ратне морнарице. ◆ **адмира̀лштāбнӣ** и **а̀дмиралштāбнӣ**.

а̀дмиратӣв, -а м [в. адмирирати] лингв. 1. употреба придева са значењем највишег ступња особине коју тај придев означава. 2. врста начина у албанском језику који изражава чуђење.

адми̏ра̄тор, -а м, мн. -и [нлат. admirator] онај који се диви, обожавалац, поклоник.

адмира́ција, -е̄ ж [лат. admiratio] дивљење.

адмири́рати, адми̏рӣра̄м, 3. л. мн. адмири́рајӯ сврш. и несврш. [лат. admiror дивити се, чудити се] (за)дивити се, обожавати; (за)чудити се.

а̀дмисибӣлан, -лна, -лно [нлат. admissibilis од admittere прихватити, примити] прихватљив, допустив.

адми̏сија, -е̄ ж [лат. admissio] примање, прихватање.

адмита̀нса, -е̄ = **адмита̀нција,** -е̄ ж [енгл. admittance] електр. реципрочна вредност импеданције (в.).

адмита̀нција = **адмита̀нса** (в.)

а̀дмонитӣван, -вна, -вно [лат. admonēre опоменути] опомињући, упозоравајући.

адмони́ција, -е̄ ж [лат. admonitio] опомена, укор.

а̀днађ, -а = **ха̀днађ,** -а м, мн. -и (х)а̀днађи [мађ. hadnagy] заст. 1. поручник граничне полиције. 2. жандарм.

а̀днекс, -а м, мн. а̀днекси, ген. мн. а̀днекса̄ [лат. adnexus од adnectere свезати, спојити] 1. (об. мн.) мед. женски органи уз материцу, јајници и јајоводи. 2. в. **а̀некс**.

аднексӣтис, -а м [в. аднекс] мед. запаљење јајника и јајовода.

а̀дноминā̀лан, -лна, -лно [лат. ad nomen уз име] грам. који стоји уз именицу.

аднота́ција, -е̄ ж [лат. adnotatio] прав. забелешка, примедба, напомена; упис чињеница значајних за власника у земљишну књигу.

адноти́рати, аднӧтӣра̄м, 3. л. мн. адноти́рајӯ сврш. [лат. adnotare] записати, прибележити.

адо̀лӗсцент, -а м, мн. адо̀лӗсценти, ген. мн. адо̀лӗсценāта̄ [лат. adolescens од adolescere расти, дозревати] особа у раздобљу адолесценције.

адо̀лӗсценткиња, -е̄ ж [в. адолесцент] још недозрела девојка, шипарица.

адолесцѐнција, -е̄ ж [в. адолесцент] прва младост; животно доба између пубертета и ране зрелости.

А̀доно̄ј, -а м [хебр. Adonai мој Господ] рел. назив за Бога, уместо имена Јахве (в.) које је забрањено изговорити.

адо̀неј, -а м [лат. versus adonius] књиж. у античкој метрици, стих састављен од једног дактила и једног трохеја или спондеја.

Адо̀нис, -а м (уоб. и **А̀донис**) 1. у грчкој митологији веома леп младић, љубимац Афродитин, симбол пролећа. 2. фиг. лепотан. 3. (**адо̀нис, а̀донис**) зоол. врста лептира плаве боје.

адо̀нискӣ, -а, -о (и а̀донски) који се односи на Адониса. ▲ ~ стих исто што и адо̀неј (в.).

адо̀птант, -а м, мн. адо̀птанти, ген. мн. адо̀птанāта̄ [лат. adoptans, в. адоптирати] онај који неког усваја, усвојитељ; поочим, помајка.

адо̀птӣт, -а́та м, мн. -и [лат. adoptatus, в. адоптирати] усвојено дете, посвојче, посинак, поћерка.

адòптāтор [лат. adoptator] = **адòптант** (в.)

адопта́ција, -ē ж [лат. adoptatio] = **адòпција** (в.)

а̀доптѝван, -вна, -вно [нлат. adoptivus] 1. усвојен, посињен. 2. који је посвојио (некога). ◆ **адоптивни отац** поочим.

адопти́рати, адòптѝрām, 3. л. мн. адопти́рајӯ сврш. [лат. adoptare] 1. посвојити, посинити, покћерити. 2. фиг. усвојити, прихватити (мишљење, обичај и сл.).

адòпција, -ē ж [лат. adoptio] = **адопта́ција** посвојење (детета), усвојење, посиновљење.

адòрант, -а м, мн. адòранти, ген. мн. адòранāтā [лат. adorans од adorare обожавати] обожавалац, искрени поклоник.

адора́ција, -ē ж [лат. adoratio] 1. обожавање, клањање, дубоко поштовање. 2. слик. поклонство пастира или три мудраца новорођеном Исусу.

адори́рати, адòрѝрām, 3. л. мн. адори́рајӯ несврш. [в. адорација] необ. обожавати, исказивати дубоко поштовање.

а̀драповац, -о̄вца м, вок. а̀драпо̄вче, мн. а̀драпо̄вци, ген. мн. а̀драпова̄ца̄ [можда од нем. Haderlump пропалица] 1. лоше одевен човек, одрпанац. 2. скитница, пропалица, пробисвет.

а̀дрен, -а, -о [нем. hadrig] покр. заст. препреден; свадљив.

адрена̀лӣн, -и́на м [лат. ad ren уз бубрег] физиол. хормон сржи надбубрежне жлезде, лучи се приликом напора и узбуђења; подстиче рад срца и прилив крви у мишиће; даје се као лек у случају шока, астме, алергијских напада. ◆ **адрена̀лӣнскӣ**.

адрѐњāк, -а́ка м, мн. адрења́ци, грен. мн. адрења́кā̄ [в. адрен] покр. заст. препредењак, мангуп.

адрѐса, -ē ж, ген. мн. адре́сā̄ [фр. adresse] 1. место, улица и број где неко живи или ради. 2. на пошиљци, име примаоца с подацима о месту становања. 3. рач. број или шифра који одређују тачан положај неког податка у меморији рачунара. 4. прав. заст. колективна представка упућена владару или високом органу власти; □ **(упутити) на чију адресу** на чији рачун (приговор и сл.).

адрѐсант, -а м, мн. адрѐсанти, ген. мн. адрѐсанāтā [нем. Adressant од фр. adresser] 1. пошиљалац (писма, поруке); непр. ум. **адрѐса̄т** (в.).

адрѐса̄р, -а́ра м, мн. адреса́ри, ген. мн. адреса́рā̄ [в. адреса] азбучни списак имена с адресама; свеска или књига с адресама.

адрѐса̄т, -а́та м, мн. адреса́ти, ген. мн. адреса́тā̄ [нем. Adressat од фр. adresser] онај на кога је адресована пошиљка, прималац; у овом значењу непр. **адрѐсант**.

адреси́рати, адрѐсѝрām, 3. л. мн. адреси́рајӯ = **а̀дресовати,** -ујēм сврш. [фр. adresser] 1. написати адресу; упутити на одређену адресу; □ **адресирати на кога** наменити, упутити коме (об. критику, замерку).

а̀дресовати = **адреси́рати** (в.)

адресо̀граф, -а м, мн. -и [в. адреса, -граф] машина за брзо исписивање адреса на пошиљкама.

ад референдум [лат. ad referendum] дато на изјашњавање, на јавну потврду.

адскриби́рати, адскрѝбѝрām, 3. л. мн. адскриби́рајӯ сврш. и несврш. [лат. adscribere] приписати, приписивати.

а̀дскриптор, -а м, мн. -и [лат. adscriptor] 1. онај који приписује. 2. супотписник.

адскрѝпција, -ē ж [лат. adscriptio] приписивање, писмени додатак.

адсо̀рба̄т, -а́та м, мн. адсорба́ти, ген. мн. адсорба́тā̄ [в. адсорбирати] тело подложно адсорпцији.

адсо̀рбенс = **адсо̀рбент** (в.)

адсо̀рбент, -а = **адсо̀рбенс,** -а м, мн. -и [в. адсорбирати] хем. тело које на својој површини врши адсорпцију (коштани угаљ, иситњен каолин и др.).

адсорби́рати, адсо̀рбѝрām, 3. л. мн. адсорби́рајӯ = **а̀дсорбовати,** -ујēм сврш. и несврш. [лат. adsorbere од sorbere сркати] хем. примити, примати у себе површинским делом (гас, пару, течност); уп. **а̀псорбовати**.

а̀дсорбовати = **адсорби́рати** (в.)

адсо̀рпција, -ē ж [лат. adsorptio, в. адсорбирати] хем. способност чврстог тела да за своју површину веже гас, пару или течност; уп. **апсо̀рпција**.

àдстрāт, -а́та м, мн. адстра́ти, ген. мн. адстра́тā [лат. ad- уз, по аналогији са супстрат, в.] лингв. језик који је према неком другом језику у односу дуготрајног међусобног утицаја.

адстр҃и́кција, -ē ж [лат. adstrictio, в. адстрингирати] стезање, скупљање; сужавање, зачепљивање.

адстр҃и́нгенс, -а = **адстр҃и́нгент,** -а м, мн. -и [лат. adstringens, в. адстрингирати] фарм. средство за стезање, скупљање ткива или за згрушавање крви.

адстр҃и́нгент = **адстр҃и́нгенс** (в.)

адстринге́нтан, -тна, -тно [в. адстрингирати] који скупља, стеже, затвара.

адстринги́рати, адстр҃и́нгӣрāм, 3. л. мн. адстринги́рајӯ свр. и несвр. [лат. adstringere] стегнути, стезати, скупити, скупљати, затварати.

àдуктор, -а м, мн. -и [лат. adductor] анат. мишић примицач; уп. **àбдуктор**.

адȕкција, -ē ж [лат. adductio] 1. довођење, привлачење. 2. анат. примицање мишића (супр. абдукција). 3. прав. изношење доказа, позивање на разлоге у судском поступку; уп. **абдȕкција**.

адȕла́р, -а́ра м [Mons Adula, некадашње име алпског превоја Санкт Готхард] минер. врста калијумовог фелдспата, служи као украсни камен.

адȕлтер, -а м, мн. -и [лат. adulter] прељубник, браколомац.

адȕлтера, -ē ж [лат. adultera] прељубница, браколомница.

адултера́ција, -ē ж [лат. adulteratio] кривотворење, фалсификовање; искривљавање, кварење.

адȕлтēријум, -а (и **адȕлтēрӣј,** -а) м [лат. adulterium] прељуба, неверство, браколомство.

àдум и **àдумац** в. **хàдум** и **хàдумац**.

адумбра́ција, -ē ж [лат. adumbratio] приближно назначавање, нацрт, почетна скица.

àдȗт, -у́та м, мн. адȕти, ген. мн. адȕтā [фр. atout од à tout на све] најјача карта, карта која добија; фиг. успешно средство, оно што осигурава победу у борби или расправи. ◆ **àдȗтскӣ**.

адути́рати, адȕтӣрāм, 3. л. мн. адути́рајӯ свр. и несвр. [в. адут] употребити адут; фиг. постићи, постизати предност у расправи, ȍби(ја)ти противника јачим доказима.

адуци́рати, адȕцӣрāм, 3. л. мн. адуци́рајӯ свр. и несвр. [лат. adducere] 1. примаћи, примицати, привлачити. 2. довести, доводити до (чега).

àдхезѝван, -вна, -вно [нлат. adhaesivus] који прија, пријемчив; лепљив.

àдхēзија, -ē ж [лат. adhaesio од adhaerere пријањати] 1. физ. узајамно привлачење молекула два различита тела при додиру; уп. **кòхēзија**; пријањање, прилубљивање. 2. мед. ненормално срастање ткива; сраслица, прираслица. 3. прав. везивање једног приватноправног грађанског предмета за неко кривично дело. 4. прав. накнадно приступање неке државе неком уговору.

àдхезио́нӣ, -ā, -ō [в. адхезија] који се односи на адхезију. ▲ **адхезиони поступак** прав. кривични поступак у коме се заједно с изрицањем казне одређује накнада штете, повраћај одузетог и сл.

адхѐрент, -а м, мн. адхѐренти, ген. мн. адхѐренāтā [лат. adhaerens од adhaerere, в. адхезија] присталица, следбеник, привржeник.

адхерѐнтан, -тна, -тно [лат. adhaerens, в. адхезија] 1. који прија уз нешто, срастао, спојен са чим. 2. који одговара чему.

адхерѐнција, -ē ж [нлат. adhaerentia] 1. пријањање, блиска спојеност, сраслост. 2. пристајање уз нешто, привржeност чему.

ад хо̀к [лат. ad hoc] адм. само за ову сврху, искључиво за ову прилику, ▲ **~ комисија** комисија формирана за решавање одређеног случаја; в. **ad hoc**.

ад хо̀минем в. **ad hominem**.

ад хонṓрем в. **ad honorem**.

адхорта́ција, -ē ж [лат. adhortatio] 1. подстицање, бодрење, охрабривање. 2. опомена, упозорење. ◆ **àдхортатѝван**.

àђазма = **ађѝјазма** (в.)

àђара-бȕђара прид. индекл. [тур. eğri-büğrü, редупликација од eğri нагнут, искривљен] одбачено, расходовано, неупотребљиво, покварено.

ађѝјазма, ē = **àђазма,** -ē ж [грч. hagíasma од hágios свети] црквена света водица; вода коју хаџије доносе са Христовог гроба.

ађитâто прил. [итал. agitato] муз. бурно, узбуркано, ужурбано.

ађорнамѐнто, -а м [итал. aggiornamento] 1. у католичкој цркви, хватање корака са савременим светом, прилагођавање потребама новог доба. 2. осавремењивање, модернизација уопште.

ађуста́жа = **адјуста́жа** (в.)

ађусти́рати = **адјусти́рати** (в.)

ађу̀тант, -а м, мн. ађу̀танти, ген. мн. ађу̀танāтā [нем. Adjutant од лат. adiutare потпомагати] воj. млађи официр званично додељен вишем официру као пратилац. ◆ **ађу̀тантскӣ**.

ађутанту́ра, -ē ж [в. ађутант] воj. 1. ађутантски положај, ађутантско звање. 2. канцеларија у којој раде ађутанти.

а̀ēд, аéда м, мн. аéди, ген. мн. аéдā [грч. aeidós] старогрчки певач и песник, стваралац епских песама.

а̏ер, -а м [грч. аēр, лат. aër] 1. ваздух. 2. у православној цркви, покривач којим се покривају путир и дискос.

аер- в. **аеро-**.

аèрāријум, -а (и **аèрāрӣj,** -а) м [лат. aërarium] тераса за ваздушне купке у лечилиштима.

аèрāт, -áта м [в. аер] течност у коју је унет ваздух.

аера́ција, -ē ж [фр. aération од лат. aër ваздух] 1. излагање ваздуху, проветравање. 2. увођење ваздуха у биолошке филтре за прочишћавање текућих вода.

аерѐнхӣм, -и́ма м [грч. аēр ваздух, énchyma уливање] бот. ћелијско ткиво у биљкама с великим ваздушним просторима између ћелија.

аери́рати, аèри́рām, 3. л. мн. аери́рајӯ = **аèрисати,** -ишēм сврш. и несврш. [фр. aérer од лат. aër ваздух] изложити, излагати ваздуху, проветрити, проветравати.

аерифика́ција, -ē ж [грч. аēр ваздух, в. -фикација] претварање чврстих или течних материја у гас.

аеро- [грч. аēго- од аēр ваздух] у сложеницама: 1. који се односи на ваздух, ваздушни. 2. који се односи на ваздухопловство.

аèрōб, -óба и **а̏ерōб,** -ōба м, мн. -и [грч. аēр ваздух, bíos живот] биол. организам коме је за живот неопходан кисеоник; супр. **анаèрōб**.

а̏ерōбан, -бна, -бно (одр. **а̏ерōбнӣ**, -ā, -ō) [в. аероб] биол. коме је за живот неопходан кисеоник; супр. **а̏наерōбан** (в.)

аерòбāт, -áта м, мн. аеробáти, ген. мн. аеробáтā [грч. аēр ваздух + (акро)бат, в.] акробат(а) који лети кроз ваздух; ходач по ужету.

аерòбија ж [уп. аероб] = **аèрōб** (в.)

аерòбик, -а м = **аерòбика,** -ē ж [енгл. aerobics, од aerobic (excercises)] посебне гимнастичке вежбе за јачање дисајних органа и срца, које се изводе на чистом ваздуху (обично уз ритмичну музику), намењене углавном женама.

аерòбика = **аерòбик** (в.)

аеробио́за, -ē ж [в. аероб] биол. живот организама којима је неопходан кисеоник.

аеробѝонт, -а м, мн. аеробиónти, ген. мн. аеробионāтā [грч. аēр ваздух, bíos живот, ón óntos биће] = **аèрōб** (в.)

а̏еробōмба, -ē ж, ген. мн. а̏еробōмбӣ [в. аеро-, бомба] ваздушна бомба, бомба из авиона.

аеро́бус, -а м, мн. -и [в. аеро-, (ауто)бус] авион за превоз више стотина путника.

аерòгēн, -а, -о **а̏ерогēн,** -а, -о [в. аеро-, -ген] који настаје од ваздуха, који долази из ваздуха.

аерògрам, -а и **а̏ерограм,** -а м, мн. -и [в. аеро-, скр. од (теле)грам или (дија)грам] 1. писмо или пошиљка упућена ваздушним путем. 2. метеор. аеролошки дијаграм.

аерògраф, -а и **а̏ерограф,** -а м, мн. -и [в. аеро-, -граф] 1. уређај који стално бележи промене одређених метеоролошких вредности у ваздуху. 2. справа за прскање боје на обрез књиге.

аерогрàфија, -ē ж [в. аеро-, -графија] метеор. описивање физичких и хемијских својстава ваздуха.

а̀еродӣн, -а и **а̏еродин,** -а м, мн. -и м [скр. од аеродинамичан, в.] свака летелица тежа од ваздуха, која се одржава помоћу аеродинамичких сила (змај, једрилица и сл.).

аеродинàмика, -ē ж, дат. и лок. аеродинàмици [в. аеро-, динамика] физ. наука о кретању гасова; наука о кретању чврстих тела кроз ваздух.

аеродинàмичан, -чна, -чно [в. аеро-, динамика] обликован тако да при кретању изазива што мањи отпор ваздуха.

аеродинàмичкӣ, -ā, -ō [в. аеро-, динамика] 1. који се односи на аеродинамику. 2. в. **аеродинàмичан**.

аеро̀дром, -а и **а̏еродром,** -а м, мн. -и [в. аеро-, -дром] место за узлетање и слетање авиона. ◆ **аеро̀дромскӣ** и **а̏еродромскӣ**.

аеродȕктор, -а м, мн. -и [в. аеро-, лат. ductor водич, проводник] довод ваздуха: уређај за довођење ваздуха при пороњајима.

аероелектрàна, -ē ж [в. аеро-, електрана] електрична централа с погоном на ветар.

аероèмболија, -ē и **аероембо̀лија,** -ē ж [в. аеро-, емболија] мед. стварање гасних мехурића у крви и ткивима услед излагања организма сниженом притиску који влада на великим висинама.

аеро́за, -ē ж [грч. aēr ваздух, в. -оза] мед. развијање ваздуха у телу.

аерозагађе́ње, -ења с [в. аеро-] загађење ваздуха.

аерозо̀е, -о́зā ж мн. [в. аеро-, грч. zōon животиња] аероби (в. **аѐробӣ**).

а̏ерокā̀р, -а м, мн. -и [в. аеро-, енгл. car кола] специјално возило које се може кретати и по ваздуху и по земљи.

аерокартȍграф, -а м, мн, -и [в. аерокартографија] апарат за израду топографских карата на основу снимка из ваздуха.

аерокартогра̀фија, -ē ж [в. аеро-, картографија] израда карата помоћу аерокартографа.

аероклиматолȍгија, -ē ж [в. аеро-, климатологија] изучавање климе у тропосфери и у стратосфери уопште.

аероклѝноскоп, -а м, мн -и [в. аеро-, клиноскоп] уређај за мерење ваздушних струја.

а̏ероклȕб, -а м, мн. а̏ероклубови, ген.мн. а̏ероклубо̄вā [в. аеро-, клуб] 1. клуб љубитеља аеронаутике. 2. организација за унапређивање цивилне авијације.

аерокȍнвој, -а м, мн. -и [в. аеро-, конвој] вој. група авиона који прате неки ваздушни транспорт да би га заштитили.

аеролѝнија, -ē ж [в. аеро-, линија] редовна линија ваздушног саобраћаја.

аеро̀лӣт, -и́та м, мн. аеролѝти, ген. мн. аеролѝтā [в. аеро-, -лит] метеорит (в.)

аеро̀лог, -а м, мн. аеро̀лози, ген. мн. аеро̀лōгā [в. аеро-, -лог] стручњак за аерологију.

аеролȍгија, -ē ж [в. аеро-, -логија] наука која изучава својства слободне атмосфере, изван подручја под утицајем Земљине површине (за разлику од метеорологије). ◆ **аеро̀лошкӣ**.

аеромàгнетометар, -тра м, мн. аеромàгнометри, ген. мн. аеромàгнометā̄рā [в. аеро-, магнет, -метар] инструмент помоћу кога се из ваздуха утврђују магнетске појаве у земљишту.

аеромагнетомѐтрија, -ē ж [в. аеро-, магнет, -метрија] истраживање магнетских особина тла и откривање руда из ваздуха.

аеромедици́на, -ē ж [в. аеро-, медицина] грана медицине која се бави проучавањем и лечењем здравствених поремећаја који су последица дужег летења (најчешће код пилота и стјуардеса).

а̏ерометар, -а м, мн. а̏ерометри, ген. мн. а̏ерометā̄рā [в. аеро-, -метар] апарат за мерење густине и тежине гасовитих тела.

аеромѐтрија, -ē ж [в. аерометар] наука која се бави мерењем и проучавањем густине и тежине гасова.

аеромехàника, -ē ж, дат. и лок. аеромехàници [в. аеро-, механика] физ. наука која изучава законе кретања и равнотеже ваздуха и других гасова.

аеромѝтинг, -а и **а̀еромитинг,** -а м, мн. аеромѝтинзи/а̀еромитинзи [в. аеро-, митинг] јавна приредба са извођењем ваздухопловних акробација и вештина.

аеромо̀тōр, -о́ра м, аеромото́ри, ген. мн. аеромото́рā [в. аеро-, мотор] мотор који се покреће снагом ветра.

аеромото̀рист(а), -ē м, мн. аеромото̀ристи [в. аеро-, мотористa] техничар који води бригу о моторима авиона.

аеронавига́ција, -ē ж [в. аеро-, навигација] вештина управљања авионом по одређеном путу уз помоћ карата, компаса, радија и других оруђа.

аеронàут, -а м, мн. -и [в. аеронаутика] ваздухопловац; стручњак за аеронаутику.

аеронау̀тика, -ē ж, дат. и лок. аеронау̀тици [в. аеро-, наутика] 1. ваздухопловство. 2. наука о конструкцији и производњи летелица свих врста и о техници летења; ◆ **аеронау̀тичкӣ**.

аероотѝтис, -а м [в. аеро-, отитис] мед. обољење средњег уха изазвано наглим променама атмосферског притиска при узлетању и слетању авиона или падобранским скоковима.

аеропàуза, -а и **аеропа̀уза,** -ē ж [в. аеро-, пауза] слојеви атмосфере (изнад 25 км) где је ваздух толико проређен да не може подржати лет авиона.

а̏ероплā̏н, -а м, мн. -и [в. аеро-, фр. plan раван] заст. авион. ◆ **а̏ероплā̏нскӣ** и **аеропла̀нскӣ**.

аеропла̀ст, -а и **а̏еропласт,** -а м, мн. -и [в. аеро-, пласт(ика)] мед. прозиран материјал којим се прекрива рана да би се спречила инфекција.

аеропро̀јектор, -а м, мн. -и [в. аеро-, пројектор] уређај за израду топографских карата на основу фотографија снимљених из авиона.

аеропѐлӣ, -ӣја м, мн. аеропѐлӣји, ген. мн. аеропѐлӣjā̄ [грч. аего-, енгл. rally] сп. етапно такмичење спортских ваздухопловаца.

аеросà̄бнице, аеросао́ницā̄ ж мн. [в. аеро-] саонице које се крећу помоћу пропелера.

аеро̀скоп, -а и **а̏ероскоп,** -а м, мн. -и [в. аеро-, -скоп] уређај за мерење количине прашине у ваздуху.

аероско̀пија, -ē ж [в. аеро-, -скопија] преглед, испитивање ваздуха.

а̏ероснимак, -аероснѝмка м, мн. аеросни́мци, ген. мн. аероснѝмāкā̄ [в. аеро-] снимак начињен из ваздуха.

а̏еросо̄л, -а м [в. аеро-, лат. sol(utio) раствор] 1. колоидно распршене честице течности или чврстих материја у ваздуху. 2. средство за распршивање у металној бомбици под притиском (освеживач ваздуха, инсектицид, средство за дезинфекцију итд.).

а̏еросо̀нда, -ē ж, ген. мн. аросо̀ндā̄ [в. аеро-, сонда] балон испуњен лаким гасом који носи кутију са инструментима за испитивање атмосфере.

а̏еростā̄т, -а м, мн. -и [в. аеро-, грч. statós који стоји] 1. летелица лакша од ваздуха, балон. 2. мед. врста апарата за инхалацију.

аеростà̀тика, -ē ж, дат. и лок. аеростà̀тици [в. аеро-, статика] физ. наука која изучава равнотежу гасова, односно равнотежу тела у ваздуху.

а̏еротакси, -ија м [в. аеро-, такси] ваздушни такси, авион за превоз путника на мањим удаљеностима.

а̏еротанк, -а м [в. аеро-, танк] базен за аерацију (в.) текућих вода.

аеротерà̀пија, -ē ж [в. аеро-, терапија] мед. лечење ваздухом, климатско лечење.

аеротермодинà̀мика, -ē ж, дат. и лок. аеротермодинà̀мици [в. аеро-, термо-, динамика] наука која проучава појаве загревања при лету на великим висинама. ◆ **аеротермодинà̀мичкӣ**.

аеротероризам, -зма м [в. аеро-, тероризам] 1. бомбардовање из ваздуха у циљу застрашивања становништва. 2. деловање терориста у авиону и помоћу авиона.

аеротѐхника, -ē ж, дат. и лок. аеротѐхници [в. аеро-, техника] грана технике која се бави конструкцијом летелица и проблемима везаним за летење. ◆ **аеротѐхничкӣ**.

аеротопогра̀фија, -ē ж [в. аеро-, топографија] израда топографских карата помоћу снимака из ваздуха.

аеротра̀нспорт, -а м [в. аеро-, транспорт] ваздушни саобраћај; превоз робе ваздушним путем.

аеротриангула́ција, -ē ж [в. аеро-, триангулација] геод. одређивање положаја тачака на терену помоћу троуглова који на аерофотографијама повезују те тачке.

аеротропѝзам, -зма м [в. аеро-, тропизам] бот. особина биљке да се креће и обликује према смеру струјања ваздуха.

аеротӯнē̄л, -е́ла м, мн. аеротунḗли, ген. мн. аеротунḗлā̄ [в. аеро-, тунел] техн. специјални тунел кроз који се пушта струја ваздуха да би се испитали авиони или њихови делови.

аеротурби́на, -ē ж [в. аеро-, турбина] справа за претварање енергије ветра у електричну енергију.

аерофа̀гија, -е̄ ж [грч. аēр ваздух, phágein јести] мед. гутање ваздуха при јелу, знак обољења.

аерофилатѐлија, -е̄ ж [в. аеро-, филателија] скупљање само оних марака које се употребљавају за авионску пошту.

аерофи̏лтар (уоб. **аерофи̏лтар**), -тра м, мн. аерофи̏лтри (аерофи̏лтри), ген. мн. аерофи̏лтāрā [в. аеро-, филтар] филтар испуњен шљаком кроз који се пропушта текућа вода ради аерације (в.).

аеро̀фи̏т, -и́та м, мн. аерофи́ти, ген. мн. аерофи́тā = **аерофи́та,** -е̄ ж [грч. аēр ваздух, phytòn биљка] бот. биљка која живи на другој биљци, али није паразит; уп. **епи̏фи̏т**.

аерофи́та = аеро̀фи̏т (в.)

аерофо̀бија, -е̄ ж [в. аеро-, фобија] псих. болесни страх од ваздуха и од промаје.

а̏ерофо̄н, -а, -о [грч. аēр ваздух, phōnē глас] који производи глас помоћу ваздуха (дувања). ▲ **аерофони инструменти** дувачки инструменти.

а̏ерофо̄р, -а м, мн. -и [грч. аēр ваздух, -phoros који носи] довод ваздуха, справа за дисање под водом или у средини где нема чистог ваздуха.

аерофотограмѐтрија, -е̄ ж [в. аеро-, фотограм, -метрија] снимање земљишта из ваздуха, уз израду карата, откривање археолошких налазишта и др.

аерофотогра̀фија, -е̄ ж [в. аеро-, фотографија] 1. снимање из ваздуха (авиона, сателита и сл.). 2. тако добијена фотографија, аероснимак.

аждà̀ја, -е̄ ж, вок. а̏ждајо, ген. мн. аждā́јā̄ (стилски обележено **аждà̀ха**) [тур. ejderha, ejdeha] 1. велика прождрљива неман, змај. 2. фиг. зла опака жена. ◆ **а̀ждājскӣ**.

аждà̀ха в. **аждà̀ја**.

аждѐлија в. **еждѐлија**.

а̀ждер м, ген. мн. а̏ждēрā̄, станд. аждà̀ја (в.)

а̂жија, станд. **а̂жио** (в.)

а̂жио, а̏жија м, мн. а̂жији и **а́жио**, а́жија, м, мн. а́жији [фр. agio од итал. aggio] финанс. вишак продајне вредности (новца, девиза, вредносних папира) над номиналном.

ажиота́жа, -е̄ ж [фр. agiotage] финанс. шпекулација новцем, деоницама, вредносним папирима у циљу незаконите добити.

ажио̀тӣр, -е́ра м, мн. ажиоте́ри, ген. мн. ажиоте́рā̄ [фр. agioteur] финанс. онај ко се бави ажиотажом.

ажиоти́рати, ажио̀тӣрā̄м, 3. л. мн. ажиоти́рајӯ несврш. [фр. agioter] финанс. бавити се ажиотажом.

а̀жӯр, -у́ра м, мн. ажу́ри, ген. мн. ажу́рā̄ [фр. ajour] вез, плетиво са шупљикама; орнамент с наизменичним отворима.

а̏жӯран, -рна, -рно [фр. à jour на дан] који се обавља на време, који се води без заостатка, тачан.

ажури́рати, ажӯрӣрā̄м, 3. л. мн. ажури́рајӯ сврш. и несврш. [в. ажуран] 1. довести, доводити у ажурно стање, водити без заостатка (податке, трговачке књиге и сл.). 2. правити ажур; украсити ажуром.

ажу́рност, -и ж [в. ажуран] својство онога што је ажурно.

а̂з и **а̏з** с [усл. ја] назив за прво слово (а) старословенске азбуке; ▯ **од аз до ижице** од почетка до краја.

-аза као други део речи у биолошкој и хемијској терминологији означава ензим.

а̀зā̄б, -а́ба м [тур. azab, azap од ар. 'aḏāb] покр. 1. мука, патња. 2. божја казна.

а̀зад прид. индекл. [тур. azad од перс. āzād] покр. слободан, ослобођен, решен обавеза.

азале́ја, -е̄ ж [грч. azaléos сув] бот. врста украсне биљке из породице вресова, с цветовима у варијацијама од беле до црвене боје, *Rhododendron obtusum*.

а̀зант, -а м [нем. Asant од перс. asa смола] излучевина биљке *Ferula asa foetida*, непријатног мириса, некада употребљавана као лек.

а̀зап, -а м, мн. а̀зани, ген. мн. а̏зāнā̄ [тур. azap, azab од ар. 'azāb] 1. ист. стрелац, пешадинац (припадник посебног рода војске у Османлијској царевини). 2. нежења, бећар.

а̀зā̄р, -а́ра м [ар.] четврти месец у арапском календару, одговара нашем априлу.

а̀зачкӣ, -ā̄, -ō̄ [од Azak, тур. назив за град Азов на Црном мору] само у изразу **азачка тамница,** у народној песми.

àзбāшча в. **хàзбāшча**.

àзбест,-а м [грч. ásbestos неугасив] минерал влакнасте структуре, отпоран на ватру и киселине, употребљава се у грађевинарству или за израду несагориве тканине. ◆ **àзбестнӣ**.

азбестóза, -ē ж [в. азбест] мед. професионална болест изазвана дуготрајним удисањем азбестне прашине.

àзгӣн прид. индекл. [тур. azgın од глагола azmak помамити се] покр. немиран, помаман, обестан, плаховит.

àзгинаст, -а, -о = **àзгӣн** (в.)

азгӣнлук, -а м, мн. азгӣнлуци, ген. мн. азгӣнлӯкā [в. азгин] покр. помама, обест, плаховитост.

àздија, -ē ж, ген. мн. àздӣjā [грч. hásdion] покр. врста скупоценог огртача.

àздисати, -ишēм [тур. azdı од глагола azmak] покр. помамити се, осилити се, постати обестан.

азеотрòпија, -ē ж [грч. а-, zeîn кључати, trópos од trépein окретати] физ. појава да смесе неких течности у одређеном размеру кључају на сталној температури и дају паре истог састава као и течност.

ázи, ázā м мн. [нем. Asen из старонордијског] митол. старогерманска небеска божанства, која представљају природне силе; њихов врховни бог је Один, а њихово боравиште зове се Азгард.

азӣгија, -ē ж [грч. а-, zygón јарам, здруживање, спаривање] безбрачност, неожењено или неудато стање.

азијанӣзам, -зма м [од Азија у смислу Мале Азије] ист. китњаст, високопаран беседнички стил, какав се гајио у Јонији, супротстављен атицизму (в.).

Азӣјат, -а м, мн. -и [од Азија, фен. as излазак сунца, исток] становник Азије, обично у погрдном смислу дивљаштва, варварства. ◆ **азијатскӣ**.

азијатизи́рати, азијатӣзӣрām, 3. л. мн. азијатизи́рајӯ свр. и несвр. [в. Азијат] унети, уносити у нешто азијски, источњачки дух (насупрот европском), (по)азијатити.

àзӣл, -и́ла м, мн. ази́ли, ген. мн. ази́лā [лат. asylum од грч. ásylos неповредив, неприкосновен] 1. уточиште, склониште, прибежиште. 2. прав. заштита која се одобрава страном држављанину од политичких прогона у властитој земљи. ▲ **право азила** право на заштиту у другој земљи 3. дом за смештај незбринутих, малолетних, умоболних и сл. ◆ **àзӣлскӣ**.

àзӣлант, -а м, мн. азӣланти, ген. мн. азӣланātā [в. азил] прав. онај ко ужива право азила у страној земљи. ◆ **àзӣлантскӣ**.

азилӣjēн, -е́на м [фр. azylien према селу Mas d'Azyl, где су нађени остаци] геол., ист. последња фаза мезолитика (средњег каменог доба).

àзима, -ē ж [грч. а-, zýmē квасац] 1. јеврејски бесквасни хлеб. 2. празник бесквасног хлеба.

àзимут, -а м, мн. -и [ар. äs-sumūt од sämt страна] астрон. угаоно одстојање неке тачке на небу од меридијана. ◆ **àзимутāлан** и **àзимутскӣ**.

àзман, -а м, мн. àзмани, ген. мн. àзмānā [тур. azman веома крупан] покр. неушкопљен ован.

àзна в. **хàзна**.

азобènзēн, -е́на м [в. азот, бензен] хем. органско једињење у виду наранџастих кристала, значајно у производњи азо-боја.

àзо-бòје, àзо-бójā ж мн. [в. азот] хем. синтетичке органске боје које садрже азо-групу (в.).

àзо-грӯпа, -ē ж [в. азот] хем. двовалентни радикал од два атома азота (—N=N—), улази у састав азо-боја и других органских једињења.

àзòик, -а м [грч. azōos бежи вотан] геол. најстарије раздобље Земљиног развоја у коме још није било живота, архаик.

àзòичан, -чна, -чно [в. азоик] лишен живота, бежи вотан.

àзо-једињéња, àзо-једињéњā с мн. [в. азот] хем. једињења која садрже азо-групу (в.).

àзōјскӣ, -ā, -ō [в. азоик] геол. који припада најстаријем добу Земљиног развоја. ▲ **~период** = **àзòик** (в.)

àзола, -ē ж [Azolla, научно име, нејасног порекла] бот. пловећа биљка из тропских крајева, водена папрат.

àзот, -а и **àзōт**, -о́та м [грч. а- и zōḗ живот] хем. елемент атомске тежине 14,008, симбол N, на 7. месту у периодној табели, главни састојак ваздуха; нитроген.

азо̀тара, -ē ж [в. азот] фабрика вештачког ђубрива.

азотѐмија, -ē ж [в. азот, грч. haîma крв] мед. нагомилавање азотних једињења у крви.

азоту̏рија, -ē ж [в. азот, грч. oûron мокраћа] мед. присуство велике количине азотних једињеа у мокраћи.

А̀зтек непр., станд. **А̀стек** (в.)

а́зур, а́зурā̄ла в. **ха́зур, ха́зурā̄ла**.

а̀зӯр, -у́ра м [фр. azur, итал. azzurro, оба из ар. lāzuwārd, а ово из перс. lāzwārd] плаветнило, плава боја неба.

а̀зӯран и **а̀зӯран,** -рна, -рно [в. азур] плаветан, небески плав.

азу́ри, азу́рā̄ м мн. [итал. azzurri плави] фамилијарни назив за италијанске репрезентативце у разним спортовима, по плавој боји дресова.

азу̏рит, -а и **азу̏рӣт**, -и́та м [в. азур] минер. минерал плаве боје, карбонат бакра.

аики́до, аики́да м [јап. ai ускладити, ki дах, душа, do пут, начин] борилачки спорт сличан џудоу и каратеу.

а̀ип, -а м [тур. ayıp од ар. 'ayb] срамни чин, срамота.

а̀йрли непр., в. **ха̀йрли**.

а̀йрлија в. **ха̀йрлија**.

а̀ис с индекл. [нем. ais] муз. нота А повишена за пола тона.

аистѐоричан, -чна, -чно, **аистѐорӣјскӣ**, -ā, -ō [грч. a-, в. историја] противан законима историје, који се не обазире на историју.

а̀ја, -ē ж [нем. Aja од шп. aya] ист. васпитачица, дадиља; уп. **а̀јо**.

ајакѐолија, -ē ж [тур. ayakyolu од ayak нога и yol пут] покр. заст. пољски нужник.

ајáлет, -а м, мн. -и [тур. ayalet] ист. област, покрајина, подручје под надлежношћу валије.

а́јам, а́јма м [тур. oyum] покр. 1. део хама који се ставља коњу на врат. 2. хам.

а̀јā̄н, -а́на, м, вок. а̀јā̄не, мн. ајá̄ни, ген. мн. ајá̄нā̄ [тур. âyan] 1. покр. првак, великаш, угледан човек. 2. ист. функционер локалне управе у Османлијском царству XVIII века. ◆ **а̀јā̄нскӣ**.

ајà̄нлук, -а м, мн. ајà̄нлуци, ген. мн. ајà̄нлӯкā̄ [тур. ayanlık] покр. 1. звање, почаст ајана. 2. подручје коме је на челу ајан.

ајáнство, -ства с [в. ајан] в. ајанлук (1).

а̀јā̄р[1], -а́ра м [тур. ayar од ар. 'iyār] покр. 1. мера, степен чистоће злата; карат. 2. дотеривање сата; тачно време на сату.

а̀јā̄р[2], -а́ра м [ар. 'äyyār] месец арапског календара, одговара нашем мају.

ајатѐолā̄х, -а́ха м, мн. ајатолáси, ген. мн. ајатолáхā̄ [ар. āyätu-llah знак Божји, у иранском изговору āyetollāh] високи достојанственик у шиитској грани ислама, ауторитет у питањима вере.

а̀јбиш, -а м [нем. Eibisch] покр. слез (Althea).

а̀јваз м, мн. а̀јвази, ген. мн. ӓјвāзā̄ [порекло неизвесно] 1. слуга. 2. ист. управник домаћинства.

а̀јвā̄н в. **ха̀јвā̄н**.

а̀јвā̄р, -а́ра м [тур. hayvar] 1. врста салате од иситњених плавих патлиџана и печених паприка, хајвар. 2. в. **ка̀вијā̄р**.

а̀јгӣр, -и́ра м, мн. ајги́ри, ген. мн. ајги́рā̄ [тур. aygır] 1. неушкопљен коњ способан за расплод, пастув. 2. фиг. похотљив човек.

ајгѝрача, -ē = **ајгѝрица,** -ē ж [в. ајгир] ждребица, кобила.

ајгѝрица = ајгѝрача (в.)

ајгирѐовит, -а, -о [в. ајгир] неушкопљен (о коњу); фиг. похотан, страствен.

ајгѝруша, -ē ж [в. ајгир] 1. в. ајгирача. 2. фиг. похотна жена.

а̀јдак в. **ајдà̄мак**.

ајдà̄мак, -а м, мн. ајдà̄маци, ген. мн. ајдà̄мāкā̄ [тур. haydamak терати коња, стоку] покр. батина, мотка, тољага.

ајдà̄мачити, -и́м несврш. [в. ајдамак] покр. ударати тољагом, батинати.

а̀јде в. **ха̀јде**.

а̀јдӯк непр., станд. **ха̀јдӯк** (в.)

а̀јеркоњак, -а м [нем. Eier јаја, в. коњак] ликер од коњака с јајима и шећером.

а́јет, -а м, мн. а́јети, ген. мн. а́јētā̄ [ар. āyä(t)] рел. реченица, ред, став из Курана.

ајзена́ши, ајзенà̄шā̄ м мн. ист. присталице Карла Маркса, названи по граду Ајзенаху (Eisenach) у Тирингији, где је 1869. одржан оснивачки конгрес Немачке социјалистичке радничке партије.

àjз(л)ибā̀н, -а м, мн. -и [нем. Eisenbahn] покр. заст. воз, железница.

а́(ј)ин, а́(ј)инин в. **ха́ин, ха́инин.**

àјкуна, -ē ж, ген. мн. àјкӯнā [од Ајка, тепање од имена Ајша] покр. драга, љубавница; дем. **àјкуница.**

àјлаз и **àјлā̀з** в. **хàјлаз.**

ајла́зити и **àјлазити** в. **хајла́зити.**

àјлајнер, -а м, мн. -и [енгл. eyeliner, od eye око, line црта] козметичко средство и прибор за оивичавање очних капака.

ајлӯгџија, -ē м [тур. aylıkcı, в. ајлук] радник, намештеник с месечном платом.

àјлук, -а и **а́јлук,** -а м, мн. àјлуци/а́јлуци, ген. мн. àјлӯкā/а́јлӯкā [тур. aylık] месечна плата; стална зарада.

ајлӯкчија в. **ајлӯџија.**

àјмак, -а м, мн. àјмаци, ген. мн. àјмāкā [монг. ajmag округ] ист. управна јединица у средњоазијским совјетским републикама с већинским муслиманским становништвом (у бившем СССР-у).

àјмā̀н в. **ајмà̀на.**

ајмà̀на, -ē ж, ген. мн. ајмáнā [тур. haymana пашњак] покр. животиња, живинче; уп. **хàјвā̀н.**

а̂јме и **а̀̂јме** узв. [итал. ahimé] покр. јао, куку, авај.

àјмокац, -кца м, мн. àјмокци, ген. мн. àјмокāцā [нем. Eingemachtes] врста густе чорбе с месом и другим додацима.

àјна, -ē ж, ген. мн. àјнӣ [тур. ayna од перс. āyine] покр. огледало.

àјнак, -а м, мн. àјнаци, ген. мн. àјнāкā [тур. ahenk музика, забава или оупак игра] покр. шала, завитлавање.

àјнактер, -а м, мн. -и [нем. Einakter] заст. позоришни комад у једном чину, једночинка.

àјначити (се), -ӣм (се) несврш. [в. ајнак] покр. збијати шалу, шегачити се.

а̀̂јнгебилдет прид. индекл. [нем. eingebildet] уображен, умишљен.

а̀̂јнгемахтес в. **àјмокац.**

àјнзац, -а м, мн. àјнзаци, ген. мн. àјнзāцā [нем. Einsatz] 1. уметак, уложак. 2. муз. упад (певача, инструмента), тачан почетак композиције или музичке фразе, с уклапањем у свирање других.

а̀̂јнлēгер, -а м, мн. -и [нем. Einleger од einlegen ставити, убацити] 1. типогр. радник који убацује хартију у штампарску машину, уметач, улагач. 2. типогр. део штампарске машине у који се убацује хартија. 3. радник у стругари који умеће дрво под тестеру.

àјнпрен, -а м, мн. àјнпрени, ген. мн. àјнпрēнā [нем. einbrennen упржити] запршка. ▲ **ајнпрен-супа** чорба од препрженог брашна.

а̀̂јнтопфгерӣхт, -а м [нем. Eintopfgericht од ein један, Topf лонац, Gericht јело] ист. пропис (у доба нацизма) да се у одређене дане у недељи у домаћинству и у ресторанима сме кувати само једно јело.

а̀̂јнц, -а м [нем. eins један] 1. врста игре с картама. 2. у истој игри, највећи збир од 21 поена или два кеца.

а̀̂јншлā̀г, -а м, мн. а̀̂јншлāзи, ген. мн. а̀̂јншлāгā [нем. Einschlag] 1. удар, забијање, закуцавање. 2. аутом. пуни окрет волана на једну или другу страну.

àјнштājнијум, -а (и **àјнштājнӣј,** -а) м [по Алберту Ајнштајну] хем. вештачки произведен радиоактиван елемент, редни број 99, атомска тежина 252, знак Es.

а̀̂јо, -а м [нем. Ajo из шп. ayo] ист. 1. васпитач, кућни учитељ. 2. управитељ племићког двора.

àјош в. **хàјош.**

а̂још, -а м, мн. -и [тур. haylaz] 1. хајдук, одметник. 2. пропалица, битанга.

а̀̂јп в. **а̀̂ип.**

àјриш кӧ̀фӣ [енгл. Irish coffee ирска кафа] врела кафа с додатком виски ја, преливена шлагом.

ајсдàјвинг, -а м [енгл. ice diving: ice лед, dive ронити] сп. роњење под залеђеном површином воде, под ледом.

а̀̂јскасти, -ā м [нем. Eiskasten од Eis лед и Kasten сандук] покр. заст. хладњак, хладњача, орман с ледом.

а̀̂јскафē, -èа м [нем. Eiskaffee] ледена црна кафа, обично са шлагом.

àјтем, -а м, àјтеми, ген. мн. а̀̂јтēмā [енгл. item] јединица, ставка, одредница, податак.

ајурве́да, -е ж [санскр. âyurveda од âyur живот и veda знање] традиционално индијско ле-

карство, засновано на лековитим травама, мазирању уљем, средствима за чишћење и сл.

àjферовати, -ујēм = **а̀jфровати**, -ујēм несврш. [нем. eifern] заст. бити љубоморан.

а̀jфровати = **àjферовати** (в.)

акаде́мац, акаде́мца м, мн. акаде́мци, ген. мн. акàдēма̄ца [в. академија] питомац академије (обично војне).

академи̏зам, -зма м [в. академија] 1. у науци, претерано теоретисање, одвојеност од живота, формализам. 2. у уметности, подражавање традиционалних узора, без личних осећања и без маште.

академизи́рати = **акадѐмизовати** (в.)

акадѐмизовати, -ујēм = **академизи́рати**, -ми̏зи́рам, 3. л. мн. академизи́рајӯ несврш. [в. академија] бити следбеник академизма; учено али бесплодно расправљати.

акадѐмија, -ē ж [грч. akadémeia од Akádēmos, имена власника врта у коме је поучавао Платон] 1. ист. Платонова филозофска школа у близини Атине. 2. ист. у XVI веку и касније, учено друштво или удружење љубитеља уметности. 3. највиша научна и(ли) уметничка установа у земљи, скуп академика (в.). 4. назив неких виших стручних или уметничких школа (*војна ~ , трговачка ~ , музичка ~*). 5. свечана приредба поводом неког значајног догађаја или празника. ◆ **акадѐмијскӣ**.

акадѐмик, -а м, мн. акадѐмици, ген. мн. акадѐмӣкā [грч. akademikós] члан академије наука и(ли) уметности. ◆ **акадѐмичкӣ**.

акадѐмичā̀р, -а м, мн. -и (ж. **акадѐмичā̀рка**, дат. и лок. акадѐмичā̀рки, ген. мн. акадѐмичā̀ркӣ) [в. академија] 1. особа која похађа или је завршила вишу школу или факултет; студент; дипломирани студент; 2. заст. в. **акадѐмик**.

акà̀дēмскӣ, -ā̄, -ō̄ и **а̀кадēмскӣ,** -ā̄, -ō̄ [в. академија] 1. који се односи на академију или академике. 2. који се односи на универзитет или вишу школу. ▲ **~ грађанин** студент; **академско образовање** школовање потврђено универзитетском дипломом; **~ сликар** сликар који је завршио уметничку академију; **академске слободе** слободе у мишљењу и истраживању које се гарантују аутономијом универзитета; **академска четврт** почињање часа четврт сата после објављеног времена, ради припреме студената. 3. теоретски, апстрактан, далек од живота; који се придржава устаљених образаца. ▲ **академско питање** питање без практичног значаја.

ака́ид, -а м [ар. 'aqā'id веровања] наука о исламским верским прописима, исламска догматика.

акалкӯлија, -ē ж [грч. a-, лат. calculare рачунати] мед. неспособност било каквог рачунања, об. услед оштећења мозга.

акà̀мпсија, -ē ж [грч. a-, kámptein савијати] мед. крутост, непокретност зглобова.

àкант = **акà̀нтус** (в.)

акантестѐзија, -ē ж [грч. ákanthē трн, aísthēsis осећај] мед. осећај налик на убоде иглицама на површини одређеног дела тела.

акà̀нтус, -а м -и = **àкант**, -а м, мн. àканти, ген. мн. àканатā [лат. acanthus од грч. ákanthos] 1. бот. биљка с јасно изрезаним ребрастим листовима, примор, матруна, медвеђа стопа. 2. архит. украс у облику листа те биљке, пре свега на капителу коринтског стуба.

акапà̀рисати, -ишēм сврш. [фр. accaparer од итал. accapparare, в. капара] 1. закупити дајући капару; унапред накуповати у циљу шпекулације. 2. фиг. приграбити, присвојити.

а капе̏ла прил. [итал. a cappella као у капели, тј. на начин црквеног хора] муз. без инструменталне пратње (об. о хорском певању).

акà̀рдија, -ē ж [грч. a-, kardía срце] 1. мед. урођени недостатак срца. 2. фиг. малодушност, кукавичлук.

акà̀рдијус, -а м [в. акардија] мед. дете мртворођено због недостатка срца.

акаријáза, -ē ж [грч. ákarī грињa] мед. кожна болест изазвана грињама, код људи и животиња.

акаринóза, -ē ж [в. акаријаза] бот. болест винове лозе изазвана грињама, грињавост.

акà̀рпија, -ē ж [грч. a-, karpós плод] бот. недостатак плодова на биљци, бесплодност, јаловост.

àкастӣле прил. в. **ка̀стӣле**.

а̀кат непр., станд. **а̀кт** (в.)

акаталѐктичкӣ, -ā, -ō [грч. a-, в. каталектички] неокрњен; (о стиху) који се завршава потпуном стопом.

акаталѐпсија, -ē ж [грч. a-, katálēpsis разумевање] 1. филоз. код грчких стоика, немогућност сигурне спознаје света. 2. мед. неспособност схватања, разумевања. 3. мед. потрес мозга. ♦ **акаталѐптичан**.

акатапо́за, -ē ж [грч. a-, katáposis гутање, пијење] мед. тешкоћа или немогућност гутања.

акатàрзија, -ē ж [грч. a-, kátharsis очишћење] 1. нечистоћа, несклоност према чистоћи. 2. мед. нечистоћа крви.

àкатист, -а и **акàтист**, -а м, мн. -и [грч. akáthistos који не седи] рел. у православној цркви, похвална песма Богородици која се пева стојећи.

акаўстичан, -чна, -чно [грч. a-, в. каустичан] несагорив, незапаљив, ватросталан.

àкāција, -ē и **ака́ција**, -ē ж [грч. akakía невиност] бот. 1. род бодљикавог украсног дрвећа или шибља с мирисавим цветовима, пореклом из суптропских крајева. 2. багрем.

а̀ква, -ē ж [лат. aqua] вода. ▲ **аква дестилата** мед. дестилисана вода.

а̀ква-аерòбик, -а м [енгл. aqua aerobics] сп. гимнастичке вежбе које се изводе у базену, у загрејаној води; уп. **аерòбик**.

аквабà тик, -а м, мн. аквабàтици, ген. мн. аквабàтӣкā [лат. aqua вода, грч. bathýs дубок] пловило од стакла и пластике на електрични погон, служи за посматрање подводног живота на мањим дубинама; уп. **бà тискаф**.

аквà вит, -а и **аквàвӣт**, -и́та м [нем. Aquavit od лат. aqua vitae вода живота] врста ракије.

аквà дукт непр., станд. **аквѐдукт** (в.)

а̀квалунг, -а м, мн. а̀квалунзи, ген. мн. а̀квалӯнгā [лат. aqua вода, енгл. lung плућа] апарат с компримованим ваздухом, који роњиоцима омогућава дисање под водом.

аквамàрӣн, -и́на м [лат. aqua marina морска вода] 1. минер. врста драгог камена плавозелене боје. 2. плавозелена боја, боја морске воде. ♦ **аквамàрӣнскӣ**.

акванàут, -а м, мн. -и [лат. aqua вода, в. наутика] истраживач морских дубина.

акванаўтика, -ē ж, дат. и лок. акванаўтици [в. акванаут] пловидба под водом; истраживање морских дубина. ♦ **акванаўтичкӣ**.

а̀кваплāн, -а м [лат. aqua вода, в. (аеро)план] 1. широка даска коју вуче моторни чамац, вођена скија. 2. скијање на води помоћу такве даске.

аквапла́нинг, -а м, аквапла́нинзи, ген. мн. аквапла́нӣнгā [лат. aqua вода, енгл. planing клизање, лебдење] 1. клизање возила услед слоја воде који се ствара између гуме и мокрог асфалта. 2. в. **а̀кваплāн** (2).

аквàрел, -а м, мн. -и [итал. acquerello од acqua вода] слик. 1. водена бојица. 2. техника сликања воденим бојама. 3. слика урађена воденим бојама.

акварѐлисати, -ишēм несврш. [в. акварел] сликати воденим бојама.

акварѐлист(а), -ē м, мн. акварѐлисти [в. акварел] сликар који се служи воденим бојама.

а̀квāријум, -а (и **а̀квāрӣј**, -а) м [лат. aquarium од aquarius водени] 1. стаклена посуда или мали базен за држање риба и других водених животиња и биљака. 2. установа у којој се публици приказују ретке морске животиње у великим акваријумима.

акварѝст(а), -ē м, мн. аквàристи [в. акваријум] онај ко се бави акваристиком.

акварѝстика, -ē ж, дат. и лок. акварѝстици [в. акваријум] неговање водених животиња у акваријуму као хоби.

а̀квател, -а и **аквàтел**, -а м, мн. -и [лат. aqua вода, фр. hôtel] хотел на води; брод преуређен као хотел.

акватѐрāријум, -а (и **акватѐрāрӣј**, -а) м [лат. aqua вода, в. тераријум] посуда с водом и нешто сувог тла, за чување жаба, корњача и других водоземаца.

акватѝлије, акватѝлијā ж мн. [лат. aquatilis водени] биол. водене животиње и водено биље.

а̀кватӣнта, -ē ж [итал. acqua tinta, дословно 'обојена вода'] лик. врста бакрореза израђена уз употребу киселина и посебног праха.

аквàтӧрија, -ē ж = **аквàтӧријум**, -а (и **аквàтӧрӣј**, -а) м [лат. aqua вода и (тери)торија, в.] део морске или језерске површине око неког значајнијег града или луке.

аквàтӧријум (и **акàтӧрӣј**) = **аквàтӧрија** (в.)

аквафо̀ртис, -а м [лат. aqua fortis снажна вода] 1. хем. заст. азотна киселина. 2. лик. врста гравире израђене на бакарној или цинканој плочи нагризањем помоћу азотне киселине.

аквѐдукт, -а м, мн. аквѐдукти, ген. мн. аквѐдукāтā [лат. aquae ductus, од aqua вода и ductus вод] стари римски водовод, отворени канал за воду на стубовима; непр. **аквà̀дукт**.

аквизѝтēр, -е́ра м, мн. аквизите́ри, ген. мн. аквизите́рā (ж. **аквизѝтēрка,** -ē, дат. и лок. аквизѝтēрки, ген. мн. аквизѝтēркӣ) [в. аквизиција] трг. особа која прикупља наруџбине, огласе, претплату; путујући продавац (об. књига); продавац осигурања. ◆ **аквизѝтēрскӣ**.

аквизѝција, -ē ж [лат. acquisitio] 1. задобијање, набављање. 2. оно што је стечено, тековина; новонабављена ствар, принова. 3. трг. прикупљање наруџбина.

аквијесцѐнција, -ē ж [нлат. acquiescentia] пристанак, одобравање; помиреност (са чим).

аквили́не, аквили́нā ж мн. [лат. aquila орао, aquilinus орловски] зоол. род орлова.

аквѝлōн, -о́на м [лат. aquilo -onis] северни ветар, северац.

аквити́рати, аквѝтӣрām, 3. л. мн. аквити́рајӯ = **акити́рати**, акѝтӣрām, 3. л. мн. акити́рајӯ свршн. и несврш. [фр. acquitter] исплатити, исплаћивати, изравна(ва)ти дуг.

акѐдија в. **ацѐдија**.

акѐфал = **ацѐфал** м [в. акефалан] мед., зоол. створење без главе, безглавац.

а̀кефа̄лан, -лна, -лно [грч. a-, kephalē глава] 1. безглав, обезглављен. 2. књиж. (о стиху, о старогрчкој метрици) коме недостаје почетни слог. 3. филол. (о књизи, рукопису) коме недостаје наслов или прве стране.

акефа̀лија, -ē = **ацефа̀лија,** -ē ж [в. акефалан] мед. урођени недостатак главе.

акѝзам, -зма м [грч. akkísmos од akkízomai правити се равнодушним] привидна незаинтересованост, прикривање жеље, „кисело грожђе".

а̀кӣк, -и́ка м, мн. аки́ци, ген. мн. аки́кā [тур. akik од ар. ’aqīq] покр. црвени полудраги камен, карнеол.

акѝкāт в. **хакѝкāт**.

а́кил прид. индекл. [тур. ākıl од ар. ’āqil] покр. разуман, разборит; проницљив.

а̀кин[1], -а м [тур. âkın упад] ист. турски војнички поход праћен пљачком.

а̀кин[2], -а м [туркменска реч] песник импровизатор и певач код Казаха, Киргиза и других азијских народа.

акѝнеза, -ē = **акѝнēзија,** -ē ж [грч. a-, kínēsis кретање] мед. непокретност, укоченост једног дела тела услед болести.

акѝнēзија = **акѝнеза** (в.)

акѝнција, -ē м [тур. akıncı, в. акин[1]] ист. припадник јуришне коњице у некадашњој османлијској војсци.

акити́рати = **акити́рати** (в.)

а̀кл, -а м [в. акил] покр. памет, ум, разум.

а̀клā (ха̀клā) прил. = **а̀клаја (ха̀клаја)** [ар. ‘aqlā, уп. акил] покр. напамет, одока, без мерења.

аклама́ција, -ē ж [лат. acclamatio] 1. бурно одобравање, клицање. 2. усмено гласање; једногласан избор; □ **прихватити (усвојити) акламацијом** прихватити пристанком свих, без појединачног гласања.

аклами́рати, аклàмӣрām, 3. л. мн. аклами́рајӯ свршн. и несврш. [лат. acclamare извикивати, довикивати] бучно одобрити, одобравати, поздравити, поздрављати клицањем.

аклиматиза́ција, -ē ж [в. аклиматизовати] 1. прилагођавање новим климатским и географским условима. 2. (фиг.) привикавање, одомаћивање. ◆ **аклиматиза́цијскӣ и а̀климатизацио̄нӣ**.

аклиматизи́рати (се) = **а̀климатизовати (се)** (в.)

а̀климатизовати (се) и **аклима̀тизовати (се,** -ујēм (се) = **аклиматизи́рати (се)**, аклиматѝзӣрām (се), 3. л. мн. аклиматизи́рајӯ (се) свршн. и несврш. [нем. akklimatisieren од лат. ad (в.) и Klima (в. клима)] 1. прилагодити (се), прилагођавати (се) новим, неуобичајеним климатским условима. 2. (фиг.) привићи (се), привикавати (се) на нову средину, одомаћити (се).

а̀кмак, -а м, мн. а̀кмаци, ген. мн. ӓкмāкā (и **а̀хмак**) [тур. ahmak глуп, из ар.] глупан, будала.

акма̀клук, -а м, мн. акма̀клуци, акма̀клӯкā (и **ахма̀клук**) [тур. ahmaklik] глупост, будалаштина.

акмàца, -ē атмàца, -ē ж [тур. atmaca] млад соко или кобац, припитомљен и обучен за лов на птице.

àкмē, -èа м [грч. akmē врх, шиљак] 1. врхунац, највиша тачка. 2. мед. преломно, критично стање у развоју болести.

акмеи̏зам, -зма м [в. акме] струја у руској књижевности, у другој деценији XX века, облик руског ларпурлартизма (в.); главни представник песникиња Ана Ахматова. ◆ **акмеи̏стичкӣ**.

акмèист(а), -ē м, мн. акмèисти [в. акме] следбеник акмеизма.

àкна, -ē ж, мн. àкне, ген. мн. àкнӣ [нлат. aspe од погрешно прочитаног грч. akmē, в. акме]; мед. (об. мн.) бубуљица, гнојни чирић на кожи, најчешћи у пубертету.

акоàзам, -зма м = **акоàзма,** -ē ж [грч. akoé слух и (phánt)asma уображење] мед. слушна халуцинација.

акоàзма = **акоàзам** (в.)

а́ков, -а м, мн. а́кови, ген. мн. а́кōвā [мађ. akó] 1. стара мера за течност (56,5891 литара). 2. стара мера за жито (51 литар). 3. јединица пореза на вино у средњем веку; дем. **акòвче**, -ета.

акола́да, -ē ж [фр. accolade загрљај] 1. ист. церемонија произвођења у витеза у средњем веку (ударац мачем по рамену и загрљај). 2. велика витчаста заграда која обухвата више редова или, у музици, више нотних система.

аколи́рати, акòли̏рāм, 3. л. мн. аколи́рајӯ сврш. и несврш. [фр. accoler] саставити, састављати, објединити, обједињавати заградом или цртом (об. о ставкама у књиговодству).

акòли̏т, -и́та м, мн. аколи́ти, ген. мн. аколи́тā [нлат. acolytus од грч. akólouthos пратилац] 1. црквн. помоћник свештеника при обављању службе божје у католичкој цркви. 2. верни следбеник, присталица.

акòли̏тāт, -а́та м [в. аколит] црквн. четврти од четири нижа свештеничка реда у католичкој цркви.

аколити́рати, акòли̏ти̏рāм, 3. л. мн. аколити́рајӯ несврш. [в. аколит] црквн. обављати службу аколита.

àкомодабӣлан, -лна, -лно [в. акомодирати] прилагодљив, употребљив.

акомода́ција, -ē ж [нлат. accommodatio] 1. прилагођавање, подешавање, привикавање. 2. физиол. подешавање очног сочива на одређену даљину виђења.

акомоди́рати (се), акомòди̏рāм (се), 3. л. мн. акомоди́рајӯ (се) сврш. и несврш. [фр. accommoder од лат. commodus] 1. прилагодити, прилагођавати (се), подешавати (се). 2. намири(ва)ти се, нагодити се.

акомòдмāн, -а́на м, мн. акомодма́ни, ген. мн. акомодма́нā [фр. accommodement] поравнање, нагодба, споразум.

акомпањи́рати, акомпàњи̏рāм, 3. л. мн. акомпањи́рајӯ несврш. [фр. accompagner] пратити; посебно: пратити на клавиру (у музици).

аконѝтӣн, -и́на м [лат. Aconitum од грч. akóniton један] фарм. отровни алкалоид у корену биљке један (налеп), некада употребљаван као лек за болове.

аконта́ција, -ē ж [в. аконто] финанс. 1. примање или давање једног дела неког износа унапред. 2. новац примљен или дат унапред, предујам, аванс. ◆ **àконтациōнӣ**.

аконти́рати, акòнти̏рāм, 3. л. мн. аконти́рајӯ сврш. и несврш. [в. аконто] да(ва)ти или узети, узимати један део новца унапред.

акòнто, -а м [итал. acconto од a conto на рачун] финанс. 1. в. **аконта́ција** (1). 2. (у прилошкој служби) на рачун (укупне исплате), унапред, као предујам. 3. (у предлошкој служби, фам.) на рачун (чега), захваљујући (чему).

àконфесионā̀лан, -лна, -лно [грч. a-, в. конфесионалан] који не припада ниједној вероисповести, невезан за религију, безверски.

аконфесиона́лност, -и ж [в. аконфесионалан] невезаност за веру, недостатак религиозних обележја.

àкорд, -а м, мн. àкорди, ген. мн. àкōрдā [итал. accordo, фр. accord] 1. муз. истовремено звучање трију или више тонова, сазвучје. 2. трг. плаћање по учинку, према количини обављеног посла; **радити на акорд**. 3. договор, погодба. ◆ **àкорднӣ**.

акòрдант, -а, мн. акòрданти, м, ген. мн. акòрданāтā = **акòрдāш**, -а́ша м, мн. акордаши, ген. мн. акордашā [в. акорд (2)] радник који ради на акорд.

акòрдāш = акòрдант (в.)

акòрдеон, -а = **акòрдион,** -а м [фр. accordéon од нем. фабричког назива Akkordion] муз. велика ручна хармоника.

акòрдēр, -е́ра м, мн. акордéри, ген. мн. акордéра̄ [фр. accordeur, в. акордирати] муз. онај ко удешава инструменте, штимер.

акòрдион в. **акòрдеон.**

акордúрати, акòрдӣрам, 3. л. мн. акордúрајӯ свршн. и несврш. [фр. accorder] 1. муз. удесити, удешавати, штимовати (инструмент). 2. да(ва)ти посао на акорд. 3. радити на акорд, по учинку.

акорпорáција, -ē ж [нлат. accorporatio] сједињавање, припајање, здружење.

акорпòрисати, -ишēм свршн. [нлат. accorporare] сјединити, припојити, здружити.

акосмúзам, -зма м [грч. a-, kósmos свет, васиона] филоз. схватање по коме физички свет не постоји независно од свести, односно Бога.

акотиледóне, акотиледóнā ж мн. [грч. a-, в. котиледон] бот. биљке без котиледона, биљке бесцветнице.

а̏кр, -а м, мн. а̏кри, ген. мн. а̏крā [енгл. acre] англосаксонска мера за површину земље, нешто мања од нашег јутра (4047 m^2).

àкрāн, -áна м, вок. а̏крāне, мн. акрáни, ген. мн. акрáнā [тур. akran од ар. aqrān] покр. 1. вршњак. 2. ко је раван другоме, пар, премац.

акрàнија, -е ж [грч. a-, kranίon лобања] 1. мед. урођена наказност главе, недостатак свода лобање. 2. (мн.) зоол. најпримитивнији ред кичмењака, безлобањци.

акрáнити се, àкрāнӣм се свршн. и несврш. [уп. акран] покр. изједначи(ва)ти се с ким.

àкрап непр., станд. **àкреп** (в.).

акратотèрме, акратотèрмӣ ж мн. [грч. ákratos јак, који је у пуној снази, в. терме] топле лековите воде с врло мало минералних састојака.

акрèба, -ē ж, ген. мн. акрéбā [тур. akraba од ар. aqribā'] покр. 1. родбина, својта. 2. рођак, сродник.

акребàлук, -а м, мн. акребàлуци, ген. мн. акребàлӯкā [тур. akrabalık, уп. акреба] покр. сродство, родбински однос.

акредитáција, -ē ж [фр. acreditation] 1. писмено овлашћење о заступању. 2. одлука о прихватању дипломатских представника у некој земљи, новинара који прате одређену политичку, културну или спортску манифестацију и сл.

акредѝтӣв, -и́ва м, мн. акредитúви, ген. мн. акредитúвā [фр. accréditif] 1. дипл. (об. мн.) писмено пуномоћје дипломатском представнику да у страној земљи заступа интересе своје земље. 2. финанс. налог банци или кредитној установи да доносиоцу исплати одређену суму новца.

а̀кредитӣван, -вна, -вно [в. акредитив] који се односи на акредитив; ▲ **акредитивно писмо** пуномоћје којим се доносилац овлашћује да заступа потписника у одређеним пословима, односно да располаже одређеном сумом новца.

àкредитовати, -ујēм свршн. и несврш. [фр. accréditer] да(ва)ти овлашћење, опуномоћити; овластити дипломатског представника да заступа своју земљу у страној.

àкреп, -а м, мн. àкрепи, ген. мн. а̏крēпā (непр. **àкрап**) [тур. akrap] 1. шкорпија. 2. фиг. наказа; ружна, мршава жена.

акресцѐнција, -ē ж [нлат. accrescentia од лат. accrescere увећавати] прираст, прираштај.

акре́ција, -ē ж [нлат. accretio од лат. accrescere] = **акресцѐнција** (в.)

àкрӣбија, -ē и **акрѝбија,** -ē = **акрѝбичнōст,** -ости ж [грч. akrίbeia оштрина] тачност, брижљивост, савесност, посебно у истраживачком раду. ◆ **акрѝбичан.**

акрѝбичнōст = àкрӣбија (в.)

àкрије, а̏крӣјā ж мн. [лат. acria мн. од acer оштар] фарм. љути, опори лекови.

акрѝлик, -а м [фр. acrylique од acroléine, в. акролеин] врста сликарске боје високог сјаја која замењује уљану боју.

àкрӣлнӣ, -а̄, -ō̄ [в. акрилик] хем. који садржи радикал акрил; о једињењима која се користе за производњу вештачких смола, смола, боја, влакана, лепка итд. ▲ **акрилна киселина** хем. безбојна течност, $H_2C{=}CHCOOH$, чијом се полимеризацијом добија акрилна смола.

акримòнија, -ē ж [лат. acrimonia] опорост, јеткост, горчина.

акри̏тичан, -чна, -чно [грч. a-, в. критичан] некритичан; коме недостаје способност расуђивања.

акро- [грч. ákros горњи, крајњи] као први део сложеница означава нешто што је на висини, на крају, или зашиљеног облика.

акроама̀тичан, -чна, -чно и **акроама̀тичкӣ,** -а̄, -о̄ [грч. akroamatikós од akroásthai слушати] усмен, намењен слушању (речено о Аристотеловим учењима која је износио само усмено, у разговору са ученицима). ▲ **акроаматична (акроаматичка) метода** педаг. облик наставе који се служи само предавањем грађе, без уџбеника и испитивања.

акро̀бат(а), -е̄ м, мн. акро̀бати (ж. **акро̀батки̏ња,** -е̄) [грч. akróbatos који хода на врховима прстију, од ákron врх и báinō идем] особа која изводи акробатије, циркуски вештак, пеливан.

акроба̀тија, -е̄ ж [в. акробат] 1. вежба која захтева изузетну смелост и вештину, вратоломија. 2. фиг. сложен, вешто изведен, каткад и опасан подухват.

акроба̀тика, -е̄ ж, дат. и лок. акроба̀тици [в. акробат] вештина извођења акробатских вежби.

акро̀батскӣ, -а̄, -о̄ [в. акробат] који се односи на акробате и акробатију.

акроба́ција в. **акроба̀тија.**

акроди̏нија, -е̄ ж [в. акро-, грч. odynē бол] мед. болест мале деце која се одликује боловима и отицањем прстију на рукама и ногама, несаницом и раздражљивошћу.

акрокѐфа̄лија, -е̄ ж [в. акро-, грч. kephalē глава] анат. шиљатост главе, деформација лобање са зашиљеним теменом.

акрокѐфал(ос), -а м, мн. -и [в. акрокефалија] анат. човек зашиљене главе.

акроле̏ин, -и́на м [лат. acer оштар, љут, olēre мирисати] хем. жута или безбојна запаљива течност оштрог мириса, алдехид глицерина.

акро̀лит, -а и **акро̀ли̏т,** -и́та м, мн. акроли́ти, ген. мн. акроли́тā [в. акро-, грч. líthos камен] ум. ист. кип на коме су глава, ноге и руке од камена, а одевени делови од дрвета.

акромега̀лија, -е̄ ж [в. акро-, грч. mégas велик] мед. ненормално увећање и изобличење шаке, стопала, носа, доње вилице, ушију и других истурених делова тела, изазвано претераним лучењем хормона раста.

акроми̏крија, -е̄ ж [в. акро-, грч. mîkros мали] мед. ненормална умањеност једног или више удова.

акроми̏о̄н, -о́на м [в. акро-, грч. ōmos раме] анат. највиши део рамена.

акро̀ним, -а м, мн. -и [в. акро-, грч. ónoma име] лингв. скраћеница састављена од почетних слова или слогова неког вишечланог назива.

акропѐта̄лан, -лна, -лно [в. акро-, грч. pétalon лист] бот. који се појављује при врху стабљике (речено о новим органима); супр. **базипѐта̄лан.**

акро̀пола, -е̄ ж = **акро̀поль,** -а м [грч. akrópolis горњи град] архит. ист. тврђава на врху брда, обично пропраћена храмовима и другим грађевинама, у Атини и другим грчким градовима.

акро̀поль = **акро̀пола** (в.)

а̀кростих, -а м, мн. а̀кростихови [в. акро-, грч. stíchos ред, стих] 1. књиж. песма у којој почетна слова стихова, читана одозго надоле, образују неко име, реч или реченицу. 2. ист. порез који су у средњем веку градови Бар и Будва плаћали српском владару.

акростихо̀и̏д, -и́да м, мн. акростихои́ди, ген. мн. акростихои́дā [в. акростих, -оид] књиж. акростих у коме почетна слова чине анаграм траженог израза.

акро̀тēри̏јум, -а (и **акро̀тēрӣј,** -а) м [грч. akrotérion] архит. ист. украс на врховима забата античких грађевина, об. у облику животиње или биљке.

акрофо̀бија, -е̄ ж [в. акро-, в. фобија] псих. болестан страх од погледа с висине у дубину.

акроцѐфал, акроцефа̄лија в. **акрокѐфал, акрокѐфа̄лија.**

акроцијано́за, -е̄ ж [в. акро-, в. цијаноза] мед. модра боја крајњих делова тела (шаке, стопала, носа, ушију, усана) услед поремећаја циркулације, гангрене и других узрока.

а̀кса, -е̄ ж, ген. мн. а̂ксā и а̀ксӣ [лат. axis] ос, осовина.

а̀ксага, -е̄, дат. и лок. а̀ксази, ген. мн. а̀ксāгā и **аксà гија,** -е̄ ж = **а̀ксад,** -а м, мн. а̀ксади, ген. мн. а̀ксāдā [грч. hexágion шестина] ист. стара мера за

племените метале, бисере и сл., износи једну шестину унце.

аксàгија = **àксага** (в.)

àксад = **àксага** (в.)

аксàмѝт, -и́та м [грч. hex шест, mítos нит] ист. 1. врста тешке свиле, ткане у шест нити. 2. одећа од такве свиле.

àксāн, -а́на м, мн. аксáни, ген. мн. аксáнā [фр. accent] типогр. акценатски знак.

àксел, -а м, мн. àксели, ген. мн. àксēлā [по Акселу Паулсену, норвешком клизачу] врста скока у уметничком клизању: одраз напред, обрт за један или више кругова и доскок на другу ногу.

àкселбанд, -а м [нем. Achselband од Achsel раме и Band трака] вој. декоративна трака која пада с рамена на груди, као ознака посебне службе у неким војскама.

аксѐнија, -ē ж [грч. a-, xénos странац] негостољубивост, нељубазност према странцима.

àкси прил. [тур. aksi из ар. 'aks] покр. противно, супротно; наопако.

а̏ксијāлан, -лна, -лно [фр. axial од лат. axis осовина] осни, осовински.

а̏ксилāран, -рна, -рно [лат. axilla пазухо] пазушни.

аксиолòгија, -ē ж [грч. áxios вредан, достојан, в. -логија] филоз. теорија вредности, наука о вредностима.

аксѝōм, -о́ма м,, мн. аксиóми, ген. мн. аксиóмā = **аксиóма,** -ē ж [грч. axiōma достојност, достојанство] филоз., мат. основно начело, очигледна истина коју није потребно доказивати. ♦ **аксиòматскӣ**.

аксиóма = **аксѝōм** (в.)

аксиомàтика, -ē ж, лат. и лок. аксиомàтици [грч. axiomatikós] систем аксиома, скуп основних појмова неке наука.

аксиомàтичан, -чна, -чно [грч. axiomatikós] сам по себи очигледан, који се не доказује.

àксиос узв. [грч. áxios вредан, достојан] рел. правосл. Достојан! Да буде достојан! (литургијска акламација одобравања верника приликом хиротоније православног црквеног служитеља); уп. **анàксиос**.

аксолòтл, -а м, мн. аксолòтли, ген. мн. аксòлōтлā [реч из језика нахуатл] зоол. врста репатог водоземца сличног даждевњаку, живи претежно у Мексику.

àксōн, -óна м [нлат. axon, од грч. áksōn осовина] анат. изданак нервне ћелије преко кога се преносе импулси на друге нервне ћелије; уп. **неȕрӣт**.

аксономѐтрија, -ē ж [грч. áxōn осовина, в. -метрија] мат. пројекција предмета у равни на основу трију оса које одговарају висини, ширини односно дужини.

а̏кт, -а м, мн. а̏кти, ген. мн. а̏кātā (1), а̏кта, ген. мн. а̏кātā (2) и àктови, ген. мн. àктōвā (3) [лат. actus од agere деловати] 1. чин, дело, радња. 2. службени спис, документ. 3. ум. слика или скулптура која приказује наго људско тело. 4. заст. позор. чин.

актàлāх в. **хактàлāх**.

àктант, -а м, мн. àктанти, грен. мн. àктанātā [фр. actant од лат. actus дело] лингв. онај ко делује; учесник у радњи.

àкт(е)нташна, -ē ж, ген. мн. àкт(е)нташнӣ [нем. Aktentasche од Akten списи и Tasche торба] ташна за списе, актовка.

àктēр, -е́ра м, мн. актéри, ген. мн. актéрā [фр. acteur] 1. учесник, онај који дејствује; ж. **àктēрка,** дат. -ци. 2. заст. глумац. ♦ **àктēрскӣ**.

àктӣв, -и́ва м, мн. актѝви, ген. мн. актѝвā [нем. Aktiv од лат. activus, уп. активан] 1. група људи задужена за неки посао. 2. грам. радно стање глагола, које показује да субјект реченице врши глаголску радњу; супр. **пȁсӣв** (в.)

актѝва, -ē ж [нем. Aktiva од лат. activus, уп. активан] екон. целокупна имовина с потраживањима; супр. **пасѝва** (в.)

а̏ктӣван, -вна, -вно [лат. activus od agere actus деловати] 1. радан, делатан, предузимљив; који се залаже, који свесно делује; супр. **пȁсӣван**. 2. који ради, који је у служби, нпр. *а̏ктӣвни службеник* (супр. *пе̏нзионисани*), *а̏ктӣвни официр* (супр. *резервни*). 3. који делује, нпр. ~ *вулкан*. 4. трг. код кога су потраживања већа од дугова (*а̏ктӣвни биланс*) 5. грам. који показује да субјект врши радњу; супр. **пȁсӣван**.

актѝвāтор м [в. активирати] 1. онај који или оно што активира, покретач. 2. хем. супстанца која покреће или појачава неки хемијски процес.

акти́вац, -вца м, мн. акти́вци, ген. мн. а̀ктӣва̄ца̄ [в. активан] жарг. хомосексуалац који у сексуалном односу има улогу мушкарца; супр. **паси́вац** (в.)

активација в. **активизација**.

активи̏зам, -зма м [в. активан] 1. живо учешће у неком раду, ангажованост за остварење одређених (нарочито политичких) задатака. 2. филоз. схватање по коме све знање треба ставити у службу живота и акције.

активизација, -е̄ ж [в. активан, -изација] покретање на активност, стављање у дејство.

активизи́рати, а̀ктивизовати (се) в. **активи́рати (се)**.

а̀ктивизовати, активизи́рати (се) = **активи́рати (се)** (в.)

активи́рати (се), акти̏вӣра̄м (се), 3. л. мн. активи́рају (се) сврш. [фр. activer] 1. учинити (се) активним, покренути (се); стављати (ступити) у дејство; убрзати, подстаћи. 2. вој. превести (пређи) у активну службу.

акти̏вист(а), -е̄ м, мн. акти̏висти (ж. **акти̏висткиња,** -е̄) [в. активан] особа која је активна, која се посебно залаже у некој, првенствено политичкој делатности.

активи̏тет, -е́та м [лат. activitas] активност.

акти́вност, -и ж [в. активан] 1. особина онога који је активан. 2. делатност, рад у одређеној области.

актини́ди, актини́да̄ м мн. [в. актинијум] хем. група радиоактивних елемената који у периодном систему долазе после актинијума, с бројевима од 83 до 103.

актини̏дија, -е̄ ж [лат. Actinidia од грч. aktís ген. aktînos зрак] бот. биљка са смеђим плодовима богата витамином Ц, **кӣви** (в.).

а̀ктӣније, а̀ктӣни̏ја̄ ж мн. [лат. Actiniae од грч. aktís зрак] зоол. морске животиње меког тела, морске анемоне, морузгве.

а̀ктӣнијум, -а (и **а̀ктӣни̏ј,** -а) м [грч. aktís зрак] хем. радиоактивни елемент, атомски број 89, симбол Ac.

актино̀граф, -а м, мн. -и [грч. aktís зрак, в. -граф] уређај који бележи јачину Сунчевог зрачења.

актинои́ди в. **актини́ди**.

а̀ктинометар, -тра м, мн. а̀ктинометри, ген. мн. а̀ктинометара̄ [грч. aktís зрак, в. -метар] инструмент за мерење јачине зрачења.

актиномѐтри̏ја, -е̄ ж [грч. aktís зрак, в. -метрија] 1. грана метеорологије која испитује јачину Сунчевог зрачења у атмосфери. 2. грана астрофизике која проучава укупну јачину зрачења небеских тела које допире до Земље.

актиномико́за, -е̄ ж [грч. aktís зрак, в. микоза] мед. заразна болест говеда и свиња, изазвана актиномицетама (в.), преноси се и на људе.

актиномице́те, актиномице́та̄ ж мн. = **актиномице́ти,** актиномице́та̄ м мн. [грч. aktís зрак, mýkēs гљива] врста штапићастих микроорганизама на прелазу између бактерија и гљива, изазивачи актиномикозе (в.).

актиномице́ти = **актиномице́те** (в.)

акти̏нон, -о́на м [грч. aktís зрак] хем. радиоактивни изотоп радона, атомски број 86, симбол An.

актинотера̀пија, -е̄ ж [грч. aktís зрак, в. терапија] мед. лечење зрачењем, посебно ултраљубичастим зрацима.

а̀ктӧвка, -е̄ ж, дат. и лок. а̀ктӧвки/а̀ктовци, ген. мн. а̀ктӧвкӣ [в. акт] 1. позор. драма у једном чину, једночинка, често пропагандног садржаја. 2. ташна за списе, актенташна.

а̀ктуа̄лан в. **а̀ктуе̄лан**.

актуали̏зам, -зма м [в. актуелан] филоз. теорија по којој је суштина биће у непрекидној делатности. 2. псих. теорија по којој је душевни живот стално збивање, процес. 3. геол. теорија по којој су се и у прошлости на Земљи дешавали исти процеси као данас, под деловањем истих сила (уп. **катастрофи̏зам**).

актуализа́ција, -е̄ ж [фр. actualisation, в. актуелан] чињење чега актуелним.

а̀ктуализовати, -ујем̄ и **актуализи́рати,** -ли̏зи́ра̄м, 3. л. мн. актуализи́рајӯ сврш. и несврш. [фр. actualiser, в. актуелан] чинити, учинити нешто актуелним, довести, доводити у склад са садашњим стањем.

актуа̀лист(а), -е̄ м, мн. актуа̀листи [в. актуалан, актуализам] присталица актуализма.

актуали̏тет, -е́та м [лат. actualitas] актуелност.

актуа́лност в. **актуе́лност**.

актȕар, -ара̀ м, вок. а̏ктуару и а̏ктуаре, мн. актуари, ген. мн. актуара̄ [лат. actuarius] 1. заст. судски писар, перовођа. 2. екон. стручњак за математику осигурања живота. ◆ **актȕарскӣ**.

актуа́рство, -ства с [в. актуар] заст. вештина математичког утврђивања финансијских обавеза између осигуравајуће организације и осигураника.

актуа́ција, -ē ж [нлат. actuatio] 1. остварење, спровођење. 2. мед. деловање неког лека на организам.

а̏ктуе̄лан, -лна, -лно [нем. aktuel од фр. actuel, од лат. actualis, од actus чин, дело] 1. који је од значаја у датом тренутку, о коме се говори; савремен. 2. садашњи, тренутни.

актуелиза́ција в. **актуализа́ција**.

а̀ктуелизовати, актуелизи́рати в. **а̀ктуализовати**.

актуе́лност, -и ж [в. актуелан] 1. особина онога што је актуелно. 2. савременост, садашњост. 3. (об. мн.) скорашњи догађај; актуелна вест.

а̏кузатӣв, -а и **а̀кузатӣв,** -а м [лат. accusativus од accusare оптужити] грам. четврти падеж, падеж директног објекта, одговара на питање „кога или шта“.

акултура́ција, -ē ж [енгл. acculturation] усвајање елемената туђе културе, прилагођавање култури средине у којој се живи.

акȕмен, -а м [лат. acumen] оштроумље, домишљатост, проницљивост.

а̀кумета̄р, -тра м, мн. а̀кумета̄ри, ген. мн. а̀кумета̄рā [грч. akúein чути, в. -метар] мед. справа за мерење јачине чула слуха.

акумȕла̄т, -а́та м [лат. accumulatum, в. акумулирати] нешто нагомилано; наслага; слепљена маса, конгломерат.

акумулати́ван, -вна, -вно [в. акумулација] екон. који остварује акумулацију; који обезбеђује проширену репродукцију.

акумулати́вност, -и ж [в. акумулација] екон. способност акумулације, плођења (умножавања) капитала.

акумȕла̄тор, -а м, мн. -и [лат. accumulator] физ. справа за чување електричне енергије; □ **напунити акумулаторе** фиг. окрепити се, одмором стећи потребну снагу за даљи рад.

акумула́ција, -ē ж [лат. accumulatio] 1. нагомилавање, скупљање. 2. геол. скупљање, нагомилавање талога и трошног материјала. 3. екон. одвајање једног дела добити за потребе инвестиција и резервних фондова. ▲ **~ капитала** екон. процес претварања вишка вредности у капитал; **првобитна ~** екон. у марксизму, стварање неопходног капитала да би се омогућила његова репродукција у раном стадијуму капитализма. ◆ **акумула́ци̏јскӣ** и **а̀кумулацио̄нӣ**.

акумули́рати, акумȕли̏ра̄м, 3. л. мн. акумули́раjȕ сврш. и несврш. [лат. accumulare од cumulus гомила] 1. (на)гомилати, (с)купити. 2. физ. скупити, скупљати енергију, најчешће електричну.

акупресу́ра, -ē ж [лат. acus игла, premere pressus стискати] мед. метод лечења притискањем појединих тачака на телу, варијанта акупунктуре.

акупункту́ра, -е ж [лат. acus игла, punctura од pungere бости] мед. метод лечења забадањем игала у одређене тачке на кожи, пореклом из традиционалне кинеске медицине. ◆ **акупȕнктȕрнӣ**.

акупункту̏рист(а), -ē м, мн. акупункту̏ристи [в. акупунктура] медицински стручњак који примењује акупунктуру.

акупунктуро̀лог, -а м, мн. акупунктуро̀лози, ген. мн. акупунктуро̀ло̄гā [в. акупунктура] проучавалац акупунктуре; стручњак за акупунктуру.

акупунктуролòгија, -ē ж [в. акупунктутра] наука о акупунктури.

а̏кура̄тан, -тна, -тно [лат. accuratus] брижљив, пажљив, тачан, уредан; савесно урађен.

а̏кура̄тно̄ст, -ости и **акура́тност,** -и ж [в. акуратан] тачност, пажљивост, брижљивост.

акȕстика, -ē ж, дат. и лок. акȕстици [грч. akoustikós слушни, чујни, од akoúein чути] 1. наука о звуку и слуху. 2. акустичност (в.). ◆ **акȕстичкӣ**.

акȕстичан, -чна, -чно [в. акустика] који одговара законима акустике, који добро прима и преноси звук; у коме нема пригушивања звука нити сувишног одјека (дворана).

акȕстичкӣ в. **акȕстика**.

акȕстичнōст, -ости ж [в. акустика] својство онога што је акустично.

àкӯт, -у́та м [лат. acutus оштар] лингв. 1. у неким језицима, акценатски знак нагнут удесно (′). 2. врста силазног акцента у неким чакавским и кајкавским говорима (бележи се знаком ′). ◆ **àкӯтскӣ**.

а̏кӯтан, -тна, -тно [лат. acutus оштар] 1. мед. који се нагло развија, о болести (супр.: **хро̀нични**). 2. који се јавља у свој силини, који је тренутно врло озбиљан, критичан; који треба брзо решавати.

акȕшēр, -е́ра м, вок. а̏кушēру, мн. акуше́ри, ген. мн. акуше́рā (ж. **акȕшēрка,** -ē, дат. и лок. акȕшēрки, ген. мн. акȕшēркӣ) [фр. accoucheur, од accoucher порађати] мед. лекар(ка) специјалиста за порођаје. ◆ **акȕшēрскӣ**.

акуше́рство, -ства с [в. акушер] мед. грана медицине која се бави трудноћом и порођајем, породиљство.

акцелѐра̄тор, -а м, мн. -и [лат. accelerator од accelerare убрзавати] убрзавач. ▲ ~ **честица** физ. уређај у коме се наелектрисане атомске честице убрзавају до високих енергија помоћу електричног или магнетског поља.

акцелера́ција, -ē ж [лат. acceleratio] убрзање, убрзавање. ◆ **а̏кцелерацио̄нӣ**.

а̏кцелерометар, -тра м, мн. а̏кцелерометри, ген. мн. а̏кцелерометā̄рā [в. акцелератор, -метар] физ. инструмент за мерење убрзања.

а̀кцен(а)т, -нта м, мн. а̀кценти, ген. мн. а̀кценā̄тā [лат. accentus] 1. фон. истицање једног слога у речи јачим или вишим изговором, нагласак. 2. фон. знак за бележење акцента: у српском краткосилазни (кȕћа), краткоузлазни (сѐло), дугосилазни (сȗнце) и дугоузлазни (тра́ва). 3. фиг. оно што се посебно наглашава, истиче; ▯ **ставити ~ на нешто** нагласити нешто, придати (чему) посебну важност. 4. начин изговора карактеристичан за одређени језик или дијалект. 5. тон, призвук, израз. ◆ **а̀кценатскӣ**.

а̀кцентовати, -ујēм = **акцентуи́рати**, акцентȕи̯рā̄м, 3. л. мн. акцентуи́рајȕ свршн. и несврш. [в. акценат] 1. фон. изговорити, изговарати посебном јачином, нагласити, наглашавати. 2. фон. ставити, стављати акценатске знаке (на слово, реч). 3. фиг. нагласити, наглашавати, истаћи, истицати важност (чега).

акцентȍлог, -а м, мн. акцентȍлози, ген. мн. акцентȍлōгā̄ [в. акценат] лингвиста који се бави акцентима, стручњак за акцентологију.

акцентолȍгија, -ē ж [в. акценат, -логија] фон. наука о акцентима и наглашавању.

акцентȍлошкӣ, -ā, -ō [в. акценат] који се односи на акцентологе и акцентологију.

акцентуа́ција, -ē ж [фр. accentuation, в. акценат] фон. 1. наглашавање (слога, самогласника). 2. акценатски систем (у датом језику или дијалекту); начин акцентовања. 3. стављање акценатских знакова.

акцентуи́рати = **а̀кцентовати** (в.)

а̀кцепис, -а м, мн. -и [в. акцепт] потврда пријема.

а̀кцепт, -а м, мн. а̀кцепти, ген. мн. а̀кцепā̄тā [лат. acceptum од accipere примити] 1. прав. сагласност о склапању уговора. 2. финанс. потпис на меници којим се јамчи уплата у одређеном року. 3. финанс. прихватање менице.

а̏кцептабӣлан, -лна, -лно [лат. acceptabilis] прихватљив.

акцѐптант, -а м, мн. акцѐптанти, ген. мн. акцѐптанā̄тā [в. акцептирати] 1. прималац. 2. финанс. особа која прихвата меницу, тј. која својим потписом јамчи да ће је исплатити.

акцепта́ција, -ē ж [лат. acceptatio] 1. прихватање. 2. финанс. прихватање менице.

акцепти́рати, акцѐптӣрā̄м, 3. л. мн. акцепти́рајȕ = **а̀кцептовати**, -ујēм свршн. и несврш. [лат. acceptare] примити, примати, прихватити.

а̀кцептовати = **акцепти́рати** (в.)

а̀кцептор, -а м, мн. -и [лат. acceptor] прималац; усвојилац.

акцѐпција, -ē ж [лат. acceptio] 1. примање, прихватање, усвајање. 2. лингв. усвојено значење неке речи; једно од могућих значења.

акцѐсија, -ē ж [лат. accessio од accedere приступити] 1. приступање, прилазак. 2. долазак на неку почаст, функцију; ступање на власт. 3. прав. преношење права власништва са главне на споредне ствари.

акцѐсист(а), -ē м, мн. акцѐсисти [лат. accessus приступање] заст. нижи чиновник у државној управи, приправник.

акцѐсит, -а м [лат. accessit приступио је] заст. похвалница ученику; друга или утешна награда.

а̀кцесо̄ран, -рна, -рно [лат. accessorius] прав. помоћни, додатни, споредан, узгредан. ▲ **акцесорни уговор** допунски уговор који се прикључује главном; **акцесорна тужба** тужба којом се нови тужилац придружује раниј̏ој тужби другог тужиоца против истог туженика.

а̀кциденс в. **акцидѐнција**.

акци̏дент, -а м, мн. акци̏денти, ген. мн. акци̏денāтā [енгл. accident, лат. accidens од accidere догодити се] 1. незгода, несрећан случај. 2. филоз. случајно, небитно, променљиво својство предмета.

акцидѐнта̄л, -а́ла м [нлат. accidentalis од accidens, в. акцидент] муз. хроматски знак, предзнак (повисилица, снизилица, разрешилица).

а̀кцидентā̄лан, -лна, -лно [в. акцидентал] случајан, узгредан, небитан; који нема везе са суштином ствари.

акцидѐнта̄лије, акцидѐнта̄лӣjā ж мн. [в. акцидентал] 1. филоз. случајне особине неке ствари; споредне, узгредне појаве. 2. муз. хроматски знаци; в. **акцидѐнта̄л**.

акцидѐнција, -ē ж [лат. accidentia, мн. од accidens, в. акцидент] случајна околност; небитна, узгредна особина; стицај околности.

акци́за, -ē ж, мн. акци́зе, ген. мн. акци́зā [нем. Akzise од срлат. accisia] финанс. порез на потрошњу; трошарина.

а̀кција, -ē ж, ген. мн. а̀кцӣjā [лат. actio од agere деловати] 1. делатност, дејство, радња. 2. организована друштвена или политичка делатност: кампања; ▲ **радна** ~ ист. масовни рад већег броја људи, об. омладине, на изградњи железничких пруга, друмова или на другим задацима од општег значаја. 3. финанс. документ о поседовању дела капитала акционарског друштва, деоница.

акци̏јāш, -а́ша м, мн. акцијā́ши, ген. мн. акцијā́шā [в. акција] ист. учесник радне акције.

акциóнāр, -а́ра м, вок. а̀кционāру и а̀кционāре, мн. акционā́ри, ген. мн. акционā́рā [нем. Aktionär] финанс. власник акције, деоничар.

акциóнāрскӣ [в. акционар] који припада акционарима, који се односи на акционаре; ▲ **акционарско друштво** деоничко, деоничарско друштво.

акциóнēр = **акциóнāр** (в.)

а̀кциōнӣ, -а̄, -о̄ [в. акција] који се односи на акцију, који подразумева акцију, радни, делатни. ▲ ~ **радијус** највеће растојање које авион (или брод) може да пређе без поновног узимања горива; ~ **филм** филм са узбудљивом, динамичном радњом; ~ **програм** програм за спровођење неког плана у дело.

акципи́рати, акци̏пӣрāм, 3. л. мн. акципи́рајӯ сврш. и несврш. [лат. accipere примити] 1. спазити, осетити, осећати, схватити, схватати. 2. в. **акцепти́рати**.

а̀кче, -ета с [тур. akçe од ak бео] ист. ситан турски сребрни новчић.

а̀кшам, -а м, мн. а̀кшами, ген. мн. а̀кшāмā [тур. akşam, можда из перс.] 1. први мрак, први део вечери непосредно по заласку сунца. 2. четврта од пет дневних муслиманских молитава, која се обавља одмах по заласку сунца. ◆ **а̀кшамскӣ**.

акша̀млија, -ē м [в. акшам] учесник у акшамлуку (в.).

акша̀млук, -а м, мн. акша̀млуци, ген. мн. акша̀млӯкā [тур. akşamlık] вечерња седељка и разговор уз пијуцкање ракије.

акша̀млучити, акша̀млучӣм несврш. [в. акшамлук] седети у предвечерје у друштву и ћаскати.

а̀кшам хà̄јрола [тур. akşam hayırola нека је срећно вече] покр. вечерњи поздрав међу муслиманима, добро вече.

акша̀мџија, -ē м [тур. akşamcı] в. **акша̀млија**.

акша̀мџӣница, -ē ж [в. акшамџија] кафана у којој се проводи акшамлук.

а̀л прид. индекл. [тур. al] румен, отвореноцрвен, ружичаст.

ал одређени члан у арапском језику, нпр. у *ал-коран, Ал Фатах*.

а ла [фр. à la] на начин (чега), у стилу, по угледу (на).

а̀ла, -ē ж, ген. мн. а̂лā [тур. ala змија, змај] прождрљиво митско биће слично змају; неман, чудовиште.

àла прид. индекл. [тур. ala] шарен, вишебојан; пегав.

алàбастар, -тра = **алабàстер**, -ера м [грч. alábastron] минер. врста белог, тврдог, ситнозрнастог гипса, који се употребљава нарочито за вазе и статуе; у ранија времена симбол белине. ◆ **алабàстров, алабàстрен** и **алабàстарскӣ**.

алабàстер = **алабàстар** (в.)

ала брȇве прид. индекл. [итал. alla breve, од breve кратак] муз.: ▲ **такт ала бреве** такт од четири четвртине који се броји као дводелни.

алàбука в. **халàбука**.

а̏лав, -а, -о [од ала] прождрљив, халапљив.

а̏лавац, а̏лāвца м, мн. а̏лāвци, ген. мн. а̏лавāцā [в. алав] алав човек, прождрљивац.

а̏лавица, -ē ж [в. алав] алава женска особа, прождрљивица.

àлај, -а и **àлāј**, -а́ја м [тур. alay] 1. светина, маса, мноштво. 2. свечана поворка, свечаност, парада. 3. већа војна јединица, пук.

àлāј-бàрјак, àлāј-барја́ка м, мн. àлāј-барја́ци, ген. мн. àлāј-барја́кā [в. алај, барјак] 1. застава једног алаја, пука. 2. свечана, парадна застава.

àлāј-барјàктāр, -а́ра м, àлāј-барјактáри, ген. мн. àлāј-барјактáрā [в. алај, барјак] ист. носилац заставе алаја у старој турској војсци. 2. носилац државне заставе у старој Црној Гори.

àлāјбег м, мн. àлāјбези и àлāјбегови [тур. alaybeyı] ист. 1. командант пука, пуковник. 2. заповедник спахија у санџаку (в.); □ **алајбегова слама** имовина без господара, нешто са чим свако може радити шта му је воља.

àлāјбеговица, -ē ж [в. àлāјбег] алајбегова жена.

àлāјка в. **хàлāјка**.

а̏лāк, -а м [в. алакати] покр. урнебесна вика, граја, галама.

алáка, -ē ж, дат. и лок. алáци, ген. мн. алáкā [тур. alâka од ар. 'alāqa] покр. веза, однос.

а ла кȁрт [фр. à la carte] према јеловнику, по слободном избору (за разлику од утврђеног менија).

алáкати, àлāчēм и **алàкати**, -ā̏м несврш. [в. Алах] 1. викати „Алах, Алах" (код Турака, при јуришу, или као израз чуђења). 2. гласно викати, галамити.

алáкнути, àлакнēм сврш. од **алáкати**.

àлāл = **хàлāл** (в.)

àлала = **хàлала** (в.)

алáлем = **алахуáлем** (в.)

àлàли прид. индекл. [в. а̏л] покр. ружичаст; црвенкаст.

àлàлија, -ē ж [грч. a-, lalêin брбљати] мед. неспособност артикулисаног говора.

алáлити = **халáлити** (в.)

àлàмāн, -а́на м, мн. аламáни, ген. мн. аламáнā [тур. Alaman, Alman Немац] заст. 1. гладница, ждероња. 2. обестан човек, пустахија.

àлàмāнка ж, дат. и лок. àлàмāнци, ген. мн. àлàмāнкӣ [тур. Alaman, Alman Немац] у народној песми, врста сабље немачке израде.

àлàмбик, -а м, мн. àлàмбици, ген. мн. àлàмбикā [ар. al-ānbiq од грч. ámbix] ист. уређај за хемијску дестилацију код алхемичара.

àлāме м индекл. [тур. allâme од ар. 'allāmä] покр. велики учењак, свестрано образован човек.

алáмет, -а м, мн. -и [тур. alâmet од ар. 'alāmä] покр. 1. предзнак, симптом, најава. 2. проклетство.

алáметњāк, -а м, мн. алáметњāци, ген. мн. алáметњāкā [в. аламет] покр. облак који најављује олују.

ала миланȇзе [итал. alla milanese на милански начин] с нарезаним комадићима шунке (о тестенини).

àлàнӣн, -и́на м [скр. од алдехид, с додатком -ан-] хем. аминокиселина, важан састојак већине протеина, често коришћена у биохемијском истраживању.

алантијáза, -ē ж [грч. allâs ген. allântos кобасица] в. **ботулȉзам**.

алантоúда, -ē ж [грч. allâs ген. allântos кобасица, в. -оид] зоол. орган који служи дисању и излучивању у замецима птица, гмизаваца и сисара; код сисара учествује у формирању постељице.

àлàпљив в. **халàпљив**.

àларм, -а м, мн. àларми, ген. мн. а̏лāрмā [фр. alarme од итал. all'arme на оружје] 1. узбуна; позив на узбуну. 2. механизам који производи

звучне или светлосне сигнале у случају краће, провале итд. ◆ **àлармнӣ**.

алармàнтан, -тна, -тно [в. алармирати] 1. крајње забрињавајући, узнемирујући. 2. који узбуњује; узбудљив.

алармѝрати, алàрмӣрām, 3. л. мн. алармѝрајӯ свршн. и несврш. [фр. alarmer] 1. (по)звати на узбуну, (уз)бунити 2. узнемирити, узнемиравати, (за)плашити.

алàрмист(а), -ē м, мн. алàрмисти [фр. alarmiste] ко је склон узбуњивању, разносач узнемирујућих вести. ◆ **алармѝстичкӣ**.

àлāс (бити, учинити), **алáсити се** в. **хàлāс**.

а̏лāс, -а и **àлāс**, -áса м, вок. а̏лāсе, мн. алáси, ген. мн. алáсā [мађ. halász] рибар, риболовац. ◆ **а̏лāскӣ** и **àлāскӣ**.

àлāска ж, дат. и лок. àлāски, ген. мн. àлāскӣ [в. алас] аласова жена.

а̏лāскиња, ē и **àлāскиња,** -ē̄ ж [в. алас] жена која се бави рибарством.

а̏ласт, -а, -о [в. ал] покр. ружичаст, румен.

а̏лат, -а м, мн. а̏лати, ген. мн. а̏лāтā [тур. al-at, од al (в. ал) и at (в. ат)] коњ црвенкасте длаке, риђан.

àлāт, -áта м [тур. alât од ар. ālāt] оруђа, прибор, справе за обављање неког посла. ◆ **àлāтнӣ**.

а̏латаст, -а, -о [в. а̏лат] риђаст, црвенкаст (о коњу).

àлāтка, -ē̄ ж, дат. и лок. àлāтки, ген. мн. àлāткӣ [в. алат] један комад алата, оруђе.

àлàтљика, -ē̄ ж, дат. и лок. àлàтљици, ген. мн. àлàтљикā [в. алат] алатка. ▲ **машина** ~ машина састављена од више алата за нарочиту обраду материјала.

àлāтница, -ē̄ ж [в. алат] просторија у којој се држи или производи алат.

àлāтничā̏р, -а м, мн. -и [в. алатница] радник који производи алат или ради на алатљикама.

алату́ра, -ē̄ ж [илат. allatura од afferre allatum доносити] покретна и непокретна имовина коју жена доноси у брак; мираз.

алатӯрка, ала тӯрка прил. [итал. alla turca] на турски начин, према турском, источњачком обичају.

алàужа, -ē̄ ж [нгрч. aláchosýnē] покр. ситна киша са снегом, суснежица, лапавица.

алàука, -ē̄ дат. и лок. алàуци, ген. мн. алàӯкā ж [в. алаужа] покр. 1. јак ветар са снегом, мећава. 2. алаужа (в.).

алàун, -а и **àлаун,** -а м [нем. Alaun] стипса. ◆ **алàунскӣ** и **àлаунскӣ**.

алафрàнга, алафрàнка прил. [итал. alla franca] заст. на француски, тј. на европски, западњачки начин; уп. **алатӯрка**.

Àлāх, -áха м, вок. Àлāху [тур. Allah од ар. Allāh] назив за Бога код муслимана.

алáхати в. **алáкати**.

Àлāх вèрсун и алахвèрсун узв.[тур. Allah versin] покр. дабогда! дао Бог!

алахемáнет узв. [тур. Allaha emanet ola] покр. Бог те чувао! због! (поздрав).

алахрâзиола узв. [тур. Allah, razi задовољан, сагласан, вољан, ola нека буде] покр. нека Бог да! Нека би Бог одобрио (као одговор на поздрав или честитку).

Àлāх рàхметӣлē узв. [тур. Allah rahmeteyleye] покр. Бог му се смиловао! Покој му души!

алахселáмет узв. [тур. Allah selamet versin] покр. да ти је Бог на помоћи!

алахуáлем = алáлем прил. [ар. Allah-u-a'läm Бог боље зна] богзна, сва је прилика.

Àлаху-екбер узв. [ар. Allāh-u-äkbär] Бог је велики (прве речи езана, такође као узвик чуђења или дивљења).

алàџа, -ē̄ ж, ген. мн. алáџā [тур. alaca kumaş шарено платно] покр. памучна тканина са уткaним уздужним пругама; мушка или женска хаљина од такве тканине.

àлаџак, àлачка м, мн. àлачци, ген. мн. àлаџāкā [тур. alacak] покр. потраживање од дужника, оно што се има примити.

алàџи прид. индекл. [в. алаџа] покр. од алаџе (в.); шарен.

àлāш, -áша м [мађ. allás] покр. скела (за превоз преко реке).

алàша, -ē̄ ж, ген. мн. алáшā [тур. alaşa] покр. 1. чопор младих коња. 2. фиг. руља, гомила.

а̏лба, -ē̄ ж, ген. мн. а̏лбӣ и а̏лбā [лат. albus бео] 1. широка бела одежда с дугим рукавима коју носи католички свештеник приликом мисе. 2. ист. римска доња бела туника.

албанизáција, -ē ж [в. албански, -изација] пол. 1. процес ширења албанског етничког простора потискивањем других народа (Косова и Метохије). 2. ист. самоизолација (об. државна, као у време владавине Енвера Хоџе у Албанији у другој половини XX века).

албанòлог, -а м, мн. албанòлози, ген. мн. албанòлōгā [в. **-лог**] стручњак за албанологију (в.).

албанолòгија, -ē ж [в. -логија] проучавање албанског језика, књижевности и културе.

àлбāнскӣ, -ā, -ō [Албан(ија), срп. -ски] који се односи на Албанију и Албанце (језик).

àлбатрос, -а м, мн. -и [енгл. albatross, од порт. alcatraz, неизвесног порекла] зоол. велика бела птица јужних мора.

àлбāшча, -ē ж, ген. мн. àлбāшчӣ [тур. al bahçe, в. ал, башча] покр. башта са много црвеног цвећа; ружичњак.

албēдо, -а м [лат. albedo од albus бео, сјајан] физ. моћ одбијања светлости; однос одбијања светлости са неког тела према количини примљене (об. Сунчеве) светлости.

àлбибер, -а м [в. ал] покр. црвени бибер.

албигѐнзи в. **албижáнац**.

албижáнац, -нца м, мн. албижáнци, ген. мн. албижāнāцā [срлат. albigensis, по граду Албију у јужној Француској] ист. припадник хришћанске секте у Француској у XII и XIII веку, сличне нашим богумилима, у сукобу с папом и Католичком црквом.

àлбӣн, -úна м, мн. албúни, ген. мн. албúнā = **албӣно,** албúна м [порт. albino од лат. albus бео: првобитно назив за црнце светле коже] човек или животиња са обележјима албинизма (в.). ◆ **àлбӣнскӣ**.

албинѝзам, -зма м [в. албин] 1. мед. недостатак пигмента меланина услед чега је кожа (а и коса) таквих болесника бела, а њихов имунитет смањен. 2. бот. одсуство хлорофила код биљака, што изазива губитак зеленила.

албúно = **àлбӣн** (в.)

àлбӣт, -úта м [лат. albus бео] минер. врста млечнобелог фелдспата (глиненца), натријум-алуминијум-силикат, употребљава се за производњу керамике.

àлбум, -а м, мн. àлбуми, ген. мн. àлбӯмā и **àлбӯм,** -úма м, мн. албúми, ген. мн. албúмā [лат. album белина; бела таблица] 1. књига, свеска за сакупљање фотографија, марака, исечака из штампе и сл. 2. лепо украшена свеска за уписивање, споменар. 3. уметнички, песнички или музички зборник. 4. једна или више грамофонских плоча или касета које чине тематску целину и које се продају заједно. 5. грамофонска плоча односно CD са више композиција.

албýмен, -а м [лат. albumen беланце] 1. беланце. 2. беланчевина.

албýмӣн, -úна м, мн. албумúни, ген. мн. албумúнā [в. албумен] хем. врста једноставних беланчевина, налази се у јајету, млеку, крви и др.

албумѝнāт, -áта м [в. албумен] хем. спој албумина с другом материјом.

àлбуминōзан, -зна, -зно [нлат. albuminosus, в. албумен] који садржи беланчевину, беланчевинаст.

албуминоúди, албуминоúдā м мн. [в. албумен] биол. група природних органских једињења сличних беланчевинама.

албуминýрија, -ē ж [в. албумен, грч. oûron мокраћа] мед. присуство беланчевина у мокраћи.

àл-бурýнџук, -а м [в. ал, бурунџук] покр. ружичаста танка прозирна тканина.

âлва и **àлва** = **хâлва** (в.)

алвàлук = **халвàлук** (в.)

àлват = **хàлват** (в.)

àлвација = **хàлвација** (в.)

алвѐōл, -óла м, мн. алвеóли, ген. мн. алвеóлā = **алвѐола,** -ē ж, ген. мн. алвѐōлā [лат. alveolus, дем. од alveus удубљење] 1. шупљина, јамица. 2. анат. лежиште зуба у вилици. 3. анат. мехурићи у плућима у којима се врши измена гасова током дисања. 4. ћелије у пчелињем сату.

алвѐола = **алвѐōл** (в.)

àлвеолāран, -рна, -рно [в. алвеол] 1. анат. који се односи на алвеоле. 2. фон. који се изговара додиром језика иза алвеола предњих горњих зуба; алвеоларни сугласници су *л, р, н*.

âлга, -ē и **àлга,** -ē ж, дат. и лок. âлги/àлги, ген. мн. àлгӣ/àлгӣ [лат. alga] бот. свака од разних би-

љака бесцветница без корена и жила које живе у слатким и сланим водама; морска трава.

àлгебра, -ē (уоб. и **àлгēбра**) ж [ар. al-ğäbr успостављање, сједињавање] мат. грана математике која истражује односе и својства бројева, бројних израза и једначина, употребљавајући словне симболе уместо цифара. ◆ **àлгебарски** (уоб и **àлгēбарскӣ**).

алгѐбрист(а), -ē м, мн. алгѐбристи [в. алгебра] стручњак за алгебру.

-алгија, -алгичан [в. алгија] као други део речи означава бол.

àлгија, -ē ж, ген. мн. àлгӣjā [грч. álgos бол] мед. бол живаца, неуралгија.

-алгичан в. **-алгија**.

Àлгōл, -о́ла м [ар. al ghūl злодух] астрон. звезда променљивог сјаја у сазвежђу Персеја.

àлгōл, -а м [скр. од енгл. algo(rithmic) l(anguage) — алгоритамски језик] рач. програмски језик у коме се подаци изражавају алгебарским симболима.

алголàгнија, -ē ж [грч. álgos бол, lagneía пожуда] псих. уживање у болу; уп. мазохизам, садизам.

алгòлог, -а м, мн. алгòлози, ген. мн. алгòлōгā [в. алга, -лог] стручњак за алге.

алголòгија, -ē ж [в. алга, -лог] научно истраживање алги.

алгòнкиј, -а и **алгòнкијум,** -а м [по Индијанцима из алгонкинске језичке групе, који су живели у области Великих језера и у Канади] геол. млађи период прекамбријума (в.) у коме се јављају рани облици живота.

алгорѝтам, -тма м [од Ал-Хваризми, надимак Мухамеда ибн Мусе, арапског математичара из IX века, укрштено са грч. árithmos број] ! поступак рачунања за решавање одређеног проблема, по одређеном редоследу. 2. рач. логички низ операција које треба да изврши компјутерски програм.

алгорѝтамскӣ, -ā, -ō [в. алгоритам] који се односи на алгоритам. ▲ **~ језик** сваки програмски језик који проблеме решава алгоритмима; в. **àлгōл**.

алгоспàзам, -зма м [грч. álgos бол, spasmós грч] мед. болни грч мишића.

алгофѝлија, -ē ж [грч. álgos бол, в. -филија] псих. уживање у телесном болу.

алгофòбија, -ē ж [грч. álgos бол, в. -фобија] псих. претерани страх од бола.

алгràфија, -ē ж [скр. од алуминијум, в. графија] типогр. метод равног штампања на алуминијумској плочи.

âлдерман, -а м, мн. -и [енгл. alderman] члан општинског већа у англосаксонским земљама, одборник.

алдѐхӣд, -и́да м, мн. алдехи́ди, ген. мн. алдехи́дā [скр. од лат. al(cohol) dehyd(rogenatum), алкохол лишен водоника] хем. заједнички назив за органска једињења која настају оксидацијом примарних алкохола.

алди́не, алди́нā ж мн. [лат. (litterae) aldinae] тип слова која је употребљавао млетачки штампар Алдо Мануцио (1450–1515); књиге штампане тим словима.

àлдов, -òва м, мн. алдòви, ген. мн. алдо́вā [мађ. áld благословити] покр. жртва.

àлдōван, -вна, -вно [в. алдов] покр. који се односи на жртву, жртвен.

àлдовати, -ујēм несврш. [в. алдов] покр. жртвовати.

âлдомāш, -а м = **âлдумāш,** -а м [мађ. áldomás] покр. чашћење (об. пиће) које чини купац после куповине; напојница.

àлдум прид. индекл. [тур. aldım злато] покр. златан.

âлдумāш в. **âлдомāш**.

алѐāт в. **ајáлет**.

алеàтико, алеàтика м [итал. aleatico] врста слатког вина из Тоскане.

àлеатōран, -рна, -рно [лат. aleatorius од alea коцка, случај] случајан, насумичан, произвољан.

алеатòрика, -ē ж, дат. и лок. алеатòрици [в. алеаторан] муз. начин компоновања у модерној музици у коме се избор нота препушта случају. ◆ **алеатòричкӣ**.

àлев, -а, -о = [од ал, в.] јасноцрвен. ▲ **алева паприка** црвена паприка, обично туцана.

àлеваст, -а, -о [в. алев] црвенкаст.

алѐгāт, -а́та м [лат. allegatum] прав. наведено место; правни спис на који се позива.

алега́ција, -ē ж [лат. allegatio] прав. 1. навод, цитат; позивање на неки спис или чињеницу. 2. изјава, тврдња.

алегориза́рати = **алегò рисати** (в.)

алегò рија, -ē ж [грч. allēgoreîn сликовито говорити] 1. приповедање које се служи метафором да би изразило неку општу или апстрактну идеју. 2. симболична слика неке идеје, нпр. срце прободено стрелом као алегорија заљубљености. ♦ **алегò ријски и алегò ричан** (в.).

алегò рика, -ē ж, дат. и лок. алегò рици [в. алегорија] начин изражавања у алегоријама.

алегò рисати, -ишēм = **алегориза́рати**, алегòри̏за̄ра̄м, 3. л. мн. алегориза́рајȕ свршен. и несвршен. [в. алегорија] служити се алегоријама; говорити сликовито, увијено.

алегò рист(а), -ē м, мн. алегò ристи [в. алегорија] књиж. писац који се служи алегоријама.

алегò ричан, -чна, -чно [в. алегорија] који је изражен у алегоријама, приказан симболично.

алегрè то прил. [итал. allegretto, дем. од allegro] муз. умерено брзо, мало спорије од алегра.

алегрè то, -а м [итал. allegretto, дем. од allegro] муз. умерено брз став композиције.

алè гро прил. [итал. allegro весео] муз. доста брзо, живахно, весело.

алè гро, -а м [итал. allegro весео] муз. брз комад или став у брзом темпу.

алè гро асâи, алè гро вива̂че, алè гро ђоко̂зо, алè гро кон бр̏ио, алè гро кон мо̑то, алè гро кон фуо̑ко, алè гро маесто̑зо, алè гро ма нон тро̏по, алè гро модера̑то, алè гро нон та̏нто, в. **allegro.**

але́ја, -ē ж [фр. allée] 1. улица или пут оивичен дрвећем и другим зеленилом. 2. дрворед.

алèјкум(у)-сèла̄м узв. [ар. ‘aläykum-u-ssälām вама нека је поздрав] отпоздрав на поздрав **сè ла̄м алèјкум** (в.).

алејхила́не, -ета с [тур. aleyhillâne од ар. ‘aläyh-i-lla’nä] ђаво, нечастиви.

алèјхиселā̄м, скр. с. [ар. ‘aläyh-i-ssälām] 1. нека је благословен: додатак иза имена муслиманских и других веровесника: *Мухамед алејхиселам*, *Иса* (Исус) *алејхиселам*. 2. у самосталној употреби, с великим почетним словом **Алèјхиселā̄м** = Мухамед.

александри́нац, -нца м, мн. александри́нци, ген. мн. алексàндрӣна̄ца̄ [фр. alexandrin, по старофранцуском епу из XII века Roman d’Alexandre, који је писан тим стихом] књиж. дванаестерац, стих од 12 слогова са цезуром у средини; најчешћи стих француске поезије.

александрини̏зам, -зма м [од Александрија] 1. дух и стил александријске, хеленистичке културе у последња три века пре нове ере. 2. декаденција, извештаченост, рафинираност у уметности.

алексàндрӣт, -и́та м [по руском цару Александру I] минер. врста хризоберила, цени се као драги камен.

алèксија, -ē ж [грч. a-, léxis читање] мед. губитак способности читања услед оштећења великог мозга.

алектриомàнтија, -ē ж [грч. alektryṓn петао, в. -мантија] врачање по кукурикању петлова.

алектриомàхија, -ē ж [грч. alektryṓn петао, máchē борба] борба петлова, омиљена забава код старих Грка и других народа.

àлел, -а = **àлеломорф,** -а м, мн. -и [грч. allélon узајамно, један другога, morphé облик] биол. један од два гена који заузимају исто место у хромозому, а доводе до различитог развоја датог обележја.

àлеломорф = **àлел** (в.)

алеломò рфан, -фна, -фно [в. алеломорф] који има особине алеломорфа; узајамно замењив, алтернативан.

алелу́ја в. **алилу́ја**.

àлем, -а м [тур. alem од ар. ‘aläm знак, симбол, застава] 1. драги камен; дијамант. 2. фиг. драгоценост, изузетна вредност.

а́лем, -а м [тур. âlem од ар. ’aläm] покр. свет; **бутум** ~ цео свет.

алема́на и **алèмā нка** в. **алàмā нка**.

алемà нда, -ē ж [фр. (danse) allemande немачки плес] муз. игра у 2/4 или 4/4 такту, честа у музици XVI–XVIII века.

алèмдā р, -а́ра м, вок. а̏лемдāру и а̏лемдāре, мн. алемда́ри, ген. мн. алемда́рā [тур. alemdar од ар. ‘aläm застава и перс. dār има, држи] заставник, барјактар.

а̏лен, -а, -о [в. ал] покр. ружичаст.

алѐргēн, -éна м, мн. алергéни, ген. мн. алергéнā [в. алергија, -ген] мед. супстанција која изазива алергију.

алѐргија, -ē ж [грч. állos други, érgon рад, дело] 1. мед. преосетљивост организма, реакција која се испољава променама на кожи, стезањем бронхија и другим симптомима. 2. фиг. одбојност, неподношљивост према некоме или нечему.

алѐргичан, -чна, -чно [в. алергија] мед. који пати од алергије; □ **алергичан на некога, нешто** који не подноси некога, нешто, који осећа одбојност према некоме, нечему.

алергòлог, -а м, мн. алергòлози, ген. мн. алергòлōгā [в. алергија, -лог] мед. лекар специјалиста за алергологију.

алерголòгија, -ē ж [в. алергија, -логија] мед. грана медицине која се бави истраживањем и лечењем алергије.

алергòлошкӣ, -а, -о [в. алерголог] који се односи на алергологе или алергологију.

àлертор, -а м [фр. alerter узбунити, алармирати] уређај на локомотиви који се мора притиснути сваких 18 секунди, као контрола да су машиновођа и његов помоћник будни.

алеуромàнтија, -ē ж [грч. áleuron брашно, в. -мантија] прорицање на основу брашна које се приносило на жртву.

àлеурометар, -тра м, мн. àлеурометри, ген. мн. àлеурометāрā [грч. áleuron брашно, в. -метар] инструмент за испитивање квалитета брашна.

алеѝрōн, -óна м [грч. áleuron брашно] бот. беланчевинаста материја у житу и семењу.

àлеф, -а м [хебр. aleph] прво слово хебрејског и феничанског алфабета; уп. алфа.

àлиби, -ија м, мн. àлибији, ген. мн. àлибӣjā [лат. alibi другде, на другом месту] 1. прав. доказ да је окривљени у време неког кривичног дела био на другом месту. 2. изговор, исприка.

алѝгāтор, -а м, мн. -и [енгл. alligator од шп. el lagarto гуштер] зоол. врста крокодила с кратком њушком, живи у рекама и мочварама у САД, Кини, Аустралији. ♦ **алѝгāторскӣ**.

àлигациōнӣ, -ā, -ō [лат. alligatio мешавина] у ▲ **~рачун** трг. рачун за проналажење односа у коме треба измешати две врсте робе различитих цена да би се добила средња врста по унапред одређеној цени.

ализàрӣн, -úна м [шп. alizari од ар. al-'ašārah] хем. црвена боја првобитно добијана из корена броћа, данас се добија синтетички.

алијàнса, -ē ж [фр. alliance] савез; удруживање; брачна веза. ▲ **Света ~** ист. савез склопљен између Русије, Аустрије и Пруске 1815. године.

àлијас прил. [лат. alias у друго време, на други начин] друкчије назван, такође познат као: употребљава се испред псеудонима или једног од два имена исте личности.

àлијенабӣлан, -лна, -лно [нлат. alienabilis од alienus туђ] отуђив.

алијенáција, -ē ж [нлат. alienatio од alienus туђ] 1. отуђивање, отуђење. 2. псих. душевна отуђеност, растројство, осећај нелагодности и беспомоћности.

алијенѝрати, алијènӣрāм, 3. л. мн. алијенѝрајӯ свш. и несврш. [нлат. alienare од alienus туђ] отуђи(ва)ти; пренети, преносити (својину) на другога.

аликвàнтан, -тна, -тно [лат. aliquantus неки, поприличан] мат. каже се о броју који је део већег броја, али овај није дељив њиме без остатка, нпр. 8 је аликвантни део броја 25; уп. **алѝквотан**.

алѝквота, -ē ж [лат. aliquot неколико] мат. број који се садржи у неком већем броју без остатка.

алѝквотан, -тна, -тно [в. аликвота] мат. који се садржи у већем броју без остатка. ▲ **аликвотни тонови (аликвоти)** муз. низ слабијих тонова који се јављају уз основни тон и дају му карактеристичну боју и пуноћу; хармонски, горњи тонови.

алилýја и **алѝлӯј** узв. [грч. hallēluiah од хебр. hallelū yāh хвалите Јехову] рел. 1. хвалите Бога, припев у црквеним песмама. 2. м индекл. узвик радости; песма у славу Бога.

áлим, -а м, мн. -и [тур. âlim из ар.] покр. образован човек, учењак.

àлиментāран, -рна, -рно [лат. alimentarius] који се односи на храну; прехрамбени. ▲ **алиментарна интоксикација** мед. тровање храном.

алиментáција, -ē ж [лат. alimentatio храњење] 1. исхрана. 2. новац који се по судској одлуци мо-

ра плаћати за издржавање деце, или брачном другу после развода. ♦ **а̀лиментациóнӣ**.

алѝменти, алѝменāтā м мн. [лат. alimentum храна] в. **алимéнтација** (2).

алиментѝрати, алимéнтӣрāм, 3. л. мн. алиментѝрајӯ свр̄ш. и несвр̄ш. [лат. alimentare] (ис)храњивати, снабде(ва)ти храном; потхрањивати, потпомоћи, потпомагати, издржавати.

а лѝмине прил. [лат. a limine с прага] одмах, отпрве, одлучно.

алимфоцитóза, -ē ж [грч. a-, в. лимфоцит] мед. недостатак лимфоцита у крви.

алинèја, -ē и **алинéја,** -ē ж [лат. a linea од линије] 1. нов ред, почетак пасуса. 2. став, ставка (део члана у закону).

а̀лӣр, -и́ра м = **алѝра,** -ē ж [фр. allure] понашање, држање, владање.

алѝра = **а̀лӣр** (в.)

а́лис прид. индекл. [тур. halis] покр. чист, прави, истински.

алѝскаф, -а и **а̀лискаф,** -а м, мн -и [лат. ala крило, грч. skáphē брод] пом. брод с крилима, хидрокрилац.

алитерáција, -ē ж [лат. ad- (в.), littera слово] књиж. стилска фигура, понављање истих сугласника у више речи у стиху. ♦ **а̀литератӣван**.

алитерѝрати = **алитѐрисати** (в.)

алитѐрисати, -ишēм = **алитерѝрати,** алитѐрӣрāм, 3. л. мн. алитерѝрајӯ свр̄ш. и несвр̄ш. [в. алитерација] (на)правити алитерацију.

алитѝрати, алѝтӣрāм, 3. л. мн. алитѝрајӯ свр̄ш. и несвр̄ш. [фр. aliter наслагати] техн. пресвући, превлачити метал материјом која донекле продире у њега стварајући тврду смесу.

алифа̀тичан, -чна, -чно [грч. álciphar ген. aleíphatos маст, мазиво] у ▲ **алифатична једињења** хем. органска једињења у којима су атоми угљеника повезани у виду отвореног ланца.

а̀лица, -ē ж, ген. мн. а̀лӣцā [в. ал] покр. 1. крупна рана трешња светлоцрвене боје. 2. црвена боја за шербет и друге напитке.

алѝција, -ē м, вок. алѝцијо [тур. alıcı од almak узети, купити] муштерија; просац.

а̀лиш-вѐриш, -а и **а̀лиш-вѐрӣш,** -и́ша м [тур. aliş-veriş] 1. трговина, пазар. 2. потајно договарање, шуровање.

алѝшкан = **алѝшкин** (в.)

алѝшкин = **алѝшкан** прид. индекл. [тур. alışkan од alışmak навићи се] покр. навикнут, научен, вешт.

алѝшма, -ē ж [тур. alışma од alışmak навићи се] покр. навикавање, упућивање (у нешто).

алѝштисати, -ишēм [тур. alışmak] покр. навићи се, приучити се, извештити се.

а̀лка, -ē и **а̂лка,** -ē = **ха̀лка,** -ē и **ха̂лка,** -ē ж, дат. и лок. (х)а̀лци и (х)а̄лци, ген. мн. (х)а̀лкӣ и (х)а̄лкӣ [тур. halka од ар. ḫalqa] 1. прстен, колут, беочуг. 2. метални прстен на вратима, звекир. 3. витешка игра гађања копљем кроз алку (*Сињска ~).*

а̀лказа̄р, -а м [шп. alcázar од ар. al qasr, од лат. castrum тврђава] палата; дворац маварских владара у Шпанији.

Ал Ка́ида, -ē ж [ар. al qā'ida база, логор, првобитно према бази за обуку исламских бораца у близини Џалалабада у Афганистану] пол. свеисламска организација која се бори за одбрану исламских вредности против западне пенетрације, служећи се индивидуалним терором, најчешће уз лично жртвовање (бомбаши самоубице); оснивач и вођа Осама бин Ладен.

а̀лкализовати, -ујēм свр̄ш. и несвр̄ш. [в. алкалиј] (у)чинити алкалним.

а̀лка̄лӣј, -а м [ар. al-qili] со која се добија из пепела морских биљака, поташа.

а̀лка̄лије, а̀лка̄лӣјā ж мн. [в. алкалиј] хидроксиди или оксиди алкалних метала; супстанце које неутралишу киселину, базе.

а̀лкалиметар, -тра м, мн. а̀лкалиметри, ген. мн. а̀лкалиметāрā [в. алкалиј, -метар] хем. инструмент за алкалиметрију.

алкалимѐтрија, -ē ж [в. алкалиј, -метрија] хем. мерење количине алкалија у неком раствору.

а̀лка̄лнӣ, -лна, -лно [в. алкалиј] хем. који има особине алкалија, базни, лужнат. ▲ **алкални метали** једновалентни елементи из прве групе периодног система (литијум, натријум, калијум, рубидијум, цезијум, француијум).

алкалòйд, -и́да м [в. алкалиј] хем. назив за органска једињења биљног порекла, базне реакције, већином отровна, понека лековита, као што су кофеин, никотин, атропин итд.

àлкā̄р, -а́ра м, вок. ȁлкāру и ȁлкāре, мн. алка́ри, ген. мн. алка́рā̄ [в. алка] такмичар у Сињској алци. ◆ **алка́ров** и **алка́рев; àлкāрски.**

àлка-сȅлцер, -а м [скр. од алкалиј (в.), енгл. seltzer од нем. Selterser, в. селтерс] фарм. средство које се узима после претеривања у јелу или пићу.

àлкаст, -а, -о [в. алка] који је у облику алке.

алкàтмер, -а м, мн. -и [в. ал, катмер] покр. бот. црвени каранфил.

àлкē̄јскӣ, -ā̄, -ō̄ [према Алкеју, грч. песнику из VI века пре н.е.] који припада Алкеју, који потиче од Алкеја. ▲ **~ стих** назив за одређене врсте грчких и латинских стихова од 4, 5 или 6 стопа; **алкејска строфа** строфа од два једанаестерца, једног деветерца и једног десетерца.

алкȅрмес, -а м [шп. alquermes од ар. al-qirmiz] црвена боја за ликере и слаткише, добија се од ваши Coccus ilicis.

àлкӣл, -и́ла м [в. алкохол] хем. једновалентни органски радикал изведен из засићених угљених хидрата.

алкȉо̄н, -о́на м [грч. alkyṓn] митол. митска морска птица за коју се веровало да предсказује срећу.

ȁлкмански, -ā̄, -ō̄ [према Алкману, грч. лирском песнику из VII века пре н.е.] који припада Алкману, који потиче од Алкмана ▲ **алкмански стих** стих од два пута по два дактила; **алкманска строфа** строфа од једног хексаметра и једног алкманског стиха.

àлков, -а = **алко́в(е)н,** -а м [нем. Alkoven од шп. alcoba, од ар. al-qubba свод, лук] 1. удубљење у зиду или завесом ограђени део собе за кревет. 2. ложница.

алко́в(е)н = àлков (в.)

ал-кȍрā̄н = ал-кỳрā̄н в. **кỳрā̄н.**

ȁлкотест, -а м, мн. ȁлкотестови [скр. од алкохол, в. тест] уређај за утврђивање количине алкохола у организму, нарочито код возача.

ȁлкохō̄л, -а и **àлкохō̄л,** -а м [ар. al-kuhl антимонски прашак, потом примењено на течности добијене дестилацијом] 1. хем. општи назив за једињења угљоводоника у споју с једном или више хидроксилних група. 2. етил-алкохол, етанол, C_2H_5OH: безбојна, запаљива и испарљива опојна течност. 3. алкохолно пиће. ◆ **ȁлкохō̄лнӣ** и **àлкохō̄лнӣ.**

алкохолȉзам, -зма м [в. алкохол] зависност од алкохола, хронично тровање алкохолним пићима.

алкохолизи́рати = àлкохолизовати (в.)

àлкохолизовати, -ујēм = **алкохолизи́рати,** алкохолȉзи́рāм, 3. л. мн. алкохолизи́рајȗ сврш. и несврш. [в. алкохол] 1. унети, уносити (у што) алкохол, засићивати алкохолом. 2. **àлкохолизовати се = алкохолизи́рати се** ода(ва)ти се алкохолним пићима, поста(ја)ти алкохоличар.

алкохо̀личā̄р, -а м [в. алкохол] зависник од алкохола, хронични пијанац.

алкохо̀личā̄рка, -ē̄ ж, дат. и лок. алкохо̀личā̄рци, ген. мн. алкохо̀личā̄ркӣ [в. алкохол] жена алкохоличар.

àлкохолометар, -тра м, мн. àлкохолометри, ген. мн. àлкохолометā̄рā̄ [в. алкохол, -метар] справа за мерење количине алкохола у пићу.

ал-кỳрā̄н = ал-кȍрā̄н в. **кỳрā̄н.**

àлмā̄з, -а́за м [рус. алмаз или тур. elmaz, od ар. ālmās, из грч.] = **àлем** (в.); драги камен, дијамант. ◆ **ȁлмā̄зан.**

алмà̄зли прид. индекл. = **ȁлмā̄зан,** -зна, -зно [в. алмаз] украшен драгим каменом; дијамантски.

ȁлма мā̂тер в. **alma mater.**

алмà̄нах, -а м, мн. алмà̄наси, ген. мн. алмà̄нāхā̄ [срлат. almanachus, арапског или можда грчког порекла] 1. повремени или годишњи спис с прилозима више аутора; зборник. 2. ист. астрономски календар за употребу у астрологији.

алмà̄ндӣн, -и́на м [по граду Алабанда у Малој Азији] минер. црвенољубичасти гранат, врста драгог камена.

алмаси́ја, -ē̄ ж [тур. elmasiye од elmas, уп. алмаз] покр. врста слатког желатина.

алмȅмā̄р, -а́ра м [хебр. almēmār од ар. al-minbār говорница] проповедаоница у синагоги.

алмо̀рахам, -а м [ар.] први месец у години по арапском календару.

ало- преф. [грч. állos други] у сложеницама значи друкчији, различит, ино-, или означава једну од могућих варијаната.

àлō̄ = хà̀лō̄ (в.)

а́лō̄в, -ова м, мн. -и [мађ. haló] велика речна рибарска мрежа.

алò̀вит, -а, -о [в. ала] налик на алу; плаховит, силовит, помаман.

алогà̀мија, -ē̄ ж [в. ало-, гамет] биол. оплођња између гамета који се нису развили на истој јединки, хетерогамија.

а̏̀логē̄н, -а, -о [в. ало-, грч. génos род] другог порекла, друге народности, инородан.

алогѝзам, -зма м, алогѝзми, ген. мн. алогѝзāмā̄ [грч. a-, в. логика] нелогичност, недостатак логичности.

алò̀гија, -ē̄ ж [грч. alogía] неразумност, бесмисао.

алò̀гичан, -чна, -чно [грч. a-, в. логичан] коме недостаје логика, нелогичан.

алò̀гичнō̄ст, -ости ж [в. алогичан] недостатак логике, нелогичност.

алò̀глот, -а м, мн. -и [в. ало-, грч. glótta језик] особа која говори неким другим језиком; припадник језичке мањине. ◆ **алоглотскѝ̄.**

алò̀граф, -а м, мн. -и [в. ало-, грч. gráphein писати] 1. туђ рукопис; туђ потпис. 2. лингв. друкчији, варијантни облик графеме (в.). ◆ **алò̀графскѝ̄.**

а̀лō̄дијум, -а (и **а̀лō̄дѝ̄ј,** -а) м [срлат. allodium од франачког al сав, ôd имовина] ист. наследно имање ван племићког поседа, којим је власник могао слободно да располаже. ◆ **а̏̀лодијā̄лан.**

алò̀ѝн, -и́на м [в. алој] горки састојак лишћа алоје.

а́лој, а м = **а́лоја,** -ē̄ (уоб. **алò̀ја,** -ē̄) ж [грч. alóē̄] 1. бот. тропска украсна биљка из породице љиљана. 2. фарм. осушени сок алоје, употребљава се као лек.

а́лоја = **а́лој** (в.)

алока́ција, -ē̄ ж [лат. allocatio од locus место] 1. смештање, распоређивање; дозначивање. 2. екон. одобравање (рачуна, трошкова); додела (задужења, средстава).

алò̀квијум (и **алò̀квѝ̄ј**) = **алоку́ција** (в.)

алоку́ција, -ē̄ ж [лат. allocutio од ad (в.) и loqui говорити] 1. ословљавање, обраћање. 2. кратка беседа, поздравна реч; говор којим се папа обраћа збору кардинала.

алолà̀лија, -ē̄ ж [в. ало-, грч. laliá говор, брбљање] прављење омашки у говору, погрешан говор.

а̀̀ломорф, -а м, мн. а̀̀ломорфи, ген. мн. а̀̀ломо̄рфā̄ [в. ало-, грч. morphē̄ облик] 1. лингв. варијанта морфеме условљена контекстом (нпр. *бес-* у *бескрај*, *беш-* у *бешчашће*, аломорфи од *без-*). 2. минер. ма који од различитих кристалних облика супстанце истог хемијског састава. ◆ **а̀̀ломорфан.**

аломорфѝзам, -зма м [в. аломорф] минер. постојање аломорфа; различитост кристалних облика код супстанци истог хемијског састава.

аломò̀рфија, -ē̄ ж [в. аломорф] в. **алотро̀пија.**

а̀лонж, -а м [фр. allonge] 1. продужетак, наставак, додатак. 2. папир који се лепи на меницу ако на њој нема довољно места за потписе.

алò̀пат, -а м, мн. алò̀пати, ген. мн. алò̀пā̄тā̄ [в. ало-, грч. páthos патња, трпљење, болест] мед. лекар који лечи помоћу алопатије, присталица алопатије. ◆ **алò̀патскѝ̄.**

алопà̀тија, -ē̄ м [в. алопат] мед. лечење лековима који имају супротно дејство од болести (уп. **хомеопà̀тија**).

алопè̀ција, -ē̄ (и **алопè̀кија,** -ē̄) ж [грч. alōpekía лисичја шуга] мед. губљење косе услед обољења, ћелављење.

алоплà̀стика, -ē̄ ж, дат. и лок. алоплà̀стици [в. ало-, пластика] мед. замењивање изгубљеног дела тела неорганским материјалима.

а̀лосати се, -шē̄м се [в. алосија] покр. претерано се угојити, раскрупњати се, изобличити се.

алò̀сија, -ē̄ ж [в. а̏ла] покр. сувише крупна особа, грдосија.

алотѝгē̄н, -а, -о и **алотѝген,** -а, -о [грч. állothi другде, génos род] који је настао другде.

алò̀тмā̄н, -а́на м, мн. алтома́ни, ген. мн. алтома́нā̄ [енгл. allotment, изговорено према фр.] уговор између путничке агенције и хотела.

алò̀трија, -ē̄ ж [нем. Allotria од грч. allótrios туђ, стран] 1. шале, лудорије; неумесне или непристојне изјаве. 2. споредне ствари, тричарије.

алотриофà̀гија, -ē̄ ж [грч. allótrios туђ, phageîn јести] мед. болесна склоност ка једењу нејестивих ствари.

алотро̀пија, -ē̄ ж [в. ало-, грч. trópos обрт, окрет, начин] 1. хем. својство неких елемената

да се појављују у више облика, нпр. угљеник као угаљ, графит, дијамант. 2. лингв. постојање дублета (в.); истовремено постојање различитих речи истог порекла. ◆ **алòтропан** и **алò-тропскӣ**.

алотрòфија, -ē ж [в. ало-, грч. trophē храна] в. **хетеротрòфија**.

алòфāн, -а́на м [в. ало-, -фан] минер. материја која настаје трошењем силикатних минерала.

а̀лофо̄н, -а м, мн. а̀лофо̄ни, ген. мн. а̀лофо̄нā [в. ало-, грч. phōné глас] лингв. комбинаторна варијанта фонеме (в.), нпр. различит изговор фонеме *н* у *Ана* и у *Анка*.

алохроӣзам, -зма м [в. алохроичан] мењање, преливање боја.

алохрòичан, -чна, -чно [грч. allóchroos који је промењене боје] који мења боје, који се прелива.

алòхтон, -а, -о [в. ало-, грч. chthṓn земља] који је пореклом из иностранства; супр. **аутòхтон** (в.)

а̀лпака[1], -ē *, дат. и лок. а̀лпаки, ген. мн. а̀лпāкā [шп. alpaca из индијанског језика ајмара] 1. зоол. врста ламе с дугом длаком, гаји се као домаћа животиња у Перуу и Боливији. 2. вуна од алпаке; тканина од те вуне.

а̀лпака[2], -ē ж, дат. и лок. а̀лпаки [неизвесног порекла] легура бакра, цинка и никла слична сребру; ново сребро, пакфонг.

ал па́ри и **ал па̀ри** (уоб. **ал парӣ**) [итал. al pari] 1. прид. индекл. једнак, исте вредности; финанс. коме је номинална вредност једнака стварној. 2. прил. равноправно, на равној нози.

а̀лпӣјскӣ в. **а̂лпскӣ**.

а̀лпӣн = **алпи́нац** (в.)

алпи́нац, -нца м, мн. алпи́нци, ген. мн. а̀лпӣнāцā = **а̀лпӣн,** -а м, мн. алпи́ни, ген. мн. алпи́нā [лат. Alpinus] 1. становник Алпа, алпски горштак. 2. припадник специјалних планинских јединица у неким војскама. 3. скијаш који се такмичи у алпским дисциплинама.

алпинӣзам, -зма м [фр. alpinisme] пењање на Алпе, истраживање Алпа, планинарство уопште.

алпӣнист(а), -ē м, мн. алпӣнисти [фр. alpiniste] онај ко се бави алпинизмом, планинар.

алпинӣстика, -ē ж, дат. и лок. алпинӣстици [в. алпинист] в. алпинизам.

алпӣнисткиња,-ē ж [в. алпинист] жена алпиниста, планинарка.

а̀лпинскӣ [лат. Alpinus] в. **а̂лпскӣ**.

алпи́нум, -а м [лат. alpinum] ботаничка башта са алпским биљкама; вештачки брежуљак засађен алпским биљкама.

а̂лпскӣ, -ā, -ō који се односи на Алпе, који припада Алпима. ▲ **алпске дисциплине** сп. такмичарске скијашке дисциплине (спуст, слалом, велеслалом, супервелеслалом); **алпска комбинација** сп. комбиновано скијашко такмичење у спусту и слалому.

алра̀уна, -ē ж [нем. Alraune] корен мандрагоре, по изгледу сличан човеку; употребљавао се као афродизијак, или као успављујуће средство.

а̀лстер в. **ӯлстер**.

а̀лт, -а м, мн. а̀лтови, ген. мн. а̀лтōвā [итал. alto висок] муз. 1. женски или дечачки глас дубљи од сопрана. 2. певачица таквог гласа. 3. инструмент с дубљим опсегом тонова од уобичајеног (алт-саксофон, алт-кларинет и сл.). ◆ **а̀лтовскӣ**.

алта̀мӣрскӣ, -ā, -ō [по пећини Алтамира у Шпанији, где су нађени цртежи преисторијских људи] који припада Алтамири, који је из Алтамире. ▲ **алта̀мӣрскō до̂ба** геол. старије камено доба.

а̀лтāн[1] в. **алта̀на**.

а̀лтāн[2] в. **а̀лтӣн**.

алта̀на, -ē ж, ген. мн. алта́нā [итал. altana од alto висок] архит. 1. избочени балкон на горњим спратовима зграде, доксат. 2. лођа или павиљон на врху зграде у облику торња.

алтера́ција, -ē ж [нлат. alteratio од лат. alter други] 1. промена, измена (об. нагоре), преиначење, изопачење. 2. муз. повишење или снижење за пола тона (бележи се повисилицом односно снизилицом).

а̀лтер ѐго, -а м [лат. alter ego друго ја] присни пријатељ, двојник; незаменљиви помоћник, заступник или истомишљеник.

алтери́рати, алтѐрӣрām, 3. л. мн. алтери́рајӯ сврш. и несврш. [лат. alterare од alter други] мењати, преиначити, изопачавати.

алтерка́ција, -ē ж [лат. altercatio] препирка, распра, свађа.

алтернати́ва, -ē ж [в. алтернативан] 1. избор између двеју могућности. 2. једна од двеју могућности. 3. други начин деловања или стварања, различит од општеприхваћеног (у уметности, науци, медицини, политици); непр. **три, четири алтернативе, пет алтернатива** итд.

а̀лтернати́ван, -вна, -вно [нлат. alternativus од лат. alternare, в. алтернирати] 1. наизменичан. 2. који представља другу могућност, који постоји поред онога што је службено признато. ▲ **алтернативна медицина** мед. лечење природним средствима, биљем, акупунктуром, традиционалним народним лековима и сл.; **алтернативна култура** соц. начин живота, одевања, уметничког стварања, различит од онога што се признаје у грађанском друштву.

алтернати́вац, -вца м, мн. алтернати́вци, ген. мн. алтернати́ва̄ца̄ [в. алтернативан] жарг. 1. припадник алтернативног политичког покрета, опозиционар. 2. онај који се бави алтернативном медицином, видар.

алтѐрна̄тор, -а м, мн. -и [нлат. alternator, в. алтернирати] физ. генератор наизменичне струје.

алтерна́ција, -ē ж [лат. alternatio] 1. смењивање, размењивање, узајамна замена. 2. позор. постојање два глумца (или певача) који тумаче исту улогу; глумац (певач) који замењује главног. 3. појава два гласа или двеју гласовних комбинација у различитим облицима исте речи.

алтерни́рати, алтѐрни́ра̄м, 3. л. мн. алтерни́рајӯ несврш. [лат. alternare од alternus наизменичан] смењивати се, одмењивати се, наизменично се појављивати у истој функцији.

а̀лтерум та̀нтум в. **alterum tantum**.

алти́лук, -а м, мн. алти́луци, ген. мн. алти́лу́ка̄ [тур. altılık од altı шест] ист. сребрни новчић кован у Османлијском царству, вредан шест гроша.

а̀лтиметар, -тра м, мн. а̀лтиметри, ген. мн. а̀лтиметра̄ [лат. altus висок, в. -метар] справа за мерење висина, висиномер, об. у летелицама.

алтимѐтрија, -ē ж [в. алтиметар] вештина мерења висине помоћу инструмената.

а̀лти́н, -и́на м, мн. алти́ни, ген. мн. алти́на̄ [тур. altın злато] 1. златан новац у Османлијском царству, турски дукат. 2. некадашњи сребрни или бакарни новац у Русији.

алтипа̀рмак, -а м, вок. алтипа̀рмаче, мн. алтипа̀рмаци, ген. мн. алтипа̀рма̄ка̄ [тур. altı parmak шест прстију] човек са шест прстију на руци.

алтипа̀тлак, -а м, мн. алтипа̀тлаци, ген. мн. алтипа̀тла̄ка̄ [тур. altı шест и patlar од patlamak пуцати] револвер са шест метака.

а̀лтисткиња, -ē ж [в. алт] муз. певачица која пева алт.

алтокӳмулус, -а м, мн. -и [лат. altus висок, в. кумулус] метеор. беличаст или сивкаст облак на висини изнад два километра.

алтостра́тус, -а м, мн. -и [лат. altus висок, в. стратус] метеор. развучен слој облака сиве или плавкасте боје, на висини изнад два километра.

алтруи́зам, -зма м [фр. altruisme према итал. altrui други, туђ] спремност да се помогне другима, пожртвованост, несебичност. ◆ **алтруи́стичкӣ**.

алтрӯист(а), -ē м, мн. алтрӯисти (ж. **алтрӯисткиња,** -ē). [в. алтруизам] несебична особа, спремна да помогне другима.

а̀лтӯн в. **а̀лтӣн**.

алту́ни прид. индекл. [тур. altuni] покр. златне боје, златаст.

а̀лувија̄лан, -лна, -лно [в. алувијум] геол. који је настао таложењем речних наноса, наплавни.

а̀лӯвијум, -а (и **а̀лӯвӣј,** -а) м [лат. alluvies наплавина, alluvio поплава] 1. слој земљишта који је настао воденим наносима. 2. геол. доба наплавина, најмлађе геолошко доба, део квартара.

алуди́рати, алӯди́ра̄м, 3. л. мн. алуди́рајӯ сврш. и несврш. [лат. alludere] циљати, упућивати на нешто, натукнути; индиректно говорити о чему, правити алузије.

а̀лӯзија, -ē ж [лат. allusio, уп. алудирати] индиректно указивање, циљање на нешто што се изричито не спомиње.

алӯмѝнијум, -а (и **алӯмѝнӣј,** -а) м [лат. alumen aluminis стипса] хем. елемент, редни број 13, симбол Al, сребрнастобео метал, због чврстине и мале тежине много се примењује у техници. ◆ **алӯмѝнијумов (алӯмѝнијев)** и **алумѝнӣјскӣ**.

алумино́за, -ē ж [в. алуминијум] мед. болест која се јавља услед удисања алуминијумове прашине.

алуминотѐрмија, -ē ж [в. алуминијум, грч. thermós топао] заваривање помоћу сагоревања алуминијумовог праха.

алȕмнāт, -áта м, мн. алумнáти, ген. мн. алумнáтā [лат. alumnus питомац] васпитни дом, васпитни завод; уп. **интѐрнāт**.

алунúрати, алȕнūрām, 3. л. мн. алунúрајū сврш. и несврш. [фр. alunir, од лат. luna Месец] спустити се, спуштати се на Месец, слетети на Месец.

алȕфōлија, -ē ж [скр. од алуминијум, в. фолија] алуминијумска фолија, пре свега за умотавање хране.

а̀лфа, -ē ж [грч. álpha] прво слово у грчкој азбуци (α). ▲ **~ зраци** физ. млазови алфа-честица које испуштају поједине радиоактивне материје; **~ честице** физ. честице од два неутрона и два протона (хелијумова језгра); **~ привативум** в. **а-**; □ **~ и омега,** почетак и крај нечега, све и сва (пошто су алфа и омега прво и последње слово грчке азбуке).

алфà̀бет, -а и **алфà̀бēт,** -éта м [од álpha и bēta, два прва слова грчке азбуке] 1. грчка азбука. 2. абецеда. ◆ **алфà̀бетскӣ**.

алфабѐтāр, -ápa м, мн.алфабетáри, ген. мн. алфабетáрā [в. алфабет] списак речи, појмова или имена по азбучном и абецедном реду.

алфабетúрати, алфабѐтūрām, 3. л. мн. алфабетúрајū сврш. и несврш. [в. алфабет] (по)ређати по азбучном или абецедном реду.

алфà̀вит заст. в. **алфà̀бет**.

алфанумѐричкӣ, -ā, -ō [скр. од алфабет, лат. numerus број] који се у разврставању служи словима и бројевима, за разлику од чисто словног (алфабетског) и чисто бројевног (нумеричког) обележавања.

Ал Фà̀тāх м [од скраћенице за ар. назив Покрета за ослобођење Палестине, FTH, која је изједначена с речју fath, освајање, победа] најстарија и највећа организација палестинских Арапа, која се бори за оснивање палестинске државе, у сукобу са Израелом.

ал фрѐско прил. [итал. al fresco на свежем] лик. на влажном малтеру, помоћу боја растворљивих у води (о техници сликања фресака).

Алхà̀мбра, -ē ж [ар. al hamrah 'црвена'] палата маварских краљева у Гранади, најславнији споменик маварске архитектуре.

алхамȉјādo, -а м [шп. aljamiado од ар. al-'aǧāmiyy стран, туђ] текст писан прилагођеним арапским писмом на језику који није арапски. ▲ **~ литература** књиж. назив за књижевна дела на домаћем језику писана у Босни арабицом (до I светског рата).

алхѐмија, -ē ж [ар. al-hīmyā] средњовековно окултно учење, зачетак будуће хемије, усредсређено на претварање обичних метала у злато. ◆ **алхѐмијскӣ**.

алхѐмичāр, -а м [в. алхемија] онај који се бави алхемијом.

алхȉдада, -ē ж [ар. al-iḍādah полупречник] обртни лењир на секстанту или теодолиту, за мерење углова.

Àлцхајмеров, -а, -о [лекар A. Alzheimer, 1864–1915] у ▲ **Алцхајмерова болест** мед. дегенеративна болест мозга код старијих особа, временом доводи до тешке деменције (в.).

àлчак, -а м, вок. àлчаче, мн. àлчаци, ген. мн. а̀лчāкā [тур. alьak] покр. 1. враголан, обешењак. 2. препредењак, варалица. ◆ **àлчачкӣ**.

алчà̀клук, -а м, мн. алчà̀клуци, ген. мн. алчà̀клȕкā [тур. alьaklık] покр. 1. враголија, мангуплук. 2. варање, препредењаштво.

àлчија ж [тур. alьı] покр. гипс.

âм непр., станд. **хâм** (в.)

амà̀биле прил. [итал. amabile] муз. љупко, нежно, умилно.

амà̀зōнка, -ē ж, дат. и лок амà̀зōнки, ген. мн. амà̀зōнкī [грч. Amázones, од а- без и mazós дојка, због веровања да им је спаљивана десна дојка да би лакше руковале луком и стрелом] 1. жена ратник из старогрчке митологије. 2. фиг. ратоборна жена; мушкобања; жена склона јахању и спорту.

àмазōнскӣ, -ā, -ō [в. амазонка] 1. који се односи на амазонке; ▲ **амазонско одело** женско одело за јахање. 2. који се односи на реку Амазон и област око ње.

амà̀јлија, -ē = **хамà̀јлија,** -ē ж [тур. hamail, hamayli] предмет за заштиту од урока, амулет, талисман.

àмāл, -а́ла, мн. ама́ли, ген. мн. ама́лā (и **àмалин,** -а, мн. ама́ли, ген. мн. ама́лā) = **хàмāл,** -а́ла, мн. хама́ли, ген. мн. хама́лā (и **хàмалин,** -а, мн. хама́ли, ген. мн. хама́лā) м [тур. hamal од ар. ḫammāl] носач.

амàлгāм, -а́ма м [ар. al-malgham од грч. málagma омекшивач, од malássein омекшавати] 1. хем. смеса живе с другим металом. 2. у зубарству: смеса сребра, калаја и живе за пломбирање зуба. 3. фиг. мешавина, спој.

амалгама́ција, -ē ж [в. амалгам] 1. амалгамирање. 2. добијање злата или сребра из руде помоћу живе. 3. екон. спајање два или више предузећа у једно, фузија.

амалгами́рати, амалгàмӣрāм, 3. л. мн. амалгами́рајӯ свр. и несвр. [в. амалгам] 1. (на)правити амалгам; растворити, растварати други метал у живи. 2. фиг. стопити, стапати, спојити, спајати, (по)мешати.

àмалин = **хàмалин** в. **àмāл.**

àмāм, -а́ма = **хàмāм,** -а́ма м, мн. (х)ама́ми, ген. мн. (х)ама́мā [тур. hamam од ар. ḫammām] 1. јавно купатило са врелом водом или паром. 2. мало купатило у муслиманској кући.

àмāн, -а́на м [тур. aman од ар. ämān] покр. милост, сажаљење, опроштај.

àмāн! узв. 1. милост! забога! помагај! 2. (за појачавање) богами! вере ми! аух!

àман = **хàман** прил. [тур. hemen од перс. hemān] покр. готово, скоро.

амàндмāн, -а́на м, мн. амандма́ни, ген. мн. амандма́нā [фр. amendement] прав. предлог за допуну или измену предложеног закона; додатак већ готовом закону.

ама́нет, -а м, мн. -и [тур. emanet од ар. ämānä(t)] 1. препорука, завет, свечана порука. 2. предмет који се оставља на чување, завештање; □ **оставити у ~** (в. аманет 1) оставити на чување или извршење. 3. дар који даје младић девојци или она младићу приликом веридбе. 4. вредносна пошиљка, препорука. ◆ **ама́нетнӣ.**

ама́нетити, -ӣм свр. [в. аманет] оставити у аманет, заветовати, завештати.

ама́нетнӣк, -а м, мн. ама́нетнӣци, ген. мн. ама́нетнӣкā [в. аманет] 1. књига у коју се заводе поштанске пошиљке. 2. конац за прошивање званичних списа, јемственик.

ама́нити, àмāнӣм несвр. [в. аман] заст. звати у помоћ, молити за милост, преклињати.

амàра, ама́рā с мн. [лат. amarus горак] фарм. горки лекови (средства за побуђивање апетита).

амàрант, -а м, мн. амàранти, ген. мн. амàранāтā [грч. amárantos који не вене] 1. бот. род биљака од којих се неке гаје као украсно цвеће, а неке служе за храну. 2. врста чврстог и тешког дрвета из Јужне Америке, *Amarantus caudatus*. 3. тамноцрвена боја.

амарèла, -ē ж [нем. Amarelle од лат. amarus горак] бот. врста крупне накиселе вишње.

амаре́на, -ē ж [итал. amarena] врста сирупа од вишње; сок од такве вишње.

амарӣлис, -а м мн. -и [лат. Amaryllis, по имену једне пастирице из Вергилијевих буколика] бот. украсна биљка из породице суноврата, с белим или ружичастим цветовима.

амàтēр, -е́ра м, мн. амате́ри, ген. мн. амате́рā (ж. **амàтēрка,** -ē) [фр. amateur од лат. amator заљубљеник] 1. особа која се нечим бави из љубави, а не у виду заната: супр. **професионáлац.** 2. невешта, нестручна особа, дилетант (дилетанткиња). ◆ **амàтēрскӣ.**

аматерӣзам, -зма м = **амате́рство,** -ства с [в. аматер] 1. непрофесионално бављење нечим, аматерска делатност. 2. невешт, нестручан рад.

амате́рство = **аматерӣзам** (в.)

аматофòбија, -ē ж [грч. ámathos прашина, песак, в. фобија] псих. болестан страх од прашине.

амаурóза, -ē ж [грч. amaurós мрачан] мед. потпуно слепило без спољашњих видљивих промена на оку.

амбажу́ра, -ē ж [фр. embouchure писак, усник] муз. техника управљања усненим мишићима код дувача.

амбала́жа, -ē ж [фр. emballage] паковање; кутија, сандук и све друго што служи за паковање робе. ◆ **àмбалāжнӣ.**

àмбāр, -а м, мн. -и [тур. ambar, hambar од перс. anbār] спремиште за зрнасту храну, складиште, житница.

àмбар в. **àмбра.**

амбаса́да, -ē ж [фр. ambassade] дипломатско представништво највишег ранга у страној земљи.

амба̀са̄дор, -а м, мн. -и [фр. ambassadeur] први човек амбасаде, дипломатски представник највишег ранга. ◆ **амба̀са̄доров, амба̀са̄дорскӣ.**

амба̀са̄до̄рка, -е̄ ж, дат. и лок. амба̀са̄дорки, ген. мн. амба̀са̄до̄ркӣ [в. амбасадор] жена амбасадор.

амби- преф. [лат. ambo оба, обоје] као први део сложенице значи двојно, двојако, обострано.

амбива̀лентан, -тна, -тно [в. амби-, лат. valere вредети] који је двојаке вредности, двозначан; који се може тумачити на два начина.

амбива̀лентно̄ст, -ости ж [в. амбивалентан] в. **амбивалѐнција.**

амбивалѐнција, -е̄ ж [в. амбивалентан] двојака вредност, двозначност, подвојеност; истовремена појава супротних осећања, нпр. љубави и мржње према истој особи.

а̀мбивертова̄но̄ст, -ости и **амбивѐртова̄но̄ст,** -ости ж [в. амби-, лат. vertere окретати] псих. 1. особина личности која није ни изразито отворена (екстровертна) ни изразито затворена (интровертна). 2. сексуална склоност према особама оба пола, бисексуалност.

амбигвѝте̄т, -е́та м, мн. амбигвите́ти, ген. мн. амбигвите́та̄ [лат. ambiguitas од ambiguus двосмислен] двосмисленост, подвојеност, неодређеност. ◆ **а̀мбигвите̄тан.**

амбидѐкстер, -а м, мн. -и [в. амби-, лат. dexter десни] 1. мед. особа која се једнако добро служи десном и левом руком. 2. фиг. дволичњак, варалица, опортуниста.

амбидѐкстрија, -е̄ ж = **амбидекстрѝте̄т,** -е́та м [в. амбидекстер] мед. једнака спретност у служењу десном и левом руком (или ногом, код фудбалера).

амбидекстрѝте̄т = амбидѐкстрија (в.)

амби̏јент, -а м, мн. амби̏јенти, ген. мн. амби̏јена̄та̄ [лат. ambiens који обилази, који опкољава] околина, средина, животни простор; скуп услова у којима неки организам живи или неки човек делује. ◆ **а̀мбијента̄лан.**

амбијентѝрати, амбијѐнтӣра̄м, 3. л. мн. амбијентѝрајӯ свр. и несвр. [в. амбијент] 1. уклопити, уклапати у амбијент, сместити, смештати у одређену средину; прилагодити, прилагођавати околини. 2. ум. утврдити, утврђивати порекло и начин постанка неког уметничког дела.

а̀мбис, -а м, мн. а̀мбиси, ген. мн. а̀мбӣса̄ [грч. ábyssos] 1. понор, провалија, бездан. 2. фиг. велика опасност, пропаст.

а̀мбисексду̏алан, -лна, -лно в. **бӣсексуа̏лан.**

а̀мбитус, -а м [лат. ambitus] 1. опсег, распон. 2. муз. распон од најнижег до највишег тона нечијег гласа (или инструмента, композиције).

а̀мбӣција, -е̄ ж [лат. ambitio од ambire ићи унаоколо, обилазити (утицајне људе)] 1. честољубље, славољубивост, изразита жеља за успехом. 2. жеља да се постигне одређен циљ.

а̀мбициӧзан, -зна, -зно [в. амбиција] 1. жељан да успе, славољубив, честохлепан. 2. (о пројекту и сл.) који захтева много труда, изазован.

амбициӧзност, -и ж [в. амбиција] особина онога ко је или што је амбициозно.

а̀мбле̄м, -е́ма м, мн. амбле́ми, ген. мн. амбле́ма̄ [фр. emblème од грч. émblēma] симболички знак, обележје, знамење (грб, значка, застава и слично).

амблема̀тичан, -чна, -чно [в. амблем] који представља амблем; симболичан, карактеристичан.

амблија̀фија, -е̄ ж [грч. amblýs туп, слаб, arhḗ пипање] мед. слабост или неосетљивост чула додира.

амблиӧпија, -е̄ ж [грч. amblýs туп, слаб, ōps ген. ōpós око] мед. слабовидост без јасне органске промене на оку.

а̀мбо, а̀мба м, мн. а̀мби, ген. а̀мба̄ [итал. ambo] погодак од два броја (на томболи, лоту).

а̀мбо̄н в. **а̀мво̄н.**

а̀мбра, -е̄ ж [фр. ambre од ар. ‘anbär] 1. (*сива ~*) мирисна смоласта материја која се добија из жлезда уљешуре, врсте кита, употребљава се у производњи парфема. 2. (*жу̏та ~*) фосилна смола, ћилибар (в.)

амбразу́ра, -е̄ ж [фр. embrasure] отвор у зиду тврђаве кроз који се провлачи цев топа.

а̀мбре̄л = амре́ла в. **а̀мре̄л.**

амбрини́рати, амбри̏нӣра̄м, 3. л. мн. амбрини́рајӯ свршн. и несврш. [фр. embrunir] слик. превући, пресвлачити тамним бојама, потамнити.

а̀мбро̄зија, -е̄ и **амбро̀зија,** -е̄ ж [грч. ambrosía од ambrósios бесмртан] 1. митол. храна богова на Олимпу. 2. фиг. изузетно укусно јело. 3. бот. биљка из породице главочика која расте као коров, опасна као изазивач алергијских обољења. ◆ **амбро̀зӣјскӣ**.

амброзӣја̀нскӣ, -а̄, -о̄ [по имену Амброзије] муз. о начину певања карактеристичном за најстарије католичке химне, чији је текст, а можда и музику, написао св. Амброзије, бискуп Милана у IV веку.

амбу̏ланта, -е̄ и **амбула̀нта,** -е̄ ж, ген. мн. амбу̏ланата̄/амбула̀нтӣ [в. амбулантан] мед. 1. покретна, пољска болница. 2. медицинска станица за пружање једноставнијих здравствених услуга.

амбула̀нтан, -тна, -тно [лат. ambulans шетајући, ходајући] 1. који се креће, путујући, покретни. ▲ **амбулантни болесник** мед. болесник који не мора да лежи, него долази лекару ради лечења. 2. који се односи на лечење у амбуланти; **амбулантно лечење** мед. лечење без хоспитализације; уп. **клӣничкӣ**.

а̀мбулато̄ран, -рна, -рно [нлат. ambulatorius од ambulare ходати] в. **амбула̀нтан**.

амбула̀то̄ријум, -а (и **амбула̀то̄рӣј,** -а) м [в. амбулаторан] амбуланта.

а̀мво̄н, -о́на м, мн. амво́ни, ген. мн. амво́на̄ [грч. ámbōn испупчење] црквн. уздигнуто место испред иконостаса у православној цркви, проповедаоница.

амврӧсија в. **а̀мбро̄зија**.

аме́ба, -е̄ ж [лат. amoeba од грч. amoibḗ промена] зоол. једноставна праживотиња, невидљива голим оком, која стално мења облик.

амебија́за, -е̄ ж [в. амеба] мед. цревна инфекција изазвана једном врстом амебе (*Entamoeba histolytica*).

амебли́рати в. **меблӣрати**.

а̀мӗбнӣ, -а̄, -о̄ [в. амеба] који се односи на амебе. ▲ **амебна дизентерија** мед. тешко цревно обољење изазвано амебом *Entamoeba dysenteriae*.

а̀мебо̏йдан, -дна, -дно [в. амеба] биол. који по облику или по начину кретања подсећа на амебу.

а̀мел, -а м, мн. а̀мели, ген. мн. а̀ме̄ла̄ [тур. amel од ар. 'amāl] покр. посао, рад, поступак.

амѐлија, -е̄ ж [грч. a-, mélos уд] мед. урођени недостатак једног или више удова.

амелиора́ција, -е̄ ж [фр. amélioration од лат. melior бољи] поправљање, побољшање, промена на боље. ◆ **а̀мелиорацио̄нӣ** и **амелиора́цӣјскӣ**.

а́мен в. **а́мин**.

аменорѐ(j)а, -е̄ ж [грч. a-, mén месец, reîn теći] мед. изостанак менструације.

амѐнција, -е̄ ж [лат. amentia лудило] псих. 1. урођена умна заосталост. 2. акутно психотично стање, душевна поремећеност, растројство.

америка̀н, -а́на м [енгл. American] 1. грубо, необељено платно од дебелог предива, пре свега за чаршаве и јастучнице. 2. в. **америка̀нац**.

америка̀нци, америка̀нца̄ м мн. (једнина америка̀нац, -а́нца) антроп. заједнички назив за староседелачке расе Северне, Средње и Јужне Америке.

америка̀низам, -зма м [енгл. Americanism] 1. скуп особина својствених америчком начину живота. 2. лингв. реч или друга појава (изговорна, граматичка, правописна) својствена само енглеском језику у САД.

американи́зација, -е̄ ж [од Американац] 1. увођење америчких обичаја, веровања, метода и сл. 2. (о усељеницима у САД) стицање америчких навика, уклапање у америчку средину.

а̀мериканизовати, -ујӗм и **американи́зирати,** америка̀нӣзӣра̄м, 3. л. мн. американи́зирајӯ свршн. и несврш. [од Американац] 1. да(ва)ти (коме, чему) обележја америчке културе и америчког начина живота. 2. **а̀мериканизовати се,** -ујӗм се постати, постајати сличан Американцима, поамериканити се.

американи́јада, -е̄ ж [од Американац, в. -ијада] 1. књижевно, сценско или филмско дело по укусу америчке просечне публике, с бурном акцијом, јефтиним ефектима, сладуњавим малограђанским моралом и сл. 2. бучна и наметљива реклама или пропаганда у америчком стилу.

америка̀нист(а), -ē м, мн. америка̀нисти [фр. américaniste] 1. научник који изучава језик, културу и историју Индијанаца на америчком континенту. 2. стручњак за језик, културу и историју САД.

американѝстика, -ē ж, дат. и лок. американѝстици [в. американист(а)] наука која се бави проучавањем индијанских језика и културе на америчком континенту. 2. изучавање америчког енглеског језика и културе изграђене на том језику.

америкѝкēн, -е́на м, мн. америке́ни, ген. мн. америке́на̄ [фр. américain] врста кадра у филму, снимак човекове фигуре до колена.

америра́ти, амѐрйрā̀м, 3. л. мн. америра́јӯ свр. и несвр. [фр. amerrir од mer море] слетети, слетати (авионом) на воду.

амѐрйцијум, -а (и **амѐрйцӣј,** -а) м [од Америка] хем. радиоактивни хемијски елемент, атомски број 95, симбол Am.

аметабо̀лија, -ē ж [грч. a-, metabolḗ преображај] зоол. развој инсеката у коме младе јединке потпуно личне на одрасле.

аметабо̀личан, -чна, -чно [в. аметаболија] зоол. који се развија без проласка кроз стадијум ларве.

амѐтист, -а м [грч. améthystos од a- и methýō опијам се, јер се веровало да делује против пијанства] минер. полудраги камен љубичасте боје, врста кремена. ◆ **амѐтистов, амѐтистнӣ.**

а̀метицē = **а̀метом** (в.)

а̀метом = **а̀метицē** и **а̀метимицē** прил. [тур. ammetçn од ар. ā̀mmätän] потпуно, сасвим; **а̀метом поразити (потући)** поразити до ногу.

а̀мѐтрија, -ē ж [грч. a-, métron мера] неравномерност, неједнакост, неправилност.

амѐтричан, -чна, -чно [в. аметрија] неравномеран, неједнак; супр. **симѐтричан** (в.).

аметро̀пија, -ē ж [грч. a-, métron мера, ōps ōpós око] мед. неправилно преламање светлости у оку, заједнички назив за кратковидост и далековидост.

амигда̀лӣн, -и́на м [грч. amýgdalē бадем] хем. отровни састојак горког бадема, коштице шљива и другог воћа; из њега се хидролизом добија цијановодонична киселина.

амигдало̀ӣд, -и́да м [грч. amýgdalē бадем] преисторијско оруђе од кремена, обликом слично бадему.

а̀мӣд, -и́да м, мн. ами́ди, ген. мн. ами́да̄ [в. амонијак] хем. свако једињење амонијака у коме је један атом водоника замењен органском киселином.

амидопѝрӣн в. **аминопѝрӣн.**

амиза̀нтан, -тна, -тно [фр. amusant од amuser забављати] заст. забаван, занимљив, пријатан.

амизи́рати, амѝзӣра̄м, 3. л. мн. амизи́рајӯ свр. и несвр. [фр. amuser] заст. забављати, увесељавати, разонодити.

амѝксија, -ē ж [грч. a-, míxis мешање] биол. немогућност спаривања између двеју блиских животињских врста.

а̀мӣл, -и́ла м [грч. ámylon скроб] у ▲ **амил-алкохол** хем. алкохол ($C_5H_{11}OH$) непријатног мириса, отрован, присутан у љускама кромпира, лошој ракији.

амила́за, -ē ж [грч. ámylon скроб] физиол. ензим који разлаже скроб.

амѝмија, -ē ж [грч. a-, в. мимика] мед., псих. потпуна или делимична неспособност да се покретима мишића лица изразе осећања.

а̀мӣн -и́на м, мн. ами́ни, ген. мн. ами́на̄ [в. амонијак] хем. свако једињење које се добија од амонијака кад се атом водоника замени радикалом угљоводоника.

а́мин узв. [хебр. amen] 1. рел. нека тако буде! тако је!, уобичајена реч на завршетку молитве. 2. фиг. свршено! готова ствар!

амѝна̄ш, -а́ша м, мн. амина́ши, ген. мн. амина́ша̄ [в. амин] ко све одобрава, ко на све пристаје, послушник.

а́миновати, -ујēм свр. и несвр. [в. амин] да(ва)ти пристанак, потврдити, потврђивати без протеста.

аминогру̀па, -ē ж [в. а̀мӣн] хем. органска група која садржи један атом азота и два атома водоника (NH_2).

аминокиселѝна, -ē ж [в. а̀мӣн] хем. органска киселина која садржи једну или више аминогрупа; спојене у ланце (в. *полипептид*), аминокиселине образују протеине, услед чега су неопходан састојак биљног и животињског света.

аминопи́рӣн, -и́на м [в. àмӣн, грч. ру́г ватра] фарм. бели кристални прашак, средство против болова и температуре.

àминопласт, -а м [в. àмӣн, пластика] хем. пластична маса која се добија деловањем амино-једињења на формалдехид.

àмир, -а м, мн. àмири, ген. мн. àмӣрā [ар. ämīr; уп. емир, адмирал] заповедник, старешина.

амито́за, -ē ж [грч. а-, в. митоза] биол. непосредна деоба ћелија, обичним распадањем језгра и цитоплазме на два дела.

àмица, -ē м, мн. àмице, ген. мн. àмӣцā [тур. amuca, amca] 1. стриц. 2. старац, деда, чика.

àмицӣница, -ē ж [в. амица] амицина жена, стрина.

àмицић, -а м, мн. -и [в. амица] амицин син, брат од стрица, стричевић.

àмиш, -а м, мн. àмиши, ген. мн. àмӣшā [енгл. Amish од нем. Amisch, по оснивачу Јакобу Аману (Ammann)] рел. припадник протестантске секте која се у XVIII веку доселила у САД проповедајући скромно одевање и старински начин живота.

àмишāг в. **àмишнōст**.

àмишан, -шна, -шно [мађ. hamis] покр. 1. саможив, похлепан, себичан. 2. лукав, препреден.

àмишнōст, -ости ж [в. амишан] покр. 1. саможивост, себичност, похлепа. 2. лукавост, препреденост.

àмнēзија, -ē и **амнèзија,** -ē ж [грч. а-, mnēsis сећање] губитак памћења, потпуно или делимично заборављање догађаја из прошлости, под дејством обољења или јаких душевних потреса.

амнèстија, -ē ж [грч. amnēstía заборав] прав. акт највишег органа државне власти којим се један или више осуђеника потпуно или делимично ослобађају од издржавања казне.

амнести́рати, амнèстӣрām, 3. л. мн. амнести́рајӯ сврш. [в. амнестија] 1. прав. опростити казну, помиловати. 2. фиг. ослободити одговорности, опростити коме што.

àмнион, -а и **амнӣōн**, -о́на м [грч. amnío n] анат. водењача, провидна опна око ембриона која садржи амнионску течност (плодову воду, водењак).

амниоцентéза, -ē ж [грч. amnío n, kéntesis бодење] мед. узимање узорка плодове воде бушењем амнионске опне.

амнӣтис, -а м [в. амнион, -итис] мед. запаљење водењаче, амниона.

àмок, -а м [малај. amok] 1. малајско лудило, напад беса у коме болесник неконтролисано јури и убија људе које сретне. 2. бесомучност, махнитост уопште.

А́мон, -а м ['тајанствени'] митол. врховни бог старих Египћана (попут Зевса код Грка и Јупитера код Римљана); поистовећен с богом Ра, па се узима као **А́мон Ра̂,** Àмона Ра̂.

амòнāл, -а́ла м [в. амонијум] експлозивна смеса, садржи амонијум нитрат, алуминијумски прашак и тринитротолуол.

амòнијāк, -а м [лат. sol ammoniacum, од грч. ammoniakós Амонов, по соли која се налазила близу Амоновог храма у Египту или у Либији] хем. безбојан гас оштрог мириса, једињење азота и водоника (NH_3), служи за производњу вештачког ђубрива, азотне киселине и друго. ◆ **амòнијāков** и **амòнијāчнӣ**.

àмōнијум, -а (и **àмōнӣј,** -а) м [лат. ammonium, в. амонијак] хем. спој азота и водоника (NH_4), с киселинама образује соли као што су амонијум-хлорид (нишадор), амонијум-нитрат (амонијумска шалитра) и друге. ◆ **àмōнијумов** (и **àмōнӣјев**).

амòнӣт, -и́та м [срлат. cornu Ammonis Амонов рог, по облику љуштуре] зоол. геол. род изумрлих главоножаца из мезозоика са спирално грађеном кречњачком кућицом.

А́мор, -а м [лат. amor љубав] митол. римски бог љубави, одговара грчком Еросу; приказује се обично као крилати малишан с луком и стрелама.

àморāл, -а м [грч. а-, морал] в. аморалност.

àморāлан, -лна, -лно [грч. а-, в. моралан] који не прихвата морална начела, коме недостаје способност моралног расуђивања.

аморалӣзам, -зма м [в. аморалан] филоз. учење о непостојању морала, одбацивање морала као филозофски принцип.

аморà́лист(а), ē м, мн. аморà́листи [в. аморализам] филоз. присталица аморализма (в.).

аморáлност, -и ж [в. аморалан] особина онога ко је аморалан или што је аморално.

амòрет, -а м, мн. -и [итал. amoretto, дем. од Amore Амор] ум. слика (или кип, фигура) крилатог дечачића, приказ бога Амора.

амортизáција, -ē ж [в. амортизовати] екон. 1. постепени, законом прописани отпис вредности; смањење вредности имовине услед употребе, хабања, дотрајалости. 2. надокнада средстава уложених у производњу или неку другу привредну активност. 3. званично поништење, проглашавање неважећим (чека обвезнице, зајма и др.). ◆ **àмортизациóнī** и **амортизáцијскī**.

амортѝзēр, -éра м, мн. амортизéри, ген. мн. амортизéрā [фр. amortisseur od amortir, в. амортизовати] мех. уређај за ублажавање потреса у моторном возилу или на летелици.

àмортизовати, -ујēм (и **амортизúрати**, амортѝзирām, 3. л. мн. амортизúрајӯ) сврш. и несврш. [нем. amortisieren од фр. amortir ублажити, угасити, пригушити] 1. ублажити, ублажавати, потпуно или делимично отклонити, отклањати (ударац, потрес, штету и сл.). 2. екон. приходима покрити, покривати уложени новац, извући корист једнаку трошковима; фиг. ~ се исплатити се, пружити добит једнаку уложеном новцу.

амòрфан, -фна, -фно [грч. a-, morphḗ облик] 1. минер. који нема кристалну грађу; супр. **крѝстāлан**. 2. безобличан, неуобличен, неодређен.

аморфѝзам, -зма м [в. аморфан] минер. непостојање кристалне грађе.

амòрфнōст, -ости ж [в. аморфан] безобличност, неуобличеност.

ампелографија, -ē ж [грч. ámpelos винова лоза, в. графија] истраживање и описивање појединих врста винове лозе.

àмпēр, -éра м, мн. ампéри, мн. ампéрā [по француском физичару А. Амперу (Ampère), 1775–1836] физ. јединица за мерење јачине електричне струје, скр. А.

àмпер, -а м, мн. àмпери, ген. мн. àмпērā [нем. Ampер] кофа, ведро.

ампера́жа, -ē ж [в. àмпēр] физ. јачина електричне струје изражена у амперима.

àмперметар, -тра м, мн. àмперметри, ген. мн. àмперметāрā [в. àмпēр, -метар] физ. инструмент за мерење јачине електричне струје.

àмпēр-сâт, -а м [в. àмпēр] физ. јединица за мерење количине електрицитета.

àмпѝр, -и́ра м [фр. empire царство] уметнички стил у Француској почетком XIX века, у доба Наполеона; одликује се обиљем китњастих детаља и имитацијом римске уметности из доба царева.

амплиту́да, -ē ж [лат. amplitudo обим, величина] 1. мат., физ. распон између најмање и највеће вредности неке променљиве величине (таласног кретања, осцилације клатна, наизменичне струје и сл.). 2. астрон. удаљеност на хоризонту између тачке изласка и тачке заласка неке звезде. 3. пространство, ширина, опсег.

амплификàтор, -а м, мн. -и [лат. amplificator] уређај за појачавање, појачивач.

амплифика́ција, -ē ж [лат. amplificatio] 1. појачање. 2. проширење, разрада, развијање; (у античкој реторици) исцрпно говорничко излагање.

àмплификовати, -ујēм = **амплифици́рати**, амплифѝцирам, 3. л. мн. амплифици́рајӯ сврш. и несврш. [лат. amplificare] 1. појачати, појачавати 2. прошири(ва)ти, разрадити, опширније изложити, излагати (мисао).

амплифици́рати = **амплификовати** (в.)

àмпула, -ē ж [лат. ampulla, дем. од amphora] 1. фарм. херметички затворена стаклена цевчица за чување лекова и других течности. 2. ист. у старом Риму бочица за вино, воду или уље. 3. црквн. у католичкој цркви, суд у коме се држи вино и вода за причест. 4. анат. проширени део цевастих органа.

ампута́ција, -ē ж [лат. amputatio] одсецање, насилно одвајање. ◆ **àмпутациóнī** и **ампута́цијскī**.

ампути́рати, ампѝтирām, 3. л. мн. ампути́рајӯ сврш. и несврш. [лат. amputare] 1. мед. (од)сећи, уклонити, уклањати (део тела, орган, ткиво). 2. фиг. насилно одвојити, одвајати, отцепити.

àмрēл, -éла м, мн. амрéли, ген. мн. амрéлā = **амрéла**, -ē ж, ген. мн. амрéлā [итал. ombrello] 1. кишобран. 2. сунцобран.

амрéла = **àмрēл** (в.)

а̀мӯзија, -е̄ ж [грч. amusía] 1. ненаклоност муза; недостатак смисла за уметност. 2. мед. неспособност распознавања музичких тонова. ◆ **амӯзичан**.

амӯлет, -а м, мн. -и [срлат. amuletum, неизвесног порекла] амајлија, талисман.

амӯрет в. **амо̀рет**.

амурѐта, -е̄ ж, ген. мн. амуре́та̄ [фр. amourette od amour љубав] кратка, пролазна љубав, флерт.

амфета̀мӣн, -и́на м [скр. од алфа-метил-фенил-етил-амин] хем. безбојна испарљива течност, $C_9H_{13}N$, у облику сулфата или фосфата, служи за лечење појединих нервних обољења; сузбија поспаност и осећај умора, злоупотребљава се као дрога. ◆ **амфета̀мӣнскӣ**.

амфи- преф. [грч. amphi око] као први део сложеница значи: около, околни; с обе стране; двостран, двојак.

а̀мфӣбија, -е̄ ж [в. амфи-, грч. bíos живот] 1. биол. водоземац, животиња која живи и на копну и у води. 2. моторно возило које може да се креће и по води. 3. летелица која може да се спушта на воду; уп. **хи̏дропла̄н**. ◆ **амфи́бӣјскӣ**.

а̀мфибол, -а и **амфѝбол,** -а м, мн. -и [грч. amphíbolos двосмислен, дволичан] минер. заједнички назив за групу силикатних минерала који садрже гвожђе, калцијум, магнезијум и друге метале; саставни су део вулканских и метаморфних стена.

амфибо̀лија, -е̄ ж [в. амфибол] двосмисленост, двосмислица, двозначност.

амфѝбрах, -а м, мн. амфѝбраси, ген. мн. амфѝбра̄ха̄ [в. амфи-, грч. brachýs кратак] метр. стопа од дугог слога између два кратка, или наглашеног између два ненаглашена.

амфимà крос, -а = **амфимà цер,** -а м, мн. -и [в. амфи-, грч. makrós дугачак, велики] метр. стопа кратког слога између два дуга, кретикус (в.).

амфимà цер = **амфимà крос** (в.)

амфимӣксија, -е̄ ж [в. амфи-, грч. mîxis мешање] биол. спајање расплодних ћелија двају родитеља.

амфѝокс, -а = **амфио̀ксус,** -а м, мн. -и [в. амфи-, грч. oxýs оштар] зоол. мала риболика морска животиња без лобање, кичме и срца, која сматра се прелазним степеном између плашташа и кичмењака.

амфио̀ксус = **амфѝокс** (в.)

амфитѐа̄тар, -а и **амфитеа́тар,** -тра м, мн. амфитѐа̄три/амфитеа́три, ген. мн. амфитѐа̄та̄ра̄ [в. амфи-, театар] 1. ист. архит. у римско доба грађевина с борилиштем (ареном) око кога се степенасто уздиже полукружно гледалиште. 2. дворана, слушаоница у облику амфитеатра.

а̀мфитеатра̄лан, -лна, -лно [в. амфитеатар] који је у облику амфитеатра.

а̀мфора, -е̄ и **а̀мфора,** -е̄ ж, ген. мн. а̀мфо̄ра̄ и а̀мфо̄ра̄ [лат. amphora од грч. amphoreús] ист. 1. антички глинени ћуп, испупчен, са уским грлићем и две дршке, за вино, уље, жито итд. 2. античка мера за течност (грчка 19,44, римска 26,26 литара).

а̀мфотēран, -рна, -рно [грч. amphóteros] двојак; у хемији: који је и база и киселина у исто време.

ан- (префикс) в. **а-**.

а̀на, -е ж, ген. мн. а̂на̄ [хинду ana] некадашњи ситан новац у Индији, шеснаести део рупије.

ана- преф. префикс са више разних значења: кретање навише, уназад, понављање, промена смера, супротност и др.

ана̀база, -е̄ и **анаба́за,** -е̄ ж, ген. мн. ана̀ба̄за̄ и анаба́за̄ [грч. anábasis од anabaínein пењати се] 1. ист. војни поход персијског краља Кира Млађег против Артаксеркса II у V веку пре н. е.; наслов Ксенофонтове књиге о том походу. 2. мед. развој болести, напредовање болесног стања; уп. **катаба́за**.

анабаптѝзам, -зма м [грч. ana- поново] в. **баптѝзам**. ◆ **анабаптѝстичкӣ**.

анаба̀птист(а), -е̄ м, мн. анаба̀птисти [грч. ana- поново] в. **ба̀птист(а)**.

анаба̀тичкӣ, -а, -о [грч. anabàtēs који се пење] метеор. (о ветру) који дува одоздо навише; супр. **катабатички**.

анабио́за, -е̄ ж [грч. anabíosis поновно оживљавање] биол. враћање у живот после привидне смрти услед неповољних услова живота (суше, превелике хладноће и сл.). ◆ **анабио̀тичан** и **анабио̀тскӣ**.

анаболѝзам, -зма м [грч. anabolē успон, уздизање] биол. процес изградње ћелија и ткива,

претварање хране у живу материју, биосинтеза. ◆ **анабо̀личан** и **анабо̀личкӣ**.

анабо̀лик, -а м, мн. анабо̀лици, ген. мн. анабо̀ли̏ка̄ [в. анаболизам] мед., фарм. једињење које подстиче изградњу протеина, увећава мишићну масу и јача костур; злоупотребљава се као допинг.

анабо̀личкӣ [енгл. anabolic] који се односи на анаболике; ▲ ~ **стероид** синтетички хормон којим се повећава обим и снага мишића (најчешће га узимају спортисти).

анагѐнеза, -е̄ и **анагене́за,** -а ж, ген. мн. анагѐнеза̄/анагене́за̄ [в. ана-, генеза] биол. претварање једне врсте у другу без споредних огранака.

ана̀глипти, ана̀гли̏пта̄ м мн. (јд. **ана̀глипт,** -а) [грч. anáglypta] ум. полурељефни уметнички радови.

анагли̏птика, -е̄ ж, дат. и лок. анагли̏птици, ген. мн. анагли̏пти̏ка̄ [грч. anaglyptikē] ум. вештина израђивања полурељефа.

ана̀глиф, -а м, мн. -и [грч. anaglyphē] 1. ум. полурељеф, барељеф, анаглипт (в.). 2. фотографија начињена из два приближна угла, у две комплементарне боје, тако да даје тродимензионални ефекат.

анагнори́за, -е̄ ж [грч. anagnōrisis] поновно препознавање (рођака, пријатеља), уобичајен елемент старогрчке драме.

ана̀гности, ана̀гно̄ста̄ м мн. [грч. anagnóstēs] код старих Грка и Римљана, образовани робови и слободњаци који су својим господарима читали из књига. 2. код првих хришћана, читачи одломака из Библије.

ана̀гога, -е̄ ж, дат. и лок. ана̀гоги = **анагѐгија,** -е̄ ж [грч. anagōge од ana- горе и ágō водим] мистичко, алегорично тумачење појединих места из Светог писма, које тежи да открије скривено духовно значење. ◆ **анагѐгичан**.

анагѐгија = **ана̀гога** (в.)

ана̀грам, -а м, мн. -и (уоб. и **а̏награм**) [грч. anagrámma обратно писање] реч или израз добијен променом реда слова неке друге речи или израза, нпр. *јао зла и црне слике* од *социјалне разлике*. ◆ **ана̀грамскӣ** (уоб. **а̏награмскӣ**).

анаграми́рати, анаграмӣра̄м, 3. л. мн. анаграми́рајӯ свршн. и несврш. [в. анаграм] (ис)претурати слова (речи, израза) тако да се добије анаграм.

ана̀граф, -а м, мн. -и (уоб и **а̏награф**) [грч. anagraphē од ana- (в.) и graphē писање] регистар, попис становништва. ◆ **ана̀графскӣ** (уоб. и **а̏награфскӣ**).

анадипло́за, -е̄ ж [грч. anadiplōsis од anadiplóō удвајам] књиж. стилска фигура, понављање последње речи реченице (или стиха) у првој речи следеће реченице (или стиха).

анаѐро̄б, -о́ба м = **анаеро́ба,** -е̄ ж и **анаеробио́нт,** -а м, мн. анаеробио́нти, ген. мн. анаеробио́нāта̄ [грч. a(n)-, в. аеробни] биол. микроорганизам који може да живи без кисеоника, или који не подноси кисеоник.

анаеро́ба = анаѐро̄б (в.)

анаѐро̄бан, -бна, -бно (одр. **а̏наеро̄бнӣ,** -а̄, -о̄) [в. аероб] који може опстати само у средини без кисеоника; супр. **а̏еро̄бан** (в.)

анаеробио́нт = анаѐро̄б (в.)

анакатàрза, -е̄ ж [грч. anakathaírein очистити] мед. чишћење груди од слузи, искашљавање. ◆ **анакатàртичан**.

анакатàртик, -а м, мн. анакатàртици ген. мн. анакатàртӣка̄ [в. анакатарза] средство за чишћење груди од слузи.

анакòлӯт, -у́та м [грч. anakólouthon недоследно] грам. недоследна конструкција реченице, синтактички несклад између првог и другог дела, нпр.: *оно што си рекао, ја се слажем*. ◆ **анаколӯтскӣ** и **анаколу̀тичан**.

ана̀ко̄нда, -е̄ и **анако̀нда,** -е̄ ж, ген. мн. ана̀ко̄ндӣ и анако̀ндӣ [можда од синхалеског henakandaya, назив за једну цејлонску змију] зоол. највећа змија тропске Америке, врста удава.

анакреѐнтик в. **анакреѐнтича̄р**.

анакреѐнтика, -е̄ ж, дат. и лок. анакреѐнтици [грч. Anakréon -ntos, песник из друге половине VI века пре н.е.] поезија у духу и стилу Анакреонта, посвећена уживању у вину и песми, уз подсећање на пролазност живота. ◆ **анакреѐнтскӣ** и **анакреѐнтичкӣ**.

анакреѐнтича̄р, -а м, мн. -и [в. анакреонтика] песник који пева у анакреонтском духу (пссбно о групи немачких песника из XVIII века).

анакру́за, -е̄ ж [грч. anákrousis од anakroúcin натраг ударити] 1. метр. један или више нена-

глашених слогова на почетку стиха који се не рачунају у метар. 2. муз. предтакт, непотпуни такт на почетку композиције.

анàксиос узв. [в. ан-, аксиос] рел. правосл. Недостојан! (литургијско оспоравање од стране верника у току хиротоније православног црквенослужитеља); уп. **àксиос**.

àнāлан, -лна, -лно [нлат. analis од лат. anus чмар] анат. који се односи на чмар, гузни, чмарни.

аналгѐзија, -ē = **анàлгија,** -ē ж [грч. analgēsía, уп. аналгетик] мед. безболност, неосетљивост за бол при свесном стању.

аналгѐтик, -а м, мн. аналгѐтици (и с. аналгѐтика), ген. мн. аналгѐтīкā [грч. analgētikós од а(н)- и álgos бол] фарм. средство за ублажавање бола.

анàлгија = аналгѐзија (в.)

ана́ле, ана́ла м [лат. annalis годишњи] назив за приредбу која се одржава сваке године; уп. **бијена́ле, тријена́ле**.

анàлекта, анàлēктā с мн. = **анàлекти,** анàлēкāтā м мн. [грч. análekta] одабрана штива; зборник, антологија.

анàлекти = анàлекта (в.)

анàлепса, -ē = **аналѐпсија,** -ē ж [фр. analepsie од грч. análepsis] мед. опоравак, оздрављење, јачање.

аналѐпсија = анàлепса (в.)

аналѐптик, -а м, мн. аналѐптици (и с **аналѐптика**), ген. мн. аналѐптīкā [грч. analeptikós] фарм. средство за јачање и окрепљење. ◆ **аналѐптичан**.

ана́ли, ана́лā м мн. [лат. (libri) annales годишње књиге] годишњаци, летопис; □ **ући у анале** бити од велике важности, остати запамћен.

анали́за, -ē ж [грч. análysis од analýein рашчлањивати, разрешавати] 1. рашчлањивање, растављање на саставне делове као метод научног истраживања. 2. хем. истраживање састава неке материје (*квалитативна* ~), по потреби уз утврђивање међусобног односа састојака (*квантитативна* ~). 3. мед. испитивање састојака крви, мокраће и других телесних течности. 4. мат. грана математике која обухвата теорију функција, диференцијални и интегрални рачун, теорију диференцијалних једначина и друго. 5. псих. в. **психоанали́за** и **трансакциона анализа**.

анàлѝзāтор, -а м, мн. -и [в. анализа] 1. човек који обавља анализу. 2. уређај за анализу. ◆ **анàлѝзāторскӣ**.

анализи́рати, анàлѝзӣрāм, 3. л. мн. анализи́рајӯ = **àнализовати**, -ујēм свршн. и несврш. [фр. analyser, нем. analysieren, в. анализа] 1. (из)вршити анализу, рашчланити, рашчлањивати; супр. **синтетизи́рати, сѝнтетизовати** (в.). 2. испит(ив)ати, проучити, проучавати.

àнализовати = анализи́рати (в.)

анàлист(а), -ē м, мн. анàлисти [в. анали] писац анала, летописац.

анàлѝстика, -ē ж, дат. и лок. анàлѝстици [в. анали] 1. писање анала. 2. проучавање анала.

анàлѝтика, -ē ж, дат. и лок. анàлѝтици [грч. analytikē (téchnē)] 1. филоз. учење о анализирању, вештина рашчлањавања сложених судова или закључака. 2. мат. аналитичка геометрија.

анàлѝтичан, -чна, -чно [грч. analytikós] који се служи анализом; који умс да анализира.

анàлѝтичāр, -а м, мн. -и [в. аналитичан] онај ко обавља анализу; онај ко се у размишљању ослања на анализу.

анàлѝтичкӣ, -чкā, -чкō [грч. analytikós] који се односи на анализу, који се служи анализом. ▲ ~ **метод** научни метод при коме се издвајају поједини елементи проблема и засебно испитују, а потом се повезују у целину; **аналитичка геометрија** мат. грана геометрије која се служи алгебарским једначинама и линијама у координатном систему; **аналитички језици** лингв. језици који граматичке односе падежа, лица, времена и др. претежно изражавају посебним речима (предлозима, заменицама, помоћним глаголима) а не променом облика речи (као у синтетичким језицима).

анàлоган, -гна, -гно [грч. análogos] 1. који је по некој особини нечему сличан, одговарајући, истоврстан; ▲ **аналогни органи** биол. органи код различитих организама који обављају исту функцију, мада се разликују по грађи и постанку (нпр. шкрге и плућа). 2. рач. који променљиве величине представља непрекидно променљивим физичким појавама, као што је електрична струја; уп. **дӣгитāлан**.

аналогѝзам, -зма м [грч. analogismós] филоз. закључак по аналогији.

аналòгија, -ē ж [грч. analogía] 1. делимична сличност између две појаве или појма, истоврсност, подударност. 2. прав. изузетна примена правног прописа који вреди за један случај на други који му је сличан по основним обележјима. 3. лингв. појава да се неки језички облици поводе за другима који су им слични, нпр. *можем* (у дечјем говору или у дијалектима) према *можеш, може* итд. 4. теол. метода спознаје Бога која је саобразна са способношћу човека да прими „Откровење". ◆ **аналòгијскӣ** и **анàлошкӣ**.

аналòгōн, -óна м, аналогóни, ген. мн. аналогóнā [грч. средњи род од análogos] сличан или одговарајући предмет; слична или одговарајућа појава; уп. **еквивàлент**, **пàндāн**.

анàлој, -а м [грч. analogeîon] в. **нàлоњ**.

аналфàбет, -а и **аналфàбēт**, -éта м = **аналфабéта,** -ē м, мн. аналфабéте, ген. мн. аналфабéтā [грч. analphábētos који не зна азбуку] 1. неписмен човек, неписмењак. 2. фиг. неупућен човек, нестручњак, незналица.

аналфабéта = аналфàбет (в.)

аналфабетѝзам, -зма м [в. аналфабет] неписменост.

аналфàбетскӣ, -а, -о [в. аналфабет] који се односи на аналфабете и аналфабетизам. ▲ ~ **течај** педаг. течај за описмењавање.

анамнéза, -ē ж [грч. anámnēsis сећање] 1. мед. подаци које пацијент даје лекару о претходном стању своје болести; историја болести. 2. филоз. у Платоновој филозофији, теорија по којој душа стиче идеје на основу сећања на раније егзистенцију. ◆ **анамнèстичкӣ**.

анамнèстик, -а м, мн. анамнèстици, ген. мн. анамнèстīкā [грч. anamnēstikós, в. анамнеза] фарм. лек за јачање памћења. ◆ **анамнèстичан**.

анаморфóза, -ē ж [грч. anamórphosis изобличење, од morphē облик] 1. физ. изобличење слике, помоћу закривљеног огледала или система сочива, на тај начин да слика опет добије свој прави изглед ако се гледа под одређеним углом. 2. биол. постепена промена облика биљке или животиње током еволуције.

ȁнанас, -а м, мн. -и [порт. ananás, из неког јужноамеричког индијанског језика] бот. тропска биљка са сочним, мирисним плодом облика велике шишарке, *Ananas comosus*.

анàним, -а м, мн. -и [в. ана-, грч. ónyma = ónoma име] псеудоним добијен читањем имена или презимена унатраг.

анàпест, -а м, мн. -и (уоб. и **ȁнапест**) [грч. anápaistos ударен натраг, преокренут] метр. стопа од два кратка (ненаглашена) и једног дугог (наглашеног) слога, обрнут дактил. ◆ **анапѐстичкӣ**.

анаплàстика, -ē ж, дат. и лок. анаплàстици [грч. anaplássein преобликовати] мед. операција којом се реконструишу делови тела пресађивањем коже, мишића и сл. с другог места на телу. ◆ **анаплàстичкӣ**.

анàптикса, -ē ж = **анаптѝксис,** -а м [грч. anáptyxis развијање, отварање] фон. уметање самогласника у сугласничку групу која је тешка за изговор.

анаптѝксис = анàптикса (в.)

анархѝзам, -зма м [в. анархија] учење по коме треба укинути сваки облик власти, макар и насилним путем, у име слободе личности; покрет за укидање власти, нарочито јак у XIX веку.

анàрхија, -ē ж [грч. anarchía од a(n)- и archē власт] 1. непостојање власти, безвлашће. 2. фиг. потпуни неред, пометња, хаос.

анàрхист(а), -ē м, мн. анàрхисти (ж. **анàрхисткиња,** -ē) [в. анархија] присталица анархизма, припадник покрета за укидање власти.

анàрхичан, -чна, -чно [в. анархија] 1. који је без власти. 2. фиг. који је у нереду, збркан, хаотичан.

анàрхичнōст, -ости ж [в. анархија] стање онога што је анархично.

ȁнархойдан, -дна, -дно [в. анархија, -оид] сличан анархији; склон анархизму.

анархоиндивидуалѝзам, -зма м [в. анархија, индивидуализам] учење о апсолутној слободи појединца, коме се не смеју наметати никакве обавезе ни правила (основао га је немачки филозоф Макс Штирнер, 1806–1856). ◆ **анархоиндивидуалѝстичкӣ**.

анархоиндивидуа̀лист(а), -ē м, мн. анархоиндивидуа̀листи [в. анархија, индивидуалиста] присталица анархоиндивидуализма.

анархолибѐрāл, -а́ла м, мн. анархолибера́ли, ген. мн. анархолибера́лā = **анархолибера̀лист(а),** -ē м, мн. анархолибера̀листи [в. анархија, либерал] присталица анархолиберализма.

анархолиберали̏зам, -зма м [в. анархија, либерализам] либерализам с примесама анархије: употребљено у југословенској политичкој пракси око 1970. као погрдна ознака за интелектуалце који су тежили ултралевичарству и слабљењу моћи комунистичке партије.

анархолибера̀лист(а) = **анархолибѐрāл** (в.)

анархосиндикали̏зам, -зма м [в. анархија, синдикализам] струја у синдикалном покрету која захтева да се радници боре за своја права само удруживањем и организовањем штрајкова, без учешћа у политичком и парламентарном животу.

анархосиндика̀лист(а), -ē м, мн. анархосиндика̀листи [в. анархија, синдикалиста] присталица анархосиндикализма.

анаса̀рка ж, дат. и лок. анаса̀рци [грч. ana-, sarx месо] мед. скупљање телесне течности у поткожном ткиву.

ана̀сӧн [грч. áneson] = **а̀нис** (в.)

ана̀сӧнка = **анасо̀нлија** (в.)

анасо̀нлија, -ē = **ана̀сӧнка,** -ē ж [в. анасон] ракија ароматизована осушеним плодовима анасона; уп. **анизѐта**.

ана̀стаза, -ē и **анаста́за,** -ē ж [грч. anástasis поновно устајање] ускрснуће.

анаста̀тичкӣ, -ā, -ō и **ана̀статскӣ,** -ā, -ō [енгл. anastatic од грч. anástasis, в. анастаза] који обнавља. ▲ **анастатичка штампа, анастатичка копија** типогр. поступак за умножавање старих штампаних текстова (првобитно хемијским и литографским путем, данас фотокопирањем); уп. **рѐпринт**.

анасти̏гмāт, -а́та м, мн. анастигма́ти, ген. мн. анастигма́тā [грч. a(n)-, в. астигматизам] фот. објектив од комбинованих сочива, чије слике задржавају пуну оштрину до самих ивица. ◆ **анастигма̀тичан** и **анасти̏гматскӣ**.

анастомо́за, -ē ж [грч. ana-, stóma уста] мед. 1. спојница која везује два крвна суда или два живца. 2. спајање цевастих органа (једњак, желудац, црева) хируршким путем.

анастро́фа, -ē ж [грч. anastrophē окретање уназад] књиж. промена уобичајеног реда речи, инверзија.

а̀нāт, -а́та м, мн. ана́ти, ген. мн. ана́тā [срлат. annatus од лат. annus година] папин годишњи приход.

ана̀текса, -ē ж [грч. anátēxis топљење] геол. делимично стапање стена на великој дубини под утицајем високе температуре и притиска.

ана̀тема, -ē ж [грч. anáthēma] искључење из црквене заједнице, проклетство, јавна осуда.

анатѐмисати, -ишēм свр̏ш. и несвр̏ш. [в. анатема] бацити, бацати анатему, проклети, проклињати, изопштити из црквене заједнице; проказати.

ана̀темњāк, -а м, мн. ана̀темњāци, ген. мн. ана̀темњāкā [в. анатема] 1. онај на кога је бачена анатема, проклетник, неваљалац. 2. зао дух, ђаво, нечастиви.

анатѡ̀ксӣн, -и́на м [в. ана-, токсин] мед. токсин бактерије коме су уклоњена отровна својства, тако да може послужити за вакцинисање.

ана̀том, -а м, мн. -и [в. анатомија] стручњак за анатомију.

анатомизи́рати = **а̀натомизовати** (в.)

а̀натомизовати, -ујēм = **анатомизи́рати,** анатомѝзи́рām, 3. л. мн. анатомизи́рајӯ свр̏ш. и несвр̏ш. [в. анатомија] рашчланити, рашчлањивати, разуђивати, раставити, растављати на саставне делове.

анатѡ̀мија, -ē ж [нлат. anatomia од грч. anatomē расецање] 1. наука која изучава склоп тела и састав органа људи и животиња. 2. фиг. рашчлањивање, детаљно испитивање, проучавање грађе. 3. телесни састав, грађа тела. ◆ **ана̀томскӣ**.

анатоци̏зам, -зма м [нлат. anatocismus, в. ана-, грч. tokismós лихварење] наплаћивање интереса на интерес, лихварење, зеленашење.

анафа́за, -ē ж [в. ана-, фаза] биол. трећа фаза у индиректној деоби ћелија (митози).

анафѝлакса, -ē ж и **анафила̀ксија,** -ē ж [в. ана-, грч. phýlaxis заштита] мед. крајња преосетљивост организма према некој материји на коју је сензибилизован претходним контактом.

анафила̀ксија = **анафѝлакса** (в.)

анафила̀ктичкӣ, -ā, -ō [в. анафилаксија] мед. који се односи на анафилаксу. ▲ ~ **шок** мед. јака алергијска реакција, опасна по живот, до које долази по уношењу алергена у крв.

ана̀фора, -ē ж [грч. anaphorá понављање] 1. књиж. стилска фигура која се састоји у понављању истих речи на почетку више узастопних стихова или реченица. 2. лингв. упућивање на реч или израз из претходног текста, путем заменице или синонима. 3. рел. правосл. средишњи део литургије, скуп молитава за време којих се свети дарови претварају у свете тајне. ♦ **анафо̀ричкӣ**.

анафоре́за, -ē ж [в. ана-, в. електрофореза] физ. кретање честица према аноди приликом електрофорезе (в.).

анафродѝзија, -ē ж [грч. a(н)-, aphrodisía љубавно уживање] мед. смањење или изостанак полног нагона.

анафродѝзијак, -а м, мн. анафродѝзијаци, ген. мн. анафродѝзијāкā = **антафродѝзијак**, -а м, мн. антафродѝзијаци, ген. мн. антафродѝзијāкā [в. анафродизија] фарм. средство за умањење полног нагона, супр. **афродѝзијак** (в.).

анахо̀рет, -а м, мн. -и [грч. anachorētés који се повлачи] пустињак, усамљеник, испосник. ♦ **анахо̀ретскӣ**.

анахронѝзам, -зма, мн. анахронѝзми, ген. мн. анахронѝзāмā м [грч. anachronismós оно што се догађа у невреме] 1. грешка у рачунању времена односно догађаја, временска поремећеност, стављање нечега у епоху којој не припада. 2. нешто што је преостало из прошлости, застарела или преживела појава. ♦ **анахронѝстичкӣ** и **анахронѝстичан**.

а̀национа̀лан, -лна, -лно [грч. а-, в. националан] који нема осећаја за национално; који не припада ниједној народности.

ан бло̀к прил. [фр. en bloc] у целини, у комаду, све заједно, ђутуре.

анвело̀па, -ē ж, ген. мн. анвело́пā [фр. enveloppe] 1. омот, омотач, завој. 2. геом. непомична кривуља или површина у односу на коју нека покретна кривуља или површина увек остаје тангента.

анга̀жмāн, -а́на м, мн. ангажма́ни, ген. мн. ангажма́нā [фр. engagement] 1. обавеза, уговор, задужење; ангажовање глумца, певача итд. за одређени уметнички посао. 2. ангажованост (в.).

а̀нгажовāн, -а, -о [в. ангажовати] 1. запослен (по уговору). 2. активан, укључен (у политичку делатност, покрет, друштвену акцију и сл.); идеолошки опредељен, свестан.

а̀нгажованōст, -ости ж [в. ангажовати] стање онога ко је ангажован.

а̀нгажовати, -ујēм сврш. и несврш. [фр. engager] 1. примити, примати у службу по уговору, (привремено) запослити, запошљавати; дати, давати улогу (глумцу, певачу). 2. (при)добити (некога за нешто), покренути (на нешто). 3. **а̀нгажовати се** заложити се, заузимати се (за нешто). 4. **а̀нгажовати се** умешати се, укључити се, уплести се (у нешто).

анга̀рија, -ē ж [тур. angarya, грч. angaría] заст. тежак посао, кулучење, кулук; патња, мука.

ангелѝзам, -зма м [грч. ángelos анђео] покрет настао у Паризу 1948. године, заснован на веровању да сваког човека кроз живот прати анђео чувар.

ангѐлика, -ē ж, дат. и лок. ангѐлици, ген. мн. ангѐлāкā [лат. angelicus анђеоски] 1. бот. лековита биљка из породице штитарки, сириш, анђеоски корен, *Angelica archangelica*. 2. муз. врста старог инструмента сличног гитари.

а̀нгелус, -а м, мн. -и [по почетку латинске молитве, Angelus Domini nuntiavit Mariae - Анђео Господњи објави Марији] рел. у католичкој цркви, молитва уз вечерње и јутарње звоњење; са́мо то звоњење.

ангиекта̀зија, -ē ж [в. ангио-, грч. éktasis растезање] мед. проширење крвних судова.

а̀нгӣн [неизвесно порекло] = **ѝнлет** (в.)

анги́на, -ē ж [лат. angina од angere стезати, гушити] мед. запаљење грла, гушобоља; запаљење крајника. ▲ ~ **пекторис** (лат. pectus ген. pectoris груди) мед. обољење срчаних артерија праћено болним стезањем у грудима.

ангио- преф. [грч. angeîon жила, суд] мед. у сложеницама означава да се нешто односи на крвне судове.

ангиогра̀фија, -ē ж [в. ангио-, графија] мед. рендгенско снимање крвних судова уз употребу контраста. ◆ **ангиографскѝ.**

ангиолог, -а м, мн. ангиолози, ген. мн. ангиолōгā [в. ангиологија] мед. лекар специјалиста за ангиологију.

ангиологија, -ē ж [в. ангио-, -логија] мед. наука о крвним судовима.

ангио̀м, -о́ма м, мн. ангио́ми, ген. мн. ангио́мā [в. ангио-, -ом] мед. црвена пега или израслина на кожи, настала услед проширења и повећања крвних или лимфних судова.

ангиопа̀тија, -ē ж [в. ангио-, -патија] мед. општи назив за обољења крвних судова.

ангиопла̀стика, -ē ж, дат. и лок. ангиопла̀стици [в. ангио-, пластика] мед. повезивање или продужавање крвних судова путем микрохирургије.

ангиосаркṑм, -о́ма м, мн. ангиосарко́ми, ген. мн. ангиосарко́мā [в. ангио-, сарком] мед. тумор састављен од ситних крвних судова обложених ендотелним ћелијама.

ангиоспа̀зам, -зма м = **ангиоспа̀змус,** -а м [в. ангио-, спазам] мед. грч крвних судова.

ангиоспа̀змус = **ангиоспа̀зам** (в.)

ангиоспѐрме, ангиоспѐрмī ж мн. = **ангиоспѐрмије,** ангиоспѐрмијā ж мн. [в. ангио-, грч. spérma семе] бот. скривеносемењаче, биљке чији су замеци затворени у плодиште; уп. **гимноспѐрме.**

ангиоспѐрмије = **ангиоспѐрме** (в.)

ангиостено́за, -ē ж [в. ангио-, стеноза] мед. сужавање крвних судова.

а̀нгӣр в. **а̀јгӣр.**

ангӣтис, -а м [в. ангио-, -итис] мед. запаљење крвних судова.

англе́за, -ē ж [фр. (danse) anglaise енглеска игра] муз. ист. назив за више разних плесова енглеског порекла у Европи од XVII до XIX века.

англѐзит, -а и **англѐзӣт,** -и́та м [према острву Anglesey у Велсу, где је први пут нађен] минер. беличастожути или смеђи минерал изразитог сјаја, оловни сулфат.

англӣзам = **англицӣзам** (в.)

англизи́рати в. **англицӣзовати.**

англика́нац, -нца м, мн. англика́нци, ген. мн. англӣка̄на̄ца̄ [в. англикански] припадник англиканске цркве.

англӣка̄нскӣ, -а̄, -о̄ [срлат. anglicanus енглески] који припада англиканцима. ▲ **англиканска црква** енглеска државна црква, настала отцепљењем од католичке цркве у XVI веку.

а̀нглист(а), -ē м, мн. а̀нглисти (ж. **а̀нглисткѝња,** -ē) [лат. Anglus Енглез] стручњак за англистику.

англӣстика, -ē ж, дат. и лок. англӣстици [в. англист(а)] научно истраживање енглеског језика и књижевности.

англицӣзам, -зма м, мн. англицӣзми, ген. мн. англицӣза̄мā = **англӣзам,** -зма м, мн. англӣзми, ген. мн. англӣза̄мā [лат. anglicus енглески] лингв. реч или карактеристична особина енглеског језика, преузета у неком другом језику.

англицӣзовати, -ујēм и **англицизи́рати,** англицӣзи́рā̄м, 3. л. мн. англицизи́рајӯ сврш. и несврш. [фр. angliciser од лат. anglicus енглески] (у)чинити сличним енглеском, поенглезити.

англо- [лат. Anglus Енглез] као први део сложенице показује да се нешто односи на Енглезе, Енглеску или енглески језик.

англоамѐрички, -а, -о [в. англо-] који се односи на Американце енглеског порекла.

а̀нгло-амѐрички, -а, -о [в. англо-] енглески и амерички; делом енглески а делом амерички.

англо̀ман, -а и **англо̀ма̄н,** -а́на м, мн. англома́ни, ген. мн. англома́нā̄ [в. англоманија] ко претерано цени и хвали све што је енглеско. ◆ **англо̀манскӣ** и **англо̀ма̄нскӣ.**

англома̀нија, -ē ж [в. англо-, в. манија] необуздано одушевљење Енглезима и енглеским обичајима.

англоса̀ксо̄нскӣ, -а, -о [срлат. Anglo-Saxones] 1. који се односи на Англе и Саксонце (Асе), претке данашњих Енглеза. 2. (о језику) староенглески, језик Англо-Саксонаца, који се говорио приближно до XII века. 3. који се односи на Енглезе, Американце и друге народе енглеског језика.

англо̀фил, -а и **англо̀фӣл,** -и́ла м, мн. англофи́ли, ген. мн. англофи́лā̄ [в. англофилија] онај који воли Енглезе (супр. **англо̀фо̄б**). ◆ **англо̀филскӣ** и **англо̀фӣлскӣ.**

англофѝлија, -ē ж [в. англо-, в. -филија] наклоност према Енглезима и Енглеској; супр. **англофо̀бија**.

англо̀фо̄б, -о́ба м, мн. англофо́би, ген. мн. англофо́бā [в. англофобија] мрзитељ Енглеза и свега што је енглеско. ◆ **англо̀фо̄бнӣ** и **англо̀фо̄нскӣ**.

англофо̀бија, -ē ж [в. англо-, фобија] мржња према свему што је енглеско.

англофо̄н, -о́на м, мн. англофо́ни, ген. мн. англофо́нā [фр. anglophone, грч. phōné глас] особа којој је матерњи језик енглески.

англо̀фо̄нскӣ, -ā, -ō [в. англофон] који говори или у коме се говори енглески језик.

анго́ра, -ē ж [Ангора, некадашњи назив Анкаре] вуна од ангорске козе или других животиња са сличном длаком (в. **àнго̄рскӣ**).

àнго̄рскӣ, -ā, -ō [в. ангора] који је из Ангоре. ▲ **ангорска коза, ~ кунић, ангорска мачка** зоол. коза (кунић, мачка) с дугом свиленкастом длаком.

ангосту́ра, -ē ж [према граду Ангостури у Венецуели] 1. осушена кора једног јужноамеричког дрвета, некада употребљавана као лек против грознице. 2. ликер с додатком ангостура-коре.

ан гро̑ и àнгро̄ прил. [фр. en gros] трг. на велико (о продаји, куповини). супр. **ан дета̑ј** (в.).

ангро̀сист(а), -ē м, мн. ангро̀систи, необ., в. **гро̀сист(а)**.

àнгстрем, -а м, мн. àнгстреми, ген. мн. àнгстрēмā [према шведском физичару А. Ј. Онгстрему (Ångström), 1814–1874)] физ. стомилионити део центиметра: јединица за мерење таласне дужине светлости и других зракова.

àнгулāран, -рна, рно [лат. angulus угао] угаони.

àнгус-го̀ведо, àнгус-го̀веда с [према шкотској покрајини Ангус] врста говечета без рогова.

анда̀ба̄т, -а́та м, мн. андаба́ти, ген. мн. андаба́тā [лат. andabata] ист. у старом Риму гладијатор који се борио наслепо, са шлемом преко главе; служио за увесељавање гледалаца.

андалу̀зит, -а и **андалу̀зӣт,** -и́та м [по шп. покрајини Андалузији] минер. врста украсног камена, алуминијум-силикат.

анда̀нте прил. [итал. andante] муз. умерено, не пребрзо.

анда̀нте, анда̀нтеа м [итал. andante] муз. лагани став или део композиције.

андантӣно прил. [итал. andantino, дем. од andante] муз. умерено, нешто брже од андантеа.

андантӣно, -а м став или део композиције у умерено спором темпу.

андѐзит, -а и **андѐзӣт,** -и́та м [по Андима у Јужној Америци] минер. врста вулканског камена сиве или тамносмеђе боје.

àндергра̄унд, -а м, мн. -и [енгл. underground подземље] уметничка делатност (у музици, филму, књижавности) изван званично признатих токова; уп. **àванга̄рда**.

àндеркат, -а м, мн. àндеркати, ген. мн. àндеркā̄тā [енгл. undercut] ударац у боксу (одозго надоле); уп. **àперкат**.

ан дета̑ј прил. [фр. en detail] трг. на мало, појединачно; супр. **ан бло̀к** и **àнгро̄** (в.)

андоси́рати, андо̀си̏рā̄м, 3. л. мн. андоси́рајӯ сврш. [фр. endosser] финанс. потписати (меницу) на полеђини, чиме се преноси на другога; индосирати.

андо̀смāн, -а́на м, мн. андосма́ни, ген. мн. андосма́нā [фр. endossement] финанс. потпис на полеђини (менице), пренос менице.

андра̀гог, -а м, мн. андра̀гози, ген. мн. андра̀го̄гā [в. андрагогија] стручњак за андрагогију.

андрагѐогија, -ē ж [в. андро-, (педа)гогија] грана педагогије усмерена на васпитање одраслих.

àндрāк, -а м [неизвесног порекла] ђаво, враг; невоља; обично само у изразу *који ти је ~?* = шта ти је?

андрамо́ље, андрамо́љā ж мн. [неизвесног порекла] прње, дроњци, непотребне ствари.

андрецѐум, -а м [в. андро-, грч. oikíon кућа, станиште] бот. скуп свих прашника у цвету.

-андрија [в. андро-] као други део речи показује да се нешто односи на човека, мушкарца.

андро- [грч. anēr andrós човек] као први део сложенице показује да се нешто односи на човека или посебно на мушкарца.

андрогѐнеза, -ē и **андрогенéза, -ē** ж [в. андро-, генеза] биол. развитак јајне ћелије у коме не учествује материнско једро; супр. **гиногѐнеза**.

андрогéни, андрогéнā м мн. (једнина **андрòгēн, -éна**) [в. андро-, -ген] физиол. мушки полни хормони; најважнији су тестостерон и андростерон.

андрòгӣн, -и́на м, мн. андрогѝни, ген. мн. андрогѝнā [грч. andrógynos од андро- (в.) и gynḗ жена] 1. митол. прабиће чијим су половљењем настали први људи (мушкарци и жене). 2. човек или животиња с мушким и женским особинама, двополац, хермафродит. 3. бот. биљка која има истовремено и мушке и женске цветове.

андрогѝнија, -ē ж [в. андрогин] 1. двополност, хермафродитизам. 2. бот. присуство мушких и женских цветова на истој биљци.

андрòӣд, -и́да м, мн. андроѝди, ген. мн. андроѝдā [в. андро-, -оид] вештачки човек, робот са изгледом човека.

а̀ндроӣдан, -дна, -дно [в. андроид] који се односи на андроида; сличан човеку, човеколик.

андрокѐфал, -а м, мн. -и [в. андро-, грч. kephalḗ глава] митол. биће с људском главом и животињским телом (нпр. Минотаур, Сфинга).

андрокефалòӣд, -и́да м, мн. андрокефалоѝди, ген. мн. андрокефалоѝдā [в. андрокефал, -оид] минер. камен који има облик човечје главе.

андролѐпсија, -ē ж [грч. androlepsía од андро- (в.) и lambánein хватати] ист. у Атини, званично узимање талаца или хапшење странаца као одмазда за Атињане заробљене у иностранству.

андрòлит, -а и **андрòлӣт,** -и́та м, мн. андролѝти, ген. мн. андролѝтā [в. андро-, грч. líthos камен] геол., археол. окамењене људске кости или костур.

андролòгија, -ē ж [в. андро-, -логија] мед. наука која испитује болести мушкараца; уп. **гинеколòгија**.

андромàнија, -ē ж [в. андро-, манија] незасита пожуда за мушкарцима, нимфоманија.

андропàуза, -ē ж [в. андро-, пауза] мед. телесне и психичке промене код мушкарца после 50 година старости; уп. **мѐнопауза**.

андростѐрōн, -о́на м [в. андро-, стероид] физиол. мушки полни хормон.

андрофòбија, -ē ж [в. андро-, фобија] псих. болесни страх од мушкараца.

а̀ндуз, а м, мн. а̀ндузи, ген. мн. а̀ндӯзā [тур. andız-otu od andız шикара и ot трава] покр. биљка оман; њен осушени корен, који се употребљава за кађење.

а̂нђео, а̂нђела м, мн. -и [грч. ángelos гласник] 1. рел. божји гласник, духовно биће које посредује између Бога и људи. 2. фиг. човек изузетне доброте; љупко и безазлено дете или жена. ◆ **а̂нђелскӣ, анђѐлскӣ, а̂нђеоскӣ, анђеòскӣ, анђеòскӣ**.

анегдо́та, -ē и **анегдòта,** -ē ж [грч. anékdota необјављено: првобитно наслов дела Прокопија, византијског историчара из VI века] истинита причица о неком занимљивом догађају, обично везана за познате личности. ◆ **анѐгдōтскӣ** и **анѐгдотскӣ**; **анегдоталан**.

анегдòтика, -а ж, дат. и лок. анегдòтици [в. анегдота] 1. проучавање анегдота. 2. скуп анегдота о одређеној личности.

а̀некс, -а м, мн. а̀некси, ген. мн. а̀нēксā [лат. annexus припојен] 1. прилог, додатак, наставак (уговора или неког другог списа). 2. помоћна зграда; проширени део зграде.

анѐксија, -ē ж [лат. annexio припајање, привезивање] припајање, присаједињење или једнострано присвајање неке територије. ◆ **а̀нексиòнӣ**.

анексионӣзам, -зма м [в. анексија] политика присвајања туђих територија.

анексиòнист(а), -ē м, мн. анексиòнисти [в. анексија] присталица анексионизма. ◆ **анексионӣстичкӣ**.

анектúрати, анèктӣрā̄м, 3. л. мн. анектúрајӯ свр. [лат. annectere] извршити анексију, припојити; насилно присвојити.

анекумéна, -ē ж [грч. a(n)-, oikouménē настањени део света] делови Земљине површине на којима се људи не могу настанити (пустиње, мочваре, поларне области итд.).

анелúди, анелúдā м мн. [лат. anellus прстен] зоол. прстенасте глисте.

анѐмија, -ē ж [грч. a(n)-, haîma крв] мед. недостатак хемоглобина и црвених крвних зрнаца, малокрвност, слабокрвност.

анѐмичан, -чна, -чно [в. анемија] 1. мед. малокрван, слабокрван. 2. фиг. блед, неубедљив, неизразит, беживотан.

анѐмичā̀р, -а м, мн. -и (ж. **анѐмичā̀рка,** дат. анѐмичā̀рки) [в. анемија] особа која пати од анемије.

анѐмичнṑст, -ости ж [в. анемија] 1. малокрвност. 2. фиг. слабост, беживотност, недовољна убедљивост.

анемо- [грч. ánemos ветар] у сложеним речима значи ветар.

а̏немогаман, -мна, -мно [в. анемогаме] бот. (о биљци) који се оплођује помоћу ветра.

анемога́ме, анемога́мā ж мн. [в. анемо-, грч. gameín венчати се] бот. биљке код којих ветар преноси цветни прах.

анемо̀граф, -а м = **анемометро̀граф,** -а м, мн. -и [в. анемо-, метро-, -граф] метеор. уређај који на хартији или магнетној траци бележи правац и брзину ветра; уп. **анемо̀скоп**.

анемогра̀фија, -ē ж [в. анемограф] метеор. проучавање и описивање ветрова.

а̏немометар, -тра м, мн. а̏немометри, ген. мн. а̏немометā̀рā [в. анемо-, -метар] метеор. справа за мерење брзине ветра или брзине којом лети нека летелица.

анемометро̀граф = **анемо̀граф** (в.)

анемо́на, -ē ж [грч. anemónē] бот. биљка с белим или плавим цветовима, шумарица, саса.

анемо̀скоп, -а м, мн. -и [в. анемо-, -скоп] ветроказ, справа која показује дување ветра.

анемо̀ста̄т, -а́та м [в. анемо-, грч. statós постављен] уређај за проветравање просторија.

а̏немофӣлан, -лна, -лно [в. анемофиле] в. **а̏немогаман**.

анемо̀филе, анемо̀фӣлā ж мн. [в. анемо-, грч. phílos пријатељ] в. **анемога́ме**.

анемофѝлија, -ē ж [в. анемофиле] бот. опрашивање биљака посредством ветра.

аненкѐфа̄лија, -ē и **аненцефа̀лија,** -ē ж [грч. a(н)-, enképhalos мозак] мед. урођени недостатак мозга.

аненкѐфал(ос), -а м -и **аненцѐфал(ос),** -а м [в. аненкефалија] мед. наказа рођена без мозга.

анепи̏граф, -а м, мн. -и [грч. a(н)-, в. епиграф] спис или књига без наслова.

анѐпија, -ē ж [грч. a(н)-, épos реч] неспособност говорења, немост, немуштост.

анѐргија, -ē ж [грч. a(н)-, érgon рад] мед. недовољна способност организма да реагује на одређен алерген.

анеритро̀псија, -ē ж [грч. a(н)-, erythrós црвен, ōps око] мед. слепило за црвену боју.

анеро̀ӣд, -и́да м, мн. анероӣди, ген. анероӣда̄ [грч. a-, pērós течан] барометар без живе, с еластичном металном плочом која реагује на промене ваздушног притиска.

анеротизам, -зма м [грч. a(н)-, в. еротизам] губитак жеље за полним односом.

анестѐзија, -ē и **анѐстēзија,** -ē ж [грч. anaisthēsía од a(н)- и aísthesis осећај] мед. 1. губитак осетљивости за бол (услед повреде нерава или мозга). 2. давање средстава која неутралишу осећај бола, обично ради хируршке интервенције; ▲ **локална** ~ она која захвата само један део тела. ◆ **анестѐтичан** и **анестѐтичкӣ**.

анестезио̀лог, -а м, мн. анестезио̀лози, ген. мн. анестезио̀лō̄gā̄ [в. анестезија, -лог] мед. 1. лекар који се бави анестезиологијом. 2. анестетичар.

анестезиолṑгија, -ē ж [в. анестезија, -логија] мед. грана медицине која изучава клиничку анестезију.

анестѐтик, -а м, мн. анестѐтици, ген. мн. анестѐтӣка [грч. anaisthētikós неосетљив] мед. средство које изазива неосетљивост у целом телу или на месту примене.

анестѐтичā̀р, -а м, мн. -и [в. анестетик] мед. онај ко даје анестезију.

аneурӣзма, -ē ж [грч. aneúrysma проширење, растезање] мед. локално проширење крвног суда услед обољења његових зидова.

анеӯрӣн, -и́на м [грч. a-, neûron нерв] фарм. витамин B^1, тиамин; највише га има у квасцу и у клицама житарица; његов недостатак изазива болест бери-бери.

анжа̀мбмā̀н, -а́на м [фр. enjambement] књиж. опкорачење, прелажење недовршене реченице у следећи стих.

ан женерā̀л прил. [фр. en général] уопште, уопште узевши.

а̀нзиповати, -ујем 3. л. мн. а̀нзипују свршен. [енгл. unzip] рач. вратити компјутерски документ на његову првобитну величину (изражс-

ну у килобајтима) помоћу одговарајућег програма пошто је претходно био смањен, компресован, зипован; распаковати (документ). в. **зи̏повати**.

а̀нзихтскӑрта, -е ж, ген. мн. а̀нзихтскӑртӣ [нем. Ansichtskarte од Ansicht поглед] заст. разгледница.

анивѐрзӑрија = **анивѐрзӑријум** (в.)

аниверзаријум, -а (и **анивѐрзӑрӣј,** -а) м = **анивѐрзӑрија,** -ē ж [лат. anniversarium] годишњица.

анизѐта, -ē ж [фр. anisette] ракија зачињена анисом; ликер од аниса; уп. **анàсо̄нка**.

анизо- [грч. а́нисос неједнак] као први део речи означава неједнакост онога што се казује у другом делу.

анизогàмија, -ē ж [в. анизо-, грч. gámos брак] биол. спајање семених ћелија неједнаке величине и структуре; супр. **изогàмија**.

анизокòрија, -ē ж [в. анизо-, грч. kórē зеница] мед. неједнакост зеница.

анизотрòпан, -пна, -пно [в. анизотропија] који у различитим правцима има друкчија својства.

анизотрòпија, -ē ж [в. анизо-, -тропија] особина неких тела да у различитим правцима имају друкчија физичка својства; супр. **и̏зотропија** (в.).

анизохрòмија, -ē ж [в. анизо-, грч. chrōma боја] мед. неједнака обојеност црвених крвних зрнаца.

а̀нил, -а и **а̀нӣл,** -и́ла м [ар. al-nīl, примљено преко шп. añil] биљка из које се добија индиго (в.)

анили́ди, анили́да̄ м мн. [в. анилин] хем. једињења која настају од анилина деловањем органских киселина.

ани̏лӣн, -и́на м [в. анил] безбојна уљаста течност карактеристичног мириса, служи за добијање боја (*анилинске боје*). ◆ **ани̏лӣнскӣ**.

а̀нима, -ē ж [лат. anima душа] псих. по учењу К. Г. Јунга, женски принцип у људској души, присутан и код мушкараца; уп. **а̀нимус**.

а̀нимӑлан, -лна, -лно [лат. animalis, уп. animal животиња] животињски; својствен или сличан животињи.

анималѝзам, -зма м [лат. animal животиња] 1. животињска природа, анималност. 2. култ животиња, код примитивних народа. 3. филоз. учење по коме се човек у суштини не разликује од животиње.

аниmа̀лист(а), -ē м, мн. аниmа̀листи [в. анимализам] 1. ум. сликар или вајар који приказује животиње. 2. присталица анимализма. ◆ **анималѝстичкӣ**.

аниmа́лност, -и ж [в. анималан] животињска природа; поживотињеност.

аниmа̂то прил. [итал. animato] муз. живо, живахно.

ани̏мӑтор, -а м, мн. -и [лат. animator] 1. онај ко анимира, покретач; особа кадра да подстакне људе на учешће у културним или забавним делатностима. 2. цртач почетних и завршних покрета у цртаном филму.

аниmа́ција, -ē ж [лат. animatio] 1. оживљавање, покретање, буђење. 2. живост, будност, активност. 3. техника постизања покрета у цртаном филму, одскора и помоћу компјутера (*компјӯтерска* ~).

ани̏мизам, -зма м [фр. animisme од лат. anima душа] веровање да све, па и неживе ствари имају душу; примитивна религија која природним силама придаје духовна својства. ◆ **ани̏мистичкӣ**.

аниmи́рати, ани̏ми́рӑм, 3. л. мн. аниmи́рајӯ свршн. и несвршн. [лат. animare] 1. унети, уносити живост, покренути, покретати, (о)бодрити, подстаћи, подстицати. 2. створити, сварати илузију покрета, у цртаном филму, или применом компјутерске технике; у луткарству: оживити, оживљавати лутке стављајући их у покрет; ▲ **анимирани филм** цртани филм.

ани̏ми́р-да́ма, -ē ж [нем. Animierdame, в. анимирати] барска дама, привлачна жена која забавља госте и наводи их да што више троше.

ани̏мист(а), -ē м, мн. ани̏мисти [в. анимизам] следбеник анимизма.

а̀нимо̄зан, -зна, -зно [лат. animosus] озлојеђен, срдит, непријатељски.

аниmозѝтēт, -е́та м [лат. animositas] = **аниmо́зност,** -и ж непријатељски став, зловоља, срџба.

аниmо́зност = **аниmозѝтēт** (в.)

анимо̑зо прил. [итал. animoso] муз. срчано, полетно, смело.

а̀нимус, -а м [лат. animus дух] псих. по учењу К. Г. Јунга, мушки принцип у људској души, присутан и код жена; уп. **а̀нима**.

а̀ниӣон, -а и **анѝӣон,** -о́на м [од ан(ода) и ион = јон (в.)] физ. негативно наелектрисан јон, у електричном пољу креће се према аноди; уп. **катѝӣон**.

анирѝдија, -ӗ ж [грч. а(н)-, ῑris дуга] мед. недостатак дужице у оку.

а̀нис, а м, мн. а̀ниси, ген. мн. а̀нӣсā [лат. anisum од грч. áneson] биљка с мирисним плодовима који служе као лек и као зачин, *Pimpinella anisum*.

анихила́ција, -ӗ ж [лат. annihilatio, в. анихилирати] уништење, поништење.

анихили́рати, анихѝлӣрā́м, 3. л. мн. анихили́рајӯ сврш. и несврш. [лат. annihilare од nihil ништа] (у)ништити, (по)ништити, укинути, укидати.

а̀нјӣон непр., станд. **а̀ниӣон** и **анѝӣон** (в.)

а̀нк, -а **а̀нкх,** -а м [египатска реч, душа, живот] крст са дршком, симбол живота у старом Египту.

а̀нкер, -а м, мн. а̀нкери, ген. мн. а̀нкēрā [нем. Anker] сидро, котва, ленгер.

анкѐрит, -а и **анкѐрӣт,** -и́та м [по аустријском минералогу М. С. Анкеру] минер. минерал сличан доломиту.

анкѐта, -ӗ ж, ген. мн. анке́тā [фр. enquête испитивање, истраживање] прикупљање мишљења већег броја људи, испитивање јавног мњења или тржишта помоћу упитника̄.

анкѐтā́р, -а́ра м, мн. анкета́ри, ген. мн. анкета́рā [в. анкета] особа која врши анкетирање.

анкети́рати, анкѐтӣрā́м, 3. л. мн. анкети́рајӯ сврш. несврш. [в. анкета] спровести, спроводити анкету.

а̀нкетнӣ, -ā̄, -ō̄ [в. анкета] који се односи на анкету или на анкетирање. ▲ ~ **лист** лист с питањима за анкету, упитник; **анкетна комисија** пол. одбор који бира влада или парламент ради прикупљања података о датом проблему (буквални превод француског commission d'enquête – истражни одбор).

анкилоблѐфарон, -а м [грч. ankýlos искривљен, blépharon очни капак] мед. урођена сраслост горњег и доњег очног капка.

анкилоглóса, -ӗ ж [грч. ankýlos искривљен, glō̃ssa језик] мед. делимична или потпуна сраслост језика.

анкило́за, -ӗ ж [грч. ankýlos искривљен] мед. укоченост зглобова услед срастања костију у зглобу.

анкилосто́ма, -ӗ ж [грч. ankýlos искривљен, stóma уста] мед. болест која онемогућава нормално отварање уста.

анкилостомијáза, -ӗ ж [в. анкилостома] мед. болест коју у топлим крајевима изазива тзв. рударска глиста (*Ankylostoma duodenale*), паразит који живи у дванаестопалачном цреву.

а̀нксиӯзан, -зна, -зно [лат. anxiosus од anxia тескоба, od angere стезати] тескобан, узнемирен, заплашен.

анксио́зност, -и ж [в. анксиозан] псих. патолошка стрепња, тескоба, зебња, осећање страха пред целокупном животном ситуацијом.

анксиолѝтик, -а м, мн. анксиолѝтици, ген. мн. анксиолѝтӣкā [в. анксиозан, грч. lytikós који разрешава, раствара] фарм. средство које делује на смањење анксиозности (страха и тескобе).

а̀нкх в. **а̀нк**.

а̀нласер, -а м, мн. -и [нем. Anlasser] техн. уређај за покретање мотора, стартер.

ан ма̀с прил. [фр. en masse] у маси, у гомили, сви заједно.

ано̀ген, -а, -о (и **а̀ногӗн**, а, -о) [грч. anō навише, в. -ген] геол. који је постао кретањем одоздо навише (о еруптивним стенама); супр. **като̀ген** (в.)

ано́да, -ӗ ж [грч. ánodos узлазак, успон] физ. позитивна електрода; супр. **като́да**.

ано̀дӣн, -ди́на м [грч. а(н)-, odýnē бол] фарм. заст. средство за ублажавање болова.

анодѝнија, -ӗ ж [в. анодин] мед. безболност, одсуство порођајних болова.

а̀нӯднӣ, -ā̄, -ō̄ [в. анода] физ. који се односи на аноду; ▲ **анодни зраци** рој позитивних јона који при високом напону избијају из аноде.

ано̀змија в. **ано̀смија**.

ано̀ксија, -ӗ ж [грч. а(н)-, в. оксиген] мед. недостатак кисеоника у крви и ткивима.

а̏номалан, -лна, -лно [грч. anōmalos] који одступа од правила, неправилан, изузетан, неуобичајен.

анòмалија, -ē и **аномàлија,** -ē ж [грч. anōmalía] неправилност, изузетност, необичност.

анòмија, -ē̄ ж [грч. anomía, од a- и nómos закон] неприхватање закона, безакоње; непостојање друштвених норми.

аномина́ција, -ē ж [нлат. annominatio од ad- и nominatio именовање] = **парономàзија** (в.)

анòмичан, -чна, -чно [в. аномија] који је ван закона, неподвргнут законима.

анòним в. **анòнимус**.

а̏нони́ман, -мна, -мно и **анòниман**, -мна, -мно [грч. anōnymos од a(н)- (в.) и ónyma = ónoma име] 1. безимен, непознат, непотписан. ▲ **анонимно писмо** непотписано писмо у коме се нешто доставља, критикује, прети или уцењује; **анонимно друштво** екон. други назив (пре свега у Француској) за деоничарско друштво. 2. фиг. непознат у јавности, без угледа, безначајан.

анонимѝтēт, -е́та м [нлат. anonymitas] = **анони́мност,** -и и **анòнимнōст,** -ости ж особина онога што је анонимно, безименост, непознатост.

анони́мност = анонимѝтēт (в.)

анòнимус, а и **анони́мус,** -а м, мн. -и [лат. anonymus из грчког, в. анониман] непознат човек, човек без угледа у јавности, нико и ништа.

анòнса, -ē ж [фр. annonce] оглас у новинама; обавештење.

анонси́рати, анòнсӣрām, 3. л. мн. анонси́рајӯ свршн. и несврш. [фр. annoncer] огласити, оглашавати, објавити, објављивати, обзнанити.

анопистòграф, -а м, мн. -и [грч. a(н)-, opísthen одостраг, gráphein писати] књига или спис с текстом само на једној страни листа.

а̏норак, -а м, мн. а̏нораци, ген. мн. а̏норāкā [енгл. anorak из ескимског] дебела виндјакна с капуљачом, об. постављена крзном.

анòргàзмија, -ē̄ ж [грч. a(н)-, в. оргазам] мед. немогућност доживљавања оргазма из различитих узрока.

а̏норга̀нски, -а̄, -о̄ [грч. a(н)- (в.), в. органски] 1. нежив, бежи вотан, мртав. 2. хем. који не спада у органску хемију, неорганski. ▲ **анорганска хемија** наука која се бави неорганским материјама.

анорèксија, -ē ж [грч. a(н)-, órexis жеља, жудња] мед. потпуни недостатак апетита, гађење према храни. ◆ **анорèксичан**.

анорèкталан, -лна, -лно [лат. anus чмар, rectum задње црево] мед. који се односи истовремено на чмар и задње црево.

а̏нормā̀лан, -лна, -лно [грч. a-, в. нормалан] в. **а̏бнормā̀лан**.

анòрхија, -ē ж [грч. a(н)-, órchis мудо] мед. недостатак тестиса.

анòскоп, -а и **а̏носкоп,** -а, мн. -и м [лат. anus чмар, в. -скоп] мед. инструмент за прегледање слузокоже чмара.

анòсмија, -ē ж [грч. a(н)-, osmē мирис] мед. пролазна (код кијавице) или трајна неспособност осећања мириса.

анота́ција, -ē = **аднота́ција,** -ē̄ ж [лат. adnotatio, annotatio, в. анотирати] забелешка, примедба, напомена.

анoти́рати, анòтӣрām, 3. л. мн. анoти́рајӯ = **аднoти́рати**, аднòтӣрām, 3. л. мн. аднoти́рајӯ свршн. и несврш. [лат. adnotare, annotare, од ad- и notare бележити] (при)бележити, (за)писати, напоменути; пропратити белешкама.

анòфелес, -а м, мн. -и [грч. anōphelḗs некористан, штетан] зоол. комарац који преноси маларију.

анофта̀лмија, -ē ж [грч. a(н)-, ophthalmós око] мед. недостатак очију.

ан пасā̀н [фр. en passant пролазећи] 1. узгред (речено), успут, у пролазу. 2. у шаху, правило по коме пешак може узети противничког пешака на пољу десно или лево од себе уколико је овај ту стигао прелазећи два поља из почетне позиције.

а̀нплагд, -а м [енгл. unplugged према unplug извући утикач] 1. свирање (на акустичким гитарама и другим инструментима) без појачала. 2. звучни запис (снимак) таквог свирања.

ан профӣл прил. [фр. en profil] из профила, са стране; уп. **а̀нфас**.

ансàмбл, -а м, мн. ансамбли, ген. мн. ансáмблā и а̀нсамблā [фр. ensemble заједно] 1. целина, скуп; заједница. 2. муз. састав, група музичара или певача, об. већа од квартета. 3. позор. скуп глумаца; група за заједничко извођење

сценског дела. 4. комплет женске одеће, капут и сукња.

ансила́жа, -ē ж [фр. ensilage] смештање жита и друге хране у силосе.

ансили́рати, ансѝлӣра̄м, 3. л. мн. ансили́рајӯ свр̄ш. и несвр̄ш. [фр. ensiler од silo силос] сместити, смештати у силос.

ант- префикс у речима у којима основа почиње самогласником, нпр. *Ант̄аркт̄ик*; в. **анти-**.

а̑нта, -ē ж, ген. мн. а̑нтӣ [мађ. hánt] хумка земље, об. као међаш на њивама.

а̀нтабус, -а м [фабричко име] фарм. средство које изазива гађење према алкохолу, тетраетил-диурам дисулфид.

антагони́зам, -зма м [грч. antagônisma од ant- (в.) и agōnízomai борити се] противљење, непријатељство, трвење, опречност; непомирљиви сукоб.

антагѝнизовати, -ујēм и **антагонизи́рати,** антагонѝзӣра̄м, 3. л. мн. антагонизи́рајӯ свр̄ш. и несвр̄ш. [в.антагонизам] изазвати, изазивати антагонизам, оштро сукобљавати.

антагѝнист(а), -ē м, мн. антагѝнисти [грч. antagōnistés, в. антагонизам] 1. противник, супарник, такмац (ж. **антагѝнисткиња,** -ē). 2. физиол. орган или систем који делује супротно неком другом. 3. фарм. лек супротног дејства у односу на неки други.

антагони́стичкӣ, -а̄, -ō̄ [в. антагонист] који делује супротно; супротстављен, противан, у сукобу.

а̑нтал, -а м, мн. -и [мађ. ántalag] стара мађарска мера за вино, 50 литара.

а̀нталаст в. **ха̀нталаст**.

анта̀нта, -ē ж [фр. entente] савез, споразум између држава. ▲ **Велика Антанта** ист. савез Русије, Француске и Енглеске почетком XX века, усмерен против Аустроугарске и Немачке; **Мала Антанта** ист. савез Југославије, Румуније и Чехословачке између два светска рата.

Анта̀рктик, -а м [в. ант-, Арктик] геогр. област Земље око Јужног пола. ◆ **анта̀рктичкӣ**.

антафроди́зијак [в. ант-, афродизијак] = **анафроди́зијак** (в.)

анта̀цӣд, -и́да м, мн. антаци́ди, ген. мн. антаци́да̄ (мн. и анта̀цида) [в. ант-, лат. acidus кисео] фарм. средство које неутрализује вишак киселине у желуцу.

анте- преф. [лат. ante пре] као први део речи значи пре-, пред-, раније.

антедати́рати, антедà тӣра̄м, 3. л. мн. антедати́рајӯ свр̄ш. и несвр̄ш. [в. анте-, датирати] ставити, стављати ранији датум уместо правога.

антедѝлувијā̄лан, -лна, -лно [в. анте-, лат. diluvium потоп] препотопски, веома стар (непр. **антидѝлувијā̄лан**); супр. **постдѝлувијā̄лан** (в.).

Àнтеј, а м [грч.] према старогрчкој легенди, непобедиви јунак, син бога мора Посејдона и богиње земље Геје; снагу је добијао у додицају с мајком земљом, па га је Херакле победио тако што га је подигао увис и одвојио од земље. ◆ **Àнтејев, àнтејскӣ**.

антемѝо̄н, -о́на м, мн. антемио́ни, ген. мн. антемио́на̄ [грч. anthémion, дем. од ánthos цвет] архит. украсни мотив у облику цвета, об. на јонским стубовима.

анте́на, -ē ж [лат. antenna пречага на јарболу] 1. жица или метална шипка за слање или за пријем електромагнетских таласа, на одашиљачима, радио и ТВ пријемницима. 2. зоол. пипак код инсеката. ◆ **а̀нтēнскӣ**.

антѐна̄т, -а́та м, мн. антена́ти, ген. мн. антена́та̄ [лат. ante пре, natus рођен] предак.

антенà тā̄лан, -лна, -лно [в. анте-, лат. natalis који се тиче рођења] мед. који се догађа пре рођења, претпорођајни.

антепенӯлтима, -ē ж [в. анте-, пенултима] фон. трећи слог од краја речи, слог испред претпоследњег.

антепози́ција, -ē и **антепо̀зӣција,** -ē ж [нлат. antepositio, в. антепонирати] лингв. стављање (једне речи) испред (друге).

антепони́рати, антепо̀нӣра̄м, 3. л. мн. антепони́рајӯ свр̄ш. и несвр̄ш. [нлат. anteponere, од ante пре и ponere ставити] ставити, стављати испред; (фиг.) претпостављати (што, чему), давати првенство.

а̀нтера, -ē ж, ген. мн. а̑нтēра̄ [грч. anthērós цветни] бот. прашница, део прашника који садржи полен.

антери́дија, -ē ж = **антери́дијум,** -а м [в. антера] бот. мушки полни орган код бесцветница.

антери́дијум = антери́дија (в.)

антѐрија, -ē ж [тур. entari од ар. 'antārī] ист. врста горње хаљине с дугачким рукавима, мушке и женске.

антериорѝтēт, -е́та м [лат. anterioritas] претхођење, првенство у времену, приоритет.

àнтефикс, -а м, мн. -и [лат. antefixum од анте- (в.) и fixus причвршћен] архит. украс на рубу кровног венца у античким грађевинама.

антефлѐксија, -ē ж [лат. anteflexio од анте- (в.) и flexio савијање] 1. мед. савијање испруженог екстремитета према напред. 2. анат. савијеност материце унапред, према грлу.

антецѐденс, -а м, мн. антецѐденси, ген. мн. антецѐдēнсā = **антецѐдент,** -а м, мн. антецѐденти, ген. мн. антецѐденāтā [лат. antecedens од antecedere ићи испред] 1. претходник; ранији догађај. 2. грам. речи или део реченице на који се односи односна реченица. ◆ **антецедѐнтан**.

антецѐдент = антецѐденс (в.)

антецедѐнција, -ē ж [в. антецеденс] претходност, оно што претходи; ранији догађај.

анти- преф. [грч. antí] испред друге речи значи: против, противан; супротан; наспраман.

антиагрега́цӣјскӣ, -ā, -ō = **антиàгрегациōнӣ,** -ā, -ō [в. анти, лат. agregare нагомилавати] фарм. који спречава нагомилавање, таложење честица, чиме се предупређује појава тромбозе и емболија код кардиоваскуларних и цереброваскуларних болести.

антиалѐргӣјскӣ, -ā, -ō [в. анти-, алергија] фарм. а. који ублажава или спречава алергијске реакције. б. који не изазива алергијске реакције.

антиалѐргик, -а м, мн. антиалѐргици, ген. мн. антиалѐргӣкā [в. анти-, алергија] фарм. лек који се користи за спречавање или ублажавање алергијских реакција, лек против алергије.

антиалкохолѝзам, -зма м [в. анти-, алкохолизам] борба против злоупотребе алкохолних пића.

антиалкохòличā̀р, -а м, мн. -и (ж. **антиалкохòличā̀рка,** -ē, дат. и лок. антиалкохòличā̀рци, ген. мн. антиалкохòличā̀ркӣ) [в. анти-, алкохоличар] противник уживања алкохолних пића, трезвењак.

антианѐмик, -а м, мн. антианѐмици, ген. мн. антианѐмӣкā [в. анти-, анемија] фарм. апотекарски препарат који спречава или лечи анемију, малокрвност.

антиàпекс, -а м [в. анти-, апекс] тачка на небу супротна апексу (в.).

антиарѝтмик, -а м, мн. антиарѝтмици, ген. мн. антиарѝтмӣкā [в. анти-, аритмија] фарм. лек против аритмије (неправилног рада срца).

антиартрѝтичан, -чна, -чно [в. анти-, артритис] фарм. који делује против артритиса.

антиастмàтик, -а м, мн. антиастмàтици, ген. мн. антиасмàтӣкā [в. анти-, астма] фарм. лековита средства која ублажавају симптоме астме тако што смањују спазам душница и тиме олакшавају дисање.

антиастмàтичан, -чна, -чно и **антиастмàтичкӣ,** -ā, -ō [в. анти-, астма] фарм. који сузбија нападе астме.

антибалѝстичкӣ, -ā, -ō [в. анти-, балистички] који је против балистичких средстава. ▲ ~ **пројектил** вој. пројектил који служи за пресретање и уништавање балистичких пројектила у лету.

антибàрбарус, -а м [в. анти-, лат. barbarus варварин] 1. лингв. назив приручника за борбу против варваризама у језику. 2. књиж. полемички спис против варварства у друштву и култури.

антибàхијус = палимбàхијус (в.)

антибѐ(ј)би прид. индекл. [енгл. antibaby] фарм. који спречава зачеће. ▲ ~ **пилула** пилула за контрацепцију.

антибио́за, -ē ж [в. анти-, грч. biōsis начин живота, од bíos живот] мед. спречавање развоја једног микроорганизма, штетног по здравље, деловањем другог.

антибиòтик, -а м, мн. антибиòтици, ген. мн. антибиòтикā [в. антибиоза] биол., фарм. супстанца која убија микроорганизме или сузбија њихов раст, добијена из гљивица, бактерија или синтетичким путем. ◆ **антибиòтичан** и **антибиòтичкӣ**.

антибирòкратскӣ, -ā, -ō [в. анти-, бирократија] који је против бирократске власти и бирократије уопште. ▲ **антибирократска револуција** пол. популистички покрет у Србији и Црној Гори који је крајем осамдесетих година XX века

довео до рушења старих државних структура и учврстио власт Слободана Милошевића.

антиблòковскӣ, -ā, -ō [в. анти-, блоковски] пол. који се противи блоковима. ▲ **антиблоковска политика** политика која се противи подели света на супротстављене војнополитичке блокове и заговара мирољубиву коегзистенцију држава с различитим уређењем.

антивѐртигинōзан, -зна, -зно [в. анти-, лат. vertigo вртоглавица] фарм. који спречава настанак вртоглавице или је ублажава.

антивѝруснӣ, -ā, -ō [в. анти-, вирус] 1. мед. који делује против вируса, противвирусни. 2. рач. (о програму) који уништава компјутерске вирусе.

а̀нтигӗн, -а и (ређе) **антѝгӗн**, -е́на м [в. анти-, -ген] биол. свака супстанца која унесена у организам изазива стварање антитела (в.). ◆ **а̀нтигӗн** и **а̀нтигӗнскӣ**.

антиглобали̏зам, -зма м [в. анти-, глобализам] пол. противљење глобализму; покрет који се супротставља политици глобализације, у којој види империјалну политику поробљавања и искоришћавања малих и економски заосталих земаља.

антиглобà̀лист(а), -ē м, мн. антиглобà̀листи [в. антиглобализам] пол. присталица антиглобализма; учесник у антиглобалистичким демонстрацијама.

антиглобали̏стичкӣ, -ā, -ō [в. антиглобализам] пол. који се односи на глобализам и глобалисте.

Анти̏гона, -ē ж [грч.] митол. кћи краља Едипа и мајке Јокасте, оличење сестринске љубави, по којој је позната као јунакиња античких драма.

антидà̀мпинг, -а м [енгл. antidumping] екон. систем мера којима се штити домаћа производња од нелојалне стране конкуренције, на тај начин што се спречава продаја увозне робе по ценама нижим од цена домаћих производа. ◆ **антидà̀мпиншкӣ**.

антидати́рати = **антедати́рати** (в.)

антидемòкрат(а), -ē м, мн. антидемòкрати [в. анти-, демократија] непријатељ демократије, онај ко тежи самовољи, ко не толерише супротна мишљења. ◆ **антидемòкратскӣ**.

антидепрѐсӣв, -и́ва м, мн. антидепресѝви, ген. мн. антидепресѝвā [в. анти-, депресија] фарм. лековито средство које ублажава или спречава депресивна психичка стања.

антидетòнā̀тор, -а м, мн. -и [в. анти-, детонатор] средство које се додаје гориву за моторе с унутрашњим сагоревањем да би се спречило прерано паљење.

антидизентѐрик, -а м, мн. антидизентѐрици, ген. мн. антидизентѐрӣкā [в. анти-, дизентерија] фарм. средство против дизентерије.

антидијабѐтик, -а м, мн. антидијабѐтици, ген. мн. антидијабѐтӣкā = **антидијабѐтикум,** -а м [в. анти-, дијабетес] фарм. средство против шећерне болести.

антидијабѐтичкӣ, -ā, -ō [в. антидијабетик] фарм. који лечи шећерну болест, који ублажава симптоме те болести.

антидијарòик, -а м, мн. антидијарòици, ген. мн. антидијарòӣкā [в. анти-, дијареја] фарм. лек против пролива.

антидијарòичан, -чна, -чно [в. антидијароик] фарм. који спречава учестале столице и пролив.

антидѝлувијā̀лан непр., станд. **антедѝлувијā̀лан** (в.)

антидинà̀стичкӣ, -ā, -ō [в. анти-, династија] непријатељски расположен према династији.

антидиурѐтик, -а м, мн. антидиурѐтици, ген. мн. антидиурѐтӣкā [в. анти-, диуретик] фарм. средство које спречава често или прекомерно мокрење.

антидифтѐричан, -чна, -чно [в. анти-, дифтерија] фарм. који делује против дифтерије.

антидолорó̀зум, -а м [в. анти-, лат. dolorosus болан] фарм. средство против болова, аналгетик.

антидòпинг прид. индекл. [в. анти-, допинг] усмерен против допинга, који спречава допинг (в.).

антидòрṑн, -о́на [в. анти-, грч. dōron дар] рел. правосл. у грчкој православној цркви, дељење верницима посвећеног хлеба (нафоре) који је остао после причешћивања.

а̀нтидот, -а м [грч. antídoton од antidídōmai дати против] 1. мед. средство које ублажава последице отрова, противотров. 2. рач. компјутер-

ски програм који проналази вирусе, издваја их и уништава. ◆ **а̏нтидотскӣ**.

антидра́ма, -ē ж, ген. мн. антидра́мā [в. анти-, драма] авангардна струја у позоришту XX века (Јонеско и др.), у којој смислени дијалог уступа место апсурду. ◆ **а̏нтидра̄мскӣ**.

антиѐјџинг прид. индекл. [енгл. antiageing против старења, од age старити] који је против старења. ▲ **антиејџинг препарат** фарм. средство за уклањање бора и других знакова старења.

антиемѐтик, -а м, мн. антиемѐтици, ген. мн. антиемѐтӣкā [в. анти-, грч. emetikós који изазива повраћање] фарм. средство против повраћања.

антиемѐтичкӣ, -ā, -ō [в. антиеметик] фарм. који спречава повраћање.

антиепилѐптик, -а м, мн. антиепилѐптици, ген. мн. антиепилѐптӣкā [в. анти-, епилепсија] фарм. средство против епилепсије.

антиепилѐптичкӣ, -ā, -ō [в. антиепилептик] фарм. који спречава епилепсију или ублажава њене симптоме.

антиестѐтичан, -чна, -чно [в. анти-, естетика] који се противи правилима естетике; ружан, неугледан.

антиимперијали̏зам, -зма м [в. анти-, империјализам] противљење империјализму; борба против империјализма. ◆ **антиимперијали̏стичкӣ**.

антиимперијали̏ст(а), -ē м, мн. антиимперијали̏сти [в. анти-, империјализам] противник империјализма.

антиинтелектуали̏зам, -зма м [в. анти-, лат. intellectualis интелектуалан] 1. одбацивање интелектуалне активности као бескорисне. 2. онемогућавање деловања и утицаја интелектуалаца у друштву. ◆ **антиинтелектуали̏стичкӣ**.

антиинфламато̄ран, -рна, -рно [в. анти-, лат. inflammatorius запаљив] фарм. који делује против запаљења, који спречава или ублажава упалне процесе у организму.

антиинфламато̀рик, -а м, мн. антиинфламато̀рици, ген. мн. антиинфламато̀рӣкā [в. антиинфламаторан] фарм. средство против упалних процеса у организму.

антиинфлато̄ран, -рна, -рно [в. анти-, инфлација] екон. који је усмерен на спречавање инфлације.

а̏нтика, -ē ж , дат. и лок. а̏нтици [нем. Antike од лат. antiquus стар, древан] 1. доба грчке и римске културе; стари век. 2. култура, уметност и филозофија старе Грчке и старог Рима. 3. в. **антикви̏тӗт**.

а̏нтиканцероген, -а, -о = **а̏нтиканцеро̄зан,** -зна, -зно [в. анти-, канцер] и **а̏нтикарциноген,** -а, -о [в. анти-, карцином] фарм. који делује против канцерогених супстанци, који спречава настанак малигних обољења (злоћудних тумора, ћелија рака) или таква обољења сузбија.

а̏нтикариозан, -зна, -зно [в. анти, лат. cariosus труо] фарм. који спречава настанак каријеса у коштаном ткиву зуба или служи за лечење каријеса.

а̏нтиква, -ē ж [лат. antiqua (littera) старо (писмо)] врста латиничког писма, са усправним и равним цртама, настала у XV веку у Италији.

анти̏квар, -а́ра м, мн. антиква́ри, ген. мн. антиква́рā [лат. antiquarius од antiquus стар] трговац старинама (посебно старим књигама), старинар.

а̏нтиквāран, -рна, -рно [в. антиквар] старински; полован, употребљаван; који има вредност антиквитета.

антиквари̏ја̄т, -а́та м, мн. антиквари̏ја́ти, ген. мн. антиквари̏ја́тā [в. антиквар] трговање старим стварима (посебно књигама, рукописима, мапама, уметничким предметима).

анти̏квāрница, -ē ж [в. антиквар] продавница старина од вредности, старинарница.

антиква́рство, -ства с [в. антиквар] струка или занат антиквара.

антикви̏тӗт, -е́та м, мн. антикви̏те́ти, ген. мн. антикви̏те́тā [нем. Antiquität од лат. antiquitas] старина, стара ствар од уметничке или историјске вредности.

антикле̏рика̄лан, -лна, -лно [в. анти-, клерикалан] усмерен против цркве и свештенства.

антиклерика́лац, -лца м, мн. антиклерика́лци, ген. мн. антиклери̏ка̄ла̄цā [в. антиклерикалан] присталица антиклерикализма.

антиклерикали̏зам, -зма м [в. антиклерикалан] борба против превеликог утицаја свештенства у јавном животу; залагање за одвајање цркве од државе.

антикли́макс, -а м [в. анти-, климакс] 1. низање по смислу сродних израза од јачих ка слабијима. 2. нагли прелазак са узвишеног на обично или банално, с разочаравајућим ефектом.

антиклина́ла, -е̄ ж [в. анти-, грч. klínein наслањати се, налегати] геол. хрбат, уздигнути набор у Земљиној кори с кога се слојеви пуштају наниже; супр. **синклина́ла**.

а̀нтикнӣ, -а̄, -о̄ [фр. antique од лат. antiquus стар] стари, старински, древан; који представља антиквитет.

антикоагу̀ланс, -а м, мн. антикоагу̀ланси [в. анти-, коагулација] фарм. средство против згрушавања крви.

антикоагула̀нције, -ци̏ја̄ ж мн. [в. анти-, коагулација] фарм. средства против згрушавања крви; уп. **антикоагу̀ланс**.

антикому̀низам, -зма, м [в. анти-, комунизам] противљење комунизму, борба против комунизма.

антикому̀нист(а), -е̄ м, мн. антикому̀нисти (ж. **антикому̀нисткиња,** -е̄) [в. анти-, комуниста(а)] противник комунизма. ◆ **антикому̀нистичкӣ**.

антиконву̀лзӣв, -и́ва м, мн. антиконвулзи́ви, ген. мн. антиконвулзи́ва̄ [в. антиконвулзиван] фарм. средство које спречава или уклања грчеве.

а̀нтиконвулзӣван, -вна, -вно [в. анти-, конвулзиван] фарм. који делује против грчева и трзаја.

а̀нтиконституциона̀лан, -лна, -лно [в. анти-, конституција] пол. прав. који је против устава, противуставан.

антиконституционалѝзам, -зма м [в. анти-, конституција] пол. прав. супротстављање уставу, неприхватање устава као основног закона земље.

антиконституциона̀лист(а), -е̄ м, мн. антиконституциона̀листи [в. антиконституционализам] пол. противник устава.

антиконформѝзам, -зма м [в. анти-, конформизам] соц. неприхватање ставова, понашања и мишљења која превладавају у друштву; супротстављање слепом, некритичном уклапању у важеће друштвене норме понашања и идеолошке калупе. ◆ **антиконформѝстичкӣ**.

а̀нтиконцепциона̀лан, -лна, -лно [в. анти-, концепција] фарм. који делује против зачећа, контрацептиван.

антикоро̀зӣв, -и́ва м, мн. антикорози́ви, ген. мн. антикорози́ва̄ [в. анти, корозија] хем. средство које спречава рђање и корозију метала, које служи за заштиту од корозије.

а̀нтикорозӣван, -вна, -вно [в. антикорозив] хем. који спречава корозију метала и производа од њих. ▲ **антикорозивна заштита** грађ. заштита металних делова грађевине (олука, ограда и др.) од деловања корозије.

а̀нтикритика, -е̄ и **антикрѝтика,** -е̄ ж, дат. и лок. антикрѝтици [в. анти-, критика] одговор на критику, одбрана од напада.

антилибералѝзам, -зма м [в. анти-, либерализам] пол. 1. противљење либералним схватањима и слободном понашању. 2. скуп идеја и поступака супротстављених либерализму. ◆ **антилибералѝстичкӣ**.

антило̀гија, -е̄ ж [в. анти-, -логија] филоз. противречност између два мишљења у тексту истог аутора.

антило̀гичан, -чна, -чно [в. анти-, логичан] који је у противности с логиком; недоследан; бесмислен.

антило̀па, -е̄ ж [фр. antilope од грч. anthólōps цветно око (због лепих очију)] зоол. тропска животиња из породице шупљорогих преживара.

антимала̀рик, -а м, мн. антимала̀рици, ген. мн. антимала̀ри́ка̄ [в. анти-, маларија] фарм. лек који уништава узрочнике маларије, који спречава појаву маларије или служи за њено лечење.

антимала̀ричан, -чна, -но [в. антималарик] фарм. који делује против маларије.

антима̀те̄рија, -е̄ ж [в. анти-, материја] физ. материја у којој је електрични набој атомских честица супротан ономе у нормалној материји (језгро атома је од антипротона и антинеутрона а око њега круже позитрони уместо електрона).

антимемоа́ри, -а́ра̄ м мн. [в. анти-, мемоари] књиж. дело у коме, за разлику од мемоара, писац не пише о себи и ономе што је сам доживео, него о другим људима на основу свога сећања.

антимѐрија, -ē ж [в. анти-, грч. méros део] књиж. стилска фигура која настаје заменом речи, нпр. употребом именице уместо придева (*лепо̄та девојка*).

антимикòтик, -а м, мн. антимикòтици, ген. мн. антимикòтӣкā [в. анти-, грч. mýkōs гљива] фарм. средство за уништавање гљивица.

антимикòтичан, -чна, -чно [в. антимикотик] фарм. који делује против гљивица, који служи за лечење гљивичних обољења.

антимилитарѝзам, -зма м [в. анти-, милитаризам] противљење милитаризму, борба против претераног утицаја војске у друштву.

антимилитàрист(а), -ē м, мн. антимилитàристи [в. анти-, милитариста(а)] присталица антимилитаризма. ◆ **антимилитарѝстичкӣ.**

антѝминс, -а м [срлат. antimensium од анти- (в.) и лат. mensa сто] црквр. плаштаница, платно или свила са сликом полагања Христа у гроб и ушивеном честицом неког светитеља; обавезна приликом литургије.

àнтимон, -а м [срлат. antimonium, можда ар. порекла] хем. елемент, атомски број 51, симбол Sb: сребрнастобео метал кристалне структуре, веома крт, употребљава се у легурама. ◆ **àнтимонов** и **àнтимонскӣ.**

антимòнит, -а и **антимòнӣт,** -и́та м [в. антимон] минер. антимонов сулфид, најважнија руда антимона.

антимонополѝзам, -зма м [в. анти-, монополизам] пол. екон. противљење монополизму у економији и другим областима друштвеног живота; став којим се негира монополистичко понашање на тржишту.

àнтинационàлан, -лна, -лно [в. анти-, националан] који се противи националном осећању, ненародни, противнародни.

антинеурàлгик, -а м, мн. антинеурàлгици, ген. мн. антинеурàлгӣкā [нлат. antineuralgica] фарм. средство против неуралгичних болова.

антинеурàлгичан, -чна, -чно [в. антинеуралгик] који смањује осећај бола.

антинòмија, -ē ж [грч. antinomía од анти- (в.) и nómos закон] противречност између двеју исправних теза; супротност, узајамно искључивање двају судова, правила или закључака. ◆ **антинòмӣјскӣ.**

антиоксѝданс, -а м, мн. антиоксѝданси, ген. мн. антиоксѝдāнсā = **антиоксѝдант,** а м, мн. антиоксѝданти, ген. мн. антиоксѝданā̀тā [в. анти-, оксид] хем. супстанца која спречава или успорава оксидацију лако кварљивих производа. ◆ **àнтиоксидатӣван.**

àнтипāпа, -ē м ист. [в. анти-, папа] ист. свештеник проглашен за папу насупрот одлукама римске цркве (најпознатије антипапе биле су у Авињону, у Француској, у XIV веку).

антипапѝзам, -зма м [в. анти-, нем. Papismus] пол. супрпотстављање папинској власти.

антипаразѝтик м, мн. антипаразѝтици, ген. мн. антипаразѝтӣкā [в. анти-, паразит] фарм. средство против паразита на људима, животињама или биљкама. ◆ **антипарàзитски** и **антипарàзитскӣ.**

антипàсāт, -а́та м, мн. антипасáти, ген. мн. антипасáтā [в. анти-, пасат] метеор. један од ветрова који у већим висинама дувају у смеру супротном од пасата.

антипàтија, -ē ж [грч. antipátheia од анти- (в.) и páthos патња, осећање] псих. несклоност, одбојност, одвратност, знак непријатељства, безосећајност; супр. **симпàтија** (в.)

антипàтисати, -ишēм несврш. [в. антипатија] псих. осећати антипатију (према коме); супр. **симпàтисати** (в.).

антипàтичан, -чна, -чно [в. антипатија] који изазива одбојност, мрзак, непривлачан, немио; супр. **симпàтичан** (в.)

антипатриотѝзам, -зма м [в. анти-, патриотизам] непријатељски став и понашање према својој земљи и народу.

антипирѐтик м, мн. антипирѐтици (и антипирѐтика с), ген. мн. антипирѐтӣкā [в. анти-, грч. pyretós врућица] фарм. средство које смањује високу температуру; ◆ **антипирѐтичан** и **антипирѐтичкӣ.**

антѝпод, -а м, мн. -и [грч. antípodes (мн.) од анти- (в.) и poús ген. podós нога] 1. (об. мн.) оно што је на супротној страни Земљине кугле; □ **бити на антиподима** разликовати се у свему, заузимати потпуно супротна гледишта. 2. фиг. онај који је сушта супротност (другоме). ◆ **антѝподнӣ.**

антипсихијàтрија, -ē ж [в. анти-, психијатрија] мед. покрет који се залаже за хуманији третман душевних болесника, настао као критика класичне психијатрије.

антипсихòтик, -а м, мн. антипсихòтици, ген. мн. антипсихòтикā [в. анти-, психоза] фарм. средство које се користи за лечење психоза.

àнтирелигиōзан, -зна, -зно [в. анти-, религиозан] који се супротставља религији.

антирепубликáнац, -нца м, мн. антирепубликáнци, ген. мн. антирепублȉкāнāцā [в. анти-, републиканац] противник републиканског уређења.

антиреумàтик, -а м [в. анти-, реума] фарм. средство за уклањање или ублажавање реуматских тегоба.

антиреумàтичан, -чна, -чно [в. антиреуматик] фарм. који делује против реуматизма.

àнтирȉд, -а м [фр. antirides, в. анти-, фр. ride бора] козм. средство против бора (~ *крем*).

антирòмāн, -áна м, мн. антиромáни, ген. мн. антиромáнā [в. анти-, роман] нови роман у француској књижевности XX века, који доследно напушта структурна обележја традиционалног романа.

антисèмȉт, -úта м, мн. антисемúти, ген. мн. антисемúтā [в. анти-, Семит] присталица антисемитизма; ◆ **антисèмȉтскӣ**.

антисемитȉзам, -зма м [в. антисемит] доследно непријатељство према Јеврејима, на верској или расној основи; идеологија по којој су Јевреји опасни за друге народе и културе.

антисѐпса, -ē ж мед. [в. анти-, сепса] уништавање заразних клица хемијским и физичким средствима.

антисѐптик, -а м, мн. антисѐптици, ген. мн. антисѐптикā = **антисѐптикум,** -а м, мн. -и [в. антисептичан] фарм. средство за уништавање заразних клица.

антисѐптикум = **антисѐптик** (в.)

антисѐптичан, -чна, -чно [в. анти-, септичан] фарм. који спречава развијање заразних клица; који не садржи заразне клице.

àнтисēрум, -а м [в. анти-, серум] фарм. серум који садржи специфична антитела против одређених антигена (в.).

àнтисоцијāлан, -лна, -лно [в. анти-, социјалан] који се коси са друштвеним нормама, који штети друштву, опасан по опште добро.

антиспазмòдик, -а м, мн. антиспазмòдици, ген. мн. антиспазмòдикā [в. анти-, грч. spasmós грч] фарм. средство које ублажава грчеве.

антиспазмòдичкӣ, -ā, -ō [в. антиспазмодик] фарм. који ублажава или уклања грчеве.

антȉспаст, -а м, мн. -и [грч. antíspastos повучен на другу страну] метр. четворосложна стопа у којој су спољни слогови кратки а унутрашњи дуги.

антиспàстик, -а м, мн. антиспàстици (и антиспàстика с) в. **антиспазмòдик**.

антистрóфа, -ē и **антȉстрофа,** -ē ж [грч. antistrophē, в. анти-, строфа] књиж. у старогрчкој драми отпев, део хорске песме којим се одговара на претходну строфу.

антитàлен(а)т, -нта м, мн. антитàленти, ген. мн. антитàленāтā [в. анти-, таленат] особа без икаквог смисла, талента за нешто.

антитѐāтар, -тра и **антитеáтар,** -тра м, мн. антитѐāтри/антитеáтри, ген. мн. антитѐатāрā [в. анти-, театар] књиж. смер у савременој драми који одбацује традиционалну драмску радњу и уводи апсурдне ситуације.

антȉтеза, -ē и **антитéза,** -ē ж [грч.antíthesis, в. анти-, теза] 1. супротност, супротстављање, опрека. 2. филоз. у Хегеловој дијалектици, тврдња супротна тези (једној и другој следи *синтеза*). 3. књиж. стилска фигура заснована на повезивању два супротна појма. ▲ **словенска ~** у народним песмама, фигура у којој се набрајају више предмета или бића која имају заједничко својство са упоређиваним предметом, а затим се негирају (нпр. у *Хасанагиници*: „Шта се б'јели у гори зеленој? / Ал' је снијег, ал' су лабудови? / (...) / Нит је снијег, нит су лабудови, / већ је шатор аге Хасанаге").

àнтитēла, àнтитēлā с мн. [в. анти-, тела] биол. имуноглобулини које стварају лимфоцити за заштиту од штетних материја (антигена), када ове уђу у организам.

антитѐтичан, -чна, -чно и **антитѐтичкӣ,** -ā, -ō [грч. antithetikós, в. антитеза] који представља антитезу; супротан, супротстављен, опречан.

антитòксик, -а м, мн. антитòксици, ген. мн. антитòксӣкā = **антитòксӣн**, -и́на м, мн. антитоксӣни, ген. мн. антитоксӣнā [в. анти-, токсин] фарм. материја која неутралише одређене отрове, токсине, противотров.

антитòксичкӣ, -ā, -ō [в. антитоксик] фарм. који делује против токсина, отрова.

àнтитуберкулòзнӣ, -ā, -ō [в. анти-, туберкулоза] мед. који спречава или лечи туберкулозу. ▲ ~ **диспанзер** медицинска установа у којој се лечи туберкулоза.

антитȕсик, -а м, мн. антитȕсици [в. анти-, лат. tussis кашаљ] фарм. средство за ублажавање или спречавање кашља.

антифашӣзам, -зма м [в. анти-, фашизам] идеологија противна фашизму, борба против фашизма. ◆ **антифашӣстичкӣ**.

антифàшист(а), -ē м, антифàшисти (ж. **антифàшисткиња,** -ē) [в. антифашизам] противник фашизма; борац против фашизма.

антифеминӣзам, -зма м [в. анти-, феминизам] противљење феминизму и феминистичком покрету. ◆ **антифеминӣстичкӣ**.

антифемӣнист(а), -ē м, антифемӣнисти (ж. **антифемӣнисткиња,** -ē) [в. антифеминизам] противник феминизма.

антифлогӣстик, -а м, мн. антифлогӣстици (и **антифлогӣстика** с), ген. мн. антифлогӣстӣкā [в. анти-, грч. phlogistós запаљив] фарм. средство против запаљења. ◆ **антифлогӣстичан**.

антӣфон -а м = **антӣфона**[2], -ē ж [в. анти-, грч. phōnē глас] средство за заштиту од буке (штитник за уши, чепић и сл.).

антӣфона[1], -ē [грч. antiphonéo одговарам] црквн. правосл. муз. мелодија коју у току службе божје наизменично певају певач и хор, или два хора; уп. **антифòнија**.

антӣфона[2] в. **антӣфон**.

антифòнāријум, -а (и **антифòнāрӣј,** -а) м [срлат. antiphonarium, в. антифона] црквн. збирка грегоријанских мелодија за певање у цркви.

антифòнија, -ē ж [в. антифона[1]] црквн. правосл. муз. наизменично певање два хора или једног певача и хора.

антифрáза, -ē ж [грч. antíphrasis говорење супротно] стилска фигура у којој се речи употребљавају супротно од правог значења (нпр. 'лепо, богами').

àнтифрӣз, -а (уоб. **àнтифрӣз**) м [енгл. antifreeze од freeze смрзавати] аутом. течност која се додаје води да би се спречило њено смрзавање у хладњаку возила.

антифтӣзик, -а м, мн. антифтӣзици (и антифтӣзика мн. с), ген. мн. антифтӣзӣкā [в. анти-, грч. phthísis сушица] фарм. средство против туберкулозе.

антихелмӣнтик, -а м, мн. антихелмӣнтици (и антихелмӣнтика мн. с), ген. мн. антихелмӣнтӣкā [в. анти-, грч. hélmins hélmintos глиста] мед. средство за истеривање глиста.

антихеморàгик, -а м, мн. антихеморàгици, ген. мн. антихеморàгӣкā [в. анти-, хеморагија] фарм. средство против крварења.

антихеморàгичан, -чна, -чно [в. антихеморагик] фарм. који делује против крварења.

антихèмороидāлан, -лна, -лно [в. анти-, хемороиди] фарм. мед. који делује против хемороида.

антихèрōј м [в. анти-, херој] главни јунак књижевног дела или филма који нема традиционалне врлине хероја, а који може бити и негативна личност.

антихипертènзӣв, -и́ва м, мн. антихипертензӣви, ген. мн. антихипертензӣвā [в. анти-, хипертензија] фарм. средства против повишеног артеријског притиска, хипертензије.

антихипертòник, -а м, антихипертòници, ген. мн. антихипертòнӣкā [в. анти-, хипертонија] = **антихипертènзӣв** (в.)

антихипнòтик, -а м, мн. антихипнòтици (и антихипнòтика мн. с), ген. мн. антихипнòтӣкā [в. анти-, хипнотичан] фарм. средство против прегеране поспаности.

антихистамӣник, -а м, мн. антихистамӣници (и антихистамӣника мн. с), ген. мн. антихистамӣнӣкā [в. анти-, хистамин] фарм. лек који спречава деловање хистамина у организму; употребљава се у случају алергијских болести.

àнтихрист, -а м, мн. -и [в. анти-, Христ] 1. (**Антихрист**) рел. противник Христа, сатанско биће које ће се појавити уочи Судњег дана. 2. фиг. безбожан човек, непријатељ хришћанства. 3. шаљ. несташан дечак, мангуп, неваљалац.

антицѝклōн, -óна м, мн. антицикло́ни, ген. мн. антицикло́нā [в. анти-, циклон] метеор. појава супротна циклону, подручје високог атмосферског притиска на коме влада лепо време.

àнтиципатѝван, -вна, -вно [в. антиципација] унапред донет, превремен.

антиципа́ција, -ē ж [лат. anticipatio] 1. претпоставка донета унапред, предвиђање, очекивање. 2. екон. узимање новца унапред, предујам. 3. муз. превремени наступ једног или више тонова у акорду.

антицѝпи́рати, антицѝпи́рāм, 3. л. мн. антицѝпи́рајӯ свршн. и несврш. [в. антиципација] 1. предвидети, предвиђати, очекивати. 2. деловати унапред, предухитрити. 3. екон. унапред исплатити.

àнтичкӣ, -ā, -ō [лат. antiquus, уп. антика] стари, древни, старовремски; који потиче из старог века.

антишамбри́рати, антишàмбрӣрāм, 3. л. мн. антишамбри́рајӯ несврш. [нем. antichambrieren од фр. antichambre предсобље] обилазити кабинете важних личности, чекати пред вратима, обијати прагове (ради постизања одређеног циља).

антòзое, антòзōā ж мн. [грч. ánthos цвет, zōon животиња] зоол. корали.

антòлит, -а **антòли̏т**, -и́та м, антоли́ти, ген. мн. антоли́тā [грч. ánthos цвет, líthos kamen] геол. окамењени цвет или отисак цвета у камену.

антолòгија, -ē ж [грч. anthología скупљање цвећа, од ánthos цвет и légein скупљати] збирка одабраних текстова разних писаца, зборник.

антолòгӣјскӣ, -ā, -ō [в. антологија] 1. који је уврштен у антологију. 2. који заслужује да уђе у антологију, редак, изузетан.

антолòгичāр, -а м, мн. -и [в. антологија] састављач антологија.

антòним, -а м, мн. -и [грч. antónymon, од анти- (в.) и ónyma = ónoma име] лингв. реч супротног значења; уп. **синòним, парòним, хомòним.**

антонѝмија, -ē ж [в. антоним] лингв. однос између два антонима, супротност значења.

антономàзија, -ē ж [грч. antonomasía друкчије именовање] стилска фигура која се састоји у употреби личног имена уместо општег појма, нпр. *Рокфелер* у значењу 'велики богаташ'.

антоцѝјāн, -а́на = **антоцијàнӣн**, -и́на м [грч. ánthos цвет, kýanos тамноплава боја] бот. биљни пигмент од кога потиче црвена или плава боја цветова, црвена боја јесењег лишћа, цвекле и многих других плодова.

антракóза, -ē ж [в. антракс] мед. таложење угљене прашине у плућима, професионално обољење рудара.

àнтракс, -а м [грч. ánthrax угаљ] мед. опасна заразна болест стоке и људи изазвана бактеријом, црни пришт, бедреница.

àнтра̀кт, -а м, мн. àнтракти, ген. мн. àнтрāктā [фр. entracte] позор. одмор између чинова, пауза.

антрàцēн, -е́на м [нем. Anthrazen од грч. ánthrax угаљ] хем. ароматски угљоводоник, добија се из катрана каменог угља.

антрàцит, -а и **антрàцӣт**, -и́та м [нем. Anthrazit од грч. ánthrax угаљ] најстарији фосилни угаљ, камени угаљ црне боје, сјајан и висококалоричан.

àнтрē, -ѐа м [фр. entrée] 1. улазна соба, предсобље, предворје. 2. предјело или прво јело (об. на свечаним ручковима).

антрѐшељ, -а м [срлат. intersellare ставити (коњу, магарцу) на леђа, од inter међу и sella седло] заст. 1. место на леђима коња између бисага. 2. терет, тегоба, невоља. 3. неред у соби.

антр нӯ [фр. entre nous] међу нама (речено), у поверењу.

антропѝзам в. **антропоцентрѝзам**.

антропо- преф. [грч. ánthropos човек] као први део сложенице значи да се оно што је у другом делу односи на човека, на људе.

антропобиолòгија, -ē ж [в. антропо-] део биологије који изучава живот човека.

антропогѐнеза, -ē и **антропогенéза,** -ē ж = **антропогенѐтика,** -ē ж , дат. и лок. антропогенѐтици [в. антропо-, генеза, генетика] наука која изучава настанак човека на земљи.

антропогенѐтика = **антропогѐнеза** (в.)

антропогеогрàфија, -ē ж [в. антропо-] део географије који изучава распрострањеност човека на земљи, човеков утицај на околину и обрнуто. ◆ **антропогеògрафскӣ**.

антропогрàфија, -ē ж [в. антропо-, графија] део антропологије који изучава физичке и пси-

хичке особине појединих раса и човека као врсте. ◆ **антропо̀графскӣ**.

антропозо̀ик, -а м [в. антропо-, грч. zoikós животни] геол. други назив за квартар, као период у коме се јавља човек.

антропозо̀ӣјскӣ, -а, -о [в. антропозоик] у: ▲ ~ **период** антропозоик.

антропозо̀фија, -ē ж [в. антропо-, грч. sophía мудрост] мистично учење по коме човек може развити способност да непосредно опажа Бога и натчулну стварност: оснивач је Аустријанац Рудолф Штајнер (1861–1925). ◆ **антропо̀зофскӣ**.

антропо̀ӣд, -ӣда м, мн. антропои́ди, ген. мн. антропои́дā [в. антропо-, -оид] 1. биће слично човеку. 2. зоол. човеколики мајмун.

антропо̀ӣдан, -дна, -дно [в. антропоид] сличан човеку, човеколик.

антропола̀трија, -ē ж [в. антропо-, грч. latreía обожавање] обожавање човека; схватање по коме је човек сличан Богу.

антропо̀лог, -а м, мн. антропо̀лози, ген. мн. антропо̀лōгā [в. антропо-, -лог] стручњак за антропологију.

антропологѝзам, -зма м [в. антропологија] 1. схватање по коме је свака мисао и спознаја условљена човечјом природом. 2. филозофска струја која човека ставља у средиште света.

антрополо̀гија, -ē ж [в. антропо-, -логија] наука која проучава човека и његов развој на основу физичких и психичких особина, историје, археологије, социологије и науке о језику.

антропо̀лошкӣ, -а, -о [в. антропологија] који се односи на антропологе и антропологију.

а̏нтропометар, -тра м, мн. а̏нтропометри, ген. мн. а̏нтропометāрā [в. антропо-, -метар] справа за мерење висине човека.

антропомѐтрија, -ē ж [в. антропо, -метрија] мерење човечијег тела и појединих његових делова; користи се у научне сврхе, као и при изради столица, кревета и сл. ◆ **антропомѐтрӣјскӣ**.

а̏нтропоморф, -а м, мн. -и [в. антропо-, грч. morphē облик] 1. модел или калуп који приказује облик човечјег тела. 2. в. **антропо̀ӣд**.

антропомо̀рфан, -фна, -фно [в. антропоморф] сличан човеку, приказан у човечјем облику.

антропоморфѝзам, -зма м [в. антропоморф] 1. приказивање божанства, животиња или природних појава у људском облику. 2. приписивање људских карактера, мисли и осећања животињама или неживим стварима.

антропомо̀рфизовати, -ујēм сврш. и несврш. [в. антропоморф] почоветити; приписати, приписивати људске особине (божанству, животињи, природној појави, предмету).

антропо̀ним, -а м, мн. -и [в. антропо-, грч. ónyma = ónoma име] лингв. име човека (лично име, презиме, надимак) као предмет научног истраживања.

антропонѝмија, -ē ж [в. антропоним] лингв. изучавање људских имена.

антропопѝтек(ус), -а м, мн. -и [в. антропо-, грч. píthēkos мајмун] зоол. биће између мајмуна и човека, човеков предак; уп. **питекà нтроп**.

антропосфе́ра, -ē ж [в. антропо-, сфера] део Земљине површине који је под утицајем човека.

антропотеѝзам, -зма м [в. антропо-, теизам] обоготворење човека, представљање онога што је човечје као божанско.

антропотѝзија, -ē ж [в. антропо-, грч. thysía жртва] приношење људи на жртву.

антропо̀фāг, -а́га м, мн. антропофа́зи, ген. мн. антропофа́гā [в. антропо-, -фаг] онај ко се храни људским месом, људождер.

антропофà гија, -ē ж [в. антропо-, -фагија] људождерство; уп. **канибалѝзам**.

антропо̀фōб, -о́ба м, мн. -и [в. антропо-, -фоб] који страхује од људи.

антропофо̀бија, -ē ж [в. антропо-, фобија] болесни страх од људи уопште.

антропоцентрѝзам, -зма м [антропо-, центар] филоз. схватање по коме је човек основно мерило и сврха свега што се догађа у природи. ◆ **антропоцѐнтричан**.

антропоцѐнтрист(а), -ē м, мн. антропоцѐнтристи [в. антропоцентризам] присталица антропоцентризма.

антрфѝлē, -ѐа м [фр. entrefilet] уметак у тексту, обично уоквирен, мали напис убачен у вести чланак.

àнтршā, àнтршāа м [фр. entrechat од итал. intrecciato уплетен] у балету, скок уз ударање ноге о ногу.

антхипнòтик в. **антихипнòтик**.

ȁнуāлан, -лна, -лно [лат. annualis] годишњи, који се догађа сваке године.

анȕāриjум, -а (и **анȕāрӣj,** -а) м [лат. annuarium] летопис, годишњак.

ȁнуēлан в. **ȁнуāлан**.

ануȉтēт, -е́та м, мн. ануите́ти, ген. мн. ануите́тā [срлат. annuitas од лат. annus година] финанс. део отплате (дуга, зајма) који се плаћа једном годишње.

анула́ција, -ē ж [срлат. annullatio] поништавање, поништење, укидање.

анули́рати, анȕлӣрām, 3. л. мн. анули́рajȕ сврш. и несврш. [срлат. annullare од лат. nullus ниједан] поништити, поништавати, укинути, укидати, брисати; прогласити неважећим.

ану́ри, ану́рā м мн. [грч. а(н)-, ourá реп] зоол. безрепи водоземци, жабе.

а ȕрија ж [грч. а(н)-, oûron мокраћа] мед. пре танак стварања мокраће.

ȁнус, -а м, мн. -и [лат. anus] анат. завршетак за њег црева, чмар.

ȁнфāн тери́бл, -а м, мн. -и [фр. enfant terrible страшно дете] 1. несташко, немирко. 2. фиг. одрасла особа која својим изјавама или понашањем изазива шок у друштву.

ȁнфас прил. [фр. en face] лик. спреда, с лица, лицем према гледаоцу (за разлику од профила или полупрофила).

анфила́да, -ē ж [фр. enfilade] 1. воj. бочна ватра. 2. дуг ред, низ; низ међусобно повезаних соба.

анхедòнија, -ē ж [грч. а(н)-, hēdonē задовољство] псих. неспособност било каквог уживања, услед емоционалног поремећаја.

анхȉдрӣд, -и́да м [грч. а(н)-, hýdōr вода] хем. оксид који настаје одузимањем воде некој киселини (ређе бази); реагујући с водом поново даје ту киселину.

анхȉдрија, -ē ж [грч. а(н)-, hýdōr вода] безводност, суша.

анхȉдрӣт, -и́та м [в. анхидрид] хем. безводни калцијум-сулфат; с додатком воде даје гипс.

анхидробио́за, -ē ж [грч. а(н)-, hýdōr вода, bíos живот] биол. обамрлост биљака и нижих животиња услед недостатка воде.

анхидро́за, -ē ж [грч. а(н)-, hýdōr вода] мед. неспособност знојења.

ȁнцепс, -а и **ȁнцепс,** -а м, мн. ȁнцепси, ген. мн. ȁнцēпсā [лат. anceps двоглав] метр. слог у стиху који може бити дуг или кратак.

ȁнцуг, -а м, мн. ȁнцузи, ген. мн. ȁнцȕгā [нем. Anzug] покр. заст. мушко одело.

ȁнцак прил. [тур. ancak] покр. 1. али, ама. 2. управо, баш.

ȁншлус, -а м, ȁншлуси, ген. мн. ȁншлȕсā [нем. Anschluss] припајање, прикључење, анексија; првенствено Хитлерово припајање Аустрије немачком Рајху 1938. године.

ȁорист, -а м. [грч. aóristos неомеђен, од а- и horízein ограничавати] грам. прeђашње свршено време (нпр. *дођох, видех*). ◆ **ȁористнӣ**.

ȁōрта, -ē ж , ген. мн. ȁōртӣ [грч. aortē од aéirō подижем] анат. главни крвни суд који полази из леве срчане коморе, а од кога полазе све артерије. ◆ **ȁōртин, ȁортāлан** и **ȁōртнӣ**.

аортȉтис, -а м [в. аорта, -итис] мед. запаљење аорте.

ȁпа, -ē ж [неизвесног порекла] покр. дах, испарење; задах, смрад.

ȁпаге! узв. [лат. apage од грч. ápage, императив од apágein повући се] одлази, губи се; ▲ ~ **сатанас**! рел. одлази, Сотоно!

апàгога, -ē ж [грч. apagōgē] лог. посредан доказ, доказ путем обарања супротне тврдње. ◆ **апагòгичкӣ**.

ападàна, -ē ж [перс. apadāna] ист. престона дворана у дворовима персијских владара из династије Ахеменида.

апана́жа, -ē ж [фр. apanage од лат. panis хлеб] 1. ист. новац или имање које је владар давао својим млађим синовима и њиховим потомцима ради издржавања. 2. новац који државна благајна годишње исплаћује члановима владарске породице.

апàрāт, -а́та м, мн. апара́ти, ген. мн. апара́тā [лат. apparatus од apparare припремити] 1. справа, направа, уређај. 2. скуп особља и средстава потребних за обављање неког посла или јавне делатности (*државни ~ , ӣартијски ~*). 3. по-

моћни делови текста у научној литератури (*научни ~*): објашњења, примедбе, табеле, цитати, позивање на друге ауторе и сл. 4. анат. скуп органа који имају заједничку функцију (*дисајни ~*).

апарату́ра, -ē ж [нем. Apparatur, в. апарат] скуп апарата, уређаја у некој установи, или за обављање датог посла; технички прибор; машинерија.

апара̀тчик, -а м, мн. апара̀тчици, ген. мн. апара̀тчикā [рус. аппаратчик, в. апарат] припадник државног или партијског апарата, бирократа, професионални политички радник.

апа̀рентан, -тна, -тно [лат. apparens] видљив, јасан, очигледан.

а̀партан, -тна, -тно 1. [нем. apart од фр. à part по страни, посебно] особит, изузетан, јединствен. 2. који пада у очи, упечатљив, импресиван.

апа̀ртмāн, -а́на м, мн. апартма́ни, ген. мн. апартма́нā [фр. appartement] 1. отмени стан са више соба. 2. хотелска соба грађена као стан, са више одељења и нуспросторијама.

а̀партхејд, -а м [африканс apartheid одвојеност] подвајање на расној основи, један од облика расне дискриминације: назив за политику која је примењивана у Јужноафричкој Републици и Родезији док су белци били на власти.

апасиона̀то прил. [итал. appassionato] муз. страствено, с пуно осећања.

апа̀тија, -ē ж [грч. apátheia неосетљивост, од a- и páthos осећање, патња] равнодушност, отупелост, безвољност, утрнулост осећања, недостатак одушевљења и саосећања.

апа̀тит, -а и **апа̀тīт,** -и́та м [грч. apátē превара, пошто често изгледа као други минерал] минер. калцијум-фосфат с флуором или хлором; користи се у производњи вештачких ђубрива.

апа̀тичан, -чна, -чно [в. апатија] равнодушан, безвољан, незаинтересован.

апа̀трīд, -и́да м, мн. апатри́ди, ген. мн. апатри́дā [грч. a-, patrís patrídos отаџбина] особа без домовине, без држављанства; уп. **апо̀лīд**.

а̀п-а̀чик (и **апа̀чик**) прид. индекл. [тур. apaçik од префикса за појачање ар- и придева açik, в. ачик] покр. сасвим отворен, сасвим јасан; уп. **апашиња́ре**.

а̀паш, -а и **а̀пāш,** -а́ша м, мн. апа́ши, ген. мн. апа́шā (ж. **а̀пашкиња,** -ē) [фр. apache, од имена индијанског племена Апача] припадник градског олоша, пропалица, разбојник. ◆ **а̀пашкī** и **а̀пāшкī**.

апашиња́ре прил. [тур. apaşikâre од префикса за појачање ар- и aşikare, в. ашиљаре] покр. сасвим отворено, сасвим јасно.

а̀пгрејд, -а м [енгл. upgrade] рач. надоградња хардвера или софтвера ради побољшања манипулативних могућности.

а̀пдејт, -а м [енгл. update] 1. допуна текста најновијим подацима. 2. рач. иновирана верзија компјутерског програма; иновирање програма.

а̀пдējтовати, -ујēм свр. и несвр. [в. апдејт] 1. иновирати, ажурирати текст. 2. рач. инсталирати апдејт (2).

а̀пеирон, -а и **апèирṑн,** -о́на м [грч. ápeiron безгранично] филоз. вечни и неуништиви прапочетак из кога је све настало и у који се све враћа, по учењу Анаксимандра.

а̀пекс, -а м, мн. -и 1. [лат. арех врх, шиљак] астрон. тачка на небеском своду према којој се врши неко кретање, нпр. при обртању Земље. 2. ист. шиљаста капа староримских свештеника или неких азијских владара. 3. а. бот. врх биљног органа. б. анат. врх срца; врх језика (уп. **а̀пикā̀лан**).

а̀пел, -а м, мн. а̀пели, ген. мн. а̀пēлā [фр. appel] 1. позив, позивање, молба (за помоћ, за учешће у нечему). 2. в. **апела́ција** (2). 3. вој. збор ради прозивке; прозивка.

апѐлант, -а м, мн. апѐланти, ген. мн. апѐланā̀тā [лат. appellans од appellare, в. апеловати] прав. онај ко подноси жалбу вишем суду.

апѐлāт, -а́та м, мн. апела́ти, ген. мн. апела́тā [лат. appellatus од appellare, в. апеловати] прав. лице против кога апелант подноси жалбу.

а̀пелатīв, -а м, мн. -и грам.[лат. appellativum] грам. заједничка именица (насупрот властитој). ◆ **а̀пелатīван**.

апела̀тṑрија, -ē ж [лат. appellatorius, в. апеловати] прав. виши, призивни суд за црквене спорове.

апела́ција, -ē ж [лат. appellatio, в. апеловати] прав. 1. виши суд којем се подноси жалба на пресуду нижег суда. 2. жалба вишем суду, призив.

а̀пелациō̄нӣ, -а̄, -о̄ [в. апелација] прав. који се односи на апелацију, жалбени, призивни. ▲ **~ суд** в. **апела́ција** (1).

а̀пеловати, -ујē̄м сврш. и несврш. [лат. appellare] 1. позивати (на нешто), обраћати се (неком); молити за разумевање или помоћ. 2. прав. уложити жалбу вишем суду против одлуке нижег суда.

апендектòмија, -е̄ ж [в. апендикс, грч. ektomḗ одсецање] мед. уклањање црвуљка, операција слепог црева.

а̀пендикс, -а м, мн. -и [лат. appendix прилог, додатак] 1. додатак на крају књиге и документа, са објашњењима, белешкама и сл. 2. анат. црвуљак, продужени део слепог црева.

апендикȕла̄ри̏је, апендикȕла̄рӣ̄ја̀ ж мн. [лат. appendicula дем. од appendix, в. апендикс] зоол. мали прозирни морски плашташи с репом за веслање.

апендици̏тис, -а м [в. апендикс, -итис] мед. запаљење слепог црева (тачније апендикса, црвуљка).

апе̏псија, -е̄ ж [грч. a-, pépsis варење] мед. лоше варење, непробављање узете хране.

апѐптичан, -чна, -чно [в. апепсија] мед. 1. који не вари добро. 2. несварљив.

аперио̀дичан, -чна, -чно [грч. a-] мат., физ. који није периодичан.

а̀перитӣв, -а и **апери̏тӣв**, -и́ва м, мн. аперити́ви, ген. мн. аперити́ва̄ [фр. apéritif од лат. aperire отварати] пиће које се узима пре јела, као средство за отварање апетита.

а̀перкат, -а м, мн. -и [енгл. uppercut] у боксу, ударац одоздо нагоре, с руком савијеном у лакту под правим углом; уп. **а̀ндеркат**.

апертȕра, -е̄ ж [лат. apertura отварање, отвор] 1. физ. отвор на оптичком инструменту кроз који пролази светлост. 2. анат. отвор, канал; степен отворености говорног канала при изговарању гласова.

аперцѐпција, -е̄ ж [нем. Apperzeption од лат. ad- (в.) и percipere, в. перцепција]; псих., филоз. свесно опажање, спознаја; стицање јасне представе о запаженом. ◆ **а̀перцептӣван**.

аперципи́рати, аперцѝпӣра̄м, 3. л. мн. аперципи́рајū сврш. и несврш. [в. аперцепција] псих., филоз. свесно запазити, запажати, умом примити, примати чулни утисак.

апѐтала, -е̄ ж [грч. a-, pétalon лист] бот. биљка без латица на цвету.

а̀петала̄лан, -лна, -лно [в. апетала] бот. бескрунични, који нема латице.

апѐтӣт, -и́та м [лат. appetitus] 1. жеља за јелом, јешност; □ **отворити** ~ подстаћи жељу за јелом. 2. фиг. прохтев, жеља уопште.

апетӣтлих прид. индекл. [нем. appetitlich, в. апетит] укусан; примамљив, привлачан по изгледу.

апӣја̄ри̏јум, -а (и **апӣја̄рӣ̏ј,** -а) м [лат. apiarium од apis пчела] пчелињак; кошница.

а̀пика̄лан, -лна, -лно [фр. apical од лат. apex, в. апекс] фон. који се изговара врхом језика (о сугласницима као што су *ш, д, н, л, р*).

апикултȕра, -е̄ ж [лат. apis пчела, cultura гајење] гајење пчела, пчеларство.

апирѐнија, -е̄ ж [грч. a-, rygē̄n коштица] бот. образовање гроздова винове лозе без семена и без оплођивања.

апирѐничан, -чна, -чно [в. апиренија] бот. који нема коштице.

апирѐтичан, -чна, -чно [грч. a-, pyretōs врућица] мед. који нема повишену телесну температуру.

апӣрија, -е̄ ж [грч. apeiría] неискуство, неискусност.

апӣричан[1], -чна, -чно [в. апирија] који је без искуства, неискусан.

апӣричан[2], -чна, -чно [грч. a-, pȳr ватра] ватросталан, незапаљив.

А́пис, -а м [грч. Ápis од египатског Hapi] свети бик поштован у старом Египту, симбол плодности и земљорадње.

апифо̀бија, -е̄ ж [лат. apis пчела, в. фобија] болесни страх од пчела.

апла̀зија, -е̄ ж [грч. a-, plásis обликовање] мед. застој у развитку неког органа или једног његовог дела услед неправилности током ембриоталног развоја.

апла̀на̄т, -а́та м [грч. a-, planásthai лутати] фот. објектив добијен комбинацијом два сочива, чиме се уклања сферна аберација (в.). ◆ **аплана̀тичан**.

аплауди́рати, аплау̀ди́ра̄м, 3. л. мн. аплауди́раjӯ несврш. [лат. applaudere] 1. пљескати, тапшати у знак одобравања. 2. фиг. јавно хвалити, поздрављати, подржавати.

а̀плауз, -а м, мн. а̀плаузи, ген. мн. а̀плаӯза̄ [лат. applausus] пљесак, пљескање у знак одобравања.

а̀плика, -е̄ ж, дат. и лок. а̀плици [фр. applique] ум. украсни предмет који је једном страном причвршћен уза зид.

а̀пликаби́лан, -лна, -лно [нлат. applicabilis] применљив, употребљив, прикладан.

апликáта, -е̄ ж [лат. applicata] мат. трећа оса у просторном координатном систему, кота.

а̀пликатѝван, -вна, -вно [в. апликација] који се односи на апликацију; наменски; применљив.

апли̏ка̄тор, -а м, мн. -и [нлат. applicator] штапић с ватом на врху, за мазање или чишћење мањих телесних шупљина.

апликату́ра, -е̄ ж [нлат. applicatura] муз. прстомет, прсторед; правилан положај прстију при свирању.

апликáција[1], -е̄ ж [лат. applicatio] 1. примена, практична употреба. 2. наношење, намештање, утискивање (тканине, боје, украса и сл.); нашивени или уметнути вез. 3. мед. наношење неког лека на кожу или слузокожу; облога, завој.

апликáција[2], -е̄ ж [енгл. application] 1. рач. наменски компјутерски програм. 2. адм. молба, пријава на конкурс.

а̀пликовати, -ујем̄ = **аплици́рати**[1], апли̏цӣра̄м, 3. л. мн. аплици́раjӯ сврш. и несврш. [лат. applicare] 1. применити, примењивати, употребити, употребљавати. 2. нанети, наносити, (при)лепити, причврстити, причвршћивати; приши(ва)ти (вез, украс, чипку).

аплици́рати[1] = **а̀пликовати** (в.)

аплици́рати[2], апли̏цӣрам, 3. л. мн. аплици́раjӯ сврш. и несврш. [в. апликација[2]] поднети, подносити молбу, конкурисати.

апнѐа, -е̏ѐ ж [грч. ápnoia од а- и pneîn дисати] 1. мед. недисање, намерни или болешћу изазван престанак дисања. 2. спортско роњење на дах (без боца с кисеоником).

апо- преф. [грч. apó] као префикс у речима грчког порекла означава удаљавање, одвајање, разлику и друго: сличан нашим префиксима *од-*, *из-* или *раз-*.

апога̀мија, -е̄ ж [в. апо-, gameín венчати се] зоол. бесполно размножавање, размножавање без оплођавања (код најнижих једноћелијских животиња).

апо̀ге̄j, -е́ја м [грч. apógaios даљи од Земље] астрон. тачка у којој су Месец или неки сателит најудаљенији од Земље; супр. **перѝге̄j** (в.)

апо̀граф, -а м, мн. -и [грч. apográphein преписивати] препис; копија.

а̀подан, -дна, -дно [в. аподи] зоол., мед. који нема ногу, безног.

апо̀ди, апо́да̄ м мн. (једнина **а̀под,** а) [грч. a-, poús podós нога] зоол. безноги водоземци.

апо̀дија, -е̄ ж [в. аподи] мед. рађање без ногу, безножност.

аподѝктичан, -чна, -чно и **аподѝктичкӣ**, -а̄, -о̄ [грч. apodeiktikós] 1. одлучан у тврдњи, безуслован, непомирљив (о човеку; о суду, идеји, мишљењу). 2. доказан, необорив, неоспоран.

апо̀доза, -е̄ и **аподо́за,** -е̄ ж [грч. apódosis од apodidōmai вратити] грам. реченица која изражава последицу услова исказаног зависном погодбеном реченицом (протазом).

апођату́ра, -е̄ ж [итал. appoggiatura] муз. мелодијски украс од једног или више тонова који претходи главном тону, предудар.

апо̀е̄н, -е́на м, мн. апое́ни, ген. мн. апое́на̄ [фр. appoint] финанс. 1. тачан износ потребан за подмирење неког дуга. 2. износ у коме се исплаћује нека валута или вредносни папири; *исплатити у великим (малим) апоенима* исплатити у крупним (ситним) новчаницама.

а̀позитѝв, -а м, мн. -и [лат. appositus од apponere придодати] грам. накнадно додата придевска одредба већ одређеног појма, нпр.: Зачу се мајчин глас, *дрхтав од узбуђења.*

апози́ција, -е̄ ж [лат. appositio] грам. именица (сама или с допунама) која одређује и додатно описује другу именицу, нпр.: хотел *Унион; браћа* Рајт, *градитељи првог авиона на свету.*
◆ **апози́цӣјскӣ** и **а̀позитѝван.**

апока̀липса, -е̄ и **апокалѝпса,** -е̄ ж [грч. apokálypsis откровење] 1. (*А-*) Откровење Јованово, последња књига Библије, која говори о сврш-

шетку света. ▲ **четири јахача Апокалипсе** рат, куга, глад и смрт (в. Откр. Јов. 6:1–8). 2. фиг. општа пропаст, страховита катастрофа.

апокали̏птичан, -чна, -чно [грч. apokalyptikós, в. апокалипса] 1. који говори о судњем дану, о свршетку света. 2. који предсказује катастрофу светских размера; мрачан, злокобан, злослутан.

апокали̏птичӑр, -а м, мн. -и [в. апокалипса] 1. рел. тумач или истраживач Апокалипсе, Откровења Јовановог; верски занесењак. 2. фиг. онај ко предвиђа општу пропаст, злогуки пророк.

апокатаста́за, -ē ж [грч. apokatástasis] 1. филоз. враћање у пређашње стање, према учењу о вечитом понављању у природи. 2. рел. учење о обнови света после завршног уништења. 3. мед. потпуно оздрављење.

апо̀копа, -ē и **апокòпа,** -ē ж [грч. apokopē одсецање] лингв. испадање једног или више гласова или слогова на крају речи; уп. **афере́за**.

апокопи́рати, апокòпи́рām, 3. л. мн. апокопи́рајӯ свршен. и несврш. [в. апокопа] лингв. скратити, скраћивати реч избацивањем једног или више гласова на крају.

апо̀криф, -а м, мн. -и [грч. apókryphos од апо- (в.) и krýptō сакривам] 1. рел. једна од књига с библијским мотивима које нису ушле у званично прихваћену Библију, јер их не признаје јеврејска вера (Стари завет) односно хришћанске цркве (Нови завет). 2. фиг. спис сумњиве аутентичности, чије порекло није доказано.

апо̀крифан, -фна, -фно [в. апокриф] који је настао као апокриф, који је непознатог порекла, сумњив, неаутентичан, подметнут.

аполѐпсa, -ē ж [грч. apólēpsis задржавање, спречавање] мед. прекид или престанак неке органске функције, нпр. дисања, циркулације, говора.

апо̀ли̏д, -и́да м, мн. аполи́ди, ген. мн. аполи́дā [грч. ápolis apólidos, од а- и pólis град, држава] особа без држављанства; уп. **апа̀три̏д**.

апо̀ли̏нскӣ, -ā, -ō [лат. Apollineus Аполонов] који припада уметности; који се заснива на складу, јасноћи и лепоти; супр. **дионѝзи̏јскӣ**.

апо̀ли̏т [грч. а- и polítēs грађанин] = **апо̀ли̏д** (в.)

аполити̏зам = **аполитици̏зам** в. **аполѝтично̄ст**.

аполитици̏зам = **аполити̏зам** в. **аполѝтично̄ст**.

аполѝтичан, -чна, -чно [грч. а-] незаинтересован за политику; (о делу, спису и сл.) који не садржи ништа о политици.

аполѝтично̄ст, -ости ж [грч. а-] равнодушност према политици, неучествовање у политичком животу.

апо̀лог, -а м, мн. апо̀лози, ген. мн. апо̀ло̄гā [грч. apólogos прича] поучна басна, прича измишљена с циљем да пружи неку моралну поуку.

апо̀ло̄ге̄т, -е́та м = **апологе́та,** -ē м, мн. апологе́те, ген. мн. апологе́тā [нем. Apologet од грч. apologeîsthai побијати, бранити се] 1. бранилац неке идеје; заступник; онај који велича (некога, нешто), хвалитељ. 2. ист. бранитељ и заступник хришћанства. **апо̀ло̄ге̄тскӣ**.

апологе́та = **апо̀ло̄ге̄т** (в.)

апологѐтика, -ē ж , дат. и лок. апологѐтици [грч. apologetikós, в. апологет] 1. рел. део теологије који се бави одбраном хришћанске вере и доказивањем хришћанског учења. 2. одбрана, заступање неке идеје или науке.

апологѐтичан, -чна, -чно [в. апологетика] одбрамбен, бранитељски; који заступа (нешто).

апо̀ло̄гија, -ē ж [грч. apología] одбрана, одбрамбени спис или говор у прилог неког човека и учења. ◆ **апо̀ло̄ги̏јскӣ**.

апо̀ло̄гист(а) м = **апо̀ло̄ге̄т** (в.)

Апо̀ло̄н, -о́на м [грч. Apóllōn] 1. митол. старогрчки бог сунца, поезије, музике, пророчанства итд., син Зевса и Лете, покровитељ уметности, симбол младалачке лепоте. 2. фиг. веома леп човек.

апо̀ло̄нскӣ, -ā, -ō 1. који припада Аполону. 2. в. **апо̀ли̏нски**.

апо̀нија, -ē ж [грч. aponía од а- (в.) и pónos мука, труд] филоз. безболност, спокојство, духовна ведрина.

апони́рати, апо̀ни́рām, 3. л. мн. апони́рајӯ свршен. [лат. apponere] приложити, придодати, дометнути; уп. **апози́ција**.

апоплѐксија, -ē ж [грч. apoplēxía] мед. изненадни прекид делатности мозга (или плућа, ср-

ца), праћен парализом појединих делова тела; кап, удар. ◆ **апоплѐктичан** и **апоплѐктичкӣ**.

апоплѐктичā̄р, -а м, мн. -и [в. апоплексија] мед. болесник који је претрпео апоплексију или је склон апоплексији.

апо̀рем, -а м = **апо̀рема,** -ē ж [грч. арórēma од арогéō у недоумици сам] филоз. логичка тешкоћа; спорно питање; тежак задатак.

апо̀рема = **апо̀рем** (в.)

апоремà̀тичан, -чна, -чно = **апорѐматскӣ,** -ā̄, -ō̄ [в. апорема] логички споран, нејасан, тешко разумљив.

апорѐматскӣ = **апоремà̀тичан** (в.)

апо̀рија, -ē ж [грч. арогía тешкоћа, недоумица] филоз. нерешив проблем који произлази из сукоба два противречна логичка суда. Најпознатији аутор апорија био је Зенон, у V веку пре н. е.

апо̀рт! [фр. apporte] донеси! (команда дресираном псу).

а̀порт, -а м [фр. apport од apporter доносити] прав. улог, удео у заједничком послу, деоничком друштву, брачној заједници и сл.

апо̀ртēр, -éра м, мн. апортéри, ген. мн. апортéрā [в. апортирати] ловачки пас извежбан да пронађе и донесе устрељену ловину.

апорти́рати, апо̀ртӣрā̄м, 3. л. мн. апорти́рајӯ свршн. и несврш. [фр. apporter] донети, доносити (о дресираном псу).

апосиопе́за, -ē ж [грч. аросіорēsis од арōsiorá̄ō заћутим] књиж. стилска фигура заснована на прекинутом исказу, прећуткивању (нпр. 'Немој да ти ја... !').

апоста́за, -ē = **апоста̀зија,** -ē ж [грч. apostasía од apostatéō отпадам] отпадништво, одметање, одвајање (од вере, идеологије и сл.).

апоста̀зија = **апоста́за** (в.)

апостази́рати, апоста̀зӣрā̄м, 3. л. мн. апостази́рајӯ сврш. и несврш. [в. апостаза] одметнути се, одвојити се, одвајати се, одрећи се, одрицати се (вере, идеја, принципа).

апо̀стат(а), -ē м, мн. апо̀стати [грч. apostátēs, уп. апостаза] отпадник, одметник, онај ко је изневерио (веру, идеологију и сл.).

а̀постериóран, -рна, -рно [в. а постериори] накнадно донет, заснован на искуству.

а постериóри (станд. и **апостериóри**) [лат. a posteriori из каснијег, из потоњег] накнадно, на основу искуства, индуктивним путем; супр. **априóри**.

а̀постил, -а м, мн. -и [нлат. apostillus] оверени додатак некој повељи или документу; узгредна примедба, примедба на маргини.

а̀постол, -а и **а̏постол,** -а м, мн. -и [грч. apóstolos изасланик] 1. рел. сваки од 12 Христових ученика који су пренели Јеванђеље у друге земље. 2. фиг. ватрени проповедник, заговорник неке идеје. 3. црквр. правосл. књига која садржи дела светих апостола и све апостолске посланице из Новог завета, осим Откровења Јованова.

апосто̀лā̄т, -а́та м [в. апостол] апостолска делатност, сталнн рад на проповедању и ширењу вере.

а̀постолскӣ, -ā̄, -ō̄ и **а̏постолскӣ,** -ā̄, -ō̄ [в. апостол] рел. 1. који се односи на апостоле, који припада апостолима. 2. у језику католичке цркве, папски. ▲ **апостолска столица** седиште папе у Риму (јер га је основао апостол Петар).

а̀пострōф, -а и **апо̀строф,** -а м, мн. -и [грч. apóstrophes окренут уназад] 1. знак који показује да је изостављено једно или више слова; у транслитерацији руске ћирилице употребљава се да означи умекшање претходног сугласника, уместо меког знака (ь). 2. в. **апостро́фа**.

апостро́фа, -ē ж [грч. apostrophē одвраћање, окретање (од слушалаца ка другој особи)] књиж. стилска фигура у којој се говорник обраћа неком лицу, обично одсутном, или неживој ствари, често повишеним или прекорним тоном.

апострофи́рати, апостро̀фӣрā̄м, 3. л. мн. апострофи́рајӯ сврш. и несврш. [в. апостроф, апострофа] 1. ставити, стављати апостроф (уместо испуштеног слова). 2. у говору, обратити се, обраћати се коме, обично живљим или оштријим тоном. 3. поменути, помињати, обично с посебним нагласком.

апоте́ка, -ē ж, дат. и лок. апоте́ци, ген. мн. апоте́кā̄ [грч. apothékē складиште, одлагалиште] продавница лекова; одељење у болници у коме се држе лекови; ▲ **кућна** ~ орманче или кутија у којој се држе лекови.

апотѐкā̄р, -а́ра м, вок. а̏потекā̄ру и а̏потекā̄ре, мн. апотека́ри, ген. мн. апотека́рā (ж. **апотѐ-**

ка̄рка, -ē, дат. и лок. апотѐка̄рки, ген. мн. апотѐка̄ркӣ) [лат. apothecarius, в. апотека] стручњак за израду и продају лекова; фармацеут који ради у апотеци. ◆ **апотѐка̄рскӣ**.

апоте́ма, -ē ж [грч. apóthema од apotithēmi спуштам] геом. нормала спуштена из средишта правилног многоугаоника (или правилног полиедра) на једну његову страну (одн. површину).

апотео́за, -ē ж [грч. apothéosis од апо- (в.) и theós бог] 1. митол. уздизање човека међу божанства. 2. фиг. величање, слављење. 3. позор. завршна сцена у којој се слави неки јунак или више њих. ◆ **а̀потео̄знӣ** и **апотѐо̄знӣ**.

апотро̀пе̄ј, -е́ја м [грч. apotrópaion од апо- (в.) и trépein одвраћати] етногр. амајлија, молитва, узречица и сл. помоћу којих се одвраћају несреће. ◆ **апотро̀пе̄јскӣ**.

апофа̀тика, -ē ж, дат. и лок. апофатици [в. апо-, грч. phánai рећи, изговорити; оповргавати, оспоравати] теол. сазнање и напредовање путем негирања.

апофи́за, -ē ж [грч. apóphysis од апо- (в.) и phýsein расти] 1. мед. израштај на кости, настао од влакана мишићних ткива. 2. минер. слој једне руде у другој.

апофо̀нија, -ē ж [грч. apo- (в.) и phōnē glas] лингв. алтернација самогласника међу сродним речима, најчешће *е* и *о* (нпр. *ѣ̄ћи - то̄к, унесем - уносим*); превој, аблаут.

апофтѐгма, -ē ж [грч. apóphthegma] сажето изречена мисао, изрека, пословица.

апофтегма̀тичан, -чна, -чно [в. апофтегма] сажето и мудро изречен, садржајан, језгровит.

апохро̀ма̄т, -а́та м [грч. apo- (в.) и chrōma боја] опт. објектив састављен од више сочива да би се уклонила хроматска аберација.

апохрома̀тичан, -чна, -чно = **апохро̀матскӣ,** -а̄, -о̄ [в. апохромат] опт. коме је уклоњена хроматска аберација. ▲ **апохроматски објектив** в. **апохро̀ма̄т**.

апра̀ксија, -ē ж [грч. agrachía од a- и prāxis, в. пракса] мед. неспособност извођења одређених покрета упркос сачуваној покретљивости удова.

апрѐтēр, -е́ра м, мн. апрете́ри, ген. мн. апрете́ра̄ [в. апретура] радник који обавља апретуру.

апрети́рати, апрѐтӣра̄м, 3. л. мн. апрети́рајӯ свршн. и несврш. [нем. appreticren од фр. apprêter припремати] обавити, обављати апретуру (в.).

апрету́ра, -ē ж [нем. Appretur од фр. apprêter припремати] 1. поступак којим се неком материјалу (тканини, кожи, хартији, крзну) даје већа чврстина, сјај или непромочивост. 2. материја (премаз и сл.) која служи за апретуру.

апрехѐнзија, -ē ж [лат. apprehensio од ad- (в.) и prehendere дохватити] 1. схватање, поимање, спознаја. 2. страховање, бојазан, забринутост.

апрецијáција, -ē ж [срлат. appretiatio] банк. подизање куповне моћи валуте, односно њене вредности у односу на друге валуте; супр. **депрецијáција** (в.).

а̀прӣл, -и́ла м [лат. aprilis, можда у вези са aperire отварати] четврти месец у години. ◆ **а̀прӣлскӣ**.

а прӣма ви̏ста [итал. a prima vista на први поглед] 1. муз. вокално или инструментално извођење мелодије без претходне припреме и увежбавања. 2. екон. исплата рачуна одмах по примитку.

а̀прио̄ран, -рна, -рно [в. а приори] унапред донет, независан од искуства.

а прио̀ри (станд. и **априо̀ри**) [лат. a priori из ранијег, из онога напред] унапред, засновано на претпоставкама а не на искуству; дедуктивним путем; супр. **а постерио̀ри** (в.).

априори̏зам, -зма м [в. а приори] филозофски правац који држи да има спознаја независних од искуства. ◆ **априори̏стичкӣ**.

апро̀ба̄нт, -а м, апро̀ба̄нти, ген. мн. апро̀ба̄на̄та̄ = **апро̀ба̄тор,** -а м, мн. -и [в. апробација] стручњак који прегледа и одобрава пуштање у промет прехрамбених производа.

а̀пробати̏ван, -вна, -вно [лат. approbativus, уп. апробација] који изражава одобравање.

апро̀ба̄тор = **апро̀ба̄нт** (в.)

апроба́ција, -ē ж [лат. approbatio од approbare одобравати] службено одобрење, допуштење, пристанак.

апровиза́ција, -ē ж [в. апровизирати] организовано снабдевање животним намирницама. ◆ **а̀провизацио̄нӣ**.

апровизи́рати, апровизи́ра̄м, 3. л. мн. апровизи́рајӯ свршн. и несврш. [нем. approvisieren, од

лат. ad- (в.) и providere снабдевати] набавити, набављати и расподељивати животне намирнице.

а̀проксиматѝван, -вна, -вно [лат. approximativus] приближан, отприлике одређен.

апроксима́ција, -е̄ ж [лат. approximatio] 1. мат. приближна вредност; приближно израчунавање. 2. оно што се приближава истини, стварним чињеницама, без могућности да се оне сасвим тачно утврде.

апро̀по̄ и **апропо̂** [фр. à propos] 1. прил. збиља; кад је о томе реч. 2. (у функцији предлога) поводом (чега), што се тиче (чега).

апропријáција, -е̄ ж [лат. appropriatio од proprius властит] присвајање, увођење (неке имовине) у приватно власништво; супр. **експропријáција** (в.).

а̀апропријацио̄нӣ, -а, -о [в. апропријација] који се односи на апропријацију.

апро̀присати, -ишē̄м свршн. и несврш. [лат. appropriare од proprius властит] присвојити, присвајати.

а̀пс непр., станд. **ха̀пс** (в.)

апсѐнтан, -тна, -тно [лат. absens] необ. одсутан.

апсентѝзам, -зма м [енгл. absenteeism од absentee онај ко је одсутан, од absent одсутан, од лат. absens] 1. одсутност велепоседника са имања издатог у закуп. 2. често или редовно изостајање с радног места.

апсѐнтист(а), -е̄ м, мн. апсѐнтисти [в. апсентизам] велепоседник који живи далеко од свог имања.

а̀псида, -е̄ ж , ген. мн. а̀псӣда̄ [грч. hapsís hapsídos свод, лук] 1. архит. задњи, полукружни простор цркве, надсвођен полукуполом. 2. астрон. тачка на путањи неког небеског тела где је оно најближе централном телу или најдаље од њега (перихел или афел, перигеј или апогеј).

апсидѝола, -е̄ ж [фр. absidiole od abside, в. апсида] архит. мало полукружно удубљење уз апсиду.

а̀псиднӣ, -а̄, -о̄ [в. апсида] који се односи на апсиду. ▲ **апсидна линија** астрон. линија која спаја најближу и најудаљенију тачку на путањи неког небеског тела.

а̀псинт, -а м [грч. absínthion пелин] алкохолно пиће зачињено пелином и анисом.

апсо̀лвент, -а м, мн. апсо̀лвенти, ген. мн. апсо̀лвенāтā (ж. **апсо̀лвенткиња** и **апсолвѐнткиња**) [лат. absolvens од absolvere разрешити] студент који је одслушао све прописане предмете и спрема дипломски испит. ◆ **апсо̀лвентскӣ.**

апсолви́рати, апсо̀лвӣра̄м, 3. л. мн. апсолви́рајӯ свршн. [лат. absolvere разрешити] 1. одслушати прописан број семестара, стећи статус апсолвента. 2. расправити, разрешити (неко питање); завршити главни део (неког посла).

а̀псолӯт, -а м [в. апсолутан] филоз. оно што је апсолутно, апсолутни дух, апсолутна идеја, вечна основа свемира.

а̀псолӯтан, -тна, -тно и **апсо̀лутан,** -тна, -тно [лат. absolutus од absolvere разрешити] 1. који важи сам за себе, слободан од свих ограничења, неусловљен. ▲ **апсолутна вредност** мат. величина броја без обзира на предзнак + или —; **апсолутна висина** висинска удаљеност неке тачке од површине мора; **апсолутни рекорд** сп. најбољи резултат у некој дисциплини без обзира на услове под којима је постављен (у дворани или на отвореном, на трави или на тврдом терену и сл.); **апсолутни слух** муз. способност да се идентификује тачна висина тона, без употребе инструмената; **апсолутна монархија** соц. држава у којој владар влада без икаквих уставних ограничења. 2. савршен, чист, потпун; крајњи; ▲ **апсолутна нула** физ. најнижа могућа температура (–273,15 °C); **апсолутна температура** физ. температура мерена од апсолутне нуле; **апсолутни алкохол** хем. чист етил-алкохол, или онај у коме нема више од 1% воде; **апсолутна музика** муз. она чији је садржај искључиво музички, која ништа не описује (уп. програмска музика); **апсолутно биће** рел. Бог, божанство.

апсолутѝзам, -зма м [в. апсолутан] политички систем у коме је сва власт у рукама једног владара или групе људи, неограничена власт, самодржавље.

а̀псолутизовати, -ујē̄м (и **апсолутизи́рати,** апсолутѝзӣра̄м, 3. л. мн. апсолутизи́рајӯ) свршн. и несврш. [в. апсолутан] (у)чинити апсолутним; представити, представљати као апсолутно; применити, примењивати неко мишљење на све могуће случајеве, без ограничења.

апсолу̀тист(а), -ē м, мн. апсолу̀тисти (ж. **апсолу̀тисткиња,** -ē) [в. апсолутан] 1. владар који влада без ограничења, самодржац. 2. присталица апсолутизма.

а̏псолутно прил. [в. апсолутан] 1. на апсолутан начин. 2. потпуно; свакако, без сумње, без даљњег; (уз негацију) нипошто.

апсолу́тност, -и и **апсо̀лутно̄ст,** -ости ж [в. апсолутан] особина онога што је апсолутно; безусловност, потпуност, неограниченост, савршеност.

а̏псолутно̄ран, -рна, -рно [лат. absolutorius од absolvere разрешити] који разрешава, ослобађа. ▲ **апсолуторна пресуда** прав. ослобађајућа пресуда.

апсолу̀то̄ријум, -а (и **апсолу̀то̄рӣј,** -а) м [лат. absolutorium од absolvere разрешити] 1. документ о разрешавању, отпусница, разрешница. 2. заст. сведочанство о завршеним студијама и стеченом праву на полагање дипломског испита.

апсолу́ција, -ē ж [лат. absolutio од absolvere разрешити] 1. прав. ослобођење од кривице, помиловање. 2. рел. опроштај грехова.

а̏псорбовати, -ујēм (и **апсорби́рати,** апсо̀рби̏рām, 3. л. мн. апсорби́рајӯ) свршн. и несврш. [лат. absorbere] 1. хем. увући, увлачити у себе, усиса(ва)ти, упи(ја)ти. 2. фиг. прихватити, усвојити, усвајати (идеју, осећање); прожети се, прожимати се (чиме). 3. заокупити, обузети (човека); сасвим утрошити (нечије време, интересовање).

апсо̀рпција, -ē ж [лат. absorptio] хем., физ. усисавање, упијање, примање у себе. ◆ **апсо̀рпцӣјскӣ** и **а̏псорпцио̄нӣ.**

апстѐнција, -ē ж [лат. abstentio од abstinere уздржати се] прав. 1. одустајање од наследства. 2. удаљење починитеља од места где је починио дело.

апстѐргенг, -а м, мн. апстѐргенти, ген. мн. апстѐргенāтā [лат. abstergere обрисати, очистити] мед. средство за чишћење, испирање (ране).

а̏пстерзӣван, -вна, -вно [в. апстерзија] мед. који служи за чишћење, испирање.

апстѐрзија, -ē ж [лат. abstersio од abstergere обрисати, очистити] мед. 1. чишћење, испирање (ране). 2. чишћење црева.

апстѝнент, -а м, мн. апстѝненти, ген. мн. апстѝненāтā (ж. **апстѝненткиња,** -ē и **апстинѐнткиња,** -ē) [лат. abstinens од abstinere уздржати се] 1. ко се уздржава, одриче од чега; трезвењак, антиалкохоличар. 2. пол. ко не гласа на изборима. ◆ **апстѝнентскӣ.**

апстинѐнција, -ē ж [лат. abstinens од abstinere уздржати се] 1. уздржавање, одрицање (од јела, пића, полног општења). 2. пол. намерно неучествовање у гласању.

а̏пстиненцијā̄лан, -лна, -лно [в. апстиненција] који се односи на апстиненцију; ▲ **апстиненцијална криза** криза коју у организму изазива одвикавање од зависности (по прекидању узимања опојних дрога, алкохола и сл.).

апстини́рати, апстѝни̏рām, 3. л. мн. апстини́рајӯ свршн. и несврш. [лат. abstinere] 1. уздржати се, уздржавати се, одрицати се (јела, пића, физичке љубави). 2. пол. не гласати на изборима.

а̀пстракт, -а м, мн. а̀пстракти, ген. мн. а̀пстрāктā/а̀пстракāтā [енгл. abstract од лат. abstractus, в. апстрактан] кратак садржај неке расправе или студије; сажетак, резиме.

а̀пстрактан, -тна, -тно [лат. abstractus од abstrahere, в. апстраховати] који постоји само као појам, који није опипљив, мислен, мисаон; супр. **ко̀нкретан.** ▲ **апстрактна уметност** уметност која не приказује видљиву стварност, него су јој једини садржаји линија, облик, боја, површина или маса; ~ **број** мат. неименован број, број који није праћен мерном јединицом.

а̀пстрактно̄ст, -ости ж [в. апстрактан] особина онога што је апстрактно.

апстра̀ктум, -а м [лат. abstractum, в. апстраховати] оно што је апстрактно, што постоји само у мислима, апстрактан појам; мислена именица.

апстра̀кција, -ē ж [лат. abstractio од abstrahere, в. апстраховати] 1. филоз. мисаона радња којом се од неког појма одбацују споредни, случајни елементи, а задржава оно што је битно; резултат те радње. 2. в. **а̀пстрактно̄ст.** 3. фам. пуко мудровање, замисао без ослонца у стварности. 4. апстрактна уметност (в. **а̀пстрактан**).

апстракционѝзам, -зма м [в. апстракција] филоз. мишљење које се не базира на реалности

из које је апстракција изведена, које занемарује искуствену реалност.

àпстраховати, -ујēм (и **апстрахи́рати,** апстрàхӣрām, 3. л.мн. апстрахи́рајӯ) свршн. и несврш. [лат. abstrahere извлачити, одвајати, од trahere вући] одвојити у мислима, изузети, оделити; одбацити оно што је случајно или небитно.

àпстрӯзан, -зна, -зно [лат. abstrusus од abstrudere гурнути у страну, сакрити] тешко разумљив, тешко докучив, замршен, нејасан.

àпстрӯзнōст, -ости ж [в. апструзан] особина онога што је апструзно.

апсӯмпција, -ē ж [лат. absumptio од absumere потрошити] истрошеност; исцрпљеност.

àпсурд, -а м, мн. àпсурди, ген. мн. àпсӯрдā [в. апсурдан] бесмислица, бесмисао, логичка немогућност.

àпсурдан, -дна, -дно [лат. absurdus] бесмислен, логички немогућ; неразуман.

апсурди́тēт, -е́та м [нем. Absurdität од лат. absurditas] = **àпсурднōст,** -ости ж особина онога што је апсурдно.

апсурднōст = **апсурди́тēт** (в.)

апсӯрдум в. **àпсурд**.

àпсцес, -а м, мн. àпсцеси, ген. мн. àпсцēсā [лат. abscessus од abscedere отићи, узмицати, због веровања да телесне течности одлазе у оток] мед. гнојно запаљење ткива, гнојни оток, гнојница.

апсци́са, -ē ж , ген. мн. àпсцӣса [лат. abscissa (linea) отргнута (линија), од abscindere отргнути, одсећи] мат. прва координата у координатном систему, об. представљена као хоризонтална, на којој се мери растојање од ординате (в.). ◆ **àпсциснӣ**.

àп-ту-дȅјт прид. индекл. [енгл. up-to-date] у складу с временом, савремен, модеран, по последњој моди.

àпциговати, -ујēм свршн. и несврш. [нем. abziehen] 1. покр. фам. одузети, одузимати, одбијати (од плате, хонорара и сл.). 2. покр. отакати, претакати (вино). 3. типогр. заст. узети први отисак слога.

àпшӣд, -а м [нем. Abschied] покр. заст. растанак, опроштај.

àпшмӣнкати, -ām = **àпшмӣнковати,** -ујēм свршн. [нем. abschminken] позор. скинути шминку, очистити лице.

àпшмӣнковати = **àпшмӣнкати** (в.)

а̑р[1], -а м, мн. а̑ри, ген. мн. а́рӣ [фр. are од лат. area површина] мера за површину, 100 метара квадратних.

а̑р[2] в. **àхар**.

а́ра[1], -ē ж, ген. мн. а́рā [ara(ra), из јужноамеричког индијанског језика гварани] зоол. врста дугорепог шареног папагаја из тропских крајева Јужне Америке.

а́ра[2], -ē ж, ген. мн. а́рā [лат. ara] олтар, жртвеник.

арàба, -ē ж , ген. мн. арáбā [тур. araba] заст. теретна запрежна кола.

арабáтија в. **харабáтија**.

арабàџија в. **рàбаџија**.

арабаџи́лук в. **рабаџилук**.

арáбер, -а м, мн. -и [нем. Araber Арапин] коњ арапске расе.

арàбеска, -ē и **арабѐска,** -ē ж , лат. и лок. арàбески/арабѐски, ген. мн. арàбескӣ/арабѐскӣ и арàбесāкā [фр. arabesque од итал. arabesco у арапском стилу] 1. ум. шара од испреплетаних геометријских и биљних мотива, типична за исламску уметност; шара уопште. 2. муз. врста живахне композиције, најчешће за клавир. ◆ **арàбескнӣ** и **арабѐскнӣ**.

арабѝзам, -зма м, мн. арабѝзми, ген. мн. арабѝзāмā [фр. arabisme] лингв. 1. реч позајмљена из арапског језика. 2. израз или конструкција карактеристична за арапски језик.

арабизи́рати, -арабизӣрām, 3. л. мн. арабизи́рајӯ и **арàбизовати**, -ујēм свршн. и несврш. [фр. arabiser] да(ва)ти (коме, чему) арапске особине, поарабити; **арабизирати се** (о народу, племену) прећи у Арапе.

арàбист(а), -ē м, мн. арàбисти [фр. arabiste] стручњак за арапски језик, књижевност и културу.

арабѝстика, -ē ж , лат. и лок. арабѝстици [в. арабиста] познавање и проучавање арапског језика, књижевности и културе.

арàбица, -ē ж [од арапљански = арапски] арапско писмо.

арагòнӣт, -и́та м [по шпанској покрајини Арагон, где је откривен] минер. безбојан или жућкаст минерал, калцијум-карбонат, са призматичним кристалима.

ара̀исати, -шēм несврш. [тур. yaramak] покр. пријати, годити, пристајати.

ара̀ј̏дати се, -да̄м се несврш. [неизвесног порекла] покр. заст. 1. уживати, наслађивати се. 2. веселити се, радовати се.

ȁрā̏јство, -ства с [неизвесног порекла] покр. уживање; забава, разонода.

ȁрак, ȁрка м, мн. ȁрци, ген. мн. ȁрāкā̄ [лат. arcus лу̏к] табак (хартије).

ара̀к, ара̀ка м [ар. 'araq, в. ракија] жестоко пиће од пиринча, шећерне трске или кокосовог млека, пореклом из Индије.

ара̀ка̄нга в. **а́ра**.

ара̀лук, -а м, мн. ара̀луци, ген. мн. ара̀лӯкā̄ [тур. aralık] покр. заст. међупростор; ходник или пролазна просторија у старим босанским кућама.

ȁрā̄м в. **хȁрā̄м**.

а̏рамбаша непр., станд. **хȁрамбаша** (в.)

арамза́да в. **харамза́да**.

ара́мија непр., станд. **хара́мија** (в.)

а́ран, -рна, -рно [грч. chárіs милост, љубазност] заст. 1. добар, леп, ваљан. 2. снажан, храбар.

ȁрā̄нђел непр., станд. **ȁрхā̄нђел** (в.).

ара̀нжēр, -е́ра м, мн. аранже́ри, ген. мн. аранже́рā̄ [фр. arrangeur] 1. онај ко аранжира (нпр. изложе). 2. приређивач, организатор. 3. муз. онај ко прави аранжман.

аранжи́рати, ара̀нжӣрā̄м, 3. л. мн. аранжи́рајӯ свр̄ш. и несврш. [фр. arranger] 1. уредити, уређивати, удесити, уређивати; сложити, слагати (букет цвећа); распоредити, распоређивати робу (у излогу). 2. средити, удесити, удешавати, организовати. 3. муз. направити аранжман.

ара̀нжмā̄н, -а́на м, мн. аранжма́ни, ген. мн. аранжма́нā̄. arrangement? 1. договор, нагодба, споразум. 2. унапред организовано туристичко путовање. 3. одређен распоред детаља, срећивање декоративних елемената. 4. муз. исписана обрада за оркестар или мањи ансамбл.

аранци́ни, аранци́нā̄ м мн. [итал. arancino. дем. од arancio наранџа, с венецијанским изговором] ситне ушећерене наранџе; ушећерена кора наранџи.

ȁрā̄р в. **хȁрā̄р**.

ȁратос и **ара̀тос** [грч. aratós проклет]: ~ *ше (га, их) било*! проклет да си (да је, да су)! ђаво да те (га, их) носи!

аратоси́љати се, аратòсӣљā̄м се свр̄ш. [од аратос (в.) и благосиљати] заст. отарасити се, отрести се, ратосиљати се.

ара̀хӣд, -и́да м, мн. арахи́ди, ген. мн. арахи́дā̄ [лат. научно Arachis, нејасног порекла] бот. биљка кикирики.

арахни́де, арахи́дā̄ ж мн. [грч. arachnē паук] зоол. ред паукова.

арахнода̀ктӣлија, -ē ж [грч. arachnē паук, dáktylos прст] мед. ненормална дужина и истањеност прстију.

арахно̀ӣд, -и́да м = **арахноида,** -ē ж [грч. arachnē паук, в. -оид] анат. паучинаста мождана опна.

арахноида = **арахно̀ӣд** (в.)

арахнолòгија, -ē ж [грч. arachnē паук, в. -логија] зоол. наука о пауцима.

арбалѐта, -ē ж, ген. мн. арбале́тā̄ [фр. arbalête] ист. самострел, оружје налик на пушку на којој је лук за избацивање стрела.

ȁрбија в. **хȁрбија**.

ȁрбитар, -тра м, мн. ȁрбитри, ген. мн. ȁрбитā̄рā̄ (непр. **ȁрбитер**) [лат. arbiter] а. судија, пресудитељ; најмеродавнији стручњак у некој области (моди, уметности и сл.). б. спортски судија.

ȁрбитер непр., станд. **ȁрбитар** (в.)

арбитра́жа, -ē ж [фр. arbitrage, в. арбитрирати] 1. прав. поступак у посебним судовима или органима за решавање спорова (између предузећа, држава итд.). 2. финанс. истовремена куповина и продаја робе на берзи, што омогућава зараду на основу разлике у ценама. 3. (у спорту) суђење. ◆ **ȁрбитрā̄жнӣ**.

ȁрбитрā̄ран, -рна, -рно [лат. arbitrarius] који поступа по личном нахођењу, а не по закону; самовољан. 2. произвољан; одока одређен.

арбѝтрā тор, -а м, мн. -и [лат. arbitrator] судија кога бирају завађене стране ради решавања неког свог спора.

арбитри́рати, арбѝтрѝрā м, 3. л. мн. арбитри́рајӯ несврш. [лат. arbitrari од arbiter судија] пресуђивати у неком спору, бити арбитар, вршити арбитражу.

арборе́тум, -а м, мн. -и [лат. arboretum од arbor дрво] збирка дрвећа; насад различитог дрвећа у парковима, вртовима, расадницима и сл.

арборикултӯ́ра, -ē ж [лат. arbor дрво, cultura гајење] узгајање дрвећа у парковима, вртовима, расадницима и сл.

арборѝцӣд, -ида м [лат. arbor дрво, в. -цид] пољопр. средство које уништава нежељено дрвеће и грмље.

àрбӯн, -ӯна м, мн. арбӯни, ген. мн. арбӯнā [венец. arboro] зоол. врста морске рибе ружичасте боје и укусног меса, *Pagellus erythrinus*.

àргат[1], -а м, мн. àргати, ген. мн. ӑргāтā [тур. argıt] пушкарница, рупа у зиду тврђаве кроз коју се пуца.

àргат[2], -а = **àргатин,** -а м, мн. àргати, ген. мн. ӑргāтā [тур. ırgat од грч. ergátes радник] физички радник, надничар (ж. **àргаткиња,** -ē).

аргàтāр, -а́ра и **аргàтāш,** -а́ша м = в. **àргат[2]**.

àргатин = **àргат[2]** (в.)

àргатовати, -ујēм несврш. [в. аргат[2]] 1. радити за надницу, надничити. 2. радити тешке физичке послове, кулучити, мучити се.

аргѐнтāл = **аргѐнтāн** в. **àлпака[2]**.

аргѐнтāн, -а́на м = **аргѐнтāл,** -а́ла м [лат. argentum сребро] в. **àлпака[2]**.

аргѝнит, -и́та м [лат. argentum сребро] минер. сребрни сулфид, најважнија руда сребра.

аргѝрија, -ē = **аргирија́за,** -ē и **аргиро́за,** -ē ж [грч. árgyros сребро] мед. тровање сребром; сивкаста боја коже која се јавља после дуже употребе препарата сребра.

аргирија́за = **аргѝрија** (в.)

аргиро́за = **аргѝрија** (в.)

àргō, -òа м, мн. аргòи, ген. мн. аргóā [фр. argot] шатровачки говор, жаргон, сленг.

àргōн, -о́на м [грч. argós неделотворан, лењ, од а- (в.) и érgon рад] хем. елемент из групе инертних гасова, атомски број 18, симбол Ar; употребљава се за светлеће цеви сличне неонским.

аргонàут, -а м, мн. -и [в. Аргонаути] зоол. врста главоношца.

Аргонàути, Аргонàӯтā м мн. [грч. Argō, náutēs морепловац] митол. грчки јунаци који су на броду Арго, под Јасоновим вођством, отпловили до Колхиде на Црном мору да нађу Златно руно.

арготѝзам, -зма м [фр. argotisme, в. арго] лингв. реч или облик који припада аргоу, жаргонизам.

аргӯмен(а)т, -нта м, мн. аргӯменти, ген. мн. аргӯменāтā [лат. argumentum] 1. доказ, доказно средство; образложење, оправдање. 2. мат. елемент на који се примењује нека операција односно функција.

àргументатѝван, -вна, -вно [в. аргументовати] који образлаже, који служи као доказно средство, доказни.

аргумента́ција, -ē ж [лат. argumentatio] 1. доказивање, образлагање; начин изношења и распоређивања доказа. 2. скуп аргумената, доказа за неку тврдњу.

àргументовати, -ујēм (и **аргументи́рати,** аргумѐнтѝрāм, 3. л. мн. аргументи́рајӯ) сврш. и несврш. [лат. argumentari] поткрепити, поткрепљивати доказима, доказ(ив)ати, образложити, образлагати.

Àргус, -а м [грч. Árgos] див из грчке митологије, стооки чувар Зевсове љубавнице; фиг. чувар који све види; □ **гледати Аргусовим очима** све видети, строго пазити.

àрдија, ē ж , ген. мн. ӑрдијā [тур. ardiye] покр. мала помоћна просторија иза радње.

àрдӣт, -и́та м, мн. ардѝти, ген. мн. ардѝтā [итал. ardito смео] ист. припадник италијанских паравојних јединица у раздобљу одмах после I светског рата.

àрдич, -а м, мн. àрдичи, ген. мн. ӑрдӣчā [тур. ardıç, ardıc] покр. смрека.

àрдōв, -òва м, мн. ардòви, ген. мн. ардóвā [мађ. hordó] покр. буре, бачва.

àреа, -еē ж , ген. мн. àрēā [лат. area] 1. раван простор, равнина; површина. 2. област, подручје.

арѐāл, -ála м, мн. ареáли, ген. мн. ареáлā [нем. Areal од млат. arealis површински, в. ареа] подручје, област распрострањености неке биљне или животињске врсте.

аре́на, -ē ж [лат. (h)arena песак, борилиште прекривено песком] 1. ист. простор за гладијаторске борбе и слична такмичења; римски стадион, амфитеатар. 2. простор за извођење циркуских вештина. 3. фиг. поприште.

ȁрēнда, -ē ж, ген. мн. ȁрēндӣ [срлат. arrenda] 1. закуп земљишта; ▯ **дати у аренду** дати под закуп. 2. чист приход од земљишта издатог у закуп. ◆ **ȁрендāлан.**

арѐндāр, -ára м, вок. ȁрендāру и ȁрендāре, мн. арендáри, ген. мн. арендáрā [срлат. arrenda(ta)rius] в. **арѐндāш.**

арѐндāтор, -а м, мн. -и [срлат. arrendator] в. **арѐндāш.**

арѐндāш, -áша м, мн. арендáши, ген. мн. арендáшā (ж. **арендàшица,** -ē) [в. аренда] 1. ко узима земљу у закуп, закупац. 2. ко издаје земљу под закуп.

арѐндисати, -ишēм (и **арендѝрати,** арѐндӣрāм, 3. л. мн. арендѝрајӯ) свршн. и несврш. [в. аренда] 1. изда(ва) ти у закуп. 2. узети, узимати у закуп.

ȁренōзан, -зна, -зно [лат. arenosus] пешчан, песковит.

арѐола, -ē ж, ген. мн. арѐōлā [лат. areola, дем. од area, в. ареа] 1. анат. тамни прстен око брадавице на дојки. 2. мед. црвенило коже око запаљеног или повређеног места.

àреометар, -тра м, мн. àреометри, ген. мн. ȁреометāрā [грч. araiós редак, в. -метар] справа за мерење густине течности.

арèōпāг, -áга м [лат. Areopagus, од грч. Áreios págos Аресово брдо, брежуљак у Атини посвећен богу рата Аресу, где је вероватно заседао врховни атински суд] врховни суд у старој Атини.

Ȃрес, -а м [грч. Árēs] старогрчки бог рата.

àрест, -а м, мн. àрести, ген. мн. ȁрēстā [нем. Arrest, итал. arresto заустављање, хапшење] 1. заст. затвор, казна затвора. 2. мед. застој (об. срчаног мишића).

арѐстант, -а м, мн. арѐстанти, ген. мн. арѐстанāтā [в. арестовати] 1. онај ко хапси. 2. (непр.) ухапшеник, кажњеник.

àрестовати, -ујēм (и **арести́рати,** арèстӣрāм, 3. л. мн. арести́рајӯ) свршн. и несврш. [итал. arrestare] (у)хапсити, затворити (кога).

аретѝрати [фр. arrêter] в. **àрестовати.**

аретолòгија, -ē ж [грч. aretḗ врлина, в. -логија] наука о врлини.

ȁрза, -ē ж, ген. мн. ȁрзā [грч. ársis дизање] метр. наглашени слог у стопи; супр. **тéза** (в.).

àрзи-ӧдаја, àрз-ӧдаја, -ē ж [тур. arz, в. арзити, и тур. oda, в. одаја] ист. просторија за примање посетилаца у царском двору.

àрзити, -ӣм несвш. [тур. arz од ар. 'arḍ изложити, исказати] покр. пријављивати, оптуживати, жалити се на кога.

арзòхāл = **арзӯхāл** (в.)

арзӯхāл, -ála м = **арзòхāл,** -ála м, мн. -и [тур. arzuhal, в. арзити] покр. молба, представка.

аривѝзам, -зма м [фр. arrivisme od arriver стићи, постићи] настојање да се успе по сваку цену, каријеризам, лакташтво. ◆ **аривѝстичкӣ.**

арѝвист(а), -ē м, мн. арѝвисти [фр. arriviste, в. аривизам] 1. ко се труди да успе по сваку цену, каријериста, лакташ. 2. скоројевић.

àридан, -дна, -дно [лат. aridus] 1. сушан, сиромашан падавинама. 2. фиг. сувопаран.

аридѝтēт, -éта м [лат. ariditas] 1. сувоћа климе, сушност. 2. фиг. сувопарност.

аризáција, -ē ж [в. аријевац] ист. претварање у аријевце; насилно превођење појединих предузећа из јеврејских у аријевско власништво, у Хитлеровој Немачкој.

Ȃрија, -ē и **áрија,** -ē ж [итал. aria] муз. 1. тачка соло певача у опери или оперети, мелодија на одређени текст. 2. композиција за глас соло, об. уз оркестарску пратњу.

Аријàдна, -ē ж [грч.] према грчкој митологији кћи краља Миноса, која је помоћу клупка конца помогла Тезеју да изађе из лавиринта. ▲ **Аријаднина нит** спасоносни излаз из тешке ситуације, спасоносно средство.

аријáнац, -нца м, мн. аријáнци, ген. мн. арѝјāнāцā следбеник аријанизма (в.)

аријанѝзам, -зма м рел. учење Арија, александријског свештеника из IV века, који је тврдио да Христос није бог него обичан човек.

ари́јац = **а̂ријевац** (в.)

а̂ријевац, -вца м, мн. а̂ријѐвци, ген. мн. а̂ријевā̄ца = **ари́јац,** -јца м, мн. ари́јци, ген. мн. а̀рӣја̄ца̄ (ж. **а̂ријѐвка,** -ē̄, дат. и лок. а̂ријевки, ген. мн. а̂ријѐвкӣ) [нем. Arier од санскр. ā̄rya племић, великаш] 1. (**Аријевац**) припадник народа који је у преисторијско доба живео у Ирану и северној Индији, а говорио индоевропским језиком. 2. по расистичкој теорији, припадник европске више расе, посебно нејеврејин. ◆ **а̂ријевскӣ, а́рӣјскӣ.**

а̀ријергӑ́рда, -ē̄ ж, ген. мн. а̀ријергӑ́рдӣ [фр. arrière-garde од arrière позади] вој. чета која брани одступање, заштитница.

аријѐрист(а), -ē̄ м, мн. аријѐристи [фр. arrière позади] необ. назадњак, реакционар.

а̀ријес, а м, мн. -и [лат. aries] ист. ратна справа за разбијање зидина, дугачка клада с овнујском главом, ован.

аријѐта, -ē̄ ж, ген. мн. аријéтā̄ [итал. arietta, дем. од aria] муз. мала, кратка арија.

ариốзо прил. [итал. arioso] муз. певачка тачка с мешавином арије и речитатива.

аристо̀крат(а), -ē̄ м, мн. аристо̀крати (ж. **аристо̀кра́ткиња,** -ē̄) [грч. aristokrátēs од áristos најбољи, в. -крат(а)] припадник аристократије, великаш, племић.

аристократѝзам, -зма м [в. аристократија] аристократска владавина; аристократско држање; оданост аристократији.

аристокра̀тија, -ē̄ ж [грч. aristokratía од áristos најбољи, в. -кратија] 1. ист. владавина вишег сталежа с наследним привилегијама, нарочито у старој Грчкој. 2. ист. виши сталеж, племство, великаши, 3. класа најотменијих и најбогатијих, господа, друштвена елита. ◆ **аристо̀кратскӣ.**

аристотелѝзам, -зма м [грч. Aristotélēs] учење грчког филозофа Аристотела (384–322. пре н.е.).

аритмѐтика, -ē̄ ж , дат. и лок. аритмѐтици [грч. arithmētikós од arithmós број] мат. наука о рачунању; део математике који проучава природне, целе и рационалне бројеве.

аритмѐтичкӣ, -ā̄, -ō̄ [в. аритметика] мат. који се односи на аритметику. ▲ **аритметичка средина** мат. број који се добија када се збир n бројева подели са n; **аритметичка прогресија, ~ ред** мат. низ бројева у коме је разлика између два узастопна броја стална, нпр. 1, 4, 7, 10 итд.

ари́тмија, -ē̄ ж [грч. a- и rýthmos мера] 1. одсуство или неправилност ритма. 2. мед. неправилан рад срца. ◆ **ари́тмичан.**

аритмо̀гриф, -а м, мн. -и [грч. arithmós број, grîphos рибарска мрежа, одакле фиг. загонетка] загонетка заснована на бројевима.

аритмолò̀гија, -ē̄ ж [грч. arithmós број, в. -логија] наука о бројевима.

аритмомà̀нија, -ē̄ ж [грч. arithmós број, в. -манија] псих. нагон за сталним бројањем, пребројавањем свега око себе.

аритмомà̀нтија, -ē̄ ж [грч. arithmós број, manteía прорицање] врачање помоћу бројева.

а̀ритмометар, -тра м, мн. а̀ритмометри, ген. мн. а̀ритмометā̄рā̄ [грч. arithmós број, в. -метар] справа за рачунање, рачуналька.

а̀риш, -а м, мн. а̀риши, ген. мн. а̀рӣшā̄ [венец. larisse, итал. larice] бот. врста листопадног дрвета, *Larix europaea*.

а̂рка, -ē̄ ж , дат. и лок. а̂рци, ген. мн. а̂ркӣ [лат. arca] рел. 1. ковчег у коме су чувани реликвије и друге драгоцености. 2. ковчег (брод) у коме се по Старом завету Ноје спасао од потопа.

а̀рка, -ē̄ ж , дат. и лок. а̀рци, ген. мн. а̂ркӣ [тур. arka позадина] покр. 1. леђа, задња страна. 2. задња, тупа страна косе или ножа. 3. фиг. заклон, заштита; протекција.

аркáда, -ē̄ ж, ген. мн. аркáдā̄ [фр. arcade од итал. arcata од arco лук] 1. архит. надсвођен трем, низ лукова на стубовима. 2. анат. део чеоне кости изнад ока у облику лука.

аркà̀дӣјскӣ = **а̀ркā̄дскӣ** (в.)

а̀ркā̄дскӣ, -ā̄, -ō̄ = **аркà̀дӣјскӣ,** -ā̄, -ō̄ [грч. Arkadía] који је из Аркадије; идиличан, сеоски, пасторалан.

аркáнум, -а м, мн. -и [лат. arcanum] 1. верске тајне, молитве које се откривају само посвећенима. 2. тајно средство против болести, тајни лек.

а̀р-ка̀пија, -ē̄ ж, ген. мн. ар-ка̀пӣја̄ = **а̀р-капӣцик,** -а м, мн. а̀р-капӣцици, ген. мн. а̀р-капӣ-

цѝкā [тур. art задњи и kapı врата] врата из дворишта, задња врата, споредан улаз.

а̏р-капи̏цик = **а̏р-ка̀пија** (в.)

аркā̂то прил. [итал. arcato од arco гудало] муз. превлачећи гудалом; уп. **пицикā̂то**.

а̀ркāш, -а́ша м [тур. artkaş од art задњи и kaş, в. каш] задњи уздигнути део седла, уп. **у̀нкāш**.

аркебу́за, -ē ж [нем. Arkebuse од фр. arquebuse од хол. haakbus кукаста пушка] ист. стара пушка кремењача с дугом цеви, у употреби углавном у XVI и XVII веку.

аркебу́зӣр, -и́ра м, мн. аркебузи́ри, ген. мн. аркебузи́рā [нем. Arkebusier, в. аркебуза] ист. војник наоружан аркебузом.

аркòсо̄лијум, -а (и **аркòсо̄лӣј,** -а) м [лат. arcus лук, solium камени мртвачки ковчег] археол. старохришћански гроб са сводом у облику лука.

Àрктик, -а м [грч. arktikós северни] област око северног пола. ◆ **àрктичкӣ**.

арлѐкӣн, -и́на м = **харлѐкӣн,** -и́на м [итал. Arlecchino од старофр. hellequin, неизвесног порекла] 1. (**Арлекин**) шаљиви лик из итал. комедије дел арте, са шареном одећом и дрвеном сабљом. 2. шаљивчина, лакрдијаш; превртљивац.

арлекина́да, -ē ж [фр. arlequinade] 1. позоришна представа у којој се појављује Арлекин. 2. фиг. фарса, лакрдија; неозбиљност.

а̀рли прид. индекл. [тур. arlı, harlı] покр. 1. добро васпитан, ваљан, честит. 2. силан, жесток, плаховит.

арма̀ган, -а м, мн. -и [тур. armağan] покр. дар, поклон.

армагѐдо̄н (Армагѐдо̄н), -до́на м [назив места у Библији, Откр. Јов. 16:16] место коначне битке између добра и зла; фиг. одлучујућа, пресудна борба.

арма́да, -ē ж [шп. armada од лат. arma оружје] 1. војска, оружана сила, армија. 2. велика ратна флота. ◆ **а̀рмāднӣ**.

арма́лес, -а м [срлат. (litterae) armales, од arma оружје, грб] ист. повеља којом владар племићу додељује грб.

арма̀лист(а), -ē м, мн. арма̀листи [в. арма̀лес] ист. племић без поседа, у сталној војној служби (нарочито у Мађарској).

а̀рман = **хà рман** (в.)

арма̀нција = **харма̀нција** (в.)

арма̀њак, арма̀њка м [фр. Armagnac, назив покрајине] жестоко алкохолно пиће, врста коњака.

армату́ра, -ē ж [лат. armatura од armare наоружати] 1. грађ. гвоздене шипке или мреже којима се појачава грађевина. 2. пом. бродска опрема и наоружање. 3. електр. саставни делови електричних инсталација. 4. муз. в. **акцидѐнта̄лије**.

а̀рмија, -е ж , вок. а̀рмијо, ген. мн. а̏рмӣја̄ [фр. armée] 1. укупна оружана сила неке државе, војска. 2. највећа оперативна јединица у војсци, формирана ради извршења одређених циљева, која комбинује више родова војске. 3. фиг. мноштво људи, маса. ◆ **а̀рмијскӣ**.

а̏рмила̄ран, -рна, -рно [срлат. armillaris од armilla наруквица] округао, прстенаст. ▲ **армилàрна сфера** астрон. стари астрономски инструмент за одређивање координата небеских тела.

арми́рати, а̀рмӣра̄м, 3. л. мн. арми́рајӯ свршн. и несврш. [фр. armer] грађ. (о)јачати, учврстити, учвршћивати бетон уграђујући у њега гвоздене шипке или мрежу.

арми́рац, -рца м, мн. арми́рци, ген. мн. а̀рмӣра̄ца = **армѝра̄ч,** -а́ча м, мн. армира́чи, ген. мн. армира́ча̄ [в. армирати] радник или инжењер који прави армирани бетон.

арми̏ра̄ч = **арми́рац** (в.)

а́рњеви, а́рњева̄ м мн. [мађ. ernyó заштита] платнени кров на запрежним колима.

арога̀нтан, -тна, -тно [лат. arrogans од arrogare присвајати, захтевати] дрзак, надмен, охол, напрасит, осоран.

арога̀нтно̄ст = **арога̀нција** (в.)

арога̀нција, -ē ж = **арога̀нтно̄ст,** -ости ж [в. арогантан] надменост, дрскост, напраситост, безобзирност.

арога́ција, -ē ж [лат. arrogatio од arrogare присвојити] прав. усвојење лица које више није под очинском влашћу.

арогѝрати, арò гӣра̄м, 3. л. мн. арогѝрајӯ свршн. и несврш. [лат. arrogare] 1. својатати; (неосновано) полагати права на нешто. 2. прав. усвојити, посвојити.

аро́ма, -ē ж [грч. árōma -tos зачин, мирисна трава] 1. угодан мирис (биљке, јела, пића и сл.). 2. фиг. осећај, наговештај, призвук.

àромāт, -а́та [в. арома] мирисна материја, материја која одаје пријатан мирис.

ароматиза́ција, -ē ж [в. ароматизовати] 1. додавање мириса неком производу. 2. хем. превођење парафинских угљоводоника у ароматичне.

àроматизовати, -ујēм и **ароматизи́рати,** ароматизи́рām, 3. л. мн. ароматизи́рајū свршн. и несврш. [фр. aromatiser, в. арома] да(ва)ти угодан мирис неком прехрамбеном производу или леку.

аромàтичан, -чна, -чно, **аромàтичкī,** -ā, -ō = **àроматскī,** -ā, -ō [грч. arōmatikós, в. арома] хем. који пријатно мирише, који има арому. ▲ **ароматични угљоводоници** хем. бензол и деривати бензола.

àроматскī = **аромàтичан** (в.)

аронда́ција, -ē [неправилно од фр. arrondir заокружити] груписање малих земљишних поседа, њихово спајање у веће ради рационалнијег искоришћавања.

аронди̏смāн, -а́на м, мн. аронди̏сма́ни, ген. мн. аронди̏сма́нā [фр. arrondissement] а. административна јединица у Француској, део департмана. б. (у Паризу) градска четврт.

àрпасуј, -а м [тур. arpa јечам, su вода] покр. вода у којој је куван јечам; јечмено пиво.

арпа̀џик, -а м [тур. arpacık] ситан црни лук за сађење.

àрпаш, -а м [тур. arpa јечам, перс. āş jelo] покр. јечмена каша.

арпеђи́рати, арпèђи̏рām, 3. л. мн. арпеђи́рајū несврш. [в. арпеђо] муз. свирати арпеђо, свирати акорде разломљено.

арпèђо, арпèђа м, мн. с арпèђа, ген. мн. арпе́ђā [итал. arpeggio од arpa харфа] муз. свирање тонова једног акорда не истовремено него разломљено, један за другим, као на харфи.

àрса, -ē ж , ген. мн. а́рсā [тур. arsa] покр. празно градилиште, плац.

àрсēн, -е́на м [грч. ársēn мушки, јак] хем. елемент, редни број 33, симбол As, чија су једињења јако отровна. ◆ **арсе́нов** и **àрсēнскī.**

арсènал, -а́ла м, мн. арсена́ли, ген. мн. арсена́лā [фр. arsenal од ар. dār aṣ-ṣinā'a радионица] 1. складиште оружја, оружница, нарочито у морским лукама. 2. а. скуп оружја, наоружање. б. фиг. велика количина нечега што је увек на располагању.

арсènāт, -а́та м [в. арсен] хем. со арсенове киселине.

арсènйк, -и́ка м [грч. arsenikón, в. арсен] хем. арсенов триоксид (As_2O_3), јак отров. ◆ **арсè̀ничнī.**

арсènйт, -и́та м [в. арсен] хем. со арсенове киселине.

àрслан, -а и **àрслāн,** -а́на м, мн.арсла́ни, ген. мн. арсла́нā [тур. arslan] 1. лав. 2. фиг. храбар човек, јунак; насилник.

àрсуз, -а м, мн. àрсузи, ген. мн. а̏рсӯзā [тур. arsız од ar стид и sız без] покр. бестидник, безобразник.

арсȕзлук, -а м, мн. арсȕзлуци, ген. мн. арсȕзлӯкā [тур. arsızlık, в. арсуз] покр. безобразлук, неваљалство.

а̏рт-дȉректор, -а м [енгл. art director] 1. технички и ликовни уредник часописа или књиге. 2. уметнички директор (фестивала, филма и сл.).

àртељ, -а м, мн. àртељи, ген. мн. а̏ртēљā [рус. артель] 1. радна задруга. 2. ист. удружење за заштиту радника.

Артèмида, -ē ж [грч. Ártemis] митол. богиња лова и месеца, кћи Зевсова, сестра Аполонова; одговара римској Дијани.

артèмӣзијум, -а (и **артèмӣзӣј,** -а) м [грч. Artemísion] ист. светилиште богиње Артемиде.

àртēрија, -ē ж [грч. artēría жила] 1. анат. крвни суд који из срца одводи крв обогаћену кисеоником у разне делове тела. 2. фиг. врло прометна улица, важна саобраћајница. ◆ **артèрӣјскī** и **а̏ртеријā̀лан.**

артериогра̀фија, -ē ж [в. артерија, графија] мед. рендгенско снимање артерија; уп. **ангиогра̀фија.**

артериȍле, артериóлā ж мн. [нлат. arteriola, дем. од arteria] анат. најситније артерије, после којих долазе капилари.

артериосклеро́за, -ē ж [в. артерија, склероза] мед. задебљање и закречавање зидова артерија.

артѐрисати, -ишēм [тур. artırmak] покр. лицитирати, повишавати цену, надметати се новцем.

àртēрскӣ непр. в. **àртēскӣ**.

àртēскӣ, -ā, -ō = **àртēшкӣ**, -ā, -ō (непр. **àртēрскӣ**) [фр. artésien од Artois (Артоа), име провинције у којој су најпре копани такви бунари] у: ▲ **артески/артешки бунар** бунар који се копа до воде између два непропусна слоја, тако да она истиче под сопственим притиском.

артѐфакт, -а м, мн. атѐфакти, ген. мн. артѐфакāтā [лат. arte factum вештачки начињено] производ људске руке (за разлику од природног), рукотворина.

àртēшкӣ = **àртēскӣ** (в.)

артѝзам, -зма м [в. артист] 1. уметничка вештина; потпуно владање техником и формом неке уметности. 2. пренаглашавање формалне стране неке уметничке творевине.

артѝзāн, -а́на м, мн. артиза́ни, ген. мн. артиза́нā [фр. artisan] 1. занатлија. 2. мајстор у својој струци; вешт глумац. 3. оснивач, покретач, зачетник.

àртик(а)л, -кла м, мн. àртикли, ген. мн. àртикāлā (уоб. и **артѝкл,** -а, мн. артѝкли, ген. мн. артѝкāлā) [нем. Artikel од лат. articulum] 1. производ, одређени примерак робе у трговини. 2. прав. члан (закона), параграф.

артикула́ција, -ē ж [лат. articulatio, в. артикулисати] 1. фон. стављање говорних органа у положај за изговор неког гласа; јасно и разговетно изговарање. 2. рашчлањивање, разрада, обликовање. 3. муз. начин извођења и међусобног повезивања тонова. 4. анат. а. зглоб, зглавак. б. начин како су две кости међусобно узглобљене. ◆ **артикула́цӣјскӣ** и **а̀ртикулацӣо̄нӣ**.

артикȕлисати, -ишēм (и **артикули́рати**, артикȕлирāм, 3. л. мн. артикули́рајȗ) свршен. и несврш. [лат. articulare] 1. фон. јасно, разумљиво изговарати речи, гласове и слогове. 2. рашчланити, рашчлањивати, разрадити, разрађивати.

артилѐрија непр., станд. **артиљѐрија** (в.)

артиље́рац, -рца м, мн. артиље́рци, ген. мн. артиљерāцā [в. артиљерија] војник који служи у артиљерији, тобџија.

артиљѐрија, -ē ж (непр. **артилѐрија**) [фр. artillerie] 1. топови и друга велика ватрена оружја (хаубице, бацачи, ракете и ср.). 2. род војске опремљен тим наоружањем. ◆ **артиљѐрӣјскӣ**.

артиода̀ктили, артиодакти́лā м мн. [грч. árti-os паран, dáktylos прст] зоол. ред папкара који имају паран број прстију; уп. **перисода̀ктили**.

àртист(а), -ē м, мн. àртисти (ж. **àртисткиња**) [фр. artiste од art уметност, вештина] 1. вештак који наступа у циркусу, варијетеу, ноћном локалу и сл. као акробата, мађионичар, жонглер и сл. 2. уметник који је добро овладао техником своје уметности.

артѝстика, -ē ж, дат. и лок. артѝстици [в. артистички] скуп вештина које приказују артисти.

артѝстичкӣ, -ā, -ō [фр. artistique] 1. који се односи на артисте: вешт, увежбан, виртуозан. 2. уметнички.

àртифекс, -а м, мн. àртифекси, ген. мн. àртифēксā [лат. artifex од ars ген. artis уметност и facere чинити] вешт уметник, стваралац у уметности, мајстор.

а̀ртифицијēлан, -лна, -лно [фр. artificiel од лат. artificialis, в. артифекс] вештачки, извештачен, неприродан.

а̀ртифицијēлност, -и ж [в. артифицијелан] извештаченост.

артѝчок, -а м, мн. артѝчоци, гн. мн. артѝчōка = **артичо́ка,** -ē и **артишо́ка,** -ē ж [северноитал. articiocco, нем. Artischocke, од ар. al-ḥaršūf] бот. биљка с главицама од више слојева меснатог лишћа, *Cynara scolymus*, једе се као поврће или у салати.

артичо́ка, артишо́ка = **артѝчок** (в.)

артишо́ка, артичо́ка = **артѝчок** (в.)

артра̀лгија, -ē ж [грч. árthron зглоб, álgos бол] мед. бол у зглобовима.

артритѝзам, -зма м [в. артритис] мед. састав тела који је склон обољењима изазваним успореним метаболизмом (костобоља, шећерна болест, неуралгије, артериосклероза и др.).

артрѝтис, -а м [грч. árthron зглоб, в. -итис] мед. запаљење зглобова.

артрѝтичан, -чна, -чно [в. артритис] који болује од артритиса, захваћен артритисом.

артро- преф. [грч. árthron зглоб] као први део сложених речи показује да се нешто односи на зглоб или зглобове.

артро́за, -е̄ ж [нлат. arthrosis од грч. árthron зглоб] мед. хронично дегенеративно обољење зглобова.

а̏рт-рок, -а м [енгл. art уметност, в. рок] рок музика с већим уметничким претензијама, у комбинацији с класичном музиком, позоришћем, сликарством итд.

артропа̀тија, -е̄ ж [в. артро-, -патија] мед. општи назив за обољења зглобова.

артро̀под, -а м, мн. артро̀поди, ген. мн. артро̀по̄да̄ (и артро̀пода мн. с) [в. артро-, грч. poús ген. podós нога] зоол. зглавкар, чланконожац.

артроско̀пија, -е̄ ж [в. артро-, -скопија] мед. преглед унутрашњости зглоба помоћу нарочитог инструмента.

а̏рт-фи̏лм, -а м, мн. а̏рт-фѝлмови, ген. мн. а̏рт-фѝлмо̄ва̄ [енгл. art film] експериментални уметнички филм, за ужи круг заинтересованих гледалаца.

арх- в. **архе-, архео-**

-арх, -архија [грч. árkhein бити први, владати, заповедати] као други део речи означава онога који влада (-арх) или владање, управљање (-архија).

архаи́зам, -зма м, мн. архаи́зми, ген. мн. архаи́за̄ма̄ [грч. archaismós од archaîos стар, древан] 1. лингв. застарела реч или облик. 2. застарели обичај, начин понашања и сл.

а̀рхаизовати, -ујем̄ (и **архаизи́рати**, архаизи́ра̄м, 3. л. мн. архаизи́раја̄) свр. и несвр. [грч. archaízein подражавати језик старих писаца] (у)чинити нешто архаичним, да(ва)ти чему архаичан облик.

архаи́к, -а м [грч. archaikós од archaîos стар, древан] геол. најстарије доба у геолошком развоју Земље, са стенама у којима још нема живота или се тек јављају први трагови живота; **азо́ик** (в.).

архаи́чан, -чна, -чно [в. архаик] старински, застарео, који је изашао из употребе.

архаи́чно̄ст, -сти ж [в. архаичан] застарелост.

а̀рха̄јскӣ, -а̄, -о̄ [грч. archaîos стар, древан] прадавни, почетни, исконски; *архајско доба* = **архаи́к** (в.).

а̀рха̄нђео, -ђела и **а̀рха̄нђел,** -а м (непр. **а̀ра̄нђео, а̀ра̄нђел**) [в. архи-, анђео] рел. један од анђела вишег реда, по хришћанском веровању.

архе-, архео- [грч. archaîos стар, древан] као први део сложених речи означава нешто давно, прастаро, исконско.

археогра̀фија, -е̄ ж [в. архео-, графија] описивање археолошких налаза.

археозо̀ик, -а м [в. архео-, zō̃on живо биће] в. **азо̀ик**. ◆ **археозо̄јскӣ**.

архео̀лог, -а м, мн. архео̀лози, ген. мн. архео̀лога̄ [в. архео-, -лог] научник који се бави археологијом.

археолòгија, -е̄ ж [в. архео-, -логија] наука која проучава живот људи у далекој прошлости на основу сачуваних или ископаних споменика културе.

архео̀лошкӣ, -а, -о [в. археолог] који се односи на археологију или на археологе.

археоптѐрикс, -а м, мн. -и [в. архео-, грч. ptérugx крило] зоол. птица из доба јуре, са особинама гмизавца, нађена као фосилни остатак.

архео̀рнис, -а м, мн. -и [в. архео-, грч. órnis птица] зоол. врста птица из давне прошлости, сродних археоптериксу.

а̀рхетип, -а м, мн. архети́пови, ген. мн. архети́по̄ва̄ [грч. archétypon од archē̃ почетак, в. тип] 1. праузор, праслика, изворни образац. 2. псих. у Јунговој психоанализи колективни несвесни мотив, заједнички свим људима. 3. први отисак или први примерак неког издања.

архи- [грч. archi- од árchein предњачити, бити први, владати] као први део речи значи: 1. први, главни, над-. 2. више од свега, у крајњој мери, нпр. *архилопов*, *архипознат*.

а̀рхӣв, -и́ва м, мн. архи́ви, ген. мн. архи́ва̄ [лат. archivum од грч. archeîon јавни уред, надлештво] 1. установа у којој се чувају стари документи и писани споменици. 2. одељење у установи у коме се региструју и чувају обрађени списи. 3. збирка докумената о делатности неке установе или човека. 4. назив појединих научних часописа. ◆ **а̀рхӣвскӣ**.

архи́ва, -е̄ ж [в. архив] в. **а̀рхӣв** (2, 3).

архивàлије, архивàлијā ж мн. [нем. Archivalien, в. архив] грађа која се чува у архиву, архивски документи.

архѝвār, -а́ра м, мн. архива́ри, ген. мн. архива́рā (ж. **архѝвāрка,** -ē, дат. и лок. архѝвāрки, ген. мн. архѝвāркӣ) [в. архив] службеник у архиву. ◆ **архива́ров** и **архива́рев, архѝвāрскӣ**.

архиви́рати, архѝвӣрāм, 3. л. мн. архиви́рајӯ свршн. и несврш. [нем. archivieren, в. архив] ставити, одложити, одлагати у архив.

архѝвист(а), -ē м, мн. архѝвисти (ж. **архѝвисткиња**) [в. архив] 1. стручњак за проучавање архива. 2. архивар.

архивѝстика, -ē ж [в. архив и архива] наука о организацији архива.

а̀рхиволт, -а м, мн. -и [итал. archivolto од archi- (в. архи-) укрштено са arco лу̏к, volta свод] архит. 1. главни лук који спаја два стуба. 2. низ лукова на главном црквеном порталу.

архигѐнија, -ē ж [в. архи-, грч. gónos рођење] биол. спонтано постање живота из неорганске материје; уп. **абиогѐнеза**.

архидијецéза, -ē ж [в. архи-, дијецеза] црквена област под управом надбискупа односно архиепископа, надбискупија, архиепископија.

а̀рхиђакон, -а и **архиђàкон,** -а м, мн. -и [в. архи-, ђакон] црквени виши црквени достојанственик.

архиѐпископ, -а м, мн. -и [грч. archiepískopos, в. архи-, епископ] високи достојанственик у православној цркви, изнад епископа. ◆ **архиѐпископскӣ**.

архиепископѝја, -ē ж [в. архиепископ] област под духовном управом архиепископа.

архѝјатар, тра и **архијàтар,** -тра м, мн. архијатри/архијàтри, ген. мн. архијатāрā/архијàтāрā [грч. archíatros, в. архи-, iatrós лекар] ист. врховни лекар; лични лекар хеленистичких владара.

архијѐрēј, -е́ја м, вок. а̀рхијерēју, мн. архијерéји, ген. мн. архијерéјā [грч. archiereús, в. архи-, јерej] црквени високи свештеник; други назив за владику, епископа.

архијѐрēјскӣ, -ā, -ō [в. архијерej] црквени који се односи на архијереја. ▲ **Архијерејски сабор** највише црквено-законодавно тело у Српској православној цркви; **Архијерејски синод** највиша извршна власт у Српској православној цркви, чине га патријарх и четири епархијска архијереја.

архилòхӣјскӣ, -ā, -ō [грч. Archílochos] књиж. назив за више врста стилова које је пронашао најстарији грчки лиричар Архилох, у VII веку пре н.е.

архима̀ндрит, -а и **архимàндрӣт,** -и́та м [грч. archimandritēs, в. архи-, mándra стадо, манастир] црквени највиши монашки чин до владике у православној цркви. ◆ **архима̀ндритскӣ** и **архимàндрӣтскӣ**.

архипа̀стӣр, -и́ра м, мн. архипасти́ри, ген. мн. архипасти́рā [в. архи-] црквени архиепископ; архијереј.

архипѐлāг, -а́га м, мн. архипела́зи, ген. мн. архипела́гā [в. архи-, грч. pélagos море] група острва, острвље (првобитно назив за острва у Егејском мору).

архѝтект(а), -ē м, мн. архѝтекти, ген. мн. архѝтекатā [грч. architéktōn, в. архи-, téktōn зидар, градитељ] 1. стручњак који пројектује зграде и надзире њихову градњу, школован грађевинар, неимар. 2. фиг. ко планира и марљиво остварује неки посао, градитељ, творац. ◆ **архѝтекатскӣ**.

архитектòника, -ē ж , дат. и лок. архитектòници [в. архитектонски] 1. вештина грађења, неимарство; наука о грађевинским облицима и стиловима. 2. складност конструкције неког уметничког дела; вештина састављања елемената у целину.

архитектòничкӣ = **архитѐктōнскӣ** (в.)

архитѐктōнскӣ, -ā, -ō = **архитектòничкӣ,** -ā, -ō [грч. architektōnikós, в. архитект] 1. који се односи на архитектонику. 2. који се односи на архитектуру.

архитекту́ра, -ē ж [лат. architectura од грч. architéktōn, в. архитект] 1. вештина пројектовања зграда, грађевинска уметност, неимарство. 2. стил и облик грађевине. 3. распоред елемената, склоп, структура (књижевног или уметничког дела). ◆ **а̀рхитектӯрнӣ**.

а̀рхитӣп в. **а̀рхетипогр**.

а̀рхитрав, -а м, мн. -и [итал. architrave, в. архи-, итал. trave греда] архит. главна греда која повезује два или више стубова и почива на њима.

àрхонт, -а м, мн. àрхонти, ген. мн. àрхонāтā [грч. árchōn -ntos] ист. 1. један од деветорице чланова државне управе у старој Атини; назив за највишег чиновника у другим грчким градовима. 2. владар, поглавар; назив за стране владаре у византијским списима. ◆ **àрхонтскӣ**.

архòнтāт, -а́та м [в. архонт] време владања једног архонта.

àрџија, -ē м, мн. àрџије, ген. мн. ā̀рџӣjā̄ [в. ар²] заст. слуга у штали, коњушар.

àршӣн, -и́на м, мн. аршѝни, ген. мн. аршѝнā [тур. arşın] 1. стара мера за дужину, лакат (између 65 и 75 цм). 2. фиг. мерило, критеријум, стандард.

аршлàма ж = **ашлàма** (в.)

ā̀с[1], -а м, мн. àсови, ген. мн. àсо̄вā̄ м [нем. As од лат. as] 1. карта с вредношћу један, кец. 2. првак, шампион, најбољи (у спорту, у ауто-тркама, у пилотирању). 3. у тенису, поен постигнут из сервиса. 4. ист. староримски ситан новац и јединица за тежину.

ā̀с[2] с индекл. [нем. As] муз. нота А снижена за пола тона.

асà̀ба, -ē ж [тур. asabe од ар. 'āṣabā] покр. 1. сродници по мушкој линији. 2. законски наследници по шеријатском праву.

асабà̀лук, -а м, мн. асабà̀луци, ген. мн. асабà̀лӯкā̄ [тур. asabelik, в. асаба] покр. сродство по мушкој лози.

асà̀ки прид. индекл. [тур. haseki sultan мајка султанија] ист. титула прве или повлашћене султанове жене, мајке престолонаследника, обично уз име.

асамблѐја, -ē ж, ген. мн. асамблéјā̄ [фр. assemblée] 1. скупштина, сабор, скуп. 2. назив за пленарну седницу Скупштине ОУН.

асà̀нāтор, -а м, мн. -и [в. асанирати] онај ко врши асанацију.

асана́ција, -ē ж [в. асанирати] скуп поступака ради побољшања здравствених и хигијенских прилика у неком месту. ◆ **асана́цӣјскӣ, ā̀санациōнӣ**.

асани́рати, асà̀нӣрām, мн. асани́рајӯ сврш. и несврш. [нем. assanieren од фр. assainir, лат. sanus здрав] поправити, поправљати хигијенске и здравствене прилике, отклањајући нечистоћу, мочваре, изворе заразе и сл.

àсас, -а м, мн. àсаси, ген. мн. ā̀сāсā̄ = **àсасин,** -а м, мн. àсаси, ген. мн. ā̀сāсā̄ [тур. 'asäs од ар. 'asas] ноћни стражар, ноћни чувар.

асà̀син, -а м. мн. асà̀сини, ген. мн. асà̀сӣнā̄ [срлат. assassinus од ар. haššašīn уживалац хашиша] ист. припадник екстремне исламске секте за борбу против крсташа, XI–XIII века.

àсвалт непр., станд. **àсфалт** (в.)

асéбија, -ē ж [грч. asébeia] безбожност, безверство.

ā̀севератӣван, -вна, -вно [лат. asseverare озбиљно тврдити, уверавати] потврдан, доказни.

асевера́ција, -ē ж [лат. asseveratio] озбиљна тврдња, уверавање, доказивање.

асеѝтēт, -е́та м [срлат. aseitas од лат. a se по себи] филоз. 1. постојање по себи, независност од ма чега другог (својство Бога по схоластичкој теологији). 2. духовна самосталност, слободна воља.

ā̀сексуā̄лан, -лна, -лно [грч. a-, в. секс] 1. биол. бесполан; који се не размножава спајањем мушких и женских ћелија. 2. који нема еротске привлачности ни сексуалних жеља.

асѐлгија, -ē ж [грч. asélgeia] 1. разврат, похотљивост. 2. обест, дрскост.

аселѐничан, -чна, -чно = **асѐлēнскӣ,** -ā̄, -ō̄ [грч. a-, Selēnē Месец] који је без Месеца, без месечине.

асѐлēнскӣ = **аселѐничан** (в.)

асѐмблер, -а м [енгл. assembler од assemble саставити, склопити] рач. програм који симболичка упутства преводи у облик погодан за примену у рачунару.

асѐмблерскӣ, -ā̄, -ō̄ [в. асемблер] рач. који се односи на асемблер, који припада асемблеру. ▲ **~ испит** датотека створена помоћу асемблера; **~ језик** врста програмског језика = **асѐмблер** (в.).

асента́ција, -ē ж [лат. assentatio од assentari улагивати се] неискрено, лицемерно одобравање. ◆ **асента́цӣјскӣ** и **ā̀сентациōнӣ**.

асѐпса, -ē ж [грч. a-, в. сепса] мед. отклањање могућности да заразне клице дођу до ране или места операције.

асѐпсōл -о́ла м [в. асепса] фарм. јако бактерицидно средство, раствор алкил-диметил-бензил-амонијум хлорида.

асѐптичан, -чна, -чно [грч. а-, в. септичан] заштићен од заразних клица, потпуно чист.

асѐптичкӣ, -а̄, -о̄ [в. асептичан] који се односи на асепсу; који спречава загађивање заразним клицама.

а̀сертӣван, -вна, вно [лат. assertus потврђен, доказан, од asserere тврдити] који верује у себе, самопоуздан, самосвестан. ▲ **асертивни тренинг** увежбавање самопоуздања.

а̀сертӧран, -рна, -рно [лат. assertorius од asserere тврдити] којим се тврди, потврдан. ▲ **~ суд** филоз. суд који је истинит али није и нужан.

а̀сесор, -а м, мн. -и [лат. assessor] прав. 1. судијски помоћник, приправник. 2. поротник. ◆ **а̀сесорскӣ**.

а̂си м индекл. → **а́сија,** -ē м [тур. âsi од ар. 'āṣī] покр. 1. грешник; насилник, силеџија. 2. одметник, бунтовник; □ **учинити се ~** побунити се, одметнути се.

асибила́ција, -ē ж [лат. assibilatio, уп. сибилант] фон. претварање денталних или веларних сугласника у африкате.

асѝгнант, -а м, асѝгнанти, ген. мн. асѝгнанā̄тā̄ [лат. assignans од assignare, в. асигнирати] давалац асигнације, дозначилац.

асѝгна̄т, -а́та м, мн. асигна́ти, ген. мн. асигна́тā̄ [лат. assignatus од assignare, в. асигнирати] 1. дознака; асигнација. 2. ист. папирни новац издаван у време Француске револуције ради исплате државних дугова. 3. в. **асигна̀та̄р**.

асигна̀та̄р, -а́ра м, мн. асигната́ри, ген. мн. асигната́рā̄ [лат. assignatarius, в. асигнирати] прималац асигнације.

асѝгна̄тор, -а м, мн. -и [лат. assignator, в. асигнирати] в. **асѝгнант**.

асигнату́ра в. **асигна́ција**.

асигна́ција, -ē ж [лат. assignatio, в. асигнирати] 1. дознака, упутница, налог за исплату. 2. преузимање исплате туђег дуга. ◆ **асигна́цӣјскӣ** и **а̀сигнацӣо̄нӣ**.

асигни́рати, асѝгнӣрā̄м, 3. л. мн. асигни́рајӯ свр. и несвр. [лат. assignare од signum знак, печат] да(ва)ти налог за исплату, дозначи(ва)ти.

а́сија = **а̂си** (в.)

асѝлук, -а м, мн. асѝлуци, ген. мн. асѝлӯкā̄ [тур. asılık, в. аси] покр. 1. грешење; насилништво, обест. 2. одметништво, непокорност.

асимѐтрија, -ē ж [грч. а-, в. симетрија] недостатак симетрије, несиметричност, неусклађеност; супр. **симѐтрија** (в.).

асимѐтричан, -чна, -чно [в. асиметрија] који није симетричан, несиметричан.

асимѐтрично̄ст, -ости ж [в. асиметрија] неједнакост, неподударност двеју страна.

асимѝлант, -а м, мн. асимѝланти, ген. мн. асимѝланā̄тā̄ [лат. assimilans од assimilare, в. асимиловати] онај ко се асимилује, укључује у националну, културну или верску заједницу; посебно: Јеврејин који се, насупрот ционизму, залаже за асимилацију с нацијом међу којом живи.

а̀симилатӣван, -вна, -вно = **а̀симилатӧран**, -рна, -рно [в. асимиловати] који асимилује или се асимилује; који је везан за асимилацију.

асимѝла̄тор, -а м, мн. -и [лат. assimilator, в. асимиловати] онај ко врши асимилацију.

а̀симилатӧран = **а̀симилатӣван** (в.)

асимила́ција, -ē ж [лат. assimilatio] 1. прилагођавање, изједначавање; етнол. стапање једног народа или племена с другим, преузимањем његових обичаја, културе и језика. 2. фон. једначење, прелаз два различита (об. суседна) гласа у исти или сличан; супр. **дисимила́ција** (в.). 3. биол. процес којим ћелије преобраћају храну у материје од којих се саме састоје. ◆ **асимила́цӣјскӣ** и **а̀симилацӣо̄нӣ**.

а̀симиловати, -ујēм и **асимили́рати**, асимѝлӣрā̄м, 3. л. мн. асимили́рајӯ свр. и несвр. [лат. assimilare од similis сличан] спровести, спроводити асимилацију; прилагодити, прилагођавати, изједначи(ва)ти; усвојити, усвајати, унети, уносити у себе; **асимиловати се, асимили́рати се** прилагодити се, прилагођавати се, изједначити се са околином.

асимпто́та, -ē ж [грч. asýmptōtos који се не поклапа] мат. права у односу на коју нека крива лежи тако да јој се све више приближава, али је додирује тек у бесконачности. ◆ **асѝмптӧтскӣ** и **асимптӧтичан**.

асиндѐтичан, -чна, -чно [в. асиндетон] коме недостаје међусобна веза, невезан, неспојен.

асѝндет(он), -а м, мн. -и [грч. а- и sýndetos везан] лингв., књиж. изостављање везника између речи или реченица. ◆ **асѝндетскӣ**.

а̏синхро̄н, -а, -о [грч. а-, в. синхроничан] временски неусклађен, неистовремен. ▲ **асинхрони мотор** електр. мотор на наизменичну струју чији се ротор окреће мањом брзином него магнетско поље.

асинхро̀нија, -е̄ ж [грч. а-, в. синхронија] неподударање у времену, временска неусклађеност, неистовременост.

асинхро̀ничан, -чна, -чно [грч. а-, в. синхроничан] временски неусклађен, неистовремен.

асиролòгија, -е̄ ж [в. -логија] наука о језику, књижевности и култури Асираца.

ас̏истент, -а м, мн. ас̏истенти, ген. мн. ас̏истена̄та̄ (ж. **ас̏истенткиња**) [лат. assistens од assistere помагати] 1. помоћник; ▲ **~ режије** помоћник редитеља, који се брине у првом реду за техничке припреме. 2. помоћник професора на универзитету, задужен за вежбе и за рад са студентима; млађи наставник који се спрема за професорско звање. ◆ **ас̏истентскӣ**.

асистенту́ра, -е̄ ж [в. асистент] звање и служба асистента.

асистѐнција, -е̄ ж [срлат. assistentia од лат. assistere, в. асистирати] 1. помоћ, испомоћ. 2. у кошарци и другим спортовима, додавање лопте суиграчу како би овај могао постићи погодак.

асисти́рати, -ас̏исти́ра̄м, 3. л. мн. асисти́рајӯ несврш. [лат. assistere стајати уз, помагати] 1. помагати. 2. обављати дужност асистента. 3. присуствовати (неком послу).

ас̏истòлија, -е̄ ж [грч. а-, в. систола] мед. инсуфицијенција срчаног мишића; прекид рада срца.

ас̏и́тија, -е̄ ж [грч. asitía од а- и sîtos храна] гладовање, пост; недостатак апетита.

а́сити се, а̂сӣм се [уп. аси] бити надмен, правити се важан.

аскардио́за = **аскардија́за** (в.)

аскари́де, аскари́да̄ ж мн. [грч. askarís] зоол. цревне глисте, дечје глисте.

аскаридија́за, -е̄ ж = **аскаридио́за,** -е̄ ж [в. аскариде] мед. паразитска болест проузрокована глистама.

аске́за, -е̄ ж [грч. áskēsis вежбање] аскетски живот, самоодрицање, испосништво.

а̀скер, -а м, мн. а̀скери, ген. мн. а̏скēра̄ [тур. asker од ар. 'askär] ист. 1. војник (об. турски). 2. војска. ◆ **а̀скерскӣ**.

аскѐрија, -е̄ ж [в. аскер] ист. 1. војска; војна служба. 2. порез који су плаћали неспособни за службу у војсци.

аскѐрлук, -а м [тур. askerlik, в. аскер] ист. служба у војсци.

аскѐруша, -е̄ ж, вок. аскѐрушо [в. аскер] ист. жена која се забавља с војницима, солдатуша.

а̀скēт, -е́та м, мн. аскéти, ген. мн. аскéта̄ = **аскéта,** -е̄ и **а̀скета,** -е̄ м, мн. аскéте/а̀скете, ген. мн. аскéта̄/а̀скēта̄ [грч. askētés од askeîn вежбати] човек који се одриче уживања, који потискује у себи страсти и прохтеве, испосник. ◆ **а̀скēтскӣ** и **а̀скетскӣ**.

аскéта = **а̀скēт** (в.)

аскети̏зам, -зма м = **аскѐтство,** -ства и **аскéтство,** -ства с [в. аскет] аскетски живот.

аскѐтика, -е̄ ж, дат. и лок. аскѐтици [в. аскет] учење о аскези.

аскѐтство и **аскéтство** = **аскети̏зам** (в.)

асклепи̏јад, -а м [по имену грч. песника Асклепијада] = **асклепи̏јадскӣ сти́х** (в.)

асклепи̏јадскӣ, -а, -о [в. асклепијад] метр. назив за врсту стиха: ▲ **мали ~ стих** састоји се од два хоријамба, **велики ~ стих** од три хоријамба са трофејом или спондејом на почетку и једним јамбом на крају; **асклепијадска строфа** строфа од асклепијадских стихова у комбинацији с другим врстама стиха.

асклепи̏јадскӣ сти́х = **асклепи̏јад** [в. асклепијад] метр. заједнички назив за две врсте Асклепијадових стихова, мали и велики; в. **асклепи̏јадскӣ**.

Асклѐпије, -а м [грч. Asklēpiós] митол. славни старогрчки лекар, касније бог лекарства.

аскомице́те = **аскомици́ети** (в.)

аскомици́ети, аскомице́та̄ м мн. = **аскомице́те,** аскомице́та̄ ж мн. [в. аскус, грч. mýkōs гљива] бот. ред гљива које стварају споре у аскусима (в.).

аскӯрђел, -а м [неизв. порекло] предак пре чукунделе; далеки предак.

а̀скус, -а м [грч. askós мешиница, кесица] бот. орган за размножавање код гљива.

àсли [тур. aslı главни, од ар. aṣlī] покр. 1. прид. индекл. прави, сушти. 2. прил. сигурно, зацело; сасвим, потпуно.

àсма, -ē ж = **асмàлук,** -а м [тур. asma] покр. 1. врста лозе, **чардàклија** (в.). 2. земљана пећ која се ложи из собе а не из предсобља.

асмàлук = **àсма** (в.)

Асмòдеј, -а м [грч. Asmódaios из хебр.] митол. зао дух, непријатељ брачне слоге; врховни демон.

асомàтичан, -чна, -чно [грч. a-, sōma тело] који није отеловљен, бестелесан.

асонàнца, -ē = **асонàнција,** -ē ж [нем. Assonanz од лат. assonare одзвањати] књиж. 1. звучна сличност, сазвучје. 2. стилска фигура од две или више речи са истим вокалима. 3. врста непотпуне риме у којој се подударају само вокали.

асонàнција = **асонàнца** (в.)

асортѝмāн, -а́на м, мн. асортима́ни, ген. мн. асортима́нā [фр. assortiment] трг. избор робе различитих врста и величина.

а̀социјāлан, -лна, -лно [грч. a-, в. социјалан] који није укључен у друштво, неприлагођен друштвеним нормама; недружеван, недружељубив.

асоцијáлност, -и ж [в. асоцијалан] недруштвеност, недостатак осећаја за потребе заједнице.

а̀социјатѝван, -вна, -вно [в. асоцирати] који наводи на асоцијације, који асоцира; који се састоји од асоцијација.

асоцијатѝвност, -и ж [в. асоцијативан] 1. способност да се две појаве повежу у мислима. 2. мат. особина неких алгебарских операција да начин груписања чланова не утиче на резултат, нпр. у сабирању (a + b) + c = a + (b + c).

асоцијáција, -ē ж [лат. associatio] 1. псих. повезивање двеју представа у мислима, тако да једна изазива другу. 2. удружење, друштво. ◆ **асоцијáциjскӣ** и **а̀социјациōнӣ**.

асоцѝрати, асо̀цӣрāм, 3. л. мн. асоцѝрајӯ свр. и несвр. [лат. associare удружити, повезати, од socius друг, ортак] псих. повезати, повезивати у мислима једну представу с другом; подсетити, подсећати (на нешто).

аспарáгус, -а м, мн. -и [грч. asparagos] бот. род биљака из породице љиљана, од којих се неке гаје као украсне а друге су јестиве; уп. **шпàргла**.

а̀спек(а)т, -кта м, мн. а̀спекти, ген. мн. а̀спекāтā [лат. aspectus] 1. изглед, вид, појавни облик. 2. гледиште, становиште, угао посматрања. 3. грам. глаголски вид (свршени, несвршени).

а̀спектуāлан, -лна, -лно [нлат. aspectualis] грам. који се односи на глаголски вид.

аспергило́за, -ē ж [срлат. aspergillum шкропилица, од aspergere шкропити] мед. гљивична болест дисајних органа људи и животиња, изазвана гљивицама из рода *Aspergillus*.

асперм(ат)ѝзам, -зма м = **аспѐрмија,** -ē ж [грч. a-, в. сперма] мед. урођена или стечена немогућност излучивања сперме, узрок неплодности. ◆ **аспермàтичан** и **аспѐрмичан**.

аспѐрмија = **асперм(ат)ѝзам** (в.)

а̀спида, -ē ж , ген. мн. а̀спидā [грч. aspís aspídos] 1. (у библијском језику) змија отровница, гуја. 2. фиг. зла жена, роспија.

а̀спик, -а м, мн. а̀спици, ген. мн. а̀спӣкā [фр. aspic] кулин. охлађени искувани сок од меса, пихтија.

аспѝрант, -а м, мн. аспѝранти, ген. мн. аспѝранāтā [лат. aspirans од aspirare, в. аспирирати] 1. онај ко тежи за нечим (положајем, звањем). 2. ист. у војсци и другим хијерархијама, чин пре добијања жељеног звања, нпр. официрског чина по завршеној војној школи.

аспѝрāт, -а́та м = **аспира́та,** -ē ж [лат. (littera) aspirata, в. аспирирати] фон. у неким језицима сугласник праћен аспирацијом, нпр. ph, bh, dh.

аспира́та = **аспѝрāт** (в.)

аспѝрāтор, -а м, мн. -и [лат. aspirator, в. аспирирати] 1. справа за усисавање прашине, усисивач. 2. мед. апарат за уклањање крви и других телесних течности при хируршким интервенцијама.

аспира́ција, -ē ж [лат. aspiratio] 1. усисавање, увлачење у себе. 2. жеља, тежња, стремљење (ка успеху, положају и сл.). 3. фон. појачавање даха при изговору одређеног гласа, што даје акустички утисак сличан гласу *х*.

аспѝрӣн, -и́на м, мн. аспири́ни, ген. мн. аспири́нā [нем. Aspirin, скр. од A(cetyl) и Spir(säure) салицилна киселина] фарм. ацетил-салицилна кисели-

на, лек који се од краја XIX века употребљава против болова и за снижење температуре.

аспири́рати, аспи̏рирā̄м, 3. л. мн. аспири́рајӯ несврш. [лат. aspirare од spirare дисати] 1. удисати, увлачити ваздух. 2. тежити за чим, полагати наде у нешто. 3. фон. изговарати с појачаним дахом, са аспирацијом.

а̏спра, -ē̄ ж , ген. мн. а̏спрӣ [новогрч. áspron од áspros бео] ист. ситан турски сребрни новчић, пара.

а̀спӯр, -у́ра м [тур. aspur, asfur шафран] покр. танка црвена марама.

аспӯ̀рлија, -ē̄ ж [тур. aspurli, в. аспур] покр. црвени вео којим се покривају невесте.

аста̀зија, -ē̄ ж [грч. a-, stásis стајање] мед. 1. немир, бацакање тешког болесника. 2. немогућност усправног стајања услед оштећења малог мозга.

астако̀ли̏т, -и́та м, мн. астаколи́ти, ген. мн. астаколи́тā̄ [грч. ástakos рак, líthos камен] геол. окамењени рак.

а̀стāл, -а́ла м, мн. аста́ли, ген. мн. аста́лā̄ [мађ. asztal] сто. ♦ **а̀стāлскӣ.**

а̀стāр, -а́ра м [тур. astar] покр. постава; платно за поставу.

Аста̀рта, -ē̄ ж [грч. Astarté̋ од хебр. Aštoret] митол. семитска богиња плодности и полне љубави, код Феничана и других источних народа.

а̀стāт в. **аста̀ти̏н.**

астатѝзам, -зма м [грч. a-, лат. status устав] отпор против државног уређења.

аста̀ти̏н, -и́на м [грч. ástatos непостојан] хем. радиоактивни халогени елемент, атомски број 85. симбол At.

аста̀тичан, -чна, -чно [грч. ástatos непостојан] који није везан за одређени смер и положај, који нема оријентацију.

А̀стек м, мн. А̀стеци, ген. мн. А̏стēкā̄ (непр. **А̀цтек** и **А̀зтек**) [шп. Azteca из језика нахуатл] припадник индијанског народа у области данашњег Мексика, који је имао развијену цивилизацију пре доласка шпанских освајача у XVI веку.

астѐнија, -ē̄ ж [грч. asthéneia од a- (в.) и sthénos снага] мед. немоћ, слабост, малаксалост.

астѐник в. **астѐничā̄р.**

астѐничан, -чна, -чно [в. астенија] мед. слаб; сувоњав. ▲ **астенична грађа** анат. (конституција) високо и мршаво тело, с малом главом, узаним лицем, дугачким и танким удовима.

астѐничā̄р, -а м, мн. -и [в. астенија] мед. човек астеничне грађе.

а̀стер, -а м, мн. а̀стери, ген. мн. а̏стēрā̄ [грч. astēr звезда] бот. украсна биљка из породице главочика, лепа ката.

астерѝзам, -зма м [грч. asterismós од astēr звезда] оптичка појава због које се (нпр. при посматрању кроз неке врсте лискуна) од светлеће тачке шире зраци у свим правцима.

астѐрије, астѐрӣјā̄ ж мн. [грч. asterías звездолик] зоол. ред морских бескичмењака зракастог тела; морске звезде.

а̀стериск, -а м, мн. а̀стеризци, ген. мн. а̀стеризкā̄ = **а̀стерискус,** -а м, мн. -и [грч. asterískos звездица] типогр. знак у облику звездице.

а̀стерискус = **а̀стериск** (в.)

астѐричан, -чна, -чно [в. астериск] звездаст, звездолик.

астеро̀ӣд, -и́да м, мн. астероӣди, ген. мн. астероӣдā̄ [грч. asteroidés звездолик] астрон. мала планета, планетоид; једно од мањих небеских тела која круже у појасу између Марса и Јупитера.

астеро̀ним, -а м, мн. -и [грч. astēr звезда, ónyma = ónoma име] текст који уместо ауторовог потписа има три звездице (* * *).

астигматѝзам, -зма м [грч. a-, stígma тачка] физиол. неправилна закривљеност очног сочива и рожњаче услед које се зраци из исте тачке не сустижу у истој тачки на мрежњачи, тако да је слика неоштра. ♦ **астигма̀тичан.**

астигма̀тик, -а м, мн. астигма̀тици, ген. мн. астигма̀тӣкā̄ = **астигма̀тичā̄р,** -а м, мн. -и [в. астигматизам] особа која пати од астигматизма.

астигма̀тичā̄р = **астигма̀тик** (в.)

а̀стма, -ē̄ ж, ген. мн.а̀стмӣ [грч. ásthma] мед. болест која доводи до отежаног дисања због грча бронхија, сипња.

астма̀тик, -а м, мн. астма̀тици, ген. мн. астма̀тӣкā̄ = **астма̀тичā̄р,** -а м, мн. -и (ж. **астма̀тичā̄рка,** -ē̄, дат. и лок. астма̀тичā̄рци, ген. мн. астма̀тичā̄ркӣ) [в. астматичан] болесник од астме.

астмàтичан, -чна, -чно [грч. asthmatikós] 1. који болује од астме, синђив. 2. који се односи на астму.

астмàтичāр = **астмàтик** (в.)

астрàгал, -а м, мн. -и [грч. astrágalos] 1. архит. украсни венац на стубу испод капитела. 2. анат. једна од ножних кошчица.

ȁстрагāн = **ȁстрахāн** (в.)

ȁстрагāнскӣ = **ȁстрахāнскӣ** в. **ȁстрахāн**.

ȁстрāлан, -лна, -лно [лат. astralis од astrum звезда] 1. звездани, који се односи на звезде, који потиче са звезда. 2. бестелесан, нематеријалан, нестваран; ▲ **астрално тело** по окултистичком веровању, нематеријално тело које духови узимају на себе кад се појављују; етерично тело које је двојник земаљског тела човековог.

астратȉзам, -зма м [итал. astrattismo од astratto апстрактан] лик. апстрактна уметност.

ȁстрахāн, -а и **астрàхāн,** -ána = **ȁстраган,** -а и **астрàгāн,** -ána м [по руском граду Астрахану] сјајноцрно, коврчаво крзно, од коже врло младог јагњета астраханске овце. ◆ **ȁстрахāнскӣ** и **астрàхāнскӣ** = **ȁстрагāнскӣ** и **астрàгāнскӣ**.

астрингѐнтан, -тна, -тно [в. ад-, лат. stringere стезати] мед. који стеже, скупља ткива, спречавајући крварење и излучивање течности.

астриòника, -ē ж, дат. и лок. астриòници [в. астро-, (електр)оника] електроника примењена на свемирска истраживања.

астро- преф. [грч. ástron и astēr звезда] као први део сложенице показује да се реч односи на звезде, свемир или истраживање свемира.

астробиолòгија, -ē ж [в. астро-, биологија] наука која се бави проучавањем могућег живота у васиони, на другим небеским телима.

астрогеòдēзија, ē ж [в. астро-, геодезија] наука која проучава размере и облике небеског свода.

астрогнòзија, -ē ж [в. астро-, грч. gnôsis спознаја] познавање звезда, изучавање звезда с обзиром на њихов положај, називе и поделу на сазвежђа, у циљу израде звезданих атласа.

астрòгност, -а м, мн. -и [в. астро-, gnōstḗs зналац] стручњак за астрогнозију, познавалац звезда.

астрòграф, -а м, мн. -и [в. астро-, -граф] 1. телескоп који служи за фотографисање звезда и одређивање њихових координата. 2. стручњак за астрографију.

астрографија, -ē ж [в. астро-, -графија] описивање звезда; изучавање звезда путем фотографије. ◆ **астрòграфскӣ**.

астрòдром, -а м, мн. -и [в. астро-, -дром] в. **кòсмодром**.

ȁстрокòмпāс, -а м, мн. -и [в. астро-, компас] справа за утврђивање смера путем посматрања небеских тела.

астрòлаб, -а = **астрòлāбијум,** -а (и **астрòлāбӣј,** -а) м [грч. astrolábion од ástron звезда и lambánein хватати] стара астрономска справа за мерење висине Сунца и звезда; ◆ **астрòлабнӣ**.

астрòлāбијум (и астрòлāбӣј) = **астрòлаб** (в.)

астролàтрија, -ē ж [в. астро-, -латрија] обожавање звезда и других небеских тела.

астрòлӣт, -и́та м, мн. астроли́ти, ген. мн. астроли́тā [в. астро-, -лит] геол. окаменотина у облику звезде.

астрòлог, -а м, мн. астрòлози, ген. мн. астрòлōгā [в. астро-, -лог] онај ко се бави астрологијом.

астролòгија, -ē ж [в. астро-, -логија] псеудонаучна вештина утврђивања човекове судбине под наводним утицајем небеских тела и њихових кретања.

астрòлошкӣ, -а, -о [в. астролог] који се односи на астрологију и на астрологе.

астрòмант, -а м, мн. астрòманти, ген. мн. астрòманāтā [в. астромантија] онај ко се бави астромантијом.

астромàнтија, -ē = **астромàнтика,** -ē ж, дат. и лок. астромàнтици [в. астро-, -мантија] прорицање будућности из звезда.

астромàнтика = **астромàнтија** (в.)

астромèтрија, -ē ж [в. астро-, -метрија] грана астрономије која изучава положај и промене положаја небеских тела.

астронавига́ција, -ē ж [в. астро, навигација] управљање васионским летелицама.

астронàут, -а м [астро-, наутика] в. **космонàут**.

астронаўтика [в. астро-, наутика] в. **космонаўтика**.

астрòном, -а м, мн. **-и** [в. астрономија] научник који се бави астрономијом, звездознанац.

астронòмија, -ē ж [в. астро-, грч. nómos закон] наука која проучава звезде и друга небеска тела.

астрòномскӣ, -а̄, -о̄ [в. астрономија] 1. који се односи на астрономију. ▲ **астрономска јединица** удаљеност једнака просечном одстојању Сунца од Земље (око 150 милиона километара). 2. фиг. врло велик, огроман; (о цени) невероватно висок.

астрофи̏зика, -ē ж, дат. и лок. астрофи̏зици [в. астро-, физика] изучавање физичких појава на небеским телима, грана астрономије. ◆ **астрофи̏зичкӣ**.

астрофи̏зича̄р, -а м, мн. **-и** [в. астрофизика] стручњак за астрофизику.

астрòфичан, -чна, -чно [грч. а-, в. строфа] књиж. (о песми) који није подељен на строфе.

астрофотогра̀фија, -ē ж [в. астро-, фотографија] фотографско снимање небеских тела, посредством телескопа.

астрофотомѐтрија, -ē ж [в. астро-, фотометрија] мерење јачине светлости небеских тела.

асу̀гр̄ӣн, -и́на м [грч. а-, енгл. sugar шећер] вештачки заслађивач на бази сахарина.

а̀сура, -ē ж, ген. мн. а̏сӯра̄ [тур. hasir од ар. ḥasīr] простирка од рогозине; рогозина.

а̀сфалт, -а м (непр. **а̀свалт**) [грч. ásphaltos] 1. минер. земна смола, врста битумена; обично мешан с песком или туцаником, употребљава се као друмска подлога или за изолацију. 2. фиг. градска средина, градски живот; удаљеност од природе. ◆ **а̀сфалтнӣ**.

асфа̀лтѐр, -е́ра м, мн. асфалте́ри, ген. мн. асфалте́ра̄ [в. асфалт] радник који ради на асфалтирању.

асфалти́рати, асфа̀лтӣрам, 3. л. мн. асфалти́рајӯ свр. и несвр. [в. асфалт] прекри(ва)ти слојем асфалта.

асфи̏ксија, -ē ж [грч. asphyxía од а- (в.) и sphýzein куцати (о срцу, пулсу)] мед. гушење и губитак свести због недостатка кисеоника; обамрлост, привидна смрт. ◆ **асфи̏ксичан** и **асфи̏ктичан**.

асфо̀дел, -а м [грч. asphódelos] бот. род биљака из породице љиљана, чапљан, с бледожутим цветовима; по старогрчком веровању растао је у подземном свету.

а̀сха̄б, -а́ба м, вок. а̏сха̄бе, мн. аснха́би, ген. мн. аснха́ба̄ [тур. ashab, ashap од ар. aṣḥāb] покр. друг, колега.

асцѐндент, -а м, мн. асцѐденти, ген. мн. асцѐдената̄ [лат. ascendens који се пење] 1. сродник по узлазној линији, предак; супр. **десцѐндент** (в.). 2. астрол. подзнак (зодијака).

асцендѐнција, -ē ж [срлат. ascendentia од ascendere пењати се] узлазна, директна линија сродства, сродство по узлазној линији.

асцѝдија, -ē ж [научно лат. Ascidia од грч. askídion, дем. од askós мешина] зоол. врста плашташа који живи припијен на камену.

асци́тес, -а м [грч. askitēs од askós мешина] мед. скупљање течности у трбушној дупљи, симптом разних болести.

а̏т, -а м мн. а̀тови, ген. мн. а̀то̄ва̄ (непр. **ха̏т**) [тур. at] коњ племените расе.

-ат [лат. -atum, -atus] као други део речи у хемијској терминологији означава со неке киселине (*ацета̄т, нитра̄т, олеа̄т, силика̄т*).

атави̏зам, -зма м [лат. atavus праотац, предак] 1. биол. појављивање особина далеких предака, које су се иначе изгубиле у дотичној врсти. 2. заостатак из прошлости, нешто што је време прегазило. ◆ **атави̏стичкӣ**.

а̀так, -а м, мн. а̀таци, ген. мн. а̏та̄ка̄ (необ. **ата̀ка,** -ē ж) [фр. attaque] напад, насртај, навала; војни удар, акција; напад речима, оштра критика.

а̀таковати, -ујѐм свр. и несвр. [фр. attaquer] напасти, насрнути на кога; нападати речима, вређати.

ата̀ксија, -ē ж [грч. ataxía од а- (в.) и táxis ред] мед. тешкоћа или немогућност вршења правилних покрета. ◆ **ата̀ктичан**.

ата̀ма̄н, -а́на м, мн. атама́ни, ген. мн. атама́на̄ [рус. атаман] козачки командир, вођа одреда; уп. **хе̏тман**. ◆ **ата̀ма̄нскӣ**.

атана̀зија, -ē ж [грч. athanasía од а- (в.) и thánatos смрт] бесмртност, неумрлост.

а̏та̄р, -а м, мн. -и [мађ. határ] подручје које припада неком насељу, околна територија; подручје општинске надлежности.

атарàксија, -ē ж [грч. ataraxía од a- (в.) и tarássein узнемиравати] псих. душевни мир, потпуно спокојство, стање без страсти.

Àтатурк, -а м [тур. Atatürk отац Турака] надимак Мустафе Кемала (1881–1939), реформатора модерне Турске.

атàчмент, -а м, мн. атàчменти, ген. мн. атàчменатā [енгл. attachment] рач. **фàјл** (в.) који се шаље електронском поштом као прилог (додатак) основној поруци.

атàше, -èа м, мн. аташèи, ген. мн. аташéā [фр. attaché од attacher, уп. аташирати] службеник у дипломатском представништву задужен за одређене области, нарочито за војску и за културу.

аташи́рати, атàшӣрām, 3. л. мн. аташи́рајӯ сврш. и несврш. [фр. attacher] доделити, додељивати (на службу); прикључи(ва)ти.

атàшмāн, -а́на м, мн. аташма́ни, ген. мн. аташма́нā [фр. attachement] одељење, одсек.

атèбрӣн, -и́на м [фабричко име] фарм. један од лекова против маларије, синтетички дериват акридина.

атеи́зам, -зма м [фр. athéisme од грч. a- (в.) и theós бог] безбожност, безверство; неверовање у постојање Бога или божанстава.

атèист(а), -ē м, мн. атèисти (ж. **атèисткиња,** -ē) [в. атеизам] онај ко не верује у постојање Бога.

атеи́стичкӣ, -а, -о [в. атеизам] који се односи на атеизам или на атеисте.

атèкнија, -ē ж [грч. ateknía од a- (в.) и téknon дете] недостатак порода, бездетност, бешчедност.

ателáна, -ē ж [лат. atellana по граду Atella у јужној Италији] ист. импровизована народска комедија с типизираним ликовима, у старом Риму.

атèлија, -ē ж [грч. ateleía од a- (в.) и télos сврха] несврсисходност, бесциљност, нефункционалност.

атèљē, -èа м, мн. атељèи, ген. мн. атељéā [фр. atelier] уметничка (нарочито сликарска, вајарска, фотографска) радионица.

атемàтичан, -чна, -чно = **атèматскӣ,** -ā, -ō [грч. a-, в. тема] 1. муз. који нема теме, мотива (об. у музици XX века, за разлику од класичне). 2. грам. који се гради додавањем наставка директно на основу, без тематског вокала (в.).

атèматскӣ = **атемàтичан** (в.)

Атéна, -ē ж [грч. Athēna] митол. грчка богиња мудрости, Зевсова кћи, заштитница науке, уметности и града Атине.

атènēј, -éја м, мн. атенéји, ген. мн. атенéјā [в. Атенеум] 1. виша школа, универзитет; учено друштво. 2. в. **Атенèум.**

Атенèум, -а м [лат. Athenaeum од грч. Athēnaion Атенин храм] ист. виша школа за реторику, поетику и филозофију у старом Риму, основана у време цара Хадријана.

атèнтāт, -áта м, мн. атентáти, ген. мн. атентáтā [лат. attentare покушати, напасти] 1. покушај убиства и убиство неке особе из јавног живота. 2. фиг. напад, насртај на нечија права, осећања, безбедност и сл.

атèнтāтор, -а м, мн. -и (ж. **атèнтāторка,** -ē, дат. и лок. атèнтатōрки, ген. мн. атèнтāтōркӣ) [в. атентат] извршилац атентата. ◆ **атèнтāторскӣ.**

атенӯàтор, -а м [лат. attenuare ублажити] физ. уређај за пригушивање, пригушивач.

а тёрго прил. [лат. a tergo с леђа] 1. на полеђини. 2. отпозади, одостраг; ▲ **речник ~** лингв. обратни речник, сређен по азбучном реду завршетка речи.

атерениза́ција, -ē ж [уп. терен] бот. прилагођавање биљака новом тлу.

атери́рати, атèрӣрām, 3. л. мн. атери́рајӯ сврш. и несврш. [фр. atterrir од terre Земља] приземљити се, слетети, слетати. уп. **алуни́рати** и **амери́рати**.

àтермāлан, -лна, -лно [грч. áthermos без топлоте] физ. који не пропушта или који лоше спроводи топлоту.

атèрōм, -о́ма м, мн. атеро́ми, ген. мн. атеро́мā [нлат. atheroma од грч. athéra каша] мед. циста настала проширењем лојне жлезде, зноjнице или артерије; поткожни оток.

атеросклеро́за, -ē ж [грч. athéra каша, в. склероза] = **артериосклеро́за** (в.).

àтест, -а м, мн. àтести, ген. мн. àтестā = **атèстāт,** -áта м, мн. атестáти, ген. мн. атестáтā [лат. attestari сведочити] писмена потврда о пореклу и квалитету неког производа.

атèстāт = **àтест** (в.)

атестáција, -ē ж [лат. attestatio] оверавање, утврђивање; сведочанство, потврда.

атести́рати, атèстӣрāм, 3. л. мн. атести́рајӯ сврш. и несврш. [лат. attestari] сведочити, потврдити, оверити, оверавати; издати потврду.

àтеш, -а м [тур. ateş] покр. ватра, огањ.

àтика, -ē ж , дат. и лок. àтици, ген. мн. ā̏тӣкā̄ [фр. attique, по грчкој покрајини Атици] архит. низак зид изнад главног венца на фасади, који заклања кров.

àтила, -ē ж, ген. мн. ā̏тӣлā̄ [мађ. atila, по Атили, хунском краљу из V века] кратак коњички огртач опшивен гајтанима, део мађарске народне ношње или униформе.

атӣмија, -ē ж [грч. atimía од a- (в.) и timḗ част] ист. лишавање части, лишавање грађанских права, врста казне у старој Атини.

Ати́на, -ē ж [грч. Athē̂nai] име главнога града Грчке; друго је **Ате́на** (в.).

атӣпија, -ē ж [в. атипичан] мед. нетипичност, особеност у развоју неке болести.

атӣпичан, -чна, -чно [грч. a-, в. типичан] нетипичан, несвојствен; о болести: која се не испољава или не развија на уобичајен начин.

атицѝзам, -зма м [грч. atikismós, од имена покрајине Атике] 1. ист. у старом веку, тежња ка подражавању стила атичких говорника; уп. **азијанѝзам**. 2. духовитост, префињеност, отменост у изражавању, особине карактеристичне за Атику. 3. лингв. реч или облик из атичког дијалекта (у грчком језику).

àтичкӣ, -ā̄, -ō̄ 1. који припада Атици, покрајини у којој је Атина. 2. духовит, углађен, префињен.

Àтлант, -а м = **Àтлас,** -а м [грч. Átlas -ntos] митол. титан који на својим плећима држи цео свет; персонификација планине у северозападној Африци.

Атланти́да, -ē ж [грч. Atlantís -tídos] легендарна земља с високоразвијеном цивилизацијом, која је по Платону лежала западно од Гибралтара, пре више хиљада година потонула у море.

атлантѝзам, -зма м [в. атлантски] политичко деловање у духу Северноатлантског пакта (НАТО-а).

атлантиза́ција, -ē ж [в. атлантски] прилагођавање неке државе захтевима Северноатлантског пакта.

Атлàнтик, -а м [енгл. Atlantic, грч. atlantikós, в. Атлант] Атлантски океан.

àтлантскӣ, -ā̄, -ō̄ [в. Атлант] 1. који се односи на Атланта; дивовски, горостасан. 2. који се односи на планину Атлас. ▲ **Атлантски океан** геогр. океан између Европе, Африке и Америке; **Атлантска повеља** ист. повеља о начелима сарадње међу народима коју су 1941. године потписали Рузвелт и Черчил.

Àтлас в. **Àтлант**.

àтлас[1], -а м, мн. àтласи, ген. мн. ā̏тлāсā̄ м [по имену дива Атланта, који је често приказиван на корицама старих атласа] 1. књига са географским или астрономским картама. 2. анат. први вратни пршљен, на коме почивају остали.

àтлас[2], -а м [тур. atlas од ар. aṭlas] врста сјајне свилене тканине.

àтлет, -а и **àтлēт,** -е́та м, мн. -и = **атлѐта,** -ē и **атле́та,** -ē м, мн.атлѐте/атле́те [грч. athletēs] 1. ист. такмичар у јавним играма у старој Грчкој; рвач, борац. 2. снажан, лепо развијен човек.

атлѐта и **атле́та** = **àтлет** и **àтлēт** (в.)

атлѐтика, -ē ж , дат. и лок. атлѐтици [грч. athletikós] грана спорта, такмичење у брзини, снази и спретности; *лака а̄тлетика* обухвата трчање, скокове и бацање; *тешка а̄тлетика* је дизање тегова, а некада су у њу убрајани и бокс и рвање.

атлѐтичā̄р, -а м, мн. -и (ж. **атлѐтичā̄рка,** -ē, дат. и лок. атлѐтичā̄рки, ген. мн. атлѐтичā̄ркӣ) [в. атлетика] онај ко се бави атлетиком.

àтлетскӣ, -ā̄, -ō̄ и **àтлēтскӣ,** -ā̄, -ō̄ [в. атлет] који се односи на атлетику, на атлете или атлетичаре. ▲ **~тип** анат. човек снажне телесне грађе, добро развијен; **атлетска стаза** сп. стаза за трке с меком подлогом, елиптичног облика, об. дужине 400 метара.

àтлија, -ē м, ген. мн. ā̏тлӣjā̄ [тур. atli, уп. ат] покр. коњаник.

àтман, -а м [санскр. ātman животни дах] 1. у индијској филозофији, душа света, општи животни принцип. 2. освешћени појединац који има спознају да је једно са Брахмом.

атмàџа, -ē м, ген. мн. атмā́џā̄ [тур. atmaca] кобац или соко обучен за лов.

атмèјдāн, -а́на м, мн. атмејда́ни, ген. мн. атмејда́нā̄ [тур. at-meydani, уп. ат, мејдан] покр. 1.

тркалиште за коње, хиподром. 2. коњско сајмиште, пијаца где се продају коњи.

атмидијàтрија = **атмијàтрија** (в.)

àтмидометар, -тра м, мн. àтмидометри, ген. мн. àтмидометāрā [грч. atmís -ídos пара, дах, в. -метар] метеор. справа којом се мери испаравање воде.

атмијàтрија, -ē ж = **атмидијàтрија,** -ē ж [грч. atmís -ídos пара, iatreía лечење] мед. лечење помоћу паре, парних купатила.

àтмометар в. **àтмидометар**.

атмосфе́ра, -ē ж [грч. atmós пара, дах, в. сфера] 1. гасовити омотач који обавија Земљу и нека друга небеска тела. 2. фиг. околина, прилике, расположење. 3. физ. јединица за мерење притиска. ▲ **физичка** ~ притисак који врши стуб живе висок 760 мм на један цм² на висини мора; **техничка** ~ притисак 1 килограма на 1 цм². ♦ **атмòсфēрскӣ**.

атмосфèрӣлије, атмосфèрӣлијā ж мн. [нем. Atmosphärilien, в. атмосфера] 1. падавине (киша, снег, град). 2. саставни делови атмосфере (вода, кисеоник, угљен-диоксид) који заједно нагризају минерале и грађевине.

атмосферогрàфија, -ē ж [в. атмосфера, графија] описивање атмосфере.

атмосферолòгија, -ē ж [в. атмосфера, -логија] наука о атмосферским појавама.

ато- [дан. atten осамнаест] као први део назива мера означава квадрилионити део неке јединице (милијардити део милијардитог дела, 10 на минус осамнаести степен).

атòксичан, -чна, -чно [грч. а-, в. токсичан] који не садржи отров, неотрован.

àтол, -а м, мн. àтоли, ген. мн. àтōлā и **àтōл,** -о́ла м, мн. ато́ли, ген. мн. ато́лā [енгл. atoll од atolu, речи са Малдивских острва] геогр. корални гребен прстенастог или полукружног облика.

àтōм, -о́ма м, мн. ато́ми, ген. мн. ато́мā [грч. átomos недељив, од а- (в.) и tomḗ сечење] 1. хем. најмања честица хемијског елемента која одређује његова својства; састоји се од позитивно набијеног језгра и негативних електрона који круже око језгра. 2. фиг. најситнији делић чега.

атомàјзер, -а м, мн. -и [енгл. atomiser] справа за распршивање течности, распршивач; уп. **атомѝзēр**.

атомѝзам, -зма м [в. атом] = **атомѝстика** (в.). ▲ **логички** ~ филоз. схватање Бертранда Расела, по коме је свет изграђен од мноштва логичких односа.

атомизàција, -ē ж [в. атомизовати] 1. разбијање на атоме; распарчавање, уситњавање. 2. напад атомском бомбом.

атомѝзēр, -е́ра м, мн. атомизе́ри, ген. мн. атомизе́рā [фр. atomiseur] уређај за уситњавање, распршивач, спреј; уп. **атомàјзер**.

àтомизовати, -ујēм (и **атомизѝрати,** атомѝзирām, 3. л. мн. атомизѝрајӯ) свршн. и несврш. [фр. atomiser, енгл. atomize, в. атом] разби(ја)ти у најмање делове, уситнити до крајности.

атòмист(а), -ē м, мн. атòмисти [в. атом] научник који се бави атомистиком.

атомѝстика, -ē ж, дат. и лок. атомѝстици [в. атом] наука о атомима, о атомској структури материје. ♦ **атомѝстичкӣ**.

àтōмскӣ, -ā, -ō [в. атом] који се односи на атоме. ▲ **атомска маса** физ. релативна тежина атома неког елемента: број који показује колико пута је маса атома већа од 1/12 атома угљениковог изотопа C_{12}; **атомска енергија** физ. енергија која се ослобађа фисијом или фузијом атомског језгра; **атомска бомба** вој. бомба страховитог разорног дејства чија је експлозија изазвана цепањем језгра уранијума или плутонијума; **атомска печурка** маса дима, гасова и прашине, печуркастог облика, која се види у ваздуху после атомске експлозије.

àтона, -ē и об. **ато́на,** -ē ж [грч. átonos од а- (в.) и tónos звук] фон. реч без нагласка.

àтонāлан, -лна, -лно [грч. а-, в. тоналан] муз. који није везан ни за какав одређени тоналитет.

атона́лност, -и ж [в. атоналан] муз. начин компоновања који се не везује ни за један тоналитет, у коме се зна основни тон лествице: особина једног дела музике XX века.

атòнија, -ē ж [грч. atonía од а- (в.) и tónos напон, затезање] 1. мед. губитак тонуса, клонулост, млитавост. 2. фон. одсуство нагласка, ненаглашеност. 3. фон. безгласност.

атòничан, -чна, -чно [в. атонија] 1. мед. који нема тонуса, клонуо, малаксао. 2. фон. ненаглашен.

àтōнскӣ, -ā, -ō [в. Атос] који се односи на Свету гору (Атос), светогорски.

Àтос, -а м [грч. Áthos] Света гора, најисточнији од три крака полуострва Халкидик, аутономна монашка територија, са много манастира међу којима је и Хиландар.

àтрактӣван, -вна, -вно [нлат. attractivus, в. атракција] 1. привлачан, лепог изгледа; примамљив, који привлачи пажњу. 2. физ. који привлачи; супр. **рȅпулзӣван** (в.).

атрактӣвност, -и ж [в. атрактиван] привлачност, примамљивост.

атрàкција, -ē ж [лат. attractio од attrahere привлачити] 1. физ. привлачна сила; привлачење. 2. ствар која привлачи пажњу, занимљивост.

атрȅзија, -ē ж [грч. a- и trēsis бушење, отвор] анат. 1. затвореност неког од телесних отвора или канала. 2. недостатак неког телесног отвора или шупљег органа код ембриона.

атрибуи́рати, атрибуи́рām, 3. л. мн. атрибуи́рајӯ сврш. и несврш. [лат. attribuere] приписивати, придавати.

атрӣбӯт, -у́та м, мн. атрибу́ти, ген. мн. атрибу́тā [лат. attributus од attribuere придавати] 1. карактеристично обележје, особина, својство. 2. грам. придев, заменица или број који стоји уз другу реч, обично именицу, и ближе је одређује. ◆ **атрӣбӯтнӣ** и **атрӣбӯтскӣ**.

àтрибутӣв, -а м, мн. -и [в. атрибут] грам. именица у служби атрибута, нпр. *син јединац* (ум. *једини син*).

àтрибутӣван, -вна, -вно [в. атрибут] који приписује, који придаје.

атрибу́ција, -ē ж [лат. attributio од attribuere, в. атрибуирати] 1. придавање, приписивање. 2. ум. одређивање аутора и времена настанка уметничког дела.

âтријум, -а (и **âтрӣј,** -а) м [лат. atrium] 1. ист. предсобље у старoримској кући. 2. архит. предворје са стубовима. 3. архит. предњи део храма.

атрӣхија, -ē ж [грч. a-, thrix длака, коса] мед. урођени недостатак косе.

атрӣција, -ē ж [лат. attritio трење] 1. трење. 2. мед. оједање коже, ојед. 3. рел. привидно кајање, спољашња погруженост; уп. **контрӣција**.

атрòпӣн, -и́на м [Atropa, научни назив велебиља, од грч. átropos неумитан] фарм. отрован алкалоид из велебиља (беладоне); употребљава се у медицини пре свега за ширење зеница. ◆ **атрòпӣнскӣ**.

атрòфија, -ē ж [грч. atrophía од a- (в.) и trophḗ храна] мед. закржљалост, постепено сушење (неког органа); губљење (неког осећаја, особине).

атрофи́рати, атрòфӣрам, 3. л. мн.атрофи́рајӯ сврш. и несврш. [в. атрофија] кржљати, закржљати, (у)венути, (о)копнити; (из)губити способност услед слабе исхране или дугог неупотребљавања.

атрòфичан, -чна, -чно [в. атрофија] закржљао, увенуо, слаб, сасушен.

àтула, -ē ж [тур. hatıl] 1. греда на којој почива кровна конструкција. 2. украсни обруб или испуст на фасади испод стрехе.

àтхēзија непр., станд. **àдхēзија** (в.)

àугзилијāран в. **àуксилијāран**.

Àугија, -ē м = **Àугије,** -а м [грч. Aúgeias] митол. краљ у Елиди, чија штала није била чишћена тридесет година: очистио ју је Херакле, скренувши у њу две реке. ▲ **Аугијеве (Аугијине) штале** нешто што је запуштено, што треба темељито очистити.

Àугије = **Àугија** (в.)

àугӣт, -и́та м [грч. augē светлост, зрак] минер. полудраги камен, бледозелен или црн, састојак вулканских стена.

àугмент, а м, мн. àугменти, ген. мн. àугменāтā [лат. augmentum повећање, прираштај] грам. глаголски префикс којим се у староиндијском и грчком образују прошла времена.

àугментатӣв, -а м [нем. Augmentativ од лат. augmentare повећати] грам. облик именице којим се исказује увећање, нпр. *собетина*, *ручерда*; супр. **дȅминутӣв** (в.).

аугмента́ција, -ē ж [лат. augmentatio] 1. повећање, увећање. 2. грам. грађење аугментатива. 3. муз. понављање неке фразе са увећаним (об. удвострученим) трајањем тонова.

àугур, -а и **àугӯр,** -у́ра м, мн. аугу́ри, ген. мн. аугу́рā [лат. augur] ист. римски свештеник који је по лету птица или другим небеским појавама прорицао будућност; пророк, врач. ◆ **àугурскӣ** и **àугӯрскӣ**.

а̀угурā̀лан, -лна, -лно [лат. auguralis] пророчки, предсказивачки.

а̀угу̏ријум, -а (и **а̀угу̏рӣј,** -а) м [лат. augurium, уп. аугур] пророчанство, предзнак, знамење.

аудијѐнција, -ē ж [срлат. audientia од audire чути] званичан пријем код владара или високог представника власти.

аудимути̏зам, -зма м [лат. audire чути, mutus нем] мед. урођена неспособност говора уз нормалан слух.

а̀удио, -ија м [лат. audio чујем] 1. чујни део филмског или телевизијског програма, тон. 2. уређај за репродукцију звука; уп. **ви̏део**.

аудио- [лат. audio чујем] као први део сложеница показује да се реч односи на слух, слушање, чујност или акустичке апарате.

а̀удиовизуе̄лан, -лна, -лно [в. аудио-, визуелан] који се односи на слушање и гледање истовремено. ▲ **аудиовизуелни метод** у настави језика, говор (об. са магнетофонске траке или диска) пропраћен сликама или пројекцијама.

аудио̀грам, -а м, мн. -и [в. аудио-, -грам] графички приказ осетљивости уха за поједине фреквенције звука, добијен на аудиометру (в.).

а̀удио-касѐта, -ē ж, ген. мн. а̀удио-касе́тā [в. аудио-, касета] магнетофонска трака у пластичном кућишту за снимање звука, или са већ снимљеном музиком или говором.

а̀удио-кли̏п, -а м, мн. а̀удио-клѝпови, ген. мн. а̀удио-клѝпō̄вā [енгл. audio clip] део звучног снимка који се може компјутерски репродуковати.

аудиоло̀гија, -ē ж [в. аудио-, -логија] наука о слуху, део медицине.

а̀удиометар, -тра м, а̀удиометри, ген. мн. а̀удиометā̄рā̄ [в. аудио-, -метар] мед. справа за испитивање јачине слуха односно глувоће.

аудиомѐтрија, -ē ж [в. аудио-, -метрија] мед. мерење јачине слуха односно глувоће помоћу аудиомстра. ◆ **аудиомѐтри̏јскӣ**.

а̀удиоми̏ксер, -а м, мн. -и [в. аудио-, енгл. mix мешати] техничар који ради на тонском делу телевизијског програма.

а̀удити̏ван, -вна, -вно [нлат. auditivus од audire чути] који се односи на слух. ▲ **аудитивни тип** особа која најбоље памти оно што чује; уп. **ви̏зуе̄лан**.

аудѝтор, -а м, мн. -и [лат. auditor од audire чути] 1. слушалац. 2. војни судија; истражни судија. 3. особа која проверава књиговодствене рачуне, рачуноиспитач.

аудѝторијум, -а (и **аудѝторӣј,** -а) м [лат. auditorium од audire чути] 1. слушаоница, дворана за предавање. 2. слушаоци, публика.

а̀удифо̄н, -а и **аудѝфо̄н,** -о́на м, аудифо́ни, ген. мн аудифо́нā̄ [лат. audire чути, в. -фон] слушни апарат, справа која омогућава наглувима да чују.

аудѝција, -ē и **а̀удѝција,** -ē ж [лат. auditio од audire чути] пробни наступ глумца, певача или музичара, провера ради потписивања уговора.

а̀узвајс = **а̀усвајс** (в.)

а у̑зо прил. [итал. a uso] трг. по обичају, у редовном року.

а̀уксанометар, -тра м, а̀уксанометри, ген. мн. а̀уксанометā̄рā̄ [грч. auxánein расти, увећавати, в. -метар] справа која бележи брзину раста биљака.

а̀уксилијā̄ран, -рна, -рно [лат. auxiliaris од auxilium помоћ] помоћни. ▲ **ауксилијарни глаголи** грам. помоћни глаголи.

а̀у̀ксӣн, -и́на м [грч. aúxein расти] бот. биљни хормон који подстиче раст ћелија.

ауксопа̀тија, -ē ж [грч. aúxein расти, в. -патија] мед. неправилан раст човека.

а̀у̀кција, -ē и **а̀укција,** -ē ж [лат. auctio] продаја робе јавним надметањем, лицитација. ◆ **а̀у̀кцӣјскӣ** и **а̀укцио̄нӣ**.

аукцио̀на̀тор, -а м = **аукцио̀нē̄р,** -е́ра м [в. аукција] онај ко обавља аукцију, лицитатор.

аукцио̀нē̄р = **аукцио̀на̀тор** (в.)

аукциони́рати, аукцио̀нӣрā̄м, 3. л. мн. аукциони́рајӯ свр. и несвр. [в. аукција] обавити, обављати аукцију; прода(ва)ти на аукцији.

а̀ул, -а и **а̀ул,** -а м, мн. -и [туркменско awul, awıl] село кавкаских горштака и неких туркичких народа.

а̀ула, -ē ж , ген. мн. а̀ӯлā̄ [лат. aula] 1. велико предворје на улазу у зграду. 2. свечана дворана, велика слушаоница. 3. ист. двориште испред старогрчких зграда.

а̀улет, -а м, мн. -и [грч. aulētḗs од aulós свирала] старогрчки фрулаш.

аулѐтика, -ē ж , дат. и лок. аулѐтици [грч. aulētikós, в. аулет] вештина свирања у фрулу.

а̏улос, -а и **а̀улос,** -а м, мн. -и [грч. aulós] грчка фрула, свирала, об. са две цеви; двојнице.

а̀ура, -ē ж , ген. мн. а̏ӯрā [лат. aura од грч. aurḗ дах, ветрић] 1. по неким окултним учењима, зрачење, омотач око људског бића, видљив само посматрачу с парапсихолошким способностима. 2. мед. посебно осећање које претходи епилептичном или хистеричном нападу.

аурѐола, -ē и **ауреóла,** -ē ж [лат. aureola (corona) златна (круна)] 1. светли круг око главе светаца, ореол. 2. фиг. слава, углед. 3. астрон. прстен око Месеца или Сунца, корона.

аури́га, -ē м, дат. и лок. аури́ги [лат. auriga] ист. кочијаш, возач тркачких кола у старом Риму.

аурѝкула, -ē ж [лат, auricula, дем. од auris ухо] анат. 1. ушна шкољка. 2. део срчане претколоре.

а̏урикулā̄ран, -лна, -лно [в. аурикула] анат. који се односи на ухо, ушни.

аурипѝгмент, -а м, мн. аурипѝгменти, ген. мн. аурипѝгменāтā̄ [лат. aurum злато, в. пигмент] минер. кристални арсенов сулфид, златножуте боје.

а̀ускоп, -а м, мн. -и [лат. auris ухо, в. -скоп] мед. инструмент или огледало за преглед уха.

а̀урист(а), -ē м, мн. а̀уристи [лат. auris ухо] мед. лекар специјалиста за уши, отолог.

Ауро́ра, -ē ж [лат. Aurora] митол. богиња зоре код Римљана.

ауро́ра, -ē ж [лат. aurora] књиж. зора, јутарње руменило. ▲ **аурора бореалис** поларна светлост, светле пулсирајуће траке видљиве по ноћи у области близу Арктика (у области Антарктика: **аурора аустралис**).

а̀усвајс, -а = **а̀усвајз** -а м, мн. -и [нем. Ausweis] фам. пропусница, легитимација.

аускӯлтант, -а м, мн. аускӯлтанти, ген. мн. аускӯлтанāтā̄ = **аускӯлтā̄тор,** -а м, мн. -и [лат. auscultans, auscultator од auscultare слушати] прав. судијски приправник, помоћни судија без права гласа.

аускӯлтā̄тор = **аускӯлтант** (в.)

а̏ускултатō̄ран, -рна, -рно [в. аускултирати] који се односи на аускултацију.

аускултáција, -ē ж [лат. auscultatio, в. аускултирати] мед. преглед унутрашњих органа, об. срца и плућа, помоћу стетоскопа.

аускултѝрати, аускӯлтѝрāм, 3. л. мн. аускултѝрајӯ несврш. [лат. auscultare слушати] мед. вршити аускултацију.

аӯспѝције, аӯспѝцијā̄ ж мн. [в. аусписијум] окриље, заштита, покровитељство; ▲ **под аӯспѝцијама** под окриљем (кога, чега).

аӯспѝцијум, -а (и **аӯспѝцӣј,** -а) м [лат. auspicium од avis птица и specere гледати] 1. ист. код старих Римљана, пророковање према лету птица. 2. предзнак, изгледи, слутња.

а̀успух, -а м, мн. а̀успуси, ген. мн. а̀успӯхā̄ [нем. Auspuff] аутом. издувна цев, испуст.

аустралопѝтек, -а м, мн. аустралопѝтеци, ген. мн. аустралопѝтēкā̄ [лат. australis јужни, грч. píthēkos мајмун] човеколики мајмун из плиоцена, предак човека, чији су остаци нађени у Јужној Африци.

аустријáнштина, -ē ж пеј. дух Аустрије (до 1918. године), аустријски обичаји и начин живота.

аустријацѝзам, -зма м [срлат. austriacus аустријски] лингв. аустријски дијалектализам, реч и особина својствена немачком језику какав се говори у Аустрији.

аустро-[1] [лат. Austria] као први део сложене речи означава оно што се односи на Аустрију или Аустријанце.

аустро-[2] [лат. australis јужни] као први део сложене речи значи: јужни.

аустроа̀зијскӣ, -ā̄, -ō̄ [в. аустро-[2], Азија] лингв. назив за породицу језика који се говоре у југоисточној Азији, међу којима су вијетнамски и кмерски.

аустромаркси̏зам, -зма м [в. аустро-[1], марксизам] ист. скуп схватања која су преовладавала у Социјалдемократској партији Аустрије од краја XIX века до почетка II светског рата.

Аустрò̀нēзија, -ē ж [в. аустро-[2], грч. nēsos острво] назив за острва средњег и јужног Пацифика.

аустронéзијскӣ, -ā̄, -ō̄ [в. Аустронезија] лингв. назив за породицу језика који се говоре на острвима средњег и јужног Пацифика, на Филипинима, у Малезији и на Мадагаскару.

аустрославѝзам, -зма м [в. аустро-[1], славизам] ист. политички правац међу Чесима у XIX веку који је тежио да Хабзбуршку монархију претвори у федералну државу којом би доминирали Словени.

аустрòфил, -а и **аустрòфӣл,** -и́ла м, мн. аустрофи́ли, ген. мн. аустрофи́лā [в. аустро-[1], -фил] присталица Аустрије и Аустријанаца; супр. **аустрòфōб** (в.).

аустрофӣлија, -ē ж = **аустрофи́лство,** -ства с [в. аустро-[1], -филија] несклоност према Аустрији и Аустријанцима; уп. **аустрофòбија.**

аустрофи́лство = аустрофӣлија (в.)

аустрòфōб, -о́ба м [в. аустро-[1], -фоб] непријатељ Аустрије и свега што је аустријско.

аустрофòбија, -ē ж [в. аустро-[1], фобија] несклоност, мржња према Аустрији, односно Аустроугарској.

àут, -а и **а̏ут[1],** -а м [енгл. out] 1. у фудбалу и другим спортовима, простор изван бочне граничне линије игралишта (*аутӣ-линије*). □ **бити у ауту** бити искључен из нечега, бити ван игре; фам. бити психички одсутан, осећати се неспособним за рад. 2. избацивање лопте преко бочне граничне линије.

а̏ут[2] прид. индекл. [енгл. out] који није актуелан, у моди, који није више популаран; супр. **ӣн** (в.).

аутàркија, -ē ж [грч. autárkeia] екон. систем у коме се потребе подмирују властитом производњом, без увоза. ◆ **аутàркичан.**

àутарх, -а м, вок. àутарше, мн. àутарси, ген. мн. àутāрхā [грч. aútarchos] самовладар, самодржац, апсолутни владар.

аутàрхија, -ē ж [грч. autarchía од autós сам и árchein владати] самовлада, самодрштво, апсолутизам. ◆ **аутàрхӣјскӣ** и **аутàрхичан.**

а̏ут-а̏ут [лат. aut aut или или] 1. м. индекл. незаобилазна алтернатива, избор између само две могућности, нужна одлука. 2. (као израз) или једно или друго.

àутентификовати, -ујēм сврш. и несврш. [в. аутентичан, лат. -ficere = facere чинити] да(ва)ти чему аутентичност, потврдити, потврђивати, оверити, оверавати.

аутèнтичан, -чна, -чно [грч. authentikós] прави, истински, изворни, веродостојан; који није фалсификован.

аутèнтичнōст, -ости ж [в. аутентичан] истинитост, изворност, веродостојност.

аутѝзам, -зма м [грч. autós сам] 1. мед. тешка болест која настаје у раном детињству, с неспособношћу за разговор и за успостављање односа с другим људима. 2. фиг. повлачење у себе, губљење додира са стварношћу, претерана заокупљеност сопственим мислима. ◆ **аутѝстичкӣ.**

аȕтист(а), -ē м, мн. аȕтисти [в. аутизам] 1. мед. болесник од аутизма. 2. фиг. човек који живи у машти, који се потпуно одваја од стварности.

àуто, -а м, мн. àута с, ген. мн. а̏ȕтā [скр. од аутомобил] фам. аутомобил.

ауто-[1] [грч. autós сам] као први део сложенице означава радњу окренуту ка себи, ка субјекту; само-.

ауто-[2] [в. аутомобил] као први део сложенице значи аутомобилски, аутомобилистички.

аутоàларм, -а м [в. ауто-[2], аларм] аутомех. алармни уређај за заштиту аутомобила од провала и крађе.

аутоанализа, -ē ж [в. ауто-[1], анализа] испитивање самога себе, понирање у себе.

аутобиòграф, -а м, мн. -и [в. ауто-[1], биограф] писац властитог животописа.

аутобиографàфија, -ē ж [в. ауто-[1], биографија] текст у коме писац описује сопствени живот.

аутобиòграфскӣ, -а, -о [в. аутобиограф] који се односи на аутобиографију или аутобиографа.

ауто-бомба, -е ж [в. ауто-[2], бомба] паркирани аутомобил напуњен експлозивом, у циљу терористичких напада.

àутобус, -а и **аутóбус,** -а м, мн. -и [в. ауто-[2], -бус од омнибус, в.] моторно возило за превоз већег броја путника у јавном саобраћају. ◆ **àутобускӣ** и **аутóбускӣ.**

аутовакци́на, -ē ж [в. ауто-[1], вакцина] мед. вакцина припремљена од заразних клица узетих из тела самог болесника.

аутогàмија, -ē ж [в. ауто-[1], грч. gameín венчати се] 1. бот. самоопрашивање, оплођивање поленом из истог цвета. 2. биол. код двополних животиња, спајање јајашца и сперме из једне исте јединке.

аутòген, -а, -о и **аутòгēн**, -а, -о [в. ауто-[1], грч. génos род] који настаје сам од себе, самородан. ▲ **аутогено заваривање** спајање металних делова у једну целину топљењем њихових ивица и уношењем металног додатка; **аутогени тренинг** мед. поступак за психофизичко опуштање, при коме пацијент контролише реакције појединих органа и утиче на њих.

àутогōл, -а м, мн. аутогóлови, ген. мн. аутогóлōвā [в. ауто-[1], гол] 1. гол грешком задат сопственој екипи. 2. фиг. поступак на сопствену штету.

аутограви́ра, -ē ж [в. ауто-[1], гравира] лик. метод за умножавање гравира у бојама.

аутòграм, -а м, мн. -и [в. ауто-[1], -грам] својеручан потпис, обично од неке познате личности.

аутòграф, -а м, мн. -и [в. ауто-[1], -граф] 1. текст написан руком самог аутора, изворни рукопис. 2. инструмент за израду топографских планова путем фотограметрије (в.).

аутографѝзам, -зма м [в. ауто-[1], грч. gráphein писати] мед. реакција коже на гребање неким оштрим предметом, иза чега остаје испупчена бразда која се после извесног времена губи.

аутогра̀фија, -ē ж [в. ауто-[1], грч. gráphein писати] преношење цртежа или текста са хартије на литографски камен или цинкану плочу.

аутòграфскӣ, -ā̄, -ō̄ [в. аутограф] својеручан, својеручно написан.

аутода̀фе̄, -èа (уоб. и **аутодафе̂**, -ēа) м, ген. мн. аутодафе́ā [порт. auto da fé чин вере] 1. ист. погубљење осуђених јеретика, обично спаљивањем, у време инквизиције у Шпанији и Португалу. 2. спаљивање забрањених књига.

аутодетерминѝзам, -зма м [в. ауто-[1], детерминизам] филоз. учење о самоодређивању човекове делатности на основу свесне воље и идеја.

аутодѝдакт, -а м, мн. аутодѝдакти, ген. мн. аутодѝдāктā [грч. autodídaktos, в. ауто-[1], дидактика] самоук.

аутодида̀ктика, -ē ж , дат. и лок. аутодида̀ктици [в. аутодидакт] учење без учитеља и школе, самоучење. ◆ **аутодида̀ктичкӣ.**

аутодѝкија, -ē ж [в. ауто-[1], грч. dikē правда, правосуђе] право некога да суди сам себи.

аутодина̀мичан, -чна, -чно [в. ауто-[1], динамичан] који делује сам по себи.

àуто-дрези́на = **àуто-дреси́на** (в.)

àуто-дреси́на, -ē = **àуто-дрези́на,** -ē ж [в. ауто-[2]] дресина која се покреће помоћу аутомобилског мотора.

аутòдром, -а м, мн. -и [в. ауто-[2], -дром] тркалиште за аутомобилска и мотоциклистичка такмичења.

аутоелèктричā̀р, -а м, мн. -и [в. ауто-[2], електричар] стручњак за електричне уређаје на аутомобилу. ◆ **аутоелèктричā̀рскӣ.**

аутоеротѝзам, -зма м [в. ауто-[1], еротизам] псих. налажење сексуалних подстицаја у сопственом телу; (у ужем смислу) сексуално самозадовољавање. ◆ **аутоèротскӣ.**

àутожӣр, -а м, мн. -и [фр. autogyre, в. ауто-[1], грч. gyros круг] авион који има и хоризонталну елису, ради лакшег слетања и узлетања, **жӣроплā̀н** (в.).

аутоимӯн, -а, -о [в. ауто-[1], имун] који сам ствара антитела. ▲ **аутоимуне болести** мед. болести које настају услед стварања антитела која реагују против сопственог организма.

аутоимунѝтēт, -ēта м [в. ауто-[1], имунитет] мед. ненормална реакција организма на неки од сопствених протеина.

аутоинтоксика́ција, -ē ж [в. ауто-[1], интоксикација] мед. тровање материјама које настају у самом организму услед метаболизма, самоотровање.

аутоинфèкција, -ē ж [в. ауто-[1], инфекција] мед. обољење изазвано заразним клицама које се већ одраније налазе у организму.

аутоирṑнија, -ē и **аутоирò̀нија,** -ē ж [в. ауто-[1], ирониja] ироничан став према самом себи.

àутокā̀р, -а м [фр. autocar према енгл. car кола] велики аутомобил за излете и туризам, врста комбија.

аутокатали́за, -ē ж [в. ауто-[1], катализа] хем. катализа изазвана производима саме хемијске реакције коју та катализа подстиче.

аутокèфāлан, -лна, -лно [в. ауто-[1], грч. kephalē глава] самосталан, независан (о православним националним црквама које саме собом управљају).

аутокефа́лност, -и ж [в. аутокефалан] самосталност, независност.

а̀утоклā̂в, -а м [фр. autoclave од ауто-[1] и лат. clavis кључ] 1. хем. затворена метална посуда за извођење хемијских реакција под високим притиском уз високу температуру. 2. мед. апарат за стерилизацију медицинских инструмената.

а̀утокнипс, -а м [нем. Autoknips од ауто-[1] и нем. knipsen шкљоцнути] фот. уређај за одложено окидање на фотоапарату, који омогућава снимателју да сними сам себе.

а̀уто-козмѐтика, -ē ж, дат. а̀уто-козмѐтици [в. ауто-[2], козметика] средства за чишћење и глачање спољашњих делова на аутомобилу.

а̀уто-колóна, -ē ж [в. ауто-[2], колона] дуги низ аутомобила у покрету.

а̀уто-кòмāнда, -ē ж, ген. мн. а̀уто-кòмāндӣ [в. ауто-[2], команда] заст. војна установа која управља моторним возилима.

а̀утокòш, -а м, мн. а̀утокòшеви, ген. мн. а̀утокòшēвā [в. ауто-[1], кош] у кошарци, погодак у властити кош.

аутòкрат(а), -ē м, мн. аутòкрати [фр. autocrate од ауто-[1] и грч. krátos власт, моћ] самодржац, самовладар, неограничени владар. ◆ **аутòкратскӣ**.

аутократѝзам, -зма м [в. аутократ] в. **аутокрàтија**.

аутокрàтија, -ē ж [в. аутократ] неограничена владавина једног човека, самодржавље, самовлашће.

аутокрѝтика, -ē ж, дат. и лок. аутокрѝтици [в. ауто-[1]] критика властитих поступака, самокритика.

аутокрѝтичан, -чна, -чно [в. ауто-[1]] критичан према самом себи, самокритичан.

а̀уто-лакѝрер, -а м [в. ауто-[2], лакирер] занатлија који фарба и лакира каросерије аутомобила.

аутолàтрија, -ē ж [в. ауто-[1], грч. latreía обожавање] обожавање самога себе.

аутолѝза, -ē ж. [в. ауто-[1], грч. lýsis растварање] мед., биол. 1. спонтано разлагање ткива после смрти. 2. уништавање ћелија серумом који се ствара у самом телу.

а̀уто-лӣмāр, -а м, мн. -и [в. ауто-[2]], занатлија који поправља лимене делове каросерије моторних возила. ◆ **аутолӣмāрскӣ**.

аутòмāт, -а́та м, мн. аутома́ти, ген. мн. аутома́тā [грч. autómatos који се креће сам од себе] 1. уређај који обавља користан рад без човековог учешћа. 2. машина која по убацивању новчића или жетона избацује карте, напитке, слаткише, цигарете и сл. 3. вој. ватрено оружје које једним окидањем избацује низ метака, машинска пушка, машинка. 4. фиг. човек који ради по навици или по туђим наредбама, без властите иницијативе.

аутоматѝзам, -зма м [в. аутомат] 1. аутоматско деловање, устаљен начин рада, без потребе за спољном интервенцијом. 2. физиол. нехотични покрети као реакција на спољне и унутрашње подстицаје, без учешћа воље.

аутоматизàција, -ē ж [в. аутоматизовати] 1. увођење и примена аутомата у процесу производње. 2. псих. претварање појединих радњи у аутоматске, безвољне.

а̀утоматизовати, -ујēм (и **аутоматизѝрати**, аутоматѝзирāм, 3. л. мн. аутоматизѝрајӯ) сврш. и несврш. [фр. automatiser, в. аутомат] 1. уводити, увести аутомате; омогућити самостално деловање. 2. претворити, претварати (радњу, поступак) у аутоматске.

аутомàтика, -ē ж, дат. и лок. аутомàтици [в. аутомат] 1. скуп, систем аутоматских механизама. 2. научно-техничка дисциплина која проучава системе за управљање технолошким процесима.

аутомàтичāр, -а м, мн. -и [в. аутомат] војник наоружан аутоматом.

аутòматскӣ, -а, -о 1. самокретан, устаљен, који ради без потребе за интервенцијом споља. 2. махиналан, механички. ▲ **аутоматски покрети** физиол. нехотични покрети до којих долази услед надражаја неког нервног центра. 3. прил. самим тим, као последица, неизбежно.

аутомехàничāр, -а м, мн. -и [в. ауто-[2], механичар] радник који одржава и поправља аутомобилске и сличне моторе; ◆ **аутомехàничāрскӣ**.

аутомòбил, -а и **аутомòбӣл**, -и́ла м, мн. аутомоби́ли, ген. мн. аутомоби́лā [фр. automobile, од ауто-[2] (в.) и лат. mobilis покретан] моторно вози-

ло са четири точка, намењено пре свега превозу људи. ◆ **аутомо̀билскӣ** и **аутомо̀би̏лскӣ**.

аутомобили̏зам, -зма м [в. аутомобил] путовање и бављење аутомобилом као хоби; аутомобилски спорт, аутомобилске трке.

аутомобилиза́ција = **моториза́ција** (в.)

аутомо̀би̏лист(а), -ē м, мн. аутомо̀би̏листи (ж. **аутомо̀би̏листкиња,** -ē) [фр. automobiliste, в. аутомобил] 1. возач или власник аутомобила. 2. такмичар у аутомобилском спорту. ◆ **аутомобили̏стичкӣ**.

аутоморфи̏зам, -зма м [в. ауто-[1], грч. morphē облик] псих. 1. склоност човека да душевни живот других људи замишља као једнак своме. 2. претпостављање туђег духовног живота своме, што утиче на расуђивање.

ауто̀номан, -мна, -мно [грч. autónomos, в. ауто-[1], nómos закон] самосталан, самосвојан, који управља сам собом. ▲ **аутономни нервни систем** мед. в. **вегетативни нервни систем**.

аутоно̀ма̄ш, -а́ша м, мн. аутонома́ши, ген.мн. аутонома́ша̄ [в. аутономан] пол. присталица аутономије неке области или дела неке сложене државе. ◆ **аутоно̀ма̄шкӣ**.

аутонома́штво, -штва с [в. аутономаш] пол. покрет за самоуправу или независност неке области или дела неке сложене државе.

аутоно̀ми̏зам, -зма м [в. аутономан] тежња ка аутономији, залагање за аутономију.

аутоно̀мија, -е ж [грч. autonomía, в. аутономан] 1. самосталност, независност; право становништва неке национално-територијалне јединице да са́мо одлучује о питањима унутрашње управе, културе и образовања. 2. авиј. ▲ ~ **лḗта** време које летелица може да проведе у ваздуху без спуштања ради узимања горива.

аутоно̀мист(а), -ē м, мн. аутоно̀мисти [фр. autonomiste, в. аутономан] в. **аутоно̀ма̄ш**.

аутооксида́ција, -ē ж [в. ауто-[1], оксидација] хем. спонтано спајање неке материје с кисеоником, без загревања.

аутоопсерва́ција, -ē ж. [в. ауто-[1], опсервација] посматрање и истраживање властитих поступака, самопосматрање.

а̀уто-па̀рк, -а м, мн. а̀уто-па̀ркови, ген. мн. а̀уто-па̀ркова̄ [в. ауто-[2], парк] скуп свих аутомобила које поседује нека организација.

аутопи̏ло̄т, -о́та м, мн. аутопило́ти, ген. мн. аутопило́та̄ [в. ауто-[1], пилот] авиј. уређај за аутоматско вођење авиона без интервенције пилота.

аутопла̀стика, -ē ж, дат. и лок. аутопла̀стици [в. ауто-[1], пластика] мед. операција пресађивања узимањем ткива са самог болесника. ◆ **аутопла̀стичкӣ**.

аутопо̀ртре̄т, -е́та м. мн. аутопортре́ти, ген. мн. аутопортре́та̄ [в. ауто-[1], портрет] слика, цртеж или скулптура на којој уметник приказује сам себе.

ауто̀псија, -ē ж [грч. autopsía, в. ауто-[1], ópsis гледање] 1. мед. преглед и сецирање леша да би се утврдио узрок смрти, обдукција. 2. необ. гледање сопственим очима, лично посматрање.

а̀утопӯт, -а м, мн. а̀утопӯтеви, ген. мн. а̀утопӯтева̄ [в. ауто-[2]] друм за брз аутомобилски саобраћај, са два или више одвојена једносмерна коловоза, са зауставном траком и излазним рампама.

а̀утор, -а м, мн. а̀утори, ген. мн. а̀уто̄ра̄ (ж. **а̀уто̄рка,** -ē, дат. а̀уто̄рки, ген. мн. а̀уто̄ркӣ) [лат. auctor од augere повећавати, умножавати] творац, стваралац; писац књижевног дела; уметник који је створио одређену слику, скулптуру, композицију итд.; зачетник неке идеје, пројекта и сл.

ауторефѐра̄т, -а́та м [в. ауто-[1], реферат] реферат о самом себи.

ауториза́ција, -ē ж [в. ауторизовати] овлашћење; одобрење аутора или носиоца ауторског права за објављивање неког књижевног или научног текста.

а̀уторизовати, -ујē̄м сврш. и несврш. [фр. autoriser, в. аутор] 1. да(ва)ти пуномоћ, овлашћење 2. одобрити текст за објављивање, пошто се утврди да се подудара са ауторовим речима.

а̀уторита̄ран, -рна, -рно [фр. autoritaire, в. ауторитет] који захтева слепо покоравање ауторитету, властима; супр. **ли̏бера̄лан**, **демо̀кратскӣ** (в.).

аутори̏тарѝзам, -зма м [в. ауторитаран] систем владавине која се заснива на ауторитету вође (стаљинизам, титоизам).

ауторита́рност, -и ж [в. ауторитаран] особина онога што је ауторитарно.

ауторитати́ван, -вна, -вно [срлат. auctoritativus, в. ауторитет] који има ауторитета, угледан, поштован; меродаван.

ауторѝтѐт, -е́та м, мн. ауторите́ти, ген. мн. ауторите́тā [лат. auctoritas] 1. углед, достојанство; утицај заснован на угледу. 2. особа која има углед заснован на знању и способности, меродаван стручњак.

àуторскӣ, -ā, -ō̄ [в. аутор] који припада аутору, који се односи на аутора. ▲ **ауторско право** прав. скуп правних норми које штите аутора и његово дело; **~ текст** потписани текст (у штампи) који одражава мишљење и стил писца, за разлику од редакцијских текстова; **~ филм** филм снимљен по замисли и стваралачким идејама одређеног редитеља; **~ табак** типогр. мера за дужину текста, 16 куцаних страна или 30.000 знакова.

àуторство, -ства м [в. аутор] припадање неког дела, идеје, патента и сл. његовом творцу.

àуто-сā̏обраћāј, -а м [в. ауто-[2]] саобраћај моторним возилима.

àуто-сѐрвӣс, -и́са м, мн. àуто-сервѝси, ген. мн. àуто-сервѝсā [в. ауто-[2], сервис] радионица за преглед, поправку, чишћење и одржавање аутомобила.

àутòскоп, -а м, мн. -и [в. ауто-[1], -скоп] мед. инструмент за лекарски преглед грла без огледала.

àутоскòпија, -ē ж [в. аутоскоп] 1. мед. преглед грла аутоскопом. 2. халуцинација у којој се човек привиђа самом себи.

àуто-спо̏рт, -а м [в. ауто-[2], спорт] аутомобилски спорт; в. **аутомобили̏зам**.

àуто-сто̏п, -а м [фр. auto-stop од ауто-[2] (в.) и енгл. stop зауставити] заустављање возила на друму (об. са уздигнутим палцем) уз молбу возачу за бесплатан превоз.

àуто-сто̏пер, -а м, мн. -и (ж. **àуто-сто̏пе̄рка,** -ē̄, дат. и лок. àуто-сто̏пе̄рки, ген. мн. àуто-сто̏пе̄ркӣ) [в. ауто-стоп] онај ко се превози ауто-стопом.

аутостопи́рати, аутосто̀пӣрā̄м, 3. л. мн. аутостопи́рајӯ несврш. [в. ауто-стоп] путовати помоћу ауто-стопа.

àутостра́да, -ē̄ ж [итал. autostrada од strada пут] в. **àутопӯт**.

аутосугѐстија, -ē̄ ж [в. ауто-[1]] сугестија упућена самом себи.

àуто-тā̏кси, -ија м [в. ауто-[2], такси] аутомобил којим се путници превозе уз наплату, такси.

аутотерàпија, -ē̄ ж [в. ауто-[1], терапија] лечење самог себе природним средствима.

àутотӣп, -а м, мн. àутотӣпи, ген. мн. àутотӣпā̄ [в. аутотипија] отисак добијен аутотипијом, копија, факсимил.

аутотѝпија, -ē̄ ж [в. ауто-[1], грч. týpos лик, облик] техника репродуковања фотографија или цртежа преношењем на металну плочу, цинкографија, клишираље.

аутотòмија, -ē̄ ж [в. ауто-[1], грч. tomḗ резање] спонтано откидање једног дела тела код животиња да би се извукле из клопке или неке друге опасности.

àуто-трàнспорт, -а м, мн. -и [в. ауто-[2], транспорт] превоз камионима и другим моторним возилима.

àуто-тр̏ка, -ē̄ ж, ген. мн. àуто-тр̄кā̄ [в. ауто-[2]] такмичење тркачких аутомобила.

аутотрòфан, -фна, -фно [в. ауто-[1], грч. trophḗ храна] који сам себе храни, в. **аутотрòфија**.

аутотрòфија, -ē̄ ж [в. аутотрофан] бот. способност зелених биљака да органска једињења потребна за грађење ћелија саме синтетизују из неорганских материја.

аутохемотерàпија, -ē̄ ж [в. ауто-[1], хемотерапија] мед. лечење убризгавањем сопствене венске крви.

аутохипно́за, -ē̄ ж [в. ауто-[1]] хипноза изазвана аутосугестијом, без утицаја друге особе.

àутохтон, -а, -о и **àутохтō̏н,** -а, -о [грч. autóchthōn, в. ауто-[1], chthōn земља] који од давнине борави у неком крају, домаћи, староседелачки, прастановнички.

аутохтòнија, -ē̄ ж [в. аутохтон] самониклост, урођеност, староседелаштво.

àутохтонō̏ст, -ости и **аутохто́ност,** -и ж, в. **аутохтòнија**.

аутоцензу́ра, -ē̄ ж [в. ауто-[1], цензура] свесна контрола и усклађивање властитог понашања и поступака са важећим друштвеним нормама; самоконтрола.

àуто-цѝстёрна, -ē̄ ж, ген. мн. àуто-цѝстёрнӣ [в. ауто-[2], цистерна] камион с посебно грађеном каросеријом у облику великог ваљка, за превоз течности.

àутпут, -а м [енгл. output] 1. рач. подаци који излазе из компјутера (текст, бројеви, цртежи); уп. **ѝнпут**. 2. резултат рада, остварење.

àутсајдер, -а м, мн. -и [енгл. outsider од outside изван] 1. онај ко није члан заједнице, групе, клике, ко не учествује у раду; неупућен човек; супр. **инсàјдер**. 2. у спортском такмичењу, онај ко нема никаквих изгледа на победу; супр. **фавòрит**.

àутфит, -а м [енгл. outfit] комплет одевних предмета и украса који чине складну целину.

àуфенгер в. **àуфхенгер**.

àуфхенгер, -а м, мн. -и [нем. Aufhänger од aufhängen обесити] вешалица за одећу.

ӑфабӣлан, -лна, -лно [лат. affabilis од affari разговарати, ословљавати] љубазан, пријазан, приступачан.

афàгија, -ē ж [грч. a-, phageîn јести] мед. немогућност гутања хране.

àфāзија, -ē ж [грч. a-, phásis говор] мед. делимична или потпуна неспособност говора услед оштећења мозга или нервног система.

афàзичār, -а м, мн. -и [в. афазија] особа која болује од афазије.

ӑфāре, -ета с [тур. afare од ар. 'afārä] покр. наказа, накарада, ругоба.

àфган, -а м, мн. àфгани, ген. мн. ӑфгāнӣ [перс. Afghani Авганистанац] новчана јединица у Авганистану, садржи 100 пула.

ӑфедерсун! ӑфедерсум! [тур. affedersin од affetmek опростити] покр. извини! опрости! пардон!

àфек(а)т, -кта м, мн. àфекти, ген. мн. àфекāтā [лат. affectus од afficere утицати (на кога)] псих. 1. свако веома снажно осећање, емоција (најчешће љутња, бес, мржња), често неконтролисано, импулсивно реаговање. 2. у психоанализи било које осећање. □ **у афекту** у бесу, необуздано, без размишљања. ◆ **àфекатскӣ;** уп. **ӑфектӣван**.

афекта́ција, -ē ж [лат. affectatio] неприродно, извештачено понашање, пренемагање, ачење.

ӑфектӣван, -на, -вно [нлат. affectivus, в. афекат] псих. који је везан за узбуђење, који изражава осећања; узрујан, осећајан. ▲ **афективна вредност**: в. **ӑфекциōнӣ; афективни поремећај** душевни поремећај изражен као депресија и манија, еуфорија.

афѐктӣран, -а, -о [в. афектирати] извештачен, неприродан.

афекти́рати, афѐктӣрām, 3. л. мн. афекти́рајӯ несврш. [фр. affecter лажно представљати, од лат. affectare] неприродно се понашати, пренемагати се, ачити се.

афѐкција, -ē ж [лат. affectio утицање] 1. наклоност, симпатија. 2. в. **àфек(а)т**.

ӑфекциōнӣ, -ā, -ō [в. афекција] који је у вези с наклоношћу. ▲ **афекциона вредност (афективна вредност)** вредност коју неки предмет има за одређено лице, али не и за друге (нпр. породична успомена).

àфел, -а = **àфēлијум,** -а м [грч. apó од и hḗlios Сунце] астрон. највећа удаљеност планете или комете од Сунца; супр. **перѝхел, перѝхēлијум** (в.).

àфēлијум = **àфел** (в.)

афе́ра, -ē ж [фр. affaire] нечастан или неприличан посао, спор или сукоб који дуже траје и има одјека у јавности.

афѐрāш, -а́ша м, вок. ӑферāшу, мн. афера́ши, ген. мн. афера́шā [в. афера] онај ко је умешан у афере, ко је склон прављењу афера.

афѐреза, -ē ж [грч. aphaíresis одузимање] фон. 1. изостављање почетног гласа или слога речи. 2. изостављање кратког вокала испред дугог у говору.

аферѐнтан, -тна, -тно [лат. afferens од afferre доносити] физиол. који води према центру организма, посебно од чула ка централном нервном систему; супр. **еферѐнтан** (в.).

афѐрим узв. [тур. aferim од перс. āferīm похвала, аплауз] браво! тако ваља!

афида́вит, -а м, мн. -и [енгл. из срлат. affidavit посведочио је] прав. писмена изјава дата суду под заклетвом.

афѝдāт, -а́та м, мн. афида́ти, ген. мн. афида́тā [в. афидација] 1. вазал, клетвеник. 2. прав. онај ко је везан афидацијом, потписник уговора.

афида́ција, -е̄ ж [срлат. affidatio од affidare посведочити] прав. уговор, споразум о међусобним односима и обавезама.

афи̏јӣн в. **афи̏о̄н.**

а̀фикс, -а м, мн. а̀фикси, ген. мн. а̏фи̏ксā [лат. affixum од affigere причврстити, прикачити] грам. заједнички назив за префиксе, суфиксе и инфиксе.

афиксā́ција, -е̄ ж [в. афикс] творба нових речи помоћу афикса.

афилија́ција, -е̄ ж [срлат. affiliatio од filius син] 1. заст. усвојење, посиновење. 2. пријем у неки ред, удружење или савез. 3. трг. споредно предузеће припојено главном; уп. **филија́ла.**

афили́рати, афѝли̏рā̄м, 3. л. мн. афили́рајӯ свршен. и несврш. [в. афилијација] трг. припојити, припајати некој фирми или предузећу као подружницу.

афи̏личан, -чна, -чно [грч. a-, phýllon лист] бот. који нема лишћа, безлистан.

афина́жа, -е̄ ж = **афина́ција,** -е̄ ж [фр. affinage од affiner пречистити] прочишћавање, чишћење од примеса (сировог шећера, руде и др.); одвајање злата од сребра помоћу сумпорне киселине.

афина́ција = **афина́жа** (в.)

афини̏те̄т, -е́та м, мн. афините́ти, ген. мн. афините́тā [лат. affinitas од affinis сродан] 1. сродност, блискост. 2. хем. склоност одређених материја ка сједињавању. 3. наклоност, склоност (ка неком послу, делатности).

афи̏о̄н, -о́на м [тур. afyon од грч ópion опијум] 1. сирови опијум, сок од макових семенки. 2. мак.

а̏фирматӣв, -а м [лат. affirmativus] лингв. потврдна реч или реченица.

а̏фирмати̏ван, -вна, -вно [в. афирматив] потврдан, који потврђује.

афирма́ција, -е̄ ж [лат. affirmatio] 1. потврђивање, потврдан исказ; супр. негација. 2. постизање неког успеха, стицање угледа.

афи̏рмисати, -ишēм сврш. и несврш. [лат. affirmare од firmus чврст] 1. потврдити, потврђивати, подржати. 2. **афи̏рмисати се** потврдити се у јавности, доказати се, стећи признање.

афици́рати, афѝци̏рā̄м, 3. л. мн. афици́рајӯ сврш. и несврш. [лат. afficere] 1. узбудити, дирнути; надражити. 2. утицати на здравље; повредити; заразити.

а̀фиш, -а м, мн. а̀фиши, ген. мн. а̏фи̏шā = (обичније) **афи́ша,** -е̄ ж, ген. мн. афи́шā [фр. affiche] оглас, јавно обавештење, плакат.

афи́ша = **а̀фиш** (в.)

афиши́рати, афѝши̏рā̄м, 3. л. мн. афиши́рајӯ сврш. и несврш. [фр. afficher] саопштити, саопштавати јавности путем огласа, оглашавати, плакатирати.

афлато̀ксӣн, -и́на м [скр. од A(spergillus) fla(vus), в. токсин] отровно, канцерогено органско једињење из гљиве *Aspergillus flavus.*

афлуѐнција, -е̄ ж [енгл. affluence од лат. affluere притицати] обиље материјалних добара, имућност, богатство.

афо̀нија, -е̄ ж [грч. a-, phōnē глас] мед. 1. тешка промуклост, безгласност. 2. губитак гласа услед обољења говорних органа. ◆ **афо̀ничан.**

афорѝзам, -зма м, мн. афорѝзми, ген. мн. афорѝзāмā [грч. aphorismós од aphorízein одредити, дефинисати] кратка, сажета, духовито изречена мисао.

афорѝстика, -е̄ ж , дат. и лок. афорѝстици [в. афоризам] писање афоризама као књижевни род. ◆ **афорѝстичан** и **афорѝстичкӣ.**

афорѝстича̄р, -а м, мн. -и [в. афоризам] писац афоризама.

а фортио́ри [лат. a fortiori од fortior јачи] утолико пре, тим више, с још више разлога.

афрӗ́ско в. **алфрӗ́ско.**

Африка̀ндер, -а м, мн. -и [хол. Afrikaner укрштено са Hollander Холанђанин] бели становник Јужноафричке Републике, Бур.

африка̀нист(а), -е̄ м, мн. африка̀нисти [лат. Africanus] стручњак за африканистику.

африканӣстика, -е̄ ж , дат. и лок. африканӣстици [в. африканиста] наука која изучава језике, културу и цивилизацију афричких народа.

а̀фриканс, -а м [afrikaans = хол. afrikaansch афрички] језик белих становника Јужне Африке, заснован на холандском из XVII века.

афрӣка̄т, -а́та м, мн. африка́ти, ген. мн. африка́тā = **африка́та,** -е̄ ж, ген. мн. африка́тā [лат. affricare натрљати] фон. сложени сугласник, спој оклузивног (прегрaдног) и фрикативног (струј-

ног) сугласника изговорених на истом месту, нпр. *ц* од *т* + *с*, *ч* од *т* + *ш*, *џ* од *д* + *ж* и др.

африка́та = **афри̏ка̄т** (в.)

афро- [скр. од Африка] као први део сложених речи значи афрички, афричког порекла или у афричком стилу.

афроа̀зӣјскӣ, -ā, -ō [в. афро-] који припада Африци и Азији, који се односи на Африку и Азију.

афроамѐричкӣ, -ā, -ō [в. афро-] који се односи на америчке Црнце, на Американце афричког порекла.

афроди̏зија, -ē ж = **афродизија̀зам,** -зма м [грч. aphrodísios Афродитин] љубавно лудило, стање сексуалне надражености.

афродизија̀зам = **афроди̏зија** (в.)

афроди̏зијак, -а м, мн. афроди̏зијаци, ген. мн. афроди̏зијāкā [грч. aphrodisiakós који припада Афродити] средство за појачање полног нагона, у облику хране или лека.

Афроди́та, -ē и **Афроди̏та,** -ē ж [грч. Aphroditē] митол. грчка богиња љубави и лепоте, одговара римској Венери. ◆ **афро̀ди̏тскӣ** и **афро̀дитскӣ**.

афрокӯ̀бӣнскӣ, -а, -о [в. афро-] који се односи на Кубанце афричког порекла.

а̀фронт, -а м, мн. а̀фронти, ген. мн. а̀фронāтā [фр. affront] увреда, напад, вербални насртај.

а̏̀фро-фризу́ра, -ē ж [в. афро-] фризура у афричком стилу, с дугим плетеницама, прихваћена као мода или као знак сманципације америчких Црнаца.

а̏̀фте, а̀фтā/а̀фтӣ ж мн. [лат. aphthae од грч. áphtha осип] мед. обољење слузокоже усне дупље, у виду белих или жућкастих мехурића који боле.

а̀фтершēјв, -а м [енгл. aftershave, од after после и shave бријати се] лосион за употребу после бријања.

а̀хар, -а м, мн. а̀хари, ген. мн. а̏̀хāрā [тур. ahır од перс. āḫ̱ōr, āḫ̱ūr] покр. заст. 1. штала, коњушница. 2. гостинска соба; део куће за газду и мушке госте.

Ахà̀свер, -а м [хебр. име за персијског краља Ксеркса] 'Вечити Јуда', према средњовековној легенди човек без домовине, бескућник, осуђен на вечито лутање јер је увредио Христа на путу до Голготе.

ахà̀сверскӣ, -ā, -ō [в. Ахасвер] који се не може смирити, луталачки, бескућнички.

а̏̀хāт, а̀хāта и **а̀хāт,** -а́та м [грч. achátēs] врста калцедона, полудраги камен различитих боја. ◆ **а̏̀хāтнӣ** и **а̀хāтнӣ, а̏̀хāтскӣ** и **а̀хāтскӣ**.

а̀хатизовати, -ујēм сврш. и несврш. [в. ахат] да(ва)ти (чему) изглед ахата, са шареним преливима.

а̀хбāб, -а́ба м, мн. ахба́би, ген. мн. ахба́би (непр. **а̀бāб, хà̀бāб**) [тур. ahbab од ар. aḥbāb] покр. пријатељ, друг.

а̀хвāл, -а́ла м [тур. ahval од ар. aḥwāl] покр. стање, прилике, околности.

ахдна́ма, -ē ж [тур. ahdname од ар. 'ahd обавеза и перс. nāme писмо, књига] ист. документ којим се даје нека повластица; повеља.

а̀хēнија, -ē ж [лат. achenium од грч. a- (в.) и cháinein зјапити] бот. рошка, суви плод с једном семенком.

А̀херон(т), -а м [грч. Achéron -ontos] митол. 1. река у Хаду, подземном свету, преко које Харон превози душе покојника. 2. фиг. подземни свет.

А̀хил, -а = **Ахѝлēј,** -е́ја м [грч. Achilleús] митол. највећи грчки јунак у Тројанском рату, син Пелеја и богиње Тетиде; ▲ **Ахилова пета** рањиво место, слаба тачка, слабост (по легенди, Ахил је био нерањив на читавом телу осим на једној пети).

Ахѝлēј = **А̀хил** (в.)

ахилѐја, -ē ж , ген. мн. ахиле́јā [грч. achílleios Ахилов: Ахилова трава] бот. хајдучка трава, столисник, *Achillea millefolium*.

ахѝлија, -ē ж [грч. a-, chylós сок] мед. недостатак хлороводоничне киселине и неких фермената у желудачном соку.

ахѝмса, -ē ж [санскр. ahimsa неозлеђивање] забрана убијања живих бића (из чега проистиче вегетаријанство, ненасиље и др.), основни морални закон будизма, хиндуизма и џаинизма.

ахѝпнија, -ē ж [грч. a-, hýpnos сан] мед. недостатак сна, несаница, неспавање.

ахи̏рет, -а м [тур. ahiret од ар. āḫirä] други свет, загробни живот по муслиманском учењу.

ахисторѝзам, -зма м [грч. a-, в. историја] недостатак смисла за историју, неуважавање историје при објашњавању друштвених догађаја.

а̀хлāк, -а́ка м [тур. ahlâk од ар. aḫlāq] покр. 1. ћуд, нарав. 2. морал, лепо васпитање.

ахла́кли прид. индекл. [тур. ahlaklı, в. ахлак] покр. лепо васпитан, пристојан; чедан, непорочан.

ахла́ксуз прид. индекл. тур. ahlaksız, в. ахлак, са суфиксом -sız без] покр. непристојан, неваспитан.

ахлаксӯзлук, -а м, мн. ахлаксӯзлуци, ген. мн. ахлаксӯзлӯкā [в. ахлаксуз] покр. непристојност, неваспитаност.

а̀хмак м, вок. а̀хмаче, мн. а̀хмаци, ген. мн. а̀хмāкā [тур. ahmak од ар. aḥmaq] покр. ограничен човек, глупак, будала.

ахмàклук м, мн. ахмàклуци, ген. мн. ахмàклӯкā [тур. ahmaklık, в. ахмак] покр. ограниченост, глупост, блесавост.

ахмедѝја, -ē ж [тур. ahmediye од ар. aḥmadiyyā] платнени шал којим се обавија фес, чалма, сарук.

ахòлија, -ē ж [грч. ácholos од a- (в.) и cholḗ жуч] мед. престанак лучења жучи.

а̀хондроплāзија, -е ж [грч. a-, chóndros хрскавица, plássein обликовати] мед. урођени поремећај у формирању коштаног ткива који доводи до патуљастог раста и деформације скелета.

Ахрѝмāн, -а́на м митол. по Заратустрином учењу начело зла, бог зла.

ахромà̀зија, -ē ж [грч. a-, chróma боја] мед. недостатак нормалне пигментације коже, бледило.

ахроматѝзам, -зма м [в. ахроматичан] 1. безбојност. 2. опт. одсуство спектралног бојења слике, в. **ахромà̀тичан**. 3. в. **ахромà̀зија**.

ахромà̀тӣн, -и́на м [в. ахроматичан] биол. материја у ћелијском језгру која тешко прима боју под микроскопом.

ахромà̀тичан, -чна, -чно [грч. achrómatos од a- (в.) и chróma боја] 1. безбојан. 2. опт. (о призми, сочиву) који пропушта белу светлост без спектрално обојених рубова.

ахроматòпсија, -ē ж [грч. a-, chróma боја, ópsis вид] мед. слепило за боје, далтонизам.

ахрòничан, -чна, -чно [грч. a-, chrónos време] ванвременски, који не зависи од времена, који је изван времена.

ацѐдија, -ē ж [срлат. acedia од грч. akēdeia, од a- (в.) и kēdos брига] духовна тупост, равнодушност, незаинтересованост за живот.

ацеталдèхӣд, -и́да м [лат. acetum сирће, в. алдехид] хем. лако испарљива течност, CH_2CHO, производ дестилације етил-алкохола.

ацѐтāт, -а́та м [лат. acetum сирће] хем. со или естер сирћетне киселине.

ацѐтил, -а м [лат. acetum сирће] хем. радикал сирћетне киселине, CH_3CO.

ацетѝлēн, -е́на м [лат. acetum сирће, према етилен (в.)] хем. запаљив гас, незасићени угљоводоник C_2H_2, употребљава се за осветљење и заваривање. ♦ **ацетѝлēнскӣ**.

ацетѝлēнка ж , дат. ацетѝлēнки/ацетѝлēнци [в. ацетилен] фам. ацетиленска лампа, светиљка у којој гори ацетилен.

ацѐтилсалицилна киселѝна = аспѝрӣн (в.)

ацетилхòлӣн, -и́на м [в. ацетил, грч. cholḗ жуч] биол. једињење које се налази у многим ткивима, служи за преношење нервних импулса; у фармацији се употребљава за ширење крвних судова.

ацѐтилцелулóза, -ē ж [в. ацетил, целулоза] хем. ацетатни естер целулозе, служи за израду ацетатне свиле, лакова и др.

ацетѝсāл, -а́ла м [скр. од ацети(л)сал(ицилна киселина)] фарм. други назив за **аспѝрӣн** (в.).

ацетóза, -ē ж [срлат. acetosus накисео од лат. acetum сирће] 1. бот. киселјак (биљка). 2. кисела вода, минерална вода.

а̀цетометар, -тра м, мн. а̀цетометри, ген. мн. а̀цетометāрā [лат. acetum сирће, в. -метар] справа за мерење киселости сирћета.

ацѐтōн, -о́на м [лат. acetum сирће] хем. безбојна запаљива течност, CH_3CHCO_3, најједноставнији кетон, служи као растварач лака за нокте.

ацетонѐмија, -ē ж [в. ацетон, грч. haíma крв] мед. присуство ацетона у крви, нарочито код дијабетичара.

ацетонӯрија, -ē ж [в. ацетон, грч. oûron мокраћа] мед. присуство ацетона у мокраћи, нарочито код дијабетичара.

ацèфал = **акèфал** (в.)

а̏цефа̄лан, -лна, -лно [грч. aképhalos од a- (в.) и kephalḗ глава] 1. филол. (о књизи, издању) коме недостаје наслов или прва страна. 2. метр. (о стиху, стопи) коме недостаје први слог.

ацефа̀лија, -ē ж [в. ацефалан] 1. мед. безглавост, недостатак главе код детета. 2. филол. недостатак првог слога у стиху или стопи.

а̀цидиметар, -тра м, мн. а̀цидиметри, ген. мн. а̀цидиметāрā [лат. acidus кисео, в. -метар] хем. справа за мерење киселости.

ацидимѐтрија, -ē ж [в. ацидиметар] хем. мерење јачине киселина.

ацидѝтēт, -е́та м [лат. aciditas] киселост, постојање киселине у неком раствору или смеси.

ацидо́за, -ē ж [лат. acidus кисео] мед. поремећај до кога долази услед гомилања киселина или ацетона у организму.

а̏цидофѝлан, -лна, -лно [лат. acidus кисео, грч. phílos љубитељ] хем. који добро подноси киселост (о биљкама; о бактеријама које служе за кисељење млека).

ацијаноблѐпсија, -ē ж [грч. a-, kýanos плав, blépein гледати] мед. слепоћа за плаву боју, неспособност очију да опажају плаву боју.

ацѝкличан, -чна, -чно и **ацѝклички,** -ā, -ō [в. a-, циклички] који се не одвија у правилним размацима; који није кружни, који је у правој линији. ▲ **ацикличка једињења** хем. органски спојеви с атомима угљеника у низу, у ланцу; **ацикличко кретање** физ. кретање тела различитом брзином, у неједнаким интервалима и различитим правцима.

ацинифо̀рман, -мна, -мно [лат. acinus бобица, зрно грожђа, в. форма] који је по облику сличан зрну грожђа.

а̏цинōзан, -зна, -зно [срлат. acinosus] = **ацинифо̀рман**.

Àцтек непр., станд. **Àстек** (в.)

ачакату́ра, -ē ж [итал. acciaccatura] муз. украс у виду врло кратког тона који се стапа са следећим, главним.

а̀чик прил. [тур. açık од açmak отворити] отворено, јасно, слободно.

ачѝклук, -а м [тур. açıklık] отвореност, јасноћа, чистина.

а̏чкōсум = **а̏шкōсум** узв. [тур. aşkolsun од aşk (в. ашик) и olsun нека буде] покр. браво! живео! тако ваља!

аџа́мија, -ē м [тур. acami од ар. 'aǧāmiyy, назив за странце који слабо говоре арапски] 1. неискусан човек, почетник, новајлија. 2. неувежбан коњ.

а̏шар, а м [тур. âşar од ар. a'šār] покр. десетина, порез на земљу.

ашàрија в. **хашàрија**.

ашелѐјēн, -е́на м [фр. acheuléen, према налазишту St. Acheul у Француској] геол. друго раздобље старијег каменог доба, палеолитика.

ашѐнā прид. индекл. [тур. aşina, aşna од перс. āšnā] покр. вешт, упознат, упућен.

а̀шик, -а м, мн. а̀шици, ген. мн. а̏шӣкā [тур. âşık од ар. 'išq] 1. љубавник, драган; момак који ашикује. 2. љубавна веза, удварање, ашиковање.

ашѝклија, -ē м и ж [тур. âşıklı, в. ашик] 1. (м) онај ко ашикује, удварач. 2. (ж) љубавна песма.

ашѝклук, -а м, мн. ашѝклуци, ген. мн. ашѝклӯкā [тур. âşıklık, в. ашик] љубавна веза, ашиковање.

а̀шиковати, -ујēм несврш. [в. ашик] водити љубавне разговоре, удварати се.

ашӣћа́ре, ашћа́ре прил. [тур. aşikâre од перс. āškār] покр. отворено, јавно, очигледно.

а̏шк, -а м [в. ашик] покр. љубав, љубавни занос, чежња.

Ашкѐнāз, -а́за м [хебрејска реч, некад значила 'Немац'] Јеврејин из средње или источне Европе; уп. **Сѐфард**.

а̏шкōсум, а̏шкōсун = **а̏чкōсум** (в.)

ашкӯна узв. [тур. aşkına] покр. наздравље, у твоје здравље.

ашла̀ма, -ē ж, ген. мн. ашла́мā [тур. aşlama, âşılama, од âşılamak калемити] покр. 1. врста ране калемљене трешње. 2. врста црног лука дугуљастих главица.

ашла̀мача, -ē ж = **ашла̀муша,** -ē ж [в. ашлама] покр. пита од трешања.

ашлàмуша = **ашлàмача** (в.)

àшлук, -а м, мн. àшлуци, ген. мн. àшлӯкā [тур. aşlık намирнице и harçlık трошак] покр. трошак; новац за свакодневне потребе.

áшов, -а м, мн. áшови, ген. мн. áшӧвā [мађ. ásó] алатка за копање, риљање, чије се сечиво притиска ногом.

àшрам, -а м [санс. āśrama од ā према и śrama труд, испаштање] хиндуистичка верска заједница, место за миран живот и медитацију.

ашћáре = **ашићáре** (в.)

àшчија, -ē м, мн. àшчије, ген. мн. àшчӣјā [тур. aşçı, ahçı од перс. īš јело, кувана храна] кувар, гостионичар. ◆ **àшчӣјскӣ**.

ашчѝлук, -а м, мн. ашчѝлуци, ген. мн. ашчѝлӯкā [тур. aşçılık, в. ашчија] 1. куварска вештина, кулинарство. 2. део чаршије у коме се налазе ашчинице.

àшчӣница, -ē ж, ген. мн. àшчӣнӣцā [в. ашчија] народна кухиња, гостионица.

Б

Б-фи̏лм, -а м, мн. Б-фи̏лмови, ген. мн. Б-фи̏лмо̄ва̄ (по енгл. B-picture, B-movie) краћи филм какав је некада сниман ради приказивања уз главни филм, конвенционалног садржаја, са слабо познатим извођачима; фиг. другоразредно филмско дело.

ба̀ба, -е̄ м [тур. baba отац, од перс. bābä] назив из поштовања за старијег човека: пише се иза или испред имена (Али-баба, баба-Ахмет).

ба́ба = **ба́бо** (в.)

бабазѐма̄н, -а́на м [в. баба, земан] прастаро време, давнина, уп. **бирзѐма̄н**.

ба̀ба-ка̂н, -а м [перс.] краљев отац.

баба̀луk, -а м, мн. баба̀луци, ген. мн. баба̀лу̏ка̄ [в. баба, -лук] 1. женин отац, таст, пунац. 2. тастова породица, тазбина. 3. в. **ба́бовина**.

бабѝзам, -зма м [према оснивачу Баб уд-Дину, од ар. bāb al-din врата вере] учење шиита, персијске секте основане половином XIX века, које се бори против насиља, ропства, алкохола и многоженства.

Ба̀било̄н в. **Ва̀вило̄н**.

ба̀бит, -а м [енгл. Babbitt metal, према имену проналазача] техн. легура олова, бакра, калаја и антимона, служи за премазивање лежаја да би се смањило трење.

ба́бо, ба́ба и ба́бе̄ = **ба́ба,** ба́бе̄ м (у источним и војвођанским срп. говорима) м [в. ба̏ба] отац, поочим; деда; свекар, таст. ◆ **ба́бов** и **ба́бин** (: ба́бо), само **ба́бин** (: ба́ба).

ба́бовина, -е̄ ж [в. бабо] 1. имање наслеђено од ба́ба/ба́бе̄, очевина. 2. завичај, постојбина.

ба̏бу, -уа м [инд.] индијска титула: кнез, господар.

Ба̂бу-а̂лија, -е̄ (и **Ба̀бу-а̀лија,** -е̄) ж [тур. Bāb-i ālī од перс. bāb врата и ālī узвишен, висок] ист. резиденција великог везира у Османском царству, Висока порта.

бабувѝзам, -зма м [фр. babouvisme, од презимена Babeuf] пол. учење француског револуционара Ф. Н. Бабефа (1760–1797), по којем сви људи треба да имају једнака права.

ба̀бу̏н, -у́на м [енгл. baboon] в. **па̏вијан**.

ба̀бушка, -е̄ ж [рус. бабушка бака] зоол. слатководна риба *Carassius auratus gibelio*.

ба̀вела, -е̄ ж, ген. мн. ба̏вёла [итал. bavella] свилена тканина; отпаци од свиле.

ба̏г[1], -а м [енгл. bug буба] 1. рач. грешка у оперативном систему рачунара. 2. мали скривени уређај за прислушкивање, „бубица“.

ба̏г[2], -а м, мн. ба̀гови и ба̏зи [тур. bağ од перс. bāg] ланац, ланчић.

ба̀га, -е̄ ж [тур. bağa оклоп корњаче] (код човека) жуљ на нози; (код коња) жуљевита израслина на ножним зглобовима услед обољења.

ба̏гав, -а, -о в. **ба̏нгав**.

Ба̀гавад-Гѝта, -е̄ ж в. **Бхàгавад-Гѝта**.

багава̀та, -е̄ ж [санскр. bhagavata] друго име за панчаратру (в.).

ба̏гавō̄ст в. **ба̏нгавō̄ст**.

ба̀га̄ж, -а́жа м = **бага́жа,** -е̄ ж [фр. bagage] 1. неопходне ствари спаковане у кофере и торбе које се носе приликом путовања, пртљаг. 2. пеј. олош, фукара. 3. фиг. пеј. литерарне, научне и друге вредности које се одржавају по навици, често непотребне.

бага́жа = **ба̀га̄ж** (в.)

ба̀гана, -ē ж, ген. мн. ба̏га̄нā [тур. baǧan] кожа младог јагњета или јарета; шубара од јагњеће коже.

ба̀гане, -ета с [тур. baǧan] сасвим младо јагње или јаре; фиг. дете, момче.

ба̀гаса, -ē ж [фр. bagasse од шп. bagazo] 1. оно што остане приликом прераде шећерне трске у шећер, отпаци, ком од шећерне трске. 2. ком од грожђа, шљива, маслина и др.

ба̀гат, -а = **па̀гат,** -а м, мн. **-и** [итал. bagatto] у тароку: први од 22 тарока или адута.

багатѐла, -ē ж [итал. bagatella] 1. безначајна ствар, ситница, маленкост. 2. сасвим ниска цена, јефтиноћа. 3. муз. кратка композиција лаког садржаја.

ба̏гателан, -лна, -лно [в. багатела] (обично о ценама) сасвим мали, ништаван, изузетно јефтин. ▲ **багателни поступак** прав. грађански спор по тужбама због мањих износа.

багатѐлисати, -ишēм несврш. [нем. bagatellisieren, в. багатела] омаловажавати, неподаштавати, потцењивати.

багàтӣн, -и́на м, мн. багати́ни, ген. мн. багати́нā [итал. bagattino] ист. 1. ситан млетачки средњовековни сребрни новац, дванаести део гроша. 2. најситнији сребрни новац у средњовековној Славонији.

багда̀лӣн, -и́на м [према ирачком граду Багдаду] врста шарене памучне тканине.

ба́гер, -а м, мн. -и [нем. Bagger из хол.] техн. машина за копање и избацивање ископане земље, песка, руде и сл., за чишћење речног или морског дна од песка и муља, продубљивање канала и др., јаружар; брод опремљен таквом машином.

багѐрист(а), -ē м, мн. багѐристи [в. багер] радник који управља, рукује багером.

ба́геровати, -ујēм свршн. и несврш. [в. багер] багером (у)радити, (ис)копати, (о)чистити.

ба̀гет, -а м, ген. мн. ба̏гӗта̄ [фр. baguette штап, мотка] кулин. врста дугачког танког хлеба, француска векна.

ба̏ги, -ја м [енгл. buggy] аутомобил с отвореном каросеријом, без врата и с великим гумама, погодан за све врсте терена.

ба́гија, -ē м [тур. bâgî од ар. bāgī] бунтовник.

багла̀ма, -ē ж, ген. мн. багла́мā [тур. bağlama веза] 1. шарка на вратима или прозору. 2. муз. тамбурица са три жице.

ба̀гра, -ē и **ба́гра,** -ē ж [порекло нејасно] 1. сој, пасмина. 2. најгори слој друштва, људи који заслужују презир, олош, фукара.

ба̀гра, -ē ж [рус. багрянный тамноцрвени] 1. црвена боја које се добија од борове коре. 2. зоол. врста морске рибе.

ба̀гӯн, -у́на м = **ба̀гуна,** -ē ж [срлат. baco ген. baconis] врста свиње с коврџавим чекињама.

ба̀гуна в. **ба̀гӯн**.

ба̀гунаст, -а, -о [в. багун] који има коврџаву длаку.

бада̀ва прил. [тур. bedava од перс. bādihewā, од перс. bād, ар. hāwā ваздух] 1. бесплатно, џабе; будзашто, у бесцење. 2. узалуд, без успеха. 3. бескорисно, без посла. 4. речца за појачавање: нема шта, мора се признати.

бадава̀џија, -ē м (ж. **бадава̀џика,** -ē, дат. бадава̀џици) [в. бадава] беспослена особа, беспосличар(ка), нерадник; готован.

бадава̀џијски, -ā, -ō [в. бадава] залудан, нерадан; готовански.

бадава̀џилук, -а м, мн. бадава̀џилуци, ген. мн. бадава̀џилӯкā [в. бадава] 1. беспосличење, нерад. 2. оно што се добија бадава, бесплатно или врло јефтино.

бадава̀џисати, -ишēм несврш. не радити ништа, беспосличити.

ба́декòстӣм, -и́ма м, мн. ба́декости́ми, ген. мн. ба́декости́мā [нем. Badekostüm од baden купати, Kostüm] заст. купаћи костим.

ба́демàнтӣл, -и́ла м, мн. ба́демантӣли, ген. мн. ба́демантӣлā [нем. Bademantel од baden купати, Mantel кабаница] огртач, обично од фротира, који се облачи после купања.

бадѝжо̄н, -о́на м [фр. badigeon] 1. врста финог малтера за спољне зидове и фасаде (мешавина креча, бизмутовог хлорида и боје); служи и као кит у вајарству. 2. четка.

ба̀дија¹, -ē ж, ген. мн. ба̏дӣjā [итал. badia] опатија, опатијска црква.

ба̀дија², -ē ж, ген. мн. ба̏дӣjā [порекло нејасно] дрвена посуда, чабар.

бàдминтōн, -а м [енгл. badminton, према Бадминтону у Енглеској, седишту војводе од Бофорта] сп. игра слична тенису, игра се лаким рекетима с дугим дршкама и лоптицом на којој су причвршћена перца; непр. **бàдмингтōн.**

бàждāр, -а́ра м, вок. бàждāру и бàждāре, мн. баждáри, ген. мн. баждáрā [тур. bacdar од перс. bāğdār] 1. контролор мерења, мерач. 2. онај који наплаћује баждарину (в.), трошаринац. 3. проверен, исправан, прецизно подешен јавни кантар, контролна вага. ◆ **баждáров** и **баждáрев, бàждāрскӣ.**

баждàрина, -ē ж [в. баждар] заст. 1. а. такса за проверу мера. б. такса за мерење на јавном кантару. 2. такса за прелаз границе или воде; мостарина, царина, трошарина.

баждáрити, бàждāрӣм свр. и несврш. [в. баждар] 1. службено испит(ив)ати, контролисати исправност мерног инструмента подешавајући га, жигошући га. 2. одредити, одређивати носивост брода. 3. заст. а. (из)мерити на јавном кантару. б. наплатити, наплаћивати баждарину.

бàждāрница, -ē ж [в. баждар] заст. зграда у којој се мери роба и наплаћује баждарина.

бáза, -ē ж, ген. мн. бáзā [фр. base од грч. básis подножје, основа] 1. основа, ослонац, темељ. 2. област, место из којег се врши снабдевање нечим. 3. вој. место које служи као упориште, центар, полазиште за ратне операције. 4. хем. супстанца која с киселинама гради соли, а у воденом раствору даје само хидроксилне јоне, алкалија, лужина. 5. мат. основа при степеновању. 6. геом. основица код неких геометријских слика и тела, нпр. троугла, призме, пирамиде, купе и др. 7. основни састојак; ▲ **на бази камилице, на бази алкохола** итд. с камилицом, алкохолом итд. као главним састојком.

базàлит, -а и **базàнӣт,** -и́та м [грч. básanos пробни камен] тврд камен црне боје од кога су стари Египћани израђивали кипове.

бàзāлнӣ који се односи на базу, који чини базу, основни; ▲ **базални метаболизам** мед. енергија коју организам троши за одржавање својих основних функција у стању потпуног мировања, без узимања хране.

бàзалт, -а м [нем. Basalt од лат. basaltes од грч. basanítēs] минерал. врло тврда стена вулканског порекла црне или зелене боје.

бàзāр, -а́ра м, мн. базáри, ген. мн. базáрā [перс. bāsār] 1. а. покривена источњачка чаршија, пијаца, вашар. б. ситничарска, сваштарска трговачка радња; већи број мањих различитих занатских радњи на једном месту. в. павиљон, хала са сваковрсном робом. 2. модни часопис, модни лист. ◆ **бàзāрскӣ** који се односи на базар.

базàрдāн в. **базàрђāн.**

базàрдāн-бàша в. **базàрђāн-бàша.**

базàрђāн, -а́на = **базèрђāн,** -а́на м, мн. базарђáни/базерђáни, ген. мн. базарђáнā/базерђáнā [тур. bezirgân од перс. bāzergān, в. базар] трговац, продавац.

базàрђāн-бàша, -ē = **базèрђāн-бàша,** -ē м, ген. мн. базàрђāн-бāшā/базèрђāн-бāшā [в. базарђан, баша] ист. старешина трговаца; шеф царинарнице.

базарђáнлук = **базерђáнлук** [в. базарђан] 1. трговина, трговање. 2. трговачка чаршија.

бáзати, бàзāм несврш. [тур. basmak] ићи тамо-амо без одређеног циља, шврљати, тумарати.

бáзедов, -а м [према немачком лекару К. А. фон Базедову (Basedow)] = ▲ **Базедовљева** (непр. **Базедова**) **болест** мед. обољење штитне жлезде, чији су симптоми гушавост, буљаве очи, лупање срца, знојење, мршављење и др.

бàзēн, -éна = **бàсēн,** -éна м, мн. базéни/басéни, ген. мн. базéнā/басéнā [фр. bassin] 1. озидано удубљење испуњено водом, које служи за купање, узгој рибе, за украс или за разне техничке сврхе. 2. геогр. а. природно удубљење на површини Земље; море са својим обалским појасом. б. речни слив. 3. подручје на којем постоје наслаге угља и других руда, рударска област.

базèрђāн, базèрђāн-бàша, базерђáнлук в. **базарђ-.**

базѝлика, -ē ж, дат. базѝлици [лат. basilica од грч. basilikḗ (oikía) краљевска кућа] 1. ист. дворана у којој је заседао архонт (у старој Атини); код Римљана: световна, јавна зграда четвороугаоне структуре, у којој се трговало и у којој су обављани правни и судски послови. 2. а. рановришћанска црква грађена по узору на базили-

ку (1). б. код католика, саборна, главна црква, седиште надбискупа.

базѝлиск, -а м, мн. базѝлисци, ген. мн. базѝлиска̄ [лат. basiliscus од грч. basiliskós] 1. митол. фантастична змија, гуштер или змај који дисањем или погледом може да нанесе зло или убије. 2. зоол. врста гуштера, *Basiliscus americanus*, који живи у Јужној Америци и Азији.

базипѐта̄лан, -лна, -лно [в. база, грч. pétalon лист] бот. (о листу, изданку) који се појављује при дну стабљике; супр. **акропѐта̄лан**.

базѝрати (се), ба̀зӣра̄м (се), 3. л. мн. базѝрајӯ свр̀ш. и несвр̀ш. [фр. baser, в. база] узети, узимати као основу за своје закључке, поставити, постављати као базу.

базирати се имати за основу, темељ, заснивати се, заснивати се.

базицѝте̄т, -е́та м [в. базичан] хем. својство супстанце да се с киселинама неутралише градећи соли, алкалност.

ба̀зичан, -чна, -чно [фр. basique, енгл. basic, в. база] 1. који чини базу (чега), основан, темељни. 2. в. **базнӣ**.

базла̀мача, -е̄ ж [тур. baslamaç] покр. врста пите од сира, јаја и брашна, уљевуша.

базнӣ, -а, -о [в. база] хем. који представља базу, алкални.

ба̀зрӣ̄ан в. **ба̀зарӣ̄ан**.

ба̀зука, -е̄ ж, дат. ба̀зуци/ба̀зуки, ген. мн. ба̀зӯка̄ ж 1. [енгл. bazooka] воj. ручни противтенковски бацач граната на ракетни погон.

базӯлмет, -а = **базӯмент,** -а м, мн. базӯлмети/базӯменти, ген. базӯлмета̄/базӯмената̄ [тур. bazubent од перс. bāzūbend] врста (х)амајлије, кутијица са записом, за коју се верује да штити од несреће, болести и урока.

базӯмент **базӯлмет** (в.)

баи̏л(д)исати в. **ба̀лдисати**.

ба̀ир, -а и **ба̃ир,** -а м, мн. -и [тур. bayir] 1. обала (обично речна). 2. брег, падина.

ба̑ј узв. в. **ба̑ј-ба̑ј**.

бајàге **бајàги** (в.)

бајàги и **бајáги** = **бајàге** прил. [тур. bayaği] (често у изразу *као бајаги*, у истом значењу) тобоже, као, као да.

бајàдӗр, е́ра м [в. бајадера] 1. свилена украсна широка трака која се на некадашњој женској ношњи везивала око струка; врста мале мараме. 2. прозирна светлуцава тканина с разнобојним пругама.

бајадѐра, -е̄ ж [фр. bayadère од порт. bailadeira плесачица] 1. индијска ритуална играчица у храму. 2. в. **бајàдӗр**. 3. врста чоколадне бомбоне с наизменичним слојевима тамније и светлије чоколаде.

ба̀јам, -а м [варијанта од тур. badem од перс. bādām] покр. бадем.

ба̀јат, -а, -о [тур. bayat од ар. bā'it који је преноћио] 1. који није свеж, устајао, стар. 2. фиг. увео, изанђао; застарео, неактуелан.

бајàцо, -а м, мн. бајàци м [нем. Bajazzo од итал. pagliaccio] в. **пàјац**.

ба̑ј-ба̑ј узв. [енгл. bye-bye] фам. жарг. збогом, ћао: поздрав при одласку (често и ироничан); каткад само **ба̑ј**.

ба̀јбок, -а м, мн. ба̀јбоци, ген. мн. ба̏јбо̄ка̄ [нем. bei Wache под стражом] жарг. затвор, бувара.

ба̏јла̄г, -а м, мн. ба̏јла̄зи, ген. мн. ба̏јла̄га̄ [нем. Beilage] жарг. прилог, додатак.

ба̀јо̄н, -о́на м [порт. baião] врста плеса који је био популаран средином XX века.

бајо̀нӗт, -е́та м, мн. бајоне́ти, ген. мн. бајоне́та̄ **бајоне́та,** -е̄ ж [фр. baïonnette према граду Bajони (Bayonne), где је најпре произвођен] воj. дугачак, шиљат нож, бодеж који се натакне на цев пушке и служи за борбу прса у прса. ▲ **бајонет-спој, бајонет-прикључак** техн. спој (двеју цеви, сијалице и сл.) са испупчењем на једном делу које се окретањем увлачи у прорез на другом делу.

бајоне́та = **бајо̀нӗт** (в.)

ба̑јпас, -а и **ба̀јпас,** -а м, мн. ба̏јпаси и ба̀јпаси, ген. мн. ба̏јпа̄са̄ [енгл. bypass] мед. премошћавање оболелог, оштећеног крвног суда помоћу здраве вене или вештачког крвног суда.

ба̀јрак в. **ба̀рјак**.

Ба̀јрам, -а м, мн. -и [тур. и перс. bayram] један од два велика муслиманска празника: рамазански бајрам је на завршетку рамазанског поста, хаџијски (Курбан-бајрам) 70 дана касније.

бајронѝзам, -зма м [према енгл. Byron] књиж. култ осећајности и побуне у име идеалистички

усмереног индивидуализма, који око 1820. год. постаје једно од основних обележја европског романтизма, непосредно инспирисан јунацима из спевова енглеског песника Џ. Г. Бајрона.

бā̏јт, -а м, мн. бā̏јти и бàјтови, ген. мн. бā̏јтā и бàјтӧвā [енгл. byte] рач. јединица за мерење компјутерске меморије једнака количини од осам битова (в.); уп. **кӣлобајт, мѐгабајт, гӣгабајт**.

бā̏јта, -ē ж, ген. мн. бā̏јтӣ [итал. baita] барака, колиба; земуница.

бā̏јц, -а м [нем. Beize] средство за натапање односно премазивање предмета, тканине и др. пре бојења да би се боја боље фиксирала, мочило; врста боје за дрво.

бā̏јцовати, -ујēм несврш. [нем. beizen] премазивати или натапати бајцом.

бā̏к узв. [тур. bak, императив од bakmak видети, погледати] гле, види, ено; пази.

бā̏ка! бā̏ка-бā̏ка! узв. [в. бак] појачано **бā̏к** (в.).

бакàлā̏р, -а́ра м, мн. бакала́ри, ген. мн. бакала́рā [итал. baccalà од шп. bacalao, од хол. kabeljauw] зоол. врста рибе која живи у северним морима, *Gadus morrhua*, једе се осушена.

бакалаурѐā̏т, -а́та м, бакалауреа́ти, ген. мн. бакалауреа́тā [срлат. baccalaureatus старији студент] 1. заст. испит зрелости. 2. ист. први, најнижи факултетски степен на западноевропским факултетима.

бакалàуреус, -а м [срлат. baccalaureus према baccalarius штитоноша, паж] ист. 1. млађи племић, закупац сеоског имања. 2. у западним земљама особа која је завршила колеџ или факултет.

бàкалин, -а м, мн. бàкали, ген. мн. бā̏кālā [тур. bakkal од перс. baqqāl] трговац, продавац намирница.

бака́лити, бàкālӣм несврш. [в. бакалин] радити као бакалин, бавити се бакалским послом, држати бакалницу.

бàкālка, -ē ж, дат. бàкālки, ген. мн. бàкālкӣ [в. бакалин] бакалинова жена; жена која се бави бакалским послом, жена бакалин.

бàкālница, -ē ж [в. бакалин] бакалска радња, продавница хране.

бàкālскӣ, -ā, -ō [в. бакалин] који се односи на бакалина, бакалницу, робу којом бакали тргују; фиг. простачки, малограђански, ситничарски.

бакàлук, -а м, мн. бакàлуци, ген. мн. бакàлӯкā [тур. bakkallık, в. бакалин] 1. бакалска роба; продавница такве робе. 2. трговање бакалском робом, бакалски посао.

бàкам, -а м [тур. bakkam од ар. baqqam] заст. руменило за лице, обично биљног порекла.

бàкањца, -ē ж, ген. мн. бàкāнцӣ [мађ. bakancs, bokkancs] тешка војничка ципела; уопште гломазна, тешка ципела, цокула, гојзерица.

бàкара, -ē ж [фр. baccarat] хазардна карташка игра са два шпила, у којој суделују три играча.

бакѐлит, -а и **бакѐлӣт,** -и́та м [према белгијском истраживачу Л. Х. Бакеланду (Baekeland)] хем. вештачка смола, тврда, нетопљива, једна од првих пластичних маса.

бàкенбард, -а = **бàкенбарт,** -а м (обично у мн. **бàкенбарди, бакенбарти**) [нем. Backe образ, Bart брада] брада пуштена само на горњем делу образа од ува до линије уста, док је подбрадак избријан, зулуф.

бàкенбарт = **бàкенбард** (в.)

бā́кија, -ē ж [тур. baki од ар. bāqī] покр. 1. остатак, преостатак. 2. оно што је остављено, напуштено, што није више у моди.

баклàва, -ē ж, ген. мн. баклáвā [тур. baklava од ар. bāqlawa] врста оријенталне посластице, слатка пита од ораха или лешника преливена куваним сирупом од шећера или меда.

баклáжа, -ē ж [фр. bâclage] пом. накнада, такса коју плаћају бродови да би упловили у луку.

бā̏кља, -ē ж, ген. мн. бā̏кљӣ [клат. fac(u)la од лат. fax] палица чији је врх натопљен смолом и запаљен, буктиња, зубља.

бакљáда, -ē ж [в. бакља] свечана вечерња поворка у којој се носе запаљене бакље.

бàкрāч, -а́ча м, мн. бакрáчи, ген. мн. бакрáчā [тур. bakraç од bakır бакар] бакарни котао за кување на отвореној ватри; □ **(ма) какви бакрачи** какве трице, којешта, то не долази у обзир.

бакрà̏члија, -ē ж (обично у мн. **бакрà̏члије**) ж [в. бакрач, -лија] широки стремен, широка узенгија.

бàксуз, -а м, мн. бàксузи, ген. мн. бàксȕзā [тур. bahtsız, од baht срећа, -sız без] 1. онај који нема среће; онај који некоме доноси несрећу; супр. **бàтлија (бàхтлија)**. 2. в. **баксȕзлук**. 3. у придевској служби у значењу **бàксузан** (в.).

бàксузан, -зна, -зно [в. баксуз] 1. несрећан, који нема среће. 2. који доноси несрећу.

баксузи́рати, баксȕзи̏рām, 3. л. мн. баксузи́рајȕ сврш. и несврш. [в. баксуз] а. (у)чинити да се нешто поквари, да крене по злу, донети, доносити несрећу. б. (на)слутити, призвати, призивати несрећу.

баксȕзлук, -а м, мн. баксȕзлуци, ген. мн. баксȕзлȕкā [в. баксуз, -лук] недостатак среће, зла срећа, невоља.

бактериèмија, -ē ж [в. бактерија, грч. haîma крв] мед. продирање бактерија кроз крвне и лимфне судове у крвоток.

бàктēрија, -ē ж [грч. baktḗrion штапић] биол. једноћелијски микроскопски живи организам који се размножава простом деобом, микроб; ◆ **бактȅри̏јскӣ**.

бактерио́за, -ē ж [в. бактерија] агр. свака болест на биљци чији су изазивачи бактерије.

бактериоли́за, -ē ж [в. бактерија, -лиза] хем. растварање, уништавање бактерија имуним серумом.

бактериòлог, -а м, мн. бактериòлози, ген. мн. бактериòлōгā [в. бактерија, -лог] научник, стручњак који се бави бактериологијом.

бактериолòгија, -ē ж [в. бактерија, -логија] мед. наука о бактеријама.

бактериòлошкӣ, -а, -о [в. бактерија, -логија] који се односи на бактериологију; ▲ ~ **рат** вој. пројекат ратне стратегије у којем би се ширењем бактеријских болести уништавало непријатељско цивилно становништво.

бактериоскòпија, -ē ж [в. бактерија, -скопија] мед. микроскопско прегледање (посматрање) бактерија узетих с места инфекције у дијагностичке и друге сврхе; ◆ **бактериòскопскӣ**.

бактериостàтик, -а м, мн. бактериостàтици, ген. мн. бактериостàтикā [в. бактерија, -статик] мед. лек који зауставља развој и размножавање бактерија (антибиотик, сулфонамид).

бактериотерàпија, -ē ж [в. бактерија, терапија] лечење помоћу бактерија.

бактериòфаг, -а м мн. бактериòфази, ген. мн. бактериòфāгā м [в. бактерија, -фаг] вирус који уништава бактерије, клицождер.

бактериȕрија, -ē ж [в. бактерија, грч. oûron мокраћа] мед. постојање, присуство бактерија у мокраћи.

бактерȉцӣд, -и́да м, мн. бактерици́ди, ген. мн. бактерици́дā [в. бактерија, -цид] средство које уништава бактерије.

бàкфиш, -а м, мн. -и [нем. Backfisch] 1. заст. пржена риба. 2. фиг. фам. млада девојка, шипарица.

Бакх, -а м, **Бàкхус**, -а м в. **Бàхус**.

бàкхēј, -е́ја м в. **бàхēј**.

бàкцил непр. в. **бàцил**.

бàкшиш, -а м, мн. бàкшиши, ген. мн. бàкшӣшā [тур. bahşiş од перс. bahšiš] новац који се даје преко утврђене цене као награда за труд, напојница; поклон, награда за учињену услугу; мито.

Бâл, Бâла м [хебр. Baal господин] митол. бог плодности, краљ свих богова у митологији семитских народа на Средњем истоку.

бâл[1]**,** бâла м, лок. (на) бáлу, мн. бáлови, ген мн. бáлōвā [фр. bal, итал. ballo] свечана игранка, забава са плесом.

бâл[2], -а м, мн. бâли [порекло нејасно] број поена које шахиста мора да сакупи на турнирима да би освојио одређену титулу.

бàла, -ē ж, ген. мн. бâлā [фр. balle свежањ] 1. свежањ, увезано бреме, дењак (сена, дрва, сукна и др.). 2. јединица за мерење различитих предмета и материјала: 1 бала хартије = 10 риса, 12 бала сукна = 32 лакта, 1 бала памука (у САД) = 226,8 kg.

балàбан[1]**,** -а м [перс. palavun] покр. кијавица, прехлада, назеб.

балàбан[2], -а м, мн. -и [тур. balaban] 1. зоол. птица букавац, водени бик, *Botaurus stellaris*. 2. покр. крупан петао; крупан, јак човек. 3. заст. дресиран медвед с којим се некада наступало по вашарима. 4. штап којим се удара у бубањ.

балáда, -ē ж [фр. ballade од итал. ballata песма уз плес] 1. књиж. а. на романском језичком подручју, од XI до XIII века, песма од једне или више строфа, обично с рефреном. б. у XVIII веку и у доба романтизма, лирско-епска песма у краћим стиховима, трагичног или витешког са-

држаја. 2. муз. а. врста вокалне или инструменталне композиције. б. у џезу, мелодична песма лаганог ритма.

балàдичан (одр. **балàдичнӣ**), **баладѐскан** (одр. **баладѐскнӣ**), **бàлāднӣ** који се односи на баладу, који има карактер баладе; романтичан, сетан, сентименталан.

балàлāјка, -ē ж, дат. балàлāјци, ген. мн. балàлāјкӣ ж [рус. балалайка] муз. руски народни жичани инструмент сличан гитари, тамбура у облику троугла с три жице.

баланѝтис, -а м [грч. bálanos жир, главић, в. -итис] мед. површинско запаљење главића пениса или клиториса.

бā̀ланојдан, -дна, -дно [грч. bálanos жир] који има облик жира.

бàланс, -а м, мн. бàланси, ген. мн. бā̀лāнсā [фр. balance] 1. равнотежа, склад; одржавање равнотеже, балансирање. 2. у балету, фигура кад тело стоји на једној нози. 3. финанс. поравнавање дугова и потраживања.

балàнсѐр, -ѐра м, мн. балансѐри, ген. мн. балансѐрā [в. баланс, -ер] онај који балансира, који успева да одржи равнотежу у пословању, који се сналази у кризним ситуацијама.

балансѝрати, балàнсӣрām, 3. л. мн. балансѝрајӯ свр. и несвр. [фр. balancer, в. баланс] 1. одрж(ав)ати равнотежу; довести, доводити у равнотежу, уравнотежи(ва)ти. 2. бити неодлучан избегавајући јасно опредељивање за једну од страна.

бàласт, -а м, мн. бàласти, ген. мн. бā̀лāстā [нем. Ballast] 1. терет (обично камење, песак и сл.) који се ставља у брод, авион, балон да се одржи стабилност. 2. фиг. сувишан, некористан терет, оптерећење, сметња, бреме.

балàтӯра, -ē ж [срлат. ballatorium] покр. 1. галерија, веранда, трем (у кући или цркви). 2. степенице на спољашњем зиду које воде из дворишта до спрата куће.

балбòа, -ē ж, ген. мн. бàлбōā [према шпанском освајачу Васку Нуњезу де Балбои] новчана јединица у Панами.

балдàхӣн, -ѝна м, мн. балдахѝни, ген. мн. балдахѝнā [итал. baldacchino тканина из Багдада] 1. кров, надстрешница од тканине над престолом, олтаром, креветом и сл. 2. скупоцена тканина разапета на четири мотке која се носи на литијама, у процесијама, небо. 3. архит. мали кров у облику квадрата на конзолама или стубовима (у цркви).

бàлдисати, -ишēм свр. [тур. bajylmak] покр. изнемоћи, посустати, клонути; изгубити свест, онесвестити се.

бàлдуза, -ē ж, ген. мн. бàлдӯзā ж [тур. baldız] покр. свастика.

баленолòгија, -ē ж [лат. bal(l)ena кит, в. -логија] наука о китовима.

баленòптера, -ē ж [лат. bal(l)ena кит, грч. pterón крило, перо] зоол. кит са једним леђним перајем.

балери́на, -ē ж [итал. ballerina према ballare плесати] балетска играчица, плесачица.

бàлет, -а и **бàлēт,** -е́та м [фр. ballet од итал. balletto, дем. од ballo, в. бал] 1. а. сценско, позоришно плесно дело уз музику у којем се покретима тела и ритмичким корацима дочарава одређена драмска радња и преноси уметничка замисао. б. врста таквог плеса (*класични ~, модерни ~*). 2. позоришна трупа, плесни ансамбл који изводи балет. ◆ **бàлетскӣ** и **бàлēтскӣ, бàлетнӣ** и **бàлēтнӣ**.

балѐтāн, -а́на м, мн. балета́ни, ген. мн. балета́нā [в. балет] балетски играч, мушкарац који игра балет.

балѐтāнка, -ē ж, ген. мн. балѐтанкӣ [в. балет] 1. посебна обућа за плесање класичног балета. 2. лака женска ципела, слична обући балерина.

бàлет-мā̀јстор, -а м [нем. Ballettmeister, в. балет, мајстор] вођа балета, кореограф; први играч у балету.

балетòман, -а м [в. балет, -ман] страствени љубитељ балета.

бàлзам, -а м, мн. бàлзами, ген. мн. бā̀лзāмā м (и **бàлсам**) [лат. balsamum од грч. bálsamon] миришљава смеса биљних смола и етеричних уља која се користи у медицини као мелем и у козметичке сврхе; мелем уопште; фиг. лек, утеха, спокојство. ◆ **бàлзамов, бàлзамнӣ, бàлзамскӣ, балзàмичан** (одр. **балзàмичнӣ**).

балзàминка, -е ж, дат. -ки [нлат. balsamina] бот. врста једногодишње украсне биљке, *Impatiens balsamina*, која расте у влажним областима, позната као „лепи човек“ или недирак.

балзами́рати = **бàлзамовати** (в.)

бàлзамовати, -ујēм (и **бàлсамовати,** -ујēм) = **балзами́рати,** балзàмӣрām, 3. л. мн. балзами́рајӯ свр̄ш. и несвр̄ш. [в. балзам] нарочитим поступком и нарочитим средствима (за)штитити леш од распадања.

бализа́жа, -е ж [фр. balisage према balise пловак, оријентир] пом. начин означавања пловидбеног пута, опасности и тачака важних за оријентацију помоћу оптичких ознака.

балѝзам, -зма м [грч. ballismós] мед. 1. изненадан, снажан трзај једног или оба екстремитета, најчешће на истој страни тела, који може болесника оборити на под. 2. болесна, хистерична жеља за плесањем.

бàлија, -ē м, ген. мн. бàлијā м [ар. bálī старина] 1. а. прост, необразован, примитиван муслимански сељак. б. неотесан човек, простак. 2. погрдан назив за муслимана који живи у Босни и Херцеговини. ◆ **бàлијскӣ**.

балѝјати, -ām несвр̄ш. [в. балија] понашати се неотесано, простачки.

Балѝла, -ē ж [итал. Balilla према дечаку Балили који је 1746. године учествовао у устанку Ђеновљана против Аустрије] ист. фашистичка полувојничка организација у Италији за дечаке од 11 до 14 година.

балѝнкуша, -ē ж [в. балија] пеј. жена **бàлија** (в.).

балѝрати, бàлӣрām, 3. л. мн. балѝрајӯ свр̄ш. и несвр̄ш. [в. бала] вез(ив)ати у балу.

балиса́жа, -ē ж в. **бализа́жа**.

бàлист(а), -ē, мн. -и [према алб. Balli Kombëtar] припадник шиптарске фашистичке организације, албански фашист.

балѝста, -ē ж [лат. ballista од грч. ballístra] воj. ист. врста оружја, справа за бацање камења код старих Римљана.

балѝстика, -ē ж, дат. балѝстици [грч. ballistikós према bállein бацати] физ. наука о кретању пројектила односно зрна избаченог из ватреног оружја.

балѝстичāр, -а м [в. балистика] онај који се бави балистиком.

балѝстичкӣ[1], -а, -о [грч. ballistikós] који се односи на балистику; ▲ **балистичка линија** физ. воj. линија, путања зрна од места избацивања до места пада; **балистичка ракета** воj. ракета већег домета која може бити диригована у почетку, али је касније у слободном паду.

балѝстичкӣ[2] [в. бàлиста] који се односи на балисте; ▲ **балистичка организација** ист. албанска фашистичка организација Balli Kombëtar која је за време Другог светског рата деловала на Косову и у Албанији помажући окупаторе.

балистòграм, -а м [в. балистика, -грам] снимак направљен помоћу балистоскопа.

балистòскоп, -а м [в. балистика, -скоп] у судској медицини: справа помоћу које се утврђује, идентификује оружје из којег је испаљено одређено зрно.

балистоскòпија, -ē ж [в. балистика, -скопија] идентификација оружја помоћу балистоскопа.

балистофòбија, -ē ж [в. балистика, в. фобија] мед. патолошки страх од пушчаног зрна, пројектила.

балканѝзам, -зма м [Балкан, в. -изам] 1. карактеристична особина Балканаца, поступци својствени Балканцима, начин живота народа који живе на Балкану; фиг. недовољна културна и цивилизацијска развијеност. 2. лингв. израз или језичка особина карактеристична за више балканских језика, без обзира на постојање или непостојање генетске сродности међу њима.

балканиза́ција, -ē ж [Балкан, в. -изација] 1. процес намстања и прихватања балканског начина живота. 2. пол. расцепканост, подељеност међу народима и државама једног региона, уз стварање сукоба и затегнутих односа које велике силе потпомажу.

балканизи́рати в. **бàлканизовати**.

балкàнизовати, -зујēм (и **балканизи́рати,** -ѝзӣрām, 3. л. мн. балканизи́рајӯ) свр̄ш. и несвр̄ш. [Балкан, в. -изовати] 1. спровести, спроводити балканизацију (1). 2. пол. у страној политичкој литератури: (по)делити неки регион на више нових малих држава. ▲ **балканизовати се, балканизирати се** бити захваћен балканизацијом.

балканија́да, -ē ж [Балкан] такмичење представника балканских земаља у спортским или научним дисциплинама.

балканѝстика, -ē ж, дат. балканѝстици [Балкан] наука која се бави проучавањем живота, језика, културе, историје балканских народа

као специфичне историјско-културне целине, балканологија.

балканолòгија, -ē ж [Балкан, в. -логија] в. **балканѝстика.**

бàлкōн, -óна м, мн. балкóни, ген. мн. балкóнā [итал. balcone] истурена и ограђена мања тераса на неком од спратова куће повезана вратима с унутрашњим просторијама. 2. галерија у позоришној или биоскопској сали.

балнео- [лат. balneum од грч. balneîon купање, купатило] као први део сложенице показује да се реч односи на купање, купалишта или лековите воде.

балнеогеогрàфија, -ē ж [в. балнео-, географија] наука о географском размештају бања и утицају природних и друштвених услова на њихов развој.

балнеогрàфија, -ē ж [в. балнео-, -графија] научни опис бања.

балнеòлог, -а м мн. балнеòлози, ген. мн. балнеòлōгā [в. балнео-, в. -лог] научник, стручњак који се бави балнеологијом.

балнеолòгија, -ē ж [в. балнео-, логија] мед. наука која се бави проучавањем лековитости и деловања бања и бањских вода; ◆ **балнеòлошкӣ**.

балнеотерàпија, -ē ж [в. балнео-, терапија] мед. терапија која се обавља у кади или у базену; бањско лечење.

балнеотèхника, -ē ж дат. балнеотèхници [в. балнео-, техника] бањско грађевинарство, умеће грађења и уређења бањских лечилишта. ◆ **балнеотèхничкӣ**.

бàлōн, -óна м, мн. балóни, ген. мн. балóнā [фр. ballon од северноитал. ballone, итал. pallone, према palla лопта] 1. а. шупље тело обично лоптастог облика начињено од лаке материје које се испуњава гасом лакшим од ваздуха да би се подигло у ваздух и служило за летење. б. дечја играчка направљена по узору на такво тело. в. мехур (од сапунице). 2. већа боца округластог облика, споља често оплетена прућем. 3. мед. лопта, крушка од гуме или свиле као део прибора за пороњај. 4. сп. а. врста једра. б. жарг. високо набачена лопта (у фудбалу, тенису, стоном тенису и др.). 5. у атрибутској служби у значењу: који служи за израду балона (1), непромочиве одеће и сл., који је направљен од такве материје (~ *свила*, ~ *мантил*). ◆ **бàлōнскӣ**.

бàлота, -ē ж [северноитал. ballota, итал. pallotta од palla кугла] 1. куглица, лопта, грудва; гласачка куглица. 2. пушчано или топовско зрно.

балотáжа, -ē ж [фр. ballottage од стфр. ballotte, в. балота] пол. гласање путем убацивања куглице у гласачку кутију; поновно гласање када ниједан кандидат нема потребну већину тако да у други круг гласања иду само два кандидата која су у првом кругу добила највећи број гласова.

бàлсам, бàлсамовати итд. в. **бàлзам, бàлзамовати** итд.

бâлскӣ, -а, -о [в. бал[1]] који служи за бал, који је намењен баловима: *балска хаљина, балска дворана* и сл.

бâлта, -ē и **бàлта,** -ē ж, ген. мн. бâлтӣ и бàлтӣ [тур. balta] заст. секира, нарочито као врста хладног оружја.

бàлтичкӣ, -ā, -ō [Балти, група индоевропских народа] који се односи на Балтик, Балтичко море. ▲ **бàлтичкӣ језици** лингв. огранак индоевропске породице језика којем припадају литвански, летонски и старопруски.

балтославѝстика, -ē ж, дат. балтославѝстици [в. балтички, славистика] наука која проучава везе између балтичких и словенских језика и између некадашњих Балта и Словена; ◆ **балтославѝстичкӣ**.

балтослòвēнскӣ, -ā, -ō [в. балтички] који се односи на заједницу балтичких и словенских језика, који је заједнички балтичким и словенским народима.

балу̀џија, -ē м [тур. balıkçı] рибар, риболовац; ◆ **балу̀џијскӣ**.

бàлук[1], -а м, мн. бàлуци, ген. мн. бàлӯкā [тур. balık риба] 1. заст. риба. 2. врста веза, шаре; вунена тканина нарочите врсте ткања коју девојке спремају за мираз. 3. в. **балу̀кот**.

балук[2], -а м мн. бàлуци, ген. мн. бàлӯкā [перс. baluki] пом. врста отвореног чамца на весла (за шест веслача који веслају стојећи) за превоз људи и робе (задржао се око Истанбула).

балу̀кот, -а м [тур. balık риба, от трава, отров] плод индијске биљке, *Anamirta cocculus*, који се користи као средство за тровање риба.

балу̀котан, -тна, -тно [в. балукот] неиспаван после пијанке.

ба̀лӯн, -у́на м, мн. балу́ни, ген. мн. балу́нā [северноитал. ballone, в. балон] покр. 1. лопта; фудбалска лопта. 2. балон.

ба̀лустар, тра = **ба̀лустер,** -ера м, мн. ба̀лустри и ба̀лустери [фр. balustre од итал. balaustro од грч. balaústion цвет дивљег нара] архит. елемент балустраде, врста потпорног украсног стубића у архитектури ренесансе и барока.

ба̀лустер = **ба̀лустар** (в.)

балустра́да, -ē ж [фр. balustrade, итал. balaustrata, в. балустар] архит. ограда од балустара, стубића на балкону, степеницама и сл.

ба̀лчак, -а м, мн. ба̀лчаци, ген. мн. ба̀лчāкā [тур. balçak] држак, дршка од сабље, јатагана, мача, копља, буздована, гусала.

ба̀љемез, -а м [тур. balyemez] ист. вој. велики старински топ; фиг. висок, развијен, крупан човек.

ба̏мбада̀ва прил. [тур. bam сасвим, потпуно, в. бадава] 1. сасвим узалуд, низашта. 2. потпуно бесплатно.

ба̏мбашка прил. [тур. bam сасвим, потпуно, в. башка] сасвим посебно, мимо свих осталих.

бамби́но, -а м, мн. бамби́ни [итал. bambino] 1. дечак; дете. 2. у италијанској уметности: Исус приказан као дете.

ба̏мбула, -ē ж [фр. bamboula из банту језика] 1. црначки бубањ у Западној Африци. 2. плес који се плеше уз пратњу тог бубња.

ба̏мбус, -а м [нем. Bambus од мал. bambu] 1. бот. врста тропске трске, *Bambusa arundinacea*. 2. сировина која се добија од те биљке, бамбусово дрво, бамбусовина, користи се за израду намештаја, као грађевински материјал, за производњу финог папира итд.

ба̏мбусов, -а, -о [в. бамбус] који се састоји или је начињен од бамбуса: *бамбусова тр̄ска, бамбусов шт̄ај.*

ба̏мија, -ē (и **ба̏мја,** -ē, **ба̏мња,** -ē) ж [тур. bamya] бот. покр. једногодишња зељаста биљка с јестивим махунастим плодовима, *Hibiscus esculentus*; јело справљено од плодова те биљке.

ба̀нāлан, -лна, -лно (уоб. и **ба̀нāлан**) [фр. banal] обичан, отрцан, безвредан; простачки, неукусан.

бана̀лизовати, -зујēм (уоб. и **ба̀нализовати,** -ујēм) (**баналзи́рати,** бана̀лйзйрām, 3. л. мн. баналзи́рајӯ) свршн. и несврш. [в. баналан] (у)чинити баналним. ▲ **банализовати се (баналзирати се)** поста(ја)ти баналан.

бана́лност, -и ж [в. баналан] 1. особина онога што је банално. 2. оно што је банално, банална ствар, банални чин и сл.

бана́на, -ē ж [шп. banana, преко порт. од неког афричког језика] бот. тропско дрво слично палми, *Musa paradisiaca*, чији је плод јестив и врло укусан; плод те биљке. 2. сп. жарг. у кошарци блокада шута противничког играча високим скоком и испруженом руком, рампа. 3. електр. мали једнополни утикач. ▲ **банана-држава, банана-република** пол. мала, нестабилна земља у којој влада безакоње, подложна великим силама од којих је економски зависна.

бананиза́ција, -ē ж [в. банана] пол. стварање банана-републике, потчињавање мале државе некој великој сили.

бана̀узија, -ē ж [грч. banausía од bánausos занатлија] занатлијско, рутинско бављење науком или уметношћу без љубави и разумевања; филистарство.

ба̏нг узв. [енгл. bang] узвик за подражавање пуцња, праска, ударца и сл.

ба̏нгав [од бага (в.), са уметнутим *н*] који има дебела, натечена стопала и ноге услед чега тешко хода; хром, шепав.

бангáвко, бангáвка м [в. бангав] бангав човек.

ба̏нгавōст, -ости ж [в. бангав] особина, стање онога који је бангав.

ба̏нгāвче, -ета с [в. бангав] бангаво дете.

ба̀нгати, -ām несврш. [в. бангав] храмати, шепати.

ба̑нда[1], -ē ж, ген. мн. ба̑ндй [фр. bande, итал. banda од ствнем. bandwa барјак] 1. а. група разбојника, лоповска, разбојничка дружина; рђава дружина; фиг. група лица с истом особином, пороком, маном. б. фиг. већи број, група. 2. жарг. појединац из такве групе, бандит, лопов, разбојник. 3. група свирача; војна музика, војни оркестар.

бâнда², -ē ж, ген. мн. бâндӣ [итал. banda] покр. страна, крај: *на ову банду, на другу банду* на ову страну, на другу страну.

бандáжа, -ē ж ж [фр. bandage] 1. а. мед. утега, завој на већој рани, прелому кости и сл. б. утега код мачевалаца и боксера. 2. обруч, ков на точку.

бандажúрати, бандàжӣрāм, 3. л. мн. бандажӣрајӯ свр̏ш. и несвр̏ш. [фр. bandager, в. бандажа] 1. ставити, стављати бандажу, завој, утегу на рану, прелом, преви(ја)ти рану. 2. ставити, стављати ков на точак.

бàндāжнӣ, -ā, -ō [в. бандажа] који се односи на бандажу: ~ *матȅријал*.

бандéра, -ē ж [итал. bandiera застава] 1. висок дрвени или гвоздени стуб за који су везане жице, телеграфски, телефонски стуб; стуб на коме је улична светиљка. 2. в. **бандијȅра**.

бàндȅријум, -а (и **бàндȅрӣј,** -а) м [лат. banderium] војничка застава некадашњих племена, феудалаца; одред војске који се бори под том заставом.

бандерӣља, -ē ж [шп. banderilla заставица] кратко копље са заставицом које се употребљава у борби с биковима.

бандерӣљȅро, -а м, мн. бандерӣљȅроси [шп. banderillero, в. бандериља] тореадор чији је задатак да раздражи бика забадајући му бандерилье у врат.

бандерòла, -ē ж [фр. banderole, итал. banderuola] 1. папирна трака, узани омотач (на кутији цигарета, боци пића и сл., као знак плаћене таксе). 2. шарена врпца као украс на труби или бубњу. 3. заставица. 4. лик. трака с натписом који означава особу или призор на слици.

бандијȅра, -ē и **бàндијера,** -ē ж [итал. bandiera застава, стуб на који се веша застава] покр. застава.

бàндист(а), -ē м, мн. бàндисти [итал. bandista, в. banda] члан музичке банде, војног оркестра, музикант.

бàндӣт, -и́та м, мн. бандӣти, ген. мн. бандӣтā [итал. bandito прогнан, прокажен] 1. разбојник, лопов, отимач; злочинац. 2. погрдни назив за припадника непријатељске војске, одреда; ◆ **бàндӣтскӣ**.

бандитѝзам, -зма м [фр. banditisme, в. бандит] разбојништво, вршење злочиначких дела.

бâндола, -ē ж = **бандòлōн,** -óна м, мн. бандолóни, ген. мн. бандолóнā [шп. bandola, аугментатив bandolón] муз. жичани музички инструмент сличан гитари, са 4 до 10 жица, карактеристичан за Северну Америку и Мексико; уп. **мàндора, мâндола**.

бандòнеōн, -а м [према проналазачу Х. Банду (Band), уп. акордеон] муз. четвороугаона хармоника за развлачење са већим бројем тонова него **акòрдеон** (в.).

бàндура, -ē ж [укр. бандура] муз. украјински и пољски жичани музички инструмент сличан балалајци.

бандӯрāш, -а́ша м, мн. бандура́ши, ген. мн. бандура́шā [в. бандура] свирач на бандури.

бá́нер, -а м [енгл. banner] рач. део странице на Интернету којим се рекламира неки други сајт на Интернету и преко кога се кликом тај сајт може учитати.

банзàј узв. [јап. banzai дословно: дабогда живео десет хиљада година!] живео! ура! (изговара се снажно у рату и каратеу, као израз одушевљења и жеље за победом).

бâнк, -а м, мн. бàнкови м [итал. banco, фр. banque] уложени новац свих играча у картању, коцкању. ▲ **ва банк** [фр. va banque] на све: најава у хазардној игри да се улаже износ једнак целом банку, да се игра за све; **играти ва банк** ставити све на коцку, играти на све или ништа, ризиковати.

бâнка, -ē ж, дат. бâнци, ген. мн. бâнāкā ж [итал. banca тезга, сто мењача новца, од ствнем. bank] 1. новчани завод, установа која послује с новцем, у коју се улаже новац ради штедње, која даје зајмове уз камату, купује и продаје хартије од вредности и др.; зграда, просторије у којима је смештена таква установа. 2. жарг. новчаница или метални новац од десет динара. 3. в. **бâнк**. 4. место где се нешто чува, спремиште (~ *крви*, ~ *подȁтака*). ◆ **бàнкōвнӣ**.

бàнкāр, -а́ра м, мн. банка́ри, ген. мн. банка́рā [в. банка] 1. власник или сувласник банке (1); особа која се бави новчаним пословима. 2. у коцкању, картању: онај који држи банку (3), **бâнк**. ◆ **банка́рев** и **банка́ров, бàнкāрскӣ**.

банка́рац, -рца м, мн. банка́рци, ген. мн. бȁнкāрāцā [в. банка] радник у банци, банкарски чиновник.

банка́рство, -а с [в. банка] 1. банкарски послови, пословање банака. 2. део економије који проучава банке, банкарско пословање.

бȁнкēт, -е́та м, мн. банке́ти, ген. мн. банке́тā [нем. Bankett од фр. banquet] свечани обед (ручак или вечера), гозба приређена у нечију част или поводом какве прославе.

бȁнкет, -а м = **банкѐта,** -ē ж, ген. мн. банке́тā [фр. banquette] 1. воj. узвишење, степеник у стрељачком заклону, рову на коме стоји стрелац приликом осматрања и гађања. 2. на коњичким такмичењима: препона од земље коју коњ треба да прескочи. 3. редови сложене цигле припремљене за печење; гомила, хрпа (робе или каквих предмета).

банкѐта = **бȁнкет** (в.)

банки́за, -ē ж [фр. banquise] велика, дебела, непробојна санта леда у поларној области, ледено поље, вечити лед.

банки́на, -ē ж [итал. banchina] 1. проширење, узвишење поред пута које оивичава коловоз и штити га од одроњавања; насип.

банкно́та, -ē и **банкнòта,** -ē ж [нем. Banknote, енгл. bank note] папирни новац, новчаница.

банкòкрат(а), -ē м, мн. банкòкрати [в. банка, грч. krátos власт] 1. онај који поседује велики капитал, крупни капиталиста. 2. присталица банкократије.

банкократи́ја, -ē ж [в. банкократ] утицај банака на државне послове; владавина великих новчаних завода и њихових власника, представника.

банкòкратскӣ, -а, -о [в. банкократ] који се односи на банкократе или банкократију.

банкòма̄т, -а́та м, мн. банкома́ти, ген. мн. банкома́тā [в. банка, (ауто)мат] машина, аутомат обично постављен у зиду са спољашње стране банке, за подизање готовог новца с банковног рачуна помоћу електронске картице.

бȁнкрот, -а м, мн. -и [нем. Bankrott од итал. bancarotta, од banca rotta сломљена тезга: мењачима који би остали без новца разбијали су тезге, в. банка] 1. в. **банкро̀тство.** 2. а. онај који је банкротирао, пропао; банкротирани послодавац. б. (у говору) банкротер. ◆ **банкротскӣ.**

банкро̀тер, -е́ра м, мн. банкроте́ри, ген. мн. банкроте́рā (ж. **банкро̀тēрка,** -ē, дат. банкро̀тēрки) [в. банкрот] онај који је потрошио сав новац, који је остао без пребијене паре.

банкроти́рати, -кро̀тӣрāм, 3. л. мн. банкроти́рајӯ свршн. и несврш. [нем. bankrottieren, в. банкрот] 1. пасти, падати под стечај, поста(ја)ти неспособан за извршавање својих новчаних обавеза. 2. потпуно пропасти, пропадати.

банкро̀тство, -а с [в. банкрот] стање, ситуација онога који је банкротирао; финансијска пропаст неког предузећа, трговине; економски крах.

бȁнсек, -а м, мн. бȁнсеци, ген. мн. бȁнсēкā (и **бȁнсēг,** -а, мн. бȁнсēзи) м [нем. Bandsäge] машинска тестера у облику дугачке траке, тракаста тестера.

бȁнтам, -а м [према индонежанској покрајини и граду Бантаму из којег су се извозили пилићи] врста веома ситне кокоши; ратоборан петлић. ▲ **бȁнтам-катѐгōрија** сп. категорија боксера чија се тежина креће између 50,80 kg и 53,52 kg.

бȁнтенг, -а м, мн. бȁнтензи, ген. мн. бȁнтēнгā [мал. banteng] зоол. врста индијског говеда.

бȁнтустāн, -а и **бантӯстāн,** -а́на м [јужноафрички енгл. према Хиндустан и сл.] 1. резерват за доморадачко црначко становништво у Јужноафричкој Републици за време апартхејда. 2. изолован простор, регион и сл. који са спољним светом нема много додира. 3. економски и политички слаба држава, привидно независна, чију унутрашњу и спољну политику одређују велике силе.

бȁнџи, -ија м, мн. бȁнџији, ген. мн. бȁнџӣjā [новозеландско енгл. bungee] уже с кукама на оба краја које служи за причвршћивање (нпр. терета на возилу).

бȁнџи-џȁмпинг, -а м [в. банџи, енгл. jumping скакање] сп. врста екстремног спорта, скакање с велике висине помоћу дугачког еластичног ужета које је причвршћено за ноге и које повуче назад скакача пре него што удари у земљу или воду.

бȁнџо в. **бȅнџо.**

бања, -ē ж, ген. мн. бања̄ [каснолат. balnea, итал. bagno купање] 1. а. купалиште и лечилиште на минералним изворима, природно лечилиште. б. извор топле воде. 2. а. јавно купатило; уп. **а̀мам**. б. купатило у стану. 3. купање, прање у топлој води, бањање. ◆ **бањскӣ**.

бањати, -а̄м несврш. [в. бања] 1. купати (се), обично у топлој води; прати, квасити. 2. **бањати се** купати се, обично у топлој води.

ба̀обаб, -а м, мн. -и [фр. baobab из неког афричког језика] бот. врста тропског афричког дрвета из породице дудова, *Adansonia digitata*, великог стабла (може достићи 9 m у пречнику и 18 m у висину) с јестивим плодовима.

баптѝзам, -зма м [грч. baptismós крштење] рел. хришћанско протестантско учење по коме треба крстити само одрасле вернике и то потпуним урањањем у воду; уп. **анабаптѝзам**.

ба̀птист(а), -е м, мн. ба̀птисти (ж. **ба̀птистки̏ња,** -ē) [лат. baptista од грч. baptistḗs] рел. припадник хришћанске протестантске вере која проповеда добровољно крштавање само одраслих особа; уп. **анаба̀птист(а)**.

баптѝстēријум, -а (и **баптѝстēрӣј,** -а) м [лат. baptisterium од грч. baptistḗrion] крстионица, капела поред цркве или део цркве у коме се обавља крштење.

баптѝстичкӣ, -а, -о [в. баптиста] који се односи на баптизам или баптисте.

ба̑р[1], -а м, лок. (у) ба́ру, мн. ба́рови, ген. мн. ба́рōвā [енгл. bar] 1. ноћни забавни локал са музиком или програмом. 2. гостионица, кафана у којој се пије за шанком стојећи; бифе. 3. део намештаја обично с полицама у стаклу и огледалима у којем се држе флаше са пићем, кућни бифе. 4. шанк. ▲ **ба̑р-да́ма** барска дама, в. **ба̑рскӣ**.

ба̑р[2], -а м, мн. ба̑ри [грч. báros тежина] физ. јединица за мерење атмосферског притиска.

-бара [грч. báros тежина, притисак] као други део речи упућује на притисак (*изобара*).

бара̀ба, -ē м, ген. мн. бараба̄ [према имену разбојника Барабе (Вараве), који је требало да буде распет поред Христа, Мат. 27:15–26] прост човек, грубијан; пропалица, скитница; пробисвет, нитков. ◆ **ба̀рапскӣ**.

бара̀ба̄н, -а́на м, мн. бараба́ни, ген. мн. бараба́нā [в. бараба] 1. лупњава коју католички верници изводе на Велики петак кад се спомене име библијског разбојника Барабе. 2. фиг. русвај, туча.

бара̀ба̄р прил. [тур. beraber од перс. berāber прса у прса] једнако, на равној нози; напоредо, упоредо; заједно.

бараба́рити, бара̀ба̄рӣм несврш. [в. барабар] 1. изједначавати, поистовећивати, стављати у исти ред. 2. одржавати равнотежу. 3. **барабарити се** мерити се, поредити се, изједначавати се.

бара̀бити (се), -ӣм (се) несврш.[в. бараба] живети као бараба, скитати се.

ба̀ра̄ж, -а́жа м, мн. бара́жи, ген. мн. бара́жā = **бара́жа,** -ē ж [фр. barrage] 1. препрека; брана, устава. 2. сп. накнадно одигравање утакмица за оне екипе које су у предтакмичењу постигле једнак број бодова а нису успеле директно да се квалификују.

бара́жа = **ба̀ра̄ж** (в.)

ба̀ра̄жнӣ, -а̄, -о [в. бараж] који се односи на бараж(у). ▲ **баражна ватра** вој. запречна артиљеријска ватра којом се спречава приближавање и напад непријатељских авиона.

ба̀рак, -а м, мн. ба̀раци, ген. мн. ба̑ра̄кā [тур. barak] 1. фиг. пеј. патуљак, кепец, наказа. 2. врста вуненог застора. 3. (као прид. индекл.) косматр, рутав, длакав; који има дугу гриву (о коњу); кудрав, чупав (о псу).

бара̀ка, -ē ж, дат. бара̀ци, ген. мн. бара́кā ж [фр. baraque, нем. Baracke од шп. barraca колиба] 1. једноставна кућа од дасака, најчешће за привремене потребе (смештање трупа, заробљеника, болесника, на градилиштима и др.), дашчара. 2. мала продавница пића, хране и ситних потреба обично при касарнама.

бара̀ка̄н, -а́на м, мн. барака́ни, ген. мн. барака́нā [итал. barracano од ар. barakān] врста густо ткане, тешке вунене тканине; покривач од такве тканине; широки арабљански огртач од такве тканине.

бараку́да, -ē ж [шп. barracuda из неког карипског језика] зоол. врста рибе грабљивице из породице морских штука, *Sphyraena barracuda*, живи у тропским морима.

бара̀нда, -ē ж, ген. мн. бара̀ндӣ [шп. barranda] ограда у арени у којој се одржавају борбе с биковима.

бара̀тати, -а̄м несврш. [итал. barattare трампити се, трговати] 1. а. руковати, управљати, служити се (чиме). б. радити, пословати (са чим). 2. претурати, тражити, чепркати (по чему). 3. имати посла, петљати, шуровати с ким.

баратѐрија, -е̄ ж [фр. baraterie превара] пом. пропуст, штета, свака непоштена и противзаконита радња коју капетан или бродска посада намерно причине броду или терету.

ба̑рба, -е̄ м, ген. мн. ба̑рбӣ [итал. barba брада] покр. фам. (у Далмацији, приморју) назив и реч којом се ословљава: а. стриц, ујак; б. старији човек, чика, чича; в. капетан на броду.

барба̀ка̄н, -а́на, мн. барбака́ни, ген. мн. барбака́на̄ м = **барбака̀на,** -е̄ ж, ген. мн. барбака́на̄ [итал. barbacane, можда из ар.] 1. вој. ист. спољашњи зид утврђења с пушкарницама, осматрачницама, бедем; грудобран испред утврђења. 2. узак отвор у зиду терасе за одвођење воде или пропуштање светлости.

барбака̀на = **барбака̀н** (в.)

ба̀рбекју, -а м [енгл. barbecue од шп. barbacoa] кулин. 1. а. месо испечено на роштиљу под ведрим небом. б. друштвено окупљање, забава на којој се ово месо пече и једе. 2. метална направа, роштиљ на којем се пече месо под ведрим небом.

ба̀рбика, -е̄ ж, дат. ба̀рбики, ген. мн. ба̑рбӣка̄ [енгл. Barbie, према ћерки Рут Хендлер (Handler), креаторке лутке] 1. популарна лутка која има облик и изглед савремене младе девојке, дугачке, обично плаве косе, опремљена модерном гардеробом, обућом, накитом и др. 2. фиг. шаљ. каћиперка, плавуша луткастог изгледа.

ба̀рбит(он), -а м, мн. -и [грч. bárbiton] ист. муз. 1. старогрчки инструмент с много жица сличан лири. 2. жичани инструмент крушколиког облика и дубљег тона, басовска лутња (из XVIII века).

барбитӯра̄т, -а́та м, мн. барбитура́ти, ген. мн. барбитура́та̄ м [по лишају *Usnea barbata*] мед. дериват барбитурне киселине, у малим дозама делује као седатив; основни састојак лекова који се користе против несанице, нервозе и сл.

барбӯдос, -а м, мн. -и [шп. barbudo, мн. barbudos, брадат] популарни назив за герилце под вођством Фидела Кастра, који се у време борби за власт на Куби (1956–1958) нису бријали.

ба̀рбӯн, -у́на м, мн. барбу́ни, ген. мн. барбу́на̄ [итал. barbone] зоол. врста морске рибе с месом црвене боје, *Mullus barbatus*, трља.

ба̀рбут, -а м [тур. barbut од перс. bār-bed ружан добитак] врста хазардне игре коцкама.

ба̀рд, -а м, мн. ба̀рди и ба̀рдови [енгл. bard од келт. bardd] 1. назив за некадашње келтске песнике и певаче који су певали у славу јунака и богова. 2. најугледнији, најистакнутији национални песник, глумац.

бардàџија, -е̄ = **бардàкчија,** -е̄ м [в. бардак, -џија] занатлија који прави и продаје бардаке и друго глинено посуђе.

ба̀рда̄к, -а́ка м, мн. барда́ци, ген. мн. барда́ка̄ [тур. bardak од перс. bārdān] 1. покр. а. земљан или бакарни суд са дршком за ракију и вино, крчаг. б. земљани суд у облику чаше за хватање воде. 2. мера за пиће.

бардàклија, -е̄ ж [в. бардак] 1. бот. врста крупне шљиве, *Prunus damascena*. 2. ракија од те шљиве.

бардàкчија = **бардàџија** (в.)

бардѝљо, -а м [итал. bardiglio] врста мермера сиве или пепељастоплаве боје.

ба̀рдит, -а = **барди́тус,** -а м [каснолат. barditus, в. бард] ратничка песма старих германских народа.

ба̀рдитус = **ба̀рдит** (в.)

ба̀ре̄ж, -е́жа м [фр. barège према селу Бареж у Француској] врста лаке тканине од свиле, вуне или памука.

ба̀рел, -а м, мн. ба̀рели, ген. мн. ба̑ре̄ла̄ м [енгл. barrel буре, буренце] 1. мера за нафту, 158,96 литара (42 галона у САД). 2. мера за запремину течних и чврстих материја, различитих вредности у зависности од тога шта се мери. 3. дрвено буре, бачва.

барѐљеф, -а и **барѐљӗф,** -е́фа м, мн. барѐљефи и барељӗ́фи, ген. мн. барѐљӗфа̄ и барељӗ́фа̄ [фр. bas-relief плитки рељеф] лик. вајарски рад на равној површини са слабије израженим испупчењима.

ба̑ржа, -е̄ ж [енгл. barge од стфр.] пловни објекат у облику кутије без властитог погона, који се потискује или тегли, шлеп.

барзо̀ј, -а м, мн. -и [рус. борзой брз] врста руског хрта, високог, витког пса дуге длаке.

бари- [грч. barýs] први део сложеница са значењем: тежак.

баригло̀сија, -е̄ ж [грч. barýs тежак, в. -глосија] = **барила̀лија** (в.)

барије́ра, -е̄ ж [фр. barrière] преграда, препрека, брана; сметња, запрека. ▲ **звучна ~** физ. граница брзине звука (коју обично пробијају млазни авиони); **језичка ~** тешкоћа споразумевања међу људима различитих матерњих језика; **царинска ~** екон. ограничење за увоз стране робе.

ба̑ријум, -а (и **ба̑рӣј,** -а) м [нлат. barium од грч. barýs тежак] хем. хемијски елемент, метал из групе земноалкалних метала, хемијски симбол Ba, атомски број 56. ◆ **ба̑ријумов** (и **ба̑ријев**).

барика́да, -е̄ ж [фр. barricade] препрека начињена од балвана, камења, врећа са песком и сл., обично за одбрану у уличним борбама; уопште препрека, преграда, брана.

барикади́рати, барика̀дӣра̄м, 3. л. мн. барикади́рајӯ сврш. и несврш. [в. барикада] (на)правити барикаду; препречи(ва)ти, закрчи(ва)ти барикадом (улицу, мост и др.).

ба̀рил [итал. barile] в. **ба̀рел.**

барила̀лија, -е̄ ж [грч. barýs тежак, в. -лалија] мед. отежано, неразумљиво говорење, код болесника с оштећењима мозга.

ба̀рин, -а м (ж) [рус. барин] ист. у царској Русији назив за спахију, властелина, а у говору простог народа за господина уопште.

ба̀риња, ба̀ришња [рус. бариня, баришня] ист. у царској Русији: госпођа, милостива.

барио́ни, барио́на̄ м мн. [в. бари-, (ферм)ион] физ. општи назив за нуклеоне и хипероне.

ба̀рӣра̄нӣ, -а̄, -о̄ [фр. barrer прецртати] прецртан. ▲ **~ чек** банк. чек прецртан с предње стране двема паралелним цртама, који може да наплати само банка, мењачница или пошта (ако се између црта упише назив неке банкарске установе, тада једино она може да га реализује).

барисфе́ра, -е̄ ж [грч. barýs тежак, в. сфера] геол. средишњи део Земље за који се претпоставља да се састоји од тешких метала, Земљино језгро.

ба̀рит, -а и **ба̀рӣт,** -и́та м [грч. barýs тежак] минер. врста минерала, сулфат баријума.

барито́за, -е̄ ж [в. барит, -оза] мед. врста пнеумокониозе (в.), обољења плућа, насталог због удисања прашине барита и таложења у плућима.

ба̀рӣто̄н, -о́на м, мн. барито́ни, ген. мн. барито́на̄ [итал. baritono од грч. barýtonos према barýs дубок, в. тон] муз. дубок мушки глас између баса и тенора; онај који има такав глас, који пева тај глас. ◆ **ба̀рӣто̄нски, ба̀ритона̀лнӣ.**

ба̀рӣтона, -е̄ и **барито́на,** -е̄ ж = **барито̀нон,** -а м [грч. barýs тежак, в. тон] тешки акценат, гравис; грам. реч у којој последњи слог није наглашен, акцентован; супр. **оксӣто̀на** (в.).

барито̀нон = **ба̀рӣтона** (в.)

барифо̀нија, -е̄ ж [грч. barýs дубок, в. -фонија] дубок глас, бас.

ба̀рјак, -а м, мн. ба̀рјаци, ген. мн. ба̀рјака̄ м [тур. bayrak од перс. bayraq] 1. застава. 2. одред војске који има своју заставу.

барја̀ктар, -а́ра м, вок. ба̀рјактару и ба̀рјактаре, мн. барјактари, ген. мн. барјакта́ра̄ [тур. bayraktar, в. барјак] 1. онај који носи барјак, заставник. 2. заст. старешински чин у војсци, заставник, водник. 3. фиг. вођа, предводник. ◆ **барјакта́ров** и **барјакта́рев, барја̀ктарски.**

барјакта́рити, барја̀ктарӣм несврш. [в. барјактар] предводити, заповедати, командовати; бити на челу, предњачити.

барјакта́рство, -а с [в. барјактар] посао који обавља барјактар, ношење барјака; звање и достојанство барјактара.

ба̑рк, а м, мн. ба̑ркови [енгл. bark од стфр. barque, каснолат. barca] врста великог једрењака са три јарбола.

ба̑рка, -е̄ ж, дат. ба̑рци, ген. мн. ба̑ркӣ ж [итал. barca од каснолат. barca] 1. мања лађа, већи чамац. 2. покр. затворен рибарски чамац са избушеним дном у коме се држи жива, уловљена риба.

баркарио̀л, -о́ла м, мн. баркарио́ли, ген. мн. баркарио́ла̄ = **барка̀ро̄л,** -о́ла м, мн. баркаро́ли, ген. мн. баркаро́ла̄ [итал. barcaiolo, barcarolo од каснолат. barcarius] лађар, онај који вози барку.

баркаро̀ла, -е̄ ж [итал. barcaruola] муз. весела песма венецијанских гондолијера; музичка композиција у духу такве песме.

ба̀ркас, -а м в. **ба̀ркаса.**

ба̀ркаса, -ē ж [фр. barcasse] пом. 1. велики чамац равног дна, служи првенствено за превоз путника или робе с једног брода на други. 2. омањи парни брод. 3. врста средњовековног једрењака.

ба̀ркача, -ē [итал. barcaccia] в. **ба̀ркаса**.

ба̀ркета, -ē ж [итал. barchetta] покр. 1. мали чамац, баркица. 2. заст. справа за мерење брзине брода.

ба̑р-ко̑д, -а м, мн. ба̑р-ко́дови, ген. мн. ба̑р-ко́дōвā [енгл. bar code] шифра у виду паралелних линија различите ширине, која служи за идентификацију производа на којем се налази и његових карактеристика (назива, цене и др.), дешифрује се помоћу бар-код скенера.

ба̑р-ко̑д ске́нер, -а м [в. бар-код, скенер] ласерски (оптички) скенер помоћу кога се ишчитава, дешифрује бар-код.

ба̏рмен, -а м, мн. -и [енгл. barman] онај који у бару, кафићу припрема пића, који ради за шанком, шанкер.

ба̑р ми̏цва, -ē ж [арам. bar син, хебр. miṣwāh заповест, закон] рел. јеврејска свечаност којом дечак с навршених 13 година постаје пуноправни члан верске заједнице.

ба̏рн, -а м, мн. ба̏рни, ген. мн. ба̏рнā [енгл. barn] физ. у нуклеарној физици јединица за мерење површине (10^{-28} m^2), симбол b.

ба̏рнумски, -а, -о [енгл. Barnum] у стилу Ф. Т. Барнума (1810–1891), америчког организатора циркуских атракција; спектакуларан, циркуски, опсенарски.

баро- [грч. barós тежина, притисак] први део сложеница са значењем: тежина, притисак.

баро̀грам, -а м, мн. -и [в. баро-, -грам] кривуља, цртеж који исписује барограф бележећи промене у атмосферском притиску.

баро̀граф, -а м, мн. -и [в. баро-, -граф] метеор. справа, барометар који бележи промене ваздушног притиска.

ба̀рок, -а м [фр. baroque од итал. barrocco, нејасног порекла] уметничка и књижевна епоха у европским земљама XVI-XVIII века, главне одлике су пренаглашено украшавање и кићеност, а у књижевности гомилање изражајних средстава и претераност у изразу.

ба̀рокан, -а, -о (одр. **ба̀рокни̏,** -ā, -ō) [в. барок] који се односи на барок, који је у стилу барока; претерано украшен, китњаст, раскошан, бомбастичан.

барокòмора, -ē ж [в. баро-, комора] херметички затворена просторија у којој се вештачки може мењати ваздушни притисак, служи за лечење, за проучавање утицаја повишеног или сниженог ваздушног притиска на организме, као и за проверу способности пилота односно ронилаца.

ба̏рометар, -тра м, мн. ба̏рометри, ген. мн. ба̏рометāрā [в. баро-, -метар] 1. метеор. справа за мерење атмосферског, ваздушног притиска, са живиним стубом или са шупљим металним диском; в. **анерò̏ид**. 2. фиг. мерач, мерило, показатељ. ◆ **ба̏рометарскӣ**.

баромѐтрија, -ē ж [в. баро-, -метрија] мерење ваздушног притиска. ◆ **баромѐтрӣјскӣ**.

барометрògраф, -а м [в. барометар, -граф] в. **барògраф**.

ба̀рōн, -о́на м, мн. барóни, ген. мн. барóнā [фр. baron од франачког baro слободан човек] племићка титула нижег реда. ◆ **барóнов, ба̀рōнскӣ**.

барònāт, -а́та м, мн. барона́ти, ген. мн. барона́тā [в. барон] достојанство, титула барона; посед барона, **барònија** (в.).

баронѐса, -ē ж [итал. baronessa, в. барон] баронова кћи.

барònет, -а м [енгл. baronet, в. барон] енглеска племићка титула нижег реда, испод барона.

барònија, -ē ж [фр. baronnie] посед који припада барону.

барònица, -ē ж [в. барон] жена или кћи баронова. ◆ **барònичин**.

барòскоп, -а и **ба̏роскоп,** -а м, мн. -и [в. баро-, -скоп] физ. 1. старији назив за барометар. 2. врста електронског барометра. 3. врста ваге која показује колико тело изгуби на тежини када се налази у ваздуху.

баротерàпија, -ē ж [в. баро-, терапија] лечење помоћу промене атмосферског притиска у барокомори (в.).

баротѐрмограф, -а м [в. баро-, термо-, -граф] метеор. инструмент који истовремено бележи промену атмосферског притиска и температуре ваздуха.

баротра̀ума, -ē ж [в. баро-, траума] мед. повреде које настају услед нагле промене воденог или ваздушног притиска (нпр. повреда бубне опне при јаким експлозијама).

ба̂рскӣ, -а, -о [в. бар[1]] који се односи на бар; ▲ **барска дама (бар-дама)** в. **анӣмӣр-да́ма**.

ба̀ртвиш в. **па̀ртвиш**.

ба̀ртер, -а м [енгл. barter трампа] екон. облик везаног пословања, трговине између два партнера у којем се роба замењује за робу.

бартолинӣтис, а м [према данском лекару К. Бартолину (Bartholin), -итис] мед. запаљење Бартолинових жлезда, двеју жлезда које служе за влажење улаза у вагину.

ба̏рхана, -ē ж [тур. barhana скуп, посело, из перс.] 1. бучно весеље. 2. скупно певање и свирање.

ба́ршун, -а и **ба̀ршӯн,** -у́на м [мађ. barsóny] фина, мекана тканина са ситним длачицама на површини, сомот, кадифа.

ба̀ршунаст, -а, -о [в. баршун] 1. који је од баршуна. 2. који је као баршун, који личи на баршун; фиг. мек, нежан. ▲ **баршунаста револуција** в. **плишана револуција**.

ба̏с[1], -а м, мн. ба̏сови [итал. basso низак, дубок од лат. bassus] муз. 1. а. најдубљи мушки глас. б. онај који има такав глас, који пева тај глас. 2. најнижи тонски регистар у музици. 3. в. **ко̀нтрабас**. 4. мн. дугмад на левој страни хармонике, за извођење акорда. 5. као први део полусложеница означава инструмент који је по регистру најнижи, који постиже најниже тонове: *бас-гита́ра, бас-кларине́т* и сл. ▲ **бас-кључ** знак на почетку нотног система који служи за бележење нижих тонова, об. као пратња оних у виолинском кључу (в.). ◆ **ба̏совскӣ**.

ба̏с[2], -а м,мн. ба̏сови [енгл. bus аутобус] 1. жарг. аутобус. 2. електр. један или више проводника преко којих се преноси енергија или информација са било којег извора до било којег одредишта.

ба̏сама, -ē ж, ген. мн. ба̏са̄ма̄ [мађ. baszni полно општити] честа мађарска псовка.

басама̏к, -а и **ба̏самак,** -а мн. басамаци и ба̏самаци, ген. мн. басама̄ка̄ и ба̏самака̄ [тур. basamak] а. степеник, степеница; мн. степенице, степениште. б. пречага на лествицама.

басама̀ти, -а̄м, **басаме́кати,** басаме̄та̄м, **басами́кати,** басама̄ка̄м несврш. [в. басама] клети, псовати, богарати (на мађарском).

ба̏са ота̂ва в. **bassa ottava**.

бас-бариӣто̄н, -о́на м [в. бас, баритон] муз. глас између баса и баритона, ниски баритон.

ба̏с-гита̄ра, -е ж [в. бас, гитара] муз. гитара са осам или више жица, за извођење дубљих тонова од обичне гитаре, служи за пратњу.

ба̏сēн = **ба̀зēн** (в.)

ба̀сет, -а м [енгл. basset од фр.] кинол. расни пас кратких ногу и дугих ушију.

ба̀сетнӣ, -а̄, -о̄ [итал. corno di bassetto] ▲ муз. ~ **рог** кларинет са основним тоном F, нижи од обичног а виши од бас-кларинета.

баси́рати, ба̀сӣра̄м, 3. л. мн. баси́рајӯ несврш. [в. бас[1]] певати, свирати или говорити у басу.

ба̀сист(а), -ē м, мн. ба̀систи, ген. мн. ба̀систа̄ [в. бас[1]] 1. онај који свира на бас-инструменту (на бас-гитари, бас-кларинету и сл.); уп. **ба̏с[1]** (3). 2. онај који пева бас, в. **ба̏с[1]** (1).

ба̀скет [скр. од баскетбол] жарг. а. кошарка. б. кошарка коју игра произвољан број играча на један кош.

ба̀скетбо̄л, -а м [енгл. basket-ball] сп. кошарка.

ба̀скија, -ē ж, ген. мн. ба̀скӣја̄ [тур. baskı] 1. грубо отесана уска дугачка даска, жиока, летва. 2. алатка у облику чекића за обраду дрвета.

баскӣјати, -а̄м несврш.[в. баскија] покр. прибијати баскије (1), жиочити.

ба̏с-кларӣнет [в. бас, в. кларинет] муз. кларинет са опсегом тонова за октаву нижим од обичног кларинета, по облику сличан саксофону.

ба̀сма, -ē ж [тур. basma од basmak штампати, притиснути, ударити] 1. врста лаке памучне тканине са штампаним шарама, циц. 2. штампа, штампање. 3. врста турског дувана.

ба̀смаџија, -ē и **басма̀џија,** -ē м [в. басма, -џија] онај који израђује или продаје басму (1).

ба̏со континуо [в. бас, итал. continuo непрекидан] у музици XVII и XVIII века, бас-деоница означена само појединачним нотама или бројевима, на основу које су извођачи импровизовали пратњу.

ба̏со остина̂то [в. бас, остинато] муз. стално понављање једне теме, мелодије у басу.

ба̏со профо̀ндо [в. бас, итал. profondo дубок] муз. изразито дубок глас, бас најнижег регистра.

ба̏со рипијѐно [в. бас, итал. ripieno испуњен] муз. бас-деоница коју изводе сви свирачи у оркестру.

ба̏ста узв. [итал. basta довољно је] доста, не више, прекини.

ба̀стард, -а м, мн. ба̀старди, ген. мн. ба̀стӣрдā [нем. Bastard од стфр. bastard] 1. ванбрачно дете, копиле. 2. биол. животиња, човек или биљка настала укрштањем две расе, врсте или рода, мелез, мешанац, хибрид. 3. фиг. нежељена мешавина, неуспела комбинација два разнородна елемента. ◆ **ба̀старднӣ**.

ба̀стати, безл. ба̀стā несврш. [итал. bastare] 1. бити довољан, одговарати 2. усуђивати се, смети, моћи. 3. ићи, полазити од руке, успевати.

бастӣља, -ē ж [фр. Bastille од пров. bastide] тврђава, утврђење, упориште (према некадашњој тврђави и тамници Бастиљи у Паризу).

бастӣо̄н, -о́на м, мн. бастио́ни, ген. мн. бастио́нā [фр. bastion, итал. bastione] 1. истурени део бедема тврђаве, обично четворостран или петостран; кула тврђаве. 2. истурен, згодан положај за одбрану; фиг. поуздан ослонац, чврсто упориште за одбрану неке идеологије, мишљења и сл.

ба̀стисати, -ишēм [тур. bastı ударио је, према basmak ударити] свршн. 1. покварити, уништити, погазити. 2. изненада доћи, банути, упасти; извршити претрес. 3. насрнути, навалити.

бастона́да, -ē ж [фр. bastonnade] батинање; батинање по табанима (у Турској).

ба̀стӯн, -у́на м [итал. bastone] покр. штап, палица, један од знакова у италијанским картама.

ба́сӯр, -у́ра м [тур. basur од ар. asūr] покр. шуљеви, хемороиди.

ба̑т в. **бахт**[2].

ба̀тавија, -ē ж [Батавија, некадашње име Џакарте] врста полусвилене тканине.

ба̀тāџија, -ē = **ба̀такчија,** -ē м [тур. batakçi] покр. расипник, распикућа.

батаџӣлук, -а м, мн. батаџӣлуци, ген. мн. батаџӣлӯкā = **ба̀таклук,** -а м, мн. ба̀таклуци, ген. мн. ба̀таклӯкā [в. батаџија] покр. 1. расипништво, трошење улудо. 2. лош посао, оно што не доноси корист.

ба̀таклук = **батаџӣлук** (в.)

ба̀такчија = **ба̀тāџија** (в.)

ба̀тāл прид. индекл. [тур. battal од ар. baṭṭāl] 1. неисправан, неупотребљив, покварен, запуштен (о стварима); покварен, рђав (о човеку). 2. (пре)велик, (пре)крупан, гломазан.

бата́лија, -ē ж [в. батал] оно што је покварено, запуштено, неупотребљиво; запуштена њива, парлог.

бата́лити, ба̀тāлӣм свршн. и несврш. [в. ба̀тал] 1. оставити, остављати (неки посао); престa(ја)ти употребљавати, занемари(ва)ти. 2. (по)кварити, (о)штетити.

ба̀тāлмājстор, -а м [в. батал, мајстор] онај који је неспретан, који често батали, квари, упропашћава (нешто).

ба̀таљо̄н, -о́на м, мн. батаљо́ни, ген. мн. батаљо́нā [фр. bataillon] воj. војна јединица састављена од две до четири чете. ◆ **ба̀таљо̄нскӣ**.

ба̀тā̄р, -а́ра м [мађ. batár од фр. bâtarde] в. бастард.

ба̀тā̄рд, -а м, мн. ба̀тā̄рди, ген. мн. ба̀тā̄рдā [фр. bâtarde] заст. отмена покривена кола, кочија, каруце.

ба̀тēрија, -ē ж [фр. batterie] 1. електр. једна или више галванских ћелија које служе као извор једносмерне струје. 2. фам. џепна светиљка која ради помоћу батерије (1). 3. воj. основна артиљеријска јединица обично са 4 до 6 топова. 4. више повезаних истих предмета, више истих предмета уопште. ◆ **ба̀тēрӣјскӣ**.

ба̀терисати, -ишēм свршн. [тур. batırmak] покр. 1. упропастити, уништити; потрошити, проћердати. 2. покварити се, пропасти.

ба̀терфлāј, -а м [енгл. butterfly лептир] сп. начин пливања при коме пливач, окренут лицем према води, обема рукама истовремено прави кружне покрете, лептир стил, делфин стил.

бати-, бато- [грч. bathós дубок] први део сложеница са значењем: дубина, дубински.

ба̀тик прил. [мал. batik] 1. начин бојења тканине помоћу пчелињег воска (карактеристичан за земље источне Азије). 2. тканина бојена на такав начин; шаре на тканини добијене таквим бојењем.

ба́тил, -а м, мн. -и [тур. batil од ар. bāṭil] покр. покварењак, неваљалац.

ба̀тиметар, -тра м, мн. ба̀тиметри, ген. мн. ба̀тиметāрā [бати-, -метар] физ. пом. инструмент за мерење морске дубине, дубиномер, батометар.

батимѐтрија, -ē ж [в. батиметар] поступак мерења морске дубине, батометрија. ◆ **батимѐтрӣјскӣ**.

ба̀тисати, -ишēм сврш. [тур. batmak] покр. 1. упропастити, уништити; погазити. 2. крепати, липсати.

ба̀тискаф, -а м, мн. -и [в. бати-, грч. skáphos брод] физ. пом. нарочито опремљен уређај за роњење и истовремено спуштање већег броја људи на велике морске дубине.

ба̀тист, -а м [фр. batiste, вероватно према имену проналазача] врста финог танког ланеног или памучног платна.

батисфе́ра, -ē ж [в. бати-, -сфера] челична комора лоптастог облика повезана ужетом са матичним бродом за посматрање и истраживање великих морских дубина.

батитермо̀граф, -а м [в. бати-, термограф] физ. пом. инструмент за мерење температуре мора у зависности од дубине.

ба̀тлер, -а м, мн. -и [енгл. butler] главни слуга у кући; надзорник послуге.

ба̀тли (ба̀хтли) прид. индекл. [тур. bahtlı од перс.] који има успеха, среће, срећан.

ба̀тлија (ба̀хтлија), -ē м, ген. мн. ба̀тлӣјā (ба̀хтлӣјā) [в. батли] онај који има среће, срећан човек, срећник, срећковић; супр. **ба̀ксуз**.

ба̀тман, -а м [тур. batman] персијска и турска мера за тежину различите величине.

Ба̀тман в. **Бѐтмен**.

бато- в. **бати-**.

ба̀толит, -а и **ба̀толӣт,** -и́та м [в. бато-, -лит] минерал. масивна стена која настаје тако што магма из већих дубина продире у горње слојеве Земљине коре.

ба̀тометар, батомѐтрија в. **ба̀тиметар, батимѐтрија**.

ба̀то̄н, -о́на м [фр. bâton] 1. штап, палица, нарочито маршалска или диригентска палица. 2. гимнастичка справа, првенствено за вежбање у мачевању.

ба̀тос, -а м [грч. báthos дубина] нискост, простота у говору и писању; баналност, вулгарност; јефтина сентименталност.

ба̀тоскоп, -а м, мн. -и [в. бато-, -скоп] уређај за мерење, посматрање и проучавање морске дубине, уп. **ба̀тиметар**.

батоскопија, -ē ж [в. батоскоп] проучавање, посматрање и мерење морских дубина.

батофо̀бија, -ē ж [в. бато-, фобија] псих. страх од дубине и висине обично праћен вртоглавицом.

Батрахомиомàхија, -ē ж [грч. Batrachomyomachía] „Бој жаба с мишевима“, чувени старогрчки комични еп непознатог аутора који представља пародију „Илијаде“.

батрокѐфа̄лија, -ē ж [грч. báthron степенице, kephalḗ глава] мед. лобања степеничастог изгледа, настаје као последица поремећаја коштаног развоја.

бату̀та, -ē ж [итал. battuta] муз. такт; ритмичка јединица такта.

ба̀ћушка, -ē м, ген. мн. ба̀ћӯшкā [рус. батюшка] 1. фам. (код нас) назив за Руса уопште. 2. (код Руса) фамилијарни начин ословљавања: пријатељу, драги мој. 3. отац, тата. 4. свештено лице, свештеник.

ба̀фер, -а м [енгл. buffer] рач. део меморије у којем се, при улазним/излазним операцијама, привремено меморишу подаци.

бахаѝзам, -зма м [перс. bahā'ī сјајан] новија религија у Ирану, заснована на бабизму, која има следбеника и у Европи и Америци.

бахà̀ист(а), -е м, мн. -и [в. бахаизам] следбеник бахаизма.

бахà̀нāл, -а́ла м = **бахà̀нāлије,** баханàлијā ж мн. [лат. Bacchanalia] 1. ист. у старом Риму, светковине у част Бакха (Бахуса), бога вина и весеља. 2. разуздано весеље, пијанка, теревенка; оргије.

бахà̀нāлије = **бахà̀нāл** (в.)

ба̀хант, -а м, мн. -и [од грч. Bákhos, лат. bacchans] ист. свештеник бога Бакха; учесник у баханалијама (1). ◆ **ба̀хантскӣ**.

ба̀ханткиња, -ē ж [в. бахант] ист. свештеница бога Бакха; учесница у баханалијама (1).

бахàса, -ē ж [мал. bahasa Indonesia индонезијски језик] службени језик у Индонезији, индонезијска варијанта малајског језика.

бàхеј, -а м, ген. мн. бахéјā [лат. baccheus од грч. Bakkheîos (poús) Бакхова стопа, према песмама у част бога Бакха, Бахуса] књиж. метричка стопа која се састоји од једног кратког и два дуга слога односно једног ненаглашеног и два наглашена.

бā̏хт[1], -а м [тур. baht од перс. baḫt] срећа, добра срећа.

бā̏хт[2], -а м, мн. бā̏хти, ген. мн. бā̏хтā [тајски bât] новчана јединица у Тајланду.

бàхтли в. **бàтли.**

бàхтлија в. **бàтлија.**

бàх(т)суз в. **бàксуз.**

бā̏хур, -а м [хебр. bachur] јеврејски студент који се бави проучавањем Талмуда, познавалац хебрејских закона.

Бàхус, -а м = **Бā̏кх,** -а м [лат. Bacchus, грч. Bákhos] митол. 1. код старих Римљана бог вина и весеља, син Зевса и Семеле (одговара богу Дионису код старих Грка). 2. фиг. а. вино. б. онај који пије много вина, винопија, бекрија.

бàцил, -а и **бàцӣл,** -и́ла м [лат. bacillus штапић] биол. бактерија која има облик штапића, узрочник многих тешких заразних болести. ◆ **бā̏цилāран.**

бацилофòбија, -ē ж [в. бацил, фобија] псих. претеран страх од бацила и бактерија уопште; страх од заразе, поболевања.

бā̏ч, бáча м [рум. baciu чобанин] 1. главни или најстарији пастир у бачији, старешина бачије. 2. в. **бачӣјāр.** 3. онај који је на бачији задужен за мужу и прераду млека.

бā̏чи м. индекл. [мађ. bacsi] чика, чича, при ословљавању старије мушке особе, редовно иза имена (нпр. Шањи-бачи = чика Шањи).

бàчија, -ē ж, ген. мн. бā̏чијā [в. бā̏ч] сточарско насеље у планини с колибама и торовима куда се лети стока изгони на заједничку испашу, где се музе, прерађује добијено млеко и чувају млечни производи, катун.

бачӣјāр, -а́ра, вок. бā̏чијāру м, мн. бачијáри, ген. мн. бачијáрā [в. бачија] сточар, пастир који изгони стоку на бачију, члан бачије.

бачӣјати, -ā̄м несврш. [в. бачија] 1. изгонити стоку на бачију, држати стоку на бачији. 2. мусти стоку и прерађивати млеко на бачији.

бā̏ӈ, -а м в. **бàӈа**[2].

бáӈа[1], -ē ж, ген. мн. бáӈā ж [тур. bacı сестра; стара служавка] 1. а. сирота жена; старија жена. б. стара кућна помоћница. 2. ружна, рашчупана жена слична вештици; вештица.

бàӈа[1], -ē ж, ген. мн. бáӈā [тур. baca димњак, од перс. bāğe велики отвор, прозор] отвор, рупа на крову или у зиду кроз коју излази дим, улази светлост; отвор, рупа на пекарској пећи, ракијском казану за дим, ваздух и сл.; димњак.

бáӈа[2], -ē = **бáӈо,** -а (и **бáӈо,** -ē) м 1. мали, кржљав човек. 2. в. **баӈàнак.**

бàӈа[2], -ē ж = **бā̏ӈ,** -а м [тур. bac од перс. bāğ порез, данак; царина] врста дажбине, трошарине, в. **баждàрина** (2).

бàӈак, -а м, мн. бàӈаци, ген. мн. бàӈāкā [тур. bacak] покр. 1. нога од кука до колена, бедро, стегно. 2. одрана кожа с предњих и задњих ногу.

баӈàкли прид. индекл. [тур. bacaklı, в. баӈак] кракат, дугоног.

баӈàклија, -ē м [в. баӈакли] 1. кракат, дугоног човек. 2. дукат на коме је с једне стране приказан раскорачен човек.

баӈàнак, баӈанка м, мн. баӈàнци, ген. мн. баӈàнāкā [тур. bacanak] покр. муж женине сестре, пашеног.

баӈàнац, баӈèног, беӈènок в. **баӈàнак.**

бáӈо = **бáӈа**[2] (в.)

баӈòмет, -а м, мн. -и [в. баӈа[1], мести] покр. заст. димничар, оџачар.

бā̏ш, бàша м [тур. baş глава, први, почетак] 1. као први део полусложеница са значењем: главни, најстарији, најбољи (*баш-кнез, баш-чаршија* и сл.). 2. покр. предњи крај лађе, прамац.

бā̏ша, -ē м, ген. мн. бā̏шā [тур. başa поглавар, старешина, генерал] а. поглавар, старешина, првак; уп. паша. б. као други део сложеница са значењем: главни, најстарији (нпр. *ћурчибаша, ћерзибаша* и сл.).

башàбāш, áша м, мн. башабáши, ген. мн. башабáшā [в. баш] предводник, вођа у дечјим играма.

ба̀ша-ба̑ш прил. [тур. başa-baş глава за главу] покр. једно за друго, танте за танте.

ба̑шага, -ē м, дат. ба̑шаги [в. баш, ага] главни ага, старешина ага.

башàлук, -а м, мн. башàлуци, ген. мн. башàлӯкā [в. баша, -лук] звање, достојанство баше; моћ коју баша има, обесно понашање башс; посед којим баша управља; ул. **пашàлук**.

башѐскија, -ē м [тур. başeski, в. баш, eski стар] ист. вој. бивши, ислужени јаничар.

башибо̀з(л)ук, -а м, мн. башибо̀з(л)уци, ген. мн. башибо̀з(л)ӯкā [тур. başibozlik] 1. ист. некадашња нерегуларна турска војска; недисциплинована, распуштена и самовољна војска уопште. 2. разузданост, распуштеност, обест. ♦ **башибо̀з(л)учкӣ**.

ба̀шица, -ē ж, ген. мн. ба̑шӣцā [в. баш] покр. прва ракија која потече из казана (при печењу ракије).

ба̀шка прил. [тур. başka] посебно, одвојено, засебно; на страну, напосе. 2. (у придевској служби) посебан, одвојен; особит, друкчији.

башкàлук, -а м, башкàлуци, ген. мн. башкàлӯкā [в. башка, -лук] покр. 1. одвојена просторија у кући или посебна мања кућа за госте поред куће у којој се живи; соба, одаја за жену (код муслимана). 2. одвојено живљење, издвајање. 3. лична, приватна својина једног задругара, оно што је одвојено.

башкàлучити, -ӣм несврш. [в. башкалук] 1. држати по страни, одвајати. 2. живети одвојено.

ба̀шкот в. **бѐшкот**.

ба̀шлија, -ē ж, ген. мн. ба̑шлӣјā ж [тур. başli глават, с главом] покр. игла с главицом за прибадање, прибадача, чиода.

ба̀шлик, -а м, мн. ба̀шлици, ген. мн. ба̑шлӣкā = **ба̀шлика,** -ē ж, ген. мн. ба̑шлӣкā [тур. başlık] покр. 1. капуљача с дугачким крајевима који се омотавају око врата. 2. в. **ба̀шлук** (1).

ба̀шлика = **ба̀шлик** (в.)

ба̀шлук, -а м, мн. ба̀шлуци, ген. мн. ба̑шлӯкā [тур. başlık] 1. муслимански надгробни камен, нишан. 2. в. **ба̀шлик**. 3. покр. оглав, улар. 4. покр. горњи крај преслице. 5. архит. заст. глава на стубу, капител.

ба̑ш-мȕктā̄р, -а́ра м, ба̑ш-муктáри, ген. мн. ба̑ш-муктáрā̄ [в. баш, муктар] главни муктар (в.), старешина.

ба́шта, -ē и **ба̑шта,** -ē [тур. bahçe, bağçe од перс. bāġče] 1. земљиште обично уз кућу на коме се гаји поврће, воће, цвеће и др., врт, градина. 2. уређен простор на отвореном са столовима и сунцобранима неког ресторана, кафане или кафића.

баштѐнскӣ = **башчѐнӣ** [в. башта] који се односи на башту.

баштòвāн, -а́на м, мн. баштова́ни, ген. мн. баштова́нā̄ [в. башта] онај који се бави уређењем баште, гајењем цвећа, поврћа и др., вртлар.

баштòвāнка, -ē ж, дат. баштòвāнки, ген. мн. баштòвāнкӣ ж [в. баштован] жена баштован; баштованова жена.

баштовàнлук, -а м, мн. баштовàнлуци, ген. мн. баштовàнлӯкā [в. баштован] 1. в. баштованство. 2. оно што се гаји у башти, баштовански производи.

баштова́нство, -а с [в. баштован] рад у башти, гајење поврћа, воћа, цвећа и др., баштованski посао, вртларство.

баштȕн в. **ба̀стȗн**.

башȕна, -ē ж, ген. мн. башȕнā̄ [в. баш] покр. јагњећа глава; фиг. главурда, главуља.

башунсàгō̄сум узв. [тур. basın sağ olsun] честа изјава у разговору међу муслиманима, и као израз саучешћа поводом смртног случаја, „да ти је глава здрава“ (одговара се: **до̀стум сàгō̄сум** „здрав ми био, пријатељу“).

ба́шча, -ē, **ба̑шча,** -ē и **ба̑шча,** -ē ж = **ба́шта** (в.)

ба̑ш-чàршија, -ē ж, ген. мн. ба̑ш-чàршӣјā [в. баш, чаршија] главна чаршија (трговачка четврт града), на отвореном простору или наткривена; **Ба̑ш-чàршија** назив старог дела Сарајева, са занатлијским радњама и трговинама.

ба̑ш-чȁуш, -а и **ба̑ш-чȁȗш,** -а м, мн. -и [в. баш, чауш] главни чауш, наредник у турској војсци.

башчѐлук, -а м, мн. башчѐлуци, ген. мн. башчѐлӯкā [в. башча] покр. башта, повртњак; воћњак.

башчѐнӣ = **баштѐнскӣ** (в.)

беàмтер, -а м, мн. -и [нем. Beamte(r)] заст. службеник у канцеларији, чиновник. ◆ **беàмтерскӣ**.

беàмтӗрка, -ӗ ж, дат. беàмтӗрки, ген. мн. беàмтӗркӣ [в. беамтер] жена беамтера.

беатификáција, -ӗ ж [лат. beatificatio, в. беатификовати] рел. свечани чин проглашења умрлог за блаженог одлуком папе и одобравање његовог јавног поштовања.

бѐатификовати, -ујӗм (и **беатифици́рати,** -фи̏ци̏рам) сврш. и несврш. [лат. beatificare прогласити блаженим, од beatus блажен] рел. (из)вршити беатификацију, прогласити, проглашавати за блаженог.

бе́би ж индекл. [енгл. baby] 1. жарг. мало дете, детенце, беба. 2. у блиском, емоционалном обраћању вољеној особи: драга, мала моја (обично мушкарац жени, каткад и обрнуто).

бе́би-бӣф, -а м [енгл. baby beef] месо нарочито товљеног телета за клање, годину до две старог, меко јунеће месо.

бе́би-бӯм, -а м [енгл. baby boom] велики пораст броја рођене деце у некој групи људи у одређеном временском периоду.

бе́би-дӧл, -а м [по називу филма Елије Казана „Baby Doll", 1956] врста женске пиџаме, кратка спаваћица веома кратких, обично набораних рукава.

бе́би-сӣтер, -а, м и чешће **бе̑би-сӣтӗрка,** -ӗ, ж, дат. бе̑би-сӣтӗрки, ген. мн. бе̑би-сӣтӗркӣ (и уоб. **бе́биситер, бе́биситерка**) [енгл. babysitter] особа, обично девојка, која за новац чува децу у кући док су родитељи одсутни, дадиља.

бе̑би-фе̏јс, -а м, мн. бе̑би-фе̏јсови, ген. мн. бе̑би-фе̏јсо̄вā [енгл. baby-face] 1. младалачко, дечије лице. 2. особа с таквим лицем.

бе̏ва̄б, -а́ба м, мн. бева́би, ген. мн. бева́бā [тур. bevvab од ар. bäwwāb] покр. заст. вратар, портир.

бе̏ва̄нда, -ӗ ж, ген. мн. бе̏ва̄ндӣ [итал. bevanda пиће] покр. вино којем је додата вода, разводњено вино.

бе̏ватро̄н, -а м, мн. -и [енгл. bevatron, од јединице BeV (billion electron-volts) и (цикло)трон (в.)] физ. врло јак електрични акцелератор способан да даје милијарду и по волти.

бе̏вӯт = **бе̏хӯт** (в.)

бе̑г, -а м, вок. бе̑же, мн. бе̏гови и бе̑зи [тур. bey, beg] 1. ист. а. муслиманска племићка титула, велики поседник, властелин у Турском царству. б. заповедник, управник једне области (нпр. санџакбег, алајбег, беглербег и др.). 2. заст. господин, господар.

бегѐнисати, бегѐнишӗм сврш. и несврш. [тур. beğendi] 1. осетити, осећати симпатије, љубав према коме, (за)волети. 2. одобрити, одобравати, бити сагласан са чим. 3. одабрати, бирати по свом укусу. 4. (раз)гледати с дивљењем; (о)ценити.

бе̑геш, -а м, мн. -и [мађ. bögö] муз. тамбура која даје дубоке тонове; бас, контрабас.

бегѐша̄р, -а́ра м, мн. бегеша́ри, ген. мн. бегеша́рā [в. бегеш] онај који свира у бегеш.

бегѝна, -ӗ ж, ген. мн. бегѝнā [фр. beguine из хол.] ист. припадница средњовековног лаичког удружења девојака и удовица које живе самостанским животом али не полажу завет, најпре у Холандији, потом и у Белгији, Француској, Немачкој.

бе̑гиница, -ӗ ж [в. бег] покр. 1. бегова кћи. 2. бегова жена, беговица (в.). ◆ **бе̑гиничин**.

беглà̀јтер, -а м, мн. -и [нем. Begleiter] 1. пратилац. 2. муз. особа која пева или свира други глас, прати главну мелодију, обично у терцама или квинтама.

бе̏глербег, -а м, мн. бе̏глербези и, ређе, беглербе̏гови, ген. мн. бе̏глербе̄га и бе̏глербегово̄вā [тур. beylerbeyi] ист. врховни војни и грађански заповедник, старешина области у некадашњој турској царевини.

беглербе̏га̄т в. **беглербе̏глук**.

беглербе̏глук, -а м, мн. беглербе̏глуци, ген. мн. беглербе̏глӯкā = **беглербе̏га̄т,** -а́та м, мн. беглербега́ти, ген. мн. беглербега́тā [в. беглербег] ист. област којом је управљао беглербег.

бе̏глук, -а м, мн. бе̏глуци, ген. мн. бе̏глӯкā [тур. beylik] ист. 1. државно имање у време турске владавине. 2. бегово имање, бегов посед. 3. област, подручје којим управља бег. 4. бесплатан, присилан рад раје на беговском имању; кулук.

бе̏глучити, -ӣм несврш. [в. беглук] ист. бесплатно, уз присилу радити, кулучити на беглуку.

бегòвāт, -а́та м [в. бег] ист. 1. сви бегови, беговски сталеж. 2. беговска власт, беговски положај.

бегòвати, бѐгујēм [в. бег] ист. 1. бити бег, вршити беговску власт. 2. уживати, живети раскошно, у изобиљу као бег.

бѐговина, -ē ж [в. бег] ист. 1. бегово имање, посед, уп. **бѐглук** (2). 2. област којом управља бег, уп. **бѐглук** (3).

бѐговић, -а м [в. бег] бегов син; човек беговског порекла. ◆ **бѐговићкī**.

бѐговица, -ē ж [в. бег] 1. бегова жена. 2. жена беговског рода. 3. име одмила које тек доведена млада даје младој женској особи у кући. 4. пољопр. врста јабуке. ◆ **бѐговичин**.

бѐгōнија, -ē ж [према имену француског ботаничара Мишела Бегона (Bégon)] бот. украсна собна биљка крупних цветова из фамилије *Begoniaceae*.

бѐгум ж индекл. [инд. begam од тур. begum, в. бег] индијска принцеза; индијска госпођа високог ранга.

бѐд (и **бѐт**) прид. индекл. [тур. bed од перс. bed] ружан, рђав, зао; непријатан.

бѐдāк, -а́ка м, мн. беда́ци, ген. мн. беда́кā [тур. bedaf, од перс. bedāk глупан] глуп, умно заостао човек.

бѐд-блӯ́-бòјси, -бо̀јсā м мн. [енгл. Bad Blue Boys лоши плави момци] сп. назив за навијаче загребачког Динама, познате по испадима и хулиганском понашању.

бѐд-дòва, -ē ж, ген. мн. бѐд-до́вā [тур. beddua од перс. bed и ар. du'ā', в. дова] клетва, проклетство.

бедѐвија, -ē ж [тур. bedevī од ар. bädäwiyy бедуин] кобила добре пасмине, обично арапске; фиг. здрава а лења жена.

бѐдекер, -а м, мн. -и [према имену немачког издавача Бедекера (Baedecker)] књига у којој су дати подаци, слике и објашњења о неком граду, крају и његовим знаменитостима, туристички приручник, водич.

бѐдел, -а м, мн. бѐдели, ген. мн. бѐдēлā [тур. bedel од ар. bädäl заменик] ист. 1. (у БиХ за време турске и аустријске власти) особа која за новац служи војску уместо некога; заменик. 2. откуп од војне обавезе.

бѐдем, -а и **бѐдем,** -а м, мн. бѐдеми и бѐдеми, ген. мн. бѐдēмā [тур beden од ар. bädän тело] 1. а. висок, дебео зид подигнут ради заштите неког утврђења, града и сл., зидина. б. фиг. заштита, одбрана, брана, насип. 2. оно што личи на бедем, што има облик бедема. 3. геогр. а. планински ланац, масив. б. обала.

беди́нер, -а м, мн. -и [нем. Bediener од bedienen послужити] заст. слуга, собар.

беди́нēрка, -ē ж, дат. беди́нēрки, ген. мн. беди́нēркī [нем. Bedienerin] жена која долази да обавља кућне послове у одређене дане или сате, кућна помоћница. ◆ **беди́нēркин**.

бединовати, бединујем несврш. радити као бединер, као бединерка.

бѐдминтōн в. **бàдминтон**.

бедӯ́ӣн, -и́на м, мн. бедуи́ни, ген. мн. бедуи́нā [нем. Beduin од ар. bädäwiyyūn пустињски] становник пустиње, припадник номадских арапских племена која живе у пустињама Арабије и Северне Африке. ◆ **бедӯ́ӣнскī**.

бедуи́на, -ē ж [итал. beduina, в. бедуин] женски огртач сличан ономе који носе бедуини.

бедӯ́ӣнка, -ē ж, дат. бедӯ́ӣнки, ген. мн. бедӯ́ӣнкī [в. бедуин] 1. жена бедуин. 2. врста дугачке пушке.

бê-дӯр, -а м [в. дур] муз. дурски тоналитет чији је основни тон B (бе, снижено H); уп. **бê-мо̂л**.

бе̏ж прид. индекл. [фр. beige] бледосмеђа боја.

бе̏з, -а м [тур. bez од ар. bäzz] памучно платно углавном домаће израде; платно уопште.

безбѐли прил. [тур. besbelli] 1. заиста, наравно, сигурно, дабоме; уп. **бѐли**. 2. мирно, спокојно.

бе̏збōл в. **бе̏јзбōл**.

безê, -ѐа м [фр. baiser пољубац] 1. врста ружа за усне. 2. кулин. а. врста веома танких кора за торту од беланаца и шећера. б. в. пуслица.

бе̏зецовати, -ујēм свршн. и несврш. [нем. besetzen] фам. унапред заузети, заузимати, резервисати.

безѝстан, -а и **безѝстāн,** -а́на м, мн. безѝстани и безиста́ни, ген. мн. безѝстāнā и безиста́нā [тур. bezistan од перс. bezistān место где се продаје бе̏з] 1. покривен трг, покривена улица са продавницама. 2. дућан у коме се продају тканине и разне ситнице.

безо̀а̄р, -а́ра м, мн. безоа́ри, ген. мн. безоа́ра̄ [нем. Bezoar од перс. pād-zahr] камен који се ствара у желуцу преживара од длака или биљних влакана.

бѐја̄з, -а́за м, мн. бејази, ген. мн. бејаза̄ [тур. beyazî од ар. bäyāzī] коњ беле или сиве боје.

бѐја̄н, -а́на м [тур. beyan од ар. bäyān] покр. 1. видело, јавност (*изаћи на ~* : изаћи на видело). 2. излазак пред божије лице, тј. смрт (*отиħи богу на ~* отиħи богу на истину, умрети).

бѐјби в. **бе́би**.

бѐјби-фѐјс в. **бѐби-фѐјс**.

бѐјзбо̄л, -а м = **бѐзбо̄л,** -а, м [енгл. baseball] сп. игра популарна нарочито у САД, играју два тима са по девет играча: један играч удара лоптицу палицом и покушава да оптрчи четири базе на великом пољу (терену) пре него што противнички тим врати лоптицу и на тај начин својој екипи обезбеди поене. ▲ **бејзбол-капа** платнена капа са штитником, пореклом из САД; **бејзбол-палица** палица са заокругљеним врхом којом се у безболу удара лопта, често се употребљава и као оружје.

бе̑јсик, -а м, непр. **бѐјзик** [енгл. BASIC, B(eginner's) A(ll-purpose) S(ymbolic) I(nstruction) C(ode)] компјутерски програмски језик који користи инструкције сличне енглеском језику.

бејтӯра́н, -а́на м, мн. бејтура́ни, ген. мн. бејтура́на̄ [тур. abeyturan од ар. 'abäyturān] бот. врста пелина, *Artemisia annua*.

бѐк, бе̏ка м, мн. бе̏кови, ген. мн. бе̏ко̄ва̄ [енгл. back] сп. играч који у тиму игра одбрану, играч задње линије (у фудбалу, кошарци, рукомету итд.).

бѐк-кро̑с, -а м [енгл. back назад, поново, cross укрштање] биол. повратно укрштање, укрштање хибрида првог поколења с једним од родитеља.

бѐкап, -а м [енгл. backup] рач. 1. резервна копија садржаја неке дискете или диска, целог или само једног дела (датотеке, програма или система), који је снимљен, преписан на неки меморијски медиј и затим архивиран ради заштите од губитка података. 2. поступак снимања такве копије. 3. муз. вокални ансамбл који прати главног певача.

бѐкаповати, -ујѐм свр. и несвр. [в. бекап] рач. израдити, израђивати копију датотеке или диска ради заштите од губитка података.

бекаси́на, -е̄ ж [фр. bécassine] зоол. барска, ритска шљука, *Gallinago gallinago*.

бе̑-ква̀дра̄т, -а́та м [в. квадрат] муз. знак сличан четвороугластом латиничном „b“ с продуженом доњом линијом, којим се повишена или снижена нота враћа на првобитну вредност, разрешилица.

бекгра̀мон, -а м [енгл. backgammon] игра на табли обележеној дугачким троугловима, у којој учествују две особе.

бѐкграунд, -а м [енгл. background] 1. а. позадина; задњи зид на позорници, задња кулиса. б. (*музички ~*) музика која прати дијалог и радњу на сцени, у филму, на радију и сл. 2. фиг. оно што је иза чега, у другом плану; друштвене, историјске, културне прилике које објашњавају неки догађај или ситуацију. 3. а. друштвено порекло неког појединца, породична лоза, предживот. б. лично искуство, образовање, предспрема. 4. рач. све оно што је изван, у позадини активног прозора компјутера.

бѐкдо̄р, -а м [енгл. back door стражња врата] рач. рупа у безбедности система коју су програмери намерно оставили.

бѐкерел, -а м, мн. -и [према француском научнику А. А. Бекерелу (Becquerel), 1852–1908] физ. јединица за мерење активности радиоактивних супстанци (ознака Bq), представља један радиоактивни распад у секунди.

бекерѐлӣт, -и́та м [в. бекерел, -ит] минерал. радиоактивни минерал жуте до наранџасте боје, уранов оксид с водом.

беки́ја, -е̄ ж [тур. bekiye, bakiye од ар. bäqiyyä остатак] део који је преостао да се плати, остатак, заостатак (од плаћања).

бѐковскӣ, -а, -о [в. бек] који се односи на бекове, који припада бековима. ▲ **~ простор** казнени простор, четвороугао испред гола у коме се прекршаји у нападу кажњавају једанаестерцем; **~ ударац** шут којим бек, на знак судије, избацује лопту постављену испред гола.

бѐко̄н, -о́на м [енгл. bacon] врста меснате сланине.

бѐкрија, -ē м, ген. мн. бѐкрījā [тур. bekri од ар. bukrā јутро, у значењу „онај који већ од јутра почиње да пије“] пијаница, испичутура, љубитељ кафанског живота. ◆ **бѐкрījскī.**

бекрȉјā̄нка, -е ж, дат. бекрȉјā̄нци, ген. мн. бекрȉјā̄нкī ж [в. бекрија] бекријска песма.

бекрȉјати, -ā̄м несврш. [в. бекрија] пијанчити, лумповати, банчити.

бекрȉлук, -а м, мн. бекрȉлуци, ген. мн. бекрȉлӯкā̄ [в. бекрија] бекријски живот, бекријање.

бѐкстеџ, -а м [енгл. backstage од back позади, stage позорница] простор иза позорнице; ▲ **у бекстеџу** иза кулиса, невидљиво за гледаоце.

бѐктāш, -а м = **бекта́шија,** -ē м [према шеику Хаџи Бекташ Велију] припадник дервишког реда Бекташија, дервиш.

бекта́шија = **бѐктāш.**

бѐкхенд, -а м, мн. бѐкхенди, ген. мн. бѐкхѐндā̄ [енгл. backhand] сп. ударац (у тенису и сл.) при којем је рука савијена, окренута длаком према телу непр. **бѐкенд**; супр. **фо̀рхенд** (в.).

бе̏л, -а м, мн. бе̏ли, ген. мн. бе̏лā̄ [према шкотском физиологу Александру Грахаму Белу (Bell)] јединица за мерење јачине звука (симбол B); у пракси се обично користи **дѐцибел** (в.).

белавȉста, -ē ж [итал. bella vista] место на узвишењу са којег се пружа леп поглед на околину, видиковац.

беладо̀на, -ē ж [итал. bella donna лепа жена] 1. бот. биљка велебиље, *Atropa belladonna*. 2. фарм. алкалоид из велебиља, користи се у медицини.

беладо̀нӣн, -и́на м [в. беладона] хем. органска база која се добија од корена и лишћа велебиља, употребљава се као средство за улепшавање (за повећање зеница).

бѐлāј, -а́ја м, мн. бела́ји, ген. мн. бела́јā̄ [тур. belâ од ар. bālā'] 1. зло, несрећа, невоља, мука, беда. 2. враг, ђаво; □ **носи га ~** ђаво да га носи.

белàјисати, -ишēм несврш. [в. белај] 1. а. бити у невољи, мучити се, злопатити се. б. петљати, радити било шта. 2. причињавати (коме) муке, тешкоће, невоље, мучити, кињити (некога).

белведе̏ре, белведе̏ра м [итал. bel vedere леп изглед] уздигнуто место, замак, дворац, вила на узвисини или мали торањ на згради одакле се пружа леп поглед на околину, видиковац.

бе̏лвӣ, -ӣја и уоб. **белвӣ,** белвӣја, ген. мн. бе̏лвӣјā̄ м [фр. bellevue] = **белавȉста** (в.), **белведе̏ре** (в.).

белѐгија, -ē ж [тур. bileği] покр. камен за оштрење, брус.

белегӣјати, -ā̄м несврш.[в. белегија] покр. 1. оштрити белегијом, брусити. 2. ласкати, подилазити.

беледи́ја, -ē ж [тур. belediye од ар. bälodiyä] покр. општина; општинска управа.

белѐмнӣт, -и́та м, мн. белемни́ти, ген. мн. белемни́тā̄ [нем. Belemnit од грч. bélemnon копље; ударац (грома)] зоол. геол. окамењени остаци главоножаца из доба мезозоика.

белѐнзук, -а м, мн. белѐнзуци, ген. мн. белѐнзӯкā̄ = **белѐнзука,** -ē ж, дат. -ци ж, ген. мн. белѐнзӯкā̄ (обично у мн. **белѐнзуци,** белѐнзӯкā̄ и **белѐнзуке,** белѐнзӯкā̄) [тур. bilezik] 1. наруквица, гривна. 2. оков на рукама и ногама; лисице. 3. карика као украс на пушци.

белѐнзука = **белѐнзук** (в.)

бе̏л епо̏к, -а м в. **belle époque.**

Белеро̀фонт, -а м [грч. Bellerophōn ген. -phōntos] митол. краљ Ликије, јунак који је заузда̀о крилатог коња Пегаза, из охолости хтео да узлети на Олимп, па га је Зевс казнио лудилом.

бе̏л-еспрӣ, -ӣја м в. **bel esprit.**

белетрȉстика, -ē ж, дат. белетрȉстици [фр. belles lettres] књижевност у ужем смислу речи: лепа, забавна књижевност (романи, приповетке, новеле, путописи и сл.); непр. **белатрȉстика.**

Белзѐбуб, -а м [хебр. Baal-Sebub или ba'al zëbhūbh] 1. божанство старих Филистинаца. 2. врховни ђаво, сатана. ◆ **белзѐбупскī.**

бѐли и **бе̏ли** прил. [тур. belli, ар. bälā] заиста, доиста, тако је; вала, богме.

белӣја̀л, -а́ла м [хебр. bĕlīya'al] митол. 1. зло, сила зла. 2. (**Белијал**) један од палих анђела; демон, враг, ђаво.

бе̏лико̄зан, -зна, -зно [лат. bellicosus] који стално тражи свађу или тучу, ратоборан, свадљив.

белинò̀грам, -а м, мн. -и [в. белиногра̀ф, -грам] заст. слика, репродукција снимљена белиногра̀фом.

белинò̀граф, -а м, мн. -и [према имену француског физичара А. Белена (Belin), -граф] заст.

телефотографски апарат који омогућава брз пренос фотографија, цртежа, текстова и сл. на већу удаљеност.

белѝцист(а), -ē м, мн. белѝцисти [лат. bellicus ратни од bellum рат] ратоборан, свадљив човек; присталица решавања међународних спорова ратом.

белка̀нто, -а и **белка̀нто,** -а м [итал. bel canto] муз. италијански начин певања у којем се нарочита пажња поклања лепоти гласа и вокалној техници, лепо певање.

белогарде́јац, -е́јца м, мн. белогарде́јци, ген. мн. белога̀рдējāцā̄ [рус. белогардеец] ист. 1. у Октобарској револуцији припадник контрареволуционарне војске која се борила против бољшевика. 2. припадник „Беле гарде" у Словенији за време Другог светског рата.

Бело́на, -ē ж [лат. Bellona] митол. богиња рата код Римљана, жена Марсова.

бѐлот, -а м [фр. belote] врста карташке игре.

белпаѐзе, белпаѐза м [итал. belpaese] врста италијанског меког сира.

бѐлћим прил. [тур. belkim] 1. ваљда, можда, вероватно. 2. тобоже, бајаги.

бѐлуга, -ē ж, дат. бѐлузи, ген. мн. бѐлӯгā̄ [рус. белуга] 1. риба јесетра, моруна. 2. врста најфинијег кавијара.

бѐлук = **бѐнлук** (в.)

бе́ма, -ē ж, ген. мн. бе́мā̄ [грч. bêma узвишење] 1. ист. говорница, трибина. 2. одвојено место за свештенике у грчким православним црквама, нарочито владичин сто.

бе̂-мо̂л, -а м [в. мол] муз. молски тоналитет чији је основни тон B (бе, снижено H); уп. **бе̂-дӯр.**

бе̏н[1] м индекл. [хебр. bēn син] син, код семитских личних имена ставља се испред очевог имена, нпр. Соломон бен Давид = Соломон, син Давидов.

бе̏н[2], бе̏на и **бе̂н,** бе̂на м, мн. бе̏нови и бе̏нови, ген. мн. бе̏нō̄вā̄ и бе̂нō̄вā̄ [тур. ben] заст. младеж, изрaштај.

бе̏на, -ē ген. мн. бе̏нā̄ ж [тур. bön] будаласта особа, луда, будала, глупан.

бена́вити, бѐнāвӣм несврш.[в. бена] 1. причати којешта, булазнити. ▲ **бенавити се** изигравати будалу, неозбиљно се понашати, глупирати се.

бе̏нг в. **бā̏нг.**

бѐнгāлскӣ, -ā, -ō који се односи на област Бенгал у Индији. ▲ **бенгалска ватра** пламен различитих боја који се користи за постизање светлосних ефеката при ватромету; ватромет.

бе̏нд, -а м, мн. бѐндови, ген. мн. бѐндō̄вā̄ м [енгл. band] муз. мања група музичара који заједно свирају обично модерну музику, музички састав, група; уп. **бӣг бе̏нд.**

бѐндати, -ā̄м несврш. [вероватно тур. bende роб, слуга] покр. придавати важност (некоме), признавати, зарезивати; фермати, марити.

бе̏ндӣ, -ӣја м [енгл. bandy] сп. 1. стара игра слична хокеју. 2. у хокеју, ударац по плочици која мирује или полако клизи.

бенђѐлук, -а м, мн. бенђѐлуци, ген. мн. бенђѐлӯкā̄ [тур. beng од перс. beng, benc од ар. bäng, буника] трава која омамљује, опија; напитак справљен од такве траве, опојни напитак.

беневента́на, -ē ж [према итал. граду Беневенту] ист. врста латинског средњовековног писма, пренесеног из Италије у Далмацију у X веку.

беневолѐнтан, -тна, -тно [лат. benevolens који жели добра] расположен према коме, наклоњен, благонаклон.

беневолѐнција, -ē ж [лат. benevolentia] благонаклоност, добронамерност.

бенѐвреке, бенѐврēкā̄ ж мн. = **бенѐврецӣ,** бенѐврēкā̄ м мн. [порекло нејасно, други део од лат. bracae чакшире] заст. уске сукнене чакшире са широким туром, део народне ношње.

бенѐврецӣ = **бенѐвреке** (в.)

бенедикти́нац, -нца м, мн. бенедикти́нци, ген. мн. бенедѝктӣнāцā̄ [лат. benedictinus од имена Benedictus, благословен] 1. калуђер, припадник реда св. Бенедикта. 2. в. **бенедикти́нер.** ◆ **бенедѝктӣнскӣ.**

бенедикти́нер, -а м [нем. Benediktiner] врста ликера који су справљали бенедиктински калуђери.

бенедѝктӣнка, -ē ж, дат. бенедѝктӣнци, ген. мн. бенедѝктӣнкӣ [в. бенедиктинац] калуђерица, припадница реда св. Бенедикта.

бенедѝктус, -а м [лат. benedictus благословен] рел. католичка молитва, део мисе.

бенедѝкција, -ē ж [лат. benedictio] у католичкој цркви: благослов, благосиљање. ▲ **бенедикција апостолика** в. **benedictio apostolica.**

бенедѝците м индекл. [лат. benedicite благословите] рел. католичка молитва пре обеда.

бенемѐрӣт, -и́та м, мн. бенемери́ти, ген. мн. бенемери́тā [лат. bene meritus] веома заслужан човек.

бенефа̀ктор, -а, мн. -и, ген. мн. бенефа̀ктōрā = [нлат. benefactor] онај који чини добро другоме, који помаже другом, добротвор, доброчинитељ.

бенефи́ција, -ē ж [лат. beneficium] повластица, привилегија, корист.

бенефицѝја̄р, -а́ра м, мн. бенефицијáри, ген. мн. бенефицијáрā [нлат. beneficiarius] корисник, уживалац; онај који прима помоћ, стипендију, ренту и сл.

бенефицѝја̄т, -а́та м, мн. бенефицијáти, ген. мн. бенефицијáтā [нлат. beneficiatus] в. **бенефицѝја̄р.**

бенефицѝјент, -а м в. **бенефа̀ктор.**

бенѐфӣцијум, -а м (и **бенѐфӣцӣј,** -а м) в. **бенефи́ција.**

бенефѝцира̄н, -а, -о [в. бенефицирати] који ужива бенефиције, повлашћен; ▲ **бенефицирани (радни) стаж** скраћен радни стаж за лица која се баве напорним занимањима.

бенз- [срлат. benzoe, од ар. lubān ǧawī јавански тамјан] хем. као први део сложеница означава органске молекуле који потичу од бензола.

бензалдѐхӣд, -и́да м [в. бенз-, алдехид] хем. најважнији ароматски алдехид, безбојна течност с мирисом бадема.

бензѐдрӣн, -и́на м [в. бенз-, в. ефедрин] фарм. сулфат амфетамина, прашак беле боје, лако растворљив у води, уношењем у организам повећава осећај сигурности, изазива жељу за радом и активношћу, ствара зависност и изазива низ штетних последица по организам.

бѐнзēн = **бѐнзōл** (в.)

бѐнзер прид. индекл. [тур. benzer према benzemek личити] сличан, налик.

бѐнзӣн, -и́на м, мн. бензи́ни, ген. мн. бензи́нā [в. бенз-, -ин] хем. смеша лако запаљивих течних угљоводоника која се добија дестилацијом нафте или угља, користи се као погонско гориво. ◆ **бѐнзӣнскӣ.**

бензи́нац, -нца м, мн. бензи́нци, ген. мн. бѐнзӣна̄цā [в. бензин] мотор, аутомобил који користи бензин као погонско гориво.

бѐнзōл, -о́ла м [в. бенз-, -ол] хем. безбојан, течан, ароматични угљоводоник, C_6H_6, добија се из катрана каменог угља, користи се у хемијској и фармацеутској индустрији.

бѐнӣган, -гна, -гно [лат. benignus] 1. доброћудан, који има благу, добру нарав. 2. мед. доброћудан, безопасан (о туморима); супр. **малѝга̄н** (в.).

бенигнѝтēт, -е́та м [лат. benignitas] 1. доброта, добродушност, благост. 2. мед. безопасност, пролазност болести.

бѐнлук, -а = **бѐлук,** -а м, мн. бѐ(н)луци, ген. мн. бѐ(н)лӯкā [тур. bellik] покр. врста женске и мушке одеће од сукна, с рукавима или без њих.

бѐнсауклук, -а и **бенсаўклук,** -а м [тур. belsoğukluğu] покр. венерична болест, капавац, трипер, гонореја.

бенсѝла̄х, -а́ха м, мн. бенсила́си ген. мн. бенсила́хā и **бѐнсила̄х,** -а́ха м, мн. бѐнсила́си, ген. мн. бѐнсила́хā [тур. belsilahı] широк кожни појас за који се качи оружје и који с предње стране има преграде за новац, прибор за пушење и др.

бѐнт, а м, мн. бѐнтови, ген. мн. бѐнтōвā [тур. bent, bend] покр. 1. а. брана, насип, устава. б. јарак, јаз. 2. заст. пропис, параграф.

бентѝонит, -а и **бентѝонӣт,** -и́та м [према месту Форт Бентон у Монтани, САД] минерал. врста светле глине, има вишеструку примену у индустрији.

бѐнтос, а м [грч. bénthos дубина] биол. назив за биљке и животиње које живе или се дуже задржавају на морском дну.

бентѝоскоп, -а м, мн. -и [в. бентос, -скоп] челична комора лоптастог облика за посматрање и фотографисање на великим морским дубинама, уп. **батисфе́ра** (1).

бѐнџо, -а м, мн. об. с. бѐнџа [енгл. banjo, афричког порекла] муз. црначки музички инструмент сличан гитари, омиљен на југу САД.

бѐрак, бѐрка, мн. бѐрци, ген. мн. бѐра̄кā и **бе́рак,** бе́рка м, мн. бе́рци, ген. мн. бе́ра̄кā [мађ. berek] покр. гај, луг, шумарак.

бѐра̄т, -а́та м, мн. бера́ти, ген. мн. бера́тā [тур. berat од ар. barāt] ист. султанова повеља, царски

декрет којим су даване нарочите повластице, одликовања и сл.

бера̀тлија, -ē м [в. берат, -лија] ист. онај који је добио неке повластице бератом, спахија или кнез који је то постао султановим бератом. ◆ **бера̀тлијскӣ**.

бе̏ра̄т-спахи̏лук, -а м, мн. бе̏ра̄т-спахи̏луци, ген. мн. бе̏ра̄т-спахи̏лӯкā [в. берат, спахилук] ист. имање добијено султановим указом.

бера̀ха, ē ж, ген. мн. бера́хā [хебр. beracha] јеврејска молитва захвалница.

бе̏рба̄т прид. индекл. [тур. berbat од перс. berbād] покр. 1. пљав, запрљан, умазан. 2. пропао, упропашћен, осрамоћен.

бе̏рбер в. **бе̏рберин**.

бе̏рберин, -а м, мн. бе̏рбери, ген. мн. бе̏рбе̄рā [тур. berber од перс. berber] 1. занатлија који брије и шиша, мушки фризер. 2. заст. зубар и видар. ◆ **бе̏рберскӣ**.

бе̏рбе̄рка, -ē ж, дат. бе̏рбе̄рки, ген. мн. бе̏рбе̄ркӣ [в. бербер] жена која се бави берберским занатом; берберинова жена.

бе̏рбе̄рница, -ē ж [в. бербер] берберска радња.

бергсони̏зам, -зма м [фр. bergsonisme од Bergson] идеалистичка филозофија, учење француског филозофа Анрија Бергсона (1859–1941).

бе̏рда̄нка, -ē ж, дат. бе̏рда̄нци, ген. мн. бе̏рда̄нкӣ [према проналазачу, Американцу Бердану] вој. пушка старијег типа.

бе̏рде, бе̏рдета с, мн. бердѐта, ген. мн. бердéтā м [тур. berde] муз. тамбурашки музички инструмент за пратњу, бас, контрабас, уп. **бе̏геш**.

бе̏рē, -а̄ м, мн. берѐи, ген. мн. берéā = **берѐта**[1], -ē ж, ген. мн. берéтā и **бе̏ретка**, -ē ж, дат. бе̏реци и бе̏ретки, ген. мн. бе̏реткӣ [фр. béret од каснолат. birrum] француска капа, плитка, пљосната, округла, с „петељком“ на врху.

бе̏рек = **бе̏рак** (в.)

берѐкӣн, -и́на м, мн. берекѝни, ген. мн. берекѝнā [итал. birichino] покр. несташан, распуштен дечак, деран, мангуп; ◆ **берѐкӣнскӣ**.

берѐта[1] и **бе̏ретка** = **бе̏рē** (в.)

берѐта[2], -ē ж [Beretta, име фабрике у предграђу Бреше] вој. мали полуаутоматски пиштољ италијанске производње.

бержéра, -ē ж [фр. bergère] дубока фотеља с јастучићима.

бе̏рза, -ē ж, ген. мн. бе̏рзā и бе̏рзӣ ж [нем. Börse од хол. beurs, по имену трговачке породице Van der Burse, а ово од каснолат. bursa торба, кеса] финанс. установа, тржиште на коме се врши процена, куповина и продаја вредносних хартија, деоница и сл., закључивање банкарских и трговачких послова и др.; зграда у којој је та установа смештена. ◆ **бе̏рзанскӣ**.

берзијáнац, -нца м, мн. берзијáнци, ген. мн. берзијáнāцā [нем. Börsianer, в. берза] онај који се бави берзанским пословима, који послује, тргује на берзи.

берибѐри, -ија м [синхалески beri beri врло слаб] мед. болест тропских крајева, изазвана недостатком витамина Б1 у исхрани, очитује се запаљењем живаца, слабошћу срца, делимичном узетошћу.

бе̏рил, -а и **бе̏рӣл**, -и́ла м [грч. bḗryllos] минерал. тврд, сјајан минерал, берилијум-алуминијум силикат; његови су варијетети аквамарин и смарагд.

бе̏рӣлијум, -а (и **бе̏рӣлӣј**, -а) м [лат. beryllium] хем. хемијски елемент, метал из групе земноалкалних метала, хемијски симбол Be, атомски број 4.

бе̏рит-мӣла, -ē ж [хебр. berit савез, завет, mila од mal обрезати] обред обрезивања код Јевреја, који се врши осам дана након рођења детета.

берѝћет, -а м, мн. берѝћети, ген. мн. берѝће̄тā [тур. bereket од ар. bäräkä благослов, срећа] 1. а. изобиље, обиље; корист, добит. б. срећа, напредак, успех. 2. добар принос, добар род, летина.

берѝћетан, -тна, -тно [в. берићет] 1. срећан, који доноси срећу, успешан. 2. плодан, родан; обилан.

бе̏ркēлијум, -а (и **бе̏ркēлӣј**, -а) = **бе̏рклӣјум**, -а м [према граду Берклију (Berkeley) у Калифорнији, где је први пут добијен] хем. радиоактиван, вештачки добијен хемијски елемент, хемијски симбол Bk, атомски број 97.

бе̏рклӣј = **бе̏ркēлијум** (в.)

берклијани̏зам, -зма м = **берклија́нство**, -а с [према презимену Беркли (Berkeley)] филоз. су-

бјективно-идеалистичко учење енглеског бискупа Берклија које негира постојање материјалног света, тврдећи да ствари и појаве постоје само као субјективне представе појединца.

берклија́нство = берклијани́зам (в.)

бе̏ркшир, -а = **беркши́рац,** -рца м, мн. беркши́рци, ген. мн. бе̏ркшира̄ца̄ [енгл. Berkshire, покрајина у Енглеској] енглеска раса црних свиња.

беркши́рац = бе̏ркшир (в.)

берли́на, -е̄ ж [фр. berline, итал. berlina] врста кочије са четири седишта.

берли́нерблау м индекл. [нем. Berlinerblau] берлинско плаво, нијанса плаве боје.

бе̏рма, -е̄ ж, ген. мн. бе̏рмӣ [каснолат. firma од firmare потврдити] рел. црквени чин којим се крштење потврђује миропомазањем, кризма.

бе̏рма, -е̄ ж [фр. berme од хол. berm] прилаз брани или насипу; стазица, путељак поред канала.

бе̏рмет, -а м [нем. Wermut] врста ароматичног, десертног вина; вермут.

бермӯде, бермӯда̄ ж мн. [према Бермудским острвима] летње панталоне до колена.

бе̏рмӯдскӣ, -а̄, -о̄ који се односи на Бермуде. ▲ ~ **троугао** подручје у Сарагаском мору у облику троугла у којем, почев од четрдесетих година XX века, на необјашњив начин нестају бродови и авиони.

бернардӣнац[1], -нца м, мн. бернардӣнци, ген. мн. бернӣрдӣна̄ца̄ [нем. Bernhardiner, према превоју св. Бернарда у швајцарским Алпима] раса крупних паса дресираних да спасавају настрадале у снегу.

бернардӣнац[2], -нца м, мн. бернардӣнци, ген. мн. бернӣрдӣна̄ца̄ [према имену Св. Бернарда од Клервоа] рел. припадник реда св. Бернарда.

берса̀ље̄р, -е́ра м, мн. берсаље́ри, ген. мн. берсаље́ра̄ [итал. bersagliere] вој. војник специјалног корпуса италијанске пешадије. ◆ **берса̀ље̄рскӣ.**

бе̏са[1], -е̄ ж, ген. мн. бе̏са̄ [алб. besë вера] дата реч, обећање које се сматра светињом и мора се одржати.

бе̏са[2], -е̄ ж [фр. baisse] банк. пад цена акција, хартија од вредности, робе и др. на берзи; тржишна политика која се заснива на очекивању пада цена на берзи.

бесеже̄, -ѐа м [фр. BCG, скр. од Bacille Calmette-Guérin, по презименима проналазача] вакцина против туберкулозе.

бесежӣрати, бесѐжӣра̄м, 3. л. мн. бесежӣра́јӯ несврш. [в. бесеже] мед. вакцинисати, цепити ради заштите од туберкулозе бесеже вакцином.

бѐсемер, -а м [према проналазачу Х. Бесемеру (Henry Bessemer)] уређај за производњење челика.

Бѐсемеров, -а, -о [в. бесемер] који припада Бесемеру, који се односи на Бесемера. ▲ ~ **апарат** в. **бѐсемер**; **Бесемерова метода** поступак прочишћавања сировог гвожђа помоћу топлог ваздуха; ~ **челик** челик који се добија Бесемеровом методом, оксидацијом сировог гвожђа.

бѐсист(а), -е̄ м, мн. бѐсисти [в. бе̏са[2]] власник вредносних папира који тргује рачунајући с падом цена на берзи.

бе̏скомпромисан, -сна, -сно [в. компромис] који не пристаје да прави компромис, који не чини уступке, непопустљив, непомирљив.

бе̏сконфликтан, -ктна, -ктно [в. конфликт] који се одвија без конфликта, сукоба; мирољубив.

бе̏скрупулӧзан, -зна, -зно [в. скрупула] који нема скрупула, који задовољава свој интерес без обзира на штету или тешкоће које при том ствара другима, безобзиран.

беслѐисати беслѐишēм несврш. [тур. beslemek] покр. 1. хранити, издржавати. 2. подносити, трпети. **беслеисати се** хранити се, издржавати се.

беслѐма, -е̄ ж [тур. besleme] покр. издржавање, храњење, храна.

бѐстија, е̄ ж, ген. мн. бе̏стӣја̄ [лат. bestia] 1. опака животиња, звер. 2. в. бештија.

бѐстијӓлан, -лна, -лно [каснолат. bestialis] зверски, животињски; суров, окрутан.

бестијӓлност, -и ж [в. бестија] особина онога који је бестијалан, онога што је бестијално, нечовечност, свирепост; свиреп поступак, зверство.

бестӣја́ријум, -а (и **бестӣја́рӣј,** -а) м [лат. bestiarium, в. бестија] 1. ист. књига са сликама животиња, књига с причама о животињама којима су приписивана натприродна својства. 2.

низ скулптура које приказују животиње и чудовишта, на средњовековним зградама.

бестија̄ријус, -а м [лат. bestiarius] ист. гладијатор осуђен да се бори са зверима у арени (код старих Римљана).

бѐстӣљ, -и́ља м [тур. pestil од итал. pastiglia] покр. густ пекмез од шљива.

бе̏стселер, -а м, мн. -и [енгл. best seller] најпродаванија, најтраженија књига (ређе неки други производ) у одређеном периоду.

бе̏та, -ē ж [грч. béta] друго слово грчке азбуке (β), које се користи у математици, физици и хемији да се означе одређени појмови. ▲ **бета-честице** физ. електрони које избацују радиоактивне материје; **бета-зраци** физ. врста радиоактивних зрака који се састоје од бета-честица; **бета-блокатори** мед. група лекова који ублажују стимулусе у симпатичком нервном систему, користе се за лечење повишеног крвног притиска и срчаних аритмија.

бе̏татро̄н, -а м, мн. -и [в. бета, (цикло)трон] физ. уређај за убрзавање електрона.

бе̏тер[1], -а и **бе́тер,** -а м, мн. -и [тур. beter гори] покр. лош човек, неваљалац, пропалица.

бе̏тер[2] прид. [в. бетер[1]] покр. лошији, гори, неваљалији.

бе̏тера̄н, -рна, -рно [в. бетер] покр. 1. ружан, наказан; зао, грозан. 2. несрећан.

бетѐрисати в. **батѐрисати**.

бе̏тернӣк, -а м, мн. бе̏тернӣци, ген. мн. бе̏тернӣка̄ [в. бетеран] покр. неваљалац, пропалица; несретник.

бе̏тл, -а м [нем. Bettel просјачење] у карташкој игри преферанс таква лицитирана игра у којој играч који води игру не сме да однесе ниједан штих.

Бе̏тмен, -а м [енгл. Batman од bat шишмиш, man човек] лик из стрипова и филмова, суперјунак у костиму слепог миша, који се заједно са својим помоћником Робином бори против криминала.

бе̏то̄н, -о́на м [фр. béton од лат. bitumen] тврд грађевински материјал, мешавина цемента, шљунка и воде у одређеним размерама. ◆ **бе̏то̄нскӣ**.

бетони́рати, бето̀ни́ра̄м, 3. л. мн. бетони́раӯ сврш. и несврш. [в. бетон] обложити, облагати бетоном; (на)правити, (из)градити од бетона.

бетони́рац, -рца м, мн. бетони́рци, ген. мн. бето̀ни́ра̄ца [в. бетонирати] радник који изводи бетонске радове.

бето̀њара, -ē ж [в. бетон] машина за мешање и прављење бетона, мешалица за бетон.

бето̀ње̏рка, -ē ж, дат. бето̀ње̏рци, ген. мн. бето̀ње̏ркӣ [фр. bétonnière, в. бетон] фабрика у којој се прави бетон и предмети од бетона.

бе̏ћа̄р, -а́ра м, мн. бе̏ћа́ри, ген. мн. бе̏ћа́ра̄ [тур. bekâr од перс. bīkār] 1. неожењен човек, момак. 2. онај који је склон пићу, весељу, женама, бекрија, мангуп, лола. 3. ист. ратник добровољац; војник најамник (нарочито у доба Првог српског устанка).

бе̏ћа́рац, -рца м, мн. бе̏ћа́рци, ген. мн. бе̏ћа́ра̄ца̄ [в. бећар] 1. весела, шаљива песма, најчешће од два десетерца, која се пева на једну исту мелодију (об. у Војводини). 2. коло које се игра уз мелодију бећарца (1).

бе̏ћа̀рисати, -ишē̄м = **бе̏ћа́рити (се),** бе̏ћа̄рӣм (се), = **бе̏ћаро̀вати,** -а̀рујēм несврш. [в. бећар] бити бећар, живети као бећар, момковати; проводити се.

бе̏ћа́рити (се) = **бе̏ћа̀рисати** (в.)

бе̏ћа̀рлук, -а м, мн. бе̏ћа̀рлуци, ген. мн. бе̏ћа̀рлӯка̄ [в. бећар, -лук] бећарски живот, момковање, бећарство.

бе̏ћаро̀вати = **бе̏ћа̀рисати** (в.)

бе̏ћа̀руша, -ē ж [в. бећар] жена која живи бећарским животом, раскалашна жена.

бѐӯт, -у́та м в. **бѐхӯт**.

бѐфе̄л, -е́ла м, мн. бефе́ли, ген. мн. бефе́ла̄ [нем. Befehl] покр. наредба, заповест, налог.

бѐха̄р, -а́ра м [тур. behar од перс. behār] цвет, цвеће на воћки; латице таквог цвета.

беха̀рати, -а̄м и **беха́рити,** бѐха̄рӣм несврш. [в. бехар] 1. цветати (о воћки). 2. белети, седети (о коси).

бехѐмот, а м [хебр. bĕhemōth] животиња описана у Библији, у Књизи о Јову, 40:15–24; фиг. горостасна животиња, неман.

бѐхӯт, -у́та м [тур. bihud] омамљеност, опијеност, занос.

бецӣрк, -а м, мн. бецӣрци, ген. мн. бе̏цӣркā [нем. Bezirk] 1. округ, срез. 2. рејон, градска четврт (када се говори о Бечу).

бе̏џ, бе̏џа м, мн. бе̏џеви, ген. мн. бе̏џе̄вā [енгл. badge] значка с натписом, сликом или симболом, најчешће политичког садржаја, која се попут броша причвршћује за одећу.

бешамӗл, -а м [фр. béchamel, по имену маркиза Бешамела, дворског надзорника Луја XIV] укуван, густ, бели сос од бутера, брашна и млека.

бе̏шика[1], -е̄ ж ген. мн. бе̏шӣкā [тур. beşik] колевка.

бѐшика[2], -е̄ ж ген. мн. бе̏шӣкā [рум. beşica, лат. vesica] 1. а. опнаста кеса у телу човека и неких животиња у којој се скупља течност, ваздух и др., а нарочито мокраћни мехур. б. заст. мехур, клобук (при кључању воде, од сапунице и др.). 2. осушена опна од животињског мокраћног мехура која се користи у домаћинству као кеса или за затварање тегли при конзервирању зимнице.

бѐшкот, -а м (итал. biscotto] покр. препечен хлеб, двопек.

бѐшлија, -е̄ ж, ген. мн. бе̏шлӣjā̄ м [тур. beşli] ист. најамни, плаћени војник у некадашњој турској војсци.

бештӗк, -а м [нем. Besteck] заст. прибор за јело (нож, кашика, виљушка и др.), есцајг.

бѐштија, -е̄ ж [в. бестија] окрутан, безосећајан човек, нечовек; неваљалац, битанга.

би- [лат. bis двапут] први део сложеница којим се означава да се нешто јавља двапут, да је удвојено, двоструко и сл.

биа̀ндрија, -е̄ ж [в. би-, грч. anḗr ген. andrós мушкарац] брак једне жене с два мушкарца у исто време.

бӣануе̏лан, -лна, -лно [фр. biannuel, в. би-, лат. annus година] који се јавља, који излази двапут годишње, полугодишњи (нпр. часопис).

бӣартикулā̄ран, -рна, -рно [в. би-, лат. articulus чланак, зглоб] који има два зглоба, двозглобан.

биа̀рхија, -е̄ ж [в. би-, грч. árchein предводити] истовремено владање двојице владара у једној земљи, двовлашће; уп. **диа̀рхија**.

бӣатлō̄н, -а м [в. би-, грч. âthlon такмичење] сп. скијашка дисциплина у којој се комбинују нордијско скијање и стрељаштво (гађање у мете из стојећег или лежећег положаја).

бӣба̏п, -а м [енгл. bebop] муз. стил у џезу настао четрдесетих година двадесетог века, који се одликује наглашеном улогом бубњара, бибоп.

бибаци̏тē̄т, -е́та м [нлат. bibacitas] жеља, страст за пићем, склоност пићу.

библи̏зам, -зма м в. **библици̏зам**.

Бӣблија, -е̄ ж [грч. biblía књиге] рел. Свето писмо, књига коју сачињавају Стари и Нови завет.

бӣблӣјскӣ, -ā, -ō [в. Библија] који се односи на Библију. ▲ ~ **папир** специјалан танак отпоран бездрвни папир, који се користи за штампање Библије, обимних речника и других књига с великим бројем страница.

библио- грч. [грч. biblíon књига] као први део сложеница са значењем: књига, који се односи на књиге.

библио́бус, -а м, мн. -и [в. библио-, в. -бус] аутобус с књигама који служи као путујућа библиотека.

библиогно̀зија, -е̄ ж [в. библио-, грч. gnôsis познавање] познавање књига, разумевање у књиге.

библио̀граф, -а м, -и [в. библио-, -граф] онај који се бави библиографијом, који саставља библиографију.

библиогра̀фија, -е̄ ж [в. библио-, -графија] 1. списак, попис публикација (књига, чланака, радова и сл.) из неког периода, о неком питању, предмету, догађају и сл. 2. наука која се бави пописивањем публикација и њиховим уношењем у каталоге. ♦ **библио̀графскӣ**.

библио̀класт, -а м, мн. -и [в. библиокластија] онај који уништава или оштећује књиге, непријатељ, уништитељ књиге.

библиокла̀стија, -е̄ ж [в. библио-, грч. klastós од klân разбијати, ломити] уништавање књига; болесна потреба за оштећивањем књига.

библиоклептома̀нија, -е̄ ж [в. библио-, клептоманија] псих. болесна потреба, манија за крађом књига.

библиола̀трија, -е̄ ж [в. библио-, грч. latreía служба] претерано, занесењачко поштовање Светог писма; слепо веровање свему што је написано, објављено.

библиòлит, -а, мн. библиòлити, ген. мн. библиòлӣтā и **библиòлӣт,** -и́та м, мн. библиоли́ти, ген. мн. библиоли́тā [в. библио-, грч. líthos камен] антички рукопис који је услед деловања природних сила, нарочито вулканских, претрпео оштећења те је напола угљенисан.

библиолòгија, -ē ж [в. библио-, -логија] 1. наука о књизи и књижарству уопште. 2. познавање Библије, наука о Светом писму; изучавање разних издања Библије.

библиòман, -а м мн. библиòмани, ген. мн. библиòманā и **библиòмāн,** -а́на, мн. библиома́ни, ген. мн. библиома́нā [в. библиоманија] онај који има страст за скупљањем књига.

библиомàнија, -ē ж [в. библио-, манија] страст, манија за скупљањем књига.

библиомàнтија, -ē ж [в. библио-, грч. manteía прорицање] прорицање на основу оног места на којем се најпре заустави поглед кад се књига, нарочито Свето писмо, насумце отвори.

библиопе́ја, -ē ж [в. библио-, poiéō чиним] вештина састављања, писања књига, списатељство; прављење, израда књига.

библиоте́ка, -ē ж, дат. библиоте́ци, ген. мн. библиоте́кā [в. библио-, -тека] 1. збирка књига, књижница; установа и зграда у којој се чувају и читају, некад и позајмљују књиге. 2. серија књига истог издања, тематски или на неки други начин повезана, едиција. 3. орман у којем се држе књиге. ◆ **библиòтēчкӣ.**

библиотèкāр, -а́ра м, вок. бӣблиотекāре и бӣблиотекāру, мн. библиотека́ри, ген. мн. библиотека́рā [в. библиотека] стручни радник у библиотеци. ◆ **библиотèкāрскӣ.**

библиотека́рство, -а с [в. библиотека] организација библиотека и библиотечки послови; библиотекарска струка.

библиотерàпија, -ē ж [в. библио-, терапија] 1. мед. препоручивање, избор одређених књига за читање у терапијске сврхе. 2. „лечење" књига, поправљање оштећених страница, кориче-ње, лепљење, дезинфекција и сл.

библиòфил, -а м, мн. библиòфили, ген. мн. библиòфилā и **библиòфӣл,** -и́ла м, мн. библиофи́ли, ген. мн. и библиофи́лā [в. библио-, -фил] љубитељ и сакупљач књига, обично старих, ретких, значајних, скупоцених.

библиофи́лија, -ē ж = **библиофи́лство,** -а с [в. библио-, -филија] љубав према књигама, скупљање књига.

библиòфӣлски, -а, -о [в. библиофил] који се односи на библиофиле или библиофилију. ▲ **библиофилско издање** издање књиге на финој хартији, с посебном графичком опремом, у ограниченом броју примерака.

библиофи́лство = библиофи́лија (в.)

бӣблист(а), -ē м, мн. бӣблисти = **библи́цист(а),** -е м. мн. библи́цисти [нлат. biblicus, в. Библија] познавалац Библије, проучавалац Библије, тумач Библије.

библи́стика, -ē ж, дат. библи́стици = **библицѝстика,** -е, дат. библицѝстици [в. библист(а)] стручно бављење Светим писмом, наука о Светом писму.

библицѝзам, -зма м [нлат. biblicus, в. Библија] 1. правац у евангелистичкој теологији по којем се Библија схвата као јединствен откривени систем мисли или живота. 2. лингв. библијска реч, библијски израз.

библи́цист(а) = бӣблист(а) (в.)

библицѝстика = библи́стика (в.)

бӣбло, -òа м, мн. -òи м [фр. bibelot] мали украсни предмет, украсна ситница.

бӣбло-пàпӣр в. **бӣбли́јскӣ пàпӣр.**

бӣ-бо̀п, -а м [енгл. be-bop] муз. стил у џезу који је завладао око 1945. године, карактерише се сложеним хармонијама и инструменталном виртуозношћу.

бӣва, -ē ж [јап. biwa] муз. јапански народни инструмент, сличан лаути, са четири жице по којима се удара дрвеним штапићима.

бӣва̀к, -а́ка м, мн. бива́ци, ген. мн. бива́кā [фр. bivouac] вој. привремени војнички логор под отвореним небом.

бӣваковати, -ујēм несврш. [фр. bivouaquer] боравити у биваку, логоровати.

бивалѐнтан, -тна, -тно [в. би-, валенција] хем. који има две валенције, (о атому) способан да се веже са два атома водоника или да их заступа у једињењима, двовалентан.

бӣга, -ē ж, дат. бӣги, ген. мн. бӣгā ж [лат. biga] двопрег; двопрежна кола на два точка за трке у античком циркусу, арсни.

бига̀јри-ха̀к (об. **на бига̀јри-ха̀к**) прил. [тур. bigayrihakk од ар. bigayri haqq] покр. неправедно, бесправно, без разлога; на правди бога.

бига̀мија, -е̄ ж [срлат. bigamia, в. би-, грч. gámos брак] брак са две особе у исто време, двобрачност, двоженство (јавља се у две варијанте: биандрија и бигинија).

бига̀мист(а), -е̄ м, мн. бига̀мисти [в. бигамија, -ист] онај који живи у бигамији, двобрачник, двоженац.

би̏гар, -гра м [порекло неизвесно] минерал. кречњак наталожен из воде, сига.

би̏га̄т, -а́та м, мн. бига́ти, ген. мн. бига́та̄ [лат. (denarius, nummus) bigatus, в. бига] ист. најстарији римски сребрни новац из доба Републике, са сликом двопрега.

би̏г бѐнг, би̏г бѐнга и **би̏г-бѐнг,** -а м [енгл. big bang] астрон. „велики прасак", теорија по којој је свемир настао првобитном експлозијом која се догодила пре 12 до 20 милијарди година.

би̏г бѐнд, би̏г бѐнда м, мн. би̏г бѐндови [енгл. big band, в. бенд] муз. велики џез оркестар (до 20 чланова), нарочито популаран у тридесетим и четрдесетим годинама XX века.

бигемѝнија, -е̄ ж [лат. bigeminus двоструки] мед. поремећај срчаног ритма, врста аритмије.

бигенѐричан, -чна, -чно [в. би-, лат. genus род] биол. дворедни; који спада у два рода или је потекао од два различита рода (о хибридима).

бигѝнија, -е̄ ж [в. би-, грч. gynḗ жена] двоженство, истовремени брак једног мушкарца са две жене.

би̏глисати, -ишē̄м несврш. [грч. biglízein] покр. певати, извијати мелодију (о птицама, нарочито о славују).

би̏гот, -а и **би̏гота,** -е̄ м, мн. би̏готи (ж. **би̏готкиња,** -е̄) [нем. Bigott од фр. bigot] особа која је претерано побожна, богомољац.

би̏готан, -тна, -тно [в. бигот] претерано побожан, верски затуцан, задрт; лицемерно побожан.

биготѐрија, -е̄ ж [фр. bigoterie, в. бигот] претерана побожност, верска затуцаност, задртост; лицемерна побожност.

биготи̏зам, -зма м [фр. bigotisme, в. бигот] в. **биготѐрија**.

би̏готно̄ст, -ости ж [в. бигот] в. **биготѐрија**.

би̏да̄т, -а́та м, мн. бида́ти, ген. мн. бида́та̄ [тур. bid'at од ар. bida'] 1. незаконит порез, намет, глоба, харач. 2. новотарија; мода.

би̏де̄, -ѐа м, мн. бидеѝ, ген. мн. бидеа̄ м [фр. bidet] кадица, шкољка с текућом водом, за прање интимних делова тела.

би́дермајер, -а м [нем. Biedermeier, измишљено презиме, од bieder честит, поштењачина] 1. уметнички стил у земљама средње Европе у првој половини XIX века, првенствено у намештају, оличење једноставности и удобног грађанског живота. 2. букет који баца невеста на венчању, за који се верује да ће обезбедити брзу удају оној девојци која га прва ухвати. ◆ **би́дермајерскӣ**.

би̏до̄н, -о́на м, мн. бидо́ни, ген. мн. бидо́на̄ [фр. bidon] 1. канта, лименка, посуда од пет литара за воду, чај и сл. 2. сп. пластична боца за воду причвршћена за оквир бицикла.

би̏донвил, -а м [фр. bidonville од bidon канта, лимено буре, ville град] сиротињска четврт, дивље насеље на периферији града, јатаган-мала.

би̏жӯ, -у̀а м [фр. bijou] накит, украс, драги камен; драгоценост.

бижутѐрија, -е̄ ж [фр. bijouterie] накит направљен од јефтиних материјала: пластике, стакла, метала и сл. ◆ **бижутѐри̏јскӣ**.

би̏зам, -а м, мн. би̏зами, ген. мн. би̏за̄ма̄ [нем. Bisam од млат. bisamum, хебр. bāśām] 1. крзно бизамског пацова. 2. в. **мо́шус**.

би̏замскӣ, -а̄, -о̄ [в. бизам] који се односи на бизам, мошусни. ▲ ~ **пацов** зоол. врста пацова цењеног по крзну, *Fiber zibethicus*.

би̏за̄ран, -рна, -рно [фр. bizarre] крајње необичан, чудан, настран.

бизáрност, -и ж [в. бизаран] особина онога што је бизарно, необичност, чудноватост, настраност.

би̏змут, -а м [млат. bismutum од нем. Wismut(h)] хем. хемијски елемент, лако топљив метал који се обично употребљава у легури с другим металима, хемијски симбол Bi, атомски број 83.

би̏знис, -а м, мн. би̏зниси, ген. мн. би̏знӣса̄ [енгл. business] уносан, практичан посао, трговина.

бѝзнисмен, -а м, мн. бѝзнисмени, ген. мн. бѝзнисмӗна̄ [енгл. businessman] послован човек; трговац.

бѝзо̄н, -о́на м, мн. бизо́ни, ген. мн. бизо́на̄ [срлат. bison] зоол. врста дивљег говеда с испупченим челом, развијеном грбином и дугом длаком посебно на глави, *Bos bison*; уп. **бу̏фало**.

бѝзонала̄н, -лна, -лно [в. би-, зона] који је подељен на две зоне, који има две зоне.

-биј, -биотик [грч. bíon онај који живи, живо биће] као други део речи упућује на нешто живо.

бѝјена̄лан, -лна, -лно [лат. biennalis] 1. који се догађа сваке друге године. 2. двогодишњи.

бијена́ле, бијена́ла̄ с мн. [итал. biennale, уп. бијеналан] интернационална културна манифестација, обично изложба слика и других уметничких творевина, која се одржава сваке две године.

бијена́лије, -а̄ ж мн. [в. бијеналан] бот. двогодишње биљке.

бѝјӗнијум, -а (и **бѝјӗнӣј,** -а) м [лат. biennium] временски период од две године, двогодиште.

бѝкамера̄лан, -лна, -лно [в. би-, камера] који има две коморе, обично о парламенту који има два дома (горњи и доњи), дводоман.

бикамери̏зам, -зма м [в. би-, камера] дводомни парламентарни систем; уп. **бикамера̄лан**.

бикарбо̀на̄т, -а́та м [в. би-, карбонат] хем. киселa со угљене киселине, двоструки карбонат (в.).

бѝкарбо̄нӣ, -а̄, -о̄ [в. би-, нлат. carbonium] који се односи на бикарбонат; ▲ **бикарбона сода** хем. натријум бикарбонат, прашак беле боје, користи се као средство за чишћење, против киселине у желуцу и др.

бѝквадра̄т, -а мн. бѝквадра̄ти, ген. мн. бѝквадра̄та̄ и **биквàдра̄т,** -а́та м, мн. биквадра́ти, ген. мн. и биквадра́та̄ [лат. biquadratus, в. би-, квадрат] мат. квадрат на квадрат, четврти степен.

бѝкефа̄лан, -лна, -лно [в. би-, грч. kephalḗ глава] 1. који има две главе, двоглав. 2. који истовремено има два поглавара.

бѝкӣни, -ија (уоб. **бикӣни,** бикӣнија) м [према острву Бикини у Тихом океану] женски купаћи костим од два дела.

бѝколо̄ран, -рна, -рно [в. би-, лат. color боја] у две боје, двобојан.

бѝконвексан, -сна, -сно [в. би-, конвексан] опт. који је с обе стране испупчен (о сочиву); супр. **бѝконка̄ван** (в.).

бико̀ничан, -чна, -чно [в. би-, коничан] геом. двоструко коничан, састављен од два конуса.

бѝконка̄ван, -вна, -вно [в. би-, конкаван] опт. који је с обе стране удубљен (о сочиву); супр. **бѝконвексан** (в.).

билабијā̄л, -а́ла м, мн. билабија́ли, ген. мн. билабија́ла̄ [в. би-, лабијал] грам. двоуснени сугласник (билабијали су *п, б, м*).

бѝлабијā̄лан, -лна, -лно [в. билабијал] фон. у чијој артикулацији, изговору учествују обе усне, двоуснени.

бѝлав, -а и **бѝла̄в,** -а́ва = **бѝлан,** -а и **бѝла̄н,** -а́на м [тур. bilan] део коњске опреме, трокраки каиш којим се седло причвршћује за груди коња; каиш којим се притеже коњу глава да се не пропиње при јахању.

бѝлан и бѝла̄н = **бѝлав и бѝла̄в** (в.)

бѝланс, а м, мн. бѝланси, ген. мн. бѝла̄нса̄ [нем. Bilanz од итал. bilancio] 1. екон. приказ пословања, прихода и расхода, завршни рачун (обично годишњи). 2. фиг. крајњи исход, резултат нечега; ♦ **бѝлансна̄**.

билансѝрати, билàнсӣра̄м, 3. л. мн. билансӣрајӯ сврш. и несврш. [в. биланс] екон. саставити, састављати биланс, (из)вршити биланс.

билàнсист(а), -е̄ м, мн. билàнсисти [в. биланс, -ист] књиговођа који врши, саставља биланс.

бѝлатера̄лан, -лна, -лно [в. би-, лат. latus ген. lateris страна] пол. који обавезује обе уговорне стране, двострaн, обострaн.

билатерали̏зам, -зма м [в. билатералан] 1. пол. тежња ка развијању билатералних односа. 2. екон. размена робе између две земље таква да се зарада стечена њеном продајом може користити само за узајамна плаћања.

била́хи! (билàхи! бѝла̄х!) узв. [ар. bi-lāhhi] при заклињању код муслимана обично уз *валах(и)*: тако ми бога, бога ми.

билбо̀кӣ, -ѐа (уоб. **билбокӗ̂,** -ѐа) м [фр. bilboquet] дечја игра у којој је циљ да се кугла с рупом, која виси на узици причвршћеној за штап, зањише и набаци на штап.

бѝлборд, -а м, мн. бѝлборди, ген. мн. бѝлбо̀рдā [енгл. billboard] велики рекламни пано постављен на јавном месту.

бѝлд-а̀п, -а м [енгл. build up изградити, развити] појачана реклама, интензивно оглашавање новог производа с намером да постане познат, популаран.

бѝлдати, -а̄м в. **бѝлдовати**.

бѝлдер, -а м, мн. -и [скр. од боди-билдер] онај који билда, билдује, који вежбама и дизањем тегова развија мишиће; развијен, снажан човек; страствени љубитељ физичког вежбања.

бѝлдовати, -ујѐм несврш. [в. билдер] раз. вежбајући, дижући тегове и сл. развијати мишиће, телесну масу; уп. **бо̀ди-бѝлдинг**.

бѝлдӯнг, -а м [нем. Bildung] заст. образовање, васпитање.

бѝлдунгсромā̀н, -а́на м [нем. Bildungsroman, в. билдунг, роман] књиж. врста романа у којем се описује сазревање главног јунака, његов морални и психолошки развој.

бѝлѐт, -е́та м, мн. биле́ти, ген. мн. биле́тā = **биле́та**, -ē ж [нем. Billett од фр. billet] 1. улазница, карта. 2. возна карта (железничка, трамвајска и сл.). 3. заст. писамце, цедуља; посетница. 4. заст. јавна исправа, документ (потврда, уверење, позивница, пропусница и сл.).

биле́та = **бѝлѐт** (в.)

билѐта̄р, -а́ра м, мн. билета́ри, ген. мн. билета́рā [в. билет] онај који издаје, продаје билете.

билѐта̄рница, -ē ж [в. билет] место где се издају, продају билети (карте, улазнице и сл.), благајна.

биливѐрдӣн, -и́на м [лат. bilis жуч, фр. verdir зеленети] биол. састојак жучи, жучног сока, пигмент зелене боје.

билиграфија, -ē ж [лат. bilis жуч, в. графија] мед. лекарски, рендгенски преглед и испитивање жучног мехура.

билија̀р, -а́ра м мн. билијари, ген. мн. билијарā [фр. billard, нем. Billard] сто пресвучен зеленом чохом, уздигнутих ивица, на коме се игра куглама од слоноваче и нарочитим штаповима; игра која се игра на таквом столу. ◆ **билија̀рскӣ**.

бѝлијāран, -рна, -рно [лат. biliaris према лат. bilis жуч] анат. који се односи на жуч, жучни.

билија̀рда непр., в. **билио̀н** и **трилио̀н**.

бѝликум, -а м [ствнем. willekommen, данас willkommen добродошао] 1. добродошлица, здравица. 2. повећа чаша из које се пије добродошлица.

бѝлӣн, -и́на м [лат. bilis жуч] биол. главни састојак жучи.

бѝлина, -ē ж, ген. мн. бѝлӣнā [рус. былина] руска народна јуначка песма.

бѝлингва̀лан, -лна, -лно [в. би-, лат. lingua језик] који говори два језика као матерња, двојезичан.

билингвѝзам, -зма м [в. билингвалан] знање, говорење двају језика као да су оба матерња, двојезичност.

билӣнгвист(а), -ē м, билӣнгвисти [в. билингвалан, -ист] двојезична особа, онај који подједнако добро говори два језика, као да су му оба матерња.

билингвѝтēт, -е́та м [в. билингвалан] в. **билингвѝзам**.

бѝлиōзан, -зна, -зно [лат. biliosus према bilis жуч] 1. жучни, пун жучи; жутозелен. 2. фиг. напрасит, раздражљив, мрзовољан.

билиṑн, -о́на м, мн. билио́ни, ген. мн. билио́нā [фр. billion] хиљаду милијарди, милион милиона (1 000 000 000 000). (У енглеском billion значи милијарда.)

билирӯбӣн, -и́на м [лат. bilis жуч, лат. ruber црвен] биол. састојак жучи, жучног сока, пигмент црвенкасте боје.

билифӯлвӣн, -и́на м [лат. bilis жуч, fulvus мркожут] биол. састојак жучи, жучног сока, пигмент тамножуте или црвенкастожуте боје.

бѝлмез, -а м, мн. бѝлмези, ген. мн. бѝлмēзā [тур. bilmez] 1. незналица, глупак, будала. 2. нерадник, ленштина.

билӧгија, -ē ж [в. би-, логија] два књижевна дела једног писца која чине целину, уп. **трилӧгија**.

билока́ција, -ē ж [в. би-, локација] истовремена присутност на два места.

бѝлтēн, -е́на м, мн. билте́ни, ген. мн. бѝлтēнā [фр. bulletin] 1. кратак званичан извештај о нечем актуелном, важном што интересује јавност (о стању на бојишту, о болести неке истакнуте личности и сл.). 2. назив за многа периодична и повремена издања.

бѝлукс, -а м, мн. бѝлукси, ген. мн. бѝлӯксā [в. би-, лат. lux светло] врста светлеће рекламе направљене од флуоресцентних цеви.

билхàрција, -ē = **билхарциј́аза,** -ē ж [нлат. bilharzia, по немачком паразитологу Теодору Билхарцу (Th. M. Bilharz, 1825–1862)] мед. паразитска болест тропских крајева, коју изазивају метиљи из рода *Schistostoma*, па се по томе назива још и **схистосомија́за**.

бѝљант = **брилѝјант** (в.)

бѝљӯр, -у́ра м, мн. биљу́ри, ген. мн. биљу́рā [тур. billūr од ар. billūr, према грч. bḗryllos берил] 1. минерал. кристализовани безбојни кварц, горски кристал. 2. избрушено стакло, кристално стакло, кристал.

бѝм, -а м, мн. бѝмови [енгл. beam зрак] 1. радио сигнал који се преноси кроз узан коридор, а употребљава се за навођење авиона у мраку, по ружном времену и сл. 2. узак сноп електрона какав се емитује са катодне цеви електронског топа; уп. **вѝдео-бѝм**.

бѝма, -ē ж, ген. мн. бѝмā [јидиш bime од хебр. bīmāh из грч., в. бема] 1. узвишење, обично у средини синагоге, које служи за читање Петокњижја. 2. подијум, позорница.

бѝмбаша, -ē м [тур. binbaşı] ист. 1. командант над хиљаду војника у некадашњој турској војсци (одговара данашњем чину мајора). 2. војни и административни старешина у време дахија.

бѝместар, -стра м, бѝместри, ген. мн. бѝместā̄рā [лат. bimestris двомесечни] временски период од два месеца, двомесечје. ◆ **бѝместрā̀лан**.

бѝметā̀л, -а м, мн. -и [в. би-, метал] физ. спој две металне траке с различитим температурним коефицијентом, користи се у терморегулаторима као прекидачки елемент.

биметалѝзам, -зма м [в. би-, метал] екон. новчани систем у коме постоји и златна и сребрна подлога новчаној вредности.

бимета̀лист(а), -ē м, мн. бимета̀листи [в. биметализам] присталица биметализма.

бимѝлѐнијум, -а (и **бимѝлѐнӣј,** -а) м [в. би-, миленијум] јубилеј којим се обележава две хиљаде година од неког догађаја.

бѝмодā̀лан, -лна, -лно [в. би-, модус] који има два модуса, два начина деловања или постојања; који има два облика.

бѝн¹ бр. [тур. bin] покр. 1. хиљада. 2. в. **бѝнлук**.

бѝн² в. **ѝбн**.

би́на¹, -ē ж [нем. Bühne] део позоришта на којем се приказују представе, позорница, сцена. ◆ **бѝнскӣ**.

би́на², -ē ж [тур. bina од ар. binā'] покр. кућа, зграда.

би́на-ѐмӣн [в. бина², емин] ист. надзорник јавних грађевинских радова у време турске владавине.

бѝнā̄р, -а́ра м, бина́ри, ген. мн. бина́рā [в. бинаран] 1. целина састављена од два дела. 2. метр. основна ритмичка јединица, састављена од арзе и тезе.

бѝнā̀ран, -рна, -рно [лат. binarius] састављен од два дела, двојни, двострук, двочлан.

бина́ција, ē ж [лат. bini по два] црквено читање двеју миса у истом дану уз посебну дозволу (нпр. у случају да исти свештеник служи два села).

бѝнго¹, -а м [алтернативни облик (1935–40) од beano, сложенице од енгл. bean жарг. новац + keno, америчка коцкарска игра (прилагођени лото из 1805–1815) према фр. quine пет (добитних бројева)] 1. првобитно, лутрија, игра на срећу са куглицама или тикетима на којима су појединачно исписана латинична слова B, I, N, G и O и неки случајни бројеви, а победник мора да има или скупи свих пет бројева који у једном реду или дијагонално дају реч BINGO. 2. у новије време, томбола, игра на срећу у којој добитник мора на својим тикетима да има све 'објављене' или 'прозване' бројеве како би добио награду у новцу или некој другој вредности.

бѝнго², узв. [према енгл. bean жарг. новац, тикет, картица (новчане вредности) и beans жарг. узв. за неверицу, изненађење] узвик којим неко изражава радост или ликовање због успеха, открића или добитка до којег се дошло, сасвим или делимично, у неочекиваном тренутку или у неизвесним околностима (уместо наших узвика: згодитак!, добитак!, сво га!, погодак!).

бӣнда, -ē ж, ген. мн. бӣндӣ [нем. Binde] 1. хигијенски уложак који жена употребљава за време менструације. 2. повез, врпца.

бӣненшпра̄хе м индекл. [нем. Bühne позорница, Sprache језик] позоришни, сценски говор и изговор, језик каквим говоре глумци на позорници; узор стандардног немачког језика.

бӣнлук, -а м, мн. бӣнлуци, ген. мн. бӣнлӯкā [тур. binlik] покр. заст. новац од хиљаду јединица, хиљадарка.

бино̀кл, -а м, мн. бино̀кли, ген. мн. бино́клā [фр. binocle, в. бинокуларан] двоглед (за оба ока); уп. **моно̀кл**.

бӣнокула̄ран, -рна, -рно [лат. bini по два, oculus око] који је конструисан за оба ока (о оптичким апаратима).

бӣно̄м, -о́ма м, мн. бино́ми, ген. мн. бино́мā [фр. binôme, в. биномијум] мат. двочлани алгебарски израз. ◆ **бӣно̄мнӣ, бӣно̄мскӣ**.

биномӣзам, -зма м [в. би-, грч. nomós закон, в. -изам] филоз. схватање по коме постоје две врсте законитости којима се објашњавају појаве: каузални (узрочни) односи, на којима се оснивају природне појаве, и њима одговарајући закони, на којима се оснивају душевне (психичке) појаве.

бӣно̄мијум, -а (и **бӣно̄мӣј,** -а) м [срлат. binomium, в. би-, лат. nomen име] двојство.

бӣнуб, -а м, мн. бӣнуби, ген. мн. бӣнӯбā [лат. binubus, в. би-, лат. nubere венчати се] човек који се двапут жени.

бӣнуба, -ē ж [лат. binuba, в. бинуб] жена која се двапут удаје.

бӣња̄к, -а́ка м, мн. бињаци, ген. мн. бињака̄ = **бӣњек,** -а м, мн. бӣњеци, ген. мн. бӣњēкā [тур. binek] 1. јахаћи коњ. 2. в. **бињѐкта̄ш**.

бӣња̄ција, -ē = **бӣњеција,** -ē м [в. бињак] добар, вешт јахач.

бӣњек = **бӣња̄к** (в.)

бињѐкта̄ш, -а́ша м, бињекта́ши, ген. мн. бињекта́шā [тур. binek taşı] покр. заст. камен са којег се узјахује на коња.

бӣњеција = **бӣња̄ција** (в.)

бӣњиш, -а м, мн. бӣњиши, ген. мн. бӣњӣшā [тур. biniş] широки огртач с дугачким рукавима, обично од црвене чохе.

био- [грч. bíos живот] први део сложенице са значењем: који се односи на живот, животни.

биоастронаўтика, -ē ж, дат. биоастронаўтици [в. био-, астронаутика] наука која се бави проучавањем утицаја боравка у свемиру на живе организме.

бӣо-библиогра̀фија, -ē ж [в. био-, библиографија] списак, попис дела и књига које се односе на живот и рад неког човека; ◆ **бӣо-библиѝографскӣ**.

бӣога̄с, -а м [в. био-, гас] хем. гас који настаје ферментацијом органског отпада, а користи се као гориво.

биогене́за, -ē и **биогѐнеза,** -ē ж [в. био-, генеза] постанак и развој живота. ◆ **биогенѐтичкӣ** и **биогѐнетскӣ**.

биогѐнија, -ē ж [в. биогенеза] историја развитка живота; наука која изучава развој живих организама.

биогеогра̀фија, -ē ж [в. био-, географија] наука која проучава географску распрострањеност живих бића на Земљи.

биѝограф, -а м, мн. -и [в. биографија] писац биографије.

биогра̀фе̄м, -е́ма м, мн. биографе́ми, ген. мн. биографе́мā [в. био-, графем] биографски податак који може бити од значаја за тумачење уметничког или филозофског дела.

биогра̀фија, -ē ж [грч. biographía, в. био-, грч. gráphein писати] опис живота неке личности, животопис. ◆ **биѝографскӣ**.

биодѐградабӣлан, -лна, -лно [енгл. biodegradable, в. био-, деградирати] (о производима, отпацима) који се у природи распада под дејством микроба, тако да не изазива хемијско загађење.

биодеграда́ција, -е ж [в. био-, деградација] погоршавање услова за живот или загађење човекове околине.

биодиверзѝтēт, -е́та м [в. био-, лат. diversus различит] биолошка разноврсност.

биодина̀мика, -ē ж, дат. биодинàмици [в. био-, динамика] наука која проучава како жива бића стварају енергију и како је троше. ◆ **биодинàмичкӣ**.

биоеколо̀гија, -ē ж [в. био-, екологија] наука која проучава међусобне односе између живих

бића и спољашње средине у којој живе. ◆ **биоекòлошкӣ**.

биоелèктричнӣ, -ā, -ō [в. био-, електрика] који се тиче електричних појава у организму биљака и животиња.

биоелектрòника, -ē ж [в. био-, електроника] наука која се бави применом електронских метода и уређаја на живе организме, ради биолошких истраживања или у медицинске сврхе. ◆ **биоелèктронскӣ**.

биоенергèтика, -ē ж, дат. биоенергèтици [в. био-, енергетика] енергетика свега живога, свих животних процеса, збивања.

биоенèргетскӣ, -а, -о и **биоенергèтичкӣ**, -а, -о [в. биоенергетика] који се односи на биоенергију или на биоенергетику.

биоенèргија, -ē ж [в. био-, енергија] енергија коју у себи има живо биће; појава да неки људи имају посебну снагу којом могу да утичу на животне силе у другом људском бићу.

-биоза [грч. bios живот] као други део речи упућује на живот, живљење (*симбиоза*).

биоинжењèрӣнг, биоинжењèрӣнга м [в. био-, инжењеринг] 1. примена инжењеринга и технике у биологији и медицини, нпр. развој медицинских апарата, опреме за одржавање људског живота, уградња вештачких органа и др. 2. в. **генетички инжењеринг**.

биокаталѝзāтор, -а м [био-, катализатор] биол. супстанца у живом организму која изазива и убрзава хемијску реакцију (хормони, ензими, витамини).

биокибернèтика, -ē ж, дат. биокибернèтици [в. био-, кибернетика] примена кибернетике у биологији ради проучавања и разумевања процеса који се одвијају у живим организмима. ◆ **биокибернèтичкӣ**.

биоклимàтика, -ē ж = **биоклиматолòгија**, -ē ж [в. био-, клима, -логија] наука која проучава утицај климе на жива бића, као и утицај живих бића, посебно биоценоза и вегетације, на климу. ◆ **биоклѝматскӣ** и **биоклиматòлошкӣ**.

биоклиматолòгија = **биоклимàтика** (в.)

биолингвѝстика, -ē ж, дат. биолингвѝстици [в. био-, лингвистика] наука која проучава говор и језик с обзиром на њихове неурофизиолошке и друге биолошке аспекте. ◆ **биолингвѝстичкӣ**.

биòлит, -а м, мн. биòлити, ген. мн. биòлӣтā и **биòлӣт**, -и́та м, мн. биоли́ти, ген. мн. биоли́тā [в. био-, грч. líthos камен] минерал. стена која је постала од живих организама (биљака и животиња).

биòлог, -а м, мн. биòлози, ген. мн. биòлōгā [в. био-, -лог] стручњак, научник који се бави биологијом.

биологѝзам, -зма м [в. биолог, -изам] филоз. свођење филозофских или неких других проблема на биолошке појаве и њихово решавање на основу метода и резултата биологије.

биолòгија, -ē ж [в. био-, -логија] наука о живим бићима, њиховом постанку, развоју, структури, функционисању итд. ◆ **биòлошкӣ**.

биолòгист(а), ē м, мн. биолòгисти [в. биолог, -ист] филоз. присталица биологизма.

биолуминисцѐнција, -ē ж [в. био-, луминисценција] хладно, видљиво исијавање светлости код неких живих организама (нпр. свитац, неке рибе, главоношци итд.).

биомагнетѝзам, -зма м и **биомагнèтика**, -ē ж [в. био-, магнет] испитивање утицаја деловања магнетских поља на жива бића. ◆ **биомагнетскӣ**.

биомàнтија, -ē ж [в. био-, грч. manteía прорицање] 1. читање и прорицање судбине на основу телесних карактеристика (црта на длану, распореда младежа и сл.). 2. судско-лекарско утврђивање, према извесним знацима на телу, да ли се новорођенче родило живо или мртво.

биомàса, -ē ж [в. био-, маса] 1. укупна маса живих организама у једној животној заједници у одређеном тренутку. 2. различити отпаци органског порекла који се могу користити као гориво.

биоматемàтика, -ē ж, дат. биоматемàтици [в. био-, математика] примена математике у биологији и медицини. ◆ **биоматемàтичкӣ**.

биометеоролòгија, -ē ж [в. био-, метеорологија] проучавање утицаја временских прилика и климе на живе организме. ◆ **биометеоролòшкӣ**.

биомèтрија, -ē ж [в. био-, -метрија] примена математичко-статистичких метода на проучавање живих бића, нарочито промена које на-

стају услед спољашњих фактора и наследних особина. ◆ **биомèтрӣјскӣ**.

биомехàника, -ē ж, дат. биомехàници [в. био-, механика] проучавање механике процеса у живим бићима (нпр. механика крвотока). ◆ **биомехàничкӣ**.

биомòрфан, -фна, -фно [в. био-, грч. morphḗ облик] (у ликовној уметности) који обликом подсећа на живо биће.

биòника, -ē ж, дат. биòници [скр. од биоелектроника] в. **биоелектрòника**. ◆ **биòничкӣ**.

бионòмија, -ē ж [в. био-, грч. nómos закон] наука која проучава законитости које регулишу живот једне животне заједнице и њене околине.

бӣонт, а м, мн. бӣонти, ген. мн. бӣонāтā [в. био-, грч. ṓn, ген. óntos биће] биол. засебна јединка, самостално живо биће, организам.

-бионт в. **-биј**.

биоплàзма, -ē ж, ген. мн. биоплàзмӣ [в. био-, плазма] жива материја, протоплазма.

бӣополье, -а с [в. био-] биол. поље енергије која наводно зрачи око живих организама.

биòпсија, -ē ж [в. био-, грч. ópsis виђење] мед. узимање и анализирање узорка ткива неког органа ради постављање прецизне дијагнозе.

биопсихӣзам, -зма м [в. био-, грч. psychḗ душа, в. -изам] филоз. схватање по коме свака животна појава увек има и своју психичку компоненту.

биоризàција, -ē ж [порекло нејасно] стерилизација, пастеризација млека путем распршивања на високој температури и под високим притиском.

биорӣтам, -тма м [в. био-, ритам] 1. циклус периодичних промена у температури, крвном притиску, лучењу хормона и другим појавама у живом организму. 2. урођени ритам појединца, испољава се у емоционалном, интелектуалном и физичком понашању.

биосатèлӣт, -и́та м, мн. биосателӣти, ген. мн. биосатèлӣтā [в. био-, сателит] астрон. космичка летелица са живим организмима (бактеријама, биљкама, животињама, ткивима) на којима се за време летења проучава утицај промењених животних услова у космосу.

биосинтéза, -ē ж [в. био-, синтеза] 1. биол. синтеза, стварање сложених хемијских једињења у ћелијама живих организама, нпр. фотосинтеза. 2. фарм. производња органских једињења уз помоћ микроорганизама.

бӣоскоп, а **и биòскоп,** -а м [Bioscope, име једне компаније за производњу и дистрибуцију филмова почетком XX века, од грч. bíos живот, skopeîn гледати] 1. место, дворана где се приказују филмови, кинематограф. 2. апарат за приказивање филмова. ▲ **кућни** ~ систем уређаја (DVD плејер, звучници и др.) за приказивање филмова у кућним условима. ◆ **бӣоскопскӣ** и **биòскопскӣ**.

биоскòпија, -ē ж [в. био-, грч. skopeîn гледати] испитивање да ли организам има способности за живот; (у судској медицини) испитивање да ли је у неком телу било живота.

биосоциолòгија, -ē ж [в. био-, социологија] грана социологије која изучава односе између биолошких и друштвених појава.

биостàтика, -ē ж, дат. биостàтици [в. био-, статика] наука о здравственом стању и просечном трајању живота људи који живе у одређеним условима, нпр. становника неког града, неке области, државе итд. ◆ **биостàтичкӣ**.

биосфéра, -ē ж [в. био-, сфера] целокупан простор на Земљиној површини насељен живим бићима (атмосфера, литосфера, хидросфера).

биотелемèтрија, -ē ж [в. био-, телеметрија] мед. праћење и мерење основних животних функција код човека или животиње на удаљености (нпр. праћење здравственог стања пилота или космонаута). ◆ **биотелемèтрӣјскӣ**.

биотерапèут, -а м (ж. **биотерапèуткиња,** -ē) [в. био-, терапеут] мед. особа која лечи помоћу биоенергије, биоенергетичар.

биотерапеỳтика, -ē ж, дат. и лок. биотерапеỳтици [в. биотерапеут] мед. алтернативна медицинска метода и вештина лечења помоћу биоенергије.

биотèхника, -ē ж, дат. биотèхници [в. био-, техника] део технике који се тиче живих бића и живота уопште: наслеђа, прилагођавања, механике развитка, практичне еугенике и медицине. ◆ **биотèхничкӣ**.

биотехнологѝја, -ē ж [в. био-, технологија] 1. примена молекуларне биологије, генетског инжењеринга и других биолошких дисциплина у развоју нових процеса или производа (нпр. намирница, лекова итд.). 2. грана технологије која се бави развојем и коришћењем машина у складу с потребама људи. ◆ **биотехно̀лошкӣ**.

биȍтика, -ē ж, дат. и лок. биȍтици [грч. bios живот] наука о животу.

-биотика [в. биотика] као други део речи упућује на живот, живљење (*макробиоти̏ка*).

бӣотӣп, -а м [в. био-, тип] чист тип, чиста раса, скуп јединки идентичних наследних особина.

биотиполо̀гија, -ē ж [в. био-, типологија] проучавање различитих типова људи, њихових биолошких, психичких, функционалних и других карактеристика, у истој етничкој групи. ◆ **биотипо̀лошкӣ**.

биȍтӣт, -и́та м [према француском астроному, хемичару и физичару Биоу (Biot)] минерал. минерал из групе лискуна.

биȍтичан, -чна, -чно и **биȍтичкӣ**, -а, -о [грч. biotikós] који се тиче живота, животни.

бӣотоп, -а м [в. био-, грч. tópos место] биол. место, подручје живљења једне биоценозе, станиште.

биофеноменоло̀гија, -ē ж [в. био-, феноменологија] наука о животним појавама. ◆ **биофеноменȍлошкӣ**.

биофӣдбек, -а м [в. био-, фидбек] мед. техника успостављања контроле над извесним емоционалним стањима (нпр. анксиозност, депресија) уз помоћ електронских уређаја који дају информације о физиолошким процесима у организму.

биофӣзика, -ē ж, дат. биофӣзици [в. био-, физика] наука која се бави испитивањем физичких процеса у организму. ◆ **биофӣзичкӣ**.

биофӣзичар, -а м [в. биофизика] стручњак, научник који се бави биофизиком.

биохѐмија, -ē ж [в. био-, хемија] наука која се бави испитивањем хемијског састава и хемијских процеса који се одигравају у живим организмима. ◆ **биохѐмијскӣ**.

биохѐмичар, -а м [в. биохемија] стручњак, научник који се бави биохемијом.

биоцено́за, -ē ж [в. био-, грч. koinós заједнички] животна заједница различитих биљних и животињских организама на одређеном станишту, биотопу.

биоценолȍгија, -ē = **биоценȍтика,** -ē ж, дат. биоценȍтици [в. био-, грч. koinós заједнички, в. -логија] наука која се бави проучавањем биоценоза.

биоценȍтика = **биоценолȍгија** (в.)

бӣочип, -а м, мн. биочӣпови, ген. мн. биочӣпōвā [в. био-, чип] чип направљен од органске материје уместо од силикона.

бипа̀ртијскӣ, -ā, -ō [в. би-, партија] пол. двостраначки, двопартијски.

бипартӣ́ција, -ē ж [в. би-, лат. partiri делити] дељење на два дела, половљење.

бӣпед, -а м, мн. бӣпеди, ген. мн. бӣпēдā и **бӣпēд,** -е́да м, мн. бипе́ди, ген. мн. бипе́дā [лат. bipes, в. би-, pes нога] онај који се креће на две ноге, двоножац.

бӣпедā́лан, -лна, -лно [лат. bipedalis, в. би-, pedalis ножни] 1. двоножни. 2. који садржи две стопе, двостопни.

би́пер, -а м. мн. -и [енгл. beeper према beep пиштати] 1. уређај који емитује периодични звучни сигнал, зујалица. 2. в. **пе́јџер**.

бӣплā́н, -а м, мн. -и [в. би-, (аеро)план] авион са два пара крила распоређених један изнад другог, двокрилац; уп. **мȍноплā́н**.

бӣполā́ран, -рна, -рно [в. би-, в. пол] 1. који има два пола, двополан. 2. који у себи садржи опречне тенденције, опречна својства или ставове.

биполаризи́рати = **бипо̀ларизовати** (в.)

бипо̀ларизовати, -ујēм (и **биполаризи́рати,** биполарѝзирām, 3 л. мн. биполаризи́рајӯ) свр. и несвр. [в. би-, поларизовати] (по)делити на два супротстављена табора или струје, поларизовати, подвојити.

бӣр бр. [тур. bir] 1. један. 2. у придевском значењу: први, најбољи. 3. у везничком значењу: чим, тек што.

бирва̀ктӣле прил. [тур. birvaktile, в. бир, вакат] некад, једном, у старо време.

бӣргер, -а м, мн. бӣргери, ген. мн. бӣргēрā [нем. Bürger] заст. грађанин, варошанин, пургер.

бӣргермāјстер, -ера м, мн. -и [нем. Bürgermeister] председник градске општине, градоначелник.

бире́ма, -ē ж [лат. biremis] ист. пом. лађа, брод са два реда весала један изнад другог; чамац са два весла.

бӣрет, -а м = **бирѐта**[1], -е ж [срлат. birretum, уп. бере] четвороугласта капа с кићанком у средини коју носе католички свештеници при вршењу црквених обреда, а у неким земљама носе је и судије, универзитетски професори и др.

бирѐта[2], -ē ж, ген. мн. бире́тā ж [фр. burette] хем. уска стаклена цев са обележеним кубним центиметрима за мерење запремине течности.

бирзѐмāн, -а́на м [тур. birzeman, в. бир, земан] давнина, старо време.

бирзѐмāнӣле прил.[тур. birzemanile] у давна времена, некад давно, од старине.

бирӣнци прид. индекл. [тур. birinci] први, најбољи.

бӣрка, -ē ж, дат. бӣрци, ген. мн. бӣркӣ и **бӣрка,** -ē ж, дат. бирци, ген. мн. бӣркӣ [мађ. birka] покр. овца кратког кудравог руна.

бӣрлинг, -а м [амер. енгл. birl] врста игре у којој противници стоје на два краја балвана спуштеног у брзу реку и покушавају да окретањем балвана ногама један другог збаце у воду (на северу САД).

бӣрō, -о̀а, мн. бирѐи, ген. мн. бирóā̄ м [фр. bureau] 1. пословница или мање предузеће за обављање разних послова. 2. уред, надлештво, канцеларија. 3. орган који руководи радом неке политичке организације.

бирѐкрат(а), -ē м, мн. бирѐкрати [фр. bureaucrate, в. биро, -крат(а)] 1. онај који је део бирократског апарата, чиновник уопште. 2. службеник који се круто, слепо држи прописа службе.

бирократӣзам, -зма м [в. бирократија] 1. оно што је својствено бирократији, што карактерише бирократију; претерани формализам у спровођењу прописа, споро и компликовано пословање. 2. в. **бирокрàтија** (1).

бирократиза́ција, -ē ж [в. бирократија] увођење бирократије (1).

бирократизи́рати в. **бӣрократизовати**.

бӣрократизовати, -ујēм (и **бирократизи́рати,** бирократѝзӣрāм, 3. л. мн. бирократизи́рајӯ) сврш. и несврш. [в. бирократија] (у)чинити да нешто прими обележја бирократије, да постане бирократско (државни органи, администрација).

бирокрàтија, -ē ж [в. биро, -кратија] 1. бирократски систем управљања, власт заснована на чиновницима и административном апарату. 2. зб. бирократи, бирократски слој. 3. дуг, спор, компликован и бесмислен поступак издавања административних папира и дозвола.

бирòкратскӣ, -ā, -ō [в. бирократија] који се односи на бирократе или на бирократију.

биротѐхника, -ē ж, дат. биротѐхници [в. биро, техника] укупност поступака, прибора и техничких помагала за обављање канцеларијских послова. ◆ **биротѐхничкӣ**.

бӣрош, -а м, мн. -и [мађ. biros] најамни радник који живи на имању газде, обично онај који чува стоку на паши, свињар или говедар.

бӣрт, -а м [нем. Wirt] заст. крчмар.

бӣртāш, -а́ша м, мн. бирта́ши, ген. мн. бирта́шā [в. биртија] онај који држи биртију, крчмар, гостионичар.

бӣртија, -ē ж, ген. мн. бӣртӣјā [в. бирт] крчма, кафана.

биртӯглија, -ē м [тур. birtuğlu, в. бир] паша од једног туга (в.).

бӣрцӯз, -у́за м, мн. бирцу́зи, ген. мн. бӣрцӯзā [нем. Wirtshaus] крчма, кафана, биртија.

бӣс узв. [лат. bis двапут] 1. још, још једном, поново (узвик којим се тражи понављање неког дела програма или наставак, додатак програму на концерту, приредби и сл.). 2. (мн. бӣсови или бӣсеви) поновљени део програма или додатак програму, изнуђен узвицима и аплаузом.

бӣсаге, бӣсāгā ж мн. [каснолат. bisacc(i)um, в. би-, saccus врећа] торба начињена из два међусобно спојена дела која се носи преко седла или самара, или пребачена преко рамена.

бӣсекстӣлан, -лна, -лно [лат. bisextilis] преступни, с једним преступним даном. ▲ **бисекстилна година** преступна година (са 366 дана); уп. бисекстус.

бисѐкстус, -а м, мн. -и [лат. bisextus] преступни дан, тј. дан који се јавља сваке четврте године као 29. фебруар.

бѝсексуа̄лан, -лна, -лно [в. би-, лат. sexus пол] 1. који има оба пола, двополан, хермафродит. 2. који сексуално општи с оба пола.

бисексуа́лац, -лца м, мн. бисексуа́лци, ген. мн. бисексу̀а̄ла̄ца̄ [в. бисексуалан] онај који сексуално општи с оба пола.

бисексуали́зам, -зма м = **бисексуа́лност** (в.)

бисексуа́лност, -и ж = **бисексуали́зам,** -зма м [в. бисексуалан] биол. 1. постојање мушких и женских полних жлезда у организму једне јединке, двополност, хермафродитизам. 2. сексуална склоност ка особама оба пола.

бисектри́са, -е̄ ж, ген. мн. бисѐктри́са̄ ж [фр. bissectrice од лат. bissectrix, од bis двапут, secare сећи] мат. права или полуправа која полази из темена угла и дели га на два једнака дела, симетрала угла.

бисѐкција, -е̄ ж [в. би-, лат. sectio сечење] дељење на два (обично једнака) дела, половљење.

бисила̀бичан, -чна, -чно [в. би-, грч. syllabḗ слог] који има два слога, двосложан.

бисѝрати, бисѝра̄м, 3. л. мн. бисѝрајӯ свршен. и несврш. [в. бис] поново извести, изводити на бис; поновити, понављати.

бѝсквит, -и́та м, мн. бисквѝти, ген. мн. бисквѝта̄ [фр. biscuit од лат. bis coctus двапут печен, двапут куван] 1. врста танких колачића од јаја, шећера и брашна; врста теста, коре за торте и колаче која се прави од јаја, шећера и брашна, пишкота. 2. двопек, бешкот. 3. двапут печен, неглазиран порцелан.

бѝскуп, -а м, мн. бѝскупи, ген. мн. бѝскӯпа̄ [грч. epískopos надзорник, чувар] 1. високи црквени достојанственик у католичкој и евангелистичкој цркви; поглавар једне црквене области (дијецезе) код католика. 2. покр. в. **бѝшкуп**. ◆ **бѝскупскӣ**.

бискӯпија, -е̄ ж [грч. episkopía] 1. црквена област којом управља бискуп, дијецеза. 2. бискупов двор и канцеларија.

бисмѝла̄х узв. [тур. besmele од ар. bismi-llâh] у име божје, помози боже.

бисо̀лит, -и́та м [грч. býssos памук, líthos камен] минерал. азбесту сродан минерал свиласта сјаја.

бѝста, -е̄ ж, ген. мн. бѝста̄ [фр. buste груди] 1. вај. кип који представља главу, рамена и горњи део груди, попрсје. 2. фиг. леп облик горњег дела тела, нарочито код жене.

бистри́рати, бѝстрӣра̄м, 3. л. мн. бистри́рајӯ свршен. и несврш. [фр. bistrer] лик. (на)сликати, (о)бојити чађавом акварелном бојом.

бѝстро̄, -о̀а, мн. бистро̀и, ген. мн. бистро́а̄ м [фр. bistrot] крчма, бифе; експресни ресторан.

бѝсус, -а м [грч. býssos памук] 1. фина, скупоцена памучна или ланена тканина код старих народа. 2. зоол. еластична влакна која луче неке шкољке и која служе за причвршћивање за подлогу.

бѝт, -а м, мн. бѝти, ген. мн. бѝта̄ м [енгл. bit, скр. од binary digit] рач. основна јединица информације, која може попримити једну од две бинарне вредности, 0 или 1; уп. **ба̀јт**.

бѝт, -а м [енгл. beat] муз. (у енглеској музичкој терминологији) метричка јединица такта; (у џез музици) стално, равномерно пулсирање, ритам који представља основу џеза.

бѝта̄нга, -е̄ м и ж, дат. бѝта̄нги, ген. мн. бѝта̄нгӣ [мађ. bitang] пропалица, пробисвет, варалица, ништарија.

битематѝзам, -зма м [в. битематски] муз. употреба двеју основних тема (обично у првом ставу симфоније, сонате или квартета).

бѝтер, -а м [енгл. bitter горак] врста горког алкохолног или безалкохолног пића.

бѝтисати, -ишем̄ свршен. [тур. bitmek] 1. проћи, минути, завршити се. 2. угинути, умрети, пропасти, скончати. ▯ **било и битисало** било па прошло.

бѝтлс, -а м, мн. -и [енгл. The Beatles, укрштањем речи beetle буба и beat ритам] 1. члан енглеске музичке групе Битлси, врло популарне 60-тих година XX века. 2. фиг. младић који изгледом подсећа на Битлсе (дуга коса, особен начин одевања).

бѝтмапа, -е̄ ж [енгл. bitmap] рач. растерска слика добијена распоређивањем тачака на утврђен начин.

бѝтник, -а м, мн. бѝтници, ген. мн. бѝтнӣка̄ [енгл. beatnik] 1. припадник америчке књижевне групе Beat generation (А. Гинзберг, Џ. Керуак), која је иступала против конвенција грађанског друштва. 2. припадник групе студената, 60-тих година прошлог века у САД, која је пре-

зирала грађански живот и заговарала слободу у уметности и животу. 3. особа склона неуобичајеном понашању и одевању. ◆ **бѝтничкӣ**.

битомѐтрија, -ē ж [грч. bythós дубина, в. -метрија] мерење дубине помоћу виска или прорачунавањем.

битонáлност, -и ж [в. би-, тоналност] муз. истовремено звучање два различита тоналитета (јавља се тек у музици XX века).

бѝтпазāр, -а м [тур. bitpazar од bit вашка, в. пазар] заст. трг где се продају старе ствари, бувља пијаца.

битýлит,-а и **битýлӣт,** -и́та м [в. биту(мен), грч. lithós камен] хем. смеса у којој је битумен главни састојак и која служи за поплочавање друмова.

битýмен, -а м [лат. bitumen] минерал. земна смола, течна или чврста смеса црне или смеђе боје настала распадањем биљних или животињских остатака, помешана с кречњаком даје вештачки асфалт.

битуминизáција, -ē ж [в. битумен, -изација] претварање у земну смолу, у битумен.

бѝтуминōзан, -зна, -зно [в. битумен] који садржи битумена.

бићѐрӣн, -и́на м, мн. бићери́ни, ген. мн. бићери́нā [итал. bicchierino] покр. мала чаша, чашица (обично за ракију).

бѝфāзан, -зна, -зно [в. би-, фаза] који има две фазе, двофазан (нпр. струја).

бѝфē, -ѐа, мн. бифѐи, ген. мн. бифе́ā [фр. buffet] 1. мања гостионица, кафана у којој се служе алкохолна и безалкохолна пића, кафа и хладна јела, обично стојећи. 2. ормар или део намештаја у коме се држи пиће, воће, колачи. 3. постављен сто с пићем и хладним јелима за госте са којег се они сами служе.

бифѐџија, -ē м [в. бифе, -џија] онај који држи бифе, власник бифеа; радник, продавац у бифеу.

бѝфилāран, -рна, -рно [в. би-, лат. filum нит, конац] физ. двонитан, који се састоји од два конца или два проводника.

бѝфлати, -ā̄м несврш. [нем. büffeln] учити напамет, бубати.

бѝфокāлан, -лна, -лно [в. би-, фокус] који има два фокуса, две жиже. ▲ **бифокална сочива** стакла за наочаре двојаке диоптрије, чији један део служи за читање а други за гледање у даљину.

бѝфора, -ē ж, ген. мн. бѝфо̄рā ж [лат. biforis који има два отвора] архит. прозор подељен каменим стубићем на два мања прозора чији горњи део има облик лука, чест у средњовековном градитељству.

бѝфо̄рман, -а, -о [лат. biformis, в. би-, форма] са две форме, два облика, двообличан.

биформи́тēт, -е́та м [лат. biformitas] двообличност.

бѝфтек, -а м, мн. бѝфтеци, ген. мн. бѝфтēкā м [фр. bifteck од енгл. beefsteak] кулин. одрезак говеђег меса обично упола печен на јакој ватри.

бифуркáција, -ē ж [лат. bifurcatio, в. би-, лат. furca вила] 1. раздвајање, рачвање, гранање на два дела. 2. геогр. отицање воде једне реке у два различита слива, рачвање реке у два тока.

бихевиори́зам, -зма м [енгл. behaviour понашање] 1. псих. учење засновано на претпоставци да се једино посматрањем људског понашања може доћи до ваљаних података о душевним стањима и процесима. 2. псих. врста психотерапије изведена из науке о понашању. 3. лингв. проучавање језика на основу понашања језичких заједница. ◆ **бихевиори́стичкӣ**.

бихевиòрист(а), -ē м, мн. бихевиòристи [в. бихевиоризам] следбеник бихевиоризма. ▲ **бихевиор терапеут** псих. терапеут који се служи бихевиористичким методама.

бихромáтичан, -чна, -чно [в. би-, грч. chrōma боја] од две боје, двобојан.

бихȕзӯр прид. индекл. [тур. bihuzur] покр. узнемирен, неспокојан. □ ~ **(у)чинити** узнемиравати, узнемирити, досађивати, сметати.

бихузу́рити, бихȕзӯрӣм несврш. [в. бихузур] покр. узнемиравати; грдити.

бихȕзӯрлук, -а м, мн. бихузȕрлуци, ген. мн. бихузȕрлӯкā [в. бихузур] покр. узнемиреност, неспокојство, немир; неслога.

бицѐнтричан, -чна, -чно [в. би-, центар] који има два центра, који се пружа око два центра, средишта.

бѝцепс, -а м, мн. бѝцепси, ген. мн. бѝцēпсā м [лат. biceps, в. би-, caput глава] анат. двоглави мишић на предњој страни надлактице.

бицѝкл, -а, мн. бицѝкли, ген. мн. бицѝклā и бицѝкалā [фр. bicycle, bicyclette, в. би-, каснолат. cyclus од грч. kýklos круг] врста возила на два точка које се покреће окретањем, потискивањем педала; непр. **бицѝкла, бицѝкло.**

бичàкчија, -ē м [тур. bıçakçı од bıçak нож] заст. онај који прави или продаје ножеве, ножар.

бѝчбōл, -а м [енгл. beach ball] сп. игра лоптом на плажи.

бѝчкија, -ē ж, ген. мн. бѝчкијā [тур. biçki од biçmek сећи] покр. 1. нож с полукружним сечивом за сечење коже, бурека и др. 2. џепни ножић на склапање, бритва. 3. тестера.

бичкѝџија, -ē м [в. бичкија] покр. стругар, тесар.

бѝч-ла-мâр, -а м [енгл.-шп. beach-la-mar од фр. bêche-de-mer од порт. bicho do mar морски црв] врста пиџина (в.), мешавина језика са енглеским у основи, који се користи као средство споразумевања у југозападном делу Тихог океана.

бѝџа, -ē м, вок. бѝџо [тур. bücür] 1. мали, закржљао човек, патуљак, кепец. 2. мали коњ.

бѝшкуп, -а м [в. бискуп] покр. тртица од живине.

бѝшоф, а м, мн. бѝшофи, ген. мн. бѝшōфā [нем. Bischof бискуп] пиће, коктел од црног вина, поморанџине коре и сока, са циметом, каранфилићем и шећером.

бја̀нко м индекл. [итал. bianco бео] в. **бла̀нко.**

бја̀нда [итал. bionda] покр. плавуша.

бјондѝна [итал. biondina] покр. мала плавуша, плавушица; уп. блондина, блондинка.

бјȗти-бѝзнис, -а м, мн. бјȗти-бѝзниси, ген. мн. бјȗти-бѝзнисā [енгл. beauty business] заједнички назив за моду, козметику, женску штампу и манекенство.

бла̀вор и **бла̀вōр,** -а м, мн. -и [порекло неизвесно, уп. рум. bălaur] зоол. 1. врста змијоликог гуштера без ногу, *Ophisaurus apodus*. 2. врста морске рибе, *Saurus griseus*.

благодејáнац, -нца м, мн. благодејáнци, ген. мн. благодèјāнāцā [в. благодејање] заст. онај који прима помоћ за школовање и издржавање, стипендист.

благодејáње, -а с [рус. благодеяние доброчинство] заст. 1. помоћ која се даје добром а сиромашном ученику, стипендија. 2. уопште помоћ, потпора у новцу или каквој другој вредности.

бла̀ди мѐри, -ија м [енгл. Bloody Mary] коктел од вотке и сока од парадајза.

бла̀зѝран, -а, -о [нем. blasiert, фр. blasé] 1. који је засићен животом и животним уживањима, којему је све досадило, отупео. 2. који глуми равнодушност, засићеност, умишљен, надуван.

бла̀зиранōст, -ости ж [в. блазиран] стање или особина онога који је блазиран, засићеност, равнодушност, отупелост.

бла̀јхати, -āм = **бла̀јховати,** -ујēм несврш. [нем. bleichen] раз. бледити, избељивати косу, бојити косу у изразито светлу нијансу.

бла̀јховати = **бла̀јхати** (в.)

бла̀м, -а м [в. бламирати] жарг. в. **бламáжа.**

бламáжа, -ē ж [нем. Blamage, в. бламирати] срамота, брука, брукање.

бламѝрати, бла̀мӣрāм, 3. л. мн. бламѝрајӯ сврш. и несврш. [нем. blamieren од фр. blâmer окривити] 1. изврћи, изврћавати бламажи, (о)срамотити, (о)брукати. 2. ~ **се** (о)срамотити се, (о)брукати се.

бла̀нк прид. индекл. [нем. blank, фр. blanc] в. **бла̀нко.**

бла̀нквēрс, -а м, мн. -и [енгл. blank verse] књиж. неримован, невезан, слободан стих, нарочито неримовани петостопни јамб који је карактеристичан за енглеску драму и еп.

бла̀нкēт, -éта м, мн. бланкéти, ген. мн. бланкéтā = **бланкѐта,** -ē ж, ген. мн. бланкéтā [фр. blanquette] штампан образац, формулар.

бланкѐта = **бла̀нкēт** (в.)

бланкѝзам, -зма м [према фр. социјалисти Бланкију (Blanqui)] струја у француском револуционарном покрету XIX века која је била против класне борбе пролетаријата.

бла̀нко [нем. blanko од итал. bianco укрштеног са нем. blank] бео, чист, неисписан; ▲ ~ **чек** чек који је потписан, али је остављено примаоцу да упише износ.

бланшѝрати, бла̀ншӣрāм, 3. л. мн. бланшѝрајӯ сврш. и несврш. [фр. blanchir избељивати] кулин. кратко (про)кувати (поврће или воће), (по)парити.

-бласт, -бластија [в. бласто-] као други део речи упућује на клицу, клијање, ницање.

бла̀стēм, -е́ма м, мн. бласте́ми, ген. мн. бласте́мā = **бласте́ма,** -ē ж [грч. blástēma пупољак] биол. неиздиференцирано ембрионално ткиво из кога се развија животињски или биљни орган.

бласте́ма = бла̀стēм (в.)

бласто- [грч. blastós клица, заметак] као први део сложенице показује да се израз односи на клицу или заметак.

бластогѐнеза, -ē и **бластогене́за,** -ē ж [в. бласто-, генеза] биол. вегетативно, бесполно размножавање (нпр. код маховина, корала, сунђера и др.).

бла̀стодерм, -а м, мн. -и [в. бласто-, грч. dérma кожа] биол. кожица бластуле (в.).

бла̀стōм, -о́ма м, мн. бласто́ми, ген. мн. бласто́мā [в. бласто-] врста тумора са ћелијама ембрионалног типа.

бластоме́ра, -ē ж [в. бласто-, méros део] биол. ћелија која настаје од оплођене јајне ћелије у току периода браздања, део бластуле (в.).

бластомико́за, -ē ж [в. бласто-, mýkēs гљива] мед. акутно и хронично обољење коже изазвано једном врстом гљивица.

бла̀стопо̄р, -а м, мн. -и [в. бласто-, póros отвор] биол. отвор на працреву код гаструле (в.).

бластоци́ста, -ē ж [в. бласто-, kýstis мехур] биол. заметни мехурић, врста бластуле.

бла̀стула, -ē ж [нлат. blastula од грч. blastós клица, заметак] биол. стадијум у развоју заметка, јајне ћелије, којим се завршава браздање, заметни мехур.

бла̀сфēман, -мна, -мно [грч. blásphēmos] богохулан; крајње увредљив, погрдан.

бласфѐмија, -ē ж [грч. blasphēmía] хуљење на бога, богохуљење; хуљење, грдња, псовање.

бла̀умонта̄г, -а м, мн. бла̀умонта̄зи, ген. мн. бла̀умонта̄гā [нем. Blaumontag плави понедељак] жарг. стање мамурлука после банчења у недељу.

бла̀уштрумпф, -а м [нем. blau плав, Strumpf чарапа] заст. в. **блӯ-сто̀кинг.**

бле́јзер, -а (и **бле́зер,** -а) м, мн. -и [енгл. blazer] 1. лаган спортски сако, означава и припадање неком клубу, удружењу и сл. 2. женски сако.

бле̏каут, а м, мн. -и [енгл. blackout] 1. прећуткивање, скривање, забашуривање неких чињеница од стране власти у политичке сврхе. 2. мрак, замрачење.

бле̏к-бо̀том, а м [енгл. black-bottom] врста америчког црначког плеса, настао после Првог светског рата.

бле̏кџек, -а м [енгл. blackjack] хазардна карташка игра у којој је циљ да збир карата буде 21, ајнц.

бле̏нда, -ē ж, ген. мн. блēндӣ [нем. Blende] 1. фот. део фотографског апарата којим се регулише величина отвора објектива и улаз светлости у објектив. 2. фот. плоча која одбија светлост и која се користи при снимању да би осветлила засењена места. 3. сп. у стрељаштву: а. штитник од случајно испаљених, залуталих или одбијених зрна. б. зид на стрелишту преко којег се гађа. 4. брана, преграда, заклон.

бле̏ндати, -ām в. **бле̏ндовати.**

блѐндер, -а м [енгл. blender од to blend мешати] мали електрични кућни апарат за уситњавање и мешање меке хране или течности.

бле̏ндовати, -ујēм сврш. и несврш. [нем. blenden] 1. фот. регулисати бленду. 2. (у)чинити звук или слику слабијим (нпр., при монтирању филма). 2. в. **а̀блēндовати.**

бленора̀гија в. **бленоре́ја.**

бленоре́ја, -ē ж [грч. blénna слуз, rêin тећи] мед. 1. гнојно запаљење вежњаче ока, изазвано обично гонококама. 2. лучење слузаво-гнојне течности из мокраћне цеви као последица запаљења.

бле̏ф, блѐфа м, мн. блѐфови, ген. мн. блѐфо̄вā [енгл. bluff] обмана, варка; заваравање, обмањивање тобожњом сигурношћу.

блефарѝтис, -а м [грч. blépharon очни капак, в. -итис] мед. запаљење очних капака.

блефароспа̀зам, -зма м [грч. blépharon очни капак, в. спазам] мед. грчевито стискање очних капака услед запаљења или осетљивости ока на светлост.

бле̏фер, -а м, мн. -и [в. блеф] онај који блефира, обмањивач; ◆ **бле̏ферскӣ.**

блефи́рати, блѐфӣра̄м, 3. л. мн. блефи́рајӯ свр̄ш. и несвр̄ш. [в. блеф] обманути, обмањивати, завара(ва)ти; у карташкој игри: завара(ва)ти тобоже добрим картама.

блѐх в. **плѐх**.

блѐх-инстру̀мент, -а м [нем. Blechinstrument] муз. лимени дувачки инструмент.

блѐх-му̀зика, -ē ж [нем. Blechmusik] муз. лимени дувачки оркестар; војна банда.

блех-оркестар, -тра м в. **блѐх-му̀зика**.

блинда́жа, -ē ж [фр. blindage] воj. 1. челични заштитни оклоп (на броду, возу, аутомобилу и др.). 2. облагање (брода, аутомобила и др.) таквим оклопом.

блинди́рати, блӣндӣра̄м, 3. л. мн. блинди́рајӯ свр̄ш. и несвр̄ш. [нем. blindieren од фр. blinder] заштитити, заштићивати, осигура(ва)ти, ојача(ва)ти челичним оклопом, заштитним заклоном и сл.

блӣнд-ра̑м [нем. blind слеп, в. рам] слик. дрвени оквир преко кога се затеже платно са сликом, спољa невидљив.

блӣни, блӣна̄ м мн. [рус. блины] руски колачи, слични палачинкама, од финог пшеничног брашна, пржени на путеру, с премазом или пуњењем.

блӣнкер, -а м, мн. блӣнкери, ген. мн. блӣнкēра̄ [нем. Blinker] 1. а. трепћуће сигнално светло на раскрсници, прузи и др. које упозорава возаче на опасност. б. службени улични телефон полиције са сигналним светлом. 2. мамац на удици у облику рибице од метала или пластике за хватање веће рибе, варалица. 3. наочњаци у облику капе за тркаће коње.

блинкѐра̄ш, -а́ша м, мн. блинкера́ши, ген. мн. блинкера́ша̄ [в. блинкер] риболовац који лови уз помоћ блинкера (в.).

блӣстер, -а м, мн. -и [енгл. blister пликa] 1. авиј. куполасти испуст од прозрачног пластичног материјала на телу авиона, служи за размештај наоружања и нишанских справа. 2. паковање у пластичну фолију обликовану према контурама производа (нпр. четкице за зубе) испод којег је равна картонска подлога. 3. сиров бакар.

блӣц, блӣца м, мн. блӣцеви, ген. мн. блӣцēва̄ [нем. Blitz муња] фот. део фотоапарата или додатак фотоапарату који производи светло за снимање у тами (раније магнезијево светло), флеш; светлост коју произведе тај део или уређај, блесак.

блӣцкрӣг, -а м, мн. блӣцкрӣзи, ген. мн. блӣцкрӣга̄ [нем. Blitzkrieg] воj. силовит рат којим се за кратко време настоји поразити непријатељ, брз, муњевит рат.

бло̀г, -а м [енгл. blog, према (we)b мрежа, log дневник] рач. персонална страна на Интернету, на којој аутор води својеврстан дневник са сопственим размишљањима и коментарима, често тематски оријентисан.

бло̀гер, -а [енгл. blogger] рач. аутор блога.

бло̀к, -а м, мн. бло̀кови, ген. мн. бло̀ко̄ва̄ [енгл. block, фр. bloc] 1. велики, масиван комад чега (бетона, камена, леда, метала и сл.). 2. известан број зграда, обично стамбених, сазиданих једна крај друге тако да чине целину. 3. пол. више удружених држава или политичких странака, савез. 4. а. свеска, бележница с листовима обично повезаним на ужој страни. б. корице, обично од картона, у којима се налазе листови за цртање. в. велик број улазница, признаница, формулара и сл. повезаних у књижицу тако да се лако могу одвојити. 5. потврда за уплаћену суму на коју се добија роба, рачун. 6. железнички уређај за аутоматско отварање и затварање пруге; кућица у којој је смештен такав уређај. 7. сп. начин одбране у разним спортовима (нпр. у одбојци на мрежи, у фудбалу пред голом, у ватерполу и др.). 8. (на радију, телевизији) неколико тематски повезаних прилога или више узастопно емитованих реклама. 9. техн. средишњи део мотора са унутрашњим сагоревањем, у коме се налазе цилиндри. ▲ **блок-писмо, блок-слова** типогр. писмо код којег су сва слова једнаке дебљине.

блока́да, -ē ж [нем. Blockade] 1. воj. потпуно опкољавање непријатељског положаја, града, утврђења и сл. војном силом, опсада. 2. изолација неке државе као облик притиска; економска изолација, затварање граница према некој земљи ради обустављања привредног промета. 3. банк. обустава исплате новца са рачуна, давања кредита. 4. мед. престанак функције каквог органа; средство којим се изазива такав престанак, обично локална анестезија у виду инекције. 5. псих. раз. тренутна немогућност присећања наученог или познатог, стање смањене мисао-

не активности. б. сп. а. маневар којим се спречава напредовање противника; заустављање противничког ударца подметањем шаке или ноге; заустављање противничког шута, ударца (нпр. у кошарци пред кошем, у рукомету пред голом). б. у шаху: заустављање кретања противничког пешака.

блока́жа, -е̄ ж [фр. blocage] 1. одломци камења или опеке за попуњавање празнина у зидовима. 2. типогр. стављање изврнутих слова ради попуњавања редова или уместо слова која нису при руци, а која ће касније бити замењена правим словима.

бло̀кбастер, -а м [енгл. blockbuster] филм или књига који су изузетно гледани, односно читани и доносе велику зараду.

бло̀ке̄ј, -ѐја м, мн. блокѐји, ген. мн. блоке́ја̄ [порекло неизвесно] метална плочица за заштиту врха ципеле или потпетице.

блоки́рати, блò̀кӣра̄м, 3. л. мн. блоки́рајӯ, сврш. и несврш. [нем. blockieren, фр. bloquer, в. блок] 1. (из)вршити блокаду, препречи(ва)ти, обично из безбедносних разлога (нпр. мост, пут, прилаз чему). 2. онемогући(ва)ти (нпр. доношење одлуке, рад мотора, исплату новца и др.). 3. записати, записивати у блок (4).

бло̀ковскӣ, -а, -о [в. блок] који се односи на блок (3).

бло̀кфла̀ута, -е̄ и **бло̀к-фла̀ута** ж [нем. Blockflöte, в. флаута] муз. мали дрвени дувачки инструмент с рупама за прсте, сличан фрули.

бло̀кхаус, -а м, мн. -и [нем. Blockhaus] 1. вој. мало бетонско утврђење, раније брвнара, за одбрану неког положаја, бункер. 2. брвнара.

бло̀мба непр. в. **пло̀мба**.

бломби́рати непр. в. **пломби́рати**.

бло̀нд прид. индекл. [нем. blond, фр. blond] који има плаву косу, плавокос.

бло̀ндӣн, -и́на м, мн. блонди́ни, ген. мн. блонди́на̄ [фр. blondin] мушкарац плаве косе, плавушан; фиг. кицош, удварач женама.

блонди́на, -е̄ = **бло̀ндӣнка,** -е̄ ж, дат. бло̀ндӣнки, ген. мн. бло̀ндӣнкӣ [нем. Blondine] жена плаве косе, плавуша

бло̀ндӣнка = **блонди́на** (в.)

блӯз, -а м [енгл. blues] муз. а. песма америчких Црнаца, лаганог ритма, с речима сетног садржаја. б. музички стил, врста џеза заснованог на црначком блузу.

блӯза, -е̄ ж, ген. мн. блӯза̄ [фр. blouse] 1. горњи део женске одеће, најчешће од лаког материјала, копча се по средини. 2. врста горње униформе на копчање (војничка, радничка, официрска блуза и сл.).

блӯзо̀н, -о́на м, мн. блузо́ни, ген. мн. блузо́на̄ [фр. blouson, в. блуза] женска јакна од чврше тканине, са суженим и ојачаним струком.

блузо̀н ноа̂р, -а м, мн. блузо̀н ноа́ри, ген. мн. блузо̀н ноа́ра̄ [фр. blouson noir] „црна блуза“, француски назив за младиће који обично носе црне кожне јакне и уске панталоне с ножевима, хулиган, силеџија.

блӯ пи́тер, -а м, мн. -и [енгл. blue peter] пом. сигнална застава с белим четвороуглом на плавом пољу, којом брод најављује да напушта луку.

блӯ-сто̀кинг, -а м, блӯ-сто̀кинзи, ген. мн. блӯ-сто̀кӣнга̄ [енгл. blue-stocking] 1. заст. ирон. „плава чарапа“, подругљиво име за жену интелектуалних и духовних склоности; уп. **бла̀у-штрумпф**. 2. назив за женске групе у Енглеској које су се средином XVIII века састајале у салонима и расправљале о књижевности и уметности.

блӯ-џӣн м [енгл. blue-jean] в. **блӯ џӣнс**.

блӯ-џӣнс, -а м [енг. blue jeans] 1. врста чврсте памучне тканине, обично плаве боје, од које се праве одевни предмети, текас(платно). 2. одећа од такве тканине, најчешће панталоне фармерке.

бо̀а, -е̄ ж, ген. мн. бо̀а̄ [лат. boa] 1. зоол. врста змије Boa constrictor, змијски цар, удав. 2. женска огрлица у облику змије од крзна или перја.

бо̀абаб непр. в. **ба̀обаб**.

бо̀б, бо̀ба м, мн. бо̀бови, ген. мн. бо̀бо̄ва̄ = **бо̀бслеј,** -а м, мн. -и [енгл. bob-sleigh] сп. а. санке са два или четири седишта, са управљачем на предњем делу. б. олимпијска спортска дисциплина спуштања таквим санкама низ унапред припремљену, залеђену стазу.

бо̀бӣ, бо̀бӣја м, мн. бо̀бӣји, ген. мн. бо̀бӣја̄ [енгл. bobby, по надимку Роберта Пила, премијера у првој половини XIX века] популарни назив за лондонског полицајца.

бобѝна, -ē ж [фр. bobine] калем за конац, предиво, филмску траку и сл.; електр. калем с намотајима бакарне жице, индукциони калем; непр. **бомбѝна.**

бобѝнет, -а м [енгл. bobbinet од фр. bobine] врста лаке, прозирне, чипкасте тканине за хаљине и завесе, тил.

бо̏би-со̏ксе̄рка, -ē ж, дат. бо̏би-со̏ксерки [енгл. bobby-soxer према bobby-socks, кратке женске чарапе] ист. у Америци назив за сентименталну, романтичну тинејџерку средином XX века.

бо̏бслеј = **бо̏б** (в.)

бо̑ва, ē ж, ген. мн. бо̑вā [итал. boa] укотвљена металнa плутача, обично на мору, за везивање бродова или као сигнал.

боварѝзам, -зма м [према јунакињи романа Г. Флобера „Госпођа Бовари“] осећање које се јавља код младих жена због незадовољства властитим животом, бег од стварности и жеља за нечим вишим, бољим.

бо̀газ, а м, мн. бо̀гази, ген. мн. бо̀гāзā = **бо̀газа,** -ē ж, ген. мн. бо̀гāзā [тур. boğaz] 1. узак пролаз, кланац, планински теснац. 2. покр. грло, гуша, ждрело. 3. покр. пређа за хватање рибе. ◻ **знати (познавати) стазе и богазе** знати све скривене, тешко проходне путеве.

бо̀газа – **бо̀газ** (в.)

богàтӣр, -и́ра м, мн. богати́ри, ген. мн. богати́рā [рус. богатырь] 1. јунак руских народних песама; уопште јунак, витез. 2. заст. богат човек, богаташ.

бо̀гда, -ē ж, ген. мн. бо̀гдӣ [тур. boğday] 1. зрно пшенице. 2. нешто веома мало, ситно, мрвица.

бо̏гдо-ла́ма -ē м [монг. bogdo-lama] врховни свештеник, духовни поглавар у Тибету који заједно с далај-ламом управља земљом.

боде́га, -ē ж, дат. боде́ги, ген. мн. боде́гā [шп. bodega] а. вински подрум, винара, крчма. б. бакалница.

бо̏ди, -ија м [енгл. body тело] врста стезника, женска доња одећа припијена уз тело, замењује комбинезон и мајицу.

бо̏ди-а̑рт, -а м [енгл. body art] ум. правац у уметности 60-тих и 70-тих година XX века, варијанта концептуализма у којој тело уметника, са својим покретима и гестовима, постаје изражајно средство.

бо̏ди-бѝлдер, -а и **бодибѝлдер,** -а м, мн. -и [енгл. body-builder од body тело, build градити] онај који се бави боди-билдингом, уп. билдер.

бо̏ди-бѝлдинг, -а и **бодибѝлдинг,** -а м, мн. бодибѝлдинзи, ген. мн. бодибѝлдӣнгā [енгл. body-building] сп. дизање тегова и вежбање ради развијања и обликовања мишићне масе, уп. билдовати.

бо̏ди-че̏к и **бо̏дичек,** -а м [енгл. body check] сп. заустављање противничког играча телом (куком, раменом или прсима) у хокеју на леду.

бодо̀ни, -ија м [по имену итал. типографа Ђ. Бодонија, 1740–1813] типогр. врста штампарског слога.

бо̏дул, -а м, мн. бо̏дули, ген. мн. бо̏дӯлā [венец. bodolo] покр. онај који живи на острву, острвљанин.

бо̏дӯлка, дат. бо̏дӯлки, ген. мн. бо̏дӯлкӣ [в. бодул] жена бодул, острвљанка.

бо̀ем, -е́ма м, мн. боéми, ген. мн. боéмā [фр. bohème боемски живот] човек, обично уметник, књижевник, глумац, који води безбрижан, неуредан, кафански живот; ◆ **бо̀емскӣ.**

боѐмија, -ē ж [в. боем] 1. боемски начин живота, особина онога који је боем, боемство. 2. зб. боеми, друштво боема.

божоле̏, -èа м [фр. beaujolais] врста француског вина, производи се северно од Лиона.

бо́за, -ē ж [тур. boza од перс. būza] 1. напитак киселкастог укуса од превреле просеног или кукурузног брашна и шећера. 2. фиг. фам. оно што је без икакве вредности; оно што је једноставно, јако лако.

бо̀зација, -ē м [тур. bozacı, в. боза] онај који прави и продаје бозу. ◆ **бо̀зацӣјскӣ.**

бо̀зо̄н, -о́на м, мн. бозо́ни, ген. мн. бозо́нā [према индијском физичару С. Н. Бозеу] физ. субатомска честица са целим квантним бројем спина.

бо̑ј[1] м, индекл. [енгл. boy] 1. дечак, момче, младић. 2. ливрејисани слуга.

бо̑ј[2], бо̑ја, лок. бо̀ју, мн. бо̀јеви, ген. мн. бо̀јēвā [тур. boy] 1. спрат. 2. људски раст, висина, стас.

бојàги непр. в. **бајàги.**

бо̀јāр = **бо̀љāр** (в.)

бо̀јкот, -а м, мн. бо̀јкоти, ген. мн. бо̀јкō̄тā̄ [енгл. boycott, према Чарлсу Бојкоту, енглеском управнику поседа у Ирској, против кога су се Ирци 1880. године борили ненасилним путем] одбијање и прекид сарадње, уздржавање од рада или учествовања у нечем, у знак протеста или ради постизања неког циља.

бо̀јкотовати, -ујēм сврш. и несврш. [енгл. boycott, в. бојкот] (из)вршити бојкот; бити у бојкоту.

бо̀јлер, -а (уоб. **бо̀јлер,** -а) м, мн. бо̀јлери и бо̀јлери, ген. мн. бо̀јлēрā̄ [енгл. boiler] резервоар, обично ваљкастог облика, са уграђеним грејачем воде (најчешће у купатилу).

бо̀ка, -ē̄ ж, дат. бо̀ки и бо̀ци ж [итал. bocca уста] залив (нпр. у називу Бока Которска).

бо̀кāл, -а́ла м, мн. бока́ли, ген. мн. бока́лā̄ [итал. boccale од грч. baukális] повећи, обично обао суд са дршком, за воду, вино или неко друго пиће; садржина таквог суда, количина која стане у бокал.

бо̀кс[1], -а м [енгл. box ударац шаком] сп. борба два противника у рингу, борба песницама у нарочитим рукавицама које ублажују ударац. ◆ **бо̀ксерскӣ**.

бо̀кс[2], -а м [енгл. box кутија, од лат. buxus, грч. рύxos шимшир] 1. преграда за једног коња, у ергели или на хиподрому. 2. кутија с више паковања цигарета.

бо̀кс[3], -а м [скр. од енгл. boxcalf] штављена телећа кожа за обућу.

бо̀ксер[1], -а м, мн. бо̀ксери, ген. мн. бо̀ксēрā̄ и **бо̀ксер,** -а м, мн. бо̀ксери, ген. мн. бо̀ксēрā̄ [енгл. boxer] 1. онај који се бави боксом. 2. врста гвозденог оружја за тучу, са избочинама или шиљцима, које се навлачи на прсте. ◆ **бо̀ксерскӣ** и **бо̀ксерскӣ**.

бо̀ксер[2], -а м, мн. бо̀ксери, ген. мн. бо̀ксēрā̄ и **бо̀ксер,** -а м, мн. бо̀ксери, ген. мн. бо̀ксēрā̄ [нем. Boxer из енгл., в. боксер[1]] раса паса средње величине слична булдогу.

бо̀ксерице, -рӣцā̄ ж мн. [енгл. boxer shorts] мушке гаће с ногавицама, које подсећају на боксерски шортс.

бо̀ксит, -а и **бо̀ксӣт,** -и́та м [фр. bauxite, према месту Les Baux у Француској] минерал. минерал црвене, жуте или мрке боје, руда из које се добија алуминијум.

бо̀кс-мѐч, бо̀кс-мѐча м, мн. бо̀кс-мѐчеви, ген. мн. бо̀кс-мѐчēвā̄ [в. бокс, меч] сп. такмичење у боксу између два противника, утакмица у боксу.

бо̀ксовати, -ујēм несврш.[в. бокс] а. бавити се боксом, борити се као боксер. б. ударати песницама.

бо̀кс-о̀фис, -а м [енгл. box-office] 1. место у биоскопу или позоришту на којем се продају карте, благајна. 2. зарада од продатих карата коју оствари нека позоришна представа или филм. 3. ранг-листа филмова или позоришних представа на основу зараде од продатих карата.

бо̀кӯн, -у́на м, мн. боку́ни, ген. мн. боку́нā̄ [итал. boccone] покр. комад, парче, залогај.

бокусѐки, -ија м [јап. траг мастила] калиграфско писмо јапанске будистичке зен-секте.

бо́ла[1], -ē̄ ж, ген. мн. бо́лā̄ [енгл. bowl земљана посуда] 1. земљани суд за пиће. 2. пиће од вина, шећера и воћа.

бо́ла[2], -ē̄ ж, ген. мн. бо́лā̄ [шп. bola лопта] врста ловачког оружја (у Јужној Америци), ласо с каменим или гвозденим куглама на оба краја којим се гађа и саплиће плен.

бо̀лд, -а м [енгл. bold] типогр. масна или полумасна слова, фет.

болди́рати, бо̀лдӣрā̄м, 3. л. мн. болди́рајӯ сврш. и несврш. [в. болд] рач. (на)писати болдом, (за)црнети, подебља(ва)ти слова.

болѐро, -а м [шп. bolero] 1. шпански плес у 3/4 такту, праћен гитарама и кастањетама. 2. кратак женски жакет без рукава.

бо̀лива̄р, -а м, мн. -и [по Симону Боливару, борцу за ослобођење јужноамеричких колонија] новчана јединица у Венецуели.

боливија̂но, -а м, мн. -и [шп. (peso) boliviano] новчана јединица у Боливији.

бо̀лӣд, -и́да м, мн. боли́ди, ген. мн. боли́дā̄ [фр. bolide од грч. bolís оружје које се баца] 1. астрон. велики сјајан метеор. 2. сп. нарочито израђен тркачки аутомобил који развија велике брзине. 3. жарг. будала, глупак, идиот.

бо̀лометар, -тра м, мн. бо̀лометри, ген. мн. бо̀лометā̄рā̄ [грч. bolḗ зрак, в. -метар] физ. врста термометра за мерење енергије топлотног зрачења.

болоњѐзе [итал. bolognese] в. **шпагѐти**.

бо̀лук в. **бо̀нлук**.

бо́лус, -а м [лат. bolus од грч. bôlos грудва] 1. минерал. врста жуте, црвенкасте или мрке глине која се употребљава као боја или материјал у вајарству. 2. мед. залогај хране лоптастог облика. 3. фарм. велика округла пилула, данас само у ветеринарству.

бо̀лцна, -ē ж, ген. мн. бо̀лцнӣ [нем. Bolzen] мех. 1. метална спојница, заглавак, чивија. 2. завртањ с матицом.

бо̀љār, -а́ра м, мн. бољá́ри, ген. мн. бољá́рā = **бо̀јār,** -а́ра м, мн. бојá́ри, ген. мн. бојá́рā (уоб. **бо̀љār,** -а, мн. бо̀љари, бо̀љārā) м [рус. боярин] ист. племић, властелин у царској Русији. ◆ **бо̀љārски**.

бољшевѝзам, -зма м [рус. большевизм, в. бољшевик] ист. правац у руском социјалистичком радничком покрету који је утемељио Лењин, бољшевички поредак.

бољшевизáција, -ē ж [в. бољшевизам] превођење на бољшевички поредак, завођење бољшевизма.

бољшѐвӣк, -и́ка м, мн. бољшеви́ци, ген. мн. бољшеви́кā [рус. большевик према больше више, већина] 1. а. ист. члан већинске фракције у руској Социјалдемократској партији. б. присталица бољшевизма; припадник комунистичке партије у Совјетском Савезу. 2. човек левичарских схватања и деловања у очима конзерваторивца, комуниста. ◆ **бољшѐвӣчкӣ**.

бо̀мба, -ē ж, ген. мн. бо̀мбӣ [фр. bombe од грч. bómbos тутњава] 1. воj. експлозивна направа различитог облика за разарање, уништавање, паљење и сл. 2. фиг. експр. а. нешто изврсно, изванредно, одлично. б. нешто неочекивано што производи јак утисак, сензација. 3. геол. отврдли комади лаве лоптастог облика који настају при ерупцији вулкана. 4. сп. жарг. скок у воду при којем је тело савијено тако да се рукама обухвате згрчене ноге. ▲ **аутомобил бомба, ауто-бомба** аутомобил са скривеним експлозивом који се активира у одређено време или при покретању аутомобила.

бомбáжа, -ē ж [фр. bombage према bombé испупчен] а. испупченост конзерве као знак да се садржај у њој покварио. б. испупченост великих стаклених површина на специјалним прозорима појединих зграда.

бомбà̀зēн, -е́на м [фр. bombasin] врста свилене тканине, памучна свила; врста памучне тканине за поставу.

бо̀мбā̀рда, -ē ж, ген. мн. бо̀мбā̀рдӣ [итал. bombarda од стфр. bombarde, в. бомба] 1. воj. а. старинска ратничка справа за бацање камена, уп. лубарда. б. врста старинског топа. 2. кугла која се избацивала из таквог оруђа. 3. муз. врста старог дувачког инструмента.

бомбà̀рдēр, -е́ра м, мн. бомбардé́ри, ген. мн. бомбардé́рā [фр. bombardeur] 1. воj. а. авион из кога се бацају бомбе. б. онај који баца бомбе. 2. жарг. боксер јаког, разорног ударца. ◆ **бомбà̀рдēрскӣ**.

бо̀мбардовати, -ујēм сврш. и несврш. [фр. bombarder] 1. воj. (из)вршити напад авионским бомбама, гранатама, или сл. пројектилима. 2. а. засути, засипати гађајући било каквим предметима. б. физ. обасути, обасипати атомским или другим сићушним честицама. в. досадити, досађивати (коме) питањима, молбама, пошиљкама и сл.

бомбà̀рдōн, -о́на м, мн. бомбардо́ни, ген. мн. бомбардо́нā [итал. bombardone] муз. 1. врста старог фагота. 2. лимени дувачки инструмент, врста бас-трубе.

бо̀мбаст, -а м, мн. бо̀мбасти, ген. мн. бо̀мбāстā м [енгл. bombast од срлат. bombax, грч. bómbyx, в. бомбикс] 1. памучна постава; врста свилене тканине, уп. бомбазен. 2. претерано надмен, китњаст говор, израз или стил.

бо̀мбаст, -а, -о = **бомбà̀стичан** (в.)

бомбà̀стичан, -чна, -чно [енгл. bombastic, в. бо̀мбаст] претерано китњаст, реторичан, патетичан (о стилу, говору, изразу и сл.).

бомбà̀стичнōст, -ости ж [в. бомбастичан] особина онога што је бомбастично, накићеност, пренаглашеност.

бо̀мбāш, -а́ша м, мн. бомбā́ши, ген. мн. бомбā́шā [в. бомба] онај који баца ручне бомбе. ◆ **бо̀мбāшкӣ**.

бо̀мбикс, -а м, мн. бо̀мбикси, ген. мн. бо̀мбӣксā [грч. bómbyx] 1. свилена буба. 2. свила, свиласта материја.

бо̀мбо̄н, -о́на м, мн. бомбо́ни, ген. мн. бомбо́нā = **бомбо́на,** -ē ж, мн. бомбо́не, ген. мн. бомбо́нā [фр. bonbon] мали слаткиш од шећера, воћа или чоколаде; фиг. оно што је лепо, слатко, привлачно попут бомбоне; непр. **бо̀нбо̄н, бонбо́на.**

бомбо́на = **бо̀мбо̄н** (в.)

бомбонијéра, -ē ж [фр. bonbonnière] кутија или посуда за бомбоне; декоративна кутија у којој су чоколадне бомбоне; непр. **бонбонијéра, бомбоњéра.**

бо̄н, бо̄на, лок. бо́ну, мн. бо́нови, ген. мн. бо́нōвā [фр. bon] 1. а. привремена потврда о краткорочном задужењу. б. налог, обвезница на одређени износ новца платива по виђењу. 2. штампана маркица или купон за плаћање робе којом се ограничава количина која се може купити.

бо̄на, -ē ж, ген. мн. бо̄нā [фр. bonne] дадиља, гувернанта.

бо̀нанг, -а м, мн. бо̀нанзи, ген. мн. бо̀нāнгā [јав. bonang] муз. јавански музички инструмент састављен од 10 до 12 гонгова.

бонапартѝзам, -зма м [по Наполеону Бонапарти] 1. ист. политички покрет присталица династије Бонапарта у Француској. 2. покрет коме је циљ ликвидација револуције помоћу диктатуре неког популарног, обично војног лица. ◆ **бонапартѝстичкӣ.**

бонапàртист(а), -ē м, мн. бонапàртисти [по Наполеону Бонапарти] присталица династије Бонапарта.

бо̀наца, -ē ж, ген. мн. бо̀нāцā [итал. bonaccia] потпуно мирно море, кад нема ветра; фиг. мирно раздобље, затишје.

бо̀нбо̄н непр. в. **бо̀мбо̄н.**

бонбо́на непр. в. **бомбо́на.**

бонвѝва̄н, -а́на м, мн. бонвива́ни, ген. мн. бонвива́нā [фр. bonvivant] онај који воли лак, угодан живот, који је склон уживању; сладокусац, хедониста. ◆ **бонвѝва̄нскӣ.**

бо̀нго, -а м = **бо̀нгос,** -а м, мн. -и [амер. шп. bongo] муз. афрички инструмент, два спојена мања бубња по којима се свира гако што се удара рукама.

бо̀нгос = **бо̀нго** (в.)

бо̀ндрук, -а м, мн. бо̀ндруци, ген. мн. бо̀ндрӯкā [нем. Bonddruck] дрвена конструкција за кућу начињена од греда која се попуњава непеченом циглом.

бо̀нзо, -а м, мн. бо̀нзи, ген. мн. бо̀нзā [јап. bonso, bonzo обичан свештеник] а. назив који су Европљани дали будистичким свештеницима у Јапану и Кини. б. фиг. пеј. свезнајући вођа групе, странке, главешина.

бонѝтēт, -е́та м, мн. бонитéти, ген. мн. бонитéтā [нем. Bonität од лат. bonitas] 1. екон. ваљаност, вредност, квалитет (робе, предузећа, земљишта, вредносних папира и сл.). 2. банк. способност плаћања.

бонити́рати, бонѝтӣрāм, 3. л. мн. бонитӣрајӯ свр. и несвр. [нем. bonitieren, в. бонитет] утврдити, утврђивати бонитет, проценити, процењивати.

бонификáција, -е ж [фр. bonification, нлат. bonificatio] 1. награда, премија која се даје купцу, врста попуста. 2. а. одштета, накнада. б. одобрење (рачуна). 3. поправка, побољшање земљишта, уп. мелиорација.

бо̀нификовати, -ујēм свр. и несвр. [нлат. bonificare од bonus добар] 1. а. да(ва)ти попуст, дисконт. б. одобрити, одобравати (рачун). 2. да(ва)ти одштету. 3. поправити, побољшати.

бо̀нлук, -а м, мн. бо̀нлуци, ген. мн. бо̀нлӯкā [тур. bolluk] покр. богатство, изобиље, благостање.

бонòмија, -ē ж [фр. bonhommie] срдачност, добродушност, љубазност.

бо̀нсај, -а и **бонса̀и,** -ја м, мн. -и [јап. bon sai садити у посуди] минијатурно, патуљасто дрво узгојено нарочитом методом, које задржава изглед правог дрвета врсте којој припада; вештина гајења ових биљака у саксијама.

бо̀нсек в. **ба̀нсек.**

бо̀нтōн, -о́на м [фр. bon ton] 1. лепо понашање, добро васпитање. 2. правила о лепом понашању.

бо́нус, -а м, мн. -и [лат. bonus добар] 1. а. оно што се добија приде, додатак, награда. б. посебан додатак на плату, исплата изнад утврђене висине зараде због доброг рада, пословања, награда, премија. 2. попуст на премију осигурања услед повољног односа између претходно уплаћених и искоришћених средстава. 3. једнократна исплата деоничарима изнад дивиденде због доброг годишњег пословања. 4. сп. број

прекршаја у кошарци (четири) до којег се не свира извођење слободних бацања.

бо̏п = **би̏-бо̏п** (в.)

бо̑р, бо̑ра, лок. бо́ру м [нлат. borum према borax, в. боракс] хем. црн, кристаласт елемент (хемијски симбол B, атомски број 5, састојак боракса и борне киселине.

бо́ракс, -а м [нлат. borax, boracium од ар. būraq] хем. натријум тетраборат, употребљава се у индустрији, медицини, домаћинству.

бора̀нија, -ē ж [тур. borani, burani од ар. būrāniyyā] 1. зелене махуне пасуља; јело од тих махуна. 2. фиг. експр. а. ситница, безначајна ствар; оно што је врло лако, једноставно. б. мали, безначајни људи; онај који је млад, неискусан, зелен; непр. **бура̀нија.**

бо̀ра̄т, -а́та̄ м [в. бор] хем. со борне киселине.

бора̀цит, -а и **бора̀ци̏т,** -и́та м [в. боракс] минерал. врста минерала, магнезијумов борат и хлорид, служи за добијање борне киселине и бората.

бо̑р-вазѐли̏н, -и́на м [в. бор, вазелин] борна киселина помешана с вазелином, употребљава се као заштитна медицинска маст.

бо̀ргис, -а м [нем. Borgis од фр. Bourgeois, према имену штампара] типогр. врста штампарских слова величине 9 типографских тачака; текст штампан таквом величином слова.

бо̏рд, -а м, мн. бо̀рдови, ген. мн. бо̀рдо̄ва̄ [енгл. board] одбор, колегијум; пословни скуп директора.

борда́жа, -ē ж [фр. bordage] 1. облагање лађе даскама; материјал за облагање лађе. 2. опшивање, порубљивање, перважење.

бо̀рдел, -а м, мн. бо̀рдели, ген. мн. бо̀рде̄ла̄ [фр. bordel, итал. bordello] јавна кућа, куплерај.

бо̀рдерла̄ји̏н, -а м [енгл. borderline] 1. рубна, гранична линија; гранична подручја. 2. мед. стање које је на граници болести.

борди̏жати, -а̄м сврш. и несврш. [итал. bordeggiare] пом. маневрисати пловећи против ветра.

бо̀рдинг, -а м, мн. бо̀рдинзи, ген. мн. бо̀рди̏нга̄ [енгл. boarding] укрцавање, преседање (на авион или брод).

бо̀рдинг ка́рта, -ē ж, ген. мн. бо̀рдинг ка̏ра̄та̄ [енгл. boarding pass] карта издата на аеродрому за излазак из аеродромске зграде и укрцавање на авион.

бо̀рдингпа̄с, -а м [енгл. boarding pass] в. **бо̀рдинг ка́рта.**

борди́рати, бо̀рди̏ра̄м, 3. л. мн. борди́рајӯ сврш. и несврш. [фр. border] 1. (на)правити, (из)вести бордуру (в.); опши(ва)ти. 2. обложити, облагати (лађу) даскама. 3. слик. (пре)мазати платно основном бојом, грундирати.

бо̀рдо̄, -о̀а м [фр. bordeaux] 1. тамноцрвена боја, боја црног вина. 2. врста француског црног вина.

бо̀рдӯн, -у́на м, мн. борду́ни, ген. мн. борду́на̄ [итал. bordone] в. **бу̀рдо̄н.**

борду́ра, -ē ж [фр. bordure] поруб, украсна ивица; извезена или уткана шара дуж ивице.

бо̀реа̄лан, -лна, -лно [лат. borealis, грч. boreiaîos] геогр. северни. ▲ **бореална клима** метеор. врло хладна, оштра клима, попут климе на крајњем северу; **бореалне расе** антроп. евроазијске расе: европејци и монголи.

бо̀реас, -а = **бо̀рej,** -а м [грч. boréas] северни ветар, северац.

бо̀рej = **бо̀реас** (в.)

бо́рер, -а м, мн. -и [нем. Bohrer] бургија, свредло.

бо̀ри̏д, -и́да м [в. бор] хем. једињење бора с различитим металима.

бо̀рија, -ē ж [тур. boru] заст. врста трубе.

бори̏јати, -а̄м несврш. [в. борија] заст. свирати у трубу, трубити.

бо̑р-маши́на, -ē ж [нем. Bohrmaschine према bohren бушити] техн. електрична бушилица.

борнѐо̄л, -о́ла м [према острву Борнеу] хем. светла течност укуса менте која се добија из биљке *Dryobalanops aromatica*, употребљава се у производњи камфора и парфема.

бо̑рни̏, -а -о [в. бор] хем. који садржи бор; који се односи на бор. ▲ **бо̑рна̄ киселѝна** једињење киселог укуса, H_3BO_3, употребљава се за израду специјалног стакла, глазура и емајла, и у медицини као благо антисептичко средство.

бо̀рни̏ран, -а, -о [фр. borné] ограничен, приглуп.

бо̀рниранӧст, -ости ж [в. борниран] ограниченост, духовна скучености, глупавост.

борòзан, -а м, мн. -и [тур. boruzen] 1. трубач. 2. војничка труба.

борсалѝно, -а м [према имену произвођача] врста веома цењених, квалитетних мушких шешира, популарних 30-тих година прошлог века.

бо̀рт, -а м [енгл. bort] минерал. врста дијаманта неправилно сраслих кристала, услед чега се не употребљава за израду накита; ситни кристали дијаманата који отпадају приликом њиховог брушења.

бòртати, -а̄м несврш. [порекло неизвесно] покр. тешко живети, кубурити; поболевати.

бòртна, -ē ж, ген. мн. бòртнӣ [нем. Borte] трака, ширит, гајтан за опшивање.

борусомàнија, -ē ж [нлат. Borussia Прусија, в. манија] претерана љубав према Русима и свему што је пруско.

борусофòбија, -ē ж [нлат. Borussia Прусија, в. фобија] страх од Пруса, мржња према Русима и свему што је пруско.

бо̀рша, -ē ж, ген. мн. бо̀ршӣ ж [итал. borsa] покр. торба, торбица.

бо̀ршч, -а м [рус. борщ] кулин. руско народно јело, густа чорба од цвекле и другог поврћа с месом.

бо̀с, бо̀са, мн. бо̀сови, ген. мн. бо̀сō̄ва̄ [енгл. boss] жарг. онај који је главни у послу, газда, шеф.

боса́жа, -ē ж [фр. bossage] 1. грађ. грубо отесана површина камена; нарочита обрада камена тесаника. 2. вај. сирова обрада камена, припрема камена за даљу обраду.

бо̀са но̀ва, -ē ж [порт. bossa nova нови талас] муз. 1. врста бразилског плеса сличног самби. 2. правац у јужноамеричком џезу.

босà̄ц, -уа м [јап.] у јапанском будизму узвишено биће које се приближило ступњу буде.

босѝрати, бо̀сӣра̄м, 3. л. мн. босѝрајӯ сврш. и несврш. [нем. bossieren од фр. bosseler] 1. обрадити, обрађивати, (о)тесати (камен). 2. (на)правити (фигуре, скулптуре) од гипса, иловаче, воска и сл.

бо̀сјāк, -а м, мн. бо̀сјā̄ци, ген. мн. бо̀сјā̄кā̄ [рус. босяк] просјак, бескућник, сиромах; пропалица.

босја́чити, бо̀сјā̄чӣм несврш. [в. босјак] живети као босјак.

бо̀сōн в. **бо̀зōн**.

бо̀стан, -а м [тур. bostan од перс. būstān] 1. заједнички назив за лубенице и диње. 2. бостариште. 3. покр. башта, врт, цветњак.

бо̀станѝште, -а с [в. бостан] земљиште на којем се гаје лубенице и диње.

бостà̄нцибаша, -ē м [тур. bostancıbaşı, в. бостанџија, баша] старешина бостанџија.

бостà̄нџија, -ē м [тур. bostancı, в. бостан, -џија] 1. онај који производи и продаје лубенице; онај који чува бостан. 2. мн. ист. јаничарски род војске који је у почетку имао дужност да се брине о царским вртовима.

бостанџѝлук, -а м [тур. bostancılık, в. бостан] гајење и продавање бостана.

бо̀стōн, -о́на м, мн. босто́ни, ген. мн. босто́нā и **бо̀стон,** -а м, мн. бо̀стони, ген. мн. бо̀стōнā [фр. boston по граду Бостону] 1. врста валцера, популарна после Првог светског рата. 2. картарошка игра.

бо̀тана, -ē ж [итал. bottana] покр. грубо памучно платно.

ботанизи́рати, ботанѝзӣра̄м, 3. л. мн. ботанизи́рајӯ = **ботà̄нисати,** -ишē̄м несврш. [в. ботаника] бавити се ботаником.

ботà̄ника, -ē ж, дат. ботà̄ници ж [грч. botanikḗ према bótanē трава, биљка] наука о биљкама; уџбеник за ту науку; наставни предмет. ◆ **ботà̄ничкӣ**.

ботà̄нисати = **ботанизи́рати** (в.)

ботà̄ничā̄р, -а́ра м, мн. -и [в. ботаника] онај који се бави ботаником. ◆ **ботà̄ничā̄рскӣ**.

ботà̄ничā̄рка, -ē ж, дат. ботà̄ничā̄рки, ген. мн. ботà̄ничā̄ркӣ [в. ботаника, ботаничар] жена ботаничар.

ботанолѝти, ботанолѝтā̄ м мн. [грч. bótanē, líthos камен] геол. окамењене биљке.

ботанолò̀гија в. **ботà̄ника**.

ботаномà̄нтија, -ē ж [грч. bótanē, в. -мантија] гатање, прорицање судбине из биљака.

бò̀тел, -а м, мн. бò̀тели, ген. мн. бò̀тēлā̄ [енгл. boatel, од boat брод и (ho)tel] усидрени брод који служи као хотел.

бò̀токс, -а м [енгл. Botox] козм. синтетска супстанца која се убризгава у кожу лица, најчешће

око очију, како би се смањиле боре и постигло да кожа изгледа млађа.

ботриòлйт, -и́та м, мн. ботриоли́ти, ген. мн. ботриоли́тā [грч. bótrys грозд, líthos камен] минерал. камен гроздаста облика.

ботулѝзам, -зма м [в. ботулин] мед. тровање ботулином, последица једења поквареног меса или месних прерађевина.

боту̀лӣн, -и́на м [лат. botulus кобасица] мед. отров који настаје деловањем бактерије *Clostridium botulinum*, изазива ботулизам.

бо̀тӯн, -у́на м, мн. боту́ни, ген. мн. боту́нā [итал. bottone] покр. дугме.

бо̀ћа, -ē ж, ген. мн. бо̀ћā [итал. boccia] кугла, обично дрвена, за игру; игра таквим куглама.

бо̀ћати се, -ā̀м се несврш. [в. боћа] играти боће, куглати се с циљем да се избачена боћа што више приближи циљу, малој кугли (булину).

бо́фл, -а м [аустр.-нем. Bafel, уп. бавела] 1. роба лошег квалитета, роба с грешком, лоша роба. 2. у атрибутској служби: врло лош, некваллтетан.

бо̀фо̄р, -о́ра м, мн. бофо́ри, ген. мн. бофо́рā [према имену британског адмирала Ф. Бофора (Beaufort)] метеор. скала од 12 степени за мерење јачине ветра (0 – тишина, 2 – слаб, 4 – умерен, 6 – јак, 8 – врло јак, 10 снажна олуја, 12 – оркан).

бохемѝзам, -зма м, мн. бохемѝзми, ген. мн. бохемѝзāмā [према лат. Bohemia Чешка] лингв. реч преузета из чешког у неки други језик.

бо̀ца, -ē ж, ген. мн. бо̀цā ж [венец. bozza] 1. флаша, стакленка. 2. стаклени суд за конзервирање воћа или поврћа, тегла. 3. покр. дрвени суд за воду. 4. заст. мера за запремину.

бо̀цел, -а м, мн. бо̀цели, ген. мн. бо̀цēлā [итал. bozzello] пом. покр. чекрк, котур за дизање једра или каквог терета на броду.

бо̀цман, -а м, мн. -и [нем. Bootsmann од Boot брод, Mann човек] пом. покр. старешина палубе на броду.

бо̀цӯн, -у́на м, боцу́ни, ген. мн. боцу́нā [венец. bozzon] 1. в. **бо̀ца** (1). 2. в. **ба̀лӧн** (2).

бо̀ш прид. индекл. [тур. boş] покр. узалудан, празан, бескористан. ▲ **бо̀ш ла̑ф** празан говор, беспослен разговор, трућање; **бо̀ш по̀сла** узалуд, не вреди.

бо̀шлук, -а м, мн. бо̀шлуци, ген. мн. бо̀шлӯкā [тур. boşluk, в. бош] 1. празнина, шупљина. 2. немаштина, сиромаштво.

бо̀шча, -ē ж, ген. мн. бо̀шчā [тур. boһça од перс. boġče, дем. од boġ завежљај] 1. а. већа марама којом муслиманке покривају главу и лице. б. веће платно за прекривање или увијање нечега, прекривач. в. свежањ, завежљај. 2. бот. врста финог дувана, *Nicotiana latissima*, који се чува у бошчи.

бошча̀лук, -а м, мн. бошча̀луци, ген. мн. бошча̀лӯкā [тур. boһçalık, в. бошча] 1. свадбени дар, који обично дарива млада, увијен у бошчу (најчешће кошуља, гаће и чарапе). 2. мн. врста колача од теста, сира и јаја, прженог на масти.

Брабансо́на, -ē ж [фр. Brabançonne, по покрајини Брабант] белгијска химна.

брабансо́ни, брабансо́нā м мн. [фр. brabançons] ист. брабантски војници у енглеској или француској служби који су, нарочито у XII веку, били чувени по својим пљачкашким акцијама по Француској.

бравѝсимо узв. [итал. bravissimo] појачање од **бра̑во** (в.).

бра̑во узв. [итал. bravo добар, вешт] узвик за одобравање, честитање, дивљење, похвалу: одлично, изврсно, свака част.

браву́ра, -ē ж, ген. мн. браву́рā [фр. bravoure, итал. bravura] 1. изузетна вештина у извођењу чега. 2. дело изведено са великом умешношћу; смео, дивљења вредан поступак.

бра̀вӯр-а̑рија, -ē ж [в. бравура, арија] муз. технички захтевна композиција која омогућава певачу да изрази своје извођачке способности.

бра̀вурō̄зан, -зна, -зно [в. бравура] који има одлике бравуре, изведен с великом вештином, мајсторски.

бра̀га, -ē ж, ген. мн. бра̑гā [венец. braga, итал. braca] покр. челично уже за дизање и прекрцавање терета у луци.

бра̀гоц, -а м, мн. бра̀гоци, ген. мн. бра̑гō̄цā [итал. bragozzo] покр. врста мањег рибарског једрењака с два јарбола.

бради- [грч. bradýs спор] као први део сложеница означава спорост, тромост, успореност.

брадикàрдија, -ē ж [в. бради-, kardía срце] мед. успорен рад срца (испод 50 откуцаја у минуту).

брадикинéза, -ē ж [в. бради-, кинеза] мед. успореност покрета, кретања.

брадилàлија, -ē ж [в. бради-, грч. lalía говор] мед. успорен и отежан говор, најчешће услед оштећења мозга.

брадипèпсија, -ē ж [в. бради-, pépsis кување; варење] мед. тешко, споро варење хране.

брадипсѝхија, -ē ж [в. бради-, психа] мед. опште успорење психичких процеса.

брадисеизмичкӣ, -ā, -ō [в. бради-, сеизмички] који се помера у току дужег периода (о тлу).

брадифàзија, -ē ж [в. бради-, грч. phásis израз, говор] псих. отежан, успорен говор; уп. **брадилàлија**.

брадифрàзија, -ē ж [в. бради-, грч. phrásis говорење] псих. успореност у формирању реченица.

брадифрènија, -ē ж [в. бради-, грч. phrēn ум, разум] псих. успореност мисли и емоција; уп. **брадипсѝхија**.

бразлѐта, -ē ж, ген. мн. бразлéта = **бразлѐтна,** -ē ж, ген. мн. бразлѐтнӣ [фр. bracelet] наруквица, гривна.

бразлѐтна = **бразлѐта** (в.)

брâјда, -ē ж, ген. мн. брâјдӣ ж [итал. дијал. braida] стубови с попречним летвама или жицама по којима се пење винова лоза.

Брâјева àзбука, -ē ж [према проналазачу Л. Брају (Louis Braille)] међународна азбука за слепе, са словима од испупчених тачака које се могу опипати прстима.

бракáда, -ē ж [итал. braccata од bracco ловачки пас] лов с псима гоничима.

бракúрац, -рца м, мн. бракúрци, ген. мн. бракӣрāцā [нем. brackieren од итал. bracco, в. бракада] врста ловачког пса гонича, кратке длаке и дугих клемпавих ушију.

брàктеја, -ē ж, ген. мн. брàктējā [лат. bractea лист] бот. заштитни лист у чијем се пазуху налази цвет или цваст, приперак, залистак.

Брáма, -ē = Брâхма, -ē м [санскр. Brahma] врховно индијско божанство, један од три главна бога у хиндуизму.

брàмāн, -áна м, мн. брáма, ген. мн. брáмā, **брáманац,** -нца м, мн. брáманци, ген. мн. брàманāцā = **брàхмāн,** -áна м, мн. брахмáни, ген. мн. брахмáнā, **брахмáнац,** -нца м, мн. брахмáнци, ген. мн. брàхмāнāцā [санскр. brahmana] припадник највише свештеничке касте у Индији.

брáманац = **брàмāн** (в.)

браманѝзам, -зма = **брахманѝзам,** -зма м [в. браман] индијска религија заснована на учењу о Брами (в.).

брàманист(а), -ē м, мн. брàманисти = **брàхмàнист(а),** -ē м, мн. брахмàнисти [в. браман] следбеник браманизма.

брàмāнскӣ, -ā, -ō = **брàхмāнскӣ,** -ā, -ō [в. браман] који се односи на бра(х)мане, који припада бра(х)манима.

брâнда, -ē ж, ген. мн. брâндӣ ж [итал. branda] покр. висећи морнарски кревет, лежаљка.

брàндер, -а м, мн. брàндери, ген. мн. брàндēрā [нем. Brander од Brand пожар] ист. пом. мањи, дотрајали брод натоварен запаљивим материјалом, који се палио и слао према непријатељском броду да на њему изазове пожар.

брâнжа = **брâнша** (в.).

бранхијáти, бранхијáтā м мн. [нлат. branchiatus, в. бранхије] зоол. животиње које дишу на шкрге.

брâнхије, брâнхијā ж мн. [грч. bránchia] шкрге.

брàнцӣн, -úна м, мн. бранцúни, ген. мн. бранцúнā [итал. branzino] зоол. покр. врста морске рибе, лубин, *Dicentrarchus labrax*.

брâнч, -а м [енгл. brunch, од br(eakfast) доручак и (l)unch ручак] преподневни лакши оброк који замењује и доручак и ручак.

брâнша, -ē ж, ген. мн. брâншӣ = **брâнжа,** -ē ж, ген. мн. брâнжӣ ж [фр. branche] струка, специјалност, грана неког посла, делатности и сл.

брâон = **брâун** прид. индекл. варв. [нем. braun] кестењасте боје, мрк, смеђ.

брâузер, -а м [енгл. browser] рач. програм за претраживање страна на Интернету.

брâун = **брâон** (в.)

брàунинг, -а м, мн. брàунинзи, ген. мн. брàунѝнгā [по конструктору, Американцу Ц. М. Браунингу (Browning)] врста аутоматског пиштоља; непр. **брòвнинг, брòвинг**.

брахи- [грч. brachýs] као први део сложенице са значењем: мален, кратак.

брахиа̀лгија, -ē ж [в. брахијум, грч. álgos бол] мед. бол уздуж руке.

брахиграфија, -ē ж [в. брахи-, грчки] вештина писања помоћу скраћивања речи; в. стенографија и тахиграфија.

брахидактѝлија, -ē ж [в. брахи-, грч. dáktylos прст] мед. урођена краткоћа прстију.

бра̏хијалан, -лна, -лно [лат. brachialis, в. брахијум] 1. анат. који се односи на мишицу, подлактицу, руку. 2. фиг. насилан, насилнички.

брахѝјаријум, -а (и **брахѝјарӣј,** -а) м [срлат. brachiarium, в. брахијум] ист. рел. просторија у којој се чува света рука, рука која се приписује неком свецу.

брахѝјатор, -а м, мн. -и [нлат. brachiator, в. брахијум] зоол. животиња која се креће помоћу брахијације.

брахијáција, -ē ж [нлат. brachiatio, в. брахијум] зоол. кретање кроз крошње дрвећа хватајући се рукама за гране, као што чине неки човеколики мајмуни.

бра̏хијум, -а м [лат. brachium] рука (до лакта), мишица, подлактица; фиг. моћ, сила.

брахикаталѐктичан, чна, -чно [в. брахи-, грч. katalēktikós] метр. непотпун, тј. (стих) који на крају нема једну или две стопе.

брахикѐфал, -а м, мн. -и [в. брахи-, грч. kephalḗ глава] анат. онај који је брахикефалан, који има кратку и широку главу.

брахикѐфа̄лан, -лна, -лно [в. брахикефал] анат. који има кратку, широку, округласту лобању.

брахикѐфа̄лија, -ē ж [в. брахикефал] анат. особина, својство онога који је брахикефалан.

брахилòгија, -ē ж [в. брахи-, -логија] вештина кратког, елиптичног изражавања.

брахиопóде, брахиопóда̄ ж мн. [в. брахијум, грч. póus, ген. podós нога] зоол. морски бескичмењаци са две љуштуре који живе причвршћени за какву стену, слични шкољкама.

брахиотòмија, -ē ж [в. брахијум, -томија] мед. хируршко одсецање руке.

брахипѐта̄лан, -лна, -лно [в. брахи-, грч. pétalon лист] бот. који има кратке цветне листиће, који је кратких латица.

бра̏хипо̄дан, -дна, -дно [в. брахи-, грч. póus, ген. podós нога] кратконог, кратких ногу.

бра̏хиптѐран, -рна, -рно [в. брахиптери] који је кратких крила, краткокрилан.

бра̏хиптери, бра̏хиптѐра̄ м мн. (и **брахѝптера** ж мн.) [в. брахи-, грч. pterón крило] зоол. животиње (нарочито инсекти) које имају кратка крила.

брахисѝлабус, -а м, мн. -и [в. брахи-, грч. syllabḗ слог] метр. стопа која се састоји само од кратких слогова.

брахистохро́на, -ē ж [грч. bráchistos најкраћи, chrónos време] мат. линија по којој неко тело под дејством гравитације за најкраће време стиже из више у нижу тачку.

Бра̏хма = **Бра́ма** (в.)

бра̀хман = **бра̀ма̄н** (в.)

Брахма́на, -е ж [санскр. bráhmana] староиндијске свете књиге које тумаче текстове Веда, почетак индијске епске поезије.

брахма́нац = **брама́нац** в. **бра̀ма̄н.**

брахманѝзам = **браманѝзам** (в.)

брахма̀нист(а) = **брама̀ниста** (в.)

бра̀хма̄нски = **бра̀ма̄нски** (в.)

бра̀цѐра, -ē ж [венец. brazzera од лат. brachia катарке] покр. обални теретни једрењак широког корита.

бра̏ч, бра́ча, мн. бра́чеви, ген. мн. бра́чēвā̄ м [нем. Bratsche од итал. viola da braccio] муз. 1. виола. 2. врста тамбуре дубљег регистра.

брѐ узв. [тур. be, bre од грч. mōré, вокатив од mōrós луда] чест узвик за истицање, скретање пажње, често с неодобравањем, љутином; за заповест, опомену, претњу; за подстицање, храбрење; као знак чуђења.

брѐве, брѐва, мн. брѐви м [лат. breve кратко] црквен. папино писмо неформалног карактера, обично о световним питањима.

бревѝјар, -а́ра м, мн. бревијáри, ген. мн. бревијáрā [лат. breviarium] 1. код католика књига молитава које свештеник чита свакога дана, часослов. 2. фиг. неопходни приручник; књига која се радо и често чита.

бревијáријум, -а (и **бревијáријй,** а) м [лат. breviarium] в. бревијар (1).

бревилоквèнтан, -тна, -тно [лат. brevis кратак, loqui говорити] кратак, шкрт на речима, сажет, малорек.

бревилòквијум, -а (и **бревилòквијй,** -а) м [лат. brevis кратак, loqui говорити] кратак, сажет, језгровит говор.

брéвис, -а м [лат. brevis кратак] муз. нота која вреди два цела такта.

брèгē, -èа м, мн. брегèи, ген. мн. брегéā = **брегéјац,** -јца м, брегéјци, ген. мн. брèгējāцā [према имену француског конструктора Брегеа (Louis Charles Breguet, 1880–1955)] тип авиона, коришћен у Првом светском рату.

брегéјац = **брèгē** (в.)

брéда, -ē ж, ген. мн. брéдā [према италијанској фабрици оружја Breda] тип митраљеза италијанске производње.

брèјк, -а м, мн. брèјкови, ген. мн. брèјкōвā [енгл. break] 1. жарг. прекид, престанак, пауза. 2. муз. кратка импровизација у џезу коју изводи неки инструменталист изван основне мелодије. 3. сп. а. наредба судије да се боксери раздвоје из клинча. б. у тенису, победа у гему у којем је противник сервирао. в. низ погодака у билијару. 4. типогр. размак, белина између слова или редова.

брèјк-дèнс, -а и **брèјкдèнс,** -а м [енгл. break-dance] врста акробатског плеса, настао 80-тих година XX века, у којем се неке фигуре изводе играјући на рукама.

брèјн-вòшинг, -а м [енгл. brainwashing] испирање мозга, подвргавање духовном насиљу, пропаганда и преваспитавање услед којих жртва мења мишљење.

брèјн-дрèјн, -а м [енгл. brain drain] одлив мозгова, одлазак школованих људи и стручњака у развијеније земље.

брèјнстōрминг, -а м [енгл. brainstorming од brain мозак, storm олуја] поступак колективног размишљања и сучељавања мишљења о некој теми како би се решио одређени проблем или да би се дошло до нових идеја.

брèјн-трâст, -а м [енгл. brain trust] „труст мозгова“, група експерата окупљена у циљу решавања неког проблема.

брèмза, -ē, ген. мн. брèмзй (уоб. и **брêмза,** -ē, ген. мн. брêмзй) ж [нем. Bremse] фам. кочница.

брèмзати, = **брèмзовати,** -ујēм несврш. [нем. bremsen] 1. кочити ради успоравања брзине кретања. ▲ ~ **се** уздржавати се, савлађивати се.

брèмзовати = **брèмзати** (в.)

брèнājзл, -а м, мн. брèнајзли, ген. мн. брèнājзлā [нем. Brenneisen] 1. направа за коврџање косе. 2. обућарска алатка за глачање потпетица.

брèнд, брèнда м [енгл. brand] 1. фабричка марка; заштитни знак; тип или врста производа. 2. производ, поступак, обичај, популарна личност и сл. који су постали познати у свету.

брèнди, -ија м [енгл. brandy] врста жестоког пића, вињак, коњак.

брендомàнија, -ē [в. бренд] манија проглашавања свега и свачега за „бренд“; 1. настојање да име неког производа постане познато на тржишту. 2. претерана, неоправдана употреба речи *бренд* уместо других речи истог или сличног значења.

брèнер, -а м, мн. -и [нем. Brenner од brennen пећи, горети, палити] 1. део карбидске или гасне лампе из којег избија пламен, пламеник. 2. в. бренајзл (2). 3. радник који рукује печењем у ротационој пећи (у индустрији цемента).

брèновати, -ујēм свршн. и несврш. [нем. brennen пећи, горети, палити] 1. (ис)коврџати (косу) бренајзлом (1). 2. (из)глачати (потпетице) бренајзлом (2) и воском. 3. (обично у одричном облику) обазрети се, обзирати се (на кога, на што), прида(ва)ти важност, значај (коме, чему).

брèнта, -ē ж, ген. мн. брèнтй [итал. brenta] 1. дрвени суд у који се у берби ставља грожђе и носи на леђима, путује. 2. висока, узана чабрица за сир.

брèншер, -а м, мн. -и [нем. brennen палити, Schere маказе] гвоздена направа слична маказама за коврџање косе, употребљава се загрејан, фигаро.

бретèла, -ē ж (об. мн.) [фр. bretelle] 1. нараменица као део грудњака, поткошуље, комбинезона, летње мајице или хаљине. 2. нараменица за држање панталона, хозентрегер. 3. упрта, ремен, каиш за ношење терета.

брефотрофèум = **брефотрòфијум** (в.)

брефотрòфијум, -а = **брефотрофèум**, -а м [грч. bréphos новорођенче, tropheús хранилац] завод за нахочад, завод за исхрану и подизање деце.

брéча, -ē ж, ген. мн. брéчā [итал. breccia] геол. седиментна стена састављена од слепљених угластих комада. ◆ **брéчаст**.

брéша[1], -ē ж, ген. мн. брéшā [фр. brèche] 1. рупа, отвор, пролаз настао услед пролома (на зиду, тврђави и сл.). 2. воj. пролаз настао пробојем фронта.

брéша[2], -ē ж, ген. мн. брéшā [према италијанском граду Бреши (Brescia)] воj. старинска пушка, првобитно израђивана у Бреши.

брéшка, -ē ж, дат. брéшци, ген. мн. брéшкӣ = **брéша**[2] (в.).

бржòлица, -ē ж [венец. brisiola] покр. говеђа печеница.

брѝг, -а м, мн. брѝгови, ген. мн. брѝгōвā [енгл. brig, скр. од brigantine, в. бригантин] пом. 1. лака једрилица с две катарке или с веслима. 2. ист. раније врста ратног брода са 10–20 топова, гусарска лађа.

бригáда, -ē ж, ген. мн. бригáдā [фр. brigade, итал. brigata] 1. војна јединица састављена обично од два или три пука истог рода војске (у НОБ-у састављена од два, три или више батаљона). 2. радна јединица, мањи колектив одређен за неки посао.

бригàдѝр, -и́ра м, мн. бригади́ри, ген. мн. бригади́рā [фр. brigadier] 1. воj. командант бригаде (1). 2. руководилац бригаде (2). 3. в. **бригàдист**. ◆ **бригàдирскӣ**.

бригàдѝрка, -ē ж, дат. бригàдирки, ген. мн. бригàдиркӣ [в. бригадир] 1. жена бригадира (1). 2. а. жена бригадир (2). б. жена бригадист, бригадисткиња.

бригади́рство, -а с [в. бригадир] звање, положај бригадира.

бригàдист(а), -ē м, мн. бригàдисти [в. бригада] (ж. **бригàдисткиња**, -ē) припадник, члан бригаде (2).

брѝгāдни, -а, -о [в. бригада] који се односи на бригаду, који припада бригади; ▲ ~ **генерал** најнижи генералски чин у неким земљама.

брѝгант, -а м, мн. брѝганти, ген. мн. брѝгантā [итал. brigante] друмски разбојник, пљачкаш, хајдук (обично о италијанским разбојницима).

бригàнтӣн, -и́на м, мн. бригантѝни, ген. мн. бригантѝнā = **бригантѝна**, -ē ж [итал. brigantino] пом. ист. лак једрењак са два јарбола.

бригантѝна = **бригàнтӣн** (в.)

брѝгела, -ē ж, ген. мн. брѝгелā ж [према имену Brighella] сталан комичан лик у италијанској комедији дел арте, сплеткар, лукави слуга, смутљивац.

брѝгма, -ē ж = **брѝгмос**, -а м [грч. brygmós шкргут] мед. шкргутање зубима.

брѝгмос = **брѝгма** (в.)

бри́за, -ē ж [фр. brise] благ и свеж поветарац.

брѝзантан, -тна, -тно [фр. brisant] који нагло изгара и изазива брзу експлозију; ▲ **бризантна граната** воj. темпирна граната која се распрскава у ваздуху.

брѝзантнōст, -ости ж [в. бризантан] способност распрскавања, разорност, разорна снага.

бри́зле, бри́злӣ ж мн. [нем. Brieseln] кулин. печена јагњећа или телећа грудна жлезда као гурмански специјалитет.

брѝкет, -а м, мн. брѝкети, ген. мн. брѝкетā и **брѝкēт**, -е́та м, мн. брике́ти, ген. мн. брике́тā [фр. briquette од brique опека] сабијени ситни комади или прашина угља у облику коцке, лопте или јајета, која се користи као гориво високог квалитета.

брикета́жа, -ē ж [фр. briquetage] бојење зида тако да изгледа као да је од опеке; израда фасаде тако да се виде опеке; уп. фуговање.

брикети́рати, брикѐтѝрāм, 3. л. мн. брикети́рајӯ свршн. и несврш. [фр. briqueter] 1. (на)правити брикете. 2. поплоча(ва)ти циглама; (о)бојити (зид) тако да изгледа као да је од цигала.

брикси́зам, -зма м [од грч. brýchein шкргутати] шкрипање, шкргутање зубима у сну; уп. **брѝгма, брѝгмос**.

брилѝјант, -а м, мн. брилѝјанти, ген. мн. брилѝјантā = **брѝљант**, -а м, мн. брѝљанти, ген. мн. брѝљантā [фр. brillant] 1. дијамант брушен у облику две спојене пирамиде, тако да се постигне леп сјај. 2. типогр. најмања слова у штампарству, величине 3 типографске тачке.

брили̏јантскӣ, -а̄, -о̄ = **бри̏љантскӣ,** -а̄, -о̄ [в. брилијант] који се односи на брилијант, који има својства брилијанта.

бриљà̀нтан, -тна, -тно и **бри̏љантан,** -тна, -тно [фр. brillant према briller блистати] 1. блистав, сјајан. 2. изванредан, одличан, сјајан, изврстан.

бриљà̀нтӣн, -и́на м [фр. brillantine] мирисљаво уље за косу које јој даје сјај и помаже да се обликује фризура.

бриљà̀нтнӧ̄ст, -ости ж [в. бриљантан] својство, особина онога који је или онога што је бриљантно, сјај, изврсност.

бри̏љантскӣ = **брили̏јантскӣ** (в.)

бриљи́рати, бри̏љӣра̄м, 3. л. мн. бриљи́рајӯ несврш. [фр. briller блистати] 1. нарочито се истицати, имати највећег успеха, бити изванредан. 2. сјајити, блистати.

бримӗ̑р, -е́ра м [фр. brumaire од brume магла] ист. у републиканском француском календару, други месец у години, од 23. октобра до 24. новембра.

бри̏нет прид. индекл. [нем. brünett од фр. brunet] смеђ (о боји косе), смеђокос; црномањаст.

бри̏нет, -а м, мн. бри̏нети, ген. мн. бри̏нӗта̄ м [фр. brunet] мушкарац смеђе или црне косе.

бринѐта, -ӗ̄ ж, ген. мн. бринӗта̄ [фр. brunette] женска особа смеђе или црне косе; црнка, гаравуша.

бри̏о, бри̏ја м [итал. брио] живахност, полет, снага; уп. **con brio.**

бриӧ̑зо прил. [фр. brioso] муз. живахно, полетно, ватрено; уп. **бри̏о.**

бриозо̏е, -о̀а̄ ж мн. [нлат. Bryozoa од грч. brýon маховина, zō̑on животиња] зоол. ситне морске, ређе слатководне, животиње налик на маховине које живе у колонијама.

бри̏офӣдан, -дна, -дно [грч. brýon маховина] бот. сличан маховини, маховинаст.

бриолӧ̀гија, -ӗ̄ ж [грч. brýon маховина, в. -логија] бот. наука о маховинама.

бриофи́ти, бриофи́та̄ м мн. [грч. brýon маховина, phytón биљка] бот. заједнички назив за све врсте маховина.

бри̏ош, -о̀ша м [фр. brioche] меко слатко пециво, служи се уз кафу или чај.

брисӧ̀леј, брисолѐја м, мн. брисолѐји, ген. мн. брисоле́ја̄ [фр. brise-soleil према briser ломити, soleil сунце] истурени оквир прозора на фасади, заштитник од сунца.

бри̏та̄нија-мѐта̄л, -а́ла м [енгл. Britannia metal] хем. легура калаја и антимона с нешто бакра, цинка и бизмута, употребљава се за израду прибора за јело.

брита̀ника, -ӗ̄ ж, дат. брита̀ници [лат. britannica британска] 1. (**Британика**) = Британска енциклопедија (Encyclopedia Britannica). 2. врста цигара. 3. в. **бри̏та̄нија-мѐта̄л.**

бри̏финг, бри̏фӣнга м, мн. бри̏фӣнзи, ген. мн. бри̏фӣнга̄ [енгл. briefing] 1. кратак састанак ради договора пред одлазак на какав задатак. 2. кратка конференција за новинаре с упутствима за писање.

бри̏фовати, -ујӗ̄м сврш. и несврш. [енгл. brief, в. брифинг] дати, давати упутства, припремити (сарадника, потчињеног) за јавни наступ.

бри̏џ, -а м, мн. бри̏џеви, ген. мн. бри̏џӗва̄ м [енгл. bridge] врста карташке игре са 52 карте и 4 играча.

бри̏џер, -а м [в. бриџ] играч бриџа.

бри̏шкула, -ӗ̄ ж [итал. briscola] покр. врста карташке игре раширене у приморским крајевима, игра се са тзв. италијанским картама. 2. три исте карте (нпр. три краља).

бр̀нистра, -ӗ̄ ж [лат. genista] бот. жук, жуковина, шиб или грм жутог цвета, *Spartium junceum*, од чије се лике израђују грубе тканине за омотаче и прекриваче.

бро̀дет, а м, мн. бро̀дети, ген. мн. бро̏дӗта̄ м [итал. brodetto] кулин. покр. врста зачињеног рибљег паприкаша; непр. **бру̀дет.**

броди́рати, бро̀ди́ра̄м, 3. л. мн. броди́рајӯ сврш. и несврш. [фр. broder] (на)правити опшивку, (из)вести златом, сребром, свилом; (у)красити, улепша(ва)ти уопште (причајући, пишући).

бродја̀га, -ӗ̄ м, дат. бродја̀ги [рус. бродяга од бродить лутати] скитница, бескућник.

бро̏дка̀стинг, -а м, мн. бро̏дкастӣнзи, ген. мн. бро̏дкастӣнга̄ [енгл. broadcasting] емитовање радио и ТВ програма.

бро̀јлер, -а м, мн. бро̀јлери, ген. мн. бро̀јлера̄ м [енгл. broiler] товно пиле храњено концентратом, узгојено за печење.

бро̀ка̄т, -а́та м [итал. broccato] свилена тканина проткана златним или сребрним нитима. ◆ **бро̀ка̄тни**.

брока̀тел, -а м [итал. broccatello] 1. полусвилена или памучна чврста тканина са утканим или извезеним цветовима. 2. минерал. врста мермера.

бро̀кер, -а м, мн. -и [енгл. broker] банк., екон. онај који на берзи тргује акцијама или посредује при њиховој куповини и продаји, берзански посредник; ◆ **бро̀керски**.

брокера́жа, -е̄ ж [енгл. broker] банк. провизија коју брокер зарачунава за обављени посао, уп. **бро̀кер**.

бро̀коли в. **бро̀куле**.

бро̀куле, бро̀кӯле̄ ж мн. (јд. **бро̀кула**) [итал. broccoli] бот. биљка из рода купусњача, врста карфиола зелене цвасти, једе се барена.

бро̂м, бро̀ма и, обичније, **бро̀м,** бро̀ма м [фр. brome од грч. brômos смрад] 1. хем. хемијски елемент (симбол Br, атомски број 35), црвена лако испарљива течност јаког мириса, користи се у медицини, фотографији и техници. 2. фам. в. **бро̀ми̏д**.

бро̀ма̄т, -а́та м [в. бром] хем. со бромне киселине.

броматогра̀фија, -е̄ ж [грч. brôma јело, -графија] описивање јела и средстава за исхрану.

броматоло̀гија, -е̄ ж [грч. brôma јело, -логија] наука о исхрани, о животним намирницама, њиховом саставу и справљању.

бро̀ми̏д, -и́да м [в. бром] хем. со бромоводоничне киселине.

броми̏зам, -зма м [в. бром] мед. тровање бромом.

бро̂нза, -е̄ ж [фр. bronze, итал. bronzo] 1. легура бакра и калаја. 2. звоно од бронзе које се ставља на стоку, меденица, клепетуша. 3. сп. бронзана медаља која се додељује као награда за освојено треће место на такмичењу.

бро̀нзан 1. који је од бронзе. 2. који је боје као бронза. ▲ **бронзано доба** археол. преисторијско раздобље у којем се бронза почела употребљавати за израду оруђа и оружја.

бро̀нзо̄р, -а́ра м, мн. бронза́ри, ген. мн. бронза́ра̄ [в. бронза] ован, во, магарац који носи бронзу (2).

бро̀нт, -а м [нем. Brand] заст. трулење, изумирање ткива, гангрена.

бронтоло̀гија, -е̄ ж [грч. brontḗ грмљавина, -логија] наука о грмљавини, о непогодама уопште.

бро̀нтометар, -тра м, мн. бро̀нтометри, ген. мн. бро̀нтометра̄ [грч. brontḗ грмљавина, -метар] техн. уређај за мерење јачине грома.

бронтоса̀ур(ус), -а м, мн. -и [грч. brontḗ грмљавина, saûros гуштер] палеонт. зоол. изумрла диновска животиња из групе диносаура која је живела у периоду креде.

бронтофо̀бија, -е̄ ж [грч. brontḗ грмљавина, фобија] псих. претеран страх од грома, грмљавине.

бро̀нх, -а м, мн. бро̀нхи, ген. мн. бро̀нха̄ [лат. bronchus од грч. brónchion] в. **бро̀нхија**.

бронхиекта̀зија, -е̄ ж [в. бронх, грч. éktasis ширење] урођено или стечено проширење бронхија у којем се сакупља секрет који изазива кашаљ.

бро̀нхија, -е̄ ж, ген. мн. бро̀нхи̏ја̄ [грч. brónchia] анат. један од два канала на које се рачва душник, душница. ◆ **бро̀нхијалан**.

бронхио́ле, бронхио́ла̄ ж мн. [нлат. bronchiolum] анат. огранци бронхија.

бронхѝтис, -а м [в. бронх, -итис] мед. запаљење слузница бронхија, праћено кашљем, често и кијањем.

бронхо- [в. бронх] као први део сложенице показује да се нешто односи на бронхије.

бронхогра̀фија, -е̄ ж [в. бронхо-, графија] мед. рендгенски преглед бронхија, уз убацивање контрастног средства.

бронходилата̀тор, -а м, мн. -и [в. бронхо-, лат. dilatare проширивати] мед. свака супстанца која се користи за ширење душника и бронхија, обично код астматичара.

бронхопнеумо̀нија, -е̄ ж [в. бронхо-, пнеумонија] мед. акутно запаљење бронхија које захвата плућно ткиво и изазива запаљење плућа.

бро̀нхоскоп, -а м, мн. -и [в. бронхо-, -скоп] мед. савитљива цев с нарочитим огледалом за прегледање бронхија.

бронхоско̀пија, -е̄ ж [в. бронхо-, -скопија] мед. преглед бронхија помоћу бронхоскопа.

бронхотòмија, -ē ж [в. бронхо-, -томија] мед. оперативно отварање или засецање бронхија.

брòнхус, -а м в. **брòнх**.

брòцāк, -а м, мн. брòцāци, ген. мн. брòцāкā [нем. Brotsack] покр. торба која се носи преко једног рамена, обично као део опреме планинара, ловаца и др.

брòш, брòша м, мн. брòшеви, ген. мн. брòшēвā [фр. broche] врста женског накита са иглом за прикопчавање, који се обично носи на грудима.

брòшӣран, -а, -о [в. броширати] који је у меком повезу, с меким корицама (о књизи).

брошӣрати, брòшӣрām, 3. л. мн. брошӣрајȕ сврш. и несврш. [фр. brocher] повез(ив)ати (књигу) у меки повез.

брошȕра, -ē ж, ген. мн. брошȕрā [фр. brochure] књижица у меком повезу, обично о неком актуелном питању; непр. **брошӣра**.

брȕдершафт, -а м, мн. брȕдершафти, ген. мн. брȕдершāфтā [нем. Bruderschaft] побратимство, братимљење, обично уз пиће.

брȕдет непр. в. **брòдет**.

брȕм, -а м, мн. брȕмови, ген. мн. брȕмōвā [енгл. brougham, по лорду Бруму, државнику, 1778–1868] заст. затворена лака кочија са два седишта и једним коњем.

брунӣрати, брȕнӣрām, 3. л. мн. брунӣрајȕ сврш. и несврш. [фр. brunir] 1. да(ва)ти нечему (металу, намештају, дрвету) тамну, мрку боју; премаз(ив)ати (обично метал) заштитним средством. 2. (из)глачати, (у)глачати.

брȕстòн, -а м, мн. брȕстòнови [нем. Brust прса, в. тон] фон. глас из прса.

брȕстхалтер, -а м, мн. -и [нем. Brusthalter] део женског доњег веша, грудњак, прслуче за придржавање груди; непр. **брȕсхалтер**.

брȕтāлан, -лна, -лно [срлат. brutalis према лат. brutus звер] претерано груб, суров, безобзиран, дивљачки.

брутали̏тēт, -е́та м = **брута́лност,** -и ж 1. особина онога који је бруталан, онога што је бруталну, претерана грубост, суровост. 2. бруталан поступак.

брута́лност =**брутали̏тēт** (в.)

брȕто прид. индекл. [нем. brutto према старијем итал. brutto] 1. ознака за тежину робе заједно са амбалажом, обједињени **нѐто** (в.) и **тàра** (в.). 2. који је без одбитака или са свим грошковима (о количини новца, дохотку и сл.).

брȕх, -а м, мн. брȕхови, ген. мн. брȕхōвā [нем. Bruch прелом] мед. болест спуштања трбушних органа, обично црева, у суседне шупљине, хернија, кила.

брȕхголд, -а м [нем. Bruchgold] изломљено, непрерађено злато.

бруцело́за, -ē ж [према имену бактерије, а ова по аустралијском лекару Д. Брусу (Bruce), који ју је открио] општи назив за обољења домаћих животиња и људи која проузрокују бактерије из рода *Brucella*, манифестује се високим температурама код људи, а код животиња побачајем.

бȕбикопф, -а м [нем. Bubikopf] заст. врста женске фризуре код које је коса ошишана кратко, као у дечака, са шишкама на челу.

бубо́ни, бубо́нā м мн. [лат. bubo од грч. boubṓn] мед. запаљење лимфних жлезда, најизраженије испод пазуха и у пределу препона.

бугàрија, -ē ж [арап. tambur bulgari] 1. врста тамбуре за музичку пратњу певања. 2. сетно певање; сетна песма, тужбалица, жалопојка.

бугàчица, -ē ж [венец. bugazar упијати] заст. хрв. упијаћа хартија, упијач.

бугенвӣлија, -ē ж [према француском морепловцу Бугенвилу (L. A. de Bougainville, 1729–1811)] бот. украсна биљка пењачица, *Bougainvillea spectabillis*, пореклом из Јужне Америке.

бугзи́рати, бȕгзӣрām, 3. л. мн. бугзи́рајȕ несврш. [нем. bugsieren из хол.] пом. вући лађу помоћу тегљача за који је лађа везана конопцима.

бȕги, -ија м = **бȕги-вȕги** (в.).

бȕги-вȕги, -ија м [енгл. boogie woogie] муз. живахан плес, популаран у џезу 30-их и 40-их година XX века, с пратњом у осминама.

бȕгија, -ē ж, ген. мн. бȕгӣjā ж [тур. buğu] 1. пара, дим; оно што се диже у вис у облику магле облака; прашина. 2. јак задах, смрад.

бȕдāк, -а м, мн. бȕдāци, ген. мн. бȕдāкā [тур. budak] 1. једнокрака (у виду шиљка) или двокрака (шиљак и мотичица) алатка за копање тврде земље, ископавање корења, камења и сл., трнокоп, пијук. 2. пеј. глупак, ограничен човек.

будàла, -ē м, вок. бȳдало, мн. будàле, ген. мн. будáлā ж [тур. budala] 1. глупак, луда, блесан. 2. онај који је лаковеран, наивчина. ▲ **дворска ~** дворски лакрдијаш, забављач владара; **шерет ~** човек који се претвара да је глуп.

будàлāш, -áша, вок. бȳдалāшу, мн. будалáши, ген. мн. будалáшā [в. будала] 1. в. **будàла** (1). 2. покр. врло крупан бели пасуљ.

будалéсати, будàлēсāм, 3. л. мн. будалéсајȳ несврш. [в. будала] покр. в. **будàлити**.

будàлити, -ѝм несврш.[в. будала] 1. правити или говорити будалаштине, глупости. 2. (за ким) бити лудо заљубљен (у кога), лудовати (за неким). ▲ **~ се** правити се будалом, блесавити се.

будѝзам, -зма м [санскр. Buddha] филозофско учење Буде, религија и филозофски систем распрострањен у средњој и источној Азији. ◆ **будѝстичкӣ**.

бȳдист(а), -ē м, мн. бȳдисти (ж **бȳдисткиња**) [в. будизам] припадник будизма.

бȳдо, -а м [јап. budo] сп. назив за све јапанске борилачке вештине.

будòāр, -ára м, мн. будоáри, ген. мн. будоáрā [фр. boudoir] мали дамски салон, мања просторија обично у близини спаваће собе, намењена довршавању женске тоалете.

бȳђ, -и ж = **бȳђа,** -ē ж [тур. büğe] 1. бот. врста гљивице која живи на органским материјама, изазива њихово кварење и труљење, плесан. 2. задах на бућ. 3. фиг. оно што не ваља, што је кварно, труло.

бȳђа = **бȳђ** (в.)

бȳђав, -а, -о [в. буђ] убућао, плеснив.

буђáвити = **бȳђати** (в.)

бȳђавōст, -и ж [в. буђав] стање онога што је буђаво, плеснивост.

бȳђати, -āм = **буђáвити,** бȳђāвӣм несврш. [в. буђ] 1. постајати буђав, плеснивити. 2. експр. пропадати, запуштати се.

буђèлāр, -ла́ра м [мађ. bugyelaris, према лат. pugillaris који је величине шаке, који је надохват шаке] новчаник.

буђòнōвка, -ē ж, дат. буђòнōвци, ген. мн. буђòнōвкӣ [према руском војсковођи Буђонију] вој. ист. руска капа слична шлему.

бȳза покр. в. **бóза**.

буздòвāн, -áна м, мн. буздовáни, ген. мн. буздовáнā [тур. bozdoğan] 1. врста старинског оружја, дршка са гвозденом куглом на једном крају, топуз. 2. жарг. пеј. ограничен човек, глупак, простак.

бȳз(е)нхалтер м [нем. Busenhalter] в. **брȳстхалтер**.

бузѐрант в. **бузȳрант**.

бузȳки, -ија м [новогрч. mpouzoúki, вероватно из тур.] муз. грчки народни инструмент са жицама, сличан мандолини.

бузȳрант, -а м, мн. бузȳранти, ген. мн. бузȳрунāтā [итал. buggerare] вулг. заст. хомосексуалац.

бујàтрика, -ē ж, дат. бујàтрици [грч. boûs говедо, iatrós лекар] вет. грана ветерине која се бави лечењем говеда.

бȳјōн, -óна = **бȳљōн,** -óна м [фр. bouillon] кулин. 1. говеђа супа, често зачињена размућеним јајетом. 2. екстракт од говеђег меса, служи за припремање других јела.

бȳјрум узв. [тур. buyrun! од buyurmak заповедити, наредити] при гошћењу, чашћењу, нуђењу: изволите, послужите се, заповедајте.

бујрȳнтија, -ē ж [тур. buyrultu] писмена заповест, наредба, одобрење, указ.

бȳјур узв. в. **бȳјрум**.

букàгије, букàгијā ж мн. [тур. bukağı] окови за ноге, негве.

букàдар прил. [тур. bakadar] покр. много, пуно.

букàнӣр, -и́ра м, мн. букани́ри, ген. мн. букани́рā [енгл. bucaneer, фр. boucanier] ист. гусар, поморски пустолов, пират (нарочито они који су се у XVII веку, крај обала Средње Америке, борили против Шпанаца).

бȳкара, -ē ж, ген. мн. бȳкāрā [итал. bucchero] суд за пиће, велика чаша, врч.

букàрдија, -ē ж [грч. boûs во, говедо, kardía срце] мед. увећање, хипертрофија срца, као последица јачања срчане мускулатуре, обично услед гојазности.

бȳквāлан, -лна, -лно [рус. буквальный према буква слово] а. који од речи до речи одговара оригиналу, дослован. б. сувише дослован; узак, ограничен.

буквалѝзам, -зма м [в. буквалан] буквално схватање нечега, ограниченост.

буквáлност, -и ж [в. буквалан] особина онога што је буквално, дословност.

бȕкē, -èа м [фр. bouquet] 1. мирис, арома вина. 2. в. **бȕкēт** (1).

бȕкēт, -éта м, мн. букéти, ген. мн. букéтā [нем. Bukett од фр. bouquet] 1. свежањ, кита цвећа. 2. в. буке (1).

Букèфал, -а м [грч. boûs во, говедо, kephalḗ глава] ист. име коња Александра Македонског.

бȕки с индекл. [стсл. *buky слово] назив слова Б у старословенској азбуци.

бȕкинг, бȕкӣнга, мн. бȕкӣнзи, ген. мн. бȕкӣнгā [енгл. booking] резервисање хотелске собе, туристичког аранжмана, авионских карата и сл., резервација.

букӣнист(а), -ē м, мн. букӣнисти [фр. bouquiniste] улични препродавац књига; трговац старим књигама, антиквар.

букӣрати, бȕкӣрāм, 3. л. мн. букӣрајȕ сврш. и несврш. [енгл. book] (на)правити букинг, најавити, најављивати, резервисати смештај у хотелу, авионске и др. карте, туристички аранжман и сл.

бȕклē, -èа м [фр. bouclé] врста вунене чупаве чврсте тканине, саткане од чворова коврџавог предива.

бȕклет, -а м [енгл. booklet, дем. од book] брошура, књижица; проспект; програм у облику књиге.

бȕклија, -ē ж, ген. мн. бȕклӣjā [нгрч. mpoûklion од лат. buccula] пљоснат дрвени суд, чутура, пљоска.

бȕкмарк, -а м [енгл. bookmark] рач. обележено место, пречица преко које се може директно приступити неком сајту на Интернету.

бȕкме(ј)кер, -а м, мн. -и [енгл. bookmaker] онај који на коњским тркама прима опкладе. ◆ **бȕкме(ј)керскӣ.**

бȕкме(ј)кинг, -а м [енгл. bookmaker] посао букме(ј)кера, кладионичарство.

бȕкмōл, -а м [норв. bokmål] лингв. књишки, државни норвешки језик, за разлику од ландсмола или нинорска (в.).

букòлика, -ē ж [лат. bucolica од грч. boukolikós пастирски] књиж. песма с темом из пастирског живота, пасторала, идила.

букòличāр, -а м, мн. -и [в. буколика] песник буколика. ◆ **букòличāрскӣ.**

букòличкӣ, -ā, -ō [в. буколика] који се односи на буколике, пастирски, идиличан.

бȕкрам, -а м [енгл. buckram] чврсто, круто платно од јуте, конопље или памука, употребљава се за платнени повез књига.

бȕкрāниј, -а м = **бȕкрāније,** бȕкрāнӣjā ж мн. [грч. boûs говедо, kraníon лобања] архит. ум. декоративни мотив у рељефу у облику воловске главе.

бȕкрāније = **бȕкрāниј** (в.)

буксӣрати, бȕксӣрāм, в. **бугзӣрати.**

бȕ́ла, -ē ж, ген. мн. бȕ́лā [тур. bula стрина, тетка] в. бȕла[1] (3).

бȕла[1], -ē ж, ген. мн. бȕлā [тур. bula стрина, тетка] 1. муслиманска жена. 2. покр. а. стрина, ујна. б. назив који млада од милоште даје јетрви или заова снахи. 3. учитељица женске деце у основној школи (мектебу). 4. име разним домаћим животињама (кобили, овци, крави и др.).

бȕла[2], -ē ж, ген. мн. бȕлā [лат. bulla мехур] 1. а. испупчен, округао воштани печат на јавним повељама. б. повеља с таквим печатом; папско или владарско званично писмо. 2. кутија у којој се чува печат. 3. покр. поштанска или таксена марка. 4. јединица обрачунавања у картарошким играма, поен, бод. 5. покр. раскокано кукурузно зрно, кокица. 6. ист. кожна врећица или златна кутијица у којој се чувала амајлија, која се носила око врата.

була́ва, -ē ж [рус. булава] атаманова, хетманова палица као знак власти.

буланжȉзам, -зма м [према француском генералу Буланжеу (Boulanger)] ист. политички покрет у Француској у периоду 1885–1889, усмерен против режима.

бȕлāријум, -а (и **бȕлāрӣj,** -а) м [нлат. bullarium] збирка папских була или одредаба.

бȕлбāран в. **бȕлбус.**

бȕлбифēран, -рна, -рно [лат. bulbus луковица, fero доносим] бот. који рађа луковичастим подземним стаблом.

бȕлбōзан, -зна, -зно [лат. bulbosus] луковичаст, главичаст, кромпираст, округао.

бȕлбул, -а м, мн. бȕлбули, ген. мн. бȕлбȕлā [тур. bülbül од ар. bulbul] славуј.

бу̏лбус, -а м, мн. -и [лат. bulbus] 1. луковица, главица. 2. мед. свако испупчење, оток на телу у облику луковице. 3. анат. очна јабучица. ◆ **бу̏лба̄ран.**

бу̏лдог, -а м, мн. бу̏лдози, ген. мн. бу̏лдо̄га̄ [енгл. bulldog] 1. раса крупних паса кратког дебелог тела, јаких вилица и затупасте њушке. 2. жарг. врста малог револвера.

булдо̀жер, -а м, мн. -и [енгл. bulldozer] покретна машина с великим плугом спреда којим се ископава и избацује земља. ◆ **булдо̀жерскӣ.**

булева̀р, -а́ра м, мн. булева́ри, ген. мн. булева́ра̄ [фр. boulevard] широка градска улица с дрворедима, авенија.

булева̀рскӣ, -а, -о [в. булевар] који је на булевару, који се односи на булевар. ▲ **булеварска штампа** жута штампа, листови који угађају лошем укусу читалаца.

бу̏ли, -ија м [енгл. bully] сп. 1. место одакле се изводе казнени ударци у хокеју на леду и сам тај ударац. 2. у хокеју, почетак игре после прекида када два противничка играча стоје приправни са штаповима а судија баца плочицу.

булӣмија, -е̄ ж [грч. boulimía] мед. псих. велика, неодољива, животињска глад, болест у којој човек непрестано има осећај да је гладан.

бу̏лӣн, -и́на м, мн. булӣни, ген. мн. булӣна̄ [итал. дијал. bullino] сп. најмања и главна боћа, куглица којој треба приближити остале боће.

булӣо̄н, -о́на м, мн. булио́ни, ген. мн. булио́на̄ [енгл. bullion] златне полуге или шипке које служе као покриће за папирни новац.

бултѐријер, -а м, мн. -и [енгл. bull terrier] врста борбеног пса, настао у Енглеској укрштањем булдога и белог енглеског теријера.

булу̏мēнта, -е̄ ж, ген. мн. булу̏мēнтӣ [касолат. bullimentum врење, превирање] гомила људи, руља, гужва; метеж, врева.

бу̏ља, -е̄ и **бу́ља,** -е̄ ж [мађ. bulyál] 1. покр. а. гомила, завежљај прљавог рубља. б. изношен комад одеће, рита, дроњак. 2. вулг. стражњица.

бу̏љо̄н = **бу̏јо̄н** (в.)

бу̏љубаша, -е̄ = **бу̏љугбаша,** -е̄ м [тур. bölükbaşı, в. буљук, баша] ист. старешина буљука (1) у некадашњој турској војсци; командир чете.

бу̏љугбаша = **бу̏љубаша** (в.)

бу̏љук, -а м, мн. бу̏љуци, ген. мн. бу̏љӯка̄ [тур. bölük] 1. ист. јединица турске војске, чета. 2. гомила, мноштво; стадо, крдо.

бу̂м, бу̏ма и **бу̂м,** бу̏ма м [енгл. boom] 1. екон. нагли успон, пораст цена трговачких производа и берзанских курсева. 2. велики, обично нагли успех, продор; сензација, одушевљење.

бума̑шка, -е̄ ж, дат. и лок. бума̑шки, ген. мн. бума̑шкӣ [рус. бумажка] 1. папирић, хартијица. 2. фам. исправа, потврда, документ, легитимација.

бу̏мба̄р, -а́ра м [тур. bumbar од перс. būnbār, būmbār] кулин. врста оријенталног сланог јела (справља се тако да се лојна кошуљица или сириште бравчета надене мешавином исецкане џигерице с нешто пиринча и исецканог лука, зашије и стави да се пече).

бумба́шир, -а м [тур. mubaşir од ар. mubāšir] изасланик, гласник; уп. **муба́шир.**

бу̏меранг, -а м, мн. бу̏меранзи, ген. мн. бу̏мера̄нга̄ [енгл. boomerang од аборицинског] 1. оружје аустралијских урођеника, Аборицина, закривљеног облика, које се баца тако да се врати бацачу уколико не погоди циљ. 2. фиг. поступак, средство и сл. који се окреће против онога који се њиме служи.

бу̏на, -е̄ ж [скр. од бу(тадијен) на(тријум)] хем. вештачка гума, синтетички каучук.

бу̏на̄р, -а м, мн. бу̏нареви и бу̏на̄ри, ген. мн. бу̏на̄ра̄ и бу̏нарēва̄ и **бу̏нāр,** -а́ра м, мн. буна́ри, ген. мн. буна́ра̄ [тур. bunar, punar извор] 1. ископана уска дубока јама, обично озидана, за скупљање подземне воде или кишнице, студенац, зденац. 2. извор, обично ограђен, подешен да се из њега вади вода.

буна̀рџија, -е̄ м [в. бунар] онај који копа бунаре, који се бави грађењем бунара.

бу̏нгалов, -а м [енгл. bungalow од инд. bānglā бенгалска кућа] 1. дрвена кућица (обично приземна) с верандом, која служи за одмор. 2. кућица од једне или више соба која служи за изнајмљивање; део туристичког насеља у кампу или хотелског комплекса.

бу̏нгур, -а м [тур. bulgur] кукурузна или пшенична прекрупа; јело спремљено од такве прекрупе.

бу̏нд, -а м, мн. бу̏ндови, ген. мн. бу̏ндо̄ва̄ [нем. Bund] 1. савез, друштво, лига. 2. (**Бунд**) ист. оп-

шти раднички савез Јевреја у Русији, Литванији и Пољској крајем XIX и почетком XX века.

бу̏нда, -ē ж, ген. мн. бу̏ндӣ ж [мађ. bunda капут] крзнени или крзном постављени капут. ◆ **бу̏ндаст.**

бу̏ндāш, -а́ша м, мн. бундаши, ген. мн. бунда́шā [од нем. Bund савез] ист. припадник немачке фашистичке организације Културбунд (Просветни савез) у Југославији пре Другог светског рата, хитлеровски петоколонаш.

Бу̏ндеслӣга, -ē ж, дат. бу̏ндеслӣги, ген. мн. бу̏ндеслӣгā [нем. Bundesliga] савезна фудбалска лига у Немачкој.

Бу̏ндесрāт, -а м [нем. Bundesrat] савезно веће, један од два дома парламента у Немачкој; уп. **Бу̏ндестāг.**

Бу̏ндестāг, -а м [нем. Bundestag] савезна скупштина Немачке, представнички дом парламента; уп. Бундесрат.

бу̏нкер, -а м, мн. бу̏нкери, ген. мн. бу̏нкēрā [енгл. bunker] 1. воj. надземно мало бетонско утврђење за одбрану. 2. складиште за чување разног материјала; складиште за угаљ на пароброду. 3. жарг. илегално складиште различите робе (најчешће пића, цигарета и др.). 4. пртљажник аутобуса. 5. сп. чврста, затворена одбрана у фудбалу, рукомету и сл.

бункѐрāш, -а́ша м, мн. бункераши, ген. мн. бункера́шā [в. бункер] 1. изузетно храбар борац који јуриша на бункере. 2. ист. погрдан назив за оне који су се у време НОБ-а крили да не би ишли у рат.

бункѐрисати, -ишēм свршн. и несврш. [в. бункер] сместити, смештати у бункер; сакри(ва)ти.

бунрàку, -уа м [јап. од кин.] јапанско луткарско народно позориште, уз певање и музичку пратњу.

бу̏нт, -а м, мн. бу̏нтови, ген. мн. бу̏нтōвā [нем. Bund савез, урота] 1. устанак против власти, буна, побуна. 2. незадовољство, отпор, револт.

бу̏нтāр, -а́ра м [в. бунт] в. **бу̏нтовнӣк.** ◆ **бу̏нтāрскӣ.**

бу̏нтдрук, -а м [нем. Buntdruck од bunt шарен] заст. типогр. техника штампања у оловном слогу; штампање у више боја.

бу̏нтōван, -вна, -вно [в. бунт] 1. који се буни против власти, који је спреман на буну, побуну. 2. који се односи на бунтовника.

бу̏нтовнӣк, -а, мн. бу̏нтовнӣци, ген. мн. бу̏нтовнӣкā [в. бунт] 1. онај који се буни против постојећег стања, против власти, који учествује у буни. 2. незадовољник, побуњеник, онај који протестује. ◆ **бу̏нтовничкӣ.**

Бу̏р, Бу́ра, мн. Бу́ри, ген. мн. Бу́рā [хол. Boer сељак] потомак холандских досељеника који су се у XVII веку искрцали у јужној Африци; Јужноафриканац беле расе.

бу̀рāг, -а́га м, мн. бура́зи, ген. мн. бура́гā [рум. buric од лат. umbilicus пупак] 1. желудац код преживара. 2. пеј. желудац у човека.

бура́зер, -а м, мн. -и [тур. birader од перс. birāder] 1. жарг. брат. 2. фам. друг, пријатељ.

бу̀рāк, -а́ка м [ар. burāq] митол. рајско биће у лику крилатог коња на којем се, по исламском веровању, Мухамед успео на небо.

бура̀нија непр. в. **бора̀нија.**

бу̏рбōн, -о́на м [енгл. bourbon, по округу Bourbon County у Кентакију, где се најпре производио] амерички виски, добијен дестилацијом кукуруза и ражи.

бу̏рг, -а м, мн. бу̏ргови, ген. мн. бу̏ргōвā [нем. Burg] замак, дворац; мала тврђава.

бу̏ргија, -ē ж, ген. мн. бу̏ргӣjā ж [тур. burgu] 1. завојна, спирална алатка за бушење, сврдло. 2. фиг. бесмислица, будалаштина, глупа шала.

бургӣјати, -ām несврш. [в. бургија] 1. бушити бургијом. 2. збијати глупе шале. 3. сплеткарити, роварити (против некога).

бургӣјāш, -а́ша м, мн. бургијаши, ген. мн. бургија́шā [в. бургија] 1. онај који прави и продаје бургије. 2. онај који збија неслане шале, лакрдијаш. 3. онај који подстиче на побуну, подбадач.

бургу̏ндац, бургу̏нца м [према фр. покрајини Бургундији (Bourgogne)] 1. сорта винове лозе из француске покрајине Бургундије која даје црно грожђе. 2. врста вина од тог грожђа.

бу̏рда, -ē ж, ген. мн. бу̏рдā [ар. burda] огртач, плашт, обично од вуне.

бу̏рдељ, -а м, мн. бу̏рдељи, ген. мн. бу̏рдēљā [фр. bordel] 1. кућица, колиба. 2. = **бо̀рдел** (в.).

бу̏рдо̄н, -о́на м [фр. bourdon] муз. дубоки регистар на оргуљама; дубоки бас уопште.

бурѐџија, -е̄ м [в. бурек, -џија] онај који прави и продаје бурек. ◆ **бурѐџијин, бурѐџијскӣ**.

бурѐџиница, -е̄ ж [в. бурегџија] буреџијска радња, радња у којој се прави и продаје бурек.

бу̏рек, -а м, мн. бу̏реци, ген. мн. бу̏ре̄ка̄ [тур. börek] врста пите од кора, најчешће са сиром, ређе с месом, јабукама и сл.

бу̏рет, -а м [фр. bourrette] врста тканине од отпадака свиле за летњу одећу. ◆ **бу̏ретскӣ**.

бурѐџик, -а м, мн. бурѐџици, ген. мн. бурѐџи́ка̄ [тур. börecik дем. од борек] врста пите с месом.

буржоа̀зија, -е̄ (уоб. и **буржо̀а̄зија,** -е̄) ж [фр. bourgeoisie] 1. ист. грађанска класа у феудалном поретку (насупрот племству и свештенству). 2. у капиталистичком друштву, друштвени слој који је власник капитала, средстава за производњу. ◆ **буржо̀а̄скӣ** и **бу̏ржоа̄скӣ**.

бу̏ржӯј, -у́ја м, мн. буржу́ји, ген. мн. буржу́ја̄ [рус. буржуй од фр. bourgeois] 1. припадник буржоазије, грађанске класе, грађанин. 2. пеј. малограђанин, ћифта. 3. жарг. онај који има капитал, богат човек, богаташ. ◆ **бу̏ржӯјскӣ**.

бу̏ржӯјка, дат. -ки, ген. мн. -кӣ ж [в. буржуј] жена буржуј.

бу̏рза (хрв.) в. **бе̏рза**.

Бу̀ридо̄нов ма̀гарац, Бу̀ридоно̄в ма̀га̄рца м [фр. Buridan, лат. Buridanus] филоз. пример за немогућност слободне воље, који се приписује француском схоластичком филозофу Жану Бридану (1300–1358): гладан магарац између два потпуно једнака снопа сена угинуће од глади, пошто се не може одлучити који би пре јео.

бу̏рӣн, -и́на м, мн. бури́ни, ген. мн. бури́на̄ [венец. burin од грч. boréas северни ветар] метеор. слаб источни ветар у Далмацији, слабија бура.

бу̏рина, -е̄ ж, ген. мн. бу̏рӣна̄ ж [итал. bolina од енгл. bow-line] пом. конопац за затезање једра кад је ветар противан.

бу̏рка, -е̄ ж, дат. бу̏рци, ген. мн. бу̏ркӣ [рус. бурка] огртач од ваљане вуне и козје длаке (уобичајен на Кавказу).

бу̏рлак, -а м, мн. бу̏рлаци, ген. мн. бу̏рла̄ка̄ [рус. бурлак] радник који са обале ужетом вуче лађу по реци (об. на Волги).

бу̏рлеска, -е̄ ж, дат. бу̏рлесци, ген. мн. бу̏рлескӣ и **бурлѐска,** -е̄ ж, дат. бурлѐсци, ген. мн. бурлѐскӣ [итал. burlesco шаљив, фр. burlesque] 1. књиж. сценски комад с претераном, често грубом комиком, фарса, лакрдија. 2. муз. краћа весела музичка композиција.

бу̏рлескнӣ и **бурлѐскнӣ,** -а̄, -о̄ [в. бурлеска] који се односи на бурлеску, који има карактеристике бурлеске, смешан, лакрдијашки.

бу̏рма, -е̄ ж, ген. мн. бу̏рмӣ [тур. burma од burmak завртети] 1. једноставан прстен, обично без камена, који се носи као знак брачне везе, венчани прстен. 2. заст. завртањ, шраф. 3. заст. увојак косе, коврџа.

бу̏рмут, -а м [тур. buruntu од burun нос и ot трава] у прах самлевен дуван за шмркање.

бурмӯта̄ш, -а́ша м, мн. бурмута́ши, ген. мн. бурмута́ша̄ [в. бурмут] онај који шмрче бурмут.

бу̏рмутити, -и́м несврш. [в. бурмут] шмркати бурмут.

бу̏рмутица, -е̄ ж [в. бурмут] кутија за бурмут.

бу̏рнус, -а м, мн. -и [тур. bornuz од ар. burnus] дугачки арапски огртач с капуљачом, какав носе бедуини.

бу̏ров, -а м [према нем. лекару Бурову из XIX века] = **бу̏рова во̀да** (тачније: **Бу̏ровљева во̀да**) фарм. безбојна течност, раствор алуминијум ацетата, употребљава се за облоге код рана, отока, чирева и др.

бу̏рова во̀да = **бу̏ров** (в.)

бурси̏тис, -а м [лат. bursa кесица] мед. акутно или хронично запаљење слузних кесица.

бу̏рскӣ који се односи на Буре. ▲ **Бурски рат** ист. рат између Бура и Енглеза вођен почетком XX века, у којем су Бури изгубили самосталност.

буру̀нтија[1] непр. в. **буjру̀нтија**.

буру̀нтија[2], -е̄ ж [тур. guruh гомила] дружина, чета, банда.

буру̀нџук, -а м, мн. буру̀нџуци, ген. мн. буру̀нџу̏ка̄ [тур. bürüncük чаура свилене бубе] 1. танка, провидна свилена тканина. 2. свилени

вео којим жене покривају лице. 3. у придевској служби: в. **бурунцу̀кли**.

бурунцу̀кли прид. индекл. [в. бурунцук] који је од бурунцука.

бурунцу̀клија, -е̄ ж [в. бурунцук] кошуља од бурунцука.

буру́рет, -а м [тур. bürûdet од ар. burūdä хладноћа] 1. неред, пометња; галама. 2. вртоглавица, несвестица.

бу̏рш, -а м, мн. бу̏ршеви, ген. мн. бу̏ршēвā [нем. Bursch] ист. 1. члан студентског удружења, студент. 2. официрски слуга, посилни.

бу̏с, -а м, мн. бу̏сови, ген. мн. бу̏сōвā [енгл. bus] в. **ба̀с**[2].

-бус [лат. -bus падежни наставак за датив множине, од omnibus свима] осамостаљени суфиксоид за творбу нових речи (*аутобус, шинобус* и сл.).

бу̏сија, -е̄ ж, ген. мн., бу̏сијā ж [тур. pusu, pusı] заседа, место подесно за скривање и изненадни напад; скровито место са којег ловац вреба дивљач.

бу̏сола, -е̄ ж, ген. мн. бу̏сōлā и **бусо̀ла,** -е̄ ж, ген. мн. бусо́ла [итал. bussola] компас.

бустрофѐдон, -о́на м [грч. boûs говедо, strophḗ окрет, обртај] начин писања на епитафским споменицима старих Грка и Феничана, где редови теку наизменично: један ред слева надесно, а други обрнуто (налик на окретање волова при орању).

бу̏та, -е̄ ж, ген. мн. бу̏тā [инд. buta] лик. орнамент у индијској уметности који приказује венац цвећа са стилизованим листовима.

бу̏тāда, -е̄ ж [фр. boutade] духовита шала, досетка.

бу̏тāн, -а́на м [нем. Butan од лат. butyrum маслац] хем. врста гаса, засићени угљоводоник (C_4H_{10}) ◆ **бу̏тāнскӣ**.

бу̏тāрга, -е̄ ж, дат. бу̏тāрги, ген. мн. бу̏тāргӣ ж [итал. bottarga] сушена икра морске рибе, авгутар.

бутафо̀рија, -е̄ ж [итал. buttafuori позоришни инспицијент] 1. позор. реквизити, делови инсценације. 2. лажни предмети који служе за показивање или рекламу; макете које треба да пруже илузију правог.

бутѐља, -е̄ ж, ген. мн. бутéљā ж [фр. bouteille] боца, флаша; боца за вино од 0,7 литара.

бу̏тер, -а = **пу̏тер,** а м [нем. Butter од лат. butyrum маслац, грч. boúturon] маслац.

бу̏терброт, -а м [нем. Butterbrot] покр. заст. хлеб с бутером.

бу̏тӣга, -е̄, **бу̏тига,** -е̄ и **бути́га,** -е̄ ж [итал. bottega] покр. продавница, дућан, радња.

бутӣга̄р, -а́ра м, мн. бутига́ри, ген. мн. бутига́рā [в. бутига] 1. власник бутиге. 2. продавац у бутиги, трговац.

бу̏тик, -а м, мн. бу̏тици, ген. мн. бу̏тӣкā = **бу̏тика**, -е̄ ж, ген. мн. бу̏тӣкā [фр. boutique] отмена продавница модне одеће.

бу̏тика = **бу̏тик** (в.)

бутира́жа, -е̄ ж [фр. bouturage] агр. размножавање биљака засађивањем изданака у земљу.

бу̏тирометар, -тра м, мн. бу̏тирометри, ген. мн. бу̏тирометāрā [грч. boútyron маслац, в. -метар] справа за мерење садржаја масти у млеку.

бу̏товā̏ње, -а м [од енгл. boot] рач. подизање, покретање оперативног система.

бу̏товати, бу̏тујēм свршн. и несврш. [енгл. boot] унети, уносити први пут оперативни систем у рачунар, што се касније обавља аутоматски при сваком укључивању и ресетовању рачунара.

бу̏тōн, -о́на м, мн. бутóни, ген. мн. бутóнā [фр. bouton, итал. bottone] 1. дугме. 2. минђуша са драгим каменом у облику дугмета.

бу̏траст, -а, -о [тур. badur] пуначак, буцмаст, дебео.

бу̏тум прид. индекл. [тур. bütün] сав, цео.

бу̏ћма, -е̄ ж [тур. bükme од bükmek усукати] покр. 1. дебела упредена врпца, гајтан; предмет израђен од бућме. 2. врста веза.

бу̏фало, -а м, мн. бу̏фали, ген. мн. бу̏фāлā [енгл. buffalo од итал. bufalo] зоол. врста бизона, амерички бизон, уп. **бѝзōн**.

бу̏фер, -а м, мн. бу̏фери, ген. мн. бу̏фēрā [енгл. buffer] гвоздени колут између два вагона који спречава њихово судараше.

бу̏фо, прид. индекл. [итал. Buffo] 1. муз. комичан, који указује на комичан карактер музичких дела или улога. 2. муз. комични певач у италијанској опери; уп. **опера буфа**.

бу̏фōн, -о́на м, мн. буфо́ни, ген. мн. буфо́нā [итал. buffone] лакрдијаш, комичар, шаљивчина.

буфонѐрија, -ē ж [фр. bouffonnerie] 1. јефтина шала, лакрдија. 2. позоришни комад који се заснива на лаком, комичном заплету.

бухáра, -ē ж [према имену града Бухара у Узбекистану] врста ћилима с карактеристичним шарама.

бȕхтла, -ē ж, ген. мн. бȕхтлӣ [нем. Buchtel] врста колача од киселог теста, пуњеног џемом.

бȕхур, -а м [тур. buhur од ар. bāhūr] покр. мирисна смола за кађење (обично тамјан).

бухȕрдāр, -áра м, мн. бухурдáри, ген. мн. бухурдáрā [тур. buhurdan, в. бухур] покр. кадионица.

бухштабúрати, бухштàбӣрām, 3. л. мн. бухштабúрајӯ несврш. [нем. buchstabieren од Buchstabe слово] изговарати речи слово по слово, срицати, **спеловати** (в.).

Буцѐфал в. **Букѐфал**.

бȕцов, -а и **бȕцōв,** -а м, мн. -и [мађ. buczo] 1. зоол. а. врста речне кошљорибе, Aspius rapax. б. врста речне кошљорибе, Alburnus mento. 3. фиг. глупак, сом.

бȕчук, -а м, мн. бȕчуци, ген. мн. бȕчӯкā [тур. buçuk] 1. покр. половина, пола. 2. заст. запреминска мера за жито, мерица.

бȕџа, -ē ж [тур. cübb] 1. батина са задебљаним крајем, кијача. 2. жарг. човек на важном положају, моћан, имућан човек, велика зверка. 3. покр. рупа, јама.

бȕџāк, -áка, мн. бȕџáци, ген. мн. бȕџáкā [тур. bucak] 1. угао, ћошак. 2. забачено, скривено место; неугледно, ружно место или просторија, ћумез.

бȕџàклија, -ē м [в. бȕџак, -лија] 1. пеј. онај који без стручне спреме врши неки посао. 2. онај који се бави ситним адвокатским пословима, дрвени адвокат.

бȕџаст, -а, -о [в. бȕџа] који је налик на бȕџу, који има облик бȕџе.

бȕџет, -а м, мн. бȕџѐти, ген. мн. бȕџēтā м [енгл. budget] 1. финанс. предрачун прихода и расхода, обично за годину дана, у неком предузећу, установи, држави и др. 2. новчане могућности; лични приходи. ◆ **бȕџетскӣ**.

бȕџети́рати, бȕџѐтӣрām, 3. л. мн. бȕџети́рајӯ сврш. и несврш. [в. бȕџет] финансирати из буџетских средстава.

бȕџòвāн в. **бȕџа** (2).

бȕша, -ē ж [мађ. busa] 1. а. ситно, трбушасто планинско говече. б. мали коњ или кобила. в. мршава, кржљава овца. 2. а. омалена трбушаста особа. б. особа без вредности, шуша.

бȕшел, -а м, мн. бȕшели, ген. мн. бȕшēлā м [енгл. bushel] енглеска и америчка мера за жито (око 35 литара).

бушúдо, -а м [јап. пут ратника] кодекс понашања самураја у Јапану (култ предака, храброст, оданост, презирање смрти итд.).

бȕшōн, -óна м, мн. бушóни, ген. мн. бушóнā [фр. bouchon] електр. заст. утичница, прикључна кутија.

Бхàгавад-Гúта [санскр., песма блаженог] религиозно-филозофска поема у виду дијалога, део Махабхарате (в.).

бхà̀кти, бхàктија м [санскр.] љубав и предање божанству (у хиндуизму).

В

ва̑! [фр. va иди] може, важи, настављам (израз који се користи у хазардним карташким играма у тренутку када играч ставља новац на карту).

ва бӑ̀нк в. **банк**.

Ва̏вилӧн, -а и **Вави̏лӧн,** -о́на м [хебр. Babel, према акадском Bab-ilu врата бога] геогр. 1. сумерски град на реци Еуфрат у Месопотамији, достигао врхунац у VI веку пре н. е. 2. азијска држава у старом веку на простору између река Еуфрат и Тигар.

вавӣлӧнскӣ, -а, -о [в. Вавилон] који припада Вавилону. ▲ **Вавилонска кула** кула коју су људи, према Библији (Постање 11:1–9), хтели да подигну до неба; Бог их је казнио тиме што је створио различите језике, па се више нису разумели међу собом.

ва́га, -ē ж, дат. и лок. ваги [нем. Waage] справа за мерење тежине, кантар. ▲ **жива ~** тежина животиње у живом стању. □ **ставити на вагу** узети у обзир разне околности, проценити.

вага̀бунд, -а м, мн. вага̀бунди, ген. мн. вага̀бу̏ндā [лат. vagabundus према vagari лутати] пеј. скитница, луталица, бескућник; протува, пробисвет, вуцибатина. ◆ **вага̀бундскӣ**.

ва̀ган, -а м, мн. ва̀гани, ген. мн. ва̏гāнā [нгрч. bágenon] 1. дрвени суд за мерење. 2. стара мерна јединица за жито. 3. врста посуде; чанак, дрвена здела.

ва̀гант, -а м, мн. ва̀ганти, ген. мн. ва̀ганā̏тā̄ [лат. vagans према лат. vagari лутати] 1. средњовековни ђак који је путовао од школе до школе. 2. путујући свирач и лакрдијаш. 3. в. **вага̀бунд**.

ва̀гантан, -тна, -тно [в. вагант] који скита, лута, неухватљив.

вага̀рина, -ē ж [в. вага] плата добијена за вагање, мерина.

ва́гати, вагā̄м несврш. [в. вага] 1. а. мерити на ваги. б. одмеравати, процењивати. 2. бити тежак, тежити.

ва̀гā̄ш, -а м, мн. вага́ши, ген. мн. вага́шā̄ [мађ. vágás] 1. дубоко усечен траг точка у влажној земљи, коловоз. 2. јарак, ров.

вагӣна, -ē̄ ж [лат. vagina] анат. канал који повезује спољни део женског полног органа и материцу; родница, стидница. ◆ **ва̀гинā̄лан**.

вагиналѐта, -ē̄ ж [в. вагина, вагиналан] фарм. таблета која се ставља у вагину.

вагинӣзам, -зма м [в. вагина] мед. претерано стезање мишића вагиналног улаза и карличног дна као последица преосетљивости.

вагинӣтис, -а м [в. вагина, -итис] мед. упала, запаљење вагине.

вагиноскѝпија, -ē ж [в. вагина, -скопија] мед. преглед вагине помоћу специјалног огледала.

вагнерија́нац, -нца м, мн. вагнерија́нци, ген. мн. вагнерӣја̀нāцā̄ [нем. Wagnerianer према Wagner] муз. 1. познавалац и љубитељ музике немачког композитора Рихарда Вагнера (1813–1883). 2. заговорник и настављач Вагнеровог начина компоновања. 3. оперски певач који је спреман да отпева захтевне улоге у Вагнеровим делима. ◆ **вагнерӣја̀нскӣ**.

вагнерија́нство, -ства с [в. вагнеријанац] склоност ка Вагнеровој музици.

вàгōн, -óна м, мн. вагóни, ген. мн. вагóнā [енгл. waggon од хол. wagen] 1. железничка или трамвајска кола. 2. количина робе (око 10.000 kg) која стаје у један теретни вагон.

вагòнāш, -áша м, мн. вагонáши, ген. мн. вагонáшā [в. вагон] неол. 1. радник који врши утовар робе у вагоне или истовар робе из њих. 2. радник који вуче или гура вагонет. 3. индив. онај који живи у вагону. ◆ **вагòнāшкӣ.**

вагòнет, -а и **вагòнēт,** -éта м, мн. вагонéти, ген. мн. вагонéтā [фр. wagonnet, в. вагон] мали вагон који служи за превоз терета (најчешће грађевинског материјала, руде и сл.).

вагонúрати, вагòнӣрāм, 3. л. мн. вагонúрајӯ несврш. [в. вагон] товарити робу у вагоне.

вàгōн-кӣпер, -а м, мн. -и [в. вагон, кипер] железнички вагон с уређајем за истоваривање, киповање.

вàгон-лӣ̆, вàгōн-лӣ̆ја м [фр. wagon-lit према lit кревет] спаваћа кола у возу.

вàгон-рестòрāн, -áна м [фр. wagon-restaurant, в. вагон, ресторан] кола за обедовање у возу.

вàгōнскӣ, -ā, -ō [в. вагон] који се односи на вагон, који припада вагону. ▲ **вагонска роба** трг. роба у великим количинама, која се мора превозити вагонима.

ваготòмија, -ē ж [в. вагус, -томија] мед. пресецање појединих делова вагусног живца; врши се да би се смањило лучење желудачне киселине.

ваготòнија, -ē ж [в. вагус, -тонија] мед. поремећај равнотеже у аутономном живчаном систему који се манифестује повећаном осетљивошћу.

вáгус, -а м [лат. vagus (nervus) лутајући (живац)] анат. десети мождани живац, који регулише надражаје за грло, плућа, срце, једњак и друге органе.

вáда, -ē ж [тур. vade од ар. wa'dä обећање] заст. 1. време за које треба нешто урадити, обавити; термин, рок. 2. менструација.

вадемéкум, -а м, мн. -и [лат. vade mecum хајде са мном] назив за књигу која се користи свакодневно као приручник или подсетник.

вадӣмōнијум, -а (и **вадӣмōнӣ̆ј,** -а) м [лат. vadimonium] прав. 1. јемство, гаранција (да ће неко одређеног дана доћи на суд). 2. утврђени термин, рок доласка на суд.

вâз, вáза м, мн. вáзови, ген. мн. вáзōвā [тур. va'z од ар. wa'ẓ] покр. 1. проповед код муслимана. 2. беседа, говор.

вáза, -ē ж (боље него **вáзна**) [фр. vase, нем. Vase од лат. vas суд, посуда] 1. украсни, декоративни предмет, посуда за цвеће. 2. антички уметнички суд израђен од иловаче.

вàзāл, -áла м, мн. вазáли, ген. мн. вазáлā (ж. **вàзāлка,** -ē, дат. и лок. вàзāлки, ген. мн. вàзāлкӣ) [срлат. vassallus од келт. vassus слуга] 1. ист. особа у феудалном друштвеном уређењу која је у подређеном, зависном положају у односу на неког феудалца вишег ранга, в. **сѐниор**. 2. фиг. онај који је некоме потчињен, који не може самостално да одлучује. ◆ **вàзāлан** и **вàзāлскӣ**.

вазектòмија, -ē ж [лат. vas суд, грч. ektomḗ исецање] мед. одрезивање и подвезивање семених канала код мушкарца с циљем спречавања даљег оплођавања, а да се при том не утиче на умањење сексуалног потенцијала.

вазèлӣн, -úна м [vaseline фабричко име производа према нем. Wasser вода, грч. élaion уље] 1. хем. маст добијена дестилацијом нафте која се употребљава у медицини, фармацији и козметици за побољшање коже лица или руку. 2. техн. врста мазива које служи за подмазивање машина у индустрији. ◆ **вазèлӣнскӣ**.

вáзити, вâзӣм несврш. [в. ваз] покр. 1. држати проповед, проповедати. 2. држати говор, беседити.

вáзна в. **вáза**.

вазо- [лат. vas суд, посуда] као први део сложеница означава крвни суд.

вазодилàтāтор, -а м, мн. -и [в. вазо-, лат. dilatare ширити, растезати] 1. анат. живац, нерв који учествује у ширењу (дилатацији) крвних судова. 2. фарм. средство које утиче на ширење крвних судова.

вазодилатáција, -ē ж [нлат. vasodilatatio, в. вазо-, дилатација] мед. ширење крвних судова.

вазокòнстриктор, -а м [в. вазо-, констриктор] 1. анат. живац који учествује у стезању (констрикцији) крвних судова. 2. фарм. средство које сужава крвне судове.

вазоконстрѝкција, -ē ж [в. вазо-, конструкција] мед. сужавање крвних судова.

вазомото́ри, вазомото́рā м мн. [в. вазо-, лат. motor према movere покретати] анат. живци који учествују у ширењу или сужавању крвних судова.

вазомото̀рика, -ē ж, дат. и лок. вазомото̀рици [в. вазомотори] мед. заједнички назив за процесе ширења крвних судова (вазодилатације) и њиховог сужавања или стезања (вазоконстрикције).

ва̏зомото̄рнӣ, -а, -о [в. вазомотори] који се односи на вазомоторе, који припада вазомоторима. ▲ **вазомоторна неуроза** мед. болест вазомотора, живаца који учествују у проширивању или сужавању крвних судова.

вазонеуро́за, -ē ж [в. вазо-, неуроза] мед. обољење живаца, нерава крвних судова.

вазопрѐсӣн, -и́на м [в. вазо-, лат. pressio притискање] физиол. хормон задњег дела хипофизе који стеже артерије, подиже артеријски притисак и контролише рад бубрега.

вазото̀мија заст. в. **вазекто̀мија**.

ва́из, -а м, мн. -и [тур. vaiz од ар. wā'iẓ] рел. 1. особа која проповеда, проповедник код муслимана. 2. уопште познавалац муслиманске верске литературе.

ваишѐшика, -ē ж, дат. и лок. ваишѐшици [санскр. vaiśešika специфичност] филоз. назив за један од шест схоластичких система у индијској филозофији.

ва̀ишија, -ē ж [санскр. vaiśya] трећа каста у некадашњем друштвеном уређењу Индије коју сачињавају сељаци, трговци и занатлије.

ва̀ја̄т, -а́та м, мн. ваја́ти, ген. мн. ваја́та̄ [тур. hayat од ар. ḥayāṭ живот] етнол. 1. мања зграда у дворишту сеоске куће, обично намењена младенцима. 2. просторија поред кухиње у којој се држе воће, дрва и др., остава. 3. трем, доксат (у сеоској кући).

ва̀јда = **фа̀јда** (в.)

ва̏јдскрӣн, -а м [енгл. wide screen] широко биоскопско платно, велики екран.

ва̏јзбра̄тна, -ē ж [нем. Weissbraten] 1. бело (обично свињско) месо уз кичму. 2. печење од таквог меса.

вајсмани̏зам, -зма м [према нем. Weissmann] биол. учење немачког биолога Аугуста Вајсмана (1834–1914) према коме су и процеси у организму засновани на принципу природног одабирања; врста неодарвинизма.

вака̀нтан, -тна, -тно [лат. vacans од vacare бити празан] празан, упражњен, слободан, непопуњен, незаузет.

вака̀нција, -ē ж [нлат. vacantia, в. вакантан] 1. слободно, празно, непопуњено место (у школи или на послу). 2. упражњеност, непопуњеност, незаузетост. 3. школски распуст. 4. судски одмор.

вака̀суз, -а м [тур. vakatsız, в. вакат] покр. незгодно доба, невреме.

ва̏кат, -кта м [тур. vakit од ар. waqt] 1. време, час, доба; право време. ▲ **док је ~** док још има времена. 2. време за молитву код муслимана. 3. молитва, клањање код муслимана, намаз.

вака́ција, -ē ж [лат. vacatio] 1. заст. школски распуст. 2. в. **вака̀нција**.

ва́киф, -а м, мн. -и [тур. vâkıf од ар. wāqif] 1. особа која је завештала имање у верске или хуманитарне сврхе. 2. оснивач вакуфа.

вакти́ја, -ē ж [тур. vaktiye од ар. waqtiyyā] временски распоред богослужења код муслимана, сатница обављања муслиманских верских служби.

ва̏ктӣле прил. [тур. vaktiyle, в. вакат] покр. 1. некада, у старо време, својевремено. 2. на време, правовремено, у прави час.

ва̏ктиса̀хат, -а м [тур. vakt-i saat, в. вакат, сахат] покр. самртни, суђени час.

вакуи̏тӣт, -е́та м [лат. vacuitas] 1. празнина, празан простор; упражњеност. 2. сујетност, таштина, испразност.

вакуо̀ла, -ē и **вакуо́ла,** -ē ж [нлат. vacuola од лат. vacuus празан] биол. шупљина у живој ћелији, попуњена течношћу; мехурић, мешчић.

ва́куум, -а м (непр. **ва́кум**) [лат. vacuum, ср. род од vacuus празан] 1. физ. празан, безваздушни простор; простор с веома разређеним ваздухом. ▲ **ва́куум-па̏ковање** паковање намирница у пластичну амбалажу из које је исисан ваздух да би се спречило кварење. **ва́куум-пу̏мпа** пумпа за исисавање ваздуха из за-

твореног простора. 2. фиг. празнина, испразност, пустош. ◆ **ва́куумскӣ**.

вакуу̀мирā̀н, -а, -о (непр. **ваку̀мӣран**) [в. вакуум] који се налази у вакуум-паковању.

вакуумӣ́рати, вакуу̀мирā̀м, 3. л. мн. вакуумӣ́рајӯ свр. и несврш. (непр. **вакумӣ́рати**) [в. вакуум] (с)паковати (кварљиве намирнице) у амбалажу из које је исисан ваздух.

ва́кууммѐ̄тар, -тра м, мн. ва́кууммѐ̄три, ген. мн. ва́кууммѐ̄тāрā [в. вакуум, -метар] физ. апарат који служи за мерење разређености ваздуха.

ва̀куф, -а и **ва̀куф,** -а м, ген. мн. ва̀кӯфā [тур. vakif од ар. waqf] задужбина код муслимана која се користи у верске и хуманитарне сврхе, служи за подизање и издржавање џамија, школа и сл. ◆ **ва̀куфскӣ** и **ва̀куфскӣ**.

вакуфна́ма, -ē ж [тур. vakıfname, в. вакуф, перс. nāme писмо] документ о оснивању вакуфа; пропис којим се регулише вођење и употреба неког вакуфа.

ва̀куфско-меа́рифскӣ, -ā, -ō [в. вакуф, меариф] који се односи на управљање вакуфом. ▲ **вакуфско-меарифско веће** врховни орган исламске заједнице у вакуфу.

вакци́на, -ē ж [лат. variola vaccina кравље богиње] мед. фарм. супстанца на бази вируса или микроба која ствара имунитет против заразних болести, цепиво.

вакцѝна̄тор, -а м [в. вакцина] 1. особа која обавља, врши вакцинисање. 2. апарат, инструмент помоћу кога се обавља вакцинисање.

вакцина́ција, -ē ж [нлат. vaccinatio, в. вакцина] мед. убризгавање, уношење вакцине у организам.

вакцѝнисати, вакцѝнишēм несврш. [в. вакцина] мед. давати (некоме) вакцину, цепити. ▲ **~ се** примати вакцину, цепити се.

вакцинотера̀пија, -ē ж [в. вакцина, терапија] мед. лечење вакцинисањем.

ва̀л, ва̀ла м [фр. voile] 1. велики вео од танке, провидне тканине намењен невести за венчање; прозирни покривач, копрена за лице. 2. старински шупљикави вез.

ва̀ла, -ē ж, ген. мн. ва̀лā [итал. valle] покр. 1. уска и дугачка долина. 2. залив, увала.

ва̀лā в. **ва̀лā(j)**.

ва̀лаби, ија м [енгл. wallaby од абориџинског wolabā] зоол. врста мањег кенгура.

ва̀лā(j) = **ва̀лāх** узв. [в. валахи] богме, одиста, заиста, баш.

ва̀лāхи! [тур. vallahi! vallah! од ар. wa-llāhi! wa-llāh!] богме, заиста, баш; до ђавола.

ва̀лāхи, бӣлāхи! [тур. vallahi, billahi, в. валахи, билахи] узв. свечана заклетва у муслиманском свету, која би значила: тако ми бога, бога ми.

ва̀лāхи, бӣлāхи, та̀лāхи! [тур. vallahi, billahi, tallahi од ар. wa-llāhi, bi-llāhi, ta-llāhi] најсветија муслиманска заклетва, у којој све три речи значе заклињање у Бога.

валва́ција, -ē ж [в. валвирати] фин. одређивање, процењивање вредности новца.

ва̀лвацио̄нӣ, -ā, -ō [в. валвација] који се односи на валвацију. ▲ **валвациона табела** банк. курсна листа; списак новчаних валута и њихових тренутних вредности.

валви́рати, ва̀лвирā̀м, 3. л. мн. валви́рајӯ свр. и несврш. [изведено из (де)валвирати, (ре)валвирати] (из)вршити процену вредности нечега, утврдити, утврђивати вредност, цену нечему.

ва̀лвула, -ē ж [лат. valvula] анат. залистак (срчани, венски или цревни).

валдѐнзи м мн., ген. валдѐнзā [срлат. Valdenses према оснивачу П. Валдусу из Лиона] рел. припадници католичког реформаторског покрета, основаног крајем XII века, са учењем сличним евангелизму.

ва̀лдхорн, -а м [нем. Waldhorn од Wald шума, Horn рог] муз. шумски рог, врста дувачког инструмента.

ва̀лентан, -тна, -тно и **валѐнтан,** -тна, -тно [в. валенција] хем. који има, поседује валенцију (најчешће је други део у сложеницама: једновалентан, поливалентан и сл.).

валентѝнӣт, -и́та м [према нем. средњовековном алхемичару Валентинусу] минер. врста белог минерала, природни антимонов триоксид.

ва̀лентно̄ст, -ости и **валѐнтно̄ст,** -ости ж [в. валенција] хем. особина онога што је валентно.

валѐнција, -ē ж [лат. valentia, према valens снажан] 1. хем. способност хемијског привлачења неког атома или атомске групе, изражена бројем атома водоника које би био у стању да

веже. 2. лингв. својство речи, обично глагола, да отвара места у реченици за друге речи (субјект, објект, неправи објект и др.).

вàлēр, -éра м, мн. валéри, ген. мн. валéрā [фр. valeur] слик. назив за однос светлог и тамног у тону једне боје или за однос међу разним тоновима.

валеријáна, -ē ж [лат. valeriana из Валерије, панонске провинције која је постојбина ове биљке] 1. бот. врста лековите биљке, одољен, *Valeriana officinalis*. 2. фарм. течни лек у виду капљица направљен на бази корена валеријане који служи за смиривање живаца.

вàлѝдан, -дна, -дно [лат. validus, према valere вредети] 1. снажан, здрав, крепак. 2. прав. важећи, пуноправан, пуноважан; који је у складу с важећим прописима.

валидáција, -ē ж [нлат. validatio, в. валидан] прав. поступак којим се врши потврђивање, оверавање неког акта или признавање усаглашености документа с важећим законом; потврда, овера.

валидѝтēт, -éта м = **валѝдност,** -и ж [нлат. validitas, в. валидан] прав. пуноважност, пуноправност; вредност, ваљаност неког документа или поступка према правним критеријумима.

вàлижа, -ē [итал. valigia, уп. вализа] покр. кофер.

валúза, -ē ж [фр. valise] 1. кожна путна торба. 2. запечаћена поштанска торба коју преноси дипломатски курир.

вàлија, -ē м, ген. мн. вàлијā [тур. vali од ар. wālī] ист. царски, војно-административни изасланик који је управљао вилајетом у Османлијском царству.

валѝјāт = **валѝлук** (2) (в.)

вàлијум, -а м [енгл. Valium, фабричко име] фарм. средство за умирење, популарно у САД, одговара нашем бенседину.

валѝлук, -а м, мн. валѝлуци, ген. мн. валѝлукā [тур. valilik, в. валија] ист. 1. област, подручје, простор у надлежности односно под управом валије. 2. = **валѝјāт,** -áта м дужност, звање валије. 3. намесништво, управа вилајета.

валкúре, валкúрā ж мн. [нем. Walküren од стнорд. valkyria] у старој скандинавској митологији богиње које су доносиле одлуке о победнику и погинулима у борбама, а душе најхрабријих бораца одводиле у Валхалу (в.), где су их служиле пићем богова.

вáлōв, -а м, мн. -и [мађ. válu, vályu] 1. корито уграђено у зид или у саму грађевину, које се користи за остављање хране или воде домаћим животињама. 2. геогр. долина у облику корита.

валоризàтор, -а м, мн. -и [в. валоризовати] особа која валоризује, процењује вредност нечега, процењивач.

валоризáција, -ē ж [в. валоризовати] 1. утврђивање вредности према реалним мерилима. 2. екон. одређивање вредности (имовине, рада) које се спроводи на основним и обртним средствима због промене куповног курса новчане јединице. 3. фиг. истицање вредности нечега, вредновање.

вàлоризовати, вàлоризујēм (и **валоризúрати,** валоризѝрām, 3. л. мн. валоризúрајū) свршн. и несврш. [фр. valoriser од лат. valor вредност] 1. (из)вршити валоризацију, процену вредности нечега. 2. указ(ив)ати на већу вредност.

валпȕргӣјскӣ, -ā, -ō [од нем. Walpurgis, Walpurgisnacht] који се односи на Валпургу. ▲ **валпургијска ноћ** митол. ноћ уочи првог маја, посвећена Валпурги, бенедиктинској монахињи из VIII века: по немачком веровању тада се вештице окупљају на планини Брокен.

вàлс [фр. valse] в. **вàлцер**.

вáлунг, -а м, мн. вáлунзи, ген. мн. вáлȕнгā [нем. Wallung] 1. струјање, таласање. 2. наглo повећање температуре тела, најчешће код жена у климаксу.

валȕта, -ē ж [итал. valuta вредност] финанс. новчана јединица која је средство плаћања у једној држави. ▲ **здрава ~, чврста ~** новац постојане вредности.

вàлутāрнӣ в. **вàлȕтнӣ**.

валутáција, -ē ж [в. валута] в. **валвáција**.

вàлȕтнӣ, -ā, -ō [в. валута] који се односи на валуту. ▲ **валутни папири** финанс. хартије од вредности које гласе на страну монету, па стога имају несталан курс.

Валхàла, -е ж [стнорд. Valhöll од valr убити и höll дворана] у старој скандинавској митологији дворана у којој Один, врховни бог, прима душе погинулих ратника.

вàлцер, -а м, мн. вàлцери, ген. мн. вàлцēрā [нем. Walzer] муз. а. врста окретне игре у 3/4 такту, произишла из лендлера (в.), посебно омиљена у Бечу у XIX веку. б. музика компонована за ту игру. ◆ **вàлцерскӣ**.

вàљēнке, вàљēнкӣ ж мн. [рус. валенки] руске зимске чизме од ваљаног сукна или чохе.

вàмп[1], -а м [енгл. vamp, од нем. Vampir, в. вампир] привлачна, изазовна жена, заводница; фатална жена.

вàмп[2], -а м [енгл. vamp, од стфр. avanpié горњи део стопала] муз. импровизована пратња у џезу, сачињена од низа једноставних акорда.

вàмпӣр, -и́ра м, мн. вампи́ри, ген. мн. вампи́рā [порекло нејасно] 1. празнов. мртвац који према народном веровању ноћу устаје из гроба, напада људе и сиса им крв. 2. фиг. особа која искоришћава, израбљује друге, крвопија. 3. зоол. врста јужноамеричког слепог миша, *Vampyrus spectrum*. 4. бот. биљка пупољица, *Denothera biennis*. ◆ **вàмпӣрскӣ**.

вампирѝзам, -зма м [в. вампир] 1. веровање у постојање вампира. 2. мед. и псих. болест која се манифестује патолошком потребом за крвљу. 3. фиг. похлепа, грамзивост особа које богатство стичу туђим радом.

вàмпӯм, -у́ма м, мн. -и [енгл. wampum од егз.] етнол. врста амајлије североамеричких Индијанаца, састављене од нанизаних шкољки.

вàнāдијум, -а (и **вàнāдӣј,** -а) м [нлат. vanadium по имену старонордијске богиње Vanadis] хем. хемијски елемент, ознака V, атомски број 23, сиви метал који служи за оплемењивање челика.

вàнгл, -а м = **вàнгла,** -ē и **ва́нгла,** -ē ж, ген. мн. вàнглӣ и ва́нглā [нем. Weingel или Weidling] 1. већа, дубока, кухињска посуда са ужим дном и ширим отвором. 2. зидарски суд с дршком, којим се захвата житки малтер.

вàндāл, -а́ла м, мн. ванда́ли, ген. мн. ванда́лā [лат. Vandali] 1. (**Вандал**) припадник старогерманског племена које је 455. године опљачкало и опустошило Рим уништавајући културне вредности. 2. (**вандал**) фиг. особа која се понаша безобзирно, рушилац; онај који уништава културне вредности. ◆ **вàндāлскӣ**.

вандалѝзам, -зма м [в. вандал] дивљачко понашање, разарање, пљачкање и уништавање културних вредности.

вандемѝјēр, -е́ра м [фр. vendémiaire од лат. vendimia берба] први месец француског револуционарног календара, почињао је на дан данашњег 22. септембра.

вāндровати, вāндрујēм и **вàндровати,** вàндрујēм несврш. [нем. wandern путовати] заст. 1. путовати од места до места ради трговине, стицања знања и овладавања неким занатом. 2. скитати, лутати.

вàндровац, -о́вца м, мн. вàндро́вци, ген. мн. вàндровāцā [в. вандровати] заст. 1. путујући трговац; путујући занатлија. 2. луталица, скитница, пробисвет.

вàндро́вка, -ē ж, дат. и лок. вàндро́вци, ген. мн. вàндро́вкӣ [в. вандровати] заст. 1. време путовања, лутања ради трговине или заната. 2. скитња, лутање. 3. песма о вандровању, скитању и вандровцима, скитницама.

вандрòвкāш, -а́ша м = **вандрòкāш,** -а́ша м, мн. вандро(в)ка́ши, ген. мн. вандро(в)ка́шā [в. вандровати] скитница, луталица. ◆ **вандро(в)ка́шев, вандрò(в)кāшкӣ**.

вани́ла, -ē ж [фр. vanille, шп. vainilla мале корице] бот. тропска биљка с плодом карактеристичног мириса који се додаје слаткишима као арома, *Vanilla planifolia*.

ванѝлӣн, -и́на м [в. ванила] хем. ароматична материја присутна у плоду ваниле која се може добити и вештачким путем, а има широку употребу у производњи парфема или слаткиша. ▲ **ванилин-шећер** шећер с додатком ванилина.

ванилоквѐнтнōст, -ости ж = **ванилоквѐнција,** -ē ж [лат. vaniloquentia] хвалисање, разметање, испразан говор, блебетање, брбљање.

ванпансѝōнскӣ, -ā, -ō [в. пансион] који се односи на оно што није укључено у садржај уплаћеног аранжмана у неком хотелу или сличном објекту. ▲ **ванпансионска потрошња** екон. трошење новца на све оно што није укључено у пансионску понуду (излети, изласци и сл.).

вàнпарламентāран, -рна, -рно [в. парламент] пол. који делује ван парламента.

ванпàртӣјскӣ, -ā, -ō [в. партија] пол. који је изван партије.

вàнтōз, -о́за м [фр. ventôse према лат. ventosus ветровит] шести месец у француском револуционарном календару, почињао је 20, 21. или 22. фебруара.

вантӯ́за, -ē ж [фр. ventouse] мед. посебна врста чаше која се загрејана ставља на оболело место како би се умањио бол или појачао крвоток.

вàнцага, -ē ж, дат. и лок. вàнцаги, ген. мн. вàнцāгā [порекло нејасно] 1. велики, стари, тупи нож, брадва или секира. 2. пропалица, пробисвет.

вàњкуш, -а м, мн. -и [мађ. vánkos] покр. јастук.

вàпōр, -о́ра м, мн. вапо́ри, ген. мн. вапо́рā [итал. vapore пара од лат. vapor] покр. брод на пару, пароброд.

вапорѝзā̀тор, -а м, мн. -и [в. вапоризовати] направа која служи за распршивање течности, распршивач, спреј; пумпица за мирисе.

вапориза́ција, -ē ж [в. вапоризовати] 1. хем. претварање чврстих и течних материја у пару, процес испаравања. 2. фарм. уношење лекова у виду ситних честица у организам ради терапије.

вàпоризовати, -ујēм и **вапоризи́рати,** вапорѝзи́рām, 3. л. мн. вапоризи́рајӯ свршн. и несврш. [фр. vaporiser од лат. vapor пара] 1. претворити, претварати у пару. 2. претворити, претварати у ситне капљице, распрши(ва)ти.

вàпориметар, -тра м, мн. вàпориметри, ген. мн. вàпориметāрā [лат. vapor пара, в. -метар] техн. 1. справа којом се мери притисак или запремина паре. 2. инструмент којим се утврђује количина алкохола у вину.

вàрāн, -а́на м [фр. varan од ар. waran, warāl] зоол. врста великих гуштера (до 3 метра дужине) из породице *Varanidae*, који живе у Африци, јужној Азији и Аустралији.

варварѝзам, -зма м, мн. варварѝзми, ген. мн. варварѝзāмā [грч. barbarismós, в. варварин] 1. ист. варварски начин живота; фаза у развоју човечанства непосредно изнад дивљаштва, варварство. 2. дивљачко понашање, суровост, грубост. 3. лингв. застарели назив за реч страног порекла, посебно ону која се не јавља у стандардном језику.

варвариза́ција, -ē ж [в. варваризам] 1. соц. наметање и прихватање варварског начина живота. 2. лингв. прекомерно и неконтролисано уношење страних речи и израза, уз потискивање домаћих.

варваризи́рати = **вàрваризовати** (в.)

вàрваризовати, -ујēм = **варваризи́рати,** варварѝзи́рāм, 3. л. мн. варваризи́рајӯ свршн. и несврш. [в. варваризација] подврћи, подвргавати варваризацији.

вàрварин, -а м, мн. вàрвари, ген. мн. вāрвāрā (ж. **вàрвāрка,** -ē, дат. и лок. вàрвāрки, ген. мн. вàрвāркӣ) [грч. bárbaros] 1. ист. назив за странца у старој Грчкој и Риму. 2. фиг. груб, суров, неотесан човек; човек без образовања.

вàрварскӣ, -ā, -ō [в. варварин] 1. који припада варварима. 2. суров, груб, дивљачки.

варва́рство, -ства с [в. варварин] в. **варварѝзам** (1).

вàрзило, -а м [према Бразилу, одакле потиче] црвена боја која се добија из дрвета *Caesalpinia brasiliensis*, служи за фарбање ускршњих јаја.

варијаби́ла, -ē ж [в. варијабилан] променљиви део неке величине, нарочито плате.

вāријабӣлан, -лна, -лно [лат. variabilis од variare, в. варирати] који варира, промењљив, несталан.

варијаби́лност, -и ж = **варијабилѝтēт,** -е́та м [нлат. variabilitas, в. варијабилан] способност варирања, променљивост, непостојаност.

варија́бл, -а м = **варија́бла,** -ē ж, ген. мн. варија́блӣ [фр. variable, в. варијабилан] мат. променљива величина, променљива.

варијàнта, -ē, ген. мн. варијàнтӣ и **варѝјанта,** -ē ж, ген. мн. варѝјанāтā [нем. Variante од лат. varians, в. варирати] 1. један од постојећих, различитих облика истог основног садржаја. 2. мн. филол. места у рукописима једног истог дела која се међусобно разликују. 3. сп. промена основне тактике или технике кретања (об. у шаху). 4. биол. новонастали организам који је доживео промену под утицајем спољашњих чинилаца (модификација) и наследних фактора

(мутација). ◆ **варијàнтнӣ** и **варѝјантнӣ, варијàнтскӣ** и **варѝјантскӣ**.

варијàнца, -ē ж, ген. мн. варијàнцӣ [фр. variance од лат. variantia] мат. аритметичка средина квадрираних разлика одређених резултата и њихове аритметичке средине; квадрирана стандардна девијација.

варијā́то прил. [итал. variato] муз. променљиво, непостојано.

варијáција, -ē ж [лат. variatio, в. варирати] 1. један од два или више облика истог предмета или догађаја, који се понављају или наизменично појављују у оквиру исте структуре, промена, мењање. 2. муз. поступак варирања неке мелодијски и ритмички уобличене целине који се заснива на промени ритма, тоналитета, темпа и др., али тако да основна тема остаје препознатљива (*тēма с варијацијама*; *варијације на тēму*). 3. биол. издвајање јединке услед одступања у односу на типична обележја биљне или животињске врсте којој припада. 4. геогр. и физ. угао који северни крај магнетне игле заклапа с правим меридијаном; магнетна деклинација.

вā̀ријацијōнӣ, -а, -о [в. варијација] који се односи на варијацију. ▲ ~ **компас** физ. справа која служи за мерење магнетне деклинације.

варијѐтē, -èа м (уоб. **варијетē**) [фр. variété од лат. varietas, в. варијетет] позориште или ноћни клуб у коме се изводе представе засноване на песми, плесу, забавној музици, акробатским или жонглерским вештинама. ◆ **варѝјетскӣ**.

варијѐтēт, -éта м, мн. варијетéти, ген. мн. варијетéтā [лат. varietas према varius разнолик] 1. један из групе сродних облика, врста, сорта. 2. биол. јединица нижег реда од врсте у систематизацији, подврста, подтип. ◆ **варијѐтētскӣ**.

варијѐтеткиња, -ē ж [в. варијете] женска особа која учествује у програму варијетеа.

вā̀рикōзан, -зна, -зно [лат. varicosus, в. варикс] мед. који има проширене, отечене вене, кврган.

варикоцéла, -ē ж [лат. varix чвораста жила, грч. kḗlē просутост, кила, отеклина] мед. а. прскање вена у мишићима. б. отеченост тестиса као последица проширених вена.

вàрикс, -а м [лат. varix чвораста жила] мед. проширена, отечена, квргава вена.

варѝола, -е ж [срлат. variola] мед. акутна, вирусна заразна болест која се манифестује појавом осипи по телу, велике богиње, *Variola vera*; данас у Европи искорењена захваљујући вакцинацији.

варѝоле, варѝōлā и **вариòле,** варио́лā ж мн. в. **варѝола**.

вā̀риометар, -тра м, мн. вāриометри, ген. мн. вāриометāрā [лат. varius различит, в. -метар] 1. физ. справа променљиве самоиндуктивности која се у електротехници користи за мењање резонантне фреквенције покретног круга. 2. физ. инструмент за откривање промена у магнетским пољима, магнетометар. 3. авиј. инструмент за мерење брзине уздизања и спуштања авиона.

вариора́ма, -ē ж [лат. varius различит, грч. hórama призор] техника снимања и пројектовања филмова на великом платну у простору на отвореном.

вари́рати, вàрѝрāм, 3. л. мн. вари́рајӯ несврш. [лат. variare] 1. јављати се у различитим облицима, бити променљив, непостојан. 2. мењати облик нечему, уносити измене у нешто. 3. муз. развијати тему без промене основног мотива.

варицѐле, варицéлā ж мн. [нлат. varicellae, в. вариола] мед. акутна, заразна дечја болест, пропраћена високом температуром и осипом на телу, овчије богиње.

варичѐле, варичéлā ж мн. [итал. varicella] в. **варицѐле**.

вā̀рмеђа, -ē ж [мађ. vármegye] ист. а. жупанија, област у некадашњој Угарској. б. седиште жупаније, жупанијски уред. в. зграда у којој се налази седиште жупаније. ◆ **вā̀рмеђкӣ**.

вармѐђāш, -а́ша м. вармеђа́ши, ген. мн. вармеђа́шā [в. вармеђа] ист. вармеђки, жупанијски чиновник.

вáрош, -и ж [мађ. város] мањи град. ◆ **вáрошкӣ**.

вā̀рош, -а м [мађ. város] заст. насеље испод тврђаве; предграђе (данас углавном у сложеним именима као Котор-Варош).

вáрошанин, -а м, мн. вáрошани, ген. мн. варо́шāнā (ж. **вáрошāнка,** -ē, дат. и лок. вáрошāнки, ген. мн. вáрошāнкӣ) [в. варош] особа из вароши, становник вароши, грађанин.

Вартолòмējска нòћ, Вартолòмējскē ноћи ж [по празнику св. Вартоломеја] 1. ист. ноћ 24. августа 1572, када су хугеноти побијени у Паризу по наређењу краљице Катарине Медичи. 2. фиг. масовни покољ.

вàсер-ва́га, вàсер-ва́гē ж [нем. Wasserwaage према Wasser вода, в. вага] фам. справа за одређивање водоравног положаја, равњача, либела.

вàсердихт прид. индекл. [нем. wasserdicht према Wasser вода, в. дихтовати] фам. који не пропушта воду, непромочив, непропустљив.

вàсердрук, -а м [нем. Wasserdruck] заст. водени жиг на хартији (об. на новчаницама); водотисак.

вàсија, -ē м, ген. мн. вàсӣjā̄ [тур. vasi од ар. waṣiyy] 1. старатељ, тутор. 2. краљевски намесник.

васи́јет, -а м [тур. vasiyet од ар. waṣiyyā̈] тестамент, опорука.

васијетна́ма, -ē ж [тур. vasiyetname, в. васијет, перс. nāme писмо, књига] писана опорука, тестамент.

васѝлевс, -а м [грч. basileús] титула византијских царева.

васимӯхта̄р, -а́ра м [тур. vasi muhtar, в. васија, ар. muḫtār изабран] извршилац тестамента, опоруке.

вàскула̄ран, -рна, -рно (непр. **вàскулни**) [срлат. vascularis од лат. vasculum мали суд, жилица] 1. анат. који се односи на крвне судове; који је пун крвних судова. 2. бот. који се односи на канале у ткиву биљке; који је састављен од канала.

васкули́тис, -а м [лат. vasculum мали суд, жилица] мед. упала, запаљење крвних судова.

вàт, -а м, мн. вàти, ген. мн. вàта̄ [по шкотском физичару Џемсу Вату (James Watt, 1736–1819)] физ. јединица за снагу (ознака W), једнака раду од једног џула у једној секунди.

вàта, -ē ж (непр. **фàта**) [нем. Watte од фр. ouate] хигијенски памук, пречишћена влакна финог памука која служе за брисање, чишћење и сл.

вàтан, -а и **вàта̄н,** -а́на м [тур. vatan од ар. waṭan] покр. 1. а. домовина, завичај, родни крај. б. место сталног пребивалишта. 2. војни логор. ▲ ~ **се учинити** населити се, настанити се.

ватáнити, вàта̄нӣм несврш. [в. ватан] покр. боравити, пребивати; насељавати се.

ватѐлӣн, -и́на м [в. вата] мрежаста танка тканина или плетиво испуњено вуненом пређом које служи као међупостава за зимске сакое, капуте.

ватерпòлист(а), -ē м, мн. ватерпòлисти [в. ватерполо] сп. играч ватерпола.

ватерполѝстичкӣ, -ā̄, -ō̄ [в. ватерполо] који се односи на ватерполо или ватерполисте.

вàтерполо, вàтерпо̄ла м [енгл. water-polo] сп. игра с лоптом на води, у базену одређених димензија, игра по седам играча и циљ је да се постигне што више голова.

вàтерпрӯф в. **вòтерпрӯф**.

ватѝрати, вàтӣра̄м, 3. л. мн. ватѝрајӯ сврш. и несврш. [нем. wattieren, в. вата] поставити, постављати, обложити, облагати ватом.

вàтметар, -тра м, мн. вàтметри, ген. мн. вàтметā̄рā̄ [в. ват, -метар] справа за мерење снаге електричне струје.

ватóни, ватóнā̄ м мн. [в. вата] умеци, јастучићи од вате за попуњавање облика тела.

вàтса̄т, -а (и **вàтчас,** -а) м [в. ват, сат] физ. јединица за мерење количине електричне енергије (1Wh = 360 џула).

вàт-секӯнда, -ē ж, ген. мн. вàтсекӯндӣ [в. ват, секунда] физ. јединица за мерење рада и енергије, једнака је једном џулу (1Ws= 1 J).

вā тӯ [фр. va tout иде све] израз који значи: играм на све, улажем сав новац (приликом картања); стављам све на коцку.

вàту, -уа м [vatu] новчана јединица Вануатуа (Нови Хебриди).

вàучер, -а м, мн. -и [енгл. voucher према vouch јамчити] банк. врста чека који служи за плаћање угоститељских услуга или путних трошкова.

вàфл, -а м и **вàфла,** -ē ж [нем. Waffel] 1. танко печено тесто решеткастог изгледа, обично заслађено или с пуњењем од крема и сл., наполитанка. 2. врста памучне тканине мрежасте структуре. 3. рач. танки, пљоснати део кристала који се користи при изради чипова.

вахàбӣт, вахаби́та м, мн. вахаби́ти, ген. мн. вахаби́тā̄ [по верском вођи Мухамеду ибн Абд ел-Вахабу (ар. 'Abdu-l-Wāhhab роб Божји)] при-

сталица религиозно-политичко-реформаторског покрета у оквиру сунитског ислама, који заступа фундаменталистичке идеје о повратку ислама првобитној чистоти и једноставности. ◆ **вахàбӣтскӣ**.

ва̏хтмā̀јстор, -а м, мн. -и [нем. Wachtmeister] воj. заст. старешина straже, наредник.

ва́шар, -а м, мн. -и [мађ. vásár] 1. сајам, продајна изложба на којој се, осим трговине, могу видети и разне врсте забаве. 2. фиг. неред, испремештане или испретуране ствари, хаос. ◆ **ва́шарскӣ**.

вашàрина, -ē ж [в. вашар] накнада коју плаћа продавац како би могао продавати робу на вашару, сајмарина.

вашáрити, ва̀шā̀рӣм несврш. [в. вашар] 1. одржавати, организовати вашар. 2. правити неред, претурајући, премештајући ствари с једног места на друго.

ва́шарӣште, -шта с [в. вашар] 1. место на коме се одржава вашар, сајмиште. 2. фиг. место које подсећа на вашар, збрка, неред, метеж.

вашàрџија, -ē м [в. вашар] 1. трговац, продавац робе на вашару. 2. посетилац вашара.

ва̏шка, -ē ж [тур. vaşak рис] покр. заст. пас, псето (обично овчар).

ва̏шлапна, -ē ж [нем. Waschlappen од waschen прати, Lappen крпа] фам. заст. рукавица, навлака од фротира која служи за трљање коже.

вē̏б, -а м [енгл. web од World Wide Web] рач. 1. огранак Интернета који чини скуп међусобно повезаних докумената у систему хипертекста и којем се приступа преко почетне странице. 2. светска компјутерска мрежа која путем телефона и сателита повезује мање компјутерске мреже.

вéбер, -а м, мн. -и [по немачком физичару В. Е. Веберу, 1804–1891] физ. јединица за мерење магнетног флукса, симбол Wb.

вē̏б-сā̀јт, -а м [енгл. Web site] рач. локација на Интернету, коју чини скуп повезаних докумената о једној теми или области.

вèгетабӣлан, -лна, -лно [лат. vegetabilis, в. вегетирати] бот. који има својство биљака, који припада биљкама, биљни.

вегетàбӣлије, вегетàбӣлијā̄ ж мн. [лат. vegetabilia, в. вегетирати] биљно растиње, биљке; намирнице биљног порекла, биљна храна.

вегетаријáнац, -нца м, вегетаријáнци, ген. мн. вегетаријā̀нāца̄ (непр. **вегетеријáнац**) [в. вегетаријански] особа која се храни само намирницама биљног порекла, никада не једе месо, месне прерађевине и маст.

вегетаријā̀нскӣ, -ā̄, -ō̄ (непр. **вегетеријā̀нски**) [енгл. vegetarian према vegetable поврће, биљка, в. вегетабилан] који се састоји само од биљне хране.

вегетаријáнство, -ства с [в. вегетаријанац] вегетаријанска исхрана; покрет вегетаријанаца и њихово схватање да исхрана намирницама биљног порекла доноси телесно и душевно здравље.

вèгетатӣван, -вна, -вно [в. вегетирати] 1. биол. који се односи на раст, исхрану, дисање као аутономне животне процесе. 2. који се односи на растиње, биљни. ▲ **вегетативни нервни систем** анат. аутономни нервни систем, део нервног система који контролише активност унутрашњих органа, састоји се од симпатикуса и парасимпатикуса; **вегетативни органи** бот. органи виших биљака који имају прехрамбену улогу (корен, стабљика, лист); **вегетативно размножавање** бот. бесполно расплођавање биљака, уз помоћ пелцера, саднице или калема.

вегетáција, -ē ж [лат. vegetatio, в. вегетирати] бот. 1. све биљне заједнице једнога краја, фитоценоза. 2. биљке, растиње, биљни свет. 3. раст, развијање, бујање биљака.

вегетúрати, вегѐтӣрā̄м, 3. л. мн. вегетúрајӯ несврш. [лат. vegetare оживети] 1. расти, развијати се (биљке). 2. животарити, живети пасивно. 3. одржавати се у животу уз помоћ медицинских апарата.

ведà̀нта, -ē ж [санскр. vedanta, в. Веда, anta крај] систем индијске монистичке филозофије, заснован на Ведама.

Вéде, Вéдā̄ ж мн. [санскр. veda вид, знање] најстарији споменици санскритске књижевности, браманске свете књиге које садрже молитве, химне, обредне песме и сл.

ведѐта, -ē ж, ген. мн. ведéтā̄ [фр. vedette] 1. познати, славни, чувени уметник или уметница,

звезда. 2. воj. заст. коњичка патрола која се обично састојала од три извиђача. 3. воj. заст. мали патролни брод, извиднички брод.

ведýта, -ē ж [итал. veduta према vedere видети] лик. 1. панорама, видик, поглед. 2. слика или графичко представљање града, предела; изглед.

вèзȉр, -и́ра м, мн. везѝри, ген. мн. везѝрā [тур. vezir од ар. wāzīr] ист. титула високог државног чиновника у Османлијском царству: министар, гувернер покрајине или управник вилајета. ▲ **велики ~** први министар, председник османлијске владе. ◆ **вèзȉрскӣ**.

вèзȉрāт, -а́та м = **везѝрство,** -ства с [в. везир] звање, владавина, достојанство везира, везирање.

везѝрлук в. **вèзȉрāт** = **везѝрство**.

вèкер, -а м, мн. -и = **вèкерица,** -ē ж [нем. Wecker према wecken будити] фам. будилник (часовник).

вèкна, -ē ж, ген. мн. вèкнӣ [нем. Wecken] хлеб дугуљастог облика, комад хлеба какав се продаје у пекари.

вèксла, -ē ж, ген. мн. вèкслӣ [нем. Wechsel] покр. заст. меница.

вèктор, -а м, мн. -и [лат. vector] 1. мат. физ. оријентисана дуж, приказ силе која има одређену величину и правац; уп. **скàлāр**. ◆ **вèкторскӣ**.

вèлāр, -а́ра м, мн. велā́ри, ген. мн. велā́рā [в. велар] фон. задњонепчани сугласник, сугласник који се артикулише на меком непцу.

вèлāран, -рна, -рно [лат. velaris, в. велум] фон. задњонепчани, који се односи на задње непце.

велариза́ција, -ē ж [в. велар] фон. претварање у велар, приближавање артикулације неког гласа артикулацији задњонепчаних сугласника.

вèлā хàвле! и **вèлā хàвле — вèлā кȗвете!** [ар. Wā lā hawlā wā lā quwwātā illā bi-llāhi-l-'allyyil-'azīm! сила и моћ само Богу узвишеном припада!] узвик којим се изражава чуђење: буди бог с нама.

вèлвет, -а м [енгл. velvet од лат. villutus од villus руно] трг. сомот, кадифа.

вèлемā́јстор, -а м [веле = велики, в. мајстор] 1. највиша шаховска титула коју додељује Међународна шаховска федерација на основу постигнутог рејтинга. 2. раз. велики мајстор у некој вештини.

вèлḗн, -е́на м [фр. velin од лат. vitulinus од vitulus теле] а. фини глатки папир. б. пергамент од телеће коже.

велеслàлом, -а м [веле-, в. слалом] сп. скијашка дисциплина, врста слалома с већим бројем капија и дужом стазом.

велѝзам, -зма м [в. вела, -изам] сп. спортско једрење, једрење намењено забави.

вèлист(а), -ē м, мн. вèлисти [в. вела] сп. особа која плови и управља једрилицом, једриличар.

велѝти, велѝтā м мн. [лат. velites] ист. лака пешадија у римској војсци.

вéлна, -е ж [нем. Welle] покр. фам. таласаст увојак косе, коврџа.

вèлодром, -а и **велòдром,** -а м, мн. -и [фр. vélodrome од лат. velox брз, грч. drómos тркалиште] сп. уређена стаза за бициклистичке трке и тренинге; тркалиште за бициклисте.

велосѝпēд, -а м [фр. vélocipède од лат. velocitas брзина, в. -пед] а. бицикл, точак. б. врста старинског бицикла са увећаним предњим точком у односу на задњи. ◆ **велосѝпēдскӣ**.

велосипèдист(а), -ē м, мн. велосипèдисти [в. велосипед] особа која вози велосипед, бициклиста.

велồче прил. [итал. veloce] муз. брзо, хитро.

велочȉсимо прил. [итал. velocissimo] муз. веома брзо.

вèлтаншаȗнг, -а м, мн. вèлтаншаȗнзи, ген. мн. вèлтаншаȗнгā [нем. Weltanschauung према Welt свет, anschauen посматрати] поглед на свет, животна филозофија, светоназор.

вèлтер, -а м [енгл. welterweight]: ▲ **велтер-категорија** сп. категорија боксера између лаке и средње, тежине од 63,5 до 67 kg.

вèлтшмерц, -а м [нем. Weltschmerz према Welt свет, Schmerz бол] светски бол, израз из доба романтизма, уверење да патња и зло преовлађују у свету; сентиментална меланхолија.

вéлум, -а м [лат. velum] анат. задње, меко непце.

вèлȗр, -у́ра м [фр. velours од лат. villosus длакав] 1. тканина од памука или вештачких влакана с меком, неравном спољном и равном уну-

трашњом површином; врста сомота, кадифе. 2. обрађена унутрашња страна коже, слична баршуну; антилоп кожа. ◆ **вѐлӯрнӣ, вѐлӯрскӣ**.

вéна, -ē ж [лат. vena] 1. анат. крвни суд који води крв до срца (уп. **àртēрија**). 2. бот. огранак лисног живца. 3. геол. слој минерала у стени, жила. ◆ **вēнскӣ** и **вēнōзан**.

вендѐта, -ē ж [итал. vendetta освета] крвна освета (у обрачунима међу породицама у јужној Италији, нарочито у оквиру мафије).

венепу̀нкција, -ē ж [в. вена, пункција] мед. пуштање крви из жиле као терапијска метода; венесекција.

Вѐнера, -ē ж [лат. Venus од venus љубав, похота] 1. митол. богиња љубави и љупкости код старих Римљана. 2. астрон. друга по реду планета у Сунчевом систему.

вѐнерабӣлан, -лна, -лно [лат. venerabilis од venerari штовати] поштован, цењен, уважен.

венѐричан, -чна, -чно [лат. venereus од venus, в. Венера] који се односи на пол, полни. ▲ **венеричне болести** мед. болести које се преносе полним односом, полне болести.

венерò̀лог, -а м, мн. венерò̀лози, ген. мн. венерò̀лōгā [в. венеричан, -лог] мед. лекар специјалиста за венеричне (полне) болести.

венеролò̀гија, -ē ж [в. венеричан, -логија] мед. научна област која се бави изучавањем венеричних болести и њиховим лечењем. ◆ **венерò̀лошкӣ**.

вѐнетскӣ, -ā, -ō који се односи на Венете, становнике северне Италије у предримско доба, или на њихов језик.

вѐнијат, -а м [veniat нека дође] прав. позив за суд, наредба.

вѐнтӣл, -и́ла м, мн. вентѝли, ген. мн. вентѝлā [нем. Ventil од млат. ventilis од лат. ventilare, према ventus ветар] 1. справа која затвара или ослобађа отвор за пропуштање течности, ваздуха или гасова. 2. електр. уређај који допушта пролаз струје само у једном смеру. 3. муз. затварач рупе на цеви лимених дувачких инструмената, који омогућава извођење различитих тонова. 4. фиг. активност која се упражњава као разонода, релаксација од свакодневних обавеза; одушка, олакшање. ◆ **вѐнтӣлскӣ**.

вентѝлā̀тор, -а м, мн. -и [млат. ventilator, в. вентилирати] справа која служи за проветравање, исисавање и усисавање ваздуха; справа која усмерава ваздушну струју у циљу расхлађивања. ◆ **вентѝлā̀торскӣ**.

вентилā́ција, -ē ж [лат. ventilatio, в. вентилирати] 1. довод свежег ваздуха проветравањем или помоћу неког уређаја. 2. систем уређаја за проветравање; уп. **климатизā́ција**. ◆ **вѐнтилāциōнӣ**.

вентилӣрати, вентѝлӣрām, 3. л. мн. вентилӣрајӯ = **вентѝлисати,** вентѝлишēм сврш. и несврш. [лат. ventilare, према ventus ветар] 1. проветрити, проветравати (затворене просторије) испуњавајући их свежим ваздухом. 2. претрес(а)ти, размотрити, разматрати неки проблем, питање и сл. (посебно у префиксним твореницама: **провентѝлисати** и сл.).

вентрикулогрā̀фија, -ē ж [в. вентрикул(ус), -графија] мед. испитивање трбушне шупљине или срчаних и можданих комора у циљу дијагнозе обољења.

вентрѝкул(ус), -а м, мн. -и [лат. ventriculus дем. од venter трбух] анат. а. назив за разне шупљине у телу. б. срчана преткомора. в. мождана комора. ◆ **вѐнтрикулā̀ран**.

вентрилоквѐнција, -ē ж [лат. venter трбух, loqui говорити] способност, вештина говорења из трбуха.

вентрилò̀квија в. **вентрилоквѐнција**.

вентрилò̀квист(а), -ē м, мн. вентрилò̀квисти [лат. ventriloquus од venter трбух, loqui говорити] особа која говори из трбуха, трбухозборац.

вéња, -ē ж [мађ. fenyö, fenyü] бот. 1. клека, *Juniperus communis*. 2. смрека, *Picea excelsa*.

вѐрā̀нда, -ē ж [нем. Veranda од порт. varanda] покривен и најчешће застакљен трем или тераса у оквиру куће, или направљен као засебна грађевина. ◆ **вѐрā̀нднӣ**.

верà̀трӣн, -и́на м [лат. veratrum] фарм. мешавина веома отровних алкалоида који се налазе у корену биљке чемерике, *Veratrum album*; користи се као маст против живчаних болести и реуматизма.

вѐрбā̀лан, -лна, -лно [лат. verbalis од verbum реч, глагол] 1. а. који се изражава, исказује речима; који садржи, састоји се од речи. б. усмен.

2. који се своди само на речи (за разлику од дела). 3. грам. глаголски. ▲ **вербална нота** у дипломатији, саопштење без потписа, које се преноси усменим путем.

вербали̏зам, -зма м [в. вербалан] 1. бесадржајна употреба и нагомилавање речи, празнословље. 2. педаг. наставни поступак који се заснива на давању само вербалних објашњења, без употребе других помоћних средстава.

вербализа́ција, -е̄ ж [в. вербализовати] 1. исказивање, изражавање речима. 2. прав. прављење, писање, састављање протокола; писмено саслушање. 3. грам. творба глагола извођењем из друге врсте речи.

вербали̏зовати, вербали̏зујем (и **вербализи́рати,** вербали̏зи́рам, 3. л. мн. вербализи́рајӯ) свр̏ш. и несвр̏ш. [фр. verbaliser, в. вербалан] 1. исказ(ив)ати, речима. 2. прав. (на)писати протокол, саслуш(ав)ати писмено. 3. грам. извести, изводити глагол (од неке друге врсте речи).

вербали̏ст(а), -е̄ м, мн. вербали̏сти [в. вербалан] особа која бесадржајно употребљава и нагомилава речи, која улудо троши речи, блебетало, причало.

вербали̏стичкӣ, -а̄, -о̄ [в. вербалан] који се карактерише вербализмом (1), празноречив.

вербигера́ција, -е̄ ж [нлат. verbigeratio од лат. verbigerare брбљати, причати] мед. бесмислено понављање речи или реченица као симптом душевног обољења.

ве̏р бла̑н в. **vers blanc.**

вербома̀нија, -е̄ ж [лат. verbum реч, в. манија] псих. патолошка говорљивост, логореја.

ве̏рбум в. **verbum.**

вѐргија, -е̄ ж [тур. vergi] заст. порез, данак, харач.

вергѝја̄ш, -а́ша м, мн. вергија́ши, ген. мн. вергија́ша̄ [в. вергија] заст. особа која плаћа порез, данак, харач, порески обвезник.

вѐргл, -а м, мн. -и [аустр. нем. Werkel] муз. механичка музичка справа која се покреће окретањем ручице и производи мали број мелодија.

вѐрглати, вѐргла̄м несвр̏ш. [в. вергл] 1. свирати вергл. 2. брзо, досадно и дуго говорити, блебетати, брбљати.

вѐргла̄ш, -а́ша м, мн. вергла́ши, ген. мн. вергла́ша̄ [в. вергл] свирач вергла, особа која свира вергл.

вѐрѐжија, -е̄ м [в. ресија] онај који стално узима на ресију.

вѐрем, -а м [тур. verem од ар. wärām] покр. етнол. 1. туберкулоза, сушица. 2. псих. стање велике туге коме се не зна прави узрок, потиштеност, јад.

вѐрѐсија, -е̄ ж [тур. veresi према vermek дати] одлагање плаћања купљене робе или извршене услуге на неко време, плаћање на почек, кредит. □ **направити од готовог ресију** направити од сигурног несигурно, покварити нешто што је већ било утврђено.

ве̏рз в. **ве̏рс.**

вѐрза̄л, -а́ла м [лат. versus стих] типогр. 1. велико слово. 2. начин штампања уз коришћење само великих слова.

вѐрза̄лан, -лна, -лно [в. верзал] који је у верзалу, који је писан великим словима.

вѐрзија, -е̄ ж, ген. мн. ве̏рзија̄ [срлат. versio од лат. vertere обрнути, окренути] 1. један од више разноликих текстова са истом садржином, варијанта, иначица. 2. прича која није потврђена, гласина; лично виђење неког догађаја. 3. превод с једног језика на други.

вѐрзи̏ран, -а, -о [фр. versé од лат. versatus искусан] вешт, искусан у чему, добро упућен у нешто, обавештен, увежбан.

вѐрзи̏ранӧст, -ости ж [в. верзиран] особина онога ко је верзиран, увежбаност, обавештеност, упућеност.

вѐри̏зам, -зма м [итал. verismo од vero истинит] ум. правац у уметности с краја XIX века, огранак натурализма, који пропагира приказивање реалног живота; у књижевности главни представник је Ђовани Верга, у музици Маскањи и Леонкавало.

вѐри̏ст(а), -е̄ м, мн. вѐристи [в. веризам] следбеник, заговорник веризма.

вѐри̏стичкӣ, -а̄, -о̄ [в. веризам] који се односи на веристе и веризам.

верифи̏ка̄тор, -а м, мн. -и [нлат. verificator, в. верификовати] особа која утврђује тачност или истину о нечему, потврђује или проверава нешто, контролор.

верификáција, -ē ж [нлат. verificatio, в. верификовати] потврда, провера, утврђивање истинитости или тачности нечега.

вѐрификовати, вѐрификујēм сврш. и несврш. [нем. verifizieren од срлат. verificare] 1. (из)вршити верификацију. 2. потврдити, потврђивати, доказ(ив)ати.

вēр-лѝбр в. **vers libre**.

верлибрѝзам, -зма м [фр. vers-librisme према vers libre слободни стих] књиж. употреба слободног стиха; песничка школа која заговара употребу слободног стиха.

верлѝбрист(а), -ē м, мн. верлѝбристи [в. верлибризам] књиж. заговорник употребе слободног стиха, песник који пише у слободном стиху.

Вѐрмахт, -а м [нем. Wehrmacht одбрамбена снага] ист. назив за немачку војску у време Другог светског рата. ◆ **вѐрмахтовскӣ**.

вермифýги, вермифýгā м мн. [нлат. vermifuga према vermis црв, fugare натерати у бекство] фарм. лекови који се употребљавају за избацивање глиста из организма.

вермичѐли, вермичѐлā м мн. [итал. vermicelli, дем. од verme црв] врста танких, финих италијанских резаната или шпагета.

вѐрмут, -а м [енгл. vermouth од нем. Wermut пелин] врста десертног горкослатког вина на бази пелина.

вернакýлāр, -ára м [лат. vernacularis домаћи од verna роб рођен у ропству, роб по рођењу] лингв. говор града, области или региона који поседује карактеристике дијалекта коме припада, али има и неке особености преузете из других дијалеката и поддијалеката.

вѐрнакулāран, -рна, -рно [в. вернакулар] који припада или се односи на домаће, староседелачко становништво, домородачки.

вернѝсāж, -áжа м [фр. vernissage] ум. 1. свечано отварање изложбе којем присуствују само званице. 2. премазивање слике лаком, лакирање, глазирање.

верòнāл, -ála м [фабричко име, према италијанском граду Верони] фарм. заст. назив за диетилбарбитурну киселину која се користила у медицини као средство против несанице.

верòника, -ē ж, дат. и лок. верòници [шп. verónica, по имену св. Веронике] у борби с биковима, фигура у којој тореадор својим плаштом наведе бика да прође поред њега.

вѐрс, -а м, мн. вѐрси, ген. мн. вēрсā [лат. versus стих] књиж. заст. стих, ред у песми у коме су речи повезане у ритмичку и звучну целину.

версифѝкāтор, -а м, мн. -и [лат. versificator, в. версификовати] књиж. особа која ствара стихове, стихотворац. ◆ **версифѝкāторскӣ**.

версификáција, -ē ж [лат. versificatio, в. версификовати] књиж. 1. стварање и организовање стихова, метрика, стихотворство. 2. наука о стиху.

версѝфиковати, -ујēм (и **версифицѝрати,** версифѝцӣрāм, 3. л. мн. версифицѝрајӯ) сврш. и несврш. [лат. versificare, в. верс, -ficare од facere чинити] (на)писати, (на)правити стихове, версе.

вѐртебрāлан, -лна, -лно [нлат. vertebralis од лат. vertebra пршљен] анат. који се односи на пршљене, пршљенски.

вѐртекс, -а м [лат. vertex] 1. геом. теме, врх. 2. астрон. највиша тачка привидног кретања неког небеског тела.

вѐртеп, -а м [рус. вертеп] 1. јаслице, приказ витлејемске пећине који деца симболично носе за Божић од куће до куће уз песму. 2. минијатурно луткарско позориште које представља сцене Христовог рођења.

вертерѝзам, -зма м [по јунаку романа „Јади младог Вертера“ Ј. В. Гетеа] књиж. претерана романтичност са дозом патетике, веома изражена сентименталност (по угледу на Гетеов лик Вертера).

вѐртеровскӣ, -ā, -ō [по јунаку романа „Јади младог Вертера“ Ј. В. Гетеа] који се односи на Вертера; који подсећа на Вертера, претерано романтичан, сентименталан.

вѐртигинōзан, -зна, -зно [лат. vertiginosus] 1. који изазива вртоглавицу, несвестицу. 2. који пати од вртоглавице, несвестице.

вертѝго, -а м [лат. vertigo] мед. вртоглавица, несвестица.

вертикáла, -ē ж [нлат. verticalis од лат. vertex теме, врх] права која се под правим углом спушта на хоризонталну раван, усправна линија.

вѐртикāлан, -лна, -лно [в. вертикала] усправан, окомит, који се уздиже право увис.

вёртхајм, -а м [по немачком конструктору Вертхајму (Wertheim)] сигурносна брава, обично на челичним касама.

вёртхајмица, -ē ж [в. вертхајм] фам. каса која је конструисана по Вертхајмовом систему обезбеђења.

верукóза, -ē ж [лат. verruca брадавица] мед. учестало појављивање брадавица, брадавичавост.

вёрукōзан, -зна, -зно [в. верукоза] мед. који има брадавице, брадавичав.

вёспа, -ē ж, ген. мн. вёспī [итал. vespa осица] 1. мали италијански скутер који се појавио 50-их година XX века. 2. вој. ист. а. мотоцикл са уграђеним митраљезом или противтенковским топом који су користили немачки војници у Другом светском рату. б. моторизовани бацач пламена.

вёспер, -а м [лат. vesper вече] рел. поподневна или вечерња служба у католичкој цркви.

вёста, -ē ж, ген. мн. вёстī [нем. Weste од лат. vestis одећа] хрв. вунени прслук на копчање.

вестàлйнке, вестàлйнкī = **вèстāлке,** -ī ж мн. [лат. Vestalis, према римској богињи Вести] ист. свештенице и чуварке свете ватре у храму богиње Весте, заклетвом обавезане на вечну невиност.

вёстерн, -а м [енгл. western западни] филм који приказује узбудљиве авантуре са америчког Дивљег запада, каубојски филм.

вестернизáција, -ē ж [енгл. western западни] соц. 1. процес стварања прилика као у филмовима о Дивљем западу. 2. прихватање западњачких обичаја и идеја.

вестѝбил [фр. vestibule] в. **вестѝбул.**

вестѝбул, -а м, мн. -и [лат. vestibulum] улазна просторија у кући, предсобље, трем.

вестѝјāријум, -а (и **вестѝјāрīј,** -а) м [лат. vestiarium] просторија у којој је смештена одећа, гардероба.

веститу́ра, ē ж [нлат. vestitura] рел. облачење свечане монашке одежде као чин закалуђеривања искушеника у католичанству.

вётатйв, -а м [лат. veto забрањујем] лингв. облик и начин којим се у појединим језицима означава забрана.

ветѐрā̄н, -а́на м, мн. ветера́ни, ген. мн. ветера́нā̄ (ж. **ветѐрā̄нка,** дат. и лок. ветѐрā̄нци, ген. мн. ветѐрā̄нкī) [лат. veteranus, од vetus стар] 1. а. ист. римски ислужени легионар који је, после завршетка службе, добијао земљу и друге бенефиције. б. стари, пензионисани војник, искусан борац у рату. 2. стари, искусни радник на неком послу; спортиста на завршетку каријере. ◆ **ветѐрā̄нскī.**

ветери́на, -ē ж [лат. veterina] мед. 1. медицинска наука која се бави заштитом и лечењем животиња. 2. висока школа за образовање лекара за животиње, ветеринарски факултет.

ветерѝнāр, -а́ра м, мн. ветерина́ри, ген. мн. ветерина́рā̄ [лат. veterinarius] мед. лекар који води бригу о здрављу и заштити животиња.

ветерѝнāрскī, -ā, -ō [в. ветеринар] који се односи на ветерину и ветеринаре.

ве́то, -а (уоб. **вѐто,** -а) м [лат. veto забрањујем] прав. пол. право владара, државе или члана неког законодавног тела да спречи изгласавање или доношење неке одлуке.

вèћйл, -и́ла м, мн. већи́ли, ген. мн. већи́лā̄ [тур. vekil од ар. wākīl] заст. заступник, опуномоћеник.

вехаби́ти в. **вахаби́ти.**

вехемѐнтан, -тна, тно [лат. vehemens] жесток, жустар, нагао, плах.

вехемѐнтнōст, -ости = **вехемѐнција,** -ē ж [лат. vehementia] ватреност, жестина, силовитост, плаховитост.

вê-цê [WC, скр. од енгл. water closet] нужник, тоалет.

вецозамѐнте [итал. vezzosamente] в. **вецôзо.**

вецôзо прил. [итал. vezzoso] муз. умиљато, меко, нежно.

вёш, вèша м [нем. Wäsche према waschen прати] рубље, пресвлака, преобука. ◊ **износити (чији) прљав ~** јавно обзнанити нечију моралну прљавштину, покварености или друге непријатне чињенице.

вешѐрā̄ј, -а́ја м [нем. Wäscherei, в. веш] 1. просторија у којој се обавља прање разног рубља, перионица или сервис за прање рубља. 2. заст. разно рубље.

вёшёрка, -ёр ж, дат. и лок. вёшёрки, ген. мн. вёшёркӣ [в. вешљ] жена која се бави прањем рубља, праља. ◆ **вёшёркин**.

вёшёрница, -ёр ж [в. вешерка] просторија у оквиру куће у којој се пере рубље; перионица, занатска радионица за прање рубља.

вешкóрпа, -ёр ж [в. вешљ] корпа за одлагање прљавог рубље пре прања.

вешмашúна, -ёр ж [нем. Waschmaschine] машина за прање рубља.

вёшплāв, -а м [нем. Waschblau] заст. плавило за испирање рубља, вешплав.

вúбрант, -а м, мн. вúбранти, ген. мн. вúбранāтā [в. вибрантан] фон. глас који се изговара треперењем покретног говорног органа, титрави сугласник (пре свега *р*).

вúбрантан, -тна, -тно и **вибрàнтан,** -тна, -тно [лат. vibrans, в. вибрирати] 1. који подрхтава, трепери, вибрира. 2. устрептао, живахан, полетан.

вибрâто, вибрâта м [итал. vibrato од vibrare, в. вибрирати] муз. осцилација висине тона, треперење гласа (при певању) или тона (на гудачким и дувачким инструментима).

вúбрāтор, -а м, мн. -и [лат. vibrator према vibrare, в. вибрирати] 1. уређај који производи вибрације, треперење. 2. техн. машина која се користи за набијање земље у облику плоче, набијача или електричног цилиндра. 3. справа у облику мушког полног органа која се користи за полно самозадовољавање.

вúбрафōн, -а м, мн. -и [енгл. vibraphone, в. вибрирати, -фон] муз. инструмент из групе удараљки с металним плочицама испод којих су резонаторске цеви, у којима се електричним путем изазива вибрато; употребљава се највише у џезу. ◆ **вúбрафōнскӣ**.

вибрáција, -ёр ж [нлат. vibratio] 1. физ. периодично њихање, таласање мале амплитуде и велике брзине око тачке равнотеже, осцилација. 2. треперење, титрање, подрхтавање; тресење возила или брода под дејством брзог кретања или спољних сила. 3. фиг. осећање, узбуђење које се преноси са човека на човека.

вúбрациōнӣ, -ā, -ō [в. вибрација] који вибрира, трепери, подрхтава. ▲ **вибрациона болест** мед. обољење костију, зглобова, нервног система изазвано дуготрајним радом на месту где су учестале вибрације.

вибрúōн, -óна м [нлат. vibrio] биол. сваки члан рода бактерија у облику куке или слова S, које живе у води и изазивају болести код људи и животиња, пре свега колеру.

вибри́рати, вúбрӣрāм, 3. л. мн. вибри́рајӯ несврш. [лат. vibrare] имати вибрације, треперити, титрати.

вúброграм, -а и **вибрò̀грам,** -а м, мн. -и [в. вибрирати, -грам] физ. звучна крива која се добија помоћу вибрографа.

вúброграф, -а и **вибрò̀граф,** -а м, мн. -и [в. вибрирати, -граф] физ. справа за уочавање и аутоматско бележење трептаја звучних тела посредством слободног ваздуха.

виброгрàфија, -ёр ж [в. вибрирати, -графија] физ. наука о треперењу звучних тела.

вибротерàпија, -ёр ж [в. вибрирати, терапија] мед. лечење атрофираних мишића вештачки изазваним вибрирањем.

вúвāријум, -а (и **вúвāрӣј,** -а) м [лат. vivarium према vivus жив] место на коме се узгајају ситније животиње у условима сличним њиховом природном станишту.

вива̂че прил. [итал. vivace] муз. живо, живахно.

вивипàрија, -ёр ж [лат. viviparus од vivus жив, parere рађати] зоол. рађање живе младунчади.

вивисèкција, -ёр ж [лат. vivus жив, sectio сечење] сецирање, отварање живих животиња ради научних испитивања.

вивисецúрати, вивисèцӣрāм, 3. л. мн. вивисецúрајӯ сврш. и несврш. [лат. vivus жив, secare сећи] (из)вршити вивисекцију.

вúво прил. [итал. vivo] муз. ознака за живахан и брз темпо.

вúгвам, -а м, мн. -и [енгл. wigwam од егз.] шатор или колиба северноамеричких Индијанаца.

вигилàнтан, -тна, -тно [лат. vigilans] будан, опрезан, обазрив, пажљив.

вигилàнција, -ёр ж [лат. vigilantia] будност, опрезност, обазривост, пажљивост.

вигорозамéнте в. **вигорôзо**.

вигорôзо прил. [итал. vigoroso] муз. енергично, снажно, полетно.

ви́де [лат. vide, императив од videre видети] види, погледај, сравни, упореди (ознака у текстовима).

видео- [в. видео] као први део речи означава да се реч односи на оно што је видљиво или доживљено чулом вида; оно што делује преко телевизора или екрана.

ви́део, -а м [лат. video видим, videre видети] 1. техн. техника електронског снимања, обраде и репродуковања покретних слика и пратећег звука. 2. а. техн. визуелни део ТВ сигнала. б. рач. технологија која се употребљава за исцртавање и појаву графичких слика на екранима. 3. в. **видео-рико́рдер**.

ви́део-а̑рт, -а м [в. видео-, арт] ум. облик уметности заснован на видеотехници, који наглашава визуелне ефекте.

ви́део-бим, -а м [енгл. video-beam] рач. 1. компјутерски уређај за пројектовање слике на зид, платно или неку сличну равну површину. 2. компјутерски уређај који чини више екрана постављених у облику правоугаоника, на којима се приказује увећана видео слика.

ви́део-гр̄е̑јм, -а м [в. видео-, енгл. game] в. **ви́део-и́грa**.

видеогра̀фика, -е̄ ж, дат. и лок. видеогра̀фици, ген. мн. видеогра̀фӣка̄ [в. видео-, графика] компјутерско графичко обликовање, об. за потребе телевизије или филма.

видео-дигитали̏за̄тор, -а м [енгл. videodigitalisator, према в. видео-, дигитализовати] уређај који претвара сигнал из видео-камере у дигитални облик и меморише га ради касније анализе или модификације.

ви́део-дӣск, -а м [в. видео-, диск] рач. оптички диск који служи за чување садржаја видео-снимака и аудио-касета.

ви́део-и́гра, -е ж [в. видео-] 1. електронска игра(чка) у којој се проналазе решења за разне задатке на екрану помоћу џојстика (в.). 2. рач. компјутерски програм намењен забави корисника.

ви́део-касѐта, -е̄ ж [в. видео-, касета] касета за снимање на видео-рикордеру, магнетоскопу.

ви́део-кли̏п, -а м [в. видео-, енгл. clip исечак] в. **ви́део-спо̑т**.

ви́део-клу̑б, -а м [в. видео, клуб] радња у којој се изнајмљују видео-касете на којима су најчешће снимљени филмови.

ви́део-конферѐнција, -е̄ ж [в. видео-, конференција] 1. компјутерски подржан телекомуникациони систем који омогућава тренутну звучну и визуелну комуникацију међу људима који се налазе на различитим местима. 2. комуникација омогућена овим системом, обично у оквиру телевизијске емисије.

ви́део-мѝксер, -а м [в. видео-, миксер] техничар који, за време ТВ снимања са више камера, уклапа сигнале појединих камера и додатне информације с других уређаја за финални излаз слике.

ви́део-миксѐта, -е̄ ж [в. видео-, миксета] уређај којим видео-миксер укључује сигнал једне од више прикључених телевизијских камера или неког другог уређаја (магнетоскоп, телекино) у финални излаз слике.

ви́део-пле̑јер, -а м [енгл. videocassette player, према play свирати] уређај који служи за гледање видео-снимака с касете; помоћу њега се не може вршити снимање.

видео-рико̀рдер, -е́ра м [енгл. videocassette recorder, према record снимати] уређај помоћу кога се врши снимање и репродуковање снимака са видео-касета, магнетоскоп.

ви́део-сѝгна̄л, -а́ла м [в. видео-, сигнал] електронска информација која садржи податке о покретној слици и пратеће податке битне за синхронизацију слике или тона; најчешће се преноси радио-таласима.

ви́део-сни́мак, -мка м, мн. ви́део-сни́мци, ген. мн. ви́део-сни́ма̄ка̄ [в. видео-, снимак] визуелни, филмски запис о неком догађају, видео-запис.

ви́део-спо̑т, -а м [в. видео-, енгл. spot пега, мрља] кратки телевизијски програм намењен визуелном приказу музике, јавне личности и сл.; кратка телевизијска реклама.

ви́део-тӣ̑п, -а м [енгл. video tape] магнетна трака за снимање и репродуковање на видео-рикордеру, видео-трака.

видеоте́ка, -е̄ ж, дат. и лок. видеоте́ци, ген. мн. видеоте́ка̄ [в. видео-, -тека] 1. клуб за изнајмљивање видео-касета. 2. место где се чувају видео-

-снимци. 3. збирка видео-снимака у нечијем власништву.

ви̏део-те̏кст, -а м [в. видео-, текст] рач. програмски склоп који омогућава да се, коришћењем тастатуре, ТВ пријемника и телефона, сачини терминал за приступ сервисима који пружају информације.

ви̏деофо̄н, -а м [в. видео-, -фон] телефон са малим екраном на коме се појављује слика особе са којом се разговара. ♦ **ви̏деофо̄нски̏.**

ви̏део-џо̀ке̄j, -е́ја м [в. видео-, џокеј, према диск-џокеј] онај који бира, најављује и пушта видео-спотове на телевизији или у дискотеци; уп. **ви̏-џе̏j.**

видима́ција, -е̄ ж [лат. vidimatio] званична овера неког документа и потврда којом се указује на истоветност преписа са оригиналом.

ви́за, -е̄ ж [лат. visa, мн. од visum виђено, прегледано] 1. дозвола стране владе, унета у пасош, за улазак, боравак или пролазак кроз територију дате државе. 2. фиг. средство за постизање неког циља, улазница, дозвола за остварење циља.

визави̏ прил. [фр. vis-à-vis] 1. преко пута, насупрот, наспрам нечега. 2. фам. ~ **чега** у односу на нешто.

визажѝст(а), -е̄ м, мн. визажѝсти [фр. visagiste] особа која се бави визажом.

византѝка, -е̄ ж [грч. Byzántion] 1. византијски стил у уметности. 2. византијска култура и књижевност у целини.

византинѝзам, -зма м [грч. Byzántion, в. -изам] 1. византијска уметност. 2. систем власти у којој је владар истовремено глава државе и цркве. 3. фиг. покорно служење владарима и удовољавање њиховим жељама; изражена покорност према надређенима и надменост у односу на подређене.

византо̀лог, -а м, мн. византо̀лози, ген. мн. византо̀ло̄га̄ [грч. Byzántion, в. -лог] научник, стручњак за византологију.

византолòгија, -е̄ ж [грч. Byzántion, в. -логија] наука која се бави изучавањем духовне и материјалне културе старе Византије.

византо̀лошки̏, -а̄, -о̄ [грч. Byzántion] који се односи на византологију и византологе.

ви̏зибилѝтет, -е́та м = **ви̏зибилност,** -и ж [нлат. visibilitas] видљивост, очигледност, уочљивост.

ви̏зибилан, -лна, -лно [лат. visibilis, према videre видети] 1. видљив, јасан. 2. приметан, уочљив.

ви̏зија, -е̄ ж [лат. visio, према videre] 1. псих. слика створена у машти као резултат халуцинације, без истинског упоришта у стварном свету, привиђење, утвара. 2. далекосежна замисао о предвидљивом и жељеном развоју догађаја или неког подухвата.

визио̀на̄р, -а́ра м, мн. визиона́ри, ген. мн. визиона́ра̄ (ж. **визио̀на̄рка,** дат. и лок. визио̀на̄рки, ген. мн. визио̀на̄ркӣ) [нлат. visionarius] 1. особа која има визије. 2. а. онај који има далекосежне планове, који замишља будућност. б. занесењак, идеалиста.

визио̀на̄рскӣ, -а̄, -о̄ [в. визионар] 1. који има пророчки дар. 2. опседнут визијама, маштом и сањарењима.

визиона́рство, -ства с [в. визионар] способност онога који је визионар, одлика визионара.

ви̏зӣр, -и́ра м, мн. визи́ри, ген. мн. визи́ра̄ [нем. Visier од фр. visière] 1. ист. покретни, решеткасти део кациге или шлема, који се ставља на лице ради заштите. 2. заштитна мрежица за лице код мачевалаца. 3. а. оптички уређај за усмеравање погледа (на инструментима за мерење углова и сл.). б. нишански доглед на ватреном оружју. в. тражило, зухер (на фотографском апарату).

визи́рати[1], ви̏зӣра̄м, 3. л. мн. визи́рајӯ сврш. и несврш. [нем. visieren, в. виза] оверити, оверавати (путне исправе) визом.

визи́рати[2], ви̏зӣра̄м, 3. л. мн. визи́рајӯ сврш. и несврш. [фр. viser према лат. visere гледати, загледати] усмери(ва)ти оптички инструмент на објекат који се посматра; (на)нишанити.

ви̏зита, -е̄ и об. **визи́та,** -е̄ ж [фр. visite од лат. visitare посетити] 1. посета. 2. мед. редован лекарски обилазак пацијената који леже у болници. 3. заст. лекарски преглед.

визи̏та̄тор, -а м, мн. -и [нлат. visitator] свештено лице задужено за визитацију.

визита́ција, -е̄ ж [лат. visitatio] обилазак и преглед стања у којем се налази нека установа

(нпр. црква, болница); преглед епархије (у православној цркви) односно бискупије (у католичкој).

визити́рати, визи̏тӣрām, 3. л. мн. визити́рајӯ свр̏ш. и несвр̏ш. [в. визита] 1. мед. (из)вршити лекарски преглед. 2. (из)вршити контролу, проверу, претрес. 3. посетити, посећивати.

ви̏зиткā̀рта, -ē̏ ж, ген. мн. ви̏зиткā̀ртӣ [нем. Visitkarte, в. визита] посетница, карта која се користи за представљање, са именом и презименом, занимањем, адресом и другим подацима.

ви̏зитнӣ, -ā̏, -ō̏ [в. визита] заст. који служи за визите, посете.

ви̏зитцимер, -а м, мн. -и [нем. Visitzimmer, в. визита, нем. Zimmer соба] заст. соба за примање, гостинска соба.

ви̏знӣ, -ā̏, -ō̏ [в. виза] који се односи на визу.

ви̏зōн, -она м [фр. vison] 1. зоол. животиња из породице куна, *Mustela vison*, која се лови због драгоценог крзна. 2. крзно те животиње, нерц. ◆ **ви̏зōнскӣ**.

ви̏зуализовати, -ујē̏м [лат. visualis од visus вид] 1. учинити видљивим. 2. предочити визуелно (сликом, табелом, графиконом и сл.).

ви̏зуе̏лан, -лна, -лно [нем. visuell од фр. visuel од лат. visualis од visus вид] 1. који припада чулу вида, видни. 2. који се види, видљив. 3. који се контролише помоћу вида.

визуе́лност, -и ж [в. визуелан] својство онога што је визуелно.

ви́зум, -а м [нем. Visum од лат. visum] заст. в. **ви́за**.

визу́ра, -ē̏ ж [нлат. visura од лат. videre видети] 1. поглед са посебног, истакнутог места. 2. а. видно поље, оно што се може видети оком. б. добра видљивост. 3. опт. замишљена црта која полази из ока посматрача и иде кроз дурбин до предмета посматрања.

ви̏ја (непр. **ви̏а**) [лат. via пут, путем] (у функцији предлога с номинативом) преко (нпр. *Београд–Лондон вија Франкфурт*).

вијàгра, -ē̏ ж [Viagra, фабрички назив лека] мед. лек против мушке импотенције.

вијàдукт, -а м, мн. вијàдукти, ген. мн. вијàдуктā [нем. Viadukt од лат. via пут, ductus вођење] мост за друмски и железнички саобраћај који премошћује најчешће неку долину, надвожњак.

вијàтикум, -а м [лат. viaticum према via пут] 1. путни трошак, путарина. 2. рел. последња причест умирућем у католичанству.

ви̏ја фа̀кти [лат. via facti] самим тим чином, само по себи; у стварности.

ви̏кā̀р, -а́ра м [лат. vicarius заменик] у католичкој цркви, намесник или помоћник жупника; намесник или заменик бискупа, нарочито у областима које још нису проглашене за дијецезу. ◆ **ви̏кā̀рнӣ** и **ви̏кā̀рскӣ**.

викарӣја̏т, -а́та м, мн. викаријáти, ген. мн. викаријáтā [в. викар] канцеларија цркве, намесништво на чијем је челу викар.

ви̏кенд, -а м, мн. ви̏кенди, ген. мн. ви̏кēндā [енгл. week-end] нерадни дани на крају седмице (субота и недеља).

викѐндā̀ш, -а́ша м, мн. викендáши, ген. мн. викендáшā [в. викенд] особа која дане викенда проводи изван сталног пребивалишта; власник викендице.

ви̏кендица, -ē̏ ж [в. викенд] кућа за одмор, вила изван града.

ви̏кинг, -а м, мн. ви̏кинзи, ген. мн. ви̏кӣнгā [стнорд. vikingr] 1. име германских становника Скандинавије, у средњем веку познатих по освајањима. 2. фиг. борац, јунак, ратник. ◆ **ви̏киншкӣ**.

Википѐдија, -е ж [енгл. Wikipedia] рач. електронска енциклопедија на Интернету у којој свако има право да постави чланак који год жели, тако да је број чланака огроман, али је поузданост информација мала.

ви̏клер, -а м, мн. -и [нем. Wickler од wickeln омотавати, савијати] ваљак који служи за прављење коврџа у коси.

виклифи́ти, виклифи́тā м мн. [енгл. Wycliffe] рел. присталице енглеског теолога Џона Виклифа, претходника реформације у XIV веку, који се залагао за чистоту хришћанског учења.

ви̏кловати, ви̏клујēм несвр̏ш. [нем. wickeln омотавати, савијати] техн. фам. правити нове намотаје (у електромотору).

ви̏конт, -а м, мн. ви̏конти, ген. мн. ви̏кōнтā [фр. vicomte од срлат. vicecomes, уп. конте] племићка титула у рангу између барона и грофа.

виконтѐса, -ē̏ ж, ген. мн. виконте́сā [фр. vicomtesse] ћерка или жена виконта.

вӣкс, -а м [нем. Wichse] маст за гланцање (крема за ципеле, паста за паркет и сл.).

вӣксати, вӣксам = **вӣксовати,** вӣксујем несврш. [нем. wichsen] чистити, мазати пастом, виксом (обућу, намештај, паркет и сл.).

вӣктимизовати, вӣктимизујем сврш. и несврш. [од лат. victima жртва] соц. прогласити, проглашавати жртвом.

виктимо̀лог, -а м, мн. виктимо̀лози, ген. мн. виктимо̀лога̄ [лат. victima жртва, в. -лог] особа која се бави виктимологијом.

виктимолòгија, -е̄ ж [лат. victima жртва, в. -логија] научна област која проучава жртве рата и других несрећа у друштву.

виктимо̀лошкӣ, -а̄, -о̄ [в. виктимолог] који се односи на виктимологију и виктимологе.

вӣктӧрија, -е̄ ж [по енгл. краљици Викторији] 1. отворена кочија из друге половине XIX века, с посебним местом за кочијаша напред. 2. жарг. играње фудбала на један гол, об. као дечја игра.

викторӣја̄нскӣ, -а̄, -о̄ [енгл. Victorian] ист. који припада времену владавине краљице Викторије (1837–1901); који се одликује строгим грађанским моралом, конзервативношћу, побожношћу и сл.

виктӯа̄лије, виктӯа̄лӣја̄ ж мн. [нлат. victualia] животне намирнице, храна.

викӯња, -е̄ ж [шп. vicuña из егз.] зоол. јужноамеричка животиња слична лами. 2. крзно те животиње, са фином сивожутом длаком.

вӣла, -е̄ ж, ген. мн. вӣла̄ [лат. villa, фр. ville] 1. удобна кућа с вртом грађена на захтев и по плану власника, на периферији или изван града. 2. ист. имање изван града, с раскошним летњиковцем.

вила́јет, -а м, мн. -и [тур. vilâyet од ар. wilāyä] 1. место рођења, завичај. 2. област у којој је на челу валија. ▲ **тамни ~** земља вечитог мрака (из народне приче), (фиг.) земља под диктатуром, земља без слободе; □ **ударити намет на ~** оптеретити људе дажбинама. ◆ **вила́јетскӣ**.

вилајѐтлија, -е̄ м [тур. vilayetli, в. вилајет] земљак.

виланѐла, -е̄ ж [итал. villanella према villano сељачки] муз. вишегласна пастирска песма наполитанског порекла, популарна нарочито у XVI веку.

вӣљамовка, -е, дат. и лок. вӣљамовки [енгл. Williams, презиме одгајивача] 1. бот. врста крушке. 2. ракија од те крушке.

вӣндикатӣван, -вна -вно [нлат. vindicativus] који жели освету, осветољубив; који има за циљ одмазду, казнени.

виндика́ција, -е̄ ж [лат. vindicatio] прав. полагање права на одузету имовину и тражење њеног повраћаја; заштита власничких права. 2. освета, казна.

вӣндикациӧнӣ, -а̄, -о̄ [в. виндикација] који се односи на виндикацију, који има својства виндикације. ▲ **виндикациона тужба** прав. тужба за заштиту својине. **виндикационо право** прав. право којим се тражи да се испоручена роба врати власнику ако је купац, пре исплате, постао инсолвентан.

виндици́рати, виндӣци́рам, 3. л. мн. виндици́рајӯ сврш. и несврш. [лат. vindicare] 1. прав. (за)тражити повраћај одузетих ствари или права. 2. (од)бранити, (за)штитити.

вӣндјак(н)а, -е̄ ж, ген. мн. вӣндјакнӣ [нем. Windjacke према Wind ветар, в. јакна] кратка спортска јакна од непропусног материјала, ветровка.

вӣндоус, -а м [енгл. windows окна, прозори] рач. оперативни компјутерски систем, који има подручја с прозорима на екрану.

вӣндсурфер, -а м, мн. -и [в. виндсурфинг] особа која једри на дасци под притиском ветра.

виндсӯрфинг, -а м [енгл. windsurfing] једрење на дасци под ударима ветра.

винѐгрет, -а м [фр. vinaigrette према vinaigre сирће] кулин. сос од сирћета са уљем, бибером и другим зачинима.

вӣнер-шнѝцла, -е̄ ж [нем. Wienerschnitzel] кулин. бечка шницла, поховани телећи одрезак.

вӣнил, -а и **вӣнӣл,** -и́ла м [енгл. vinyl од лат. vinum вино] хем. једновалентни, слободни радикал чија једињења, полимеризована, служе за производњу пластичних маса.

вӣнкл, -а м, мн. вӣнклови, ген. мн. вӣнклӧва̄ [нем. Winkel угао] фам. 1. угломер. 2. шаблон који одмерава прав угао (90°).

вӣнклати, а̄м несврш. [в. винкл] фам. 1. обављати занатске послове служећи се винклом,

постављати у прав угао. 2. одступати од мере (за дужину или површину).

винкула́ција, -ē ж [лат. vincula окови] банк. ограничење у располагању вредносним папирима њиховим везивањем за неки други акредитив. ♦ **ви̏нкулацио̄нӣ.**

винкули́рати, винкȕлӣра̄м, 3. л. мн. винкули́рајӯ свршн. и несврш. [нлат. vinculare од лат. vincula окови] 1. (с)везати, спојити, спајати. 2. банк. (за)бранити пренос вредносних папира на другога.

винотéка, -ē ж, дат. и лок. винотéци, ген. мн. винотéкā [в. вино, -тека] збирка или продавница вина.

ви̏нто̄вка, -ē ж, дат. и лок. ви̏нто̄вци, ген. мн. ви̏нто̄вкӣ [рус. винтовка од винт завртањ] врста пушке.

винцȉли́р, -и́ра м, мн. винцили́ри, ген. мн. винцили́рā [мађ. vincéller од нем. Winzer] чувар винограда, пудар.

ви̏нчестēрка, -ē ж, дат. и лок. ви̏нчестēрки, ген. мн. ви̏нчестēркӣ [по имену америчког индустријалца и конструктора О. Ф. Винчестера (Winchester, 1810–1880)] тип војничке и ловачке пушке, омиљене на Дивљем западу.

вињѐта, -ē ж, ген. мн. виње́тā [фр. vignette] 1. а. украс на средњовековним рукописним књигама. б. штампани украс у облику шаре с биљним мотивом, на насловном листу, на почетку поглавља или на крају књиге. 2. налепница, етикета.

вио́ла, -ē ж, ген. мн. ви̏о̄лā [итал. viola, фр. viole] муз. 1. гудачки иструмент сличан виолини, нешто већи од ње и дубљег звука. 2. назив више старих гудачких инструмената. ▲ ~ **д'аморе** [итал. viola d'amore љубавна виола] гудачки инструмент са седам жица, омиљен у XVII и XVIII веку; ~ **да гамба** [итал. viola da gamba ножна виола] гудачки инструмент који се држао међу ногама, претеча данашњег виолончела, раширен у XVII и XVIII веку; ~ **да брачо** муз. [итал. viola da braccio ручна виола] гудачки инструмент који се држао у руци, раширен почев од XVI века, претеча данашње виоле.

виола́ција, -ē ж [лат. violatio] прав. 1. повреда права, кршење закона. 2. силовање, обешчашћење.

вио̀лентан, -тна, -тно и **виолѐнтан,** -тна, -тно [лат. violentus] а. жесток, силан, горопадан, интензиван. б. насилан.

вио̀лентно̄ст, -ости ж **виолѐнтно̄ст,** -ости ж = **виолѐнција,** -ē ж [лат. violentia] особина или поступак онога ко је виолентан, жестина, силовитост; насилност.

вио̀лет прид. индекл. в. **вио̀летан.**

вио̀летан, -тна, -тно [итал. violetto, фр. violet] који је љубичасте боје, љубичаст.

виоли́на, -ē ж [нем. Violine од итал. violino] муз. најпознатији гудачки инструмент, са четири жице, солистички и оркестарски. ▲ **прва** ~ водећи инструмент у гудачком квартету и у симфонијском оркестру; (фиг.) онај који има главну реч у чему, предводник.

виоли̏нā̄р, -а́ра м [в. виолина] стручњак који гради виолине и друге гудачке инструменте.

виоли̏ниста, -ē м, мн. виоли̏нисти (ж. **виоли̏нисткиња**) [в. виолина] свирач на виолини.

вио̀ли̏нски, -ā, -о̄ [в. виолина] муз. који се односи на виолину, намењен виолини; ▲ ~ **кључ** Г-кључ, знак на почетку нотног система у облику шаре сличне осмици, који означава више тонове у односу на бас-кључ.

вио̀листа, -ē м, мн. вио̀листи (ж. **вио̀листкиња**) [в. виола] свирач на виоли.

виолончѐлист(а), -ē м, мн. виолончѐлисти (ж. **виолончѐлисткиња**) [в. виолончело] муз. свирач на виолончелу.

виолончѐло, виолончѐла м [итал. violoncello] муз. гудачки инструмент са четири жице, дубљег тона од виоле, свира се седећи и држи се између ногу.

ВӣП, -а м [скр. од енгл. very important person врло важна личност] фам. позната, важна особа из јавног живота, велика зверка.

ви̏пера, -ē ж [лат. vipera] 1. змија отровница, гуја. 2. зла жена.

вирагини̏тēт, -е́та м [в. вираго] појава мушких полних особина код жена узрокованих хормонским поремећајима (дубок глас, бркови, брада и сл.).

вира̑го, вира̑га м [лат. virago] мушкобањаста жена, мушкарача, женска особа која изгледа и понаша се као мушкарац.

ви̏ра̄ж, -а́жа м [фр. virage] 1. авиј. нагао окрет авиона, спуштање авиона под нагибом. 2. фот. једнолика боја или тон накнадно нанесени на црно-бели филм да би остао у једној боји.

вира́нија, -е̄ ж [тур. virane од перс. wīrāne] покр. стара трошна кућа, рушевина.

ви̏рбл, -а м [нем. Wirbel] муз. тремоло на бубњу, низ брзих узастопних удараца у бубањ.

виргѝнал, -а м, мн. -и [енгл. virginal од лат. virginalis девичански, јер је био намењен девојкама из добре куће] муз. жичани инструмент сличан чембалу, популаран у Енглеској у доба Елизабете I.

ви̏ргинӓлан, -лна, -лно [лат. virginalis од virgo девица] девичански, девојачки.

виргинѝтӗт, -е́та м [лат. virginitas] 1. нетакнутост женског девичњака (химена), девичанство, полна невиност. 2. фиг. чедност, чистота.

ви̏рго интӓкта [лат. virgo intacta] нетакнута, невина девојка.

ви̏рӣлан, -лна, -лно [лат. virilis од vir мушкарац] 1. који се истиче мушким особинама, мужеван, храбар. 2. који је зрео.

вирилѝзам в. **вирагинѝтӗт.**

вирилѝтӗт, -е́та м [лат. virilitas] мушкост, мужевност, зрелост, зрело доба.

ви̏рмӓн, -а́на м, мн. вирма́ни, ген. мн. вирма́нӑ [фр. virement] банк. образац за безготовински пренос новца с једног рачуна на други путем банковног налога. ◆ **ви̏рмӓнскӣ.**

вирóза, -е̄ ж [в. вирус, в. -оза] мед. заразна болест изазвана вирусом.

ви̏ртуӓлан в. **ви̏ртуӗлан.**

ви̏ртуӗлан, -лна, -лно [нем. virtuell од фр. virtuel од лат. virtualis] 1. привидан, нестваран. 2. који у пракси има одређена својства, мада формално није такав. 3. још неостварен, могућ, потенцијалан. ▲ **виртуелна стварност** рач. привидна стварност, привид створен помоћу компјутера; **виртуелна меморија** рач. техника која омогућава кориснику да ради на компјутеру као да има више меморије него што је стварно има; **виртуелни лик** опт. лик који је добијен одбијањем светлости о огледало или преламањем кроз сочиво.

ви̏ртуелност, -и ж [в. виртуелан] својство онога што је виртуелно.

виртӯоз, -а и **виртӯз,** -о́за м, мн. -и (непр. **виртӯӯз**) [итал. virtuoso од лат. virtus врлина] 1. особа (најчешће уметник, музичар) која показује савршену вештину или врхунско умеће у нечему, савршен техничар, вештак. 2. фиг. особа која показује умешност у нечему.

ви̏ртуӯзан, -зна, -зно [в. виртуоз] који има врхунско знање и умеће (у нечему), који поседује неку савршену вештину.

виртуозѝтӗт, -те́та м = **виртуо́зност,** -и ж [в. виртуоз] врхунско умеће, савршена вештина.

вирулѐнтан, -тна, -тно [лат. virulentus отрован према virus отров] 1. који изазива болест и наноси штету; заразан, кужан. 2. фиг. крајње злобан, непријатељски настројен, загрижен.

вирулѐнција, -е̄ ж [нлат. virulentia, в. вирулентан] 1. мед. способност заразних микроорганизама да изазову болест, заразност. 2. фиг. злоба, непријатељство, мржња.

ви̏рус, -а м, мн. -и [лат. virus отров] 1. биол. мед. паразитски микроорганизам који изазива заразне болести, невидљив на обичном микроскопу, састављен од нуклеинске киселине (ДНК или РНК) у протеинском оклопу. 2. рач. програм који инфицира компјутерске датотеке, доводећи до брисања података и других штетних последица. ◆ **ви̏руснӣ.**

вирусо̀лог, -а м, мн. вирусо̀лози, ген. мн. вирусо̀ло̄гā [в. вирус, -лог] научник, стручњак који проучава вирусе.

вирусолѝогија, -е̄ ж [в. вирус, -логија] биол. грана микробиологије која се бави проучавањем вируса и болести које изазивају.

вирусо̀лошкӣ, -ā, -о̄ [в. вирусолог] који се односи на вирусологију и вирусологе.

ви̏рџинија, -е̄ ж [према држави Вирџинији (Virginia) у САД] 1. бот. врста дувана. 2. дуга, танка цигара са сламчицом.

ви̏ршла, -е̄ ж, ген. мн. ви̏ршлӣ [нем. Würstel] врста малих кобасица, хреновка.

ви̏ски, -ија м [енгл. whisky] жестоко алкохолно пиће, ракија од ражи, јечма или кукуруза.

виско́за, -е̄ ж [в. вискозан] 1. хем. лепљива целулозна маса која служи као сировина за израду синтетичких влакана и целофана. 2. тканина од целулозних влакана која се обично мешају са вештачком свилом.

ви̏ско̄зан, -зна, -зно [лат. viscosus лепљив, од viscum лепак од имеле] лепљив, тегљив, густ; љигав.

ви̏скозиметар, -тра м, мн. ви̏скозиметри, ген. мн. ви̏скозиметā̄рā̄ [в. вискоза, -метар] справа за мерење вискозности течности.

вискозѝтē̄т, -е́та м = **виско́зност,** -и м [нлат. viscositas, в. вискозан] 1. својство течности да се опире промени положаја својих молекула. 2. лепљивост, тегљивост, густина.

ви̏с ма̑јор м (об. индекл.) [лат. vis maior] виша сила, околности против којих се човек не може борити.

ви̏спрен, -а, -о [рус. выспренный] 1. оштроуман, уман, проницљив. 2. вешт, сналажљив, духовит.

ви̏ст, -а м [енгл. whist] енглеска игра карата са четири играча, популарна у XIX веку, из које се развио бриџ.

виставѝжн, -а м [енгл. Vistavision, заштићени назив, према итал. vista поглед, видик, и vision виђење] техника снимања филма за широко платно, данас напуштена, осим за снимање специјалних ефеката.

ви̏сцерā̄лан, -лна, -лно [срлат. visceralis од лат. viscera утроба] 1. анат. који се односи на утробу, утробни. 2. фиг. који долази из дна душе, дубоко укорењен, инстинктиван.

ви̏тā̄лан, -лна, -лно [лат. vitalis] 1. способан за живот; пун животне снаге, издржљив, отпоран. 2. неопходан за живот, важан, битан (*ви̏тā̄лне функције*).

виталѝзам, -зма м [в. виталан] филоз. учење које животне појаве тумачи деловањем посебне животне енергије или нематеријалног животног принципа, који се разликује и од душе и од хемијско-физичких процеса.

витализа́ција, -ē ж [в. виталан] оспособљавање за живот; повећавање животне енергије.

витализи́рати = **ви̏тализовати** (в.)

вита̀лизовати, -ујēм = **витализи́рати,** виталѝзирā̄м, 3. л. мн. витализи́рајӯ свршн. и несврш. [в. виталан] (у)чинити способним за живот, виталним.

вита̀лист(а), -ē м, мн. вита̀листи [в. витализам] заговорник, присталица витализма. ◆ **виталѝстичкӣ.**

виталѝтē̄т, -е́та м = **вита́лнōст,** -и ж [лат. vitalitas] 1. способност за живот, животна снага; моћ деловања. 2. соц. способност неких друштвених група да опстану упркос неповољним условима у друштву.

вита̀мӣн, -и́на м, мн. витами́ни, ген. мн. витами́нā̄ [лат. vita живот, в. амин] биол. и хем. једна од природних или хемијских произведених хранљивих материја које су неопходне за преживљавање и функционисање организма. ◆ **вита̀мӣнскӣ.**

витаминизи́рати, витаминѝзирам, 3. л. мн. витаминизи́рајӯ свршн. и несврш. снабде(ва)ти, обогатити, обогаћивати витаминима.

витили́го, -а м [лат. vitiligo] мед. болест губитка пигмента у кожи, с појавом бледих мрља, без тешких последица.

ви̏тра̄ж, -а́жа м = **витра́жа,** -ē ж [фр. vitrage; значење под (1) од фр. vitrail] 1. украсна композиција од делова обојеног стакла, који су повезани оловним тракама. 2. украсна стаклена врата, преграда или прозор.

витри́на, -ē ж [фр. vitrine од лат. vitrum стакло] застакљени ормар у коме се обично налазе разни ситнији украсни предмети.

витрѝо̄л, -о́ла м [фр. vitriol, нем. Vitriol од лат. vitreus стаклен] 1. хем. стари назив за сулфат, со сумпорне киселине. 2. фам. сумпорна киселина (H_2SO_4).

ви̏ц, ви̏ца м, мн. ви̏цеви, ген. мн. ви̏цēвā̄ [нем. Witz] кратка, шаљива прича са изненадним обратом и неочекиваном, смешном поентом; ▲ **~ са брадом** стари, одавно познат виц.

вице- [лат. vice уместо] први део сложеница у значењу помоћник, заменик особе која се означава у другом делу (вицеадмирал).

ви̏це ве̏рза прил. [лат. vice versa] обрнуто, обратно, реципрочно.

ви̏ценијум, -а (и **ви̏цēнӣј,** -а) м [клат. vicennium од лат. vicies по двадесет, annus година] период од двадесет година.

вицешампѝо̄н, -о́на м [в. вице-, шампион] сп. освајач другог места на екипном или појединачном такмичењу, вицепрвак.

ви̑цијум, -а м [лат. vitium] 1. мана, недостатак. 2. грешка, промашај, омашка. 3. порок, кривица, грех; в. **vitium.**

ви̏цинā̀лан, -лна, -лно [лат. vicinalis према vicinus сусед] споредни, локални; општински; који је у суседству.

ви̏циṑзан, -зна, -зно [лат. vitiosus према vitium порок] 1. покварен, порочан, неваљао. 2. мед. који има некуману или недостатак.

вициозѝтēт, -е́та м = **вицио́зност,** -и ж [лат. vitiositas] порочност, поквареност, рђавост.

ви̏цкав, -а, -о = **ви̏цкаст,** -а, -о [в. виц] склон причању и прављењу вицева, шаљив и духовит; неозбиљан.

ви̏цмахер, -а м, мн. -и [нем. Witzmacher, в. виц, machen правити] заст. 1. шаљивџија, духовит човек. 2. фиг. особа која о важним и озбиљним стварима говори као незналица.

вицоте́ка, -е̄ ж [в. виц, -тека] емисија у којој се говоре вицеви, шале, пошалице.

ви̏-џе̏j [енгл. vee-jay, по аналогији са ди-џеј (в.)] муз. а. особа која пушта музику и при том користи видео-бим за приказивање неког садржаја; б. водитељ ТВ емисије са видео-спотовима; видео-џокеј.

виши̏јевскӣ, -ā, -ō [по граду Виши (Vichy), где је било седиште владе] ист. који се односи на део Француске који није био под непосредном немачком окупацијом, а којим је управљао колаборациониста Петен (1940–1944).

Ви̏шну, -уа м [инд.] једно од индијских божанстава у браманизму, првобитно бог Сунца.

воа̀је̄р, -е́ра м, мн. воаје́ри, ген. мн. воаје́рā [фр. voyeur, према voir видети] псих. особа која се потајно сексуално задовољава гледањем сексуалног чина или голотиње. ◆ **воа̀је̄рскӣ.**

воајери̏зам, -зма м [в. воајер, -изам] 1. псих. склоност ка уживању у посматрању полних односа и наших тела. 2. фиг. претерана радозналост, жеља да се све види и све зна у јавном и друштвеном животу.

воаје́рство, -ства с [в. воајер] псих. патолошка склоност сексуалног задовољавања гледањем голотиње или полног односа других особа, в. **воајери̏зам** (1).

во̀āл, -а́ла м [фр. voile вео] врста танке, фине тканине за женске хаљине, нарочито за вео.

во̀дви̏љ, -и́ља м, мн. водви́љи, ген. мн. водви́ља̄ [фр. vaudeville] 1. краћи сценски комад шаљиве садржине с популарним мелодијама, слично кабареу. 2. заст. некадашња француска сатирична песма, праћена пантомимом. ◆ **во̀дви̏љскӣ.**

водви̏љист(а), -е̄ м, мн. водви̏љисти [в. водвиљ] стваралац, писац водвиља.

во̀дка непр., в. **во̀тка.**

вокабу̀лā̀р, -а́ра м [лат. vocabularium према vocabulum реч] 1. фонд речи у једном језику, речник. 2. све речи које користи и разуме неки појединац или друштвена група.

во̀кā̀л, -а́ла м, мн. вока́ли, ген. мн. вока́ла̄ [лат. vocalis гласан, звучан, према vox глас] 1. фон. самогласник. 2. муз. фам. вокални део композиције; људски глас у односу на музички инструмент.

во̀кā̀лан, -лна, -лно [в. вокал] 1. фон. који се односи на вокале, самогласнички. 2. муз. који се пева, који је намењен за певање, који се изводи људским гласом; уп. **ӣнструмента̀лан.**

вокали̏за, -е̄ ж [фр. vocalise, итал. vocalizzo] муз. 1. вокална композиција без текста, изводи се певањем једног истог вокала као вежба у певању. 2. подужа мелодијска линија над једним слогом текста, у композицијама у којима се људски глас користи као инструмент.

вокали̏зам, -зма м [фр. vocalisme, в. вокал] фон. скуп знања и чињеница о самогласницима и њиховим односима у датом језику.

вокализа́ција, -е̄ ж [нлат. vocalisatio, в. вокал] 1. фон. прелаз сугласника у самогласнике. 2. муз. извођење више тонова на једном вокалу.

во̀кā̀лскӣ, -ā, -ō [в. вокал] који се односи на вокале, самогласнички. ▲ **вокалска хармонија** фон. појава да избор вокала у наставку зависи од вокала у основи, у језицима као што су турски или мађарски.

во̀ка̄тӣв, -а м [лат. vocativus] грам. падеж обраћања, дозивања, пети падеж. ◆ **во̀ка̄тӣвнӣ.**

вока́ција, -е̄ ж [лат. vocatio према vocare позивати] 1. теол. дејство божје милости, услед кога неки човек осећа да је позван да буде свештеник. 2. склоност према одређеном занимању, дар за одређени посао.

во̀ки-то̀ки, -ија м (непр. **то̀ки-во̀ки**) [енгл. walkie-talkie према walk ходати, talk говорити] преносиви радио-телефон.

вȍкмен, -а м, мн. -и [енгл. walkman према walk ходати, man човек] преносиви радио-апарат или касетофон са слушалицама.

вȍкс пȏпули в. **vox populi**.

вȍлāн, -а́на м, мн. вола́ни, ген. мн. вола́нā [фр. volant] 1. управљач аутомобила. 2. набрана трака од танког материјала на женској хаљини или завесама.

вȍлапик, -а и **волапȋк,** -а м [volapük од енгл. world свет, speak говорити] међународни, светски језик, изум немачког свештеника J. M. Шлајера (1879), напуштен после појаве есперанта.

вȍлат, вȍлта м покр. в. **вȏлта**.

волатилиза́ција, -ē ж [нлат. volatilisatio од лат. volatilis испарљив] хем. испаравање, претварање нечега у пару.

вȍлвулус, -а м, мн. -и [лат. volvulus] мед. завезаност, заплетеност црева, увртање танког или дебелог црева око своје осовине.

вȍлеј, -а и **вȍлēј,** -е́ја м [енгл. volley] сп. ударац (у фудбалу, тенису и сл.), који се изводи док је лопта у лету, док не дотакне тло.

вȏленс-нȏленс [лат. volens-nolens] хоћеш-нећеш, хтео-не хтео.

волије́ра, -ē ж [фр. volière према voler летети] велики кавез, ограђени простор у коме су птице затворене али могу да лете, птичарник.

вȍлитȉв, -а м [в. волитиван] лингв. облик или конструкција који изражавају вољу, жељу, хтење.

вȍлитȉван, -вна, -вно [срлат. volitivus од лат. volere хтети] 1. вољан, који потиче из људске воље. 2. грам. жељни, вољни.

волѝција, -ē ж [лат. volitio од volere хтети] псих. воља, хтење; појединачни акт, израз воље.

волȍнтēр, -е́ра м, мн. волонте́ри, ген. мн. волонте́рā (ж. **волȍнтēрка,** -ē, дат. и лок. волȍнтēрки, ген. мн. волȍнтēркӣ) [фр. volontaire, према лат. voluntarius] особа која добровољно и бесплатно, без надокнаде ради неки посао, добровољац. ◆ **волонте́ров (волȍнтēркин), волȍнтēрскӣ**.

волонте́рство, -ства м [в. волонтер] добровољни, бесплатни рад у некој области.

волонти́рати, волȍнтӣрām, 3. л. мн. волонти́рајӯ несврш. [в. волонтер] добровољно и бесплатно обављати неки посао, радити као волонтер.

вȍлт, -а м, мн. вȍлти, ген. мн. вȏлтā [по италијанском физичару А. Волти] физ. јединица за мерење електричног напона, симбол V у Међународном систему јединица; дефинише се као напон између две тачке проводника кроз који тече струја од једног ампера, а утрошена снага износи један ват.

вȏлта, -ē ж, ген. мн. вȏлтӣ [фр. volte, итал. volta] 1. архит. покр. свод, лук на грађевинама приморске архитектуре као део трема. 2. сп. а. јахање у малом кругу. б. нагли скок или корак у мачевању. 3. муз. живахна игра у такту 6/8, популарна у XVI и XVII веку у другим земљама. 4. типогр. једна врста штампарског слога.

волта́жа, -ē ж [фр. voltage] физ. напон струје изражен у волтима.

вȍлт(а)метар, -тра м, мн. вȍлт(а)метри, ген. мн. вȍлт(а)метāрā [в. волт, -метар] електр. инструмент за мерење електричног напона.

вȍлтàмпēр, -е́ра м [в. волт, ампер] физ. јединица за мерење привидне снаге наизменичне струје, производ једног волта и једног ампера.

волтерѝзам, -зма м = **волтеријāнѝзам,** -зма м [в. волтеријански] филозофија и начин мишљења француског писца и мислиоца Волтера (1694–1778), посебно његова борба против цркве и феудализма.

волтерија́нац, -нца м [в. волтеријански] присталица, следбеник Волтера.

волтерѝјāнскӣ, -ā, -ō [фр. voltairien према Voltaire] који се односи на Волтера; који је у Волтеровом духу.

вȍлубӣлан, -лна, -лно [лат. volubilis] 1. непостојан, превртљив. 2. брз на речима, гласан, темпераментан.

волубилѝтēт, -е́та м = **волуби́лност,** -и ж [лат. volubilitas] особина онога који је волубилан.

волу́мен, -а и **волȕмен,** -а м, мн -и [лат. volumen завој, свитак] 1. геом. запремина. 2. муз. јачина звука. 3. а. спис, рукопис; стара књига. б. једна од две или више књига неког дела, том, свеска.

волумѐтрија, -ē ж [в. волумен, -метрија] 1. хем. скуп метода квантитативне хемијске анализе које се користе за одређивање количине

расгворене материје. 2. физиол. вештина мерења запремине и промена у запремини појединих делова тела.

вȍлуминȏзан, -зна, -зно [нлат. voluminosus] обиман, опсежан, гломазан.

волуминозѝтēт, -е́та м = **волумино́зност,** -и ж [нлат. voluminositas] својство онога што је волуминозно, обимност, опсежност, гломазност.

волунтарѝзам, -зма м [лат. voluntarius вољни од voluntas воља] 1. филоз. правац у филозофији који почива на вољи (а не уму) као основном принципу и покретачу свих ствари. 2. пол. и соц. самовољно, диктаторско, ауторитарно иступање, без обзира на важеће законе и друштвене норме. 3. деловање које се заснива на хтењу без професионалне стручности и познавања предмета.

волунтȁрист(а), -ē м, мн. волунтȁристи [в. волунтаризам] заговорник, присталица волунтаризма.

волунтарѝстичкӣ, -ā, -ō [в. волунтаризам] који припада волунтаризму, који се односи на волунтаризам. ▲ **волунтаристичка психологија** псих. правац у емпиријској психологији који истиче значај вољних процеса.

вȍлунтатӣв, -а м [лат. voluntas воља] в. **вȍлитӣв**.

вȍлуптуȏзан, -зна, -зно [лат. voluptuosus, према voluptas похота] похотан, сладострастан, разблудан.

волу́та, -ē ж [итал. voluta од лат. volutus према volvere окретати, савијати] ист. архит. спирално увијен декоративни елемент на стубовима јонског стила.

вȍлфрам, -а м [нем. Wolfram] хемијски елемент, симбол W, атомски број 74, сивкастобели метал високе тачке топљења, користи се за сијалице, за производњу челика и у ракетној техници.

вȍлшēбан, -бна, -бно [рус. волшебный] чудотворан, магичан, тајанствен, натприродан.

вȍлшēбнӣк, -а м, мн. вȍлшēбнӣци, ген. мн. вȍлшēбнӣкā [рус. волшебник] чаробњак, мађионичар.

вȍмбат, -а м [енгл. wombat из аборицинског] зоол. аустралијски торбар налик на малог медведа, *Vombatus ursinus*.

вȍмитус, -а м [лат. vomitus] мед. повраћање, бљување.

вȏн, -а м, мн. -и [корејски] новчана јединица у Северној и Јужној Кореји, садржи 100 јуна (у Северној) односно 100 чона (у Јужној Кореји).

вȍндербра м индекл. [енгл. wonderbra] грудњак с улошком у којем женске груди изгледају веће.

воранѝтēт, -е́та м [лат. voracitas, од vorax прождрљив] прождрљивост, незајажљивост, грамзивост.

вȍрд-прȍцесор, а м [енгл. word processor] рач. компјутерски програм за обраду текста.

воркахолѝзам, -зма м [в. воркахолик] претерана воља за рад, зависност од рада, неспособност да се предахне.

воркахȍлик, -а м, мн. воркахȍлици, ген. мн. воркахȍлӣкā, и **воркахȍличар**, -а м [енгл. workaholic према work рад, (alco)holic] особа која непрекидно ради, која не може без рада.

вȍркшоп, -а м, мн. вȍркшопи, ген. мн. вȍркшȏпā [енгл. workshop радионица] течај или семинар у коме сви активно учествују и на коме се испробавају нове методе.

вȍтант, -а м, мн. -и [лат. votans према votare гласати] особа која има право гласа, гласач.

вота́ција, -ē ж [лат. votatio] гласање, изгласавање.

вȍтерпруф прид. индекл. [енгл. waterproof према water вода, proof искушан, проверен] који не пропушта воду, водоотпоран.

вȍтӣв, -и́ва м [лат. votivus према votum завет] етнол. и рел. заветни дар или принесена жртва божанству, свецу или цркви као чин молбе (за нешто) или израз неког очекивања.

вȍтӣван, -вна, -вно [в. вотив] заветован, заветни.

вȍткa, -ē ж, ген. мн. вȍткӣ [рус. водка] жестоко алкохолно пиће добијено ферментацијом и дестилацијом кромпира или житарица, руска ракија.

врȁжда, -ē ж [рус. вражда] 1. свађа, непријатељство, завада. 2. крвнина. 3. племенски мировни суд (крвно коло).

врȇмја [рус. время време] у: ▲ **во ~ оно** у оно време, некада давно.

вр́ста, -ē ж, ген. мн. вр́стā̄ [рус. верста] стара руска мера за дужину (око 1066,7 m).

вр̀хушка, -ē ж, дат. и лок. вр̀хушки, ген. мн. вр̀хушкӣ [рус. верхушка] политички или војни врх у недемократским државним системима.

всjȍ равнȍ [рус. всё равно] фам. свеједно; није важно, баш ме брига.

вȕду, -уа м = **вудȕизам,** -ѝзма м [енгл. voodoo из егз.] култ на Хаитију и Антилима, афричког порекла, с веровањем у фетише и црну магију.

вудȕист(а), -ē м, мн. вудȕисти [в. вуду] следбеник вудуа.

вудȕистичкӣ, -ā, -ō [в. вудуист(а)] који се односи на вуду и вудуисте.

вȕлва, -ē ж [лат. vulva] анат. спољашњи део женског полног органа, стидница, срамница.

вулвȉтис, -а м [в. вулва, -итис] мед. запаљење спољашњег дела женског полног органа.

вȕлгāран, -рна, -рно [лат. vulgaris према vulgus народ, светина] 1. а. непристојан, простачки. б. који нема укуса, баналан, припрост. 2. лингв.: ▲ **вулгарни латински** народни латински, говорни облик латинског језика, из кога су се развили романски језици.

вулгарȉзам, -а м [в. вулгаран] 1. лингв. проста, непристојна реч или израз у говору и језику. 2. простаклук, неваспитаност.

вулгарȉзā̀тор, -а м, мн. -и [в. вулгаризовати] онај који вулгаризује.

вулгариза́ција, -ē ж [в. вулгаризовати] 1. вулгаризовање, претерано упрошћавање и поједностављивање. 2. стање онога што је вулгаризовано; приступачнији облик (чега), простонародна верзија.

вулгā̀ризовати, -зујēм (и вулгаризи́рати, вулгарȉзи̯рām, 3. л. мн. вулгаризи́рājу) сврш. и несврш. [фр. vulgariser, в. вулгаран] 1. (у)чинити простачким, вулгарним. 2. упростити, упрошћавати спуштајући на најнижи ниво.

вулгарȉтēт, -е́та м = **вулга́рност,** -и ж [нлат. vulgaritas, в. вулгаран] својство онога што је или онога који је вулгаран, простаклук.

Вулга́та, -ē ж [нлат. Vulgata] латински превод Светог писма који је у IV веку написао свети Јероним, прихваћен као званичан у католичкој цркви.

вȕлкāн, -а́на м, мн. вулка́ни, ген. мн. вулка́нā̄ [лат. vulcanus] 1. отвор у Земљиној кори кроз који избија лава, усијано камење и растопљене стене. 2. брдо настало од избачених вулканских материја. 3. фиг. излив страсти, бурно исказивање емоција.

Вȕлкāн, -а́на м [лат. Vulcanus] митол. староримски бог ватре и заштитник ковача.

вулканȉзам, -зма м [в. вулканизам] 1. геол. вулканске активности и последице њима изазване у Земљиној кори. 2. учење према коме је Земља свој облик добила под утицајем ватре.

вулканиза́ција, -ē ж [енгл. vulcanization, в. вулкан] поступак којим се вулканизују гуме.

вулканȉзēр, -е́ра м, мн. вулканизе́ри, ген. мн. вулканизе́рā̄ [в. вулканизовати] радник који вулканизује, који врши вулканизацију; занатлија који поправља аутомобилске гуме. ♦ **вулканȉзēрскӣ.**

вȕлканизовати, -ујēм (и **вулканизи́рати,** вулканȉзи̯рām, 3. л. мн. вулканизи́рајȕ) сврш. и несврш. [енгл. vulcanize, в. вулкан] а. прерадити, прерађивати сирови каучук у гуму загревањем уз додатак сумпора. б. поправити, поправљати оштећене гумене предмете истим поступком.

вулкā̀нист(а), -ē м, мн. вулкā̀нисти [в. вулкан] геол. заговорник, присталица теорије да је Земља свој данашњи облик добила под утицајем ватре.

вулканȉти, вулканȉта м мн. [в. вулкан] геол. стене настале ерупцијом вулкана.

вулканȍлог, -а м, мн. вулканȍлози, ген. мн. вулканȍлōгā̄ [лат. vulcanus, в. -лог] научник, стручњак за вулканологију.

вулканолȍгија, -ē ж [в. вулкан, в. -логија] геол. наука која се бави проучавањем вулкана и вулканских појава.

вулканȍлошкӣ, -ā, -ō [в. вулканолог] који се односи на вулканологију и вулканологе.

вȕлкāнскӣ, -ā, -ō [в. вулкан] 1. који се односи на вулкане; који потиче из вулкана. 2. фиг. који је као вулкан, силовит, жесток, ватрен. ▲ **вулканске стене** стене настале хлађењем и кристализацијом магме.

вӯлнерабӣлан, -лна, -лно [лат. vulnerabilis према vulnerare ранити од vulnus рана] рањив, неотпоран, слаб.

вулнерабилӣтӗт, -е́та м = **вулнерабӣлност,** -и ж [нлат. vulnerabilitas] рањивост, неотпорност, крхкост; склоност повредама.

вӯндеркинд, -а м, мн. вӯндеркинди, ген. мн. вӯндеркӣндā [нем. Wunderkind од Wunder чудо, Kind дете] фам. изразито надарено дете, чудо од детета.

вӯфер, -а м [енгл. woofer] звучник који репродукује ниске тонове.

вхо̑д, -а м [рус. вход улазак] рел. правосл. део литургије када свештеник из олтара улази у део цркве где стоје верници носећи дарове (*велики* ~) или јеванђеље (*мали* ~).

Г

га̀баj, -а м, мн. га̀баји, ген. мн. га̏бā̄jā̄ [хебр. gabba'y благајник] 1. настојник, чувар у синагоги. 2. ист. главни администратор у јеврејским општинама у дијаспори.

габа̀рдēн, -е́на = **габа̀рдӣн,** -и́на м [енгл. gabardine, gaberdine] висококвалитетна тканина за одела, обично једнобојна, с косим пругама. ◆ **габа̀рдēнскӣ, габа̀рдӣнскӣ**

габа̀рит, -а, мн. габа̀рити, ген. мн. габа̀рӣтā и **габа̀рӣт,** -и́та м, мн. габари́ти, ген. мн. габари́тā [фр gabarit] 1. а. спољна мера у архитектури и грађевинарству. б. димензија неког предмета, промер, величина. 2. нешто што служи као образац, модел или даје форму нечему; калуп. ◆ **габа̀ритнӣ** и **габа̀рӣтнӣ**.

га̀бела, -ē ж, ген. мн. га̏бēлā [итал. gabella] 1. ист. намет, порез који се плаћа држави; данак, дажбина, трошарина. 2. место где се наплаћује трошарина.

га̑бор[1], -а м, мн. -и [порекло нејасно] врста морске рибе.

га̑бор[2], -а м, мн. -и [порекло нејасно] жарг. врло ружна особа, ругоба.

га̀бро, -а м, мн. -и [итал. gabbro] минер. магматска стена тамнозелене боје, крупног зрна и велике специфичне тежине.

га̀вāз в. **ка̀вāз**.

гавӣја̄л, -а́ла м, мн. гавија́ли, ген. мн. гавија́лā [фр. gavial од инд. gharriyal] зоол. врста крокодила у Индији, Gavialis gangeticus, има уску њушку и тело дугачко до шест метара.

гавòта, -ē ж, ген. мн. гавóтā [фр. gavotte од старог пров. gavoto] муз. лагана француска игра у дводелном такту, уобичајена на отменим балovима у XVII и XVIII веку, честа у делима композитора тога доба.

гаврӧш, -а м, мн. -и [по Гаврошу (Gavroche), једном од ликова у роману „Јадници" Виктора Игоа] париски мангуп, обешењак, симпатичан, довитљив и великодушан дечак.

га̀вӯн, -у́на м, мн. гаву́ни, ген. мн. гаву́нā [итал. gavone] зоол. врста морске рибе, *Atherina hepsetus*.

гавӯнара, -ē и **гавӯнāра, -ē** ж, ген. мн. гавӯнāрā (и **гавӯнāрница**) [в. гавун] мрежа којом се лове гавуни.

га̀га̄т, -а́та м [грч. Gagátēs (líthos), камен из Гагата, града у Ликији] минер. врста тамносмеђег каменог угља богата смолом, која се углавном користи за израду накита; црни ћилибар.

га̏дар, -а и **га̏дāр,** -а м, мн. -и [тур. gadir од ар. gadr издаја] 1. зло, насиље, штета, похара. 2. велика неправда. □ **гадар учинити** извршити насиље, похарати.

га̀дāр, -а́ра м, мн. гада́ри, ген. мн. гада́рā = **га̀дара** (в.).

га̀дара, -ē, ген. мн. га̏дāрā и **гада́ра,** -ē ж, ген. мн. гада́рā [тур. gaddare од ар. gaddārā] старинска двосекла сабља.

га̑дијум, -а м [лат. gadium] ист. тестамент, опорука која се диктира директно у перо.

гадо̀лӣнијум, -а (и **гадо̀лӣнӣј,** -а) м [нлат. gadolinium, према финском хемичару Гадолину (1760–1852)] хем. метал, елемент из групе лантанида, симбол Gd, атомски број 64.

гадолӣнит, -а, мн. гадолӣнити и **гадолӣнӣт,** -и́та м, мн. гадолини́ти, ген. мн. гадолини́тā [в. га-

долинијум] тамносмеђи минерал који садржи берилијум, цезијум, итријум и др. ретке метале.

гàелскӣ, -ā, -ō [фр. gaélique, енгл. Gaelic] лингв. назив за групу келтских језика којима се говори у Шкотској и Ирској, гелски, гојделски.

гáжа, -ē ж, ген. мн. гáжā [фр. gage] 1. награда за урађени посао; плата. 2. посао под уговором, на одређено време; ангажман.

гажи́рање, -а с [в. гажа] запошљавање под уговором, ангажовање.

гâз[1] заст. в. **гâс**.

гâз[2] заст. в. **гáза**.

гáза, -ē ж [фр. gaze] мрежаста памучна или свилена тканина, некад коришћена и за одећу, данас углавном за превијање рана. ◆ **гâзнӣ**.

гàзал, гàзел = **газèла**[2] (в.)

гàзап, -а м, мн. -и [тур. gazap, gazab од ар. ḡaḍab] 1. срдња, љутина, бес. 2. несрећа, невоља, беда, зло. 3. несрећник, проклетник. □ **газап учинити** унесрећити, упропастити, сатрти.

газàплук, -а м, мн. газàплуци, ген. мн. газàплӯкā [тур. gazaplık, в. газап] несрећа, невоља, беда, зло.

гàзда, -ē м, ген. мн. гâздā [мађ. gazda од стсл. господа] 1. лице које има нешто под својом влашћу, господар; послодавац, шеф. 2. власник, поседник имовине; власник стана (насупрот станару). 3. имућан човек, богаташ. 4. домаћин, глава породице, старешина. ◆ **гàздин, гàздинскӣ**.

гàздарица, -ē ж, ген. мн. гàздарӣцā [в. газда] 1. жена која је старешина или руководи неким послом, шефица, послодавка. 2. а. власница неке вредне имовине или богатства, богаташица. б. газдина жена. 3. жена која добро управља домаћинством, домаћица. 4. жена која издаје стан или собу, станодавка. ◆ **гàздаричин**.

гàздӣнство, -а с, ген. мн. гàздӣнстāвā и **газдѝнство,** -а с, ген. мн. гàздӣнстāвā [в. газда] 1. веће пољопривредно имање, добро. 2. организација кућног имања и послова, домаћинство; газдовање. 3. заст. привреда; пословање.

гàздовати, гàздујēм несврш. [в. газда] 1. водити газдинство или домаћинство; управљати имањем. 2. а. господарити, владати. б. живети као газда.

газèла[1], -ē, ген. мн. газéлā и **гàзела,** -ē ж, ген. мн. гàзēлā [фр. gazelle од ар. gazāl] зоол. врста афричке антилопе, Gazella dorcas, познате по витком и грациозном телу.

газèла[2], -ē, ген. мн. газéлā и **гàзела** ж, ген. мн. гàзēлā = **гàзал,** -а и **гàзел,** -а м [тур. gazel од ар. gazāl] књиж. лирска песма у средњовековној персијској, арапској, турској и индијској књижевности код које се прва суседна рима или група речи понављају на крају парних стихова.

гàзеп непр. в. **гàзап**.

газèта, -ē ж, ген. мн. газéтā [итал. gazzetta од венец. gazeta новчић за плаћање новина] 1. дневни лист, новине. 2. ист. некадашњи млетачки ситан бакарни новац.

гáзи м индекл. = **гáзија,** -ē м, ген. мн. гáзӣjā [тур. gazi од ар. ḡāzī од ġazā ратовати] 1. титула исламских војсковођа који су се борили против немуслимана. 2. освајач, победник; херој, ратни јунак. 3. фиг. разметљивац, хвалисавац. ◆ **гáзијскӣ**.

гáзија = **гáзи** (в.)

газѝлук, -а м, мн. газѝлуци, ген. мн. газѝлӯкā [в. газија] 1. јуначко дело, јунаштво, херојство. 2. фиг. разуздано, обесно понашање, хвалисавост.

газѝрати[1], гàзӣрāм, 3. л. мн. газѝрајӯ сврш. и несврш. [фр. gazer, в. гас] 1. дод(ав)ти гас (об. угљен-диоксид) у различита пића да би се добио резак укус. 2. угуши(ва)ти, уби(ја)ти гасом.

газирати[2], гàзӣрāм, 3. л. мн. газѝрајӯ сврш. и несврш. [в. газа] обави(ја)ти газом, уви(ја)ти у газу.

газофѝлāцијум, -а м [срлат. gazophylacium од грч. gazophylákion, od gáza благо, phyláttein чувати] 1. ист. црквр. ормарић у коме се чувају свете ствари. 2. а. спремиште за драгоцености, ризница. б. фиг. речник, лексичко благо.

гàиб (и **гàјб**) = **гàип** (**гàјп**) прид. индекл. [тур. gaib, gaip од ар. gā'ib од gābä, gayb] невидљив; прикривен; недокучив човечјем оку. □ **гаиб се учинити** нестати, изгубити се.

гаѝла, -ē и **гáјла,** -ē ж [тур. gaile од ар. gā'ilä] 1. невоља, брига, мука, напаст. 2. мучан, досадан посао.

гâјба, -ē ж, ген. мн. гâјбӣ [итал. gabbia] 1. мали решеткаст сандук, обично од дашчица или пла-

стике, за преношење воћа, флаша и сл. 2. кавез. 3. жарг. а. стан, станчић; гарсоњера. б. затвор.

гàјгер, -а м = **Гàјгеров брòјāч** [према немачком физичару Хансу Гајгеру (H. Geiger, 1882–1945)] уређај који региструје и мери електромагнетне честице и гама зраке; апарат за откривање радиоактивности.

Гàјгеров брòјāч = **гàјгер** (в.)

гајдàмак, -а м (об. у множини, гајдàмаци, ген. мн. гајдàмāкā) [рус. гайдамак од туркм. haydamak терати (стоку); опљачкати] 1. у XVIII веку украјински побуњеник који се борио против угњетавања пољског племства. 2. у Русији од 1917. до 1919. назив за војску контрареволуционарне централне украјинске владе.

гàјдāш, -а́ша, мн. гајда́ши, ген. мн. гајда́шā [в. гајде] свирач у гајде. ◆ **гајда́шев, гàјдāшкӣ**.

гâјде, гâјдӣ ж мн. [тур. gayda од ар. qāi-dā] народни дувачки музички инструмент који се састоји од великог меха и свирале.

гàјета, -ē ж, ген. мн. гâјētā [срлат. gayetana, по месту Гаета у јужној Италији] пом. омањи брод с покривеном палубом и једном катарком.

гàјрет, -а м [тур. gayret од ар. gayrā] покр. 1. помоћ, потпора, солидарност. 2. преданост, заузимање, привржености; упорност, усрдност.

Гàјрет, -а м [в. гајрет] име муслиманског културно-просветног друштва у Босни и Херцеговини, основаног 1903.

гàјретити, гàјретӣм несврш. [в. гајрет] трудити се, својски радити, истрајавати.

гàјри-мȕслим, -а м, мн. гàјри-мȕслими, ген. мн. гàјри-мȕслӣмā [тур. gayrimüslim од ар. gayr други, muslim муслиман] неко ко није исламске вере, немуслиман.

га́јтан, -а, мн. га́јтани, ген. мн. га́јтāнā и **гàјтан,** -а м, ген. мн. гâјтāнā [тур. gaytan, kaytan од ар. qayṭān] 1. предена или плетена узана трака за порубљивање одеће или украс; уже од памука или свиле. 2. електрична жица или изоловани електрични проводник, кабл. ▲ **га́јтан-тра́ва** бујна, свиленкаста трава; □ **послати (коме) свилен гајтан** фиг. дати коме на знање да му је дошао крај, да је отписан (турски султани слали су свилен гајтан достојанственицима као знак да треба да се обесе).

га́јтанаст, -а, -о и **гàјтанаст,** -а, -о [в. гајтан] који је у облику гајтана.

га́јтанскӣ и **гàјтанскӣ,** -ā, -ō [в. гајтан] начињен од гајтана.

гајтàнџија, -ē м [тур. gaytancı, в. гајтан] занатлија који израђује и продаје гајтане, гајтанар. ◆ **гајтàнџијскӣ**.

гȁла[1] [фр. gala] прид. индекл. свечан, раскошан, луксузан.

гȁла[2]**,** -е ж [в. гала[1]] свечано, парадно одело.

гала́бија, -ē ж, ген. мн. гала́бӣjā [ар. ġalābī] бели огртач код Египћана и других Арапа, џелаба.

галàксија, -ē, ген. мн. галàксӣjā и [грч. galaxìa млечни пут, према gála млеко] 1. астрон. велики скуп од више милиона или милијарди звезда у свемиру. 2. астрон. звездани систем у коме смо ми, Млечни пут, Кумова слама. 3. фиг. скуп славних, генијалних особа, сазвежђе, плејада.

галàктика, -ē ж, дат. галàктици, ген. мн. галàктӣкā [в. галактички] в. **галàксија** (1) и (2).

галàктит, -а и **галàктӣт,** -и́та м, мн. галакти́ти, ген. мн. галакти́тā [грч. gála ген. gálaktos млеко] минер. млечни камен, млечни кварц, јаспис.

галàктичкӣ, -ā, -ō [грч. galaktikós] који се односи на галаксију, који припада галаксији.

галакто- [грч. gála ген. gálaktos млеко] као први део сложенице значи „млеко“, „млечни“.

галактòгēн, -е́на м [в. галакто-, ген] хем. хранљиви препарат који се добија од млечног казеина.

галактóза, -ē ж [в. галакто-] хем. изомер глукозе, врста простог шећера добијена при деоби млечног шећера.

гàлактометар, -тра м, мн. гàлактометри, ген. мн. гàлактометāрā [в. галакто-, -метар] уређај за мерење густине млека, **ла́ктометар** (в.)

галактомèтрија, -ē ж [в. галакто-, -метрија] наука која се бави анализом млека.

галакторе́ја, -ē ж [в. галакто-, -реја] мед. обилно патолошко лучење млека из дојке.

галàлит, -а м, мн. галàлити, ген. мн. галàлӣтā и **галàлӣт,** -и́та м, мн. галалӣти, ген. мн. галалӣтā [грч. gála млеко, líthos камен] врло чврст пла-

стични материјал за прављење дугмади, чешљева и др.; вештачки рог.

галáма, -ē ж, ген. мн. галáмā [тур. ağlama плач, дрека, кукњава] а. вика, бука, дрека, граја. б. гужва, врева, распаљена гомила.

галáмити, гàлāмӣм несврш. [в. галама] 1. бити сувише гласан, викати, дизати галаму. 2. а. псовати, грдити, викати на некога. б. протестовати, негодовати.

галàмџија, -ē м [в. галама] 1. а. онај који галами, прави галаму, лармаџија. б. онај који протестује, негодује. 2. човек који се размеће, претерано хвали, прави важан. ◆ **галàмџијскӣ**.

гàлант, -а м, мн. гàланти, ген. мн. гàланатā [в. галантан] заст. 1. предусретљив, пажљив, љубазан човек. 2. љубавник, удварач, кавалер.

галàнтан, -тна, -тно [фр. galant] 1. а. љубазан, учтив, углађен, уљудан, с добрим манирима. б. који се одликује елеганцијом. 2. дарежљив, који није шкрт, који воли да троши. 3. љубавни, удварачки, кавалерски. ▲ **галантна поезија** књиж. сладуњаво, сентиментално љубавно песништво барока и рококоа.

галàнтāр, -ápa = **галàнтēр,** -épa м, мн. галантáри/галантéри, ген. мн. галантáрā/галантéрā [в. галантерија] заст. трговац галантеријском робом, уп. **галантèрист(а)**.

галàнтēр = **галàнтāр** (в.)

галантèрија, -ē ж [фр. galanterie] 1. а. галантност, кавалерство, учтивост, љубазност. б. особина оног ко воли да поклања; дарежљивост. 2. а. ситне украсне ствари које служе за личну употребу или су део тоалете (нпр. рукавице, траке, дугмад, чешљеви итд.) б. продавница таквих предмета. 3. ласкава реч или израз, комплимент; љубазан поступак.

галантèријскӣ, -ā, -ō [в. галантерија] који се односи на галантерију. ▲ **галантеријска радња** продавница галантеријске робе, галантерије; **галантеријска роба** декоративни предмети за кућу, играчке и сл.

галантèрист(а), -е м, мн. галантèристи [в. галантерија] трговац галантеријском робом, продавац галантерије (2).

галàнтнōст, -ости ж [в. галантан] особина галантног човека.

гàлата, -ē ж, ген. мн. гàлāтā [тур. galat од ар. ġalaṭ од ġaltā] 1. погрешка, мана; лош поступак, замисао. 2. псовка, непристојне речи; простаклук.

гàлатан, -а, -о [в. галата] непристојан, простачки.

гàлатити, гàлатӣм несврш. [в. галата] 1. прљати, поганити. 2. употребљавати непристојне изразе, нагрђивати речима; псовати.

гàлбан, -а м, мн. гàлбани, ген. мн. гàлбāна [лат. galbanum од грч. halbánē од хебр. halbbānāh избељивање] врста миришљаве смоласте дроге добијене из биљке *Ferula galbaniflua*, која служи за зачин.

галванѝзам, -а м [в. галвано-] физ. 1. електричне појаве које настају при хемијском додиру метала с киселином или сољу; део физике који се бави овим појавама. 2. метод лечења у медицини помоћу једносмерне електричне струје.

галванизáција, -ē ж [в. галвано-] 1. покривање металне површине танким слојем никла, сребра или злата путем електролизе. 2. примена електричне струје средњег напона (30–80 волти) и мале снаге (до 50 милиампера) у медицинске и техничке сврхе.

галванѝзēр, -éра м, мн. галванизéри, ген. мн. галванизéрā [в. галванизација] 1. радник који се бави галванизацијом (1), галванопластичар. 2. човек који примењује галванизацију (2) у медицинске сврхе.

галвàнизовати, галвàнизујēм (и **галванизѝрати,** галванѝзирām, 3. л. мн. галванизѝрајӯ) сврш. и несврш. [в. галванизација] 1. (из)вршити галванизацију. 2. фиг. подстаћи, оснажити, оживети.

галвано- [према италијанском физичару и лекару Л. Галванију (Luigi Galvani, 1737–1798)] као први део речи означава оно што се односи на галванизам или галванизацију.

галвáно, -а м, мн. галвáни, ген. мн. галвáнā [скр. од галванографија] штампарски клише добијен путем галванопластике.

галваногрàфија, -ē ж [в. галвано-, -графија] израда штампарских клишеа путем галванопластике.

галванокаўстика, -ē ж, дат. галаванокаўстици [в. галвано-, каустика] 1. мед. спаљивање живих ћелија металним шиљцима (галванокаутерима) помоћу једносмерне електричне струје. 2. типогр. начин добијања рељефне слике на металној плочи помоћу киселине или галванске струје.

галванометалу̀ргија, -ē ж [в. галвано-, металургија] начин израде или добијања метала помоћу једносмерне електричне струје.

галванопла̀стика, -ē ж, дат. галванопла̀стици [в. галвано-, -пластика] 1. израда отисака (матрица, клишеа) путем електролизе. 2. в. **галваностѐгија**.

галванòскоп, -а м, мн. -и [в. галвано-, -скоп] физ. уређај за одређивање присутности и снаге једносмерне електричне струје.

галваностѐгија, -ē ж [в. галвано-, грч. stégein покривати] прекривање неког предмета металом, позлаћивање, посребривање и сл. путем електролизе.

галванотера̀пија, -ē ж [в. галвано-, терапија] мед. употреба галванске струје у лечењу одређених болести мишића и зглобова.

галванотѐхника, -ē ж, дат. галванотѐхници [в. галвано-, техника] део примењене електрохемије који се бави електролитским таложењем метала из раствора њихових соли; обухвата галванопластику (в.) и галваностегију (в.).

галванотѝпија, -ē ж [в. галвано-, грч. týpos лик, облик] добијање рељефне слике путем галванопластике.

гàлва̄нскӣ, -ā, -ō [в. галванизација] 1. који се односи на галванску струју. 2. који се односи на галванизам. ▲ **галванска струја** физ. једносмерна електрична струја; **галвански елемент** физ. уређај који претвара хемијску енергију у електричну, основни део батерије.

гàлгенхумор, -а м [нем. Galgenhumor према Galgen вешала] хумор очајника, црни хумор.

галенѝзам, -а м [лат. Galenus] схоластички правац у медицини заснован на учењима Галена, римског лекара из II века н. е.

галѐнит, -а и **галѐнӣт,** галени́та м [лат. galena] минер. оловни сулфид сребрнобелог металног сјаја; минерал с високим процентом олова.

гàлēнскӣ, -ā, -ō [лат. Galenus] 1. који се односи на Галена или **галенѝзам** (в.). 2. који се односи на галенске лекове. ▲ **галенски лекови, галенски препарати** лекови који се израђују у апотеци, за разлику од фабричких.

галеомà̀хија, -ē ж [грч. galê мачка, máchesthai борити се] борба мачака.

галеомиомà̀хија, -ē ж [грч. galeomyomachía, према galê мачка, mŷs миш, máchesthai борити се] борба мачака и мишева: наслов дела византијског писца Теодора Продрома.

галѐот = **галѝјот** (в.)

гале́ра, -ē и **гàлḗра,** -ē ж [итал. galera] 1. средњовековни ратни једрењак на коме су веслали робови, осуђеници или заробљеници; галија. 2. веслање као казна или принудни рад за осуђенике, робове или заробљенике. 3. покр. фиг. препредењак, лопужа.

гàлḗрија, -ē и **галѐрија,** -ē ж [фр. galerie од срлат. galeria, вероватно од galilaea, в. галилеја] 1. а. дугачка и уска наткривена просторија која спаја одвојене делове зграде. б. дугачак наткривен балкон дуж зидина зграде. 2. горњи спрат у позоришној или биоскопској дворани, балкон. 3. подземни ходник који спаја поједине делове рудника и утврђења. 4. а. зграда, просторија у којој је смештена стална поставка уметничких дела. б. стална уметничка поставка.

галѐрӣјскӣ, -ā, -ō [в. галерија] који припада галерији. ▲ **галеријске шуме** геогр. шумски појас уз реке (посебно у сушним областима).

галѐрист(а), -ē м, мн. галѐристи [в. галерија] 1. власник галерије, који се брине за слике и помаже развој сликарства. 2. стручњак за слике или скулптуре који ради у галерији.

галѐта, -ē ж [фр. galette] а. морнарски двопек. б. врста бисквита који се умаче у кафу или чај.

гàлиба, -ē ж [мађ. galiba] 1. неугодна ситуација, непријатност; незгода, неприлика, тегоба. 2. галама, вика, граја.

гализи́рати, галѝзӣра̄м, 3. л. мн. гализи́рајӯ свршн. и несврш. [према немачком хемичару Л. Галу (L. Gall, 1791–1863)] заст. дода(ва)ти шећер и воду у вино ради побољшања укуса и квалитета.

гàлија, -ē ж, ген. мн. гàлӣја̄ [итал. galea од ср-грч. galaía] 1. старински брод на весла и једра на

коме су веслали осуђеници. 2. песн. брод уопште, лађа, једрењак.

галӣја̄ш, -а м, мн. галија́ши, ген. мн. галија́ша̄ [в. галија] веслач на галији. ◆ **галӣја̄шкӣ**.

галӣјот, -а м, мн. -и [итал. galeotto, в. галија] 1. а. човек који весла на галији, галијаш. б. ист. робијаш осуђен да весла на галији. 2. фиг. покварењак, нитков, лопужа.

га̑лијум, -а (и **га̑лӣј,** -а) м [нлат. gallium: именовао га је француски хемичар П. Лекок де Боабодран, 1875, по Галији (Француској) и по свом презимену које значи 'петао' (фр. le cocq лат. gallus)] хемијски елемент, лако топљив сребрнастобели метал, симбол Ga, атомски број 31.

га̀лика, га̀лӣка̄ с мн. [лат. gallica, в. галицизам] све књиге написане на француском језику или о Французима.

галика́нац, -нца м, мн. галика́нци, ген. мн. галӣка̄на̄ца̄ [в. галиканизам] следбеник галиканизма.

галиканӣзам, -зма м, мн. галиканӣзми, ген. мн. галиканӣза̄ма̄ [фр. gallicanisme] религиозно-политички покрет настао у XIII веку у Француској који се борио за аутономију Француске католичке цркве.

галӣка̄нскӣ, -а̄, -о̄ [лат. gallicanus] рел. који се односи на галиканце и галиканизам. ▲ **галиканска црква** римокатоличка црква у Француској, нарочито пре 1870. године; **галикански обред** црквени ритуал у француској цркви у раном средњем веку, касније замењен римским обредом.

галиле́ја, -е̄ ж [фр. galilée, према Галилеји, области на северу Израела, где се родио Исус] 1. трем на западној улазној страни цркве. 2. простор у цркви где се скупљају они којима није дозвољен улаз.

галӣле̄јскӣ, -а̄, -о̄ [в. галилеја] 1. који се односи на Галилеју. 2. рел. хришћански, у духу Христовог учења.

галима̀тијас, -а м [фр. galimatias, нејасног порекла] збрка речи, неразумљив говор или писање; смушено, бесмислено излагање.

галина̀цее, галина̀цеа̄ ж мн. [нлат. gallinaceae од лат. gallinaceus кокошји] зоол. назив за све птице из рода кокоши, укључујући ћурке, фазане, тетребе итд.

галӣо̄н, -о́на м, мн. галио́ни, ген. мн. галио́на̄ [итал. galeone, шп. galeón од galea галија] ист. пом. врста великог ратног и трговачког једрењака, с три или четири јарбола.

галӣот в. **галӣјот**.

га̀лица, -е̄ ж [нем. Galitzenstein камен из Галиције] назив за сулфате гвожђа, бакра и цинка. ▲ **плава галица** плави камен, бакарни сулфат; **бела галица** цинков сулфат; **зелена галица** сулфат гвожђа, феросулфат.

галицӣзам, -зма м, мн. галицӣзми, ген. мн. галицӣза̄ма̄ [фр. gallicisme од лат. gallicus галски, француски] лингв. реч, израз или реченични обрт позајмљени из француског језика.

галòман, -а м [в. галоманија] ко претерано цени и хвали све што је француско.

галома̀нија, -е̄ ж [лат. Gallus Гал, в. манија] претерана љубав према свему што је француско.

га̀ло̄н[1], -о́на м, мн. гало́ни, ген. мн. гало́на̄ [енгл. gallon] 1. енглеска и америчка јединица за течност (у Енглеској износи 4,546 литара, у Америци 3,785 литара).

га̀ло̄н[2], -о́на м, мн. гало́ни, ген. мн. гало́на̄ [фр. galon] ширит, трака од злата, сребра или свиле која украшава униформу, одело, заставу и сл.

галони́рати, галòни́ра̄м, 3. л. мн. галони́раӯ сврш. и несврш. [в. галон[2]] украсити, украшавати тракама, галонима (одећу, униформу); (на)кинђурити.

га̀лоп, -а м, мн. га̀лопи, ген. мн. га̀ло̄па̄ [фр. galop] 1. најбржи начин коњског хода, трк. 2. муз. врста брзог плеса у 2/4 такту, омиљеног у XIX веку.

галопи́рајӯћӣ, -а̄, -о̄ [в. галоп] нагао, мушевит. ▲ **галопирајућа туберкулоза** мед. нагла појава и развитак туберкулозе; **галопирајућа инфлација** веома брза, незадржива инфлација.

галопи́рати, галòпи́ра̄м, 3. л. мн. галопи́раӯ несврш. [в. галоп] 1. а. трчати у галопу (о коњу). б. јахати у галопу. 2. јурити, трчати.

га̀лофак, -а м [фабричко име производа] 1. средство за допунску храну неких домаћих животиња. 2. фам. а. храна која садржи хемијска средства. б. претерано развијена особа која конзумира хемијски прерађену храну.

галòфӣл = франкòфӣл (в.)

галòфо̄б = франкòфо̄б (в.)

галофо̀бија = франкофо̀бија (в.)

гало̀ше, -о́шā = **гало̀шне,** гало̀шнӣ ж мн. [фр. galoche] плитка гумена обућа за снег, блато, воду и сл. која се носи преко ципела, кољаче.

га̂лскӣ, -ā, -ō [лат. Gallia] 1. ист. који се односи на Гале и на Галију. 2. фиг. француски. ▲ **галски петао** симбол Француске; **галски рат** ист. рат у коме је Јулије Цезар освојио Галију и који је описао у свом делу „De bello Gallico".

гà̄ма[1], -ē ж [грч. gámma] 1. треће слово грчког алфабета, Г. 2. физ. јединица масе једнака милионитом делу грама. 3. физ. јединица снаге магнетског поља. ▲ **гама-глобулин** мед. беланчевине крвног серума које се употребљавају као средство за стицање имунитета; **гама зраци** физ. зраци високе фреквенције који потичу из атомских језгара радиоактивних елемената.

гà̄ма[2], -ē ж [грч. gámma] 1. муз. скала, лествица. 2. повезани низ боја који се користи у стварању уметничког дела (почиње, на пример, црвеном бојом, а завршава се црном). 3. узастопни низ историјских предмета, појава и сл.

гамарогра̀фија, -ē ж [грч. kámmaros врста рака, в. -графија] зоол. проучавање, описивање љускара (ракова).

гамаро̀лог, -а м, мн. гамаро̀лози, ген. мн. гамаро̀ло̄гā [в. гамарологија] научник, стручњак за гамарологију.

гамарологија, -ē ж [грч. kámmaros врста рака, в. -логија] зоол. наука о љускарима (раковима).

гама̀ше, гама́шā = **гама̀шне,** гама̀шнӣ ж мн. [нем. Gamasche од фр. gamache] 1. глежњаци који штите ноге од упадања снега, воде, блата у обућу, камашне. 2. платнене или кожне доколенице.

гà̄мбӣт, -и́та м [фр. gambit од итал. gambetto саплитање] 1. а. отварање шаховске игре жртвовањем пешака или фигуре ради преласка у напад. б. први потез у шаховској игри или у игри дама уопште. 2. фиг. почетни маневар, варка или комбинација с циљем да се постигне активна позиција.

гà̄мбӯзија, -ē ж [нлат. gambusia од шп. gambusino] зоол. ситна риба из Северне Америке, *Gambusia affinis*, пребачена у Европу и Азију ради борбе против комараца који преносе маларију.

гамѐлā̄н, -а́на м [јаванска реч] муз. народни оркестар у Индонезији, углавном састављен од удараљки.

гà̄мēн, -е́на м, мн. гамéни, ген. мн. гамéнā [фр. gamin] мангуп, улични деран, беспризорник; обешењак, чапкун. ◆ **гà̄мēнскӣ.**

гà̄мет, -а м, ген. мн. гà̄мētā = **гамѐта,** -ē ж, ген. мн. гамéтā [грч. gametḗ удата жена] биол. мушка или женска полна ћелија код животиња или биљака.

гамѐта = гà̄мет (в.)

гаметогѐнеза, -ē и **гаметогенéза,** -ē ж [в. гамета, генеза] процес развоја мушких и женских полних ћелија код животиња и биљака.

-гамија [грч. gameîn женити се] као суфиксоид означава да се први део односи на удруживање јединки различитог пола (*бигамија* двожењство, *полигамија* многоженство).

гà̄мс, -а м, мн. гà̄мсови, ген. мн. гà̄мсо̄вā [нем. Gams] в. **гѐмза.**

гà̄нак, -нка м, мн. гà̄нци и гà̄нкови = **гà̄њак,** -њка м, мн. гà̄њци и гà̄њкови [нем. Gang] покр. ходник на улазу у кућу.

гà̄нг[1], -а м, мн. гà̄нгови, ген. мн. гà̄нго̄вā [енгл. gang] група људи која се бави разбојничким делом, банда; дружина малолетника.

гà̄нг[2], -а м [нем. Gang] покр. жарг. једно сервирање неког јела у ресторану.

гà̄нглија, -ē ж, ген. мн. гà̄нглијā [лат. ganglia од грч. gánglion] 1. анат. чвор састављен од нервних ћелија, влакана и пратећег ткива. 2. зоол. нервни систем код нижих животиња. 3. мед. тумор пихтијастог садржаја који се развија из зглобног омотача. ◆ **гà̄нглијскӣ.**

гангре́на, -ē ж, ген. мн. гангре́нā [лат. gangraena од грч. gángraina] мед. одумирање делова ткива, органа или делова тела у организму услед поремећаја у снабдевању крви. ▲ **гас-гангрена, гасна гангрена** специфичан облик гангрене, об. последица инфекција ратних озледа.

гà̄нгренō̄зан, -зна, -зно [в. гангрена] који се односи на гангрену; који је захваћен гангреном.

гà̄нгста-рѐп, -а м [амер. енгл. gangsta rap] муз. поџанр репа настао почетком 90-их, с провокативним текстовима против насиља и преступништва.

гàнгста-рȅпер, -а м [в. гангста-реп] муз. извођач гангста-репа.

гàнгстер, -а (и **гàнгстер,** -а) м, мн. гàнгстери, ген. мн. гàнгстēрā [енгл. gangster, в. ганг] 1. учесник добро организоване мафијашке групе. 2. зликовац, разбојник, криминалац. 3. пеј. фам. особа без карактера и морала. ◆ **гàнгстерскӣ.**

гангстѐрāј, -а́ја м, мн. гангстера́ји, ген. мн. гангстера́јā [нем. Gangsterei, в. гангстер] гангстерски чин, пљачка, разбојништво; гангстерско понашање.

гангстерȉзам, -зма м [в. гангстер] 1. скуп гангстерских активности у друштву, организовани криминал. 2. в. **гангстѐрāј.**

гандȉзам, -зма м [према индијском политичару Махатми Гандију, (1869–1948)] социјално-политичко и религиозно-филозофско учење које је настало у периоду борбе Индије за независност, а чији је идејни творац био Ганди.

гâни прид. индекл. [тур. gani од ар. ganiyy] богат, обилан.

ганȉлук, -а м. мн. ганȉлуци, ген. мн. ганȉлӯкā [тур. ganilik] обиље, богатство.

ганоȉди, ганоȉдā м мн. [грч. gános сјај, в. -оид(и)] зоол. рибе које имају сјајну крљушт ромбоидног облика и делимично хрскавичав костур.

гàнц прил. [нем. ganz] фам. сасвим, потпуно, у пуној мери.

гàњак = **гàнак** (в.)

гара́жа, -ē ж, ген. мн. гара́жā [фр. garage, према garer склонити] зграда за смештај или поправку аутомобила и других моторних возила. ◆ **гàра̄жнӣ.**

гаражи́рати, гара̀жӣра̄м, 3. л. мн. гаражи́рајӯ сврш. и несврш. [в. гаража] сместити, смештати у гаражу, паркирати.

гàраз, -а м [тур. garaz од ар. garaḍ намера, жеља] 1. пакост, злоба, мржња. 2. намера, циљ, жеља.

гара́зити се, гàра̄зӣм се несврш. [в. гараз] оштро се препирати, свађати се.

гàрант[1], -а м, мн. гàранти, ген. мн. гàранāтā [фр. garant] особа, установа или држава која даје гаранцију, јемац.

гàрант[2] речца [скр. од гарантовано] фам. жарг. сигурно, поуздано, зајамчено.

гарàнтија = **гарàнција** (в.)

гàрантнӣ, -ā, -ō [в. гаранција] који се односи на гаранцију. ▲ **гарантни рок** трајање гаранције за исправност купљеног производа; **гарантно писмо** банк. документ, потврда којом се неко обавезује да исплати нешто или да сноси одређену одговорност.

гàрантовати, гàрантујēм сврш. и несврш. [в. гаранција] 1. да(ва)ти гаранцију, јемство за нешто. 2. (за)јамчити за тачност неке тврдње. 3. преузети, преузимати одговорност за нешто.

гарàнтōл, -о́ла м [фабричко име производа] препарат за конзервирање јаја.

гарàнција, -ē = **гарàнтија,** -ē ж [фр. garantie] 1. изјава одговорности за некога или нешто, јемство. 2. новац или имовина која се прилаже као јемство. 3. потврда којом се произвођач обавезује да ће у гарантном року уклонити све неисправности на производу.

гàрбӣн, -и́на м [итал. garbino од ар. garbī западни] југозападни ветар на Јадрану.

гарбȉна̄да, -ē и **гарбина́да,** -е ж [в. гарбин] покр. високи таласи изазвани југозападним ветром.

гаргантӯа̄нскӣ, -ā, -ō = **гаргантӯовскӣ,** -ā, -ō [фр. gargantuesque од Gargantua] који подсећа на Гаргантуу, главног јунака истоименог романа Франсоа Рабле (1534). ▲ **гаргантуански апетит** силан, незајажљив апетит; **гаргантуанске порције** огромне количине јела.

гаргàра, -ē ж [тур. gargara од ар. gargarā од грч. gargara] 1. лековито средство за дезинфекцију. 2. испирање грла водом, грглање: део ритуалног прања код муслимана.

гаргариза́ција, -ē ж [срлат. gargarizare, в. гаргаризма] испирање грла водом уз специфични шум, грглање.

гаргарȉзма, -ē ж [грч. gargarismós] 1. течност за гаргару. 2. в. **гаргариза́ција.**

гàргија, -ē ж, ген. мн. гàргӣјā [тур. kargı] зашиљена дрвена или гвоздена мотка, копље.

гâрд, -а м [фр. garde] одбрамбено држање, став у боксу, мачевању и сл. ▯ **заузети гард** подићи песнице испред лица; фиг. припремити се за одбрану од напада.

гâрда, -ē ж, ген. мн. гâрдӣ [фр. garde] 1. телесна стража највиших државних и војних лица.

2. одабрана војна јединица за заштиту највиших државних и војних лица или објеката посебне намене. 3. група истомишљеника; заједница; нараштај, поколење. ▲ **стара ~** припадници старије генерације; **млада ~** нови нараштаји, принова; **бела ~** ист. контрареволуционарна војска у Октобарској револуцији; **црвена ~** ист. револуционарна војска у истом периоду; у Кини 60-их година прошлог века, студентске и омладинске групе организоване ради подршке културној револуцији.

гардарóба непр. в. **гардерóба**.

гàрдедáма, -ē ж, ген. мн. гàрдедáмā [нем. Gardedame од фр. garder чувати, в. дама] заст. особа која прати девојку приликом излазака, дружбеница.

гардèлúн, -úна м, мн. гарделúни, ген. мн. гарделúнā [итал. cardellino] шарена птица певачица, *Carduelis carduelis*, чешљугар, штиглиц.

гàрдēнија, -ē ж [нлат. gardenia, према америчком ботаничару А. Гардену (1730–1791)] бот. врста тропских и суптропских зимзелених биљака, *Gardenia florida*, с мирисним цветовима.

гàрден-пâрти, гàрден-пâртија м [енгл. garden party] забава, прослава, свечаност приређена у врту.

гардерóба, -ē ж [фр. garde-robe] 1. велики ормар за одећу и рубље. 2. сва одећа коју неки човек поседује. 3. просторија у позоришту, јавним дворанама и сл. где се одлажу капути и друге личне ствари посетилаца. 4. просторија у којој се глумац припрема за представу. 5. просторија на аутобуској или железничкој станици где путници дају на чување свој пртљаг; непр. **гардарóба**.

гардерòбēр, -éра м, мн. гардеробéри, ген. мн. гардеробéрā (ж. **гардерòбēрка,** -ē, дат. гардеробēрки) [в. гардероба] особа која ради у гардероби, која прима и издаје ствари које јој се повере на чување; непр. **гардарòбēр, гардарòбēрка**.

гардúјац, -јца м, мн. гардúјци, ген. мн. гàрдијāцā [в. гарда] војник припадник гарде, гардиста.

гàрдијскӣ, -ā, -ō [в. гарда] који се односи на гарду, који припада гарди. ▲ **гардијска јединица** вој. јединица гарде (бригада, пук и сл.); **~ официр** вој. официр у гардијској јединици.

гардúна, -ē ж [нем. Gardine од фр. courtine, срлат. cortina] 1. завеса која покрива прозор, врата, постељу. 2. позоришна завеса.

гардúрати, гàрдирāм, 3. л. мн. гардúрајӯ несврш. [фр. garder чувати, пазити] заст. бити гардедама (в.), пратиља, пратити.

гàрдист(а), -ē м, мн. гàрдисти [в. гарда] војник припадник гарде.

гáрет, -а м [тур. garet од ар. gārā] покр. пљачкање, отимање, грабеж, насиље.

гàрӣб, -úба м, мн. гарúби, ген. мн. гарúбā [тур. garib, garip од ар. garīb] покр. 1. особа без игде икога; сиротан. 2. неугледан човек, човек бедног изгледа; ругоба. 3. (у функцији придева) чудноват, необичан, куриозан.

гарибâлди, -ја м [према италијанском револуционару Ђузепеу Гарибалдију, 1807–1882)] 1. црвена кошуља; женска или дечја блуза. 2. шешир са широким меканим ободом.

гарибалдúнац, -нца м, мн. гарибалдúнци, ген. мн. гарибàлдӣнāцā [в. гарибалди] ист. припадник револуционарне војске Ђ. Гарибалдија, који се средином XIX века борио за ослобођење Италије од аустријског ропства и њено национално уједињење. ◆ **гарибàлдӣнскӣ**.

гарѝфул, -а м, мн. -и [грч. karyóphyllon, итал. garofano, garofalo] покр. каранфил.

гàрмонд, -а м [према француском словорезбару Клоду Гарамону (C. Garamond, 1499–1561)] типогр. врста штампарских слова величине 10 тачака.

гàрнӣ в. **хòтел гàрнӣ**.

гарнѝзōн, -óна м, мн. гарнизóни, ген. мн. гарнизóнā [фр. garnison] 1. војна јединица стално или привремено стационирана у насељеном месту или утврђењу, ради обуке или одбране, војна посада. 2. комплекс зграда који служи за смештај војске. ◆ **гàрнизōнӣ, гарнѝзōнскӣ**.

гарнијèрит, -а и **гарнијèрӣт,** -úта м [према француском геологу Гарнијеу (J. Garnier)] минер. водени силикат никла и магнезијума, светлозелене боје, служи као украсни камен.

гарнúрати, гàрнӣрāм, 3. л. мн. гарнúрајӯ сврш. и несврш. [нем. garnieren од фр. garnir] 1. дода(ва)ти као прилог јелу. 2. снабде(ва)ти зачи-

ном, зачинити, зачињавати. 3. украсити, украшавати (јело), улепша(ва)ти.

гарни́рунг, -а м, мн. гарни́рунзи, ген. мн. гарни́рунгā [нем. Garnierung] 1. прилог, обично од поврћа, који се служи уз јело с месом или рибом. 2. оно што се додаје или служи за украс, додатак, допуна.

гарнитýра, -ē ж [фр. garniture] 1. комплет предмета који служе истој сврси (нпр. делова намештаја); опрема, прибор. 2. фиг. група људи на одређеном послу, тим, екипа.

гарò̀та, -ē ж, ген. мн. гā̀рōтā [шп. garrote] средњовековни обруч у Шпанији и Португалу који се стављао око врата и служио за егзекуцију гушењем.

гаротúрати, гарò̀тӣрāм, 3. л. мн. гаротúрајӯ свр̏ш. и несвр̏ш. [в. гарота] (у)гушити помоћу гароте.

гàрсōн, -óна м, мн. гарсóни, ген. мн. гарсóнā [фр. garçon] 1. неожењен младић; момак, дечак. 2. послужитељ у хотелу или ресторану, конобар, келнер.

гарсонијéра, -ē = **гарсоњéра,** -ē ж [фр. garçonnière, дословно момачки стан] мали једнособни стан с чајном кухињом и помоћним просторијама.

гарсоњéра = гарсонијéра (в.)

гā̀с, гā̀са м, лок. гá̀су, мн. гá̀сови ген. мн. гá̀сōвā [реч је створио фламански хемичар Ван Хелмонт према грчком cháos, в. хаос] 1. материја ваздушастог агрегатног стања. 2. мед. ваздушаста материја у стомаку и цревима. 3. гориво у ваздушастом агрегатном стању, плин. ▲ **барски гас** хем. метан; ◻ **да(ва)ти гас** аутом. жарг. притискати папучицу за повећање брзине; **под пуним гасом** аутом. жарг. највећом брзином; **(бити) под гасом** фам. (бити) припит, пијан.

гàсā̏л, -а́ла м, мн. гасá̏ли, ген. мн. гасá̏лā [тур. gassal од ар. ġassāl] назив за човека који купа мртваца по муслиманским верским обичајима.

гàсара, -ē ж, ген. мн. гā̀сāрā [в. гас] фабрика, постројење за производњу гаса, плинара.

гā̀с-генèрā̀тор, -а м, мн. -и [в. гас, генератор] уређај за прераду угља и других чврстих материја у гориви гас.

гасификáција, -ē ж [нлат. gasificatio, в. гас] 1. добијање гаса од чврстог или течног горива. 2. уградња гасних инсталација у домаћинству или код правних лица.

гасконáда, -ē ж [фр. gasconnade од gasconner хвалисати се] у француској књижевности назив за хвалисање, разметљивост (према провинцији Гаскоњи, чији су становници били познати по хвалисавости).

гà̏слук, -а м, мн. гà̏слуци, ген. мн. гā̏слӯкā̏ [рус. галстук од нем. Halstuch] трака или марама која се веже око врата, овратник.

гā̏с-мà̀ска, -ē ж, дат. гā̏с-мà̀сци/мà̀ски, ген. мн. гā̏с-мà̀скӣ [в. гас, маска] заштитна направа која спречава удисање отровних испарења или честица.

гā̀снӣ, -ā̏, -ō̏ [в. гас] 1. који се односи на гас. 2. који користи гас као извор енергије; плински. ▲ **гасна комора** просторија у којој су жртве убијане отровним гасом, у нацистичким концентрационим логорима.

гасòвит, -а, -о [в. гас] који је гасног агрегатног стања, који има својства гаса.

гā̏совōд, -а м, мн. -и [в. гас] цев или велики број међусобно повезаних цеви кроз које се проводи гас.

гā̏сометар, -тра м, мн. гā̏сометри, ген. мн. гā̏сометā̏рā [в. гас, -метар] 1. инструмент за мерење количине гаса. 2. складиште за сакупљање или чување гаса.

гā̏сохōл, -а м [в. гас, (алко)хол] хем. назив за етанол који се користи као аутомобилско гориво.

гà̏старбà̀јтер, -а м (ж. **гà̏старбà̀јтēрка,** -ē, дат. гà̏старбà̀јтēрки, ген. мн. гà̏старбà̀јтеркӣ) [нем. Gastarbeiter од Gast гост, Arbeiter радник] 1. економски емигрант (нарочито с територије бивше Југославије) који живи и ради у иностранству. 2. економски емигрант који се вратио у своју домовину, печалбар. ◆ **гастарбà̀јтерскӣ.**

гà̏стер, -а м [грч. gastḗr трбух] анат. желудац.

гастеропóди, гастеропóдā м. мн. [в. гастер, poús, podós нога] зоол. животиње које трбух користе за кретање; пужеви.

гастрàлгија, -ē ж [в. гастро-, -алгија] мед. бол у желуцу нејасног порекла.

гастректà̀зија, -ē ж [в. гастро-, грч. éktasis проширење] мед. проширење желуца због су-

жења пилоруса или због оперативних компликација.

гастректòмија, -ē ж [в. гастро-, грч. ektomḗ исецање] мед. хируршко одстрањивање желуца или једног његовог дела.

гà̀стрӣн, -и́на м [в. гастро-] мед. хормон који стимулише лучење желудачног сока.

гастрӣ̀тис, -а м [в. гастро-, -итис] мед. упала слузокоже желуца или трбушних органа.

гà̀стричкӣ, -ā, -ō [грч. gastḗr трбух] мед. желудачни, стомачни; трбушни.

гастро- [грч. gastḗr трбух] први део сложенице у значењу желудац, трбух, варење.

гастрогрà̀фӣн, -и́на м [в. гастро-, грч. gráphein писати] мед. контрастно средство при рендгенском снимању органа за варење.

гастроентерӣ̀тис, -а м [в. гастро-, ентеритис] мед. упала слузнице желуца и црева.

гастроентерò̀лог, -а м, мн. гастроентерò̀лози, ген. мн. гастроентерò̀лōгā [в. гастроентерологија] мед. научник, стручњак за гастроентерологију.

гастроентеролò̀гија, -ē ж [в. гастро-, ентеро-, -логија] грана медицине која изучава функције и болести желуца и црева.

гастро́за, -ē ж [в. гастро-] мед. општи назив за обољења желуца.

гастроӣ̀нтестинā̀лнӣ, -ā, -ō [в. гастро-, лат. intestinum црево] мед. који се односи на желудац и црева. ▲ **гастроинтестинални тракт** желудац и црева као систем органа за варење.

гастролà̀трија, -ē ж [в. гастро-, -латрија] сладокуство, благоутробије, гурманство.

гастромà̀нија, -ē ж [в. гастро-, манија] претерано уживање у јелу и пићу.

гастромà̀нтија, -ē ж [в. гастро-, грч. manteía прорицање] прорицање, гатање по желуцу жртвених животиња.

гастрò̀ном, -а м, мн. -и [в. гастрономија] 1. љубитељ и познавалац вештине кулинарства. 2. сладокусац, гурман, љубитељ одабраних јела.

гастронò̀мија, -ē ж [грч. gastronomia, према в. гастро-, -номија] 1. познавање вештине припремања јела. 2. култ укусне хране; уживање у храни, сладокуство.

гастрò̀номскӣ, -ā, -ō [в. гастрономија] који се односи на гастрономе и гастрономију.

гастропà̀тија, -ē ж [в. гастро-, -патија] мед. општи назив за болести желуца.

гастропо́ди в. **гастеропо́ди**.

гастроптó̀за, -ē ж [в. гастро-, грч. ptôsis падање] мед. болест спуштеног желуца.

гастрорà̀гија, -ē ж [в. гастро-, грч. -ragía од regnýmai прснути, пући] мед. крварење из желуца.

гà̀строскоп, -а м, мн. -и [в. гастро-, -скоп] мед. апарат са уграђеним извором светлости који служи за преглед унутрашњости желуца. ◆ **гà̀строскопскӣ**.

гастроскò̀пија, -ē ж [в. гастроскоп] мед. преглед желуца помоћу гастроскопа.

гастростò̀мија, -ē ж [в. гастро-, грч. stóma уста] мед. операција којом се ствара спољни отвор на желуцу ради изливања гноја или уношења хране.

гастротò̀мија, -ē ж [в. гастро-, -томија] мед. хируршко отварање стомака.

гастроцéла, -ē ж [в. гастро-, грч. kēlḗ кила] мед. хернија или кила у трбушној дупљи.

гà̀струла, -ē ж [лат. gastrula, према грч. gastḗr желудац] биол. трећи стадијум у развоју ембриона вишећелијских животиња.

гà̀сул, -а м [тур. gasil од ар. ġasl] купање умрлог човека пре сахране, по муслиманском обреду.

гà̀сулити, гà̀сӯлӣм свр. и несвр. [в. гасул] обавити, обављати гасул, (о)купати умрлог пре сахране.

гасулхà̀на, -ē ж, ген. мн. гасулхáнā [тур. gasilhane, в. гасул, перс. hāne кућа] посебна зграда или њен унутрашњи део где се купају умрли пре сахране.

гâт, -а м, дат. и лок. гáту, мн. гáтови и **гâт,** -а м, мн. гà̀тови [нем. Gatt] 1. а. јаз, канал. б. покретна уставa за воду. 2. камена брана око пристаништа, лукобран.

гà̀тер, -а м, мн. гà̀тери, ген. мн. гà̀терā [нем. Gatter] 1. простор ограђен јаком оградом или решетком. 2. вишеструка електрична тестера за резање балвана.

гати́рати, гàтӣрāм, 3. л. мн. гати́рајӯ свршн. и несврш. [нем. gattieren] дода(ва)ти одређене елементе руди приликом топљења.

гàуда, -ē ж [хол. gouda, према граду Gouda] врста пуномасног тврдог сира холандског порекла.

гаудеа́мус, -а м [лат. gaudeamus од gaudēre веселити се] 1. назив студентске химне у значењу „радујмо се", „веселимо се". 2. радосно расположење, весеље, славље; уп. **Gaudeamus igitur.**

гàулајтер, -а м, мн. -и [нем. Gauleiter, према Gau покрајина, Leiter вођа, управитељ] 1. ист. руководилац одређене покрајине у нацистичкој Немачкој, директно одговоран Хитлеру. 2. фиг. локални руководилац који се понаша насилнички, кабадахија. ◆ **гàулајтерскӣ.**

гā̏ус, -а м, мн. гā̏уси, ген. мн. гā̏усā̄ [према немачком физичару Гаусу (K. F. Gauss, 1777–1855)] физ. јединица јачине магнетне индукције.

гàучо, -а м, мн. -и [шп. gaucho] пастир, сточар у равницама Аргентине и Уругваја, јужноамерички каубој.

гā̏ф[1], -а м, мн. гàфови, ген. мн. гàфōвā̄ [фр. gaffe] штап с металном куком на врху који служи за привлачење чамаца обали.

гā̏ф[2], -а м, мн. гàфови, ген. мн. гàфōвā̄ [фр. gaffe] неуместан, несмотрен, непромишљен поступак; ненамерна грешка с одређеним последицама.

га́фил, -а м, мн. -и [тур. gafil од ар. gāfil] покр. онај који је нехајан, немаран, небрига.

гàфлет, -а м [тур. gaflet од ар. gaflä] покр. немар, нехај, неосетљивост.

гàџет, -а м [енгл. gadget] 1. фам. направа, справа, омање техничко средство, уређај. 2. фиг. занимљива ситница, досетка, стварчица.

га́џо, -ē м, вок. гā̏џо, мн. га́џе, ген. мн. га́џā̄ [ромска реч] човек који није припадник ромске заједнице, нециганин.

гва̀јак, -јака м, мн. гва̀јаци, ген. мн. гва̏јāкā̄ [шп. guayaco] бот. тропско стабло Јужне Америке и западне Индије, врло тврдог дрвета, из чије се коре добија смола.

гва̀јакӧл, -а м [в. гвајак] органско једињење, тврда, безбојна, кристална материја која се добија дестилацијом смоле, служи као аналгетик и антисептик.

гва̀нако, -а м, мн. гва̀наци, ген. мн. гва̏нāкā̄ [шп. guanaco од егз.] зоол. врста ламе из Јужне Америке.

гва̀нит, -а и **гва̀нӣт,** -и́та м [в. гвано] врста руде која се налази у гвану.

гва̏но, -а м [шп. guano од егз. huanu измет] наслаге животињског измета и остатака угинулих птица на обалама Јужне Америке које се користе као ђубриво.

гвара̂ни, -ја м [шп. guaraní] 1. а. (**Гварани**) индијански народ који живи између реке Парагвај и Атлантског океана. б. језик Гваранија, сродан с тупијем. 2. парагвајска новчана јединица од 100 центима.

гвара̂по, -а м [шп. guarapo од егз.] преврео сок шећерне трске, сличан пиву.

гва̀рдија, -ē и **гва̂рдија,** -ē ж [итал. guardia] 1. заст. в. гарда. 2. покр. бродска стража. 3. заст. покр. а. полиција. б. у некадашњој Црној Гори судско-управна област.

гва̂рдијā̄н, -а, мн. -и [итал. guardiano чувар] 1. црквн. старешина фрањевачког или капуцинског самостана. 2. заст. покр. чувар, стражар. ◆ **гвардијанов; гвардијански.**

гвардинфа̀нте, -а м [итал. guardinfante] танак обруч од метала, бамбуса или неког другог материјала за широке сукње (кринолине) какве су биле у моди средином XIX века.

гварнѐри(јус), -ја (-а) м [итал. Guarneri] муз. назив за врсту виолине произведене у радионици породице Гварнери из Кремоне; уп. **стради-ва̂ри(јус).**

гва̏ш, -а м [фр. gouache од итал. guazzo] лик. 1. густа минерална боја за сликање која се користи у прављењу плаката или у декоративном сликарству. 2. слика урађена таквом бојом.

гвѐлф, -а м, мн. гвѐлфи, ген. мн. гвѐлфā̄ [итал. guelfo по имену немачке породице Welf] ист. припадник политичке струје у Италији током XIII и XIV века која је била на страни папе, а против немачких царева; уп. **гибѐлӣн.**

гвине́ја, -ē ж [енгл. guinea] а. некадашњи британски златник у вредности од 21 шилинга, тј. једне фунте и шилинга. б. новчана јединица

од 21 шилинга, којом се изражавају хонорари, цене уметничких предмета и сл.

гвӣнт в. **гевӣнт**.

гê, Гê 1. назив слова *g* у абецеди. 2. муз. словна ознака петог тона дијатонске лествице (сол). 3. муз. назив четврте односно треће жице на виолини и виолончелу. ▲ **Ге-дур** муз. дурски тоналитет чији је основни тон G (сол); **ге-мол** муз. молски тоналитет чији је основни тон G (сол).

гéбелсовскӣ, -ā, -ō [нем. Goebbels] 1. ист. који се односи на Јозефа Гебелса, Хитлеровог доглавника. 2. сличан методама фашистичке пропаганде које је Гебелс примењивао ради ширења расизма, насиља и окупаторског рата.

гèвēр, -éра м = **гевéра**, -ē ж [нем. Gewehr] покр. заст. пушка.

гевéра = **гèвēр** (в.)

гевермашúна, -ē ж [нем. Gewehrmaschine] заст. аутоматска пушка, машинка.

гевӣнт, -а м, мн. гевӣнти, ген. мн. гевӣнтā [нем. Gewinde] заст. навој, лоза (на завртњу).

гевӣхт, -а м, мн. гевӣхти, ген. мн. гевӣхтā [нем. Gewicht] заст. гвоздени тег на ваги за мерење.

гèг, -а м, мн. гèгови, ген. мн. гèгōвā [енгл. gag] комични ефекат у радњи филма; неочекивани ефектни обрт у драмској радњи; штос.

гèгмен, -а м [енгл. gag man] стручњак који измишља гегове на филму, на телевизији или у позоришту.

Гê-дӯр в. **гê**.

гезгӣнција, -ē ж [тур. gezginci] покр. онај који много воли да путује, странствује; луталица, вечити путник.

геúстика, -ē ж, дат. геúстици [грч. gê Земља] наука о планети Земљи.

гèј, -а м, мн. гèјови, ген. мн. гèјōвā [енгл. gay, првобитно 'весео'] 1. а. истополно оријентисани мушкарац, хомосексуалац. б. необ. истополно оријентисана жена, лезбијка. 2. прид. индекл. хомосексуални, лезбијски.

гèјзӣр, -úра м, мн. гејзúри, ген. мн. гејзúрā [исландски Geysir, име једног од гејзира на Исланду] 1. извор из кога повремено избија млаз вруће воде и паре (обично на местима где има активних или угашених вулкана). 2. фиг. обиље, мноштво, извор богатства. ♦ **гèјзӣрскӣ**.

гéјмер, -а м [енгл. gamer према game игра] страствени играч компјутерских игара.

гêјша, -ē ж, ген. мн. гêјшӣ [јап., према gei уметност, sha особа] у Јапану на банкетима, пријемима и сл. местима професионална плесачица, певачица и забављачица.

гекóни, гекóнā м мн. [енгл. gecko, нлат. gekkones од мал. ge'kok] зоол. породица гуштера која достиже дужину до 30 cm, у тропском и суптропском појасу.

гèл, -а м, мн. гèлови, ген. мн. гèлōвā [нем. Gel, према фр. gélatine, према лат. gelare замрзнути] колоидна, желатинска маса; облик у коме се данас производе многа лековита или козметичка средства, уместо масти или крема.

гелàзам, -зма = **гелàзмус**, -а м [нлат. gelasmus од грч. gélasma смех] мед. грчевит смех, најчешће при нападу хистерије и шизофреније.

гелàзмус = **гелàзам** (в.)

гелèндер, -а м, мн. гелèндери, ген. мн. гелèндерā [нем. Geländer] заштитна конструкција дуж ивице степеница, терасе и сл., ограда.

гèлер, -а м, мн. гèлери, ген. мн. гèлēрā и **гêлер**, -а м, мн. гêлери, ген. мн. гêлēрā [нем. Geller] распрснути комад гранате, метка и сл.

гелӣптер, -а м [нем. Geliebter вољени] жарг. 1. драги; љубавник. 2. ирон. неспретњаковић, незналица.

гелолèпсија, -ē = **гелоплèгија**, -ē ж [грч. gélōs смех, lêpsis хватање, в. -плегија] напад краткотрајног јаког смеха или наглашеног изражавања емоција.

гêлскӣ в. **гàēлскӣ**.

гѣм[1], гѣма м, мн. гѣмови, ген. мн. гѣмōвā [енгл. game] сп. део сета (в.) у тенису, који се завршава када један играч освоји више од 40 поена.

гѣм[2], гѣма, мн. гѣмови, ген. мн. гѣмōвā и **гêм**, -а м, мн. гéмови, ген. мн. гéмōвā [мађ. gém] зоол. крупна птица пливачица с великом кесом испод кљуна, пеликан.

гѣма, -ē ж, ген. мн. гêмā [лат. gemma драгуљ, пупољак] 1. уграviран скупоцени полудраги или драги камен с уклесаним или испупченим цртежом који се користи као печат, украс и сл. 2. биол. пупољак; заметак.

гемàтрија, -ē ж [хебр. gīmaṭrīyā од грч. geōmetría, в. геометрија] 1. део Кабале који изуча-

ва нумеричка значења речи. 2. вештина тумачења записа помоћу нумеричких вредности слова.

гема́ција, -е̄ ж [нлат. gemmatio] бот. формирање пупољка, пупљење, клијање.

гѐмза, -е̄ ж [нем. Gemse] зоол. планински копитар шупљих рогова, дивокоза.

геминá̄та, -е̄ ж [лат. geminatio, према geminatus удвостручен, удвојен] фон. два иста суседна сегмента неког гласа у морфеми; удвојени сугласник.

геминáција, -е̄ ж [в. гемината] удвајање, удвостручавање; редупликација.

геминѝрати, гемѝнѝра̄м, 3. л. мн. геминѝрајӯ [нем. geminieren од лат. geminare] удвојити, удвајати, удвостручити, удвостручивати.

гемѝтлих прид. индекл. [нем. gemütlich] 1. (о човеку) добро расположен, љубазан; доброћудан; опуштен, неусиљен. 2. (о просторији, средини и сл.) удобан, пријатан.

гѐмифѐран, -рна, -рно [лат. gemmifer, према gemma пупољак, ferre носити] бот. који носи пупоље, пупољаст.

гемѝшт, -а м, мн. гемѝшти, ген. мн. гемѝштā [нем. gemischt од mischen мешати] хрв. 1. пиће које се састоји од једнаке количине белог вина и минералне воде, шприцер. 2. фиг. смеса, мешавина свега и свачега.

гѐ-мо̑л в. **гѐ**.

гемолòгија, -е̄ ж [лат. gemma драгуљ, пупољак, в. -логија] наука о драгом камењу.

гѐмула, -е̄ ж [лат. gemmula мали пупољак] биол. унутрашњи пупољак појединих сунђера, алги или маховина.

гѐн, -а м, мн. гѐни, ген. мн. гѐнā [нем. Gen, према лат. genus род, племе, врста, грч. génos] биол. саставни део хромозома, основни носилац појединих наследних особина.

-ген [лат. genus род, племе, врста, према грч. génos] као други део сложенице значи „везан пореклом“, „који потиче од“ (онога што означава први део сложенице).

генеалòгија, -е̄ ж [грч. genealogiá од geneá род, племе, колено, в. -логија] 1. а. историјска дисциплина која проучава сродство и родбинске везе међу припадницима разних генерација. 2. родослов, родословље, историја рода; порекло. 3. родословна таблица, књига, запис с прегледом историје рода. ◆ **генеа̀лошкӣ**.

-генеза [в. гѐнеза (1)] као други део речи означава порекло и развитак неке појаве.

гѐнеза, -е̄ и **генéза,** -е̄ ж [грч. génesis рађање, постајање] 1. историја настанка и развитка нечега, порекло. 2. рел. назив прве књиге у Библији, Постање.

генѐра̄л, -а́ла м, мн. генера́ли, ген. мн. генера́лӣ [в. генералан] 1. чин у војсци или полицији у рангу изнад пуковника. 2. поглавар црквеног реда или конгрегације. ▲ **генерал армије** вој. највиши генерални чин. ◆ **генера́лов, генѐра̄лскӣ**.

гѐнера̄лан, -лна, -лно (одр. **гѐнера̄лнӣ,** -а̄, -о̄) [лат. generalis општи, према genus род, племе, врста] 1. општи, свеопшти, свеобухватан. 2. обичан, уобичајен, редован. 3. приближан, паушалан, уопштено узет, у главним цртама. 4. најважнији, врховни, главни. ▲ **генерални секретар** пол. главни секретар партије или политичке организације; адм. начелник у министарству, префектури и сл.; **генерални ремонт** техн. детаљни преглед и поправка; комплетно сервисирање неког уређаја, машине, справе и сл.; **генерални штрајк** општи штрајк свих запослених у држави; **генерална скупштина** врховни орган неке установе (нпр. Организације Уједињених нација); **генерална проба** позор. последња проба комада, непосредно пре премијере.

генера̀ла̄т, -а́та м, мн. генерала́ти, ген. мн. генерала́тā [в. генерал, генералан] 1. подручје, област под управом генерала. 2. скуп највиших официра у чину генерала, генералитет.

генерализа́ција, -е̄ ж [в. генералан] 1. а. логички прелаз од појединачног ка општем, уопштавање. б. уопштена тврдња. 2. мед. ширење неке болести из једног дела на цео организам.

генера̀лизовати, -ујēм, **генера̀лисати,** -ишēм (и **генерализи́рати,** генерали̏зӣра̄м, 3. л. мн. генерализи́рајӯ) свршен. и несврш. [в. генералан] а. извести, изводити општи, уопштен закључак, уопштити, уопштавати. б. рећи, говорити неодређено, сводећи све под један појам.

генѐра̄лије, генѐра̄лӣјā ж мн. [нем. Generalien, в. генералан] основни подаци о неком лицу,

као што су име, презиме, датум и место рођења, адреса и др.

генерали̏симус, -а м [нлат. generalissimus, в. генерал] највиши чин у војсци; врховни заповедник војске.

генерали̏тет, -е́та м, мн. генералите́ти, ген. мн. генералите́тā [в. генералан] највиши командни кадар оружаних снага; сва лица с генералским чином.

генѐра̄лка, -е̄ ж, дат. генѐра̄лци, ген. мн. генѐра̄лкī [в. генералан] фам. 1. генерална проба. 2. општа географска карта. 3. генерални преглед, генерални ремонт.

генѐра̄л-мàјо̄р, генѐра̄л-мајо́ра, м, мн. генѐра̄л-мајо́ри, ген. мн. генѐра̄л-мајо́рā [в. генерал, мајор] вој. најнижи генералски чин.

генѐра̄л-по̀тпукṑвнӣк, генѐра̄л-по̀тпукṑвнӣка, м, мн. генѐра̄л-по̀тпукṑвнӣци, ген. мн. генѐра̄л-по̀тпукṑвнӣкā [в. генерал] вој. официрски чин изнад генерал-мајора.

генѐра̄л-пу̀кṑвник, генѐра̄л-пу̀кṑвника, м, мн. генѐра̄л-пу̀кṑвници, ген. мн. генѐра̄л-пу̀кṑвнӣкā [в. генерал] вој. официрски чин изнад генерал-потпуковника.

генера̀лштā̄б, -а м [нем. Generalstab, в. генералан, штаб] вој. највише централно тело у војсци, главни штаб. ◆ **генера̀лштā̄бнӣ, генера̀лштā̄нскӣ.**

ге̑нерати̏ван, -вна, -вно [срлат. generativus, према generare родити] а. који ствара, производи. б. који служи за размножавање, расплодан. ▲ **генеративна граматика** лингв. грана лингвистике настала под утицајем идеја Н. Чомског половином XX века, заснована на низу правила којима се може објаснити стварање свих исправних реченица у датом језику; уп. **трансформациона граматика.**

генѐра̄тор, -а м, мн. генѐра̄тори [лат. generator творац, родитељ] 1. уређај који служи за производњу чега (гасова, нуклеарних честица итд.). 2. уређај који производи електричну енергију, динамо-машина. 3. онај који нешто ствара, стваралац, творац.

генера̀трица, -е̄ ж [фр. génératrice од лат. generatrix] геом. тачка, крива или раван чије кретање ствара криву, површину односно тело.

генера́ција, -е̄ ж [лат. generatio] 1. сви чланови једног рода или једне врсте (животиња, биљака, људи); поколење, нараштај. 2. рађање, стварање, производња.

генерациони̏зам, -зма м [в. генерација] теол. учење по коме душа детета води порекло од родитеља.

генѐрисати, -ишē̄м сврш. и несврш. [лат. generare рађати] произвести, производити, изаз(и)вати; (про)узроковати.

генѐричан, -чна, -чно и **генеричкӣ,** -ā, -ō̄ [в. генерисати] 1. уопштен, заједнички. 2. који се тиче рода, генуса, врсте. 3. фарм. (о називу лека) који није заштићен фабричким знаком.

ге̑нерō̄зан в. **же̑нерō̄зан.**

генѐтика, -е̄ ж, дат. генѐтици [грч. genetikós, в. генеза] биол. наука о наслеђивању и варијабилности организама.

генѐтичā̄р, -а м, мн. -и [в. генетика] биол. стручњак, експерт у области генетике.

генѐтичкӣ, -ā, -ō̄ [в. генетика] 1. који се односи на генетику. 2. који се односи на генезу, порекло, сродност чега.

ге̑нетскӣ, -ā, -ō̄ [в. генетика] 1. који је условљен или се наслеђује генима; наследни. 2. в. **генѐтичкӣ.** ▲ **~ ко̑д** биол. распоред четири хемијске базе у молекулима ДНК, на основу кога се преносе наследне особине; **~ инжењеринг** в. **инжењѐринг.**

ге̑нӣј = **ге̑није** (в.)

-генија [лат. genus, од грч. génos род, génesis рађање, настајање] као други део речи означава постојање чега; уп. **-генеза.**

ге̑нијā̄лан, -лна, -лно [лат. genialis, в. геније] 1. који има својства генија. 2. изузетно талентован, надарен; изванредно вешт.

генија́лац, -лца м, мн. генија́лци, ген. мн. генијā̄лāцā̄ [в. генијалан] фам. генијалан човек.

генија́лност, -и ж [в. генијалан] 1. својство оног што је генијално. 2. највиши ниво надарености, стваралачке креативности, талента, вештине.

ге̑није, -ија = **ге̑нӣј,** -а м [лат. genius дух] 1. највиши ниво стваралачке надарености, талента. 2. човек који је изузетно надарен, талентован. 3. а. у римској митологији дух који штити и прати човека током живота, управља његовим

поступцима и намерама. б. добар или зао дух. в. посебан или преовлађујући дух, атмосфера.

геникула́ција, -е̄ ж [лат. geniculum, дем. од genu колено] одавање почасти клањањем, тј. савијањем у колену.

гениогра̀фија, -е̄ ж [в. геније, -графија] 1. описивање духова. 2. учење у католичкој цркви о анђелима чуварима.

гѐнита̄лан, -лна, -лно [лат. genitalis] анат. 1. који се односи на полне органе, полни. 2. који се односи на рађање деце.

гѐнита̄лије, гѐнита̄ли̏ја̄ ж мн. [лат. genitalia, в. гениталан] анат. репродуктивни, полни органи.

гѐнитӣв, -а м [лат. genitivus, према gignere родити] грам. назив за други падеж у флективним језицима, којим се изражава припадност, порекло, део целине и друге врсте односа.

генитýра, -е̄ ж [лат. genitura] 1. положај звезда у тренутку рођења. 2. стари термин за наталну карту, хороскоп. 3. рођење, рађање.

гено- [лат. genus, грч. génos род] као први део сложенице означава нешто што се односи на род, племе, врсту или народ.

гѐнӧм, -о́ма м, мн. гено́ми, ген. мн. гено́ма̄ [в. гено-, (хромоз)ом] биол. скуп гена који се налазе у једноструком хромозомском систему једне животињске или биљне ћелије.

генопа̀тија, -е̄ ж [в. гено-, -патија] мед. наследна болест изазвана мутацијом гена.

генопла̀стика, -е̄ ж, дат. генопла̀стици [лат. gena образ, в. пластика] мед. пластична операција образа.

гѐнотӣп, -а м, мн. -ови [в. гено-, тип] биол. 1. наследна основа организма; скуп гена који се налази у хромозомима. 2. укупност наследних фактора организма.

генотропи̏зам, -зма м [в. гено-, -тропизам] биол. међусобна привлачност људи услед истих или сродних латентних гена.

гѐнофонд, -а м [в. ген, фонд] биол. свеукупност гена свих врста одређеног подручја.

гѐноци̏д, -а м [в. гено-, -цид] злочин почињен у циљу истребљења одређене групе становништва на расној, верској или националној основи. ◆ **гѐноци̏дан.**

геноци́дност, -и ж [в. геноцидан] својство онога ко је геноцидан, склоност ка геноциду.

гѐнс, -а м, мн. гѐнсови, ген. мн. гѐнсо̄ва̄ [лат. gens] ист. код старих Римљана сродничка група повезана заједничком очевом линијом, род.

гѐнскӣ, -а̄, -о̄ [в. ген] који се односи на гене. ▲ **генски ко̑д** в. **генетски ко̑д.**

гентӣли, гентӣла̄ м мн. [лат. gentilis према gens, в. генс] ист. припадници рода, генса, према римском праву.

гѐнтӣлнӣ, -а̄, -о̄ [в. гентили] који се односи на род, родовски.

гѐнуа̄лан, -лна, -лно (одр. **гѐнуа̄лнӣ,** -а̄, -о̄) [лат. genualis, према genu колено] анат. који се тиче колена, коленски.

гѐнуи̏н, -а, -о [лат. genuinus] 1. природан, природњен. 2. прави, истински, аутентичан.

генуинѝте̄т, -е́та м [нлат. genuinitas, в. генуин] истинитост, стварност, аутентичност.

ге́нус, -а м, мн. -и [лат. genus] 1. биол. род, скуп више врста (категорија мања од породице). 2. грам. категорија рода (мушки, женски, средњи).

генуфлѐксија, -е̄ = **геникула́ција,** -е̄ ж [нлат. genuflexio, према лат. genu колено, flectere савијати] изражавање поштовања кратким повијањем колена (об. испред олтара); клањање.

гео- [грч. gḗ Земља] као први део сложенице означава однос према Земљи, Земљиној кори, земљишту.

геобиолòгија, -е̄ ж [в. гео-, биологија] наука о условима живота на Земљи.

геоби̏онт, -а м, мн. геоби̏онти, ген. мн. геоби̏онта̄ [в. гео-, бионт] животиња која живи само на чврстом тлу.

геòбласти, геòбла̄ста̄ м мн. [в. гео-, грч. blástē клица] бот. биљке које остављају котиледоне под земљом.

геобота̀ника, -е̄ ж, дат. геобота̀ници [в. гео-, ботаника] наука која проучава дистрибуцију биљака на Земљи; фитоценологија. ◆ **геобота̀ничкӣ.**

геобота̀нича̄р, -а м [в. геоботаника] стручњак, експерт за геоботанику.

геогно̀зија, -е̄ ж [в. гео-, -гнозија] наука која проучава Земљину кору, састав и својства стена, као и рудна налазишта.

геогно̀стика, -ē ж, дат. геогно̀стици [в. геогнозија] стари назив за општу геологију.

геого̀нија, -ē ж [в. гео-, грч. gónos поколење] наука о постанку Земље.

геогра̀ф, -а м, мн. -и [в. географија] а. стручњак, експерт за географију, земљописац. б. фам. наставник географије у школи.

географија, -ē ж [грч. geōgraphía, в. гео-, -графија] 1. систем природних (физичко-географских) и друштвених (економско-географских) наука који проучава природне услове, размештај становништва и економске ресурсе на Земљи. 2. наставни предмет у школи, земљопис. ▲ **лингвистичка** ~ лингвистичка дисциплина која се бави територијалном дистрибуцијом језичких појава; **медицинска** ~ наука о законитостима географске дистрибуције болести човека и факторима њиховог настанка; **социјална** ~ наука која испитује односе између друштвених појава и географских обележја територије.

геогра̀фскӣ, -ā, -ō [в. географија] 1. који се односи на географију. 2. који се тиче природних услова, структуре терена или положаја на Земљиној површини. ▲ **географска дужина** угловна удаљеност меридијана који пролази кроз одређену тачку у правцу истока или запада у односу на гринички меридијан, лонгитуда; **географска ширина** угловна удаљеност одређене тачке од екватора у правцу севера или југа, латитуда.

геодѐзија, -ē ж [грч. geōdaisía, в. гео-, dáiesthai делити] наука која проучава облик и димензије Земље, као и методе утврђивања положаја тачака на Земљиној површини.

геодепрѐсија, -ē ж [в. гео-, депресија] улегнути део у Земљиној кори настао услед спуштања појединих њених делова.

геодѐт, -е́та м, мн. геоде́ти, ген. мн. геоде́тā [в. геодезија] стручњак, експерт за геодезију.

геодѐтскӣ, -ā, -ō [в. геодезија] који се односи на геодета или на геодезију.

геодина̀мика, -ē ж, дат. геодина̀мици [в. гео-, динамика] део геологије који се бави геолошким појавама и процесима везаним за спољашњост и унутрашњост Земље, односно површинским и дубинским кретањима маса у времену и простору. ◆ **геодина̀мичкӣ**.

геоелектрицӣтēт, -е́та м [в. гео-, електрицитет] електрицитет Земљиних слојева, чијим се мерењем могу утврдити налазишта руда.

геои̏д, -и́да м, мн. геои́ди, ген. мн. геои́дā [в. гео-, -ид] геометријски облик Земље, елипсоид донекле спљоштен на половима услед ротације.

геоизотѐрме, геоизотѐрмӣ ж мн. [в. гео-, изотерма] линије које повезују места исте температуре на површини или у унутрашњости Земље.

геока̀рпија, -ē ж [в. гео-, грч. karpós плод] бот. својство биљака да образују плод и семе испод површине тла.

геоли̏т, -а и **геоли̏т,** -и́та [в. гео-, грч. líthos камен] вештачка смола од које се израђују дуг-мад.

геоло̀г, -а м, мн. геоло̀зи, ген. мн. геоло̀гā [в. геологија] стручњак, експерт за геологију.

геологија, -ē ж [в. гео-, -логија] наука о саставу, грађи, историји, процесима и појавама везаним за спољашњост и унутрашњост Земље.

геоло̀шкӣ, -ā, -ō [в. геологија] 1. који се односи на геологију и геологе. 2. који се односи на историју Земљине коре.

геомагнети̏зам, -зма м [в. гео-, магнетизам] 1. магнетно поље Земље. 2. в. **геомагнѐтика**.

геомагнѐтика, -ē ж, дат. геомагнѐтици [в. геомагнетизам] део геофизике који проучава Земљин магнетизам и магнетна поља око Земље.

геома̀нтија, -ē ж [грч. geōmanteía, в. гео-, -мантија] гатање или прорицање будућности на основу песка или грудвица земље.

геомедици̏на, -ē ж [в. гео-, медицина] грана медицине која се бави утицајем географских фактора на животне појаве код људи. ◆ **геомедици̏нскӣ**.

ге̏ометар, -тра м, мн. ге̏ометри, ген. мн. ге̏ометāрā [грч. geōmétres, в. геометрија] 1. стручњак за премеравање земљишта; геодет. 2. особа која се бави геометријом, геометричар.

геометри̏зам, -зма м [в. геометрија] усклађеност према строгим правилима геометрије.

геомѐтрија, -ē ж [грч. geōmetría, в. гео-, -метрија] 1. део математике који проучава односе и везе између линије, површине и тела у простору; наука о просторним формама. 2. школ-

ски предмет у коме се изучава ова математичка дисциплина.

геомѐтрӣјскӣ, -а̄, -о̄ [в. геометрија] 1. који се односи на геометрију. 2. који садржи геометријске фигуре. ▲ **геометријска прогресија** мат. в. **прогрѐсија**; уп. **аритметичка прогресија**.

геомѐтричӑ̄р, -а м [в. геометрија] стручњак за геометрију; особа која се бави геометријом.

геомеха̀ника, -е̄ ж, дат. геомеха̀ници [в. гео-, механика] 1. наука која изучава механичка својства земљишта и стена. ◆ **геомеха̀ничкӣ**.

геомӣцӣн, -и́на м [в. гео-, -мицин] фарм. врста антибиотика.

геоморфолӧ́гија, -е̄ ж [в. гео-, морфологија] део физичке географије који се бави настанком и развојем рељефа Земљине површине (копна, дна океана и мора). ◆ **геоморфӧ́лошкӣ**.

геӧ́ним, -а м, мн. -и [в. гео-, -оним] 1. назив места прихваћен као лично име или презиме. 2. псеудоним заснован на месту порекла аутора.

геопла̀стика, -е̄ ж, дат. геопла̀стици [в. гео-, пластика] рељефно приказивање Земљине површине.

геополӣ́тика, -е̄ ж, дат. геополӣ́тици [в. гео-, политика] наука која се бави узајамним утицајем географских и политичких фактора. ◆ **геополӣ́тичкӣ**.

геополӣ́тичӑ̄р, -а м, мн. -и [в. геополитика] стручњак за геополитику; особа која се бави геополитиком.

геора́ма, -е̄ ж [в. гео-, грч. hórama поглед, призор, појава] рељефни глобус Земље.

геӧ́ргика, -е̄ ж, дат. геӧ́ргици [према Вергилијевом делу „Георгика“ (Georgica, према лат. georgicus од грч. geōrgikós земљораднички)] у античкој књижевности песма која велича сеоски живот.

георги́на, -е̄ ж [нем. Georgine] други назив за далију (в.).

геосинклина́ла, -е̄ ж [в. гео-, синклинала] геол. удубљен простор у Земљиној кори између континенталних маса, који се карактерише тектонским кретањима и вулканском активношћу.

геосӣнхро̄нӣ, -а̄, -о̄ [в. гео-, синхрони] в. **гӗостационӑ̄ран**.

геоста̀тика, -е̄ ж, дат. геоста̀тици [в. гео-, статика] наука о равнотежи чврстих тела.

гӗостационӑ̄ран, -рна, -рно [в. гео-, стационаран] који се налази увек над истом тачком на површини Земље. ▲ **геостационарна орбита** астрон. орбита на којој је брзина сателита иста као брзина окретања планете око своје осе; **геостационарни сателит** астрон. вештачки сателит који се окрене око Земље за исто време за које се она окрене око своје осе.

геостра̀тӗгија, -е̄ ж [в. гео-, стратегија] изучавање стратешких чињеница с обзиром на географске и демографске околности. ◆ **геостра̀тӗшкӣ**.

геосфе́ра, -е̄ ж [в. гео-, сфера] укупни Земљин омотач, који обухвата литосферу, хидросферу, биосферу и атмосферу.

геотекто̀ника, -е̄ ж, дат. геотекто̀ници [в. гео-, тектоника] део геологије који се бави структуром, кретањем, деформацијама и развојем неког дела Земљине коре и њене површине.

геотѐрма̄лан, -лна, -лно [в. гео-, термика] који се односи на топлоту у унутрашњости Земље. ▲ **геотермална енергија** топлотна енергија из унутрашњости Земље; **геотермалне воде** загрејане воде које долазе из извора на великој дубини.

геотѐрмика, -е̄ ж, дат. и лок. геотѐрмици [в. гео-, термика] 1. део геофизике који изучава термичке процесе у унутрашњости Земље. 2. термички процеси који се одигравају у унутрашњости Земље.

геотѐрмичкӣ, -а̄, -о̄ [в. гео-, термички] 1. који се односи на геотермику. 2. в. **геотѐрма̄лан**.

геотѐрмометар, -тра м, мн. геотѐрмометри, ген. мн. геотѐрмометра̄ [в. гео-, термометар] термометар за мерење температуре у дубини тла.

геотѐхника, -е̄ ж, дат. геотѐхници [в. гео-, техника] проучавање физичких својстава и механичког понашања тла и стена у циљу израде грађевинских и рударских објеката. ◆ **геотѐхничкӣ**.

геотропӣ́зам, -зма м [в. гео-, тропизам] бот. склоност делова биљака да под утицајем гравитационе силе заузимају одређени правац растења.

геофа̀гија, -е̄ ж [в. гео-, -фагија] склоност ка гутању земље, код деце или неких примитивних племена, земљождерство.

геофѝзика, -ē ж, дат. геофѝзици [в. гео-, физика] наука о Земљи уопште и физичким процесима који се одигравају у њеном омотачу (атмосфери, хидросфери и литосфери). ◆ **геофѝзичкӣ**.

геофѝзичар, -а м [в. гео-, физика] научник, стручњак за геофизику.

геофѝт, -и́та м, мн. геофи́ти, ген. мн. геофи́тā [в. гео-, -фит(и)] 1. бот. вишегодишња биљка чији се расплодни органи налазе у земљи (нпр. кромпир, лук и др.). 2. биљка која расте на земљи (за разлику од водених биљака).

геофо̀н, -а м, мн. -и [в. гео-, -фон] уређај за хватање звучних таласа који настају у горњим слојевима Земљине коре.

геохѐмија, -ē ж [в. гео-, хемија] наука о саставу и дистрибуцији хемијских елемената и хемијским променама у Земљиној кори. ◆ **геохѐмијскӣ**.

геохѐмичар, -а м [в. гео-, хемичар] научник, стручњак за геохемију.

геохидрогра̀фија, -ē ж [в. гео-, хидрографија] део физичке географије који изучава воде на Земљиној кори. ◆ **геохидро̀графскӣ**.

геохронолӧ̀гија, -ē ж [в. гео-, хронологија] наука која изучава време настанка Земље и појединих њених делова. ◆ **геохроно̀лошкӣ**.

геоцентрѝзам, -зма м [в. геоцентричан] ист. учење да је Земља центар васионе и да се око ње окрећу Сунце и друге планете; геоцентрични систем света, према Птоломеју.

геоцѐнтричан, -чна, -чно [в. гео-, центар] 1. оријентисан према Земљи као средишту кретања. 2. који се односи на геоцентризам.

гѐпард, -а и **гѐпард,** -а м, мн. -и [фр. guépard од итал. gattopardo] веома брза грабљива животиња из породице мачака, *Acinonyx jubatus*, живи у Африци и Азији.

гѐпек, -а м, мн. гѐпеци, ген. мн. гѐпēкā [нем. Gepäck] 1. простор за пртљаг у унутрашњости моторних возила. 2. пртљаг, ствари путника.

гепектре́гер, -а м [нем. Gepäckträger] носач, ослонац за пртљаг, обично на крову моторног возила.

ге́ра, -ē ж, ген. мн. ге́рā [хебр. gērāh] хебрејски новац, двадесети део шекела.

гѐра̀нијум, -а (и **гѐра̀нӣј,** -а) м [грч. geránion, према géranos ждрал] бот. а. врста травасте биљке, иглица. б. цветна биљка која служи у декоративне сврхе и за добијање етеричног уља, пеларгонија.

ге́рга, -ē ж, ген. мн. ге́ргӣ [мађ. görgö] заст. гомила, маса, поворка људи.

гѐрз, -а = **ђѐрз,** -а м [тур. gerz] покр. момак; делија.

герӣја̀тар, -тра м, мн. герӣја̀три, ген. мн. герӣја̀тāрā [в. геријатрија] мед. лекар и уопште стручњак који се бави геријатријом (в.).

геријà̀трија, -ē ж [грч. gérōn старац, в. -ијатрија] део геронтологије који се бави дијагностиком и лечењем старачких болести.

геријà̀трӣјскӣ, -а, -о [в. геријатрија] који се односи на геријатре и геријатрију; старачки.

герӣ́ла, -ē ж [шп. guerrilla мали рат] 1. партизанско ратовање у Шпанији и земљама Латинске Америке. 2. начин ратовања малих партизанских одреда у планинама. 3. одред герилаца; герилска војска. ◆ **гѐрӣлскӣ**.

герӣ́лац, -лца м, мн. герӣ́лци, ген. мн. гѐрӣла̀ца̄ [в. герила] 1. партизан из времена Шпанске револуције. 2. партизански борац, учесник у герили.

гериљѐро, -а м, мн. гериљѐроси [шп. guerrillero, в. герила] борац, наоружани учесник герилских борби у Латинској Америци.

гѐрла, -ē ж, ген. мн. гѐрлӣ [енгл. girl девојка] 1. фам. девојка. 2. играчица у групи, об. у кабареу, ноћном локалу и сл.

гѐрлӣн, -и́на м, мн. герли́ни, ген. мн. герли́нā [итал. gherlino] покр. дебело бродско уже; сајла.

ге́рма, -ē ж [аустр. нем. Germ] покр. квасац.

германӣзам, -зма м, мн. германӣзми, ген. мн. германӣзāмā [лат. Germanus Немац] 1. реч или израз позајмљени из немачког језика. 2. реч или израз пореклом из неког од германских језика.

германӣза̀тор, -а м [в. германизовати] онај који спроводи германизацију. ◆ **германӣза̀торскӣ**.

германиза́ција, -ē ж [в. германизовати] насилно преобраћање других народа у Немце или у Германе, понемчавање.

германизовати, -ујем (и **германизирати,** германизирам, 3. л. мн. германизирају) свр̏ш. и несвр̏ш. [нем. germanisieren, према лат. Germanus Немац] понемчи(ва)ти, наметати немачки језик и културу.

германијум, -а (и **германиј,** -а) м [нлат. Germanium, према латинском имену Немачке] хемијски елеменат сивкастобеле боје, симбол Ge, атомски број 32, значајан као полупроводник, употребљава се у електроници.

германика с мн. [нлат. Germanica] све књиге написане на немачком или неком другом германском језику; литература о Немцима или Германима.

германист(а), -ē м, мн. германисти (ж. **германисткиња**) [нем. Germanist, в. германизам] а. стручњак за немачки или неки други германски језик и књижевност. б. студент германистике.

германистика, -ē ж, дат. германистици [нем. Germanistik, в. германизам] наука о германским језицима, књижевностима и култури (нарочито немачког); германска филологија.

германомани, -ана м, мн. германомани, ген. мн. германомана [лат. Germani Немци, в. -ман] особа која је претерано наклоњена Немцима и другим Германима и свему што је немачко, германско.

германоманија, -ē ж [лат. Germani Немци, в. -манија] претерана наклоњеност Немцима и другим Германима и свему што је немачко, германско; ◆ **германомански.**

германофил, -ила м, мн. германофили, ген. мн. германофила [лат. Germani Немци, в. -фил] особа која воли Немце, њихов језик, књижевност и културу; супр. **германофоб** (в.).

германофилија, -ē ж [лат. Germani Немци, в. -филија] љубав према немачком језику, књижевности и култури; супр. **германофобија** (в.). ◆ **германофилски.**

германофоб, -оба м, мн. германофоби, ген. мн. германофоба [лат. Germani Немци, в. -фоб] особа која мрзи Немце или је непријатељски расположена према њима и свему што је немачко; супр. **германофил** (в.).

германофобија, -ē ж [лат. Germani Немци, в. -фобија] мржња или непријатељско расположење према свему што је немачко; страх од Немаца; супр. **германофилија** (в.). ◆ **германофобан** и **германофобски.**

германофон, -она м, мн. германофони, ген. мн. германофона [лат. Germani Немци, в. -фон] особа којој је немачки матерњи језик; изворни говорник немачког језика. ◆ **германофони, германофонски.**

германски, -ā, -ō [лат. Germanus Немац] који се односи на Германе, посебно на Немце.

герминалан, -лна, -лно [лат. germinalis према germen клица] 1. који се односи на клицу, на заметак, ембрионални. 2. који се односи на почетак; почетни, зачетни.

германација, -ē ж [лат. germinatio] клијање, период клијања.

гермиције, -а м и **гермиција,** -ида м, мн. гермицији, ген. мн. гермицида [лат. germen клица, пупољак, в. -цид] средство за уништавање бољних изданака.

гермтајг, -а м [аустр. нем. Germteig, в. герма] покр. тесто с квасцем за колаче.

геровитал, -ала м [фабрички назив, према грч. gérōn старац, в. виталан] назив лека који се користи у лечењу старачких болести.

герок, -а м, мн. героци, ген. мн. герока [нем. Gehrock] заст. врста свечаног мушког капута, реденгот.

геронт, -а м, мн. геронти, ген. мн. геронта [грч. gérōn старац] члан савета старешина у старој Грчкој, члан већа староца.

геронтојатрија, -ē ж [грч. gérōn старац, в. -(и)јатрија] = **геријатрија** (в.)

геронтокомијум, -а (и **геронтокомиј,** -а) м [лат. gerontocomium од грч. gerontokomeîon, према грч. gérōn старац, komeîn бринути се] установа за збрињавање старих особа, старачки дом.

геронтократ(а), -ē м, мн. геронтократи [в. геронтократија] припадник владајућег слоја староца.

геронтократија, -ē ж [грч. gérōn старац, в. -кратија] владавина староца; режим у коме врховну власт држе руководиоци у поодмаклом животном добу.

геронтòкратскӣ, -ā̄, -ō̄ [в. геронтократија] који се односи на геронтократе или геронтократију.

геронтòлог, -а м, мн. геронтòлози, ген. мн. геронтòлōгā [грч. gérōn старац, в. -лог], научник, стручњак за геронтологију.

геронтолòгија, -ē̄ ж [грч. gérōn старац, в. -логија] грана медицинско-биолошких наука која се бави старењем организма и животом старијих особа.

геронтòлошкӣ, -ā̄, -ō̄ [в. геронтологија] који се односи на геронтологе и на геронтологију.

геронтотерàпија, -ē̄ ж [грч. gérōn старац, в. терапија] мед. специфичне методе и поступци за лечење старијих особа; уп. **геријàтрија**.

геронтофѝлија, -ē̄ ж [грч. gérōn старац, в. -филија] псих. сексуална склоност према старим особама.

гѐрӯзија, -ē̄ ж [грч. gerousía] веће стараца у градовима-државама у старој Грчкој.

гѐрунд, -а м, мн. гѐрунди, ген. мн. гѐрӯндā = **гѐрӯндијум** (в.)

гѐрундӣв, -а м и **герӯндӣв,** -и́ва м [лат. gerundivus] грам. пасивни партицип будућег времена у латинском језику, изражава радњу која треба да се уради.

гѐрӯндијум, -а (и **гѐрӯндӣј,** -а) м [лат. gerundium] грам. 1. глаголска именица, у латинском и неким другим језицима. 2. глаголски прилог прошли и садашњи.

гѐршла, -ē̄ ж [нем. Gerste, Gerstel јечам] 1. ољуштени јечам. 2. јело од куваног ољуштеног јечма.

гѐс, -а м муз. тон ге (G) снижен за пола степена.

гесѝмс, -а м [нем. Gesims] избачени декоративни део на фасади испод крова, изнад врата; фриз, симс.

гѐсло, -а с, мн. гѐсла [чеш. heslo] 1. водеће начело, животни мото, парола, девиза. 2. уговорена реч, лозинка.

гѐст, -а м, мн. гѐстови, ген. мн. гѐстōвā [лат. gestus од gerere чинити, вршити] 1. покрет руке, главе или неког другог дела тела којим се појашњава говор, замењује израз. 2. фиг. извршена радња, поступак, дело, чин.

Гестàпо, -поа м [скр. од нем. Geheime Staatspolizei] ист. тајна државна полиција у фашистичкој Немачкој.

гѐстаповац, -вца м, мн. гѐстапōвци, ген. мн. гѐстаповāцā [в. Гестапо] припадник, члан Гестапоа.

гѐстаповскӣ, -ā̄, -ō̄ [в. Гестапо] који се односи на Гестапо и гестаповце.

гестáција, -ē̄ ж [лат. gestare носити] 1. мед. период у коме се оплођена јајна ћелија развија у плод; трудноћа, бременитост. 2. припрема, стварање, настанак.

гестикулáција, -ē̄ ж [лат. gesticulatio, в. гест] изражавање гестовима, покрети руку који прате говор. ◆ **гѐстикулациōнӣ.**

гестикӯлисати, гестикӯлишēм (и **гестикулѝрати,** гестикӯлѝрāм, 3. л. мн. гестикулѝрајӯ) несврш. [лат. gesticulari, в. гест] правити гестове, покрете рукама за време говора; махати рукама.

гестóзе, гестóзā ж мн. [лат. gestare носити, в. -оза] мед. патолошке појаве у периоду трудноће као што су повраћање, отицање бубрега и др.

гѐтит, -а и **гѐтӣт,** -и́та м [према Ј. В. Гетеу (Goethe)] минер. руда гвожђа, различитих нијанси од црне до мрке боје; фериоксид с водом.

гѐто, -а м, мн. с гѐта, ген. мн. гѐта [итал. ghetto, првобитно острво поред Венеције на којем су у XVI веку Јевреји били присилно смештени, нејасног порекла] 1. део града који је намењен за принудно насељавање Јевреја (постојали у многим средњовековним градовима, као и за време нацизма). 2. градска четврт у западним земљама насељена дискриминисаном националном или расном мањином, с лошим условима живота.

гетоизáција, -ē̄ ж [в. гето] претварање у гето, изолација од света, других народа, њихових идеја и искустава.

гетоѝзовати, -ујēм и **гетоизѝрати,** гетоѝзирāм, 3 л. мн. гетоизѝрајӯ сврш. и несврш. [в. гето] затворити, затварати у гето, одвојити, одвајати од друштва, изоловати.

гетсѐмӣнскӣ, -ā̄, -ō̄ [хебр. gath zēyëttim преса за маслине] који се односи на врт Гетсемани, у подножју Маслиновог брда у Јерусалиму, у ко-

ји је Исус с ученицима дошао уочи распећа (Мат. 26:36).

гефра̀јтер, -а м, мн. -и [нем. Gefreiter] најнижи подофицирски чин у аустроугарској или немачкој војсци, десетар.

ге́ца, -е̄ м, вок. гѐцо, мн. ге́це, ген. мн. ге́ца̄ = **ге́цо,** -е̄ м, вок. гѐцо, мн. ге́це, ген. мн. ге́ца̄ [тур. gece лудак, будала] 1. а. непросвећен, прост човек, сељак. б. пеј. сељачина, простачина, војничина. 2. а. човек из уже Србије, нарочито Шумадије. б. човек из Србије, Србијанац. 3. а. слабо развијен човек; кепец, патуљак. б. кржљаво прасе.

ге́цо = **ге́ца** (в.)

гѐцов, гецо̀ва̄н в. **ге́ца** (1)

гешѐнк, -а м [нем. Geschenk] покр. заст. дар, поклон.

гешѐфт, -а м [нем. Geschäft] заст. 1. продавница, радња. 2. трговачки посао, трговање. 3. непоштен, нечастан посао, шпекулација.

гешпа̀нт прид. индекл. [нем. gespannt] покр. заст. 1. натегнут, запет, крут. 2. а. који је у стању нервне напетости, напет. б. узбуђен од жеље да види или да сазна нешто ново, радознао, знатижељан.

гешта̀лт, -а м [нем. Gestalt облич је] псих. организована целина, скуп искустава који формирају психологију појединца. ▲ **гешталт психологија** грана психологије створена 20-их година XX века у Немачкој, која све психичке појаве посматра као део структуриране целине.

гештал̏тизам, -зма м [в. гешталт] = **гештал̀т психологија** (в.)

гештѐтнер, -а м [нем. Gestätner, фабричко име] врста уређаја за копирање и умножавање помоћу матрица.

гибѐли̏н, -и́на м, мн. гибели́ни, ген. мн. гибели́на̄ [итал. ghibellino од ствнем. Wibeling] ист. припадник политичке струје у Италији током XIII и XIV века која је била на страни папе, а против немачких царева; уп. **гвѐлф**.

ги́бет, -а м [тур. giybet од ар. gībā] покр. оговарање, клевета, сплеткарење.

гѝбетити, -ӣм несврш. [в. гибет] покр. оговарати, олајавати, клеветати.

ги̏бо̄зан, -зна, -зно [лат. gibbosus од gibbus грба] грбав; искривљен; нераван.

ги̏бо̄н, -о́на м, мн. гибо́ни, ген. мн. гибо́на̄ [фр. gibbon од енгл.] зоол. човеколики мајмун који има веома дуге удове, *Hylobates hooloch*, живи на острвима Јава и Суматра.

ги̏г, -а м, мн. ги̏гови, ген. мн. ги̏го̄ва̄ [енгл. gig] 1. ист. врста лаке кочије са два точка. 2. сп. чамац за вежбање на весла с ниским страницама. 3. заповеднички чамац на ратном броду.

ги̏га- [грч. gígas гигант, џин] као први део сложенице означава једну милијарду јединица означених другим делом.

ги̏габајт, -а м, мн. ги̏габајти, ген. мн. ги̏габа̄јта̄ [в. гига-, бајт] рач. јединица количине информације која износи 1.024 мегабајта.

ги̏гаметар, -тра м, мн. ги̏гаметри, ген. мн. ги̏гамета̄ра̄ [в. гига-, -метар] мера за дужину која износи милијарду метара (милион километара).

ги̏гант, -нта м, мн. ги̏ганти, ген. мн. ги̏ганата̄ [грч. gígas ген. gígantos Гигант] 1. у грчкој митологији огромно човеколико биће, син богиње Геје. 2. фиг. а. човек, билька или животиња огромних димензија; горостас, џин, див. б. неко ко се истиче духовном величином, значајем. 3. фиг. предмет, грађевина и сл. огромних размера. ◆ **ги̏гантски**.

гигантѝзам, -а м [в. гигант, -изам] претерани раст човека, животиње и биљке или неког њиховог дела.

гигантогра̀фија, -е̄ ж [в. гигант, -графија] јако увећана фотографија, обично репродукована на картону или дрвету.

гигантома̀стија, -е̄ ж [в. гигант, грч. mastós дојка] мед. несразмерно повећање дојке код жена.

гигантѝомахија, -е̄ ж [в. гигант, грч. machía бој] у грчкој митологији борба гиганата против богова.

гигантомѐлија, -е̄ ж, [в. гигант, грч. mélos уд] мед. претерана развијеност ногу или руку.

гигантопи̏тек, -а м, мн. гигантопи̏теци, ген. мн. гигантопи̏те̄ка̄ [в. гигант, грч. pithēkós мајмун] зоол. геол. џиновски човеколики мајмун из доба терцијара (чије постојање није сигурно доказано).

гигантосàур(ус), -а м, мн. -и [нлат. gigantosaurus, в. гигант, грч. saûros гуштер] изумрли џиновски гуштер из доба мезозоика.

гѝгатона, -ē ж [в. гига-, тона] милијарда тона.

гѝгерл, -а м, мн. -и [нем. Gigerl] заст. празноглав и лакомислен младић; кицош, фићфирић; звекан.

гѝда, -ē ж, ген мн. гѝдā [тур. gîda од ар. ġidā' храна] покр. 1. мера, количина чега; порција, оброк. 2. одређени час, право време.

гијоти́на, гијотини́рати в. **гиљоти́на, гиљотини́рати.**

гијòшē, гијошêа ж мн. = **гиљòшē,** гиљошêа ж мн. [фр. guilloché, в. гијоширати] врста декоративног орнамента, сплет шара.

гијоши́рати, гијòшӣрām, 3. л. мн. гијоши́рајӯ = **гиљоши́рати,** гиљòшӣрām, 3. л. мн. гиљоши́рајӯ свршн. и несврш. [фр. guillocher] украсити, украшавати, декорисати (најчешће новчанице) талласастим цртама које се симетрично укрштају.

гѝлберт, -а м, мн. гѝлберти, ген. мн. гѝлбēртā [према енглеском лекару и физичару из XVI века В. Гилберту] јединица магнетног напона у CGS систему, ознака Gb.

гѝлда, -ē ж, ген. мн. гѝлдā/гѝлдӣ [нем. Gilde] 1. ист. у западној Европи, у средњем веку, удружење трговаца или занатлија, еснаф. 2. удружење, савез, задруга уопште.

гиљоти́на, -ē ж [фр. guillotine, према француском лекару Гиљотену (Guillotin, 1738–1814)] 1. справа за одрубљивање глава осуђеника на смрт. 2. сечиво причвршћено за оквир које служи за резање различитих материјала. ◆ **гиљòтӣнскӣ.**

гиљотини́рати, гиљотѝнирām, 3. л. мн. гиљотини́рајӯ свршн. и несврш. [в. гиљотина] (из)вршити смртну казну обезглављивањем, погубити, погубљивати на гиљотини.

гиљòшē = **гијòшē** (в.)

гиљоши́рати = **гијоши́рати** (в.)

гѝмел, -а м [хебр. gimel, према gāmmāl камила] треће слово хебрејског алфабета.

гимкàна, -ē ж, ген. мн. гимка́нā [инд. gendkhāna игралиште, укрштено са енгл. gym гимнастичка дворана] такмичење у савладавању необичних, шаљивих препрека; трка с препонама.

гимнаестра́да, -ē ж [в. гимна(стика), естрада] свечана гимнастичка приредба на великом отвореном простору, слет.

гѝмнāзија, -ē ж [грч. gymnásion вежбалиште] 1. средња општеобразовна школа. 2. зграда у којој је смештен такав тип школе. 3. в. **гѝмнāзијум.** ◆ **гимнāзијскӣ.**

гимназија́да, -ē ж [в. гимназија] културно-образовна приредба ученика гимназије која има такмичарски карактер.

гимназија́лац, -лца, мн. гимназија́лци, ген. мн. гимназијāлāцā (ж. **гимназијāлка,** -ē, дат. гимназијāлки) = **гимнàзист(а),** -ē м, мн. гимнàзисти (ж. **гимнàзисткиња,** -ē) [в. гимназија] ученик гимназије.

гимназијарх, -а м, мн. гимназијарси, ген. мн. гимназијāрхā [в. гимназијум, грч. árchein руководити] ист. управник вежбалишта у старој Грчкој.

гѝмнāзијум, -а м (и **гѝмнāзӣј,** -а) м [лат. gymnasium од грч. gymnásion] 1. у старој Грчкој, игралиште, вежбалиште, зграда за телесне вежбе и такмичења. 2. заст. гимназија.

гимнàзист(а) = **гимназија́лац** (в.)

гѝмнаст, -а м, мн. гѝмнасти, ген. мн. гѝмнāстā [грч. gymnastḗs] 1. васпитач и наставник гимнастике у старој Грчкој. 2. заст. гимнастичар.

гимнàстика, -ē ж, дат. гимнàстици [грч. gymnastikḗ према gymnázein радити телесне вежбе, према gymnós наг] 1. скуп физичких вежби које поспешују здравље и општи физички развој. 2. врста спортске дисциплине која укључује сложене физичке и друге вежбе са справама или без њих. ◆ **гимнàстичкӣ.**

гимнастици́рати, гимнастѝцӣрām, 3. л. мн. гимнастици́рајӯ и **гимнàстичити,** гимнàстичӣм несврш. [в. гимнастика] радити гимнастичке вежбе, бавити се гимнастиком.

гимнàстичар, -а м (ж **гимнàстичāрка,** -ē, дат. гимнàстичāрки) [в. гимнастика] спортиста који тренира гимнастику; наставник гимнастике.

гѝмничкӣ [грч. gymnikós, в. гимнастика] = **гимнàстичкӣ.**

гимнòзоф, -а м, мн. -и = **гимнозòфист(а),** -ē м, мн. гимнозòфисти [грч. gymnosophistaí према gymnós наг, sophós мудрац] припадник индиј-

ске секте или индијски аскетски филозоф који хода полунаг.

гимнозо̀фист(а) = **гимно̀зоф** (в.)

гимнопѐдија, -е̄ ж [в. гимнастика, грч. paideía васпитање] ист. свечане игре у Спарти на којима су младићи изводили ратне игре.

гимно̀сперме, гимно̀спермӣ ж мн. [нлат. gymnospermae од грч. gymnós го, в. сперма] бот. биљке с голим семеном, голосемењаче.

гина̀ндрија, -е̄ ж [грч. gýnandros двополно биће, према gynḗ жена, anḗr човек, мушкарац] 1. бот. срастање прашника и тучка код биљака цветњача. 2. в. **гинантро̀пија**.

гинандроморфѝзам, -зма м = **гинандромо̀рфија,** -е̄ ж [в. гинандрија, грч. morphḗ облик] појава мушких и женских карактеристика код исте јединке.

гинандромо̀рфија = **гинандроморфѝзам** (в.)

гинантро̀пија, -е̄ ж [грч. gynḗ жена, ánthrōpos човек] двополност, хермафродитизам.

гӣнгав, -а, -о [мађ. gyönge] покр. слаб, млитав, тром; несигуран, слабашан.

гингива́, -е̄ ж [лат. gingiva] анат. зубно месо, десни.

гӣнгива̄лни, -а, -о [в. гингива] анат. који се односи на десни, који припада деснима.

гингивѝтис, -а м [лат. gingiva десни, в. -итис] мед. упала десни, зубног меса.

гинеко- [грч. gynḗ ген. gynaikós жена] као први део сложенице значи: који се односи на жене.

гинекокра̀тија, -е̄ ж [грч. gynaikokratía, в. гинеко-, -кратија] владавина жена.

гинеко̀лог, -а м, мн. гинеко̀лози, ген. мн. гинеко̀ло̄гā [в. гинеко-,. -лог] мед. лекар специјалиста за гинекологију.

гинеколо̀гија, -е̄ ж [в. гинеко-, -логија] 1. грана медицине која се бави болестима репродуктивног система код жена и девојака. 2. болничко одељење где се лече жене које пате од болести репродуктивног система.

гинеко̀лошкӣ, -а, -о [в. гинекологија] који се односи на гинекологију или на гинекологе.

гинеко̀ман, -а, мн. гинеко̀мани, ген. мн. гинеко̀ма̄нā и **гинеко̀ма̄н,** -а́на м, мн. гинекома́ни, ген. мн. гинекома́нā [в. гинекоманија] мушкарац који пати од гинскоманије.

гинекома̀нија, -е̄ ж [грч. gynaikomanía, в. гинеко-, -манија] болесна жеља за женама.

гинеко̀маст, -а м, мн. -и [в. гинекомастија] мушкарац који болује од гинекомастије.

гинекома̀стија, -е̄ ж [грч. gynaikómastos, в. гинеко-, mastós дојка] мед. увећање груди код мушкараца услед хормонских поремећаја или примене хормонске терапије.

гинекомо̀рфан, -фна, -фно [в. гинеко-, morphḗ облик] који има карактеристичне женске особине, женскаст.

гинеко̀фоб, -а м, мн. и **гинеко̀фо̄б,** -о́ба, мн. гинекофо́би, ген. мн. гинекофо́бā [в. гинеко-, -фоб] мушкарац који пати од гинекофобије, женомрзац.

гинекофо̀бија, -е̄ ж [в. гинеко-, -фобија] јака одбојност или патолошки страх од жена.

гинеко̀фон, -а, -о = **гинекофо̀ничан,** -чна, -чно [в. гинеко-, грч. phonḗ глас] (о мушкарцу) који има женски глас.

гинекофо̀ничан = **гинеко̀фон** (в.)

гинецӣ̄ј, -е́ја, мн. гинеце́ји, ген. мн. гинеце́јā **гинецеу̀м,** -а, мн. гинецеу̀ми, ген. мн. гинецеу̀мā [лат. gynaeceum од грч. gynḗ ген. gynaikós жена] 1. ист. унутрашњи део куће код старих Грка резервисан за жене. 2. бот. женски део цвета код скривеносемењача.

гинецеу̀м = **гинеце̄ј** (в.)

-гинија [грч. gynḗ жена] као други део сложенице показује да се реч односи на жене или на удају.

гӣнко, -а м, мн. гӣнки, ген. мн. гӣнкā [нлат. ginkgo од јап. gynkyo, према јап. gin сребро, кин. kyo кајсија] азијско украсно дрво с лепезастим листовима, *Ginkgo biloba*.

гиногене́за, -е̄ и **гиногене́за,** -е̄ ж [грч. gynḗ жена, в. -генеза] биол. начин размножавања код кога се сперматозоид не спаја с јајном ћелијом, него само подстиче њену деобу; супр. **а̀ндрогенеза** (в.).

гӣнсенг, -а м [енгл. ginseng od кин. ren shen од ren човек, shen врста траве] бот. корен биљке за који се сматра да има лековита својства и продужава живот, женшен.

гӣњо̄л, -о́ла, м, мн. гињо́ли, ген. мн. гињо́лā [фр. guignol] 1. позориште лутака, марионетско

позориште. 2. лик из француског луткарског позоришта из XVIII века; уп. грангињол.

гӣпӣр, -а м = **гипи́ра,** -ē ж [фр. guipure] чипка с истакнутим шарама, испупчен вез.

гӣпс, -а м [грч. gýpsos креда] минер. 1. минерал, калцијум-сулфат, обично безбојан или беле боје. 2. бели прах добијен од тог минерала који се брзо стврдне после додира с водом. 3. мед. повез од гипсаног праха којим се имобилише одређени део тела. ♦ **гӣпсан, гӣпсен**.

гӣпсовати, гӣпсујēм (**и гипсирати,** гипсирам, 3. л. мн. гипсирају) свршн. и несврш. [в. гипс] 1. извести, изводити украсне радове од гипса. 2. мед. ставити, стављати повез од гипса. 3. дода(ва)ти гипс (у вино) ради боље боје, бистрине.

гипсоте́ка, -ē ж, дат. гипсоте́ци [в. гипс, -тека] збирка кипова и рељефа одливених у гипсу.

гӣра, -ē ж = **гӣрица** (в.)

гӣрица [дем. од гира, далматски gira od лат. gerres] зоол. врста ситне морске рибе *Smaris vulgaris* из породице *Maenidae*, једу се пржене.

гӣрланда, -ē ж [итал. ghirlanda] 1. украсни венац од цвећа који се качи на зид. 2. орнамент у облику венца на споменику, згради и сл.

гӣртл, -а м (и **гӣртла,** -ē ж) [нем. Gürtel, уп. гуртна] ремен као део одеће, појас.

гӣс, -а м муз. тон ге (G) повишен за пола степена.

гӣт в. **кӣт**.

гита́ра, -ē ж [шп. guitarra од грч. kithára од ар. qīṯār] муз. инструмент који се састоји од дугачког врата, тела у облику осмице и обично шест жица које се окидају прстима или трзалицом.

гитарија́да, -ē ж [в. гитара] такмичење у свирању на гитари.

гита̀рист(а), -ē м, мн. гита̀ристи (ж. **гита̀ристкиња,** -ē) [в. гитара] музичар који свира на гитари.

гитари̏стичкӣ, -а̄, -о̄ [в. гитара] који се односи на гитару или на гитаристе.

гита̀ро̄н, -о́на м, мн. гитаро́ни, ген. мн. гитаро́на̄ [шп. guitarrón, аугм. од guitarra] велика гитара, врста бас-гитаре.

гӣтовати в. **кӣтовати**.

гӣхт, -а м [нем. Gicht] мед. болест зглобова, с изразитим болом у ножном палцу, костобоља, подагра.

гла̀голи м индекл. [цсл.] назив слова г у црквенословенској азбуци.

гладӣја̀тор, -а м [лат. gladiator, према gladius мач] 1. ист. у старом Риму роб, осуђеник или ратни заробљеник који је специјално обучен да се бори против других људи или дивљих животиња у арени. 2. професионални борац у циркуским играма. ♦ **гладӣја̀торскӣ**.

гладио̀ла, -ē ж [нем. Gladiole према лат. gladiolus, дем. од gladius мач] бот. вишегодишња украсна биљка, Gladiolus, с дугим зашиљеним лишћем и разнобојним цветовима.

глазе̂ прид. индекл. [фр. glacé] а. начињен од фине, меке, сјајне коже. б. сјајан, блистав, углачан.

гла̀зӣра̄н, -а, -о [в. глазирати] који је прекривен глазуром, углачан, који даје сјај.

глази́рати, гла̀зӣра̄м, 3. л. мн. глази́рају свршн. и несврш. [нем. glasieren од фр. glacer, в. глазура] покри(ва)ти глазуром; (у)глачати; да(ва)ти сјај.

глазу́ра, -ē ж [нем. Glasur од фр. glaçure] 1. танак, стакласт, непропустан слој на керамици, глеђ. 2. кулин. густа шећерна смеса за украшавање торти и других посластица. 3. фиг. средство за улепшавање, спољни сјај; углађеност; шминка.

гла̀јхгевихт, -а м [нем. Gleichgewicht од gleich исти, Gewicht тежина] кулин. колач справљен од тежински једнаке количине јаја, путера, шећера и брашна.

гла̀јхшалтовати, гла̀јхшалтујēм свршн. и несврш. [нем. gleichschalten] изједначи(ва)ти управљајући у истом смеру, уједначи(ва)ти, униформисати (у политичком или идеолошком смислу).

гла̀јхшалтунг, -а м [нем. Gleichschaltung] систем друштвеног или било каквог другог изједначавања, уравниловка; изједначење, нивелисање.

гла̀мӯр, -у́ра м [енгл. glamour] сјај, блештавост; раскош, луксуз, отменост; привлачност.

гла̀мурӧзан, -зна, -зно [в. гламур] који поседује гламур; раскошан, отмен, блештав.

гламуро́зност, -и ж [в. гламур] својство онога што је гламурозно, блештавост, отменост, привлачност.

гла̀ндула, -ē ж [лат. glandula] анат. жлезда. ◆ **гла̀ндулāран.**

гла̀нс, -а м [лат. glans] анат. врх мушког полног органа, главић.

гла̀нц, -а м [нем. Glanz] сјај, блиставост, блесак; углачаност. □ **ударити ~** фам. удесити, дотерати, улепшати.

гла̀нцарица, -ē ж [в. гланц] 1. четка за гланцање ципела. 2. машина за гланцање паркета.

гла̀нцати, гла̀нцāм и **гла̂нцати,** гла̂нцāм несврш. [нем. glanzen, в. гланц] 1. чинити сјајним, глачати. 2. чинити лепшим, улепшавати.

гла̀сно̄ст, -ости ж [рус. гласность] ист. политика отвореног изношења друштвених проблема у јавност, карактеристична за период владавине Михаила Горбачова у Совјетском Савезу.

гла̀т прил. [нем. glatt гладак, глатко] жарг. 1. једноставно, лако. 2. напросто, начисто, одмах.

глаубѐрит, -а м и **глаубѐрӣт,** -ӣта м · **Гла̀уберова со̄** [према немачком лекару и хемичару J. R. Glauberu (J. R. Glauber, 1604–1668)] хем. калцијум-сулфат, безбојан минерал горкосланог укуса, горка со, употребљава се као пургатив.

Гла̀уберова со̄ = **глаубѐрит** (в.)

глау̀ко̄м, -о́ма м [грч. glaúkōma, према glaukós плавкастозелен] мед. очна болест која настаје услед повишеног притиска у јабучици и доводи до губитка вида; зелена мрена.

глауко́ма в. **глау̀ко̄м.**

гла̀укоматозан, -зна, -зно [в. глауком] мед. који има глауком, зелену мрену.

глауко̀нит, -а и **глауко̀нӣт,** -и́та м [грч. glaukós плавкастозелен] минерал зелене боје, водени алумосиликат гвожђа, магнезијума и калијума из групе лискуна.

гла̀цијāл, -а м [в. глацијалан] геол. ледено доба у историји Земље.

гла̀цијāлан, -лна, -лно [лат. glacialis од glacies лед] геол. који се односи на ледено доба или из њега потиче. 2. који се односи на лед или на ледник.

глацијáција, -ē ж [лат. glaciatus залеђен од glaciare залеђити] геол. 1. стварање, формирање, прављење леда; залеђивање. 2. ледено доба.

глацио̀лог, -а м, мн. глацио̀лози, ген. мн. глацио̀ло̄гā [в. глациологија] научник, стручњак за глациологију.

глациолò̀гија, -ē ж [лат. glacies лед, в. -логија] геол. наука о физичким својствима леда и снега, кретању и еволуцији ледника, глечера.

глèдӣчија, -ē ж [према немачком ботаничару J. Г. Гледичу (J. G. Gleditsch)] бот. врста листопадног дрвећа, *Gleditschia triacantha,* која се користи као украсно дрво или жива ограда, пореклом из Северне Америке.

гленѝтис, -а м [грч. glḗnē зеница] мед. упала зенице.

глèукометар, -тра м [грч. glêukos шира, в. -метар] инструмент за мерење количине шећера у младом вину.

глè̀чер, -а м, мн. -и [нем. Gletscher од лат. glaciarium] геогр. ледена маса која се спушта низ стрмину, ледник.

глӣвајн, -а м [нем. Glühwein] покр. заст. кувано вино са шећером, циметом и лимуновом кором, омиљено као средство против прехладе.

гликѐмија, -ē ж [грч. glykýs сладак, грч. haîma крв] мед. а. садржај шећера у крви. б. повишен садржај шећера у крви.

глико- [грч. glykýs сладак] као први део сложенице означава везу с нечим што је слатко (шећер и сл.).

глико̀ге̄н, -е́на м [грч. glykýs сладак, в. -ген] биол. угљени хидрат (полисахарид) код животиња и човека, представља резервни извор енергије.

гликогено́за, -ē ж [в. гликоген, -оза] мед. болест настала поремећајем ензима који учествују у метаболизму гликогена.

глико́за, -ē ж [в. глико-, -оза] хем. органско једињење из групе моносахарида, које служи као важан извор енергије животиња и микроорганизама; грожђани шећер.

гликози́ди, гликози́дā м мн. [в. гликоза] хем. органска једињења биљног порекла, деривати шећера, користе се у медицини као лек за јачање срчане активности.

гликозу̀рија, -е̄ ж [в. гликоза, -урија] мед. присуство шећера у урину.

гли̏кометар, -тра м, мн. гли̏кометри, ген. мн. гли̏кометā̄рā̄ [грч. glykýs сладак, в. -метар] мед. апарат за мерење нивоа шећера у урину.

глико̀не̄ј, -е́ја (и **глико̀неус,** -а) м [грч. Glykṓneios, према старогрчком песнику Гликону] метр. антички стих који чине један дактил и три трохеја.

гликопѐксија, -е̄ ж [грч. glykýs сладак, pêxis учвршћивање] мед. нагомилавање шећера у крви.

гликопѐнија, [грч. glykýs сладак, penía оскудица] -е̄ ж мед. недовољна количина шећера у крви.

гли̏мерица, -е̄ ж [нем. Glimmlampe, према glimmen тињати] електр. тињалица, инструмент којим се проверава да ли има струје у неком проводнику.

гли̏ōм, -о́ма м, мн. глио́ми, ген. мн. глио́мā̄ [грч. glía лепак, в. -ом(а)] мед. врста тумора на ткиву нервног система.

гли̏птика, -е̄ ж, дат. гли̏птици [грч. glyptikós дуборезни] уметност гравирања драгог и полудрагог камења; каменорезачка вештина.

глиптогра̀фија, -е̄ ж [грч. glyptós изрезбарен, урезан, в. -графија] опис гравираних драгих каменова.

глипто̀дон и **глипто̀донт,** -а м, мн. -и [нлат. glyptodon, према грч. glyptós изрезбарен, урезан, в. -одонт] зоол. врста изумрлог џиновског крезубог сисара из раног кватернара, који је имао оклоп као корњаче.

глиптоте́ка, -е̄ ж, дат. глиптоте́ци [грч. glyptós изрезбарен, урезан, в. -тека] 1. збирка изрезбареног драгог камења. 2. збирка или музеј скулптура.

глиса̀ндо, -а м [итал. glissando од фр. glisser клизати се] муз. лак и брз прелазак прстима по низу узастопних дирки или жица; низ узастопних тонова на дувачком инструменту.

гли̏сер, -а м, мн. гли̏сери, ген. мн. гли̏се̄рā̄ [в. глисирати] 1. мали брод с јаким мотором који клизи великом брзином по површини воде. 2. врста авиона, хидроавион.

глиси́рати, гли̏си̏рā̄м, 3. л. мн. глиси́рајӯ несврш. [фр. glisser] а. возити глисер. б. брзо возити чамац правећи таласе.

гли̏ф, гли́фа, мн. гли́фови, ген. мн. гли́фо̄вā̄ [грч. glyphḗ према glýphein урезивати, резбарити] 1. урезана бразда или канал у дрвету, камену, металу и др. 2. лик или писани знак израђен у дуборезу.

глицѐри̏н, -и́на м [фр. glycérine према грч. glykerós сладак] органско једињење, трохалентни алкохол, безбојна сладуњава течност која се добија од животињске масти и биљног уља. ◆ **глицѐри̏нски**.

глѝци̏нија, -е̄ ж [грч. glykýs сладак] бот. украсна биљка повијуша с љубичастим мирисним цветовима, *Wistaria sinensis*.

гло̀ба̄л, -а́ла м [в. глобалан] свеукупност, уопштеност, целина; □ **у глобалу** у целини, укупно узето.

гло̀ба̄лан, -лна, -лно и **гло̀ба̄лан,** лна, -лно [фр. global према globe земаљска кугла од лат. globus лопта] 1. који се односи на читаву територију Земље; светски, планетаран. 2. свестран, потпун, свеобухватан, универзалан, широк. 3. приближан, уопштен.

глобали̏зам, -зма м [в. глобалан] начин гледања на ствари у целини, глобално (нарочито у политици и економији); тежња ка уопштавању.

глобализа́ција, -е ж [в. глобалан] пол. екон. процес повезивања економских и финансијских токова на светском нивоу; тежња ка уједињавању тржишта и ширењу економске активности на глобалне размере, изван националних граница, уз јачање међусобне зависности у светској економији.

глоба̀лизовати, глоба̀лизујēм сврш. и несврш. [в. глобалан] 1. (у)чинити глобалним, општим, занемарујући појединачне разлике. 2. (из)вршити глобализацију.

глоба́лност, -и ж [в. глобал] особина онога што је глобално, свеобухватност, свеукупност.

гло̀бӣн, -и́на м [скраћено од лат. globula лоптица, зрнце, -ин од (проте)ин] биол. протеински састојак хемоглобина.

глобо̀ӣд, -и́да м [в. глобус, -оид] геом. тело лоптастог или приближно лоптастог облика.

глобо̀ӣдан, -дна, -дно [в. глобоид] који има облик глобоида.

глòбтротер, -а м, мн. -и [енгл. globe-trotter] човек који много путује по свету; светски путник. ◆ **глòбтротерскӣ**.

глòбула, -ē ж [нем. Globule, према лат. globulus куглица] 1. лоптица, куглица. 2. астрон. облак прашине или тамна маглина лоптастог облика. 3. фарм. лек у облику куглице.

глобȕлӣн, -и́на м [в. глобула] физиол. врста протеина у крви, млеку, јајима и махунастим биљкама.

глóбус, -а м [лат. globus] 1. картографски модел Земље, Месеца и других планета у Сунчевом систему представљен на површини кугле и који служи као школско учило. 2. Земљина кугла. 3. абажур у облику кугле.

глóбусни, -сна, -сно [в. глобус] необ. који личи на глобус; кугласт, округао.

глòкн, -а м = **глòкна,** -ē ж [нем. Glocke звоно] женска сукња или део одеће у облику звона (горе уска, доле широка).

гломерулонефрӣтис, -а м [лат. glomerulus дем. од glomus клупче, в. нефритис] мед. запаљење бубрега које захвата снопиће малих крвних судова који филтрирају крв.

глòрија, -ē ж [лат. gloria] 1. слава, углед, признање. 2. сјај, дивота, узвишеност. 3. ореол, круг око главе свеца. 4. метеор. оптичка појава у атмосфери у виду једног или више обојених прстенова. 5. црквн. а. мотив у миси исказан речима Gloria in excelsis Deo (слава Богу на висинама). б. звоњење које прати тај мотив.

глоријѐта, -ē ж [фр. gloriette] 1. кућица у врту. 2. памучна тканина префињених нити.

глорѝола, -ē ж [лат. gloriola] круг око главе свеца, ореол.

глорифӣкàтор, -а м [в. глорификовати] особа која глорификује, хвалилац.

глорификàција, -ē ж [лат. glorificatio, в. глорификовати] уздизање, величање, слављење; славопојка, неумерена похвала.

глорѝфиковати, -ујēм (и **глорифицӣрати,** глорифицӣрām, 3. л. мн. глорифицӣрајȗ) несврш. [лат. glorificare] хвалити, славити, уздизати.

глос- в. **глосо-**.

глóса, -ē и **глòса,** -ē ж [грч. glôssa језик] 1. превод, тумачење или кратак коментар непознате речи или израза у старом рукопису. 2. научни коментар закона или судских одлука. 3. примедба, напомена, опаска. 4. књиж. песма од четири строфе чији се последњи стихови римују међу собом и чине нову строфу.

глосàлгија, -ē ж [в. глосо-, -алгија] мед. бол у језику.

глòсāр, -а́ра м, мн. глоса́ри, ген. мн. глоса́рā [лат. glossarium, према в. глоса] дескриптивни речник непознатих, застарелих или неуобичајених речи и израза у неком тексту.

глòсāријум (и **глòсāриј**) в. **глòсāр**.

глòсāтор, -а м, мн. -и [срлат. glossator, в. глоса] 1. састављач глоса, об. у старим рукописима. 2. лице које дописујући објашњења уз текст тумачи законе или судске одлуке. 3. фиг. тумач, популаризатор.

глòсēм, -е́ма м, мн. глосе́ми, ген. мн. глосе́мā = **глосе́ма,** -ē ж [грч. glôssēma језик, говор] лингв. 1. најмањи језички израз коме се може придружити значење. 2. минимални апстрактни непроменљив облик у глосематици.

глосе́ма = **глòсēм** (в.)

глосемàтика, -ē ж, дат. глосемàтици [в. глосем] један од праваца структурализма, метод данског лингвисте Л. Хјелмслева (1899- 1965), који истражује језик као систем односа који не зависи од реализације језичких јединица у облику конкретних гласова или конкретних значења.

-глосија [грч. glôssa језик] као други део речи упућује на везу с језиком.

глоси́рати, глòсӣрām, 3. л. мн. глоси́рајȗ сврш. и несврш. [в. глоса] (про)тумачити глосама, коментарисати.

глосӣтис, -а м [грч. glôssa језик, -итис] мед. упала језика.

глосо- [грч. glôssa језик] као први део сложенице показује да се реч односи на језик (орган) или језик (говор).

глосодѝнија [в. глосо-, грч. odýnē бол] в. глосалгија.

глосолàлија, -ē ж [в. глосо-, -лалија] 1. у раном хришћанству и у појединим сектама изговарање бесмислених речи у стању екстазе, које остали верници тумаче као предсказивање. 2. бесмислен говор мале деце, особа у стању транса или у дубоком сну.

глосолòгија = **глотолòгија** (в.)

глосоплѐгија, -ē ж [в. глосо-, -плегија] мед. парализа језика.

глосотòмија, -ē ж [в. глосо-, -томија] мед. ампутација језика.

глòт[1], глòта м [нем. glatt гладак] црна, густо ткана сјајна памучна тканина, сатен.

глòт[2] в. **глàт** и **клòт**.

глòтāлан, -лна, -лно [в. глотис] 1. анат. који се односи на глотис. 2. фон. који се образује у глотису.

глòтис, -а м и **глоти́да,** -ē ж [грч. glōttís] анат. отвор између гласница, гласних жица.

глото- [грч. glôtta, варијанта од glôssa, в. глосо-] као први део сложеница значи: језички, лингвистички.

глотогòнија, -ē ж [в. глото-, -гонија] део лингвистике који се бави постанком и развојем језика.

глотòграф, -а м [в. глото-, в. -граф] уређај за испитивање људског гласа у циљу корекције грешака.

глотодидàктичкī, -а, -о [в. глото-, дидактика] лингв. који се односи на наставу језика.

глотолòгија, -ē = **глосолòгија,** -ē ж [в. глото-, в. -логија] наука о језику, лингвистика.

глотохронолòгија, -ē ж [в. глото-, хронологија] лингв. метод за процену времена када су се поједине гране неке језичке породице одвојиле од осталих. ◆ **глотохронòлошкī**.

глукàгōн, -óна м [в. глук(оза), грч. ágein водити] физиол. хормон гуштераче који стимулише распадање гликогена и утиче на повећање концентрације шећера у крви.

глукóза в. **гликóза**.

глукозѝди в. **гликозѝди**.

глутàмāт, -áта м [в. глутамин] хем. 1. со глутаминске киселине. 2. фам. натријум глутамат, додатак прехрамбеним производима ради побољшања укуса.

глутàмѝн, -úна м [в. глут(ен), амин(и)] безбојна растворљива аминокиселина у облику кристала.

глȕтеāлан, -лна, -лно [в. глутеус] анат. који се односи на глутеус, који припада глутеусу.

глȕтēн, -éна м [лат. gluten лепак] физиол. хем. 1. лепљива смеса од беланчевина која има високу хранљиву вредност и налази се у пшеничном зрну. 2. једна врста лепка животињског порекла.

глȕтеус, -а м [нлат. gluteus, према грч. gloutós] анат. стражњични мишић.

глȕтинōзан, -зна, -зно [лат. glutinosus лепљив, према gluten лепак] лепљив.

гнàјс, -а м, мн. гнàјсови, ген. мн. гнàјсōвā [нем. Gneiss] минер. врста кристалног шкриљца, мешавина кварца, фелдспата и лискуна.

гнатàлгија, -ē ж [грч. gnáthos чељуст, в. -алгија] мед. бол у вилици, у лицу, у образу.

-гноза, -гнозија [грч. gnōsis сазнање, свест] као други део сложенице значи сазнање, сазнавање.

гнóза, -ē ж и **гнôзис,** -а м [грч. gnōsis спознаја, сазнање] филоз. узвишено духовно сазнање које се стиче откровењем, према учењу гностичара.

гнôм, -а м, мн. гнóми, ген. н. гнóмā [нем. Gnom од срлат. gnomus] у западноевропској митологији демонско биће, ружан патуљак који чува подземна блага.

гнóма, -ē ж, ген. мн. гнóмā [грч. gnṓmē мисао, дух, памет] 1. песнички афоризам, мудра изрека, сентенција. 2. мисао, суд.

гнòмичār, -а м [в. гнома] аутор гноме.

гномолòгија, -ē ж [грч. gnomología, према в. гнома, -логија] а. наука о гномама. б. збирка гнома.

гнòмōн, -óна м, мн. гномóни, ген. мн. гномóнā [грч. gnṓmōn тумач, показивач] ист. стари астрономски уређај, вертикални стуб према чијој сенци се одређивало време, сунчани сат.

гнôмскī, -ā, -ō [в. гнома] 1. који се односи на гному, који има особине гноме. 2. лингв. (о изразу, граматичком облику) карактеристичан за изреке и пословице.

гносеолòгија, ē ж [грч. gnōsis знање, сазнање, в. -логија] део филозофије који се бави изворима, облицима и методима сазнања; теорија сазнања.

гнòстик в. **гнòстичār**.

гностицѝзам, -зма м [нем. Gnostizismus, в. гностик] религиозно-филозофски правац ра-

ног хришћанства према коме се вера заснива на знању.

гно̀стичӣр, -а = **гно̀стик,** -а м, мн. гно̀стици, ген. мн. гно̀стӣкā [грч. gnōstikós сазнајни] следбеник гностицизма.

гнȗ, гну̏а м, мн. гну̏ови, ген. мн. гну̏ōвā [енгл. gnu из хотентотског] зоол. врста велике антилопе која живи у отвореним равницама источне и југоисточне Африке.

гӧ м индекл. [јап. go од кин.] врста јапанске игре црним и белим каменчићима на квадратној дасци.

гòблӗн, -е́на м, мн. гобле́ни, ген. мн. гобле́нā [фр. gobelin] 1. ручно израђена декоративна тканина високе уметничке вредности у облику зидне слике, драперије и др. 2. таписерија уопште. 3. вез у техници полукружића.

Гӧг и Мàгог [хебр., в. Језекиљ 38:2, Откривење Јованово 20:8] опасан непријатељ који све уништава (Гог је владар народа Магог који је са севера продро у земљу Израел и био потучен).

гӧ-гӧ прид. индекл. [енгл. go-go] жарг. ▯ **го-го музика** врста рок музике која се свира у дискотекама и ноћним локалима; **го-го герл (го-го девојка)** барска плесачица, обично полунага, која игра уз такву музику.

годӣменат, годӣмēнта м, мн. годӣмēнти, ген. мн. годӣменāта [итал. godimento] покр. уживање, задовољство.

гòдрӧн, -о́на м, мн. годро́ни, ген. мн. годро́нā [фр. godron] архитектонски и златарски округао испуњен украс у облику маслине.

гоелѐта, -ē ж [фр. goélette] мала брза једрилица с два јарбола.

гоете́ја, -ē = **гоӣтија,** -ē ж [грч. goēteía] бајање, врачање; дозивање злих духова помоћу врачбина.

гоӣтија = **гоите́ја** (в.)

гӧј, -а м [хебр. gōy, у множини gōyim] особа која није јеврејске националности, нејеврејин.

гòјделскӣ, -а, -о [енгл. Goidelic од староирског Góidel] = **гàелскӣ** (в.)

гòјзерица, -ē ж [нем. Goiserer, према месту Goisern у Аустрији] окована ципела за скијаше и планинаре.

гӧл, го́ла м, лок. го́лу, мн. го́лови [енгл. goal] 1. у спортским играма назив за простор ограничен двема стативама и пречком кроз који треба убацити лопту. 2. у фудбалу, хокеју и другим спортским играма погодак који се даје убацивањем лопте кроз тај простор противника. ▲ **гол-диференција** сп. заст. гол-разлика, однос између броја датих и примљених голова; **гол-линија** сп. линија која спаја стативе, преко које лопта мора прећи да би био признат погодак.

гòлгетер, -а м, мн. -и [енгл. goal-getter] играч у фудбалу, хокеју, рукомету и сл. који даје највише голова; најбољи стрелац. ◆ **гòлгетерскӣ.**

Гòлгота, -ē и **Голгòта,** -ē ж [хебр. gulgelet, арам. golgatha лобања] 1. брдо близу Јерусалима на коме су се извршавале казне и где је према Јеванђељу разапет Исус. 2. (**голгота**) губилиште, место мучења и патњи. 3. (**голгота**) велика мука, патња, страдање. ◆ **гòлготскӣ.**

голеа́да, -ē ж [шп. goleada према golear давати голове] сп. серија голова у једној утакмици.

голӣјӑрди, голӣјӑрдā м мн. [фр. goliard] ист. несвршени студенти, путујући глумци, одбегли монаси и др. који су у средњем веку у Француској давали представе и певали песме углавном ласцивног и сатиричног садржаја.

Гòлијат, -а м [хебр. golyath огроман, величанствен] 1. према библијском предању велик и снажан Филистејац кога је у двобоју победио Давид (Прва књига Самуилова, гл. 17). 2. (**голијат**) фиг. крупан, снажан човек, горостас, див.

гӧлман, -а м, мн. гӧлмани, ген. мн. гӧлмāнā [нем. Goalmann, в. гол] у фудбалу, хокеју, рукомету и др. спортским играма назив за спортисту који стоји на голу и брани га.

гӧлф, -а м [енгл. golf] спортска игра на травнатом терену у којој играч треба да са што мање удараца штапом убаци лоптицу у припремљену јамицу.

гӧмба, -ē ж, ген. мн. гӧмбӣ [мађ. gomb] 1. веће дугме. 2. врста украса у облику кугле.

Гòмора, -ē ж [хебр.] град у Палестини који је спаљен због грехова и разврата становништва; в. **Сòдома и Гòмора.**

-гон, -гоналан [грч. gōnía угао] као други део сложеница значи угао, угаони.

-гон, -гонија, -гонски [грч. gónos рођење] као други део сложеница показује да се реч односи на рођење, настанак или порекло.

гона́да, -ē ж [нлат. gonas, мн. gonades од грч. gonḗ семе, рађање] анат. мушки или женски репродуктивни орган који производи полне ћелије, јајашца и сперматозоиде.

гона̀лгија, -ē ж [грч. gónу колено, в. -алгија] мед. бол у коленима.

гò̑нг, -а м, мн. гò̑нгови, ген. мн. гò̑нгōвā [малај. gong] 1. индонезијска удараљка у облику металног диска који производи звук кад се у њега удари дрвеним чекићем. 2. звонце за давање сигнала.

гонгори̏зам, -зма м [према шпанском песнику Л. де Гонгори (1561–1627)] књиж. извештачен, сувише китњаст књижевни стил, својствен добу барока.

гò̑ндола, -ē ж [венец. и итал. gondola, нејасног порекла] 1. дуг и пљоснат венецијански чамац с издигнутом крмом којим се управља помоћу једног весла, данас пре свега намењен туристима. 2. корпа или кабина привезана за дирижабл односно аеростат која служи за смештај посаде, путника и опреме. 3. полица на којој стоји роба у самопослузи.

гондоли̏јēр, -е́ра м. мн. гондолије́ри, ген. мн. гондолије́рā [итал. gondoliere, в. гондола] човек који стоји на гондоли и весла; веслач на гондоли.

гони-, гонио- [грч. gōnía угао] као први део речи упућује на угао.

гò̑ниометар, -тра м, мн. гò̑ниомегри, ген. мн. гò̑ниометā̀рā [грч. gōnía угао, -метар] 1. оптички уређај за мерење угла. 2. у антропологији справа за мерење углова на глави или лобањи. 3. радио-уређај који показује из ког правца долазе сигнали неког предајника.

гониомѐтрија, -ē ж [грч. gōnía угао, -метрија] 1. део геометрије који се бави мерењем углова. 2. мед. мерење угла покрета у зглобовима. ◆ **гониомѐтри̏јскӣ**.

гони̏тис, -а м [грч. gónу колено, в. -итис] мед. упала зглоба колена.

гò̑нокок, -а м = **гò̑нокока,** -ē ж, дат. гò̑нококи, мн. гò̑нококā [лат. gonococcus, в. гонореја, грч. kókkos коштица, зрно] мед. бактерија овалног облика која изазива гонореју.

гò̑нокока = **гò̑нокок** (в.)

гонореја, -ē ж [лат. gonorrhoea од грч. gonórrhoia према gonḗ семе, reîn тећи] мед. заразна венерична болест коју изазива бактерија гонокок; трипер, капавац.

гонохори̏зам, -зма м [грч. gonḗ семе, размножавање, horízein делити] биол. одвојеност мушких и женских полова код биљака и животиња.

гонфа̀лō̑н, -о́на м, мн. гонфало́ни, ген. мн. гонфало́нā [итал. gonfalone] застава обешена о копље, симбол неких италијанских република у средњем веку; данас застава италијанских општина или црквених удружења.

гонфалони̏је̑р, -е́ра м [итал. gonfaloniere] 1. ист. градски поглавар у Фиренци и другим италијанским градовима републикама. 2. заставник, барјактар, стегоноша. 3. титула, одликовање које папа додељује особама заслужним за цркву.

гò̑нџе, -ета с [тур. gonce од перс. gunǧa] покр. заст. пупољак.

гò̑пак, -а м [укр. гопак] а. украјински народни плес. б. музика уз тај плес.

горгѐ̑ђо, -а м [итал. gorgheggio] муз. модулација гласа при певању с веома брзим променама тонова, налик на птичје певање.

горго̀на, -ē ж [грч. Gorgṓ] 1. у старогрчкој митологији, крилата жена чудовиште са животињским ушима, искеженим зубима, змијама уместо косе, од чијег погледа су се људи претварали у камен. 2. страшна, одвратна жена.

горгонзо̀ла, -ē ж [итал. gorgonzola, према градићу Gorgonzola у Ломбардији] врста италијанског сира с гљивицама плесни.

Го̑рдијев чво̑р [лат. nodus Gordius] врло замршен проблем, тешкоћа која се може само силом решити (по грчкој легенди, фригијски краљ Гордије привезао је јарам уз рудо својих кола чвором који нико није могао да размрси; Александар Македонски га је пресекао мачем).

гори̏ла, -ē м, мн. гори̏ле ж [нлат. gorilla од грч. Górillai, космате афричке жене из путописа Ханона из Картагине] 1. зоол. највећа врста човеколиког мајмуна која живи у екваторијалној Африци. 2. фиг. примитиван, груб човек, дивљак, снагатор. 3. телохранитељ, бодигард. ◆ **гори̏лскӣ**.

гòспел, -а м [енгл. gospel јеванђеље] муз. традиционална религиозна песма црнаца на америчком југу, с ритмичким њихањем тела, уз пратњу хора.

госуда̀р, госуда́ра м [рус. государь] титула руског цара, господар.

гòтика, ē ж, дат. гòтици [нем. Gotik, према лат. gothicus] уметнички стил у Западној Европи који се развио у XI веку, с вертикалним линијама, високим оштрим луковима, сводовима, китњастом орнаментиком и др.

гòтица, -ē ж, дат. гòтици [в. готика] латинично писмо с угластим, шиљастим словима које се употребљавало у касном средњем веку, а у Немачкој се одржало до краја II светског рата.

гòтскӣ, -ā, -ō [в. готика] 1. који се односи на Готе. 2. који се односи на готику, који је у стилу готике.

гофра́жа, -ē ж [фр. gaufrage] а. утискивање рељефних шара на тканину. б. утиснуте шаре.

гофри́рати, гòфрӣрām, 3. л. мн. гофри́рајӯ свршн. и несврш. [фр. gaufrer] 1. (на)правити гофражу, таласасте наборе на тракама, тканинама, металним листовима, плочама, картону и сл. ради појачавања њихове чврстоће. 2. утиснути, утискивати у рељефне шаре (у тканину).

гòч, гòча м, мн. гòчеви, ген. мн. гòчēвā [алб. goç] врста великог бубња, добоша.

гошӣзам, -зма м [фр. gauchisme, према gauche леви] француска левица; левичарство, левичарење.

гòшиста, -ē м, мн. гòшисти [фр. gauchiste] француски левичар.

грабанџӣја̄ш, -а́ша м, мн. грабанџија́ши, ген. мн. грабанџија́шā [итал. дијал. gramanzia од negromanzia од грч. nekromanteía, в. некромантија] 1. према народном веровању ђак који је изучио гринаесту, вилењачку школу и може заповедати ђаволима, водити облаке и улазити у врзино коло. 2. фиг. неуредан, несређен човек; немиран дух; боем. ◆ **грабанџија́шев, грабанџӣја̄шкӣ.**

гравàмӗн, -е́на м [лат. gravamen од gravare теретити] 1. препрека, тешкоћа, тегоба. 2. жалба, тужба, притужба.

гравàмӣна, -ā с мн. [лат. множина од gravamen, в. гравамен] жалбе, тужбе.

гра̀ве прил. [итал. grave] муз. озбиљно, достојанствено, свечано; ознака лаганог темпа.

гравеолѐнтан, -тна, -тно [лат. graveolens, према gravis тежак, olere мирисати] који воња, који је непријатног мириса.

гра̀вӗр, -е́ра м, мн. граве́ри, ген. мн. граве́рā [фр. graveur] 1. радник који се бави гравирањем, урезивањем цртежа или слова у одређени материјал. 2. уметник који ради гравире. ◆ **гра̀вӗрскӣ.**

гравидӣтӗт, -е́та м = **гравӣдност,** -и ж [лат. graviditas, према gravida трудна, бременита] мед. трудноћа, бременитост.

гра̀вӣдна прид. ж [лат. gravida] носећа, бременита, трудна.

гравӣдност = **гравидӣтӗт** (в.)

гра̀виметар, -тра м, мн. гра̀виметри, ген. мн. гра̀виметā̀рā [лат. gravis тежак, в. -метар] уређај за мерење малих варијација у јачини гравитационог поља.

гравимѐтрија, -е ж [лат. gravis тежак, в. -метрија] 1. наука која се бави променама силе теже на различитим тачкама Земље и њених сателита. 2. хем. квантитативна хемијска анализа заснована на мерењу тежине појединих састојака. ◆ **гравимѐтрӣјскӣ.**

гравӣра, -ē = **гравӯра,** -ē ж [фр. gravure] лик. 1. клише добијен гравирањем, урезивањем у тврду површину; заједнички назив за бакрорез, дрворез, линорез итд. 2. отисак тако добијеног клишеа.

гравӣрати, гра̀вӣрām, 3. л. мн. гравӣрајӯ свршн. и несврш. [фр. graver, в. гравира] лик. урез(ив)ати слику у метал, дрво или који други тврд материјал; улепша(ва)ти гравирама.

гра̀вис, -а м [лат. gravis] лингв. акцент нагнут улево, као у француском chère, où; уп. акут.

гравӣсимо прил. [итал. gravissimo, в. граве] муз. врло достојанствено, врло тешко, споро.

гравита́ција, -ē ж [нлат. gravitatio, према лат. gravitas тежина] физ. особина тела да се узајамно привлаче; сила теже, привлачење, ◆ **гравита́цӣјскӣ** и **гра̀витациōнӣ.**

гравӣтӗт, ета м [лат. gravitas, према gravis тежак] озбиљност, важност.

гравити́рати, гравӣтӣрām, 3. л. мн. гравити́рајӯ несврш. [енгл. gravitate према лат. gravitas, в. гра-

витација] 1. физ. тежити ка некој тачки под утицајем гравитације. 2. тежити, стремити ка чему; бити усмерен ка нечему, нагињати нечему.

гравýра = **гравúра** (в.)

грáд, -а м, мн. грáди, ген. мн. грáдӣ м [лат. gradus] 1. јединица за мерење углова и лукова која је једнака 1/360 круга, дели се на 60 минута и 3.600 секунда, степен. 2. јединица за мерење температуре која има различиту вредност у зависности од температурне скале, степен. 3. условна јединица за мерење густине течности, концентрације раствора или садржаја алкохола, степен.

градáција, -ē ж [лат. gradatio] 1. постепеност, поступност; постепени раст или падање. 2. књиж. стилска фигура у којој се изрази нижу према јачању или опадању смисла или емоционалног садржаја.

грàдела, -ē ж, ген. мн. грàдēлā [венец. gradela, итал. gratella] гвоздена решетка; роштиљ; □ **на градели, на граделама** на роштиљу.

градúјент, -а м, мн. градúјенти, ген. мн. градúјенатā [лат. gradiens који корача] 1. разлика ваздушног притиска између два места на истој надморској висини. 2. мат. вектор који показује правац најбржег раста неке функције. 3. физ. мера промене неке физичке величине по појединачној промени варијабле у јединици дужине.

градúрати, грàдӣрām, 3. л. мн. градúрајӯ свршн. и несврш. [в. град] 1. одредити, одређивати, израчуна(ва)ти степен јачине нечега. 2. (за)бележити степене на скали мерног инструмента. 3. распоредити, распоређивати по степенима, по јачини. 4. постепено повећа(ва)ти.

грáдл, -а м [нем. Gradel] врста дебљег платна с утканим шарама.

градӯ̀ал, -ála м, мн. градуáли, ген. мн. градуáлā [срлат. graduale] црквн. 1. део католичког богослужења. 2. приручник с песмама за мису.

грàдуàлан, -лна, -лно [срлат. gradualis, в. град] постепен, степенаст, ступњевит.

градуалúзам, -зма м [в. град, градуалан] пол. екон. тактика напредовања према циљу лагано, постепено, малим корацима.

градуáција, -ē ж [лат. graduatio, в. град] в. **градáција**.

градуúрати, градӯ̀ӣрām, 3. л. мн. градуúрајӯ свршн. и несврш. [лат. graduare, в. град] в. **градúрати**.

грàждàнка, -ē ж [цсл.] ист. световна, грађанска ћирилица (за разлику од црквене).

грàјзлер, -а м, ген. мн. грàјзлēрā [нем. Greisler] покр. заст. трговац на мало, трговац ситном робом, бакалин. ◆ **грàјзлерскӣ**.

грàјзлѐрāј, -áја м [в. грајзлер] покр. заст. ситничарска радња; бакалница.

грàл, -а м, лок. грáлу [стфр. graal од срлат. gradalis чинија, посуда] 1. (такође **свети Грал**) према средњовековном предању чудотворни пехар у који је усута Исусова крв док је био разапет. 2. тајанствена, чудотворна светиња. 3. оно што сви безуспешно траже, оно што нико није видео.

грàм, -а м, мн. грàми, ген. мн. грàмā [лат. gramma мала тежина од грч. grámma слово] 1. основна јединица мере за тежину, хиљадити део килограма. 2. фиг. врло мала количина чега, трунка, зрнце.

-грам [грч. -gramma слово од gráphein писати] као други део сложенице означава словни запис или графички приказ, цртеж.

грàмата, -ē ж [рус. грамота од грч. grámma слово] заст. повеља, указ, диплома.

грàмàтēј, -éја м, мн. граматéји, ген. мн. грамàтéјā [грч. grammateús од gràmma слово] ист. писар, чиновник (у Византији).

граматизúрати, граматӣзӣрām, 3. л. мн. граматизúрајӯ (и **грàмàтизовати**, грàмàтизујēм) свршн. и несврш. [в. граматика] 1. формалистички проучавати језик. 2. сувопарно предавати језик или учити граматику.

грàмàтик заст. в. **грàмàтичār**.

грàмàтика, -ē ж, дат. грàмàтици [лат. grammatica од грч. grammatikḗ (téchnē) вештина писања, граматика, према grámma слово] 1. део лингвистике који проучава морфолошки и синтаксички систем неког језика. 2. књига, уџбеник из ове лингвистичке дисциплине. 3. ранији назив за ниже разреде гимназије. ◆ **грàмàтичкӣ**.

граматикàлизовати, -ујēм и **граматикализúрати**, граматикалӣзӣрām, 3. л. мн. граматикализúрајӯ свршн. [в. граматика] лингв. постати

део граматике; поучинити граматичким правилима.

грама̀тичӑр, -а м [в. граматика] 1. а. стручњак, научник који се бави граматиком. б. писац граматике. 2. особа која добро познаје граматику, особа којој лежи граматика.

граматӯра, -ӗ ж [в. грам] тежина квадратног метра хартије изражена у грамима.

граминà̄цее ж мн., ген. граминà̄цеā = **грамѝнее** ж мн., ген. грамѝнеā [лат. gramen трава] бот. породица трава.

грӑ̀м-кà̄лō̄рија, -ӗ ж [в. грам, калорија] физ. јединица за мерење количине топлоте.

грӑ̀м-мо̄̀л, -а м [в. грам, мол] физ. молекуларна тежина изражена у грамима.

грӑ̀м-молѐкул, -а м [в. грам, молекул] физ. ванситемска јединица за количину материје.

грӑ̀мота, -ӗ ж [рус. грамота од грч. grámma слово] 1. знање читања и писања; писменост. 2. в. **грӑ̀мата**.

грамотѐка заст. = **дискотѐка** (в.)

грӑ̀мофō̄н, -а и **грамò̄фō̄н,** -о́на м, мн. грамофо́ни, ген. мн. грамофо́нā [грч. grámma слово, запис, в. -фон] апарат за репродукцију звука с плоча. ◆ **грӑ̀мофō̄нскӣ** и **грамò̄фō̄нскӣ**.

грӑ̀м-сӣ̀ла, -ӗ ж [в. грам] физ. сила која маси од једног грама даје убрзање од 9,81 m на секунду.

грӑ̂н, -а м, лок. грáну, мн. грâни, ген. мн. грâнā [нем. Gran, према лат. granum зрно, семе] заст. некадашња врло ситна мера за тежину, користила се у апотекарству и при мерењу драгих каменова.

грӑ̀нāт[1], -а́та м [нем. Granat, према лат. (lapis) granatus] тамноцрвени минерал велике чврстине, користи се као украсни камен.

грӑ̀нāт[2], -а́та м, мн. грана́ти, ген. мн. грана́тā [итал. granata, према лат. granum зрно, семе] бот. врста јужног воћа с накиселим бобицама у унутрашњости крупног плода, *Punica granatum*, нар, мограњ.

грана́та, -ӗ ж [нем. Granate од итал. granata] вој. артиљеријски пројектил с експлозивним пуњењем којим се уништава жива сила и техника.

гранатѝрати, грана̀тӣрам [в. граната] вој. обасипати гранатама, гађати артиљеријском ватром.

грангињолѐскан, -скна, -скно и **грангѝњō̄лски,** -а, -о [према имену париског позоришта Гран-Гињол (Grand-Guignol)] ужасан, језив, застрашујући.

грӑ̀нд, -а м, мн. грӑ̀ндови, ген. мн. грӑ̀ндōвā [шп. grande] ист. 1. наследна племићка титула у Шпанији до 1931. године. 2. племић који има ту титулу.

грӑ̀ндеца, -ӗ ж [итал. grandezza величина] покр. отменост, раскош, сјај.

грандилоквѐнција, -ӗ ж [лат. grandiloquens, према grandis велики, loqui говорити] речитост; фразерство; високопарност.

грӑ̀ндиōзан, -зна, -зно [итал. grandioso од лат. grandis велики] који задивљује снагом, моћи, величином; величанствен, велелепан.

грандиозѝтӗт = **грандио́зност** (в.)

грандио́зност, -и ж = **грандиозѝтӗт,** -е́та м [в. грандиозан] својство онога што је грандиозно; раскош, сјај, величанственост.

грандò̄ман, -а и **грандò̄мӑн,** -а́на м, мн. грандома́ни, ген. мн. грандома́нā (ж. **грандò̄мӑнка,** -ӗ, дат. грандòманки) [в. грандоманија] онај ко пати од грандоманије, претерано амбициозан човек, мегаломан. ◆ **грандò̄манскӣ** и **грандò̄мӑнскӣ**.

грандомà̄нија, -ӗ ж [лат. grandis велики, в. -манија] претерана амбиција; надменост, охолост; манија величине, мегаломанија.

грӑ̀нд слӗ̀м в. **грѐнд слӗ̀м**.

грà̄нит, -а и **грà̄нӣт,** -и́та м [нем. Granit од итал. granito зрнаст] минер. веома чврста магматична стена састављена од фелдспата, кварца и других минерала, која се користи у грађевинарству и вајарству. ◆ **грà̄нитни**.

гранò̄лит, -а и **гранò̄лӣт,** -и́та м [лат. granum зрно, грч. líthos камен] вештачки произведен ситан камен, смеса гранита и цемента.

грӑ̀н прӣ, грӑ̀н прӣја м [фр. grand prix] 1. прва награда (на такмичењу, конкурсу). 2. назив појединих турнира, трка и сл. на којима се додељује таква награда.

грансѐњӗр, -е́ра м, мн. грансењѐри, ген. мн. грансењѐрā [фр. grandseigneur] велики господин; крупан феудалац; човек отмених, господских манира.

гра̏нула, -е̄ ж [лат. granulum зрнце, према granum зрно] 1. комадић неке материје лако растворљив у води, зрнце. 2. фарм. мала, округла пилула, об. у хомеопатији. 3. астрон. тачка јачег сјаја на видљивој Сунчевој површини.

гра̏нулā̏ран, -рна, -рно = **гра̏нулō̏зан,** -зна, -зно [в. гранула] који се састоји из зрна, зрнаст.

гранӯлā̏т, -а́та м [в. гранула] маса зрнастог састава.

гранула́ција, -е̄ ж [в. гранула] 1. дробљење, претварање неке масе у зрнца. 2. у златарству, техника лепљења малих зрнаца. 3. мед. стварање младог свежег ткива при зарастању рана. 4. астрон. зрнасти изглед Сунчеве површине која се види помоћу телескопа или на снимку.

гранули́рати, гранӯлӣ̀рām, 3. л. мн. гранули́рајӯ несврш. [нем. granulieren, в. гранула] 1. претварати неку материју у зрнца; ситнити, уситњавати. 2. мед. зарастати уз помоћ гранулације.

гра̏нулō̏зан = **гра̏нулā̏ран** (в.)

гранӯло̏м, -о́ма м, мн. грануло́ми, ген. мн. грануло́мā̄ [нлат. granuloma, в. гранула, -ом] мед. израслина, чворић у ткиву који настаје као последица запаљења.

гранцѐола, -е̄ ж = **гранци̏гула,** -е̄ ж [итал. grancevola] врста великог морског рака, *Maja squinado*.

гранци̏гула = **гранцѐола** (в.)

гра̏нц, -а м [енгл. grunge (rock)] муз. врста рок-музике настале из панка и хеви-метала у раним 90-им годинама XX века.

гра̏нцер, -а м [в. гранц] муз. извођач гранџа.

гра̏о прид. индекл. [нем. grau] фам. заст. сив, сиве боје.

гра̏па, -е̄ ж [итал. grappa] врста ракије, комовица.

гратини́рати, грати̏нӣ̀рām, 3. л. мн. гратини́рајӯ свр. и несврш. [нем. gratinieren од фр. gratiner] кулин. пустити, пуштати да се испече по површини; запећи тако да се формира кора.

гра̏тис прил. и прид. индекл. [лат. gratis] који се не плаћа, бесплатно, без надокнаде.

гратӯлант, -а м, мн. гратӯланти, ген. мн. гратӯланā̄тā̄ [в. гратулирати] особа која честита, честитар.

гратула́ција, -е̄ ж [лат. gratulatio] честитање, честитка.

гратули́рати, гратӯлӣ̀рām, 3. л. мн. гратули́рајӯ, прил. сад гратули́рајӯћи [нем. gratulieren од лат. gratulare] честитати.

-граф, -графија [грч. gráphein писати, -graphía писање] други део сложенице који значи писање, цртање, описивање, опис.

гра̏ф[1], -а м [грч. gráphein писати] 1. мат. систем тачака (темена) од којих су неке спојене линијама; користи се за решавање тополошких, логичких и комбинаторних проблема. 2. дијаграм, графикон.

гра̏ф[2] [нем. Graf] в. **гро̀ф**.

гра̀фе̄м, -е́ма м = **графе́ма,** -е̄ ж [грч. gráphēma слово] лингв. знак којим се обележава глас, слово или комбинација слова.

графи̏зам, -зма м [в. графика] 1. лик. начин сликања као у графици. 2. естетски аспект писаног приказивања језичких елемената.

гра̀фија, -е̄ ж [грч. graphía писмо] лингв. начин писања, приказивања гласова словима. ◆ **гра̀фӣјскӣ**.

-графија в. **-граф**.

гра̀фика, -е̄ ж, дат. гра̀фици, ген. мн. гра̏фӣкā̄ [грч. graphikḗ сликарство] лик. 1. грана сликарске уметности, цртање линијом, потезима, без додавања боје. 2. штампана уметничка дела у чијој основи се налази такав цртеж (гравира, литографија и сл.).

гра̀фикō̏н, -а и **графи̏кō̏н,** -о́на м, мн. графико́ни, ген. мн. графико́нā̄ [грч. graphikós сликарски] приказ појава помоћу геометријских линија, фигура и сл.; дијаграм.

гра̀фит[1], -а и **гра̀фӣ̏т,** -и́та м [нем. Graphit, в. граф[1], -ит] 1. хем., минер. природни кристални алотропски облик угљеника, сивоцрни мекани минерал који се употребљава за израду мине од оловке, за прављење боје. 2. срце графитне оловке, мина. ◆ **гра̀фитнӣ** и **гра̀фӣ̏тнӣ**.

гра̀фӣ̏т[2], -и́та м, мн. графи́ти, ген. мн. графи́тā̄ [итал. graffito] цртеж или порука друштвене или личне природе на зиду зграде или на некој другој јавној површини.

графи̏то, -а м, ген. мн. графӣ̏тā̄ [итал. graffito, према graffiare урезивати, гребати] лик. техника

израде цртежа или натписа урезивањем у тврду површину.

гра̀фичā̀р, -а м, мн. -и [в. графика] 1. уметник који се бави графиком. 2. радник запослен у штампарији, графички радник, типограф.

гра̀фичкӣ, -ā̀, -ṑ [в. графика] 1. који се односи на графику и графичаре. 2. који се односи на писање, графијски.

графо- [грч. graphḗ писмо] као први део сложенице показује да се реч односи на писмо и писање.

графо̀лог, -а м, мн. графо̀лози, ген. мн. графо̀лōгā [в. графо-, -лог] 1. стручњак за графологију, судски вештак у области графологије. 2. особа која по рукопису погађа карактер човека.

графолòгија, -ḕ ж [в. графо-, -логија] 1. вештина тумачења рукописа неке особе да би се утврдио њен карактер и психичко стање. 2. упоређивање писаних текстова или рукописа ради доказивања ауторства.

графо̀мāн, -а́на, мн. графома́ни, ген. мн. графома́нā [в. графоманија] човек који болује од графоманије, скрибоман. ◆ **графо̀мāнскӣ**.

графома̀нија, -ḕ ж [в. графо-, -манија] болесна страст за писањем, нарочито код људи који немају књижевног дара.

графоре́ја, -ḕ ж [в. графо-, -реја] в. **графома̀нија**.

гра̀фоскоп, -а м, мн. -и [в. графо-, -скоп] оптички апарат који служи за пројектовање текста, цртежа и сл. с провидних фолија на платно или зидну површину.

графоспа̀зам, -зма м [в. графо-, грч. spasmós грч] мед. неуролошка болест која се манифестује као грч у прстима, шаци или целој руци при покушају писања.

графоте́ка, -ḕ ж, дат. графоте́ци [в. графо-, -тека] збирка графикона, цртежа.

гра̀фт[1], -а м, мн. гра̀фтови, ген. мн. гра̀фтōвā [енгл. graft] мед. орган или ткиво које се пресађује, трансплантат.

гра̀фт[2] в. **гра̀хт**.

гра̀хам, -а м [према америчком лекару С. Грејаму (Graham, 1794–1851)] 1. интегрално брашно. 2. хлеб или пециво без квасца добијено од таквог брашна. ▲ **Гра̀хамов хлѐб** в. **гра̀хам** (2).

гра̀хт, -а м, мн. гра̀хови, ген. мн. гра̀хтōвā [хол. gracht] један од малих канала у улицама холандских градова.

гра̂ција, -ē̂ ж [лат. gratia] 1. у староримској митологији свака од три богиња лепоте: Аглаја, Еуфросина и Талија. 2. љупкост, дражесност, елеганција, нарочито у покретима и позама.

гра̀цӣлан, -лна, -лно [лат. gracilis] 1. који је нежне физичке грађе; крхак, неотпоран, осетљив. 2. танак и витак.

гра̀циōзан, -зна, -зно [лат. gratiosus] љубак, дражестан, префињен, елегантан; витак, гибак; складан, хармоничан.

грацио́зност, -и ж [в. грациозан] особина онога који је грациозан, онога што је грациозно; љупкост, дражесност, префињеност.

грацио̂зо прил. [итал. grazioso] муз. љупко, умиљато, дражесно.

грегарӣзам, -а м [лат. gregarius који припада стаду, према grex стадо] склоност неких животиња да живе у чопорима.

грегорӣја̀нскӣ, -ā̀, -ṑ [нлат. Gregorianus] који се односи на папе по имену Григур (Грегорије) или њима припада. ▲ **грегоријански календар** ист. в. **калѐндā̀р**; **грегоријански корал** муз. начин једногласног певања у католичкој цркви.

грѐж, -а м [фр. grège] 1. сирова необрађена свила. 2. конац добијен од такве свиле.

грѐј, -а м, мн. грѐји, ген. мн. грѐјā [енгл. gray, према енглеском радиобиологу Л. Грају (L. H. Gray, 1905–1960)] физ. јединица апсорбоване дозе јонизујућег зрачења, скраћеница Gy.

грѐјдер, -а м, грѐјдери, ген. мн. грѐјдерā [енгл. grader] прикључна или самоходна грађевинска машина за стругање и изравњавање путева.

грѐјпфрут, -а м, мн. грѐјпфрути, ген. мн. грѐјпфрȗтā [енгл. grapefruit] бот. врста јужног воћа, *Citrus paradisi*, с крупним сочним плодовима жуте боје, помало горког укуса.

грѐјс-перӣод, -а м [енгл. grace добронамерност] период у којем зајмопрималац није дужан да започне враћање зајма, кредита.

грѐка в. **graeca et latina**.

греко- [лат. Graecus грчки] као први део сложенице показује да се реч односи на Грке или грчки језик.

грѐко, -а м [итал. greco грчки] 1. североисточна страна света. 2. североисточни ветар.

грекòмāн, -а́на м, мн. грекома́ни, ген. мн. грекома́нā [в. грекоманија] човек који исказује претерану љубав према свему што је грчко, обожавалац грчке културе. ◆ **грекòмāнскӣ.**

грекомàнија, -ē ж [лат. Graecus Грк, в. манија] претерана љубав према свему што је грчко.

гремӣја̄л, -а́ла м [лат. gremiale] у католичкој цркви комад тканине са извезеним крстом који се ставља бискупу преко колена док седи на трону.

грѐмијум, -а м (и **грѐмӣј,** -а) м [нем. Gremium од лат. gremium крило] састанак шефова одељења у некој установи; управни одбор.

грѐмлин, -а м [енгл. gremlin] у жаргону америчких пилота: злоћудан невидљиви створ који доводи до квара у мотору.

грѐн, -а м, мн. грѐни, ген. мн. грѐнā [фр. grain од лат. granum] в. **грāн.**

гренāдӣн, -и́на м [фр. grenadine, према шпанској покрајини Гранада] врста танке свилене тканине.

гренади́на, -ē ж [фр. grenadine, према grenade гранат, нар] сок од нара.

гренàдӣр, -и́ра м, мн. гренади́ри, ген. мн. гренади́рā [нем. Grenadier од фр. grenadier] 1. ист. у многим армијама од XVII до XIX века официр или војник елитних пешадијских или коњичких јединица. 2. висок, снажан човек; људескара, људина.

грѐнд слѐм, грѐнд слѐма м [енгл. grand slam] сп. ознака за највеће светске турнире у тенису, рагбију, голфу и сл. спортовима; победа на таквом турниру; непр. **грѐн слѐм.**

грѐп в. **грѐјпфрут.**

грѐх, грѐха м [тур. girah од перс. girāg] заст. мера за дужину, шеснаести део аршина.

грецӣзам, -зма м [лат. Graecus грчки] 1. реч или израз позајмљен из грчког језика. 2. начин изражавања према грчком моделу.

грецизи́рати, грецӣзӣра̄м, 3. л. мн. грецизи́рајӯ, прил. грецизи́рајӯћи [каснолат. graecizare] 1. изражавати се у духу грчког језика. 2. понашати се као Грк.

грѐцист(а), -ē м, мн. грѐцисти [в. грецизам] научник, стручњак за грчки језик, књижевност и културу.

грецӣстика, -ē ж, дат. грецӣстици [в. грецизам] наука о грчком језику, књижевности и култури.

грѐшља, -ē ж, ген. мн. грѐшља̄/грѐшљӣ [аустр. нем. Gröschel] ист. врста старог аустријског кованог ситног новца.

гривѐлӣран, -а, -о [фр. grivelé] попрскан белим и сивим пегама, пиргав.

гривѐнӣк, -и́ка м, мн. гривени́ци, ген. мн. гривени́кā [рус. гривеник] стари руски сребрни новац од 10 копејки.

грӣз, -а м [нем. Gries] крупно самлевена пшеница, крупно брашно, крупица.

гризаj, -а м [фр. grisaille сивило] 1. једнобојна слика израђена у нијансама сиве боје. 2. употреба сивих и црних шара за декорације на текстилу, керамици, намештају и сл.

гризѐта, -ē ж, ген. мн. гризе́тā [фр. grisette] 1. у француској књижевности млада градска жена лаког морала, обично кројачица, мајсторица и сл. 2. продавачица у париским радњама.

грӣзли, -ја м, мн. грӣзлији, ген. мн. грӣзлӣја̄ [енгл. grizzly] зоол. велики сиви или светлосмеђи северноамерички медвед, *Ursus horribilis*.

грӣја̄ж, -а́жа м, мн. грија́жи, ген. мн. грија́жā [фр. grillage] 1. арх. потпорни темељ од унакрсно постављених греда. 2. у рударству излагање високим температурама, печење. 3. кулин. препржени, зашећерани ораси; врста чоколадних бомбона с таквим орасима.

грӣјӗр, грије́ра м [фр. gruyère, према швајцарском месту Gruyère] врста тврдог полумасног швајцарског сира.

грӣл, грӣла м, мн. грӣлови, ген. мн. грӣло̄вā [енгл. grill] 1. затворени рошт иљ с механизмом који окреће печење. 2. в. **грӣлрӯм.**

грӣла̄ж в. **грӣја̄ж.**

грӣло̄н, -о́на м [фабричко име производа] назив за вештачке, синтетичке тканине.

грӣлрӯм, -а м [енгл. grillroom] 1. у ресторану просторија где се рошт иљ пече пред гостима. 2. отмени део ресторана.

грӣље, грӣља̄ ж мн. [итал. griglia] покр. 1. покретни прозорски капци од танких дашчица,

шалони, ребренице. 2. гвоздена решетка за печење меса, роштиљ.

гримàса, -ē ж, ген. мн. гримáсā [фр. grimace] искривљено, изобличено лице којим се изражава неко осећање; □ **правити гримасе** кревељити се, бечити се.

грӣмӣз, -а м [арап. qirmiz] 1. љубичастоцрвена тканина. 2. љубичастоцрвена, пурпурна боја. 3. врста морског пужа, *Murex brandaris*.

грӣнго, -а м, мн. грӣнгоси, ген. мн. грӣнгōсā [мексикански шп. gringo] у Латинској Америци назив за странца, у првом реду Американца или Енглеза.

Грӣнпӣс, -а м [енгл. Greenpeace од green зелен, peace мир] међународна организација за очување човекове средине.

грӣнта, -ē ж, ген. мн. грӣнтӣ [нем. Grind] покр. 1. дечја кожна болест, с крастама на глави. 2. в. **грӣнтавац**.

грӣнтав, -а, -о [в. гринта] покр. 1. слабачак, кржљав. 2. који гуња, цангризав.

грӣнтавац, -вца м [в. гринтав] покр. 1. недовољно развијен човек, кржљавко. 2. цангризало, гуњало.

грӣнхōрн, -а м, мн. -и [енгл. greenhorn] почетник, новајлија, жутокљунац.

грӣнцајг, -а м [нем. Grünzeug] покр. зелено биље које служи за исхрану људи; поврће, зелен.

грӣот, -а м, мн. грӣоти, ген. мн. грӣотā = **грӣòта,** -ē ж, ген. мн. грио́тā [фабричко име производа, према фр. griotte вишња] трговачки назив за вишњу обложену чоколадом.

грӣп, -а м [фр. grippe] мед. лако преносива вирусна инфекција дисајног система, с високом температуром, која, ако се не лечи, може да доведе до компликација; инфлуенца.

грӣпōзан, -зна, -зно [в. грип] 1. који се односи на грип. 2. који болује од грипа; грозничав, фебрилан.

грисӣни, грисӣнā м мн. (уоб. **грисӣни**) [итал. grissino] врста сланог пецива у облику штапића.

грӣф, -а м, мн. грӣфови, ген. мн. грӣфōвā [нем. Griff] 1. дршка на сабљи или другом хладном оружју, балчак, рукохват. 2. муз. дрвена или пластична дашчица прилепљена на горњи део гудачког инструмента. 3. а. начин хватања, захват (у борилачким спортовима). б. начин руковања; вештина, мајсторија.

грӣф , -а м в. **грӣфōн**.

грифо́за, -ē ж [грч. gryphós савијен, в. -оза] савијеност ноктију у облику канџи.

грӣфōн, -о́на м, грифо́ни, ген. мн. грифо́нā [фр. griffon од лат. gryphus од грч. grýps] 1. митол. крилато чудовиште које има главу орла, а тело лава. 2. оштродлаки ловачки пас птичар.

грō, грӧа м (у првом значењу обично индекл.) [фр. gros] 1. главни, највећи део, главнина. 2. врста теже и гушће свиле сличне тафту.

грӧг, грӧга м [енгл. grog, према надимку Old Grog енглеског адмирала из XVIII века Е. Вернона] јако алкохолно пиће од рума или коњака с додатком вруће воде и шећера.

грӧги прид. индекл. [енгл. groggy] а. сп. ошамућен од ударача (о боксеру). б. исцрпљен, уморан, слаб, изнемогао.

грогӣрати, грӧгӣрāм, 3. л. мн. грогӣрајӯ свр. [в. гроги] ошамутити (ударцима), довести у полусвесно стање; сломити, исцрпсти, изнурити.

грӧјер, -а м в. **грӣјēр**.

грома́да, -ē ж, ген. мн. грома́дā [рус. громада] 1. а. велики комад стене неправилног облика, камени блок. б. планински масив. 2. нешто велико и тешко, грдосија; маса, гомила.

грӧмбӣ, -ја м [порекло нејасно] 1. врста пунијег ребрастог сукна које се користи за прављење зимских капута. 2. зимски капут од таквог сукна.

грō-плāн, -а м, мн. грō-плāнови [фр. gros велики, в. план] први план, снимак изблиза; увеличана слика предмета или неког детаља филмске сцене.

грōс, -а м, лок. грóсу, мн. грóсови, ген. мн. грóсовā [нем. Gros] заст. мерна јединица која износи 12 туцета, тј. 144 комада.

грӧсист(а), -ē м, мн. грӧсисти (ж. **грӧсисткиња,** -ē) [фр. grossiste, нем. Grossist] трговац који ради на велико, велетрговац. ◆ **грӧсистичкӣ**.

грӧсо мōдо в. **grosso modo**.

грӧтеск, -а м [фр. grotesque] типогр. врста штампарског слога с једноставним словима и линијама једнаке дебљине.

гро̀теска, -е̄ ж, дат. гро̀тески/гро̀тесци [итал. grottesco, по цртежима који су нађени у римским рушевинама званим grotte, пећине] 1. лик. врста орнамента који се састоји од слободно укомпонованих мотива људских ликова, биљака, животиња, чудовишта и сл. 2. књиж. а. искривљено, фантастично или карикирано приказивање људи. б. кратка приповетка, новела или драма са ексцентричним и необичним јунацима у загонетној радњи.

гро̀тескан, -скна, -скно [фр. grotesque од итал. grottesco] који има особине гротеске; необичан, претеран, смешан, неприродан. 2. веома ружан, који изазива подсмех.

гро̀тескно̄ст, -ости ж [в. гротескан] особина онога који је гротескан или онога што је гротескно.

гро̀ф, гро̀фа м, мн. гро̀фови, ген. мн. гро̀фо̄ва̄ [мађ. gróf од нем. Graf] а. у раном средњем веку, у Западној Европи, феудалац, земљопоседник; краљев вазал. б. висока племићка титула. □ **живети као ~** живети раскошно, у изобиљу. ◆ **гро̀фовскӣ**.

гро̀фица, -е̄ ж [в. гроф] грофова жена; жена с грофовском титулом.

грофо̀вија, -е̄ ж [в. гроф] 1. грофов посед. 2. а. ист. област под управом грофа. б. округ, покрајина (у Енглеској и Ирској: у оригиналу county).

гро̀ш, -а м, мн. гро̀шеви, ген. мн. гро̀ше̄ва̄ [нем. Groschen од срлат. (denarius) grossus дебели (динар)] 1. новац различите вредности у разним земљама: у Аустрији стоти део шилинга, у Србији 20 пара, у Пољској стоти део злота итд. 2. ситан новац уопште; новчић, парица; □ (бити, остати) **без пребијена гроша** без паре у џепу; **не вреди ни гроша** не вреди баш ништа; **радити за свој грош** радити за сопствени рачун; **три за грош** нешто безвредно.

гро̀в, -а м [енгл. groove] муз. инструменталне варијације основног ритма у фанку.

гро̀м, -а м [енгл. groom] 1. слуга који јаше на коњу испред господаревих кочија или њима управља; коњушар. 2. ливрејисани служитељ у богатим кућама или хотелима.

гру̏нд, -а м [нем. Grund темељ, земљиште, подлога] 1. слик. основна боја слике, подлога. 2. в. **гру̏нт**.

грунди́рати, гру̏ндӣра̄м, 3. л. мн. грунди́раjӯ сврш. и несврш. [нем. grundieren, в. грунд] слик. нанети, наносити основну боју преко које долази друга боја.

гру̏ндфа̄рба, -е̄ ж, ген. мн. гру̏ндфа̄рбӣ [нем. Grundfarbe] = **гру̏нд** (1)

гру̏нт, -а м [нем. Grund темељ, земљиште, подлога] 1. земљишни посед, земљиште, имање. 2. в. **гру̏нд** (1). ◆ **гру̏нто̄внӣ**.

гру̏нтко̄рна, -е̄ ж, ген. мн. гру̏нтко̄рнӣ [нем. Grundgarn] покр. велика рибарска мрежа између два чамца која пада на дно.

гру̏нто̄внӣк в. **гру̏нто̄внича̄р**.

гру̏нто̄вница, -е̄ ж [в. грунт] 1. земљишна књига у којој се воде некретнине, власнички односи, хипотеке. 2. служба у којој се воде земљишне књиге; служба катастра.

гру̏нто̄внича̄р, -а м (ж. **гру̏нто̄внича̄рка,** -е̄, дат. гру̏нто̄внича̄рки) [в. грунт] службеник који води земљишне књиге, чиновник у земљишном катастру. ◆ **гру̏нто̄внича̄рскӣ**.

гру̏п, -а м [фр. group, в. група] банкарска вредносна пошиљка која садржи новчанице, вредносне папире или документа.

гру̏па, -е̄ ж, ген. мн. гру̏па̄ [фр. groupe од итал. gruppo] 1. скуп људи или историјских предмета, скупина. 2. људи повезани неким заједничким обележјем, истим послом или активношћу. 3. музички ансамбл, састав. ▲ **крвна група** мед. један од четири типа крви (с подразредима) који се морају одредити приликом давања крви да се она не би згрушала; **интересна група** група грађана који делују ради постизања заједничког циља; **платна група** платни разред; **поп-група** група музичара који изводе забавну или рок музику.

група́ција, -е̄ ж [в. група] 1. сврставање, дељење у групе. 2. група, скупина.

гру̏па̄ш, -а́ша м, вок. гру̏па̄шу, мн. група́ши, ген. мн. група́ша̄ [в. група] припадник неке уже групе, обично политичке. ◆ **гру̏па̄шкӣ**.

група́шити, гру̏па̄шӣм несврш. [в. група] стварати фракцију унутар неке веће политичке заједнице.

групе̏то, -а м [итал. gruppetto, дем. од gruppo група] муз. украс од четири ноте, који поред

двапут поновљеног основног тона садржи тон изнад и тон испод њега.

гру́пи, ж индекл. [енгл. groupie] девојка која прати поп-групу на гостовањима.

грӯписати, -ишӣм сврш. и несврш. [в. група] распоредити, распоређивати, сврста(ва)ти у групу, делити по групама.

грӯпнӣ, -ā̄, -ō̄ [в. група] који се односи на групу; који се обавља у групи. ▲ **групна терапија** психотерапија с више пацијената који разговарају међу собом под надзором психијатра; **групни секс** вођење љубави с два или више партнера истовремено; **групни скок** истовремени скок више падобранаца, који треба да се ухвате за руке формирајући задату фигуру.

грӯпњāк, -а́ка м [в. групни] жарг. групни секс.

гӯба, -ē̄ ж [тур. kuba од ар. qūbā'] 1. мед. тешка инфективна болест која доводи до промена на кожи и нервима, лепра. 2. вет. животињска шуга, најчешће козја, овчија или псећа. 3. назив за некс врсте гљива. 4. фиг. пеј. гад, поганац, проклетник.

гӯбав, -а, -о [в. губа] 1. болестан од губе, лепрозан. 2. шугав (о овци и другим животињама).

гӯбавац, -вца м, мн. гӯбавци, ген. мн. гӯбавāцā̄ [в. губав] болесник од губе; фиг. особа коју сви избегавају. ◆ **гӯбāвчев**.

гӯбер, -а м, мн. гӯбери, ген. мн. гӯбērā̄ [мађ. guba] покривач од уваљане вуне; □ **прострти се према губеру** живети према могућностима, не тражити превише.

губѐрнāтор, -а м [рус. губернатор, према лат. gubernator кормилар] 1. највише административно изабрано лице, шеф администрације, управитељ, гувернер. 2. у царској и данашњој Русији највиши државни чиновник у губернији. ◆ **губѐрнāторов, губѐрнāтōрскӣ**.

губѐрнāтōрка, -ē̄ ж, дат. губѐрнāтōрки, ген. мн. губѐрнāтōркӣ [в. губернатор] 1. жена губернатор. 2. жена губернатора. ◆ **губѐрнāтōркин**.

губѐрнија, -ē̄ ж [рус. губерния, в. губернатор] 1. у царској Русији највиша административно-територијална јединица. 2. административна област, покрајина. ◆ **губѐрнијскӣ**.

гувернàдӯр, -у́ра м, мн. гувернаду́ри, ген. мн. гувернаду́рā̄ [итал. governatore, в. гувернер] ист. управник Црне Горе у време млетачке власти. ◆ **гувернàдӯрскӣ**.

гувѐрнāл, -а́ла м, мн. гувернáли, ген. мн. гувернáлā̄ [фр. gouvernail] управљач на бициклу или мотоциклу.

гувѐрнанта, -ē̄ ж, ген. мн. гувѐрнантӣ и **гувернàнта,** -ē̄ ж, ген. мн. гувѐрнанāтā̄ [фр. gouvernante] домаћа васпитачица, плаћена жена која васпитава и учи децу у кући богатије породице.

гувѐрнēр, -е́ра м, мн. гувернéри, ген. мн. гувернéрā̄ [фр. gouverneur управник, према gouverner управљати] 1. управитељ покрајине, губерније или земље; намесник, губернатор. 2. највиши руководилац неке установе, нарочито државне банке. ◆ **гувѐрнēрскӣ**.

гувѐрнмāн, -а́на м, мн. гувернмáни, ген. мн. гувернмáнā̄ [нем. Generalgouvernement од фр. gouvernement влада] ист. 1. служба намесника, управника; управа покрајине, намесништво. 2. војни округ.

гудбā̄j [енгл. good-bye, goodbye] поздрав на растанку, до виђења, збогом.

гудӧ̀к, -а м [рус. гудок] руски музички инструмент с три жице.

гӯдрӧ̄н, -о́на м [фр. goudron] 1. катран. 2. папир премазан катраном који служи за изолацију, терпапир.

Гӯлāг, -а м, мн. (под 2) гӯлāзи, ген. мн. гӯлāгā̄ [рус. скр. Главное управление исправительно-трудовых лагерей] 1. скраћени назив за систем сталињистичких концентрационих логора. 2. (**гулаг**) логор у том систему.

гулàнфер, -а м. мн. -и [тур. gulâmpare хомосексуалац од ар. ġulām младић, перс. bāre љубавник] 1. уличар, голаћ, бескућник, скитница. 2. мангуп, бараба, беспосличар, изелица.

гӯлāш, -а и **гӯлāш,** -а́ша м [мађ. gulyás од gulyáshús пастирско месо] кулин. јело од комадића говеђег меса с луком, паприкаш.

гӯлден, -а м, мн. гӯлдени, ген. мн. гӯлдēна [хол. gulden (florijn) златни (флорин)] 1. холандска новчана јединица до замене евром. 2. ист. од XIV до XVI века златни, а од XVII до XIX века сребрни новац у Немачкој, Аустроугарској и неким другим суседним земљама.

гӯм, -а м [фр. goum од магрепског ар. gaum] 1. првобитна људска заједница, племе код Арапа.

2. у северној и средњој Африци утврђен број коњице који је давало једно племе.

гу̀ма, -ē ж, ген. мн. гу́мā [лат. gumma, gummi од грч. kómmi, египатског порекла] 1. еластични материјал који се добија обрадом сировог каучука. 2. аутом. обруч од гуме испуњене ваздухом, пнеуматик. 3. комадић гуме који се користи за брисање нечега написаног оловком. 4. (у говору филателиста) лепак на марки. 5. жарг. гумено средство за контрацепцију, презерватив, кондом. ▲ **жвакаћа гума** маса за жвакање произведена од сока тропских биљака с додатком ароме и заслађивача.

гу̀мара, -ē ж, ген. мн. гу̀мāрā [в. гума] радионица, фабрика гумених производа.

гумара̀бика, -ē ж, дат. гумара̀бици [срлат. gumma arabica, в. гума] жута биљна смола, растворљива у води, која се употребљава као лепак и у производњи лекова.

гу̀маст, -а, -о [в. гума] који је сличан гуми, мек, еластичан.

гу̀мāш, -а́ша м, мн. гума́ши, ген. мн. гума́шā [в. гума] в. **гумèњāк**.

гу̀мен, -а, -о [в. гума] начињен од гуме.

гумèњāк, -а́ка м, мн. гумењáци, ген. мн. гумењáкā [в. гумен] фам. гумени опанак; ципела с гуменим ђоном; гумени мантил; предмет од гуме.

гуми- [нем. Gummi, в. гума] први део сложенице који се односи на гуму или гумене производе.

гумиара̀бика в. **гумара̀бика**.

гу̀мигут, -а м [нем. Gummigutt] жута материја добијена од смоле биљке Garcinia Hanburii, која се употребљава у медицини и сликарству.

гу̀миђо̄нка, -ē, ж, дат. гу̀миђо̄нци, ген. мн. гу̀миђо̄нкī и **гумиђо́нка,** -ē ж, дат. гумиђо́нци, ген. мн. гумиђо̄нкī [в. гума, ђон] фам. обућа с гуменим ђоном.

гумиела̀стика, -ē ж, дат. гумиèластици [в. гума, еластичан] 1. растегљива, еластична гума; ластиш. 2. каучук.

гумила̀стика в. **гумиела̀стика**.

гу̀мина, -ē ж [итал. gomena] пом. дебело уже које служи за вучу великих бродова.

гуми́рати, гу̀ми̏рām, 3. л. мн. гуми́рајӯ свр. и несвр. [в. гума] 1. превлачити гуменим слојем; импрегнирати гумом. 2. премазати слојем лепка (о маркама, коверту).

гу̀мица, -ē ж, ген. мн. гу̀ми̏цā [в. гума] 1. гума за брисање. 2. еластични обручић од гуме.

гунгу́ла, -ē ж [тур. gulgule од перс. ġulġule] маса људи, гужва, стиска; метеж, врева.

гу̑њ, гу́ња м, мн. гу́њеви, ген. мн. гу́њēвā [каснолат. gunna крзно] 1. кратки српски сукнени сељачки капут. 2. покривач од уваљане вуне, губер.

гура́бија, -ē ж [тур. gurabiye од ар. ġurābiyyä] колачић од меда, масла, брашна и бадема.

гу̀рбет, -а м, мн. гу̀рбети, ген. мн. гу̀рбē̄тā [тур. gurbet од ар. ġurbä туђина] 1. а. човек из стране земље, туђин, странац. б. бескућник, скитница; номадски Циганин, чергар. 2. в. **гурбѐтлук**.

гу̀рбетин в. **гу̀рбет** (1).

гурбѐтлук, -а м, мн. гурбѐтлуци, ген. мн. гурбѐтлӯкā [в. гурбет] 1. а. живот и рад у страним земљама, печалба. б. потуцање у страним земљама, скитња. 2. друге земље, туђина, иностранство.

гурѐма, -ē ж, ген. мн. гурéмā [тур. gurema, gurama од ар. мн. gurämā' веровници] 1. пропорционална подела трошкова између дужника и повериоца. 2. скуп особа које имају право на наследство. 3. гомила људи који се гурају; гужва, стиска.

гу̀рман, -а, мн. -и и **гу̀рмāн,** -а́на м, мн. гурма́ни, ген. мн. гурма́нā [фр. gourmand] 1. љубитељ доброг јела, сладокусац. 2. фиг. избирљив човек, човек префињеног укуса.

гурма̀нлук, -а м, мн. гурма̀нлуци, ген. мн. гурма̀нлӯкā [в. гурман] 1. особина онога ко је гурман, гурманство. 2. укусно јело, добар залогај.

гу̀рманскӣ, -ā, -ō и **гу̀рмāнскӣ,** -ā, -ō [в. гурман] који припада или се односи на гурмане и гурманлук.

гурма́нство, -а с [в. гурман] особина онога ко је гурман, склоност ка добром јелу.

гу̀ртна, -ē ж, ген. мн. гу̀ртнӣ [нем. Gurt] 1. широка и чврста трака која се користи као појас, за повлачење ролетне, или у тапетарству. 2. вој. митраљески реденик.

гу̑ру, гу̑руа м, мн. гу̑руи, ген. мн. гу̑рӯā [инд. guru од санскр.] 1. духовни учитељ у хиндуизму

и будизму. 2. фиг. пророк, проповедник, мудрац.

гу̑с, -а м [нем. Guss] ливено гвожђе.

гу̏ст, -а м [итал. gusto] 1. осећај за лепо, уживање, наклоност према нечему; укус, мерак, апетит. 2. осећај задовољства, пријатности, уживање.

гу̏стати, -а̄м несврш. [итал. gustare] 1. јести с уживањем. 2. пријати, свиђати се. 3. в. **густи́рати**.

гу̀стёрна в. **гу̀стијерна**.

гу̀стијерна, -е̄ ж, ген. мн. гу̀стијернӣ [далматски gusterna од лат. cisterna, в. цистерна] бунар за скупљање кишнице у приморским крајевима; цистерна.

гу̏стиӧзан, -зна, -зно [аустр. нем. gustiös, в. густирати] укусан; који прија, који отвара апетит.

густи́рати, гу̀сти̏ра̄м, 3. л. мн. густи́рајӯ несврш. [аустр. нем. gustieren од итал. gustare] 1. пробати неко јело или пиће. 2. уживати у јелу или у посматрању нечега, наслађивати се. 3. отварати вољу за чим, препоручити неком нешто што је укусно, лепо, пријатно.

гу̑т прид. индекл. [нем. gut добар] покр. обично у: □ **имати гут** имати предност, имати потраживања код некога.

гу̏та, -е̄ ж, ген. мн. гу̏та̄ [далматски guta од лат. gutta] 1. в. **гихт**. 2. израслина или чвор на телу, гука, отеклина. 3. гомила, клупко, кврга, грумен.

гута̀пёрка, -е̄ ж [енгл. guttapercha од малај. getah сок из дрвета, perca крпа, дроњак] материја слична каучуку, сок од зимзеленог дрвета из Малезије који се згушњава на собној температури.

гута́тим прил. [лат. guttatim] фарм. кап по кап (упутство за давање лека).

гутӯра̄л, -а́ла м, мн. гутура́ли, ген. мн. гутура́ла̄ [лат. guttur грло] фон. глас који се артикулише у задњем делу усне дупље уз учешће меког непца, грлени глас.

гӯтура̄лан, -лна, -лно [нлат. gutturalis, в. гурал] фон. који се артикулише у задњем делу усне дупље, грлени.

гу̏ц, гу̀ца м, мн. гу̀цеви, ген. мн. гу̀цёва̄ [итал. gozzo] пом. бродић са шиљатим прамцем и крмом, који се покреће на весла и помоћу једра.

гу̏шт, гу̏штати в. **гу̏ст, гу̏стати**.

Д

дȁб, -а м [енгл. dub од double дуплирати] 1. дабовање (в.), нахсинхронизација. 2. муз. жарг. инструментални мотив с понављањем исте ритмичке фигуре, нарочито у регеу (в.).

да́ба, -ē = **да́бо,** -ē м, [грч. diábolos] етнол. заст. ђаво, сатана, враг. □ **хр̏ȍми да́ба** = **хр̏ȍмī да́бо** ђаволски поглавар, предводник ђавола.

да́бетер = **дȁхабетер** прид. индекл. [тур. daha beter од daha још и перс. beter гори] експр. још гори, сасвим лош; најгори.

дȁбинг, -а м [енгл. dubbing преснимавање] преснимавање или накнадно озвучавање видео-траке.

дȁбл в. **ду́бл.**

да́бл jȗ с индекл. [енгл., „двоструко U", пошто се у средњовековном писму није разликовало U од V] енглески назив за слово W.

да́бо = **да́ба** (в.)

дȁбовати, -ујēм сврш. и несврш. [енгл. dub од double дуплирати] нахсинхронизовати (в.) говор или звучне ефекте приликом адаптације филма или телевизијске драме.

дабулхȁна (давулхȁна) , -ē = **дамбулхȁна,** -ē ж [тур. daulhane, davulhane, tablhane од тур. daul, davul, tabl бубањ од ар. ṭabl, перс. ẖāne кућа] заст. 1. војна музика, састав од зурли, таламбаса и бубњева. 2. таламбас.

да́ва, -ē = **да́вија,** -ē ж [тур. dava од ар. da'wā] покр. тужба, оптужба; парница; потраживање.

да́вија = **да́ва** (в.)

давȉјати (се), -ā̄м (се) [в. дава] покр. тужити, оптуживати кога; парничити се.

дȁвран = **дȁврана** узв. [тур. davran од davranmak одупрети се, дочекати се] покр. не дај се! држи се! само храбро!

дȁврана = **дȁвран** (в.)

давр̀анисати се, -ишēм се сврш. [в. давран] покр. одупрети се, ослободити се, отрести се.

давȕлбаз (давȕлбас, даȕлбаз, даȕлбас) = **тал̀ȁмбас** (в.)

давулхȁна в. **дабулхȁна.**

давȕџија, -ē м [тур. dâvacı] покр. 1. тужитељ на суду, парничар. 2. човек склон парничењу.

дагȁнџија, -ē м [перс. dāg жиг утиснут усијаним гвожђем] заст. чиновник који жигоше робу, цариник.

дȁгара, -ē ж, ген. мн. дāгāрā [тур. dağar мерица за жито] етнол. 1. посуда у коју се ставља жеравица како би се загрејала просторија, жравник. 2. земљана посуда. 3. дрвена посуда са две ручице у коју се ставља храна за стоку.

дагеротȉпија, -ē ж [фр. daguerréotypie, према француском сликару и изумитељу Дагеру (L. J. M. Daguerre), грч. týpos отисак] заст. 1. најстарији поступак фотографисања помоћу сребрних соли, пронађен 1838. године. 2. слика добијена тим поступком.

дȁгма, -ē ж, ген. мн. дȁгмī = **дȁмга,** -ē ж, ген. мн. дȁмгī [тур. разг. dagma, станд. tagma од перс. temgā] 1. печат, жиг. 2. заштитни знак, фабричка марка. 3. обележје, ожиљак; уп. **дȁнга.**

дагмал̀ȁисати, -ишēм сврш. и несврш. [тур. damgalamak, уп. дагма] заст. ударити, ударати печат, жигосати.

да́да, дȁдија = **дȁдӣља** (в.)

дадаи́зам, -зма м [фр. dada, дечје тепање] уметничка и књижевна струја настала почетком XX века у Француској под вођством Тристана Цараа (Tzara), заснована на негацији смисла и одбацивању уметничких конвенција.

да̀дӣља, -ē ж [тур. dadı од перс. dādā] жена која чува децу, неговатељица. ◆ **да̀дӣљин; да̀дӣљскӣ**.

да̀дофо̄р, -а м, мн. -и [фр. dadophore од грч. dāidophóros] ум. бакљоноша: чест мотив античких рељефа.

да̀зиметар, -тра м, мн. да̀зиметри, ген. мн. да̀зиметāрā [грч. dasýs густ, в. -метар] физ. инструмент за мерење густине ваздуха.

да̀икон в. **да̀јкон**.

даи́ра[1], -ē ж [тур. daire од ар. dā'irä круг] покр. 1. група складишта или амбара под једним кровом око заједничког дворишта. 2. ист. царска дворана за већање или примање. 3. скуп, збор.

даи́ра[2], -ē ж = **дајре,** -ета с (новији акценат **да̀ире,** да̏ирā) [тур. daire од ар. dā'irä круг] муз. врста ударачког инструмента, бубањ (деф) с прапорцима око ивице.

дајре ▫ **даи́ра**[2] (в.)

да̏ица, -ē и **да̀ица,** -ē м, ген. мн. да̏ицā [тур. dayı] покр. мајчин брат, ујак. ◆ **да̏ицин** и **да̀ицин**.

да̀ициница, -ē ж [в. даица] покр. ујакова жена, ујна. ◆ **да̀ициничин**.

да̀ицић, -а м, мн. -и [в. даица] покр. ујаков син, ујчевић.

да̀ицићна, -ē ж [в. даица] покр. ујакова кћи, сестра од ујака.

да̏јāк, -а м, мн. да̏јāци, ген. мн. да̏јāкā [тур. dayak] покр. 1. подупирач, потпорањ. 2. соха, стуб. 3. штап за потискивање речног чамца.

дајà̀на, -ē ж [тур. dayanmak издржати, одолети] покр. 1. издржљивост, истрајност. 2. (као узвик) само тако! настави! не дај се!

дајà̀нисати (се), -ишēм (се) несврш. [в. дајана] покр. подносити, издржавати, одолевати.

да̀јкон, -а м [јап.] врста беле роткве (*Raphanus sativus longipinnatus*), јапанска ротква, кинеска ротква.

да̏јм, -а м [амер. енгл. dime од стфр. disme од лат. decimus десети] новчић од 10 центи, десети део долара.

да̀јнчица, -ē ж [Дајнко] латиничко писмо за словеначки језик, касније напуштено, које је 1823. саставио филолог Петер Дајнко.

да̀јџест, -а м, мн. да̀јџести, ген. мн. да̀јџēстā [енгл. digest] 1. краћи опис или сажета верзија неког писаног дела. 2. зборник одабраних одломака већих текстова, расправа или студија. 3. збирка закона.

да капо [итал. da capo од почетка] муз. назнака која упућује да целу музичку партију треба поновити испочетка.

да̀кл, -а м [нем. Dackel] пас јазавичар.

да̀крон, -а м [енгл. dacron, фабричко име] 1. врста отпорног синтетичког влакна сличног најлону; тканина од таквог влакна. 2. синтетичко ткиво које служи за прављење крвних судова. ◆ **да̀кронскӣ**.

да̀ксл [нем. Dachsel, дем. од Dachshund према Dachs јазавац] в. **да̀кл**.

да̀ктил, -а м, мн. да̀ктили, ген. мн. да̀ктӣлā [грч. dáktylos прст, палац (мера за дужину)] метр. тросложна стиховна стопа која се састоји од једног наглашеног (дугог) и два ненаглашена (кратка) слога, основни елемент грчког и латинског хексаметра.

дактилѝтис, -а м [грч. dáktylos прст] мед. упала прста, чир на прсту.

дактило- [грч. dáktylos прст] као први део сложенице показује да се реч односи на прсте.

дактило̀грам, -а м, мн. -и [в. дактило-, -грам] отисак прстију у дактилоскопији.

дактило̀граф, -а м, мн. -и (ж. **дактило̀графкиња,** -ē) [в. дактило-, -граф] онај који пише на писаћој машини, рачунару и другим уређајима с тастатуром.

дактилогра̀фија, -ē ж [в. дактило-, -графија] вештина куцања на уређајима с тастатуром.

дактило̀графскӣ, -ā, -ō [в. дактилограф] који се односи на дактилографе и дактилографију.

дактилоло̀гија, -ē ж [в. дактило-, -логија] вештина говорења помоћу прстију.

дактилома̀нтија, -ē ж [в. дактило-, -мантија] прорицање, гатање помоћу прстенова.

дактилосимфи́за, -ē ж [в. дактило-, грч. sýmphysis сраслост] анат. сраслост прстију на руци или нози.

дактилоскòпија, -ē ж [в. дактило-, -скопија] идентификација људи помоћу отисака прстију, у оквиру полицијске истраге. ◆ **дактилòскопски.**

дàктилоскрипт, -а м, мн. -и [в. дактило-, лат. scriptum написано] текст исписан на писаћој машини или сл. уређају с тастатуром; уп. **мàнускрипт.**

дàктилски, -ā, -ō [в. дактил] који се односи на дактил, који се састоји од дактила. ◆ **дактилски хексаметар** метр. стих од шест стопа од којих прве четири могу бити дактили или спондеји, пета је дактил а шеста дактил или трохеј.

далавèра, -ē ж [тур. dalavere] покр. варка, трик, смицалица, подвала.

далавèрција, -ē м [в. далавера] покр. подвалација, мешетар, мутивода.

дàлај-лáма, -ē м [тибет.] врховни верски и световни поглавар тибетанског будизма са седиштем у Ласи, кога верници сматрају отеловљеним богом.

дàлак, -лка м, мн. дàлци, ген. мн. дàлāка [тур. dalak] 1. слезина. 2. болест увећања слезине, мегалоспленија.

дàланг, -а м [јав. реч] извођач представа јаванског позоришта сенки Вајанг кулит, који уз пратњу традиционалног оркестра гамелан (в.) покреће лутке, говори, пева и извикује текст.

далàси, -ија м, мн. далàсији, ген. мн. далàсијā м [егз.] новчана јединица у Гамбији, дели се на 100 бутута.

дàлга, -ē ж, дат. и лок. дàлги, ген. мн. дàлгī [тур. dalga] налет ветра на водену површину који изазива таласе; талас, таласање.

дàлгин прид. индекл. [тур. dalgın од dalmak, в. далдисати] покр. замишљен, утонуо у мисли.

дàлдисати, -ишēм свр. и несвр. [тур. daldı од dalmak] покр. 1. задубити се у мисли, замислити се. 2. заносити се, забавити се неким или нечим.

дáлија, -ē ж [нлат. dahlia, према шведском ботаничару А. Далу (A. Dahl)] бот. врста украсне биљке, љубичаста георгина, *Dahlia variabilis*.

далмàтика, -ē ж, дат. и лок. далмàтици [лат. dalmatica (vestis) далматинска одећа] 1. врста украсне одеће у старом Риму. 2. црквена горња одежда коју католички бискуп или ђакон носи приликом мисе.

далмати́нац, -нца м, мн. далмати́нци, ген. мн. далмàти́нāцā ≈ **далмати́нер,** -а м, мн. далмати́нери, ген. мн. далмати́нēрā [нем. Dalmatiner] врста пса кратке беле длаке с црним или смеђим мрљама.

далмати́нер = **далмати́нац** (в.)

дал сẽњо прил. [итал. dal segno од знака] муз. ознака по којој део композиције треба поновити од знака (у виду слова S прецртаног косом цртом са две тачке) до краја.

дàлтōн, -óна м [по енглеском хемичару Џ. Далтону (John Dalton, (1766–1844)] хем. јединица атомске масе, једнака маси водониковог атома ($1,67 \times 10^{-24}$ грама).

далтони́зам, -зма м [по Џ. Далтону, који је патио од тог недостатка)] 1. мед. неспособност ока да разликује боје, нераспознавање боја, нарочито црвене. 2. фиг. неспособност да се разликују финесе, слепило за одређене појаве, нарочито у политици.

далтòнист(а), -ē м, мн. далтòнисти [в. далтонизам] 1. мед. особа која не разликује боје. 2. фиг. особа неспособна да сагледа ситније разлике.

дàлтōн-плâн = **дàлтōнскӣ плâн** [према америчком граду Далтону] педаг. дидактички метод чија је карактеристика да ученици под надзором наставника сами одабирају и проучавају научну грађу (метод примењен поч. XX века у Далтону).

дàлтōнскӣ плâн – **дàлтōн-плâн** (в.)

дáма, -ē ж, гн. мн. дáмā [фр. dame од лат. domina] 1. отмена жена, обично из вишег сталежа, која држи до себе. 2. женска особа уопште; партнерка у плесу. 3. карта за играње која приказује краљицу, трећа по јачини (после кеца и краља). 4. у шаху, најјача фигура, која се креће у оба правца по хоризонталним и по вертикалним редовима и по дијагонали, краљица. 5. (об. мн.) игра на шаховској табли, са по 12 једнаких фигура (округлих плочица) на свакој страни. ▲ **дворска ~** жена у краљичиној пратњи; **прва ~** супруга председника државе.

дàмāр, -а и **дàмар,** -а м, мн. дàмари, ген. мн. дāмāрā [тур. damar] 1. крвна жила која пулсира; било, пулс. 2. подземни ток воде, водена жила.

дàмар, -а м [малај. dammara] хем. светложута природна прозирна смола тропског дрвећа из породице *Dipterocarpaceae* које расте у југоисточној Азији, користи се у производњи лакова (*дамар-лак*).

дамàрати, -āм несврш. [в. дамар] куцати, лупати (о крви, пулсу).

дамàсē, -èа м (уоб. **дамасē,** -ēа) [фр. damassé од damas дамаст] врста ткане свиле која се употребљава за поставу капута, костима и сл.

дамàскија в. **демѝскиња**.

дамаскѝни, дамаскѝнā м мн. [по грчком писцу Дамаскину Суидоту] зборници проповеди и беседа писани на народном језику, који се од XVII до XIX века јављају код Срба, Македонаца и Бугара.

дамàскиња в. **демѝскиња**.

дàмаст, -а м [нем. Damast, према Дамаску у Сирији] врста украшене свилене, вуненс или платнене тканине која служи за декорацију намештаја. ◆ **дàмастнӣ**.

дамасцѝрати, дамàсцӣрām, 3. л. мн. дамасцѝрајӯ свршн. и несврш. [нем. damaszieren, према Дамаску у Сирији] украсити, украшавати златом и сребром металне предмете, обично ножеве, мачеве и сл.

дамбулхàна = **дабулхàна** (в.)

дàмга = **дàгма** (в.)

дáменвāл, -а м [нем. Damenwahl, в. дама, Wahl избор] заст. обичај на балу да даме бирају партнера с којим ће плесати.

дамениза́ција, -ē ж [према музичкој абецеди да-ме-ни-по-ту-ла-бе] муз. заст. метод читања нота према немачком педагогу Г'грауну, уведен у наставу певања у Немачкој у првој половини XVII века.

дáменкапела, -ē ж [нем. Damenkapelle] женски салонски оркестар.

дáмин, -а, -о [в. дама] који припада дами, који се односи на даму. □ **дамин гамбит** шаховско отварање карактеристично по повлачењу пешака пред дамом.

дàмла, -ē ж [тур. damla] покр. 1. срчана или мождана капи, апоплексија. 2. мн. кишне капи које падају с кровова.

дамлàисати се, -ишēм се свршн. [в. дамла] покр. парализовати се од капи, шлогирати се.

дамна́тур, -а м [лат. damnatur осуђује се] цензорска ознака којом се забрањује да се нека књига (или део у њој) штампа; супр. **имприма́тур** (в.).

Дàмоклов, -а, -о [Дамокле, дворанин краља Дионизија Млађег, у Сиракузи у IV веку пре н. е., кога је краљ на гозби поставио испод мача обешеног о длаку, да би му показао каква је несигурност власти] у: □ **Дамоклов мач** опасност која непрестано прети, опасна ситуација, претња.

дàмпер, -а м, мн. дàмпери, ген. мн. дàмпērā [енгл. dumper, dump truck] техн. 1. камион с покретним делом за терет, који се нагињањем може одједном испразнити, кипер. 2. сам уређај за истовар таквог терета.

дàмпинг, -а м, мн. дàмпинзи, ген. мн. дàмпӣнгā [енгл. dumping од dump бацити, претурити] екон. продаја робе или какве друге услуге по знатно сниженим ценама како би се елиминисала конкуренција и освојило ново тржиште. ◆ **дàмпиншкӣ**.

дàмпфер, -а м [нем. Dampfer] заст. пароброд.

дàмпшиф, -а м [нем. Dampfschiff] заст. пароброд.

дáмскӣ, -ā, -ō [в. дама] који припада дами, који се односи на даму; намењен дамама.

дáн, -а м [јап. dan] сп. ниво, ранг који постижу такмичари у источним борилачким вештинама (постоји између 5-ог и 10-ог нивоа, од 1. до 5. добија се црни појас, од 6. до 8. црвено-бели, 9. и 10. црвени појас).

дàнајскӣ, -ā, -ō [грч. Danaoí Данајци] који припада Данајцима □ **данајски поклон (дар)** подмукао дар који доноси несрећу, поклон кога се треба чувати (по легенди о тројанском коњу кога су Данајци, тј. Грци, поклонили Тројанцима да би на тај начин ушли у опкољени град).

дàнга, -ē ж, дат. и лок. дàнги, ген. мн. дàнгӣ [в. дагма] жиг за бележење стоке; отисак таквог жига.

дàницкиња, -ē ж [према немачком називу за пољски град Гдањск — Danzig] врста старинског револвера.

дàнсӣнг, -а м [енгл. dancing од dance играти] 1. угоститељски локал у коме се игра, плеше. 2. игранка, плес.

дàнсинг-бâр, -а м [в. дансинг, бар] бар у којем се игра, плеше.

дâнс макâбр [фр. danse macabre језива игра] мртвачки плес, средњовековни алегоријски приказ игре у којој играју људи свих сталежа, а која симболише једнакост свих људи након смрти; чест мотив ликовних и музичких дела.

дàнтеовскӣ, -ā, -ō [према италијанском песнику Дантеу Алигијеријy (Dante Alighieri, 1265–1321)] сличан Дантеу; у духу Дантеове поезије, пре свега његове *Божанствене комедије*.

дантеолòгија, -ē ж [в. дантеовски, -логија] наука о Дантеу и његовим делима.

дантóновски, -ā, -ō [према француском револуционару Дантону (Georges-Jacques Danton, 1759—1794)] који је сличан Дантону, који је као у Дантона.

данунцијáда, -ē ж [по презимену Д'Анунцио (D'Annunzio)] 1. ист. авантуристички подухват италијанског књижевника Габријела Д'Анунција (1863—1938), који је после Првог светског рата као легионар владао Ријеком више од годину дана. 2. фиг. смешна авантура, јефтина пустоловина.

дâр, -а м [ар. dar] 1. кућа, земља. 2. прав. уговор којим се неко право уступа, дарује другоме без отплате.

дâра, -ē ж [тур. dara од ар. ṭarḥ] тежина материјала за паковање која се одбија од укупне тежине неке робе; □ **прешла дара меру** претерало се; **скупља дара него мера** већи је трошак (или штета) него корист.

дàрбар, -а м [енгл. durbar од инд. dārbar] ист. 1. у Индији и другим енглеским источним колонијама скупштина коју сазива највиша државна власт. 2. свечани пријем код индијског раџе или поткраља.

дарвинӣзам, -зма м [енгл. Darwinism, према Darwin] биол. теорија енглеског природњака Чарлса Дарвина (1809–1882) о еволуцији биљних и животињских врста путем природне селекције, тј. одржавања у животу најспособнијих у борби за опстанак.

дарвӣнист(а), -ē м, мн. дарвӣнисти [в. дарвинизам] присталица Дарвиновог учења, следбеник дарвинизма.

дарвинӣстичкӣ, -а, -о [в. дарвинист(а)] који се односи на дарвинизам или дарвинисте.

дàргин прид. индекл. [тур. dargın] покр. пргав, љут, раздражљив.

дàргӣнлук, -а м, мн. даргӣнлуци, ген. мн. даргӣнлӯкā [тур. dargınlık, в. даргин] покр. 1. темпераментност, жестина. 2. пргавост, раздражљивост.

дâрда, -ē ж [итал. dardo стрела] 1. вој. лако копље. 2. кочић, омање парче дрвета пободено у земљу као знак границе, међе, забране и сл. 3. врста карташке игре. 4. фигура у картању кад се нађу три карте исте боје поређане по вредности.

дардàган прид. индекл. [тур. darmadağın, dardağan] покр. расут, разбацан, расејан.

дàрик, -а м, мн. дàрици, ген. мн. дàрӣкā [грч. Dareikós (statḗr) Даријев новчић] ист. староперсијски златан новац, назван по персијском краљу Дарију.

дâркер, -а м, мн. -и [енгл. dark таман] припадник омладинског стила одевања у коме преовладава црна боја.

дáрлинг, -а м [енгл. darling] 1. љубимац, миљеник. 2. (у обраћању) драги, драга, душо моја.

дâрма, -ē ж [санскр. dharma закон] 1. по хиндуистичкој филозофији, општи принцип који управља свемиром. 2. исправно понашање.

дâрмāр, -а м (и **дâр-мâр**) [тур. tarumar од перс. tār-u mār] неред, пометња, метеж; оно што је несређено, измешано, испретурано.

дàрмōл, -óла м [фабричко име, од нем. Darm црево] фарм. заст. врста индустријски произведеног лека за чишћење.

дарсонвализáција, -ē ж [према француском физичару Ж. Д'Арсонвалу (Jacques-Arsène d'Arsonval, 1851–1940)] мед. терапија струјом високе фреквенције која се користи у лечењу нервних и др. обољења.

дáрул-муалли̏мӣн, -и́на м [тур. darülmuallimin од ар. dār кућа, mu'llimin учитељ] школа за муалиме, учитељска школа.

дȁсиметар в. **дȁзиметар**.

дȁскал, -а и об. **дȁскал,** -а м, мн. дȁскали, ген. мн. дȁскālā [грч. didáskalos] заст. учитељ, наставник. ◆ **дȁскалскӣ** и **дȁскалскӣ**.

дȁскалица, -ē и **дȁскалица,** -ē ж [в. даскал] заст. учитељица, наставница.

дата- в. **дејта-**.

датáција, -ē ж [лат. datatio] 1. стављање датума на писмо или какав документат. 2. одређивање времена настанка неког списа, уметничког дела, археолошког налаза и др. 3. прав. формула којом се означава место и време склапања правног чина, односно издавања исправе о њему.

дáтив, -а и **дȁтӣв,** -а м [лат. dativus (casus) падеж давања, према грч. dotikḗ (ptôsis)] грам. падеж који служи за исказивање намене, циља, трећи падеж; одговара на питање *коме, чему*. ◆ **дáтивнӣ** и **дȁтӣвнӣ**.

датӣзам, -а м [грч. Datismós, према Датису, војсковођи персијског краља Дарија] необ. језичке погрешке говорника коме језик којим се служи није матерњи.

датúрати, дȁтӣрāм, 3. л. мн. датúрајӯ = **дȁтовати**, -ујēм сврш. и несврш. [лат. datare] 1. ставити, записати датум. 2. одредити датум настанка, постанка чега (нпр. неке појаве, неког списа и сл.). 3. потицати, постојати од неке временске границе.

дâто прил. [лат. de dato од данас] банк. трг. данас, од данас, од дана потписа; обавезна ознака у банкарским и трговачким пословима помоћу које се одређује дан плаћања.

дȁтовати = **датúрати** (в.)

дâто-мēница, -ē ж [в. дато, меница] банк. трг. меница којој рок плаћања тече од дана издавања.

датотéка, -ē ж, дат. и лок. датотеци, ген. мн. датотéкā [лат. и енгл. data подаци, в. -тека] рач. скуп уписаних података или информација које имају своје име и могу се читати помоћу рачунара, фајл.

дȁтула, -ē ж [венец. datolo (итал. dattero), према грч. dáktylos прст] бот. врста палме *Phoenix dactylifera* и њен плод, урма.

дáтум, -а м, мн. -и [лат. datum дато, написано] 1. одређено календарско време (дан, месец, година). 2. фиг. важан догађај, појава коју треба памтити.

дáтумскӣ, -а, -о [в. датум] који се односи на датум; ▲ **датумска граница** геогр. линија на Земљиној кугли иза које се сматра да почиње нови дан, приближно одговара 180. меридијану.

датȕрӣн, -úна м [санскр. dhattūra] хем. алкалоид који се добија из семена кужњака, татуле.

дâун, -а м [енгл. down доле] фам. депресија, потиштеност; ▯ **бити у дауну** бити нерасположен, лоше воље.

дȁунлоуд, -а м [енгл. download] рач. процес повезивања и преузимања датотеке (фајла) из удаљеног компјутера.

дȁунлоудовати, -дујēм свр. и несвр. [енгл. download] рач. преузети/преузимати датотеку (фајл) са удаљеног компјутера.

Дâунов сȉндрōм [по енглеском лекару Џ. Л. Х. Дауну (Down, 1828–1896)] = **монголúзам** (в.)

дȁфӣн, -úна м и **дáфина,** -е ж [грч. dáphnē] бот. ловор, ловорово дрво, Elaegnus angustifolia. ◆ **дȁфинов**.

дȁфнија, -ē ж [нлат. daphnia] зоол. врста рачића који живи у слатким водама, воденбуха, *Daphnia pulex*.

дафномàнтија, -ē ж [грч. dáphnē ловор, -мантија] прорицање судбине уз помоћ ловорове гране бачене у ватру.

дȁхабетер в. **дȁбетер**.

дȁхија, -ē м, ген. мн. дȁхијā [тур. dayı ратни јунак] 1. ист. један од четири јаничарске старешине који су у Србији 1801. год. приграбили власт. 2. фиг. насилник, силеција. ◆ **дȁхијскӣ**.

дахѝлук, -а м, мн. дахѝлуци, ген. мн. дахѝлӯкā [тур. dayılık јунаштво] 1. ист. дахијска власт, дахијско звање. 2. фиг. насилништво, силеција.

дȁцār, -ára = **дȁцијēр,** -а м [в. дација] ист. убирач дације, цариник.

дáција, -ē ж [итал. dazio] 1. царина. 2. порез, дажбина.

дȁцијēр = **дȁцār** (в.)

дȁцит, -а м [нем. Dazit, према Dacia, антички назив за данашњу Румунију] минер. еруптивна површинска стена, састављена претежно од кремена, амфибола и ангита.

дâча, -ē ж, ген. мн. дâчā [рус. дача] кућа која служи за одмор, летњиковац.

де- [лат. de-, фр. dé-] као префикс означава супротну радњу од оне која је означена основном речју, одстрањивање, удаљавање, прекидање, укидање ранијег стања; од-, раз-, не-.

деаграризáција, -ē ж [в. де-, аграризам] соц. повећање удела непољопривредног становништва у укупном становништву.

деактивѝрати, деактѝвирām, 3. л. мн. деактивѝрајӯ свр. [в. де-, активирати] 1. учинити да нешто више не буде активно; искључити из погона или дејства. 2. воj. онемогућити (мини, бомби и сл.) да експлодира, об. скидањем упаљача.

деамбулàтōријум, а м (и **деамбулàтōрӣј,** -а) м [срлат. deambulatorium, према deambulare ићи у шетњу] архит. у средњовековним црквама, отворен ходник око којег се нижу капеле.

деартикулáција, -ē ж [нлат. dearticulatio, в. де-, артикулација] мед. ишчашење, угануће.

дѐба, -ē ж = **дѐбе,** -ета с [тур. debbe од ар. däbbä мех, тиква] покр. округли дрвени или бакарни суд с поклопцем у коме се носи сир, кајмак, мед и др.

дебàкл, -а м [фр. débâcle] 1. финансијска пропаст, банкрот. 2. тежак пораз, велики неуспех, крах, слом.

дебалáжа, -ē ж [фр. déballage] 1. распакивање робе, вађење из омота. 2. испитивање распакованог садржаја.

дѐбаланс, -а м, мн. -и [в. де-, баланс] 1. нарушавање равнотеже, неуравнотеженост, неуједначеност. 2. екон. губитак уравнотежености у пословању, нпр. између увоза и извоза, или прихода и издатака.

дебалкàнизовати, -ујēм = **дебалканизѝрати,** дебалканѝзирām, 3. л. мн. дебалканизѝрајӯ свр. и несвр. [в. де-, балканизирати] уклонити, уклањати балканске црте, профинити, европеизирати.

дебàркмāн, -áна м [фр. débarquement] пом. истовар робе са брода, искрцавање робе.

дебáта, -ē ж, ген. мн. дебáтā [нем. Debatte од фр. débat] расправа, препирка, дискусија.

дѐбатнӣ, -ā, -ō [в. дебата] који се односи на дебату, који је у вези с дебатом. ▲ **дебатни клуб** место на којем се састају људи само ради дискусија, не спроводећи своје идеје у дело.

дѐбатовати, -ујем несвр. [фр. débattre] водити дебату, расправљати, дискутовати.

дéбе в. **дѐба.**

дебелáција, -ē ж [срлат. debellatio, према debellare поразити] воj. потпуно уништење непријатеља у рату.

дѐбет, -а м [лат. debet дугује] у књиговодству ознака за рубрику дуговања, „дугује се".

дѐбӣ, -ӣја м (уоб. **дебӣ**) [фр. début] 1. први јавни наступ, први излазак пред публику (нпр. у позоришту, на игралишту и сл.). 2. заст. формално представљање младе жене отменом друштву.

дѐбӣл, -ӣла м, мн. дебѝли, ген. мн. дебѝлā [лат. debilis слаб] 1. мед. онај који болује од дебилности, слабоумник. 2. фам. будала, глупак.

дѐбӣлан, -лна, -лно [в. дебил] умно неспособан, слабоуман.

дебилитáција, -ē ж [лат. debilitatio] слабљење, постајање немоћним.

дебѝлност, -и ж [в. дебил] 1. мед. најблажи степен менталне заосталости, која може бити урођена или стечена због органских оштећења или болести нервног система. 2. жарг. глупо понашање, незрелост, недораслост.

дебирократизáција, -ē ж [в. де-, бирократизација] настојање да се из неког рада уклони бирократски поступак.

дебирòкратизовати, -ујēм свр. и несвр. [в. де-, бирократизовати] уклонити, уклањати бирократске појаве, смањити утицај бирократије у друштву.

дебѝтант, -а м, мн, дебѝтанти, ген. мн. дебѝтанатā (ж. **дебѝтанткиња,** -ē) [фр. débutant, в. деби] онај који први пут јавно наступа.

дѐбитовати, -ујēм свр. [фр. débuter] први пут јавно наступити, појавити се први пут пред публиком (нпр. као глумац, певач и сл.).

дѐбӣтор, -а м, мн. -и [лат. debitor од debere дуговати] прав. дужник.

деблокáда, -ē ж [в. де-, блокада] уклањање блокаде, ослобађање од блокаде.

деблокѝрати, деблòкирām, 3. л. мн. деблокѝрајӯ свр. [фр. débloquer, в. де-, блокирати] 1. уклонити, скинути блокаду, опсаду каквог места. 2. уклонити препреке, ослободити пролаз.

3. банк. ослободити, поново дозволити, отворити (рачун и сл.).

дебордáжа, -ē ж [фр. débordage, према déborder искрцати] пом. искрцавање с брода.

дȅбрецӣнка, -ē ж, дат. и лок. дȅбрецӣнки, ген. мн. дȅбрецӣнкӣ [према мађарском граду Дебрецину] врста кобасице, слична хреновки али дебља.

дéва[1], -ē ж, ген. мн. дéвā [тур. deve] камила. ◆ **дéвин**.

дéва[2] , -ē м [санскр. deva] рел. 1. бог, добри дух или ниже божанство у Ирану и Индији (често и назив за тројство: Брахма, Вишну и Шива). 2. зли дух, демон у персијској религији.

девалвáција, -ē ж [нлат. devalvatio, в. девалвирати] 1. екон. смањење званичне, номиналне вредности валуте. 2. фиг. губљење вредности или угледа, обезвређивање.

девалвȉрати, девàлвӣрām, 3. л. мн. девалвȉрајӯ свршн. и несврш. [нем. devalvieren, в. де-, лат. valere вредети] 1. екон. спровести, спроводити девалвацију. 2. фиг. смањити или изгубити вредност, углед (о стварима и особама); обезвредити.

девалоризáција, -ē ж [в. де-, валоризација] опадање вредности, смањење или одузимање вредности, обезвређивање.

девалуáција, -ē ж [в. де-, валуација] одбрамбени психички механизам одузимања емотивне вредности некој особи или појави.

девалутáција, -ē ж [в. де-, валутација] екон. привремено напуштање званичног курса националне новчане јединице до одређивања новог курса.

деванàгари, -ија м [санскр. devanāgarī, в. дева[2], nāgara писање] индијско писмо од око 50 знакова, којим се пишу санскрт и већина северноиндијских језика.

дȅвāр, -а м [тур. devr-i iskat од перс. däwr окретање, isqāṭ оборити, укинути] исламски верски обичај по којем се поводом нечије смрти новцем дарива сиротиња за откуп покојникове душе.

девàрваризовати, -ујēм = **деварваризȉрати,** девàрварӣзӣрām, 3. л. мн. девàрварӣзӣрајӯ свршн. и несврш. [в. де-, варваризовати] сузбити, сузбијати варварство, ослободити варварских обичаја, цивилизовати.

девастáција, -ē ж [лат. devastatio] пустошење, уништење, разарање.

девастȉрати, девàстӣрām, 3. л. мн. девастȉрајӯ свршн. и несврш. [лат. devastare] (о)пустошити, разорити, разарати; разним непримереним радовима уништити, уништавати лепоту чега.

девèкуша = **дèвкуш** (в.)

девелòпмāн, -áна м [фр. développement] 1. воj. развијање војне јединице на одређеном простору, теренско развијање једног одреда или армије. 2. архит. детаљан приказ какве грађевине у плану са свим појединостима.

дȅвендел [тур. develden од спеће] покр. само у: ◻ **од девендела** одувек, одвајкада.

девènисати, в. **девèрати**.

дȅвер, -а м [тур. devir од ар. dāwr] покр. животна борба, животне тегобе; мука, невоља, кубура.

девèрати, -āм несврш. [в. девер] покр. мучити се, тешко живети, кубурити.

девèрбāл, -ála м = **дȅвербатӣв**, -а м [в. де-, лат. verbum реч, глагол] грам. реч изведена од глагола.

девèрбāлан, -лна, -лно **дȅвербатӣван,** -вна, -вно [в. де-, лат. verbum реч, глагол] грам. изведен од глагола.

девèрика, -ē ж, дат. и лок. девèрици, ген. мн. девèрӣкā [мађ. dévér] зоол. врста слатководне рибе из породице шарана, сиђ, *Abramis brama*.

девúза, -ē ж [фр. devise] 1. парола, лозинка, гесло; кратка мудра изрека која служи као руководеће правило у животу. 2. гесло у хералдици, уз грб, на застави, на медаљама, одликовањима и др. 3. (мн.) банк. страна, конвертибилна валута. 4. екон. краткорочно потраживање, меница или чек који гласи на страну валуту. 5. у златарству жиг златара, његова марка.

дèвӣзнӣ, -ā, -ō [в. девиза] који се односи на девизе, који се обавља страном валутом. ▲ ~ **рачун** банк. текући рачун на који се уплаћује само конвертибилна страна валута; ~ **режим** скуп правила и закона којима се регулишу односи у међународном новчаном пословању; **девизна квота** ограничени извоз и увоз стране валуте, који одређује национална банка или министарство финансија.

девија́ција, -ē ж [лат. deviatio] 1. одступање, скретање, застрањивање, отклон од предвиђеног обичаја, места или правца. 2. мат. разлика између једне од низа посматраних вредности и њиховог просека. 3. анат. ▲ **девијација носне преграде** искривљеност носне преграде (септума), урођена или изазвана повредом, која затвара једну од двеју ноздрва, а може се уклонити хируршким путем.

девинкула́ција, -ē ж [в. де-, винкулација] банк. поништење винкулације (в.).

девинкули́рати, девинку̀ли́рām, 3. л. мн. девинкули́рајӯ свр. [в. де-, винкулирати] банк. поништити винкулацију.

девиргина́ција [в. де-, лат. virgo девица] = **дефлора́ција** (в.)

Дѐвис-кӯп, -а = **Дѐвисов кӯп** [према оснивачу Купа, Американцу Двајту Девису (Dwight F. Davis, 1879–1945)] сп. најпознатије међународно такмичење у тенису, у коме најбоља национална екипа добија прелазни пехар.

Дѐвисов кӯп в. **Дѐвис-кӯп**.

девитализа́ција, -ē ж [в. де-, витализација] умртвљивање, беживотност; супр. витализација.

девита̀лизовати, -ујēм (и **девитализи́рати,** девитали̏зи́рām, 3. л. мн. девитализи́рајӯ) свр. [в. де-, витализовати] умртвити, одузети особине животности.

дѐвкуш, -а м = **девѐкуша,** -ē ж [тур. deve kuşu птица која личи на камилу] покр. 1. ној. 2. велика птица, птичурина.

дѐвлет, -а м [тур. devlet од ар. dāwlä власт, господство] покр. 1. царевина, царство; султанова власт; султанова влада, везирско веће. 2. срећа, благостање, раскош.

девлѐтлук, -а м, мн. девлѐтлуци, ген. мн. девлѐтлӯкā [в. девлет] покр. добро, срећа, благостање.

дѐвлетовати, -ујēм несвр. [в. девлет] покр. уживати у срећи, живети у благостању.

деволви́рати, девò̀лви́рām, 3. л. мн. деволви́рајӯ свр. [лат. devolvere] прав. 1. неку правну ствар изнети пред виши форум. 2. пренети нешто на другог, оставити у наследство.

деволу́ција, -ē ж [лат. devolutio котрљање низбрдо] 1. прав. остављање у наследство, пренос неког наслеђеног права или имања. 2. биол. погоршање врсте; супр. **еволу́ција**.

дѐволуцио̄нӣ, -ā̄, -ō̄ (и **деволу́цијскӣ,** -ā̄, -ō̄) који се односи на деволуцију. ▲ **деволуционо право** право наследства по којем, ако умре један од супружника, целокупно имање припада деци; **~ рат** ист. рат у циљу избацивања супарничке државе из треће земље (нпр. Француске против Шпанаца у Белгији и Холандији у XVI веку).

дѐво̄н, -о́на м [према енглеској покрајини Девону] геол. девонски период (в.).

дѐво̄нскӣ, -ā̄, -ō̄ [в. девон] који се односи на девон. ▲ **~ период** геол. четврто раздобље палеозоика, у коме се јављају многобројне рибе и прве праве копнене биљке и водоземци.

дѐво̄тан, -тна, -тно [лат. devotus] посвећен богу, побожан, смеран.

дѐво̄ција, -ē ж [лат. devotio, према devovere предано поштовати] 1. посвећеност, преданост богу, побожност. 2. код католика израз побожности, посебно молитва која се обавља у самоћи.

девтеро-, в. **деутеро-**

дегажи́рати, дега̀жи́рām, 3. л. мн. дегажи́рајӯ свр. и несвр. [фр. dégager] 1. ослободити, растеретити кога какве обавезе. 2. сп. у фудбалу, поново убацити лопту у игру после гол-аута. 3. сп. у мачевању, ослободити мач од противниковог мача.

дега̀жма̄н, -а́на м [фр. dégagement] 1. ослобођење од неке обавезе, растерећење. 2. омања просторија која служи за остављање разних предмета. 3. сп. ослобођење мача од противниковог мача.

дегаза́ција, -ē ж [в. де-, гас] вој. уклањање отровних гасова; чишћење краја, одеће и различитих предмета загађених отровом.

дегауса́ција, -ē ж [в. де-, гаус] демагнетизација бродског магнетског поља ради заштите брода од дејства оружја снабдевеног магнетским упаљачима.

дѐгдисати, -ишēм свр. [тур. değdi од değmek] покр. 1. припасти, допасти (коме). 2. приспети, доспети. 3. налетети (на кога), срести, потрефити.

дѐгēн, -е́на м [скр. од дегенерик] жарг. глупак, кретен.

дегѐнек, -а м, мн. дегѐнеци, ген. мн. дегѐнēкā̄ [тур. değnek] заст. 1. штап за батинање, батина. 2. ударац батином.

дѐгенератѝван, -вна, -вно [нлат. degenerativus] који представља дегенерацију; који је праћен дегенерацијом, слабљењем, изопачавањем.

дегенера́ција, -ē ж [лат. degeneratio, в. дегенерисати се] 1. процес опадања, слабљења биолошких и психичких особина биљке, животиње, човека (или појединих њихових органа) током живота, старење. 2. постепено заостајање неког рода, врсте, заједнице, изроћавање, изопачавање.

дегенѐрик, -а м, н. дегенѐрици, ген. мн. дегенѐрӣка [в. дегенерација] 1. мед. дегенерисан, физички и умно закржљао човек; потомак који је гори од својих родитеља, изрод. 2. експр. наказа, чудак; глупак, кретен.

дегенѐрисати се, -ишēм се сврш. и несврш. [лат. degenerare] изродити се, изроћивати се, (ис)кварити се, (из)губити добре особине предака.

дегерманиза́ција, -ē ж [в. де-, германски] процес уклањања немачких елемената из језика; ослобађање од немачког утицаја у јавном и народном животу.

деглути́ција, -ē ж [лат. deglut(t)ire прогутати] физиол. потискивање хране и пића у једњак и желудац радом зуба, вилице и мишића, гутање.

деголѝзам, -зма м [према презимену De Gaulle, фр. gaullisme] политика и идеологија француског генерала и државника Шарла де Гола (1890–1970).

деголѝст(а), -ē м, мн. деголѝсти [в. деголизам, фр. gaulliste] присталица деголизма.

деголѝстичкӣ, -а, -о [в. деголист(а)] који се односи на деголизам и деголисте.

дегради́ција, -ē ж [лат. degradatio од degradatus снижен] 1. смањивање, снижавање неког својства; кварење, пропадање. 2. у служби прелазак с вишег на нижи положај, скидање с положаја (најчешће по казни); лишење чина у војсци, враћање на нижи чин.

дегради́рати, дегрàдӣрām, 3. л. мн. дегради́рајӯ сврш. и несврш. [лат. degradere, в. де-, gradus степен] 1. спровести, спроводити деградацију, кварити, обезвређивати. 2. вратити на нижи чин или положај у служби; одузети чин (официру).

дѐграс, -а м [фр. dégras, према dégraisser одмастити] маст за штављење коже.

дѐгрес, -а м [лат. degressus према degredi сићи, спустити се] одлазак, повлачење; супр. **прѐгрес** (в.)

дѐгресѝван, -вна, -вно [в. дегресија] који се полако смањује, снижава, који иде од већег ка мањем.

дегрѐсија, -ē ж [срлат. degressio, према degredi сићи, спустити се] постепено смањивање неког својства или количине, опадање, силазно кретање.

дегрмѐнџија, -ē м [тур. değirmenci од değirmen млин] покр. воденичар, млинар.

дегуми́рати, дегӯмӣрām, 3. л. мн. дегуми́рајӯ сврш. и несврш. [фр. dégommer, в. де-, гума] 1. ослободити, ослобађати од гуме (или лепка), уклонити гуму с чега. 2. у обради текстила уклонити гумени слој (најчешће са свиле или преће) кувањем у сапуници.

дегӯстā̀тор, -а м, мн. -и [в. дегустирати] стручњак који процењује квалитет вина и прехрамбених производа пробањем и одређивањем укуса, мириса, боје и других важних особина. ◆ **дегӯстā̀торскӣ.**

дегуста́ција, -ē ж [лат. degustatio, в. дегустирати] пробање јела и пића ради оцењивања квалитета или да би се купци упознали с новим производом.

дегусти́рати, дегӯстӣрām, 3. л. мн. дегусти́рајӯ сврш. и несврш. [лат. degustare, в. де-, gustare пробати, према gustus укус] пробати, окусити неко јело или пиће.

дегута̀нтан, -тна, -тно [фр. dégoûtant] гадан, неукусан, одвратан.

дегути́рати, дегӯтӣрām, 3. л. мн. дегути́рајӯ сврш. и несврш. [фр. dégoûter] изазвати, изазивати осећај гађења, одвратности; одвратити, одвраћати некога од нечега.

дѐдā̀лије, дѐдā̀лијā ж мн. [грч. Daídala] ист. беотске свечаности приређиване у старој Грчкој у част богиње Хере.

дѐдалскӣ, -ā, -ō̄ [према грч. Daídalos Дедал, Икаров отац] 1. митол. који је својствен Дедалу. 2. који је неограниченог духа, слободоуман, полетан; уметнички, лепо израђен.

дедивинизáција, -ē̄ ж [лат. dedivinatio, в. де-, дивинизација] процес одузимања, уклањања божанских особина.

дедѝкāтор, -а м, мн. -и [лат. dedicator, према лат. dedicare посветити] онај који некоме нешто завештава, посвећује.

дедикáција, -ē̄ ж [лат. dedicatio, према dedicare посветити] посвета, посвећивање, поклањање, поклон, завештање.

дедициpáти, дедѝцӣрāм, 3. л. мн. дедициpājӯ свр. [лат. dedicare] необ. посветити, поклонити с посветом, завештати.

дѐдлāјн, -а м [енгл. deadline] последњи, крајњи рок до којег се мора обавити, извршити какав посао.

дéдо, -ē̄ м [тур. dede деда] покр. 1. хип. од **дѐрвиш**. 2. уопште за ословљавање старијег муслимана из поштовања.

дѐдуковати, -ујēм свр. и несвр. [лат. deducere, в. де-, ducere водити, доносити] доћи, долазити до закључка, извести закључак, закључи(ва)ти методом дедукције.

дѐдуктӣван, -вна, -вно [в. дедукција] који се односи на дедукцију, који се служи дедукцијом; супр. **ӣндуктӣван** (в.).

дедýкција, -ē̄ ж [лат. deductio] закључак добијен, изведен из општих судова, закључивање од општег ка појединачном; супр. **индýкција** (в.).

деескалáција, -ē̄ ж [в. де-, ескалација] 1. смањење, ублажавање ратних операција; делимично повлачење трупа са фронта. 2. ублажавање уопште, попуштање, смирење.

деескалúрати, деескàлӣрам, 3. л. мн. деескалúрају свр. и несвр. [в. де-, ескалирати] (из)вршити деескалацију, постепено смањити или ублажити.

деетатизáција, -ē̄ ж [в. де-, етатизација] смањење државног учешћа у друштву, редуковање државног апарата и ограничавања његове моћи.

дежà вӣ индекл. [фр. déjà vu већ виђено] 1. оно што је већ виђено; старомодно, изашло из моде. 2. псих. илузија да је садашњи тренутак већ једном постојао и доживљен, да се нешто и раније догодило, или да је човек већ био на одређеном месту. 3. у парапсихологији: веровање у способност да се препознају места, особе и дешавања у којима онај који то доживљава није могао присуствовати.

дѐжмек, -а м [тур. deşmek] онижи здепаст човек.

дѐжмекав, дѐжмекаст, -а, -о [в. дежмек] омален а дебео, пуначак; мекан, млитав.

дѐжӯран, -рна, -рно [в. дежурати] који је одређеног дана или у одређено време на послу, који дуже или краће по службеној дужности остаје у службеним просторијама.

дежӯрати, -ām несвр. [фр. être de jour бити на дужности] бити одређеног дана или у одређено време у службеним просторијама, бити дежуран.

дѐжурнӣ, -ог(а) м (поимениčени придев) [в. дежурати] онај који је дежуран.

дежýрство, -ства с [в. дежурати] дужност, обавеза онога који дежура.

дез- [фр. des-, dés-] в. **де-**.

дезавӯисати, -ишēм свр. [фр. désavouer] 1. порећи чије тврдње, одрећи, оспорити чију овлашћеност. 2. не признати, одрећи се кога, не пружати подршку. 3. оповргнути кога, натерати кога у лаж.

дезагрегáција, -ē̄ ж [в. дез-, агрегација] 1. растварање, разједињавање, распад. 2. геол. дељење кристалне стене или пешчаника на појединачне слојеве, кристале, зрнца песка и сл.

дезактивúрати в. **деактивúрати**.

дезàнгажовати (се), -ујēм (се) свр. [в. дез-, ангажовати] прекинути какав ангажман, решити се какве обавезе, ослободити се дужности.

дѐзēн в. **дѐсēн**.

дезенúрати в. **десенúрати**.

дѐзерт непр. в. **дѐсерт**.

дезѐртӗр, -éра м, мн. дезертéри, ген. мн. дезертéрā [фр. déserteur] 1. воj. онај који самовољно напусти војну службу, који се не врати на војну дужност у прописаном року, војни бегунац. 2. фиг. онај који избегава своје грађанске или друштвене дужности, који напусти поверени положај. ◆ **дезѐртӗрскӣ**.

дезинфекција, дезинфиковати...

дезерти́рати, дезѐртӣра̄м, 3. л. мн. дезерти́рају свр̄ш. [фр. déserter] 1. воj. самовољно напустити војску, побећи из војске. 2. фиг. побећи од неке обавезе, извући се.

дезертифика́ција, -е̄ ж [енгл. desertification, према лат. desertum пустиња, в. -фикација] процес претварања полупустињске зоне у пустињску.

дезигна́ција, дѐзигнатӣван, дезигни́рати в. **десигн-**.

дезидеологиза́ција, -е̄ ж [в. дез-, идеологизовати] настојање да се из друштвеног живота, образовања и културе одстране идеолошки наметнути, доктринарни погледи на свет.

дѐзидерабӣлан, -лна, -лно [лат. desiderabilis] необ. пожељан, прижељкиван.

дезидера́та, -а̄ с мн. [лат. desiderata, мн. од desideratum, в. дезидератум] 1. оно што се жели, тражене, потребне ствари; услови које треба испунити. 2. (у библиотекарству) књиге или чланци које треба набавити.

дезидера́тум, -а м [лат. desideratum жељен] пожељна, тражена, потребна ствар.

дезинтегра́ција, -е̄ ж [в. дез-, интеграција] 1. распадање, разједињење, разбијање. 2. физ. спонтано распадање радиоактивних атома. 3. геол. дробљење, фрагментација неке стене под утицајем ерозије.

дезинтѐгрисати (се), -ишēм (се) свр̄ш. и несвр̄ш. [в. дез-, интегрисати] раздвојити, раздвајати, раставити, разбити; распасти се, распадати се, разићи се.

дезинтоксика́ција, -е ж [в. дез-, интоксикација] мед. 1. чишћење организма од отровних или шкодљивих материја. 2. одвикавање од опојних дрога.

дезинтѐксиковати, -ујēм и **дезинтоксици́рати,** дезинтоксѝцӣрам, 3. л. мн. дезинтоксици́рају свр̄ш. и несвр̄ш. [в. дезинтоксикација] мед. вршити, извршити дезинтоксикацију.

дезинфла́ција в. **дефла̀ција**.

дезинформа́ција, -е̄ ж [в. дез-, информација] погрешно обавештавање, нетачан податак, намерно или услед грешке.

дезинфѐрмисати, -ишēм свр̄ш. и несвр̄ш. [в. дез-, информисати] дати, давати лажне информације, погрешно информисати.

дезмо- [грч. desmós веза] као први део сложенице показује да се израз односи на везивно ткиво.

дезмогра̀фија, -е̄ ж [в. дезмо-, -графија] анат. описивање жила и сплетова.

дезмо̀ӣд, -и́да м [в. дезмо-, -оид] мед. чврсти, жилави тумор од влакнастог ткива који не метастазира.

дезмолѐогија, -е ж [в. дезмо-, -логија] анат. изучавање жила, тетива и везивног ткива.

дезмопа̀тија, -е ж [в. дезмо-, -патија] мед. обољење жила или везивног ткива.

дезодо̀ранс, -а м, мн. -и [нем. Desodorant, в. дез-, лат. odorare мирисати] козметичко средство које служи за одстрањивање непријатног мириса, пре свега од зноја.

дезодориза́ција, -е̄ ж [фр. désodoriser, в. дез-, лат. odorare мирисати] уклањање непријатних, непожељних мириса из просторија, са ствари или људи.

дезоксѝда̄тор, -а м [в. дезоксидација] хем. елемент који издваја кисеоник из једињења.

дезоксида́ција, -е̄ ж [в. дез-, оксидација] хем. ослобађање од кисеоника, извлачење кисеоника.

дезоксирибонӯклеѝнскā кисели̏на [в. дез-, грч. oxýs оштар, фр. ribose (врста шећера), лат. nucleus једро] биол. нуклеинска киселина у двоструким спиралним ланцима, која се налази у једру ћелија и представља основни генетски материјал; често скраћена у **ДНК**.

дѐзола̄тан, -тна, -тно [лат. desolare запустити, осамити] 1. уцвељен, ожалошћен, несрећан. 2. напуштен, остављен.

дѐзола̄тност, -и ж [в. дезолатан] јад, туга, пустош.

дезола́ција, -е̄ ж [в. дезолатан] в. **дѐзола̄тност**.

дезорганѝза̄тор, -а м, мн. -и [в. дезорганизација] онај који проузрокује неред, нарушава ред и дисциплину.

дезоргониза́ција, -е̄ ж [в. дез-, организовати] стање онога што је дезорганизовано, неред, пометња, растројство.

дезорга̀низовати, -ујēм свр̄ш. и несвр̄ш. [в. дез-, организовати] изаз(и)вати дезорганизацију, (по)реметити ред, изазвати пометњу, растројити.

дезоријентáција, -ē ж [в. дезоријентисати] губљење оријентације, недостатак способности сналажења у простору, односно у датој ситуацији.

дезоријèнтисати, -ишем свршн. и несврш. [в. дез-, оријентисати] онемогућити, онемогућавати, помести оријентацију, збунити, наводити на погрешан пут.

деѝзам, -зма м [фр. déisme од лат. deus бог] религиозно-филозофско учење (у XVII и XVIII веку) које допушта постојање бога само као првог узрока света, а одбацује његов утицај на даљи развитак.

деѝзис, -а м [грч. déīsis] ум. рел. ликовна представа Исуса Христа на престолу, с Богородицом (с леве) и св. Јованом (с десне стране).

дèикса, -ē ж [грч. deîxis доказ, приказ] лингв. скуп језичких елемената који упућују на просторно-временско окружење у тренутку комуникације.

деѝктичан, -чна, -чно **и деѝктичкӣ,** -ā, -ō [грч. deiktikós] лингв. који се односи на деиксу, који служи показивању (нпр. *овај*, *тамо*, *сада* су деиктичке речи).

деинституционàлизовати, -ујēм свршн. [в. де-, институционалан] 1. одузети чему званични статус, укинути га као институцију. 2. ослободити некога или нешто од стега и ограничења неке институције.

дèист(а), -ē м, мн. дèисти [фр. déiste, према лат. deus бог] филоз. присталица деизма.

деѝстичкӣ, -ā, -ō [в. деизам] који се односи на деизам и деисте.

деификáција, -ē ж [лат. deificatio, према deificatus од deificare обожавати] проглашавање кога за божанство; поштовање одређене особе или појаве као бога.

дèификовати, -ујēм свршн. и несврш. [в. деификација] прогласити, проглашавати кога за божанство, поштовати га као бога.

дèицѝд, -а м [нлат. deicidium, према лат. deus бог, в. -цид] рел. 1. убиство божанског бића или онога што симболизује то биће. 2. распеће Исуса Христа.

дéј, -а [фр. dey од тур. dayı, в. даица] ист. титула поглавара Алжира и Туниса под османском влашћу.

дејта- (енгл. data од лат. data) као први део рачунарских термина показује да се реч односи на податке.

дéјтабејс, -а м (енгл. database, в. дејта-, base) рач. база података.

дéјтаглав, -а м (енгл. dataglove, в. дејта-, glove) рач. рукавица са сензорима који покрете руке претварају у дигитализоване податке, погодне за обраду у компјутеру.

дéјта-прòцесор, -а м (енгл. data processor, в. дејта-, процесор) сваки компјутер који служи за обраду података.

дéјтōнскӣ, -ā, -ō [према енгл. Dayton] који се односи на ваздухопловну базу Дејтон код истоименог града у држави Охајо, САД. ▲ **Дејтонски споразум** споразум о Босни и Херцеговини као самосталној држави са два ентитета, који су у новембру 1995. потписали председници БиХ, Србије и Југославије; **дејтонска БиХ** држава Босна и Херцеговина каква је успостављена Дејтонским споразумом.

дека- [грч. déka десет] као префикс означава јединицу десет пута већу од оне у другом делу сложене речи.

дéка[1], -ē ж, ген. мн. дéкā [скр.] фам. декаграм.

дèка[2], -ē ж, ген. мн. дéкā [нем. Decke] хрв. 1. покривач, ћебе, губер. 2. грађ. водоравни слој који се излива на кући пре подизања кровишта, кровна плоча.

декàбрист(а), -ē, мн. декàбристи [рус. декабрист према декабрь децембар] ист. учесник устанка против самодржавља у царској Русији 14. децембра 1825. ◆ **декабрѝстичкӣ**.

дèкагōн, -а м, мн. -и [в. дека-, -гон] геом. десетоугаоник, фигура са десет углова.

дèкаграм, -а м [в. дека-, -грам] мера за тежину, десет грама.

декáда, -ē ж [грч. dekás група од десет] 1. период од десет дана. 2. група од десет предмета или људи, десетка, десеторица.

декадàнса, декадàнца в. **декадèнција**.

декàдент, -а м, мн. декàденти, ген. мн. декàденāтā [фр. décadent према лат. decadere опадати] 1. декадентан човек; онај који пропада, који нема воље за живот. 2. присталица декаденције (2) у књижевности или уметности. ◆ **декадèнтскӣ**.

декадѐнтан, -тна, -тно [в. декадент] 1. који има својства декадента, који се налази у опадању. 2. који припада декаденцији (2) у књижевности или уметности.

декадѐнца в. **декадѐнција**.

декадѐнција, -е̄ ж [фр. décadence према лат. decadere опадати] 1. опадање, назадовање, нестајање стваралачких снага на различитим подручјима људске делатности; раздобље, период таквог опадања. 2. правац у уметности и књижевности крајем XIX века коме су својствени крајњи индивидуализам и формализам.

дѐка̄дни, -а̄, -о̄ [в. декада] који се односи на декаду. ▲ ~ **систем** мат. бројни систем који има за основу десет, децимални систем.

дѐка̄дар, -дра м, мн. дѐка̄дри, ген. мн. дѐка̄дāра̄ [в. дека-, -едар] геометријско тело ограничено са десет равни, површина.

дѐкалитар, -тра м, мн. дѐкалитри, ген. мн. дѐкалитāра̄ [в. дека-, литар] мера од десет литара.

декалки́рати, декàлкӣрām, 3. л. мн. декалки́рајӯ свр̄ш. и несвр̄ш. [фр. décalquer према calque отисак] пренети, преносити отиске на хартију, дрво или неку другу површину; копирати, прецртавати помоћу провидне хартије.

декалкомàнија, -е̄ ж [фр. décalcomanie, в. декалкирати, манија] 1. процес којим се овлажене слике, залепљене на чврсту хартију, преносе на другу подлогу ради украса. 2. тако добијена слика, пресликач.

декàлог, -а м [грч. dekálogos од déka десет, lógos реч] рел. десет заповести које је Мојсије примио од Бога на Синајској гори.

декалу́мен, -а м, мн. -и [в. дека-, лумен] физ. мера у фотометрији, десет лумена.

декалцификàција, -е̄ ж [в. де-, калцијум, -фикација] мед. губитак калцијумових соли из костију.

Декамѐро̄н, -о́на м [итал. Decameron(e), грч. déka десет, hēméra дан] књиж. главно дело италијанског писца Ђованија Бокача (1313–1375), збирка од сто новела које причају седам девојака и три младића током десет дана, већином шаљивог или ласцивног садржаја.

декамѐро̄нски, -а̄, -о̄ [в. Декамерон] који припада Декамерону, који је налик Декамерону; уп. **бокàчовски**.

дѐкаметар, -тра м, мн. дѐкаметри, ген. мн. дѐкаметāра̄ [в. дека-, -метар] мера за дужину, десет метара.

дѐка̄н, -а́на м, мн. дека́ни, ген. мн. дека́на̄ [лат. decanus] 1. управитељ, старешина факултета, изабран међу професорима. 2. почасна титула у католичкој цркви, каноник на челу каптола; у Ватикану, кардинал на челу кардиналског већа. ♦ **дѐка̄нски**.

декàна̄т, -а́та м [срлат. decanatus, в. декан, -ат] 1. уред, канцеларија декана факултета. 2. црквено административно окружје од неколико жупа.

декантàција, -е̄ ж [фр. décantation, в. декантирати] хем. лагано отклањање, одвајање бистре течности од талога лаганим отицањем.

декантѝрати, декàнтӣрām, 3. л. мн. декантѝрајӯ свр̄ш. и несвр̄ш. [срлат. decanthare, према canthus угао] хем. одвојити, одвајати, оцедити течност од талога који се налази на дну; разбистрити, разбистравати.

декапѝрати, декàпӣрām, 3. л. мн. декапѝрајӯ свр̄ш. и несвр̄ш. [фр. décaper] чистити, очистити површину метала загревањем, кувањем у соди, рибањем како би се припремила за галванопластику.

декапитализàција, -е̄ ж [в. де-, капитализација] 1. одлив капитала у нето износу из једне земље у другу. 2. смањење капитала у неком предузећу. 3. одузимање капитала, финансијско слабљење.

дѐкàпитализовати, -зујēм (и **декапитализѝрати,** декапиталѝзӣрām, 3.л. мн. декапитализѝрајӯ) свр̄ш. и несвр̄ш. [в. де-, капитализовати] смањи(ва)ти капитал, финансијски ослабити.

декапитàција, -е̄ ж [фр. décapitation, према срлат. decapitare обезглавити, в. де-, caput глава] одсецање главе, обезглављење.

дѐкàпитовати, -ујēм свр̄ш. [в. декапитација] одсећи главу, обезглавити.

дѐкапо̄д, -а м, мн. -и [нлат. decapoda, в. дека-, грч. poús нога] зоол. (мн.) 1. ред мекушаца главоножаца са осам ногу и два додатна пипка. 2. ред љускара са десет ногу распоређених кружно око тела.

декапсула́ција, -ē ж [в. де-, капсула] мед. операција којом се одстрањује капсула неког органа (нпр. бубрега).

дѐкā̄р, -а м, мн. -и [в. дека-, ар] мера за површину земљишта, десет ари.

декарбо̀низовати, -ујēм свр̄ш. и несвр̄ш. [в. де-, карбонизовати] хем. уклањати, уклонити, ослободити, ослобађати од угљеника или угљене киселине.

декартелиза́ција, -ē ж [в. де-, картел] екон. ликвидирање картела; мере државних органа којима се распуштају постојеће монополистичке организације или се забрањује њихово поновно стварање.

дѐкартовац, -о̄вца м, мн. дѐкартō̄вци, дѐкартовā̄ца̄ [према презимену Декарт (Descartes)] следбеник Ренеа Декарта (1596–1650), француског математичара и филозофа.

дѐкартовскӣ, -ā̄, -ō̄ [в. декартовац] који се односи на Декарта или његово учење.

декасила̀бичан, -чна, -чно [в. дека-, грч. syllabḗ слог] књиж. који има десет слогова, десетосложни. ▲ **~ стих** десетерачки стих, десетерац.

декастѝло̄н, -о́на м [грч. dekástylos, в. дека-, stŷlos стуб] архит. грађевина са десет стубова, сводова.

дѐкастих, -а м [в. дека-, стих] строфа од десет стихова.

декати́рати, дека̀ти́рā̄м, 3. л. мн. декати́рајӯ свр̄ш. и несвр̄ш. [фр. décatir] обрадити, обрађивати сукно парењем, излагањем врелој пари под притиском како би се повећала постојаност боје и спречило скупљање.

дѐкатло̄н, -а м [в. дека-, грч. áthlon награда, такмичење] сп. такмичење у десет атлетских дисциплина (трчање на 100, 400, 1500 m, 110 m с препонама, скок у даљ, увис и с мотком, бацање копља, диска и кугле), десетобој.

дѐкер, -а м, мн. -и [нем. Decker према decken покривати] заст. у изради некадашњих цртаних филмова уметник који наноси боју на целофанску фолију на којој је цртеж у тушу, колориста.

дѐкӣк, -и́ка м = **деки́ка,** -ē ж [тур. dekika, dakika од ар. däqīqa] покр. минут.

деки́ка дѐкӣк (в.)

декѝнтирā̄н, -а, -о [в. декинтирати] жарг. који је без новца, без пребијене паре.

декѝнтирати, декѝнтӣрā̄м, 3. л. мн. декѝнти́рајӯ свр̄ш. [в. де-, кинта] жарг. лишити новца, оставити без новца.

декламā̀ндо прил. [итал. declamando] муз. веома изразито, свечаним тоном.

декла̀мā̄тор, -а м, мн. -и (ж. **декла̀мā̄торка,** -ē, дат. и лок. декла̀мā̄тō̄рки, ген. мн. декла̀мā̄тō̄ркӣ) [лат. declamator, в. декламовати] онај који декламује, вештак у декламацији. ◆ **декла̀мā̄торскӣ.**

дѐкламатō̄ран, -рна, -рно [лат. declamatorius, в. декламовати] који звучи као декламација; лажно свечан, патетичан, високопаран.

декламā̀тō̄ријум, -а (и **декламā̀тō̄рӣј,** -а) м [нлат. declamatorium, в. декламовати] 1. вежбање у декламовању. 2. књига која садржи песме за декламовање.

деклама́ција, -ē ж [лат. declamatio] 1. уметничко рецитовање стихова или прозе. 2. текст, задатак у школи за декламовање. 3. фиг. патетичан, дирљив говор; бесадржајан, извештачен говор.

дѐкламовати, -ујēм (и **деклами́рати,** декла̀ми́рā̄м, 3. л. мн. деклами́рајӯ) несвр̄ш. [лат. declamare] 1. уметнички рецитовати неки текст; говорити стихове напамет. 2. говорити беседничким тоном; говорити неискрено, извештачено.

дѐкларатӣван, -вна, -вно [лат. declarativus, према declarare објаснити, означити] 1. који има облик декларације; који представља само свечану изјаву, независну од стварних намера. 2. грам. исказни, изрични.

деклара́ција, -ē ж [лат. declaratio] 1. изјава, свечано проглашење принципа, изношење става о важним питањима. 2. службена пријава робе или имовине ради наплате царине или пореза. 3. поштанска исправа која се прилаже новчаним вредносним пошиљкама у иностранство.

декла̀рисати, -ишēм свр̄ш. и несвр̄ш. [лат. declarare објаснити, означити] 1. објавити, објављивати, изјавити, изјављивати, прогласити, проглашавати. 2. пријавити (робу) царинским властима ради царињења. 3. **декларисати се**

изјасни̏ти се, исказати се (*декларише се као Србин*).

декла̀сӣран, -а, -о [в. декласирати] који је изван јавног живота, издвојен из класе, пропао, бескористан.

декласи́рати, декла̀сӣрām, 3. л. мн. декласи́рајӯ свр̏ш. и несвр̏ш. [фр. déclasser] 1. искључи(ва)ти некога из његовог друштвеног сталежа, класе, одбаци(ва)ти, понизити, понижавати. 2. пренети у нижи разред или категорију, преквалификовати, деградирати. 3. сп. тешко поразити противника.

дѐклинабӣлан, -лна, -лно [нлат. declinabilis] грам. који се може деклинирати, мењати, који има множину и промену по падежима; супр. **ӣндеклинабӣлан** (в.).

деклинабили̏тӗт, -е́та м = **деклинаби́лност,** -и ж [лат. declinabilitas] особина онога што је деклинабилно ; супр. **индеклинаби́лност** (в.).

деклинаби́лност = **деклинабили̏тӗт** (в.)

дѐклинато̄ран, -рна, -рно [нлат. declinatorius, в. деклинирати] 1. који одступа, скреће. 2. којим се одбија, одбацује.

деклина́ција, -ӗ ж [лат. declinatio] 1. грам. мењање облика именских речи по падежима, склањање; образац падешке промене у одређеном језику, именска врста (*пр̄ва, друга, тр̄ећа* ~). 2. физ. одступање или скретање магнетне игле од географског меридијана неког места. 3. астрон. удаљеност једне звезде или планете од небеског екватора. 4. мед. опадање, попуштање неке болести: супр. **инклина́ција** (в.).

деклини́рати, декли̏нӣрам, 3. л. мн. деклини́рајӯ несвр̏ш. [лат. declinare скретати] 1. грам. мењати по падежима. 2. физ. скретати, бити под нагибом.

дѐклинометар, -тра м, мн. дѐклинометри, ген. мн. дѐклинометāрā [в. деклинација, -метар] 1. физ. инструмент за мерење магнетне деклинације. 2. астрон. инструмент за посматрање и бележење деклинације.

дѐковати, -ујӗм свр̏ш. и несвр̏ш. [нем. decken] 1. покри(ва)ти; прекри(ва)ти, превући, превлачити (чиме). 2. склонити, склањати; прикрити; **дѐковати се** склонити се, наћи заклон.

дѐко̀вињскӣ, -ā, -ō̄ [према имену проналазача, Француза Дековила (Décauville)] у: ▲ **дѐковињски колосек, дѐковињска пруга** жел. заст. пруга уског колосека (0,65 метара).

дѐко́дер, -а м, мн. дѐко́дери, ген. мн. дѐко́дерā̄ [фр. décodeur, енгл. decoder] 1. уређај који шифроване поруке враћа на изворни облик. 2. техн. уређај који кодирани телевизијски сигнал (на сателитским програмима) претвара у нормалну телевизијску слику.

дѐкоди́рати, дѐко̀дӣрām, 3. л. мн. дѐкоди́рајӯ = **дѐкодовати,** -ујӗм свр̏ш. и несвр̏ш. [фр. décoder, в. де-, кодирати] 1. кодирану поруку превести на обичан језик, дешифровати. 2. фиг. књиж. (про)тумачити скривену, симболичну или алегоријску поруку аутора.

дѐкодовати = **дѐкоди́рати** (в.)

дѐкокт, -а м [лат. decoctum према decoquere скувати] фарм. укуван сок од биљака који служи као лек.

дѐколониза́ција, -ӗ ж [в. деколонизирати] ослобађање земље или већег броја земаља од колонијалне зависности, престанак колонијалне управе.

дѐколониси́рати, дѐколони̏зӣрām, 3. л. мн. дѐколонизи́рајӯ = **дѐко̀лонизовати,** -ујӗм свр̏ш. и несвр̏ш. [в. де-, колонизирати] ослободити, ослобађати колонијалне управе, дати независност дотадашњој колонији.

дѐколора́ција, -ӗ ж [лат. decoloratio, в. де-, color боја] губљење боје, избледивање.

дѐко̀лтӗ, -ѐа м (уоб. **дѐколтӗ**) [фр. décolleté према collet оковратник] изрез на женској хаљини око врата и на горњем делу груди.

дѐко̀лтӣран, -а, -о = **дѐколтован,** -а, -о [в. деколтирати] који има велики изрез, који открива горњи део груди.

дѐколти́рати, дѐко̀лтӣрām, 3. л. мн. дѐколти́рајӯ = **дѐколтовати,** -ујӗм свр̏ш. [фр. décolleter, в. де-, collet оковратник] (на)правити деколте, обнажи(ва)ти врат и горњи део груди.

дѐкомпензáција, -ӗ ж [в. де-, компензација] мед. недовољно функционисање, слабост неког органа (срчаног мишића, бубрега итд.) у односу на потребе организма.

декомпозиција, -ē ж [в. де-, композиција] 1. растављање на саставне делове, рашчлањивање. 2. распадање, разграђивање.

декòмпоновати, -ујем свр̄ш. и несвр̄ш. [в. декомпоновати] 1. раставити, растављати на делове, рашчланити, рашчлањивати. 2. **декомпоновати се** распасти се, распадати се, разграђивати се.

декомпрèсија, -ē ж [в. де-, компресија] 1. постепени или нагли прелаз с високог на нижи ваздушни притисак (у уређајима за роњење, кесонима и сл.); губитак притиска ваздуха у авиону или космичкој летелици, услед квара уређаја или оштећења трупа. 2. мед. снижавање претерано високог притиска у лобањи или некој телесној шупљини хируршким путем; супр. **компрèсија** (в.).

дèкомпресиōнӣ, -а, -о [в. декомпресија] који се односи на декомпресију. ▲ **декомпресиона болест** мед. ненормално стање изазвано код ронилаца, пилота или астронаута услед пребрзог пада притиска и стварања азотних мехурића у крви и телесним ткивима.

деконстрȕкција, -ē ж [фр. déconstruction, в. де-, конструкција] рашчлањивање неког текста или сложеног појма на саставне делове.

деконструкциони̏зам, -зма м [фр. déconstructionnisme, в. деконструкција] књиж. новији правац у критици који тежи да осветли језичке, стилске и формалне компоненте неког текста, одустајући од реконструкције смисла целине.

деконтамѝнант, -а, ген. мн. деконтамѝнанāтā [в. деконтаминирати] хемијска супстанца која служи за деконтаминацију.

деконтамина̀ција, -ē ж [в. деконтаминирати] 1. чишћење тла, грађевинских објеката, људи, животиња и биљака од отрова, непожељних хемијских средстава или загађивача. 2. вој. уклањање радиоактивне затрованости прањем топлом водом, сапуницом, стругањем затрованог слоја и другим поступцима. 3. псих. освешћивање пацијентових заблуда; супр. **контамина̀ција** (в.).

деконтамини̏рати, деконтамѝнӣрам, 3. л. мн. деконтамини̏рају свр̄ш. и несвр̄ш. [в. де-, контаминирати] (из)вршити деконтаминацију, ослободити, ослобађати отрова, загађивача, радиоактивних материја и сл.

деконцентра̀ција, -ē ж [в. де-, концентрација] 1. размештај, пребачај даље од центра (нпр. трупа, капитала и сл.). 2. расејаност, губљење пажње, немогућност усредсређивања на одређену тему. 3. хем. необ. разређеност.

деконцèнтрисāн, -а, -о [в. де-, концентрисан] расејан, несусредсређен, несабран.

деконцèнтрисати, -ишēм свр̄ш. и несвр̄ш. [в. де-, концентрисати] 1. омести, ометати, покварити концентрацију; **деконцентрисати се** губити, изгубити концентрацију, изгубити пажњу (при раду, размишљању, учењу и сл.). 2. необ. разређивати, распршивати.

дèкōр, -а м, мн. -и [фр. décor] 1. украс, накит, кићење. 1. позор. кулисе, намештај и други предмети који на позорници приказују место збивања радње. 2. украс, опрема. 3. фиг. спољашњи знаци достојанства, части.

декорàтēр, -ера м, мн. декоратѐри, ген. мн. декоратѐрā [фр. décorateur, в. декор] 1. онај који прави декорације, позоришни сликар. 2. радник који поставља декор на сцену. 3. стручњак за опремање и украшавање просторија.

дèкоратѝван, -вна, -вно [фр. décoratif, в. декор] 1. који служи украшавању, декорисању неког простора. 2. фиг. који лепо изгледа; који служи (само) за украс.

декоративи̏зам, -зма м [в. декоративан] претерано, непотребно коришћење украсних елемената у неком уметничком делу.

декорати̏внōст, -ости ж [в. декоративан] својство онога што је декоративно; леп изглед.

декора̀ција, -ē ж [лат. decoratio] 1. декор, кулисе на позорници. 2. опрема, украшавање, кићење неке просторије. 3. оно што служи само за украс. 4. заст. орден, одликовање.

декòрисати, -ишēм свр̄ш. и несвр̄ш. [лат. decorare, в. декор] 1. украсити, украшавати, китити, искитити. 2. заст. дати, давати орден, одликовати.

декофеинизи̏рати, декофеинѝзӣрām, 3. л. мн. декофеинизи̏рајӯ свр̄ш. и несвр̄ш. [в. де-, кофеин] делимично или потпуно уклонити, уклањати кофеин (из кафе) хемијским поступком.

декрèмент, -а м [лат. decrementum према decrescere смањити се, слабити] 1. смањење,

слабљење, опадање. 2. мат. мало смањење променљиве величине.

декрепита́ција, -е̄ ж [фр. décrépitation од лат. crepitare пуцкетати] хем. пуцање, прскање кристала који имају у себи механички затворену воду (нпр. кухињска со) услед загревања.

дѐкрēт, -а м, мн. -и [лат. decretum] писмена наредба која има законску моћ, одлука, указ.

декрета́ли, декрета́ла̄ м мн. [лат. decretale према decretum, в. декрет] ист. папске одлуке, папина писма која су имала вредност црквеног закона.

декрети́рати, декрѐтӣра̄м, 3. л. мн. декрети́рајӯ свршн. и несврш. [срлат. decretare, в. декрет] одлучи(ва)ти, изда(ва)ти наредбе, прописати; наметнути неку одлуку снагом ауторитета.

декрешѐндо, -а м (непр. **декрешчѐндо**) прил. [итал. decrescendo према decrescere опадати] муз. све тише, све слабије, постепено утишавајући; супр. **крешѐндо** (в.).

дѐкриптовати, -ујēм (и **декрипти́рати,** дѐкрӣптӣра̄м, 3. л. мн. декрипти́рајӯ) свршн. и несврш. [в. де-, грч. kryptós скривен] 1. открити, откривати, изнети, износити на јаву. 2. открити садржај поруке без познавања шифре.

дексиокà рдија, -е̄ ж [грч. dexiós десни, kardía срце] в. **декстрокà рдија**.

дѐкстрӣн, -и́на м [фр. dextrine] хем. полисахарид добијен хидролизом скроба, користи се као лепак, за згушњавање боја, у производњи хране и др.

декстро́за, -е̄ ж [фр. dextrose, од лат. dexter десни, јер поларизовану светлост прелама удесно] хем. врста глукозе која се налази у бибљним и животињским ткивима, грожђани шећер, скробни шећер.

декстрокà рдија, -е̄ ж [лат. dexter десни, грч. kardía срце] анат. аномални положај срца на десној уместо на левој страни.

декӯбитус, -а м, мн. -и [лат. decubitus од decumbere лежати] мед. рана с црвенилом и распадањем меког ткива која настаје на леђима и другим деловима тела услед дуготрајног непомичног лежања.

декӯвēр, -ēра м [фр. découvert откривен] трг. продаја робе које нема, продаја без покрића.

дѐкунг, -а м, мн. дѐкӯнзи, дѐкӯнга̄ [нем. Deckung] заст. вој. заклон, склониште, ров.

декуражи́рати, декураж̀ӣра̄м, 3. л. мн. декуражи́рајӯ свршн. и несврш. [фр. décourager, в. кураж] обесхрабри(ва)ти, изазвати малодушност код кога: одвратити, одвраћати од чега.

дѐкӯрија, -е̄ ж [лат. decuria десетина] ист. 1. у староримској војсци одељење од десет коњаника, десетина. 2. свака од десет група на које се делио римски сенат односно римска курија.

декӯрион, -а м, мн. -и [лат. decurio, према decuria десетина] ист. 1. заповедник декурије у римској војсци; уп. **центӯрион**. 2. у средњем веку, један од чланова десеточланог општинског већа.

делакта́ција, -е̄ ж [нлат. delactatio, в. де-, лат. lac млеко] одбијање, одвикавање детета од мајчиног млека.

дѐла̄тор, -а м, мн. -и [лат. delator, в. делација] доушник, потказивач, шпијун.

дела́ција, -е̄ ж [лат. delatio, према delatus од deferre поднети, пријавити] тајна оптужба, потказивање, денунцијација.

делеа́тур, -а м [лат. deleatur нека буде уништено од delere уништити, избрисати] коректорски знак којим се упућује да се брише, уклони неки део текста.

делѐгант, -а м, мн. делѐганти, ген. мн. делѐганта̄ [лат. delegans од delegare дозначити новац] финанс. дужник који свом зајмодавцу уступа потраживање дуга од неког трећег лица; уп. **делегà тар**.

делѐга̄т, -а́та м, мн. делега́ти, ген. мн. делега́та̄ [лат. delegatus од delegare одредити, повернути] члан делегације, повереник, изасланик, изабрани представник.

делегà тар, -а́ра м [срлат. delegatorius од delegare дозначити новац] финанс. поверилац коме дужник препушта потраживање од неког трећег лица; уп. **делѐгант**.

делѐга̄тор, -а м, мн. -и [срлат. delegator, в. делегирати] онај који овлашћује, шаље неко лице, делегата; наредбодавац.

делѐга̄тскӣ, -а̄, -о̄ [в. делегат] који се односи на делегате. ▲ **~ систем** политичко уређење у коме се органи извршне власти образују од де-

легата изабраних у територијално-политичким заједницама.

делега́ција, -ē ж [лат. delegatio] 1. група делегата, представника неке заједнице, установе или државног органа, об. у посети некој другој заједници или управном органу. 2. прав. делегирање, преношење овлашћења.

делеги́рати, делѐгӣрāм, 3. л. мн. делеги́рајӯ свршн. и несврш. [лат. delegare] 1. изабрати, бирати, (по)слати, кога као делегата. 2. прав. пренети овлашћење, надлежност или власт на друго лице или орган.

делегитѝмисати, -ишēм (и **делегитими́рати,** делегитѝмӣрāм, 3. л. мн. делегитими́рајӯ) свршн. и несврш. [в. де-, легитимисати] 1. одузети легитимност, укинути неком судском или политичком телу право доношења одлука или прописа. 2. оспорити, оспоравати коме право заступања или учествовања у одлучивању.

делѐнција, -ē ж [тур. dillenci] онај који много говори, причалица, брбљивац.

дѐли прид. индекл. [тур. deli, в. делија] 1. храбар, смео, неустрашив (у народним песмама употребљава се испред имена, нпр. *дели-Муса, дели-Радивоје*). 2. махнит, помаман, силовит.

делиба́ција, -ē ж [лат. delibatio] 1. смањивање, прикраћивање. 2. пробање, кушање.

дѐлибациṑнӣ, -а, -о [в. делибација] у: ▲ **делибациони поступак** прав. судски поступак који се води пред домаћим судом ради признавања важности одлуке неког страног суда.

дѐлибаша, -ē м [тур. delibaşı, в. делија, баш] 1. први међу делијама, најбољи јунак. 2. ист. заповедник војника у турској војсци. ◆ **дѐлибашин**.

делибе́рато прил. [итал. deliberato] муз. одлучно.

делибера́ција, -ē ж [лат. deliberatio према deliberare расправљати, одлучивати] саветовање, претресање, разматрање разних могућности у циљу доношења одлуке. ◆ **дѐлиберациṑнӣ и дѐлибератӣван**.

дѐлија, -ē м, мн. дѐлӣјā [в. дели] 1. јунак; храбар, здрав и наочит човек. 2. ист. војник у турској војсци. 3. сп. жарг. навијач Црвене звезде. ◆ **дѐлӣјскӣ**.

деликàнлија, -ē м [тур. delikanlı, в. дели, тур. kan крв] покр. 1. младић у пуној снази, млад момак. 2. обесна, весела младеж.

деликàтан, -тна, -тно [лат. delicatus угодан, профињен] 1. нежан, фин, осетљив. 2. који треба пажљиво радити (~ *посао*); о коме треба добро размислити (~ *проблем*).

деликàтес, -а м = **деликатѐса,** -ē ж [фр. délicatesse] 1. врло укусно и фино јело, посластица. 2. фиг. душевна посластица, податак или вест за уживање. 3. продавница деликатесне робе.

деликатѐса = **деликàтес** (в.)

деликàтеснӣ, -ā, -ō [в. деликатес] који се односи на деликатесе; одабран, фин, изузетно укусан.

деликâто прил. [итал. delicato] муз. с нежношћу, нежно.

делѝквент непр. в. **делѝнквент**.

деликвѐнција непр. в. **делинквѐнција**.

деликвесцѐнтан, -тна, -тно [лат. deliquescens] који постаје течан, који упија влагу из ваздуха.

деликвесцѐнција, -ē ж [нлат. deliquescentia, в. де-, лат. liquescere топити] својство неких материја, нарочито соли, да упијају водену пару постајући влажне или претварајући се у течност.

дѐликт, -а м, мн. дѐликти, ген. мн. дѐликатā [лат. delictum] прав. противзаконито дело, преступ, злочин.

делѝлук, -а м, мн. делѝлуци, ген. мн. делѝлӯкā [тур. delilik, в. дели] покр. лудост, махнитост.

делимита́ција, -ē ж [фр. délimitation, в. де-, лат. limes граница] одређивање границе, разграничење, омеђивање. ◆ **дѐлимитациṑнӣ**.

делимити́рати, делимѝтӣрāм, 3. л. мн. делимити́рајӯ свршн. и несврш. [лат. delimitare, в. де-, limitare ограничити] одредити, одређивати границу, разграничити, омеђити.

делинѐāвит, в. **delineavit**.

делѝнквент, -а м, мн. делѝнквенти, ген. мн. делѝнквенātā (ж. **делѝнквенткиња,** -ē) [лат. delinquens према delinquere скривити] преступник, прекршитељ, криминалац. ◆ **делинквѐнтскӣ**.

делинквѐнција, -ē ж [лат. delinquentia] кршење закона, криминал, преступништво.

дѐлӣријум, -а (и **дѐлӣрӣј,** -а) м [лат. delirium, према delirare лудовати] 1. мед. поремећеност свести од болести, бунило. 2. занос, екстаза, опијеност; велико узбуђење, помама. ▲ **делиријум тременс** [од лат. tremere дрхтати] мед. болесно стање изазвано претераном употребом алкохола, праћено дрхтањем, халуцинацијама, страхом и појачаним знојењем.

делӣричан, -чна, -чно [в. делиријум] који је у делиријуму.

дѐлӣција, -ē ж [итал. delizia од лат. deliciae] 1. сласт, наслада, уживање. 2. посластица.

дѐлициóзан, -зна, -зно [итал. delizioso] пун сласти, насладе, веома укусан.

делѝшес, -а м (уоб. **делишȅс**) [енгл. delicious, в. делициозан] сорта јабуке пореклом из Америке.

делкрѐдере, -еа м [нем. Delkredere од итал. del credere на веру] трг. гаранција, јемство посредника да ће продата роба бити плаћена.

деложáција, -ē ж [в. деложирати] прав. присилно исељење из стана или пословних просторија.

деложѝрати, дело̀жӣра̄м, 3. л.мн. деложѝрајӯ сврш. и несврш. [фр. déloger. в. де-, loger сместити, становати] иселити, исељавати, избаци(ва)ти некога из стана или пословних просторија.

делокализáција, -ē ж [в. де-, локализација] одузимање особина места у коме се радња првобитно догађа или прилагођавање новом месту радње.

дело̀кализовати, -ујēм сврш. и несврш. [в. де-, локализовати] уклонити, уклањати сва обележја (у тексту, уметничком делу и сл.) која упућују на одређено место.

дѐлта, -ē ж, ген. мн. дѐлтā и дѐлтӣ [грч. délta] 1. четврто слово грчког алфабета (Δ, δ). 2. геогр. ушће реке које се грана на више рукаваца. ▲ **делта-зраци** физ. електрони или протони који излазе из атома под ударом алфа честица; **делта-таласи** физиол. најспорији електрични таласи у мозгу, јављају се током сна или као знак обољења; **делта-метал** хем. легура бакра, цинка, гвожђа и олова за окивање бродова и металних површина; **делта-крило** авиј. крило троугаоног облика.

дѐлтаплāн, -а м, мн. -и [в. делта, (аеро)план] летелица у облику троугла.

делтòйд, -и́да м, мн. делтои́ди, ген. мн. делтои́дā [в. делта, -оид] анат. троугласти мишић на раменом зглобу, који диже руку у страну.

дѐлтойдан, -дна, -дно [в. делтоид] који је у облику делте, приближно једнак равностраном троуглу.

дѐлукс прид. индекл. [енгл. deluxe од фр. de luxe] луксузан, отмен, раскошан.

дѐлфӣјскӣ, -ā, -ō [грч. Delphói Делфи] 1. који се односи на старогрчко пророчиште Делфе (*делфијска пророчица*). 2. тајанствен, загонетан.

дѐлфӣн, -и́на м, мн. делфи́ни, ген. мн. делфи́нā [лат. delphinus од грч. delphís] 1. зоол. морска животиња из породице китова, плискавица, *Delphinus delphis*. 2. стил у пливању.

дѐлфӣнијум, -а м (и **дѐлфӣнӣј,** -а м) [грч. delphínion] бот. род цветних биљака из породице љутића, обично с плавим цвстовима, *Delphinium*.

дѐлфскӣ в. **дѐлфӣјскӣ**.

демагнетизáција, -ē ж [в. демагнетизовати] физ. уклањање или смањење магнетизма.

демагнѐтизовати, -ујēм сврш. и несврш. [в. де-, магнетизовати] физ. одузети магнетске особине гвожђу или неком другом материјалу.

демàгог, -а м, мн. демàгози, ген. мн. демàгōгā [грч. dēmagōgós вођа народа] 1. народни говорник у старој Грчкој који је наступао као представник народа. 2. онај који настоји да стекне поверење народа неоснованим обећањима, апелујући на емоције, предрасуде и слично.

демагòгија, -ē ж [грч. dēmagōgía, в. демагог] политика и метод којима се служе демагози.

демàгошкӣ, -ā, -ō [в. демагог, демагогија] који се односи на демагоге и демагогију.

дѐманти, -ија и (обичније) **демàнти,** -ија м [фр. démenti, в. демантовати] званична изјава којом се побија нека вест или тврдња.

дѐмантовати, -ујēм сврш. и несврш. [фр. démentir] оповргнути, оповргавати, порећи, порицати неку вест, тврдњу или изјаву.

демаркáција, -ē ж [фр. démarcation] обележавање граничне линије, разграничење.

дѐмаркациóнӣ, -ā̄, -ō̄ [в. демаркација] који се односи на демаркацију, који служи разграничењу. ▲ **демаркациона линија** привремена гранична линија између две војске које су склопиле мир или примирје.

демаркúрати, демàркúрām, 3. л. мн. демаркúрајӯ свршн. и несврш. [фр. démarquer] обележити, обележавати, повући границу, разграничити.

дѐмарш, -а м, мн. дѐмарши, ген. мн. дѐмāршā [фр. démarche] дипл. интервенција којом се улаже протест или подноси неки захтев властима друге државе.

демаскúрати, демàскúрām, 3. л. мн. демаскúрајӯ свршн. и несврш. [фр. démasquer] 1. скинути, скидати маску, раскринкати, раскринкавати. 2. фиг. приказати, приказивати кога у правом светлу, разоткрити, разоткривати чије намере.

дематеријализáција, -ē̄ ж [в. де-, материјализација] поништавање материјалних својстава, претварање у чисти дух или у апстракцију.

демàтеријализовати, -ујēм (и **дематеријализúрати,** дематеријàлизúрām, 3. л. мн. дематеријализúрајӯ) свршн. и несврш. [в. де-, материјализовати] одузети, одузимати чему својства материје, (у)чинити да нешто изгуби опипљив, конкретан облик.

дѐмбел, -а м, мн. дѐмбели, ген. мн. дѐмбēлā [тур. dembel, tembel од перс. tenbel лењ] лењ човек, ленштина, готован, нерадник.

дембѐлија, -ē̄ ж [в. дембел] : **(земља) дембелија** имагинарна земља у којој живе дембели, нерадници, у којој се све добија без напора.

дембѐлисати, -ишēм несврш. [в. дембел] ленчарити, излежавати се.

дѐме, -ета с [тур. demet од нгрч. déma, demáti] покр. нарамак, свежањ, сноп; бала, дењак.

дѐмек рчц. [тур. demek] покр. дакле, што се каже, што би се рекло.

демѐнтан, -тна, -тно [лат. demens] малоуман, слабоуман, сулуд.

демѐнција, -ē̄ ж [лат. dementia, в. дементан] мед. 1. лудило, губљење разума, малоумност. 2. слабљење памћења и расуђивања услед старости (*сѝтарачка* ~), излапелост.

демѐскиња, демѐскија в. **димѝскија**.

деметрополизáција, -ē̄ ж [в. де-, метропола] пресељење највиших установа из главног града у друга, мања места.

деметропòлизовати, -ујēм [в. де-, метропола] пренети део управе из главног града у унутрашњост, децентрализовати.

деми- [фр. demi од клат. dimedius, од лат. medius средњи] као први део сложенице означава половину другог дела: упола, полу-.

демѝђана, -е ж и **демѝжана,** -е ж [итал. damigiana] = **демижон** (в.)

демѝжōн, -óна м, мн. демижóни, ген. мн. демижóнā [енгл. demijohn од фр. dame-jeanne, нејасног порекла] оплетена стаклена боца од неколико литара за вино, сирће и др., плетенка.

демѝјург, -а м, демѝјурзи, ген. н. демѝјургā [грч. dēmiourgós, према dêmios народни, érgon рад] 1. филоз. градитељ света према Платоновом учењу, онај који обликује материју на основу савршених идеја. 2. стваралац, уметник, креативна особа. 3. ист. виши чиновник у старогрчким градовима-државама.

демикòтōн, -óна м [фр. demicoton, в. деми-, фр. coton памук] врста полупамучна тканина.

демилитаризáција, -ē̄ ж [в. демилитаризовати] уклањање војске и војних постројења с неке територије.

демѝлитаризовати, -ујēм свршн. и несврш. [в. де-, милитаризација] спровести или спроводити демилитаризацију.

демѝмōнд, а м [фр. demimonde, в. деми-, monde свет] заст. друштво сумњивог морала, свет ситних криминалаца, варалица и проститутки, полусвет.

дѐминутѝв, -а м, мн. -и [лат. deminutivus, према deminutus умањен] грам. реч која је створена додавањем суфикса за умањивање, умањеница.

дѐминутѝван, -вна, -вно [в. деминутив] грам. који се односи на деминутив; који служи умањивању.

деминýција, -ē̄ ж [лат. deminutio, према deminuere смањивати] 1. грам. умањивање, творба деминутива. 2. муз. начин компоновања у коме се дати мотив понавља замењујући дуже ноте краћима.

дѐмир, -а м [тур. demir, timur] 1. гвожђе, железо. 2. гвоздена решетка на прозору. 3. алатка од гвожђа. 4. (као прид. индекл.) гвозден.

демѝрли прид. индекл. [тур. demirli, в. демир] заст. 1. који је од гвожђа, гвозден. 2. (о прозору) прекривен гвозденом решетком.

демѝрџија, -ē м [тур. demirci, в. демир] заст. трговац гвозденом робом, гвожђар.

дѐми-сѐк прид. индекл. [фр. demi-sec, в. деми-, sec сув] полусув (об. о шампањцу).

демѝсија, -ē ж [лат. demissio] чин којим се неко одриче службеног положаја или високе функције, оставка.

демисиòнāр, -а́ра м, мн. -и [фр. démissionnaire, в. демисија] онај који је поднео оставку, службеник у оставци.

демисионѝрати, демисиòнѝрāм, 3. л. мн. демисионѝрајӯ свр̀ш. [фр. démissionner, в. демисија] поднети оставку, захвалити се на служби или положају.

демѝскија, дѐмискиња в. **димѝскија**.

демистификàција, -ē ж [в. де-, мистификација] поступак супротан мистификацији, отклањање намерних забуна, разјашњење.

демѝстификовати, -ујēм [в. де-, мистификовати] уклонити мистификацију, лажну тајанственост, разјаснити, рашчистити.

демитологизàција, -ē ж [в. де-, митологизација] уклањање митских тумачења, замењивање митолошких идеја стварним описом чињеница.

дѐмитологизовати, -ујēм (и **демитологизѝрати,** демитологизѝрāм, 3. л. мн. демитологизѝрајӯ) свр̀ш. и несвр̀ш. [в. де-, митологизовати] ослободити, ослобађати митских елемената, митолошких тумачења, сагледати с реалне тачке гледишта.

демѝург в. **демѝјург**.

дѐмишкиња в. **димѝскија**.

демо- [грч. dēmos народ] као први део сложенице означава да се нешто односи на народ, на народне масе.

дѐмо, дѐма м [енгл. demo, скр. од demonstration приказивање] први, пробни снимак неке композиције на траку, диск односно касету.

демобилизàција, -ē ж [в. де-, мобилизација] 1. враћање оружаних снага из ратног у мирнодопско стање. 2. отпуштање из војне службе. ♦ **демобилизàцијскӣ** и **дѐмобилизациòнӣ**.

демобѝлисати, -ишēм свр̀ш. и несвр̀ш. [в. де-, мобилисати] вршити, извршити демобилизацију.

демòграф, -а м, мн. -и [в. демо-, -граф] онај који се бави демографијом.

демогрàфија, -ē ж [в. демо-, -графија] наука која се бави статистичким испитивањем становништва на одређеној територији или у оквиру одређене државе. ♦ **демòграфскӣ**.

демòдē (обичније **демодѐ**) прид. индекл. [фр. démodé, в. демодирати] који је изашао из моде, застарео, старомодан, превазиђен.

демоди́рати (се), демòдѝрāм (се), 3. л. мн. демоди́рајӯ (се) свр̀ш. и несвр̀ш. [фр. démoder, в. де-, мода] изаћи, излазити из моде, постати, постајати старомодан.

демодоксолòгија, -ē ж [в. демо-, грч. dóxa мишљење, в. -логија] в. **демоскòпија**.

демодӯлā̀тор, -а м, мн. -и [в. де-, модулатор] уређај за демодулацију; супр. **модӯлā̀тор** (в.).

демодула́ција, -ē ж [в. де-, модулација] електрон. поступак којим се из високофреквентног носећег таласа издваја првобитни сигнал ниске фреквенције.

демòкрат(а), -ē м, мн. демòкрати [фр. démocrate, в. демократија] 1. присталица демократије. 2. члан демократске или неке сличне странке.

демократѝзам, -зма м [в. демократија] привржености демократији; скуп идеја и циљева надахнутих демократијом.

демократизàција, -ē ж [в. демократија] увођење демократије; уређивање државе и друштвеног живота по демократским начелима.

дѐмократизовати, -ујēм (и **демократизи́рати,** демократѝзѝрāм, 3. л. мн. демократизи́рајӯ) свр̀ш. и несвр̀ш. [в. демократија] увести, уводити демократске установе, спровести, спроводити мере које свим грађанима обезбеђују равноправност.

демокра̀тија, -ē ж [грч. demokratía, в. демо-, -кратија] 1. пол. државно уређење које гарантује политичке слободе, равноправност свих грађана, постојање различитих странака, смењи-

вост власти, слободан приступ информацијама итд. 2. ист. у старој Грчкој (посебно у Атини) владавина слободних грађана преко изабраних представника; супр. **аристокра̀тија** (в.). 3. демократско понашање, једнако поштовање свачијих права у одређеном удружењу, колективу, установи и сл. ▲ **непосредна ~** уређење у коме народ непосредно утиче на управљање државом; **парламентарна ~, представничка ~** управљање државом преко изабраних народних представника у скупштини или парламенту; **(земље) народне демократије** ист. назив за комунистичке државе у совјетској сфери до краја осамдесетих година XX века.

демо̀кратскӣ, -ā, -ō̄ [в. демократија] који се заснива на вољи народа, који је у духу демократије. ▲ **~ централизам** ист. лењинистички принцип устројства комунистичких партија који је значио изборност руководећих тела, али и строгу дисциплину и поштовање одлука партије, уз немогућност издвојеног мишљења; **демократска странка** назив политичких партија у многим земљама, посебно оне у САД која је основана двадесетих година XIX века и која је главни ривал Републиканске странке.

демоли́рати, демо̀ли́рām, 3. л. мн. демоли́рајӯ [лат. demoliri] (раз)рушити, разорити, разарати, развалити.

демоли́ција и **демо̀ли́ција**, -е ж [лат. demolitio] рушење, разваљивање.

демоло̀гија, -ē ж [в. демо-, -логија] наука о народним обичајима; фолклористика.

дѐмо̄н, -о́на м, мн. демо́ни, ген. мн. демо́на̄ [грч. daímōn] 1. митол. код старих Грка полубожанство, посредник између богова и људи; натприродно биће везано за судбину једног човека или краја. 2. зао дух, сатана. 3. фиг. опак човек, зликовац. 4. оличење какве страсти, помамс (*коцкарски ~ , ~ љубоморе*).

демонетиза́ција, -ē ж [в. де-, монетизација] одузимање својства новца одређеној монети, повлачење новца из оптицаја.

демонѝзам, -зма м [в. демон, -изам] 1. веровање у зле духове. 2. нечовечност, опакост, демонско поступање.

демониза́ција, -ē ж [в. демон, -изација] псих. у политичкој пропаганди поступак дехуманизације одређене класе људи или појединаца ширењем уверења да су зли и да их зато треба мрзети.

демо̀низовати, -ујēм (и **демонизи́рати**, демонѝзи́рам, 3. л. мн. демонизи́рајӯ) свр̄ш. и несвр̄ш. [фр. démoniser, в. демон] представити кога као демона, оцрнити, сатанизовати.

демонола̀трија, -ē ж [в. демон, -латрија] обожавање демона, ђавола.

демоло̀гија, -ē ж [в. демон, -логија] 1. проучавање демона и натприродних бића (у средњем веку и касније). 2. наука која проучава веровања у демоне. ◆ **демоно̀лошкӣ**.

демонома̀нија, -ē ж [в. демон, -манија] 1. болестан страх од демона и злих духова. 2. душевни поремећај изазван тобожњом опседнутошћу злим духовима.

дѐмо̄нскӣ, -ā, -ō̄ [в. демон] који припада демонима, који је сличан демону; опак, паклен, ђаволски.

демо̀нстрант, -а м, мн. демо̀нстранти, ген. мн. демо̀нстранāтā̄ [лат. demonstrans, в. демонстрирати] онај који учествује у демонстрацији.

дѐмонстрати̏в, -а м [в. демонстративан] грам. 1. сваки језички елемент који прати гест показивања (нпр. *ово*, *е̄то*, одређени члан и сл.), који помаже да се издвоји објекат на који се упућује, показује. 2. показна заменица.

дѐмонстрати̏ван, -вна, -вно [лат. demonstrativus, према demonstratus] 1. који јавно показује своје расположење и негодовање, који се буни против чега. 2. који служи за показивање, показни; ▲ **демонстративне заменице** грам. показне заменице (*овај, та̄ј, онај*). 3. воj. који заварава, привидан.

демо̀нстра̄тор, -а м, мн. -и (ж. **демо̀нстра̄торка,** -ē̄, дат. и лок. демо̀нстра̄торки, ген. мн. демо̀нстра̄то̄ркӣ) [лат. demonstrator] 1. онај који показује, тумачи, објашњава за време предавања или наставе; онај који показује како нешто ради, функционише (обично у сврху продаје). 2. у шаху, особа која на демонстрационој табли показује гледаоцима потезе из партије која се одвија за столом. ◆ **демо̀нстра̄торскӣ**.

демонстра́ција, -ē ж [лат. demonstratio] 1. јавно показивање, очигледно приказивање. 2. јавно изражавање незадовољства или негодовања против кога или чега, масован јавни протест. 3. вој. покрет трупа, привидни напад с циљем да се другој држави покаже спремност за ратну акцију. ◆ **дѐмонстрацио̄ни** и **демонстра̀цӣјскӣ**.

демонстри́рати, демо̀нстрӣрām, 3. л. мн. демонстри́рајӯ свршн. и несврш. [лат. demonstrare] 1. на очигледан начин показати, показивати, изложити, излагати, тумачити. 2. јавно исказивати своје расположење, учествовати у протестној поворци.

демонта́жа, -ē ж [фр. démontage, в. де-, монтажа] 1. растављање, расклапање чега на саставне делове. 2. фиг. разградња, нестајање.

демонти́рати, демо̀нтӣрām, 3. л. мн. демонти́рајӯ свршн. и несврш. [фр. démonter, в. де-, монтирати] 1. раставити, растављати на делове. 2. скинути, скидати нешто што је било монтирано, причвршћено.

демопсихоло̀гија, -ē ж [в. демо-, психологија] наука о психологији народа, о народном предању.

деморали̏за̄тор, -а м, мн. -и [в. деморализација] онај који изазива деморализацију. ◆ **деморали̏за̄торскӣ**.

деморализа́ција, -ē ж [фр. démoralisation, в. деморалисати] 1. опадање, слабљење морала. 2. губљење храбрости и воље, малодушност, клонулост; попуштање дисциплине.

деморализи́рати в. **демора̀лисати**.

дѐморализовати = **демора̀лисати** (в.)

демора̀лисати, -ишēм = **дѐморализовати,** -ујēм (и **деморализи́рати,** деморали̏зӣрām, 3. л. мн. деморализи́рајӯ) свршн. и несврш. [фр. démoraliser, в. де-, морал] 1. лишити кога храбрости или осећања властите вредности, обесхрабрити кога. 2. навести на поквареност, покварити, изопачити у моралном погледу. 3. вој. изазивати опадање, слабљење борбености у рату; **деморалисати се** изгубити вољу за борбу.

дē̏мос, -а м [грч. dêmos] 1. ист. у старој Грчкој, сви слободни грађани изван редова аристократије. 2. народ, нација, пук; народне масе.

демоскò̄пија, -ē ж [в. демо-, -скопија] проучавање јавног мишљења. ◆ **демòскопскӣ**.

демо̀тичкӣ = **дѐмотскӣ** (в.)

дѐмотскӣ, -а̄, -о̄ = **демо̀тичкӣ,** -а̄, -о̄ [грч. dēmotikós, в. демос] 1. који припада народу, народни. 2. који је наклоњен народу, демократски. ▲ **демотско писмо** филол. староегипатско писмо у употреби од VIII века пре н. е. до краја старог века, за разлику од хијератичког писма којим је писала свештеничка каста.

демо̀фил, -а и **демо̀фӣл,** -и́ла м [в. демо-, -фил] онај који воли народ, народољубац.

демофо̀бија, -ē ж [в. демо-, -фобија] болестан страх од маса, од веће групе људи.

демохри̏шћанин, -а м (ж. **демохри̏шћа̄нка,** дат. и лок. демохри̏шћа̄нки) [в. демохришћански] припадник или присталица демохришћанске странке.

демохри̏шћа̄нскӣ, -а̄, -о̄ [итал. democristiano, в. демо-, хришћанин] пол. назив за странке демократске оријентације везане за хришћанску цркву, претежно у католичким земљама.

демохришћа́нство, -а с [в. демохришћански] демохришћанско уверење, демохришћанска политика.

дѐмпинг в. **да̀мпинг**.

дѐмпфер в. **дѐмфер**.

дѐмфати, -а̄м = **дѐмфовати,** -ујēм несврш. [нем. dämpfen] 1. муз. пригушивати, слабити тон. 2. фам. смиривати кога, ублажавати чији гнев.

дѐмфер, -а м, мн. -и [нем. Dämpfer према dämpfen пригушивати] 1. муз. направа за слабљење, ублажавање тона на музичким инструментима, пригушивач. 2. жел. одбојник.

дѐмфовати = **дѐмфати** (в.)

деназализа́ција, -ē ж [в. деназализовати] фон. губљење носног изговора код неких вокала.

дена̀зализовати, -ујēм = **деназализи́рати,** деназали̏зӣрām, 3. л. мн. деназализи́рајӯ свршн. и несврш. [в. де-, назализовати] фон. одузети, одузимати гласу носну артикулацију, претворити назални самогласник у обичан.

дѐнār, -а = **дѐнāриjус,** -а м [лат. denarius, према deni по десет] ист. 1. стари римски новац, првобитно вредности 10 аса (в.). 2. сребрни новац различите вредности у више средњовековних европских држава.

дѐнāриjус = дѐнāр (в.)

денаталѝтēт, -е́та м [в. де-, наталитет] опадање прираста становништва, смањење наталитета.

денатурализа́ција, -ē ж [в. де-, натурализација] одузимање држављанства, губитак грађанских права у одређеној земљи.

денатура̀лисати, -ишēм и **денатура̀лизовати,** -ујēм (и **денатурализи́рати,** денатуралѝзӣрām, 3. л. мн. денатурализи́рајӯ) свршен. и несврш. [в. де-, натуралисати] 1. прав. одузети држављанство. 2. биол. пресељивати, пресељавати (биљку, животињу) у друкчије, туђе окружење.

денатȕрисати, -ишēм свршен. и несврш. [фр. dénaturer, в. де-, натура] променити састав, природу чега; (у)чинити неупотребљивим за људску исхрану додавањем разних примеса. ▲ **денатурисани алкохол** алкохол који служи само као гориво, шпиритус.

денационализа́ција, -ē ж [в. де-, национализација] 1. екон. укидање национализације, враћање национализоване имовине претходном власнику. 2. однарођивање, сузбијање или гашење народних особина.

дена̀ционализовати, -ујēм (и **денационализи́рати,** денационалѝзӣрām, 3. л. мн. денационализи́рајӯ) свршен. и несврш. [в. де-, национализовати] 1. екон. враћати из државног власништва у приватно. 2. лишити, лишавати народ његових особина, однарођивати.

денацифика́ција, -ē ж [в. денацификовати] уклањање нациста из јавног живота (об. у Немачкој после 1945); искорењивање, уклањање трагова нацизма у свести људи, у симболима, идеологији и др.

дена̀цификовати, -ујēм свршен. и несврш. [в. де-, наци-, лат. -ficare према facere чинити] спровести, спроводити денацификацију.

дѐнга, -ē ж [амер. шп. dengue од свах. dinga] мед. вирусна болест коју преносе комарци у Средоземљу и у тропским крајевима, врста грознице праћена боловима у глави и осипом по телу.

дѐнди, -ија м [енгл. dandy] онај који се увек елегантно облачи, помодар, кицош.

дендѝзам, -зма м [в. денди] помодарство, кицоштво.

дѐндрӣт, -и́та м [грч. dendrítēs] 1. минер. разгранати прираст једног минерала који се кристализовао у другом. 2. анат. продужетак нервне ћелије преко кога стижу подражаји.

дендро- [грч. dóndron стабло] као први део сложенице означава везу са дрветом.

дѐндройдан, -дна, -дно [в. дендро-] који је сличан дрвету, који је као дрво, разгранат.

дендро̀лӣт, -и́та м, мн. дендроли́ти, ген. мн. дендроли́тā [в. дендро-, -лит[1]] бот. геол. (об. мн.) окамењено дрвеће, фосили дрвећа.

дендроло̀гија, -шē ж [в. дендро-, -логија] део ботанике који изучава дрвеће и грмље. ◆ **дендро̀лошкӣ**.

дендромѐтрија, -ē ж [в. дендро-, -метрија] бот. научни метод мерења запремине стабала и брзине њиховог растења.

дендрохронолòгија, -ē ж [в. дендро-, хронологија] археол. утврђивање старости археолошких налаза бројањем и мерењем прстенова (годова) у фосилном дрвећу. ◆ **дендрохроно̀лошкӣ**.

денерва́ција, -ē ж [в. де-, нерв] мед. стање у коме је неки орган или део тела лишен нервних надражаја услед повреде или болести.

денза́ција в. **конденза́ција**.

дѐнзиметар, -тра м, мн. дѐнзиметри, ген. мн. дѐнзиметāрā [лат. densus густ, дебео, в. -метар] инструмент за мерење густине течности и гасова.

дензи́тēт, -е́та м [лат. densitas од densus густ] физ. степен густине течности.

дѐнзитометар, -тра м, дѐнзитометри, ген. мн. дѐнзитометāрā [в. дензитет, -метар] 1. а. инструмент за мерење густине зацрњења у фотографском негативу; б. инструмент за мерење интензитета боје у штампарству. 2. в. **дѐнзиметар**.

дензитомѐтрија, -ē ж [в. дензитет, -метрија] 1. мерење оптичке густине сивих или тамних делова на фотографским снимцима. 2. мед. мерење густине коштаног ткива путем светлосног или радиоактивног зрачења.

дѐни, -ија м [фр. denier] међународна јединица за мерење дебљине текстилног влакна, једнака тежини од 0,1 грама на 900 метара.

денивела́ција, -ē ж [в. де-, нивелација] разлика у нивоу, у висини једне површине у односу на другу.

деномѝна̄л, -а́ла м и **дѐноминатѝв,** -а м [в. де-, лат. nominalis, nominativus од nomen име] грам. глагол, придев или било која друга реч изведена од именице.

дѐноминā̄лан, -лна, -лно и **дѐноминатѝван,** -вна, -вно [в. деноминал] грам. изведен од именице.

деномѝна̄тор, -а м, мн. -и [плат. denominator] мат. именитељ, именилац у разломку.

деномина́ција, -ē ж [лат. denominatio] 1. именовање, наименовање. 2. банк. промена номиналне вредности новчане јединице. 3. рел. верска заједница, огранак англиканске или протестантске цркве.

денонси́рати, денòнсӣра̄м, 3. л. мн. денонси́рајӯ свршн. и несврш. [фр. dénoncer, в. денунцирати] заст. отказати, отказивати неки договор или уговор.

дѐнотатѝван, -вна, -вно [в. денотирати] лингв. који се односи на денотацију. ▲ **денотативно значење** значење речи или знака којим се непосредно упућује на предмет, појам, првенствено значење које реч има за већину корисника датог језика; уп. **кòнотатѝван**.

денота́ција, -ē ж [лат. denotatio] лингв. упућивање на прво, основно значење речи; уп. **конота̀ција**.

денoти́рати, денòтӣра̄м, 3. л. мн. денoти́рајӯ свршн. и несврш. [лат. denotare] лингв. упутити, упућивати на одређени појам; означавати, обележавати.

дѐнс, -а м [енгл. dance плес] популарна музика за игру, нарочито у ноћним локалима и дискотекама, уз употребу електронских инструмената.

дѐнсер, -а м (ж. **дѐнсерка,** лат. и лок. дѐнсерки) [в. денс] фам. извођач денс музике.

дѐнта̄л, -а́ла м, мн. дента́ли, ген. мн. дента́ла̄ [лат. dentalis зубни од dens зуб] фон. зубни сугласник.

дѐнта̄лан, -лна, -лно [в. дентал] фон. који се артикулише врхом језика непосредно иза горњих зуба, зубни.

дѐнтӣн, -и́на м [лат. dens зуб, в. -ин] анат. зубна кост, коштано ткиво зуба.

дѐнтист(а), -ē м, мн. дѐнтисти [фр. dentiste према dent од лат. dens зуб] мед. зубни лекар, зубар, стоматолог.

дентѝција, -ē ж [лат. dentitio од dens зуб] мед. 1. добијање, израстање, ницање зуба (код мале деце). 2. број, величина и распоред зуба у вилици.

денуда́ција, -ē ж [лат. denudatio, в. денудирати] геол. огољавање, одношење горњег слоја под дејством ерозије.

денуди́рати, денӯдӣра̄м, 3. л. мн. денуди́рајӯ свршн. [лат. denudare] открити, оголити.

денӯклеаризовати, -зујēм (и **денуклеари́зирати,** денуклеаризӣра̄м, 3. л. мн. денуклеаризи́рајӯ) свршн. и несврш. [в. де-, нуклеаризовати] уклонити, уклањати нуклеарно оружје, забранити употребу нуклеарног оружја на одређеној територији (*денуклеаризована зона*).

денунцѝјант, -а м, мн. денунцѝјанти, ген. мн. денунцѝјанта̄ [лат. denuntians] потказивач, доушник, достављач. ♦ **денунцијантскӣ**.

денунцѝја̄тор, -а м [лат. denuntiator] 1. онај који износи јавну оптужбу против чега, критичар. 2. в. **денунцѝјант**.

денунција́ција, -ē ж [лат. denuntiatio] 1. потказивање, клеветање. 2. јавна оптужба, јавна критика, указивање на нешто или некога који се сматра штетним по друштво.

денунци́рати, денӯнцӣра̄м, 3. л. мн. денунци́рајӯ свршн. и несврш. [лат. denuntiare] 1. пријавити, пријављивати, потказ(ив)ати кога властима или полицији. 2. јавно критиковати, оптуживати.

дѐнчанӣ в. **дѐњчанӣ**.

дѐњак, -а м [тур. denk од перс. denk] омот, завежљај, свежањ, бала.

дѐњчанӣ, -а̄, -о̄ [в. дењак] (о роби) који је у дењковима, свежњевима, балама.

деодо̀ранс в. **дезодо̀ранс**.

деонтоло̀гија, -ē ж [грч. déon дужност, в. -логија] 1. филоз. наука о дужностима. 2. мед. скуп правила о лекарској етици.

деонто̀лошкӣ, -а̄, -о̄ [в. деонтологија] 1. који се односи на деонтологију. 2. који се односи на дужности и обавезе у одређеној професији; етички.

депа̀данс, депада̀нса непр. в. **депа̀нданс, депанда̀нса**.

депалатализа́ција, -е̄ ж [в. депалатализовати] фон. губљење палаталности, претварање меких сугласника у тврде.

депа̀палатализовати, -ујем – **депалатализи́рати,** депалатали̏зи̏ра̄м, 3. л. мн. депалатализи́рајӯ свр. [в. де-, палатал] фон. заменити неки палатални (меки) сугласник одговарајућим непалаталним (тврдим).

депа̀нданс, -а м (непр. **депада̀нс**) = **депанда̀нса,** -е̄ ж (непр. **депада̀нса**) [фр. dépendance зависност] споредна зграда која служи истим функцијама као и главна, об. у хотелима.

депанда̀нса = **депа̀нданс** (в.)

депа̀ртма̄н, а́на м [фр. département] 1. административно-територијално подручје у Француској и неким другим земљама, срез, округ. 2. одсек, одељење у установи.

депаупериза́ција, -е̄ ж [срлат. depauperare од лат. pauper сиромах] осиромашавање, осиромашење.

депедикула́ција, -е̄ ж [в. де-, лат. pediculus ваш] уништавање вашију и гњида инсектицидима или применом високих температура.

депедику̀лисати, -ишем̄ (и **депедикули́рати,** депедику̀ли̏ра̄м, 3. л. мн. депедикули́рајӯ) свр. и несвр. [в. де-, лат. pediculus ваш] уништити, уништавати ваши.

депендѐнција, -е̄ ж [нем. Dependenz, према лат. dependere висити] 1. зависност од некога или нечега 2. (об. у мн. **депендѐнције**) припадлежности које иду уз функцију и зависе од значаја те функције.

деперсонализа́ција, -е̄ ж [в. де-, персонализација] 1. псих. облик душевне болести при коме болесник себе више не доживљава као целовиту личност. 2. фиг. губљење посебности, утапање у гомилу, обезличавање.

деперсо̀нализовати, -ујем̄ (и **деперсонализи́рати,** деперсонали̏зи̏ра̄м, 3. л. мн. деперсонализи́рајӯ) свр. и несвр. [в. де-, персонализовати] уклонити, уклањати лична обележја, обезличити, обезличавати.

депѐша, -е̄ ж [фр. dépêche] телеграм, брзојав.

депигмента́ција, -е̄ ж [в. де-, пигментација] мед. губитак кожног пигмента.

депи̏ла̀тор [в. депилирати] направа, уређај или хемијско средство за депилацију.

депила́ција, -е̄ ж [нлат. depilatio, в. депилирати] скидање, уклањање длака с тела хемијским или механичким средствима.

депили́рати, депи̏ли̏ра̄м, 3. л. мн. депили́рајӯ свр. и несвр. [лат. depilare, в. де-, pilus длака] вршити, извршити депилацију.

депла̀сѝра̄н, -а, -о [в. депласирати] који није на свом месту, неуместан; који не приличи ситуацији; неприличан, непримерен.

депла̀сѝра̄но̄ст, -ости м [в. депласиран] особина онога што је депласирано, неумесност.

депласи́рати, депла̀си̏ра̄м, 3. л. мн. депласи́рајӯ свр. и несвр. [фр. déplacer, в. де-, place место] променити место, премештати, померати.

депла̀смā̄н, -а́на м [фр. déplacement] 1. пом. тежина воде коју истискује труп брода, уједно и мера носивости исказана у тонама. 2. премештање, промена места.

дѐпо̄, -о̀а м, мн. депо̀и, ген. мн. депо́а̄ [фр. dépôt од лат. depositum] 1. зграда за смештај и поправку трамваја, аутобуса, железничких вагона. 3. зграда за ватрогасне справе и возила. 2. стовариште, складиште; одељење у коме се чувају музејски предмети који нису изложени. 4. место у банци које служи за држање и чување вредности, сеф.

депоетиза́ција, -е̄ ж [в. де-, поетизација] уклањање оног што је поетично, свођење на свакодневно, уобичајено, прозаично.

депоѐтизовати, -ујем̄ (и **депоетизи́рати,** депоети̏зи̏ра̄м, 3. л. мн. депоетизи́рајӯ) свр. и несвр. [в. депоетизација] лишити, лишавати (уметничко дело, опис, слику) поетичности, чинити га прозаичним.

дѐпозит, -а и **депо̀зѝт,** -и́та м [лат. depositus положен од deponere положити] 1. прав. уговор којим једна страна предаје другој неку имовину на чување уз обавезу да је у одређеном тренутку врати. 2. оно што је дато на чување код суда или у банци, улог; одређена сума новца или вредности поверених банци да с њима послује на одређено време, уз уговорене камате. 3. унапред уплаћен део неке суме, залог, капара. 4. место које служи за чување, складиште, депо.

депозѝта̄р, -а́ра м, мн. -и [фр. dépositaire, према лат. depositarius, в. депозит] онај који прима депозит, чувар депозита.

дѐпозитнӣ, -ā, ō и **депòзӣтнӣ,** -ā, -ō [в. депозит] који је у вези с депозитом, који се односи на депозит. ▲ **депозитна банка** новчани завод који прима новац на укамаћење, драгоцености и друге вредности на чување; **депозитна меница** банк. меница која се издаје на новац узет и уложен у радњу; **депозитни новац** банк. новац који се полаже суду ради чувања, узет уз интерес ради проширивања посла.

депòзӣтор, -а м, мн. -и [лат. depositor, в. депозит] онај који улаже, полаже депозит, депонент.

депозӣтōријум, -а (и **депозӣтōрӣј,** -а) м [нлат. depositorium] одељење за чување, место у суду где се ствари и новац чувају.

депозӣција, -ē ж **дѐпоновāње,** -āња с [лат. depositio] 1. остављање вредности на чување, улагање, залог (обично у банци). 2. исказ пред судом.

деполарӣзāтор, -а м, мн. -и [в. деполаризација] физ. хемијска супстанца која спречава слабљење галванских елемената услед поларизације.

деполариза́ција, -ē ж [в. де-, поларизација] 1. физ. уклањање, укидање поларизације на галванском елементу или електроди. 2. опт. прелазак поларизоване светлости у неполаризовану.

деполитиза́ција, -ē ж [в. де-, политизација] одстрањивање политике, ослобађање од политичких утицаја.

депòлитизовати, -ујēм и **деполитизи́рати,** деполитӣзӣрām, 3. л. мн. деполитизи́рајӯ свр. и несвр. [в. де-, политизовати] ослободити од политике, одузети, одузимати чему политички смисао.

депòнент, -а м [лат. deponens, в. депоновати] онај који депонује, који нешто даје на чување, улагач.

депонѐнтан, -тна, -тно [лат. deponens од deponere оставити по страни] у: ▲ **депонентни глагол** грам. глагол (у латинском) који има пасиван облик а активно значење.

дѐпōнија, -ē ж [нем. Deponie, в. депоновати] место где се одлаже, оставља градско смеће и отпаци.

дѐпоновати, -ујēм свр. и несвр. [лат. deponere одложити, сместити] 1. оставити, остављати на чување новац или друге вредности. ▲ **депоновати потпис** оставити свој потпис у банци, суду и сл. ради касније провере аутентичности. 2. уложити, улагати.

дѐпō-пòсао, дѐпō-пòсла м [в. депо] банк. уговор по коме банка у својим сефовима чува ствари од вредности уз одговарајућу накнаду.

депопула̀рисати, -ишēм свр. и несвр. [в. де-, популарисати] смањити, смањивати популарност, неповољно приказ(ив)ати некога или нешто; отуђити некога или нешто од широке публике.

депопула́ција, -ē ж [в. де-, популација] опадање броја становника услед исељавања или зато што је смртност већа од наталитета.

дѐпорт, -а м [нем. Deport од фр. déport] финанс. пад вредности берзанских деоница услед разлике између дневног и продајног курса; уп. **рѐпорт**.

депорта́ција, -ē ж [лат. deportatio] насилно одвођење (политичких осуђеника) у логоре или у прогонство; присилно пресељење становништва.

депорти́рати, депòртӣрām, 3. л. мн. депорти́рајӯ **и дѐпортовати,** -ујēм свр. и несвр. [лат. deportare] вршити, извршити депортацију.

депорти́рац, -рца м, мн. депорти́рци, ген. м н. депòртӣрāцā [в. депортирати] онај који је депортиран.

депоседи́рати, депосѐдӣрām, 3. л. мн. депоседи́рајӯ свр. [фр. déposséder, в. де-, posséder поседовати] прав. лишити кога поседовања неке земље или ствари, прогнати, отерати са имања.

деправа́ција, -ē ж [лат. depravatio према pravus опак, зао] стање моралног пропадања, покварености, искварености, изопачености.

дѐпресӣван, -вна, -вно [в. депресија] 1. који се односи на депресију. 2. који је у депресији, обузет депресијом. ▲ **депресивна област** екон. област, подручје захваћено дуготрајном привредном депресијом.

депресӣвац, -вца м [в. депресиван] човек депресивног карактера, особа склона депресији.

депрѐсија, -ē ж [лат. depressio, према deprimere притиснути, утиснути] 1. геол. улегнуће у Земљиној површини. 2. геогр. област нижа од околне територије или од нивоа мора. 3. метеор. подручје ниског атмосферског притиска, често

захваћено невремeном и кишом. 4. физ. смањен притисак. 5. псих. психичко стање које се огледа у губитку радног елана; психичка клонулост, покуњеност, снуженост, угнетеност праћена самоопт̀уживањем. 6. тежак психички поремећај праћен ризиком од самоубиства. 7. екон. фаза економског циклуса после кризе, са успоравањем привредне активности, порастом незапослености и падом стандарда.

дѐпресо̀ран, -рна, -рно [лат. depressorius према лат. deprimere, в. депримирати] ▲ **депресорни нерви** анат. нерви који шире крвне судове и тиме смањују притисак крви.

депрефиксáција, -е̄ ж [в. де-, префиксација] грам. одузимање префикса од глагола са префиксом да би се добио по значењу и облику нов, прост глагол (нпр. *дрешити* од *раз(д)решити*).

дѐпрецијатѝван, -вна, -вно [в. де-, лат. pretium цена, вредност] који изражава презир, потцењујући, омаловажавајући.

депрецијáција, -е̄ ж [в. де-, лат. pretium цена, вредност] екон. 1. опадање вредности новца, смањење куповне моћи валуте, обезвређивање. 2. пад цена неког производа или услуге услед пораста понуде или смањења потражње.

депривáција, -е̄ ж [срлат. deprivatio, в. де-, лат. privare лишити] лишење, прикраћеност, стање онога коме је ускраћен неки од битних елемената за живот. ▲ **депривација сна** мед. намерно одржавање пацијента у будном стању, у експерименталне или терапијске сврхе; **културна депривација** псих. немогућност појединца да се укључи у процес образовања, из социјалних разлога или због непознавања језика дотичне средине.

дѐпримѐнтан, -тна, -тно [лат. deprimens, в. депримирати] који изазива депримираност, депресију.

дѐпрѝмирā̀н, -а, -о [в. депримирати] који је у стању депресије.

дѐпрѝмирано̀ст, -ости ж [в. депримиран] потиштеност, утученост, депресија.

депримúрати, дѐпрѝмирām, 3. л. мн. депримирајӯ сврш. и несврш. [лат. deprimere, в. де-, premere притискати] онеспособити, обесхрабрити, растужити, изазвати, изазивати депресију (3).

де профу̀ндис [лат. de profundis из дубина: почетне речи 129. псалма] 1. погребна молитва у католичкој цркви. 2. посмртна песма; тужбалица, жалопојка.

депургáција, -е̄ ж [лат. depurgatio, в. де-, purgare чистити] мед. чишћење црева лековима, клистиром и сл.

депу̀та̄т, -áта м, мн. депутáти, ген. мн. депутáтā [лат. deputatus према deputare ценити, сматрати] 1. посланик, изабрани представник, делегат. 2. заст. годишњи приход у натури који се прима поред плате. ◆ **депу̀та̄тскӣ**.

депутáција, -е̄ ж [лат. deputatio] скуп људи који је изабран и послан у име неке организације или заједнице са одређеним задатком; делегација.

депутúрати, депу̀тӣрам, 3. л. мн. депутúрајӯ сврш. [лат. deputare] изабрати кога као свог представника; послати кога са одређеним задужењем.

деранжúрати, дера̀нжӣрām, 3. л. мн. деранжúрајӯ сврш. и несврш. [фр. déranger] реметити, пореметити чије навике, узнемиравати, ометати, сметати коме.

дера̀нжма̄н, -áна м [фр. dérangement] ремећење, узнемиравање, неред.

дератизáција, -е̄ ж [фр. dératisation, в. де-, rat пацов] систематско уништавање пацова и мишева.

дератизúрати, дератизӣрām, 3. л. мн. дератизúрајӯ = **дѐратизовати,** -ујēм сврш. и несврш. [фр. dératiser] спровести, спроводити дератизацију.

дерационúрати, дерацио̀нӣрām, 3. л. мн. дерационúрајӯ (и **дерацио̀нисати,** -ишēм) сврш. [в. де-, рационирати] трг. ставити у слободну продају; укинути рационирано снабдевање.

дербѐнција, -е̄ м [тур. derbentci, derbendci према derbent, derbend кланац] заст. 1. чувар кланаца, теснаца, путева. 2. водич путника по високим планинама.

дѐрби, -ија м [енгл. derby, према лорду Дербију, оснивачу трке] 1. традиционална коњска трка у Епсому у Енглеској, основана 1780. године. 2. сп. важна или најважнија утакмица, сусрет најбољих тимова у такмичењу. 3. врста шешира слична цилиндру.

дѐрвӣш, -а м. мн. дервӣши, ген. мн. дервӣшā [тур. derviş од перс. derwiš] 1. рел. припадник муслиманског верског реда који тежи ка сједињењу с Богом путем аскетског живота и ритуалних игара. 2. онај који живи скромно, побожно, повучено. ◆ **дѐрвӣшкӣ**.

дереализа́ција, -ē ж [в. ре-, реалан] псих. доживљај да је стварност измењена, да је све друкчије.

дѐреглија, -ē и **дерѐглија,** -ē ж [мађ. dereglye] већи чамац равног дна, без сопственог погона, који служи за превоз људи и терета.

дерегула́ција, -ē ж [в. де-, регулација] укидање сувишних прописа; ослобођење од државне интервенције у привреди.

дѐреж, -а м = **дѐреш,** -а м [мађ. deres] ист. покр. клупа на којој се изводи казна јавног батинања.

дерели́кција, -ē ж [лат. derelictio према derelinquere потпуно напустити] 1. прав. напуштање поседа. 2. пом. напуштање брода с одустајањем од власништва над њиме.

дерѐџа, -ē ж ген. мн. дере́џā [тур. derece од ар. därağä] покр. 1. степен, ступањ. 2. положај, стање. ▯ **дерецом** умерено, с мером, постепено; **на истој дереци** у истом положају, у истој ситуацији.

дѐреш в. **дѐреж**.

дери́ва̄т, -а [лат. derivatus изведен] 1. хем. једињење добијено хемијским процесом од неке друге супстанце (*нафтни деривати*). 2. оно што је изведено или добијено из чега другог, нови облик. 3. грам. изведена реч, изведеница.

дѐривати́в, -а м [лат. derivativum] в. **дери́ва̄т** (2, 3).

дѐривати́ван, -вна -вно [лат. derivatus] који је настао извођењем из нечега; накнадно произведен, секундаран; неоригиналан.

дерива́ција, -ē ж [лат. derivatio према derivare изводити, скренути] 1. извођење (из чега), потицање, проистицање; порекло. 2. лингв. један од начина творбе речи, извођење речи помоћу суфикса. 3. одвођење воде из речног корита. 4. вој. одступање пројектила од предвиђене путање. 5. скретање, заношење брода или авиона услед ветра. 6. мат. добијање извода неке функције у односу на дату променљиву, део математичке анализе. ◆ **дѐривацио̄нӣ и дерива̀цӣјскӣ**.

дѐрик, -а м [енгл. derrick, по имену Томаса Дерика, лондонског џелата почетком XVII века; првобитно назив за вешала] техн. 1. металне конструкција са чекрком и каблом за утовар и истовар терета. 2. торањ за бушење нафтних извора или за геолошка истраживања.

-дерм, -дерма, -дермија [в. дерма] као други део сложенице упућује на кожу.

дерма- в. **дермато-**.

дѐрма̄н, -а́на м [тур. derman од перс. dermān] покр. лек, спас, помоћ; решење, излаз из тешког стања.

дермà тӣн, -и́на м [в. дерма-] памучно-папирна непромочива тканина која се употребљава за пресвлачење намештаја, увезивање књига, за кофере и сл.

дерматѝтис, -а м [в. дермато-, -итис] мед. запаљење коже праћено отоком и црвенилом.

дермато- в. [грч. dérma ген. dérmatos кожа] као први део сложенице показује да је реч у вези с кожом.

дерматовенеро̀лог, -а м. дерматовенеро̀лози, ген. мн. дерматовенеро̀ло̄гā [в. дерматовенерологија] мед. лекар за кожне и полне болести.

дерматовенеролѝогија, -ē ж [в. дермато-, лат. venereus венерични, в. -логија] грана медицине која се бави кожним и полним болестима. ◆ **дерматовенеро̀лошкӣ**.

дерматóзе, -тóзā ж мн. [нлат. dermatosis, в. дермато-, -оза] општи назив за болести коже.

дерматѝолог, -а м, мн. дерматѝолози, ген. мн. дерматѝоло̄гā [в. дермато-, -лог] мед. лекар специјалиста за кожне болести.

дерматолѝогија, -ē ж [в. дермато-, -логија] мед. грана медицине која се бави кожним болестима. ◆ **дерматѝолошкӣ**.

дермà тӧм, -о́ма м, мн. дерматóми, ген. мн. дерматóмā [в. дерма-] мед. оток коже.

дерматомикóза, -ē ж [в. дермато-, в. микоза] мед. свако обољење коже изазвано гљивицама.

дерматопла̀стика, -ē ж, лат. и лок. дерматопла̀стици [в. дермато-, -пластика] мед. хируршка интервенција којом се оболели или повређени део коже замењује здравом кожом.

-дермија в. **-дерм**.

дермо- в. **дермато-**.

дермографѝзам, -зма м = **дермогрàфија**, -ѐ ж [в. дермато-, графија] мед. преосетљивост коже, услед које остају бели или црвени трагови када се по њој превуче шиљастим предметом.

дермо̀ѝд, -и́да м [в. дермо-, -оид] 1. мед. урођена циста на кожи, тврди оток у коме се налазе и длаке, делови знојних жлезда и костију. 2. врста вештачке коже.

дермопàтија, -е ж [в. дермо-, -патија] мед. општи назив за болести коже.

дермопрòтектѝван, -вна, -вно [в. дермо-, протективан] фарм. (о препарату) који служи за заштиту коже.

дѐрнек, -а м, мн. дѐрнеци, ген. мн. дѐрнēкā [тур. dernek, dirnek] 1. вашар, сајам. 2. народни збор, сабор, обично о црквеном празнику.

дернијѐ крѝ м индекл. [фр. dernier cri] последњи крик, најновија мода.

дероби́рати, дерòбѝрам, 3. л. мн. дероби́рајӯ свр̄ш. и несвр̄ш. [фр. dérober закинути] сп. у јахању заобићи, заобилазити препреку коју би требало прескочити.

дѐрогатѝван, -вна, -вно [лат. derogativus] који представља дерогацију, који се противи раније пропису.

дероги́рати, дерòгѝрām, 3. л. мн. дероги́рајӯ свр̄ш. [лат. derogare ограничити, в. де-, rogare тражити, питати] прав. укинути, ставити изван снаге неки закон, пропис или обичај доношењем новог закона или прописа.

дѐрт, -а м, мн. дѐртови, ген. мн. дѐртōвā [тур. dert од перс. derd] 1. јад, бол, мука, невоља. 2. сентиментално расположење, севдах, обично под дејством пића (*пāсти у ~*).

дѐрӯтан, -тна, -тно [лат. deruere срушити] трошан, рушеван; запуштен, пропао; похабан, изношен, олињао.

дѐс [нем. des] муз. тон D снижен за пола тона.

десалинизàција, -ѐ ж [в. де-, лат. salinus слан] хем. поступак уклањања соли из слане, посебно морске воде.

дѐсант, -а м, мн. дѐсанти, ген. мн. дѐсанāтā [фр. descente силазак] воj. искрцавање војске с мора на противничку територију; спуштање војске падобранима из авиона.

дѐсантнӣ, -ā, -ō [в. десант] који се односи на десант, који служи за десант. ▲ **десантни чамац** воj. чамац с плитким газом који служи за искрцавање војске на непријатељску територију.

десегрега́ција, -ѐ ж [в. де-, сегрегација] соц. укидање сегрегације, поништење прописа и обичаја који не допуштају мешање раса, етничких група или друштвених слојева.

десегрегѝрати, десегрѐгѝрам, 3. л. мн. десегрегѝрају свр̄ш. и несвр̄ш. [в. десегрегација] спровести, спроводити десегрегацију.

десеквестра́ција, -ѐ ж [в. де-, секвестрација] прав. укидање секвестрације, поништење одлуке о привременом одузимању имовине.

дѐсēн, -е́на м (уоб. и **дѐзēн**) [фр. dessein нацрт] шара на тканини, мустра, узорак.

десензибилиза́ција, -ѐ ж [в. де-, сензибилан] 1. мед. смањење преосетљивости организма на неку супстанцу, обично убризгавањем малих количина алергена. 2. фот. хемијски поступак којим се смањује осетљивост већ осветљеног негатива.

десензибѝлизовати, -ујѐм (и **десензибили́рати,** десензибѝлѝрām, 3. л. мн. десензибили́рајӯ свр̄ш. и несвр̄ш. [в. де-, сензибилизовати] спровести, спроводити десензибилизацију, (у)чинити мање осетљивим.

десени́рати, десѐнѝрām, 3. л. мн. десени́рајӯ (уоб. и **дезени́рати**) свр̄ш. и несвр̄ш. [в. десен] (на)правити, начинити десене на тканини, ишарати, исцртати.

дѐсерт, -а м, (непр. **дѐзерт**) [нем. Dessert од фр. dessert] јело које се служи на крају обеда, обично слаткиш.

дѐсертнӣ, -ā, -ō (непр. **дѐзертнӣ**) [в. десерт] који се односи на десерт, који се служи као десерт. ▲ **десертна вина** полуслатка вина.

деси- [фр. déci-] в. **деци-**.

дѐсигнатѝван, -вна, -вно ~ **дѐсигнацѝōнӣ,** -ā, -ō [в. десигнација] [лат. designativus, в. десигнирати] 1. који означава, обележава, одређује. 2. који се односи на десигнацију, који има обележје десигнације. ▲ **десигнациона пресуда** прав. судска одлука о редоследу по коме ће се исплаћивати повериоци приликом стечаја.

десигна́ција, -ē ж [лат. designatio] 1. означење, одређење, именовање унапред. 2. лингв. означавање, функција којом језички знак упућује на предмет, биће, радњу или апстрактни појам.

десигни́рати, дèсигнӣрām, 3. л. мн. десигни́рајӯ сврш. и несврш. [лат. designare] означити, означавати, одредити, одређивати, именовати унапред.

дȅск, -а м, мн. дȅскови, ген. мн. дȅскōвā [енгл. desk радни сто] 1. просторија у редакцији у којој се воде и други текстови прегледају и припремају за објављивање. 2. пол. уред (обично при влади САД) задужен за комуникацију с одређеном државом.

десквама́ција, -ē ж [нлат. desquamatio, према лат. desquamare љуштити, према squama крљушт] мед. љуштење површинских слојева коже или слузокоже.

дȅскрипти́ван, -вна, -вно [лат. descriptivus] који описује, описан. ▲ **дескрипти́вна лингвистика** грана лингвистике која се бави објективним описивањем језичке структуре у датом временском пресеку (за разлику од прескриптивне и историјске лингвистике); **дескрипти́вна геометрија** мат. део геометрије који се бави приказивањем просторних објеката пројекцијом у равни, нацртна геометрија.

дескрипти́вност, -и ж [в. дескриптиван] својство онога што је дескриптивно, описност, склоност описивању.

дȅскриптор, -а м [лат. descriptor описивач према describere описати] лингв. 1. нормирана кључна реч, одредница. 2. реч или група речи која служи за каталогизацију, класификацију, индексирање докумената и друге грађе.

дескрȉпција, -ē ж [лат. descriptio] описивање, опис, оцртавање.

десолидàризовати се, десолидаризи́рати се = **десолидàрисати се** (в.)

десолидàрисати се, -ишēм се сврш. и несврш. [в. де-, солидаран] изразити своје неслагање, одустати од пређашњег мишљења које се подударало с мишљењем околине.

десонориза́ција, -ē ж [в. десоноризовати] фон. претварање звучних сугласника у безвучне, обезвучавање.

десонòризовати, -ујēм (се) (и **десонориза́ти** (се), десонòризӣрам, 3. л. мн. десонориза́рају) [в. де-, сонoран] фон. претворити звучни сугласник у безвучни; изгубити звучност.

десоцијализа́ција, -ē ж [в. де-, социјализација] губљење карактеристика друштвености, припадности друштву.

деспера́до, деспера́да м, мн. деспера́доси [амер. енгл. desperado од шп. desesperado очајник] одметник, разбојник, бандит (об. на Дивљем западу).

дȅспера́тан, -тна, -тно [лат. desperatus] 1. безнадан, очајан. 2. који је у очајничкој ситуацији постао насилан, решен на све.

деспера̀тӗр, -е́ра м (ж. **деспера̀тӗрка,** -ē, дат. и лок. деспера̀тӗрки, ген. мн. деспера̀тӗркӣ) [в. десператан] онај који очајава, очајник. ◆ **деспера̀тӗрскӣ.**

деспера́тност = **деспера́ција** (в.)

деспера́ција, -ē = **деспера́тност,** -и ж [лат. desperatio] очај, очајање.

дȅспет, -а м, мн. дȅспети, ген. мн. дȅспēтā [итал. dispetto] покр. 1. пркос, инат. 2. неправда, увреда.

дȅспот, -а м, мн. -и [грч. despótēs господар] 1. ист. титула неких српских владара после косовске битке. 2. владар с неограниченом влашћу, апсолутиста. 3. фиг. онај који присиљава друге да раде по његовој вољи, тиранин. ◆ **дȅспотов, дȅспотскӣ.**

деспотȉзам, -зма м = **деспòтија,** -ē ж [в. деспот, -изам] неограничена, самовољна и безобзирна владавина, тиранија.

деспòтија = **деспотȉзам** (в.)

деспòтица, -е ж [в. деспот] деспотова жена.

дȅспотовина [в. деспот] држава под владавином деспота.

дестабилиза́ција, -ē ж [в. дестабилизовати] поремећај стабилности, губитак сигурности, поузданости, устаљеног реда.

дестàбилизовати, -ујēм (и **дестабилизи́рати,** дестабилȉзӣрām, 3. л. мн. дестабилизи́рајӯ) сврш. и несврш. [в. де-, стабилан] пореметити стабилност, (по)кварити равнотежу, уздрмати, узнемирити, узнемиравати.

дестаљиниза́ција, -ē ж [в. де-, Стаљин] ист. постепено ублажавање тоталитарног режима после Стаљинове смрти 1953. године, у Совјетском Савезу и земљама источне Европе.

дестилàна, -ē ж, ген. мн. дестилáнā [в. дестилисати] просторија у којој се врши дестилација; уређај за дестилацију.

дестѝлāт, -áта м, мн. дестилáти, ген. мн. дестилáтā [лат. destillatus, в. дестилисати] производ, продукт дестилације.

дестилàтēр, -éра м [фр. distillateur, в. дестилисати] 1. онај који врши дестилацију; произвођач жестоких пића. 2. в. **дестѝлāтор**.

дестѝлāтор, -а м [лат. destillator] 1. апарат, уређај за дестилацију. 2. в. **дестилàтēр**.

дестилáција, -ē ж [лат. destillatio] хем. издвајање испарљивих састојака неке мешавине тиме што се течност претвара у пару а потом поново кондензује хлађењем. ▲ **сува дестилација** хем. загревање органских тела (дрвета, костију и сл.) у затвореним судовима да би се из њих добили течни и гасни производи. ◆ **дѐстилациóнӣ**.

дестѝлисāн, -а, -о = **дѐстиловāн,** -а, -о [в. дестилисати] прочишћен, издвојен путем дестилације. ▲ **дестилисана, дестилована вода** мед. фарм. чиста вода добијена дестилацијом за примену у медицини, фармацији, хемији и сл.

дестѝлисати, -ишēм = **дѐстиловати,** -ујēм (и **дестилѝрати,** дестѝлирам, 3. л. мн. дестилѝрајӯ) свр̀ш. и несвр̀ш. [лат. destillare, в. де-, stilla кап] (из)вршити дестилацију, дестилацијом произвести, производити.

дѐстимулатѝван, -вна, -вно [в. де-, стимулативан] који дестимулише, који одбија, обесхрабрује.

дестимулáција, -ē ж [в. дестимулисати] негативна стимулација, обесхрабривање, одвраћање од чега.

дестимȕлисати, -ишēм (и **дестимулѝрати,** дестимȕлирам, 3. л. мн. дестимулѝрајӯ) свр̀ш. и несвр̀ш. [в. де-, стимулисати] обесхрабри(ва)ти, одвратити, одвраћати од чега, (о)слабити занимање, интересовање за нешто.

дестинàтāр, -ára м [нлат. destinatarius од лат. destinare одредити] онај на кога је адресована нека пошиљка или писмо, прималац, адресат; прималац поклона, награде, правног акта и сл.

дестинáција, -ē ж [лат. destinatio] 1. место у које се путује, одредиште; правац пута. 2. намена, крајњи циљ.

деструи́рати, дестрȕйрам, 3. л. мн. деструи́рајӯ свр̀ш. и несвр̀ш. [лат. destruere] (раз)рушити, разорити, разарати, уништити, уништавати.

дѐструктѝван, -вна, -вно [нлат. destructivus, према лат. destructus од destruere разрушити] који разара, разоран, рушилачки, погубан.

деструктѝвност, -и ж [в. деструктиван] особина онога што је деструктивно, разорност.

дестрȕкција, -ē ж [лат. destructio] рушење, разарање, уништавање.

десублимáција, -ē ж [в. де-, сублимација] физ. процес супротан сублимацији, у којем неке материје непосредно из гасовитог стања прелазе у чврсто стање.

десцѐндент, -а м, мн. десцѐденти, ген. мн. десцѐденāтā [в. десцендентан] потомак.

десцендѐнтан, -тна, -тно [лат. descendens од descendere сићи] 1. који силази, силазни. 2. који се односи на потомство.

десцендѐнција, -ē ж [нлат. descendentia, в. десцендентан] прав. сродност по силазној линији од предака према потомцима; потомство.

детабуизи́рати, детабуи́зирам, 3. л. мн. детабуизи́рајӯ свр̀ш. [в. де-, табу] ослободити табуа, забране; скинути табу са чега.

дѐтāљ, -а́ља м, мн. детáљи, ген. мн. детáљā [фр. détail] појединачни део веће целине, појединост, потанкост; ситница, маленкост.

дѐтāљан, -љна, -љно [в. детаљ] који улази у појединости; опширан, исцрпан, потпун.

детàљисати, -ишēм свр̀ш. и несвр̀ш. [фр. détailler, в. детаљ] 1. ући, улазити у детаље, потанко, до ситница (ис)причати, опис(ив)ати. 2. прод(ав)ати на мало.

детàљист(а), -ē м, мн. детàљисти [в. детаљ] 1. онај који залази у детаље, који је сувише опширан. 2. трговац на мало.

дѐтант, -а м [фр. détente] пол. попуштање напетости у међународним односима, смањење опасности од рата.

детàшӣран, -а, -о [в. деташирати] одвојен, отцепљен од целине.

деташи́рати, детàшӣрам, 3. л. мн. деташи́рајӯ свр̀ш. и несвр̀ш. [фр. détacher] воj. одвојити, одвајати део трупа или бродова и послати их на друго место с неким задатком.

дета̀шмāн, -а́на м [фр. détachement] воj. одред војске издвојен из матичне јединице и упућен на извршење неког задатка.

детѐктӣв, -и́ва м, мн. детекти́ви, ген. мн. детекти́вā [енгл. detective од лат. detegere открити] полицијски службеник у цивилу који скупља информације о преступницима и врши истрагу. ▲ **приватни детектив** истражитељ који ради по налогу клијената, за договорени хонорар.

детѐктивскӣ, -ā, -ō [в. детектив] који се односи на детективе. ▲ **детективски роман** књиж. криминалистички роман у коме је радња заснована на откривању починиоца неког злочина.

дѐтектовати, -ујēм свршн. и несврш. [енгл. detect од лат. detegere открити] опазити, открити, утврдити постојање (неке супстанце, зрачења, природне појаве и сл.).

дѐтектор, -а м, мн. -и [лат. detector откривач] 1. назив за разне врсте електронских уређаја који откривају присуство метала, радиоактивност, штетне гасове и друго. 2. најпростија врста радио-пријемника, са иглом и кристалом, у употреби почетком XX века. ▲ **детектор лажи** уређај у криминалистици који бележи више врста физиолошких процеса како би се утврдио степен узбуђења испитаника и истинитост његових изјава, полиграф. ◆ **дѐтекторскӣ.**

детѐкција, -ē ж [енгл. detection, в. детектовати] откривање, проналажење.

дѐтентор, -а м [лат. detentor од detinere задржати] прав. онај који тренутно располаже неком ствари, корисник, ималац, притежалац.

детѐнција, -ē ж [лат. detentio] прав. располагање, коришћење неком ствари која припада другоме.

детѐрент, -а м, мн. детѐренти, ген. мн. детѐренāтā [енгл. deterrent од лат. deterrere заплашити] пол. средство за застрашивање, оно што одвраћа непријатеља од намере да нападне (у првом реду поседовање атомског оружја).

дѐтерзӣван, -вна, -вно [нлат. detersivus према лат. detergere чистити] хем. који служи за чишћење.

детѐрзија, -ē ж [нлат. detersio према лат. detergere чистити] хем. чишћење.

дѐтериōран, -рна, -рно [лат. deterior гори] гори, лошији, мање вредан, који је ниског квалитета.

детѐриора́ција, -ē ж [каснолат. deteriorare од лат. deterior гори] 1. кварење, погоршавање. 2. псих. слабљење или губитак интелектуалних и психичких функција.

детѐрминàнта, -ē ж, ген. мн. детѐрмѝнантӣ/детѐрмѝнанāтā [в. детерминантан] 1. пресудан фактор, чинилац који одређује правац и циљ неког развоја. 2. мат. збир производа који се по одређеном правилу добијају из квадратне матрице.

детѐрминàнтан, -тна, -тно [лат. determinans према determinare, в. детерминисати] који одређује, пресудан, одлучујући.

дѐтерминатӣв, -а м [лат. determinativus одређујући] грам. 1. реч која одређује другу реч, нпр. придевска заменица, редни број, одређени члан. 2. у сложеној речи онај део којим се други одређује (нпр. *ауто-* у *аутопут*).

дѐтерминатӣван, -вна, -вно [лат. determinativus] који одређује, који детерминише.

детѐрминā̀то прил. [итал. determinato] муз. одлучно, оштро, наглашено.

детѐрмина́ција, -ē ж [лат. determinatio ограничено подручје] одређивање, опредељивање; ближе одређење неког појма.

детѐрминѝзам, -зма м [в. детерминисати, -изам] 1. филоз. учење према којем су све појаве у свемиру неизбежан резултат ранијег стања; схватање да не постоји случајност. 2. филоз. у етици, правац који не признаје постојање слободне воље. 3. екон. схватање по коме је целокупна људска активност условљена привредом, технологијом и социјалним факторима.

детѐрмѝнисати, -ишēм свршн. и несврш. [лат. determinare, в. де-, terminare ограничити, затворити] одредити, одређивати, утврдити, утврђивати.

детѐрмѝнист(а), -ē м, мн. детѐрмѝнисти [в. детерминизам] присталица детерминизма.

дѐтерџент, -а м, мн. дѐтерџенти, ген. мн. дѐтерџенāтā [енгл. detergent од лат. detergere чистити, брисати] хемијско средство за прање или чишћење, у течном стању или у праху.

дѐто [итал. detto речено] то исто, напред именовано (об. у трговачким списковима).

детоксикáција, -ē ж (непр. **детоксинáција**) [в. детоксиковати] 1. уклањање отрова; поступак којим се отровна материја чини неотровном, нешкодљивом. 2. физиол. метаболично претварање (пре свега у јетри) отровних материја у мање отровне, које се лакше излучују. 3. в. **дезинтоксикáција**.

детòксиковати, -ујēм (и **детоксицúрати,** детоксѝцӣрам, 3. л. мн. детоксицúрају; непр. **детоксинúрати**) [в. де-, токсичан] вршити, извршити детоксикацију.

детòнāтор, -а м, мн. -и [в. детонирати] уређај који изазива пуцање експлозива. ◆ **детòнāторскӣ**.

детонáција, -ē ж [в. детонирати] 1. пуцањ, прасак изазван експлозијом. 2. техн. у моторима с унутрашњим сагоревањем, пуцкетање изазвано пребрзим паљењем мешавине.

детонúрати, детòнӣрām, 3. л. мн. детонúрајӯ свршн. и несврш. [фр. détoner од лат. detonare према tonare грмети] 1. праснути, пуцати, експлодирати. 2. изазвати, изазивати експлозију бомбе, мине и сличних уређаја.

детрúтус, -а м [лат. detritus трење, губљење од deterere истрошити] 1. геол. производи распадања, мрвљења или рушења, остаци, раздробљено камење. 2. биол. маса ситних честица органске материје настала распадањем организама.

детронизáција, -ē ж [в. детронизовати] 1. збацивање, свргнуће с престола. 2. фиг. скидање кога с незаслужених висина, разбијање мита о коме.

дѐтронизовати, -ујēм (и **детронизúрати,** детронѝзӣрām, 3. л. мн. детронизúрајӯ) свршн. и несврш. [в. де-, трон] 1. свргнути, свргавати с престола. 2. фиг. откривањем истине скинути, скидати некога с пиједестала, одузети му незаслужену славу.

детурпáција, -е ж [лат. deturpatio према turpis ружан, гадан] кварење, нагрђивање, унакажавање, скрнављење.

дѐус екс мāхина в. **deus ex machina**.

деутерагòнист(а), -ē м, мн. деутерагòнисти [грч. deuteragōnistēs, в. деутеро-, agōnistēs борац, такмичар] ист. позор. други глумац од укупно три глумца у античкој драми; уп. **протагòнист(а)**.

деӯтēријум, -а (и **деӯтēрӣј,** -а) м [грч. déuteros други] хем. изотоп водоника који у споју са кисеоником даје тешку воду.

деутеро- [грч. deutero-; deúteros] као први део речи значи следећи, други.

деутерокàнōнскӣ, -ā, -ō [в. деутеро-, канонски]: ▲ **деутероканонске књиге** рел. књиге које само католици увршћавају у Стари завет (Књига о Товиту, Књига о Јудити, Књига Премудрости, Књига Сирахова, Књига Варухова, Прва и Друга књига о Макавејима).

Деутерономијум, -а (и **Деутерономӣј,** -а) м [нлат. Deuteronomium од грч. deuteronómion, в. деутеро-, грч. nómos закон] део Библије, Пета књига Мојсијева (у Даничићевом преводу: Закони поновљени).

деутеропàтија, -ē ж [в. деутеро-, -патија] мед. болест која се јавља као последица неке друге болести, секундарно обољење.

дѐф, дѐфа м, мн. дѐфови, ген. мн. дѐфōвā [тур. def, tef од ар. däff] народни музички инструмент с напетом кожом по којој се удара длаком, тамбурин; уп. даире.

де фāкто прил. [лат. de facto] у ствари, стварно, заиста.

дефензúва, -ē ж [фр. défensive, в. дефанзиван] 1. вој. одрамбени начин ратовања; повлачење пред надмоћнијим непријатељем. 2. стање у којем је једна страна у ставу одбране (у полемици, сукобу, борби и сл.). 3. сп. концепција у спортској игри (шаху, боксу, фудбалу и сл.) заснована на чврстој одбрани.

дѐфензӣван, -вна, -вно [фр. défensif од défendre, лат. defendere одбранити] који се односи на дефанзиву; усмерен на дефанзиву, одбрамбен.

дефашизáција, -ē **дефашистизáција,** -ē ж [в. де-, фашизам] процес уклањања фашизма.

дефекáција, -ē ж [лат. defaecatio, в. дефецирати] 1. физиол. пражњење црева, избацивање измета. 2. хем. пречишћавање, чишћење неке течности од сувишних примеса.

дѐфект, -а м, мн. дѐфекти, ген. мн. дѐфекāтā [лат. defectus грешка, слабост од deficere ослабити, погрешити] 1. недостатак, погрешка, мана. 2. квар, неисправност.

дѐфектан, -тна, -тно [лат. defectus према deficere недостајати] који има какав дефект, неисправан, оштећен, покварен.

дѐфектѝв, -а м [в. дефективан] грам. променљива реч којој недостају неки облици промене.

дѐфектѝван, -вна, -вно [лат. defectivus, в. дефектан] грам. непотпун, који нема комплетну промену. ▲ **дефективни глаголи** глаголи који немају све облике (нпр. *велим, немој*).

дефектѝолог, -а м, мн. дефектѝолози, ген. мн. дефектѝолōгā [в. дефект, -лог] мед. лекар специјалиста за дефектологију.

дефектолѝогија, -ē ж [в. дефект, -логија] мед. наука о урођеним телесним и психичким недостацима. ◆ **дефектѝолошкӣ**.

дефектѝоскоп, -а м, мн. -и [в. дефект, -скоп] справа за откривање дефеката у производима (помоћу рендгенског снимања, ултразвука и сл.).

дефектоскѝопија, -ē ж [в. дефект, -скопија] откривање, проналажење грешака у материјалима и разним производима.

дефѐкција, -ē ж [лат. defectio] 1. иступање, одметање из какве групе (обично странке, цркве и сл.). 2. отпадништво, издаја.

дефеминизáција, -ē ж [в. де-, феминизација] 1. мед. губитак женских полних особина услед хормонског поремећаја. 2. фиг. губитак женствености.

дефенестрáција, -ē ж [в. дефенестрирати] избацивање кроз прозор (начин убиства, често приказан као самоубиство скоком кроз прозор).

дефенестри́рати, дефенѐстрӣрām, 3. л. мн. дефенестри́рајӯ свр. [нлат. defenestrare, в. де-, fenestra прозор] избацити (кога) кроз прозор.

дѐфензор, а м, мн. -и [лат. defensor] бранилац, заштитник (обично почасна титула).

дефетѝзам, -зма м [фр. défaitisme, према défaite пораз] сумња у властите снаге, неверовање у победу или у успех неке војне акције; малодушност.

дефѐтист(а), -ē м, мн. дефѐтисти [фр. défaitiste, према défaite пораз] онај који је прожет дефетизмом, који шири сумњу у могућност победе.

дефетѝстичкӣ, -а, -о [в. дефетиста] који се односи на дефетисте и на дефетизам.

дефеци́рати, дефѐцӣрām, 3. л. мн. дефеци́рајӯ свр. и несвр. [лат. defaecare, в. де-, faex талог, измет] 1. мед. празнити црева, вршити нужду. 2. хем. (о)чистити, прочишћавати, прочистити (раствор, течност).

дефѝлē, -ѐа м [фр. défilé] свечана поворка, парадни марш, дефиловање.

дѐфиловати, -ујēм несвр. [фр. défiler] свечано пролазити, проћи испред некога одајући му почаст.

дефѝнисати, -ишēм свр. и несвр. [нем. definieren] 1. дати, давати дефиницију, прецизно одредити значење неке речи или појма. 2. одредити функцију, начин на који ће нешто функционисати.

дефинити́ва, -ē ж [лат. definitiva, в. дефинитиван] заст. завршни испит којим се стиче право на сталност у служби.

дѐфинитѝван, -вна, -вно [фр. définitif од лат. definitivus који одређује] коначан, завршен, закључен; одлучан, пресудан.

дефѝнӣтор, -а м, мн. -и [срлат. definitor, према лат. definire одређивати] 1. онај који одређује, одлучује. 2. црквен. члан старешинства у неким католичким монашким редовима.

дефини́тум, -а м [лат. definitum] оно што је одређено, утврђено, одређени појам.

дефини́ција, -ē ж [лат. definitio] тачно објашњење неке речи или израза помоћу других израза који се сматрају познатима; одређивање суштине неког појма.

дефицѝјент, -а м, мн. дефицѝјенти, ген. мн. дефицѝјенāтā [в. дефицијентан] 1. свештеник удаљен из службе због трајне неспособности. 2. онај који има мањак у каси, на рачуну; дужник.

дефицијѐнтан, -тна, -тно [лат. deficiens према deficere недостајати] 1. непотпун, недовољан, мањкав, неодговарајући. 2. псих. душевно заостао, слабоуман.

дефицијѐнтност = **дефицијѐнција** (в.)

дефицијѐнција, -ē = **дефицијѐнтнōст,** -ости ж [в. дефицијентан] 1. недовољност, недостатак, непотпуност. 2. мед. менталнa заосталост, слабоумност.

дѐфицит, -а м [лат. deficit, 3. л. јд. од deficere недостајати] мањак, негативна разлика између прихода и расхода.

дѐфицӣтан, -тна, -тно в. **дѐфицитāран**.

дѐфицитāран, -рна, -рно [в. дефицит] 1. финанс. који је у мањку, губитку, који има више расхода него прихода. 2. кога нема довољно, који се тешко налази (*дефицитарни производи*); за који нема довољно стручњака (*дефицитарна занимања*).

дефлагра́ција, -ē ж [лат. deflagratio] 1. бурно изгарање, с високом температуром и јаком светлошћу; пожар. 2. изгарање експлозивних материја без детонације, под нормалним притиском.

дѐфлātор, -а м [в. дефлација] екон. коефицијент којим се множе цене у периоду дефлације да би се могле упоредити с ранијим ценама.

дѐфлатōран, -рна, -рно [в. дефлација] екон. који подразумева дефлацију, који делује у смислу дефлације; супр. **ѝнфлатōран** (в.).

дефла́ција, -ē ж [енгл. deflation, в. де-, инфлација] екон. појава супротна инфлацији, смањивање количине новца у оптицају уз одговарајући пад општег нивоа цена. ◆ **дѐфлациōни.**

дефлациōнист(а), -ē м, мн. дефлациōнисти [в. дефлација] присталица финансијске политике којој је циљ да смањујући број новчаница у оптицају подигне куповну моћ новца. ◆ **дефлационѝстичкӣ.**

дефлѐгмāтор, -а м [в. дефлегмација] уређај за дефлегмацију.

дефлегма́ција, -ē ж [в. де-, грч. phlégma слуз] хем. врста дестилације у којој се мешавина течности делимично ослобађа воде.

дефлѐксија, -ē ж [лат. deflexio према deflectere савити, закренути] 1. скретање, савијање, одступање. 2. вој. разлика и удаљеност између циља и места на које је пала авионска бомба.

дѐфлектор, -а м, мн. -и [в. де-, лат. flectere савити, окренути] 1. уређај који скреће млаз течности или гаса. 2. завршетак димњака израђен тако да штити од ветра.

дефлòрātор, -а м, мн. -и [в. дефлорисати] онај који је девојци одузео невиност.

дефлора́ција, -ē ж [в. дефлорисати] мед. кидање химена, девичњака, раздевичење, губитак невиности.

дефлòрисати, -ишēм сврш.[лат. deflorare, в. де-, flos цвет] обавити дефлорацију, одузети (девојци) невиност, раздевичити.

дефолѝјант, -а м [в. дефолијација] хемијско средство које изазива опадање лишћа.

дефолија́ција, -ē ж [нлат. defoliatio, в. де-, лат. folium лист] 1. бот. опадање лишћа са дрвећа. 2. огољивање дрвећа хемикалијама.

дефорестá́ција, -ē ж [енгл. deforestation, в. де-, forest шума] уклањање, крчење шума да би се добило пољопривредно земљиште.

деформа́ција, -ē ж [лат. deformatio] 1. кварење, промена облика; изобличавање, изопачавање. 2. мед. неправилан развој кости или неког другог органа. 3. деформисано, измењено, изобличено место.

дефòрмисāн, -а, -о [в. деформисати] 1. који је изгубио првобитни облик, изобличен. 2. који не изгледа нормално, нагрђен, унакажен. 3. фиг. настран, изопачен.

дефòрмисати, -ишēм сврш. и несврш. [лат. deformare, в. де-, formare обликовати] (ис)кварити облик, изобличити, изобличавати, унаказити, унакажавати.

деформѝтēт, -е́та м [лат. deformitas, в. деформисати] изобличеност, унакаженост.

дефрау̀дант, -а м, мн. дефрауданти, ген. мн. дефраудантā (ж. **дефраудантки̏ња,** -ē) [в. дефраудирати] проневерилац, утајивач.

дефрауда́ција, -ē ж [лат. defraudatio, в. дефраудирати] превара, проневера, утаја.

дефрауди́рати, дефрауди́рām, 3. л. мн. дефрауди́рајӯ сврш. и несврш. [лат. defraudare варати] (у)чинити проневеру, утају, проневерити, проневеравати.

дѐфтер в. **тѐфтер.**

дефтѐрдāр в. **тефтѐрдāр.**

дефтерхàна в. **тефтерхàна.**

дехелминтиза́ција, -ē ж [в. де-, грч. hélmins ген. hélminthos црв] мед. вет. уклањање глиста и сличних паразита из организма.

дехидрата́ција = **дехидра́ција** (в.)

дехидра́ција, -ē = **дехидрата́ција,** -ē ж [в. дехидрирати] 1. одузимање или губљење воде. 2. дехидрираност (в.).

дехѝдрирāнōст, -ости ж [в. дехидрирати] мед. стање у организму које настаје услед великог губитка течности.

дехидри́рати, дехѝдрирām, 3. л. мн. дехидри́рајӯ сврш. и несврш. [в. де-, грч. hýdōr вода] 1.

одузети (чему) воду, лишити воде. 2. мед. изгубити велику количину воде.

дехидрогена́ција, -ē ж [в. де-, в. хидроген] хем. одузимање водоника неком једињењу.

дехисцѐнтан, -тна, -тно [лат. dehiscens према hiscere зевати, зјапити] бот. који се отвара кад достигне зрелост.

дехисцѐнција, -ē ж [в. дехисцентан] 1. бот. спонтано отварање чауре, плода или другог биљног органа да би из њега изашао садржај. 2. мед. попуштање хируршког шава.

дехорта́ција, -ē ж [лат. dehortatio, в. де-, hortari охрабривати, подстицати] одвраћање, саветовање да се нешто не учини.

дехуманиза́ција, -ē ж [в. де-, хуман] 1. ишчезавање битних човекових особина, губљење људскости. 2. отуђење човека у данашњем свету, подвргавање људске природе технологији и захтевима потрошачког друштва.

деху̀манизовати, -ујēм свр̀ш. и несвр̀ш. [в. де-, хуманизовати] (из)вршити дехуманизацију, одузети коме битне људске особине.

дехумидифика́ција, -ē ж [в. де-, лат. humidus влажан, в. -фикација] смањење или уклањање влаге из просторија, путем механичких уређаја или хемијских средстава.

децелѐра̄тор, -а м, мн. -и [в. децелерација] направа за успоравање (нпр. водене или ваздушне струје). супр. **акцелѐра̄тор** (в.).

децелера́ција, -ē ж [в. де-, акцелерација] физ. успоравање, смањивање брзине; постепени губитак убрзања.

дѐцембар, -бра и **децембар,** -бра м [лат. december према decem десет: десети месец по календару који је почињао од марта] дванаести месец у години.

дѐцембарскӣ, -а̄, -о̄ [в. децембар] који пада у децембар; који је као у децембру.

децѐмвӣр, -и́ра м [лат. decemvir, према decem десет, vir мушкарац] ист. у старом Риму, у време републике, члан већа од десет људи изабраних да пишу законе.

децемвѝра̄т, -а́та м [лат. decemviratus, в. децемвир] ист. веће од десет чланова.

дѐцена̄лнӣ, -а̄, -о̄ [каснолат. decennalis од лат. decennis од decem десет, annus година] који се збива сваке десете године.

дѐцēнија, -ē ж = **дѐцēнијум,** -а (и **дѐцēнӣј,** -а) м [лат. decennium од decem десет, annus година] раздобље од десет година, десетлеће. ◆ **дѐцēнӣјскӣ.**

дѐцēнијум (и **дѐцēнӣј**) = **дѐцēнија** (в.)

децѐнтан, -тна, -тно [лат. decens од decere доликовати] који доликује, пристојан, прикладан; уздржљив, неупадљив.

децентрализа́ција, -ē ж [в. де-, централизација] преношење извесних послова (у власти, у привредној организацији и сл.) из центра на нижа места, или из главног града у регионалне центре.

дѐцентрализовати, -ујēм (и **децентрализи́рати,** децентралѝзи́ра̄м, 3. л. мн. децентрализи́рајӯ) [в. де-, централизовати] извршити, извршавати децентрализацију.

децѐрна̄т, -а́та м [нем. Dezernat према лат. decernere одлучити] заст. опсег рада, делокруг послова; надлежност.

деци- [фр. déci- од лат. decimus десети] као први део речи означава десети део јединице у другом делу речи.

дѐци м индекл. [скр. од децилитар] фам. децилитар.

дѐцибел, -а м [в. деци-, бел] физ. десети део бела (в.), јединица за мерење разлика у јачини сигнала; најчешће употребљавана јединица за јачину звука.

дѐцигра̄м, -а м, мн. -и [в. деци-, -грам] десети део грама.

дѐцӣдан непр., в. **дециди́ра̄н**.

дециди́ра̄н, -а, -о [нем. dezidiert од лат. decidere одлучити] јасан, одлучан, одређен, недвосмислен.

дѐцизӣван, -вна, -вно [нлат. decisivus, према decidere одлучити] 1. који садржи одлуку, решење, коначан. 2. одлучујући, пресудан.

дѐцилитар, -тра м, мн. дѐцилитри, ген. мн. дѐцилитā̄рā̄ [в. деци-, литар] јединица за запремину течности, десети део литра.

дѐцима, -ē ж [лат. decima (pars) десети део] муз. 1. десети тон рачунајући од основног тона. 2. интервал од десет тонова. 3. ист. десетак, десетина, порез од десетог дела урода. 4. књиж. строфа од десет стихова.

децѝмāл, -а́ла м и **децима́ла,** -ē ж [срлат. decimalis] мат. свака цифра која долази иза децималне запете.

дѐцимāлан, -лна, -лно [в. децимала] мат. 1. који се броји према основи 10. 2. који се односи на децимале. ▲ **децимални разломак** разломак приказан само бројем десетих, стотих, хиљадитих итд. делова, после децималне запете; **децимални рачун** мат. рачун са децималним разломцима; **децимални систем** мат. бројни систем чија је основа број 10; **децимална мера** систем мерења у коме се јединице деле на десет, сто, хиљаду итд. делова; **децимална вага** вага у облику двокраке разнокраке полуге по којој се помера тег десет пута лакши од терета; **децимална класификација** систем разврставања књига у библиотекама уз употребу децималних бројева, с тачком уместо запете.

децѝмāр, -а́ра м и **децѝмāтор,** -а м [нлат. decimarius, decimator, в. децима] ист. сакупљач десетине, десетинског пореза.

дѐциметар, -тра м, мн. дѐциметри, ген. мн. дѐциметāрā [в. деци-, -метар] јединица мере за дужину, десети део метра.

децими́рати, децѝмӣрām, 3. л. мн. децими́рајӯ свршн. и несврш. [лат. decimare] 1. ист. казнити, кажњавати смрћу сваког десетог војника (казнена мера у римској војсци). 2. фиг. силно смањити број људи или стоке, проредити, десетковати.

децимо́ла, ē ж [в. децима, уп. триола] муз. група од десет нота исте вредности које треба одсвирати у времену које иначе заузимају осам нота.

децисекӯнда, -ē ж, ген. мн. децисекӯндī [в. деци-, секунда] десети део секунде.

дечѝзо прил. [итал. deciso] муз. одлучно, енергично, ритмички прецизно.

дешаржи́рати, дешàржӣрām, 3. л. мн. дешаржи́рајӯ свршн. и несврш. [фр. décharger] 1. истоварити, истоваривати. 2. олакшати, олакшавати, растеретити, растерећивати кога бриге, задужења и сл.

дешѝфрант, -а м, мн. дешѝфранти, ген. мн. дешѝфранāтā [фр. déchiffrer, в. дешифровати] онај који разрешава шифре, кодове. ◆ **дешифрàнтскӣ.**

дѐшифровати, -ујēм (и **дешифри́рати,** дешѝфрӣрām, 3. л. мн. дешифри́рајӯ) свршн. и несврш. [фр. déchiffrer, в. де-, шифра] 1. (про)читати оно што је написано шифром, превести шифрирани текст на обични језик. 2. фиг. прочитати, растумачити нечитак или тешко разумљив текст.

дѐшперāтан в. **дѐспера̄тан**.

дешпера́ција в. **деспера́ција**.

ди- [грч. di- према dís двапут] као први део речи означава да се други део узима двоструко.

дӣазо- [в. ди-, азот] хем. који садржи групу од два атома азота директно спојена с неким органским радикалом (*диазо-једињења*).

диàмӣн, -и́на м [в. ди-, амини] хем. органско једињење са две аминске групе.

диàндрија, -ē ж [в. ди-, грч. anḗr ген. andrós мушкарац] соц. брак жене са два законита мужа (у неким друштвима); уп. **моноàндрија, полиàндрија**.

дӣарх, -а м, мн. дӣарси, ген. мн. дӣāрхā [в. ди-, -арх] ист. један од двојице истовремених владара, сувладар.

диàрхија, -ē ж [в. ди-, -архија] ист. владавина двојице, двовлашће, сувладарство.

диàрхичан, -чна, -чно [в. диархија] који има два владара, који има два господара.

ди́ба, -ē ж [тур. diba од перс. dībā] покр. свилена тканина проткана златним и сребрним жицама, брокат.

дӣбек, -а м, мн. дӣбеци, ген. мн. дӣбēкā [тур. dibek] покр. 1. аван, ступа од дрвета или издубљеног камена за туцање кафе. 2. кожарска ступа која служи за штављење коже.

дибѐтли прид. индекл. [в. диба] покр. начињен од дибе.

дибӣдуз и дибӣдус (уоб. и **дибидӯз, дибидӯс**) и прил. [тур. dübedüz] експр. фам. сасвим, потпуно, тотално.

дибранхија́ти, -а́та м мн. [нлат. dibranchiata, в. ди-, грч. bránchia шкрге] зоол. врста морских животиња са две шкрге, двошкржњаци.

дибрàхис, -а м [грч. dibrachýs, в. ди-, brachýs кратак] метр. стиховна стопа од два кратка слога.

дӣбук, -а м [хебр. dibbūq] по јеврејском народном веровању, душа покојника која се усели у живог човека и овлада њиме.

ди́ва, -ē ж, ген. мн. ди́вā [итал. diva божанствена] врло популарна глумица или оперска певачица, звезда.

дивага́ција, -ē ж [нлат. divagatio, према лат. divagari одлутати] 1. мед. говорење без везе, след неповезаних речи, трабуњање. 2. прелажење на споредну тему, дигресија. 3. прав. остављање домаћих животиња без надзора на јавном месту као правни прекршај.

ди́ван, -а́на м [тур. divan од ар. dīwān од перс. dīwān] 1. ист. царско или везирско веће, државни савет; царски двор, царски престо. 2. покр. разговор. 3. састанак момака и девојака, посело. 4. канабе, софа, отоман, кауч. 5. књиж. збирка источњачких песама.

дива̀на, диванà на в. **диванхà на**.

дива́нија[1], -ē ж [тур. divani од ар. и перс. ḫatt-i dīwānī писмо диванија] ист. арапско писмо којим су писани фермани у Османском Царству.

дива́нија[2], -ē м [тур. divane од перс. dīwāne луд] сулуд човек, будала, шашавко.

дива̀нисати в. **дива́нити**.

дива́нити, ди́ва̄нӣм несврш. [в. диван] покр. говорити, разговарати, ћаскати.

ди́ван-кабà ница заст. дугачка кабаница од црвеног сукна.

диванхà на, -ē ж, ген. мн. диванха́на̄ [тур. divanhane од перс. diwan-ḫane кућа, место за разговор] 1. пространа, велика просторија на спрату у кућама оријенталне градње која служи за боравак, разговор, пушење. 2. део балкона затворен дрвеним решеткама, доксат.

дива̀нција, -ē м [в. диван] 1. онај који учествује у дивану (2). 2. разговоран, причљив човек.

дивергѐнтан, -тна, -тно [срлат. divergens од divergere, в. дивергирати] 1. који се разилази, који се креће у разним правцима; који одступа, који се разликује од чега. 2. мат. који није **конвергѐнтан** (в.).

дивергѐнтно̄ст, -ости ж [в. дивергентан] особина онога што је дивергентно.

дивергѐнција, -ē ж [срлат. divergentia] 1. разилажење, одступање, удаљавање; неслагање. 2. физ. разилажење зрака из неке тачке. 3. биол. појава различитих особина у развоју неке животињске или биљне врсте.

дивергѝрати, дивѐргѝра̄м, 3. л. мн. дивергѝрајӯ свршн. и несврш. [срлат. divergere према лат. vergere скренути] разићи се, разилазити се, удаљити се, удаљавати се.

дивѐрзант, -а м, мн. дивѐрзанти, ген. мн. дивѐрзана̄та̄ (ж. **дивѐрзанткѝња,** -ē) [нем. Diversant, в. диверзија] 1. онај који врши диверзију. 2. припадник специјалне јединице са задатком да руши саобраћајнице, пруге, мостове итд. ◆ **дивѐрзантскӣ**.

дивѐрзија, -ē ж [срлат. diversio према лат. devertere скренути, одвратити] 1. вој. напад у позадини; разарање објеката у позадини. 2. акција предузета да би се одвратила пажња од правог циља или да би се збунио противник. 3. намерно ометање неког подухвата, деструктиван поступак.

диверзифика́ција, -ē ж [в. диверзификовати] 1. уношење промена, разлика, разноврсности. 2. екон. проширење производног програма или асортимана робе која се продаје.

диверзѝфиковати, -ујѐм свршн. и несврш. [срлат. diversificare према лат. diversus различит, -ficare ← facere чинити] учинити нешто разноврсним, спровести диверзификацију.

дивертикулѝтис, -а м [в. дивертикул, -итис] мед. запаљење дивертикула.

дивертикулó за, -ē м [в. дивертикул] мед. болест која се одликује стварањем већег броја дивертикула у једном органу.

дивертѝкул(ум), -а м, мн. -и [лат. diverticulum према divertere, devertere скренути] мед. местимично проширење шупљих органа, стварање малих избочина у цреву, једњаку, бешици и сл.

дивертимѐнто, -мѐнта м [итал. divertimento забава] муз. 1. инструментална композиција веселог карактера, без одређене форме, посебно негована у XVIII веку. 2. у фуги, прелазни део између два понављања теме.

дивертѝсмāн, -а́на м [фр. divertissement забава] 1. назив за балетске или певане међуигре у француској опери или позоришту, нарочито у XVII веку. 2. аранжман оперских арија за оркестар или клавир. 3. в. **дивертимѐнто** (1).

дивѝденд, -а м, мн. дивѝденди, ген. мн. дивѝденда̄ [лат. dividendum од dividendus оно што треба поделити] мат. број који се дели, дељеник.

дивидѐнда, -ē ж, ген. мн. дивидѐндā [лат. dividenda, мн. од dividendum, в. дивиденд] екон. део чисте добити који се исплаћује за новац уложен у неки посао; део зараде акционарског друштва који се дели сваком члану сразмерно акцијама које поседује.

дѝвīз, -и́за м [нем. Divis од лат. divisus подељен] цртица (правописни знак).

дивѝзи прил. [итал. divisi подељени] муз. ознака којом се у оркестарској партитури назначава прелазак из једногласног свирања у двогласно или вишегласно.

дѝвīзија, -ē ж [фр. division од лат. divisio подела] вој. јединица коју чини неколико бригада или пукова. ◆ **дивѝзијскӣ**.

дивизѝōн, -о́на м [фр. division од лат. divisio подела] вој. јединица од два или три ескадрона; у артиљерији, јединица од две или три батерије. ◆ **дивизѝōнскӣ**.

дивизиòнāр, -а́ра м, мн. -и ⁼ **дивизиòнēр,** -е́ра м, мн. -и [фр. divisionnaire, в. дивизија] командант дивизије.

дивизионѝзам, -зма м [фр. divisionnisme] сликарска техника створена у Француској крајем XIX века, с употребом врло малих обојених површина које гледане из даљине дају целовиту слику; уп. **поентилѝзам**.

дѝвīзор, -а м, мн. -и [лат. divisor] мат. број којим се други број дели, делитељ.

дѝвинатōран, -рна, -рно [нлат. divinatorius према лат. divinare предсказивати] који се односи на предвиђање, видовњачки, пророчки.

дивинā́ција, -ē ж [лат. divinatio] предвиђање, прорицање, предсказивање.

дивинизā́ција, -ē ж [фр. divinisation, в. дивинизовати] обожавање, проглашавање кога за божанство.

дѝвинизовати, -ујēм (и **дивинизѝрати,** дивинѝзīрāм, 3. л. мн. дивинизѝрајӯ) сврш. и несврш. [фр. diviniser, према лат. divinus божански] славити кога као божанство, уздићи, уздизати до неба, обожавати.

дѝвит, -а м, мн. дѝвити, ген. мн. дѝвītā [тур. divit од перс. dewīt] заст. кутија за пера с мастионицом, писаћи прибор.

дивотамѐнте прил. [итал. divotamente] муз. побожно, с побожношћу.

дивѝто [итал. divoto] в. **дивотамѐнте**.

дивӯлгā̀тор, -а м, мн. -и [лат. divulgare обзнанити] 1. онај који преноси вести, разгласивач, пропагатор. 2. популаризатор.

дивулга́ција, -ē ж [лат. divulgatio] 1. разглашавање, разношење, пропагирање. 2. објашњавање (об. научних питања) на разумљив и приступачан начин, популаризација.

дѝвус, -а м [лат. divus] ист. божански, небески (титула римских царева).

дѝгама, -ē ж [в. ди-, гама] слово најстаријег грчког алфабета у облику удвојене гаме (Γ), које је означавало полувокални глас „у".

дигà̀мија в. **бигà̀мија**.

дигерѐнција с мн. [лат. digerentia од digerere распоређивати, варити] мед. средства која потпомажу варење.

Дѝгест, -а м и **Дигѐста,** -ē ж [лат. digesta оно што је распоређено] ист. зборник текстова највећих римских правника, састављен 533. године н. е. по наређењу цара Јустинијана.

дѝгестӣв, -а м, мн. -и [фр. digestif, в. дигестиван] 1. мед. средство које подстиче варење. 2. ликер који се обично пије после обеда.

дѝгестӣван, -вна, -вно [нлат. digestivus, в. дигестија] који се односи на варење, који подстиче варење, пробавни.

дигѐстија, -ē ж [лат. digestio према digerere варити] 1. физиол. варење, пробава. 2. растварање, омекшавање, уситњавање чврстих материја у течности, на повишеној температури.

дѝгестор, -а м, мн. -и [енгл. digestor од лат. digestus одвојен, растопљен] хем. уређај за одстрањивање отровне паре и гасова у хемијским лабораторијама, спојен с димњаком или вентилатором.

дѝгитāлан, -лна, -лно [лат. digitalis према digitus прст, енгл. digit цифра] 1. који податке приказује бројевима или одвојеним физичким сигналима; бројчани, нумерички. 2. анат. који се односи на прсте, прстни. ▲ **дигитални рачунар** рачунар који податке приказује дигитално, уп. **анàлоган; дигитални часовник** сат који време не показује казаљкама него цифрама које се мењају.

дѝгитализовати, -ујēм сврш. [енгл. digitalize, в. дигиталан] изразити у дигиталном облику.

дигита́лис, -а м [лат. digitalis према digitus, због цвета који је сличан прсту] бот. вишегодишња зељаста биљка, *Digitalis purpurea*, пустикара, напрстак; користи се као лек за срчане болести.

ди̏гитро̄н, -а м, мн. -и [према фабрици за израду џепних рачунара „Дигитрон“ из Буја у Истри] електронски џепни калкулатор.

дигло̀сија, -е̄ ж [фр. diglossie, према грч. díglōssos који говори два језика, в. ди-, грч. glôssa језик, говор] лингв. коришћење у истој друштвеној заједници двеју варијаната истог језика (књижевног и дијалекта, националног и локалног и сл.); уп. **билингви̏зам**.

дигни̏та̄р, -а́ра м, мн. дигнита́ри, ген. мн. дигнита́ра̄ [срлат. dignitarius, према лат. dignus достојан] онај који је на високом положају, достојанственик, високи државни чиновник.

дигни̏те̄т, -е́та м [лат. dignitas, према dignus достојан] достојанство, достојанствено држање; част, углед.

ди̏грам, -а м, мн. ди̏грами, ген. мн. ди̏гра̄ма̄ [в. ди-, -грам] лингв. група од два слова којом се бележи један глас (нпр. у латиници lj, nj, dž).

ди̏граф [енгл. digraph, в. ди-, -граф] в. **ди̏грам**.

дигрѐсија, -е̄ ж [лат. digressio застрањивање] 1. удаљавање од основне мисли, од теме разговора. 2. астрон. највећа привидна удаљеност планета од Сунца.

дидакти̏зам, -зма м [в. дидактика] склоност ка поучавању, ка дидактици.

дида̀ктика, -е̄ ж, дат. и лок. дида̀ктици [в. дидактичан] грана педагогије која се бави општим законима наставе и наставним методама.

дида̀ктичан, -чна, чно и **дида̀ктички,** -а, -о [грч. didaktikós према didáskein поучавати] који се односи на дидактику, наставни, педагошки.

Дида̀скалија, -е̄ ж [скр. од Didascalia apostolorum] рел. ист. најобимнији зборник ранохришћанских рукописа, вероватно из III века.

дида̀скалије, дида̀скали̏ја̄ ж мн. [грч. didaskalía поучавање, објашњавање] позор. уметнуте напомене у тексту сценског дела којима се објашњава шта се види и шта се збива на сцени или како глумац треба да изговори одређену реченицу.

Ди̏дахи, Ди̏даха̄ м мн. [скраћено од грч. Didachì tōn dōdeka Apostólon учење дванаесторице апостола] рел. уобичајени назив за ранохришћански зборник рукописа из II века; уп. **Дида̀скалија**.

ди̏декаедар, -дра м [в. ди-, декаедар] геом. полиедар који има двапут по десет, тј. двадесет површина.

ди̏дим в. **ди̏ди̏мијум**.

ди̏ди̏мијум, -а м (и **ди̏ди̏ми̏ј,** -а м) [нлат. didymium од грч. dídymos двоструки] хем. смеса празеодимијума и неодимијума, некада сматрана за хемијски елемент.

дидими̏тис, -а м [грч. dídymos двоструки, близанац, в. -итис] мед. упала тестиса, орхитис.

дидити̏, -и̏ја м [скр. DDT изговорена по енглеском] дихлор-дифенил-трихлоретан, јак инсектицид, ограничене употребе због штетног дејства на околину.

ди̏додекаедар, -дра м [в. ди-, додекаедар] геом. полиедар који има двапут по дванаест, тј. двадесет четири површине.

дидра̀хма, -е̄ ж, ген. мн. дидра̀хмӣ [в. ди-, драхма] ист. сребрни новац који је некада био у оптицају у Грчкој и у Средоземљу, новац од две драхме, дводрахма.

ди̏е̄дар, -дра м [в. ди-, -едар] геом. просторни угао, две полуравни које полазе из исте праве.

диелѐктрик, -а м [енгл. dielectric, в. дија-, в. електрика] физ. лош проводник електричне струје, изолатор.

диелектрицѝте̄т, -е́та м [в. диелектрик] физ. особина тела које је диелектрично.

диелѐктричан, -чна, -чно [в. диелектрик] који служи за изолацију, који не проводи електрицитет.

ди̏з, -а м и **диза**, -е ж [тур. dizi] оно што је поређано у један ред, низ; уп. **дѝзија**.

дѝзајн, -а м (уоб. **диза̀јн**) [енгл. design нацрт] 1. грана примењене уметности која се бави обликовањем производа (намештаја, одевних предмета, техничких уређаја, књига и др.). 2. изглед, естетска и ликовна обрада неког производа.

дизајнѐр, -а м, мн. -и [енгл. designer] онај који се бави дизајном. ◆ **дизајнѐрскӣ**.

дизајни́рати, дизајни̏рам, 3. л. мн. дизајни́рају свр̄ш. и несвр̄ш. [енгл. design] правити дизајн

неког производа, обликовати са естетске и практичне стране.

дизàртрија, -ē ж [нлат. dysarthria, в. дис-[1], грч. árthron спој, веза] мед. поремећај говора који се огледа у нејасној артикулацији гласова.

дȉзгӣн, -и́на м, мн. дизги́ни, ген. мн. дизги́нā [тур. dizgin] каиш од узде који се држи у рукама када се управља коњима, поводац, вођица.

дȉздār, -а́ра м, мн. -и [тур. dizdar од перс. dizdār, према перс. diz тврђава, dār од dāšten држати, имати] ист. заповедник тврђаве или утврђеног града.

дȉзел, -а м [према проналазачу, Немцу Рудолфу Дизелу (R. Diesel, 1858–1913)] 1. ~ **дȉзел-мо̑то̄р** мотор са убризгавањем горива, које се пали захваљујући компресији ваздуха. 2. ~ **дȉзел-го̀риво** гориво за дизел-моторе, дериват нафте, по саставу сличан уљу за ложење.

дизѐлāш, -аша м [в. дизел] 1. фам. возило с дизел-мотором. 2. жарг. 90-их година XX века, младић који негује одређен спољашњи изглед, имиџ грубог момка (обријана глава, дебели ланци око врата, дукс упасан у доњи део тренерке, кожна јакна, патике с ваздушним јастуцима итд.).

дȉзе̄лка, -е ж, дат. и лок. дȉзе̄лки, ген. мн. дȉзе̄лкӣ [в. дизел] фам. локомотива с погоном на дизел.

дизентѐрија, -ē ж [в. дис-[1], грч. énteron утроба, црева] мед. заразна болест, цревна инфекција праћена проливом. ◆ **дизентѐрӣјскӣ**.

дȉзија, -ē ж [тур. dizi, в. диз] ниска (бисера, корала, дуката и сл.), струка, огрлица.

дизменоре́ја в. **дисменоре́ја**.

дȉзна, -ē ж, ген. мн. дȉзнӣ [нем. Düse] сужени отвор за распрскавање гаса, паре или течности, млазница.

дизȕрија в. **дисȕрија**.

дија- [грч. diá] као први део речи значи кроз, преко, између, про-, међу-.

дијàбāз, -а́за м [фр. diabase, према грч. diábasis прелаз] минер. стена вулканског порекла, кристалне структуре, тамнозелене боје.

дијабѐтес, -а м (непр. **дијабѐтис**) [грч. diabḗtēs од diabaínein пролазити] мед. шећерна болест, хронични недостатак инсулина услед кога се јавља вишак шећера у крви и мокраћи, са симптомима као што су жеђ, глад и постепени губитак тежине.

дијабѐтичāр, -а́ м, мн. -и [в. дијабетес] онај који болује од дијабетеса, који болује од шећерне болести, шећераш. ◆ **дијабѐтичāрскӣ**.

дијабѐтичкӣ, -а, -о [в. дијабетес] који се односи на дијабетес.

дијабо̀лик в. **дијабо̀личар**.

дијабо̀личан, -чна, -чно [грч. diabolikós од diábolos ђаво] ђаволски, сатански, паклен, опак.

дијабо̀личāр, -а м, мн. -и [в. дијаболичан] дијаболичан човек, зликовац, сотона у људском облику.

дијабо̀личнӧ̄ст, -ости ж [в. дијаболичан] особина онога што је дијаболично.

дијàболо, дијàбола м [фр. diabolo, фабричко име] врста дечје игре пореклом из Кине.

дијàглипти, дијàглипта̄ м мн. [грч. diáglyptos изрезан] лик. фигуре урезане или издубљене у тврдом материјалу.

дијаглѝптика, -ē ж, дат. и лок. дијаглѝптици [в. дијаглипти] лик. вештина урезивања, гравирања.

дијагно́за, -ē ж [грч. diágnōsis, в. дија-, грч. gnôsis знање] 1. мед. утврђивање, одређивање врсте болести на основу прегледа болесника. 2. фиг. мишљење, закључак о неком друштвеном проблему и његовим узроцима. 3. рач. порука у програму која обавештава о грешци у компјутеру или помоћним уређајима.

дијагно̀стика, -ē ж, дат. и лок. дијагно̀стици [в. дијагностички] мед. вештина и методологија постављања дијагнозе.

дијагностицѝрати, дијагностѝцӣра̄м, 3. л. мн. дијагностицѝрајӯ сврш. и несврш. [фр. diagnostiquer, в. дијагностички] поставити, постављати дијагнозу, установити, установљавати врсту болести.

дијагно̀стичāр, -а м, мн. -и [в. дијагностички] лекар који препознаје врсту болести, који поставља дијагнозу.

дијагно̀стичкӣ, -а̄, -о̄ [грч. diagnōstikós који може разликовати, в. дијагноза] који се односи на дијагнозу или дијагностику.

дијагонáла, -ē ж [в. дијагоналан] 1. геом. дуж повучена из једног темена многоугла у друго теме које не лежи на истој страни с првим. 2.

коси правац на шаховској табли по којем се креће неке фигуре (пре свега ловац и дама). 3. сп. у фудбалу, рукомету, ватерполу, тенису и сл. лопта упућена из једног угла игралишта у смеру супротног угла.

дӣјагонӑлан, -лна, -лно [лат. diagonalis од грч. diagṓnios од угла до угла] који је у смеру дијагонале, кос, попречан.

дӣјаграм, -а м, мн. -и [грч. diágramma цртеж, в. дија-, -грам] 1. графички приказ количина, односа, кретања и сл., графикон. 2. графички приказ шаховске табле који се употребљава при коментарисању партија у новинама.

дија́да, -ē ж [грч. dyás двоје, пар, двојина] филоз., мат. двојство, пар. 2. биол. двоструки хромозом настао приликом дељења ћелије.

дијаде́ма, -ē ж [грч. diádēma] 1. украс у облику траке или венца који се ставља на главу. 2. ист. у старом веку трака којом се подвезивала коса; метални круг око главе као симбол владарске моћи.

дӣјадох, -а м, мн. дӣјадоси, грен. н. дӣјадо̄хā [грч. diádochos наследник] ист. (об. мн.) потомци Александра Великог који су наследили делове Александрове државе.

дӣјāк, -а́ка м, мн. дӣјāци, ген. мн. дӣјāкā [мађ. diák, према грч. diákonos, в. ђак, ђакон] заст. 1. онај који учи манастирску школу, манастирски ђак. 2. учен човек.

дијаклӑ́за, -ē ж [грч. diáklasis ломљење] геол. прекид, пукотина у стени.

дијакри̏тичкӣ, -ā̄, -ō̄ [грч. diakritikós према diakrínein разликовати] који служи за разликовање, за распознавање. ▲ **дијакритички знак** лингв. знак који се ставља изнад или преко неких слова да би им се променила гласовна вредност (нпр. у латиничким словима č, ć, đ, š, ž).

дӣја̀лект, -а м, мн. дијàлекти, ген. мн. дијàлекāтā [грч. diálektos према dialégein разговарати] лингв. скуп локалних, народних говора који имају заједничке особине, наречје. ♦ **дијàлекатскӣ**.

дијалектѝзам, -зма м [в. дијалект] лингв. реч која припада дијалекту; облик или црта у књижевном језику која потиче из дијалекта.

дијалѐктика, -ē ж, дат. и лок. дијалѐктици [грч. dialektikḗ (téchnē), в. дијалектички] 1. вештина расправљања, излагања, доказивања својих тврдњи. 2. филоз. процес којим се две супротности (теза и антитеза) паралелно развијају стварајући нову целину (синтезу).

дијалѐктичӑр, -а м [в. дијалектика] 1. следбеник дијалектичких учења у филозофији. 2. онај који је вешт у расправљању и изношењу доказа.

дијалѐктичкӣ, -ā̄, -ō̄ [грч. dialektikós према diálektos расправа] филоз. 1. који се односи на дијалектику; који је заснован на дијалектици. 2. који тежи ка уједињењу супротности (~ *процес*). ▲ **дијалектички материјализам** филозофија марксизма, Марксов и Енгелсов филозофски поглед на свет, заснован на Хегелу.

дијалектѝолог, -а м, мн. дијалектѝолози, ген. мн. дијалектѝолōгā [в. дијалект, -лог] лингв. онај који се бави дијалектологијом.

дијалектолѝогија, -ē ж [в. дијалект, -логија] грана лингвистике која испитује дијалекте, народне говоре.

дијалектѝолошкӣ, -ā̄, -ō̄ [в. дијалектолог] који се односи на дијалектологију и на дијалектологе. ▲ **дијалектолошки атлас** лингвистички атлас у коме су облици одабраних речи у појединим дијалектима представљени на географској карти.

дијалектомѐанија, -ē ж [в. дијалект, -манија] претерана, пренаглашена употреба дијалекатских црта у књижевном делу.

дијале́ла, -ē ж = **дијалѐлон,** -а м [грч. diállēlos узајаман, од diá преко, allḗlon један другог] лог. закључивање у кругу, циркулус вициозус (в.); дефиниција помоћу појма који тек треба дефинисати.

дијалѐлōн = **дијале́ла** (в.)

дијали̏за, -ē ж [грч. diálysis према dialýein растављати, разлучити] мед. поступак одстрањивања из организма супстанци које се нормално излучују преко бубрега.

дијали̏за̄тор, -а м [в. дијализирати] апарат за дијализу.

дијализи̏рати, дијали̏зи̏рам, 3. л. мн. дијализи́рају свршн. и несврш. [в. дијализа] мед. обављати дијализу.

дијàлог, -а м, мн. дијàлози, ген. мн. дијàлōгā [грч. diálogos] 1. разговор између две личности у сценском или књижевном делу; разговор уопште. 2. пол. преговори, размена мишљења са онима који заступају друкчије ставове. 3. муз. композиција у којој се преплићу два или више гласова или инструмената певајући или свирајући наизменично. ▲ **дијалог-листа** запис свих дијалога и гласова који се чују у филму, састављен тачно по редоследу кадрова. □ **дијалог глувих** расправа између два саговорника који не желе да саслушају аргументе друге стране.

дијалогѝзам, -зма м [в. дијалог] стилска фигура у којој су удружени питање и одговор (кад писац самога себе пита и одговара, или пита другог а сам одговара).

дијалòгист(а), -ē м, мн. дијалòгисти [в. дијалог] писац дијалога у филму, сарадник који на основу сценарија пише дијалоге.

дијàлошкӣ, -ā, -ō [в. дијалог] који се односи на дијалог; који је у облику дијалога.

дијамагнетѝзам, -зма м [в. дија-, магнетизам] физ. својство неких материја (сребро, цинк, бизмут) да се одбијају од оба пола магнета. ◆ **дијамàгнētскӣ.**

дијàмант, -а м, мн. дијàманти, ген. мн. дијàманатā [фр. diamant, према грч. adámas несавладив укрштено са diaphanḗs прозиран] 1. минер. драги камен, најтврђи минерал, чисти угљеник у кристалном облику. 2. типогр. веома ситан штампарски слог.

дијàмантнӣ, -ā, -ō = **дијàмантскӣ,** -ā, -ō [в. дијамант] који се односи на дијамант; који се састоји од дијаманата. ▲ **дијамантски јубилеј, дијамантска свадба** прослава 60-годишњице брака.

дијàмāт, -а м [скр.] **дијалектички материјализам** (в.).

дӣјамб, -а = **дӣјамбус,** -а м [в. ди-, јамб] метр. стих од два јамба, двоструки јамб.

дијàмбус = дӣјамб (в.)

дӣјаметар, -тра м, мн. дӣјаметри, ген. мн. дӣјаметāрā [грч. diámetros, в. дија-, -метар] геом. дуж која спаја две супротне тачке на кругу или лопти пролазећи кроз центар, пречник.

дӣјаметрāлан, -лна, -лно [срлат. diametralis, в. дијаметар] 1. који се односи на дијаметар, на пречник. 2. фиг. који је сасвим на другој страни. ▲ **дијаметрално супротан** потпуно супротан, апсолутно различит.

дијапàзōн, -óна м [лат. diapason од грч. dià pasôn chordôn кроз све струне] 1. муз. опсег, обим човечјег гласа или музичког инструмента. 2. металне справа с два крака која даје тон А, звучна виљушка. 3. фиг. опсег, ширина у раду, у схватањима и сл.; распон, домет.

дијапàуза, -ē ж [грч. diápausis, в. дија-, пауза] биол. период потпуне неактивности у животу неке животињске или биљне врсте, об. под утицајем околине.

дијапòзитив, -а и **дијапозѝтӣв,** -ѝва м [в. дија-, позитив] позитивна фотографска слика израђена на провидном материјалу ради пројицирања.

дијапрòјектор, -а м, мн. -и [в. дија-, пројектор] пројектор за дијапозитиве.

дијарéја, -ē ж [грч. diárroia протицање, према diarreîn протицати] мед. учестало пражњење црева у облику течне или слузаве столице, пролив.

дӣјāријум, -а (и **дӣјāрӣј,** -а) м [лат. diarium према dies дан] књига у коју се сваког дана уписују доживљаји, дневник.

дијасѝстēм, -ēма м [в. дија-, систем] 1. начин графичког приказивања двају система тако да се истакну сличности и разлике. 2. лингв. систем који обухвата два или више језичка система, скуп сродних дијалеката.

дӣјаскоп, -а м, мн. -и [в. дија-, -скоп] справа с које се пројектују на платно слике из књига, докумената и сл.

дијаскòпија, -ē ж [в. дија-, -скопија] 1. мед. преглед коже кроз стакло које је притиска. 2. мед. рендгенски преглед. в. **дијафаноскòпија.** 3. посматрање на микроскопу објеката који се провиде под јаком светлошћу.

дӣјаскопскӣ, -ā, -ō [в. дијаскоп] који се односи на дијаскоп или на дијаскопију.

дијàспора, -ē ж [грч. diasporá расејање, разиштканост] 1. расељење, расељавање народа. 2. део неког народа који живи у другим земљама, економска и политичка емиграција.

дијаста́за, -ē ж [грч. diástasis растављање] 1. биол. ензим који се ствара у зрнима житарица и који претвара скроб у шећер. 2. анат. удаљеност, стални размак између органа (мишића, зглобова и др.) који су иначе један уз други.

дијàстола, -ē ж [грч. diastolḗ растезање] 1. физиол. фаза ширења срчаног мишића; уп. **сȉстола**. 2. метр. растезање, продуживање слога који је сам по себи кратак.

дȉјастȏлни, -лна, -лно = **дијастòличкӣ,** -ā, -ō̄ [в. дијастола] физиол. који се односи на дијастолу. ▲ **дијастолни (дијастолички) притисак** минимални (доњи) крвни притисак; уп. **сȉстȏлнӣ, систòличкӣ**.

дијатéза, -ē ж [грч. diáthesis распоређивање] 1. мед. склоност ка одређеној болести, обично наследна. 2. грам. глаголско стање, тј. однос субјекта према радњи и према објекту (актив, пасив или медиј).

дијатéка, -ē ж, дат. и лок. дијатéци [в. дијапозитив, -тека] збирка дијапозитива; просторија за њихово чување.

дијатѐрмија, -ē ж мед. [в. дија-, грч. thermón топлота] врста терапије, загревање ткива помоћу струје високе фреквенције, ултразвука или електромагнетских зракова. ◆ **дијатѐрмијскӣ** и **дијатѐрмичкӣ**.

дијатомéје, -éjā̄ ж мн. бот. [нлат. diatomeae, према грч. diatémnein расећи] (у мн.) биол. разред једноћелијских алги с дводелном силикатном љуштуром које лебде у води и које су извор хране за многе морске животиње.

дијатòнија, -е ж и **дијатòника,** -ē ж, дат. и лок. дијатòници [в. дијатонички] муз. употреба тонова дијатонске скале (в.); уп. **хромàтика**.

дијатòничкӣ в. **дȉјатȏнскӣ**.

дȉјатȏнскӣ, -ā, -ō̄ [грч. diatonikòs од diateínein пружити се] муз. који се односи на дијатонију. ▲ **дијатонска скала** пет тонова и два полутона који чине седам узастопних ступњева дурске или молске лествице, без повишених или снижених тонова; уп. **хрòматскӣ**.

дијатри́ба, -ē ж [лат. diatriba од грч. diatribḗ слободно време, бављење] 1. жучна, заједљива критика, вербални напад; оштар полемички спис. 2. у старој Грчкој, јавна расправа о моралним питањима.

дȉјафā̄н, -а, -о [грч. diaphanḗs] прозиран, прозрачан.

дијафанѝтēт, -éта м [в. дијафан] прозрачност, прозирност.

дијафанòскоп, -а м, мн. -и [в. дијафан, -скоп] мед. апарат за дијафаноскопију.

дијафаноскòпија, -ē ж [в. дијафан, -скопија] мед. преглед органа (носа, желуца, ока и др.) помоћу јаког светлосног извора који их осветљава изнутра.

дијафи́за, -ē ж [грч. diáphysis према diaphýesthai расти између] анат. средњи део цевасте кости.

дијафòнија, -ē ж [в. дија-, -фонија] 1. електрична сметња која се услед индукције јавља у телефонији; мешање два телефонска разговора. 2. муз. у старогрчкој теорији назив за дисонанцу.

дијàфора, -ē ж [грч. diáphoros различит] фигура античке реторике, понављање једне исте речи с различитим значењем или с различитом улогом у реченици.

дијафоре́за, -ē ж [грч. diaphórēsis знојење] мед. знојење, презнојавање (обично као терапијски поступак у сврху снижавања телесне температуре).

дијафорѐтикум, -а м [в. дијафореза] мед. средство које изазива презнојавање.

дијафорѐтичан, -чна, -чно [грч. diaphorētikós, в. дијафореза] мед. који подстиче знојење.

дијафрàгма, -ē ж, ген. мн. дијафрàгмӣ [грч. diáphragma, в. дија-, phrágma ограда] 1. преграда, опна, мембрана; преградни зид. 2. анат. мишићна пречага у човечјем телу која одваја грудну дупљу од трбушне. 3. мед. средство за контрацепцију у виду гумене капице која се навлачи на грлић материце. 4. физ. бленда за регулисање отвора на оптичким инструментима.

дȉјахрȏн в. **дијахро̀ничан**.

дијахро̀нија, -ē ж [фр. diachronie, в. дија-, грч. chrónos време] 1. збивање појава у различито време, разновременост. 2. лингв. приказивање развитка неког језика у различитим периодима; уп. **синхро̀нија**.

дијахро̀нӣјскӣ = **дијахро̀ничан** (в.)

дијахро̀ничан, -чна, -чно = **дијахро̀нӣјскӣ,** -а, -о [в. дијахронија] који се односи на дија-

хронију; посматран у различитим тренуцима развоја, историјски гледан; уп. **синхрòничан**. ▲ **дијахронична (дијахронијска) лингвистика** правац у науци о језику чији су методи испитивања усмерени на историју језика, на промене у току историјског развоја.

дијерéза, -ē ж [лат. diaeresis од грч. diaíresis издвајање, раздвајање] 1. фон. раздвојени, двосложни изговор двају суседних самогласника који се иначе изговарају као један глас или као дифтонг; бележи се обично са две тачке изнад другог слова. 2. метр. у античком стиху, пауза која се јавља према природном ритму казивања; уп. **цезýра**. 3. мед. одвајање болесног од здравог ткива.

дијéта[1], -ē ж [лат. diaeta од грч. díaita начин живљења] режим исхране ограничен на поједине врсте намирница, уз искључење других, у циљу лечења или ради мршављења.

дијéта[2], -ē ж [нем. Diäten, фр. diète од лат. dies дан] 1. скупштина, сабор у неким земљама. 2. дневница члана парламента у неким земљама.

дијетáлан, -лна, -лно [в. дијета] 1. који се односи на дијету. 2. који је ограничен на одређене врсте јела; који не изазива гојење и друге нежељене последице (*дијетална исхрана*).

дијетèтика, -ē ж, дат. и лок. дијетèтици [грч. diaitētikós, в. дијета[1])] наука о правилној исхрани.

дијетèтичар, -а м, мн. -и [в. дијететика] онај који проучава дијете, стручњак за здраву исхрану.

дијетèтичкӣ, -ā, -ō и **дијетèтскӣ**, -ā, -ō 1. који се односи на дијететику. 2. в. **дијетáлан**.

дијéтнӣ в. **дијетáлан**.

дијецéза, -ē ж [лат. dioecesis од грч. dioíkēsis управљање] 1. црквено подручје под управом епископа, бискупа, епископије, епархије, бискупија. 2. ист. управна јединица Римског Царства од краја III века н. е.

дневна, дневна, -ē и **дневна, -ē** ж [лат. diurnus дневни] заст. дневна зарада, дневница.

дијурнист(а), -е м, мн. дијурнисти (ж. **дијурнисткиња,** -ē) [в. дијурна] заст. онај који добија дневнице, дневничар.

дикàстēријум, -а (и **дикàстēрӣј,** -а) м [грч. dikastḗrion, према dikázein судити] ист. 1. народни суд у старој Атини. 2. у средњем веку виша власт, влада.

дȉкē индекл. ж [грч. díkē] 1. (**Дȉкē**) митол. грчка богиња правде. 2. право, правда, правичност.

дȉкефāлан = дȉцефāлан, -лна, -лно [в. дикефалус] двоглав.

дикèфалус = дицèфалус, -а м [грч. diképhalos, в. ди-, грч. kephalḗ глава] мед., вет. наказа с две главе.

дикȉриōн, -а м [грч. dikḗrion дворорг] црквено свећњак са две укрштене свеће.

дȉкобрāз, -а м, мн. -и [чеш. dikobraz] хрв. зоол. бодљикаво прасе.

дȉколōн, -а, -о [грч. díkōlos двочлан, в. ди-, грч. kôlon члан, део] књиж. песма која се састоји од две врсте стихова.

дикотиледóне, -óнā ж мн. [в. ди-, в. котиледон] бот. биљке код којих се при клијању јављају два клицина листића; уп. **монокотиледóне**.

дȉкси [лат. dixi, прво лице перфекта од dicere казати] рекао сам шта сам хтео, тиме сам завршио.

дȉксиленд, -а м, мн. -и [амер. енгл. dixieland по Dixie Land, популарном називу за јужне државе САД] муз. врста џеза у брзом ритму, у стилу малих оркестара који су после 1915. свирали по угледу на црнце из Њу Орлеанса.

дȉктант, -а м, мн. дȉктанти, ген. мн. дȉктантā [лат. dictans према dictare, в. диктирати] онај који диктира.

дȉктāт, -áта м, мн. дикта́ти, ген. мн. дикта́тā [лат. dictatum према dictare, в. диктирати] 1. текст који се изговара другоме да га запише, казивање у перо. 2. фиг. наређење, заповест, ултимативни захтев.

дȉктāтор, -а м, мн. -и [лат. dictator] 1. онај који има апсолутну власт у некој земљи. 2. ист. у старом Риму врховни службеник који је привремено биран у време опасности по државу. ◆ **дȉктāторскӣ**.

диктату́ра, -ē ж [лат. dictatura, в. диктирати] неограничена власт, диктаторски режим. ▲ **диктатура пролетаријата** пол. по марксистичкој теорији, власт радничке класе после укидања капитализма у држави.

дӣктафо̄н, -а м, мн. -и [енгл. Dictaphone, фабричко име, в. диктирати, в. -фон] техн. канцеларијски магнетофон за снимање текстова које ће накнадно записати секретар или дактилограф.

дикти́рати, дӣктӣра̄м, 3. л. мн. дикти́рајӯ несврш. [лат. dictare, учестали глагол према dicere говорити] 1. говорити коме ради записивања, казивати у перо. 2. наметати, присиљавати кога.

дӣктовати заст. в. **дикти́рати.**

дӣкција, -е̄ ж [лат. dictio реч, говорење, према dicere говорити] начин изговарања речи, слогова и гласова у говору, рецитовању и певању; разговетан односно неразговетан изговор (*добра ~ , лоша ~*). ◆ **дӣкцӣјскӣ.**

дикциѝна̄р, -а́ра м, мн. дикциона́ри, ген. мн. дикциона́ра̄ [срлат. dictionarium, према dictio реч] заст. речник, вокабулар.

дӣл, -а м [енгл. deal] фам. договор, споразум (обично тајни) о неком послу; склопљени посао, обично без писменог уговора.

дила́вер, -а м, мн. -и [тур. dilaver од перс. dilāwer] ист. лични пратилац, аџутант великодостојника.

дӣлатабӣлан, -лна, -лно [нлат. dilatabilis, према dilatare растезати] који се може ширити, проширити, растегљив.

дила̀та̄тор, -а м, мн. -и [лат. dilatator, в. дилатација] мед. инструмент којим се растеже, проширује отвор на телу, рана или цевасти орган, у циљу прегледа и лечења.

дилата́ција, -е̄ ж [лат. dilatatio, према dilatare растезати] проширивање, ширење, растезање.

дӣлатациѝо̄нӣ, -а̄, -о̄ [в. дилатација] који служи за дилатацију. ▲ **дилатационе спојнице** грађ. спојни елементи, обично на мосту, који омогућавају ширење и сужавање под утицајем температуре без деформације коловоза.

дӣлатометар, -тра м, мн. дӣлатометри, ген. мн. дӣлатометра̄ [в. дилатација, -метар] физ. уређај за мерење растезања, ширења предмета или течности.

дӣлато̄ран, -рна, -рно [каснолат. dilatorius, в. дилација] који служи одгађању или добијању времена; склон одуговлачењу.

дила́ција, -е̄ ж [лат. dilatio према diferre dilatum одгађати] прав. одуговлачење, одгађање, одгода.

дӣлбер, -а м, мн. дӣлбери, ген. мн. дӣлбе̄ра̄ (ж. **дӣлбе̄рка,** -е̄, дат. и лок. дӣлбе̄рки, ген. мн. дӣлбе̄ркӣ) [тур. dilber од перс. dilber] 1. драган, миљеник, лепотан; заводник. 2. (као атрибут уз именице ж. рода) лепа (*дилбер-девојка, дилбер-Анђелија*).

дила́ма, -е̄ ж, ген. мн. дила́ма̄ [грч. dílēmma, в. ди-, lèmma претпоставка, премиса] 1. ситуација која намеће избор између две могућности; неизвесност, недоумица. 2. лог. двочлана претпоставка, закључивање између двеју опречних премиса.

дилѐнџија, -е̄ м [тур. dilenci од dilenmek просити] покр. просјак.

дӣлер, -а м, ген. мн. дӣле̄ра̄ [енгл. dealer] 1. трговачки посредник, трговац који купује и продаје хартије од вредности или какву другу робу. 2. фам. онај ко илегално тргује девизама. 3. препродавац дроге. 4. онај који у коцкарници или за карташким столом дели карте. ◆ **дӣлерскӣ.**

дилѐтант, -а м, мн. дилѐтанти, ген. мн. дилѐтанта̄ (ж. **дилѐтанткиња,** -е̄) [итал. dilettante, према dilettarsi уживати, забављати се] 1. онај који се бави каквом делатношћу (об. уметношћу или науком) само ради сопственог задовољства, аматер. 2. онај који нестручно, невешто ради неки посао.

дилетантѝзам, -зма м [в. дилетант, -изам] дилетантско понашање; нестручност, невештина.

дилѐтантскӣ, -а̄, -о̄ [в. дилетант] који се односи на дилетанта; аматерски; нестручан, невешт.

дилигѐнтан, -тна, -тно [лат. diligens] ревностан, марљив; пажљив, савестан.

дилигѐнција, -е̄ ж [лат. diligentia] особина онога који је дилигентан, марљивост.

дилӣжанс = **дилижа̀нса** (в.)

дилижа̀нса, -е̄ ж, ген. мн. дилижа̀нсӣ = **дилӣжанс,** -а м [фр. (carrosse de) diligence брза кочија] ист. велика затворена кочија за превоз путника и поште у време пре проналаска железница; поштанска кола.

дӣловати, -ујӗм несврш. [в. дил] фам. 1. трговати, пословати; склопити споразум с неким. 2.

препродавати дрогу, девизе, кријумчарену робу и сл.

дӣлувијӑлан, -лна, -лно [лат. diluvialis, в. дилувијум] 1. који потиче из дилувијума, прастар, прадреван. 2. фиг. застарео, превазиђен.

дӣлӯвијум, -а (и **дӣлӯвӣј,** -а) м [лат. diluvium потоп] 1. геол. стари назив за време топљења ледника, последњи период кенозоика. 2. потоп.

дилуе̏ндо прил. [итал. diluendo] муз. постепено утишавајући.

дӣлуенс, -а м [лат. diluens према diluere, в. дилуирати] хем. средство за разређивање, разређивач.

дилуи́рати, дилӯи́рӑм, 3. л. мн. дилуи́рајӯ свршн. и несврш. [лат. diluere испрати, расквасити] разредити, разређивати, разблажи(ва)ти.

дӣлчик, -а м [тур. dilcik] покр. 1. језичак на ваги. 2. дршка, шипка на преслици.

димѐнзија, -е̄ ж [лат. dimensio мерење, према dimetiri мерити] 1. величина којом се мери простор; општи назив за дужину, ширину и висину. 2. физ. начин изражавања неке физичке величине према основама мерног система. 3. опсег, обим, размера, распрострањеност.

дӣмензионӑлан, лна, -лно [в. димензија] мат., физ. који се односи на димензије (најчешће у сложеницама *једно-, дво-, тродимензионалан, вишедимензионалан*).

димензиони́рати, димензио̀нӣрӑм, 3. л. мн. димензиони́рајӯ свршн. и несврш. [в. димензија] 1. одредити, одређивати димензије чега, установити, установљавати, одредити, одређивати величину чега. 2. повећа(ва)ти или смањи(ва)ти графички приказ да би се добио жељени размер.

дӣметар, -тра м, мн. дӣметри, ген. мн. дӣметӑрӑ̄ [грч. dímetron, в. ди-, -метар] књиж. 1. стих од две стопе. 2. песма писана у таквим стиховима.

димијѐлук в. **димӣлук**.

димӣјӑш, -а́ша м, мн. димија́ши, ген. мн. димија́шӑ̄ [в. димије] мушкарац који носи димије.

дӣмије, дӣмӣјӑ̄ ж мн. [тур. dimi од грч. dímitos двоструко ткан] широке женске шалваре у оријенталном стилу које се носе уместо сукње, увезане испод колена.

димӣлук, -а м [тур. dimilik] количина платна довољна за израду димија.

диминуе̏ндо прил. [итал. diminuendo, в. диминуирати] муз. ознака за постепено смањивање јачине тона, декрешендо.

диминуи́рати, диминӯи́рӑм, 3. л. мн. диминуи́рајӯ свршн. и несврш. [лат. diminuere] 1. умањити, ослабити. 2. муз. свирати диминуендо, умањити, умањивати јачину тона.

дӣминутӣв в. **деминутив**.

димину́ција в. **деминуција**.

димӣскија, -е̄ ж, ген. мн. димӣскӣјӑ̄ [тур. dimişki од ар. Dimišq Дамаск] ист. врста тешке, криве сабље каква је некад прављена у Дамаску.

димѝрфан, -фна, -фно [грч. dímorphos, в. ди-, грч- morphḗ облик] 1. биол. који се јавља у два облика, двообличан. 2. хем. који се може кристализовати у два облика.

диморфи̏зам, -зма м = **димѝрфија,** -е̄ ж [в. диморфан] 1. биол. особина неке животињске или биљне врсте да се јавља у два облика. ▲ **сексуални диморфизам** постојање упадљивих разлика између мужјака и женке. 2. хем. појава истог тела у два кристална облика.

димѝрфија = **диморфи̏зам** (в.)

димо̀тикӣ, -ија м [грч. dēmotikós народни од dêmos народ] лингв. варијанта новогрчког књижевног језика заснована на народном говору; уп. **катарѐуса**.

дӣн[1], -и́на м [тур. din од ар. dīn од перс. dīn вера] вера, вероисповест (обично исламска).

дӣн[2], -а м, мн. дӣни, ген. мн. дӣнӑ̄ [фр. dyne од грч. dýnamis сила] физ. јединица силе у систему CGS, сила која једном граму даје убрзање од једног центиметра у секунди.

ди́на, -е̄ ж [фр. dune] геогр. пешчани брежуљак или гребен створен дејством ветра у пустињи.

динами̏зам, -зма м [в. динамичан] 1. филоз. схватање по коме је суштина материје у сили односно енергији. 2. в. **динӑмичност**.

динамиза́ција -е̄ ж [в. динамичан] оживљавање, снажење, јачање.

дӣнамизовати, -ујѣ̄м (и **динамизи́рати,** динамӣзӣрӑ̄м, 3. л. мн. динамизи́рајӯ) свршн. и несврш. [в. динамичан] унети, уносити снагу, енергију у нешто, оживљавати, бодрити.

динӑмика, -е̄ ж, дат. и лок. динӑмици [в. динамичан] 1. физ. део механике који се бави кре-

тањем тела под дејством силе. 2. редослед промена, начин развоја, распоред по коме се одвија неки процес. 3. муз. појачавање односно слабљење тона у току одређене композиције. 4. в. **динàмичност**.

динàмит, -а м [грч. dýnamis сила, снага] хем. експлозив разорне снаге, нитроглицерин натопљен у неки порозни материјал. ◆ **динàмитнӣ, динàмитскӣ**.

динамӣтāш, -а́ша м, мн. динамита́ши, ген. мн. динамита́шā [в. динамит] онај који се служи динамитом (ради минирања зграда, диверзија, ловљења рибе и сл.). ◆ **динамӣтāшкӣ**.

динамити́рати в. **динàмитовати**.

динàмитовати, -ујēм сврш. и несврш. [в. динамит] бацити у ваздух динамитом, разорити, разарати.

динàмичан, -на, -чно [грч. dynamikós према dýnamis сила, снага] пун снаге, покретљив, способан за брзе и енергичне промене.

динàмичнōст, -ости ж [в. динамичан] својство онога што је динамично; живост, покретљивост, променљивост.

дӣнамо, -а и **дӣнамо,** -а м = **дӣнамо-маши́на,** -ē ж [нем. Dynamo, скр. од dynamoelektrische Maschine од грч. dýnamis сила, снага] машина која претвара механичку енергију у електричну; генератор једносмерне струје.

динамо̀граф, -а м, мн. -и [грч. dýnamis снага, в. -граф] инструмент за мерење јачине паре (у парном мотору, на локомотиви и сл.)

дӣнамо-машӣна = **дӣнамо** (в.)

дӣнамометар, -тра м, мн. дӣнамометри, ген. мн. дӣнамометāрā [грч. dýnamis снага, в. -метар] физ. уређај за мерење силе, заснован на истезању опруге.

динамомѐтрија, -ē ж [грч. dýnamis снага, в. -метрија] физ. мерење сила.

дӣнāр, -а м [византијско грч. dēnárion од лат. denarius, в. денар] 1. новчана јединица у Србији и у некадашњој Југославији, подељена на 100 пара; новчана јединица у више арапских земаља. 2. фам. комад кованог новца, новчић, кованица. 3. једна од четири боје у картама за бришкулу (италијанским картама). ◆ **дӣнāрскӣ**.

динàрӣд, -и́да м, мн. динари́ди, ген. мн. динари́дā [по планини Динари] антроп. динарски телесни тип, високог раста, снажне конституције, тамне косе.

дӣнаст(а), -ē м, мн. дӣнасти, ген. мн. дӣнāстā [грч. dynástēs] 1. ист. назив за владаре мањих подручја у старој Грчкој. 2. члан династије, наследни владалац, монарх.

динàстија, -ē ж [грч. dynasteía] 1. владарска лоза, низ владара из исте породице. 2. фиг. породица у којој се с колена на колено преноси богатство, привилегије, утицај у друштву и сл.

динàстичкӣ, -ā, -ō [в. династија] који припада династији, који се односи на династију.

дӣнас-ци́гле, -ē ж, ген. мн. дӣнас-ци́гāлā [нем. Dinassteine] грађ. опеке начињене од пешчаника, кварцита и шљунка.

дӣнги, -ија м, мн. дӣнгији, ген. мн. дӣнгӣјā [енгл. dinghy од инд. ḍiṅgi] 1. помоћни чамац на трговачким, ратним бродовима и јахтама. 2. омањи спортски чамац с катарком, једрилица. 3. гумени сплав на надувавање.

дӣнго, -а м, мн. дӣнги, ген. мн. дӣнгā [аборигински dingo] зоол. аустралијски дивљи пас, Canis dingo.

дӣн-дӯшманин, -а м, мн. дӣн-дӯшмани, ген. мн. дӣн-дӯшмāнā [тур. dindüşman, в. дин[1], душман] верски непријатељ; крвни непријатељ, заклети противник.

дӣнер, -а м, мн. -и [нем. Diener] заст. слуга; в. **кāмердӣнер**.

динлѐисати, -ишēм сврш. и несврш. [тур. dinlemek] слушати, послушати.

диносàур(ус), -а м, мн. -и [нлат. dinosaurus од грч. deinós страшан, saûros гуштер] 1. палеонт. ред изумрлих четвороножних гмизаваца из мезозојског периода, месождера и биљождера, од којих су неки били сасвим мали а други достизали и до 30 метара дужине. 2. фиг. особа застарелих схватања, онај чије је време прошло.

динòтēријум, -а (и **динòтēрӣј,** -а) м [нлат. dinotherium, према грч. deinós страшан, thēríon звер] зоол. породица изумрлих циновских сисара са сурлом и кљовама у доњој вилици, сличних слоновима.

дӣнстати, -āм = **дӣнстовати,** -ујēм несврш. [нем. dünsten] кувати на пари; кувати на мало воде, на ниској ватри, у поклопљеном лонцу.

дӣнсуз, -а м, мн. -и [тур. dinsiz, в. дин[1], siz без] покр. безверац, безбожник.

дио́да, -ē ж, ген. мн. дио́дā [в. ди-, (ан)ода] физ. 1. електронска лампа са две електроде (катодом и анодом). 2. полупроводник који се употребљава у електронским уређајима, врста транзистора.

дӣоксид, -а и **дӣоксӣд,** -а м [в. ди-, оксид] хем. оксид чији молекул садржи два атома кисеоника.

дӣоктаēдар, -дра м [в. ди-, октаедар] геом. полиедар са двапут по осам, тј. шеснаест површина.

дио̀лēн, -е́на м [фабрички назив] врста синтетичке тканине.

дио̀нӣзије, дио̀нӣзијā ж мн. [грч. Dionýsia (hierá)] ист. старогрчке свечаности у част бога Диониса које су се одржавале четири пута годишње, са оргијањем и пијанчењем.

дионӣзӣјскӣ, -ā, -ō [грч. Dionýsios према Dionýsos, в. Дионис] 1. митол. који се односи на Диониса. 2. пун страсти, заноса; пијан од весеља, разузданн, неспутан. 3. у Ничеовој филозофији, који се заснива на свесрдном прихватању живота, на страсти и животној радости; уп. **апо̀лӣнскӣ**. ▲ **дионизијске свечаности** в. **дио̀нӣзије**.

Дио̀нис, -а м [грч. Dionýsos] митол. бог вина, виноградарства и уживања код старих Грка, идентификован с римским Бахусом.

дио̀птер, -а м, мн. -и [нем. Diopter, према грч. díoptra] 1. направа за визирање, метална шипка са окуларом и објективом, за картографске и геодетске сврхе. 2. сп. врста затвореног нишана у стрељаштву.

дио̀птрија, -ē ж, ген. мн. дио̀птрӣјā [фр. dioptrie, према грч. díoptra, в. дија-, грч. optós виђљив] 1. опт. јединица за мерење јачине сочива, јачина сочива жижне даљине 1 метар; фам. јачина наочара (*велика ~ , мала ~*). 2. фиг. начин гледања, схватање, перспектива.

дио̀птрика, -ē ж, дат. и лок. дио̀птрици [грч. dioptrikós, в. диоптрија] наука о преламању светлости у сочивима.

диора́ма, -ē ж, ген. мн. диора̀мā [в. дија-, грч. hórama поглед] 1. у XIX веку, слика великог формата која је вештачким осветљавањем стварала илузију стварног предела. 2. посебна техника филмског снимања за постизање што боље пластичности слике.

дио̀рит, -а и **дио̀рӣт,** -и́та м [фр. diorite, према грч. diorízein разликовати] минер. еруптивна стена тамне боје, зрнасте структуре.

Дио̀скури, Дио̀скурā и **Дӣоскӯри,** Дӣоскӯрā м мн. [грч. Dióskouroi синови Зевсови] 1. митол. грчки полубогови Кастор и Полукс, близанци, синови Леде и Зевса. 2. фиг. нераздвојни пријатељи. 3. астрон. Близанци (сазвежђе и трећи знак зодијака).

диофизи́ти, диофизи́тā м мн. [грч. dýo два, phýsis природа] рел. присталице хришћанске секте која је сматрала да су у Христу биле две природе, божанска и човечанска.

дӣпетāлан, -лна, -лно [в. ди-, грч. pétalon лист] бот. који има две латице, два цветна листа.

дипӣрихијус, -а м, мн. -и [в. ди-, пирихијус] метр. двостуки пирихијус, стопа од четири кратка слога.

дӣплати в. **дӣплити**.

дӣпле, дӣпāлā ж мн. [грч. diplóos двоструки] етнол. народни дувачки инструмент од две дрвене цеви, двојнице.

дӣплити, -ӣм несврш. [в. дипле] свирати у дипле.

дипло́ма, -ē ж, ген. мн. дипло́мā [лат. diploma службени документ од грч. díplōma двоструко (савијено) писмо од diploûn удвостручити] 1. сведочанство о завршеном факултету, вишој или стручној школи. 2. свечано писмо као знак признања за заслуге. 3. ист. повеља о правима, повластицама, наименовању, ослобођењу робова и сл.

дипло̀мант, -нта м, мн. дипло̀манти, ген. мн. дипло̀манāтā (ж. **дипло̀манткиња,** -ē) в. **дипло́мац**.

дипло̀мат(а), -ē м, мн. дипло̀мати (ж. **дипло̀маткиња,** -ē ж) [фр. diplomate, в. диплома] 1. онај који се бави дипломатијом; званични представник државе у иностранству. 2. фиг. онај који уме да избегава сукобе, који је вешт у односима с другим људима.

дипломàтија, -ē ж [фр. diplomatie, в. дипломата] 1. званично посредовање у међусобном

општењу између држава. 2. сви они који се баве дипломатијом. 3. вештина у опхођењу, дипломатско понашање.

дипломàтика, -ē ж, дат. и лок. дипломàтици [нем. Diplomatik, в. диплома] помоћна историјска наука која се бави проучавањем диплома, повеља, уговора и службених исправа.

дипломàтисати, -ишēм (и **дипломатизѝрати,** дипломатѝзӣрām, 3. л. мн. дипломатизѝрајӯ) несврш. [в. дипломатија] 1. понашати се као дипломата, бити дипломата, решавати ствари путем преговора и компромиса. 2. фиг. поступати промишљено, без журбе, тактизирати.

дипломàтичāр, -а м, мн. -и [в. диплома] стручњак за дипломатику.

дипломàтичкӣ, -ā, -ō [в. дипломатика] који се односи на дипломатику, који је у вези с дипломатиком. ▲ **дипломатичко издање** филол. издање које верно репродукује све графичке особености изворног текста.

дипломàтскӣ, -ā, -ō [в. дипломата] 1. који припада дипломати, који се односи на дипломату. 2. в. **дипломàтичкӣ.** ▲ **дипломатски кор** пол. скуп дипломата, тело које сачињавају сви представници страних држава акредитовани код неке владе; **дипломатски имунитет** пол. заштита од судског прогона коју уживају страни дипломати на територији државе у којој су акредитовани.

дипломàц, -мца м [в. диплома] студент пред дипломским испитом, који дипломира или се спрема да дипломира.

дипломѝрати, дипломѝрām, 3. л. мн. дипломѝрајӯ сврш. и несврш. [нем. diplomieren, в. диплома] положити, полагати завршни испит на високој школи након којег се добија диплома.

дѝпломскӣ, -ā, -ō [в. диплома] који се односи на диплому, који је у вези с дипломом. ▲ **дипломски испит** завршни испит на високој школи.

дипло̀пија, -ē ж [нлат. diplopia, према грч. diplóos двострук, ṓps око] мед. двоструко виђење предмета, обично услед обољења очних мишића.

дипно̀је, -о́јā ж мн. [грч. dípnoos в. ди-, грч. pnoḗ дисање] зоол. животиње које дишу на плућа и на шкрге, дводихалице.

дипо̀дија, -ē ж [грч. dipodía, в. ди-, грч. poús нога] метр. у грчкој и латинској поезији, две једнаке стопе једна за другом.

дипсо̀мān, -а́на м [в. дипсоманија] мед. онај који болује од дипсоманије.

дипсомàнија, -ē ж [грч. dípsa жеђ, в. -манија] мед. повремено јављање ненормалне потребе за алкохолом, периодични алкохолизам.

дѝптер, -а м, мн. -и [в. ди-, грч. pterón крило] зоол. сваки инсект (између осталих муве и комарци) коме предњи пар крила служи за летење док су задња закржљала и служе за одржавање равнотеже, двокрилац.

дѝптих, -а м, мн. дѝптиси, ген. мн. дѝптӣхā [грч. díptychos двоструко пресавијен] 1. лик. дводелна олтарска слика; уп. **трѝптих.** 2. у старом веку две плочице спојене као књига, изнутра премазане воском на коме се писало. 3. матична књига у православној цркви. 4. два књижевна или уметничка дела повезана по садржају.

дѝп-фрѝз, -а = **дѝп-фрѝзер,** -а м [енгл. deep дубок, freeze смрзнути] уређај за дубоко хлађење, замрзивач.

дѝрек, -а м, мн. дѝреци [тур. direk] дрвени стуб, колац, греда.

дѝрект, -а м, мн. дѝректи, ген. мн. дѝректā и дѝрēктā [фр. direct, в. директан] сп. 1. у боксу ударац савијеном руком право у лице. 2. у фудбалу директан ударац према противничком голу.

дѝректан, -тна, -тно [лат. directus непосредан] 1. који се креће право ка циљу. 2. који се одвија без посредника, непосредан. 3. отворен, јасан, без увијања (~ *одговор*).

директѝва, -ē ж [фр. directive, в. директиван] пол. наредба виших органа о томе како треба поступати, налог, смерница.

дѝректӣван, -вна, -вно [срлат. directivus према лат. directus] који садржи директиву, наредбу.

директо̀ār, -а́ра м [фр. directoire] стил покућства и одевања у духу класицизма, настао у Француској (1795–1799) у време директоријума.

дѝректор, -а м [лат. director према dirigere управљати] 1. главни руководилац установе, управник. 2. пољопр. сорта америчке лозе отпорне на филоксеру; вино од такве лозе. 3. вој. уређај за централно нишањење и опаљивање оружја.

директо̀рат, -а́та м [нлат. directoratus] 1. положај, функција директора. 2. одсек установе у коме је директор.

дирèктōријум, -а (и **дирèктōрӣј,** -а) м [срлат. directorium, в. директор] 1. управни одбор, руководеће тело. 2. ист. у Француској, владавина петочланог већа изабраног после револуције (1795–1799). 3. рач. списак фајлова са основним подацима о сваком од њих, груписан под једним именом.

директо̀рисати, -ишēм = **дӣректоровати,** -ујēм несврш. [в. директор] управљати, бити директор.

дӣректорскӣ, -ā̄, -ō̄ [в. директор] који припада директору, који се односи на директора.

директрӣса, -ē̄ ж [фр. directrice према лат. directus управљен] геом. права која заједно с фокусом и једном бројном константом (ексцентрицитетом) одређује конусни пресек (елипсу, параболу или хиперболу).

дирèкција, -ē̄ ж [лат. directio према dirigere управљати] 1. главна управа установе, предузећа и сл. 2. зграда или просторија у којој се налази управа.

дирӣгент, -а м, мн. дирӣгенти, ген. мн. дирӣгенāтā [нем. Dirigent од лат. dirigens који управља] 1. муз. онај који управља оркестром или хором. 2. сп. (обично у фудбалу) играч који организује игру.

дирӣгентскӣ, -ā̄, -ō̄ [в. диригент] који припада диригенту, који се односи на диригента. ▲ **диригентска палица** муз. штапић помоћу кога диригент управља оркестром или хором.

дӣриговāн, -а, -о [в. дириговати] којим се управља; којим се дирижује. ▲ **дириговани пројектил** вој. ракета са уређајем за управљање који омогућује промене у лету; **диригована привреда** привреда којом управља држава, која није препуштена дејству тржишних закона.

дӣриговати, -ујēм несврш. [лат. dirigere управљати] 1. управљати, руководити оркестром или хором. 2. фиг. управљати чијим поступцима; контролисати, надзирати кога.

дирижа́бл, -а м, мн. -и [фр. (ballon) dirigeable балон којим се може управљати] авиј. аеростат дугуљастог трупа опремљен мотором и уређајима за управљање, цепелин.

дӣрӣнчити, -ӣм = **дӣрӣнџити,** -ӣм несврш. [порекло неизвесно] напорно радити, радити тешке послове, ринтати.

дӣрлук, -а м, мн. дӣрлуци, ген. мн. дӣрлӯкā [тур. dirlik] покр. надокнада за рад, плата; оно што је неопходно за издржавање.

дӣрндл, -а м [нем. Dirndel] хаљиница кратких рукава, врста аустријске и баварске народне ношње.

дӣрхам, -а м, мн. дӣрхами, ген. мн. дӣрхāмā [ар. dirhām од грч. drachmḗ драхма] новчана јединица Уједињених Арапских Емирата и Марока.

дӣрхем, -а м, мн. дӣрхеми, ген. мн. дӣрхēмā [тур. dirhem од ар. dirhām, в. дирхам] ист. сребрни новац у Османском Царству и у другим земљама.

дӣс, -а м муз. тон D повишен за пола тона.

дис-[1] [грч. dys-] као први део речи означава разлику, одступање, рђаво стање, тешкоћу или немогућност да се оствари оно што означава други део.

дис-[2] [лат. dis-] као први део речи изражава разилажење, раздвајање, супротност.

дисàжио, -ија м [в. дис-[2], ажио] банк. разлика у курсу између номиналне и стварне вредности.

дисахàрӣд, -ида м [в. ди-, сахарид] хем. сваки шећер састављен од два молекула моносахарида уз елиминацију воде (сахароза, лактоза, малтоза).

дисèкција, -ē̄ ж [лат. dissectio, према dissecare расцепити] мед. расецање, рашчлањивање (лешева).

дисемина́ција, -ē̄ ж [лат. disseminatio, в. дис-[2], seminare сејати] 1. бот. разношење, разбацивање семена. 2. фиг. разношење, ширење, разглашавање (вести и сл.).

дисèнтер, -а м [енгл. dissenter према dissent не слагати се] 1. онај који друкчије мисли, неистомишљеник. 2. рел. енглески протестант који не припада англиканској цркви.

дисèртант, -а м, мн. дисèртанти, ген. мн. дисèртанāтā [лат. dissertare расправљати, в. дисертација] аутор дисертације; онај који брани дисертацију.

дисèртāтор, -а м [нлат. dissertator] в. **дисèртант**.

дисертáција, -ē ж [лат. dissertatio, према dissertare расправљати] 1. теза израђена ради стицања докторске титуле у некој научној области (*докторска* ~). 2. исцрпна научна расправа о неком проблему.

дисúдент, -а м, мн. дисúденти, ген. мн. дисúденāтā [лат. dissidens који се одваја од dissidere седети одвојено] 1. човек који се разилази у мишљењу с групом, организацијом или покретом којем је припадао, неистомишљеник. 2. ист. интелектуалац у комунистичким земљама који је отворено изражавао неслагање с режимом. ♦ **дисúдентскӣ**.

дисúлабум, -а м, мн. -и [в. ди-, грч. syllabḗ слог] грам. реч од два слога, двосложна реч.

дисимилáција, -ē ж [нлат. dissimilatio, в. дис-[2], асимилација] 1. биол. распадање, разграђивање сложенијих органских материја организма на једноставније. 2. фон. разједначавање гласова, промена једног од двају једнаких или сличних гласова (нпр. самогласника у *нож-ем, јеж-ом*). ♦ **дúсимилациōнӣ, дисимилáцӣјскӣ**.

дúсимиловати, -ујēм (и **дисимилúрати,** дисимúлӣрāм, 3. л. мн. дисимилúрајӯ) свршн. и несврш. [в. дисимилација] спровести, спроводити дисимилацију, разједначити.

дисимýлāтор, -а м [лат. dissimulator према dissimulare прикривати] онај који нешто прикрива, крије, таји.

дисимулáција, -ē ж [лат. dissimulatio према dissimulare прикривати] прикривање неког стања или чињенице; избегавање јасног одговора о чему.

дисипáција, -ē ж [лат. dissipatio, према dissipare разбацати] расипање, растурање, разбацивање.

дúсјунктӣван, -вна, -вно [срлат. disiunctivus према лат. disiungere раставити] супротан, опречан, који садржи дисјункцију. ▲ **дисјунктӣван суд** лог. суд којим се о истом предмету изричу две или више тврдњи од којих само једна може бити истинита; **дисјунктивне реченице** грам. раставне реченице (оне које казују радње од којих се само једна може догодити, пре свега с везником *или*).

дисјýнкција, -ē ж [лат. disiunctio према disiungere раставити] растављање, раздвајање; противност, супротност; узајамно искључивање.

дúск, а м, мн. дúскови, ген.мн. дúскōвā [грч. dískos] 1. сп. округла дрвена плоча с металним језгром која служи за бацање у даљ. 2. грамофонска плоча; в. **кòмпакт-дúск**. 3. рач. уређај који служи за меморисање података (в. **хàрд-дúск, флòпи-дúск, дискèта**). 4. округла метална плоча као део механичких уређаја, посебно аутомобилске кочнице. 5. анат. плочица од хрскавице или везивног ткива која се налази између два пршљена, дискус.

дúскант, -а м [срлат. discantus, в. дис-[2], лат. cantus песма] муз. 1. рани, средњовековни облик полифоније (двоглас, ретко троглас). 2. највиши глас у полифонији, женски или дечји. 3. регистар оргуља који обухвата само горњу половину клавијатуре. 4. несклад, несагласје, дисонанца. ♦ **дúскантнӣ**.

дúскāħ, -áħа м [в. дискотека] жарг. популаран назив за дискотеку.

дисквалификáција, -ē ж [в. дисквалификовати] 1. одлука којом се неко или нешто дисквалификује; негативна оцена, порицање нечијих способности или вредности. 2. сп. мера којом се спортиста или екипа искључују из такмичења због прекршаја правила.

дисквàлификовати, -ујēм (и **дисквалифúцирати,** дисквалифúцӣрāм, 3. л. мн. дисквалифицúрајӯ) свршн. и несврш. [в. дис-[2], квалификовати] 1. прогласити, проглашавати некога или нешто неспособним, неприкладним. 2. искључити, искључивати играча из спортског такмичења.

дискèта, -ē ж, ген. мн. дискéтā [фр. disquette, в. диск] рач. мали диск у тврдом омоту на који се магнетским путем снимају подаци с компјутера, **флòпи-дúск** (в.).

дискинèзија, -ē ж [в. дис-[1], грч. kínēsis кретање] мед. 1. невољни, неконтролисани покрети мишића; трзаји, грчеви и сл. 2. неспособност кретања услед губитка контроле над мишићима. 3. отежано пражњење код шупљих органа (најчешће жучне кесе).

диско- [в. диск] као први део сложеница показује да се реч односи на плоче, касете и друге носаче звука.

дȉско, -а м = 1. фам. скр. **дискоте́ка** (2), **дȉско-клу̏б**. 2. врста популарне музике за игру упадљивог ритма, са елементима латиноамеричке музике и соула.

дискòбол, -а м [грч. diskobólos, в. диск, bállein бацати] ист. бацач диска, об. у старој Грчкој.

дискòграф, -а м [в. диско-, -граф] онај који се бави дискографијом, произвођач носача звука.

дискографија, -ē ж [в. диско-, -графија] 1. издавање, производња грамофонских плоча, касета, компакт-дискова и сл. 2. списак дискова и касета које је снимио одређени извођач.

дискòграфскӣ, -ā̄, -ō̄ [в. дискограф] који се односи на дискографа и дискографију. ▲ **дискографска кућа** предузеће које производи, умножава и продаје дискове и друге носаче звука.

дȉскоӣдан, -дна, -дно [в. диск] који има облик диска, плочаст, тањираст.

дȉско-клу̏б, -а м [в. диско-, клуб] зграда или просторија у којој се скупља омладина како би се забављала уз модерну музику.

дискòман, -а и **дискòмāн,** -а́на м [в. диско-, -ман] страствени љубитељ, скупљач дискова и других носача звука.

дȉсконт, -а м, мн. -и [нем. Diskont из итал., в. дисконто] 1. попуст, снижење цена. 2. продавница у којој се роба купује по сниженим ценама. 3. в. **дискòнто**.

дисконтинȕӣрāн, -а, -о [срлат. discontinuus] 1. који није из једног дела; испрекидан. 2. који не траје непрекидно; повремен.

дисконтинуӣтē̄т, -е́та м [срлат. discontinuitas, в. дисконтинуиран] особина онога што је дисконтинуирано; прекид.

дисконти́рати в. **дȉсконтовати**.

дȉсконтнӣ, -ā̄, -ō̄ [в. дисконт] који припада дисконту, који се односи на дисконт. ▲ **дисконтни посао** банк. куповање меница и других тражбина пре истека рока за плаћање, уз одбијање камате, в. **дискòнто**.

дискòнто, -а м [старо итал. disconto, в. дис-[2], contare бројати] банк. одбијање процента при исплаћивању меница којима још није доспео рок плаћања.

дȉсконтовати, -ујēм (и **дисконти́рати,** дискòнтӣрā̄м, 3. л. мн. дисконти́рајȕ) сврш. и несврш. [в. дисконт] банк. одбити, одбијати дисконто, камату од још недоспеле менице.

дȉско-пӣра̄т, -а́та м [в. диско-, пират] илегални издавач грамофонских плоча, касета и сл., који не плаћа порез на зараду.

дискордàнтан, -тна, -тно [лат. discordans] нескладан, несагласан, неподударан.

дискордàнција, -ē ж [срлат. discordantia, према лат. discordare не слагати се] 1. неподударање, неслагање, несклад. 2. муз. истовремено звучање тонова који се хармонски не могу сложити међу собом. 3. геол. разлика у оријентацији слојева једне стене у поређењу са суседним стенама или онима поред ње.

дȉскос, -са м [грч. dískos округла плоча] 1. в. **дȉск** (1). 2. црквени тањир на којем стоји хлеб за причешће. 3. округао метални тањир за скупљање помоћи цркви, тас.

дискоте́ка, -ē ж, дат. и лок. дискоте́ци [фр. discothéque, в. диско-, -тека] муз. 1. збирка грамофонских плоча, касета и сл. 2. омладински клуб у којем се пушта снимљена музика за игру, диско-клуб.

дискòфил, -а и **дискòфӣл,** -и́ла м [в. диско-, -фил] скупљач, љубитељ и познавалац грамофонских плоча и других носача звукова. ◆ **дискòфӣлскӣ**.

дискра̀зија, -ē ж [в. дис-[1], грч. krâsis мешавина] мед. 1. болесно стање дела организма. 2. поремећај равнотеже међу састојцима крви или других органских течности.

дискредита́ција, -ē ж [в. дискредитовати] рушење чијег угледа, поверења у кога; срамоћење, обешчашћење.

дискрѐдитовати, -ујēм сврш. и несврш. [фр. discréditer, в. дис-[2], лат. creditus од credere веровати] уништити, уништавати поверење које неко ужива, кварити чији углед, изаз(и)вати сумњу у кога.

дискрепàнтан, -тна, -тно [лат. discrepans према discrepare нескладно звучати] који одступа, који одудара од кога или чега, нескладан.

дискрепа̀нција, -ē ж [лат. discrepantia, в. дискрепантан] несклад између појмова, идеја, закључака; несагласност, противречност.

ди̏скретан, -тна, -тно [лат. discretus од discernere разликовати, раздвајати] 1. који пази шта говори, који чува тајне. 2. који не жели да скрене пажњу на себе, обазрив, пажљив, одмерен. 3. мат. одвојен, посебан, дисконтинуиран.

дискрѐција, -ē и **дискре́ција,** -ē ж [лат. discretio, в. дискретан] 1. особина, својство онога који је дискретан. 2. поверење, поверљивост. 3. могућност, способност да се делује према сопственом нахођењу.

ди̏скреционӣ, -ā, -ō [в. дискреција] који поступа по сопственом нахођењу. ▲ **дискрециono право** прав. право службеника да по сопственом нахођењу одлучује о свему што се не противи закону.

дискримина̀нта, -ē ж [лат. discriminans од discriminare, в. дискриминирати] 1. обележје или скуп обележја по којима се два појма битно разликују међу собом. 2. мат. алгебарски израз помоћу кога се проверавају решења неке једначине.

дискримина́ција, -ē ж [в. дискриминирати] 1. неједнако поступање, неравноправност у третирању ствари, појединаца или група. 2. прав. поступак којим се унапред ограничавају права грађанина или народа. ▲ **расна дискриминација** ускраћивање грађанских и људских права припадницима мањинске или потчињене расе; **позитивна дискриминација** законом прописана већа права за припаднике националних и других мањина.

ди̏скриминациoнӣ, -ā, -ō који се односи на дискриминацију.

дискримини́рати, дискрими̏нӣра̄м, 3. л. мн. дискримини́рајӯ сврш. и несврш. [лат. discriminare одвајати, правити разлику] оспорити, оспоравати чија права, ставити (кога) у подређен положај, спроводити дискриминацију.

ди̏скурзӣван, -вна, -вно [срлат. discursivus, в. дискурс] 1. који се односи на говор или разговор. 2. филоз. који се изводи на основу логичког закључивања, заснован на размишљању.

ди̏скурс, -а м, мн. ди̏скурси, ген. мн. ди̏скӯрса̄ [лат. discursus разговор, према discurrere трчати уоколо] 1. разговор, расправа; вербална комуникација. 2. говор или писање о чему, излагање неке теме. 3. лингв. скуп више исказа, говор или текст дужи од реченице.

ди̏скус, а м [лат. discus од грч. dískos] 1. анат. в. **ди̏ск** (2). ▲ **дискус хернија** мед. исклизнуће диска између пршљенова, које доводи до притиска на нерве, с боловима у кичми или кочењем врата. 2. зоол. врста мале слатководне рибе из Јужне Америке, *Symphysodon discus*.

дискӯсија, -ē и **ди̏скӯсија,** -ē ж [лат. discussio према discutere, в. дискутовати] расправа, разговор, дебата, обично на јавном скупу или у средствима информисања.

ди̏скутабӣлан, -лна, -лно (у фр. облику **дискута́бл,** индекл.) [фр. discutable, в. дискутовати] о коме још треба дискутовати, који је под знаком питања, неутврђен, споран.

дискӯтант (уоб. **дискута̀нт**; ж. **дискута̀нткиња**) [в. дискутовати] учесник у дискусији.

ди̏скутовати, -ујēм несврш. [лат. discutere] 1. расправљати, дебатовати о чему, говорити у дискусији. 2. размишљати о чему, проучавати неко питање.

ди̏ск-џо̀кеј, -éја м [енгл. disc-jockey] водитељ и коментатор радио програма са снимљеном музиком; водитељ музичког програма у дискотеци.

дисла̀лија, -ē ж [в. дис-[1], -лалија] мед. поремећај говора, неспособност правилне артикулације, услед поремећаја нервног система, оштећења слуха и других узрока.

дислѐксија, -ē ж [в. дис-[1], грч. léxis читање] мед. поремећај способности читања услед урођене мане, болести или повреде мозга.

дислока́ција, -ē ж [срлат. dislocatio, в. дислоцирати] 1. размештање, распоређивање (нпр. оружаних снага, артиљеријских оруђа, бродова и сл.) 2. геол. измена распореда геолошких слојева под дејством тектонских процеса. 3. мед. ишчашење, уганућe. ◆ **ди̏слокациoнӣ и дислока́ци̏јскӣ**.

дислоци́рати, дислѝоцӣра̄м, 3. л. мн. дислоци́рајӯ сврш. и несврш. [срлат. dislocare, в. дис-[2], лат. locus место] померити, померати, помаћи с места; разместити, размештати, распоредити, распоређивати.

дисмембра́ција -ē ж [срлат. dismembratio, в. дис-[2], лат. membrum уд, члан, део] мед. анат. одвајање, комадање удова (обично при обдукцији).

дисменоре́ја, -ē ж [в. дис-[1], менореја] мед. сметње у менструацији; менструација праћена боловима.

дисолу́ција -ē ж [лат. dissolutio према dissolvere, в. дис-[2], solvere развезати, решити] 1. распадање, цепање; кварење, растројавање. 2. хем. растварање.

дисона̀нтан, -тна, -тно [лат. dissonans, в. дис-[2], sonum звук] 1. муз. који одудара од осталих тонова, нескладан, дисхармоничан. 2. фиг. несагласан, који одудара од мишљења већине.

дисона̀нца, -ē = **дисона̀нција,** -ē ж [лат. dissonantia, в. дисонантан] 1. муз. несклад тонова који истовремено звуче, дисхармонија. 2. фиг. несклад, неслагање, несагласје.

дисона̀нција = **дисона̀нца** (в.)

дисо̀пија, дисо̀псија, -ē ж [в. дис-[1], грч. ópsоко] слабовидност, лош вид.

дисоцијáција, -ē ж [лат. dissociatio, в. дисоцирати] 1. раздвајање, растављање, раздруживање. 2. хем. раздвајање молекула на мање молекуле, атоме или јоне под утицајем топлоте, електричне енергије и сл. 3. псих. прекид постојеће везе између појединих делова личности, најчешће у психозама.

дисоци́рати, дисо̀ци̏рā̄м, 3. л. мн. дисоци́рајȗ свршн. [лат. dissociare, в. дис-[2], socius друг] раставити, раздвојити; **дисоцирати се** прекинути везу с ким или чим, дистанцирати се.

диспа̀нзēр, -éра м [фр. dispensaire, према dispenser разделити, раздавати] мед. здравствена установа за лечење и спречавање разних болести, без сталног боравка. ◆ **диспа̀нзēрскӣ**.

дӣспарā̀тан, -тна, -тно [лат. disparatus од disparare раздвојити] потпуно различит, неповезан, одвојен, неспојив.

диспареу̀нија, -ē ж [в. дис-[1], грч. páreunos који лежи поред] мед. појава тегоба при сношају, болан полни однос, углавном код жене.

диспарѝтēт, -éта м [нлат. disparitas према лат. dispar неједнак] несклад, неподударност, неједнакост. ▲ **диспаритет цена** разлика у ценама истог производа услед поремећаја на тржишту.

диспѐнза, -ē ж [срлат. dispensa према dispensare поделити] рел. у католичкој цркви, ослобођење од неке обавезе или прописа; допуштење да се оствари нешто што је црквеним прописима забрањено (нпр. брак између блиских рођака).

диспензáција, -ē ж [лат. dispensatio према dispensare поделити] в. **диспѐнза**.

диспензи́рати, диспѐнзи̏рā̄м, 3. л. мн. диспензи́рајȗ свршн. и несврш. [в. диспенза] 1. ослободити од обавезе или казне; дати опроштај. 2. делити, расподелити, раздавати. 3. фарм. давати лекове болесницима.

диспѐпсија, -ē ж [нлат. dyspepsia, в. дис-[1], грч. pépsis варење] мед. поремећај варења, лоше варење.

диспѐптичан, -чна, -чно [нлат. dyspepticus, в. диспепсија] који пати од диспепсије.

диспѐптича̄р, -а м [в. диспептичан] особа која пати од проблема с варењем.

дӣсперзи̏ван, -вна, -вно [фр. dispersif од лат. dispersus према dispergere распршити] који се односи на дисперзију; који се расипа на разне стране; расут, распршен.

диспѐрзија, -ē ж [лат. dispersio] 1. расипање, растурање, разбацивање. 2. хем. смеса у којој су једна или више материја распршене у некој другој материји у облику ситних честица. 3. физ. растурање светлосних, електромагнетских и других зрачења. ▲ **дисперзија светлости** опт. различито ломљење зракова разних боја при прелазу из једне средине у другу. ◆ **дӣсперзио̀нӣ**.

дӣспечер, -а м [енгл. dispatcher према dispatch одаслати, отпремити] службеник који из једног центра распоређује и надзире рад целог система у електропривреди, железничком саобраћају и сл. ◆ **дӣспечерскӣ**.

диспла̀зија, -ē ж [в. дис-[1], грч. plássein обликовати, образовати] мед. ненормалан раст, развој појединог органа или ткива.

дӣсплеј, -а м [енгл. display] 1. мали екран с писаним подацима, на дигиталном часовнику, џепном рачунару, мобилном телефону и другим електронским уређајима. 2. велики екран који служи за емитовање огласа и пропагандних порука.

диспне́ја, -ē ж [грч. dýspnoia, в. дис-[1], pneîn дисати] мед. отежано дисање; задиханост.

диспно́ја в. **диспне́ја**.

ди̏спозитӣв, -а и **диспозѝтӣв,** -и́ва м [фр. dispositif, према disposer одредити] прав. део пресуде или решења који садржи одлуку.

ди̏спозитӣван, -вна, -вно [в. диспозитив] који одлучује, решава, који се односи на диспозитив.

диспози́ција, -е̄ ж [лат. dispositio] 1. размештај, распоред. 2. располагање, руковање (новцем, имовином и сл.). 3. одлука, пропис, одредба. 4. склоност, предодређеност, дар за нешто. 5. мед. наслеђена или стечена склоност ка одређеној болести.

ди̏спозицио̄нӣ, -а̄, -о (и **диспози́цӣјскӣ,** -а̄, -о̄) [в. диспозиција] који се односи на диспозицију. ▲ **диспозиционо право** прав. одредбе закона које се примењују када парничне странке нису другачије уговором утврдиле однос; **диспозициона способност** прав. способност располагања чиме, способност за правне радње, за самостално обављање послова; **диспозициони фонд** екон. новац стављен коме на располагање у одређене сврхе.

диспо̀ндеј, -а м [в. ди-, спондеј] метр. стопа од четири дуга слога, двоструки спондеј.

диспо̀нент, а м, мн. диспо̀ненти, ген. мн. диспо̀снāтā [лат. disponens од disponere располагати] трг. онај ко је овлашћен да води финансије у неком предузећу; пословођа; опуномоћеник.

ди̏спонибӣлан, -лна, -лно [фр. disponible, према лат. disponere располагати] 1. који се може употребљавати, који је на располагању, расположив. 2. који се може посветити чему, који је ослобођен других обавеза.

диспонибилѝтē̄т, -е́та м [лат. disponibilitas] стање нечега што је стављено на располагање, расположивост.

диспо̀нӣра̄н, -а, -о [в. диспонирати] расположен, спреман за нешто.

диспони́рати, диспо̀нӣра̄м, 3. л. мн. диспони́рајӯ свр. и несвр. [лат. disponere располагати] 1. имати на располагању, располагати (ким, чим). 2. извршити, извршавати одлуку, диспозицију.

ди̏спрōзијум, -а (и **ди̏спрōзӣј,** -а) м [грч. dysprósitos тешко приступачан] хемијски елемент, метал из групе ретких земаља, атомски број 66, симбол Dy.

диспропо́рција, -е̄ ж [в. дис-[2], пропорција] непостојање одговарајућих пропорција, несклад, несразмер.

ди̏спропорционā̄лан, -лна, -лно [в. дис-[2], пропорционалан] који има погрешне пропорције, несразмеран, нескладан.

диспропорциона́лност, -и ж [в. диспропорционалан] несразмерност, нескладност, неуједначеност.

ди̏спут, -а м, мн. ди̏спути, ген. мн. ди̏спӯтā [нем. Disput према лат. disputare, в. диспутовати] 1. сукоб мишљења, расправа, дебата. 2. препирка, свађа.

ди̏спутабӣлан, -лна, -лно [лат. disputabilis] в. **ди̏скутабӣлан**.

диспӯтант, -а = **диспӯта̄тор,** -а м [лат. disputans, disputator, в. диспутовати] 1. учесник у расправи, дебати, дискутант. 2. онај који нешто доводи у питање.

диспӯта̄тор = **диспӯтант** (в.)

диспута́ција [лат. disputatio] в. **ди̏спут**.

ди̏спутовати, -ујēм несвр. [лат. disputare] 1. дискутовати, расправљати, дебатовати. 2. доводити у сумњу, постављати питање о чему.

дистана̀зија, -е̄ ж [в. дис-[1], (еу)таназија] мед. тешко умирање; одлагање клиничке смрти вештачким средствима.

диста̀нца, -е̄ ж [лат. distantia према distare бити удаљен] 1. раздаљина, растојање, удаљеност од чега у простору или времену. 2. фиг. уздржаност, хладноћа према коме или чему.

дистанци́рати се, диста̀нцӣра̄м се свр. и несвр. [нем. (sich) distanzieren, в. дистанца] бити уздржан, држати се по страни; оградити се, ограђивати се од чега.

дистелеолѝогија, -е̄ ж [в. дис-[1], телеологија] филоз. учење које негира да било шта у животу и природи има сврху, циљ. ◆ **дистелеолѝошкӣ**.

дистѝмија, -е̄ ж [грч. dysthymía, в. дис-[1], thymós воља] псих. недостатак воље за животом, нерасположење, потиштеност.

дистѝнгвӣра̄н, -а, -о [нем. distinguiert, в. дистингвирати] 1. који се разликује од других, који одступа. 2. отмен, биран, изврстан, истакнут.

дистингви́рати, дистѝнгвӣрām, 3. л. мн. дистингви́рајӯ свр̄ш. и несвр̄ш. [лат. distinguere] разликовати, правити разлику.

дӣстинктӣван, -вна -вно [нлат. distinctivus према distinguere] 1. који се разликује од осталих, који се јасно распознаје, посебан, особен. 2. који уноси разлику, који служи као мерило за разликовање чега (*дӣстинктӣвно обележје*).

дистѝнкција, -ē ж [лат. distinctio према distinguere] 1. разликовање, прављење разлике, појмовно разлучивање. 2. одлика, посебна особина. 3. отменост, углед, посебан положај.

дӣстих, -а м, мн. дӣстиси, ген. мн. дӣстӣхā [грч. dístichon, в. ди-, стих] строфа од два стиха.

дистоматóза, -ē ж [нлат. distoma, в. дис-[1], грч. stóma уста, -оза] мед. обољење јетре проузроковано паразитом Distoma hepaticum.

дистѝнија, -ē ж [в. дис-[1], в. тонус] мед. поремећај тонуса, недостатак нормалне напетости мишића и других ткива.

дистони́рати, дистѝни́рām, 3. л. мн. дистони́рајӯ несвр̄ш. [нем. distonieren, в. дис-[2], тон] 1. нечисто свирати или певати, фалширати. 2. фиг. одударати од чега, бити у нескладу.

дистѝничан, -чна, -чно [в. дистонија] мед. који пати од дистоније.

дистѝпија, -ē ж [в. дис-[1], (у)топија] књиж. негативна утопија; замишљен свет у коме су лоше стране данашње цивилизације доведене до максимума.

дистѝрзија, -ē ж [лат. distorsio] 1. мед. угануће, ишчашење, искривљење зглоба или мишића. 2. физ. а. искривљење у ротационом смислу, увртање. 3. физ. изобличеност електричног или магнетског поља при слању или пријему. 4. физ. сметње у звуку, изобличење тона. ◆ **дӣсторзионӣ**.

дистрàкција, -ē ж [лат. distractio према distrahere] 1. одвајање једног дела од другог, растављање, развлачење. 2. псих. губљење концентрације, расејаност. 3. забава, разонода.

дистрахи́рати, дистрàхӣрām, 3. л. мн. дистрахи́рајӯ свр̄ш. и несвр̄ш. [лат. distrahere расцепкати, развући] 1. одвојити, одвајати, раставити, растављати. 2. одвратити, одвући пажњу од чега; узнемирити, пореметити.

дистрибуи́рати, дистрибӯйрām, 3. л. мн. дистрибуи́рајӯ свр̄ш. и несвр̄ш. [лат. distribuere разделити] обавити, обављати дистрибуцију, (раз)делити, расподелити, расподељивати.

дистрибӯтēр, -е́ра м [фр. distributeur, в. дистрибуција] онај који обавља дистрибуцију, који дели, раздељује; снабдевач, испоручилац. ◆ **дистрибӯтēрскӣ**.

дӣстрибутӣван, -вна, -вно [нлат. distributivus] 1. који се односи на дистрибуцију, расподелу. 2. који се дистрибуира, дели на више страна. 3. лингв. који се тиче међусобног положаја речи, њиховог места у реченици. ▲ **дистрибутивни бројеви** грам. бројеви у неким језицима (нпр. у латинском) који значе „по један“, „по два“ итд.; **дистрибутивни глаголи** глаголи који подразумевају више субјеката или објеката истовремено, нпр. *изгинӯти, испрèпадати*.

дистрибу́ција, -ē ж [лат. distributio] 1. деоба, дељење, расподела; снабдевање, достављање, испоручивање. 2. распоређивање, разврставање, класификовање. 3. лингв. одређивање положаја неког језичког елемента, контекста у коме се може наћи.

дистрибуционалѝзам, -зма м [в. дистрибуција] лингв. правац у лингвистици који се заснива на дистрибуцији (3).

дӣстрикт, -а м, мн. дӣстрикти, дӣстрикāтā и дӣстрӣктā [лат. districtus] 1. срез, округ; подручје, област. 2. део града.

дистрòфија, -ē ж [нлат. dystrophia, в. дис-[1], грч. trophḗ храна] мед. слабљење или закржљалост неког органа или ткива услед недовољног прилива хране или поремећаја у метаболизму.

дистрòфичан, -чна, -чно [фр. dystrophique, в. дистрофија] захваћен дистрофијом, неухрањен, ослабљен.

дистрòфичāр, -а м [в. дистрофичан] онај који болује од дистрофије.

дисӯрија, -ē ж [грч. dysouría, в. дис-[1], oûron мокраћа] мед. сметње при излучивању мокраће, тешко мокрење.

дисфàгија, -ē ж [нлат. dysphagía, в. дис-[1], грч. phageîn појести] мед. сметње при гутању хране.

дисфàзија, -ē ж [в. дис-[1], (а)фазија] мед. сметње при говору, обично као последица оштећења централног нервног система.

дисфу̀нкција, -ē ж [в. дис-[1], функција] сметње или потпуни застој у раду, неправилно функционисање чега.

ди̏сфункционȁлан, -лна, -лно [в. дисфункција] 1. који не функционише правилно. 2. нефункционалан, несврсисходан.

дисхàрмōнија, -ē ж [в. дис-[1], хармонија] нарушавање хармоније, несклад, несагласност; неслога.

дисхармо̀ничан, -чна, -чно [в. дис-[1], хармоничан] коме недостаје хармонија, нескладан, несагласан.

дисхармо̀ничнōст, -ости ж [в. дисхармоничан] особина онога што је дисхармонично.

дисхѝмија, -ē ж [в. дис-[1], грч. chymós сок] мед. рђав, неповољан састав сокова у телу.

дисципли́на, -ē ж [лат. disciplina] 1. ред, стега, послушност; покоравање наметнутим правилима понашања. 2. посебно подручје унутар неке науке, огранак, струка. 3. сп. ужа специјалност у неком спорту, посебно у лакој атлетици.

ди̏сциплинȁран, -рна, -рно (одр. **ди̏сциплинарнӣ,** -ā, -ō̄ [клат. disciplinaris, в. дисциплина] који се односи на дисциплину (2, 3).

ди̏сциплинован, -а, -о [в. дисциплинован] који поштује дисциплину, послушан.

ди̏сциплиновати, -ујēм (и **дисциплини́рати,** дисциплѝнӣрām, 3. л. мн. дисциплини́рајӯ) свршен. и несврш. [в. дисциплина] спровести, спроводити дисциплину, довести у ред.

ди̏сциплѝнскӣ, -ā, -ō̄ [в. дисциплина] који се односи на дисциплину (1).

ди̏сциплѝнскӣ, -ā, -ō̄ [в. дисциплина] који се односи на дисциплину. ▲ **дисциплинске мере** казнене мере које се изричу службенику, војнику, ученику и сл. због теже повреде прописа; **дисциплински поступак** поступак кажњавања службеника за повреду радне дисциплине; **дисциплински суд** посебан суд за кажњавање тежих повреда службене дужности.

ди̏тетраēдар, -дра м, мн. ди̏тетраēдри, ген. мн. ди̏тетраēдāрā [в. ди-, тетраедар] геом. полиедар са двапут по четири површине.

ди̏тирамб, -а м [грч. dithýrambos] 1. свечана хорска песма у част грчког бога Диониса. 2. књиж. лирска песма која велича живот и природу. 3. фиг. похвала, славопојка, неумерено хваљење кога.

ди̏то в. **ди̏то.**

дитрò̀хēј, -е́ја м [в. ди-, трохеј] метр. стопа од четири слога, двоструки трохеј.

диу̏реза и **диуре́за,** -ē ж [нлат. diuresis, в. дија-, грч. oureîn мокрити] физиол. 1. стварање мокраће у бубрезима. 2. количина мокраће излучена у одређеном периоду.

диурѐтик, -а м, мн. диурѐтици, ген. мн. диурѐтӣкā = **диурѐтикум,** -а м, мн. -и [грч. diouretikós, в. дија-, oureîn мокрити] фарм. средство за брже излучивање мокраће; лек за смањење течности у организму, об. ради снижавања крвног притиска.

диурѐтикум = **диурѐтик** (в.)

диурѐтичан, -чна, -чно и **диурѐтичкӣ,** -ā, -ō̄ [в. диуретик] који се односи на диурезу или диуретик; који потпомаже излучивање мокраће.

дифàмāтор, -а м, мн. -и [лат. diffamator, в. дифамирати] онај који се бави дифамацијама, клеветник.

дифама́ција, -ē ж [лат. diffamatio, в. дифамирати] јавно блаћење неке особе, јавно клеветање.

дифàмија, -ē ж [каснолат. diffamia, в. дифамирати] оговарање, клеветање.

дифами́рати, дифàмӣрām, 3. л. мн. дифами́рајӯ свршен. и несврш. [лат. diffamare, в. дис-[1], fama слава, углед] (по)кварити чији углед, (о)срамотити, оговарати, (о)клеветати.

диферѐнција, -ē ж [лат. differentia] 1. разлика, различитост; неслагање, неподударање. 2. мат. резултат одузимања, разлика. ▲ **диференција специфика** [лат. differentia specifica] лог. посебно својство по којем се неки предмет или биће разликује од других предмета или бића исте врсте.

диференци̏јāл, -а́ла м [в. диференцијалан] 1. мат. производ извода неке функције и промене вредности независне варијабле. 2. техн. спој зупчаника између двеју полуосовина који омогућава њихово окретање различитом брзином (пре свега при скретању возила).

ди̏ференцијȁлан, -лна, -лно [нлат. differentialis] 1. који се односи на разлику, који успоставља разлику. 2. који се односи на диференцијале. ▲ **диференцијални рачун** грана математике која се бави диференцијалима и њиховим

примена; **диференцијална једначина** мат. једначина која садржи један или више диференцијала или извода функције; **диференцијална геометрија** део геометрије у којем се геометријски објекти проучавају методима математичке анализе; **диференцијални пренос** техн. в. **диференцијāл** (2); **диференцијална тарифа** систем обрачунавања наплате превоза на железницама по коме цена не расте сразмерно удаљености; **диференцијалне царине** царине које се за робу исте врсте различито обрачунавају; **диференцијални испит** испит који ученик или студент мора положити да би с једне школе односно факултета прешао на други; **диференцијални посао** берзански посао при коме се прима или надокнађује само разлика између уговореног курса и курса на дан доспевања.

диференцијáција, -ē ж [фр. différentiation, в. диференцирати] 1. разликовање, проналажење и истицање разлика. 2. биол. током ембрионалног развоја, појава специфичних облика и структура у ћелијама појединих ткива или органа. 3. пол. изјашњавање и опредељивање чланова неке политичке организације.

диференци́рати, диферèнцӣрām, 3. л. мн. диференци́рајӯ свр̄ш. и несвр̄ш. [срлат. differentiare, в. диференција] (на)правити разлику између чега, раздвојити, раздвајати; **диференци́рати се** поста(ја)ти различит; одвојити се од других чланова исте групе.

дӣфозгēн, -а м [в. ди-, фозген] хем. врста бојног отрова сличног фозгену који изазива надражај плућа.

диформӣтēт, -е́та м [нлат. difformitas према difformis изобличен, в. дис-[1], форма] 1. различитост, одступање у облику. 2. в. **деформӣтēт**.

дифрàкција, -ē ж [нлат. diffractio ломљење, према diffrangere ломити] физ. ширење, растурање светлосних или електромагнетних таласа после проласка кроз узан процеп. ◆ **дӣфракцио̄нӣ**.

дӣфтēрија, -ē ж [фр. diphthérie према грч. diphthéra кожа] мед. заразна болест која се одликује запаљењем слузокоже душника, уз оток ждрела и опасност од гушења.

дифтѐричан, -чна, -чно [в. дифтерија] заражен дифтеријом.

дӣфтонг, -а м, мн. дӣфтонзи, ген. мн. дӣфтō̄нгā̄ [грч. díphthongos, в. ди-, phthóngos звук] фон. два узастопна самогласника од којих се један претвара у полувокал (полуконсонант), тако да се изговарају као један слог. ◆ **дифтоншкӣ**.

дифтонга́ција, -ē̄ ж [нлат. diphthongatio] настајање дифтонга; претварање самогласника у дифтонге.

дифтонги́рати, дифтȏнгӣрām, 3. л. мн. дифтонги́рајӯ) свр̄ш. [нлат. diphthongare] фон. претворити се у дифтонг.

дӣфӯзан, -зна, -зно [лат. diffusus од diffundere разливати] 1. који није концентрисан; распрострањен, распршен, разасут. 2. развучен, преопширан.

дӣфӯзија, -ē̄ ж [лат. diffusio према diffundere разливати] 1. ширење, распростирање, разливање. 2. физ. ширење светлосних зрака у разним правцима, после проласка кроз полупровидну средину или одбијања од неравне површине. 3. хем. спонтано продирање молекула из једне средине у другу кроз њихове додирне површине; уп. **осмо́за**. 4. в. **радиодӣфӯзија**. ◆ **дӣфузио̄нӣ**.

дӣфузиометар, -тра м, мн. дӣфузиометри, ген. мн. дӣфузметāрā̄ [в. дифузија, -метар] уређај за мерење брзине мешања разних врста гасова.

дифузионӣзам, -зма м [в. дифузија] соц. теорија о ширењу културних образаца из развијеније културе у друга, мање развијена подручја.

дӣфӯзор, -а м [лат. diffusor, в. дифузија] 1. уређај за дифузију, ширење гасова, течности, зрачења, енергије и сл. 2. отвор с конусним проширењем који успорава брзину струјања течности или гасова.

дифундӣрати, дифȕндӣrām, 3. л. мн. дифундӣрајӯ свр̄ш. и несвр̄ш. [лат. diffundere разливати] 1. (ра)ширити, изли(ва)ти, распространити, распрострањивати. 2. хем. разливати, цедити дифузијом.

дӣхексаēдар, -дра м, мн. дӣхексаēдри, ген. мн. дӣхексаēдāрā̄ [в. ди-, хексаедар] геом. полиедар са двапут по шест, одн. дванаест површина.

дихогàмија, -ē̄ ж [грч. dícha двоструко, в. -гамија] бот. начин оплођавања код биљака при којем се репродуктивни органи развијају једни за другима, а не у исто време.

дӣхотӧман, -мна, -мно [в. дихотомија] подељен на двоје; супротан, опречан.

дихотӧмија, -ē ж [грч. dichotomía од dícha двоструко, в. -томија] 1. подела на два дела, две гране или две врсте. 2. лог. однос два супротна, опречна појма који се међусобно условљавају и претпостављају.

дихро̄йзам, -зма м [грч. díchroos двобојан] физ. својство неких кристала да показују различиту боју у зависности од угла под којим пада светлост.

дихромӑ̀тичан, -чна, -чно [в. ди-, в. хроматичан] који је у две боје, двобојан.

дӣхтовати, -ујēм несврш. [нем. dichten, према dicht густ, збијен] бити чврсто приљубљен, чврсто држати, добро заптивати (о спојевима, цевима, поклопцима и сл.).

дӣхтунг, а м, мн. дӣхтӯнзи, ген. мн. дӣхтӯнгā [нем. Dichtung, в. дихтовати] гумени, пластични или метални обруч који спречава случајно истицање течности или гаса, заптивач, заптивка.

дӣцефӑ̄лан в. **дӣкефӑ̄лан**.

дицѐфалус в. **дикѐфалус**.

дӣ-џе̄j, -а м [енглески изговор скр. DJ од disc-jockey] в. **дӣск-џо̀ке̄j**.

дишӑ̀ри! (дишѐри! дӣшер!) узв. [тур. dışarı] напоље! (узвик којим се неко грубо тера да оде).

дишӑ̀рисати, -ишēм, **дишѐрисати,** -ишēм свр. [в. дишари] истерати, избацити кога напоље.

дјѐњги в. **ђѐњги, ђѐнги**.

дјӯс, -а м, мн. дјӯсови, ген. мн. дјӯсо̄вā [енгл. deuce од стфр. deus два од лат. duo(s)] сп. стање у тенису или стоном тенису кад су бодови изједначени, после чега један од такмичара мора двапут узастопце да освоји бод како би добио гем.

дјӯти-фрӣ прид. индекл. [енгл. duty free] који је ослобођен дажбина, бесцаринski. ▲ **дјӯти-фрӣ шӧп** [енгл. duty free shop] продавница, трговина ослобођена царинског пореза.

дӧ индекл. [по првом слогу презимена Ђ. Доније, италијанског музичара из XVII века, који је увео тај назив наместо раније ut] муз. први тон солмизације, нота С (це).

доӑ̀јē̄н, -е́на м [фр. doyen] најстарији члан дипломатског кора; најстарији припадник неке друштвене групе или професије.

дӧ̀берман, -а м [према немачком узгајивачу из XIX века Л. Доберману (Dobermann)] врста спортског пса изузетне снаге и брзине.

дӧ̀бовати, -ујēм несврш. [в. добош] ударати у добош, бубњати; ударати чиме као у добош (~ *прстима по столу*).

дӧ̀бош, -а м [мађ. dobos бубњар] мали бубањ у лименом оркестру; бубањ који служи за позивање људи или јавно обавештавање.

добӧ̀шӑр, -а́ра м [в. добош] онај који удара у бубањ, бубњар. ◆ **добоша́ров** и **добоша́рев, добӧ̀шӑрскӣ**.

дӧ̀бош-тӧ̀рта, -ē ж [према бечком посластичару Добошу (Dobosch)] врста торте с неколико слојева теста између којих је крем, покривена слојем прженог шећера.

дӧ̀ва, -ē ж, ген. мн. до́вā [тур. dua од ар. du'ā'] покр. 1. молитва. 2. благослов. □ **дову чинити** молити се Богу.

дова́ле (еји дова́ле) [тур. eyi duale с добрим благословом, према eyi добар, в. дова] покр. поздрав при растанку.

до́вија в. **до́хија**.

довӣ̀јӑр в. **дохӣ̀јӑр**.

дӧ̀га, -ē и **до́га,** -ē ж [нем. Dogge од енгл. dog] врста снажног, високог пса чувара.

дӧ̀ган, -а м, мн. дӧ̀гани, ген. мн. дӧ̀гāнā [тур. doğan] врста сокола за лов на ситну дивљач.

дога̀нџибаша, -ē м [тур. doğancıbaşı, в. доганџија, баш] старешина соколара.

дога̀нџија, -ē м [тур. doğancı, в. доган] ловац са соколима, соколар.

дӧ̀гма, -ē ж, ген. мн. дӧ̀гмӣ [грч. dógma мишљење, закључак] 1. теол. званично учење цркве. 2. фиг. тврдња која се усваја без дискусије, званични став, наметнуто мишљење.

дӧ̀гмат(а), -ē м, мн. дӧ̀гмати в. **догмӑ̀тичар**.

догматӣзам, -зма м [грч. dogmatismós] 1. свако филозофско учење које тврди да је, полазећи од аксиома, могућно доћи до апсолутне истине. 2. склоност ка прихватању догми, некритичко мишљење које не подлеже сумњи.

дȍгматизовати, -ујēм сврш. и несврш. [грч. dogmatízein, в. догма] 1. претворити, претварати нешто у догму. 2. говорити догматски, износити тврдње одлучним и убедљивим тоном.

догмàтика, -ē ж, дат. и лок. догмàтици [в. догматичан] 1. део теологије који се бави црквеним догмама. 2. систем учења неке филозофске или научне школе.

догмàтичан, -чна, -чно, **догмàтичкī,** -ā, -ō и **дȍгматскī,** -ā, -ō [грч. dogmatikós, в. догма] заснован на догми; који прихвата наметнуто учење без дискусије; који не допушта сумњу ни критику.

догмàтичāр, -а м [в. догматичан] 1. онај који проучава и интерпретира догму, стручњак за догму. 2. човек који размишља на догматски начин.

дограмàција, -ē ж [тур. doğramacı] покр. столар, дрводеља; резбар.

дограмàцијлук, -а м [тур. doğramacılık, в. дограмација] покр. столарски занат; резбарство.

додека- [грч. dódeka дванаест] као први део сложених речи означава скуп од дванаест делова, предмета или људи.

дȍдекаēдар, -дра м, мн. дȍдекаēдри, ген. мн. дȍдекаēдārā [грч. dōdekaédron, в. додека-, hédra основа] 1. геом. геометријско тело ограничено са дванаест правилних петоуглова. 2. минер. облик кристала са 12 површина.

додекàрхија, -ē ж [в. додека-, в. -архија] владавина дванаесторице.

додекасилàбичан, -чна, -чно [в. додека-, грч. syllabḗ слог] који се састоји од дванаест слогова.

додекафȍнија, -ē ж [в. додека-, в. -фонија] муз. метод компоновања разрађен у делу Арнолда Шенберга (Schönberg, 1874–1951), који не познаје тоналитете, него третира свих 12 тонова хроматске скале као равноправне. ◆ **додекàфōнскī.**

додекафȍничар, -а м [в. додекафонија] муз. композитор додекафонске музике.

дóза[1], -ē ж [нем. Dose према грч. dósis давање] 1. фарм. прописана мера лека која се одједанпут даје болеснику. 2. узета или примљена количина чега (дроге, хемијског састојка, зрачења итд.).

дóза[2], -ē ж [нем. Dose] кутијица за дуван, бомбоне и сл.

дȍзāтор, -а м [в. дозирати] справа за мерење, дозирање; кутијица с преградама за таблете.

дȍзиметар, -тра м, мн. дȍзиметри, ген. мн. дȍзиметārā [в. доза, -метар] апарат за дозиметрију.

дозимèтрија, -ē ж [в. доза, -метар] физ. мерење количине примљеног јонизујућег зрачења.

дозȉрати, дȍзīрāм, 3. л. мн. дозȉрајȗ сврш. и несврш. [в. доза] 1. одредити, одређивати дозу. 2. давати на разделе, давати повремено, у малим количинама.

дȍзлуци в. **тȍзлуци**.

дóзна, -ē ж [нем. Dose] 1. електр. фам. прикључна кутија, утичница. 2. в. **дóза[2]**.

дȍк, дȍка м, мн. дȍкови [енгл. dock] пом. унутрашњи део пристаништа, базен поред гата у коме пристају бродови ради утовара или искрцавања. ▲ **суви док** канал који се може испразнити, тако да брод остаје на сувом ради поправке; **пливајући док** покретни док који се може спустити да брод уђе у њега, а затим издићи да послужи као суви док.

докапитализàција, -ē ж [в. капитал] екон. прибављање новог капитала, допуна средстава потребних за остварење одређеног посла.

доквалификàција, -ē ж [в. квалификација] накнадно образовање у циљу стицања одређене квалификације.

доквàлификовати (се), -ујēм се [в. квалификовати (се)] допунити школовање на курсевима, у вечерњој школи и сл. ради стицања потребне квалификације.

дȍкер, -а м, мн. -и [енгл. docker] радник који ради на утовару и истовару бродова, лучки радник. ◆ **дȍкерскī.**

дȍкет, -а м, мн. -и [грч. dokētḗs, према dokeîn привиђати се] рел. следбеник докетизма.

докетȉзам, -зма м [в. докет] рел. секта из II и III века н. е. која је веровала да Христос није рођен као човек и да је његово земаљско тело само привид.

докимолȍгија, -ē ж [грч. dókimos исправан, проверен, в. -логија] наука која се бави проучавањем система оцењивања (обично у школи и сл.). ◆ **докимȍлошкī.**

дȍковати, -ујēм сврш. и несврш. [в. док] пом. ставити, стављати брод у док.

дȍксат, -а м [нгрч. toxâto] архит. избочено место на прочељу куће с прозорима на три стране, обично на првом спрату, еркер.

докскȍграф, -а м [грч. dóxa мишљење, в. -граф] састављач збирки мудрих изрека.

доксолȍгија, -ē ж [грч. dóxa мишљење, слава, част, в. -логија] рел. песма у славу Бога и Свете Тројице, део службе у свим хришћанским црквама, која почиње речима „Слава Оцу и Сину и Духу светоме“ (*мала* ~) односно „Слава Богу на висинама“ (*велика* ~).

дȍктор, -а м е [лат. doctor учитељ од docēre подучавати] 1. највиши академски степен који се стиче одбраном докторске дисертације. 2. лекар. ◆ **дȍкторов** и **дȍкторскӣ**.

доктȍранд, -а м [нлат. doctorandus, в. докторирати] онај који припрема докторат.

доктȍрāт, -а́та м [нлат. doctoratus, в. докторирати] звање доктора наука, највиши академски степен.

докторѝрати, доктȍрӣрāм, 3. л. мн. докторѝрајӯ свр. [срлат. doctorare, в. доктор] положити докторски испит, одбранити докторску дисертацију.

доктȍрисати, -шēм [в. доктор] радити као доктор, бавити се лекарским послом.

дȍктōрка, -ē ж, дат. и лок. дȍктōрци, ген. мн. дȍктōркӣ [в. доктор] лекарка.

доктри́на, -ē ж [лат. doctrina према docere поучавати] учење, ученост, идеологија; скуп прихваћених судова, принципа и теорија неке филозофске школе, религије, покрета и сл.

доктрѝнāр, -а́ра м [в. доктрина] онај који је доктринаран.

дȍктринāран, -рна, -рно [нлат. doctrinarius према лат. doctrina] који се слепо држи неке доктрине, који остаје при стеченим схватањима, једностран.

доктрина́рство, -ства с [в. доктринаран] особина онога који је доктринаран, једностраност, крутост у ставовима.

докȕмен(а)т, -нта м, мн. докȕменти, ген. мн. докȕменāтā [лат. documentum пример, поука, према docere поучавати] 1. спис, исправа, службени акт. 2. оно што се може користити као доказ или историјски извор. 3. рач. текст сачуван на компјутерском хард-диску у облику једног фајла.

дȍкументāран, -рна, -рно [нлат. documentarius, в. документ] који се заснива на документима, који служи као запис или доказ чега. ▲ **документарни филм** филм у коме се без игране радње и глумаца приказују појаве и догађаји из живота.

документа́рац, -рца м = **документарни филм** (в.)

документȁрист(а), -ē м, мн. документȁристи [фр. documentariste, в. документ] 1. онај који се бави сакупљањем и проучавањем докумената. 2. аутор или редитељ документарног филма.

документа́рност, -и ж [в. документаран] особина онога што је документарно.

документȁција, -ē ж [фр. documentation, в. документ] 1. скуп докумената. 2. поткрепљивање какве тврдње документима, писаним сведочанствима.

дȍкументовати, -ујēм свр. и несвр. [нлат. documentare] поткрепити, поткрепљивати доказима, документима.

докȕндисати, -ишēм свр. [тур. dokundu од dokunmak нашкодити] 1. дозлогрдити, додијати, досадити. 2. наудити, нашкодити.

докусу́рити, докȕсȕрӣм свр. [в. кусур] уништити до краја, докрајчити.

дȍлама, -ē ж, ген. мн. дȍлāмā [тур. dolama] 1. старинска мушка и женска одећа с рукавима, до колена или дужа. 2. кратак горњи капут коњаника.

дȍлāп, -а́па м [тур. dolap од перс. dūlāb] 1. орман с полицама причвршћен уза зид или узидан. 2. примитивна дрвена пумпа за наводњавање коју окрећу коњи. 3. чекрк, витао, мотовило.

дȍлāр, -а м [амер. енгл. dollar према нем. Taler, в. талир] основна новчана јединица у многим земљама (САД, Канади, Аустралији и др.).

дȍлāрскӣ, -ā, -ō [в. долар] који се односи на доларе; који се исплаћује у доларима.

дȍлби, -ја м [енгл. Dolby, заштићено име] електроакустички уређај за смањење нивоа шума при репродукцији тонског записа.

долдрмȁција, -ē = **дондурмација,** -ē м [тур. dondurmacı, в. долдрма] заст. посластичар који прави и продаје сладолед, сладолеција.

дȍлдрма, -ē = **дȍндурма,** -ē ж [тур. dondurma, од dondurmak смрзнути, следити] заст. сладолед.

долѐнте прил. [итал. dolente према dolere болети] муз. тужно, болно.

дȍлибаша, -ē м [в. долија, баш] онај који седи на челу стола и наздравља, наздравичар.

дȍлија, -ē ж [тур. dolu (doli)] 1. сто за којим се чаша додаје из руке у руку, од једног до другог наздравичара. 2. чаша из које се испија здравица.

дȍли-крȃн, -а м [енгл. dolly, в. кран] платформа на точковима на коју се ставља филмска камера ради снимања у покрету.

дȍлимен, -а м [енгл. dolly, man човек] онај који вози и покреће доли-кран.

долихокѐфāл, -а м [грч. dolichós дугачак, kephalḗ глава] човек с високом, дугуљастом главом, карактеристичном за поједине расе.

долихокѐфāлан, -лна, -лно [в. долихокефалан] који има дугуљасту главу, дугоглав.

долихокѐфāлија, -ē ж [в. долихокефалан] дугуљаст облик главе.

долихоцѐфāл, долихоцѐфāлан, долихоцѐфāлија в. **долихокѐфāл** итд.

дȍлма, -ē ж, ген. мн. дȍлмӣ [тур. dolma надев] 1. кулин. надев од млевеног меса и пиринча; јело од таквог надева. 2. насип, нанос. 3. дрвени оквир у конструкцији старинске куће који се пунио различитим материјалом; сам такав материјал (блато, плева и сл.).

дȍлмен, -а м [фр. dolmen из бретонског] врста преисторијског споменика, са две камене плоче забодене у земљу и трећом постављеном преко њих као кров.

дȍлмити, -ӣм несврш. [тур. dolmak, в. долма] надевати долмом, пунити, филовати.

дȍлōзан, -зна, -зно [лат. dolosus од dolus, в. долус] прав. учињен са злом намером, с предумишљајем, злонамеран.

долȍмит, -а и **долȍмӣт,** -и́та м [према француском геологу Доломијеу (D. de Dolomieu, 1750–1801)] минер. кречњак кристалне структуре, чест у стенама. ◆ **долȍмитски** и **долȍмӣтски**.

долорȏзо прил. [итал. doloroso према dolore бол] муз. болно, тужно.

до́лус, -а [лат. dolus] прав. зла намера, предумишљај; пакост; лукавство.

дȏлче прил. [итал. dolce] муз. слатко, нежно, умилно.

дȍм, -а м [порт. dom од лат. dominus] 1. португалска титула из поштовања, аналогна шпанском **дȍн** (в.). 2. црквена титула достојанственика бенедиктинског реда.

домȁзлук, -а м [тур. damızlık од damız штала] 1. домаћинство. 2. домаће животиње које се одгајају за приплод или за потребе домаћинства. 3. испаша за стоку.

дȍмēн, -е́на м [фр. domaine од лат. dominium] 1. област, подручје (знања, струке, активности). 2. ист. земљишни посед; подручје под влашћу једног феудалца. 3. мат. област дејства функције, скуп свих вредности неке варијабле за које важи дата функција. 4. рач. ▲ **име домена** — Интернет-адреса у алфабетском облику.

доместика́ција, -ē ж [нлат. domesticatio од лат. domesticus домаћи] припитомљавање дивљих животиња.

дȍмина, -ē ж [лат. domina] 1. господа (титула из поштовања). 2. црквена надстојница женског манастира, опатица, игуманија. 3. плочица у друштвеној игри: в. **дȍмине**.

доминȁнта, -ē ж [в. доминантан] 1. муз. пети степен дијатонске скале. 2. доминантна идеја, главни мотив.

доминȁнтан, -тна, -тно [лат. dominans према dominare, в. доминирати] 1. онај који превладава, који доминира; претежан, најистакнутији. 2. ▲ **доминантни ген** биол. онај који преовлађује у пару гена супротног дејства; уп. **рѐцесӣван**.

домӣна́т, -а́та м [лат. dominatus према dominus господар] ист. систем владавине у старом Риму почев од III века н. е., где је цар апсолутни владар, за разлику од принципата (в.).

домӣна́тор, -а м [лат. dominator] онај који доминира, који је премоћан.

домина́ција, -ē ж [лат. dominatio] 1. власт, моћ, господарење. 2. претежност, превласт, надмоћ.

дȍмине ж мн. [итал. domino] друштвена игра са 28 плочица подељених на два дела које се слажу једна уз другу према броју тачкица на сваком пољу.

дòмӣнијум, -а (и **дòмӣнӣј,** -а) м [лат. dominium] 1. врховна власт. 2. посед, својина; територија под чијом контролом. 3. в. **доминӣо̀н**.

доминика́нац, -нца, мн. доминика́нци, ген. мн. доминӣка̀на̄ца̄ [лат. Dominicanus, према латинизованом имену оснивача реда Доминга де Гузмана, 1170–1221] католички калуђер, члан реда св. Доминика.

доминӣка̀нскӣ, -а, -о [в. доминиканац] 1. који припада католичком реду св. Доминика. 2. који припада Доминиканској Републици.

доминӣо̀н, -о́на м [енгл. dominion од стфр. dominion од лат. dominium] ист. некадашњи назив за државе (нпр. Канаду) које су биле део Британског царства, али су имале самоуправу.

доминӣ́рати, домӣнӣ́рам, 3. л. мн. доминӣ́рајӯ несврш. [лат. dominari] 1. имати превласт, превладавати, бити претежан. 2. владати, господарити.

дӧмино, -а м, мн. дӧмини [фр. domino] 1. свилени карневалски огртач с капуљачом, обично црне и беле боје. 2. в. **дӧмине**. ▲ **домино-ефекат** пол. ланчана реакција, дејство које се преноси с једног елемента на други, као кад домине падају једна за другом (нпр. кад суседне државе једна за другом падају под утицај противничког политичког система).

дӧминус, -а м [лат. dominus господар, господин] 1. ист. у Риму, царска титула почев од Диоклецијана, апсолутни господар. 2. ист. титула великодостојника у средњем веку. 3. у католичкој служби име за Христа.

домӣцил, -а и **домӣцӣл,** -и́ла м [лат. domicilium] прав. 1. место сталног боравка, место пребивалишта. 2. место у коме неки грађанин остварује своја законска права и испуњава обавезе.

дӧмицӣлан, -лна, -лно [в. домицил] који се односи на домицил, на пребивалиште; домаћи, месни.

домицилӣја̀нт, -а м, мн. домицилӣјанти, ген. мн. домицилӣјана̄та̄ [срлат. domicilians од domiciliare, в. домицил] финанс. онај који одређује где ће бити исплаћена меница.

домицилӣја̀т, -а́та м [срлат. domiciliatus од domiciliare, в. домицил] финанс. онај који у свом месту становања исплаћује меницу.

дӧмуз, -а м, мн. дӧмузи, ген. мн. дӧмӯза̄ [тур. domuz, donuz] покр. 1. свиња, прасац, крмак. 2. тврдоглав човек.

домӯ́злук, -а м, мн. домӯ́злуци, домӯ́злӯка̄ [тур. domuzluk, в. домуз] 1. свињарија. 2. инат, пркос, тврдоглавост.

дӧн м индекл. [итал. и шп. don од лат. dominus] 1. у земљама шпанског језика титула испред имена племића. 2. господин (испред личног имена). 3. у приморским крајевима титула испред имена свештеника.

дӧна, -е̄ ж [итал. donna] госпођа, госпођица; владарка.

дӧна̄тор, -а м [лат. donator према donare даровати] 1. онај који даје донације, даривалац. 2. наручилац уметничког дела, дародавац, ктитор.

дона́ција, -е̄ ж [лат. donatio према donare даровати] 1. поклон, дар; прилог у добротворне сврхе; новчана помоћ. 2. поклоњен предмет, драгоценост или уметничко дело.

дӧндурма **дӧлдрма** (в.)

дондурма̀ција = **долдрма̀ција** (в.)

дӧнжӧн, -о́на м [фр. donjon] 1. главна, средишња кула на средњовековном утврђењу, замишљена као последње упориште. 2. пом. оклопљена кула на ратном броду.

донжӯа́н, -а́на м [Дон Хуан Тенорио, личност из комедије шпанског писца Тирса де Молине (1584–1648), са изговором по фр.] велики љубавник, заводник, женскарош. ◆ **донжӯа́нскӣ**.

донжуа́нство, -а с [в. донжуан] донжуанско понашање, јурење за женама.

донкихотѐрија, -е̄ ж [према Дон Кихоту (шп. Don Quijote), јунаку романа М. Сервантеса] смешан, несавремен, узалудан подухват; племенит али неостварљив покушај.

донкихоти́зам, -зма м [в. донкихотерија] понашање у стилу Дон Кихота, заношење неостварљивим фантазијама.

донкӣхотскӣ, -а̄, -о̄ [в. донкихотерија] који подсећа на Дон Кихота, нерсалан, идеалистички, утопијски.

дӧња, -е̄ ж [шп. doña, в. дон] у земљама шпанског језика госпођа (титула испред имена); уп. **дӧна**.

дòпинг, -а м, мн. дòпинзи, ген. мн. дòпингā [енгл. dope жаргонски израз за дрогу] подизање енергије и издржљивости уношењем у организам забрањених хемијских средстава, об. у спорту; лек или супстанца која се узима с тим циљем.

дòпинговати, -ујēм свршн. и несврш. [в. допинг] дати, давати (коме) допинг; **допинговати се** узимати недозвољена стимулативна средства.

дòплгенгер, -а м [нем. Doppelgänger] двојник; сабласт која изгледа исто као неки човек.

дòплер, -а м [према аустријском физичару Х. Доплеру (1803–1853)], мед. техника којом се региструје одбијени ултразвук и мери проток крви кроз вене и артерије (*Дòплер-ултрасонографија*). ▲ **Доплеров ефекат** физ. привидна промена таласне дужине звука или светлости када се извор таласа ближи односно удаљава од примаоца.

дòрат, -а и **дòрат,** -а м, ген. мн. дòрāтā [тур. doru at загасит коњ] коњ мрке, тамнориђе боје.

дòратаст, -а, -о [в. дорат] који је мрке, тамносмеђе боје (о коњу).

дòрзāлан в. **дòрсāлан**.

дòрзум в. **дòрсум**.

дорѝзам, -зма м [грч. Dōrikós дорски] 1. реч или израз из дорског дијалекта у старогрчком језику. 2. ист. грубо, тврдо понашање, у стилу Драца; уп. **атицѝзам**.

дóрка = **дòруша** (в.)

дормѝтōријум, -а (и **дормѝтōрӣј,** -а) м [лат. dormitorium, према dormire спавати] 1. спаваћа соба. 2. спаваоница у католичком манастиру. 3. преноћиште затвореног типа за госте научне установе, истраживаче и сл.

доромàнија, -ē ж [грч. dóron дар, в. -манија] псих. болесна потреба за поклањањем, давањем поклона.

дòрōнга в. **дȕрȕнга**.

дòрсāл, -ála м [в. дорсалан] фон. **дорсални глас** (в.).

дȍрсāлан, -лна, -лно [лат. dorsalis, према dorsum леђа] анат. 1. који се односи на леђа, леђни. 2. који се односи на горњи део језика. ▲ **дорсални гласови** фон. сугласници који се изговарају у додиру између горњег дела језика и непца.

дóрскӣ, -ā, -ō [грч. Dōrikós] ист. који се односи на покрајину Дориду и њене становнике, Доране. ▲ **дорски стил** архит. најстарији стил у старогрчкој архитектури, са ужлебљеним стубовима и једноставним капителима; **дорска лествица** муз. најважнији модус у старој грчкој музици.

дòрсум, -а м [лат. dorsum] анат. 1. леђа. 2. горњи део, горња површина језика.

дòрѳол [тур. dört yol раскршће, место где се састају четири пута, према dört четири, yol пут] раскрсница, раскршће; **Дòрѳол** стари део Београда близу Дунава.

дòруша, -ē ж, ген. мн. дòрушā = **дóрка,** -ē ж, ген. мн. дóркӣ [в. дорат] дората кобила.

досѝјē в. **дòсјē**.

дòсјē, -èа м [фр. dossier] 1. корице за акте, омот, фасцикла. 2. скуп списа, података о некој особи или неком предмету.

дòслук, -а м, мн. дòслуци, ген. мн. дȍслȕкā [тур. dostluk, в. дост] 1. пријатељство, другарство. 2. дослух.

дȍст, -а м, мн. дòстови [тур. dost од перс. dōst, dūst] пријатељ, друг.

достумсàгōсум [тур. dostum мој пријатељ] покр. здрав ми био мој пријатељ: одговор на изјаву саучешћа **башунсàгō(л)сун** (в.).

дȍта, -ē ж [итал. dote] покр. мираз.

дȍтāлан, -лна, -лно [лат. dotalis] прав. који се односи на мираз.

дотáција, -ē ж [лат. dotatio, према dotare дати мираз] новчани износ који држава, општина или нека друга установа даје појединцу или предузећу за остварење одређених послова, нарочито у култури.

дотѝрати, дòтѝрām, 3. л. мн. дотѝрајȕ свршн. и несврш. [лат. dotare дати мираз] да(ва)ти дотацију, финансијски потпомоћи, потпомагати.

дòфēн, -éна м [фр. dauphin] ист. титула престолонаследника у Француској.

дòхаберити, -ӣм свршн. [в. хабер] јавити, дојавити, обавестити.

дòхакати, -ām свршн. [тур. hak од ар. ḥaqq право, истина] 1. доћи (коме) главе, уништити (кога). 2. стати (чему) на пут, онемогућити.

дóхија, -ē ж (уоб. **дóвија,** -ē) [грч. dokhé примање, гозба] црквн. правосл. манастирска кухиња.

дохи̏јār, -а́ра м, мн. дохија́ри, ген. мн. дохија́рā (уоб. **дови̏јār,** -а́ра) [грч. dokheiários] управник дохије (в.); манастирски кувар.

дȏхмиј, -а = **дȏхмијус,** -а м [грч. dóchmios који иде у страну] метр. петосложна стопа у старој грчкој и римској поезији.

дȍцент, -а м, мн. дȍценти, ген. мн. дȍценāтā [нем. Dozent од лат. docens који поучава од docere поучавати] самостални предавач на факултету, виши од асистента а нижи од ванредног професора. ◆ **дȍцентов, дȍцентскӣ.**

доцентȕра, -ē ж [нем. Dozentur, в. доцент] звање доцента.

доцимолȍгија = **докимолȍгија** (в.)

доци̏рати, дȍци̏рām, 3. л. мн. доци̏рајȗ несврш. [нем. dozieren од лат. docere поучавати] пеј. говорити сувопарно, тоном предавача, поповати, мудровати.

дȍшлепати, -ām = **дȍшлеповати,** -ујēм сврш. [в. шлеповати] 1. дотеглити, довући (об. возило). 2. фиг. довући кога преко воље.

дрȁвӣдскӣ, -ā, -ō [санскр. Dravida] који припада Дравидима, староседеоцима Индијског полуострва (*дравидски језици*).

дрȁгēр, -е́ра м [фр. dragueur] пом. миноловац.

драгȍман, -а м [итрч. dragomános од ар. tärğumān] ист. тумач, службени преводилац код страних дипломата, обично у Турској и на Блиском истоку; уп. **терцȕмāн.**

дрȁгōн, -о́на м [фр. dragon, према застави на којој је био змај; лат. draco змај] 1. ист. војник лаке коњице. 2. сп. једрилица међународне класе са три члана посаде. ◆ **дрȁгōнскӣ.**

драгона́да, -ē ж [фр. dragonnade] ист. присилно превођење протестаната у католичанство у Француској у време Луја XIV, уз помоћ драгона.

драго́нēр, -а м [нем. Dragoner] 1. в. **дрȁгōн** (1). 2. полупојас, пришивени каиш на леђима капута.

дрȁгстōр, -а м [амер. енгл. drugstore апотека] продавница, самопослуга која је отворена непрекидно или до касно у ноћ.

дражѐја, -ē ж [фр. dragée] 1. фарм. заобљена пилула, превучена шећерном смесом ради лакшег гутања. 2. мала округла бомбона.

дрȁјф, -а м, мн. дрȁјфови [енгл. drive] у тенису, стоном тенису и бадминтону силовит, тешко одбрањив ударац.

дрȁкōнскӣ, -ā, -ō [према старогрчком законодавцу Дракону из VII века пре н. е.] веома строг, претерано оштар, немилосрдан (~ *закон, драконске мере*).

дрȁм, -а м [грч. drachmḗ, у значењу (2) преко тур. dirhem] 1. англосаксонска апотекарска мера за тежину (3,89 грама, осмина унце). 2. ист. турска мера за тежину (3,207 грама).

дра́ма, -ē и **дрȁма,** -ē ж [грч. drâma, према drân деловати, чинити] 1. позоришни комад озбиљног садржаја; књижевно дело намењено извођењу на радију или на телевизији. 2. фиг. узбудљив, потресан догађај.

дрȁмāт, -а́та м, мн. драма́ти, ген. мн. драма́тā [в. драма] кратка драма.

драматиза́ција, -ē ж [фр. dramatisation, в. драма] прерада каквог књижевног дела ради приказивања у позоришту или на телевизији.

дрàматизовати, -ујēм (и **драматизи́рати,** дрàматизи́рām, 3. л. мн. дрàматизи́рајȗ) сврш. и несврш. [фр. dramatiser, в. драма] 1. прерадити, прерађивати књижевно дело за приказивање на сцени. 2. фиг. правити драму од чега, преувеличавати какав догађај, придавати му непотребну озбиљност.

дрàма̀тика, -ē ж, дат. и лок. драматици = **дрàма̀тичнōст,** -ости ж [в. драматичан] стање онога што је драматично, напетост, узбудљивост.

дрàма̀тичан, -чна, -чно [грч. dramatikós, в. драма] који изазива дубока осећања; потресан, озбиљан, напет.

дрàма̀тичā̏р, -а м [в. драматичан] писац драма, позоришних комада, драматург.

дрàма̀тичнōст = **дрàма̀тика** (в.)

дрàма̀тург, -а м, мн. дрàма̀турзи, ген. мн. дрàма̀тȕргā [грч. dramatourgós, в. драма, грч. érgon рад] 1. стручњак за састављање и избор драмског репертоара. 2. онај који прерађује или помаже у преради каквог књижевног дела ради сценског приказивања. 3. драматичар, драмски писац.

драматȕргија, -ē ж [грч. dramatourgía, в. драмaтург] 1. драмска књижевност, писање драма. 2. вештина изградње драмског дела и његове припреме за извођење на сцени.

драмàтуршкӣ, -ā, -ō [в. драматург] који се односи на драматурга или драматургију.

дра́мити, -и́м несврш. [в. драма] фам. правити из ничега драму, преувеличавати, **драмàтизовати** (2).

дрàмити, -и́м несврш. [в. драм] заст. 1. мерити на драм. 2. фиг. ситничарски одмеравати.

дрàмлија, -ē ж [тур. dirhemli, в. драм] крупно зрно, крупна сачма ловачке пушке.

драмо̀лет, -а м [в. драма] заст. врста краће драме, једночинка.

дра́мскӣ, -ā, -ō и **дрàмскӣ,** -ā, -ō [в. драма] који се односи на драму. ▲ **драмски програм** одељење на радију или телевизији које емитује сценска дела, ТВ серије и сл.

дрàнг нах о̀стен [нем. Drang nach Osten продор на исток] ист. продор на исток, немачка експанзивна политика усмерена ка словенским земљама на истоку Европе.

дрангу̀лија, -ē ж [тур. dram, gururlu који се кити] ситница без велике вредности (украс, сувенир, бижутерија и сл.)

дрàп прид. индекл. [аустр. нем. drapp(farben)] који је боје песка, жућкаст.

дрàпа, -ē ж [стнорд. drapa] врста старонордијске песме у част богова, владара или преминулих јунака.

дрàпē, -èа м [фр. drapé наборан] 1. набор на тканини. 2. врста тканине од чешљане вуне.

дрàпēрија, -ē и **драпèрија,** -ē ж [фр. draperie] 1. дугачка, непровидна завеса. 2. тканина која виси у наборима као завеса. 3. лик. приказ набора одеће у сликарству и вајарству.

дрàстичан, -чна, -чно [грч. drastikós, према drân деловати, чинити] који нагло, снажно делује; груб, суров, жесток, неумерен.

дрàстичнӧст, -ости ж [в. драстичан] особина онога што је драстично.

дра́фт, -а м [енг. draft] 1. концепт, нацрт. 2. сп. у САД, систем којим се клубовима у професионалној лиги (у кошарци, хокеју, рагбију итд.) одређује с којим играчима могу потписати уговоре.

дрàхма, -ē ж [грч. drachmḗ] 1. ист. стара атинска мера за тежину. 2. ист. стари грчки новац. 3. новчана јединица у модерној Грчкој до увођења евра, подељена на 100 лепта.

дре́банк, -а м [нем. Drehbank према drehen окретати, Bank тезга] токарски сто, стругарска тезга, струг.

дребúна, -ē ж [нем. Drehbühne према drehen окретати, в. бина] позор. окретна позорница, подељена на више делова од којих је један окренут публици док се на осталима припрема декор за следеће сцене.

дрè̀днот, -а м [енгл. dreadnought од dread страх, nought ништа] вој. топовњача, ратни брод с јаким оклопом и много топова, у употреби од почетка XX века.

дрè̀ер, -а м [нем. Dreher] металостругар.

дрезúна = **дресúна** (в.)

дрè̀к, -а [нем. Dreck] вулг. 1. измет. 2. фиг. нешто безвредно, безначајно, којештарија.

дрè̀кслер, -а [нем. Drechsler] стругар, токар.

дрè̀ксловати, -ујēм несврш. [нем. drechseln] резбарити (дрво или метал) на токарској машини, стругу.

дрè̀н, -а м [фр. drain од енгл. drain одвод] 1. мед. стаклена или гумена цев којом из ране отиче гној и друге течности. 2. подземна одводна цев.

дренáжа, -ē ж [фр. drainage, в. дрен] 1. исушивање влажног или мочварног земљишта помоћу система цеви или канала. 2. мед. одвођење гноја из ране постављањем дрена. ◆ **дренáжнӣ**.

дренúрати, дрèнӣрām, 3. л. мн. дренúрајӯ свршн. и несврш. [фр. drainer, в. дрен] обављати, обавити дренажу, одводњавати.

дрè̀с, дрèса м, мн. дрèсови [енгл. dress одећа] сп. одећа такмичара, обично с бојама клуба: кошуља, блуза играча.

дрèсḕр, -éра м [нем. Dresseur од фр. dresseur, в. дресирати] онај који дресира животиње.

дресúна, -ē = **дрезúна,** -ē ж [нем. Draisine по имену проналазача, Немца фон Драјса (von Drais), изговорено према фр.] 1. жел. возило са четири точка за кретање по шинама, које служи за превоз људи и опреме приликом радова на прузи. 2. ист. самоходно возило на два точка из прве половине XIX века, претеча бицикла.

дресúрати, дрèсӣрām, 3. л. мн. дресúрајӯ несврш. [нем. dressieren од фр. dresser] 1. обучавати животиње разним вештинама. 2. фиг. дисциплиновати кога, подвргавати строгим вежбама.

дресу́ра, -ē ж [нем. Dressur, в. дресирати] обучавање, увежбавање животиња.

дрѐш, дрѐша м [нем. dreschen вршити жито] део вршалице где се зрна одвајају од сламе и плеве.

дрѐш-маши́на, -ē ж [в. дреш] вршалица.

дрȉблати в. **дрȉбловати.**

дрȉблер, -а м [енгл. dribbler] сп. онај који дриблује; играч који је вешт у дриблованју.

дрȉбловати, -ујēм (и **дрȉблати,** -ā̄м) несврш. [енгл. dribble] 1. сп. вешто водити лопту (нарочито у фудбалу), не допуштајући противничким играчима да је одузму. 2. фиг. варати кога, вући за нос.

дрија́да, ē ж [грч. dryás, према drŷs дрво, храст] митол. шумска нимфа код старих Грка.

дрȉкер, -а м, мн. дрȉкери, ген. мн. дрȉкерā [нем. Drücker] округла копча од два дела који се спајају притискањем.

дрȉл, -а м [нем. Drill] 1. увежбавање, вежбање; обучавање. 2. вој. механички начин обуке, са сталним понављањем, којим се постиже послушност и строга дисциплина.

дрȉлих, -а м [нем. Drillich] чврсто ланено или памучно платно од три жице, служи за шивење постељине, радничких одела и сл.

дрȉл-култу́ра, -ē ж [енгл. drill] пољопр. сетва и садња по браздама ради бољег приноса.

дрȉл-маши́на, -ē ж [енгл. drill] пољопр. сејачица која прави рупе или бразде и убацује семе у њих.

дрȉловати, -ујēм несврш. [в. дрил] спроводити дрил на коме; увежбавати, обучавати регруте.

дро́га, -ē ж [фр. drogue] 1. опојно средство, наркотик. 2. сиров или делимично прерађен производ, најчешће биљног порекла, који се употребљава као лек.

дрògērија, -ē и **дрогѐрија,** -ē ж [фр. droguerie] продавница хемијских и козметичких средстава.

дрогѐрист(а), -ē м, мн. дрогѐристи [в. дрогерија] власник дрогерије; продавац у дрогерији.

дрогѝрати (се), дрògѝрā̄м се, 3. л. мн. дрогѝрајȗ се [в. дрога] узимати дрогу; постати зависан од дроге.

дрȍзометар, тра м, мн. дрȍзометри, ген. мн. дрȍзометāрā [грч. drósos роса, влага, в. -метар] инструмент за мерење количине росе.

дрозомѐтрија, -ē ж [грч. drósos роса, влага, в. -метрија] мерење количине росе.

дрозофи́ла, -ē ж [нлат. drosophila, према грч. drósos роса, влага, philos пријатељ] зоол. мали инсект двокрилац, винска мушица, *Drosophila melanogaster*; у науци се користи за испитивање наследних особина.

-дром [грч. drómos од drameîn трчати] као други део речи означава тркалиште, место за вожњу, узлетиште и сл.

дрòмедар, -дра м, ген. мн. дрòмедāрā [каснолат. dromedarius од грч. dromás тркач] 1. зоол. једногрба камила. 2. пом. врста брзе једрилице.

дромомàнија, -ē ж [в. дромос, в. -манија] псих. болестан нагон за непрекидном шетњом.

дрòмōн, -óна м [грч. drómōn од drómos трчање] ист. средњовековни византијски брод са три катарке.

дрòмос, -а м [грч. drómos од drameîn трчати] 1. ист. тркалиште, тркачка стаза у старој Грчкој. 2. ист. старогрчка трка на кратке стазе. 3. археол. широки колски друм, са обе стране оивичен спомеником.

дрȍпс, -а м [енгл. drops капи] воћне бомбоне киселкастог укуса.

дрȍт, -а м, мн. дрȍтови [нем. Draht] 1. жица. 2. жарг. полицајац, пајкан.

дрȍтāр, -а́ра м [в. дрот] заст. 1. мајстор који поправља лонце, котлокрпа. 2. фиг. скитница, одрпанац.

дрȍшка, -ē ж, дат. и лок. дрȍшки [нем. Droschke од рус. дрожки] ниска кочија са два или три седишта, фијакер.

дру́да, -ē ж [нем. Drude] (об. мн.) у германској митологији вештица, сабласт која плаши децу и убија стоку.

дрȕид, а м [лат. мн. druidae, из келт.] ист. свештеник, врач код старих Келта. ◆ **дрȕидски.**

дрȕк, -а м [нем. Druck] покр. заст. 1. притисак. 2. штампа.

дрȕкати, -ā̄м [нем. drucken] хрв. жарг. навијати (за кога).

дрȕкер [нем. дијал. Drucker] хрв. жарг. навијач.

дрӯковати, -ујӣм несврш. [нем. drucken] заст. 1. притискати, потискивати. 2. в. **дрӯкати**. 3. в. **трӯковати**.

дрӯкфелер, -а м [нем. Druckfehler, в. друк, фелер] заст. штампарска грешка.

дӯа̄л, -а и **дӯа̄л,** -а́ла м [лат. dualis двојан према duo два] грам. двојина, облик именице, заменице или глагола који се у многим језицима користи уз бројеве два, три и четири. ◆ **дӯа̄лнӣ**.

дуали̏зам, -зма м, ген. мн. дуали̏за̄ма̄ [в. дуал] 1. филоз. учење које полази од два принципа (нпр. духа и материје) као темељних категорија стварности; супр. **моно̏изам** (в.). 2. рел. учење о добру и злу као о двема супротстављеним силама које се одвајкада боре за превласт у свету. 3. двојност, двојство уопште.

дуа̀лист(а), -ӣ м, мн. дуа̀листи [в. дуал] присталица дуализма.

дуали̏стичкӣ, -а̄, -о̄ [в. дуалист(а)] који се односи на дуалисте и дуализам.

дуали̏тӣ̄т, -е́та м = **дуа́лност,** -и ж [лат. dualitas, в. дуал] 1. двојност, двојство, **дуали̏зам** (1). 2. лог. однос између два међусобно супротстављена принципа. 3. мат. двосмерни однос двају елемената (нпр. тачке и правс) при коме се њиховом узајамном заменом из истините тврдње опет добије истинита тврдња.

дуа́лност = **дуали̏тӣ̄т** (в.)

дуба́ра, -ӣ̄ и **дӯбара,** -ӣ̄ ж [тур. dubara од перс. du bāra два пута, дупло у игри] 1. двострука двојка у игри домина (уп. **дӯсе, дӯшеш**). 2. превара, варка.

дуби́оза, -ӣ̄ ж [лат. dubiosa с мн. од dubiosus, в. дубиозан] 1. сумња, недоумица, двоумљење. 2. екон. потраживање чија је могућност наплате неизвесна.

дӯби̏озан, -зна, -зно [лат. dubiosus према dubium сумња] сумњив, неизвестан, непоуздан.

дӯбл, -а м [фр. double] 1. пар; спортски пар; пар у карташким играма. 2. једном или више пута поновљен филмски или звучни запис (кадар, реплика, звучни ефекат).

дубла́жа, -ӣ̄ ж [фр. doublage] 1. удвостручење, дуплирање; понављање. 2. в. **нахсинхрониза́ција**.

дӯблӣ̄, -ѐа м [фр. doublé] метал пресвучен другим металом, најчешће златом.

дӯблер, -а м [фр. doubleur] на филму онај који главног глумца замењује у опасним сценама, двојник; уп. **каскӑдӗр**.

дӯблӣ̄т, -е́та = **дублѐта,** -ӣ̄ ж, ген. мн. дубле́та̄ [нем. Dublette од фр. doublet] 1. пар једнаких предмета. 2. лингв. два облика исте речи који се разликују по изговору, акценту или гласовном саставу. 2. типогр. слово грешком двапут одштампано.

дубли́рати, дӯблӣ̏ра̄м, 3. л. мн. дубли́раӯ̄ сврш. и несврш. [фр. doubler] 1. бити дублер, заменик главног глумца. 2. удвојити, удвостручити. 3. в. **нахсинхро̀низовати**.

дӯбл-скӯл, -а м [енгл. double scull] сп. чамац за два веслача са по два весла.

дӯбура, -ӣ̄ [тур. dübür] покр. вулг. задњица.

дӯвак, -вка, **дӯвак,** -вка и **дӯва̄к,** -а́ка [тур. duvak] вео којим се покрива невеста када је воде младожењиној кући, свадбени вео.

дӯва̄р, -а и **дӯва̄ра,** -а́ра м [тур. duvar] зид; ▯ **дотерати цара до дувара** довести кога у безизлазан положај.

дӯвна, -ӣ̄ и **дӯвна,** -ӣ̄ = **дӯмна,** -ӣ̄ ж [лат. domina] заст. монахиња, калуђерица.

дӯгӯ̄нг, -а м, мн. дӯгӯ̄нзи, ген. мн. дӯгӯ̄нга̄ [енгл. dugong од малај. dūyung] зоол. морска крава, сисар из Индијског океана који се храни морском травом.

дӯдук, -а м, мн. дӯдуци, ген. мн. дӯдӯ̄ка̄ [тур. düdük] 1. врста фруле, свирале. 2. фиг. ограничен, приглуп човек; ▯ **глуп као дудук** потпуно глуп; **бити дудук за нешто** бити неспособан, нестручан за нешто.

дӯӊун, -а м, мн. дӯӊуни, ген. мн. дӯӊӯ̄на̄ [тур. düğün] покр. свадба.

дӯе во̀лте прил. [итал. due volte] муз. два пута, ознака за понављање.

дӯел, -а м, мн. дӯели, ген. мн. дӯе̏ла̄ [нем. Duell од срлат. duellum према duo два] 1. двобој. 2. фиг. сукоб мишљења, полемика. 3. сп. утакмица са много емотивног набоја.

дуѐлант, -а м, мн. дуѐланти, ген. мн. дуѐланта̄ [нем. Duellant, в. дуел] учесник у двобоју.

дӯе̏т, -е́та м, мн. дуе́ти, ген. мн. дуе́та̄ [итал. duetto] 1. муз. свирање или певање удвоје, у пару. 2. композиција за два гласа или два инструмента. 3. фиг. пар људи који раде или говоре исто. ▯ **у дуету** удвоје, напоредо.

дуечѐнтист(а), -ē м, мн. дуечѐнтисти [в. дуечènто] уметник или писац из XIII века, об. у Италији.

дуечѐнто, -а м [итал. duecento] у италијанској историји уметности назив за појаве у XIII веку.

дȕжд, -а м, инстр. дȕждем и дȕждом [венец. doge од лат. dux вођа] ист. поглавар Венецијанске Републике (*млетачки ~*); поглавар Ђенове. ◆ **дȕждев** и **дȕждов, дȕждевскӣ.**

дуждѐвати, дȕждујēм несврш. [в. дужд] бити дужд, владати у својству дужда.

дȕз прид. индекл. [тур. düz] покр. раван, заравњен.

дȕзен, -а м [тур. düzen] покр. 1. оно чиме се жене улепшавају (козметичка средства, накит и сл.). 2. штимовање музичког инструмента.

дузѐнли прид. индекл. [тур. düzenli, в. дузен] покр. дотеран, украшен, накићен.

дȕзӣна, -ē и **дȕзина,** -ē ж [итал. dozzina, фр. douzaine туце] покр. пакет, свежањ који садржи дванаест комада каквих предмета.

дȕз-тȁбан в. **дȕстабан.**

дȕјисати се, дȕјишēм се свршн. и несврш. [тур. duymak осетити, осећати] покр. досетити се, досећати се; присетити се, присећати се.

дȕка, -ē м, мн. дȕке, ген. мн. дȕкā [итал. duca од грч. dôuka од лат. dux вођа] ист. војвода, херцог.

дȕкат, -а м, мн. дȕкати, ген. мн. дȕкāтā [в. дȕкāт] 1. некадашњи млетачки златник. 2. златник уопште.

дȕкāт, -а́та [итал. ducato, према duca војвода] ист. 1. војводство. 2. подручје под владавином дужда.

дȕкс, -а м [лат. dux вођа, према ducere водити] ист. 1. војсковођа у Римском Царству. 2. у средњем веку, назив за дужда, војводу или кнеза.

дȕксерица, -ē ж фам. = **дȕкс-мȁјица** (в.)

дȕкс-мȁјица, -ē ж [према дизајнерској фирми Dux] мајица од дебље тканине с дугачким рукавима на којој се обично налази стилизован текст или слика.

-дукт [лат. ductus вођење] као други део речи упућује на провођење чега (*акведукт, вијадукт*).

дȕктӣлан, -лна, -лно [лат. ductilis, према ducere водити, вући] ковак, гибак, растегљив.

дуктилӣтēт, -е́та м = **дуктӣлност,** -и ж [в. дуктилан] ковност, гипкост, могућност преобликовања.

дуктӣлност = дуктилӣтēт (в.)

дȕктус, -а м [лат. ductus вођење] 1. филол. начин писања, рукопис карактеристичан за одређену епоху. 2. стил, начин изражавања. 3. анат. канал, вод.

дȕлек, -а м, мн. дȕлеци, ген. мн. дȕлēкā [тур. dölek] тиква; бундева.

дȕлум в. **дȕнум.**

дулчинéја, -е ж [шп. Dulcinea, личност из Сервантесовог „Дон Кихота", изговорено према итал.] шаљ. вољена жена; љубавница, драгана.

дȕма, -ē ж [рус. дума] 1. пол. доњи дом руског парламента. 2. ист. скупштина (племићка, градска и сл.) у царској Русији. 3. в. **дȕмка.**

дȕмāн, -а́на м [тур. duman, tuman] 1. прашина; дим, магла. 2. фиг. замишљеност; брига.

дȕм-дȕм, -а и **думдȕм,** -а м (об. у полусложеници **думдȕм-мȅтак**) [енгл. dumdum, према месту Думдум крај Калкуте, где је прво израђиван] воj. пушчани метак посебно обрађеног врха, који се при удару распрсне и изазива тешке повреде.

дȕмен, -а м [тур. dümen] покр. кормило.

дȕменити, -ӣм и **думѐнисати,** -ишēм [в. думен] покр. управљати бродом, кормиларити.

думѐнција, -ē м [тур. dumencі] покр. кормилар, крманош.

дȕмка, -е ж, дат. и лок. дȕмки и дȕмци [рус. думка] украјинска народна епска песма.

дȕмна = дȕвна (в.)

дȕна в. **дӣна.**

дȕндар, -а м [тур. dümdar од перс. dumdār заштитница последњих одреда војске] покр. маса људи или животиња; чопор.

дунђер(ин), -а м, мн. дȕнђери, ген. мн. дȕнђērā [тур. dülger од перс. durger, durūger] заст. градитељ који је дрводеља, столар и зидар у исто време. ◆ **дунђеров, дунђерскӣ.**

дунђѐрисати, -ишēм несврш. [в. дунђер] заст. бавити се дунђерским занатом.

дунђѐрлук, -а м, мн. дунђѐрлуци, ген. мн. дунђѐрлукā [тур. dülgerlik, в. дунђер] дунђерски занат.

дȕнкл прид. индекл. [нем. dunkel] покр. заст. таман, загасит.

дȕнст, -а м [нем. Dunst пара] 1. пара (при кувању). 2. оно што је скувано на пари; укувано воће, компот. ▯ **немати дунста (о чему)** жарг. немати појма, бити потпуна незналица.

дȕнстер, -а м [в. дунст] жарг. нестручњак, невешт човек, незналица.

дȕнум [тур. dönöm] мера за површину земљишта (10 ари).

дȕња, -ē ж, ген. мн. дȕњā [мађ. dunyha од чеш. и пол. duchna] покривач испуњен перјем, перјани јорган.

дуња́лук, -а м, мн. дуња́луци, ген. мн. дуња́лȕкā [тур. dünyalık] покр. 1. овоземаљски свет, човечанство. 2. материјално богатство, имовина. ◆ **дуња̀лучкӣ**.

дȕо, дȕа м [итал. duo од лат. duo два] муз. дует, обично инструментални.

дȕоденā̀лан, -лна, -лно [в. дуоденум] мед. који припада дванаестопалачном цреву, који се односи на дванаестопалачно црево.

дуоденӣтис, -а м [в. дуоденум, -итис] мед. запаљење дванаестопалачног црева.

дуоде́нум, -а м [лат. duodenum (digitorum) дванаест палаца] анат. почетни део танког црева, дванаестопалачно црево.

дȕодец, -а = **дуодѐцим,** -а м [лат. in duodecimo] формат књиге код које је штампани табак подељен на дванаест листова.

дуодѐцима, -ē ж [лат. duodecima дванаеста] муз. интервал од дванаест тонова.

дуодѐцимā̀лан, -лна, -лно [лат. duodecim дванаест] који се односи на број 12. ▲ **дуодецимални систем** мат. бројни систем који као темељ користи број 12 (нпр. подела дана на 12 сати).

дȕодрама, -ē ж [лат. duo два, в. драма] позоришни комад у коме играју два лица.

дуо́ла, -ē ж [лат. duo два, в. триола] муз. група од две ноте која временски траје као група од три ноте.

дуолȍгија, -ē ж [лат. duo два, в. -логија] два књижевна дела истог аутора која повезује нека заједничка тема; уп. **трилȍгија, тетралȍгија**.

дȕопōл, -а м [лат. duo два, в. (моно)пол] екон. структура тржишта у којој постоје само два произвођача одређене робе.

дуо̀псонијум, -а (и **дуо̀псонӣј**, -а) м [лат. duo два, грч. opsṓnion куповање хране] недовољна конкуренција на тржишту у којој постоје само два купца одређене робе.

дȕплекс, -а м [лат. duplex двојни] 1. телефонска веза у којој два корисника наизменично користе исту жицу; двострука радио-веза преко једног канала. 2. стан на два спрата, повезан унутрашњим степеницама.

дȕплерица, -ē ж [в. дупли] фам. 1. две суседне странице у средини илустрованог часописа. 2. слика наге жене на таквим странама.

дȕплӣ, -ā, -ō [лат. duplus двострук] двојак, двострук; удвојен. ▲ **дупли пас** сп. брзо узајамно додавање лопте између два играча (у фудбалу, рукомету и сл.) како би се заобишао противнички играч.

дуплӣка̄т, -а́та м [лат. duplicatus од duplicare удвостручити] други примерак чега; копија; ▯ **у дупликату** у два примерка.

дуплика́ција, -ē ж [лат. duplicatio, према duplicare удвостручити] удвајање, удвостручење. ▲ **дупликација коцке** мат. проблем одређивања ивице коцке која би имала двапут већу запремину од дате коцке.

дȕплӣр, -и́ра м [срлат. dupliarius, в. дупли] црквн. 1. двоструки свећњак. 2. дебела воштаница.

дупли́рати, дȕплӣрā̄м, 3. л. мн. дупли́рајȕ свр. и несвр. [в. дупли] (у)двостручити; два пута радити исти посао.

дуплици́рати [нем. duplizieren] в. **дупли́рати**.

дуплицӣтē̄т, -е́та м [лат. duplicitas, в. дуплицирати] 1. двојност, двострукост. 2. дволичност, неискреност.

дȕр (и **дȕра**) узв. [тур. dur од durmak стајати, мировати] покр. стани, стој, чекај (повик коњу да стане, да буде миран).

дȕр, -а м [лат. durus тврд, јак] муз. један од два главна тонска рода, окарактерисан интервалом велике терце између првог и трећег тона на скали; уп. **мȏл**.

дȕрāк, -а (уоб. **дура̀к**) м [рус. дурак будала] врста карташке игре.

дуралу̀мӣниј̄ум, -а (и **дуралу̀мӣнӣј,** -а) м [по немачкој фабрици Dürener Metallwerke, потом доведено у везу са лат. durus тврд, в. алуминијум] хем. веома отпорна легура алуминијума и мањих количина бакра, мангана, магнезијума и силицијума.

дӯрати, -а̄м несврш. [итал. durare трајати или тур. durmak мировати, трпети] 1. трајати, истрајати. 2. подносити, издржавати, трпети.

дӯратӣван, -вна, -вно [фр. duratif, према лат. durare трајати] грам. трајан, несвршен (о глаголу, глаголском виду); који изражава трајну радњу.

дӯра̄шан, -шна, -шно [в. дурати] 1. истрајан, чврст, упоран. 2. издржљив, отпоран.

дӯр-ба̀к! узв. [тур. dur-bak, према dur имп. од durmak стајати, bak имп. од bakmak гледати, погледати] покр. стани и погледај: повик којим се некоме скреће пажња.

дӯрбӣн, -и́на м [тур. dürbün од перс. dūrbīn] инструмент за посматрање удаљених предмета, ручни телескоп, доглед.

дӯрма, дӯрмадан прил. [тур. durmadan од durmak стајати] покр. непрекидно, без застоја, стално.

дӯрӯнга, -е̄ м [мађ. dorong] 1. мотка, колац, притка. 2. фиг. дугајлија, штркљан; дрвендека.

дӯрх прил. [нем. durch] фам. покр. потпуно, скроз наскроз.

дӯрхцӯг, -а м [нем. Durchzug од durch кроз, в. цуг] фам. покр. проток ваздуха кроз цев; отвор на пећи или димњаку.

дӯсе, -ета с [тур. düse двапут по три од перс. du-se два-три] покр. двострука тројка у игри домина, уп. **дуба̀ра, дӯшеш**.

дӯста̀бан, -а м [тур. düztaban, према тур. düz раван, в. табан] равни табан, спуштено стопало.

дустабà̄нлија, -е̄ м [в. дустабан] онај који има спуштена, равна стопала.

дӯћа̄н, -а́на м [тур. dükkân од ар. dukkān] продавница, радња. ◆ **дӯћа̄нскӣ**.

дућà̄нџија, -е̄ ж [тур. dükkâncı, в. дућан] власник дућана; продавац у дућану. ◆ **дућà̄нџӣјскӣ**.

дуӯмвӣр, -и́ра м [лат. duumvir, према duo два, vir мушкарац] ист. члан владе двојице.

дуумвӣра̄т, -а́та м [лат. duumviratus, в. дуумвир] ист. владавина двојице равноправних владара.

дӯче, дӯчеа м [итал. duce] ист. вођа, назив за Мусолинија; уп. **фӣрер**.

дӯш в. **тӯш**.

душегӯпка, -е̄ ж, ген. мн. душегӯпкӣ = **душогӯпка**, -е̄ ж, ген. мн. душогӯпкӣ [рус. душегубка] 1. ист. место на којем су се вршила погубљења, казамат. 2. фиг. загушљива, смрдљива, непроветрена просторија.

дӯшек, -а м, мн. дӯшеци, ген. мн. дӯше̄ка̄ [тур. döşek] дебела простирка за лежање пуњена вуном, мадрац.

дӯшеш, -а м [тур. düşeş од перс. du-šeš два-шест] покр. двострука шестица у игри домина, уп. **дӯсе, дуба̀ра**.

дӯшман(ин), -а, мн. дӯшмани и **дӯшма̄н,** -а́на м (ж. **дӯшма̄нка,** -е̄, дат. и лок. дӯшма̄нки, ген. мн. дӯшма̄нкӣ) [тур. düşman од перс. dušmen] љути непријатељ, противник, онај који жели да нас уништи.

душма̀нлук, -а м, мн. душма̀нлуци, ген. мн. душма̀нлӯка̄ [тур. düşmanlık, в. душман(ин)] мржња, непријатељство.

дӯшманскӣ, -а̄, -о̄ **и дӯшма̄нскӣ,** -а̄, -о̄ [в. душман(ин)] који припада душманину, који се односи на душманина; непријатељски, жесток, опасан.

Ђ

ђа̏ (и **ђа̏х**) везн. и прил. [тур. gâh, од перс. dāh некад, понекад] покр. об. као удвојени корелатив **ђа̏...ђа̏ (ђа̏х...ђа̏х)** 1. везн. за означавање недоумице с истим исходом, или … или: *ђа радио, ђа не радио — исто ти је; ђа амо, ђа тамо — свеједно је.* 2. прил. за истицање тренутка (об. наизменичног) смењивања у одређеној ситуацији, час…час, сад…сад: (*сунце иза облака*) *ђа се појави, ђа нестане.*

ђа̏вр̄к, -а м, мн. ђа̏вр̄ци [тур. gevrek] покр. велики комад хлеба.

ђа̏ђа, -е̄ м [рус. дядя] 1. жарг. ујак, стриц, теча (према руским обичајима). 2. ист. воj. онај који увежбава регруте (у руском војничком језику).

ђа́из в. **ца́из.**

ђаинѝзам в. **цаинѝзам.**

ђа̏кон, -а м, мн. ђа̏кони [грч. diákonos слуга] у православној, католичкој и англиканској цркви свештенослужитељски чин и најнижи од три степена црквене хијерархије; помоћник епископа или свештеника, који сам не може обављати ниједно богослужење (јер није рукоположен за свештеника); код протестаната лаик који помаже свештенику, службеник при црквеној општини, добротворни радник и сл. ◆ **ђа̏конов, ђа̏конскӣ.**

ђакòна̄т, -а́та м [в. ђакон] 1. чин, звање, достојанство ђакона. 2. стан ђаконов.

ђакòнет, -а м, мн. -и [итал. giaconetta] 1. танка памучна тканина (врста муслина). 2. хаљина од такве тканине.

ђакòнија, -е̄ ж [в. ђакон] 1. одабрано јело, посластица. 2. в. **ђакòна̄т** под 1.

ђа̏конӣк, -а м (ретко у мн. ђа̏конӣци) [грч. diakonikós] црквд. удубљење у зиду или засебна одаја која се налази с десне стране олтара где се чувају одежде свештеника, богослужбене књиге, свети сасуди и „часни дарови“ (хлеб и вино), а о којима се обично стара ђакон.

ђакòниса, -е̄ ж [срлат. diaconissa, в. ђакон] 1. ист. у старој хришћанској Цркви жена произведена за служитељицу којој је, поред улоге помоћнице у верским обредима, поверавано старање о женском делу паства, као и брига о заточеницима, сиромашнима и болеснима. 2. данас код протестаната жена посебно обучена за негу болесника; у манастирима сестра која служи око олтара.

ђа̏м, ђа̀ма м, мн. ђа̀мови [мађ. gyám] покр. етнол. потпорна даска (нпр. преко дна бачве).

ђа̀ур, -а и **ђа̀урин,**-а м, мн. ђа̀ури, ген. ђа̏ӯра̄ (ж. **ђа̀ӯрка,** -е̄, дат. ђа̀ӯрки, ген. мн. ђа̀ӯркӣ) [тур. gävur, од перс. gebr] = **ка̀ур** и **ка̀урин** (ж. **ка̀ӯрка**) ист. у Турској царевини поданик који не исповеда праву веру, тј. није муслиман; пеј. хришћанин, кривоверник. ◆ **ђа̀уров** (ж. **ђа̀ӯркин**); **ђа̀урскӣ.**

ђа̏х в. **ђа̏.**

ђа́хил в. **ца́хил.**

ђебѐр(д)исати, ђебѐр(д)ишем̄ сврш. [тур. gebermek] покр. умрети; црћи, угинути, липсати, крепати (за животиње а пеј. и за људе).

ђѐбра, -е̄ ж [тур. gebre] покр. етнол. 1. рукавица од козје длаке (кострети) за тимарење коња. 2. комад ткања од кострети.

ђѐбрати, -а̄м несврш. [в. ђебра] 1. чистити ђебром, четком. 2. мокром крпом брисати коњи-

ма очи, ноздрве и голе делове коже. 3. фиг. приговарати (некоме), корити, ударати малтретирати (некога).

ђева́хир в. **цева́хир**.

ђѐвђӣр, -и́ра м, мн. ђевђи́ри [тур. kevgir од перс. kefgīr] покр. етнол. метална посуда за цеђење, цедиљка.

ђеврѐџија, -ē м [в. ђеврек] онај који прави и/или продаје ђевреке.

ђѐврек, -а м, мн. ђѐвреци, ген. ђѐврēкā [тур. gevrek] покр. 1. врста пецива у облику колута. 2. фиг. етнол. савијена марама или обична крпа која се подмеће приликом ношења терета на глави.

ђѐђēран, -рна, -рно [мађ. gyönge лаган, слаб] 1. жарг. етнол. полетан, раздраган, весео. 2. фиг. припит.

ђѐзва непр. в. **цѐзва**.

ђезѐнтија, -ē ж [тур. gezinti] покр. 1. архит. етнол. ходник; предсобље, трем у кући оријенталног типа. 2. ист. узан пут или пролаз који повезује куле унутар тврђаве.

ђѐзија, -ē ж, ген. мн. ђѐзӣjā [тур. gezi] покр. етнол. врста памучне, свилене или полусвилене тканине.

ђѐзма, -ē ж [тур. gezme] покр. пешачење умереним темпом ради разоноде; шетња, ходање, обилазак.

ђејсија, -ē ж [тур. giysi од giymek обући] покр. етнол. одећа у оријенталном стилу, нарочито празнична, украшена.

ђѐл(а) узв. [тур. gele од gelmek доћи] покр. дођи! ходи! хајде! ▲ **ђѐла ма̑шалā(х)** [тур. gele maşallah] = Добро ми дошао! као поздрав госту (одговор: **Ӣште ђѐлдум** = Ето дођох).

ђѐм, -а м, мн. ђѐмови [тур. gem] гвоздени део који се коњу ставља у уста, а с оба му се краја причвршћује узда; жвала.

ђѐмија, -ē ж, ген. мн. ђѐмӣjā [тур. gemi] покр. заст. лађа и друга већа пловила на различите погоне и с различитим наменама (скела, сплав и сл.).

ђемӣџија, -ē м [тур. gemici: в. ђемија] покр. онај који управља лађом, превози сплав; лађар, сплавар.

ђена́за непр. в. **цена́за**.

ђѐнђер, -а м, мн. -и [тур. geng] покр. букагије, негве, путо, сапон (што се ставља око ногу коњу на паши); окови.

ђѐне и **ђе̏не** прил. (и рчц.) [тур. дијал. gene, станд. yine] још.

ђѐне-ђѐне и **ђе̏не-ђе̏не** прил. [в. ђене] још-још, још и којекако, још донекле, колико-толико; може се поднети; нпр. *то ђене-ђене* то још донекле може, на то бих могао пристати.

ђенѐра̄л, -а́ла м, ген. мн. ђенера́ла̄ [итал. generale, од лат. generalis општи] ист. вој. у српској војсци у значењу највишег чина установљеног 1837. године; уп. **генѐра̄л**.

ђе́рам, -рма м, мн. ђе́рмови [тур. germe, од germek потегнути] етнол. 1. дуга полуга с противтегом за извлачење воде из бунара. 2. сам бунар с оваквом направом, који није на коло. 3. брана, бркља, рампа (на улазу).

ђѐрда̄н, -а́на м, мн. -и [тур. gerdan, од перс. gerdân врат] етнол. огрлица, нарочито као део народне ношње (од златника и др.).

ђѐрда̄п, -а́па м, мн. -и [тур. girdap, од перс. girdāb] 1. геогр. вир, вртлог, бујица; опасно место на реци. 2. фиг. опасно место уопште, тешка ситуација.

ђѐрдек, -а м, мн. ђѐрдеци, ген. ђѐрдēкā [тур. gerdek, од перс. gerdek мали чадор] покр. етнол. 1. соба у којој младенци проводе прву брачну ноћ. 2. прва брачна ноћ.

ђѐрђеф, -а м, мн. ђѐрђефи, ген. ђѐрђēфā [тур. gergef, од germek растегнути, потегнути, из перс.] покр. етнол. рам на који се натеже платно за вез или гоблен.

ђѐрз, -а м, мн. ђѐрзи, ген. ђѐрзā = **гѐрз** [тур. gürz, од перс. gurz] покр. 1. момак, младић уопште. 2. леп, наочит младић. 3. кицош.

ђери́да в. **цери́да**.

ђѐриз, -а и **ђѐрӣз,** -и́за м [тур. geriz, од перс. kārīz] покр. 1. одводни канал од нужника, купатила, штале. 2. септичка јама. 3. поточић кроз башту или двориште.

ђе́рма в. **ђе́рам**.

ђѐрчек прил. [тур. gerçek] заст. покр. одиста, збиља, заправо.

ђечѐрма, -ē ж, ген. мн. ђечѐрмӣ [тур. geçirme] етнол. прслук као део мушке и женске народне ношње оријенталног типа; јелек.

ђи́да, -ē м = **ђи́до,** -а (и **ђи́до,** -ē) м хип. од **ђѝдија** (в.) 1. јунак, делија. 2. мангуп, обешењак. ♦ **ђи́дин** (: ђи́да, -ē и ђи́до, -ē) и **ђи́дов** (: ђи́до, -а).

ђѝди [тур. gidi] 1. узв. та, море, бре (за изражавање прекора, незадовољства и појачавање исказа). 2. у атрибутској функцији за истицање позитивних или негативних особина именичког појма, нпр. *Ај ђиди коњ*! *Ај ђиди момак*!

ђѝдија, -ē м, ген. мн. ђи̏дијā [тур. gidi] 1. експр. делија, јунак. 2. обешењак, мангуп; уп. **ђи́да** = **ђи́до**.

ђи́до = **ђи́да** (в.)

ђи́ђа в. **џи́џа**.

ђѝзла, -ē, **ђѝзлија,** -ē и **ђи́злија,** -ē ж [тур. gizli тајни, скривен] покр. распусна, разуздана жена; блудница.

ђи̏ју-ђи̏цу в. **џи̏ју-џи̏цу**.

ђѝла̄с, -а м [тур. cilâsun храбар, одважан, срчан] покр. 1. тркач, скакач. 2. срчан, окретан, способан човек. 3. распусник, развратник.

ђила̀сати, ђила̀са̄м несврш. [в. ђилас] 1. трчати, скакати. 2. разуздано, развратно живети.

ђила́снути, ђѝла̄сне̄м сврш. [в. ђиласати] поскочити, јурнути.

ђи̏лкош, -а м, мн. -и [мађ. gyilkos] експр. обестан младић пун снаге, ветропир, нерадник, дангуба, кицош.

ђи̏мрија непр. в. **џи̏мрија**.

ђи̏нђа, -ē ж [в. ђинђува] 1. в. **ђѝнђува** (1). 2. накит.

ђѝнђер, -а м, мн. ђѝнђери [срлат. gingiber] 1. покр. бисер, привезак за украс. 2. бот. врста биљке из породице главочика, *Notobasis syriaca*.

ђѝнђува, -ē ж = **ђѝнђуха,** -ē ж [мађ. gyöngy бисер] 1. стаклени, вештачки бисер. 2. минђуша, наушница. 3. пеј. (об. у мн.) сваки претеран или мање вредан накит, бижутерија.

ђѝнђуха = **ђѝнђува** (в.)

ђи̏п непр. в. **џи̏п**.

ђи́р, -а м, мн. ђи́рови и ђи́реви [итал. giro] кружење, кратка шетња (укруг).

ђира̀ндола, -ē ж [итал. girandola] 1. пламени колут. 2. свећњак с више кракова.

ђѝрит-са̀пӯн, -у́на м [тур. Girit Крит, сапун] покр. заст. сапун који се некада набављао с острва Крита.

ђо̀гат, -а м, мн. -и [тур. gökat од gök плав, светао, at коњ] етнол. 1. коњ беле боје, белац. 2. фиг. незналица, глупак.

ђо̀гатаст, -а, -о [в. ђогат] који је попут ђогата, који је као ђогат.

ђо̀гӣн в. **ђо̀гат**.

ђо́го в. **ђо̀гат**.

ђо̀гуша, -ē ж , ген. мн. ђо̀гӯшā [в. ђогат] 1. кобила беле боје. 2. фиг. покр. тврдоглава, џандрљива жена.

ђо̀з, -а м [тур. göz око] покр. 1. око. 2. зле урокљиве очи. 3. окно на прозору. 4. шупљина, прорез, ушице (игле). 5. преграда (стола, торбе и сл.).

ђозбаја̀џија, -ē м = **ђозбоја̀џија** [тур. göz око, büğücü чаробњак] покр. чаробњак, опсенар, мађионичар.

ђозбаја̀џилук, -а м, мн. -ци = **ђозбоја̀џилук** [в. ђозбајџија] покр. варка, обмана, опсена, магија.

ђозбоја̀џија = **ђозбаја̀џија** (в.)

ђозбоја̀џилук = **ђозбаја̀џилук** (в.)

ђо̀злуци м мн. (плурале тантум), ген. ђо̀злӯкā [тур. gözlük, према göz око] покр. наочаре.

ђо̀ја прил. [тур. gûya, од перс. gūyā] покр. тобоже, кобајаги.

ђоко̂зо прил. [итал. giocoso] муз. весело, шаљиво, несташно.

ђо̀л, а ђо̀ла м, мн. ђо̀лови [тур. göl језеро] покр. етнол. 1. језеро. 2. бара, локва, каљуга.

ђо̀н, ђо̀на м, мн. ђо̀нови [тур. gön кожа] 1. доњи део обуће који покрива табан. 2. сп. жарг. на недозвољен начин постављена нога према противничком фудбалеру; ударац тако постављеном ногом, врста фаула. □ **ђон-образ** дебелокожац, безобразан, непоштен, који нема осећања стида, морала; **ићи ђоном** (на кога) фам. грубо, директно нападати.

ђо̀нити, ђо̀нӣм несврш. [в. ђон] постављати ђонове на обућу, пенџетирати.

ђо̀нлије м мн. [тур. gönülü] вој. ист. у Турској царевини посебан род војске за опасне подухвате који се формирао од добровољаца.

ђо̀р и **ђо̀р,** -а м [тур. görmece] покр. замена одока. □ **ђо̀р на нѐвиђено** предлог за замену одока.

ђо̀рати, ђо̀рām и (об.) **ђо́рати,** ђо̀рām несврш. [в. ђор] покр. мењати ствар за ствар; трампити; **ђорати се** мењати се, трампити се.

ђо̀рда в. **ђо̀рда**.

ђо̀рђо̀риче̄ в. **зо̀рзо́рилē**.

ђо̀рнӯт, -а, -о [тур. körmek] покр. мртав пијан, трештен пијан.

ђо̀тлук, -а м, мн. -ци [тур. götlük] покр. етнол. вређаста задња страна панталона оријенталног кроја.

ђӯбре, -ета м, мн. ђубрѐта, ген. мн. ђубре́та̄ [тур. gübre, од грч. kópros] 1. стајско гнојиво, ђубриво. 2. отпаци из домаћинстава, радионица итд. који се бацају и организовано одвозе; смеће. 3. фиг. оно што је лошег квалитета, оно што не вреди ништа, оно што је за смеће. 4. пеј. карактерно и морално веома лоша особа.

ђубрѐта̄р, -а́ра м, мн. ђубрета́ри [в. ђубре] онај који купи ђубре, смећар, сметљар. ◆ **ђубрѐта̄рскӣ**.

ђубрета́рац, -рца м, мн. ђубрета́рци, ген. мн. ђубрѐта̄ра̄ца̄ [в. ђубре] жарг. капут с капуљачом и копчањем на омче, какав су својевремено носили ђубретари, сметљари; у другој половини XX века био омиљен у нас међу младима.

ђувѐгија, -ē м [тур. güveyi] покр. младожења, заручник; момак за женидбу.

ђӯвез прид. индекл. [тур. güvez] покр. тамноцрвен, пурпуран, љубичаст.

ђувѐндија, -ē ж [тур. güvende] 1. плесачица, играчица. 2. љубавница. 3. покр. раскалашна жена, блудница, жена лаког морала.

ђӯвеч, -а м [тур. güveç] кулин. 1. запечено јело од меса са пиринчом и различитим поврћем. 2. конзервирано месо помешано с разним поврћем. 3. етнол. покр. дубљи земљани суд у коме се пеку ђувеч и слична јела.

ђӯгум, -а м, мн. ђӯгуми [тур. güğüm] етнол. 1. бакарни суд за воду са широким грлићем. 2. мања лимена посуда у којој се кува вода за кафу.

ђӯзел прид. индекл. [тур. güzel] 1. етнол. леп, складан, елегантан, господски. 2. лепотица, драгана.

ђузѐли прид. индекл. [в. ђузел] покр. леп, прикладан: *ђузели одело*.

ђузѐлук, -а м, мн. ђузѐлуци [в. ђузел, -лук] лепота, складност.

ђӯл, -а м, мн. ђӯлови (песн. ђӯли) [тур. gül, од перс. gul] ружа.

ђӯла в. **ђула́бија**.

ђула́бија, -ē ж [тур. gülabi, од перс. gulābī] покр. 1. сорта јабуке, оскудне киселином, са зеленкастом кором и белим пегицама. 2. врста слатких колача.

ђӯл-баклѐва, -ē ж [в. ђул, баклава] кулин. баклава којој се листови кора смотају и изрежу на такав начин да се у средини добије облик ђула (руже); ђул-пита.

ђулбѐстија = **ђулбѐстија** (в.)

ђӯл-ба́шта, -ē ж [в. ђул, башта] врт засађен ружама, ружичњак.

ђӯлбек, -а м, мн. ђӯлбеци [тур. gülbank, од перс. gulbang] покр. етнол. 1. украсни предмет у облику јабуке који стоји на средини таванице у великим собама старијих босанских кућа. 2. украсна тока или јабука на прсима или на челу опремљеног коња.

ђӯлбек-дӧва, -ē ж [в. ђулбек, дова] рел. код муслимана заједничка једногласна молитва поводом важног догађаја.

ђӯл-бѐхӑр, -а́ра ж [в. ђул, бехар] покр. расцветана ружа, ружин цвет.

ђӯле, -ета = **ђӯнле,** -ета с, мн. ђулѐта = ђунлѐта, ген. ђуле́та̄ = ђунле́та̄, зб. ђӯла̄д/ђӯнла̄д, -и ж [тур. gülle] 1. воj. ист. топовска кугла. 2. заст. пушчано зрно, метак. 3. кугла (најчешће гвоздена) за различите намене за гимнастичке вежбе, одржавање равнотеже на кантару и сл. 3. округао предмет, лопта, грудва.

ђӯлија, -ē ж [в. ђул] 1. ружица. 2. зоол. врста голуба с уздигнутим перјем на грудима у облику руже.

ђӯлистӑн, -а и **ђулӣстӑн,** -а́на м [в. ђул] покр. врт с ружама, ружичњак; **ђӯл-ба́шта** (в.).

ђӯлић, -а м, мн. ђӯлићи [в. ђул] дем. млада ружа, ружица; ружин пупољак.

ђӯлнӑр, -а м, мн. ђӯлнӑри [в. ђул, тур. nar шипак] покр. крупан и као ружа црвен зрео нар.

ђӯлс, -а м = **ђӯлсија,** -ē ж [тур. gülsuyu] ружина водица.

ђӯмбӣр, -и́ра м [мађ. gyömbér, срлат. gingiber] бот. биљка из тропске Азије чији корен се користи као лек и као зачин, *Zingiber officinale*.

ђу̀миш, -а м [тур. gümüş] покр. сребро.

ђумѝшли прид. индекл. [в. ђумиш] покр. сребрн, од сребра: *ђумѝшли ѿѝшѿо̄љ*.

ђумрȕгџија = **ђумрȕкчија,** -е̄ м [тур. gümrükçü, в. ђумрук] ист. онај који наплаћује царину, цариник, трошаринац.

ђу̀мрук, -а м, мн. ђу̀мруци [тур. gümrük] ист. царина, трошарина, такса за пролаз. ◆ **ђу̀мручкӣ**.

ђумрукà̀на, -е̄ ж, ген. мн. ђумрука́на̄ [тур. gümrükhane, в. ђумрук] ист. царинарница, трошаринска станица.

ђумрȕкчија = **ђумрȕгџија** (в.)

ђу̀на̄х, -а́ха м, мн. ђуна́си [тур. günah, од перс. gunāh] рел. код муслимана дело којим се крши закон или пропис; грех.

ђундȕлук, -а м, мн. ђундȕлуци [тур. gündelik од gün дан] покр. надница, дневница.

ђу̀нија, -е̄ ж [тур. gönye] покр. 1. угломер. 2. фиг. своја воља; *на своју ђуницу* = по својој вољи.

ђȕнлā̀ри, -а̄ра̄ м мн. [в. ђуле = ђунле] посластица справљена од беленаца и нишесте (в.) у облику куглица и преливена укуваним шећером.

ђу̀нле = ђу̀ле (в.)

ђу̀нлук, -а м [тур. günlük] покр. тамјан.

ђунȕлија, -е̄ м [в. ђунија] ист. покр. добровољац.

ђу̀нуп = џу̀нуп (в.)

ђȕс, -а м, мн. ђȕсови/ђȕсеви [енгл. juice] 1. воћни сок. 2. сок од поморанџе. (Према енглеском изговору правилно би било **џȕс**, али је у нашој говорној пракси прихваћен облик са **ђ-**.)

ђȕтурē прил. [тур. götürü] 1. све заједно, све укупно, паушално, без појединачног мерења или бројања (об. за производе који се иначе продају на комад или на килограм). 2. ирон. сви људи, сви проблеми и сл. узети заједно.

ђутȕрум, -а м, мн. ђутȕруми [тур. götürüm] покр. 1. особа онемоћала од старости или болести; фиг. пеј. трома, флегматична, пасивна особа. 2. (као прид. индекл.) непокретан, одузет, неспособан за рад; оронуо.

ђȕчан, -а, -о [тур. güç] покр. тежак, мучан.

Е

е- преф. [лат. е-] в. **екс-**.

е́ба, -ē в. **èбē̄јка**.

èбан, -а = **èбанос,** -а м [грч. ébenos] в. **а̀бонос**.

еба̀нист(а), -ē м, мн. еба̀нисти [в. ебан] столар који израђује стилски намештај од скупоценог дрвета (ебановине).

ебанистèрија, -ē ж [итал. ebanisteria, в. ебан] фина столарија, израда стилског намештаја; уметнички израђени предмети од дрвета, нарочито од ебановине.

èбановина, -ē ж [в. ебан] ебаново дрво, абонос.

èбанос = èбан (в.)

èбедул-а̑бā̑д прил. [тур. ebedül'äbäd од ар. äbädu-l-ābād вечност вечности] за сва времена, довека.

èбē̄јка, -ē ж [тур. ebe] 1. мајчина или очева мајка, баба. 2. помајка. 3. бабица, акушерка.

ебионѝзам, -зма м [хебр. 'ebhĕyōn сиромах] рел. ранохришћанска секта с елементима јудаизма која је Исуса Христа сматрала пророком, а не сином божјим.

èблек, -а м = **еблèка̄ш,** -а́ша м [тур. eblek, од ар. äbläq] покр. коњ са шареним пегама, шарац.

èблехӯ прид. индекл. [тур. eblehî од ар. äbläh будала] луцкаст, сулуд, ћакнут.

èбола, -ē ж [по реци Ебола у екваторијалној Африци] мед. а. опасна заразна болест, врста хеморагијске грознице. б. вирус који изазива ту болест.

ебò̀нит, -а и **ебò̀нӣт,** -и́та м [енгл. ebony ебановина] чврста пластична маса тамне боје која се добија вулканизацијом каучука са знатном количином сумпора, тврда гума.

èбриометар, -тра м, èбриометри, ген. мн. èбриометā̄рā̄ [лат. ebrius пијан, в. -метар] апарат за мерење степена пијанства.

èбӯ = а̀бӯ [ар. äbū отац] саставни део арапских имена (*Ебу Бекр*).

ебулиò̀скоп, -а м, мн. -и [лат. ebullire врети, кључати, в. -скоп] 1. хем. инструмент за мерење тачке кључања неког раствора. 2. инструмент за одређивање количине алкохола у вину на основу ебулиоскопије.

ебулиоскò̀пија, -ē ж [лат. ebullire врети, кључати, в. -скопија] хем. одређивање релативне молекуларне масе неке течности на основу повишења тачке кључања приликом растварања неке супстанце у њој.

èбур, -а м [лат. ebur] слонова кост, слоновача.

ев-, еу- [грч. eû добро] као први део речи упућује на нешто добро, лепо, повољно, исправно.

евади́рати, евà̄дӣрā̄м, 3. л. мн. евади́рајӯ свр̀ш. и несвр̀ш. [лат. evadere] 1. измаћи, утећи, избећи. 2. избегавати обавезе, изјашњавање или преузимање одговорности.

е̏вазӣван, -вна, -вно [в. евазија] који заобилази суштину ствари, увијен; намерно нејасан, двосмислен.

èвāзија, -ē ж [лат. evasio, према evadere] 1. избегавање обавеза, директног изјашњавања или преузимања одговорности. 2. двосмисленост, намерна неодређеност.

евакуа́ција, -ē ж [лат. evacuatio од vacuus празан] 1. а. масовно напуштање места којем прети опасност од непријатељског напада или елементарне непогоде. б. планско отпремање војне имовине, рањеника и болесника с места војних операција. 2. мед. уклањање штетних материја из тела, пражњење. 3. физ. уклањање ваздуха, стварање вакуума.

евакуи́сати, евакуи́шēм сврш. и несврш. [в. евакуација] (из)вршити евакуацију, напустити, напуштати неко место, (ис)празнити од становништва и покретне имовине. 2. мед. избацити, избацивати из тела штетне материје.

ẽвалā в. **ẽјвалā**.

евалва́ција, -ē [в. евалуација] 1. рел. књига одломака из јеванђеља који се читају или певају у току православне службе недељом или празницима. 2. в. **евалуа̀ција**.

евалви́рати в. **евалуи́рати**.

евалуа́ција, -ē ж [фр. évaluation од срлат. evaluatio] одређивање вредности чега, процена, процењивање.

евалуи́рати, евалу̏и́рām, 3. л. мн. евалуи́рајӯ сврш. и несврш. [фр. évaluer, в. евалвација] одредити, одређивати вредност чега, оценити, оцењивати, проценити, процењивати.

евангелиза́ција = еванђелиза́ција (в.)

евангелизи́рати = еванђелизи́рати (в.)

евангѐлик, -а м, мн. евангѐлици, ген. мн. евангѐлӣкā (ж. **евангѐлкиња,** -ē) [грч. euangelikós, в. еванђеље] рел. припадник хришћанске вероисповести која своје учење заснива само на еванђељу (протестант, калвинист и сл.). ◆ **евангѐличкӣ.**

евангѐлист(а), -ē м, мн. евангѐлисти [грч. euangelistḗs, в. еванђеље] рел. 1. в. **еванђѐлист(а)**. 2. в. **евангѐлик**.

евангелѝстичкӣ, -ā, -ō [в. евангелист(а)] који се односи на евангелисте. ▲ **Евангелистичка црква** верска заједница евангелиста.

евàндрије, -ā ж мн. [в. ев-, грч. anér ген. andrós мушкарац] ист. такмичење у добром телесном изгледу код старих Грка.

еванђелиза́ција, -ē = **евангелиза́ција,** -ē ж [в. еванђеље] 1. ширење, проповедање идеја изнетих у еванђељу. 2. увођење или превођење у хришћанство, (по)крштавање.

еванђелизи́рати, еванђелӣзӣрām, 3. л. мн. еванђелизи́рајӯ = **евангелизи́рати,** евангелӣзӣрām, 3. л. мн. евангелизи́рајӯ = **евàнђелизовати,** -ујēм = **евàнгелизовати,** -ујēм сврш. и несврш. [в. еванђеље] 1. ширити и проповедати еванђеље. 2. преводити, превести у хришћанство, покрстити, покрштавати.

еванђѐлист(а), -ē м, мн. еванђѐлисти = **јеванђѐлист(а),** -ē м, мн. јеванђѐлисти [в. еванђеље] рел. 1. писац (један од) еванђеља (Матеј, Марко, Лука, Јован). 2. онај који чита, проповеда или рецитује одломке еванђеља.

еванђелѝстāр, -а́ра м [лат. evangeliarium, нлат. evangelistarium] црквн. изборно еванђеље, литургијска књига у којој су скупљени одломци из еванђеља који се читају или певају недељом или о већим празницима.

еванђѐличкӣ, -ā, -ō [в. еванђеље] 1. в. **евàнђēлскӣ**. 2. који се односи на признавање еванђеља као јединог правог извора вере.

евàнђēлскӣ, -ā, -ō = **еванђеòскӣ,** -ā, -ō [в. еванђеље] који се односи на еванђеље, који се заснива на еванђељу, који је у духу еванђеља.

евàнђēље, -а = **јевàнђēље,** -а м [грч. euangélion добра, радосна вест, в. ев-, грч. ángelos гласник, вест] црквн. 1. део Библије, прве четири књиге Новог завета са описом живота, рада и учења Исуса Христа (по Матеју, Марку, Луки и Јовану). 2. одломак из тог дела Библије који се чита на богослужењу. 3. фиг. скуп темељних знања, основа неке науке или области стваралаштва, врховни (морални) закон, догма.

ẽвапоратӣван, -вна, -вно [в. евапорација] који се односи на испаравање; испарљив.

евапо̀ра̄тор, -а м [нлат. evaporator, в. евапорација] уређај за евапорацију, испаривач.

евапора́ција, -е̄ ж [лат. evaporatio, према vapor пара] претварање течности у пару, испаравање; одстрањивање влаге ради добијања суве или кондензоване супстанције.

евапо̀риметар, -тра м, мн. евапо̀риметри, ген. мн. евапо̀риметара̄ [в. евапорација, -метар] уређај за одређивање брзине испаравања течности.

евапори́рати, евапо̀рӣра̄м, 3. л. мн. евапори́рајӯ свр. и несвр. и **евапо̀рисати,** -ишем̄ [лат. evaporare, према vapor пара] 1. подврћи евапорацији, ослободити од воде, влаге. 2. испарити, испаравати. 3. фиг. исхлапити, ишчезнути.

ѐведра, -е̄ ж [грч. ephédra] 1. плот, ограда од трске или кукурузовине. 2. заклон за стоку у пољу, начињен од трске, прућа, грања, примитивна колиба. 3. греда која служи као подметач, постоље или изолатор од тла.

евѐкција, -е̄ ж [лат. evectio] астрон. неједнакост у Месечевом кретању која се јавља под дејством Сунчеве привлачности.

ѐвенак, ѐвēнка м = **ѐвēнка,** -е̄ ж [тур. hevenk од перс. āwenk] кита од виновог прућа с грожђем које се оставља да се суши.

евентра́ција, -е̄ ж [фр. éventration, према лат. venter трбух] мед. испад, испупченост трбушних органа у предњем делу трбушне дупље, врста херније.

ѐвентуа̄лан, -лна, -лно [нлат. eventualis, према eventus догађај] који се може појавити, догодити под извесним околностима, могућ, услован.

евентуа̄лије, евентуа̄лӣја̄ ж мн. [нлат. eventualia, в. евентуалан] 1. оно што се може догодити под извесним условима, околностима, евентуалност. 2. ствари које нису на дневном реду неког скупа, али се о њима може расправљати ако их неко изнесе.

ѐвентуа̄лно прил. [в. евентуалан] под одређеним условима, зависно од околности, можда.

евентуа́лност, -и ж [в. евентуалан] оно што се може догодити под извесним условима, могућност, случај.

ѐверглас, -а м [фабрички назив, енгл. ever увек, glass стакло] врста тканине од пластичне масе.

ѐвергрӣн, -а м [енгл. evergreen зимзелен] муз. у џезу и савременој забавној музици увек популарно дело, композиција која годинама или деценијама не силази са стандардног репертоара.

ѐверзӣван, -вна, -вно [нлат. eversivus, в. еверзија] превратнички, рушилачки, разоран.

евѐрзија, -е̄ ж [лат. eversio према evertere преврнути] обарање, разарање, преврат, уништење.

ѐверла̄стинг, -а м [енгл. everlasting вечан] врста пругасте вунене тканине отпорне на хабање.

ѐвет рчц. [тур. evet] за потврђивање: да, тако је, јесте. ▲ **евет-ефендија** онај који све одобрава, климоглавац.

ѐвза = ѐгза, -е̄ ж [тур. ecza део, из ар.] каписла, упаљач на чаури.

евза̀лија, -е̄ = егза̀лија, -е̄ ж [тур. eczalı] врста старе пушке каписларе.

ѐвзо̄н, -о́на м [грч. eúzōnos] пешадинац у грчкој војсци.

евидѐнтан, -тна, -тно [лат. evidens, према vidēre видети] јасан сам по себи, видљив, очевидан, очигледан.

евидентѝрати, евидѐнтѝра̄м, 3. л. мн. евидентѝрајӯ свр. и несвр. [нем. evidentieren, в. евидентан] убележити, убележавати, увести, уводити у књигу евиденције, попис(ив)ати; имати, правити преглед нечега.

евидѐнтича̄р, -а м (ж. **евидѐнтича̄рка,** -е̄, дат. и лок. евидѐнтича̄рки, ген. мн. евидѐнтича̄рка̄) [в. евидентирати] онај који по дужности води евиденцију.

евидѐнтно̄ст, -ости ж, инстр. евидѐнтности/евидѐнтношћу [в. евидентан] својство онога што је евидентно, очигледност, доказаност.

евиде́нција, -ē ж [лат. evidentia, в. евидентан] 1. увид у нешто, констатовање чињеничног стања; документација. 2. контролни попис, контрола. 3. подаци на основу којих се може извући закључак, доказни материјал, докази.

евѝкција, -ē ж [лат. evictio према evincere добити спор] прав. одузимање ствари судском одлуком ради враћања правом власнику.

евира́ција, -ē ж [лат. eviratio, према vir човек, мушкарац] одузимање мушкости, шкопљење, кастрација.

евисцера́ција, -ē ж [в. евисцерисати] мед. 1. одстрањивање унутрашњег органа хируршким путем. 2. испадање органа кроз напрслу рану након операције.

евисцѐрисати, евисцѐришēм и **евисцери́рати,** евисцѐрӣрām, 3. л. мн. евисцери́рајӯ сврш. и несврш. [лат. eviscerare, према viscera утроба] мед. расећи, расецати трбух, (из)вадити утробу.

ѐвлāд, евла́да м [тур. evlât од ар. äwlād, wäläd дете] покр. дете, пород, потомство.

евла́дсуз, -а м [в. евлад] покр. онај који нема деце, бездетан човек или нероткиња.

ѐвлек, -а м [тур. evlek] покр. мера за површину (око 230 кв. метара), четвртина дунума.

ѐвлија, -ē м [тур. evliya од ар. äwliyā', wäliyy] свети човек, светац; праведник.

ѐвнух, -а м, мн. ѐвнуси, ген. мн ѐвнӯхā [грч. eunoûchos чувар кревета] 1. ист. кастрирани чувар харема. 2. а. кастрирани мушкарац, ушкопљеник. б. фиг. човек неспособан за стваралачки рад, духовни ушкопљеник.

евнухо̀ӣд, -и́да м [в. евнух, -оид] мед. особа с недовољно развијеним функцијама полних жлезда.

евнухоидѝзам, -зма м [в. евнухоид, -изам] мед. стање проузроковано обољењем или недовољним развојем мушких полних органа, с појавама које прате такво стање (високи глас, недостатак маљавости и сл.).

ѐвокатӣван, -вна, -вно [в. евокација] који изазива евокације, који буди успомене или осећања; изазован, узбудљив.

евòка̄тор, -а м [в. евокација] онај који нешто евоцира.

евока́ција, -е ж [лат. evocatio, према evocare дозвати] 1. оживљавање, изазивање у свести слике чега, успомене на нешто, присећање, предочавање. 2. призивање духова, спиритистички чин.

еволвѐнта, -ē ж [лат. (linea) evolvens од evolvere развијати, одмотавати] геом. крива линија коју описује тачка тангенте друге основне криве (еволуте) када се ова котрља по тангенти без клизања.

еволви́рати, сврш. и несврш. = **еволуи́рати** (в.)

еволуи́рати, еволӯи́рām, 3. л. мн. еволуи́рајӯ = **еволви́рати,** евòлви́рām, 3. л. мн. еволви́рајӯ сврш. и несврш. [фр. évoluer, лат. evolvere развијати, одмотавати] 1. развијати се, поступно се мењати, усавршавати се. 2. биол. стицати нове облике и особине у процесу еволуције. 3. мењати мишљење током времена.

еволу́та, -ē ж [лат. (linea) evoluta од evolvere развијати, одмотавати] геом. крива линија која спаја средишта закривљености друге криве (еволвенте).

ѐволутӣван, -вна, -вно [в. еволуција, еволуирати] који се односи на еволуцију, који се развија путем еволуције, постепеним прелазом из једног облика у други; развојни.

еволу́ција, -ē ж [лат. evolutio, према evolvere развијати, одмотавати] 1. постепени развој, постанак вишег и сложенијег из нижег и простијег, поступни прелаз из једног стања у друго, развитак, напредак. 2. биол. по Дарвиновој теорији, постанак нових биљних и животињских врста из ранијих путем природног одабирања, при чему опстају оне врсте које су захваљујући мутацијама боље прилагођене околини.

ѐволуцио̄нӣ, -ā, -ō и **еволу́цӣјскӣ,** -ā, -ō [в. еволуција] који се односи на еволуцију, који се заснива на еволуцији, еволутиван. ▲ **еволуциона ескадра** воj. флота која често мења положај да би се заштитила од напада или да би изненадила непријатеља; **еволуциони поредак** воj. кретање јединица у сфери непријатељског

осматрања с циљем да се прикрије властити распоред, смање губици и да се јединица лакше развије за борбу.

еволуционѝзам, -зма м [в. еволуција] 1. филозофска или научна доктрина чију основу чини учење о еволуцији. 2. биол. веровање у развој биљних и животињских врста путем еволуције, по Дарвину.

еволуционѝст(а), -ē м, мн. еволуционѝсти [в. еволуција] присталица, следбеник еволуционизма. **еволуционѝстичкӣ.**

евоци́рати, евоцѝра̄м, 3. л. мн. евоци́рајӯ сврш. и несврш. [лат. evocare] 1. изаз(и)вати, оживети, оживљавати у свести, у сећању нешто или некога. 2. позивати, окупљати.

е̏вро, -а м [према Европа, европски] основна јединица заједничке европске валуте, званично уведене 1999. године.

евро- [према Европа, европски] као први део сложеница значи Европа, европски.

евроа̀тла̏нтскӣ, -а̄, -о̄ [в. евро-] који се односи и на Европу и на земље Северне и Јужне Америке. ♦ **евроатлантске интеграције** пол. савези или уније држава у којима се налази већина развијених европских земаља (Европска унија), САД и Канада.

евродо̏ла̄р, -а м [в. евро-, долар] банк. амерички долар у промету изван САД. **евродо̏ларскӣ.**

еврокомунѝзам, -зма м [в. евро-, комунизам] пол. израз створен седамдесетих година XX века за политику комунистичких партија у земљама западне Европе, које су тежиле да развијају социјализам у складу са специфичним условима својих земаља, независно од Совјетског Савеза. **еврокомунѝстичкӣ.**

еврокра̀тија, -ē ж [в. евро-, -кратија] пол. 1. политичка класа која делује у правцу јачања Европе као целине и заједничког европског тржишта. 2. тежња ка политичкој превласти Европске заједнице над појединим државама. **еврократскӣ.**

Евро́па, -ē ж [грч. Eurṓpē у грчкој митологији љубавница бога Зевса] 1. континент између Азије и Атлантског океана. 2. астрон. четврти по величини Јупитеров сателит.

европѐизам, -зма м [грч. Eurōpaîos европски, в. -изам] 1. оно што је својствено за европску цивилизацију, културу, европске језике и сл. 2. тежња ка културном и привредном уједињењу европских земаља. 3. лингв. реч или облик који се јавља у већини европских језика.

европеиза́ција, -ē ж [грч. Eurōpaîos европски, в. -изација] увођење европске културе и обичаја, европеизирање.

европѐизовати, -зујēм и **европеизи́рати,** европеи̏зӣра̄м, 3. л. мн. европеизи́рајӯ сврш. и несврш. [в. европеизација] (у)чинити да нешто или неко стекне, прихвати европске особине (у начину живота, култури, уметности и сл.).

ѐврōпијум в. **еӯрōпијум.**

ѐврōпскӣ, -а̄, -о̄ [в. Европа] 1. који се односи на Европу, који припада Европи. 2. који одговара европским обичајима, европској цивилизацији и стандарду живота.

евроскѐптик, -а м, мн. евроскѐптици [в. евро-, скептик] пол. онај који не верује у успех и потребу удруживања европских земаља у Европску заједницу.

евроскептицѝзам, -зма м [в. евро-, скептицизам] скептичан став према Европској заједници односно напорима за њено проширење.

евротр̏жӣште, -а с [в. евро-] екон. заједничко тржиште земаља чланица Европске заједнице.

евроцентрѝзам, -зма м [в. евро-, центар] схватање по којем је Европа центар светске цивилизације.

евроцѐнтричан, -чна, -чно [в. евро-, центар] верује у евроцентризам, који Европу ставља у центар светских збивања.

евӯлзија, -ē ж [лат. evulsio, према evellere чупати] чупање, присилно вађење.

евхарѝстија в. **еухарѝстија.**

ѐгӑл прид. индекл. и прил. [фр. ègal од лат. aequalis] фам. 1. прид. раван, једнак. 2. прил. равно, једнако, свеједно.

егализа́ција, -ē ж [фр. égalisation, в. егализирати] изједначавање, изравнавање.

ѐгализацио̄нӣ, -ā, -ō [в. егализација] који се односи на егализацију. ▲ **егализациони фонд** банк. фонд намењен уједначавању добитака и губитака у спољној трговини насталих због разлике у ценама или валутним курсевима.

егали́зӣр, -и́ра м [в. егализирати] воj. узана трака на панталонама и рукавима официрске униформе која служи за ознаку рода војске.

егализи́рати, егали́зӣрām, 3. л. мн. егализи́рајӯ свр̄ш. и несвр̄ш. [нем. egalisieren од фр. égaliser] изједначити, изједначавати, уједначити, уједначавати (по правима, квалитету и сл.).

егалитарѝзам, -зма м [фр. égalité једнакост] пол. идеја о остваривању потпуне друштвене, економске и политичке једнакости међу људима.

ѐгбе, ѐгбета с = **хѐгбе,** хѐгбета с [тур. heybe] покр. бисаге.

ѐгбеџија, -ē = **хѐгбеџија,** -ē [тур. heybeci, в. егбе] покр. торбар, трговац који носи у торби робу за продају.

егѐдати, -ā̄м несвр̄ш. [в. егеде] покр. заст. свирати, гудити на егедама.

егѐда̄ш, -а́ша, вок. ѐгедā̄шу [в. егеде] покр. заст. свирач на егедама, виолиниста.

ѐгеде, ѐгēдā̄ ж мн. [мађ. hegdü] покр. заст. виолина.

ѐгēјскӣ, -ā, -ō̄ [грч. Aigeús Egej] који се односи на Егејско море или област око њега. ▲ **егејска култура** ист. назив за предгрчке културе на подручју каснијих грчких земаља, нарочито у бронзано доба (Микена, Крит и др.).

егѐндија, -ē ж [тур. eğindi, eğinti] покр. прашина или струготина од метала.

егѐрија, -ē ж [лат. Egeria] 1. (**Егерија**) митол. нимфа која је саветовала Нуму Помпилија, по предању другог краља старог Рима. 2. фиг. жена која помаже својим саветима; жена која инспирише неког мушкарца, об. писца или уметника.

ѐгза = ѐвза (в.)

ѐгзактан и **егза̀ктан,** -тна, -тно [лат. exactus тачан] који потпуно одговара стварности, тачан, прецизан. ▲ **егзактне науке** науке које своје проблеме решавају путем мерења и експеримената, на основу тачно утврђених закона (математика, физика, хемија, астрономија).

ѐгзактно̄ст, -ости ж [в. егзактан] својство онога што је егзактно, тачност, исправност, одређеност.

ѐгзактор, -а м [лат. exactor према exigere потраживати] трг. 1. званични извршилац судских и званичних одлука, наплаћивач. 2. сопственик менице, онај код кога се налази меница.

егза̀лија = евза̀лија (в.)

егзалта́ција, -ē ж [лат. exaltatio, према exaltare подићи] 1. велико узбуђење, занос, усхићеност, раздраганост. 2. уздизање на виши положај, нпр. устоличење папе.

егза̀лтӣра̄н, -а, -о [лат. exaltare подићи, в. егзалтација] 1. пренагљен у понашању, пренапет, фанатичан. 2. прожет егзалтацијом, претерано узбуђен, занесен.

егзалти́рати, егза̀лтӣра̄м, 3. л. мн. егзалти́рајӯ свр̄ш. и несвр̄ш. [в. егзалтација] довести, доводити у стање егзалтације, претерано узбудити, узбуђивати, усхитити, усхићивати.

егза́мен, -а м [лат. examen] необ. 1. провера нечијег знања, испит. 2. преглед, испитивање.

егзамѝнанд, -а м [лат. examinandus према examinare испитати] онај који полаже испит, испитаник.

егзамѝна̄тор, -а м [лат. examinator према examinare испитати] онај који поставља питања на испиту, испитивач.

егза̀нтēм, -е́ма м [грч. exánthēma према exantheîn цветати] мед. осип по кожи, појава црвенила, бубуљица, мехурића и сл.

егзартикула́ција, -ē ж [в. екс-, лат. articulus чланак, екстремитет] мед. 1. ишчашење, угануће. 2. хируршко одвајање једног уда у зглобу.

ѐгзарх и **ѐгзарх,** -а м [грч. éxarchos] 1. ист. војсковођа, царски намесник у Византији. 2.

црквен. у православној цркви патријаршијски намесник, епископ којем је патријарх уступио део својих права; поглавар одређене црквене области или самосталне цркве.

егзàрхāт, -áта м [нлат. exarchatus, в. егзарх] ист., црквен. 1. звање, достојанство и делокруг егзарха. 2. област којом управља егзарх.

егзàрхија, -ē ж [в. егзарх] црквен. (национална) црква на чијем је челу егзарх.

егзацербáција, -ē ж [нлат. exacerbatio, према лат. exacerbare разљутити] мед. погоршање у току болести, појачавање симптома.

егзегéза, -ē и **егзèгеза,** -ē ж [грч. exḗgēsis вођење, разлагање] критичко излагање, објашњење, тумачење неког текста (нарочито библијског).

егзèгēт, -éта м [грч. exēgētḗs, в. егзегеза] онај који тумачи, објашњава неке текстове (обично Библију).

егзèдра, -ē ж [грч. exédra столица] архит. 1. у старим грчким и римским кућама, полукружни простор за разговор и забаву. 2. у црквеној архитектури полукружни завршетак лађе; апсида, олтарска ниша.

егзекватýра, -ē ж [лат. exequatura] 1. дипл. сагласност владе да акредитовани конзул стране државе може вршити своје функције. 2. ист. владарска потврда папских була.

егзèквије, егзèквијā ж мн. [лат. exsequiae, према exsequi испратити] погреб, спровод; скуп погребних обреда.

егзекви́рати, егзèквирām, 3. л. мн. егзекви́рајū сврш. и несврш. [лат. exequi, exsequi извршити] наплаћивати некоме дуг и друге дажбине егзекуцијом; уп. **егзекути́рати** (2).

егзекути́ва, -ē ж [нлат. executiva, в. егзекуција] 1. извршна власт. 2. извршна, оперативна служба.

èгзекутѝван, -вна, -вно [нлат. executivus, в. егзекуција] 1. који се односи на егзекутиву, извршни. 2. који се односи на егзекуцију, принудан, присилан.

егзекути́рати, егзекȕтирām, 3. л. мн. егзекути́рајū сврш. и несврш. [в. егзекуција] 1. извршити, извршавати судску пресуду (присилном наплатом дуга, запленом имовине задуженог и сл.), егзеквирати. 3. извршити, извршавати смртну казну, погубити, смакнути.

егзèкȗтор, -а м [лат. exsecutor, в. егзекуција] 1. извршилац судске пресуде. 2. извршилац смртне казне, џелат, крвник.

егзекȗција, -ē ж [лат. exsecutio, према exsequi извршити, спровести] 1. извршење, извршавање, спровођење. 2. извршавање судске или административне одлуке принудним мерама (присилна наплата дуга, заплена имовине задуженог и сл.). 3. извршење смртне казне, погубљење.

èгзēм в. **èкцēм.**

егзèмплāр, -áра м [лат. exemplar према exemplum пример] примерак, узорак; појединачни отисак.

èгземплāран, -рна, -рно [лат. exemplaris према exemplum пример] 1. који служи као пример, примеран, узоран. 2. који служи за опомену, застрашивање ради одвраћања од сличних дела (*егземпла́рна казна*).

èгземплификатѝван, -вна, -вно [в. егземплификовати] наведен примера ради.

егземпликáција, -ē ж [нлат. exemplificatio, в. егземплификовати] навођење примера, доказивање помоћу примера.

егземплѝфиковати, -ујēм сврш. и несврш. (и **егземплифици́рати,** егземплифѝцирām, 3. л. мн. егземплифицирајū) [нлат. exemplificare према exemplum пример] наводити примере, доказивати, објашњавати примерима.

егзèмпција, -ē ж [лат. exemptio, према eximere изузети] изузеће, ослобађање од неке дужности, обавезе.

егзентерáција, -ē ж [в. екс-, грч. énteron утроба] мед. хируршко вађење утробе, унутрашњих органа.

егзере́за, -ē ж [грч. exaíresis вађење] мед. операција којом се из људског организма одстрањује оно што је страно, сувишно или штетно.

ѐгзерцӣр, -а и егзѐрцӣр, -и́ра м (непр. **ѐгзецӣр/егзѐцир, ѐргзецӣр/ергзѐцӣр**) [аустр. нем. Exerzier од лат. exercere вежбати] увежбавање војника, извођење војних вежби.

егзерци́рати, егзѐрцӣрām, 3. л. мн. егзерци́рајӯ свр. и несвр. [нем. exerzieren од лат. exercere вежбати] 1. обучавати у војним вештинама. вежбати. 2. вршити војне вежбе, учити се војним вештинама, увежбавати се.

егзѐрцӣрмā̄јстор, -а м [нем. Exerziermeister] ист. (у Аустроугарској) подофицир који с војницима изводи војне вежбе.

егзѐрцӣрплац, -а, мн. егзѐрцӣрплаци/егзѐрцӣрплацеви [нем. Exerzierplatz] војно вежбалиште на отвореном.

ѐгзецӣр и **егзѐцӣр** непр. в. **ѐгзерцӣр** и **егзѐрцӣр**.

егзиби́ција, -ē ж (мање обично **ексхиби́ција,** -ē) ж [лат. exhibitio, према exhibere показивати] 1. демонстрирање неке вештине, приказивање, извођење нечега. 2. сп. егзибиционо такмичење (в.).

ѐгзибициṑнӣ, -ā, -ō (мање обично **ѐксхибициṑнӣ,** -ā, -ō) [в.егзибиција] који се односи на показивање неке вештине. ▲ **егзибиционо такмичење** наступ врхунских спортиста пред публиком само ради показивања вештине, без бодовања и класификације.

егзибиционѝзам, -зма (мање обично **ексхибиционѝзам,** -зма) м [в. егзибиција] 1. склоност егзибицијама, извођење нечега ради демонстрирања неке вештине. 2. псих. сексуална настраност која се испољава у показивању полних органа особама супротног пола.

егзибициѝнист(а), -ē м, мн. егзибициѝнисти (мање обично **ексхибициѝнист(а),** -ē) [в. егзибиционизам] а. човек који је склон егзибиционизму. б. сексуално настрана особа која воли да се разголићује пред особама супротног пола.

ѐгзил, -а и **ѐгзӣл,** -и́ла м [лат. exilium] 1. присилни или добровољни боравак ван домовине, прогонство, изгнанство. 2. место прогонства или боравка у иностранству.

егзѝстентан, -тна, -тно и **егзистѐнтан,** -тна, -тно [в. егзистирати] који постоји, постојећи; стваран, реалан.

егзистѐнција, -ē ж [лат. existentia према existere постојати] 1. постојање, бивствовање, живот. 2. начин живота, одржавање живота, преживљавање, опстанак (*борити се за егзистенцију*).

ѐгзистенцијā̀лан, -лна, -лно [в. егзистенција] који се односи на егзистенцију, који се заснива на егзистенцији; који се односи на преживљавање, опстанак. ▲ **егзистенцијални суд** филоз. врста суда којим се изриче постојање чега; **егзистенцијална психологија** психолошки поступак заснован на описивању, класификацији и анализи унутарњих доживљаја; **егзистенцијални минимум** најмањи приход потребан појединцу или породици за преживљавање.

егзистенцијалѝзам, -зма м [в. егзистенција] 1. скуп новијих филозофских учења (Кјеркегор у XIX веку, Јасперс, Хајдегер и други у XX веку) која наглашавају предност егзистенције над есенцијом. 2. правац у француској књижевности XX века (Сартр, Ками, Мерло-Понти) заснован на егзистенцијалистичкој филозофији.

егзистенцијā̀лист(а), -ē м (ж **егзистенцијā̀листкиња**) [в. егзистенцијализам] присталица, следбеник егзистенцијализма.

егзистенцијалѝстичкӣ, -ā, -ō [в. егзистенцијализам] који се односи на егзистенцијализам или на егзистенцијалисте.

егзисти́рати, егзѝстӣрām, 3. л. мн. егзисти́рајӯ несвр. [лат. exsistere, в. егзистенција] 1. постојати, живети. 2. одржавати се у животу, преживљавати.

ѐгзитус, -а м [лат. exitus излазак] 1. мед. смртни исход, смрт. 2. исход, крајњи резултат.

егзо-, ексо- [грч. éxō-] први део сложенице у значењу спољни, ван-, изван-.

егзобиолòгија, -ē ж [в. егзо-, биологија] дисциплина која проучава могућности постојања живих организама изван Земље.

егзогàмија, -ē ж [в. егзо-, -гамија] антроп. обавеза узимања жене изван племена, изван уже заједнице.

егзòгēн, -а, -о и **èгзогēн,** -а, -о [в. егзо-, -ген] који је спољашњег порекла, који је створен на основу спољних фактора; супр. **ендòгēн.** ▲ **егзогени процеси** геол. процеси који се одигравају на површинским деловима Земљине коре као резултат деловања мора, глечера, водених токова, атмосферских утицаја и сл.

егзодинàмика, -ē ж, дат. и лок. егзодинàмици [в. егзо-, динамика] грана геологије која проучава деловање спољних сила на промену Земљине коре. **егзодинàмичкӣ.**

егзóдус, -а м [лат. exodus од грч. éxodos излазак, исход] 1. а. излазак Израелаца из египатског ропства. б. (**Егзодус**) у Библији, Друга књига Мојсијева, Излазак. 2. добровољни или присилни одлазак из неког краја или из заједнице; масовни одлазак избеглица.

егзòкрӣн и **èгзокрӣн,** -а, -о [в. егзо-, грч. krínein лучити] физиол. који је са спољашњим лучењем; супр. **ендòкрӣн** (в.).

èгзōн, -óна м [в. егзо-] биол. део гена који носи информацију; приликом синтезе протеина одређује редослед аминокиселина.

егзонàртекс, -а м [в. егзо-, нартекс] архит. спољашњи нартекс, наткривени трем пред црквом.

егзòним, -а и **егзòнӣм,** -и́ма м [в. егзо-, -оним] лингв. назив неког места другачији од онога у земљи којој припада (нпр. наше Беч према немачком Wien).

егзорбитàнтан, -тна, -тно [лат. exorbitans према exorbitare сићи с пута] претеран, неумерен, прекомеран.

егзорцѝзам, -зма м [грч. exorkismós заклињање] верски или магијски поступак истеривања злих духова из човека; истеривање ђавола.

егзòрцист(а), -ē м, егзòрцисти [срлат. exorcista од грч. exorkistḗs онај који заклиње] 1. онај који истерује зле духове из човека, истеривач ђавола. 2. у католичкој цркви, припадник трећег од четири нижа свештеничка реда, с правом да обавља егзорцизме.

егзорцѝстичкӣ, -а, -о [в. егзорцизам] који се односи на егзорцизам или егзорцисте.

егзосмóза, -ē ж [в. егзо-, осмоза] биол. процес продирања течности из ћелије у околно ткиво.

егзостóза, -ē ж [в. егзо-, грч. ostéon кост] мед. доброћудни тумор на површини кости.

егзосфе́ра, -ē ж [в. егзо-, -сфера] геогр. спољашњи слој атмосфере изнад 800 km, с врло ретким ваздухом.

егзотѐрик, -а м, мн. егзотѐрици [в. егзотеричан] лаик који је упућен у највише тајне неке заједнице.

егзотѐричан [грч. exoterikós спољни, једноставан] намењен јавности, свима приступачан, отворен; супр. **езотѐричан** (в.)

èгзотерман в. **егзотѐрмичан.**

егзотѐрмичан, -чна, -чно = **егзотѐрмичкӣ,** -ā, -ō [в. егзо-, термо-] физ. који је пропраћен развијањем топлоте, при коме се ослобађа топлота; супр. **ендотѐрмичан** (в.) ▲ **егзотермичка реакција** хемијски процес који се одвија уз ослобађање топлоте.

егзотѝзам, -зма, ген. мн. егзотѝзāмā [в. егзотичан] 1. својство онога што је егзотично, егзотичност, егзотика. 2. склоност према егзотичним појавама и стварима. 3. лингв. реч из далеког или мало познатог ваневропског језика, примљена најчешће преко језика посредника.

егзòтика, -ē дат. егзòтици ж [в. егзотичан] 1. оно што припада далеким, мало познатим земљама. 2. оно што је по нечему занимљиво, интригантно, необично.

егзòтичан, -чна, -чно [грч. exōtikós спољашњи, страни] 1. који потиче из далеких, недовољно познатих земаља (одело, предмети, начин живота, обичаји и сл.). 2. који се одликује

нечим необичним, несвакидашњим; туђ, далек, стран.

егзо̀тично̄ст, -ости ж [в. егзотичан] својство онога што је егзотично, егзотика.

егзотòксӣн, -и́на м [в. егзо-, токсин] хем. отровна материја која се шири из бактерије у ткиво домаћина и која је у стању да изазове стварање антитела.

егзотро̀пија, -е̄ ж [в. егзо-, -тропија] мед. отклон ока према спољашњој страни, дивергентни страбизам, разрокост.

егзофтàлмус, -а м [в. егзо-, грч. ophthalmós око] мед. буљавост, испадање очне јабучице из очне дупље услед запаљења или болести.

егзоцито́за, -е̄ ж [в. егзо-, грч. kýtos шупљина] физиол. избацивање сувишних остатака из ћелије.

егзуберàнтан, -тна, -тно [лат. exuberans од exuberare обиловати] 1. који се јавља у великом броју или великој количини; обилан, бујан, издашан. 2. претеран, пренаглашен у изражавању, бомбастичан, патетичан.

èгзӯл, -у́ла м [лат. exul] изгнаник, прогнаник.

егзулта́ција, -е̄ ж [лат. exultatio] раздраганост, усхићење, одушевљење.

егзулцера́ција, -е̄ ж [в. екс-, срлат. ulcer улкус] мед. стварање чира на кожи или слузокожи.

èгида, -е̄ ж [грч. aigís] 1. у старогрчкој митологији Зевсов и Атенин штит. 2. фиг. покровитељство, заштита, окриље.

егидо̀ноша, -е̄ м/ж [в. егида] митол. онај који носи егиду, штитоноша (односи се на Зевса и Атену).

египто̀лог, -а, мн. египто̀лози, ген. мн. египто̀лӧгā м [Египат, в. -лог] стручњак за египтологију.

египтолò̀гија, -е̄ ж [Египат, в. -логија] наука која се бави проучавањем историје, језика и културе старих Египћана.

египто̀лошкӣ, -ā, -о̄ [в. египтологија] који се односи на египтологију или египтологе.

èглен, -а м, мн. èглени, ген. мн. èглēнā [тур. eğlenmek забављати се] 1. разговор, причање, ћаскање. 2. забава, разонода.

еглѐндисати в. **еглѐнисати.**

еглѐнисати, -ишē̄м несврш. [в. еглен] 1. разговарати у доколици, ћаскати. 2. проводити време у забави, забављати се.

еглѐнџе, -ета с [тур. eğlence, в. еглен] в. **èглен.**

еглѐнџија, -е̄ м [тур. eğlenci, в. еглен] говорљив, речит човек, ћеретало, ћаскало.

ê̄го, ēга м [лат. ego ја] 1. псих. у психоанализи онај део психичког механизма који је посилац свести особе, који ступа у односе са спољним и унутрашњим светом; уп. **ѝд, сӯпер-ê̄го.** 2. личност, персоналност, самосвест (*истицати свој ~*).

егоѝзам, -зма м [фр. ègoisme, в. его] себичност, саможивост, самољубље.

егòист(а), -е̄ м, мн. егòисти [фр. égoiste, в. его] себичан, саможив човек, себичњак.

егоѝстичан, -чна, -чно [в. егоист(а)] 1. себичан, саможив. 2. који је прожет егоизмом, који има карактер егоизма.

егоѝстично̄ст, -ости ж [в. егоист(а)] егоистичне особине и поступци, саможивост.

еголàтрија, -е̄ ж [в. его, -латрија] псих. култ самог себе, самообожавање; претерана љубав према самом себи.

егòман, -а м [в. его, -ман] псих. онај који је обузет идејом величине свога ја и значајем своје личности.

егомàнија, -е̄ ж [в. его, -манија] псих. опседнутост самим собом.

еготи̏зам, -зма м [фр. égotisme, в. его] псих. јако изражен егоизам; манија да се говори о себи; схватање које се управља само осећањем свога „ја“ и има корен у прагону сопственог самоодржања.

еготи̏ст(а), -е̄ м [в. еготизам] човек који се одликује еготизмом.

еготи̏стичкӣ, -ā, -о̄ [в. еготизам] који се односи на еготизам и еготисте.

егоцентри̏зам, -зма м [в. его, центар] = **егоцѐнтричнӧст,** -ости ж [в. егоцентричан] псих. неспособност сагледавања ситуације са становишта других људи, крајњи индивидуализам.

егоцѐнтрик, -а, мн. егоцѐнтрици [в. егоцентричан] егоцентрична особа.

егоцѐнтричан [в. его, центар] псих. који себе сматра центром света, који све просуђује са свог становишта.

егоцѐнтричнӧст = егоцентри̏зам (в.)

егрѐта, -ē ж [фр. aigrette бела чапља] 1. перјаница од перја беле чапље. 2. украс за главу опточен драгим камењем.

Е́да, -ē ж [герм. Edda] књиж. назив двеју збирки старонордијске књижевности из XIII века, једна у поезији а друга у прози, које садрже основне мотиве германске митологије.

еда́мер, -а м [по холандском граду Edam] врста пуномасног тврдог сира с црвеном кором.

-едар, -едарски, -едрија [грч. hédra основа] као други део речи означава геометријско тело омеђено са више многоуглова (полиедар).

едафобѝонт, -а м [в. едафон, бионт] биол. становник едафона.

ѐдафӧн, -а м, мн. -и [грч. édaphos земља, тло] биол. заједница живих бића (бактерија, алги, гљива, инсеката итд.) које живе у земљишту.

ѐдба, -ē ж [тур. etba' од ар, ätbā'] покр. 1. свита, пратња. 2. присталице, следбеници.

едвàнтиџ, -а м [енгл. advantage предност] сп. у тенису први поен после изједначења, предност.

ѐдēм, -е́ма м [грч. oídēma отеклина] мед. нагомилавање течности у ткиву или органима, водени оток.

е́ден, -а м [хебр. 'ēdhen] 1. рел. земаљски рај, рајски врт у коме су по Старом завету живели Адам и Ева. 2. фиг. предивно место, место највећег уживања.

е́денскӣ, -ā, -ō [в. еден] који припада едену, рајски, небески.

едеѝлошкӣ, -ā, -ō [грч. aidoía стид, зазор] који се односи на делове тела и на радње које није пристојно помињати.

едѐпсуз, -а м, мн. -и [тур. edepsiz од ар. ädäb васпитање, тур. -siz без] покр. 1. неваспитан, неуљудан човек, простак. 2. (као прид. индекл.) неваспитан, неуљудан.

едепсу̀злук, -а м, мн. едепсу̀злуци, ген. мн. едепсу̀злӯкā [тур. edepsizlik, в. едепсуз] покр. непристојност, неваспитаност, неваљалство.

ѐдикт, -а м, мн. ѐдикти, ген. мн. ѐдӣктā [лат. edictum, према edicere огласити, изрећи] 1. ист. у старом Риму законска одлука коју је доносио државни поглавар (конзул односно император). 2. наредба, указ, закон.

едѝкула, -ē ж [лат. aedicula дем. од aedes кућа] рел. ист. у античким храмовима мало светилиште, капелица. 2. архит. декоративни предмет, грађевина у облику капелице.

ѐдӣл, -и́ла м [лат. aedilis] виши чиновник у старом Риму, задужен за градске послове и одржавање реда.

Ѐдип, -а м [грч. Oidípous] митол. син тебанског краља Лаја, који је у незнању убио сопственог оца и оженио се својом мајком Јокастом: тема Софоклове трагедије и многих других књижевних дела. ▲ **Едипов комплекс** псих. подсвесна склоност детета да осећа привржености ка родитељу супротног пола и непријатељство према родитељу истог пола: по психоанализи може бити извор неуроза у каснијем животу.

ѐдӣтор, -а м [лат. editor према edere издавати] 1. онај који издаје штампана дела, издавач. 2. онај који припрема текст за штампу, уредник, редактор. **ѐдӣторскӣ.**

ѐдификатѝван, -вна, -вно [в. едификација] који је васпитног, поучног карактера.

едификáција, -ē ж [лат. aedificatio] 1. морално уздизање, одгајање, поучавање. 2. необ. зидање, грађење.

èдйција, -ē ж [лат. editio, према edere издати] 1. штампано дело, издање. 2. низ књига или публикација које чине једну целину.

едмемо̀ар, -а́ра м [фр. aide-mémoire према aider помоћи, mémoire сећање] 1. спис који у сажетом облику садржи најважније податке о нечему и служи као подсетник. 2. дипл. полузваничан акт који једна држава упућује другој ради подсећања на одређене чињенице.

ѐдукатйван, -вна, -вно [в. едукација] који служи васпитању, образовању, васпитни, поучан.

едȕка̄тор, -а м [лат. educator, в. едукација] васпитач, педагог; наставник, учитељ.

едука́ција, -ē ж [лат. educatio] образовање, обучавање, школовање; васпитање, одгој.

едȕкција, -ē ж [лат. eductio према educere изнети, извести] 1. филоз. у схоластичкој филозофији, прелаз са „потенције“ на дело. 2. хем. издвајање лучењем.

еждѐлије, еждѐлӣјā = **еждѐрлије,** еждѐрлӣјā [в. еждер] етнол. покр. украсне металне плочице и копче на женском појасу и одећи, у облику змајева и змија.

èждер, -а м [тур. ejder од перс. ežder змај] покр. 1. аждаја. 2. врста женског појаса с украсним мотивом змије или змаја.

èза̄н, -а́на м [тур. ezan од ар. ḗdān] муслимански позив на молитву који мујезин упућује на арапском језику.

èза̄нташ, -а м [тур. ezan tas, в. езан, таш] покр. камен на улазу у џамију с којег хоџа упућује езан, уколико то не чини с минарета.

езберлѐисати, -ишēм свршн. [тур. ezberlemek од перс. ezber памћење] покр. научити нешто од речи до речи, научити напамет.

èзберли прил. [тур. ezberle од ezberlemek, в. езберлеисати] покр. напамет.

езѝјет, -а м [тур. eziyet од ар. aḍiyya] покр. 1. вређање, узнемиравање. 2. мука, тегоба. 3. онај који друге узнемирава, напаст, досада.

езѝјетити, -ӣм несврш. [в. езијет] покр. вређати, мучити, узнемиравати.

èзоповскӣ, -а̄, -о̄ [грч. Aisṓpos] књиж. који је као код Езопа, грчког баснописца из VI века пре н. е.; који је налик на басну, поучан. ▲ **езоповски језик, езоповски говор** начин изражавања као у Езоповим баснама, где је прави смисао прикривен алегоријама и симболима.

езотѐрија, -ē ж [в. езотеричан] 1. тајна наука коју су стари филозофи преносили само ужем кругу својих сарадника и ученика. 2. оно што је разумљиво само посвећенима.

езотѐрик, -а м, мн. езотѐрици, ген. мн. езотѐрӣкā и **езотѐричā̄р,** -а [в. езотеричан] онај који је упућен у тајна учења; онај који се бави езотеричним питањима.

езотѐричан, -чна, -чно [грч. esōterikós унутрашњи, унутарњи] који је намењен само посвећенима, који није свакоме приступачан; скривен, тајан, неразумљив за лаике.

езотѐричā̄р в. **езотѐрик**.

езотѐричнӧ̄ст, -ости ж [в. езотеричан] особина онога што је езотерично, тајност, неразумљивост.

езофагекта̀зија, -ē ж [в. езофагус, ектазија] мед. проширење једњака.

езофагекто̀мија, -ē ж [в. езофагус, ектомија] мед. оперативно одстрањивање једњака или једног његовог дела.

езофагоско̀пија, -ē ж [в. езофагус, -скопија] мед. прегледање унутрашњости једњака помоћу одговарајућих инструмената.

езофа́гус, -а м [грч. oisophágos] анат. једњак.

еидетѝзам, -зма м [в. еидос, -изам] псих. способност да се слике доживљеног задрже неко време у памћењу са свим појединостима.

еидѐтика, -ē ж, дат. еидѐтици [в. еидетички] псих. део психологије који испитује опажања и почетни степен образовања представа у раном детињству и код примитивних народа.

еидѐтичкӣ и **еѝдетскӣ,** -а̄, -о̄ [грч. eidētikós, в. еидос] псих. који се односи на лик и изглед, на менталне слике виђених предмета.

èидолон, -а м [грч. eídōlon, в. идол] филоз. лик без стварног постојања, привиђење, приказа; заблуда.

èидос, -а м [грч. eîdos] вид, слика, лик, облик, идеја.

èис муз. тон Е повишен за пола степена, по звучању једнак тону Ф.

еисоптрофо̀бија, -ē ж [грч. eísoptron огледало, в. фобија] мед. болестан страх пред огледалима.

ејакȕлā̄т, -а́та м [лат. eiaculatum оно што је избачено] физиол. семена течност која се избацује приликом ејакулације.

ејакȕлā̄тор, -а м [в. ејакулација] онај који ејакулира; избацивач.

ејакула́ција, -ē ж [лат. eiaculatio, према eiaculari избацити] физиол. рефлексно избацивање семене течности повезано са оргазмом. ▲ **ејакулација прекокс** [лат. praecox преран] мед. прерана ејакулација, непосредно по започињању или у току сношаја.

ејакули́рати, ејакȕлӣрām, 3. л. мн. ејакули́рајȕ сврш. и несврш. [лат. eiaculari избацити] физиол. избацивати, избацити семену течност, сперму.

ејȁлā̄т, -а́та м = **ејáлет** в. **ајáлет**.

ȅјвалā̄ узв. [тур. eyvallah од ар. ʾiy wallāh] покр. 1. до виђења, због. 2. хвала, баш ти хвала. 3. тако је, баш тако. 4. честитам, браво, свака част.

ејдова́ле узв. [тур. eyi duale] покр. због; с божјим благословом.

ȅјектӣван, -вна, -вно [в. ејектирати] који служи избацивању, који може нешто да избаци.

ејекти́рати, ејȅктӣрām, 3. л. мн. ејекти́рајȕ сврш. и несврш. [лат. eiectus избачен према eiicere избацити] техн. нагло избаци(ва)ти; избацити посебним механизмом или помоћу експлозивног пуњења (нпр. пилотско седиште у случају опасности).

ȅјектор, -а м [в. ејектирати] 1. справа за црпљење и усисавање паре, плина или течности. 2. механизам који након испаљеног хица из пушке или другог оружја аутоматски избацује празну чауру, избацивач.

ејȅкција, -ē ж [лат. ejectio, према eiicere избацити] прав. избацивање, протеривање с поседа.

ȅјлук, -а м [тур. eyilik, iyilik према eyi добар] покр. добро дело, доброчинство, доброта, племенитост.

ејса́диле = ејсȁхатӣлē узв. [тур. eyi saaatiyle у добар час] покр. поздрав на растанку, одговор на **ејдова́ле** (в.).

екȁртер, -а м [фр. écarteur према écarter раздвајати] мед. инструмент који држи отвореним ивице ране или телесне отворе.

ȅкватӣв, -а м [лат. aequare изједначити, упоредити] лингв. падежни облик у неким језицима угрофинске групе који означава поредбени однос.

ȅквā̄тор, -а м [срлат. aequator, према aequare изједначити, упоредити] геогр. замишљена кружна линија око Земље која је подједнако удаљена од оба Земљина пола и која Земљу дели на северну и јужну полулопту, полутар. ▲ **магнетски екватор** линија која спаја све тачке на Земљи у којима је магнетна инклинација једнака нули; **небески екватор** раван Земљиног екватора проширена на привидну небеску сферу; **термички екватор** линија која спаја места са највишим годишњим температурама на Земљи.

екваторȉја̄л, -а́ла м [в. екватор] екваторијални телескоп. в. **ȅкваторијā̄лан**.

ȅкваторијā̄лан, -лна, -лно [в. екватор] који се односи на екватор, који припада екватору. ▲ **екваторијалне земље** геогр. земље које се налазе у појасу екватора; **екваторијална Африка** геогр. афричке земље у екваторском појасу; **екваторијални степен** геогр. географска мера за дужину (15 географских миља или 111,31 km); **екваторијални телескоп** астрон. телескоп са две осовине окретања, једном паралелном осовини Земље а другом нормалном на њу, што омогућава праћење небеских тела.

ква́ција, -е̄ ж [лат. aequatio изједначавање] 1. лог. тврдња којом се успоставља једнакост између два појма. 2. мат. једначина.

квѐстрика, -е̄ ж, дат. квѐстрици [лат. equester коњички] јахачка вештина, нарочито у циркусима.

екви- [лат. aequus] као први део сложеница значи једнак, исти.

еквива̀лен(а)т, -нта м, мн. еквива̀ленти, ген. мн. еквива̀ленāтā [в. еквивалентан] оно што има једнаку вредност као и нешто друго, оно што потпуно одговара чему, што може да га замени.

еквива̀лентан, -тна, -тно и **еквивалѐнтан,** -тна, -тно [каснолат. aequivalens према aequivalere, в. екви-, valere вредети] 1. који је једнаке вредности, једнаковредан. 2. геом. који је исте површине или запремине као нека друга фигура односно тело, али није истог облика.

еквивалѐнтнōст, -ости и **еквивалѐнција,** -е̄ ж [в. еквивалентан] иста, једнака вредност, изједначеност у погледу вредности.

еквивале́нција в. **еквива̀лентност**.

еквѝвокан, -кна, -кно [лат. aequivocus] који има два значења, двосмислен, сумњив.

еквивока́ција, -е̄ ж [нлат. aequivocatio, в. еквивокан] двосмисленост, двосмислица.

екви́ди, екви́дā м мн. [нлат. equidae, према лат. equus коњ] зоол. породица копитара у коју спадају коњи, мазге, магарци и зебре.

еквидиста̀нта, -е̄ ж [в. еквидистантан] геом. права која у свим својим тачкама има једнако одстојање од друге праве.

еквидиста̀нтан, -тна, -тно [каснолат. aequidistans према aequidistare в. екви-, distare бити удаљен] који је на истом одстојању од чега, подједнако удаљен од чега.

еквидиста̀нција, -е̄ ж [в. еквидистантан] подједнака удаљеност од чега или кога.

еквилибрѝзам, -зма м [в. еквилибријум] в. **еквилибрѝстика**.

еквѝлѝбријум, -а м и **еквѝлѝбрӣј,** -а м [лат. aequilibrium, в. екви-, libra вага] равнотежа, уравнотеженост, стабилност.

еквилибри́рати, еквилѝбрӣра̄м, 3. л. мн. еквилибри́рајӯ сврш. и несврш. [в. еквилибријум] одржавати равнотежу.

еквилѝбрист(а), -е̄ ж [в. еквилибријум] циркуски артист који уме да држи предмете у равнотежи; акробата који се одржава на ужету, трапезу и сл.

еквилибрѝстика, -е̄, дат. еквилибрѝстици ж [в. еквилибрист(а)] 1. вештина одржавања равнотеже, об. у циркусу. 2. фиг. вештина сналажења између супротстављених страна у политичкој борби.

еквилибрѝстичкӣ, -а, -о [в. еквилибрист(а)] који се односи на еквилибристе или на еквилибристику.

ѐквиноција̀лан, -лна, -лно [в. еквиноцијум] који се односи на еквиноцијум.

еквѝно̄цијум, -а м и **еквѝно̄циј,** -а [лат. aequinoctium, в. екви-, пох ноћ] два дана у години када су дан и ноћ једнако дуги, равнодневица. ▲ **јесењи еквиноцијум** 23. септембар, први дан јесени, **пролећни еквиноцијум** 21. март, први дан пролећа.

еквипари́рати, еквипа̀рӣра̄м, 3. л. мн. еквипари́рајӯ сврш. и несврш. [лат. aequiparare] изједначити, изједначавати; да(ва)ти исту вредност једном као и другом.

еквиполѐнтан, -тна, -тно [лат. aequipollens, в. екви-, pollere бити јак] који је исте вредности, исте важности, истог значења; који даје исте резултате.

еквиполѐнција, -е̄ ж [нлат. aequipollentia, в. еквиполентан] 1. једнака вредност, важност, исто значење. 2. лог. однос између два суда који су исказани на различит начин, али значе исто.

ѐквипотенција̀лан, -лна, -лно [в. екви-, в. потенцијал] који има исти потенцијал.

екзиби́ција непр. в. **егзиби́ција**.

ѐки, -ија м [фр. ecu] (ретко **ѐку**) новчана јединица Европске економске заједнице 1979–1999 (замењена евром).

екикле́ма, -ē ж [грч. ekkýklēma, према kýklos точак] позор. у античком грчком позоришту направа у облику одра на точковима, слична данашњој ротационој позорници.

екѝпа, -ē и **еки́па,** -ē ж [фр. équipe] 1. група стручњака који су окупљени на једном послу или ради извршења неког задатка. 2. сп. тим, састав, постава.

екѝпа̄ж, -а́жа м = **екипа́жа,** -ē ж [фр. équipage] 1. раскошна кочија, елегантна кола с више коња и послугом. 2. посада на броду, у авиону, тенку и сл. 3. заст. запрега са опремом неке војне јединице; војна комора.

екѝпӣра̄ност, -ости ж [в. екипирати] стање потребних радника или стручњака у некој установи, попуњеност стручњацима и особљем.

екипи́рати, екѝпӣра̄м, 3. л. мн. екипи́рајӯ свр̄ш. и несвр̄ш. [фр. équiper, в. екипа] опремити, опремати снабде(ва)ти потребним људством или стварима; скупити, скупљати, организовати као екипу.

ѐкѝпнӣ, -ā, -ō и **ѐкипнӣ,** -ā, -ō [в. екипа] који се обавља у екипи, по екипама, између екипа. ▲ **екипни спортови** сп. спортови у којима такмиче искључиво екипе, тимови спортиста, а не појединци (фудбал, кошарка, одбојка, рукомет и сл.); **екипно такмичење** сп. такмичење у коме са сваке стране учествује више спортиста организованих у екипе, тимове.

еклàмпсија, -ē ж [грч. éklampsis севање] мед. болесно стање које се испољава грчењем мишића и губљењем свести, најчешће код трудница.

еклатàнтан, -тна, -тно [фр. éclatant према éclater блистати] јасан, лако уочљив, очигледан; неоспоран, непобитан (~ *пример*).

ѐклēзија, -ē и **еклѐзија,** -ē ж [грч. ekklēsía] ист. 1. у старој Грчкој народна или војничка скупштина. 2. верска заједница, црквена општина, црква.

еклезѝјарх, -а м, мн. еклезѝјарси, ген. мн. еклезѝјāрхā [в. еклезија, -арх] рел. старешина цркве, онај који се стара о реду богослужења у православној цркви.

еклезѝјаст, -а м [грч. ekklēsiastḗs члан скупштине, в. еклезија] 1. свештеник, проповедник. 2. (**Еклезијаст**) Књига проповедникова (у Старом завету).

еклезијàстика, -ē ж, дат. еклезијàстици [в. еклезија] црквено учење, црквене ствари, црквени послови.

еклезијàстичкӣ, -ā, -ō [в. еклезија] црквени, духовни, свештенички.

еклезиолòгија, -ē ж [в. еклезија, -логија] теол. наука која проучава историју и организацију цркве. ♦ **еклезиòлошкӣ.**

еклѐктик, -а м, мн. еклѐктици, ген. мн. еклѐктӣкā и **еклѐктичā̄р,** -а [грч. eklektikós који бира, према eklégein одабрати] онај који је еклектичан; онај који се служи различитим и разноврсним изворима.

еклектицѝзам, -зма м = **еклектика,** -ē ж [в. еклектик] стварање неког система, целине одабирањем разнородних елемената из других система; механичко спајање различитих, па и противречних идеја.

еклѐктичан, -чна, -чно [в. еклектик] а. који са разних страна узима све оно што му се чини добро. б. недовољно оригиналан, који нема сопствене идеје.

еклѐктичā̄р в. **еклѐктик.**

еклѐктичкӣ, -ā, -ō [в. еклектик] који се односи на еклектицизам и еклектичаре.

ѐклēр, -а м (уоб. **еклēр**) [фр. éclair] врста малог, дугуљастог колача пуњеног кремом и преливеног чоколадом.

еклѝпса, -ē ж [грч. ékleipsis изостављање] 1. астрон. привидно ишчезавање небеског тела услед заклањања другим телом, помрачење. 2. фиг. пад у заборав, пропадање, нестајање. 3. мед. пролазна несвестица, немоћ.

еклѝптика, -ē ж, дат. еклиптици [срлат. ecliptica od грч. ekleiptikós, уп. еклипса] астрон. 1.

круг по коме се Сунце привидно креће по небеској сфери у току године. 2. раван у којој лежи путања Земље око Сунца. **еклѝптичкӣ**.

еклóга, -ē и **ѐклога**, -ē ж [грч. eklogḗ избор, бирање] 1. књиж. врста пастирске идиличне песме. 2. муз. инструментална композиција идиличног карактера.

ѐкмек, -а м [тур. ekmek, etmek] покр. хлеб.

екмѐкчија = екмѐџија (в.)

екмѐџија, -ē м = **екмѐкчија,** -ē м [тур. ekmekçi, в. екмек] покр. пекар.

екмѐџѝница, -ē ж [в. екмеџија] покр. пекара.

еко- [скр. од екологија, еколошки] као први део новијих сложеница означава оно што је у вези с екологијом.

ѐкобрōд, -а, мн. екобрòдови [в. еко-, брод] брод намењен заштити мора од загађивања.

екòлог, -а, мн. екòлози, ген. екòлōгā [грч. oîkos дом, кућа, в. -лог] а. стручњак за екологију. б. члан еколошког покрета; онај који прихвата и шири идеје о заштити здраве природне околине.

екологија, -ē ж [грч. oîkos дом, кућа, логија] 1. биол. наука која проучава односе живих бића према средини и утицај средине на њих. 2. наука о прилагођавању људских бића животној средини и о заштити природе од штетних човекових утицаја.

екòлошкӣ, -ā, -ō [в. екологија] 1. који се односи на екологију и екологе. 2. који је начињен тако да не изазива штетне последице по природну средину. ▲ **еколошки покрет** покрет који се бори за здраву животну средину; **еколошки стандард** бројна вредност одређених параметара (у води, ваздуху) која се, ради очувања природе, не сме прећи; **еколошка стабилност** отпорност екосистема на промене броја и учесталости врста под дејством спољашњих утицаја; **еколошка катастрофа** нагли поремећај екосистема проузрокован деловањем човека или природе; **еколошка психологија** наука која проучава деловање природне и друштвене средине на понашање појединца.

екòном, -а м, мн. -и [грч. oikónomos домаћин, газда, в. економија] 1. службеник коме је поверена набавка, чување и расподела потрошног материјала. 2. онај који управља пољопривредним газдинством. 3. онај који рационално рукује имовином, који уме да економише.

економàјзер, -а м [енгл. economizer, в. економисати] грејач воде у уређају парног котла.

економàт, -а́та м [в. економ] 1. одељење у предузећима и установама које набавља, чува и распоређује потрошни материјал. 2. служба економа. 3. канцеларија економа. 4. рационално организовање послова у домаћинству.

економѐтрија, -ē ж [в. економија, -метрија] научна дисциплина која применом математичких метода истражује економске и друштвене појаве.

економѝзам, -зма м [в. економија] пол. струја у оквиру социјалдемократског покрета према којој радници треба да воде само економску борбу против капитализма, а не и политичку.

економија, -ē ж [грч. oîkos дом, кућа, -номија] 1. наука која проучава деловање економских закона у производњи, расподели и потрошњи материјалних добара, као и односе међу људима у процесу производње и расподеле. 2. управљање имањем, газдинством, привредом, привређивање, газдовање. 3. рационална употреба, штедња, уштеда. 4. пољопривредно имање, газдинство.

економика, -ē ж, дат. економици ж [в. економија] 1. привреда, привредни систем. 2. практична примена економских принципа, газдовање, привређивање. 3. рационална примена, штедња.

економисати, -ишēм несврш. [фр. économiser, в. економија] рационално управљати нечим, штедљиво, умерено трошити.

економист(а), -ē м [в. економија] онај који се бави економијом, стручњак за привредна питања.

економичан, -чна, -чно [фр. économique, в. економија] који доноси уштеду, рационалан у трошковима, штедљив, чуваран.

еконо̀мично̄ст, -ости ж [в. економичан] 1. својство онога што је економично. 2. начин пословања тако да се уз што мање трошкове постигне што већи привредни ефекат.

еко̀номскӣ, -ā, -ō̄ [в. економија] који се односи на економију, економику, привредни. ▲ **економска политика** систем правних, политичких и других мера које спроводи државна власт у области привреде; **економски материјализам** схватање које све појаве друштвеног живота своди непосредно на економику, потцењујући улогу политичких идеја и психолошке факторе у историјском развоју; **економска географија** наука о природним условима економије; **економска статистика** статистика која се бави бројчаним подацима о економским појавама у једној или више држава; **економска криза** период привредног застоја или неуспеха који настаје услед неуравнотежености производње и потрошње; **економске санкције** казнене мере које се уводе према одређеним земљама како би се оне присилиле да испуњавају обавезе из међународног права.

екосѝстѐм, -е́ма м [в. еко-, систем] биол. еколошки систем, природна заједница живих организама на одређеном простору.

ѐкотѝп, -а м [в. еко-, тип] биол. облик неке биљке или животиње наследно измењен услед прилагођавања одређеном типу околине.

екофо̀бија, -ē ж [грч. oîkos дом, кућа, -фобија] псих. болесни страх појединца који остаје сам у кући.

ѐкоцѝд, -а м [в. еко-, -цид] уништавање екосистема (флоре и фауне) одређеног подручја, хемијским или биолошким средствима.

екпиро́за, -ē ж [грч. ekpýrōsis, према pŷr ватра] филоз. по Хераклиту и стоицима, пропаст света у пожару, коме следи обнављање.

екразѐнтан, -тна, -тно [фр. écrasant од écraser здробити, смрвити] разоран, експлозиван.

екра̀зер, -е́ра м [фр. écrasеur] мед. хируршки инструмент за уништавање оболелих делова дробљењем.

екра̀зит, -а и **екра̀зѝт,** -и́та м [фабрички назив, в. екразантан] амонијумова со пикринске киселине, јак експлозив којим се пуне бомбе и гранате.

ѐкра̄н, -а́на м [фр. écran заклон] 1. бела површина на коју се пројектују слике с филмске траке, филмско платно. 2. флуоресцентна површина катодне цеви на којој се ствара слика на телевизору. 3. део монитора прикљученог на компјутер на којем се појављују слике и текст настали у компјутеру. 4. фот. помични параван од сјајног лима за рефлектовање светлости у фотографском атељеу.

екраниза́ција, -ē ж [фр. écranisation, в. екран] прерада или прилагођавање неког позоришног дела, романа, опере, оперете и сл. за приказивање на екрану, тј. за филм.

екра̀низовати, -зујēм и **екранизирати,** екранѝзӣра̄м, 3. л. мн. екранизи́рајӯ свршн. и несврш. [в. екран, екранизација] снимити за филм. пренети на филм.

ѐкрија̄ш, -а м [тур. eğri крив, нагнут] покр. онај који не држи реч, лажљивац.

ѐкс прил. [лат. ex] узвик при испијању пића који значи да садржај из чаше треба испити одједном, наискап (*на ~*).

екс-[1] [лат. ex из] први део сложенице у значењу извлачења, одстрањивања, удаљавања, пореклa; испред самогласника обично се изговара **егз-**; испред неких сугласника своди се на **е-**.

екс-[2] [енгл. ex- од лат. ex из] први део полусложенице у значењу бивши, некадашњи, ранији.

ѐкс абрӯпто прил. [лат. ex abrupto] изненада, одједном.

ексангвина́ција, -ē ж [в. екс[1]-, лат. sanguis крв] мед. смрт настала услед губитка крви.

ексартикула́ција, -ē ж [в. екс[1]-, артикулација] мед. хируршко одстрањивање екстремитета или једног његовог дела у зглобу.

ѐкс во̀то [лат. ex voto] 1. прил. на основу завета, по завету, по завештању. 2. (као м индекл.) за-

ветни дар; плочица која се оставља у цркви у знак захвалности за услишану молитву.

екселѐнтан, -тна, -тно = **ексцелѐнтан,** -тна, -тно [лат. excellens према excellere превазилазити] изврстан, одличан, изванредан.

екселѐнција, -ē ж = **ексцелѐнција,** -ē ж [ср-лат. excellentia, в. ексцелентан] титула у ословљавању личности високог положаја или друштвеног ранга.

ѐксер, -а м [тур. ekser] 1. клин, чавао. 2. шатр. сребрни новац.

ѐксик и **јѐксик** прид. индекл. [тур. eksik] покр. непотпун, мањкав, фаличан, неисправан.

ексѝкатор, -а м [нлат. exsiccator од лат. exsiccare исушити] а. справа за сушење супстанција или за заштиту од влаге у хемијским лабораторијама. б. машина за сушење у разним гранама индустрије.

ексика́ција, -ē ж [нлат. exsiccatio од лат. exsiccare исушити] хем., фарм. сушење, исушивање.

ексѝклук, -а м, мн. ексѝклуци, ген. мн. ексѝклӯка̄ [тур. eksiklik, в. ексик] покр. 1. непотпуност, мањкавост. 2. божја казна, несрећа, невоља.

ексѝрати, ѐксѝра̄м, 3. л. ексѝрајӯ сврш. и несврш. [в. екс] испити, испијати у једном гутљају, наискап.

ексква̀тор, -а м [нлат. excavator, в. екскавација] 1. машина за копање, вађење и премештање земље и другог материјала, багер јаружар. 2. мед. инструмент за стругање шупљина.

екскава́ција, -ē ж [лат. excavatio, према excavare издубити] 1. дубљење, ископавање, вађење неког материјала. 2. анат. удубљено место, празнина између појединих органа.

ѐкс ка̀тедра [лат. ex cathedra] с катедре, учено; с меродавног, надлежног места.

екскла́ва, -ē ж [в. екс-, лат. clavis кључ] 1. део територије једне државе који је под влашћу друге државе. 2. биол. појава неке биљке или животиње на местима где је иначе нема.

ѐкскламатѝван, -вна, -вно [в. екскламација] који има карактер узвика, узвичан, усклични.

екскла́ција, -ē ж [лат. exclamatio] узвик, узвикивање, усклик, повик.

ексклаустра́ција, -ē ж [в. екс[1]-, лат. claustrum манастир] црквено добровољан или намегнут привремени боравак монаха изван манастира.

ексклѐрик, -а м, мн. ексклѐрици, ген. мн. ексклѐрӣка̄ [в. екс[2]-, клерик] 1. студент који је напустио студије теологије. 2. онај који је напустио свештеничко звање.

ексклуди́рати, ексклу̀дӣра̄м, 3. л. мн. ексклуди́рајӯ сврш. и несврш. [лат. excludere] 1. искључити, искључивати, изузети, изузимати. 2. протерати, протеривати (из државе).

ѐксклузѝван, -вна, -вно [лат. exclusivus, в. ексклудирати] 1. који је намењен изабранима, повлашћенима, имућнима (~ *ноћни локал*). 2. који се не дели с другима, којим конкуренти не располажу (~ *интервју*). 3. који не прихвата туђа мишљења, искључив у ставовима. 4. грам. којим се нешто изузима, искључује, искључни.

ексклузѝвист(а), -ē м, мн. ексклузѝвисти (ж. **ексклузѝвисткиња,** -ē) [в. ексклузиван] онај који је ексклузиван, искључив.

ексклузѝвност, -и ж [в. ексклузиван] особина онога што је ексклузивно, искључивост.

екскомуника́ција, -ē ж [нлат. excommunicatio, в. екскомуницирати] 1. црквено искључење из црквене заједнице, анатема. 2. искључење из друштва или заједнице.

екскомуници́рати, екскомунѝцӣра̄м, 3. л. мн. екскомуници́рајӯ сврш. и несврш. [лат. excommunicare] 1. искључити, искључивати из црквене заједнице, бацити, бацати анатему. 2. искључити, искључивати из друштва или заједнице.

екскоријáција, -ē ж [лат. excoriatio, од в. екс-, лат. corium кожа] мед. лака површинска повреда коже, огреботина.

екскорпора́ција, -ē ж [в. екскорпорирати] издвајање из неке целине.

екскорпори́рати, екскорпо̀ри́ра̄м, 3. л. мн. екскорпори́рајӯ сврш. и несврш. [в. екс[1]-, лат. corpus тело] издвојити, издвајати из неке целине.

ѐкскра̄љ, -а м [в. екс[2]-] бивши краљ, свргнути краљ.

екскрѐмент, -а м, мн. екскрѐменти, ген. мн. екскрѐменāтā [лат. excrementum према excernere издвојити, излучити] физиол. неискоришћени део хране који избацује организам, измет.

екскре́ти, екскре́тā м мн. [лат. excreta од excernere, в. екскремент] неупотребљене материје које организам излучује природним путем, излучевине.

ѐкскретѝван, -вна, -вно и **ѐкскрето̀ран,** -рна, -рно [нлат. excretorius, в. екскрета] који лучи, излучује, избацује.

ѐкскре̄ција, -ē и **екскре́ција,** -ē ж [нлат. excretio, в. екскремент] 1. излучивање свих непотребних и штетних материја из жлезда или органа. 2. излучевина.

екскулпа́ција, -ē ж [в. екскулпирати] 1. прав. ослобађање од оптужбе. 2. исприка, оправдање.

екскулпи́рати, екскȕлпӣра̄м, 3. л. мн. екскулпи́рајӯ сврш. и несврш. [в. екс[1]-, лат. culpa грех] ослободити, ослобађати оптужбе или кривице.

ѐкскурзѝван, -вна, -вно [в. екскурзија] који одступа, који се удаљава.

екскȕрзија, -ē ж [лат. excursio, према excurrere истрчати] 1. путовање у забавне, научне, спортске и др. сврхе, групни излет, заједничка посета неком месту, споменику и сл. 2. група особа које путују на такав излет. 3. удаљавање од главне теме у говору или писању, дигресија.

екскȕрзист(а) в. **екскурзио̀нист(а).**

екскурзио̀нист(а), -ē м, мн. екскурзио̀нисти (ж. **екскурзио̀нисткиња,** -ē) [в. екскурзија] учесник у екскурзији, излетник.

ѐкскурс, -а м, мн. ѐкскурси, ген. мн. ѐкскȕрса̄ [лат. excursus, према excurrere истрчати] одступање, удаљавање од главне теме говора или писања, дигресија.

ѐкслекс прид. индекл. [лат. exlex, в. екс[1]-, лат. lex закон] прав. ванзаконски, који је неподвргнут закону, који је без заштите закона.

екслѝбрис, -а м [лат. ex libris из књига, према liber књига] листић налепљен на унутрашњој страни предње корице књиге на којем се налази име, монограм или знак власника или библиотеке.

ексмѝнистар, -тра м, мн. ексмѝнистри, ген. мн. ексмѝнистāрā [в. екс[2]-, министар] бивши министар.

ексо- в. **егзо-**

ексо́да, -ē ж [грч. éxodos излаз] завршни део античке грчке драме иза којег не следи хорска песма.

ексо́дус в. **егзо́дус**.

ексо̀ним в. **егзо̀нӣм**.

експа̀ндер, -а м [лат. expandere раширити, разапети] гимнастичка справа за јачање мишића руку.

експанди́рати, експа̀ндӣра̄м, 3. л. мн. експанди́рајӯ сврш. и несврш. [лат. expandere раширити, разапети] 1. (ра)ширити, прошири(ва)ти, распрострети, распростирати, увећати димензије. 2. (ра)ширити се, распрострети се, распростирати се.

ѐкспанзѝван, -вна, -вно [нлат. expansivus, в. експанзија, експандирати] 1. који има способност да се шири, растеже, растегљив. 2. који тежи да ојача своју моћ, да рашири свој утицај, освајачки, продоран.

експанзи́вност, -и ж [в. експанзиван] особина онога што је експанзивно.

експа̀нзија, -ē ж [нлат. expansio, в. експандирати] 1. ширење, распростирање, заузимање већег простора. 2. пол. ширење једне државе на штету других. 3. екон. ширење и развијање производње, освајање тржишта.

експанзионѝзам, -зма м [в. експанзија] пол. екон. тежња ка освајању нових територија и тржишта. ◆ **експанзионѝстичкӣ**.

експатријáција, -ē ж [нлат. expatriatio, в. експатрирати] 1. добровољно или присилно напуштање домовине, исељење или изгнанство. 2. иступање из држављанства.

експатри́рати, експа̀трӣра̄м, 3. л. мн. експатри́рајӯ сврш. и несврш. [срлат. expatriare, в. екс[1]-, лат. patria домовина] добровољно или присилно напустити домовину.

експеди́јенс, -а м [лат. expediens, в. експедиција] лек, помоћ, решење за проблем, излаз из невоље.

експеди́јент, -а м, мн. експеди́јенти, ген. мн. експеди́јенāтā [лат. expediens, в. експедиција] в. **експѐдӣтор**.

експѐдӣт, -и́та м [лат. expeditus, в. експедиција] 1. поштанско одељење за сортирање и отпремање пошиљки. 2. одељење издавачке куће које отпрема публикацију претплатницима. 3. одељење у неким установама за пријем и отпрему службених списа или робе.

èкспедитӣван, -вна, -вно [нлат. expeditivus, в. експедиција] који брзо обавља посао, ефикасан на послу, брз, хитар, окретан.

експедити́вност, -и ж [в. експедитиван] особина онога што је експедитивно; брзо, ревносно обављање послова.

експѐдӣтор, -а м [лат. expeditor, в. експедиција] 1. службеник који отпрема пошиљке, отпремник. 2. онај који шаље писмо или какву другу пошиљку, пошиљалац.

експеди́ција, -ē ж [лат. expeditio, према expedire слати, отпремити] 1. слање, одашиљање, отпремање нечега. 2. одељење за отпремање разних пошиљки. 3. путовање ради извршења неког задатка (научног, политичког и сл.). 4. лица која учествују у таквом путовању. 5. војни поход, операција.

èкспедициōнӣ, -а̄, -ō [в. експедиција] који се односи на експедицију, који има карактер експедиције.

èкспедовати, -ујēм сврш. и несврш. [лат. expedire слати, отпремити] 1. (по)слати, отпремати, отпремити. 2. фиг. експр. (о)терати, најурити.

експѐкторанс, -а м, мн. експѐкторанси и **експекторáнција,** с мн. [лат. expectorans, в. експекторирати] средство за искашљавање, лек који олакшава искашљавање.

експекторáција, -ē ж [лат. expectoratio, в. експекторирати] мед. 1. избацивање слузи из плућа, искашљавање; испљувак. 2. фиг. отварање срца, поверавање, олакшавање душе.

експектори́рати, експекто̀рӣра̄м, 3. л. мн. експектори́рајӯ сврш. и несврш. [лат. expectorare, в. екс[1]-, pectus прса] избаци(ва)ти из дисајних органа кашљући, искашљавати, искашљати, избацити, избацивати слуз.

експѐнзāријум, -а м и **експѐнзāрӣј,** -а м [нлат. expensarium од лат. expendere трошити] списак трошкова, рачун с трошковима, трошковник.

èкспензӣван, -вна, -вно [нлат. expensivus] скуп, скупоцен, који захтева трошкове.

експерѝмен(а)т, -нта м, мн. експерѝменти, ген. мн. експерѝменāтā [лат. experimentum] оглед, опит који се изводи ради проучавања природних појава, да би се дошло до истине или да би се проверила нека хипотеза.

èкспериментāлан, -лна, -лно [в. експеримент] који се односи на експерименте, који се заснива на експерименту, огледни, опитни.

експеримèнтāтор, -а м (ж. **експеримèнтāторка**, дат. експеримèнтāторки) [в. експеримент] 1. онај који врши експерименте. 2. фиг. онај који стално врши непотребне експерименте, који безуспешно покушава да промени нешто.

експеримèнтисати, -ишēм несврш. [в. експеримент] 1. вршити, изводити експерименте. 2. фиг. упорно покушавати да се остваре неке намере, испробавати новине.

èксперт, -а м, мн. èксперти, ген. мн. èксперāтā [лат. expertus од experiri покушати] 1. стручњак, велики познавалац неке области. 2. особа коју позивају да дā своје стручно мишљење, вештак.

èкспертан, -тна, -тно [в. експерт] 1. који се односи на експерта. 2. који је пун знања, искусан, стручан.

експерти́за, -ē ж [фр. expertise, в. експерт] 1. испитивање и решавање неког питања, утврђивање истине у правном спору уз помоћ стручњака, вештачење. 2. стручна процена уметничког дела.

ѐкспијатṑран, -рна, -рно [нлат. expiatorius, в. експијација] покајнички, покорнички.

експија́ција, -ē ж [лат. expiatio према expiare испаштати] испаштање, окајавање греха, трпљење последица грешке.

ѐкспиратṑран, -рна, -рно [нлат. expiratorius према expirare издахнути] 1. који се односи на издисање, издисајни. 2. фон. који се одликује снагом издисајне струје; ▲ **експираторни акцент** нагласак заснован само на јачем изговарању једног слога (за разлику од мелодијског или музикалног акцента, какав постоји у српском).

експира́ција, -ē ж [лат. expiratio према expirare издахнути] 1. физиол. испуштање ваздуха из плућа, издисање, издисај. 2. прав. истицање рока, времена трајања или важности, дан наплате.

ѐкспланатѝван, -вна, -вно и **ѐкспланатṑран**, -рна, -рно [нлат. explanativus, explanatorius, в. експланација] в. **ѐкспликатѝван**.

експлана́ција, -ē ж [лат. explanatio, в. екс[1]-, planus раван, јасан] објашњавање, објашњење, разјашњавање.

експлàнтāт, -а́та м [в. експлантација] мед. део ткива или органа живог или недавно угинулог организма који се пресађује у друго тело.

експланта́ција, -ē ж [нлат. explantatio, в. екс[1]-, лат. plantare садити] физиол. пресађивање ткива или органа у нову средину.

експлѐтѝв, -и́ва м [лат. expletivum, према explere допунити, испунити] а. реч уметнута само ради допуне метра у стиху, која не утиче на смисао. б. често понављан израз, поштапалица, узречица.

ѐксплетѝван, -вна, -вно [в. експлетив] који допуњује, употпуњује, попуњава.

ѐкспликабѝлан, -лна, -лно [нлат. explicabilis, в. експлицирати] који се може објаснити, објашњив.

ѐкспликатѝван, -вна, -вно [нлат. explicativus, в. експликација] који објашњава, који служи за објашњење.

експлика́ција, -ē ж [лат. explicatio, према explicare објаснити] објашњавање, разјашњавање, тумачење, излагање.

експлици́рати, експлѝцѝрā̀м, 3. л. мн. експлици́рајӯ сврш. и несврш. [лат. explicare] објаснити, објашњавати, (рас)тумачити, изложити, излагати.

експлѝцит, -а и **експлѝцѝт,** -и́та м [лат. explicit, в. експлицирати] завршни део текста у коме се износи закључак, сажети садржај онога што је претходно речено.

експлѝцитан, -тна, -тно и **ѐксплицитан,** -тна, -тно [лат. explicitus размотан, развијен] који је јасно исказан, очигледан, изричит, који се отворено изјашњава.

експлѝците и **ѐксплиците = експлѝцитно** и **ѐксплицитно** прил. [лат. explicite прил. према explicitus, в. експлицитан] јасно, недвосмислено, изричито, отворено.

експлѝцитнṑст, -ости и **ѐксплицитнṑст,** -ости ж [в. експлицитан] особина онога што је експлицитно, изричитост.

експлоàтā̀тор, -а м [в. експлоатисати] 1. онај који искоришћава друге људе, који присваја плодове туђег рада. 2. онај који се бави експлоатацијом природних богатстава, корисник права на неку привредну делатност.

експлоата́ција, -ē ж [фр. exploitation, према exploiter искоришћавати] 1. социол. присвајање плодова туђег рада, искоришћавање других људи, израбљивање. 2. искоришћавање природних богатстава. 3. искоришћавање на најбољи могући начин, како би се постигао најбољи ефекат.

експлоати́рати в. **експлоàтисати**.

експлоàтисати, -ишēм и **експлоати́рати,** експлоàтӣрā̄м, 3. л. мн. експлоати́рајӯ несврш. [фр. exploiter искоришћавати] 1. присвајати плодове туђег рада, искоришћавати, израбљивати. 2. искоришћавати природна богатства, извлачити из њих добит, вредност.

експлоди́рати, експлòдӣрā̄м, 3. л. мн. експлоди́рајӯ сврш. и несврш. [лат. explodere отерати уз лупњаву] нагло се распрснути, распрскавати уз прасак, пуцањ.

експло́зив, -а и **експлòзӣв,** -и́ва м [лат. explosivus, в. експлодирати] материја, средство које има својство да експлодира, да развија разорну хемијску реакцију.

е̏ксплозӣван, -вна, -вно [в. експлозив] 1. који се може распрснути, праскав, разоран. 2. фиг. нагао, напрасит, жесток. 3. фон. при чијем се изговору успоставља и нагло уклања потпуна преграда ваздушне струје, праскав. ▲ **експлозивни мотор** техн. мотор који се покреће узастопним експлозијама бензина или сирових уља, мотор с унутрашњим сагоревањем.

ѐкспло̄зија, -ē ж [лат. explosio, в. експлодирати] 1. нагло распрскавање праћено јаком детонацијом. 2. фиг. нагли излив осећања. 3. фон. завршна фаза изговора сугласника, при којој се уклања преграда за ваздушну струју.

експлòра̄тор, -а м [в. експлорирати] онај који се бави истраживањем, истраживач, извидник.

експлора́ција, -ē ж [лат. exploratio] истраживање, испитивање, извиђање.

експлори́рати, експлòрӣрā̄м, 3. л. мн. експлори́рајӯ сврш. и несврш. [лат. explorare] истраж(ив)ати, испит(ив)ати, извидети, извиђати.

експо̀зē, -ѐа м, ген. мн. експозе́ā̄ [фр. exposé према exposer излагати] званични извештај, излагање, реферат о неком питању.

е̏кспозиметар, -тра м, мн. е̏кспозиметри, ген. мн. е̏кспозиметā̄рā̄ [в. експозиција, -метар] фот. справа за одређивање експозиције потребне за снимање.

експо̀зӣт, -и́та м [лат. expositus изложен] в. **експо̀нāт.**

експозиту́ра, -ē ж [нлат. expositura, в. експозиција] 1. испостава, одељак, филијала. 2. у католичкој цркви место одвојено од парохије које има свог свештеника.

експози́ција, -ē ж [лат. expositio излагање] 1. изношење, излагање. 2. а. уводни део књижевног или сценског дела у којем се читаоци или гледаоци уводе у даљи ток радње. б. муз. изношење двеју основних тема у првом ставу симфоније или сонате. 3. фот. време изложености фотографске емулзије деловању светлосних зрака са објекта који се снима. 4. приказивање уметничког дела на изложби и сл. 5. изложеност сунцу и атмосферским појавама, положај.

експо̀нāт, -а́та м [нем. Exponat, в. експонирати] предмет који се приказује на изложби, изложени предмет, изложак.

експо̀нент, -а м, мн. експо̀ненти, ген. мн. експо̀ненāтā̄ [лат. exponens који излаже од exponere изложити, приказати] 1. онај који заступа нечије интересе, који ради по нечијем налогу, заступник. 2. особа која учествује у изложби, која излаже нешто, излагач. 3. мат. број који означава степеновање, који показује колико се пута основа степена узима као чинилац; ▲ **у експоненту** типогр. (штампано) уздигнуто, ситним слогом.

е̏кспоненцијāлан, -лна, -лно [лат. exponentialis, в. експонент, експонирати] 1. мат. који се односи на експонент; у којем је непозната, одн. променљива величина дата у експоненту. 2. који расте све већом брзином. ▲ **експоненцијална функција** мат. функција која реалном броју x придружује a^x за задати позитивни број a.

е̏кспонибӣлан, -лна, -лно [нлат. exponibilis, в. експонирати] који се може објаснити, објашњив, приказив, изложљив.

експони́рати, експò̀нӣрā̄м, 3. л. мн. експони́рајӯ сврш. и несврш. [лат. exponere] 1. изложити, излагати, приказати, приказивати. 2. фот. изложити, излагати (филм) дејству светлости пропуштене кроз објектив.

èкспорт, -а м, мн. èкспорти, ген. мн. ẽкспо̄рта̄ [енгл. export, према лат. exportare извозити] трг. 1. извоз робе у иностранство. 2. количина и вредност робе извезене у иностранство.

ẽкспортабӣлан, -лна, -лно [нлат. exportabilis, в. експорт] трг. који се може извозити, који је за извоз.

експо̀ртӗр, -е́ра м [в. експорт] особа, установа или предузеће које се бави извозом, извозник.

èкспортнӣ, -а̄, -о̄ [в. експорт] који се односи на експорт, извозни. ▲ **експортна премија** новчани износ, разлика у цени коју плаћа држава извознику неке робе да би се омогућила продаја те робе у иностранству по нижој цени, одн. повећала њена конкурентност.

èкспортовати, -ујӗм сврш. и несврш. [в. експорт] извести, извозити у иностранство.

èкспрес прид. индекл. [енгл. express од лат. expressus истиснут] 1. брз, хитан, експресан (*експӣрес лӯтрија, експӣрес по̄шиљка*). ▲ **експрес ресторан** ресторан у којем гости сами узимају храну и на послужавнику је односе до стола. 2. (као прил.) хитно, што је брже могуће (*урадио је то̄ експӣрес*).

èкспрес, -а м, мн. èкспреси, ген. мн ẽкспрẽса̄ [в. експрес] 1. а. брзи воз или брод којим се путује на велике удаљености и који се заустављa само у великим станицама одн. лукама. б. возило градског саобраћаја које не стаје на успутним станицама. 2. хитна поштанска пошиљка, писмо, телеграм. 3. експрес ресторан (в. горе).

èкспресан, -сна, -сно [в. експрес] брз, хитан; ▲ **експресни воз** жел. директан воз који стаје само на највећим станицама, експрес.

ẽкспресӣван, -вна, -вно [нлат. expressivus, в. експресија] изражајан, изразит.

експресӣвност, -и ж [в. експресиван, експресија] особина онога што је експресивно, изражајност.

експрѐсија, -ẽ ж [лат. expressio од exprimere изразити, истиснути] 1. израз, изражавање, изражајност. 2. мед. истискивање, под притиском, каквог садржаја из ткива, органа и сл.

експресионӣзам, -зма м [фр. expressionnisme, према expression експресија] правац у уметности (касније проширен на књижевност) уочи Првог светског рата који инсистира на изражавању субјективних расположења и личних доживљаја без одређених правила о спољашњој форми и без обзира на естетску допадљивост.

експресио̀нист(а), -ẽ м, мн. експресио̀нисти [в. експресионизам] припадник, следбеник експресионизма.

експресионӣстичкӣ, -а̄, -о̄ [в. експресионист(а)] који се односи на експресионизам и експресионисте.

ẽкспромпт, -а м [лат. exprомptus приправљен] 1. кратак говор без претходне припреме. 2. књиж. кратка песма шаљивог садржаја настала неочекивано, спонтано.

èкспромптно прил. [в. експромпт] без припреме, одједном, изненада.

експропрӣја̄тор, -а м [в. експропријација] онај који врши експропријацију, развлашћивач, одузимач, отимач.

експроприја́ција, -ẽ ж [срлат. exprорriatio од exprорriare, в. екс-[1], лат. proprius властити] 1. прав. присилно одузимање имовине од приватних лица у општем интересу. 2. одузимање средстава за производњу, развлашћивање. ▲ **експропријација експропријатора** у марксистичкој терминологији, одузимање предузећа, земље и свих средстава за производњу од власника, капиталиста.

експро̀присати, -ишӗм сврш. и несврш. [срлат. exprорriare, в. екс-[1], лат. proprius властити] (из)вршити експропријацију, одузети, одузимати, лишити, лишавати имовине, власништва над средствима за производњу.

ẽкспулзӣван, -вна, -вно [нлат. expulsivus, в. експулзија] који истерује, протерује, чисти.

експу̀лзија, -ē ж [лат. expulsio, према expellere истерати] изгон, прогон, избацивање, искључење, чишћење.

ексангвина́ција, -ē ж [в. екс[1]-, лат. sanguinatio крварење] обилан губитак крви.

екстабула́ција, -ē ж [нлат. extabulatio скидање, брисање с табле, в. екс[1]-, лат. tabula табла] брисање из земљишних књига.

екстабули́рати, екстабу̀ли́рā̄м, 3. л. мн. екстабули́рајӯ свршн. и несврш. [в. екстабулација] (из)брисати из земљишних књига.

екста́за, -ē ж [грч. ékstasis померање, премештање] 1. псих. одушевљење, усхићеност, занос, блаженство. 2. мед. стање транса које се испољава непокретношћу и неосетљивошћу, дисоцијативно стање свести. 3. рел. у мистици неких религија стање непосредног сједињавања са божанством, блаженство.

ѐкстази, -ија м [енгл. ecstasy, в. екстаза] псих. психостимулативна синтетичка дрога, коју обично узимају припадници рејв супкултуре и обожаваоци техно музике.

екста̀тичан, -чна, -чно [в. екстаза] псих. који се налази у стању екстазе, занесен, помаман.

екстемпора́ција, -ē ж [према лат. ex tempore сместа, без припреме, в. екс-[1], лат. tempus време] извођење нечега непредвиђеног, импровизација, импровизована упадица коју убацује глумац у текст улоге.

екстемпо̀рисати, -ишē̄м свршн. и несврш. [в. екстемпорација] извести, изводити нешто без припреме, импровизовати.

ѐкстензибӣлан, -лна, -лно [нлат. extensibilis, в. екстензија] који се може растезати, растегљив.

ѐкстензӣван, -вна, -вно [нлат. extensivus, в. екстензија] који се простире у ширину, а не у дужину, који подразумева квантитативно повећање, пространи, опширан. ▲ **екстензивна пољопривреда** екон. пољопривреда која се одликује малим утрошком рада и средстава за производњу по јединици површине; **екстензивно тумачење закона** прав. тумачење које обухвата и оне случајеве који нису изричито поменути у тексту правне норме, али се може сматрати да је законодавац и њих имао у виду.

екстензи́вност, -и ж = **екстензѝтē̄т,** -е́та м [в. екстензиван, екстензија] особина онога што је екстензивно.

екстѐнзија, -ē ж [лат. extensio, према extendere растегнути, опружити] 1. истезање, испружање, ширење, развлачење. 2. мед. одржавање крајева поломљене кости у најповољнијем положају за зарашћивање помоћу истезања. 3. допунско образовање, стручно усавршавање, наставак учења (на курсевима, семинарима и сл.) по завршетку претходног школовања.

екстензѝтē̄т = екстензи́вност (в.)

ѐкстензор, -а м [нлат. extensor, в. екстензија] 1. анат. мишић истезач, који доводи неки орган у испружени положај. 2. механизам који има функцију да у одређеном положају одржава сломљени или повређени део тела.

ѐкстē̄ран, -рна, -рно [лат. externus] спољни, спољашњи, који долази или делује споља, са стране.

екстерѝје̄р, -е́ра м [фр. extérieur од лат. exterior спољашњи] 1. спољашњи изглед, спољашњост, спољна страна грађевине. 2. филм сцене снимљене на отвореном простору.

ѐкстериō̄ран, -рна, -рно [в. екстеријер] 1. спољашњи. 2. који је без суштине, површан.

ѐкстериторијā̄лан, -лна, -лно [в. екс-[1], в. територија] 1. који се налази изван своје земље. 2. дипл. који је изузет од власти и надлежности органа земље у којој се налази.

екстериторија́лност, -и ж = **екстериторијалѝтē̄т,** -е́та м [в. екстериторијалан] својство онога што је или онога који је екстериторијалан (2).

екстермѝна̄тор, -а м [в. екстерминисати] уништавач, истребљивач.

екстермина́ција, -ē ж [нлат. exterminatio од лат. exterminare] уништавање, уништење, истребљивање, истребљење, покољ.

екстермѝнисати, -нишē̄м свр̀ш. и несвр̀ш. [лат. exterminare] истребити, истребљивати, уништити, уништавати.

екстерна̀лије, екстернàлијā̄ ж мн. [нлат. externalis од лат. externus спољашњи] спољна обележја, спољашњост, привид.

екстѐрнāт, -а́та м [лат. externus спољашњи] школа у коју ђаци само долазе, а не станују у њој; супр. **интѐрнāт** (в.)

èкстѐрнӣ, -а̄, -о̄ [лат. externus спољашњи] 1. спољни, спољашњи, инострани. 2. који само похађа неку школу, а не станује у њеном дому; супр. **ӣнтѐрнӣ** (в.)

екстѐрнист(а), -ē̄ м (ж. **екстѐрнисткиња,** -ē̄) [в. екстернат, екстерни] 1. ученик који само похађа школу, а не станује у њој. 2. ученик који учи приватно и полаже испите у некој школи чиме стиче права редовног ученика. 3. мед. болесник који не лежи у болници, већ у њу долази да се лечи и прима лекове.

екстерорѐцептор, -а и **èкстероцептор,** -а м [енгл. exteroceptor, в. екстерни, в. рецептор] мед. рецептор који прима надражаје с површине тела или из околине.

èкстинктор, -а м [нлат. exstinctor, в. екстинкција] 1. онај који гаси пожар, ватрогасац. 2. апарат за гашење пожара.

екстѝнкција, -ē̄ ж [лат. exstinctio, према extinguere угасити] гашење, слабљење; ишчезавање, нестајање, изумирање.

екстѝрпāтор, -а м [лат. exstirpator, в. екстирпирати] техн. пољопривредна справа за чишћење од корова и риљање земље.

екстирпа́ција, -ē̄ ж [лат. exstirpatio, в. екстирпирати] 1. искорењивање, чупање, истребљивање, уништавање. 2. мед. одстрањивање болесних делова тела операцијом.

екстирпи́рати, екстѝрпӣрā̄м, 3. л. мн. екстирпи́рајӯ свр̀ш. и несвр̀ш. [лат. extirpare] 1. одстранити, одстрањивати из корена, искорењивати, искоренити. 2. мед. отклонити, отклањати операцијом болесне делове тела.

екстра- [лат. extra изван] а. као први део сложенице означава да је нешто изван чега, ван-. б. као први део сложенице значи нешто изузетно, посебно.

èкстра прид. индекл. [лат. extra] 1. посебан, засебан, одвојен; изузетан, изванредан (*екстра услови*). 2. (као прил.) посебно, одвојено (*урадити екстра*).

екстравага̀нтан, -тна, -тно [срлат. extravagans од extravagari, в. екстра-, лат. vagari лутати] 1. који одступа од уобичајеног, чудан, настран, претеран. 2. неумерен у захтевима, нескроман, расипан.

екстравага̀нтнōст, -ости ж [в. екстравагантан] необичност, настраност, неумереност, претераност.

екстравага́нција, -ē̄ ж [нлат. extravagantio, в. екстравагантан] 1. в. **екстравагантност**. 2. склоност ка трошењу новца.

екстравѐртан, екстравѐртӣрāн, екстравѐртӣранōст в. **екстровѐртан** итд.

èкстравӣлан, -лна, -лно [в. екстра-, фр. ville град] који је изван града, изванградски, сеоски.

екстради́рати, екстрàдӣрā̄м, 3. л. мн. екстради́рајӯ свр̀ш. и несвр̀ш. [нлат. extradere, в. екс-[1], tradere предати] прав. изручи(ва)ти, вратити у земљу из које је кривац побегао.

екстради́ција, -ē̄ ж (непр. **екстради́кција**) [нлат. extraditio, в. екстрадирати] изручење кривца земљи у којој је учинио преступ.

èкстракт, -а м, мн. èкстракти, ген. мн. ѐкстрāктā и èкстракā̄тā [лат. extractum, в. екстрахирати] 1. згуснути садржај неке материје, добијен екстракцијом. 2. језгро, срж, суштина. 3. извод, извадак, кратак преглед.

èкстрактӣван, -вна, -вно [нлат. extractivus, в. екстракција] који извлачи, који вади; који се користи екстракцијом.

èкстрактор, -а м [лат. extractor, в. екстракција] 1. затворена посуда у којој се одвија процес екстракције у хемијским лабораторијама. 2. справа за извлачење ваздуха, вентилатор.

екстра̀кција, -ē ж [лат. extractio, према extrahere извући, извадити] 1. вађење, извлачење воде или других течности. 2. мат. вађење корена. 3. филол. вађење дела текста. 4. мед. вађење детета при порођају из породајног канала; вађење зуба; вађење предмета или болесног дела тела из организма.

ѐкстраментā̄лан, -лна, -лно [в. екстра-, менталан] који се налази изван свести.

ѐкстрамундан, -а, -о [в. екстра-, лат. mundanus светски, световни] који је изван света.

ѐкстрамурā̄лан, -лна, -лно [в. екстра-, лат. murus градски зид] који је изван зидина или граница неког града; који се обавља изван универзитета или друге школске установе.

ѐкстранет, -а м [енгл. extranet, в. екстра-, интернет] рач. интернет-технологија искоришћена за повезивање компанија с њиховим пословним партнерима.

ѐкстраӧрдинā̄ран, -рна, -рно [в. екстра-, лат. ordinarius обичан, редован] 1. необичан, изузетан, изванредан. 2. који одудара од уобичајеног распореда, ванредан.

ѐкстраордѝнā̄ријус, -а м [лат. extraordinarius, в. екстраординаран] ванредни професор на високој школи или универзитету.

екстрапола́ција, -ē ж [в. екстра, в. интерполација] 1. проширивање законитости или закључака установљених за једно подручје на шире, још неиспитано подручје. 2. мат. метод за израчунавање приближне вредности неке функције *f*(*x*) ван интервала у којем су нам њене вредности у низу тачака дате или познате.

ѐкстрапрӧфӣт, -и́та м [в. екстра-, профит] посебна зарада, вишак изнад просечног профита.

ѐкстрасенс, -а м [в. екстра-, лат. sensus чуло] особа за коју се верује да је у стању да запажа ванчулним, парапсихолошким путем.

екстрасѝстола, -ē ж [в. екстра-, в. систола] мед. аномално, ванредно стезање срца које ремети срчани ритам.

екстрасѝстōлија, -ē ж [в. екстрасистола] неуједначени ритам срца са учесталим систолама.

ѐкстрасубјектӣван, -вна, -вно [в. екстра-, субјективан] псих. који се дешава изван субјекта и његовог деловања, који припада спољашњем, објективном свету.

екстраӯтерӣн(ӣ), -ā, -ō = **екстраутѐрӣнскӣ,** -ā, -ō [в. екстра-, лат. uterus материца] мед. ванматерични.

екстрахи́рати, екстра̀хӣра̄м, 3. л. мн. екстрахи́рајӯ и **ѐкстраховати,** -ујēм свршн. и несврш. [лат. extrahere] издвојити, издвајати екстракцијом, извући, извлачити, вадити.

ѐкстрēм, -е́ма м [лат. extremus крајњи] највиши степен нечега, врхунац, крајност, претераност.

ѐкстрēман, -мна, -мно [в. екстрем] 1. који достиже највиши степен, крајњи, гранични; који тежи крајњим, радикалним ставовима и мерама. 2. најжешћи, најјачи по снази осећања или испољавања.

екстремѝзам, -зма м [в. екстрем] склоност ка екстремним, крајњим, радикалним ставовима и мерама.

екстрѐмист(а), -ē м, мн. екстрѐмисти (ж. екстрѐмисткиња) [в. екстрем] присталица екстремизма, који у деловању и мишљењу заузима екстремне ставове.

екстремѝтēт, -е́та м [лат. extremitas] анат. рука или нога; (мн.) крајњи делови тела, удови.

екстре́мност, -и и **ѐкстремнӧст,** -ости ж [в. екстреман] особина онога што је екстремно.

екстровѐртан, -тна, -тно [енгл. extrovert од нлат. extravertere окренути напоље, в. екстра-, лат. vertere окретати] псих. који је понашањем и поступцима окренут околини и људима и с њима одржава интензивне контакте; супр. **интровѐртан** (в.)

екстровѐртӣра̄н в. **екстрӧвертан**.

екстровѐртӣра̄ност, -и и **екстровѐртнӧст,** и ж. [в. екстровертан] особина онога који је екс-

тровертан, отвореност ка спољашњем свету, ка другим људима.

екстру́дер, -а м [енгл. extruder, в. екструдирати] техн. 1. преса за извлачење цеви и профила од пластичне масе. 2. део машине за испредање пластичних влакана.

екстру̀ди́ран, -а, -о [в. екструдирати] који је обликован или обрађен екструдером.

екструди́рати, екстру̀ди́рам, 3. л. мн. екструди́рају свр. и несвр. [лат. extrudere] потиснути, потискивати, (из)гурати, (ис)терати.

екстру́зија, -е̄ ж [лат. extrusio] 1. истискивање, истеривање, избацивање. 2. геол. стврдњавање вулканске лаве на површини Земље.

ексубера̀нтан в. **егзубера̀нтан.**

ексу̀да̄т, -а́та м [лат. exsudatum, в. ексудација] мед. течност која се скупља у телесним дупљама услед запаљења, накупљање течности у организму.

ѐксудатѝван, -вна, -вно [в. ексудација] мед. који се односи на ексудат или ексудацију.

ексуда́ција, -е̄ ж [нлат. exsudatio од exsudare знојити се] физиол. истицање ексудата.

ексулцера́ција, -е̄ ж [лат. exulceratio, в. екс-[1], лат. ulcer чир] мед. стварање чирева.

ексхала́ција, -е̄ ж [лат. exhalatio, в. ексхалирати] 1. хем. испуштање гасовитих материја, испаравање, пара. 2. мед. издисање, избацивање ваздуха.

ексхали́рати, ексхà̀ли́рам, 3. л. мн. ексхали́рају свр. и несвр. [лат. exhalare] 1. хем. (ис)пуштати пару, испаравати. 2. мед. издисати, издахнути (ваздух).

ексха̀устор, -а м [нлат. exhaustor од лат. exhaurire исцрпсти] 1. справа, вентилатор за исисавање ваздуха или гаса. 2. пумпа за пражњење септичких јама.

ексхерѐда̄т, -а́та м [лат. exheredatus, в. ексхередирати] прав. онај који је искључен из наслеђа.

ексхереда́ција, -е̄ ж [лат. exheredatio, в. ексхередирати] прав. искључење из наследства, одузимање права наслеђа.

ексхереди́рати, ексхерѐди́рам, 3. л. мн. ексхереди́рају свр. и несвр. [нлат. exheredare, в. екс-[1], hereditas наслеђе] одузети, одузимати право наследства, разбаштинити.

ексхиби́ција, ѐксхибициō̄нӣ, ексхибициони́зам, ексхибицио̀нист(а) в. **егзиби-.**

ѐксхо̀рта, -е̄ ж [лат. exhortari подстицати] школска проповед, поука; краћи говор.

ѐксхортатѝван, -вна, -вно [лат. exhortari подстицати] који бодри, охрабрује, подстиче, поучава.

ексхо̀рта̄тор, -а м [в. ексхортација] васпитач, саветник, проповедник.

ексхорта́ција, -е̄ ж [лат. exhortatio] 1. подстицање, храбрење, бодрење. 2. савет, наговор, поука.

ексхума́ција, -е̄ ж [в. ексхумирати] ископавање тела из гроба (ради преношења на друго место, ради судске истраге итд.).

ексхуми́рати, ексхȕми́рам, 3. л. мн. ексхуми́рају свр. и несвр. [нлат. exhumare, в. екс-[1], лат. humus земља] ископа(ва)ти тело из гроба.

ексцеди́рати, ексцѐди́рам, 3. л. мн. ексцеди́рају свр. и несвр. [лат. excedere] правити ексцесе, испаде, прећи, прелазити границу прихватљивог понашања, претеривати.

ексцелѐнтан = екселѐнтан (в.)

ексцелѐнција = екселѐнција (в.)

ексцѐлзиор прид. индекл. [лат. excelsior компаратив од excelsus узвишен] 1. виши, узвишенији, сјајан. 2. (као узвик или парола) све више, увис.

ѐксцентар, -тра м [в. ексцентричан] маш. кружна плоча чији се центар не поклапа са центром осовине на коју је насађена.

ексцѐнтрик, -а м, мн. ексцѐнтрици, ген. мн. ексцѐнтрӣка̄ [в. ексцентричан] 1. ексцентричан, неуравнотежен човек, чудак. 2. в. **ѐксцентар.**

ексцѐнтричан, -чна, -чно [срлат. excentricus, према грч. ékkentros изван центра] 1. (о два круга, два точка) који нема исти центар. 2. коме је осовина изван центра. 3. фиг. који одступа од

уобичајеног, несређен, неуравнотежен, настран, чудан.

ексцèнтричнōст, -ости ж [в. ексцентричан] 1. ексцентричан положај, одступање од центра. 2. фиг. одступање од уобичајеног, неуравнотеженост, настраност.

ексцèпција, -ē ж [лат. exceptio изузетак] прав. 1. одлука да у судском поступку не учествује одређено судско веће или чланови већа због сумње у пристрасност, изузеће. 2. приговор у судској парници.

èксцепционāлан, -лна, -лно [нлат. exceptionalis, в. ексцепција] који представља изузетак, изузуетан, необичан; који је изнад просека, изванредан.

ексцеребра́ција, -ē ж [в. екс-[1], лат. cerebrum мозак] мед. вађење мозга фетуса.

ексцерпи́рати, ексцèрпӣрām, 3. л. мн. ексцерпи́рајӯ сврш. и несврш. [лат. excerpere извадити] а. испис(ив)ати белешке, (из)вадити потребне податке, грађу и сл. б. лингв. прегледати штампане текстове ради скупљања примера за израду речника.

èксцерпт, -а м, ген. мн. èксцēрптā и èксцерпāтā [лат. excerptum, в. ексцерпирати] извадак, испис из књиге, списа, одломак.

ексцèрпција, -ē ж [лат. excerptio, в. ексцерпирати] ексцерпирање, исписивање грађе.

èксцес, -а м, мн. èксцеси, ген. мн. èксцēсā [лат. excessus од excedere прекорачити] прекорачење нормалног, допуштеног, недопуштен или недоличан поступак, преступ, испад, изгред.

èксцесӣван, -вна, -вно и **èксцеснӣ,** -ā, -ō [нлат. excessivus, в. ексцес] 1. претеран, прекомеран; неумерен, необуздан. 2. в. **èксцеснӣ**.

ексцеси́вност, -и ж [в. ексцесиван] особина онога што је ексцесивно, неумереност, претераност.

èксцеснӣ, -ā, -ō [в. ексцес] који има карактер ексцеса; склон ексцесима, неуравнотежен, ненормалан (*ексцесна ситуација*).

ексцизи́рати, ексцӣзӣрām, 3. л. мн. ексцизи́рајӯ сврш. и несврш. [лат. excidere исећи, изрезати] мед. (из)вршити ексцизију, (и)сећи, (из)вадити сечењем.

ексцӣзија и **èксцӣзија,** -ē ж [в. ексцидирати] мед. хируршко исецање, изрезивање, вађење сечењем; исечено ткиво, изрезак.

ексципи́рати, ексцӣпӣрām, 3. л. мн. ексципи́рајӯ сврш. и несврш. [лат. excipere] 1. (из)вадити, изузети, изузимати, издвојити, издвајати. 2. прав. приметити, примећивати, приговорити, приговарати, одговорити, одговарати на тужбу.

èксцитабӣлан, -лна, -лно [нлат. excitabilis, в. ексцитирати] надражљив, раздражљив, узбудљив.

ексцитаби́лност, -и ж [в. ексцитабилан] раздражљивост, узбудљивост.

èксцитанс, -а м, мн. èксцитанси и **ексцита́нција,** с мн. по латинском [лат. excitans, према excitare покренути, храбрити] мед. средство за раздраживање.

èксцитатӣван, -вна, -вно = **èксцитатōран,** -рна, -рно [нлат. excitativus, в. ексцитирати] који подстиче, побуђује, надражује, изазива, подстицајан.

ексцита́ција, -ē ж [лат. excitatio, према excitare покренути, храбрити] 1. храбрење, подстицање, бодрење. 2. дражење, узбуђивање, подбадање.

ексцити́рати, ексцӣтӣрām, 3. л. мн. ексцити́рајӯ сврш. и несврш. [excitare покренути, храбрити] подстаћи, подстицати, побудити, побуђивати, надражи(ва)ти.

екта́за, -ē ж = **екта́зија,** -ē ж [грч. éktasis] 1. мед. растезање, протезање, проширење. 2. фон. продужавање слога или самогласника.

ектлӣпса, -ē ж [грч. ekthlíbein истиснути] фон., метр. избацивање једног или више гласова да би се избегао хијат.

ексто- [грч. ektós] као први део сложенице означава да се други део односи на нешто што је изван, спољашњи.

ектогѐнеза и **ектогенéза,** -ē ж [в. екто-, -генеза] биол. теорија према којој еволуцију живих бића покрећу искључиво спољашњи фактори.

èктодерм, -а м [в. екто-, грч. dérma кожа] 1. анат. спољни слој на заметку, ембриону. 2. бот. спољни клицин лист.

ектòмија, -ē ж [грч. ektomḗ, в. -томија] мед. оперативно одстрањивање дела тела, дела органа или целог органа.

èктоморф, -а м [в. екто-, грч. morphḗ облик] биол., антроп. јединка витке, издужене телесне грађе, чије су структуре настале претежно из површинског слоја ембриона; уп. **ѐндоморф.** ♦ **ектомòрфан.**

ектопарàзит, -а и **ектопарàзӣт,** -и́та м [в. екто-, паразит] биол. паразит који живи на другом организму и с његове коже прима храну; уп. **ендопàразит.**

ектопи́зам, -зма м = **ектòпија,** -ē ж [грч. éktopos измештен, померен] мед. природна неправилност развоја неког органа, појава неког органа на месту где се он иначе не налази.

ектоплàзма, -ē ж [в. екто-, (цито)плазма] биол. 1. спољашњи слој цитоплазме. 2. посебна супстанца која се под одређеним условима наводно појављује из тела медијума на спиритистичким сеансама.

èктрōпијум, -а м и **èктрōпӣј,** -а м [грч. ektrópion према ektrépein окретати уполье] мед. 1. извртање очног капка према спољашњости. 2. извртање спољашње ивице ушћа материце.

ѐку в. **ѐки.**

екуме́на, -ē ж [грч. oikouménē према oikeîn становати] 1. ист. назив античких Грка за тада познат насељени свет. 2. све стално насељене територије на Земљи, светска заједница људи, васељена, човечанство. 3. филоз. код стоика заједница мудрих на свету без обзира на класу и народност; светска држава.

екуменѝзам, -зма м [в. екумена] рел. идеја о сарадњи свих вера и цркава (нарочито хришћанских) на основу равноправности и заједничког залагања за мир и опште добро.

екумѐнист(а), -ē м [в. екумена] присталица екуменизма, онај који унапређује екуменизам.

екȕмēнскӣ, -ā, -ō [в. екумена] 1. који се односи на цео свет, васељенски, свеземаљски. 2. који представља целину хришћанских цркава, општехришћански. 3. који је прожет духом екуменизма, склон договору, дијалогу; толерантан.

екфòнēтскӣ, -ā, -ō [грч. ekphōneîn викнути, повикати, према phōnḗ глас] у ▲ **екфонетска нотација** муз. ист. црквени систем знакова за свечано читање литургијских текстова у источним хришћанским црквама између 500. и 1500. године.

èкцēм, -е́ма м [грч. ékzema, од ek- из, zeîn кључати, кипети] мед. кожно обољење са црвенилом, отоком и ситним пликовима, праћено љуштењем покожице.

ѐкце хȍмо [лат. ecce homo] ево човека, речи којима је Пилат представио Христа Јеврејима (Јован 19:5).

ѐкцехомо, -а м [в. екце хомо] ум. ликовна представа Христа с трновим венцем на глави.

èкши прид. индекл. [тур. ekşi] покр. кисео.

èкшија, -ē ж [в. екши] покр. компот од мешаног воћа.

èкшн пе́јнтинг, -а м [енгл. action painting акционо сликање] слик. слободно набацивање боје у млазевима на платно (термин за технику какву су употребљавали сликари XX века Вилем де Кунинг и Џексон Полок); апстрактни експресионизам.

елабòрāт, -а́та м [лат. elaboratum израђено од elaborare израдити] детаљна писмена разрада неког предмета, пројекта, идеје.

елаборáција, -ē ж [лат. elaboratio од elaborare израдити] израђивање, разрађивање, разрада.

елаборѝрати, елабòрӣрāм, 3. л. мн. елаборѝрајӯ свршен. и несвршен. [лат. elaborare израдити] 1. до танчина израдити, израђивати, разрадити, разрађивати. 2. детаљно објаснити, разјаснити.

елајòстēријум, -а и **елајòстēрӣј,** -а м [грч. élaion уље] ист. просторија у старогрчкој гим-

назији у којој су се вежбачи пре вежбања мазали уљем.

ела́мет в. **ала́мет**.

ѐлан, -а́на м [фр. élan] полет, понесеност, одушевљење, занос, жар.

ела̀стик, -а м, мн. ела̀стици, ген. мн. ела̀стӣка̄ = **ела̀стика,** -е̄ ж , дат. ела̀стици [фр. élastique, в. еластичан] еластична трака с гуменим нитима, ластиш.

ела̀стӣн, -и́на м [в. еластичан] физиол. главни састојак еластичног ткива у животињском организму, врста протеина.

еластицѝтēт, -е́та м = **ела̀стичнӧст,** -ости ж [фр. élasticité, в. еластичан] 1. особина онога што је еластично, растегљивост, гипкост, савитљивост. 2. фиг. спретност, окретност, прилагодљивост.

ела̀стичан, -чна, -чно [грч. elastikós према elaúnein покренути] 1. који се враћа у првобитан положај након престанка деловања неке спољашње силе, растегљив, гибак, савитљив. 2. фиг. који се лако прилагођава, прилагодљив; недоследан, несталан, поводљив.

ела̀стичнӧст = еластицѝтēт (в.)

еластомéри, еластомéрā м мн. [в. еластичан, полимер] хем. еластични полимери.

ѐлатӣв, -а м [нлат. elativus према лат. elatus узвишен] грам. 1. облик којим се исказује висок, појачан степен неке особине без поређења с другим појмовима, апсолутни суперлатив. 2. у угрофинским и неким другим језицима падеж за изрицање излажења из неког места, односно удаљавања.

ела́ција, -е̄ ж [лат. elatio полет, узлет према efferre elatus узнети] 1. узлет, уздизање. 2. псих. умишљеност, надменост, охолост, уображеност.

ѐлбет и **хѐлбет = елбѐтена̄** и **хелбѐтена̄** прил. [тур. elbet, elbette од ар. älbätt, älbättä] покр. 1. свакако, сигурно, без сумње. 2. ваљда, вероватно. 3. најзад, напослетку.

ѐлвер, -а м [нем. elf једанаест] заст. 1. сп. казнени ударац у фудбалу, једанаестерац. 2. некадашњи назив за дуван који се продавао у паковањима по цени од једанаест крајцара.

елвѐрисати, -ишēм несврш. [тур. elvermek] покр. 1. пристајати, одговарати, бити прикладан. 2. разумети, имати разумевања. 3. помоћи коме.

елдора̀до, -а м [шп. el dorado златан] земља богатства, благостања, изобиља, обећана земља.

ѐле в. **ѐлем**.

елеа́ти, елеа́тā (обичније) **еле́јци,** ѐлējā̄ц̄ā м мн. [грч. Eleátēs становници грчке колоније Елеје у јужној Италији] филоз. припадници старогрчке филозофске школе који су све објашњавали разумом, одбацивали чулно искуство, сматрајући да је свет вечан, јединствен и непроменљив. ◆ **елѐатскӣ** и **ѐлējскӣ.**

елеатѝзам, -зма м [в. елеати] филоз. став и учење елеата.

елѐва̄тор, -а м [нлат. elevator од лат. elevare подизати] 1. справа за дизање терета, кран, дизалица, лифт. 2. справа за дизање, укрцавање или прекрцавање расутог терета као што је жито, песак и сл. из бродова у вагоне или складишта. 3. анат. мишић подизач. 4. мед. инструмент за подизање очног капка. 5. авиј. висинско кормило летелице.

елева́ција, -е̄ ж [лат. elevatio према elevare подизати] 1. дизање, уздизање, подизање. 2. воj. угао до којег се подиже топовска цев. 3. астрон. висина звезде над хоризонтом. ◆ **ѐлевационӣ.**

елега̀нтан, -тна, -тно [лат. elegans укусан, пробирљив од elegare = eligere изабрати] лепо одевен, укусан, складан, отмен, господствен.

елега̀нција, -е̄ ж [лат. elegantia] отменост, углађеност, складност, финоћа.

ѐлēгија, -е̄ ж [лат. elegia од грч. elegeía] 1. књиж. лирска песма прожета сетним расположењем, тугом. 2. књиж. у античкој поезији свака песма написана у елегијским дистисима. 3. муз. композиција тужног карактера.

елēгӣјскӣ, -ā, -ō̄ [в. елегија] који се односи на елегију; који има облик елегије. ▲ **елегијски**

дистих метр. у античкој поезији спој хексаметра са пентаметром.

елѐгичан, -чна, -чно [грч. elegiakós, в. елегија] сетан, тужан, жалостан, склон размишљању, чежњив.

елѐгичар, -а м [в. елегија] књиж. песник који пише елегије.

елѐисо̄н в. **ки̏рије елѐисо̄н.**

еле́јци = елеа́ти (в.)

е̏лектѝван, -вна, -вно [лат. electivus према eligere бирати] који се бира, подлеже изборној процедури, изборни.

ѐлектор, -а м [лат. elector, према eligere бирати] 1. бирач, изборник. 2. ист. кнез, великаш који је имао право учешћа у бирању цара у средњовековној немачкој држави. 3. члан електорске групе која у свакој америчкој држави бира председника и потпредседника САД.

е̏лекторā̀лан, -лна, -лно [в. електор] изборни, бирачки.

Ѐлектра, -е ж [грч. Eléktra] митол. кћи Агамемнона и Клитемнестре: охрабрила је свог брата Ореста да убије њихову мајку и њеног љубавника након што су ови убили Агамемнона; чест мотив у трагедијама Софокла, Еурипида и других писаца; ▲ **Електрин комплекс** псих. подсвесна склоност девојчице да осећа привржености ка оцу и непријатељство према мајци; уп. **Едипов комплекс.**

електра̀на, -е̄ ж [в. електричан] постројење за производњу електричне енергије.

електри- в. **електро-.**

електриза́ција, -е̄ ж [в. електризовати] 1. набијање електрицитетом, излагање утицају електрицитета. 2. мед. лечење електрицитетом, електротерапија.

електризи́рати в. **ѐлектризовати.**

ѐлектризовати, -зујем = **ѐлектрисати,** -ришем и **електризи́рати**, електри̏зи̏рā̄м, 3. л. мн. електризи́рајӯ свр. и несвр. [фр. électriser, нем. elektrisieren, в. електричан] 1. изаз(и)вати електрицитет. 2. мед. продирати, продрети електричном струјом у човечје тело, лечити електрицитетом. 3. фиг. изаз(и)вати напетост, узбудити, узбуђивати, одушевити, одушевљавати.

ѐлектрика, -е̄ ж, дат. и лок. ѐлектрици [фр. électrique, в. електричан] 1. в. **електрицѝтē̄т.** 2. електрично осветљење, расвета.

ѐлектрисати = ѐлектризовати (в.)

електрифика́ција, -е̄ ж [в. електро-, -фикација] 1. увођење електричне енергије. 2. развијање електропривреде, изградња мреже електричних централа и система за преношење електричне енергије.

електри̏фиковати, -кујем свр. и несвр. и **електрифици̏рати**, електрифи̏ци̏рā̄м, 3. л. мн. електрифици̏рајӯ [нем. elektrifizieren, в. електрика, -фиковати] извести, изводити електрификацију, снабде(ва)ти средствима за употребу електричне енергије.

електрицѝтē̄т, -е́та м [нем. Elektrizität, в. електричан] 1. физ. нарочита енергија, набој својствен двојаким елементарним честицама, од којих се супротне међусобно привлаче, а истоимене одбијају; скуп појава којима се одражава постојање, кретање и узајамно деловање таквих набоја. 2. фиг. напетост, напрегнутост, узбуђење. ▲ **статички електрицитет** својство неке материје (ћилибара, стакла или пластичне материје) да привлачи лака тела ако се протрља вуненом крпом или крзном; **галвански електрицитет** електрична струја која се изазива хемијским процесом у Волтиним елементима; **животињски електрицитет** електромоторне силе које се развијају између мишића и живаца и тиме производе галванску струју.

ѐлектричан, -чна, -чно (одр. **ѐлектричнӣ,** -ā̄, -ō̄) [фр. électrique од грч. élektron ћилибар] који се односи на електрицитет, електрику. ▲ **електрично коло** систем проводника који повезује извор електричне енергије (нпр. батерију, генератор) с потрошачима; **електрично поље** простор око наелектрисаног тела у коме се осећа дејство електричног набоја; **електрична индукција** електромагнетска индукција (в.); **електрична централа** постројење које произ-

води електричну струју за јавну употребу; **електрична мрежа** мрежа која служи за пренос електричне енергије од извора до потрошача; **електрична столица** апарат за погубљивање осуђених на смрт електричном струјом; **електрична гитара** муз. гитара код које се електричним средствима титрају жица преносе на звучник.

електро- [грч. ḗlektron ћилибар] први део сложенице којим се казује да је оно што други део сложенице значи у вези са електрицитетом и електричном струјом.

електроакȕстика, -ē ж, дат. и лок. електроакȕстици [в. електро-, акустика] грана електротехнике која се бави проблемима претварања звучних трептаја у електричне и електричних у звучне.

електроакȕстичкӣ, -ā, -ō [в. електро-, акустички] који се односи на електроакустику. ▲ **електроакустичка музика** метод компоновања у коме се звучни материјал подвргава електронској обради.

електроаналгéзија, -ē ж [в. електро-, аналгезија] в. **електроанèстēзија.**

електроанали́за, -ē ж [в. електро-, анализа] хем. издвајање елемената из раствора њихових соли помоћу електролизе.

електроанèстēзија, -ē ж [в. електро-, анестезија] мед. стварање опште или локалне нечувствительности на бол помоћу електричне струје.

електро́бус, -а м [в. електро-, (ауто)бус] аутобус на електрични погон.

електровàрилац, -иоца м в. **електрозаварȉвāч**.

ẽлектровōд, -а м [в. електро-] спроводник струје, електрична жица.

електрогенèрāтор, -а м [в. електро-, генератор] машина за производњу електричне струје механичким радом.

електрогрàфит, -а и **електрогрàфӣт,** -и́та м [в. електро-, графит] синтетички графит, добија се грејањем угљеника до 2.700 °C помоћу електричне струје.

електро́да, -ē ж [в. електро-, грч. hodós пут] физ. проводник кроз који електрична струја улази у неки уређај или излази из њега, који емитује или сакупља електроне у електронској цеви (уп. **ано́да, като́да**).

електродијагнòстика, -ē ж, дат. и лок. електродијагнòстици [в. електро-, дијагностика] мед. дијагностички поступак заснован на примени електричне енергије.

електродинàмика, -ē ж, дат. и лок. електродинàмици [в. електро-, динамика] физ. наука која проучава кретање електричне струје кроз проводнике и механичке и магнетске појаве у вези с тиме. ◆ **електродинàмичкӣ**.

електродистрибу́ција, -ē ж [в. електро-, дистрибуција] скуп произвођача електричне енергије и систем њеног преношења до потрошача. ◆ **електродистрибуцио̄нӣ**.

електроенèргетскӣ, -ā, -ō [в. електро-, енергетски] који се односи на електричну енергију.

електроенèргија, -ē ж [в. електро-, енергија] електрична струја, енергија произведена у електранама.

електроенцефалòграм, -а м [в. електро-, енцефалограм] мед. снимак активности коре великог мозга добијен електроенцефалографијом.

електроенцефалòграф, -а м [в. електро-, енцефалограф] мед. апарат за снимање и графичко приказивање електричних активности мозга.

електроенцефалогрàфија, -ē ж [в. електро-, енцефалографија] мед. снимање биоелектричних активности мозга помоћу електрода причвршћених на кожи лобање.

електроèрōзија, -ē ж [в. електро-, ерозија] поступак обрађивања метала путем електричног лука, варнице или плазме.

електрозаварȉвāч, -а́ча м [в. електро-] радник који спаја металне и пластичне делове алатима на електричну струју.

електроиндȕкција, -ē ж [в. електро-, индукција] електромагнетска индукција (в.).

електроиндȕстрија, -ē ж [в. електро-, индустрија] а. грана индустрије која се бави производњом електричне енергије. б. индустрија производње електричне опреме и електричних уређаја.

електроинсталàције, -ијā ж мн. [в. електро-, инсталације] електрични водови и уређаји за довод електричне енергије.

електрокардиòграм, -а м [в. електро-, кардиограм] мед. графички приказ рада срца добијен електрокардиографијом.

електрокардиòграф, -а м [в. електро-, кардио-, -граф] мед. апарат за електрокардиографију.

електрокардиографàфија, -ē ж [в. електро-, кардио-, -графија] мед. испитивање рада срца бележењем биоелектричних струја које настају услед рада срчаног мишића.

електрокардиòграфскӣ, -а, -о [в. електрокардиографија] који се односи на електрокардиограф или електрокардиографију.

електрокаȕстика, -ē ж, дат. и лок. електроакȕстици [в. електро-, в. каустичан] мед. паљење болесног ткива жицом усијаном помоћу електричне струје.

електрокàутер, -а м [в. електро-, грч. kautḗr спаљивач, према kaíein палити] мед. инструмент који се користи у електрокаустици.

електрокàутеризовати, -ујēм и **електрокаутеризѝрати,** -ри̏зи̏рām, 3. л. мн. -ризѝрајȕ свршн. и несврш. [в. електрокаутер] мед. уклањати болесно ткиво помоћу електрокаутера.

електрокинѐтичкӣ, -ā, -ō [в. електро-, кинетички] који је произведен електрицитетом у кретању.

електрокоагулàција, -ē ж [в. електро-, коагулација] уклањање нежељеног ткива загревањем помоћу високофреквентне струје, у медицинске или козметичке сврхе.

електрокȕција, -ē ж [енгл. electrocution, в. електро-, (егзе)куција] извршење смртне казне на електричној столици.

електролѝза, -ē ж [в. електро-, грч. lýsis растварање] хем. разлагање једињења на елементе пропуштањем електричне струје кроз његов раствор. ♦ **електролѝтичкӣ**.

електрòлит, -а м [в. електро-, грч. lýtos растворен] хем. свака материја која се у раствору може подврћи електролизи.

електролуминисцѐнција, -ē ж [в. електро-, луминисценција] физ. емисија светлосне енергије из неког гаса кад кроз њега пролази електрична струја.

електромàгнēт, -е́та м [в. електро-, магнет] физ. гвоздено или челично језгро с намотаном жицом, које постаје магнет када кроз жицу пролази електрична струја.

електромагнетѝзам, -зма м [в. електро-, магнетизам] физ. 1. узајамно дејство магнетизма и електрицитета; наука која проучава електрично и магнетно поље. 2. магнетизам изазван дејством електричне струје.

електромàгнēтнӣ, -ā, -ō = **електромàгнēтскӣ,** -ā, -ō [в. електро-, магнет] физ. који се односи на електромагнетизам. ▲ **електромагнетна (-ска) индукција** изазивање електричне струје у неком струјном колу када се оно креће у пољу сталног магнета или електромагнета; **електромагнетни (-ски) таласи** таласи који се шире кроз простор, изазвани осцилацијом електричног и магнетског поља; **електромагнетно (-ско) зрачење** електромагнетни таласи краћих таласних дужина; **електромагнетни (-ски) спектар** цео распон фреквенција електромагнетног зрачења (радио-таласи, инфрацрвени зраци, видљива светлост, ултраљубичаста светлост, рендгенски зраци и гама зраци); **елекромагнетна (-ска) терапија** мед. лечење у електромагнетном пољу.

електромашѝнство, -ства с [в. електро-, машинство] грана технике, електротехника и машинска техника.

електрометалу̀ргија, -ē ж [в. електро-, металургија] грана металургије која подразумева добијање и пречишћавање метала помоћу електричне струје. ◆ **електрометалу̀ршкӣ**.

ẽлектрометар, -тра м, мн. ẽлектрометри, ген. мн. ẽлектрометāрā [в. електро-, -метар] физ. апарат за мерење електростатичног набоја.

електромехà̀ника, -ē ж, дат. и лок. електромехà̀ници [в. електро-, механика] употреба електричне енергије у механици. ◆ **електромехà̀ничкӣ**.

електромехà̀ничā̄р, -а м [в. електро-, механичар] онај који се бави електромехаником.

електромио̀грам, -а м [в. електро-, мио-, -грам] мед. снимак електричне активности у мишићу.

електромио̀граф, -а м [в. електро-, мио-, -граф] мед. апарат за електромиографију.

електромиогра̀фија, -ē ж [в. електро-, мио-, -графија] мед. мерење електричне активности у мишићима ради постављања дијагнозе или праћења периферних нервних и мишићних обољења.

електромо̀бил, -а и **електромо̀бӣл,** -и́ла м [в. електро-, (ауто)мобил] возило на електрични погон.

електромо̀нтēр, -е́ра м [в. електро-, монтер] онај који монтира електрична постројења, стручњак (мајстор) за електромонтажу. ◆ **електромо̀нтерскӣ**.

електромо̀тō̄р, -о́ра м [в. електро-, мотор] техн. мотор на електрични погон.

електромо̀тō̄ран, -рна, -рно [в. електромотор] 1. који се односи на електромотор. 2. који се покреће електромотором. ▲ **електромоторна вуча** вуча помоћу машина на електромоторни погон (нпр. електричних локомотива у железничком саобраћају). 3. физ. који производи, изазива електричну струју. ▲ **електромоторна сила** разлика у потенцијалу између два пола извора електричне енергије, обично мерена у волтима.

елèктрō̄н, -о́на м [грч. elektrṓn ћилибар] 1. физ. негативно наелектрисана честица, која у атому кружи око позитивно наелектрисаног језгра. 2. в. **елèктрум**.

електронарко́за, -ē ж [в. електро-, наркоза] мед. анестезија која се постиже деловањем различитих облика електричних импулса на мозак.

елèктрō̄нволт, -а м [в. електрон, волт] физ. јединица за енергију, дефинише се као енергија коју има електрон код разлике потенцијала од једног волта.

ẽлектронегативан, -вна, -вно [в. електро-, негативан] 1. физ. (о јону) који има негативан набој, који приликом електролизе бива привучен ка позитивној електроди (аноди). 2. хем. (о елементу) чији су атоми способни да преузму електроне из суседних атома.

електронегати́внō̄ст, -ости ж [в. електронегативан] физ., хем. својство онога што је електронегативно.

електро̀ника, -ē ж, дат. и лок. електро̀ници [в. електрон] 1. физ. наука која се бави проблемима кретања електрона кроз гасове, кроз вакуум или полупроводнике, као и применом тих појава у практичне сврхе. 2. обрада информација помоћу електронских уређаја.

електронистагмогра̀фија, -ē ж [в. електрон, в. нистагмус, в. -графија] мед. бележење спонтаних титрајних покрета ока.

електро̀ничā̄р, -а м (ж. **електро̀ничарка,** дат. и лок. електро̀ничарки) [в. електроника] стручњак за електронику.

елèктрō̄нка, -ē ж, дат. и лок. елèктронки, ген. мн. елèктрō̄нкӣ [в. електрон] физ. празна или гасом испуњена цев с две или више електрода између којих се крећу електрони ослобођени из ужарене катоде, електронска цев, радио-цев.

елèктрō̄нскӣ, -ā̄, -ō̄ [в. електрон] физ. који се односи на електроне и електронику. ▲ **електронска конфигурација** распоред електрона у атому; **електронска љуска** скуп свих електрона у атому који круже у истој орбити око језгра; **електронска цев** в. **елèктрō̄нка**; **елек-**

тронски микроскоп оптички инструмент који употребљава сноп електрона да би се добила увећана слика ситних предмета; **електронска пошта** примање и преношење порука помоћу компјутера или терминала прикључених на комуникацијску мрежу, и-мејл; **електронски мозак** стари или фигуративни израз за рачунар; **електронски медији** сва средства којима се електронским путем преносе информације, у првом реду телевизија и радио; **електронско око** ТВ камера за надзор из даљине; **електронска музика** музика настала помоћу компјутера и електроакустичких уређаја.

електроòптика, -е̄ ж, дат. и лок. електроòптици [в. електро-, оптика] физ. наука о појавама помоћу којих се може доказати блиска веза између електрицитета и светлости; наука о дејству електричног поља на оптичка својства тела. ◆ **електроòптичкӣ**.

електроосмо́за, -е̄ ж [в. електро-, осмоза] физ. протицање течности кроз мембрану изазвано разликом у електричном потенцијалу с једне и друге стране мембране: поступак који се примењује за пречишћавање воде.

ѐлектропозитиван, -вна, -вно [в. електро-, негативан] 1. физ. (о јону) који има позитиван набој, који приликом електролизе бива привучен ка негативној електроди (катоди). 2. хем. (о елементу) чији су атоми способни да препусте електроне суседним атомима.

електропозити́вно̄ст, -ости ж [в. електропозитиван] физ., хем. својство онога што је електропозитивно.

електропорцѐла̄н, -а́на м [в. електро-, порцелан] врста тврдог порцелана који служи као изолатор у електротехници.

електропри̏вреда, -е̄ ж [в. електро-, привреда] грана привреде која се бави производњом, преносом и дистрибуцијом електричне енергије. ◆ **електропри̏вредни**.

електропункту́ра, -е̄ ж [в. електро-, (аку)пунктура] мед. врста акупунктуре у којој су игле спојене са извором слабе струје.

електрорафина́ција, -е̄ ж [в. електро-, рафинирати] чишћење метала електролизом.

електроресѐкција, -е̄ ж [в. електро-, ресекција] мед. пресецање, расецање ткива или органа помоћу електричне струје.

електрòскоп, -а м [в. електро-, -скоп] физ. справа којом се утврђује да ли је неко тело наелектрисано, као и врста и количина електрицитета.

електростà̀тика, -е̄ ж, дат. и лок. електростà̀тици [в. електро-, статика] физ. део науке о електрицитету који проучава статички електрицитет; уп. **електродинà̀мика**. ◆ **електростà̀тичкӣ**.

електростимӯла̄тор, -а м [в. електро-, стимулатор] мед. апарат с батеријом за подржавање рада срца импулсима електричне енергије, пејсмејкер.

електростимула́ција, -е̄ ж [в. електро-, стимулација] мед. стимулација мишића или срца путем електричне енергије, у дијагностичке сврхе или ради лечења.

електротерапѐут, -а м [в. електро-, терапеут] мед. стручњак за електротерапију.

електротера́пија, -е̄ ж [в. електро-, терапија] мед. лечење помоћу електричне струје. ◆ **електротера́пијскӣ**.

електротѐрмија, -е̄ ж [в. електро-, -термија] физ. грана електротехнике која проучава производњу топлоте из електричне енергије и њену употребу.

електротермотера́пија, -е̄ ж [в. електро-, термотерапија] мед. топлотни терапијски поступак у којем се примењује електрична струја.

електротѐхника, -е̄ ж, дат. и лок. електротѐхници [в. електро-, техника] грана технике која се бави производњом електричне енергије и њеном применом у практичне сврхе. ◆ **електротѐхничкӣ**.

електротѐхнича̄р, -а м [в. електро-, техничар] стручњак за електротехнику.

електрòфо̄р, -о́ра м [в. електро-, -фор] физ. апарат за производњу статичког електриците-

та помоћу плоче од тврде гуме која се окреће и подвргава трењу.

електрофоре́за, -ē ж [в. електро-, -фореза] физ. проток наелектрисаних колоидних честица или молекула кроз течност или гел под утицајем спољног електричног поља.

електрохѐмија, -ē ж [в. електро-, хемија] грана физичке хемије која проучава деловање електрицитета на физичко-хемијске системе и настајање електричне енергије услед хемијских промена.

електрохѐмијскӣ, -ā, -ō [в. електро-, хемијски] који се односи на електрохемију. ▲ **електрохемијски еквивалент** количина неког јона издвојена дејством јединице јачине струје (1 ампер) у јединици времена (1 секунда).

електрохирȕргија, -ē ж [в. електро-, хирургија] мед. свака хируршка метода у којој се примењује електрична струја. ◆ **електрохѝрургијскӣ.**

ẽлектрошок, -а, мн. ẽлектрошокови и електрошòкови [в. електро-, шок] мед. излагање пацијента кратким ударима електричне струје ниске фреквенције у циљу лечења неких душевних болести.

елѐктрум, -а м [лат. electrum од грч. ḗlektron ћилибар] 1. мешавина злата и сребра, бело злато. 2. легура сребра и алуминијума за патинирање металних предмета и подлога.

елѐкција, -ē ж [лат. electio] избор, бирање.

ѐлем рчц. [тур. hele ипак, добро] даклс; укратко; како год било.

елѐмек, -а м, мн. елѐмеци, ген. мн. елѐмēкā [тур. el emeği награда за рад руку, према el рука, emek труд] покр. плата за посао обављен рукама.

елѐмен(а)т, -нта м, мн. елѐменти, ген. мн. елѐменāтā [лат. elementum] 1. хем. основна, проста материја која се хемијским путем не може разложити на простије састојке. 2. ист. једна од четири стихије (основне материје) по античком веровању: ватра, земља, вода, ваздух. 3. фиг. саставни део неке сложене целине. 4. фиг. пол. појединац или друштвена група одређених, обично негативних карактеристика или припадности (*сумњив ~, сељачки ~*). 5. (мн.) стихија, природне силе; непогода, невреме.

ѐлементāран, -рна, -рно [лат. elementarius] 1. који представља основни елеменат у склопу нечега, основни, суштински. 2. који представља најпречу потребу, пуки, голи. 3. првобитан, исконски, примитиван; који се односи на природне силе, стихијски. 4. сасвим прост, једноставан. ▲ **елементарне честице** физ. честице за које се верује да нису састављене од мањих, простијих честица; **елементарна математика** математика без математичке анализе и осталих сложених математичких техника; **елементарна снага** снага природних сила; **елементарна непогода** несрећа изазвана деловањем природних сила (ветра, поплаве, земљотреса и сл.).

ѐлеми, -ија м [ар. al-lami од перс. merhem] врста смоле која се добија од различитог тропског дрвећа, а користи се у производњи лакова и фармакологији.

елѐмōзина, -ē ж [грч. eleēmosýnē, према eleeîn смиловати се] црквн. новчани прилози цркви, милостиња.

елѐнктика, -ē ж, дат. и лок. елѐнктици [грч. élenchos доказ] вештина логичког доказивања, убеђивања и побијања извођењем доказа о супротном; наука о црквеном полемисању.

елесдѐ, елесдѐа м (и **ѐл-ѐс-дѐ**) [LSD, скр. од енгл. lysergic acid diethylamide] фарм. диетиламид лизергичне киселине, синтетичка дрога која изазива халуцинације (посебно су је користили припадници психоделичног покрета).

елеузѝније, елеузѝнијā ж мн. [грч. Eleusínia, према Eleusís] ист. старе грчке свечаности које су одржаване у атичком месту Елеусис у част богиње Деметре.

елеутѐрије, елеутѐријā ж мн. [грч. Eleuthéria од eleuthérios слободан] ист. старе грчке свечаности одржаване у част бога Зевса и ослобођења градова.

елѐфант, -а м, мн. елѐфанти, ген. мн. елѐфанāтā [грч. cléphās ген. elephantós] заст. слон. ◆ **елѐфантскӣ.**

елефантија́за, -ē ж = **елефантија́зис,** -а м [грч. elephantíasis, в. елефант] мед. изобличење и увећање појединих делова тела изазвано застојем протока лимфе.

елзѐви̏р, -и́ра м [према холандској породици издавача и штампара из XVI века Elzevier] 1. назив за издања античких класика, Библије итд. у XVI и XVII веку. 2. у неким западним земљама назив за културну рубрику у новинама, а нарочито за фељтон и есеј.

елиди́рати, елѝдӣра̄м, 3. л, мн. елиди́рајӯ свр̄ш. и несвр̄ш. [лат. elidere избити, истерати] 1. изоставити, изостављати, избаци(ва)ти, испустити, испуштати. 2. грам. (из)вршити елизију, изоставити, изостављати самогласник.

елѝзē̄ј в. **јелѝсē̄ј**.

елѝзē̄јскӣ в. **јелѝсē̄јскӣ**.

ѐлӣзија, -ē ж [лат. elisio избијање, уклањање] 1. избацивање, изостављање, испуштање. 2. фон. изостављање самогласника на крају речи ради постизања ритма или да би се избегао хијат.

Елѝзијум, -а м [грч. Elýsion] 1. место на које после смрти одлазе јунаци и часни људи; боравиште блажених у подземном свету. 2. фиг. предиван крај, прелепа земља.

ѐликси̏р, -а и **елѝкси̏р,** -и́ра м [ар. äl-iksir од грч. хē̄рós сув] 1. лековити напитак, најфинији екстракт неке материје. 2. чудотворни напитак који продужава живот. 3. пиће које окрепљује, освежавајуће пиће.

ѐлиминато̄ран, -рна, -рно [лат. eliminatorius, в. елиминисати] који елиминише; који подразумева елиминацију.

елимина́ција, -ē ж [лат. eliminatio] 1. избацивање, уклањање, одстрањивање. 2. сп. искључивање пораженог такмичара или екипе из даљег такмичења.

елимѝписати, -ишē̄м свр̄ш. и несвр̄ш. [лат. eliminare изнети преко прага (limen)] 1. искључи(ва)ти, избаци(ва)ти, уклонити, уклањати, одстранити, одстрањивати. 2. сп. победом лишити, лишавати противника права на даље такмичење. 3. физиол. излучи(ва)ти из себе, испустити.

ѐлинт, -а м [скр. од енгл. electronic intelligence] електронска шпијунажа; ▲ **елинт-бродови** тип малих бродова за шпијунажу, снабдевених електронским уређајима попут детектора, радара, прислушних апарата итд.

елѝпса и **ѐлипса,** -ē̄ ж [лат. ellipsis од грч. élleipsis изостављање] 1. геом. затворена крива линија, слична спљоштеном кругу, на којој свака тачка има исти збир растојања до двеју жижа (фокуса). 2. лингв. изостављање речи или делова реченице који се подразумевају.

елѝпсаст и **ѐлипсаст,** -а,- о [в. елипса] који има облик елипсе, сличан елипси.

елипсо̀граф, -а м [в. елипса, -граф] инструмент за цртање, описивање елипсе са датим осама.

елипсо̀ӣд, -и́да м [в. елипса, -оид] геометријско тело које се добија окретањем елипсе око своје осе, спљоштена лопта.

ѐлипсо̏ӣдан, -дна, -дно [в. елипсоид] који има облик елипсоида; који се односи на елипсоид.

елѝптичан, -чна, -чно [грч. elleiptikós дефектан] 1. в. елипсаст. 2. лингв. који се односи на елипсу, скраћен, сажет. ▲ **елиптична реченица** грам. реченица у којој је изостављен предикат (нпр. *Пуном пáром нáпред*!).

елѝптично̄ст, -ости ж = **елиптицѝтē̄т,** -е́та м [в. елиптичан] 1. геом. елиптичан, јајаст облик. 2. лингв. елиптично казивање, сажетост.

елѝса, -ē ж [фр. hélice од лат. helix од грч. hélix завој] обртни део који покреће бродове, авионе, хеликоптере итд., пропелер.

елѝсē̄јскӣ в. **јелѝсē̄јскӣ**.

елѝта, -ē ж [фр. élite према élire одабрати] одабрани, врхунски, најистакнутији круг људи у друштву или у одређеном његовом делу.

елитѝзам, -зма м [фр. élitisme, в. елита] укупност ставова елитиста.

елѝтист(а), -ē м, мн. елѝтисти [фр. élitiste, в. елита] онај који наглашава улогу елите у друштву.

елитѝстичкӣ, -ā, -ō [в. елита, елитизам] који се односи на елитизам и елитисте.

ѐлитни, -а, -о [в. елита] који се односи на елиту, који припада елити, изабран, отмен, врхунски.

ѐлōгијум, -а м и **ѐлōгӣј,** -а м [лат. elogium] 1. говор у похвалу кога или чега, похвала, хвалоспев. 2. натпис на надгробном споменику; некролог.

елоквѐнтан, -тна, -тно [лат. eloquens према eloqui беседити] 1. вешт у говору, речит, говорнички уверљив. 2. слаткоречив, красноречив.

елоквѐнтнōст, -ости ж [в. елоквентан] 1. вештина говорења, речитост. 2. слаткоречивост, красноречивост.

елоквѐнција, -ē ж [лат. eloquentia, в. елоквентан] способност језичког изражавања, спретност у говору; речитост.

елòксāл, -а́ла м [скр. од ел(ектролитски) окс(идисани) ал(уминијум)] техн. елоксирани алуминијум.

елоксѝрати, елòксӣрāм, 3. л. мн. елоксѝрајӯ [скр. од ел(ектролитски) окс(идисати)] техн. оксидисати површину алуминијума путем електролизе ради заштите од корозије.

елоку́ција, -ē ж [лат. elocutio према eloqui беседити] говорничка вештина, беседништво, уметност говорења у јавности.

елонга́ција, -ē ж [лат. elongatio према elongare удаљити] 1. физ. растојање тела које осцилира од средњег положаја. 2. астрон. угаоно растојање између планета и Сунца или Месеца измерено са Земље.

Ѐлохим, -а м [хебр. Elohim1 starozavetno ime Boga, Jehove.

ѐл-пӣ, ѐл-пӣја м [енглески изговор скраћенице LP = long-playing, дугосвирајући] велика грамофонска плоча са више снимљених композиција (33 обртаја у минути), лонгплејка.

ѐлӯвијум, -а м (и **ѐлӯвӣј,** -а м) [нлат. eluvium, према лат. eluere опрати] геол. производи непогода који су задржани на свом месту од свог постанка на Земљиној површини; супр. **àлӯвијум** (в.)

елукубра́ција, -ē ж [лат. elucubratio] мукотрпан, данонoћни рад; дуго, сложено размишљање, мудровање.

елукубри́рати, елукӯбрӣрāм, 3. л. мн. слукубри́рајӯ свршн. и несврш. [лат. elucubrare према lucubrum светиљка] марљиво, стрпљиво проучавати нешто, размишљати, мудровати.

ѐлӯл, -у́ла м [хебр. elul] дванаести месец јеврејске године.

елу́ција, -ē ж [лат. elutio прање] хем. издвајање неког елемента помоћу адсорбената.

ѐлф, -а м [швед. elf од стнорд. alfr] митол. натприродно биће, дух, вилењак, ђаволак.

ѐлфер в. **ѐлвер**.

ѐлчибаша, -ē ж [тур. elçi başı, в. елчија, баша] заст. први (по рангу) човек дипломатског представништва.

ѐлчија, -ē м, ген. мн. ѐлчӣјā [тур. elçi изасланик] заст. изасланик; посланик у страној земљи, амбасадор.

ѐљен! узв. [мађ. eljen] живео!

ем- в. **ен-**.

ѐмајл, -а и **емàјл,** -а = **ѐмаљ,** -а м [фр. émail] топљива, обично непровидна стакласта маса којом се превлаче предмети од метала, глине и др. ради улепшавања или заштите од корозије; глеђ, глазура.

емајли́рати, емàјлӣрāм, 3. л. мн. емајли́рајӯ свршн. и несврш. [в. емајл] превући, превлачити емајлом.

ѐмаљ = ѐмајл (в.)

еманатѝзам, -зма м [в. емanација] филоз. учење по коме је свет постао издвајањем мање савршених бића из најсавршенијег, из врховног прабића, божанства.

емана́ција, -ē ж [лат. emanatio према emanare извирати, распростирати се] 1. извирање, испаравање, истицање, зрачење. 2. хем. гасовита

радиоактивна супстанца која настаје распадањем радиоактивних елемената. 3. филоз. настајање свих ствари из једног исконског, апсолутног, највишег праузрока, прапочела. 4. исијавање и преношење духовних утицаја; производ, резултат неког става, расположења или идеје.

ѐманациóнӣ, -ā̄, -ō̄ [в. еманација] који се односи на еманацију. ▲ **еманациона теорија** Њутнова теорија из XVII века, по којој светлост као бескрајно фина материја излази струјањем из светлог тела; **еманациони систем** теол. учење о проистицању свега из једног највишег прабића.

емáнет и **емàнет** в. **амáнет**.

еманúрати, емàнӣрām, 3. л. мн. еманúрајӯ свршн. и несврш. [лат. emanare] 1. (про)истицати, (про)истећи, излазити, изаћи; одавати, зрачити. 2. испољавати се, испољити се, изражавати се, изразити се.

еманцѝпа̄тор, -а м [в. еманципација] поборник еманципације; ослободилац, спасилац. ◆ **еманцѝпа̄торскӣ**.

еманципáција, -ē ж [лат. emancipatio] 1. ослобађање од зависности, потчињености, подређености, осамостаљење; ослобађање од предрасуда и свега онога што је застарело. 2. прав. проглашавање кога пунолетним, слободним од родитељске или старатељске власти.

еманципациòнист(а), -ē м, мн. еманципациòнисти (ж. **еманципациòнисткиња**) [в. еманципација] поборник еманципације; онај ко се залаже за ослобођење потчињених, за равноправност.

емàнциповати, -ујēм свршн. и несврш. [лат. emancipare, в. екс-[1], mancipium купљени роб] 1. ослободити, ослобађати од зависности или потчињености. 2. прав. прогласити, проглашавати пунолетним, слободним од родитељске или старатељске власти.

емаскӯлā̄тор, -а м [в. екс-, лат. masculus мушјак] 1. онај који кастрира, ушкопљује. 2. инструмент за шкопљење мушјака код животиња.

ембàрго, -а и **ѐмбарго,** -а м [шп. embargo према embargar ставити забрану] 1. забрана увоза или извоза одређене валуте или робе, најчешће оружја; забрана објављивања вести или информација (*наметнути, прогласити ~ ; бити под ембаргом*). 2. задржавање или заплена товара страног брода у пристаништу.

ѐмблēм, -éма м в. **àмблēм**.

емболектòмија, -ē ж [в. емболус, екгомија] мед. оперативно одстрањивање емболуса из крвног суда.

ѐмбōлија, -ē ж [в. емболус] мед. зачепљење крвног суда ваздухом, страном материјом или згрушаном крвљу. ▲ **плућна емболија** мед. зачепљење једне од грана плућне артерије угрушком крви.

емболофрáзија, -ē ж [в. емболија, фраза] сметња у говору при којој оболела особа увек умеће исту фразу или узречицу.

ѐмболус, -а м [лат. embolus од грч. émbolos клин, чеп] мед. оно што изазива зачепљење крвног суда и застој циркулације, при чему долази до престанка исхране ткива на месту зачепљења.

ембосúрати, ембòсӣрām, 3. л. мн. ембосúрајӯ свршн. и несврш. [енгл. emboss] начинити, правити испупчења на некој површини, испупчене шаре, цртеже или слова.

ембрио- [в. ембрион] први део сложенице који означава да се други део односи на ембрион.

ембриогѐнеза и **ембриогенéза,** -ē ж [в. ембрио-, генеза] биол. настанак заметка.

ембриолòгија, -ē ж [в. ембрио-, -логија] део биологије који проучава развитак заметка.

ембрѝōн, -óна м [грч. émbryon] биол. 1. заметак живог бића у првим фазама развоја; уп. **фéтус**. 2. заметак, клица код биљке.

ѐмбрионā̄лан, -лна, -лно [в. ембрио] 1. који се односи на ембрион. 2. који је у заметку, почетни.

ембриòтōм, -óма м [в. ембрио-, -том] мед. инструмент којим се изводи ембриотомија.

ембриотòмија, -ē ж [в. ембрио-, -томија] мед. захват којим се сече плод у мајчиној утроби и насилно извлачи кад је прави порођај немогућ. 2. сецирање ембриона ради проучавања.

емелéја, -ē ж [грч. emméleia склад у музици, в. ем-, mélos песма] ист. позор. у старогрчкој трагедији свечани плес праћен хорским песмама.

емендàнда, -ā с мн. [лат. emendanda, в. емендирати] оно што у једном тексту или спису треба исправити, исправке.

емèндātор, -а м [лат. emendator, в. емендирати] онај који у неком тексту или спису исправља грешке, исправљач, коректор.

емендáција, -ē ж [лат. emendatio исправљање] исправљање, исправка.

емендúрати, емèндӣрām, 3. л. мн. емендúрајӯ свршн. и несврш. [лат. emendare, в. екс-[1], menda грешка] исправити, исправљати погрешна места у неком тексту или спису.

ементàлер, -а и **ементáлер,** -а м [по швајцарској долини Ементалу (Emmental)] врста пуномасног сира с великим рупама.

ѐмер, -а и **èмер,** -а м [тур. emir од ар. ämr] покр. заповест, наредба, налог.

емергèнција, -ē ж [срлат. emergentia од лат. emergens онај који се помаља; енгл. emergency] 1. појављивање, помаљање, искрсавање. 2. неочекиван догађај, непредвиђен случај. 3. тежак положај, велика невоља, кризно стање, опасност. 4. филоз. спонтано појављивање новог степена на оном (нижем) који му претходи. 5. бот. израслина на биљном ткиву или органу.

емèрзија, -ē ж [лат. emersio према emergere изронити] 1. избијање на површину, помаљање, појављивање, искрсавање. 2. астрон. помаљање једног небеског тела иза другог, нпр. сателита из сенке планете. 3. геол. издизање морског дна на висину већу од површине мора.

емèритус, -а м [лат. emeritus према emerere одслужити] 1. ист. ветеран римске војске који је часно одслужио војну службу. 2. факултетски професор у пензији.

емеритýра, -ē ж [в. емеритус] заст. својство, звање емеритуса, пензија.

емèтик, -а м, мн. емèтици = **емèтикум,** -а м [лат. emeticus од грч. emetikós, према émetos повраћање] фарм. средство које тера на повраћање.

емèтӣн, -и́на м [в. еметик] фарм. материја из биљке ипекакуана (в.) која изазива повраћање.

емèтичан, -чна, -чно [в. еметичан] фарм. који изазива повраћање.

еметрòпија, -ē ж [грч. émmetros у мери, в. ем-, métron мера, ôps око] мед. нормално преламање светлости у оку, правовидност.

емѝгрант, -а м, мн. емѝгранти, ген. мн. емѝгранāтā (ж. **емѝгранткиња,** -ē) [в. емигрирати] онај који се иселио, који је напустио земљу (из политичких, економских или верских разлога), исељеник. ◆ **емѝгрантскӣ.**

емигрáција, -ē ж [срлат. emigratio] 1. исељавање из домовине у страну земљу. 2. живот у страној земљи. 3. скуп свих емиграната из одређене земље. ◆ **емигрáцӣјскӣ** и **ѐмиграциōнӣ.**

емигрúрати, емѝгрӣрām, 3. л. мн. емигрúрајӯ свршн. и несврш. [лат. emigrare] иселити се, исељавати се присилно или добровољно из домовине, напустити, напуштати домовину.

-емија, -емичан, -емички [грч. haîma крв] као други део сложеница показује да се реч односи на крв.

èмӣн[1], -а м [тур. emin од ар. ämīn] покр. 1. ист. а. поуздан човек, повереник. б. надзорник, начелник. 2. (као прид. индекл.) поуздан, сигуран.

èмӣн[2], -а м = **јèмӣн** (в.)

èминенс прид. индекл. [лат. eminens истакнут] заст. изврстан, одличан (раније оцена у школи).

еминèнтан и **емѝнентан,** -тна, -тно [лат. eminens] изврстан, одличан, угледан, истакнут.

еминèнција, -ē ж [лат. eminentia од eminens истакнут] 1. истакнутост, узвишеност. 2. мед. испупчење, испупченост дела неког органа. 3. висост, преузвишеност: титула кардинала у католичкој цркви. ▲ **сива еминенција** утицајна личност која се држи у позадини.

емѝнлук, -а м, мн. емѝнлуци, ген. мн. емѝнлӯкā [тур. eminlik, в. емин] покр. 1. сигурност, поузданост. 2. част и достојанство емина. 3. подручје којим управља емин.

ѐмӣр и ѐмӣр, емѝра м [тур. emîr од ар. ämîr] 1. поглавар, кнез. 2. врховни владар у држави.

емѝра̄т, -а́та м [в. емир] подручје под влашћу емира.

емѝса̄р, -а́ра м [лат. emissarius] 1. личност коју шаље државна или политичка организација у другу државу ради обављања поверљивих дужности, изасланик. 2. онај кога су послали да обави туђи посао, да пренесе нечију поруку, да за некога извиди или обави нешто.

емѝсија, -е̄ ж [лат. emissio] 1. физ. одашиљање, испуштање светлосне, звучне или електричне енергије; одашиљање електромагнетских таласа. 2. програм који емитује радио-станица или телевизија. 3. финанс. издавање новчаница и хартија од вредности. 4. мед. избацивање, истицање, изливање.

ѐмисио̄нӣ, -а̄, -о̄ [лат. emissus] који се тиче емисије, који је у вези с емисијом. ▲ **емисиона банка** финанс. банка која издаје новац и хартије од вредности; **емисиона теорија** в. **еманациона теорија**; **емисиони систем** в. **еманатѝзам**.

емѝтент, -а м, мн. емѝтенти, ген. мн. емѝтена̄та [лат. emittens] 1. онај који шаље емисара, изасланика. 2. финанс. установа која издаје новчанице, хартије од вредности и сл.

емѝтӗр, -е́ра м [енгл. emitter, в. емитовати] 1. уређај који емитује електромагнетне таласе, одашиљач. 2. физ. електрода у полупроводничким уређајима.

ѐмитовати, -ујӗм свр. и несвр. [лат. emittere одаслати] 1. одаслати, одашиљати светлосну, звучну или електричну енергију; одаслати, одашиљати таласе. 2. преносити програм. 3. банк. издати, издавати, пустити, пуштати у оптицај (новчанице или хартије од вредности).

емови́рати, емо̀ви̏рам, 3. л. -мн. емови́рајӯ свр. и несвр. [лат. emovere] псих. изаз(и)вати емоцију, побудити осећања, дирнути, ганути.

емо̀лијенс, -а м [лат. emolliens од emollire према mollis мекан] мед., фарм. средство за заштиту коже, за омекшавање и спречавање запаљења.

ѐмотӣван, -вна, -вно [в. емоција] псих. 1. који се односи на емоције. 2. који је склон емоцијама, осећајан, осетљив.

емоти́вац, -вца, мн. емоти́вци, мн. емо̀тива̄ца̄ [в. емотиван] фам. емотиван човек, човек који лако подлеже емоцијама.

емоти́вност, -и ж [в. емотиван] псих. особина и стање онога ко је емотиван, који се лако узбуђује; осећајност, осетљивост; сентименталност.

ѐмо̄ција, -е̄ ж [фр. émotion према лат. emovere, према movere покренути] псих. душевно стање, осећање, чувство, сентимент; узбуђење, узрујаност, тронутост.

ѐмоционā̄лан, -лна, -лно [в. емоција] псих. 1. који се односи на емоцију (*емоционална реакција*). 2. који се лако узбуђује, дирљив, ганутљив; испуњен емоцијама, осећајан, емотиван.

емоциона́лац в. **емоти́вац**.

емоционали́зам, -зма м [в. емоција] псих. теорија по којој емоције чине основу целокупног психичког живота.

емоциона́лност, -и ж [в. емоција] особина и стање онога што је емоционално, осећајност; уп. **емоти́вност**.

емпа̀тија, -е̄ ж [грч. empátheia страст, в. ем-, патос] 1. псих. идентификација с другим, у његов начин мишљења и осећања; саосећање. 2. уживљавање у неки догађај или уметничко дело.

емпи́јӗм, -е́ма м = **емпије́ма,** -е̄ ж [грч. empýēma, в. ем-, ру́ос гној] мед. накупљање гноја у телесним шупљинама.

емпи́рēј, -е́ја м [срлат. empireum од грч. empýrios, в. ем-, пӯр ватра] по старој грчкој космологији највиши део неба испуњен чистом светлошћу, боравиште богова.

емпире́ма, -е̄ ж [в. емпирија] суд, закључак до којег се долази емпиријским путем, на основу искуства.

емпирèума, -ē ж [грч. empýreuma ужарени пепео] оштар мирис и укус који се јавља кад загори органска супстанца.

емпиреу̀матскӣ, -ā̄, -ō̄ [в. емпиреума] хем. који се односи на емпиреуму; који настаје сувом дестилацијом органске материје.

емпири̏зам, -зма м [в. емпирија] 1. филоз. учење по којем је искуство једини извор спознаје. 2. коришћење емпиријских метода у науци.

ѐмпӣрија, -ē ж [грч. empeiría искуство] 1. знање стечено искуством. 2. метод сазнавања помоћу искуства.

емпи̏рӣјскӣ, -ā̄, -ō̄ [в. емпирија] 1. који је заснован на искуству, искуствен. 2. који је добијен истраживањем и експериментално, а не изводи се из теорије.

емпириокритици̏зам, -зма м [в. емпирија, критицизам] филоз. идеалистичко учење Авенаријуса и Маха у другој половини XIX века, по којем једину реалност чине субјективни осећаји и оно што је непосредно дато у опажају.

емпириомони̏зам, -зма м [в. емпирија, монизам] филоз. подврста емпириокритицизма, филозофска теорија А. Богданова која физичко своди на психичко.

емпириорационали̏зам, -зма м [в. емпирија, рационализам] филоз. правац који спаја рационализам и емпиризам.

емпириосимболи̏зам, -зма м [в. емпирија, симболизам] филоз. подврста емпириокритицизма, правац који је основао П. Јушкјевич и према коме су наша сазнања симболи наших опажаја, а не одраз реалних ствари у свести.

емпи̏рист(а), -ē м, мн. емпи̏ристи [в. емпирија] в. **емпи̏ричар**.

емпи̏ричан, -чна, -чно [в. емпирија] в. **емпи̏рӣјскӣ**.

емпи̏ричā̏р, -а м [в. емпирија] присталица емпиризма; онај који искуство узима као основу свог рада.

ѐмпластра, -ē ж = **ѐмпластрум,** -а м [грч. émplastron мелем, в. ем-, plássein градити, творити] мед. мелем за ране, облога, лековити фластер.

ѐмплектṑн, -а м [грч. empléktos уплетен, в. ем-, plékein плести] ист. у старом Риму мешавина камена и опеке с малтером, којом се испуњава унутрашњи део зида.

ѐмпора, -ē ж [в. емпоријум] архит. бочни издигнути део унутар цркве, галерија, балкон.

ѐмпṑријум, -а и **ѐмпṑрӣј,** -а м [грч. empórion] 1. приморско трговачко место. 2. велико тржиште, тржни центар.

емпу́за, -ē ж [грч. Émpousa авет, страшило] 1. митол. ноћна авет, вампир. 2. бот. род микроскопских гљивица које живе као паразити у телу инсеката или пужева. 3. зоол. род инсеката из реда богомољки, необичних облика.

ѐмсā̀л, -а́ла м [тур. emsal од ар. мн. ämṯāl] покр. поређење, сличност, слична, одговарајућа ствар, пример.

ѐму, -а м [енгл. emu од порт. ema] зоол. птица тркачица из реда казуара, *Dromaeus Novae Hollandiae*, слична ноју, која живи у Аустралији.

емӯлā̀тор, -а м [в. емулација] рач. део рачунара који омогућује примену програма неког другог рачунара.

емула́ција, -ē ж [лат. aemulatio] такмичење, надметање; подражавање.

емӯлгā̀тор, -а м [в. емулгирати] средство које потпомаже стварање емулзије.

емулги́рати, емӯлгӣ́рām, 3. л. мн. емулги́рајӯ сврш. и несврш. [лат. emulgere измусти] 1. створити, стварати емулзију. 2. претворити се, претварати се у емулзију.

емӯлзӣ́ван, -вна, -вно [в. емулзија] који има својства емулзије.

емӯлзија, -ē ж [нлат. emulsio према лат. emulsum измузен] 1. хем. течност у којој се налазе ситне нерастворене честице друге течности. 2. фот. танак слој желатина на филму, плочи и сл. који садржи соли сребра осетљиве на светлост.

емулзиони́рати, емулзио̀нӣ́рām, 3. л. мн. емулзиони́рајӯ в. **емулги́рати**.

емули́рати, емȕлӣрām, 3. л. мн. емули́рајȗ свршен. и несвршен. [лат. aemulari] 1. настојати да се изједначе и премаше достигнућа неког другог; подражавати, имитирати; такмичити се. 2. рач. применити, примењивати програм једног компјутера на другом без промена у програму.

емфа́за, -ē ж [грч. émphasis истицање] 1. наглашавање појединих речи или делова реченице. 2. извештачен, пренаглашен, реторички начин изражавања.

емфа̀тичан, -чна, -чно = **емфа̀тичкī,** -ā, -ō [грч. emphatikós силовит, изражајан] 1. посебно наглашен, истакнут; изговорен јаче и вишим тоном. 2. који је пун емфазе, претерано кићен у говору; високопаран.

емфа̀тичкī = **емфа̀тичан** (в.)

емфѝзēм, -е́ма м [грч. emphýsēma надувеност, в. ем-, physân дувати] мед. појава ваздуха у ткивима или органима. ▲ **емфизем плућа** мед. претерано проширење плућних мехурића праћено губитком њихове еластичности, јавља се код пушача и болесника од хроничног бронхитиса.

емфизема̀тичан, -чна, -чно [в. емфизем] мед. 1. који се односи на емфизем. 2. који болује од емфизема, који тешко дише.

емфитѐуза, -ē ж [грч. emphýteusis према emphytéuein усадити] прав. у римском праву: закупнички однос који се може пренети и на наследнике, с тим што се власнику мора плаћати закупнина у новцу или у натури.

емфитѐут, -а м [грч. emphyteutḗs, в. емфитеуза] прав. наследни закупац, онај коме припада право емфитеузе.

ѐм - ѐм везн. [тур. hem заједно од перс. hem] об. удвојено у реченици: **ѐм**...**ѐм** не само...него (још) и...(*ем је паметан, ем је вредан*).

ен- [грч. en у] као префикс у речима грчког порекла одговара нашем *у-*; испред уснених сугласника јавља се у облику **ем-**.

енала̀га, -ē ж [грч. enallagḗ од enallássein заменити] рет. замена, замењивање једне речи или граматичког облика другим ради постизања стилског ефекта (нпр. ауторско *ми* уместо *ја*).

ѐнām, -а́ма м [ар. Ān'ām име шестог поглавља Курана] покр. кутијица или торбица с цитатима из Курана која се обично носи око врата као амајлија.

енàнтēм, -е́ма м [в. ен-, грч. antheîn цветати] мед. осип на слузокожи.

енантиолòгија, -ē ж [грч. enantiología, према enantíos супротан, в. -логија] противљење, противречност.

енантиомòрфија, -ē ж [грч. enantíos супротан, грч. morphḗ облик] хем. појава да се молекули истог једињења јављају у два облика, један окренут удесно а други улево.

енантиосѐмија, -ē ж [грч. enantíos супротан, грч. sêma знак] лингв. особина неких речи да имају два супротстављена значења, нпр. *позајмити* - 1. дати на зајам (коме), 2. узети на зајам (од кога).

енантиотрòпија, -ē ж [грч. enantíos супротан, в. -тропија] хем. појава да се кристали неког једињења на одређеној температури претварају из једног облика у други.

енàргит, -а и **енàргӣт,** -и́та м [грч. enargḗs сјајан, в. -ит] минерал, значајна руда бакра.

енглези́рати, енглѐзӣрām, 3. л. мн. енглези́рајȗ свршен. и несвршен. [према Енглез, енглески] 1. јахати подижући се и спуштајући се у седлу у ритму кретања коња. 2. подсећи, подсецати коњу репни мишић да би реп стајао хоризонтално. 3. поенглезити, англицизовати.

енго́ба, -ē ж [нем. Engobe од фр. engobe] глинена смеса која се наноси на керамичке производе пре печења како би се прекрила њихова природна боја.

ѐнграм, -а м [в. ен-, -грам] физиол. хипотетичка трајна промена која настаје на ткиву живих организама као последица деловања спољних утицаја.

ѐндек в. **јѐндек**.

ѐндēм, -е́ма м [грч. éndēmos домаћи, в. ен-, dêmos народ] биол. биљна или животињска врста која живи само на једном ограниченом подручју.

ендѐмија и **ендéмија**, -ē ж [в. ендем] мед. трајно постојање заразне болести у једном крају или једној земљи.

ендѐмичан, -чна, -чно = **ѐндēмскӣ**, -ā, -ō [в. ендем] који је везан за одређено место, месни, локални (о болестима; о биљним и животињским врстама).

ѐндӣвија, -ē ж [нлат. endivia од фр. endive] бот. једногодишња или двогодишња зељаста биљка, *Cichorium endivia*, узгаја се као салата.

ѐндӣкија, -ē ж [грч. éndikos праведан, в. ен-, díkē правда] примереност правним схватањима; морална заснованост, праведност.

ѐндл, -а м, мн. ѐндлови [в. ендловати] поруб, опшив, ивица на платну или тканини, поруб на женским ручним радовима.

ѐндлерица, -ē ж [в. ендловати] 1. машина за порубљивање. 2. жена која прави порубе.

ѐндловати, -ујēм свршн. и несврш. [нем. enden завршити] опшити, опшивати, порубљивати, правити ивице на женским ручним радовима.

ендо- [грч. éndon унутра, код куће] као први део сложенице значи унутрашњост, унутрашњи, унутар (чега).

ендобио́за, -ē ж [в. ендо-, -биоза] биол. заједница организама од којих један живи у другоме.

ендовѐнōзан, -зна, -зно [в. ендо-, вена] мед. који се уводи у вену, који се даје у вену, интравенозан.

ендогàмија, -ē ж [в. ендо-, -гамија] соц. обичај склапања брака унутар једне етничке или друштвене групе.

ѐндогēн и **ендòгēн**, -а, -о [в. ендо-, -ген] 1. који је унутрашњег порекла, који настаје услед деловања унутрашњих чинилаца. 2. биол. који расте у организму или у унутрашњости ћелије. 3. геол. који је изазван топлотом из унутрашњости Земље (о појавама као што су вулканске ерупције, земљотреси и сл.). 4. псих. који произлази из властитих жеља појединца.

ендогѐнеза и **ендогенéза**, -ē ж [в. ендо-, -генеза] порекло изнутра, настанак неке појаве без спољашњих узрока.

ѐндодерм, -а м = **ѐндодерма**, -ē ж [в. ендо-, грч. dérma кожа] 1. биол. унутрашњи слој ћелија у раној фази развитка гаструле. 2. бот. унутрашњи слој ћелија коре или корена.

ендоканибали́зам, -зма м [в. ендо-, канибализам] антроп. обичај неких племена да једу месо својих умрлих сплеменика.

ѐндокāрд, -а м = **ѐндокāрдијум**, -а и **ѐндокāрдӣј**, -а м [в. ендо-, грч. kardía срце] анат. унутрашња срчана опна, слој ћелија који облаже срчане шупљине.

ендокардѝтис, -а м [в. ендокард, -итис] мед. запаљење унутрашње срчане опне.

ендокāрпијум, -а м [в. ендо-, грч. karpós плод] бот. унутрашњи слој плода.

ѐндокрӣн, -а, -о [в. ендо-, грч. krínein лучити, делити] физиол. који лучи хормоне у унутрашњост организма. ▲ **ендокрине жлезде** анат. жлезде са унутрашњим лучењем, које производе хормоне и излучују их директно у крв (штитна жлезда, полне, надбубрежне жлезде и друге).

ендокринòлог, -а м, мн. ендокринòлози [в. ендокрин, -лог] мед. лекар специјалиста за ендокринологију.

ендокринолòгија, -ē ж [в. ендокрин, -логија] мед. део медицине који изучава жлезде са унутрашњим лучењем и њихове функције.

ендокринòлошкӣ, -ā, -ō [в. ендокринологија] који се односи на ендокринологе или ендокринологију.

ендокринопàтија, -ē ж [в. ендокрин, -патија] мед. обољење или неправилан рад једне или више ендокриних жлезда.

ѐндолимфа, -ē ж [в. ендо-, лимфа] анат. течност која испуњава шупљине унутрашњег уха.

ендометаморфо́за, -ē ж [в. ендо-, метаморфоза] геол. промене на стенама и минералима у дубљој унутрашњости Земље под дејством високе температуре, притиска или хемијских процеса.

ендòмēтријум, -а и **ендòмēтрīј,** -а м [в. ендо-, грч. mḗtra материца] физиол. слузокожа материце која се мења током менструационог циклуса.

ендометриóза, -ē ж [в. ендометријум, -оза] мед. појава ендометријума на местима где се он иначе не налази.

ендометрѝтис, -а м [в. ендометријум, -итис] мед. унутрашње запаљење материце.

ендомитóза, -ē ж [в. ендо-, митоза] биол. деоба ћелије при којој се деле само хромозоми, док језгро остаје неподељено.

ендоосмóза в. **ендосмóза**.

ендоплàзма, -ē ж [в. ендо-, плазма] биол. унутрашњи део цитоплазме у живој ћелији.

ендопротéза, -ē ж [в. ендо-, протеза] мед. вештачки зглоб који се уграђује на месту зглоба који је оболео или који недостаје.

ендорéја, -ē ж [в. ендо-, -реја] мед. унутрашње крварење.

ендорфúни, ендорфúнā м мн. [енгл. endo(genous) (m)orphine] физиол. супстанце сличне морфијуму које се природно стварају у организму.

ендоскèлет, -а м [в. ендо-, скелет] анат. хрскавичави или коштани скелет који се налази у унутрашњости тела.

ѐндоскоп, -а м [в. ендо-, -скоп] мед. инструмент који осветљава и помоћу којег се врши преглед уских канала и шупљина.

ендоскòпија, -ē ж [в. ендо-, -скопија] мед. преглед унутрашњих органа помоћу ендоскопа. ◆ **ѐндоскопскӣ**.

ендосмóза, -ē ж [в. ендо-, осмоза] биол. продирање материје из спољашњег ткива у ћелију; уп. **егзосмóза**.

ѐндосперм, -а м [в. ендо-, грч. spérma семе] бот. резервна храна у семену биљке која служи за исхрану клице.

ендоспóре, ендоспóрā ж мн. [в. ендо-, спора] биол. споре бактерија, гљивица и алги које настају у унутрашњости матичне биљке.

ѐндотел, -а = **ѐндотѐлијум,** -а и **ѐндотѐлијӣ,** -а м [в. ендо-, (епи)тел] анат. унутрашњи епител који облаже срце, крвне судове и неке друге шупљине у организму.

ендотелѝóм, -óма м [в. ендотел, -ом] мед. тумор настао од ендотела.

ѐндотерман, -мна, -мно и **ендотѐрмичкӣ,** -ā, -ō [в. ендо-, термички] хем. који везује топлоту, који је праћен апсорпцијом топлоте из спољне средине.

ѐндотрахеāлан, -лна, -лно [в. ендо-, трахеја] мед. који улази или се уводи у душник.

éња, ѐњебула, éњија в. **јéња**.

енеàгōн, -óна м [грч. ennéa девет, в. -гон] геом. полигон који има девет углова, деветоугаоник.

енеáда, -ē ж [грч. enneás од ennéa девет] 1. скуп или низ од девет особа, ствари, појмова. 2. период од девет дана, седмица, месеци или година.

ен- [грч. en у] као први део речи одговара нашем у-, усред, на; испред уснених сугласника добија облик **ем-**.

енѐмōн, -óна [грч. hénaimon (phármakon) (лек) који зауставља крв] мед. средство, лек против крварења.

ѐнеолит, -а = **енеолѝтик,** -а м [лат. aeneus бронзани, в. -литик] археол. прелазни период из млађег каменог доба, неолита, у бронзано доба. ◆ **ѐнеолитскӣ** и **енеолѝтичкӣ**.

енервàнтан, -тна, -тно [лат. enervans од enervare, в. енервирати] који изазива нервну напетост, који узрујава, нервира, узбуђује.

енервáција, -ē ж [лат. enervatio, в. енервирати] 1. нервна исцрпљеност, растројеност, изможденост. 2. хируршко одстрањивање живаца ради уклањања болова или ограничења неких функција у организму.

енервúрати, енѐрвӣрāм, 3. л. мн. енервúрајӯ свршн. и несвршн. [лат. enervare истрошити, ослабити, в. екс-[1], нерв] (у)чинити нервозним, узруја(ва)ти, раздражи(ва)ти, нервно изнурити, изнурава̄ти.

енергàна, -ē ж [в. енергија] постројење за производњу енергије у индустрији (електричне, атомске, нуклеарне итд.).

енѐргент, -а м [в. енергија] материја која служи као извор енергије (угаљ, нафта итд.).

енергетѝзам, -зма м [в. енергетски] филоз. учење по којем се све материјалне и духовне појаве своде на испољавање енергије.

енергѐтика, -ē ж, дат. и лок. енергѐтици [в. енергетски] наука о енергији; примена и искоришћавање различитих облика енергије.

енергѐтичāр, -а м [в. енергетика] 1. онај који се бави енергетиком, стручњак за енергетику. 2. присталица енергетизма.

енѐргетскӣ, -ā, -ō [грч. energētikós, в. енергија] који се односи на енергију или на енергетику.

енергѝда, -ē ж [в. енергија] биол. ћелија као физиолошка јединица; целина коју чини језгро ћелије с делом цитоплазме.

енѐргија, -ē ж [грч. enérgeia рад, в. ен-, érgon дело] 1. физичка величина која подразумева способност тела да се крећу и узајамно делују, јачина, снага. 2. спремност на рад, активност, одлучност, замах, полет.

енѐргичан, -чна, -чно [в. енергија] 1. пун енергије, спреман на рад, одлучан, одважан. 2. који има јако дејство, снажан, силан.

енерго- [грч. enérgeia рад, в. ен-, érgon дело] као први део сложенице указује на везу с енергијом или енергетиком.

енергу̀мен, -а м [грч. energoúmenos од energeîn деловати] ист. у старохришћанско доба назив за човека који је опседнут злим духом; бесомучник, насилник, кавгација.

ѐнзӣм, -и́ма м [в. ен-, -зим] хем. органско једињење које изазива или убрзава хемијске процесе у живим организмима, фермент.

ѐнзиформан, -мна, -мно [лат. ensis мач, в. форма] који има облик мача, сабљаст.

епизоо̀тија, -ē ж [в. ен-, грч. zôon животиња] стална зараза међу животињама на одређеном подручју.

ени̏гма, -ē ж [грч. aínigma] 1. загонетка, задатак за решавање. 2. фиг. нејасан, нерешив случај, оно што је загонетно.

енигма̀тика, -ē ж, дат. и лок. енигма̀тици [в. енигматичан] вештина састављања и решавања загонетака (ребуса, укрштених речи, словних игара, геометријских задатака и сл.). ◆ **ени̏гматскӣ**.

енигма̀тичан, -чна, -чно [грч. ainigmatikós, в. енигма] загонетан, нејасан, тајанствен.

енигма̀тичāр, -а м [в. енигматика, енигматичан] онај који се бави енигматиком, састављањем и решавањем загонетака.

енкаустика, -ē ж, дат. и лок. енкаустици [грч. enkaustikḗ, в. ен-, kaíein палити] старогрчка техника сликања употребом боја повезаних воском.

енкаусти́рати, енкаусти́рām, 3. л. мн. енкаусти́рајӯ свршн. и несврш. [в. енкаустика] нагоревањем утиснути боје, импрегнирати воском или стеарином.

енкефал-, енкефало- в. **енцефал-, енцефало-**.

енкла́ва, -ē ж [фр. enclave према en у, лат. clavis кључ] 1. подручје туђе државе укључено у другу државу. 2. национална мањина која живи на компактном простору изван матичне државе.

енкли́за, -ē ж м [грч. énklisis, в. ен-, klínein нагињати се] грам. наслањање ненаглашене речи на претходну реч.

енкли̏тика, -ē ж, дат. и лок. енкли̏тици [грч. enklitikós, в. енклиза] грам. реч која нема свој акценат, већ са претходном речју чини акценатску целину (нпр. *га, је, ли*).

енкли̏тичан в. **енкли̏тичкӣ**.

енкли̏тичкӣ, -ā, -ō [в. енклитика] грам. који представља енклитику, који нема сопственог акцента.

енколпи̏он, -о́на м [в. ен-, грч. kólpos недра] 1. крст на грудима православних црквених великодостојника и византијских царева. 2. медаљон с Богородичиним ликом који се употребљава у православној литургији, панагија.

енкомѝјаст, -а м [грч. enkōmiastikós славилачки, в. ен-, kômos свечани опход] онај који пева хвалоспеве, химнопојац.

енкомијàстика, -ē ж, дат. и лок. енкомијàстици [в. енкомијаст] вештина хваљења и слављења заслужних људи у говору.

енкомијàстичан, -чна, -чно [грч. enkōmiastikós, в. енкомион] похвалан, хвалоспеван.

ѐнкōмијум, -а м и **ѐнкōмӣј,** -а м [лат. encomium] в. **енкомѝон.**

енкомѝон, -óна м [грч. enkṓmion] похвална песма, хвалоспев.

енкрати́ти, енкрати́тā м мн. [грч. enkratítēs, према enkráteia уздржавање] припадници хришћанске секте у Малој Азији у II веку н. е.

енкрѝпција, -ē ж [енгл. encryption према encrypt шифровати, в. криптограм] рач. кодирање података ради заштите од неовлашћеног приступања.

енографија, -ē ж [грч. oînos вино, в. -графија] описивање вина.

енòлог, -а м, мн. енòлози, ген. мн. енòлōгā [грч. oînos вино, в. -лог] стручњак за енологију, познавалац вина.

енолòгија, -ē ж [грч. oînos вино, в. -логија] познавање вина; наука о гајењу винове лозе, прављењу и чувању вина.

енòлошкӣ, -ā, -ō [в. енологија] који се односи на енологију и енологе.

ѐнометар, -тра м, мн. ѐнометри, ген. мн. ѐнометāрā [грч. oînos вино, в. -метар] инструмент за мерење јачине вина.

енòрман и **ѐнорман,** -мна, -мно [лат. enormis] претерано велик, превелик, голем, огроман.

енотéка, -ē ж, дат. и лок. енотéци [грч. oînos вино, в. -тека] збирка различитих вина; луксузна продавница вина.

енòфӣл, -ила м [грч. oinóphilos, према oînos вино, в. -фил] љубитељ вина и виноградарства.

енофтàлмус, -а м [в. ен-, грч. ophthalmós око] мед. увлачење очне јабучице.

ѐнс [лат. ens] филоз. оно што јесте, биће, ствар, стварност.

ентáза, -ē ж = **ентàсис,** -а м [грч. éntasis испупченост] архит. у античкој архитектури незнатно задебљање на средњем делу стуба, торња или степенице као корекција нежељене оптичке варке.

ентàлпија, -ē ж [грч. enthálpein грејати изнутра] физ. термодинамичка величина одређена збиром унутрашње енергије, производа из притиска и запремине неког тела.

ентàсис = **ентáза** (в.)

ентѐга, -ē ж [грч. enthḗkē улог, в. ен-, tithénai стављати] прав. врста поморског уговора према којем се зарада дели између бродовласника, посаде и трговца чија се роба превози.

ентезѝтис, -а м [млат. enthesitis од грч. énthesis уметак] мед. пренапрезање у подручју преласка мишића у тетиву и у споју тетиве с костима.

ентеѝзам, -зма м [в. ен-, грч. theós бог] филоз. учење по којем је све у богу и ништа изван њега не постоји.

ентелѐхија, -ē ж [грч. entelécheia потпуна оствареност, в. ен-, télos свршетак, échein имати] филоз. 1. по Аристотелу, стање апсолутног савршенства биња које је остварило своју сврху. 2. непрекидна делатност духа, стваралачки принцип који постоји у организмима и одређује бивања у њима.

ентелогѐнеза и **ентелогенéза,** -ē ж [грч. entélesthai наручити, в. -генеза] мед. вештачка оплодња.

ентер- в. **ентеро-.**

ѐнтерāлан, -лна, -лно [в. ентеро-] који се односи на црева, цревни.

ентеректòмија, -ē ж [в. ентеро-, ектомија] мед. операција црева.

ентерѝјēр, -éра м [фр. intérieur унутрашњи] унутрашњост неке просторије или грађевине; приказивање унутрашњости (на слици, у филму и сл.); супр. **екстеријер** (в.)

ентеријерѝст(а), -ē м, мн. ентеријеристи [в. ентеријер] сликар који приказује ентеријер.

ентерѝтис, -а м [в. ентер-, -итис] мед. упала црева, цревни катар.

ентеро- [грч. énteron црево; утроба] као први део сложенице указује да се реч односи на утробу, црева.

ентеровирóза, -ē ж [в. ентеро-, вироза] мед. инфекција вирусима који нападају пробавни тракт и лимфно ткиво.

ентероклѝза, -ē ж [в. ентеро-, грч. klýzein спирати] мед. испирање црева.

ентероклѝзма, -ē ж [в. ентеро-, грч. klýsma течност за испирање] мед. 1. урећај за испирање црева. 2. испирање црева, ентероклиза.

ентероколѝтис, -а м [в. ентеро-, колитис] мед. запаљење танког и дебелог црева.

ентеролòгија, -ē ж [в. ентеро-, -логија] мед. грана медицине која изучава структуру, функцију и болести црева. ◆ **ентерòлошкӣ.**

ентероптóза, -ē ж [в. ентеро-, грч. ptósis пад] мед. спадање утробе услед слабљења веза, нарочито после трудноће, јаког мршављења итд.

ентерорàгија, -ē ж [в. ентеро-, (хемо)рагија] мед. крварење из црева.

ентерòскоп, -а м [в. ентеро-, -скоп] мед. инструмент са огледалом за осветљавање и прегледање црева.

ентероскòпија, -ē ж [в. ентеро-, -скопија] мед. прегледање и испитивање црева помоћу ентероскопа. ◆ **ентерòскопскӣ.**

ентеротоксѝни, ентеротоксѝнā м мн. [в. ентеро-, токсини] мед. протеини произведени у неким бактеријама који изазивају дијареју.

ѐнтӣ, -ā, -ō [по слову N, које у математици означава произвољну величину] било који, ко зна који по реду.

ентѝмēм, -éма м [грч. enthýmēma, в. ен-, thymós дух] лог. скраћени закључак изведен из једне премисе, док друга остаје неизречена.

ентѝтēт, -éта м [срлат. entitas од лат. ens биће од esse бити] 1. филоз. део онога што постоји, елеменат света, јединка. 2. филоз. биће, битност, суштина, целина неког предмета. 3. пол. саставни део државе. ◆ **ентѝтēтскӣ.**

ентомо- [грч. éntomos усечен] као први део сложенице показује да се реч односи на инсекте.

ентомогàмија, -ē ж [в. ентомо-, в. -гамија] биол. опрашивање биљака помоћу инсеката.

ентомогрàфија, -ē ж [в. ентомо-, в. -графија] зоол. описивање инсеката.

ентомолѝти, ентомолѝтā м мн. [в. ентомо-, в. лит[1]] геол. окамењени остаци инсеката.

ентомòлог, -а м, мн. ентомòлози, ген. мн. ентомòлōгā [в. ентомо-, в. -лог] научник који се бави ентомологијом, стручњак за ентомологију.

ентомолòгија, -ē ж [в. ентомо-, в. -логија] зоол. део зоологије који проучава инсекте.

ентомòлошкӣ, -ā, -ō [в. ентомологија] који се односи на ентомологију и ентомологе.

ѐнтомостраке, ѐнтомострāкā ж мн. [в. ентомо-, óstrakon љуштура] зоол. велика група примитивних ракова, различитог облика, живе у морима и слатким водама.

ѐнтомофаг, -а м [в. ентомо-, в. -фаг] зоол. сисар који се храни инсектима.

ентремѐса, -ē ж [шп. entremesa] књиж. кратка једночинка шаљивог или сатиричног садржаја која се изводи у шпанском позоришту између чинова главног комада.

ентрòпија, -ē ж [в. ен-, грч. tropḗ окрет, преображај] 1. физ. мера количине енергије која се у затвореном термодинамичком систему не може претворити у механички рад. 2. мера степена неуређености у неком систему. 3. у теорији информације, мера неодређености информативног садржаја неке поруке.

ентузијàзам, -зма м [грч. enthousiasmós, в. ен-, theós бог] велико одушевљење, занос, полет, жар.

ентузѝјаст(а), -ē м, мн. ентузијасти (ж. **ентузијасткиња,** -ē) [грч. enthousiastḗs богом надахнут, в. ентузијазам] онај који се лако одушевљава, занесењак; онај који је предан неком послу, који му прилази с посебним жаром и вољом за рад.

ентузијàстичкӣ, -ā, -ō [в. ентузијаст(а)] пун ентузијазма, одушевљен, усхићен.

енуклеáција, -ē ж [лат. nucleus језгро] 1. вађење језгра. 2. исцрпно објашњавање, разјашњавање. 3. мед. хируршко одстрањивање неког органа или неке израслине из њеног лежишта.

енуклеи́рати, енуклèйрāм, 3. л. мн. енуклеи́рајӯ свр̏ш. и несвр̏ш. [лат. enucleare, в. енуклеација] 1. исцрпно објаснити, објашњавати, изложити, излагати. 2. мед. (из)вршити енуклеацију (3).

енумерáција, -ē ж [лат. enumeratio] набрајање, бројање, ређање.

енумèрисати, -ишēм свр̏ш. и несвр̏ш. [лат. enumerare, према numerus број] преброја(ва)ти, набројити, набрајати.

ѐнунцијатӣван, -вна, -вно [лат. enuntiativus] који има облик исказа или изјаве, изјавни, декларативан.

енунцијáција, -ē ж [лат. enuntiatio] изјава, исказ, казивање, излагање.

енурéза, -ē ж [лат. enuresis, в. ен-, грч. oureîn мокрити] мед. немогућност задржавања мокраће, невољно мокрење, најчешће код деце у сну.

енфи́ја, -ē ж [тур. enfiye од ар. änfiyyä носна] покр. дувански прах за шмркање, бурмут.

енфилáда, -ē ж [шп. enfilada према enfilar нанизати] архит. начин градње који подразумева да просторије следе у низу, једна за другом, да се из једне просторије улази у другу.

енфòрмел, -а м [фр. informel неформалан] правац у апстрактној уметности, настао око 1945. године, који одбацује организован облик и ослања се на уметников инстинкт.

енхàрмōнија, -ē ж [накнадно сагрђено према придеву енхармоничан (в.)] муз. 1. у античкој музици један од три тонска рода; уп. **дијатòника, хромàтика**). 2. у темперираном систему, једнако звучање двају тонова који су различито нотирани.

енхармòничан, -чна, -чно и **енхàрмōнскӣ,** -ā, -ō [грч. enharmonikós, в. ен-, хармонија] (о два тона) једнакозвучни али различито забележени, у зависности од тога ком тоналитету припадају (нпр. снижено A и повишено G).

енхиридѝōн, -óна м [грч. encheirídion приручна ствар, в. ен-, chéir рука] кратак уџбеник, приручник из неке области.

енхòндрōм, -óма м = **енхондрóма,** -ē ж [в. ен-, грч. chóndros хрскавица, в. -ом] мед. доброћудни тумор хрскавице.

енцефал- в. **енцефало-**.

енцефалúни, енцефалúнā м мн. [в. енцефалон] физиол. материје које се природно стварају у мозгу и имају деловање слично морфијуму.

енцефалѝтис, -а м [в. енцефалон, -итис] мед. запаљење мозга.

енцефало- [в. енцефалон] као први део сложенице указује да се реч односи на мозак.

енцефалòграм, -а м [в. енцефало-, -грам] мед. рендгенски снимак мозга добијен енцефалографијом.

енцефалографàфија, -ē ж [в. енцефало-, -графија] мед. снимање мозга помоћу рендгена у циљу дијагнозе.

енцефаломалáција, -ē ж [лат. encephalomalacia, в. енцефало-, грч. malakía омекшање] мед. размекшавање можданог ткива изазвано поремећајима циркулације.

енцефаломенингѝтис, -а м [в. енцефало-, менингитис] мед. запаљење мозга и мождане опне.

енцефаломијелѝтис, -а м [в. енцефало-, грч. myelós мождина, коштана срж, в. -итис] мед. запаљење мозга и кичмене мождине.

енцефàлōн, -óна м [грч. enképhalos, в. ен-, грч. kephalé глава] анат. део централног нервног система који се налази у лобањи, велики мозак.

енцефалопàтија, -ē ж [в. енцефало-, -патија] мед. свака болест или органска промена у мозгу.

енцефалотòмија, -ē ж [в. енцефало-, -томија] мед. расецање мозга.

енцӣклика, -ē ж, дат. и лок. енцӣклици [лат. (epistola) encyclica од грч. enkýklios кружни, општи, в. ен-, грч. kýklos круг] 1. црквр. папина сво-

чана посланица бискупима и католичким верницима, о питањима која се тичу морала, службе божје или прилика у друштву. 2. апостолско писмо у Новом завету.

енцѝкличан, -чна, -чно и **енцѝкличкӣ**, -а̄, -о̄ [в. ен-, цикличан] који се креће у кругу, који иде редом.

енциклопедѝзам, -зма м [в. енциклопедија] 1. ист. учења француских енциклопедиста у XVII веку. 2. свестрана образованост, познавање многих научних дисциплина.

енциклопѐдија, -е̄ ж [в. ен-, цикло-, -педија] научно дело систематизовано као речник које даје сажете податке из свих области знања или из једне области посебно.

енциклопѐдијскӣ, -а̄, -о̄ [в. енциклопедија] који припада енциклопедији, који се односи на енциклопедију; који има облик енциклопедије. ▲ **енциклопедијско знање** врло широко, свестрано знање.

енциклопѐдист(а), -е̄ м, мн. енциклопѐдисти [в. енциклопедија] 1. ист. учесник у изради велике француске Енциклопедије у XVII веку, која је окупила најнапредније мислиоце тога времена под руководством Дидроа и Д'Аламбера. 2. аутор енциклопедије; сарадник у енциклопедији. 3. онај који има разноврсно, свестрано знање.

ѐнцӣм в. **ѐнзӣм**.

ѐнцин, -а [енгл. engine мотор, машина] рач. 1. процесор или софтверски механизам посебне намене. 2. математички модел „физичког" света у компјутерским играма који одређује начин извршења команди и изглед игре.

ео- [грч. ḗōs зора, свитање] као први део сложенице има значење зора, рано-, прво-.

ео̀зӣн, -и́на м [грч. ḗōs који има боју зоре] хем. сјајноцрвена боја која служи за бојење вунених предмета, прехрамбених производа, за добијање лакова, као и за бојење ткива у микроскопији.

еозинопѐнија, -е̄ ж [в. еозин, грч. penía оскудица] мед. смањење броја еозинофилних леукоцита у крви.

еозинофѝлија, -е̄ ж [в. еозинофилни] мед. повећање броја еозинофилних леукоцита у крви, најчешће код алергијских болести.

е̏озинофӣлнӣ, -а̄, -о̄ [в. еозин, -фил] мед. који се под микроскопом лако боји помоћу еозина.

еозо̀ик, -а м [в. ео-, -зоик] геол. период у геолошкој историји Земље када су се појавили први организми.

е̏о ӣпсо [лат. eo ipso] самим тим, само по себи, ради тога.

ѐōјскӣ, -а̄, -о̄ [грч. ḗōs зора, свитање] који потиче са истока, источни.

Ѐōл, Еóла м [грч. Aíolos] митол. 1. бог ветрова код старих Грка. 2. тесалски краљ, легендарни праотац Еолаца.

ео̀лит, -а и **ео̀лӣт,** -и́та м [в. ео-, грч. líthos камен] геол. најстарија епоха каменог доба, доба најпримитивнијег каменог оруђа. ◆ **ео̀литскӣ** и **ео̀лӣтскӣ**.

ѐолскӣ, -а̄, -о̄ [в. Еол] 1. који припада ветру, који се односи на ветар. 2. ист. који припада Еолцима, једном од четири главна племена у Тесалији. ▲ **еолски дијалекат** лингв. један од три главна грчка дијалекта; **еолски талози** геол. талози који настају на земљи од ситног каменог и минералног праха разнесеног ветром; **еолска харфа** жичани инструмент који испушта пријатне звуке кад се изложи ветру.

ѐōн, со́на м [грч. aiṓn] 1. веома дуг временски период, раздобље у постојању света. 2. време без почетка и краја, вечност.

Ѐос ж индекл. [грч. Ἕōs] митол. богиња зоре код старих Грка.

еохи́пус, -а м [в. ео-, грч. híppos коњ] па леонт. најранији познати коњ, припадник изумрлог рода коња из доњег еоцена.

е̏оцēн, -а м [ц. ео-, -цен] геол. друга терцијарна формација између палеоцена и олигоцена, доба таложења седиментних стена. ◆ **е̏оцēнскӣ**.

ềп, -а м, мн. é̀пови = **ềпос,** -а м [грч. épos реч, јуначка песма] књиж. дужи спев у коме се описују различити догађаји, легендарни или историјски, и прослављају јунаци.

епà̀гога, -ḕ ж [грч. epagōgḗ] лог. закључивање из појединачног о општем.

ѐпакти, ѐпāктā м мн. [грч. epaktós доведен] астрон. ист. број дана за колико соларна година премашује лунарну од дванаест месеци: на основу тога је у средњем веку израчунаван датум Ускрса.

епанадиплóза, -ḕ ж [грч. epanadíplōsis, в. епи-, анадиплоза] 1. рет. стилска фигура у којој се реченица завршава истом речју којом је и започета.

епаналѐпса, -ḕ ж = **епаналѐпсија,** -ḕ ж [грч. epanálēpsis, в. епи-, lēpsis узимање] рет. понављање исте речи или истих речи у низу.

епанà̀строфа в. **анадѝплоза.**

епанà̀фора, -ḕ ж [грч. epanaphorá, в. епи-, анафора] песн. понављање речи с почетка стиха на његовом крају.

епà̀нода, -ḕ ж = **епà̀нодос,** -а м [грч. epánodos повратак] рет. 1. понављање реченице друкчијим редом речи. 2. враћање главном предмету после кратке дигресије.

ѐпарх, -а м, мн. ѐпарси, ген. мн. ѐпāрхā [грч. éparchos старешина, в. епи-, -арх] намесник, управник, поглавар епархије.

епà̀рхија, -ḕ ж [грч. eparchía покрајина, в. епи-, -архија] 1. мања административна област у Византији; политичко-административно подручје у савременој Грчкој. 2. црквено-административна област којом управља епископ.

епегзѐгеза, -ḕ ж [грч. erexégēsis објашњење, в. еп-, hēgeîsthai водити] грам. допунско објашњење или опис неке речи.

епендѝма, -ḕ ж [грч. epéndyma горња хаљина, в. епи-, éndyma одећа] анат. танка опна којом су обложене мождане шупљине.

епендѝмōм, -óма м [в. епендима, -ом] мед. мождани тумор који може проузроковати хидроцефалус (в.).

епѐнтеза и **епентéза,** -ḕ ж [грч. epénthesis уметање] фон. уметање нових гласова у реч.

епѐнтетскӣ, -ā̀, -ṑ [в. епентеза] који се односи на епентезу; уметнут, додат у средини речи.

епи- [грч. epí на, уз, опет] као префикс означава близину, положај изнад чега, спољни омотач, додавање, понављање и друго.

епигà̀мија, -ḕ ж [грч. epigamía накнадна женидба, в. епи-, -гамија] 1. друга женидба или удаја; брак између чланова различитих сталежа. 2. појава јарких боја код неких животиња у време парења.

епигà̀стријум, -а м и **епигà̀стрӣј,** -а м [грч. epigástrion, в. епи-, gastḗr стомак] анат. горњи део трбуха, који се налази непосредно изнад желуца.

епигѐнеза и **епигенéза,** -ḕ ж [в. епи-, -генеза] биол. теорија по којој се сви делови организма развијају из неиздиференциране јајне ћелије, а нису присутни већ у ембриону.

епигѐнија, -ḕ ж [в. епи-, -генија] геол. речна долина у облику клисуре која је усечена у узвишењу изнад нижег земљишта.

епиглòтис, -а м [грч. epiglōttís, в. епи-, glôtta језик] анат. еластична хрскавица која затвара улаз у гркљан, поклопац гркљана.

епѝгōн, -óна м [грч. epígonos потомак, касније рођен, в. епи-, gónos потомак] 1. потомак, наследник. 2. представник научне, политичке или уметничке школе који, у недостатку сопствених идеја, примењује идеје и методе својих претходника, имитатор; неоригиналан уметник. ◆ **епѝгōнскӣ.**

ѐпиграм, -а м [грч. epígramma натпис, в. епи-, -грам] песн. 1. код старих Грка и Римљана натпис на уметничким делима, надгробним споменицима и сл. 2. кратка духовита песма обично са заједљивим, сатиричним призвуком.

епиграмàтскӣ [грч. epigrammatikós] в. **ѐпиграмскӣ.**

епигра̀мист(а), -ē м, мн. епигра̀мисти [в. епиграм] писац епиграма.

ѐпиграмскӣ, -ā, -ō [в. епиграм] 1. који се односи на епиграм, који је као у епиграму. 2. кратак, концизан и духовит, заједљив.

ѐпиграф, -а и **епѝграф,** -а м [грч. epigraphḗ, в. епи-, -граф] натпис у облику сентенције или цитата, најчешће на почетку неког књижевног дела или поглавља; мото. 2. натпис на кући, табли, споменику и сл. ◆ **ѐпиграфскӣ** и **епѝграфскӣ.**

епигра̀фија, -ē ж [в. епиграф] помоћна историјска дисциплина која се бави проучавањем старих натписа на камену.

епидѐмија, -ē ж [грч. epidēmía боравак на месту, в. епи-, dêmos народ] 1. мед. заразна болест која се веома брзо шири и захвата велики број становника у некој области, редња, пошаст. 2. фиг. брзо ширење неке појаве или догађаја.

епидемио̀лог, -а м, мн. епидемио̀лози, ген. мн. епидемио̀лōгā [в. епидемија, -лог] стручњак за епидемиологију.

епидемиоло̀гија, -ē ж [в. епидемија, -логија] грана медицине која се бави испитивањем и сузбијањем епидемија. ◆ **епидемио̀лошкӣ.**

епидѐмичан, -чна, -чно [в. епидемија] који се односи на епидемију; који има својства епидемије.

епѝдерм, -а м = **епидѐрма,** -ē ж [грч. epíderma, в. епи-, dérma кожа] 1. анат. горњи, површински слој човечје или животињске коже. 2. бот. горњи слој ћелија код биљака.

епидѝдимис, -а м [грч. epididymís, в. епи-, dídymos мудa] анат. орган с каналима на горњој и задњој страни тестиса, пасеменик.

епидидимѝтис, -а м [грч. epididymís, в. епи-, dídymos мудa, в. -итис] мед. упала епидидимиса.

епидијаскоп, -а м [в. епи-, дијаскоп] апарат за пројектовање како дијапозитива тако и непрозирних објеката.

епѝдот, -а м [фр. épidote од грч. epidotos повећан] минер. силикат калцијума, алуминијума и гвожђа, тамнозелене боје.

ѐпидурā̀лан, -лна, -лно [в. епидурус] анат. који се односи на епидурус, који припада епидурусу. ▲ **епидурална анестезија** мед. убризгавање локалног анестетика у простор између пршљена и кичмене мождине.

епиду́рус, -а м [в. епи-, срлат. dur(a mater) овојница кичмене мождине] анат. последњи од три заштитна слоја кичмене мождине.

епизѐугма, -ē ж [в. епи-, грч. zeûgma мост, јарам] рстор. понављање исте речи у једном стиху или у једној реченици.

епизиотѝомија, -ē ж [грч. epíseion стидни део тела, в. -томија] мед. расецање међице ради проширења излазног дела порођајног канала.

епизо́да, -ē ж [грч. epeisódion додатак, уметак, в. епи-, eis у, hodós пут] 1. а. у старогрчкој трагедији дијалошки део између хорских песама. б. у књижевним и сценским делима уметнут, споредан део који је мање-више самосталан. 2. мањи, споредан догађај у току већих збивања. 3. (на радију, телевизији) део, наставак игране серије.

епизо̀дист(а), -ē м, мн. епизо̀дисти (ж. **епизо̀дисткиња,** -ē) [в. епизода] 1. писац који у књижевним делима нарочито обрађује епизоде. 2. глумац који игра углавном епизодне, споредне улоге.

ѐпизо̄днӣ, -ā, -ō [в. епизода] који се односи на епизоду; који није чврсто повезан с целином; пролазан, краткотрајан, узгредан, случајан. ▲ **епизодна улога** улога личности која не учествује у основном заплету сценског комада или филма.

епизо́на, -ē ж [в. епи-, грч. zṓnē појас] геол. зона метаморфозе спољашњег дела камене коре Земље, где је температура ниска, а притисци су бочни.

епизо̀ōн, -о́на м [в. епи-,] зоол. организам који живи на површини или у организму друге животиње и у њој се храни, паразит.

епизоо̀тија, -е̄ ж [фр. épizootie, в. епи(демија), грч. zôon живо биће] обољење већег броја животиња од неке заразне болести, сточна зараза.

епизоотиолѝгија, -е̄ ж [в. епизоотија, -логија] наука о заразним болестима домаћих животиња.

ѐпик, -а м, мн. ѐпици, ген. мн. е̏пӣкā [в. епика] епски песник, епичар.

ѐпика, -е̄ ж, лат. и лок. ѐпици [грч. epikós епски, в. еп] епско песништво; по грчком схватању један од три основна књижевна рода, уз лирику и драму.

епѝкант, -а м = **епѝкантус,** -а м [нлат. epicanthus од грч. epikanthís, в. епи-, kanthós угао ока] анат. полумесечаст набор кожног ткива који прекрива унутрашњи угао ока.

епѝкард, -а м = **епика̀рдијум,** -а и **епика̀рдӣј,** -а м [в. епи-, грч. kardía срце] анат. спољашњи слој срчаног мишића.

епѝкарп, -а м [в. епи-, грч. karpós плод] бот. површински слој коре на плоду.

епикле́за, -е̄ ж [грч. epíklēsis зазивање, в. епи-, kaleîn звати] рел. у литургији, одн. миси призивање Светог Духа на освећење дарове и присутне вернике.

епикри́за, -е̄ ж [грч. epíkrisis поновно просуђивање, в. епи-, krínein судити] 1. поновно утврђивање истинитости онога што је речено или написано; поновно суђење, обнова критичког поступка. 2. мед. коначно објашњење и утврђивање једног случаја обољења, с обзиром на његов настанак, ток и исход.

епикурејзам, -зма м [в. епикурејац] 1. филоз. учење грчког филозофа Епикура по којем треба тежити срећном животу, уз ослобађање од страсти, страха и празноверица. 2. према вулгаризованом тумачењу тежња ка телесним уживањима, хедонизам, епикурејство.

епикуре́јац, -јца м, мн. епикуре́јци, ген. мн. епикӯрē̄јāцā [грч. Epikóureios] 1. следбеник Епикурове филозофије. 2. онај који ужива у чулним задовољствима, сладострасник.

епикӯрē̄јскӣ, -ā, -ō̄ [в. епикурејац] 1. који се односи на епикурејце и епикуреизам. 2. који се односи на уживање у чулним задовољствима.

епикуре́јство, -а с в. епикурејзам (2).

епѝлātор, -а м [фр. épilatoire, в. епилација] средство за уклањање длака.

епила́ција, -е̄ ж [нлат. epilatio, в. екс-[1], лат. pilum влас] уклањање длака на телу заједно с кореном.

епилѐпсија, -е̄ ж [грч. epilēpsía, в. епи-, lambánein узимати, хватати] мед. обољење мозга за које је карактеристичан губитак свести и грчење, падавица.

епилѐптик, -а м, мн. епилѐптици, ген. мн. епилѐптӣкā = **епилѐптичār,** -а м [в. епилептички] онај који болује од епилепсије, падавичар.

епилѐптичкӣ, -ā, -ō̄ и **епилѐптичан,** -чна, -чно [грч. epilēptikōs, в. епилепсија] који се односи на епилепсију, који је узрокован епилепсијом.

епилѐптичār = епилѐптик (в.)

ѐпӣлӣј, -а м = **епилӣо̄н,** -о́на м [грч. epýllion мали еп] књиж. кратак епско-лирски текст у дактилским хексаметрима.

епилӣо̄н = ѐпӣлӣј (в.)

епѝлог, -а м, мн. епѝлози, ген. мн. епѝлōгā [грч. epílogos поговор, коментар, в. епи-, -лог] 1. књиж. завршни део у књижевном или позоришном делу у којем се износи опште разматрање или се укратко описују даљи догађаји. 2. крајњи, завршни догађај, исход у низу збивања.

епимѐлет, -а м [грч. epimelētḗs надзорник, в. епи-, meletân бринути се] ист. државни службеник у Атини, у старој Грчкој.

епиморфо́за, -е̄ ж [в. епи-, -морфоза] 1. зоол. преображај инсекта из ларве. 2. регенерација делова неких организама умножавањем површинских ћелија.

епинѐфрӣн, -и́на м [в. епи-, грч. nephrós бубрег] в. **адренали́н.**

епиникио̄н, -о́на м [грч. epiníkion, в. епи-, níkē победа] 1. свечаност или прослава поводом

победе на античким спортским играма. 2. песма у славу победника на тим играма.

епипелагѝјāл, -а́ла м [в. епи-, грч. pélagos море] биљни и животињски организми у воденом слоју до којег допире светлост (до 400 метара дубине).

епиплѐксија, -ē ж [в. епи-, грч. plḗttein ударати] мед. одузетост једне стране тела.

епиплѐктичāр, -а м [в. епиплексија] онај који болује од епиплексије.

епирогѐнетскӣ, -ā, -ō [грч. êpeiros копно, в. генетски] у ▲ **епирогенетски покрети** геол. једнолични, дуготрајни покрети Земљине коре који доводе до стварања континената и океана.

еписилогѝзам, -зма м, еписилогѝзми, ген. мн. еписилогѝзāмā [в. епи-, силогизам] лог. закључак који се изводи из другог, претходног закључка.

епискѐпсис, -а м [в. епи-, грч. sképsis размишљање] лик. византијски тип иконографског приказа Богородице.

èпископ[1], -а м [грч. epískopos надзорник, в. епи-, -скоп] црквр. врховни поглавар епископије, владика.

èпископ[2], -а м [в. епи-, -скоп] техн. оптичка справа која служи за пројектовање непрозирних предмета на екран; уп. **дијаскоп, епидијаскоп**.

èпископāлан, -лна, -лно [лат. episcopalis, в. епископ[1]] 1. који се односи на епископе, епископију. 2. који се односи на англиканску цркву. ▲ **Епископална протестантска црква** назив (до 1976. године) за Епископалну цркву у Америци, независну од Англиканске цркве, која признаје бискупе као носиоце хијерархијске власти.

епископалѝзам, -зма м [в. епископалан] једна од хришћанских вероисповести, учење протестантске епископалне цркве.

епископāт, -а́та м [лат. episcopatus, в. епископ] рел. 1 служба, част и достојанство епископа или бискупа. 2. скуп свих епископа или бискупа.

епископија, -ē ж [в. епископат] 1. област којом управља епископ; облик црквене администрације са епископом на челу. 2. седиште епископа, епископов двор.

èпископскӣ, -ā, -ō [в. епископ] 1. који се односи на епископа[1]. 2. који се односи на епископ[2]. ▲ **епископска пројекција** опт. приказивање слика или предмета помоћу одбијања светлости.

еписпàдија, -ē ж [грч. epispân привлачити, в. епи-, spân вући] мед. урођена аномалија мокраћне цеви код мушкарца која се састоји у избацивању мокраће кроз полеђину мушког полног органа, тј. излазни отвор налази се на његовом горњем делу.

еписта́за, -ē ж [грч. epístasis заустављање] биол. спречавање функције једног гена под дејством једног или више других гена.

епистàкса, -ē ж [грч. epístaxis, в. епи-, stázein капљати] мед. крварење из носа.

епистѐмичкӣ, -а, -о [грч. epistḗmē знање] који се односи на знање или сазнавање.

епистемолòгија, -ē ж [грч. epistḗmē знање, в. -логија] филоз. наука о спознаји стварности, теорија сазнања. ◆ **епистемòлошкӣ**.

èпистил [грч. epistýlion, в. епи-, stýlos стуб] = **àрхитрав** (в.)

епѝстола, -ē ж [лат. epistola од грч. epistolḗ писмо, в. епи-, stéllein слати] 1. писмена порука, писмо, посланица; честа књижевна форма у античкој и ренесансној књижевности. 2. назив за апостолске посланице у Новом завету. 3. црквр. део мисе који обухвата читање апостолских посланица.

епистòлāр в. **епистòлāријум**.

èпистолāран, -рна, -рно [лат. epistolaris, в. епистола] 1. који се односи на епистолу, који има облик епистоле. 2. књиж. који је писан у виду преписке између две или више личности.

епистòлāријум, -а и **епистòлāрӣј,** -а м [млат. epistolarium] 1. рел. књига у којој су забележене библијске посланице, збирка библиј-

ских посланица. 2. преписка, скуп писама неке личности или двеју познатих личности.

епистологра̀фија, -е̄ ж [в. епистола, -графија] 1. вештина састављања писама, нарочито оних званичних или са узвишеним садржајем. 2. писање писама као књижевни род.

еприструкту́ра, -е̄ ж [в. епи-, структура] оно што је накнадно створено на већ постојећој градњи, надградња.

епи̏сција, -е̄ ж [нлат. Episcia од грч. epískios засенчен] бот. биљка пореклом из Америке с длакавим лишћем и црвеним или белим цветовима.

епита̀лам, -а м = **епита̀ла̄мӣј,** -а м [грч. epithalámios свадбена песма, в. епи-, thálamos брачна ложница] 1. старогрчка свадбена песма коју је певао хор пред ложницом младенаца. 2. муз. назив за композицију свечаног карактера.

епита̀ламус, -а м [в. епи-, таламус] анат. део мозга иза таламуса, у коме се налази хипофиза.

епи̏таф, -а м, мн. -и [грч. epitáphios надгробни, в. епи-, táphos гроб] натпис на надгробном споменику; надгробни споменик.

епите́за, -е̄ ж [грч. epíthesis додатак, в. епи-, thésis постављање] 1. грам. додавање гласа или слога на крају речи. 2. мед. ортопедско исправљање неке телесне мане.

ѐпител, -а м [нлат. epithelium, в. епи-, грч. thḗlē брадавица] анат. површински слој коже и слузокоже.

епителиза́ција, -е̄ ж [в. епител] мед. 1. стварање епитела при зарастању ране. 2. хируршка трансплантација епитела.

епитѐлијум, -а и **епи̏тēлӣј,** -а м в. епител.

епителио̄м [в. епител, -ом] мед. тумор епитела.

ѐпителнӣ, -а̄, -о̄ [в. епител] који се односи на епител, који припада епителу.

епи̏тēт, -е́та м [грч. epíthetos дометнут, в. епи-, tithénai стављати] 1. лингв. реч или израз (придев, именица или синтагма) којим се ближе одређује неки појам. 2. фам. погрдни назив.

епитѝмија, -е̄ ж [грч. epitimía, в. епи-, timḗ казна] црквено казна која се примењује на свештеника или верника, а састоји се у посту, извршењу тешког задатка и сл.

епи̏то̄м, -о́ма м = **епито́ма,** -е̄ ж [грч. epitomḗ извадак, в. епи-, témnein сећи] кратак извод, сажети преглед, сажетак, резиме.

епитра̀хӣљ, -и́ља м [в. епи-, грч. tráchēlos врат] црквено део одежде православних свештеника, извезена трака са изрезом за главу која се носи приликом обреда.

епи̏трӣт, -и́та м [грч. epítritos] метр. четворосложна песничка стопа састављена од три дуга и једног кратког слога.

епи̏троп, -а м [грч. epítropos, в. епи-, trépein управљати] 1. управитељ имања, надзорник. 2. ист. државни службеник у старој Грчкој.

епитро̀пија, -е̄ ж [грч. epitropeía, в. епитроп] управа црквене имовине.

епифа̀нија, -е̄ ж [грч. epiphánceia објављивање, в. епи-, phaínein показивати] 1. у старом веку објава божанства; долазак императора у провинцију. 2. рел. долазак Спаситеља међу људе, у православној цркви представља суштину празника Богојављење, а у католичкој цркви прославља се долазак тројице краљева новорођеном Исусу. 3. фиг. изненадно откриће, просветљење.

епифено̀мē̄н, -е́на м [в. епи-, феномен] 1. филоз. споредна, пропратна појава која не утиче на главно збивање. 2. мед. узгредна, споредна појава код неке болести.

епифи́за, -е̄ ж [грч. epíphysis израслина, в. епи-, phýesthai расти] 1. анат. ендокрина жлезда која се налази у горњем делу мозга и утиче на развитак полних функција у организму. 2. јабучасти завршетак дугих костију; ум. **дијафи́за.**

епи̏фӣт, -и́та м [нлат. epiphyta, в. епи-, -фит] бот. биљка која расте на другој биљци, али од ње не узима храну.

епифоне́ма, -е̄ ж [грч. epiphónēma, в. епи-, фонема] сфектна завршна мисао на крају изла-

гања, завршавање неке беседе реторичким усклико̄м.

епѝфора, -ē ж [грч. epiphorá, в. епи-, -фор(а)] 1. књиж. понављање једне речи или групе речи на крају узастопних стихова или реченица. 2. мед. лучење суза.

епѝхо̄рскӣ, -ā̄, -ō̄ [грч. epichṓrios, в. епи-, chṓra земља, област] који припада једној земљи или региј̄и. ▲ **епихорски култ** антроп. локални култ.

епѝцēдијум, -а и **епѝцēдӣј,** -а м = **епицедѝо̄н,** -о́на м [грч. epikḗdeion, в. епи-, kêdos туга] књиж. песма којом се гласно жали за неким или нечим, тужбалица, јадиковка.

ѐпицентар, -тра м, мн. ѐпицентри, ген. мн. ѐпицентāрā [грч. epíkentros који је изнад центра, в. епи-, kéntron средиште] 1. геол. место на Земљиној површини непосредно изнад жаришта земљотреса. 2. фиг. место или тачка из које се шири неки процес, односно појава.

ѐпицикл, -кла м [грч. epíkyklos, в. епи-, kýklos круг] астрон. ист. круг чији се центар креће по обиму другог, већег круга: назив за путању планета у геоцентричном Птоломејевом систему.

епициклои́да, -ē ж [в. епи-, цикло-, -ид(а)] геом. крива линија коју описује једна тачка на обиму круга који се котрља са спољне стране једног непомичног круга.

епо́да, -ē ж [грч. epōdós припев, в. епи-, ōdḗ песма] књиж. 1. завршна песма коју после строфе и антистрофе у старогрчким драмама изводи хор. 2. врста лирске песме код Хорација у којој наизменично долазе краћи и дужи стихови.

ѐпокси-смо̀ле, ѐпокси-смо́лā ж, мн. [енгл. epoxy, в. епи-, енгл. oxy(gene) киселоник] хем. полимери велике тврдоће који су отпорни на високе температуре, а користе се као лепак или за лакирање.

еполѐта, -ē ж, ген. мн. еполе́тā [фр. épaulette према épaule раме] воj. нараменица на униформи са ознаком чина.

ѐпо̄нж, -а м [фр. éponge сунђер] мекана сунђераста тканина од природних и синтетичких влакана.

епо̀ним, -а и **епо̀нӣм,** -и́ма м [грч. epṓnymos који даје име, в. епи-, -оним] 1. ист. у античкој Грчкој назив за особу чијим се именом означавала година. 2. онај који даје име чему, по коме је нешто именовано. ◆ **епо̀нимскӣ.**

епопе́ја, -ē ж [фр. epopée од грч. epopoiía епска песма од épos еп, poieîn чинити] 1. књиж. велики епски спев о историјским или митолошким догађајима. 2. дуги низ незаборавних догађаја; узбудљиво, судбоносно историјско раздобље.

ѐпос = **ѐп** (в.)

епо́ха, -ē ж, дат. и лок. епо́си и епо́хи [грч. epochḗ положај звезда, в. епи-, échein држати] 1. дужи историјски период. 2. геол. раздобље у историји Земље. 3. астрон. положај од кога условно почиње да се рачуна кретање неког небеског тела.

ѐпохā̄лан, -лна, -лно [в. епоха] који даје обележје епохи, врло значајан, знаменит.

епрувѐта, -ē ж [фр. éprouvette према éprouver пробати] стаклени суд у облику цевчице који се употребљава у хемијским анализама и огледима.

ѐпсило̄н, -а м [грч. epsilón (ε)] назив за пето слово грчког алфабета, кратко е; уп. **ѐта.**

ѐпскӣ, -ā̄, -ō̄ [в. еп] 1. који се односи на еп, који има обележје епа; херојски, јуначки. 2. претерано опширан, развучен, са пуно појединости.

епсо̀мит, -а и **епсо̀мӣт,** -и́та м [према енглеском градиву Епсому (Epsom), где се налази у локалној минералној води] минер. магнезијумов сулфат хептахидрат, минерал, безбојни кристал који се употребљава као пургатив, горка со.

епу́лис, -а м [грч. epoulís, в. епи-, oûlon дёсни] мед. бенигни тумор, мекани израштај на деснима.

епулóни, -ā м, мн. [лат. epulones] ист. у старом Риму, свештеници који су обављали обреде током жртвених гозби посвећених Јупитеру и другим боговима.

éра, -ē ж, ген. мн. éрā [каснолат. aera] 1. временско раздобље с назначеним почетком рачунања година; ▲ **нова ера** ист. рачунање година од Христовог рођења. 2. доба које се одликује крупним променама, догађајима и сл. 3. геол. највећи временски одсек у геологији, који се дели на периоде.

ѐрав в. **хѐрав.**

ерадикáција, -ē ж [в. ерадицирати] мед. потпуно уништење узрочника заразних болести.

ерадици́рати, ерадѝцӣрām, 3. л. мн. ерадици́рајӯ свршн. и несврш. [лат. eradicare искоренити, в. екс-[1], radix корен] 1. мед. уништити, уништавати узрочнике заразних болести. 2. фиг. истребити, истребљавати, уништити, уништавати, искоренити, искорењивати.

ѐрār, ерáра м [лат. aerarium, према aes бронза, новац] 1. државна имовина, државно добро; сва материјална добра која су у државном власништву; трезор, ризница, државна благајна. 2. држава као носилац имовинског права.

ерâта с мн. индекл. [лат. errata, према errare грешити] штампарске грешке; списак штампарских грешака који обично долази на крају књиге.

ерàтичан, -чна, -чно [лат. erraticus према errare лутати] непостојан, несталан, нередован, луталачки; ▲ **ератичне болести** мед. болести које се јављају с времена на време, нередовне, атипичне болести.

ѐрбāб, -а́ба м [тур. erbab, erbap од ар. мн. ärbāb господари, власници] покр. вешт, способан човек; мајстор, стручњак.

ѐрбијум, -а и **ѐрбӣј,** -а м [нлат. erbium] хем. хемијски елеменат, метал из групе ретких земаља, симбол Er, атомски број 68.

ѐрг[1], -а м, мн. ѐргови [грч. érgon рад] физ. јединица за рад у CGS систему, једнака раду који обави сила од 1 дина на растојању од 1 центиметра.

ѐрг[2], -а м [ар. дијал. 'erg, књижевно 'irq] геогр. пешчани део пустиње с динама, првенствено у Сахари.

ѐргатӣв, -а м [грч. ergátēs радник] лингв. падеж којим се изражава извор радње пасивног глагола, нарочито у кавкаским језицима.

ергѐла, -ē ж [тур. hergele од перс. ḫar магарац, gele стадо] 1. простор на коме се узгајају коњи. 2. чопор, крдо, мноштво коња. 3. фиг. више скупоцених (об. тркачких) аутомобила у власништву једног човека.

ергзѐцӣр непр. в. **егзѐрцӣр.**

ѐрго везн. [лат. ergo] дакле, према томе, стога.

ерго- [грч. érgon рад] као први део речи означава оно што се односи на рад, дело.

ергобицѝкл, -а м, мн. ергобицѝкли, ген. мн. ергобицѝкāлā и ергобицѝклā [в. ерго-, бицикл] мед. учвршћен, непомичан бицикл на коме се окрећу педале ради стицања кондиције или у оквиру медицинских прегледа.

ѐргограм, -а м [в. ерго-, -грам] графички приказ резултата на ергографу.

ѐргограф, -а м [в. ерго-, -граф] апарат за мерење рада који изврше мишићи у лабораторијским условима.

ерголòгија, -ē ж [в. ерго-, -логија] 1. проучавање људског рада ради побољшања производње. 2. антроп. грана етнологије која проучава материјалне производе човека.◆ **ергòлошкӣ.**

ѐргометар, -тра м, мн. ѐргометри, ген. мн. ѐргометāрā [в. ерго-, -метар] мед. уређај за мерење извршеног рада мишића.

ергомѐтрија, -ē ж [в. ерго-, -метрија] мед. мерење рада мишића.

ергонòмија, -ē ж [в. ерго-, -номија] научна дисциплина која проучава услове за рад, настојећи да усклади производну средину и машине с човековим психичким и физичким могућностима и обрнуто.

ергòномскӣ, -ā̄, -ō̄ [в. ергономија] који се односи на ергономију; који омогућава лакши рад, у складу са захтевима ергономије.

ергостѐрӧл, -о́ла м [в. ергот, стерол] хем. стерол кога има у квасцу и многим биљкама, а који под дејством ултраљубичастог зрачења прелази у витамин D_2.

èргот, -а м [фр. ergot] 1. бот. ражана главница (*Claviceps purpurea*). 2. вет. оток на колену коња.

ерготàмӣн, -и́на м [в. ергот, амин] фарм. алкалоид који се употребљава против мигрене и других васкуларних главобоља.

ерготѝзам, -зма м [в. ергот] мед. тровање ражаном главницом.

ергòтӣн, -и́на м [в. ергометрин] фарм. алкалоид ражане главнице који се у медицини употребљава за заустављање крварења.

ѐректӣван, -вна, -вно [в. ерекција] који се односи на ерекцију.

èректор, -а м [в. ерекција] анат. мишић подизач, усправљач.

ерèкција, -е̄ ж [лат. erectio] физиол. 1. подизање, уздизање (мишића, длака). 2. укрућивање, набрекнуће мушког полног органа услед сексуалне надражености.

ерèмӣт, -и́та м [лат. eremita од грч. erēmítēs од érēmos пуст] усамљеник, пустињак, испосник.

еремѝтӧријум, -а и **еремѝтӧрӣј,** -а м [в. еремит] ист. усамљено место на које се повлаче хришћански еремити, пустињачки дом.

ерèпсӣн, -и́на м [грч. ereípein обарати, раскидати] физиол. ензим слузокоже танког црева који разлаже протеине.

еретѝзам, -зма м [грч. erethismós, в. еретичан] 1. мед., псих. узнемиреност, раздражљивост; преосетљивост неког органа или ткива.

ерètичан, -чна, -чно [грч. eréthein дражити] псих. узнемирен, раздражљив.

ерètичнӧст, -ости ж [в. еретичан] псих. немир, повећана раздражљивост, узбуђеност.

ереутофòбија, -е̄ ж [грч. éreuthos црвенило, в. фобија] страх стидљивих особа да ће поцрвенети у незгодним ситуацијама, у непознатом друштву и сл.

èрзāк, -а́ка м [тур. erzak од ар. мн. ʾarzāq] покр. храна, јело, намирнице.

èрзац, -а м [нем. Ersatz] замена за нешто; оно што замењује праву ствар.

ерзòвāл, ерзòхāл в. **арзòхāл.**

еризѝпел, -а м [грч. erysípelas који има црвену кожу] мед. заразна болест која напада кожу, слузокожу, поткожно ткиво и органе, црвени ветар.

èрӣр в. **хàрӣр.**

èрист(а), -е̄ м, мн. èристи = **ерѝстичār,** -а м [в. еристика] 1. онај који воли да се препире, расправља. 2. филоз. присталица старогрчке мегарске филозофске школе која је посебно неговала склоност ка расправљању, полемисању.

ерѝстика, -е̄ ж, дат. и лок. ерѝстици [грч. eristikè téchnē вештина у препирању, према erízein свађати се] вештина препирања, полемисања, расправљања.

ерѝстичār = **èрист** (в.)

ерѝтēм, -е́ма м = **еритéма,** -е̄ ж [грч. erýthēma руменило] мед. назив за разне врсте црвенила на кожи.

еритрèмија, -е̄ ж [в. еритро-, -емија] мед. повећање броја црвених крвних зрнаца услед прекомерне активности коштане сржи.

еритрѝзам, -зма м [в. еритро-, -изам] појава да се у народу чији су припадници иначе црне косе рађају особе са црвеном косом.

еритро- [грч. erythrós црвен] као први део сложенице значи: који је црвен, црвене боје.

èритробласт, -а м [в. еритро-, грч. blástos клица] физиол. ћелије из којих настају црвена крвна зрнца.

еритробластóза, -е̄ ж [в. еритробласт, -оза] мед. присуство еритробласта у крви.

еритрóза, -е̄ ж [в. еритро-, -оза] мед. 1. црвенило коже и слузнице. 2. бујање ткива које ствара црвена крвна зрнца.

еритромѝцӣн, -и́на м [в. еритро-, грч. mýkēs гљивица] фарм. макролидски антибиотик доби-

јен из културе Streptomyces erythreus, делује против већине инфекција изазваних грам-позитивним бактеријама.

еритропоéза, -ē ж [в. еритро-, грч. poíēsis стварање] физиол. производња, развој и сазревање еритроцита.

еритрòпсија, -ē ж [в. еритро-, грч. ópsis гледање] мед. поремећај чула вида услед кога се све види у црвеној боји.

еритрофòбија, -ē ж [в. еритро-, -фобија] псих. 1. ирационални страх од црвене боје и предмета црвене боје, често повезан са страхом од крви. 2. в. **ереутофòбија**.

еритрохлорòпија, -ē ж [в. еритро-, грч. chlōrós зелен, ôps око] мед. способност да се види црвено и зелено, али не и плаво и жуто.

еритроци́ти, еритроци́тā м, мн., јд. еритрòцӣт, ген. еритроци́та [в. еритро-, -цит] биол. црвена крвна зрнца.

еритроцитóза, -ē ж [в. еритро-, -цитоза] мед. ненормално повећан број црвених крвних зрнаца.

еритроцѝтометар, -тра м, еритроцѝтометри, ген. мн. еритроцѝтометāрā [в. еритроцити, -метар] инструмент за мерење еритроцита у крви.

èркер, -а м [нем. Erker] архит. истурени део, избочина на фасади куће или на углу, с прозорима на свим странама; продужење унутрашњег простора, доксат.

еркондѝшн, -а м [енгл. air-conditioned климатизован] справа за одржавање угодне, умерене температуре ваздуха у просторији, клима-уређај.

ê рл, -а м [енгл. earl] племићка титула у Енглеској, гроф.

èрлāв в. **хѐрлāв**.

ê р-лӣфт, -а м [енг. airlift, према air ваздух, lift дизање] авионски превоз путника, обично с организованим туристичким боравком.

ермѝтāж, -а́жа м [фр. ermitage од ermite пустињак] 1. пустињаково пребивалиште, испосница. 2. мали барокни дворац или павиљон у парку неке феудалне резиденције, намењен одмору. 3. (**Ермитаж**) музеј у Санкт Петербургу који је основала Катарина II, са светски чувеном колекцијом слика.

ерòгāтор, -а м [лат. erogator] прав. извршилац последње воље.

ерога́ција, -ē ж [лат. erogatio] прав. издавање, исплаћивање; дељење, подела.

ѐрогēн, -а, -о [в. ерос, -ген] секс. који изазива или подстиче љубавну пожуду, који је осетљив на сексуалну стимулацију; ▲ **ерогена зона** место на људском телу које је осетљиво на сексуалне надражаје (миловањем, додиром, љубљењем и сл.).

еродѝрати, ерòдӣрām, 3. л. мн. еродѝрајӯ сврш. и несврш. [лат. erodere] изаз(и)вати ерозију, разјести, разједати, подлока(ва)ти.

ѐрозӣван, -вна, -вно [лат. erosivus] 1. који врши ерозију, нагриза, разара. 2. који је настао дејством ерозије.

èрōзија, -ē ж [лат. erosio, према erodere изгристи] 1. геол. разарање и одношење Земљине површине деловањем воде, ветра, леда и сл. 2. техн. разарање површине предмета дејством електрицитета или атмосферских појава. 3. мед. површинско оштећење коже, слузнице или ткива. 4. фиг. слабљење, кварење, пропадање.

ерòико прил. [итал. eroico] муз. јуначки, херојски.

ê рос, -а м [грч. érōs љубав] 1. (**Ерос**) митол. грчки бог љубави, Афродитин син. 2. (**Ерос**) астрон. име једног од астероида. 3. телесна љубав, похота, сексуална пожуда. 4. псих. у психоанализи начело живота и стварања, либидо.

еротемàтика, -ē ж, дат. и лок. еротемàтици [в. еротематски] вештина постављања питања, спретност у испитивању.

еротѐматскӣ, -ā, -ō = **еротемàтичкӣ,** -ā, -ō [грч. erṓtēma питање] који се изводи у облику питања и одговора, дијалошки, разговорни.

èроти, ѐрōта и **ерóти,** ерóтā м, мн. [грч. érōtes] митол. у старогрчкој митологији ликови у пратњи божанства љубави.

еротѝзам, -зма м [в. еротика] еротска привлачност; еротски дух; еротско расположење.

еротиза́ција, -ē ж [в. еротичан] придавање еротског смисла неком поступку, делу или разговору; наметање еротских тема.

ерòтика, -ē ж, дат. и лок. ерòтици [грч. erōtikós љубавни] 1. чулност, љубавна страст, сладострашће, љубавна пожуда. 2. љубавна поезија; еротична тематика у књижевности и уметности.

ерòтичан, -чна, -чно = **ерòтичкӣ,** -ā, -ō = **èротскӣ,** -ā, -ō [грч. erōtikós љубавни, в. ерос] који се односи на еротику, љубавну страст, страстан, пожудан; који пева о чулној љубави, страсти, љубавни.

еротògраф, -а м [в. еротика, -граф] онај који пише дела еротске садржине.

еротографàфија, -ē ж [в. еротика, -графија] књижевност која се бави еротиком као битном темом.

еротолàлија, -ē ж [в. еротика, -лалија] псих. говор са сексуалном тематиком који има за циљ појачавање сексуалног узбуђења.

еротолògија, -ē ж [в. еротика, -логија] проучавање еротике. ◆ **еротòлошкӣ**.

еротòмān, -а́на м [в. еротоманија] онај који пати од еротоманије.

еротомàнија, -ē ж [грч. erōtomanía, в. еротика, -манија] псих. љубавно лудило, обузетост еротским осећањима; пренаглашени полни прохтев, сексуална незаситост; уп. **сатирија́за, нимфомàнија**.

еротопàтија, -ē ж [в. еротика, -патија] општи назив за абнормалности полног нагона.

èротскӣ = **ерòтичан** (в.)

èрстед, -а м [према данском физичару Х. К. Ерстеду (H. C. Oersted, 1777–1851)] физ. јединица јачине магнетског поља.

èрхān, -а́на м [тур. erkân од ар. мн. ärkān, јд. rukn део, члан] покр. 1. веће, саветовање. 2. члан већа, већник, саветник; угледна личност. 3. делови намаза (молитве).

èрхек, -а м [тур. erkek] покр. мушкарац, мушко; мужјак.

ерхѐлије, ерхѐлијā ж, мн. [тур. erseklі] заст. назив за врсту тока.

ерȕдит, -а и **ерȕдӣт,** -и́та м [лат. eruditus, в. ерудиција] онај који има ерудицију, образован човек, учењак, зналац.

ерȕдитан и **ерȕдӣтан,** -тна, -тно [в. ерудит] који је заснован на ерудицији, учен, широко образован.

ерудѝција, -ē ж [лат. eruditio] ученост, велика образованост, широко знање, начитаност.

еруктà́ција, -ē ж [лат. eructatio] мед. подригивање.

еруктѝрати, ерȕктӣрām, 3. л. мн. еруктѝрајȕ сврш. и несврш. [лат. eructare] мед. подригнути, подригивати.

èруптӣван, -вна, -вно [фр. éruptif, према лат. erumpere избити, проврети] 1. геол. који је настао ерупцијом, који је вулканског порекла, вулкански, магматски. 2. фиг. који лако плане, нагао, необуздан, експлозиван. 3. мед. који је пропраћен осипом, који настаје избијањем (на кожи).

ерȕпција, -ē ж [лат. eruptio] 1. геол. излазак лаве, вулканског камења и гасова кроз кратер вулкана. 2. фиг. нагло избијање, изливање неког јаког осећања; излив, провала (~ *беса*, ~ *одушевљења*). 3. мед. осип, појава црвенила на кожи.

еса́нија, -ē ж [вероватно од тур. senai оно што садржи похвалу од ар. tānā'ī] покр. похвално писмо, похвалница.

èсāп в. **хèсāб**.

еса́пити в. **хеса́бити**.

есàул, -а м, мн. -и [туркм. esaul] ист. коњички капетан у руским козачким војним јединицама (пре Револуције).

èсēј, есе́ја м [фр. essai, енгл. essay покушај, оглед] краћа расправа о неком животном, научном, књижевном или уметничком питању, писана јасним и течним стилом, али озбиљно и студиозно.

есѐјист(а), -ē м, мн. есѐјисти [в. есеј] писац есеја.

есејѝстика, -е ж, дат. и лок. есејѝстици [в. есејист(а)] писање есеја као књижевни род.

есејѝстичкӣ, -ā, -ō [в. есејистика] који се односи на есеје, есејисте или есејистику.

ѐсēн, -е́на ж [грч. Essēnoí, нејасног порекла] рел. припадник једне старојеврејске секте у доба Христа, која није признавала приватну својину, новац, породицу и сл., сматрајући да сва материјална добра треба да буду заједничка. ◆ **ѐсēнскӣ**.

ѐсēнција и **есѐнција,** -ē ж [лат. essentia од esse бити] 1. филоз. природа ствари, бит, битност, суштина. 2. оно што је главно у чему, основа чега. 3. хем. течни састојак који се добија дестилацијом из неке супстанце, екстракт из неке материје. 4. разг. осамдесетопроцентни раствор сирћетне киселине из којег се, додавањем воде, добија сирће за домаћу употребу.

ѐсенцијā̀лан, -лна, -лно [лат. essentialis, в. есенција] 1. који се односи на есенцију, битан, суштински. 2. неопходан, без кога се не може.

ѐсер[1], -а м [тур. eser од ар. ätär] покр. 1. белег, траг, ознака, знак. 2. резултат или производ рада, плод, дело, учинак.

ѐсер[2], -а м, ген. мн. ѐсēрā [рус. од скраћенице СР – социјални револуционар] ист. припадник народњачке партије у Русији на почетку XX века која се борила против бољшевизма, сматрајући да је сељаштво револуционарнија класа од пролетаријата. ◆ **ѐсерскӣ**.

ѐсесовац, -о́вца, мн. ѐсесо́вци, ген. мн. ѐсесо́вāцā [од нем. скраћенице SS — Schutzstaffel заштитни одред] припадник злогласне полицијско-војне организације у фашистичкој Немачкој. ◆ **ѐсесовскӣ**.

ескà̀дра и ѐскāдра, -ē ж, ген. мн. -ӣ [фр. escadre] воj. 1. оперативна поморска јединица састављена од ратних бродова истог или различитог типа. 2. у неким земљама ваздухопловна јединица у рангу бригаде.

ескадрѝла, -ē ж [фр. escadrille од шп. escuadrilla] воj. основна формација ратне авијације (8–12 авиона) за извршење мањих тактичких задатака.

ескà̀дрōн, -о́на м [фр. escadron] воj. основна тактичка и формацијска јединица коњице, или оклопно-механизованих снага, која одговара чети у пешадији. ◆ **ескà̀дрōнскӣ.**

ескала́да, -ē ж [фр. escalade, према лат. scala мердевине] воj. ист. пењање на бедем помоћу јуришних лествица.

ескà̀лā̀тор, -а м [амер. енгл. escalator, првобитно фабричко име производа, укрштањем од escalade (в. ескалада) и elevator лифт] аутоматске покретне степенице у робним кућама, метроу и сл.

ескала́ција, -ē ж [в. ескалирати] 1. прогресивно јачање и ширење војних акција. 2. ширење, јачање, повећање уопште (~ *мржње*, ~ *расизма*, ~ *новинске кампање*).

ескали́рати, ескà̀лӣрām, 3. л. мн. ескали́рајӯ свршн. и несврш. [енгл. escalate према escalator, в. ескалатор] 1. (про)ширити се, (по)јачати (се). 2. (про)ширити ратне операције на некој територији; супр. **деескали́рати**.

ескамота́жа, -ē ж [фр. escamotage] извођење мађioничарских трикова; вешто изведена крађа; вешто скривање нечега, обмана, варање.

ескамо̀тēр, -е́ра м [фр. escamoteur] 1. мађионичар, опсенар. 2. лопов, вешт крадљивац.

ескамоти́рати, ескамо̀тӣрām, 3. л. мн. ескамоти́рајӯ свршн. и несврш. [фр. escamoter] извести, изводити мађioничарске трикове, опсенити, опсењивати; вешто прикри(ва)ти, неопажено уклонити, уклањати.

ескапа́да, -ē ж [фр. escapade од шп. escapada, према escapar умаћи] 1. погрешан скок коња, скок у страну. 2. фиг. испад, непромишљеност, несташлук.

ескапѝзам, -зма м [енгл. escapism према escape побећи] бекство у имагинарни свет, удаљавање од стварности, избегавање проблема

(нарочито у књижевности, у позоришту и на филму).

ескапи̏ст(а), -ē м, мн. ескà̏писти [в. ескапизам] онај који се препушта ескапизму као трајном стању. ◆ **ескапи̏стичкӣ.**

ѐскāрпа, -ē ж [фр. escarpe] вој. 1. земљани насип, унутрашњи бедем у систему одбране тврђаве. 2. земљани усек који спречава напредовање непријатељских тенкова, вучја јама; уп. **шкâрпа**.

ескарпи́не, ескарпи́нā ж мн. [фр. escarpins] заст. ципеле за плес; салонске женске ципеле, салонке.

ескарпи́рати, ескà̏рпи̏рām, 3. л. мн. ескарпи́рајӯ сврш. и несврш. [в. ескарпа] (на)правити, (ис)копати бедем.

ескà̏рпмāн, -а́на м [фр. escarpement] геогр. стрмина, стрма падина.

есква̀јер, -а м [енгл. Esquire од стфр. esquier од срлат. scutarius штитоноша] 1. титула нижег племства у Енглеској. 2. титула којом се ословљава сваки угледнији човек (слично нашем поштовани, благородни).

ѐски прид. индекл. [тур. eski] покр. 1. стар, древни, давни, старински. 2. много употребљаван, истрошен, застарео, изношен, похабан.

ескива́жа, -ē ж [в. ескивирати] 1. сп. покрет којим се избегавају противникови ударци у боксу. 2. фиг. избегавање.

ескиви́рати, ескѝви̏рām, 3. л. мн. ескиви́рајӯ сврш. и несврш. [фр. esquiver] 1. сп. вешто измаћи, измицати, избегавати противникове ударце у боксу. 2. избећи, избегавати.

ескѝза, -ē ж [фр. esquisse] скица, површан нацрт.

ѐскија, -ē ж [в. ески] покр. 1. оно што је дотрајало, застарело, старе ствари, старудија. 2. старо посуђе.

ѐсконт, -а м [фр. escompte] банк. куповина извесних потраживања пре њихове доспелости; одбијање камате при исплати менице којој још није доспео рок плаћања.

ѐсконтнӣ, -ā, -ō [в. есконт] који се односи на есконт. ▲ **есконтна стопа** банк. каматна стопа уз коју централна банка позајмљује новац или даје кредите пословним банкама.

ѐскорт, -а м = **ѐскӧрта,** -ē и **ѐскорта,** -ē ж [фр. escorte] 1. оружана пратња ради заштите, надзора или из почасти. 2. група ратних бродова који прате и обезбеђују трговачке бродове или конвоје.

ѐскортнӣ, -ā, -ō [в. ескорт] који се односи на ескорт, који прати, пратећи (*ескӧртни бродови*).

ескорте́ри, ескорте́рā м, мн. [в. ескорт] ратни бродови одређени за пратњу трговачких бродова.

ѐскортовати, -тујēм сврш. и несврш. [фр. escorter, в. ескорт] 1. спровести, спроводити под оружаном пратњом. 2. пратити трговачке бродове ради заштите од непријатељских бродова, подморница или авиона.

ескӯдо, -а м [шп., порт. escudo] монетарна јединица у Португалу (до увођења евра), некада и Анголе, Гвинеје Бисао, Мозамбика; у даљој прошлости новчана јединица Шпаније и неких хиспаноамеричких земаља.

ескӯлӣн, -и́на м [фр. esculine од лат. aesculus храст лужњак] горка супстанца у плоду и кори дивљег кестена.

ѐслингер, -а м [према немачком граду Еслингену (Esslingen)] покр. фам. чврста и густа завеса на прозорима, ролетна.

Ѐсмархова по̀веска, -ē ж [према немачком хирургу Ф. Есмарху (F. Esmarch, 1823–1908)] мед. еластични завој којим се покрива отворена рана да би се спречило крварење.

ѐсмер прид. индекл. [тур. esmer од ар. äsmär] покр. који је црне косе, црномањаст; гарав.

ѐснāф, -а́фа м [тур. esnaf од ар. мн. äṣnāf] 1. удружење занатлија исте или сродних струка ради унапређења занатске производње, заштите сталешких права итд.; удружење трговаца исте или сродних грана трговине; цех. 2. члан еснафа, еснафлија; занатлија.

еснàфлија, -ē ж [тур. esnaflı, в. еснаф] члан еснафа, занатлија, трговац.

еснàфлук, -а м, мн. еснàфлуци, ген. мн. еснàфлукā [тур. esnaflık, в. еснаф] заст. бављење неким занатом, занатство.

èснāфскӣ, -ā, -ō [в. еснаф] 1. који се односи на еснаф, који припада еснафу, сталешки, струковни. 2. пеј. који води рачуна само о интересима струке, уско стручан, секташки.

еспáда, -ē ж [шп. espada] 1. мач. 2. наоружани борац, нарочито у борби с биковима.

еспадѝља, -ē ж [шп. espadilla, дем., в. еспада] мали мач, врста бодежа.

еспадрѝла, -ē ж, мн. еспадрѝле, ген. мн. еспадрѝлā [фр. espadrille од порт. espadrilho] врста лаке платнене летње обуће.

èспāп, -а́па м [тур. espap од ар. äsbāb ствари, роба] роба за продају; потрепштине, опрема, одећа.

еспарзѐта, -ē ж [фр. esparcette] бот. врста детелине, грахорка, *Onobrychis viciaefolia*, користи се за исхрану стоке.

еспàрто, -а м [шп. esparto] бот. афричко ковиље, *Stipa tenacissima*, трава која расте у Шпанији и северној Африци, користи се за производњу плетене робе, папира итд.

есперантѝдо, -а м [в. есперанто] упрошћена варијанта есперанта, предложена почетком XX века.

есперàнтист(а), -ē м, мн. есперàнтисти (ж. **есперàнтисткиња,** -ē) [в. есперанто] 1. присталица увођења есперанта. 2. онај који зна есперанто, који говори есперанто.

есперантѝстичкӣ, -а -о [в. есперантист(а)] који се односи на есперанто и есперантисте.

есперàнто, -а м [esperanto онај који се нада, према псеудониму творца Л. Заменхофа] вештачки међународни језик који је 1887. године саставио лекар Лудвиг Заменхоф, претежно на основу романских језика и немачког.

еспирàндо прил. [итал. espirando издишући] муз. замирући, све тише.

еспланáда, -ē ж [фр. esplanade, в. екс[1]-, лат. planus раван] а. слободан и раван простор пред великим грађевинама и утврђењима. б. уздигнут и отривен плато одакле се шири поглед у даљину. в. воj. празан брисани простор испред тврђаве; кров на грудобрану.

еспресѝво прил. [итал. espressivo] муз. изразито, изражајно.

еспрèсо, -а м [итал. espresso] мала порција јаке кафе припремљена у машини по италијанском рецепту.

èспрӣ, -ӣја и **еспрӣ,** -ӣја м [фр. esprit] дух, оштроумље, досетљивост, духовитост.

èсрāр, -а́ра м [тур. esrar од ар. мн. äsrār, јд. sirr тајна] покр. 1. поверљива ствар, тајна. 2. наркотичко средство за жвакање и пушење, хашиш.

естàблишмент, -а м [енгл. establishment према establish установити, успоставити] соц. друштвени, стручни или политички слој који влада друштвеним животом и одређује правила и начин понашања и деловања.

естàвела, -ē ж [фр. estavelle] геол. пукотина у кршу у коју се вода слива за време суше, док у току кишног периода из ње избија.

естакáда, -ē ж [шп. estacada коље] 1. брана од шипова побијених на малом растојању и повезаних гредама ради заштите мостова од ледених санти и осталих предмета који плове реком. 2. подводни балвани којима се спречава пролаз бродова за време рата. 3. дрвени гат на плитком месту одређен за пристајање бродова.

естàмпа, -ē ж [фр. estampe отисак од итал. stampa] отисак са слике гравиране на металној плочи; гравира.

естампѝда, -ē ж [стфр. estampir звучати] муз. 1. средњовековна световна, првенствено инструментална композиција. 2. врста плеса на ту музику.

естàнција, -ē ж [шп. estancia] јужноамеричка фарма, хацијенда, посед, пољопривредно добро.

естезиолòгија, -ē ж [грч. aísthēsis чуло, в. -логија] мед. наука о чулима и чулним органима.

ȅстезиометар, -тра м, мн. ȅстезиометри, ген. мн. ȅстезиометāрā [грч. aísthēsis чуло, в. -метар] мед. справа за испитивање степена осетљивости коже на додир.

èстер, -а м, [нем. Ester од Essig сирће и Äther етер] хем. једињење киселине с алкохолом.

естерификáција, -ē ж [в. естер, -фикација] хем. реакција настајања естера из алкохола и киселина, уз елиминацију воде.

èстēт, -éта м, мн. естéти = **естéта,** -ē м, мн. естéте [грч. aisthētḗs онај који осећа, запажа] онај који све посматра са становишта естетике; онај који има смисла за лепо, човек префињеног укуса, поклоник лепоте.

естѐтика, -ē ж, дат. и лок. естѐтици [грч. aisthētikós чулни] 1. филоз. учење о лепом, нарочито у уметничком стваралаштву. 2. развијено осећање за лепо, смисао за лепо. 3. леп спољашњи утисак, лепота, склад.

естетицȉзам, -зма м [в. естетика] филоз. схватање по којем је лепо битан чинилац уметности и по којем уметност сама себи мора бити циљ; естетско схватање живота, естетско наслађивање уметношћу.

естѐтичан, -чна, -чно в. **èстетскӣ.**

естѐтичāр, -а м [в. естетика] 1. стручњак за естетику. 2. в. естет.

èстēтскӣ, -ā, -ō [в. естетика] 1. који се односи на естетику, који одговара начелима естетике. 2. израђен у складу с естетиком, укусан, леп. ▲ **естетска гимнастика** један од назива за ритмичку спортску гимнастику; **естетска хирургија** мед. хируршко исправљање и улепшавање лица и осталих делова тела.

естива́ција, -ē ж [лат. aestivus летњи] 1. зоол. слабљење телесних функција неких животиња за време дуготрајне врућине и суше; ун. **хибернáција**. 2. бот. положај латица у пупољку пре расцветавања.

естȉмāтор, -а м [лат. aestimator] онај који нечему одређује вредност, проценитељ.

ȅстиматōран, -рна, -рно [лат. aestimatorius] који се односи на процењивање.

естимáција, -ē ж [лат. aestimatio] утврђивање вредности нечега, процена; уважавање, поштовање.

естингуѐндо прил. [итал. estinguendo гасећи] муз. ознака за интерпретацију: тон се стишава до границе једва чујног.

естȉнто прил. [итал. estinto угашено] муз. ознака за интерпретацију: тихо, једва чујно.

естофā̂до, -а м, индекл. [шп. estofado према estofa тканина] лик. сликање на златној подлози, примена вишебојне обраде и позлате на драперијама и одећи дрвених кипова.

естрàгōн, -óна м [фр. estragon] бот. жбуната мирисљава биљка из породице главочика, Artemisa dracunculus, употребљава се као зачин.

естрáда, -ē ж [фр. estrade од шп. estrado] 1. уздигнуто место за сценски наступ, позорница, подијум, бина. 2. концертне или позоришне приредбе забавног карактера. 3. скуп оних који се баве естрадом. ◆ **ȅстрāдни.**

естрапáда, -ē ж [фр. estrapade од шп. estrapada] 1. ист. справа за мучење, врста вешала за истезање удова, ченгеле. 2. сп. врста акробације у гимнастици.

ȅстрогēн, -а м [в. естрон, -ген] физиол. женски полни хормон који луче јајници, постељица и кора надбубрежне жлезде.

естромàнија, -ē ж [в. еструс, манија] љубавно лудило, пожуда, сексуална незаситост; ун. **нимфомàнија**.

èстрōн, -óна м [грч. oîstros страст] физиол. женски полни хормон из групе естрогена.

èструс, -а м [лат. oestrus од грч. oîstros страст] зоол. промене у женки сисара у доба парења, полна успаљеност, полна надраженост.

естȕāријум, -а и **естȕāрӣј,** -а м [лат. aestuarium]. 1. геогр. левкасто проширено речно ушће у које улази море за време плиме; залив на ушћу реке. 2. просторија за знојење у купатилима, бања.

ѐстуо̄зан, -зна, -зно [лат. aestuosus] необ. страствен, распаљен; плаховит, жустар.

есхатолѝогија, -е̄ ж [грч. éschatos последњи, в. -логија] учење (обично религијско) о тзв. последњим стварима: смрти, бесмртности душе, смаку света, вечном блаженству, паклу итд.

есхатѝолошкӣ, -а̄, -о̄ [в. есхатологија] који се односи на есхатологију, на коначну судбину људског рода; посмртни, загробни.

ѐсцајг, -а м [нем. Esszeug] прибор за јело (кашике, виљушке, ножеви).

ѐта, -е̄ ж [грч. êta] седмо слово грчког алфабета, дуго Е; уп. **ѐпсилӧн.**

етаблѝрати, етаблѝрām, 3. л. мн. етаблѝрајӯ свр̄ш. и несвр̄ш. [фр. établir] 1. утврдити, утврђивати, основати, оснивати; отворити, отварати (радњу, трговину, фабрику и сл.). 2. **етаблирати се** окућити се, населити се, опремити, опремати стан.

етаблѝсмā̄н, -а́на м [фр. établissement према établir, в. етаблирати] 1. установљавање, оснивање, увођење, смештање. 2. установа, предузеће.

ѐта̄ж, -а́жа м [фр. étage] 1. спрат, кат, бој. 2. геол. слој, формација.

етāжѐр, -е́ра м = **етажѐ́ра,** -е̄ ж [фр. étagére] полица или стаклени орман са више преграда за остављање књига, посуђа и сл.

ѐта̄жнӣ, -а̄, -о̄ [в. етаж] који се односи на етаж, спрат, који припада етажу; ▲ **етажно власништво** власништво једног спрата у кући; **етажно грејање** грејање из пећи која греје радијаторе само у једном стану, за разлику од централног грејања.

ета̀лō̄н, -о́на м [фр. étalon] 1. прецизно направљен узорак мере који служи за провераваље истих таквих мера које су у употреби, основна мера. 2. финанс. метал (об. злато) који служи као подлога неке валуте.

еталони́рати, еталѝōнѝрām, 3. л. мн. еталони́рајӯ свр̄ш. и несвр̄ш. [фр. étalonner, в. еталон] жигосати меру или тег и тиме је довести, доводити у склад са законским одредбама, баждарити; сравнити, сравњивати мере с еталоном.

ета̀мѝн, -и́на м [фр. estamine од лат. stamineus кончани] 1. танка и ретка памучна или свилена тканина за женске хаљине или за поставу. 2. прозирно ткање од камгарна, свиле или памука за завесе. 3. платно за сита и цедиљке.

ѐта̄н, -а́на м [фр. éthane према éther етер] хем. безбојан запаљив гас без мириса, засићени угљоводоник из реда парафина (C_2H_6).

ета̀нō̄л, -о́ла м [в. етан] хем. етил-алкохол, обични алкохол (C_2H_5OH).

ета́па и **ета̀па,** -е̄ ж [фр. étape] 1. део времена у развоју нечега, период, раздобље, фаза. 2. део пута који се пређе између два одмора; место одмора, привремено боравиште. 3. сп. одређени део стазе у спортским тркама.

ѐта̄пнӣ, -а̄, -о̄ и **ѐтапнӣ,** -а̄, -о̄ [в. етапа] 1. који се односи на етапу, који припада етапи. 2. подељен на етапе, поступан, равномеран.

ѐтар, ѐтра = **ѐтер,** -а м [грч. aithḗr чист горњи слој ваздуха, према aíthein запалити] 1. а. према старогрчком схватању, небески ваздух, небо; боравиште богова. б. у грчкој филозофији најфинија материја која испуњава небески простор изнад Месеца. 2. физ. хипотетичка супстанца која испуњава васионски простор и која омогућује преношење светлости и електромагнетних таласа; ▯ **послати у етар** емитовати; **отићи у етар** бити емитован. 3. хем. оксид алкохолног радикала, фина, бистра, безбојна, лако покретљива течност ($C_4H_{10}O$), карактеристичног мириса, служи као средство за наркозу.

ѐтарскӣ, -а̄, -о̄ = **ѐтерскӣ,** -а̄, -о̄ [в. етар] који се односи на етар. ▲ **етарска уља** хем. лако испарљиви састојци многих биљака који се добијају дестилацијом, имају многоструку примену у козметици и медицини.

етатѝзам, -зма м [фр. étatisme према état држава] екон., пол. владавина државе над економским или друштвеним односима; теорија по којој је држава основни покретач економско-друштвеног развитка једне земље. ◆ **етатѝстичкӣ.**

ета̀тизовати, -зујēм свр̄ш. и несвр̄ш. [фр. étatiser] ставити, стављати под државну контролу, превести, преводити у државну својину или управу, подржавити.

етациѝзам, -зма м [в. ета] грам. старији, класични изговор грчког слова *ета* као *е*; уп. **итациѝзам.**

ѐтвеш, -а м [према мађарском физичару Р. Етвешу (R. Eötvös, 1813–1871)] физ. стара, нестандардизована јединица гравитацијског убрзања.

ѐтезија, -ē ж [грч. etēsíai повремени ветрови, према étos година] северни летњи ветар у области Средоземног мора.

ѐтек, -а м, ген. мн. ѐтēкā̄ [тур. etek] покр. крило, скут.

е́тер и **е̂тер** = **е̂тар** (в.)

етѐричан, -чна, -чно [нем. ätherisch, в. етар] 1. који је сличан етру, који има својства етра; лако испарљив. 2. фин, нежан, ваздушаст, прозрачан; узвишен, небески.

етѐрнизовати, етѐрнизујēм свр̄ш. и несвр̄ш. [фр. éterniser] (у)чинити вечним, овековечити, овековечавати.

етѐрнит, -а и **етѐрнӣт,** -и́та м [лат. aeternus вечан] смеса од цемента и азбеста која се користи за покривање кровова.

е́терскӣ = **ѐтарскӣ** (в.)

етива́жа, -ē ж [фр. étuvage, према étuver сушити] 1. сушење и стерилизовање воћа, обично шљива, ради спречавања њиховог кварења. 2. просторија за тај поступак, сушионица.

ети́да, -ē ж [фр. étude од лат. studium] 1. муз. инструментална композиција (првобитно вежба за увежбавање технике). 2. слик. студијски цртеж, рад, оглед.

ѐтика, -ē ж, дат. и лок. етѝци [грч. ēthikós моралан од êthos обичај, карактер] 1. филоз. део филозофије који проучава и процењује морал појединца, неког народа или друштвене класе; филозофско учење о људском понашању. 2. скуп моралних начела, правила, навика неког друштва по којима се људи владају.

етике́та, -ē ж [фр. étiquette] 1. натпис, цедуља, листић на роби на којем је означена цена, врста робе и др., налепница. 2. в. **етике́ција.** 3. фиг. неаргументован, обично негативан суд о коме (*прилепити коме етикету издајника*).

етикети́рати, етикѐтӣра̄м, 3. л. мн. етикети́рајӯ свр̄ш. и несвр̄ш. [в. етикета] 1. ставити, стављати етикету. 2. неаргументовано изнети, износити суд, мишљење о коме или чему.

етике́ција, -ē ж [в. етикета] утврђен ред и начин друштвеног опхођења; обичаји и прописи у отменом друштву; бонтон.

ѐтил, -а и **ѐтӣл,** ети́ла м [према етан (в.), с променом суфикса] хем. једновалентни радикал који се састоји од угљеника и водоника (C_2H_2), саставни део многих органских једињења. ▲ **етил-алкохол** в. **ета̀нол.**

етѝлēн, -е́на м [в. етил] хем. незасићени угљоводоник (C_2H_4), отровни гас без боје, мириса и укуса, саставни је део гаса за осветљење.

етимà сија, -ē ж [грч. hetoimasía спремност] слик. мотив у византијској иконографији: престо прекривен гримизним плаштом, на који је положена Књига живота, знакови Христове муке и крст.

етимо̀лог, -а м, мн. етимо̀лози, ген. етимо̀ло̄гā̄ [в. етимологија] лингв. онај који се бави етимологијом, стручњак за етимологију.

етимолѝогија, -ē ж [грч. etymología, према étymos прави, истинити, в. -логија] лингв. наука која истражује порекло речи, њен корен и основна значења. ▲ **народна етимологија** лингв. нестручно тумачење значења речи на основу сличности или подударања са неком другом речи, без обзира на стварну сродност.

етимо̀лошкӣ, -ā̄, -ō̄ [в. етимологија] који се односи на етимологију, који је заснован на етимологији. ▲ **етимолошки правопис (коренски, морфонолошки правопис)** лингв. начин писања речи који подразумева чување корена и основе од којих је реч настала, насупрот фонетском (фонолошком) изговору.

етѝмо̄н, -о́на м [грч. étymos прави, истинити] лингв. корен или основна реч од које се изводе остале.

етиолиза́ција, -е̄ ж [фр. étioler] в. **етиòлмā̄н**.

етиòлмā̄н, -а́на м [фр. étiolement од étioler испијати] бот. назив за промене (закржљалост, избледелост и сл.) које настају на биљкама када се оне узгајају у потпуној тами.

етиолòгија, -е̄ ж [грч. aitiología, према aitía узрок, в. -логија] 1. наука о узроцима и последицама неких појава. 2. псих. навођење ранијег догађаја који је узрок неког доживљеног стања. 3. мед. део медицине који проучава узрок настанка и развоја неке болести.

етиòлошкӣ, -а̄, -о̄ [в. етиологија] који се односи на етиологију, на узроке, узрочни.

етиòпӣд, -и́да м [према Етиопији, афричкој држави] антроп. расни тип коме припадају Етиопљани, нека централноафричка племена и неки становници Мадагаскара.

ѐтичан, -чна, -чно [грч. ēthikós, в. етика] који је у складу с етиком; моралан.

ѐтичā̄р, -а м [в. етика] онај који се бави етиком, стручњак за етику.

ѐтичкӣ, -а̄, -о̄ [грч. ēthikós, в. етика] који се односи на етику, моралан, моралистички. ▲ **етички датив** грам. датив личне заменице којим се исказује говорников однос према саговорнику или ономе о коме се говори (нпр. *ми* у: *И то̄ ми је неки умет̄ник.*)

етмòӣд, -и́да м [грч. ēthmoeidḗs , према ēthmós сито, в. -ид] анат. ситаста кост (у основи лобање). ◆ **ѐтмоӣднӣ.**

етмоидѝтис, -а м [в. етмоид, -итис] мед. упала синуса и осталих параназалних шупљина.

ѐтнарх, -а м, ген. мн. ѐтна̄рха̄ [грч. ethnárchēs, в. етно-, -арх] ист. намесник у покрајини, владар у покрајини, кнез.

етна̀рхија, -е̄ ж [грч. ethnarkhía, в. етно-, -архија] ист. владавина етнарха, намесништво, кнежевина.

ѐтник, -а м, мн. ѐтници, ген. мн. ѐтни́ка̄ [в. етнички] лингв. назив становника насељеног места или земље.

етницѝтēт, -е́та м [грч. éthnos народ] све што је у вези с етносом, народом, народност.

ѐтничкӣ, -а̄, -о̄ [грч. ethnikós од éthnos народ] који се односи на народ, народност, који садржи народне одлике, народносни. ▲ **етничка структура** састав становништва по народностима; **етничко чишћење** пол. скуп геноцидних радњи (пљачка, протеривање, застрашивање итд.) које се предузимају ради стварања национално или верски чистих територија.

етно- [грч. éthnos народ] као први део сложенице означава да се реч односи на народ, народност или народне обичаје; може бити и скраћени облик од „етнолошки“ или „етнографски“.

етнобиолòгија, -е̄ ж [в. етно-, биологија] наука која проучава биолошка својства појединих народа или етничких група.

етногѐнеза и **етногене́за,** -е̄ ж [в. етно-, -генеза] порекло народа, процес настанка и развитка неког народа.

етногѐнетскӣ, -а̄, -о̄ = **етногенѐтичкӣ,** -а̄, -о̄ [в. етно-, -генеза] који се односи на етногенезу, на порекло неког народа.

етногòнија, -е̄ ж [в. етно-, -гонија] грана палеоетнологије која настоји да реконструише настанак раса у преисторији.

етнòграф, -а м [в. етнографија] онај који се бави етнографијом, стручњак за етнографију.

етногра̀фија, -е̄ ж [в. етно-, -графија] наука која проучава и описује живот, рад, обичаје, културу, карактерне и моралне одлике појединих народа, племена или етничких група.

етнòграфскӣ, -а̄, -о̄ [в. етнографија] 1. који се односи на етнографију и етнографе. 2. који припада обичајима, традицијама и култури једног народа, који је одлика једног народа. ▲ **етнографски музеј** збирка уметничких предмета, оруђа, одела, намештаја и других творевина

једног народа на основу којих се може добити представа о његовом животу и обичајима.

етнозоолòгија, -ē ж [в. етно-, зоологија] грана етнологије која проучава однос између човека и животиња.

етнолингвѝстика, -ē ж, дат. и лок. етнолингвистици [в. етно-, лингвистика] наука која проучава језик као израз културе једног народа.

етнòлог, -а м, мн. етнòлози [в. етно-, -лог] онај који се бави етнологијом, стручњак за етнологију.

етнолòгија, -ē ж [в. етно-, -логија] наука која проучава постанак и развој народа, њихову целокупну материјалну и духовну културу, наука о народима.

етнòлошкӣ, -ā, -ō [в. етнологија] који се односи на етнологију и етнологе.

етномедици́на, -ē ж [в. етно-, медицина] вештина народног лечења.

етномузикòлог, -а м, мн. етномузикòлози [в. етно-, музиколог] онај који се бави етномузикологијом.

етномузиколòгија, -ē ж [в. етно-, музикологија] грана музикологије која проучава традиционално народно музичко стваралаштво. ◆ **етномузикòлошкӣ**.

етнòним, -а и **етнòнӣм,** -има м [в. етно-, -оним] име народа, назив припадника народа.

èтно-пàрк, -а м [в. етно-, парк] реконструкција етнографски занимљивих објеката у природној величини, са свим предметима који им припадају.

етнопсихијàтрија, -ē ж [в. етно-, психијатрија] псих. проучавање душевних поремећаја у народу с обзиром на друштвену стварност. ◆ **етнопсихијàтрӣјскӣ**.

етнопсихолòгија, -ē ж [в. етно-, психологија] псих. наука која проучава психологију народних или племенских заједница. ◆ **етнопсихòлошкӣ.**

èтнос, -а м [грч. éthnos] народ, народна заједница као историјска целина; скуп свих особина по којима се један народ издваја.

етнофармаколòгија, -ē ж [в. етно-, фармакологија] проучавање лековитих материја природног порекла и њихових извора.

етнофòнија, -ē ж [в. етно-, -фонија] акустичко-музичке и ритмичке појаве које карактеришу певање и говор људи с одређеног подручја.

етноцентрѝзам, -зма м [в. етно-, центризам] 1. припадност народу односно етничкој групи схваћена као главно вредносно обележје у идентитету појединца. 2. опредељење у политици, култури и другим јавним делатностима које националну припадност и национални интерес надређује другим вредностима и циљевима.

етноцèнтрист(а), -ē м, мн. етноцèнтристи [в. етноцентризам] присталица етноцентризма.

етноцентрѝстичкӣ, -ā, -ō [в. етноцентризам] који се односи на етноцентризам.

етноцèнтричан, -чна, -чно [в. етноцентризам] који има обележја етноцентризма.

ето- [грч. êthos обичај, уп. етика] као први део речи упућује на морал, понашање, ћуд, природу, навике.

етокрàтија, -ē ж [в. ето-, -кратија] владавина етике; државно уређење у којем би се све заснивало на етичким начелима.

етòлог, -а м, мн. етòлози [в. етологија] онај који се бави етологијом, стручњак за етологију.

етолòгија, -ē ж [в. ето, -логија] 1. наука о обичајима и навикама народа. 2. зоол. наука о условима и начину живота појединих животиња, о њиховом понашању у заједници.

етòлошкӣ, -ā, -ō [в. етологија] који се односи на етологију и етологе.

èтос, -а м [грч. êthos] карактерне особине, морал, ћуд, природа, нарав.

èтрāф, -áфа м [тур. etraf од ар. мн. ätrāf, јд. ṭaraf] покр. крај, околина, страна.

èтрýрскӣ, -ā, -ō [лат. Etruria] који се односи на Етруријy, Етрурце, који припада Етрурији,

Етрурцима (насељени у Италији у X веку пре н. е.).

етрускòлог, -а м, мн. етрускòлози[лат. Etruscus, в. -лог] научник, стручњак за етрусколо-гију.

етрусколòгија, -ē ж [лат. Etruscus, в. -логија] наука о пореклу, историји и култури старих Етрураца. ◆ **етрускòлошкӣ**.

етрýшчáнскӣ, -ā, -ō (непр. **етрýшћáнскӣ**) [лат. Etruscus] в. **ѐтрýрскӣ**.

етӯ̄, -ӣја м [фр. étui] мања кутија од коже, дрвета и сл., постављена сомотом, за чување накита или прибора; кутија, футрола за наочаре.

ѐћим в. **хѐћим**.

еу- [грч. eû добро; eús добар] као први део сложенице означава оно што је добро, повољно, исправно, благо.

еуàндрије в. **свàндрије**.

субиòтика, -ē ж, дат. и лок. субиòтици [в. еу-, грч. biotikós животни] наука о правилном начину живота.

еугенѐтика, -ē ж, дат. и лок. еугенѐтици = **еугѐника**, -ē ж, дат. и лок. еугѐници [в. су-, генетика] наука о побољшању телесних и душевних особина појединих људи; проучавање услова под којим се наследни недостаци организма отклањају, а добра својства усавршавају. ◆ **еугенѐтичкӣ, еугѐнетскӣ** и **еугѐничкӣ.**

еугѐнōл, -óла м [в. еу-, -ген, лат. oleum уље] хем. незасићени фенол, састојак етеричног уља каранфилића.

еуглéна, -ē ж [в. еу-, грч. glḗnē зеница] биол. врста зелене алге, честа у стајаћим водама и на влажном терену, Euglena viridis.

еудàјмōн, еудајмонѝзам = еудѐмōн, еудемонѝзам (в.)

еудѐмōн, -óна м = **еудàјмōн**, -óна м [грч. eudaímōn блажен, сретан, в. еу-, daímōn божанство, демон] добри дух.

еудемонѝзам, -зма м = **еудајмонизам**, -зма м [в. судемон] филоз. идеалистичко етичко учење по којем су блаженство и срећа појединца или друштва главни циљ и мотив људског делања.

ѐудиометар, -тра м, мн. ѐудиометри, ген. мн. ѐудиометāрā [грч. eudía ведрина, чист ваздух, в. -метар] справа за мерење количине кисеоника у ваздуху.

еудиомѐтрија, -ē ж [грч. eudía ведрина, чист ваздух, в. -метрија] испитивање квалитета и састава ваздуха.

еўзōн в. **ѐвзōн**.

еукалѝптус, -а м [нлат. Eucaliptus, в. еу-, грч. kalyptós покривен] бот. високо зимзелено дрво, Eucaliptus globulus, пореклом из Аустралије, користи се у дрвној индустрији, а из њеног лишћа добија се веома цењено етерично уље.

еукарѝоти, еукарѝōтā м, мн., јд. еукарѝот [нлат. eucaryotes, в. еу-, грч. kárуon језгро] биол. организми код којих је језгро одвојено од цитоплазме шупљикавом мембраном. ◆ **еукарѝотскӣ**.

еукинѐтика, -ē ж, дат. и лок. еукинѐтици [в. еу-, кинетика] наука о лепом и правилном кретању; наука о изразу у балетској игри.

ѐуклāс, -а м [фр. euclase, в. еу-, грч. klásis отвор] минер. силикат берилијума и алуминијума, безбојан или смарагднозелен минерал који се употребљава као полудраги камен.

ѐуклѝдскӣ и **ѐуклѝдскӣ**, -ā, -ō [према старогрчком математичару Еуклиду (III век пре н. е.)] мат. који се заснива на Еуклидовим начелима; ▲ **еуклидска геометрија** геометрија у којој је збир углова у троуглу у равни 180°.

еукòлија, -ē ж [грч. eukolía задовољство] ведрина, веселост, животна радост.

еукрàзија, -ē ж [грч. eukrasía, в. еу-, krâsis мешање] 1. добро расположење, ведар дух, ведра (људска) природа. 2. физиол. смањена осетљивост на неке лекове или храну.

еукрàтија, -ē ж [грч. eukratía, в. еу-, -кратија] добра влада, праведна власт, примерна управа.

еулогѝзам, -зма м, ген. мн. еулогизāмā [в. еу-, -логизам] лог. управљање према повољнијем

решењу односно према законима вероватноће кад су схватања различита.

еулòгија, -ē ж [грч. eulogía слављење, в. еу-, -логија] 1. благослов; слављење, посвета. 2. тајна вечера, причест; (мн.) осveћени хлебови, проскурице (у православној цркви).

еумòрфија, -ē ж [грч. eumorphía, в. еу-, -морфија] леп, правилан облик, леп изглед.

еунòмија, -ē ж [грч. eunomía, в. еу-, -номија] правилна примена закона, законитост, праведност.

èунух в. **èвнух**.

еупàтија, -ē ж [грч. eupátheia] 1. здравље, крепкост, задовољство, телесно уживање. 2. смиреност у трпљењу бола.

еупатри́ди, еупатри́дā м, мн., јд. еупàтрīд, ген. -и́да [грч. eupatrídai, в. еу-, patḗr отац] припадници аристократије у античкој Атини, који су статус стицали рођењем и којима су припадала највиша звања у држави.

еупèпсија, -ē ж [в. еу-, грч. pépsis кување, варење] мед. правилно и нормално варење хране, добра пробава.

еупèптик, -а м, мн. еупèптици [в. еупепсија] фарм. средство за побољшање пробаве и цревне флоре.

еупèптичан, -чна, -чно [в. еупепсија] који се лако вари, који је лако сварљив.

еупнèја, -ē ж [грч. eúpnoia, в. еу-, pneîn дисати] мед. добро, нормално дисање.

еупнòичан, -чна, -чно [в. еупнеја] мед. који добро, нормално дише.

еупràксија, -ē ж [грч. eupraxía успех, в. еу-, пракса] мед. способност нормалног обављања складних покрета.

èурека узв. [грч. héureka нашао сам од heurískein наћи] узвик радости при неком открићу, решењу и сл.

èуритерман, -мна, -мно [в. еуритермија] који је способан да издржи велике температурне промене у средини у којој живи.

еуритèрмија, -ē ж [грч. eurýs широк, в. -термија] биол. способност неких организама да живе под најразличитијим температурним приликама.

еурѝтмија, -ē ж [грч. eurythmía размер, в. еу-, rythmós мера времена] 1. равномерност, усклађеност покрета у игри, понашању и сл. 2. складан однос међу деловима једне целине и између делова и те целине. 3. мед. правилан рад срца, правилан пулс.

еурѝтмичан, -чна, -чно, **еурѝтмичкī,** -ā, -ō = **еурѝтмījскī,** -ā, -ō [в. еуритмија] складан, хармоничан, равномеран, уравнотежен.

еурѝтоп, -а м [грч. eurýs широк, tópos место] биол. биљка или животиња прилагођива животу у различитим климатским условима.

èуро в. **èвро**.

еуро- в. **евро-**.

еусе́бија, -ē ж [грч. eusébeia, в. еу-, sébesthai бити побожан] рел. верско осећање, побожност.

еустàзија, -ē ж [в. еу-, грч. stásis стајање] равномерно подизање и спуштање морске површине на свим деловима.

Еустàхијева ту́ба, -ē ж (**тру́ба, цēв**) [према италијанском анатому Б. Еустахију (Bartolomeo Eustachi, око 1524–1574)] анат. ушна цев која спаја средње уво са носним делом ждрела.

еутанàзија, -ē ж [грч. euthanasía лака смрт, в. еу-, thánatos смрт] 1. лака и безболна смрт. 2. мед. ублажавање болова давањем болеснику наркотичких средстава; усмрћивање неизлечивих болесника ради прекраћивања њихових мука. ▲ **активна еутаназија** активно учествовање лекара у безболном прекидању пацијентовог живота, при чему он даје смртоносну супстанцу; **пасивна еутаназија** препуштање умирању из милосрђа, при чему лекар ускраћује лекове, гаси апарате за одржавање у животу и сл.

еутанази́рати, еутанàзи́рāм, 3. л. мн. еутанази́рајū сврш. и несврш. [в. еутаназија] (из)вршити еутаназију.

еутèрмија, -ē ж [в. еу-, грч. thermón топлота] стање организма (човека или животиње) на нормалној температури тела.

еутѝмија, -ē ж [грч. euthymía, в. еу-, thymós душа] душевно спокојство, добра воља, радост, веселост.

еутòкија, -ē ж [грч. eutokía, в. еу-, tókos рађање] мед. лак, нормалан порођај, без компликација.

еутòнија, -ē ж [грч. eutonía, в. еу-, -тонија] стање опуштености, мирноће и душевне уравнотежености.

еутòничан, -чна, -чно [в. еутонија] који је у стању еутоније.

еутрòфија, -ē ж [грч. eutrophía, в. еу-, -трофија] мед. добра, нормална ухрањеност.

еутрòфичан, -чна, -чно [в. еутрофија] 1. мед. добро, нормално ухрањен (о ткиву, органу или организму). 2. фарм. који повољно утиче на исхрану и развој ткива.

еуфемѝзам, -зма м, мн. еуфемѝзми, ген. мн. еуфемѝзāмā [грч. euphēmismós, в. еу-, phḗmē говор] песн. стилска фигура која подразумева употребу благе речи за нешто непријатно или ружно, ублажавање.

еуфемѝстичкӣ, -ā, -ō [в. еуфемизам] ублажено исказан, ублажен, улепшан.

еуфòнија, -ē ж [грч. euphōnía милозвучан глас, в. еу-, -фонија] благогласност, милозвучност, складност звукова односно гласова у речима; потреба за лакшим изговором.

еуфòнијскӣ, -а -о [в. еуфонија] који се односи на суфонију.

еӯфōнӣјум, -а (и **еӯфōнӣј,** -а) м [в. еуфонија] муз. 1. лимени дувачки инструмент са 3, 4 или 5 вентила. 2. оргуљски регистар са звуком сличним кларинету.

еуфонӣōн, -о́на м [в. еу-, -фонија] муз. инструмент састављен од извесног броја чаша од којих свака, различито пуњена, има свој тон: свира се превлачењем гудала преко ивица чаша.

еуфòничан, -чна, -чно [в. еуфонија] 1. који је складних звукова, који пријатно звучи, благогласан, милозвучан. 2. фон. који је усклађен са потребама лакшег изговора.

еуфòрија, -ē ж [грч. euphoría, в. еу-, -форија] псих. 1. пријатно осећање, велико весеље, раздраганост. 2. патолошко, безразложно или парадоксално осећање среће у афективним душевним болестима.

еуфòрик[1], -а м, мн. еуфòрици, ген. мн. еуфòрӣкā [в. еуфорија] фарм. средство које изазива еуфорију.

еуфòрик[2], -а м, мн. еуфòрици, ген. мн. еуфòрӣкā, в. **еуфòричāр**.

еуфòричан, -чна, -чно [в. еуфорија] који осећа еуфорију, блажен, задовољан, раздраган.

еуфòричāр [в. еуфорија] човек склон еуфорији.

еуфуѝзам, -зма м [према роману *Euphues* (1579) Џ. Лилија, према грч. euphyḗs духовит] књиж. претерано китњаст, реторички стил енглеске прозне књижевности с краја XVI века.

еухарѝстија, -ē ж [грч. eucharistía, в. еу-, cháris захвалност] рел. 1. (у ранохришћанско доба) молитва захвалница пре освећивања хлеба и вина приликом причешћивања. 2. причешће као света тајна; претварање хлеба и вина у тело и крв Христову.

еухарѝстӣјскӣ, -ā, -ō = **еухарѝстичкӣ**, -ā, -ō [в. еухаристија] који се односи на еухаристију, причесни.

еухарѝстика, -ē ж, лат. и лок. еухарѝстици [в. еухаристија] учење о еухаристији и о прослави тајне вечере.

еухарѝстичкӣ в. **еухарѝстӣјскӣ**.

еухѝлија, -ē ж [грч. euchylía, в. еу-, chylós сок] мед. нормално стање цревног сока.

еухо̀лија, -ē ж [в. еу-, грч. cholḗ жуч] мед. нормално стање жучи.

еухо̀лōгијум, -а м (и **еухо̀лōгӣј,** -а) м [грч. Euchológion молитвеник] црквн. главна обредна књига у православној цркви; у Грчкој православној цркви, књига која обједињава требник (молитвослов) и служебник (за главна богослужења: литургије, јутрења, вечерња).

èфē, сфèа м и с [фр. effet ефекат] сп. лучно кретање лопте изазвано ударцем који није управљен у средину, фелш.

èфеб, -а м, мн. ефеби, ген. мн. ёфёбā [грч. éphēbos] 1. ист. у старој Грчкој слободан младић од 18 до 20 година, који је учио употребу оружја, књижевност и музику. 2. недозрео младић, адолесцент.

ефèбија, -ē ж [грч. ephēbeía, в. ефеб] ист. младићко доба у старој Грчкој; двогодишње предвојничко васпитање са изучавањем лепих уметности.

ефебогènеза, -ē ж [в. ефеб, -генеза] биол. развој јајашца које нема своје језгро, мушка партеногенеза.

ефебòфил, -а м [в. ефеб, -фил] хомосексуалац који за партнера тражи дечаке.

ефèдрӣн, -и́на м [лат. ephedra, в. -ин] хем. и фарм. главни алкалоид разних биљака из фамилије Ephedraceae, бели кристални прашак топљив у алкохолу и етру, у медицини се употребљава као лек против астме или за скупљање крвних судова.

èфек(а)т, -кта м, мн. èфекти, ген. мн. èфекāтā [лат. effectus извршавање] 1. дејство, учинак, последица, резултат. 2. снажан утисак, дојам. 3. рад извршен у јединици времена. ▲ **ефек(а)т стаклене баште** метеор. глобални поремећај климе (отопљавање) изазван превеликом количином угљен-диоксида у атмосфери; **домино-ефек(а)т** соц. ситуација кад једна појава или догађај служи као узрок друге, те долази до ланчане реакције; **сценски ефекти** илузије које се стварају посебним техничким средствима у позоришту или на филму.

èфектан, -тна, -тно [в. ефек(а)т] 1. који производи јак утисак, упадљив, уверљив. 2. који пријатно делује, леп, привлачан.

èфекти, èфекāтā м, мн. [в. ефек(а)т] банк. и трг. хартије од вредности (менице, обвезнице и сл.).

ефектӣва, -ē ж [в. ефективан] банк. готовина, готов новац.

èфектӣван, -вна, -вно [срлат. effectivus, према effectus учињен од efficere учинити] 1. стваран, реалан, истинит, учињен, извршен. 2. ефикасан. ▲ **ефективна вредност** екон. стварна вредност, која се постиже на тржишту; **ефективни послови** послови код којих се купац обавезује да ће од продавца преузети робу, а продавац да ће му је предати у року; **ефективна доза** мед. мера учинка јонизирајућег зрачења на цело тело.

ефектӣви, ефектӣвā м, мн. [в. ефективан] стварно бројно стање војника, радника и сл.

ефектӣвност, -и ж [в. ефективан] екон. постизање основних циљева пословања, делотворност, успешност, ефикасност.

èфектнōст, -ости ж [в. ефектан] особина онога што је ефектно, упадљивост, делотворност.

èфектор, -а м [лат. effector творац, према efficere произвести] анат. нерв који преноси импулс од централног нервног система до мишића и жлезда, активирајући их.

ефектуӣрати, ефектӯӣрāм, 3. л. мн. ефектуӣрајӯ свршн. и несврш. [срлат. effectuare, в. ефек(а)т] извршити, извршавати налог, обавити, обављати посао, оства(ри)вати.

ефелӣди, ефелӣдā м, мн. [грч. éphēlis, в. епи-, hḗlios сунце] мед. жућкасте мрљице и пеге на лицу и телу које изазива сунце, сунчеве пеге.

ефелӣрати, ефèлӣрке в. **ефилӣрати, ефӣлӣрке.**

èфемēран, -рна, -рно [грч. ephḗmeros, в. епи-, hēméra дан] 1. који траје само један дан; привремен, пролазан, кратковечан. 2. који је без трајне вредности, који неће оставити трагова.

ефемèрӣд, -ида м [грч. ephēmerís дневник, в. ефемеран] дневни календар коме се сваки дан откида по један листић.

ефемерӣди, -ā м, мн. и **ефемерӣде** ж, мн. [лат. ephemerida, према грч. ephēmerís, в. ефемеран] 1. астрон. таблице у којима су израчунате промене положаја небеских тела. 2. годишњак, алманах с подацима који су потребни астрономи-

ма и астролозима. 3. новине, периодични списи уопште.

ефеме́рност, -и ж [в. ефемеран] особина онога што је ефемерно, краткотрајност, привременост, пролазност, безначајност.

ефемѐрō̄н, -о́на м [грч. ephémeron (zôon) једнодневна (животиња)] зоол. инсект водени цвет, који се лети јавља у близини воде у роје̄вима и живи само неколико часова.

ефемѝна̄тор, -а м [в. ефеминација] вет. инструмент за кастрацију женке животиња.

ефемина́ција, -е̄ ж [лат. effeminatio, в. екс [1], femina жена] појава женских особина код мушкараца у понашању, одевању, склоностима итд., феминизираност.

ефемѝнѝра̄н, -а, -о [в. ефеминација] коме недостаје мушкост; женствен, нежан, мек, слаб.

ефѐндија, -е̄ м ~ **ефѐнди** м индекл. [тур. efendi од нгрч. aphéntēs, грч. authéntēs] ист. 1. господин, господар. 2. титула за учене људе, нарочито свештенике, судије, државне службенике и сл.

ефендѝлук, -а м, мн. ефендѝлуци, ген. мн. ефендѝлӯка̄ [тур. efendilik] покр. господство, господственост, господско понашање.

ефѐндѝница, -е̄ ж [в. ефенди] заст. ефендијина жена.

ефѐндум индекл. [тур. efendim мој господин, в. ефенди] заст. поштапалица на било ком месту у реченици за појачавање реченог, у значењу „господине мој".

ефервесцѐнтан, -тна, -тно [лат. effervescens од effervescere кључати] 1. који је у превирању, узбуркан. 2. шумећи, газиран, који садржи мехуриће угљен-диоксида.

ефервѐсценти, ефервѐсценā̄тā̄ м, мн. = **ефервесце́нције,** ефервесце́нцӣjā̄ ж, мн. [в. ефервесцентан] газирана пића, пенушави напици.

еферѐнтан, -тна, -тно [лат. efferens од effere износити] анат. 1. (о цеви, каналу) који служи излучивању течности из органа. 2. (о нерву) који води од центара у мозгу или кичменој мождини ка периферији.

ефе́ти, ефе́тā̄ м, мн. [грч. ephétēs] ист. 1. заповедници у грчкој војсци. 2. судије које су у старој Атини судиле за крвне деликте.

ефидро́за, -е̄ ж [грч. ephídrōsis] мед. прекомерно знојење.

ефѝкасан и **ѐфикасан,** -сна, -сно [фр. efficace од лат. efficax] који постиже жељени резултат, успешан, делотворан.

ефѝкаснō̄ст, -ости и **ѐфикаснō̄ст,** -ости ж [в. ефикасан] 1. особина онога што је ефикасно, успешност, делотворност. 2. екон. капацитет производње, степен корисног деловања, производност.

ефили́рати, ефѝли́рā̄м, 3. л. мн. ефили́рајӯ свршн. и несврш. [фр. effiler] извлачити нити из тканине; танљити, проређивати косу.

ефѝли́рке, ефѝли́ркӣ ж, мн. [в. ефилирати] назубљене маказе за проређивање косе.

ефицѝјенг, -нта м, мн. ефицијѐнти, ген. мн. ефицијѐнāтā̄ [лат. efficiens, према efficere створити, извршити] фактор, чинилац.

ефицѝјентан, -тна, -тно и **ефициjѐнтан,** -тна, -тно [лат. efficiens, в. екс-[1], facere чинити] способан, делатан, делотворан, успешан, ефикасан.

ефицијѐнција, -е̄ ж [лат. efficientia] (успешно) деловање, делатност, успех, учинак, ефикасност.

ефлоресцѐнтан, -тна, -тно [лат. efflorescens од efflorescere процветати] расцветан, који је у цвату.

ефлоресцѐнција, -е̄ ж [лат. efflorescentia, в. сфлоресцентан] 1. бот. цветање, доба цветања. 2. мед. појављивање бубуљица, оспица и сл. по кожи. 3. хем. избијање соних кристала на површини чврстих тела.

ѐфод, -а и **ѐфō̄д,** сфо́да м [хебр. ēphōd] део свечане одежде израелског првосвештеника у Старом завету.

ѐфор, -а и **ѐфō̄р,** сфо́ра м [грч. éphoros надзорник, чувар] ист. високи чиновник у старој Грчкој који је вршио надзорну службу; члан

петочланог врховног управног тела у Спарти бираног сваке године.

ефо̀рија, -ē ж [в. ефор] ист. делокруг ефорове надлежности.

ѐфћāр, -а́ра м [тур. efkâr од ар. мн. äfkār (јд. fikr мисао)] 1. ћеф, хир, жеља, прохтев. 2. тешке мисли, забринутост, брига.

ѐфузѝван, -вна, -вно [в. ефузија] који је настао ефузијом, изливањем; ▲ **ефузивне стене** геол. стене које су настале хлађењем вулканске лаве.

ефу̀зија, -ē ж [лат. effusio, према effundere излити] 1. излив, изливање, избијање; истицање гаса кроз уске отворе. 2. фиг. излив страсти, изражавање нежних осећања.

ѐфузиометар, -тра м, мн. ефузиометри, ген. мн. ѐфузиометāрā [в. ефузија, -метар] физ. апарат за одређивање густине гаса на основу брзине ефузије.

ефулгура́ција, -ē ж [лат. effulguratio, према лат. fulgur блесак] 1. осветљавање, севање, блистање. 2. изненадни настанак нечег новог.

ѐхел прид., индекл. [тур. ehil од ар. ähl] покр. способан, вредан, достојан, дорастао.

ѐхидна, -ē ж [грч. échidna] 1. митол. у веровањима старих Грка назив за змију отровницу и неколико других чудовишта. 2. зоол. врста примитивног аустралијског сисара који се размножава јајима, мрављи јеж, Echidna aculeata.

ехидни́ди, ехидни́дā м, мн. [лат. echidnidae, в. ехидна] зоол. породица примитивних сисара из реда монотрема, Tachyglossidae, размножавају се јајима које женка носи у торби.

ехини́ди, ехини́дā м, мн. [грч. echînos јеж, в. -ид] зоол. морски јежеви, тело им је обложено кречном љуштуром с покретним бодљама међу којима су отровне жлезде.

ѐхинодерми, ѐхинодѐрмā м, мн. [грч. echînos јеж, грч. dérma кожа] зоол. бодљокошци (Echinodermata): морске звезде, морски краставци и сличне животиње.

ѐхинокок, -а м, мн. ѐхинококи = **ехинокòкус,** -а м, мн. -и [грч. echînos јеж, в. -кок] зоол. врста пантљичаре, *Echinococcus granulosus* или *Taenia echinococcus*, живи у цревима паса одакле њена јаја доспевају у јетру, плућа и друге органе и ту се развијају у цисту испуњену прозирном течношћу; може заразити и човека.

ехинококо́за, -ē ж [в. ехинокок, -оза] мед. и вет. болест коју у организму човека или животиња изазива ехинокок.

ехи́нус, -а м [грч. echînos јеж] 1. зоол. јеж; морски јеж. 2. архит. кружни украс на јонским стубовима испод абакуса.

ѐхли-ѝслā́м, -а́ма м [тур. ehl-i islâm од перс. izft. од ар. ähl људи, ар. islam ислам] сви муслимани, Божји народ који следи ислам, укупност следбеника ислама.

ѐхли-кѝтāб, -а́ба м [тур. ehl-i kitap од перс. izft. од ар. ähl људи, ар. kìtāb књига, света књига] народи којима је објављено Свето писмо, тј. хришћански и јеврејски народ.

Ѐхо ж, индекл. [грч. Ēchṓ] митол. у грчкој митологији нимфа која се због несрећне љубави према Нарцису толико разболела да је могла да понавља само последње речи.

ѐхо, ѐха м, мн. ѐха, ген. ѐхā [грч. ēchṓ јека, одјек] 1. а. јека, одјек. б. фиг. одзив, реакција. 2. сигнал одбијен од радарског циља, који се на екрану приказује као светла тачка.

ехо- [в. ехо] као први део сложенице означава да се реч односи на одбијање звучних таласа или на подражавање.

ехѐограф, -а м, мн. -и [в. ехо-, -граф] 1. апарат који на основу одбијања звучних таласа бележи дубину океана. 2. мед. ултразвучни апарат.

ехогра̀фија, -ē ж [в. ехо-, -графија] псих. болесни нагон да се приликом писања исте речи понове више пута.

ехокардиогра̀фија, -ē ж [в. ехо-, кардио-, -графија] мед. ултразвучни преглед срца.

ехокине́за, -ē ж [в. ехо-, -кинеза] псих. болест која се испољава у томе да човек понавља покрете извршене у његовом присуству.

ехола̀лија, -ē ж [в. ехо-, -лалија] псих. 1. душевно обољење при којем болесник аутоматски

понавља туђе речи чим их чује. 2. понављање исте речи или израза у оквиру једне реченице.

ехолока́ција, -ē ж [в. ехо-, локација] утврђивање локације, оријентисање, сналажење помоћу радара.

ехо̀лот, -а м, мн. -и [в. ехо-, нем. Lot дубиномер] справа за мерење морских дубина звуком, звучни дубиномер.

ѐхометар, -тра м, мн. ѐхометри, ген. мн. ѐхометāрā [в. ехо-, -метар] справа за мерење морских дубина на принципу ултразвучног одјека.

ехомѐтрија, -ē ж [в. ехо-, -метрија] мерење брзине и трајања одјека.

ехомѝмија, -ē ж [в. ехо-, грч. mímēsis опонашање] псих. болест која се испољава у томе да болесник подражава мимику својих саговорника.

ехоорбитогрàфија, -ē ж [в. ехо-, орбита, -графија] мед. ултразвучни преглед очне шупљине.

ехоофталмогрàфија, -ē ж [в. ехо-, грч. ophthalmós око, в. -графија] мед. ултразвучни преглед очне јабучице.

ехоофталмомѐтрија, -ē ж [в. ехо-, грч. ophthalmós око, в. -метрија] мед. ултразвучно мерење величине очне јабучице.

ехопàтија, -ē ж [в. ехо-, -патија] псих. заједнички назив за све болести патолошког опонашања некога или нечега.

ехопрàксија, -ē ж [нлат. echopraxia, в. ехо-, пракса] мед. болест која подразумева опонашање туђих покрета или радњи.

ѐхос, -а м [в. ехо] муз. мелодијски образац у старом црквеном певању, нарочито византијском и сиријском.

ехосòндер, -а м, мн. -и [енгл. echo sounder, в. ехо-, в. сонда] техн. хидроакустички уређај који открива подводне објекте, нарочито рибља јата, по принципу ултразвучног дубиномера.

ехофрàзија, -ē ж [в. ехо-, фраза] псих. болест која се испољава у томе да пацијент понавља речи или читаве реченице које чује у својој околини.

ѐцер, -а м [нем. Ätzer према ätzen нагризати, изједати] типографски радник који ради с киселином; бакрорезац.

ѐцес, -а м [јидиш ecec] заст. савет.

ецѝдија, -ē ж [лат. aecidium од грч. oikídion] бот. врста снети, гара на биљу као гљивичног обољења.

ѐшак, ѐшка и **èшак,** èшка м [тур. aşk од ар. 'išq] покр. узбуђење, занос, усхићење.

ешàлōн в. **ешѐлōн.**

ешалони́рати в. **ешелони́рати.**

èшāрпа, -ē ж, ген. мн. èшāрпī [фр. écharpe] 1. шал, трака пребачена преко рамена и везана на супротном боку или као појас око струка, лента. 2. вој. службени или парадни официрски појас. 3. завој за ране.

ешàфōт, -о́та м [фр. échafaud, нем. Schaffott] јавно место где се извршавају смртне казне, губилиште.

èшек, -а м, мн. èшеци, ген. мн. ѐшēкā [тур. eşek] покр. 1. магарац. 2. фиг. враголаст човек.

ешѐклук, -а м, мн. ешѐклуци [тур. eşeklik, в. ешек] покр. будалаштина, глупост.

ешѐлōн, -о́на м [фр. échelon пречка на мердевинама] 1. вој. део војне јединице у маршу, транспорту или борбеном поретку, распоређен тако да се један креће за другим. 2. фиг. степен развитка, успона или пада у појединим научним или уметничким областима, у друштвеној или професионалној каријери и сл.

ешелони́рати, ешелòнӣрām, 3. л. мн. ешелони́рајӯ свр. и несвр. [фр. échelonner, в. ешелон] распоредити, распоређивати у ешелоне; поделити, степенасто расподелити (нпр. улазак или излазак већег броја људи, радно време и сл.).

ешери́хија, -ē ж [нлат. Escherichia, према немачком лекару Т. Ешериху (Theodor Escherich, 1857–1911)] мед. род бактерија, најпознатија је Escherichia coli, која проузрокује инфекције мокраћних канала, сепсу, менингитис и друга обољења.

ешки́ја, -ē ж [тур. eskiya од ар. мн. äšqiyā', јд. šäqiyy разбојник] ист. 1. а. устаник, бунтовник; одметник, хајдук. б. турски назив за учеснике

босанско-херцеговачког устанка 1875–1878. и српске добровољце у борби против Турака на Дрини 1876. године 2. одметништво, устанак, буна. 3. онај који крijумчари робу, крijумчар, шверцер. 4. крijумчарена роба, нарочито дуван.

ешкȗдо в. **ескȗдо**.

èшкут, -а м [мађ. esküdt заклет, који је положио заклетву] покр., ист. сеоски судија, поротник; заповедник, командант; општински службеник; егзекутор.

ешофи́рати, ешòфӣрām, 3. л. мн. ешофи́рајӯ свршн. и несвршн. [фр. échauffer загрејати] заст. (на)љутити, разгневити, разгневљивати, узруја(ва)ти, узбудити, узбуђивати.

èшрāф, -а́фа м [тур. eşraf од ар. мн. äšrāf, јд. šärīf частан] покр., ист. племство, аристократија.

Ж

жа̀бо̄, -о̀а (уоб. **жабо̂,** -о̂а) м, мн. жабо̀и [фр. jabot] чипкаст украсни набор на горњем предњем делу женске одеће, некада и на грудима мушке кошуље.

жа́га, -е̄ ж, дат. жа́ги, ген. мн. жа́гā [нем. Sage] покр. тестера, пила.

жа́гати, жа́гā̄м, 3. л. мн. жа́гајӯ несврш. [в. жага] покр. тестерисати, пилити.

жа̑д, -а м [фр. jade] тврди полудраги камен зеленкасте боје, мешавина разних минерала, од кога се праве украсни предмети.

ж'алӯб [фр. j'adoube додирујем] у шаху, израз који се употребљава када играч додирне али не помакне фигуру, уп. такнуто-макнуто.

жа̀кан, -а м, мн. -и [грч. diákonos] црквен. кат. заст. приправник који помаже свештенику у служби, ђакон.

жа̀кē в. **жако̀нет.**

жакѐрија, -е̄ ж [фр. jacquerie од подругљивог надимка за сељака Jacques Bonhomme (будалина Жак)] 1. ист. устанак сељака у Француској 1358. године. 2. сељачка буна уопште.

жа̀кет, -е́та м, мн. жаке́ти, ген. мн. жаке́тā [фр. jaquette] а. кратак (мушки и женски) капут. б. врста мушког свечаног капута, спреда отворен а позади продужен.

жако̀нет, -а ђако̀нет, -а м [енгл. jaconet, из језика урду] врста лаке памучне тканине сличне муслину.

жа̀ло̄н, -о́на м, мн. жало́ни, ген. мн. жало́нā [фр. jalon] земљомерски кочић; мотка са заставицом.

жало́нер, -а м [фр. jalonneur] онај који забија жалоне при мерењу.

жалони́рати, жало̀ни́рā̄м, 3. л. мн. жалони́рајӯ свршн. и несврш. [фр. jalonner] заби(ја)ти жалоне ради мерења или обележавања трасе; трасирати; одмерити, одмеравати жалонима.

жа̀лӯзан, -зна, -зно [фр. jaloux] необ. и заст. љубоморан.

жа̀лӯзија = **жалузи́на** (в.)

жалузи́на, -е̄ ж (об. у мн. **жалузи́не,** -и́нā̄) [фр. jalousie] ребраст покретан прозорски капак; завеса од танких плочица.

жа̀лфија, -е̄ и **жа́лфија,** -е̄ ж [лат. и итал. salvia] лековита билька крупног мирисног цвета из породице уснатица, кадуља.

жа̀ндā̄р, -а = **жа̀ндарм,** -а м, мн. -и [фр. gendarme од gens d'armes оружани људи] 1. припадник жандармерије; полицајац. 2. а. слика с вредношћу 12 у картама за игру, пуб. б. врста игре картама. ◆ **жа̀ндā̄ров/жа̀ндā̄рев; жа̀ндарскӣ, жа̀ндармскӣ.**

жандà̄рисати, жандà̄ришē̄м несврш. [в. жандар] а. обављати жандарску службу, бити жандар, полицајац. б. понашати се као жандар.

жа̀ндарм = **жа̀ндā̄р** (в.)

жандармѐрија, -е̄ ж [фр. gendarmerie] државна полиција, наоружани полицијски одреди. ◆ **жандармѐрӣјскӣ.**

жани́ла, -е̄ ж [фр. chenille] тканина с кратким, густим усправним длачицама с лица, а глатка с наличја.

жа̀нӣлски, -а, -о [в. жанила] који је од жаниле.

жа́нр и **жа̀нр,** -а м, мн. жа́нрови и жа̀нрови [фр. genre] а. врста, род у књижевности и другим уметностима. б. начин уметничког стварања, стил. ◆ **жа́нровскӣ** и **жа̀нровскӣ.**

жа̏ра, -ē ж [итал. giara од шп. jarra од ар. ǧarra] 1. земљана посуда, ћуп. 2. урна с пепелом покојника. 3. кутија с отвором на горњој страни уређена за убацивање гласачких листића.

жа̀ргṑн, -о́на м, мн. жаргóни, ген. мн. жаргóнā [фр. jargon] а. говор неке социјалне или професионалне групе са специфичним речима и изразима, непознатим изван тог круга. б. шатровачки говор, арго, сленг. ◆ **жа̀ргṑнскӣ**.

жаргонѝзам, -зма м [в. жаргон] реч или израз који припада жаргону.

жардинијéра, -ē ж [фр. jardinière] велика посуда од камена или бетона у којој расту биљке.

жа̏р-пти̏ца, -ē ж [рус. жар-птица] 1. а. птица из руских народних бајки. б. рајска птица у нашим народним бајкама. 2. феникс.

жа̀спḕ, -ѐа м (уоб. и **жаспе̂,** -е̏а) [фр. jaspé шарен] тканина која с лица изгледа као попрскана једнобојним или вишебојним цртицама или тачкицама, углавном се користи за простирке или завесе.

жбӣр, -а м, мн. жбӣри/жбӣрови [итал. sbirro] пеј. ухода, шпијун; тајни агент. ◆ **жбӣрскӣ**.

ждановѝзам, -зма м [према совјетском политичару А. А. Жданову, 1896–1948] 1. културна политика у Совјетском Савезу која је подразумевала непосредну контролу политике над уметношћу, па и над неким областима науке. 2. претерана догматичност, гушење слободе у књижевности и у интелектуалном стваралаштву уопште. ◆ **ждановѝстичкӣ**.

желàтӣн, -и́на м [фр. gélatine од итал. gelatina од лат. gelare смрзнути, следити (се)] 1. производ који се добија кувањем костију, хрскавице и других животињских беланчевина, употребљава се у техници, медицини. 2. пихтије; уп. **а̀спик**. ◆ **желàтӣнскӣ**.

жѐлатинṑзан, -зна, -зно [в. желатин] 1. који садржи желатин. 2. који је као желатин, желатинаст, пихтијаст.

жѐлḕ, -ѐа м [фр. gelée према geler смрзнути, следити (се)] 1. воћни сок укуван са шећером који је хлађењем стврднут. 2. пихтије.

жѐмичка в. **зѐмичка**.

женàнтан, -тна, -тно [фр. gênant, в. женирати] који смета, доводи у незгодну прилику, нелагодан, мучан.

жѐнерṑзан, -зна, -зно [фр. généreux, итал. generoso] заст. племенит, великодушан, дарежљив, широкогруд.

женерозѝтēт и **женерóзност** (в.)

женерóзност, -и ж и **женерозѝтēт,** -е́та м [фр. générosité, в. женерозан] заст. великодушност, племенитост, широкогрудост.

жени́рати, жѐни́рām, 3. л. мн. жени́рајӯ несврш. [фр. gêner] доводити у неприлику, сметати, ометати.

жени́рати се, жѐни́рām се [в. женирати] устручавати се, устезати се.

жѐншен в. **гѝнсенг**.

жермѝна̄л, -а́ла м [фр. germinal од лат. germen клица] 1. ист. седми месец француског револуционарног календара (од 21. марта до 18. априла). 2. скраћени назив за устанак француских радника 12. жерминала (3. априла) 1795. године.

жѐрсеј, -а м [фр. jersey] врста тканине од танко чешљане вуне, свиле, памука или синтетичких материјала.

жѐтṑн, -о́на м, мн. жетóни, ген. мн. жетóнā [фр. jeton према jeter бацити] метална или пластична плочица која у неким играма, у аутоматима или јавним услугама замењује новац.

жи̏га, -ē ж, дат. жи̏зи [фр. gigue од енгл. jig] муз. живахна игра у троделном такту, омиљена код композитора XVII и XVIII века.

жи̏голо, -а м [фр. gigolo] 1. мушкарац који живи од љубавних веза с богатим старијим женама. 2. заст. плаћени плесни партнер на игранци или балу.

Жи̏дов, -а м, мн. -и [лат. Judaeus Јудејац] а. припадник жидовског народа, Јевреј. б. припадник јеврејске, мојсијевске вере. ◆ **жи̏довскӣ**.

жи̏лḕ, -ѐа м [фр. gilet] 1. прслук, јелек. 2. врста игре с картама.

жи̏лет, -а, мн. -и и **жи̏лēт,** -е́та м, мн. жилéти, ген. мн. жилéтā [по имену проналазача, Американца К. Џилета (Gillette, 1855–1932] ножић за бријање.

жи̏ма, -ē ж [чеш. žimě] 1. коњска струна, кострет (као материјал за пуњење). 2. сунђер; сунђераста гума или пластика.

жѝпо̄н, -о́на м, мн. жипо́ни, ген. мн. жипо́на̄ [фр. jupon према jupe сукња] доња сукња, подсукња.

жира̀до-шѐшӣр = **жира̀рди-шѐшӣр** (в.)

жи̏ра̄лан, -лна, -лно [в. жиро] у: ▲ **жирално плаћање** банк. плаћање преко жиро-рачуна или сличних банкарских поступака.

жира̀ндола, -е̄ ж [фр. girandole, итал. girandola] 1. свећњак с више кракова. 2. свечана расвета, илуминација; украс од сијалица. 3. наушнице богато украшене драгим камењем.

жи̏рант, -а м, мн. жи̏ранти, ген. мн. жи̏рана̄та̄ [итал. girante] банк. онај који гарантује за лице које добија новац преко менице, јамац.

жира̀рди-шѐшӣр, -и́ра = **жира̀до-шѐшӣр,** -и́ра м [по бечком глумцу Александру Жирардију (Girardi)] пљоснати сламни шешир с равним ободом, популаран почетком XX века.

жира̀со̄л, -о́ла м [фр. girasol од итал. girasole сунцокрет] врста опала, драгог камена, који се на сунцу прелива у плавим и црвеним нијансама.

жира́фа, -е̄ и **жира̀фа,** -е̄ ж [фр. girafe од ар. zarāfa] 1. афричка четвороножна животиња веома дугог врата, *Giraffa camelopardalis*. 2. шаљ. фиг. висока, мршава особа. 3. (у филмском или телевизијском снимању) мотка с микрофоном, пецаљка.

жи̏рӣ, -и̏ја и **жи̏рӣ,** -и̏ја м [фр. jury од енгл. jury порота] тим стручњака или изабраних особа за оцењивање и доношење одлука према утврђеним правилима на изложбама, уметничким, спортским и др. манифестацијама.

жири́рати[1], жи̏рӣра̄м, 3. л. мн. жири́рајӯ свршн. и несврш. [итал. girare, в. жирант] банк. 1. бити жирант, потписник на меници. 2. пренети, преносити меницу или неко друго потраживање на другу особу.

жири́рати[2], жи̏рӣра̄м, 3. л. мн. жири́рајӯ несврш. [в. жири] бити члан жирија, учествовати у жирију.

жи̏ро, -а м [итал. giro] банк. пренос менице или вредносних хартија на другу особу.

жи̏ро- [фр. guro- од грч. gȳrós округао, заобљен] као први део сложеница означава обртање, ротацију.

жи̏ро-аутопи̏ло̄т в. **аутопи̏ло̄т.**

жи̏ро-гла́ва, -е̄ ж [в. жиро-] техн. механичка конструкција за стативе филмских камера која омогућује равномерно хоризонтално и вертикално покретање камере.

жи̏ро-ко̀мпас, а м, мн. -и [в. жиро-, компас] компас у којем је основни део висећи жироскоп.

жи̏ро-ко̀нто, -а м [в. жиро, конто] в. жиро-рачун.

жи̏ро-на́лог, -а м, мн. жи̏ро-на́лози, ген. мн. жи̏ро-на́ло̄га̄ [в. жиро] писмени налог клијента банци за пренос одређене своте новца на текући рачун трећег лица.

жи̏ро̄нда, -е̄ ж [фр. gironde] ист. политичка странка умерених демократа за време француске револуције (1789–1793), названа по томе што су вође потицале из области Жиронда; поражена и делимично ликвидирана у обрачунима с радикалним јакобинцима (монтањарима).

жиронди́нац, -нца = **жиро̀ндист(а),** -е̄ м, мн. жиро̀ндисти [фр. girondin] 1. ист. припадник и следбеник жиронде. 2. прен. пол. политички умерењак уопште.

жиро̀ндист(а) = **жиронди́нац** (в.)

жи̏роплā̄н, -а м, мн. -и [фр. guroplane, в. жиро-, в. -план] авион који, поред елисе на предњој страни, има и елисе с вертикалном осовином ради стрмијег узлетања и слетања, **а̀утожи̏р** (в.).

жи̏ро-по̀слови, жи̏ро-по̀сло̄ва̄ м мн. [в. жиро, жирирати[1]] активни краткорочни банкарски послови у којима банка на захтев свога комитента жирира његове менице.

жиро̀птер, -а м, мн. -и [в. жиро-, грч. pterón крило] комбинација авиона и хеликоптера, ваздухоплов с крилима изнад трупа која се обрћу око вертикалног стуба.

жи̏ро-ра̀чӯн, -у́на, мн. жи̏ро-рачу́ни, ген. мн. жи̏ро-рачу́на̄ [в. жиро] рачун на који се правним и физичким лицима уплаћују средства преко банке.

жи̏роскоп, -а м, мн. -и [фр. gyroscope, в. жиро-, в. -скоп] уређај с точком који, обрћући се, задржава своју осу ротације без обзира на положај кућишта; употребљава се у поморским и ваздухопловним инструментима за навигацију.

жни́рати в. **шни́рати.**

жо̀вијā̀лан, -лна, -лно [фр. jovial од лат. Iupiter ген. Iovis, услед веровања у благотворан утицај планете Јупитера] весео, срдачан, добро расположен; отворен, приступачан.

жовија́лност, -и ж [в. жовијалан] веселост, раздраганост, срдачност.

жо̀нглёр, -е́ра м, мн. жонгле́ри, ген. мн. жонгле́рā̄ [фр. jongleur] 1. у средњем веку путујући певач, рецитатор и лакрдијаш, претеча трубадура. 2. а. артист који вешто баца и хвата разне предмете. б. спортиста који спретно барата лоптом. 3. фиг. онај који се добро сналази у разним ситуацијама, који спретно прилагођава чињенице. ◆ **жо̀нглёрскӣ**.

жонглѐрā̄ј, -а́ја м = **жонгле́рство,** -а с [в. жонглер] жонглерске вештине, рад и поступци жонглера.

жонгли́рати, жо̀нгли̏рā̄м, 3. л. мн. жонгли́рајӯ несврш. [фр. jongler, в. жонглер] 1. а. вешто баратати предметима, изводити жонглерске вештине. б. у фудбалу, вешто баратати лоптом, задржавати је у поседу одбијајући је стопалом, главом или грудима. 2. вешто искоришћавати околности; сналазити се у свакој ситуацији.

жо̀ржет, -а м [по имену париске модискиње Georgette de la Plante] врста лако наборане свилене или вунене тканине, употребљава се за женске хаљине, блузе и сл.

жрёц, -а м, мн. -и, ген. мн. жрѐцā̄ (уоб. **жрѐц**) [рус. жрец] 1. свештеник код многобожачких вера, врач. 2. фиг. онај који одлучује (обично у духовним делатностима), великодостојник, главни ауторитет.

жужӯ, -ӯа м [фр. joujou] врста играчке; привесак (уз златни ланчић и сл.). ▲ **жужӯ-ко̀пке, жужӯ-шта̀пглице** врста ситног пецива од лиснатог теста, посутог сусамом.

жӯр, -а м, лок. жу́ру, мн. жу́рови [нем. заст. Jour, скр. од фр. jour ‘ихе дан пријема] послеподневна или вечерња кућна седељка, забава, често уз музику и игру.

жӯрка, -ē̄ ж, дат. жу́рци, ген. мн. жӯркӣ фам. в. **жӯр**.

жу̀рна̄л, -а́ла м, мн. журна́ли, ген. мн. журна́ла̄ [фр. journal] 1. илустровани недељни или месечни часопис, обично за моду. 2. књига у коју се уписује финансијско пословање предузећа у току дана, деловодник. 3. заст. кратак филм с актуелним вестима из земље и света, филмске новости.

журнали̏зам, -зма м [фр. journalisme] 1. посао којим се бави журналиста, новинарство. 2. пеј. новинарски поједностављено или површно писање о озбиљним проблемима.

журна̀лист(а), -ē̄ м, мн. журна̀листи [фр. journaliste, в. журнал] 1. новинар. 2. онај који пише текстове површно и сензационалистички.

журнали̏стика, -ē̄ ж, дат. журнали̏стици [в. журнал] посао којим се бави журналиста, новинар, новинарство.

журнали̏стичкӣ, -ā̄, -ō̄ [в. журнал, журналистика] који се односи на журналистику или журналисте.

З

забадàва в. **бадàва**.

забајо̀не, забајо̀на м [итал. zabaione] кулин. крем од јаја, шећера и слатког вина, куван на пари.

забàндати (се), -а̄м (се) свршн. [в. банда[2]] покр. заст. 1. застранити, залутати. 2. занемарити, оставити по страни. 3. **забàндати се** заседсти се, заборавити се, запричати се.

забарикади́рати, забарикàдӣра̄м, 3. л. мн. забарикади́рајӯ свршн. [в. барикада] 1. направити барикаду; утврдити, заградити. 2. **забарикади́рати се** затворити се, оградити се, изоловати се.

забаскӣјати, -ијā̄м свршн. [в. баскија] покр. заст. оградити летвама, кочевима, врљикама.

забата́лити, забàта̄лӣм свршн. [в. баталити] пустити да пропадне, занемарити.

забеи̏зам в. **сабеи̏зам**.

за̀бентити, -ӣм свршн. [в. бент] покр. заст. оградити насипом, браном; зајазити.

забеће́рити (се), забѐћа̄рӣм (се) свршн. [в. бећар] постати бећар, почети живети као бећар.

забехà̀рати, -а̄м свршн. [в. бехар, бехарати] процветати, осути се цвећем.

за́бит, -а м [тур. zâbit од ар. ḍabiṭ] покр. заст. официр, војни старешина.

заблоки́рати (се), заблòкӣра̄м (се), 3. л. мн. заблоки́рајӯ (се) свршн. [в. блокирати] блокирати (се), заглавити (се); запети.

забломби́рати непр. в. **запломби́рати**.

за̀бра, -е̄ ж, ген. мн. за̀брӣ [шп. zabra] пом. ист. врста шпанског једрењака из XVI века.

забремèдет и **забремèдēт** узв. [наше за, в. брс, в. медет] зачудо! занимљиво!

за́бун прид. индекл. [тур. zebun од перс. zebūn] покр. слаб, нејак, немоћан, мршав.

забункѐрисати, -ишē̄м свршн. [в. бункер] 1. затворити у бункер или на неприступачно место. 2. **забункѐрисати се** а. затворити се, оградити се од света. б. сп. играти строго одбрамбено, затворити игру.

забӯрмати, -а̄м свршн. [в. бурма] покр. 1. завити, умотати (капу) чалмом или шалом. 2. савити, зашрафити.

за̀ва̄л, -а́ла м [тур. zeval од ар. zäwāl] покр. 1. кривица, одговорност. 2. замерка, приговор.

за̀валē̄, за̀вала узв. [тур. zavallı јадник од ар. zäwāl] покр. авај; нажалост.

зава̀ли прид. индекл. [в. завалс] покр. јадан, жалостан.

загала́мити, загàла̄мим свршн. [в. галамити] дићи галаму; развикати се.

за̀гар, -а м, мн. за̀гари, ген. мн. за̀га̄рā [тур. zağar] ловачки пас.

за̀гарија, -е̄ ж [тур. zağara, по месту Загори у Бугарској] заст. а. врста грубог, простог сукна. б. гуњ од таквог сукна.

за̀гипсати, -а̄м свршн. [в. гипс] прекрити, затворити, учврстити гипсом.

за̀ђаконити, -ӣм свршн. [в. ђакон] црквн. а. поставити за ђакона. б. **за̀ђаконити се** постати ђакон.

зажни́рати в. **зашни́рати**.

за̀зен, -а м [јап. zazen] положај за медитацију у каратеу, којим почиње и завршава се свака вежба.

за́им, -а м, мн. -и [тур. zaim од ар. za'īm вођа] а. велепоседник, спахија. б. богат човек, газда.

за́имлук, -а м, мн. за́имлуци [тур. zaîmlik, в. заим] заимово имање, спахијски посед.

заина́тити се, зайна̄тӣм се сврш. [в. инат] показати инат, тврдоглавост, пркосити.

за́йнтачити, зайнтачӣм сврш. [тур. intak од ар. inṭāq] 1. почети говорити све једно те исто, навалити, заокупити. 2. **за́йнтачити се** заинатити се.

за̀интересовати, -ујѐм сврш. [в. интересовати] а. побудити интерес, занимање (код кога). б. **за̀интересовати се** осетити занимање, радозналост за нешто.

за̀ир, -а м, мн. -и [према имену државе] основна новчана јединица у Заиру, садржи 100 ликута.

за̀ира и **зайра,** -ē ж [тур. zahire од ар. ḏaẖīra] храна, намирнице; залиха хране.

заишта́лити = заишта́хити (в.)

заишта́хити, зайшта̄хӣм = **заишта́лити**, зайшта̄лӣм сврш. [в. иштах] покр. зажелети се чега, добити прохтев за чим.

за̀јин, -а м (изворно **за̀јӣн**) [хебр. zayin] слово хебрејског алфабета.

за̀јорда́мити, зајо̀рда̄мӣм сврш. [в. јордам, јордамити] покр. заузети охоло, поносно држање, устобочити се.

за̀кајтити, -ӣм сврш. [в. кајтити] покр. забележити, записати.

за̀калуђерити, -ӣм сврш. [в. калуђер] а. рукоположити за калуђера. б. **за̀калуђерити се** постати калуђер, заредити се.

закамуфли́рати, закамӯфлӣра̄м, 3. л. мн. закамуфли́рајӯ сврш. [в. камуфлирати] прикрити, камуфлирати, (за)маскирати.

закарабà̀сати, -а̄м сврш. [пореклo нејасно] залутати, скренути с пута.

закарда́шити, зака̀рда̄шӣм сврш. [в. кардаш] прекардашити, претерати.

за̀карити, -ӣм = **за̀кахрити,** -ӣм сврш. [в. кахар] покр. 1. ожалостити, растужити. 2. **зака(х)-риги се** забринути се.

зака̀та̄нчити, -ӣм сврш. [в. катанац] затворити катанцем.

за̀кахрити = за̀карити (в.)

закија́метити, -ӣм сврш. [в. кијамет] 1. наступити, отпочети (о кијамету, невремену). 2. узнемирити се, успаничити се.

зако̀мпликовати, -ујѐм сврш. [в. компликовати] учинити компликованијим, сложенијим.

зако̀начити, зако̀на̄чим сврш. [в. коначити] остати на конаку, преноћити.

за̀кулиснӣ, -а̄, -о̄ [в. кулиса] који се обавља кришом, потајан, скривен.

за̀кӯм, -у́ма м [тур. zakkum од ар. zäqqūm] покр. олеандар.

закӯскунити, -ӣм сврш. [в. кускун] заст. 1. ставити коњу кускун, каиш испод репа. 2. овладати ким, потчинити кога.

зала̀уфати се, -а̄м се сврш. [в. лауфати] а. залетети се, затрчати се. б. уходати се, кренути својим током.

залѐмити, за̀лемӣм сврш. [в. лемити] причврстити (металне делове калајем), заварити.

за̀лумповати, -ујѐм сврш. [в. лумповати] 1. почети лумповати. 2. **за̀лумповати се** заседети се у кафани, лумповати дуже времена.

замаћ̀ијати, -ијā̄м сврш. [в. магија] опчинити, зачарати, бацити чини (на кога).

замà̀ндалити, -ӣм сврш. [в. мандал] а. затворити мандалом, засовницом. б. чврсто затворити, закључати.

замà̀нтати, -а̄м сврш. [в. мантати] покр. завртети се (у глави), замаглити се (пред очима).

замаски́рати, замà̀скӣрам сврш. [в. маскирати] маскирати, прикрити.

за̀мбак, -а м, мн. за̀мбаци, ген. мн. за̀мбака̄ [тур. zambak од ар. zanbaq] покр. 1. љиљан, крин. 2. перуника.

за́мбо, -а м, мн. за̀мбоси, ген. мн. за̀мбо̄са̄ [шп. zambo] потомак црнца и Индијанке, или Индијанца и црнкиње, у Јужној Америци.

замѐзетити, -ӣм = **замѐзити,** замезӣм сврш. [в. мезе, мезити] мало појести као мезе, презалогајити.

замера́чити, замѐра̄чӣм сврш. [в. мерак, мерачити] 1. узети мерак на нешто, пожелети, зажелети. 2. добити мерак, вољу, апетит.

за̀мет в. **за̀хмет**.

замѐтли в. **захмѐтли** (в.)

замурда́рити, замȕрдāрӣм свр̄ш. [тур. murdar од перс. murdār нечистоћа] а. запрљати; запустити. б. **замурда́рити се** постати прљав; запустити се.

за̀на̄т, -а́та м, мн. зана́ти, ген. мн. зана́та̄ [тур. sanat ар. ṣan'a] 1. стална производна, прерађивачка или услужна делатност. 2. занимање, професија. 3. познавање уметничке технике, вештина, умеће. ♦ **за̀на̄тскӣ**.

зана̀тлија, -е̄ м, ген. мн. зана̀тлӣја̄ [в. занат] а. онај који се бави неким занатом. б. фиг. уметник који обраћа пажњу само на технику рада, без посебне инспирације.

занѝјетити, за̀нијетӣм свр̄ш. [в. нијет] покр. 1. одлучити се на нешто, намерити. 2. изговорити нијет непосредно пред клањање. 3. запалити, потпалити, потпирити.

за̀нитовати, -ујēм свр̄ш. [в. нитна] причврстити, спојити нитнама, закивкама.

за̀ншин, -а м [јап. zansin] у каратеу стање духовне и телесне спремности за борбу.

заоку(ј)исати, -ишēм свр̄ш. [в. оку(ј)исати] покр. почети оку(ј)исати, позвати вернике на молитву.

за̀паковати, -ујēм свр̄ш. [в. паковати] а. замотати у хартију или другу амбалажу, припремити за слање. б. ставити у кофер.

запа́рложити, -ӣм свр̄ш. [в. парлог] направити парлог, запустити. 2. **запа́рложити се** остати у парлогу, бити запуштен.

запатеа̑до, -а м [шп. zapateado од zapatear ударати ципелама, према zapato ципела] живахни шпански плес, сличан фламенку, у коме играч или играчица наглашава ритам ударајући петама о под.

за̀пацкати, -а̄м свр̄ш. [аустр. нем. Patzen мрља] упрљати, умрљати.

запѐксинити, -нӣм свр̄ш. [в. пексин] покр. запрљати, загадити.

запломби́рати (непр. **забломби́рати**) в. **пломби́рати**.

за̀пт, -а м [тур. zapt од ар. ḍabṭ] 1. стега, дисциплина. 2. заустављање даха, тешкоћа у дисању. 3. заст. заплена, секвестрација.

запти́вати, за̀птӣва̄м несврш. [в. запт] 1. зачепљивати, запушавати; спречавати пролаз; држати херметички затворено. 2. **запти́вати се** гушити се, тешко дисати.

запти́ва̄ч, -а́ча м [в. запгивати] оно што запгива, чеп, затварач.

за̀птија, -е̄ м [тур. zaptiye, в. запт] заст. чувар реда, полицајац, стражар.

за̀птисати, -ишēм несврш. [в. запт] 1. држати под стегом; забрањивати. 2. зачепити.

за̀птити, за̀птӣм свр̄ш. [в. заптивати] 1. запушити, зачепити. 2. стегнути (у грлу), пригушити. 3. заст. запленити.

за̑р[1], -а м, мн. за̑рови, ген. мн. за̑рова̄ [тур. zar од ар. izār] 1. вео, копрена којом муслиманке покривају лице. 2. завеса, застор.

за̑р[2], -а м [тур. zar] коцка за играње, с бројевима од 1 до 6.

за̀рар, -а и **за̀ра̄р,** -а́ра м [тур. zarar од ар. ḍarar] покр. штета, губитак, квар.

зара̀рсуз, -а и **зара́рсуз,** -а м, мн. -и [тур. zarasız, према в. зарар, -sız без] покр. онај који никоме не чини штете, безопасна особа.

зара́фет, -а м [тур. zarafet од ар. ẓarāfā нежност; оштроумност] покр. 1. уљудност, финоћа, елеганција. 2. зановетање, извољевање.

зарафѐтли прид. индекл. [тур. zarafetli, в. зарафет] покр. 1. уљудан, фин, отмен. 2. који много извољева, зановета.

зарзава̄т в. **зерзева̄т**.

зарзуѐла, -е̄ ж [шп. zarzuela] позор. шпански комад с певањем, сличан оперети.

заро́лати, -а̄м свр̄ш. [в. ролна] умотати, смотати, направити ролну од чега.

зару́лати, -а̄м свр̄ш. [в. рулати] авиј. почети рулати, кретати се на точковима (о авиону пред узлетање).

за̑рф, -а м [тур. zarf од ар. ẓarf] покр. 1. украшена метална посуда или чаша у којој стоји филџан. 2. корице, навлака, омот.

за̑сада [чеш. zasada] хрв. опште правило, начело, принцип.

зата̀слачити, -ӣм свр̄ш. [в. таслак, таслачити] зарезати, грубо истесати или издељати (камен или дрво).

затѐфтерити, -ӣм свр̄ш. [в. тефтер] унети у тефтер, записати, забележити.

за̏ту-за̀вӑл, -а́ла м [тур. zat-üz-zeval од ар. dātuz-ẓāwāl] покр. слаб, исцрпљен човек, кост и кожа, живи леш.

заћо́рити, за̀ћорӣм свршн. [в. ћор] фам. понашати се као ћорав; бити заслепљен, залуђен; слепо ићи за ким.

за̀флекати, -а̄м свршн. [в. флека] направити флеку, умрљати.

зафр̀љати, зафр̀љам = **зафрља́чити,** зафр̀љача̄м свршн. [в. фрљати] завитлати, бацити, одбацити далеко од себе.

зафр̀љачити = зафр̀љати (в.)

за̀хашати, захàшам свршн. [в. хашати] поређи, одређи; прикрити.

захѐфтати, -а̄м свршн. [в. хефтати] причврстити (хартију) металним спојницама.

захи́ра в. **за̀ира**.

захмеди́ја, -ē ж [тур. zahmetiye према zahmet, в. захмет] покр. награда за учињени труд.

за̀хмет, -а м [тур. zahmet од ар. zaḥmā] покр. труд, мука, напор. □ **ако ти није захмет** ако ти није тешко.

захмѐтли прид. индекл. [в. захмет] покр. напоран, тегобан.

зацементи́рати, зацемѐнтирам свршн. [в. цементирати] а. прекрити или испунити цементом. б. фиг. причврстити трајно, као цементом.

за̀швајсовати, -ујѐм свршн. [в. швајсовати] заварити, спојити заваривањем.

зашни́рати, за̀шнӣрам, 3. л. мн. зашни́рајӯ свршн. [в. шнирати] увезати, стегнути (узицом, пертлама).

зашпа́рати, за̀шпārам, 3. л. мн. зашпа́рајӯ свршн. [в. шпарати] покр. фам. уштедети, приштедети.

зашпѐндлати, -а̄м свршн. [в. шпендлати] покр. фам. причврстити чиодама, прибадачама.

за̀шприцати, -а̄м свршн. [в. шприцати] покр. фам. упрскати, замрљати прскањем, штрцањем.

за̀шрафити, -ӣм свршн. [в. шрафити] завртати (шраф); причврстити шрафовима, завртњима.

за̀штопати, -а̄м = **за̀штоповати,** -ујѐм свршн. [в. штоповати] 1. закрпити (об. чарапу). 2. зачепити. 3. сп. зауставити, умирити (лопту

зба̀глати, -а̄м свршн. [тур. bağlamak везати] покр. свезати.

збà рхапити, -ӣм свршн. [в. бархана] покр. у један глас, заједно запевати и засвирати.

збо́рнаја, збо́рнē = **збо́рнаја ко̀мāнда,** збо́рне ко̀мāндē [рус. сборная команда] сп. назив за руску репрезентацију (нарочито у време Совјетског Савеза).

збро̀јо̄вка, -ē ж, ген. мн. збро̀јо̄вкӣ [чеш. zbrojovka] вој. тип пушкомитраљеза чешке производње.

звѐки́р, -и́ра м, мн. звеки́ри, ген. мн. звеки́рā [тур. zekir од перс. zihgīr, укрштено с нашим звек, звека; уп. зећир] метална алка на вратима која служи за куцање.

зглӓјзати, зглӓјзам свршн. [према нем. Gleis колосек, колотечина] жарг. пол. скренути с пута, начинити политичку погрешку; изгубити руководећи положај.

зграфи́то, зграфи́та м [итал. graffito (в. графит) и sgraffiare гребати] лик. техника цртања урезивањем у горњи, светлији слој малтера или глазуре, тако да се кроз урезе указује тамнија подлога.

згу̏ра, -ē ж [рум. zgură од нгр. skouriá рђа] отпаци при топљењу металне руде, шљака, троска.

здра̀вствӯј, здра̀вствӯјте узв. [рус. здравствуй, здравствуйте] здраво; збогом.

здручола̏ндо, здручола̏нда м [итал. sdrucciolando од sdrucciolare клизати се] муз. в. **глиса̀ндо**.

зеба́нија, -ē ж [тур. zebani од ар. zābānī анђео мучитељ; шкорпионова бодља] покр. 1. љута гуја, отровница. 2. фиг. зла жена.

зѐбра, -ē ж, ген. мн. зѐбрӣ [старо порт. zebra, нејасног порекла] зоол. афричка дивља животиња с пругама, слична коњу, *Equus zebra*. 2. пешачки прелаз обележен пругама на колосеку.

зѐбӯ, зѐбуа м [фр. zébu из егз.] зоол. врста говеда с грбом од масног ткива, *Bos indicus*, живи у Африци и Азији.

зѐвак, -вка м [тур. zevk од ар. dāwk] покр. уживање, мир, благостање.

зѐвӑл, -а́ла м [тур. zeval од ар. zāwāl проћи, пропасти] покр. 1. крај, пропаст; пад. 2. зенит.

зѐвзек, -а м, мн. зѐвзеци, ген. мн. зѐвзēкā [тур. zevzek] а. глупак, сметењак, будала. б. спадало, шаљивчина.

зѐвзекаст, -а, -о [в. зевзек] ћакнут, шашав, приглуп.

зѐвзечити (се), зѐвзечӣм (се) несврш. [в. зевзек] а. правити будалаштине, лудирати се. б. натезати се, губити време (с ким, чим).

зевка́рити, зѐвкāрӣм = **зѐвковати,** -ујēм несврш. [в. зевак] покр. уживати, проводити се.

зѐвковати = зевка́рити (в.)

Зѐвс, -а м [грч. Zeus] митол. највише грчко божанство, бог громовник, са седиштем на Олимпу.

зе́ин, -и́на м [грч. zeiá пшеница, јечам] хем. врста протеина која се добија из кукуруза, користи се за боје, производњу пластичних маса и друго.

зѐјрек прид. индекл. [тур. zeyrek од перс. zīrek] покр. оштроуман, бистар.

зе́јтин, -а м [тур. zeytin од ар. zäytūn маслина, од zäyt уље] а. маслиново уље. б. свако јестиво уље.

зе́јтинаст в. **зејтѝњав.**

зе́јтинити, -ӣм свршн. и несврш. [в. зејтин] покр. зачинити, преливати зејтином.

зејтѝплик, -а м, мн. зејтѝнлици, ген. мн. зејтѝнлӯкā • **зејтѝнлук,** -а м, мн. зејтѝнлуци, ген. мн. зејтѝнлӣкā [тур. zeytinlik, в. зејтин] покр. насад маслина, маслињак.

зѐјтин-та́не, -ета с [тур. zeytin tanesi, према в. зејтин, тане] покр. плод маслине, маслинка.

зе́јтињав, -а, -о [в. зејтин] сличан зејтину, уљу; мастан; који се прелива.

зѐкāт = зѐһāт (в.)

зеленка́да, -ē ж [тур. zerrin kadeh златни пехар, укрштено с нашим зелен] бот. нарцис, сунорат, Narcissus angustifolia.

зелзѐла, -ē ж [тур. zelzele од ар. zälzälä] покр. земљотрес.

зѐлот в. **зѝлот.**

зелотѝзам в. **зилотѝзам.**

зѐмāн, -а́на м [тур. zeman, zaman од ар. zämān] време, епоха, доба.

зѐмберек, -рка м [тур. zemberek od перс. zenbūrek] покр. 1. опруга, федер. 2. врста пушке или топа са опругом.

зѐмбӣљ, -и́ља м [тур. zembil перс. zenbīl] торба или мрежа за ношење намирница.

Зѐмзем, -а м [тур. Zemzem од ар. Zämzäm] а. бунар близу Кабе (в.) у Мекки. б. вода из тог бунара.

зѐмичка, -ē ж [чеш. žemlička од нем. Semmel] округли хлебчић од белог брашна, погачица.

зѐмство, -ства с [рус. земство] ист. орган локалне самоуправе у царској Русији.

зе̑н, -а, м, **зе̑н-будѝзам,** -зма м [јап. zen] рел. огранак будизма, заснован на мистицизму и медитацији, распрострањен нарочито у Јапану и Кореји.

зе̑нд, -а м [перс. zend превод, коментар] рел. 1. додаци Авести (в.) и коментари писани у време сасанидске династије. 2. језик којим су писани ти додаци.

Зе̑нд-Авѐста в. **Авѐста.**

зендā́до, зендā́да м [шп. zendado] врста мараме с дугим ресама, део женске народне ношње у Шпанији.

зѐнђил прид. индекл. [тур. zengin] покр. богат.

зенђѝлук, -а м, мн. зенђѝлуци, ген. мн. зенђѝлӯкā [тур. zenginlik, в. зенђил] покр. богатство.

зѐнит, -а и **зѐнӣт,** -и́та м [лат. zenith од (погрешно прочитаног) ар. sämt пут] 1. астрон. највиша тачка на небеском своду изнад главе посматрача. 2. фиг. врхунац, највиша тачка у развоју. ♦ **зѐнитнӣ/зѐнӣтнӣ** и **зѐнитскӣ/зѐнӣтскӣ.**

зенитѝзам, -зма м [према часопису *Зенит*] авангардни књижевно-уметнички покрет у Београду и Загребу после I светског рата.

зенӣтист(а), -ē м, мн. зенӣтисти [в. зенитизам] присталица зенитизма.

зеоли́ти, зеолѝтā м мн. [грч. zeîn кувати, в. -лит] минер. група минерала шупљикаве структуре који се налазе у вулканским стенама, способни да упију или испусте воду.

зѐōн, -о́на м [грч. zōiòn (hȳdōr) жива вода] црквн. део литургије у коме ђакон улива неколико капи воде у путир.

зепто- [произвољно према лат. septem седам] физ. испред назива неке јединице за меру множи је са 10^{-21}, тј. означава хиљадити део милијардитог дела милијардитог дела.

зѐра, -ē = **зѐхра,** -ē ж [тур. zerre од ар. därre зрно проса] делић, зрнце, трунчица.

зѐрдав, -а м, мн. зѐрдави, ген. мн. зѐрдāвā [тур. zerdeva] **хермѐлӣн** (в.): крзно од хермелина.

зердàнлија, -ē и **зердàлија,** -ē ж [тур. zerdevali, в. зердав] покр. висока капа опливена крзном од зердава, хермелина.

зе̏рдаст, -а, -о [тур. од перс. zerd жут] покр. жућкаст.

зѐрде, -ета с [тур. zerde од перс. zerde] покр. заслађени пиринач са циметом; уп. **сутли̏јаш**.

зе̏рделија, -ē и **зердѐлија,** -ē ж [тур. zerdalı од перс. zerdālū] покр. 1. врста кајсије. 2. врста ране шљиве.

зерзѐва̄т, -а́та [тур. zerzevat, преко ар. од перс. sebze поврће] 1. поврће, зелен. 2. (об. мн.) ситнице, тричарије.

зѐрӣн, -и́на м и **зери́на,** -ē ж в. **зеленка́да**.

зѐрица, -е ж дем. од **зѐра** (в.)

зе̏та, -ē ж [грч. zḗta] шесто слово грчког алфабета (Z, ζ), одговара нашем З.

зетациза̀м, -зма м [в. зета] фон. прелаз неког другог гласа у сугласник З.

зетѐтика, -ē ж, дат. и лок. зетѐтици [грч. zētētikḗ (agōgḗ), према zētêin тражити] филоз. вештина изналажења истине путем испитивања других.

зѐћа̄т, -а́та = **зекат,** -а́та м [тур. zekat од ар. zākā(t) прочишћење] милостиња коју је сваки муслиман дужан да даје једном годишње.

зѐћир и **зе́ћир,** -а м [тур. zekir од перс. zihgīr] покр. прстен с драгим каменом (*зѐћир-пр̏стен*).

зеу̏гит, -а и **зеу̏гӣт,** -и́та м [грч. zeugîtai, према zeûgos јарам] ист. у старој Атини, после Солонове реформе, припадник треће друштвене класе, тј. мали или средњи земљопоседник.

зеу̏гма, -ē ж, ген. мн. зеу̏гмӣ [грч. zeûgma спрезање] 1. ретор. стилска фигура у којој се један предикат везује за два дела реченице, мада по смислу одговара само једном од њих, нпр. *Ја чи̏там шта̄ он пи̏ше и говори*. 2. в. **силѐпса**.

Зе̏вс в. **Зе̏вс**.

зѐфӣр, -и́ра м [грч. zéphyros] 1. код Старих Грка и Римљана западни ветар. 2. поветарац, лахор. 3. врста лаке, меке тканине.

зе̏х, -а м [тур. zıh од перс. zih] 1. етнол. гајтан, ширит или врпца на народној ношњи. 2. врх; дсо на врху.

зѐхати, -а̄м = **зе̏ховати,** -ујѐм несврш. [в. зех] покр. правити поруб, порубљивати, ивичити.

зе̏хер, -а м [тур. zehir од перс. zehr] покр. заст. отров.

зе̏ховати = **зе̏хати** (в.)

зѐхра = **зѐра** (в.)

зибѐлӣн, -и́на м [фр. zibeline, итал. zibellino] **хермѐлӣн** (в.); крзно од хермелина.

зигó̀за -ē ж [грч. zygōsis, према грч. zygón јарам] биол. спајање два гамета, стварање зигота (в.).

зи̏гом, -а м – **зи̏гома,** -ē ж [грч. zýgōma према zygón јарам] анат. јагодична кост, испупчени дсо образа.

зи̏гома = **зи̏гом** (в.)

зигомицѐте, зигомице́та̄ ж мн. [грч. zygón јарам, mykēs гљива] бот. поткласа гљива које се размножавају помоћу зигоспора.

зигоспо́ра, -ē ж [грч. zygón јарам, в. спора] бот. спора која настаје спајањем двају гамета.

зи̏гот, -а м = **зигѐта,** -ē ж [грч. zygōtós упрегнут, спарен] биол. оплођена јајна ћелија, резултат спајања мушког и женског гамета.

зигѐта = **зи̏гот** (в.)

зигу̏ра̄т, -а́та м [акадски ziqqurratu врх, врхунац] археол. кула у облику степенасте пирамиде, светилиште старих Асираца и Вавилонаца.

зи̏зит, -а м [хебр. cīcīth] свака од четири кићанке, ресе које ортодоксни Јевреји носе на угловима талита (в.).

зија́мет, -а м [тур. ziamet од ар. zāāmā] ист. велико имање, спахилук.

зијамѐтлија, -ē м [в. зијамет] ист. велепоседник, спахија.

зи̏ја̄н, -а́на м [тур. ziyan од перс. ziyān] покр. штета, квар, губитак.

зија́нити, зи̏ја̄нӣм сврш. и несврш [в. зијан] покр. бити на губитку, претрпети штету; штетити.

зија́нћер, -а м [тур. ziyankâr од перс. ziyankār] покр. штеточина.

зија́рет, -а м [тур. ziyaret од ар. ziyārā] покр. посета, обилазак, поход.

зија́фет, -а м [тур. ziyafet од ар. ḍiyāfā] покр. ручак или вечера с више разних јела, гозба.

зи̏кир = **зи̏ћир** (в.)

зи̏л, -а м = **зи̏ле,** -ē ж [тур. zil од перс. zil] покр. прапорац; пар металних плочица које звецкају једна о другу, као саставни део дефа и даирета, или самостално; уп. **кастањѐте**.

зи̏ле = **зи̏л** (в.)

зѝлија, -ē ж [тур. zili од перс. zīlū] покр. врста шареног ћилима.

зѝлот, -а и **зѝлӧт,** -о́та м [грч. zēlōtḗs према zêlos ревност] 1. онај који се с претераном страшћу бори за своја уверења, занесењак, екстремиста; верски фанатик. 2. следбеник зилотизма. ♦ **зѝлотскӣ, зѝлӧтскӣ.**

зилотѝзам, -зма м [в. зелот, -изам] 1. ист. покрет верских екстремиста међу Јеврејима у I веку н. е., који су проповедали јеврејски национализам и оружану побуну против римске власти. 2. претерана ревност, фанатизам.

зѝлџија, -ē м, ген. мн. зѝлџијā [тур. zilci, в. зил] покр. занатлија који производи и продаје предмете од бронзе.

зилџѝлук, -а м, мн. зилџѝлуци, ген. мн. зилџѝлӯкā [тур. zilcilik, в. зилџија] а. покр. улица или место где раде зилџије. б. **Зилџѝлук** део сарајевске чаршије на левој обали Миљацке.

зимáза, -ē ж [грч. zýmē квасац] хем. ензим који изазива врење угљених хидрата, присутан у квасцу и у неким микроорганизмима.

зѝмија, -ē м, ген. мн. зѝмијā [тур. zimmi од ар. ḏimmiyy заштићен; штићеник] ист. немуслимански поданик Турске царевине, рајетин.

зимо- [грч. zýmē квасац] као први део сложеница показује да реч има везе са ензимима, врењем, ферментацијом.

зимòген, -а, -о [в. зимо-, в. -ген] физиол. способан да производи властите ензиме (о ћелијама у организму).

зимòгēн, -éна м [в. зимо, в. -ген] физиол. неактивни претходник ензима који се активира каталитичким путем, проензим.

зимолòгија, -ē ж [в. зимо-, в. -логија] физиол. наука која проучава састав и деловање ензима.

зимотерàпија, -ē [в. зимо-, в. терапија] терапија помоћу ензима односно фермената.

зимотѐхника, -ē ж, дат. и лок. зимотѐхници [в. зимо-, в. техника] вештина изазивања врења (ферментације) у производњи сирћета, пива, шпиритуса и др.

зимýргија, -ē ж [грч. zýmē квасац, -ourgía према érgon рад] в. **зимотѐхника.**

зинáлук, -а м [тур. zinalık, према ар. zinā' блуд, тур. -lık] покр. блуд, проституција.

зѝндāн, -áна м, мн. зиндáни, ген. мн. зиндáнā [тур. zindan од перс. zindān] заст. тамница.

зѝнет, -а м [тур. ziynet од ар. zīnä] покр. накит, украс.

зѝп, -а, м, мн. зѝпови, ген. мн. зѝпōвā [енгл. zip, zipper] патентни затварач, рајсфершлус. ▲ **зип драјв** рач. уређај за похрањивање података на **дискѐту** (в.) капацитета од 100 Mb до 2 Gb.

зѝповати, -ујем 3. л. мн. зѝпују сврш. [енгл. zip] рач. смањити, редуковати, компресовати документ помоћу одговарајућег програма како би заузимао мање места у меморији компјутера (изражено у килобајтима) и како би се лакше вршило његово премештање по датотекама, слање и-мејлом итд.; супр. **àнзиповати** (в.).

зѝрāт, -áта м [тур. ziraat ар. zirāa'] обрадива земља.

зѝрāтан, -тна, -тно [в. зират] обрадив (о земљи), погодан за орање.

зирáтити, -ѝрāтӣм сврш. и несврш. [в. зират] обрађивати земљу.

зѝћир, -а = **зѝкир,** -а м [тур. zikir од ар. ḏikr] 1. код муслимана, побожно изговарање Божјег имена. 2. дервишко учење у славу Бога.

зѝфт, -а м [тур. zift] 1. црна наслага од дуванског дима која се ствара у лули или муштикли. 2. природни катран.

зѝхер прид. индекл. и прил. [нем. sicher сигуран] жарг. а. прид. сигуран, поуздан, неминован. б. прил. сигурно, свакако, без сумње. □ **ићи на зихер** ићи на сигурно, не ризиковати.

зихѐрāш, -áша м, мн. зихерáши, ген. мн. зихерáшā [в. зихер] жарг. онај који иде на сигурно, који нешто ради само ако је сигуран у повољан исход. ♦ **зихѐрāшкӣ.**

зѝхерица фам. в. **зѝхернāдла.**

зѝхернāдла, -ē ж [нем. Sicherheitsnadel] двокрака игла за прикопчавање, сигурносна игла.

зѝц, -а = **сѝц,** -а [нем. Sitz] фам. седиште (на бициклу или мотоциклу).

зѝцбāд, -а м, мн. зѝцбāди, ген. мн. зѝцбāдā [нем. Sitzbad од sitzen седети и Bad купање] заст. седећа када, када за купање у седећем ставу.

зѝцер, -а м, мн. -и [нем. Sitzer] жарг. сигурна прилика, положај без икаквог ризика. □ **доћи на зицер** лако постићи погодак, поен (у игри, расправи и сл.) захваљујући неопрезности противника.

зи̏цфлајш, -а м [нем. Sitzfleisch од sitzen седети, Fleisch месо] жарг. стрпљивост и истрајност у раду; воља за учење.

зло̏т, -а м, мн. зло̏ти, ген. мн. зло̏тā [пол. złoty златан] пољска новчана јединица, дели се на 100 гроша.

-зоа [грч. zoós жив] као други део учених сложеница означава разне врсте ситних животиња.

зо̀бу̏н = зу̀бу̏н (в.)

зобу̀нција = зубу̀нција (в.)

зо̀граф, -а м, мн. -и [грч. zōgraphos од zōē̄ живот, в. -граф] ист. ум. живописац, иконописац, сликар фресака. ◆ **зо̀графскӣ**.

зо̀дијак, -а м [лат. zodiacus од грч. zōidiakós, према zôion животиња] 1. астрон. замишљени појас на небеском своду унутар кога се налазе привидне путање Сунца, Месеца и планета, подељен на 12 делова названих по сазвежђима (Ован, Бик, Близанци, Рак, Лав, Девица, Вага, Шкорпија, Стрелац, Јарац (тачније Козорог), Водолија, Рибе). 2. астрол. цртеж који представља зодијак подељен на 12 поља (*знаци зодијака*) и на основу кога се праве хороскопи. ◆ **зо̀дијачкӣ**.

-зоик [грч. zōikós животан] у називима геолошких ера у којима је постојао живот (*палеозоик* и др.).

зо̀лота, -ē ж, ген. мн. зо̀ло̄тā [тур. zolota од рус. золото злато] ист. у Турској царевини, новац од 30 пара.

зо̀луфи в. **зу̀луфи**.

зо̀мбӣ, -ӣја м [енгл. zombie од конгоанског zumbi фетиш] 1. етнол. живи леш, човек који је изгубио слободну вољу и способност самосталног деловања под дејством магије, в. **ву̀ду**. 2. фиг. особа необичног понашања, која се креће као у буниlу, трома и безизразна; особа којој је испран мозак.

зо́на, -ē ж [лат. zona од грч. zṓnē појас] 1. ограничен део територије, област, подручје, појас. ▲ **пешачка ~** део града у коме је забрањено кретање возилима; **ерогена ~** в. **е̏рогēн**. 2. геогр. појас на Земљи између двеју паралела (*тро́пска ~* , *умерена ~*). 3. сп. фам. зонска одбрана, в. **зо̀нскӣ**.

зо̀нāлан, -ā̄лна, -ā̄лно [в. зона] који се односи на зону.

зонографи́ја, -ē ж [в. зона, -графија] мед. рендгенска техника слојевитог снимања.

зо̀нскӣ, -ā̄, -ō̄ [в. зона] који се односи на зону. ▲ **зонска одбрана** сп. у кошарци и другим спортовима, тактика према којој сваки играч покрива одређени део терена (а не маркира појединог противничког играча).

зоо- [грч. zôon живо биће, животиња] као први део сложеница показује да се реч односи на животиње или на зоологију.

зо̀о-вр̏т, -а м [в. зоо-] зоолошки врт.

зоога̀мет, -а м = **зоога̀мета,** -ē ж [в. зоо-, гамет] биол. гамет опремљен трепљама или другим органима за кретање.

зоога̀мија, -ē ж [в. зоо-, -гамија] бот. опрашивање преко животиња, пре свега инсеката.

зо̀огēн[1], -а м [в. зоо-, -ген] хем. желатинозна маса која се добија прерадом костију.

зо̀огēн[2], -а, -о [в. зооген] који потиче од животиња. ▲ **зоогене стене** геол. стене настале таложењем мртвих морских животиња.

зоогеогра̀фија, -ē ж [в. зоо-, географија] наука која проучава распоред животињских врста на Земљиној површини и његове узроке. ◆ **зоогео̀графскӣ**.

зоогле́ја, -ē ж [в. зоо-, грч. gloía лепак] биол. колонија бактерија спојених неком лепљивом супстанцом, обично у виду опне.

зоогра̀фија, -ē ж [в. зоо-, -графија] део зоологије који се бави описивањем животиња и њихових навика.

зоо̀ӣд, -и́да м [в. зоо-, -оид] 1. релативно независан организам који настаје дељењем, пупљењем или неким другим начином (а не сексуалним размножавањем). 2. јединка неког колективног живог организма (нпр. корала).

зоокултӯ́ра, -ē ж [в. зоо-, култура] узгајање животиња корисних за човека.

зоола̀трија, -ē ж [в. зоо-, -латрија] култ животиња, обожавање појединих животиња (нарочито у старим религијама). ◆ **зоола̀тр̄ијскӣ**.

зоо̀лит, -а и **зоо̀лӣт,** -и́та м [в. зоо-, -лит] окамењено животињско тело, животињски фосил.

зоо̀лог, -а м, мн. зоо̀лози, ген. мн. зоо̀ло̄гā [в. зоо-, -лог] научник који се бави зоологијом.

зоолòгија, -ē ж [в. зоо-, -логија] 1. грана биологије која изучава животиње. 2. животињски свет на одређеном подручју, фауна.

зоòлошкӣ, -ā̄, -ō̄ [в. зоологија] који се односи на зоологију или зоологе. ▲ ~ **врт** простор у коме становници неког града могу да посматрају дивље животиње.

зоомèтрија, -ē ж [в. зоо-, -метрија] грана зоологије која се бави мерењем животиња односно сразмерне величине њихових органа. ◆ **зоомèтрӣјскӣ**.

зоомòрфан, -фна, -фно [в. зоо-, -морфан] који је у облику животиње, сличан животињи.

зоомòрфи, зоомòрфā̄ м. мн. [в. зоо-, -морф] предмети или творевине у облику животиње.

зооморфӣзам, -зма м [в. зоо-, -морфизам] 1. рел. приказивање богова у животињском облику. 2. в. **зоомòрфија**.

зоомòрфија, -ē ж [в. зоо-, -морфија] лик. коришћење животињских облика у уметности.

зооморфóза, -ē ж [в. зоо-, в. метаморфоза] 1. бот. ненаследна промена облика неке биљке, изазвана дејством животиња. 2. в. **зоòлит**.

-зоон в. **зòōн**.

зòōн, -óна м [грч. zôion животиња] в. **зоòӣд**. ▲ **зоон политикон** филоз. друштвена животиња, Аристотелов израз за човека као друштвено биће.

зоòним, -а и **зоòнӣм,** -и́ма м [в. зоо-, -оним] лингв. именица која означава неку животињу.

зоонӣмија, -ē ж [в. зооним] лингв. скуп назива за животиње у неком језику или дијалекту.

зоонóза, -ē ж [в. зоо-, грч. nósos болест] 1. мед. болест која се са животиња (кичмењака) преноси и на људе. 2. болест животиња уопште.

зоопалеонтолòгија, -ē ж [в. зоо-, палеонтологија] грана палеонтологије која изучава животињске фосиле. ◆ **зоопалеонтòлошкӣ**.

зоопарàзит, -а и **зоопарàзӣт,** -и́та м [в. зоо-, паразит] биол. паразит који напада животиње.

зòо-пàрк, -а м, мн. зòо-пàркови [в. зоо-, парк] зоолошки врт без кавеза, уређен као парк.

зоопатолòгија, -ē ж [в. зоо-, патологија] грана зоологије која проучава болести животиња.

зоопланктōн, -óна м [в. зоо-, планктон] биол. заједница ситних животиња које спадају у планктон; уп. **фитопланктōн**.

зоòпсија, -ē ж [в. зоо-, -опсија] псих. врста халуцинације у којој се болеснику привиђају животиње.

зоопсихолòгија, -ē ж [в. зоо-, психологија] изучавање душевног живота код виших животиња. ◆ **зоопсихòлошкӣ**.

зоосемиòтика, -ē ж, дат. и лок. зоосемиòтици [в. зоо-, семиотика] наука која изучава системе комуникација међу животињама.

зооспóра, -ē ж [в. зоо-, спора] 1. бот. спора која је покретна захваљујући трепљама или бичевима. 2. зоол. репродуктивна ћелија неких праживотиња, по облику слична амеби или бичару.

зоотàксија, -ē ж [в. зоо-, -таксија] методика класификовања, разврставања животињских врста.

зоотèхника, -ē ж, дат. и лок. зоотèхници [в. зоо-, техника] гајење и искоришћавање домаћих животиња на научној бази. ◆ **зоотèхничкӣ**.

зоотòка, -ē ж [в. зоо-, грч. tókos рађање] 1. животиња која коти живе младунце. 2. род живородних гуштера.

зоотòксӣн, -и́на м [в. зоо-, токсин] сваки токсин животињског порекла (од змија, инсеката, риба итд.).

зоотòмија, -ē ж [в. зоо-, -томија] 1. анатомија животиња. 2. сецирање животињских тела.

зоофàгија, -ē ж [в. зоо-, -фагија] храњење животињским месом, месождерство.

зоофизиолòгија, -ē ж [в. зоо-, физиологија] наука о физиолошким процесима у телу животиња. ◆ **зоофизиòлошкӣ**.

зòофӣлан, -лна, -лно [в. зоо-, филан] 1. бот. (о биљци) који зависи од животиња; који се опрашује посредством животиња. 2. који је склон зоофилији.

зоофӣлија, -ē ж [в. зоофилан] 1. љубав према животињама. 2. псих. изопачена сексуална склоност ка животињама.

зоòфӣт, -и́та м [в. зоо-, -фит] биол. животиња налик на биљку (нпр. сунђер, морска анемона), која остаје причвршћена за морско дно.

зоофòбија, -ē ж [в. зоо-, фобија] псих. болестан страх од животиња или од појединих врста животиња.

зоохе̂мија, -ē ж [в. зоо-, хемија] изучавање хемијских процеса у животињским организмима. ◆ **зоохѐмијски**.

зоохигије́на, -ē ж [в. зоо-, хигијена] вет. научна дисциплина којој је циљ да хигијенским мерама избегне појаву болести код животиња.

зоохирӯ́ргија, -ē ж [в. зоо-, хирургија] вет. лечење животиња хируршким путем.

зо̂р, зо́ра м [тур. zor од перс. zōr, zūr] 1. сила, снага; гордост. 2. бес; насиље. 3. мука, тегоба, тешкоћа.

зо̂ран, -а, -о [в. зор] 1. силан, бесан; снажан, силовит. 2. који лепо изгледа, наочит. 3. очевидан, очигледан.

зо̀рба, -ē ж [тур. zorba од перс. zorbaz] насиље, терор.

зо̂рзо́рӣлē прил. [тур. zor zor + ile, в. зор] покр. на једвите јаде, с тешком муком.

зо́рли прид. индекл. и прил. [в. зор] покр. заст. 1. силан, снажан, обестан. 2. (као прил.) а. тешко, мучно, тегобно. б. врло, веома.

зороастрѝзам, -зма м [грч. Zōroástrēs, према изворном Заратустра] рел. вера старих Персијанаца, коју је у VI веку пре н. е. основао пророк Заратустра, маздаизам: основни принцип је супротност између добра и зла, који се боре за превласт у свемиру.

зо̀рт, -а м [тур. zort од ар. ḍarṭ] жарг. страх, зебња, страхопоштовање.

зо̀стер в. **хѐрпес зо̀стер**.

зӯ́ав, -а м, мн. -и [фр. zouave од ар. zu'āf, према имену берберског племена] ист. војник француске колонијалне пешадије, основане у Алжиру 1831. године; припадник сличних јединица у другим војскама.

зӯ́бун, -а и **зӯбӯ́н,** -у́на = **зо̀бун,** -а и **зо̀бӯн,** -у́на м [тур. zıbın од ар. ǧubbā] мушки или женски капутић од сукна, с кратким рукавима или без рукава.

зубӯ́нџија, -ē = **зобӯ́нџија,** -ē ж [в. зобун, -џија] занатлија који прави зобуне.

зува̀на, -ē ж [тур. zıvana од перс. zebāne] покр. метална навлака на крају цеви, спојница.

зӯ́ђурт прид. индекл. [тур. züğürt] покр. без новаца, сиромашан.

зуђу̀тлук, -а м [тур. züğürtlük, в. зуђурт] покр. сиромаштво, беспарица.

зулка́де, -ета с [тур. zilkade од ар. ḏu-l qa'dā] једанаести месец по муслиманском календару.

зӯ́лум, -а м, мн. -и [тур. zulüm од ар. ẓulm] насиље, неправда, безакоње, терор.

зӯ́лумћа̄р, -а и **зулӯ́мћа̄р,** -а́ра м [тур. zulümkâr, према в. зулум, перс. -kār] онај који чини зулум, насилник.

зӯ́луфи, зӯлӯ́фā м мн. [тур. zülüf од перс. zulf] залисци косе пуштени низ образ поред уха.

зулфѝка̄р, -а́ра м [тур. ḏu-l-fāqār од ар. ḏū власник, āl-fāqār пршљен, име сабље коју је Мухамед поклонио хазрети Алији] ист. врста велике, тешке сабље.

зулхѝџе, -ета с [тур. zilhicce од ар. ḏu-l-ḥiǧǧā] дванаести месец по муслиманском календару.

зӯ́м, -а м, мн. зӯ́мови, ген. мн. зӯ́мōвā [енгл. zoom] 1. фот. објектив променљиве фокусне даљине. 2. на филму и телевизији, поступак којим се слика постепено или брзо приближава објективу. 3. рач. увећање односно смањење слике на монитору.

зӯ́мба, -ē и **зӯ́мба,** -ē ж [тур. zımba од перс. sunbe свредло] 1. алатка за бушење коже, лима и др., шило, пробојац. 2. справа којом се удара сув жиг.

зӯ́мбул, -а м, мн. зӯ́мбули, ген. мн. зӯ́мбӯлā [тур. sümbül од перс. sunbul] бот. врста украсне биљке из породице љиљана, *Hyacinthus orientalis*.

зуми́рати, зӯмӣ́рām, 3. л. мн. зуми́рају свр. и несвр. [енгл. zoom] 1. променом фокусне дужине објектива приближавати или удаљавати слику објекта (у фотографији, филму, телевизији). 2. комп. смањивати или увећавати слику на екрану.

зуму́рут, -а м, мн. -и [тур. zümrüt од ар. zumurrud од грч. smáragdos] покр. заст. смарагд.

зӯ́рла, -ē и **зӯ́рла,** -ē = **зӯ́рна,** -ē и **зӯ́рна,** -ē ж (об. у мн. **зӯ́рле = зӯ́рне**) [тур. zurna од перс. sūrnā] источњачки дувачки инструмент пискавог звука, врста свирале, која се по правилу свира уз бубањ.

зӯ́хер, -а м [нем. Sucher према suchen тражити] фот. тражило, визор, сочиво помоћу којег се усмерава фото-апарат, филмска или телевизијска камера.

зӯ́хур, -а м [тур. zuhur од ар. ẓuhūr појава, догађај] покр. у: □ **зухур (се) учинити** појавити се, искрснути.

И

ибáдет, -а м [тур. ibadet од ар. 'ibādä] клањање, молитва, богослужење (у исламу).

ибàдӣт, -и́та м [ар. 'ibādiyyä] припадник исламске секте настале у Месопотамији у VIII веку.

ибадȕлāх, -а́ха м [тур. ibadullah од ар. 'ibādullāh] покр. народ, божији створови, људи.

ѝбеовац, -вца м, мн. ѝбеовци ген. мн. ѝбеовāцā (ж. **ѝбеовка**, дат. и лок. ѝбеовци) [према скр. ИБ (од Информациони биро)] ист. присталица политике Информбироа (ИБ-а) 1948. године, информбировац.

ѝбеовскӣ, -ā, -ō [в. ибеовац] који се односи на Информбиро или информбировце.

и́берзац, -а м [нем. Übersatz] 1. остатак. 2. типогр. сложени материјал који остане од једног броја часописа па се преноси у следећи.

ѝберменш, -а м [нем. Übermensch] ист. човек изузетних умних и физичких способности, натчовек, појам из филозофије Фридриха Ничеа; у немачкој националсоцијалистичкој идеологији злоупотребљено као појам човека „више расе", на штету других народа.

ѝберцӣгер, -а м [нем. Überzieher] лагани огртач, пролећни или јесењи мантил.

ѝбершпант прид. индекл. [нем. überspannt] фам. заст. пренапет, нервозан.

ибѝдем прил. [лат. ibidem] на истом месту; об. се употребљава као скраћеница у цитатима (латиницом): *ib.* или *ibid.*

ѝбис, -а м [лат. ibis] зоол. митол. барска птица, врста чапље савијеног кљуна, *Ibis religiosa*; света птица старих Египћана.

ѝблӣс, -и́са м [тур. iblis од ар. iblīs] 1. ђаво, сатана. 2. џин, див.

ѝбн м, индекл. [тур. bin, ibni од ар. ibn син] патронимички додатак пред арапским личним именима, об. означава оца (нпр. Али ибн Хасан = Алија син Хасанов); уп. **бӣн**.

ѝбрет, -а м [тур. ibret од ар. 'ibrä поука, пример, мноштво, чудо] покр. 1. чудо, чудовиште. 2. поука, пример, узор. 3. мноштво, маса.

ѝбрете ж, мн., ген. ѝбрēтā [тур. ibre од ар. ibrä игла] заст. украсне копче или игле на женској ношњи.

ѝбретити се, -ѝм се несвр. [в. ибрет] заст. чудити се, зграњавати се.

ѝбрӣк, -и́ка м, мн. ибри́ци [тур. ibrik од ар. ibrīq] бакарни суд с уским грлом и поклопцем, за воду, кафу или ракију.

ибрѝшим, -а м [тур. ibrişim од перс. ebrīšum врста конца] свилени конац за везење.

ибрѝшим-серџа́да, -ē ж [в. ибришим, серџада] покр. простирка на којој муслимани клањају.

ибȕки, -ија м [јап. ibuki] сп. у каратеу, техника дисања усклађена с покретима ради постизања снажнијег ударца.

ивòāр, -а́ра м [фр. ivoire] слонова кост, слоновача. ▲ **ивоар-папир** фини папир боје слоноваче.

ѝврит, -а м [хебр. ibrit] лингв. савремени хебрејски језик, у службеној употреби у Израелу; пише се арамејским писмом.

ѝгало, -а с [грч. aigialós] морска обала, жало.

ѝгба̄л, -а́ла м [тур. ikbal од ар. iqbāl] покр. срећа, успех.

игба́ли прид. индекл. [в. игбал] покр. срећан, успешан.

игба́лсуз, -а м [тур. ikbalsız, в. игбал] покр. 1. несрећник, баксуз. 2. (као прид. индекл.) несрећан, баксузан.

игѐли̏т, -и́та м [фабричко име] пластична маса од поливинил хлорида, користи се за производњу кишних мантила, ципела, торби, за изолацију жица и уместо природног снега на скијашким скакаоницама.

игирми̏лук, -а м, мн. игирми̏луци [тур. yirmilik од yirmi двадесет] ист. старински турски дукат вредан 20 гроша.

ѝгло̄, игло̀а м в. **ѝглӯ**.

ѝглӯ, игло̀а м, мн. игло̀и [ескимски igdlu] ескимска колиба направљена од исечених комада леда и снега, изнутра обложена крзном.

игнипункту́ра, -ē ж = **игнипу̀нкција,** -ē ж [лат. ignis ватра, в. пунктура] мед. метод лечења забадањем ужарених игала у оболеле делове тела (нпр. код чирева).

ѝгнитрон, -а м [енгл. ignitron од ignite запалити, (елек)трон] техн. врста исправљача струје за уређаје високог напона, у коме електрична струја пролази кроз живину пару.

игно̀рант, -а м, ген. мн. игно̀ранāтā (ж. **игно̀ранткиња**) [лат. ignorans који не зна] онај који не зна, незналица.

игно̀рантскӣ, -ā, -ō [в. игнорант] који не зна, незналачки, који је својствен незналицама.

игнора́нција, -ē ж [лат. ignorantia] незнање, незналаштво, необразованост.

игно̀рисати, -шӣм свршн. и несврш. [лат. ignorare] 1. не знати. 2. не хтети знати, презирати, не марити за што; занемарити.

игуа̀на, -ē ж [шп. iguana од егз.] зоол. велики гуштер (дуг 1,5 метар) који живи у тропској Америци, *Iguana tuberculata*.

ѝгуман и игу̀ман, -а м [византолат. грч. hēgoúmenos, према грч. hēgēmṓn вођа, управитељ] црквен. старешина православног манастира.

ѝд, -а м, мн. и́дови [лат. id оно (превод немачког Es оно)] псих. у класичној психоанализи С. Фројда, први од три основна слоја структуре личности (поред ега и суперега); представља биолошку страну личности, основне телесне потребе и нагоне.

-ид[1] [фр. -ide, издвојено из речи oxyde оксид] у хемијској терминологији суфикс за различите врсте једињења.

-ид[2] в. **-оид**.

идади́ја, -ē ж [тур. idadiye од ар. i'dādiyyā] покр. средња школа, гимназија.

ида́ра, -ē ж [тур. idare од ар. idārā] покр. 1. средства за живот, издржавање; алиментација. 2. снабдевање. 3. управа, државна власт.

и́де, -ā ж, мн. [лат. idus] у римском календару дани пуног месеца — петнаести дан у марту, мају, јулу и октобру, а тринаести у осталим месецима; према њима су се рачунали сви остали дани у месецу. ▯ **мартовске иде** фиг. кобан дан (према дану убиства Јулија Цезара, 44. године пре н.е.).

идѐа̄л, -а́ла м [нем. Ideal, фр. idéal од лат. idealis] 1. савршен узор, пример, образац чега. 2. крајњи, највиши циљ којем се тежи; предмет изузетне жеље, љубави, амбиције и сл.

ѝдеа̄лан, -лна, -лно [в. идеал] 1. који одговара идеалу, узоран, савршен, узвишен, изврстан. 2. филоз. који се односи на идеју, који постоји као идеја; духован, мисаон, интелектуалан.

идеали́зам, -зма м [в. идеал] 1. филоз. један од два основна правца у филозофији који идеју или свест претпоставља природи, одн. материји; супр. **материјали́зам**. ▲ **субјективни** ~ одбацује објективно постојање материјалног света, признајући за једину реалност индивидуалну свест и субјективне осећаје; **објективни**

идеализам тврди да је темељ свега што постоји апсолутна идеја, светски дух или бог. 2. животно понашање усмерено на остварење идеала, узвишених циљева, а не на остварење личне користи.

идеали̏за̄тор, -а м [в. идеал] онај који идеализује, који све представља улепшаним, узвишеним.

идеализа́ција, -е̄ ж [в. идеал] представљање нечега савршеним, идеалним; улепшавање.

идеа̀лизовати, -ујем̄ сврш. и несврш. [фр. idéaliser, в. идеал] правити од чега идеал, приказивати нешто лепшим, савршенијим него што јесте.

идеа̀лисати, -шем̄ несврш. [в. идеал] тежити за идеалом, заносити се идеалима.

идеа̀лист(а), -е̄ м (ж. **идеа̀листкиња**, -е̄) [в. идеал] 1. филоз. присталица идеализма. 2. занесењак, онај који тежи савршеном, идеалном. 3. онај коме није стало до материјалне добити, племенит, несебичан човек.

идеали̏стичкӣ, -а̄, -о̄ [в. идеал, идеалистички] који се односи на идеализам или идеалисте.

идеали̏тет, -е́та м [в. идеал] филоз. постојање у виду идеје или представе; супр. **реали̏тет** (в.).

идеа́ција, -е̄ ж [фр. idéation, в. идеја] филоз. стварање идеја, представа и појмова.

иде́ја, -е̄ ж [грч. idéa облик, склоп од ideîn видети] 1. мисао, појам, представа. 2. начин схватања, главна мисао чега. 3. замисао, намера, предлог, решење. ▲ ~ **водиља** замисао која води ка остварењу циља; **добра** ~ добра замисао, добро решење; **сманута** ~ мед. замисли супротне здравом разуму.

и̏дејнӣ, -а̄, -о̄ [в. идеја] који се односи на идеје, на начин размишљања.

иде́јност, -ости ж [в. идеја] 1. идејни садржај, смисао. 2. посвећеност идеји, увереност.

и̏дем прил. [лат. idem] исти, исто; у научним радовима употребљава се као скраћеница (латиницом) и упућује на раније наведеног аутора: ***id.*** (в.).

идѐнтикит, -а м [заштићено име Identi-Kit према енгл. identification kit комплет за идентификацију] сет, комплет цртаних варијација за делове људског лица (браде, носа итд.) чијим се комбиновањем, према опису очевидаца, долази до приближног лика тражене особе; уп. **фотороботт**.

иденти̏тет, -е́та м = **идѐнтичност,** -ости ж [клат. identitas према idem, в. идем] 1. истоветност, потпуна једнакост, подударање. 2. скуп обележја по којима се једна особа разликује од свих других. 3. мат. једначина која вреди за све вредности варијабле, једнакост.

идентифи̏ка̄тор, -а м [в. идентификовати] 1. онај који нешто идентификује. 2. рач. низ знакова који се употребљавају као ознака процедуре или промена у неком програму.

идентифика́ција, -е̄ ж [нлат. identificatio, в. идентификовати] 1. поистовећивање, изједначавање (с неким). 2. утврђивање истоветности, једнакости (између нечега). 3. утврђивање чијег идентитета, препознавање.

идѐнтификовати (се), -ујем̄ (се) сврш. и несврш. [срлат. identificare, в. идентитет, в. -фикација] 1. поистовећивати (се), изједначавати (се). 2. утврдити (чији) идентитет, одредити ко је у питању, препознати.

идѐнтичан, -чна, -чно [срлат. identicus, в идентитет] (потпуно) једнак, исти, истоветан.

идѐнтичност в. **иденти̏тет** (1).

идео- [грч. idéa] као први део сложенице значи мисаони, појмовни, који се односи на мишљење, поимање.

идео̀грам, -а м [в. идео-, -грам] 1. слика употребљена као знак за одређену реч или појам, у сликовном писму. 2. општепознат графички симбол ($ за долар, % за проценат).

идеогра̀фија, -е̄ ж [в. идео-, -графија] писмо у којем су појмови представљени сликама, идеограмима. ◆ **идеогра̀фскӣ**.

идеогра̀фика, -е̄ ж, дат. и лок. идеогра̀фици [в. идео-, -графија] вештина писања знацима који представљају појмове, писање идеографима.

идеокра̀тија, -е̄ ж [в. идео-, -кратија] 1. владавина идеја, разумних појмова. 2. владавина идеологије у друштву, држави. ♦ **идеокра̀тскӣ**.

идеоло̀г, -а м, мн. идеоло̀зи [фр. idéologue, в. идео-, -лог] творац идеологије; присталица, следбеник идеологије.

идеоло̀гӗм, -е́ма м = **идеологе́ма,** -е̄ ж [в. идео-, -лог, (теор)ем] 1. реч или фраза која у некој идеологији постаје симбол припадности и препознавања. 2. лингв. значење или језичка јединица настала у оквиру неке идеологије.

идеологѝзам, -зма м [в. идео-, -логизам] в. **идеоло̀гӗм**.

идеологиза́ција, -е̄ ж [в. идеологизовати] све веће присуство идеологије у друштву, држави.

идеоло̀гизовати, -ујӗм [в. идеологија] претворити у идеологију, унети идеологију (у нешто); посматрати са идеолошког гледишта.

идеоло̀гија, -е̄ ж [в. идео-, -логија] 1. филоз. наука о идејама, о појмовима. 2. систем идеја изражен у свим облицима друштвене свести (у моралу, праву, политици, науци, религији, уметности), карактеристичан за одређено време или одређену друштвену групу.

идеоло̀шкӣ, -а̄, -о̄ [в. идеолог, идеологија] који се односи на идеологију. ▲ **идеолошка борба** сукоб мишљења, сукоб идеолошких ставова.

идеофо̀бија, -е̄ ж [в. идео-, -фобија] псих. болестан страх од мисли и мишљења.

и̏д е̏ст [лат. id est] то јест, скр. ***i.e.*** (в.)

ѝдила и **и̏дила,** -е̄ ж [лат. idyllium од грч. eidýllion кратка пасторална песма, према eîdos облик, слика] 1. књиж. песма која приказује природан, спокојан и срећан живот људи у природи (сељака, пастира и рибара); настала је у старој Грчкој, а најзначајнији песници су били Теокрит (међу Грцима) и Вергилије (међу Римљанима). 2. фиг. складан живот, испуњен спокојством, нежношћу, љубављу, задовољством и срећом. 3. лик. уметничка слика која приказује спокојан и срећан живот у природи. 4. муз. инструментална композиција у идиличном духу.

идилиза́ција, -е̄ ж [в. идила] представљање чега у најлепшем светлу, приказивање чега као идиле; улепшавање.

ѝдиличан, -чна, -чно [в. идила] који је у духу идиле, савршено миран, безазлен, нежан, безбрижан; улепшан.

идио- [грч. ídios] као први део сложенице значи само-, своје-, сопствен, лични, особен.

идио̀бла̄ст, -а м [в. идио-, -бласт] 1. бот. биљна ћелија која се грађом и функцијом разликује од осталих ћелија ткива. 2. минер. минерал у аморфној стени у властитом кристалном облику.

идиогѐнеза и **идеогене́за,** -е̄ ж [в. идио-, -генеза] мед. спонтани почетак болести.

идиоглòсија, -е̄ ж [нлат. idioglossia, в. идио-, грч. glôssa језик, говор] неспособност разговетног и разумљивог говора.

идио̀граф, -а м [в. идио-, -граф] 1. својеручни потпис. 2. рукопис, оно што је написано руком.

идио̀графскӣ, -а̄, -о̄ [в. идиограф] који се односи на идиограф, својеручан, власторучан.

идиола̀лија, -е̄ ж [в. идио-, -лалија] мед. измишљање и употреба властитог језика, неразумљивог другима.

идио̀лект, -а м, ген. мн. идио̀лекā̄тā̄ [в. идио-, (дија)лект] лингв. скуп говорних особености појединца, лични говор.

идио̏м, -о́ма м [грч. idíōma од idioûsthai присвајати] лингв. 1. устаљен израз у једном језику, непреводив буквално на страни језик (нпр. у српском *наше горе листӣ, хватāти маглу*). 2. општи назив за језик, говор или дијалект. 3. израз, начин изражавања (у уметности, култури и сл.).

идиома̀тика, -е̄ ж, дат. и лок. идиома̀тици [в. идиоматски] 1. укупност идиома једног језика. 2. део лингвистике који проучава идиоме.

идио̀матскӣ, -а̄, -о̄ [грч. idiōmatikós, в. идиом] који је својствен неком говору или дијалекту; који се односи на идиом.

идиопа̀тија, -е̄ ж [грч. idiopátheia, в. идио-, -патија] мед. болест која настаје без видљивог

узрока, привидно спонтано; болест неповезана с другим обољењима. ◆ **идиòпатскӣ**.

идиоплàзма, -ē ж, ген. мн. идиоплàзмā/идиоплàзмӣ [в. идио-, плазма] биол. део ћелијске плазме који је носилац наследних особина, наследна супстанца.

идиорѝтам, -тма м [в. идио-, ритам] црквен. манастир у којем је сваком монаху дозвољено да има своју личну имовину, да засебно живи, храни се и одева; први пут се појављују на Светој гори (један од њих је и Хиландар), а нарочито су учестали током XIV и XV века.

идиорѝтмик, -а м, мн. идиорѝтмици [в. идио-, ритам] црквен. монах-самац.

идиорѝтмичкӣ, -ā, -ō [грч. idiorhythmikós] који се односи на идиоритмике; самосталан, одвојен, слободан.

идиосѝнкрāзија и **идиосинкрàзија,** -ē ж [грч. idiosynkrāsia, в. идио-, sýnkrasis мешање, смеса] 1. мед. преосетљивост, одвратност према неким јелима, лековима, мирисима и сл.; реакција организма (нпр. кожни осип, повраћање) на поједина јела или лекове. 2. фиг. нетрпељивост, ненаклоност, одбојност, антипатија.

идиосинкрàтичан, -чна, чно = **идиосинкрàтичкӣ,** -ā, -ō [грч. idiosynkratikós, в. идиосинкразија] који је везан за идиосинкразију; особен, лични, својеврстан.

идѝот, -а м (ж. **идѝоткиња**) [лат. idiota од грч. idiṓtēs грађанин без јавних обавеза] 1. у старој Грчкој, припадник нижих слојева народа који није упућен у државне послове. 2. мед. онај који пати од идиотизма. 3. пеј. глупак, блесан, будала. 4. жарг. уређај који омогућава особи у телевизијском студију да чита написан текст, претварајући се да гледа у камеру. ▲ **идиот-камера** жарг. фото-апарат који не треба подешавати пре снимања.

идиотѝзам, -зма м [лат. idiotismus од грч. idiōtismós специфичан начин изражавања] 1. мед. најтежи степен менталне заосталости, малоумност, блесавост, идиотија (в.). 2. пеј. глупост, будалаштина, бесмислица. 3. лингв. особеност језика или говора, идиом (1).

идиòтија, -ē ж в. **идиотѝзам** (1)

ѝдиотӣп, -а м, мн. -и [в. идио-, -тип] биол. индивидуални генотип; скуп свих особина које је наследила одређена индивидуа.

идѝотскӣ, -ā, -ō [в. идиот] 1. који се односи на идиоте, својствен идиотима. 2. глуп, бесмислен.

ѝдиофо̄ни, ѝдиофо̄нā м, мн. [в. идио-, -фон] муз. инструменти у којима титра сама материја од које су направљени, припадају групи удараљки (кастањете, чинеле, гонг, триангл и сл.).

ѝдист(а), -ē м, ген. мн. ѝдистā [в. идо] поборник употребе и ширења језика идо.

ѝдн-шèшӣр, -и́ра м [према енглеском министру иностраних послова и премијеру Ентони Идну (Anthony Eden)] мушки шешир са ободом посувраћеним нагоре.

ѝдо, и́да м [-ido, у есперанту суфикс за потомка] лингв. међународни вештачки језик, упрошћен облик есперанта, створен 1907. године.

ѝдо̄л, -о́ла м [лат. idolum од грч. eídōlon слика према eîdos облик] 1. рел. слика или кип паганског бога, кумир. 2. фиг. предмет слепог обожавања. 3. филоз. предрасуда, заблуда која омета право сазнање истине.

идолàтрија, -ē ж [срлат. idolatria од idololatria од грч. eidōlolatreía, в. идол, -латрија] обожавање идола, идолопоклонство. ◆ **идолàтрӣјскӣ**.

идолопòклонӣк, -а м, мн. идолопòклоници, ген. мн. идолопòклонӣкā [в. идол] 1. онај који поштује, обожава слике, кипове или знакове који симболишу божанства. 2. онај који обожава и претерано велича неку личност из јавног живота.

идолопоклóнство в. **идолàтрија**.

ѝђирот, -а м бот. [тур. eğir otu] вишегодишња барска лековита биљка, мирисава шаша, *Acorus calamus*.

ѝжица ж [стсл.] име слова ѵ, последњег слова у старословенској азбуци. □ **од аз до ижице** од почетка до краја, од А до Ш.

-изам суф. [лат. -ismus, грч. -ismos] као други део речи значи: политичко уређење, верско учење, правац у књижевности, уметности, науци, филозофији, начин понашања, уобичајене активности, душевне и телесне особине, обољења и друго.

изалòбаре, изалòбарā ж, мн. [в. изо-, грч. allo- други, báros тежина] метеор. линије које на карти спајају тачке подједнаких промена атмосферског притиска у истом раздобљу.

ѝзам, ѝзма м, ген. мн. ѝзāмā [в. -изам] уређење, учење или правац у најопштијем смислу; пеј. (об. у мн. **ѝзми**) различити, тешко схватљиви правци у уметности и сл.

изанемóне в. **изоанемóне**.

изаномáле, изаномáлā ж, мн. = **изоаномáле,** изоаномáлā ж, мн. [в. изо-, грч. anómalos неправилан] метеор. линије које на карти спајају тачке подједнаког одступања од просечне температуре на истој географској ширини.

-изација [клат. -isatio] суфикс за именице изведене од глагола на **-изовати** (**-изирати**).

избаланси́рати, избалàнсӣрāм, 3. л. мн. избаланси́рајӯ свр. [в. балансирати] уравнотежити, уједначити, ускладити.

избехàрати, -āм свр. [в. бехар] процветати, расцветати се.

извèрглати, -āм свр. [в. верглати] 1. одсвирати на верглу. 2. фиг. изрецитовати, изговорити нешто тако брзо као да је напамет научено.

ѝзвиксати, -āм свр. [в. виксати] 1. учинити сјајним, изгланцати. 2. фиг. изгрдити, испсовати.

извòшчик м [рус. извозчик] ист. кочијаш, фијакерист.

издиференци́рати, издиферèнцӣрāм, 3. л. мн. издиференци́рајӯ свр. [в. диференцирати] извршити диференцијацију, поделити на основу разлика.

изèнталпскӣ, -ā, -ō [в. изо-, в. енталпија] физ. који се односи на сталну, постојану енталпију.

изèнтропскӣ, -ā, -ō [в. изо-, в. ентропија] физ. који се односи на сталну, непроменљиву ентропију. ▲ ~ **процес** процес при којем је ентропија стална.

ѝзин в. **ѝзун**.

изира́бити, изӣра́бӣм свр. [в. ирабити] покр. разјаснити, протумачити.

ѝзмет, измèћāр, измећàрлук в. **хѝзмет, хизмèћāр, хизмећàрлук**.

ѝзмиксати, -āм свр. [в. миксати] измешати миксером.

измӯштрати, -āм свр. [в. муштрати] 1. научити помоћу муштрања, извежбати, навикнути на дисциплину, дисциплиновати. 2. изгрдити, испсовати.

изнивèлисати, -шēм свр. [в. нивелисати] поравнати, изједначити.

изнијанси́рати, изнијàнсӣрāм, изнијанси́рајӯ свр. [в. нијансирати] а. пажљиво подесити прелаз једне боје у другу. б. фиг. направити благи прелаз, утврдити фине разлике између две тврдње, два мишљења и сл.

изо- [грч. ísos једнак] 1. као први део сложенице означава једнакост или сличност по облику или намени; исто-, једнако-. 2. у хемијским терминима означава изомер једињења исказаног другим делом.

изоамплиту́де, изоамплиту́дā ж, мн. [в. изо-, амплитуда] геогр. линије које на карти спајају тачке с једнаком разликом између највишег и најнижег стања неке величине (температуре, притиска и сл.) у одређеном временском размаку.

изоанемóне, изоанемóнā ж, мн. [в. изо-, грч. ánemos ветар] метеор. линије које на карти спајају места с једнаком просечном брзином ветра.

изоаномáле = **изаномáле** (в.)

ѝзобāран, -рна, -рно [в. изо-, грч. báros тежина] 1. хем. о елементима који имају исту атом-

ску тежину, али различит атомски број и отуда различита хемијска својства. 2. физ. који има једнак притисак. ▲ **изобарни процес** процес при којем је притисак сталан.

изоба́ре, изоба́рā ж, мн. [в. изобаран] 1. метеор. линије које на карти спајају места једнаког атмосферског притиска. 2. физ. линије на дијаграму које показују стања сталног, константног притиска.

изоба́ри, изоба́рā м, мн. [в. изобаран] хем. изобарни елементи.

изоба́те, изоба́тā ж, мн. [в. изо-, грч. bathýs дубок] геогр. линије које на карти спајају тачке исте дубине океана, мора или језера.

изобатитѐрме, изобатитѐрмā/изобатитѐрмӣ ж, мн. [в. изобата, -терм(а)] геогр. линије које на карти спајају морске или језерске дубине једнаке температуре.

изобу̀та̄н, -а́на м [в. изо-, бутан] хем. безбојан, запаљив гас, изомер бутана, користи се за производњу авионског бензина.

-изовати, -изирати [грч. -izein] суфикс којим се образују глаголи од именица или придева, претежно са значењем увести нешто, претворити у нешто, дати чему особину онога што је изражено основом речи.

изога̀мија, -ē̄ ж [в. изо-, -гамија] биол. оплођња настала спајањем морфолошки потпуно једнаких мушких и женских семених ћелија (гамета); супр. **анизога̀мија** (в.).

изогло́се, изогло́сā ж, мн. [в. изо-, грч. glôssa језик] лингв. линије које на карти спајају места са истим језичким особинама: служе за разграничавање дијалеката међу собом.

изо̀го̄н, -о́на м [в. изо-, -гон] геом. многоугао једнаких углова, правилан многоугао.

изого́не, изого́нā ж, мн. [в. изо-, -гон(а)] геогр. линије које на карти спајају тачке једнаке магнетске деклинације.

изо̀граф, -а м [в. изо-, -граф] филол. преписивач (књига, рукописа), онај који рукописно копира.

изогра̀фија, -ē̄ ж [в. изо-, -графија] верно преписивање, рукописно копирање.

изодина́ме, изодина́мā ж, мн. [в. изо-, грч. dýnamis сила] геогр. линије које на карти спајају тачке исте јачине Земљиног магнетизма.

изодо́зе, изодо́зā ж, мн. [в. изо-, доза] геогр. линије које на карти спајају тачке истог интензитета радиоактивног зрачења.

изоѐрге, изоѐргӣ ж, мн. [в. изо-, грч. érgon дело, рад] етногр. линије које на карти спајају места на којима се појављују исти предмети.

изокатаба́зе, изокатаба́зā ж, мн. [в. изо-, катабаза] геол. линије које на карти показују подручја једнаког слегања тла.

изокѐфа̄лија, -ē̄ ж [в. изо-, грч. kephalḗ глава] слик. размештај фигура у рељефу или на слици такав да се све главе налазе у истој висини и не покривају једна другу.

изокли́не, изокли́нā ж, мн. [в. изо-, грч. klínein нагињати се] геогр. линије које на карти спајају места исте магнетске инклинације.

изокри́ме, изокри́мā ж, мн. [в. изо-, грч. krymós хладноћа] геогр. линије које на карти спајају места једнаке хладноће морске површине.

изо̀ла̄тор, -а м [в. изоловати] 1. физ. тело које не проводи или које лоше проводи електрицитет (нпр. стакло, порцелан, смола и сл.). 2. оно што спречава ширење, оно што врши изолацију било које врсте. 3. мед. одвојена просторија за привремени смештај оболелих од какве заразне или непознате болести (у болницама, касарнама).

изола́ција, -ē̄ ж [нлат. isolatio, в. изоловати] 1. осамљивање, издвајање, одвајање, одељивање. 2. физ. спречавање деловања или продирања нпр. електрицитета, топлоте, влаге помоћу облоге, изолатора. 3. мед. одвајање заражених болесника да би се спречило ширење заразе. 4. прав. искључивање из друштвене комуникације (кућни притвор, посебна ћелија у затвору).

изолационѝзам, -изма м [енгл. isolationism, в. изолација, -изам] политички правац који те-

жи ограничавању политичког деловања на националне оквире, уздржавању од међународних активности, нарочито у САД.

изолационѝст(а), -ē м, мн. изолационѝсти [в. изолационизам] присталица изолационизма.

изолациони̏стичкӣ, -ā, -ō [в. изолациониста(а)] који се односи на изолационизам или изолационисте.

изолѐксе, изолѐкāсā и изоле́ксā ж, мн. [в. изо-, грч. léxis говор] лингв. линије које на карти спајају места где се у локалним говорима јавља иста реч.

изоли́није, изоли́нӣjā ж, мн. [в. изо-, линија] линије које на карти или дијаграму спајају тачке с једнаким значењем неке величине (нпр. температуре).

изо̀ли̏рбанд, -а м = **изо̀ли̏р-тра̀ка,** -ē ж [нем. Isolierband, в. изоловати, Band трака] импрегнирана (текстилна) лепљива трака за изолацију електричних жица.

изо̀ли̏рцанге, изо̀ли̏рцāнгӣ ж, мн. [нем. Isolierzange, в. изоловати, Zange клешта] посебна, гумом обложена електричарска клешта за хватање предмета који би могли бити под дејством електричне струје.

ѝзолова̄н, -а, -о [в. изоловати] 1. сам, осамљен, одвојен, издвојен. 2. физ. који је обложен изолатором, који је направљен тако да буде непроводљив. 3. прав. искључен из друштвене комуникације, притворен, затворен.

ѝзолова̄но̄ст, -ости ж [в. изоловати] својство или стање онога који је изолован или онога што је изоловано.

ѝзолова̄ти, -ујēм сврш. [фр. isoler од итал. isolare, insula острво] 1. осамити, издвојити, одвојити, оделити од утицаја средине. 2. физ. заштитити, обложити изолатором. 3. прав. искључити из комуникације (об. са сведоцима), притворити, затворити.

изолу̀ксе, изолу́ксā ж, мн. [в. изо-, лат. lux светло] геогр. линије које на карти спајају тачке једнаке осветљености (изражене у луксима).

изо̀ме̄р, -ера м в. **изоме́ри**.

и̏зоме̄ран, -рна, -рно [в. изо-, -меран] који је истог хемијског састава, али различитих својстава.

изоме́ри, изоме́рā м, мн. [в. изомерија] хем. органска једињења која имају исте хемијске формуле, али се разликују по физичким, а делом и по хемијским особинама захваљујући различитом распореду атома у молекулу.

изомѐрија, -ē ж [в. изо-, -мерија] хем. појава да се два или више једињења односе једна према другима као изомери.

изомѐричан в. **и̏зоме̄ран**.

изомѐтрија, -ē ж [в. изо-, -метрија] 1. једнака или приближно једнака вредност двеју или више посматраних величина. 2. мат. пресликавање у другу раван или други простор при коме се не мења међусобна удаљеност тачака. 3. муз. ситуација у којој се у вишегласним композицијама све деонице крећу приближно једнаким ритмичким обрасцима.

изомѐтрӣjскӣ, -ā, -ō и **изомѐтричкӣ,** -ā, -ō [в. изометрија] који се односи на изометрију. ▲ **изометријске (изометричке) вежбе** сп. вежбе за јачање мишића без покрета, при којима се једна група мишића супротставља другој или се напињу упирањем о непокретну препреку; **изометријски (изометрички) поглед** рач. у компјутерској графици, приказ тродимензионалних објеката с висином и ширином, али без промене у перспективи узроковане дубином.

изомѐтричан, -чна, -чно [в. изо-, -метар] који је исте мере, истих пропорција.

и̏зомо̄рфан и **изо̀морфан**, -фна, -фно [в. изо-, грч. morphḗ облик] који је истог облика.

изо̀морфе, изо̀мо̄рфӣ ж, мн. [в. изо-, грч. morphḗ облик] лингв. линије које на карти спајају места истих граматичких облика, истих морфолошких особина.

изоморфѝзам, -зма м [в. изо-, -морфизам] 1. хем. својство двеју или више хемијских супстанци да, поред различитог хемијског састава, имају врло сличну кристалну структуру, изоморфија. 2. лингв. подударност двеју структура

унутар језика, или између језика и културе. 3. мат. међусобна кореспонденција између две алгебарске структуре која чува основне релације и операције.

изомо̀рфија, -ē ж [в. изо-, -морфија] 1. једнакост облика, једнакообличност. 2. в. **изоморфи̏зам** (1).

изо̀нефе, изо̀нēфā ж, мн. [в. изо-, грч. néphos облак] метеор. линије које на карти спајају места једнаке облачности.

изонитри̏ли, -ā м, мн. [в. изо-, нитрили] хем. отровни органски спојеви који настају дејством хлороформа и јаких база на амине.

изоо̀ктāн, -а́на м [в. изо-, октан] хем. изомер октана, засићени угљоводоник, користи се у органској синтези и као додатак бензину.

и̏зоп, -а м [лат. hysopus, hyssopus од грч. hýssōpos] бот. мирисна биљка плавих и љубичастих цветова, Hyssopus officinalis, користи се као лек против кашља.

изопа́ге, изопа́гā ж, мн. [в. изо-, грч. págos лед] геогр. линије које на карти спајају тачке једнаког трајања леденог покривача.

изопа̀тија, -ē ж [в. изо-, -патија] мед. лечење обољења средствима која настају као последица самог обољења (нпр. вакцинисање).

изопѐктике, изопѐктӣкā ж, мн. [в. изо-, грч. pēktós залеђен] геогр. линије које на карти спајају места истовременог залеђивања вода.

изоперимѐтрија, -ē ж [в. изо-, пери-, -метрија] мат. једнакост обима геометријских ликова.

изоперимѐтричкӣ, -ā, -ō [в. изопериметрија] који је једнаког обима. ▲ ~ **проблем** мат. задатак одређивања лика са задатим обимом којим је омеђена највећа површина.

изопѐталан, -лна, -лно [в. изо-, грч. pétalon латица] бот. (о цвету) који има латице једнаке величине.

изопле́те, изоплéтā ж, мн. [грч. isoplēthḗs једнакобројан, в. изо-, plêthos мноштво] метеор. линије које на карти спајају све тачке подједнаке вредности неког метеоролошког елемента.

изо̀поди, -ā и **изо̀пōди,** -о́да м, мн. [нлат. isopoda, в. изо-, -под] зоол. ред малих водених или копнених рачића.

изо̀прēн, -е́на м [в. изо-, терпен] хем. течни, незасићени угљоводоник, метил-бутадијен, представља основни прстен у макромолекулу каучука.

изо-про̀цеси, изо-про̀цēсā м, мн. [в. изо-, процес] физ. у термодинамици, процеси у којима се једна од величина стања медија не мења (изобарни, изохорни, изотермни процеси).

изора́хије, изора́хӣјā ж, мн. [в. изо-, грч. cachía плима] геогр. линије које на карти спајају места истовремене појаве плиме.

изорѝтмија, -ē ж [в. изо-, ритам] муз. у компоновању, понављање истог ритмичког оквира.

изосѐисте, изосѐӣстā ж, мн. [в. изо-, seistós потресен] геогр. линије које на карти спајају места око епицентра погођена једнаком јачином потреса.

и̏зоскоп, -а м [в. изо-, -скоп] уређај за изоштравање и уједначавање слике на телескопу или догледу.

изоспо̀рија, -ē ж [в. изо-, -спорија] бот. појава истоврсних спора код биљака.

изоста́за, -ē ж [в. изо-, -стаза] геол. равнотежа између појединих делова масе Земљине коре.

изота́ке, изота́кā ж, мн. [в. изо-, грч. takênai отопити се] метеор. линије које на карти спајају места истовременог отапања залеђених река.

изота̀ланте, изота̀ланā̄тā ж, мн. [в. изо-, грч. tálanton вага] метеор. линије које на карти спајају места са истом разликом у температури између најхладнијег и најтоплијег месеца, или места истог годишњег температурног колебања.

изота́хе, изота́хā ж, мн. [в. изо-, грч. táchos брзина] геогр. линије које на карти спајају тачке исте брзине воде на попречном профилу неког воденог тока.

изоте́ре, изоте́рā ж, мн. [в. изо-, грч. théros лето] метеор. линије које на карти спајају места с истом просечном летњом температуром.

изотѐрман, -мна, -мно [в. изо-, -терман] који има сталну, непроменљиву температуру. ▲ **изотермни процес** физ. процес при којем је температура стална.

изотѐрме, изотѐрмӣ ж, мн. [в. изотерман] метеор. линије које на карти спајају тачке с истом средњом годишњом или месечном температуром.

изотѐрмија, -е̄ ж [в. изо-, -термија] 1. особина неког тела да током времена задржи непромењену температуру. 2. метеор. подручје атмосфере или мора у којем температура остаје иста без обзира на промену висине или дубине.

изотѐрмичан, -чна, -чно [в. изо-, -термичан] који има једнаку (средњу) температуру.

изото̀не, изото̀нā ж, мн. [в. изо-, -тон] лингв. линије које на карти спајају места с истим акценатским особинама.

изото̀нија, -е̄ ж [в. изо-, -тонија] хем. једнакост притиска између два раствора раздвојена мембраном која се остварује захваљујући осмози кроз мембрану.

изото̀ник м, мн. изото̀ници [в. изо-, тоник] напитак који брзо надокнађује изгубљену енергију, намењен спортистима или особама с ниским притиском.

изото̀ничкӣ, -а̄, -о̄ и **изото̀ничан,** -чна, -чно [грч. isótonos] који задржава непромењену напетост, тонус. ▲ **изотоничке вежбе** сп. вежбе при којима се мишићна влакна скраћују или продужују, док њихова затегнутост углавном остаје непромењена; уп. **изомѐтрӣјскӣ.**

изото́пи, изото́пā м, мн., јд. изо̀то̄п, -о́па [в. изо-, грч. tópos место] хем. различити облици атома истог хемијског елемента који се међусобно разликују атомском тежином: имају исти атомски број (број протона у језгру и број електрона у омотачу), али различит број неутрона у језгру и различиту масу атомских језгара, одн. атома.

изотро̀пан и **ѝзотропан,** -пна, -пно [в. изо-, -тропан] физ. који се одликује изотропијом.

изотро̀пија, -е̄ ж [в. изо-, -тропија] физ. својство неких тела да у свим правцима показују иста физичка својства (у њима се светлост, топлота, електрицитет распростиру у свим правцима подједнако).

изофа́не, изофа́нā ж, мн. [в. изо-, грч. phaínein показивати се] геогр. линије које на карти спајају места с једнаким почетком вегетације.

изофо́не, изофо́нā ж, мн. [в. изо-, -фон(а)] лингв. линије које на карти спајају места с истим гласовним особинама.

изофо́те, изофо́тā ж, мн. [в. изо-, грч. phôs светлост] криве које на снимку или слици спајају тачке одн. површине једнаке светлосне јачине.

изохали́не, изохали́нā ж, мн. [в. изо-, грч. hálinos слан] геогр. линије које на карти спајају тачке једнаког салинитета мора.

изохѐле, изохе́лā ж, мн. = **изохѐлије,** изохѐлӣјā ж, мн. [в. изо-, грч. hḗlios сунце] метеор. линије које на карти спајају места једнаке осунчаности.

изохѐлије = **изохѐле** (в.)

изохѝгре, изохи́грā/изохи́грӣ ж, мн., ген. [в. изо-, грч. hygrós влага] метеор. линије које на карти спајају тачке једнаке влажности.

изохије́те, изохије́тā ж, мн. [в. изо-, грч. hyetós киша] метеор. линије које на карти спајају места с једнаком количином падавина.

изохиме́не, изохиме́нā ж, мн. [в. изо-, грч. cheimṓn зима] метеор. линије које на карти спајају места с истом средњом зимском температуром.

изохи́не, изохи́нā ж, мн. [в. изо-, грч. chiṓn снег] метеор. линије које на карти спајају места с истом количином снега.

изохѝпсе, изохи́псā ж, мн. [в. изо-, грч. hýpsos висина] геогр. линије које на карти спајају места једнаке надморске висине.

изохо́ре, изохо́рā ж, мн. [в. изо-, грч. chṓra простор, место] физ. линије које на дијаграмима повезују тачке једнаке запремине.

изо̀хро̄н, -а, -о = **изохро̀ничан,** -чна, -чно [в. изо-, грч. chrónos време] истовремен, истодобан, синхроничан.

изохро́не, -о́нā ж, мн. (јд. **изохро́на,** -ē) [в. изохрон] геогр. 1. линије које на карти спајају сва места на којима истовремено наступа нека појава (нпр. земљотрес). 2. линије које на карти спајају тачке до којих се, из истог исходишта, може стићи за исто време.

изохрони́зам, -зма м = **изо̀хронṑст,** -ости ж [в. изохрон] 1. истовременост, једнаковременост. 2. физ. подједнако трајање осцилација (нпр. код клатна) без обзира на амплитуду.

изохро̀ничан = **изо̀хрṑн** (в.)

изо̀хронṑст = **изохрони́зам** (в.)

и̏зун, -а м [тур. izin од ар. iḏn] покр. допуштење, одобрење, пристанак.

-ијада [према олимпијада] суфиксоид за творбу речи које означавају пригодне свечаности и такмичења (нпр. гитаријада, бруцошијада).

-ијаза [нлат. -iasis] као други део сложенице означава стање, об. у медицини.

ијàлем, -а м [грч. iálemos] тужбалица у античкој грчкој драми.

и̏јар и **ијӑр,** -а м [хебр. ijjar] осми месец јеврејске године (април или мај по грегоријанском календару).

-ијатар [грч. iatrós лекар] као други део сложенице значи лекар (нпр. педијатар, психијатар).

-ијатрија [грч. iatreía лекарство] као други део сложенице означава грану медицине (нпр. психијатрија, геријатрија).

ијатро-, јатро- [грч. iatrós лекар] као први део сложенице означава везу с лекаром.

ијатро̀гēн, -а, -о [в. ијатро-, -ген] који је настао лечењем, деловањем лекара. ▲ **ијатрогена оштећења** мед. оштећења здравља која настају као последица лечења или кривицом лекара; **ијатрогени поремећаји** мед. поремећаји психичких или физичких функција који настају услед лечења.

ијатроло̀гија, -ē ж [в. ијатро-, -логија] наука о лечењу, јатрологија.

ијатромехà̀ника, -ē ж, дат. и лок. ијатромехà̀ници [в. ијатро-, механика] мед. школа која је настојала да објасни функције човековог тела по механичким законима (у XVII веку), јатромеханика.

ијатротѐхника, -ē ж, дат. и лок. ијатротѐхници [в. ијатро-, техника] вештина лечења, посебно рана.

ијатрохе́мија, -ē ж [в. ијатро-, хемија] примена хемијских супстанци у лечењу и спречавању болести; зачетник Парацелзус у XVI веку.

икебà̀на, -ē ж [јап. ikei оживети, hana цвет] а. јапанска вештина распоређивања цвећа, лишћа и гранчица, у украсне сврхе али и са симболичним значењем. б. тако израђен цветни аранжман.

икѝлук м, мн. икѝлуци [тур. ikilik од iki два] покр. предмет (трговине) од две јединице неке мере (два метра, два литра, два аршина итд.).

икѝндија = **ићѝндија** (в.)

ѝклӣм, -и́ма м [тур. iklim од ар. iqlīm од грч. klíma] покр. поднебље, предео, крај, земља.

ѝкона, -ē ж [грч. eikón слика] 1. црквд. слика светитеља или библијског призора израђена на дрвету или платну. 2. лог. знак који означава неки предмет на основу своје сличности с њим или на основу аналогије. 3. рач. сличица на екрану компјутера која представља датотеку и омогућава лакши приступ програму. 4. фиг. славна особа из јавног живота која се сматра истакнутим представником неке идеје, уметничког правца, покрета и сл. *(йой-икона).*

ѝконица, -ē ж [енгл. icon] 1. мала икона. 2. рач. симбол, сличица која се појављује на екрану компјутера, а служи да се лакше приступи програму.

иконо- [грч. eikón слика] као први део сложенице показује да се реч односи на икону или на слику.

иконобо́рац, -рца м, ген. мн. иконо̀бо̄ра̄ца̄ в. **иконо̀класт**.

иконобо́рство, -а с = **иконокла̀зам, иконокла̀стија** (в.)

иконо̀граф, -а м [в. иконо-, -граф] 1. иконописац, сликар икона. 2. справа за механичко преношење слика и цртежа.

иконогра̀фија, -е̄ ж [в. иконо-, -графија] 1. помоћна дисциплина историје уметности, бави се проучавањем, описивањем и тумачењем ликовних дела по теми, симболима и приказивању материјалних детаља. 2. сва спољашња обележја и ознаке везана за неку личност, неки покрет, неку заједницу и сл.

иконо̀графскӣ, -а̄, -о̄ [в. иконографија] који се односи на иконографе и иконографију.

иконо̀дул, -а м [в. иконо-, грч. doûlos роб, поштовалац] поштовалац икона, иконопоклоник; супр. **иконо̀класт** (в.).

иконоду́лија, -е̄ ж [в. иконо-, грч. douleía робовање, поштовање] поштовање, обожавање икона; супр. **иконокла̀зам, иконокла̀стија**.

иконокла̀зам в. **иконокла̀стија**.

иконо̀класт, -а м [ср. грч. eikonoklástēs, в. иконо-, kláein ломити, рушити] ист. црквр. присталица иконоклазма, иконокластије, иконоборац; супр. **иконо̀дул** (в.).

иконокла̀стија, -е ж = **иконокла̀зам,** -зма м [в. иконо-, грч. kláein ломити, рушити] ист. црквр. борба против поштовања икона у цркви; хришћанска јерес која није допуштала ликовно представљање светитеља, иконоборство; супр. **иконоду́лија** (в.).

иконола̀гнија, -е̄ ж [в. иконо-, грч. lagneía пожуда] псих. еротска и сексуална страст према сликама и ликовима.

иконола̀трија, -е̄ ж [в. иконо-, -латрија] поштовање, обожавање слика и икона.

иконоло̀гија, -е̄ ж [в. иконо-, -логија] познавање икона као симбола, проучавање симболичних слика и старих споменика.

иконома̀нија, -е̄ ж [в. иконо-, манија] претерано и болесно обожавање слика светитеља.

иконома̀хија, -е̄ ж [ср. грч. eikonomachía, в. иконо-, грч. máchesthai борити се] борба против поштовања и обожавања икона, иконоборство.

иконо̀мија, -е̄ ж [греч. oikonomía] теол. Божја замисао о судбини човека од настанка, преко искупљења, до блаженства.

иконопо̀клонӣк, -а м, мн. иконопо̀клонӣци = **иконо̀дул** (в.)

иконо̀скоп, -а м [в. иконо-, -скоп] техн. најстарији тип катодне цеви у ТВ камери којом се оптичка слика претвара у електричне импулсе, ортикон.

иконо̀стас, -а м [сргрч. eikonóstasis, в. иконо-, грч. stásis стајање] црквр. у православној цркви, преграда прекривена иконама која дели олтарски простор од простора за вернике.

иконотро̀пија, -е̄ ж [в. иконо-, -тропија] погрешно тумачење или стварање легенде на основу погрешног схватања неке слике или призора у природи.

ӣкос, -а м [грч. oíkos] црквр. мистична похвална песма која је део акатиста (дванаестак икоса изводи се наизменично са кондацима); в. **акà-тист** и **ко̀ндак**.

ӣкосаӣдар, -дра м, ген. мн. ӣкоса̀ӣдāрā̄ [грч. eíkosi двадесет, в. -едар] геометријско тело са 20 једнакостраничних троуглова.

ӣкра̄м, -а́ма м = **ӣҥра̄м** (в.)

ӣкра̄р, -а́ра м [тур. ikrar од ар. iqrār] покр. изјашњење, изјава, признање; одлука.

икра́рити, ӣкра̄ри̏м несврш. [в. икрар] покр. објавити у џамији, посебном молитвом, одлуку о поласку на хаџилук.

ӣкс 1. назив за латинско слово *x*. 2. мат. ознака за непознату величину, непознаницу. 3. ознака за оно што је неодређено или непознато (личност, предмет, појам, количина).

ӣксā̄н, -а́на м в. **ӣнсā̄н**.

ӣксерице, ӣксерӣца̄ ж, мн. [в. икс] жарг. криве ноге, у облику слова *x*.

иксӣрати, ӣксӣра̄м м [в. икс] прецртати, поништити помоћу слова „икс“ (об. на писаћој машини).

ијктѐричан, -чна, -чно [грч. ikterikós, в. ијктерус] мед. који болује од жутице, жутичав.

ӣктерус м [лат. icterus од грч. íkteros] мед. жутица, жутило коже, слузокоже и беоњаче, симптом различитих обољења.

иктӣја̄р, -а́ра м в. **ихтӣја̄р**.

ӣктус, -а м [лат. ictus ударац, убод] 1. наглашавање појединих слогова у стиху. 2. муз. наглашени део такта. 3. мед. изненадни напад болести; удар (срчани, мождани), кап.

ӣла[1], -е̄ ж [грч. ilḗ] ист. одред, ескадрон коњице од 200 људи у старој македонској војсци, под командом иларха.

ӣла[2], -е̄ ж в. **хӣла**.

ила́кати, ӣла̄че̄м (ӣла̄ка̄м, 3. л. мн. ила́кајӯ) несврш. [од ар. illā из lā ilāhe illa-llāh нема другог бога осим једног Алаха] хвалити, извикивати име Алаха.

илакрима́ција, -е̄ ж [нлат. inlacrimatio, в. ин-[1], лат. lacrimare плакати] мед. поремећај лучења суза, недовољан излив суза.

ӣла̄м, -а́ма м [тур. ilâm од ар. ī'lām обавештавање] покр. 1. судска одлука, пресуда. 2. званични извештај.

ила́мити, ӣла̄мӣм сврш. [в. илам] покр. 1. донети судско решење, пресудити. 2. званично обавестити.

ӣла̄н, -а́на м [тур. ilân од ар. ī'lān] покр. 1. проглас, објава, обзнана (званичне одлуке). 2. (званична) исправа, документ.

ӣлати, -а̄м несврш. [в. ила[2]] пакостити; оговарати, клеветати.

ӣлатӣв, -а м [в. илативан] лингв. у неким језицима угро-финске групе, падеж којим се означава нешто што је везано за унутрашњост предмета.

ӣлатӣван, -вна, -вно [лат. illativus према illatus од inferre уносити] 1. који се односи на уношење унутра. 2. закључни, који представља закључак; којим се извлачи неки закључак.

ила́хија, -е̄ ж [тур. ilâhi Божји од ар. ilāh Бог] побожна муслиманска песма.

ила́ција, -е̄ ж [лат. illatio према illatus од inferre уносити] 1. извод, закључак. 2. неоснована претпоставка.

ӣла̄ч, -а́ча = **ӣла̄ц**, -а́ца м [тур. ilâc, ilâç од ар. 'ilāǧ] покр. лек.

ӣла̄ц = **ӣла̄ч** (в.)

ила́цити (се), ӣла̄цӣм (се) несврш. [в. илач] покр. лечити (се).

илдӣрим, -а м [тур. yıldırım] мања, гром; надимак турског султана Бајазита I, Муратовог наследника и зета кнегиње Милице (после битке на Косову 1389. године).

илега́ла, -е̄ ж [в. илегалан] 1. незаконитост, противзаконитост, тајна делатност. 2. ист. делатност комунистичке партије у државама где је била забрањена.

ӣлега̄лан, -лна, -лно [срлат. illegalis, в. ин-[1], легалан] незаконит, противзаконит; који се скрива од власти, тајни; супр. **ле́га̄лан** (в.).

илега́лац, -лца м, вок. илѐга̄лче, ген. мн. илѐга̄ла̄ца̄ (ж. **илѐга̄лка**, -е̄ ж, дат. и лок. илѐга̄лки) [в. илегалан] 1. онај који се крије од власти и закона. 2. потајни борац против власти; политички радник с лажним именом.

илега́лно̄ст, -ости ж [срлат. illegalitas] особина онога што је илегално.

ӣлегибӣлан, -лна, -лно [срлат. illegibilis, в. ин-[1], лат. legere читати] нечитак, нечитљив.

ӣлегитӣман, -мна, -мно [лат. illegitimus, в. ин-[1], легитиман] који није законом признат, незаконит, бесправан; ванбрачан.

илеостѐмија, -е̄ ж [в. илеум, грч. stóma уста] мед. операција којом се кроз трбушни зид на илеуму прави отвор за одстрањивање цревног садржаја.

ӣлет, -а м [тур. illet од ар. 'illä] покр. болест, недостатак, мана.

илѐтли и **и́летли** прид. индекл. [в. илет] покр. болестан, који поболева, који има какав недостатак илиману.

ӣлеум, -а м [срлат. ileum од грч. eílein савијати] анат. усукано црево, доња половина танког црева.

ӣлеус, -а м [лат. ileus од грч. eileós] мед. заплетај црева, завезана црева.

ӣлика ж, дат. и лок. ӣлици [тур. ilik] покр. рупица или петља за закопчавање.

ӣликвӣдан, -дна, -дно [в. ин-[1], ликвидан] трг. неспособан да плаћа своје обавезе, неликвидан.

илимѝтӣран, -а, -о [в. ин-[1], лимитиран] који је без лимита, неограничен.

ӣлӣнијум, -а и **ӣлӣнӣј,** -а м [према америчкој држави Илиној (Illinois)] хем. стари назив за хемијски елемент прометијум.

илѝрац, -рца м, ген. мн. ӣлӣрāцā [према Илирима] ист. присталица илиризма.

илирѝзам, -зма м [в. илирац] ист. национални покрет настао у Хрватској тридесетих година XIX века, под вођством Људевита Гаја; име је добио по Илирима јер се тада веровало да су Јужни Словени њихови потомци; тежио је културном и политичком уједињењу Јужних Словена; допринео је буђењу националне свести код Хрвата и припремању југословенског јединства.

ӣлӣрскӣ, -ā, -ō [в. илирац] 1. који се односи на Илире, прастановнике Балкана. 2. ист. који се односи на илирце и илиризам.

илѝца ж, ген. мн. илѝцā [тур. ılıca] извор лековите топле воде, лековито купалиште, бања.

ӣлкāн, -а́на м [монг. el-ḫanı владар државе] ист. назив монголских владара у Персији током XIII и XIV века.

илмѐнӣт, -и́та м [према Илмену (Ильменские горы), планини на Уралу] минер. руда која садржи гвожђе и титанијум.

илмихѐбер, -а м [тур. ilm-ü haber, в. илум, хабер] заст. потврда о слободном брачном стању.

илмѝхāл, -а́ла м [тур. ilmihal од ilm-i hal, в. илум, хал] исламска веронаука, катехеза.

илтѝзāм, -а́ма м [тур. iltizam од ар. iltizām] заст. 1. закуп, аренда. 2. врста пореза у некадашњој Турској.

ӣлӯзија, -ē ж [лат. illusio од illudere играти се, варати] 1. псих. чулна обмана, варка у опажању стварности. 2. фиг. самообмана, заваравање, уображење, заблуда; неостварљив циљ.

илузионѝзам, -зма м [в. илузија] 1. филоз. правац у филозофији по којем је свет само илузија, обмана. 2. стварање илузија, обмањивање чула, опсенарство; мађионичарска вештина.

илузиѝонист(а), -ē м [в. илузија] 1. филоз. присталица илузионизма. 2. онај који изазива илузије код других, опсенар, мађионичар.

ӣлузōран, -рна, -рно [лат. illusorius од illudere исмејавати, в. илузија] који обмањује, варљив, неостварљив; који постоји само у машти, нестваран.

ӣлум и **ӣлум**, -а м [тур. ilim од ар. 'ilm] покр. знање, наука, образовање.

илумина́ти, -а́тā м, мн. [лат. illuminati од illuminatus просветљен] ист. 1. припадници различитих секти, у више европских земаља и у различитим временима, које су сматрале да осим рационалне спознаје постоји и спознаја просветљењем. 2. чланови тајног друштва у Баварској (1776–1785), радили су на ширењу слободоумних идеја; слични слободним зидарима.

илумѝнāтор, -а м [лат. illuminator] 1. ист. средњовековни уметник (преписивач или сликар) који је минијатурама, иницијалима и орнаментима украшавао књиге. 2. уметник који бојадише цртеже, бакрорезе или отиске у камену. 3. стаклено окно на палуби брода кроз које улази светлост у потпалубље.

илумина́ција, -ē ж [срлат. illuminatio просветљење; слика у рукопису] 1. свечано осветљавање зграда и улица. 2. ист. у средњем веку, украшавање старих рукописних књига минијатурама, иницијалима и орнаментима. 3. бојење цртежа, бакрореза или отисака у камену. 4. изненадно надахнуће, божанско просветљење.

илуминѝзам, -зма м [в. илуминација] 1. ист. мистично веровање у унутрашњу илуминацију, просветљење које долази непосредно од Бога. 2. просветитељски покрет у XVIII веку, просветитељство.

илумѝнӣран, -а, -о [в. илуминирати] 1. свечано осветљен. 2. изражен у живим бојама. 3. просвећен, просветљен.

илумини́рати, илумѝнӣрām, 3. л. мн. илумини́рајӯ сврш. и несврш. [лат. illuminare] 1. свечано осветлити. 2. украсити бојама (стари рукопис).

илумѝнист(а), -ē м, мн. илумѝнисти [в. илуминирати] 1. просветитељ, припадник просветитељског покрета у XVIII веку. 2. в. **илумѝнā-тор**.

ӣлуминометар, -тра м [в. илуминација, -метар] физ. инструмент за мерење јачине осветљености неке површине.

илӯмли прид. индекл. [тур. ilimli, в. илум] покр. учен, образован.

ӣлустратӣван, -вна, -вно [нлат. illustrativus од лат. illustratus] који објашњава сликовито, који служи као илустрација.

илӯстрā́тор м [лат. illustrator, в. илустровати] онај који илуструје, цртач илустрација, сликар.

илустра́ција, -ē ж [лат. illustratio] 1. цртеж, слика уз текст која се односи на садржај. 2. фам. часопис опремљен сликама. 3. фиг. тумачење, разјашњење помоћу примера (нпр. *као илустрацију навешћу следећи случај*).

илустрѝсимус, -а м, вок. илустрѝсиме [лат. illustrissimus, суперлатив од illustris славан] ист. средњовековна титула, назив за нека висока звања; славни, пресветли, преузвишени.

ӣлустровати, -ујēм сврш. и несврш. [лат. illustrare осветлити, разјаснити, прославити] 1. допунити и украсити текст сликама, илустрацијама. 2. служити као илустрација, као пример; тумачити, разјашњавати.

им-[1] в. **ин-**[1].

им-[2] в. **ин-**[2].

ӣмагинā́ран, -рна, -рно [лат. imaginarius према imago слика] замишљен, измишљен, нестваран, непостојећи. ▲ **имагинарни број** мат. број који садржи квадратни корен од минус 1, обележен са *i*.

ӣмагинатӣван, -вна, -вно [срлат. imaginativus] који има способност замишљања, уображавања, маштања; маштовит.

имагина́ција, -ē ж [лат. imaginatio] 1. способност замишљања, ментална способност стварања слика, машта, фантазија. 2. уметничка уобразиља, способност стварања нових слика и духовних садржаја.

има̀гинес, -е́сā м, мн. [лат. imagines, мн. од imago слика] ист. у старом Риму воштане маске покојника у склопу култа предака.

има́го, -а м [лат. imago] 1. зоол. последња фаза у развоју инсеката. 2. псих. идеализована представа о некој личности, која настаје у детињству и остаје неизмењена каснијим животним искуством. 3. ист. воштана маска покојника у Риму, в. **има̀гинес**.

имажѝзам, -зма м [фр. imagisme од image слика, в. -изам] песнички покрет настао најпре у Енглеској и САД (1909–1917), нешто касније јавио се и у СССР-у (1917–1925); песници су се служили јасним сликама, слободним стихом, тражили су нов ритам и потпуну слободу у избору тема; најзначајнији представници су били Е. Паунд, Д. Х. Лоренс, С. Јесењин.

имажинѝзам в. **имажѝзам**.

има̀жист(а), -ē м, мн. има̀жисти [в. имажизам] следбеник имажизма.

има̀лӣн, -и́на м [првобитно фабричка марка] крем за ципеле, паста за ципеле.

ӣмā́м, -а́ма м [тур. imam од ар. imām вођа] 1. муслимански свештеник чија је главна дужност да предводи заједничку молитву у џамији (по пет пута на дан). 2. титула учених људи у исламу. 3. ист. титула неких владара, нарочито у Арабији и Јемену. ◆ **ӣмā́мскӣ**.

има́ма, -ē ж [тур. imame од ар. 'imāmā] покр. турбан, чалма (платно обмотано око феса).

имàмāт, -а́та м [в. имам] 1. звање и надлежност старешине џамије. 2. држава под владавином имама.

ӣмām бајӣлди м индекл. [тур. imam bayıldı досл. имам се онесвестио] кулин. покр. патлиџан пуњен сецканим месом, парадајзом и зачинима, запечен у властитом соку.

имами́ти, имами́тā м, мн. [в. имам] муслиманска секта екстремних шиита.

ӣмāн, има́на м [тур. iman од ар. īmān] рел. вера, закон, ислам.

и́мāн-дȍва, -ē ж [тур. iman-duası, в. иман, дова] рел. молитва написана на арапском језику.

иманѐнтан, -тна, -тно [лат. immanens од immanere остати унутра] садржан у бити неке појаве, унутрашњи, битан, неразлучив.

иманѐнтнōст, -ости ж [в. иманентан] својство онога што је иманентно; битност, неодвојивост.

иманѐнција в. **иманѐнтнōст**.

имàнсуз, -а м [тур. imansız, в. иман, -suz без] рел. неверник, безбожник.

има́рет, -а м [тур. imaret од ар. 'imārā] покр. 1. врста народне кухиње при џамији у којој се бесплатно дели храна. 2. завет, оставштина, легат, задужбина.

ӣматеријāлан, -лна, -лно [в. ин-[1], материјалан] нематеријалан, бестелесан, нестваран, духовни.

иматеријалӣзам, -зма м [в. ин-[1], материјализам] филоз. правац који одриче постојање материје и тврди да све што постоји јесте дух.

иматеријàлист(а), -ē м, мн. иматеријàлисти [в. ин-[1], материјалист(а)] поборник иматеријализма.

иматрикула́ција, -ē ж [срлат. immatriculatio] уписивање, упис у матичну књигу (матрикулу) неке установе, нарочито универзитета.

иматрикули́рати, иматрикȕлӣрām, 3. л. мн. иматрикули́рајӯ свр. и несвр. [срлат. immatriculare, в. матрикула] уписати у матичну књигу, регистровати.

ӣмбецил и **имбѐцил,** -а м [лат. imbecillis слаб, немоћан] 1. мед. онај који пати од имбецилности, малоумник. 2. пеј. глупак, тупан, блесавко.

ӣмбецӣлан, -лна, -лно [в. имбецил] 1. душевно заостао, малоуман, слабоуман. 2. пеј. глуп, блесав.

имбецилӣтēт, -е́та м = **имбецӣлнōст,** ж [нем. Imbezillität од лат. imbecillitas] мед. тежи степен душевне заосталости, коефицијент интелигенције 20–50; малоумност, блесавост.

имбецӣлнōст = имбецилӣтēт (в.)

имбȍкати, -āм свр. [итал. imboccare] покр. пом. 1. подесити једро према ветру. 2. упловити у луку.

ӣмброљ, -а м [итал. imbroglio] покр. пом. конопац за скупљање једара.

имбрȍљати, -āм свр. [в. имброљ] покр. пом. скупити једра.

имбро̀ље, -а м [итал. imbroglio] 1. пометња, збрка. 2. заплетен позоришни комад. 3. муз. истовремено спајање различитих ритмова и мелодија.

ӣмедијāтан, -тна, -тно [срлат. immediatus] 1. непосредан, следећи, најближи. 2. тренутан, који се одмах догађа или извршава, неодложан.

ӣмелман, -а м [према немачком пилоту Максу Имелману (Max Immelmann)] авиј. акробација при којој авион скреће око своје уздужне осе и мења курс за 180 степени.

имѐнзан, -зна, -зно [лат. immensus, в. им-[1], metiri мерити] необ. неизмеран, неограничен, бескрајан, огроман.

ӣмензурабӣлан, -лна, -лно [лат. immensurabilis, в. им-[1], mensura мера] необ. који се не може измерити, неизмерљив, огроман.

имѐрзија, -ē ж [лат. immersio према immergere урањати] 1. физ. потапање, урањање чврстих тела у течност. 2. астрон. ишчезавање једног небеског тела иза неког другог небеског тела или улазак у његову сенку; залазак, помрачење; супр. **емерзија** (в.).

ӣмерзиō̄нӣ, -ā̄, -ō̄ [в. имерзија] који се односи на имерзију. ▲ ~ **микроскоп** микроскоп чији се окулар урања у воду или уље ради боље видљивости.

имӣ̀грант, -а м, ген. мн. имӣ̀гранāтā̄ [лат. immigrans од immigrare в. имигрирати] усељеник, досељеник, странац који се стално настанио у некој земљи; уп. **емӣ̀грант** (в.).

имигра́ција, -ē̄ ж [нлат. immigratio, в. им-[2], миграција] 1. усељење, досељење, настањивање странаца за стално или привремено у некој земљи; уп. **емигра́ција**. 2. сви усељеници, усељеништво; имигранти. ▲ ~ **капитала** екон. прилив страног капитала у једну земљу. ◆ **ӣмиграциō̄нӣ**.

имигри́рати, имӣ̀грӣрā̄м, 3. л. мн. имигри́рајӯ сврш. и несврш. [лат. immigrare] уселити се, доселити се (у неку земљу).

имӣ̀сија, -ē̄ ж [лат. immissio према immittere послати унутра] прав. упућивање на посед, пуштање на посед.

ӣмитатӣ́ван, -вна, -вно [лат. imitativus] који подражава, опонаша, који се угледа.

имӣ̀та̄тор, -а м (ж. **имӣ̀та̄торка,** дат. и лок. имӣ̀та̄торки) [лат. imitator, в. имитација] онај који имитира; подражавалац. ◆ **имӣ̀та̄торскӣ**.

имита́ција, -ē̄ ж [лат. imitatio] 1. подражавање, угледање на кога или што, обликовање према узору. 2. оно што је израђено по неком узору; сурогат, фалсификат, копија. 3. муз. основни композициони поступак полифоне музике, заснован на томе што се мотив или фраза дати у једној деоници понављају у другој.

имити́рати, имӣ̀тӣрā̄м, 3. л. мн. имити́рајӯ [лат. imitari] 1. подражавати, опонашати, угледати се. 2. фалсификовати.

ӣмиџ, -а м [енгл. image од стфр. image од лат. imago слика] представа коју јавне личности, својим изгледом и понашањем, стварају о себи код публике.

ӣмиџ-диза̀јнер, -а м [в. имиџ, дизајнер] особа која осмишљава повољан имиџ јавних личности.

ӣмиџмē̄кер, -а м [енгл. image-maker] стручњак за стварање повољног имиџа неке јавне личности, организације и сл.

имобила̀јзер, -а м [енгл. immobilizer од лат. immobilis непокретан] аутомех. електронски уређај који онемогућава укључивање мотора без оригиналног кључа са шифром, чиме се отежава крађа аутомобила.

ӣмобӣ́лан, -лна, -лно [лат. immobilis, в. ин-[1], мобилан] 1. непокретан, непомичан; укочен; постојан, чврст. 2. вој. неопремљен, неспреман за рат.

имобилӣ̀зам, -зма м [в. имобилан] неактивност, недостатак иницијативе за деловање, тромост, неангажованост, пасивност.

имобилиза́ција, -ē̄ ж [в. имобилисати] довођење у стање непокретљивости; спречавање кретања, в. **имобӣ̀лисати**.

имо̀бӣ́лије, имо̀бӣлӣ́јā̄ ж, мн. [лат. immobilia оно што се не може померити] некретнине, непокретности, непокретна имовина.

имобӣ̀лисати, -ишē̄м сврш. и несврш. [фр. immobiliser од лат. immobilis непокретан] 1. учинити непокретним, пасивним; учврстити, зауставити. 2. мед. спречити покретање повређених делова тела употребом гипса, у ортопедији.

имобилӣ̀тē̄т, -е́та м = **имоби́лнōст,** -ости ж [лат. immobilitas, в. имобилан] 1. непокретност, непомичност; непроменљивост, постојаност. 2. мед. укоченост.

имоби́лнōст = **имобилӣ̀тē̄т** (в.)

ӣмора̀лан, -лна, -лно [в. им-[1], моралан] неморалан.

имораліӣ̀зам, -зма м [фр. immoralisme, в. им-[1], морал] етичко становиште које одбацује важеће моралне вредности, супротставља им се или је према њима равнодушно.

имора̀лист(а), -ē̄ м [в. им-[1], моралист(а)] присталица иморализма, онај који не признаје никакав морал.

имораліӣ̀тē̄т, -е́та м [в. иморалан] особина онога који је иморалан или онога што је иморално, неморалност.

имортѐла, -ē ж бот. [фр. immortelle од лат. immortalis бесмртан] биљка са цветом сјајних и сувих латица које не вену (нпр. смиље, невен).

ѝмпакт, -а м [лат. impactus према impingere ударити у нешто] 1. судар, снажан удар. 2. јак утицај, јако и нагло дејство.

импа̀ктѝран, -а, -о [в. импакт] у ▲ **импактирани зуб** анат. неизрастао или делимично израстао зуб који заузима неправилан положај.

импа̀ла, -ē ж [зулу impala] зоол. врста антилопе, афричка газела.

ѝмпарцијā̀лан, -лна, -лно [в. им-[1], парцијалан] непристрастан, објективан.

импарцијáлнōст, -ости ж [в. им-[1], парцијалност] непристрасност, објективност.

ѝмпаст, -а м = **импа̀сто,** -а м [итал. impasto] слик. дебео, рељефан нанос боје на слици (уља, темпере).

импастáција, -ē ж [в. импастирати] 1. слик. наношење дебелог слоја боје на слику. 2. у бакрорезу: изглађивање тачака и цртица и дејство које се тиме добија. 3. претварање у смесу, у лепак.

импастѝрати, импа̀стѝрā̄м, 3. л. мн. импастѝрајӯ сврш. и несврш. [итал. impastare] 1. слик. наносити дебео слој боје на слику. 2. у бакрорезу: изгладити и отклонити тачке и црте направљене резаљком. 3. грађ. правити зидарски лепак од малтера и ситно издробљеног камена.

импа̀сто = **ѝмпаст** (в.)

импацијѐнција, -ē ж [лат. impatientia] необ. нестрпљење, нестрпљивост.

импедà̀нса, -ē ж = **импедà̀нција,** -ē ж [енгл. impedance од лат. impedire спречити, ометати] физ. 1. укупни отпор електричног кола при наизменичној струји, чине га омски отпор и реактанција. 2. однос између силе која изазива вибрације и брзине кретања на датој површини.

импедѝмент, -а м = **импедимѐнтум,** -а м [лат. impedimentum] прав. сметња, препрека.

ѝмператѝв, -а м [лат. imperativus према imperare заповедити] 1. грам. глаголски облик којим се изриче заповест, забрана и сл., заповедни начин. 2. оно што се мора учинити, неодложни захтев, прека потреба, обавеза. ▲ **категòрички** ~ в. **категòричкӣ**.

ѝмператѝван, -вна, -вно [лат. imperativus] 1. који се мора учинити, обавезан, неодложан. 2. заповедни, заповеднички.

импѐрā̀тор, -а м [лат. imperator] ист. 1. у старом Риму, врховни цивилни и војни заповедник. 2. цар, владар. ◆ **импѐратṑров, импѐрā̀торскӣ**.

ѝмпēрија, -ē ж [лат. imperium од imperare владати] 1. назив државе којој је на челу цар, царство. 3. држава која под влашћу држи друге земље, колоније; колонијална сила.

имперѝјā̀л, -а́ла м [лат. imperialis царски] 1. некадашњи руски дукат (вредан 10 рубаља). 2. врста типографских слова висине преко 5 cm. 3. велики формат финог папира. 4. врста меког белог сира. 5. шпанска мерино овца, као и њена вуна. 6. брадица испод доње усне (по француском цару Наполеону III).

империјалѝзам, -зма м [в. империја, -изам] 1. тежња за освајањем других земаља и господарењем над другим народима; тежња за стицањем светске превласти. 2. ист. фаза у развоју капитализма (крај XIX и почетак XX века) у којој улога монопола постаје доминантна.

империјалѝст(а), -ē м [в. империја, империјализам] присталица империјализма; освајач, завојевач.

империјалѝстичкӣ, -ā̄, -ō̄ [в. империјализам] који се односи на империјалисте и империјализам; освајачки, завојевачки.

ѝмпēријум, -а м и **ѝмпēриј,** -а м [лат. imperium] 1. ист. у старом Риму, највиша државна власт, управна и војна; власт императора. 2. в. **ѝмпēрија**.

ѝмпермеабѝлан, -лна, -лно [лат. impermeabilis, в. им-[1], permeare пролазити] непропустљив, непромочив, непробојан.

импермеабили̏тӣт, -е́та м = **импермеаби́лнӧст,** -ости ж [в. импермеабилан] непропустљивост, непромочивост.

и̏мперсонáлан, -лна, -лно [лат. impersonalis, в. им-[1], персоналан] 1. који се не односи ни на коју одређену особу, безличан, неличан; општи. 2. грам. (о глаголском облику, конструкцији, реченици) безличан, који нема субјекта.

имперсонáлнӧст, -ости ж [в. имперсоналан] особина онога који је имперсоналан или онога што је имперсонално; безличност.

импертинѐнтан, -тна, -тно [лат. impertinens] непристојан, неуљудан, безобразан, дрзак.

импертинѐнтнӧст, -ости ж в. **импертинéнција**.

импертинéнција, -ē ж [срлат. impertinentia од лат. impertinens непристојан] дрскост, неуљудност, безобразлук.

и̏мперфек(а)т, -кта м [лат. imperfectus несвршен] грам. прећашње несвршено време, гради се од глагола несвршеног вида (нпр. *и̏ттах, и̏евасмо, нести̏јаху*) и означава радњу која се вршила у одређено време у прошлости; данас се готово изгубио у говору, нешто је чешћи у књижевном језику. ◆ **и̏мперфекатскӣ**.

и̏мперфектан, -тна, -тно [лат. imperfectus, в. им-[1], перфектан] недовршен, непотпун, несавршен.

и̏мперфекти̏ван, -вна, -вно [нлат. imperfectus, в. имперфек(а)т] грам. несвршен, трајан (о глаголу).

имперфекти̏вност, -и ж [в. имперфективан] грам. особина онога што је имперфективно, трајност.

и̏мпетигинӧзан, -зна, -зно [в. импетиго] мед. који је захваћен импетигом; који има својства импетига.

импети́го, -а м [лат. impetigo] мед. кожна болест која се испољава прво у облику гнојних мехурића а потом у виду жутих краста; упала коже.

и̏мпетуӧзан, -зна, -зно [лат. impetuosus, в. импетус] жесток, плаховит, нагао, силовит, буран.

импетуо̀зо прил. [итал. impetuoso] муз. жестоко, силовито, бурно.

и̏мпетус, -а м [лат. impetus] 1. навала, насртај, налет, препад. 2. наглост, жестина, страст. 3. нагло обољење, изненадан напад бола.

импи́чмент, -а м [енгл. impeachment према impeach од стфр. empechier спречити] пол. поступак за опозив високог државног службеника с имунитетом (нарочито председника САД) због злоупотребе положаја.

имплàнтāт, -а́та м [лат. implantatum од implantare усадити] оно што је имплантирано, усађено.

имплантáција, -ē ж [нлат. implantatio, в. имплантирати] мед. 1. пресађивање ткива или целих органа у људско тело. 2. уграђивање материјала (нпр. силикона) или каквог уређаја у тело.

имплантѝрати, имплàнтӣрāм, 3. л. мн. имплантѝрајӯ свр̏ш. и несвр̏ш. [лат. implantare, в. им-[2], plantare садити према planta садница] мед. 1. пресадити ткиво или орган с једног тела на друго, или с једног места на друго у оквиру истог тела. 2. уградити материјал, неки уређај и сл. у тело.

и̏мплаузибӣлан, -лна, -лно [в. им-[2], плаузибилан] неуверљив, невероватан, неистинит, неприхватљив.

имплѐмент, -а м [енгл. implement од лат. implementum испуњење] алатка, оруђе, помоћно средство.

имплементáција, -ē ж [енгл. implementation, в. имплемент] спровођење, извршење, примена, реализација (споразума, одлуке, плана и сл.).

имплементѝрати, имплемѐнтӣрāм, 3. л. мн. имплементѝрајӯ свр̏ш. и несвр̏ш. [енгл. implement, в. имплемент] спровести, извршити, применити, реализовати.

имплика́ција, -ē ж [лат. implicatio уплитање] 1. лог. мат. логичка операција која изјавама А и Б придружује изјаву „ако А, онда Б“. 2. оно што проистиче из чега, што се подразумева или што је садржано у чему.

имплици́рати, имплӣцӣра̄м, 3. л. мн. имплици́рајӯ свр. и несвр. [лат. implicare уплести] садржавати у себи, укључивати, обухватати, подразумевати.

имплӣцитан, -тна, -тно [лат. implicitus] који је обухваћен, садржан у нечему; који се подразумева а није изречен; прећутан; супр. **експлӣцитан** (в.).

имплӣците прил. [лат. implicite] обухваћено, садржано у нечему; самим тим; што се подразумева, прећутно; супр. **експлӣците** (в.).

ӣмплозӣван, -вна, -вно [в. имплозија] који се односи на имплозију. ▲ **имплозивни гласови** лингв. гласови (у неким афричким језицима) који се производе не погиском него усисавањем ваздуха, кликови.

ӣмплӯзија, -ē ж [в. им-[2], (екс)плозија] 1. физ. нагло смањење запремине неког тела изазвано спољашњим притиском, прскање према унутрашњости, урушавање; супр. **ѐксплӯзија** (в.). 2. фон. затварање усне шупљине, прва фаза изговора праскавих консонаната.

ӣмплӯвијум, -а и **ӣмплӯвӣј,** -а м [лат. impluvium, в. им-[2], pluvia киша] архит. 1. ист. ненаткривено место у предворју староримских кућа где је постојао базен за скупљање кишнице. 2. предворје цркве.

импозӑ́нтан, -тна, -тно [фр. imposant према imposer од лат. imponere] који производи јак утисак, који импонује, задивљујући.

импозӑ́нтно̄ст, -ости ж [в. импозантан] особина онога који је импозантан или онога што је импозантно.

ӣмпондерабӣлан, -лна, -лно [лат. imponderabilis, в. им-[1], pondus терет, тежина] 1. који се не може мерити по тежини, који је без тежине. 2. фиг. који се не може проценити; који се не може рационално схватити.

импондерӑ́бӣлије, импондерӑ́бӣлијӑ̄ ж, мн. [лат. imponderabilia оно што се не може вагати] 1. оно што је без тежине, што се не може мерити. 2. фиг. а. чињенице и прилике незнатног утицаја, ситнице. б. околности, узроци који имају значење, али се не могу тачно одредити нити рационално оценити.

ӣмпоновати, -ујēм свр. и несвр. [лат. imponere ставити изнад, наметнути] остављати јак утисак, уливати поштовање, дивљење, деловати узвишено.

ӣмпорт, -а м [енгл. import од лат. importare унети] трг. увоз, увозна трговина, увезена роба; супр. **ѐкспорт** (в.).

импорта́ција, -ē ж [нлат. importatio према лат. importare унети] 1. трг. увоз, увожење (робе из иностранства). 2. фиг. доношење туђих обичаја, навика, моде и сл.

импо̀ртӗр, -е́ра м [енгл. importer, в. импорт] трг. онај који се бави увозом, увозник; супр. **експо̀ртӗр** (в.).

ӣмпортовати, -ујēм свр. и несвр. [лат. importare унети] 1. трг. увозити из иностранства; супр. **ѐкспортовати** (в.). 2. доносити са стране моду, обичаје и сл.

ӣмпост, -а м [итал. imposta од срлат. impostus] 1. порез на робу, намет. 2. архит. плоча, крња пирамида или камен на који се ослања лук или свод; прелаз вертикалног зида или стуба у лук.

импоста́ција, -ē ж [в. импостирати] 1. постављање, поставка. 2. муз. код уметничког певања, посебно намештање грлене и усне шупљине ради што боље резонанце тона.

импости́рати, импо̀стӣра̄м, 3. л. мн. импости́рајӯ свр. и несвр. [итал. impostare] 1. наместити, поставити. 2. наметнути порез, оптеретити порезом, опорезовати.

ӣмпостор, -а м [срлат. impostor] преварант, лажов, хохштаплер.

импосту́ра, -ē ж [срлат. impostura од impostus намештен] превара, обмана, лаж, хохштаплерај.

импо̀тӗнтан, -тна, -тно [лат. impotens немоћан] 1. немоћан, слаб, изнемогао, неспособан. 2. полно немоћан.

импотѐнтно̄ст, -ости ж [в. импотенција] особина онога који је импотентан, импотенција.

импотѐнција, -ē ж [лат. impotentia, в. им-[1], потенција] 1. немоћ, клонулост, неспособност (духовна и телесна). 2. полна немоћ.

импрегна́ција, -ē ж [лат. impraegnatus, в. импрегнирати] 1. прожимање, натапање неког материјала (тканине, дрвета и др.) заштитним средствима да би му се повећала трајност и отпорност. 2. мед. оплодња, зачеће, затрудњење.

импрегни́рати, импрѐгнӣрā̄м, 3. л. мн. импрегни́рајӯ свр. и несвр. [лат. impraegnare, в. им-[2], praegnans трудан]. 1. прожимати, натапати, премазивати. 2. оплодити.

импреса́рио и **импрѐса̄рио,** -ија м, мн. импреса́ријӣ и импрѐса̄ријӣ [итал. impresario] онај који уговара наступе глумаца и других уметника; менаџер, агент.

ӣмпресӣван, -вна, -вно [фр. impressif, в. импресија] који оставља утисак, који буди пажњу, упечатљив, уверљив.

импрѐсија, -ē ж [лат. impressio према imprimere утиснути] 1. утисак, дојам, доживљај; субјективна оцена. 2. псих. оно што је непосредно доживљено (за разлику од онога што је запамћено, интерпретирано или логички изведено); осећај.

импресиони́зам, -зма м [фр. impressionnisme, в. импресија] 1. уметнички правац (најизразитији у сликарству и музици) настао седамдесетих година XIX века у Француској; сликари импресионисти настоје да репродукују тренутне утиске и расположења, промене боја у светлу и сенци; у музици се импресионизам одликује богатим хармонијама усмереним на изазивање лирских утисака и расположења; у књижевности, бележење непосредних утисака добија предност над детаљним приказивањем и анализом. 2. закључивање на основу утисака, без проверавања и ослањања на материјалне чињенице.

импресиони́рати, импресиѐнӣрā̄м, 3. л. мн. импресиони́рајӯ свр. и несвр. [фр. impressionner] изазвати јак утисак, ганути, потрести, узбудити.

импресиѐнист(а), -ē м [фр. impressionniste, в. импресија] следбеник импресионизма у уметности.

импресионӣстичкӣ, -ā, -ō [в. импресионизам] који се односи на импресионисте и импресионизам.

импрѐсо, -а м [итал. impresso] ум. урезивање знака или украшавање притиском прста, нокта у меком материјалу као што је глина и сл.

импрѐсум, -а м [лат. impressum утиснуто од imprimere утиснути] 1. законом обавезни подаци о издавачу, штампарији, уреднику и другим сарадницима; налазе се на почетку или на крају књиге, новина или часописа. 2. штампано дело, штампана ствар.

имприма́тур и **импрѝма̄тур,** -а м [лат. imprimatur нека се штампа] 1. ист. у католичкој цркви, одобрење црквених власти за штампање каквог црквеног списа; одобрење цензора; супр. **дамна́тур** (в.). 2. сагласност писца, уредника, коректора да се нешто штампа (*да̄ти свој* ~).

импримӣрати, импрӣмӣрā̄м, 3. л. мн. импримӣрајӯ свр. и несвр. [лат. imprimere] 1. утиснути; дати, давати нечему печат, видно обележје. 2. извршити утицај, произвести, производити импресију.

импровиза́тор, -а м [фр. improvisateur од лат. improvisus непредвиђен] онај који има дар импровизације, онај који импровизује.

импровиза́ција, -ē ж [фр. improvisation] 1. оно што је створено или учињено без припремања, да би задовољило тренутне потребе (говор, стихови, игра, глума, музика). 2. површно урађен посао, привремено решење проблема.

импрòвизовати, -ујēм свр. и несвр. [итал. improvisare од лат. improvisus непредвиђен] 1. стварати или изводити нешто (нпр. глумити, компоновати, држати говор) без претходне припреме. 2. урадити нешто на брзину, склепати.

импропе́рије, импропе́рӣјā̄ ж, мн. [срлат. improperia прекори, према improperare окривљавати] црквен. у католичкој и англиканској цркви, антифони који се певају за време мисе на Вели-

ки петак и садрже речи прекора Христових због незахвалности.

импрудѐнција, -ē ж [лат. imprudens, в. им-[1], prudens разборит] непромишљеност, неразборитост, неразумност.

ӣмпулзӣван, импулзи́вност в. **ӣмпулсӣван, импулси́вност**.

ӣмпулс, -а м [лат. impulsus ударац, подстицај] 1. подстицај, нагон, побуда, покретна сила, удар. 2. мех. подстицај изазван тренутно делујућом силом. 3. физ. количина кретања, мера механичког кретања. 4. физ. краткотрајна промена електричног напона, струје или неке друге величине која је иначе константна. 5. обрачунска јединица одређених служби (нпр. *телефонски* ~).

ӣмпулсӣван, -вна, -вно (боље него **импулзиван**) [срлат. impulsivus, в. импулс] који је нагле и непромишљене нарави, страствен, непромишљен.

импулси́вност, -и ж (боље него **импулзи́вност**) [в. импулсиван] особина онога ко је импулсиван.

ӣмпулсни, -а, -о [в. импулс] који се односи на импулсе. ▲ ~ **генератор** техн. уређај који омогућује да се за врло кратко време добије струја врло високог напона или врло велике снаге; ~ **сигнали** сигнали који на телевизији, у радио-техници и другим електронским уређајима имају облик импулса.

импута́ција, -ē ж [лат. imputatio] неоправдано приписивање, неоправдано окривљавање, набеђивање, подметање.

импути́рати, импу̏тӣрām, 3. л. мн. импути́рајӯ свр̏ш. и несвр̏ш. [лат. imputare] неоправдано приписивати, окривљавати, набеђивати, подметати.

ӣмӯн и **ӣмун,** -а, -о [лат. immunis] 1. мед. отпоран на заразне болести или отрове. 2. неосетљив, непријемчив за што. 3. заштићен, повлашћен.

имуниза́ција, -ē ж [в. имунитет] мед. стварање имунитета, чињење отпорним на болест или отров.

имӯнизовати, -ујēм свр̏ш. и несвр̏ш. [в. имунитет] чинити имуним, отпорним на болест (нпр. вакцинисањем).

имунӣтēт, -éта м = **ӣмунӧст**, -ости [лат. immunitas] 1. мед. способност организма да се одупре заразним болестима или неким отровима. 2. прав. изузимање од деловања закона, повластица високих државних службеника (народних посланика). ▲ **дипломатски** ~ неповредивост личности дипломатског представника, његове породице и просторија које му припадају. 3. ист. ослобођење црквених поседа и својине јавних службеника од пореза.

имуно- [лат. immunis] као први део сложенице означава имуност, имунитет.

имуноглобули́ни, имуноглобули́нā м, мн. [в. имуно-, глобулин] физиол. протеини крвне плазме, најчешће гама-глобулини, који садрже антитела.

имунодефицијѐнција, -ē ж [в. имуно-, дефицијентан] мед. недостатак имунитета, неспособност организма да се брани од заразних болести.

имунолӧгија, -ē ж [в. имуно-, -логија] мед. наука о имунитету, наука о способности организма да се одупре заразним болестима.

имунӧлошкӣ, -ā, -ō [в. имунологија] који се односи на имунологију; који се односи на имунитет.

ӣмуност, -и ж = **имунӣтēт** (в.)

имуносупрѐсија, -ē ж [в. имуно-, супресија] мед. смањење отпорности организма коришћењем одређених лекова при пресађивању органа или у лечењу појединих аутоимуних болести.

имунотерàпија, -ē ж [в. имуно-, терапија] мед. терапија помоћу јачања имунитета болесника.

ӣн прид. индекл. [енгл. in] жарг. који је тренутно у моди, популаран; супр. **а̏ут** (в.).

-ин, -ини [лат. -inus, грч. -inos] као завршни део речи означава: 1. припадност, сличност. 2. име, најчешће у хемијској или минералошкој терминологији.

ин-[1] преф. [лат. in-] приватив ин-, не-: као префикс (у латинском, романским језицима и енглеском) означава одрицање, супротност, одсуство, немање онога што је означено основном речи, нпр. *индеклинабилан* – непроменљив; испред основе која почиње сугласником *б, м* или *й* добија облик *им-*, као у *имперсоналан* – неличан, безличан; испред основе која почиње сонантом *р* или *л* добија облик *и-*, као у *ирелеванӣан* – неважан, *илегалан* – незаконит.

ин-[2] преф. [лат. in-] у, на, ка, према: као први део сложенице означава уношење, увођење, увожење, нпр. *инфилтрāт, инкорпорирāти, импортовāти*.

йнадекватан, -тна, -тно [нлат. inadaequatus, в. ин-[1], адекватан] који се с нечим не подудара, неједнак, непримерен, неодговарајући, неподесан.

йнактйван, -вна, -вно [в. ин-[1], активан] 1. непокретан, неактиван, тром. 2. који је изван службе. 3. вој. који је у резерви.

инани́ција, -ē ж [лат. inanitio од inanis празан] 1. изгладнелост, исцрпљеност изазвана недостатком хране. 2. фиг. празнина, ништавило.

инапарѐнтан, -тна, -тно [в. ин-[1], апарентан] који се не опажа, неприметан; који нема видљивих симптома.

ина́ри, ина́рā м, мн. [јап. inari растући пиринач] богови хране и плодности у јапанској митологији.

инартикула́ција[1], -ē ж [в. ин-[2], артикулација] прав. уношење у закон, прописивање законског члана.

инартикула́ција[2], -ē ж [лат. inarticulatus, в. ин-[1]] нејасна артикулација, неразговетан изговор гласова.

инартикўлисати, -шēм сврш. и несврш. [в. ин-[2], лат. articulare рашчланити] прав. унети у закон, прописати законским чланом.

йнāт, -а́та м [тур. inat од ар. 'inād] намерно противљење чијој вољи, пркос, тврдоглавост.

ина́тити се, йнāтӣм се несврш. [в. инат] пркосити, бити тврдоглав, препирати се.

ина̀тљив, -а, -о [в. инат] склон инату, пркосан, свадљив.

йнаугура̄лан, -лна, -лно [в. инаугурација] који се тиче инаугурације; приступни, уводни, почетни.

инаугўра̄тор, -а м [лат. inaugurator, в. инаугурисати] онај који инаугурише; зачетник, оснивач, иницијатор.

инаугура́ција, -ē ж [лат. inauguratio в.] 1. ист. у старом Риму, испитивање воље богова од стране свештеника, претходило је важним јавним актима или свечаностима. 2. свечано отварање (седнице, установе и сл.). 3. посвећивање, свечано увођење у звање, дужност. 4. свечана додела титуле (нпр. доктора наука), промоција. 5. почетак, зачетак, започињање.

инаугўрисати, -шēм сврш. и несврш. [лат. inaugurare, в. ин-[2], лат. augur свештеник, врач] 1. свечано отворити. 2. свечано увести у звање, дужност или достојанство. 3. наговестити, најавити, започети, уводити у праксу.

ина̀ција и **ина́ција,** -ē м [тур. inatçı од ар. 'inād, в. -ција] онај који воли да се инати; свађалица, прзница.

инвагина́ција, -ē ж [нлат. invaginatio в. ин-[2], вагина] мед. посувраћање шупљих органа; увлачење једног црева у друго.

йнвазйван, -вна, -вно [срлат. invasivus в. инвазија] 1. насилан, продоран. 2. мед. који насилно (хируршким захватом и сл.) улази у организам.

йнва̄зија, -ē ж [лат. invasio од invadere напасти] 1. вој. најезда, навала, продор, војни упад у туђу земљу. 2. фиг. долазак у великом броју, навала.

йнвазиōнӣ, -ā, -ō [в. инвазија] који се односи на инвазију, који служи инвазији. ▲ **инвазиони корпус** вој. корпус организован за упад у туђу земљу.

ѝнвāзор, -а м [лат. invasor в. инвазија] онај који врши инвазију, нападач, освајач.

инвàлѝд, -и́да м [фр. invalide од лат. invalidus слаб] онај који је услед повреде у рату или у миру потпуно или делимично онеспособљен за рад. ◆ **инвàлѝдскӣ.**

инвали́да, -ē ж [в. инвалид] фам. в. **инвалидни́на.**

инвàлѝдан, -дна, -дно [лат. invalidus слаб] 1. који има какав недостатак, неспособан за рад, осакаћен. 2. прав. неважећи; правно неоснован.

инвалидѝтēт, -е́та м [лат. invaliditas] делимична или потпуна неспособност за рад узрокована телесним повредама, сакатост.

инвалидни́на [в. инвалид] новчана помоћ коју инвалид прима од државе.

инвали́днōст, -ости ж в. **инвалидѝтēт.**

ѝнвāр, -а́ра м [фабричко име производа, скр. од лат. invariabilis непроменљив] легура челика и никла, погодна за израду прецизних инструмената јер има врло низак коефицијент истезања.

ѝнваријабѝлан, -лна, -лно [нлат. invariabilis, в. ин-[1], варијабилан] непроменљив, постојан, сталан.

инваријабилѝтēт, -е́та м [нлат. invariabilitas, в. инваријабилан] непроменљивост, постојаност.

инваријàнта и **инварѝјанта,** -ē ж, ген. мн. инваријàнātā и инварѝјānātā [в. ин-[1], варијанта] мат. својство или величина која се не мења при одређеним трансформацијама.

инваријàнтан и **инварѝјантан,** -тна, -тно [в. инваријанта] исти, непромењен, подударан.

инвекти́ва, -ē ж [лат. invectivus увредљив према invehere напасти речима] погрдан израз, грдња, прекор, псовање.

ѝнвектѝван, -вна, -вно [лат. invectivus] погрдан, увредљив, псовачки.

инвѐнтāр, -а́ра м [срлат. inventarium] 1. а. попис, пописивање имовине. б. списак имовине, нарочито покретне, затечене приликом прегледа, са назначеном вредношћу сваког предмета појединачно. 2. сама имовина. ▲ **крупни инвентар** вреднији комади опреме или покућства; **ситни инвентар** ситније ствари мање вредности; **живи инвентар** стока која припада неком имању.

инвентариза́ција, -ē ж [нлат. inventarisatio в. инвентарисати] 1. пописивање целокупне имовине, одн. стварних вредности на имању, у предузећу и сл. 2. уписивање у списак или у књигу инвентара; инвентура.

инвентàрисати, -шēм свршн. и несврш. [в. инвентар] направити попис имовине.

ѝнвентѝван, -вна, -вно [нлат. inventivus, в. инвенција] проналазачки, довитљив, духовит, досетљив.

инвенту́ра, -ē ж [срлат. inventura] в. **инвентариза́ција.**

инвѐнција, -ē ж [лат. inventio према invenire наћи, налазити] 1. проналазачки, стваралачки дар, домишљатост, досетљивост, стваралачка машта. 2. проналазак, изум, откриће. 3. муз. инструментална композиција слободне форме, нарочито у XVII веку.

ѝнвенциōзан, -зна, -зно в. **ѝнвентѝван.**

ѝнверзан и **инвѐрзан,** -зна, -зно [лат. inversus, в. инверзија] обрнут, изокренут, супротан. ▲ **инверзна функција** мат. функција која узастопном применом с неком функцијом даје идентичну функцију (нпр. логаритамска и експоненцијална функција су узајамно инверзне); **инверзни речник** лингв. обратни речник, онај у коме су одреднице поређане по азбучном реду завршетка речи.

ѝнверзѝван, -вна, -вно в. **инвѐрзан.**

инвѐрзија, -ē ж [лат. inversio према invertere преокренути] 1. обртање, преокретање, премештање редоследа. 2. грам. обрнут ред речи или реченица. 3. мат. обртање неке операције, супротна операција (сабирању је инверзно одузимање, а множењу дељење). 4. мед. изврнутост, посувраћеност појединих органа (црева, материце), кад унутрашња страна постане спољашња и обрну-

то. 5. метеор. неуобичајени пораст температуре с порастом висине. 6. псих. хомосексуализам.

инверта́за, -е̄ ж [в. инвертирати] хем. ензим који изазива разлагање сахарозе на глукозу и фруктозу.

инвертебра́та, инвертебра́та̄ с, мн. = **инвертебра́ти,** инвертебра́та̄ м, мн. [нлат. invertebratus, в. ин-[1], vertebra пршљен] зоол. бескичмењаци.

инверти́рати, инвѐртира̄м, 3. л. мн. инверти́рајӯ свр. и несврш. [лат. invertere] окренути, обрнути, преметнути, променити редослед.

инвѐртит, -и́та м [фр. inverti од лат. invertere изокренути] хомосексуалац.

ӣнвестигатӣван, -вна, -вно [енгл. investigative, према лат. investigare трагати] истраживачки, испитивачки.

инвести́га̄тор, -а м [лат. investigator] истраживач, испитивач.

инвестига́ција, -е̄ ж [лат. investigare трагати] истраживање, истрага, испитивање, трагање.

инвести́рати, инвѐстира̄м, 3. л. мн. инвести́рајӯ свр. и несврш. [лат. investire] 1. уложити капитал у неки посао или предузеће. 2. увести у посед, поставити на положај, извршити инвеституру.

инвѐстӣтор, -а м [в. инвестиција] онај који инвестира. ◆ **инвѐстӣторскӣ**.

инвеститу́ра, -е̄ ж [срлат. investitura облачење] 1. увођење кога у посед, додела права на земљиште. 2. одобрење скупштине новој влади за вршење државних послова. 3. свечано постављање на високи положај, устоличење.

инвести́ција, -е̄ ж [срлат. investitio од лат. investire одевати] 1. улагање капитала у какав уносан посао, предузеће. 2. капитал уложен у посао или предузеће. 3. фиг. улагање труда, времена, угледа да би се остварио некакав циљ.

ӣнвестициō нӣ, -а̄, -о̄ [в. инвестиција] који се односи на инвестиције. ▲ ~ **зајам** зајам који се даје за остварење привредно корисних циљева (нпр. за изградњу саобраћајница или комуналних објеката); ~ **радови** јавни радови, изградња већег обима.

ин вӣво прид. индекл. и прил. [лат. in vivo] који се обавља наживо (нпр. вивисекција у медицини), у природи; супр. **ин вӣтро** (в.).

ин вӣтро [лат. in vitro у стаклу] који се обавља под вештачким условима, у лабораторији; супр. **ин вӣво** (в.).

инвока́ција, -е̄ ж [лат. invocatio] 1. призивање, дозивање, зазивање. 2. књиж. у античком песништву, призивање муза да помогну у опевању каквог догађаја, об. на почетку епа или испред новог одломка. 3. прав. ист. формула којом започиње историјска исправа, зазивање божијег имена на различите начине.

инволви́рати, инвѐлвира̄м, 3. л. мн. инволви́рајӯ свр. и несврш. [лат. involvere ваљати према доле] укључивати, увући, умешати; садржавати, обухватати.

ӣнволутӣван, -вна, -вно [нлат. involutivus, в. инволуција] који се односи на инволуцију, који представља инволуцију.

инволу́ција, -е̄ ж [лат. involutio] 1. заплетеност, замршеност; увијање, замотавање. 2. мед. слабљење, оронулост тела или појединих органа; назадовање, опадање; супр. **еволу́ција** (в.). 3. псих. процес назадовања, распадања (дезинтеграције), гашења неких функција.

ӣнгвинā лан, -лна, -лно [лат. inguinalis према inguen препоне] анат. који се односи на слабине, који се налази у области препона, слабински, препонски.

ӣнгениō зан, -зна, -зно [лат. ingeniosus од ingenium оштроумност] оштроуман, досетљив, проницљив.

ингениō зност, -и ж [в. ингениозан] особина онога који је ингениозан; проницљивост, оштроумност.

ингерѐнција, -е̄ ж [фр. ingérence, према лат. ingerere уплетати се] 1. уплитање у што, вршење утицаја, посредовање, суделовање. 2. надлежност, меродавност.

ингери́рати, ингѐрира̄м, 3. л. мн. ингери́рајӯ свр. и несврш. [лат. ingerere уплетати се] 1. мед.

унети, уносити (у желудац). 2. **ингери́рати (се)** мешати се, уплитати се, утицати.

ѝнгот, -а м [енгл. ingot] 1. одливак метала; метална (најчешће златна) шипка. 2. калуп за ливење метала.

ингреди́јент, -а м, ген. мн. ингреди́јенāтā [лат. ingrediens од ingredi ући, улазити] састојак, саставни део, компонента.

ѝнгресѝв, -а м грам. [в. ингресија] грам. глаголски облик којим се означава отпочињање радње (нпр. *загристѝи, зайеватѝи*).

ѝнгресѝван, -вна, -вно [в. ингресија] 1. грам. који означава почетак глаголске радње. 2. продоран, пробојан.

ингрѐсија, -ē ж [лат. ingressio од ingredi ући, улазити] 1. продор, продирање, улажење. 2. вој. пробијање непријатељских редова, пробој, упад. 3. геогр. лагано и трајно продирање мора у копно.

индами́ни, индами́нā м, мн. [в. инд(иго), амини] хем. група плавих и зелених органских боја које садрже групу NH.

инда̀нтрēн-бо̀је, инда̀нтрēн-бо́јā ж, мн. [в. инд(иго), антр(ацит)] хем. синтетичке органске боје за бојење памука и лана, отпорне на прање и на светлост.

ѝндāт, -а́та м [тур. imdat од ар. imdād] покр. 1. помоћ, издржавање, стипендија. 2. вој. помоћ у људству, храни, војној опреми.

ѝндеклинабѝлан, -лна, -лно [лат. indeclinabilis в. ин-[1], деклинирати] грам. који се не мења по падежима, непроменљив.

индеклинаби́лност, -и ж [в. ин деклинабилан] грам. немогућност промене по падежима.

ѝндекс м, ген. мн. ѝндēксā [лат. index показивач; кажипрст] 1. оно што указује, показатељ, знак. 2. екон. број који у процентима показује узастопне промене неке економске појаве; показатељ. 3. број који се ставља у дну слова десно (нпр. B_6, CO_2). 4. студентска књижица у коју се уписују подаци о похађању предавања и о постигнутом успеху на испитима. 5. попис, садржај, списак, регистар имена, цена и др. 6. списак књига које је католичка црква забрањивала сматрајући их штетним за вернике. ▲ **индекс развоја** екон. мерило економско-социјалног напретка појединих земаља, на основу очекиваног трајања живота, друштвеног производа, писмености, образованости; **индекс куповне моћи** показатељ куповне моћи новца; **индекс рентабилности** успешност пословања предузећа изражена у процентима. □ **бити на индексу** бити забрањен, бити означен као штетан, непрепоручљив, неподобан; **ставити на индекс** забранити, жигосати као опасно, недопуштено.

индекса́ција, -ē ж [в. индекс] 1. прављење индекса (2, 5), односно датотеке података. 2. екон. административно усклађивање цена с платама, трошковима и сл.

ѝндексни́, -ā, -ō [в. индекс] који се односи на индекс. ▲ **индексна клаузула** прав. заштитна клаузула којом се висина новчане обавезе одређује у зависности од раста или пада цена материјала и рада у периоду између склапања и испуњења уговора; **индексна грешка** пом. грешка која настаје при употреби секстанта, исправља се вишекратним мерењем; **индексна ознака** техн. код микрофилмских података, визуелни информацијски показатељ, об. у виду тање или дебље линије.

индемнизи́рати, индемнѝзи́рāм, 3. л. мн. индемнизи́рајӯ сврш. и несврш. [фр. indemnisier од лат. indemnis без штете] 1. платити одштету, надокнадити штету. 2. осигурати (од чега). 3. ослободити одговорности.

индемнѝтēт, -е́та м [лат. indemnitas] 1. надокнада штете, одштета. 2. осигурање од штете, губитка. 3. законско ослобађање од одговорности; акт парламента који ослобађа државне службенике од одговорности за кршење устава.

ѝндēн, -е́на м хем. [в. инд(иго), -ен] хем. ароматски угљоводоник који се налази у катрану каменог угља, користи се за производњу синтетичких смола.

индепѐндент, -а м, ген. мн. индепѐнденā̄тā̄ [енгл. independents, в. индепендентан] присталица протестантске струје у Енглеској и САД која се залаже за независност појединих верских заједница, одбијајући бискупску власт и подложност цркве држави.

индепендѐнтан, -тна, -тно [лат. independens в. ин-[1], dependere зависити] независан, самосталан, слободан.

индепендентист(а), -е м, мн. индепѐндентисти [в. индепендентан] пол. који се залаже за независност неке покрајине, државе и сл. ◆ **индепендентѝстичкӣ**.

индетермина́ција, -е̄ ж [лат. indeterminatio] неодређеност, неодлучност.

индетерминѝзам, -зма м [в. ин-[1], детерминизам] 1. филоз. правац који признаје потпуну слободу човекове воље, одн. пориче њену условљеност било физичким или психичким узроцима. 2. неомеђеност, неограниченост.

индетермѝнисā̄н, -а, -о [в. ин-[1], детерминисан] неодређен, неопредељен, нерешен.

индетермѝнист(а), -е̄ м [в. индетерминизам] присталица индетерминизма.

индетерминѝстичкӣ, -ā̄, -ō̄ [в. индетериниста] који се односи на индетерминизам или индетерминисте.

индецѐнтан, -тна, -тно [в. ин-[1], децентан] непристојан, недоличан, прост, неуљудан.

индивѝдуа, -е̄ ж [в. индивидуум] 1. пеј. сумњива особа; безвредна, безначајна особа. 2. в. **индивѝдуум**.

ӣндивидуā̄лан, -лна, -лно [срлат. individualis од лат. individuus недељив, в. ин-[1], dividere делити] лични, својствен појединцу, појединачан. ▲ **(самостални) индивидуални пољопривредник** сељак који није укључен у задругу или комбинат, већ самостално управља својим домаћинством.

индивидуа́лац, -лца м, ген. мн. индивидуā̄ла̄цā̄ [в. индивидуалан] 1. особа која делује индивидуално; индивидуалиста. 2. самостални индивидуални пољопривредник в. **ӣндивидуā̄лан**.

индивидуалѝзам, -зма м [в. индивидуалан] 1. тежња појединца да се издвоји из друштва; настојање човека да се остварује у личним склоностима и тежњама, без обзира на друштвене конвенције. 2. понашање појединца који своје интересе супротставља потребама заједнице, себичност. 3. схватање по коме је појединац највиша вредност друштва. 4. соц. схватање по којем су друштвене појаве резултат узајамног деловања појединаца.

индивидуализа́ција, -е̄ ж [в. индивидуалан] издвајање једне личности, јединке или појединости по њеним особитим својствима; појединачно разматрање; супр. **генерализа́ција** (в.).

индивидуа̀лизовати, -ујēм сврш. и несврш. [в. индивидуалан] издвојити, издвајати из заједнице, усредсредити на појединца, чинити индивидуалним; супр. **генера̀лизовати** (в.).

индивидуа̀лист(а), -е̄ м [в. индивидуалан] 1. присталица индивидуализма. 2. онај којем су лични интереси важнији од интереса заједнице, себичњак. 3. онај који није склон учешћу у заједници (организацији, колективу, друштву и сл.), онај који тежи издвајању; супр. **колектѝвист** (в.).

индивидуалѝтē̄т, -е́та м [нлат. individualitas, в. индивидуалан] 1. особеност, засебност, оригиналност. 2. скуп карактеристичних особина појединца, личност. 3. изразита личност, ауторитет; индивидуалност.

индивидуа́лнō̄ст, -ости ж в. **индивидуалѝтē̄т**.

индивѝдуум, -а м [лат. individuum недељиво, в. ин-[1], dividere делити] 1. сваки самостално постојећи организам, појединачно биће, јединка. 2. особа, личност, појединац.

индѝгē̄н, -е́на м [лат. indigena] староседелац, прастановник, домородац.

ӣндигē̄н, -а, -о [итал. indigenus] домаћи, изворни, староседелачки.

индигѐна̄т, -а́та м [фр. indigénat в. индиген, -ат] ист. 1. припадност некој држави, подан-

ство, држављанство, завичајност, право грађанства. 2. давање грађанских права и племићке титуле странцу; уп. **инкòлāт** (в.).

индигѐстија, -ē ж [лат. indigestio, в. ин-[1], digestio варење] 1. мед. поремећај варења; покварен желудац. 2. фиг. несварљивост, неподношљивост; презасићеност (чиме).

индигна́ција, -ē ж [лат. indignatio] негодовање, гнев, срџба, огорченост, осећање одвратности.

индѝгнӣран, -а, -о [в. индигнирати] озлојеђен, огорчен, уврeђен.

индигни́рати, индѝгнӣрām, 3. л. мн. индигни́рајӯ сврш. и несврш. [лат. indignari] изазивати индигнацију, негодовање; наљутити, озлоједити, разгневити.

индигнѝтēт, -е́та м [лат. indignitas] недостојност, недостојно понашање или поступање, увреда, срамота.

ѝндиго, -а м (ређе с), мн. ѝндига с, ген. ѝндӣгā [шп. indigo од лат. indicum од грч. indikón индијско] 1. чивит (биљка). 2. природна плавољубичаста боја, добија се од истоимене биљке. 3. индигом обојен папир који се користи за истовремено писање копија (руком или писаћом машином).

индигòӣд, -и́да м [в. индиго, -оид] хем. синтетичка органска боја, слична индигу по саставу.

индигòлӣт, -и́та м [в. индиго, -лит[1]] минер. врста турмалина плаве боје, драги камен, бразилски сафир.

индија́нер, -а м [нем. Indianer] кулин. колач филован кремом, преливен чоколадом.

индијàнист(а), -ē м, мн. индијàнисти [срлат. Indianus] научник, стручњак за индијанистику.

индијанѝстика, -ē ж, дат. и лок. индијанѝстици [в. индијанист(а)] изучавање језика и културе старе Индије, посебно санскрта; уп. **индолòгија**.

индѝјāнскӣ, -ā, -ō [срлат. Indianus (К. Колумбо је, дошавши у Америку, веровао да је стигао у Индију)] који се односи на Индијанце.

ѝндијум и **ѝндијум,** -а м и **ѝндӣј** и **ѝндиј,** -а м [нлат. indium, по линији индиго боје у спектру, в. индиго] хем. елемент, симбол In, атомски број 49, сребрнастобео метал, жилав као олово и лако испарљив.

индѝкāн, -а́на м [лат. indicum] 1. хем. плава боја природног индига. 2. физиол. калијумова со индоксил-сумпорне киселине, састојак мокраће.

ѝндикатӣв, -а м [лат. (modus) indicativus показни (начин)] 1. грам. употреба глаголских времена с правим временским значењем, за разлику од кондиционала, конјунктива и других начина који изражавају став према радњи. 2. број и знак, ознака аматерске радио-станице.

ѝндикатӣван, -вна, -вно [лат. indicativus изјавни, према indicare показивати] 1. који показује, који упућује на нешто, знаковит. 2. грам. (само одр.) који се односи на индикатив.

индѝкāтор, -а м [срлат. indicator] 1. показивач, показатељ, упућивач, знак. 2. хем. супстанца која променом боје показује промену стања или хемијске природе неког система. 3. електр. сигнална направа. 4. мед. радиоактивна материја помоћу које се могу пратити процеси измене материја у човечјем организму. ◆ **индѝкāторскӣ**.

индика́ција, -ē ж [лат. indicatio] 1. показивање, указивање, знак, симптом, наговештај. 2. мед. симптом, разлог за примену одређене терапије или за оперативни захват. 3. прав. основ за сумњу.

ѝндикован, -а, -о [в. индицирати] мед. (о леку, терапији) који одговара, који се препоручује за дато обољење.

ѝндиковати в. **индици́рати**.

индѝкција, -ē ж [лат. indictio] 1. објава, објављивање, оглас, најава неког догађаја, нпр. црквеног сабора. 2. ист. период од 15 година између два убирања пореза који је увео цар Константин (1. јануара 313. г.).

индепѐндент, индипендѐнтист(а) в. **индепѐндент, индепендѐнтист(а)**.

ӣндиректа, -а м, ген. мн. ӣндирекāтā [лат. indirectus индиректан] сп. казнени ударац у фудбалу који не сме бити упућен директно на гол, него ка саиграчу.

ӣндиректан, -тна, -тно [лат. indirectus, в. ин-[1], директан] 1. посредан, заобилазан, околишан. 2. грам. који није директан, неуправни. ▲ **индиректни објекат** неправи објекат.

ӣндискретан, -тна, -тно [лат. indiscretus од в. ин-[1], дискретан] 1. који се меша у туђе ствари, који жели да сазна туђе тајне, сувише радознао. 2. који не зна да чува тајне, који сувише прича.

ӣндискретнӧст = **индискре́ција** (в.)

индискре́ција, -ē ж = **ӣндискретнӧст**, -ости ж [лат. indiscretio] индискретно понашање; одавање туђе тајне; брбљивост, непромишљеност, претерана радозналост.

ӣндискутабӣлан, -лна, -лно [фр. indiscutable в. ин-[1], дискутабилан] о којем се не може расправљати, неоспоран, несумњив, сигуран.

индиспози́ција, -ē ж [нлат. indispositio, в. ин-[1], диспозиција] 1. нерасположење, нелагодност, недостатак воље за нешто. 2. субјективан лош осећај, тренутно лоше здравствено стање.

индиспо̀нӣран, -а, -о [нем. indisponiert, в. индиспозиција] 1. нерасположен, без воље (за нешто), неспреман. 2. који се не осећа добро, клонуо, болешљив.

индиспо̀нӣранӧст, -ости ж [в. ин-[1], дисподираност] стање онога који је индиспониран.

индиспони́рати, индиспо̀нӣрāм, 3. л. мн. индиспони́рајӯ сврш. и несврш. [нлат. indisponere, в. ин-[1], диспонирати] онеспособити, одузети вољу, озловољити.

ӣндиспутабӣлан, -лна, -лно [лат. indisputabilis, в. диспутација] о којем не треба расправљати, неоспоран, несумњив, сигуран.

индифѐрентан, -тна, -тно [нлат. indifferens, в. ин-[1], в. диференција] 1. равнодушан, незаинтересован, који не саосећа, који не учествује, неутралан. 2. неважан, безначајан.

индифѐрентӣзам, -зма м [в. индиферентан] 1. филоз. схватање по коме је свака ствар или биће у основи исто као све друге ствари односно бића исте врсте; веровање да је најбоље бити равнодушан према свему (свету, злу и смрти). 2. теол. схватање да су разлике међу религијама неважне.

индифѐрентист(а), -ē м [в. индиферентан] 1. филоз. присталица индиферентизма. 2. равнодушан човек, онај који не показује интересовање ни за шта.

индифѐрентнӧст и **ӣндиферентнӧст** = **индифѐренција** (в.)

индифѐренција, -ē ж = **индифѐрентнӧст** и **ӣндиферентнӧст**, -ости ж [лат. indifferentia, в. индиферентан] равнодушност, незаинтересованост, неутралност.

ӣндӣција, -ē ж [лат. indicium] знак, предзнак, симптом, околност на основу које се закључује и суди.

индици́рати, индӣцӣрāм, 3. л. мн. индици́рајӯ = **ӣндиковати**, -ујēм сврш. и несврш. [лат. indicare] 1. означити, назначити, упутити, показати. 2. мед. преписати (лек, терапију).

индоѐврӧпскӣ, -ā, -ō [лат. India Индија, Europa Европа] лингв. 1. који се односи на индоевропску породицу језика (у коју спадају санскрт, грчки, латински, словенски, германски, романски, келтски језици итд.). 2. који се односи на некадашње Индоевропљане.

индоктрина́ција, -ē ж [в. индоктринирати] поучавање, увођење у доктрину; настојање неке организације (државе, политичке странке, цркве) да свим средствима утиче наметне одређено веровање, идеологију, понашање.

индоктрини́рати, индоктрӣнӣрāм, 3. л. мн. индоктрини́рајӯ сврш. и несврш. [нем. indoktrinieren в. ин-[2], лат. doctrina учење, подучавање] вршити индоктринацију.

индолѐнтан, -тна, -тно [лат. indolens] равнодушан, немаран, безбрижан, лењ.

индолѐнтнӧст, -ости ж в. **индолѐнција**.

индолѐнција, -ē ж [лат. indolentia неосетљивост за бол, в. ин-[1], dolere болети] равнодушност, немарност, безбрижност, лењост.

индолòгија, -ē ж [Индија, в. -логија] наука о језицима, књижевности, историји, филозофији и култури Индије; уп. **индијанѝстика**.

индосàмент, -а м, ген. мн. индосàменāтā [нем. Indossament према итал. indossare, према dosso леђа, полеђина] банк. писана изјава на полеђини менице или чека којом се преноси право наплате са носиоца (*индосанта*) на друго лице (*индосата*), и којом се уједно носилац изјашњава као јемац за пренету обавезу.

индòсант, -нта м, ген. мн. индòсанāтā [нем. Indossant, в. индосамент] трг. онај који врши индосамент, јемац, жирант.

индòсāт, -а́та м = **индòсāтор,** -а м [нем. Indossat, в. индосамент] трг. онај на кога се преноси меница, жиратар.

индосѝрати, индòсѝрāм, 3. л. мн. индосѝрајӯ свршн. и несврш. [итал. indossare] трг. преносити меницу или чек на другога тако што се тај пренос забележи на полеђини, жирирати.

ѝндуковāн, -а, -о {в. индуковати] који је настао индукцијом. ▲ **индукована струја** физ. електрична струја произведена индукцијом.

ѝндуковати, -ујēм свршн. и несврш. [лат. inducere увести, уводити] 1. лог. закључивати од појединачног према општем. 2. физ. произвести електричну струју у затвореном проводнику кретањем у близини магнета или електромагнета, в. **индȕкција**. 3. навести, наводити, подстаћи, подстицати, проузроковати.

ѝндуктѝван, -вна, -вно [нлат. inductivus према лат. inductus од inducere довести] лог. до кога се долази путем индукције; супр. **дѐдуктѝван** (в.).

индуктивѝтēт, -е́та м [в. индуктиван] физ. својство струјног кола узроковано магнетским пољем створеним при проласку струје кроз коло.

ѝндуктор, -а м [лат. inductor уводитељ] 1. физ. уређај за производњу електричне струје високог напона. 2. биол. супстанца која је у стању да подстакне реализацију неког гена односно биосинтезу неког протеина.

индȕкција, -ē ж [лат. inductio] 1. лог. метод закључивања од појединачног ка општем, од случајног ка законитом; супр. **дедȕкција** (в.). 2. псих. појављивање осећања, мисли, асоцијација који су подстакнути истим психичким процесима код других особа. 3. биол. дејство једног дела ембрионалног ткива на развој суседних, недиференцираних ћелија. 4. физ. настанак електричне струје у затвореном проводнику изазван његовим кретањем у близини магнета или другог проводника кроз који протиче електрична струја. ▲ **електрична индукција** физ. физичка величина, симбол D, користи се у проучавању електричних поља унутар диелектрика; **електромагнетска индукција** физ. изазивање електричне струје у проводнику његовим кретањем у магнетском пољу или променом магнетског поља око њега; **магнетска индукција** физ. векторска величина којом се описује магнетско поље, симбол B, јединица тесла, симбол T.

ѝндукциōнӣ, -ā, -ō [в. индукција] који се односи на индукцију. ▲ **индукциони апарат** физ. апарат за произвођење индукованих струја високог напона на основу волтаиндукције у споредном или секундарном калему (с танком дугачком жицом) прекидањем и успостављањем струје у главном или примарном калему (с дебелом кратком жицом); **индукциони калем** физ. намотај за изазивање индуковане електричне струје; **индукциона машина** физ. машина за произвођење индукованих електричних струја; **индукциони мотор** физ. електрични мотор чији се ротор покреће индукованом струјом.

индулгѐнција, -ē ж [лат. indulgentia од indulgere попуштати] 1. попустљивост, благост, милостивост. 2. црквн. опроштај, опраштање, разрешење од грехова. 3. ист. повеља о опраштању грехова коју је у средњем веку католичка црква продавала верницима, а чије ће укидање захтевати протестантска реформација.

индȕлӣн, -и́на м [в. индиго] хем. фабричко име за индигоплаву боју, користи се за бојење вуне и свиле, као и за производњу мастила.

и̏ндулт, -а м, ген. мн. и̏ндȕлтā [срлат. indultum од лат. indulgere попуштати, бити попустљив] 1. рок одобрен некоме за извршење обавезе, одложни рок. 2. црквено папско писмо којим се даје опроштај греха, каква милост или повластица. 3. рок који зараћена страна оставља противниковим трговачким бродовима да напусте њене луке у којима их је затекао почетак рата.

индура́ција, -ē ж [лат. induratio] мед. отврднуће органа или ткива урастањем или претварањем у везивно ткиво.

индȕстрија, -ē ж [лат. industria марљивост, радиност] 1. сериојска и масовна производња у фабрикама, механизовани радни процес прераде сировина у полупроизводе и готове производе. 2. грана привреде, врста индустријске производње (*дрвна* ~). ▲ **тешка индустрија** производња полупроизвода и средстава за производњу (машиноградња, металургија и сл.); **лака индустрија** производња предмета широке потрошње; **филмска индустрија** снимање филмова намењених забави широке публике; **индустрија забаве** активност забављања широке публике (филм, телевизија, позориште, концерти и др.).

индустријáлац, -лца м, вок. и̏ндустријāлче, ген. мн. и̏ндустријāлāцā [в. индустрија] власник индустријског предузећа, предузетник, фабрикант.

индустријали̏зам, -зма м [в. индустрија] схватање да је индустрија главна сврха делатности човека и друштва.

индустријализа́ција, -ē ж [в. индустрија, индустријализовати] изградња индустрије, увођење индустријске производње у привреду земље.

индустрија̀лизовати, -ујēм сврш. и несврш. [в. индустрија] увести, уводити индустријски начин производње, спровести индустријализацију.

индȕстрӣјскӣ, -ā, -ō [в. индустрија] који се односи на индустрију. ▲ **индустријска држава** соц. држава у којој преовладава непољопривредно становништво, а већи део производње и дохотка потиче из индустрије; **индустријска револуција** ист. преокрет у економском и друштвеном животу до којег је дошло проналаском парне машине и увођењем машина у производњу (крајем XVIII и почетком XIX века).

инѐдита, -ā с, мн. [лат. inedita од ineditus необјављен] 1. неиздате, необјављене књиге; рукописи. 2. муз. неизведена музичка дела.

и̏н екстѐнзо [лат. in extenso] опширно, исцрпно, потпуно, без скраћења (об. кад је реч о цитирању).

инѐпција, -ē ж [лат. ineptiae] лудорија, лудост, будалаштина.

инерва́ција, -ē ж [нлат. innervatio в. ин-[2], лат. nervus живац] физиол. 1. снабдевеност органа нервима. 2. спровођење надражаја путем нерава из централног нервног система у органе.

инѐртан, -тна, -тно [лат. iners] 1. који показује инерцију, непокретан или тешко покретљив. 2. фиг. тром, лењ, млитав, који је без иницијативе.

инѐртнōст, -ости ж [в. инерција] својство онога који је инертан и онога што је инертно.

инѐрција, -ē ж [лат. inertia неспретност, тромост] 1. физ. својство тела да остане у стању мировања или праволинијског једнаког кретања док не буде изложено утицају спољне силе која то стање мења. 2. непокретност, тромост, лењост, млитавост, пасивност.

инжѐњēр, -е́ра м [фр. ingénieur од engin справа, машина, од лат. ingenium] факултетски образован техничар у области машинства, електротехнике, хемије, геологије, шумарства, грађевинарства и др. ◆ **инжѐњēрскӣ**.

инжењера́рац, -рца м, ген. мн. инжењера́рāцā [в. инжењер] војник који служи у инжењерији.

инжењѐрија, -ē ж [в. инжењер] вој. род војске који се бави техничким и грађевинским посло-

вима и који у техничком погледу осигурава борбена дејства других родова. ◆ **инжењѐрӣјскӣ**.

инжењѐринг, -а м, мн. инжењѐринзи, ген. инжењѐрӣнгӑ [енгл. engineering] 1. стручна разрада грађевинског, техничког или индустријског пројекта коју заједно обављају специјалисти различитих струка. 2. предузеће које се бави таквом делатношћу. 3. свака делатност заснована на знању и вештинама инжењера. ▲ **генетски ~** биол. грана биологије која се бави селекцијом генетских својстава у циљу стварања нових врста биљака или животиња.

инжѝњер, инжињéрац, инжињѐрија, инжињѐринг в. **инжѐњер, инжењéрац, инжењѐрија, инжењѐринг**.

ӣнзулӑран в. **ӣнсулӑран**.

инзу̀лӣн, инзу̀лӣнскӣ в. **инсу̀лӣн, инсу̀лӣнскӣ**.

ӣнзулт в. **ӣнсулт**.

иницӣјӑл, -а́ла м [лат. initialis почетни од initium почетак] 1. велико почетно слово имена или презимена. 2. у типографији и у старим књигама, украшено велико слово којим почиње глава или одељак.

ӣницијӑлан, -лна, -лно [лат. initialis] почетни, полазни, основни.

иницијализа́ција, -ē ж [в. иницирати] рач. припрема за употребу диска или траке (испитивање површине медија, означавање блокова простора за чување и др.).

иницијати́ва, -ē ж [фр. initiative од лат. initium почетак] 1. започињање, подстицај, подстрек, први корак у каквом раду, предузимљивост. 2. процедура према којој грађани предлажу неки закон, уредбу и др.

ӣницијатӣван, -вна, -вно [в. иницијатива] који даје иницијативу, који из властите побуде почиње.

иницӣјӑтор, -а м [лат. initiator, в. иницирати] онај који даје први подстицај, зачетник, покретач, подстрекач.

иницијáција, -ē ж [лат. initiatio посвета] 1. увођење, упућивање, посвећивање у тајне, принципе или технику рада. 2. у родовском друштву, ритуално увођење девојке или младића у заједницу одраслих као пуноправног члана, об. у тринаестој години живота. 3. ритуално примање у неко тајно удружење.

иницӣрати, инӣцӣрӑм, 3. л. мн. иницӣрајӯ свршн. и несврш. [лат. initiare] дати иницијативу, дати подстрек, започети, покренути.

ӣњект, -а м, ген. мн. ӣњекӑтӑ [лат. iniectum од inicere, в. инјицирати] садржај убризган инјекцијом.

инјектӣрати в. **инјицӣрати**.

ӣњектор, -а м [лат. iniector убацивач] 1. техн. пумпа за убризгавање течности и гасова (нпр. горива у авионски мотор, воде у казан парне машине и сл.). 2. мед. направа за давање инјекција, за убризгавање.

инјѐкција, -ē ж, мед. [лат. iniectio] 1. мед. убризгавање течности у тело помоћу шприца и игле. 2. сама течност која се убризгава. 3. фиг. снажан подстицај, оснаживање. ▲ **интрамускуларна ~** убризгавање у мишић; **интравенозна ~** убризгавање у вену; **супкутана ~** убризгавање под кожу; **интракардијална ~** убризгавање течности у срце.

инјицӣрати, инјӣцӣрӑм, 3. л. мн. инјицӣрајӯ свршн. и несврш. [лат. inicere] убризгавати, уштрцавати, давати инјекцију, инјектирати.

инјӯрија, -ē ж [лат. iniuria, в. ин-[1], ius правда, закон] 1. прав. кривица, неправда, повреда права. 2. увреда, увреда части.

ӣнка, -ē м и ж [перуан. inka господин, краљ] титула некадашњих перуанских краљева и принчева из владарске породице, пре шпанског освајања у XVI веку.

инкамера́ција, -ē ж [нлат. in camera у соби] 1. припајање црквеном имању. 2. убирање, наплата (нпр. такса) у корист државе. 3. подржављење.

ӣнкантӑн, -а, -о [итал. incantato од incantare зачарати] покр. очаран, опчињен, запањен, скамењен.

инкàнтати (се), -а̄м (се) свр̏ш. [итал. incantarsi] запањити (се), забезекнути (се).

инканта́ција, -е̄ ж [лат. incantatio од incantare омађијати] изговарање магијске формуле којом се призива дејство неке натприродне силе, врачање, бајање.

инкапсула́ција, -е̄ ж [нлат. incapsulatio в. ин-[2], капсула] мед. стварање капсуле (овојнице, чауре) од везивног ткива око места некрозе, упале или страног тела.

инкапсу̀ли́ра̄н, -а, -о [в. инкапсулација] мед. зачаурен, који се тешко може разбити лековима или другим средствима (нпр. гној).

инкардина́ција, -е̄ ж [срлат. incardinatio в. ин-[2], лат. cardo осовина, стожер] црквд. 1. преношење управе над неком црквом на страног свештеника (у католичкој цркви). 2. обавезно уписивање сваког свештеног лица у неку заједницу при дијецези у којој живи. 3. избор за кардинала.

инкàрна̄т, -а́та м [итал. incarnato утеловљен] слик. боја људске пути, боја меса; румена боја лица.

инкарна́ција, -е̄ ж [лат. incarnatio] 1. отеловљење, оваплоћење, оличење, слика и прилика (нпр. *Сократ̄ је ~ мудрости*). 2. појава божанства у људском лику.

инкарни́рати, инкàрни̏ра̄м, 3. л. мн. инкарни́рајӯ свр̏ш. и несвр̏ш. [лат. incarnare, в. ин-[2], саго ген. carnis месо] отеловљивати, оваплоћавати, оличавати.

инкарцера́ција, -е̄ ж [срлат. incarcerare утамничити, в. ин-[2], лат. carcer тамница] 1. хапшење, затварање, лишавање слободе. 2. мед. уклештење органа у урођеним или накнадно развијеним отворима телесних шупљина.

инкàсант, -а м, ген. мн. инкàсана̄та̄ [в. инкасирати] благајник који наплаћује новац, углавном изван установе.

инкàса̄тор, -а м в. **инкàсант**.

инкаси́рати, инкàси̏ра̄м, 3. л. мн. инкаси́рајӯ [итал. incassare, в. каса] трг. прикупљати, примати, убирати новац, наплаћивати рачун у готовини.

инкàсо, инкàса м, мн. инкàси, ген. инка́са̄ [итал. incasso] трг. 1. наплата у готовини. 2. наплата новца на основу менице (или сличног документа) по налогу повериоца. 3. документ који подлеже плаћању по доспећу у одређеном року.

инкау̀стика в. **енкаустика**.

инквѝзи̏тор, -а м [лат. inquisitor од inquirere истраживати] 1. ист. у средњем веку, судија инквизиције. 2. фиг. окрутан човек, мучитељ, престрог судија.

инквѝзи̏торскӣ, -а̄, -о̄ [в. инквизитор] који се односи на инквизиторе и инквизицију; испитивачки; мучитељски, суров.

инквизи́ција, -е̄ ж [лат. inquisitio истраживање] 1. ист. црквд. злогласни суд Католичке цркве, основан у XIII веку с циљем да открива, испитује и сурово кажњава све оне који су проглашени за јеретике; најнемилосрднија је била шпанска инквизиција, која је укинута тек 1834. године. 2. фиг. престрого испитивање, немилосрдно саслушавање. ◆ **инквизи́ци̏јскӣ** и **инквизи́ци̏јскӣ**.

инквѝли̏н, -и́на м [лат. inquilinus] 1. станар, закупац стана. 2. ист. у феудализму, сељак који је добијао стан уз обавезу да обрађује туђу земљу. 3. зоол. животиња која живи у гнезду, јазбини или на територији друге животиње.

инквилини̏зам, -зма м [в. инквилин] биол. врста симбиозе у којој јединке различитих врста живе на истом простору.

инклина́ција, -е̄ ж [лат. inclinatio од inclinare, в. инклинирати] 1. а. наклоност, склоност, нагињање (чему). б. мед. склоност организма некој болести. 2. мат. нагнутост (равни или линије) према хоризонталној равни. 3. физ. нагибни угао магнетске игле према хоризонталној равни. 3. а̀строн. угао између путање планете и равни еклиптике. ◆ **и̏нклинациони̏**.

инклини́рати, инкли̏ни̏ра̄м, 3. л. мн. инклини́рајӯ свр̏ш. и несвр̏ш. [лат. inclinare] 1. нагињати се, бити нагнут, искошен. 2. имати склоност, бити склон (чему).

ӣнклиномēтар и **ӣнклинометар**, -тра м [в. инклинација, -метар] 1. инструмент за мерење нагиба магнетске игле. 2. авиј. инструмент за мерење нагиба код узлета.

инклуди́рати, инклу̏дӣрām, 3. л. мн. инклуди́рајӯ свр. и несврш. [лат. includere] необ. укључивати, обухватати, садржавати, подразумевати.

ӣнклузӣван, -вна, -вно [лат. inclusivus од includere укључити] који укључује, обухвата, садржи, који се подразумева.

ӣнклӯзија и **инклу́зија,** -ē ж [лат. inclusio] 1. укључивање, обухватање, садржавање, подразумевање. 2. мат. релација садржавања једног скупа у другом. 3. страно тело присутно у неком кристалу, металу или легури; примеса.

инкȍгнито, -а м [лат. incognitus непознат] 1. прикривање свог идентитета, анонимност. 2. (као прил.) тајно, прикривено, под туђим именом.

инкȍлāт, -а́та м [лат. incola становник, в. -ат] припадност одређеној држави, поданство, држављанство, завичајно право; уп. **индигѐнāт**.

ӣнкомензурабӣлан, -лна, -лно [нлат. incommensurabilis] несамерљив, који се не може мерити заједничком мером; који се не да упоредити с нечим другим.

инкомода́ција, -ē ж [в. инкомодирати] прављење сметњи, узнемиравање, досађивање.

инкомоди́рати, инкомо̀дӣрām, 3. л. мн. инкомоди́рајӯ свр. и несврш. [лат. incommodare, в. ин-[1], commodus удобан] сметати, узнемиравати, досађивати, правити непријатности.

ӣнкомпарабӣлан, -лна, -лно [лат. incomparabilis, в. ин-[1], лат. comparare упоредити] 1. неупоредив, јединствен, изузетан. 2. грам. који се не може степеновати, који нема компаратив (нпр. придеви *го, бос, ћелав*).

ӣнкомпатибӣлан, -лна, -лно [срлат. incompatibilis, в. ин-[1], лат. compati трпети заједно] 1. који се не слаже с чим, неспојив, несложив, неподударан. 2. рач. неспојив, који се не може преносити с једног компјутерског система на други (хардвер или софтвер); супр. **кȏмпатибӣлан** (в.). 3. прав. законски неспојив с нечим другим (нпр. две функције истовремено, у извршној и законодавној власти).

инкомпатибӣлнōст, -ости ж [в. инкомпатибилан] својство онога што је инкомпатибилно, неспојивост, неподударност, несагласност.

инкомпетѐнтан, -тна, -тно [в. ин-[1], компетентан] 1. ненадлежан, неовлашћен, непозван. 2. неупућен, нестручан.

инкомпетѐнција, -ē ж [в. ин-[1], компетенција] 1. ненадлежност, неовлашћеност, непозваност. 2. неупућеност, нестручност, неспособност.

инконвенијѐнтан, -тна, -тно [в. ин-[1], конвенијентан] незгодан, неприличан, неподесан; неугодан, непријатан.

инконвенијѐнтнōст, -ости ж [в. инконвенијентан] особина онога што је инконвенијентно; инконвенијенција.

инконвенијѐнција, -ē ж [нлат. inconvenientia] незгода, неприлика, непријатност, тешкоћа, неудобност.

инконгруѐнтан, -тна, -тно [лат. incongruens, в. ин-[1], конгруентан] који се не слаже, несклада, несагласан, неподударан.

инконгруе́нција, -ē ж [нлат. incongruentia, в. инконгруентан] неслагање, несклад, несагласност, неподударност.

инконсеквѐнтан, -тна, -тно [лат. inconsequens, в. ин-[1], конгруентан] недоследан, противречан.

инконтинѐнтан, -тна, -тно [лат. incontinens] 1. који није суздржан, неумерен. 2. мед. неспособан да контролише мокрење или столицу.

инконтинѐнција, -ē ж [лат. incontinentia] 1. несуздржаност, неумереност. 2. мед. неспособност задржавања урина или измета.

инкоордина́ција, -ē ж [в. ин-[1], координација] неусклађеност, неусаглашеност, некоординисаност.

инкорèктан, -тна, -тно [лат. incorrectus, в. ин-[1], коректан] 1. погрешан, нетачан, неиспра-

ван. 2. који се неправедно понаша према другима, неуљудан, некоректан.

инкорпора́ција, -е̄ ж [лат. incorporatio, в. инкорпорирати] 1. припајање, уједињење, спајање, укључивање у свој састав. 2. теол. отеловљење. 3. прав. свођење појединих, раније издатих законодавних аката у једну целину.

инкорпори́рати, инкорпо̀рӣра̄м, 3. л. мн. инкорпори́рајӯ и **инкорпо̀рисати,** -ишем̄ сврш. и несврш. [лат. incorporare] 1. укључити, укључивати у свој састав, ујединити, припојити, спојити, повезати. 2. **инкорпорирати, инкорпорисати (се)** отеловити (се).

инкохерѐнтан, -тна, -тно [в. ин-[1], кохерентан] 1. неповезан, лабав. 2. збуњен, сметен, недоследан, противречан.

инкохерѐнтно̄ст, -ости ж = **инкохерѐнција,** -е̄ ж [в. ин-[1], кохеренција] особина онога што је инкохерентно.

инкрѐмент м, ген. мн. инкрѐмена̄та̄ [лат. incrementum према increscere расти] 1. раст, пораст, прираштај. 2. додатак, повишица; добит, вишак вредности. 4. приплод, подмладак.

и̏нкрементал̄н̄, -а, -о [в. инкремент] који се односи на инкремент; који представља прираштај, додатак или зараду.

и̏нкре̄т, -е́та м [лат. incretum од incernere, в. ин-[2], cernere лучити] физиол. производ жлезда с унутрашњим лучењем, хормон.

инкримина́ција, -е̄ ж [нлат. incriminatio према crimen злочин] прав. окривљавање, оптужба.

инкрими̏нисан̄, -а, -о [в. инкриминисати] о којем је реч, о којем се ради (об. у оквиру правног процеса, истраге о кривици и сл.).

инкрими̏нисати, -ишем̄ сврш. и несврш. [лат. incriminare] прав. окривити, окривљавати, приписивати кривицу, оптужити, оптуживати.

инкрӯста̄т, -а́та м [лат. incrustatum према crusta кора] окамењени остатак биљног или животињског света, фосил.

инкруста́ција, -е̄ ж [лат. incrustatio, према incrustare уметати] 1. украс од драгог камена или племенитог метала утиснут у дрво, метал, камен и сл; уп. **интӑрзија**. 2. окоревање, добијање коре, хватање (камене) коре. 3. грађ. украшавање зидова и подова шарама од комада разнобојног мермера. 4. облагање златним или сребрним листићима.

инкрусти́рати, инкрӯсти́ра̄м, 3. л. мн. инкрусти́рајӯ сврш. и несврш. [лат. incrustare] 1. уметати, утискивати украсе, облагати украсима. 2. **инкрусти́рати (се)** облагати се кором, добијати кору.

инкӯба̄тор, -а м [лат. incubator према incubare лежати на чему] 1. апарат за вештачко лежење пилића помоћу грејања. 2. мед. апарат у којем су створени потребни услови (температура, влага, кисеоник) за неговање прерано рођене и слабе новорођенчади. 3. мед. апарат за чување бактеријских култура на одређеној температури.

инкуба́ција, -е̄ ж [лат. incubatio] 1. грејање јајета лежањем женке или у инкубатору док се не излеже пиле. 2. мед. временски размак од тренутка заразе до појаве првих знакова болести.

и̏нкӯбус, -а м [лат. incubus од incubare лежати на чему] 1. демон који према народном веровању полно општи с уснулим особама. 2. тешка ноћна визија, мора, приказа.

инкӯлпант, -а м, ген. мн. инкӯлпана̄та̄ [лат. inculpans] прав. онај који оптужује, тужилац.

инкӯлпа̄т, -а́та м [лат. inculpatus од inculpare окривити] прав. онај кога оптужују, оптужени, окривљени.

инкулпа́ција, -е̄ ж [лат. inculpatio од inculpare окривити] прав. оптужба, окривљавање, уписивање у грех; супр. **екскулпа́ција** (в.).

инкултура́ција, -е̄ ж [в. ин-[2], култура] црквн. настојање католичке цркве да своје учење прилагоди и другим културама из којих придобија нове вернике; прилагођавање, аутохтонизација.

инкуна̀була, -е̄ ж [лат. incunabula према cunae колевка] филол. књига штампана у најраније доба штампарства, пре 1500. године.

инкунабулѝстика, -ē ж, дат. и лок. инкунабулѝстици [в. инкунабула] научна дисциплина која проучава инкунабуле.

и̏нкурабӣлан, -лна, -лно [лат. incurabilis, в. ин-[1], curare лечити] мед. који се не може излечити, неизлечив.

и̏нкџет-штàмпāч, -а́ча м [енгл. ink jet printer] рач. врста матричног штампача с млазницом који знакове формира избацивањем ситних капљица мастила на хартију.

и̏нлет, -а м [нем. Inlett] јака густа тканина у коју се ставља перје за јастуке, јоргане и сл., ангин.

и̏н лò̄ко [лат. **in loco**] на месту; на лицу места.

и̏н мѐдијас рēс в. **in medias res**.

и̏н мемò̀ријам в. **in memoriam**.

инò̀вāтор, -а м [в. иновирати] онај који ради на иновацијама, проналазач, изумитељ.

иновáција, -ē ж [лат. innovatio] нов изум који унапређује неки производ или метод рада; новина, новотарија, промена.

иновúрати, инò̀вӣрām, 3. л. мн. иновúрајӯ свр̏ш. и несвр̏ш. [лат. innovare, в. ин-[2], novus нов] унети, уносити новину, новост, променити, осавременити.

инóза, -ē ж [грч. ís, inós влакно, в. -оза] мед. стварање влакнастог ткива.

инò̀зӣт, -и́та м в. **инозѝтōл**.

инозѝтōл, -о́ла м [в. иноза, (алкох)ол] хексахидроксициклохексан, инозит, природни алкохол, убраја се у витамине Б; налази се у неким животињским ткивима и излучевинама (у мишићима, срцу, плућима, мокраћи и др.).

инозӯрија, -ē ж [в. иноза, -урија] накупљање инозитола у мокраћи, нпр. код шећерне болести.

инокоресп̀ондент, -а м, ген. мн. инокоресп̀ōдēнāтā [скр. од инострани кореспондент] онај који обавља преписку, кореспонденцију с иностранством.

инокореспонде́нција, -ē ж [в. инокореспондент] пословна преписка с партнерима из иностранства, об. у неком предузећу.

инокрѐдӣт, -и́та м [скр. од инострани кредит] финанс. кредит који потиче из иностранства, који је одобрила страна банка или нека друга установа.

иноксида́ција, -ē ж [в. ин-[1], оксидација] заштита површине гвоздених предмета од рђе стварањем слоја оксида.

инокӯлā̀тор, -а м [лат. inoculator, в. инокулирати] онај који врши инокулацију.

инокула́ција, -ē ж [лат. inoculatio] 1. пољопр. урезивање калема у дивљаку, цепљење, калемљење. 2. мед. уношење клица у живо ткиво ради дијагнозе или стварања имунитета, цепљење; уп. **вакцина́ција** (в.).

инокули́рати, инокӯлӣрām, 3. л. мн. инокули́рајӯ свр̏ш. и несвр̏ш. [лат. inoculare, в. ин-[2], oculus око, пупољак] вршити инокулацију, цепити, пелцовати.

и̏ноперабӣлан, -лна, -лно [нлат. inoperabilis, в. ин-[1], операбилан] мед. који се не може оперисати.

и̏нофицијēлан, -лна, -лно [в. ин-[1], официјелан] неслужбен, незваничан, неофицијелан.

иноцѐнција, -ē ж [лат. innocentia] необ. недужност, невиност, безазленост.

и̏н пē̏јус в. **in peius**.

и̏н перпѐтуум в. **in perpetuum**.

и̏нпут, -а м [енгл. input] рач. подаци који се уносе у компјутер ради обраде, улазна вредност, улазна информација; супр. **а̀утпут** (в.).

инса̀јдер, -а м [енгл. insider према inside изнутра] 1. онај који унутар једне групе делује за рачун неке друге групе. 2. онај који у предузећу има важан положај и приступ поверљивим информацијама.

и̏нсāн, -а́на м, вок. и̏нсāне [тур. insan од ар. insān] човек, чељаде, људско биће.

инсани̏тēт, -е́та м [нлат. insanitas према лат. insanus нездрав] мед. нездравост, болест, об. умна.

и̏нсāф, -а́фа м [тур. insaf од ар. inṣāf] покр. 1. осећање моралне одговорности, савест. 2. душа, душевност.

инса́фсуз, -а м [тур. insafsız, в. инсаф, -sız без] покр. бездушник, безобзиран, немилосрдан човек.

и̏нсект, -а м, ген. мн. и̏нсекāтā [лат. insectum од insecare усећи] зоол. свака ситна животиња из групе чланконожаца, са шест ногу, с крилима или без њих (комарац, мрав, мува и др.), буба.

инсѐктāријум, -а и **инсѐтāрӣј**, -ија м [нлат. insectarium в. инсект, (вива)ријум] врста тераријума у којем се чувају, негују и посматрају инсекти.

инсективо́ри, инсективо́рā м, мн., јд. инсекти̏во̄р, ген. инсективо́ра [нлат. insectivorus в. инсект, vorare ждерати] зоол., бот. животиње и биљке које се хране инсектима, бубоједи, бубождери.

инсекти̏цӣд, -и́да м [в. инсект, -цид] хемијско средство за уништавање инсеката.

инсектоло̀гија в. **ентомоло̀гија**.

инсемина́ција, -е̄ ж [нлат. inseminatio према inseminare осеменити] 1. биол. оплодња, осемењавање. 2. мед. вештачко уношење сперматозоида у материцу.

инсѐрāт, -а́та м [нем. Inserat од лат. inserere уврстити] плаћени оглас у новинама, анонса.

и̏нсерт м, ген. мн. и̏нсерāтā и и̏нсе̄ртā [лат. insertum од inserere уврстити] оно што је уметнуто, уметак (нпр. кадар, епизода у филму или у ТВ програму).

инсерти́рати, инсѐртӣрām, 3. л. мн. инсерти́рајӯ свр̏ш. и несвр̏ш. [в. инсерат, инсерт] 1. заст. огласити у новинама. 2. уметнути (у филм, у ТВ програм).

инси̏гније, инси̏гнијā ж, мн. [лат. insignia] знамења, знаци, обележја достојанства, положаја или службе (нпр. круна, жезло, грб као знамења краљевске власти).

инсинуа̀нтан, -тна, -тно [лат. insinuans, в. инсинуирати] који је спреман да подвали, подметне; злобан, пакостан.

инсинуа́ција, -е̄ ж [лат. insinuatio] подметање, подвала, злонамерна алузија, злобна измишљотина.

инсинуи́рати, инсинӯи̏рām, 3. л. мн. инсинуи́рајӯ свр̏ш. и несвр̏ш. [лат. insinuare] подметнути, подметати неку намеру, подвалити, (о)клеветати, навести, наводити на одређену мисао.

инсисти́рати, инси̏стӣрām, 3. л. мн. инсисти́рајӯ несвр̏ш. [лат. insistere] упорно захтевати, настојати, наваљивати, устрајавати у чему.

и̏н си̏ту [лат. in situ] у првобитном положају, на исконском месту, на месту стварања (нпр. уметничког дела у актуелном изложбеном простору, архитектонског елемента на самом градилишту и сл.).

инскриби́рати, инскри̏бӣрām, 3. л. мн. инскриби́рајӯ свр̏ш. и несвр̏ш. [лат. inscribere] 1. упис(ив)ати, запис(ив)ати, ставити натпис. 2. уписати у регистар. 3. мат. уцртати.

инскри̏пција, -е̄ ж [лат. inscriptio] 1. упис, натпис, наслов, посвета. 2. прав. ист. део увода исправе у којем је наведено коме је исправа намењена или упућена.

инсола́ција, -е̄ ж [лат. insolatio, в. ин-[2], sol сунце] 1. излагање Сунчевим зрацима, сунчање, осунчавање. 2. мед. топлотни удар, сунчаница. 3. метеор. изложеност Сунчевим зрацима; изражава се бројем сати Сунчевог обасјавања неког места у току године.

инсолвѐнтан, -тна, -тно [нлат. insolvens в. ин-[1], солвентан] екон. који не може да плати, који нема средстава да плати своје обавезе и због тога је обуставио плаћање.

инсолвѐнтно̄ст, -ости = **инсолвѐнција**, -е̄ ж [в. инсолвенција] екон. неспособност плаћања, неспособност подмирења доспелих новчаних обавеза.

инсолѐнтан, -тна, -тно [лат. insolens] непристојан, безобразан, дрзак, пркосан.

инсолѐнција, -е̄ ж [лат. insolentia] непристојност, безобразлук, дрскост, обест.

инсо̀мнија, -е̄ ж [лат. insomnia, в. ин-[1], somnum сан] несаница, бесаница.

и̏н спе̑ [лат. in spe] у нади, у очекивању, будући.

ѝнспектор, -а м (ж. **ѝнспекторка**) [лат. inspector према inspicere прегледати] службено лице које надгледа извршење прописаних правила, надзорник, контролор.

инспекто̀ра̄т, -а́та м [в. инспектор, -ат] 1. служба, положај инспектора. 2. институција задужена за контролу, инспекцију; зграда или канцеларије где је таква институција смештена.

инспѐкција, -е̄ ж [лат. inspectio према inspicere прегледати] 1. надгледање извршења обавеза, преглед, надзор, контрола. 2. орган надзора, надзорна служба.

инспѐрзија, -е̄ ж [лат. inspersio] прскање, шкропљење, посипање.

ѝнспиратѝван, -вна, -вно [нлат. inspirativus, в. инспирисати] који надахњује, подстицајан.

инспѝра̄тор, -а м [лат. inspirator, в. инспирисати] онај који надахњује, подстиче, наговара; зачетник идеје.

инспира́ција, -е̄ ж [лат. inspiratio] 1. надахнуће (об. уметничко), стање стваралачког заноса; подстицај за стварање. 2. рел. божанско надахнуће, божански утицај. 3. физиол. удисање, увлачење ваздуха у плућа.

инспири́рати, инспѝрѝра̄м, 3. л. мн. инспири́рајӯ сврш. и несврш. [лат. inspirare] удисати, увлачити ваздух у плућа; супр. **експири́рати** (в.).

инспѝрисати, -ше̄м сврш. и несврш. [лат. inspirare] надахнути, надахњивати, одушевити, одушевљавати, пружити подстицај.

инспицѝјент м, ген. мн. инспицѝјена̄та̄ [нем. Inspizient од лат. inspiciens према inspicere нагледати] сарадник у позоришту који води све послове иза позорнице и брине се да представа тече по плану, по замисли редитеља.

инспици́рати, инспѝцѝра̄м, 3. л. мн. инспици́рајӯ сврш. и несврш. [лат. inscipere] вршити надзор, надгледати, прегледати.

инстала̀тер̄, -е́ра м [фр. installateur, в. инсталирати] онај који обавља све послове око инсталација (1). ◆ **инстала̀тер̄ски**.

инстала́ција, -е̄ ж [срлат. installatio] 1. (об. мн.) уређаји, справе, механизми, водови и сл. (нпр. *водоводне, електричне, гасне инсталације*). 2. постављање, инсталирање таквих уређаја. 3. свечано увођење у дужност, у звање; устоличење. 4. у модерној уметности, тродимензионално ликовно дело, један или више објеката постављених у простору. 5. рач. постављање и припрема компјутера за рад.

инстали́рати, инста̀лѝра̄м, 3. л. мн. инстали́рајӯ сврш. и несврш. [лат. installare] 1. поставити, постављати, увести, уводити уређај. 2. свечано увести у дужност, у звање.

инстама̀тик, -а м, мн. инстама̀тици [енгл. Instamatic, фабричко име производа, према instant тренутан, (ауто)матик] 1. аутоматски фотоапарат. 2. (као прид. индекл.) који делује одмах, аутоматски.

ѝнстант прид. индекл. [енгл. instant тренутак, тренутни] који се брзо и лако припрема за јело или пиће, об. без кувања; који се ствара, дешава, изводи брзо и лако.

инста̀нца, -е̄ = **инста̀нција,** -е̄ ж [лат. instantia] 1. сваки појединачни степен у хијерархијском систему органа државне управе, правосуђа, професионалних удружења, страначких органа итд. 2. молба, захтев.

инстаѷра̄тор, -а м [нлат. instaurator] установљивач, оснивач, заснивач.

инстаура́ција, -е̄ ж [латр. instauratio] установљење, оснивање, заснивање, увођење.

инстаури́рати, инстаѷрѝра̄м, 3. л. мн. инстаури́рајӯ сврш. и несврш. [лат. instaurare] установити, установљавати, основати, оснивати, створити, засновати, увести.

инстила́ција, -е̄ ж [лат. instillatio према instillare, в. инстилисати] уливање течности кап по кап, укапавање.

инстѝлисати, -ише̄м сврш. и несврш. [лат. instillare в. ин-[2], stillare капати] ули(ва)ти кап по кап, укапа(ва)ти.

ѝнстинкт м, ген. мн. ѝнстинка̄та̄ [лат. instinctus] 1. биол. природни нагон; урођена способност животиња да несвесно врше радње потребне за одржавање живота јединке или вр-

сте. 2. несвесно деловање, поступање без размишљања о узроцима и последицама. 3. фиг. предосећај, слутња.

ӣнстинктӣван, -вна, -вно [нлат. instinctivus, в. инстинкт] условљен инстинктом, нагонски, несвестан, нехотичан.

инстинктӣвнӧст, -ости ж [в. инстинктиван] својство онога што је инстинктивно.

инстѝтӯт, -у́та м [лат. institutum] 1. установа, завод (об. васпитни или научноистраживачки). 2. законско начело, прихваћени принцип (~ *брака*). ◆ **инстѝтӯтскӣ.**

инстѝтӯтор, -а м [лат. institutor] 1. оснивач, установљивач, утемељитељ. 2. црквн. онај који поставља свештеника. 3. учитељ, наставник.

институ́ција, -ē ж [лат. institutio] 1. установа, завод; удружење. 2. уредба, закон, статут. 3. оснивање, утемељење, установљење. 4. фиг. онај који има велики значај, углед и утицај. 5. фиг. обичај устаљен дуготрајном праксом.

ӣнституционā̀лан, -лна, -лно [в. институција] који представља институцију, званично установљен, друштвено прихваћен.

институционали́зам, -зма м [в. институција, -изам] 1. привржености институцијама, регулисање друштвеног живота преко утврђених институција. 2. екон. правац у америчкој политичкој економији XX века који истиче утицај друштвених институција, навика, обичаја на економско понашање људи.

институционализа́ција, -ē ж [в. институција] 1. претварање чега у институцију; процес настајања стабилних социјалних односа и јаких установа. 2. мед. упућивање појединца у одговарајућу установу, нпр. на лечење.

институционализи́рати, институционали́зӣрām, 3. л. мн. институционализи́рајӯ = **институционā̀лизовати,** -ујēм свршн. и несврш. [в. институција] 1. (у)чинити да нешто добије облик институције. 2. увести, уводити у друштвене установе, подврћи друштвеним правилима и законима.

инстрáда́ција, -ē ж [в. инстрáдирати] воj. графички приказ кретања војних трупа по саобраћајницама.

инстрáди́рати, инстрā̀ди́рām, 3. л. мн. инстрáди́рајӯ свршн. и несврш. [итал. instradare] упутити, упућивати, показ(ив)ати пут, усмерити, увести.

инструи́рати, инстрӯи́рām, 3. л. мн. инструи́рајӯ свршн. и несврш. [лат. instruere] 1. подучавати, давати часове. 2. да(ва)ти упутства, упућивати, упутити.

инструкта́жа, -ē ж [в. инструкција] инструирање, подучавање, обука, давање упутстава.

ӣнструктӣван, -вна, -вно [в. инструкција] поучан, који упућује, који садржи упутства.

ӣнструктор, -а м [итал. instructor] онај који подучава, обучава (у практичним вештинама, спортовима и сл.); подучаватељ, учитељ. ◆ **ӣнструкторов, ӣнструкторскӣ.**

инстрӯкција, -ē ж [лат. instructio] 1. подучавање, обука, настава. 2. упута, упутство, налог, поука. 3. рач. реч или скуп слова (бројева) који упућују компјутер на извршење одређене операције. ◆ **инстрӯкцӣјскӣ.**

инстрӯмен(а)т, -нта м, мн. инстрӯменти, ген. мн. инстрӯменāтā [лат. instrumentum од instruere, в. инструирати] 1. оруђе за рад, справа, алатка, средство. 2. направа за мерење, снимање, праћење, показивање одређених вредности, нарочито у физици и техници. 3. муз. справа за произвођење музичких тонова, одн. извођење музике (клавир, виолина и сл.). 4. прав. документ, исправа, пропис. 5. екон. административно средство економске политике које одређује опште услове пословања (пореска, царинска стопа, камата и сл.).

инструмѐнтāл, -а́ла и **ӣнструментāл,** -а м [в. инструменталан] 1. грам. шести падеж, са основним значењем друштва (социјатив) и средства, одговара на питање „с ким или чим“. 2. муз. мелодија која се изводи инструментално, без певања.

ӣнструмента̄лан, -лна, -лно [лат. instrumentalis према instrumentum оруђе] 1. који се служи инструментима. 2. муз. који се изводи на инструментима; уп. **вòка̄лан**.

инструменталӣзам, -зма м [в. инструменталан] филоз. учење филозофа Џона Дјуија (1859–1952) по коме мисао није само одраз стварности, него средство (инструмент) за измену стварности; уп. **прагматӣзам**.

инструментализа́ција, -е̄ ж [в. инструмен(а)т] претварање кога или чега у инструмент у туђим рукама, да би остваривао туђе интересе; искоришћавање кога или чега, подвргавање циљевима који су страни његовој природи или правој сврси његовог постојања.

инструментализи́рати, инструменталӣзи́ра̄м, 3. л. мн. инструментализи́рајӯ = **инструмента̀лизовати,** -ујӗм сврш. и несврш. [в. инструмен(а)т] (из)вршити инструментализацију.

инструмента̀лист(а), -е̄ м [в. инструмен(а)т] 1. онај који свира на музичком инструменту, музичар. 2. филоз. присталица инструментализма.

инструмѐнта̄р, -а́ра м (ж. **инструмѐнта̄рка**) [в. инструмен(а)т] онај који помаже лекару при операцији тако што му припрема и додаје инструменте.

инструмѐнта̄ријум, -а и **инструмѐнта̄рӣј,** -ија м [в. инструмен(а)т] 1. збирка оруђа, инструмената који служе истој сврси, који се користе у истом послу. 2. појмовни и методолошки апарат примењен у неком истраживању, делу и сл.

инструмента́ција, -е̄ ж [в. инструмен(а)т] 1. муз. а. распоређивање деоница и удешавање једног музичког дела за извођење на већем броју инструмената или у оркестру; оркестрација. б. наука о опсегу, карактеру и техничким особинама појединих инструмената. 2. употреба, примена инструмената.

инструменти́рати, инструмѐнтӣра̄м, 3. л. мн. инструменти́рајӯ сврш. и несврш. [в. инструмен(а)т] 1. муз. (из)вршити инструментацију; приредити композицију за извођење на већем броју инструмената или у оркестру, оркестрирати. 2. прав. израдити исправу.

инсубордина́ција, -е̄ ж [в. ин-[1], субординација] непристајање на потчињен положај, непослушност, непокорност, отказивање послушности претпостављеном.

инсу̀лӣн, -и́на м [лат. insula, в. -ин] биол. хормон жлезде гуштераче, управља изменом шећера у организму; неопходан за лечење дијабетеса. ◆ **инсу̀лӣнскӣ**.

ӣнсулт, -а м, ген. мн. ӣнсӯлтā [лат. insultare скакати на нешто или на некога] 1. увреда. 2. напад, насртај. 3. мед. напад, изненадни наступ болести (нпр. срчани удар, епилепсија). 4. мед. озледа тела или органа при оперативном захвату.

инсургѐнција в. **инсурѐкција**.

инсурѐкција, -е̄ ж [лат. insurrectio од insurgere побунити се] буна, оружана побуна, устанак.

инсуфициjѐнтан, -тна, -тно [лат. insufficiens] недовољан, непотпун.

инсуфициjѐнција, -е ж [лат. insufficientia в. ин-[2], sufficere достајати] 1. недовољност, непотпуност, оскудност, неспособност. 2. мед. недовољан рад, слабост неког органа (посебно срца).

инсуфла́ција, -е̄ ж [лат. insufflatio од insufflare удувавати] удувавање, удахњивање.

инсцена́ција, -е̄ ж [в. ин-[2], сцена] 1. позор. кулисе и опрема позоришних комада; сценографија. 2. позор. приређивање књижевног дела за приказивање на позорници, драматизација. 3. режисерово остварење позоришног дела на сцени, (сценска) поставка. 4. фиг. приређивање догађаја, сцене да би неко био доведен у заблуду.

инсцени́рати, инсцѐнӣра̄м, 3. л. мн. инсцени́рајӯ сврш. и несврш. [в. ин-[2], сцена] 1. начинити, правити инсценацију. 2. позор. приредити, приређивати књижевно дело за приказивање на позорници. 3. фиг. приредити, извести какав догађај с циљем да се неко доведе у заблуду.

интабула́ција, -ē ж [срлат. intabulatio, в. ин-[2], табула] књижење, уписивање права власништва у земљишне књиге.

интабули́рати, интабу̀ли́рām, 3. л. мн. интабули́рајӯ свр. и несвр. [в. интабулација] уписати право власништва у земљишне књиге.

инта̀ктан, -тна, -тно [лат. intactus] недирнут, нетакнут, неоштећен.

инта̀љо, -а м [итал. intaglio резбарија] драги камен с урезаним украсом.

инта̀рзија, -ē ж [итал. intarsio од ар. tarṣi'] украшавање дрвених предмета разнобојним умецима од дрвета, метала, слонове кости, седефа и сл.; уп. **инкруста́ција**.

ѝнтачити, -ӣм несвр. [тур. intak од ар. inṭāq] покр. запиткивати, испитивати.

интѐгра̄л, -а́ла м [срлат. integralis, према integer нетакнут, читав] мат. резултат интеграције, функција чији је извод дата функција.

ѝнтегра̄лан, -лна, -лно [срлат. integralis од лат. integer читав] 1. а. потпун, целовит, целокупан. б. (о брашну, хлебу) начињен од целог зрна пшенице. 2. који постоји сам за себе. 3. (само одређени вид) мат. који се односи на интеграл.

интеграли́зам, -зма м [в. интегрисати] 1. тежња ка одржању целине или ка уједињењу; унитаризам. 2. рел. дословно тумачење верских прописа, фундаментализам.

интегра̀лист(а), -ē м [в. интегрисати] 1. онај који тежи интегрисању, обједињавању, централизму у економском, културном, државно-политичком и националном животу. 2. рел. онај који дословно тумачи верска учења, фундаменталиста.

интеграли́тēт, -е́та м = **интегра́лно̄ст,** -ости ж [нлат. integralitas, в. интегралан] целокупност, целовитост, обједињеност, јединство, недељивост.

ѝнтегратѝван, -вна, -вно [в. интегрисати] који обједињује, који интегрише.

интѐгра̄тор, -а м [нлат. integrator који уједињује, в. интегрисати] 1. мат. механичка справа за израчунавање површине и других бројних вредности и других величина унутар неправилних кривуља. 2. рач. врста компјутера великог капацитета који служи за проучавање стаза електрона, свемирских тела и сл.

интегра́ција, -ē ж [лат. integratio] 1. спајање делова у целину, повезивање, обједињавање, сједињавање. 2. мат. радња којом се добија интеграл дате функције. 3. физиол. координација рада већег броја органа преко нервних центара. 4. псих. усклађивање различитих ставова, осећања, карактерних црта и сл. и њихово повезивање у складну личност. 5. соц. **(расна) интеграција** слободно удруживање припадника различитих раса у истом друштву, укидање расне дискриминације. ◆ **интегра́ци̏јски** и **ѝнтеграцио̄нӣ**.

интѐгрисā̏н, -а, -о [в. интегрисати] спојен, повезан, обједињен, уједињен. ▲ **интегрисано коло** физ. електронско коло са више међусобно повезаних елемената на заједничкој основи од полупроводничког материјала, електронски чип.

интѐгрисати, -шē̄м свр. и несвр. [лат. integrare обновити] 1. спојити, повезати, објединити, ујединити. 2. допунити, допуњавати, употпунити, употпуњавати. 3. мат. израчуна(ва)ти интеграл, извршити операцију којом се из датог извода неке функције одређује сама та функција.

интегри̏тēт, -е́та м [лат. integritas] 1. потпуност, целокупност, целовитост; неповредивост, неприкосновеност. 2. поштење, честитост, часност, невиност.

интегу̀мент, -а м, ген. мн. интегу̀менā̄тā̄ [лат. integumentum покров, превлака, в. ин-[2], tegere покрити] 1. јајна опна. 2. зоол. кожа (човека или животиње). 3. бот. омотач семеног заметка.

ѝнтелект и **интѐлект,** -а м [лат. intellectus од intellegare разумети] ум, разум, разумевање, способност сазнавања, мисаоне способности човека.

ӣнтелектуа́лан, -лна, -лно [лат. intellectualis од intellectus ум] који се односи на интелект, уман, разумски, мисаон.

интелектуа́лац, -лца вок. интелектӯа́лче м, мн. интелектуа́лци, ген. мн. интелектӯа́лāцā (ж. **интелектӯа́лка**, дат. и лок. интелектӯа́лки) [в. интелектуалан] онај који се бави умним радом, научник, културни радник или уметник; високо образована особа.

интелектуали́зам, -зма м [в. интелектуалац] 1. филоз. правац у филозофији који интелекту даје предност у односу на све остале духовне функције. 2. разматрање проблема на начин својствен интелектуалцима; апстрактни, мисаоно-сазнајни приступ животу.

интелектуализа́ција, -ē ж [в. интелектуалан] уздизање чега на интелектуални ниво, прожимање разумским, мисаоним елементима, насупрот чисто практичном или емоционалном приступу.

интелектуа̀лизовати, -ујēм сврш. и несврш. [в. интелектуалан] да(ва)ти чему интелектуалну садржину, бавити се рационалном страном чега, занемарујући емоционалне или психолошке аспекте.

интелектуа̀лист(а), -ē м, мн. интелектуа̀листи [в. интелектуалан] филоз. присталица интелектуализма.

интелектуали́стичкӣ, -ā, -ō [в. интелектуализам] који се односи на интелектуализам или интелектуалисту.

интелектуа́лнōст, -ости ж [нлат. intellectualitas, в. интелектуалан] 1. својство онога који је интелектуалан, способност сазнавања путем сложених мисаоних процеса. 2. интелектуални карактер; снага интелекта.

интели́гент, -а м, ген. мн. интели́генāтā [в. интелигентан] онај који припада интелигенцији (3), интелектуалац.

интелигѐнтан, -тна, -тно [лат. intelligens од intelligere схватати] 1. који располаже интелигенцијом (1), разумом. 2. (оштро)уман, паметан, бистар, који лако схвата.

интелиге́нција, -ē ж [лат. intelligentia] 1. урођена способност правилног схватања и расуђивања, разум, ум, бистрина ума. 2. способност сналажења у новим ситуацијама, способност решавања проблема, проницљивост, оштроумност. 3. (збирно) људи који се баве умним а не физичким радом, интелектуалци. 4. рач. способност компјутера да обрађује податке.

ӣнтелигибӣлан, -лна, -лно [лат. intelligibilis] 1. схватљив, разумљив. 2. појмовни, који се може докучити само разумом, а не чулима; супр. **сѐнзибӣлан** (в.).

интѐндант, -а м, ген. мн. интѐданāтā [фр. intendant од лат. intendens који надгледа; значење 2 по немачком Intendant] 1. воj. онај који се стара о снабдевању војске свим потребама (храна, одећа, новац и др.). 2. (хрв.) управник, директор позоришта. ◆ **интенда̀нтскӣ**.

интендантӯ́ра, -ē ж [нлат. intendantura, в. интендант] 1. воj. део војне управе који се стара о снабдевању војске. 2. положај, служба интенданта.

ӣнтензӣван, -вна, -вно [срлат. intensivus] 1. јак, појачан, напрегнут, снажан, бујан. 2. пољопр. који тежи већим приносима с мањих површина; супр. **ѐкстензӣван** (в.).

интензиви́рати, интензӣвӣрāм, 3. л. мн. интензиви́рајӯ сврш. и несврш. [в. интензиван] чинити јачим, интензивн(ија)им, појачавати.

интензи́тēт, -е́та м [в. интензија] 1. унутрашња снага и степен напетости деловања или доживљаја; јачина, снага, жестина. 2. физ. степен јачине физичког деловања; величина неке силе или енергије по јединици површине или масе.

интензифика́ција, -ē ж [лат. intendere напрегнути, в. -фикација] достизање већег интензитета, јачање, веће напрезање; повећање напетости, појачање дејства.

интѐнција, -ē ж [лат. intentio од intendere тежити] намера, наум, циљ, тежња, жеља.

интер-1 [лат. inter међу, између] преф. префикс у сложеницама, изражава везу, спој, по-

средништво, средњи положај у просторном или временском смислу.

интер-² [скр. од интернационалан] као први део сложенице значи међународни, интернационални.

интерàктӣван, -вна, -вно [в. интер-¹, активан] 1. који се односи на интеракцију, међусобни утицај. 2. (о рачунарима, електронским медијима и сл.) који делује у два правца, који омогућава међусобну размену. ▲ **интерактивна настава** настава која обезбеђује активан однос свих учесника.

интерàкција, -ē ж [в. интер-¹, акција] 1. међусобни утицај, узајамно деловање (природних појава, предмета, људи, друштвених група итд.). 2. физ. дејство двају или више система једног на други, узајамно дејство двеју појава или двају тела.

интѐрāмнијум, -а и **интѐрāмнӣј,** -ија м [в. интер-¹, лат. amnis река] подручје између двеју река, међуречје.

интербригáде, интербригáдā ж, мн. [в. интер-², бригада] скр. од *интернационалне бригаде:* војне јединице састављене од страних добровољаца у Шпанском грађанском рату (1936–1939).

интербригàдист(а), -ē м [в. интер-², бригадист(а)] члан интербригаде.

интѐрвāл, -ála м [лат. intervallum ограђени насип] 1. размак, раздаљина, удаљеност у времену или простору; међупростор; међувреме; пауза. 2. муз. разлика у висини између два тона. 3. мат. скуп свих бројева између два дата броја на бројном правцу.

интервàлометар и **интервàломēтар,** -тра м [лат. intervallum растојање, в. -метар] 1. справа за давање светлосних сигнала (смештена на задњој страни возила) која возилу што следи омогућује процену растојања. 2. вој. справа за мерење растојања од циља до тачке удара зрна или распрскавања у ваздуху (у артиљерији).

интервѐнисати, -шēм свршн. и несврш. [лат. intervenire ући између] посредовати, (у)мешати се, уплитати се, помоћи, деловати.

интервѐнтан, -тна, -тно [лат. interventus посредовање] који се меша, уплиће, који посредује; који служи за интервенцију. ▲ **интервентне јединице** вој. јединице за борбене задатке ограниченог домета и трајања; **интервентне тачке** екон. горња и доња тачка курса између којих курс валуте може осцилирати.

интервѐнција, -ē ж [лат. interventio] 1. посредовање, мешање, уплитање. 2. деловање ради решавања неког проблема. 3. вој. ангажовање снага на неком борбеном задатку, најчешће ограниченог домета и трајања. 4. финанс. посредовање на берзи ради одржавања курса новца или хартија од вредности. 5. мед. захват предузет ради лечења, об. хируршки.

интервенциони̏зам, -зма м [в. интервенција, -изам] 1. пол. политика интервенисања, уплитања (оружаног, политичког, економског) у унутрашње односе и послове друге државе. 2. екон. правац који захтева мешање државе у привредни живот, одн. регулисање привредних кретања законским и политичким мерама.

интервенциòнист(а), -ē м [в. интервенција] носилац, учесник или присталица интервенције (об. војне).

интервенциони̏стичкӣ, -ā, -ō [в. интервенционист(а)] који се односи на интервенционизам или интервенционисте.

интервѐрзија, -ē ж [лат. intervertere окренути на другу страну] 1. прав. незаконита промена власништва. 2. уместо *интерлинеарна верзија*, в. **интерли̏неāран**; превод исписан изнад оригинала, између редова (нарочито у средњовековним рукописима).

интѐрвјӯ, -ӯа м, мн. интервјӯи, ген. интервјӯā [енгл. interview] 1. разговор с јавном личношћу који је намењен средствима јавног информисања. 2. метод добијања података о испитанику путем разговора, у оквиру истраживања јавног мњења или научног истраживања. 3. разговор

који се води ради упознавања неке особе (приликом запослења и др.).

интервјўёр, -ёра м [енгл. interviewer, в. интервју] онај који води интервју, који поставља питања (новинар, истраживач, послодавац и др.).

интервјўисати, -ишēм сврш. и несврш. [в. интервју] постављајући питања, водити разговор намењен објављивању, истраживању или упознавању саговорника; испитати кога.

интервјўист(а) в. **интервјўёр**.

ӣнтервокā̀лан, -лна, -лно [в. интер-[1], вокал] фон. који се налази између два вокала, међусамогласнички.

интерглацӣја̀л, -а́ла м [в. интер-[1], лат. glacialis ледени] геол. раздобље између два ледена доба у развоју Земље.

ӣнтердента̀лан, -лна, -лно [в. интер-[1], денталан] 1. анат. који је између зуба, међузубни. 2. фон. који се изговара врхом језика између зуба (као енглеско звучно и безвучно *th*).

интердепендѐнција, -ē ж [в. интер-[1], депенденција] међусобна зависност, међузависност.

ӣнтердикт, -а м, ген. мн. ӣнтердикā̀тā [лат. interdictum од interdicere забранити] 1. забрана, одлука о забрани коју доноси владар или високи државни службеник. 2. црквв. у католичком црквеном праву: казнена забрана вршења свих црквених обреда коју је папа изрицао некој области, држави, граду или општини. 3. казна којом се свештенику или веронику забрањује учешће у богослужењу и приступ сакраментима.

интердӣкција, -ē ж [лат. interdictio] 1. забрана, укидање, ускраћивање. 2. судска забрана управљања властитом имовином; стављање под старатељство.

ӣнтердисциплинā̀ран, -рна, -рно [в. интер-[1], дисциплинаран] који се односи на више научних дисциплина или им је заједнички, међудисциплинаран.

интердисциплина́рнōст, -ости ж [в. интердисциплинаран] сарадња између више дисциплина, коришћење резултата разних наука у научном истраживању.

интерѐгнум, -а м [лат. interregnum, в. интер-[1], regnum владавина] 1. време између две владавине, између свршетка једне власти и почетка друге; међувлада, међувлашће. 2. прекид континуитета.

интерѐ́жџија, -ē м [в. интерес, -џија] фам. онај који мисли само на интерес (3), добит, корист; зеленаш, лихвар, профитер.

ӣнтерēс, -а м [лат. interesse бити између чега, тицати се] 1. занимање, интересовање; пажња, придавање значаја, наклоност према чему. 2. учешће, удео. 3. корист, добит. 4. камата, добит од уложеног новца.

интересà̀нтан, -тна, -тно [фр. intéressant, в. интерес] 1. занимљив, привлачан, који побуђује занимање, радозналост. 2. необичан, изузетан. 3. повољан.

интерѐсент, -а м, ген. мн. интерѐсенā̀тā [нем. Interessent, в. интересовати] 1. онај који се занима, интересује; онај којег се нешто тиче. 2. учесник, онај који има удела.

ӣнтерēснӣ, -ā, -ō [в. интерес] који се односи на интерес, који је у нечијем интересу. ▲ **интересна сфера** подручје интереса, деловања, утицаја; (у политици) првенство утицаја и експанзије једне велике силе над одређеним државама, обично признато од стране других великих сила; **интересна група** група или слој људи који имају економског интереса да интервенишу у неком питању.

ӣнтересовати, -ујēм несврш. [фр. intéresser, в. интерес] 1. занимати, бити занимљив. 2. **ӣнтересовати се** распитивати се за нешто, настојати сазнати, тражити обавештење.

ӣнтерзонā̀лан, -лна, -лно [в. интер-[1], зона] који се налази између појединих зона, међузонски.

интерӣјер, -ера в. **ентерӣјēр**.

ӣнтерим прил. [лат. interim за то време] (обично у споју **ад ӣнтерим**) међутим; засад; привремено.

интериóра, -ā с, мн. [лат. interior унутрашњи] анат. унутрашњи органи, утроба.

интерјѐкција, -ē ж [лат. interiectio] 1. грам. узвик, усклик. 2. прав. подношење жалбе на пресуду вишем суду.

интеркà̀лā̄р, -а́ра м [лат. intercalaris уметнут] 1. уметнути дан у преступној години (29. фебруар); преступни дан. 2. време од почетка рада предузећа до првих прихода.

интеркà̀лā̄ран, -рна, -рно [в. интеркалар] уметнут, додат. ▲ **интеркаларна камата** банк. додатна камата, камата која се плаћа од тренутка одобрења кредита до тренутка стварног коришћења.

интеркала́ција, -ē ж [лат. intercalatio] уметање, уметак, додатак, допуна.

интеркали́рати, интеркà̀лӣрām, 3. л. мн. интеркали́рајӯ сврш. и несврш. [лат. intercalare] уметнути, уметати, дода(ва)ти, допунити.

интерко̀лӯмнијум, -а и **интерко̀лӯмнӣј,** -а м [лат. intercolumnium, в. интер-[1], колумна] архит. размак између стубова у колонади.

интерко̀мӯнија, -ē ж [в. интер-[1], комунија] рел. споразум, договор између различитих хришћанских цркава који, под одређеним условима, дозвољава верницима једне цркве да се причешћују у другој цркви.

интеркомунѝка̄тор, -а м [в. интер-[1], комуникатор] разглас, систем звучника за преношење службених обавештења, наређења и др.

интерконѐкција, -ē ж [в. интер-[1], лат. connectere повезати] 1. повезивање електричних централа далеководима у електроенергетске системе. 2. повезивање корисника комуникационих система ради омогућавања међусобне комуникације и веза са носиоцима умрежавања. 3. архит. решење за повезивање два грађевинска објекта.

ѝнтерконтинента̄лан, -лна, -лно [в. интер-[1], континент] који се одвија између континената, међуконтиненталан (нпр. саобраћај).

ѝнтерконфесиона̄лан, -лна, -лно [в. интер-[1], конфесија] који се тиче односа између различитих вероисповести, међуверски.

интерко̀ста̄лан, -лна, -лно [лат. intercostalis, в. интер-[1], costa ребро] анат. који се налази између ребара, међуребарни.

ѝнтеркутан, -тна, -тно [в. интер-[1], лат. cutis кожа] који се налази у кожи, унутар коже; уп. **сӯпкутан**.

ѝнтерлингва, -ē ж [в. интер-[1], лат. lingua језик] 1. вештачки језик заснован на латинском без употребе наставака, предложен као међународно средство споразумевања првенствено у науци. 2. рач. језик посредник у машинском превођењу.

интерлингвѝстика, -ē ж, дат. и лок. интерлингвѝстици [в. интер-[1], лингвистика] лингв. 1. проучавање међусобних утицаја међу светским културним језицима. 2. проучавање настајања и функционисања вештачких језика као што је есперанто.

ѝнтерлинеа̄ран, -рна, -рно [в. интер-[1], лат. linea ред] филол. који се налази између редова (белешка, превод и сл.), међуредни.

ѝнтерлока̄лан, -лна, -лно [в. интер-[1], локалан] међумесни; уп. **интеру̀рбан**.

интѐрлӯдијум, -а и **интѐрлӯдӣј,** -ија м [срлат. interludium, в. интер-[1], лат. ludus игра] 1. међуигра, међучин. 2. кратак драмски комад извођен између чинова (црквене) драме. 3. муз. инструментално извођење на оргуљама између строфа црквене песме. 4. муз. део музичке композиције којим се повезују две различите теме.

ѝнтермедија̄лан, -лна, -лно [енгл. intermedial, в. интер-[1], медијум] који је реализован у комбинацији двају или више медија.

ѝнтермедија̄ран, -рна, -рно [лат. intermedius] који посредује, посредан, посреднички.

ѝнтермедије̄р, -а м [фр. intermédiaire, в. интермедијаран] међупродукт, међупроизвод, производ који настаје у некој од фаза технолошког процеса.

ѝнтермёдијум, -а и **ѝнтермёдиј,** -а м [лат. intermedium] 1. посредник. 2. позор. ист. кратка представа с музиком и певањем, понекад шаљивог садржаја, извођена у позоришту између

чинова главног комада (од XVI до XVIII века), међуигра; уп. **интермѐцо, интѐрлӯдијум**.

интермѐцо, -а м, мн. интермѐци/интермѐца [итал. intermezzo од лат. intermedium] 1. позор. међучин, међуигра, мали позоришни комад, изводи се ради освежења између чинова главне представе. 2. муз. инструментална, об. клавирска композиција лакшег карактера (у XIX веку). 3. пауза у главном програму (позоришних представа, ТВ преноса и сл.) испуњена лаким уметничким садржајем. 4. фиг. неочекивани догађај, упадица.

интермѝсија, -ē ж [лат. intermissio] 1. привремени прекид, престанак. 2. пропуштање, изостављање.

интермитѐнтан, -тна, -тно [лат. intermittens од intermittere прекидати] који траје с прекидима, повремен, који се јавља на махове.

интермитѐнција, -ē ж [в. интермитирати] испрекидано трајање неке појаве, јављање на махове (нпр. болести).

интермити́рати, интермѝтӣрām, 3. л. мн. интермити́рајӯ сврш. и несвр. [лат. intermittere оставити међупростор, изостати] необ. повремено прекидати, изостајати; пропуштати, изостављати.

ӥнтермускулāран, -рна, -рно [в. интер-[1], мускуларан] анат. који се налази између мишића, међумишићни.

интернализа́ција, -ē ж [срлат. internalis унутрашњи, према лат. internus] псих. процес усвајања друштвених норми и стандарда понашања као својих личних ставова.

интѐрнāт, -а́та м [нлат. internatum, према лат. internus унутрашњи] васпитни завод, школа у којој ученици имају и стан. ◆ **интѐрнāтскӣ**.

интернàут, -а [в. Интер(нет), (астро)наут] рач. фам. онај који претражује Интернет.

интернационā́ла, -ē ж [в. интернационалан] 1. ист. међународна организација радничких, комунистичких или социјалистичких партија: Прву интернационалу (1864–1876) основали су Маркс и Енгелс, Друга интернационала постојала је од 1889. до 1914, Трећа интернационала (Комунистичка интернационала, в. **Коминтѐрна**) од 1919. до 1943. 2. (**Интернационā́ла**) међународна револуционарна химна пролетаријата, компонована у Француској 1871. у спомен на борце Париске комуне.

ӥнтернационāлан, -лна, -лно [в. интер-[1], националан] међународни.

интернационā́лац, -лца м, вок. интернациòнāлче, мн. интернационā́лци, ген. мн. интернациòнāлāцā [в. интернационалан] 1. ист. припадник интербригада (в.) у Шпанском грађанском рату. 2. сп. спортиста који се такмичи у међународним сусретима, државни репрезентативац. 3. интернационалиста (в.).

интернационалѝзам, -зма м [в. интернационалан] 1. пол. а. покрет за међународну солидарност и равноправност, борба против расних, класних и националних предрасуда. б. ист. у политичком жаргону комунистичких партија, обавеза међународне комунистичке солидарности надређена интересима националних партија. 2. лингв. реч која у сличном облику а са истим значењем постоји у многим језицима света.

интернационализа́ција, -ē ж [в. интернационализовати] 1. процес зближавања и сарадње међу државама и народима, тежња ка уједињавању света. 2. споразум по којем више држава има једнако право на коришћење неке територије, воде, канала и сл. 3. поступак решавања спорних питања између две стране у договору с неком трећом државом или с међународним институцијама; мешање великих сила или међународних организација у спор између две државе (~ *спора*).

интернационàлизовати, -ујēм сврш. и несврш. [в. интернационалан] спровести интернационализацију, учинити интернационалним.

интернационàлист(а), -е м, мн. интернационàлисти [в. интернационалан] онај ко се залаже за међународно споразумевање, присталица интернационализма.

интернационали̏стичкӣ, -а, -о [в. интернационалист(а)] који се односи на интернационализам или на интернационалисте.

и̏нтернет (И̏нтернет), -а м [в. интер-[2], енгл. net(work) мрежа] рач. светска компјутерска мрежа која путем сателита и телефона повезује мање компјутерске мреже и омогућава међусобну комуникацију њихових корисника.

и̏нтернет-адрѐса, -ē ж [енгл. internet address, в. интернет, адреса] рач. адреса која служи за успостављање везе са одређеним веб-сајтом и која почиње словима www.

и̏нтернет-ка̀фе̄, -ѐа м [в. интернет, кафе] угоститељски објекат у којем се налазе компјутери повезани с Интернетом, које гости, уз накнаду, могу да користе.

и̏нтернет-про̀токол, -а м [енгл. Internet Protocol, в. интернет, протокол] рач. стандард за преношење порука преко Интернета.

интернеу̀рō̄н, -о́на м [в. интер-[1], неурон] анат. нервна ћелија која повезује моторне и сензорне ћелије у мозгу или кичменој мождини, преносећи импулсе између њих.

и̏нтēрнӣ, -ā, -ō̄ [лат. internus] унутрашњи; домаћи, приватан. ▲ **интерна медицина** грана медицина која се бави лечењем болести унутрашњих органа.

интерни́рати, интѐрнӣра̄м, 3. л. мн. интерни́рајӯ свр. [фр. interner од лат. internus унутрашњи] ограничити слободу кретања, затворити, заточити; об. за време рата, прогнати на одређено место које је под полицијским или војним надзором, нпр. (концентрациони) логор.

интерни́рац, -рца м, вок. интѐрнӣрче, мн. интерни́рци, ген. мн. интѐрнӣра̄ца̄ [в. интернирати] онај који је интерниран, затвореник, заточеник.

интѐрнист(а), -ē м [в. интерна] 1. лекар специјалиста за болести унутрашњих органа. 2. необ. ученик који живи у интернату.

интерни̏стичкӣ, -ā, -ō̄ [в. интернист] мед. који се односи на интерну медицину и на интернисте.

интерно́диjум, -а и **интерно́диј,** -а м [лат. internodium, в. интер-[1], лат. nodus чвор] бот. задебљали део на стабљици биљке из којег израстају листови, чланак, колено.

интернӯнциј, -а м [нлат. internuntius посредник] специјални папски изасланик, по чину нижи од нунција.

интернунцијату́ра, -ē ж [в. интер-[1], нунцијатура] част, положај, звање, седиште интернунција.

и̏нтерогатӣван, -вна, -вно [лат. interrogativus, према interrogare испитивати] грам. који је у облику питања, упитни.

и̏нтерпарламентā̄рнӣ, -ā, -ō̄ [в. интер-[1], парламентаран] који повезује, обједињује парламенте различитих држава, међупарламентарни.

интерпела́ција, -ē ж [лат. interpellatio, в. интерпелирати] 1. питање упућено говорнику, упадица. 2. питање којим посланик у парламенту захтева неко објашњење од министра или владе.

интерпели́рати, интерпѐли́ра̄м, 3. л. мн. интерпели́рајӯ свр. и несвр. [лат. interpellare] 1. упасти некоме у реч за време излагања, прекинути говор каквим питањем. 2. упутити интерпелацију, захтевати објашњење од државног органа.

интерпози́ција, -ē ж [лат. interpositio према interponere, в. интерпонирати] 1. стављање између чега, уметање. 2. посредовање, уплитање, интервенција.

И̏нтерпол, -а м [скр. од фр. (Organisation) Inter(nationale de) pol(ice criminelle), одн. енгл. Inter(national Criminal) Pol(ice Organization)] међународна организација криминалистичке полиције, основана 1923. у Аустрији, обновљена после Другог светског рата (седиште у Паризу).

интерпо̀ла̄тор, -а м [лат. interpolator, в. интерполација] онај који умеће, интерполира.

интерпола́ција, -ē ж [лат. interpolatio] 1. накнадно уметање речи, фраза или реченица у текст (обично туђи). 2. мат. поступак којим се

између двеју познатих вредности неке функције умећу вредности неке нове, по правилу простије функције тако да ова не одступа од дате функције преко жељене границе. 3. грађ. изградња објекта између постојећих зграда, у већ изграђеном делу града.

интерполи́рати, интерпо̀ли́рām, 3. л. мн. интерполи́рајӯ сврш. и несврш. [лат. interpolare] 1. уметати, вршити интерполацију. 2. мат. приближно или тачно одредити неку величину на основу делимичног познавања суседних вредности у низу.

интерпони́рати, интерпо̀ни́рām, 3. л. мн. интерпони́рајӯ сврш. и несврш. [лат. interponere] 1. уметнути, уметати, ставити, стављати између. 2. посредовати.

интѐрпрēт в. **интерпрѐта̄тор**.

и̏нтерпретати́ван, -вна, -вно [в. интерпретација] 1. који се односи на извођење; извођачки. 2. који служи тумачењу, који представља интерпретацију.

интерпрѐта̄тор, -а м [в. интерпретирати] 1. тумач. 2. извођач (уметник), глумац, приказивач.

интерпрета́ција, -е̄ ж [лат. interpretatio] 1. објашњавање смисла неке појаве. 2. књиж. тумачење књижевноуметничког текста. 3. извођење неког музичког, песничког или драмског дела (свирањем, певањем, рецитовањем, глумом и сл.).

интѐрпретер, -а м [енгл. interpreter тумач] рач. програм који омогућује интерпретацију изворног садржаја његовим превођењем на машински језик при сваком извршењу.

интерпрети́рати, интерпрѐти́рām, 3. л. мн. интерпрети́рајӯ сврш. и несврш. [лат. interpretari посредовати, тумачити, према interpres тумач] 1. (про)тумачити, објаснити, објашњавати, преводити, излагати. 2. приказивати, изводити, представљати. 3. рач. декодирати и извести изјаву или наредбу.

интерпунги́рати, интерпӯнги́рām, 3. л. мн. интерпунги́рајӯ сврш. и несврш. [лат. interpungere, в. интер-[1], pungere бости] ставити, стављати интерпункцију или правописне знаке.

интерпу̀нкција, -е̄ ж [в. интер-[1], лат. punctio убод] правописни знаци (тачка, зарез, црта, две тачке, упитник и др.). ▲ **граматичка интерпункција** употреба правописних знакова према граматичким и правописним правилима; **логичка интерпункција** распоређивање зареза у реченици у зависности од мисаоне повезаности међу речима, скуповима речи и реченицама: оно што је у мислима тесно повезано и представља целину не треба растављати запетом, и обрнуто.

интерсексуали́тēт в. **интерсексуа́лност**.

интерсексуа́лно̄ст, -ости ж [в. интер-[1], сексуалност] биол. појава и мушких и женских полних особина код једног истог бића; међуполност, двополност.

интерстѐла̄ран, -рна, -рно [нлат. interstellaris, в. интер-[1], лат. stella звезда] који се налази између звезда, међузвездани.

и̏нтерстицијалнӣ, -а̄, -о̄ [в. интерстицијум] 1. међупросторни. 2. међувремени.

интерсти́цијум, -а и **интерсти́цӣј,** -а м [лат. interstitium, према intersistere стати између] 1. међупростор. 2. међувреме. 3. пукотина, рупа. 4. анат. у паренхиматичним органима, простори испуњени везивним ткивом које садржи крвне и лимфне капиларе и нерве.

и̏нтерсубјекти́ван, -вна, -вно [в. интер-[1], субјективан] који је заједнички већем броју особа (субјеката); уп. **и̏нтрасубјекти́ван**, **е̏кстрасубјекти́ван**.

интертри́го, -а м [лат. intertrigo, в. интер-[1], лат. terere трљати] мед. запаљење коже на превоју, настало трљањем коже о кожу; ојед.

интеру̀рба̄н, -а, -о [в. интер-[1], урбан] међуградски, међумесни; уп. **и̏нтерлока̄лан**.

и̏нтерфе̄јс, -а м [енгл. interface, в. интер-[1], енгл. face лице, површина] рач. 1. део компјутерског програма који омогућава кориснику да се служи тим програмом. 2. веза између поједи-

них делова компјутерског система, сучеље, међусклоп.

интерфере́нција, -ē ж [нлат. interferentia, в. интер-[1], лат. ferre носити] 1. ометање, преплитање, мешање. 2. физ. узајамно дејство таласа (електричних, звучних и др.), при којем један другог појачава, слаби или поништава. 3. техн. шум или сигнал који потиче од неког електронског уређаја и који омета пријем радио и ТВ програма. 4. лингв. продор елемената једног језика (об. матерњег) у систем другог језика (об. онога који се учи). 5. псих. појава да постојећа навика отежава стицање нове навике.

интерфери́рати, интерфѐрӣрām, 3. л. мн. интерферӣрајӯ свршен. и несврш. [фр. interférer, в. интерференција] 1. уплитати се, уплести се, (у)мешати се, ометати. 2. техн. ометати пријем сигнала.

ӣнтерферометар, -тра м [в. интерферирати, -метар] инструмент за мерење малих дужина и растојања помоћу интерференције два светлосна зрака.

интерфѐрӧн, -о́на м [в. интер-[1], лат. ferire ударити] физиол. протеински фактор који луче ћелије организма да би се одбраниле од вируса; производи се и синтетички као лек за вирусне инфекције и малигна обољења.

ӣнтерфон, -а м [в. интер-[1], (теле)фон] телефонски систем који омогућује разговор унутар једне куће или установе, без коришћења спољашње телефонске линије.

интерцедѝрати, интерцѐдӣрām, 3. л. мн. интерцедѝрајӯ свршен. и несврш. [лат. intercedere] 1. противити се, приговорити, протестовати. 2. посредовати, заузимати се, залагати се, јамчити.

интерцѐлулāран, -рна, -рно [в. интер-[1], лат. cellula ћелија] биол. који се налази између ћелија, међућелијски.

интерцѐсија, -ē ж [лат. intercessio] 1. противљење, улагање приговора, протест. 2. прав. посредовање, залагање, јемство. 3. право судије да уложи вето. 4. заст. опомена или савет једне владе другој.

интерцѐсор м [лат. intercessor] 1. посредник; јемац. 2. прав. судија који улаже вето.

ӣнтестабӣлан, -лна, -лно [лат. intestabilis, в. ин-[1], лат. testis сведок, в. тестамент] прав. који је неспособан, неподобан да сведочи пред судом; који је неспособан да напише тестамент.

интѐстāт, -а́та м [в. интестатан] прав. онај који је умро без тестамента, без последње воље.

интѐстатан, -тна, -тно [лат. intestatus, в. ин-[1], лат. testari направити тестамент] који је без тестамента.

ӣнтестинāлан, -лна, -лно [нлат. intestinalis према intestinum утроба] анат. који се односи на црева, одн. утробу; цревни, утробни.

интѝма, -ē ж [в. интиман] 1. унутрашњи, скривени садржај душевног живота појединца. 2. пријатна средина, топла атмосфера у познатом друштву. 3. оно што се односи на функције тела, посебно на сексуалност. 4. анат. унутрашњи слој зидова крвних и лимфних судова.

ӣнтӣман, -мна, -мно [лат. intimus који је у најдубљој унутрашњости] 1. који је у дубини душе, унутарњи, лични. 2. који се не показује јавно, приватни. 3. близак, поверљив, искрен, пријатељски, срдачан. 4. који се тиче основних телесних функција.

интѝмāт, -а́та м [лат. intimatum од intimare обзнанити, в. интимација] прав. писмено саопштење, одлука; наредба виших органа.

интима́ција, -ē ж [лат. intimatio од intimare обзнанити] објава, обзнана, наредба, позив.

интимӣзам, -зма м [в. интиман] стварање интимне атмосфере (об. у уметности).

интимизáција, -ē ж [в. интиман] интимизирање, зближавање, успостављање блиских односа.

интимизи́рати, интимӣзӣрām, 3. л. мн. интимизи́рајӯ свршен. и несврш. [нем. intimisieren, в. интиман] бити интиман с киме, дружити се, зближити се, зближавати се.

интѝмист(а), -ē м [в. интиман] 1. онај који воли и негује интимну атмосферу. 2. присталица интимизма.

интѝмнōст, -ости ж [в. интиман] особина онога што је интимно, блискост, присност.

ӣнтимус, -а м [лат. intimus] присан, интиман пријатељ.

интитула́ција, -ē ж [срлат. intitulare насловити, лат. titulus наслов] прав. ист. насловни део, увод неког документа у коме се налази име његовог састављача.

интифа́да, -ē ж [ар. intifāḍa потрес] устанак палестинског народа на подручју Западне обале и Газе, против израелске власти и за властиту државу, започео 1987. године.

интоксика́ција, -ē ж [срлат. intoxicatio, в. токсичан] 1. мед. болест изазвана дејством отрова, тровање. 2. фиг. опијеност, занесеност.

интолера̀нтан, -тна, -тно [в. ин-[1], толерантан] нетрпељив, нетолерантан.

интолера̀нција, ж [лат. intolerantia, в. ин-[1], толеранција] нетрпељивост, нетолеранција.

интона́ција, -ē ж [срлат. intonatio од лат. intonare загрмети] 1. муз. тачна висина тона; међусобна усклађеност тонова гласа или инструмента. 2. лингв. повишавање и снижавање гласа током говора, у зависности од акцента или од смисла реченице. 3. фиг. начин, тон, основни смисао, смер разговора, јавног иступа, текста и сл.

интони́рати, инто̀ни́рām, 3. л. мн. интони́рајӯ свршн. и несвршн. [срлат. intonare, в. тон] 1. (од)свирати, (от)певати. 2. муз. да(ва)ти интонацију, засвирати, запевати. 3. фиг. дати тон, повести разговор у одређеном правцу, усмерити га жељеним током; обојити, прожети.

интра- [лат. intra] као први део сложенице значи: у, унутра (*ӣнтракардијалан, ӣнтрамускуларан*).

интравѐнōзан, -зна, -зно [нлат. intravenosus, в. интра-, вена] који се убризгава у вену; ▲ **интравенозна инјекција** мед. инјекција која се убризгава у вену ради бржег дејства.

ӣнтравилан, -лна, -лно [в. интра-, вила] који се налази међу вилама, зградама; насељен, градски; супр. **ѐкстравилан** (в.).

интра́да, -ē ж [далматски intrata према лат. intrare ући; у значењу 3 од старог шп. intrada] 1. заст. принос, зарада, приход; усев, летина, урод. 2. заст. обрађено земљиште, виноград, оранице. 3. муз. предигра у старим операма, увертира.

ӣнтракардијā̀лан, -лна, -лно [в. интра-, грч. kardía срце] који се налази у срцу, који се убризгава у срце. ▲ **интракардијална инјекција** мед. инјекција која се убризгава у срце.

ӣнтраконтинентā̀лан, -лна, -лно [в. интра-, континенталан] који се налази унутар континента, копнени, сувоземни.

ӣнтракранијā̀лан, -лна, -лно [в. интра-, грч. kraníon лобања] анат. који се налази у лобањи.

ӣнтракӯтан, -а, -о [в. интра-, лат. cutaneus кожни] који се налази у кожи. ▲ **интракутана инјекција** мед. инјекција која се убризгава у кожу (обично као проба на алергију).

ӣнтраментā̀лан, -лна, -лно [в. интра-, ментални] псих. који припада свести појединца, подручју личног, субјективног доживљаја.

ӣнтрамускулā̀ран, -рна, -рно [нлат. intramuscularis, в. интра-, лат. musculus мишић] који се убризгава у мишић. ▲ **интрамускуларна инјекција** мед. инјекција која се даје у мишић, у месо.

ӣнтранет, -а [енгл. intranet, према лат. intra унутар, енгл. net мрежа] рач. приватна, локална мрежа рачунара (обично неког предузећа или установе) која користи Интернет технологију.

интранзигѐнтан, -тна, -тно = **интрансигѐнтан** (в.)

ӣнтранзитӣван, -вна, -вно [лат. intransitivus] непрелазан. ▲ **интранзитивни глагол** грам. непрелазни глагол, одн. глагол који нема објекат у акузативу (нпр. *тр̄чати*); супр. **тра̀нзитӣван** (в.).

интрансигѐнтан, -тна, -тно [в. ин-[1], лат. transigere нагодити се] непопустљив, непомирљив, који не пристаје на компромисе.

ӣнтраокулā̀ран, -рна, -рно [в. интра-, окуларан] анат. који се налази у оку, очни.

ӥнтрасубјектӣван, -вна, -вно [в. интра-, субјективан] псих. који се налази у појединачном субјекту, који од њега зависи и само за њега вреди; уп. **ӥнтерсубјектӣван, ѐкстрасубјектӣван.**

ӥнтраутерӣн, -а, -о [нлат. intraruterinus, в. интра-, лат. uterus материца] који се налази, који се догађа у материци.

ӥнтрига, -ӣ ж [фр. intrigue од лат. intricare замрсити] 1. сплетка, подвала, смутња, завера. 2. заплет радње у књижевном делу (нарочито у драми).

интрӣгант, -а м, ген. мн. интрӣганāтā (ж. **интрӣганткиња,** -ӣ) [в. интрига] особа која шири интриге, сплеткарош, смутљивац.

интригӣнтан, -тна, -тно [в. интрига] који подстиче на размишљање, који изазива асоцијације.

интрӣгантскӣ, -ā, -ō [в. интрига, интригант] који се односи на интриганте; препреден, лукав, подмукао.

интригӣрати, интрӣгӣрāм, 3. л. мн. интригӣрајӯ несврш. [итал. intrigare од лат. intricare замрсити] 1. правити интриге, сплетке; сплеткарити. 2. побуђивати интересовање.

интрӣнзичан, -чна, -чно [енгл. intrinsic од лат. intrinsecus] унутарњи, битан, својствен, прави.

интро- [лат. intro] као први део сложенице значи: у, према унутра (*интроверзија, интроспективан*).

интровѐрзија, -ӣ ж [нлат. introversio, в. интро-, лат. vertere окретати] псих. окренутост самом себи, свету унутрашњих догађаја; затвореност према спољашњем свету, повученост, осамљеност.

интровѐртан, -тна, -тно [енгл. introvert, в. интровертиран] окренут самом себи, затворен, повучен, осамљен, интровертиран; супр. **екстровѐртан** (в.).

интровѐртӣран, -а, -о [нлат. introvertere, в. интро-, лат. vertere окретати] који пати од интроверзије, интровертан; супр. **екстровѐртӣран** (в.).

интровѐртӣранӧст, -ости ж [в. интровертиран] псих. особина и стање онога ко је интровертан, интроверзија; супр. **екстровѐртӣранӧст** (в.).

интродӯкција, -ӣ ж [лат. introductio] 1. увод; предговор, уводни део у књизи. 2. муз. уводни део композиције (симфоније, сонате, опере). 3. увођење (нечег новог).

интрӧит, -а м = **интрӧитус,** -а м [лат. introitus улаз, почетак] 1. приступ (об. приступна молитва у католичкој миси). 2. анат. улаз у неку телесну шупљину.

интрӧитус = **интрӧит** (в.)

интројѐкција, -ӣ ж [нлат. introiectio, в. интројицирати] 1. убацивање, уметање, унос. 2. псих. поступак којим се спољни објекти уносе у психу и осећања усмеравају према тој представи, уместо према самом објекту.

интројицӣрати, интројицӣрāм, 3. л. мн. интројицӣрајӯ сврш. и несврш. [в. интро-, лат. iacere бацити, ставити] убаци(ва)ти, уметнути, уметати, унети.

интронизӣција, -ӣ ж [срлат. inthronizatio од inthronizare, в. интронизовати] постављање на престо, устоличење, увођење на највиши положај (краља, патријарха или папе); супр. **детронизӣција** (в.).

интрӧнизовати, -ујēм сврш. и несврш. [срлат. inthronizare, в. ин-[2], грч. thrónos престо] (из)вршити интронизацију; супр. **детрӧнизовати** (в.).

ӥнтроспектӣван, -вна, -вно [нлат. introspectivus, в. интроспекција] који посматра самог себе, који понире у самог себе; самопосматрачки, самоиспитивачки.

интроспѐкција, -ӣ ж [нлат. introspectio] псих. удубљивање у сопствену свест, размишљање о својим делима и поступцима, самопосматрање, самоиспитивање.

интроспекционӣзам, -зма м [в. интроспекција] псих. усмереност на интроспекцију као једини или главни метод психологије.

ӣнтрузӣван, -вна, -вно [лат. intrusivus, в. интрузија] 1. који се увлачи, који је уљез, наметљив. 2. геол. који се у течном стању утиснуо у шупљине и пукотине стења (након ерупције вулкана).

ӣнтрӯзија, -ē ж [срлат. intrusio од intrudere банути, упасти] 1. бесправно улажење у звање, наметање, упад. 2. геол. увлачење, улажење растопљене вулканске лаве у пукотине земље.

интуба́ција, -ē ж [нлат. intubatio, в. ин-^{2}, лат. tubus цев] мед. увлачење одговарајуће цеви у неки орган ради лечења или анестезије (најчешће у душник да би се спречило гушење).

интуби́рати, интӯби́рām, 3. л. мн. интуби́рајӯ [в. интубација] мед. (из)вршити интубацију.

ӣнтуитӣван, -вна, -вно [срлат. intuitivus] који се односи на интуицију; који се ослања на интуицију.

интуитивӣзам в. **интуиционӣзам**.

интуи́ција, -ē ж [лат. intuitio према intueri гледати унутра] 1. способност непосредног опажања, схватања, непосредне спознаје, без помоћи искуства и рационалног закључивања. 2. осећај, предосећај, слутња.

интуиционӣзам, -зма м [фр. intuitionnisme, в. интуиција] филоз. теорија која интуицију узима као најважнији извор сазнања, која је претпоставља свим другим спознајним функцијама; интуитивизам.

интуиционӣст(а), -ē м [в. интуиција] присталица интуиционизма, интуитивизма.

интумесцѐнција, -ē ж [нлат. intumescentia од лат. intumescere отећи, набрекнути] 1. мед. оток, отеклина, задебљање ткива или органа. 2. бот. отеклина, накупина воде на листу, грани, кори или корену биљке.

ӣнћа̄р, -а́ра м [тур. inkār од ар. inkār] покр. 1. порицање, одрицање, одбијање. 2. лагање, лаж.

инћа́рити, ӣнћа̄рӣм несврш. [в. инћар] покр. 1. порицати, одрицати, одбијати. 2. лагати.

ӣнћӯн, -у́на м [венец. inciuo, итал. acciuga] мала риба слична сардели, бргљун, *Engraulis encrasicholus*, обично се једе усољена.

инӯлӣн, -и́на м [лат. inul(a), в. -ин] хем. угљени хидрат сличан скробу, налази се у корењу биљака главочика.

ӣн ӯлтима лӣнеа в. **in ultima linea**.

инунда́ција, -ē ж [лат. inundatio, в. ин-^{2}, лат. unda талас] 1. плављење, поплава, поводањ. 2. плавно подручје водотока, обухвата појас између речног корита и линије вишег терена или насипа.

ӣнундациō̄нӣ, -ā̄, -ō̄ [в. инундација] који се односи на инундацију; плавни, поплављен.

ӣнфалибӣлан, лна, -лно [срлат. infallibilis, в. ин-^{2}, лат. fallere варати се] непогрешив, сигуран, поуздан.

инфалибилӣзам, -зма м [в. инфалибилан] црквено догма о непогрешивости папе, усвојена 1870. године на Ватиканском концилу Католичке цркве.

инфалибӣлист(а), -ē м [в. инфалибилан] присталица инфалибилизма.

инфалибилӣтē̄т = инфалибӣлнōст (в.)

инфалибӣлнōст, -ости ж = **инфалибилӣтē̄т,** -е́та м [срлат. infallibilitas] 1. непогрешивост, сигурност, поузданост. 2. в. **инфалибилӣзам**.

ӣнфа̄ман, -мна, -мно [лат. infamis] који је на злу гласу, подао, нечастан, сраман.

инфа̀мија и **ӣнфа̄мија,** -ē ж [лат. infamia] нискост, подлост, бесрамност, нечасност, срамота.

ӣнфант, -а м, ген. мн. ӣнфанāтā̄ (ж. **ӣнфанткиња**) [шп. infante од лат. infans дете] 1. шпански или португалски престолонаследник. 2. краљевић, принц.

инфантѐрија, -ē ж [фр. infanterie од лат. infans дечак, војник, пешадинац] вој. пешадија. ◆ **инфантѐријскӣ**.

инфантѐрист(а), -ē м [в. инфантерија] вој. војник који служи у инфантерији, пешак, пешадинац.

ӣнфантӣлан, -лна, -лно [лат. infantilis према infans дете] детињаст, недозрео, умно неразвијен, заостао, малоуман.

инфантили́зам, -зма м [в. инфантилан] 1. застој у телесном и душевном развоју, заосталост на развојном нивоу детета. 2. недораслост, недозрелост, наивност.

инфанти́лно̄ст, -ости ж [в. инфантилан] особина онога који је инфантилан или онога што је инфантилно.

инфантѝцӣд, -и́да м = **инфантѝцӣдијум** и **инфантѝцӣдӣј,** -а м [лат. infanticidium од infans дете, в. -цид] 1. убиство детета или деце које изврши један од родитеља (чедоморство у ширем смислу). 2. уопште убиство деце.

и̏нфаркт, -а м [нлат. infarctus од лат. infartus од infarcire испунити, набити] мед. 1. ограничена замрлост неког дела ткива до које долази услед зачепљења крвних судова. 2. тешко обољење срчаног мишића (*срчани ~ , ~ миокарда*) услед застоја крвотока у једној грани коронарних артерија.

инфа̀ркта̄ш, -а́ша м [в. инфаркт] жарг. онај који је преживео инфаркт.

и̏нфатигабӣлан, -лна, -лно [лат. infatigabilis, в. ин-[1], fatigare заморити, измучити] необ. неуморан.

ѝнфект, -а м, ген. мн. ѝнфекā̄тā̄ [лат. infectum од inficere заразити] мед. оно што узрокује инфекцију; инфицирана, заразна материја.

и̏нфектӣван, -вна, -вно [нлат. infectivus, в. инфект] мед. заразан, кужан, загађен, који изазива инфекцију.

инфекто̀лог, -а м, мн. инфекто̀лози [в. инфективан, -лог] мед. лекар специјалиста за инфектологију.

инфектоло̀гија, -ē ж [в. инфективан, -логија] мед. грана медицине која проучава узроке, симптоме и методе лечења заразних болести.

инфѐкција, -ē ж [лат. infectio] мед. продирање и размножавање заразних клица које изазивају обољење појединих органа или целог организма; зараза, окужење. ♦ **инфѐкцијскӣ**.

инферѐнција, -ē ж [срлат. inferentia према лат. inferre изводити] извођење закључака, закључивање.

и̏нферио̄ран, -рна, -рно [лат. inferior нижи] нижи, мање вредан, потчињен, подређен, слабији; супр. **су̏перио̄ран** (в.).

инферио́рно̄ст, -ости ж [нлат. inferioritas, в. инфериоран] нижи положај, мања вредност, потчињеност, подређеност; супр. **суперио́рно̄ст** (в.).

и̏нфернā̄лан, -лна, -лно [срлат. infernalis од infernus подземни] паклени, ђаволски; проклет, страшан, ужасан.

инфѐрно, -а м [итал. inferno од лат. infernus] 1. подземни свет, пакао. 2. фиг. оно што личи на пакао, тешко стање, патња.

и̏нфертӣлан, -лна, -лно [нлат. infertilis] неплодан, неродан.

инфертӣлно̄ст, -ости ж [в. инфертилан] неплодност, неродност.

инфеста́ција, -ē ж [лат. infestatio] напад штеточина, паразита и сл.; пустошење; пошаст.

инфеуда́ција, -ē ж [срлат. infeudatio, в. ин-[2], феуд] ист. додељивање феуда, лена; успостављање вазалског односа.

инфибула́ција, -ē ж [лат. infibulatio од infibulare, према fibula копча] етнол. обичај код неких примитивних племена да се зашивају спољашњи делови полних органа како би се спречило полно општење.

ѝнфикс, -а м [лат. infixus од infigere утакнути, забити] грам. уметак, уметнута морфема која чини део основе (нпр. *-ов-* у *градови*).

инфӣлтра̄т, -а́та м [в. ин-[2], филтрат] мед. продирање у ткиво и гомилање у њему материја које му нису својствене, као што су производи запаљења, гној и др.

инфилтра́ција, -ē ж [нлат. infiltratio] 1. уливање; цеђење, процеђивање; продирање, пробијање (течности). 2. мед. гомилање страних материја у појединим ткивима (нпр. плућа, јетре, бубрега); продирање гноја, туморских ћелија у ткива. 3. убацивање (осматрача, шпијуна) на непријатељску територију; увлачење у противничке редове да би се постигли одређени циљеви.

инфилтри́рати, инфѝлтрӣра̄м, 3. л. мн. инфилтри́рајӯ свр. и несвр. [в. ин-[2], филтрирати] 1. уливати се, увлачити се, улазити у што, продирати, пробијати. 2. **инфилтрирати (се)** увући се, увллачити се на непријатељску територију; убацити своје људе у редове противника.

ӣнфинӣтан, -тна, -тно [лат. infinitus] 1. бескрајан, бесконачан. 2. грам. (о глаголском облику) неодређен, који важи за сва три лица једнине и множине.

инфинитезӣма̄л, -а́ла м = **инфинитезима́ла,** -е̄ ж [в. инфинитезималан] мат. бесконачно мала величина.

ӣнфинитезима̄лан, -лна, -лно [нлат. infinitesimalis, према infinitesimus бесконачан по реду од лат. infinitus бесконачан] мат. који се односи на инфинитезимале; бескрајно мали. ▲ **инфинитезимални рачун** мат. рачун бесконачно малих величина, заједнички назив за диференцијални и интегрални рачун.

ӣнфинитӣв, -а м [лат. (modus) infinitivus неодређени (начин)] грам. неодређени глаголски облик (нпр. *ходати, јести, доћи* и др.). ◆ **ӣнфинитӣван**.

инфирми́тӗт, -е́та м [нем. Infirmität од лат. infirmitas] 1. мед. слабост, немоћ, нејакост. 2. фиг. немање чврсте воље, попустљивост, беспомоћност.

инфици́рати, инфѝцӣра̄м, 3. л. мн. инфици́рајӯ свр. и несвр. [лат. inficere] 1. мед. заразити, окужити, загадити. 2. фиг. изазвати лоше стање, затровати, покварити односе међу људима.

ӣн флагра̀нти [лат. in flagranti] у чину, на делу (ухватити, затећи).

ӣнфламатӗран, -рна, -рно [нлат. inflammatorius, в. инфламација] мед. који се односи на инфламацију, запаљење.

инфлама́ција, -е̄ ж [лат. inflammatio] мед. упала, запаљење.

ӣнфлатӗран, -рна, -рно [в. инфлација] који је део или последица инфлације; који делује тако да изазива инфлацију.

инфла́ција, -е̄ ж [енгл. inflation од лат. inflatio надимање] 1. екон. пуштање у оптицај новца у количинама које надмашују количине роба и услуга, што доводи до пада вредности новца и до раста цена; супр. **дефла́ција** (в.). 2. фиг. претерано повећање количине чега на уштрб вредности, важности и др. ◆ **инфла́цӣјскӣ** и **ӣнфлацио̄нӣ**.

инфлационѝст(а), -е̄ м [в. инфлација] екон. присталица политике пуштања у оптицај новца у количинама које нису покривене робом и услугама.

ӣнфлексибӣлан, -лна, -лно [лат. inflexibilis, в. ин-[1], флексибилан] 1. који се не да мењати, несавитљив, крут, неумољив, тврдоглав. 2. грам. непроменљив, који нема деклинацију одн. конјугацију.

инфлѐксија, -е̄ ж [лат. inflexis, флексија] 1. промена правца, скретање. 2. мењање гласа или тона. 3. фон. промена вокала, об. под утицајем суседног вокала (асимилација, преглас). 4. грам. заст. в. **флѐксија**. 5. мат. својство криве да у некој тачки прелази с једне стране тангенте на другу.

инфлоресце́нција, -е̄ ж [нлат. inflorescentia, према лат. inflorescere цветати] бот. 1. скуп цветова у облику грозда или метлице, цваст. 2. цветање.

инфлуѐнтан, -тна, -тно [в. инфлуенција] који има утицаја, утицајан.

инфлуѐнца, -е̄ ж [итал. influenza од лат. influere утицати, продирати] мед. акутна заразна болест праћена повишеном температуром и клонулошћу, грип.

инфлуѐнција, -е̄ ж [в. инфлуенца] утицај, уплив, деловање. ▲ **електрична ~** физ. појава електрицитета на телу које се нашло у електричном пољу; **магнетна (магнетска) ~** физ. магнетизовање гвожђа у магнетном пољу.

инфлуи́рати, инфлу̀ӣра̄м, 3. л. мн. инфлуи́рајӯ свр. и несвр. [лат. influere] утицати, вршити уплив, деловати.

ѝнфлукс, -а м = **инфлу̀ксија,** -е̄ ж [лат. influxus] утицај, уплив, деловање.

ѝнформатѝван, -вна, -вно [нлат. informativus] који садржи обавештења, податке, информације; обавештајан, богат подацима, поучан.

информати́вно̄ст, -ости ж [в. информативан] својство онога што је информативно.

информатиза́ција, -е̄ ж [в. информатика] увођење и ширење рачунара, с хардверском и програмском опремом; прелазак на електронско прикупљање, похрањивање и обраду битних података и информација.

информа̀тизовати, -зујем = **информатизи́рати,** информатѝзи́рам, 3. л. мн. информатизи́рајӯ свр̄ш. и несвр̄ш. [в. информатика] уводити информатизацију, ширити достигнућа информатике.

информа̀тика, -е̄ ж, дат. и лок. информа̀тици [енгл. informatics, в. информација] наука о компјутерској обради података; техника компјутерске обраде.

информа̀тичā̄р, -а м [в. информатика] онај који се бави информатиком.

информа̀тичкӣ, -а̄, -о̄ [в. информатика] који се односи на информатику и информатичаре.

инфо̀рма̄тор, -а м [нлат. informator, в. информисати] 1. онај који даје информације, онај који обавештава. 2. тематска публикација (лист, подлистак, брошура, књига) која даје преглед важних и нових података за одређену делатност.

информа́ција, -е̄ ж [лат. informatio од informare обликовати] 1. обавештење, податак, саопштење, извештај. 2. рач. елемент знања, податак који се може пренети и обрадити у компјутерском систему. ▲ **теорија ~** наука која се на математичкој бази бави појавама везаним за преношење информација.

информа́цӣјски, -а̄, -о̄ = **ѝнформацио̄нӣ,** -а̄, -о̄ [в. информација] који се односи на информације; који служи информисању.

Информбѝро̄, -ōа м [скр. од Информациони биро комунистичких и радничких партија] ист. саветодавни орган комунистичких партија Совјетског Савеза и седам других земаља основан 1947. да би координирао рад и пропагандну делатност чланица; годину дана касније Југославија напушта овај орган због Стаљинове кампање која је нашла израз у документу „Резолуција о стању у КПЈ" познатом као **Резолуција Информбироа**; ослабљен Стаљиновом смрћу 1953, угашен је 1956. године; уп. **Ко̀минформ**.

информбѝровац, -вца м, ген. мн. информбѝровā̄ца̄ [в. Информбиро] присталица политике Информбироа 1948. године, ибеовац.

информбѝровскӣ

инфра- преф. [лат. infra] префикс у сложеницама, значи: под, испод, ниже од онога што означава основна реч (*инфрацрвен, инфраструктура*).

ѝнфразвӯк, -а м, мн. ѝнфразвукови [в. инфра-, звук] физ. механичко трепереље чврстих, течних и гасовитих тела чија је брзина трептаја толико мала да га човеково ухо не може осетити.

инфра̀кција, -е̄ ж [лат. infractio од infringere ломити] 1. мед. непотпун прелом кости, напукнуће. 2. прав. повреда закона, преступ, прекршај.

инфраструкту́ра, -е̄ ж [нем. Infrastruktur, в. инфра-, структура] 1. темељ, основа, подлога. 2. скуп уређаја и објеката неопходних за функционисање државе и њене привреде (саобраћајна мрежа, водовод, електродистрибуција и сл.). ◆ **инфраструктӯрнӣ**.

ѝнфрацрвен, -а, -о [в. инфра-, црвен] ▲ **инфрацрвени зраци** физ. електромагнетски зраци с већом таласном дужином (мањом енергијом) од видљивог дела спектра (преносе топлоту, продиру кроз маглу, омогућују ноћно фотографисање).

ѝнфӯзија, -е̄ ж [лат. infusio убризгавање] 1. мед. убризгавање, укапавање веће количине течности (физиолошког раствора и сл.) у крвне судове, под кожу или у црева, об. ради надокнађивања изгубљене крви. 2. фиг. новчана помоћ, кредит за оживљавање нечије делатности или производње.

инфу̀зо̄рија, -е̄ ж [нлат. infusoria] зоол. микроскопски ситан једноћелијски организам, живи у води, трепетљикаш, наливњак.

инфу̀зум, -а м [лат. infusum од infundere уливати] фарм. течност добијена преливањем иситњене биљке врелом водом; лековити чај.

и̏нфула, -е̄ ж [лат. infula] 1. ист. вунени повез око чела који су носили староримски свештеници и свештенице (весталке), као знак неповредивости. 2. трака која се с краљевске круне или бискупске митре спушта на леђа. 3. бискупска капа, митра (код католика).

инфули́рати, инфу̀лӣра̄м, 3. л. мн. инфули́рајӯ сврш. и несврш. [нлат. infulare, в. инфула] унапредити кога у бискупски чин, дати му бискупску част.

инха̀ла̄тор, -а м [нлат. inhalator, в. инхалација] мед. апарат за инхалацију (в.).

инхала́ција, -е̄ ж [лат. inhalatio удисање] мед. удисање паре или гасова који се развијају из течности, ради лечења или (нпр. код астматичара) лакшег дисања.

инхали́рати, инха̀лӣра̄м, 3. л. мн. инхали́рајӯ сврш. и несврш. [лат. inhalare] мед. удахнути, удисати, увлачити.

инхерѐнтан, -тна, -тно [лат. inhaerens] нераздвојан, својствен, битан.

инхерѐнција, -е̄ ж [срлат. inhaerentia] нераздвојна, битна припадност чему, нераздвојност, суштинска веза.

инхери́рати, инхѐрӣра̄м, 3. л. мн. инхери́рајӯ несврш. [лат. inhaerere] 1. филоз. неодвојиво припадати чему, зависити. 2. остајати при чему, истрајавати, држати се чега.

инхиби́рати, инхи̏бӣра̄м, 3. л. мн. инхиби́рајӯ сврш. и несврш. [лат. inhibere] спречити, спречавати, забранити, забрањивати, заустављати, задржавати.

инхи̏бӣтор, -а м [в. инхибирати] оно што успорава или сасвим заустављa одређену реакцију или процес; кочница.

и̏нхибито̄ран, -рна, -рно [нлат. inhibitorius, в. инхибиција] који спречава, забрањује, заустављa, задржава.

инхиби́ција, -е̄ ж [лат. inhibitio] 1. спречавање, заустављање, забрана; сметња, запрека. 2. физиол. задржавање неке органске радње, функције вољном или невољном физиолошком радњом. 3. псих. свесни или подсвесни фактор који ограничава или сузбија неку делатност; осећај стида, нелагодности и сл. 4. прав. забрана вишег суда да се обустави поступак у нижем суду.

и̏нхоатѝван, -вна, -вно [лат. inchoativus] почетни, уводни. ▲ **инхоативни глагол** грам. глагол који показује почетак радње.

и̏н хоно́рем в. **in honorem**.

и̏нхуман, -а, -о [в. ин-[1], хуман] безобзиран, нечовечан, нељудски, нехуман.

инхума́ција, -е̄ ж [нлат. inhumatio] укопавање, укоп, сахрањивање, сахрана.

инцѐсија, -е̄ ж [в. ин(флација), (ре)цесија] екон. раст цена у условима незапослености (уз истовремено присуство и рецесије и инфлације).

и̏нцест, -а м, ген. мн. и̏нце̄ста̄ [лат. incestus блудност, в. ин-[1], лат. castus чист] полни однос између крвних сродника, родоскврнуће.

и̏нцестнӣ в. **и̏нцестуо̄зан**.

и̏нцестуо̄зан, -зна, -зно [лат. incestuosus] који има карактер инцеста, родоскврни.

инци̏дент, -а м, ген. мн. инци̏денāта̄ [срлат. incidens од лат. incidere упасти, догодити се] неочекиван догађај, непријатан случај, изгред, мањи сукоб.

инци̏дентан, -тна, -тно [в. инцидент] који се односи на инцидент, који представља инцидент, непријатан; који је праћен, испуњен сукобима.

инциде́нција, -е̄ ж [нлат. incidentia према лат. incidere, в. ин-[2], cadere падати] 1. ширење таласа, об. у оптици; упад, упадање. ▲ **угао инциденције** угао између неког зрака и нормале на површину на коју пада зрачење. 2. екон. преваљивање пореза на другу особу.

инцѝзӣв, -и́ва м [в. инцизиван] анат. зуб секутић.

ӣнцизӣван, -вна, -вно [срлат. incisivus према лат. incidere засећи] 1. који засеца, нагриза. 2. фиг. заједљив, оштар, једак.

инцѝзија, -ē ж [лат. incisio, према incidere урезати] 1. засецање, расецање, секција. 2. резбарење; резбарија.

инци́зум, -а м [лат. incisum] 1. усек, урез. 2. грам. уметнута реченица, парентеза.

инцинѐра̄тор, -а м [в. инцинерација] техн. пећ за спаљивање отпадака, нарочито органских и медицинских.

инцинера́ција, -ē ж [срлат. incineratio, в. ин-[2], лат. cinis пепео] 1. претварање у пепео спаљивањем. 2. антроп. погребни обичај спаљивања покојника, кремација.

ӣнципит, -а м [лат. incipit (овде) почиње од incipere почињати] филол. почетна реч у средњовековним латинским рукописима; почетак текста.

инцита́нције, инцита́нцӣја̄ ж, мн. [лат. incitantia, в. инцитација] мед. средства за побуђивање, средства која доводе до повећања свежине и активности.

инцита́ција, -ē ж [лат. incitatio, према incitare покренути, побудити] наговарање, навођење, подбадање, подстицање, хушкање.

ӣнч, -а м, мн. ӣнчи ген. ӣнча̄ [енгл. inch од лат. uncia унца] мера за дужину у В. Британији (2, 54 cm); палац, цол.

ѝнце прид. индекл. [тур. ince] 1. лак, танак; прозиран (о тканини). 2. ист. вој. у Османлијском царству, назив за лако наоружане јединице и родове војске.

инцӣјел, -а м в. **ѝнцӣл.**

ѝнцӣл, -и́ла м [тур. incil од ар. inǧīl од грч. euangélion] 1. јеванђеље. 2. света књига.

ӣнцӣр, -и́ра м [тур. incir од перс. enǧīr] бот. смоква.

ѝншалā́х узв. индекл. [тур. inşallah од ар. inšā'llāh] ако бог да! да бог да! надајмо се!

ѝōн, ионизáција, ионизáцӣјскӣ, иòнизовати в. **јȏн, јонизáција, јонизáцијскӣ, јòнизовати.**

ионосфе́ра, -ē ж = **јоносфе́ра,** -ē ж [в. јон, сфера] метеор. горњи слој Земљине атмосфере, који садржи велику количину јона и слободних електрона.

ионофоре́за, -ē ж [в. ион, грч. phórēsis ношење] мед. уношење лекова у облику јона кроз кожу и слузокожу, помоћу електричне струје.

ѝōнскӣ, -ā̄, -ō̄ [в. ион] физ. који се односи на ионе (јоне); в. **јȏнски[2].**

ипекакуàна, -ē ж [порт. ipecacuanha од индијанског (тупи) ipekaaguéne] бот. биљка влажних бразилских шума, *Cephaëlis ipecacuanha*, чији се корен користи као средство за повраћање и искашљавање.

ипѐкли прид. индекл. [тур. ipekli од ipek свила] свилени.

ипѐрӣт, -и́та м [фр. yperite, према белгијском месту Ипру (Ypres), где је, 1917. године, први пут употребљен] хем. бојни отров пликавац, уљаста течност специфичног мириса на слачицу; изазива пликове на кожи, озлеђује очи и дисајне органе.

ипсѝзам, -зма м [лат. ipse сам] себичност, самољубље; егоизам.

ӣпсилатерā́лан, -лна, -лно [лат. ipse сам, в. латералан] који је на истој страни, нпр. тела.

ӣпсилō̄н, -а м [грч. ý psilón обично „у“] 1. двадесето слово грчког алфабета, у латиници се обележава знаком *у*. 2. мат. назив за непознату величину, об. за другу непознату у једначини.

ӣпсофō̄н, -она м [лат. ipse сам, в. -фон] уређај који на траци аутоматски бележи телефонска саопштења и касније може да их репродукује.

иптидаи́ја прид. индекл. [тур. iptidai од ар. ibtidā'iyy] покр. примитиван, основни, почетни. ▲ **мектеб-иптидаија** трогодишња муслиманска верска школа.

ира́бити, ѝрā̄бӣм несврш. [тур. i'rab од ар. i'rāb] покр. тумачити, објашњавати.

ӣра̄д, ира́да м [тур. irad од ар. īrād] покр. 1. непокретна имовина која доноси приход. 2. приход од непокретне имовине.

ира́да, -ē ж [тур. irade од ар. irādä] ист. 1. у некадашњој Турској, султанов указ, царска наредба. 2. службени допис, спис, писмени акт.

ирадија́ција, -ē ж [лат. irradiatio] 1. зрачење, обасјавање, исијавање, зракасто ширење. 2. мед. ширење бола у околину оболелог органа (нпр. у леву руку код ангине пекторис). 3. мед. случајно или намерно излагање неког органа, дела органа или организма електромагнетним таласима или елементарним честицама. 4. физ. појава да светао предмет на тамној подлози изгледа већи него што заиста јесте.

иради́рати, ира̀ди́ра̄м, 3. л. мн. иради́рајӯ сврш. и несврш. [лат. irradiare] зракасто се ширити, зрачити, исијавати, обасјавати.

ӣрациона̄лан, -лна, -лно [нлат. irrationalis, в. ин-[1], рационалан] 1. филоз. који се не заснива на логичкој законитости, који се логички не може објаснити ни изразити; нелогичан. 2. неразуман, неразборит, глуп. ▲ **ирационални бројеви** мат. бројеви који се не могу представити као количник два цела броја.

ирационали́зам, -зма м [в. ирационалан] 1. филоз. правац у идеалистичкој филозофији према којем суштина света није рационална и не може се разумом схватити. 2. ирационално понашање.

ирациона̀лист(а), -ē м [в. ирационалан] 1. присталица ирационализма. 2. онај који се не понаша рационално, који не следи логику здравог разума.

ирациона́лно̄ст, -ости ж [в. ирационалан] својство онога што је ирационално.

ӣрва̄с, -а м [рус. ирвас од монг. irbis снежни леопард] зоол. северни јелен, становник арктичке области, *Rangifer tarandus*.

ӣргат, ӣргет в. **а̀ргат**[2].

ӣргатовати в. **а̀ргатовати**.

ирѐал, -а́ла м [срлат. irrealis нестваран] грам. начин којим се изражава нестварност.

ӣреа̄лан, -лна, -лно [срлат. irrealis] који не постоји у стварности, нестваран, нереалан. ▲ **иреална погодбена реченица** грам. реченица која изражава неостварљиву претпоставку (нпр. *Да сам се родио годину дана касније...*).

ӣреверзибӣлан, -лна, -лно [нлат. irreversibilis, в. ин-[1], лат. reverti враћати се] који се одвија само у једном смеру, једносмеран, непреобратљив; који се не може вратити на раније стање.

ӣрегула̄ран, -рна, -рно [срлат. irregularis, в. ин-[1], регуларан] нередован, неправилан, нерегуларан.

иредѐнта, -ē ж [итал. irredenta неослобођена (Италија)] 1. в. **иредентӣзам**. 2. (збирно) присталице иредентизма.

иредентӣзам, -зма м [в. иредента, -изам] 1. ист. националистички покрет у Италији крајем XIX и почетком XX века који је тежио да припоји италијанском краљевству све суседне крајеве у којима су живели Италијани (Истру, Трст и др.). 2. политички програм који изражава тежњу да се национална мањина и крајеви које она насељава у другој земљи припоје матици; иредента.

иредѐнтист(а), -ē м [итал. irredentista] присталица иредентизма.

иредентӣстичкӣ, -а̄, -о̄ [в. иредентизам] који се односи на иредентисте и на иредентизам.

ирелева̀нтан, -тна, -тно [лат. irrelevans, в. ин-[1], релевантан] који није релевантан, који нема утицаја или значаја; незнатан, споредан, неважан, безначајан.

ирелева̀нтно̄ст, -ости ж [в. ирелевантан] особина онога што је ирелевантно, неважност, безначајност.

ӣрелигио̄зан, -зна, -зно [лат. irreligiosus, в. ин-[1], религиозан] који није побожан, који нема вере, безбожан, безверан.

ӣрепарабӣлан, -лна, -лно [лат. irreparabilis, в. ин-[1], reparare поправити, надокнадити] непоправљив, ненадокнадив, неповратан, трајно изгубљен.

ирѝгатор, -а м [лат. irrigator, в. иригација] посуда са гуменом цеви за испирање унутрашњих органа тела.

ѝригатóран, -рна, -рно [нлат. irrigatorius] који служи за наводњавање, за заливање.

иригáција, -ē ж [лат. irrigatio према irrigare испирати, квасити] 1. агр. наводњавање, заливање, натапање земљишта ради веће плодности. 2. мед. испирање телесних шупљина и рана. 3. мед. снабдевање артеријском крвљу одређеног подручја тела. ◆ **иригáциjскӣ** и **ѝригационӣ**.

иригогрàфија, -ē ж [в. иригација, -графија] мед. рендгенско снимање дебелог црева после уливања контрастне масе.

иригоскòпија, -ē ж [в. иригација, -скопија] мед. рендгенски преглед дебелог црева после уливања контрастне масе.

иридесцѐнција, -ē ж [лат. iridescens, према iris дуга] метеор. светлосна појава међусобног преливања различитих боја (као код дуге).

ѝрӣдијум, -а и **ѝрӣдӣј,** -ија м [нлат. iridium] хем. елемент, симбол Ir, атомски број 77; тврд, сребрнастобео племенит метал сродан платини, користи се за израду платинског посуђа, врхова наливпера и различитог прибора.

иридо- [грч. iris] као први део сложенице означава везу са ирисом, дужицом у оку.

иридоплѐгија, -ē ж [нлат. iridoplegia, в. иридо-, грч. plegḗ удар] мед. одузетост мишића у дужици ока (зеница престаје да реагује на светлост).

иридоциклѝтис, -а м [нлат. iridocyclitis, в. иридо-, грч. kýklos круг, в. -итис] мед. упала дужице и мишића сочива.

ириза́ција, -ē ж [в. ирис] појава дугиних боја насталих дејством светлости која се одбила с површине танког слоја нанетог на неку површину.

ѝрис, -а м [грч. íris дуга] 1. бот. перуника. 2. анат. дужица, шареница у оку. ▲ **ирис-штампа** типогр. истовремено штампање више боја.

ѝритабӣлан, -лна, -лно [лат. irritabilis] 1. који се може надражити, подложан надражајима. 2. раздражљив, склон нервирању.

иритабилѝтēт, -е́та м = **иритаби́лнōст,** -ости ж [лат. irritabilitas, в. иритабилан] способност живих организама да реагују на спољне надражаје.

иритаби́лнōст = иритабилѝтēт (в.)

ѝританс, -а м в. **иритàнти**.

иритàнтан, -тна, -тно [лат. irritans од irritare иритирати] који иритира, изазива непријатност.

иритàнти, иритàнāтā и **ирѝтанти,** ирѝтанāтā м, мн. = **иритàнције,** иритàнцӣјā ж, мн. [лат. irritantia] мед. средства за надраживање.

ирита́ција, -ē ж [лат. irritatio] 1. дражење, надраживање; раздраженост, гнев. 2. мед. надражај на ткиву или кожи, обично праћен запаљењем и црвенилом.

ирити́рати, ирѝтӣрām, 3. л. мн. ирити́рајӯ свр. и несвр. [лат. irritare] 1. надраживати, раздраживати, распаљивати, узбуђивати. 2. нервирати, сметати, љутити.

ирѝтис, -а м [в. ирис, -итис] упала дужице, ириса.

ирмолòгија, -ē ж [грч. eirmós ирмос, в. -логија] 1. богослужбена књига у којој су сабрани ирмоси, збирка ирмоса. 2. црквене песме, ирмоси. 3. познавање ирмоса, певање ирмоса.

ѝрмос, -а м [грч. eirmós] црквен. 1. почетна строфа православне црквене песме. 2. песма према чијој се мелодији певају остале песме.

ирòкēскӣ, -ā, -ō [фр. Iroquois] који се односи на Ирокезе, групу индијанских племена која су живела на северу САД и у Канади. ▲ **ирокеска фризура** шишање тако да се остави коса у облику стазе од чела преко темена, а бочне стране се обрију.

ѝрōнија и ирòнија, -ē ж [грч. eirōneía исмевање] прикривено исмевање засновано на супротности између онога што се говори и онога што се заправо мисли; изругивање, подсмех.

ирò̀нисати, -шē̄м несврш. [нлат. ironisare, в. иронија] односити се према некоме или нечему с иронијом; исмевати на фин начин, подругивати се.

ирò̀ничан, -чна, чно [лат. ironicus од грч. eirōnikós подмукао, неискрен] 1. који се (у говору, писању или покретом) служи иронијом, који иронише. 2. (о говору, писаном тексту, гесту) који у себи садржи иронију.

ирò̀ничнō̄ст, -ости ж [в. ироничан] особина онога што је иронично.

и̏рош, -а м [мађ. irós писар] који се много дотерује, кицош, гизделин.

и̏рошити, -и̏м несврш. [в. ирош] 1. китити, цифрати, уређивати. 2. **и̏рошити се** понашати се као ирош, гиздати се, разметати се.

и̏рха и **и̏рха,** -ē̄ ж [мађ. irha кожа] уштављена овчија кожа.

исагóга, -ē̄ ж [лат. isagoga од грч. eisagōgḗ према eiságein увести] увод, увођење, приступ у неку науку.

исагò̀гика, -ē̄ ж [в. исагога] вештина увођења у неку науку, уводна наука; нарочито, наука која служи као увод у проучавање Светог писма.

исагò̀гичкӣ, -ā̄, -ō̄ [в. исагога] уводни, приступни.

ѝсā̄н непр. в. **ѝнсā̄н**.

исиктѐрисати, -èришēм сврш. [из-, в. сиктер] избацити, грубо истерати.

ѝсиот, -а м [тур. ısıot врућа биљка] бот. меснати део тропске биљке *Zingiber officinale*, користи се у медицини и као зачин; ђумбир, ингвер.

исихà̀зам = **ѝсихија** (в.)

ѝсихија, -ē̄ ж = **исихà̀зам**, -зма м [грч. hēsychía мировање, тишина] теол. верски покрет мистично-аскетског карактера у Византији, Србији и Бугарској током средњег века; учили су да се визија божанске светлости постиже аскетским врлинама.

ѝсја̄н, -а́на м [тур. isyan од ар. 'syān] покр. непокорност, побуна, устанак.

искалкȕлисати, -шēм сврш. [из-, в. калкулисати] 1. израчунати, прорачунати. 2. пеј. понашати се срачунато, смислити нешто с одређеном намером.

исканџи̏јати, -ā̄м [из-, в. канџијати] изударати канџијом, бичем; избичевати.

искà̀сапити, -и̏м сврш. [из-, в. касапити] 1. исећи (као месар, касапин месо), израњавити, поубијати (сечењем, одсецањем дела тела). 2. фиг. битно изменити, преобликовати, оштетити неки текст. 3. фиг. оштро искритиковати, изгрдити.

ѝскā̄т, -а́та м [тур. iskât од ар. isqāṭ] врста милостиње која се дели сиротињи за душу умрлога (подушје).

искомплѐксӣран, -а, -о [в. искомплексирати] онај који пати од комплекса.

искомплексӣрати, искомплѐксӣрā̄м, 3. л. мн. искомплексӣрајȕ сврш. [в. комплекс] жарг. учинити да неко добије комплекс, правити (коме) комплексе.

искомплиментӣрати, искомплимѐнтӣрā̄м, 3. л. мн. искомплиментӣрајȕ сврш. [в. комплиментирати] уделити, направити много комплимената некоме, нахвалити.

исконструȕисати, -шēм сврш. [в. конструисати] 1. направити конструкцију, конструисати. 2. фиг. вештачки направити; створити лажну слику, измислити.

искò̀нтати, -ā̄м сврш. [в. контати] фам. 1. израчунати, извести рачун. 2. испричати, препричати, исприповедати.

искристализӣрати (се) = **искристà̀лисати (се)** (в.)

искристà̀лисати (се), -ишēм (се) = **искристализӣрати (се)** искристали̏зӣрā̄м (се), 3. л. мн. искристализӣрајȕ (се) сврш. [в. кристализирати (се)] 1. претворити се у кристал. 2. фиг. постати јасан, добити коначан, правилан облик, уобличити се, формирати се.

искула́шити, искȕлā̏шӣм свр̏ш. [в. кулашити] заст. 1. прекомерно јахати или товарењем искористити коња. 2. прекомерно искористити, истрошити слугу, жену или човека.

искȕндачити, -ӣм свр̏ш. [в. кундак] изударати, избити, истуђи кундаком пушке; пребити, измлатити.

искусȕрати, -ā̏м свр̏ш. [в. кусур] вратити кусур, намирити, изравнати, исплатити.

ѝслā̏м, -а́ма м [тур. islam од ар. islām покорност Божјој вољи] 1. монотеистичка религија коју је у VII веку основао пророк Мухамед у Арабији, муслиманство, мухамеданска вера; учење ислама дато је у Корану, главно светилиште је Мека. 2. исламски свет у целини.

исламиза́ција, -ē ж [в. ислам] преобраћање на муслиманство, превођење у ислам, исламизирање.

исламиза́ција, исламѝзӣрā̏м, 3. л. мн. исламизи́рајӯ свр̏ш. и несвр̏ш. [в. ислам] учинити муслиманом, помуслиманити, привести исламу, превести у ислам.

ислā̀мист(а), -ē м [в. ислам] онај који се бави исламистиком.

ислā̀мистика, -ē ж, дат. и лок. ислā̀мистици [в. ислам] наука која проучава ислам и(ли) исламски свет (историју, језик, културу исламских народа).

ѝслāх прид. индекл. [тур. islah од ар. iṣlāḥ] покр. добар, прави.

ислахā̀на, -ē ж [тур. ıslahane, према ар. iṣlāḥ добар, прави, перс. hāne кућа] занатска школа.

исмаили́ти, исмаили́тā̏ м, мн., јд. исмаѝлӣт, ген. исмаили́та [према Исмаилу ибн Џаферу, седмом имаму] припадници исламске шиитске секте, настале у VIII веку.

ѝспāт, -а́та м [тур. ispat од ар. itbāt] покр. доказивање, доказ, сведочење.

испа́тити, ѝспāтӣм свр̏ш. [в. испат] покр. сведочити, доказивати.

ѝспахāн, -а м [према иранском граду Испахану (данас Исфахан)] руком рађен ћилим с оријенталним мотивима, врста персијског тепиха.

испѐндречити, -ӣм свр̏ш. [из-, в. пендрек, пендречити] истући пендреком, измлатити.

исполѝтизовати, -ујēм свр̏ш. [из-, в. политизовати] узети политику као најважније мерило, учинити нешто предметом политике, дати чему политички карактер.

Ѝсполком, -а м [рус. Исполком скр. од Исполнительный комитет] ист. Извршни одбор Савета радничких, сељачких и црвеноармејских делегата, у Совјетском Савезу.

ѝспоховати, -ујēм свр̏ш. [из-, в. поховати] испржити месо (или нешто друго) уваљано у брашно, јаја и хлебне мрвице.

испро́бати, ѝспрȏбā̏м, 3. л. мн. испро́бајӯ свр̏ш. [из-, в. пробати] проверити, испитати, ставити на пробу, искушати, окушати.

испровоци́рати, испровòцӣрā̏м, 3. л. мн. испровоци́рајӯ свр̏ш. [из-, в. провоцирати] изазвати (реакцију, често са злом намером), раздражити, надражити.

ѝспӯмпати, -ā̏м свр̏ш. [из-, в. пумпати] 1. пумпањем испразнити, исцрпсти, исисати. 2. фам. потпуно искористити, извући све.

-ист(а) суф. [лат. -ista од грч. -istēs] као други део именице значи: присталица и припадник учења и правца у књижевности, уметности, науци; припадник политичког, религиозног или неког другог покрета; ималац какве склоности; онај који се бави одређеним спортом; музичар који свира на одређеном инструменту и др.

ѝстā̏м, -а́ма и **ѝстам,** -тма м, ген. мн. ѝстā̏мā̏ [грч. isthmós] в. **ѝстмус.**

ѝстек, -а м, мн. ѝстеци, ген. ѝстēкā̏ [тур. istek од istemek желети, хтети] покр. воља, прохтев, апетит.

ѝстекā̏р прил. [тур. istikrar од ар. istikrār поновити] покр. поново, опет, изнова.

истѝгбā̏л, -а́ла м [тур. istigbal од ар. istiqbāl изаћи некоме у сусрет] покр. дочек, сретање, сусрет.

истѝлāх, -а́ха м [тур. ıstılah од ар. 'iṣṭilāh] покр. 1. полаган говор. 2. полаган рад.

истимáрити, истѝмāрӣм свр̏ш. [в. тимарити] очистити чешагијом (коња).

истѝнтāк, -а́ка м [тур. istintak од ар. istinṭāq] покр. саслушавање, испитивање, истрага.

истѝфāн, -а́на м [тур. istifan од нгрч. stéphanos] покр. невестин венац.

истихáра, -ē ж [тур. istihare од ар. istiḫārä] код муслимана, молитва којом се пре спавања тражи да у сну дође вест или савет у вези с оним што се намерава учинити.

ӣстмус, -а м [лат. isthmus од грч. isthmós] 1. геогр. ужи комад земље или пешчани насип који спаја острво с копном или са другим острвом, превлака. 2. анат. ужи део који спаја два већа, шира дела тела.

историзам, -зма м [в. историја] в. **историцизам** (1, 2).

ӣстōрија, -ē ж [грч. historía] 1. наука која истражује и проучава прошлост; наука која се бави развојем људског друштва. 2. прошли догађаји, развој, прошлост. 3. књига у којој се излаже историја, уџбеник. 4. догађај, прича.

историјāт, -а́та м [в. историја] опис развоја догађаја у хронолошком низу.

истòрӣјскӣ, -ā, -ō [в. историја] 1. који се односи на историју, на прошлост. 2. значајан, познат, чувен у историји.

историògраф, -а м [в. историографија] онај који се бави историографијом, стручњак за историографију.

историографија, -ē ж [в. историја, -графија] 1. писање историје; научно обрађивање историјских чињеница. 2. скуп дела написаних о датом историјском периоду.

историògрафскӣ, -ā, -ō [в. историографија] који се односи на историографију и на историографе.

историцизам, -зма м [фр. historicisme, в. историја] 1. проучавање чега претежно са историјске стране, давање много места историји у проучавању чега. 2. тежња да се пренаглашавају историјски узроци неке појаве. 3. обнављање историјских стилова, ликова у уметности. 4. лингв. реч која означава појам из прошлости.

истòричāр, -а м [в. историја] онај који се бави историјом, повесничар.

истòричнōст, -ости ж [в. историја] веродостојност, аутентичност историјских чињеница; одређеност историјским околностима.

ӣсусовац, -вца м, ген. мн. ӣсусо̄ва̄ца̄ [према Исусу Христу] припадник монашког реда *Дружба Исусова* који је основан 1534. за борбу против реформације и за обнову снаге и утицаја католичанства, језуит(а).

исфàбриковати, -ујēм свр̏ш. [в. фабриковати] 1. израдити, произвести у великој количини и на индустријски начин. 2. фиг. злонамерно оптужити некога за нешто што није учинио, подметнути, измислити.

ӣсфлекати, -āм свр̏ш. [в. флека] испрљати мрљама, флекама, запрљати, замрљати.

исфолѝрати, исфо̀лӣра̄м, 3. л. мн. исфолѝрајӯ свр̏ш. [в. фолирати] жарг. преварити, слагати, измислити, одглумити.

исфорсѝрати, исфòрсӣра̄м, 3. л. мн. исфорсѝрајӯ свр̏ш. [в. форсирати] постићи нешто напрежући се, с напором, на силу.

ӣсхāл, -ала м = **исхáлук,** -а м, мн. исхáлуци [тур. ishal од ар. ishāl] покр. пролив, дијареја.

исхèмија, -ē ж [грч. íschaimos који заустављa крв, од íschein заустављати, в. -емија] мед. недовољан проток крви у појединим органима због емболије, тромбозе, грча артерија.

исхиàлгија, -ē ж = **ишијàлгија,** -ē ж [грч. ischíon кук, в. -алгија] мед. исхијас, кукобоља.

ӣсхијас в. **ӣшијас**.

исхијàтикус, -а м = **ишијàтикус,** -а м [лат. ischiaticus према грч. ischiatikós, в. исхијас] анат. нерв који се протеже од крста преко задње стране бутине, спољне стране потколенице до пете.

ѝсхоблати, -а̄м сврш. [из-, в. хоблати] истругати (дрво, нпр. паркет) одговарајућом алатком или машином, изрендисати, углачати (хоблом).

исху́рија, -е̄ ж [грч. ischouría према ischeîn заустављати, oûron мокраћа] мед. немогућност мокрења.

-ит [грч. -ítes] суфикс са значењем соли (*сулфи̏т*), минерала (*боксѝт*), разних хемијских производа и материјала (*динамѝт*, *лесонѝт*) итд.

ита́ат, -а м [тур. itaat од ар. iṭā'] покр. покорност, послушност, привржености.

италијанѝзам, -зма м, ген. мн. италијанѝзāмā [према Италија, италијански] лингв. реч или израз преузети из италијанског језика.

ита̀лик, -а м [енгл. italic италијанска слова од лат. italicus] типогр. коси слог, коса штампарска слова, курзив.

италòфѝл, -и́ла м [Итал(ија), в. -фил] онај који воли Италијане и све што је италијанско.

италофѝлија, -е̄ ж [Итал(ија), в. -филија] љубав према Италијанима и свему италијанском.

италòфо̄б, -о́ба м [Итал(ија), в. -фоб] онај који мрзи Италијане и све што је италијанско.

италофо̀бија, -е̄ ж [Итал(ија), в. -фобија] мржња према Италијанима и свему италијанском.

ѝта̄лскӣ, -ā, -ō [лат. italus] који се односи на народе и језике на Апенинском полуострву, посебно оне у старом веку.

итацѝзам, -зма м [нем. Itazismus, према новогрчком изговору слова η (ета)] лингв. новогрчки изговор неких старогрчких самогласника и дифтонга (*ι, φ, ε, οι, ει*) као самогласника *и*; уп. **етацѝзам**.

ѝтем прил. [лат. item] 1. такође, исто тако. 2. даље, надаље.

ѝтератѝв, -а м [в. итеративан] грам. учестали глагол, глагол који означава више пута понављану радњу (*куцкати*, *премештати*).

ѝтератѝван, -вна, -вно [лат. iterativus] који се понавља, који се односи на понављање.

итерати́вно̄ст, -ости ж [в. итеративан] грам. особина глагола да означавају радњу која се понавља, која је учестала.

итера́ција, -е̄ ж [лат. iteratio] 1. понављање, обнављање. 2. мат. узастопно извођење неког поступка тако да се при сваком извођењу примењују резултати из претходног.

ѝтербијум, -а и **ѝтербӣј,** -ија м [нлат. ytterbium, према шведском граду Итербију (Ytterby), где је пронађен] хем. елемент, симбол Yb, атомски број 70; метал из групе ретких земаља (лантанида).

итѝба̄р, -а́ра м [тур. itibar од ар. i'tibār] покр. част, углед, поштовање, уважавање.

итѝка̄д, -а́да м [тур. itikad од ар. i'tiqād] рел. 1. веровање у постојање бога. 2. догма; догматика.

итинѐра̄ријум и **итинѐра̄рӣј** в. **итинѐрēр**.

итинѐрēр, -е́ра м [фр. itineraire, лат. itinerarium према iter пут] опис пута, план путовања, маршрута, са свим подацима потребним за сигурно путовање.

итѝра̄з, -а́за м [тур. itiraz од ар. i'tirāḍ] покр. критика, противљење, неслагање.

-итис суф. [грч. -itis] мед. као други део речи значи запаљење.

итифа̀лик, -а м, мн. итифа̀лици [грч. ithyphallikós, према ithýs раван, подигнут, phallós фалус] књиж. старогрчки и латински стих у фаличким обредним песмама.

ѝтлāк-бујрӯнтија, -е̄ ж [тур. itlak отпуштање, ослобођење од ар. iṭlāq, в. бујрунтија] покр. општа наредба, распис, циркуларно писмо.

ѝтмāч, -а́ча м = **ѝкмāч,** -а́ча м [тур. yırtmaç] отвор, рупица кроз коју се увлачи свитњак, учкур.

ѝтријум, -а и **ѝтрӣј,** -ија м [нлат. yttrium, в. итербијум] хем. елемент, симбол Y, атомски број 39; метал из групе ретких земаља (лантанида).

ѝћи бр. [тур. iki] покр. број 2, два.

ѝћикат прид. индекл. [тур. iki два, kat слој, ред] покр. двоструk, двогуб.

ѝћикатица, -ē ж [в. ићикат] покр. 1. оно што је двоструко. 2. женска долама од кадифе, украшена усуканом двоструком врпцом.

ићѝндија, -ē = **икѝндија,** -ē ж [тур. ikindi други] 1. трећа по реду муслиманска дневна молитва, клања се између поднева и заласка сунца. 2. време кад се та молитва врши.

ићиндѝјāш, -а́ша м [тур. ikindi aşı, в. ићиндија, перс. āš јело] ужина која се једе око ићиндије.

ићитӯглија, -ē ж [тур. iki tuğlu, в. ићи, туг] 1. ист. паша са два туга, тј. коњска репа на барјаку. 2. фиг. човек са две жене.

ѝћрāм, -а́ма м = **ѝкрāм,** -а́ма м [тур. ikram од ар. ikrām] покр. част, поштовање, почаст, леп дочек (за госта).

ѝфорац, -рца м [према скр. IFOR од Integration For(ces) снаге интеграције] припадник ИФОР-а, међународних мировних снага у Хрватској и БиХ током деведесетих година XX века.

ѝфрӣт, -и́та м [тур. ifrit од ар. 'ifrīt] покр. 1. зао дух, демон. 2. фиг. онај који је веома љут, расрђен, бесан.

ѝфтāр, -а́ра м [тур. iftar од ар. iftār] покр. рамазанска вечера у први сумрак, којом се прекида дневни пост.

ифта́рити, ѝфтāрӣм свр. и несвр. [в. ифтар] покр. омрсити се; вечерати на Рамазан.

ифта́рлук, -а м, мн. ифта́рлуци [тур. iftarlık, в. ифтар] покр. јело које је припремљено и које се једе на ифтару.

ифтѝра и **ифти́ра,** -ē ж [тур. iftira од ар. iftirā] покр. клевета, неоснована оптужба, набеђивање.

ѝхјā прид. индекл. [тур. ihya од ар. iḥyā'] покр. враћен у живот, препорођен; срећан.

ѝхмāл, -а́ла м [тур. ihmal од ар. ihmāl занемарити] покр. 1. отезање, оклевање. 2. немар, нехај, небрига, занемаривање.

ихнеу̏мōн, -о́на м [грч. ichneumō̍n] зоол. фараонски пацов, мали афрички месождер који се храни змијама, сродан мунгосу, *Herpestes ichneumon*.

ихногнѝомика, -ē ж, дат. и лок. ихногнѝомици [грч. íchnos траг, gnṓmē мишљење, сазнање] вештина читања трагова.

ѝхор, -а м [грч. ichṓr] 1. митол. у старогрчкој митологији, крв богова, одн. етерична течност која тече њиховим жилама. 2. мед. крваво-водњикава течност која излази из рана; гној.

ихорѐмија, -ē ж [в. ихор, грч. haîma крв] мед. тровање крви заразним клицама; сепса.

ѝхрāм, -а́ма м [тур. ihram од ар. iḥram] бели огртач муслиманских хаџија који иду на хаџилук у Меку.

ихтѝјāр, -а́ра м [тур. ihtiyar од ар. iḫtiyār изабрати] покр. старац, старешина.

ихтѝлāф, -а́фа м [тур. ihtilāf од ар. iḫtilāf] покр. спор, неслагање, разилажење у мишљењу.

ихтио- [грч. ichthýs риба] као први део сложенице означава везу с рибама.

ихтиѝдонти, ихтиѝдонāтā м, мн. [в. ихтио-, -одонт] палеонт. зуби рибљих фосила.

ихтио́за, -ē ж [в. ихтио-, -оза] мед. наследна кожна болест при којој се на кожи стварају ситне суве љуспице налик на рибљу крљушт.

ихтѝōл, -о́ла м [в. ихтио-, -ол] мед. минерално уље јаког и непријатног мириса, добија се сувом дестилацијом шкриљаца који садрже фосилне остатке риба; користи се за лечење кожних болести и као антисептично средство.

ихтиѝлӣт, -и́та м [в. ихтио-, -лит[1]] палеонт. окамењени остатак рибе.

ихтиѝлог, -а м, мн. ихтиѝлози [в. ихтио-, -лог] научник, стручњак за ихтиологију.

ихтиолѝогија, -ē ж [в. ихтио-, -логија] грана зоологије која проучава рибе.

ихтиѝлошкӣ, -ā, -ō [в. ихтиологија] који се односи на ихтиологе и ихтиологију.

ихтиомàнтија, -ē ж [в. ихтио-, -мантија] прорицање на основу рибље утробе.

ѝхтиоморфан, -фна, -фно [в. ихтио-, -морфан] који има облик рибе, који је налик на рибу, риболик.

ихтиòрнис, -а м [нлат. ichthyornis, в. ихтио-, грч. órnis птица] палеонт. изумрла зубата птица чији су фосили из доба креде нађене у САД.

ихтиосàур, -а м [нлат. ichthyosaurus, в. ихтио-, грч. saûros гуштер] палеонт. изумрли морски гмизавац из мезозоика, са ногама претвореним у пераја.

ихтиотòмија, -е̄ ж [в. ихтио-, -томија] зоол. анатомија риба.

ихтиòфāг, -а́га м, мн. -а́зи [в. ихтио-, -фаг] рибојед, рибождер.

ихтиофàгија, -е̄ ж [в. ихтиофаг] храњење рибом.

ихтиофòбија, -е̄ ж [в. ихтио-, -фобија] псих. болестан страх од риба.

ѝч прил. [тур. iç] покр. заст. ништа, баш ништа.

ѝчага, -е̄ ж [тур. iç унутрашњост, ağası в. ага] ист. високи службеник на турском двору, дворски маршал.

ѝчкија, -е̄ ж, ген. мн. ѝчкӣјā [тур. içki пиће од içmek пити] покр. 1. алкохолно пиће. 2. страст, жудња, склоност.

ѝчлук м, мн. ѝчлуци, ген. ѝчлӯкā [тур. içlik] покр. топао прслук, јелек.

ичòглан, -а м [тур. içoğlan, према iç унутрашњост, oğlan дечак] ист. (млад) дворанин, паж.

ицàзет, -а м [тур. icazetname од ар. iğāzä дозвола, перс. nāme писмо] покр. 1. допуштење, дозвола. 2. диплома, сведочанство о завршеном испиту, нарочито теолошком.

ицáра, -е̄ ж [тур. icare од ар. iğārä] покр. закупнина, најамнина, станарина.

ицтѝхāд, -а́да м [тур. ictihat од ар. iğtihād устрајно се трудити; труд] решавање шеријатско-правних питања на основу Корана и хадиса.

ишáрет, -а м [тур. işaret од ар. işārä] покр. 1. миг, знак, гест. 2. слутња, предосећај, наговештај. 3. траг, отисак.

ишáретити, -ӣм несврш. [в. ишарет] покр. 1. давати знакове (гримасама), намигивати, гестикулирати. 2. слутити, предосећати.

ишијàлгија, -е̄ ж = **исхиàлгија** (в.)

ѝшијас, -а м = **ѝсхијас,** -а м [грч. ischía, мн. од ischíon кук] мед. болна упала живца исхијатикуса, кукобоља, исхиалгија.

ишијàтикус, -а м = **исхијàтикус** (в.)

ишлèисати, -шӣм несврш. [тур. işlemek] покр. радити, деловати, пословати, бити активан.

ишлèма и **ишлéма,** -е̄ ж [тур. işleme] покр. 1. ручни вез на оделу рађен срмом, златом или свиленим концем. 2. свечано одело украшено везом.

ишпàртати, -ā̄м сврш. [из-, в. шпартати] извући хоризонталне и вертикалне линије, исцртати.

ишта́ли прид. индекл. [тур. iştahlı] покр. 1. који има добар апетит. 2. жељан.

ѝштāх, -а́ха м [тур. iştah, iştiha од ар. ištihā' жеља, желети] заст. 1. жеља за јелом, апетит. 2. жеља, прохтев.

ѝшћил, -а м [тур. işkil од перс. iškīl од ар. iškāl] покр. 1. сумња, претпоставка. 2. избор, опредељење, одлука.

ѝшчија, -е̄ ж, ген. мн. ѝшчӣјā [тур. işçi од iş посао, рад] покр. радник.

J

јабàна, -ē ж, ген. мн. јабáнā [тур. yaban од перс. yabān] покр. експр. етнол. 1. пуста, необрађивана, јалова земља, ледина; фиг. духовна празнина, пустош; ништавило. 2. дошљак, придошлица, странац. 3. туђина, иностранство. ▯ **говорити на јабану** говорити бесмислено, незанимљиво.

јабàнлија = јабàнџија (в.)

јабàнџија, -ē = **јабàнлија,** -ē м [в. јабана] странац, туђинац; придошлица, досељеник.

јабанџи́лук, -а м [в. јабана] 1. својство јабанџије. 2. скуп туђинаца, туђи људи. 3. в. **јабàна** (3).

јàваш узв. и прил. [тур. yavaş] 1 узв. покр. експр. полако! без журбе! 2. прил. покр. полако, успорено, без журбе; немарно.

јавàша, -ē ж [в. јаваш] покр. справа којом се коњу стискају ноздрве да би био миран током поткивања.

јавàшати, -ā̄м [в. јаваш] онемоћати, малаксати, ослабити.

јава́шити, јàвā̄шӣм [в. јаваш] радити јаваш тј. успорено, немарно; одати се јавашлуку.

јавàшли [в. јаваш] 1. прид. индекл. спор, тром. 2. прил. споро, без осећаја за време; лењо, немарно.

јавàшлија, -ē̄ м [в. јаваш] онај који је немаран, неодговоран, несавестан; спор човек; ленштина.

јавàшлук, -а м, мн. јавàшлуци [в. јаваш] споро и несавесно обављање дужности, немарност у послу; неуредност, неодговорност, површност.

ја́вер, -а м, мн. -и [тур. yaver од перс. yāwer] покр. заст. помоћник, ађутант, пратилац.

јàврум узв. [према тур. yavrum дете моје] (у присном обраћању) соколе! јуначе!

ја̏г, -а м [тур. yağ] 1. врста источњачког миришљавог уља. 2. масна материја уопште (уље, маст, масло).

јàгаз в. **јàгрз**.

јàгла, -ē ж [тур. yağlı цицвара] покр. кулин. јело од укуваног кукурузног брашна којем се додаје јаје, путер, кајмак или сир; цицвара.

јаглàисати, -ишēм [в. јагла] покр. 1. мазати уљем или машћу (нпр. точкове на колима). 2. јести нешто укусно; подмазивати грло слатким и сланим јелом да се има бољи глас.

јàгли прид. индекл. [в. јаг] мастан, замашћен.

јàглук, -а м, мн. јàглуци, ген. мн. ја̏глӯкā [тур. yağlık марама] покр. етнол. марама од финог платна на једном углу извезена златом. ▲ **ашикли-јаглук** марамица коју поклања момак девојци или девојка момку у знак љубави; **јаглук-пита** кулин. врста масленице.

јàгма и **ја̏гма,** -ē ж [тур. yağma од перс. yaġmā] 1. покр. заст. пљачка, грабеж, отимачина. 2. отимање око нечега, снажно настојање да се до нечега дође први.

јàгмити (се) и **ја̏гмити (се),** -ӣм (се) несврш. [в. јагма] отимати се око нечега, настојати на све начине да се дође до нечега први.

јàгрз, -а м, мн. -и [тур. yağız] покр. коњ светлосмеђе боје.

ја̏гуār, -а м [порт. jaguar из језика тупи] зоол. крупна јужноамеричка звер из породице мачака, *Panthera onca*, *Felis onca*.

ја̏дац, ја̏ца и **ја́дац,** ја́ца м, мн. ја̏ци/ја́ци, ген. мн. ја̏дāцā/ја́дāцā [тур. yades од перс. yād-i-dest] 1. танка рачваста грудна кост код птица настала срастањем кључних костију. 2. покр. етнол.

врста опкладе која се састоји у томе да се ништа не сме узети из руке саиграча након што се преломио јадац. 3. фиг. *знам за јадац* знам за замку (превару и сл.), нећеш ме преварити!

јадѝђа̄р в. **адѝђа̄р**.

ја̀зија, -ē ж, ген. мн. ја̀зијā̄ [тур. yazı од yazmak писати] покр. етнол. 1. писмо, рукопис, писани текст; чланак, допис. 2. она страна металног новца на којој је бројем означена вредност; друга страна је тура (јазија – тура = писмо – глава).

ја̀зи̏ли прид. индекл. [в. јазија] писан, написан.

ја̀зи̏ција, -ē м [в. јазија] покр. заст. писар, секретар.

ја̀зма, -ē ж, ген. мн. ја̀змī̄ [тур. yazma, в. јазија] покр. рукопис, текст, писмо.

ја̀зук, -а м, мн. ја̀зуци, ген. мн. ја̀зӯкā̄ [тур. yazık] покр. 1. штета, грех. 2. узв. штета! срамота! жали боже!

ја́ија, -ē и **ја̀ија,** -ē м [тур. yaya] ист. вој. пешак у војсци Турске царевине.

ја̀јгија, -ē ж [тур. yaygı] етнол. покр. платнени простирач по миндеру на сеђији.

ја̀јлак, -а м, мн. ја̀јлаци, ген. мн. ја̀јлāкā̄ [тур. yaylak] покр. планинска висораван погодна за испашу стоке током лета, бачија, суват.

ја̏к[1], -а м, мн. ја̀кови [тибет. gyak] зоол. врста крупног средњоазијског говечета кудраве и дуге длаке, *Poephagus grunniens*, *Bos grunniens*, тибетанско говече.

ја̏к[2], -а м, мн. ја̀кови [према имену конструктора, А. С. Јаковљева] авиј. тип авиона совјетске производње.

ја̏ка[1], -ē ж [тур. yaka] покр. оковратник, крагна.

ја̏ка[2] в. **ја̀кна**.

ја̀кета, -ē ж, ген. мн. ја̀кētā̄ и **јакѐта,** -ē ж, ген. мн. јакéтā̄ [итал. giacchetta] покр. 1. горњи део мушког (грађанског) одела, сако. 2. у црногорској женској народној ношњи капутић од кадифе или чоје, по ивицама опшивен гајтаном или златном жицом, не закопчава се и сеже до струка.

ја̀кија, -ē ж [тур. yakı] фластер, мелем који се привија на рану; мелем од сапуна, ракије и јаја за лечење рана на леђима коња.

ја̀кна, -ē ж, ген. мн. ја̀кнӣ [нем. Jacke] 1. мушки и женски одевни предмет дугих рукава који сеже до струка или ниже а носи се преко џемпера или кошуље. 2. горњи део женског костима.

јакоби́нац, -нца м, мн. јакоби́нци, ген. мн. јакòбӣнāцā̄ (ж. **јакòби́нка,** -ē, дат. јакòбӣнки, ген. мн. јакòбӣнкӣ) [према доминиканском манастиру св. Јакова у Паризу у којем је основано политичко удружење] 1. ист. члан јакобинског клуба, припадник радикалне политичке струје у време Француске револуције поткрај XVIII века. 2. фиг. бескомпромисни борац за неку политичку идеју, програм и сл.

јакобини̏зам, -зма м [в. јакобинац] 1. ист. покрет и политичка схватања јакобинаца. 2. фиг. радикализам и екстремизам у захтевима за слободом.

јакòби́нскӣ, -ā, -ō [в. јакобинац] прид. који се односи на јакобинце или им припада, револуционаран, левичарски. ▲ **јакобинска диктатура** ист. период од јуна 1793. до јула 1794. године током којег су јакобинци завели масован терор; **јакобинска капа** вунена капа црвене боје, симбол слободе француских револуционара, фригијска капа.

јакови́ти, јакови́тā̄ м мн. [по епископу Јакову Варадеју (500–578), духовном вођи сиријске цркве] ист. рел. припадници сиријске хришћанске монофизитске цркве које су тако назвали противници Јакова Варадеја.

ја̀ко̄вљица, -ē ж [по лествама из библијске приче којима се Јаков у сну пењао у небо] пом. покр. врста дугачких и уских морнарских лестава.

ја̀коже [стсл.] везн. заст. као, попут.

ја̀креп непр. в. **а̀креп**.

јакта́ција, -ē ж [лат. iactatio, према iactare бацати] мед. болесна узнемиреност услед психозе или тровања, праћена трзањем удова, бацакањем по кревету и несаницом.

јаку́за, -ē ж [јап.] 1. јапанска мафија чији припадници себе сматрају наследницима самураја. 2. припадник јапанске мафије.

ја̀кӯт, -у́та м, мн. јаку́ти [тур. yakut од арап. yāqūt и перс. yāqūt од грч. hyákinthos] покр. драги камен црвене боје, рубин.

јаку́ти прид. индекл. [в. јакут] који је боје јакута, рубина, црвенкаст.

jâл[1], -а м (лок. jáлу) [порекло нејасно] завист; злоба.

jâл[2], -а м [порекло нејасно] невоља, несрећа.

jàлак, -а м, jàлаци, ген. мн. jàлāкā [тур. yalak] покр. корито, валов; јарак, јаруга, ров.

jалàкати в. **алàкати**.

jàлан, -а м, ген. мн. jàлāнā [тур. yalan] покр. 1. лаж, обмана, свесно изречена неистина. 2. фалсификат, имитација. 3. (у придевској служби) лажан, вештачки. ▲ **јалан-шахит** [в. шахит] лажни сведок.

jáлан, -лнā, -лнō [в. јал[1]] покр. завидљив, злобан.

јалáниja, -ē ж [в. jàлан] покр. имитација, патворина, превара.

јалàнци прид. индекл. [в. јаланџија] лажан, патворен. ▲ **јаланци-долма** етнол. покр. лажна **дòлма** (в.), названа тако јер се прави без меса.

јалàнџија, -ē м [тур. yalancı лажов] покр. лажов, варалица, преварант.

jàлā(x) узв. [тур. yallah од арап. уā Allāh о, Боже] покр. етнол. 1. о Боже! Боже помози! 2. дед(ер)!, хајде!

jàлдуз, -а м, мн. jàлдузи [тур. yaldız] покр. 1. позлата. 2. (као прид. индекл.) позлаћен.

jàлија, -ē ж, ген. мн. jàлијā [тур. yalı, према грч. aigialós] покр. 1. речна или морска обала; пуст простор на периферији града, ледина. 2. в. **jàлијāш**.

jàлијāш, -а м [в. јалија] покр. пеј. онај који скита по јалијама; скитница, беспосличар; неваспитан дечак с периферије.

jàломак, -ōмка м [в. јармулка] капица на темену коју носе неки муслимани и ортодоксни Јевреји.

jàмак, -а м, вок. jàмаче, мн. jàмаци [тур. yamak помоћник] ист. етнол. 1. заменик барјактара, заставнички ађутант. 2. регрут у јаничарској војсци. 3. помоћник мајстора, калфа. 4. тава за топљење лоја или масла.

јамàџија, -ē м [в. јамак] ист. воj. регрут, нови војник, об. у војсци Турске царевине.

jàмб, -а м, мн. jàмбови [грч. ĭambos] књиж. у класичној метрици двосложна стиховна стопа с кратким (ненаглашеним) првим и дугим (наглашеним) другим слогом.

jàмпскӣ, -ā, -ō [в. јамб] прид. који се односи на јамб. ▲ ~ **триметар** књиж. стих од шест јампских стопа (дванаестерац).

јамȕрлук, -а м, мн. јамȕрлуци, ген. мн. јамȕрлӯкā [тур. yağmurluk] покр. 1. кабаница, огртач. 2. кишобран.

jàмчик, -а м, мн. jàмчици, ген. мн. jàмчӣкā [тур. yamçı кабаница] покр. етнол. грубо ћебе којим се покривају коњске сапи ради заштите од хладноће.

jàнг, -а м [кин. yang] филоз. према традиционалној кинеској космологији, мушки принцип који се манифестује као активност, топлота, светлост, сувоћа, тврдоћа: у садејству са супротстављеним **јином**[1] (в.), ствара све што постоји.

jàнгија, -ē ж, ген. мн. jàнгӣjā [тур. yangın] покр. 1. велика ватра, пожар. 2. запаљење, упала.

jàнгин, -а и **jàнгӣн,** -и́на м [тур. yangın у смислу 'ватрен, страствен'] покр. експр. боем, лола, бекрија.

jàндал (jàндан) прил. [тур. yandan] покр. постранце, са стране; одвојено, засебно.

јáниja, -ē = **jàхниja,** -ē ж [тур. yahni од перс. yahnī] кулин. јело од куваног меса с различитом зелени.

jàничāр, -а (и **jàњичāр,** -а) м [тур. yeniçeri од yeni нов и çeri војска] 1. ист. воj. припадник пешадије у Турској царевини (од XIV до XVIII века) у коју су најчешће регрутовани заробљени и насилно потурчени хришћански младићи. 2. фиг. пеј. слуга, поданик туђинске власти који се окренуо против властитог народа. ◆ **jàничāров (jàњичāров)** и **jàничāрев (jàњичāрев).**

jàничāрскӣ, -ā, -ō (и **jàњичāрскӣ** -ā, -ō) [в. јаничар] прид. који се односи на јањичаре или им припада. ▲ **јаничарска музика** ист. муз. група удараљки које су у XVIII веку уведене и у европске војне оркестре.

jàнкеса, -ē ж, ген. мн. jàнкēсā [тур. yan kesesi] покр. етнол. кожна торба што се носи о појасу или преко рамена, а служи као новчаник.

јанкесèџија, -ē = **јанђесèџија,** -ē м [тур. yankesici] џепарош, лопов.

jàнлиш прид. индекл. [тур. yanlış] покр. експр. погрешан, нетачан, неисправан, крив.

јанли̏шлук, -а, мн. јанли̏шлуци, ген. мн. јанли̏шлӯкā [в. јанлиш] покр. етнол. лоша замисао; погрешка, нетачност, неисправност.

јансени̏зам, -зма м [по Корнелијусу Јансену (1585–1638), холандском епископу] 1. верско учење по коме човек сам не може заслужити спасење, него оно зависи пре свега од Божје милости. 2. религиозно-друштвени покрет заснован на том учењу, који се током XVII и XVIII века појавио у Француској, Холандији, Немачкој и другим земљама средње Европе захтевајући реформе у Католичкој цркви.

јансѐнист(а), -ē м (ж. **јансѐнисткиња**) [в. јансенизам] следбеник и присталица јансенизма. ◆ **јансени̏стичкӣ**.

јѐнтāр, -а м [рус. янтарь] минер. кристализована смола црногоричног дрвећа жуте, смеђе или црвене боје која се користи за израду накита и украса, ћилибар. ◆ **јѐнтāрскӣ** (в.) и **јѐнтāрнӣ.**

јѐнтāрскӣ, -ā̄, -ō̄ [в. јантар] који се односи на јантар, који је од јантара, који је као јантар. ▲ **~ пут** ист. трговачки пут којим се од бронзаног доба јантар са Балтика преносио у јужне европске крајеве.

јанѣсѐцијa = **јанкесѐцијa** (в.)

јѐнуāр, -а м [лат. Januarius, према богу Јанусу] први месец у години, има 31 дан; хрв. сијечањ.

јѐнџик, -а м, мн. јѐнџици, ген. мн. јѐнџӣкā [тур. yancık] покр. етнол. кожна торба која се носи о рамену или окачена о седло; шарпељ, бисага.

јѐњичāр в. **јѐничāр.**

јѐњичāрскӣ в. **јѐничāрскӣ**.

јапа̀лак, -а м, вок. јапа̀лаче, мн. јапа̀лаци, ген. мн. јапа̀лāкā [тур. yapalak] 1. одраслији дечак, момчић. 2. друг, пријатељ.

јѐпāнке, јѐпāнкӣ ж мн. [Јапан] фам. отворене летње сандале, са два каиша који се спајају између палца и другог прста на нози.

јѐпи, -ија, мн. -ији [енгл. yuppie од y(oung) u(rban) p(rofessional) + ie] 1. млад, образован, амбициозан професионалац. 2. каријериста склон смелим пословним подухватима. ◆ **јѐпијевскӣ**.

јѐпија, -ē ж [тур. yapı] покр. етнол. 1. грађевинско дрво, дрвена грађа. 2. фиг. конструкција (зграде, машине); телесна грађа.

јàпрак, -а м, мн. јàпраци, ген. мн. јàпрāкā [тур. yaprak] покр. 1. лист; лист винове лозе. 2. кулин. врста јела (лист лозе у који се завија зачињено месо са пиринчем).

јапу̀нце, -ета с [тур. yapıncа] покр. врста кабанице, огртач од дебелог сукна.

јâрабӣ узв. [тур. yarabbi од ар. yā rabbī о, мој господару] покр. за изражавање чуђења, дивљења или за појачавање клетве: побогу! забога! о, Господе!

јàрак, -а м, мн. јàраци, ген. мн. јàрāкā [тур. yarak] покр. оружје, бојна опрема.

јáрак, -рка, мн. јáрци, ген. мн. јâрāкā [тур. ark] прокоп, канал, ров.

јарàмаз, -а м, мн. -и [тур. yaramaz] покр. заст. неваљалац, непоштењак; зликовац.

јарамàзлук, -а м, мн. јарамàзлуци, ген. мн. јарамàзлӯкā [в. јарамаз] покр. заст. 1. мангупарија, несташлук. 2. неваљалство, нитковлук; злочин.

јàрāн, -áна м, вок. јàрāне, мн. јарáни, ген. мн. јарáнā (ж. **јарàница,** -ē) [тур. yaran од перс. yārān пријатељи] 1. друг, пријатељ, побратим. 2. љубавник, драган. ◆ **јàрāнскӣ**.

јарáнити (се), јàрāнӣм (се) несврш. [в. јаран] 1. бити пријатељ с неким, дружити се, дружевати. 2. волети се.

јарàнлук, -а м, мн. јарàнлуци, ген. мн. јарàнлӯкā = **јарáнство,** -ства с [в. јаран] пријатељство, другарство, дружење.

јарáнство = **јарàнлук** (в.)

јарàтисати, -ишēм [тур. yaratmak] саградити, створити, саздати.

јâрбол, -а и **јàрбол,** -а, мн. -и [лат. arbor дрво] 1. пом. стуб на броду за подизање једара, застава и сигнала, катарка. 2. стуб постављен у земљу за подизање застава (у касарни, у логору, на стадиону и сл.). 3. сп. у планинарству део опреме за спасавање (мотка за коју се везује врећа или церада с повређеним планинаром).

јâрда, -ē ж и **јâрд,** -а м, мн. јâрди [енгл. yard] англоамеричка мера за дужину (0, 9144 m).

јàрдум, -а м [тур. yardım] покр. помоћ.

јардӯмџија, -ē м [тур. yardımcı, в. јардум] покр. онај који прискаче у помоћ, помагач.

јàрлик, -а м, мн. јàрлици, ген. мн. јàрлӣкā [рус. ярлык од тур.-тат. jarlyh заповест] ист. средњове-

ковна повеља о правима и повластицама коју су монголски канови издавали руским кнежевима.

ја́рма, -ē и **ја̀рма,** -ē ж, ген. мн. ја́рмӣ/ја̀рмӣ [тур. yarma] покр. етнол. крупно самлевено пшенично или кукурузно брашно које се даје стоци; прекрупа.

јармӯлка, -ē ж, дат. јармӯлци, ген. мн. јармӯлкӣ [јидиш jarmulke од пољ. jarmulka] мала округла капа коју носе ортодоксни Јевреји (првенствено приликом молитве и изучавања светих текстова).

јаровиза́ција, -ē ж [према рус. яровой клица] агр. припрема семена пољопривредних култура пре сетве (влажењем, мењањем температуре и сл.) ради убрзања развоја и повећања приноса.

јаровизи́рати, јаровѝзӣрāм = **ја̀ровизовати,** -ујēм [в. јаровизација] вршити јаровизацију.

ја̀ровизовати = **јаровизи́рати** (в.)

ја̑рош, -а м, мн. ја̑роши [мађ. járás ледина] покр. 1. поље, ледина, пољана, пашњак. 2. раскрсница сеоских путева, шеталиште, јавно састајалиште, рогаљ.

ја̀руга, -ē ж, дат. ја̀рузи, ген. мн. ја̑рӯгā [тур. yarık] 1. дубоко, уско и дугачко удубљење, увала. 2. удолина на стрмини којом се слива вода, вододерина.

ја̀сак м индекл. [тур. yasak] покр. наредба којом се нешто забрањује, забрана.

ја́сак, -ска м, мн. ја́сци, ген. мн. ја̑сāкā [рус. ясак] ист. заст. порез у натури који су татарски канови убирали у Русији, или који су народи Сибира и Поволжја плаћали царској благајни.

јасà̀кчија, -ē м [тур. yasakçı, в. ја̀сак] ист. покр. оружани пратилац, телохранитељ; стражар.

ја̀сачити, -ӣм (гл. им. **ја̀сачēње**) [в. ја̀сак] несврш. бранити, забрањивати, не допуштати, ускраћивати.

ја́сија, -ē ж [тур. yassı плитак] покр. врста плитке тепсије.

ја̀слак, -а м, мн. ја̀слаци, ген. мн. ја̑слāкā [тур. yaslı ожалошћен] покр. туга за покојником.

ја̀слаковати, -ујēм [в. јаслак] покр. бити у жалости за неким.

ја̀смӣн, -и́на м, мн. јасми́ни, ген. мн. јасми́нā [тур. yasemin од перс. yāsemīn] бот. жбунаста биљка из породице маслина с белим или жутим мирисним цветовима, *Jasminum officinale*; употребљава се у медицини и козметици.

ја̑спис, -а м [грч. íaspis] минер. непрозиран, веома тврд полудраги камен, најчешће црвене, жуте или мрке боје; калцедон.

ја̑спра в. **а̑спра**.

ја̀стог, -а м, мн. ја̀стози, ген. мн. ја̀стōгā [лат. astacus од грч. astakós] зоол. врста великог морског рака, *Homarus vulgaris*.

ја̀т, -а м [стсл.] лингв. 1. име за стари словенски самогласник, који је дао различите рефлексе како у словенским језицима тако и у српским говорима (отуда постојање екавице и ијекавице). 2. име слова у глагољици и старој ћирилици.

јатà̀гān, -а́на м, мн. јатага́ни [тур. yatağan] ист. етнол. дуги закривљени нож, сличан сабљи, с оштрицом на унутрашњој страни сечива, који се носио за појасом.

ја̀так, -а, мн. ја̀таци, ген. мн. ја̑тāкā [тур. yatak] 1. ист. онај који скрива хајдуке и даје им склониште. 2. саучесник који помаже и/или скрива починиоца кривичног дела, ортак. 3. етнол. лежај, постеља.

ја̀таковати, -ујēм, гл. им. **ја̀таковā̀ње** несврш. [в. јатак] бити јатак; скривати бегунце од закона и/или пружати им помоћ.

јатро- в. **ијатро-**.

ја̀узн, -а м, мн. -и [нем. Jause] покр. жарг. оброк који се једе између главних оброка, ужина.

ја̀узновати, -ујēм сврш. и несврш. [нем. jausen, в. јаузн] покр. жарг. ужинати, појести нешто за ужину.

јаӯклија, -ē ж [тур. yavuklu] покр. заст. верена, заручница; вољена девојка, изабраница.

ја̏фа, -ē ж [према израелској луци Јафа на обали Средоземног мора] сорта наранџе без коштица.

јафети́ти, -и́тā м мн. [по библијском Јафету, најмлађем Нојевом сину, који се према предању сматра праоцем индоевропских племена] припадници индоевропских народа.

ја̏фта, -ē ж, ген. мн. ја̏фтӣ [тур. yafta цедуља, писмена исправа] покр. 1. списак, попис; цедуља, етикета. 2. група села у саставу једне општине. 3. група, део.

Ја̏хве, м, дат. Ја̏хви, акуз. Ја̏хву, инстр. Ја̏хвом [хебр.] рел. име Бога, један од два уобичајена начина читања старозаветног имена Божјег од четири сугласника (JXBX); уп. **Јехо́ва**.

ја̀хнија = ја̀нија (в.)

ја̏хта, -ē ж, ген. мн. ја̏хтī [енгл. yacht од хол. jaght, скраћено од jaghtschip ловачки брод] пом. мањи брод на једра или механички погон који се користи за рекреацију и туризам.

ја̀хтинг, -а м, мн. ја̀хтинзи, ген. мн. ја̀хтӣнгā [енгл. yachting] пом. пловидба јахтама или једрилицама ради рекреације и спорта.

ја̏хт-клу́б, -а м, мн. ја̏хт-клу́бови [в. јахта, клуб] агенција за изнајмљивање и организовање пловидби јахтама и једрилицама.

ја̀ција, -ē ж, ген. мн. ја̏цӣјā [тур. yatsı време легања, спавања] рел. 1. по муслиманским верским прописима пета, последња молитва у дану, која се клања око два сата од заласка сунца. 2. време такве молитве.

ја̏ша узв. [тур. yaşa] покр. живео!

ја̀шмак, -а м, мн. ја̀шмаци, ген. мн. ја̏шмāкā [тур. yaşmak] етнол. 1. у традиционалној одећи муслиманке вео који се ставља уз ферецу. 2. марама за главу, повезача, шамија.

јеванђѐлист(а), -ē [грч. euangelistḗs] 1. свако од четворице писаца јеванђеља. 2. в. **евангѐлиста**. ◆ **јеванђелѝстичкӣ**.

јева̀нђē̏ље, -а с [грч. euangélion добра вест] рел. 1. учење о искупљењу људи од греха путем Христовог жртвовања на крсту. 2. свака од четири прве књиге Новог завета (~ по Матеју, Марку, Луки, Јовану). 3. фиг. основно начело, врхунски закон; непобитна истина. ◆ **јева̀нђē̏љскӣ, јева̀нђē̏лскӣ** и **јева̀нђē̏оскӣ**.

је́гер, -а м, мн. је́гери [нем. Jäger] 1. воj. ист. у аустроугарској војсци припадник ловачке јединице оспособљене за дејство у планинским пределима. 2. покр. ловац. 3. покр. в. **је́гервуршт**. ◆ **је́герскӣ**.

је́гервуршт, -а м [нем. Jägerwurst] покр. врста једноставне кобасице, ловачка кобасица.

је́герка, -ē̏ ж, дат. је́герци, ген. мн. је́геркӣ [по немачком зоологу Густаву Јегеру (G. Jäger, 1832–1910), или од нем. Jägerhemd, в. јегер] покр. зимска поткошуља од овчије вуне која се носи преко доњег рубља.

јѐдек, -а м, мн. јѐдеци, ген. мн. је̏дēкā [тур. yedek] покр. 1. уже, поводац. 2. коњ са повоцем.

једѐктеш, -а м, мн. -и [тур. yedekdaş] покр. уже на којем се води домаћа животиња (об. коњ); улар, поводац.

Јѐђупак, -пка м, мн. Јѐђупци, ген. мн. Јѐђупā-кā (ж. **Јѐђупка,** -ē, дат. Јѐђупци, ген. мн. Јѐђупā-кā) [по некадашњем називу за Египат] заст. покр. Циганин, Ром.

јѐзā̏н в. **ѐзā̏н**.

језѐрача, -ē̏ ж [мађ. ezer хиљада] покр. фам. новчаница од хиљаду динара, хиљадарка.

јѐзӣд, -и́да м, мн. јези́ди, ген. мн. јези́дā [тур. yezit] покр. 1. онај који се лако разљути, пргав, свадљив човек. 2. немилосрдан, окрутан човек, тиранин. 3. фиг. љуто, напрасито дете.

јѐзид, -а м, мн. -и, ген. мн. је̏зӣдā [по калифу Језиду, оснивачу верске секте] рел. припадник верске секте настале у VII веку, која у свом учењу обједињује елементе паганских старокурдских, хришћанских и муслиманских веровања.

језу̏ӣт, -и́та = **језуи́та,** -ē̏ м, мн. језуи́ти, ген. мн. језуи́тā [нлат. Iesuita, према Iesus Исус] 1. рел. члан „Друштва Исусовог", католичког реда који је 1534. основао Игнасио Лојола; исусовац. 2. фиг. пеј. онај који поступа дипломатски вешто, лукаво, притворно.

језуи́та = језу̏ӣт (в.)

језуитѝзам, -зма м [в. језуит, -изам] 1. рел. верска начела и друштвено устројство језуитског реда. 2. фиг. начин деловања језуита, који се одликовао сугестивношћу, али и лицемерством.

језу̏ӣтскӣ, -а̄, -о̄ [в. језуит] 1. који припада језуитима, који се односи на језуите, који је у духу језуитских начела. 2. фиг. дволичан, лицемеран, притворан.

је̏-је̏, -а м [фр. yé-yé, према енгл. узвику yeah] муз. посебан стил поп-музике (једна варијанта рока у брзом темпу), нарочито популаран у Француској шездесетих година прошлог века.

јејуни̏тēт, -е́та м [лат. ieiunium, ieiunitas] 1. изгладнелост, мршавост. 2. фиг. сувопарност, празнина.

јејуностòмија, -ē ж [лат. ieiunostomia, в. јејунум, грч. stóma уста] мед. оперативни захват на јејунуму; стварање отвора **је̏јӯнума** (в.) на трбушном зиду.

јèјӯнум, -а м, мн. -и [лат. ieiunum] анат. горњи део танког црева између дванаестопалачног црева и илеума.

јектѐнија, -и̏јā с мн. [грч. ekténeia] рел. кратке молитве у православној цркви, део литургије.

јèктика, -ē ж, дат. јèктици [грч. hektikós сушичав] покр. плућна туберкулоза, сушица.

јèктичав, -а, -о [в. јектика] покр. који је оболео од јектике, сушичав, туберкулозан.

јèктичавац, -вца м, мн. -вци [в. јектика] болесник од туберкулозе, сушице.

јèктичавӧст, -ости ж [в. јектика] сушичавост, склоност туберкулози.

јèлēј, -е́ја м [грч. élaion] црквр. освећено уље, свето уље које се употребљава у православном црквеном обреду.

јèлек, -а м, мн. јèлеци, ген. мн. јӗлēкā [тур. yelek] етнол. 1. у мушкој и женској народној ношњи везом украшен прслук од чоје, сукна, сомота или свиле. 2. бела вунена или сукнена хаљина без рукава као део народне ношње. 3. део женског доњег рубља; прслуче.

Јѐлӣн в. **Хѐлēн.**

јелинѝзам в. **хеленѝзам.**

јèлӣнскӣ в. **хèлēнскӣ.**

јелӣсēј, -е́ја м [лат. Elysium од грч. Elýsion pedíon Јелисејско поље] митол. место где након смрти бораве јунаци и часни људи; рајско насеље.

јелӣсēјскӣ, -ā, -ō [в. јелисеј] који се односи на јелисеј, који припада јелисеју; небески, рајски.

јѐмек, -а м, мн. јѐмеци, ген. мн. јӗмēкā [тур. yemek] покр. 1. припремљено јело, храна. 2. обед, гозба.

јемѐнија, -ē ж [тур. yemeni од ар. yämänyy роба из Јемена] етнол. у муслиманској женској ношњи марама за повезивање главе, шамија; марама која се завија око феса, капе или око појаса.

јӗменија, -ē ж, об. у мн. **јӗмениje** [в. јемѐнија] покр. 1. папуче. 2. врста плитких ципела об. од меке црвене коже.

јѐмӣн[1], -и́на м, мн. јеми́ни [тур. yemin од ар. yämīn] покр. 1. свечано обећање да ће се говорити истина или да ће се нешто испунити; завет, заклетва. 2. јемац.

јѐмӣн[2] в. **ѐмӣн.**

јѐмиш, -а м [тур. yemiş] покр. воће.

јемѝшчија, -ē м [тур. yemişçi] покр. трговац воћем и поврћем, пиљар.

јӗн, -а м, мн. јӗни [јап.] основна новчана јединица у Јапану, садржи 100 сена.

јѐндек, -а м, мн. јѐндеци, ген. мн. јӗндēкā [тур. hendek од ар. hhandäq] 1. јарак, јаруга, прокоп. 2. вој. опкоп, ров око зидина утврђеног насеља, шанац.

јѐндисати, -ишēм [тур. yenmek] покр. експр. надвладати, надјачати, надиграти.

јéнђа, -ē ж, вок. јѐнђо, ген. мн. јéнђā = **јѐнђибула,** -ē ж [тур. yenge; yenge bula] покр. жена која у сватовима иде уз невесту, деверуша.

јѐнђибула = јéнђа (в.)

јенђѝлук, -а м [тур. yengelik, в. јенђа] част и дужност јенђибуле у сватовима, вршење улоге деверуше, женско деверовање.

јѐни прид. индекл. [тур. yeni] тек направљен, нов(и).

јӗнка, -ē ж, ген. мн. јӗнкӣ [фин. jenka] фински народни плес.

Јӗнкӣ, Јӗнкија м, мн. Јӗнкији [енгл. Yankee] 1. надимак за становнике САД. 2. пеј. назив за типичног Американца. 3. ист. онај који је из северних држава САД, насупрот Јужњацима.

јѐњичāр в. **јàњичāр.**

јѐрарх, -а м, вок. јѐрарше, мн. јѐрарси, ген. мн. јӗрāрхā и **јѐрāрх,** -а́рха м, вок. јѐрāрше, мн. јерáрси, ген. мн. јерáрхā [грч. hierárkhēs, од hierós свет и árchein владати] владика, епископ, архијереј (у православној традицији).

јѐрēј, -е́ја м, вок. јѐрēју, мн. јерéји [грч. hiereús свештеник] свештеник у православној цркви.

јеремијáда, -ē ж [по јеврејском пророку Јеремији који је пророкао и оплакао уништење Јерусалима] 1. горко јадиковање, нарицање, тужбалица; ирон. жалопојка. 2. књиж. јадиковка као књижевни род.

јӗрēс, јӗрēси ж [грч. haíresis избор, прихватање] 1. рел. верско учење које је у супротности с канонским догмама и званичним поретком неке цркве или верске заједнице; кривоверје. 2. фиг. негирање или идејно одступање и одвајање од принципа неког политичког, идеолошког или уметничког програма или покрета.

јерѐтик, -а м, вок. јерѐтиче, мн. јерѐтици, ген. мн. јерѐтӣкā [грч. hairetikós, в. јерес] присталица, следбеник неке јереси, кривоверац.

јерѐтичкӣ, -ā, -ō [в. јеретик] 1. који се односи на јеретике. 2. који садржи јерес (*списи*).

јѐрибасма, -ē ж, ген. мн. јѐрибасмӣ [тур. yere basmaz она која не сме пасти на земљу (да се не би разбила)] покр. сорта крупне сочне крушке, бљузгача, водењача.

јѐрӣле прил. [тур. yerile] 1. покр. заиста, зацело, свакако, сигурно. 2. из корена, из основа. 3. рчц. јесте, да (за исказивање потврде).

јѐрихо̄нскӣ, -ā, -ō [по имену Јерихона, града северно од Мртвог мора] 1. који се односи на Јерихон, који потиче из Јерихона. 2. фиг. као јерихонска труба, громогласно, продорно. ▲ **јерихонска ружа** бот. једногодишња биљка из породице крсташица, расте на источним обалама Средоземног мора; ускршњи цвет, *Anastatica hierochuntica*; **јерихонске трубе** рел. овнујски рогови од чијег су се продорног звука, по Библији (Књига Исуса Навина, гл. 6), срушиле зидине града Јерихона па су тако Јевреји успели да уђу у њега и освоје га (око 1200. пре Христа).

јѐриште, -а с [тур. erişte од перс. rište усукани конац] покр. дугачки и танки домаћи резанци.

јѐрлија, -ē м, ген. мн. јѐрлӣјā [тур. yerli] покр. етнол. 1. мештанин, овдашњи, домаћи човек. 2. назив за Турчина који се од давнина настанио у неком нашем крају.

јерò̀глӣф в. **хијерò̀глӣф**.

јерођа̏кон, -а м, мн. јерођа̏кони [грч. hierós свет, в. ђакон] замонашени ђакон, калуђер ђакон.

јеромо̀нах, -а м, мн. јеромо̀наси, ген. мн. јеромо̀нāхā [грч. hierós свет, в. монах] у православној цркви калуђер који може обављати свештеничку службу; калуђер свештеник.

јерсѝнија, -ē ж [нлат. према француском бактериологу А. Е. Јерсену (Yersin)] јајолика или кратка штапићаста бактерија, *Yersinia enterocolitica*.

јерсинио́за, -ē ж [в. јерсинија, -оза] мед. инфекција јерсинијама коју прате болови у желуцу и пролив.

јерусали́мскӣ, -ā, -ō који се односи на Јерусалим, који припада Јерусалиму. ▲ **~ храм** средишње светилиште и национални симбол Јевреја; подигао га Соломон, син краља Давида, утемељитеља Јерусалима (око 1000. године пре н.е.).

јѐсӣр, -и́ра м, мн. јесӣри [тур. esir од ар. äsīr] покр. ратни заробљеник; роб, сужањ.

јесӣрлук, -а м, мн. јесӣрлуци, ген. мн. јесӣрлӯкā [тур. esirlik, в. јесир] заробљеништво, ропство, сужањство.

јестѐствен, -а, -о [в. јестаство] заст. који припада јестаству, који се односи на јестаство, природан; природњачки.

јестествѐница, -ē ж [в. јестаство] заст. наука о природи, природопис.

јестѐство, -а с [рус. естество] заст. природа, укупност природних појава.

јѐт, -а м [нем. Jett] минер. врста смоластог угља црне боје и масног сјаја који се користи за израду накита; црни јантар, гагат.

јѐти, -ија м, мн. јѐтији [енгл. yeti од тибет.] снежни човек у високим пределима Хималаја чији су трагови наводно виђени у снегу, али чије постојање није доказано.

јѐтӣм, -и́ма м, мн. јети́ми [тур. yetim од ар. yatīm] покр. експр. дете без једног или оба родитеља, сироче.

јеђӯн, -у́на м, мн. јеђу́ни [тур. yekûn од ар. yākūn] покр. збир, износ, свота.

јеђу́нити, јѐђӯнӣм [в. јеђун] несврш. покр. сабирати; рачунати уопште.

Јехо́ва, -ē ж [хебр.] рел. старозаветно име Бога; Бог у јеврејској религији; уп. **Ја̏хве**.

јечѐрма = **ђечѐрма** (в.)

јеџек, -а м, мн. јеџеци, ген. мн. јеџēкā [тур. yiyecek] покр. 1. јело, храна уопште. 2. даћа, подушје.

јеџӯџ, -у́џа м [тур. Yecuc] 1. имагинарни народ ниског раста који ће се, према народном веровању муслимана, проширити по целом свету пред судњи дан. 2. имагинарно биће којим се плаше деца.

јеши́ва, -ē ж [хебр. yĕšīvāh] виша верска школа код Јевреја која се похађа након завршене основне верске школе (хедера или мелдара).

јѐшка, -ē ж, ген. мн. јѐшкӣ [итал. esca] покр. мамац за рибу.

јӣдиш, -а м [јидиш jiddisch од нем. jüdisch јеврејски] ист. народни језик Јевреја у средњој и источној Европи, настао на основи горњонемачких дијалеката са семитским, романским и словенским елементима и јеврејским писмом.

јӣн[1], -а м [кин. yin] филоз. према традиционалној кинеској космологији, женски принцип који се манифестује као пасивност, хладноћа, тама, влажност, мекоћа: уп. **јӣанг**.

јӣн[2], -а м, мн. јӣни, ген. мн. јӣнā [кин.] кинеска мера за дужину (24,556 m) и тежину (600 g).

јӣпи, -ија м, мн. јӣпији [акроним од Youth International Party, коју су у време протеста против рата у Вијетнаму основали Хофман и Цери Рубин] млади бунтовник, припадник једног огранка хипика организованих у „Омладинску међународну партију".

јӧбагион, -а м [порекло нејасно] ист. у феудално доба припадник најнижег степена војничке хијерархије, службеник у тврђави који није био племићког порекла; кмет.

јӧбовскӣ хрв. в. **јӧвовскӣ**.

јӧвовскӣ, -ā, -ō [по јунаку старозаветне Књиге о Јову] који се односи на Јова, који припада Јову, који је попут Јова; фиг. пун патње, тежак, болан. ▲ **јововско стрпљење** неограничено стрпљење у подношењу животних искушења и страдања.

јóга, -ē ж, дат. јóги [санскр. yoga напрезање, напетост] старо индијско филозофско учење с низом психосоматских техника медитације чији циљ је ослобађање човечијег духа од овоземаљске стварности и сједињење с божанством. ▲ **јога-вежбе**.

јӧги, -ија м, мн. јӧгији [инд. yogi, в. јога] 1. следбеник неке од многобројних школа јоге. 2. индијски аскет уопште; човек који је достигао висок степен духовног усавршавања.

јӧгӣн, -и́на м [санскр. yogin] в. **јӧги**.

јӧгунаст, -а, -о [тур. yoğun] покр. тврдоглав, своје̄глав, самовољан.

јогу́нити (се), јӧгӯнӣм (се) несврш. [в. јогунаст] бити јогунаст; опирати се без разлога.

јогу́ница, -ē̄ ж (м. и ж.) [в. јогунаст] 1. јогуната, своје̄глава особа. 2. непокорна, ћудљива животиња. ◆ **јогу́ничин**.

јогӯнлук, -а м, мн. јогӯнлуци, ген. мн. јогӯнлӯкā [тур. yoğunluk, в. јогунаст] тврдоглавост, своје̄главост.

јӧгурт, -а м, мн. јӧгурти, ген. мн. јӧгӯртā [тур. yoğurt] ферментисани млечни напитак који се добија помоћу бактерије *Lactobacillus bulgaricus*.

јӧд, -а м [фр. iode, према грч. ioeidḗs љубичаст, попут загасите љубичице] хем. 1. халогени хемијски елемент, симбол J, атомски број 53; оштрог је мириса, црносиве боје, највише га има у морској води; значајан за правилно функционисање штитне жлезде. 2. антисептичко средство у медицини. ◆ **јӧднӣ** (в.).

јодàмӣд, -и́да м, мн. јодами́ди [в. јод, амид] хем. мед. контрастно средство у рендгенологији на бази јода.

јӧдāт, -а́та м, мн. јода́ти [в. јод] хем. со јодне киселине.

јӧдӣд, -и́да м, мн. јоди́ди [в. јод] хем. со јодоводоничне киселине; спој јода с металом или неметалом.

јоди́зам, -зма м [в. јод, -изам] мед. тровање изазвано прекомерном употребом јода.

јоди́рати, јӧдӣрāм, 3. л. мн. јоди́рајӯ, гл. им. **јоди́рање** сврш. и несврш. [в. јод] 1. (пре)мазати јодом рану на телу. 2. (по)мешати с јодом со или неку другу материју.

јӧдлати, -āм = **јӧдловати,** -ујēм несврш. [нем. jodeln] муз. певати на посебан грлени начин, нагло прелазећи из природног гласа у фалсет, по обичају у алпским крајевима.

јӧдловати = **јӧдлати** (в.)

јӧднӣ, -ā, -ō [в. јод] који је начињен од јода. ▲ **јодна тинктура (јод-тинктура)** фарм. раствор јода у алкохолу, користи се у медицини као спољно антисептичко средство.

јодоводо́нӣк, -и́ка ж [в. јод] хем. безбојан, отрован, незапаљив гас, распада се под дејством светла, растворен у води даје јодоводоничну киселину.

јодомѐтрија, -ē ж [в. јод, -метрија] хем. метод квантитативне анализе који се заснива на редукцији елементарног јода у јодид-јон.

јӧдоформ, -а м [в. јод, (хлоро)форм] фарм. спој јода, угљеника и водоника (CHJ_3); жути прашак јаког мириса, користи се као антисептик.

јозефинѝзам, -зма м [в. јозефински] ист. владавина аустријског цара Јосифа II (1780–1790), обележена друштвено-политичким и културним реформама у духу филозофских идеја XVIII века; просвећени апсолутизам.

јозефѝнист(а), -ē м, мн. јозефѝнисти [в. јозефинизам] присталица јозефинизма, просвећеног апсолутизма.

јозѐфѝнскӣ, -ā, -ō [лат. josephinus од Josephus - Јосиф] који се односи на аустријског цара Јосифа II и јозефинизам. ▲ **Јозефинска цеста** пут од Карловца до Сења грађен 1770–1779, назван по цару Јосифу II.

јојо̑ и **(јо̑-јо̑),** -оа м [енгл. yo-yo] 1. играчка сачињена од еластичне узице и калема у облику куглице; игра том играчком (састоји се у томе да се држећи узицу у руци подиже и спушта куглица на њеном другом крају); дијаболо. 2. сп. справа за дизање тегова ради јачања мишића руку. 3. фиг. посао који се стално понавља а не даје резултата, низ бесциљних успона и падова.

јо̀к рчц. [тур. yok] експр. речца за негирање (синтаксички самостална, без наслањања на глагол или неки други реченични елемент) не, није, никако, нема.

јокла̀ма, -ē ж [тур. yoklama] покр. 1. регрутовање, регрутација. 2. прозивање, контрола, евиденција.

јо̀клук, -а м, мн. јо̀клуци, ген. мн. јо̀клӯкā [тур. yokluk] покр. експр. недостатак основних средстава за живот; оскудица, немаштина.

јо̀ктур рчц. [тур. yoktur] покр. нема ништа, није, никако. ▯ **ударио јоктур у кесу** остао сам без новца, завладала је оскудица.

јо̑л, -а м, мн. јо̀лови [тур. yol] покр. заст. 1. пут, стаза. 2. пристојно понашање, ред.

јо̑ла, -ē ж, ген. мн. јо̑лā [итал. iole, нем. Jolle, енгл. yawl] сп. врста дугачког и лаког спортског чамца с плитким дном.

јо̀лда̄ш, -а́ша м, мн. јолда́ши [тур. yoldaş од yol пут] покр. 1. друг, другар, пријатељ. 2. друг на путу, сапутник, пратилац. 3. ист. припадник јаничарске чете у турској војсци.

јо̀лпаз, -а м, мн. јо̀лпази, ген. мн. јо̀лпа̄зā [тур. yolpaze] 1. скитница, беспосличар. 2. неваљалац, битанга, препредењак, мангуп. 3. покр. човек без браде и бркова, ћоса.

јо̀лтава, -ē ж [тур. yol пут, tava тигањ] покр. етнол. тигањ с дршком за припремање хране током путовања или на испаши; путничка тава.

јо̀лтескера, -ē ж [тур. yol пут, teskere цедуља] ист. путна исправа која је омогућавала слободно кретање по Турској царевини; пропусница, пасош.

јо̀лџија, -ē м, ген. мн. јо̀лџијā [тур. yolcu] покр. онај који путује; путник намерник.

јо̀мен, -а м, мн. јо̀мени, ген. мн. јо̀мēнā [енг. yeoman] ист. слободни сељак у Енглеској, власник земље; припадник добровољачке коњице састављене од слободних власника земље.

Јо̑м кӣпур [хебр. yōm дан, hakipūrīm помирење] Дан помирења, јеврејски верски празник десетог дана после Рош хашане (Нове године), об. у октобру; дан строгог поста, покајања и молитве за опроштај грехова из претходне године.

јо̑н, јо́на м, мн. јо́ни = **и̏о̄н,** -ио́на м, мн. ио́ни [грч. ión оно што иде] физ. хем. негативно или позитивно наелектрисана честица која настаје када атом или група атома прими (анјон) или изгуби (катјон) један или више електрона.

јо̀натā̑н, -а м, **јо̀натā̑нка,** -ē ж [енгл. Jonathan] сорта сочних, мирисних, црвених јабука.

јонѝза̄тор = ионѝза̄тор, -а м [в. јон] физ. хем. средство за изазивање јонизације.

јонизáција = ионизáција, -ē ж [в. јон] физ. хем. стварање јона и електрона из неутралних честица (атома или молекула).

јонизáцӣјскӣ, -ā, -ō = **ионизáцӣјскӣ,** -ā, -ō [в. јон, јонизација] који се односи на јонизацију.

јо̀низовати, -ујēм = **и̏онизовати,** -ујēм [в. јон] физ. хем. претварати неутралне честице у јоне, изазивати јонизацију у некој материји или средини. ▲ **јонизујућа зрачења** заједнички назив за све врсте радиоактивног или рендгенског зрачења које изазивају јонизацију атома и тиме штетно делују на организам.

јо̑нијум, -а (и **јо̑нӣј,** -а) м [в. јон] хем. радиоактивни изотоп хемијског елемента торијума.

јоносфе́ра = ионосфе́ра, -ē ж [в. јон, сфера] метеор. горњи део Земљине атмосфере, садржи велику количину јона и слободних електрона због деловања ултраљубичастих зрака Сунца и космичког зрачења.

јо̑нскӣ, -ā̄, -ō̄ [по Јонији, грчкој покрајини на западу Мале Азије] ▲ **јонска филозофска школа** филоз. назив за групу најстаријих грчких филозофа природе који су настојали да одреде начело или праоснову свих ствари; **~ модус** муз. један од модуса (в.) у старогрчкој и средњовековној музици, одговара нашој данашњој дурској лествици; **~ стил** архит. стил у старогрчкој архитектури препознатљив по складним пропорцијама и богатој декорацији капитела; **~ стубови** архит. стубови чији капител се одликује завојитим украсима, **волу́тама** (в.), који висе с леве и десне стране као сплетени увојци косе.

јо̀нџа, -ӗ̄ ж [тур. yonca] покр. детелина, *Trifolium*.

јонџа̀лук, -а м, мн. јонџа̀луци, ген. мн. јонџа̀лӯкā̄ [тур. yonğalık] покр. земљиште под детелином; детелиште.

јо̑рга, -ӗ̄ ж [тур. yorga] покр. уравнотежен и миран коњски кас лаганог темпа.

јо̀рган, -а м, мн. јо̀ргани, ген. мн. јо̀ргāнā̄ [тур. yorgan] дебљи, унакрсно прошивен покривач напуњен перјем, вуном или памуком.

јоргà̀нлук, -а м, мн. јоргà̀нлуци, ген. мн. јоргà̀нлӯкā̄ [в. јорган] покр. заст. платно којим се омотава јорган.

јоргà̀нџија, -ӗ̄ м [тур. yorgancı, в. јорган] онај који прави и/или продаје јоргане.

јо́ргити, јо̑ргӣм [в. јорга] покр. 1. касати живахно (о коњу). 2. бити живахан, несташан (о особи).

јо̀рговā̄н, -а м, мн. -и и **јоргò̀вā̄н,** -а́на м, мн. јоргова́ни [тур. erguvan од перс. ergewūn] бот. жбуната биљка из породице маслина с мирисним гроздастим цветовима, *Syringa vulgaris*.

јо̀рдāм, -а́ма м., мн. јорда́ми [тур. yordam] покр. 1. способност, сналажљивост на послу. 2. уображеност, надменост, охолост.

јорда́мити, јо̀рдāмӣм несврш. [в. јордам] држати се гордо (посебно при јахању); правити се важан, кочоперити се.

јорда̀мџија, -ӗ̄ м [тур. yordamcı, в. јордам] онај који јордами; онај који се према другима опходи потцењивачки, охол, надмен човек.

јо̀ркшӣр, -а м [по енглеској покрајини Јоркшир, где је одгојена] племенита пасмина свиња беле длаке, настала укрштањем домаће и источноазијске свиње.

јо̀ркшӣрскӣ, -ā̄, -ō̄ који се односи на Јоркшир, који потиче из Јоркшира. ▲ **~ теријер** врста малог ловачког пса.

јо̀та -ӗ̄ ж [грч. iôta] 1. девето слово грчког алфабета. 2. слово J (у ћирилици и латиници). 3. фиг. оно што је мало, ситно, безначајно. □ **ни за јоту** ни у најмањој мери, ни за длаку.

јотацѝзам, -зма м [в. јота] 1. прекомерно понављање гласа *ј* у говору. 2. фон. развој неког гласа према боји карактеристичној за глас „и".

јо̀товā̄ње, -а с = **јота́ција,** -ӗ̄ ж [в. јота] фон. стапање палаталног гласа *ј* с другим непалаталним сугласницима у нови, палатални сугласник (нпр. брз + -ји > бржи, град + -јанин > грађанин).

јо̀товати, -ујӗ̄м [в. јота] фон. извршити јотовање, јотацију.

јохи́мбӣн, -и́на м [енгл. yohimbé из језика банту] фарм. алкалоид из коре тропског дрвета јохимбе, *Corynanthe yohimba*, познат као афродизијак.

јӯан, -а м, мн. јӯани, ген. мн. јӯāнā̄ [кин.] основна новчана јединица у Народној Републици Кини.

јубӣлā̄р ≈ **јубила́рац** (в.)

јӯбилā̄ран, -рна, -рно [в. јубилеј] који се односи на јубилеј и јубиларца. ▲ **јубиларна година** година у којој се обележава годишњица неког значајног догађаја; (у католичкој цркви) година посебних верских светковина и ходочашћа, проглашена одлуком папе.

јубила́рац, -рца м, мн. јубила́рци, ген. мн. јубӣлā̄рā̄цā̄ = **јубӣлā̄р,** -а́ра м (ж. **јубӣлā̄рка,** -ӗ̄, дат. и лок. -ки, ген. мн. -кӣ) [в. јубилеј] личност или установа чији се јубилеј слави.

јубӣлӗ̄ј, -е́ја м, мн. јубиле́ји [лат. iubilaeum од грч. iōbēlaios, према хебр. yōbhēl овнујски рог којим су најављивани свечани догађаји] прослава годишњице рада или животног раздобља неке личности, оснивања установе или неког догађаја после извесног уобичајеног броја година. ▲ **сребрни ~** прослава 25. годишњице рада или животног раздобља личности, установе или догађаја; **златни ~** прослава 50. годишњице, **дијамантни ~** прослава 75. годишњице.

јувѐлӣр, -и́ра м, мн. јувели́ри [нем. Juwelier од хол. juweellier] мајстор који израђује накит и друге предмете од драгог камења и племенитих метала; златар, трговац драгим камењем и накитом. ◆ **јувѐлӣрскӣ**.

јӯвенӣлан, -лна, -лно [лат. juvenilis, према juvenis млад] прид. 1. који припада детињству или младости, младалачки, младићки. 2. фиг. незрео, недорастао, зелен. ▲ **јувенилна вода** геол. термална вода магматског порекла која из дубина Земљине коре долази на површину; **јувенилни хормони** хормони који контролишу развој инсеката, потенцијална средства за заштиту биља.

јувенили̏зам, -зма м [в. јувенилан] младалачки изглед особе у зрелим или позним годинама условљен њеном телесном конституцијом.

јувѐнӣлија, -ӣјā с, мн. [в. јувенилан] 1. дела (об. књижевна) створена у младости. 2. књижевна и друга уметничка дела намењена младима.

јувенили̏тӗт, -е́та м = **јувени́лнӧст,** -ости ж [в. јувенилан] младост, младалаштво; младалачка незрелост.

јувени́лнӧст = **јувенили̏тӗт** (в.)

јӯвка непр. в. **јӯфка**.

јӯгендстил, -а м [нем. Jugendstil, по минхенској ревији *Die Jugend*, основаној 1895. године] правац у ликовној уметности близак сецесији, развио се крајем XIX и у првим деценијама XX века у Немачкој и Аустрији.

јӯгулā̏ран, -рна, -рно [лат. iugulum врат] анат. који се односи на грло или врат; грлени, гркљански, вратни. ▲ **југуларна вена/артерија** анат. вратна или грудна вена/артерија.

јӯда, -ē м, ген. мн. јӯдā [грч. Ioudaîos од хебр. jēhūdhāh слављен] 1. Јуда, јеврејско име које се често користи у фигуративним значењима, посебно за Јуду Искариотског, апостола који је издао Христа. 2. фиг. а. пеј. Јеврејин. б. издајица. 3. бот. покр. врста биљке, јудино дрво, рогачица, *Cercis siliquastrum*. ◆ **Јӯдин** (в.).

јудаи̏зам, -зма м [в. Јуда] 1. јеврејска религија која се одликује веровањем у једнога бога, творца света. 2. јеврејска култура и цивилизација у својој свеукупности. 3. живљење у складу с јеврејском вером, културом и обичајима.

јудā̏ика, јудā̏йкā с мн., дат. јудā̏ицима [лат. Judaicus, в. Јуда] 1. књиге писане јеврејским језиком. 2. документи, књиге и студије о Јеврејима и јудаизму.

јудā̏ист(а), -ē м, мн. јудā̏исти [в. јудаика] онај који се бави јудаистиком, стручњак за јудаистику.

јудаи̏стика, -ē ж, дат. јудаи̏стици [в. јудаика] проучавање јеврејског језика, религије, културе и цивилизације. ◆ **јудаи̏стичкӣ**.

јудеоеспањо̀л, -а м [в. Јуда, шп. español шпански] лингв. мешавина шпанског и јеврејског језика којом говоре сефардски Јевреји у медитеранским земљама и на Балкану, ладино.

јудеохри̏шћā̏нскӣ, -ā, -ō [в. јудеохришћанство] који се односи на јудеохришћанство, об. у: ▲ **јудеохришћанска цивилизација** целина материјалних и духовних остварења првенствено Европе и западног света, утемељених на религијским, етичким, културним и друштвеним вредностима јудаизма и хришћанства.

јудеохришћа́нство, -а с [в. Јуда, јудаизам, хришћанство] 1. ист. струја у раном хришћанству по којој је усвајање јудаизма предуслов за приступање Цркви. 2. целина религијских и етичких начела јудаизма и хришћанства, заснованих на Старом и Новом завету.

Јӯдика, -ē, Јӯдици [по латинском почетку 43. псалма *Iudica me* (Суди ми)] рел. пета недеља Великог поста у Католичкој цркви.

јудӣка̄т, -а́та = **јудика́тум,** -а м [лат. iudicatum, према iudicare судити] прав. пресуда, судска одлука, судско решење.

јудика́тум = **јудӣка̄т** (в.)

јудикату́ра, -ē ж [в. јудикат] прав. судска пракса, рад судова, тумачење и примена закона која резултира доношењем судских пресуда.

Јӯдин [в. Јуда] прид. 1. који припада Јуди (јуди), који се односи на Јуду (јуду). 2. фиг. издајнички. ▲ **~ пољубац** срдачност иза које се крију подле намере; **~ новац** новац за који се неко продаје, којим се плаћа издајство.

јӯдицијā̏лан, -лна, -лно прид. [лат. iudicialis, према iudicium] који се односи на суд, судски, судијски.

јӯдӣцијум, -а м [лат. iudicium] прав. заст. 1. суд, судство, правосуђе. 2. судска истрага, пар-

ница, правни поступак. 3. умеће расуђивања, оштроумље.

јȕдициṑзан, -зна, -зно прид. [нлат. iudiciosus, према. лат. iudicium] разборит, разуман, разложан, промишљен.

јудò̀фӣл, -и́ла м, мн. јудофи́ли, ген. мн. јудò̀фӣлā (м. и ж. пол) [в. Јуда, -фил] пријатељ и поштовалац Јевреја и јудаизма. ◆ **јудò̀фӣлскӣ**.

јудò̀фṑб, -о́ба м, мн. јудофо́би, ген. мн. јудò̀фōбā (м. и ж.) [в. Јуда, -фоб] онај који мрзи Јевреје и јудаизам, онај који се плаши и зазире од јеврејског утицаја. ◆ **јудò̀фопскӣ**.

јȕзбаша, -ē м [тур. yüzbaşı] ист. у турској војсци заповедник чете од стотину војника.

јȕзук, -а м, мн. јȕзуци, ген. мн. јȕзȕкā [тур. yüzük] покр. прстен.

јȕк, -а м, мн. јȕкови [тур. yük] покр. тежина терета који може понети један коњ, коњски товар.

јȕклук, -а м, мн. јȕклуци, ген. мн. јȕклȕкā [тур. yüklük] покр. ормар у зиду за одлагање постељине, долап.

јукстапози́ција, -ē ж [лат. iuxtapositio, према лат. iuxta напоредо, покрај, в. позиција] 1. положај двеју или више ствари постављених једна поред друге ради поређења (нпр. два текста, снимка и сл.). 2. лингв. спој двеју или више речи обичним постављањем једне уз другу (нпр. *оченаш*; лат. res publica и respublica). 3. лингв. реченице повезане у целину без везника (Киша пада, трава расте, гора зелени.).

јȕксук, -а м, мн. јȕксуци, ген. мн. јȕксȕкā [тур. yüksük] покр. метална навлака за врх прста која олакшава провлачење игле при шивењу; напрстак.

јȗл = **јȗли,** -а м [лат. Iulius, према Гају Јулију Цезару (100–44 пре н. е.)] седми месец у години, има 31 дан; хрв. српањ.

јȗли = **јȗл** (в.)

јули́јȁнскӣ, -ā, -ō [в. јули] прид. об. у ▲ ~ **календар** бројање година уведено од Јулија Цезара (46. г. пре н. е.), данас присутно још у Православној цркви; стари календар, стари стил.

јȕмак, -а м, мн. јȕмаци, ген. мн. јȕмāкā [тур. yumak] покр. 1. а. клупко. б. мосур, калем на који се намотава свила или конац; в. врста преслице. 2. шара на народној ношњи. 3. мали бакарни суд за захватање воде.

јȕмрук, -а м, мн. јȕмруци, ген. мн. јȕмрȕкā [тур. yumruk] покр. стиснута шака, песница.

јȕмфер в. **јȕнгфер**.

јȕмферица в. **јȕнгферица**.

јȗн, -а = **јȗни,** -а м [лат. Iunius] шести месец у години, има 30 дана; хрв. липањ.

јȕнбасма, -ē ж, ген. мн. јȕнбасмӣ [тур. yün basma вуна и платно] покр. врста тканине с утиснутим шарама од које се праве душеци.

јȕнга, -ē ж, ген. мн. јȕнгӣ [тур. yonga] покр. стара мера за тежину (1,5 ока, 1.920 грама).

јȕнгфер, -а м [нем. Jungfer] фам. невин дечак или младић који није имао полне односе.

јȕнгферица, -ē ж [в. јунгфер] покр. невина девојчица или девојка која није имала полне односе; девица.

јȗни = **јȗн** (в.)

јȕнион, -а м [енгл. union] тканина направљена од два различита материјала, нпр. од памука и лана.

Јȕнион Џȅк, -а м [енгл. Union Jack] популаран назив за државну заставу Великс Британије.

јȕниṑр, -а м [лат. iunior] 1. прид. млађи (иза презимена). 2. сп. такмичар млађег узраста (15–18 год.), омладинац (у такмичењима где је одређена старосна граница учесника). ▲ **млађи** ~ 15–16 год.; **старији** ~ 17–18 год.

јȕнкер, -а м, мн. јȕнкери, ген. мн. јȕнкērā [нем. Junker] 1. ист. племић земљорадник у Пруској; припадник јункерске партије, реакционарне странке немачких племића; поборник немачке милитантне политике. 2. ист. питомац војне академије у царској Русији.

јȕнкерс, -а м, мн. јȕнкерси, ген. мн. јȕнкērcā [по Хугу Јункерсу (1859–1935), немачком конструктору и фабриканту] авиј. врста немачких транспортних авиона, касније и бомбардера у Другом светском рату.

јȕнктим прил. [лат. iunctim, према iungere спојити] 1. заједно, скупа, (по)везано, спојено. 2. прав. спајање двају или више парламентарних предлога тако да се заједно прихвате или одбаце. 3. псих. свесно довођење у везу двају комплекса мисли и осећања ради појачавања афекта.

јункту́ра, -ē ж [лат. iunctura, према iungere спојити, сјединити] 1. веза, спој, састав. 2. фон. елемент којим се разграничавају језичке јединице ради прецизирања њиховог значења (нпр. *ја́ вас пи̏та̄м* и *ја̀ ва̄спи̏та̄м* разликују се по акценту).

ју̏ноша, -ē м [цсл.] заст. млад човек, младић; експр. незрео младић.

ју̏нфер, ју̏нферица в. **ју̏нгфер, ју̏нгферица**.

ју́ра[1], -ē ж [по планини Јури на граници између Француске и Швајцарске] геол. раздобље у развитку Земљине коре, друго по реду у мезозојској ери. ◆ **ју̏рскӣ** (в.)

јура[2] ср. мн. индекл. [лат. iura, мн. од ius] правне науке, в. **ius**.

ју̏расор, -а м [лат. iuratus assessor] прав. заст. судски приправник, пристав, помоћник судије.

ју̏ра̄т, -а́та м, мн. јура́ти [нем. Jurat, према лат. iuratus од iurare заклети се] прав. 1. онај који је положио заклетву, који је под заклетвом. 2. заст. правник, студент права.

јурисди̏кција, -ē ж [лат. iurisdictio] прав. надлежност, меродавност суда на неком подручју или у некој области друштвених односа; право суђења, делокруг на који се простире право.

ју̏рисконсулт, -а м [лат. iuris consultus] прав. стални правни саветник неких установа, бранилац интереса одређене установе пред судом.

ју̏рисконсулта с мн. [лат. iuris consulta] прав. ист. у старом Риму мишљења истакнутих правника о конкретним судским случајевима која су обавезивала судске органе да их усвоје.

јуриспрудѐнција, -ē ж [лат. iuris prudentia] прав. 1. наука о праву, скуп правних наука. 2. судска пракса, практична примена правних норми. 3. укупност донетих судских одлука; одлуке које се тичу спорних питања, а задиру у суштину права.

ју̏рист(а), -ē м, мн. ју̏ристи [нем. Jurist од срлат. iurista, од ius, iuris право] 1. студент права. 2. стручњак за правне науке, правник.

јури̏стика, -ē ж, дат. јури̏стици [в. јурист] 1. право, правна струка; правничка делатност, вештина примене правних знања у пракси. 2. правнички приступ према некоме или нечему, правнички третман.

јури̏стичкӣ, -а̄, -о̄ [в. јурист] који се односи на јуристе и јуристику, који се тиче права или је у вези са правом; правнички, правни.

јуро̀див, -а, -о [рус. юродивый] експр. шашав, суманут, луд од рођења.

јуро̀дивӣ, -о̄г(а) м [в. јуродив] рел. 1. ист. стари руски назив за тзв. „божјег човека", лудака од рођења на коме се према народном веровању испољила воља Божија, те му се приписује и моћ прорицања. 2. онај који одступањем од нормалног понашања привлачи на себе поругу околине да би тако прикрио духовно савршенство; „луда Христа ради", света луда.

јуро̀дивō̄ст, -ости ж [в. јуродив] особина онога који је јуродив.

ју̏рскӣ, -а̄, -о̄ [в. јура[1]] геол. који се односи на јуру, друго раздобље мезозојске ере. ▲ **јурска формација** геол. раздобље у развитку Земљине коре, друго по реду у мезозојској ери.

ју̏рта, -ē ж, ген. мн. ју̏ртӣ [рус. юрта од монг. yurt] етнол. 1. код азијских номада врста лако преносивог округлог кожног шатора с дрвеним костуром. 2. код сибирских народа дрвена колиба, брвнара. 3. фиг. породица, посед једне породице; село, насеље.

ју̏рук, -а м, мн. ју̏руци, ген. мн. ју̏рӯка̄ [тур. yürük] 1. ист. припадник јаничарске помоћне војске задужене углавном за одржавање путева и мостова. 2. ист. назив за турске номаде и друге досељенике који су се настанили у нашим крајевима. 3. номад, човек без сталног пребивалишта. ▲ **Турци Јуруци** етничка група у Македонији.

ју̏с[1] в. **ius**.

ју̏с[2], -а м, мн. ју̏сови/ју̏севи [стсл.] име слова у глагољици и старој ћирилици (велики и мали јус) која означавају старословенске назалне вокале (*о* односно *е*).

ју̏сӣв, -а м [лат. (modus) iussivus] грам. глаголски облик за изражавање заповести.

јустифика́ција, -ē ж [лат. iustificatio] прав. 1. оправдавање, образложење. 2. извршење пресуде, казне (нарочито смртне); погубљење, егзекуција.

ју̏стификовати, -ујēм и **јустифици́рати,** јустифи̏цӣрам, 3. л. мн. јустифици́рају̏ сврш. [лат. iustificare] 1. оправдати, образложити. 2. извр-

шити пресуду, извршити смртну казну, погубити.

јустифици́рати в. **јӯстификовати**.

јӯстӣција, -ē ж [лат. Iustitia] 1. Јустиција, римска богиња правде. 2. правда. 3. правосуђе, сви судски органи.

јустицијали́зам, -зма м [в. јустиција] пол. идеологија аргентинског председника Хуана Перона (1946–1955).

јӯстицмо̄рд, -а м [нем. Justizmord] заст. извршење смртне казне над невином особом због грешке у суђењу; судско убиство.

јӯта, -ē ж [енгл. juta од бенг. jhuto] бот. тропска једногодишња индустријска биљка из породице липа, *Corchorus capsularis*, *Corchorus olitorius* чија се влакна користе за израду врећа, ужади, простирки и сл. ◆ **јутен**.

јӯфка, -ē ж, ген. мн. јӯфкӣ [тур. yufka] покр. грудва теста, као и лист који се добије њеним развлачењем, кора; (у мн.) стањено и просушено тесто исечено на танке делове, резанци.

јӯхта, -ē ж [рус. юхть од тат.] етнол. врста меке, непромочиве коже која се употребљава за прављење обуће и торби.

К

Ка́ба в. **Ћа́ба**.

кабада̀хија, -ē ж [тур. kabadayı онај који се приказује као јунак, према kaba крупан, в. дахија] 1. заменик дахије у Турској царевини. 2. фиг. човек надменог понашања, насилник. ◆ **кабада̀хијски**.

кабàла, -ē ж [хебр. qabbālāh завера] 1. јеврејско мистично филозофско учење, засновано на магији бројева и окултним веровањима. 2. тајно друштво. 3. тајни споразум.

кабалѐро, -а в. **кабаљѐро**.

кабалѐта, -ē ж, ген. мн. кабалéтā [итал. caballetta] муз. кратка, живахна оперска арија, обично на завршетку сцене.

кабàлист(а), -ē м, мн. кабàлисти [в. кабала] 1. учитељ и проучавалац кабале. 2. фиг. сплеткарош, интригант.

кабалѝстика, -ē ж, дат. и лок. кабалѝстици [в. кабала] проучавање кабале; бављење тајним вештинама. ◆ **кабалѝстичкӣ**.

кабаљѐро, -а м, мн. кабаљѐроси [шп. caballero коњаник] витез, племић; господин; каваљер.

кабàница, -ē ж [срлат. cabanus од перс. kābā] подужи огртач који се носи преко одела за заштиту од кише.

кабàрē, -èа м, мн. кабарèи, ген. мн. кабарéā [фр. cabaret] мало забавно позориште са хумористичким и сатиричним скечевима и музиком, често уз јело и пиће. ◆ **кабàрēтскӣ**.

кабàрēт, -а м [нем. Kabarett од фр. cabaret] в. **кабàрē**.

кàбаст, -а, -о [тур. kaba крупан; груб, сиров] који заузима много простора, гломазан, незграпан.

кабéза, -ē ж = **кабѐзо,** -а м [тур. kabezo] ист. заст. врста безалкохолног освежавајућег напитка; у западним крајевима **шабѐсо.**

кàбза, -ē ж в. **кàмза**.

ка́бил прид. индекл. [тур. kabil од ар. qābil] покр. способан, кадар; могућ.

кабѝна, -ē ж [фр. cabine] мала просторија с различитим наменама (*телефонска ~, бродска ~, пилотска ~*); кућица за пресвлачење на купалишту.

кабѝнēт, -éта м, мн. кабинéти, ген. мн. кабинéтā [нем. Kabinett од фр. cabinet од итал. gabinetto] 1. радна соба, обично за једну особу, на факултету, у научним установама, државним институцијама и сл. 2. у школама засебна просторија с потребним инструментима и помагалима, за извођење специјализоване наставе и практичног рада (*хемијски ~, физички ~*). 3. а. просторија у којој раде сарадници и помоћници неког високог службеника. б. група таквих сарадника. 4. министарско веће; влада.

кабѝнēтскӣ, -ā, -ō [в. кабинет] 1. који се односи на кабинет. 2. фиг. који не види ништа изван свог кабинета, који се бави само теоријом; изолован од стварности.

ка́бл, -а м, мн. ка́блови [фр. câble од клат. capulum] 1. дебело уже, обложено заштитним омотачем, за везивање лађа, висећих мостова и сл. 2. изоловани проводник електричне енергије.

ка́бловскӣ, -ā, -ō [в. кабл] који се односи на кабл. ▲ **кабловска телевизија** телевизија код које се сигнал преноси каблом до телевизора претплатника.

каблѝграм, -а м, мн. -и [в. кабл, -грам] телеграм послат подземним или подморским каблом.

кабѝкло, -а м, мн. кабѝкли, ген. мн. кабóклā [порт. caboclo од егз.] у Бразилу, мешанац, потомак Европљанина и Индијанке или обрнуто.

каботáжа, -ē ж [фр. cabotage] пом. пловидба поред обале; трговина од једног пристаништа до другог.

кабѝтēн, -éна м, мн. каботéни, ген. мн. каботéнā [фр. cabotin] 1. путујући глумац. 2. лош глумац, глумац аматер. 3. човек који се понаша попут глумца, комедијаш.

каботинáжа, -ē ж [фр. cabotinage, в. каботен] 1. лоша глума. 2. претварање.

каботúрати, кабѝтūрāм, 3. л. мн. каботúрајӯ несврш. [фр. caboter] пом. бавити се обалном пловидбом, пловити између домаћих лука.

кабѝшōн, -óна м, мн. кабошóни, ген. мн. кабошóнā [фр. cabochon] драги камен обрађен само према свом природном облику, без посебног брушења.

кабрѝола, -ē ж [фр. cabriole скок увис] 1. скок коња са савијеним предњим и опруженим задњим ногама. 2. нога на намештају, купасто заобљена и избочена, обично се завршава имитацијом животињског папка. 3. в. **каприѝола**.

кабриѝолет, -а м, мн. кабриѝолети, ген. мн. кабриѝолетā [нем. Kabriolett од фр. cabriolet, према cabrioler поскочити] 1. лака полупокривена двоколица са два седишта. 2. аутомобил с кровом који се спушта.

кабӯки, -ија м [јап. kabuki] јапанско традиционално позориште с пантомимом и игром, у којем све улоге играју мушкарци.

кабӯлити, кàбӯлӣм свр. и несврш. [тур. kabul примљен, прихваћен од ар. qabūl примање] приста(ја)ти на нешто, одобрити, одобравати, прихватити, прихватати.

кàбур, -а м, мн. кàбури [тур. kabir од ар. qabr] покр. гроб, рака. ▯ **сабур, сабур, па у ~** о човеку који је увек спреман на одрицање, који ће умрети, а да се није науживао живота.

кабӯрџија, -ē м [тур. kabirci, в. кабур] гробар.

кàва в. **кàфа**.

кàвāд, -а м, мн. -и [нгрч. kavádi од перс. kābā, уп. кабаница] заст. врста дуге свилене хаљине код муслимана.

кàвāз, -áза м, мн. кавáзи, ген. мн. кавáзā = **гàвāз**, -áза м [тур. kavas од ар. qawwās стрелац] ист. 1. наоружани пратилац великодостојника у Турској царевини. 2. стражар, оружник. 3. судски позивар. ◆ **кàвāскӣ**.

кàвазбаша, -ē м [в. каваз, баша] заповедник над кавазима.

кàвал, -а м, мн. кàвали, ген. мн. кàвālā [тур. kaval све што има облик цеви] 1. чобанска свирала, пре свега у Македонији и Бугарској. 2. врста кратке пушке.

кавалѐрија, -ē ж [итал. cavalleria] заст. коњица. ◆ **кавалѐрӣјскӣ**.

кавалѐрист(а), -ē м, мн. кавалѐристи [нем. Kavallerist, в. кавалерија] заст. коњаник, припадник коњице.

кавàлӣр в. **кавàљēр**.

кавалкáда, -ē ж, ген. мн. кавалкáдā [фр. cavalcade] свечана поворка јахача, нарочито пред почетак коњичких такмичења.

кавàљēр, -éра м, мн. каваљéри, ген. мн. каваљéрā [фр. cavalier од итал. cavaliere од срлат. caballarius коњаник] 1. а. онај који се према женама опходи љубазно, предусретљиво и углађено. б. онај који је у друштву великодушан и галантан. 2. партнер или пратилац даме на балу, на забавама и сл. 3. заст. носилац одликовања; члан витешког реда.

кавàљēрскӣ, -ā, -ō [в. кавaљер] који се односи на кавaљера или кавaљерство.

кавaљéрство, -а м [в. кавaљер] кавaљерско понашање; кавaљерски поступак.

кавàна, кàвāнскӣ в. **кафàна**.

кавàра, -ē ж [тур. kavara прдеж] покр. вулг. велики страх, зорт, прпа.

кавати́на, -ē ж [итал. cavatina] муз. кратка оперска арија једноставне структуре.

кâвга, -ē ж, дат. и лок. кâвги и кâвзи, ген. мн. кâвгӣ [тур. kavga, gavga од перс. ġ-awġā битка; свађа] 1. свађа, препирка. 2. туча, тучњава, битка.

кàвгаџија, -ē м [тур. kavgacı, gavgacı, в. кавга] онај који је склон изазивању свађе или туче; ратоборан човек. ◆ **кàвгаџӣјскӣ**.

кàвез, -а м, мн. кàвези, ген. мн. кàвēзā [тур. kafes од перс. qafes] 1. а. решеткама ограђен простор за држање опасних животиња. б. кућица за птице, крлетка. 2. ист. у муслиманским кућама, соба с дрвеним решеткама на прозорима да се споља не би виделе жене.

кавѐнисати в. **кафѐнисати**.

кàвēрна, -ē ж, ген. мн. кàвēрнӣ [лат. caverna] 1. мед. шупљина у живом ткиву, проузрокована туберкулозом. 2. пећина, шпиља.

кàвернōзан, -зна, -зно [лат. cavernosus] који садржи каверне; пун шупљина, шупљикав.

кàвза, -ē ж в. **кàмза**.

кàви прид. индекл. [тур. kavi од ар. qawiyy] покр. тврд; јак, чврст.

кàвијāр, -а м (уоб. **кàвијāр,** -а) [фр. caviar од тур. havyar, уп. хајвар] усољена икра неких риба припремљена за јело.

кавита́ција, -ē ж [лат. cavitas шупљина, према cavus шупаљ] настајање мехура или вакуума у течности која се вртложно креће.

кàвра, -ē ж, ген. мн. кàврӣ [тур. kavra од kavramak стиснути, шчепати] покр. спона; заковица.

кавра̀исати, кавра̀ишēм [тур. kavramak, в. кавра] покр. стегнути, спојити споном; причврстити; завртнути врх ексера да не испадне.

кавӯрма, ē = **каӯрма,** -ē ж, ген. мн. ка(в)ӯрмӣ [тур. kavurma] кулин. 1. јагњећа или овчија (ређе свињска) изнутрица, припремљена на посебан начин, ако се залије машћу може дуго да се сачува.

кагӯлāр, -а́ра м, мн. кагула́ри, ген. мн. кагула́рā [фр. cagoulard, према cagoule капуљача] припадник тајне полувојне фашистичке организације у Француској од 1932. до 1940. године.

ка́да, -ē ж в. **кàдуна**.

када́вер, -а м, мн. -и [лат. cadaver] мртвац, мртво тело, лешина.

кадавѐрӣн, -и́на м [в. кадавер, -ин] физиол. безбојна течност, врста амина који настаје од труљења лешина.

кадавѐричан, -чна, -чно **кàдаверōзан,** -зна, -зно [лат. cadavericus, cadaverosus, в. кадавер] који се односи на мртваца, лешину; који има изглед леша.

ка́дар[1], -дра м, [фр. cadre оквир од итал. quadro од лат. quadrus четвртаст] 1. део филма снимљен од укључивања камере до њеног заустављања. 2. правоугаони простор уоквирен филмском камером (*бити у кадру; изаћи из кадра*).

ка́дар[2], -дра м мн. ка́дрови [фр. cadre, в. кадар[1]] 1. сви припадници одређене струке, службе, организације и сл.; особље. 2. сви официри и подофициpи у једној војној јединици. ▲ **Зелени ~** ист. дезертери из аустроугарске војске пред крај I светског рата. ◆ **ка́дровскӣ**.

ка́дар[3], -дра, -дро [тур. kadir од ар. qādir] способан да нешто учини.

кадѐнца, -ē ж, ген. мн. кадѐнцӣ [итал. cadenza према cadere падати] 1. муз. а. низ тонова или акорда који указује да је у питању завршетак композиције или њеног дела. б. виртуозна солистичка деоница при крају композиције или става; дужи мелодијски украс на крају арије. 2. одмор или спуштање гласа на последњем, наглашеном слогу (стиха, реченице).

кадѐрāш, -а́ша м, мн. кадера́ши, ген. мн. кадера́шā [нем. Kader, в. кадар] ист. припадник Зеленог кадра, в. **ка́дар[2]**.

кàдēт, -е́та м, мн. каде́ти, ген. мн. каде́тā [нем. Kadett од фр. cadet] 1. питомац војне школе или академије. 2. ист. млађи син, нарочито у племићким породицама, који се спрема за војни позив. 3. спортиста млађег узраста (од 14 до 16 година).

каде́ти, каде́тā м мн. [према почетним словима назива странке, КД] ист. припадници странке конституционалних демократа у царској Русији, противници бољшевика.

кàдија, -ē м, мн. кā̀дијā [тур. kadı од ар. qāḍī, qāḍin] 1. у време турске владавине, нижи мировни судија који суди по шеријатском праву. 2. судија уопште. □ **кадија те тужи, кадија ти суди** непостојање независног суда, суђење под притиском извршне власти.

кадѝлук, -а м, мн. кадѝлуци, ген. мн. кадѝлукā [тур. kadılık, в. кадија] 1. судско подручје кадије. 2. звање, достојанство кадије.

кади́фа, -ē ж [тур. kadife од ар. qaṭīfā] 1. фина тканина са сјајним длачицама по површини, сомот, баршун. 2. в. **кадѝфица**.

кадѝфица, -е̄ ж [в. кадифа] бот. украсна биљка с кадифастим цветом, Tagetes erectus.

кàдиш, -а м, мн. кàдиши, ген. мн. кàдӣшā [арам. kadiš свет, светиња] код Јевреја, молитва за мртве.

кàдмијум, -а (и **кàдмӣј**, -а), уоб. и **кâдмијум**, -а (и **кâдмӣј**, а) м [нлат. cadmium од грч. Kadmeia gé кадмијска земља, минерал нађен близу града Тебе, чији је митски оснивач био Кадмос] хемијски елемент (симбол Cd, атомски број 48), бели меки метал, употребљава се у легурама.

кàдра̄н, -а́на м, мн. кадра́ни, ген. мн. кадра́на̄ [фр. cadran од лат. quadrans четвртаст] 1. бројчаник (на сату). 2. сунчани сат.

кàдрил, -а и кàдрӣл, -и́ла м, мн. кадри́ли, ген. мн. кадри́ла̄ [фр. quadrille од шп. cuadrilla од cuadra четвороугао од лат. quadra] 1. француски плес за четири пара играча, у различитим тактовима, нарочито омиљен на баловима у XIX веку. 2. витешка игра коју изводе четири одреда коњаника. 3. једна од карташких игара.

кадри́рати, кàдрӣра̄м, 3. л. мн. кадри́рајӯ сврш. и несврш. [в. кадар[1]] рашчланити, рашчлањавати (филм, телевизијски програм) на поједине делове, кадрове.

кàдровац, кàдро̄вца и **ка́дровац**, ка́дро̄вца м, мн. кàдро̄вци/ка́дро̄вци, ген. мн. кàдрова̄ца̄/ка́дрова̄ца̄ [в. кадар[2]] онај који служи обавезни војни рок у сталном кадру.

кадрòвӣк, -и́ка м, мн. кадрови́ци, ген. мн. кадрови́ка̄ [рус. кадровик, в. кадар[2]] 1. службеник који је задужен за кадровски састав предузећа, установе и сл. 2. активни официр или војник који припада сталном кадру.

кàдуна, -е̄ ж, ген. мн. кàдӯна̄ [тур. kadın од hatun (старији облик katun) жена] покр. заст. угледна, отмена жена; госпођа; домаћица.

кадӯцеј, -а и **кадӯце̄ј**, -е́ја м, мн. кадуце́ји, ген. мн. кадуце́ја̄ [лат. caduceus, caduceum гласников штап од грч. (дорски) karýkeion, према kârȳx гласник] митол. штап античког бога Меркура, са два крила на врху и обавијен двема змијама; симбол лекарства.

кадуцӣтē̄т, -е́та м [срлат. caducitas према caducus пролазан, трошан] 1. пролазност, крхкост. прав. 2. ситуација кад имовина нема власника. 3. право државе на имовину без наследника. 4. ист. право српске цркве у Аустроугарској монархији да наслеђује имовину Срба без наследника.

кàза, -е̄ ж, ген. мн. ка́за̄ [тур. kaza од ар. qaḍā'] мања административно-управна јединица у Турској царевини, кадилук, срез.

кàза̄з, -а́за м, мн. каза́зи, ген. мн. каза́за̄ [тур. kazaz од ар. qazzāz свилар] покр. занатлија који израђује гајтане, ширите, врпце, кићанке и сл.

кàзак, -а м, мн. кàзаци, ген. мн. кàзака̄ [рус. казак] врста дуге женске блузе.

казàкӣн, -и́на м, мн. казаки́ни, ген. мн. казаки́на̄ [рус. казакин] врста горњег капута у облику кратког кафтана, полукафтан.

казàма̄т, -а́та м, мн. казама́ти, ген. мн. казама́та̄ [фр. casemate од итал. casamatta, неизвесног порекла] 1. воj. покривено склониште од чврстог, отпорног материјала, за заштиту од артиљеријске ватре и авионских бомби. 2. оклопљена просторија на ратним бродовима за смештај топова и муниције. 3. подземни затвор у тврђави.

кàзан, кàзана м, мн. кàзани, ген. мн. кàза̄на̄ [тур. kazan, kazğan од перс. ḫāžgān] 1. већи метални суд који служи за загревање течности, кување, топљење, печење ракије и сл., котао. 2. заједничка масовна исхрана коју организује нека званична установа, хуманитарна организација и сл. ◆ **кàзанскӣ.**

казàнџија, -е̄ м [тур. kazancı, в. казан] 1. занатлија који израђује казане и друго бакарно посуђе. 2. онај који ради око казана.

казачо̀к, -а м [рус. казачок, према Казак Козак] украјински народни плес у све бржем ритму, при којем се играч често спушта у чучањ.

кàзба, -е̄ ж, ген. мн. кàзбӣ [фр. casbah, ар. qas(a)ba, в. касаба] арапска четврт у некадашњим колонијама у северној Африци; стамбена четврт око владаревог дворца.

казѐӣн, -и́на м [нем. Kasein, према лат. caseus сир, в. -ин] хем. група протеина у млеку која се користи у производњи сира и у разне индустријске сврхе.

казѐта непр. в. **касѐта**.

казетòфо̄н испр. в. **касетòфо̄н**.

казѝно, -а м [ит. casinò, фр. casino] отмена коцкарница; уп. **каси́на**.

ка̏зуа̄лан, -лна, -лно [лат. casualis, према casus случај] који зависи од случаја; споредан, нередован.

казуалѝзам, -зма м [в. казуалан] филоз. учење по којем се све у свету догађа случајно.

казуалѝтѐт, -е́та м, мн. казуалите́ти, ген. мн. казуалите́та̄ [нлат. casualitas] случајност.

ка̏зуа̄р, -а м, мн. -и [нлат. casuarius] зоол. врста велике аустралијске и источноиндијске птице из реда тркачица, сличне ноју, *Casuarius casuarius*.

казу̏ист(а), -ē м, мн. казу̏исти [нем. Kasuist, према шп. casuista од лат. casus случај] 1. познавалац компликованих правних случајева, нарочито оних у којима долази до сукоба између моралне и догматске норме. 2. онај који намерно искривљује закључак применом формалних правила на конкретне спорове. 3. оштроуман човек.

казу̏истика, -ē ж, дат. и лок. казу̏истици [в. казуалан] 1. део етике који се бави тражењем решења за случајеве у којима се савест може колебати. 2. покушај решавања спорова путем формалистичке примене прописа. 3. мед. скуп података о пацијентима с циљем да се што више сазна о одређеној болести.

ка̀зук, -а м, мн. ка̀зуци, ген. мн. ка̀зӯка̄ [тур. kazık] покр. колац пободен на морској обали за који се везују пловни објекти.

казука̀рина, -ē ж [в. казук] покр. такса за коришћење обале у луци, пристаништу (за пристајање, истовар робе и сл.).

ка̏зула, -ē ж [лат. casula кошуља] црквено обредна хаљина католичких свештеника, без рукава.

ка́зус, -а м [лат. casus] 1. случај, догађај. 2. грам. падеж. ◆ за сложене изразе в. **casus.**

кајгџија, -ē м = **кајкчија,** -ē м [тур. kayıkcı, в. каик] покр. онај који управља чамцем, чамџија.

ка̏ӣд, -а м, мн. кајди, ген. мн. кајда̄ [ар. kāid] старешина, поглавар (код Арапа и у Турској царевини).

ка̏ик, -а м, мн. ка̏ици, ген. мн. ка̏ика̄ [тур. kayık] покр. чамац, чун.

кајкчија, -ē в. **кајгџија**.

ка̏ил и **ка̀ил** прид. индекл. [тур. kail од ар. qā'il онај који говори (потврдно), који пристаје] покр. вољан, расположен за нешто.

кајма, -ē ж [тур. kaime папирна новчаница од ар. qā'imä стуб] 1. врста турског папирног новца (у Турској царевини). 2. чувар у мошејама.

кајни̏т, -и́та м [грч. kainós нов] минерал састављен од калцијум-хлорида и магнезијум-сулфата с кристалном водом, користи се као вештачко ђубриво.

ка̀иш, -а м, мн. ка̀иши и ка̀ишеви [тур. kayış] 1. трака од коже (ређе од чврсте тканине) која служи за опасивање, опасач, ремен. 2. техн. трака која служи за пренос ротационог кретања са мотора на поједине уређаје. 3. део нечега што је изрезано из веће целине и има облик каиша. 4. превара, подвала; зеленашење, лихва; непр. **ка̀јиш**.

ка̀ишӑ̄р, -а м, мн. -и (ж. **ка̀ишӑ̄рка,** дат. ка̀ишарки, ген. мн. ка̀ишӑ̄ркӣ) [в. каиш] 1. преварант, варалица. 2. зеленаш, лихвар. 3. занатлија који израђује каише; непр. **ка̀јишӑ̄р**.

каишӑ́рити, кайшӑ̄рӣм несврш. [в. каишар] 1. бити каишар, подваљивати, варати. 2. зеленашити, лихварити. 3. израђивати каишеве.

каишӑ̀рлук, -а м, мн. каишӑ̀рлуци, ген. мн. каишӑ̀рлӯка̄ [в. каишар] 1. превара, подвала. 2. зеленаштво, лихварење.

ка̏јак, -а м, мн. ка̏јаци, ген. мн. ка̏ја̄ка̄ [еск. kayak] 1. мали ескимски чамац од коже превучене преко дрвеног костура. 2. лаки спортски чамац у којем је веслач окренут лицем према смеру вожње.

кајӑка̄ш, -а́ша м, мн. кајака́ши, ген. мн. кајака́ша̄ [в. кајак] веслач у кајаку; спортиста који се такмичи у трци кајака.

кајака́штво, -штва с [в. кајакаш] грана веслачког спорта, веслање у кајацима.

ка̀ја̄с, -а́са м = **кајӑ́са,** -ē ж [тур. kayasa] покр. заст. 1. кожна трака, каиш којим се причвршћује сабља, одело и др. 2. каиш од узде којим се управља коњима за вучу.

ка̏ајгана, -ē ж [тур. kaygana од перс. ḫāygene] јело од умућених пржених јаја.

ка̑ајда, -ē ж, ген. мн. ка̑ајдӣ [тур. kaide од ар. qā'idä правило; мелодија] муз. хрв. 1. нота. 2. врста народне песме у два стиха.

кàјдā̀нка, -ē ж, дат. и лок. кàјдā̀нци, ген. мн. кàјдā̀нкī̄ [в. кајда] хрв. свеска за бележење нота.

кàјдисати, кàјдишēм свршен [тур. kaydı према kaymak] покр. оклизнути се.

кàјēнскī̄, -ā̄, -ō̄ [према граду Кајену (Cayenne)] који се односи на град Кајен. ▲ ~ **бибер** врста љутог зачина сличног алевој паприци.

кàјзер, -а и **кā̀јзер,** -а м, ген. мн. кā̀јзēрā̄ [нем. Kaiser] ист. немачки цар.

кàјзербарт, -а м, мн. кàјзербарти [нем. Kaiserbart] заст. брада дуж образа (према аустријском цару Франьи Јосифу).

кајзерѝзам, -зма м [в. кајзер] ист. политичка доктрина немачког цара Вилхелма II, са изразитим експанзионистичким претензијама.

кàјзерица, -ē и **кā̀јзерица,** -ē ж [нем. Kaisersemmel царска земичка, в. кајзер] округло пециво, земичка.

кàјита, -ē ж, ген. мн. кā̀јītā̄ [нем. Kajüte] пом. соба на броду, кабина.

кàјла, -ē и **кā̀јла,** -ē ж, ген. мн. кā̀јлī̄/кā̀јлī̄ [нем. Keile] покр. дрвени или метални клин; подупирач, потпорањ.

кàјмак, -а м, мн. кàјмаци, ген. мн. кā̀јмāкā̄ [тур. kaymak] масни слој који се ствара на површини млека и који се скупља и користи за исхрану, скоруп.

кајмàкā̄м, -а́ма, мн. кајмака́ми, ген. мн. кајмака́мā̄ = **кајмѐкā̄м,** -а́ма м, мн. кајмека́ми, ген. мн. кајмека́мā̄ [тур. kaymakam од ар. qā'im онај који стоји, mäqām место] ист. заступник везира или валије, намесник.

кајмàклија, -ē ж [тур. kaymaklı] 1. црна кафа с доста пене. 2. јело с много кајмака.

кàјмāн, -а́на м, мн. кајма́ни, ген. мн. кајма́нā̄ [шп. caimán од егз.] зоол. врста америчког крокодила.

кајмѐкā̄м = **кајмàкā̄м** (в.)

кàјнак, -а м, мн. кàјнаци, ген. мн. кā̀јнāкā̄ [тур. kaynak] покр. врело, извор.

кàјрōн, -о́на м [енгл. chyron] текст (обично кратке вести, рекламне поруке и сл.) који клизи, сдесна на лево, на дну или на врху телевизијског екрана за време редовног програма.

кā̀јт, -а м, мн. кàјтови, ген. мн. кàјтōвā̄ [тур. kayıt од ар. qayd веза, ланац] покр. упис, регистрација, белешка.

кā̀јтити, кā̀јтīм свршен и несвршен [в. кајт] 1. (за)бележити, упис(ив)ати, регистровати. 2. (из)вршити пренос власништва уписом у земљишне књиге.

кàјута в. **кàјита.**

какадѐмōн в. **какодѐмōн.**

какà̀дӯ, -у̀а м [нем. Kakadu од хол. kaketoe од мал. kakatua] зоол. врста папагаја са ћубом, неупадљивог перја, живи у југоисточној Азији и Аустралији.

кàкао, -кàкаа м [шп. cacao од астечког cacahuatl] прах који се добија пржењем и млевењем семенки какаовца, а користи се у производњи чоколаде.

кàкаовац, -вца м [в. какао] бот. тропско дрво, *Theobroma cacao*, с крупним махунама и семенкама од којих се добија какао, пореклом из Средње и Јужне Америке.

какемо̀но, какемо̀на м [јап. kakemono] јапанска или кинеска слика на свиленом или папирном свитку.

кā̀ки прид. индекл. [енгл. khaki од инд. khaki од перс. khak прашина] жућкастосмеђ.

каки- в. како-.

какидро́за, -ē ж [в. како-, хидроза] мед. зној̄ење при којем зној непријатно мирише.

какистократија, -ē ж [грч. kákistos најгори, в. -кратија] владавина најгорих; уп. **аристократија.**

како- [грч. kakós] као други део сложених речи значи: лош, погрешан, неправилан.

какогрàфија, -ē ж [в. како-, -графија] ружно или правописно лоше писање; супр. **калиграфија** (в.).

какодѐмōн, -о́на м, мн. какодемо́ни, ген. мн. какодемо́нā̄ [грч. kakodaímōn обузет злим духом, в. како-, демон] митол. зао дух, зао демон.

какокрàтија в. **какистокрàтија.**

каколо̀гија, -ē ж [грч. kakología, в. како-, -логија] погрешан израз, погрешан начин говора.

какосѝтија, -ē ж [грч. kakósitos] мед. осећање гађења према јелу.

какòсмија, -ē ж [грч. kakosmía, в. како-, грч. osmḗ мирис] мед. поремећај услед кога се болеснику чини да стално осећа непријатан мирис.

какофемȉзам, -зма м, мн. какофемȉзми, ген. мн. какофемȉзāмā [в. како-, грч. phḗmē говор] намерна употреба погрдних израза; псовање, клеветање; супр. **еуфемȉзам** (в.).

какофòнија, -ē ж [грч. kakophōnía, в. како-, -фонија] оно што ружно звучи; скуп гласова, слогова или речи који је непријатан за ухо. ◆ **какофòнијскӣ**.

какофòничан, -чна, -чно [в. какофонија] који ружно звучи, нескладан.

кàктус, -а м, мн. кàктуси, ген. мн. кàктӯсā [лат. cactus од грч. káktos] бот. вишегодишња месната биљка пореклом из суптропских предела, с бодљикама уместо лишћа.

кȁла, -ē ж, ген. мн. кȁлā [венец. calle] покр. улица.

кàла-àзар, -а м [инд. kālā-āzār црна болест] мед. епидемијска болест слична маларији, црна грозница.

калабàлук, -а м, мн. калабàлуци, ген. мн. калабàлӯкā [тур. kalabalık од ар. galäbä премоћ, победа] 1. мноштво, множина. 2. грађа, вика, метеж.

кàлабрēз, -éза м, мн. калабрéзи, ген. мн. калабрéзā [итал. calabrese] врста шешира са широким ободом, какав су носили становници Калабрије.

калабрéзац в. **кàлабрēз**.

кàлај, -а и **кàлāј,** -áја м [тур. kalay] хемијски елемент, симбол Sn, атомски број 50, метал сребрнастобеле боје, користи се за лемљење, у легурама и др.

калàјисати, -ишем сврш. и несврш. [в. калај] превући, превлачити калајем. ▯ **сунце му (ти) калајисано** шаљива псовка, данас претежно застарела.

калàјлија, -ē ж [в. калај] 1. посуда од калаја или пресвучена калајем. 2. врста накита који жене уплећу у косу, а мушкарци носе на каишевима око ногу.

калàјџија, -ē м [тур. kalaycı, в. калај] занатлија који калајише посуђе. ◆ **калàјџијскӣ**.

калàмāр, -ára м [итал. calamaro] покр. 1. лигња. 2. (об. мн.) подочњаци.

калàмбӯр, -у́ра м, мн. каламбу́ри, ген. мн. каламбу́рā [фр. calembour] 1. игра речима истог или сличног гласовног склопа, а различитог значења. 2. метеж, хаос, неред.

каламбу̀рист(а), -ē м, мн. каламбу̀ристи [в. каламбур] необ. онај који употребљава каламбуре; весељак, шаљивџија.

каламȉтēт, -éта м [лат. calamitas] велика невоља, несрећа.

кàламус, -а м, мн. кàламуси, ген. мн. кȁламӯсā [итал. calamus од грч. kálamos трска] перо за писање од трске.

калàндāр, -ára = **калàндер,** -а м [фр. calandre од хол. kalandern клизати] машина с тешким ваљцима, за равнање и глачање тканина, папира или коже. 2. типогр. машина за добијање папирних матрица.

калȁндо прил. [итал. calando према calare опадати, спуштати] муз. смањујући јачину тона и темпо, постепено утишавајући и успоравајући.

калàуз, -а м, мн. -и [тур. kılavuz] 1. алатка са зубом у облику кукице којом се насилно отварају врата. заст. 2. путовођа, водич. 3. трговачки посредник. 4. гласник, гласоноша.

кàлафат, -а и **кàлафāт,** -áта м, мн. калафáти, ген. мн. калафáтā [тур. kalafat од итал. calafato од ар. qilāfä катранисање] мајстор који прави, поправља или катранише бродове.

калафàтати, калафàтāм и **калафатѝрати,** калафàтӣрāм, 3. л. мн. калафатѝрајӯ сврш. и несврш. [в. калафат] поправити, поправљати брод или чамац, зали(ва)ти катраном пукотине између дрвених делова.

кàлāш, -áша м, мн. калáши, ген. мн. калáшā [тур. kalleş од ар. qallāš] покр. 1. беспосличар, бекрија. 2. расипник, распикућа.

калàшњиков, -а м [рус. калашников, према конструктору Калашњикову] совјетска аутоматска пушка.

калàштура, -ē ж [в. калаш] пеј. 1. раскалашна, разуздана жена. 2. непоштен човек, нитков. 3. пас скитница.

кàлвāдос, -а м [фр. calvados, по истоименој области у Нормандији] ракија од јабука.

кàлвāрија, -ē [срлат. calvarium, од calvaria лобања, превод арамејске речи Голгота] 1. рел. пут Исуса Христа до Голготе где ће бити распет. 2. фиг. дуге и велике муке; испаштање, трпљење.

калвинѝзам, -зма м [према швајцарском верском реформатору Ж. Калвину (J. Calvin, 1509–1564)] рел. хришћанско учење по Калвину, са строгим моралним прописима и веровањем да ће само одабрани бити спасени.

калвѝнист(а), -ē м, мн. калвѝнисти [в. калвинизам] присталица, следбеник калвинизма.

калвинѝстичкӣ, -ā, -ō [в. калвинизам] који се односи на калвинизам и калвинисте.

ка̀лдрма, -ē ж [тур. kaldırım] грубо, неравно камење којим се поплочавају путеви или улице.

калдр̀мисати, калдр̀мишēм свршн. и несврш. [в. калдрма] поставити, постављати калдрму, поплоча(ва)ти каменом.

ка̀леж, -а и **ка́леж,** -а м, мн. -и [венец. càlese од лат. calix] 1. позлаћена или посребрена чаша са сталком која се употребљава приликом обреда у католичкој цркви, путир. 2. пехар за вино.

ка̀лежњā̀к, -а м, мн. ка̀лежњā̀ци, ген. мн. ка̀лежњā̀кā̄ [в. калеж] 1. комад тканине којом се за време обреда покрива калеж. 2. в. **утракви́ст(а)**.

калеидо̀скоп, -а м, мн. -и [фр. kaléidoscope, према грч. kalós леп, eîdos облик, в. -скоп] 1. оптичка направа у облику цеви са шест огледала у којима се огледају разнобојна стакалца или каменчићи, стварајући лепе симетричне шаре приликом окретања. 2. мноштво различитих слика које се брзо смењују. ◆ **калеидо̀скопскӣ**.

ка̀лем, -а м, мн. ка̀леми, ген. мн. ка̀лēмā̄ [тур. kalem од ар. qalām од грч. kálamos] 1. дрвени или метални ваљак на који се намотава конац, вуна и сл. 2. ваљак са спирално намотаном жицом који служи као проводник електричне струје. 3. гранчица или пупољак који се усађује на другу биљку: накалемљена биљка. 4. заст. трска за писање.

ка̀лемити, ка̀лемӣм несврш. [в. калем] урезивати одсечени део једне биљке у другу, цепити, пелцовати.

калѐндā̄р, -а́ра м, мн. календа́ри, ген. мн. календа́рā̄ [нлат. calendarium, према лат. Calendae (Kalendae) први дан у месецу] 1. а. конвенционални систем поделе године на месеце и дане. б. табела или књижица с распоредом дана и месеци. 2. распоред обавеза током године; програм спортских такмичења. ▲ **јулијански ~** стари календар (назван по Јулију Цезару), задржан и данас у српској и још неким православним црквама, који за грегоријанским заостаје 13 дана; **грегоријански ~** (по папи Грегорију XIII који га је увео 1582. године), нови календар, данас у званичној употреби; **француски револуционарни ~** уведен 1793. године одлуком Конвента у Паризу, с посебним називима месеци заснованим на временским приликама и пољопривредним радовима: в. **бример, вандемијер, вантоз, жерминал, месидор, нивоз, плувиоз, преријал, термидор, флореал, фример, фруктидор**.

калѐндā̄рскӣ, -ā, -ō [в. календар] који је по календару, који се односи на календар; ▲ **календа́рска година** време од 1. јануара до 31. децембра (за разлику нпр. од школске године).

калѐнде, калѐндā̄ ж мн. [лат. Calendae (Kalendae)] ист. први дан у месецу код старих Римљана. □ **до грчких календа** в. **ad calendas graecas.**

календо̀граф, -а м, мн. -и [в. календар, -граф] часовник који уз сате, минуте и секунде показује још и дан у недељи и датум.

ка̀лета, -ē ж, ген. мн. ка̀лēтā̄ [венец. calletta, уп. кала] покр. уска улица.

калѐша, -ē ж, ген. мн. калéшā̄ и **ка̀леша,** -ē ж, ген. мн. ка̀лēшā̄ [фр. calèche од нем. Kalesche од чеш. kolesa точкови] отворене кочије, полукочије.

ка̀либан, -а м [енгл. Caliban, чудовиште из Шекспирове „Буре“] неотесана, примитивна особа.

кали́бар, -бра м, мн. кали́бри, ген. мн. ка̀ли́бā̄рā̄ [фр. calibre од ср. лат. calibrum од ар. qālib калуп] 1. унутрашњи пречник цеви ватреног оружја. 2. пречник метка или гранате. 3. инструмент за мерење пречника цеви ватреног оружја. 4. фиг. вредност, способност, величина (неког човека, стваралаца и сл.). ◆ **кали́барскӣ**.

калибра́ција, -ē ж проверавање тачности неког мерног инструмента, баждарење.

калибри́рати, -и́брӣрā̄м, 3. л. мн. калибри́рајӯ свршн. и несврш. [в. калибар] 1. (из)брусити унутрашњост цеви ватреног оружја да би добила тачно одређени пречник. 2. а. мерити, одређивати или проверавати калибар цеви или метка. б. означити јединице на неком уређају или

мерном инструменту; проверити тачност инструмента, баждарити.

калѝграм, -а м, мн. -и [грч. kalós леп, в. -грам] песма чија је тема или садржај представљен и ликовно, величином и распоредом слова и редова.

калѝграф, -а м, мн. -и [грч. kalós леп, в. -граф] онај који пише или преписује текстове врло лепим рукописом.

калиграфија, -ē ж [грч. kalligraphía, према kalós леп, в. -графија] 1. вештина лепог писања. 2. текст писан уметнички стилизованим рукописним словима. ◆ **калѝграфскӣ.**

калиграфисати, калиграфишēм несврш. [в. калиграфија] писати лепим рукописом.

кȁлијум, -а (и **кȁлӣј,** -а) м [нем. Kalium од ар. al-qali цеђ, поташа] хемијски елемент, симбол K, атомски број 19, мек метал сребрнастобеле боје. ◆ **кȁлијумов** (и **кȁлијев**).

кȁлико, -а м [фр. calicot, енгл. Calico cloth, према индијском граду Каликут] врста памучне тканине, обично са штампаним шарама.

калилогија, -ē ж [грч. kallilogía, према kalós леп, в. -логија] вештина лепог изражавања, беседништво.

Калиопа, -ē ж [грч. Kalliópē] митол. најстарија од девет муза, заштитница епског песништва, филозофије и реторике.

Калѝпсо ж индекл. [грч. Kalypsṓ] митол. морска нимфа која је, по Хомеру, седам година задржала Одисеја на свом острву.

калѝпсо, -а м [káiso, реч са Тринидада, укрштена са именом Калипсо (в.)] врста модерног плеса пореклом са Антилских острва.

кали́рати, кȁлӣрām, 3. л. мн. кали́рајӯ сврш. и несврш. [в. кало] трг. (из)губити од тежине током превоза због сушења, испарења (о каквој роби).

калистѐника, -ē ж, дат. и лок. калистѐници [грч. kalós леп, sthénos снага, моћ] телесно вежбање ради јачања снаге и лепоте.

кȁлиф, -а и **кȁлӣф,** -и́фа м, мн. кали́фи, ген. мн. кали́фā [фр. calife од ар. ḫalīfā] титула исламских владара који се сматрају законитим наследницима Мухамедовим. ◆ **кȁлифскӣ** и **кȁлӣфскӣ.**

калӣфāт, -а́та м, мн. калифа́ти, ген. мн. калифа́тā [в. калиф] ист. време калифове владавине; територија над којом влада калиф.

калифо́рнијум, -а (и **калифо́рнӣј,** -а) м [енгл. californium, према Калифорнијском универзитету, где је откривен] хемијски елемент (трансуран), симбол Cf, атомски број 98.

кȁлицифлōран, -рна, -рно [лат. calix чаша, пехар, florere цветати] бот. који има чашицу.

кȁлицифōрман, -мна, мно [лат. calix чаша, пехар, в. форма] који је у облику чашице.

кȁлк, -а м, мн. кȁлкови, ген. мн. кȁлкōвā [фр. calque отисак] 1. лик. тачан прецрт кроз провидну хартију, прекопиран 2. лингв. преведеница: реч или израз створен дословним превођењем страног израза (нпр. *миш* /компјутерски/ према енгл. *mouse*) или копирањем његове структуре (нпр. *редослед* према нем. *Reihenfolge*).

кȁлкān, -а́на м, мн. калка́ни, ген. мн. калка́нā [тур. kalkan] 1. а. кров који се косо спушта од једног зида на противни зид. б. горњи троугласти део зида на кући са двостраним кровом, забат. 2. дашчана заштитна ограда испред улаза. 3. поткровље, таван; затворени балкон. 4. врста старинске женске капе. 5. седло. ◆ **кȁлкāнскӣ.**

калки́рати, кȁлкӣрām, 3. л. мн. калки́рајӯ сврш. и несврш. [фр. calquer, в. калк] 1. (на)правити копију помоћу калка. 2. слепо подража(ва)ти. 3. лингв. (на)правити калк, створити, стварати реч по моделу неке стране речи.

калкȕлант, -а м, мн. калкȕланти, ген. мн. калкȕланātā [в. калкулисати] 1. рачуновођа, онај који врши прорачуне и обрачуне; рачуноиспитач. 2. онај који калкулише када треба донети неку одлуку; прорачунат човек, рачуница. ◆ **калкȕлантскӣ.**

кȁлкулатӣван, -вна, -вно [в. калкулисати] 1. који служи за обрачунавање, обрачунски. 2. одређен, утврђен калкулацијом, заснован на калкулацији.

калкȕлātор, -а м, мн. -и [ср. лат. calculator] 1. рачуновођа, онај који врши прорачуне и обрачуне, калкулант; рачуноиспитач. 2. механичка или електронска машина за рачунање.

калкула́ција, -ē ж [лат. calculatio] израчунавање, прорачунавање; предрачун, прорачун. ◆ **калкула́цӣјскӣ** и **кȁлкулацио́нӣ.**

калкȕлисати, калкулишēм [лат. calculare] 1. (из)рачунати, прорачуна(ва)ти, обрачуна(ва)ти; (ис)планирати. 2. одмерити, одмеравати руководећи се личним интересом.

калкулóза, -ē ж [в. калкулус] в. **литијаза**.

кȁлкулōзан, -зна, -зно [в. калкулоза] 1. мед. који има камен (у мокраћном мехуру, у бубрегу). 2. геол. каменит.

кȁлкулус, -а и **кȁлкулус,** -а м, мн. -и [лат. calculus каменчић] 1. ист. камичак, камен за рачунање. 2. мед. камен у мокраћном мехуру или у бубрезима. 3. мат. инфинитезимални (диференцијални и интегрални) рачун.

кȁло, кȁла м [итал. calo према calare опадати, спуштати] трг. 1. губитак, мањак у тежини неке робе током превоза, услед сушења и сл. 2. накнада за такав губитак.

калòдонт, -а м, мн. калòдонти, ген. мн. калòдонāтā [фабрички назив, према грч. kalós леп, в. -одонт] паста за зубе.

кȁлōзан, -зна, -зно [лат. callosus према callum жуљ] 1. жуљевит, који има жуљеве; који има дебелу кожу. 2. фиг. неосетљив, отупео, огуглао.

калозúтēт, -éта м [лат. callositas, в. калозан] 1. мед. задебљалост коже, отврднуће коже, жуљевитост. 2. фиг. неосетљивост, огуглалост.

калокагàтија, -ē ж [грч. kalokagathía, према грч. kalós леп, kaí и, agathós добар] идеал старогрчког васпитања - спајање лепог и доброг, телесног и духовног у васпитању.

калòмел, -а м [грч. kalós леп, mélas црн] хем. једињење живе и хлора, употребљава се за чишћење и у медицини.

кȁлонг, -а м, мн. кȁлонзи, ген. мн. кȁлōнгā [јав. kalong] зоол. врста слепог миша с главом налик на лисичју, летипас, *Pteropus edulis*, живи у тропским крајевима.

калор-, калори- [лат. calor топлина] као први део речи показује однос према топлоти онога што је у другом делу.

кȁлōрија, -ē ж [фр. calorie, према лат. calor топлина] физ. јединица за мерење количине топлоте, односно енергије која се уноси храном; дефинише се као топлота потребна да се један грам воде загреје за један степен Целзијуса.

калòрика, -ē ж, дат. и лок. калòрици [лат. calor топлота] физ. наука о топлоти.

кȁлориметар, -тра м, мн. кȁлориметри, ген. мн. кȁлориметāрā [лат. calor топлота, в. -метар] справа за мерење топлоте.

калоримèтрија, -ē ж [лат. calor топлота, в. -метрија] мерење топлоте.

калорȉфер, -а м, мн. -и [лат. calor топлота, ferre носити] електрични уређај за загревање просторија топлим ваздухом.

калорификáција, -ē ж [нлат. calorificatio, према лат. calor топлина] стварање топлоте.

калòричан, -чна, -чно [в. калорија] који садржи знатну количину калорија.

калòричнōст, -ости ж [в. калорија, калоричан] особина онога што је калорично.

калоспинтерхромокре́на в. **калоспинтерохроматокре́на.**

калоспинтерохроматокре́на, -ē (и **калоспинтерхромокре́на**, -ē) ж [грч. kalós леп, spinthḗr искра, chrôma боја, krḗnē извор, врело] водоскок обасјан различитим бојама.

калòта, -ē ж, ген. мн. калóтā [фр. calotte капица] 1. источњачка капа, капица; округла свештеничка капица која покрива само теме (нарочито код католика). 2. мат. део сфере одређен пресецањем сфере равнином. 3. анат. горњи део лобање. 4. грађ. сводни део тунела.

калотȉпија, -ē ж [грч. kalós леп, в. -типија] израда слика на хемијски обрађеној хартији.

калòш(н)а в. **галòш(н)а**.

кȁлпак, -а м, мн. кȁлпаци, ген. мн. кȁлпāкā [тур. kalpak] 1. висока округла капа од крзна или опшивена крзном. 2. војничка капа од лаког метала, шлем.

кȁлуђер, -а м, мн. -и [грч. kalógeros, према kalós частан, gérōn старац] свештено лице које живи у манастиру, монах.

калуђèрица, -е [в. калуђер] женска особа која припада манастирском реду, монахиња.

кȁлуђерскӣ, -ā, -ō [в. калуђер] који се односи на калуђере или калуђерице, монашки.

калȕмет, -а м, мн. -и [енгл. calumet од фр. дијал. calumet] дугачка, украшена лула северноамеричких Индијанаца, тзв. лула мира.

кàлуп, -а м, мн. кàлупи, ген. мн. кàлӯпā [тур. kalıp, вулг. kalup од ар. qāleb, qālib од перс. kālib, kālbud] образац, модел, форма, облик.

кàлупити, кàлупӣм несврш. [в. калуп] 1. израђивати помоћу калупа; обликовати помоћи калупа. 2. радити по устаљеним обрасцима, шаблонизирати.

кàлус, -а м [лат. callus, callum, в. калозан] анат. коштана маса која поново спаја преломљене кости.

кàлфа, -ē м, ген. мн. кàлфā и кàлфӣ [тур. kalfa од ар. ḫalīfā заменик] трговачки или занатлијски помоћник, који је након шегртског стажа положио испит за калфу и стекао право на полагање мајсторског испита.

кàлфенскӣ, -ā, -ō и **калфѐнскӣ,** -ā, -ō = **кàлфӣнскӣ,** -ā, -ō [в. калфа] који се односи на калфу. ▲ **калфенско писмо** потврда о положеном испиту за калфу.

калцѐдōн, -óна м, мн. калцедóни, ген. мн. калцедóнā [лат. Chalcedonium од грч., по месту Халкедон (Chalkēdṓn), где се овај камен вадио] минер. врста полудрагуља, кварц са влакнастом структуром, млечни камен.

кàлцијум, -а (и **кàлцӣј,** -а) м; уоб. **кâлцијум,** -а (и **кâлцӣј,** -а) м [нлат. calcium, према лат. calx креч] хем. хемијски елемент, симбол Ca, атомски број 20, лак земноалкални метал. ◆ **кàлцијумов** (и **кàлцијев**), уоб. **кâлцијумов** (и **кâлцијев**).

калцинàција, -ē ж [лат. calcinatio, в. калцинисати] претварање у креч; спаљивање.

калцѝнисати, калцѝнишēм и **калцинѝрати,** калцѝнӣрāм, 3. л. мн. калцинѝрајӯ сврш. и несврш. [лат. calcina од calx креч] подврћи, подвргавати калцинацији.

кàлцинōзан, -зна, -зно [нлат. calcinosus, в. калцинисати] који има у себи креча, кречни.

кàлцит, -а и **кàлцӣт,** -и́та м [в. калцијум, -ит] минер. природни калцијум-карбонат у ромбоедарским кристалима.

калцифѐрōл, -óла м [в. калцијум, лат. ferre носити] витамин D2.

калцификàција, -ē ж [в. калцијум, -фикација] 1. додавање креча; претварање у креч. 2. мед. закречавање плућа, крвних судова и др. због таложења калцијумових соли у ткиву.

калцо̀не, -а м [итал. calzone] кулин. затворена пица, шупља погача надевена шунком, сиром и др., преливена парадајзом.

кàлчо, -а [итал. calcio фудбал] сп. у нашем медијском језику назив за италијанско фудбалско првенство или италијански фудбал уопште.

кàља, -ē ж [тур. kalya од ар. qalyā] покр. јело од купуса или кромпира с говеђим или овчијим месом.

кâма, -ē ж, ген. мн. кâмā [тур. kama] нож оштар са обе стране, бодеж.

камàмбēр, -е́ра м [фр. camembert, према месту Камамбер у Нормандији] врста округлог меког сира с ганким слојем плесни на површини.

кàмара, -ē ж, ген. мн. кàмāрā [грч. kamára од лат. camera] 1. гомила, хрпа; велики број, мноштво. 2. пласт, стог.

камàрād, -а́да м, вок. кàмарāде, мн. камара́ди, ген. мн. камара́дā [фр. camarade, према итал. camerata од camera соба] друг, другар; школски друг; колега.

камарѝјēр, -ијéра м, мн. камаријéри, ген. мн. камаријéрā [итал. cameriere] 1. црквр. папин коморник. 2. покр. заст. собар; послужитељ.

камарѝла, -ē ж [фр. camarille од шп. camarilla собица] дворска клика, ужа околина једног владара која има осетан утицај на управљање земљом.

камарѝнскаја, у срп. **камарѝнскӣ,** -ē ж [рус. камаринская?] брза руска народна игра у 2/4 или 3/4 такту.

камàрот, -а м [венец. camerotto] покр. помоћник, слуга на броду, мали.

кâмата, -ē ж [грч. kámatos труд, зарада] сума која се у одређеном року плаћа као накнада за позајмљени новац, интерес.

кâматнӣ, -ā -ō [в. камата] који се односи на камату. ▲ **каматна стопа** однос између камате и капитала на који се плаћа, изражава се у процентима.

кâматнӣк, -а м, вок. кâматнӣче, мн. кâматнӣци, ген. мн. кâматнӣкā (ж **кâматница,** -ē) [в. камата] онај који позајмљује новац уз камату; лихвар. ◆ **кâматнӣков** (ж **кâматничин**), **кâматничкӣ**.

кàматњāк, -а м, мн. кàматњāци, ген. мн. кàматњāкā [в. камата] каматна стопа.

кàмаџија, -ē м [в. кама] необ. онај који убија камом.

камàџија, -ē м [в. камата] необ. каматник, лихвар.

камàш(н)а, -ē = **гамàш(н)а,** -ē ж, ген. мн. камàш(н)ā = гамàш(н)ā [фр. gamache] а. наглавци, назувице преко ципела (део елегантне мушке одеће у XVIII и XIX веку). 2. доколенице од сукна или коже.

кàмбана, -ē ж, ген. мн. кàмбāнā [макед. од итал. campana] покр. 1. македонски народни музички инструмент, врста удараљки. 2. црквено звоно; звоно уопште.

кàмбек, -а м, мн. кàмбеци, ген. мн. кàмбēкā [енгл. comeback] повратак познатог лица на јавну сцену, у јавни живот.

кàмбијум, -а (и **кàмбиј,** -а) м [нлат. cambium, према клат. cambiare изменити] бот. слој биљних ћелија између коре и стабла, које се деле градећи са унутрашње стране дрво а са спољне кору.

кàмбријскӣ, -ā, -ō [в. камбријум] геол. који се односи на камбријум. ▲ ~ **период** в. **кàмбријум.**

кàмбријум, -а (и **кàмбриј,** -а) м [лат. Cambria, латинизирано име Велса, где су ови слојеви први пут проучени] геол. раздобље у развитку Земље, најстарија фаза палеозојске ере, из кога су сачувани фосили морских животиња, нарочито трилобита.

кàмбрик, -а м [фр. cambric, према француском граду Камбре (Cambrai)] врста финог танког памучног или лаженог платна, користи се за кошуље, повоје, кишобране и др.

кàмгāрн, -а м [нем. Kammgarn] предиво и тканина од чешљане вуне. ◆ **кàмгāрнскӣ.**

камèја, -ē ж [фр. camée од итал. cammeo] лик. извајан, резан камен; рељеф од полудрагог камена код кога испупчена фигура (најчешће глава у профилу) има друкчију боју него основа.

камелèōн, -óна м, мн. камелеóни, ген. мн. камелеóнā [лат. chamaeleon од грч. khamailéōn, према khamaí на земљи, léōn лав] зоол. врста великог гуштера чија је основна одлика да може помоћу пигментских ћелија да мења своју зелену боју у зависности од околине.

камелèōнскӣ, -ā, -ō [в. камелеон] 1. који се односи на камелеона. 2. фиг. варљив, несталан; који мења мишљење према приликама.

камелеóнство, -ства с [в. камелеонски] несталност у понашању, недоследност, прилагођавање приликама.

кàмēлија, -ē ж [по Г. Ј. Камелу (1661–1706), који је као језуитски мисионар боравио на Далеком истоку] бот. биљка с великим мирисним цветовима беле или црвене боје, *Camellia japonica*.

кàмелопард, -а м [срлат. camelopardus од грч. kamēlopárdalis] стари назив за жирафу (јер се веровало да је настала укрштањем камиле и леопарда).

кàмелот, -а м, мн. -и [фр. camelote од ар. hamlat] груба тканина од чешљане вуне, кострети или свиле.

кàмелхāр, -а м [нем. Kamelhaar од Kamel камила, Haar длака] камиља длака (употребљава се за покриваче и сл.).

кàмео, кàмеа м [енгл. cameo од итал. cammeo, уп. камеја] мала али запажена улога на филму или у телевизијској драми, где се славни глумац или глумица појави само за тренутак.

кàмера, -ē ж, ген. мн. кàмērā [лат. camera од грч. kamára надсвођена соба] а. справа за снимање фотографија, фотографски апарат. б. справа за снимање филмова на филмску траку, филмска камера. в. електронски телевизијски уређај који преноси слику на фотоосетљиву катодну цев и претвара је у електричне импулсе. ▲ ~ **опскура** физ. кутија која на предњој страни има мали отвор с оптичким стаклима кроз који пролазе зраци светла и на супротној страни одражавају обрнути лик предмета.

камералѝзам, -зма м [нем. Kameralismus] економска политика, нарочито у Немачкој у XVII и XVIII веку, чији је циљ био подизање националне индустрије, повећање извоза и смањивање увоза.

камерàлије, камерàлијā ж мн. [срлат. cameralis који припада владиној комори, према camera трезор, комора] 1. наука о државним финансијама. 2. наука о трговини и привређивању уопште.

камера̀лист(а), -ē м. мн. камера̀листи [нем. Kameralist] финансијски стручњак који се бави камералним наукама.

камерали̏стика, -ē ж, дат. и лок. камерали̏стици [в. камералист(а)] књиговодство државних установа у којем се књижења утврђују и врше у складу са буџетом.

ка̀мерā̀лнӣ, -ā̄, -ō̄ [в. камералије] који се односи на камералије и на камерализам.

ка̀мердӣнер, -а м [нем. Kammerdiener] собар, коморник (у отменим кућама, у кућама племића или црквених великодостојника).

камери̏ја, -ē ж [тур. kameriye од ар. qamārīyyā] истурен, незастакљен балкон, доксат (према дворишту) у старим муслиманским кућама.

ка̀мерјункер, -а м [рус. камерюнкер од нем. Kammerjunker] ист. у царској Русији високи дворски достојанственик, коморник.

ка̀мерленг, -а м, мн. ка̀мерлензи, ген. мн. ка̀мерлēнгā [итал. camerlengo], кардинал који у Ватикану води финансијске послове; у случају папине смрти управља Светом столицом до избора новог папе.

ка̀мерман, -а м, мн. -и [енгл. camera man, в. камера] сниматељ филмском или телевизијском камером.

ка̀мермузика, -ē ж [нем. Kammermusik] в. **камерна музика**.

ка̀мēрнӣ, -ā, -ō [нем. Kammer од итал. camera соба] намењен мањем броју слушалаца и гледалаца. ▲ **камерна музика** музика писана за мале саставе, најчешће гудачки квартет; **~ оркестар** оркестар с малим бројем чланова који изводи камерну музику.

ка̀мертō̄н, -а м [нем. Kammerton, в. камерни, Ton тон] муз. стандардни тон А (435 трептаја у секунди) на основу кога се штимују инструменти у камерној и оркестарској музици.

ка̀мза, -ē ж и **ка̀мзе**, -ета с (поред **ка̀бза**, -ē ж, **ка̀вза**, -ē ж, **ка̀бзе**, -ета с, **ка̀взе**, -ета с) [тур. kabza, kavza држак од ар. qabḍa шака; држак] покр. држак сабље, ханџара, ножа и сл.

ка̀ми, ија м [јап. kami] 1. општи назив за јапанска божанства. 2. племић, аристократа.

камѝзō̄л, -о́ла м, мн. камизо́ли, ген. мн. камизо́лā̄ [фр. camisole од шп. camisola, дем. од camisa кошуља] женска блуза без рукава, прслуче, зубун.

камика́зе, -еа м (у нас и **камика́за**, -ē м, мн. камика́зе) [јап. kamikaze, према kami бог, kaze ветар] 1. ист. јапански пилот самоубица који се у II светском рату заједно са својим авионом пуним експлозива обрушавао на амерички брод. 2. фиг. онај ко се жртвује ради напада, који непотребно излаже живот опасности.

ка̀мила, -ē ж, ген. мн. ка̀мӣлā̄ [лат. camelus од грч. kámēlos, према хебр. gāmmāl] зоол. азијска и афричка товарна животиња са једном или две грбе, дева.

камѝла̀вка, -ē ж, дат. и лок. камѝла̀вци, ген. мн. камѝла̀вкӣ [нгрч. kamēlaúke] округла висока капа православних калуђера и свештеника.

ка̀мӣн, -и́на м, мн. ками́ни, ген. мн. ками́нā̄ [нем. Kamin, од лат. caminus од грч. káminos пећ] отворена пећ у зиду собе, с уграђеним димњаком.

камѝō̄н, -о́на м, мн. камио́ни, ген. мн. камио́нā̄ [фр. camion] велико теретно моторно возило. ◆ **камѝō̄нскӣ**.

камиѝонет, -а м, мн. -и [фр. camionnette] мали камион.

камиѝонџија, -ē м [в. камион] фам. возач камиона.

ка̀миш, -а м, мн. ка̀миши, ген. мн. ка̀мӣшā̄ [тур. kamiş] цев на лули за пушење, чибук.

камкѝордēр, -а м, мн. камкордéри, ген. мн. камкордéрā̄ [енгл. camcorder, од cam(era) и (videotape re)corder] комбинација видеокамере и магнетоскопа, с могућношћу одвојеног коришћења.

ка̀мп, -а м, мн. ка̀мпови, ген. мн. ка̀мпō̄вā̄ [енгл. camp од лат. campus поље] место са шаторима или кућицама који служе за туристички боравак. ▲ **камп-приколица** туристичко возило с просторијама за спавање и ручавање, које се прикључује на аутомобил.

кампа̀нил, -а и **кампа̀нел**, -а м, мн. -и [итал. campanile, према campana звоно] покр. звоник.

кампа̀ња, -ē ж, ген. мн. кампа́ња [фр. campagne битка, војни маневар од итал. campagna поље, село од клат. campania, лат. campus поље] 1. интензиван војни поход. 2. интензивна припрема за остварење неког важног задатка; органи-

зована акција за или против (кога или чега, нарочито путем штампе).

кàмпањскӣ, -ā, -ō [в. кампања] који се обавља у виду кампање; повремен; несистематски.

кàмпер, -а м, мн. -и [в. камп] 1. онај који кампује. 2. камп-приколица. в. **кàмп.**

кàмпинг, -а м [енгл. camping од camp камповати] 1. боравак у кампу. 2. в. **кàмп.**

кàмповати, -ујēм [фр. camper] боравити у кампу.

кàмпо(с), кàмпоса м, мн. кàмпоси, ген. мн. кàмпōсā [шп. campos] геогр. степе с ниским растињем у суптропским деловима Јужне Америке.

кàмпус, -а м, мн. кàмпуси, ген. мн. кàмпӯсā [амер. енгл. campus] све зграде једног универзитета (об. у САД и Аустралији) и простор око њих.

кàмӯт, -у́та м, мн. каму́ти, ген. мн. каму́тā [нем. Kummet] покр. део хама који се ставља коњу око врата, огрлина.

камуфла́жа, -ē ж [фр. camouflage] 1. маскирање положаја, ратног материјала и људства како их непријатељ не би приметио. 2. прикривање правих намера.

камуфли́рати (се), камӯфлӣрāм (се), 3. л. мн. камуфли́рајӯ (се) свршн. и несврш. [фр. camoufler] 1. маскирати положај, ратни материјал и људство како их непријатељ не би приметио. 2. прикри(ва)ти, завара(ва)ти (траг и сл.).

кàмфор, -а м [нлат. camphora од ар. kāfūr] хем. ароматична бела смола камфоровог дрвета, користи се у медицини, за заштиту од мољаца, за производњу целулоида и друго.

кàмџија в. **кàнџија.**

кàн, -а м, мн. ка́нови, ген. мн. ка́нōвā [монг. kang владар] владарска титула код туркменских и монголских народа.

кàна[1], -ē = **кнà,** кнē ж [тур. kına од ар. ḫinnā'] 1. биљка из тропских крајева, *Lawsonia inermis*. 2. црвена боја те биљке, која се користи у козметици.

кàна[2], -ē ж [јап. kana] а. јапанско слоговно писмо. б. сваки од знакова тог писма.

канàбе, -ета с [фр. canapé од лат. conopeum од грч. kōnōpeîon] диван, софа.

канабӣзам, -зма м [в. канабис] мед. патолошка потреба за уживањем хашиша или марихуане.

канàбӣн, -и́на м [в. канабис] хем. састојак индијске конопље који има јако наркотично дејство.

кàнабис, -а м [грч. kánnabis конопља] марихуана.

кàнāл, -а́ла м, мн. кана́ли, ген. мн. кана́лā [лат. canalis цев, жлеб] 1. прокоп за наводњавање, отицање воде или за бродски саобраћај. 2. уска пруга мора између два копна. 3. одвод, одводна цев. 4. пут којим се преноси роба, информације и др.; начин одржавања везе. 5. анат. цевасти пролаз у органима или између њих; жила. 6. појас фреквенција на коме емитује одређена радио или телевизијска станица.

канализа́ција, -ē ж [нлат. canalisatio, в. канал] мрежа подземних цеви за одвођење отпадних вода и нечистоће из куће и насеља. ◆ **кàнализациōни.**

канàлисати, канàлишēм (и **канализи́рати,** каналӣзӣрāм, 3. л. мн. канализи́рајӯ) свршн. и несврш. [нлат. canalisare] усмерити, усмеравати одређеним током.

кàнāп, -а́па м, мн. кана́пи, ген. мн. кана́пā [тур. kınap од ар. qinnāb, вероватно према лат. cannapis, cannabis конопља] танак конопац, узица, врпца.

канари́нац, -нца м, мн. канари́нци, ген. мн. канàрӣнāцā (ж. **канàрӣнка,** -ē) [фр. canari од шп. canario птица с Канарских острва] зоол. мала жута птица певачица, *Serinus canaria*.

канàста, -ē ж [шп. canasta, canastro корпа, према грч. kánastron, в. канистер] карташка игра, слична ремију, за две или четири особе.

кàнат, кàнта, мн. кàнти, ген. мн. кàнātā [тур. kanad] покр. 1. крило прозора или врата. 2. преграда; 3. дрвена ограда на колима са све четири стране.

кàнāт, -а́та м, мн. кана́ти, ген. мн. кана́тā [в. кан] област или држава којом управља кан.

кàнāф непр. в. **кàнāп.**

кàнафāс, -а м [фр. canevas] чврсто решеткасто ланено или памучно платно, јута.

кàндахāр, -а м [по енглеском грофу од Кандахара] сп. врста скијашких везова.

кàндела, -ē ж, ген. мн. кàндēлā [лат. candela свећа] физ. јединица за јачину светлости према Међународном систему јединица.

канделáб(а)р, -бра м, мн. канделáбри, ген. мн. кандèлābāрā [лат. candelabrum свећњак, према candela свећа] 1. велики, богато украшен свећњак. 2. старински лустер. 3. стуб за уличну расвету.

кàндида, -ē ж [лат. candidus бео] мед. Гљивица, *Candida albicans* која изазива запаљење на слузокожи уста, вагине или у органима за варење.

кандѝдāт, -áта м, мн. кандидáти, ген. мн. кандидáтā [лат. candidatus обучен у бело] 1. онај који конкурише или је предложен за неки положај или функцију. 2. онај који полаже неки испит. ◆ **кандѝдāтскӣ**.

кандидату́ра, -ē ж [в. кандидат] формалне радње које су неопходне да неко буде кандидат.

кандидáција, -ē ж [в. кандидат] истицање кандидатуре, кандидовање.

кандидијáза, -ē ж [в. кандида, -ијаза] мед. болест изазвана гљивицом кандидом.

кàндидовати, кàндидујēм сврш. и несврш. [лат. candidare, в. кандидат] 1. предложити, предлагати за кандидата. 2. **кàндидовати се** истаћи, истицати своју кандидатуру; прихватити се, прихватати се кандидатуре.

кàндило, кàндила с, мн. кàндила, ген. мн. кàндӣлā [грч. kándēlos од лат. candela] мала стаклена светиљка у којој гори жижак у уљу (об. у цркви, на гробу, пред иконом и сл.).

кàндӣљ, -и́ља м, мн. канди́љи, ген. мн. канди́љā [тур. kandil од ар. qandil од грч. chantéla од лат. candēla] покр. 1. фењер или електрична сијалица, обично на минарету, која се пали приликом муслиманских празника. 2. в. **кàндило**.

канди́рати, кàндӣрām, 3. л. мн. канди́рајӯ сврш. и несврш. [итал. candire од ар. qandī шећер од трске] превући, превлачити шећером; (про)кувати (воће) у шећерном сирупу.

кàндис, -а м [нем. Kandis(zucker), в. кандирати] шећер у великим кристалима или чврстим комадима.

кàндит, -а и **кàндӣт,** -и́та м [итал. candito према candire, в. кандирати] ушећерено воће као посластица.

кàнела, -ē ж, ген. мн. кàнēлā [итал. cannella цимет од canna цев, трска] покр. 1. кора од цимета, цимет. 2. цевчица; жлеб.

канели́ра, -ē ж [фр. cannelure од лат. canna цев] архит. танки уздужни жлеб на стубовима античких грађевина.

канели́рати, канèлӣрām, 3. л. мн. канели́рајӯ сврш. и несврш. [в. канелира] (на)правити паралелне жлебове, (и)жлебити, (из)браздати.

канело́ни, -ā м мн. [итал. cannelloni canna цев, трска] кулин. шупља, цеваста тестенина пуњена надевом од меса и зачина, италијански специјалитет.

канѐфоре, канèфōрā ж мн. [грч. kanēphóros, према káneon корпа, -phoros од phérein носити] 1. ист. античке девице које су приликом великих светковина носиле на глави корпе са жртвеним даровима. 2. женски ликови у грађевинарству, уп. **каријати́да**.

кàнибал, -а м, мн. -и [шп. caníbal, припадник племена Кариби, по коме су названа Карипска острва] људождер.

канибали́зам, -зма м [в. канибал] људождерство.

кàнибалскӣ, -ā, -ō [в. канибал] који се односи на канибале и на канибализам, људождерски.

кàнија, -ē ж, об. у мн. **кàније,** ген. мн. кàнӣјā [тур. kın сабља] корице ножа, мача или сабље.

канѝкуле, канѝкӯлā ж мн. [лат. caniculus дем. од canis пас] дани највећих летњих врућина.

канѝла, -ē ж [фр. canule] мед. цевчица за довођење или одвођење течности.

кàнистар, -стра м в. **кàнистер**.

кàнистер, -а [нем. Kanister, лат. canistrum од грч. kánistron корпа] лимена канта; мањи суд с херметичким затварачем за чување и транспорт течности.

кàнкāн, -а́на м (уоб. и **канкâн**) [фр. cancan] сценски плес брзог ритма, са задизањем сукања и високим подизањем ногу, омиљен у кабареима у Паризу у другој половини XIX века.

кàнкōв, -о́ва м [мађ. kankó] покр. полна болест, трипер, гонореја.

канкрòйд, -и́да м, мн. канкрои́ди, ген. мн. канкрои́дā [лат. cancer рак, в. -оид] мед. доброћудни рак коже.

кàнли прид. индекл. [тур. kanlı од kan крв] покр. 1. крвав. 2. црвен попут крви.

кàнōн[1], -óна м, мн. канóни, ген. мн. канóнā [грч. kanṓn правило, пропис, према kánna трска] 1. црквен. црквени закон, в. **ius canonicum**; црквено правило 2. скуп обавезујућих правила, принципа и стандарда за одређену студијску дисциплину или уметнички правац. 3 (темељни) образац, модел, норма (нпр. понашања, одевања и сл.). 4. критеријум, стандард (нпр. укуса). 5. рел. а. списак библијских и других верских књига у оквиру једне вероисповести који је утврђен као аутентичан и (од Бога) надахнут (православни, католички, исламски, будистички канон итд.). б. списак званично признатих светаца. 6. уопште скуп оригиналних и признатих дела неког аутора, правца или одређеног раздобља. 7. црквен. кат. главни део мисе. 8. муз. вишегласна композиција у којој мелодију основног гласа понављају други гласови у различитим интервалима. 9. штамп. тип великих слова.

кàнōн[2], -óна м и **канóна**, -е ж [ит. cannone, нем. Kanone] заст. топ.

канонáда, -ē ж, ген. мн. канонáдā [фр. canonnade од итал. cannonata] топовска паљба, грување топова.

канонизáција, -ē ж [в. канон] рел. проглашавање кога светим, уврштење у ред светаца, посвећивање.

канòнизовати, канòнизујēм и **канонизúрати**, канонѝзӣрам, 3. л. мн. канонизúрајӯ сврш. и несврш. [грч. kanonízein, в. канон] 1. (из)вршити канонизацију, прогласити, проглашавати за свеца. 2. прогласити, проглашавати, нормирати.

кàноник, -а м и **канòник**, мн. кàноници, ген. мн. кàнонӣкā [лат. canonicus] рел. виши свештенички чин у католичкој цркви, обично са задужењем у каптолу.

канòнӣр, -úра м, мн. канонúри, ген. мн. канонúрā [нем. Kanonier] заст. тобџија, артиљерац.

канòнист(а), -ē м, мн. канòнисти [нем. Kanonist, в. канон] рел. познавалац или учитељ црквеног, канонског права.

кàнōнски, -ā, -ō [в. канон] који се односи на канон[1]. ▲ **канонске књиге** рел све књиге које црква признаје и које спадају у Библију (за разлику од апокрифних); ~ **часови** црквен. кат. сати у току дана предвиђени за читање бревијара; **канонско право** рел. скуп правних норми које одређује хришћанска црква у односу на вернике.

канòпа, -ē ж, ген. мн. канóпā [срлат. canopeum од лат. conopeum, према египатском граду Канопу] трбушаста египатска ваза у којој се чувала утроба балзамованих покојника.

Канòса, -ē ж [итал. Canossa] замак близу италијанског града Ређо Емилија, у којем се 1077. немачки цар Хенрик IV покорио папи Гргуру VII. □ **ићи у Каносу** понизити се пред моћнијим противником, извинити се због грешке.

канòчāл, -ála и **канòћāл**, -ála н [итал. canocchiale] покр. дурбин, доглед.

кàнта, -ē и **кáнта**, -ē ж, ген. мн. кàнтӣ/кáнтӣ [срлат. cannata, нгрч. kannáta] лимена посуда за воду, млеко и сл., обично с ручицом за ношење.

кàнтабӣлан, -лна, -лно муз. који је лак за певање, певљив.

кантàбиле прил. [итал. cantabile] муз. лако за певање, певајући, распевано.

кантàлупа, -ē ж [фр. cantaloup, према некадашњем папском имању Канталупо (Cantaluро) близу Рима] мирисна диња с дебелом храпавом кором.

кантàндо прил. [итал. cantando] муз. в. кантабиле.

кàнтāр, -а м, лок. (на) кàнтāру и кантáру, мн. -и [тур. kantar од ар. qinṭār од лат. centenarius] 1. једноставна вага у облику металне шипке по којој се помера тег. 2. покр. ист. мера за тежину (44 килограма). ◆ **кàнтāрски.**

кантарúда, -ē ж [нлат. cantharides од грч. kantharís] зоол. шпанска буба, тврдокрилац непријатног мириса, *Lytta vesicatoria*.

кантарѝдӣн, -úна м [в. кантарида] фарм. мелем који се добија гњечењем кантариде, користи се код кожних обољења или као афродизијак.

кантàрина, -ē ж [в. кантар] заст. такса која се плаћала за мерење на кантару.

кантарѝōн, -óна м [грч. kanthárion мали бокал] бот. фарм. биљка са жутим цветовима, богородичина трава, *Hypericum perforatum*, употребљава се као лек за разне болести.

кантáта, -ē ж, ген. мн. кантáтā [итал. cantata, према cantare певати] муз. композиција за гла-

сове и хор, обично уз пратњу оркестра, раније обично религиозног садржаја.

кàнтати, кàнтāм несврш. [итал. cantare] покр. певати.

кантати́на, -ē ж [итал. cantatina] муз. мала кантата.

кантàтӧријум, -а (и **кантàтӧриј,** -а) м [млат. cantatorium] књига из које кантор на миси одговара.

кантàутор, -а м, мн. кантàутори, ген. мн. кантàутōрā [итал. cantautore, према cantante autore певач-аутор] певач који изводи властите песме. ◆ **кантàуторскӣ**.

кàнтела, -ē ж, ген. мн. кàнтēлā [фин. kantele] муз. фински народни жичани инструмент, налик на положену харфу.

кантѝзам, -зма = **кантија́нство,** -ства с м [према немачком филозофу Имануелу Канту (1724–1804)] филоз. учење Имануела Канта, по коме садржај знања потиче из чулних опажаја, али је заснован на општим, априорним категоријама ума.

кантија́нство = кантѝзам (в.)

кàнтијер, -а м в. **кàнтӣр**.

кàнтик, -а м, мн. кàнтици, ген. мн. кàнтӣкā [лат. canticum] свечана црквена песма.

кàнтика, -ē ж, дат. кàнтици [лат. cantica, мн. од canticum, в. кантик] књиж. назив за сваки од три дела Дантеове „Божанствене комедије" (Пакао, Чистилиште, Рај).

кантила́ција, -ē ж [срлат. cantillare певати, према лат. cantus песма] код Јевреја, рецитовање псалама уз повремено певање.

кантиле́на, -ē ж, ген. мн. кантиле́нā [итал. cantilena] муз. 1. кратка, једноставна песмица. 2. распевани мелодијски одломак, изразито певљив део у оквиру веће инструментално-вокалне композиције.

канти́на, -ē ж, ген. мн. канти́нā [нем. Kantine од итал. cantina подрум] просторија у фабрикама или касарнама у којем се једе или се купују намирнице, дуван и пиће.

канти́нер, -а м (ж. **канти́нерка,** -ē, дат. канти́нерки) [в. кантина] продавац у кантини; власник кантине.

кàнтӣр, -и́ра м, мн. канти́ри, ген. мн. канти́рā [итал. cantiere] покр. 1. бродоградилиште. 2. велика греда, подупирач.

кàнтӧн, -о́на м, мн. канто́ни, ген. мн. канто́нā [фр. canton] 1. округ, област. 2. у Швајцарској, савезна државица. 3. у Француској, део арондисмана. ◆ **кàнтӧнскӣ**.

кантонизáција, -ē ж [в. кантон] подела на кантоне.

кантѳ̀низовати, кантѳ̀низујēм и **кантонизи́рати**, кантѳ̀низи́рāм, 3. л. мн. кантонизи́рајӯ сврш. и несврш. [в. кантон] (по)делити на кантоне, на мање управне области.

кантони́рати, кантѳ̀ни́рāм, 3. л. мн. кантони́рајӯ сврш. и несврш. [нем. kantonieren од фр. cantonner, в. кантон] (из)вршити кантонман, сместити, смештати војску по становима и кућама у неком месту.

кантѳ̀нмāн, -а́на м [фр. cantonnement] смештај војске по кућама у неком месту, кантонирање.

кàнтор, -а м, мн. -и [лат. cantor певач] 1. црквени појац код католика или главни певач у синагоги код Јевреја. 2. учитељ црквеног певања. ◆ **кàнторскӣ.**

кàнтрӣда, -ē ж, ген. мн. кантри́дā [клат. cathedra, cathreda од грч. kathédra, в. катедра] покр. столица.

кàнтри мӯзика, -ē ж, дат. и лок. кàнтри мӯзици [енгл. country music] врста популарних песама с гудачком пратњом, заснованих на народним мелодијама јужних држава у САД.

кàнтӯн, -у́на м, мн. канту́ни, ген. мн. канту́нā [итал. cantone] покр. 1. угао, ћошак. 2. окрајак хлеба.

кàну, кàнуа, мн. кàнуи, ген. мн. кàнӯā [енгл. canoe од шп. canoa од егз.] 1. узан индијански чамац направљен од издубеног стабла. 2. сп. чамац с дуплим веслом.

канӯист(а), -ē м, мн. канӯисти [в. кану] веслач, возач кануа.

кàнӯн[1], -у́на м, мн. канӯни, ген. мн. канӯнā [тур. kanun од ар. qānūn од грч., в. канон] 1. ист. закони световног карактера у Османском царству. 2. муз. врста старог арапског жичаног инструмента.

кàнӯн², -у́на м, мн. кану́ни, ген. мн. кану́нā [итал. cannone] в. **кàнōн²**.

кàнура, -ē ж, ген. мн. кàнӯрā [грч. kánoura из перс.] повесмо; наметак пређе припремљене за бојење.

кàнцел, -а м, мн. кàнцели, ген. мн. кàнцēлā [нем. Kanzel од лат. cancelli ограда] проповедаоница, предикаоница у католичкој цркви.

канцèлāр, -а́ра м, мн. канцела́ри, ген. мн. канцела́рā [срлат. cancellarius, према cancelli ограда, решетке] 1. министар-председник у Немачкој и у Аустрији. 2. ист. у средњем веку: највиши дворски службеник, чувар државног печата и састављач јавних исправа. ◆ **канцèлāрскӣ**.

канцелàрија, -ē ж [в. канцелар] 1. уред, писарница. 2. одсек установе који се бави администрацијом и одржава односе с публиком.

канцелàрӣјскӣ, -ā, -ō [в. канцеларија] који се односи на канцеларију, који припада канцеларији. ▲ ~ **језик** извештачен, бирократски језик пун устаљених фраза; ~ **папир** двоструки листови хартије с линијама или коцкицама, на каквима су се некада писали званични документи.

канцèлист(а), -ē м, мн. канцèлисти [срлат. cancellista, нем. Kanzlist] заст. писар, судски чиновник; записничар.

кàнцер [лат. cancer рак] мед. рак; в. **карцӣно̄м.**

кàнцерогēн, -а, -о [в. канцер, -ген] мед. који доводи до настанка малигних тумора, који изазива рак.

кàнцерō̄зан, -зна, -зно [нлат. cancerosus, в. канцер] мед. захваћен раком; болестан од рака.

канцеролòгија, ē ж [в. канцер, -логија] мед. наука о раку, канцеру.

канцо́на, -ē ж [итал. canzone] 1. муз. забавна песма, обично италијанска. 2. књиж. у класичној италијанској поезији, песма од више строфа с једнаким распоредом стихова (једанаестераца и седмераца).

канцонѐта, -ē ж [итал. canzonetta] муз. лака, забавна песмица; шлагер.

канцонӣјēр, канцонијéра м [итал. canzoniere] књиж. песмарица; у петраркистичкој поезији, збирка песама (претежно сонета) од истог аутора које славе вољену жену или оплакују њену смрт.

кàнција, -ē ж, ген. мн. кàнцијā (и **кàмџија,** -ē ж) [тур. kamcı] бич.

канцӣјати, канцӣјāм (**камџӣјати,** камџӣјāм) несврш. [в. канџија] ударати канџијом, шибати, бичевати.

кàњōн, -о́на м, мн. кањо́ни, ген. мн. кањо́нā [шп. cañón, ауг. од cаño цев] дубока и уска речна долина, клисура, кланац.

каòлӣн, -и́на м [по месту Каолинг у Кини, где је први пут нађен] минер. хидратисани силикат алуминијума, употребљава се за израду порцелана. ◆ **каòлӣнскӣ**.

кāп, -а м [фр. cap] део копна који се пружа у море, рт.

кàпа, -ē ж [грч. kápra, феничког порекла] десето слово грчког алфабета (К).

капàма, -ē ж, ген. мн. капа́мā [тур. kapama] кулин. кувано јело од јагњетине, младог лука и зачина.

капамàџија, -ē м [тур. kapamacı] заст. занатлија који израђује покриваче, ћебад, јоргане и сл.

кàпар, -пра м [итал. cappero од лат. capparis од грч. kápparis] бот. биљка чији се неразвијени пупољци употребљавају као зачин у неким јелима, капра, *Capparis spinosa*.

кàпара, -ē ж [итал. caparra] део новца који се исплаћује унапред на име неке куповине или другог посла, предујам, аконтација.

капàрисати, капàришēм сврш. и несврш. [в. капара] да(ва)ти капару, резервисати дајући аконтацију.

капацӣтēт, -е́та м, мн. капаците́ти, ген. мн. капаците́тā [лат. capacitas] 1. запремина, пространост, количина простора; носивост. 2. способност да се учини, изради, прихвати или преради нешто. 3. физ. количина електрицитета, топлоте или информација коју неки уређај може да прими у себе. 4. (мн.) погони, постројења и зграде који служе за индустријску производњу или прераду. 5. фиг. човек великих способности, признати стручњак.

капацити́рати, капацӣтирāм, 3. л. мн. капацити́рајӯ сврш. и несврш. [в. капацитет] необ. противдоказима побиј(а)ти, уверити, уверавати.

капе́ла, -ē ж [итал. cappella] 1. мала црква, нарочито на гробљу. 2. просторија за молитву и обреде у дворцима и другим великим грађе-

винама. 3. муз. мања група певача и свирача у цркви.

капѐлāн, -áна м, мн. капелáни, ген. мн. капелáнā [итал. cappellano према cappella, в. капела] 1. парохов, жупников помоћник. 2. свештеник додељен на службу у војсци или у здравственим установама. ◆ **капелáнов; капѐлāнскӣ.**

кàпелмāјстор, -а м, мн. -и [нем. Kapellmeister, в. капела, мајстор] в. **кàпēлнӣк.**

кàпēлнӣк, -а м, мн. кàпēлнӣци, ген. мн. кàпēлнӣкā [в. капела] муз. диригент капеле (3); црквени хоровођа.

кàпер, -а м, мн. -и [нем. Kaper, према хол. kapen гусарити] 1. гусар, пират. 2. гусарски брод.

капѐтāн, -áна м, мн. капетáни, ген. мн. капетáнā [итал. capitano од лат. caput ген. capitis глава] 1. официрски чин између поручника и капетана I класе. 2. заповедник брода; главни пилот у авиону. 3. управник луке, пристаништа. 4. ист. управник града или неке територије. ◆ **капѐтāнскӣ.**

капетàнија, -ē ж [в. капетан] 1. управа луке (*лучка* ~); зграда у којој обавља службу капетан. 2. ист. подручје под управом капетана.

капетàница, -ē ж [в. капетан] капетанова жена. ◆ **капетàничин.**

кàпија, -ē ж, ген. мн. кàпӣјā [тур. kapı] 1. улазна врата у згради. 2. ист. улаз у град, пролаз кроз градске зидине. 3. пролаз међу стенама, клисура, теснац.

капӣлāр, -ára м, мн. капилáри, ген. мн. капилáрā [лат. capillaris према capillus длака] анат. најтањи крвни суд који спаја артерије и вене.

кàпилāран, -рна, -рно [в. капилар] 1. анат. који се односи на капиларе. 2. фиг. разгранат, који прожима све делове неке целине.

капилáрнōст, -ости ж [в. капилар] особина онога што је капиларно.

капи́рати, кàпӣрāм, 3. л. мн. капи́рајӯ сврш. и несврш. [нем. kapieren, према итал. capire] фам. схватити, схватати, разуме(ва)ти.

кàписла, -ē ж, ген. мн. кàпӣслӣ [нем. Kapsel] упаљач метка или гранате, који се пали ударом, трењем или електричним путем и доводи до експлозије барутног пуњења.

капѝслара, -ē ж [в. кaписла] заст. пушка која се пали кaпислом (за разлику од кремењаче).

капѝтāл, -ála м, мн. капитáли, ген. мн. капитáлā [нем. Kapital, према срлат. capitale богатство од лат. capitalis главни] 1. новац или друге вредности које се користе у економији с циљем стварања вишка зараде. 2. велика сума новаца; главница. 3. фиг. стечена вредност, предност коју неко има. 4. капиталисти као фактор у друштву и привреди. ▲ **крупни ~** крупна буржоазија, класа богаташа; **мртви капитали** новац или имовина који ничему не служе.

капитáла, -ē ж [лат. capitalis главни] капитално писмо.

кàпитāлан, -лна, -лно [лат. capitalis] 1. основни, главни. 2. изузетан, нарочит; од пресудне важности. 3. који се пише великим словима. ▲ **капитална изградња** екон. изградња објеката од опште важности за државу; **капитална грешка** тешка, судбоносна грешка; **капитално писмо** писмо које користи само велика слова (нпр. у натписима урезаним на камену).

капитáлац, -лца м, мн. капитáлци, ген. мн. капӣтāлāцā [в. капиталан] јелен с лепим и великим роговима; прворазредни примерак дивљачи.

капиталѝзам, -зма м [в. капитал] друштвено-економски поредак заснован на приватној својини над средствима за производњу.

капитализáција, -ē ж [фр. capitalisation, в. капитал] 1. претварање вишка вредности у капитал. 2. израчунавање вредности имовине према добити коју доноси. 3. додавање камате на главницу.

капӣтàлизовати = **капитàлисати** (в.)

капитàлисати, капитàлишēм = **капитàлизовати,** капитàлизујēм сврш. и несврш. [фр. capitaliser, в. капитал] претворити, претварати у капитал.

капитàлист(а), -ē м, мн. капитàлисти [фр. capitaliste, в. капитал] власник капитала уложеног у неки посао; привредник који располаже великом имовином.

капиталѝстичкӣ, -ā, -ō [в. капиталиста] који се односи на капитализам и на капиталисте.

капитáција, -ē ж [лат. capitatio, према caput глава] ист. порез према глави становника, главарина.

кàпител, -а м, мн. -и [лат. capitellum дем. од caput глава] архит. горњи део стуба грађевине с нарочитим украсима (*дорски ~, јонски ~, коринтски ~*).

капѝтēн, -е́на м, мн. капите́ни, ген. мн. капите́нā [фр. capitaine, в. капетан] сп. предводник неког тима, главни играч. ◆ **капѝтēнскӣ**.

Кàпитол, -а м [лат. Capitolium, енгл. Capitol] 1. брег у Риму на коме је био храм посвећен Јупитеру. 2. зграда америчког Конгреса у Вашингтону; зграда парламента у свакој од америчких савезних држава.

кàпитол, -а м, мн. -и и **кàпитул**, -а м [лат. capitulum] в. **кàптол**.

капитӯлант, -а м, мн. капитӯланти, ген. мн. капитӯланāтā [нем. Kapitulant, према лат. capitulare, в. капитулирати] онај који је капитулирао. ◆ **капитулàнтскӣ**.

капитӯлāр, -а́ра м, мн. капитула́ри, ген. мн. капитула́рā [лат. capitularius] рел. 1. члан каптола, каноник. 2. зборник закона, нарочито црквених.

капитула́ција, -ē ж [ср. лат. capitulatio] 1. прекид борби и предаја непријатељу. 2. фиг. признање своје немоћи, грешке, слабости и сл.

капитули́рати, капитӯли́рāм, 3. л. мн. капитули́рајӯ сврш. и несврш. [лат. capitulare] 1. положити, полагати оружје, преда(ва)ти се. 2. призна(ва)ти своју немоћ, грешку, слабост и сл.

капѝција, -ē м [тур. kapıcı, в. капија] покр. чувар капије, вратар.

капѝцик, -а м, мн. капѝцици, ген. мн. капѝцӣкā [тур. kapıcık, дем. од kapı, в. капија] споредна врата; врата на огради; врата између двеју суседних кућа.

капѝшōн, -о́на м, мн. капишо́ни, ген. мн. капишо́нā [фр. capuchon] капуљача.

капла̀ма, -ē ж, ген. мн. капла́мā [тур. kaplama од kaplamak покрити] покр. 1. цепана јелова даска којом су се покривале куће. 2. врста финог белог хлеба.

кàплан, -а м, мн. кàплани, ген. мн. кàплānā [тур. kaplan] покр. заст. тигар.

кàплāр, -а м, мн. -и [итал. caporale] вој. најнижи старешински чин у неким армијама, водник. ◆ **кàплāрскӣ**.

кàпо, -оа и **кâпо,** -оа м [нем. Kapo од итал. саро глава, шеф] ист. предводник логораша у нацистичким концентрационим логорима, који је спроводио наређења немачких официра и за то добијао одређене привилегије.

капо̀нӣр, -и́ра м, мн. капони́ри, ген. мн. капони́рā [фр. caponière] вој. бетонски бункер снабдевен митраљезима и, ређе, артиљеријским оруђима.

кàпра, -е ж в. **кàпар**.

кàприс, -а м [фр. caprice од итал. capriccio] = **кàприц**(в.)

каприо̀ла, -ē ж, ген. мн. капрӣо̄лā [фр. capriole од итал. capriola срна] у балету, скок увис са окретом у ваздуху.

кàприц, -а м, мн. кàприци, ген. мн. кàпрӣцā [аустр. нем. Kaprize од итал. capriccio, в. каприс] ћеф, хир, прохтев; самовоља, обест.

кàприциōзан, -зна, -зно [нем. kapriziös од итал. capriccioso] ћудљив, самовољан, хировит.

каприциóзнōст, -ости ж [в. каприциозан] особина онога који је каприциозан.

каприци́рати се, капрӣцӣра̄м се, 3. л. мн. каприци́рајӯ се сврш. и несврш. [в. каприц] тврдоглаво оста(ја)ти при своме, (уз)јогунити се, (за)инатити се.

капрӣчо, -а м [итал. capriccio] муз. краћа инструментална композиција у ведром тону.

капричо̀зо прил. [итал. capriccioso] муз. својевољно, несташно.

капсѝјēн, капсије́на м [фр. capsien по античком граду Capsa на територији данашњег Туниса] археол. палеолитска култура западног Средоземља.

капсѝцӣн, -и́на м [лат. capsicum од грч. kapsikós паприка] бот. фарм. алкалоид оштрог укуса и мириса који се налази у паприкама и биберу.

кàпсла = **кàписла** (в.)

кàпсула, -ē ж, ген. мн. кàпсӯлā [лат. capsula кутијица, чаура] 1. фарм. омотач од растворљивог материјала који садржи лек у праху или течности. 2. анат. а. чаура од влакнастог ткива која окружује орган или неки његов део. б. унутрашња отеклина испуњена течношћу. 3. астронаут. део васионске летелице који се може одвојити од ње и у коме остају космонаути. 4. необ. в. **кàписла**.

кȁпсулāран, -рна, -рно [лат. capsularis] који је у облику чауре, капсуле.

каптáжа, -ē ж [фр. captage] систем за прикупљање и одвођење подземних вода.

каптáција, -ē ж [лат. captatio хватање] задобијање (нпр. нечије наклоности); лукавство.

каптúрати, кàптӣрāм, 3. л. мн. каптúрајӯ свршн. и несврш. [лат. captare] 1. (из)вршити каптажу; хватати и одводити воду (изворску, речну, подземну). 2. ухватити, хватати, примити, примати (емисију, сигнал и сл.). 3. задоби(ја)ти, придоби(ја)ти, привући.

кȁптол, -а и уоб. **кàптол,** -а м [лат. capitulum] црквн. 1. збор каноника из катедрале као бискупово саветодавно тело. 2. део града у коме столује бискуп и где се налази катедрала.

капӯданпаша, -ē м [тур. kaptan paşa, према kaptan капетан од итал. capitano, в. паша] адмирал, врховни заповедник поморских снага у Турској царевини.

кȁпула, -ē ж [хрв. дијал. од клат. cepulla] покр. 1. црни лук. 2. врста јела од пасуља и лука.

кàпӯт, -у́та м, мн. капу́ти, ген. мн. капу́тā [итал. cappotto] део горње одеће с дугачким рукавима који се закопчава с предње стране и који се облачи преко друге одеће, обично допире до испод колена; огртач.

кȁпут м об. индекл. [лат. caput глава] глава, одељак, поглавље.

капӯт прид. индекл. [нем. kaputt од фр. capot] пропао, упропашћен, сломљен; покварен, неупотребљив.

капӯтāш, -а́ша м, мн. капута́ши, ген. мн. капута́шā [в. капут] пеј. заст. становник града, грађанин, господин; онај који се не брине за живот и проблеме сиротиње и сељака. ◆ **капӯтāшкӣ.**

капуђехáја, -ē м [тур. kapukâhyası, в. капија, ћехаја] ист. 1. представник валије или неке високе установе при царском двору у Цариграду. 2. официр с највишим рангом на султановом двору.

капӯца,-ē ж [нем. Kapuze од итал. cappuccio] покр. капуљача.

капӯцӣн, -и́на м, мн. капуци́ни, ген. мн. капуци́нā [в. капуцинер] 1. рел. припадник гране фрањевачког реда чији редовници носе смеђу мантију с капуљачом. 2. зоол. широконоси јужноамерички мајмуна са снажним дугачким репом и округлом главом. ◆ **капӯцӣнскӣ.**

капуци́нер, -а́ м, мн. -и [нем. Kapuziner од итал. cappuccino, према cappuccio капуљача] 1. в. **капӯцӣн.** 2. в. **капучӣно.**

капучӣно, -а м, мн. -и [итал. cappuccino, по смеђој боји која подсећа на капуцинску мантију] кафа с додатком млека; непр. **капуђӣно.**

кȁпциōзан, -зна, -зно [клат. captiosus од лат. captio хватање] варљив, који тежи да доведе у заблуду; неискрен.

кȁра, -ē ж, мн. кȁрā [фр. carré] воj. 1. борбени поредак у облику квадрата, којим се служила пешадија за одбијање напада коњице. 2. кола за превоз муниције.

кàра- прид. индекл. [тур. kara црн] први део сложеница и полусложеница у значењу црн (често и као део личног имена или презимена).

кȁрабатак, -а м, мн. кȁрабатаци [в. кара-, батак] горњи део ноге код живине, месо поред батака.

карàбӣн, -и́на м, мн. карабӣни, ген. мн. карабӣнā = **карàбӣнка,** -ē ж, дат. и лок. карàбӣнци, ген. мн. карàбӣнкӣ [фр. carabine према carabin, припадник лаке коњице] 1. кратка и лака пушка (најчешће у употреби у коњици, артиљерији и десантним јединицама); ловачка пушка са ижлебљеном цеви. 2. врста куке, копче; копча на падобрану.

карабинӣјēр, карабинијéра м [итал. carabiniere, в. карабин] 1. припадник жандармерије у Италији, италијански жандарм. 2. ист. војник коњаник наоружан карабином. ◆ **карабинӣјēрскӣ.**

карàбӣнка = **карàбӣн** (в.)

карабӣњēр, -éра в. **карабинијер.**

карабӣт непр. в. **кàрбӣд.**

кȁрабоја, -ē ж [тур. kara boya, в. кара-] 1. црна боја, црнило. 2. плави камен; зелена галица.

карàвāн, -а́на м, мн. карава́ни, ген. мн. карава́нā [фр. caravane од перс. kārwān] 1. а. поворка товарних и јахаћих животиња (коња, камила и сл.) или кола с путницима (обично трговцима) и робом; низ јахаћих коња или запрега као саобраћајно средство. б. фиг. мноштво људи у покрету, поворка. 2. а. велики аутомобил опремљен лежајевима и кухињским уређајима, ту-

ристички комби. б. камп-приколица. ◆ **кара̀ва̄нски**.

карава̀нинг, -а м, мн. карава̀нинзи, ген. мн. карава̀нӣнгā [енгл. caravaning, в. караван] путовање у аутомобилу с приколицом (караваном), као вид туризма.

кара̀ва̄н-са̀ра̄ј, -а́ја и **кара̀ва̄н-сѐра̄ј**, -а́ја м, мн. кара̀ва̄н-сара́ји/сера́ји, ген. мн. кара̀ва̄н-сара́ја/сера́јā [в. караван, сарај] одморište, свратиште за караване; гостионица с преноћиштем за путнике и великим утврђеним двориштем за смештај њихових коња и робе.

каравѐла, -ē и **кара̀вела**, -ē ж, ген. мн. каравéлā и кара̀вēлā [фр. caravelle од шп., порт. caravela, од лат. carabus од грч. kárabos чамац] 1. ист. велики једрењак са три или четири јарбола, нарочито у XV и XVI веку. 2. тип француског млазног путничког авиона.

Кȁравлашка, -ē ж [в. кара-] у турско доба назив за јужни део Румуније.

Кȁрадаг, -а м [в. кара-, dag гора] 1. турски назив за Црну Гору. 2. планина Скопска Црна гора. 3. западни део некадашњег рудничког округа.

Карада̀глија, -ē м [в. Карадаг] Црногорац.

кȁраѓоз, -а м [тур. karagöz црнооки, према kara црн, göz око] 1. комичар, лакрдијаш; маѓионичар. 2. позоришна игра, представа са луткама. 3. црноок човек.

кара̀ӣм, -и́ма м, мн. караи́ми, ген. мн. караи́мā [хебр. karaim] јеврејска секта настала у Вавилону у VIII веку, која не признаје Талмуд већ само Тору.

кȁрака, -ē ж, дат. и лок. кȁраци, ген. мн. кȁрāкā [шп. carraca] пом. 1. велики једрењак који је употребљаван од XIV до XVII века највише за превоз терета, а понекад и као ратни брод. 2. олупина, стара неупотребљива лађа.

кара̀ка̄л, -а́ла м, мн. карака́ли, ген. мн. карака́лā [тур. karakal] зоол. врста риса с црним ушима, *Lynx caracal*, живи у северној Африци и у топлим пределима Азије.

кȁракол, -а м, мн. -и [тур. kara црн, kol војник] а. ноћна стража, патрола; стража уопште. б. ноћни стражар, ноћобдија.

кара̀кола, -ē ж [фр. caracole] 1. терање коња у кругу и извођење различитих окрета и фигура с њим. 2. завојница, спирала. 3. спиралне степенице.

кара̀ко̄нцула, -ē ж и **кара̀ко̄нца**, -ē, ген. мн. кара̀ко̄нцӣ [тур. karakoncolos] 1. авет, вештица, која по народном веровању ноћу напада и јаше људе. 2. крупна, незграпна особа. 3. етнол. дани око Божића када се по народном веровању јављају вештице и зли духови, уп. **каранџо̀лоз**.

кара̀ктер, -а м, мн. кара̀ктери [грч. charaktḗr отисак, траг, знак] 1. а. скуп битних човекових својстава, природа, нарав. б. морална чврстина, јака воља, постојаност; доследност, поштење. 2. особина, обележје, одлика. 3. књиж. истакнута личност у књижевном или сценском делу. 4. словни знак, симбол, идеограм.

кȁрактēран, -рна, -рно [в. карактер] који се одликује добрим карактером, честит, поштен.

карактериза́ција, -ē ж [в. карактер] а. представљање, приказивање карактера, карактерисање. б. одређивање, означавање карактера; описивање.

карактѐрисати, карактѐришēм и **карактѐризовати**, карактѐризујēм свршн. и несврш. [фр. caracteriser од грч. charaktērízein обележавати, в. карактер] 1. бити карактеристичан, својствен (за неког, за нешто), да(ва)ти битна обележја (коме, чему), одликовати. 2. а. приказ(ив)ати нечији карактер; оценити, оцењивати. б. одредити, одређивати, пропис(ив)ати карактер, функцију кога или чега.

карактерѝстика, -ē ж, дат. и лок. карактерѝстици [нем. Charakteristik, в. карактеристичан] 1. изразито својство, главно обележје, битна одлика. 2. а. опис битних својстава (кога, чега); оцена, суд (о коме, чему). б. документ или изјава о нечијим радним, стручним и моралним квалитетима, друштвено-политичкој ангажованости и сл. 2. мат. цели број логаритма испред децималног зареза, уп. **мантиса**.

карактерѝстичан, -чна, -чно [грч. charaktēristikós, в. карактер] који изражава битна обележја, својствен, типичан.

карактерѝстичнōст, -ости ж [в. карактеристичан] особина онога што је карактеристично.

карактéрнōст, -ости ж [в. карактер] поштење, честитост, чврстина карактера.

карактеролòгија, -ē ж [в. карактер, -логија] наука која проучава индивидуалне карактере и типове. ◆ **карактерòлошкӣ**.

кā̀ракул, -а и **карàкӯл,** -у́ла м, мн. каракýли, ген. мн. каракýлā [према Кара-Кулу, граду у Узбекистану] а. врста овце грубог, обично црног руна. б. скупоцено коврџаво сјајно крзно добијено од тек ојагњене јагњади те овце, слично астрагану.

кā̀ракуш, -а м [тур. karakuş коњска болест (досл. црна птица), в. кара-, kuş птица] 1. вет. коштана израслина на скочном зглобу коња; запаљење које ту израслину изазива. 2. коњ који храмље.

карамазо́вштина, ē ж [према личностима из романа ?Браћа Карамазови? Ф. М. Достојевског] нездрави односи, изопаченост, болесно стање карактеристично за Карамазове.

карàман, -а м, мн. -и [тур. karaman] човек црне пути.

карàмāнка, -ē ж, дат. катрàманци, ген. мн. карàмāнкӣ [по Караманији, области у Турској одакле је пренета] сорта крушке крупног, укусног плода жуте коре.

карàмбо́л, -о́ла м, мн. карамбóли, ген. мн. карамбóлā [нем. Karambole од фр. caramboler] 1. а. судар кугли у билијару (кад се прва кугла, пошто се одбије од друге, судари с трећом). б. црвена билијарска кугла. 2. фиг. судар (об. возила); сукоб; гужва, метеж.

карàмел, -а м [фр. caramel од шп. caramelo од лат. canna mellis медена трска] печени шећер; маса од печеног шећера за бојадисање пића или слаткиша.

карамѐла, -ē ж, ген. мн. карамéлā [нем. Karamelle, в. карамел] врста бомбона од смесе преженог шећера и млека.

карамелизàција, -ē ж [в. карамел] поступак којим се шећер пржењем на ватри претвара у карамел, бојење карамелом, карамелисање.

карàмфил в. **карàнфил**.

карàнтӣн, -и́на м, мн. карантúни, ген. мн. карантúнā [фр. quarantaine према quarante четрдесет] 1. а. заштитна мера за спречавање ширења заразних болести, која обухвата привремену изолацију и задржавање болесних особа и животиња из крајева захваћених заразном болешћу. б. установа на граници у којој се држе изоловања лица, животиње или роба која би могла пренети заразу. 2. боравак спортиста у изолацији уочи важне утакмице. ◆ **карàнтӣнскӣ**.

карàнфил, -а м, мн. -и [тур. karanfil од ар. qaranful од грч. karyóphyllon] бот. мирисна биљка с цветовима различитих боја из породице *Caryophyllaceae*.

каранфѝлић, -а м [в. каранфил] бот. тропско зимзелено дрво, *Jambosa caryophyllus*; сасушени цветни мирисни пупољци који се користе као зачин.

каранџо̀лоз, -а м [тур. karakoncolos, према kara црн, koncolos вампир, вукодлак] етнол. црни ђаво, утвара, демон који се појављује око Божића; уп. **карàкōнџула**.

караò̀ке, -еа м [јап. karaoke, према kara празан, ōkesutora оркестар] муз. аматерско певање уз оркестарску пратњу снимљену на траку или диск.

карàпāнџа, -ē ж, ген. мн. карàпāнџӣ [тур. karapançe, в. кара-, pançe канџа] вештица, караконџула.

кā̀рāр, -а́ра м, мн. кара́ри, ген. мн. кара́рā [тур. karar од ар. qarār] покр. 1. одговарајућа, права мера; ступањ; граница. 2. одмор, мир, мировање. 3. сталност, трајност; равнотежа. 4. закључак, одлука, пресуда.

карасѐвдāх, -а́ха м [тур. karasevda, в. кара-, в. севдах] велика љубавна чежња, патња, бол због љубави; тешка сета, меланхолија.

кā̀рат, -а м, мн. кā̀рати, ген. мн. кā̀рāтā [фр. carat од срлат. carratus од ар. qīrāt од грч. kerátion семенка рогача] 1. јединица за мерење садржине злата у легурама, изражена у двадесет четвртим деловима укупне тежине, тако да 24 карата значи чисто злато. 2. јединица за тежину драгих каменова и бисера, једнака петини грама. 3. пом. ист. идеални удео у власништву брода, двадесет четврти део укупне вредности брода. ◆ **кā̀ратнӣ**.

карàте, карàтеа м [јап.] сп. борилачки спорт пореклом из Јапана, вештина напада и одбране ударцима руком и ногом.

карàула, -ē ж, ген. мн. карàӯлā [тур. karavulhane, karakolhane, према тур. karakol војници, перс. hane коначиште] кула за пограничну стра-

жу; стражарница на граници, на крају моста, поред пута.

карàфа, -ē ж, ген. мн. карáфā [итал. caraffa од ар. ġarrāfa] боца, суд од брушеног стакла са стакленим чепом.

карафѝндл, -а м, мн. карафѝндли [итал. caraffina] део стоног прибора, двојна бочица за зејтин и сирће; комплет бочица за со, паприку и бибер.

кàрāш, -а и **кàрāш,** -áша м [срлат. carassius] зоол. слатководна риба мирних вода, мања од шарана, *Carassius carassius*.

кàрбѝд, -и́да м [нем. Karbid, према лат. carbo угаљ] хем. 1. једињење метала и других елемената са угљеником. 2. в. **кàрбѝт**.

кàрбѝт, -и́та м [в. карбид] популарни назив за калцијум-карбид, једињење калцијума и угљеника, које с водом даје ацетилен, а користи се за заваривање, за рударске лампе и сл.

кàрбѝтнӣ, -ā, -ō [в. карбит] који се односи на карбит; ▲ **карбитна лампа** преносна светиљка с карбитом као горивом.

карбѝтуша, -ē ж и [в. карбит] фам. карбитна лампа.

кàрбōл, -о́ла м [нем. Karbol(säure), према лат. carbo угаљ] карболна киселина, раствор фенола, служи за дезинфекцију. ◆ **кàрбōлнӣ**.

кàрбōн, -о́на м [лат. carbo угаљ] 1. хем. угљеник. 2. геол. **карбонски период** (в.). ◆ **кàрбōнскӣ**.

карбонáда, -ē ж [фр. carbonnade] кулин. месо печено на жару, ћулбастија.

карбонâдо, -а м [шп. carbonado, в. карбон] минер. црни зрнасти дијамант, који се употребљава за глачање или бушење тврдог материјала и стена.

карбòнār, -а́ра м, мн. карбонáри, ген. мн. карбонāрā [итал. carbonaro угљар] 1. а. члан тајног револуционарног удружења основаног у Италији почетком XIX века, чији је циљ био ослобођење и уједињење Италије. б. револуционар уопште; бунтовник. 2. заст. широк и дугачак огртач без рукава. ◆ **карбòнāрскӣ**.

карбòнāра, -ē ж [итал. alla carbonara на карбонарски начин] ▲ **шпагети ала карбонара** кулин. шпагети с јајима и прженом сланином.

карбòнāт, -а́та м [нем. Karbonat, в. карбон] хем. со угљене киселине (*калцијум ~, ~ гвожђа* и сл.).

карбонизáција, -ē ж [фр. carbonisation, в. карбон] 1. хем. процес претварања органске материје у угаљ, угљенисање.

карбòнизовати, карбòнизујēм и **карбонизѝрати,** карбонѝзӣрām, 3. л. мн. карбонизи́рајӯ сврш. и несврш. [нем. karbonisieren, в. карбон] 1. (из)вршити карбонизацију, претворити, претварати у угаљ.

карбòнизовати се, карбонизѝрати се [в. карбон] претворити се, претварати се у угаљ, угљенисати се.

карбòнит, -а м [лат. carbo угаљ] хем. рударски експлозив, мешавина нитроглицерина с калцијумовом шалитром и брашном.

кàрбōн-пàпӣр, -и́ра м [в. карбон, папир] танак папир премазан раствором угљеног прашка који служи за копирање, индиго папир.

кàрбōнскӣ, -ā, -ō [в. карбон] који се односи на карбон. ▲ **карбонска киселина** хем. угљена киселина; ~ **период** геол. доба стварања каменог угља, друго раздобље палеозојске ере, карбон.

карбòрунд, -а м [скр. од карбон (в.) и корунд (в.)] тврда абразивна материја, претежно од силицијум-карбида, служи за резање и брушење камена.

карбȕнкул, -а м, мн. -и [лат. carbunculus] 1. мед. болни, разгранат поткожни чир, обично изазван стафилококама. 2. минер. врста драгог камена, тамноцрвени гранат.

карбȕрāтор, -а м, мн. -и [в. карбурација] маш. део мотора са унутрашњим сагоревањем у коме се врши претварање течног горива у смесу гасова и паре за покретање мотора, расплињач.

карбурáција, -ē ж [фр. carburation од лат. carbo угаљ] 1. хемијско спајање са угљеником. 2. маш. припремање горива у моторима са унутрашњим сагоревањем мешањем распршеног горива с ваздухом.

кàрго, -а или -оа м [шп. cargo] 1. бродски терет, товар; терет уопште. 2. теретни брод. 3. авион за превоз терета. 4. (као прид. индекл.) који се односи на превоз терета: ~ *терминал*, ~ *линија*, ~ *осигурање*.

кардàмōм, -о́ма м, мн. карадамо́ми, ген. мн. кардамо́мā [лат. cardamomum од грч. kardámōmon] 1. бот. вишегодишња азијска биљка из породице ђумбира, *Elettaria cardamomum*. 2. плод те биљке, садржи етерично уље које се користи у медицини и као зачин.

кàрдāн, -а́на м [према имену италијанског математичара Ђ. Кардана (Cardano, 1501–1576)] маш. механички зглоб који омогућава да се обртање преноси с једне осовине на другу, иако су ове међусобно под углом. ◆ **кàрдāнскӣ**.

кàрдāш, -а и **кàрдāш,** -а́ша м, мн. карда́ши, ген. мн. карда́шā [тур. kardaş] друг, пријатељ.

кàрдиган, -а [по ерлу од Кардигана (Cardigan), енглеском генералу, 1797–1868] плетени џемпер дугих рукава, без оковратника.

кàрдија, -ē ж [грч. kardía срце] анат. улаз из једњака у желудац, желудачна уста, срчаник.

кàрдијāк, -а м, мн. кàрдијāци, ген. мн. кàрдијāкā [грч. kardiakós срчани од kardía срце] фарм. в. **кардиотòник**.

кàрдијāлнӣ, -ā, -ō [грч. kardía срце] анат. 1. који припада срцу, срчани. 2. који је у близини кардије (в.).

кардѝна̄л, -а́ла м, мн. кардина́ли, ген. мн. кардина́лā [лат. cardinalis носећи, стожерни, главни, према cardo стожер] 1. црквен. највиши свештенички чин после папе у хијерархији католичке цркве; заједно са папом кардинали сачињавају Свети колегијум и папино саветодавно тело (конзисторијум). 2. а. сорта јабуке. б. сорта крупног стоног грожђа. 3. зоол. америчка птица певачица црвенкастог перја, *Richmondena cardinalis*. 4. пиће од белог вина, наранџи и шећера. ◆ **кардина́лов, кардѝна̄лскӣ**.

кàрдина̄лан, -лна, -лно [лат. cardinalis према cardo стожер] 1. главни, битни, основни, најзначајнији; ▲ **~ број** грам. главни, основни број (нпр. *један, два* итд.), за разлику од редних (*пр̄ви, други*...) и збирних (*двоје, троје*...); **кардинална грешка** суштинска, основна, пресудна грешка; **кардиналне стране света** четири стране света (север, југ, исток, запад).

кардио- [грч. kardía срце] као први део сложенице казује да се оно што је означено другим делом односи на срце.

кардиòграм, -а м, мн. -и [в. кардио-, -грам] в. **електрокардиограм**.

кардиòграф, -а м, мн. -и [в. кардио-, -граф] в. **електрокардиограф**. ◆ **кардиòграфскӣ**.

кардиографѝја, -ē ж [в. кардио-, -графија] мед. графичко представљање рада срца, в. **електрокардиографија**.

кардиоӣда, -ē ж [в. кардио-] геом. затворена крива линија у облику срца.

кардиòлог, -а м, мн. кардиòлози, ген. мн. кардиòлōгā [в. кардио-, -лог] мед. лекар специјалиста за болести срца, стручњак за кардиологију.

кардиолòгија, -ē ж [в. кардио-, -логија] мед. део медицине који изучава рад срца и срчане болести.

кардиòлошкӣ, -ā, -ō [в. кардио-] који се односи на кардиологе, на кардиологију или на рад срца.

кардиопàтија, -ē ж [в. кардио-, -патија] мед. општи назив за обољења срца.

кардиоспàзам, -зма м [в. кардија, спазам] мед. грч мускулатуре једњака.

кардиотòник, -а м, мн. кардиотòници [в. кардио-, тоник] фарм. средство за јачање срца.

кардиохѝрург, -а м, мн. кардиохѝрурзи, ген. мн. кардиохѝрургā [в. кардио-, хирург] мед. стручњак за кардиохирургију.

кардиохирȕргија, -ē ж [в. кардио-, хирургија] мед. грана медицине која се бави операцијама на срцу.

кардиохѝруршкӣ, -ā, -ō [в. кардио-] који се односи на кардиохирурге и на кардиохирургију.

кàрē, карèа м, мн. карèи [фр. carré] 1. комад меса с ребрима (*свињски ~*). 2. квадрат; четвороугаоник. 3. вој. в. **кàра**(1). 4. в. **кàрō** (1).

карèта, -ē ж [итал. caretta од фр. caret од малај. kârêt корњачина кора] зоол. врста велике морске корњаче распростањене у Атлантском океану, *Caretta caretta*.

карèтӣн, -а м [итал. carrettino, дем. од carro кола] покр. мала отворена или покривена кочија са опругама.

карецàндо прил. [итал. carezzando] муз. умилно.

карецêволе прил. [итал. carezzevole] муз. љупко.

карѝбу, карибу̀а м, мн. карибу̀и, ген. мн. карибу́ā [фр. caribou из језика алгонкинских Индијанаца] зоол. северни јелен из арктичких предела, *Rangifer caribos*.

кàризма, каризмàтички в. **хàризма, харизмàтички (харѝзматски)**.

каријатѝда, -ē ж [грч. Karyâtis, мн. Karyátides, свештеница из града Карије] архит. женска камена фигура као носећи стуб у разним грађевинама.

карѝјēр, -е́ра м [фр. carrière] 1. најбржи коњски трк, врста галопа кад се коњ одбацује задњим ногама, а дочекује предњим ногама. 2. површинска експлоатација плитко лежећих руда.

каријéра, -ē ж [фр. carrière тркалиште од лат. carraria (via) колски пут] а. служба, позив, звање. б. успех у служби; нагло напредовање, висок успон у служби или у другој делатности.

каријерѝзам, -зма м [в. каријера] безобзирна тежња за стицањем успешне каријере.

каријѐрист(а), -ē м, мн. каријѐристи (ж. **каријѐристкиња**) [фр. carriériste] онај који не бира средства да би напредовао у каријери, стекао виши положај.

каријерѝстичкӣ, -ā̄, -ō̄ [в. каријерист] који се односи на каријеризам и на каријеристе.

кàријес, -а и **кâријес,** -а м [лат. caries трулење] мед. распадање коштаног ткива; разједање глеђи и трулење коштаног ткива у зубу.

кàрика, -ē ж, дат. и лок. кàрици, ген. мн. кàрӣкā̄ [мањ. karika] 1. прстен у ланцу, беочуг. 2. фиг. посебан део, јединица у склопу неке целине. ▲ **~ која недостаје, недостајућа ~** елемент без којег се не може доћи до коначног закључка; у антроп. неоткривени прелазни степен у еволуцији мајмуна ка човеку.

карикату́ра, -ē ж [итал. caricatura, према caricare натоварити] 1. а. цртеж у коме су карактеристичне одлике неке личности, предмета, догађаја или појаве тако пренаглашене да стварају утисак комичности или наказности. б. такав приказ личности, догађаја или појава у говору или у књижевности; изопачен лик. 2. фиг. наказа, грдоба, ругоба.

кàрикатӯрнӣ, -ā̄, -ō̄ и **кàрикатурā̄лан,** -лна, -лно [в. карикатура] који има својства карикатуре, извитоперен, унакарађен.

карики́рати, карѝкӣрā̄м, 3. л. мн. карики́рајӯ свршн. и несврш. [нем. karikieren, према Karikatur, в. карикатура] приказ(ив)ати карикирано, у карикатури.

карио- [грч. káryon орах, језгра] биол. као први део сложенице означава везу с језгром (језгром) живе ћелије.

кариогàмија, -ē ж [в. карио-, -гамија] биол. спајање једара гамета (полних ћелија) приликом оплођивања.

кàриōзан, -зна, -зно [лат. cariosus] захваћен каријесом, труо, изједен.

кариòка, -ē ж, дат. кариòци [браз. порт. carioca из језика тупи] 1. (**Кариока**) становник Рио де Жанеира. 2. врста плеса сличног румби.

кариокинéза, -ē ж [в. карио-, -кинеза] биол. посредна деоба ћелија, митоза.

кариолѝмфа, -ē ж [в. карио-, лимфа] биол. светла, бистра течност која испуњава ћелијско једро.

кариолòгија, -ē ж [в. карио-, -логија] биол. део науке о ћелији (цитологије) који се бави проучавањем структура и промена које се дешавају у једру.

кариоплàзма, -ē ж [в. карио-, плазма] биол. једрова плазма, течна супстанца која чини основну материју једра.

кàрӣран, -а, -о [нем. kariert од karieren, према фр. carré, в. каре] украшен квадратним шарама, подељен на коцкице, коцкаст.

кàритас, -а м [лат. caritas] 1. хришћанска љубав према ближњима; милосрђе. 2. (**Кàритас**) име католичке добротворне организације.

кàритатӣван, -вна, -вно [нлат. caritativo, в. каритас] који се заснива на милосрђу; добротворан, хуманитаран.

карѝшик, -а м [тур. karışık од karışmak мешати се] 1. смеса, мешавина. 2. а. мешавина разнородних жита; разнородна жита заједно посејана. б. мешавина разних врста пасуља. 3. композиција састављена од делова различитих музичких комада или песама, потпури.

кáрли в. **кахàрли**.

кàрлист(а), -ē м, мн. кàрлисти [шп. carlista, према имену Carlos] ист. у грађанским ратовима у Шпанији, присталица Карла IV (1834–1839) односно Карла Бурбонског (1872–1876).

кàрлсбāдскā сô ж [нем. Karlsbad = Карлови Вари, бања у Чешкој] мед. мешавина соли која се добија испаравањем минералне воде у Карловим Варима, Карлсбаду; некада омиљена као средство за чишћење.

кā̀рма, -ē ж [санскр. karma дело, чин] 1. у хиндуизму и будизму: начело према којем свако бива награђен или кажњен у следећем животу (реинкарнацији) сходно својим делима у овом животу. 2. судбина. ◆ **кàрмичкӣ**.

кā̀рма-jóга, -ē ж, дат. и лок. кā̀рма-jóги [в. карма, јога] филоз. систем живота по коме се човек усавршава служећи човечанству делањем, преко акције (насупрот медитацији и аскези).

кармањо̀ла, -ē ж [фр. la Carmagnole] 1. ист. револуционарна песма из времена француске револуције и плес праћен том песмом. 2. врста кратког капута који су носили јакобинци.

кармèлӣт, -и́та м, мн. кармели́ти, ген. мн. кармели́тā [срлат. Carmelita] калуђер католичког просјачког реда основаног у XII веку на гори Кармелу у Палестини.

кармèлӣтскӣ, -ā, -ō [в. кармелит] који се односи на кармелите, кармелићане (~ *ред*).

кармели́ћанин, -а м, мн. кармели́ћани, ген. мн. кармели́ћāнā (ж. **кармели́ћанка,** дат. кармели́ћанки) в. **кармèлӣт**.

кармена́дла в. **крмена́дла**.

кàрмӣн, -и́на м, мн. карми́ни, ген. мн. карми́нā [нем. karmin(rot) од срлат. carminium] 1. интензивно црвена боја која се добија од штитасте ваши, кошенила. 2. козметичко средство за мазање усана и образа, црвене или ружичасте боје, руменило, руж.

карминàтӣв, -и́ва м, мн. карминати́ви, ген. мн. карминати́вā [лат. carminare очистити] фарм. средство против надимања и ветрова.

кā̀рмине, кā̀рмӣнā и **кā̀рмине,** кā̀рмӣнā ж мн. [лат. carmina, мн. од carmen песма] код католика гозба за помен мртвима, даћа, подушје.

кармѝнисати, кармѝнишēм несврш. [в. кармин] мазати (усне, образе) кармином; мазати усне, образе (некоме) кармином.

кармѝнисати се, -шēм се [в. кармин] мазати себи усне, образе кармином.

кā̀рнāлан, -лна, -лно [лат. carnalis, према само месо] телесни, чулан, путен.

карнàлӣт, -и́та м [према немачком инжењеру Р. фон Карналу (R. von Carnall, 1804–1874)] минер. калијум-магнезијум-хлорид са шест молекула воде; налази се у природи уз наслаге соли; служи за добијање калијума и као вештачко ђубриво.

карна́лнōст, -ости ж [в. карналан] путеност, чулност.

карнàуба, -ē ж [браз. порт. carnauba из језика тупи] бот. врста бразилске палме, *Copernicia cerifera*; ▲ **карнауба-восак** восак који се добија од те палме, служи за разне хемијске производе.

карнèвāл, -а́ла м, мн. карнева́ли, ген. мн. карнева́лā [итал. carnevale од carne levare уклонити месо, пошто после карневала почиње пост] бучне светковине праћене маскарадама, забавама и играма, које се одржавају од Богојављења до ускршњег поста, покладе. ◆ **карнèвāлскӣ**.

карнèōл, -о́ла м, мн. карнеóли, ген. мн. карнеóлā [нем. Karneol] минер. врста полудрагог камена калцедона црвене или наранџасте боје.

кàрнēр[1], -е́ра м, мн. карне́ри, ген. мн. карне́рā [нем. garnieren] украсни поруб или нашивена набрана трака, обично на одећи или завеси.

кàрнēр[2], -е́ра м, мн. карне́ри, ген. мн. карне́рā [итал. carniera] кожна ловачка торба.

кàрнет, -а м, мн. кàрнети, ген. мн. кā̀рнētā [фр. carnet] блок бонова, купона, возних карата и сл.

карни́вора, -ē ж, мн. карни́воре, ген. мн. карни́вōрā и **карни́вор,** -а м [лат. carnivorus, према caro месо, vorare ждерати] 1. зоол. животиња која се храни месом, месождер. 2. бот. биљка која се храни ухваћеним животињицама. ◆ **карни́вōрскӣ**.

кàрнӣз, -и́за м, мн. карни́зи, ген. мн. карни́зā (и **карни́за**, -ē ж) и **кàрнӣж,** -и́жа м [нем. Karnies од фр. corniche] архит. украсни испуст с рељефом на грађевини, обично испод крова или изнад прозора и врата.

карни́ша, -ē ж, ген. мн. карни́шā и **карни́шна,** -е ж, ген. мн. карни́шни; непр. **гарни́ша, гарни́шна** [фр. corniche] шипка, пречага изнад прозора о коју се веша завеса.

кàрō, карòа м [фр. carreau] 1. црвени ромб, један од четири знака у картама за играње. 2.

шара, мотив у облику четвороугла; тканина с таквом шаром.

каролúна, -ē ж [лат. carolina, према Carolus (Magnus) Карло (Велики), према којем је названа] врста латинског писма којим се писало од VIII до XII века.

кàролúншкӣ, -ā, -ō [срлат. carolingus према Carolus, в. каролина] ист. који се односи на Карла Великог и на његове наследнике и њихово доба; ▲ **каролиншка ренесанса** културни процват у Франачкој царевини крајем VIII и у IX веку.

каросèрија, -ē ж [фр. carrosserie] аутом. школька моторног возила; смештајни простор за путнике и робу у моторном возилу.

карòта, -ē ж, ген. мн. кàрōтā [фр. carotte] 1. мрква, шаргарепа. 2. одрезак купастог облика, в. **каротáжа**.

каротáжа, -ē ж [фр. carottage] техн. испитивање терена анализом вретенастих одрезака земље извучених сондом из слојева различите дубине, сондажа.

карòтēн, -éна м [фр. carotène, према лат. carota мрква] бот. угљоводоник жуте боје који се садржи у мркви и другом поврћу; у јетри се претвара у витамин А.

каротúда, -ē ж [грч. karōtídes, према karoûn падати у дубок сан] анат. свака од две велике вратне артерије које, долазећи из аорте, воде крв у мозак.

карпòлог, -а м, мн. карпòлози, ген. мн. карпòлōгā [грч. karpós плод, в. -лог] стручњак за карпологију.

карполòгија, -ē ж [грч. karpós плод, в. -логија] бот. наука о плодовима биља, дрвећа.

кàрпуз, -а м = **кàрпуза,** -ē ж, мн. кàрпӯзā [тур. karpuzi од перс. ḫarbuze] покр. лубеница.

кàрпус, -а м [нлат. carpus од грч. karpós] анат. скуп ситних костију између подлактице и шаке, запешће.

кàрст, -а м [нем. Karst] геогр. кречњачки предео испресецан вртачама, пећинама и сл. удубљењима насталим под дејством атмосферских вода, крас, крш. ◆ **кàрстнӣ**.

карстификáција, -ē ж [в. карст] процес претварања земљишта у карст, настанак карста.

кàрта, -ē ж, ген. мн. кàрāтā [лат. charta, према грч. chártēs лист папируса] 1. парче круте, дебеле хартије. 2. парче круте хартије са сликом или бројевима (за играње). 3. географска мапа. 4. документ у облику карте, исказница (*чланска ~, возна ~*); улазница; посетница. 5. поштанско отворено писмо, дописница, дописна карта. 6. јеловник. уп. **кàртица**.

кàрт-блàнш м [фр. carte blanche досл. бела хартија] 1. неисписан, непопуњен лист хартије с потписом неког лица на коме ће друго лице исписати текст. 2. фиг. неограничено поверење, неограничена пуномоћ, овлашћење да се поступа по сопственом нахођењу.

картезијáнац, -нца м, мн. картезијáнци, ген. мн. картезијāнāцā [в. картезијанизам] присталица картезијанизма.

картезијанúзам, -зма м [према Cartesius, латинизираном имену Renea Декарта (René Descartes, 1566–1620)] филоз. учење Декарта и његових следбеника, засновано на рационалистичкој дедукцији, уз тежњу да се целокупна стварност објасни егзактним физичким и математичким методама.

картезијáнскӣ, -ā, -ō [фр. cartésien, в. картезијанизам] који се заснива на Декартовом учењу; строго логичан, рационалан; који тежи за јасноћом излагања.

кàртел, -а м, мн. кàртели, ген. мн. кàртēлā [нем. Kartell од итал. cartello] 1. екон. споразум међу предузећима неке индустријске гране, као облик монополистичког удруживања, који има за циљ отклањање конкуренције и обезбеђивање профита. 2. фиг. савез, удружење, коалиција. ◆ **кàртелскӣ**.

картелизáција, -ē ж [в. картел] екон. удруживање у картел, претварање (групе предузећа) у картел.

картелизúрати = **картèлисати** (в.)

картèлизовати = **картèлисати** (в.)

картèлисати, картèлишēм = **картèлизовати,** картèлизујēм = **картелизúрати**, картелизúрāм, 3. л. мн. картелизúрајӯ свршн. и несврш. [в. картел] екон. удружи(ва)ти у картел, (из)вршити картелизацију.

кàртер, -а м, мн. кàртери, ген. мн. кàртēрā [по имену проналазача, J. H. Carter] техн. доњи део кућишта мотора са унутрашњим сагоревањем, служи и као спремиште за мазиво.

кàртеч, -а м [нем. Kartätsche од итал. cartoccio] а. врста гранате за блиско дејство, пуњене куглицама које се при испаљивању распрскавају ширећи разорно дејство. б. зб. куглице из такве гранате. в. крупна сачма за ловачку пушку.

кàртӣнг, -а м, мн. кàртӣнзи, ген. мн. кàртӣнгā [енгл. carting] сп. такмичење малим, ниским спортским аутомобилом без каросерије.

картӣрати, кàртӣрāм, 3. л. мн. картӣрајӯ сврш. и несврш.[в. карта] 1. (на)цртати, (из)радити карту неког краја на основу премеравања и снимања терена; унети, уносити у карту тако добијене податке. 2. (по)слати железничке, поштанске и сл. пошиљке са одговарајућим попуњеним формуларима.

кàртица, -ē ж [в. карта] 1. мала карта. 2. исправа у облику карте, исказница, обично од пластике, често с магнетским кодом или уграђеним чипом (*кредӣтна ~, тӣелефонска ~*). 3. рач. интегрална плочица која се умеће у компјутер како би му се додале нове функције или могућности (*звучна ~*).

кàртограм, -а м [в. карта, -грам] технички цртеж, приказ посматраних односа убележен на карти цртама или бојама; графикон.

кàртограф, -а м [в. карта, -граф] стручњак за израду географских карата, планова и сл.

картографија, -ē ж [в. карта, -графија] наука о састављању географских карата; вештина и техника израде и репродуковања географских карата.

кàртографскӣ, -ā, -ō [в. картограф] који се односи на картографе и картографију.

кàртодром, -а м, мн. -и [в. карт(инг), -дром] тркалиште за картинг.

картомàнтија, -ē ж [в. карта, -мантија] гледање у карте, бацање карата, гатање из карата.

кàртометар, -тра м, мн. кàртометри, ген. мн. кàртометāрā [в. карта, -метар] справа за мерење димензија географског објекта на основу географске карте.

картомèтрија, -ē ж [в. карта, -метрија] део картографије који се бави мерењем димензија, површина, углова и др. елемената неког објекта унетог у географску карту, ради утврђивања његових карактеристика и величина.

кàртōн, -óна м, мн. картóни, ген. мн. картóнā [фр. carton од итал. cartone, в. карта] 1. крута и дебела хартија. 2. сликарска скица. 3. лист, документ са одређеним подацима, у здравственим и другим установама. ▲ **жути ~** сп. јавна опомена играчу због грубог прекршаја; **црвени ~** сп. искључење играча из игре због грубог и опасног прекршаја или због добијеног другог жутог картона.

картонáжа, -ē м [фр. cartonnage, в. картон] 1. а. фабрика или радионица у којој се израђују предмети од картона. б. израда картона и предмета од картона. 2. кутије и други предмети израђени од картона. ◆ **кàртонāжнӣ**.

картонàжēр, -éра м, мн. картонажéри, ген. мн. каронажéрā [в. картонажа] стручњак који израђује предмете од картона.

картонúрати, картòнӣрāм, 3. л. мн. картонӣрајӯ сврш. и несврш. [фр. cartonner, в. картон] а. обложити, облагати картоном; (у)коричити. б. (за)лепити на картон.

кàртōнскӣ, -ā, -ō [в. картон] који је начињен од картона.

картотéка, -ē ж, дат. и лок. картотéци, ген. мн. картотéкā [в. карта, -тека] систематизована збирка картона по азбучном реду са основним подацима о предметима из какве збирке, о књигама из библиотеке и сл. 2. кутије или орман са фиокама за чување таквих картона. ◆ **кàртотēчкӣ**.

картофӣлија, -ē ж [в. карта, -филија] сакупљање поштанских карата, дописница, разгледница као хоби.

кàртриџ, -а м [енгл. cartridge чаура, патрона] пластична кутијица с бојом или тонером за компјутерски штампач; непр. **кèртриџ**.

кàртӯзија, -ē ж [в. картузијански] картузијански манастир.

картузијáнац, -нца м, мн. картузијáнци, ген. мн. картузӣјāнāцā [срлат. Cartusianus од Cartusiani montes Картузијска брда, латински назив места Шартрез (Chartreuse)] припадник католичког реда основаног у XI веку у манастиру Шартрез крај француског града Гренобла, са строгим прописима који обавезују монахе на вечито ћутање. ◆ **картузӣјāнскӣ**.

картӯлā̀р, -а́ра м, мн. картула́ри, ген. мн. картула́рā̄ [срлат. chartularium од chartula, дем. од charta, в. карта] рукописна збирка преписа повеља и других јавних исправа које се односе на црквене поседе.

кā̀ртуш, -а м, мн. кā̀ртуши, ген. мн. кā̀ртӯшā̄ [фр. cartouche] 1. архит. пластични или сликани орнаментални мотив, обично у облику овалног медаљона уоквиреног волутама, чест украс у архитектури барока. 2. археол. дугуљасти овални оквир у коме се, у старом Египту, исписивало име фараона. 3. а. картеч. б. метак; чаура метка.

карӯсел, -а м (об. **карусе̄л**) [фр. carrousel од итал. carosello] 1. а. ист. витешке коњичке игре. б. врста парадне вежбе у коњичком спорту. 2. вртешка, вртуљак, рингишпил. 3. струг за обраду великих предмета.

кā̀руца, -е̄ ж, ген. мн. кā̀рӯцā̄ и **кā̀руце,** -ā̄ ж мн. [итал. carrozza] 1. луксузна кола (обично покривена) на четири точка са коњском запрегом; лака кола, кочије.

карфѝо̄л, -о́ла м [аустр. нем. Karfiol од итал. cavolfiore] бот. врста купусњача, биљка чија се цваст беле, зеленкате или црвенкасте боје користи у исхрани, *brassica oleracea var. botrytis.*

кā̀рцер, -а м, мн. кā̀рцери, ген. мн. кā̀рцēрā̄ [лат. carcer тамница] школска казна затвором која се некада примењивала за ђачке преступе.

кā̀рциногēн = кā̀нцерогēн (в.)

карцино́за [в. карцином, -оза] мед. појава распрострањених канцерозних жаришта у ткивима.

кā̀рциноӣдан, -дна, -дно [в. карцином, -оидан] попут рака, сличан раку.

карцѝно̄м, -о́ма м, мн. карцино́ми, ген. мн. карцино́мā̄ [грч. karkínōma, према karkínos рак, в. -ом] мед. злоћудни тумор, рак.

карциноф̀обија, -е̄ ж [в. карцином, -фобија] псих. претеран страх од рака (болести).

каршила̀ма, -е̄ ж, ген. мн. каршила́мā̄ [тур. karşılama од karşılamak дочекати] покр. добродошлица.

кā̀са, -е̄ ж, ген. мн. ка́сā̄ [итал. cassa од лат. capsa ковчег] 1. метални ормар у коме се чува новац. 2. место где се новац прима и исплаћује, благајна. 3. назив појединих новчаних или кредитних установа.

касā̀ба, -е̄ ж, ген. мн. касáбā̄ [тур. kasaba од ар. qaṣabä] мањи град у унутрашњости, варошица; паланка.

касабā̀лија, -е̄ м [тур. kasabalı, в. касаба] становник касабе, варошанин. ◆ **касабā̀лијскӣ.**

касáвет, -а м [тур. kasavet од ар. qasāwä] брига, тегоба, невоља; туга, жалост.

Касā̀ндра, -е̄ ж [грч. Kas(c)ándra] митол. кћи тројанског краља Пријама, сестра Парисова и Хекторова, којој је Аполон дао моћ прорицања; прорицала пропаст Троје. 2. фиг. особа која износи црна предвиђања, злослутник, злослутница.

кā̀сапин, -а м, мн. кā̀сапи, ген. мн. кā̀сāпā̄ [тур. kasap од ар. qaṣṣāb] 1. месар. 2. фиг. пеј. кољач; суров човек, крвник. ◆ **кā̀сапинов, кā̀сапскӣ.**

кā̀сапити, кā̀сапӣм несврш. [в. касапин] 1. клати; сећи припремајући за продају (месо, закану стоку). 2. грубо сећи, комадати, цепати. фиг. 3. клати, убијати мрцварећи, масакрирати. 4. знатно мењати неки текст изостављајући делове, смањујући вредност.

кā̀саплук, -а м, мн. кā̀саплуци, ген. мн. кā̀сāплӯкā̄ [в. касапин] 1. касапски, месарски занат. 2. покољ, крволочност, зверство.

кā̀сапница, -е̄ ж [в. касапин] 1. продавница меса, месарница. 2. фиг. масовно убијање, клање, покољ; место таквог покоља, разбојиште.

кā̀сāрна, -е̄ ж, ген. мн. кā̀сāрнӣ [фр. caserne од пров. cazerma кућица за четири војника од лат. quaterna] зграда у којој стално станује војска. ◆ **кā̀сāрнскӣ.**

касā̀то, -а м [итал. cassata] ледени крем од сладоледа, об. с додатком кандираног воћа.

касату́ра[1], -е̄ ж [итал. cassatura, в. касација] поништење, укидање.

касату́ра[2], -е̄ ж [тур. kasatura бодеж од итал. cacciatore ловац] покр. а. бодеж, бајонет. б. велики сабљаст нож за сечење меса, сатара.

касáција, -е̄ ж [клат. cassatio према cassare поништити] 1. прав. поништење пресуде нижег суда које због погрешне примене или непоштовања законских прописа врши виши суд; укидање правног акта одлуком суда. 2. **касациони суд** (в.). 3. заст. отпуштање из службе.

касáцӣјскӣ, -ā̄, -о̄ и **кā̀сациōнӣ,** -ā̄, -о̄ [в. касација] који се односи на касацију. ▲ ~ **суд** највиши суд у правосудном систему неких зема-

ља (и у ранијем правосуђу Србије и Југославије), који се брине о чувању закона.

кàса-шкòнт и **каса-шкòнто,** -а м [аустр. нем. Kassaskonto од итал. cassa, в. каса, sconto попуст] трг. одбитак, смањење купцима и дужницима кад плаћају готовином или кад измирују дуг пре рока.

кàса-штѝк, -а м [в. каса, нем. Stück комад] фам. позоришни комад, филм и сл. који има много посетилаца, тако да доноси добар приход.

касеро́ла в. **кàстро̄ла.**

касѐта, -ē ж, ген. мн. касе́тā [фр. cassette од итал. cassetta сандучић, в. каса] 1. омањи ковчежић, кутија; касица. 2. фот. кутија у којој се држе плоче и филмови. 3. удубљење у зиду за смештај електричних, телефонских инсталација и сл.; украсно удубљење у зиду или своду. 4. електрон. пластична кутијица у којој је намотана магнетофонска (*аудио-касета*) или магнетоскопска трака (*видео-касета*).

касети́рати, касѐтӣрām, 3. л. мн. касети́рајӯ свршн. и несврш. [нем. kassettieren, в. касета] (по)делити касетама, украсним удубљењима (зид, свод). ▲ **касетирана таваница** архит. таваница подељена преградама на више четвороугаоних удубљења.

кàсетнӣ, -ā, -ō [в. касета] који је у облику касете, који садржи касете. ▲ **касетна бомба** вој. бомба састављена од више мањих бомби које се након експлозије распршавају.

касетòфо̄н, -о́на м, мн. касетофо́ни, ген. мн. касетофо́нā (често и **кàсетофон**) [в. касета, -фон] уређај за снимање и репродуковање звука помоћу аудио-касета. ◆ **касетòфонскӣ.**

каси́да, -ē ж [тур. kaside од ар. qaṣīdä] подужа оријентална похвална песма, римована на једну риму.

каси́на, -ē ж = **каси́но,** -а м [нем. Kasino од итал. casino] 1. зграда, просторија за друштвене састанке и забаве; клуб (нарочито официрски). 2. в. **казѝно.**

кàсӣр, -и́ра м, мн. каси́ри, ген. мн. каси́рā (ж. **кàсӣрка,** -ē, дат. кàсӣрки, ген. мн. кàсӣркӣ) [нем. Kassier од итал. cassiere] онај који ради на каси; онај који води евиденцију издатог јела и пића у кафани; благајник.

каси́рати[1], кàсӣрām, 3. л. мн. каси́рајӯ свршн. и несврш. [фр. casser од клат. cassare, в. касација] а. прав. проглашавати, проглашавати неважећим (судско решење и сл.) б. расформирати, укинути, укидати (неку установу, неки облик рада). в. одстранити, одстрањивати, одбаци(ва)ти, отпустити, отпуштати.

каси́рати[2], кàсӣрām, 3. л. мн. каси́рајӯ свршн. и несврш. [нем. kassieren, в. каса] уб(и)рати, наплатити, наплаћивати новац; инкасирати.

каситѐрӣт, -и́та м [фр. cassiterite од грч. kassíteros калај] минер. оксид калаја из кога се добија калај, коситер.

каска́да, -ē ж [фр. cascade од итал. cascata од cascare пасти] 1. а. водопад, слап са степенастим падом. б. ватромет сличног облика. 2. грађ. вертикална површина која везује две хоризонталне; степенаста или терасаста падина. 3. електр. начин везивања елемената или кондензатора при коме су супротни полови међусобно повезани, серија. 4. сцена у филму везана с опасним падом (с коња, с грађевине, из воза и сл.).

каскàдēр, -е́ра м, мн. каскадѐри, ген. мн. каскаде́рā [фр. cascadeur, в. каскада] двојник филмског глумца који га замењује при снимању опасних или акробатских сцена. ◆ **каскàдēрскӣ.**

кàскāднӣ, -ā, -ō [в. каскада] који има облик каскаде; степенаст; распоређен у низу један испод другог.

кàско, -а м [шп. casco труп брода] 1. труп брода без товара. 2. врста игре с картама. ▲ ~ **осигурање** осигурање превозног средства од свих ризика.

кàст, -а м [тур. kast од ар. qaṣd] спремност, намера.

кàста, -ē ж, ген. мн. кàстā [фр. caste од порт. casta] 1. слој људи повезан наследним правима или обавезама, одвојен од осталих (у Индији и неким другим земљама). 2. фиг. затворена, привилегована друштвена групација, повезана заједничким интересима.

кастањѐте, кастањѐтā ж мн. [шп. castañetas] муз. удараљке од дрвених, металних или коштаних колутића који се држе у рукама и уда-

рајући једним о други производе резак шум; уобичајена пратња шпанских народних игара.

кàстел в. **кàштел**.

кастèлāн в. **каштèлāн**.

кàстен прил. [тур. kasten од ар. qaṣdan] в. **кà-стилē**.

кàстилē и **кàстилицē** прил. [тур. kastile, в. каст] покр. само ради тога, нарочито; намерно, хотимице.

кàстӣнг, -а м, мн. кàстӣнзи, ген. мн. кàстӣнгā [енгл. casting] избор глумаца за одређене улоге у филму, ТВ драми или позоришној представи.

кàстинскӣ, -ā, -ō [в. каста] који се односи на касте, који припада касти или кастама.

кàстити, -ӣм [в. каст] покр. настојати, трудити се; намеравати.

кàстицо, -а м [шп. castizo] потомак шпанских (или португалских) досељеника и мелеза у Јужној Америци.

кàстнӣ, -ā, -ō в. **кàстинскӣ**.

Кàстор и Пòлукс м мн. 1. митол. близанци полубогови, синови Зевса и Леде, нераздвојна браћа, заштитници и водичи морнара. 2. фиг. два нераздвојна пријатеља. 3. астрон. сазвежђе Близанци.

кастрàдина, -ē ж [итал. castrato, в. кастрирати] покр. месо од кастрираног мушког јагњета.

кàстрāт, -áта м, мн. кастрáти, ген. мн. кастрáтā [итал. castrato, в. кастрирати] 1. кастриран мушкарац, евнух, ушкопљеник. 2. муз. ист. кастрирани певач који је певао улоге сопрана или алта, нарочито у Италији у XVI и XVII веку.

кастрáција, -ē ж [лат. castratio од castrare кастрирати] одстрањење семених жлезда (тестиса) у мушкарца односно мужјака или јајника (оварија) у жене односно женке, ушкопљење.

кастрȉзам, -зма м [шп. castrismo од Castro] пол. режим и идеологија Фидела Кастра, председника Кубе од 1959. године.

кастрȉрати, кàстрӣрāм, 3. л. мн. кастрȉрајӯ свршн. и несврш. [лат. castrare] (из)вршити кастрацију, (у)шкопити.

кàстрист(а), -ē, мн. кàстристи [в. кастризам] присталица Фидела Кастра.

кастрȉстичкӣ, -ā, -ō [в. кастризам] који се односи на кастризам или кастристе.

кàстрōла, -ē и **кастрóла,** -ē ж [итал. casser(u)ola од фр. casserole] суд за кување јела обично од ливеног гвожђа, тава, тигањ.

кàструм, -а м [лат. castrum] утврђење, тврђава, утврђени град; у средњем веку: племићки замак, племићко гнездо.

кàт, -а м, мн. кàтови, ген. мн. кàтōвā [тур. kat] хрв. 1. спрат. 2. слој, ред.

ката- [грч. katá наниже] први део сложеница са значењем надоле, низ, према, по и др.

катабáза, -ē ж [грч. katábasis, в. ката-, baínein ићи] 1. спуштање, силазак (из виших предела према мору) . 2. повлачење, нарочито војно.

катабàтичкӣ, -ā, -ō [грч. katabatikós, в. катабаза] метеор. (о ветру) који дува с планина наниже; супр. **анабатички** (в.).

катаболȉзам, -зма м [грч. katabolḗ забацивање, обарање, в. ката-, bolḗ бацање] биол. процес разлагања органске материје и ослобађања енергије потребне за одржање живота.

катавàсија, -ē ж [грч. katábasis силазак] рел. а. у православној цркви, песма из канона која се пева ван певнице на средини цркве. б. зборник црквених песама, црквена песмарица.

катадиòптер, -а м, мн. -и [в. ката-, грч. díoptron огледало] стакло на возилима, препрекама на путу и сл. од кога се одбија светлост фарова, мачје око.

катакàна, -ē ж [јап. katakana] јапанско писмо од 48 знакова, користи се у комбинацији са идеограмима; уп. **кàна**[2], **хирагàна**.

катаклȉзма, -ē ж, ген. мн. катаклȉзмӣ [грч. kataklysmós поплава, в. ката-, klýzein плавити, квасити] а. елементарна непогода, несрећа великих размера (потоп, земљотрес, вулканска ерупција и сл.) која изазива поремећаје на Земљиној површини и у живом свету на њој. б. пропаст, слом, катастрофа уопште.

катаклȉзмичан, -чна, -чно и **катаклȉзмичкӣ**, -ā, -ō [в. катаклизма] који представља катаклизму; катастрофалан.

катàкōмбе, катàкōмбӣ (уоб. **катакôмбе**) ж мн. [лат. catacumba, в. ката-, грч. kýmbē посуда] 1. подземни ходници и просторије у којима су први хришћани сахрањивали своје мртве и кришом се окупљали на молитву. 2. подземни ходници уопште; мрачно подземље.

катàлекса, -ē ж, ген. мн. катàлексӣ [грч. katálēxis свршетак, престајање] метр. замена слогова који недостају у стиху додавањем паузе или продужењем слога.

катàлекти, катàлекāтā м мн. [в. ката-, грч. légein бирати] одабрани одломци књижевних дела.

каталèктичкӣ, -ā, -ō [грч. katalēktikós, в. каталекса] књиж. метр. који се односи на каталексу. ▲ **~ стих** стих који нема потпуни број слогова, којем недостаје последњи слог.

каталèпсија, -ē ж [грч. katálēpsis, в. ката-, lêpsis хватање] мед. укоченост мишића, непокретност тела која се јавља код неких душевних обољења или у дубокој хипнози.

каталèптичан, чна, -чно [в. каталепсија] који се односи на каталепсију; захваћен или проузрокован каталепсијом.

катали́за, -ē ж [грч. katálysis разрешавање, в. ката-, -лиза] хем. убрзавање хемијске реакције помоћу катализатора.

катали́затор, -а [в. катализа] 1. хем. материја, супстанца која својим присуством убрзава хемијску реакцију, а при томе сама остаје непромењена. 2. фиг. онај који подстиче, зачетник, покретач (неких промена).

катали́тичкӣ, -ā, -ō [в. катализа] који се односи на катализу; који делује као катализатор.

кàтало, -а м, мн. кàтали, ген. мн. кā̏талā [енгл. cat(tle) говедо, (buff)alo бизон] мешанац између домаћег говеда и бизона.

катàлог, -а м, мн. катàлози, ген. мн. катàлōгā [грч. katálogos списак, в. ката-, légein бирати] 1. систематски попис, списак каквих предмета (обично са неопходним подацима о њима), именик, индекс, регистар. 2. књига са списком ђака једног одељења у коју наставник уписује предмет рада за сваки час, напомене о важнијим појавама у одељењу и сл., дневник, прозивник. 3. трг. брошура у којој су наведени сви производи које нуди нека фабрика или трговачка кућа. ◆ **катàлошкӣ**.

каталогиза́ција, -ē ж [в. каталог] уношење у каталог; прављење каталога, систематско пописивање.

каталогиза́рати, каталогѝзӣрām, 3. л. мн. каталогизи́рајӯ сврш. и несврш. [в. каталог] унети, уносити у каталог.

кā̏талпа, -ē ж, ген. мн. кā̏талпӣ [амер. енгл. catalpa, из индијанских језика] бот. врста украсног дрвета с крупним звонастим цвећем из породице *Bignoniaceae*, живи у Америци и Азији.

катамàрān, -а́на м, мн. катамара́ни, ген. мн. катамара́нā [тамил. kaṭṭumaram повезано дрво] 1. сплав од бамбуса или махагонија на једра. 2. спортска једрилица са два повезана, паралелна трупа.

катаме́није, катаме́нијā ж мн. [грч. katamḗnios месечни] мед. месечно прање код жена, менструација.

катамне́за, -ē ж [в. ката-, (ана)мнеза] подаци које болесник даје о својој болести након завршеног лечења.

кàтана, -ē м, ген. мн. кā̏танā [тур. katana од мађ. katona војник] ист. 1. војник, коњаник. 2. наоружани чувар, стражар; посилни, слуга.

кàтанац, кàтāнца м, мн. кàтāнци, ген. мн. кàтанāцā [клат. catenaceum од лат. catena ланац] направа за закључавање с бравом и савијеном полугом која се провлачи кроз алку, локот.

катаплàзма, -ē ж, ген. мн. катаплàзмӣ [грч. katáplasma облог, в. ката-, -плазма] мед. облога од топле каше која се ставља на оболело место.

катаплèксија, -ē ж [грч. katáplēxis изузетна уплашеност, в. ката-, plêxis ударац] мед. нагли губитак мишићног тонуса настао услед јаких емоција.

катàпулт, -а и **кàтапулт,** -а м [лат. catapulta од грч. katapéltēs, в. ката-, pállein витлати] 1. ист. направа за избацивање камена, стрела и др. на непријатеља која се употребљавала у старом и средњем веку. 2. а. уређај којим се избацују авиони с бродских палуба са убрзањем потребним за узлетање. б. механизам који аутоматски одваја космонаута од васионског брода.

катапулти́рати, катапу̀лтӣрāм, 3. л. мн. катапултѝрајӯ сврш. и несврш. [в. катапулт] 1. избаци(ва)ти помоћу катапулта. 2. лансирати, да(ва)ти (коме) подстицај, отварајући му пут ка успеху.

кā̏тāр, -а м [грч. katárrhous отицање, одливање, в. ката-, rheîn тећи] мед. запаљење слузокоже неког органа (носа, ждрела, уха, желуца и др.) услед назеба или месног (локалног) надражаја, праћено лучењем слузи. ◆ **кā̏тарāлнӣ**.

катàракт, -а (уоб. **катарàкт**, -а) м [лат. cataracta од грч. katarráktēs водопад] 1. праг у речном кориту преко којега вода пада у слаповима, брзица, брзак. 2. водопад, слап. 3. в. **катàракта**.

катàракта, -ē (уоб. катарàкта, -ē) ж [в. катаракт] мед. замућење очног сочива; скрама на рожњачи, сива мрена.

катарèуса (катарèвса), -ē ж [грч. kathareúsa, према katharós чист] данашњи стандардни, књижевни грчки језик; уп. **димотики**.

катàрза, -ē ж, ген. мн. катàрзӣ [грч. kátharsis прочишћење] 1. очишћење душе од страсти и успостављање душевног мира, према Аристотеловом учењу о утицају уметности на човека. 2. психичко растерећење и успостављање равнотеже, етички преображај уопште.

кàтāрка, -ē ж, дат. и лок. кàтāрци, ген. мн. кàтāркӣ [нгрч. katárti(on), kátergo(n)] 1. пом. обла греда, окомито усађена у палубу брода као ослонац за разапињање једара, јарбол. 2. а. дужи штап, мотка на коју се разапиње шатор. б. висока греда, стуб и сл.

катàрма, -ē ж, ген. мн. катàрмӣ [тур. katarma од ар. qiṭār ред или низ животиња] покр. узда, поводац.

катàртик, -а м, мн. катàртици [грч. kathartikós који чисти] фарм. заст. средство за чишћење црева.

катàртичан, -чна, -чно и **катàртичкӣ**, -ā, -ō [грч. kathartikós, в. катарза] који делује у смислу катарзе, који прочишћава душу; непр. **катàрзичан**.

кàтастар, -стра м, мн. кàтастри, ген. мн. кàтастāрā [нем. Kataster од итал. catasto] 1. прав. а. службена евиденција земљишта по квалитету, култури и геодетским мерењима, која служи за економске и статистичке потребе и као основ за опорезивање прихода од земљишта; служба која води ту евиденцију. б. збирка података састављена на основу такве евиденције, земљишна књига.

кàтастарскӣ, -ā, -ō [в. катастар] који се односи на катастар. ▲ **катастарско јутро** мера за површину земљишта.

катàстих, -а м, мн. катàстиси, ген. мн. катàстӣхā и **катàстик,** -а м, мн. катàстици, ген. мн. катàстӣкā [грч. katástichos списак, попис, в. ката-, грч. stíchos ред; стих] у старим српским манастирима: ручна књига у коју је манастирска управа уписивала све прилоге и завештања.

катастро́фа, -ē ж [грч. katastrophḗ, в. ката-, strophḗ окрет, преокрет] 1. догађај с тешким, кобним последицама; слом, пропаст; велика несрећа, трагедија. 2. књиж. преокрет пред трагичан завршетак радње у драми.

кàтастрофāлан, -лна, -лно [в. катастрофа] који представља катастрофу; који доводи до катастрофе; кобан, погубан.

катастрофа́лнōст, -ости ж [в. катастрофалан] стање онога што је катастрофално.

катастрофи́зам, -зма м [в. катастрофа] 1. теорија по којој су геолошке и биолошке промене биле проузроковане катастрофама, или наглим и силним поремећајима у природи, у Земљиној кори. 2. склоност ка предвиђању или очекивању катастрофа.

катастрòфичан, -чна, -чно в. **кàтастрофāлан**.

кататòнија, -ē ж [нем. Katatonie од грч. katátonos према katateínein тежити наниже] псих. стање обамрлости, непокретности, које се каткад смењује с фазама наглог узбуђења (об. код схизофреничара).

кататòничан, -чна, -чно [в. кататонија] обузет кататонијом.

кàтафалк, -а и **кàтафалк,** -а м. мн. кàтафалци/кàтафалци, ген. мн. кàтафāлкā/кàтафāлкā [итал. catafalco] постоље прекривено црним чаршавом на који се ставља мртвачки сандук, одар.

катафоре́за, -ē ж [в. ката-, грч. -phoresis према phérein носити] физ. кретање позитивно набијених колоидних честица под деловањем електричног поља према катоди; облик електрофорезе.

катахре́за, -ē ж [грч. katáchrēsis] ретор. погрешна употреба речи; нелогична употреба стилских фигура.

кàтгут в. **кèтгут**.

категориза́ција, -ē ж [в. категорија] сврставање у категорије, распоређивање по групама, класификација.

категориза́рати = **категòрисати** (в.)

категòризовати = **категòрисати** (в.)

катѐгōрија, -ē ж [грч. katēgoría гужба, тврдња] 1. а. група једнородних или сличних предмета, тип, врста; степен, ранг. б. лица узајамно повезана послом који обављају, професионалним и друштвеним интересом и др.; положај у друштвеној хијерархији. 2. филоз. појам који изражава најопштија својства, најопштије одредбе стварности (~ *времена*, ~ *прострā* и сл.). ◆ **кàтегоријā лан, категòрījскī**.

категòрисати, категòришēм = **категòризовати,** категòризујēм = **категоризи́рати,** категоризи́рām, 3. л. мн. категоризи́рајū сврш. и несврш. [в. категорија] распоредити, распоређивати у категорије, сврста(ва)ти, груписати; одредити, одређивати према категоријама.

категòричан, -чна, -чно [грч. katēgorikós, в. категорија] 1. јасно одређен, одлучан; о коме нема сумње. 2. филоз. ▲ ~ **суд** суд у коме се једном субјекту напросто нешто придаје или одриче.

категòричкī, -ā, -ō [в. категоричан] ▲ ~ **императив** филоз. императив дужности, који је немачки филозоф Имануел Кант (1724–1804) овако поставио: Ради тако да начело твоје воље у свако доба истовремено може важити као начело општег законодавства.

кàтедра, -ē и **кàтēдра,** -ē ж, ген. мн. кàтēдāрā и кàтедрī/кàтēдрī [лат. cathedra од грч. kathédra седиште, в. ката-, hédra столица] 1. сто предавача или наставника, обично на уздигнутом месту, на подијуму. 2. а. наставни предмет или група сродних наставних предмета на високим и вишим школама. б. одговарајући одсек, група на таквим школама. 3. седиште епископије или сл. црквене управе. 4. столица епископа или другог црквеног поглавара. ◆ **кàтедарскī**.

катедра́ла, -ē ж [лат. cathedralis (ecclesia) катедрална црква] црква при којој је седиште бискупа, стона, саборна црква.

кàтедрā лан, -лна, -лно [лат. cathedralis] који се тиче бискупске, владичанске власти, саборни.

катекиза́ција в. **катихиза́ција**.

катекизи́рати в. **катихизи́рати**.

катекȕмен в. **катехȕмен**.

катѐнāрија, -ē ж [лат. catena ланац] геом. ланчаница, крива линија коју образује конопац обешен на два краја под дејством силе теже.

катенā̀чо, -а м [итал. catenaccio реза од лат. catena ланац] сп. изразито дефанзивни систем игре у фудбалу, брава, бункер.

кàтета, -ē и **катéта,** -ē ж [грч. káthetos спуштен, в. ката-, hiénai слати] геом. у правоуглом троуглу једна од двеју страна које чине прав угао.

катéтер, -а м [грч. kathetēr, в. ката-, hiénai слати] мед. цевасти инструмент који се уводи у разне телесне шупљине и органе да би се из њих одстраниле излучевине или да би се унели разни раствори.

катетериза́ција, -ē ж [в. катетер] мед. 1. увлачење катетера у срце као дијагностичка метода. 2. испуштање задржане мокраће увлачењем катетера у мокраћни мехур.

катехе́за, -ē ж [грч. katēchēsis усмено подучавање, в. катихета] 1. учење о хришћанској вери; верско образовање. 2. а. поучавање у хришћанској вери у облику питања и одговора. б. поучавање у хришћанској вери оних који желе да пређу у хришћанство.

катехе́та в. **катихе́та**.

катехѐтика, -ē ж, дат. и лок. катехѐтици [в. катехеза] настава веронауке; катехеза.

катехȉзам, катехȉзмус, в. **катихȉзис**.

катехиза́ција, -ē ж [млат. catechisatio, в. катехеза] 1. поучавање у хришћанској вери у облику питања и одговора, катехетика; излагање у облику дијалога. 2. обухватање наставом веронауке, катехетиком.

катехизи́рати, катехȉзирām, 3. л. мн. катехизи́рајū сврш. и несврш. [в. катехеза] поучити, поучавати у вери, у катехизму.

катехȕмен, -а м, мн. -и [грч. katēchoúmenos, в. катихета] 1. одрасли кандидат за крштење. 2. кандидат за примање потврде, конфирмације (код евангелика). ◆ **катехȕменскī**.

ка́тил, -а м, мн. -и [тур. katil од ар. qātil] 1. а. крвник, злотвор, душманин. б. силеџија, убојица, разбојник; кавгаџија, свађалица. 2. (као придев) зао, насилан, опасан. ◆ **кàтилскī**.

катихе́та, -ē м, мн. катихе́те [грч. katēcheîn усмено подучавати, в. ката-, ēcheîn одјекивати] наставник катехезе, вероучитељ.

катихиза́ција, катихизи́рати в. **катехиза́ција, катехизи́рати**.

катихи̏зис [грч. katēchismós] 1. уџбеник о основама хришћанске вере, написан у облику питања и одговора. 2. сваки кратак и језгровит уџбеник неке науке или уметности.

ка̀тјӧн, -о́на м, мн. катјо́ни, ген. мн. катјо́нā [грч. katión оно што силази од katiénai силазити] физ. позитивно наелектрисани јон, који се при електролизи таложи на катоди; уп. **а̏њӧн**.

ка̀тмер, -а м, мн. ка̀тмери, ген. мн. ка̀тмēрā [тур. katmer] каранфил.

ка̀тогӗн, -а, -о [грч. kátō доле, в. -ген] геол. који је настао кретањем одозго према доле (о еруптивним стенама које су допрле с површине Земље у њену унутрашњост).

ката́да, -ē ж [грч. káthodos силажење, в. ката-, hodós пут] физ. електрода спојена с негативним полом извора електричне струје, негативна електрода; уп. **ана́да**.

ка̀тӧдни̏, -ā, -ō [в. катода] физ. који се односи на катоду. ▲ **катодна цев** направа у којој катодни зраци падају на флуоресцентни екран, стварајући слику; ~ **зраци** физ. зраци састављени од електрона, који излазе из катоде при електричном пражњењу у цеви без ваздуха.

католиза́ција, -ē ж [в. католик] превођење у католичку веру, покатоличење; ширење католичке вере.

католизи́рати, католи̏зи̏рām, 3. л. мн. католизи́рајӯ свршн. и несврш. [в. католик] превести, преводити у католичку веру, (по)католичавати.

ка̀толик, -а м, мн. ка̀толици, ген. мн. ка̀толи̏кā (ж. **ка̀толикиња,** -ē; непр. **ка̀толкиња**) [лат. catholicus од грч. katholikós свеопшти, према ката-, hólos сав, потпун] припадник Римокатоличке цркве.

ка̀то̀ликон, -а м [срлат. catholicon од грч. katholikón, в. католик] 1. оно што је опште, универзално. 2. општи лек, тј. лек који треба да лечи све болести.

католици̏зам, -зма м [в. католик] учење, идеологија католичке цркве; католичка вероисповест.

католича́нство, -а с [в. католик] 1. католичка вероисповест. 2. скуп свих католика.

ка̀толичкӣ, -ā, -ō [в. католик] који се односи на католике и католицизам, који припада католицима, својствен католицима.

катони̏зам, -зма м [према римском државнику Катону] строгост у придржавању моралних и етичких норми, апсолутно поштовање тих норми.

ка̀торга, -ē ж [рус. каторга, према грч. kátergos обрађен] робија, принудни рад, кулук.

ка̀тран, -а м [тур. katran од ар. qaṭrān] житка или смоласта материја тамне боје која се добија сувом дестилацијом угља или дрвета и која се употребљава за заштиту од влаге, за прављење асфалта и у хемијској и другој индустрији уопште.

ка̀трӗн, -е́на м, мн. катре́ни, ген. мн. катре́нā [фр. quatrain] књиж. строфа од четири стиха.

ка̀тул, -а м [тур. katıl] погубљење, смакнуће.

ка̀тул-бујру̏нтија, -ē ж [тур. katılbuyrultu, в. катул, бујрунтија] писмена заповест, бујрунтија којом се наређује да се неко погуби.

ка̀тул-фӗ̀рмӑн, -а́на м [тур. katılferman, в. катул, ферман] султанова писмена заповест којом се наређује да се неко погуби.

ка̀ту̏н, -у́на м, мн. катӯни, ген. мн. катӯнā [рум. cătun] сточарско летње насеље у планини с колибама и торовима где се стока напаса и музе, бачија. ◆ **ка̀ту̏нски**.

ка̀ту̏нӑр, -а́ра м, мн. катунари, ген. мн. катунарā [в. катун] 1. пастир на катуну. 2. старешина катуна.

катуна́рити, катӯнāрӣм несврш. [в. катунар] бавити се сточарством живећи на катуну.

ка̀тура, -ē ж, ген. мн. ка̀тӯрā [тур. katır] 1. мазга. 2. терет, товар који мазга може понети, као мера за количину, тежину.

каћу̏ша, -ē и **ка̀ћуша,** -ē ж, ген. мн. ка̀ћӯшā [рус. катюша, хип. од Катарина] вој. популарни назив за совјетско вишецевно ракетно оружје из Другог светског рата.

ка̀убој, -а м, мн. ка̀убоји, ген. мн. ка̀убо̄јā [енгл. cowboy, према cow крава, boy момак] говедар, пратилац великих стада у доба насељавања америчког запада.

каубо́јац, -јца м [в. каубој] фам. каубојски филм.

ка̀убојскӣ, -ā, -ō [в. каубој] који се односи на каубоје. ▲ ~ **филм** филм о Дивљем западу, вестерн.

кȁудалан, -лна, -лно [лат. cauda реп] зоол. који припада репу, репни.

кауди̏љо, -а м [шп. caudillo вођа] титула шпанског диктатора генерала Франка.

кȁуза, -ē ж [лат. causa] прав. 1. ствар која је пред судом; предмет судског поступка. 2. узрок, разлог.

кȁузāлан, -лна, -лно [лат. causalis] узрочни, који се односи на узрочну повезаност. ▲ **каузалне реченице** грам. узрочне реченице.

каузàлгија, -ē ж [грч. kaûsis паљење, в. -алгија] мед. јаки болови у виду пецкања или печења који настају као последица повређивања живаца (нпр. после ампутације ноге).

каузали̏зам, -зма м [в. каузалан] наглашавање каузалности, тежња ка уочавању узрочне повезаности појава.

каузали̏тēт, -е́та м [нлат. causalitas, в. каузалан] филоз. узајамна зависност, узрочна повезаност појава, однос узрока и последице.

кȁузатѝван, -вна, -вно [лат. causativus, в. кауза] ▲ **каузативни глагол** грам. глагол који показује радњу којом се проузрокује да неко или нешто (из)врши радњу означену основним глаголом (нпр. *расплакати* /кога/ наспрам *плакати*).

кȁук, -а м, мн. кȁуци, ген. мн. кȁӯкā и **кȁӯк,** -а м, мн. кȁӯци, ген. мн. кȁӯкā [тур. kavuk] капа од дебеле вуне или памучне тканине омотана танким платном, чалмом, ахмедијом.

кȁул, -а м [тур. kavıl од ар. qawl говор, мишљење] 1. јемство, гаранција. 2. погодба, договор. 3. испитивање, провера, проба.

кā-унд-кā прид. индекл. [скр. од нем. kaiserlich und königlich царски и краљевски] скраћени назив за Аустроугарску монархију.

кȁупер, -а м, мн. -и [према Енглезу Кауперу (Cowper)] техн. апарат за грејање компримираног ваздуха који се уводи у високу пећ.

кȁури, кȁурија м [енгл. cowri] зоол. врста афричког пужа, чија се шарена љуштура употребљавала као средство плаћања уместо новца у неким земљама Азије и Африке.

кȁур(ин) = **ђȁур** [тур. gâur, gâvur, првобитно назив за зороастријанце од перс. gebr] 1. онај који не верује, неверник (погрдно о немуслиманима). 2. католик. ◆ **кȁурскӣ**.

каȕрма = **кавȕрма** (в.)

каȕстика, -ē ж, дат. и лок. каȕстици [в. каустичан] хем. а. својство нагризања, јеткост, каустичност. б. раствор киселине, лужине или соли који служи за нагризање, нађедање металних и др. површина.

каȕстичан, -чна, -чно [лат. causticus од грч. kaustikós који је способан да запали, према kaíein запалити] 1. који нагриза, нађеда, једак. 2. фиг. заједљив, подсмешљив, саркастичан. ▲ **каустична сода** хем. натријум хидроксид.

каȕстичнōст, -ости ж [в. каустичан] својство онога што је каустично.

каутѐла, -ē ж [лат. cautela] прав. тачка, одредба уговора којој је циљ обезбеђење од могуће штете као мера предострожности.

кȁутер, -а м [лат. cauterium од грч. kautḗrion, према kaíein запалити] мед. средство за спаљивање рана.

каутеризàција, -е ж [в. каутер] мед. сагоревање, уништавање ткива (ране, какве израслине и сл.) неким каустичним средством односно високом топлотом. 2. жигосање стоке помоћу усијаног метала.

кȁȕција, -ē и **кауција,** -ē ж [лат. cautio опрез] а. средство (обично новчано) које служи за обезбеђење извршења уговорних обавеза, јемство, гаранција. б. одређена сума новца која се полаже за условно пуштање на слободу окривљеног лица.

кȁȕч, -а м, мн. кȁучи, ген. мн. кȁӯчā [енгл. couch] шири лежај с наслоном, софа, диван.

кȁучук, -а м [нем. Kautschuk, фр. caoutchouc од егз.] 1. а. сок који се излучује из засечених стабала различитих тропских биљака, основна сировина за производњу гуме. 2. в. **кȁучуковац**. 3. кишни огртач импрегниран каучуком.

кȁучуковац, -ōвца м [в. каучук] бот. дрво из којег се добија каучук, *Hevea brasiliensis*.

кàфа, -ē ж, ген. мн. ка́фā [тур. kahve од ар. qahwā] 1. а. дрво пореклом из Етиопије (покрајина Кафа), *Coffea arabica*, расте у тропским крајевима. б. семе ове биљке. 2. напитак справљен од прженог семена ове биљке.

кафàна, -ē ж [тур. kahvehane] локал где се за новац може пити, а обично и јести, гостионица; ресторан.

кàфанскӣ, -ā, -ō [в. кафана] који се односи на кафане; који је типичан за друштво у кафани.

кàфē, кафèа м [фр. café] мали ресторан у коме се служи кафа и пиће, кафић.

кàфез в. **кàвез**.

кàфē-кȕварица, -ē ж [нем. Kaffee] жена задужена да на радном месту кува кафу.

кàфенӣ, -ā, -ō [в. кафа] који се односи на кафу; који служи за кафу (*кафена кашика*).

кафènисати, кафènишēм несврш. [в. кафени] пити кафу седећи, разговарајући у друштву.

кафетèрија, -ē ж [амер. шп. cafetería] мали ресторан са самопослуживањем.

кафèџија [тур. kahveci, в. кафа] 1. власник кафане; онај који послужује кафу. 2. велики љубитељ кафе.

кàфē-шàнтāн, -а́на м (уоб. **кафē-шантâн**) [фр. café кафана, chantant певајући] кафана, гостионица са естрадним програмом.

кафилèрија, -ē ж [аустр. нем. Kaffilerei] установа у којој се уништавају животиње луталице и њихове лешине; живодерница, стрводерница.

кафкȉзам, -зма м [према презимену Kafka] књижевни правац који наставља идеје о апсурдности људске егзистенције Франца Кафке, чешког писца на немачком језику, 1883–1924.

кафкијáнац, -нца м [према презимену Kafka] следбеник Кафке или кафкизма.

кафкȉјāнскӣ, -ā, -ō [према презимену Kafka] 1. који се односи на Кафку. 2. фиг. обележен мучном атмосфером у којој је појединац немоћан под сталним притиском свеприсутне власти, као у делима Франца Кафке.

кàфтāн, -а́на м, мн. кафтáни, ген. мн. кафтáнā [тур. kaftan од перс. ẖaftān] врста дугог огртача, обично од чоје, у Русији и источњачким земљама.

кафȗзо, -а м [браз. порт. cafuso] мешанац Црнца и Индијанке или обрнуто.

кàхар, -а и **кàхāр,** -а м [тур. kahır од ар. qahr] 1. жалост, туга, брига. 2. сила, насиље.

кахàрли прил. индекл. = **кáрли** [тур. kahırlı, в. кахар] тужан, жалостан, невесео; брижан, забринут.

кàхва в. **кàфа**.

кахѐксија, -ē ж [грч. kachexía лоше стање, према kakós лош, héxis стање] мед. стање крајње физичке исцрпљености, слабости организма, као последица тешких обољења.

кахѐктичан, -чна, -чно [грч. kakhektikós] који је у стању кахексије, крајње исцрпљен, испијен болешћу, слаб, оронуо.

кахрȉмāн, -а́на м, мн. кахримáни, ген. мн. кахримáнā [тур. kahraman од перс. qahramān] храбар, одважан човек, јунак.

кахримàнлук, -а м, мн. кахримàнлуци, ген. мн. кахримàнлȕкā [тур. kahramanlık, в. кахриман] јунаштво, херојство.

кàцига, -ē ж, дат. кàциги [клат. cassis, ген. cassidis] метална капа, шлем.

кàцигаст, -а, -о [в. кацига] по облику сличан шлему, кациги.

кà́ча, -ē ж [итал. сассіа лов] муз. врста вокалног дуета или трија, обично с темама из лова, популарног међу композиторима италијанске ренесансе.

кàчак, -а м, мн. кàчаци, ген. мн. кàчāкā [тур. kaçak] 1. а. одметник од власти и закона, хајдук; бегунац. б. насилник, разбојник. в. ист. припадник албанских герилаца који су, нарочито у Првом светском рату, у малим групама нападали стране војске. 2. прокријумчарена, кријумчарска роба, најчешће дуван. ◆ **кàчачкӣ**.

качàмак, -а м [тур. kaçamak] јело од куваног кукурузног брашна, палента, пура.

качетēро, -а м [шп. cachetero] матадор који се против бика бори ножем.

качкàвāљ, -а́ља м [тур. kaşkaval од итал. caciocavallo] врста тврдог масног пресованог овчијег, ређе крављег или мешаног сира.

кà́чкēт, -е́та м, мн. качкéти, ген. мн. качкéтā [рус. качкет од фр. casquette од casque кацига, капа] капа са штитником.

кà́ш, -а м [тур. kaş] предњи део седла, ункаш, облук.

кашàгија, кашагȉјати в. **чешàгија, чешагȉјати**.

кàшета, -ē ж, ген. мн. кàшēтā [итал. cassetta, в. касета] покр. а. омањи сандук, шкриња. б. сандучић у коме се држи ноћни суд.

кашȉрати, кàшȉрāм, 3. л. мн. кашȉрајȗ свр. и несврш. [фр. cacher крити] 1. обложити, обла-

гати, (об)лепити; налепити слику на чврсту подлогу. 2. необ. заст. прикри(ва)ти, пређут(кив)ати, (за)тајити.

кàшмӣр, -а и **кàшмӣр,** -и́ра м [према индијској покрајини Кашмир, одакле потиче] фина сјајна тканина од длаке кашмирске козе.

кàштел, -а м, мн. кàштели, ген. мн. кàштēлā [итал. castello] дворац, замак; мала тврђава, градић, утврђено место. ♦ **кàштелскӣ.**

каштѐлāн [нем. Kastellan од лат. castellanus] ист. надзорник дворца или замка; управник тврђаве или градске страже.

кàштӣг, -а м и **кàштига,** -ē ж [в. каштиговати] казна, кажњавање.

кàштиговати, кàштигујēм сврш. и несврш. [итал. castigare] казнити, кажњавати.

каштрàдина в. **кастрàдина.**

квāга, -ē ж, дат. квāги, ген. мн. квāгā [енгл. quagga из хотентотског] зоол. врста јужноафричке зебре, *Equus quagga*.

квáдар, -дра м [лат. quadrus четвороугаони] геометријско тело ограничено са шест правоугаоника, правоугли паралелопипед.

квàдар, -дра м [итал. quadro од лат. quadrus] покр. слика, сликарски рад четвртастог облика.

квàдрант, -а м, мн. квàдранти, ген. мн. квàдранāтā [лат. quadrans четвртина] 1. геом. а. четвртина круга (елипсе) или лук од 90 степени. б. један од четири дела површине подељене двема правама под правим углом (нпр. у координатном систему). 2. астрон. геод. инструмент који се употребљавао за мерење висина и азимута небеских тела, одн. хоризонталних и вертикалних углова геодетских тачака. б. пом. инструмент којим се некада одређивала географска ширина при утврђивању позиције брода. в. воj. врста нишанске справе за одређивање нагиба цеви артиљеријског оружја.

квàдрāт, -а́та м, мн. квадра́ти, ген. мн. квадра́тā [лат. quadratus четвртаст, четвороугласт] 1. геом. четвороугао (паралелограм) коме су све стране једнаке а углови исти, прави; предмет, површина и сл. таквог облика. 2. мат. други степен (неког броја, неке вредности), производ који се добије кад се неки број помножи самим собом. 3. раз. квадратни метар.

квàдрāтнӣ, -ā, -ō [в. квадрат] 1. који има облик квадрата. 2. који се добија множењем неког броја самим собом; (у називима мера за површину): ~ *мēтар*, ~ *цēнтимēтар*, ~ *киломēтар* и сл. ▲ ~ **корен** мат. број који подигнут на други степен даје задати број; **квадратна једначина** мат. једначина другог степена.

квадратýра, -ē ж [лат. quadratura, према quadratus четвороугласт] 1. мат. поступак којим се израчунава површина ограниченог дела равни. 2. мат. укупна површина неког простора изражена одговарајућим јединицама мере. 3. астрон. односни, релативни положај два небеска тела када разлика њихових дужина износи 90. ▲ ~ **круга** одређивање квадрата по површини једнаког кругу задатог полупречника. □ ~ **круга** фиг. неостварљив задатак, нерешив проблем.

квадри- [лат. quadri- према quattuor четири] у сложеним речима означава број четири.

квàдрига, -ē ж, дат. и лок. квàдриги, ген. мн. квàдрӣгā [лат. quadriga] 1. а. ист. лака двоколица са четири коња, која се у античко доба употребљавала при тријумфима, у тркама на олимпијским играма и др. б. двоколица, четвороprег уопште. 2. песн. двостих са римом у средини и на крају.

квàдријенāлан, -лна, -лно [в. квадријенијум] који се јавља сваке четврте године; уп. **бӣ јенāлан, трӣјенāлан.**

квадрӣјēнијум, -а м и **квадрӣјēнӣј,** -а м [в. квадри-, лат. annus година] временски период од четири године, четворолеће.

квадрилӣо̀н, -о́на м, мн. квадрилио́ни, ген. мн. квадрилио́нā [в. квадри-, (ми)лион] четврта потенција милиона, хиљаду трилиона.

квадрӣно̄м, -о́ма м, мн. квадрино́ми, ген. мн. квадрино́мā [в. квадри-, в. полином] мат. збир четири величине, четворочлан израз.

квàдрино̄ман, -мна, -мно [в. квадриномом] мат. који има облик квадринома, четворочлан.

квадриплѐгија, -ē ж [в. квадри-, грч. plēgē удар] мед. парализа, одузетост сва четири уда, руку и ногу.

квадриплѐгичāр, -а м [в. квадриплегија] мед. онај који болује од квадриплегије.

квадри́рати, квàдрӣрāм, 3. л. мн. квадри́рајӯ сврш. и несврш. [лат. quadrare, према quattuor че-

тири] 1. мат. дићи, дизати (број, бројни израз и сл.) на квадрат, на други степен, (по)множити самим собом. 2. да(ва)ти (чему) четвороугани облик. 3. (из)делити на квадрате, прекри(ва)ти, исцрта(ва)ти квадратима и сл.

квàзāр, -а́ра м, мн. квазáри, ген. мн. квазáрā [енгл. quasar од quasi stellar radio source тобожњи звездани извор] астрон. до сада најудаљенији уочени космички објекти (и до 12 милијарди светлосних година), изванредног сјаја, неупоредиве густине и енергије.

квази- [лат. quasi] први део сложеница којим се изражава да је оно што значи основна реч лажно, тобожње, привидно (нпр. *квазистручњак*); назови-, надри-.

квàлитатӣван, -вна, -вно [лат. qualitativus] који се односи на квалитет, који је у вези са квалитетом; који се односи на врсту а не на количину, уп. **квàнтитатӣван**.

квалӣтēт, -е́та м, мн. квалите́ти, ген. мн. квалите́тā [лат. qualitas] 1. својство, особина, каквоћа. 2. вредност, позитивне одлике, врлина. 3. у шаху, разлика у снази, вредности између фигура. 4. фон. артикулација, природа самогласника. ▲ ~ **живота** скуп природних, економских и друштвених услова који омогућавају да се добро живи; **добити** ~у шаху, жртвовати две слабије фигуре да би се сачувала једна јача.

квàлитēтан, -тна, -тно [лат. qualis врстан] 1. који је доброг квалитета, који се одликује квалитетом, добрим својствима, вредношћу; добар за употребу, врстан. 2. в. **квàлитатӣван**.

квàлификатӣв, -а и **квалификàтӣв,** -и́ва м [нлат. qualificativus] оно чиме се нешто квалификује, што служи као обележје, оцена вредности нечега.

квалифӣкāтор, -а м [нлат. qualificator, в. квалификација] а. прав. известилац, одредилац неког кривичног дела према кривичном закону, референт, тужилац (у кривичним делима). б. грам. реч која ближе одређује, означава, ограничава или мења значење неке друге речи.

квалификáција, -ē ж [лат. qualificatio, према qualis какав, facere чинити] 1. оцена вредности, каквоће кога или чега. 2. а. стручна, школска спрема; образовање. б. оно што представља потврду, доказ, оцену нечије способности, стручности, одн. даје некоме право на одређени посао, службу, звање и др. 3. прав. правно одређивање, третирање датог кривичног дела и његово сврставање под одређене чланове закона. 4. сп. пласман који омогућава такмичење у вишем рангу.

квалификáцӣјскӣ, -ā, -ō и **квàлификацӣōнӣ,** -ā, -ō [в. квалификација] који се односи на квалификацију; који омогућава квалификацију, пријем, упис и сл. (*квалификациони испӣт, квалификационо тàкмичење*).

квàлификовāн, -а, -о [в. квалификовати] 1. који има квалификације, потребно знање, стручну, школску и сл. спрему, оспособљен, стручан (за нешто). 2. надлежан, меродаван, овлашћен (за нешто).

квалӣфикованōст, -ости ж [в. квалификовати] својство онога који је квалификован; оспособљеност, стручна спремност; меродавност.

квалӣфиковати, квалӣфикујēм и **квàлификовати,** квàлификујēм [срлат. qualificare] 1. а. одредити, одређивати вредност, својства кога или чега, оценити, оцењивати. б. сврста(ва)ти у одређену категорију, врсту и сл. према својствима, (о)карактерисати. 2. да(ва)ти квалификацију, потврду о чијој стручности, способности за какав посао, службу, звање и сл. 3. оспособити, оспособљавати за нешто, да(ва)ти стручно знање потребно за вршење неког посла. 4. прав. на основу закона одредити, одређивати врсту и тежину кривичног дела. 5. **квàлификовати се** стећи квалификацију; сп. изборити се за виши ранг такмичења.

квàнт, -а м, мн. квàнтови, ген. мн. квàнтōвā [лат. quantum, ср. род од quantus колики] 1. физ. најмања, карактеристична количина или вредност извесних физичких величина (енергије, дејства, момента количине кретања и др.) која се изражава у скоковитој измени стања. 2. мала, најмања количина нечега уопште.

квàнтāш, -а́ша м, мн. кванта́ши, ген. мн. кванта́шā [лат. quantum] трговац на велико, велетрговац.

квàнтāшкӣ, -ā, -ō [в. кванташ] који се односи на кванташе, који припада кванташима. ▲ **кванташка пијаца** трг. пијаца на којој се роба продаје на велико.

квàнтитатѝван, -вна, -вно [срлат. quantitativus] који се односи на квантитет, који је у вези с квантитетом, количински; уп. **квàлитатѝван**.

квантѝтѐт, -е́та м, мн. квантите́ти, ген. мн. квантите́тā [лат. quantitas] 1. количина, величина, бројност. 2. фон. дужина артикулације вокала, одн. акцента.

квантифѝкàтор, -а м [в. квантификовати] 1. филоз. појам, израз или симбол који одређује број или количину чега. 2. грам. реч или део речи који исказује број или количину (бројеви, прилози за количину, неки префикси и сл.).

квантификàција, -ē ж [в. квантификовати] одређивање, изражавање количине; исказивање чега у бројевима односно јединицама мере.

квантѝфиковати, квантѝфикујēм и **квàнтификовати,** квàнтификујēм свршн. и несврш. [срлат. quantificare према quantum колико, -фиковати] одредити, одређивати (нешто) по квантитету.

квàнтни, -а, -о [в. квант] физ. који се односи на кванте (в.). ▲ **квантна теорија** теорија по којој се енергија не преноси континуирано него у одвојеним јединицама, квантима; **квантна механика** теорија која описује кретање објеката помоћу квантне теорије; **~ скок** нагла промена нивоа енергије неког атома или молекула; фиг. нагло побољшање или погоршање.

квàнтум, квàнтума и **квàнтум,** -а [лат. quantum колико] 1. в. **квàнт**. 2. в. **квантѝтѐт**.

квàрат, квàрта м, ген. мн. квàрāтā [итал. quarto четвртина] 1. четврти део, четвртина. 2. заст. мера за пиће, чокањ, сатљик (*~ ракије*). 3. ист. некадашњи аустријски сребрни новац од пет крајцара, четвртина цванцика.

квàргл, -а м, мн. квàрглови [нем. Quargel] 1. врста деликатесног сира. 2. сп. фам. ударац у лопту спољном страном ноге.

квàрк, -а м, мн. квàркови, ген. мн. квàркōвā [енгл. quark] физ. елементарна честица која не постоји сама већ је саставни део хадрона.

квàрт, -а м, мн. квàртови, ген. мн. квàртōвā [лат. quartum четвртина] 1. а. део града, градска четврт, рејон; административна управа таквог рејона и њено седиште. б. полицијска управа одређеног дела града (у неким земљама на западу и у нас до краја II светског рата). 2. типогр. формат књиге чији листови представљају четвртину табака; уп. **фолио**, **октав**.

квàрта, -ē ж, ген. мн. квàрāтā и квàртā [лат. quarta четврта] 1. муз. четврти ступањ дијатонске скале; интервал од четири тона. 2. низ од четири карте исте боје (у игри карата). 3. сп. врста мачевалачког ударца с лева на десно. 4. заст. четврти разред (у старом школству). 5. заст. назив различитих мера за течност или за жито.

квàртāл, -а́ла м, мн. кварта́ли, ген. мн. кварта́лā [нем. Quartal према лат. quartus четврти] четвртина године, раздобље од три месеца, тромесечје.

квàрталнӣ, -ā, -ō [в. квартал] који се односи на квартал, тромесечни, четвртгодишњи (*~ обрачун; ~ ӣлан*).

квàртāр, -а́ра м [нлат. quartarius, према quartus четврти] геол. најмлађе раздобље у развоју земље, у трајању од око милион година, од првих трагова појаве човека до данас.

квàртāрнӣ, -ā, -ō [в. квартар] 1. који се односи на квартар, који потиче из квартара. 2. четврти по реду, који заузима четврто место у неком реду или низу.

квàртѐт, -е́та м, мн. квартѐти, ген. мн. квартѐтā [итал. quartetto] 1. муз. ансамбл од четири певача или свирача; композиција за такав ансамбл. 2. група од четири особе, четворка.

квàртӣр, -и́ра м, мн. квартӣри, ген. мн. квартӣрā [нем. Quartier од фр. quartier] 1. стан, склониште, конак. 2. воj. војнички логор; смештај војника ван касарне.

квàртӣр-мàјстор, -а м [нем. Quartiermeister, в. квартир, мајстор] воj. заст. онај који се стара о становању војника, коначар.

квàрц, -а м [нем. Quarz] минер. прозиран, безбојни минерал, силицијум-диоксид, велике тврдоће, који је у саставу већине стена земљине коре. ▲ **кварц-лампа** мед. лампа код које електрична струја пролази кроз живину пару, има веома јаку светлост и зрачи ултравиолетне зраке; стакло у овој лампи је од кварца.

квàрцӣт, -и́та [в. кварц] минер. врста веома тврдог камена, пешчаник с великим процентом кварца.

квàрцнӣ, -ā, -ō [в. кварц] који се састоји од кварца; који садржи кварц; ▲ **~ песак** песак од

ситних зрнаца силицијум-диоксида, битан у производњи стакла; ~ **часовник** електронски часовник велике тачности, заснован на вибрацијама кристала кварца.

ква̏рцовати, ква̏рцујēм сврш. и несврш. [в. кварц] мед. (о)зрачити ултравиолетним зрацима помоћу кварц-лампе ради лечења извесних болести.

ква̂с, -а м, лок. ква́су, мн. ква̏сови, ген. мн. ква̏со̄ва̄ [рус. квас] накисело, освежавајуће безалкохолно пиће пореклом из Русије, справља се превирањем слада, раженог брашна и воде.

кватѐрнāр, -а́ра м, мн. кватерна́ри, ген. мн. кватерна́рā [лат. quaternarius четворострук, од четири дела] метр. четворостопни стих.

ква̏тернāран, -рна, -рно [лат. quaternarius] четворострук, од четири дела.

кватрочѐнтист(а), -ē м, мн. кватрочѐнтисти [в. кватроченто] писац или уметник у Италији из времена кватрочента.

кватрочѐнтѝстичкӣ, -ā, -ō [в. кватроченто] који припада кватроченту, XV веку.

кватрочѐнто, -а м [итал. quattrocento досл. четири стотине] ист. ум. назив за петнаести век у књижевности и ликовним уметностима; доба ране ренесансе у Италији.

квē̏кер, -а и **квѐкер,** -а м, мн. квѐкери, ген. мн. квē̏кērā̄ [енгл. quakers они који дрхте] 1. назив за припадника протестантске верске секте Друштво пријатеља у Енглеској и северној Америци која одбацује црквену хијерархију, сакраменте, заклетву, службу у војсци и др., а демократску једнакост и хришћанску добротворну делатност сматра главном врлином. 2. врста мушког капута. ◆ **квē̏керскӣ** и **квѐкерскӣ**.

квервла̀нт, -а м, мн. квервла̀нти, ген. мн. квервла̀нāтā̄ [нлат. querulans према лат. querulus жалостив, плачљив] особа склона тужакању, парничењу; тужибаба. ◆ **квервла̀нтскӣ**.

квервла̀нција, -ē ж [в. кверулант] склоност жалбама, тужакању; свадљивост.

квѐст, -а м [енгл. quest послање] рач. у компјутерским играма, задаци које играч мора да испуни како би његов компјутерски генерисани лик којим управља могао да напредује.

квестио̀нāр, -а́ра м [фр. questionnaire, према лат. quaestio питање] упитник, упитни лист, анкетни лист.

квē̏стор, -а м, мн. -и [лат. quaestor] 1. ист. висок финансијски службеник код старих Римљана, државни благајник коме је била дужност да скупља државне приходе. 2. у неким државама: управник полиције. ◆ **квē̏сторскӣ**.

квестӯра, -ē ж [лат. quaestura] 1. ист. звање и служба квестора. 2. полицијска испостава у Италији.

квӣз, -а м, мн. квӣзови, ген. мн. квӣзо̄ва̄ [амер. енгл. quiz] испитивање нечијег знања постављањем задатака, јавно такмичење у знању и вештини из различитих области.

квијетѝзам, -зма м [лат. quietus миран, в. -изам] 1. католички филозофско-религијски правац, заснован у XVII веку, коме је основни принцип дубоко религиозно размишљање којим се дух поистовећује с Богом и ослобађа свега овоземаљског. 2. фиг. пасиван животни став; тежња ка одржавању постојећег стања.

квијѐтист(а), -ē м, мн. квијѐтисти [в. квијетизам] присталица квијетизма.

квијетѝстичкӣ, -ā, -ō [в. квијетизам] који се односи на квијетизам и квијетисте.

квӣкстеп, -а [енгл. quickstep] врста живахног плеса у такту 4/4, брзи фокстрот, популаран после I светског рата.

квӣна̄р, -а́ра м, мн. квина́ри, ген. мн. квина́рā̄ [лат. quinarius] метр. стих од пет стопа.

квӣна̄ран, -рна, -рно [лат. quinarius] који се састоји од пет, дељив са пет, петочлан; коме је основа пет.

квинквагѐзима, -ē ж [лат. quinquagesima педесета] рел. седма недеља, односно педесети дан пре Ускрса (код католика).

квӣнквена̄лан, -лна, -лно [в. квинквенијум] који се одржава сваке пете године.

квинквē̏нијум, -а (и **квӣнквēнӣј,** -а) м [лат. quinquennium, према quinque пет, annus година] раздобље од пет година, петолеће.

квинквере́ма, -ē ж [лат. quinque пет, remus весло] ист. лађа с пет реда весала, или с пет веслачких клупа.

квӣнт- [лат. quintus пети] као први део сложенице означава број пет.

квӣнта, -ē и **квӣнта,** -ē ж, ген. мн. квӣнтā и квӣнтӣ [лат. quinta пета] 1. муз. пети ступањ дијатонске скале; интервал од пет тонова. 2. сп. врста ударца у мачевању. 3. заст. пети разред (у старом школству).

квинтàкорд, -а м [в. квинта, акорд] муз. тросзвук састављен од терце и квинте рачунајући од најнижег тона; основни положај акорда.

квинтӣл, -ӣла м, мн. квинтӣли, ген. мн. квинтӣлā [срлат. quintale од ар. qintār] мера за тежину, сто килограма.

квинтесѐнција, -ē ж [итал. quintessenza од срлат. quinta essentia] оно што је најважније, суштина, срж, језгро нечега.

квӣнтесенцијӣлан, -лна, -лно [в. квинтесенција] основни, суштински, битан.

квинтѐт, -ӣта м, мн. квинтӣти, ген. мн. квинтӣтā [итал. quintetto] муз. ансамбл од пет певача или свирача; композиција за такав ансамбл.

квинтилӣ̀он, -о́на м, мн. квинтилио́ни, ген. мн. квинтилио́нā [лат. quinque пет, (ми)лион] пета потенција милиона, хиљаду квадрилиона.

квӣнтнӣ, -ā, -ō [в. квинта] муз. који се односи на квинте; ▲ **~ круг** низ од седам интервала квинте који се враћа на почетни тон (C — G — D — A — E — H — F — C).

квинто́ла, -ē ж [нем. Quintole, в. квинт-] муз. тонска фигура од пет нота изведених у трајању четири такве ноте.

квӣ про квō в. **qui pro quo**.

квӣслинг, -а м, мн. квӣслинзи, ген. мн. квӣслӣнгā [према Видкуну Квислингу (Quisling), председнику норвешке владе под немачком окупацијом 1940–1945] помагач, сарадник, слуга окупатора. ◆ **квӣслиншкӣ**.

квӣт прид. индекл. [нем. quitt од фр. quitte] готов, свршен; измирен, разрешен обавезе, раздужен.

квӣта, -ē ж, ген. мн. квӣтā [нем. Quittung од фр. quittance] 1. покр. признаница, потврда. 2. фиг. рачун, дуг.

квитàнција [итал. quietanza, фр. quittance] в. **квӣта**.

квити́рати, квӣтӣрāм, 3. л. мн. квити́рајӯ свршен. и несврш. [нем. quittieren, в. квит] 1. подмири(ва)ти дуг, регулисати новчане обавезе, (ис)платити. 2. писмено, признаницом потврдити, потврђивати (обично пријем новца); (из)дати потврду, признаницу за нешто. 3. раскинути, раскидати (с ким); преста(ја)ти бавити се (чиме).

кво́рум, -а м, мн. -и [лат. quorum којих (ген. мн.)] правилима одређен број чланова неког тела, организације и сл. чије је присуство на седници, скупу неопходно за доношење пуноважних одлука.

кво́та, -ē ж [срлат. quota (pars) колики (део)] 1. уговором одређена сума која се плаћа у утврђеним роковима. 2. сразмеран део, удео који некоме припада приликом деобе. 3. прописана количина рада за утврђено време, норма. 4. унапред утврђен, одређен, ограничен број нечега уопште. ▲ **изборна ~** број бирача на једног посланика; **увозна (извозна) ~** количина робе допуштена за увоз одн. извоз.

квотидија́на, -ē ж [лат. quotidiana свакодневна] мед. свакодневна грозница.

квоти́рати, квò̀тӣрāм, 3. л. мн. квоти́рајӯ свршен. и несврш. [в. квота] одредити, одређивати, пропис(ив)ати квоту, количину нечега.

квò̀цијент, -а м, мн. квò̀цијенти, ген. мн. квò̀цијенātā [лат. quotiens колико пута] мат. резултат дељења, количник. ▲ **~ интелигенције** мера умних способности појединца, израчуната помоћу тестова.

кѐ, кѐа м [фр. queue] билијарски штап.

кѐб, -а м, мн. кѐбови, ген. мн. кѐбо̀вā [енгл. cab] најамна једнопрежна кочија у Енглеској; данас такси.

кѐва, -ē ж, ген. мн. кѐвā [хебр. n'qēvâ жена] жарг. мајка.

кѐвлāр, -а́ра м [фабричко име] синтетичко влакно изузетне отпорности, користи се нарочито за заштитне прслуке.

кѐвчија, -ē ж, ген. мн. кѐвчӣјā [тур. kerçe, kefçe од перс. kefče, kerče] етнол. 1. велика кашика са дугом дршком за захватање чорбасте хране и сл., кутлача. 2. суд од дрвета или осушене тикве којим се захвата вода.

кѐгла, -ē ж, ген. мн. кѐглӣ [нем. Kegel] дрвена фигура коју треба срушити при куглању, чуњ.

кѐдар, -дра м [лат. cedrus од грч. kédros] бот. врста четинара, *Pinus cedrus*.

ке́дер, ке́дера м, мн. ке́дери [нем. Köder] 1. ситна риба помоћу које се лове веће, мамац. 2. кожа за учвршћивање потпетица за ципелу.

ке̏ди, -ија м [енгл. caddie] помоћник који играчу голфа носи торбу са штаповима.

ке̏дӣв, -и́ва м [тур. hıdıv од перс. ḫidīw] титула египатског гувернера у време кад је Египат био у саставу Турске царевине.

ке̏ј, -кèја м, мн. кèјови, ген. мн. кèјōвā [фр. quai] а. зид поред речне или морске обале, озидана обала. б. место у пристаништу за утовар и истовар робе. в. улица поред обале, пут између воде и куће.

ке̏кез, -а м, мн. кèкези, ген. мн. кèкēзā [тур.] покр. хомосексуалац.

ке̏кс, -а м, мн. кèксови, ген. мн. кèксōвā [нем. Keks од енгл. cakes колачи] ситни суви колачићи који се обично једу уз чај.

кѐлā̏м, -а́ма м, мн. кела́ми, ген. мн. кела́мā [тур. kelâm од ар. kālām] говор, беседа, разговор, фраза.

ке̏лвӣн, -а м, мн. -и [према енглеском физичару В. Келвину, 1824–1907] физ. јединица за мерење температуре почев од апсолутне нуле (минус 273,15 Целзијуса).

келера́ба, -ē ж [нем. дијал. Kehlrabe, нем. Kohlrabi] бот. двогодишња биљка, врста купусњача чије се задебљало стабло користи у исхрани, *Brassica oleracea var. gangiloides*.

кѐлија = **ћелија** (в.)

ке̏лнер, -а м, мн. -и (ж. **ке̏лнēрица**) [нем. Kellner, према Keller подрум, конoба] намештеник у гостионици који послужује госте, конобар. ◆ **ке̏лнерскӣ, ке̏лнеров, ке̏лнеричин**.

келнѐрā̄j, -а́ја м, мн. келнера́ји, ген. мн. келнера́јā [нем. Kellnerei] преграђен простор у крчмама и гостионицама у коме стоје чаше, боце, пиће и др.

келнѐрисати, келнѐришēм несврш. [в. келнер] радити као келнер(ица), бити келнер(ица).

келòӣд, -и́да м [грч. chēlé канца] мед. избочен ожиљак влакнасте структуре, последица повреде или запаљења.

кемалѝзам, -зма м [према Кемалу Ататурку (Kemal Atatürk, 1881–1938)] ист. политичке, економске, социјалне и културне реформе Кемала Ататурка, обновитеља и творца модерне турске државе.

кѐмбријум в. **кàмбријум**.

ке̏мп в. **ка̏мп**.

ке̏мпеј, -а м [в. Кемпеј тај] припадник јапанске организације Кемпеј тај.

Ке̏мпеј та̏ј м [јап. Kempei tai] тајна полиција у Јапану у II светском рату, налик Гестапоу.

кѐмпинг в. **кàмпинг**.

ке̏нгӯр, -а м, мн. -и [енгл. cangaroo из аборигинског kanguru] зоол. назив за више врста аустралијских сисара из реда торбара, *Macropus*, с јаким репом и снажним задњим ногама на којима скаче. ◆ **ке̏нгӯрскӣ**.

кѐндо, -а м [јап. kendo] сп. стара јапанска вештина борбе с мачем; од XIX века спортска дисциплина у којој борци носе заштитну опрему, а боре се бамбусовим штаповима.

кено-[1] [грч. koinós] заједнички.

кено-[2] [грч. kainós] новији, скорашњи.

кѐнōбијум, -а (и **кѐнōбӣј,** -а) м [лат. coenobium од грч. koinóbion] манастир.

кенòбӣт, -и́та м, мн. кенобѝти, ген. мн. кенобѝтā [лат. cenobita од грч. koinobiōtēs, према koinós заједнички и bíos живот] 1. онај који живи у манастиру, калуђер. 2. фиг. усамљеник, испосник. ◆ **кенòбӣтскӣ**.

кеногѐнеза, -ē и **кеногене́за,** -ē ж [грч. kainós нов, в. -генеза] појављивање нових особина у развоју појединих живих бића.

кенозòик, -а м [грч. kainós нов, в. -зоик] геол. најмлађе доба земљиног развоја (терцијар и квартар).

кенòзōјскӣ, -ā, ō [в. кенозоик] геол. који припада кенозоику. ▲ ~ **период** кенозоик (в.).

ке̏нотаф, -а и **кенòтаф,** -а м, мн. -и [грч. kenotáphion, према kenós празан, táphos гроб] празна гробница (без мртваца), какве су Грци подизали у част покојника погинулих у рату или на мору, којима се није знало за гроб; почасни споменик.

кенофòбија, -ē ж [грч. kenós празан, в. -фобија] мед. страх од великих празних простора (тргова, поља и сл.).

ке̏нт, -а м [енгл. cant] 1. лицемеран начин говора; лицемерје уопште. 2. жаргон, сленг.

кентàур, -а м [грч. kéntauros] 1. митол. чудовиште с телом коња а људским грудима и гла-

вом. 2. астрон. (**Кентàур**) сазвежђе на јужној хемисфери. ◆ **кентàурскӣ**.

кѐп, кѐпа м, мн. кѐпови, ген. мн. кѐпōвā [енгл. cape] а. дуг женски пролећни огртач без рукава. б. кратак огртач без рукава који штити од кише и ветра.

кѐпер, -а м [нем. Köper унакрсно ткање] а. врста ткања, нарочито преплитање жица потке и основе у виду крстића. б. тканина израђена на овај начин.

кѐпчија [тур. kepçe, kefçe од перс. kefče, kerče] в. **кèвчија**.

керáмет, -а м [тур. keramet од ар. kärāmä] натприродно својство, појава, чудо.

керàмика, -ē ж, дат. и лок. керàмици [грч. keramikḗ tékhnḗ керамичка вештина, в. керамички] 1. мешавина глине и разних минерала која служи за печење. 2. израда посуђа и других предмета од керамике, грнчарски занат. 3. зб. керамичко посуђе, предмети, украси.

керàмичāр, -а м, вок. керàмичāру, мн. -и (ж. **керàмичāрка,** -ē, дат. керàмичāрки, ген. мн. керàмичāркӣ) [в. керамика] стручњак за израду предмета од керамике. ◆ **керàмичāрскӣ**.

керàмичкӣ, -ā, -ō [грч. keramikós према kéramos глина] који је израђен од керамике.

кератектòмија, -ē ж [грч. kéras рог, ektomḗ исецање] мед. оперативно одстрањивање рожњаче ока.

керàтӣн, -и́на м [грч. kéras рог] протеинска материја, супстанца од које се састоје рожнати делови тела (нпр. нокти, животињски рогови, корњачин оклоп, длаке, перје и сл.).

кератѝтис, -а м [грч. kéras рог, в. -итис] мед. запаљење рожњаче ока.

керато́за, -ē ж [грч. kéras рог, в. -оза] мед. болест коже која се састоји у претераном расту рожастог дела покожице.

керàтōм, -о́ма м, мн. керато́ми, ген. мн. керато́мā [грч. kéras рог, в. -ом] мед. мрке или црвенкастомрке брадавице које се појављују после четрдесете године живота услед отврднућа, орожњења коже.

кератоплàстика, -ē ж [грч. kéras рог, в. пластика] мед. пресађивање рожњаче.

кератоскòпија, -ē ж [грч. kéras рог, в. -скопија] мед. испитивање рожњаче помоћу посебних инструмената.

кератотòмија, -ē ж [грч. kéras рог, в. -томија] мед. пробадање или просецање рожњаче.

кераунофòбија, -ē ж [грч. keraunós гром, в. -фобија] псих. болестан страх од грмљавине и севања муња.

Кѐрбер, -а м [грч. Kérberos] 1. митол. троглави пас из грчког мита који чува улаз у подземни свет. 2. (**кербер**) фиг. строги чувар. ◆ **кѐрберскӣ**.

Кѐре, -ā ж мн. [грч. Kēres] митол. богиње смрти и судбине код старих Грка.

кѐреп, -а м, мн. кѐрепи, ген. мн. кѐрēпā [мађ. kerep] 1. пловни објекат, скела састављена од више повезаних лађа, чамаца, балвана. 2. сплав или лађа на којој стоји воденица.

кèригма, -ē ж [грч. kérygma проповед] теол. у раном хришћанству, реч која се изриче у Божје име, наговештај да је Исус спаситељ. ◆ **кериг-мàтичкӣ** и **керѝгматскӣ**.

кèрлинг, -а м [енгл. curling] зимски спорт на леду између две екипе које настоје да камену плочу добаце што ближе означеном простору.

кèрмес, -а м, мн. кèрмеси, ген. мн. кѐрмēсā [фр. kermesse од хол. kerkmisse црквена миса] а. црквена слава с вашаром. б. забава која се приређује у природи, обично у добротворне сврхе.

кèрнинг, -а м [енгл. kerning] штамп. смањење или повећање размака између слова како би се побољшао изглед текста.

керограѝфија, -ē ж [грч. kērographía, према kērós восак, в. -графија] сликање воском, сликање у воску.

керо́за, -ē ж [грч. kērós восак, в. -оза] болест коже лица при којем она огруби и потамни.

керòзӣн, -и́на м [енгл. kerosene од грч. kērós восак] смеса течних угљоводоника, која се добија из нафте и употребљава првенствено као гориво у млазним авионима. ◆ **керòзӣнскӣ**.

керопла̀стика, -ē ж, дат. керопла̀стици [грч. kēroplastikḗ, према kērós восак, в. пластика] прављење фигура од воска.

кèртриџ непр. в. картриџ.

кèсер, -а м, мн. кèсери, ген. мн. кѐсēрā [тур. keser, према kesmek сећи] тесарска секира; врста

чекића којим се може укивати, сећи и тесати, брадва.

кѐсеџија, -е̄ м [тур. kesici од kesmek сећи] 1. јунак, добар борац (који сече главе противника). 2. друмски разбојник, кавгаџија, убојица. ◆ **кѐсеџијскӣ.**

кѐсӣм, -и́ма и **ћѐсӣм,** -и́ма м [тур. kesim од kesmek одсећи] привремено коришћење земље или стоке уз уговорену цену, закуп.

кѐсо̄н, -о́на м, мн. кесо́ни, ген. мн. кесо́на̄ [фр. caisson] 1. направа у облику звона, најчешће од челика или армираног бетона, подешена за подводне радове. 2. подводни темељ стуба грађевинских објеката (мостова и др.).

кѐсо̄нскӣ, -а̄, -о̄ [в. кесон] који се односи на кесоне, који је у вези с радом у кесонима. ▲ **кесонска болест** мед. ронилачка болест, обољење које се јавља код радника када нагло прелазе из дубине у средину с нормалним ваздушним притиском.

кѐт, -а м, мн. кѐтови, ген. мн. кѐто̄ва̄ [енгл. catboat] најмања спортска једрилица с једним јарболом на прамцу.

кѐтгут, -а м [енгл. catgut] препарирано мачје или овчје црево које се у хирургији употребљава за шивење ткива после операције.

кѐтеринг, -а м [енгл. catering] припремање и служење хране и пића у авионима, бродовима, возовима, предузећима, на прославама, рођенданима, свадбама и сл.; сервис за такве услуге.

кѐтман, -а м, мн. -и [ар. kitman скривање] 1. рел. претварање, понашање неких верника у религијама Шиита и Друза у Персији. 2. свесна дволичност интелектуалаца у социјалистичким државама, јавно залагање за званичну идеологију док се властита уверења држе у тајности. ◆ **кѐтманскӣ.**

кѐто̄н, -о́на м, мн. кето́ни, ген. мн. кето́на̄ [произвољна варијанта од нем. Aceton, в. ацетон] хем. свако органско једињење које садржи карбонилну групу (CO) у спој са два угљоводонична радикала.

кетӯба, -е̄ (изв. **кетуба̏**) ж [хебр. ketubbāh написано] јеврејски писмени уговор склопљен пре брака.

кѐфа, -е̄ ж, ген. мн. ке́фа̄ [тур. kefe] хрв. четка.

-кефал, -кефалан, -кефалија [грч. kephalḗ глава] који се односи на главу.

кѐфалија, -е̄ и **кефа̀лија,** -е̄ м [грч. kephalḗ глава] у српској средњовековној држави: поглавар, старешина.

кѐфало, -а с [грч. kephalḗ глава] жарг. мудра глава; памет; промућурност, довитљивост.

кефало- и **цефало-** [грч. kephalḗ глава] као први део сложених термина означава оно што је у вези с главом.

кефало̀под, -а м. мн. кефало̀поди [в. кефало-, грч. póus, ген. podós] зоол. главоножац.

кѐфати, кѐфа̄м несврш.[в. кефа] хрв. 1. чистити кефом, четкати. 2. раз. грдити, псовати.

кефи́ја, -е̄ ж [тур. вулг. kefiye, књиж. ketfiye од ар. kätfiyyä плећна] шарена бедуинска марама којом се покривају глава и плећа.

кѐфӣр, -и́ра м [рус. кефир из кавкаских језика] пенушаво пиће слично јогурту које се добија врењем млека услед додавања специјалне гљивице.

кѐц, ке́ца м, инстр. ке́цом, мн. ке́чеви, ген. мн. ке́чӗва̄ [мађ. kétzem] 1. карта за играње са вредношћу 1 или 11, у многим играма најјача карта, ас. 2. жарг. најнижа оцена ђачког успеха, јединица, недовољан. □ **доћи као ~ на једанаест, доћи као ~ на десетку** доћи, појавити се у прави час, бити добродошао.

кѐцеља, -е̄ ж, ген. мн. кѐцӗља̄ [мађ. kecela] део одеће, обично женске, који се ставља спреда преко друге одеће, као заштита од нечистоће и прљања, прегача.

кѐч[1], -а м = **кѐч-ез-кѐч-кѐн**, -а м [енгл. catch-as-catch-can] врста рвања у коме су дозвољени сви захвати.

кѐч[2], -а м [енгл. catch] муз. врста вишегласне вокалне композиције, омиљене у Енглеској од средњег века, негује се и данас.

кѐча в. **кѐче**.

кѐчап, -а м [енгл. ketchup од мал. kēchap рибљи сос од кин. kéjap, ke-tsiap] врста пикантног слатко-киселог соса од парадајза са зачинима.

кѐче, -ета с [тур. keçe] бела или сивкаста полулоптаста капа од ваљане вуне или уваљане говеђе длаке, какву носе Албанци.

кѐчер, -а м, мн. -и [енгл. catcher] спортиста који се бави кечом, рвач слободног стила. ◆ **кѐчерскӣ**.

кѐчига, -ē ж, дат. и лок. кѐчиги [мађ. kescege, köcsöge] зоол. речна риба хрскавичава скелета и кљунасте главе, *Acipenser ruthenus*.

кѐш, кѐша м, лок. кѐшу, инстр. кѐшом [енгл. cash] новац у готовом, готовина.

кѐш енд кѐри [енгл. cash and carry плати па носи] продаја код које трговац на велико не пружа никакве услуге купцима, већ они сами долазе, бирају робу, плаћају и износе из складишта, чиме се појефтињује пословање.

кѝбāр прид. индекл. [тур. kibar поносит, достојанствен од ар. kibār, јд. kābīr велики] отмен, поносит, елегантан човек.

кибā̀рли прид. индекл. [тур. kibarlı, в. кибар] поносит, достојанствен, допадљив.

кибернѐтика, -ē ж, дат. и лок. кибернетици [грч. kybernētikḗ кормиларска вештина, према kybernḗtēs кормилар] наука о законитости тока информација и управљачким деловањима у машинама, живим организмима и њиховим заједницама.

кибернѐтичар, -а, м [в. кибернетика] стручњак за кибернетику.

кибернѐтичкӣ, -ā, -ō и **кибѐрнетскӣ** [в. кибернетика] који се односи на кибернетику и кибернетичаре.

кѝберпанк, -а м [енгл. cyber-punk] поџанр научне фантастике који приказује свет будућности у коме владају компјутери интерактивно повезани с људима.

кѝберспејс, -а м [енгл. cyberspace] 1. виртуелна реалност. 2. рач. свеукупни простор у којем се размењују информације путем Интернета.

кѝбитка, -ē ж, дат. и лок. кѝбитки, ген. мн. кѝбиткӣ [рус. кибитка] 1. лака, обично покривена путничка кола или саонице. 2. врста монголског шатора, јурта.

кѝбиц в. **кибѝцēр**.

кѝбицēр, -а м, мн. -и [нем. Kibitz] радознао посматрач и саветник неког играча при игри (карата, шаха и др.); радознао посматрач уопште.

кѝбицовати, кѝбицујēм несврш.[нем. kibitzen] 1. а. заинтересовано посматрати, пратити играње карата, шаха и сл. б. уопште посматрати, гледати с интересовањем, меркати. **кѝбицовати се** гледати се са интересовањем, меркати једно друго.

кѝбла, -ē ж, ген. мн. кѝблӣ [нем. Kübel] 1. чабар, кофа, ведро. 2. овећа посуда у облику кофе, која у затворима служи за обављање физиолошких потреба.

кѝбла, -ē ж [тур. kıble од ар. qiblä] рел. страна света на којој се налази Мека и према којој се окрећу муслимани током молитве.

кѝборг, -а м [енгл. cyborg] у научној фантастици, створење које је делом човек, а делом машина.

кѝбуц, -а м, мн. кѝбуци, ген. мн. кѝбӯцā [јидиш Kibutz од хебр. qibbūṣ окупљање] пољопривредна комуна у Израелу, са заједничком својином над земљом и средствима за производњу.

кѝбуцник, -а м, мн. кѝбуцници [јидиш Kibutznik, в. кибуц] члан кибуца.

кивела́жа, -ē ж [фр. cuvelage] 1. подграђивање, облагање окна даскама. 2. увођење металне цеви у артески бунар.

кѝвета, -ē ж, ген. мн. кѝвēтā [фр. cuvette] 1. унутрашњи поклопац на џепном или ручном часовнику. 2. мали чабар; мало вадро; лавор; умиваоник.

кѝви[1], -ија м, мн. кѝвији, ген. мн. кѝвӣјā [енгл. kiwi од маорског kiwi] 1. зоол. ретка птица тркачица с Новог Зеланда са дугим и танким кљуном, потпуно закржљалим крилима и чекињастим перјем. 2. фиг. шаљ. Новозеланђанин.

кѝви[2], -ија м, мн. кѝвији, ген. мн. кѝвӣјā [енгл. kiwi, в. киви[1] под (2)] бот. тропско воће са смеђом длакавом љуском и зеленим месом, богато витаминима, актинидија, *Actinidia chinensis*.

кѝвот в. **ћивот**.

кѝд, -а м [енгл. kid] уштављена јареће кожа.

кѝдисати,- кѝдишēм сврш. и несврш. [тур. kıymak] 1. навалити, наваљивати, напасти, нападати (на некога или на нешто). 2. сврш. заст. одузети живот, убити.

кѝднапер, -а м, мн. -и [енгл. kidnapper] онај који киднапује, отмичар. ◆ **кѝднаперскӣ**.

кѝднаповати, кѝднапујēм сврш. и несврш. [енгл. kidnap] (у)грабити, отети, отимати кога ради уцене.

кȉзлар-àга, -ē и **кȉзларага, -ē** м [тур. kızlar девојке, в. ага] надзорник султановог харема.

кија́мет, -а м, мн. -и [тур. kıyamet од ар. qiyāmä] 1. смак света, судњи дан. 2. зло, недаћа, пропаст. 3. невреме, непогода, велика олуја.

кија́метити, кија́метӣм несврш. [в. кијамет] дизати узбуну, узнемиравати; ужурбано, нервозно нешто тражити, захтевати.

кија́фет, -а м [тур. kıyafet од ар. qiyāfä] одело, одећа, ношња.

кијафе̏тли прид. индекл. [тур. kıyafetli, в. кијафет] лепо одевен; који лепо изгледа.

кȉк-бо̏кс, -а м [енгл. kick boxing, према kick ударац ногом, в. бокс] врста бокса у којој се удара и ногама, слично тајландском боксу.

кȉк-бо̏ксер, -а м, мн. -и [в. кик бокс] онај који се бави кик-боксом.

кикирȉки, -ија м [порекло неизвесно] бот. биљка из породице грашка, *Arachis hypogaea*, с махунама које расту испод земље и садрже једну до три семенке, које се једу печене.

кȉклоп, -а м [грч. kýklōps од kýklos круг и ṓps око] митол. у грчкој митологији, посебно у Хомеровој Одисеји, див с једним оком насред чела.

кикло̀пија, -ē ж [в. киклоп] мед. урођени поремећај, спојеност очних шупљина, једноокост.

кȉклопскӣ, -ā, -ē [в. киклоп] 1. митол. који се односи на киклопе. 2. џиновски, дивовски.

кȉкс, -а м, мн. кȉксеви, ген. мн. кȉксēвā [аустр. нем. Kickser] 1. погрешан ударац, промашај лопте у фудбалу и другим спортовима. 2. погрешка, промашај уопште. 3. муз. погрешан тон у свирању.

киксȉрати, кȉксӣрām, 3. л. мн. киксȉрајӯ сврш. и несврш. (на)правити кикс, (по)грешити.

кȉкснути, кȉкснēм сврш. [в. кикс] (у)чинити кикс, погрешити.

кȉла в. **кȉлограм**.

кȉлер, -а м, мн. кȉлери, ген. мн. кȉлērā [нем. Kühler] фам. хладњак аутомобила.

кȉлер, -а [енгл. killer] плаћени убица.

кȉлит, -а м, мн. кȉлити, ген. мн. кȉлӣтā = **ћȉлит,** -а м, мн. ћȉлити, ген. мн. ћȉлӣтā [тур. kilit брава од перс. kilīd кључ] катанац, локот.

кȉло в. **кȉлограм**.

кило- [грч. khílioi хиљада] као први део сложенице означава јединицу мере хиљаду пута већу (у рачунарству 2^{10} =1.024 пута већу).

килоа̀мпēр, -е́ра м, мн. килоампе́ри, ген. мн. килоампе́рā [в. кило-, ампер] физ. јединица за мерење јачине електричне струје, 1.000 ампера.

кȉлобајт, -а м, мн. кȉлобајти, ген. мн. кȉлобā̀јтā [в. кило-, бајт] рач. јединица за мерење количине информација у меморији компјутера, износи 1.024 бајта.

кȉлобā̀р, -а м, мн. кȉлобā̀ри, ген. мн. кȉлобā̀рā [в. кило-, бар²] метеор. јединица за мерење атмосферског притиска, 1.000 kg на 1 квадратни центиметар.

кȉловā̀т, -а м, мн. кȉловā̀ти, ген. мн. кȉловā̀тā [в. кило-, ват] физ. јединица електричне снаге, 1.000 вати.

кȉловолт, -а м, мн. кȉловолти, ген. мн. кȉловṑлтā [в. кило-, волт] физ. јединица електричног напона, 1.000 волти.

кȉлограм, -а м, мн. кȉлограми, ген. мн. кȉлограмā̀ [в. кило-, грам] физ. јединица мере за тежину, 1.000 грама.

кȉлограмметар, -тра м, мн. кȉлограмметри, ген. мн. кȉлограмметā̀рā [в. килограм, метар] физ. јединица за мерење ефекта рада, рад који је потребан да се 1 килограм дигне на висину од 1 метра.

килокā̀лṑрија, -ē ж [в. кило-, калорија] физ. заст. некадашња јединица за топлоту, хиљаду калорија.

кȉлолитар, -тра м, мн. кȉлолитри, ген. мн. кȉлолитā̀рā [в. кило-, литар] мера за запремину, 1.000 литара.

кȉлометар, -тра м, мн. кȉлометри, ген. мн. кȉлометā̀рā [в. кило-, метар] физ. мера за дужину, 1.000 метара. ▲ **квадратни ~** мера за површину, квадрат са страном дужине 1 километар.

кȉлометарскӣ, -ā, -ō [в. километар] 1. који се односи на километре; који се мери километрима. 2. фиг. веома дуг, преопширан.

километра́жа, -ē ж [в. километар] 1. удаљеност, растојање између одређених места изражена у километрима; број пређених километара. 2. мерење, рачунање по километрима; обележавање километара. 3. новчана надокнада за

службено путовање у зависности од пређених километара.

кѝлопонд, -а м, мн. кѝлопонди, ген. мн. кѝлопо̄ндā [в. кило-, понд] физ. заст. у техничком систему мерних јединица мера за силу, 1000 понда (1 kp = 9,80665 N).

кѝлопондметар в. **кѝлопонд**.

килóте, килóтā ж мн. [фр. culotte] 1. доњи део женског рубља, женске гаћице. 2. ист. кратке панталоне, чакшире до испод колена (део некадашњег дворског начина одевања).

кѝлотона, -ē ж, ген. мн. кѝлотō̄нā [в. кило-, тона] јединица мере за разорну моћ нуклеарног оружја, једнака енергији створеној експлозијом хиљаду тона тринитротолуола; скр. kt.

кѝлохерц, -а м, мн. кѝлохерци, ген. мн. кѝлохе̄рцā [в. кило-, херц] физ. јединица за фреквенцију, тј. број осцилација у једној секунди (обично електромагнетских таласа), једнака 1.000 херца; скр. kHz.

кѝлоцикл, -а м [в. кило-, цикл] физ. стари назив за килохерц.

кѝлоџӯл, -а м, мн. кѝлоџӯли, ген. мн. кѝлоџӯлā [в. кило-, џул] физ. јединица за енергију и количину топлоте, 1.000 џула; скр. kJ.

кѝлт, -а м, мн. кѝлтови, ген. мн. кѝлтō̄вā [енгл. kilt од шкот. kilt] сукња од шкотске кариране тканине с наборима, фалтама (у шкотској мушкој народној ношњи и као део униформе у неким јединицама енглеске војске).

кѝљер, -а м, мн. кѝљери, ген. мн. кѝље̄рā = **ћѝлер,** -а м, мн. ћѝлери, ген. мн. ћѝле̄рā [тур. kiler, kilar] собица, остава, вајат.

кѝм, кѝма и кѝма м [нем. Kümmel, према лат. cuminum од грч. kýminon] бот. 1. двогодишња зељаста биљка која расте по ливадама и служи за испашу, *Carum carvi*. 2. средњоазијска и средоземна биљка која се и код нас гаји и употребљава као зачин и у лекарству, *Cuminum cyminum*.

кѝма, -ē ж [грч. kýma талас, отеклина] архит. таласасти део капитела стуба.

кимàтион, -а м, мн. -и [грч. kymátion мали талас] архит. низ стилизованих листова као украс на старогрчким капителима.

кѝмбал в. **цимбал**.

кимбѐрлит, -а и **кимбèрлӣт,** -ита м, мн. кимберли̏ти, ген. мн. кимберли̏тā [према граду Кимберли (Kimberley) у Јужноафричкој Републици] минер. ерупгивна стена тамне боје, каткад садржи дијаманте.

кимѐтли прид. индекл. [тур. kiymetli] вредан, скупоцен, цењен.

кимо̀граф, -а м, мн. -и [грч. kŷma талас, в. -граф] а. апарат који графички региструје физиолошке појаве (крвни притисак, пулс, притисак у шупљинама срца, дисање и др.). б. у експерименталној фонетици, апарат који бележи кривуљу звука. ◆ **кимо̀графскӣ**.

кимогрàфија, -ē ж [грч. kŷma талас, в. -графија] мерење и графичко представљање притиска крви помоћу кимографа.

кимóно, кимóна м [јап. kimono] јапанска национална одећа, дугачка хаљина (мушка и женска) са широким рукавима и широким појасом око струка.

кѝна-вѝно, -а с [нем. Chinawein према шп. quina, в. кинин] слатко вино с тинктуром кинина; употребљава се за јачање организма.

кѝна-срѐбро, кѝна-срѐбра м [нем. Chinasilber кинеско сребро] легура бакра, никла и цинка, боје сличне сребру, в. **алпака**[2].

кѝнг, -а м [кин. king] стари кинески музички инструмент, удараљка са 16 каменчића.

кѝнг-сā̀јз прид. индекл. [енгл. king-size краљевска величина] који је дужи од обичног (об. о цигаретама).

кѝндербет, -а м, мн. кѝндербети, ген. мн. кѝндербе̄тā [нем. Kinderbett] покр. заст. дечији креветац.

кѝндервāгн, -а м, мн. кѝндервāгни [нем. Kinderwagen] покр. заст. дечја колица.

кинегѐтика, -ē ж, дат. кинегѐтици [грч. kynēgetikḗ, према kýōn пас, ágein водити] вештина узгајања и дресуре паса.

кѝнēд, -éда м, мн. кинéди, ген. мн. кинéдā [грч. kínaidos] ист. 1. антички назив за хомосексуалца. 2. развратник.

-кинеза, -кинезија [грч. kínēsis кретање] као други део сложених речи означава кретање.

кинези-, кинезио- [грч. kínēsis кретање] као први део сложених речи означава кретање.

кинезиàлгија, -ē ж [в. кинези-, -алгија] мед. бол при кретању.

кинезиолòгија, -ē ж [в. кинези-, -логија] изучавање мишићног кретања код људи, нарочито у вези с физичким вежбама.

кинезиомѐтрија, -ē ж [в. кинези-, -метрија] научна дисциплина која се бави мерењима у кинезиологији.

кинези(о)тера̀пија, -ē ж [в. кинези-, терапија] мед. примена телесних вежби у лечењу.

кинемàскоп в. **синемаскоп**.

кинемàтика, -ē ж, дат. кинемàтици [грч. kínēma, ген. kinḗmatos кретање] физ. грана теоријске механике која проучава кретање.

кинематòграф, -а м, мн. -и [грч. kínēma, ген. kinḗmatos кретање, в. -граф] 1. пројектор покретних слика, филмски пројектор. 2. биоскоп.

кинематогрàфија, -ē ж [в. кинематограф] 1. сликовно репродуковање предмета у покрету. 2. филмска уметност; целокупна делатност везана за ту уметност.

кинематòграфскӣ, -ā, -ō [в. кинематограф] који се односи на кинематографију; филмски.

кинера́ма в. **синерама**.

кинестѐзија, -ē ж [грч. kineîn кретати, мицати, aísthēsis осећање] чулни осећај кретања. ♦ **кинестѐтичкӣ**.

кинѐтика, -ē ж, дат. и лок. кинѐтици [в. кинетички] физ. наука о кретању; грана теоријске механике која обухвата динамику и статику.

кинѐтичкӣ, -ā, -ō [грч. kinētikós који ставља у кретање] 1. који се односи на кинетику, који је у вези с кинетиком. 2. који се односи на кретање, који је у вези с кретањем. ▲ **кинетичка енергија** физ. енергија тела у покрету; уп. **потенцијална енергија**.

кинето́за, -ē ж [грч. kínētos покретан] мед. тегобе које се јављају при вожњи моторним возилима, авионом или бродом по узбурканом мору.

кинетòскоп, -а м, мн. -и [грч. kínēma (ген. kinḗmatos) кретање, в. -скоп] ист. апарат за посматрање фотографских снимака који се брзо смењују; претеча кинематографа.

кѝнӣн, -и́на м [нем. Chinin од шп. quina од кечуанског] фарм. алкалоид који се прави од коре кининовца, служи као лек против маларије и неких других болести. ♦ **кѝнӣнскӣ**.

кини́новац, кини́но̄вца м [в. кинин] бот. кининско дрво, *Cinchona*, род тропског дрвета из чије се коре добија кинин.

ки́но, -а м, мн. ки́на, ген. мн. ки́на̄ [нем. Kino од Kinematograph] хрв. биоскоп.

кино-[1] [нем. Kino од Kinematograph] као први део сложеница означава оно што се односи на филмове, кинематографију.

кино-[2] [грч. kýon пас] као први део сложеница означава оно што се односи на псе.

кинòбија, -ē ж [в. кенобијум] црквн. манастирска заједница у којој калуђери живе као чланови једног, заједничког домаћинства.

кинòдром, -а м, мн. -и [в. кино-[2], в. -дром] спортско тркалиште за псе.

кинòлог, -а м, мн. кинòлози, ген. мн. кинòло̄гā [в. кино-[2], в. -лог] стручњак за кинологију.

кинолòгија, -ē ж [в. кино-[2], в. -логија] наука о узгајању и селекцији паса.

кинòлошкӣ, -ā, -ō [в. кинологија] који се односи на кинологе и кинологију. ▲ **кинолошко друштво** друштво љубитеља и узгајивача паса.

кинòмāн[1], -а́на м, мн. киноман́и, ген. мн. киноман́а [в. кино-[1], -ман] претерани љубитељ филмске уметности.

кинòмāн[2], -а́на м, мн. киноман́и, ген. мн. киноман́а [в. кино-[2], -ман] онај који је опседнут псима, необуздани љубитељ паса.

киномàнија[1], -ē ж [в. кино-[2], манија] необуздана љубав према филму.

киномàнија[2], -ē ж [в. кино-[1], манија] опседнутост псима.

ки́но-оператѐр, -е́ра м, мн. ки́но-оператѐри, ген. мн. ки́но-оператѐрā [в. кино, оператер] радник који рукује апаратом за пројекције у биоскопу.

кинòскоп, -а м, мн. -и [в. кино, -скоп] апарат за преснимавање телевизијских емисија са телевизијског екрана.

киноте́ка, -ē ж, дат. и лок. киноте́ци, ген. мн. киноте́кā [в. кино, -тека] збирка филмова, филмска архива; зграда у којој се налази оваква збирка. ♦ **кинòтēчкӣ**.

кинофика́ција, -е̄ ж [в. кино, -фикација] изградња мреже биоскопа, обухватање мрежом биоскопа; популаризација филмске уметности.

кинѐфиковати, кинѐфикујем и **кинофици́рати,** кинофици̏рам, 3. л. мн. кинофици̏рајӯ сврш. и несврш. [в. кинофикација] спровести, спроводити кинофикацију.

кинофѐбија, -е̄ ж [в. кино-[2], в. -фобија] мед. болесни страх од паса.

ки̏нта, -е̄ ж, ген. мн. ки̏нтӣ [алб. kintar стоти део лека] жарг. динар. ▯ **немати ни кинте** немати ни паре у џепу.

ки̏нџал, -а́ла м, мн. кинџа́ли, ген. мн. кинџа́лā [рус. кинжал, тур. kinyal] нож са оштрицом на обе стране, бодеж, кама.

ки̏оск, -а и **ки̏оск,** -а м, мн. ки̏осци/ки̏осци, ген. мн. ки̏о̄скā [фр. kiosque од тур. köşk од перс. kūšk] 1. мала улична продавница у којој се продаје штампа, цигарете и друга ситна роба. 2. омања дрвена кућа у винограду и сл., отворена на све стране, павиљон карактеристичан за источњачку архитектуру.

ки̏п, ки́па м, мн. ки́пови, ген. мн. ки́по̄вā [мађ. kép слика, лик] 1. ум. извајан лик човека у глини или камену; статуа, споменик.

ки̏п, -а м, мн. ки̏пови, ген. мн. ки̏по̄вā основна новчана јединица у Лаосу, подељена на 100 ата.

ки̏парис, -а м, мн. -и [грч. kypárissos] бот. четинар који расте у јужнијим, топлим крајевима, чемпрес.

ки̏пер, -а и **ки̏пер,** -а м, мн. -и [нем. Kipper према kippen нагнути] теретно возило с покретном каросеријом за брзо истоваривање терета.

ки̏пу, ки̏пуа м, мн. ки̏пуи, ген. мн. ки̏пӯā [кечуански quipu чвор] ист. старо перуанско писмо засновано на врпцама са чворовима.

ки̏р и **ки̏р** м индекл. [грч. kýrios] титула које се употребљавала уз име, обично међу Грцима и Влинцарима: господин, господар.

ки̏ра ж индекл. [в. кир] госпођа.

кира́ет, -а м [тур. kıraet од ар. qirāā' читање] правилно читање Корана.

кираетха̀на, -е̄ ж, ген. мн. кираетха́нā [тур. kıraethane, в. кирает, перс. ḫāne кућа] јавна библиотека, читаоница.

кира̀џија, -е̄ м (ж. **кира̀џи̏јка,** -е̄, дат. кира̀џи̏јци, ген. мн. кира̀џи̏јкӣ и уоб. **кира̀џика**) [тур. kıracı, в. кирија] 1. онај који узима стан у закуп, закупац стана, станар. 2. в. **кирѝџија.** ◆ **кира̀џи̏јскӣ.**

кира̀сир, -и́ра м, мн. кираси́ри, ген. мн. кираси́рā [фр. cuirassier према cuirasse оклоп] ист. коњаник са оклопом, припадник тешке коњице. ◆ **кира̀си̏рскӣ.**

ки̏рвај, -а м, мн. ки̏рваји, ген. мн. ки̏рвајā [нем. Kirchweih] црквена слава, црквени сабор.

кирена̀ик, -а м, мн. кирена̀иди, ген. мн. кирена̀и̏кā [грч. Kyrēnaikós, становник града Кирене у северној Африци] филоз. припадник старогрчке филозофске школе чији је оснивач Аристип из Кирене, који је учио да је основни циљ живота радост и уживање.

кирѐта, -е̄ ж, ген. мн. кире́тā [фр. curette] мед. хируршки инструмент у облику кашике оштрих рубова којим се уклањају израштаји, оболела ткива и др.

киретā́жа, -е̄ ж [фр. curetage] мед. стругање киретом (у терапеутске и дијагностичке сврхе); чишћење киретом унутрашњости материце (приликом побачаја).

киретѝрати, кирѐтӣра̄м, 3. л. мн. киретѝрајӯ сврш. и несврш. [в. кирета] мед. (о)чистити киретом.

ки̏ри, -ија м, ген. мн. ки̏рӣjā [фр. curie, према физичару Пјеру Кирију (P. Curie, 1859–1906)] физ. јединица за мерење радиоактивности, износи 3,7 x 10^{10} распада у секунди.

ки̏рија, -е̄ ж, ген. мн. ки̏рӣjā [тур. kira од ар. kirā'] 1. станарина. 2. најам тегљеће марве. 3. давање земље у закуп при којем обрађивач даје власнику половину приноса, наполица.

кирѝџаш, -а́ша м, мн. кирѝџа́ши, ген. мн. кирѝџа́шā = **кирѝџија,** -е̄ [в. кирија] 1. онај који се бави превозом туђе робе, каквог товара уопште, ређе и путника, обично својим колима, коњима, лађом и сл. 2. онај који узима нешто под закуп, закупац, кирајџија. ◆ **кирѝџа̄шкӣ.**

кирѝџа́шити, кирѝџа́шӣм несврш. [в. кирија] радити као кириџаш, превозити коњском запрегом уз наплату.

ки̏рије елѐјсо̄н [грч. Kýrie eléēson] рел. Господи помилуј, речи којима почиње католичка миса.

кӣријум, -а и **кӣриј,** -а м [по научницима Пјеру и Марији Кири] хем. вештачки добијен трансурански хемијски елемент, радиоактивни метал, симбол Cm, атомски број 96.

кирѝџија, кирѝџијскӣ в. **кирѝјāџ, кирѝјāџијскӣ**.

кириџи́лук, -а м, мн. кириџи́луци, ген. мн. кириџи́лу́кā [тур. kiracılık, в. кириџија] кириџијски посао, занимање кириџије.

кир-ја̀ња, -ē м [према Кир Јањи, лику из истоимене драме Јована Стерије Поповића] шкртица, тврдица.

Кӣрка, -ē ж, дат. Кӣрки [грч. Kírkē] 1. митол. чаробница из Хомерове Одисеје која је завела Одисеја и његове људе. 2. фиг. заводница, опасна љубавница. 3. астрон. име једног астероида откривеног 1855. године.

киро- в. **хиро-**.

кӣрш, -а [нем. Kirsch(geist)] вишњевача, ракија од вишања, омиљена у алпским крајевима.

кӣслев, -а м (изворно **кислёв**) [хебр. kislēv] трећи месец јеврејског календара, у време нашег новембра и децембра.

кӣсмет, -а м [тур. kısmet од ар. qismā] судбина, удес, оно што је провиђење сваком унапред одредило.

кисои́да, -ē = **цисои́да,** -е ж [грч. kissós бршљан, в. -оид] мат. линија бршљанастог листа, крива линија трећег степена.

кӣст, кӣста м, мн. кӣстови, ген. мн. кӣстōвā [рус. кист] хрв. 1. сликарска четкица, кичица; четкица за бојење 2. фиг. начин, техника сликања, сликарски стил.

кистиха̀нд, кистиха̀нт узв. [нем. küss' die Hand] заст. љубим руку: некадашњи поздрав старијим особама или мушкараца женама, рукољуб.

кӣт[1], кӣта м, мн. кӣтови, ген. мн. кӣтōвā [грч. kêtos морска неман, велика риба] зоол. општи назив за ред морских сисара риболиког тела чији су предњи удови претворени у пераја, а задњи закржљали; назив за поједине (обично најкрупније) врсте тога рода.

кӣт[2], кӣта м [нем. Kitt] мека, лепљива смеса минијума или креде и фирнајса, која служи за лепљење прозорског стакла, испуњавање пукотина, неравнина и сл.

кӣтāб в. **ћӣтāб**.

кӣтā̀јка, -ē ж, дат. кӣтā̀јци [рус. китайка] врста кинеске свилене или памучне тканине; одећа од истоимене тканине.

кӣтара [грч. kithára] муз. старогрчки жичани инструмент сличан лири.

кӣтир, -а м, ген. мн. кӣтӣрā̄ [тур. kitir] кокице од кукурузних зрна.

кӣтнкēс, -а м [нем. Quittenkäse од Quitte дуња, Käse сир] врста посластице, сув пекмез од густо укуваних дуња са шећером.

кӣтовати, кӣтујēм несврш. [нем. kitten, в. кит[2]] лепити, учвршћивати китом (обично стакло уз прозорске оквире).

кӣф, кӣфа м [фр. kif(f) од ар. keif, в. ћеф] мешавина хашиша и дувана, опојно средство у многим земљама северне Африке.

кӣфла, -ē ж, ген. мн. кӣфлӣ [нем. Kipfel] врста финог пецива у облику полумесеца.

кифо́за, -ē ж [грч. kyphós сагнут, в. -оза] мед. повијеност, искривљеност кичме или једног њеног дела.

кӣч, кӣча м, мн. кӣчеви, ген. мн. кӣчēвā [нем. Kitsch] а. назовиуметност, лажна уметност. б. дело без праве уметничке вредности, творевина која се одликује одсуством укуса, сладуњавошћу, јефтиним ефектима.

кӣчер, -а м [в. кич] произвођач кича, надриуметник.

кӣчерскӣ, -ā, -ō [в. кичер] који представља кич, неукусан сладуњав, уметнички безвредан.

кӣшлак, -а м, мн. кӣшлаци, ген. мн. кӣшлāкā [тур. kışlak од kış зима] зимовник; место у низији где се стока са планине доводи да презими.

кја̀нти, -ија м [итал. chianti] црвено ароматично вино из долине Кјанти у Тоскани.

кјат [kiat] новчана јединица у Бурми, дели се на 100 пјаса.

Кју̂-клу̂кс-кла̂н [енгл. Ku Klux Klan, в. клан] назив тајне расистичке организације у јужним државама САД, која спроводи терор над црнцима, непријатељски расположена према католицима и Јеврејима.

клавијату́ра, -ē ж [нем. Klaviatur према лат. clavis дирка] 1. муз. свеукупни број дирки (белих и црних) на инструментима као што су кла-

Кит[2] = модерни кит

вир, клавичембало, оргуље, клавирска хармоника и сл. 2. електронски инструмент с диркама. ◆ **клȁвијатȕрнӣ**.

клавијатȕрист(а), -ē м, мн. клавијатȕристи [в. клавијатура] муз. у џезу и поп музици, музичар који свира на инструментима с клавијатуром.

клȁвикȏрд, -а м, мн. -и [итал. clavicordo, према лат. clavis типка, грч. khordḗ жица] муз. најстарији тип жичаног музичког инструмента с диркама, претеча данашњег клавира.

клавȉкула, -ē ж [лат. clavicula кључић] 1. анат. кључна кост, кључњача.

клȁвикулāран, -рна, -рно [нлат. clavicularis, в. клавикула] анат. кључњачни, који се тиче кључне кости.

клȁвȉр, -и́ра м, мн. клави́ри, ген. мн. клави́рā [нем. Klavier од фр. clavier клавијатура, од лат. clavis дирка] муз. инструмент с диркама које посредством малих чекића покривених филцом ударају затегнуте жице и производе звук, пијано, пијанофорте. ▲ **клавир-хармоника** муз. хармоника с клавијатуром.

клавȉрист(а), -ē м, мн. клавȉристи (ж. **клавȉристкиња,** -ē) [в. клавир] свирач на клавиру, пијанист.

клȁвȉрскӣ, -ā, -ō [в. клавир] муз. који се односи на клавир; који је писан за клавир. ▲ **клавирска хармоника** хармоника с клавијатуром.

клȁвȉрштимер, -а м [нем. Klavierstimmer] муз. стручњак који подешава, угађа, штимује клавире.

клавичȅмбало, -а с [итал. clavicembalo] муз. инструмент с диркама које посредством малих трзалица (пера) окидају жице, омиљен од XVI до XVIII века, претеча данашњег клавира, чембало, клавсен.

клȁвсēн и **клавȅсēн,** -е́на м [фр. clavecin] в. **клавичȅмбало**.

клȁјдерштоk, -а м [нем. Kleiderstock] фам. заст. вешалица за одела, чивилук.

клȁјстер, -а м [нем. Kleister] обућарски лепак, туткало.

клȁка, -ē ж, дат. клȁци, ген. мн. клȁкā [фр. claque] група људи најмљена, потплаћена да аплаудира (обично неком глумцу, представи у позоришту и сл.).

клȁкер, -а м, мн. -и [фр. claqueur] члан клаке, најмљени пљескач.

клȁксон, -а м, мн. -и [енгл. Klaxon, фабричко име] звучни сигнални уређај у аутомобилу, сирена.

клȁмфа, -ē ж, ген. мн. клȁмфӣ [нем. Klampfe] двокрака гвоздена шипка за међусобно причвршћивање, спајање греда, балвана и сл..

клȁмфер, клȁмфер в. **клȍмфер**.

клȁн, -а м, мн. клáнови, ген. мн. клáнōвā [енгл. clan од ирског и гаелског clann, cland род од лат. planta изданак] 1. а. ист. родовска заједница, братство у Шкотској и Ирској. б. род, племе, братство, заједница уопште. 2. фиг. утицајна група људи везана каквим заједничким, обично уским, личним интересима. ◆ **клáновскӣ**.

клȁпа[1], -ē ж, ген. мн. клȁпā [алб. kllapë] фам. дружина, дружба, скупина; група другара.

клȁпа[2], -ē ж, ген. мн. клȁпā [нем. Klappe] табла са ударном дашчицом одоздо са које се снимају ознаке за обележавање појединих кадрова филма.

клȁпна, -ē ж, ген. мн. клȁпнӣ [нем. Klappe] 1. вентил. 2. а. поклопац, преклопац. б. муз. на кларинету, саксофону и сл. инструментима, метални поклопац с полужицом чијим се притискањем отвара рупа на цеви да би се произвео жељени тон. 3. четвороугаони комад тканине који покрива џеп на сакоу, костиму и другим деловима одеће.

кларȉнет, -а м, мн. -и [итал. clarinetto] муз. дрвени дувачки инструмент, с дрвеним језичком, звонасто проширен у доњем делу.

кларинȅтист(а), -ē м, мн. кларинȅтисти (ж. **кларинȅтисткиња,** -ē) [в. кларинет] свирач на кларинету.

кларȉно, -а м [итал. clarino] муз. 1. врста трубе из XVII и XVIII века. 2. високи регистар на труби.

кларȉса, -ē ж [итал. clarissa] редовница, калуђерица фрањевачког реда св. Кларе.

кларȉсимус, -а м [лат. clarissimus најславнији] заст. Висост, Светлост (титула великаша).

клȁса, -ē ж, ген. мн. клáсā [лат. classis разред] 1. а. у науци, група предмета који имају истоврсна својства. б. у биолошкој класификацији, категорија животиња или биљака већа од реда,

разред. 2. соц. слој људи сличног друштвено-економског положаја (*радничка ~, средња ~* и сл.). 3. део простора за путнике у авионима, бродовима и возовима одређен ценом карте, разред (*йрва ~, друга ~*). 4. а. група људи који су исте године одслужили војску или завршили школу. б. фам. друг из класе, вршњак по школовању. 5. група студената под вођством једног професора на уметничким академијама. 6. одређени ступањ, ниво вредности, квалитета (*роба йрве класе*). 7. фам. особа изузетних квалитета, изванредан стручњак, веома талентован спортиста и сл. 8. заст. школски разред. 9. заст. степен на лествици службених чинова. □ **добити класу** бити унапређен.

кла̀сēр, -е́ра м, мн. класе́ри, ген. мн. класе́рā [фр. classeur] 1. књига, албум за чување марака, нумизматике и сл. 2. фасцикла с преградама за списе.

кла̀сик, -а м, мн. кла̀сици, ген. мн. кла̑сӣкā [лат. classicus, в. класичан] 1. општепризнати стваралац у каквој области науке или уметности, онај чије дело представља трајни допринос у науци или уметности. 2. об. мн. истакнути писац античког доба. 3. дело класичне, трајне вредности.

кла̀сика, -ē ж, дат. и лок. кла̀сици [в. класичан] 1. уметничка или научна општа призната остварења, дела која представљају трајан допринос уметности или култури уопште. 2. културна остварења старих Грка и Римљана. 3. фам. класична музика. 4. фам. нешто уобичајено, добро познато, што се увек понавља.

класи́рати, кла̀сӣрāм, 3. л. мн. класи́рајӯ свр̀ш. и несвр̀ш. [фр. classer, в. класа] разврста(ва)ти, (раз)делити на класе према одређеном критеријуму.

класифика́ција, -ē ж [лат. classificatio, в. класа, -фикација] а. разврставање на класе, групе према одређеним критеријумима, подела, нарочито у науци. б. оцењивање вредности, квалитета, оцена; прављење списка или табеле по вредности.

кла̑сификациōнӣ, -ā, -ō [в. класификација] који се односи на класификацију. ▲ **~ испит** врста пријемног испита после кога се саставља листа према успеху кандидата.

класи̏фиковати, класи̏фикујēм свр̀ш. и несвр̀ш. [лат. classificare, в. класификација] распоредити, распоређивати, разврст(ав)ати у класе, групе према одређеним својствима, особинама, степену вредности и сл.

класици̏зам, -зма м [нем. Klassizismus, в. класичан] 1. правац у књижевности и уметности настао у XVI и XVII веку, који се одликује угледањем на дела класичне, античке културе. 2. тежња да се уметничка дела стварају по устаљеним правилима, на основу класичних узора.

класи̏цист(а), -ē м, мн. класи̏цисти [в. класицизам] представник класицизма; присталица, поборник класичне књижевности и уметности.

класици̏стичкӣ [в. класицизам] који се односи на класицизам и на класицисте.

класици̏тēт, -е́та м [млат. classicitas, в. класичан] класичност.

кла̀сичан, -чна, -чно [лат. classicus који припада (највишој) класи] 1. а. који се односи на старе Грке и Римљане на њихову уметност, културу, језик и др., антички. б. који је у вези са учењем старогрчког и латинског језика и књижевности. 2. који се одликује правилношћу, устаљеном формом; који одговара темељним принципима неке уметности, науке или вештине. 3. устаљен, традиционалан; старински. 4. трајно својствен некоме или нечему; типичан, прави; очигледан. ▲ **класична гимназија** средња школа у којој се изучавају првенствено хуманистички предмети; **класични језици** језици старог века, пре свега старогрчки и латински; **класична музика** уметничка музика, за разлику од забавне или народне.

кла̀сичā̑р, -а м, мн. -и [в. класика] 1. проучавалац класичних језика и класичне културе. 2. в. **кла̀сик**.

кла̀сичнō̑ст, -ости ж [в. класичан] својство онога што је класично, што се односи на класичну литературу; лепота, савршеност.

кла̑снӣ, -ā, -ō̑ [в. класа] 1. који се односи на друштвену класу (*класно уређење, класна борба, класне разлике*). 2. фам. који има изузетне квалитете, првокласан.

кла̑стер, -а м [енгл. cluster] 1. хрпа, гомила, мноштво, маса. 2. муз. скуп тонова који исто-

лобно звуче, а међусобно су удаљени за малу или велику секунду.

кла̏уза, -ē ж [енгл. clause, в. клаузула] грам. проста реченица, обично као део сложене реченице.

кла̏узула, -ē ж [лат. clausula] 1. а. прав. посебна одредба, члан у уговору и др. правном акту којим се ограничава, односно условљава његово извршење. 2. књиж. завршетак, крај стиха. 3. муз. завршетак музичке фразе.

клаузу́ра, -ē ж [лат. clausura, према claudere затворити] 1. а. правило које забрањује калуђерима и калуђерицама појединих редова да излазе из манастира. б. део католичког манастира у који немају приступа световњаци. в. време које калуђери обавезно проводе у строгој усамљености, молитви и размишљању. 2. писмени испит који се ради под непосредним надзором испитне комисије. ◆ **кла̏узӯрнӣ**.

кла̏ун в. **кло́вн**.

кла̏устар, -стра м, мн. кла̏устри, ген. мн. кла̏устāрā = **кла̀уструм,** -а м, мн. -и [лат. claustrum, према claudere затворити] 1. архит. четвороугаоно двориште у католичким манастирима, окружено аркадама. 2. католички манастир, самостан.

клаустрофо̀бија, -ē ж [в. клаустар, в. -фобија] псих. страх од боравка у затвореном простору.

клаустрофо̀бичан, -чна, -чно [в. клаустрофобија] који пати од клаустрофобије.

кла̀уструм в. **кла̏устар**.

кле́ма, -ē ж [нем. Klemme] стезалица, стезаљка, штипаљка, обично за електричне проводнике.

клѐпсидра, -ē ж, ген. мн. клѐпсӣдрā [грч. klepsýdra, према klepteín красти, hýdōr вода] античка справа за мерење времена на основу правилног отицања воде или песка из једне посуде у другу, водени или пешчани сат.

клептокра̀тија, -ē ж [грч. klepteín красти, в. -кратија] пол. владавина лопова; режим у коме неометано влада корупција и проневере.

клептола̀гнија, -ē ж [грч. klepteín красти, lagneía блуд] псих. сексуално узбуђење узроковано крађом.

клептòма̄н, -а́на м, мн. клептома́ни, ген. мн. клептома́нā (ж. **клептòма̄нка,** дат. клептòма̄нки) [грч. klepteín красти, в. -ман] човек који пати од клептоманије.

клептома̀нија, -ē ж [грч. klepteín красти, в. -манија] псих. неодољиви нагон да се краду предмети, болесна склоност крађи.

клептòма̄нскӣ, -ā, -ō [в. клептоманија] који се односи на клептоманију или на клептомане.

клептофо̀бија, -ē ж [грч. klepteín красти, в. -фобија] псих. болестан страх неке особе да ће бити покрадена или да ће сама извршити крађу.

клѐр, -а м [лат. clerus од грч. klêros деоба, одабрани део (верника)] свештенички сталеж, свештенство.

клѐрик, -а м, мн. клѐрици, ген. мн. клѐрӣкā [лат. clericus свештеник од грч. klērikós, в. клер] а. богослов који се спрема за свештеника. б. припадник клера, свештеник.

клѐрикā̄лан, -лна, -лно [клат. clericalis, в. клер] који се односи на клер, свештенички; који се односи на клерикалце и на клерикализам, на политичке тежње, схватања и интересе клера.

клерика́лац, -лца м, мн. клерика́лци, ген. мн. клерӣкā̄лāцā (ж. **клерӣкā̄лка,** -ē, дат. клерӣкā̄лки, ген. мн. клерӣкā̄лкӣ) [в. клерикалан] присталица, поборник клерикализма.

клерикали̏зам, -зма м [в. клерикалан] тежња ка јаком утицају цркве и свештенства на политички живот и друштвене односе, искоришћавање утицаја цркве у политичке сврхе.

клерика̀лизовати, клерика̀лизујēм и **клерикализи́рати,** клерикали̏зӣрām, 3. л. мн. клерикализи́рајӯ свршн. и несврш. [в. клерикалан] (у)чинити клерикалним, подвргнути, подвргавати утицају цркве, клерикализма.

клерӣка̄т, -а́та м [нлат. clericatus] 1. школа која припрема клер, свештенство, верска школа. 2. звање клерика.

клерога̀мија, -ē ж [в. клер, -гамија] свештенички брак.

клерокра̀тија, -ē ж [в. клер, -кратија] владавина свештеничког сталежа, утицај и моћ клера у држави.

клерофаши̏зам, -зма м [в. клер, фашизам] политичка спрега клерикализма и фашизма; снаге које заступају такву политику.

клерофа̀шист(а), -ē м, мн. клерофа̀шисти (ж. **клерофа̀шисткиња**, -ē) [в. клер, фашист] присталица, поборник клерофашизма.

клерофашѝстичкӣ, -ā, -ō [в. клер, фашизам] који се односи на клерофашизам и на клерофашисте.

клѐфте, клѐфтā м мн. [нгрч. kléphtēs. првобитно лопов] ист. хајдуци који су се у XVIII и XIX веку повукли у планине северне и средње Грчке и одатле се борили за ослобођење земље од Турака.

клѝзма, -ē ж [грч. klýsma испирање] мед. течност која се помоћу иригатора убризгава у задње црево ради вештачког пражњења црева, отклањања затвора, вештачког храњења или давања лекова, клистир.

клѝјен(а)т, -нта м, мн. клѝјенти, ген. мн. клѝјенāтā (ж. **клѝјенткиња**, -ē) [лат. cliens, ген. clientis који тражи заштиту моћнијег] 1. а. особа коју заступа адвокат. б. особа која користи услуге неке банке, агенције и сл. в. стална муштерија. 2. ист. у старом Риму, плебејац који се стављао под заштиту неког патриција, уп. штићеник, поданик.

клијентѐла, -ē ж [фр. clientèle] 1. скуп клијената; скуп муштерија; сви они који користе услуге неке установе. 2. ист. у старом Риму, однос између клијента и његовог заштитника.

клѝк, -а м, мн. клѝкови [енгл. click] 1. фон. термин за гласове неких афричких и др. језика који се производе увлачећи ваздух и цокћући језиком. 2. шкљоцање неког механизма (нпр. фотоапарата у тренутку снимања, компјутерског миша).

клѝка, -ē ж, ген. мн. клѝкā [фр. clique] дружина, група људи повезаних заједничким интересима, који се међусобно помажу не бирајући средства.

клѝкер, -а м, мн. клѝкери, ген. мн. клѝкēрā [нем. Klicker] стаклена, металне или глинена куглица којом се деца играју. ◻ **имати ~** жарг. бити бистар, брзо схватати; **имати ~ за нешто** бити вешт у чему.

кликѐрāш, -а́ша м, мн. кликера́ши, ген. мн. кликера́шā [в. кликер] жарг. бистар, довитљив човек.

клѝкнути, клѝкнēм свршн. [енгл. click] притиснути, обележити компјутерским мишем.

клѝма, -ē ж [лат. clima од грч. klíma нагиб, нагињање од klínein наслањати се] 1. метеор. просечно стање свих атмосферских прилика карактеристичних за један крај, поједине земље и др. у дужем временском периоду, поднебље. 2. фиг. опште стање или расположење у некој средини, атмосфера.

клѝмакс, -а м [грч. klîmax лествице, према klínein наслањати се] 1. врхунац неког збивања, завршна и највиша тачка. 2. књиж. песничка фигура у којој се мисао и осећање исказују низом све снажнијих израза. 3. биол. ступањ у еколошкој сукцесији или развићу неке биљне или животињске заједнице када је она уравнотежена и способна да себе одржава. 4. физиол. оргазам. 5. фам. климактеријум.

климàктēријум, -а (и **климàктēрӣј**, -а) [лат. climacterium, в. климактеричан] мед. период смањивања и престанка репродуктивних способности јединке, који, код жена, кулминира у менопаузи.

климактѐричан, -чна, -чно [грч. klimaktērikós према klimaktḗr степеник, в. климактеријум, в. климакс] 1. који се односи на климактерij(ум), који је у вези с климактеријумом. 2. фиг. прекретан, преломан; опасан, критичан.

климатиза́ција, -ē ж [фр. climatisation, в. клима] одржавање одговарајуће температуре и влажности ваздуха у затвореној просторији.

климатѝзēр, -е́ра м, мн. климатизе́ри, ген. мн. климатизе́рā [в. климатизовати] уређај за регулисање температуре у затвореном простору.

климàтизовати, климàтизујēм и **климатизѝрати**, климатѝзѝрāм, 3. л. мн. климатизѝрајū свршн. и несврш. [фр. climatiser, в. клима] спровести, спроводити климатизацију.

климатогрàфија, -ē ж [в. клима, -графија] наука која се бави описом климе неког места или подручја.

климатѝолог, -а м, мн. климатѝолози, ген. мн. климатѝолōгā [в. клима, -логија] научник, стручњак за климатологију.

климатолѝгија, -ē ж [в. клима, -логија] наука о клими и утицају климатских услова на живa бића на Земљи.

климатòлошкӣ, -ā̄, -ō̄ [в. климатологија] 1. који се односи на климатологе или климатологију. 2. в. **клӣматскӣ**.

климатотерàпија, -ē̄ ж [в. клима, терапија] лечење коришћењем климатских услова, **климатско лечење** (в.).

клӣматскӣ, -ā̄, -ō̄ [грч. klimatikós, в. клима] 1. који се односи на климу, који је у вези с климом. 2. који има благу климу погодну за опоравак и одмор; који се налази у месту с добром климом; који се обавља уз помоћ такве климе. ▲ **климатско лечење** мед. лечење и опоравак болесника у пределима с погодном климом.

клӣма-ӯређај, -а м [в. клима, уређај] направа за климатизацију, климатизатор, **еркондӣшн** (в.).

клӣника, -ē̄ ж, дат. и лок. клӣници [нем. Klinik, в. клинички] болничка установа обично у оквиру медицинског факултета, која служи за лечење болесника, научно испитивање болести и лекова и за практичну медицинску наставу.

клӣничкӣ, -ā̄, -ō̄ [лат. clinicus од грч. klinikós који припада (болесничком) кревету, према klínē кревет] 1. који се односи на клинику. 2. који се лечи на клиници, кога треба испитивати и лечити на клиници; уп. **амбулàнтан**.

клӣнкер[1], -а м, мн. клӣнкери, ген. мн. клӣнкērā [енгл. clinker од хол. Klinker] грађ. јако печена, на површини стакласта цигла велике тврдоће и отпорности према хемикалијама, добијена печењем мешавине ватросталних и лакше топљивих глина на врло високој температури.

клӣнкер[2], -а м, мн. клӣнкери, ген. мн. клӣнкērā [енгл. clinker] врста чамца од дасака које се преклапају.

клӣнометар, -тра м, мн. клӣнометри, ген. мн. клӣнометārā [грч. klínein нагињати се, в. -метар] рударски инструмент за мерење нагибног угла брдских слојева.

клӣнч, -а м, лок. клӣнчу [енгл. clinch] сп. у боксу, недозвољено држање противникових руку или тела ради заштите или спречавања ударца. ▯ **држати (кога) у клинчу** држати кога у положају где не може ништа да предузме, држати у шаху.

Клӣо, Клӣје ж, дат. Клӣји [грч. kleiō, kléos добар глас, слава] митол. муза заштитница историје, обично представљена с полуотвореним свитком хартије у руци. ◆ **Клӣјин**.

клӣп-а̏рт, -а [енгл. clip art] рач. скуп слика, цртежа, дијаграма, мапа и сл. који се налазе у књизи или на диску и могу се уметати у друге документе као илустрација.

клӣпер, -а м, мн. клӣпери, ген. мн. клӣпērā [енгл. clipper] 1. ист. брзи прекооксански једрењак за превоз робе (у XIX веку). 2. врста транспортног авиона. 3. електронски уређај који одржава фреквенцију таласа у одређеним границама.

клӣр в. **клēр**.

клӣренс, -а м [енгл. clearance] мед. одређивање, мерење запремине плазме (или крви) коју је бубрег способан да пречисти у датој јединици времена.

клӣрик в. **клēрик**.

клӣринг, -а м, мн. клӣринзи, ген. мн. клӣрӣнгā [енгл. clearing] трг. систем робног промета у међународној трговини у коме се роба плаћа робом, а узајамна дуговања и потраживања утврђују обрачуном, без плаћања у готову. ◆ **клӣриншкӣ**.

клӣрос, а м. мн. -и [грч. klēros, в. клер] црква. 1. свештенство, клер. 2. певница у православној цркви.

клӣса̄р, -а и **клӣса̄р,** -а́ра м, мн. клиса́ри, ген. мн. клиса́рā [црква. грч. ekklēs(i)arēs, према грч. ekklēsia црква] црквени послужитељ, црквењак (у православној цркви).

клӣстӣр, -и́ра м, мн. клисти́ри, ген. мн. клисти́рā [нем. Klistier од грч. klystēr штрцаљка према klýzein испирати] мед. 1. справа за давање клизме, иригатор. 2. в. **клӣзма**.

клистѝрати, клӣстӣра̄м, 3. л. мн. клисти́рајӯ свр. и несвр. [в. клистир] да(ва)ти, убризга(ва)ти (некоме) клизму.

клӣстрӧн, -о́на м, мн. клистро́ни, ген. мн. клистро́нā [енгл. klystron од грч. klýzein таласати] физ. специјална електронска цев која се употребљава у техници ултракратких таласа и радарској техници, служи за добијање врло високих фреквенција.

клӣсура, -ē̄ ж, ген. мн. клӣсӯрā [грч. kleisoúra] а. уска и дубока речна долина с високим окомитим странама, теснац, кланац. б. стена, хрид.

клѝторис, -а м [грч. kleitorís, према kleíein закључавати] анат. део спољашњих женских гениталних органа, дражица. ◆ **клѝториснӣ**.

клѝф, -а м [енгл. cliff] геогр. стрма стеновита обала, висока стена крај мора, литица.

клѝше̄, -ѐа м, мн. клишѐи, ген. мн. клишѐā [фр. cliché] 1. типогр. метална или дрвена плоча на којој је утиснута или уграви рана слика или цртеж за штампање. 2. фиг. а. овештао израз или фраза, образац, калуп, шаблон. б. баналан, шаблонски поступак или начин понашања.

клишѐтѝра̄н в. **клѝшѝра̄н**.

клишети́рати в. **клиши́рати**.

клѝшѝра̄н, -а, -о [в. клиширати] фиг. који се ради по уобичајеном поступку, шаблонски, стандардан, баналан.

клиши́рати, клѝшѝра̄м, 3. л. мн. клиши́рајӯ свр ш. и несвр ш. [нем. klischieren, в. клише] (на)правити, (из)радити клише; преносити на клише.

клишѝгра̄ф, -а м, мн. -и [в. клише, -граф] справа за клиширање електромеханичким путем.

клишоте́ка, -е̄ ж, лок. клишоте́ци, ген. мн. клишоте́кā [в. клише, -тека] просторија или орман где се чувају клишеи.

клоа̀зма, -е̄ ж [грч. chlóasma зеленкаста боја према chloázein зеленети се] мед. разнобојне пеге које се јављају на лицу код трудница.

клоазонѝзам, -зма м [фр. cloisonisme, према cloison преграда] ум. сликарство у коме се површине чистих боја раздвајају црним линијама.

клоа̀ка, -е̄ ж, дат. клоа̀ци [лат. cloaca] 1. подземни одводни канал у канализационој мрежи, сабиралиште прљавштине; нужник, клозет. 2. зоол. кесасто проширење завршног дела црева код водоземаца, гмизаваца, птица и неких риба, у које се излива садржина црева, мокраћа и полни продукти. 3. фиг. легло прљавштине, изопаченост, морална покварености.

клóвн, -а м, мн. клóвнови, ген. мн. клóвнōвā [енгл. clown] а. циркуски комичар, шарено одевен, који изазива смех комичним покретима, мимиком, геговима; лакрдијаш, комедијаш. б. фиг. онај који је без правих уметничких или научних квалитета; дилетант у струци, лакрдијаш. ◆ **клóвновскӣ**.

клòзет, -а, мн. клòзети, ген. мн. клòзе̄тā [енгл. water closet, досл. просторија за воду] нужник, тоалет. ◆ **клòзетскӣ**.

клòмфер, -а м, мн. клòмфери, ген. мн. клòмфе̄рā [аустр. нем. Klampferer, нем. Klempner] покр. заст. лимар.

клòн, -а м, мн. клóнови, ген. мн. клóновā [грч. klôn младица] 1. биол. група ћелија или организам који настају као резултат бесполног или вегетативног размножавања од једног заједничког претка. 2. фиг. а. савршена копија другог човека, имитатор, двојник. б. копија неке ствари, дупликат.

клони́рати, клòни́ра̄м, 3. л. мн. клони́рајӯ свр ш. и несвр ш. [в. клон] 1. биол. створити, стварати клон; произвести, производити потомство бесполним размножавањем. 2. репродуковати; слепо имитирати (некога или нешто).

клòничан, -чна, -чно [в. клонус] мед. који се односи на клонус; трзајни, грчевит.

клóнус, -а м, мн. -и [нлат. clonus, према грч. klónos узбурканост] мед. низ трзаја, невољних контракција и опуштања неког мишића.

клòнфер в. **клòмфер**.

клòстер, -а м, мн. -и [нем. Kloster од лат. claustrum, в. клаустар] заст. 1. католички манастир, самостан. 2. затворена васпитна установа за омладину, чешће женску, интернат; пансионат; институт. ◆ **клòстерскӣ**.

клòт[1], клòта м [енгл. cloth] густо ткана сјајна памучна тканина, обично за поставу.

клòт[2] прид. индекл. [нем. glatt гладак, глатко] 1. раван, гладак; врста бода у плетењу; уп. **фр̀кēт**. 2. (као прил.) просто, глатко, начисто; сасвим.

клòфер, -а м, мн. клòфери, ген. мн. клòфе̄рā [нем. Klopfer према klopfen лупати] покр. заст. направа од прућа, жице и др. за тресење тепиха, постељине итд. лупањем, ударањем, испрашивач, **пра̀кер** (в.).

клòцне, -ӣ ж мн. [нем. Klotz клада, цепаница] фам. комади дрвета на које се полажу осовине аутомобила кад му се скину точкови.

клòша̄р, -а и **клòша̄р,** -а́ра м, мн. клоша́ри, ген. мн. клоша́рā [фр. clochard] бескућник, скитница. ◆ **клòша̄рскӣ** и **клòша̄рскӣ**.

клòштар в. **клòстер**.

клӯ, клӯа м [фр. clou] врхунац, централна, најузбудљивија тачка неке приредбе.

клӯб, -а м, мн. клӯбови, ген. мн. клӯбо̄ва̄ [енгл. club] 1. организовано удружење спортиста који се такмиче под одређеним именом и имају своје навијаче. 2. друштво, организација људи удружених према политичком опредељењу, професији, занимању, врсту забаве, разоноде и сл. 3. зграда, просторије такве организације. ▲ **друштвени ~** просторије за одмор, забаву, састанке и сл. у неком предузећу или установи.

клӯба̀ш, -а́ша м [в. клуб] а. члан клуба. б. ватрени присталица, загрижени навијач клуба.

клуба́штво, -а с [в. клубаш] а. пристрасност у корист властитог клуба, једнострано, загрижено навијање. б. странчарење, странчарство.

клӯпскӣ, -а̄, -о̄ [в. клуб] који припада клубу; који се односи на клуб.

кна̄ в. **ка̏на.**

кна̏п прил. [нем. knapp] уско, тесно, једва; фиг. тачно.

кне́дла, -е̄ ж, ген. мн. кне́длӣ [нем. Knödel] кулин. обло увољан омањи комад куваног или прженог теста, ваљушак. ▯ **имати кнедлу у грлу, прогутати кнедлу** осећати да се коме грло стеже од страха или узбуђења.

Кнѐсет, -а м [хебр. Kneset] службени назив за израелски Парламент.

кни̏кс, -а м [нем. Knicks] заст. наклон уз прегибање колена у знак поздрава.

кни̏ти, кни̏м, 3. л. мн. кни̏јӯ несврш. [в. кана] заст. бојити кном, каном.

кнӯт, -а м и **кнӯта,** -е̄ ж, ген. мн. кнӯта̄ [рус. кнут] 1. бич од неуштављене коже, често с оловним куглицама или бодљама, којим су у царској Русији шибали кажњенике. 2. фиг. строга власт, терор, тиранија.

ко- [лат. co-, варијанта од con-] префикс који означава друштво, спајање, напоредност, заједништво; са-, су-.

ко̀агулатӣван, -вна, -вно [нлат. coagulativus] који изазива згрушавање, који помаже коагулацију.

коагула́ција, -е̄ ж [лат. coagulatio] 1. хем. згрушавање, згушњавање неке течности под утицајем хемијске реакције. 2. физиол. стварање крвног угрушка после озледе крвног суда, чиме се спречава даље крварење.

коагули́рати, коагӯли́ра̄м, 3. л. мн. коагули́рајӯ сврш. и несврш. [лат. coagulare] бити у процесу коагулације, згруша(ва)ти се.

коагулопа̀тија, -е̄ ж [в. коагулација, -патија] мед. заједнички назив за све поремећаје у згрушавању крви.

коа̀гулум, -а м [лат. coagulum] мед. крвни угрушак; грумен.

коа̀ђутор, -а м, мн. -и [лат. coadiutor, в. ко-, adiuvare помагати] црквр. помоћник или унапред одређени наследник католичког великодостојника који није способан (услед старости или болести) да обавља своје дужности.

ко̀аксија̀лан, -лна, -лно [в. ко-, аксијалан] који има заједничку осу симетрије, суосовински. ▲ **коаксијални кабл** електр. жица обмотана изолаторским слојем око кога је метална мрежа, која такође служи као проводник; употребљава се за преношење телефонских, телеграфских или телевизијских сигнала.

коа̀ла, -е̄ ж, ген. мн. коа́ла̄ [енгл. koala од егз. gú'la] зоол. аустралијски торбар сличан малом медведу, *Phascolarctus cinereus*, живи на еукалиптусима чијим се лишћем храни.

коали́рати, коа̀ли́ра̄м, 3. л. мн. коали́рајӯ сврш. и несврш. [фр. coaliser, в. коалиција] створити, стварати коалицију, удружи(ва)ти се.

коали́ција, -е̄ ж [срлат. coalitio, према coalescere срасти] а. политички или војни савез двеју или више држава против једне или више других држава. б. привремени или трајнији савез политичких странака, партија, професионалних и других организација. ♦ **ко̀алицио̄нӣ.**

ко̀ан, -а м [јап. koan] у зен-будизму бесмислено питање које се поставља ученику да би, решавајући га, продро у суштину стварности.

коапта́ција, -е̄ ж [лат. coaptatio] 1. међусобно прилагођавање, подешавање елемената у склопу неке целине. 2. мед. намештање сломљених или осакаћених удова.

коаркта́ција, -е̄ ж [лат. coarctatio од coarctare сузити] мед. сужење, притегнутост, стиснутост.

коа̀утор, -а м, мн. -и (ж. **коа̀уторка,** -е̄, дат. коа̀уторки) [в. ко-, аутор] један од два или више

аутора, твораца заједничког дела (уметничког, стручног и др.). ◆ **коаутòрски**.

коаутòрство, -а с [в. ко-, ауторство] коаторски однос и рад, заједничко ауторство.

коацèрвāт, -а́та м, мн. коацерва́ти, ген. мн. коацерва́тā [лат. coacervare гомилати] биол. (об. мн.) полутечна пихтијаста капљица настала из растворених протеина, за коју се сматра да је претходила настанку живих бића на Земљи.

коацерва́ција, -ē ж [лат. coacervatio] 1. биол. стварање коацервата. 2. гомилање, нагомилавање (доказа, разлога).

кобајàги в. **бајàги**.

кòбалт, -а м [нем. Kobalt од Kobold, в. коболд] 1. хемијски елеменат, симбол Co, атомски број 27, метал сличан никлу, сивкастобеле боје, употребљава се за израду разних легура и превлачење металних предмета, а његов радиоактивни изотоп као извор зрачења (у медицини и др.). 2. нијанса љубичастоплаве, модре боје.

кòбалтнӣ, -ā, -ō [в. кобалт] хем. који се односи на кобалт, који је од кобалта, који садржи примесе кобалта. ▲ **кобалтна бомба** мед. уређај којим се омогућује примена радиоактивног кобалта за озрачавање и уништавање малигних ћелија; техн. уређај за добијање радиографских снимака металних или бетонских делова.

кòбол, -а м [енгл. COBOL, скр. од common business-oriented language] рач. виши програмски језик који се користи за обраду података пословног и финансијског карактера.

кôболд, -а м [нем. Kobold] у немачкој митологији: зли дух, домаћи или брдски демон, представљен као ружан патуљак.

кòбра, -ē ж, ген. мн. кòбрӣ [порт. cobra од лат. colubra] зоол. велика индијска змија отровница, наочарка, *Naja tripudians*.

кòван, -а м, мн. кòвани, ген. мн. кòвāнā [тур. kovan] заст. 1. кошница. 2. чаура пушчаног метка.

кòванлук, -а м, мн. кòванлуци, ген. мн. кòванлӯкā [тур. kovanlık] заст. 1. скуп кошница, пчелињак. 2. пчеларење, пчеларство.

кòванџија, -ē м (ж. **кòванџӣјка,** -ē) [тур. kovancı] заст. пчелар. ◆ **кòванџӣјски**.

кованџи́лук, -а м, мн. кованџи́луци, ген. мн. кованџи́лӯкā [тур. kovancılık] заст. пчеларење, пчеларство.

ковентриза́ција, -ē ж [према енглеском граду Ковентрију (Coventry) који су Немци у Другом светском рату немилосрдно бомбардовали] уништење града бомбама.

ковентри́рати, ковèнтри́рām, 3. л. мн. ковентри́рајӯ свр. и несвр. [в. ковентризација] подврћи, подвргавати ковентризацији, немилосрдно (раз)рушити.

кòвер(а)т в. **кòвēрта**.

кòвергēрл ж индекл. и **кòвергēрла,** -ē ж [енгл. cover-girl] глумица или манекенка која је често на насловним странама часописа.

кòвēрта, -ē ж, ген. мн. кòвēртӣ [фр. couverte] омотница за писма.

коверти́рати, ковèртӣрām, 3. л. мн. ковертӣрајӯ свр. и несвр. [в. коверта] 1. ставити, стављати у коверат. 2. припремити, припремати за касније, за случај потребе (~ *оставку*). 3. у шаху: (за)бележити потез који ће се играти после прекида игре.

ковр̀чати се в. **ковр̀џати се**

кòвр̀џа, -ē ж, ген. мн. кòвр̀џā = **кòврча,** -ē ж, ген. мн. кòвр̀чā [тур. kıvırcık кудрав] а. прамен увијене, гргураве косе или длаке, увојак. б. оно што обликом подсећа на коврџу, на увојак.

кòвр̀џав и **ковр̀џав,** -а, -о = **кòврчав, ковр̀чав,** -а, -о [в. коврџа] који има коврџе, кудрав; који личи на коврџу.

ковр̀џати се, ковр̀џām се = **ковр̀чати се,** ковр̀чām се [в. коврџа] савијати се у увојке, увијати се; бити коврџав (о коси).

когна́ција, -ē ж [лат. cognatio] крвно сродство; фиг. сличност, сродност.

кòгнитӣван, -вна, -вно [срлат. cognitivus, према лат. cognitus знан] који се тиче сазнања, сазнајни, спознајни.

когни́ција, -ē ж [лат. cognitio] моћ сазнавања, сазнање, спознаја.

когносци́рати, когнòсцӣрām, 3. л. мн. когноси́рајӯ свр. и несвр. [лат. cognoscere] испит(ив)ати, истражи(ва)ти; сазна(ва)ти.

кôд, -а м, мн. кóдови, ген. мн. кóдōвā [енгл. code од фр. code од лат. codex књига] 1. систем договорених знакова за успостављање комуникације. 2. шифра. 3. рач. програмске наредбе. ▲ **генетски ~** биол. редослед аминокиселина у син-

тези протеина, забележен у језгру ДНК, којим се преносе наследне особине.

кôда, -ē ж [итал. coda реп] 1. муз. завршетак музичког комада, обично после понављања претходних тактова. 2. књиж. додатни стихови на крају сонета.

кодēин, -и́на м [грч. kṓdeia макова главица] фарм. алкалоид изведен из опијума који се употребљава у медицини најчешће као средство за умирење кашља.

кòдек, -а м [енгл. codec] рач. систем за компресовање и декомпресовање дигиталних датотека (фајлова).

кóдекс, -а и **кòдекс,** -а м, мн. -и [лат. codex] 1. а. прав. скуп, зборник правних прописа или посебних закона, законик. 2. општепризната правила понашања, обичаји који владају у некој средини, неписани закони. 3. филол. збирка старих рукописа, рукописна књига. 4. систем знакова, шифра, код.

кодѝрати, кòдѝрāм, 3. л. мн. кодѝрајӯ свр. и несвр. [фр. coder, в. код] (за)бележити кодом; пренети, преносити у код, шифрирати.

кодифѝкātор, -а м, мн. -и [нлат. codificator] онај који кодификује; законодавац.

кодификáција, -ē ж [нлат. codificatio] прав. утврђивање обичајног права писаним законом, озакоњивање; систематизовање закона, правила који се односе на неко подручје друштвеног живота.

кодѝфиковати, кодѝфикујēм и **кодифици́рати,** кодифѝцирāм, 3. л. мн. кодифици́рајӯ свр. и несвр. [нлат. codificare] (из)вршити кодификацију, озаконити, озакоњавати; саставити, састављати правила, законик за нешто.

кодѝцӣл, -и́ла м, мн. кодици́ли, ген. мн. кодици́ла [лат. codicillus, дем. од codex, в. кодекс] 1. прав. додатак тестаменту, са детаљнијим одредбама, изменама или допунама. 2. додатак неком списку, анекс.

кóдни, -ā, -ō [в. код] који се односи на код.

кòдōн, -а м [в. код, -он] биол. јединица генетског кода, низ од три азотна једињења (нуклеотида) у рибонуклеинској киселини (ДНК или РНК).

кòдош, -а м, мн. кòдоши, ген. мн. кòдōшā [тур. kodoş] 1. онај који посредује при женидби или удаји, проводаџија.

коегзистѐнција, -ē ж [в. ко-, егзистенција] 1. истовремено постојање разних ствари или бића једних уз друге; суживот. 2. пол. постојање држава с различитим друштвеним системима уз мирне односе и сарадњу.

коегзисти́рати, коегзѝстӣрāм, 3. л. мн. коегзисти́рајӯ свр. и несвр. [нлат. coexistere, в. ко-, егзистирати] егзистирати у исто време, заједно.

коеди́ција, -ē и **коѐдӣција,** -ē ж [в. ко-, едиција] заједничко издање.

коедука́ција, -ē ж [в. ко-, едукација] заједничко и једнако школовање и васпитање дечака и девојчица. ◆ **кòедукатѝван.**

коѐнзӣм, -и́ма м [в. ко-, ензим] хем. органско једињење које није протеин, а које је неопходно за функционисање ензима.

кòерцибӣлан, -лна, -лно [нлат. coercibilis] укротљив, савладљив; о гасовима: који се може претворити у течност.

коерцибилѝтēт, -е́та м [нлат. coercibilitas] укротљивост, савладљивост.

кòерцитѝван, -вна, -вно [лат. coercere суздржати, ограничити] принудан, присилан.

кòесенцијāлан, -лна, -лно [в. ко-, есенција] филоз. исте суштине, исте битности, једносуштан.

коесенцијáлнōст, -ости ж [в. коесенцијалан] филоз. једнака суштина, једносушност (у учењу о Св. тројици).

коефицѝјент, -нта м, мн. коефицѝјенти, ген. мн. коефицѝјенātā [нлат. coefficiens, в. ко-, лат. efficere извршити] мат. број који је стални чинилац, множитељ у каквом алгебарском изразу; величина којом се одређује променљивост неке појаве или неког својства физичких тела.

кòзāк, -а́ка м, мн. коза́ци, ген. мн. коза́кā (ж. **козàкиња,** -ē) [рус. козак] 1. припадник ратничко-земљорадничког сталежа слободних насељеника у пограничним областима старе Русије; потомак тих насељеника. 2. ист. припадник посебних војних јединица у царској Русији. ◆ **кòзāчкӣ.**

кòзēр, -е́ра м, мн. козе́ри, ген. мн. козе́рā [фр. causeur] особа која занимљиво и духовито при-

ча, која причањем забавља друштво. ◆ **кòзēрскӣ**.

кòзēрија, -ē ж [фр. causerie] 1. лако, духовито, занимљиво причање, ћаскање. 2. забаван, често шаљив краћи књижевни састав (обично новински) о каквом актуелном догађају, некој личности и сл.

козмѐтика, -ē ж, дат. и лок. козмѐтици [в. козметички] 1. вештина неговања и улепшавања тела. 2. средства (помаде, лосиони, пудери, шминка и др.) које служе за негу и улепшавање тела, лица, косе, као и за отклањање естетских недостатака. 3. фиг. привидне измене, површно дотеривање с циљем заваравања.

козмѐтичā̄р, -а м, мн. -и (ж. **козмѐтичā̄рка,** -ē, дат. козмѐтичарки, ген. мн. козмѐтичаркӣ) [в. козметика] стручњак за козметику.

козмѐтичкӣ, -ā̄, -ō̄ [фр. cosmétique од грч. kosmētikós који се односи на украшавање] 1. који се односи на козметику. 2. фиг. привидан, површан, усмерен само на спољашњост.

кòинē, -ēа и **коѝнē,** -ēа м [грч. koinḗ (diálektos) од koinós заједнички] 1. заједнички језик Грка у доба хеленизма, у који су се стопили различити дијалекти. 2. заједнички говорни језик који служи за споразумевање различитих народа или етничких група.

коинцидѐнција, -ē ж [млат. coincidentia] подударање, поклапање, истодобно збивање; случајна подударност.

коинцидѝрати, коинцѝдѝрā̄м, 3. л. мн. коинцидѝрајӯ свр. и несвр. [лат. coincidere, в. ко-, incidere догодити се] догодити се, догађати се истовремено, случајно се поклопити, поклапати у простору, у времену.

кòитус, -а м, мн. -и [лат. coitus] мед. полни однос, сношај. ◆ **кòитуснӣ**.

кòјот, -а м, мн. кòјоти, ген. мн. кòјōтā [енгл. coyote од мекс. шп. coyote од нахуатл coyotl] зоол. преријски вук, мало мањи од обичног, *Canis latrans*, живи у Северној Америци.

кòк, -а м, мн. кòки, ген. мн. кòкā [лат. coccus од грч. kókkos зрно] мед. бактерија лоптастог облика (стрептокок(а), стафилокок(а), пнеумокок(а) и др.).

кòка[1], -ē ж [шп. coca од кечуанског cuca] јужноамеричка биљка, *Erythroxylon coca*, чије лишће домороци жваћу ради његовог стимулативног дејства; сировина за добијање кокаина.

кòка[2], -ē ж в. **кòк**.

кокàӣн, -и́на м [нем. Kokain, в. кока[1], -ин] хем. алкалоид који се налази у лишћу коке, употребљава се као дрога. ◆ **кокàӣнскӣ**.

кокаинѝзам, -зма м [в. кокаин, -изам] зависност од кокаина, облик наркоманије; тровање кокаином.

кокаѝнист(а), -ē м, мн. кокаѝнисти (ж. **кокаѝнисткиња,** -ē) = **кокаинòмāн,** -а́на м, мн. кокаиномáни, ген. мн. кокаиномáнā (ж. **кокаинòмāнка,** -ē, дат. кокаинòмāнки, ген. мн. кокаинòмāнкӣ) [в. кокаин, -ман] зависник од кокаина.

кока-кòла, -ē ж [енгл. Coca-Cola, фабричко име производа] освежавајуће пиће од различитих биљних екстракта с додатком мале количине кофеина.

кòкāрда, -ē ж, ген. мн. кòкāрдӣ [фр. cocarde] значка (на капи или капуту) као знак припадности некој војсци, организацији или покрету.

кòкер, -а м, мн. -и [енгл. cocker од (wood)cock препелица] зоол. мали ловачки пас, врста препеличара, свиласте длаке, с дугим обешеним ушима; уп. **шпанијел**.

кокѐта, -ē ж, ген. мн. кокéтā [фр. coquette] жена која воли да се допадне другима, нарочито мушкарцима; намигуша, кађиперка.

кòкетан, -тна, -тно [в. кокета] 1. а. који воли да се другима допадне; умиљат, мазан. б. који изражава кокетерију. 2. (о стварима) елегантан, леп, укусан.

кокетѐрија, -ē ж [фр. coquetterie] жеља за допадањем; очијукање, кађиперство, флертовање.

кокети́рати, кокѐтѝрā̄м, 3. л. мн. кокети́рајӯ (и **кòкетовати**, кòкетујēм) несвр. [нем. kokettieren, в. кокета] 1. упадљиво тежити да се привуче пажња супротног пола, флертовати. 2. (неким или нечим) интересовати се (за нешто), показивати склоност (ка нечему); разметати се, парадирати (нечим).

кòкија, -ē ж [тур. koku] 1. мирис, арома. 2. смрад, воњ.

кокѝла, -ē ж [нем. Kokille од фр. coquille шкољка] метални калуп за ливење.

кòкни, кòкнија м [енгл. Cockney] 1. Лондонац из народа, обично рођен у сиромашним источним четвртима. 2. лингв. лондонско наречје, простонародни лондонски говор, различит од књижевног енглеског.

коколи́че, -а м [амер. шп. cocoliche] хибридни језик, мешавина шпанског и италијанског, којим говоре италијански емигранти у Јужној Америци.

кòколо, -а м [итал. coccolo] покр. мезимац, мезимче, маза.

кòкōн, -о́на м, мн. кокóни, ген. мн. кокóнā [фр. cocon] чаура свилене бубе и неких других лептира.

кòкос, -а м, мн. -и [порт. coco] висока тропска палма чији су плод велики ораси, *Cocos nucifera*. ◆ **кòкосов**.

кокòта, -ē ж, ген. мн. кокóтā [фр. cocotte кока, кокица] женска особа лаког морала; мало финија проститутка.

кòкпит, -а м, мн. кòкпити, ген. мн. кòкпӣтā [енгл. cockpit] 1. пилотска кабина у авиону. 2. део спортског чамца. 3. простор за возача у тркачком аутомобилу.

кòкс, -а м [нем. Koks од енгл. coke] висококалорично чврсто гориво добијено сувом дестилацијом угља, тресета и других органских материја.

коксàлгија, -ē ж [лат. соха кук, в. -алгија] мед. бол у куковима, кукобоља.

кòксара, -ē ж, ген. мн. кòксāрā [в. кокс] фабрика, погон за производњу кокса.

коксартро́за, -ē ж [лат. соха кук, в. артроза] мед. дегенеративна болест бедреног зглоба, нарочито код старијих жена.

кòкснӣ, -ā, -ō [в. кокс] који се односи на кокс; који се греје помоћу кокса; који се добија из кокса.

кòксовати, -ујēм и **коксúрати,** кòксúрām, 3. л. мн. коксúрајӯ несврш. [в. кокс] сувом дестилацијом правити кокс.

кòкта, -ē ж [фабричко име, скр. од коктел] врста безалкохолног слатког пића, у некадашњој Југославији замена за кока-колу.

кòктел, -а м, мн. кòктели, ген. мн. кòктēлā [амер. енгл. cocktail] 1. напитак који се справља од разних алкохолних пића, воћних сокова и леда, често украшен кришком лимуна или маслинком. 2. пријем са мањим послужењем (обично поподневни). 3. фиг. мешавина, сплет, потпури. ▲ **коктел-бар** засебна просторија (обично у већим хотелима) где се служи пиће; **коктел-партија** в. **кòктел** (2); **Молотовљев ~** боца са експлозивном течношћу која се баца и експлодира приликом разбијања.

кòкуз, -а м, мн. кòкузи, ген. мн. кòкӯзā [тур. kokoz] покр. 1. онај који нема новца, сиромашак, голуља. 2. као прид. индекл. који је без новаца, шворц.

кокӯзлук, -а м, мн. кокӯзлуци, ген. мн. кокӯзлӯкā [тур. kokozluk, в. кокуз] немање новаца, беспарица.

кóкус, -а и **кòкус,** -а м [амер. енгл. caucus] пол. група политичара или стручњака која се залаже у највишим органима власти САД за правилан третман неког проблема, неке земље или организације.

кòкус в. **кòк**.

кòкцидија, -ē ж [нлат. coccidia] вет. паразит из групе спорозоа који живи у јетри и цревима животиња (ретко човека).

кокцидио́за, -ē ж [в. кокцидија] вет. опасно обољење јетре и црева код животиња, нарочито код живине, (ретко код човека), изазвано кокцидијама.

кòла, -ē ж [егз. kola] род дрвећа из тропске Африке, *Cola acuminata*, чији се екстракт користи за кока-колу и сличне напитке.

кóла, -ē ж [итал. colla] покр. лепак, лепило.

колаби́рати, колàбӣрām, 3. л. мн. колаби́рајӯ сврш. [лат. collabi пасти у несвест] мед. пасти у колапс, нагло клонути; онесвестити се.

колабòрант, колабòрā̀тор в. **колаборациòнист(а)**.

колабора́ција, -ē ж [лат. collaboratio] заједнички рад на неком послу, сарадња.

колаборационѝзам, -зма м [в. колаборација] ист. сарадња с непријатељем, са окупатором за време Другог светског рата.

колаборациòнист(а), -ē м, мн. колаборациòнисти (ж. **колаборациòнисткињa,** -ē) [в. колаборација] онај који је сарађивао са окупатором за време Другог светског рата, издајник.

колаборациони̏стичкӣ, -ā̄, -ō̄ [в. колаборационизам] који се односи на колаборационизам или колаборационисте.

колабори́рати, колабӧ̀ри̏ра̄м, 3. л. мн. колабори́рајӯ (и **колабӧ̀рисати,** колабӧ̀ришē̄м) несврш. [лат. collaborare, в. ко-, laborare радити] заједно с неким учествовати, суделовати у нечему, сарађивати; сарађивати с непријатељем.

кӧ̀лагē̄н, -а м, мн. -и [грч. kólla лепак, в. -ген] физиол. врста протеина, обавезни састојак коже, жила, костију и везивних ткива. ◆ **кӧ̀лагē̄нски.**

колагено́за, -е̄ ж [в. колаген, -оза] мед. заст. некадашњи назив за обољења везивног ткива.

кӧ̀ла̄ж, -а́жа м, мн. кола́жи, ген. мн. кола́жā̄ [фр. collage према coller лепити] 1. лик. слика израђена од исечака хартије, тканине, новина и сл. лепљењем на чврсту подлогу. 2. фиг. мешавина, потпури. ◆ **кӧ̀ла̄жнӣ.**

кӧ̀ла̄јна, -е̄ ж, ген. мн. кӧ̀ла̄јнӣ [итал. collana огрлица] 1. одликовање, медаља, орден, обично у виду огрлице. 2. украсна огрлица, ђердан.

кӧ̀лан, -а м, мн. кӧ̀лани, ген. мн. кӧ̀ла̄нā̄ [тур. kolan] 1. појас којим се седло причвршћује за коња. 2. а. у женској народној ношњи, украсни појас који се спреда закопчава пафтама. б. у мушкој народној ношњи, широки кожни појас, силав или кожни део испод силава у коме се носи заденуто оружје.

кӧ̀лапс, -а м, мн. кӧ̀лапси, ген. мн. кӧ̀ла̄псā̄ [срлат. collapsus од collabi клонути] 1. мед. крајња малаксалост, немоћ изазвана наглим опадањем крвног притиска, често праћена и губитком свести. 2. потпуни застој, престанак функционисања (у саобраћају, привреди и сл.). 3. слом, крах, пропаст.

кӧ̀латера̄лан, -лна, -лно [срлат. collateralis, в. ко-, latus страна] бочни, побочни; споредни, узгредни. ▲ **колатерална штета** еуфемистички назив са страдање и погибију невиних цивила приликом војних напада или бомбардовања.

колаудā́ција, -е̄ ж [лат. collaudatio према collaudare од laudare хвалити] комисијски преглед грађевинског објекта ради провераваља да ли су радови извршени према грађевинском плану; техничка контрола. ◆ **кӧ̀лаудацио̄нӣ** и **колаудацио̄нӣ.**

кола́ција, -е̄ ж [лат. collatio] 1. упоређивање, сравњивање, колационирање (преписа, копије и др.) са оригиналом. 2. прав. уношење, спајање имовина у једну целину, масу.

колациони́рати, колацио̀ни̏ра̄м, 3. л. мн. колациони́рајӯ сврш. и несврш. [нем. kollationieren, према лат. collatus упоређен] упоредити, упоређивати (копију, препис и сл. са оригиналом), проверити, проверавати тачност (копије, преписа и сл.).

кӧ̀лгерла, -е̄ ж, ген. мн. кӧ̀лгерлӣ [енгл. call-girl] проститутка с којом се састанак уговара телефоном.

коле́га, -е̄ м (ж. **коле́гиница,** -е) [лат. collega] а. онај који је с неким исте струке или занимања, другар на послу. б. онај који је са неким ишао (или иде) заједно у школу, школски друг (обично у старијем узрасту). в. онај који с неким има заједничких убеђења, склоности и др., саборац, истомишљеник. г. на универзитету, начин обраћања старијег наставника млађем или студенту. ◆ **коле́гин** (ж. **коле́гиничин**).

кӧ̀легија̄лан, -лна, -лно [срлат. collegialis] 1. својствен колегама, другарски, пријатељски. 2. састављен из колегијума, колективни, групни.

колегија́лно̄ст, -ости ж [в. колегијалан] колегијалан, присан однос, пријатељство, другарство; колегијална солидарност.

кӧ̀ле̄гијум, -а (и **кӧ̀ле̄гij,** -а) [лат. collegium, в. ко-, legere окупити] тело од више чланова које разматра поједина питања и доноси одлуке, савет, веће.

кӧ̀леда, -е̄ ж [цел. колѧда од лат. Kalendae (ianuariae) први дан јануара] 1. песма која се певала од куће до куће пред Божић и Нову годину. 2. момчад која је певала те песме.

колѐда̄р, -а́ра м, мн. коледа́ри, ген. мн. коледа́рā̄ [в. коледа] учесник у коледама, онај који пева коледе.

колѐкта, -е̄ ж [лат. collecta од colligere скупљати] 1. прилог, прикупљање прилога у добротворне сврхе. 2. у кат. литургији: молитва коју свештеник говори пре читања јеванђеља.

кӧ̀лектӣв, -а м, мн. -и [нем. Kollektiv, в. колективан] 1. заједница, скуп људи повезаних занимањем, пореклом или другим особинама.

2. они који чине састав неке установе, предузећа и сл.; особље.

кȍлектӣван, -вна, -вно [лат. collectivus] 1. а. који се односи на скуп лица, на већи број јединки, заједнички. б. који се обавља у заједници, групни, скупни. 2. који се односи на свеукупност нечега, на више јединки које чине какав збир, општи, збирни.

колективӣзам, -зма м [в. колектив] 1. филоз. поглед, доктрина која истиче значај и вредност заједништва, друштвених интереса. 2. склоност, смисао за колективни живот и рад, привржености заједништву. 3. екон. друштвено-економски поредак у коме су средства за производњу у друштвеној или државној својини (пре свега у социјализму, комунизму).

колективиза́ција, -е̄ ж [в. колектив] 1. претварање појединачног у колективно. 2. екон. спајање индивидуалних сеоских газдинстава у задруге на социјалистичким принципима. 3. свако подруштвљавање приватних производних средстава, личних добара и сл.

колективизи́рати = **колекти̏визовати** (в.)

колекти̏визовати, колекти̏визујēм = **колективизи́рати,** колекти̏визи̏рāм, 3. л. мн. колективизи́рајӯ свр. и несвр. [в. колектив] (из)вршити колективизацију.

колекти̏вист(а), -е̄ м, мн. колекти̏висти [в. колектив] присталица колективизма и уопште колективног живота и рада.

колективи̏стичкӣ, -ā, -ō [в. колективизам] који се односи на колективизам и колективизацију.

колективи̏тēт, -е́та м [лат. collectivitas, в. колективан] заједница, колектив.

колекти̏вно̄ст, -ости ж [в. колективан] особина, стање онога што је колективно, повезаност, здруженост.

кȍлектор, -а м, мн. кȍлектори, ген. мн. кȍлекто̄рā [срлат. collector сакупљач, према лат. colligere сакупљати] 1. а. особа или установа која се бави сабирањем, прикупљањем нечега (нпр. пореза). б. сакупљач, колекционар. 2. техн. главна одводна цев у систему градске канализације. 3. физ. део електричног генератора који сакупља наизменичну струју и претвара је у једносмерну. ◆ **кȍлекторскӣ.**

колѐкција, -е̄ ж [лат. collectio, према colligere сакупљати] а. збирка (нпр. старог новца, оружја, рукописа, писама, марака итд.). б. скупљање, сакупљање. в. избор узорака, артикала за продају.

колекциȍна̄р, -а́ра м, мн. колекциона́ри, ген. мн. колекциона́рā [фр. collectionneur] онај који скупља предмете за колекцију, збирку. ◆ **колекциȍна̄рскӣ.**

колѐлит, колелитија́за, коле́мија в. **холелит, холелитијаза, холемија.**

колеȍптер, -а м, мн. -и [нлат. coleoptera од грч. koleóptera, према koleón корице (крила код инсеката), в. -птер] 1. зоол. тврдокрилац, општи назив за ред инсеката са два пара крила, од којих доња служе за летење, а горња за заштиту. 2. авиј. врста авиона цилиндричног облика, способног за вертикално узлетање и слетање.

коле́ра, -е̄ и **кȍлера,** -е̄ ж [лат. cholera од грч. cholćra према cholć жуч] 1. мед. тешка акутна заразна болест која се испољава јаким проливима, повраћањем, високом температуром, болним грчевима мишића и др. 2. фиг. пеј. особа која се лако узбуђује; љутита, несносна особа.

колера́ба в. **келера́ба.**

колѐрик, -а м, мн. колѐрици, ген. мн. колѐрӣкā [в. колеричан] онај који се лако узбуђује, раздражљив човек, склон љутњи.

колери́на, -е̄ ж [в. колера] мед. теже обољење желуца и црева (најчешће код деце) са знацима колере.

колѐрисати, колѐришēм несвр. [в. колеричан] раз. понашати се као колерик.

колѐричан, -чна, -чно [грч. cholerikós према cholć жуч] 1. а. који се односи на колеру. б. болестан од колере. 2. раздражљив, жучан, напрасит, склон бесу.

колѐрично̄ст, -ости ж [в. колеричан] својство онога ко је колеричан, раздражљивост, напраситост.

кȍлето, -а м, мн. кȍлети, ген. мн. кȍлēтā [итал. collo] завежљај упаковане робе, бала, дењак; комад пртљага.

кȍлеџ, -а м, мн. кȍлеџи, ген. мн. кȍлēџā [енгл. college] 1. врста приватне или специјалне школе, углавном интернатског типа (обично у Енглеској, Француској, Белгији и др. западним зе-

мљама). 2. високошколска установа нижег ранга од универзитета (у САД).

ко̀ли-ба̀цил, -а м, мн. -и [нлат. bacillus coli, в. колон[2]] мед. штапићаста бактерија, цревни паразит који живи у дебелом цреву људи и животиња, способан да изазове тешка обољења мокраћних и жучних канала, органа за варење и др.

колѝбри, колѝбрија м, мн. колѝбрији, ген. мн. колѝбрӣја̄ [шп. colibrí из карипских језика] зоол. породица најмањих птица, дужине 3 до 6 цм, шареног перја и дугачког кљуна, *Trochilidae*, живе у тропским крајевима Америке.

колиди́рати, колѝдӣра̄м, 3. л. мн. колиди́рајӯ свршн. и несврш. [лат. collidere] сукобити се, сукобљавати се (с неким у нечему); бити у несагласју.

ко̀лӣзија, -е̄ ж [лат. collisio] сукоб, судар; борба, окршај.

ко̀лика, -е̄ ж, ген. мн. ко̀лӣка̄ [грч. kōlikḗ (nósos) болест дебелог црева] мед. нагао и грчевит бол у средини тела (об. мн.). ▲ **реналне колике** болови, грчеви у бубрезима.

колѝтис, -а м [нлат. colitis, према грч. kólon дебело црево, в. -итис] мед. запаљење дебелог црева.

ко̀лма, -е̄ ж, ген. мн. ко̀лмӣ [фр. collement лепљење] метална справа којом се, након загревања, коврџа коса.

ко̀лмовати, ко̀лмујем̄ свршн. и несврш. [в. колма] уви(ја)ти у коврџе, (на)правити увојке, (ис)коврџати.

ко̀лодијум, -а (и **ко̀лодиј,** -а) м [нлат. collodium, према грч. kóllodēs лепљив] хем. раствор динитроцелулозе у алкохолу и етру, који се употребљава у медицини, индустрији итд.

колоӣд, -и́да м, мн. колои́ди, ген. мн. колои́да̄ [грч. kólla лепак, в. -оид] физ., хем. пихтијасто тело, скуп честица неке чврсте, течне или гасовите материје које остају у суспензији, распршене у некој другој чврстој, течној или гасовитој материји.

ко̀лоӣдан, -дна, -дно [в. колоид] који представља колоид, који је у стању колоида; који се односи на колоиде.

колока́ција, -е̄ ж [лат. collocatio] 1. положај; смештање, одређивање места. 2. прав. утврђивање реда по коме ће се повериоци исплаћивати (код стечаја). 3. лингв. уобичајени спој речи, веза која није одређена граматичким правилима.

ко̀локвијум, -а и **ко̀локвӣј,** -а м [лат. colloquium, према colloqui разговарати] 1. усмени испит (на универзитету), предиспит, услов за испит. 2. разговор, саветовање међу стручњацима.

колоквѝрати, колоквӣра̄м, 3. л. мн. колоквѝрајӯ свршн. и несврш. [в. колоквијум] положити, полагати колоквијум.

ко̀лон[1], -о́на м, мн. коло́ни, ген. мн. коло́на̄ [лат. colonus] 1. а. ист. (у доба Римског царства и у раном средњем веку, понегде и касније) слободни сељак који је као закупац узимао земљу од поседника и тиме долазио у зависност од њега. б. онај који обрађује земљу под закуп дајући одређени део прихода власнику. 2. в. **колѝнист(а)**.

ко́лон[2], -о́на м [грч. kólon] анат. дебело црево.

ко̀лон[3], -о́на м, мн. коло́ни, ген. мн. коло́на̄ [шп. colón] новчана јединица Костарике (= 100 сентимоса) и Салвадора (= 100 сентавоса).

коло́на, -е̄ ж, ген. мн. коло́на̄ [фр. colonne од итал. colonna од лат. columna] 1. а. вој. поређене војне јединице за кретање у низу, низ војника, бораца у покрету. б. скуп људи, животиња, возила итд. поређаних у низу или који се крећу у низу. 2. стуб, као саставни део неке грађевине или украсни споменик. 3. а. стубац штампаног текста. б. бројке, знакови, подаци написани у вертикалном низу, нарочито у табелама. ▲ **пета ~** организована група људи која унутар неке државе, организације или странке делује у корист непријатеља (израз настао у време шпанског грађанског рата, када су франкисти нападали Мадрид са четири колоне, па се један генерал похвалио да располаже и петом колоном у опседнутом граду).

колона́да, -е̄ ж, ген. колона́да̄ [фр. colonnade од итал. colonnato] архит. низ међусобно повезаних стубова; трем под стубовима.

ко̀лонӑт, -а́та м, мн. колона́ти, ген. мн. колона́та̄ [лат. colonatus, в. колон[1]] однос између колона и земљопоседника. ◆ **ко̀лонӑтскӣ**.

колѝнел, -а м (уоб. **колонѐл,** -а) [фр. colonel] 1. вој. пуковник (у војскама неких страних зе-

маља). 2. типогр. врста ситнијих штампарских слова (између нонпарела и петита).

колонѝзатор, -а м, мн. -и [в. колонизовати] онај који колонизира, врши колонизацију. ◆ **колонѝзаторскӣ**.

колонизáција, -ē ж [в. колонизовати] 1. заседање, освајање неке земље или територије и настањивање у њој, претварање неке територије у колонију. 2. насељавање неког ненасељеног или ретко насељеног краја. ◆ **колонизáцијскӣ** и **кȍлонизациōнӣ**.

колȍнизовати, колȍнизујēм и **колонизѝрати,** колонѝзирāм, 3. л. мн. колонизѝрајӯ свр. и несвр. [фр. coloniser, в. колонија] 1. (из)вршити колонизацију, населити, насељавати, оснивати насеобине. 2. подвргнути, подвргавати колонијалној власти, учинити колонијом.

кȍлонија, -ē ж [лат. colonia] 1. земља, територија, подручје без суверенитета, у економском и политичком смислу зависно од матичне земље. 2. ист. у старом веку насеобина неке државе или народа ван матичне земље. 3. а. скуп људи пореклом из једне земље, краја, града и сл. који живе у некој другој средини; њихова насеобина. б. градско насеље, стамбена четврт, обично за људе одређене професије. в. установа у којој бораве деца или омладина одређеног узраста и која води бригу о њиховом васпитању, опоравку и сл. 4. а. група, заједница животиња које бораве или се скупљају на неком месту или простору. б. група једноћелијских или других нижих организама који чине биолошку заједницу или целину.

колонѝјāл, -а́ла м [нем. Kolonial(warenhandel)] заст. а. производи (најчешће прехрамбени) из некадашњих колонијалних земаља, обично из тропског подручја; уопште роба сличне врсте. б. радња у којој се продаје таква роба, бакалница.

кȍлонијāлан, -лна, -лно [в. колонија] који се односи на колоније. ▲ **колонијална роба** трг. производи жарког појаса, нарочито из некадашњих колонија европских држава: кафа, шећер, чај, зачини и сл.

колонијалѝзам, -зма м [в. колонијалан] освајање, поробљавање других земаља; тежња ка претварању других земаља у колоније.

колонијàлис(та), -ē м, мн. колонијàлисти [в. колонијалан] присталица колонијализма; онај који спроводи колонијалну политику.

колȍнист(а), -ē м, мн. колȍнисти (ж. **колȍнисткиња,** -ē) [нем. Kolonist, в. колон[1]] становник неке колоније, насељеник, досељеник; у Југославији: ранији становник пасивних крајева који је аграрном реформом добио земљу у неком другом крају и тамо се населио.

колоноскȍпија, -ē ж [в. колон[2], -скопија] мед. преглед дебелог црева помоћу апарата са савитљивом цеви и оптичким уређајима на крају. ◆ **колоноскȍпскӣ**.

кȍлōр, -óра м [лат. color] боја, обојеност (обично као својство филма, фотографије и сл., за разлику од црно-беле израде).

колоратýра, -ē ж [итал. coloratura] а. муз. брзи, за извођење сложени пасажи и фигуре којима се украшава нека мелодија при певању. б. фиг. техничка виртуозност, украшавање, кићење.

кȍлоратȳрнӣ, -ā, -ō [в. колоратура] који се односи на колоратуре; ▲ **~ сопран** оперска певачица која је у стању да изводи колоратуре, уп. **драмски сопран**.

колорáција, -ē ж [нлат. coloratio, в. колор] бојење, бојадисање; обојеност; дотеривање, улепшавање.

колорѝзам, -зма м [в. колор, колорит] употреба боја у сликарству; начин сликања у коме боја има првенствени значај.

кȍлориметар, -тра м, мн. кȍлориметри, ген. мн. кȍлориметāрā [в. колор, -метар] справа за мерење јачине неке боје.

колоримѐтрија, -ē ж [в. колор, -метрија] 1. мерење јачине боје. 2. хем. одређивање јачине раствора према јачини боје.

колȍрисати, колȍришēм свр. и несвр. [лат. colorare, в. колор] (о)бојити, прекри(ва)ти бојама. 2. (ис)причати сликовито.

колȍрист(а), -ē м, мн. колȍристи (ж. **колȍристкиња,** -ē) [фр. coloriste, в. колор] а. сликар који се у првом реду изражава бојом, колористом. б. фиг. онај који се живо, пластично, сликовито изражава.

колорѝстика, -ē ж, дат. и лок. колорѝстици [в. колорист(а)] а. лик. в. колоризам. б. лик. вештина бојења, техника бојења. в. књиж. давање

локалних боја ликовима или опису у књижевном делу.

колори́стичан, -чна, -чно [в. колористичан] који се одликује колористиком; колоритан.

коло̀рит, -а и **коло̀ри̏т,** -и́та м [итал. colorito, в. колор] а. дејство боја, општи тон, утисак постигнут односом боја; обојеност, интензитет боја б. фиг. скуп обележја која чине специфичност, особеност неког уметничког дела, епохе, краја итд.; локална боја, живописност.

коло̀ритан, -тна, -тно [в. колорит] који има јак, изразит колорит; шарен, шаролик, живописан.

колормàтик, -а м [в. колор, (ауто)матик] врста стакала за наочаре, која аутоматски постају тамнија кад су на сунцу, а светлија у затвореној просторији.

ко̀ло̄р-фи̏лм, -а м, мн. ко̀ло̄р-фи̏лмови, ген. мн. ко̀ло̄р-фи̏лмо̄ва̄ [в. колор, филм] филм у боји.

ко̀ло̄р-фотогра̀фија, -е̄ ж [в. колор, фотографија] фотографија у боји.

ко̀лос, -а м, мн. -и [грч. kolossós] 1. кип, статуа изузетне висине и големих размера (према кипу на острву Родосу, једном од седам чуда старог века). 2. човек великог раста и снаге, људина, горостас, гигант. 3. предмет или грађевина гигантских размера.

ко̀лоса̄лан, -лна, -лно [лат. colossalis, в. колос] 1. необично велик, горостасан, огроман. 2. фам. изванредан, изузетан, сјајан (~ *успех*).

колоса́лно̄ст, -ости ж [в. колосалан] особина оног што је колосално.

Колосѐум, -а м [лат. Colosseum од грч. kolossaîos који припада колосу] највећи древни амфитеатар у Риму.

колосто̀мија, -е̄ ж [грч. kólon дебело црево, stóma уста] мед. оперативно стварање отвора на дебелом цреву.

ко̀лострум, -а м [лат. colostrum] 1. физиол. прво мајчино млеко, велике хранљивости, неколико дана после порођаја. 2. угрушано кравље, овчије или козје млеко (одмах по рођењу младунчета), грушевина.

колото̀мија, -е̄ ж [грч. kólon дебело црево, в. -томија] мед. отварање дебелог црева оперативним путем.

коло̀фо̄н в. **коло̀фо̄нијум.**

коло̀фо̄нијум, -а (и **коло̀фо̄ниј,** -а) м [грч. kolophṓn свршетак, врх] жућкастосмеђа, прозирна смола која се употребљава у изради сапуна, хартије итд. и као средство за подмазивање гудала.

колпи̏тис, -а м [грч. kólpos стидница, в. -итис] мед. запаљење вагине.

колпорта́жа, -е̄ ж [фр. colportage] 1. разношење, продавање новина, часописа, књига и сл. по улицама и кућама. 2. фиг. препричавање вести о актуелним догађајима.

колпо̀рте̄р, -е́ра м, мн. колпорте́ри, ген. мн. колпорте́ра̄ (ж. **колпо̀рте̄рка,** -е̄, дат. колпо̀рте̄рки, ген. мн. колпо̀рте̄ркӣ) [фр. colporteur] 1. улични продавач, разносач новина, часописа и сл. 2. фиг. онај који шири, разноси неку вест и сл. ◆ **колпо̀рте̄рскӣ.**

колпорти́рати, колпо̀рти̏ра̄м, 3. л. мн. колпорти́рајӯ свр. и несвр. [фр. colporter] 1. продавати новине, часописе и сл., бити колпортер. 2. фиг. разносити, ширити вести и сл.

ко̀лпоскоп, -а м [грч. kólpos стидница, в. -скоп] мед. апарат којим се врши преглед грлића материце.

колпоско̀пија, -е ж [грч. kólpos стидница, в. -скопија] мед. преглед грлића материце помоћу колпоскопа.

ко̀лт, -а м, ко̀лтови, ген. мн. ко̀лтова̄ [према Самјуелу Колту (Samuel Colt, 1814–1862), проналазачу] врста револвера на бубањ, омиљеног на Дивљем западу.

ко̀лудрица [в. калуђер] заст. монахиња, калуђерица. ◆ **ко̀лудричкӣ.**

ко̀лӯзија, -е̄ ж [лат. collusio, према colludere шуровати] 1. дослух, договор, завера. 2. прав. настојање оптуженог да отежа истрагу утичући на сведоке.

колу̀мба̄ри̏јум, -а (и **колу̀мба̄ри̏ј,** -а) м [лат. columbarium голубарник] спремиште за урне с пепелом покојника.

ко̀лумна, -е̄, ген. мн. ко̀лумнӣ и **колу̀мна,** -е̄ ж, ген. мн. колу̀мнӣ [лат. columna] 1. стуб. 2. стубац текста. 3. стална рубрика.

колу̀мнист(а), -е̄ м, мн. колу̀мнисти [енгл. columnist, в. колумна] аутор рубрике, писац коментара који излазе у одређено време и на сталном месту у новинама.

колхѝцӣн, -и́на м [нлат. colchic(um), в. -ин] фарм. отровни алкалоид који се добија из семенки мразовца, *Colchicum autumnale*, употребљава се у медицини при лечењу гихта.

ко̀лхоз, -а и **ко̀лхо̄з**, -о́за м (уоб. **ко̀лхо̄з**) [рус. колхоз скр. од коллективное хозяйство] ист. колективно пољопривредно сељачко газдинство у Совјетском Савезу. ◆ **ко̀лхознӣ** и **ко̀лхо̄знӣ** (уоб. **ко̀лхо̄знӣ**).

ко̀лхознӣк, -а м, мн. ко̀лхо̄знӣци, ген. мн. ко̀лхо̄знӣка̄ (ж. **ко̀лхо̄зница,** -е̄) [рус. колхозник] члан, припадник колхоза.

ко̀љӣво, ко̀љӣва [грч. kóllybos ситниш] кувана пшеница помешана са шећером и орасима, припремљена за дању или славу.

ком- [в. ко-, кон-] с(а); као префикс означава присуство онога што означава основна реч.

ко̀ма[1], -е̄ ж (уоб. **ко́ма,** -е̄) [грч. kóma дубоки сан] стање дубоке несвести које често доводи до смрти.

ко̀ма[2], -е̄ ж, ген. мн. ко̀ма̄ [грч. kómma одсечак] 1. зарез, запета. 2. одељак, ставка, став (у спису, законском тексту). 3. муз. незнатна разлика у фреквенцији између два тона.

ко̀ма[3], -е̄ ж [лат. coma од грч. kómē коса] гасовити омотач језгра комете.

ко̀мӣнда, -е̄ ж, ген. мн. ко̀мӣнда̄ [нем. Kommando, према клат. commandare, лат. commendare] 1. заповест, наређење дато усмено, које се мора одмах извршити; заповест, наредба уопште. □ **као по команди** одмах, наједанпут, сложно. 2. руководеће тело у војсци; руководећа војна територијална институција; зграда у којој је такво тело односно таква институција смештена. 3. право издавања заповести, наређења; власт, старешинство. 4. мн. скуп уређаја помоћу којих се управља радом машине.

комӣндант, -нта м, мн. комӣданти, ген. мн. комӣданта̄ (непр. **комада̀нт**) [нем. Kommandant од итал. comandante] заповедник веће војне формације, установе и др.

комӣндантӯра, -е̄ ж [нем. Kommandantur, в. командант] заповедништво, звање или канцеларија команданта.

комӣндӣр, -и́ра м, мн. командӣри, ген. мн. командӣра̄ [фр. commandeur, в. командовати] заповедник, старешина мање војне или полицијске јединице.

комӣнднӣ, -а̄, -о̄ [в. команда] 1. који се односи на команду. 2. који служи за управљање мотором, механизмом и сл.

комӣндовати, комӣндујујем свр. и несвр. [нем. kommandieren, в. команда] 1. вој. а. да(ва)ти команду; наредити, наређивати. 2. бити командир или командант. 3. имати главну реч у неком послу, одредити, одређивати (некоме начин рада, живота и сл.).

комӣндор, -о́ра м, мн. командо́ри, ген. мн. командо́ра̄ [фр. commandeur, в. комодор] ист. једна од највиших титула у витешким редовима; високо звање међу масонима.

комӣндос, -а м, мн. -и [енгл. мн. commandos] вој. припадник тактичких формација који је специјално обучен за извршавање диверзантских акција на непријатељској или неутралној територији.

комӣрча, -е̄ ж, ген. мн. комӣрчӣ̄ [грч. kómaris] зоол. врста морске рибе, ловрата, подланица, *Chrysophrys aurata*.

комаса́ција, -е̄ ж [нем. Kommassation, према срлат. commassare] спајање мањих, распарчаних пољопривредних поседа, при чему њихови дотадашњи власници добијају у замену земљиште на другом месту. ◆ **комаса́цӣјски, ко̀маса̄цӣо̄нӣ**.

комаси́рати, комаси́ра̄м, 3. л. мн. комаси́раӯ свр. и несвр. [в. комасација] (из)вршити, спровести, спроводити комасацију.

ко̀матӯзан, -зна, -зно [в. кома[1]] који је у дубокој несвести, обамро, бесвестан.

ко̀мбајн, -а м, мн. ко̀мбајни, ген. мн. ко̀мбајна̄ [енгл. combine] пољопривредна машина састављена од више различитих машина којом се истовремено жање, врше жито, спрема слама и сл.

ко̀мбӣ, ко̀мбӣја м [нем. Kombi, скр. од Kombination, в. комбинација] врста аутомобила за више путника, мали аутобус са десетак седишта.

комбӣна̄т, -а́та м, мн. комбина́ти, ген. мн. комбина́та̄ [нем. Kombinat, према лат. combinare слагати] велико привредно предузеће у којем је здружено више предузећа разних производних грана (*дрвни ~, пољопривредни ~*).

комби̏на̄тор, -а м, мн. -и (ж. **комби̏на̄торка,** дат. и лок. комби̏натӧрки, ген. мн. комби̏натӧркӣ) [в. комбиновати] 1. онај који прави комбинације, који спаја, саставља, повезује. 2. фиг. сналажљива, лукава особа.

кӧмбинатӧран, -рна, -рно [нлат. combinatorius, в. комбиновати] који се односи на могућности комбиновања.

комбинатӧрика, -ē ж, дат. и лок. комбинатӧрици [нем. Kombinatorik, в. комбиновати] 1. грана математике која проучава могућности распоређивања бројева или других јединица. 2. прављење комбинација, комбиновање; способност за комбиновање, склоност комбиновању.

комбина́ција, -ē ж [лат. combinatio, према combinare слагати] 1. спајање, састављање, спој два или више елемената који дају нешто ново или боље; оно што је на тај начин настало. 2. план, намера; могућност, претпоставка. 3. сп. начин играња у фудбалу и другим играма (сарадња играча, повезивање елемената игре и сл.). ◆ **кӧмбинацио̀нӣ.**

комби̏нē, -е̏а ж, мн. комбине̏и, ген. мн. комбине́ā [фр. combiné према combiner, в. комбиновати] в. **комбинӗзо̀н** (2).

комбинӗзо̀н, -о́на м. мн. комбинезо́ни, ген. мн. комбинезо́нā [фр. combinaison од лат. combinatio, в. комбинација] 1. врста радног одела код којег су панталоне и блуза уједно сашивени. 2. врста женског доњег рубља које се носи испод хаљине.

комби̏нӣрцанге, комби̏нӣрцангӣ ж мн. [нем. Kombinierzange] клешта која се могу употребљавати у различите сврхе, комбинована клешта.

кӧмбиновати, кӧмбинујēм несврш. [лат. combinare слагати] 1. правити комбинације повез(ив)ати (какве делове, елементе). 2. планирати, смислити, смишљати.

комбӯстија, -ē ж [лат. combustio, према comburere спалити] 1. горење, сагоревање. 2. опекотина.

кӧмӗдија, -ē ж [лат. comoedia од грч. kōmōidía] 1. позоришни комад веселог, шаљивог или сатиричног садржаја. 2. шала, враголија, лакрдија; забавна, смешна ситуација, догађај и сл. 3. фиг. претварање, изигравање, заваравање, с циљем да се прикрије стварност.

комӗди̏јант, -а м, мн. комеди̏јанти, ген. мн. комеди̏јанāта (ж. **комеди̏јанткиња**) [итал. commediante, в. комедија] 1. слаб глумац; глумац уопште. 2. фиг. шаљивчина, лакрдијаш. 3. фиг. онај који се претвара, лицемер.

комеди̏јати, комеди̏ја̄м сврш. [в. комедија] правити комедију, збијати шалу, шалити се.

комеди̏ја̄ш, -а́ша м, мн. комедија́ши, ген. мн. комедија́шā [в. комедија] 1. глумац у путујућем позоришту; лакрдијаш, кловн. 2. слаб глумац. 3. шаљивчина, спадало. ◆ **комеди̏ја̄шкӣ.**

комедиӧ̀граф, -а м, мн. -и (ж. **комедиӧ̀графкиња**) [в. комедија, -граф] писац комедија.

комедиогра̀фија, -ē ж [в. комедија, -графија] писање комедија.

кӧмеморабӣлан, -лна, -лно [лат. commemorabilis, в. комеморисати] достојан сећања, помена, знаменит.

кӧмеморатӣван, -вна, -вно [нлат. commemorativus] који се приређује у знак сећања, ради спомена.

комемора́ција, -ē ж [лат. commemoratio] свечани скуп у знак сећања, у славу неког заслужног покојника.

комемӧ̀рисати, комемӧ̀ришēм сврш. и несврш. [лат. commemorare] (о)држати говор у почаст неког покојника.

кӧмӗнда, -ē ж, ген. мн. кӧмēндӣ [срлат. commenda, према commendare поверити] црквено имање дато на уживање неком католичком свештенику вишег ранга; приход од тог имања.

коменда́ција, -ē ж [лат. commendatio] препорука.

комензали̏зам, -зма м [срлат. commensalis који живи заједно, в. кон-, mensa сто] биол. врста симбиозе два организма у којој се један организам храни отпацима хране другог организма.

кӧмензурабӣлан, -лна, -лно [лат. commensurabilis, в. ко-, mensurare мерити] који се може мерити истом мером, самерљив; упоредив.

комензурабили̏тēт, -е́та м [нлат. commensurabilitas, в. комензурабилан] самерљивост; упоредивост.

комѐнта̄р, -а́ра м, мн. комента́ри, ген. мн. комента́рā [лат. commentarium] 1. објашњење, тумачење неког текста. 2. кратка белешка, објашњење. 3. примедба, приговор, став уопште.

коментàрисати, коментàришēм [в. коментар] дати коментар, пропратити примедбама; изрећи своје мишљење о чему; протумачити на свој начин.

комѐнтāтор, -а м (ж. **комѐнтāтōрка,** дат. комѐнтāтōрки, ген. мн. комѐнтāтōркӣ) [лат. commentator] 1. онај који коментарише. 2. писац коментара за неко књижевно дело. 3. стручњак или новинар који у медијима коментарише политичке, друштвене и друге догађаје.

комерцијáла, -ē ж [в. комерцијалан] комерцијална служба неког предузећа.

кòмерцијāлан, -лна, -лно [нлат. commercialis, према лат. commercium трговина] 1. трговачки; који се односи на куповину и продају. 2. а. који добро пролази на тржишту. б. који доноси приход, али нема других (особито уметничких) вредности.

комерцијалѝзам, -зма м [в. комерцијалан] тежња да се све посматра с комерцијалне тачке гледишта, на темељу исплативости.

комерцијализáција, -ē ж [в. комерцијала] а. увођење комерцијалних метода у пословање. б. занемаривање уметничких циљева неке делатности за љубав зараде, профита.

комерцијàлизовати, комерцијàлизујēм и **кòмерцијализовати,** кòмерцијализујēм [в. комерцијалан] а. увести, уводити комерцијалне методе у пословање. б. подвргнути (уметничко стварање, средства информација и сл.) искључиво тежњи за зарадом.

комерцијàлист(а), -ē м, мн. комерцијàлисти (ж. **комерцијàлисткиња**) [в. комерцијалан] онај који се бави трговачким пословима; стручњак за трговачке послове.

комѐсāр, -ára м, мн. комесáри, ген. мн. комесáрā [нем. Kommissar од нлат. commissarius] 1. службено лице с посебним овлашћењима, повереник; изасланик међународне организације с посебним задацима (*високи ~ УН*). 2. у полицији многих земаља, надзорник, руководилац (*пōлицијски ~*). 3. ист. политички руководилац војне јединице у земљама с комунистичким уређењем. ♦ **комѐсāрскӣ.**

комесарѝјāт, -áта м, мн. комесаријáти, ген. мн. комесаријáтā [нем. Kommissariat, в. комесар] државна и административна установа односно служба којом управља комесар (1, 2), повереништво, управа; седиште у коме се налази повереништво.

комéта, -ē ж, ген. мн. комéтā [грч. komḗtēs дугокоси, према kómē коса] астрон. небеско тело које обилази око Сунца по веома издуженој орбити, с репом који чини једна или више светлих трака, звезда репатица.

кометографàфија, -ē ж [в. комета, -графија] описивање комета.

кометолòгија, -ē ж [в. комета, -логија] наука о кометама.

кòмī, кòмīја м [фр. commis] заст. трговачки помоћник, калфа; трговачки путник.

комивојàжēр, -éра м, мн. комивојажéри, ген. мн. комивојажéрā заст. [фр. commis voyageur] трговачки путник.

комизерáција, -ē ж [лат. commiseratio] сажаљење, самилост, саучешће.

кòмика, -ē ж, дат. и лок. кòмици [нем. Komik, в. комичан] оно што је смешно, што изазива смех; способност изазивања осећања смешног.

кòм ил фō прил. [фр. comme il faut као што треба] узорно, ваљано, примерно, пристојно.

коминикѐ, -èа м (уоб. **коминикѐ**) [фр. communiqué] званично саопштење, званичан извештај.

Коминтѐрна, -ē ж скр. за Комунистичка интернационала.

Кòминформ в. **Информбѝрō.**

кòмис, -а м [лат. commissus] заст. 1. а. војнички хлеб, таин. б. ствари које држава даје војнику (хлеб, рубље, ципеле и сл.). 2. роба поверена неком на продају.

комѝсија, -ē ж [фр. commission од лат. commissio, према committere поверити] радно тело од више особа којима је поверено извршење одређеног задатка одн. задатака. ▲ **испитна ~** група наставника пред којом се полаже испит из одређеног предмета. 2. заст. налог за извршење неког посла. ♦ **комѝсијскӣ.**

комисѝōн, -óна м, мн. комисиóни, ген. мн. комисиóнā [нем. Kommission(handel), Kommission(antrag)] 1. трговачка радња за куповину и продају туђе робе уз наплату провизије. 2. уговор којим се једна страна (комисионар) обавезује да уз провизију изврши неки посао у своје

име, а за рачун друге стране (комитента); продаја робе по таквом уговору.

комисиòнāр, -ára м, мн. комисионáри, ген. мн. комисионáрā [нем. Kommissionär] онај који обавља трговачке послове за туђ рачун уз наплату провизије, посредник. ◆ **комисиòнāрскӣ**.

кòмисиōни, -ā, -ō [в. комисион] који се односи на комисион, који је у вези с комисионом. ▲ **комисиона меница** меница вучена и продата по налогу трећег лица; **комисиона трговина** начин трговине у којој посредник склапа трговачке послове у своје име, али за туђ рачун и уз наплату провизије; **комисиона продаја** продаја преко комисиона, из друге руке.

комису́ра, -ē ж [лат. commissura] анат. сплет попречних влакана која повезују леву и десну страну централног нервног система.

кòмита, -ē м, мн. кòмите, ген. мн. кòмитā [грч. kómēs од лат. comes пратилац, друг] ист. припадник оружаних група које нису у саставу редовне војске.

комѝтāт, -áта м, мн. комитáти, ген. мн. комитáтā [лат. comitatus] ист. територијална јединица, жупанија у Аустроугарској монархији.

кòмитатѝв, -а м, мн. -и [лат. committere саставити, здружити] падеж са значењем друштва или заједнице, социјатив.

комѝтент, -а м, мн. комѝтенти, ген. мн. комѝтенāтā (уоб. **комитѐнт**) [нем. Kommittent, од лат. committere поверити] онај који комисионару даје налоге за набавку или продају робе.

комѝтēт, -éта м, мн. комитéти, ген. мн. комитéтā [нем. Komität од фр. comité] 1. одбор који делује у име неке заједнице, организације и сл. 2. руководећи партијски орган или партијски форум. ◆ **комѝтēтскӣ**.

кòмӣције, кòмӣцијā ж мн. [лат. comitia] ист. народне скупштине у старом Риму, које су сачињавали слободни грађани.

кòмичан, -чна, -чно [лат. comicus од грч. kōmikós, према kômos раскалашно уживање] смешан, шаљив; забаван. ▲ **комична опера** муз. врста опере смешног, шаљивог садржаја.

кòмичар, -а м [в. комичан] а. глумац који глуми комичне улоге. б. извођач који забавља публику шалама у варијетеу, на телевизији и сл. в. аутор комичних романа и приповедака. ◆ **кòмичарскӣ**.

комóда, -ē и **кòмода,** -ē ж, ген. мн. кòмōдā [фр. commode] врста ниског ормара с фиокама.

кòмōдан в. **кòмōтан**.

комодѝтēт, -éта м [лат. commoditas] 1. удобност, угодност, комфор. 2. безбрижност; немарност.

кòмодо прил. [итал. comodo] муз. смирено, без журбе.

комòдōр, -óра м, мн. комодóри, ген. мн. комодóрā [енгл. commodore од фр. commandeur, в. командир] 1. виши поморски официр у флотама неких држава. 2. почасна титула председника јахт-клуба. 3. главни брод трговачке флоте.

Кòмонвелт, -а м [енгл. Commonwealth заједница] Британска заједница народа, заједница Велике Британије и њених бивших колонија које још одржавају специјалне везе с њом.

кòмора, -ē ж, ген. мн. кòмōрā [лат. camera соба, свод собе од грч. kamára свод] 1. одаја, соба; остава. ▲ **мрачна** ~ просторија осветљена само црвеном светлошћу у којој се развијају фотографски снимци. 2. шупљина у неким телесним органима (*срчана* ~). 3. цев, процеп. 4. вој. ист. позадинска војна јединица која је снабдевала војску храном, муницијом и др. и превозила рањенике и болеснике. 5. установа, удружење чланова одређене области и гране делатности које заступа њихове заједничке интересе (*трговачка* ~, *занатлијска* ~).

кòмōрнӣ, -ā, -ō [в. комора] 1. који се односи на комору. 2. хрв. в. **кàмернӣ**.

кòмōрнӣк, -а м, мн. кòмōрнӣци, ген. мн. кòмōрнӣкā [в. комора] 1. дворски службеник; чиновник који се брине за приватне потребе неког великаша. 2. собар. ◆ **кòмōрничкӣ**.

комòрција, -ē м [в. комора, -ција] војник који припада комори; исп. комора (4).

кòмōтан, -тна, -тно [лат. commodus] 1. широк, пространо; удобан, угодан. 2. спор, лењ, тром. 3. немаран, безбрижан, лежеран.

кòмōција, -ē ж [в. комотан] 1. ширина, простор; удобност, угодност. 2. лакоћа, лежерност.

комóција, -ē ж [лат. commotio] 1. потрес, поремећај, узбуђење. 2. мед. потрес мозга.

кôмпа, -ē ж, ген. мн. кôмпī [мађ. komp] врста плитког чамца за превоз преко реке, скела, сплав.

компàјлер, -а м [енгл. compiler] рач. компјутерски програм који преводи програмски језик вишег реда на машински језик.

кòмпакт, -а = **компàктāт,** -áта м, мн. компакта́ти, ген. мн. компакта́тā [лат. compactum од compacisci уговорити] уговор, споразум.

кòмпактан, -тна, -тно [лат. compactus од compingere саставити, збити] 1. збијен, једар, тврд; чврсто повезан. 2. међусобно повезан, јединствен.

кòмпакт-дȉск, -а м, мн. кòмпакт-дȉскови, ген. мн. кòмпакт-дȉскōвā [енгл. compact disc, в. компактан, диск] плоча на којој се ласерски записују подаци (тон и др.).

кòмпактнōст, -ости ж [в. компактан] збијеност, јединство, чврстина.

компàнија, -ē ж [фр. compagnie, према срлат. companio, в. компањон] 1. трговачко или индустријско удружење, велико предузеће (*нафтолејска* ~). 2. фам. друштво, дружина која се чешће састаје (ради забаве и сл.). ◻ фам. ...**и** ~ и остали, и разни други.

компàњōн, -óна м, мн. компањóни, ген. мн. компањóнā [фр. compagnon од срлат. companio пријатељ за столом, в. ком-, panis хлеб] 1. ортак, деоничар у предузећу. 2. сарадник; сапутник, друг. ◆ **компањóнов, компàњōнскӣ.**

кòмпарабӣлан, -лна, -лно [лат. comparabilis] који се може упоредити с нечим, упоредив; сличан (по вредности, величини итд.).

кòмпаратӣв, -а м [лат. comparativus, према comparare упоредити] грам. први степен поређења описних придева и неких прилога, којим се казује особина (начин, количина и сл.) у вишем степену, нпр. *већи, мирнији*; уп. **суперлатив.**

кòмпаратӣван, -вна, -вно [лат. comparatus, в. компаратив] 1. који се заснива на компарацији; поредбен, упоредан. ▲ **компаративна метода** наставна метода која се заснива на поређењу сличних појава; **компаративна граматика** лингв. упоредна граматика, граматичко упоређивање сродних језика. 2. релативан, у поређењу с нечим другим (*компаратívне предности*).

компаратȉвист(а) = компарàтист(а), -ē м, мн. компаратȉвисти, компарàтисти [фр. comparatiste, в. компаратив] стручњак за компаративну граматику или компаративну књижевност.

компàрāтор, -а м, мн. -и [лат. comparator] 1. в. **компарàтист(а).** 2. уређај за мерење веома финих, ситних разлика у дужини.

компарáција, -ē ж [лат. comparatio] 1. поређење, упоређивање, сравњивање. 2. грам. поређење, степеновање описних придева и неких прилога.

компарȉрати, компàрȉрām, 3. л. мн. компарȉрајӯ свр. и несвр. [лат. comparare] (у)поредити, сравнити, сравњивати. 2. поредити, степеновати описне придеве и неке прилоге.

компàртија, -ē ж, вок. компàртијо [рус.] скр. за комунистичка партија.

кòмпас, -а и кòмпас, -а м (уоб. **кòмпāс**) [нем. Kompass од итал. compasso] справа с магнетном иглом која служи за одређивање страна света, бусола.

кòмпатибӣлан, -лна, -лно [срлат. compatibilis од лат. compati саосећати] који може деловати напоредо с нечим другим; спојив, усклађив, сагласан, помирљив.

компатибӣлнōст, -ости ж [в. компатибилан] 1. спојивост, сагласност, помирљивост. 2. а. способност различитих уређаја да раде заједно. б. својство неких рачунара да користе програм направљен за други рачунар.

компатрȉот(а), -а м, мн. компатрȉоти [лат. compatriota, в. ком-, патриот] земљак, суналник.

компàунд-машӣна, -ē ж [енгл. compound састављен, сложен, в. машина] врста парне машине са кондензатором у којој механичко дејство паре почиње у једном, мањем цилиндру, а завршава се у другом, већем.

кòмпēндијум, -а (и **кòмпēндӣј,** -а) м [лат. compendium] 1. кратак садржај, сажетак. 2. приручник мањих размера, подсетник.

кòмпендиōзан, -зна, -зно [лат. compendiosus] сажет, збијен, језгровит.

кòмпензабӣлан, -лна, -лно [лат. compensabilis] надокнадив.

компènзāтор, -а м, мн. -и [лат. compensator] 1. онај који надокнађује, замењује. 2. уређај

код цевовода за пару или топлу воду који изједначује растезање цеви.

компензáција, -ē ж [лат. compensatio, према compensatus изједначен] 1. накнада, одштета; изравнање, поравнање. 2. размена робе за робу. 3. физиол. надокнађивање дефекта у функцији неког органа његовом појачаном активношћу или учешћем других органа. 4. неутралисање утицаја нечега.

кòмпензациōнī, -ā, -ō [в. компензација] који се односи на компензацију, који се тиче компензације. ▲ ~ **послови** екон. облик међународне трговине који подразумева робну размену; ~ **уговор** екон. врста међународног трговачког уговора којим се увоз стране робе директно везује за извоз домаће робе у ту државу.

кòмпензовати, кòмпензујēм и **компензи́рати,** компèнзӣрām, 3. л. мн. компензи́рајӯ сврш. и несврш. [лат. compensare] (из)вршити компензацију, надокнадити, надокнађивати, изравна(ва)ти.

компетèнтан, -тна, -тно [лат. competens, в. компетенција] 1. надлежан, меродаван. 2. стручан, способан.

компетèнтнōст, -ости ж = **компетèнција,** -ē ж, ген. мн. компетéнцијā [фр. compétence од лат. competere састати се, сустићи се] 1. надлежност, меродавност; способност. 2. знање, способност, стручност.

компетèнција = компетèнтнōст (в.)

компети́рати, компèтӣрām, 3. л. мн. компети́рајӯ и **кòмпетовати,** кòмпетујēм сврш. и несврш. [лат. competere] необ. 1. конкурисати за радно место. 2. припасти, припадати по праву, по надлежности.

компети́ција, -ē ж [лат. competitio] такмичење, супарништво; конкурисање.

кòмпилатӣван, -вна, -вно [в. компилација] који се односи на компилацију, који се заснива на компилацији, напабирчен, неоригиналан.

компѝлā̀тор, -а м, мн. -и [лат. compilator, в. компилирати] онај који се бави компилацијама, који пише неко дело на основу туђих дела, аутор компилације, неоригиналан стваралац.

компила́ција, -ē ж [лат. compilatio] 1. стварање дела на основу туђих дела; дело настало на тај начин; неоригинално дело. 2. састав, зборник разноврсних дела.

компили́рати, компѝлӣрām, 3. л. мн. компили́рајӯ и **кòмпиловати,** кòмпилујēм сврш. и несврш. [лат. compilare огулити, опљачкати] (на)правити компилацију, створити, стварати ново уметничко, научно или сл. дело на основу туђих дела.

компју̀тер, -а и **кòмпјутер,** -а м. мн. -и [енгл. computer, према лат. computare рачунати] електронски уређај који великом брзином обрађује податке или решава постављене проблеме изводећи сложене математичке или логичке операције, рачунар.

компјутеризáција, -ē ж [в. компјутер] 1. опремање предузећа или установе компјутерима. 2. замена мануелног рада компјутерима.

кòмпјутеризовати, кòмпјутеризујēм сврш. и несврш.[в. компјутер] 1. (из)вршити компјутеризацију, опремити, опремати предузећа или установе компјутерима. 2. заменити, замењивати мануелни рад компјутерима. ▲ **компјутеризована томографија** мед. рендгенско приказивање појединих равни организма или неких органа.

компју̀тинг, -а м [енгл. computing] програмирање и употреба компјутера.

кòмпланā̀ран, -рна, -рно [нлат. complanaris, в. ком-, лат. planum рāван] (о геометријским фигурама) које се налазе у истој равни.

компланáција, -ē ж [лат. complanatio нивелисање од complanare нивелисати, в. ком-, planum равнина, равница] мат. израчунавање површине кривих површи.

кòмплē, -ѐа м [фр. complet потпун] в. **кòмплет** (4).

кòмплекс, -а м, мн. кòмплекси, ген. мн. кòмплēксā [лат. complexus од complecti загрлити, обухватити] 1. скуп, збир више предмета, појава и сл. које сачињавају једну целину. 2. земљиште, обично веће површине, које (по природним својствима, намени или власништву) чини целину. 3. псих. сплет подсвесних реакција, осећања, нагона и сл., који доводе до лакших душевних поремећаја и ненормалних реакција; ▲ ~ **инфериорности** псих. осећање ниже вредности у односу на друге.

кòмплексан, -сна, -сно [в. комплекс] који је састављен од међусобно повезаних делова, сложен; замршен, компликован. ▲ **комплексни број** мат. број састављен од реалних и имагинарних величина.

комплѐксӣран, -а, -о [в. комплексирати] који пати од комплекса, искомплексиран.

комплексӣрати, комплѐксӣрām, 3. л. мн. комплексӣрајӯ [в. комплекс] псих. изаз(и)вати комплексе код некога.

комплѐмент, -а м, мн. комплѐменти, ген. мн. комплѐменāтā [лат. complementum, према complere испунити] допуна, додатак.

комплемѐнтāр, -а́ра м, мн. комплемента́ри, ген. мн. комплемента́рā [в. комплемент] екон. заменик, заступник, администратор трговачке куће.

кòмплементāран, -рна, -рно [нлат. complementarius, в. комплемент] који допуњује, допунски. ▲ **комплементарне боје** опт. боје које, помешане у одређеној сразмери, дају белу боју; **комплементарни углови** геом. углови који заједно чине угао од 90 степени.

кòмплет, -а и **кòмплēт,** -е́та м, мн. компле́ти, ген. мн. компле́тā [нем. Komplet, према лат. complere попунити] 1. целокупност, потпуност. 2. целокупна дела неког писца. 3. сви бројеви неких новина, часописа и сл. 4. одећа из два или више делова, најчешће направљених од истог материјала. 5. одређен, прописан број војника, официра и др.

кòмплетан, -тна, -тно [лат. completus, в. комплет] потпун, укупан, цео, попуњен.

комплети́рати, комплѐтӣрām, 3. л. мн. комплети́рајӯ сврш. и несврш. [в. комплетан] (у)чинити комплетним, употпунити, употпуњавати.

компликáција, -ē ж [лат. complicatio] 1. сложеност, заплетеност, замршеност. 2. неприлика, тешкоћа. 3. погоршање болесниковог стања због појаве неког обољења које спречава побољшање и лечење основне болести.

кòмпликовāн, -а, -о [в. компликовати] а. сложен, заплетен, замршен. б. (о човеку) тежак, незгодног карактера.

кòмпликовāност, -ости ж [в. компликован] замршеност, сложеност.

кòмпликовати, кòмпликујēм сврш. и несврш. [лат. complicare према plicare савијати] (у)чинити компликованим, тешким, замршеним, запетља(ва)ти.

компли́мен(а)т, компли́мента м, мн. компли́менти, ген. мн. компли́менāтā [фр. compliment од шп. cumplimiento од лат. complementum додатак] 1. похвала; ласкаве речи, изрази поштовања, дивљења, учтивости. 2. заст. поздрав, наклон.

комплимѐнтӣрати, комплимѐнтӣрām, 3. л. мн. комплимѐнтӣрајӯ сврш. и несврш. [фр. complimenter, в. комплимент] 1. упутити, упућивати комплименте, (по)хвалити. 2. заст. поздравити, поздрављати.

кòмплот, -а м, мн. кòмплоти, ген. мн. кòмплōтā [нем. Komplott од фр. complot] тајни споразум, завера.

комплòтӣрати, комплòтӣрām, 3. л. мн. комплòтӣрајӯ сврш. и несврш. [фр. comploter] (на)правити тајни споразум, (с)ковати заверу.

кòмплӯвијум, -а (и **кòмплӯвӣј,** -а) м [лат. compluvium] ист. архит. четвороугаони отвор изнад предворја раноримских кућа кроз који је пролазила кишница и скупљала се у базену.

компòзит, -а = **компòзитум,** -а м, мн. -и [лат. compositum од compositus састављен] 1. реч састављена од две или више речи, сложена реч, сложеница. 2. смеса, мешавина.

компòзите, компòзӣтā ж мн. [лат. compositae, в. композит] бот. породица биљака са сложеним цветовима, главочике.

компòзӣтор, -а м мн. -и (ж. **компòзӣторка**) [фр. compositeur] аутор музичког дела.

компòзитум = **компòзит** (в.)

компози́ција, -ē ж [лат. compositio] 1. начин повезивања појединих елемената у целину. 2. лик. а. начин слагања и распоред елемената у сликарском делу. б. веће сликарско дело с више ликова или објеката. 3. а. муз. музичко дело. б. теорија компоновања музичких дела. 4. састав, структура. 5. низ железничких вагона у једном ланцу, које вуче локомотива. ◆ **компози́ционӣ, кòмпозициōнӣ.**

компонѐнта, -ē и **компòнента,** -ē ж, ген. мн. компòнентӣ/компòненāтā [нем. Komponente, према лат. componere саставити] саставни део, састојак; чинилац, елемент.

кòмпоновати, кòмпонујēм свршн. и несврш. [лат. componere] 1. створити, стварати музичко дело. 2. саставити, састављати, сложити, слагати појединe делове у целину.

компосесòрāт, -а́та м, компосесора́ти, ген. мн. компосесора́тā [лат. compossessor сувласник] заједничко имање, заједнички посед; сувласништво.

кòмпост, -а м, мн. кòмпости, ген. мн. кòмпōстā [нем. Kompost од лат. compositus састављен] вештачко ђубриво које се добија мешањем разних биљних, животињских и минералних отпадака.

кòмпōт, -о́та м, мн. компо́ти, ген. мн. компо́тā [фр. compote од лат. composita, према componere саставити] воће кувано с водом и шећером.

кòмпрес, -а м, мн. кòмпреси, ген. мн. кòмпрēсā = **компрèса**, -ē ж [лат. compressa од compressus стиснут] комад платна, газе и сл. који се ставља на оболело место или рану ради лечења или заустављања крварења, облог, завој.

кòмпресибѝлан, -лна, -лно [нлат. compresibilis] који се може стиснути, згуснути.

кòмпресѝван, -вна, -вно [нлат. compressivus, према лат. comprimere стиснути] који стиска, сабија, згушњава.

компрèсија, -ē ж [лат. compressio] 1. сабијање, стискање, збијање; притисак. 2. фиг. приморавање, присиљавање, тлачење.

кòмпресор, -а м, мн. -и [нлат. compressor] 1. справа за сабијање, згушњавање ваздуха или других гасова. 2. мед. направа за стискање крвних судова. ◆ **кòмпресорскӣ**.

кòмпрехензибѝлан, -лна, -лно [лат. comprehensibilis] схватљив, разумљив.

кòмпрехензѝван, -вна, -вно [лат. comprehensivus] који је широког опсега, потпун, свеобухватан.

компрехѐнзија, -ē ж [лат. comprehensio] 1. схватање, разумевање, поимање. 2. опсежност, обухватност, обим, обухват.

компримѝрати, компрѝмирам, 3. л. мн. компримѝрају свршн. и несврш. [лат. comprimere стиснути] 1. саби(ја)ти, зби(ја)ти, згуснути, згушњавати (гас, ваздух); стиснути, стискати. 2. фиг. обузда(ва)ти, (у)кротити.

кòмпромис, -а **компрòмис,** -а м, мн. -и [лат. compromissum према compromittere узајамно обећати] споразум, нагодба, погодба; исход, решење и сл. које само делимично задовољава жеље једне и друге стране.

кòмпромисан и **компрòмисан**, -сна, -сно [в. компромис] који представља компромис.

компромѝсēр, -е́ра м, мн. компромисе́ри, ген. мн. компромисе́рā [в. компромис] онај који је склон нагодбама, који увек постиже компромис.

компромита́ција, -ē ж [в. компромитовати] брукање, срамоћење.

компрòмитовати, компрòмитујēм свршн. и несврш. [лат. compromittere] створити, стварати о коме лоше мишљење, угрозити, угрожавати чији углед; (о)брукати, (о)срамотити. **компромитовати се** доћи, долазити на лош глас, (из)губити углед.

компу̀лзија, -ē ж [лат. compulsio, према compellere терати, гонити] приморавање, присиљавање, принуда, присила.

ком сѝ, ком сā [фр. comme ci, comme ça] фам. и овако и онако, тако-тако, не баш сјајно.

Кòмсомо̄л, -а м [рус. скр. од Коммунистический союз молодёжи] ист. званична омладинска организација у Совјетском Савезу, основана 1918. ◆ **кòмсомолскӣ**.

комсомо́лац, -лца м, мн. комсомо́лци, ген. мн. комсòмо̄лāцā (ж. **комсòмо̄лка**, дат. комсòмо̄лци) [в. Комсомол] члан Комсомола.

комӯна, -ē ж [лат. communis заједнички, општи] 1. у средњем веку град као економски центар с локалном самоуправом. 2. територијална административно-политичка јединица с локалном самоуправом, општина; општинска власт, управа; зграда у којој се налазе управа и администрација. 3. група људи уједињених на основу заједничког занимања, интересовања и сл., задруга, удружење. ▲ **Париска ~** ист. револуционарна владавина париског пролетаријата од 18. марта до 28. маја 1871. године.

комуна́ла, -ē ж [в. комуналан] 1. комунална привреда. 2. в. **комӯна̄лије**.

кòмунāлан, -лна, -лно [клат. communalis од communis, в. комуна] који се односи на градски живот и управу градом; општински. ▲ **комунална политика** израда програма за развој

привреде, друштвених служби и осталих делатности за задовољење материјалних, социјалних и других потреба грађана; **комунални систем** уређење које се заснива на пуној самосталности општинских установа, органа и удружења грађана у привреди, култури и другим областима; **комунално предузеће** јавно предузеће које је задужено за општинске послове.

комунализа́ција, -ē ж [в. комуналан] преузимање, превођење производних средстава и других добара под комуналну, општинску, месну управу.

кому̀на̄лије, кому̀на̄лијā ж мн. [нлат. communalia, в. комуналан] комунални, општински послови (саобраћај, водовод, канализација и сл.).

кому̀на̄р, -а́ра м, мн. комуна́ри, ген. мн. комуна́рā [фр. communard, према commune комуна] 1. ист. учесник Париске комуне. 2. члан комуне (3).

комуни́зам, -зма м [фр. communisme, према лат. communis заједнички, општи] а. пројект бескласног друштвено-економског уређења у коме би средства за производњу била у друштвеном власништву, а имовина би се делила према потребама. б. ист. владавина Комунистичке партије, у Русији после 1918. и у многим другим земљама после Другог светског рата. ▲ **утопијски** ~ в. утопијски социјализам; **војни** ~ систем привредних мера изазваних тешким условима одбране земље у време грађанског рата 1918–1920. године у Русији.

комунизи́рати, комунѝзи́рā̄м, 3. л. мн. комуниѕи́рајӯ сврш. и несврш. [в. комунизам] (у)чинити комунистичким; завести, заводити комунизам, комунистичку идеологију.

ко̀муникаби́лан, -лна, -лно [нлат. communicabilis] 1. који се може комуницирати, саопштив, достављив. 2. в. **ко̀муникати́ван** (1).

комуникаби́лно̄ст, -ости ж [в. комуникабилан] својство онога што је комуникабилно.

комуни́кант, -а м, мн. комуни́канти, ген. мн. комуни́канатā [лат. communicans] рел. онај који прима причест у католичкој цркви.

ко̀муникати́ван, -вна, -вно [в. комуницирати] 1. који лако успоставља контакт с другима. 2. који се односи на комуникације, на саобраћајна средства. 3. који служи за преношење вести, обавештења и сл.

комуникати́вно̄ст, -ости ж [в. комуницирати] својство онога који успоставља контакт и везе с људима; способност лаке комуникације.

комуни́ка̄тор, -а м [в. комуницирати] учесник у комуникацији.

комуника́ција, -ē ж [лат. communicatio] 1. споразумевање, општење; саопштавање. 2. веза, спона, додир, контакт. 3. саобраћајна веза, линија, средство, саобраћајница. 4. саобраћај. ▲ **средства масовне комуникације** заједнички назив за новине, телевизију, радио и филм.

комуника́ци̏јскӣ, -а̄, -о̄ = **ко̀муникацио̄нӣ,** -а̄, -о̄ [в. комуникација] који се односи на комуникације, који служи за комуникације. ▲ ~ **канал** комуникацијска веза код које је више станица повезано у комуникацијску линију у затвореном каналу; ~ **сателит** геостационарни сателит који прима сигнале из одређених предајника и шаље их пријемницима у удаљеним областима.

комуни́кē в. **коминѝкē**.

комӯнист(а), -ē м, мн. комӯнисти (ж. **комӯнисткиња,** -ē) [фр. communiste, в. комунизам] присталица комунизма; члан комунистичке партије.

комуни́стичкӣ, -а̄, -о̄ [в. комунизам] који се односи на комунисте и на комунизам, који припада комунизму. ▲ **Комунистичка интернационала** међународни савез комунистичких партија и организација основан 1919. године; **комунистичка партија** политичка странка која се руководи теоријом марксизма и лењинизма у борби против капитализма; **Комунистички манифест** програм међународног савеза комуниста који су написали Маркс и Енгелс 1848. године.

комуни́та̄д, -и ж [итал. comunitade, данас comunità] ист. покр. општина, општинска управа (у приморским крајевима).

комуни́тēт, -е́та м [лат. comunitas, в. комуна] 1. заједница. 2. смисао за заједницу. 3. опште добро.

комуници́рати, комунѝци́рā̄м, 3. л. мн. комуници́рајӯ несврш. [лат. communicare] 1. размењивати обавештења, поруке и сл., бити у контакту. 2. бити повезан, имати везу с неким, не-

чим. 3. одржавати саобраћај, саобраћати; кретати се неким правцем.

ко̀мутабѝлан, -лна, -лно [лат. commutabilis] узајамно заменљив, разменљив.

ко̀мутатѝван, -вна, -вно [нлат. commutativus од лат. commutare изменити, преместити] који се односи на комутацију; који може да се размени, замени места не мењајући коначни резултат. ▲ **комутативни уговор** прав. врста двостраног уговора заснованог на обавези да оно што једна страна даје другој мора бити једнако ономе што од ње прима.

кому̀та̄тор, -а м, мн. -и [лат. commutator, в. комутативан] електр. уређај којим се наизменично прекида и укључује електрична струја у једном колу, одводи струја у друго коло или мења смер струје.

комута́ција, -ē ж [лат. commutatio] 1. узајамна замена, промена места. 2. електр. промена смера струје помоћу комутатора. 3. прав. замењивање једне казне другом.

ко̀мфо̄р, -о́ра м [енгл. comfort, изговорено према фр.] удобност, угодност.

ко̀мфо̄ран, -рна, -рно [в. комфор] удобан, угодан.

ко́мша, -ē м, вок. ко̀мшо [в. комшија] хип. од комшија.

ко̀мшија, -ē м, мн. ко̀мшије, ген. мн. ко̀мшӣја̄ (ж. **ко̀мшӣница,** -ē, **ко̀мшӣка,** -ē, дат. ко̀мшӣки) [тур. komşu, konşu] сусед. ◆ **ко̀мшӣјскӣ.**

кон- [лат. con-] с-, са-: као префикс значи заједно, скупа.

ко́на, -ē ж, ген. мн. ко́на̄ [в. комшија] хип. заст. од **ко̀мшиница.**

ко̀нак, -а м, мн. ко̀наци, ген. мн. ко̀на̄ка̄ [тур. konak од konmak одсести, бити гост] 1. (пре)ноћиште, коначиште; ноћење, ноћивање. 2. путничко свратиште. 3. стан, зграда; угледна кућа; двор, палата. 4. пут који се пређе за један дан.

ко̀нат, ко̀нта м, мн. ко̀нти/ко̀нтови, ген. мн. ко̀на̄та̄/ко̀нто̄ва̄ [итал. conto] покр. 1. рачун. 2. погодба, споразум. 3. корист, интерес.

конвалѐсцент в. **реконвалесцент.**

конвалесцѐнција в. **реконвалесценција.**

конвалида́ција, -ē ж [лат. convalidatio, в. кон-, validare потврдити вредност] накнадно оснажење правног поступка, озакоњење.

ко̀нвејер, -а м, мн. -и [енгл. conveyor] техн. покретна трака за преношење делова производа током израде од једног до другог радника или за пребацивање материјала на мање удаљености.

ко̀нвексан, -ксна, -ксно [лат. convexus] испупчен, избочен; супр. **ко̀нка̄ван** (в.).

конвенијѐнтан, -тна, -тно [лат. conveniens, в. конвенирати] погодан, прикладан, одговарајући.

конвенијѐнција, -ē [фр. convénience] погодност, прикладност; умесност; корисност.

конвени́рати, конвѐнӣра̄м, 3. л. мн. конвени́раӯ несврш. [лат. convenire] одговарати, погодовати; добро доћи, бити пожељан.

ко̀нвент, -а м [лат. conventus састанак] 1. ист. а. у Римском царству, судско заседање које је царски намесник повремено држао у провинцијама. б. област на коју се простире важност таквог заседања. 2. ист. (**Конвент**) скупштина у време Француске револуције. 3. католички манастир, самостан.

ко̀нвентуа̄лан, -лна, -лно [в. конвент] који је с великим бројем присутних. ▲ **конвентуална миса** рел. главна миса у великим католичким црквама.

конвентуа́лац, -лца м. мн. конвентуа́лци, ген. мн. конвентӯа̄ла̄ца̄ [в. конвент] припадник једног огранка фрањевачког реда са блажим прописима.

конвѐнција, -ē ж, ген. мн. конве́нцӣја̄ [лат. conventio, према convenire здружити се] 1. устаљена, уобичајена правила, обичај, узус. 2. међународни споразум о неком питању. 3. састанак, заседање; (у САД) годишњи скуп Демократске или Републиканске странке.

ко̀нвенциона̄лан, -лна, -лно [лат. conventionalis, в. конвенција] 1. који се придржава устаљених навика и обичаја; уобичајен, баналан. 2. који се заснива на конвенцији (2), договорни, споразумни. ▲ **конвенционално наоружање** употреба оружја које није забрањено међународним конвенцијама (за разлику од нуклеарног, хемијског и биолошког).

конвенционалѝзам, -зма м [в. конвенционалан] прихватање конвенције (1), привикнутост на уобичајене норме понашања; конвенционална схватања, конвенционални став.

конвенционáлнōст, -ости ж [в. конвенционалан] својство онога што је конвенционално; конвенционално, неоригинално понашање.

кȍнвенциōнӣ, -ā, -ō [в. конвенција] необ. в. **кȍнвенционáлан**.

конвергѐнтан, -тна, -тно [лат. convergens од convergere] који се узајамно приближава, конвергира; ▲ ~ **низ** мат. низ чији се збир чланова приближава одређеној граничној вредности.

конвергѐнција, -ē ж, ген. мн. конвергéнцӣjā [нлат. convergentia, в. конвергентан] 1. геом. узајамно приближавање двеју линија или равни. 2. мат. својство низа бројева да теже ка истој граничној вредности (лимесу). 3. фиг. узајамно зближавање, тежња ка истом или сличном циљу.

конвергúрати, конвѐргӣрāм, 3. л. мн. конвергúрајӯ свршн. и несврш. [лат. convergere, в. конвергентан, vergere окренути се] 1. разви(ја)ти се конвергентно, поста(ја)ти сличан. 2. имати тежњу ка истом циљу.

конверзáција, -ē ж [лат. conversatio] разговор, разговарање, обично у угодном друштву.

конверзáцӣјскӣ, -ā, -ō и **кȍнверзациōнӣ,** -ā, -ō [в. конверзација] који се односи на конверзацију, који се тиче конверзације. ▲ **конверзациони метод** лингв. учење страног језика путем разговора; **конверзациони лексикон** лексикон који садржи популарна тумачења појмова за које се сматра да су потребни у свакодневном животу.

конвѐрзија, -ē ж [лат. conversio] 1. промена, претварање, замена, замењивање. 2. преобраћење (у другу веру). 3. финанс. замена једне валуте другом.

конверзúрати, конвѐрзӣрāм, 3. л. мн. конверзúрајӯ несврш. [лат. conversari] водити конверзацију, разговарати, причати.

конвѐртер, -а м, мн. -и [енгл. converter] 1. апарат за пречишћавање растопљеног метала оксидацијом. 2. адаптер који омогућава примање програма за које телевизор првобитно није био намењен. 3. врста трансформатора, претварача струје.

кȍнвертибӣлан, -лна, -лно [лат. convertibilis] 1. који се може претворити, заменити, замењив. 2. (о новцу) који се може слободно заменити за другу валуту.

кȍнвертибӣлнā мàрка, -ē ж [в. конвертибилан, марка] новчана јединица Босне и Херцеговине.

конвертибúлнōст, -ости ж [в. конвертибилан] 1. променљивост, замењивост. 2. могућност замене одређене валуте за другу.

конвѐртӣт, -úта м, мн. конвертúти, ген. мн. конвертúтā [итал. convertito од лат. convertere, в. конвертовати] онај који је променио веру, преобраћеник, покрштеник.

кȍнвертовати, кȍнвертујēм и **конвертúрати,** конвѐртӣрāм, 3. л. мн. конвертúрајӯ свршн. и несврш. [лат. convertere окретати, претварати] 1. (из)вршити конверзију, (из)мењати. 2. превести, преводити у другу веру, преобратити, преобраћивати.

кȍнвертоплāн, -а м, мн. -и [енгл. convertiplane, в. конвертирати, (аеро)план] врста авиона који може вертикално да узлеће и слеће, слично хеликоптеру.

кȍнвикт, -а м, мн. кȍнвикти, ген. мн. кȍнвикатā [лат. convictus према convivere заједно живети] установа у којој заједно станују и хране се ђаци, интернат. ◆ **кȍнвиктскӣ.**

конвиктóрац, -рца м, мн. конвиктóрци, ген. мн. конвиктȍрāцā = **конвиктȍрист(а),** -ē м, мн. конвиктȍристи [лат. convictor, в. конвикт] ђак који живи у конвикту.

кȍнвој, -а м, мн. кȍнвоји, ген. мн. кȍнвојā [енгл. convoy, према фр. convoyer пратити од лат. conviare] 1. група бродова који плове под јединственом командом у пратњи ратних бродова или авиона ради заштите од непријатељског напада. 2. група возила која иду заједно. 3. група људи који се упућују на одређено место уз пратњу straже.

конвокáција, -ē ж [лат. convocatio, према convocare сазвати] 1. сазивање, сазив. 2. позивање поверилаца.

конвȍлӯт, -úта м, мн. конволúти, ген. мн. конволúтā [лат. convolutus смотан од convolvere смотати, завити] 1. свитак списа. 2. неколико књига повезаних заједно.

конволúта, -ē ж [в. конволут] спирални украс на јонском капителу.

кȍнвулзӣван, -вна, -вно [в. конвулзија] мед. грчевит, праћен грчевима.

конвȕлзија, -ē ж [лат. convulsio, према convellere потрести] 1. мед. грчење, трзање мишића, грч; грчевито стање. 2. фиг. трзај, грчевит покрет.

конгела́ција, -ē ж [лат. congelatio] смрзавање; стврдњавање; згрушавање.

кȍнгенијȃлан, -лна, -лно [нлат. congenialis, в. кон-, геније] који је сродан по духу, начину мишљења, таленту.

конгенија́лнōст, -ости ж [нлат. congenialitas, в. конгенијалан] сродност по духу, духовна сродност.

кȍнгенитȃлан, -лна, -лно [лат. congenitus прирођен, в. кон-, gignere родити] урођен.

кȍнгēрија, -ē ж [лат. congeries, према congerere сакупљати, нагомилавати] хрпа, гомила.

конгломѐра́т, -а́та м, мн. конгломера́ти, ген. мн. конгломера́та̄ [лат. conglomeratum од conglomerare нагомилавати, в. кон-, glomus ген. glomeris клупко] 1. минер. спој разног камења у чврсто збијену масу, седиментна стена састављена од чврсто везаног камења. 2. спој разноврсних елемената, смеса, мешавина.

конгломера́ција, -ē ж [лат. conglomeratio] гомилање, нагомилавање; слепљивање.

конглутѝна́т, -а́та м, мн. конглутина́ти, ген. мн. конглутина́та̄ [лат. conglutinatum] 1. слепљивање, згрушавање. 2. а. оно што је слепљено. б. некристалисан камен слепљен неком масом.

конглутина́ција, -ē ж [лат. conglutinatio, в. кон-, gluten ген. glutinis лепак] слепљивање; згрушавање.

конгратула́ција, -ē ж [лат. congratulatio] в. **гратулација**.

конгрѐга́т, -а́та м [лат. congregatum, према congregare окупити стадо, в. кон-, grex стадо] минер. некристалисан камен који се сам, без неке лепљиве материје, тешко одржава у компактном стању.

конгрега́ција, -ē ж [лат. congregatio] рел. 1. свештеничко удружење, братство; удружење више манастира истог реда у организовану целину. 2. верско удружење лаика, сабор.

кȍнгрегационȁлист(а), -ē м, мн. конгрегационȁлисти [енгл. Congregationalist, в. конгрегација] рел. покрет унутар протестантске цркве у Енглеској и САД који се залаже за аутономију сваког скупа верника и одвајање цркве од државе.

конгрегациȍнист(а), -ē м, мн. конгрегациȍнисти (ж. **конгрегациȍнисткиња,** -ē) [в. конгрегација] члан неке верске конгрегације, припадник неког монашког реда.

конгрегѝрати, конгрѐгѝрām, 3. л. мн. конгрегѝрајȗ свр̄ш. и несвр̄ш. [лат. congregare, в. кон-, grex стадо] (из)вршити конгрегацију.

кȍнгрес, -а м, мн. кȍнгреси, ген. мн. кȍнгрēсā [лат. congressus, према congredi састати се] 1. а. састанак, скупштина, скуп представника неке организације, пуномоћника неких држава и сл. ради договора о заједничким пословима. б. научни скуп. 2. (**Конгрес**) законодавна скупштина, парламент у САД и већини латиноамеричких земаља.

конгрѐсист(а), -ē м, мн. конгрѐсисти (ж. **конгрѐсисткиња,** -ē) [в. конгрес] члан конгреса; учесник на конгресу.

кȍнгресмен, -а м [енгл. Congressman] члан Конгреса у САД.

кȍнгресни̏, -ā, -ō [в. конгрес] који се односи на конгрес. ▲ ~ **туризам** облик вансезонског туризма који подразумева организовање и одржавање скупова, саветовања и сл. у хотелима који поседују у ту сврху уређене сале и остале погодности.

конгруѐнтан, -тна, -тно [лат. congruens од congruere састати се, подударити се] 1. сагласан, једнак, подударан. 2. грам. који се у синтагми или реченици слаже с другом самостално употребљеном речју (нпр. придев са именицом).

конгруѐнтнōст, -ости ж [в. конгруентан] 1. подударност, сагласност, једнакост. 2. в. **конгруѐнција** (2).

конгруѐнција, -ē ж [лат. congruentia] 1. слагање, сличност, сагласност, једнакост, подударност. 2. грам. обличко, морфолошко слагање међусобно синтаксички везаних делова синтагме или реченице.

конгруи́рати, конгрȕи́рām, 3. л. мн. конгруи́рајȗ несвр̄ш. [нем. kongruieren, в. конгруентан] слагати се, подударати се; бити сличан или једнак.

кȍндак, -а м, мн. кȍндаци, ген. мн. кȍндāкā [грч. kontákion свитак] врста кратке црквене песме која се пева у част неком свецу.

кòндемнатòран, -рна, -рно [нлат. condemnatorius од лат. condemnare] прав. који осуђује, којим се осуђује, осуђујући.

кондемна́ција, -е̄ ж [лат. condemnatio] осуда, казна.

кондѐнзāт, -а́та м, мн. конденза́ти, ген. мн. конденза́тā [лат. condensatus, в. кондензовати] течност настала кондензацијом паре.

кондѐнзāтор, -а м, мн. -и [нлат. condensator] 1. физ. направа за скупљање, акумулирање електрицитета, са две или више проводничких плочица раздвојених слојем изолатора. 2. техн. уређај за хлађење и кондензацију паре.

конденза́ција, -е̄ ж [лат. condensatio] 1. згушњавање, сажимање. 2. физ. претварање паре или гасова у течно стање расхлађивањем или под дејством притиска.

кòндензовати, кòндензујēм (и **кондензи́рати,** кондѐнзӣрām, 3. л. мн. кондензи́рајū) сврш. и несврш. [лат. condensare, в. кон-, densus густ] 1. (из)вршити кондензацију, згуснути, згушњавати; повећа(ва)ти концентрацију нечега. 2. свести, сводити на битно, важно (тест или какав текст). ▲ **кондензовано млеко** индустријски добијено густо, заслађено млеко, које се пре употребе разблажује водом.

кòндензор, -а м, мн. -и [енгл. condensor, в. кондензовати] опт. сабирно сочиво или систем сабирних сочива или огледала који служе за скупљање светлосних зрака у објектив и за осветљавање објекта који се посматра.

кондѝлōм, -о́ма м, мн. кондило́ми, ген. мн. кондило́мā [грч. kondýlōma према kóndylos чвор] мед. брадавичасти израштај, израслина, изазвана вирусима.

кòндӣр, -и́ра м, мн. конди́ри, ген. мн. конди́рā [грч. kántharos трбушаста чаша] крчаг, врч.

кòндитор, -а м, мн. -и [лат. conditor, према condire зачинити] посластичар. ◆ **кòндиторскӣ.**

кондитòрāј, -а́ја м, кондиторā́ји, ген. мн. кондиторā́јā [нем. Konditorei, в. кондитор] посластичарница.

кòндӣција, -е̄ ж [лат. conditio стање, услов] 1. телесна способност за бављење неком активношћу (*бити у кондицији, одржавати кондицију*). 2. заст. услов, погодба, околност. 3. заст. приватно подучавање ђака, приватни часови.

кондициòнāл, -а́ла м, мн. кондициона́ли, ген. мн. кондициона́лā [лат. conditionalis погодбен, према conditio, в. кондиција] грам. потенцијал, погодбени начин; облик глагола којим се нека радња изражава као условљена другом.

кòндиционāлан, -лна, -лно [лат. conditionalis, према conditio, в. кондиција] 1. условљен, условни. 2. који казује погодбу, услов, погодбени, условни. ▲ **кондиционалне реченице** грам. погодбене, условне реченице.

кòндициōнӣ, -ā, -ō [в. кондиција] који се односи на кондицију (1), намењен повећавању и одржавању кондиције. ▲ ~ **тренинг** сп. врста тренинга чији је циљ одржавање гипкости тела и повећање спремности организма за напоре на спортским такмичењима.

кондиционѝрāње, -а с [в. кондиционирати] обезбедити услове за бољу прераду, складиштење и др. неке сировине, робе и сл. ▲ ~ **ваздуха** добијање и пуштање ваздуха одређене температуре, влажности и чистоће у одређене просторије, климатизација.

кондиционѝрати, кондициòнѝрām, 3. л. мн. кондиционѝрајū сврш. и несврш. [фр. conditionner, в. кондиција] 1. обезбедити, обезбеђивати боље услове за рад, за организацију. 2. условити, условљавати. 3. посебним уређајем омогућити, омогућавати одржавање одређене температуре у каквом затвореном простору.

кондӣцио сӣне ква нӧн [лат. conditio sine qua non] услов без којег се нешто не може извршити, неопходан, нужан услов.

кондолѐнција, -е̄ ж [лат. condolentia од condolescere осећати бол] необ. саучешће; изјава саучешћа.

кондоли́рати, кондòлѝрām, 3. л. мн. кондоли́рајū сврш. и несврш. [лат. condolere] необ. изразити, изражавати, изјавити, изјављивати саучешће.

кòндōм, -о́ма м, мн. конд̀о́ми, ген. мн. конд̀о́мā [енгл. condom, нејасног порекла] танка гумена навлака која се ставља на мушки полни орган као заштита од нежељеног зачећа и заразних болести, презерватив.

кондомѝнāт, -а́та м, мн. кондомина́ти, ген. мн. кондомина́тā [нлат. condominatum] заједничка владавина више лица једном територијом.

кондо̀мѝнијум, -а и **кондо̀мѝнӣј**, -а м [нлат. condominium, в. кон-, dominium, према dominus господар] 1. заједничка владавина двеју или више држава над истом територијом. 2. стамбена зграда у којој су станови приватно власништво станара.

ко̀ндор, -а и **ко̀ндор**, -а м, мн. -и (уоб. **ко̀ндор**) [шп. condor из кечуанског] најкрупнија птица грабљивица из породице лешинара, *Vultur gryphus*, живи у Јужној и Средњој Америци.

кондо̀тје̄р, -е́ра м, мн. кондотје́ри, ген. мн. кондотје́ра̄ [итал. condottiere] 1. ист. вођа најамничких трупа у Италији у XIV и XV веку. 2. фиг. пустолов, авантуриста.

кондȕка̄тор, -а м, мн. -и [рум. conducător] ист. вођа; званична титула румунског диктатора Јона Антонескуа, у време Другог светског рата.

кондȕктӗр, -е́ра м, мн. кондукте́ри, ген. мн. кондукте́ра̄ (ж. **кондȕктӗрка**, -е̄, дат. и лок. кондȕктӗрки, ген. мн. кондȕктӗркӣ) [фр. conducteur] пратилац јавног превозног средства који прегледа или продаје возне карте. ◆ **кондукте́ров, кондȕктӗрскӣ**.

ко̀ндуктор, -а м, мн. -и [лат. conductor] 1. материја, супстанца која има способност да проводи топлоту, електрицитет и сл., проводник. 2. мед. хируршки инструмент, шупља сонда којом се у органе уноси неки други инструмент. 3. мед. онај који преноси болест у прикривеном стању, клицоноша.

кондȕкција, -е̄ ж [лат. conductio] физ. вођење, спровођење, преношење (топлоте, електричне енергије и сл.).

конѐксија, -е̄ ж [лат. connexio] 1. веза, повезаност. 2. утицајно познанство.

ко̀нектӣв, -а м, мн. -и [нлат. connectivum од лат. connectere повезати] биол. део ткива у биљном или животињском организму који повезује друге делове.

ко̀нектӣван, -вна, -вно [в. конектив] који повезује, везивни. ▲ **конективно ткиво** физиол. везивно ткиво.

ко̀нектор, -а м, мн. -и [лат. connector, в. конектив] 1. веза, спој. 2. лингв. реч или група речи која повезује реченице на основу значења.

конѐкција, -е̄ ж [енгл. conection] рач. веза која омогућава размену информација.

конета́бл, -а м [фр. connétable] ист. 1. маршал двора у Француској. 2. врховни заповедник француске војске од XII до XVII века.

ко̀нзӗрва, -е̄ ж, ген. мн. ко̀нзӗрвӣ [фр. conserve, према лат. conservare сачувати] 1. херметички затворена лимена кутија са нарочито спремљеним намирницама заштићеним од кварења. 2. сама лимена кутија која је служила за конзервирање хране, лименка. ◆ **ко̀нзӗрвнӣ**.

ко̀нзерванс, -а м, мн. -и [лат. conservans, према conservare сачувати] средство (обично хемијска супстанца) које се додаје храни да би се спречило њено кварење и продужио рок употребе.

ко̀нзерватӣван, -вна, -вно [лат. conservativus] који чува стара схватања, старе односе а противи се новим, назадан; старомодан, застарео.

конзерватӣвац, -вца м, мн. конзерватӣвци, ген. мн. конзерва̀тӣва̄ца̄ (ж. **конзерва̀тӣвка**, -е̄, дат. и лок. конзерва̀тӣвки, ген. мн. конзерва̀тӣвкӣ) [в. конзервативан] 1. онај који има конзервативне погледе и схватања. 2. присталица, члан конзервативне политичке странке (посебно у Великој Британији).

конзерватӣвизам, -зма м [в. конзервативан] конзервативни начин мишљења, привржености чувању старог, одбојност према новом, напредном.

конзѐрва̄тор, -а м, мн. -и (ж. **конзѐрва̄то̄рка**, -е̄, дат. и лок. конзѐрва̄то̄рки, ген. мн. конзѐрва̄то̄ркӣ) [лат. conservator чувар, спасилац] 1. стручна особа која се бави заштитом од пропадања уметничких дела, историјских споменика и сл. 2. апарат за конзервирање. ◆ **конѐрва̄торов, конзѐрва̄торскӣ**.

конзерва̀то̄ријум, -а и **конзерва̀то̄рӣј**, -а м [лат. conservatorium] висока музичка школа.

конзерва̀то̄рист(а), -е̄ м, мн. конзерва̀то̄ристи (ж. **конзерва̀то̄ристкиња**) [в. конзерваторијум] ученик конзерваторијума.

конзерва́ција, -е̄ ж [лат. conservatio] 1. стручни и технички поступак којим се спречава пропадање уметничких дела, историјских споменика и сл. 2. справљање животних намирница тако да се могу сачувати од кварења дуже времена.

конзерви́рати = **конзѐрвисати** (в.)

конзѐрвисати, конзѐрвишēм = **конзерви́рати,** конзѐрвирāм, 3. л. мн. конзерви́рајӯ свр̄ш. и несвр̄ш. [лат. conservare сачувати] 1. подвргавањем посебном поступку припреме (са)чувати, обезбедити, обезбеђивати (животне намирнице) од кварења. 2. ставити, стављати (храну) у конзерве. 2. (за)штитити од пропадања, распадања (слику, грађевину и др.).

конзилѝја̄р, -а́ра м, мн. конзилија́ри, ген. мн. конзилија́рā [лат. consiliarius] 1. лекар који учествује у конзилијуму. 2. саветник, саветодавац.

кòнзилија̄ран, -рна, -рно [в. конзилијум] који се односи на конзилијум и конзилијаре.

кòнзӣлијум, -а и **кòнзӣлӣј,** а м [лат. consilium] 1. састанак лекара ради утврђивања дијагнозе и начина лечења болесника. 2. скуп, састанак који се одржава ради саветовања о неком важном питању, савстовање, већање.

конзистѐнтан в. **консистѐнтан**.

конзистѐнција в. **консистѐнција**.

конзѝсто̄ријум, -а и **конзѝсто̄рӣј,** -а м = **конзѝсто̄рија,** -ē ж [лат. consistorium] 1. врховна духовна власт у православној цркви, духовни суд који решава питања из грађанског, а посебно брачног права. 2. највиши колегијум у католичкој цркви, већ кардинала под председништвом папе. 3. помоћни орган бискупа при вршењу његове судске власти; саветодавно веће у управним пословима.

конзо́ла, -ē ж [фр. console] 1. стуб носач, подупирач, греда. 2. украсни сточић правоугаоног облика извијених ногу који је прислоњен уза зид или причвршћен за њега.

кòнзо̄рцијум, -а и **кòнзо̄рцӣј,** -а м [лат. consortium, према consors деоничар] монополистичко удружење банака или трговинских предузећа ради заједничког остваривања неке финансијске операције.

кòнзул, -а м, мн. -и [лат. consul] 1. ист. у старом Риму за време републике титула двојице највиших поглавара. 2. ист. у Француској од 1799. до 1804. године титула тројице државних поглавара са неограниченом влашћу. 3. дипломатски службеник који у иностранству обавља комерцијалне и административне послове, пре свега у вези с грађанима једне и друге државе. ◆ **кòнзулов, кòнзулскӣ**.

кòнзула̄ран, -рна, -рно [лат. consularis, в. конзул] који се односи на конзулску службу.

конзу̀ла̄т, -а́та м, мн. конзула́ти, ген. мн. конзула́тā [лат. consulatus, в. конзул] 1. представништво једне државе у другој држави које води конзул; зграда у којој се то представништво налази. 2. звање, положај конзула; надлежност конзула. ◆ **конзу̀ла̄тскӣ**.

конзу̀лент, -а м, мн. конзу̀ленти, ген. мн. конзу̀ленāтā в. **консу̀лтант**.

кòнзум, -а м, мн. кòнзуми, ген. мн. кòнзӯмā [в. конзумирати] 1. потрошња. 2. потрошачка задруга.

конзума́ција, -ē ж [лат. consummatio] 1. потрошња. 2. обавезна уплата при уласку у ноћни локал, дискотеку и сл., која се односи на храну и пиће.

конзу̀мент, -а м, мн. конзу̀менти, ген. мн. конзу̀менāтā [в. конзумирати] потрошач, купац.

конзумерѝзам, -зма м [енгл. consumerism према consumer потрошач] покрет за повећање права и моћи купаца.

конзуми́рати, конзу̀мӣрāм, 3. л. мн. конзуми́рајӯ свр̄ш. и несвр̄ш. [лат. consumere, в. кон-, sumere узети] 1. (по)трошити. 2. (по)јести, (по)пити. ▲ ~ **брак** прав. ступити у полне односе с брачним другом, чиме брак постаје правоваљан.

кòнзумнӣ, -ā, -ō̄ [в. конзумирати] који служи за свакодневну потрошњу.

конӣфера, -ē ж [лат. conifer, према грч. kônos шишарка, лат. ferre носити] бот. четинарско дрво, четинар.

конициτе̄т, -е́та м [грч. kônos купа] 1. купасти, конусни облик. 2. постепено сужење, суженост.

кòничан, -чна, -чно [грч. konikós према kônos купа] који је у облику купе, купаст.

кòничнӧст, -ости ж [в. коничан] коничан облик.

конјекту́ра, -ē ж [лат. conjectura] наслућивање, нагађање, претпоставка.

кòњектурā̀лан, -лна, -лно [лат. conjecturalis] који се заснива на наслућивањима, нагађањима, претпоставкама; наводни.

конјѐкција, -ē ж [лат. coniectio, према conicere бацати] 1. бацање копља, одапињање стрела. 2. в. **конјекту́ра**.

ко̀њугā̀лан, -лна, -лно [лат. coniugalis према coniunx ген. coniugis супружник] који се тиче брака, који се односи на брак, брачни.

конјугáта, -ē ж [лат. coniugata linea] 1. сродна реч, реч изведена из истог корена. 2. анат. обим женске карлице.

конјугáција, -ē ж [лат. coniugatio спајање] 1. мењање глагола по временима и лицима. 2. начин оплођавања неких алги и једноћелијских организама.

ко̀њуговати, ко̀њугујēм и **конјугѝрати,** конју̀гӣрāм, 3. л. мн. конјугѝрајӯ свршн. и несврш. [лат. coniugare] 1. (из)мењати (глагол) по временима и лицима. 2. (из)вршити конјугацију (2).

ко̀њунктӣв, -а м [в. конјунктиван] грам. глаголски начин којим се исказује став (воља, жеља и сл.) говорног лица према радњи или се она представља као могућна, субјунктив.

конјункти́ва, -ē ж [лат. coniunctiva] анат. везница очних капака, опна која повезује очну јабучицу и капке.

ко̀њунктӣван, -вна, -вно [лат. coniunctivus] 1. грам. који се тиче конјунктива, који је у конјунктиву. 2. спојни, везивни. ▲ **конјунктивни судови** лог. судови са једним субјектом и више предиката.

конјунктивѝтис, -а м [в. конјунктива, -итис] мед. запаљење везнице, слузокоже на унутрашњој страни очних капака.

конјункту́ра, -ē ж [лат. coniunctura, према coniunctus спојен, везан] 1. екон. стање на тржишту, односи цена, понуде и потражње. 2. стицај повољних околности за нешто; могућност добре зараде. ◆ **ко̀њунктӯрнӣ**.

конјункту̀рист(а), -ē м, мн. конјукту̀ристи [в. конјунктура] екон. онај који користи конјунктуру.

конју̀нкција, -ē ж [лат. coniunctio, према coniungere спајати] 1. грам. везник. 2. астрон. положај када се неко небеско тело, посматрано са Земље, налази у истом правцу као и друго небеско тело, пре свега Сунце.

конјура́ција, -ē ж [лат. coniuratio] завера, урота.

ко̀нкāван, -вна, -вно [лат. concavus шупаљ] издубљен, удубљен, угнут; супр. **ко̀нвексан** (в.).

конка́вност, -ости ж = **конкавѝтēт,** -е́та м [лат. concavitas, в. конкаван] конкаван облик, удубљеност.

конквѝста, -ē ж = **конкѝста,** -ē ж [шп. conquista освајање] (други облик је исправнији, али је први уобичајен у пракси) период шпанског и португалског освајања Средње и Јужне Америке крајем XV и почетком XVI века.

конквѝстāдор, -а = **конкѝстāдор,** -а м, мн. -и (други облик је исправнији, али је онај са *в* уобичајен у пракси) [шп. conquistador, према conquistar освојити] 1. учесник у шпанским и португалским освајањима Средње и Јужне Америке. 2. фиг. завојевач, освајач, пустолов.

ко̀нклāв, -а м = **конкла́ва,** -ē ж [лат. conclave] веће кардинала које се састаје ради избора новог папе; просторија у којој се врши тај избор.

конкла̀вист(а), -ē м, мн. конкла̀висти [в. конклав] лице додељено кардиналу (слуга, лекар и сл.) за време бирања папе које не може да напусти конклав док се избор не изврши.

ко̀нклузӣван, -вна, -вно [лат. conclusivus] закључни; завршни; коначни, који представља коначну одлуку.

ко̀нклӯзија, -ē ж [лат. conclusio према concludere закључити] закључак.

конкомита̀нтан, -тна, -тно [в. конкомитанција] који се појављује истовремено, пратећи, пропратан, узгредан.

конкомита̀нција, -ē ж [срлат. concomitantia, према лат. concomitans пратећи, в. кон-, comitari пратити] истовремено појављивање, пропратна појава.

конкорда̀нтан, -тна, -тно [лат. concordans према concordare слагати се] подударан, сагласан.

конкорда̀нција, -ē ж [лат. concordantia] 1. слагање, подударање, сагласност, подударност. 2. алфабетски списак речи које се јављају у неком тексту, са ознаком стране на којој се реч јавља. 3. муз. склад истовремених тонова у акорду, пријатан за ухо; супр. **дискорданција** (в.). 4. геол. паралелан ток површине слојева тла.

конко̀рдāт, -а́та м, мн. конкордáти, ген. мн. конкордáтā [лат. concordatum од concordare

споразумети се] споразум између римског папе и неке државе о правима католичке цркве у тој држави; споразум, уговор уопште.

конкòрдија, -ē ж [лат. concordia] слога; сагласност.

конкрѐмент, -а м, мн. конкрѐменти, ген. мн. конкрѐменāтā [лат. concrementum] мед. тело које настаје згушњавањем неке течности у организму; каменац (у жучи, бубрегу итд.).

кòнкретан, -тна, -тно [лат. concretus од concernere разабирати] 1. стваран, реалан, опипљив; супр. апстрактан. 2. који се односи на одређену појаву; одређен, прецизиран. ▲ **конкретна музика** техника компоновања на основу коришћења природних звукова и шумова уместо инструмената. **конкретна поезија** врста експерименталне поезије која вербалну грађу организује по методама ликовне уметности.

конкретизáција, -ē ж [в. конкретизовати] остварење, остваривање, реализација; ближе, подробније одређивање.

конкретизи́рати в. **конкрѐтизовати**.

конкрѐтизовати, конкрѐтизујēм и **конкретизи́рати,** конкретизи́рāм, 3. л. мн. конкретизи́рајў свршн. и несврш. [в. конкретан] (у)чинити конкретним, стварним, реалним; тачно одредити, одређивати.

кòнкретнōст, -ости ж [в. конкретан] стварност, реалност; конкретан облик, остварење, реализација; одређеност.

конкрѐтум, -а м [лат. concretum] филоз. оно што стварно постоји, реалија; супр. **апстрàктум** (в.).

конкре́ција, -ē ж [лат. concretio] 1. скупљање честице у целину, згушњавање, стврдњавање. 2. минер. грудваста маса скупљена око неке средишње тачке (зрна, фосила и сл.).

конкуби́на, -ē ж [лат. concubina, према concumbere лежати заједно] ванбрачна, невенчана жена; љубавница, наложница.

конкуби́нāт, -а́та м, мн. конкубина́ти, ген. мн. конкубина́тā [лат. concubinatus, в. конкубина] ванбрачна заједница, дивљи, незаконит брак.

кòнкуписценција, -ē ж [клат. concupiscentia, према concupiscere жудети] похота, пожуда.

конкȕрент, -а м. мн. конкȕренти, ген. мн. конкȕренāтā (ж. **конкȕренткиња,** -ē) [в. конкурисати] супарник, ривал, такмац.

конкȕрентан, -тна, -тно [в. конкурисати] 1. способан за конкуренцију. 2. који постоји или делује истовремено.

конкȕрентскӣ, -ā, -ō [в. конкуренција] који се односи на конкуренцију и конкуренте; супарнички, ривалски.

конкурѐнција, -ē ж [лат. concurrentia] 1. такмичење, супарништво, ривалство. 2. зб. конкуренти, сви они који раде на истом послу; супарничка страна.

конкȕрисати, конкȕришēм свршн. и несврш. [лат. concurrere такмичити се; заједно трчати; заједно тећи, в. кон-, currere трчати, тећи] 1. бити конкурент, ривал (некоме) у каквом надметању, такмичењу. 2. бити кандидат на конкурсу.

кòнкурс, -а м, мн. кòнкурси, ген. мн. кòнкȕрсā [лат. concursus, према concurrere, в. конкурисати] а. објава којом се траже кандидати за неко запослење или понуде за обављање неког посла. б. објава такмичења за неку награду. ◆ **кòнкурснӣ**.

кòнкȕсија, -ē ж [лат. concussio, према concutere трести, застрашити] мед. потрес, шок, обично с трајном озледом ткива.

кòноба, -ē ж, ген. мн. кòнōбā [клат. canaba, сапара крчма] 1. подрум. 2. гостионица, крчма.

кòнобāр, -а м, мн. -и (ж. **конобàрица,** -ē) [в. коноба] 1. онај који услужује јелом и пићем госте угоститељских радњи, келнер. 2. власник конобе, крчмар; подрумар. ◆ **кòнобāрскӣ**.

конòйд, -и́да м [грч. kônos лупа, в. -оид] геом. тело слично конусу, купи; купа неправилног облика.

кòноп, кòнопац в. **кáнāп**

кòнотатӣван, -вна, -вно [в. конотација] који се односи на конотацију; који уноси нова, изведена значења речи и израза.

конота́ција, -ē ж [лат. connotatio, в. кон-, notare забележити, запазити] 1. филоз. скуп свих својстава која се везују за дати појам; скуп асоцијација. 2. лингв. секундарна значења речи, изведена из основног значења, в. **денота́ција**; значење које реч има за одређену особу или друштвену групу.

консàлтинг, -а м, мн. консàлтинзи, ген. мн. консàлтӣнгā [енгл. consulting] служба, организација која се бави давањем савета и интелектуалних услуга у пројектима.

консангвинӣтēт, -е́та м [лат. consanguinitas, в. кон-, sanguis крв] крвно сродство.

консеквѐнтан, -тна, -тно [лат. consequens од consequi потпуно следити] доследан, постојан, истрајан.

консеквѐнтнōст, -ости ж [в. консеквентан] доследност.

консеквѐнција, -ē и **консеквѐнца**, -ē ж [лат. consequentia од consequi следити за нечим] 1. последица, резултат, исход. 2. став, резултат до кога неко дође; закључак. ▯ **повући консеквенције** сносити последице.

консекра́ција, -ē ж [лат. consecratio, према consecrare посветити] освећење, посвећење.

кòнсекутӣван, -вна, -вно [срлат. consecutivus према consequi, в. консеквенција] 1. следећи по реду, узастопни. 2. последичан. ▲ **консекутивне болести** мед. болести које настају као последица претходних обољења; **консекутивне реченице** грам. последичне реченице; **консекутивни везници** грам. последични везници.

консеку́ција, -ē ж [лат. consecutio] редослед, слагање по реду, низање; поступност.

консекӯцио тѐмпорум [лат. consecutio temporum] грам. слагање времена, избор времена у зависној реченици у складу с временом глагола у главној (у латинском и у западносвропским језицима).

кòнсензуа̄лан, -лна, -лно [нлат. consensualis] 1. до кога се дошло консензусом. 2. необ. који саосећа, саосећајан.

консѐнзус, -а м, мн. -и (непр. **концѐнзус**) [лат. consensus од consentire сложити се, ускладити] пол. једногласна одлука до које се дошло договором свих заинтересованих страна; споразум.

кòнсенс, -а м [лат. consensus] 1. пристанак, одобрење. 2. в. **консѐнзус**.

консигна́ција, -ē ж [лат. consignatio документ, према consignare обележавати] 1. врста продаје при којој испоручилац даје већу количину робе продавцу, задржавајући власништво над њом до исплате. 2. слање робе; пошиљка робе.

кòнсигнациōнӣ, -а̄, -ō [в. консигнација] који се односи на консигнацију. ▲ **консигнациона продаја** консигнација (1).

консигни́рати, консӣгни́рā̄м, 3. л. мн. консигни́рајӯ сврш. и несврш. [лат. consignare] (из)вршити консигнацију.

консидера́ција, -ē ж [лат. consideratio, према considerare разматрати] 1. разматрање, процењивање, размишљање. 2. поштовање, уважавање.

кòнс(и)јерж, -а м [фр. concierge] настојник; вратар (обично у Француској).

консистѐнтан, -тна, -тно [лат. consistens од consistere одржати се, истрајати] 1. чврст, густ. 2. збијен, сажет, језгровит. 3. сталан, постојан, трајан.

консистѐнтнōст, -ости ж [в. конзистентан] 1. збијеност, чврстина, густина, једрина. 2. постојаност, трајност.

консистѐнција, -ē ж [нлат. consistentia, в. конзистентан] 1. степен чврстине, густина нечега; већа или мања крутост односно житкост. 2. сталност, постојаност, издржљивост.

конскрѝбент, -а м, мн. конскрѝбенти, ген. мн. конскрѝбенāтā [лат. conscribens према conscribere пописивати] необ. 1. онај који пописује. 2. онај који регрутује војнике.

конскрѝпција, -ē ж [лат. conscriptio] 1. пописивање. 2. регрутовање војника.

консо́ла в. **конзо́ла**.

консолида́ција, -ē ж [лат. consolidatio, према consolidare средити, усталити] 1. учвршћење, учвршћивање, сређивање; јачање, устаљење. 2. екон. рачуноводствено удруживање више сродних предузећа. 3. финанс. претварање краткорочних државних дугова у дугорочне зајмове.

кòнсолидовати, кòнсолидујēм сврш. и несврш. [лат. consolidare према solidus чврст] 1. учврстити, учвршћивати, ојача(ва)ти; средити, сређивати. 2. (из)вршити консолидацију (в.).

кòнсонант, -а м, мн. кòнсонанти, ген. мн. кòнсонāнāтā [лат. consonans сагласан] фон. глас при чијој се артикулацији чује шум или прасак изазван препреком (теснацем или преградом) коју ваздушној струји стварају говорни органи, сугласник. ◆ **кòнсонантскӣ**.

консона̀нца, -ē = **консона̀нција,** -ē ж [лат. consonantia, према consonus милозвучан] 1. складна комбинација више истовремених тонова, сазвучје; супр. **дисона̀нца/дисона̀нција** (в.). 2. књиж. несавршена рима, код које се слажу сугласници после последњег наглашеног слога у стиху али не и самогласници (нпр. *мо̄шика - ма̄шема̄шика*).

консона̀нција = **консона̀нца** (в.)

ко̀нспект, -а м, мн. ко̀нспекти, ген. мн. ко̀нспека̄та̄ [лат. conspectus према conspicere гледати, угледати] 1. кратак преглед, сажето излагање. 2. концепт, скица.

ко̀нспирати̏ван, -вна, -вно [нлат. conspirativus, в. конспирација] 1. који се односи на конспирацију, заверенички. 2. који се чува у тајности, скривен од некога, поверљив.

конспирати̏вно̄ст, -ости ж [в. конспиративан] чување тајне, поверљивост, тајност.

конспи̏ра̄тор, -а м, мн. -и [в. конспирација] учесник у конспирацији, завереник.

конспира́ција, -ē ж [лат. conspiratio, в. конспирисати] 1. прикривање, тајност деловања. 2. завера, тајни договор.

конспи̏рисати, конспи̏ришēм и **конспири́рати,** конспи̏ри̏ра̄м, 3. л. мн. конспири́рајӯ сврш. и несврш. [лат. conspirare в. кон-, spiraге дувати] бити у дослуху, тајно се договорити, договарати; склопити, склапати заверу.

конста̀нта, -ē ж, ген. мн. конста̀нтӣ [нем. Konstante, према лат. constans постојан] 1. мат., физ. величина чија се вредност не мења променом других величина. 2. оно што је постојано, непроменљиво, стално.

конста̀нтан, -тна, -тно и **ко̀нстантан,** -тна, -тно [лат. constans од constare постојано стајати] сталан, непроменљив, постојан.

конста̀нтно̄ст, -ости ж [в. константан] сталност, непроменљивост, постојаност.

констата́ција, -ē ж [фр. constatation, в. констатовати] закључак којим се нешто утврђује као чињеница; тврдња.

ко̀нстатовати, ко̀нстатујēм сврш. и несврш. [фр. constater, према лат. constat очигледно је] утврдити, утврђивати, закључи(ва)ти.

констела́ција, -ē ж [лат. constellatio, в. кон-, stella звезда] 1. звездано јато, сазвежђе; положај небеских тела. 2. распоред, група, скуп. 3. фиг. стицај околности; међусобни однос снага.

констерна́ција, -ē ж [лат. consternatio, в. констернирати] запрепашћење, пренераженост; очајање, изгубљеност.

констерни́рати (се), конст̀ернӣра̄м (се), 3. л. мн. констерни́рајӯ (се) сврш. и несврш. [лат. consternare, в. кон- sternere расути, посути] 1. запрепастити (се), запрепашћивати (се), запањи(ва)ти (се).

констипа́ција, -ē ж [лат. constipatio, према constipare запушити, в. кон-, stipare нагомилати, притиснути] мед. отежано пражњење црева, затвор.

конституа̀нта, -ē ж [фр. constituante, према лат. constituere успоставити, утемељити] пол. уставотворна скупштина.

конституи́сати, конституи́шēм сврш. и несврш. [лат. constituere] установити, установљавати, основати, оснивати.

ко̀нститутӣван, -вна, -вно [в. конституција] који чини садржај, састав чега. ▲ **конститутивни део** пол. део који непосредно улази у састав чега (државе, заједнице и сл.); **конститутивна наредба** прав. наредба којом се некоме дају извесна права (дозволе, повластице и сл.).

конституи́ција, -ē ж [лат. constitutio, према constituire утемељити] 1. скуп урођених физичких и(ли) психичких особина организма; грађа тела. 2. унутрашњи састав, садржај, структура. 3. основни државни закон, устав.

ко̀нституционали́зам, -зма м [в. конституционалан] облик управљања државом заснован на уставу, уставност.

ко̀нституцио̄нӣ, -а̄, -о̄ [в. конституција] 1. који се односи на конституисање, конститутиван. 2. који се односи на устав, уставни.

ко̀нстриктӣван, -вна, -вно [нлат. constrictivus, в. конструктиван] који стеже, скупља, сужава; који спутава; ограничавајући.

ко̀нстриктор, -а м, мн. -и [нлат. constrictor] анат. мишић стезач.

констри̏кција, -ē ж [лат. constrictio] стезање, грчење, сужавање; спутавање; принуда.

конструи̏сати, конструи̏шēм свр. и несвр. [лат. construere] (са)градити, (из)градити, (на)правити, саставити, састављати.

ко̀нструктѝван, -вна, -вно [срлат. constructivus, в. конструкција] 1. који доноси корисне резултате или промене, који унапређује; склон корисном, рационалном раду. 2. који се односи на конструкције и конструисање.

конструктивѝзам, -зма м [в. конструктиван, -изам] правац у уметности и књижевности, настао у Русији после Октобарске револуције, који у свом изразу, лишеном декорације и субјективне емотивности, наглашава елементе конструкције и геометријске апстракције.

ко̀нструктор, -а м, мн. -и [лат. constructor, в. конструисати] онај који конструише, ствара, гради, градитељ, стваралац. ◆ **ко̀нструкторскӣ**.

конструкција, -ē ж [лат. constructio, в. конструисати] 1. а. пројектовање склопа, утврђивање устројства неког уређаја, објекта и сл.; градња. б. целина планski саграђена од делова; технички склоп; грађевина. 2. устројство, структура, састав. 3. лингв. скуп речи повезаних по граматичким правилима, мањи од реченице. 4. геом. приказивање геометријских фигура у равни на основу задатих елемената. 5. самовољно тумачење, субјективна интерпретација; измишљотина (*све је ӣто чистӣа ~*). ◆ **ко̀нструкциōнӣ** и **конструкцӣјскӣ**.

консу̀лтант, -а м [лат. consultans, в. консултовати] стручњак који даје своје мишљење, стручни саветник.

консултàција, -ē ж [лат. consultatio] 1. саветовање, већање. 2. разговор са стручњаком, тражење нечијег савета, мишљења. 3. на универзитету, време одређено за разговор појединих студената с наставником.

ко̀нсултовати, ко̀нсултујēм свр. и несвр. [лат. consultare] (за)тражити од некога савет, мишљење. **ко̀нсултовати се** (по)саветовати се.

консума̀ција в. **конзума̀ција**.

консу̀мент в. **конзу̀мент**.

консумерѝзам в. **конзумерѝзам**.

консумѝрати в. **конзумѝрати**.

ко̀нсупстанцијāлан, -лна, -лно [лат. consubstantialis] теол. који има исту природу и суштину, једнобитан, једносуштан (о члановима Светог тројства).

консупстанцијалѝтēт, -е́та м = **консупстанцијàлнōст**, -ости ж [в. консупстанцијалан] једносушност, једнобитност.

консупститанцијàлнōст = консупстанцијалѝтēт (в.)

конта̀гијум, -а м [лат. contagium, в. кон-, tangere дотаћи] мед. заразна клица; заразна материја.

ко̀нтагиōзан, -зна, -зно [нлат. contagiosus, в. контагијум] заразан, инфективан.

контагиозѝтēт, -е́та м [нлат. contagiositas, в. контагиозан] заразност.

ко̀нтакт, -а м, мн. ко̀нтакти, ген. мн. ко̀нтакāтā [лат. contactus, према contingere дотаћи] 1. додир, додиривање. 2. а. веза која се успоставља с ким или чим. б. електрични спој који омогућава струјно коло. ▲ **контакт-емисија** телевизијска или радијска емисија у којој гледаоци одн. слушаоци могу да разговарају с водитељем и(ли) другим учесницима у емисији; **контакт-група** пол. неформална група дипломата из више земаља са задатком да одржавају везе између сукобљених страна.

контакти̏рати, конта̀ктӣрāм, 3. л. мн. конта̀ктӣрајӯ свр. и несвр. [фр. contacter, в. контакт] бити у контакту, ступити, ступати у везу (с неким), комуницирати.

ко̀нтактнӣ, -ā, -ō [лат. contactus, према contingere дотаћи] који се односи на контакт, који остварује контакте, додиран. ▲ **контактна сочива** мед. танке плочице од провидне пластике које се стављају непосредно на рожњачу, као замена за наочаре.

контактоли̏ти, -ā м мн. [в. контакт, грч. lithos камен] геол. метаморфне стене настале услед додира с магмом.

контамѝнанти, контамѝнанāтā м мн. (јд. **контамѝнант**) [в. контаминирати] екол. материје које загађују животну средину (пестициди, радиоактивни елементи и сл.).

контамина̀ција, -ē ж [лат. contaminatio] 1. мешање; стапање; спајање разнородних елемената. 2. а. загађење, прљање. б. озрачење људи, земљишта и сл. радиоактивним зрацима. 3. зараза, инфекција.

контамини́рати, контамѝнӣрā̄м, 3. л. мн. контамини́рајӯ свр̄ш. и несвр̄ш. [лат. contaminare окаљати] 1. спојити, спајати, (из)мешати. 2. а. загадити, загађивати. б. озрачи(ив)ти радиоактивним материјама. 3. инфицирати.

ко̀нтати, ко̀нтā̄м несвр̄ш. [итал. contare] покр. 1. рачунати, бројати. 2. мислити, размишљати.

ко̀нте м [итал. conte] кнез, гроф (углавном уз имена: *ко̀нте Иво* и сл.).

контѐјнер, -а м, мн. -и [енгл. container према contain садржавати] 1. стандардни, чврсто затворени сандук у који се смешта роба приликом транспорта. 2. улични метални сандук за смеће. ◆ **контѐјнерскӣ**.

контејнериза́ција, -ē ж [в. контејнер] а. увођење контејнера у транспорт. б. систематски превоз робе помоћу контејнера.

ко̀нтекст, -а м, мн. ко̀нтексти, ген. мн. ко̀нтēкстā̄ [лат. contextus, према contexere саткати] 1. говорна или мисаона целина којој припада нека реч, реченица и сл. и на основу које се одређује тачно значење и смисао датог дела говора. 2. оно са чим посматрана појава чини целину, у оквиру чега добија прави смисао или израз. ◆ **ко̀нтекстнӣ**.

ко̀нтекстуа̄лан, -лна, -лно [лат. contextus, в. контекст] који се односи на контекст или контекстуалност.

контекстуа́лно̄ст, -ости ж [в. контекстуалан] својство којим неки текст припада одређеном контексту.

ко̀нтемплатӣван, -вна, -вно [лат. contemplativus] који је склон контемплацији, мисаоном, обично пасивном посматрању света и живота.

контемплати́вно̄ст, -ости ж [в. контемплативан] својство онога који је контемплативан, мисаоност.

контѐмпла̄тор, -а м, мн. -и [в. контемплација] онај који је склон контемплацији, мисаоном посматрању света и живота.

ко̀нтемплато̄ран, -рна, -рно [лат. contemplatorius, в. контемплација] који је склон мисаоном посматрању света и живота.

контемпла́ција, -ē ж [лат. contemplatio] мисаоно, обично пасивно посматрање света и живота, размишљање, мисаоно улубљивање.

контемпли́рати, контѐмплӣрā̄м, 3. л. мн. контемпли́рајӯ свр̄ш. и несвр̄ш. [лат. contemplari] бити у контемплацији, удубити се, удубљивати се у размишљање.

контѐса, -ē ж, ген. мн. контéсā̄ [итал. contessa од срлат. comitissa] графица.

ко̀нтестабӣлан, -лна, -лно [лат. contestabilis] који се може побијати, споран.

контеста́ција, -ē ж [лат. contestatio] 1. порицање, побијање, оспоравање. 2. заст. достава, пријава властима.

контести́рати, контѐстӣрā̄м, 3. л. мн. контести́рајӯ свр̄ш. и несвр̄ш. [лат. contestari] 1. по-би(ја)ти, оспорити, оспоравати, пореći, порицати. 2. заст. пријавити, пријављивати властима.

контигвӣтēт, -éта м [лат. contiguitas, према contiguus гранични, в. кон-, tangere дотаћи] додир, додиривање, граничење, непосредни контакт.

Ко̀н-Тӣки, Ко̀н-Тӣкӣја м 1. бог сунца код старих Перуанаца. 2. име сплава којим је норвешки истраживач Хејердал 1947. године допловио из Перуа на Тахити да би доказао да су острва Јужног мора у прошлости насељена из Америке, а не из Азије, како се дотад мислило.

контӣнгент, -а м, мн. контӣнгенти, ген. мн. контӣнгенāтā̄ [нем. Kontingent, према лат. contingere досегнути, домоћи се] 1. трг. унапред уговорена или расположива количина робе за продају, увоз, извоз итд. 2. вој. одређени број људи у оквиру неког већег састава.

контингѐнтан, -тна, -тно [лат. contingens, в. контингент] 1. који се не може предвидети, случајан; пригодан, прилагођен околностима.

контингенти́рати, контингѐнтӣрā̄м, 3. л. мн. контингенти́рајӯ свр̄ш. и несвр̄ш. [в. контингент] одредити, утврдити контингенте; испоручивати робу по контингентима.

контингѐнција, -ē ж [лат. contingentia] случајност, непредвидљивост; стицај околности.

контӣнент, -а м, мн. контӣненти, ген. мн. контӣненāтā̄ [лат. continens према continere садржавати] геогр. велики копнени део Земљине површине, обично окружен са свих страна морима и океанима.

ко̀нтинентā̀лан, -лна, -лно [фр. continental, в. континент] који се односи на континент, који је

на континенту, својствен континенту; копнени. ▲ **континентална клима** метеор. претежно сува клима са изражена сва четири годишња доба.

континента́лац, -лца м, мн. континента́лци, ген. мн. континѐнтāлāцā (ж. **континѐнтāлка,** -ē, дат. и лок. континѐнтāлци, ген. мн. континѐнтāлкӣ) [в. континенталан] човек који живи на копну, далеко од мора.

континѐнтан, -тна, -тно [лат. continens] уздржан, умерен.

континѐнција, -ē ж [лат. continentia] уздржавање, умереност.

кȍнтинуāлан, -лна, -лно [в. континуирати] непрекидан, трајан, сталан.

кȍнтинуатӣван, -вна, -вно [нлат. continuativus, в. континуирати] који продужава, продужан.

континȕāтор, -а м, мн. -и [нлат. continuator, в. континуирати] онај који продужава, наставља, настављач.

континуа́ција, -ē ж [лат. continuatio, в. континуитет] наставак, настављање.

континȕӣран, -а, -о [в. континуирати] непрекидан, сталан.

континуи́рати, континȕӣрāм, 3. л. мн. континуи́рајӯ свр. и несвр. [лат. continuare] наставити, настављати, продужити, продужавати.

континуӣтēт, -е́та м, мн. континуите́ти, ген. мн. континуите́тā [лат. continuitas] непрекидност, повезаност, сталност, трајност, постојаност.

континȕум, -а м [лат. continuum, с. од continuus непрекидан] оно што је непрекидно, целина без прекида.

конти́рати, кȍнтӣрāм, 3. л. мн. конти́рајӯ свр. и несвр. [итал. contare] ставити, стављати у рачун, (про)књижити.

кȍнтист(а), -ē м, мн. кȍнтисти [в. конто] онај који има конто.

кȍнто, -а м, мн. кȍнта, ген. мн. кȍнāтā [итал. conto] рачун у банци; књиговодствени рачун. ◆ **кȍнтнӣ**.

контȍа́р, -а́ра м, мн. контоа́ри, ген. мн. контоа́рā [фр. comptoir] писарница, пословница, уред, канцеларија.

контоа̀рист(а), -ē м, мн. контоа̀ристи [в. контоар] чиновник, службеник у контоару, књиговођа.

контокȍрент, -а = **кȍнто корѐнте,** -а м [итал. conto corrente] заст. банковни рачун у који се уносе подаци о дуговањима и потраживањима, текући рачун.

контра- [лат. contra] као први део сложенице означава да је нешто супротно од онога што означава други део сложенице, или да је ниже од онога што означава други део.

кȍнтра[1] прсдл. [лат. contra] супротно, насупрот, противно, против.

кȍнтра[2], -ē ж, ген. мн. кȍнтрӣ [в. контра-] 1. муз. контрабас; жичани инструмент нижег тона.2. сп. противнапад. 3. карташки израз којим играч најављује да ће свог противника спречити да добије потребан број штихова. ▯ **дати контру, ударити контру** жарг. оштро се супротставити.

контраадмӣра́л, -а́ла м, мн. контраадмира́ли, ген. мн. контраадмира́лā [в. контра-, адмирал] најнижи адмиралски чин; лице које има тај чин.

кȍнтраа̀кција, -ē ж [в. контра-, акција] противакција, противдејство.

кȍнтраа̀лт, -а м [итал. contralto, в. контра-, алт] најдубљи женски глас, дубоки алт; певачица с таквим гласом.

кȍнтраа̀так, -а м, мн. кȍнтраа̀таци, ген. мн. кȍнтраа̀тāкā [фр. contre-attaque, в. контра-, атак] напад којим се одговара на противнички напад; сп. контранапад.

контраба̀ланс, -а м, мн. -и [фр. contrebalance, в. контра-, баланс] противтежа.

контра̀бā̀нда, -ē ж, ген. мн. контра̀бā̀ндӣ [итал. contrabbando, в. контра-, bando забрана] 1. тајно преношење робе преко границе, кријумчарење, шверцовање. 2. тајно пренета, кријумчарена, шверцована роба. ◆ **контра̀бандн ӣ**.

контраба̀ндист(а), -ē м, мн. контраба̀ндисти [в. контрабанда] кријумчар, шверцер.

кȍнтрабас, -а м, мн. контраба̀сови, ген. мн. контраба̀сōвā [итал. contrabbasso, в. контра-, бас] муз. највећи и по тонском регистру најдубљи гудачки инструмент, обично са четири жице.

контраба̀сист(а), -ē м, мн. контраба̀систи [в. контрабас] онај који свира на контрабасу.

контравени́рати, контравѐнӣрāм, 3. л. мн. контравени́рајӯ несвр. [нлат. contravenire, в.

контра-, venire доћи] радити противно прописима, кршити, побијати, оповргавати.

контравѐнција, -ē ж [нлат. contraventio] преступ, прекршај.

контравѐрзан непр. в. **контровѐрзан.**

контравѐрзија непр. в. **контровѐрзија.**

кȍнтрāда, -ē и **контрáда,** -ē ж [итал. contrada] покр. 1. широка, велика улица. 2. крај, предео.

кȍнтраданс, -а м = **контрадàнца,** -ē ж, ген. мн. контрàданцӣ [итал. contraddanza од фр. contredanse од енгл. country-dance сеоски плес] муз. врста старе окретне игре у којој се парови налазе један наспрам другог.

кȍнтрадиктȍран, -рна, -рно [лат. contradictorius, према contradicere противречити, в. контра-, dicere рећи] противречан.

контрадиктóрнōст, -ости ж [в. контрадикторан] особина, својство оног што је контрадикторно, противречност.

контрадȉкција, -ē ж [лат. contradictio] противречност.

контраиндикáција, -ē ж [в. контра-, индикација] мед., фарм. околност која чини нецелисходном примену неког лека или начина лечења.

контрàиндикован, -а, -о и **контраиндȉцӣран,** -а, -о [нлат. contraindicare, в. контра-, индицирати] мед., фарм. (о леку, начину лечења) који не треба применити јер би на пацијента могао штетно деловати.

кȍнтракт, -а м, мн. кȍнтракти, ген. мн. кȍнтрāктā/кȍнтракāтā [лат. contractus] споразум, уговор.

кȍнтрактӣлан, -лна, -лно = **кȍнтрактибӣлан,** -лна, -лно [лат. contractilis, нлат. contractibilis према contrahere скупљати] који се може згрчити, скупити.

контракти́лнōст, -ости ж = **контрактиби́лнōст,** -ости ж [в. контрактилан] способност или могућност грчења, стезања.

кȍнтрактуа̄лан, -лна, -лно [в. контракт] уговорни.

контрактуа́лац, -лца м, мн. контрактуа́лци, ген. мн. контрактȕа̄лāцā (ж. **контрактȕа̄лка,** дат. и лок. контратȕа̄лки, ген. мн. контрактȕа̄лкӣ) [в. контрактуалан] уговорни, хонорарни радник.

контрактȕ́ра, -ē ж [лат. contractura, в. контракција] мед. 1. скупљање, стезање, грчење мишића. 2. смањена покретљивост зглобова.

контракултȕ́ра, -ē ж [в. контра-, култура] 1. покрет против званичне културе и идеологије грађанске класе шездесетих година XX века. 2. супротстављање традицији и устаљеним правилима. ◆ **контракȕлтȕрнӣ.**

контрàкција, -ē ж [лат. contractio од contrahere скупљати] 1. мед. а. скупљање, грчење, стезање мишића. б. грчење материце које најављује скори порођај. 2. сажимање, смањивање. 3. фон. сажимање, стапање двају или трију суседних самогласника у један; скраћивање целе речи по средини.

контрамàнēвар, -вра м, мн. контрамàнēври, ген. мн. контрамàнēвāрā [в. контра-, маневар] вој. маневар који се предузима ради сузбијања непријатељског маневра, противманевар.

кȍнтрамарка, -ē ж, дат. кȍнтрамарки [фр. contremarque, в. контра-, марка] 1. цедуљица, карта, плочица и сл. која се даје као потврда да је нешто дато на чување. 2. споредни водени знак (на хартији) поред главног.

кȍнтрамарш, -а м [в. контра-, марш] вој. марш у супротном правцу од противничког марша.

кȍнтрамȉна, -ē ж, ген. мн. кȍнтрамȉнā [в. контра-, мина] 1. вој. мина којом се уништава противничка мина, противмина. 2. фиг. противлукавство, противсмицалица.

контрамȉтинг, -а м, мн. контрамȉтȉнзи, ген. мн. контрамȉтȉнгā [в. контра-, митинг] пол. скуп, митинг организован у близини неког другог политичког скупа са супротним захтевима.

контрамитȉнгāш, -а́ша м [в. контрамитинг] пол. учесник на контрамитингу.

контраофанзи́ва, -ē ж [в. контра-, офанзива] вој. офанзива која се предузима као одговор на непријатељску офанзиву, контранапад. ◆ **кȍнтраофанзӣван.**

кȍнтраплāн, -а м [в. контра-, план] у филму, снимак истог кадра са супротне стране.

кȍнтрапȍзӣција, -ē ж [лат. contrapositio према contraponere, в. контрапонирати] супротстављање двеју појава, супротност, антитеза.

контрапони́рати, контрапо̀нӣрам, 3. л. мн. контрапони́рајӯ свр. и несвр. [лат. contraponere сместити насупрот] поставити, постављати нешто наспрам нечег другог, супротставити, сучелити, сучељавати.

ко̀нтрапродуктиван, -вна, -вно [в. контра-, продуктиван] који има ефекат супротан од оног који се жели постићи.

ко̀нтрапункт, -а м [срлат. punctum contra punctum нота наспрам ноте] муз. вештина повезивања двеју или више мелодија у јединствену хармонску целину; део музичке теорије који проучава правила таквог комбиновања. ◆ **контра̀пунктскӣ.**

контрапункти́рати, контрапу̀нктӣрам, 3. л. мн. контрапункти́рајӯ несвр. [в. контрапункт] 1. муз. примењивати правила контрапункта. 2. фиг. узајамно супротстављати или узајамно усклађивати.

контрапу̀нктист(а), -ē м, мн. контрапу̀нктисти [в. контрапункт] композитор који примењује правила контрапункта.

ко̀нтра̄ран, -рна, -рно [лат. contrarius] супротан, опречан, противан.

ко̀нтрареволу́ција, -ē ж [в. контра-, револуција] борба против поретка створеног револуцијом, противреволуција.

ко̀нтрареволуцио̀нар, -а́ра м [в. контрареволуција] онај који спроводи контрареволуцију; учесник у контрареволуцији.

ко̀нтрареволуцио̀нāран, -рна, -рно [в. контрареволуционар] који се односи на контрареволуцију.

контра́рно̄ст, -ости ж [в. контраран] супротност, опречност.

контраси́гна̄л, -а́ла м, мн. контрасигна́ли, ген. мн. контрасигна́ла̄ [в. контра-, сигнал] одговор знаком на знак, противзнак.

контрасигнату́ра, -ē → **контрасигна́ција,** -ē ж [в. контрасигнирати] потпис службеног лица на неком акту који потписује и лице на вишем положају, супотпис, премапотпис.

контрасигни́рати, контрасӣгнӣрам, 3. л. мн. контрасигни́рајӯ свр. и несвр. [лат. contrasignare према лат. signare означити] ставити, стављати контрасигнатуру, премапотпис.

ко̀нтраст, -а м, мн. ко̀нтрасти, ген. мн. ко̀нтра̄ста̄ [итал. contrasto од contrastare одскакати, супротставити се] 1. изразита супротност, одударање, опречност. 2. поређење два појма по супротности, антитеза. 3. лик., опт. упадљива разлика по боји или по осветљености.

ко̀нтрастан, -стна, -стно [в. контраст] који садржи контраст, који чини контраст. ▲ **контрастна средства** мед. супстанце које се користе при рендгенским снимањима јер не пропуштају рендгенске зраке.

ко̀нтрастӣван, -вна, вно [в. контраст] који се разликује, који одудара. ▲ **контрастивна анализа** лингв. испитивање једног језика на основу сличности и разлика према другом језику.

контрасти́вно̄ст, -ости ж [в. контраст, контрастиван] особина, својство онога што је контрастивно.

контрасти́рати, контра̀стӣрам, 3. л. мн. контрасти́рајӯ несвр. [фр. contraster, в. контраст] 1. бити у контрасту, показивати изразиту разлику. 2. стављати једно наспрам другог, супротстављати.

ко̀нтрастно̄ст, -ости ж [в. контраст, контрастан] особина, својство онога што је контрастно.

ко̀нтрасу̀бјек(а)т, -кта м, мн. ко̀нтрасу̀бјекти, ген. мн. ко̀нтрасу̀бјека̄та̄ [в. контра-, субјек(а)т] муз. други, подређени став у фуги.

ко̀нтрате́за, -ē ж [в. контра-, теза] супротно тврђење, противан став.

контра̀фа, -ē ж, ген. мн. контра́фа̄ [итал. contraffare кривотворити] заст. слика без уметничке вредности, лоша, рђава слика.

ко̀нтрафа̀гот, -а м, мн. -и [нем. Kontrafagott, в. контра-, фагот] муз. фагот дубљи за једну октаву.

ко̀нтрафо̄р, -а м, мн. -и [фр. contrefort] архит. у готској црквеној архитектури спољашњи потпорни стуб који носи тежину свода.

контраха́жа, -ē ж [нем. Kontrahage, в. контрахирати] склапање уговора, уговарање.

контра̀хент, -а м, мн. контра̀хенти, ген. мн. контра̀хена̄та̄ [нем. Kontrahent, в. контрахирати] онај који склапа уговор, уговорна страна, уговарач.

контрахи́рати, контрàхӣрām, 3. л. мн. контрахи́рајӯ (и **кȍнтраховати,** -ујēм) свршн. и несврш. [лат. contrahere] 1. стегнути, скупити, (з)грчити. 2. склопити уговор, уговорити, уговарати.

контрацȅптӣван, -вна, -вно [енгл. contraceptive, в. контрацепција] који служи за контрацепцију, против зачећа.

контрацȅпција, -ē ж [енгл. contraception, в. контра-, лат. conceptio зачеће] мед. поступак, средство које се примењује ради спречавања нежељене трудноће.

кȍнтрāш[1], -а́ша м, мн. контра́ши, ген. мн. контра́шā (ж. **контрȁшица**) [в. контра[2]] муз. онај који свира у контрабас или контрашицу.

кȍнтрāш[2], -а́ша м, мн. контра́ши, ген. мн. контра́шā [шп. contra, скр. од contrarrevolucionario] ист. припадник покрета који се крајем XX века борио против левичарског режима у Никарагви.

контрȁшица, -ē ж [в. контра[2]] врста тамбуре која свира за октаву ниже.

контрашпијуна́жа, -ē ж [в. контра-, шпијунажа] делатност којом се сузбија непријатељска шпијунажа, контраобавештајна служба.

кȍнтрданс в. **кȍнтраданс**.

контрибу̏ент, -а м, мн. контрибу̏енти, ген. мн. контрибу̏енāтā [лат. contribuens, в. контрибуирати] а. онај који доприноси; сарадник, учесник. б. порески обвезник.

контрибуи́рати, контрибу̏ирāм, 3. л. мн. контрибуи́рајӯ свршн. и несврш. [лат. contribuere] допринети, доприносити; приложити; учествовати; сарађивати.

кȍнтрибутӣван, -вна, -вно [нлат. contributivus, в. контрибуција] 1. који доприноси, који се односи на сарадњу или прилог. 2. који се односи на новчане доприносе; порески.

контрибу̏ција, -ē ж [лат. contributio, в. контрибуирати] 1. ратни намет, ратне дажбине. 2. ратна одштета.

контро- [лат. contro- од contra-, в. контра-] као први део сложенице означава да је нешто супротно од онога што означава други део сложенице.

контровȅрза, -ē ж, ген. мн. контрȍверзӣ = **контровȅрзија,** -ē ж (непр. **контравȅрза, контравȅрзија**) [фр. controverse, лат. controversia] несагласност, распра, спор; спорно питање; противречност.

контровȅрзан, -зна, -зно (непр. **контравȅрзан**) [лат. controversus, в. контро-, vertere окренути] споран, противречан; нерешен.

контро́ла, -ē ж [фр. contrôle, енгл. control] 1. а. надзор, проверавање, надгледање. б. особе или установе које врше надзор. 2. моћ, превласт, владање нечим.

кȍнтролисати, -ишēм [в. контрола] подврћи, подвргавати контроли, (из)вршити надзор: прегледати, проверити.

кȍнтролнӣ, -ā, -ō [в. контрола] који се односи на контролу. ▲ ~ **пакет** пакет деоница који деоничару даје превласт у деоничарском друштву.

кȍнтролнӣк, -а м, мн. кȍнтролнӣци, ген. мн. кȍнтролнӣкā [в. контролни] врста рачунске књиге.

кȍнтрȍлōр, -о́ра м, мн. контролó́ри, ген. мн. контролó́рā (ж. **кȍнтрȍлōрка,** дат. и лок. кȍнтрȍлōрки, ген. мн. кȍнтрȍлōркӣ) [фр. contrôleur] онај који врши контролу, надзорник. ◆ **контролó́ров (кȍнтрȍлōркин), кȍнтрȍлōрскӣ**.

кȍнтȕбēрнијум, -а и **кȍнтȕбēрнӣј,** -а м [лат. contubernium] староримски назив за брак између робова или између робова и слободњака.

кȍнтȕзија, -ē ж [лат. contusio] мед. унутрашња повреда изазвана дејством неке механичке силе, набој, нагњеченост.

кȍнтузовати, -ујēм [лат. contundere, в. контузија] мед. изазвати, проузроковати контузију.

контȕмац, -а и **контȕма̄ц,** -а́ца м [нем. Kontumaz од лат. contumax тврдоглав] 1. в. карантин. 2. у шаху, победа без игре, кад противник прекорачи време одређено за размишљање.

контума́ција, -ē ж [лат. contumacia пркос, према contumax тврдоглав] 1. прав. неодазивање на судски позив, недолазак на суђење, непослушност. 2. в. **контȕмац** (2).

конту́ра, -ē ж [нем. Kontur од фр. contour од итал. contorno] 1. линија која означава границу посматраног предмета, обрис. 2. облик, обличје.

кȍнубијȃлан, -лна, -лно [лат. connubialis према connubium брак] који се односи на брак, брачни.

конурба́ција, -ē ж [лат. conurbatio, в. кон-, urbs град] спајање двају или више насеља у једну целину; урбана целина која на тај начин настаје, мегалополис.

ко́нус, -а м, мн. -и [лат. conus од грч. kônos] геом. купа, чуњ, стожац.

ко́нуснӣ, -а̄, -о̄ [в. конус] који се односи на конус. ▲ ~ **пресеци** геом. заједнички назив за криве линије које настају пресецањем купе помоћу равни (круг, елипса, парабола, хипербола).

конȕшма, -ē ж, ген. мн. конȕшмī [тур. konuşma од konuşmak разговарати] покр. опхођење, понашање.

конфабула́ција, -ē ж [лат. confabulatio, в. кон-, fabula прича] псих. измишљање догађаја као замена за стварне догађаје које је болесник заборавио. 2. фиг. брбљање, трабуњање, фантазирање.

кȍнфедерā̀лан, -лна, -лно [нлат. confoederalis, в. конфедеративан] пол. удружен, савезни.

конфедерали̏зам, -зма м [в. конфедералан] пол. државно уређење засновано на конфедералним начелима.

конфедерализа́ција, -ē ж [в. конфедералан] пол. процес увођења конфедералног система.

конфедера̀лист(а), -ē м, мн. конфедера̀листи [в. конфедералан] пол. присталица конфедерализма.

кȍнфедератȉван, -вна, -вно [лат. confoederatus од confoederare уединити се у савез] пол. удружен, савезни.

конфедера́ција, -ē ж [лат. confoederatio, в. кон-, федерација] пол. 1. савез суверених држава који преузима неке функције заједничке државе, али у којем чланице задржавају своју самосталност. 2. савез, удружење организација, нарочито синдикалних. ◆ **конфедера́цијскī, кȍнфедерацио̀нī.**

кȍнфект, -а м, мн. кȍнфекти, ген. мн. кȍнфекатā [нем. Konfekt] слаткиш, посластица.

конфѐкција, -ē ж [нем. Konfektion од лат. confectio довршавање] 1. фабричка израда одеће у стандардним величинама. 2. одећа, роба произведена на такав начин. ◆ **конфѐкцијскī.**

конфекцио̀нā̀р, -а́ра м, мн. конфекциона́ри, ген. мн. конфекциона́рā (ж. **конфекцио̀нā̀рка,** дат. и лок. конфекцио̀нā̀рки, ген. мн. конфекцио̀нā̀ркī) [нлат. confectionarius, в. конфекција] онај који производи или продаје конфекцијску робу.

конфера̀нса, -ē ж, ген. мн. конфѐрансī [фр. conférence] 1. најављивање програма на приредби; вођење програма на радију или телевизији. 2. заст. предавање.

конферансȉје̄, -ѐа и **конфера̀нсје,** -ѐа м [фр. conférencier] најављивач програма, водитељ.

конфере́нција и **конферѐнција,** -ē ж [срлат. conferentia] састанак, седница, скуп, заседање.

конференцȉја̄ш, -а́ша м [в. конференција] онај који воли конференције, који је стално на седницама. ◆ **конференцȉја̄шкī.**

конференција́шити, конференцȉја̄шӣм [в. конференцијаш] држати сталне конференције, седети на конференцијама, састанчити.

конфѐрисати, -ишē̄м [лат. conferre] састајати се, већати, договарати се, саветовати се.

конфѐсија, -ē ж [лат. confessio] 1. вера, вероисповест. 2. необ. исповест, признање.

конфесиона̀л, -а́ла м, мн. конфесиона́ли, ген. мн. конфесиона́лā [срлат. confessionale] црквена исповедаоница.

кȍнфесионā̀лан, -лна, -лно [нлат. confessionalis, в. конфесија] верски, вероисповедни; који се односи на цркву или на вероисповест.

конфе́ти, конфе́тā м мн. [итал. confetti] округли, обично шарени комадићи папира који се посипају на забавама и светковинама.

конфигурабȉлнӧст, -ости ж [енгл. configurability, в. конфигурирати] рач. својство система који корисник може да мења и прилагођава својим потребама.

конфигура́ција, -ē ж [лат. configuratio] међусобни положај и однос елемената који чине целину, облик, изглед; поредак, распоред, склоп.

конфигури́рати, конфигу̏рӣрām, 3. я. мн. конфигури́рајӯ свр. и несвр. [лат. configurare] да(ва)ти облик, уобличити, уобличавати.

конфи̏дент, -а м, мн. конфи̏денти, ген. мн. конфи̏денатā (ж. **конфи̏денткиња,** -ē) [нем. Konfident од итал. confidente, према лат. confidere поверавати се] 1. особа од поверења, онај ко је у положају да сазна нечије тајне. 2. тајни агент, шпијун, доушник. ◆ **конфи̏дентскī.**

кòнфиденцијáлан, -лна, -лно [в. конфиденција] поверљив.

конфинáција, -ē ж [срлат. confinatio, в. конфинирати] а. ограничавање слободе кретања. б. принудни боравак у једном месту.

конфинúрати, конфѝнѝрāм, 3. л. мн. конфинúрајӯ свр̀ш. [срлат. confinare, в. кон-, лат. finis граница] ограничити слободу кретања, заточити; осудити на кућни притвор или на принудни боравак у једном месту.

конфѝрманд, -а м, мн. конфѝрманди, ген. мн. конфѝрмандā [лат. confirmandus, в. конфирмисати] у католичкој цркви, онај који прима прво причешће, кризму.

конфирмáнда, -ē ж, ген. мн. конфирмáнди [лат. confirmanda] девојчица конфирманд.

кòнфирматѝван, -вна, -вно [нлат. confirmativus, в. конфирмисати] потврдан.

конфирмáција, -ē ж [лат. confirmatio] 1. званична потврда судске пресуде. 2. рел. обред у католичкој цркви који се врши над одраслијим дечацима и девојчицама да означи њихов приступ верској заједници, прво причешће, кризма.

конфѝрмисати, -ишēм и **конфирмúрати,** конфѝрмѝрāм, 3. л. мн. конфирмúрајӯ [лат. confirmare ојачати] 1. званично потврдити судску пресуду. 2. рел. (из)вршити прво причешће, кризму.

конфискáција, -ē ж [в. конфисковати] 1. одузимање приватне имовине у корист државе, заплена. 2. заплена, забрана штампања или растурања књига, новина и других штампаних ствари.

кòнфисковати, -ујēм [лат. confiscare, в. кон-, fiscus државна благајна] 1. (из)вршити конфискацију, запленити, заплењивати. 2. забранити, забрањивати штампање или растурање неке публикације.

конфѝтеор, -а м [лат. confiteor признајем] рел. у католичкој цркви прва реч молитве којом се признају грехови.

конфлагráција, -ē ж [лат. conflagratio, према conflagrare изгорети, спалити] 1. велика ватра, пожар. 2. ратни сукоб, ратни пожар, борба.

конфлáција, -ē ж [лат. conflatio] стапање, обједињавање; састављање нове верзије неког текста од две различите варијанте.

кòнфликт, -а м, мн. кòнфликти, ген. мн. кòнфликāтā [лат. conflictus сукоб од confligere сударити се] 1. оштро супротстављање, сукоб, расправа. 2. оружана борба, рат; дуготрајно ратно стање.

кòнфликтан, -тна, -тно [в. конфликт] 1. који се односи на конфликт (*конфликтна ситуација*). 2. који изазива конфликте, који је склон конфликтима (*конфликтна личност*).

конфлуèнтан, -тна, -тно [лат. confluens од confluere припојити се] који се слива, сливни; који тече један ка другом.

конфлуèнција, -ē ж [лат. confluentia, в. кон-, fluere тећи] сливање, суток; место спајања двеју река, два тока, две струје и сл.

кòнфōр в. **кòмфōр**.

кòнфōран в. **кòмфōран**.

конфòрман, -мна, -мно [лат. conformis подесан, подударан] одговарајући, сагласан, примерен.

конформáција, -ē ж [лат. conformatio, в. кон-, форма] 1. склоп, грађа тела, телесни састав. 2. прилагођавање, адаптација.

конформúзам, -зма м [фр. conformisme, в. конформан] прихватање туђег мишљења из себичних разлога или због недовољне храбрости; прилагођавање околини.

конфòрмист(а), -ē м, мн. конфòрмисти [в. конформан] прилагодљив човек, човек без властитог става, опортунист.

конформúстичкӣ, -ā, -ō [в. конформист(а)] који се односи на конформизам или конформисте.

конформѝтēт, -éта м [нлат. conformitas, в. конформан] једнообразност, једнородност.

конфронтáција, -ē ж [срлат. confrontatio] упоређивање; супротстављање, суочавање.

конфронтúрати, конфрòнтѝрāм, 3. л. мн. конфронтúрајӯ свр̀ш. и несвр̀ш. [срлат. confrontare, в. кон-, лат. frons чело] упоредити, упоређивати; супротставити, суочити.

кòнфӯзан, -зна, -зно [лат. confusus од confundere помешати, пореметити] збуњен, сметен, збркан, смушен; нејасан.

кòнфӯзија, -ē ж [лат. confusio] пометња, збрка; сметеност, збуњеност.

конфу́зно̄ст, -ости ж [в. конфузан] збуњеност, сметеност.

ко̀нфутабӣлан, -лна, -лно [нлат. confutabilis, в. конфутација] који се може побити, порећи, оповргнути.

конфу̀та̄тор, -а м [нлат. confutator, в. конфутација] онај који побија, оповргавалац.

конфута́ција, -е̄ ж [лат. confutatio, према confutare оповргнути] побијање, оповргавање.

конфуција́нац, -нца м = **конфучија́нац,** -нца м = **ко̀нфӯцијевац,** -вца м = **ко̀нфӯчијевац,** -вца м [в. конфуцијанизам] следбеник конфуцијанизма. ◆ **ко̀нфӯцијевскӣ/ко̀нфӯчијевскӣ**.

конфуцијани́зам, -зма = **конфучијани́зам,** -зма м [према имену Конфуције (K'ung-Fu'-ce)] религиозно-филозофско учење приписано старокинеском мислиоцу Конфуцију (551–479. пре н. е.), у којем се придаје велика важност врлинама, природи и друштвеном уређењу.

ко̀нха, -е̄ ж, ген. мн. ко̀нхӣ [лат. concha од грч. kónchē̄ шкољка] архит. полукружна избочина на грађевини; удубљење надсвођено полукуполом.

ко̀нхӣлије, ко̀нхӣлӣја̄ ж мн. [лат. conchylia од грч. konchýlia] зоол. мекушци с љуштуром (пужеви и шкољке).

конхилиоло̀гија, -е̄ ж [в. конхилије, в. -логија] наука о конхилијама, мекушцима с љуштуром.

концѐнтра̄т, -а́та м, мн. концентра́ти, ген. мн. концентра́та̄ [лат. concentratus, в. концентрисати] 1. индустријски продукт (руда, метал и сл.) којем је у процесу прераде повећан проценат основне материје која се жели добити. 2. концентрисани прехрамбени производ, који се по потреби може разредити водом. 3. оно што је збијено, сажето, згуснуто.

концѐнтра̄тор, -а м, мн. -и [в. концентрисати] уређај за повезивање већег броја телефонских претплатника на истој линији.

концентра́ција, -е̄ ж [нлат. concentratio] 1. а. скупљање, нагомилавање, згушњавање; збијање у једној тачки. б. поступак повећања процента чистог метала у руди. 2. способност удубљивања у нешто; усредсређивање, усредсређеност; сабраност. 3. количина неке супстанце у раствору.

ко̀нцентрацио̄нӣ, -а̄, -о̄ [в. концентрација] који се односи на концентрацију. ▲ **концентрациона влада** влада састављена од представника свих странака; **концентрациони логор** место на којем су изоловани ратни заробљеници.

концѐнтрисан, -а, -о [в. концентрисати] 1. усредсређен на нешто. 2. сабран, пажљив, нерасејан.

концѐнтрисати, -ишӗм (се) свршн. и несврш. [нлат. concentrare, в. кон-, центар] 1. згуснути, сакупити, усредсредити у једној тачки. 2. издвојити, издвајати метал или руду из јаловине. 3. повећа(ва)ти јачину раствора смањењем његове запремине. 4. **концѐнтрисати се** прибрати се, сабрати се; управити пажњу на нешто.

концѐнтричан, -чна, -чно [срлат. concentricus] 1. који има исти, заједнички центар, заједничко средиште (*концѐнтрични кругови*). 2. који је управљен ка једној тачки (*концѐнтрична ватра*).

концѐнтрично̄ст, -ости ж [в. концентричан] особина, својство онога што је концентрично.

ко̀нцепт, -а м, мн. ко̀нцепти, ген. мн. ко̀нцепа̄та̄ [лат. conceptus од concipere, в. конципирати] 1. нацрт, скица, почетна верзија; писмени састав који није начисто преписан. 2. идеја, појам, представа. 3. замисао, план.

концепти́рати, концѐпти́ра̄м, 3. л. мн. концепти́рајӯ свршн. и несврш. [в. концепт] 1. израдити, израђивати концепт. 2. в. **конципи́рати**.

ко̀нцептуа̄лан, -лна, -лно [срлат. conceptualis, в. концепт] 1. који се тиче основне замисли, концепције; који је у вези с мишљењем, појмовни, апстрактан. 2. заст. који се односи на концептуалце. ▲ **концептуална уметност** лик. правац у модерној уметности у којем је тежиште на појму, а не на конкретном предмету.

концептуа́лац, -лца м, мн. концептуа́лци, ген. мн. концептуа̄ла̄ца̄ [в. концептуалан] заст. службеник с високим образовањем који самостално решава службене задатке, списе.

концептуали́зам, -зма м [фр. conceptualisme, в. концептуалан] филоз. учење по којем општи појмови не постоје у стварима ни у речима, него само као представе у нашем мишљењу.

концептуа̀лист(а), -ē м, мн. концептуа̀листи [в. концептуализам] присталица концептуализма.

концѐпција, -ē ж [лат. conceptio] 1. мисао, замисао; начин схватања или гледања на нешто. 2. мед. зачеће, почетак трудноће.

кӧнцерн, -а м, мн. кӧнцерни, ген. мн. кӧнцѐрнā [нем. Konzern од енгл. concern] екон. група формално независних предузећа; удружење великих власника капитала.

кӧнцерт, -а м, мн. кӧнцерти, ген. мн. кӧнцерāтā [итал. concerto од лат. concertare такмичити се] 1. муз. јавно извођење музичких дела. 2. муз. композиција за солистички инструмент и оркестарску пратњу, у три или четири става. 3. шаљ. скуп нескладних звукова (обично животињских), граја. ◆ **кӧнцертнӣ.**

концѐртант, -а м, мн. концѐртанти, ген. мн. концѐртанāтā (ж. **концѐртанткиња,** -ē) [в. концерт] уметник који изводи музичко дело на концерту.

концертàнтан, -тна, -тно [итал. concertante, в. концерт] муз. који је погодан за извођење на концерту; који подразумева учешће двају или више солиста.

концерти́рати, концѐртӣрām, 3. л. мн. концертӣрајӯ несврш. [нем. konzertieren, в. концерт] јавно изводити музичко дело, наступати на концерту.

концѐртист(а), -ē м, мн. концѐртисти [в. концерт] в. **концѐртант.**

кӧнцертма̀јстор, -а м, мн. -и [нем. Konzertmeister, в. концерт, мајстор] муз. први виолиниста (солиста) у оркестру; титула истакнутих чланова музичких капела (оркестара).

кӧнцесѝван, -вна, -вно [лат. concessivus] грам. допусни. ▲ **концесивна реченица** допусна реченица; **концесивни везници** допусни везници (*иако, мада* и сл.).

концѐсија, -ē ж [лат. concessio] 1. уступак. 2. уговор којим држава или градска власт даје у експлоатацију своја предузећа или земљу. 3. дозвола за обављање неке делатности. 4. предузеће које ради на темељу концесије.

концесиӧнāр, -а́ра м, мн. концесионā́ри, ген. мн. концесионā́рā [нлат. concessionarius, в. концесија] онај који је добио концесију (2, 3).

концесиӧнӣран, -а, -о [в. концесија] екон. који послује на основу добијене концесије (2, 3).

кӧнцӣзан, -зна, -зно [лат. concisus] сажет, језгровит, збијен, кратак.

кӧнцӣзија, -ē ж [лат. concisio] в. **концӣзнӧст.**

концӣзнӧст, -ости ж [в. концизан] збијеност, језгровитост, сажетост.

кӧнцӣл, -и́ла м, мн. конци́ли, ген. мн. конци́лā [лат. concilium] црквени сабор, скупштина великодостојника католичке цркве. ◆ **кӧнцӣлскӣ.**

концилијàнтан, -тна, -тно [лат. concilians од conciliare придобити, помирити] помирљив, попустљив, склон компромису.

концилијàнтнӧст, -ости ж [в. концилијантан] помирљивост, попустљивост.

концинӣтēт, -е́та м [лат. concinnitas, према concinnare припремити, средити] складно спајање речи и мисли, складност у говору.

конципӣјент, -а м, мн. конципӣјенти, ген. мн. конципӣјенāтā (ж. **конципӣјенткиња,** -ē) [нем. Konzipient од лат. concipiens припремљен, в. конципирати] заст. службеник који саставља списе; адвокатски, судски приправник. ◆ **конципӣјентскӣ.**

конципи́рати, концӣпӣрām, 3. л. мн. конципи́рајӯ и **кӧнциповати,** -ујēм сврш. и несврш. [нем. Konzipieren од лат. concipere] 1. (на)начинити, (на)писати, (на)правити план, скицу, нацрт. 2. схватити, схватати нешто; замислити на одређени начин.

кӧнцлӧгор, -а м, мн. -и [нем. Konzlager, Konzentrationslager] скр. за концентрациони логор.

кончертӣно, -а м [итал. concertino, дем. од concerto, в. концерт (2)] муз. мања композиција за више инструмената.

кончѐти, кӧнчѐтā м мн. [итал. concetti] књиж. необичне, китњасте метафоре, игре речима, досетке, својствене италијанској књижевности барока.

кончетӣзам, -зма м [в. кончети] књиж. особина песничког стила у коме доминирају кончети.

кӧншибак, кӧншипка м, мн. кӧншипци, ген. мн. кӧншибāкā [тур. konşu kapısı] покр. мала врата на огради између суседних кућа.

кӧња̄к, -а м [фр. cognac] а. жестоко пиће које се добија дестилацијом вина из покрајине Ко-

њак на западу Француске. б. свако пиће произведено на тај начин, вињак, бренди.

коопѐрант, -а м, мн. коопѐранти, ген. мн. коопѐранāтā [в. кооперација] сарадник, помагач. ♦ **коопѐрантскӣ.**

кооперати́ва, -ē ж [в. ко-, оператива] 1. удруживање произвођача и потрошача ради постизања нижих цена и сл. 2. задруга као облик привредне сарадње (обично у пољопривреди).

кòоператӣван, -вна, -вно [лат. cooperativus] 1. који је спреман за кооперацију, који сарађује. 2. који се односи на кооперативу.

кооперативѝзам, -зма м [в. кооперативан, -изам] задругарство, задружни покрет.

коопера́ција, -ē ж [лат. cooperatio, в. ко-, операција] сарадња, сарађивање.

коопери́рати = **коопѐрисати** (в.)

коопѐрисати, коопѐришēм = **коопери́рати,** коопѐрӣрāм, 3. л. мн. коопери́рајӯ несврш. [лат. cooperari] повезивати се с неким, међусобно сарађивати.

коопта́ција, -ē ж [лат. cooptatio, в. кооптирати] увођење новог члана, кооптирање.

коопти́рати, коòптӣрāм, 3. л. мн. коопти́рајӯ свршн. и несврш. [лат. cooptare, в. ко-, optare определити се] примити, примати новог члана у састав неког изборног органа без спровођења редовног избора.

координа́та, -ē ж [нлат. coordinata, в. ко-, ordinare уредити] мат., геогр. величина која одређује положај тачке у равни или простору.

кòординāтнӣ, -ā, -ō [в. координата] мат. који се односи на координате. ▲ ~ **систем** спој апсисе (в.) и ординате (в.).

координатѐограф, -а м, мн. -и [в. координата, -граф] справа за уцртавање тачака на план или карту према њиховим координатама.

координа́тор, -а м [лат. coordinator, в. координирати] онај који уређује, усклађује, усаглашава.

координа́ција, -ē ж [срлат. coordinatio] уређивање, усклађивање, усаглашавање.

кòординационӣ, -ā, -ō [в. координација] који се односи на координацију. ▲ ~ **одбор** група изабраних или наименованих лица која координира вршење неких активности, послова и сл.

координи́рати, координӣрāм, 3. л. мн. координи́рајӯ и **координѝсати,** -ишēм свршн. и несврш. [лат. coordinare, в. ко-, ordinare уредити] међусобно ускладити, усклађивати, уредити, уређивати.

копаи́ва-бàлсам (копаи́ва-бàлзам), -а м [шп. copaiba од егз., в. балсам] фарм. смоласти сок добијен од јужноамеричких дрвета из рода *Copaifera*, некада коришћен у медицини.

кòпāл, -а́ла м [мекс. шп. copal] смола слична ћилибару, добијена од исушеног сока тропског дрвета *Rhus copallinum*.

кòпачка, -ē ж, ген. мн. кòпачкӣ [чеш. kopačka од kopati ударати ногом] сп. специјална ципела с крампонима на ђону за фудбал и сличне спортске игре. □ **обесити копачке о клин** престати играти фудбал.

кòпēјка, -ē ж, дат. и лок. кòпēјци, ген. мн. кòпēјкӣ [рус. копейка] новчана јединица у Русији, стоти део рубље.

кòпēрта, -ē ж, ген. мн. кòпēртӣ [итал. coperta] покр. 1. покривач, прекривач. 2. коверат. 3. пом. палуба лађе.

кòпија, -ē ж [срлат. copia од лат. copia богатство, изобиље] 1. тачан, веран препис оригинала неког текста. 2. репродукција уметничког дела. 3. фотографија добијена с негатива, позитив.

копѝлан, -а м в. **кòпӣле.**

кòпӣле, -ета с, зб. **кòпилāд,** -и [тур. kahpe oğlu курвин син] 1. ванбрачно дете. 2. гад, рђа, нитков.

копѝлōт, -о́та м, мн. копило́ти, ген. мн. копило́тā [в. ко-, пилот] један од двојице пилота у истом авиону, супилот.

кòпирајт, -а м [енгл. copyright од copy умножавати, right право] искључиво право аутора или издавача на штампање и продају неке књиге, текста или чланка.

копи́рати, кòпӣрāм, 3. л. мн. копи́рајӯ свршн. и несврш. [фр. copier, в. копија] 1. (на)правити копију неког текста, препис(ив)ати, преснимити, умножити. 2. угледати се (на кога), имитирати.

кòпирмашѝна, -ē ж [нем. Kopiermaschine, в. копирати, машина] справа за умножавање рукописа, цртежа и сл. механичким путем.

кòпӣрница, -ē ж [в. копирати] радионица у којој се копирају текстови.

копо̀ран, -а и **копо̀ра̄н,** -а́на м, мн. копора́ни, ген. мн. копора́на̄ [итал. capperone] 1. кратак горњи капут, део народне ношње. 2. војничка блуза.

конофо̀бија, -е̄ ж [грч. kópos умор, слабост, в. -фобија] страх од напора и умора.

ко̀пра, -е̄ ж, ген. мн. ко̀пра̄ [инд. khoprā] језгро кокосовог ораха осушено на сунцу као сировина за израду биљних масти и маргарина.

копре́дседник, -а м [в. ко-, председник] један од два или више председника истог тела.

копродȕкција, -е̄ ж (непр. **коопродȕкција**) [в. ко-, продукција] заједничка производња, сарадња у производњи; сарадња домаћих и страних филмских предузећа у изради филмова. ◆ **ко̀продукцио̄ни**.

копродȕцент, -а м, мн. копродȕценти, ген. мн. копродȕцена̄та [в. ко-, продукција] један од два или више учесника у продукцији истог филма или ТВ емисија.

копрола̀гнија, -е̄ ж [грч. kópros измет, lagneía пожуда] псих. сексуални ужитак при размишљању о људском изметy, при гледању и дирању људског измета.

копрола̀лија, -е̄ ж [грч. kópros измет, в. -лалија] псих. склоност код неких душевно оболелих особа да говоре непристојне, ружне и срамне речи.

копро̀лӣт, -и́та м, мн. копроли́ти, ген. мн. копроли́та̄ [грч. kópros измет, líthos камен] окамењени измет праисторијских животиња.

копроло̀гија, -е̄ ж [грч. kópros измет, в. -логија] 1. испитивање фекалија у дијагностичке сврхе. 2. фиг. назив за порнографску литературу.

копро̀фа̄г, -а́га м, мн. копрофа́зи/копрофа́ги, ген. мн. копрофа́га̄ [грч. kópros измет, в. -фаг] зоол. животиња која се храни изметом.

копрофа̀гија, -е̄ ж [грч. koprophágos, према kópros измет, в. -фагија] једење измета (поремећај код неких душевно оболелих особа).

ко̀нрофӣлан, -лна, -лно [в. копрофилија] 1. који болује од копрофилије. 2. биол. који настаје на изметy.

копрофѝлија, -е̄ ж [грч. kópros измет, в. -филија] псих. однос према изметy као према пријатном објекту, интересовање за измет (поремећај код неких душевно оболелих особа).

копрофо̀бија, -е̄ ж [грч. kópros измет, в. -фобија] псих. страх од измета и прљавштине уопште.

копро̀цесор, -а м [енгл. coprocessor, према в. ко-, процесор] рач. секундарни процесор који од главног процесора преузима поједине специфичне задатке како би се убрзао рад.

ко̀нптскӣ, -а̄, -о̄ [ар. qubt од грч. Aigýptios египатски] који се односи на Копте, народ хришћанске вероисповести који потиче од старих Египћана.

ко̀пула, -е̄ ж [лат. copula спона] 1. веза, спој. 2. грам. облик глагола (обично помоћног) који повезује субјекат и именски део предиката. 3. лог. реч која у сваком суду повезује субјекат с предикатом.

ко̀пулатӣван, -вна, вно [лат. copulativus, в. копула] спојни, везивни, саставни. ▲ **копулативна реченица** грам. врста независне саставне реченице која означава радњу истог смера с реченицом напоредног односа; **копулативни везници** грам. саставни везници; **копулативни судови** лог. судови који имају више субјеката, а само један предикат.

копула́ција, -е̄ ж [лат. copulatio, в. копула] 1. спајање, спој, повезивање. 2. биол. а. полно спајање двеју ћелија (код нижих биљака или животиња). б. полно спаривање, сношај.

копули́рати, копу̀ли́ра̄м, 3. л. мн. копули́рајӯ свршн. и несврш. [лат. copulare, в. копула] (из)вршити копулацију, обавити, обављати сношај.

ко̀пӯн, -а и **ко̀пӯн,** -у́на м, мн. копу́ни, ген. мн. копу́на̄ [итал. capprone] 1. петао који је уштројен ради бољег гојења и укуснијег меса. 2. фиг. човек који се прави важан.

ко̀нфто̄н, -а м [нем. Kopfton, према Kopf глава, в. тон] муз. пискав глас произведен у регистру главе; уп. **брȕстон**.

ко̀р, -а м, дат. и лок. ко́ру, мн. ко́рови [фр. corps тело од лат. corpus] заједница, друштво; сви представници једног реда људи. ▲ **дипломатски ~** сви представници страних држава у једној земљи.

кора́ба в. **келера́ба**.

ко̀ра̄зија, -е̄ ж [лат. corradere згртати] геол. глачање и дубљење стена изазвано ударима ветра и песка.

кòрāл[1], -а́ла м, мн. кора́ли, ген. мн. кора́лā [грч. korállion] 1. зоол. непокретне морске животиње које у великим скуповима живе прирасле уза стене. 2. брушени окамењени скелет корала, обично црвене боје, који се употребљава за израду накита и других украса, мерџан. ◆ **кòрāлнӣ**.

кòрāл[2], -а́ла м, мн. кора́ли, ген. мн. кора́лā [нем. Choral од ср. лат. cantus choralis хорско певање] муз. врста црквене хорске песме, углавном код протестаната.

кòрāл[3], -а́ла м, мн. кора́ли, ген. мн. кора́лā [шп. corral] 1. обор, тор; ограђени простор за дресирање коња. 2. ист. војнички логор, табор, од кола постављених укруг.

Кòрāн в. **Кӯрāн**.

кòрāħ, -а м, мн. кòрāħи, ген. мн. кòрāħā [грч. korákion звекир] чекић за поткивање коња.

кòрбāч, -а́ча м, инстр. корба́чем, мн. корба́чи, ген. мн. корба́чā [тур. kırbaç] бич од исплетених кожних грака, камџија.

корвѐта, -ē ж, ген. мн. корвѐтā [фр. corvette] пом. врста малог брзог брода оспособљеног за борбу против подморница и за одбрану транспортних бродова.

кòрд, -а м [енгл. cord] ребраста памучна тканина која се употребљава за израду спортске и радне одеће, памучни сомот.

кòрда, -ē ж, ген. мн. кòрдӣ [итал. corda] покр. 1. уже, конопац. 2. фитиљ за паљење.

кордѐљēр, -е́ра м, мн. кордељѐри, ген. мн. кордељѐрā м [фр. cordelier] 1. калуђер опасан ужетом, фрањевац. 2. ист. припадник револуционарног политичког клуба основаног 1790. године.

кòрдијāлан, -лна, -лно [лат. cordialis према cor ген. cordis срце] срдачан, усрдан, искрен.

кордијалѝтēт, -е́та м = **кордијáлнōст**, -ости ж [н.лат. cordialitas, в. кордијалан] срдачност, искреност, присност.

кòрдӣт, -и́та м [енгл. cord уже, жица (због влакнасте структуре)] врста експлозива, бездимни барут.

кордѝтис, -а м [грч. chordḗ струна, в. -итис] мед. запаљење гласних жица.

кòрдоба, -ē ж, ген. мн. кòрдōбā [амер. шп. córdoba] новчана јединица у Никарагви, садржи 100 центавоса.

кòрдовāн, -а и **кордòвāн**, -а́на м [шп. cordobán, према граду Кордоби] фино уштављена козја или овчја кожа.

кòрдōн, -о́на м, мн. кордо́ни, ген. мн. кордо́нā [фр. cordon] 1. ред, низ, ланац војника, стражара или полицајаца као заштита или осигурање. 2. трака, врпца као део униформе; трака на којој виси одликовање. ▲ **санитарни ~** заштитни појас у коме се предузимају мере за спречавање ширења неке заразе; (фиг.) низ држава или територија које служе да изолују неког могућег агресора.

кòреāлан, -лна, -лно [лат. correus саоптужник, в. ко-, reus крив] прав. који сноси заједничку кривицу, сукрив. ▲ **кореална обавеза** солидарна обавеза више дужника, при чему сваки дужник одговара за целу обавезу и, ако је један извршио, остали дужници се ослобађају обавезе.

кореáлнōст, -ости ж [в. кореалан] прав. недељивост заједничког потраживања или обавезе.

кòрег, -а м, мн. кòрези, ген. мн. кòрēгā = **хòрег**, -а м, мн. хòрези, ген. мн. хòрēгā [грч. chorēgós в. хор, ágein водити] ист. 1. код старих Грка богати грађанин задужен за корегију (в.). 2. хороводођа; уп. **корӣфēј**.

кòрегија, -ē ж = **хòрегија**, -ē ж [грч. chorēgía, в. корег] ист. управљање хором на званичним свечаностима у старој Грчкој; дажбина која је прикупљана у ту сврху.

корѐдактор, -а м, мн. -и [в. ко-, редактор] суредактор, сауредник. ◆ **корѐдакторскӣ**.

кòректан, -тна, -тно [лат. correctus од corrigere исправити] 1. исправан, тачан, правилан. 2. који се пристојно понаша, учтив, уљудан, обзиран.

кòректӣв, -а и **корѐктӣв**, -и́ва м [в. корективан] оно што исправља, поправља, ублажава; средство које поправља или ублажује својства неког другог лека или средства.

кòректӣван, -вна, -вно [срлат. correctivus, в. коректан] који поправља, исправља, ублажава.

кòректнōст, -ости м [в. коректан] 1. исправност, тачност, правилност. 2. учтивост, уљудност, пристојност.

кòректор, -а м, мн. -и (ж. **кòректōрка**, дат. и лок. кòректōрки, ген. мн. кòректōркӣ) [лат. cor-

rector према corrigere исправити] 1. онај који се бави коректуром. 2. фиг. онај који исправља, који опомиње, кори. 3. а. оно што служи за исправљање (~ *вида*). б. в. **коректурни лак**.

кòректорскӣ, -ā, -ō [в. коректор] који се односи на коректоре. ▲ ~ **знаци** знаци којима се коректор служи при исправљању штампарских грешака.

коректу́ра, -ē ж [лат. correctura] 1. исправљање штампарских грешака на отиску типографског слога. 2. отисак типографског слога на коме се врше исправке. 3. в. **корèкција**.

кòректурнӣ [в. коректура] који се односи на коректуре; који служи исправљању. ▲ ~ **лак** бела течност за прекривање грешака у писању.

корèкција, -ē ж [лат. correctio] 1. поправљање, исправљање, исправка; дотеривање, подешавање. 2. опомена, укор.

корèлāт, -а́та м, мн. корела́ти, ген. мн. корела́тā [нем. Korrelat, в. корелативан] 1. појам који узајамно условљава други појам. 2. оно што стоји у узајамном односу с нечим другим.

кòрелатӣв, -а м, мн. -и [в. корелативан] грам. реч или група речи која стоји у узајамном односу с другом речи или групом речи.

кòрелатӣван, -вна, -вно [срлат. correlativus, в. ко-, релативан] који стоји у узајамном односу с нечим другим, саодносан, узајаман.

корелативѝзам, -зма м [в. корелативан] филоз. правац у теорији сазнања по којем су субјекат и објекат корелати па се не могу одвајати један од другог.

корелативѝтēт, -е́та м и **корелати́внōст,** -ости ж [нлат. correlativitas, в. корелативан] саодносност, узајамни однос, узајамно претпостављање.

корела́ција, -ē ж [лат. correlatio] међусобни однос, узајамна зависност, повезаност; сразмера.

кореògраф, -а м, мн. -и (ж. **кореògрāфкиња,** -ē) [грч. choreía плес, в. -граф] муз. уметник који записује или поставља плесне игре на сцену; вођа балета.

кореографѝја, -ē ж [грч. choreía плес, в. -графија] компоновање и постављање плесних игара на сцену; бележење корака, покрета и фигура у балету.

кореогрàфисати, -ишēм и **кореографи́рати,** кореогрàфи́рām, 3. л. мн. кореографи́рајӯ свршн. и несврш. [в. кореографија] (за)бележити покрете у плесним играма; одредити начин играња за поједини балет.

кореògрāфскӣ, -ā, -ō [в. кореографија] који је у вези с кореографима и кореографијом.

кореодра́ма, -ē ж [грч. khoreia плес, в. драма] позор. сценско дело у којем се комбинује балет са глумом.

корепети́рати, корепèтӣрām, 3. л. мн. корепети́рајӯ свршн. и несврш. [нлат. correpetere, в. ко-, репетирати] поновити, понављати с ученицима задатке, помоћи, помагати ђацима при учењу.

корепèтӣтор, -а м, мн. -и [нлат. correpetitor, в. ко-, репетирати] а. онај који с ученицима понавља задатке, који помаже ђацима при учењу. б. музичар који увежбава певаче.

корепетѝтōријум, -а и **корепетѝтōрӣј,** -а м [нлат. correpetitorium, в. корепетиција] течај за понављање школског градива или за припремање ученика за поправне испите.

корепети́ција, -ē ж [в. ко-, репетиција] понављање школског градива с ученицима, помагање ђацима при учењу, преслишавање, увежбавање.

кореспòндент, -а м, мн. кореспòденти, ген. мн. кореспòденāтā (ж. **кореспòденткиња**) [нем. Korrespondent од срлат. correspondens одговарајући] 1. а. службеник задужен за преписку у некој установи. б. особа или установа која извршава финансијске и трговачке налоге за другу особу или установу. 2. особа која с неким води преписку. 3. дописник, извештач (неког листа). 4. оно што на неки начин одговара нечему, пандан.

кореспондèнтан, -тна, -тно [срлат. correspondens] који одговара нечему, одговарајући; сагласан.

кореспондèнција, -ē ж [срлат. correspondentia] 1. дописивање, преписка. 2. писмене пошиљке, писма. 3. дописи за новине или часописе које пишу дописници. 4. сагласност, слагање, подударност. ▲ **трговачка** ~ преписка између трговачких предузећа.

кореспонди́рати, кореспòндӣрām, 3. л. мн. кореспонди́рајӯ несврш. [срлат. correspondere, в.

ко-, respondere одговорити] 1. дописивати се, водити преписку. 2. слагати се, подударати се, одговарати (некоме, нечему).

кореу̀тика, -ē ж, дат. и лок. кореу̀тици [грч. choreutikós плесни] наука о плесу, о балетским покретима.

корефѐра̄т, -а́та м, мн. кореферáти, ген. мн. кореферáта̄ [в. ко-, реферат] допунски, пропратни реферат; извештај једног од два или више референата о истом предмету.

корефѐрент, -а м, мн. корефѐренти, ген. мн. корефѐренāта̄ [в. ко-, референт] онај који подноси кореферат, суизвештач.

корзи́рати, кòрзӣра̄м, 3. л. мн. корзи́рајӯ несврш. [в. корзо] фам. шетати се по корзу.

кòрзо, -а с, мн. кòрза, ген. мн. кòрза̄ [аустр. нем. Korso од итал. corso] 1. шеталиште. 2. шетња великог броја особа по корзу.

коригѐнда, с мн., ген. коригѐндӣ [лат. corrigenda од corrigere исправити] оно што треба поправљати, исправљати.

коригѐнција, с мн., ген. коригѐнцӣја̄ [лат. corrigentia] примесе које се додају лековима ради поправљања њиховог укуса или отклањања шкодљивости.

кòриговати, кòригујēм сврш. и несврш. [лат. corrigere] 1. исправити, исправљати, поправити, поправљати (текст, мишљење и др.). 2. заст. опоменути, опомињати, казнити, кажњавати. 3. **кòриговати се** исправити, исправљати свој став, своје мишљење.

кори́да, -ē ж, ген. мн. кори́да̄ [шп. corrida] борба с биковима.

кòрѝдо̄р, -о́ра м, мн. коридо́ри, ген. мн. коридо́ра̄ [фр. corridor] 1. ходник; трем. 2. део земље или линија која спаја једну државу с морем или другом државом. 3. авиј. утврђена путања којом лете авиони.

кòризма, -ē ж, ген. мн. кòризмӣ [лат. quadragesima четрдесета] рел. ускршњи пост код католика. ◆ **кòризменӣ**.

корија̀ндар, -дра м, мн. кориј̀андри, ген. мн. кориј̀андра̄ [лат. coriandrum од грч. koriándron] бот. једногодишња лековита биљка која се употребљава и као зачин, *Coriandrum sativum*.

кориј̀андоли, кориј̀андо̄ла̄ м мн. [итал. coriandoli] округли, обично шарени комадићи папира који се посипају на забавама и свечковинама, конфети.

кòринтскӣ, -а̄, -о̄ који је у вези с грчким градом Коринтом. ▲ ~ **стил** архит. најмлађи грађевински стил старогрчке уметности, одликује се стубом који се завршава капителом у облику котарице од акантуса (в.).

кòрѝфе̄ј, -е́ја м, мн. кориф̀е́ји, ген. мн. кориф̀е́ја̄ [грч. koryphaîos од koryphḗ глава, врх] 1. истакнута личност, првак, предводник. 2. ист. вођа хора у старогрчкој трагедији. ◆ **кòрѝфе̄јскӣ**.

кòркија, -ē ж [тур. korku] покр. страх, бојазан.

кормо̀ра̄н, -а́на м, мн. кормора́ни, ген. мн. кормора́на̄ [фр. cormoran од срлат. corvus marinus морски гавран] зоол. морски гавран, црни пеликан, *Phalacrocorax carbo*.

кормофи́те, кормофи́та̄ ж мн. [грч. kormós пањ, дебло, в. -фит(е)] бот. биљке које имају корен, стабло и лист.

кòрмус, -а м, мн. кòрмуси, ген. мн. кòрмӯса̄ [грч. kormós пањ, дебло] тело биљака кормофита.

кòрнак, -а м, мн. кòрнаци, ген. мн. кòрна̄ка̄ [фр. cornac од шп. или порт. cornaca, из синхалеског] водич слонова, јахач на слону.

кòрнд бӣф, -а м [енгл. corned beef] усољена конзервисана говедина.

кòрнер, -а и **кòрнер** м, мн. -и [енгл. corner] сп. прекршај у фудбалу и сличним спортовима кад играч избаци лопту из игралишта преко сопствене гол-линије; казнени ударац због таквог прекршаја који изводи противнички играч убацивањем лопте с угла игралишта.

кòрнет, -а м, мн. кòрнети, ген. мн. кòрнēта [рус. корнет од фр. cornette] најнижи официрски чин у коњици царске руске војске.

кòрнēт[1], -е́та м [фр. cornette од итал. cornetto] муз. лимени дувачки инструмент сличан труби.

кòрнēт[2], -е́та м [итал. cornetto] 1. фишек, купица од печеног теста у којој се продаје сладолед. 2. трубица, фишек од папира.

корнѐтист(а), -ē м, мн. корнѐтисти (ж. **корнѐтисткиња,** -ē) [в. корнет[1]] музичар који свира корнет[1].

корнѝша, -ē ж, ген. мн. корни́ша̄ [фр. corniche] 1. архит. украсни испуст на грађевини, венац. 2. в. **гарниша**.

корни́шо̄н, -о́на м, мн. корнишо́ни, ген. мн. корнишо́на̄ [фр. cornichon] врста ситног краставца.

кородира́ти, коро̀ди́ра̄м, 3. л. мн. кородира́јӯ (непр. **корози́рати**) сврш. и несврш. [лат. corrodere, в. ко-, rodere гристи] бити захваћен корозијом, оштетити се, оштећивати се хемијским или механичким дејством.

ко̀розӣв, -а м, мн. -и [в. корозиван] средство за нагризање, растакање.

ко̀розӣван, -вна -вно [лат. corrosivus према corrodere, в. кородирати] 1. који нагриза, изједа, растаче. 2. подложан нагризању, растакању.

ко̀ро̄зија, -е̄ ж [лат. corrosio] 1. разарање, растакање минерала, камена и сл. механичким или хемијским деловањем воде, ветра и др.; нагризање површине метала изазвано хемијским или електрохемијским процесима. 2. мед. разарање ткива услед гнојних процеса или присуства отровних материја.

коро̀ла̄р, -а́ра м [лат. corollarium] став или закључак који следује као природна последица из већ доказане поставке.

коро̀ман, -а м, мн. -и [тур. kuruman] покр. заст. двопек; војнички хлеб.

коро̀на, -е̄ ж, ген. мн. коро́на̄ [лат. corona венац] 1. астрон. спољни, најразређенији слој Сунчеве атмосфере, који се види као светао венац око Сунца за време његовог потпуног помрачења. 2. муз. знак који се ставља изнад ноте и који означава да се тон продужује.

ко̀рона̄ран, -рна, -рно [лат. coronarius који припада венцу] мед. који се односи на артерије око срца. ▲ **коронарне артерије** анат. артерије које снабдевају срце крвљу из аорте; **коронарна јединица** болничко одељење за лечење и негу тешких срчаних болесника.

корони́да, -е̄ ж [грч. koronís] апостроф којим се означава краза (в.) у грчкој граматици.

коронո̀граф, -а м, мн. -и [в. корона, -граф] астрон. инструмент за фотографисање Сунчеве короне ради каснијег проучавања.

ко̀рота, -е̄ ж [итал. corrotto] покр. 1. туга, жалост за умрлим. 2. црна одећа као знак жалости за неким, црнина.

корпо̀ра̄л, -а́ла м, мн. корпора́ли, ген. мн. корпора́ла̄ [нем. Korporal од итал. caporale] заст. каплар, водник.

ко̀рпоратӣван, -вна, -вно [лат. corporativus, од лат. corpus тело] који се односи на корпорацију, еснафски; заједнички, групни. ▲ **корпоративни систем** државно уређење према коме се друштво састоји од удружења послодаваца и радника (посебно у фашистичкој Италији и Шпанији).

корпоративӣзам, -зма м [в. корпоративан, -изам] примењивање начела корпоративног удруживања на неку административну јединицу; **корпоративни систем** (в.).

корпора́ција, -е̄ ж [лат. corporatio, в. корпус] удружење, организација људи исте струке, занимања и сл. формирана на темељу групних интереса, еснаф, цех.

корпу̀лентан, -тна, -тно и **корпулѐнтан,** -тна, -тно [лат. corpulentus] крупан, јак; дебео.

корпу̀лентно̄ст, -ости и **корпулѐнтно̄ст,** -ости ж [в. корпулентан] својство онога ко је корпулентан.

корпулѐнција, -е̄ ж [лат. corpulentia] крупноћа; дебљина, гојазност.

ко̀рпус, -а м, мн. ко̀рпуси, ген. мн. ко̀рпӯса̄ [лат. corpus тело] 1. вој. већа војна формација састављена од више дивизија или бригада. 2. сви представници страних држава у некој земљи; персонални састав неке установе. 3. збирка докумената, текстова, података, грађе и сл., намењена истраживању. 4. заст. човечје или животињско тело, труп. 5. заст. врста штампарских слова од 10 типографских тачака.

ко̀рпус делӣкти [лат. corpus delicti] прав. предмет којим се доказује кривично дело.

корпу̀скула, -е̄ ж [лат. corpusculum, дем. од corpus тело] најмања честица неке материје.

ко̀рпускула̄ран, -рна, -рно [в. корпускула] физ. који се односи на корпускуле, честице. ▲ **корпускуларна теорија** физ. схватање да се светлост састоји од честица које емитују сјајна тела.

корпу̀скулум в. **корпу̀скула**.

ко̀рпусно̄, -а̄, -о̄ [в. корпус] који се односи на корпус (1), који припада корпусу.

ко̀рса̄р, -а м, мн. -и [итал. corsaro] морски разбојник, гусар, пират.

кòрсēт, -е́та м [нем. Korsett од фр. corset, према лат. corpus тело] стезник, мидер.

кòртекс, -а м, мн. кòртекси, ген. мн. кòртēксā [лат. cortex кора] анат. 1. кора великог мозга. 2. површински део бубрега или надбубрежне жлезде.

Кòртес, -а м [шп. Cortes, мн. од corte двор] скупштина (парламент и сенат) у Шпанији и Португалу.

кòртеш, -а м, мн. кòртеши, ген. мн. кòртēшā [мађ. kortes] политички агитатор.

кòртикāлан, -лна, -лно [нлат. corticalis, в. кортекс] анат. који се односи на кору, спољни, површински.

корȕмпӣрāнōст, -ости ж [в. корумпирати] подмићеност, поткупљеност.

корумпи́рати, корȕмпӣрām, 3. л. мн. корумпи́рајӯ свр. и несвр. [лат. corrumpere] 1. подмитити, подмићивати, поткупити, поткупљивати; морално (ис)кварити. 2. **корумпи́рати се** (ис)кварити се под утицајем корупције.

кòрунд, -а м, мн. кòрунди, ген. мн. кòрȕндā [нем. Korund од енгл. corundum из тамилског] минер. алуминијум оксид, врста камена великe тврдоће који се употребљава и као средство за глачање.

кòруптибӣлан, -лна, -лно [нлат. corruptibilis, в. корупција] 1. подложан кварењу, труљењу. 2. подмитљив, поткупљив.

кòруптӣван, -вна, -вно [в. корупција] 1. који се односи на корупцију. 2. подмитљив, поткупљив.

корȕпција, -ē ж [лат. corruptio, према corrumpere, в. корумпирати] 1. поткупљивање, подмићивање, потплаћивање; морална искварености. 2. кварење, труљење, распадање.

корупциòнāш, -а́ша м, мн. корупциона́ши, ген. мн. корупциона́шā [в. корупција] онај ко је подложан корупцији, који прима мито, подмитљивац. ◆ **корупциòнāшкӣ**.

корупциони́зам, -зма м [в. корупција] владавина корупције, режим захваћен корупцијом.

корȕџија, -ē м, мн. корȕџије, ген. мн. корȕџијā [тур. koruc] покр. чувар; пољар, шумар.

кòсеканс, -а м [нлат. cosecans од лат. complementi secans, према secare сећи] мат. тригонометријска функција која означава однос између хипотенузе и супротне катете.

косека̀нта в. **кòсеканс**.

кòсинус, -а м [нлат. cosinus од лат. complementi sinus] мат. тригонометријска функција која означава однос налегле катете према хипотенузи. ◆ **кòсинусӣ**.

кòситар, -тра м [грч. kassíteros] калај.

кòсмичкӣ, -ā, -ō [в. космос] који се односи на космос, свемирски, васионски. ▲ **космичка прашина** веома фине честице које су расуте по космосу у малој количини; ~ **зраци** скуп честица и радијација које допиру на Земљу из међузвезданих простора; **космичка брзина** брзина кретања неопходна да би се тело одржало у орбити око Земље.

космо- [грч. kósmos свет] у сложеницама: који се односи на космос, васиону, космички, васионски.

космогòнија, -ē ж [грч. kosmogonía, в. космо-, -гонија] наука о постанку и развоју небеских тела и њихових система, нарочито Сунчевог система; разне идеје, митови о постанку света. ◆ **космогòнијскӣ**.

космòграф, -а м, мн. -и [в. космо-, -граф] онај који се бави космографијом, који описује небеске појаве и тела.

космогрàфија, -ē ж [в. космо-, -графија] опис свемира; наука о небеским појавама и телима.

космòграфскӣ, -ā, -ō [в. космографија] који се односи на космографију и космографе.

кòсмодром, -а и **космòдром,** -а м, мн. -и [в. космо-, -дром] уређена површина земљишта са објектима и уређајима за смештај, одржавање и лансирање ракета с васионским летелицама.

космолòгија, -ē ж [в. космо-, -логија] учење о космосу, свету као уређеној целини и законима који владају у њему. ◆ **космòлошкӣ**.

космонàут, -а м [в. космо-, грч. nàutēs морепловац] пилот или члан посаде космичког брода, астронаут.

космонàутика, -ē ж, дат. и лок. космонàутици [в. космо-, наутика] наука о космичким летовима, астронаутика.

космонàутскӣ, -ā, -ō [в. космонаут] који се односи на космонауте и на космонаутику.

космопо̀лит, -а и **космопо̀лӣт,** -и́та м, мн. космополи́ти, ген. мн. космополи́тā [грч. kosmopolítēs, в. космо-, polítēs грађанин] грађанин света, онај који цео свет сматра својом домовином, а све људе својим сугрђанима и својом браћом.

космополитѝзам, -зма м [в. космополит, -изам] схватање по коме не треба да постоје државне границе; тежња за зближавањем људи без обзира на њихову националну, верску и било коју другу припадност.

космопо̀литскӣ, -ā̄, -ō̄ [в. космополит] који се односи на космополитизам и космополите.

космора́ма, -ē̄ ж [в. космо-, -рама] низ слика које представљају различите делове васионе.

ко̀смос, -а м [грч. kósmos] свемир, васиона, свет.

ко̀ст, -а м [нем. Kost] заст. храна, исхрана. ▯ **бити на косту код кога** хранити се код кога.

коста̀лгија, -ē̄ ж [лат. costa ребро, в. -алгија] бол у ребрима.

ко̀стӣм, -и́ма м, мн. костӣми, ген. мн. костӣмā [фр. costume] 1. женска одећа, сукња и капут од исте тканине. 2. одећа која се носи у одређеним приликама. 3. одећа глумца, певача, играча која одговара улози коју тумачи; одећа у коју се прерушавају учесници на забави. 4. народна ношња; одећа карактеристична за неко историјско раздобље. ▲ **купаћи** ~ одећа за купање на плажи. ▯ **у Адамовом костиму, у Евином костиму** наг(а), без ичега на себи.

костӣме̄р, -е́ра м, мн. костиме́ри, ген. мн. костиме́рā (ж. **костӣме̄рка,** -ē̄, дат. и лок. костӣме̄рки, ген. мн. костӣме̄ркӣ) [фр. costumier] лице које се стара о костимима; кројач костима.

костими́рати, костӣмӣрā̄м, 3. л. мн. костими́рајӯ свр. и несвр. [фр. costumer] обући, облачити (некога) у костим; прерушити, прерушавати. ▲ **костимирани бал, костимирана забава** бал, забава у костимима.

костимо̀граф, -а м, мн. -и (ж. **костимо̀графкиња,** -ē̄) [в. костим, -граф] сликар, цртач костима (за позориште, филм и сл.).

костимогра̀фија, -ē̄ ж [в. костим, -графија] цртање и креирање костима.

костӣрати (се), ко̀стӣрā̄м (се), 3. л. мн. костӣрајӯ (се) несвр. [в. кост] хранити се код другога, узимати оброке; уп. **ко̀ст**.

ко́та, -ē̄ ж, ген. мн. ко́тā [фр. cote од лат. quota] 1. број који означава надморску висину неке тачке на Земљиној површини. 2. финанс. висина берзанске вредности новца и вредносних папира.

ко̀та, -ē̄ ж, ген. мн. ко́тā [итал. cotta] кратка бела кошуља коју носе католички свештеници.

ко̀тангенс, -а м, мн. -и [нлат. cotangens, према лат. complementi tangens] мат. тригонометријска функција која означава однос између налегле и супротне катете.

котангѐнта в. **ко̀тангенс**.

ко̀теж, -а м, мн. ко̀тежи, ген. мн. ко̀тē̄жā [енгл. cottage, изговорено по фр.] кућица, обично ван града, летњиковац.

ко̀тӣерија, -ē̄ и **котѐрија,** -ē̄ ж [фр. coterie] затворени круг људи који сплеткама спроводе циљеве, клика. ◆ **котѐрӣјскӣ**.

котерӣ̀ја̄ш, -а́ша м, мн. котерија́ши, ген. мн. котерија́шā [в. котерија] члан, припадник котерије.

котерија́штво, -штва с [в. котерија, котерија̄ш] затвореност људи у одређени круг и спровођење циљева тог круга сплеткарењем.

котиза́ција, -ē̄ ж [фр. cotisation, в. котизирати] улог, удео који плаћа сваки учесник у некој заједничкој делатности (обично за учешће на неком скупу).

котизи́рати, котӣзӣ̄рā̄м, 3. л. мн. котизи́рајӯ сврш. и несвр. [фр. cotiser према cote, в. ко́та] одредити, одређивати котизацију; да(ва)ти котизацију, свој део за учешће.

котилѐдо̄н, -о́на м, мн. котиледо́ни, ген. мн. котиледо́нā [грч. kotylēdṓn према kotýlē шупљина] бот. клицин листић, заметак првог листа.

котилосàур(ус), -а м, мн. -и [нлат. cotylosaurus од грч. kotýlē шупљина, saúros гуштер] палеонт. изумрли првобитни гмизавци од којих су се касније развили сви остали.

котӣљо̄н, -о́на м, мн. котиљо́ни, ген. мн. котиљо́нā [фр. cotillon] 1. врста француског плеса из XVIII века. 2. плесна забава и завршни плес на њој. 3. мали дар који плесачица дарује свом партнеру.

кот*и́*рати, ко̀тӣрā̄м, 3. л. мн. кот*и́*рајӯ сврш. и несвр. [фр. coter, в. ко́та] 1. одредити, одређивати коте. 2. финанс. одредити, одређивати берзанску вредност новца и вредносних папира. 3.

кóтирати се а. имати вредност на берзи. б. фам. бити цењен, признат.

кòтиц, -а м в. **кòтеж**.

кòтлет, -а и **кòтлēт**, -éта м, мн. котлéти, ген. мн. котлéтā [фр. côtelette, дем. од. côte ребро] 1. део ребра с месом (*свињски ~, говеђи ~*). 2. заст. зализак косе односно браде од уха до средине лица.

кòтула, -ē ж [итал. cottola према cotta, в. кòта] врста сукње.

кòтурна, -ē ж, ген. мн. кòтȕрнӣ [лат. cothurnus од грч. kóthornos] 1. ципела с врло дебелом потплатом коју су у античко доба носили глумци на сцени да би изгледали виши. 2. фиг. патетичан, узвишен стил.

кòћа в. **кòча**.

кòћарица в. **кòчарица**.

кòфа, -ē ж, ген. мн. кóфā [тур. kova] ведро, кабао.

кòфактор, -а м, мн. -и [в. ко-, фактор] 1. други, напоредни фактор у некој појави. 2. хем. супстанца неопходна за дејство ензима.

кофèйн, -и́на м [нлат. coffeinum од Coffea, в. кафа] фарм. састојак кафе, чаја и др. који, када се узима у мањим количинама, стимулативно делује на организам; алкалоид који се добија екстракцијом и користи у медицини. ◆ **кофèйнскӣ**.

кòфер, -а м, мн. кòфери, ген. мн. кòфēрā [нем. Koffer] путни ковчег, путна торба.

кòх, -а м, мн. кòхови, ген. мн. кòхо̄вā [нем. Koch] врста колача од брашна, гриза или пиринча који се после печења прелива врућим млеком.

кохабѝтант, -а м, мн. кохабѝтанти, ген. мн. кохабѝтанāтā [лат. cohabitans, в. кохабитација] сустанар.

кохабита́ција, -ē ж [лат. cohabitatio, в. ко-, habitare становати] 1. заједничко становање, заједнички живот. 2. пол. сарадња идеолошки различитих или противних странака на разним нивоима власти (нпр. председник републике из једне, а председник владе из друге странке).

кòхбух, -а м [нем. Kochbuch] покр. заст. књига с рецептима за кување, кувар.

кòхезѝван, -вна, -вно [нлат. cohaesivus, в. кохезија] који повезује, спаја.

кòхезија, -ē ж [лат. cohaesio] 1. привлачна сила између молекула неког тела која их држи на окупу. 2. природна или логичка повезаност. ◆ **кòхезио̄нӣ** и **кохе́зијскӣ**.

кохерѐнтан, -тна, -тно [лат. cohaerens, в. кохеренција] који има природни или логички склад; целовит; сувисао.

кохерѐнција, -ē ж [лат. cohaerentia од cohaerere повезивати] природна или логичка повезаност; целовитост; сувислост.

Кòхинȍр, -а м [перс. kōh-i-nūr брдо светлости] један од највећих дијаманата на свету, пореклом из Индије, данас у власништву енглеске круне.

кòхлеа, -еē ж [лат. cochlea пуж] 1. анат. спирална шупљина у унутрашњем уху, пуж. 2. мед. инструмент помоћу којега се одстрањује болесно ткиво.

Кȍхов бà̄цӣл, -и́ла м [нем. Koch] мед. бацил туберкулозе, назван по оснивачу модерне бактериологије Роберту Коху (1843–1910), који га је открио.

кòхо̄рта, -ē ж, ген. мн. кòхо̄ртӣ [лат. cohors] 1. пешадијска јединица у старом Риму, десети део легије. 2. група људи; чета, банда.

кȍча, -ē ж, ген. мн. кȍчā [венец. cocia] 1. двокрилна рибарска мрежа на повлачење. 2. в. **кòчарица**.

кочáрити, кòчāрӣм несврш. [в. коча] ловити рибу помоћу коче.

кòчарица, -ē ж [в. коча] рибарски брод који вуче кочу.

кòчија, -ē ж, ген. мн. кȍчӣjā [мађ. kocsi, према мађарском месту Kocs, где је у XV веку први пут такво возило израђено] лакша запрежна кола за превоз људи, фијакер.

кòшава, -ē ж [тур. koş брз, hava ваздух] хладан и јак источни или југоисточни ветар који дува у Подунављу.

кошѐнил, -а м и **кошѐнила,** -ē ж [фр. cochenille од шп. cochinilla] штитаста биљна ваш од чијих се осушених женки добија јаркоцрвена боја.

кòшēр прид. индекл. (изворно **кошēр**) [јидиш košer од хебр. kāšēr исправан] (о храни и пићу) који је у складу с јеврејским верским прописима.

кòшија, -ē ж, ген. мн. кȍшӣjā [тур. koşu] 1. трка. 2. награда за победника трке.

кȍшмāр, -а м и **кòшмāр**, -ápa м [фр. cauchemar] 1. ружан сан, мора. 2. фиг. тежак, непријатан доживљај.

кȍшмāран, -рна, -рно [в. кошмар] који личи на кошмар, језив, мучан.

кошонèрија, -ē ж [фр. cochonnerie према cochon свиња] свињарија, прљавштина, гадост, нискост.

кȍшта, -ē ж в. **кȍст**.

кóштати, кȍштāм и **кòштати,** кòштатāм несврш. [итал. costare, нем. kosten] 1. имати цену, вредети, стајати; изискивати неке трошкове. 2. покр. пробати, кушати (јело, пиће).

коштúрати (се) в. **костúрати (се)**.

крáба, -ē ж, ген. мн. крáбā [нем. Krabbe] зоол. мали морски рак, раковица.

крàвāл, -ála м, мн. кравáли, ген. мн. кравáлā [нем. Krawall] неред, гужва, метеж, вика, галама.

кравàта, -ē ж, ген. мн. кравáтā [фр. cravate од нем. Krowat (данас Kroate) Хрват, по марамама које су носили хрватски плаћеници у француској војсци] 1. дужи, узани комад тканине који се обавија испод оковратника и везује спреда у чвор. 2. недозвољени захват око врата у рвању.

крáгна, -ē ж, ген. мн. крáгнӣ [нем. Kragen] 1. оковратник. 2. фам. пена настала при точењу пива у чашу.

крáза, -ē ж [грч. krâsis мешање] 1. лингв. у грчкој граматици стапање, сажимање двају самогласника у један или двеју речи у једну тако да првој отпадне последњи или другој први слог. 2. физиол. мешање сокова у телу.

крàјцара, -ē ж (и **крàјцар**, -а м) [нем. Kreuzer] ист. ситан аустријски новчић, стоти део форинте.

крàјцарица и **крајцарúца**, -ē ж [в. крајцара] игра у којој се бацају новчићи и погађа се на коју ће страну пасти.

краковȍјāк, -áка м муз. [пољ. krakowiak, по Кракову] пољски народни плес живог ритма.

крāл, -а м [африкандерски kraal од порт. corral, уп. корал[3]] 1. уређеничко село у јужној Африци. 2. забран за говеда или овце.

крàмп, -а м, мн. крàмпови, ген. мн. крàмпōвā [нем. Krampe] алатка која с једне стране има клин, а с друге мотичицу, будак, пијук.

крàмпōн, -óна м, мн. крампóни, ген. мн. крампóнā [фр. crampon] округао комадић коже или гуме који се прибија на ђон копачке.

крàмпус, -а м, мн. крàмпуси, ген. мн. крàмпӯсā [аустр. нем. Krampus] покр. 1. ђаво, баук у причама за децу. 2. ругоба, наказа.

крāн, -а м, мн. крáнови, ген. мн. крáнōвā [нем. Kran] машина за подизање и преношење тешких терета, дизалица.

крањо- [грч. kranίon лобања] у сложеницама: лобања, који се односи на лобању.

краниогнòмика, -ē ж, дат. и лок. краниогнòмици [в. крањо-, грч. gnōm(on)ikós који просуђује] проучавање и одређивање душевних способности и склоности човека према облику његове лобање; уп. **френолòгија**.

краниографија, -ē ж [в. крањо-, -графија] анат. опис лобање.

краниòлит, -а и **краниòлӣт**, -и́та, мн. краниоли́ти, ген. мн. краниоли́тā [в. крањо-, -грч. líthos камен] палеонт. окамењена лобања неке животиње.

краниòлог, -а м, мн. краниòлози, ген. мн. краниòлогā [в. крањо-, -лог] стручњак који се бави краниологијом, који проучава састав лобање.

краниолòгија, -ē ж [в. крањо-, -логија] анат. наука која проучава састав лобање.

краниòмант, -а м, мн. краниòманти, ген. мн. краниòманатā [в. крањо-, -мант] онај који гата, који прориче из лобање.

краниомàнтија, -ē ж [в. крањо-, -мантија] прорицање, гатање уз помоћ лобање.

краниомèтрија, -ē ж [в. крањо-, -метрија] испитивање лобања и њихових типова мерењем величине и утврђивањем сразмера.

краниоскòпија, -ē ж [в. крањо-, -скопија] испитивање лобање.

крàниотом, -а м, мн. -и [в. краниотомија] мед. инструмент за отварање лобање.

краниотòмија, -ē ж [в. крањо-, -томија] мед. отварање лобање.

красноармéјац, -јца м, мн. красноармéјци, ген. мн. красноармéјāцā [рус. красноармеец] ист. припадник Црвене армије, црвеноармејац.

красногвардéјац, -јца м, мн. красногвардéјци, ген. мн. красногвàрдēјāцā [рус. красногвар-

деец] ист. припадник црвене гарде за време грађанског рата у Русији.

-крат, -кратија, -кратски [грч. krátos снага, моћ, kratein владати] који се односи на начин владавине.

кра́тер, -а м, мн. -и [лат. crater од грч. kratḗr пехар, врч] 1. левкасти отвор на врху вулкана, вулканско гротло. 2. дубока рупа у тлу која настаје после експлозије бомбе, пада метеорита и сл. ◆ **кра́терскӣ**.

кра̀ул, -а м [енгл. crawl] сп. стил пливања при коме се руке наизменично забацују, а ноге наизменично ударају горе-доле.

кра̀фна в. **крӧфна**.

кра̀х, -а м [нем. Krach] неуспех, слом, пропаст, катастрофа; банкротство.

кра̀хер, -а м [аустр. нем. Kracherl, према нем. krachen пракскати, пући] врста газираног безалкохолног пића.

крахи́рати, кра̀хӣрам, 3. л. мн. крахи́рајӯ свр. [в. крах] претрпети крах, пропасти.

крѐативан, -вна, -вно [срлат. creativus, према creare створити] стваралачки, творачки.

креати́вно̄ст, -ости ж [в. креативан] својство онога ко је креативан, стваралачка способност.

креатѝнӣн, -и́на м [нем. Kreatinin од грч. kréas месо] физиол. производ лучења беланчевина, налази се у месу, крви и урину кичмењака.

крѐа̄тор, -а м, мн. -и (ж. **крѐа̄торка,** дат. крѐа̄торки) [лат. creator, према creare створити] творац, стваралац; проналазач, изумитељ. ▲ **модни ~** стручњак који даје нацрте за нове моделе одеће. ◆ **крѐа̄торскӣ**.

креату́ра, -ē̄ ж, ген. мн. креату́ра̄ [лат. creatura створење] 1. један, биће, створ, ништавило. 2. онај који послушно ради по нечијем налогу, штићеник, експонент.

креа́ција, -ē̄ ж [лат. creatio, према creare стварати] а. стварање, стваралачки процес. б. остварење, проналазак нечег новог, оригиналног.

креационӣзам, -зма м [енгл. creationism, в. креација, -изам] филоз. религијско учење по коме је Бог створио свет и све што је на њему; веровање да су све животињске и биљне врсте створене од почетка, а нису настале еволуцијом.

креацио̀нист(а), -ē̄ м, мн. креацио̀нисти [в. креационизам] следбеник креационизма.

кре́да[1], -ē̄ ж, ген. мн. кре́да̄ [лат. creta, по грчком острву Криту] 1. геол. а. врста седиментне стене настале таложењем кречњака из љуштура ситних морских животиња. 2. геол. период у развитку Земљине коре, најмлађе раздобље мезозоика. 3. комад креде који служи за писање.

кре́да[2], -ē̄ ж, ген. мн. кре́да̄ [в. кредит] фам. зајам, кредит.

крѐден(а)ц, -нца м, мн. крѐденци, ген. мн. крѐденца̄ [нем. Kredenz од итал. credenza] трпезаријски или кухињски ормар у коме се држи посуђе, чаше или храна.

крѐдибӣлан, -лна, -лно [лат. credibilis према credere веровати] коме се може веровати, вредан поверења.

крѐдибилӣтē̄т, -е́та м = **крѐдибӣлно̄ст,** -ости ж [лат. credibilitas уверљивост, в. крѐдибилан] својство онога ко заслужује поверење; веродостојност, уверљивост; углед.

крѐдӣт, -и́та м, мн. крѐди́ти, ген. мн. крѐди́та̄ [фр. crédit од лат. creditum од credere веровати] 1. финанс. давање робе или новца на дуг, позајмица, вересија. 2. новац, износ новца који се некоме позајмљује. 3. фиг. поверење, углед, утицај; □ **имати кредита код кога** уживати чије поверење.

кредити́рати, крѐдӣтӣрам, 3. л. мн. крѐдити́рајӯ свр. и несвр. [фр. créditer, в. кредит] да(ва)ти на кредит, вересију, позајмити, позајмљивати (коме).

крѐдӣтнӣ, -а̄, -о̄ [в. кредит] који се односи на кредит. ▲ **кредитна картица** картица за безготовинско плаћање; **кредитна способност** могућност лица да захваљујући средствима којима располаже иступа као јамац или дужник; **~ папири** хартије од вредности, обвезнице; **кредитно писмо** документ којим се адресат (обично банка) моли да у писму назначеној трећој особи исплати под одређеним условима неку своту.

крѐдӣтор, -а м, мн. -и [лат. creditor, према credere веровати] зајмодавац, поверилац.

крѐдо, крѐда м, мн. крѐда [лат. credo верујем] 1. рел. вјерујући, симбол вере. 2. веровање, уверење, принцип, начело.

Крёз, -а м [грч. Kroîsos] 1. ист. последњи лидијски краљ, познат по свом богатству. 2. фиг. веома богат човек.

крéзле, крéзлӣ ж мн. [нем. Gekröse(l)] изнутрице.

крèзо̄л, -óла м [нем. Kresol, в. креозот, -ол] хем. органска материја слична фенолу која се добија из катрана и каменог угља и користи се за дезинфекцију и производњу боја.

крейрати, крèйрāм, 3. л. мн. крсйрајӯ свршн. и несврш. [лат. creare] створити, стварати, произвести, производити; уметнички остварити.

крèјо̄н, -óна м, мн. крејóни, ген. мн. крејóнā [фр. crayon] а. врста оловке у боји која се употребљава у сликарству. б. оловка, боја за шминкање очију.

крèк, -а м [енгл. crack] 1. веома јак непречишћени кокаин који брзо делује. 2. рач. програм који омогућава да се покрене илегална, пиратска верзија програма.

крèкер, -а м, мн. -и [енгл. cracker] хрскави слани кекс.

крèкинг, -а м [енгл. cracking цепање] рач. в. **крèковāње.**

крèковāње -а с [енгл. cracking цепање] рач. разбијање заштите компјутерског система и неовлашћено приступање подацима, најчешће путем Интернета.

крём, -а м, мн. крéмови, ген. мн. крéмо̄вā [фр. crème] 1. слатки надев за колаче, торте и сл. 2. полутечна посластица од млека, јаја и шећера, с различитим додацима. 3. козметичка маст за негу лица, руку и сл.; лек у облику масти. 4. фиг. најодабранији део друштва, елита.

крéма, -ē ж, ген. мн. крéмā [фр. crème] в. **крём** (3).

крема̀то̄ријум, -а и **крема̀то̄рӣј,** -а м [лат. crematorium, в. кремација] пећ у којој се спаљују мртваци; зграда у којој се та пећ налази.

крема́ција, -ē ж [лат. crematio, према cremare спалити] спаљивање мртваца (у крематоријуму).

крём виршла непр. в. **крènвиршла.**

кремӣрати, крèмӣрāм, 3. л. мн. кремӣрајӯ свршн. и несврш. (из)вршити кремацију.

крèмљ, -а м [рус. кремль] централни утврђени део старих руских градова, градска тврђава.

крèмпита [в. крем] врста колача од лиснатог теста с кремом.

крèмшнита, -ē ж [в. крем, шнит(а)] в. **крèмпита.**

крènвиршла, -ē ж, ген. мн. крènвиршлӣ (непр. **кремвиршла**) [нем. Kren рен, Wurst (дем. Würstel) кобасица] врста танке кобасице од финог меса, хреновка.

крено̀лог, -а м, мн. крено̀лози, ген. мн. крено̀ло̄гā [в. кренологија] научник који се бави кренологијом, стручњак за кренологију.

крено̀логија, -ē ж [грч. krēnḗ извор, в. -логија] наука о лековитим изворима.

крео̀зот, -а и **крео̀зо̄т,** -óта м [нем. Kreosot од грч. kréas месо, sōtḗr спасилац] хем. безбојна или жућкаста течност добијена дестилацијом катрана буковог дрвета, спречава распадање органских материја, употребљава се као дезинфекционо средство, у медицини против плућних болести и др.

крèо̄л, -óла м и **креóлац,** -лца м (ж. **крèо̄лка,** -ē, дат. и лок. крèо̄лци, ген. мн. крèо̄лкӣ) [фр. créole од шп. criollo од порт. crioulo урођеник од criar узгојити од лат. creare створити] 1. потомак европских колонизатора у земљама Латинске Америке, углавном шпанског и француског порекла. 2. особа рођена у Јужној и Средњој Америци у мешовитом браку европских досељеника и припадника домородачког становништва. 3. лингв. **креолски језик** (в.).

крео̀лӣн, -и́на м [грч. kréas месо, уп. креозот, крезол] хем. тамна течност добијена из катрана, употребљава се као дезинфекционо средство.

крèо̄лскӣ, -ā, -ō [в. креол] који се односи на креолце. ▲ ~ **језици** лингв. мешани језици настали из пиџина (в.) у европским прекоморским колонијама.

крēп, крèпа м, мн. крèпови, ген. мн. крèпо̄вā [фр. crêpe] а. врста лаке тканине неравне површине. б. лака црна тканина и вео од ње као знак жалости.

крепдèшӣн, -и́на м [фр. crêpe de Chine] кинески креп, врста лаке свилене тканине од јако упредених жица.

крēп-жòржет, -а м [фр. crêpe georgette] врста свилене тканине од јаче упредених жица.

крепита́ција, -ē ж [лат. crepitatio] пуцкетање, крцкање, шкрипање.

крѐп-марòкēн, -е́на м [фр. crêpe maroquin] мароканski креп, врста лаке свилене тканине са храпавом површином.

крѐп-пàпīр, -и́ра м [в. креп, папир] врста набораног танког папира.

крѐп-сàтēн, -е́на м [в. креп, сатен] врста тешке свилене тканине која је с једне стране сјајна, а с друге загасита.

крѐпускулā̀ран, -рна, -рно [лат. crepuscularis од crepusculum сумрак, сутон] сумрачни, сутонски, вечерњи.

крепускуларѝзам, -зма м [итал. crepuscolarismo, в. крепускуларан] књиж. правац у италијанској поезији почетком XX века који се карактерише елегичним и сутонским расположењима.

крѐп-шàнжā̀н, -а́на м [фр. crêpe changeant] креп чије се боје преливају.

крѐтēн, -е́на м, мн. кретéни, ген. мн. кретéнā [фр. crétin] 1. особа која пати од кретенизма, која је физички и психички заостала. 2. глупак, блесан, тупоглавац. ◆ **крѐтēнскӣ**.

кретенѝзам, -зма м [фр. crétinisme, в. кретен] 1. мед. физичка и душевна заосталост која настаје као последица смањења лучења хормона штитасте жлезде. 2. глупост, бесмислица; безумље.

крѐтōн, -о́на м [фр. cretonne, по градићу Creton у Нормандији] врста јаке и круте тканине.

крешѐндо, крешѐнда м (непр. **крешчѐндо**) [итал. crescendo према crescere расти] 1. муз. одељак композиције који се свира све гласније, обично и све брже. 2. муз. (као прил.) све јаче, појачавајући тон. 3. фиг. постепени пораст, појачавање, градација.

крешчѐндо непр. в. **крешѐндо**.

крзà̀мак, -а м [тур. kızamak] мале богиње.

крѝбец, -а м [енгл. cribbage] енглеска и северноамеричка игра карата.

крѝгла, -ē ж, ген. мн. крѝглā̄ [нем. Krügel] повећа чаша за пиво, обично са дршком.

крѝза, -ē ж, ген. мн. крѝзā̄ [лат. crisis од грч. krísis расправа; просуђивање; одлука] 1. стање нестабилности у економским, друштвеним, политичким или међународним односима. 2. одлучујући тренутак, после којег долази до преокрета, прекретница. 3. преломан тренутак у некој болести после којег наступа побољшање или погоршање болесниковог здравственог стања.

кризантéма в. **хризантéма**.

крѝзбаум, -а м, мн. -и [нем. Kristbaum] фам. заст. божићно дрво, јелка.

кризѝрати, крѝзѝрām, 3. л. мн. крѝзѝрајӯ несврш. [в. криза] фам. бити у кризи, пролазити кроз кризу (обично о наркоманима у току одвикавања).

крѝзма, -ē ж [лат. chrisma од грч. chrîsma маст, помаст, уље] рел. в. **конфирмáција** (одговара миропомазању у православној цркви).

крѝзмати, крѝзмāм сврш. и несврш. [в. кризма] 1. да(ва)тити кризму, конфирмацију, прву причест. 2. **крѝзмати се** примити, примати кризму.

крѝзнӣ, -ā, -ō [в. криза] који се односи на кризу, који представља кризу. ▲ **кризно подручје** област захваћена кризом (ратом, елементарном непогодом и сл.); ~ **штаб** тело које се организује за заштиту грађана или имовине у случају природне или политичке кризе.

крѝкет, -а м [енгл. cricket] спортска игра у којој је циљ да се малом тврдом лоптом, одбаченом помоћу палице, погоде врата противничке екипе, популарна у Великој Британији и земљама Комонвелта.

крѝмен, -а м [лат. crimen] кривично дело, злочин, преступ.

кримѝна̄л, -а́ла м, мн. криминáли, ген. мн. криминáлā̄ [в. криминалан] злочиначка делатност, кршење закона, вршење кривичних дела. ▲ **организовани** ~ деловање гангстера, мафије и сличних тајних организација.

крѝминā̀лан, -лна, -лно [лат. criminalis, према crimen злочин] 1. који има обележје криминала. 2. који је склон криминалу, који чини, који је починио злочин, злочиначки. 3. који се односи на криминал и криминалце. 4. фам. веома рђав, лош.

криминáлац, -лца м, мн. криминáлци, ген. мн. кримѝнāлāцā̄ (ж. **кримѝнāлка,** -ē, дат. и лок. кримѝнāлци, ген. мн. кримѝнāлкӣ) [в. криминалан] онај који (из)врши криминално дело, злочинац, зликовац.

криминализа́ција, -е̄ ж [в. кримен, криминалан] чин и стање криминализовања.

криминализи́рати = **кримѝнализовати** (в.)

кримѝнализовати, кримѝнализујем = **криминализи́рати,** кримѝнализи́рам, 3. л. мн. криминализи́рају свршен. и несвршен. [нем. kriminalisieren, в. криминал] 1. (у)чинити да нешто постане криминал, да добије обележја криминала. 2. (у)чинити некога криминалцем. 3. приказ(ив)ати нешто као криминал. 3. **кримѝнализовати се** = **криминализи́рати се** доби(ја)ти обележја криминала.

кримѝналист(а), -е̄ м, мн. кримѝналисти (ж. **кримѝналисткиња,** -е̄) [нем. Kriminalist, в. криминал] 1. истражни орган који се бави прогоном и кажњавањем починилаца криминалних дела. 2. стручњак који се бави криминалистиком, који проучава криминалне догађаје.

кримѝнали̏стика, -е̄ ж, дат. и лок. кримѝнали̏стици [нем. Kriminalistik, в. криминал] наука која проучава криминал.

кримѝнали̏стичкӣ, -а̄, -о̄ [в. кримен, криминалан] који се односи на криминалисте и криминалистику.

кримѝнали̏тӗт, -е́та м [срлат. criminalitas, в. криминалан] скуп противправних делатности које се огледају у вршењу кривичних дела; појава и степен криминала у друштву.

кри̏миногӗн, -а, -о [в. криминалан, -ген] који подстиче, побуђује на кривична дела, на злочинства.

кримѝнолог, -а м, мн. кримѝнолози, ген. мн. кримѝнолога̄ [в. криминалан, -лог] научник који се бави криминологијом.

кримѝнологија, -е̄ ж [в. кримен, криминалан, -логија] наука о криминалитету и починиоцима кривичних дела.

кри̏мӣћ, -и́ћа м, мн. крими́ћи, ген. мн. крими́ћа̄ [скр. од криминалистички] фам. роман или филм чији је садржај из живота криминалаца, детективски, полицијски роман.

кри̏н, -а м, мн. кри́нови, ген. мн. кри́нова̄ [грч. krínon] бот. љиљан.

кринои́ди, кринои́да̄ м мн. [грч. krínon] зоол. морски љиљани, морски кринови, бодљокошци који живе причвршћени за дно и личе на биљку.

крино̀лӣн, -и́на м и **криноли́на,** -е̄ ж, ген. мн. криноли́на̄ [фр. crinoline] ист. широка, дуга сукња растегнута обручима, звонастог облика, која се носила у XVIII и у првој половини XIX века.

крио- [грч. krýos хладноћа, студен] као први део сложенице значи оно што је везано за врло ниске температуре.

крио̀лит, -а и **крио̀ли̏т,** -и́та м, мн. криоли́ти, ген. мн. криоли́та̄ [в. крио-, грч. líthos камен] врста минерала који се користи у производњи млечног стакла.

криоско̀пија, -е̄ ж [в. крио-, в. -скопија] хем. метод одређивања молекуларне тежине топљивих материја мерењем снижења тачке мржњења њихових раствора у односу на растварач.

криотера̀пија, -е̄ ж [в. крио-, в. терапија] мед. лечење расхлађивањем оболелих делова организма.

криотурба́ција, -е̄ ж [в. крио-, лат. turbare ометати] померање земљишта услед замрзавања и одмрзавања.

кри̏офо̄р, -а и **крио̀фо̄р,** -о́ра м [в. крио-, грч. -phoros од phérein носити] справа помоћу које се вода, путем брзог испаравања, претвара у лед.

кри̏пл, -а м, мн. кри̏плови, ген. мн. кри̏пло̄ва̄ [нем. Krüppel] покр. сакат човек, богаљ.

кри̏пта, -е̄ ж, ген. мн. кри̏пта̄ [грч. krypté скровито место од kryptós скривен] 1. капела испод цркве, која понекад служи као место за сахрањивање угледних личности. 2. подземни ходник и ћелије у којима су се први хришћани сакупљали на богослужење и где су сахрањивали мртве.

криптестѐзија, -е̄ ж [в. крипто-, грч. aísthēsis осећање] способност опажања без чула (код видовитих и сл.).

крипто- [грч. kryptós скривен од krýptein скривати] у сложеницама: скривен, тајни.

криптоанали́за, -е̄ ж [в. крипто-, анализа] део криптологије који проучава шифроване поруке.

кри̏птогама, -е̄ ж [в. крипто-, грч. gameîn женити се] бот. проста биљка без цвета, бесцветница.

крӣптогаман, -мна, -мно и **криптогàмичан,** -чна, -чно [в. криптогамија] 1. који живи у скривеном, тајном браку. 2. биол. чији је начин размножавања нејасан.

криптогàмија, -ē ж [в. крипто-, грч. gameîn женити се] скривени, тајни брак.

крӣптогēн, -а, -о и **криптогенèтичан,** -чна, -чно [в. крипто-, -ген] који је непознатог постања, неутврђеног порекла.

крӣптограм, -а м, мн. -и [в. крипто-, -грам] 1. врста загонетке у којој треба најпре пронаћи кључ за решавање, а затим га применити да се добије тражена реч. 2. шифровани текст.

криптògраф, -а м, мн. -и [в. крипто-, -граф] уређај за шифровање односно дешифровање.

криптографија, -ē ж [в. крипто-, -графија] писање тајним писменима, знацима; шифровање.

криптодепрèсија, -ē ж [в. крипто-, депресија] геогр. улегнуће испуњено водом чији је ниво виши, а дно ниже од морске површине.

криптòлог, -а м, мн. критòлози, ген. мн. криптòлōгā [в. криптологија] научник који се бави криптологијом, стручњак за криптологију.

криптолòгија, -ē ж [в. крипто-, -логија] наука која се бави проучавањем поступака за шифровање и дешифровање текстова.

криптомнèзија, -ē ж [в. крипто-, -мнезија] псих. подсвесно сећање.

крӣптōн, -óна м [в. крипто-, -он] хем. племенити гас без боје, мириса и укуса, симбол Kr, атомски број 36, служи за пуњење сијалица.

криптòним, -а м, мн. -и [в. крипто-, -оним] псеудоним, обично као измењени, анаграмирани или преведени облик правог имена.

крипторхȉзам, -зма м [в. крипто-, orchís тестис, в. -изам] мед. урођена мана која се испољава у томе да се један или оба семеника не спусте у мошнице, већ остају у трбушној или карличној дупљи.

крӣстāл, -а м, мн. кристáли, ген. мн. кристáлā [грч. krýstallos лед] 1. тело састављено од правилно распоређених атома, јона или молекула у облику полиедра. 2. фино брушено стакло (*чешки ~*). ▲ **кристал-шећер** гранулирани шећер, у виду ситних кристала.

крӣстāлан, -лна, -лно [в. кристал] 1. који се односи на кристал. 2. који је од кристала. 3. који је као кристал. ▲ **кристални систем** назив за све кристалне облике који се могу свести на један, заједнички систем оса симетрије; **кристално сочиво** анат. сабирно сочиво ока, састављено од многобројних провидних слојева, које се налази иза зенице; **Кристална ноћ** ист. ноћ између 9. и 10. новембра 1938, када су хитлеровци уништили јеврејске радње и тако најавили појачане прогоне и истребљење Јевреја (названа по разбијеном стаклу); **Кристална палата** архит. велика палата од гвожђа и стакла у лондонском Хајд парку, саграђена за светску изложбу 1851, срушена 1941.

крӣсталаст, -а, -о [в. кристал] 1. који је као кристал. 2. састављен од ситних кристала.

кристализàција, -ē ж [фр. crystallisation, в. кристал] 1. процес стварања, образовања кристала. 2. фиг. формирање сталних, јасних, коначних облика, ставова и сл.

кристализȉрати = **кристàлисати** (в.)

крӣстализовати = **кристàлисати** (в.)

кристàлисати, кристàлишēм = **крӣстализовати,** крӣстализујēм и **кристализȉрати,** кристалȉзирāм, 3. л. мн. кристализȉрајӯ свршн. и несврш. [фр. crystalliser, в. кристал] 1. бити захваћен процесом кристализације, прећи, прелазити у кристално стање, претворити се, претварати се у кристал. 2. (у)чинити чистим, јасним.

кристалографија, -ē ж [в. кристал, -графија] део минералогије који проучава особине минерала.

кристалòйд, -йда м, мн. кристалóйди, ген. мн. кристалóйдā [в. кристал] хем. једињење које при растварању даје молекулски раствор.

крӣсталойдан, -дна, -дно и **кристалòйдан,** -дна, -дно [в. кристалоид] који се односи на кристалоиде, који се састоји од кристалоида.

кристалолòгија, -ē ж [в. кристал, -логија] наука о кристалима.

кристијанизàција, -ē ж = **христијанизàција,** -ē ж [лат. christianitas хришћанство, према Christus Христ од грч. christós помазан] превођење у хришћанство.

кристијàнија, -ē ж, ген. мн. кристијанȉјā [према Кристијанији (Christiania), некадашњем имену Осла] сп. врста скијашког спуста

са успорењем и наглом променом правца; покрет ногама при гаквом скијању.

кри̏тēријум, -а и **кри̏тēриј,** -а м [грч. kritḗrion, према krínein разлучити] 1. основа према којој се нешто оцењује, класификује, односно разликује од нечег другог, мерило. 2. сп. елиминационо такмичење.

критериолòгија, -ē ж [в. критеријум, -логија] филоз. наука о мишљењу или сазнању, спознаји, ноетика.

крити̏зēр, -е́ра м, мн. критизе́ри, ген. мн. критизе́рā [нем. kritisieren критиковати] онај који стално критикује, обично злонамерно. ◆ **крити̏зēрскӣ.**

критизе́рство, -а с [в. критизер] злонамерно, неконструктивно критиковање, приговарање.

критизи́рати в. **кри̏тиковати.**

кри̏тика, -ē ж, дат. и лок. кри̏тици, ген. мн. кри̏тикā [грч. kritikḗ умеће критиковања, в. критичан] 1. оцењивање, анализа, просуђивање о неком делу или поступку. 2. а. рад у којем се износи суд о уметничком, научном и сл. делу. б. стручна и научна област којој припадају такви радови. 3. изражавање негативног става према некоме или нечему, приговор, замерка, прекор.

кри̏тиковати, кри̏тикујēм и **критизи́рати,** крити̏зи́рāм, 3. л. мн. критизи́рајӯ свр. и несвр. [в. критичан] 1. изразити, изражавати негативан однос (према некоме или нечему). 2. оценити, оцењивати, анализирати.

критици̏зам, -зма м [нем. Kritizismus, в. критичан] 1. критички однос према некоме или нечему. 2. филоз. метод и учење које је развио Кант, а које критички испитује средства, процес сазнања, спознаје.

кри̏тичан, -чна, -чно [грч. kritikós од krínein разлучити, разабрати] 1. који оцењује, просуђује. 2. одлучујући, пресудан. 3. веома тежак, кризни; изложен опасности, несигуран (*болесник је у кри̏тичном ста̏њу*).

кри̏тичā̆р, -а м, мн. кри̏тичā̆ри, ген. мн. кри̏тичā̆рā (ж. **кри̏тичā̆рка,** -ē, дат. и лок. кри̏тичā̆рки, ген. мн. кри̏тичā̆ркӣ) [в. критика] 1. онај који оцењује, просуђује, анализира, стручно процењује вредност неког уметничког, научног и сл. дела; онај који се бави критиком као занимањем. 2. онај који критикује, осуђује некога или нешто. ◆ **кри̏тичā̆ров/-ев, кри̏тичā̆ркин, кри̏тичā̆рскӣ.**

кри̏тичкӣ, -ā̆, -ō̆ [в. критичан] 1. који се односи на критику, којим се оцењује, просуђује, анализира. 2. в. **кри̏тичан** (2, 3). ▲ **критичко издање** књиж. издање неког дела које садржи најверније и најпотпуније верзије текста, пропраћену исцрпним тумачењима и навођењем осталих варијаната.

Кри̏шна, -ē м [санскр.] индијско божанство, отеловљење бога Вишнуа.

крју̏ки, крју̏кā м мн. [рус. крюки] посебни нотни знакови у средњовековној руској црквеној музици.

кр̏к-ја̀лан, -а м, мн. кр̏к-ја̀лани, ген. мн. кр̏к-ја̀лāнā [тур. kırk yalan четрдесет лажи] покр. спадало, мангуп; беспослена причалица.

кркла̀ма, -ē ж [тур. kırıklama] покр. исечено, рашчеречено месо заклане животиње.

кр̏кмета, -ē, ген. мн. кркме́тā [тур. kırkma] покр. 1. подсечена коса на челу, шишке. 2. необријани део браде уз ухо, зулуф. 3. коврџе, увојци.

кр̏мез, -а и **кр̏мēз,** -е́за м [тур. kırmız од ар. qirmiz] тамноцрвена боја која се добија од истоименог инсекта, гримиз.

крмена́дла, -ē ж, ген. мн. крмена́длӣ [аустр. нем. Karmenadel, нем. Karbonade од фр. carbonnade, в. карбон] комад меса с парчетом ребра уз кичму.

кр̏мчија, -ē ж, ген. мн. кр̏мчӣјā [стсл.] зборник црквених и световних правила и прописа за православну црквену управу и црквено судство.

кр̏нтија, -ē ж, ген. мн. кр̏нтӣјā [тур. kırıntı, kırındı од kırınmak разбити се] фам. стара, дотрајала, неупотребљива ствар, старудија; стари, расклимани аутомобил.

кроа̀зē, -ѐа м (уоб. **кроазе̂**) [фр. croisé] 1. врста густе свилене или вунене тканине. 2. врста плесног корака.

кроати̏зам, -зма м, мн. кроати̏зми, ген. мн. кроати̏зāмā [лат. Croata Хрват] лингв. хрватска реч или израз у другом језику.

кроатизи́рати, кроати̏зи́рāм, 3. л. мн. кроатизи́рајӯ, 3. л. мн. кроатизи́рајӯ (и **кро̀атизовати,** кро̀атизујēм) свр. и несвр. [в. кроатизам]

(у)чинити Хрватом или хрватским, похрватити, похрваћивати.

кроатоцѐнтричан, -чна, -чно [лат. Croata Хрват, центар] који Хрвате и Хрватску ставља у центар свега.

крӯјцер, -а м, мн. -и [нем. Kreuzer] врста брзог ратног брода, крстарица.

крӯкан(а)т, -нта м, мн. крӯканти, ген. мн. крӯканāтā [итал. croccante] покр. врста тврдог слаткиша од прженог шећера и прженог бадема.

крокàнтан, -тна, -тно [итал. croccante, фр. croquant] који при јелу крцка под зубима, врускав, хрскав.

крӯкет[1], -а и **крӯкēт**[1], -е́та м [фр. croquet] врста игре у којој учествују две екипе са по четири играча и у којој се дрвене кугле протерују нарочитим лопатицама кроз низ жичаних врата.

крӯкет[2], -а и **крӯкēт**[2], -е́та м [фр. croquette од итал. crocchetta] кулин. ваљушак, кнедла од меса или кромпира.

крӯкī, крӯкија м, мн. крокӣји, ген. мн. крӯкӣјā [фр. croquis] 1. лик, призор дат у овлашним, најважнијим цртама, скица. 2. кратак и површан књижевни текст.

крокӯдил, -а, мн. -и и **крокӯдӣл,** -и́ла м, мн. крокоди́ли, ген. мн. крокоди́лā [лат. crocodilus од грч. krokódeilos] зоол. крупни водени гмизавац с дугачким репом, с телом покривеним коштаним плочама, живи у тропским крајевима, *Crocodilus vulgaris*.

крокӯдӣлскӣ, -ā, -ō [в. крокодил] који се односи на крокодиле, који припада крокодилу. ▯ **крокодилске сузе** неискрено, лицемерно жаљење.

крӯмби в. **грӯмби**.

кромиомàнтија, -ē ж [грч. krómyon црни лук, -мантија] прорицање, гатање помоћу лука.

крӯмлек, -а м [енгл. cromlech, келтског порекла] археол. врста преисторијских култних конструкција, на северу Европе, које чине кружно поређане камене громаде.

крӯнпринц, -а м [нем. Kronprinz] заст. престолонаследник.

крӯс, -а м [енгл. cross] сп. врста ударца у боксу када боксер искрене руку противнику. 2. в. **крӯс-кӯнтри**.

крӯсист(а), -ē м, мн. крӯсисти [в. крос] тркач који учествује у кросу, крос-контрију.

крӯс-кӯнтри, -ија м [енгл. cross-country] сп. лакоатлетска дисциплина, такмичење у трчању кроз природу.

кротàлōн, -о́на м, мн. кротало́ни, ген. мн. кротало́нā [грч. krótalon] античка чегртаљка, каштањета.

крӯфна, -ē ж, ген. мн. крӯфнӣ [нем. Krapfen] врста округлог пецива од киселог теста које се пржи на врелом уљу или масти, посуто шећером у праху.

крӯшē, -èа м, мн. крошѐи, ген. мн. крошéā [фр. crochet] сп. ударац у боксу задат из полукружног замаха, руком савијеном у лакту.

крӯсмет в. **кӣсмет**.

крӯжок, -а м, мн. крӯжоци, ген. мн. крӯжōкā [рус. кружок] 1. организована група људи окупљена ради заједничког посла. 2. мање друштво, круг, група.

крузе́иро, -а м, мн. крузе́ироси, ген. мн. крузе́ирōсā [порт. cruzeiro од cruz крст] бразилска новчана јединица, садржи 100 центавоса.

крӯна, -ē ж, ген. мн. крӯнā [лат. corona венац] 1. симбол владарског достојанства и власти који монарх носи на глави. 2. фиг. владар, монарх. 3. венац или неки други украс на глави невесте. 4. врхунско, изванредно достигнуће, врхунац. 5. крошња дрвета. 6. перје у облику капице на глави неких птица, ћуба. 7. видљиви део зуба. 8. навлака од метала која штити зуб од кварења. 9. новчана јединица у неким европским државама.

крӯница, -ē ж [в. круна] 1. део цвета који чине цветни листићи. 2. хрв. а. ниска чија се зрна пребирају при молитви, бројаница. б. молитва која се у себи чита при пребирању зрна те ниске.

крӯнскӣ, -ā, -ō [в. круна] који припада круни (владару), који се односи на круну. ▲ **~ савет** веће угледних људи који саветују владара; **~ сведок** главни, кључни сведок на суђењу; **крунске колоније** ист. британске колоније под директном управом владе у Лондону.

крӯп, -а м [енгл. croup] мед. запаљење грла и душника.

крупа́да, -ē ж [фр. croupade] скок преко препоне при коме коњ савије хрбат, а стражње ноге привуче.

крупи̏јē, -èа м, мн. крупијèи, ген. мн. крупијéā (уоб. **крупијê**) [фр. croupier] службеник коцкарнице који руководи хазардним играма.

крȕпōн, -óна м [фр. croupon] врста коже од које се прави ђон за ципеле.

крȕрā̀лан, -лна, -лно [лат. cruralis према crus нога] анат. бутни, бедрени.

крустацеолòгија, -ē ж [лат. crustacea љускари, в. -логија] наука о љускарима.

крустáција, -ē ж [нлат. crustatio од лат. crusta кора, краста] мед. стварање красте на рани.

крȕцијā̀лан, -лна, -лно [срлат. crucialis од лат. crux крст] 1. одлучујући, пресудан; критичан. 2. унакрстан.

круци̏фере, круци̏фērā ж мн. [нлат. crucifer-ae] бот. биљке крсташице.

круци̏фикс, -а м (уоб. **круцифи̏кс**) [нем. Kruzifix од лат. crucifixum према crucifigere од crux крст, figere причврстити] 1. распело, крст са ликом распетог Христа. 2. (као узвик, клетва): господе боже! ужас! проклетство!

кр̏ца, -ē ж [тур. kır сив] врста дувана лошијег квалитета; љут, крупно сечен дуван.

кр̏цалија, -ē и **крцà̀лија,** -ē м [тур. Kırca Ali, град близу Видина] ист. турски одметник, хајдук у XVIII и XIX веку.

ксàнтӣн, -и́на м [грч. xanthós жут] хем. 1. врста једињења сродног урину које се налази у крви, мишићима и јетри сисара. 2. жута боја која се добија од броћа.

ксàнтипа, -ē ж [грч. Xanthíppē, име жене грчког филозофа Сократа] свадљива, зла жена.

ксантòгēн, -е́на м [грч. xanthós жут, в. -ген] бот. материја која се налази у лишћу и цветовима и која, спојена са алкалијама, пожути.

ксàнтōм, -о́ма м, мн. ксантóми, ген. мн. ксантóмā [грч. xanthós жут] мед. бенигно обољење коже у виду жућкастих мрља или чворића.

ксантòпсија, -ē ж [грч. xanthós жут, ópsis вид, виђење] мед. поремећај вида при коме се сви предмети виде као жути.

ксантòфӣл, -и́ла м [грч. xanthós жут, phýllon лист] бот. жути пигмент који се налази у хлорофилним зрнцима биљака.

ксенелà̀зија, -ē ж [грч. xénos туђинац, élases протеривање] прогон странаца.

ксе̏није, ксе̏нијā ж мн. [нем. Xenien од грч. хéпіа гостински дарови] књиж. кратки стихови духовите или сатиричне садржине, епиграми.

ксено- [грч. xénos странац, гост] као први део сложених речи односи се на странце или оно што је страно.

ксеноглòсија, -ē ж [в. ксено-, glôssa језик] несвесно говорење неким страним језиком.

ксенóза, -ē ж [грч. xénosis према грч. xénos странац, гост] отуђивање, одрођавање.

ксенокрà̀тија, -ē ж [в. ксено-, -кратија] владавина странаца, владавина туђе династије.

ксенолà̀трија в. **ксеномà̀нија.**

ксенолòгија, -ē ж [в. ксено-, -логија] проучавање тајних, скривених појава, окултизам.

ксеномà̀нија, -ē ж [в. ксено-, -манија] претерана љубав према странцима и свему што је страно, туђинско.

ксènōн, -óна м [грч. xénos странац, гост] племенити гас, присутан у незнатним количинама у ваздуху, симбол Xe, атомски број 54.

ксенофи̏лија, -ē ж [в. ксено-, -филија] љубав према странцима и свему што је страно, туђинско.

ксенофòбија, -ē ж [в. ксено-, -фобија] мржња према странцима и свему што је страно; страх од странаца.

ксерà̀зам, -зма м [грч. xērasmós, према xērós сув] ћелављење услед сушења косе.

ксеро- [грч. xērós сув] у сложеницама: сув.

ксерогрà̀фија, -ē ж [в. ксеро-, -графија] поступак штампања или копирања заснован на електростатици.

ксèродēрма, -ē ж [в. ксеро-, -дерма] мед. сушење коже.

ксерóза, -ē ж [в. ксеро-, -оза] мед. сушење, сувоћа коже или слузокоже.

ксерокòпија, -ē [в. ксерокс, копија] копија израђена помоћу ксерокса.

ксѐрокс, -а м, мн. ксѐрокси, ген. мн. ксѐрōксā [енгл. Xerox, фабричко име производа] апарат за суво фотокопирање.

ксероксѝрати, ксерòксирāм, 3. л. мн. ксероксѝрајӯ свр. и несвр. [в. ксерокс] копирати на ксероксу.

ксеростòмија, -ē ж [в. ксеро-, грч. stóma уста] мед. сушење уста, сувоћа усне дупље.

ксерофàгија, -ē ж [в. ксеро-, -фагија] узимање искључиво суве хране.

ксѐрофѝлан, -лна, -лно [в. ксеро-, -филан] који се односи на ксерофите, који је прилагођен животу на сувим местима.

ксерофѝте, ксерофѝтā ж мн. [в. ксеро-, -фит(е)] бот. биљке које су прилагођене животу на сувом земљишту.

ксерофтàлмија, -ē ж [грч. xērophthalmía, в. ксеро-, ophthalmós око] мед. сушење вежњаче и рожњаче ока.

ксӣ [грч. xî] слово у грчкој азбуци, одговара латинском X (икс).

ксѝлит, -а и **ксѝлӣт,** -и́та м [грч. xýlon дрво, в. -ит] 1. врста алкохола који се добија из дрвета. 2. дрвени састојак мрког угља. 3. минерал по изгледу сличан дрвету.

ксило- [грч. xýlon дрво] као први део сложеница показује да се реч односи на дрво.

ксилоглѝптика, -ē ж, дат. и лок. ксилоглѝптици [в. ксило-, грч. glýphein издубити] в. **ксилоглѝфика**.

ксилòглиф, -а м, мн. -и [в. ксило-, грч. glýphein издубити] дрворезац, дуборезац.

ксилоглѝфија, -ē ж = **ксилоглѝфика,** -ē ж, дат. и лок. ксилоглѝфици [в. ксило-, грч. glýphein издубити] вештина резања фигура или слова у дрвету, дрворез, дуборез.

ксилògраф, -а м, мн. -и [в. ксило-, -граф] графички радник који израђује клишее.

ксилографија, -ē ж [в. ксило-, -графија] а. умножавање слика или цртежа помоћу дрвених плоча. б. израда штампарских клишеа. в. слика, цртеж израђен клишеом, штампарска репродукција. ◆ **ксилògрафскӣ**.

ксилóза, -ē ж [в. ксило-] хем. шећер који се налази у биљним материјама.

ксѝлојдан, -дна, -дно [в. ксило-] налик на дрво, сличан дрвету.

ксилòлит, -а и **ксилòлӣт,** -и́та м [в. ксило-, грч. líthos камен] тврда материја од струготина и магнезијумовог оксида која се употребљава за израду подова, степеница и сл., вештачки камен.

ксилолòгија, -ē ж [в. ксило-, -логија] наука о врстама дрвета.

ксѝлометар, -тра м, мн. ксѝлометри, ген. мн. ксѝлометāрā [в. ксило-, -метар] справа за мерење запремине стабала неправилног облика.

ксѝлофāг, -а м, мн. ксѝлофāзи, ген. мн. ксѝлофāгā [в. ксило-, -фаг] животиња која се храни дрветом; црв који живи у дрвету.

ксилофàгија, -ē ж [в. ксило-, -фагија] исхрана састојцима дрвета.

ксѝлофōн, -а м, мн. -и [в. ксило-, -фон] муз. врста инструмента, удараљка са дрвеним плочицама у које се удара штапићима.

ксѝст, -а м [грч. xystón] ист. а. у старогрчким гимназијама наткривен трем где су ученици вежбали током хладних дана. б. у старом Риму наткривен трем где су се ученици шетали и водили расправе.

ксѝстер, -а м, мн. -и [грч. xystḗr према xeín гребати] мед. справа за скидање зубног каменца.

ксѝфојдан, -дна, -дно [грч. xýphos мач] који је у облику мача, сабљаст.

ксоàнōн, -о́на м [грч. xóanon, према xeín гребати] резбарија на којој је приказан лик неког божанства.

ктѐтик, -а м, мн. ктѐтици, ген. мн. ктѐтикā [грч. ktētikós присвојни] лингв. придев изведен од имена насељеног места.

ктѝтор, -а м, мн. -и [грч. ktḗtōr] оснивач задужбине, задужбинар; добротвор. ◆ **ктѝторскӣ**.

кӯб, -а м, мн. кӯбови, ген. мн. кӯбовā [лат. cubus од грч. kýbos коцка] мат. 1. производ три иста броја, трећи степен. 2. в. **кӯбус**.

кубатӯра, -ē ж [нлат. cubatura] запремина изражена у запреминским јединицама.

кӯбе, кӯбета с, мн. кубѐта, ген. мн. кубѐтā [тур. kubbe] полулоптасти свод на врху грађевина, купола.

кубѝзам, -зма м [фр. cubisme према cube коцка] правац у уметности, првенствено у сли-

карству, на почетку XX века, чији су представници сводили људске фигуре и предмете из природе на основне геометријске облике. ♦ **кубистичкӣ.**

кȕбӣк, -и́ка м, мн. кубӣци, ген. мн. кубӣкā̄ [лат. cubicus од грч. kybikós, в. куб] 1. кубни метар. 2. кубни центиметар.

кубика́жа, -ē ж [в. кубик] 1. запремина, носивост неког возила у кубицима, у кубним метрима. 2. количина материјала одређена у кубним метрима.

кубӣка́ш, -а́ша м, мн. кубика́ши, ген. мн. кубика́ша̄ [в. кубик] радник плаћен према урађеном послу мереном на кубне метре.

кубӣ́рати, кȕбӣра̄м, 3. л. мн. кубӣ́рајȕ свршн. и несврш. [нем. kubieren, в. куб] мат. дићи, дизати на куб, на трећи степен.

кȕбист(а), -ē м, мн. кȕбисти [в. кубизам] лик. припадник, следбеник кубизма.

кȕбнӣ, -ā, -ō [в. куб] 1. који се односи на куб, на трећи степен (броја и сл.). 2. који се односи на запремину. 3. који има облик коцке. ▲ **~ корен** мат. величина добијена дељењем кубног броја на три једнака чиниоца; **~ метар** мат. мера за запремину од једног метра дужине, висине и ширине; **кубне таблице** таблице које садрже кубове, треће степене бројева од један па надаље.

кȕбойдан, -дна, -дно [в. кубус, -оидан] у облику коцке, сличан коцки, коцкаст.

кȕбура, -ē ж, ген. мн. кȕбӯра̄ [тур. kubur] 1. врста старинске кратке пушке; старински велики пиштољ. 2. торбица која се носи о појасу или о ункашу и у којој се држи краће оружје. 3. камени или дрвени саркофаг. 4. узан, дуг, тесан ходник, пролаз. 5. тешкоћа; невоља, мука; недаћа, беда.

кȕбурити, кȕбурӣм несврш. [в. кубура] а. живети тешко, оскудно. б. имати невоље, мучити се (с неким, нечим).

кȕбус [лат. cubus, в. куб] коцка.

кува́да, -ē ж [фр. couvade према couver лежати на јајима] етнол. обичај код неких примитивних народа да се мушкарац, кад му се роди дете, понаша као да га је он родио.

кȕгла, -ē ж, ген. мн. кȕглӣ [нем. Kugel] 1. геометријско тело код којег су све тачке његове површине подједнако удаљене од средишта, лопта. 2. оно што је у облику кугле.

кȕглā̄гер, -а м, мн. -и [нем. Kugellager, према Kugel кугла, Lager лежиште] мех. куглични лежај.

кугла̀на, -ē ж [в. кугла, -ана] зграда или просторија за куглање.

кȕгласт, -а, -о [в. кугла] који има облик кугле, лоптаст.

кȕглати се, кȕглā̄м се и **кȕ́глати се,** кȕглā̄м се несврш. [в. кугла] сп. играти се куглања, бацати кугле по посебним стазама на чуњеве које треба оборити.

кȕглоф, -а м, мн. кȕглофи, ген. мн. кȕглофā̄ [нем. Gugelhupf] врста колача од брашна, јаја, млека, шећера, сувог грожђа и др., који се пече у лименом калупу нарочитог облика.

кȕгуа̄р, -а м, мн. -и [фр. cougouar од порт. çuçuarana из језика тупи] зоол. пума.

кȕдрет, -а м [тур. kudret од ар. qudrā] моћ, сила; божја моћ.

кȕду, кȕдуа м, мн. кȕдуи, ген. мн. кȕдӯā̄ [енгл. kudu од хотентотског] зоол. врста јужноафричке антилопе.

кȕдуз, -а м мн. кȕдузи, ген. мн. кȕдӯзā̄ [тур. kuduz бесан] покр. врста великог топа.

кȕдур, -а м, мн. -и [тур. kuduz бесан од kudurmak побеснети] покр. бес, инат.

куено́вштина, -ē ж [према мађ. Khuen Héderváry] ист. омражени систем владавине мађарског државника Куена Хедерварија, хрватског бана од 1883. до 1903. године.

кȕжӣна, -ē ж [венец. cuxina, итал. cucina] покр. кухиња.

кȕзēн, -е́на м, мн. кузе́ни, ген. мн. кузе́нā̄ [фр. cousin] брат од тетке (стрица, ујака); рођак.

кузи́на, -ē ж, ген. мн. кузи́нā̄ [фр. cousine] сестра од тетке (стрица, ујака); рођака.

кујȕнџија, -ē м [тур. kuyumcu од kuyum предмети од злата и сребра] занатлија који израђује накит и украсе од злата и сребра, златар. ♦ **кујȕнџијскӣ.**

кȕкӣ, -ја м [енгл. cookie колачић] рач. мали текстуални фајл који служи за прикупљање података о лицима која посећују одређени сајт на Интернету.

Кȳ-клȳкс-клâн в. **Кјȳ клȳкс клâн**.

кȳл[1], -а м [енгл. cool хладан] муз. стил у џезу (око 1940. године), противтежа бибопу, опуштенији и пригушенији.

кȳл[2] прид. индекл. [енгл. cool хладан] жарг. 1. хладнокрван. 2. добар; погодан; интересантан.

кȳлак, -а м, мн. кȳлаци, ген. мн. кȳлāкā̄ [рус. кулак] богат сељак, сељак капиталиста. ♦ **кȳлачкӣ**.

кулàнтан, -тна, -тно [нем. kulant од фр. coulant течан] 1. услужан, предусретљив; прилагодљив. 2. лак, течан (о стилу).

кȳлāш, -а́ша м, мн. кула́ши, ген. мн. кула́шā [тур. kula at риђ коњ] коњ пепељасте или жућкасте боје.

ку́лер, -а м [енгл. cooler] рач. вентилатор за хлађење компјутерских компоненти, најчешће процесора и графичке карте.

кȳли, кȳлија м, мн. кȳлији, ген. мн. кȳлӣjā̄ [инд. quli радник] 1. у неким азијским земљама физички радник, надничар; носач; возач. 2. фиг. роб. 3. врста кратког женског огртача (налик на капут сличног кроја који носе кулији).

кулина́рство, -а с [лат. culinarius од culina кухиња] вештина припремања хране.

кули́рати, кȳли́рām, 3. л. мн. кули́рајȳ сврш. и несврш. [в. кул[2]] жарг. оста(ја)ти хладан, не узбудити се, не узбуђивати се.

кули́са, -е̄ ж, ген. мн. кули́сā̄ [фр. coulisse] 1. покретни зид на позорници којим се дочарава амбијент у којем се одиграва радња комада. 2. фиг. оно чиме се нешто прикрива; привидна, варљива спољашњост. □ **иза кулиса** потајно, далеко од очију јавности.

кȳлмен, -а м, мн. -и [лат. culmen] врхунац, кулминација.

кулмина́ција, -е̄ ж [нлат. culminatio, в. кулмен] 1. врхунац; највише достигнуће, највиши домет. 2. астрон. пролазак неког небеског тела кроз меридијан посматрача.

кȳлминацио̄нӣ, -ā, -ō [в. кулминација] који се односи на кулминацију, који је у кулминацији. ▲ **кулминациона тачка** највиша тачка у развитку нечега, врхунац, највиши ступањ.

кулмини́рати, кулми̏нӣрам, 3. л. мн. кулмини́рајȳ сврш. и несврш. [клат. culminare према culmen врхунац] бити на врхунцу, достићи, достизати највишу тачку; стићи, стизати до чега као крајњег резултата.

кулòа̄р, -а́ра м, мн. кулоа́ри, ген. мн. кулоа́рā̄ [фр. couloir ходник] споредна просторија у јавним зградама, која служи за одмор и неслужбене разговоре. □ **по кулоарима** незванично, далеко од јавности.

кулòа̄рскӣ, -ā, -ō [фр. couloir] који се односи на кулоаре; који се догађа у кулоарима.

куломѐтрија в. **кулонмѐтрија**.

кȳло̄н, -о́на м, мн. куло́ни, ген. мн. куло́нā̄ [по француском физичару Ш. Кулону (Charles Coulomb, 1736–1806)] физ. јединица за мерење количине електрицитета: напон који у једној секунди пренесе струја од једног ампера.

кулонмѐтрија, -е̄ ж [в. кулон, -метрија] мерење количине електрицитета.

кȳлпо̄зан, -зна, -зно [нлат. culposus према culpa кривица] учињен без предумишљаја, из нехата.

кȳлт, -а м, мн. кȳлтови, ген. мн. кȳлто̄вā̄ [лат. cultus од colere гајити, поштовати] 1. религиозно поштовање божанства; религиозни обреди, служење божанству. 2. велика љубав или изузетно поштовање према некоме или нечему; претерано дивљење, обожавање (~ *личности*).

култи̏ва̄тор, -а м, мн. -и [нлат. cultivator, в. култивисати] 1. пољопривредна справа која служи за површинску обраду земљишта. 2. обрађивач, одгајивач, земљорадник.

култива́ција, -е̄ ж [нлат. cultivatio, в. култивисати] 1. усавршавање, оплемењивање. 2. обрађивање земљишта. 3. гајење (неке биљке).

култиви́рати в. **култи̏висати**.

култи̏висати, култи̏вишē̄м (и **култиви́рати,** култи̏ви̏рām, 3. л. мн. култи́вирајȳ) сврш. и несврш. [нлат. cultivare према лат. cultus, в. култ] 1. (у)чинити бољим, савршенијим, културнијим, просвећенијим, васпита(ва)ти 2. а. (у)чинити плодним, обрадити, обрађивати (земљу). б. (од)гајити (усеве). в. (од)неговати, (ра)ширити (обичаје и сл.). 3. **култи̏висати се** (и **култиви́рати се**) постајати културнији, бољи, савршенији.

кȳлтнӣ, -ā, -ō [в. култ] 1. који се односи на култ, који припада култу. 2. према коме се створио култ, који има много обожавалаца (~ *фигм*).

култу́ра, -ē ж [лат. cultura од colere гајити, неговати] 1. а. свеукупност материјалних и духовних вредности у историји човечанства. б. скуп знања, обичаја и постигнућа одређеног друштва или одређене епохе. 2. виши, развијенији однос према нечему; савршенији вид владања нечим; истанчаност, префињеност. 3. ниво друштвеног и духовног развитка личности, образованост, просвећеност; лепо понашање, лепо васпитање. 5. а. гајење корисних биљака. б. врста гајене привредно значајне биљке. 6. а. гајење микроорганизама у лабораторији у научне сврхе. б. микроорганизми добијени на такав начин.

кӯлтӯран, -рна, -рно [в. култура] 1. који се односи на културу, који је у вези с културом. 2. образован, просвећен, васпитан. 3. (само одр. вид) узгајен, култивисан (о биљу и сл.). ▲ **културна револуција** ист. назив за политичку доктрину у Кини у доба Мао Цедунга која је захтевала снажну мобилизацију омладине у политичким борбама у земљи и њено прожимање социјалистичком идеологијом.

Кӯлтурбунд, -а м [нем. Kulturbund просветни савез] фашистичка организација припадника немачке националне мањине у бившој Југославији.

културолòгија, -ē ж [в. култура, -логија] наука која проучава културу и културе и њихове односе, те усмерава културне потребе.

културо̀лошкӣ, -ā, -ō̄ [в. култура, -логија] који се односи на културологију.

културтре́гер, -а м, мн. -и [нем. Kulturträger] онај који шири сопствену културу с тежњом да потчини мање и неразвијене земље. ◆ **културтре́герскӣ**.

кӯлук, -а м, мн. кӯлуци, ген. мн. кӯлӯкā [тур. kulluk робовање, служење од kul роб] 1. радна обавеза сељака према феудалцу. 2. обавезан бесплатан рад на изградњи путева и других објеката у корист заједнице. 3. фиг. тежак, напоран рад; мучење.

кума̀рӣн, -и́на м [фр. coumarine од шп. cumaruna из језика гварани] мирисни екстракт неких биљака који служи за парфимисање дувана.

кумба̀ра, -ē ж, ген. мн. кумба́рā [тур. kumbara од перс. ḫumbere мали ћуп] 1. врста старинске гранате. 2. топ из кога је испаљивана та граната.

кум гра̑но са̑лис [лат. cum grano salis] са зрном соли, тј. с резервом, уз проверу, уз могућност сумње.

кӯмӣр, -и́ра м, мн. куми́ри, ген. мн. куми́рā [стсл. кумиръ] 1. кип којем се неки народи клањају као божанству, идол. 2. предмет обожавања, дивљења, идол.

кӯмис, -а м [рус. кумыс од тат.] напитак од преврелог кобиљег млека.

кум ла̀уде [лат. cum laude] с похвалом, одлично.

кӯмрија, -ē ж, ген. мн. кӯмрӣјā [тур. kumru од арап. qumriyä] грлица, гугутка.

кӯмулатӣван, -вна, -вно [нлат. cumulativus, в. кумулација] који постепено расте; збирни, укупан.

кумула́ција, -ē ж [нлат. cumulatio, в. кумулација] гомилање, нагомилавање; сабирање, збрајање; обављање више дужности истовремено.

кумули́рати, кумӯли́рām, 3. л. мн. кумули́рајӯ сврш. и несврш. [лат. cumulare, в. кумулус] (на)гомилати; саб(и)рати, скупити, скупљати.

кӯмулонӣмбус, -а м, мн. -и [в. кумулус, нимбус] метеор. велики облак налик на брдо, који доноси пљусак с грмљавином, град или густ снег.

кӯмулус, -а м, мн. -и [лат. cumulus гомила, нагомилана маса] метеор. облак равне основе, а полулоптаст или купаст с горње стране, из кога се често развија кумулонимбус. ◆ **кӯмулуснӣ**.

кӯнг-фӯ, -ӯа м [кин. kang fu савршенство] стара кинеска борилачка вештина, слична каратеу и џудоу.

кӯндак, -а м, мн. кӯндаци, ген. мн. кӯндāкā [тур. од грч. kontáki] 1. задњи део ручног ватреног оружја (пушке и сл.) који се ослања о раме. 2. фиг. груба, насилна власт која кундацима заводи ред.

кӯндуре, кӯндӯрā м мн. (јд. **кӯндура,** -ē) [грч. тур. од грч. kódoronos] покр. етнол. заст. ципеле.

кундӯџија, -ē м [в. кундуре, -џија] покр. етнол. заст. обућар.

кӯнеифо̄рман, -мна, -мно [нлат. cuneiformis, према лат. cuneus клин, в. форма] који је у облику клина, клинаст.

кунили́нгус, -а м [лат. cunnilingus, према cunnus вагина, lingere лизати] секс. сексуално

уживање које се постиже љубљењем и лизањем интимних органа партнерке.

кȕнктāтор, -а м, мн. -и [лат. cunctator, према cunctari оклевати] онај који стално одлаже предузимање акције, оклевало.

кȕнст, -а м [нем. Kunst] жарг. вештина, умеће; знање.

кȕнстдрук-хартија, -ē ж [нем. Kunstdruck од Kunst уметност, Druck штампа] врста штампарске хартије превучене казеином, који јој даје глаткоћу и сјај (служи за прецизне уметничке отиске).

кȕп, кȕпа, м, мн. кȕпови, ген. мн. кȕпōвā [фр. coupe, енгл. cup] а. такмичење на принципу елиминације, у коме победник добија пехар. б. пехар који се предаје победнику у таквом такмичењу.

кȕпē, -èа м, мн. купèи, ген. мн. купéā [фр. coupé] жел. 1. затворен одељак са седиштима у путничком вагону. 2. а. затворена запрежна кола с два седишта. б. аутомобил спортског типа, са двоја врата.

купелáција, -ē ж [фр. coupellation од coupelle, мала посуда] хем. чишћење злата или сребра од примеса олова оксидационим топљењем.

Кȕпидōн, -а и **Купѝдōн,** -óна м [лат. Cupido] митол. бог љубави код старих Римљана.

купи́рати, кȕпи́рām, 3. л. мн. купи́рајȕ свр. и несвр. [фр. couper сећи, резати] 1. скратити, скраћивати, (под)сећи (нпр. уши или реп паса). 2. мед. прекинути, прекидати, прекратити, прекраћивати (бол, температуру). 3. (по)мешати (разне врсте неког пића, обично вина).

кȕплер, -а м, мн. -и [нем. Kuppler] сводник, подводач; власник куплераја.

куплèрāј, -а́ја м, мн. куплера́ји, ген. мн. куплера́јā [нем. Kupplerei] 1. јавна кућа. 2. свођење, подвођење. 3. фиг. неред, хаос. ◆ **куплèрајскӣ.**

кȕплет, -а м, мн. кȕплети, ген. мн. кȕплētā [нем. Couplet од фр. couplet, према лат. copulare спојити, скопчати] шаљива или сатирична песма с рефреном, која се обично пева у оперети или кабареу.

кȕплунг, а м, мн. кȕплунзи, ген. мн. кȕплȕнгā [нем. Kupplung] аутом. уређај који спаја мотор с мењачем, квачило, спојка.

кȕпола, -ē ж, ген. мн. кȕпōлā [итал. cupola] 1. архит. свод или кров у облику полулопте, кубе. 2. оно што обликом подсећа на куполу.

кȕпōн, -óна м, мн. купóни, ген. мн. купóнā [фр. coupon] 1. део хартије од вредности који омогућава подизање дивиденде, камате и сл. 2. у новинама, уоквирени део који треба исећи ради учешћа у неком конкурсу. 3. део улазнице који се одваја, кида ради контроле.

кȕприт, -а и **кȕпрīт,** -и́та м [лат. cuprum бакар] минер. светлоцрвена бакарна руда, оксид бакра.

купро́за, -ē ж [фр. couperose, према лат. cupri rosa] 1. бакарна вода, витриол. 2. црвенило коже на образима и на носу, услед слабости капилара.

кȕра, -ē ж, ген. мн. кȕрā [лат. cura] мере за сузбијање и отклањање болести, лечење.

кȕрāж, -и ж [фр. courage] храброст, срчаност, одважност.

кȕрāжан, -жна, -жно [в. кураж] храбар, срчан, одважан.

кура́жити, кȕрāжӣм несврш. [в. кураж] храбрити, бодрити (кога). **кура́жити се** храбрити се, јуначити се.

Кȕрāн, -а́на м и **Кòрāн,** -а́на м [тур. Kuran од арап. Qur'ān] муслиманска света књига која садржи Мухамедово учење. ◆ **кȕрāнскӣ, кòрāнскӣ.**

кураàнтан в. **кȕрентан.**

курасà̀о, курасàа м [према западноиндијском острву Curaçao] врста ликера од наранџине коре.

кȕрāт, -а́та м, мн. кура́ти, ген. мн. кура́тā [нем. Kurat према итал. curato] католички свештеник, жупник.

куратèла, -ē ж [нлат. curatela] прав. старатељство, туторство.

кура́тива, -ē ж [в. куративан] нега, лечење болесника.

кȕрāтӣван, -вна, -вно [лат. curativus] који се односи на лечење, који служи лечењу.

кȕрāтор, -а м, мн. -и [лат. curator] старатељ, тутор.

кураàтōријум, -а (и **кураàтōрӣј,** -а) м [срлат. curatorium] старатељство, туторство.

кȕрбāн, -а́на м, мн. курба́ни, ген. мн. курба́нā [тур. kurban од арап. qurbān жртва] оно што се приноси на дар божанству, жртва. ▲ **Курбан-бајрам** муслимански четвородневни празник када се кољу овнови курбани.

курбети́рати, курбѐтӣрām, 3. л. мн. курбети́рајӯ свр. и несвр. [фр. courbetter] (по)трчати, (по)јурити кратким галопом.

кȕрбла, -ē ж, ген. мн. кȕрблӣ [нем. Kurbel] фам. ручица за покретање, паљење мотора.

кȕрблати, кȕрблāм несвр. [нем. kurbeln] фам. окретати курблу, покретати, палити мотор курблом.

курвату́ра, -ē ж [лат. curvatura према curva кривуља] закривљеност, заобљеност.

кȕрвилинеа́ран, -рна, -рно [нлат. curvilinearis] криволинијски.

кȕрвиметар, -тра м, мн. кȕрвиметри, ген. мн. кȕрвиметāрā [лат. curva кривуља, в. -метар] инструмент за мерење дужине кривих линија на цртежима и картама, кривуљар.

кȕрент, -а м [нем. Kurrent од лат. currens текући] 1. начин писања руком. 2. обична типографска слова (за разлику од курзива). 3. мала типографска слова (за разлику од верзала).

кȕрентан, -тна, -тно и **курѐнтан,** -тна, -тно [нем. kurrent од лат. currens текући] 1. текући, редовни. 2. садашњи, савремен; општеприхваћен. 3. уобичајен, обичан (о начину писања руком и о типографским словима). 4. који је у оптицају (о новцу). 5. који се добро продаје (о роби).

кȕрзӣв, -и́ва м [нем. Kursiv(schrift) од срлат. cursivum од cursere трчати] 1. типогр. врста косих, удесно нагнутих штампарских слова. 2. заст. руком писана слова.

кȕрзӣвнӣ, -ā, -ō [в. курзив] који се односи на курзив, који је косо писан. ▲ **курзивно писмо** филол. руком писана слова.

кȕрија, -ē ж [лат. curia] 1. управна, политичка и војна јединица у старом Риму, која је улазила у састав сената; зграда у којој је заседао сенат. 2. у средњем веку веће састављено од вазала и великодостојника. 4. ист. племићки двор. 5. ист. изборни разред (по сталежима и сл.) у неким старим изборним системима. 6. највиши суд; суд уопште; судница. 7. врховни управни орган католичке цркве, папски двор у Ватикану (*римска ~*).

кȕријāлан, -лна, -лно [лат. curialis, в. курија] који се односи на курију, који је у вези с курију, судски; административни. ▲ **куријално писмо** филол. тип латинице којим су писани документи папске канцеларије у средњем веку.

кȕрӣкулум вӣте [лат. curriculum vitae] ток живота, животопис; биографија.

кȕриṑзан, -зна, -зно [лат. curiosus] 1. необичан, чудан, чудноват, занимљив. 2. радознао, љубопитљив, знатижељан.

куриозӣтḗт, -е́та м, мн. куриозите́ти, ген. мн. куриозите́тā [лат. curiositas радозналост] занимљива ствар, необичан догађај; занимљивост, необичност, реткост.

курио́зум, -а м [лат. curiosum] необична, ретка ствар или појава.

кȕрӣр, -и́ра м, мн. кури́ри, ген. мн. кури́рā [нем. Kurier од фр. courier] 1. онај који носи неки извештај, поруку и сл., гласник. 2. службеник који разноси списе, достављач. ♦ **кȕрӣрскӣ**.

кȕрисати[1], кȕришēм и **кȕрдисати,** кȕрдишēм свр. и несвр. [тур. kurmak] 1. (на)правити, поставити, постављати. 2. нави(ја)ти (сат). 3. **кȕрисати се** – **кȕрдисати се** сместити се, сместити се.

кȕрисати[2], кȕришēм несвр. [нем. заст. Cour machen од фр. faire la cour] заст. удварати се.

куркȕма, -ē ж, ген. мн. куркȕмā [лат. curcuma] бот. ароматична биљка из јужне Азије која се употребљава као зачин и у медицини, *Curcuma longa*; жута боја која се добија из те биљке.

кȕрмахер, -а м [в. кȕрисати[2]] заст. удварач.

кȕрс, -а м, мн. кȕрсеви, ген. мн. кȕрсēвā [лат. cursus] 1. смер, правац кретања према компасу или географској карти; правац пловидбе. 2. усмереност, оријентација неке активности; ток, процес који се развија у одређеном правцу. 3. циклус предавања, течај. 5. финанс. берзанска цена валута, вредносних папира и сл.

кȗр-са́ла, -ē ж [нем. Kursaal према Kur печење од лат. cura] просторија за окупљање, забаву и концерте у бањи или лечилишту.

кȗр-сàлṑн, -о́на м [нем. Kursalon, в. кур-сала] салон, мања дворана у бањи или лечилишту.

кӯрснӣ, -ā̄, -ō̄ [в. курс] који се односи на курс. ▲ **курсна листа** а. списак тренутне вредности страних валута. б. преглед цена свега чиме се тргује на берзи.

кӯрсор, -а м, мн. -и [енгл. cursor од лат. cursor тркач] рач. показивач места симбола на екрану.

куртáжа, -ē ж [фр. courtage] посредовање у трговини; награда коју добија посредник за обављени посао.

кӯр-тàкса, -ē ж [нем. Kurtaxe према Kur лечење од лат. cura] боравишна и купалишна такса у бањским местима, лечилиштима.

куртàлисати (се), куртàлишēм (се) свршн. [тур. kurtarmak спасти, kurtulmak спасти се] избавити (се), спасти (се), ослободити (се).

куртѝзāн, -áна м, мн. куртизáни, ген. мн. куртизáнā [фр. courtisan] 1. дворанин. 2. удворица, улизица, ласкавац.

куртизáна, -ē ж [фр. courtisane, према courtiser удварати се] 1. у средњем веку првобитно дворска дама, а затим владарева односно феудалчева љубавница. 2. елегантна и отмена жена, љубавница богатих људи; проститутка, блудница.

кӯртѝјē, -èа м, мн. куртијèи, ген. мн. куртијéā [фр. courtier] посредник у трговачким пословима.

куртúна, -ē ж [фр. courtine завеса] 1. бедем између две куле или два упоришта на тврђави. 2. завеса која се спушта при промени сцене на отвореној позорници.

кӯртоáзан, -зна, -зно [фр. courtoisie] 1. који се односи на куртоазију; који се чини из куртоазије. 2. углађен, учтив.

куртоàзија, -ē ж [фр. courtoisie] углађеност, учтивост, лепо понашање.

кӯрцшлус, -а м, мн. -и [нем. Kurzschluß] фам. кратак спој у струјном колу, који изазива прекид струје.

курчàтōвијум, -а и **курчàтōвӣј,** -а м [према руском физичару И. В. Курчатову (1903–1960)] хем. име којим се у Русији назива трансуранск хемијски елемент, симбол Ku, атомски број 104, в. **радерфòрдијум**.

кӯршлус в. **кӯрцшлус**.

кӯршум, -а м, мн. кӯршуми, ген. мн. кӯршӯмā [тур. kurşun] пушчано зрно, метак, тане.

кӯскун, -а м, мн. кӯскуни, ген. мн. кӯскӯнā [тур. kuskun] 1. каиш провучен испод репа коња, магарца и сл. и причвршћен за седло или самар, подрепник. 2. трака на женској капи која држи капу да не пада на чело.

кӯскус, -а м [фр. couscous од ар. qus-qus] врста јела из северне Африке, крупно млевена пшеница помешана са месом, поврћем и нарочитим сосом.

кӯстōдија, -ē ж [лат. custodia] 1. чување, надзор; затвор, тамница. 2. мања група фрањевачких самостана. ▲ **кустодија хонеста** прав. казна лишавања слободе која не лишава части.

кӯстос, -а м, мн. -и [лат. custos чувар] 1. стручњак коме је поверен надзор над музејом, галеријом, односно збирком у оквиру такве установе. 2. каноник који обавља надзор над катедралом. 3. код фрањеваца поглавар једне кустодије; уп. **кӯстōдија** (2).

кӯстура, -ē ж, ген. мн. кӯстӯрā [рум. custură] 1. туп, стар, обично зарђао нож. 2. врста џепног ножића који се склапа, пероpez. 3. врста шљиве.

кӯсӯр, -ýра м, мн. кусýри, ген. мн. кусýрā [тур. kusur од ар. quṣur] остатак новца који се враћа купцу као разлика између цене купљене робе и дате новчане јединице.

кӯтер, -а м, мн. -и [енгл. cutter] пом. 1. брод једрењак обично с једним јарболом и једром. 2. мањи патролни брод; чамац ратне морнарице.

кӯфер в. **кòфер**.

кӯфскӣ, -ā̄, -ō̄ [ар. al-Kūfa] који припада граду Куфа на Еуфрату, који се односи на тај град. ▲ **куфско писмо** најстарије арапско писмо, данас у употреби само као украсно писмо.

кӯш узв. [нем. kusch од фр. couche лежи (наредба псу)] 1. узвик којим се уђуткује, умирује пас. 2. узвик при љутитом обраћању, као заповест: ћути, уђути, мируј.

кӯшет, -а м, мн. кӯшети, ген. мн. кӯшēтā [фр. couchette мали кревет] једноставни лежај у специјалним железничким вагонима (*кушēт-колима*).

кшàтрија, -ē ж, ген. мн. кшàтрӣјā [санскр. kṣatriya према kṣatra власт] у средњовековној Индији друга каста, коју сачињавају ратници и народни прваци; припадник те касте.

Л

лабанота́ција, -е̄ ж [енгл. labanotation, према имену творца; в. нотација] плесно писмо, начин записивања покрета тела у балету који је разрадио немачки кореограф Рудолф Лабан (1879–1958).

ла̑барум, -а м, мн. -и [лат. labarum од грч. lábaron] код католика: црквена застава са сликом распећа или неког светитеља која се носи у процесији; првобитно: застава римског цара Константина Великог (274–337) на којој су крст и почетна слова имена Исуса Христа.

лаби̏ја̄л, -а́ла м, мн. лабија́ли, ген. мн. лабија́ла̄ [лат. labialis уснени] фон. глас који се артикулише уснама, уснени сугласник (*п̄, б, м, ф, в*).

ла̀бијā̄лан, -лна, -лно [в. лабијал] који се односи на усне као говорни орган; који се артикулише, изговара уснама.

лабијализа́ција, -е̄ ж [в. лабијал] фон. уснени изговор неког гласа, артикулација при којој се усне приближавају и заокружују.

лабија́те, -а̄та̄ ж мн. [нлат. labiatae] бот. уснатице, усначе (нпр. босиљак, жалфија, мајчина душица, нана, рузмарин).

ла̑бије, -а̄ ж мн. [лат. labia, мн. од labium усна] муз. језичак на оргуљским цевима.

ла̑бијум, -а и **ла̑би̏ј,** -а м, мн. -и [лат. labium] усна.

ла̀би̏лан, -лна, лно [лат. labilis] 1. који лако губи равнотежу, несигуран, неучвршћен: супр. **ста̀би̏лан** (в.). 2. (о човеку, његовом карактеру, осећањима, здрављу и сл.) који се лако мења, несталан, колебљив.

лаби́лност, -ости ж [в. лабилан] непостојаност, нестабилност, променљивост.

лабиодѐнта̄л, -а́ла м, мн. лабиодента́ли, ген. мн. лабиодента́ла̄ [в. лабијал, дентал] фон. уснено-зубни сугласник (*ф, в*).

лабиодѐнта̄лан, -лна, -лно [в. лабиодентал] фон. који се изговара наслањањем горњих зуба на доње усне, уснено-зубни.

лабионà̀за̄л, -а́ла м, мн. лабионаза́ли, ген. мн. лабионаза́ла̄ [в. лабијал, назал] фон. уснено-носни сугласник.

лабионà̀за̄лан, -лна, -лно [в. лабионазал] фон. који се изговара уз назалну артикулацију, с отвореним пролазом према носној дупљи.

лабиринтѝтис, -а м [в. лавиринт, -итис] мед. запаљење унутрашњег уха.

ла̀бис, -а м, мн. -и, ген. мн. ла̀би̏са̄ [грч. labís клешта] 1. клешта; мед. клешта којима се врши порођај. 2. кашика којом се у православној цркви обавља причест.

лабо̀рант, -а м, мн. -и, ген. мн. лабо̀ра̄на̄та (ж. **лабо̀ранткиња,** -е̄) [лат. laborans од laborare радити] стручно-технички радник у лабораторији (апотекарској, болничкој, хемијској и др.).

лаборà̀то̄ри̏ја, -е̄ ж [нлат. laboratorium радионица] специјално опремљена просторија за научно-истраживачки рад, извођење експеримената у контролисаним условима, испитивање и израду нових материјала, обављање медицинских претрага и др. ◆ **лаборато̀ри̏јскӣ**.

ла̀бра̄дор, -а м [према Лабрадору, северноамеричком полуострву] 1. зоол. раса великих паса ретривера. 2. в. **лабрадо̀рит**.

лабрадо̀рит, -а м [в. лабрадор] минерал из групе фелдспата који се користи у изради накита.

ла̀брум[1], -а м, мн. -и, ген. мн. ла̀брӯмā [лат. labrum] усна (в. **ла̂бијум**).

ла̀брум[2], -а м, мн. -и, ген. мн. ла̀брӯмā [лат. labrum од lavabrum, од lavare прати] археол. врста староримске каде са орнаментима.

лабӯрист(а), -ē м, мн. -и [енгл. labourist од labour рад] припадник или присталица лабуристичке, радничке странке (Labour Party) у Великој Британији и другим земљама. ◆ **лабӯристичкӣ**.

ла̂в сто̀ри индекл. [енгл. love story] љубавна прича, љубавни роман.

ла́ва, -ē ж [итал. lava од лат. labes клизање, падање] усијана течна маса коју вулкан избацује при ерупцији, која надире великом брзином сагоревајући све што јој је на путу, уп. **ма̀гма**.

лава̀бо̄, -о̀а м, мн. лавабо̀и [фр. од лат. lavabo опраћу, прва реч молитве узете из Псалма 26] 1. умиваоник, обично причвршћен за зид. 2. у католичкој цркви: молитва коју свештеник изговара перући руке при богослужењу.

ла̀ва̄нда, -ē ж, **лава̀ндула**, -ē ж [нлат. lavandula] бот. зељаста биљка плавих цветова јаког мириса која се користи у лековите сврхе, за справљање парфема и као средство за борбу против мољаца.

ла̀вина, -ē ж [нем. Lawine према нлат. labina, од labi клизати се] 1. велика снежна маса или маса одроњеног камења и земље која се сурвава низ стрмину уништавајући све пред собом, усов. 2. фиг. оно што надире, што се креће великом брзином, а што је тешко зауставити или му се одупрети.

лави́рати[1], ла̀ви́рам, 3. л. мн. лави́рајӯ несврш. [нем. lavieren према хол. loveren] 1. пом. једрити, пловити уз ветар крећући се цик-цак, бордижати. 2. фиг. избегавати јасно опредељивање за једну од сукобљених страна, поступати неодлучно, врдати, околишити.

лави́рати[2], ла̀ви́рам, 3. л. мн. лави́рајӯ сврш. и несврш. [нем. lavieren према фр. laver] слик. да(ва)ти цртежу, слици утисак рељефности, (за)сенчити.

лави́ринт, -а, мн. -и, ген. мн. лави́рӣнта/лави́ринā̄тā [грч. labýrinthos] 1. ист., митол. у Египту и старој Грчкој зграда са мноштвом ходника који су тако преплетени да је тешко наћи излаз (најпознатији је био лавиринт у Кнососу на Криту, у коме је по легенди било затворено чудовиште Минотаур). 2. свако место са пуно ходника, пролаза, завоја, изукрштаних стаза и сл. на којем се није лако снаћи. 3. фиг. оно што је нејасно, сложено, неразмрсив сплет. 4. анат. унутрашње ухо у којем је смештено чуло слуха и центар за равнотежу.

ла̀во̄р, -о́ра м, мн. лаво́ри, ген. мн. лаво́рā̄ [фр. lavoir] округла, широка обично плитка посуда за умивање, прање и сл., умиваоник.

ла̂врa, -ē ж, ген. мн. ла̂врӣ [рус. лавра, грч. laurós] већи православни манастир, нарочито онај у коме је седиште црквене власти (епископа).

ла́га, -ē ж [нем. Lage] муз. положај говорних органа при произвођењу тонова када је певачев глас најизразитији (нпр. доња лага, горња лага); висина тона одређена положајем говорних органа.

ла́гер, -а м, мн. -и [нем. Lager] 1. место на којем се складишти роба, стовариште, складиште; роба на стоваришту, залиха. 2. вој. логор (обично концентрациони). 3. политички или војни савез више земаља. ▲ **социјалистички лагер** назив за некадашњи савез источноевропских социјалистичких земаља окупљених око СССР-а. 4. лежај, постеља. 5. техн. ослонац осовине или обртних делова машине, лежај. ◆ **ла́герскӣ**.

ла́геровати, ла́герујēм сврш. и несврш. [в. лагер] 1. сместити, смештати у лагер, у стовариште, (у)складиштити. 2. в. **ло̀горовати**.

ла̀го̄вање, -а с [енгл. lag] рач. у компјутерским играма с више играча, кашњење одзива компјутера саиграча што доводи до сецкања слике или застоја у игри.

лагофта̀лмија, -ē ж = **лагофта̀лмус**, -а м [грч. lagós зец, ophthalmós око] мед. зечје очи, обољење које се испољава тако што се очни капци не могу потпуно затворити у току спавања.

лагофта̀лмус = **лагофта̀лмија** (в.)

ла̀гум, -а м, мн. -и, ген. мн. ла̀гӯмā [тур. lâğun] 1. експлозив, мина; поткоп са експлозивом, рупа у коју се ставља експлозив. 2. подземни ходник, тунел (нарочито у руднику); покр. под земљом ископан подрум за вино, винарија, пивница.

лагу̀мар = **лагу̀маш** (в.)

лагу̀маш, -а́ша м, мн. лагума́ши, ген. мн. лагума́ша̄ = **лагу̀мар,** -а́ра м, мн. лагума́ри = **лагу̀мџија,** -е̄ м [в. лагум] онај који поставља и активира лагум, минер. 2. покр. онај који држи лагум, подрум с пићем, подрумар.

лагу̀мџија = **лагу̀маш** (в.)

лагу́на, -е̄ ж [итал. laguna] 1. мало језеро с морском водом у близини мора; плитак приобални део мора, залив одвојен од мора пешчаним спрудом. 2. плитко море окружено прстеном коралског острва или одвојено од пучине коралским гребенима.

ла́дем, -а и **ла́ден,** -а м, мн. -и [тур. ladem од перс. lāden] вољени, драги; мезимац, љубимац.

ладѝно[1], -а м [итал. ladino од лат. latinus] лингв. 1. дијалект ретороманског језика, нарочито у северној Италији. 2. шпанско-јеврејски говор којим говоре сефардски Јевреји на Балкану, Блиском истоку и у Северној Африци, а делом и у Израелу.

ладѝно[2], -а м мн. ладѝноси [шп. ladino од лат. latinus] мелез који потиче од белца и Индијанке.

ла̏дица, -е̄ ж [нем. Lade] преградак на извлачење у столу, ормару и сл., фиока.

лажи́рати, ла̀жи̏рām, 3. л. мн. лажи́рајӯ сврш. и несврш. [фр. lâcher препустити, укрштено с нашом речју *лажс*] сп. унапред договорити, договарати, одредити, одређивати (утакмицу, исход, резултат утакмице) на недопуштен начин, у договору с противником; симулирати (прекршај, незгоду).

лазања̑ње, лазања̑ ж мн. [ит. lasagne] кулин. италијанско јело, траке од теста запечене са млевеним месом, парадајзом и бешамелом.

ла̏за̄р, -а м, мн. -и [хебр. Eleazar] 1. болестан човек, богаљ, шантавац; убог, сиромашан човек, просјак (према имену библијске личности). 2. жарг. кључ, калауз.

лазаре́т, -а м, мн. -и [итал. lazzaretto] 1. војна болница, об. у близини фронта. 2. установа у коју се смештају оболели од тешких заразних болести; карантин.

лазаро̀н, -о́на м, вок. ла̏заро̀не, мн. лазаро́ни, ген. мн. лазаро́на̄ [итал. lazzarone] нерадник, ленштина; скитница, бескућник. ◆ **лазаро̀нскӣ**.

ла̀зӯр, -у́ра м [срлат. lasurium од ар. lāzaward из перс.] 1. в. азур. 2. минер. врста тамноплавог минерала који се употребљава као украсни камен, лазурит; скупоцена плава боја која се добија од тог камена.

лазу́ра, -е̄ ж [нем. Lasur од срлат. lasurium, в. лазур] слик. наношење танког прозирног премаза на готову слику ради заштите; прозирна боја којом се врши такво премазивање.

ла̀зӯран [в. лазур] в. **а̀зӯран**.

ла̀ик, -а м, вок. ла̀иче, мн. ла̀ици, ген мн. ла̑ика̄ [лат. laicus од грч. lāikós народни] 1. особа која нема довољно знања у некој области науке, уметности и др., нестручњак. 2. световно лице (за разлику од свештеног, црквеног), световњак; грађанин.

лаицѝзам, -зма м, мн. -зми, ген. мн. лаицѝза̄ма̄ [в. лаик] 1. недостатак стручног и професионалног знања, нестручност. 2. залагање за независност грађана од цркве и црквеног учења.

лаицизáција, -е̄ ж [в. лаик] претварање, преобраћање црквеног у световно, посветовљење.

лаицизи́рати, лаицѝзи̏рām, 3. л. мн. лаицизи́рајӯ сврш. и несврш. [в. лаик] 1. да(ва)ти (некоме, нечему) лаички, световни карактер, одузимајући му црквена, верска обележја. 2. лишити, лишавати свештеничког, монашког чина.

ла̀ичкӣ, -а̄, -о̄ [в. лаик] 1. који се односи на лаика, који припада лаику, који је без научне основе, нестручан. 2. који није под окриљем цркве и клера, светован; грађански.

ла̀јбек, -а м, мн. ла̀јбеци, ген. мн. ла̀јбе̄ка̄ [нем. Leibchen] мушки или женски прслук.

ла̀јбхен в. **ла̀јбек**.

ла̀јденскӣ, -а̄, -о̄ [према холандском граду Лајдену] ▲ **лајденска боца** физ. стаклена боца обложена станиолом, стари облик електричног кондензатора.

ла̑јка[1], -е̄ ж, ген. мн. ла̑јкӣ [Leica, скр. од Leitz-Camera, према немачком индустријалцу Ернсту Лајцу, 1843-1920] фот. врло прецизан

фотоапарат с филмом малог формата; марка тог фотоапарата.

ла̑јка², -е̄ ж, ген. мн. ла̑јкӣ [рус. лайка] врста расног ловачког пса; **Ла̑јка** име пса који је 1957. године у ракети послат у свемир.

ла̏̄јм, -а м, мн. ла̀̄јмови, ген. мн. ла̀̄јмо̄ва̄ [нем. Leim] средство за лепљење, лепак, туткало.

ла̀̄јнер, -а м, мн., -и, ген. мн. ла̏̄јнēра̄ [енгл. liner од line линија] велики прекоокеански брод за превоз путника, робе и поште; велики авион с истом наменом.

ла̀̄јсна, -е̄ ж, ген. мн. ла̀̄јснӣ [нем. Leiste] 1. уска, танка, дугачка дашчица, летвица. 2. трака, галон, ширит на рукаву.

ла̏̄јтмотӣв, -а и **лајтмо̀тӣв,** -и́ва м, мн. лајтмоти́ви, ген. мн. лајтмоти́ва̄ [нем. Leitmotiv од leiten водити, в. мотив] 1. муз. тема или мотив у музичком делу (посебно код Рихарда Вагнера) који се понавља кроз цело дело с циљем да карактеризује ликове, дочара одређено расположење, идеју и сл. 2. фиг. основна, преовлађујућа тема, идеја која се понавља, мисао водиља.

ла̏̄јтнант, -а м, мн. ла̏̄јтнанти, ген. мн. ла̏̄јтна̄нта̄ [нем. Leutnant од фр. lieutenant] нижи официрски чин у војсци, потпоручник.

ла̏̄јт-шоу, -а м [енгл. light show] светлосни ефекти, поигравање с разнобојним светлима, укрштањем светлосних снопова и сл., у позоришној представи, у дискотеци и др. ради забаве.

лајшма̀нија, -е̄ ж [по називу лекара Лајшмана (1865–1928), који ју је открио] мед. врста праживотиње, бичара који живи као паразит у људском телу.

лајшмани́оза, -е̄ ж [в. лајшманија] мед. заразна болест коже или органа за варење, пре свега у Азији и Америци.

ла̏̄к, -а м, мн. ла̀̄кови, ген. мн. ла̀̄ко̄ва̄ [нем. Lack од итал. lacca од ар. lakk] 1. течни раствор разних смола, безбојан или у некој боји, којим се премазују предмети да би били сјајни или ради заштите. 2. лакована (лакирана) кожа од које се праве ципеле, каишеви, торбе и др. ▲ **коректурни ~** бели непровидни лак за исправљање грешака у писању.

ла̀̄кēј, -е́ја, мн. лаке́ји, ген. мн. лаке́ја̄ [фр. laquais од шп. alcayo од ар. al-qā'id главар] 1. ист. униформисани слуга, на дворовима и у богатим кућама, који дочекује и послужује укућане и госте. 2. слуга, пратилац. 3. фиг. улизица, удворица, полтрон. ◆ **ла̀̄кēјскӣ.**

лаке́јство, -а с [в. лакеј] лакејска служба; лакејско понашање.

лаки́рати, ла̀̄кӣра̄м, 3.л. мн. лаки́рајӯ сврш. и несврш. [нем. lackieren, в. лак] премазати, премазивати лаком (исто и лаковати).

лаки́рер, -а м (ж. **лаки́рерка,** -е̄ ж, дат. лаки́рерки, ген. мн. лаки́рēркӣ) [нем. Lackierer, в. лакирати] радник или занатлија који се бави лакирањем. ◆ **лаки́рерскӣ.**

ла̀̄кӣрница, -е̄ ж [в. лакирати] радионица за лакирање (об. аутомобила).

лаки́ро̄вка, -е̄ ж, ген. мн. лаки́ро̄вкӣ (уоб. и **лакиро̀вка**) [рус. лакировка, в. лак] лажно улепшавање, прикривање мана, настојање да се нешто прикаже лепшим него што је у стварности.

ла̀̄кмус, -а м [нем. Lackmus од хол. lakmoes] 1. хем. средство плаве боје које се користи као хемијски индикатор јер се у киселинама боји у црвено, а у базама поново у плаво. 2. лишај *Roccella tinctoria* из којег се то средство добија. 3. средоземна биљка *Croton tinctorium* која служи за справљање лакмусове плаве боје. 4. врста плаве боје за тканине и др.

лако̀ли̏т, -и́та м [грч. lákkos удубљење, рупа, јама, líthos камен] геол. магматска стена, настаје тако што се лава утисне у седиментне стене и потом очврсне.

лаконӣзам, -зма м [према грчкој покрајини Лаконији, чији је главни град била Спарта] изразита краткоћа, језгровитост, сажетост у изражавању мисли.

ла̀̄ко̄нскӣ, -а̄, -о̄ [в. лаконизам] изразито сажет, кратак, концизан (у изражавању).

лакр̀дија, -е̄ ж [тур. lakırdı] 1. шала, лудорија, шегачење; глупост, којештарија. 2. књиж. и позор. врста комедије без веће уметничке вредности, често скаредног садржаја, којој је циљ да забави углавном сировим и грубим шалама, фарса.

лакрди̏јати, лакрди̏ја̄м = **лакрдија́шити,** лакрди̏ја̄ши̏м несврш. [в. лакрдија] збијати шалу, изводити лудорије, шегачити се.

лакрди̏ја̄ш, -а́ша м, мн. лакрдија́ши, ген. мн. лакрдија́ша̄ (ж. **лакрдија̀шица,** -е̄) [в. лакрдија] 1. онај који збија шале, који се шегачи, шаљив-

чина, спадало. 2. писац лакрдија. 3. глумац који игра у лакрдији. ◆ **лакрдијашкӣ.**

лакрдија́шити = **лакрдѝјати**.

ла̏кримӣлан, -лна, -лно [срлат. lacrimalis] анат. који се односи на сузне канале, сузни.

ла̏кримогӣен, -а, -о [лат. lacrima суза, в. -ген] који ствара, изазива сузе. ▲ **лакримогени гас** сузавац.

ла̏ксатӣв, -а и **лаксà тӣв,** -и́ва м, мн. ла̏ксатӣви и лаксати́ви, ген. мн. ла̏ксатӣвā и лаксати́вā [нлат. laxativum од laxare опуштати] мед. и фарм. лек за чишћење црева, блажи од пургатива.

лаксѝзам,-зма м, мн. лаксѝзми, ген, мн. лаксѝзāмā [фр. laxisme према лат. laxus опуштен] претерана лабавост у моралним питањима, распуштеност.

лактагóга, -óгā с мн. [лат. lac, lactis млеко, грч. ágeín водити] фарм. средства која подстичу лучење млека.

ла̀ктāт, -а́та м, мн. лакта́ти, ген. мн. лакта́тā [лат. lac, lactis млеко] хем. со млечне киселине.

лакта́ција, -ē ж [нлат. lactatio] 1. лучење млека из млечних жлезда; дојење детета мајчиним млеком. 2. период од порођаја до престанка лучења млека (код човека и животиња). 3. количина млека коју једна крава музара да за годину дана.

ла̏ктифēран, -рна, -рно [лат. lac, lactis млеко, ferre носити] који даје млеко, у коме има млека, млечан.

лактодѐнзиметар, -а м [лат. lac, lactis млеко, densus густ, в. -метар] в. **ла̏ктометар**.

лактóза, -ē ж [лат. lac, lactis млеко] хем. шећер који се налази у млеку, млечни шећер.

ла̏ктометар, -тра м, мн. ла̏ктометри, ген. мн. ла̏ктометāрā [лат. lac, lactis млеко, в. -метар] справа за мерење специфичне тежине (густине) и квалитета млека.

ла̏ктоскоп, -а м, мн. -и, ген. мн. ла̏ктоскōпā [лат. lac, lactis млеко, в. -скоп] в. **ла̏ктометар**.

ла̏кунōзан, -зна, -зно [лат. lacunosus] који има празнина, недостатака, непотпун, крњ.

лакȕстричан, -чна, -чно [лат. lacus језеро] који се односи на језеро, који припада језеру, језерски.

Ла̏кшми ж индекл. индијска богиња среће и лепоте, чији је симбол лотосов цвет.

ла̏л прид. индекл. [тур. lal] 1. који је боје рубина, ружичаст. 2. нем, безгласан, замукао.

ла̏ла, -ē м, мн. -е, ген. мн. ла̏лā [тур. lala од перс.] 1. службеник на турском двору, султанов дворанин. 2. учитељ, васпитач, одгојитељ деце. 3. у Турској помоћник малолетних царевића који је управљао појединим областима.

ла́ла, -ē ж, мн. ла́ле, ген. мн. ла́лā [тур. lale од перс. lāle] 1. бот. врста биљке која има крупан леп цвет различитих боја, тулипан. 2. шаљиви назив за Банаћанина или за Војвођанина (потекао отуда што је некадашња банатска ношња била богато украшена везеним ружама и тулипанима).

лала́ција, -ē ж [лат. lallare певати ла-ла] тепање, муцање које се обично испољава као мазни, неправилан изговор гласова *л* и *р*.

-лалија, -ē ж [грч. laliá] као други део речи значи говор, брбљање.

лалопа̀тија, -ē ж [грч. laliá, в. -патија] мед. сметње било које врсте које се јављају у говору.

лалофо̀бија, -ē ж [грч. laliá, в. фобија] мед. страх од говорења као последица муцања.

ла̏ма, -ē ж [итал. lama оштрица] 1. лимена посуда, канта. 2. турпија, пила. 3. метална карика, гривна.

ла́ма[1], -ē ж [шп. llama] зоол. јужноамеричка животиња из породице камила, *Lama glama,* гаји се у андским пределима.

ла́ма[2], -ē м [монг. lama од тибет. blama] будистички, ламаистички свештеник-монах; уп. **да̀лај-ла́ма**.

ламаи̏зам, -зма м [в. лама[2]] варијанта будизма раширена на Тибету и међу монголским народима.

ламà ист(а), -ē м, мн. ламà исти, ген. мн. ламà истā [в. лама[2]] припадник ламаизма (ламаистичке религије).

ламаркѝзам, -зма м [према Жан-Батисту Ламарку, 1744–1829)] биол. учење француског природњака Ламарка по којем су жива бића способна да се прилагођавају животној средини, стичући нове особине које постају наследне, што доводи до стварања нових врста.

ламасѐрија, -ē ж [фр. lamaserie, в. лама²] тибетски или монголски самостан.

лѝмбда, -ē ж [грч. lámbda] назив за слово грчког алфабета којим се обележава глас л. ▲ **ламбда честица** један од хиперона (в.).

ламбдацѝзам, -зма м [грч. lámbda] изговарање (обично код деце) гласа *л* уместо *р*.

лѝмбетвōк, -а м [енгл. Lambeth walk, шетња по Ламбету, предграђу Лондона] врста модерног плеса (око 1938).

ламбрѐта, -ē ж, ген. мн. ламбрѐтā [итал. Lambretta, по месту Lambrate где се налази фабрика] врста скутера сличног веспи.

лѝмē, -ѐа м [фр. lamé] врста сјајне тканине проткана златним или сребрним жицама или ламелама.

ламѐла, -ē ж [лат. lamella] 1. танак, обично метални, листић или плочица. 2. дугуљаста танка плоча од дрвета, метала или неког вештачког материјала која се употребљава за покривање спојница и као украс. 3. грађ. део какве масивне конструкције или грађевине, бетонски стуб који се повезује са другим стубовима. 4. аутом. плоча, облога квачила.

лѝмелāран, -рна, -рно [нлат. lamellaris] који има облик ламеле, плочице, који се састоји од ламела.

лѝмент, -а м, мн. -и, ген. мн. лѝменāтā [лат. lamentum] в. **ламентáција**.

ламентáција, -ē ж [лат. lamentatio] 1. тугованка, жалопојка, јадиковка, 2. књиж. књижевни облик настао понављањем мотива као што је нпр. *Плач Јеремијин* у Библији.

ламентáције, -ѝјā ж мн. [лат. lamentatio] католички црквени обреди у Великој недељи пред Ускрс; тужне песме из *Плача Јеремијиног* које се у католичкој цркви читају у другој половини Велике недеље.

ламентúрати, ламѐнтѝрāм, 3. л. мн. ламентúрајӯ несврш. [в. ламентација] јадиковати, оплакивати, нарицати, жалити.

ламѐнто, -а м, ген. мн. лѝменāтā [итал. lamento] муз. тугаљиви, елегични музички став (најчешће у опери).

ламѐта, -ē ж, ген.мн. ламéтā [итал. lametta] уске траке или нити од сребрног или златног папира или метала које служе за украшавање новогодишње (божићне) јелке.

лѝмина, -ē ж [лат. lamina плоча] танка плоча, танак слој; облога.

ламѝнāт, -áта м, мн. ламинáти, ген. мн. ламинáтā [нлат. laminatus од лат. lamina плоча] 1. танак лим који служи за паковање. 2. материјал од пресоване пластике за прекривање подова.

ламинáција, -е ж [нлат. laminatio од лат. lamina плоча] поступак прављења металних плочица и листова, ваљање, тањење метала.

ламинѐрија, -ē ж [фр. lamineric од лат. lamina плоча] радионица у којој се ваља, тањи метал и израђују металне плочице и листови, ваљаоница.

лāмпа, -ē и **лáмпа,** -ē ж, ген. мн. лāмпī и лáмпī [нем. Lampe од фр. lampe од грч. lampás бакља] 1. светиљка. ▲ **рāдио-лāмпа** заст. некадашњи фамилијаран назив за електронску цев.

лампáда, -ē ж [итал. lampada, грч. lampás ген. lampádos бакља] покр. заст. кандило.

лампàдāријус, -а [лат. lampadarius, в. лампада] в. **лампадѐфōр**.

лампадедрòмија, -ē ж [в. лампада, грч. drómos трка] ист. старогрчка ноћна трка у којој су тркачи носили запаљене буктиње.

лампадѐфōр, -óра м, мн. лампадефóри, ген. мн. лампадефóрā [в. лампада, грч. -phoros који носи] 1. онај који носи запаљену буктињу, бакљоноша, лучоноша. 2. ист. учесник у ноћној трци (у античкој Грчкој).

лѝмпас, -а м, мн. лѝмпаси, ген. мн. лѝмпāсā [фр. lampas] 1. трака или гајтан, об. црвене или златне боје, уметнута дуж спољашњег шава ногавице са обе стране панталона, на униформама виших официра или дипломата. 2. врста свилене индијске и кинеске тканине са сликама и шарама.

лампѝōн, -óна м, мн. лампиóни, ген. мн. лампиóнā [фр. lampion од итал. lampione] 1. светиљка лоптастог облика, од прозрачне хартије живих боја или од обојеног стакла, у којој гори свећа и која виси као украс или се носи о штапу. 2. улична светиљка у облику фењера.

лѝндауер,-а м [нем. Landauer по имену града Ландау] ист. врста кочије са четири седишта и кровом на расклапање.

ла̀ндграф, -а м, мн. -и, ген. мн. ла̀ндгра̄фа̄ [нем. Landgraf] ист. владарска титула у немачким државицама пре уједињења.

ла̀ндсмо̄л, -а м [норв. landsmål, буквално 'земаљски говор'] старији назив за **нӣнорск** (в.).

ла̀ндстинг, -а м [швед. landsting 'земаљска скупштина'] горњи дом данског парламента.

ла̀ндта̄г, -а м [нем. Landtag] покрајинска народна скупштина у Немачкој и Аустрији; парламент у Лихтенштајну.

ла̀нист(а), -е̄ м, мн. ла̀нисти [лат. lanista, етрурског порекла] учитељ мачевања и тренер гладијатора у старом Риму.

ланӧли́н, -и́на м [лат. lana вуна, oleum уље] жућкаста масна маса која се добија из овчије вуне, употребљава се за производњу козметичких и медицинских масти, кремова, сапуна и др.

ла̀нсер и ла̀нсе̄р, -е́ра м, мн. ла̀нсери и ланце́ри [фр. lanceur од lancer, в. лансирати] цев за лансирање торпеда, лансирна цев.

ланси́рати, ла̀нси́ра̄м, 3. л. мн. ланси́рајӯ свр̄ш. и несвр̄ш. [фр. lancer бацити од клат. lanceare] 1. помоћу нарочитих уређаја избаци(ва)ти пројектил (торпедо, ракету, свемирски брод и др.). 2. пустити, пуштати у оптицај, у примену, изнети у јавност (вест, нову моду, нови производ и др.). 3. (у)чинити популараним.

ла̀нси́рни, -а̄, -о̄ [в. лансирати] који је у вези с лансирањем, који служи за лансирање: *лансирна рампа, лансирна цев* и сл.

ла̀нта̄н, -а́на м [нлат. lanthanum од грч. lanthánein скривати, крити] хем. метал беле боје, мек, растегљив, из групе лантанида, симбол La, атомски број 57.

лантани́ди, -и́да̄ м мн. [в. лантан] 14 хемијских елемената који имају готово истоветна хемијска својства и који у периодном систему долазе иза лантана (церијум, празеодимијум, неодимијум, прометијум, самаријум, еуропијум, гадолиниј̌ум, тербијум, диспрозијум, холмијум, ербијум, тулијум, итербијум и лутецијум).

ла̀нтӗрна, -е̄ = **ла̀тӗрна,** -е̄ ж [лат. lanterna] в. **ла̀тӗрна**. ▲ **лантерна магика** „чаробна светиљка", направа за пројектовање увећаних слика на платно; **епидија̀скоп** (в.).

ланцѐта, -е̄ ж, ген. мн. ланцѐта̄ [фр. lancette] 1. мед. шиљат, са обе стране оштар ножић за пуштање крви, цепљење, хируршке захвате и сл. 2. кратак, шиљат ножић за дуборез.

ла̀нцман, -а м: в. **ла̀цман**.

ла̀нцӯн, -у́на м, мн. ланцу́ни, ген. мн. ланцу́на̄ [итал. lenzuolo] покр. део постељине, чаршав.

ла̀нч, -а м, мн. ла̀нчеви [енгл. lunch] други доручак код Енглеза, оброк који се једе у подне, између раног доручка и ручка, мали ручак. ▲ **ланч-пакет** сува храна за пут.

Лаӧкоон, Лаӧкоонт, -а м митол. Аполонов свештеник, Тројанац кога су заједно с његова два сина угушиле две велике змије јер је покушао да наговори своје суграђане да униште тројанског коња; призор је приказан на чувеној мермерној скулптури из I века пре н. е. која се чува у Ватиканским музејима.

лапаро̀скоп, -а м, мн. -и, ген. мн. лапаро̀ско̄па̄ [в. лапароскопија] мед. инструмент помоћу кога се изводи лапароскопија. ◆ **лапаро̀скопскӣ**.

лапароско̀пија, -е̄ ж [грч. lapára слабина, трбушна шупљина, в. -скоп] мед. посматрање трбушне дупље помоћу лапароскопа да би се утврдио узрок обољења.

лапаротӧмија, -е̄ ж [в. лапароскопија, в. -томија] мед. оперативно, хируршко отварање трбуха, трбушни рез.

лапарохистеректӧмија, -е̄ ж [в. лапароскопија, хистеректомија] мед. хируршко отварање трбуха и материце, царски рез.

ла̀пидӣран, -рна, рно [лат. lapidarius, в. лапис] сажет, збијен, језгровит (у изражавању).

лапӣда̄ријум, -а (и **лапӣда̄рӣј,** -а) м [лат. lapidarium, в. лапис] збирка камених споменика; музеј или његово одељење у коме се чува таква збирка.

ла̀пис, -а и **ла́пис,** -а м [лат. lapis, ген. lapidis камен] 1. нитрат сребра у облику штапића који служи за спаљивање брадавица, рана и сл. 2. штапић од стипсе за заустављање крви приликом бријања.

ла̀пор, -а м = **ла̀порац,** -о̄рца м [клат. albaris, келтског порекла] мекана стена састављена од глине и кречњака која се користи као основна сировина за производњу цемента, тупина.

ла̀псус, -а м, мн. -и, ген. мн. ла̀псӯса̄ [лат. lapsus од labi пасти, оклизнути се] грешка, омашка (об. у говору или писању).

ла̀птоп, -а м, мн. -и, ген. мн. ла̀птӧпā [енгл. laptop од lap крило (држати на крилу) и top горња страна] мали преносив персонални компјутер.

ла̑р, -а м, мн. ла̑ри [лат. Lar, Lares] 1. митол. (обично у мн.) код старих Римљана бог заштитник домаћег огњишта и свих чланова породице.

ла̀ра̄ријум, -а (и **ла̀ра̄рӣј,** -ија) м, мн. -и [лат. lararium] митол. код старих Римљана мало кућно светилиште посвећено ларима, смештено обично у кући код огњишта.

ла̑рва, -ē ж, ген. мн. ла̑рвӣ [лат. larva маска, страшило, утвара] зоол. први стадијум у развоју неких животиња (најчешће инсеката) када се по грађи битно разликују од одрасле јединке (нпр. гусеница код лептира), личинка.

ла̀рва̄лан, -лна, -лно [нлат. larvalis] зоол. који се односи на ларву, који припада ларви, својствен ларви.

ла̀рга ма́ну в. **larga manu**.

ларгѐто прил. [итал. larghetto, дем. од largo] муз. 1. ознака за темпо у музици, између ларго (в.) и анданте, доста споро, полагано. 2. композиција или став у таквом темпу.

ларгѝсимо [итал. larghissimo, апсолутни суперлатив од largo] муз. сасвим лагано.

ларги́ција, -ē ж [лат. largitio] даривање; подмићивање.

ла̑рго и **ла̀рго** прил. [итал. largo] 1. муз. ознака за темпо у музици, врло споро, полагано. 2. муз. композиција или став у таквом темпу.

ларѝнга̄л, -а́ла м, мн. ларинга́ли, ген. мн. ларинга́лā [в. ларинго-] грам. глас који се твори у гркљану, ларинксу.

ла̑ринга̄лан, -лна, -лно [в. ларинкс] који се односи на гркљан; који се твори у гркљану, гркљански.

ларингектѝомија, -ē ж [в. ларинго-, грч. ektomḗ исецање] мед. хируршко одстрањивање гркљана.

ларингѝтис, -а м [в. ларинкс] мед. запаљење ларинкса, гркљана, упала грла.

ларинго- [в. ларинкс] први део сложеница са значењем: гркљан, гркљански, грлени.

ларингѝолог, -а м, мн. ларингѝолози, ген. мн. ларингѝолӧгā [в. ларинго-, -лог] лекар специјалиста за болести грла. ◆ **ларингѝолошкӣ**.

ларинголѝогија, -ē ж [в. ларинго-, -логија] грана медицине која се бави проучавањем болести грла.

ла̑ринготскоп, -а и **ларингѝоскоп,** -а м, мн. -и [в. ларинго-, -скоп] мед. инструмент с малим округлим огледалом на врху помоћу којега се врши осматрање и преглед гркљана и грла.

ларингоскѝопија, -ē ж [в. ларинго-, -скопија] мед. преглед гркљана и грла помоћу ларингоскопа.

ларинготѝомија, -ē ж [в. ларинго-, -томија] мед. операција гркљана, хируршко просецање гркљана ради уклањања израслина и др.

ла̑ринготофӧн, -а и **ларингѝофӧн,** -о́на м, мн. -и [в. ларинго-, грч. phōnḗ глас, звук] 1. специјалан микрофон који се ставља на гркљан да би се лакше разабрали гласови при говору у бучним просторијама. 2. мед. електронски апарат који појачава глас пацијената после операције гркљана.

ла̑ринкс, -а и **ла́ринкс,** -а м [грч. lárynx ген. lárynggos, грло, гркљан] анат. гркљан.

ла̑рма, -ē ж, ген. мн. ла̑рмӣ [нем. Lärm] вика, галама, бука, жагор.

ла̑рмаџија, -ē м [в. ларма, -џија] онај који прави ларму, викач, галамџија. ◆ **ла̑рмаџӣјскӣ**.

ларпурлартѝизам, -зма м [фр. l'art pour l'art, в. -изам] ум. и књиж. „уметност ради уметности", естетичка теорија настала у другој половини XIX века по којој је уметничко дело само себи сврха, независно од друштва, средине, морала или политике.

ласалија́нац, -нца м [према имену Ф. Ласала] присталица, следбеник Ласала и ласалијанизма.

ласалијанѝзам, -зма м [према имену Ф. Ласала] политичко учење немачког социјалисте Ф. Ласала (1825–1864) према којем се преображај капиталистичког друштва може извести уз помоћ државе и њених институција.

ла̀сер, -а м, мн. -и [енгл. скр. од Light Amplification by Stimulated Emission of Radiation] уређај који емитује сноп кохерентне светлости одређене таласне дужине, без расипања; употребљава се у многим областима науке, медицине, технологије итд.

ла̏серскӣ, -ā̄, -ō̄ [в. ласер] који се односи на ласер: *ласерски зраци, ласерска терапија.* ▲ ~ штампач рач. штампач прикључен на компјутер који репродукује текст на папиру помоћу ласерских зрака.

ла̏со, -а м, мн. с ла̏са [енгл. lasso од шп. lazo] дугачак конопац или ремен са омчом на једном крају који користе каубоји за хватање стоке.

ла̀стекс, -а м [енгл. Lastex фабричко име производа] назив за тканину (од синтетике, памука, свиле и др.) проткану финим гуменим нитима тако да је растегљива, еластична; одевни предмет, најчешће стезник, начињен од такве тканине.

ла̀стинг, -а м [енгл. lasting трајан] врста чврсте вунене тканине која се употребљава наročito за зимске капуте.

ла̀стиш, -а м, мн. -и, ген. мн. ла̀стӣшā [нем. elastisch, в. еластичан] растегљива врпца са утканим гуменим нитима која се умеће у одевне предмете да би их придржавала или се употребљава за израду подвезица, мидера и др.

ла̏сцӣван, -вна, -вно [лат. lascivus] бестидан, разуздан, путен; који наглашава, истиче сексуалност (обично о књижевним и другим уметничким делима).

ласци̏вност, -и ж [в. ласциван] особина онога што је ласцивно, бестидност, разузданост.

ла̏т, -а м, мн. лати, ген. мн. ла̏тā [естонски lat] некадашња летонска новчана јединица.

ла̏та[1], -ē ж, ген. мн. ла̏тā [тур. lata] дугачка црна хаљина муслиманских свештеника, мантија, џубе.

лата[2] [итал. latta] покр. 1. лим. 2. лимена посуда, лименка.

ла̏текс, -а м [лат. latex] бели млечни сок неких тропских биљака од којих се прави каучук; слична вештачка материја, водени раствор синтетичког каучука.

латѐнтан, -тна, -тно [лат. latens од latere крити се] прикривен, скривен, притајен, који постоји али се не испољава видљиво.

латѐнтно̄ст, -ости ж [в. латентан] особина онога што је латентно, прикривеност, притајеност.

латѐра̄л, -а́ла, м, мн. латера́ли, ген. мн. латера́лā [в. латералан] фон. глас који настаје тако што ваздух пролази с обе стране језика, док овај додирује непце (*л, љ*).

ла̀терā̄лан, -лна, -лно [лат. lateralis] 1. бочни, који је са стране; споредан. 2. фон. који се артикулише протицањем ваздуха са обе стране језика.

латѐра̄нскӣ, -ā̄, -ō̄ [лат. Lateranus] који се односи на Латеран, папску палату у Риму. ▲ ~ **сабори** ист. назив за пет сабора Католичке цркве одржаних у Латерану од XII до XVI века; **Латерански уговор** уговор између Свете столице и Краљевине Италије по коме је 1929. Ватикан постао суверена држава.

латери̏рати, латѐрӣрā̄м, 3. л. мн. латери́рајӯ сврш. и несврш. [лат. latus ген. lateris страна] саб(и)рати по страницама (рачунске ставке) омогућавајући даље збрајање тако добијених збирова.

ла̀тӗрна, -ē̄ ж, ген. мн. ла̀тӗрнӣ [нем. Laterne од лат. lanterna] 1. светиљка, лампа, фењер. 2. архит. мали украсни торањ на врху куполе, с прозорима кроз које улази светлост.

лати̏нац, -нца м [према лат. latinus] 1. онај који у школи учи латински језик; онај који зна латински језик. 2. припадник католичке вероисповести, католик.

латѝна̄ш, -а́ша м, мн. латина́ши, ген. мн. латина́шā [према лат. latinus] 1. ист. католички свештеник који је вршио богослужење само на латинском језику (за разлику од далматинских глагољаша). 2. присталица латиничног писма, латинице.

латинѝзам, -зма м [фр. latinisme] 1. реч или израз из латинског језика употребљени у неком другом језику; реч или израз начињени у духу латинског језика. 2. употреба латинског језика у свакодневном животу; неговање латинског језика и латинске традиције.

латинизā̏ција, -е ж [в. латинизовати] придавање латинских особина, полатињење; увођење латинског језика у школе или у друштво.

латѝнизовати, латѝнизујēм и **латинизи̏рати,** латинѝзӣрā̄м, 3. л. мн. латинизи́рајӯ сврш. и несврш. [фр. latiniser] 1. (у)чинити сличним ономе што је латинско, (по)латинити; да(ва)ти (имену) латински облик. 2. превести, преводити на латински.

латѝнист(а), -ē м, мн. латѝнисти [фр. latiniste] 1. стручњак за латински језик и књижевност, зналац латинског језика и латинске културе. 2. ист. писац који пише на латинском језику.

латѝнитēт, -éта м [лат. latinitas] 1. латински језик, латинска књижевност, култура и начин живота, латинштина. 2. латинско, римско грађанско право.

латѝнлук, -а м, мн. латѝнлуци, ген. мн. латѝнлȕкā [в. латински] заст. фам. латински (католички) живаљ, латински свет, Латини.

латинòмāн, -áна м, мн. латиномáни, ген. мн. латиномáнā [в. латински, -ман] онај који је опчињен латинским језиком, латинском културом и традицијом, који је претерано наклоњен свему што је латинско.

лàтѝнскӣ, -а, -о [лат. latinus од назива покрајине Latium] 1. који припада Латинима, Римљанима. 2. римокатолички; италијански; западњачки.

латѝнштина, -ē ж [в. латински] 1. назив за латински језик. 2. латинска култура и начин живота.

латитȕда, -ē ж [лат. latitudo ширина] геогр. географска ширина, угаона удаљеност неког места од екватора на север или југ. 2. астрон. угаона удаљеност неког небеског тела од еклиптике на север или југ, изражава се у распону од 0 до 90 степени с позитивним предзнаком ка северу, а негативним ка југу. 3. одступање од неке утврђене вредности или величине.

лàтитудинāлан, -лна, -лно [нлат. latitudinalis] који се односи на латитуду, који се односи на географску ширину, ширински.

латитудинáрац, -рца м [енгл. latitudinarian, в. латитуда] присталица латитудинаризма; широкогруд, слободоуман човек у погледу верских или моралних норми.

латитудинāризам, -зма м [в. латитудинарац] 1. ист. англикански црквени покрет из XVII века који се залагао за верску толеранцију и либералније назоре у односу на назоре догматичара и пуританаца. 2. слободоумност, широкогрудост, либералан однос према верским и моралним нормама.

латѝфа, -ē ж, ген. мн. латѝфā [тур. lâtif] бот. покр. цвет драгољуб, украсна биљка жутих и црвенкастих цветова.

латифȕндија, -ē ж [лат. latifundium] велики земљишни посед.

латифȕндист(а), -ē м [в. латифундија] власник латифундије, земљопоседник.

-лàтрија, -ē ж [грч. latreía] као други део сложенице значи: обожавање, служење, поштовање, нпр. идолатрија (в.).

лāтрина, -ē ж [лат. latrina] 1. нужник, клозет (обично војнички). 2. загнојена рана, гнојница.

лàуда, -ē ж, ген. мн. лāȕдā [лат. laus, ген. laudis похвала] средњовековна религиозна народна песма у славу бога и светаца, хвалоспев.

лāудабӣлан, -лна, -лно [лат. laudabilis од laudare хвалити] заслужан, достојан хвале, похвалан.

лауда́нум, -а м [нлат. laudanum] хем. раствор опијума у алкохолу који се употребљавао као средство за умирење и успављивање.

лаȕдāтор, -а м [лат. laudator] онај који хвали, хвалитељ; онај који држи посмртни говор.

лауда́ција, -ē ж [лат. laudatio] хваљење, похвала, похвални говор.

лàуде, лāȕдā ж мн. [лат. laudes похвале] муз. врста хорске песме у католичкој цркви.

лаурèāт, -áта, мн. лауреáти, ген. мн. лауреáтā [лат. laureatus од laurea (corona) ловоров венац] 1. уметник, писац или научник који је добио изузетну награду или високо службено признање. 2. у западним земљама: онај који има универзитетску диплому или докторску титулу.

лàута, -ē ж, ген. мн. лāȕтā [нем. Laute од стфр. leut из ар. al-'ūd] 1. муз. старински жичани инструмент који се свира трзањем жица прстима; у Дубровнику: леут.

лаȕтист(а), -ē м, мн. лаȕтисти [в. лаута] онај који свира на лаути или пева уз лауту.

лàуф, -а м [нем. Lauf] сп. жарг. вожња, трка (у скијању и сл.).

лàуфати, -āм [нем. laufen] трчати.

лàуфер, -а м, мн. -и [нем. Läufer] 1. шаховска фигура ловац (ознака L). 2. руд. радник у руднику који гура вагоне. 3. в. **лàуфтепих**.

лàуфтепих, -а м, мн. лауфтèписи, ген. мн. лауфтèпйхā [нем. Laufteppich] узак дугачак тепих који се обично простире преко финијег тепиха као заштита, простирка у облику стазе.

лā̏ф, -а м [тур. laf] покр. 1. разговор, брбљање, ћаскање. 2. оговарање, клеветање.

лàфēт, -éта м, мн. лафéти, ген. мн. лафéтā [нем. Lafette од фр. l'affût] воj. постоље на којем стоји топовска цев; постоље тешког митраљеза.

лахàни прид. индекл. [тур. lâhana] који је боје младог купуса, боје олеандра, бледозелен.

лā̏церабӣлан, -лна, -лно [в. лацерација, -абилан] који се лако цепа.

лацерáција, -ē ж [лат. laceratio] кидање, дерање, цепање.

лā̏цман, -а **лā̏цманин,** -а м, мн. лā̏цмани (ж. **лā̏цмāнка,** -ē, дат. лā̏цмāнки) [нем. Landsmann] 1. човек из истог краја, из исте земље, земљак. 2. пеј. странац, туђинац, посебно човек из неке западноевропске земље; онај који се понаша и одева као туђин, као западњак. ◆ **лā̏цманскӣ.**

лā̏цманин = **лā̏цман** (в.)

лàцо, -а м [итал. lazzo] позор. 1. нема игра у италијанској комедији дел арте ради испуњавања пауза у говору, игра без речи. 2. шегачење, шала, пошалица; шаљиво добацивање.

леàндер в. **олеàндер.**

лéбенсраум, -а м [нем. Lebensraum од Leben живот, Raum простор] „животни простор", начело немачке агресије које се састојало у тежњи за освајањем туђих територија на којима живе припадници немачког народа.

леблèбија, -ē ж, ген. мн. лèблебӣjā [тур. leblebi] бот. наут, слануташ; семенке те биљке које се обично прже и грицкају или служе као сурогат кафе.

лѐв, -а м, мн. лѐви, ген. мн. лѐвā [буг. лев] бугарска новчана јединица.

лéва мā̏ну [лат. lacva manu] муз. левом руком.

левáда, -ē ж [фр. levade] јах. пропињање коња, када коњ високо подиже и савија предње ноге тако да за кратко време стоји само на задњим ногама.

лèвант, -а м [итал. levante исток од levare дизати] 1. земље које излазе на Средоземно море а које се налазе источно од Италије (Турска, Сирија, Либан, Израел, Јордан, Египат), Блиски исток. 2. покр. ветар који дува са истока, источни ветар.

левантúнац, -нца м [итал. levantino, в. левант] 1. (Левантинац) становник Леванта или човек пореклом са Леванта. 2. фиг. лукав, префриган човек, варалица (нарочито у трговини). 3. ист. левантски талир, талир Марије Терезије који се користио као новац на Блиском истоку.

левàнтӣнскӣ и **лèвантскӣ,** -ā, -ō̄ [в. Левантинац] који се односи на Левант, који потиче са Леванта или припада Леванту, источњачки.

лèвēнта, -ē м [тур. levend од перс. lewend беспосличар] 1. ист. турски војник добровољац. 2. војник, ратник; јунак, витез. 3. пустолов, скитница, беспосличар; нерадник, ленштина. 4. хвалисавац, разметљивац. 5. (само ж) покр. назив од мила који тек доведена млада даје младим женским особама у кући у коју је доведена.

левигáција, -ē ж [лат. levigatio] 1. хем. раздвајање тежих честица неке материје од лакших путем потапања у течност. 2. фарм. уситњавање, дробљење, мрвљење.

левијā̀тāн, -áна м [хебр. liwëyāthān] 1. према Библији огромна морска неман. 2. фиг. џиновска животиња, грдосија; зграда, машина или превозно средство огромних размера. 3. машина за уклањање нечистоће из вуне.

левѝрāт, -áта м [лат. levir девер] код неких народа на Истоку, обавеза девера да се по смрти свога брата ожени његовом удовицом.

лèвиске, лèвискӣ ж мн. [снгл. Levi's] панталоне, фармерке марке „Левис" (Ливајз), омиљене међу омладином.

лèвӣт, -и́та м, мн. левѝти, ген. мн. левѝтā [лат. Levita од грч. Leuítēs, хебр. lēwī] 1. Јеврејин припадник Левијева племена, из којега су искључиво бирани свештеници. 2. свештеник или његов помоћник у католичкој цркви.

левитáција, -ē ж [лат. levitatio, в. левитирати] у спиритизму: тобожње лебдење тела у ваздуху, поништавање постојања и деловања Земљине теже духовном снагом.

левитúрати, левѝтӣрām, 3. л. мн. левитúрājū несврш. [лат. levitare од levis лаган] бити у левитацији, лебдети, одржавати се у ваздуху.

левòрвер непр. в. **ревòлвер**.

лѐвха, -ē и **лѐвха,** -ē ж, ген. мн. лѐвхӣ [тур. levha од ар. läwḥa табла] арапским писмом калиграфски исписани цитати из Курана или мудре изреке које се у муслиманским кућама стављају на зид као украс.

лѐвхи-мàхфӯз, -у́за м [тур. levh-i-mahfuz од ар.] пророчка књижица или запис о судбини човека.

лѐгā̀лан, -лна, -лно [лат. legalis од lex ген. legis закон] 1. који је у складу са законом, законит, правоваљан. 2. (супр. *илегалан*) који живи или делује јавно, нескривено од власти, јаван, неприкривен.

легалѝзам, -зма м [в. легалан] доследно поштовање законских прописа, поштовање закона.

легализа́ција, -ē ж [фр. légalisation, в. легалан] признавање законитости нечега, усклађивање са законом, озакоњење; оверавање неког документа по прописима закона.

лѐгализацио̄нӣ, -ā, -ō [в. легализација] који се односи на легализацију, којим се врши легализација.

легà̀лизовати, легà̀лизујēм сврш. и несврш. [фр. légaliser, в. легалан] (у)чинити легалним, законитим, усклађујући са законом; оверити, оверавати по прописима закона.

легà̀лист(а), -ē м, мн. легà̀листи, ген. мн. легà̀листā [в. легалан] онај који се строго држи закона, који без изузетка поштује важеће законе. ◆ **легалѝстичкӣ**.

легалѝтēт, -е́та м = **лега́лност,** -и ж [нлат. legalitas, в. легалан] особина онога што је легално, што је у складу са законом, законитост; стање онога који живи или делује легално, јавно, не скривајући се од власти.

лега́лност = **легалѝтēт** (в.)

лѐгāт[1], -а́та м, мн. лега́ти, ген. мн. лега́тā [лат. legatum] 1. налог, опорука којом опоручитељ оставља своју имовину или један њен део некоме ко законски није наследник. 2. имовина (део имовине) која се опоруком оставља некоме ко законски није наследник, оставштина.

лѐгāт[2], -а́та м, мн. лега́ти, ген. мн. лега́тā [лат. legatus] 1. опуномоћени представник папе, папин изасланик. 2. ист. код старих Римљана: посланик; намесник царске покрајине, помоћник војног заповедника.

легà̀тāр, -а́ра м, мн. легата́ри, ген. мн. легата́рā [нлат. legatarius] онај коме је опоруком завештан легат[1], који прима легат[1].

легà̂то прил. [итал. legato] муз. без прекида, везано, спојено, сливено (означава се луком изнад нота).

лѐгā̀тор, -а м, мн. -и [лат. legator] онај који завештава, даје легат[1], опоручитељ, завешталац.

лега́ција, -ē ж [лат. legatio] изасланство, посланство; дипломатско представништво у страној земљи, нижег ранга од амбасаде.

лѐге а̀ртис [лат. lege artis према закону вештине, умећа], према пропису, прописно, стручно.

лѐген, -а м, мн. -и, ген. мн. лѐгēнā [тур. leğen] лавор, обично метални.

лѐгēнда, -ē ж, ген. мн. лѐгēндӣ [лат. legenda према legere читати] 1. књиж. спис о животу и делима светаца. 2. књиж. предање, прича о неком необичном, изузетном догађају или о животу неке личности, са елементима натприродног и чудесног. 3. невероватна, измишљена прича уопште. 4. оно што има карактер легенде, што је постало или ушло у легенду, легендарна личност, легендаран догађај и сл. 5. експр. (у говорном језику) особа која је постигла велики успех и славу или достигла врхунац у свом послу, великан. 6. објашњење, тумач симбола и знакова на географским картама, плановима, дијаграмима и сл.; објашњење испод фотографије или цртежа. 7. натпис на спољашњем рубу металног новца, медаље, печата и сл. око грба, лика или неког другог знака.

легѐндā̀р, -а́ра м, мн. легенда́ри, ген. мн. легенда́рā [нлат. legendarius] писац легенди о свецима.

лѐгендā̀ран, -рна, -рно [нлат. legendarius] 1. који се спомиње у легенди, о којем причају легенде; славан, чувен. 2. који се односи на легенду, који има обележја легенде; нестваран, измишљен, чудесан.

легѐндā̀ријум, -а м [нлат. legendarium] књига у којој су сабране легенде о свецима.

легендáрност, -и ж [в. легендаран] својство, особина онога што је легендарно.

легестѐнија, -ē ж [лат. legere читати, в. астенија] психички узрокована неспособност читања.

лѐгибѝлан, -лна, -лно [нлат. legibilis од лат. legere читати] који се лако чита, читљив.

лѐгија, -ē ж [лат. legio према legere бирати] 1. ист. највећа борбена јединица римске војске, обично са 4.000–6.000 војника, била је подељена на 10 кохорти (в.); назив разних војних јединица у различито време, об. изван састава регуларне војске. 2. фиг. велик број, мноштво. ▲ **~ странаца** ист. за време Француске револуције (од 1789) добровољачке јединице републиканске војске у којима су се борили припадници разних народа; касније, плаћеничка војска састављена од припадника разних народа (најчешће од људи са ивице друштва, пустолова, очајника и др.) која осигурава и брани француске колонијалне поседе; **~ части** француско одликовање које се додељује за грађанске или војне заслуге, установљено 1802. године од стране Наполеона.

легиòнār, -а́ра м, мн. легионā́ри, гн. мн. легионā́рā [лат. legionarius, в. легија] припадник легије, војник у легији.

легиòнāрскӣ, -ā, -ō [в. легионар] који припада легионарима, који се односи на легионаре. ▲ **легионарска болест** мед. тешко плућно обољење, изазвано бактеријом *legionella*.

легѝрати[1], лѐгӣрāм, 3. л. мн. легѝрајӯ сврш. и несврш. [итал. legare од лат. ligare спојити, здружити] стопити, стапати (метале) у легуру, (на)правити легуру.

легѝрати[2], лѐгӣрāм, 3. л. мн. легѝрајӯ сврш. и несврш. [лат. legare према lex ген. legis закон] 1. опоруком завешта(ва)ти легат[1]. 2. одредити, одређивати за легацију (в.), (по)слати као изасланика.

легислатѝва, -ē ж [в. легислативан] законодавно тело, законодавна скупштина.

лѐгислатѝван, -вна, -вно [нлат. legislativus, в. легислација] који се односи на легислативу, законодаван.

легислатӯра, -ē ж [нлат. legislatura, в. легислација] 1. законодавно тело, законодавни орган, законодавна скупштина. 2. временски рок у којем је законодавни орган пуномоћан, период од деловања скупштине или представничког тела. 3. доношење закона, легислација (в.).

легисла́ција, -ē ж [лат. legislatio, од lex закон и latio доношење] доношење закона и законских прописа, законодавство; зб. законски прописи, закони.

лѐгитӣман, -мна, -мно [лат. legitimus] 1. законом прописан, законит; званичан. 2. оправдан, природан, праведан, логичан.

легитима́ција, -ē ж [нлат. legitimatio] 1. званична исправа, лична карта, исказница; документ о чланству у некој организацији, удружењу и сл., чланска карта. 2. законско право, овлашћење за нешто; оверавање овлашћења или пуномоћи. 3. прав. законско признавање ванбрачног детета, усвојење. 4. дипл. овлашћивање, акредитовање дипломатског представника.

легитимѝзам, -зма м [в. легитиман] принцип непроменљивости наследне монархије, схватање по којем потомци неког владара, мимо воље народа, имају неотуђиво, законско право на престо; привржености свргнутој, „легитимној“ династији. ◆ **легитимѝстичкӣ**.

легитѝмисати, -ишēм [в. легитиман, легитимација] 1. тражити од некога да покаже своју легитимацију, личну исправу ради идентификовања. 2. учинити легитимним, дати законско право нечему, озаконити. 3. **~ се** показати надлежном лицу или органу своју легитимацију, личну исправу, доказати свој идентитет; фиг. доказати своју легитимност, оправданост својих захтева.

легитѝмист(а), -ē м, мн. легитѝмисти (ж. **легитѝмисткиња,** ē) [фр. légitimiste, в. легитимизам, легитиман] присталица, приврженик легитимизма.

легитимѝтēт, -е́та м [фр. légitimité, в. легитиман] 1. в. **легитимѝзам**. 2. в. **легитимност**.

легѝтимност, -и ж [в. легитиман] 1. особина или стање онога што је легитимно, законитост. 2. в. **легитимизам**.

лѐго м индекл. [фабричко име] дечја играчка, коцке за слагање различитих облика које се уклапају једна у другу.

легу́ра, -ē ж [итал. legatura спајање, нем. Legierung легура] смеша, спој два или више метала, добијена топљењем, слитина.

лёгхо̀рн, -а м [Leghorn, енгл. облик имена итал. града Ливорна] 1. зоол. врста белих кокоши носиља. 2. врста плетене сламе за шешире; шешир од такве сламе.

Ле́да, -е̄ ж [грч. Lēda] митол. лепотица коју је док се купала обљубио Зевс претворен у лабуда, мајка Јелене Тројанске, близанаца Кастора и Полукса, Клитемнестре; чест мотив сликарских и вајарских дела.

ле́дерица, -е̄ ж [нем. Leder кожа] сорта јабуке са тврдом и дебелом љуском, кожара.

ле́ди ж индекл. [енгл. lady] дама, госпођа, отмена жена; учтив израз којим се ословљавају жене.

леди́рати, лѐди̏рām, 3. л. мн. леди́рајӯ сврш. и несврш. [лат. laedere] повредити, повређивати, озледити, озлеђивати; (о)штетити, (по)кварити.

лѐдичан, -чна, -чно [нем. ledig] који није у браку (неожењен, несудата).

лѐђен в. **лѐген**.

леђерѝсимо прил. [итал. leggierissimo] муз. веома лако, сасвим лако.

леђермѐнте прил. [итал. leggiermente] муз. в. **леђе̏ро**.

леђе̏ро прил. [итал. leggiero] муз. лако, с лакоћом, без усиљавања.

лѐжѐран, -рна, -рно [фр. léger лак] 1. који се строго не придржава правила и устаљених форми, слободан, безбрижан, опуштен. 2. изведен без напора, неусиљен; који служи за забаву и разоноду, лак. 3. који олако прилази проблемима, који се не удубљује, површан. 4. лакомислен, претерано слободан и опуштен, неозбиљан. 5. простран, комотан (нпр. *лежерна хаљина*).

леже́рност, -и ж [в. лежеран] особина и понашање онога који је лежеран, неусиљеност, природност. опуштеност; немарност, површност; безбрижност.

лѐзбӣјка, -е̄ ж, дат. лѐзбӣјки, ген. мн. лѐзбӣјкӣ [према грчком острву Лезбосу] жена која осећа сексуалне склоности према другој жени, хомосексуалка.

лѐзбӣјскӣ, -а̄, -о̄ [в. лезбијка] који се односи на лезбијке. ▲ **лезбијска љубав** неприродно испољавање и задовољавање сексуалних нагона између две жене, женска хомосексуалност.

лѐзија, -е̄ ж [лат. laesio] 1. повреда, озледа, увреда; оштећење. 2. прав. оштећење, наношење штете, повреда. 3. мед. оштећење неког органа због трауме или дуготрајне болести, озледа.

лѐј, -а м, мн. лѐји, ген. мн. лѐја̄ [рум. leu] румунски новац.

лѐјлеи-ка̀др м [тур. leyle-i kadr из ар.] рел. муслимански празник, двадесет седма ноћ рамазана (месеца поста), у којој је Мухамеду дошла прва божја објава.

лѐјлек, -а м, мн. лѐјлеци, ген. мн. лѐјлѐка̄ [тур. leylek од перс. leklek] покр. рода.

лѐк, -а м, мн. лѐки, ген. мн. лѐка̄ [алб. lek] албански новац.

лѐкит, -а м, мн. -и, ген. мн. лѐкӣта̄ [грч. lékithos] врста старогрчког бокала с уским дугачким вратом и једном дршком, у којем се обично носила течност на гроб покојника, где се изливала.

лѐкс в. **lex**.

лѐксе̄м, -е́ма, мн. лексе́ми, ген. мн. лексе́ма̄ = **лексе́ма,** -е̄ ж [фр. lexème према грч. léxis реч] лингв. 1. реч као посебна језичка јединица узета у укупности својих облика и значења. 2. лексичка јединица у речнику (реч или више речи које означују један појам).

лексе́ма = **лѐксе̄м** (в.)

лѐксик, -а м [в. лексикон] лингв. в. **лѐксика**.

лѐксика, -е̄ ж, дат. лѐксици [в. лексикон] лингв. све речи једног језика, дијалекта, одређене струке, језика неког писца и др.

лѐксикӑлан, -лна, -лно в. **лѐксичкӣ**.

лексико̀граф, -а м, мн. -и [в. лексикон, в. -граф] лингв. онај који се бави писањем, израдом речника, лексикона, енциклопедија и сл.

лексикогра̀фија, -е̄ ж [в. лексикон, в. -графија] прикупљање и обрада лексема које ће ући у један речник; израда, састављање речника, лексикона, енциклопедија и сл.

лексико̀графскӣ, -а̄, -о̄ [в. лексикограф] који се односи на лексикографију и лексикографе. ▲ ~ **завод** установа која се бави израдом и издавањем лексикографских дела.

лексико̀лог, -а м, мн. лексико̀лози, ген. мн. лексико̀лога̄ [в. лексикон, в. -лог] лингв. стручњак за лексикологију, онај који проучава речи, њихов облик, значење, структуру и сл.

лексиколо̀гија, -ē ж [в. лексикон, в. -логија] део науке о језику који проучава лексеме, речи, њихово порекло, облик, значење, међусобне односе (синонимију, хомонимију, антонимију и др.) и сл.

лексико̀лошкӣ, -ā, -ō [в. лексиколог] који се односи на лексикологију и лексикологе.

лѐксикōн, -а и **лексѝкōн,** -о́на м, мн. лѐксикōни и лексикóни [кгрч. lexikón (biblíon) речник од грч. léxis говор, реч] 1. књига у којој су азбучним (алфабетским) или неким другим редом представљени и протумачени различити појмови, догађаји, личности и сл., врста енциклопедије; речник. 2. в. **лѐксика.** ◆ **лѐксикōнскӣ** и **лексѝкōнскӣ.**

лѐксичкӣ, -а, -о [в. лексикон] који се односи на речи или на лексику, речнички. ▲ ~ **фонд** скуп свих речи које се употребљавају у неком језику, дијалекту, у некој струци, код неког писца и сл.

лектѝра, -ē ж [фр. lecture, уп. лектура] 1. одабрани текстови, књиге и сл. одређени за читање по наставном, школском програму из образовних, васпитних разлога. 2. штиво, књиге које неко чита. 3. читање.

лѐктор, -а м, мн. -и [лат. lector читач, према legere читати] 1. стручна особа која чита неки рукопис, текст, у фази припреме за штампу и исправља језичке и стилске грешке. 2. наставник на универзитету или сличној установи који држи вежбе обично за неки страни језик; (научно) звање тога наставника. 3. рел. у католичкој цркви нижи чин свештенства.

лектѝрāт, -а́та м, мн. лектора́ти, ген. мн. лектора́тā [нлат. lectoratum, в. лектор] обављање посла, дужности лектора (2).

лектѝријум, -а (и **лектѝрӣј,** -а) м, мн. -и [нлат. lectorium, в. лектор] установа која организује јавна предавања (нпр. раднички универзитет); просторија у којој се одржавају таква предавања.

лектѝрисати, лектѝришēм свршн. и несврш. [в. лектор] обавити, обављати послове лектора (1), (из)вршити лектуру.

лекту́ра, -ē ж [нлат. lectura читање од лат. legere читати, уп. лектор] читање неког рукописа и исправљање језичких и стилских грешака.

лѐкција, -ē ж, ген. мн. лѐкцијā [лат. lectio] 1. наставно градиво које се обрађује у току једног школског часа, наставна јединица; текст, градиво у уџбенику које одговара тој наставној јединици. 2. наставни час; час подучавања. 3. критика, опомена, прекор. 4. поука која се извлачи из неког (обично лошег, неугодног) искуства, пример. 5. црквн. код католика део текста, одломак из Библије који се чита или пева за време мисе. □ **очитати лекцију, одржати лекцију** (коме) укорити, изгрдити кога.

лекциѝнāр, -а́ра м = **лекциѝнāријум,** -а (и **лекциѝнāрӣј,** -а) м, мн. -и [ср. лат. lectionarium] црквн. 1. правосл. верзија Апостола (в.) у коме су зачала дата према годишњем распореду читања. 2. кат. збирка лекција (5), одломака из Библије који се читају за време мисе.

лекциѝнāријум (и **лекциѝнāрӣј**) = **лекциѝнāр** (в.)

лѐм, -а м [нем. Lehm глина, иловача] 1. средство за лепљење, лепак, туткало. 2. мирисљава биљна смола којом пчеле лепе пукотине на кошници, притврђују саће и сл.

лѐм [тур. lehem] калај који служи за спајање метала.

ле́ма, -ē ж, ген. мн. ле́мā [грч. lêmma] 1. лингв. лексикографски, речнички облик речи (или израза) која се дефинише, објашњава, одредница. 2. мат. помоћно тврђење које служи за доказивање теореме. 3. филоз. претпоставка, премиса.

лѐмилица, -ē ж = **лѐмило,** -а с [в. лѐм] справа за лемљење.

лѐминг, -а м, мн. лѐминзи [дански lemming] арктички глодар сличан пољском мишу, *Lemmus lemmus.*

лѐмити, -ӣм и **лѐмити** -ӣм несврш. [в. лѐм] спајати металне делове лемом, обично калајем.

лемниска́та, -ē ж [грч. lêmniskos трака, завој] геом. назив за затворену криву линију налик на положену осмицу.

лѐмōзина, -ē [итал. elemosina од грч. eleēmosýne] црквн. новчани прилог, милостиња.

лемпи́ра, -ē ж новчана јединица у Хондурасу, 100 центавоса.

лѐмӯр, -у́ра м, мн. лему́ри, ген. мн. лему́рā [в. лемури] зоол. полумајмун из породице *Lemuri-*

dae, с великим очима, шиљастом њушком и дугим репом, живи највише на Мадагаскару, маки.

лему́ри, -а̄ м. мн. [лат. lemures духови] митол. у веровању старих Римљана зли духови, душе покојника који нису сахрањени на одговарајући начин, лутају ноћу као авети плашећи људе.

лему́рије, -ијā ж мн. [лат. lemuria] митол. поноћне свечаности старих Римљана ради отклањања моћи лемура, злих духова (одржаване су у мају месецу).

лѐнгер, -а м, мн. -и, ген. мн. лѐнгēрā [тур. lenger] 1. сидро, котва. 2. врста великог бакреног тањира, плитка чинија.

лѐнд-а̑рт, -а м [енгл. land земља, art уметност] ум. правац у уметности (крајем 60-тих и почетком 70-тих година XX века) у коме уметници стварају директно на природном рељефу, мењајући његов изглед с минимумом захвата.

лѐндлер, -а м [нем. Ländler] муз. аустријска народна игра у троделном такту, из које је настао валцер.

Лѐнд-ли̑з [енгл. Lend-lease Act] ист. Закон о зајму и најму, донесен 1941. којим су САД пружиле помоћ савезничким, антифашистичким снагама у Другом светском рату.

лѐндлорд, -а м, мн. -и, ген. мн. лѐнлōрдā [енгл. landlord] крупни земљопоседник, власник великих земљишних поседа у Енглеској, властелин.

лендро́вер, -а м, мн. -и [Land Rover фабричко име производа, енгл. land земља, rove скитати] врста теренског возила, теренски аутомобил енглеске производње сличан америчком типу.

ле́но, -а с [чеш. leno од нем. Lehen] ист. у доба феудализма земљишни посед, имање које је давано властелину на доживотно коришћење уз одређене обавезе, феуд.

лѐнта, -ē ж, ген. мн. лѐнтӣ [рус. лента] широка трака од сјајне тканине која се носи укосо пребачена преко рамена и за коју се каче одликовања и ордење највишег степена; уопште широка украсна трака, врпца.

лентѐндо прил. [итал. lentando, в. ленто] муз. са отезањем, све спорије и спорије.

лентѝго, -а м [лат. lentigo] мед. врста пигментације коже обично на лицу и врату, пега, младеж.

лѐнтикулā̀ран, -рна, -рно [лат. lenticularis од lens ген. lentis сочиво] који је у облику сочива, сочиваст.

лентѝтис, -а м [лат. lens сочиво, в. -итис] мед. упала, запаљење очног сочива.

лѐнто прил. [итал. lento] муз. споро, лагано.

лѐнто асā̀и прил. [итал. lento assai] муз. веома споро.

лењинѝзам, -зма м [в. -изам] Лењинова разрада и допуна марксизма, као теоријско-практична основа борбе за победу социјализма у новим историјским условима.

лењѝнист(а), -е, мн. лењѝнисти [в. лењинизам] следбеник лењинизма. ◆ **лењинѝстичкӣ.**

лѐњӣр, -и́ра м, мн. лењи́ри, ген. мн. лењи́рā [аустр.-нем. Lenier, нем. Lineal] део прибора за цртање или мерење у облику летвице (или троугла) са обележеним подеоцима који служи за повлачење правих линија или за мерење дужине, равнало.

лео̀не, -а м, мн. -и, ген. мн. лео́нā [скр. Le] новчана јединица у држави Сијера Леоне (западна Африка).

лео̀нијскӣ, -ā, -ō [срлат. leoninus, по имену неког Леона или Леонија који је наводно изумео ове стихове у XII веку] ▲ ~ **стих** књиж. врста хексаметра код којег се средина стиха (реч пред цезуром) римује са последњом речи у стиху; **леонинска рима (слик)** римовање речи на половини стиха с последњом речју (нпр. Дође *доба* да идем у *гроба*, Б. Радичевић).

лѐоновати, лѐонујēм несврш. [по имену совјетског космонаута А. А. Леонова, који је први изашао из васионског брода у космички простор] боравити у отвореном свемирском простору.

леонтија́за, -ē̄ ж [грч. léōn лав] мед. обољење коже и костију лица које изазива једна врста губе, лепре, лављи изглед лица настао услед губитка пигмента у кожи, појаве чирева др.

лѐопард, -а м, мн. -и, ген. мн. лѐопā̀рдā [грч. leópardos, према léōn лав и párdos пантер] зоол. звер из породице мачака црног или црвенкастожутог крзна прошараног црним пегама, живи у Азији и Африци. ◆ **лѐопардов, лѐопардскӣ.**

лѐопон, -а, мн. -и [leop(ard) и (le)on лав] животиња настала укрштањем леопарда и лавице.

лепе́за, -ē ж [тур. elpeza од перс.] 1. ручна направа за расхлађивање, обично направљена тако да се може раширити у полукруг, махалица, хладилица. 2. распон, дијапазон, шароликост, палета: ~ *боја*, ~ *производа*.

лепѐза̄н, -а́на м, мн. лепеза́ни, ген. мн. лепеза́на̄ [в. лепеза] зоол. голуб који има лепезаст реп.

лѐпезаст, -а, -о [в. лепеза] који има облик (отворене, раширене) лепезе, налик на лепезу.

лепидо- [грч. lepís, lepídos] први део сложенице са значењем: љуска, љускаст, љускав, крљушт.

лепидодѐндро̄н, -о́на м, мн. -о́ни [в. лепидо-, déndron дрво] бот. врста изумрлог диновског дрвета из породице папрати (период карбона) чији се остаци налазе у наслагама каменог угља.

лепидо̀лит, -а и **лепидо̀ли̏т,** -и́та м [в. лепидо-, -лит] минер. врста љускастог минерала из групе лискуна, љубичасте, ружичасте или сивобеле боје.

лепидо̀птери, -е̄ра̄ м мн. [в. лепидо-, грч. pterón крило, перо] зоол. ред лептирова.

лепидоптероло̀гија, -ē ж [в. лепидоптера, -логија] наука о лепидоптерима, лептирима.

лѐпра, -ē ж [лат. lepra од грч. lépra према leprós љускав] мед. тешка хронична заразна болест коју изазива бацил *Mycobacterium leprae*, праћена променама на кожи или оштећењем нерава, губа.

лѐпро̄зан, -зна, -зно [лат. leprosus, в. лепра] који је заражен лепром, који болује од лепре, губав.

лепро̀зо̄ри̏јум, -а и **лепро̀зо̄рӣј,** -а м, мн. -и [нлат. leprosarium, в. лепрозан] изоловано место (болница, карантин и сл.) где се смештају и лече оболели од лепре.

лепро̀зо̄ри̏јум, -а и **лепро̀зо̄рӣј,** -а в. **лепро̀зо̄ри̏јум**.

лѐпройдан, -дна, -дно [в. лепра] мед. сличан лепри, губи, налик на губу.

лѐптон[1], -она м, мн. лептóни, ген. мн. лептòна̄ физ. [грч. leptós ситан] заједнички назив за једну групу субатомских честица (електрон, неутрино и др.).

лѐптон[2], -она м, мн. лептóни, ген. мн. лептóна̄ [грч. leptós ситан] стоти део драхме, грчке новчане јединице.

лептоспи́ра, -ē ж [грч. leptós лак, speîra спирала] мед. врста спирохете (в.) која живи у води или у влажној средини.

лептоспиро́за, -ē ж [в. лептоспира] мед. заразна болест изазвана лептоспиром, преноси се с домаћих животиња на људе.

лѐр, -а м, лок. (у) лéру [нем. leer празан] (о аутомобилу) празан ход мотора, положај мењача када није у брзини.

лѐсе̄ фе̄р в. **laissez faire**.

лесо̀нит, -а и **лесо̀ни̏т,** -и́та м [фабричко име производа] врста материјала добијеног пресовањем дрвених влакана и смоле; употребљава се за израду и облагање намештаја, зидова, као изолациони материјал и сл.

Ле́та, -ē ж [грч. Lēthē] митол. 1. река заборава у подземљу (доњем свету) чијим водама се напајају душе мртвих да би заборавиле свој земаљски живот. 2. као персонификација заборава, кћи богиње Ериде (Неслоге).

лѐта̄лан, -лна, -лно [лат. letalis] 1. који се односи на смрт, смртан, мртвачки. 2. који доноси смрт, смртоносан, убитачан; који се завршава смрћу.

леталѝте̄т, -е́та м [нлат. letalitas] број умрлих на одређеном подручју у одређеном раздобљу према укупном броју становника, смртност, морталитет.

лета̀ргија, -ē ж [грч. lēthargía] 1. мед. стање болесне, патолошке поспаности услед тровања наркотицима или код неких можданих обољења, доводи до смањења животних функција, обамрлости. 2. фиг. мртвило, учмалост, тромост, отупелост, незаинтересованост.

лета̀ргичан, -чна, -чно [в. летаргија] који се односи на летаргију; обузет летаргијом, болесно дремљив, обамро; равнодушан, тром, отупео.

лѐт-ла̑мпа, -ē ж, ген. мн. лѐт-ла̑мпи [нем. löten заваривати, Lampe] справа за лемљење с пламеном који омогућује да се загрева метал који се заварује, расеца и сл.

лѐтовати, -ујѐм, гл. им **лѐтова̄ње,** -а с [нем. löten] заваривати, лемити.

летр̀изам, -зма м [фр. lettrisme, према lettre слово] књиж. песнички покрет настао у Француској 1945. год. који одриче речима сваку аутономну вредност: речи се разбијају на сло-

гове и слова који се потом слободно комбинују дајући чудне мешавине и необичне кованице.

лѐће, -ета с [тур. leke од перс. leke] пега, мрља, флека, љага.

леуке́мија, -ē ж [грч. leukós бео, haîma крв] мед. малигно обољење крви које карактерише велико увећање броја леукоцита и знатно повећање младих леукоцитних ћелија.

леуко- [грч. leukós бео] први део сложенице са значењем: бео, бели, светао.

леукодѐрмија, -ē ж [в. леуко-, грч. dérma кожа] мед. појава белих пега по кожи услед смањене пигментације, које могу бити урођене или последица разних обољења.

леукопѐнија, -ē ж [в. леуко-, грч. penía сиромаштво] мед. знатно смањен број леукоцита у крви услед обољења, тровања, оштећења коштане сржи радијацијом и др.

леукоплàкија, -ē ж [в. леуко-, грч. pláx површина] мед. стварање белих задебљалих места на слузокожи, најчешће усне дупље и језика, услед хроничног надражаја или запаљења.

леукòпласт, -а м, мн. **-и,** ген. мн. леукòпластā [в. леуко-, -пласт] лепљива тканина у облику траке која се лепи преко газе на рану, фластер.

леукоци̏ти, -и̏тā м мн. [в. леуко-, кýtos шупље тело, шупаљ суд] биол. бела крвна зрнца, која служе за одбрану организма од бактерија, страних тела и сл.

леукоцито́за, -ē ж [в. леукоцити] мед. повећан број леукоцита у крви услед инфекције, разних запаљења, заразних болести и др.

лѐут, -а м, мн. -и, ген. мн. лѐӯтā [итал. liuto од стфр. leut из ар. al-'ūd] 1. муз. в. лаута (1). 2. пом. рибарски бродић с једним јарболом и на весла.

лѐуцит, -а м, мн. -и [грч. leukítēs, в. леуко-] минер. минерал беличасте боје, силикат алуминијума и калијума.

леуци̏тис, -а м [в. леуко-] мед. запаљење беоњаче ока.

лѐцедер, лѐцидер в. **ли̏цитāр.**

леци̏тӣн, -и́на м [грч. lékithos жуманце] биол. врста фосфатида, налази се у мозгу, нервима, жуманцету и другим животињским и биљним ткивима.

лѐш[1], лѐша м, мн. лѐшеви, ген. мн. лѐшēвā = **лѐшина,** -ē ж, ген. мн. лѐшӣнā [тур. leş од перс. lāše] мртво људско тело, мртвац; угинуло животињско тело, стрвина, мрцина; непр. ијек. **љѐш, љѐшина.**

лѐш[2], -а м [нем. Lösch] шљака, згура.

лѐшо прид. индекл. и прил. [итал. lesso] куван, скуван.

либа́де, -ета с и **либа́да,** -е ж [тур. libade од ар. lubbādā] женски капутић до струка дугих широких рукава, украшен везом, део старе српске градске ношње.

ли̏бар, -бра м, мн. ли̏бри, ген. мн. ли̏бāрā [итал. libro] покр. књига.

ли̏бела, -ē и **либѐла,** -ē ж, ген. мн. ли̏бēлā и либе́лā [лат. libella] 1. справа којом се утврђује водоравност неке површине, садржи стаклену цев испуњену лако покретљивом течношћу с мехуром, равњача, васервага. 2. зоол. врста воденог инсекта, вилин коњиц, водени коњиц. 3. врста украсне шнале за косу.

либерàлизовати, либерàлизујēм сврш. и несврш. [в. либерал] да(ва)ти већу слободу у разним областима друштвеног живота; (у)чинити либералним, слободоумним.

либѐрал, -а́ла м, мн. либера́ли, ген. мн. либера́лā [лат. liberalis] човек слободоумних, либералних схватања, присталица либерализма; припадник, члан либералне странке.

ли̏берāлан, -лна, -лно [в. либерал] 1. који се одликује напредним, слободоумним схватањима и идејама, слободоуман, демократичан; толерантан, широкогруд. 2. пол. који се односи на либерализам; који заступа идеје либерализма.

либерали̏зам, -зма м [в. либерал, -изам] 1. слободоумност, слободарство. 2. пол. учење према коме друштво треба слободно да се развија, без мешања државе у друштвене односе; политички покрет за остваривање слободе мишљења, слободног економског развитка и др.; повлађивање стихијним кретањима у друштву и уздржавање од интервенције.

либерализа́ција, -ē ж [в. либерал] давање веће слободе у нечему, допуштање слободнијег развоја, увођење либералних мера.

либерали̏стичкӣ, -ā, -ō [в. либерал] који се односи на либерализам (2); својствен либерализму, либералан.

либѐра̄тор, -а м [лат. liberator] 1. ослободилац, избавитељ. 2. врста великог америчког авиона, летећа тврђава (у Другом светском рату).

ли̏бератѝ̄ран, -рна, -рно [лат. liberare ослободити] који ослобађа (обавезе, кривице, дуга и сл.), ослобађајући. ▲ **либераторна пресуда** прав. пресуда којом се оптужени ослобађа кривице, ослобађајућа пресуда.

либера́ција, -ē ж [лат. liberatio, према liberare ослободити] 1. ослобађање, пуштање на слободу. 2. прав. проглашавање невиним (на суду). 3. екон. пуштање у слободну продају.

ли̏беро, -а м, мн. ли̏бери, ген. мн. ли̏бе̄ра̄ [итал. libero] играч (у фудбалу, одбојци) без посебног задатка, одређен да се нађе где год је потребно, најчешће помаже у одбрани.

либѐртӣн, -и́на м, мн. либерти́ни, ген. мн. либерти́на̄ [лат. libertinus ослобођеник] 1. у старом Риму ослобођени роб; слободњак уопште. 2. у старом хрватско-угарском праву, сељак слободњак, који ради на земљи феудалца али има право да се одсели. 3. заст. разуздан човек, развратник.

либѐртӣна, -ē ж [срлат. libertina, од libertas слобода] дубровачки сребрни новац из XVII века.

либертинѝзам, -зма м [лат. libertinus ослобођеник, в. -изам] необузданост, раскалашност, разузданост.

ли̏берум арби̏тријум в. **liberum arbitrium**.

ли̏берум ве̏то в. **liberum veto**.

ли̏бидинӧзан, -зна, -зно [лат. libidinosus, в. либидо] који се односи на либидо, чулан, пожудан, похотан, разблудан.

ли̏бидо, -а и **либи́до,** -а м [лат. libido пожуда] сексуални нагон, пожуда, страст.

ли̏битум в. **ad libitum**.

ли̏бра, -ē ж, ген. мн. ли̏брӣ [лат. libra вага] 1. ист. староримска мера за тежину која је касније код појединих народа добила различите вредности. 2. вага, нарочито апотекарска. 3. назив за поједине врсте ситног новца уопште.

либра́ција, ē ж [лат. libratio] астрон. периодично гибање, осциловање месеца око своје осе.

либрѐтист(а), -ē м. мн. либрѐтисти, ген. мн. либрѐтистā [итал. librettista, в. либрето] писац либрета.

либрѐто, -а м, мн. с либрѐта, ген. мн. **либре́та̄** [итал. libretto] текст за музичко-сценско дело, обично за оперу или оперету.

ли̏вӣдан, -дна, -дно [лат. lividus] 1. боје олова, плавичаст, модар, пепељаст. 2. фиг. завидан, злобан, пакостан.

ли̏вра, -ē ж, ген. мн. ли̏врӣ [фр. livre од лат. libra, в. либра] ист. стара француска мера за тежину, приближно једнака енглеској фунти.

ливре́ја, -ē ж [фр. livrée] униформа нарочитог кроја украшена гајтанима коју носи послуга (вратари, собари и др.) на двору, у хотелу и сл.

ли́га, -ē ж, дат. и лок. ли́зи [фр. ligue] 1. савез, удружење, друштво, заједница. 2. ранг такмичења у неким спортовима, група, разред, класа у којој се такмичи неки спортски клуб: *прва ~, друга ~, савезна ~*.

лига́да, -ē ж [фр. ligade] у мачевању: избијање или уклештење противничког мача.

лигѝмент, -а м, мн. лигѝменти, ген. мн. лигѝменāтā [лат. ligamentum] анат. везивно ткиво које повезује кости и учвршћује зглобове.

ли̏гар, -а м, мн. ли̏грови [фр. ligre, од li(on) лав и (ti)gre тигар] животиња добијена укрштањем лава и тигрице или тигра и лавице.

лигату́ра, -ē ж [лат. ligatura] 1. типогр. спојено писање два или више слова тако да се добије један графички знак; графички знак добијен на тај начин. 2. муз. лук којим се повезују две ноте исте висине у једно трајање. 3. мед. подвезивање крвних жила изнад повређеног места на нози или руци да би се зауставило крварење; средство којим се то чини, повеска. 4. метал (обично бакар или олово) који се додаје сребру или злату ради побољшања њихових својстава.

ли̏га̄ш, -а́ша м, мн. лига́ши, ген. мн. лига́ша̄ [в. лига] 1. члан, припадник лиге (1). 2. сп. спортски клуб припадник, члан лиге (2). ◆ **ли̏га̄шки**.

ли̏гештӯл, -а м, мн. ли̏гештӯли, ген. мн. ли̏гештӯла̄ [нем. Liegestuhl] столица, лежаљка на расклапање од платна и дрвета обично за сунчање.

ли̏гнит, -а и **ли̏гнӣт,** -и́та м, мн. ли̏гнити и лигни́ти, ген. мн. ли̏гнӣта̄ и лигни́та̄ [лат. lignum дрво] геол. врста мрког, дрвеног, угља ниске калоричне вредности.

ли̏гња, -ē ж, ген. мн. ли̏гњӣ [лат. loligo] зоол. врста морског главоношца са осам краћих и два дужа крака, чије је месо јестиво.

ли̏д[1], -а м [нем. Lied] муз. песма за глас уз пратњу, соло песма.

ли̏д[2], -а м [енгл. lead прво место] 1. новин. сажетак главне вести на почетку текста, у једној или неколико реченица. 2. муз. водећи инструмент у џез оркестру, обично труба или корнет.

ли́дер, -а м, мн. ли́дери, ген. мн. ли́дерā [енгл. leader према lead] 1. вођа, првак политичке партије, неког покрета и сл.; уопште онај који води, главар, предводник. 2. пом., вој. миноносац који је водећи брод у групи разарача. ◆ **ли́дерскӣ.**

ли́дерство, -а с [в. лидер] 1. вођство, предњачење. 2. пеј. тежња за наметањем вођства у некој области.

ли̏до, -а м, мн. с ли̏да [итал. lido од лат. litus морска обала, жало] пешчани спруд, пешчана морска обала.

-лиза [грч. lýsis од lýein растварати] у хемијским и медицинским терминима означава растварање, распадање, одвајање и друго.

ли́за, -ē ж, ген. мн. ли́зā [грч. lýsis разрешење, разградња] мед. постепено слабљење симптома неке болести, постепено оздрављење; супр. **кри́за** (в.).

лизе́за, -ē ж [фр. liseuse, буквално 'читачица'] кратак топлији женски огртач или блуза који се облачи преко рубља (првобитно ради читања у кревету).

ли̏зинг, -а м, мн. ли̏зинзи, ген. мн. ли̏зӣнгā [енг. leasing изнајмљивање] начин отплате и куповине опреме, аутомобила и сл. путем уговора о закупу с правом куповине након уговореног периода.

ли̏зо̄л, -о́ла м [грч. lýsis разградња, лат. oleum уље] хем. раствор крезола у калијевом сапуну смеђе боје, отрован, који се употребљава као дезинфекционо средство.

ли̏зофо̄рм, -а м [грч. lýsis разградња, в. формалдехид] хем. дезинфекционо средство састављено од раствора формалдехида, алкохола и калијевог сапуна.

-лија [тур. -li, с додатком нашег *-ја* да би се од придева направила именица] означава занимање, припадност, типичну особину, каткад и становника града (*Ни̏шлија*, *Сара̏јлија*).

лија́не, -ā ж мн. [фр. liane од lier везати] бот. биљке пењачице или пузавице које се причвршћују за друге биљке, стене, зидове и сл. или се обавијају око њих.

ли̏јевча, -ē ж, ген. мн. ли̏јевчӣ [мађ. löcs] искривљена полуга причвршћена на спољни део осовине точка сеоских (запрежних) кола.

ли̏јӣрица, -ē ж [грч. lýra] муз. в. лира[1]; народни музички инструмент са три жице (у околини Дубровника).

ликантро̀пија, -ē ж [грч. lýkos вук, ánthropos човек] мед. врста психичког обољења у којем болесник уображава да се претворио у вука.

ликвесцѐнција, -ē ж [лат. liquescentia од liquescere постајати течан] в. **ликвефа̀кција.**

ликвефа̀кција, -ē ж [лат. liquefactio од liquefacere претварати у течност] претварање гаса, паре или чврстог тела у течност.

ли̏квида, -е ж в. **ли̏квиде.**

ли̏квӣдан, -дна, -дно [лат. liquidus течан] 1. банк. и финанс. који је способан да послује, који има рачуне без дугова или платежних потешкоћа; који се може брзо и без тешкоћа употребити као платежно средство или претворити у платежно средство (нпр. готов новац, сигурна меница, чек и сл.). 2. фон. за чију артикулацију је карактеристично стално протицање ваздушне струје, текући (ликвидни сугласници: *л, љ, р*).

ликвӣда̄тор, -а м [нлат. liquidator] 1. онај који ликвидира, убија (нпр. непријатеља, политичког неистомишљеника и сл.). 2. прав. лице које врши ликвидацију, укидање неког предузећа, уп. **ликвида́ција** (3). 3. пол. припадник неке политичке струје унутар неког политичког покрета која се залаже за ликвидацију, укидање тог покрета. 4. екон. службено лице које контролише исправност и тачност новчаних докумената (фактура, путних налога, платних спискова и др.) и на основу тога врши обрачун.

ликвидату́ра, -ē ж [нем. Liquidatur од лат. liquidare] служба која обавља ликвидацију (4), обрачунска служба; одељење, просторије у предузећу у којима је смештена та служба.

ликвида́ција, -е̄ ж [нлат. liquidatio] 1. укидање, уклањање, искорењивање; уништење, уништавање. 2. убијање, истребљење, погубљење, смакнуће. 3. прав. престанак рада неког предузећа, укидање предузећа због неликвидности, презадужености и сл. 4. екон. и финанс. обрачун и контрола исправности новчаних исплата.

ли̏квиде, ли̏квӣдā ж мн. [лат. liquidae, в. ликвидан] фон. текући сугласници (*л, љ, р*).

ликвиди́рати, ликвӣдӣра̄м, 3. л. мн. ликвиди́рајӯ сврш. и несврш. [нлат. liquidare] 1. (из)вршити ликвидацију. 2. уби(ја)ти. 3. прав. укинути, укидати (неко предузеће) због лошег пословања, презадужености, неликвидности и сл., извршити ликвидацију (3).

ликви́дност, -и ж [лат. liquiditas, в. ликвидан] финанс. 1. својство онога што је ликвидно, способност пословања, подмиривања финансијских обавеза. 2. могућност да се имовина неког предузећа може лако и брзо претворити у платежно средство.

ли̏квор, -а м, мн. -и [лат. liquor (cerebrospinalis)] физиол. течност која се налази у можданим коморама и кичменој мождини и која одваја мозак и кичмену мождину од њихових омотача, мождинска течност.

ли̏кёр, -ёра м, мн. ликёри, ген. мн. ликёрā [фр. liqueur] слатко ароматично алкохолно пиће.

ликорѐксија, -е̄ ж [грч. lýkos вук, órexis жудња] мед. осећај велике, страшне глади.

ли̏ктор, -а м, мн. -и [лат. lictor] ист. у старом Риму, особа која је пратила високе достојанственике (магистрата или свештеника) носећи у руци фасцес (сноп прућа са секиром у средини) као симбол врховне власти.

ли̏лā прид. индекл. [фр. lilas јоргован од ар. lilák] бледољубичаст, боје јоргована.

лимакогра̀фија, -е̄ ж [лат. limax пуж голаћ од грч., в. -графија] зоол. описивање пужева.

лимаколо̀гија, -е̄ ж [лат. limax пуж голаћ од грч., в. -логија] зоол. наука о пужевима.

ли̏ма̄н, -а́на м, мн. лима́ни, ген. мн. лима́нā [тур. liman од грч. limén] 1. потопљено ушће реке у море, рукавац мора, лагуна. 2. пристаниште, лука (на мору и на реци).

ли̏мб, -а м, мн. ли̏мбови, ген мн. ли̏мбо̄вā = **ли̏мбус,** -а м, мн. -и [лат. limbus] 1. руб, обод, ивица. 2. на угломеру, рубни део на којем су обележени степени и минути. 3. астрон. ивица, обод лоптастих, кружних небеских тела (Сунца и Месеца). 4. рел. по римокатоличком веровању, предворје пакла у којем се налазе некрштене душе, обично деце и старозаветних праведника, које не трпе муке, али не могу у рај јер нису крштене.

ли̏мбус = **ли̏мб** (в.)

ли̏мерик, -а м, мн. ли̏мерици [енгл. limerick, по имену града Лимерика у Ирској] у енгл. књижевности, шаљива песмица од пет стихова, с распоредом рима ААББА.

ли̏мес, -а м, мн. -и [лат. limes] 1. мат. број (вредност) коме тежи неки конвергентан низ, гранична вредност. 2. ист. утврђена граница Римског царства.

ли̏мит, -а м, мн. -и, ген. мн. ли̏ми̏тā [енгл. limit према лат. limes ген. limitis] 1. постављена, утврђена вредност или величина која се не сме прекорачити; граница, ограничење уопште. 2. екон. банк. највиша, последња цена по којој се може продати или купити неки вредносни папир, предузеће или роба.

ли̏мѝтати̏ван, -вна, -вно [нлат. limitativus, в. лимит] 1. који ограничава, који тачно одређује границу или ограничење, ограничавајући. 2. лог. ▲ ~ **суд** суд који је у целини афирмативан, али му се предикат састоји из афирмативног (потврдног) дела и негираног (негативног) дела, нпр. *S је не-P*.

лимѝта̏тор, -а м [в. лимитирати] 1. екон. сваки параметар који обезбеђује да систем у развоју не пређе одређену границу (нпр. девизне квоте, обим природних извора и др.). 2. техн. уређај, направа која одређује границу потрошње нечега (нпр. искључује електричну енергију ако се прекорачи предвиђено оптерећење).

лимита́ција, -е̄ ж [лат. limitatio, в. лимитирати] 1. утврђивање, постављање границе, ограничавање, ограничење. 2. лог. особина појма који је негативно одређен (нпр. несавршен), уп. **ли̏мѝтати̏ван** (2).

лимѝти̏ра̄н, -а, -о [в. лимит] ограничен.

лимѝти́рати, лимѝтирам 3. л. мн. лимѝти́рајӯ сврш. и несврш. [енгл. to limit, лат. limitare]

утврдити, утврђивати лимит, границу, ограничити, ограничавати.

лимнобиòлогија, -ē ж [в. лимнологија, в. биологија] део биологије који проучава живa бића која живе у слатким водама.

лимнòграф, -а м, мн. -и [в. лимнологија, в. -граф] уређај који мери водостај на реци или језеру (ређе мору) и аутоматски бележи промене водостаја, уп. **мареògраф**.

лимнòлог, -а м, мн. лимнòлози, ген. мн. лимнòлōгā [в. лимнологија, -лог] научник, стручњак који се бави лимнологијом.

лимнолòгија, -ē ж [грч. limnē стајаћа вода, језеро, в. -логија] грана хидрологије која проучава и истражује слатке воде (обично језера). ◆ **лимнòлошкӣ**.

лӣмнометар, -тра м, мн. лӣмнометри, ген. мн. лӣмнометārā [в. лимнологија, метар] уређај који показује водостај на местима где је река опасна за пловидбу.

лимòнит, -а и **лимòнӣт,** -и́та м [грч. leimṓn ливада] минер. гвоздена руда, оксид гвожђа с променљивим садржајем воде, црвенкасте, смеђе или жућкасте боје.

лимузи́на, -ē ж [фр. limousine] луксузан, елегантан путнички аутомобил са четвора врата, об. дужи од уобичајеног.

лӣмӯн, -а м, мн. -и [итал. limone од ар. läymūn од перс. līmūn] бот. зимзелена јужна воћка *Citrus limonia*, и плод те воћке који је јајоликог облика, жуте боје, јестив и садржи пуно киселог сока богатог витамином С.

лимуна́да, -ē ж [в. лимун] 1. освежавајући киселкаст напитак справљен од лимуновог сока и воде, обично зашећерен. 2. фиг. уметничко дело (књижевно, музичко, филмско) без веће уметничке вредности које се одликује површношћу, претераном сентименталношћу, сладуњавошћу и сл.

лӣмфа, -ē и **лӣмфа,** -ē ж, ген. мн. лӣмфā и лӣмфӣ [лат. lympha вода] 1. физиол. жућкаста, готово безбојна ћелијска течност састављена од крвне плазме и белих крвних зрнаца, која омогућава размену материја између крвних судова и ћелија ткива. 2. бот. течност која циркулише у биљкама, биљни сок. ◆ **лӣмфнӣ/лӣмфнӣ**.

лимфо- [лат. lympha вода] као први део сложенице значи: оно што се односи на лимфу.

лимфогра̀фија, -ē ж [в. лимфо-, -графија] мед. рендгенско снимање лимфних жила и чворова.

лӣмфōм, -о́ма м [в. лимфа] мед. сваки тип израштаја повезан са лимфним системом.

лимфопènија, -ē ж [в. лимфо-, грч. penía сиромаштво] мед. смањен број лимфоцита у крви.

лимфосàркōм, -о́ма м [в. лимфо-, сарком] мед. малигно (злоћудно) обољење, тумор лимфног ткива.

лимфоци́ти, -ā м мн. [в. лимфо-, kýtos шупље тело, шупаљ суд] врста леукоцита, белог крвног зрнца.

лимфоцито́за, -ē ж [в. лимфоцити] мед. увећан број лимфоцита.

лӣнгам, -а м [санскр. lingam мушки полни орган] рел. симбол индијског бога Шиве, у облику фалуса.

лӣнгва фрā̀нка [итал. lingua franca] 1. ист. мешавина романских језика, претежно италијанског, са грчким, турским или арапским, која се користила за споразумевање у средоземним лукама. 2. језик који се користи као опште средство споразумевања међу људима различитих националности.

лӣнгвāлан, -лна, -лно [лат. lingualis] фон. за чију артикулацију је потребан језик, који се артикулише помоћу језика, језични.

лӣнгвафōн, -а м, мн. -и [лат. lingua језик, в. -фон] серија грамофонских плоча на којима је снимљен течај, курс неког страног језика.

лӣнгвист(а), -ē м, мн. лӣнгвисти [фр. linguiste према лат. lingua] научник који се бави проучавањем језика, језички стручњак, језикословац.

лингвӣстика, -ē ж, дат. и лок. лингвӣстици [фр. linguistique] наука о језику, језикословље.

лингвӣстичкӣ, -ā, -ō [в. лингвистика] који се односи на лингвистику, језикослован, језички.

линèāл ⇒ **лèњӣр** (в.)

линеàменти, линеàменāтā м мн. [лат. lineamenta] контуре, линије, обриси тела или дела тела, црте лица; црте, линије на длану.

ли̏неа̄ран, -рна, -рно [лат. linearis] 1. који има облик линије, који се простире попут линије, прав. 2. слик. нацртан само линијама, контуром (обично о скици, нацрту); који се одликује дводимензионалним приказивањем, цртањем у једној равни, без перспективе. 3. који се мења увек за исту вредност на исти начин, уједначен; равномеран. 4. мат. који је у вези с првим степеном, који се графички представља правом линијом (*~ једначина, ~ функција*).

линеа́рност, -и ж [в. линеаран] особина онога што је линеарно.

линѐта, -е̄ ж, ген. мн. лине́та̄ [фр. lunette] 1. воj. полукружно избочено утврђење, обично испред рова. 2. архит. полукружни део изнад врата или прозора оивичен каменим оквиром, осликано или украшено рељефом; прозорче на своду или изнад врата у облику полумесеца. 4. заштитни део на разним машинама, заклон, који штити радника од отпадака материјала који се обрађује. 5. рупа на гиљотини кроз коју осуђеник провлачи главу.

ли́нија, -е̄ ж [нем. Linie, лат. linea] 1. једнодимензионална геометријска представа која спаја две тачке (*равна ~, изломљена ~, крива ~, цик-цак ~, паралелна ~* и др.), црта. 2. линеарни распоред, низ, ред, врста. 3. црта која означава границу кретања или раздваја делове терена, граница. 4. ред, редак у писаном или штампаном тексту. 5. устаљена саобраћајна веза између два или више насеља. 6. телефонска или телеграфска веза. 7. воj. бојни, борбени ред, распоред борбених трупа на фронту. 8. мн. контуре, обриси који уобличавају изглед неке грађевине, предмета, тела или лица (нпр. грађевина савремених линија, линије лица). 9. стас, фигура тела; витак стас, виткост. 10. низ сродника који потичу од заједничког претка; породична лоза, породица. 11. више сродних производа који имају сличну намену, серија, програм; производни погон у фабрици са ланчаним системом производње. 12. правац и начела којих се неко придржава; програм, став, оријентација (нпр. неке политичке партије, државе и сл.). ▲ **Мажиноова ~** систем утврђења које је после Првог светског рата Француска изградила на својој граници према Немачкој, назван по министру војске Андреу Мажиноу; **Зигфридова ~** слично утврђење које је изградила Немачка на својој граници; ▯ **у крајњој линији** у крајњем случају, на крају крајева; **по рођачкој (пријатељској) линији** на основу рођачких (пријатељских) веза; **бити на линији** пол. придржавати се ставова своје странке, покрета или режима; **ићи линијом мањег отпора** усвојити најлакше могуће решење; **чувати линију, пазити на линију** чувати виткост, избегавати гојење.

лини̏ја̄р = **лѐњи̏р** (в.)

лини̏ја̄ш, -а́ша м, мн. линија́ши, ген. мн. линија́ша̄ [в. линија] 1. онај који се чврсто држи одређеног политичког става, програма, партијске линије и сл. 2. сп. раз. голман који брани гол углавном са линије гола, не напуштајући га. ◆ **лини̏ја̄шкӣ**.

ли́ни̏јскӣ, -а̄, -о̄ [в. линија] 1. који се односи на линију, који се састоји од линија (1). 2. сп. који се налази, стоји поред линије игралишта (нпр. *~ судија*). 3. воj. који се односи на распоред борбених трупа, на бојни, борбени ред; који је у редовном, сталном саставу војске, кадровски. 4. који се односи на саобраћајну линију, везу. ▲ **линијска пловидба** поморски промет који се одвија према утврђеном распореду пловидбе (супр. слободна пловидба).

лини́рати, ли̏ни̏ра̄м, 3. л. мн. лини́рајӯ сврш. и несврш. [в. линија] исцрта(ва)ти линијама, (и)шпартати.

ли̏нк, -а м, мн. ли̏нкови, ген. мн. ли̏нко̄ва̄ [енгл. link] веза, спој; на Интернету у WEB презентацији интерактивно место које води ка другој WEB презентацији.

линолѐум, а м, мн. -и [лат. linum лан, oleum уље] врста глатког, еластичног, непромочивог материјала за покривање подова, зидова, столова и сл. направљеног од јутане тканине, плуте, ланеног уља и боје или од пластичних маса.

ли̏но̄н, -о́на м [фр. linon] веома фино прозирно ланено или памучно танко платно, врста батиста.

ли̏норе̄з, -а м [в. линолеум] ум. техника урезивања цртежа у плочу од линолеума са које се потом прави отисак на папиру; графика, цртеж добијен на тај начин.

ли̏нотӣп, -а м, мн. -и [енгл. linotype] слагачка машина која одлива слог у целим редовима.

ли̏нч, -а м [енгл. Lynch law, према капетану В. Линчу (1742–1820) који је самовласно наређивао погубљење оптужених] самовољни суд, суд масе, кажњавање некога обично убијањем или злостављањем без претходног суђења; фиг. јавни прогон, осуда некога због његових уверења, порекла, вере и др.

ли̏нчовати, ли̏нчујēм сврш. и несврш. [в. линч] (из)вршити линч над неким; (ис)тући, (из)млатити.

липѐмија, -ē ж [грч. lípos маст, в. -емија] мед. повећање масноће у крви.

липи́ди, -и́дā м мн. [фр. lipide од грч. lípos маст] хем. природна органска једињења слична мастима која су важан састојак свих биљних и животињских организама.

липидӯрија, -ē ж [грч. lípos маст, oûron мокраћа] мед. избацивање масти из организма преко мокраће.

липица́нер, -а м [нем. Lipizaner] врста коња племените пасмине, тамнозелене боје која с временом прелази у белу (створена и одгојена у Липицама у Словенији).

липо́иди, -и́дā м мн. в. **липи́ди.**

липоли́за, -ē ж [грч. lípos маст, в. лиза] физиол. разградња масти у масном ткиву на масне киселине и глицерол.

ли̏пō̏м, -о́ма м, мн. липо́ми, ген. мн. липо́мā [грч. lípos маст, в. -ом] мед. доброћудни тумор настао гомилањем масног ткива испод коже, масни оток.

липомато́за, -ē ж [в. липом, -оза] мед. нагомилавање липома испод коже.

ли́ра[1], -ē ж [грч. lýra] 1. муз. старогрчки музички жичани инструмент, сличан цитри, најпре са четири а потом са седам жица. 2. муз. стари гудачки инструмент са више жица. 3. фиг. песничка уметност, лирско песништво, поезија. 4. техн. металне шипке у облику лире (1) на крову трамваја или електричне локомотиве која спаја мотор са електричним водом по којем клизи, врста троле.

ли́ра[2], -ē ж, ген. мн. ли̏рā [итал. lira] 1. италијанска новчана јединица која је била у употреби пре евра. 2. турска новчана јединица.

лирѝзам, -зма м [фр. lirisme, в. лира[1]] 1. оно што је својствено лирској поезији, лирици (изражавање личних осећања, одушевљење, занос, топлина и др.) 2. лирска поезија, лирско песништво, лирика.

ли̏рик, -а м, мн. ли̏рици, ген. мн. ли̏рӣкā в. **ли̏ричā̏р.**

ли̏рика, -е ж, дат. и лок. ли̏рици [в. лира[1]] 1. књиж. један од три књижевна рода (поред епике и драме), чије су опште особине осећајност, субјективност, непосредност, ритмичност, метафоричност и др., а основни начин изражавања везани или слободни стих, лирско песништво, лирска поезија. 2. лирски елементи, лиричност, лиризам.

ли̏рист(а), -ē м, мн. ли̏ристи [в. лира[1]] онај који свира лиру.

ли̏ричā̏р, -а м, мн. -и [грч. lyrikós, в. лира[1]] песник који пише лирску поезију, лирски песник.

ли̏рскӣ, -ā, -ō [в. лира[1]] који се односи на лирику, који има обележја лирике, осећајан. ▲ **лирска поезија** в. **ли̏рика** (1).

ли̏ста, -ē ж, ген. мн. ли̏стā [итал. lista, фр. liste, нем. Liste] 1. попис, списак лица, предмета или појмова обично по неком реду, систему. 2. папир на коме су исписани неки службени подаци, документ, исправа (*пӯтна ~, отӣусна ~*). ▲ **црна ~** попис имена људи који су из неког разлога непожељни или осумњичени (обично у политичком смислу).

ли̏стер, -а и **ли̏стер,** -а, мн. -и [нем. Lüster] врста лагане полувунене тканине сјајног изгледа од које се обично шију летња мушка одела.

ли̏стинг, -а м, мн. ли̏стинзи, ген. мн. ли̏стӣнгā [енгл. listing] испис података у виду списка одштампан са компјутера, излиставање.

-лит[1], -литик, -литски [грч. lýthos камен] означава оно што је начињено од камена (*монолӣт*) или поједине фазе каменог доба (*пӑлеолӣт/пӑлеолӣтик*).

-лит[2] [грч. lytós рас-творљив] који је у раствору или се односи на растворе (*електролӣт*); уп. **-лиза**.

литàнија, -ē ж [грч. litaneía молење, молитва] 1. црквр. молитва која се пева или говори тако што наизменично говоре свештеник и хор или

верници. 2. фиг. дуго, досадно приповедање, понављање чега, досадна прича; зановетање.

ли̏тар, -тра и **ли̏тар,** -тра м, мн. -три, ген. мн. ли̏та̄ра̄ [срлат. litra према лат. libra] мерна јединица за запремину течности (одговара запремини од 1dm^3, ознака l).

ли̏тера̄лан, -лна, -лно [нлат. litteralis од лат. littera слово] дослован, буквалан.

литерали̏зам, -зма м [в. литералан] дословност, буквалност.

литера̀лист(а), -ē м, мн. литера̀листи [в. литералан] онај који се дословно, у потпуности, строго придржава написаног, цепидлака.

ли̏тера̄ран, -рна, -рно [лат. litterarius] који се односи на књижевност, књижевни.

литѐра̄т, -а м, мн. литера́ти и **литера́та,** -ē м, мн. литера́те [нлат. litteratus писмен] онај који се бави књижевним радом, књижевник, писац.

литерату́ра, -ē ж [лат. litteratura] 1. књижевност. 2. стручне, научне књиге, радови, чланци и сл. везани за одређени предмет, науку, уметност, струку. 3. списак књига, чланака, радова и сл. коришћених при писању научног или стручног рада; уп. **библиогра̀фија**.

ли̏тија, -ē ж, ген. мн. ли̏тӣја̄ [грч. litḗ молитва] црквн. 1. у православној цркви: свечана поворка верника и свештеника с барјацима, крстовима, иконама и сл., која се изводи о великим празницима или за престанак суше, рата или какве друге пошасти. 2. покр. црквени барјак, застава која се носи на челу такве поворке. 3. молитва уочи недеље и празника, на вечерњу, са освећењем хлебова.

литија́за, -ē ж [в. лито-, -ијаза] мед. појава каменаца у организму (у бубрезима, жучи и другим органима).

ли̏тијум, -а (и **ли̏тӣј,** -а) м [грч. líthos камен] хем. хемијски елемент, мекан сребрнастобели метал најлакши од свих метала, хемијски симбол Li, атомски број 3.

-литик в. **-лит**[1].

лито- [грч. líthos камен] као први део сложенице значи: камен, стена, који је у вези с каменом, стеном.

литѐглӣф, -и́фа м, мн. литоглӣфи, ген. мн. литоглӣфа̄ [грч. lithoglýphos, в. лито-] каменорез; украсни камен.

литоглӣфика, -ē ж, дат. и лок. литоглӣфици [в. литоглиф] каменорезачка вештина.

литѐграф, -а м, мн. -и [в. лито-, -граф] 1. онај који се бави литографијом. 2. уређај за израду литографских цртежа.

литогра̀фија, -ē ж [в. лито-, -графија] 1. графичка техника исцртавања литографског камена (плоче) и прављење отиска на папиру; радионица, штампарија у којој се обављају литографски радови. 2. слика, отисак, репродукција добијена литографисањем.

литогра̀фика, -ē ж, дат. и лок. литогра̀фици [в. лито-, графика] в. **литогра̀фија**.

литогра̀фисати, -ишēм [в. литограф] умножити, умножавати литографским поступком, техником литографије.

литѐграфскӣ, -а̄, -ō̄ [в. литограф] који се односи на литографију и литографе.

литолѐгија, -ē ж [в. лито-, -логија] наука која проучава постанак и својства камења и стена, петрологија.

литосфе́ра, -ē ж [в. лито-, сфера] геол. камени омотач Земље, Земљина кора.

литѐта, -ē ж, ген. мн. лите́та̄ [грч. litótēs упрошћавање од litós гладак, једноставан] 1. књиж. стилска фигура ублажавања, умањивање интензитета неког појма негирањем њему супротног појма (нпр. *није лоше* уместо *добро је*); супр. **хипѐрбола** (в.). 2. грам. двострука негација ради постизања појачане афирмације (нпр. није неважно = важно је).

литотипогра̀фија, -ē ж [в. лито-, типографија] преношење штампаног текста на камен и прављење отиска на папиру.

литото̀мија, -ē ж [в. лито-, -томија] мед. операција у циљу одстрањивања каменаца.

литотрѝпсија, -ē ж [в. лито-, trîpsis трљање] мед. разбијање камена у жучном или мокраћном мехуру.

литофи̏ти, -и́та̄ м мн. [в. лито-, -фит] биљке које расту на камену; окамењене биљке, биљни фосили.

ли̏тофо̄н, -а м, мн. -и [в. лито-, -фон] муз. инструмент кинеског порекла, на коме се тонови производе ударањем по каменим плочицама.

ли̏тра в. **ли̏тар**.

литу̀ргија, -ē ж [грч. leiturgía] 1. црквa. а. главно дневно богослужење у православној цркви, служба божја. б. црквена књига у којој су сабрани литургијски текстови које свештеник чита у току богослужења. в. песме за хор и солисту које се певају у току богослужења. 2. покр. славски колач.

литу̀ргика, -ē ж, дат. и лок. литу̀ргици [в. литургија] црквa. наука о богослужењу, о црквеним обредима.

лифѐрант, -а м, мн. -и, ген. мн. лифѐранāтā [нем. Lieferant] трг. онај који врши набавку, доставу и испоруку робе, добављач, снабдевач, испоручилац.

лифера́ција, -ē ж [нем. Lieferung] набавка, достава, испорука наручене робе.

ли̏феровати, -ујēм [нем. liefern] испоручивати, достављати; снабдевати.

ли̏фт, -а м, мн. ли̏фтови, ген. мн. ли̏фтōвā [енгл. lift] електрична дизалица за превоз људи или терета између спратова у вишеспратницама.

ли̏фтбој, -а м, мн. -и [енгл. lift-boy] онај који управља лифтом, обично у хотелима и трговачко-пословним центрима.

ли̏фтинг, -а м, мн. ли̏фтинзи, ген. мн. ли̏фтӣнгā [енгл. lifting] мед. у естетској хирургији подизање и затезање наборане, опуштене коже.

ли̏хен, -а м, мн. -и, ген. мн. ли̏хēнā [лат. lichen од грч. leikhḗn] бот. лишај, биљка настала симбиозом гљивице и алге. 2. мед. лишај, кожно обољење.

лихенолò̀гија, -ē ж [в. лихен, в. -логија] бот. наука о лишајима.

ли̏хт прид. индекл. [нем. licht] који је светле боје, светао, отворен.

ли̏цеј, -èја м, мн. лицèји и **ли̏цēј,** -éја м, мн. лицéји, ген. мн. лицèјā [лат. Lyceum од грч. Lýkeion, по називу Аполоновог светилишта крај Атине] а. ист. назив за некадашње наше средње и више школе. б. врста средње школе у неким западним земљама.

лицѐнца, -ē ж, ген. мн. лицѐнцӣ [лат. licentia] 1. дозвола, одобрење за вршење неке делатности или коришћење заштићеног патента; уговорно овлашћење којим се дозвољава производња односно продаја неке робе. 2. сп. дозвола играчу да наступи у одређеном тиму на домаћим и међународним такмичењима. ◆ **лицѐнцнӣ**.

лицѐнција, -ē ж [лат. licentia] 1 оно што је допуштено у одређеним оквирима, слободно понашање, слобода. 2. в. **лицѐнца.** ▲ **лиценција поетика** (лат. licentia poetica) песничка слобода, тј. одступање од граматичких или логичких норми ради потребе стиха, жељеног израза или песничке слике.

лиценци̏ја̄т, -а́та м, мн. лиценција́ти, ген. мн. лиценција́тā [нлат. licentiatus] академска титула која на теологији одговара магистеријуму; онај који је стекао такву титулу.

ли̏цет в. **licet**.

лици̏тант, -а м, мн. -и, ген. мн. лици̏танāтā [лат. licitans од licitari] учесник у лицитацији.

ли̏цитар, -тра м, мн. -три, ген. мн. ли̏цитāрā [нем. Lebzelter] 1. онај који прави шарене медене колаче и играчке од теста украшене огледалцима, воском итд., лецедер. 2. лицитарски колач. ◆ **лицитарскӣ**.

лицита́ција, -ē ж [лат. licitatio] 1. јавна продаја путем надметања у цени у којој робу, услугу и сл. добија онај који понуди највећи износ, аукција; фиг. ценкање, погађање. 2. (у неким картарошким играма) објављивање, предлагање или надметање боје односно врсте карата које ће бити адут или игре која ће бити играна.

лицити́рати, лицӣти́рām, 3. л. мн. лицити́рајӯ сврш. и несврш. [нем. lizitieren према лат. licitari] 1. (из)вршити лицитацију, прода(ва)ти на лицитацији; бити учесник на лицитацији (као купац надмећући се или као продавац истичући вредност и цену робе). 2. погађати се, ценкати се уопште.

ло̀а, -е ж [шп. loa похвала] у средњовековном шпанском позоришту, предигра или пролог.

ло̀б, ло̀ба м, мн. ло̀бови, ген. мн. ло̀бо̄вā [енгл. lob] сп. начин ударања, бацања лопте (нарочито у тенису, одбојци) тако да она у високом луку падне иза противничког играча, пребачај.

лобектòмија, -ē ж [грч. lobós режањ, ektomḗ изрезивање] мед. хируршко одстрањење једног режња оболелог органа (плућа, јетре и др.); таква операција.

лòбēлија, -ē ж [лат. Lobelius, латинизирано име фламанског ботаничара л'Обела (M. de l'Obel)] вишегодишња биљка, *Lobelia inflata*, која се гаји ради добијања лобелина.

лобѐлӣн, -и́на [в. лобелија] фарм. алкалоид из биљке лобелије, користи се за подстицање срчане активности и олакшавање дисања.

лòби, -ија м, мн. лòбији [енгл. lobby предворје парламента, кулоари] пол. 1. група људи или појединци који разним средствима настоје да утичу на одлуке власти. 2. у парламентарној пракси, активности изван дворане у којој се законито и јавно придобијају политичари за одређене ставове, доносе одлуке, деловање у кулоарима.

лоби́рати, лòбӣрām, 3. л. мн. лоби́рајӯ несврш. [в. лоби] пол. деловати као лоби, вршити притисак на парламент или друге државне институције да би се донеле одређене одлуке; навијати, залагати се за нешто.

лòбист(а), -е, мн. лòбисти [енгл. lobbyist] пол. припадник лобија.

лобѝстичкӣ, -ā, -ō [в. лобист(а)] који се односи на лобије или на лобисте.

лòбовати, лòбујēм [енгл. to lob, в. лоб] пребацити лоптом (голмана, противничког играча).

лоботòмија, -ē ж [в. лобус, -томија] 1. мед. хируршко пресецање веза између режња и осталих делова мозга, као метод лечења неких душевних обољења. 2. фиг. свесно заглупљивање људи, отупљивање јавног мњења путем пропаганде, прање мозга.

ло́бус, -а м [лат. lobus режањ од грч. lobós] анат. режањ (мозга, јетре, плућа).

лòвōр, лòвора м, мн . -и [лат. laurus] 1. а. врста зимзеленог дрвета чији се ароматични кожасти листови и плодови употребљавају у народној медицини и као зачин. б. ловоров лист, обично осушен, који се користи као зачин, лорбер. 2. в. **ловòрика**. 3. (у полусложеницама у атрибутској служби) в. **лòворов**: **ловор-лист, ловор-грана**.

ловòрика, -ē ж, дат. и лок. ловòрици [в. ловор] 1. а. в. **лòвōр**. б. ловорове гранчице са лишћем, ловорово лишће. 2. ловоров венац, ловорова гранчица као симбол победе, признања, славе; фиг. успех, признање, слава. ▲ **спавати на ловорикама** уживати у победи, успеху, слави; бити задовољан постигнутим, без жеље за даљим напорима.

лòворов, -а, -о [в. ловор] који се односи на ловор, који припада ловору, који је од ловора. ▲ **~ венац** венац од ловоровог лишћа као симбол победе; признање које је код старих Грка и Римљана додељивано најбољим песницима.

лòврāта, -ē ж [лат. aurata златна] зоол. врста морске рибе, златва.

-лог [в. логос] као други део речи означава нешто што се говори (монолог) човека који говори о нечему или који је стручњак за нешто (*ӣсихолог*).

лōг, -а м [нем. Log(g)] пом. инструмент помоћу кога се мери брзина кретања брода.

логàēдскӣ, -ā, -ō [грч. lógos реч, aoidḗ песма] об. у ▲ **логаедски стих** књиж. мешовити стих у којем су комбиноване различите метричке стопе (нпр. јамб и трохеј), чиме се постиже неуједначеност ритма, а стих добија одлике и поезије и прозе.

логарѝтам, -тма м, мн. логарѝтми, ген. мн. логарѝтāмā [нлат. logarithmus од грч. lógos однос, arithmós број] мат. степен, експонент којим треба степеновати одређену основу да би се добио дати број.

логарѝтамскӣ, -ā, -ō [в. логаритам] мат. који се односи на логаритам, на логаритме. ▲ **логаритамске таблице** табеле у којима су забележени логаритми одређених бројева; **логаритамска функција** функција инверзна експоненцијалној функцији.

логарѝтманд, -а м, мн. -и, ген. мн. логарѝтманāдā [в. логаритам] мат. број чији се логаритам одређује, антилогаритам, нумерус.

логарѝтмāр, -а́ра м [в. логаритам] заст. комбинација двају лењира, једног чврстог и једног помичног, помоћу које су вршена различита рачунања на основу правила о логаритмима.

логарѝтмика, -ē ж, дат. и лок. логарѝтмици [в. логаритам] мат. наука о логаритмима.

логарѝтмовати, логарѝтмујēм и **логаритми́рати,** логарѝтмӣрām, 3. л. мн. логаритми́рајӯ сврш. и несврш. [в. логаритам] израчуна(ва)ти логаритам неког броја или математичког израза.

логи̏зам, -зма м [грч. lógos реч, говор; разум, ум] филоз. 1. учење по коме је свет логички устројен и функционише према законима логике. 2. в. **логици̏зам**.

-логија [грч. -logía знање, logós реч] други део сложеница са значењем: знање, учење, наука.

ло̀гика, -ē ж, дат. и лок. ло̀гици [лат. logica од грч. logikós, в. логос] 1. филоз. филозофска дисциплина, наука о законима и облицима мишљења. 2. унутрашња повезаност, условљеност, међузависност, смисао. 3. начин размишљања, гледања на ствари; схватање, расуђивање. 4. ист. заједнички назив за три предмета (граматику, дијалектику и реторику) која су се изучавали у тривијуму у средњем веку.

логи̏стика, -ē ж, дат. и лок. логи̏стици [нем. Logistik од грч. logistikós вешт] 1. филоз. правац у логици који примењује симболе, симболичка логика. 2. а. воj. дисциплина у оквиру које се разматра организовање покрета војних трупа: транспорт, снабдевање, евакуација, хоспитализација људства, потребно време, начини комуникације и др. б. материјална подршка, организација смештаја, снабдевања и свих других послова који су неопходни за правилно функционисање неког подухвата. 3. заст. (у старом и средњем веку) вештина рачунања помоћу слова тј. алгебарске симболике. ◆ **логи̏стичкӣ**.

логици̏зам, -зма м [грч. logikós] филоз. становиште по којем је логика основна филозофска дисциплина (супротно психологизму), уп. **логи̏зам**.

ло̀гичан, -чна, -чно [грч. logikós] 1. који је у складу са законима логике, који се заснива на логици; који нужно проистиче из одређене законитости, природан, јасан, очит. 2. који правилно, разборито расуђује, разуман.

ло̀гичӑр, -а м, мн. -и [в. логика] 1. онај који се бави логиком (1). 2. који логично мисли, правилно, разумно, разборито расуђује.

ло̀гичкӣ, -ā̄, -ō̄ [грч. logikós] који се односи на логику.

ло̀гично̄ст, -ости ж [в. логика] особина онога што је логично; разборитост.

ло̑го = **ло̑готӣп** (в.)

лого- [в. логос] као први део сложеница значи да се нешто односи на реч, говор.

ло̑̀гограм, -а м, мн. -и, ген. мн. ло̑̀гогра̄ма̄ [в. лого-, -грам] писани знак који представља читаву реч или појам.

ло̑̀граф, -а м, мн. -и, ген. мн. ло̑̀гогра̄фа̄ [грч. logográphos, в. лого-, -граф] 1. код старих Грка историчар, хроничар, летописац. 2. ретор у античкој Атини који је по наруџби писао судске говоре.

логогра̀фија, -ē ж [грч. logographía, в. лого-, -графија] 1. бележење, записивање догађаја, збивања на основу веродостојних казивања, предања и сл. 2. систем писма који чине углавном или искључиво логограми.

ло̑̀гогриф, -а м, мн. -и, ген. мн. ло̑̀гогрӣфа̄ [в. лого-, грч. grîphos загонетка] врста загонетке у којој се испуштањем, додавањем или премештањем слова у једној речи добија друга реч, друго значење.

логоклӧ̀нија, -ē ж [в. лого-, грч. klónos метеж] мед. болест понављања завршетака речи или реченица.

логома̀нија, -ē ж [в. лого-, манија] пеј. претерана говорљивост.

логома̀хија, -ē ж [грч. logomachía, в. лого-, máchesthai борити се] борба речима, оштра дискусија; препирка, свађа.

логопа̀тија, -ē ж [в. лого-, páthos болест] мед. било која сметња у говору, говорна мана.

ло̑̀гопе̄д, -а м, мн. -и и **логӧ̀пе̄д,** -е́да м, мн. логопе́ди [в. логопедија] стручњак за логопедију, лекар који се бави лечењем говорних мана.

логопѐдија, -ē ж [в. лого-, paideía васпитање] наука која се бави изучавањем и лечењем, отклањањем говорних мана.

ло̑̀гор, -а м, мн. -и, ген. мн. ло̑̀го̄ра̄ [нем. Lager] 1. а. војни објекат (шатори, земунице, зграде, касарне), обично привременог типа. б. привремено пребивалиште у природи истраживача, планинара, ђака и др. под шаторима, у баракама и сл. в. привремено прихватилиште избеглица или настрадалих. г. ограђени простор, зграде, бараке и сл. у којима се под стражом држи велики број лица лишених слободе. 2. група истомишљеника, табор. ▲ **концентрациони** ~ место на којем се у заточеништву држи већи број људи подвргнутих присилном раду и различитим видовима злостављања. ◆ **ло̑̀горскӣ**.

логòрāш, -а м (ж. **логорàшица**, е) [в. логор] онај који је приморан да живи у логору, заробљеник у логору.

логоре́ја, -ē ж [в. лого-, грч. rheîn тећи] псих. претерана, патолошка говорљивост, незадрживо причање.

лòгоровати, лòгорујēм несврш. [в. логор] бити, боравити у логору (1 а, б), привремено боравити под шаторима, у баракама и сл. на излету, радној акцији, одмору и др.

лòгос, -а м [грч. lógos] филоз. теол. један од главних појмова грчке и хеленистичке, а затим јеврејске и хришћанске филозофије и теологије, са основним значењем *реч, говор* односно *ум, разум*; у ширем смислу оно што је у основи света и збивања у њему, почело, божанска, стваралачка снага и др.

логòтēт, -е́та м, мн. логоте́ти, ген. мн. логоте́тā [грч. logothétēs] ист. владарев саветник, канцелар у Византији и на двору српских и босанских владара; писар државне канцеларије у средњем веку.

лòготѝп, -а м, мн. и, ген. мн. лòготѝпā [в. лого-, грч. týpos отисак, слика, лик] 1. типогр. више слова или речи ливених заједно. 2. нарочито обликованим словима и графичким знаковима исписано име неког предузећа или производа које служи као заштитни знак, лого.

лòђа, -ē ж, ген. мн. лòђā [итал. loggia] архит. наткривен отворен простор обично са сводовима у виду галерије или ходника око куће у приземљу или на спрату; на стамбеним зградама, отворена просторија (трем, тераса) у равни фасадног зида.

ло́жа, -ē ж, ген. мн. ло́жā [фр. loge] 1. мала одељена просторија у позоришним, биоскопским и др. салама са седиштима за неколико особа која су обично скупља. 2. организациона јединица масонских или других политичких или верских организација; место, просторија у којој се састају (обично тајно) припадници, чланови таквих организација. 3. в. **лòђа**.

ложѝрати, лòжѝрāм, 3. л. мн. ложѝрајӯ свршн. и несврш. [фр. loger] имати пребивалиште у неком стану, у неком месту; унајмити, унајмљивати собу или стан (обично у хотелу).

лòз, -а м, дат. и лок. ло́зу, мн. ло́зови, ген. мн. ло́зōвā [нем. Los] срећка, лутријски листић.

лòзѝнка, -ē ж, дат. и лок. лòзѝнци, ген. мн. лòзѝнкī [нем. Losung] 1. договорена тајна реч или реченица као знак препознавања, договорена шифра. 2. сажето изражена идеја водиља, геслo, начело, девиза.

лòјàлан, -лна, -лно (уоб. и **лòјāлан,** -лна, -лно) [фр. loyal од лат. legalis] који се држи законских прописа, који поштује уобичајене норме; одан, веран, привржен (власти, отаџбини, партији и сл.).

лојàлист(а), -ē м, мн. лојàлисти, ген. мн. лојàлѝстā [фр. loyaliste, в. лојалан] 1. онај који је лојалан, који поступа лојално, одан, веран човек. 2. онај који остаје веран постојећем државном уређењу.

лоја́лност, -и ж [в. лојалан] особина онога који је лојалан, оданост, привржености, верност.

лòјтнант в. **лàјтнант**.

ло́јтра в. **ло́тра**.

лòка̄л, -а́ла м, мн. лока́ли, ген. мн. лока́лā [фр. local према лат. localis од locus место] 1. пословна просторија различите намене (канцеларија, продавница, радња, магацин и сл.) нарочито кафић, кафана, ресторан; уопште простор, просторија, место. 2. превозно средство (воз, аутобус и сл.) које редовно саобраћа на краћој, об. међуградској релацији. 3. телефонска линија за интерну употребу об. у предузећу или некој установи.

лòка̄лан, -лна, -лно (одр. **лòка̄лнӣ,** -ā, -ō) [лат. localis] који се односи на једно место, ограничен на уже подручје, својствен само једној средини, месни (*локална власт, локални аутобус, локална самоуправа, локални лист, локална анестезија* и сл.).

локалѝзам, -зма м, мн. -и, ген. мн. локалѝзāмā [в. локалан] 1. лингв. говорна, језичка особеност карактеристична за једно уско подручје, за одређени крај. 2. в. **лòка̄л-патриотѝзам**.

локализа́ција, -ē ж [нлат. localisatio] 1. локализовање, ограничавање неке радње или појаве на одређено место, простор (*~ пожара, ~ болести* и др.). 2. смештање (догађаја, приче и сл.) у одређени простор и време.

локализи́рати в. **лòкализовати**.

локàлизовати, локàлизујēм и **локализи́рати,** локализи́рām, 3. л. мн.локализи́рајӯ сврш. и несврш. [фр. localiser, нлат. localisare] 1. ограничити, ограничавати (неки догађај, појаву) на одређени простор. 2. књиж. пренети, преносити литерарну радњу у одређену средину дајући јој локална обележја. 3. одредити, одређивати просторне и временске оквире каквог догађаја, какве личности, сместити, смештати у време и простор, лоцирати.

локалѝстичкӣ, -ā, -ō [лат. localis] 1. који се односи на локализам (1). 2. који се односи на локализме (2).

локалѝтēт, -е́та м, мн. локалите́ти, ген. мн. локалите́тā [нлат. localitas, в. локалан] а. место, предео, крај који поседује нека обележја која га чине специфичним. б. археол. место на којем се траже или су пронађени археолошки остаци, место на којем се врше ископавања.

лòкā̄л-патрѝот(а) [в. локалан, патриот(а)] онај који се залаже само за интересе свога места или краја иако су у супротности са интересима друштва у целини.

лòкā̄л-патриотѝзам [в. локал-патриот(а)] осећање привржености само према месту становања, ужем завичају, насупрот интересима друштва у целини. ◆ **лòкā̄л-патрѝотскӣ.**

лòка̄нда, -е ж [итал. locanda] покр. гостионица, преноћиште.

лòка̄рда, -ē ж, ген. мн. лòка̄рди [далматски lacarta од лат. lacertus] зоол. врста морске рибе плаве боје, *Scomber colias*, слична скуши.

локàта̄р, -а́ра м, мн. локата́ри, ген. мн. локата́рā [нлат. locatarius од locare изнајмљивати] онај који узима стан (или кућу. имање) у закуп, закупац.

лòкатив, -а и **лòкатӣв,** -а м [нлат. locativus према лат. locus место] грам. зависни падеж којим се обележава просторни, месни или временски однос и који се увек употребљава с предлозима, седми падеж (одговара на питање *о коме, о чему*).

лòка̄тор, -а м, мн. -и [лат. locator од locus место или од locare изнајмљивати] 1. електронски уређај за откривање објеката (покретних и непокретних) и утврђивање њиховог положаја, правца и брзине кретања. 2. онај који даје стан (или кућу, имање) под закуп, најмодавац.

лӯкаут, -а м, мн. -и [енгл. lock-out] екон. обустава рада или затварање предузећа и масовно отпуштање које врше сами власници као одговор на штрајк запослених или да би их присилили да одустану од својих захтева.

лока́ција, -ē ж [лат. locatio] 1. место, терен одређен за изградњу неког грађевинског објекта, насеља и сл.; уопште место, положај. 2. одређивање, утврђивање положаја, места неког објекта, смештање (у простору и времену).

лӯкна, -ē ж, ген. мн. лӯкнӣ [нем. Locke] увојак косе, коврџа.

лӯко в. **loco**.

локомо̀бил, -а и **локомо̀бӣл,** -и́ла м, мн. локомо̀били и локомоби́ли = **локомо̀била,** -ē ж [лат. loco на месту, mobilis покретан] покретна парна машина која служи за стављање у погон других машина (пољопривредних, грађевинских и др.).

локомо̀била = **локомо̀бил** (в.)

локомоти́ва, -ē ж [нем. Lokomotive, срлат. loco motivus који се покреће с места] возило за вучу вагона, покретач воза.

локомо̀тӯр, -о́ра м, мн. локомото́ри, ген. мн. локомото́рā [нлат. locomotor] електрична локомотива.

лӯкомотӯран, -рна, -рно [в. локомотор] који омогућава (по)кретање.

локомо́ција, -ē ж [нлат. locomotio] 1. мењање места у простору, кретање (об. у стручном изражавању). 2. соц. селидбе, пресељавања становништва, миграције.

лӯкот, -а м, мн. -и, ген. мн. лӯкӯтā [итал. lucchetto] катанац.

локсодро́ма, -ē ж [грч. loxós кос, в. -дром(а)] геогр. замишљена линија на Земљиној кугли која сече све меридијане под једнаким углом.

локсофта̀лмичан, -чна, -чно [грч. loxós кос, ophthalmós око] мед. разрок.

лòкум, -а м, мн. -и, ген. мн. лӯкӯмā [тур. lokum, скраћено од rahatlokum] 1. врста колача дугуљастог облика, по саставу сличног гурабији. 2. коцка шећера. 3. в. **ра́тлук**.

ло́кус, -а м, мн. -и [лат. locus место] 1. мат. линија или раван чија свака тачка задовољава за-

дати услов. 2. биол. место које одређени ген заузима на хромозому. 3. в. **locus**.

локу́ција, -ē ж [лат. locutio према loqui говорити] устаљени израз, фразем, фразеологем; изрека.

лоли́та, -ē ж [по насловној личности романа В. Набокова (1958), од шп. Lolita, дем. од Lola] девојчица пре пубертета која буди пожуду одраслог мушкарца; уп. **нимфѐта**.

ло̑н по̀сао, ло̑н-по̀сла м, мн. ло̑н-по̀слови, ло̑н-по̀сло̄ва̄ [нем. Lohn накнада] екон. вид сполънотрговинске сарадње две фирме при чему једна, уз накнаду, обавља послове за другу, која обезбеђује сав материјал и технологију.

ло̑нг-са̏јз прид. индекл. [енгл. long size] в. **кӣнг-са̏јз**.

ло̑нг-се̏лер, -а м [енгл. long seller] роба која се споро, слабо продаје.

лонгѐта, -ē ж, ген. мн. лонге́тā [фр. longuette према long дугачак] мед. дугуљаста направа од чврстог материјала за имобилизацију повређеног дела тела, обично при прелому екстремитета, удлага.

лонгиту́да, -е ж [лат. longitudo од longus дуг] 1. географска дужина. 2. астрономска дужина (угаоно растојање између линија које спајају Земљино средиште с посматрачем и с посматраним небеским телом).

ло̑нгитудина̄лан, -лна, -лно [нлат. longitudinalis] који се односи на лонгитуду; који се односи на дужину уопште, дужински, уздужни.

ло̑нгплӗј прид. индекл. [енгл. long-play дугосвирајући] грамофонска плоча са више композиција, окреће се брзином од 33 обртаја у минуту (скр. ЛП, популарно **ло̑нгплӗјка**).

ло̑нгплӗјка в. **ло̑гплӗј**.

ло̑нџа, -ē ж, ген. мн. ло̑нџӣ [итал. loggia] 1. тераса, трем, балкон; простор уз кућу у коме има зеленила и хладовине и где се обично седи. 2. просторија, место где се одржавају скупови, састанци, место на коме се воде разговори. 3. а. мноштво света, гунгула, метеж. б. покр. лоше, рђаво друштво, беспосличари, скитнице и сл.

ло̀ран, -а м [скр. од енгл. Lo(ng) Ra(nge) N(avigation) дуга пловидба] техн. уређај на броду или авиону који хвата радио сигнале с наручитих станица на копну и тако одређује тренутни положај брода или авиона.

ло̀рбер, -а м, мн. -и, ген. мн. ло̀рбе̄ра̄ [нем. Lorbeer] в. **ло̀во̄р**.

ло̀рд, -а м, мн. ло̀рдови, ген. мн. ло̀рдо̄ва̄ [енгл. lord господар] висока племићка титула у Енглеској; титула високих државних и црквених функционера (нпр. лорд адмирал, лорд канцелар и др.).

ло̀рдмӗр, -а м, мн. -и [енгл. lord mayor] председник градске управе, градоначелник.

ло̀рдовски, -а, -о [в. лорд] који припада лорду; који је достојан лорда.

лордо́за, -ē ж [грч. lórdōsis од lordós крив] мед. искривљеност кичменог стуба према напред, грбавост.

лордо̀тичан, -чна, -чно [грч. lordós] који има лордозу, искривљен према напред, грбав, гурав.

ло̀рӗнсијум, -а и **ло̀рӗнсӣј,** -а м [према физичару Лоренсу (E. O. Lawrence)] хем. хемијски елемент, симбол Lr, атомски број 103.

лорѐта, -ē м, ген. мн. лоре́тā [фр. lorette] мало финија јавна женска у Паризу, блудница.

ло̀ри[1], -ја м, мн. -ји [енгл. lory од мал. lūri] зоол. мали папагај дивног шареног перја, живи у Аустралији и југоисточној Азији.

ло̀ри[2], -ја м, мн. -ји [фр. lori од хол. loeris према loer глупан] зоол. врста полумајмуна кратког репа и кратких ушију.

ло̀ри[3], -ја м, мн. -ји [енгл. lorry] ниски отворен вагон за пренос терета и грађевинског материјала, вагонет.

ло̀рика, -ē ж, дат. и лок. ло̀рици [лат. lorica] воj. ист. оклоп римских војника, пешадинаца, израђен од коже.

ло̀рњет, -а м, мн. -и, ген. мн. ло̀рње̄тā [фр. lorgnette] склопиве наочаре причвршћене с једне стране за дугачку дршку које се употребљавају по потреби (обично у позоришту).

ло̑рфа, -ē ж, ген. мн. ло̑рфӣ [нем. Larve од лат. larva] 1. маска, образина, кринка. 2. фиг. женска особа која је сувише нашминкана, чије лице личи на маску.

ло̀с, -а м, мн. ло̀сови/ло̀севи [рус. лось] зоол. врста јелена који живи на крајњем северу Европе, Азије и Америке и има лопатасте рогове, северни јелен, *Alces alces*.

лосѝо̄н, -о́на, мн. лосио́ни, ген. мн. лосио́на̄ [фр. lotion од лат. lotio прање] течно козметичко средство за чишћење или негу коже лица и косе.

ло̏сос, -а м, мн. -и [рус. лосось] зоол. врста крупне рибе из породице пастрмки, *Salmo salar*, веома цењеног меса, живи у северним морима а мрести се у слатким водама.

ло̏т, лота м, мн. ло̏ти, ген. мн. ло̏та̄ [нем. Lot] 1. стара мера за тежину (17,5 грама). 2. справа за мерење морске дубине.

ло̏то, -а м [итал. lotto] врста игре на срећу која се заснива на извлачењу бројева; томбола, лутрија.

лотома̀нија, -е̄ [в. лото, манија] страст за играњем игара на срећу, масовно играње лота и игара на срећу.

ло̏тос, -а м, мн. -и [грч. lōtós] 1. бот. врста зељасте водене биљке крупних лепих белих цветова из породице локвања. 2. по источњачком обичају: положај тела у седећем ставу на поду прекрштених ногу и раширених колена, турски сед. ◆ **ло̏тосов**.

ло́тра, -е̄ ж [нем. Leiter, дијал. Loiter] 1. лествице, мердевине. 2. бочна ограда на запрежним колима налик на лествице. 3. покр. а. део разбоја за ткање. б. корпа, кош од прућа.

ло̏ц, -ло̀ца м, мн. ло̀цеви [нем. Lotse] онај који спроводи брод у луку или из луке, крманош, бродски пилот.

лоци́рати, ло̀ци̏ра̄м, 3. л. мн. лоци́рајӯ свр. и несвр. [лат. locare] 1. одредити, одређивати нечему место; сместити, смештати, поставити, постављати (на неко место). 2. утврдити, утврђивати где се неко или нешто налази.

ЛП [скр. од l(ong) p(lay)] в. **ло̀нгплеј̄**.

лу̏ба̄рда в. **лу̀мба̄рда**.

лу̀би̏н, -и́на м, мн. луби́ни, ген. мн. луби́на̄ [каснолат. lupinus од lupus вук]] зоол. врста крупне морске рибе *Labrax lupus* врло цењеног меса, смудут.

лубрицѝте̄т, -е́та м [фр. lubricité од лат. lubricus блудан] пожуда, похота, склоност ка блуду, разблудност.

лу̏губре прил. [итал. lugubre од лат. lugubris] муз. тужно, мрачно, туробно.

лудѝзам[1], -зма м [енгл. Luddism, према раднику Неду Ладу (Ludd)] ист. раднички покрет у Енглеској почетком XIX века којем је циљ био уништавање машина и фабрика јер су их сматрали узроком незапослености.

лудѝзам[2], -зма м [лат. ludus игра] схватање по којем се уметност тумачи као игра; разиграност (на сцени), домишљатост (у глуми), импровизација.

лу̀дист(а), -е̄ м, мн. лу̀дисти = **лу̀ди̏т,** -и́та м, мн. луди́ти, ген. мн. луди́та̄ [в. лудизам] присталица, следбеник лудизма[1].

лудѝстичкӣ, -а̄, -о̄ [в. лудизам] 1. који се односи на лудизам[1]. 2. в. **лу̀дичкӣ**.

лу̀ди̏т = **лу̀дист(а)** (в.)

лу̀дичкӣ, -а̄, -о̄ [нлат. ludicus од лат. ludus игра] који се односи на игру, који има својства игре.

Лу̀долфов, -а, -о, одр. -о̄г(а) [према математичару Лудолфу ван Келену (van Ceulen, 1540–1610). ▲ **Лудолфов број** мат. број који показује однос пречника круга и његовог обима, означава се грчким словом пи (π) и износи приближно 3,141592...

лу̀ес, -а м [лат. lues] мед. заразна хронична венерична болест, **сѝфилис** (в.).

луѐтичан, -чна, -чно [в. луес] који болује од луеса, сифилитичан; који се односи на луес.

луѐтича̄р, -а м, мн -и [в. луетичан, луес] особа која болује од луеса, сифилитичар.

лузитанѝзам, -зма м [в. лузитански] лингв. реч или облик из португалског језика позајмљен у другом језику.

лузитанѝстика, -е ж [в. лузитански] изучавање португалског језика, књижевности и културе.

лузѝта̄нскӣ, -а̄, -о̄ [лат. Lusitania Португал] ист. који се односи на Лузитанију (данашњи Португал), португалски.

лу̏јдо̄р, -а м, мн. лу̏јдо̄ри, ген. мн. лу̏јдо̄ра̄ [фр. louis d'or, Луј од злата] француски златник од 20 златних франака (назван по краљу Лују XIII); уп. **наполео̀ндо̄р**.

-лук [тур. -lık, -lik, -luk] означава особину, начин понашања, занате, каткад и места (*комшилук*), територије (*ӣашалук*) и друго.

лу̏к, -а м [енгл. look] фам. изглед, стил, начин одевања и чешљања који је тренутно у моди.

лу̏кратӣван, -вна, -вно [лат. lucrativus, према lucrum добит, богатство] који доноси велику зараду, уносан, профитабилан.

лу̏кс, -а м, мн. лу̏кси, ген. мн. лу̏ксā [лат. lux светлост] 1. сјај, раскош, луксуз. 2. физ. јединица за мерење јачине осветљења (lx).

лукса́ција, -ē ж [нлат. luxatio] мед. ишчашење (кости).

лу̏ксметар, -тра м, мн. лу̏ксметри, ген. мн. лу̏ксмет̄āр̄ā [в. лукс, в. -метар] уређај за мерење јачине осветљења (при фотографисању, филмском снимању и сл.).

лу̏ксуз, -а м, мн. -и, ген. мн. лу̏ксӯзā [лат. luxus] 1. раскош, сјај, богатство. 2. оно што је скупоцено и престижно а није неопходно за живот; све оно што је непотребно, сувишно. 3. оно што се не може приуштити, што је скупо или недостижно.

лу̏ксузан, -зна, -зно [в. луксуз] који се односи на луксуз, који представља луксуз, раскошан.

лу̏кулскӣ, -ā̄, -ō̄ [према римском војсковођи Лукулу] раскошан, обилан, богат (о гозби, части и сл.). ▲ **лукулска гозба** раскошна, богата, обилна гозба (према римском војсковођи Лукулу који је чувен по раскошним, богатим гозбама које је приређивао).

лу̏мбā̄го, -а (уоб. **лумба̑го,** -а) м [нлат. lumbago према lumbus крста] мед. јак бол у доњем делу леђа (у слабинским мишићима) услед назеба, незгодног покрета и др.

лу̏мбā̄лан, -лна, -лно [нлат. lumbalis према лат. lumbus крста] анат. који се односи на слабине, који се налази у пределу слабина, слабински.

лу̏мбā̄рда, -ē ж, ген. мн. лу̏мбā̄рдӣ [итал. lombarda] старински топ; тане, граната таквог топа.

лу̏мен, -а м, мн. -и [лат. lumen светлост] 1. светло, светлост; сјај. 2. физ. јединица за мерење јачине светлосног тока (lm). 3. фиг. изузетно умна, надарена особа, велики, изванредан научник.

лумӣна̄л, -а́ла м [фабричко име] фарм. средство за умирење и спавање.

луминарӣзам, -зма = **луминӣзам,** зма м [лат. lumen светлост] слик. употреба и комбиновање боја ради постизања одређених светлосних ефеката на слици.

луминӣзам = **луминарӣзам** (в.)

луминисцѐнција, -ē ж [нлат. luminescentia] физ. назив за све врсте тзв. хладне светлости (која није настала загревањем тела), уп. **флуоресцѐнција, фосфоресцѐнција**.

лу̏минō̄зан, -зна, -зно [лат. luminosus] 1. светао, сјајан, блештав. 2. фиг. веома учен, блистав, луцидан.

лу̏мп, -а м, мн. лу̏мпови [нем. Lump одрпанац, гоља] 1. скитница, пробисвет, пропалица; пијаница, бекрија. 2. в. **лумпѐра̄ј**.

лумпенпролетарӣјат, -а́та м [нем. Lumpenproletariat према нем. Lump одрпанац, гоља, в. пролетер] најнижи, осиромашени слој људи у капиталистичком друштву који обухвата скитнице, пробисвете, лопове, проститутке, сиромахе и сл.

лумпѐра̄ј, -а́ја м, мн. лумпера́ји, ген. мн. лумпера́ја̄ = **лумпѐра̄јка,** -е ж, дат. и лок. -ки [в. лумп] пијанка, теревенка.

лу̏мповати, лу̏мпујēм [в. лумп] веселити се уз пиће, обично бучно, уз песму, теревенчити, пијанчити, банчити.

лу́на, -ē ж [лат. luna] 1. Месец (небеско тело); месечина. 2. (Луна) митол. староримска богиња Месеца. 3. (Луна) назив за неколико совјетских свемирских станица за испитивање површине месеца.

луна̀мбул, -а м, мн. -и [лат. luna месец, ambulare ходати] особа која хода у сну, месечар; уп. **сомна̀мбул**.

лунамбулӣзам, -зма м [нлат. lunambulismus] ходање у сну по месечини, месечарство, уп. **сомнамбулӣзам**.

лунана̀ут, -а м [в. луна] астронаут који путује на Месец или лети око Месеца.

лу́на-па̀рк, -а м, мн. лу́на-па̀ркови [комерцијални назив према лат. luna месец, в. парк] забавни парк на отвореном с рингишпилима, аутодромом и разним другим направама за забаву.

лу̏нāран, -рна, -рно [лат. lunaris] који се односи на Месец, на Месечево кретање. ▲ **лунарни календар** календар према којем месец има 28 дана, онолико колико траје једна Месечева мена (у исламу, код Јевреја и др.), супр. **соларни календар** (в.).

лу̀нāријум, -а (и **лу̀нāрӣј,** -а) м [нлат. lunarium] уређај за приказивање Месечевог кретања око Земље.

лунàут, -а в. **лунанàут.**

лунгомāре, -а м [итал. lungomare] шеталиште, пут уз морску обалу.

лунѐта в. **линѐта.**

лу̏нодром, -а и **лунòдром,** -а м, мн. -и [в. луна, -дром] аеродром на месецу.

лу̏нохо̄д, -а м, мн. -и [рус. луноход, према рус. Луна Месец] совјетско аутоматско возило са осам точкова без посаде за истраживање површине месеца.

лу̏нула, -е̄ ж [лат. lunula] 1. мали месец; предмет у облику полумесеца, нарочито брош или украс таквог облика. 2. анат. беличасти део при дну, корену нокта који је у облику полумесеца. ◆ **лу̏нулāран.**

Лу̏њик, -а [рус. Луник према луна Месец] име неколико совјетских вештачких сателита.

лу̏па, -е̄ ж, ген. мн. лу̏пā [фр. loupe] увеличавајуће стакло, обично уграђено у оквир с дршком, повећало.

лупѐркāлије, -ӣјā ж мн. [лат. lupercalia] ист. свечаности у част бога Луперка, које су се у старом Риму одржавале 15. фебруара.

лу̏пинг, -а м, мн. лу̏пинзи, ген. мн. лу̏пӣнгā [енгл. looping] авиј. акробатски лет при којем авион у вертикалном лету описује затворену кружну линију, петља.

лу̏стер, -а м, мн. -и, [нем. Luster према фр. lustre сјај] већа украсна светиљка с више сијалица или свећа, окачена о таваницу.

лустра́ција, -е̄ ж [лат. lustratio] 1. ист. религиозно, ритуално чишћење од греха (код старих Римљана). 2. пол. поступак којим се из јавних служби и политичког живота искључују компромитовани представници старе власти (у посткомунистичким земљама у транзицији).

лу̏струм, -а м, мн. -и, ген. мн. лу̏стрӯмā [лат. lustrum] ист. 1. у старом Риму жртва коју је цензор на крају свог мандата (после пет година) приносио боговима. 2. временско раздобље од пет година.

лутѐӣн, -и́на м [лат. luteum жуманце] бот. жути пигмент, жута боја у лишћу биљака и у жуманцету.

лутѐра̄н, -а́на м, мн. лутера́ни, ген. мн. лутера́нā [према Мартину Лутеру] 1. присталица, следбеник лутеранства, учења Мартина Лутера. 2. фиг. отпадник од вере; безверник, безбожник.

лутеранѝзам, -зма м = **лутера́нство,** -ства с [в. лутеран] верско учење немачког теолога Мартина Лутера, протестантског реформатора из XVI века, протестантска вероисповест.

лутера́нство = лутеранѝзам (в.)

лу̏тӗциј̄ум, -а (и **лу̏тӗцӣј,** -а) м [према латинском називу Париза, Lutetia] хем. хемијски елемент из групе лантаноида, симбол Lu, атомски број 71.

лу̏тња, -е̄ ж, ген. мн. лу̏тњӣ [итал. leuto] муз. лаута (1).

лу̏трија, -е̄ ж, ген. мн. лу̏трӣјā [итал. lotteria] 1. игра на срећу у којој се купују, извлаче срећке које могу да донесу добитак у новцу или предметима. 2. фиг. оно што зависи од среће, од стицаја околности; срећа. ▲ **класна лутрија** лутрија са више, обично пет вучења, с тачно утврђеним планом вучења срећака, које се најчешће деле на четвртине, половине и целе.

лу̏трӣјскӣ, -ā, -о̄ [в. лутрија] који се односи на лутрију. ▲ **~ зајам** државни зајам који зајмодавцу даје изглед на извлачење каквог већег згодитка, али зато носи мањи интерес.

лу̏фт, -а м [нем. Luft] фам. 1. ваздух. 2. фиг. слободан простор; време остављено да се обави неки посао.

лу̏фтбā̄д, -а м [нем. Luftbad] ваздушно купање, лечење помоћу светлости и ваздуха.

лу̏фтбало̄н, -а м, мн. луфтбало́ни, ген. мн. луфтбало́нā [нем. Luft ваздух, в. балон] заст. в. **ба̀ло̄н** (1. б.).

лу̏фтер = лу̏фтигӯз (в.)

лу̏фтигӯз, -а м, мн. лу̏фтигӯзи, ген. мн. лу̏фтигӯзā [нем. Luftikus, укрштено с нашом речју гуз] ветропир, ветрогоња; нерадник, бадавација.

луфти́рати, лу̏фтӣрām несврш. [нем. Luft, lüften] ветрити, проветравати. 2. **луфти́рати се** ништа не радити, шетати, бити ван куће без неког нарочитог посла или циља.

лу̏фт-ли́нија, -е̄ ж [нем. Luft ваздух, в. линија] ваздушна линија, најкраће, ваздушно растојање између два места.

лу̏ц, лу̀ца м, мн. лу̀цеви, ген. мн. лу̀цēвā [према аустријском клизачу Алфреду Луцу (Lutz)] сп. у уметничком клизању скок с једним или више окрета.

лу̀цēрка, -ē ж, дат. ин лок. лу̀цēрки, ген. мн. лу̀цēркӣ = **лу̀цēрна,** -ē ж, ген. мн. лу̀цернӣ [фр. luzerne] бот. врста детелине са много подврста, користи се као сточна храна.

лу̀цēрна = **лу̀цēрка** (в.)

лу̀цӣдан, -дна, -дно [лат. lucidus према lux светлост] бистрог, блиставог ума, оштроуман, проницљив; који се одликује јасноћом, бистрином духа.

луцӣдност, -и ж [в. луцидан] особина, стање онога који је луцидан, оштроумност, проницљивост; јасност, бистрина.

Лу̀цифер, а м [лат. lucifer јутарња звезда, према lux светлост и ferre носити] 1. рел. име анђела који се побунио против бога и постао вођа ђавола; сотона, ђаво. 2. заст. антички назив за планету Венеру, звезда Даница.

лу̀циферскӣ, -ā, -ō [в. Луцифер] ђаволски, сотонски.

Љ

љáма в. **лáма**[1].

љâнос, -а и **љâнос,** -а м, мн. -и [шп. llano равница] геогр. назив за простране травнате равнице у Јужној Америци.

љȗљ, -а м [лат. lolium] бот. врста корова; утринац.

М

ма́ви прид. индекл. [тур. mavi од ар. mā'ī] плав, боје неба.

ма̑виш в. **ма̑фиш**.

ма̑г, -а м, мн. ма́гови и ма̄ги, ген. мн. ма́говā и ма́гā [лат. magus од грч. mágos] 1. ист. код старих Персијанаца и Међана, свештеник, тумач снова и звездочатац. 2. чаробњак, врач; мађионичар. 3. велики вештак, човек несвакидашњих способности, човек који плени, изазива дивљење.

магàза, -ē ж, ген. мн. магáзā [тур. mağaza од ар. maḫāzin] складиште, магацин. 2. дућан, продавница.

магàзӣн, -и́на и **мàгазин,** -а м [фр. magasin од итал. magazzino од ар. maḫāzin] 1. складиште, стовариште, магацин. 2. воj. део ватреног оружја у којем се налази муниција за испаљивање, оквир, шаржер. 3. илустровани часопис, об. забавног садржаја. 4. емисија (на радију, телевизији) која се састоји од низа краћих новинарских прилога.

магазинáжа, -ē ж [фр. magasinage, в. магазин] 1. ускладиштење, смештање робе у магазин. 2. лежарина, новчана надокнада за коришћење магазина.

магазӣнēр, -ēра м [фр. magasinier, в. магазин] в. **магациòнēр**.

магàцӣн, -и́на и **мàгацин,** -а м [нем. Magazin од итал. magazzino] в. **магàзӣн** (1, 2).

магациӣнēр в. **магациòнēр**.

магациòнēр, -ēра м [итал. magazziniere, в. магацин] онај који ради у магацину, чувар магацина, складиштар.

мàгија, -ē ж [лат. magia од грч. mageía, в. маг] 1. чарање, бајање, поседовање натприродних моћи; чаробњаштво. 2. фиг. чаробна привлачност, неодољивост, чаробност. ▲ **бела** ~ она која призива небеске силе, добре духове; **црна** ~ она која призива зле духове.

мàгӣјскӣ, -ā, -ō [в. магија] који се односи на магију; који се односи на натприродне силе или моћи.

мàгистар, -стра м, мн. мàгистри, ген. мн. мàгистāрā (ж. **мàгистра**) [лат. magister] 1. титула онога ко је стекао први научни степен, тј. написао и одбранио магистарски рад. 2. титула дипломираног апотекара, свршеног студента фармације. 3. ист. а. у старом Риму, старешина, државни службеник, учитељ. б. у средњем веку, учитељ хуманистичких дисциплина; уметник.

магӣстēријум, -а м и **магӣстēрӣј,** -ија м [лат. magisterium] 1. студије којима се стиче звање магистра. 2. научни степен магистра. 3. положај, служба управника, надзорника. 4. управљање; подучавање.

магистрáла, -ē ж [лат. magistralis учитељски; главни] 1. главна саобраћајница (друмска, железничка). 2. главна линија инсталације (водоводне, електричне и сл.).

мàгистрāлан, -лна, -лно [в. магистрала] 1. главни, основни, битан; који се односи на магистралу. 2. мајсторски, вешт; који предњачи, који отвара нове путеве. 3. фарм. апотекарски;

начињен у апотеци (лек, за разлику од фабричког).

магистра́ле, -а с [лат. magistrale] књиж. последњи (петнаести) сонет у сонетном венцу, састављен од стихова претходних 14 сонета.

магѝстранд, -а м [нлат. magistrandus] кандидат за научни степен магистра.

магѝстрāт, -а́та м [лат. magistratus] 1. у старом Риму, висока државна функција; високи чиновник. 2. а. градска управа, градска влада. б. зграда у којој је седиште градске управе. 3. ист. у Србији, судска и управна власт у некадашњим окрузима. ◆ **магѝстрāтскӣ**.

магистрату́ра, -ē ж [нлат. magistratura] 1. испит за звање магистра; магистарски рад. 2. научно звање магистра. 3. служба, положај члана градске владе. 4. седиште (зграда) управне власти.

магистри́рати, магѝстрӣрāм, 3. л. мн. магистри́рајӯ свршен. [в. магистар] положити испит којим се стиче научно звање магистра, стећи звање магистра.

мàгичан, -чна, -чно [в. магија] 1. који поседује натприродне особине и дејство. 2. који делује као магија, очаравајући, чаробан. ▲ **магични квадрат** квадрат који се састоји од више квадратића с бројевима који сабрани хоризонтално, вертикално или дијагонално увек дају исти број; у енигматици, укрштене речи које се једнако читају водоравно и усправно.

мā̀гма, -ē ж [грч. mágma тесто] геол. усијана течна маса у унутрашњости Земље; изливена на површину ерупцијом вулкана назива се лава.

магматѝзам, -зма м [в. магма] геол. назив за све покрете растопљене ужарене масе у унутрашњости Земље.

мàгматскӣ, -ā, -ō [фр. magmatique, в. магма] геол. који се односи на магму. ▲ **магматске стене** стене настале хлађењем магме.

мàгнālијум, -а м [в. маг(незијум) и ал(умин)ијум] лака легура магнезијума и алуминијума, користи се у градњи авиона.

мàгнāт, -а́та м [клат. magnates од лат. magnus велики] 1. крупан привредник, индустријалац, финансијер, поседник. 2. ист. у средњем веку, племић високог ранга, великаш.

мàгнēзӣјум, -а и **мàгнēзӣј,** -ија м [нлат. magnesium, према граду Магнезији (Маниса) у Малој Азији] хемијски елемент, атомски број 12, симбол Mg, сребрнасто бео метал широке примене, неопходан живим организмима.

магнѐзит, -а и **магнѐзӣт,** -и́та м [в. магнезијум] минер. руда магнезијума, магнезијум- карбонат, користи се у производњи ватросталних материјала, вештачког ђубрива итд.

мàгнēт, -е́та м [грч. Magnêtis (líthos) магнезијски камен, према граду Магнезији у Малој Азији] 1. физ. природни минерал нарочитог својства да привлачи гвожђе и да слободан у природи заузима правац север–југ. 2. физ. комад гвожђа којем се да својство привлачења превлачењем преко магнета или помоћу електричне струје; електромагнет. 3. фиг. особа са својством да привлачи; неодољиво привлачна ствар, атракција.

магнетѝзам, -зма м [в. магнет] физ. 1. особина неке супстанце или предмета да привлачи гвожђе. 2. физ. дејство магнетског поља (*Земљин* ~). ▲ **животињски (анимални)** ~ тајанствени флуид којим наводно зраче поједини људи и који има лековито дејство. 3. фиг. моћ привлачења, привлачност.

магнетѝзēр, -е́ра м [фр. magnetiseur] онај који (покушава да) лечи применом животињског магнетизма.

мàгнетизовати = **магнѐтисати** (в.)

магнѐтисати, -ишēм и **мàгнетизовати,** -ујēм свршен. и несвршен. [нлат. magnetizare, в. магнет] 1. физ. да(ва)ти неком телу или супстанци магнетну силу; пренети, преносити магнетно својство на нешто. 2. фиг. остварити неодољив утицај на некога; снажно привући.

магнѐтит, -а и **магнѐтӣт,** -и́та м [в. магнет, -ит] минер. оксидна руда гвожђа, природни магнет.

магнѐтичан, -чна, -чно [в. магнет] 1. који има својство магнета; в. **мàгнēтскӣ**, **мàгнēтнӣ**.

2. фиг. који неодољиво привлачи, утиче на некога.

мàгнēтнӣ, -ā̄, -ō̄ [в. магнет] 1. који се односи на магнет; који је намагнетисан. ▲ **магнетна игла** намагнетисана казаљка компаса, која се сама поставља у правцу север–југ. 2. в. **мàгнēтскӣ**.

магнето- [в. магнет] као први део сложенице указује да се њен други део односи на магнет или његово дејство, примену и сл.

магнетòграф, -а м [в. магнето-, -граф] техн. инструмент који аутоматски бележи промене код магнетских појава.

магнетодѐтектор, -а м [в. магнето-, детектор] техн. инструмент који на основу промена магнетског поља открива предмете под водом.

магнетоиндȕкција, -ē ж [в. магнето-, индукција] физ. изазивање електричне струје помоћу магнета и проводника.

мàгнетометар и **мàгнетомēтар,** -тра м [в. магнето-, -метар] техн. инструмент којим се мери интензитет магнетског поља или магнетског момента.

мàгнетō̄н, -а м [в. магнет, -он] физ. јединица магнетског момента елементарних честица.

магнетòскоп, -а м [в. магнето-, -скоп] техн. апарат који на магнетској траци снима и репродукује ТВ програм.

магнетотера́пија, -ē ж [в. магнето-, терапија] мед. лечење употребом магнетског поља.

магнетòфō̄н, -óна и **мàгнетофō̄н,** -а м [в. магнето-, -фон] техн. електрични апарат с магнетском траком помоћу којег се снимају и репродукују звукови, гласови. ◆ **магнетòфō̄нскӣ**.

магнетохѐмија, -ē ж [в. магнето-, хемија] физ. хем. грана физичке хемије која проучава везу између магнетских (дијамагнетских) и хемијских својстава елемената.

магнетохидродинàмика, -ē ж, дат. и лок. магнетохидродинàмици [в. магнето-, хидродинамика] физ. научна дисциплина која се бави струјањем електрично проводљивих течности и плазме у магнетском пољу.

магнѐтрōн, -óна м [в. магнет(о)- и (елект)рон] физ. електронска цев у којој спољашње магнетско поље дејствује на електроне, користи се за произвођење радио-таласа изразито високе фреквенције.

мàгнēтскӣ, -ā̄, -ō̄ [в. магнет] који се односи на магнет, који користи магнет или магнетско поље; који делује као магнет; који је под дејством магнета. ▲ **магнетска индукција** в. **индȕкција**; **магнетско поље** простор око полова магнета; **магнетски момент** величина која карактерише магнетска својства одређеног тела.

магнилоквѐнтан, -тна, -тно [в. магнилоквенција] разметљив, пун великих, прејаких речи; бомбастичан, помпезан, високопаран.

магнилоквѐнција, -ē ж [лат. magniloquentia, од magnus велики, loqui говорити] прејака, прекомерна употреба речи; пренаглашена говорљивост, разметљив говор; високопарност.

магнитȕда, -ē ж [лат. magnitudo величина] 1. мера за јачину земљотреса у огњишту, епицентру (по Рихтеровој методи). 2. астрон. мера сјаја код звезда. 3. мат. апсолутна вредност.

магни́фикат, -а м [почетна реч од лат. Magnificat anima mea Dominum — велича Господа душа моја, Лука 1:46] рел. у католичкој цркви, Богородичина химна из Јеванђеља по Луки која се пева на вечерњим службама.

магнификáција, -ē ж [лат. magnificatio] 1. величање, слављење. 2. обраћање људима којима се уз звање додаје титула **магни́фикус** (в.).

магни́фикус, -а м, вок. магни́фице [лат. magnificus] величанствен, узвишен, племенит: титула која припада неким јавним звањима, нпр. ректору универзитета.

магновéње, -а с [стсл.] 1. трен, тренутак, часак. 2. песн. титрај, трептај, треперење.

магнóлија и **мàгнōлија,** -ē ж [нлат. magnolia од фр. ботаничару Пјеру Мањолу (Magnol, 1638–1715)] бот. 1. жбун или дрво с дебелим лишћем и крупним цветовима, *Magnolia grandiflora*. 2. цвет с таквог жбуна, дрвета.

мàдам и **мадàм** ж, индекл. [фр. madame] 1. госпођа, одрасла, удата жена. 2. реч која претходи презимену удате жене, одајући поштовање

и означавајући њен брачни статус. 3. ирон. жена која води јавну кућу.

мадаро́за, -ē ж [грч. madárōsis, од madarós ћелав, в. -оза] мед. појава опадања длака, об. трепавица, бркова и сл.

маде́ра, -ē ж [шп. madéra од порт. madeíra] 1. бот. сорта винове лозе на острву Мадеира. 2. цењено јако и слатко вино од те лозе.

мàдлēн, -е́на м [фр. madeleine] кулин. француски колачић сличан нашим ванилицама (познат због обраде у Прустовом роману „У потрази за изгубљеним временом").

Мадо̀на, -ē ж [итал. Madonna од лат. mea domina моја Госпа] 1. рел. Богородица, Госпа. 2. ум. уметничка представа (слика, статуа и сл.) Богородице.

мàдрас, -а м [по граду Мадрасу (Индија)] природно обојено памучно платно за ручно ткање; тканина од таквог платна.

мàдрац, -а̀ца м [нем. Matratze од итал. materasso] подлога за лежање која се користи као кревет или се ставља на њега (од грубље тканине, об. испуњене металним опругама, гумастом или сунђерастом масом); душек.

мадрѝгāл, -а́ла м [итал. madrigale од срлат. matricale једноставно, изворно]. 1. књиж. кратка лирска песма, претежно љубавног карактера. 2. вишегласна композиција без инструменталне пратње, популарна нарочито у ренесанси.

мàђија в. **мàгија**.

мàђијскӣ в. **мàгијскӣ**.

мађиòничāр, -а м [в. магија] чаробњак; човек који изводи за око необичне и неухватљиве вештине, трикове, остављајући утисак натприродних моћи. ◆ **мађиòничāрскӣ**.

маестòзо прил. [итал. maestoso од maestà величанство] муз. свечано, достојанствено.

маèстрāл, -а́ла м [итал. maestrale] метеор. прохладан северозападни летњи ветар на Средоземном (и Јадранском) мору.

маèстро, -а м (ж. **маèстра**) [итал. maestro од лат. magister] 1. учитељ, наставник, магистар. 2. муз. почасна титула или назив за уметника, посебно диригента.

мажòреткиња, -ē ж [енгл. majorette, изговорено по француском] свака од групе девојака у парадној униформи, које уз музику марширају и истовремено вешто баратају палицом или свирају добош.

маздаѝзам, -зма м [перс. Ахура Мазда] рел. ист. староиранска религија чији је зачетник био Заратустра, а у којој је Ахура Мазда врховно божанство.

мазохѝзам, -зма м [према аустријском писцу Л. фон Захер-Мазоху (L. von Sacher-Masoch, 1835–1895)] 1. полна настраност при којој особа може да ужива једино док трпи бол или понижење; уп. **садѝзам**. 2. фиг. понашање особе која се редовно упушта у ситуације или односе који су за њу штетни или понижавајући.

мазòхист(а), -ē м, мн. мазòхисти [в. мазохизам] особа која пати од мазохизма; особа којој је задовољство да пати.

мазохѝстичкӣ, -ā, -ō [в. мазохист(а)] који се односи на мазохизам или на мазохисте.

мàзӯрка, -ē ж [пољ. mazurek, према пољској покрајини Мазурији (Мазовше)] муз. пољска народна игра у трочетвртинском такту, популарна у XIX веку, позната нарочито по истоименим композицијама Фредерика Шопена.

мàзут, -а м [рус. мазут] висококалорично течно гориво добијено дестилацијом нафте.

мàина и **мāина,** -ē ж [итал. ammainare спустити] покр. 1. тишина на води, бонаца, тихо време без ветра; затишје, тишина (уопште).

мā̀ј, -а м [лат. maius] 1. пети месец у години. фиг. 2. мајско цвеће и зеленило. 3. доба младости.

мà̄ја, -ē ж [тур. maya] 1. квасац (за тесто). 2. заст. вакцина, серум. 3. заст. барут за једно пуњење пушке.

мà̄ја в. **мà̄јица**.

мàјāсил, -а м [тур. mayasil од ар. mā yāsīl] мед. 1. врста кожног обољења, екцем. 2. шуљеви, хемороиди.

мàјдан, -а и **мā́јдан,** -а м [тур. maden од ар. ma'dān] 1. рудник; каменолом. 2. фиг. извор велике зараде.

мајèстēт, -éта м [нем. Majestät од лат. maiestas величанственост] највиша власт и достојанство; величанство, царска или краљевска титула која припада и супружницима владара.

мајестѐтичан, -чна, -чно [в. мајестет] 1. царски, краљевски. 2. величанствен, узвишен.

мајеȕтика, -ē ж, дат. и лок. мајеȕтици [грч. maieutikḗ] 1. мед. вештина или занимање бабице, примаље; акушерство. 2. филоз. метода старогрчког филозофа Сократа (чија је мајка била бабица) да одговарајућим питањем извуче, 'породи' сазнање код саговорника на основу његове већ постојеће несвесне слутње. ◆ **мајеȕтичкӣ**.

мā̀јица, -ē ж [итал. maglia, дијал. maia] 1. поткошуља, с рукавима или без њих. 2. једноставан горњи део одеће (носи се уместо кошуље, блузе).

мајо̀лика, -ē ж, дат. и лок. мајо̀лици [итал. maiolica према изворном Maiorca (Мајорка, острво где је израђивана)] ум. 1. двоструко печена фина иловача превучена непрозирном белом глазуром и декоративно ишарана. 2. предмет од мајолике; скуп таквих предмета.

мајо̀нēз, -éза м [фр. mayonnaise по граду Mahon на острву Менорки] кулин. хладан сос од жуманаца, уља и сирћета или лимуновог сока.

мā̀јōр, -óра м [лат. maior већи, старији од magnus велики] воj. почетни чин вишег официра, између капетана прве класе и потпуковника. ◆ **мā̀јōрскӣ**.

мајо̀рāн, -áна м [нлат. maiorana, нејасног порекла] бот. зачинска биљка из породице уснатица, *Majorana hortensis*.

мајо̀рāт, -áта м [нлат. maioratus] прав. утврђени редослед наслеђивања, наследни ред у феудалном поретку.

мајо̀рдōм, -а м = **мајордóмо,** -а м = **мајордóмус,** -а м [срлат. maior domus глава куће] 1. управник, настојник великог имања, посебно велике куће, домаћинства. 2. ист. у старој француској држави, управник двора, највиши дворски и државни службеник.

мајоризáција, -ē ж [в. мајоритет] пол. освајање власти захваљујући већини, прегласавање, надгласавање.

мајорѝтēт, -éта м [срлат. maioritas од лат. maior већи] 1. већина, већи део, већи број. 2. у шаху, надмоћ у броју пешака на дамином или краљевом крилу.

мā̀јстергезанг, -а м [нем. Meistergesang] књиж. средњовековна поезија немачког грађанског сталежа, певање мајстерзингера (в.).

мā̀јстерзингер, -а м [нем. Meistersinger мајстор-певач] муз. књиж. у средњовековној Немачкој, певач и песник, члан црквеног певачког друштва које се надовезује на традицију минезенгера (в.).

мā̂јстор, -а м [нем. Meister од лат. magister учитељ] 1. занатлија с положеним стручним испитом; власник занатске радње. 2. уметник највишег ранга; појединац који се посебно истиче у некој уметности, знању или вештини, маестро (в.). 3. у шаху, титула припадника вишег такмичарског ранга. 4. фиг. сналажљив, вешт човек.

мā̂јсторскӣ, -ā̄, -ō̄ [в. мајстор] 1. који се односи на мајсторе. ▲ ~ **испит** испит чијим полагањем ученик (шегрт) добија звање мајстора; ~ **кандидат** у шаху, титула између првокатегорника и мајстора. 2. веома вешт, изузетно способан; одлично урађен.

мā̀јȗр, -а и **мā̀јȕр,** -у́ра м [мађ. major од нем. Maierhof] имање које обухвата земљу и зграде; пољопривредно добро, фарма; салаш.

мајȕскула, -ē ж [лат. maiusculus повећи, овећи] 1. велико слово. 2. палеогр. тип грчког и латинског писма које се састоји само од великих слова; супр. **минȕскула**. 3. текст писан таквим писмом.

макабијáда, -ē ж [према јеврејској владарској породици Макабејаца (Макавеја), из II века пре н. е.] сп. такмичење у Израелу које окупља Јевреје из целог света, свејеврејска олимпијада (прва одржана 1932. г.).

мака̀бричан, -чна, -чно [фр. macabre] који подсећа или се односи на мртваца; мртвачки, језив, грозан.

мака̀дам, -а́ма м [енгл. macadam, према шкотском инжењеру Џ. Мак Адаму (Mac Adam, 1827–1865)] грађ. материјал за градњу друмова и улица од набијеног крупног и ситног камена, шљунка, песка и средства за везивање. ◆ **мака̀дамски**.

ма̀казе, ма̀ка̄зе̄ ж мн. [тур. makas од ар. maqaṣṣ] 1. алатка од два сечива спојена шрафом и дршкама кроз које се провлаче прсти како би се сечива отварала и затварала. 2. фиг. истовремена претња, опасност са две супротне стране, безизлазан положај (*наћи се у маказама*). 3. сп. а. врста захвата у рвању. б. стил скокова увис. в. у фудбалу, шут подигнутом ногом преко главе.

ма̀као, -а м, мн. ма̀каки [порт. macaco из неког афричког језика] 1. зоол. род усконосих мајмуна источне њушке, *Macacus* који живе у малим чопорима. 2. старинска играчка пајац који на притисак дугмета искаче из кутије.

мака̀ма -е̄ ж [ар. mäkāmä место стајања (публике)] књиж. у арапској књижевности, римована проза, приче у полупесничком облику.

мака̀о, мака̀а м [порт. macao, према граду Макао у Кини] 1. врста хазардне игре картама. 2. зоол. црвена ара, дугорепи бразилски папагај.

ма̀кара, -е̄ ж [тур. makara од ар. bäkrä] 1. зидарска скела. 2. чекрк, витло, котурача. 3. справа за побијање шипова у земљу чији је главни део маљ.

макаро́ни, макаро́на̄ м, мн. = **макаро́не**, макаро́на̄ ж, мн. [итал. maccheroni] кулин. цевасто суво тесто од пшеничног брашна; јело од таквог теста.

мака̀ро̄нски, -а̄, -о̄ [итал. maccheronico, в. макарони] 1. књиж. који обилује речима измешаног народског говора и латинског језика (нпр. домаћа реч са латинским наставком). 2. који представља језичку мешавину уопште. ▲ **макаронски стихови, макаронска поезија** књиж. у ренесансној Италији, шаљиве песме на тобожњем латинском језику.

макартѝзам, -зма м [енгл. McCarthyism] пол. систематско оптуживање за нелојалност држави (прокомунистичко деловање), прогон интелектуалаца у циљу сузбијања слободног и критичког мишљења, као у САД педесетих година XX века на иницијативу сенатора Џ. Макартија (Joseph McCarthy, 1909–1957).

макѐта, -е̄ ж [фр. maquette] минијатурна, верна репродукција неке грађевине, машине, брода, позоришне сценографије и сл.; модел.

макѐта̄р, -а́ра м [в. макета] онај који прави макете.

ма̀кӣ, -ӣја м, мн. ма̀кӣји [фр. maquis шикара] 1. у Другом светском рату, члан Француског покрета отпора. 2. јединица Француског покрета отпора.

ма̀кија, -е̄ ж [итал. macchia] бот. претежно жбунаста зимзелена вегетација комбинована са шумама, карактеристична за Средоземље; шикара.

макијавелѝзам, -зма м [итал. machiavellismo] 1. политичко учење италијанског писца и политичара Н. Макијавелија (Niccolò Machiavelli), 1469–1527, које наглашава да су у циљу јачања државе сва средства владања допуштена. 2. фиг. политичка пракса која се служи свим средствима у циљу освајања или задржавања власти. 3. фиг. безобзирно и неморално понашање ради освајања или задржавања друштвеног, пословног, професионалног и др. статуса.

макијавѐлист(а), -е̄ м [в. макијавелизам] поборник макијавелизма; онај који се понаша у духу макијавелизма.

макијавелѝстичкӣ, -а̄, -о̄ [в. макијавелизам] који се односи на макијавелизам или макијавелисте.

макија́жа, -е̄ ж [фр. maquillage] 1. шминка; средства за шминку, скуп или комплет таквих средстава. 2. употреба шминке. 3. фиг. обележавање карата.

макимо̀но, -а м, ген. мн. макимо́на̄ [јап. maki ветар и mono ствар] у Јапану и Кини, папирни или свилени свитак са текстом или сликом про-

праћеном текстом који се, део по део, чита одн. гледа здесна налево.

мàклер, -а м [нем. Makler] трг. посредник у склапању послова; онај који прати берзанску вредност деоница и других хартија од вредности, тргује њима или посредује у њиховој купопродаји; брокер, (берзански) агент. ◆ **мàклерскӣ**.

маклерáжа, -ē ж [нем. Makler] награда коју маклер зарађује посредовањем, провизија.

маклýра, -ē ж [према ботаничару В. Маклуру (W. Maclure)] бот. грм или дрво са северноамеричког тла чији плод личи на поморанџу а на листовима се може гајити свилена буба, *Maclura pomifera*.

мàкō, -ōа м [према Мако-бегу, египатском узгајивачу памука] фини египатски памук, користи се за израду доњег веша.

макрàмē, -ēа м [фр. macramé од ар. miqrama извезена марама] 1. вештина чворовања канапа или сличних струна чиме се добијају мрежасти украсни предмети (зидне декорације, виseће корпе, делови одеће итд.). 2. предмет начињен чворовањем.

мàкрō, -ōа, мн. макрòи [фр. maquereau] подводач, сводник, онај који живи на рачун проститутки као њихов послодавац, узимајући знатан део зараде.

мàкро, -оа м [енгл. macro] рач. у рачунарским апликацијама, низ забележених притисака на тастатуру који представљају упутство рачунару за одређену програмирану радњу.

макро- [грч. makrós велики, дугачак] као први део сложеница означава велике димензије или дуго трајање онога што исказује други део речи; супр. **микро-** (в.).

макроанализа, -ē ж [в. макро-, анализа] екон. анализа која бројне променљиве (вредности, величине) у економском систему своди на мали број општих друштвених величина као показатеља.

макробиóза, -ē ж [в. макро-, грч. bíos живот] дуговечност, дуг живот.

макробиòтика, -ē ж, дат. и лок. макробиòтици [в. макро-, грч. biotikós животни] тип вегетаријанске исхране засноване првенствено на воћу, поврћу и интегралним житарицама, уз искључење шећера и свих индустријских производа, у циљу очувања здравља.

макробиòтичкӣ, -ā, -ō [в. макробиотика] који се односи на макробиотику; који доприноси продужењу живота и добром здрављу (*макробиотичка исхрана*).

макробиòтичāр, -а м (ж. **макробиòтичāрка,** -ē, дат. и лок. макробиòтичāрки) [в. макробиотика] онај ко се у животу и исхрани придржава начела макробиотике.

макроглòсија, -ē ж [в. макро-, грч. glôssa језик] мед. неприродно увећање, задебљање језика.

макроеволýција, -ē ж [в. макро-, еволуција] биол. преломна фаза преласка једног типа организма у виши, развијенији тип (род или врсту).

макроекономија, -ē ж [в. макро-, економија] екон. грана економске науке која проучава привреду земље као целине и бави се величинама које се односе на друштво у целини (нпр. национални доходак, укупне инвестиције, запосленост, штедња, потрошња итд.), како би препоручила системска решења на државном нивоу. ◆ **макроèкономскӣ**.

макроклúма, -ē ж [в. макро-, клима] збир климатских чинилаца на великом подручју (државе, региона, континента). ◆ **макроклѝматскӣ**.

макрокòзам, -зма м = **макрокòсмос,** -а м [в. макро-, космос] 1. природа, свет у најширем смислу, укупно; универзум, свемир. 2. укупна структура, систем неке појаве; велики систем који одражава неки свој део.

макролингвѝстика, -ē ж, дат. и лок. макролингвѝстици [в. макро-, лингвистика] изучавање масовних лингвистичких појава, укључујући културолошка својства, језичка понашања, однос према ванјезичком искуству, са статистичког и кванитативног гледишта; уп. **микролингвѝстика**. ◆ **макролингвѝстичкӣ**.

макрòлит, -а и **макрòлӣт,** -и́та м [в. макро-, грч. líthos камен] палеонт. гломазно и тешко камено оруђе из доба мезолита.

макромàстија, -ē ж [в. макро-, грч. mastós дојка] мед. абнормална величина дојки.

макромèлија, -е ж [в. макро-, грч. mélos уд] мед. претерани раст руку и ногу.

макромолèкул, -а м [в. макро-, молекул] хем. молекул врло велике масе и тежине.

макромòлекулāран, -рна, -рно [в. макромолекул] хем. који се односи на макромолекуле; сачињен од макромолекула. ▲ **макромолекуларна хемија** област хемије која проучава спојеве макромолекула.

макрòпсија, -ē ж [в. макро-, грч. ópsis вид, виђење] мед. поремећај вида кад опажени предмети изгледају већи него што стварно јесу.

мàкрорēгија, -ē ж [в. макро-, регија] геогр. велика географска целина за коју важе иста својства (климатска, привредна итд.).

макрорèљеф, -а м [в. макро-, рељеф] геогр. 1. рељеф, рељефне одлике за већи регион. 2. пластични приказ, модел рељефа у великом формату.

макроскòпија, -ē ж [в. макро-, -скопија] посматрање голим оком, без увеличавања.

мàкроскопскӣ, -ā, -ō [в. макроскопија] 1. видљив голим оком, без увеличавања помоћу лупе или микроскопа. 2. веома крупан, упадљив, очигледан.

макросòмија, -ē ж [в. макро-, грч. sôma тело] мед. абнормална развијеност целог тела, претеран раст; гигантизам.

макроспорàнгија, -ē ж [в. макро-, грч. sporá семе, angeîon суд] бот. део биљке у којем се развијају макроспоре.

макроспóре, -ā ж, мн. [в. макро-, грч. sporá семе] бот. велике споре из којих се развијају женске клице (нпр. код папрати).

макроструктýра, -ē ж [в. макро-, структура] 1. грађа и састав неког материјала видљива голим оком. 2. структура неког насељеног места у целини, у основним цртама.

макрòтија, -ē ж [в. макро-, грч. oûs уво] мед. претерана величина ушних шкољки, ушатост.

макротиполòгија, -ē ж [в. макро-, типологија] екон. разврставање државног простора у регије према економским обележјима.

мàкрофауна, -ē ж [в. макро-, фауна] зоол. део фауне који обухвата животиње видљиве голим оком; супр. **микрофàуна** (в.).

макрохеѝлија, -ē ж [в. макро-, грч. cheîlos усна] мед. увећање усана код разних патолошких стања.

макроцèфал, -а м [в. макро-, грч. kephalḗ глава] мед. особа која има абнормално велику лобању.

макроцефàлија, -ē ж [в. макро-, грч. kephalḗ глава] мед. абнормална величина лобање, главе.

макроци́ти, макроци́тā м, мн., јд. **макрòцӣт,** -и́та [в. макро-, -цит(и)] мед. изузетно велика црвена крвна зрнца, еритроцити (указују на нека обољења).

мàксвел, -а м [према енглеском физичару Ц. К. Максвелу (J. Maxwell), 1831–1879] физ. стара мерна јединица за магнетни флукс, ток (знак Мх); замењена вебером.

мàкси прид. индекл. [енгл. maxi, скр. од maximal, в. максималан] жарг. 1. (о женској одећи) који допире до ножног чланка (*~ сукња*, *~ хаљина*). 2. (о модном стилу) који подразумева дужину одеће до ножног чланка. 3. који је већих димензија или количине од уобичајених.

максѝла, -ē ж, ген. мн. максѝлā [лат. maxilla] анат. вилица, чељуст.

мàксилāран, -рна, -рно [лат. maxillaris] анат. вилични, чељусни.

максилофàцијāлан, -лна, -лно [лат. maxilla, лат. facialis од facies лице] мед. који се односи на вилицу и лице (*максилофацијална хирургија*).

максѝма, -ē ж [лат. maxima (propositio), највећа, најважнија тврдња] сажета мудра мисао која се схвата или цитира као начело; гесло, животно начело.

мàксимāлан, -лна, -лно [нлат. maximalis] 1. највећи који је допуштен законом, прописима или задатим условима (*максимална казна*,

максимална брзина, *максимална цена*). 2. највећи могућ, који се развија до својих крајњих могућности (*максимална температура*, *максимална снага*, *максимална брзина*).

максимали̏зам, -зма м [в. максималан, в. -изам] 1. тежња за врхунским достигнућима, резултатима; особина појединца или групе да пред себе поставља најтеже задатке. 2. преговарачки став којим се постављају највећи захтеви за своју страну.

максима̀лист(а), -ē м, мн. максима̀листи [в. максималан, в. -ист(а)] онај који тежи да постигне највише што може; онај који поставља екстремне захтеве.

максимали̏стички, -ā, -ō [в. максималист(а)] који се односи на максимализам или максималисте.

максими́рати, максѝмӣрā̄м, 3. л. мн. максими́рајӯ свршн. и несврш. [нем. maximieren, в. максималан] 1. екон. утврдити, утврђивати горњу границу (цена). 2. повећати до највишег степена, повисити до крајњих могућности.

мȁксимум, -а м [лат. maximum] 1. оно највише или највеће што је могуће достићи; врхунац. 2. горња граница неке величине, мере, степена, количине итд. коју допушта или прописује закон, пропис, задати услов. 3. мат. највећа вредност (у неком уређеном скупу или функцији).

мàксӯз = мàхсӯз прид. и прил. [тур. mahsus од ар. maḫṣūṣ] покр. 1. прид. нарочит, особит, посебан. 2. (као прил.) посебно, нарочито. ▲ **~ сèлā̄м** посебан поздрав, топли поздрав.

мàксум, -а и **мàксӯм,** -у́ма м [тур. masum од ар. ma'ṣūm] покр. 1. нејако, мало дете; невинашце. 2. фиг. незрела, детињаста, недорасла особа.

мàкула, -ē ж [лат. macula мрља, љага] 1. (тамна) мрља, пега. 2. мед. промена боје на кожи, тамна пега. 3. астрон. тамна пега на Сунцу.

мȁкулā̄ран, -рна, -рно [нлат. macularis, в. макула] који има облик мрље, пеге; који се односи на мрље.

макулату́ра, -ē ж [нлат. maculatura] 1. типогр. умрљани, лоше штампани табаци или листови при умножавању текстова или слика. 2. фиг. безвредан рад, нарочито књижевни. 3. непродати примерци новина или часописа, ремитенда.

мā̂л, ма́ла м [тур. mal од ар. māl] покр. 1. посед, имовина (нарочито покретна). 2. домаће животиње, стока, живина.

мā̂ла и ма́ла, -ē ж, в. **мàхала**.

мàлага, -ē ж, дат. и лок. мàлаги [према шп. граду Малага] 1. врста грожђа. 2. слатко десертно вино од тог грожђа. 3. сладолед са сувим грожђем натопљеним румом.

малаколо̀гија, -ē ж [грч. malakós мек, в. -логија] зоол. грана зоологије која проучава мекушце (пужеве, шкољке, главоношце).

мàлā̄рија, -ē ж [итал. malaria од mala aria лош ваздух] мед. заразно обољење крви праћено грозницом, изазвано убодом маларичног комарца, карактеристично за мочварне крајеве.

малàричан, -чна, -чно [в. маларија] 1. који се односи на маларију. 2. оболео од маларије, заражен маларијом. 3. који преноси маларију (комарац).

малàричар, -а м [в. маларичан] онај који болује од маларије.

ма́лати, мā̂лā̄м, 3. л. мн. ма́лајӯ несврш. [нем. malen] 1. фарбати, бојити, кречити (зид, кућу, ограду и сл.). 2. заст. (уметнички) сликати.

малàхӣт, -и́та м [грч. maláchē зрни слез] минер. минерал зелене боје, углавном карбонат бакра, користи се за израду украсних предмета.

мàлā̄ција, -ē ж [нлат. malacia, од грч. malakía мекоћа, слабост] мед. размекшавање ткива органа услед обољења или недовољне исхране.

мàлвā̄зија, -ē ж [итал. malvasia према грчком граду Малвасији] 1. сорта винове лозе. 2. слатко ароматично вино добијено од таквог грожђа.

малвѐрзант, -а м, ген. мн. малвѐрзанāтā [в. малверзација] онај који се бави преварама, малверзацијама.

малверза́ција, -ē ж [фр. malversation] 1. недозвољена радња с новцем, вредносним папирима и сл., проневера, утаја, неисправно обављање посла. 2. прав. злоупотреба службеног положаја.

малеволѐнтан, -тна, -тно [лат. malevolens] који другом жели зло, злобан, злонамеран, завидљив.

малеволѐнција, -ē ж [лат. malevolentia] жеља да се другом догоди зло; злонамерност, злоба, завист.

мȁлеолāран, -рна, -рно [лат. malleolus мали чекић] анат. који се односи на скочни зглоб или чукаљ.

мȁлēр, -е́ра и **мȁлер,** -а м [фр. malheur] зла срећа, несрећа, пех, баксузлук.

малѐрāј в. **молѐрāј**.

мȁлерōзан, -зна, -зно [фр. malheureux, в. малер] који је зле среће, који често доживљава малере, баксузан.

мȁлеус[1], -а м [лат. malleus чекић] анат. највећа од тријух кости у унутрашњем уху, чекић.

мȁлеус[2], -а м [лат. malleus] вет. в. **сака́гија**.

малѝгāн, -а́на м [фр. malligand, према фр. енологу Малигану] 1. мерна јединица за проценат алкохола у вину, за јачину вина. 2. справа за мерење јачине вина.

мȁлӣган, -гна, -гно [лат. malignus шкодљив, опак] 1. злобан, зао, злонамеран. 2. мед. опасан по живот, штетан; злоћудан, са изгледом да метастазира (*малигни тумор*).

малигнӣтēт, -е́та м [лат. malignitas] 1. злоба, пакост, шкодљивост. 2. мед. злоћудност, опасан (по живот) карактер патолошке појаве у организму.

мȁлициōзан, -зна, -зно [нлат. malitiosus од лат. malitia злоба] 1. злобан, пакостан, подмукао. 2. заједљив, подругљив.

малициóзност, -и ж [нлат. malitiositas] 1. злоба, пакост, подмуклост. 2. заједљивост, подругљивост.

мȁлтер, -а м [нем. Mörtel] везивни материјал у грађевинарству (смеса гашеног креча, песка и воде) којим се премазују опеке или камен.

малтóза, -ē ж [нем. Maltose од енгл. malt слад, в. -оза] хем. врста шећера (дисахарида) који настаје од скроба, при стварању слада клијањем јечма; сладни шећер.

малтретѝрати, малтрѐтӣрām, 3. л. малтретѝрајӯ несврш. [фр. maltraiter од mal traiter лоше поступати], кињити, злостављати, мучити кога.

малтузијáнац в. **малтузијàнист(а)**.

малтузијанѝзам, -зма м [према енгл. економисти Т. Р. Малтусу (T. R. Malthus) 1766–1834, в. -изам] соц. учење по коме се становништво множи геометријском прогресијом а производња хране аритметичком прогресијом, што значи да се сиромаштво може избећи само смањењем популације. ◆ **малтузѝјāнскӣ**.

малтузијàнист(а), -ē м и **малтузијáнац,** -нца м [в. малтузијански] присталица или заговорник малтузијанизма (в.).

малтузѝјāнскӣ, -ā, -ō [енгл. Malthusian] који се односи на Малтусово учење, на малтузијанизам.

малформáција, -ē ж [енгл. malformation, лат. male лоше, в. формирати] мед. урођено одступање од нормалног облика тела, дела тела или органа; наказност.

мȁлц, -а м [нем. Malz] слад, преврело жито (нарочито јечам) које се користи у производњи пива, шпиритуса и др.

мȁлцајт, -а м [нем. Mahlzeit оброк] 1. заст. време ручка. 2. узв. пријатно! (уз оброк).

мȁмба, -ē ж [енгл. mamba од зулу] зоол. род отровних афричких змија. ▲ **црна ~** најотровнија врста змија на свету, живи на тлу; **зелена ~** врста која живи на дрвећу.

мȁмбо, мáмба м [амер. шп. mambo] муз. врста окретне игре, брзог плеса пореклом са Карипских острва.

мамѐлук, -а м, мн. мамѐлуци [тур. memlûk од ар. mämlūk] ист. 1. а. роб, припадник телесне гарде египатских султана. б. припадник Наполеонове телесне гарде. 2. фиг. пеј. одани слуга који беспоговорно извршава наредбе господара; слепи послушник неког моћника.

мамѝла, -ē ж [лат. mammilla] анат. брадавица на дојци.

мȁмилāран, -рна, -рно [лат. mammilaris] који се односи на брадавицу дојке.

мамо̀граф, -а м [лат. mamma дојка, сиса, в. -граф] мед. рендгенски апарат за снимање дојки.

мамографија, -ē ж [лат. mamma дојка, сиса, в. -графија] мед. рендгенско снимање дојки (ради раног откривања тумора, рака дојке).

мàмōн, -о́на м [лат. mammon од грч. mammō-nâs од хебр. māmōn новац] 1. (**Мамон**) бог злата, богатства, златно теле код неких старих народа. 2. фиг. земаљска блага и богатства, материјална вредност; моћ новца.

мàмуза, -ē ж, ген. мн. мàмӯзā [тур. mahmuz од ар. mihmāz] 1. оструга, метална справица на јахаћој обући којом се коњ подбада. 2. оштра рожната израслина на ногама неких птица.

мàмуран, -рна, -рно [тур. mahmur од ар. mahmūr опијен вином] омамљен после пијанства, бунован, поспан услед претераног уживања алкохола.

мамӯрлук, -а м, мн. мамӯрлуци [тур. mahmurluk, в. мамуран] стање онога ко је мамуран.

мàмут, -а м, ген. мн. мàмӯтā [рус. мамонт из јакутског] зоол. изумрла крупна животиња из леденог доба, слична слону, са кљовама и длакавом кожом.

мàмутовац, -о̄вца м [в. мамут] бот. врста џиновског четинарског дрвета, секвоја (в.).

мàмутскӣ, -а̄, -о̄ [в. мамут] 1. који припада мамуту, који подсећа на мамута. 2. огроман, џиновски.

-ман, -манија, -мански [грч. manía лудост, бес] као други део сложенице означава претеран интерес, помаму, лудост за оним што је исказано у првом делу речи.

мàна, -ē ж [лат. manna од грч. mánna од хебр. mānā] 1. рел. у Библији, храна која је Израиљцима падала с неба док су били у Синајској пустињи (~ *небеска*). 2. фиг. неочекивана благодат, дар с неба.

мàна[1], -ē ж [тур. mahana од перс. behane] грешка, недостатак, неисправност, мањкавост.

мàна[2], -ē митол. код народа Меланезије и Полинезије, натприродна, чудотворна моћ духова покојника.

мàнастӣр, -а м [грч. monastḗrion према monastḗs монах] црква са стамбеним зградама у којима, према утврђеним правилима, живе монаси или монахиње; самостан. ◆ **мàнастӣрскӣ.**

мàнастӣрка, -ē ж, дат. мàнастӣрки [в. манастир] врста љуте ракије, препеченице, каква се производи у неким манастирима.

мàнгāл, -а́ла и **мàнгал,** -а м [тур. mangal од ар. mänqal] метални суд са постољем у који се ставља распаљен дрвени угаљ или жар како би се загрејала просторија, јело итд.

мàнгāн, -а́на м [нем. Mangan од итал. manganese, в. магнезијум] хем. тврд и крут сивкасто-црвенкасти метал, атомски број 25, симбол Mn; његова једињења се користе у медицини као антисептици; има широку примену у индустрији.

манганѝзам, -зма м [в. манган, -изам] мед. хронично тровање манганом, врста професионалне болести.

мàндал, -а м [тур. mandal] етнол. реза, засун, дрвена или метална пречага на вратима којом се она забрављују изнутра.

мандàла, -ē ж [санскр. mandala круг] 1. рел. ум. у хиндуизму и будизму, схематска представа свемира у виду круга или многоугла са божанским ликовима и симболима (користи се при медитацији, има и уметнички карактер). 2. псих. симбол у јунговској психологији који представља настојање ка постизању поновног јединства „ја".

мàндалити, -ӣм несврш. [в. мандал] затварати врата мандалом.

мандàрӣн, -и́на м [порт. mandarim према mandar наредити од санскр. mantrin познавалац светих књига, краљев саветник] 1. ист. у старој Кини, назив за високе државне чиновнике. 2. фиг. пеј. назив за послушника власти из редова државних чиновника, функционер, бирократа.

мандарѝна, -ē ж [итал. mandarino] бот. дрво и плод мале, ароматичне и слатке поморанџе, пореклом из Кине и Јапана, *Citrus nobilis.*

мандàрӣнскӣ, -а̄, -о̄ [в. мандарин] 1. прид. који припада мандаринима, који се односи на

мандарине. 2. главни дијалект кинеског језика, који се разуме на девет десетина кинеске територије (~ *кинески*).

мàндāт, -а́та м [лат. mandatum од mandare поверити] 1. овлашћење дато некоме да представља, заступа или (у)ради нешто у нечије име. 2. прав. административни наредбодавни документ који виша власт упућује нижој. 3. подручје под посебном управом међународних организација или великих сила.

мандàтāр, -а́ра м [нлат. mandatarius] заступник, опуномоћеник; овлашћена, пуномоћна особа; особа која је добила мандат да састави владу.

мàндāтнӣ, -ā, -ō [в. мандат] 1. који се односи на мандат. ▲ **мандатна казна** казна која се наплаћује на лицу места. 2. који је под мандатом, под управом која има мандат.

мàндāтор, -а м [нлат. mandator] давалац мандата, пуномоћи; наредбодавац, опуномоћитељ; онај који даје мандат за састављање владе (об. шеф државе).

мандѝбула, -ē ж [нлат. mandibula од лат. mandere жвакати] 1. анат. доња вилица. 2. (об. мн.) зоол. делови усног прибора код појединих инсеката. ◆ **мàндибулāран**.

мандо́ла, -ē ж [итал. mandola] муз. жичани инструмент, врста лауте са четири или пет пари струна, раширена у Европи до XIX века.

мандолѝна, -ē ж [фр. mandoline од итал. mandolino] муз. жичани инструмент крушкастог облика, врста кратке тамбуре, са четири до шест пари струна.

мàндо̄рла, -ē ж [итал. mandorla бадем] рел. ум. бадемасти ореол, симбол божанске светлости, око тела светих ликова на сликама (у хришћанству углавном ограничен на представе Христа и Богородице).

мандрàгора, -ē ж [грч. mandragóras] бот. биљка чији корен личи на људску фигуру и којој се приписује чудотворна моћ, *Mandraghora officinalis*; алрауна, буновина.

мàндрӣл, -и́ла и **мàндрил,** -а м [нем. Mandrill од шп. mandril] 1. зоол. врста афричког мајмуна, велики павијан, *Mandrillus sphinx*. 2. пеј. неваспитана, неуглађена особа; неотесанко, клипан.

мàндула и **мàндула,** -ē ж [лат. amandula од грч. amygdálē] 1. бот. бадем; дрво или плод бадема. 2. анат. крајник, тонзила.

мàнēвар, -вра и **манéвар,** -вра м [фр. manoeuvre] 1. вој. покрет и прераспоређивање војних јединица у борбеној ситуацији ради постизања војног циља. 2. (об. мн.) вој. вежба веће војне формације или више јединица при којој се инсценирају могуће борбене ситуације. 3. поступак, потез приликом руковања, управљања (покретном машином, возилом и сл.). 4. сп. покрет, потез, поступак у спортској игри једног играча или тима. 5. фиг. поступак у некој животној ситуацији ради савладавања тешкоће или постизања циља; трик, смицалица, досетка.

мàнēвāрка, -ē ж [в. маневар] мања локомотива која служи за пребацивање железничких вагона или композиција на станици, у депоу и сл.

мàнēвāрскӣ, -ā, -ō [в. маневар] који се односи на маневре, који се примењује у маневрима. ▲ **маневарска муниција** меци који се употребљавају на војним вежбама и који не могу изазвати повреде, осим из непосредне близине.

манèврисати, -ишēм несврш. [фр. manoeuvrer] 1. вој. вршити маневре; покретати војне јединице према потребама фронта. 2. управљати, руковати чиме; вршити одређене покрете возилом или машином. 3. фиг. сналазити се, тражити начин за излаз из непријатне ситуације.

мàнēж в. **мањеж**.

манèкēн, -е́на м (ж. **манèкēнка**) [фр. mannequin од флам. mannekijn човечуљак] 1. лепо грађена особа која приказује најновије моделе одевних предмета, фризуре, модне детаље и сл. на модним ревијама и такмичењима, телевизијским или фотографским снимцима и сл.; модел. 2. кројачка лутка за моделирање и пробање одеће; лутка за излагање одеће у излозима. 3. (раније дрвена) лутка савитљивог тела коју користе уметници за скицирање људских телесних поза. ◆ **манèкēнскӣ**.

манжѐта, -ē и **манжѐтна,** -ē = **маншѐта,** -ē ж [фр. manchette према manche рукав] посувраће-

ни доњи део рукава (обично се закопчава) или ногавица на панталонама.

манжѐтна в. **манжѐта**.

манѝзам, -зма м [лат. manes сени, душе покојника] 1. ист. култ мртвих код Римљана и старих италских народа. 2. (уопште) поштовање предака свог народа или своје породице.

мàнија, -ē ж [грч. manía] 1. мед. лудило, суманутост, махнитост, бес (у наступима, нападима) као саставни део болести (ендогене психозе) која се испољава кроз сметње у мишљењу, афекте и моторне хиперактивности. 2. претерана склоност, страст, лудовање за неком врстом предмета или активности.

мàнијāк и **манѝјак,** -а м, мн. мàнијāци [срлат. maniacus, в. манија] 1. онај који пати од маније; душевно болесна, настрана особа (*сексуални* ~). 2. фиг. онај који показује претерану склоност или страст за нешто.

мàнијакāлан, -лна, -лно [в. манијак] 1. који се односи на манију. 2. који се понаша као манијак; који се односи на манијака; који личи на особину или поступак манијака.

мàнијāчкӣ и **манѝјачкӣ,** -а, -о [в. манијак] в. **мàнијакāлан**.

манѝкӣр, -и́ра м (ж. **манѝкӣрка,** дат. и лок. мн. манѝкӣрки) [фр. manicure, manucure од лат. manus рука, cura нега] 1. рад на нези руку и нокти-ју. 2. онај ко се бави маникирским занатом, ко стручно негује руке и нокте. 3. прибор за негу нокти-ју, прибор за маникирање.

маникѝрати, манѝкӣрāм, 3. л. мн. маникѝрајӯ несврш. [нем. maniküren од фр. manicurer] 1. хигијенски и козметички неговати руке и нокте. 2. **маникѝрати се** обављати маникирање на сопственим рукама.

маниóка, -ē и **маниòка,** -ē ж [фр. manioc од егз. (тупи) mandioca] бот. тропска биљка чији корен садржи много скроба од којег се прави хлеб.

манѝпула, -ē ж [лат. manipulus] ист. пешадијска јединица у староримској војсци од 60 до 120 људи.

манипӯлант, -а м, ген. мн. манипӯланāтā [в. манипулација] 1. онај који управља, рукује, манипулише нечим. 2. нижи службеник који у предузећу или установи премешта или доноси предмете, радни материјал на обраду (нпр. у библиотеци). 3. в. **манипӯлāтор**. ◆ **манипулàнтскӣ**.

манипӯлāтор, -а м [в. манипулација] 1. в. **манипӯлант** (1). 2. пеј. онај који се бави манипулацијама (2, 3); преварант, подвалација.

манипулáција, -ē ж [фр. manipulation од лат. manipulus] 1. руковање, (ручно) баратање, управљање предметима, робом итд. 2. пеј. плански утицај на појединце и јавност непоштеним поступцима ради постизања политичких циљева. 3. пеј. смишљено мењање, прилагођавање или извртање података и информација у циљу стицања користи, смицалица, подвала.

манипӯлисати, -ишēм несврш. [срлат. manipulare] 1. вршити манипулацију (1). 2. бавити се манипулацијама, упражњавати манипулацију (2, 3).

манѝпулум, -а м [нлат. manipulum] црквн. 1. у грчкој цркви, комад тканине за брисање руку и светих сасуда. 2. у католичкој цркви, наручник, широка кићена тканина коју на левој подлактици носи свештеник током мисе.

мàнӣр, -и́ра м [фр. manière] 1. начин на који се нешто ради. 2. устаљен начин на који се обликују уметничка дела; стваралачки метод, шаблон једног уметника, жанра, уметничке школе и сл. 3. (мн.) спољни начин понашања, опхођења према другима; лепо, фино понашање.

манирѝзам, -зма м [фр. manièrisme] 1. стваралачки метод који постаје устаљен, понављан до једнообразности; шаблон. 2. помодарство, опонашање помодног. 3. ум. стил на прелазу између ренесансе и барока који се одликовао патосом, немиром, контрастима у колориту. 4. псих. неприродно држање, самоистицање путем усиљеног и једноличног понашања.

манѝрист(а), -ē ж [фр. manière, в. -ист(а)] ум. уметник који ствара у духу маниризма или држећи се једног стила.

мàнит в. **мàхнит**.

мàнифест и манѝфест, -а м [лат. manifestus видљив, јасан, очигледан] 1. објава, проглас за јавност неког културног, политичког или другог покрета, удружења и сл. о свом дугорочном програму и начелима (*надреалистички ~; Комунистички ~*, публикација Маркса и Енгелса). 2. прав. трг. у поморском саобраћају, документ који садржи податке о роби и путује с њом од утовара до истовара; царинска управа. 3. саобр. у ваздушном или поморском саобраћају, попис путника и пошиљки.

мàнифестан, -тна, -тно и **манѝфестан,** -тна, -тно [лат. manifestus] 1. који се јасно испољава, видљив, очигледан, изразит. 2. мед. јасно изражен (симптом).

манифѐстант, -а и **манифѐстàтор,** -а м [в. манифестовати] учесник у манифестацији.

манифестàција, -ē ж [лат. manifestatio] 1. јавни чин (групног) изражавања, испољавања (политичког и др.) мишљења. 2. јавна приредба (културна, спортска итд.), догађај. 3. знак, појава, симптом којим се открива постојање нечег другог.

манѝфестовати, -тујēм несврш. [лат. manifestare] 1. видљиво показивати, испољавати, изражавати мишљење, расположење, особину и сл. 2. учествовати у в. манифестацији (1).

манихеѝзам, -зма м [грч. Manichaîsmos, према Манију] 1. рел. учење персијског вероучитеља Манија у III веку н.е. које са хришћанством спаја традиционално схватање о свету као вечној борби добра и зла, светлости и таме. 2. фиг. до крајности изражено дуалистичко гледиште у политици, филозофији, идеологији; црно-бели поглед на свет, без смисла за нијансе.

манихе́јац, -јца м [нлат. Manichaeus, в. манихеизам] 1. присталица манихејског учења; припадник манихејске секте, јереси. 2. фиг. човек који на све гледа у крајностима, црно-бело.

мàнлихēрка, -ē ж, ген. мн. мàнлихēркӣ [према немачком конструктору оружја Ф. фон Манлихеру (Mannlicher)] врста војничке пушке.

мàнометар и **мàномēтар,** -тра м [грч. manós редак, в. -метар] 1. физ. инструмент за мерење притиска течних или гасовитих тела. 2. мед. инструмент за мерење притиска крви или ликвора.

мàнсāрда, -ē ж [фр. mansarde према градитељу Ф. Мансару (Mansard)] архит. 1. преломљен кров са доњом, стрмијом, и горњом, плићом косином. 2. читав спрат испод таквог крова; стан у поткровљу.

-мант, -мантија [грч. manteía] означава разне врсте гатања и прорицања, односно особу која се тиме бави.

мàнтати се, -āм се = **мàнтрати се,** -āм се несврш. [срлат. martyrare од грч. mártyr мученик] покр. фам. мутити се, вртети се у глави (*мања ми се од ове тр̄ке*).

мàнтија, -ē ж [нгрч. mantíon од лат. mantellum огртач] 1. дугачка свештеничка хаљина као стална прописана одећа. 2. фиг. свештенство уопште; свештенички сталеж.

-мантија в. **-мант**.

мàнтика, -ē ж [грч. mantikḗ] вештина прорицања, гатања, врачања.

мàнтӣл, -и́ла м [нем. Mantel од итал. mantello] лаки капут за пролеће и јесен који штити од ветра и кише, огртач.

мàнтиља, -ē ж [шп. mantilla од лат. mantellum] дужа марама (об. чипкана) коју жене у Шпанији носе преко главе и леђа попут вела, тако да крајеви допиру до појаса.

мантинѐла, -ē ж [фр. mantinelle] 1. пресвлака билијарског стола (об. од зелене чоје). 2. оградица дуж ивице билијарског стола. 3. ограда неких спортских терена (клизалишта, фудбалског игралишта итд.).

мантѝса, -ē ж [лат. mantissa додатак, прилог] мат. децимални део логаритма, у логаритамским таблицама заокружен на неки број децимала.

мàнтра, -е ж [санскр. mantra] 1. рел. ведска песма или молитва. 2. изрека или реченица (об. део текста из Веда) која се понавља у ритуалне сврхе. 3. фиг. уобичајена, безброј пута поновљена парола.

мàнтрати се в. **мàнтати се**.

манӯа̄л, -а́ла м [лат. manuale, према manus рука] 1. приручник, књижица са описом нечега и упутствима за рад. 2. муз. клавијатура на оргуљама; уп. **пѐда̄л.**

ма̀нуе̄лан, -лна, -лно [фр. manuel од лат. manualis, према manus рука] 1. који подразумева коришћење руку или се односи на руке. 2. који захтева или користи физичку снагу. ▲ **мануелни радник** радник који ради физичке послове.

ма̀нускрипт, -а м, ген. мн. ма̀нускрипа̄та̄ [срлат. manuscriptus од manu scriptus руком писан] 1. рукопис; стари рукописни текст који је предмет научног проучавања; рукописна књига. 2. ауторски текст, писан или куцан; текст (књиге, научног или књижевног рада итд.) спремљен за штампу.

ма̀нуфакт, -а м [лат. manu factum] ручни рад, рукотворина.

мануфакту́ра, -е̄ ж [срлат. manufactura од лат. manufactus који је начињен руком] 1. руком рађена, произведена роба (посебно ткана и плетена). 2. радионица за производњу такве робе. 3. ист. начин производње заснован на унутрашњој подели радних задатака, као прелазни облик између занатске радње и фабрике (до прве половине XIX века).

мануфакту́рист(а), -е̄ ж [в. мануфактура, -ист(а)] 1. власник веће радионице или фабрике. 2. радник у мануфактури, занатлија, произвођач. 3. трговац мануфактурном робом.

ма̀нчестер, -а м [енгл. Manchester] врста памучне тканине сличне сомоту, намењене за израду спортских одела, женских хаљина и др. (први пут произведена у енглеском граду Манчестеру).

маншѐта = **манжѐта** и **манжѐтна** (в.)

ма̀њеж̄, -е́жа м – **ма̀неж̄,** -е́жа [фр. manège од итал. maneggio] сп. школа јахања; коњичко вежбалиште; омеђен правоугаони простор (отворен или покривен) где се изводе вежбе јахања или дресура коња, служи и као такмичарски полигон.

маои́зам, -зма м [према Мао Цедунгу] пол. ист. 1. комунистичка власт (1949–1976) на начин кинеског председника Мао Цедунга, која подразумева апсолутни култ вође, потпуну колективизацију својине и спровођење тзв. културне револуције. 2. марксистичка идеологија у интерпретацији Мао Цедунга.

маои́ст(а), -е̄ м, мн. маои́сти [в. маоизам] присталица маоизма.

маои́стичкӣ, -а̄, -о̄ [в. маоист(а)] који се односи на маоизам или маоисте.

ма̀па, -е̄ ж [срлат. mappa mundi карта света] 1. географска карта, план, цртеж који приказује неки географски простор, израђен према правилима картографије. 2. слик. збирка уметничких слика које чине целину по теми, формату, жанру и сл. 3. посебне корице, омот или торба за смештај списа, папира или цртежа.

мара̀бӯ, -у̀а м [фр. marabout] 1. зоол. афричка и азијска птица јаког кљуна, слична роди, *Leptoptillos crumeniferus*. 2. перје са крила и репа марабуа, коришћено као украс за хаљине. 3. врста женског шала у живим бојама.

маравѐди, -ија м [ар. marābiṭī, по династији Алморавида који су владали у северној Африци и Шпанији] ист. арапски златан новац, коришћен у Шпанији и Португалу у средњем веку.

мара̀зам, -зма м [грч. marasmós истрошеност] 1. мед. телесна онемоћалост, оронулост, исцрпљеност услед старости (*сенилни* ~), трајне болести и других узрока. 2. фиг. атмосфера беспомоћности, апатије; учмалост, стагнација.

ма̀рама, -е̄ ж, ген. мн. ма̀ра̄ма̄ [тур. mahrama од ар. miqrāmā] четвртаст комад тканине, различитих величина, којим су некад жене обавезно покривале главу.

ма̀рамица, -е ж [дем. од марама] 1. мала марама; парче тканина за брисање носа, рубац. 2. анат. омотач, овојница неког органа (*плућна* ~).

ма̀ратон, -а и **мара̀то̄н,** -о́на м [по старогрчком месту и равници Маратон] 1. ист. место велике битке 490. године пре н.е., после које је гласник претрчао 42 km до Атине да јави о победи над Персијанцима. 2. сп. атлетска олимпијска дисциплина с најдужом тркачком стазом (42.195 m). 3. сп. у кајакашком спусту, ста-

за дужа од 20 km. 4. фиг. нешто што дуго или предуго траје. ▲ **филмски ~** вишедневна серија филмских представа.

маратóнац, -нца м, мн. маратóнци, ген. мн. марàтōнāцā̄ [в. маратон] сп. учесник у маратону, најдужој олимпијској тркачкој дисциплини.

марàтōнски, -ā̄, -ō̄ [в. маратон] 1. који се односи на маратон. 2. који траје ненормално дуго.

маргàрӣн, -и́на м [фр. margarine од грч. márgaron бисер] јестиви намаз произведен од биљних масноћа; замена за бутер.

маргарúта, -ē̄ ж и **маргарèта** [грч. margarítēs од márgaron бисер] бот. пољски цвет с белим латицама око жутог центра, *Leucanthemum vulgare*, бела рада, красуљак.

маргúна, -ē̄ ж [лат. margo, ген. marginis ивица, руб] 1. неисписан ивични део хартије, бели на око штампаног или писаног текста. 2. фиг. предео, крај који је удаљен од центра (града, друштвеног живота, пажње јавности); руб, периферија. 3. дозвољена величина, граница (грешке, одступања).

мàргинāлан, -лна, -лно [лат. marginalis] 1. који припада маргини или се на њу односи, в. **маргúна** (1, 2). 2. споредан, неважан, небитан.

маргиналúзам, -зма м [в. маргиналан, -изам] екон. правац у економској науци који не полази од производње и понуде, већ од потрошње и потражње, служећи се граничним, маргиналним економским величинама.

маргúнāлије, маргúнāлијā̄ ж, мн. [лат. marginalia, в. маргиналан] 1. белешке исписане на маргинама текста. 2. фиг. успутне белешке, примедбе и размишљања у вези с оним што се чита. 3. цртежи којима аутор илуструје свој текст.

марèла, -ē̄ ж [нем. Marelle, Amarelle, в. амарела] 1. сорта крупних вишања, амарела. 2. кајсија.

мареògраф, -а м [фр. marée плима и осека, -граф] апарат који аутоматски прати и бележи промене у мору.

мареографúја, -ē̄ ж [фр. marée плима и осека, -графија] океанографска дисциплина која се бави променама нивоа морске површине.

мâржа и **мâржа**, -ē̄ ж [фр. marge од лат. margo, в. маргина] екон. 1. разлика између набавне и продајне цене; провизија. 2. разлика између највишег и најнижег курса на берзи. 3. разлика између тржишне вредности и номиналне вредности зајма.

маријàчи, -а м [шп. mariachi од фр. mariage венчање, јер се ова музика свирала на свадбама] муз. 1. у Мексику, уличи оркестар који изводи домаћу музику. 2. музика коју изводи такав оркестар.

мàријāш = **мàрjāш**[1] (в.)

марúмба, -ē̄ ж [порт. marimba од егз.] муз. ударачки инструмент од дрвених плочица које се ударају чекићем, сличан ксилофону, пореклом из Африке.

марúна -ē̄ ж [итал. од лат. marinus морски од mare море] мања лука намењена наутичком туризму, опремљена за снабдевање, чување и поправку спортских чамаца, јахти и других мањих пловних објеката.

маринáда, -ē̄ ж = **марúнāт**, -áта м [фр. marinade] кулин. 1. смеса зачина у уљу и сирћету у коју се потопе месо или риба ради конзервирања или давања посебног укуса при припреми јела. 2. месо или риба у маринади; маринирано јело.

марúнац, -нца м [енгл. marine, скр. од Marine Corps морнарички корпус] воj. припадник америчке морнаричке пешадије.

маринúзам[1], -зма м [лат. marinus морски] ум. сликарство које за мотив има бродске луке и морске пејзаже.

маринизам[2], -зма м [према Ђамбатисти Марину (1569–1625)] књиж. китњаст и извештачен песнички стил у италијанској књижевности XVII века; синоним за барокни стил у негативном смислу.

маринúрати, марúнйрām, 3. л. мн. маринúрајӯ сврш. и несврш. [фр. mariner] кулин. 1. прели(ва)ти кувано месо или рибу смесом зачина у

уљу и сирћету. 2. ставити, стављати намирницу у маринаду (в.) да одстоји пре кувања.

марѝнист(а)[1], -ē м, мн. марѝнисти [лат. marinus морски] ум. сликар бродских лука, марина, и морских пејзажа.

марѝнист(а)[2], -ē м, мн. марѝнисти [према Ђамбатисти Марину (1569–1625)] књиж. следбеник маринизма[2].

маринѝстичкӣ, -ā, -ō [в. маринизам[2]] књиж. који се односи на маринизам[2] или на маринисте[2].

мàрѝнскӣ, -ā, -ō [лат. marinus морски] 1. воj. који се односи на морнарицу и морнаре; морнарички, морнарски. 2. који личи или подсећа на морнаре. ▲ **маринско одело** некад уобичајена свечана одећа за децу; **маринско плаво** тамноплава боја налик на некадашње морнарске униформе. 3. који се односи на марину или припада марини (в.).

марионѐта, -ē ж [фр. marionette] 1. позор. лутка која се у луткарском позоришту покреће помоћу конаца или жица причвршћених за њене удове и главу. 2. фиг. особа која нема своју вољу и начела, већ се препушта туђем управљању; особа која је оруђе у рукама моћника.

маріо̀нетскӣ, -ā,-ō [в. марионета] који се односи на марионете, луткарски. 2. фиг. који се понаша као марионета, који следи туђа наређења (~ *режим*).

марифѐтлук, -а м, мн. марифѐтлуци [тур. marifetlik од ар. ma'rifa] 1. вештина сналажења у новој ситуацији, невољи и сл., довитљивост. 2. смицалица којом неко избегава обавезу или одговорност, трик, лукавштина.

марихуàна, -ē ж [шп. marijuana] врста лаке дроге, у већини земаља законом забрањене; индијска конопља, канабис, хашиш, обично се пуши у виду цигарета.

мàрjāш[1], -а м **мàриjāш**, -а м [од имена Марија] ист. нум. 1. угарски метални новац с ликом Мајке Божје, у употреби од XIV до XVII века (вредности 17 крајцара). 2. у Србији пре Првог светског рата, никлени новчић од 5 пара, двадесети део динара.

мàрjāш[2], -а м [фр. mariage венчање] врста карташке игре са 32 карте.

мàрка[1], -ē ж [нем. Mark граница, гранична земља] 1. ист. у средњовековној Француској и Немачкој, погранична војно-административна област са маркгрофом (в.) на челу. 2. новчана јединица у Немачкој и Финској (пре увођења евра).

мàрка[2] -ē ж [фр. marque знак од marquer обележити, означити] 1. мали четвороугао од хартије са означеном вредношћу који се лепи на писмо (*пòштанска* ~) одн. на документе (*тàксена* ~). 2. фабричка ознака, жиг, име под којим се нека врста робе производи и(ли) продаје. 3. фам. онај који вреди, који је на гласу као стручњак или зналац у одређеној области.

маркàндо прил. [итал. marcando] муз. посебно наглашено, истакнуто.

маркàнтан, -тна, -тно [нем. markant од фр. marquant] који се истиче својом физичком појавом у позитивном смислу (складом, изражајношћу); упадљив, уочљив.

маркàто прил. [итал. marcato] муз. в. **маркàндо**.

маркàција, -ē ж [в. марка[2]] 1. стављање знака на нешто, обележавање, означавање. 2. сп. у неким спортовима и рекреативним активностима, обележавање траса, стаза за кретање (планинара, скијаша).

мàркграф и **мàркгроф**, -а м [нем. Markgraf, в. марка[1] Graf гроф] ист. титула средњовековног феудалца у Француској и Немачкој који је управљао марком (в.), маркгрофовијом (касније постала наследна).

мàркер[1], -а м [енгл. marker] 1. предмет који се поставља да би нешто обележио. 2. особа која ставља знак, обележава, маркира. 3. шири фломастер којим се текст превлачи ради истицања или се њиме пише ради боље видљивости са даљине.

мàркер[2], -а м [Marker, заштићено име] сп. жарг. аутоматски вез на скијама који с обе стране, предње и задње, учвршћује ципеле скијаша док је на скијама, а ослобађа их при неправилном оптерећењу.

мàркет, -а м [енгл. market пијаца, тржиште] жарг. помодни назив за продавницу, обично самопослугу (с намирницама, кућним потрепштинама др.).

мàркетинг, -а м, мн. мàркетинзи [енгл. marketing] 1. скуп организованих активности усмерен на пласман робе на тржиште и освајање купца, почев од рекламирања и информисања до чина продаје. ▲ ~ **психологија** грана примењене психологије која се бави психолошким питањима тржишта: оглашавањем, начином продаје, личношћу продавца и купца, изгледом производа итд. 2. (у обичном говору) реклама; пропаганда (*политички ~*).

мàркетиншкӣ, -ā, -ō [в. маркетинг] 1. који се односи на маркетинг. 2. фам. рекламни; пропагандни.

маркети́рати, маркѐтӣрāм, 3. л. мн. маркети́рајӯ свршн. и несврш. [в. маркет] жарг. обрадити, обрађивати тржиште ради пласмана робе и освајања купаца.

мàркӣз, -и́за м [фр. marquis] ист. 1. средњовековни феудалац којем је дата на управљање погранична област, в. **мàрка**[1]. 2. племићка титула нижа од војводе а виша од грофа.

марки́за, -ē ж [фр. marquise] супруга или кћи маркиза.

маркѝзāт, -а́та м [фр. marquisat] област под управом маркиза.

маркѝзет, -а м [фр. marquisette] лака тканина од финог предива памука, свиле или вуне, ретког и полупрозирног ткања.

марки́рати, мàркӣрāм, 3. л. мн. марки́рајӯ свршн. и несврш. [фр. marquer] 1. ставити, стављати марку, обележје, жиг; обележити, обележавати, жигосати. 2. зоол. обележити, обележавати животиње у научне и(ли) заштитне сврхе. 3. занемаривати дужности, симулирати, забушавати; бежати из школе.

марксѝзам, -зма м [нем. Marxismus, по презимену Marx, в. -изам] 1. ист. учење К. Маркса (1818–1883) и Ф. Енгелса о држави као средству експлоатације маса од стране владајуће класе, класној борби као покретачу историјске промене, пролетерској револуцији и привременој диктатури, до бескласног (комунистичког) друштва. 2. пол. идеологија комунистичких и још неких партија од XIX века до данас које свој програм заснивају на Марксовом учењу.

мàрксист(а), -ē м [в. марксизам] присталица марксизма.

марксѝстичкӣ, -а, -о [в. марксист(а)] који се односи на марксизам или марксисте.

мармела́да, -ē ж [фр. marmelade од порт. marmelo дуња] кулин. врста слатког намаза од воћа укуваног са шећером.

мàрмор в. **мермер, мра̏мор**.

мармòрисати, -ришēм свршн. и несврш. [нлат. marmorare од лат. marmor мрамор] (у)чинити да нешто личи на мрамор; имитирати мрамор сликарском техником.

мàро̄д прид. индекл. [нем. marode од фр. maraud од лат. moratus] немоћан, слаб, изнемогао, болестан.

марòдēр, -е́ра м [фр. maraudeur] 1. онај који пљачка погинуле и рањене војнике (после битке). 2. фиг. лешинар; онај који злоупотребљава туђу несрећу да извуче имовинску или новчану корист. ◆ **марòдērскӣ**.

мародѐрство, -а с [в. мародер] пљачка, лешинарење, злоупотреба туђе несреће.

марòкēн, -е́на м [фр. (crêpe) marocain, према Мароку] 1. козја кожа штављена биљним екстрактима ради глаткоће и обојена у црно, служи за израду финије одеће. 2. врста свилене тканине.

марòко, -а м [итал. marocco] памучно платно за повезивање књига.

мàрōн, -о́на м [итал. marrone] 1. бот. питоми кестен крупног плода, марун. 2. нијанса смеђе боје.

марòнӣт, -и́та м [лат. Maronita, према оснивачу секте св. Марону] припадник хришћанске заједнице унијата (православног обреда, уз признавање папе) под јурисдикцијом антиохијског патријарха, која углавном живи у Сирији и Либану.

марсàла, -ē ж [итал. према луци Marsala на Сицилији] врста слатког, јаког вина.

Марсељéза, -ē ж [фр. Marseillaise] француска национална химна, настала као револуционарна песма 1792. године (први пут су је у Паризу певали војници из Марсеја).

марсилѝјана, -ē ж [итал. marsiliana] венецијански трговачки једрењак из XVI и XVII века.

мàрт, -а м [лат. martius Марсов (месец)] трећи месец у години.

мàртир, -а м [грч. mártyr сведок] 1. ист. рел. мученик, онај који жртвује живот за своју (хришћанску) веру. 2. пађеник, мученик; онај ко подноси жртве зарад сопствених уверења.

мàртирȉјум, -а м и **мàртирȉј,** -ија м [лат. martyrium, в. мартир] 1. страдалништво, мученичество, велика патња. 2. рел. страдање хришћанина због свог верског убеђења. 3. део цркве где је смештен гроб мученика или ковчег с његовим (њеним) моштима.

мартирȍлōгијум, -а м и **мартирȍлōгиј,** -а м [срлат. martyrologium од грч. martyrológion, према mártyr сведок] рел. црквена књига у којој су сабрана имена светих мученика са описима њиховог страдалништва и смрти.

мартȍлоз, -а м [тур. martoloz од нгрч. amartōlós грешник] ист. плаћени војник у пограничним јединицама Османлијског царства на Балкану од XV до XIX века.

мартȕрина, -ē ж [срлат. martur куна] 1. покр. кожа, крзно куне. 2. ист. прав. у северном делу данашње Хрватске порез на земљу који се плаћао у кожама куне, касније у (истоименом) новцу.

мàрȗн в. **мàрōн**.

мàрцијāлан, -лна, -лно [лат. martialis Марсов, бога рата] ратнички, борилачки; ратоборан; срчан, храбар; који се односи на војнике. ▲ **марцијални закон** војни, ратни, суров закон.

марцѝпāн, -а́на м [итал. marzapane од ар. marṭabān] слаткиш од бадема, беланцета и шећера, запечен у рерни.

мàрш, -а м, мн. мàршеви [фр. marche] 1. воj. одрешит усаглашен корак групе војника, марширање. 2. кретање војне јединице ка одређеном циљу (пешице или транспортним средствима); наступање војске у склопу војних операција. ▲ **марш-батаљон** воj. батаљон, јединица која креће на фронт; **марш-колона** војна колона која маршира; **марш-компанија** одред војске који се спрема на фронт. 3. муз. корачница, музичка композиција свечаног тона у 4/4 такту (обично прати свечано кретање групе људи или војске). 4. узв. наредба за покрет, посебно у војсци (*Напред,* ~ !). 5. узв. вулг. узвик којим се неко тера да оде (~ *одатле*!).

мàршāл, -а́ла м [нем. Marschal од фр. maréchal] 1. заст. коњушар, слуга задужен за коње; у Француској, поткивач коња. 2. ист. титула високог достојанственика у Француској и Немачкој (на двору владара или у војсци). ▲ ~ **двора** надзорник и управник послова на двору. 3. у неким земљама (и у Југославији после Другог светског рата), врховни командант војске. ◆ **мàршāлскӣ**.

маршàлāт, -а́та м [фр. maréchalat] воj. 1. звање и служба маршала (3) (в.). 2. зграда у којој се налази канцеларија маршала са пратећим службама.

мàршевскӣ, -ā, -ō [в. марш] који се односи на марш; који је у ритму марша. ▲ ~ **корак** одсечан, усаглашени корак којим војници марширају.

маршѝрати, мàршӣрām, 3. л. мн. маршѝрајӯ сврш. и несврш. [фр. marcher] 1. кретати се уједначеним кораком, ступати у маршу. 2. фам. (о)терати кога узвиком „марш", избацити кога.

мàршовати в. **маршѝрати**.

маршрȕта, -ē ж [нем. Marschroute, в. марш, фр. route пут] планиран пут кретања, путовања.

мàса, -ē ж [лат. massa] 1. физ. једна од основних физичких особина: количина материје садржане у телу; тежина изражена у килограмима као количник силе и убрзања или производ запремине и густине. 2. а. велики број људи на једном месту, мноштво, гомила, светина. б. (често мн.) широки слојеви становништва (*народне масе*). 3. а. смеса (из које се нешто прави). б. (већа) ствар неодређеног облика. 4. непокретљивост, тромост, гломазност, корпу-

лентност. 5. велика количина нечега. ▲ **критична** ~ физ. најмања количина горива неопходна за нуклеарну реакцију; фиг. количина људи (учесника, гласова и сл.) неопходна да би се постигао неки циљ.

маса́жа, -е̄ ж [фр. massage] 1. трљање и(ли) гњечење тела ради лечења, неге итд. 2. жарг. досађивање (некоме), гњаважа.

маса̀кр, -а м, ген. мн. маса́кра̄ [фр. massacre] покољ, (окрутно) масовно убиство, велико крвопролиће.

масакри́рати, маса̀кри́ра̄м, 3. л. мн. маса̀кри́рајӯ сврш. и несврш. [фр. masacrer] 1. (из)вршити покољ, (по)убијати. 2. (из)мрцварити, (ис)касапити жртву. 3. фиг. тешко поразити противника (у спорту).

ма̀се̄р, -е́ра м [фр. masseur] 1. онај који врши масажу као посао, занимање. 2. жарг. давитељ, гњаватор. ♦ **ма̀се̄рскӣ**.

ма̀сӣв, -и́ва м [фр. massif] планина која делује као компактна целина, с једним или малим бројем врхова.

ма̀сӣван, -вна, -вно [фр. massif, в. маса] 1. тежак, тром, врло велик; изједна начињен. 2. начињен или сагрђен од издржљивог материјала, отпоран на оштећења или померања; непробојан, без шупљина, густ.

маси́вно̄ст, -ости ж [в. масиван, маса] особина онога који је масиван или онога што је масивно.

маси́рати, ма̀сӣра̄м, 3. л. мн. маси́рајӯ несврш. [фр. masser, в. масажа] 1. примењивати, вршити масажу, гњечити, трљати. 2. жарг. досађивати коме, гњавити.

ма̀ска, -е̄ ж, дат. и лок. ма̀ски/ма̀сци, ген. мн. ма̀скӣ [фр. masque] 1. навлака преко главе, лица или дела лица којом се сакрива идентитет особе која је носи; кринка, образина. 2. ист. позор. у античком позоришту фигура главе коју су глумци носили да би дочарали тумачени лик. 3. фиг. израз или понашање који скривају праве особине или став личности, претварање, камуфлажа. 4. предмет који штити лице или део лица (пре свега очи) од деловања штетних материја (*гас-маска*). 5. сп. у неким спортским дисциплинама, део опреме који штити лице и врат од повреда (мачевање) или омогућава одређене такмичарске услове (подводне или скијашке наочаре, цевчице за дисање под водом итд.). 6. средство којим се премазује лице ради лечења или (козметичке) неге.

ма̀скара, -е̄ ж [енгл. mascara од шп. máscara маска] део шминке, средство за бојење трепавица.

маскара́да, -е̄ ж [фр. mascarade од итал. mascherata] 1. весели догађај на којем учествују машкаре (1) (в.); прерушавање. 2. пеј. поступак или понашање које невешто прикрива лоше намере или лоше дело; лажно приказивање.

маскӑро̄н, -о́на м [фр. mascaron од итал. mascarone] архит. декоративни елемент у облику исцереног, искеженог људског лица (на капијама, оградама, бунарима итд.).

ма̀скенбал, -а м [нем. Maskenball] бал, плес под маскама.

ма̀скӗр, -е́ра м [в. маска] у позоришту, на филму и телевизији, стручњак за израду и примену маски.

маскӗра̄та и **маскера́та,** -е̄ ж [итал. mascherata] 1. поворка људи који носе маске, кринке. 2. књиж. ренесансна сценска игра у стиховима, с музиком, плесом и раскошним костимима, извођена током карневала.

маски́рати, ма̀скӣра̄м, 3. л. мн. маски́рајӯ сврш. и несврш. [фр. masquer, в. маска] 1. прекри(ва)ти лице или део лица маском. 2. давати нечему другачији изглед, камуфлирати, прикривати. 3. ~ **се** обући, облачити се у другу одећу у циљу непрепознавања; прерушити се.

ма̀скӣрнӣ, -а̄, -о̄ [в. маскирати] који служи за маскирање или за камуфлажу.

маско̀та, -е̄ ж [фр. mascotte] допадљив предмет (лутка, животиња, фигура и сл.) који симболизује нешто (спортски догађај, фестивал) или се сматра заштитником од несреће.

маскули́на, -е̄ ж [лат. masculina] жена код које преовлађују мушке полне одлике, мушкобања, мушкарача.

маскулинѝзам, -зма м [лат. masculinum, в. -изам] мед. појава мушких полних одлика код жене, уз смањење женских.

мȁскулинум и **маскулѝнум,** -а м [лат. masculinum] грам. мушки род.

мȁсмēдији, мȁсмēдијā = **мȁсо̄вни мēдији** [енгл. mass media мн.] средства јавног информисања која имају бројну публику (новине, радио, телевизија, Интернет).

мȁсо̄ван и **мȁсо̄ван,** -вна, -вно [в. маса] који се догађа у маси, који се односи на масу; који обухвата широке масе становништва. ▲ **масовни медији** в. **мȁсмēдији**.

мȁсо̄н, -о́на м [фр. maçon, franc-maçon од енгл. Free-mason слободни зидар] 1. припадник тајног међународног удружења пробраног чланства, које у међусобном братском помагању остварује утицајне положаје у привреди и политици појединих земаља и на међународној сцени. 2. ист. у средњем веку члан занатског цеха квалификованих зидара који су се служили тајним знацима и лозинкама.

масонѐрија, -ē ж [фр. maçonnerie, в. масон] масонска организација у целини; чланство те организације.

мȁсо̄нскӣ, -ā̄, -ō̄ [в. масон] 1. прид. који припада масонима или се односи на њих. ▲ **масонска ложа** масонска организација на одређеној територији.

масотера́пија, -ē̄ ж [фр. massage масажа, в. терапија] мед. лечење трљањем и гњечењем тела, масажом.

мастȁба, -ē ж [ар. maṣṭabah] ист. староегипатска гробница државних достојанственика у облику четворостране зарубљене пирамиде, грађена од опеке у близини фараонских пирамида.

мȁстер, -а м [енгл. master од лат. magister] 1. газда, господар, послодавац. 2. поседник, кућевласник, бродовласник. 3. звање које добија студент универзитета после одређеног броја положених семестара или година. 4. матрица, изворни или основни примерак за умножавање звука, слике или штампаног текста. ▲ **мастер-студије, мастер-клас(а)** кратак курс или семинар који неки признати стручњак, првенствено уметник, држи групи истакнутих ученика или студената.

мȁстика, -ē̄ ж, дат. и лок. мȁстици [грч. mastichḗ] ракија зачињена плодом мастикса (в.), омиљена у Грчкој и Македонији.

мастика́ција, -ē ж [нлат. masticatio према masticare жвакати] мед. жвакање, уситњавање хране у устима.

мȁстикс, -а м [фр. mastic од грч. mastichḗ] бледожута, миришљава смола медитеранског дрвета, *Pistacia lentiscus*, користи се у индустрији хране, лекова, хемијских производа итд.

мастѝтис, -а м [грч. mastós дојка, сиса, в. -итис] мед. упала млечне жлезде дојке.

мастȍдонт, -а м [грч. mastós дојка, сиса, в. -одонт] 1. зоол. крупна преисторијска животиња са сурлом и кљовама у обе вилице. 2. фиг. пеј. нешто што је претерано велико, неприкладно, нескладно и непримерено (времену или простору).

мастодо̀нтскӣ, -а, -о [в. мастодонт] огроман, џиновски; незграпан, гломазан.

мастурба́ција, -ē ж [нлат. masturbatio, в. мастурбирати] 1. надраживање гениталија додиром ради полног уживања; онанија, самозадовољавање. 2. фиг. пеј. јалов рад, бесплодан труд.

мастурби́рати, мастȕрбӣрām, 3. л. мн. мастурби́рајȗ несврш. [нлат. masturbare, нејасног порекла] 1. полно се самозадовољавати, онанисати. 2. фиг. пеј. узалудно радити, трудити се без користи.

мā̏т[1], -а м [тур. mat од перс. šāhmāt краљ је мртав] у шаху завршни, победнички потез; узвик победника у шаховској партији.

мā̏т[2] прид. индекл. [фр. mat од лат. mattus мекан, слаб, влажан] прид. без сјаја, који се не блиста, нелакиран.

мàтā̀дор, -а м [шп. matador, према matar убити] 1. онај који у кориди мачем задаје бику смртни ударац. 2. прави мајстор, онај који у некој вештини заслужује посебно признање, с којим нема шале.

матéзис, -а м [грч. máthēsis учење, знање] в. **математика**.

матéма, -ē ж [лат. mathema од грч. máthēma] оно што је научено, знање, наука; (математичко) правило.

математика, -ē ж, дат. и лок. математици [лат. mathematica од грч. mathematikḗ, в. матема] 1. наука о количинским односима и просторним облицима стварног света. 2. школски предмет у којем се та наука предаје одн. учи.

математичар, -а м (ж. **математичарка,** дат. и лок. математичарки) [грч. mathematikós, в. математика] 1. стручњак за математику; наставник математике. 2. онај који студира или добро зна математику.

математички, -а, -о [в. математика] 1. који припада математици или се на њу односи. 2. који се у истраживању служи математиком, који примењује математику (*математичка логика, математичка лингвистика, ~ модел* и сл.).

Мâтер долорóза [лат. Mater dolorosa болом скрхана мајка] рел. Богородица у болу због страдања свог сина об. као уметничка представа на сликама и у облику статуе.

мâтерија, -ē ж [лат. materia грађа, дрво као грађа; садржина] 1. грађа из које се састоји све што постоји у свемиру, стварна садржина простора или дела простора, оно што испуњава простор са својствима инерције и гравитације. 2. оно од чега је састављено физичко тело, садржај (као супротност форми, облику). 3. филоз. предмет опажаја, интереса, бриге, осећања или деловања, материјал.

материјáл, -ала м [в. материјалан] 1. сировина или грађа од које се нешто прави или је начињено. 2. опрема, прибор за обављање посла (*канцеларијски ~*). 3. документација, скуп списа, текстова (*~ за конференцију*).

мâтеријалан, -лна, -лно [лат. materialis, в. материја, материјал] 1. који се односи на материју или постоји у облику материје (*мâтеријални свет*). 2. опипљив, физички, као супротност духовном, интелектуалном. 3. битан, суштински, темељан. ▲ **материјална истина** прав. највиши степен извесности до ког судија може доћи у истражном поступку; **материјални доказ** прав. видљива или опипљива ствар која се на суду износи као доказ оптужбе.

материјалúзам, -зма м [фр. matérialisme, в. материјалан, -изам] 1. филоз. филозофски систем или теорија који материју сматра основом свега постојећег и темељном вредношћу која подлеже спознаји, док је дух или свест једно од својстава материје у њеном највишем органском облику; супр. **идеалúзам** (в.). 2. претежна брига за материјалну страну живота у односу на духовну или интелектуалну; тежња према материјалним задовољствима, одн. имовинској и финансијској користи.

материјализáција, -ē ж [в. материјализовати] давање опипљивог облика чему или добијање особина опипљивог, отеловљење, оваплоћење; остварење неке идеје, замисли у видљив објекат, чињеницу, правила, текст и сл.

материјáлизовати, -ујем свршн. и несврш. [нлат. materialisare, в. материјалан, -изовати] 1. да(ва)ти чему опипљив облик, претворити, претварати у чињеницу, оствари(ва)ти. 2. **материјáлизовати се** остварити се, отеловити се, отеловљивати се.

материјáлист(а), -ē м, мн. материјáлисти [фр. matérialiste, в. материјалан, -ист(а)] 1. филоз. следбеник материјализма или неке од теорија материјализма (од Демокрита до Маркса и др.). 2. човек који све посматра или подређује према материјалним, тј. имовинским и финансијским интересима; користољубив човек, сребролубац.

материјалúстичкӣ, -а, -о [в. материјалист(а)] који се односи на материјализам или материјалисте.

материјáлност, -и ж [в. материјалан] особина оног што је материјално.

материнítēт, -éта м [фр. maternité од лат. maternitas] материнство, мајчинство, улога или положај мајке.

мâтер фамйлијас [лат. mater familias] мајка као глава или стуб породице; уп. **пâтер фамйлијас**.

матина́та, -ē ж [итал. mattinata, према mattino јутро] јутарња песма под девојачким прозором; супр. **серена́да** (в.).

матѝнē, -èа м [фр. matinée преподне] седељка или јавна приредба (концерт) или представа (филмска, позоришна) која се одржава пре подне или у раним поподневним часовима.

мати́рати[1], мàтӣрām, 3. л. мн. мати́рајӯ сврш. и несврш. [фр. mater, в. мат[1]] 1. победити неког у шаху потезом који доноси мат. 2. фиг. потпуно, несумњиво надјачати противника у расправи.

мати́рати[2], мàтӣрām, 3. л. мн. мати́рајӯ сврш. и несврш. [в. мат] сјајном материјалу или ствари одузети сјај, скинути сјајну површину.

матрòнӣм, -и́ма м = **метронѝмик,** -а м, мн. метронѝмици, ген. мн. метронѝмīкā [лат. mater, грч. mḗtēr мати, в. -оним(ик)] 1. име по мајци. 2. презиме изведено од мајчиног имена или презимена.

матријàрхāт, -а́та м [лат. mater мати, грч. archós вођа, старешина] 1. соц. друштвена заједница у којој жене имају кључну, доминантну улогу и положај; владавина жена. 2. првенство у наслеђивању и у друштвеном положају стечено по женској линији сродства.

мàтрикс, -а м [лат. matrix према mater мајка] 1. полазна тачка, основа, подлога. 2. физиол. ћелије у којима се развијају друге ћелије; нежива материја (нпр. кост, хрскавица) у коју су усађене живе ћелије.

матрӣкула, -ē ж [лат. matricula] 1. књига у коју се уписују подаци о рођенима, умрлима, венчанима, матична књига, регистар. 2. пописна књига, књига чланства (парохије, удружења, организације итд.). 3. уписница на универзитетима, индекс. 4. књига или списак прихода (неке државне институције). 5. пом. поморска исправа којом се доказује право пловидбе. 6. воj. у неким земљама, плочица с именом и презименом коју носе војници.

мàтримонијāлан, -лна, -лно [нлат. matrimonialis] брачни, супружански.

матрӣмōнијум, -а м [лат. matrimonium] брак, брачно стање, супружништво.

мàтрица, -ē ж [нем. Matrize од лат. matrix, в. матрикс] 1. калуп за ливење металних предмета (новца, медаља, штампарских слова итд.). 2. граф. техн. основни облик или примерак (на хартији, фолији, плочи и др.) који служи за умножавање. 3. мат. табела која приказује неке бројчане или знаковне податке у водоравним и усправним колонама. 4. псих. склоп мање-више сталних карактеристика (мишљења, понашања). 5. фиг. скуп ставова, критеријума и мотива који одређују основни начин понашања у неком делу друштва; образац, калуп, оквир.

мàтрōз, -о́за м [нем. Matrose од хол. matroos] заст. морнар, поморац, бродар; помоћни радник на броду. ◆ **мàтрōскӣ.**

матро́на, -ē ж [лат. matrona] 1. ист. у старом Риму, удата жена из виших сталежа. 2. удата, зрела жена од угледа. 3. ирон. старија жена истакнутих облина.

матӯра, -ē ж [нем. Matur, према лат. maturus зрео] испит зрелости, завршни испит у средњој школи.

матӯрант, -а м, ген. мн. матӯранāтā (ж. **матурàнткиња**) [нем. Maturant, в. матура] средњошколац пред завршним испитом, ученик завршног разреда средње школе. ◆ **матурàнтскӣ.**

матура́ција, -ē ж [лат. maturatio] сазревање, зрење, достизање одређеног степена развоја.

матури́рати, матӯрӣрām, 3. л. матури́рајӯ сврш. и несврш. [в. матура] положити, полагати завршни испит у средњој школи, матуру.

матурѝтēт, -е́та м [лат. maturitas] зрелост, висок степен развоја (првенствено психичког).

мàтурскӣ, -а, -о [в. матура] прид. који се односи на матуру или завршетак средње школе. ▲ **матурско вече** забава коју приређују ученици завршног разреда гимназије неколико дана пре матуре.

матути́на и **матӯтӣна,** -ē ж [лат. (hora) matutina јутарњи (час)] црквено у католичкој цркви, део литургије који се певао ноћу и завршавао у зору, касније пренет на време пред поједине светковине.

мâтушка, -ē ж [рус. матушка] хип. мајчица, мамица (об. уз појмове у вези са Русијом, нпр. ~ *Русија*, ~ *Волга*).

мàузер, -а м = **мàузерка**, -е ж, дат. и лок. мàузерки [нем. Mauser, према конструкторима П. и В. Маузеру (Mauser)] вој. врста немачке војничке пушке.

маузо̀лēј, -е́ја м [лат. Mausoleum од грч. Mausōleîon гроб краља Маузола] 1. ист. монументална гробница краља Маузола у Халикарнасу (данашњи Бодрум) из IV века пре н.е. 2. било која велика грађевина која је и нечија гробница.

мàунтин-бā̀јк, -а м, мн. мàунтин-бā̀јкови [енгл. mountain bike од mountain планина, bike, bicycle бицикл] бицикл ојачане конструкције, широких гума, са више брзина и снажних кочница, прилагођен вожњи по неравном терену.

мâфија, -ē ж [итал. mafia] 1. ист. тајна организација која се од XIX века на Сицилији бави(ла) уносним незаконитим пословима примењујући насиље, отмице и убиства. 2. гангстерска организација у САД, заснована на италијанској мафији. 3. фиг. било које удружење криминалаца који не бирају средства за постизање циљева (*руска* ~ , *албанска* ~).

мафѝјāш, -а́ша м [в. мафија] 1. члан мафије. 2. особа која се понаша као члан мафије, члан криминалне банде.

мафѝјāшкӣ, -ā, -ō [в. мафија] који се односи на мафију и мафијаше; који поступа по угледу на мафију.

мâфиш и мàфиш, -а м [тур. mafiş од ар. mā fī-hi šāy' у њему нема ништа] 1. ништа, празно. 2. кулин. врста колача, посластице која се брзо топи у устима.

мā̀х, -а м [нем. Mach, по презимену немачког физичара Е. Маха, 1838–1916] физ. Махов број, однос брзине кретања тела кроз гас или течност и брзине звука у истој средини.

маха- [санскр. и перс. mahā-] лингв. предметак у сложеницама са значењем: велик.

Махабхā̀рата, -ē ж [санскр. Mahābhārata Велики спев] књиж. велики староиндијски јуначки еп (215.000 стихова), састављен од песама које су настајале почев од VI века пре н. е.

махаго́ни, -ија м [нем. Mahagoni од енгл. mahogany] 1. бот. скупоцено тропско дрво, Swietenia mahogani. 2. грађа тог дрвета (користи се за намештај). 3. црвенкасто-смеђа боја налик на махагони.

мàхала, -ē и **махàла,** -ē ж [тур. mahalle од ар. mäḥallä] део града, четврт; део села, заселак; улица, сокак.

махарàни ж индекл. [инд., в. маха-, rānī краљица] махарацина супруга.

мā̀хараџа и **махарàџа,** -ē м [санскр. mahārāja велики краљ] ист. титула индијског владара чију власт признаје више раџа; титула раџе као владара мање области у Индији.

махà̀тма, -ē м [санскр. mahātma велики дух] у Индији, титула личности од великог угледа и значаја, мудраца или духовног вође; познато највише као надимак Гандија.

мà̀хди, -ија м [ар. al-mahdī добро вођени] у исламу, назив скривеног пророка који ће доћи да доврши Мухамедово дело.

мà̀хер и **мā̀хер,** -а м [нем. Macher] 1. жарг. стручњак, мајстор у некој вештини, „мајстор свог заната". 2. вешт, сналажљив човек који циљеве постиже и сумњивим средствима.

махѐрај, -а м [нем. Macherei] поступак махе̏ра (2); вештина, трик, уједурма.

мà̀хинālан, -лна, -лно [нлат. machinalis према machina, в. махинација] нехотичан, спонтан, несвестан, учињен без размишљања.

махинā́ција, -ē ж [лат. machinatio, према machina направа од грч. (дорски) machaná = грч. mēchanḗ, в. механички] намерна подвала, срачунат поступак, сплетка, манипулација.

махмȕдија, -ē ж [тур. mahmudiye од ар. maḥmūdiyya према турском султану Махмуду II (1785–1839)] у Османлијском царству дукат из прве половине XIX века.

мà̀хнит, -а, -о [од тур. muannit од ар. mua'nnid] помаман, сулуд, луд, бесан.

мà̀хнитōст, -ости ж [в. махнит] стање онога ко је махнит, лудило.

махно́вштина, -ē ж [према презимену Махно] ист. оружана борба украјинских земљопосједника против совјетске власти (1918–1921) које је предводио Н. И. Махно.

мàхо̄рка, -ē ж [рус. махорка] врста лошег, војничког дувана, крша.

мàхрама в. **мàрама**.

мàхсӯз в. **мàксӯз**.

мàхут, -а м [инд. mahut] у Индији, чувар или гонич слонова.

мӑ̀ца, -ē ж [итал. mazza] в. **мацо̀ла**.

мацàклӣн, -и́на м [порекло нејасно] зоол. беличасти гуштер црних очију у приморским крајевима; велика губавица, гекон.

мàцес, -а м [хебр. mazzāh] етнол. бесквасни хљеб у виду листова које Јевреји једу у време празника Пасхе.

мацо̀ла, -е ж [итал. mazzuola] маљ, тежак чекић, бат за разбијање камена.

мачѐта, -ē ж [шп. machete] у Латинској Америци, нож широког сечива за сечење шећерне трске и крчење шикаре.

мачи̏зам, -зма м [шп. machismo, в. мачо, -изам] (пре)наглашавање мушкости, тј. телесне снаге и одважности као мушких особина; мушки шовинизам.

мӑ̀чо, -а, ген. мн. мӑ́чā [шп. macho мушки] тип мушкарца у хиспаноамеричкој популарној култури, мушкарчина; подразумева косматост, авантуристички дух, супериоран однос према женама.

машàла, -ē ж [тур. meşale ар. mäša'la] покр. бакља, буктиња.

мӑ̑шалā(х) и **мӑ̑шала(х)** узв. [тур. maşallah од ар. mā šā'allāh] покр. 1. узв. реч која изражава одобравање, чуђење, дивљење и добродошлицу. 2. запис против урока на одећи малог детета.

машамо́да, -ē ж [фр. marchande de mode продавачица модних предмета] заст. в. **мо̀дискиња**.

маши́на, -ē ж [нем. Maschine од фр. machine од лат. machina од грч. machaná, в. механички] 1. сложен уређај чије покрете производи нека енергија (водена, парна, електрична итд.). 2. механизам који служи као оруђе за рад. 3. фам. моторно возило; локомотива. 4. фиг. чврста организација и особље неке заједнице (државе, војске и сл.). 5. заст. шибица, палидрвце. 6. фиг. а. човек који извршава наређење или обавља посао аутоматски, без размишљања, као робот. б. човек који ради брзо и прецизно, као машина.

машѝнгēвер, -а и **машингѐвēр,** -е́ра м [нем. Maschinengewehr] вој. 1. митраљез. 2. машинска пушка, аутомат, машинка.

машинѐрија, -ē ж [фр. machinerie, в. машина] 1. унутрашњи уређај, склоп машине. 2. скуп више машина. 3. фиг. чврста организација, систем, људство које ради као део система.

машинизàција, -ē ж [в. машина, -изација] увођење машина у производњу; в. **механизàција**.

машѝнист(а), -ē м, мн. машѝнисти [фр. machiniste, в. машина, -ист(а)] 1. радник који се брине о машинама или рукује машинама. 2. машиновођа.

мàшѝнка, -ē ж [в. машина] вој. аутоматска, машинска пушка; в. **машѝнгēвер**.

мàшѝнскӣ, -ā̄, -ō̄ [в. машина] 1. који се односи на машине; који ради помоћу машина; који се бави машинама. ▲ ~ **факултет** технички факултет на коме се школују машински инжењери, стручњаци за индустријску механику. 2. који ради као машина, механички.

машѝнство, -ства с [в. машина] техн. научна дисциплина и струка која се бави машинама.

мàшкара и **мàшкара,** -ē ж [венец. mascara, итал. maschera, в. маска] 1. особа која носи маску (в.) и(ли) стилизовану одећу у карневалским свечаностима. 2. експр. ирон. нападно или неукусно обучена особа.

мàшна и **ма́шна,** -ē ж [нем. Masche] 1. украсна трака везана у коси или на женској одећи. 2. украсни део мушке одеће који се носи око врата, кравата.

мѐа кӯлпа в. mea culpa.

мѐа̄ндер, -а м [лат. maeander од грч. maíandros завој, окука, према реци Меандру, притоци Егејског мора] 1. геогр. окука (равничарске) реке. 2. лик. украсни мотив пореклом из старе Грчке у ви-

ду спиралног низа линија преломљених под правим углом на тканини, керамици итд.

меандри́рати, меа̀ндрӣра̄м, 3. л. мн. меандри́рајӯ несврш. [в. меандер] 1. кривудати (о реци, путу). 2. фиг. тактизирати, мењати тактику, заобилазити препреке, лавирати.

меа̀ндричан, -чна, -чно [в. меандер] кривудав.

ме́бл, -а м зб. [нем. Möbel] намештај, покућство (ормани, столови, столице итд.).

мебли́рати, мѐблӣра̄м, 3. л. мн. мебли́рајӯ сврш. и несврш. [нем. möblieren, в. мебл] снабде(ва)ти (стан, канцеларије) намештајем; наместити, опремати (стан).

мѐвлуд, -а и **мѐвлӯд,** -у́да м [тур. mevlit од ар. mäwlid рођење] 1. муслимански празник који слави рођење Мухамедово. 2. химна у славу тог дана.

мега- [грч. mégas велики] 1. као први део речи у називима, сложеницама и кованицама истиче нешто или некога из другог дела као посебно велико, значајно (*мегамаркет, мега-звезда, мега-пројекат* и сл.). 2. у називима мера означава да се јединица назначена у другом делу множи са милион (*мегават*), односно са 1.048.576 (= 2^{20}) у рачунарству (*мегабајт*).

мѐгабајт, -а м, мн. мѐгабајти [енгл. megabyte] рач. јединица за количину рачунарске информације, 1.024 килобајта = 1.048.576 бајтова; скраћ. 1 M или 1 Mb.

мѐгават, -а м [в. мега-, енгл. watt] физ. јединица снаге, милион вати или хиљаду киловата.

мегагà̀стрија, -ӗ ж [в. мега-, гастро-] мед. увећан желудац.

мегадуоде́нум, -а м [в. мега-, в. дуоденум] мед. трајна дилатација дванаестопалачног црева.

мѐгазвѐзда, -ӗ ж [в. мега-] јавна личност која ужива велику националну или међународну популарност, велика звезда.

мегà̀лӣт, -и́та м [в. мега-, грч. líthos камен] 1. ист. надгробни или култни усправни споменик од масивних камених блокова из преисторијског доба. 2. (један) камен огромних димензија; монолит.

мегало- [грч. mégas, ген. mégalos велики] као први део сложенице говори да је појам из другог дела нешто изузетно велико.

мегалò̀бласти, мегалò̀бла̄стӑ м мн. [в. мегало-, blastós клица, изданак] велике ћелије с језгром, незрели облици из којих настају црвена крвна зрнца с патолошким променама.

мегалобла̀стичан, -чна, -чно [в. мегалобласти] који припада или се односи на мегалобласте.

мегалогра̀фија, -ӗ ж [в. мегало-, -графија] сликање у увећаном облику.

мегалò̀ма̄н, -а́на м [в. мегаломанија] 1. псих. онај који стално машта о великој сопственој снази, богатству или моћи, који прецењује себе. 2. жарг. човек који има неумерене планове и прохтеве. ◆ **мегалò̀ма̄нски.**

мегаломà̀нија, -ӗ ж [в. мегало-, -манија] 1. псих. патолошко психичко стање при којем човек стално машта о великој сопственој снази, богатству или моћи; самопрецењивање. 2. жарг. неумереност у плановима и прохтевима, грандоманија.

мегалопò̀лис, -а м [в. мегало-, грч. pólis град] 1. град изузетне величине. 2. урбана зона која се састоји од неколико спојених мањих градова.

мегалосà̀ур, -а м [в. мегало-, грч. saûros гуштер] палеонт. дивовски гуштер, изумрла животиња налик крокодилу, огромних димензија (18 m дужине).

мегалоци́ти, мегалоци́тӑ м мн., јд. мегалò̀цӣт, ген. мегалоци́та [в. мегало-, -цит(и)] биол. црвена крвна зрнца овалног облика и увећане запремине.

мегамà̀ркӗт, -е́та м [в. мега-, маркет] продавница која се простире на великој површини и нуди врло широк асортиман робе.

мѐгаметар и **мѐгамӗтар,** -тра м [в. мега-, -метар] физ. јединица дужине, милион метара (хиљаду километара).

мѐгаом, -а м [в. мега-, нем. Ohm] физ. мерна јединица за електрични отпор, милион ома.

мѐгапо̄дије, мѐгапо̄дијā ж мн. [нлат. megapodius, в. мега-, -под] зоол. велика аустралијска птица с огромним прстима.

мѐгаро̄н, -а м [грч. mégaron] ист. архит. 1. свечана дворана принчевског дворца у хомерско доба. 2. правоугаона грађевина са огњиштем у средини и тремом испред улаза.

мѐгасекӯнда, -ē ж [в. мега-, секунда] физ. јединица времена, милион секунди.

мѐгатēријум, -а м [лат. megatherium, в. мега-, грч. thēríon звер, дивља животиња] палеонт. врста изумрлих сисара већих од слона која је живела у периоду од миоцена до плеистоцена.

мѐгатона, -ē и **мѐгатō̄на,** -ē ж [в. мега-, тона] 1. јединица тежине, милион тона. 2. експлозивна снага једнака снази милион тона тринитротолуола.

мѐгафō̄н, -а м [в. мега-, -фон] справа која појачава или усмерава тон при говору намењеном удаљеним (или бројним) слушаоцима, у облику цеви проширене у левак.

мѐгахит, -а м [в. мега-, хит] изузетно велики хит.

мѐгдāн, -а́на м [тур. meydan од ар. mäydān] 1. ист. у балканским крајевима Османлијског царства, такмичење у физичкој снази и вештини (скакање, бацање камена, јахање итд.), обично одржавано приликом црквено-народних свечаности. 2. двобој, сукоб (појединаца); бој, битка (две војске).

мегдàнџија, -ē м [в. мегдан, -џија] учесник у двобоју или у војном сукобу; ратник, борац.

медàља, -ē ж [фр. médaille] метална кована плочица с рељефним симболом (ликом или сценом), натписом и датумом: даје се као спомен на неко дело или признање за достигнуће.

медàљēр, -е́ра м [в. медаља] уметник који креира, дизајнира медаље.

медàљō̄н, -о́на м [фр. médaíllon од итал. medaglione велика медаља] 1. накит различитог облика сличан медаљи (в.) који се обично носи на ланчићу око врата. 2. ум. округла или овална слика или рељеф. 3. мањи одрезак меса округлог или овалног облика (*шелећи* ~).

Медéја и Медèја, -ē ж 1. митол. лик из грчке митологије, Јасонова жена која из освете за неверство убија њихову децу. 2. фиг. љубоморна и осветољубива жена.

мѐдēт и мѐдет узв. [тур. medet од ар. mädäd помоћ] покр. авај! аман! упомоћ! помагај!

медецúна, медецúнāр, медèцūнскӣ непр., в. **медицúна, медицúнāр, медúцūнскӣ.**

медиèвāл, -а́ла м [в. медиевалан] 1. ист. средњи век, средњовековље. 2. типогр. врста старинских штампарских слова, **àнтиква** (в.).

мēдиевāлан, -лна, -лно [срлат. medievalis од лат. medium aevum средњи век] који припада средњем веку или се на њега односи, средњовековни.

медиевàлист(а), -ē м [в. медиевалан, -ист(а)] онај који изучава средњи век, стручњак за средњи век.

медиевалúстика, -ē ж, дат. и лок. медиевалúстици [в. медиевалан] научна дисциплина која проучава средњи век у оквиру одређене научне области: историје, уметности, археологије и сл.

мēдӣј, -ија м [лат. medium средство, посредник] 1. а. средство комуникације и изражавања (нпр. речи, музика, карикатура). б. средство јавног информисања (новине, радио, ТВ, Интернет итд.). 2. в. **мēдијум.**

медијàнта, -ē ж [итал. mediante од нлат. medians средишњи] муз. трећи степен дијатонске дурске и молске лествице.

медијàпāн, -а́на м [фабричко име] врста материјала од дрвета који се користи у грађевинарству, дрвној индустрији.

медијастиноскòпија, -ē ж [в. медијастинум, в. -скопија] мед. примена ендоскопије (в.) код прегледа лимфних чворова у средишњем делу грудне дупље.

медијàстинум и медијастúнум, -а м [срлат. mediastinum оно што је у средини] анат. средишњи простор грудне дупље између плућних крила где су смештени срце, велики крвни судови, једњак, душник, лимфне жлезде и нерви.

медијатéка, -ē ж, дат. и лок. медијатéци [в. медиј, -тека] у културним и образовним установама, библиотечко-информативно одељење.

медѝјāтор, -а м [лат. mediator] 1. посредник, помиритељ, онај који покушава да две стране у спору или неспоразуму доведе до заједничког решења. 2. у теорији информација, чинилац који интервенише између даваоца и примаоца информације.

мēдӣјскӣ, -ā, -ō [в. медиј] прид. који припада медијима, средствима информација, или се на њих односи.

мēдијум, -а и **мēдӣј,** -а м [лат. medium] 1. биол. хем. физ. средина у којој се нешто налази, окружење; средина у којој се обавља неки оглед, преносник. 2. код окултних вештина, особа која комуницира са мртвима и оностраним светом. 3. грам. а. глаголски род који показује да се збивање или стање односи искључиво на субјекат (*родити се, смирити се, најести се*). б. грам. у неким индоевропским језицима (нпр. грчком), средње глаголско стање, различито од пасива и актива. 4. в. **мēдӣј**.

медикàмент, -а м, ген. мн. медикàмēнāтā [лат. medicamentum] фарм. мед. лек, лековито средство.

медикáција, -ē ж [лат. medicatio] примена лекова и лековитих средстава.

мѐдикус, -а м [лат. medicus] лекар, доктор, особа која има законско право да лечи.

медиокрàтија, -ē ж [лат. medius средњи, в. -кратија] 1. владавина медиокритета. 2. владавина медија, средстава информација.

медѝокрис, -а м [нлат. mediocris осредњи] 1. метеор. врста облака чији врх није јасно изражен. 2. в. **медиокрѝтēт**.

медиокрѝтēт, -éта м [лат. mediocritas средина, осредњост] особа осредњих или невеликих умних и стручних способности. ◆ **медиокрѝтēтскӣ**.

мѐдисон, -а м [амер. енгл. madison, према граду Медисону] врста модерног плеса.

мѐдитатӣван, -вна, -вно [нлат. meditativus, в. медитација] 1. који је склон дубоком размишљању, медитацији (в.). 2. мисаон, произашао из дубоког размишљања.

медитáција, -ē ж [лат. meditatio] 1. псих., рел. понирање у сопствену личност, често путем молитве, усмерено на самоспознају или спознају апсолутних вредности. 2. жарг. размишљање; резултат размишљања (о нечем посебном). ◆ **медитáцӣјскӣ**.

медитѐрāнскӣ, -ā, -ō [лат. Mediterraneus од medius средњи, terra земља] који припада Медитерану (Средоземљу) или Медитеранцима, или се односи на њих.

медити́рати, медѝтӣрāм, 3. л. мн. медити́рајӯ свр. и несвр. [лат. meditari] 1. задубити се, задубљивати се, понирати у себе, упражњавати медитацију (1) (в.). 2. дубоко размишљати (о чему).

медици́на, -ē ж (непр. **медецѝна**) [лат. medicina (ars) лекарско умеће] 1. наука о спречавању, препознавању, лечењу болести и збрињавању повреда (телесних и душевних). 2. лекарска професија. 3. заст. лек.

медицѝнāр, -а́ра м [нлат. medicinarius, в. медицина] 1. фам. студент медицине. 2. онај коме је медицина занимање.

медѝцӣнскӣ, -ā, -ō (непр. **мѐдецӣнскӣ**) [в. медицина] 1. који припада медицини или се на њу односи. 2. лековит; који служи лечењу.

медрѐса, -ē ж [тур. medrese од ар. mädräsä] 1. средња и виша исламска школа. 2. заст. висока школа.

Медýза, -ē ж [грч. Médousa] 1. митол. једна од тријy сестара Горгоне са змијама уместо косе на глави. 2. (**медýза**) зоол. врста морске животиње из реда бескичмењака дупљара, звонастог пихтијастог тела с пипцима који могу да опеку; морски клобук.

мѐдула и **медýла,** -ē ж [лат. medulla] анат. 1. средишњи део неког органа или његовог дела (нпр. коштана срж, срж надбубрежне жлезде). 2. продужена мождина (~ *облонгата*).

мѐдулāран, -рна, -рно [лат. medullaris, в. медула] анат. који припада медули или се на њу односи, сржни.

мез-, мезо- [грч. mésos средњи] као први део речи означава да је оно што се казује другим делом по положају или временском распореду у средини.

мѐза, -е̄ ж в. **мѐзе**.

мезалѝјанса, -е̄ ж [фр. mésalliance] 1. ист. неприличан брак због разлике у пореклу и друштвеном положају супружника. 2. фиг. неприродан спој (држава, делатности, појмова, идеја).

мезѐнӣн, -и́на = **мецѐнӣн**, -и́на м [итал. mezzanino] 1. архит. део зграде смештен на међуспратном нивоу, об. између приземља и првог спрата, међуспрат. 2. скуп седишта или ложа у позоришту или биоскопу смештен на полуспрату.

мѐзā̄р, -а́ра м [тур. mezar од ар. mäzār] покр. гроб, рака, посебно муслимански гроб.

мезѐрлук, -а м, мн. мезѐрлуци = **мѐзā̄рје**, -а с зб. [в. мезар, -лук] покр. муслиманско гробље, уређено по исламским прописима.

мезѐртā̄ш, -а́ша м [тур. mezar taşı] покр. надгробни камен, нишан.

мѐзе, -ета с [тур. meze од перс. meze] покр. закуска, јело које се узима мимо редовних оброка, об. уз пиће.

мезѐнтēријум, -а м [в. мез-, грч. énteron утроба, црева] анат. лепезаст набор трбушне марамице који спаја црева са задњим трбушним зидом.

мезентерѝтис, -а м [в. мезентеријум, -итис] мед. упала мезентеријума (в.).

мѐзетити, -ӣм = **мѐзити,** -ӣм несврш. [в. мезе] узимати мезе, јести између оброка, об. уз пиће.

мезилѐна, -е̄ ж в. **мензилхѐна**.

мѐзил и ме́зил, -а м в. **мѐнзӣл**.

мезѝлција, -е̄ м в. **мензѝлција**.

мѐзити ≈ **мѐзетити** (в.)

мезо- [грч. mésos средњи] в. **мез-**.

мезогѐастријум, -а м [нлат. mesogastrium, в. мезо-, грч. gastḗr трбух] анат. средишњи део трбушне шупљине.

мезѐогнā̄т, -а́та м [в. мезо-, грч. gnáthos вилица] особа истурених вилица, са укосо израслим зубима.

мезозо̀е, мезозо́ā̄ ж мн. [в. мезо-, грч. zō̄on живо биће, животиња] зоол. микроскопски организми састављени од свега неколико ћелија, који живе у мору, чије ларве паразитирају на морским животињама.

мезозо̀ик, -а м [в. мезо-, грч. zoikós животињски] геол. средње, треће доба геолошког развоја Земље, у коме доминирају пешчане и кречњачке стене и живе велики рептили (диносауруси и сл.).

мезо̀зо̄јскӣ, -ā̄, -о̄ [в. мезозоик] прид. који припада мезозоику или се на њега односи.

мѐзоклӣма, -е̄ ж [в. мезо-, клима] метеор. просек атмосферских стања на мањим површинама Земље.

мезо̀лӣт, -и́та и **мезолѝтик,** -а м [в. мезо-, грч. líthos камен] геол. средње камено доба, између палеолитика и неолитика, у коме се јављају почеци пољопривредне производње. ◆ **мезо̀лӣтскӣ** и **мезолѝтичкӣ**.

мезомѐрија, -е̄ ж [в. мезо-, грч. méros део] хем. приказ стварног распореда валентних електрона или јона коришћењем двеју или више структурних формула кад је једна недовољна; резонанца између расподела валентних електрона или јона.

мѐзо̄н, -о́на м [в. мезо-, (електр)он] физ. електрон чија маса више стотина пута надмашује масу обичног електрона.

мѐзопауза, -е̄ ж [в. мезо-, пауза] метеор. горњи слој мезосфере (у којем се јавља поларно светло).

мезосфе́ра, -е̄ ж [в. мезо-, сфера] слој Земљине атмосфере на висини између 50 и 85 km.

мезо̀то̄ријум, -а м [в. мезо-, торијум] хем. изотоп настао радиоактивним распадом торијума.

мезо̀тро̄н в. мѐзо̄н.

мезофи́ти, мезофи́тā̄ м мн., јд. мезо̀фӣт, ген. мезофи́та [в. мезо-, -фит(и)] бот. биљке умерено влажних станишта.

мезу́за, -ē ж [хебр. mezuza довратак] етнол. свитак с краћим хебрејским текстом из Библије, смештен у цилиндричну кутијицу која се обично ставља на довратак улаза јеврејске куће.

мѐзул и **ме́зул,** -а м в. **мѐнзӣл.**

мезула̀на, -ē ж в. **мензилха̀на.**

мезу̀лӣја в. **мензѝлӣја.**

мѐјдā̄н, мејда̀нӣја в. **мѐгдā̄н. мегда̀нӣја.**

мḕјкап, -а м [енгл. make-up] 1. шминка, козметичка средства за улепшавање лица, односно за постизање уметничког ефекта на филму, у позоришту и сл. 2. изглед после шминкања, шминка; резултат рада шминкера на позоришној представи, филму и сл.

мḕјл, -а м [скр. од енгл. e-mail електронска пошта] 1. електронско (компјутерско) средство писане комуникације путем Интернета; електронска пошта. 2. оно што се шаље електронском поштом; електронска порука, електронско писмо.

ме́јлинг-ли́ста, -ē ж [енгл. mailing list] списак претплатника, пословних партнера или трајно заинтересованих лица којима се редовно шаље (обичном или електронском поштом) информативни материјал везан за одређену област.

мḕјнстрӣм, -а м [енгл. mainstream] главна или преовлађујућа, унеколико конвенционална струја у некој врсти стваралаштва, начина мишљења и сл.; главни ток; често и као прид. индекл. (*~ музика, ~ култу́ра*).

мḕјнфрējм, -а м [енгл. mainframe] рач. највећа и најбржа класа компјутера, великих димензија и огромних могућности, која се користи углавном у великим фирмама, научним институтима и сл.

мејо́за, -ē ж [грч. meíōsis умањење] биол. процес деобе којим настају полне ћелије, а при коме се број хромозома преполовљује.

мѐјтеф, -а м в. **мѐктеб.**

мḕјор, -а м [енгл. major] назив за сваку из групе највећих и најмоћнијих филмских кућа у Холивуду.

мḕјорси, мн. [енгл. majors] сп. највеће и најзначајније такмичарске лиге у неком спорту, првенствено кошарци.

ме́ка, -ē и **мѐка,** -ē ж , дат. и лок. ме́ци и мѐци [ар. Mekka] фиг. (према граду Меки где се налази гроб пророка Мухамеда) место које привлачи велики број људи; популарно одредиште (нпр. *тури́стичка ~*).

мѐкā̄м, -а́ма м [тур. mekam од ар. mäqām] покр. заст. 1. рел. метод изучавања Курана или езана. 2. низ тонова који чине музичку фразу; мелодија, арија. 3. положај у струци, занимању, на послу.

мѐкинтош, -а м [енгл. mackintosh према имену проналазача] непромочива импрегнирана тканина или огртач направљен од ње.

мѐкометар и **мѐкомē̄тар,** -тра м [грч. mêkos дужина, в. -метар] мед. инструмент за мерење дужине новорођенчета.

мекомѐтрија, -ē ж [грч. mêkos дужина, в. -метрија] мерење дужине.

мѐко̄нијум и **мѐко̄нӣј,** -ија м [лат. meconium од грч. mēkṓnion од mēkón мак] физиол. прва житка столица код новорођенчета.

мѐктеб, -а м [тур. mekteb од ар. mäktäb] исламска верска школа основног нивоа.

мѐктер, -а м [тур. mehter од перс. mihter] покр. члан оркестра; свирач, музикант.

мѐктербаша, -ē м [в. мектер, в. баша] ист. диригент, капелник војног оркестра код султана или шаха.

мекту́бӣја, -ē м [тур. mektürçü, према ар. mäktūb писмо] ист. секретар, писар.

мѐламед, -а м [хебр. mēlammēdh] учитељ у јеврејској верској школи; учитељ уопште.

мела̀мӣн, -и́на м [грч. mélos црн, в. амин] хем. циклични тример цијанамида, кондензован са формалдехидом служи у електроиндустрији и као везивно средство за лакове.

мѐлā̄нж, -а м [фр. mélange мешавина] 1. тканина испредена од двобојне или вишебојне вуне. 2. мешавина, смеса два или више елемената, нпр. бела кафа, мешани сладолед и сл..

меланѝзам, -зма м [в. мелано-, в. -изам] физиол. прекомерно присуство меланина, тамног пигмента; јављање црне боје код животиња кад им није својствена.

мелàнӣн, -и́на м [в. мелано-, в. -ин] биол. тамносмеђи до црни пигмент који код човека и животиња даје боју кожи, коси и очима, штитећи их од Сунчевих зракова.

мелàнӣт, -и́та м [в. мелано-, в. -ит] 1. минер. гранит црне боје; камен сличан граниту. 2. црна смеса од тврде гуме (за прављење чешљева и др.).

мелано- [грч. mélas ген. mélanos црн] као први део речи означава тамну или црну боју оног што је исказано другим делом.

меланодѐрмија, -ē ж [в. мелано-, грч. dérma кожа] мед. обољење коже настало таложењем меланина (испољава се црним пегама и гнојем).

меланóза, -ē ж [в. мелано-, -оза] мед. неприродно развијање црног пигмента у ткиву.

мелàнōм, -óма м [в. мелано-, -ом] мед. злоћудни тумор црне или тамносмеђе боје (на кожи, каткад на мрежњачи).

меланосàркōм, -óма м [в. мелано-, сарком] злоћудни кожни тумор смеђе боје и полулоптастог облика.

меланхòлија, -ē ж [грч. melancholía, в. мелано-, cholḗ жуч] 1. псих. болесно стање у којем се мешају жалост, неодлучност, осећај кривице; губитак воље за живот, каткад са самоубилачким идејама. 2. туга, сета, потиштеност.

меланхòлик, -а м, мн. меланхòлици [грч. melancholikós, в. меланхолија] 1. ист. по Хипократу, један од четири основна типа личности; уп. **сангвѝник, колѐрик, флегмàтик**. 2. особа оболела од меланхолије. 3. сетна, безвољна, потиштена особа.

меланхòличан, -чна, -чно [в. меланхолик] 1. који болује од меланхолије. 2. тужан, потиштен, снужден.

мелàса, -ē ж [фр. mélasse од шп. melaza од лат. mel мед] тамножута густа течност, последњи сируп у производњи шећера, служи као сточна храна и сировина за ферментисање.

мѐлафир, -а м [фр. mélaphyre, грч. mélas црн, porphýra гримиз] вулканска стена тамне боје слична базалту, погодна за посипање и поплочавање путева.

мѐлез и **мѐлез,** -а м, ген. мн. мѐлēзā [тур. melez од ар. mäläs] потомак предака различитих раса; мешанац, бастард.

мѐлек, -а м, мн. мѐлеци [тур. melek од ар. mäläk] у исламској религији, анђео.

мѐлем, -а м [тур. melhem од ар. märhäm од грч. málagma] 1. лековита маст за спољашњу употребу (код рана). 2. фиг. оно што је благотворно; добар и благ човек.

мелéна, -ē ж [грч. mélaina црна] мед. столица црна као катран, настаје код крварења унутрашњих органа за варење.

мелѝзма, -ē ж [грч. melísma песма, мелодија] муз. дужи низ тонова који се пева на један слог текста као украсни елемент за обогаћивање мелодијске линије (нпр. у православној литургијској музици).

мѐлика, -ē ж, дат. и лок. мељици [грч. melikós према mélos песма] ист. књиж. муз. старогрчка лирска поезија извођена уз музичку пратњу и игру.

мелиорáција, -ē ж [нлат. melioratio према лат. melior бољи] пољопр. побољшавање квалитета обрадивог земљишта путем исушивања, наводњавања, спречавања ерозије итд. ◆ **мѐлиорацијōни**.

мелиорѝзам, -зма м [лат. melior бољи, в. -изам] схватање по којем се људско друштво током свог развоја усавршава; учење о напредовању и побољшању света као природном следу ствари.

мели́рати, мѐлӣрām, 3. л. мн. мели́рајӯ свршн. и несврш. [фр. mêler мешати] мешати; комбиновати, спојити, спајати (об. о вуни или влакнима разних боја).

мѐлиса, -ē ж [нлат. melissa од грч. mélissa пчела] бот. матичњак, Melissa officinalis, биљка бо-

гата етеричним уљима, пријатног мириса, употребљава се у фармацији.

мелòграф, -а м [грч. mélos песма, в. -граф] етнол. муз. записивач и сакупљач традиционалних мелодија, етномузиколог.

мелогра̀фија, -е̄ ж [грч. mélos песма, в. -графија] етнол. муз. бележење, записивање традиционалних мелодија и игара.

мѐло̄дија, -е̄ ж [срлат. melodia од грч. melṓdia, в. мелос, oidē̄ певање] муз. напев; низ тонова различите висине повезаних у логичну и ритмички организовану целину. ◆ **мелòдијскӣ**.

мелòдика, -е̄ ж , дат. и лок. мелòдици [грч. melōidikós, в. мелодија] муз. 1. особине мелодија које карактеришу неки вид музичког стваралаштва, стилску епоху, аутора итд. 2. мелодички, музички елементи (језика, говора, шума, књижевног текста и сл.). 3. мали дувачки инструмент с клавијатуром (често се користи у настави). 4. грана музичке науке која изучава мелодију.

мѐлодио̄зан, -зна, -зно [нлат. melodiosus, в. мелодија] в. **мелòдичан**.

мелòдичан, -чна, -чно [в. мелодија] који производи мелодију, који је пун мелодија; који пријатно звучи као целина, милозвучан.

мѐлодра̄ма, -е̄ ж [фр. mélodrame од грч. mélos песма, в. драма] 1. драмско дело које обједињује драмски текст, вокалну и инструменталну музику и балетске тачке у посебан жанр сценске уметности; музичка драма. 2. књиж. позор. драмски, књижевни или филмски текст који је усмерен ка прејаким осећањима, патетици, сентименталности и јефтиним ефектима на рачун реалности и карактеризације ликова. 3. догађај, околности или ситуација у животу који имају особине мелодраме (2).

мелодрама̀тичан, -чна, -чно = **мѐлодра̄мскӣ**, -а̄, -о̄ [в. мелодрама] који има особине мелодраме; патетичан, пренаглашен, извештачено драматичан.

мелòман, -а́на м [грч. mélos песма, в. -ман] страствени љубитељ музике и певања.

мелома̀нија, -е̄ ж [грч. mélos песма, в. -манија] пренаглашена љубав према музици, об. оперској.

мелòма̄нскӣ, -а̄, -о̄ [в. меломанија] који се односи на меломане и меломанију.

мелопе́ја, -е̄ ж [грч. melopoîa од mélos песма, poieîn чинити] муз. ист. у старогрчкој теорији музике, правила и умеће компоновања, писања мелодија.

мелопла̀стика, -е̄ ж, дат. и лок. мелопла̀стици [грч. mēlá образи, в. -пластика] мед. пластична операција којом се реконструише образ.

мѐлос, -а м [грч. mélos песма] певање, начин певања, мелодијске карактеристике (об. у: *народни* ~).

мелотера́пија, -е̄ ж [грч. mélos песма, в. терапија] псих. лечење болесника помоћу музике, певања и плеса.

Мелпоме́на, -е̄ ж [грч. Melpomènē према mélpesthai певати] 1. митол. муза трагедије и музике у старој Грчкој. 2. астрон. име астероида откривеног 1852. године.

мѐлтинг по̀т, -а м [енгл. melting pot лонац за топљење] 1. (об. о САД) земља у којој се досељеници различитог расног, националног и верског порекла временом стапају у једну нацију. 2. фиг. процес стапања ствари различитих особина.

мѐлто̄н, -о́на м [енгл. Melton према истоименом граду у Енглеској] мека и густа вунена тканина, веома цењена у XIX веку.

мѐлшпајз, -а м [нем. Mehlspeise јело од брашна] кулин. колач, слаткиш који се сервира после ручка или вечере, десерт.

мембра́на, -е̄ ж [лат. membrana] 1. техн. опна од метала, коже, гуме, пластике и сл., нарочито која еластично осцилира под утицајем спољашњих сила (у акустичким уређајима, електротехници итд.). 2. физиол. опна од везивног ткива која одваја органе, ткива, или њихове делове.

мѐмбранофо̄н, -а м [в. мембрана (2), -фон] муз. ударачки инструмент код кога се тонови производе треперењем затегнуте коже (бубањ, тимпани).

мемѐнто, -а м [лат. memento сети се] 1. подсетник, опомена, упозорење. 2. у католичком богослужењу, део који је посвећен спомену на живе и на мртве.

мѐмла, -ē ж, ген. мн. мѐмлā/мѐмлӣ [тур. nemli од перс. nem влага] 1. устајали влажан ваздух. 2. фиг. нездрава, устајала, запуштена интелектуална атмосфера, учмалост.

мемо̀ар в. **едмемо̀ар**.

мемоа́ри, мемоа́рā м мн. [фр. mémoires, од лат. memoria памћење, сећање] књижевно-научна врста текста у којој писац бележи своја сећања на неко време, догађаје, људе итд. ◆ **мемо̀а́рскӣ**.

мемоа̀рист(а), -ē м [в. мемоари] писац мемоара.

мемоарѝстика, -ē ж, дат. и лок. мемоарѝстици [в. мемоари] књиж. писање мемоара, мемоарска дела као жанр.

мемора̀ндум, -а м [лат. memorandum оно што треба памтити] 1. пол. дипл. (званични) допис, информација, представка итд. у којој се износе званични ставови о неком питању. 2. краће писано обавештење, подсетник, извештај и сл. 3. лист папира са штампаним заглављем на којем стоје име и подаци о пошиљаоцу (за службену преписку). 4. прав. писани документ о условима неке пословне трансакције. ◆ **мемора̀ндумскӣ**.

мѐмо̄рија, -ē ж [лат. memoria] 1. памћење, психолошки процес усвајања, задржавања и оживљавања неког садржаја свести; способност памћења (*имати добру, лошу меморију*). 2. сећање, оживљавање слике неког искуства, догађаја из прошлости. 3. рач. део рачунара у који се уносе информације и чувају за каснију употребу.

меморѝја̄л, -а́ла м [лат. memorialis (liber), в. меморија] 1. писмена представка, поднесак, подсетник. 2. (у уметности, науци, спорту) приредба, фестивал, такмичење и сл. које се одржава у спомен на неког преминулог угледног уметника, научника, спортисту итд.

мѐморија̄лнӣ, -ā, -ō [в. меморијал] који је намењен подсећању или посвећен успомени на некога или нешто. ▲ **меморијална соба** просторија посвећена успомени на угледну преминулу личност, об. као изложбени простор; ~ **парк** уређени простор (на отвореном) посвећен успомени на угледну личност или важан историјски догађај; ~ **центар** установа која је својим називом и врстом делатности посвећена успомени на угледну личност или важан историјски догађај.

мемо̀рисати, -ишēм свршн. и несврш. [в. меморија] памтити; запамтити, задржати у сећању; (на)учити.

мена́да, -ē ж [грч. mainás, ген. mainádos] ист. баханткиња, свештеница бога Диониса (Бакха).

мѐна̄ж, -а́жа м и **мена́жа,** -ē ж [фр. ménage домаћинство] простор у некој установи где је организована исхрана за оне који ту бораве, раде и сл.; менза, кантина.

менажѐрија, -ē ж [фр. ménagerie] 1. мањи зоолошки врт; скуп животиња које припадају циркусу. 2. фиг. пеј. превелик број кућних љубимаца; скуп немирне деце.

менѐархе, -ā ж мн. [грч. mḗn месец, archḗ почетак] физиол. почетак полне зрелости жена, прва менструација.

мѐнаџер, -а м [енгл. manager према manage управљати] 1. особа која руководи неким предузећем или делом предузећа; управник, директор. 2. особа која налази, организује и води посао особе или групе људи у свету јавних наступа (спорту, уметности, забави итд.), агент.

мѐнаџерскӣ, -ā, -ō [в. менаџер] који се односи на менаџере; који припада менаџерима. ▲ **менаџерска болест** скуп здравствених тегоба које се јављају код руководећих људи услед пренапрегнутог начина живота.

мѐнаџмент, -а м [енгл. management] 1. екон. дисциплина која проучава начине рационалног организовања и управљања производњом, радним процесима, људским способностима и сл. 2. процес и начин вођења и организовања предузећа, установе итд. 3. руководство, скуп људи

који имају управљачке дужности у предузећу, установи итд.

мѐнгеле и **мѐнгеле,** мѐнгѐлā ж, мн. [тур. mengene од грч. mánganon] алат за стезање и пресовање (причвршћен за подлогу); стега, процеп.

менделѝзам, -зма м [према чешком ботаничару Грегору Менделу (1822–1884)] бот. теорија о наслеђу која објашњава наследни механизам при укрштању биљних врста.

мендѐљѐвијум и **мендѐљѐвӣј,** -ија м [нлат. mendelevium, према руском хемичару Д. И. Мендељеву] хем. хемијски елемент добијен вештачким путем, атомски број 101, симбол Md, актиноид.

мѐндула, -ē ж [лат. amandula од грч. amygdálē] покр. бадем.

мѐнестрел, -а м [фр. ménestrel] 1. ист. муз. у средњем веку, професионални музичар који је обично свирао на племићким дворовима. 2. касније, народни свирач.

менете́кел (мене текел уфаршин) [арам. mene измерено, tekel одмерено, upharsin подељено] 1. митол. тајанствени арамејски текст који је, према Библији (Књига пророка Данила, 5:25), невидљивом руком исписан на зиду дворца вавилонског краља Валтазара најављујући његову пропаст, личну и државну. 2. фиг. најава пропасти, катастрофе; претња.

мѐнза, -ē ж [лат. mensa сто, трпеза] 1. јавна кухиња. 2. угоститељски објекат, ресторан, отвореног или затвореног типа, у којем се припадници одређене групе људи (нпр. студенти, запослени у предузећу) могу хранити по повољнијим ценама. 3. црквн. средишњи део олтара покривен каменом плочом на којем је смештена основна реликвија (антиминс); часна трпеза.

мѐнзил и **ме́нзил,** -а м [тур. menzil од ар. mānzil] ист. 1. у Османлијском царству, татарска пошта (са станицама за замену коња). 2. татарски коњ на којем се преносила пошта.

мензилха̀на, -ē ж [тур. menzilhane, према мензил (в.), ханe] ист. поштанска станица на којој су поштари (татари) замењивали уморне коње одморнима.

мензѝлџија, -ē м [в. мензил, в. -џија] ист. поштар, писмоноша који је на коњу преносио пошту.

мѐнзис, -а и **мѐнзес,** -а м [лат. mensis месец, мн. menses] в. менструација.

мѐнзола, -ē ж [итал. mensola] 1. архит. потпорни камен, истурен камен који подупире неки елемент грађевине. 2. сточић с једном ногом или подлога причвршћена о зид, ослонац на коме обично стоји неки украсни предмет.

мѐнзул, мензула̀на, мензу̀лџија в. **мѐнзил, мензилха̀на, мензѝлџија**.

мензу́ра, -ē ж [лат. mensura мерење] 1. цилиндрична посуда са обележеним цртама које показују запремину течности до датог нивоа. 2. сп. у мачевању, измерено растојање између бораца. муз. 3. временска вредност појединих нота, в. **мѐнзурā̀лнӣ**; сразмера између дужина нотних трајања.

мѐнзурабӣлан, -лна, -лно [нлат. mensurabilis, в. мензура] прид. мерљив, измерљив.

мѐнзурā̀лнӣ, -а, -о [лат. mensuralis, в. мензура] мерни. ▲ **мензурална музика** вишегласна музика написана у мензуралној нотацији; **мензурална нотација** муз. ист. систем квадратних нотних знакова примењиван од XIII до XVI века, који је приказивао и ритмичку вредност тонова.

мензура̀лист(а), -ē м [в. мензура] муз. ист. 1. један од оних теоретичара позног средњег века који су заговарали пропорционални распоред нотних вредности. 2. у новије доба, присталица извођења напева грегоријанског корала у прописаним правилним музичким мерама.

мѐнӣ, -ија м [фр. menu] 1. јеловник, списак јела у понуди угоститељског објекта. 2. утврђени састав једног оброка у ресторану, без могућности избора. 3. рач. у оквиру једног програма на компјутерском екрану, списак понуђених радњи.

мѐнинге, мѐнингӣ ж мн. [нлат. meninges од грч. mḗninges од mḗninx опна] анат. мождане оп-

не, можданице (има их три: тврда, паучинаста и мека).

менингѝзам, -зма м [в. менинге, -изам] мед. знаци, симптоми слични онима који се јављају код менингитиса (в.) иако можданице нису упаљене.

менингѝтис, -а м [в. менинге, -итис] мед. упала можданих опни, изазвана бактеријама или вирусима.

менинго- [грч. mḗninx опна] као први део речи означава мозак и мождану опну.

менингоенцефалѝтис, -а м [в. менинго-, енцефалитис] мед. запаљење мозга и мождане опне.

менингокóка, -ē ж [в. менинго-, кок(а)] биол. заразна клица која изазива менингитис.

менингоцéла, -ē = **менингокела**, -ē ж [в. менинго-, грч. kḗlē израслина] мед. испупчење, испад мождане опне кроз отвор лобање или кичменог стуба.

мѐнискос, -а = **мѐнискус,** -а м [лат. meniscus од грч. mēnískos млад месец] 1. полумесец или нешто што има облик полумесеца. 2. анат. хрскавица у зглобу колена српастог, полукружног облика, често изложена повредама код спортиста.

мѐно прил. [итал. meno од лат. minus] муз. реч у значењу „мање" која се ставља уз ознаку темпа да би ублажила основно значење (нпр. meno allegro мање брзо).

менòлōгијум = **менòлōгион,** -а м [лат. menologium од грч. ménolōgion] црквн. у православној цркви, литургијска књига светитељских животописа уређена према календару.

меноните, -и́тā м мн. [енгл. Mennonites, према оснивачу Менону Симонсу (1492–1559)] рел. верска секта сродна анабаптистима, настала у Холандији у XVI веку, која се проширила у САД и Канаду (заговарају крштење одраслих, устезање од заклетве и не признају војну службу).

менопàуза, -ē ж [фр. ménopause, према грч. mḗn месец, в. пауза] физиол. губљење менструације код жена у доба климактеријума.

менóра, -ē ж [хебр. mënōrāh свећњак] рел. код Јевреја, свећњак за седам свећа у једном низу (за седам дана у стварању света), симбол Духа Божјег и Торе; традиционални симбол јеврејства (део грба државе Израел).

менорàгија, -ē ж [грч. mḗn месец, в. (хемо)рагија] физиол. менструација дужа од седам дана.

менорéја, -ē ж [грч. mḗn месец, в. -реја] физиол. менструација.

меностáза, -ē ж [грч. mḗn месец, в. -стаза] физиол. изостанак менструације.

мѐнструāлан, -лна, -лно [лат. menstrualis, в. менструација] који се односи на менструацију.

менструáција, -ē ж [нлат. menstruatio, према menstruus месечни] физиол. менструални одлив из материце полно зреле жене; месечно прање, периода. ◆ **менструáцијскӣ**.

мѐнта, -ē ж [лат. menta, mentha] бот. врста ароматичне биљке, *Mentha piperita*, нана, метвица.

мѐнтāлан и **мѐнтāлан,** -лна, -лно [лат. mentalis од mens дух, ум] који се односи на ум, мисаоне и сазнајне процесе, умни, мисаони. ▲ **ментална хигијена** мед. грана медицине која се бави душевним здрављем; **ментално здравље** стање у којем неко добро доживљава друштвену околину и прилагођава јој се.

менталѝзам, -зма м [в. менталан, -изам] лингв. правац у лингвистици који у анализи језика узима у обзир и умне делатности говорног лица (за разлику од структурализма, који се бави само произведеним исказом).

менталѝтēт, -éта м [фр. mentalité, в. менталан] начин мишљења, скуп душевних особина и склоности појединца, заједнице или читавог народа; начин приступа реалности. ◆ **менталѝтетскӣ**.

мѐнтōл, -óла м [лат. menta nana, oleum уље] 1. хем. кристално хемијско једињење сродно камфору, главни састојак уља од нане, в. мента, лековитог и освежавајућег дејства. 2. бомбона с јаким укусом ментола.

мéнтор, -а м [грч. Méntōr, лик из Одисеје] 1. васпитач, наставник, саветодавац, покровитељ. 2. педаг. наставник који усмерава и надгледа кандидата при изради неког рада (об. магистарског или докторског). ◆ **мéнторскӣ**.

менӯ́ет и **мѐнует,** -а м [фр. menuet] муз. 1. некадашњи свечани, лагани плес у трочетвртинском такту, настао у Француској у XVI веку. 2. став свите, касније сонате и симфоније у ритму менуета.

мéнхӣр, -и́ра м [бретонски men hir дугачки камен] археол. дугачак камен забоден вертикално у земљу, мегалит својствен неким преисторијским културама, нарочито у Француској.

меншу́ра, -ē ж [тур. menşur од ар. mānšūr] ист. покр. султански указ даван високим државним или верским личностима у Османлијском царству као овлашћење за одређену делатност.

мењшевӣзам, -зма м [рус. меньшевизм, према меньшинство мањина] ист. покрет мењшевика; идеолошки програм мењшевика.

мењшѐвӣк, -и́ка м [рус. меньшевик, в. мењшевизам] ист. следбеник мењшевизма, мањине у руској Социјалдемократској радничкој партији која се 1903. одвојила од радикалних бољшевика.

-мер, -мерија, -меран, -меријски [грч. méros део] као други део сложенице указује да је реч о саставном делу неке супстанце.

мēр, -а м [фр. maire, енгл. mayor] председник општине, градоначелник.

мѐраба узв. в. **мѐрхабā**.

мера́ја, -ē ж [тур. mera од ар. mārā'] покр. пољана, ледина, пашњак; јавно добро места, општине.

мѐрāк, -а́ка м [тур. merak од ар. mārāqī хипохондрија] покр. уживање у нечему (об. у јелу или пићу), задовољство; жеља за чим; □ **имати ~ за чим** зажелети се чега; (јести, пити) с **мераком** (јести, пити) полако и с уживањем.

мерàклија, -ē м [в. мерак, -лија] покр. онај који нешто ради са уживањем, са задовољством.

-меран в. **-мер**.

мера́чити, мѐрāчӣм несврш. [в. мерак] покр. посматрати нешто са уживањем или жељом.

мѐрдевине, мѐрдевӣнā ж мн. [тур. merdiven од перс. nerdubān] лествице, лествице.

мерѐдōв, -о́ва м [мађ. meredó] пецарошка мрежа с дршком којом се вади улов, риба.

мѐрзер и **мѐрзер,** -а м [нем. Mörser] вој. ист. тешки топ кратке цеви и с високом путањом зрна.

меридѝја̄н, -а́на м [лат. meridianus (circulus) према meridies подне] геогр. замишљена линија која дели Земљу пролазећи кроз њене полове, подневак; уп. **паралѐла**.

меридѝја̄нскӣ, -ā, -ō [в. меридијан] који припада меридијану, његов је део или се односи на њега. ▲ астрон. **~ инструмент** инструмент постављен тако да следи одређени меридијан; **~ круг** инструмент у астрономској опсерваторији којим се одређују координате звезда.

-мерија в. **-мер**.

меринизáција, -ē ж [шп. merino, в. -изација] пољопр. укрштање неке домаће врсте оваца са овновима расе мерино.

мѐрино и **мери́но,** -а м или индекл. [шп. merino, по имену једног берберског племена] 1. раса оваца пореклом из Шпаније, свиленкастог руна. 2. цењена тканина од вуне добијене од руна те расе оваца.

мерѝстем, -а м [грч. meristés делитељ] бот. биљно ткиво које буја услед непрестане деобе ембриоиалних ћелија.

меритокрàтија, -ē ж [лат. meritum заслуга, плата, в. -кратија] соц. 1. друштвени систем у којем би водећу улогу и утицај имали они који су најспособнији. 2. власт групе људи заслужних по својим способностима (а не по пореклу или богатству). ◆ **меритòкратскӣ**.

мѐритōран, -рна, -рно [лат. meritorius] прид. 1. који се цени, уважава, који вреди или је заслужан; правоваљан. 2. који се по својим заслугама и способности сматра меродавним (да оцени, пресуди); компетентан.

мѐритум, -а м [лат. meritum] 1. заслуга, вредност, одлика. 2. суштина, срж, бит (нечега). 3. прав. главни предмет спора.

мѐркантӣлан, -лна, -лно [нлат. mercantilis] прид. који се односи на трговину; који је намењен тржишту; трговачки, уносан. ▲ **меркантилни систем** в. **меркантилѝзам.**

меркантилѝзам, -зма м [нлат. mercantilis] 1. екон. ист. у развијеним европским државама XVI и XVII века, доктрина која је највећу важност придавала развоју трговине, посебно спољне, као једином извору богатства народа. 2. (у обичном говору) комерцијализам.

меркантѝлист(а), -а (-ē) м [в. меркантилан, в. -ист(а)] заговорник меркантилизма (в.).

меркантилѝстичкӣ, -ā, -ō [в. меркантилизам] прид. који се односи на меркантилизам или меркантилисте.

Мѐркӯр, -у́ра м [лат. Mercurius] 1. митол. римско име за грчког бога Хермеса; весник богова, симбол трговине. 2. фиг. весник, гласник. 3. астрон. најмања планета Сунчевог система и најближа Сунцу. 4. хем. жива.

мѐркуријā̄лан, -лна, -лно [лат. mercurialis] прид. 1. који се односи на Меркур. 2. који је од живе или садржи у себи живу; живин.

меркуријалѝзам, -зма м [лат. mercurium жива, в. -изам] мед. хронично тровање живом; хронично обољење радника у фабрици живе.

мѐрлин, -а м [итал. merlino од хол. meerling] 1. пом. танки конопац за дизање заставе на јарбол. 2. зоол. врста морских сабљарки.

мѐрмер, -а м [тур. mermer од ар. märmär од грч. mármaros] врста камена (об. кречњака) средње тврдоће, погодан за обраду и глачање, користи се у архитектури и вајарству, мрамор.

мѐрмѐрни, -а, -о [в. мермер] направљен или сазидан од мермера; који је као мермер.

мерогѐнија, -ē ж [грч. méros део, в. -генија] биол. начин полног размножавања алги и неких праживотиња.

мерѐопија, -ē ж [грч. méros део, ópsis вид] мед. делимично помрачење вида.

мѐропси, мѐропā̄х м мн., јд. мѐропах, ген. мѐропха [грч. Méropes, име једног трачког племена] ист. у средњовековној Србији, кметови, зависни сељаци.

мѐрхаба̄ узв. [тур. merhaba од ар. märḥabā] покр. етнол. муслимански поздрав и отпоздрав.

мерхѐмет, -а м [тур. merhamet од ар. marḥama] покр. по исламском учењу, самилост, милосрђе према ближњем.

мерхамѐтли прид. индекл. [тур. merhametli, в. мерхамет] покр. који је милосрдан према ближњем.

мерхамѐтлук, -а м [в. мерхамет, -лук] покр. самилост, милосрђе.

мерхамѐтсуз, -а м [тур. merhametsiz, в. merhamet, -siz без] покр. који је немилосрдан, безобзиран, бездушан.

мерцеризā̄ција, -ē ж [према енглеском хемичару Џону Мерсеру (J. Mercer), 1791–1866] obrada pamučnog prediva ili tkanine rastvorom natrijum-hidroksida radi postizawa sjaja, čvrstine i prijemčivosti za boje.

мѐрџā̄н, -а́на м [тур. mercan од ар. märǧān] покр. етнол. корал; украс, огрлица, накит од корала.

мѐсӣдор, -а м [фр. messidor према лат. messis жетва] ист. десети месец револуционарног француског календара, од 19. јуна до 18. јула.

мѐсија и **мѐсија,** -ē м [грч. Messías од хебр. māšīāḥ] 1. за Јевреје, спаситељ јеврејског народа којег су најавили старозаветни пророци. 2. за хришћане, Исус Христос. 3. фиг. спаситељ, избавитељ, онај који је предодређен за неку важну мисију; носилац спасоносних идеја. 4. ирон. онај који умишља да је предодређен за неку велику, спасоносну мисију или дело. ◆ **месѝјāнскӣ.**

месијанѝзам, -зма м = **месијáнство,** -а с [в. Месија] 1. рел. учење о Месији; очекивање спаситеља и савршеног царства Божјег. 2. фиг. прижељкивана или замишљена спаситељска мисија, појединца у односу на заједницу или једног народа у односу на друге народе.

мѐсинг, -а м [нем. Messing] легура бакра и цинка.

мѐсинганӣ, -ā, -ō [в. месинг] начињен од месинга.

мескàлӣн, -и́на м [мекс. шп. mescal, mexal од нахуатл mexcalli] алкалоид из неких врста средњоамеричких кактуса који изазива јаке халуцинације; халуциногена дрога, пејотл.

месмерѝзам, -зма м [према оснивачу Француз Месмеру (1734–1815)] учење о животињском магнетизму који поседују неки људи и који им омогућава лечење раних болести помоћу хипнозе.

мѐстве, мѐстāвā ж мн. [тур. mest од перс. mes кожа] етнол. дубока обућа (назувци, чарапе) од меке коже; кућне папуче.

мѐстик, -а м, вок. мѐстиче, мн. мѐстици [шп. mestizo од лат. mixticius помешан] 1. потомак америчког Индијанца и белог досељеника. 2. потомак белца и човека неке друге расе.

мет-, мета- [грч. metá] као први део речи значи: са-, уз-, међу-, за-, по-, из- итд.; као и лат. trans- подразумева промену места, реда, стања, природе; заједничко делање, учествовање; тежњу, тражење; да је нешто иза или после (нечега).

метааналѝза, -ē ж [в. мета-, анализа] накнадна анализа ради провере резултата из ранијих анализа.

метабáза, -ē ж [грч. metábasis прелаз] лог. логичка грешка прелажења из једне појмовне области у другу.

метабиóза, -ē ж [в. мета-, грч. bíos живот] биол. зависност једне врсте од друге у погледу услова за живот и размножавање.

мета̀бола, -ē ж [грч. metabolḗ промена, измена] 1. ретор. промена у тону, реду речи, језичком изразу уопште. 2. код Аристотела, нагао преокрет у радњи трагедије.

метаболѝзам, -зма м [грч. metabolḗ промена, измена, в. -изам] 1. физиол. процес размене материја у организму. ▲ **базални ~** минимално трошење енергије, када је организам у стању потпуног мировања. 2. биол. скуп хемијских и физичких процеса у организмима живих бића.

метаболѝт, -и́та м [в. метаболизам] биол. производ или полупроизвод процеса метаболизма (в.).

метабо̀личан, -чна, -чно и **метабо̀личкӣ,** -ā, -ō [в. метаболизам] који се односи на метаболизам; који спада у метаболизам.

метагалàксија, -ē ж [в. мета-, галаксија] астрон. систем галаксија; скуп свих звезда које не припадају нашој галаксији.

метагѐнеза и **метагенéза,** -ē ж [в. мета-, генеза] биол. правилна смена полног и неполног размножавања неких животиња и многих биљака.

метагеомѐтрија, -ē ж [в. мета-, геометрија] мат. читава геометрија (несведена на еуклидску геометрију).

мѐтаграм, -а м [в. мета-, -грам] енигматска игра у којој се одговори разликују само за једно слово.

метàдōн, -óна м [фабричко име, од мет(ил)-а(мино)-д(ифенил), в. -он] фарм. синтетички наркоаналгетик који делује јаче и брже од морфијума, често се примењује при одвикавању од хероина.

метазо̀е, метазóā ж мн. [в. мета-, грч. zóon животиња] зоол. вишећелијске животиње, све животиње осим једноћелијских (протозоа).

метајѐзик, -а м, мн. метајѐзици [в. мета-] 1. лингв. у лингвистици и науци о књижевности стручни језик научника, језик коме се говори о језику. 2. фиг. језик који се користи у некој научној области и тешко је разумљив другима.

метакàрпијум, -а м [грч. metakárpion] анат. пет кошчица шаке које су зглобно везане за чланке прстију.

метакомпѝлā̀тор, -а м [в. мета-, компилатор] рач. комјутерски програм, компилатор који производи компилаторе.

метакрѝтика, -ē ж, дат. и лок. метакрѝтици [в. мета-, критика] дисциплина књижевне критике која за предмет има теоријске појмове и дефиниције, а не појединачна књижевна дела; критика критике. ◆ **метакрѝтичкӣ.**

мѐтāл, -а́ла м [лат. metallum од грч. métallon рудник, руда] 1. хем. сваки хемијски елемент који је добар проводник топлоте и електрицитета и по правилу се може ковати (нпр. бакар, гвожђе, сре-

бро, алуминијум, жива), ковина. 2. укупни назив за метале и њихове спојеве, легуре.

мѐтāлан, -лна, -лно [в. метал] прид. који је од метала. ▲ **метално доба** археол. збирни назив за бакарно, бронзано и гвоздено доба (када је човек користио оруђа од метала).

металѝзам, -зма м [в. метал] екон. теорија у економској науци која највећу важност придаје племенитим металима, злату и сребру.

метализа́ција, -ē ж [фр. métallisation, в. метал] превлачење или облагање површине неког предмета ради заштите или естетског ефекта.

метализи́рати, металѝзи́рāм, 3. л. мн. метализи́рајӯ свршн. и несврш. [фр. métalliser, в. метал] (из)вршити метализацију.

метàлик прид. индекл. [енгл. metallic, в. металан] 1. који је начињен од метала или пресвучен металом; метализиран. 2. жарг. који изгледа као да је пресвучен металом, сјајан (боја моторног возила).

металингвѝстика, -ē ж, дат. и лок. металингвѝстици [в. мета-, лингвистика] лингв. 1. дисциплина која проучава односе између језика и других културних система на које језик упућује. 2. изучавање пропратних или споредних појава у говору, оних које не припадају језику у правом смислу (гестови).

метàлист(а), -ē м [енгл. metal(l)ist, в. метал] екон. присталица метализма (в.).

металѝстичкӣ, -ā, -ō [в. металист(а)] који се односи на метализам или металисте. ▲ **металистичка теорија** екон. теорија која вредност новца везује за вредност одн. количину племенитих метала.

металкерàмика, -ē ж, дат. и лок. металкерàмици [в. метал, керамика] новији поступак производње предмета од компримираног праха тешко топљивих метала и керамике.

метало- [грч. métallon] као први део речи означава везу са металом (*металохромија*).

металòгика, -ē ж, дат. и лок. металòгици [в. мета-, логика] научна дисциплина о основама на којима почивају закони логике; логичка анализа основних појмова логике или неке већ установљене логике.

металòгичкӣ, -ā, -ō [в. металогика] прид. филоз. који је изван логичке сфере (иако може логици дати основу); појмовно неприхватљив.

металографија, -ē ж [в. метало-, графија] 1. наука о хемијским, физичким и техничким својствима метала и легура. 2. граф. поступак сличан литографији, с тим што се уместо у камену урези или цртежи раде на металној плочи. ♦ **металòграфскӣ.**

мѐталоидāн, -дна, -дно [в. металоиди] прид. који припада металоидима (в.) или има нека њихова својства.

металои́ди, металои́дā ж мн., јд. металòӣд, ген. металои́да [в. метало-, -ид(и)] хем. 1. хемијски елементи слични металима али без изразитих металних својстава; полуметали, нпр. арсен или силицијум. 2. неметали.

металòфōн, -о́на м [в. метало-, -фон] муз. ударачки инструмент сличан ксилофону, с металним плочицама уместо дрвених.

метàлург, -а м, мн. метàлурзи [грч. metallourgeîn обрађивати метале, в. метал, грч. érgon рад] онај који се бави металургијом; стручњак за обраду метала.

металӯргија, -ē ж [в. металург] технол. 1. наука о металима и поступцима помоћу којих се они добијају из руда. 2. производња металних једињења, легура; прерада легура у полупроизводе и побољшање њихових својстава посебним методима.

метàлуршкӣ, -ā, -ō [в. металург] који се односи на металургију, металурге или металну индустрију.

метаматемàтика, -ē ж, дат. и лок. метаматемàтици [в. мета-, математика] филозофија математике; наука која се бави филозофским и логичким основима и аспектима математике. ♦ **метаматемàтичкӣ.**

метамéри, метамéрā м мн. [в. мета-, грч. méros део] зоол. анат. делови животињског тела састављени од правилно нанизаних сегмената (нпр. кичмени пршљенови).

метамѐрија, -ē ж [в. мета-, грч. méros део] 1. зоол. анат. грађа тела у сегментима, деловима у низу, као код глиста или зглавкара. 2. хем. облик изомерије (в.).

метаморфѝзам, -зма м [в. мета-, грч. morphḗ облик] мед. промена облика, структуре или функције органа или дела тела.

метамòрфни, -ā, -ō [в. мета-, грч. morphḗ облик] геол. (о стенама) који је настао од еруптивних или седиментних стена под дејством топлоте, притиска или хемијских фактора.

метаморфо́за, -ē ж [грч. metamórphōsis, в. мета-, morphḗ облик] 1. митол. у грчким митовима, претварање људи у животиње, биљке, камење и сл. вољом богова. 2. промена (облика), преображавање, претварање (из једног у нешто друго). 3. бот. промене у развоју делова биљке (корена, листа и сл.). 4. зоол. процес развоја животиње од јајета до зреле јединке. 5. геол. промена стена у дубљим слојевима Земљине коре.

метаморфòпсија, -ē ж [в. метаморфоза, ópsis вид] мед. поремећај вида код којег се мења изглед посматраног предмета (нпр. услед алкохолисаности или дејства дроге).

мѐтāн, -а́на м [фр. méthane, према мет(ил), в. -ан] хем. запаљив гас без мириса и боје који се састоји од угљеника и водоника (CH_4), налази се у рудницима каменог угља, вулканским гасовима, мочварама итд.

метàнисати, -ишēм несврш. [грч. metanoéin кајати се] 1. рел. падати ничице пред иконом у знак покајања, скрушености и покорности; клањати се до земље. 3. фиг. показивати ропску послушност и услужност.

метàнōл, -о́ла м [в. метан + (алкох)ол] в. **мѐтӣл-а̀лкохол**.

метаплàзија, -ē ж [в. мета-, грч. plásis обликовање] биол. промена ткива (једне врсте у другу, нпр. везивног у масно).

метаплàзма, -ē ж [в. мета-, -плазма] 1. биол. влакнаста неорганска творевина у ћелији. 2. лингв. промена облика једне речи, додавањем, испуштањем или премештањем гласова.

-метар, -метрија, -метријски, -метрички [грч. métron мера] као други део речи означава да се први део односи на мерење (нпр. *термометар*) или на мере за дужину засноване на метру (*милиметарски*).

мѐтар и мêтар, -тра м [грч. métron мера] 1. мерна јединица за дужину по Међународном систему мерних јединица (једна од седам основних јединица), са ознаком m. 2. справа за мерење на којој су обележени метри, центиметри и милиметри. 3. фиг. мера уопште; критеријум, аршин. 4. књиж. у поезији мера за стих, стопа; ритмичка мера, в. **мѐтрика**. 5. кубни метар, метар дрва (насечених).

мѐтарскӣ и мêтарскӣ, -ā, -ō [в. метар] 1. који се односи на метар и јединице за меру изведене из њега. 2. исказан у метрима.

метасѐквоја [нлат. metasequoia] бот. врста листопадног дрвета (у фосилном облику, док нису откривена жива стабла), *Metasequoia glyptostroboides*.

метасоматóза, -ē ж [в. мета-, грч. sôma тело, -оза] геол. претварање једне врсте стене у другу.

мѐтастабӣлан, -лна, -лно [в. мета-, стабилан] прид. 1. који нагиње нестабилности. 2. физ. који је релативно стабилан упркос неким физичким условима (нпр. температури).

метастáза, -ē ж [грч. metástasis премештање, преиначење] мед. појава болесног процеса на месту које је удаљено од жаришта (услед преноса крвним или лимфним путем, об. код рака).

метастазѝрати, метастàзӣрām, 3. л. мн. метастазѝрајӯ свршн. и несврш. [в. метастаза] 1. мед. (про)ширити се на начин метастазе. 2. фиг. (о злу, шкодљивој ствари) ширити се.

метастàтичан, -чна, -чно и **метастàтичкӣ,** -ā, -ō [в. метастаза] који представља метастазу; који прелази на друго место; који се шири.

метàтакса, -ē ж [грч. metátaxis, в. мета-, грч. táxis ред] фон. померање акцента исте врсте са једног слога на други.

метатàламус, -а м [в. мета-, таламус] анат. део мозга који се надовезује на спољну страну средњег међумозга (таламуса).

метатáрзус, -а м [в. мета-, грч. tarsós табан] 1. анат. грана стопала, пет кошчица на које се зглобно надовезују чланци прстију. 2. зоол. анат. део животињске ноге или шапе при крају удова.

метатéза, -ē ж [грч. metáthesis премештање] 1. лингв. промена у редоследу гласова или скупова гласова у речи (нпр. *манастир — намастир*). 2. хем. реакција при којој се два елемента двају једињења замене тако да формирају два нова једињења.

мéтатекст, -а м [в. мета, текст] текст који настаје на основу другог текста.

метатóнија, -ē ж [в. мета-, -тонија] фон. померање нагласка с једног слога на други; промена врсте акцента на истом слогу.

метатропúзам, -зма м [в. мета-, -тропизам] псих. код полног односа, међусобна замена улога жене и мушкарца.

метафúза, -ē ж [в. мета-, грч. phýesthai расти] анат. део дуге кости између средњег и хрскавичавог дела (место најизраженијег раста кости по дужини).

метафúзика, -ē ж, дат. и лок. метафúзици [срлат. metaphysica од грч. tà metá tà physiká оно што долази после физике] 1. филоз. грана филозофије која се бави мисаоном спознајом ствари одн. појмова изван временско-просторне (физичке, чулне) стварности; по Аристотелу „наука о првим принципима и првим узроцима". 2. натприродност, натчулност. 3. свака уопштена, апстрактна, тешко разумљива теорија.

метафúзичар, -а м [в. метафизика] филоз. познавалац или учитељ метафизике; филозоф који се бави проблемима метафизике.

метафúзичкӣ, -ā, -ō [в. метафизика] 1. филоз. који спада у метафизику (1). 2. чулно непроверљив, који не постоји у искуственој стварности. ▲ **метафизичка поезија** песничка школа у енглеској књижевности XVII века, претежно религиозне и љубавне тематике, уз примену филозофских разматрања и изразиту склоност ка метафори; **метафизичко сликарство** уметнички правац настао у Паризу (1910–1915, главни представник Де Кирико) који даје предност свету снова, маште и сл. градећи потпуно алогичан ликовни свет.

метафóнија, -ē ж [в. мета-, -фонија] лингв. промена самогласника под утицајем претходног или наредног, преглас. ◆ **метафóнијскӣ.**

метáфора, -ē ж [од грч. metaphorá преношење] књиж. стилска фигура промене, преноса назива или речи с једног на други појам на основу очигледне или скривене аналогије; скраћено поређење.

метафóричан, -чна, -чно [в. метафора] 1. који се изражава у метафорама или обилује метафорама. 2. који има својства метафоре.

метафóричкӣ, -ā, -ō [в. метафора] који припада метафори или се односи на метафоре.

мéтацентар, -тра м [в. мета-, центар] пом. тачка која показује стабилност пловног објекта (према центру гравитације и правцу вертикалне осе потиска).

мéтек, -а м, вок, мéтече, мн. мéтеци [грч. métoikos, в. мета-, грч. oikeîn становати] 1. ист. у античкој Атини, стално насељени странац без права гласа. 2. странац у земљи сталног боравка чије понашање наилази на неодобравање домаћих.

метемпúрījскӣ, -ā, -ō [в. мета-, емпиријски] прид. који је изван искуства, преко граница емпиријског.

метемпсихóза, -ē ж [грч. metempsýchōsis, в. мета-, ен-, грч. psychḗ душа] рел. филоз. учење о посмртној сеоби душа из једног тела у друго; уп. **реинкарнáција.**

метенсоматóза, -ē ж [в. мет-, ен-, сомат-, -оза] рел. прелазак једног тела у друго.

метéōр, -óра м [грч. metéōros који лебди у ваздуху] 1. ист. појава или догађај у атмосфери. 2. астрон. комад небеског тела које пада на земљу остављајући светлећи траг; звезда падалица.

метеорúзам, -зма м [грч. meteōrismós дизање увис] физиол. присутност гасова у трбушној дупљи или цревима; надимање.

метеоризáција, -ē ж [в. метеор] минер. промене на стенама услед контакта с атмосфером.

метеòрīт, -и́та м [в. метеор, -ит] метеор који падне на површину Земље не сагоревши у атмосфери.

метеоро- [грч. metéōros који лебди у ваздуху] као први део речи означава да се други део односи на метеорологију.

метеорòграф, -а м [в. метеоро-, -граф] метеор. инструмент који непрекидно и аутоматски бележи вредности притиска, влажности ваздуха, температуре и брзине ветра.

метеорогрàфија, -ē ж [в. метеоро-, -графија] метеор. 1. описивање временских појава и промена у ваздуху. 2. скуп података о временским условима на датом месту у датом тренутку. ◆ **метеорòграфскӣ**.

метеорòлог, -а м, мн. метеорòлози [в. метеоро-, -лог] научник, стручњак за метеорологију.

метеоролòгија, -ē ж [грч. meteōrología, в. метеоро-, -логија] метеор. скуп научних дисциплина које проучавају атмосферу и појаве у њој, баве се законитостима временских појава и њиховом применом у предвиђању времена за одређени период.

метеорòлошкӣ, -ā, -ō [в. метеорологија] који припада метеорологији или се односи на њу. ▲ вој. **~ рат** намерно мењање атмосферских прилика у циљу утицања на ратне услове и потезе непријатеља; **~ сателит** вештачки сателит који кружећи око Земље мери и снима метеоролошке појаве и елементе, те шаље податке земаљским станицама.

метеорòпат, -а и **метеорòпата,** -ē м, мн. метеоропати м [в. метеоропатија] особа осетљива на промене у ваздуху; онај чије здравље и расположење трпе утицај временских промена.

метеоропàтија, -ē ж [в. метеоро-, -патија] мед. псих. претерана осетљивост на метеоролошке промене.

метеорòпатскӣ, -а, -о [в. метеоропат] који се односи на метеоропате или метеоропатију.

метеоропатолòгија, -ē ж [в. метеоро-, патологија] мед. део медицине који проучава утицај временских појава на настанак, испољавање и тежину болести.

мѐтеоротропан, -пна, -пно [в. метеоро-, -тропизам] који је осетљив на временске промене. ▲ **метеоротропне болести** мед. здравствене тегобе изазване временским променама (дисајне, реуматске и др.).

метѐōрскӣ, -ā, -ō [в. метеор] 1. који припада метеорима или се односи на њих. 2. фиг. који је налик на метеор, који изненада заблиста (~ *успех*). 3. који се налази у метеорима (~ *челик, метеорско гвожђе*).

мѐтēр, -е́ра м [фр. metteur en pages] граф. словослагач који прелама текст и припрема га за штампање.

метѐриз, -а м [тур. metris од перс. metres] прокоп у земљи, ров, опкоп.

мѐтӣл, -и́ла м [фр. methyl, изведено из méthylène, в. метилен од грч. méthy вино, hýlē дрво] хем. једновалентни радикал угљоводоника (група CH_3), остатак метана.

метил-àлкохол, -а м [в. метил, алкохол] хем. најпростији алкохол; безбојна отровна течност која се добија дестилацијом дрвета или синтетички, метанол.

метилàмӣн, -и́на м [в. метил, амин] хем. једињење у којем је један атом водоника у амонијаку замењен метилом (CH_3NH_2).

метѝлēн, -е́на м [фр. méthylène од грч. méthy вино, hýlē дрво] хем. двовалентни радикал угљоводоника, CH_2.

мѐтјē, -ѐа м [фр. métier занат] 1. занимање, струка. 2. техничка спрема, радно искуство, стручно образовање.

мѐтōд, -о́да м = **мето́да,** -ē ж [грч. méthodos истраживање, испитивање] 1. филоз. пут који се прелази у размишљању, испитивању, прикупљању чињеница, закључивању и приказивању постигнутог сазнања. 2. поступак, начин на који се остварује неки сазнајни или практични циљ (об. плански). ◆ **мѐтōдскӣ**.

методѝзам, -зма м [енгл. Methodism] учење Методистичке хришћанске цркве, распрострањене у Енглеској и САД, као једне од грана протестантизма заснованог првенствено на проучавању Светог писма.

метòдика, -ē ж, дат. и лок. метòдици [грч. methodikē] 1. део педагогије који се бави методима преношења знања у склопу наставног процеса уопште или у оквиру одређеног наставног предмета. 2. начин решавања проблема; метод, методологија (1).

метòдист(а), -ē м [в. методизам] рел. припадник Методистичке цркве.

метòдичан, -чна, -чно [грч. methodikós, в. метод] који се држи утврђених правила; уредан, марљив, систематичан.

метòдичāр, -а м [в. методика] 1. стручњак за методику. 2. онај који примењује начела методике; методична особа.

методолòгија, -ē ж [в. метод, -логија] 1. систем метода и начела примењиваних у некој науци или научној дисциплини. 2. део логике који се бави општим начелима настајања знања.

метонѝмија, -ē ж [грч. metōnymía, в. мета-, грч. ónyma = ónoma име] ретор. књиж. стилска фигура замене једног појма другим, при чему је овај у блиској вези с првим („џеп" уместо „новац", „мантија" уместо „свештеник").

метонòмāзија, -ē ж [грч. metonomasía, в. мета-, onomázein именовати] промена имена или презимена настала превођењем његовог основног значења на други језик.

метопи [грч. métōpon чело] архит. квадратна поља између триглифа на дорском фризу, глатка или украшена рељефом.

мѐтопоскоп, -а м [грч. métōpon чело, в. -скоп] онај који се бави метопоскопијом.

метопоскòпија, -ē ж [грч. métōpon чело, в. -скопија] тумачење нечијих личних особина на основу чела и чеоних бора.

мѐтох, -а м, мн. мѐтоси, ген. мѐтōхā [грч. metochḗ заједница; заједничко добро] ист. 1. у феудалној Србији, мала монашка насеобина са црквом и нешто обрадиве земље. 2. манастирско имање са селима, манастирски феуд. 3. манастир који је ктитор (задужбинар) даровао другом манастиру под јурисдикцију.

метòхија, -ē ж [в. метох] 1. (веће) манастирско имање. 2. метох.

метрáжа, -ē ж [в. метар] 1. дужина рачуната у метрима. 2. метражна роба, роба која се продаје на метар (об. тканине).

мѐтр д'отѐл, -а м [фр. maître d'hôtel] 1. главни келнер, шеф сале. 2. мајордомо, надзорник послуге, батлер.

метректòмија, -ē ж [грч. mḗtra материца, екиз, в. -томија] мед. оперативно вађење материце.

метрѐса, -ē ж, ген. мн. метрéсā [фр. maîtresse] наложница, љубавница (човека на високом положају).

-метрија в. **-метар.**

мѐтрика, -ē ж, дат. и лок. мѐтрици [грч. metrikḗ (téchnē)] 1. књиж. изучавање стиха и ритма у поезији према стопама, акцентима, дужинама стиха и сл. 2. мат. функција која одређује растојање између свака два елемента неког скупа.

метрѝтис, -а м [грч. mḗtra материца, в. -итис] запаљење материце.

мѐтричāр, -а м [в. метрика] онај који изучава метрику.

мѐтричкӣ, -ā, -ō [в. метрика] 1. књиж. који спада у област метрике. 2. који припада систему мерења заснованом на метру и граму. ▲ **метричка цента** сто килограма, квинтал.

-метрички в. **-метар.**

мѐтрō, -òа [фр. métro, скр. од chemin de fer métropolitain] подземна градска железница.

метро- [грч. métron мера] као први део речи означава да се други део односи на мере или на мерење.

метролòгија, -ē ж [в. метро-, -логија] наука о мерама и мерењу; помоћна историјска наука која проучава мере и мерне системе примењиване у прошлости.

метронѝмик = матрòнӣм (в.)

метрòном, -а м [в. метро-, -ном] справа с клатном чији се период осцилације може мењати, ради давања такта и мерења тачне брзине извођења музичког дела.

метрòпола, -ē ж [грч. mētrópolis од mḗtēr мајка, pólis град] 1. ист. у старој Грчкој град-матица који поседује своје колоније. 2. држава која је матица за своје колоније. 3. главни град

државе, престоница. 4. град који је центар јавног живота или неке делатности (нпр. *филмска* ~); велеград. ◆ **метро̀полскӣ**.

метрополиза́ција, -е̄ ж [в. метропола, -изација] концентрација државне управе, економије, културе итд. у главном граду; супр. **регионализа́ција** (в.).

метропо̀лија, -е̄ ж [в. метропола] црквено 1. у западним хришћанским црквама седиште надбискупа, митрополита. 2. делокруг рада и надлежности надбискупа; уп. **митропо̀лија**.

метропо̀ли̏т, -и́та м [грч. mētropolitēs] црквено у католичкој цркви бискуп који је на челу бискупије главног града неке области или државе, надређен бискупима са исте територије, надбискуп; уп. **митро̀полит**.

метрополи̏та̄н, -а́на м [в. митрополитански] црквено код евангелиста, старешина катедралне, саборне цркве.

метрополи̏та̄нскӣ, -а̄, -о̄ [нлат. metropolitanus, в. метропола] 1. који припада метрополитану или надбискупу. 2. који припада метрополи, метрополски, велеградски.

метрора̀гија, -е̄ ж [лат. metroragia, према грч. mḗtra материца, (хемо)рагија] мед. крварење из материце које није део менструалног циклуса.

мѐтроскоп, -а м [грч. mḗtra материца, в. -скоп] мед. техн. микроскоп којим се врши преглед унутрашњости материце.

метроско̀пија, -е̄ ж [грч. mḗtra материца, в. -скопија] мед. микроскопски преглед унутрашњости материце.

метрото̀мија, -е̄ ж [грч. mḗtra материца, в. -томија] мед. сечење, исецање материце.

метуза́лем и **метуза̀лем,** -а м [хебр. mĕthūšelaḥ] 1. (**Метузалем**) митол. један од праотаца у Библији (Постање 5:27) који је живео 969 година. 2. фиг. онај који је врло стар, дуговечан, у дубокој старости.

мѐфистовскӣ, -а̄, -о̄ = **мефисто̀фелски,** -а̄, -о̄ [в. Мефисто] који се односи на Мефиста, који има особине Мефиста; који припада силама мрака и зла; сатански, ђаволски; гнусно циничан.

Мефи̏сто, -а м = **Мефисто̀фел,** -а м [нем. Mephistopheles, лик из средњовековне легенде о Фаусту] митол. демонско створење, оваплоћење ђавола; ђаво, сатана.

меха̀на, -е̄ ж, ген. мн. меха́на̄ [тур. meyhane од перс. meyẖane] 1. гостионица, друмска крчма. 2. фиг. ресторан са скромном и(ли) застарелом понудом и услугом.

механи̏зам, -зма м [нлат. mechanismus, в. механика] 1. справа, уређај, машина. 2. унутрашњи склоп неке машине, справе; начин функционисања неког система. 3. процес који се дешава према некој законитости (~ *злочина*). 4. рач. део компјутерског програма који управља и рукује подацима (не комуницирајући с корисником). 5. в. **механици̏зам**. ▲ **одбрамбени** ~ псих. несвесни облик понашања ради одбране од унутрашњег стида, анксиозности, губитка самопоштовања и сл.

механиза́ција, -е̄ ж [в. механика] 1. увођење машина и уређаја у радни процес уместо људи и животиња; примена машина у већој мери. 2. све машине и уређаји који се користе у производњи или неком радном процесу.

меха̀ника, -е̄ ж, дат. и лок. меха̀ници [грч. mēchanikós према mēchanḗ машина] 1. физ. део физике, научна област која проучава законитости кретања и равнотеже тела (њене дисциплине су статика, динамика, кинетика). 2. фиг. механички елементи неке машине збирно; механизам. 3. фиг. технички аспект неког посла, активности и сл. ▲ **небеска** ~ изучавање законитости кретања небеских тела.

меха̀нист(а) в. **механи̏цист(а)**.

механи̏стичкӣ в. **механици̏стичкӣ**.

механици̏зам, -зма м [грч. mēchanikós вештачки] филоз. поглед на свет који сва, па и духовна збивања у природи тумачи механичким дејством материје.

механи̏цист(а), -е̄ м [в. механицизам] присталица механицизма.

механици̏стичкӣ, -а̄, -о̄ [в. механицизам] који се односи на механицизам или механицисте.

механичар, -а м [в. механика] онај који склапа машине, одржава их и поправља кварове на њима. ◆ **механичарски**.

механички, -а, -о [в. механика] прид. 1. који се односи на механику. 2. који садржи механизам и ради помоћу њега. 3. који се обавља без размишљања, без учешћа воље; аутоматски, махиналан.

механографија, -е ж [в. механика, в. -графија] техн. скуп техника и технологија за прикупљање, обраду и дистрибуцију података које подразумевају употребу механичких справа. ◆ **механографски**.

механотерапија, -е ж [в. механика, в. -терапија] мед. коришћење механичке силе (руку, апарата и сл.) у сврху лечења или неге (нпр. масажа).

мехлем, -а м в. **мелем**.

меца воче [итал. mezza voce] муз. пригушеним гласом, полугласно.

мецанин, -ина м в. **мезанин**.

мецена, -е ж [по римском богаташу Гају Цилнију Мецени (70. г. п. н. е. до 8. г. н.е.)] добротвор (појединац или установа) који новцем или материјалним добрима помаже науку, књижевност, уметност, спорт и сл., покровитељ.

меценат, -ата м [в. мецена] покровитељство, заштита, материјална помоћ научницима, уметницима и сл. од стране појединца или установе.

мецопијано и **мецопијано** прил. [итал. mezzopiano] муз. полутихим гласом, полутихо.

мецосопран, -ана м [итал. mezzosoprano] муз. средњи женски или дечачки глас, између сопрана и алта.

мецофорте и **мецофорте** прил. [итал. mezzoforte] муз. средње јако, полујако, полујаким гласом.

меч, -а и меча, мн. мечеви и мечеви [енгл. match] сп. спортска борба, утакмица (између два појединца, каткад и између тимова).

меч-бол, -а м [енгл. match-ball] сп. у неким спортовима (тенис, стони тенис, одбојка итд.), тренутни резултат код којег је само један поен потребан да би једна од двеју страна остварила победу; меч-лопта.

мечет, -а м [тур. mescid од ар. mäsǧid] заст. мала џамија.

мецедија, -е ж в. **меџидија**.

меџела, -е ж [тур. mecelle од ар. mäǧällä] ист. грађански закон у Османлијском царству.

меџидија, -е ж [тур. mecidiye од ар. Mäǧīdiyyä, према султану Абдул-Меџиду] ист. нум. у XIX веку, сребрни или златни новац Османлијског Царства.

меџлис, -а м [тур. meclis од ар. mäǧlis] покр. веће, одбор, колегијум; скупштина.

мешетар, -ара м [венец. messeto од грч. mesítēs] 1. посредник при склапању трговинских (и берзанских) послова; агент, брокер. 2. пеј. човек који у пословању користи ситне трикове да би за себе испословао добит; онај који остварује зараду на штету других; мутивода.

ми- и **мио-** [грч. mýs мишић] као први део речи означава да се други део односи на мишић(е).

миалгија, -е ж [в. ми-, -алгија] мед. бол у мишићима.

миастенија, -е ж [в. ми-, грч. asthéneía слабост, немоћ] мед. слабост у мишићима.

мигма, -е ж [грч. mîgma мешавина] геол. растопљена силикатна супстанца у дубљим слојевима литосфере која није достигла усијање (као магма).

мигматити, мигматита, ј.д. мигматит, ген. мигматита [грч. mîgma мешавина, в. -ит(и)] минер. метаморфне стене настале од седиментне или еруптивне стене деловањем мигме.

мигматски, -а, -о [в. мигма] који припада мигми или се на њу односи.

мигрант, -а м [лат. migrans, в. мигрирати] онај који мигрира, који се сели; заједнички назив за имигранте и емигранте.

миграторан, -рна, -рно [лат. migratorius, в. миграција] прид. коме је својствена селидба; који се сели; покретан, несталан.

миграција, -е ж [лат. migratio] 1. (пре)сељење, сеоба веће групе становника из једне обла-

сти или земље у другу. 2. биол. периодична или једнократна сеоба неких врста животиња ради размножавања, обезбеђивања хране и сл. ♦ **ми̏грациōнӣ**.

мигре́на, -ē ж [фр. migraine од лат. hemicrania пола главе од грч. hemikranía од hēmi- пола, kraníon лобања] мед. јака главобоља у једној половини главе, об. праћена мучнином, поремећајем вида и др.

мигри́рати, ми̏гри̏рām, 3. л. мн. мигри́рајӯ сврш. и несврш. [лат. migrare] мењати, променити место сталног боравка; (пре)селити се (на већу даљину).

ми́дер, -а м [нем. Mieder] 1. део женске одеће за стезање средњег дела тела, стезник, корсет. 2. мед. заштитно или терапијско средство у виду стезника код неких стања или обољења (нпр. кичме).

ми̏ди, -ија м [енгл. mid средњи, са завршетком према mini и maxi] модни стил у одевању жена који подразумева умерену дужину хаљина, сукања, капута итд.

мидинѐта, -ē = **мидинѐткиња,** -ē ж [фр. midinette] у француским модним салонима и продавницама, (млада) помоћна радница, кројачица или продавачица.

ми̏драш, -а м [хебр. midrāš испитивање] рел. збирка старих рабинских тумачења старозаветних текстова.

мидрија́за, -е ж = **мидрија̀зис,** -а м [грч. mydríasis] мед. ненормална раширеност зеница ока (преко 5,5 mm) као последица болести, тровања, лекова, емоционалног стања или вештачког изазивања.

мидрија̀тик, -а м, мн. мидрија̀тици [в. мидријаза] фарм. средство за изазивање ширења зеница у циљу дијагнозе или терапије.

мидрија̀тичан, -чна, -чно [в. мидријатик] фарм. који се односи на мидријатик; који има мидријазу.

миз-, мизо- [грч. miseîn мрзети, mîsos мржња] као први део речи указује на мржњу према ономе што је означено другим делом.

миза̀ндрија, -ē ж [грч. misandría, в. миз-, -андрија] псих. патолошка мржња жене према мушкарцима; уп. **мизогѝнија**.

миза̀нсцен, -а м, **миза̀нсцена** и **мизансце́на,** -ē ж [фр. mise en scène постављање на сцену, режија] у позоришној представи распоређивање глумаца и сценографских елемената на сцени.

миза̀нтроп, -а м [грч. misànthrōpos, в. миз-, ánthrōpos човек] онај који мрзи људе, човекомрзац.

мизантро̀пија, -ē ж [в. мизантроп] мржња према људима; зазирање, склањање од људи, повученост.

мизаӯтија, -ē ж [в. миз-, грч. autós сам] мржња према самом себи.

ми̏здрак, -а м, мн. ми̏здраци, ген. мн. ми̏здрāкā [тур. mızrak од ар. mizrāq] покр. етнол. врста копља које на врху има секирицу.

ми̏зēран, -рна, -рно [лат. miser бедан] 1. јадан, бедан, убог, кукаван; недостојно мали (*мизерна ӣлаӣа*). 2. бескарактеран, недостојан.

мизере́ре, -а м и с [лат. miserere смилуј се] 1. рел. почетак покајничког, 57. псалма (Miserere mei, Deus = Боже, смилуј се на мене); мотив у музици и сликарству. 2. мед. заст. повраћање изазвано заплетајем црева или одузетошћу.

ми̏зēрија, -ē ж [лат. miseria беда] 1. беда, крајње сиромаштво; јад, несрећа, невоља. 2. беда од човека, јадан карактер, ништарија.

мизо- в. **миз-**.

мизо̀гāл, -а́ла м [в. мизо-, лат. Gallus Гал] онај који мрзи Гале, тј. Французе.

мизо̀гам, -а м = **мизога̀мист(а),** -ē м, мн. мизога̀мисти [в. мизогамија] онај који мрзи брак, брачни живот.

мизога̀мија, -ē ж [в. мизо-, -гамија] псих. мржња према браку (као психијатријски поремећај).

мизога̀мист(а) **мизо̀гам** (в.)

мизо̀гӣн, -и́на м [в. мизогинија] мушкарац који осећа одбојност према женама.

мизогѝнија, -ē ж [грч. misogynía, в. мизо-, грч. gynḗ жена] 1. мржња мушкарца према женама. 2. псих. код мушкарца, болестан страх од

женског тела; страх мушкарца од нормалне сексуалне активности.

мизокòзмија, -ē ж [в. мизо-, козметика] мржња, одбојност према накиту и личном украшавању.

мизолòгија, -ē ж [грч. misología, в. мизо-, -логија] отпор према рационалном закључивању, према разуму или науци.

мизонеи̏зам, -зма м [в. мизо-, грч. néos нов, в. -изам] отпор према свему што је ново, према променама.

мизопѐдија, -ē ж [в. мизо-, -педија[2]] псих. мржња према деци.

мизофòбија, -ē ж [грч. mýsos прљавштина, фобија] псих. болестан страх од нечистоће као извора заразе.

мија́за, -ē ж [грч. myîa мува] вет. мед. болест узрокована ларвом муве као паразитом у ткиву или телесној шупљини животиње или човека.

мијàзма, мијàзам, -зма м [грч. míasma скрнављење, опогањење] шкодљиво испарење, заразне клице у ваздуху.

мијазмàтичан, -чна, -чно [в. мијазма] који је као мијазма или садржи мијазму; кужан.

мијел-, мијело- [грч. myelós срж, мождина] као први део сложенице казује да се реч односи на мождину.

мијѐли̏н, -и́на м [в. мијел-, -ин] анат. бела, масна супстанца у нервном омотачу.

мијели̏тис, -а м [в. мијел-, -итис] мед. запаљење кичмене мождине или истовремено кичмене мождине и мозга.

мијело- в. **мијел-**.

мијелогрàфија, -ē ж [в. мијело-, -графија] мед. рендгенско снимање кичмене мождине уз коришћење контрастног средства.

мијело́за, -ē ж [в. мијел-, -оза] мед. дегенеративна болест кичмене мождине која се испољава у осетљивости удова, тежини у ногама и сталном умору.

мијѐло̄м, -о́ма м [в. мијел-, -ом] мед. злоћудни тумор коштане сржи који уништава кост.

мијеломала́ција, -ē ж [в. мијело-, грч. malakía мекоћа] мед. омекшавање кичмене мождине услед неког патолошког процеса.

мијелопàтија, -ē ж [в. мијело-, -патија] мед. обољење кичмене мождине или коштане сржи.

мијелотòмија, -ē ж [в. мијело-, -томија] мед. 1. пресецање структура кичмене мождине. 2. вађење садржаја коштане мождине у циљу испитивања или пресађивања.

ми̏ка, -ē ж [лат. mica зрно, мрвица] минер. лискун, мачје злато.

мика́до, -а м [енгл. mikado од јап. mi узвишен, kado врата] 1. ист. стари назив за јапанска божанства и владаре. 2. титула јапанског цара. 3. друштвена игра у којој је циљ да се што више штапића подигне са гомиле а да се остали не помере.

микимòто, -а м [по архипелагу Микимото] јапански вештачки произведен бисер.

мико- [грч. mýkēs гљива] као први део речи казује да се други део односи на гљиве, гљивице, плесан.

микобàктēрије, микобàктēрӣјā ж мн. [в. мико-, бактерије] равни или закривљени аеробни бацили (нпр. они који изазивају туберкулозу).

микóза, -ē ж [в. мико-, -оза] мед. бот. зоол. гљивично обољење које се јавља код човека, биљака и животиња.

миколòгија, -ē ж [в. мико-, -логија] бот. област ботанике која изучава гљиве.

микори́за, -ē ж [в. мико-, грч. rîza корен] биол. симбиоза гљива са кореном неке више врсте биљака.

микòтичан, -чна, -чно [в. микоза] прид. 1. онај који је оболео од микозе. 2. који се односи на микозу.

микро- [грч. mikrós мали, ситан] као први део речи казује да је оно што је означено другим делом: 1. мало, ситно, неразвијено. 2. сувише мало да би се видело голим оком, микроскопско. 3. малих размера, домета или количине; ограничено на ужи простор; супр. **макро-** (в.). 4. у јединицама мере означава милионити део (10^{-6}).

микроанали́за, -е̄ ж [в. микро-, анализа] 1. хем. анализа при којој се користе микрохемијске методе. 2. соц. анализа примењена на истраживање мањих друштвених категорија, јединица и сл. (појединце, породице, домаћинства, предузећа).

ми̏кро̄б, -о́ба̄ м [в. микро-, грч. bíos живот] биол. микроорганизам; бактерија, заразна клица.

микробиоло̀гија, -е̄ ж [в. микро-, биологија] биол. наука о микробима (бактеријама, гљивицама, плесни и сл.).

микрова́га, -е̄ ж [в. микро-, вага] хем. изузетно осетљива вага (мери до 1/10.000 грама).

ми̏кроорам, -а м [в. микро-, грч. grámma мала тежина] милионити део грама (хиљадити део милиграма).

микрогра̀фија, -е̄ ж [в. микро-, -графија] 1. описивање и приказ микроскопски испитиваних предмета, структура, организама итд. 2. визуелни приказ неке микроструктуре. 3. скуп метода и облика за израду микрооблика. 4. мед. појава код оболеле особе да пише све ситнијим словима, до нечитљивости.

микрогра̀фика, -е̄ ж, дат. и лок. микрогра̀фици [в. микро-, графика] скуп поступака за снимање података на микрофилм.

микроеволу́ција, -е̄ ж [в. микро-, еволуција] биол. генетске промене које се дешавају у кратком периоду (нпр. од једне генерације до следеће).

микроеконо̀мија, -е̄ ж [в. микро-, економија] област економске науке која проучава делатност и појаве код мањих чинилаца привредног живота (потрошача, индивидуалних произвођача, послодаваца); супр. **макроеконо̀мија** (в.).

микроеконо̀мист(а), -е̄ м [в. микро-, економист(а)] онај који се бави микроекономијом.

микроелектроанали́за, -е̄ ж [в. микро-, електроанализа] одређивање струја и електричних напона у биљним и животињским ћелијама.

микроелектро̀ника, -е̄ ж, дат. и лок. микроелектро̀ници [в. микро-, електроника] грана електронике која се бави проналасцима, усавршавањем и производњом минијатурних компонената.

микроелѐктро̄нски, -а̄, -о̄ [в. микроелектроника] који припада микроелектроници или се на њу односи. ▲ **микроелектронска револуција** преврат који је у техници и технологији изазвао проналазак микропроцесора.

микрока̀мера, -е̄ ж [в. микро-, камера] техн. фотографски апарат мањег формата од 24 x 36 милиметара.

микрокѐфал, микрокѐфа̄лија в. **микроцѐфал, микроцѐфа̄лија**.

микрокли́ма, -е̄ ж [в. микро-, клима] климатски услови посматрани на мањем, ограниченом простору (на делу речног тока где је изграђена хидроцентрала, у фабричкој четврти града и сл.); супр. **макрокли́ма** (в.).

ми̏кроко̄д, -а м [в. микро-, код] рач. врло ниско степеновани код (збир инструкција) којим се детаљно одређују процесорске радње у извршавању наредби машинског кода.

микрокòзам = **микрокòсмос** (в.)

микрокомпју́тер, -а м [в. микро-, компјутер] рач. врло мали компјутер чији је основни део микропроцесор. ◆ **микрокомпју́терскӣ**.

микрокòсмос, -а м = **микрокòзам,** -зма м [в. микро-, космос] 1. космос у малом, свет у малом; умањена слика света у целини. 2. оно за шта се мисли да представља свет у целини (човек, друштвена заједница, свет приказан у књижевном делу). 3. физ. свет невидљив за људско око или чак и за микроскоп (на нивоу молекула, атома, субатомских честица итд.).

микроли́ти, микроли́та̄ м мн., јд. микро̀ли̏т, ген. микроли́та [в. микро-, -лит(и)[1]] 1. ист. археол. минијатурно оруђе или делови оруђа од камена из периода средњег каменог доба. 2. минер. микроскопски ситни делови минералних састојака у почетној фази кристализације (садржани у основној маси стена).

микролитија́за, -е̄ ж [в. микро-, литијаза] мед. појава врло ситног каменца у неком органу.

микролингви́стика, -е̄ ж, дат. и лок. микролингви́стици [в. микро-, лингвистика] лингви-

стика у ужем смислу; описивање и изучавање појединих фонетских, граматичких или семантичких појава у неком језику, за разлику од макролингвистике (в.).

мӣкроман, -а м [нем. Mikro(phon)mann] техничар на радијском, телевизијском или филмском снимању који поставља, распоређује микрофоне и брине о њиховом исправном раду.

микромӑстија, -ӗ ж [в. микро-, грч. mastós дојка] мед. ненормално мала дојка.

микромӗлија, -ӗ ж [в. микро-, грч. mélos уд] мед. урођена наказност због неприродно малих удова.

мӣкрометар и **мӣкромӗтар,** -тра м [в. микро-, -метар] 1. инструмент за мерење врло малих дужина и углова (обично повезан са микроскопом или телескопом). 2. јединица дужине која износи 10^{-6} (милионити) део метра, микрон.

микрометеоролӧгија, -ӗ ж [в. микро-, метеорологија] посматрање и изучавање промена у најнижем слоју атмосфере и на мањем простору, локално.

микромӗтрија, -ӗ ж [в. микро-, -метрија] 1. помоћна научна дисциплина која се бави проблемима мерења предмета најмањих димензија. 2. примена микрометра, мерење микрометром.

микроминијатуризӑција, -ӗ ж [в. микро-, минијатуризација] тежња за постизањем што мањих димензија техничких справа и делова.

мӣкрӧн, -о́на м [грч. mikrón средњи род од mikrós мали, ситан] милионити део метра.

микрониза́ција, -ӗ ж [в. микрон, -изација] физ. поступак разбијања објекта чврсте структуре на честице величине микрона.

мӣкрӧнскӣ, -а̄, -о̄ [в. микрон] 1. који се односи на величину изражену микронима. фиг. 2. изузетно мали. 3. изузетно прецизан.

микроорганӣзам, -зма м [в. микро-, организам] биол. микроскопски ситан организам, микроб.

микропалеонтолӧгија, -ӗ ж [в. микро-, палеонтологија] грана палеонтологије (в.) која проучава најситније фосилне остатке помоћу инструмената за увећање.

микропаразӣти, микропаразӣта̄ м мн., ј.л. микропарӑзӣт, ген. паразӣта [в. микро-, паразити] паразити невидљиви голим оком.

микропи́ла, -ӗ̄ ж [в. микро-, грч. pýlē капија, вратнице] 1. зоол. отвор на јајним опнама неких животиња. 2. бот. отвор на семеном замотку биљке кроз који улази полен.

микропрограми́рӑње, -ӗ̄ ж [в. микро-, програмирати] рач. израда микрокода (в.) за процесоре.

микропрӧцесор, -а м [в. микро-, процесор] рач. централна јединица за обраду података која је смештена на једном једином интегралном колу, каткада и на групи од неколико интегралних кола.

микрӧпсија, -ӗ̄ ж [в. микро-, грч. ópsis вид] псих. опажање предмета у знатно мањој величини од стварне.

мӣкрорӗгија и **микрорӗгија,** -ӗ̄ ж [в. микро-, регија] мања област која се по особинама (географски, привредно и сл.) разликује од окружења.

микрӧрхија, -ӗ̄ ж [в. микро-, грч. órchis мудо, тестис] мед. недовољна величина тестиса, семењака.

микросеку́нда, -ӗ̄ ж [в. микро-, секунда] физ. милионити део секунде.

мӣкроскоп и **микрӧскоп,** -а м [нлат. microscopium, в. микро-, -скоп] оптичка справа која садржи сочива за посматрање предмета невидљивих голом оку.

микроскӧпија, -ӗ̄ ж [в. микро-, -скопија] 1. посматрање или испитивање помоћу микроскопа. 2. помоћна научна дисциплина која се бави проблемима примене микроскопа.

мӣкроскопскӣ и микрӧскопскӣ, -а̄ , -о̄ [в. микроскоп] 1. који припада микроскопу или се на њега односи. 2. који се односи на предмет посматран микроскопом. 3. који је толико мали да се само микроскопом може видети.

микрòсōм, -óма м [в. микро-, грч. sôma тело] биол. честица у протоплазми биљних и животињских ћелија.

микросòмија, -ē ж [в. микросом] област биологије која се бави микросомима.

микросоциолòгија, -ē ж [в. микро-, социологија] социолошко проучавање малих друштвених група и заједница у оквиру ширег друштвеног система.

микроспóре, микроспóрā ж мн. [в. микро-, споре] бот. мушки полни органи биљака бесцветница.

микроспòрија, -ē ж [в. микро-, -спорија] мед. заразно гљивично обољење коже главе, корена косе, коже стопала (ређе и ноктију).

микроструктýра, -ē ж [в. микро-, структура] 1. физ. структура неке супстанце или предмета видљива само уз помоћ микроскопа. 2. скуп детаљних елемената системског уређења градског простора у урбанизму.

микротàлāс и **мȉкроталāс,** -а м [в. микро-, талас] физ. електромагнетски талас изузетно високе фреквенције (1 GHz) и таласне дужине од 1 mm до 30 cm.

микротàласнӣ, -ā, -ō [в. микроталас] 1. прид. који се односи на микроталас; који функционише помоћу микроталаса; који је као микроталас. ▲ **микроталасна пећ(ница), микроталасна рерна** пећница у којој се кува помоћу микроталаса, који брзо продиру у храну изазивајући унутрашњу топлоту.

микротèхника, -ē ж, дат. и лок. микротèхници [в. микро-, техника] сваки метод који се користи за истраживање најфиније (микроскопске) грађе тела.

микрòтија, -ē ж [в. микро-, грч. oûs уво] мед. недовољна развијеност спољашњег уха.

мȉкротом, -а м [в. микро-, -том] апарат који на најтање листиће сече ћелије, ткива или органе ради припреме узорка за микроскопско испитивање.

микротопономàстика, -ē ж [в. микро-, топономастика] лингв. научна област која се бави именима и њиховим значењима код појединих делова тла (ливаде, шуме, залива и сл.).

мȉкрофàрад, -а м [в. микро-, фарад] физ. јединица електричне капацитивности, милионити део фарада.

микрофàуна, -ē ж [в. микро-, фауна] зоол. 1. део животињског света који није видљив голим оком. 2. животињски свет на уско ограниченом подручју (нпр. у једном делу шуме).

микрофи́ле, микрофи́лā ж мн. [в. микро-, грч. phýllon лист] биол. биљке ситног лишћа.

микрофѝлија, -ē ж [в. микро-, грч. phýllon лист] бот. појава ситног лишћа код биљака.

мȉкрофилм, -а м, мн. мȉкрофилмови [в. микро-, филм] филм са фотографским копијама штампаног материјала (документа, новина, страница књиге и сл.) снимљеним са знатним умањењем ради лакшег архивирања и коришћења.

микрофѝлмовати, -ујēм свршн. и несврш. [в. микрофилм] снимити, снимати на микрофилм.

мȉкрофиш, -а м [фр. microfiche, в. микро-, fiche листић] лист микрофилма (стандардне величине 10 x 15 cm) на којем је снимљени материјал распоређен по начелу решетке.

микрофлóра, -ē ж [в. микро-, флора] бот. 1. голом оку невидљиви биљни свет. 2. биљни свет на малом, ограниченом простору.

мȉкрофōн, -а м [грч. mikróphōnos који је слаба гласа] уређај за појачавање звука (у телефонији, радиофонији итд.) претварањем звучних таласа у електромагнетске. ◆ **мȉкрофōнскӣ**.

микрофòнија, -ē ж [в. микрофон] непријатан нежељени звук, пиштање изазвано реакцијом електронских компоненти на интерференцију таласа коју је примио микрофон.

микрофотогрàфија, -ē ж [в. микро-, фотографија] снимак неког предмета невидљивог голим оком, уз помоћ фотоапарата у коме је објектив замењен микроскопом. ◆ **микрофотògрафскӣ**.

микрофòтометар и **микрофòтомēтар,** -тра м [в. микро-, фотометар] техн. инструмент који одређује величину небеског тела на основу ње-

говог сјаја измереног према степену затамњења на фотографској плочи.

микрофтàлмија, -ē ж [грч. mikróphthalmos с малим очима, в. микро-, грч. ophthalmós око] мед. болесно смањена очна јабучица, ситноокост.

микрохèмија, -ē ж [в. микро-, хемија] област хемије која се бави најмањим количинама супстанци уз помоћ микроскопа и одговарајуће посебне опреме. ◆ **микрохèмијскӣ**.

микрохирýргија, -ē ж [в. микро-, хирургија] мед. извођење хируршких захвата уз коришћење прецизних инструмената за визуелно увећавање места операције (код покиданих крвних судова, нерава и сл.). ◆ **микрохѝруршкӣ**.

микрохрòнометар и **микрохрòномēтар,** -тра м [в. микро-, хронометар] уређај за мерење врло кратких временских периода; часовник за мерење најкраћих временских размака (нпр. код спортских такмичења).

микроцèфал, -а м [грч. mikroképhalos који има малу главу, в. микро-, грч. kephalḗ глава] мед. особа са абнормално малом главом одн. лобањом.

микроцèфалија, -ē ж [в. микроцефал] мед. ненормално мала лобања као урођени поремећај удружен с малоумношћу.

микроци́ти, микроци́тā м мн., јд. микрòцӣт, ген. микроци́та [в. микро-, -цит(и)] неприродно ситни еритроцити.

мӣкрочип, -а м [енгл. microchip, в. микро- в. чип] рач. мала плочица од силицијума на којој се налазе интегрисана кола, чип.

мӣкс, -а м, мн. мӣксеви [енгл. mix мешати, мешавина] 1. жарг. мешавина, резултат мешања; комбинација. 2. техн. у радијској, ТВ, филмској техници, резултат усклађивања различитих звукова (говора, музике, звучних ефеката итд.) у једну звучну целину; прављење звучне кулисе. 3. муз. резултат рада диск-џокеја: спој више композиција у континуирану целину.

миксакýза, -ē ж = **миксакýзис,** -а м [грч. mîxis општење, akoúsis слушање] псих. полно задовољење постигнуто прислушкивањем туђег сношаја; уп. **миксоскòпија**.

мӣксати = **мӣксовати** (в.)

мӣкседēм, -а м [грч. mýxa слуз, óidēma оток, отеклина] мед. подбулост коже праћена другим телесним и психичким тегобама услед смањеног лучења штитасте жлезде.

мӣксер, -а м [енгл. mixer] 1. техн. електрични апарат за домаћинство који служи за брзо мешање при припреми хране. 2. техничар на радију, телевизији, филму и сл. који усклађује елементе тона или слике. 3. в. **миксèта**. 4. особа која у баровима меша пића; бармен.

миксèта -ē ж [енгл. mixette према mix, в. микс] техн. део техничког система за снимање и(ли) емитовање говора, музике и других звукова комбиновањем различитих извора тих звукова.

мӣксовати, -ујēм = **мӣксати,** -āм несврш. [енгл. mix мешати] 1. користити миксер (1) (в.) за припрему хране. 2. обављати посао миксера на радију, ТВ, филму итд. 3. обављати посао диск-џокеја. 4. мешати разна пића за коктеле и сличне мешавине како би се постигао одређен укус или изглед.

миксóма, -ē ж [грч. mýxa слуз] мед. доброћудни тумор меких ткива (везивног и масног ткива, крвних и лимфних жила итд.).

миксоматóза, -ē ж [грч. mýxa слуз, в. -ом, в. -оза] вет. врло заразна вирусна болест куниња и дивљих зечева.

миксоскòпија, -ē ж [грч. mîxis општење, в. -скопија] псих. полно задовољавање посматрањем сношаја других људи; уп. **миксакýза**.

мӣкс-пӯлт, -а м [енгл. mix, нем. Pult] командни сто у студијској тонској техници (радија, телевизије, филма) са бројним регулаторима помоћу којих се врши монтажа појединачних звукова и група тонова из више извора.

микстýра, -ē ж [лат. mixtura] фарм. течни лек од неколико (помешаних) састојака; смеса, мешавина.

миктерофòнија, -ē ж [грч. myktēr нос, в. -фонија] мед. уњкање, говор кроз нос.

миланêзе, м [итал. milanese милански] 1. плетена женска одевна роба, рађена специјал-

ним бодом и често украшена финим нитима. 2. кулин. назив за нека јела према изворном, миланском начину припремања. ▲ **шпагети (а ла)** ~ шпагети са сецканом шунком, преливени сосом од парадајза; **ризото (а ла)** ~ пиринач куван у говеђој супи, зачињен сецканим луком и шафраном.

милéди ж индекл. [енгл. milady од my lady] титула за Енглескиње племенитог рода, нарочито у ословљавању; уп. **мѝлорд**.

миленарѝзам, -зма м [лат. millenarius који има хиљаду година] теол. веровање у смак света, апокалипсу, после које следи долазак Господа (по Старом завету) или други долазак Христов (по Новом завету) и хиљадугодишње Царство Божје.

миленàрист(а), -ē м [в. миленаризам] рел. присталица учења о долазећем хиљадугодишњем Царству Божјем на земљи.

мѝлēнијум, -а м и **мѝлēнӣј,** -ија м [млат. millennium хиљаду година] 1. период од хиљаду година. 2. код католика, симболички назив за неодређени период мира и среће који следи после дугог периода патњи; златно доба (у будућности).

мѝлēнијумскӣ, -ā, -ō и **мѝлēнӣјскӣ,** -ā, -ō [в. миленијум] који припада миленијуму или траје један миленијум; хиљадугодишњи.

мѝлерā́м и **мѝлерам,** -а м [нем. Milchrahm од Milch млеко, Rahm павлака] покр. са млека покупљен горњи слој масноће; скоруп, павлака, кајмак.

мѝлет и **мѝлет,** -а м [тур. millet од ар. millä] покр. народ, нација.

милефјо́ри, -ија м [итал. millefiori од mille fiori хиљаду цветова] вишебојно украсно стакло начињено посебном техником.

милèфо̄лијум, -а м [лат. millefolium] бот. биљка с белоружичастим цветовима, *Achillea millefolium*, спориш, хајдучка трава, столисник.

мили- [лат. mille хиљада] децимални префикс: као први део речи означава хиљадити део јединице исказане другим делом те речи.

милиàмпēр, -е́ра м [в. мили-, ампер] физ. хиљадити део ампера (mA).

милиàмпēрметар, -тра м [в. мили-, амперметар] физ. инструмент који мери јачину струје.

мѝлибар, -а м [в. мили-, грч. báros тежина, терет] физ. хиљадити део бара (јединица за притисак).

мѝлиграм, -а м [в. мили-, грам] физ. хиљадити део грама.

мѝлијāран, -рна, -рно [лат. milium просо] ситан као зрно проса. ▲ **милијарна туберкулоза** мед. облик туберкулозе који захвата оба плућна крила у виду мноштва ситних жаришта (туберкула).

милѝјāрда, -ē ж [фр. milliard] хиљаду милиона.

милијàрдēр, -е́ра м [фр. milliardaire] богаташ чија се имовина мери милијардама.

милијàриј̀а, -ē ж [лат. miliarius према milium просо, в. милијаран] мед. осип у облику ситних мехурића на излазима знојних жлезда.

мѝлилӣтар и **мѝлилитар,** -тра м [в. мили-, литар] хиљадити део литра.

мѝлиметар и мѝлимḗтар, -тра [в. мили-, метар] физ. хиљадити део метра.

милимѝкро̄н, -о́на м [в. мили-, микрон] хиљадити део микрона.

милѝо̄н, -о́на м [итал. milione према mille хиљада] 1. хиљаду хиљада. 2. фиг. фам. огроман број (нечега); бескрајно много.

милиòнēр, -е́ра м [фр. millionnaire, в. милион] богаташ чија се имовина мери милионима.

милисекýнда, -ē ж [в. мили-, секунда] физ. хиљадити део секунде.

милитàнтан, -тна, -тно [лат. militans према militare служити војску] 1. који учествује у војним акцијама или активностима где се војска користи за друге потребе (нпр. у политици). 2. који показује ратоборан став, који је склон насилном решењу.

милитарѝзам, -зма м [фр. militarisme, према лат. militaris од miles ген. militis војник] 1. државни систем у којем водеће место заузима војна структура односно војнички сталеж; др-

жавна политика која се ослања на војску и њене интересе. 2. систем вредности и политичког мишљења који у први план ставља војну силу као средство за решавање спорних унутрашњих и спољних политичких питања; преношење таквог система у сфере грађанског живота, при чему се војска ставља изнад грађанских институција.

милитариза́ција, -ē ж [фр. militarisation, в. милитаризам] 1. милитаризовање; подвргавање утицају војске. 2. свеопште наоружавање уз увођење војног закона и система.

милита̀ризовати, -зујēм сврш. и несврш. [в. милитаризам] 1. дати војсци одлучујућу улогу у државном систему укупно или на делу државне територије; увести војно уређење. 2. увести у грађански живот или неку његову сферу начела организације и рада којима се руководи војска; повојничити.

милита̀рист(а), -ē м [фр. militariste, в. милитаризам] 1. присталица милитаризма (в.). 2. онај који спроводи милитаризацију (в.).

милитола̀трија, -ē ж [лат. miles војник, в. -латрија] служење војној, војничкој идеологији; пропагирање војничких вредности.

мѝлихбро̄т, -а м = **мѝлхбро̄т,** -а м [нем. Milchbrot млечни хлеб] покр. кулин. врста хлебног колача од киселог теста с млеком, са сувим грожђем и екстрактом лимуна или рума.

мѝлѝција, -ē ж [лат. militia, према miles војник] 1. војска коју су организовали грађани, наоружани народ. 2. оружани део службе јавне и државне безбедности; назив за полицију у државама под комунистичком владавином.

милициò̄нар, -а́ра м [в. милиција] припадник милиције.

мѝлкшē̄јк, -а м [енгл. milk shake] хладан густ напитак од млека и ароматичних додатака; фрапе.

милò̄нга, -ē ж [шп. milonga] муз. народни плес у Аргентини; друштвени плес сличан тангу.

милони́ти, милони́тā̄ м мн., јд. милò̄нīт, ген. милони́та [грч. mylō̂n млин] минер. стене које су при покрету великих камених маса толико здробљене или самлевене да им је првобитна структура потпуно разорена.

мѝлō̄рд, -а м [енгл. mylord] (у ословљавању) 1. енглески племић. 2. отмен господин.

милрѐис, -а м [порт. mil-réis од mil хиљаду, reis мн. од real] ист. нум. 1. у Бразилу, сребрни новац, државна монета до 1942. (= 1.000 реала). 2. у Португалији, златни новац, државна монета до 1910. (= 1.000 реала).

мѝлхбро̄т = **мѝлихбро̄т** (в.)

мѝља и **мѝља,** -ē ж [лат. milia (passuum) хиљаду (корака)] 1. ист. у прошлости јединица за дужину различитих вредности. 2. јединица дужине у англосаксонским земљама (= 1.609 m). 3. јединица растојања на мору или у ваздуху (*морска* ~ = 1.852 m).

мѝљē̄, -èа м [фр. milieu] 1. друштвено окружење, околина, средина. 2. мали столњак или украсна (везена, чипкана) тканина за столиће, комоде и сл.

мѝм -а м [лат. mimus од грч. mîmos имитатор, глумац] 1. књиж. позор. у античкој књижевности, кратка сценска игра с призорима из стварног живота, пуна грубе комике. 2. позор. сценски комад без речи у којем глумчеви гестови, покрети и изрази лица замењују дијалоге; **пантоми́ма** (в.).

мимà̀мса, -ē ж [санскр. mīmamsā] филоз. хиндуистичка филозофска школа (једна од шест) првобитно створена ради тумачења Веда.

мѝмбер, ра м [тур. minber, mimber од ар. minbär] проповедаоница у џамијама.

мѝмеза, -ē ж и **мимѐзис,** -а м [грч. mímēsis] 1. опонашање, подражавање, имитирање. 2. ретор. опонашање нечијих речи и говора ради дочаравања особина или карактера те личности, или ради подругивања. 3. теорија у филозофији уметности по којој уметничко дело опонаша стварност.

мимео̀граф, -а м [грч. miméomai опонашам, подражавам, в. -граф] цилиндрична машина за штампање која умножава писани материјал са воштаног шаблона.

миметѝзам [грч. mimeîsthai опонашати, подражавати] в. **мимѝкрија**.

мимѐтичкӣ и **мѝметскӣ,** -а̄, -о̄ [грч. mimētikos] који подражава неку особину, покрет, радњу и сл.

мѝмика, -ē ж, дат. и лок. мѝмици [грч. mimikós према mîmos имитатор, глумац] изражавање емоција и расположења покретима мишића лица; глумачко средство којим се дочарава емоционално стање тумаченог лика. ◆ **мѝмичкӣ**.

мимѝкрија, -ē ж [енгл. mimicry, в. мимика] 1. биол. прилагођавање животиња непосредној животној средини по боји и изгледу, ради заштите од природних непријатеља. 2. фиг. понашање појединца који се представља исти као већинско друштвено окружење (у верском, етничком или социјалном погледу).

мимѝкричан, -чна, -чно [в. мимикрија] 1. зоол. који се односи на мимикрију. 2. који се мења ради прилагођавања околини.

мѝмичā̄р, -а м [в. мимика] 1. човек који вешто опонаша друге људе. 2. глумац који користи мимику као сценско средство; пантомимичар.

мимодра́ма, -ē ж [в. мим, в. драма] врста пантомиме која укључује драмску радњу и стилизовани плес.

мимо́за, -ē ж [нлат. mimosa, према лат. mimus, в. мим] 1. бот. грмолика биљка, *Mimosa pridica* која даје гроздове ситних жутих цветова јаког мириса. 2. фиг. претерано осетљива особа.

мѝна[1] и **мѝна**[1], -ē ж [фр. mine] 1. вој. експлозивни уређај који се поставља у земљиште, објекат и сл. (нпр. нагазна мина) или се у виду пројектила испаљује из одговарајућег оружја (минобацача). 2. фиг. било шта (предмет, информација, ситуација) што неком омогућава да оштети другог или омете нечије планове.

мѝна[2] и **мѝна**[2], -ē ж [нем. Mine] уложак за хемијску оловку или патент-оловку; графит.

мѝна[3], -ē ж [лат. mina од грч. mnâ] древна мера за тежину и вредност (према тежини металног новца) која је одговарала шездесетом делу талента као новчане јединице.

мина́ре(т), -а м = **муна́ра,** -ē ж [тур. minare од ар. mānārä] 1. торањ уз џамију с којег муезин позива муслиманске вернике на молитву. 2. заст. стари назив за сигнални торањ или светионик.

мѝндер, -а м [тур. minder] покр. етнол. 1. сламом или вуном пуњен јастук, који се у низу ставља на диване, сеџије или клупе дуж зидова собе. 2. клупа покривена таквим јастуком.

миндѐрлук, -а м, мн. миндѐрлуци [тур. minderlik, в. миндер, -лук] покр. клупа дуж собног зида, диван, софа.

мѝњуша, -ē ж [тур. mengûş од ар. mengūš] наушница, накит за ухо.

мѝнезанг, -а м [нем. Minnesang, од старог нем. Minne љубав, Sang песма] муз. ист. световна дворска лирика у Немачкој од XII до XIV века с љубавним мотивима по угледу на трубадуре.

мѝнезенгери, мѝнезенгерā̄ м, мн. [нем. Minnesänger, Minnesinger, в. минезанг] муз. ист. средњовековни песници и певачи у Немачкој, испрва само ритери и нижи племићи, а касније и професионални извођачи грађанског порекла.

мѝнēј, -е́ја м [грч. mēnaîon од mḗn месец] црквн. правосл. литургијска књига са службама светитељима, Господњим и Богородичиним празницима, састављена по месецима, месецослов. ▲ **општи ~** садржи службе пророцима, апостолима, мученицима и др.; **празнични ~** садржи службе Господњим, Богородичиним и већим светитељским празницима.

мѝнēр, -е́ра м [фр. mineur] 1. онај који врши минирање у руднику, каменолому и сл. 2. вој. стручњак за постављање, неутралисање и уклањање мина.

минѐра̄л, -а́ла м [фр. minéral од срлат. mineral, према лат. minera рудник, руда] минер. 1. природно, хомогено неорганско тело сталног хемијског састава и утврђених физичких својстава које се налази у земљи или на њеној површини (углавном тврдо, али има и течних, нпр. нафта). 2. мешавина неорганских једињења (нпр. гранит); производ распадања органских једињења (нпр. угаљ, петролеј). 3. руда.

мӣнерӑлан, -лна, -лно [нлат. mineralis, в. минерал] који садржи минерале или се од њих састоји. ▲ **минерална вода** лековита вода која садржи угљене киселине и неке соли; **минерална уља** нафта или други течни угљоводоници који се добијају из природних извора фракционом дестилацијом; **минерална физика** део минералогије који проучава физичке особине руда; **минерална хемија** наука која проучава хемијски састав и хемијска својства минерала; **минерално царство** традиционални назив за неживи део Земље, насупрот животињском и биљном царству.

минерализа́ција, -ē ж [фр. minéraliser, в. минерал] 1. разградња органских супстанци у проста неорганска једињења. 2. додавање минералних соли ради побољшања квалитета земљишта, пијаће воде, ђубрива и сл.

минѐрӑлије, минѐрӑлијӑ̄ ж мн. [нлат. mineralia, в. минерал] минерали, руде.

минера̀лог, -а м, мн. минера̀лози [в. минерал, -лог] научник, стручњак који проучава минерале.

минералӧ́гија, -ē ж [в. минерал, -логија] наука која проучава састав и својства минерала. ▲ **минера̀лошкӣ**.

мӣнӗ́рва, -ē ж [лат. Minerva] 1. (**Минерва**) митол. римска богиња мудрости, вештина и наука, одговара Атени код Грка. 2. мед. гипсани завој око врата (штити повређене вратне пршљенове).

минерогѐнија, -ē ж [в. минерал, в. -ген] наука о постанку и развитку минерала.

мӣни прид. индекл. [енгл. mini скр. од miniature минијатуран] неуобичајено мали по димензијама, сасвим мали, минијатуран; супр. **мӑ̀кси** (в.).

мӣни- [в. мини] као први део речи казује да је оно што је исказано у другом делу малих или умањених димензија (*минибус*).

мӣни-бӑ̀скет, -а м [в. мини-, баскет] кошарка која се игра на малом или импровизованом терену, или са мањим бројем играча.

мӣнибус, -а м, мн. мӣнибуси [в. мини-, енгл. bus аутобус] аутобус који прима до 15 путника.

мӣнивӑ̄л, -а м [в. мини-] фризура с благим таласима.

мӣни-гӧ̀лф, -а м [в. мини-, голф] игра слична голфу, у којој се лоптица убацује штапом у рупу преко кратких незатрављених стаза с разноврсним препрекама.

мӣнидиск, -а м [в. мини-, диск] рач. мали музички диск величине 64 mm, на који може да се сними до 25 минута музике.

минијатӯра, -ē ж [срлат. miniatura, првобитно „бојење минијумом“, в. минијум] 1. ист. у средњовековним (илуминираним) рукописима, сличица или сликом украшено слово. 2. оно што је умањено, што је у својој врсти малих димензија; уметничка слика малог формата. 3. у шаху врло кратка партија или проблем са неколико фигура на табли. 4. муз. сасвим кратка композиција.

мӣнијатӯран, -рна, -рно [в. минијатура] прид. сасвим мали, сићушан; који је у својој врсти изразито малих димензија.

минијатуриза́ција, -ē ж [в. минијатура] 1. прављење нечег у минијатурној верзији; изразито умањивање. 2. увођење техничких уређаја малих димензија захваљујући техници полупроводника.

минијатӯрист(а), -ē ж [фр. miniaturiste, в. минијатура] онај који израђује минијатуре (уметник, моделар и сл.), стручњак за минијатуре.

мӣнијум, -а м [лат. minium црвенило] хем. оловни оксид јасноцрвене боје, некада употребљаван као боја, данас за заштиту метала од корозије, израду кристал-стакла и др.

мӣни-компӣ́утер, -а м [в. мини-, компјутер] рач. компјутер средњег капацитета, погодан за мала предузећа, научна истраживања и сл. (већи од микрокомпјутера).

мӣнима, -ē ж [лат. minima] муз. ист. у мензуралној нотацији, нота у трајању које одговара данашњој половини такта.

мӣнимӑлан, -лна, -лно [нлат. minimalis] најмањи могући (по димензијама, трајању, износу итд.), најситнији; супр. **мӑ̀ксимӑлан** (в.). ▲ **ми-**

нимална уметност покрет у сликарству и скулптури настао у САД око 1965, који елементе дела своди на примарне геометријске облике одн. објекте.

минима́лац, -лца м [в. минимум] фам. најнижа зарада, плата (по закону или другим прописима).

минимали̏зам, -зма м [в. минимум] 1. тежња, очекивање, планирање минимума или задовољавање минимумом. 2. минимална уметност, в. **ми̏нима̄лан**. 3. муз. жанр рока инспирисан савременом класичном музиком, наглашеног ритма, уз понављање кратких и једноставних мелодијских фраза.

минима̀лист(а), -е̄ м [в. минимум] 1. онај који тражи, очекује, планира минимум или се задовољава минимумом. 2. ум. следбеник минимализма.

ми̏нима̀ркет, -а м [в. мини-, маркет] мала продавница мешовите робе, об. приватна.

ми̏нимум, -а м [лат. minimum] 1. најмања величина, количина, степен, трајање, износ, мера итд. нечега. 2. мат. најмања вредност у неком уређеном скупу.

мини́рати, ми̏нӣрам, 3. л. мн. мини́рајӯ сврш. и несврш. [фр. miner, в. мина] 1. поставити, постављати експлозив, мину; разорити, разарати мином или минама. 2. фиг. намерно (по)кварити, уништити, разорити (план, напоре, дело и сл.).

ми̏нистар, -тра м [лат. minister слуга] највиши државни службеник, члан владе, први човек једног одсека државне управе, ресора (финансија, спољних послова и сл.).

ми̏нистā̄рка, -е̄ ж [в. министар] 1. жена на положају министра. 2. министрова супруга. □ **госпођа ~** (према истоименој комедији Б. Нушића) супруга министра која изазива подсмех скоројевићким и разметљивим понашањем.

ми̏нистарскӣ, -ā, -ō̄ [в. министар] који се односи на министра, који припада министру или министрима. ▲ **~ савет, министарско веће** званични назив за владу; **министарска фотеља** положај министра.

министа́рство, -а м [в. министар] 1. одсек државне управе којем је на челу министар. 2. просторије или зграда у којој раде министар и службеници одговарајућег одсека.

министеријáлац, -лца м [в. министеријум] 1. ист. у средњем веку, припадник чиновничко-земљопоседничког племства. 2. црквн. онај који обавља министеријум (в.).

министеријали̏зам, -зма м [в. министеријум] ист. струја у западноевропским социјалистичким партијама крајем XIX и почетком XX века која је оправдавала учешће социјалиста у буржоаским владама.

мини̏стēријум, -а м и **мини̏стēрӣј,** -ија м [лат. ministerium служба] црквн. рад у служби других; службена испомоћ свештеницима или монасима.

мини̏странт, -а м, ген. мн. мини̏странā̄тā [лат. ministrans од ministrare служити] у католичкој цркви, онај који помаже свештенику током богослужења, обично дечак или младић.

министри́рати, мини̏стри̏рā̄м, 3. л. мн. министри́рајӯ несврш. [лат. ministrare служити] 1. бити министрант, обављати дужности министранта. 2. фиг. подржавати, помагати некога у поступцима, изјавама и сл. 3. в. **ми̏нистровати**.

ми̏нистровати, -рујēм несврш. [в. министар] бити министар, бити на положају министра, обављати дужности министра.

ми̏нисуб, -а м [в. мини-, енгл. sub скр. од submarine подморница] подморница за једну или две особе.

мино- [фр. mine, в. мина[1]] као први део речи казује да се други део односи на мине (нпр. миноловац).

минобā̀цā̄ч, -а́ча м [в. мино-] воj. оружје с кратком цеви за испаљивање мина.

ми̏нō̄јскӣ, -ā, -ō̄ [в. Минос] (према митском краљу Крита Миносу) који се односи на древну цивилизацију острва Крита, 3000–1100. п. н. е.

минола́вац, -вца м [в. мино-] воj. брод за откривање и уништавање подводних мина.

мино̀ло̄вка, -е̄ ж [в. мино-] техн. уређај за откривање и уништавање подводних мина.

мӣнӧран, -рна, -рно [лат. minor мањи] 1. (о човеку) који је другоразредан по људским или стручним квалитетима. 2. мали по значају, степену, количини или величини; споредан, неважан.

минòра̄т, -а́та м [нлат. minoratus према лат. minor мањи, млађи] прав. право наследства које се преноси на најмлађег сина оставиоца.

миноризи́рати, минòризи́ра̄м, 3. л. мн. миноризи́рајӯ сврш. и несврш. [в. миноран] прида(ва)ти мањи значај; занемари(ва)ти; потцењивати, обезвређивати.

минòри̏т, -и́та м [срлат. Fratres minores] рел. припадник фрањевачког реда Мале браће.

миноритет [нлат. minoritas, према minor мањи] мањина, мањи број гласова.

мӣнӧрка, -е̄ ж [према шпанском острву Минорка или Менорка] зоол. кокош белог или црног перја.

мино́рност, -и ж [в. миноран] особина или стање онога који је миноран; безначајност, занемарљивост.

Мӣнос, -а м [грч. Mínōs] 1. митол. син Зевса и Европе, чувен по строгости и правичности, судија у подземном свету. 2. критски краљ, творац чувеног лавиринта, који је приморао Атињане на плаћање срамног данка у крви.

Минота̀ур, -а м [грч. Minōtaûros, према Mínōs, taûros бик] митол. син Пасифаје, жене критског краља Миноса, и једног бика; чудовиште — пола човек, пола бик.

мӣнскӣ, -а̄, -о̄ [в. мина[1]] 1. који припада мини (~ *уӣаљач*). 2. који је пун мина, посут минама (*минско ӣоље*).

мӣнстрел, -а м [енгл. minstrel од стфр. menestrel, в. менестрел] 1. ист. в. **мѐнестрел**. 2. члан забављачке групе у XIX веку у САД која је изводила певачке и плесне нумере и скечеве.

мӣнуенд, -а м [лат. minuendus] мат. у математичкој операцији одузимања, број од којег се одузима; умањеник.

минуѐто, -а м [итал. minuetto] в. **менӯет**.

минуи́рати, минӯи́рам, 3. л. мн. минуи́рајӯ сврш. и несврш. [лат. minuere] смањи(ва)ти, умањи(ва)ти, сузити, ограничити.

мӣнус и **мӣнус,** -а м [лат. minus] 1. недостатак, мана. 2. мањак, дефицит (*бӣти у минусу*). 3. мат. а. ознака за операцију одузимања, знак минус (–). б. знак за негативну величину. 4. као прил. мање; супр. **плӯс** (в.).

минӯскула, -е̄ ж [лат. minusculus омањи] 1. палеогр. облик грчког или латинског писма које има слова неједнаке висине; супр. **мајӯскула** (в.). 2. врло мала слова.

мӣнӯт, -у́та м = **минӯта** -у́те ж [лат. minuta (pars) умањен део] 1. јединица времена, шездесети део сата. 2. мат. јединица за мерење углова, шездесети део степена.

минута́жа, -е̄ ж [в. минут] трајање изражено у минутима (об. у програмима радија, ТВ или јавних приредби).

мӣнӯтнӣ, -а̄, -о̄ [в. минут] који се догађа у минуту, по минуту; који траје један минут; краткотрајан.

минӯ́ције, минӯ́цӣја̄ ж мн. [лат. minutiae] 1. ситни детаљи, потанкости, подробности. 2. заст. мали календари.

мӣнуциӧзан, -зна, -зно [нлат. minutiosus, према лат. minutia ситница] крајње детаљан, прецизан; који иде до ситница; подробан, исцрпан.

Мӣнхаузен и **Минха̀узен,** -а м [нем. Münchhausen према имену авантуристе барона К. Ф. Х. фон Минхаузена (1720–1797)] фиг. човек који прича о невероватним, измишљеним догађајима и преувеличаним (сопственим) подвизима; велики лажов.

мӣњӧн, -о́на м [фр. mignon] 1. кулин. врста колачића са глазуром. 2. ирон. пеј. љубимац, штићеник, миљеник.

мио- [грч. mŷs миш; мишић] као први део речи казује да се њен други део односи на мишић; испред вокала скраћује се у **ми-** (в.).

мӣобласти, мӣоблā́стā м мн. [в. мио-, грч. blastós клица] биол. полазне ембрионске ћелије кичмењака које се развијају у мишићно ткиво.

миогело́за, -е̄ ж [в. мио-, лат. gelare згуснути, стегнути] мед. тврдо вретенасто задебљање у скелетном мишићу.

миогѐнеза и **миогенéза,** -ē ж [в. мио-, генеза] физиол. диференцијација мишићног ткива.

миоглòбӣн, -и́на м [в. мио-, (хемо)глобин] физиол. мишићни хемоглобин, који је лакши и носи више кисеоника а мање угљен-моноксида него хемоглобин крви; преносник кисеоника у мишиће.

миòграф, -а м [в. мио-, -граф] инструмент који служи за снимање рада мишића.

миографѝја, -ē ж [в. мио-, -графија] снимање и бележење мишићних активности у стањима рада и мировања.

миодѝнија, -ē ж [в. мио-, грч. odýnē бол] мед. бол у мишићима, мишићни реуматизам.

миóза, -ē ж [грч. mýein затворити, затварати очи, в. -оза] мед. скупљање зенице (нормално при гледању у светло, али и знак неке болести или тровања).

миозѝтис, -а м [в. мио-, -итис] мед. упала мишића.

мӣокáрд, -а = **мӣокáрдијум**, -а и **мӣокáрдӣј**, -а м [в. мио-, грч. kardía срце] анат. срчани мишић.

миокардѝтис, -а м [в. миокард, -итис] мед. упала срчаног мишића (акутна или хронична).

мӣóм, -óма м [в. ми-, -ом] мед. доброћудни тумор мишићног ткива.

миомàнтија, -ē ж [в. мио-, мантија] гатање помоћу мишева (об. белих, дресираних).

миопàтија, -ē ж [в. мио-, -патија] назив за свако обољење мишића.

миòпија, -ē ж [грч. myōpía према mýōps кратковид, од mýein затварати и óps око] мед. кратковидост, слабовидост на даљину.

миòпичан, -чна, -чно [в. миопија] прид. кратковид, који слабо види на даљину.

миоспàзам, -зма м [в. мио-, спазам] мед. мишићни грч.

миотòнија, -ē ж [в. мио-, -тонија] мед. (нежељена и неконтролисана) напетост, укрућеност, згрченост мишића.

миофòбија, -ē ж [грч. mýs миш, фобија] псих. болестан страх од мишева.

миоцен, -а м [грч. meíōn мањи, грч. kainós нов] геол. геолошка формација терцијара између олигоцена и плиоцена.

мӣ-пáрти, -ија м [фр. mi-parti од mi- полу-, partir поделити] мода која се јавила у XI веку и захтевала да свака половина одела буде у другој боји (каткад и другог кроја).

мӣра, -ē ж [лат. myrrha од грч. mýrra, хебр. mor] црвеносмеђа смола од стабала из рода *Commiphora* пореклом из Сомалије; од давнина служи као балзам (за косу) и тамјан (за кађење).

мирабѐла, -ē ж [фр. mirabelle] бот. сорта шљиве (црвеносмеђе или жуте боје).

мирàдōр, -óра м [шп. mirador] архит. 1. надграђени део куће који служи као видиковац; уп. **белведѐре**. 2. балкон или лођа у горњем делу куће одакле се лепо види околина.

мӣрāж, -а́жа м [фр. mirage] 1. опт. оптичка појава изазвана преламањем светлосних зрака при којој се чини да се предмет посматрања налази испод, изнад или поред његовог стварног места (сложенији вид тога је фатаморгана). 2. техн. вој. надзвучни авион-бомбардер француске производње, делтоидних крила.

мирàжџика, -ē ж [в. мираз] етнол. девојка или жена с миразом (в.).

мӣрāз, -а́за м [тур. miras од ар. mīrāt] 1. покретна и непокретна имовина коју невеста удајом доноси у брак из родитељске куће. 2. наследство, баштина.

мирàк(у)л, -а м [лат. miraculum] 1. ист. књиж. средњовековна драма о чудесним доживљајима светаца уз помоћ Бога или Богородице, приказање. 2. ирон. чудна ствар, чудан догађај, чудо; смешан сплет догађаја у обичном животу.

мӣракулōзан, -зна, -зно [лат. miraculosus, в. миракл] чудесан, чудотворан.

мирија- [грч. myriás, в. миријада] заст. стари предметак у називу децималне јединице са значењем: десет хиљада (10^4).

миријáда, -ē ж [грч. myriás] огромна, неограничена количина, неизбројиво мноштво, број који се неодређено описује изразима „на милијарде“ или „на милионе“.

ми̏ријалӣтар и **ми̏ријалитар,** -тра м [в. мирија-, литар] десет хиљада литара (10^4 l).

ми̏ријамӗтар и **ми̏ријаметар,** -тра м [в. мирија-, метар] десет хиљада метара (10^4 m).

мирмекофи̏лија, -ē ж [грч. му́rmēх мрав, в. -филија] зоол. један од облика симбиозе неких инсеката и мрава.

мирмекофи́те, мирмекофи́тā ж, мн. [грч. му́rmēх мрав, в. -фит(е)] бот. биљке у чијим су се шупљинама настанили мрави који их штите од других инсеката.

мирмекохо̀рија, -ē ж [грч. му́rmēх мрав, chorós круг, коло] биол. ширење биљног семена уз помоћ мрава.

ми́ро, -а м [грч. му́ron мирисно уље] црквено освећено уље које се користи при вршењу свете тајне миропомазања (*свето* ~).

мироваре́ње, -е́ња с [в. миро] рел. кување уља с вином и биљним зачинима за освећење (што код православних има право само патријарх аутокефалне цркве).

миро̀ђија, -ē ж [грч. myrōdía угодан мирис] 1. бот. кулин. ароматична биљка из породице штитара, *Anethum graveolens* која се користи као зачин; копар. 2. фиг. зачин уопште.

миропомаза́ње, -а́ња с [в. миро] рел. помазање миром, света тајна: код православаца обред непосредно после крштења, а код католика у одраслијој доби детета, в. **кри̏зма**.

миротво̀чив, -а, -о [в. миро] рел. из чијег тела након смрти истиче свето уље, што је знак верницима да преминули има светитељске моћи (*св. Симеон Мироточиви*).

ми̏рски, -ā, -ō [рус. мир свет] 1. световни, лаички (за разлику од духовног, црквеног). 2. који не спада у монахе, калуђере, који није замонашен, заређен. ▲ ~ **свештеник** свештеник који није монах, већ живи у окружењу своје пастве и учествује у друштвеном животу.

ми̏рта, -ē ж [нем. Myrte од грч. mýrtos] бот. украсна зимзелена биљка с малим белим цветовима, *Myrtus communis*.

ми̏с ж индекл. [енгл. miss] 1. госпођица, на енглеском говорном подручју. 2. титула коју носи победница у такмичењу за лепотицу или неко друго слично својство (фотогеничност, шарм итд.).

ми̏са, -ē ж [лат. missa] 1. црквено најважнији чин богослужења у католичкој цркви. 2. муз. а. назив за делове мисе који се певају (нпр. Benedictus, Gloria, Agnus Dei). б. врста уметничке музичке композиције. ◆ **ми̏сни**.

ми̏са̄л, -а́ла м [нлат. missale] црквено 1. књига из које се чита миса. 2. молитвеник.

ми̏сија, -ē ж [лат. missio слање, послање, према mittere послати, слати] 1. задатак, циљ или улога која се схвата као врло значајна за велики број људи. 2. задатак или посао због којег се појединац или група људи шаље у иностранство. 3. организована група људи која се шаље у иностранство ради успостављања односа, преговора, помоћи некој земљи и сл. 4. дипломатско или војно изасланство у страној земљи с посебним задацима. 5. црквено, ист. од цркве овлашћени појединци или групе (најчешће свештена лица и хуманитарни радници) који су некад имали задатак да шире хришћанство, а касније да успоставе пасторалне и хуманитарне активности. 6. зграда или насеље (у иностранству) у којем делују црквени или хуманитарни активисти. ◆ **ми̏сијски**.

мисио̀нар, -а́ра м [нлат. missionarius, в. мисија] 1. црквено, члан мисије (5) (в.); онај који шири веру, проповеда еванђеље у страним земљама.

мисионари́ти, мисио̀нари̏м несврш. [в. мисионар] 1. рел. одлазити у мисије (5), проповедати веру. 2. ирон. бавити се идеолошком пропагандом; наметљиво пропагирати неку идеју или циљ.

мисио̀нарски, -ска, -ско [в. мисионар] 1. који се односи на мисију (5) или има облик мисије. 2. који се односи на мисионара или мисионарство.

мисионарство, -ства с [в. мисионар] организовано деловање верских заједница на придобијању нових чланова.

мисӣрача и **мисӣрка,** -ē ж [тур. Mısır од ар. Miṣr Египат] бот. (велика) бундева.

мѝсис и **мѝсиз** ж индекл. [енгл. missis, missus од mistress, скр. Mrs] на енглеском говорном подручју, госпођа, титула удате жене испред презимена или имена и презимена.

мѝсица, -ē ж [према енгл. miss] фам. девојка која је освојила титулу мис (2) (в.).

мѝскӣн, -а́на м [тур. miskin од ар. miskīn] онај којег мори мука, невоља; који се бори с немаштином; невољник.

мѝсница, -ē ж [в. миса] црквн. горњи део одежде католичких свештенослужитеља који се носи током мисе.

мистàгог, -а м, мн. мистàгози [грч. mystagōgós од mỳstēs посвећен у тајне и ágein водити] 1. ист. у старој Грчкој, свештеник који је душе верника уводио у паганске мистерије. 2. рел. хришћански свештеник или вероучитељ који вернике припрема за примање светих тајни.

мистагòгија, -ē ж [в. мистагог] 1. увођење у тајне религије, вере. 2. увођење у учење хришћанске цркве.

мѝстер, -а м [енгл. mister, скр. Mr., од стфр. maistre од лат. magister] 1. на енглеском говорном подручју, господин. 2. титула коју добија победник у такмичењу за најлепшег, најјачег и сл. мушкарца.

мѝстērија, -ē ж [грч. mystérion] 1. оно што се не може сазнати, разумети или објаснити до краја; тајна. 2. ствар, појава или особа која показује необична, необјашњива или непозната својства, услед чега побуђује радозналост и нагађања. 3. рел. верска истина која је објављена само изабранима. 4. књиж. средњовековни драмски комад на народном језику који је за теме узимао догађаје из живота Христа, Богородице, светитеља или из новије црквене историје.

мѝстериōзан, -зна, -зно [нлат. mysteriosus, в. мистерија] који садржи мистерију; који се не може сазнати, разумети или објаснити до краја; тајанствен, загонетан, необјашњив.

мѝстик, -а м, мн. мѝстици [грч. mystikós тајни, тајанствен] 1. онај који је наклоњен мистицизму, следбеник мистицизма, мистичар. 2. уметник који у својим делима говори о мистици и мистичном. 3. у средњем веку, писац религиозних дела мистичног садржаја.

мѝстика, -ē ж, дат. и лок. мѝстици [в. мистик] 1. скуп поступака и спознаја из домена мистицизма. 2. у ширем смислу, вера у натчулно, тајанствено, натприродно; веровање у постојање невидљивих сила које обитавају у животињама, биљкама, небеским телима и сл. 3. рел. теолошка наука која расправља о тајанственим путевима успостављања заједнице човека с божанством.

мистифѝкāтор, -а м [в. мистификовати] онај који мистификује; обмањивач.

мистификà́ција, -ē ж [в. мистификовати] 1. довођење у заблуду, обмањивање, заваравање, опсена. 2. књижевно или научно дело која има за циљ да завара, збуни читаоца.

мистѝфиковати, -кујēм сврш. и несврш. [нлат. mystificare, в. мистерија, -фиковати] 1. давати нечем карактер тајанственог. 2. ускратити, ускраћивати објашњење; намерно чинити нешто неразумљивим, неприступачним, мистичним; обмањивати (лаковерне људе).

мистицѝзам, -зма м [фр. mysticisme, према грч. mystikós тајни, тајанствен] 1. филоз. рел. учење засновано на претпостављеној могућности сједињења човека с божанским кроз контемплацију и екстазу; учење о непосредној духовној, интуитивној спознаји онога што надилази разумевање. 2. окултизам, мистика (2) (в.).

мѝстичан, -чна, -чно [в. мистик] 1. који је обавијен мистиком; натчулан, недокучив обичном човеку, тајанствен. 2. који произлази из непосредног сједињавања с Богом, последњом истином и сл. 3. који садржи дух мистерије, мистериозан.

мѝстичāр, -а м [в. мистик] в. **мѝстик** (1).

мѝстрāл в. **маèстрāл**.

мѝстрија, -ē ж [нгрч. mýstri од грч. mýstros кашика] зидарска алатка којом се захвата и размазује малтер.

мисцела́неа, мисцела́неā с мн. [лат. miscellanea мешано, разноврсно] 1. зборник радова из различитих области науке и уметности. 2. пу-

бликација у којој се објављују мањи радови различите садржине, једног или више аутора. 3. у библиотекарству, скуп мањих дела која су обједињена због једнаког формата. 4. у колекционарству, збир предмета који нису разврстани по одређеним збиркама.

мѝт, -а м, мн. мѝтови [грч. mýthos реч, прича] 1. ист. прича из народног предања која говори о натприродним бићима, прецима или јунацима и њиховим необичним, натприродним делима. 2. стварна или измишљена прича која се обраћа свести једног народа путем одређених друштвених и културних образаца или снажних колективних осећања (укључујући предрасуде и сл.). 3. преувеличана прича о неком догађају или личности из стварног живота;. са становишта науке, неосновано схватање, уверење или веровање.

мита́рити се, мѝтāрӣм се несврш. [лат. mutare мењати] 1. зоол. мењати перје (о птицама). 2. фиг. мењати се, преображавати се.

мѝтвēр, -а м [енгл. meatware] рач. особље (програмери, оператори, администратори) које опслужује компјутер.

мѝтгепек, -а м [нем. Mitgepäck] 1. пртљаг који путник на железници предаје за превоз у посебном вагону. 2. фиг. особа која је у друштву с неким важнијим, угледнијим, али сама по себи споредна; ствар која је придодата нечем важнијем, додатак, прилог.

митѐла, -ē ж [лат. mitella дем. од mitra] мед. троугласта или четвороугласта марама која, везана око врата, имобилизује повређену руку.

мѝтесер и **мѝтесер,** -а м [нем. Mitesser] физиол. зачепљење изводног канала лојне жлезде на кожи, об. у виду црне тачкице.

мѝтинг, -а м, мн. мѝтинзи [енгл. meeting] 1. скуп већег броја људи на којем се говори о јавним питањима, изражава одређен политички или социјални став, програм, протест итд; политички скуп. 2. сп. такмичење у неким спортовима (атлетици, пливању, ваздухопловству и сл.) у циљу ширења њихове популарности.

митѝнгāш, -а́ша м [в. митинг] 1. онај који често наступа и говори на митинзима. 2. онај који се изражава једноставно, служећи се паролама и познатим фразама, у стилу говора на митинзима. ♦ **митѝнгāшкӣ**.

митинга́шити, митѝнгāшӣм несврш. [в. митинг] ирон. 1. често ићи на митинге. 2. говорити као митингаш (в.).

мѝтинговати, -гујēм несврш. в. **митинга́шити**.

мито- [грч. mýthos реч, прича] као први део речи казује да се други део односи на мит: предање, причу, легенду, бајку и сл.

митòграф, -а м [грч. mythográphos, в. мито-, -граф] онај који скупља, описује и тумачи митолошку грађу.

митографи́ја, -ē ж [в. мито-, -граф] 1. скупљање, опис и тумачење митова. 2. ум. ликовна представа мита.

мито́за, -ē ж [грч. mítos нит, в. -оза] биол. уобичајен начин деобе ћелија тако да свака од две нове ћелије добија половину сваког хромозома; уп. **мејо́за**.

митòлог, -а м, мн. митòлози [грч. mýthos, в. -лог] онај који се бави митологијом, који проучава митове.

митологе́ма, -ē ж [в. митологија, (фон)ема] лингв. реч, појам, мисаона конструкција итд. која је стално присутна у миту и доприноси његовом одржавању.

митологиза́ција, -ē ж [в. митологија] претварање у мит; давање нестварне димензије об. појавама.

митолòгизовати, -зујēм сврш. и несврш. [в. митологија] причати о неком догађају или личности на начин који одговара миту, претворити, претварати у мит.

митолòгија, -ē ж [грч. mythología, в. мит, -логија] 1. скуп митова насталих унутар једне цивилизације или народа, или у једном историјском раздобљу. 2. етнол. скупљање, проучавање и објашњавање митова.

митòман, -а м [в. мито-, -ман] псих. онај који болује од митоманије, који показује склоност ка измишљању и претеривању.

митома̀нија, -ē ж [в. мито-, -манија] псих. болесна склоност ка измишљању и претеривању у описивању различитих догађаја.

ми̏тос, -а м [грч. mýthos] књиж. мит.

митохо̀ндрије, митохо̀ндријā ж мн. [грч. mítos нит, chôndros зрно] биол. ћелијска органела кончастог или зрнастог облика која има улогу у производњи енергије потребне за метаболичке процесе у ћелији.

ми̏тра, -ē ж, ген. мн. ми̏тāрā/ми̏трӣ [лат. mitra од грч. mítra турбан, покривало за главу, марама, појас] 1. код православних епископа, круна коју носе током богослужења и верских свечаности; код католичких бискупа, опата, кардинала и папе, висока купаста капа коју носе током службе. 2. фиг. достојанство и положај високих црквених достојанственика који носе митру. 3. ист. код старих Грка, кожни повез испод оклопа за заштиту слабина. 4. код оријенталних владара, капа с две траке на затиљку. 5. мед. врста завоја за главу.

Ми̏тра, -ē ж [перс. Mihtra(c)] митол. у староперсијској религији, бог дана и сунца; његов култ је био нарочито развијен у првим вековима хришћанства.

митра̀јизам, -зма м [в. -изам] култ Митре, староперсијског бога светлости и истине.

митра̀љēз, -е́за м [фр. mitrailleuse] воj. брзометно аутоматско ватрено оружје, об. на постољу или с ногарима, које се пуни с непрекидне траке или из шаржера.

митраље́зац, -сца м [в. митраљез] воj. онај који рукује митраљезом или је у војсци обучен за то.

митра̀љēскӣ, -ā, -ō [в. митраљез] прид. припада митраљезу или се на њега односи. ▲ **митраљеска паљба** воj. непрекидно циљано гађање ватром из митраљеза.

митраљи́рати, митра̀љи́рām, 3. л. мн. митраљи́рајӯ несврш. [фр. mitrailler, в. митраљез] 1. гађати ватром из митраљеза. 2. фиг. неприродно много и брзо говорити.

митридатѝзам, -зма м [према понтском краљу Митридату (131–63. пре н. е.), који је узимањем отрова стекао имунитет против њих] отпорност према отровима стечена њиховим постепено све већим уношењем у организам.

митропо̀лија, -ē ж [в. митрополит] црквн. 1. у православној цркви, већа црквена област којој је на челу митрополит. 2. седиште митрополита (место или зграда).

митропо̀лит, -а м [грч. metropolitēs] црквн. после патријарха, највише архијерејско (епископско) звање у православној цркви.

ми̏тскӣ, -ā, -ō [в. мит] 1. који је садржан у миту. 2. који припада миту или митовима; који се односи на мит(ове).

ми̏хра̄б, -а́ба м [тур. mihrab од ар. miḥrāb] архит. средишња овална ниша у зиду џамије окренутом у смеру Кабе, из које имам предводи заједничку молитву.

-мицин [грч. mýkēs гљива] други део назива за лекове, пре свега антибиотике, добијене од гљивица.

ми̏шма̀ш, -а м [нем. Mischmasch] жарг. смеса од којечега, папазјанија; мешавина свега и свачега; збрка, неред.

Ми̏шна, -ē ж [хебр. Mischnah] 1. први и темељни део Талмуда; неписани јеврејски закони које је у II веку н. е. сакупио Јуда ха-Нази. 2. одломак из те збирке текстова.

мју̀зикл, -а м, ген. мн. мју̀зӣклā [енгл. musical (comedy)] позоришни комад или играни филм у којем се музичке и плесне тачке смењују с говорним текстом, музичка комедија.

мју̀зикхо̄л, -а м [енгл. music-hall] позориште у којем су на програму забавни жанрови: мјузикли, водвиљи и сл.; варијете.

-мнеза, -мнезија, -мнестички [грч. -mnēsis од mimnēskein сећати се] који се односи на сећање односно памћење.

мнемо̀ника, -ē ж [грч. mnēmonikós] в. **мнемотѐхника**.

мнемо̀ничā̄р, -а м [в. мнемоника, мнемотехника] онај који користи вештину мнемотехнике како би лакше запамтио одређени садржај.

Мнемоси́на, -ē ж [грч. Mnēmosynē] 1. митол. ћерка Урана и Гее (Неба и Земље), богиња пам-

ћења; мајка девет муза које је изродила са Зевсом. 2. астрон. астероид откривен 1859. године.

мнемотѐхника, -ē ж дат. и лок. мнемотѐхници [грч. mnḗmōn који се сећа, в. техника] употреба речи, скраћеница, рима и других средстава како би се олакшало памћење сложеног или дугог низа информација; мнемоника.

мнемотѐхничкӣ, -ā, -ō [в. мнемотехника] који се односи на мнемотехнику, који помаже памћењу.

моа̀рē, -ѐа м [фр. moiré који се прелива] 1. врста вунене или свилене тканине, глатке и сјајне, с преливима неправилних облика и различитих величина. 2. грешка у тканини настала због неравнина у предиву. 3. типогр. појава нежељене растерске мреже при штампању фотографија. 4. сјајан или засенчен прелив преко сликовног материјала у виду сивих тачкица, који се ствара при преносу у компјутерску меморију или при штампању.

моари́рати, моа̀ри́рā̄м, 3. л. мн. моари́рајӯ свр̄ш. и несвр̄ш. [в. моаре] посебним поступком дода(ва)ти тканини површински ефекат у виду ребрастих шара.

мо̀б, -а м [енгл. mob] жарг. људи лоших особина, најгори слој у друштву; олош, шљам, светина, багра; руља, гомила.

мо̀бӣл, -и́ла м [лат. mobilis покретан] ум. 1. у конструкцији апстрактне скулптуре нефиксирани, покретни делови направљени од различитих материјала. 2. украс или играчка од неколико фигура, предмета и сл. који висе са жице, траке и покреће се на струјање ваздуха.

-мобил [в. мобил] као други део речи означава покретност (*а̄утомобил*).

мо̀бӣлан, -лна, -лно [лат. mobilis покретан] 1. који се лако покреће, који није везан за једно место, покретљив, покретан. 2. који се брзо мења у изразу, расположењу или изгледу. 3. који омогућава или допушта промену друштвеног статуса (*мобилно друштво*). 4. вој. спреман да крене, спреман за борбу. ▲ **мобилни телефон** техн. преносни телефон укључен у бежичну мрежу на територији једне или више држава.

мобилиза́ција, -ē ж [фр. mobilisation, в. мобилан] 1. вој. позивање војних обвезника у службу под претпоставком рата или ванредног стања. 2. ангажовање веће групе људи ради обављања неког заједничког посла. 3. мед. терапијски поступак којим се неки орган или део тела враћа у стање покретљивости.

мобилӣ̀ја̄р, -а́ра м [нлат. mobiliaris, в. мобилан] покретна имовина (намештај, покућство и сл.).

мобӣ̀лисати, -ишē̄м свр̄ш. и несвр̄ш. [фр. mobiliser, в. мобилан] 1. спровести мобилизацију (в.). 2. фиг. ангажовати групу људи ради ефикасног извршења неког посла или циља.

мобӣ̀лнōст, -ости ж [в. мобилан] особина онога који је мобилан и својство онога што је мобилно; покретљивост.

мо̀бот, -а м [скр. од мобилни робот] техн. покретни робот који служи за послове у опасним или недоступним просторима.

мовио́ла, -ē ж [Moviola, фабричко име производа] посебна врста стола с пројектором која омогућава једној особи да гледа филмски снимак и контролише његову брзину у циљу монтаже, титловања и сл.

могигра̀фија, -ē ж [грч. mógis с муком, в. -графија] мед. функционални грч руке приликом писања, графоспазам.

мо̀гила, -ē ж [рус. могила] 1. антроп. гробна хумка од камења или земље. 2. хумка уопште.

мого̀риш, -а м [срлат. magarisium од ар. maḥārīḡ издаци] ист. данак који је стари Дубровник плаћао требињским и хумским кнезовима за винограде изван градских зидина.

мо̀грањ, -а м [итал. melagrana] 1. бот. нар, *Punica granatum*, шипак, гранат.

мо̀гул, -а м [перс. moghul Монгол] 1. ист. првобитно, реч којом су називани Монголи; касније, муслимански владар у Индији, од XVI до XIX века. 2. фиг. моћник, магнат у некој делатности (*холивудски, филмски ~*).

мо̀д, -а м [енгл. mod(ern)] припадник британске тинејџерске супкултуре 60-их година XX века, у којој се подразумевало облачење у ми-

ни-сукње, звонасте панталоне, јарке боје, вожња скутерима итд.

мо̑д, -а м [енгл. mode] у математичкој статистици, оно обележје случајне величине које се најчешће јавља у датој групи; модална величина.

мо́да, -ē ж [фр. mode од лат. modus начин] 1. тренутно популаран начин живота, понашања, одевања, својствен једном раздобљу и друштвеној заједници. 2. укус и начин одевања; сва одећа која се краји по обичајима одређеног центра (*јапариска* ~).

мо̀да̄лан, -лна, -лно [нлат. modalis од лат. modus начин] 1. лингв. који одређује облик поступања, став према радњи, начински (*модалне реченице*). 2. муз. који је начињен по систему модуса (в.); уп. **то̀на̄лан**.

модалѝтēт, -е́та м [нлат. modalitas од лат. modus] 1. начин на који се нешто дешава или врши (условљен одређеним околностима). 2. лог. степен поузданости неког суда (могуће, случајно, вероватно, нужно итд.). 3. муз. збирни назив за карактеристична хармонијска и мелодијска обележја напева који се темељи на староцрквеним облицима.

мо́деблат, -а м [нем. Modeblatt према Blatt лист] заст. модни часопис.

мо̀дēл, -е́ла и **мо̀дел,** -а м [фр. modèle од итал. modello од лат. modellus] 1. узорак по којем се неки производ израђује. 2. објекат, грађевина, машина, брод, авион и сл. у смањеној величини како би се представили његов изглед и план израде или градње; макета (в.) 3. основни узорак, изглед одевног предмета или обуће који се израђује у серији. 4. мат. приближни опис неких појава или објеката у стварном свету, уз помоћ математичке симболике (функција, једначина, неједначина итд.). 5. особа или предмет према којем сликар или вајар ствара своје дело. 6. особа која јавно приказује неки одевни предмет, манекен; особа која рекламира неки производ путем фотографије, филма, телевизије итд.

модѐла̄р, -а́ра м [в. модел] онај који израђује моделе авиона, аутомобила, бродова и сл., као хоби или за потребе индустрије.

модѐла̄рница, -ē ж [в. моделар] радионица у којој се израђују модели (1, 2, 3).

моделá̄рство, -а с [в. моделар] 1. израда модела (1, 2, 3) као занимање или посао. 2. израда нацрта и градња умањених примерака (модела) аутомобила, бродова, ракета и авиона с такмичарским циљем.

моделá̄ција, -ē ж [в. моделирати] давање облика нечему, обликовање.

моделѝрати, модѐлѝра̄м, 3. л. мн. моделѝрајӯ сврш. и несврш. = **мо̀деловати,** -ӯјēм сврш. и несврш. [фр. modeler, в. модел] да(ва)ти облик нечему, обликовати, израђивати модел (1, 2, 3).

модѐлист(а), -ē м [фр. modelliste, в. модел] онај који израђује моделе.

мо̀дēм, -е́ма и **мо̀дем,** -а м [енгл. mod(ulator) + dem(odulator)] рач. електронски уређај који омогућава пренос података до и од компјутера телефонском или неком другом комуникационом линијом.

мо̀дēран, -рна, -рно [фр. moderne од клат. modernus према modo сада, одмах] 1. који је у моди, у складу с модом (нпр. одевни предмет). 2. који је у духу времена које траје; савремен, актуелан, данашњи, нов.

модера̑то прил. [итал. moderato] муз. умерено брз темпо (између алегра и андантеа).

модѐра̑тор, -а м [лат. moderator према moderari, в. модерирати] 1. онај који на неком (стручном, политичком) скупу са више учесника подстиче и усмерава разговор, спречава заоштравање супротних мишљења и води према заједнички прихватљивим закључцима. 2. физ. у нуклеарном реактору, супстанца (графит или тешка вода) која успорава и усмерава неутроне ради ефикасније фисије.

модера́ција, -ē ж [лат. moderatio] умереност; ублажавање, обуздавање; ограничавање; избегавање крајности.

модери́рати, модѐри́ра̄м, 3. л. мн. модери́рајӯ сврш. и несврш. [лат. moderari] 1. ублажити, ублажавати; обузда(ва)ти; свести, сводити на праву меру; ограничити, ограничавати на же-

лесну меру, јачину итд.; избегавати крајности. 2. бити модератор (в.).

модѐрна, -ē ж, дат. модѐрни [нем. Moderne, в. модеран] 1. књижевни правац крајем XIX и почетком XX века који је тежио блискости са културним животом Западне Европе. 2. в. **модернѝзам**.

модернѝзам, -зма м [в. модеран, -изам] 1. нови правац у некој области друштвеног или културног живота или у погледу на свет, тежња ка новим садржајима и формама; тежња за промснама у смислу осавремењивања. 2. теол. заједничка карактеристика више теолошких праваца и схватања унутар католичке цркве око 1900. године (углавном одбачених).

модернизáција, -ē ж [фр. modernisation, в. модеран] процес и последица модернизовања.

модѐрнизовати, -зујēм сврш. и несврш. [фр. moderniser, в. модеран] (у)чинити нешто модерним, увести, уводити нови дух, организацију, технику рада; следити захтеве и потребе времена; дати нов изглед нечему.

модѐрнист(а), -ē м [в. модеран] стваралац у духу модернизма; припадник или присталица модернизма у уметности.

модернѝтēт, -éта м [в. модеран] свеукупни дух периода који траје, нов начин живота, нов поглед на свет; савременост, модерност.

мо̀дијус, -а м [лат. modius] староримска, касније средњовековна мера за житарице (разликовала се у разним местима).

мо̀дискиња, -ē ж [фр. modiste, в. мода] занатска радница која израђује женске шешире и сродне предмете допунске гардеробе (рукавице, крагне); женска особа која креира, дизајнира ту врсту производа; власница продавнице у којој се продаје таква роба.

модификáција, -ē ж [лат. modificatio] резултат или процес модификовања; делимична измена стања, облика или начина; преиначавање, прилагођавање.

мо̀дификовати, -кујēм сврш. и несврш. [лат. modificare] вршити делимичну измену, преиначити, преиначавати; прилагодити, прилагођавати.

мо̀дла, -ē ж [нем. Model од лат. modulus мера, мерило] покр. калуп за обликовање колача или неког другог јела.

мо̀днӣ, -ā̄, -ō̄ [в. мода] који се односи на моду, посебно на начин и стил одевања (~ *креа̄то̄р*).

мо̀до прил. [лат. modo] одмах; об. на трговачким признаницама, рачунима и др.

мо̀дул и **мо̀дул,** -а м [лат. modulus мера, мерило] 1. утврђена основна величина, стандард, јединица мере. 2. саставни део, компонабилни елемент, компонента неког сложеног система која се из њега може издвојити или разменити с неком другом из истог система. 3. техн. део свемирске летелице који се може од ње одвојити, самостално летети и обављати програмиране задатке. 4. мат. апсолутна вредност константне или променљиве величине, вектора, комплексног броја итд. 4. физ. коефицијент који се односи на неко физичко својство (~ *еластӣчностӣ*). 5. рач. у програмирању, скуп рутина и информацијских образаца за извршавање одређеног задатка или за примену неког апстрактног типа података. 6. калуп за ливење метака. 7. у нумизматици, пречник кованог новца, медаље и сл. 8. архит. ист. у античкој архитектури, јединица мере за одређивање међусобно усклађених величина делова једне грађевине.

мо̀дулā̀ран, -рна, -рно [нлат. modularis, в. модул] који се односи на модул, који припада модулу или се састоји из модула. ▲ **модуларна конструкција** техн. и индустр. начин градње или израде зграда, уређаја, намештаја и др. који подразумева да се прво конструишу подсклопови, в. модул (2) од којих се склапа крајњи производ с могућношћу варирања; **модуларни дизајн** рач. начин компјутерског програмирања при којем се посао до неког степена одвија независно у деловима пре састављања у коначан производ.

модȕлā̀тор, -а м [в. модулирати] техн. 1. електронско коло којим се мењају својства но-

сећег сигнала. 2. уређај који претвара дигитални сигнал у аналогни.

модула́ција, -ē ж [лат. modulatio, в. модулирати] 1. муз. прелазак из једног тоналитета у други унутар исте композиције. 2. промена, дизање и спуштање гласа (певача или говорника). 3. прилагођавање, поступак у коме се неки елемент једне величине мења у складу с променом друге. 4. физ. техн. поступак измене или обликовања својстава носећег таласа тако да унесене промене представљају смислену информацију.

модули́рати, моду̀ли̏рām, 3. л. мн. модули́рајӯ свршн. и несврш. [лат. modulari] 1. извршити, извршавати модулацију. 2. техн. променити неко својство сигнала (нпр. због преноса информација).

мо́дус, -а м [лат. modus мера, начин] 1. начин, мера, правило; облик, изглед, вид; понашање, држање. ▲ **~ вивенди** стил, начин живота; **~ операнди** начин рада или функционисања; у криминалистици, начин извршења кривичног дела који указује на одређеног извршиоца. 2. лог. пут силогистичког закључивања и доказивања у традиционалној логици. 3. муз. назив за лествице, низове с различитим распоредом тонова и полутонова, створене у старој Грчкој и разрађене у средњовековној музици (*дорски*, *лидијски*, *фригијски* ~ итд.).

мозà̀ик, -а м, мн. мозáици [фр. mosaïque од срлат. musaicum дело муза, в. муза] 1. лик. ликовна техника која се изводи слагањем разнобојних каменчића, глазиране керамике или стакла у цементну основу; може бити декоративни елемент архитектонских површина или самостално сликарско дело. 2. дело настало применом технике мозаика. 3. фиг. било шта што је сложено од већег броја распознатљивих елемената.

мозà̀ичкӣ, -ā, -ō [в. мозаик] који се односи на мозаик, који је направљен као мозаик (од више малих делова).

Мо̀јре, -ā ж мн. [грч. Μοῖρα] митол. три сестре богиње судбине код старих Грка, суђаје, одговарају римским Паркама.

мо́јсијевац, -вца м [према имену Мојсије] припадник Мојсијеве вере, Јеврејин.

мо́јсијевскӣ, -ā, -ō [према имену Мојсије] који је у духу Мојсијевог учења. ▲ **мојсијевска вера** Мојсијево учење; јеврејска религија.

мо̀ка, -ē ж [према граду и луци Мока у Јемену] врста кафе.

мокаси́на, -ē ж [енгл. moccasin од алгонкинског mokussin] 1. ист. обућа северноамеричких Индијанаца од штављене коже омотане око стопала. 2. мушка и женска плитка ципела без пертли или каишева.

мокà̀си̏нка, -ē ж в. **мокаси́на**.

мо̀кēт, -éта м [фр. moquette] 1. груба тканина од вуне или синтетике за покућство. 2. тепих од зида до зида, таписон, итисон.

мо̑л[1], -а м, лок. мóлу, мн. мóлови [нем. Moll од лат. mollis мек] муз. један од два главна тонска рода, сетног, озбиљног звука у поређењу с дуром; одликује се малом терцом на трећем ступњу.

мо̑л[2], -а м [нем. Mol према Molekül од лат. molecula] физ. мерна јединица за количину супстанце (симбол mol) у Међународном систему мерних јединица (SI).

мо̑л[3], -а м, мн. мо̑ли [венец. molo од лат. mulus] зоол. покр. врста рибе, ослић.

мо̑л[4], мóла, мн. мóлови в. **мóло**.

мóла, -ē ж [лат. mola] мед. поремећај у развоју јајчаних омотача на почетку трудноће, са знатним увећањем материце и крварењем, што доводи до умирања плода.

мо̀ла̄ран, -рна, -рно [в. мол[2]] физ. који се односи на мол[2].

молáри, молáрā м мн., јд. мо̀лāр, ген. молáра [лат. molaris према mola млински камен, жрвањ] анат. кутњаци, горњи и доњи зуби човека и животиње у задњем делу уста.

молà̀са, -ē ж [фр. mollasse од лат. mollis] минер. глинаст и песковит кречњак.

молектро̀ника, -ē ж, дат. и лок. молектро̀ници [скр. од молекуларна електроника] електр. новија област електронике која се бави полупроводницима малих димензија; молекуларна електроника.

молѐкул, -а м [фр. molécule, нлат. molecula дем. од лат. moles маса] најмања честица неке супстанце, невидљива голим оком, која сама поседује сва хемијска својства те супстанце; скуп међусобно повезаних атома.

молѐкула, -е̄ ж = **молѐкул** (в.)

мо̀лекулā̀ран, -рна, -рно [в. молекул] 1. који се односи на молекуле. 2. који је део молекула, који припада молекулу. ▲ **молекуларна биологија** грана биологије која проучава основне биолошке појаве на разним молекулима; **молекуларна генетика** генетика која проучава молекуларне основе наследних процеса; **молекуларна маса** збир атомских маса свих атома у молекулу.

мо̀лер, -а м [нем. Maler] 1. мајстор, занатлија који кречи, фарба, боји просторије, фасаде и сл. 2. заст. сликар, уметник. ◆ **мо̀лерскӣ**.

молѐрā̄j, -а́ја м [нем. Malerei] 1. резултат фарбања, бојења (зидова и сл.); зидна шара, изглед зида после кречења, фарбања. 2. заст. слика, сликарско дело.

молѐскӣн, -и́на м [фр. moleskine од енгл. moleskin крзно од кртице] памучна тканина, служи за поставу или ојачање делова одеће, радну или спортску одећу.

молести́рати, молѐсти́рā̄м, 3. л. мн. молести́рајӯ несврш. [лат. molestare] узнемиравати, злостављати; досађивати (коме), гњавити.

молѝбдēн, -е́на м [грч. molýbdaina према mólybdos олово] хем. хемијски елемент, сребрнастосиви метал, атомски број 42, симбол Mo.

молибдѐнӣт, -и́та м [в. молибден] минер. главна руда молибдена, молибденов сулфид, оловносиве боје.

мо́ло, -а м и с [итал. molo од лат. moles] пристанишни насип, изграђени продужетак обале за пристајање и везивање бродова или заштиту од ветра и таласа; в. **мол**[1].

мо̀ловати, -лујēм несврш. [нем. malen] фарбати, кречити, малати, бојити (~ *собу, ста̄н*).

Мо̀лотовљев ко̀ктел, -а м [према имену совјетског политичара В. М. Молотова (1890–1986)] бомба у облику боце напуњене лако запаљивом течношћу, с фитиљем који се запали пре бацања.

Мо̀лох, -а м [хебр. molekh(ë)] митол. хебр. 1. семитски бог сунца, ватре и рата коме су на жртву приношена деца. 2. (**мо̀лох**) фиг. неман која све прождире; страшна и слепа сила која узима многе невине жртве.

мо̀лскӣ, -ā̄, -ō̄ [в. мол[1]] муз. који је написан, који се изводи у молу. ▲ **молска скала** муз. тонска лествица у молу; ~ **акорд** муз. акорд у молу (са сниженом терцом или секстом).

мо̀лто прил. [итал. molto] муз. много, врло, јако; реч која се користи уз друге ознаке за темпо, динамику, артикулацију и интерпретацију да би појачала основно значење (нпр. *молт̄о алегро* веома брзо; *алегро нон молт̄о* брзо али не превише).

мо̀луск, -а м, мн. **мо̀лусци,** ген. **мо̀лускā̄** [нлат. mollusca] 1. зоол. мекушац. 2. мед. мекана творевина (нпр. доброћудни тумор, брадавичаста израслина).

мо̀мен(а)т, -нта м [лат. momentum, према movere кретати] 1. часак, трен, тренутак. 2. посебан период или епизода унутар ширег, дужег тока времена. 3. чинилац, фактор (*економски* ~, *кључни* ~, *спо̄редни* ~); чињеница у оквиру сплета догађаја или у надређеној чињеници. ▲ **магнетски** ~ в. **мàгнē̄тскӣ**.

мо̀ментā̄лан, -лна, -лно = **мо̀мē̄нтан** (в.)

мо̀мē̄нтан, -тна, -тно [лат. momentaneus, в. момен(а)т] 1. који траје само један моменат; тренутан. 2. који наступа без одлагања; брз, непосредан (~ *о̄тказ*, ~ *ӣрекид*).

мо̀ментатӣв, -а м [нлат. momentativum] грам. глагол који означава радњу која се збива у једном тренутку; тренутни глагол.

мо̀на, -ē̄ ж [итал. monna, скр. од madonna] некадашња италијанска титула за удату жену, госпа (Мона Лиза, Мона Вана).

мо́на, -ē̄ ж [итал. mona] покр. вулг. 1. женски полни орган. 2. глупак, будала. 3. покварењак, бедник.

мона́да, -ē̄ ж [грч. monás, ген. monádos јединица] филоз. недељива целовита јединица, не

дељиво биће; према Питагори, бројчана јединица, према Платону идеја, према Ђ. Бруну атом, према Лајбницу, проста супстанцијална јединица од каквих је саздан цео свемир.

монадолòгија, -ē ж [в. монада, -логија] филоз. учење о недељивости јединица, о недељивости бића.

монàндрија, -ē ж [грч. mónos сам, једини, грч. anḗr ген. andrós мушкарац] начело организовања друштвене заједнице по којем жена има само једног мужа; једномуштво; супр. **полиàндрија** (в.).

мòнарх, -а и **мòнāрх,** -áрха м, мн. мòнарси и монáрси, ген. мòнāрхā и монáрхā [грч. mónarchēs једини владар] 1. онај који сам, једини влада (у монархији), апсолутни владар; краљ, цар, наследни владар. 2. фиг. онај који у нечем изразито доминира или влада, који све држи у рукама. 3. зоол. врло велики лептир, наранџасто-црних шара.

монархѝзам, -зма м [в. монархија, в. -изам] 1. појам монархије као облика владавине. 2. пол. схватање, заговарање монархије као пожељног или најбољег облика владавине.

монàрхија, -ē ж [грч. monarchía] облик владавине где сву власт има једна особа, обично наследни краљ; облик владавине с монархом на челу. ▲ **уставна** ~ монархија у којој се начин функционисања власти прописује уставом; **Двојна** ~ ист. назив за Аустроугарску (1867–1918) у периоду када су Аустрија и Угарска биле две државе везане персоналном и територијалном унијом.

монархијанѝзам, -зма м [лат. monarchianus, в. -изам] теол. ранохришћанско учење које тврди да су Отац, Син и Свети Дух само три вида испољавања Бога, а да је Бог један и јединствен (пориче се доктрина о Светој Тројици).

монàрхист(а), -ē м [в. монархија] присталица, заговорник монархије као облика владавине.

монархѝстичкӣ, -ā, -ō [в. монархист(а)] који се залаже за монархију; који има облик монархије; који се односи на монархисте.

монархòмах, -а м, мн. монархòмаси [в. монарх, грч. máchesthai борити се] ист. група француских, шпанских и немачких теолога и филозофа који су око 1600. године бранили тезу да је дозвољено свргнути и чак убити монарха који влада као тиранин.

монархофашѝзам, -зма м [в. монархија, фашизам] државни систем који је истовремено монархистички и фашистички. ◆ **монархофашѝстичкӣ**.

мòнастӣр в. **мàнастӣр**.

монàстичан, -чна, -чно [грч. monastikós према monastḗs монах] који се односи на монахе, монашки; који се односи на манастир.

мòнāх, -áха и **мòнах,** -а м, вок. мòнāше и мòнаше, мн. монáси и мòнаси, ген. монáхā и мòнāхā (ж. **монàхиња,** -ē) [грч. monachós] рел. онај који се заветима обавезује и потпуно предаје монаштву; у источним црквама сви су калуђери монаси, у западним само неки (бенедиктинци, камалдолежани, валамбронзанци, силвестрини итд.). ◆ **мòнāшкӣ**.

монголѝзам, -зма м [нлат. mongolismus, због лица које подсећа на монголско] мед. урођено обољење изазвано хромозомским поремећајем, прати га низак степен интелигенције и одређене појаве на телу; данас се радије употребљава термин Даунов синдром.

мòндēн, -éна, -о [фр. mondain према monde свет] 1. човек који прати и усваја манире високог друштва, који се креће у отменим круговима. 2. човек посвећен забави, моди и друштвеном животу. ◆ **мòндēнскӣ**.

мондијалѝзам, -зма м [фр. mondialisme од mondial светски] схватање да је човечанство јединствена заједница у којој треба да се успостави систем заједничких начела и правила, превазилазећи националне границе; уп. **глобалѝзам**.

мондијàлист(а), -ē м, мн. мондијàлисти [в. мондијализам] присталица мондијализма.

мондијалѝстичкӣ, -ā ,-ō [в. мондијализам] који се односи на мондијализам или на мондијалисте.

Мо̀ндовѝзија, -е̄ ж [фр. monde свет, в. (теле)визија] предузеће за пренос ТВ програма по целом свету.

мондӯра, -е̄ ж [фр. monture] покр. заст. униформа; мундир.

моне́ре, моне́ра̄ ж, мн. [грч. monḗrēs једноставан] зоол. по Е. Хеклу (Haeckel, 1834–1919), најпростија (претпостављена, не и нађена) жива бића која се састоје од протоплазме без језгра, а из којих би требало да су настале ћелије.

монѐта и **моне́та,** -е̄ ж [лат. moneta] 1. ковани новац, кованица. 2. новац, новчана јединица, валута једне земље.

мо̀нета̄ран, -рна, -рно [в. монета] који се односи на монету, новчани (~ *систем*). ▲ **монетарна политика** политика неке државе у питањима везаним за новац и његову вредност, спроводи је централна банка; **монетарна унија** споразум између двеју држава о употреби исте новчане јединице или о међусобној конвертибилности.

монетарѝзам, -зма м [в. монетаран] екон. правац у економској теорији који полази од става да количина новца утиче на кретање цена, што захтева чврста и дугорочна правила за пораст количине новца у оптицају зависно од привредног раста.

монета̀рист(а), -е̄ м [в. монетаран] присталица монетаризма.

монетарѝстичкӣ, -а̄, -о̄ [в. монетаран] који се односи на монетаризам или на монетаристе.

монетиза̀ција, -е̄ ж [в. монета, -изација] екон. 1. давање карактера новца нечему (боновима, ваучерима итд.). 2. претварање јавног дуга у новац или хартије од вредности.

монѝзам, -зма м [нем. Monismus од грч. mónos сам, једини, в. -изам] филоз. учење које све појаве своди на само један принцип (духовни или материјални); супр. **дуалѝзам** (в.).

мо̀нист(а), -е̄ м [в. монизам] следбеник, присталица монизма.

монѝстичкӣ, -а̄, -о̄ [в. монист(а), монизам] који се односи на монизам и монисте.

мо̀нитор, -а м [енгл. monitor од лат. monitor] 1. пом. брод који служи за посебне задатке на мору и на речним путевима. 2. рач. компјутерски екран, део компјутерске опреме. 3. апарат у телевизијском студију или режији за праћење и проверу текућег програма. 4. мед. електронски апарат који, прикључен на пацијента, показује сигналима функције организма (нпр. откуцаје срца). 5. фиг. особа која обавља мониторинг (2) (в.).

монито̀ринг, -а м [в. монитор] 1. праћење неке појаве, процеса на монитору (2, 3, 4) (в.). 2. надгледање, посматрање, контрола неког процеса и упозоравање вишег органа на неправилности или тешкоће.

мо̀нитум, -а м [лат. monitum] опомена, упозорење, укор.

монморило̀нӣт, -и́та м [по месту Montmorillon у Француској] минер. хидросиликат алуминијума, саставни део глине и тропског тла.

мо̀но прид. индекл. [енгл. mono, скр. од monophonic монофон] систем снимања и репродукције звука употребом само једног канала; уп. **стерео(фо̀нија), квадро(фо̀нија)**.

моно- [грч. mónos сам, једини] као први део сложене речи значи један, једно, јединствено, само (нпр. *монокл, монокултура*).

моноа̀ндрија в. **монандрија**.

моноартрѝтис, -а м [в. моно-, артритис] мед. упала само једног зглоба.

моноа̀ура̄лан, -лна, -лно [в. моно-, лат. auris уво] који је само за једно ухо, намењен само једном уху.

моновалѐнтан, -тна, -тно [в. моно-, валентан] хем. једновалентан, који се може везати само с једним атомом водоника.

монога̀мија, -е̄ ж [грч. monogamía, в. моно-, грч. gámos брак] брак између једног мушкарца и једне жене; супр. **полига̀мија** (в.)

монога̀мист(а), -е̄ м, мн. монога̀мисти [в. моногамија] онај који је опредељен за моногамију, присталица моногамије.

моно̀га̄мскӣ и **моно̀га̄мнӣ,** -а̄, -о̄ [в. моногамија] прид. се заснива на моногамији; који припада моногамији или се на њу односи.

моногѐнеза и **моногене́за,** -ē ж [в. моно-, генеза] 1. биол. антроп. претпостављено заједничко порекло свих људи од једног пара (мушкарца и жене). 2. биол. претпостављено порекло свих живих бића од једне једине ћелије. 3. лингв. теорија по којој сви језици воде порекло из једног заједничког прајезика. супр. **полигѐнеза.** (в.)

моногени́зам, -зма м [в. моногенеза] 1. в. **моногѐнеза.** 2. в. **монофилети́зам.**

моного̀нија, -ē ж [в. моно-, грч. goneía рађање, стварање] биол. бесполно размножавање, размножавање без оплодње (пупљењем, деловима тела, спорама и сл.).

мо̀нограм, -а м [в. моно- в., -грам] 1. почетна слова имена и презимена, израђена у посебно стилизованом облику (на постељини, одећи, накиту, печатима итд.). 2. скраћеница, шифра, знак неке фирме, оно што је данас **ло̂го.**

монограмист(а), -ē м, мн. монограмисти [в. монограм] 1. уметник који се специјализовао за израду монограма. 2. уметник који своја дела потписује само монограмом (најчешће у касном средњем веку).

монографија, -ē ж [в. моно-, -графија] расправа или књига научног, стручног или есејистичког карактера у којој се исцрпно обрађује једна тема (појава, особа, место итд.).

мо̀нодија, -ē ж [грч. monōidía једногласна песма] 1. муз. једногласно, соло певање, са инструменталном пратњом. књиж. 2. у старогрчкој лирској поезији, песма (об. тужбалица) коју је певао један певач. 3. у античкој трагедији, поетски монолог (једног глумца). 4. у енглеској поезији, елегично поетско дело.

монодра́ма и **мо̀нодрама,** -ē ж [в. моно-, драма] књиж. позор. драмски текст писан за само једног глумца; драма у којој игра само један глумац.

мо̀нокарпан, -пна, -пно [в. моно-, грч. karpós плод] бот. (о једногодишњим биљкама) који се опрашује и даје плод само једанпут и затим увене.

мо̀нокѝни и **монокѝни,** -ија м [в. моно-, (би)кини] женски купаћи костим настао елиминацијом грудњака из бикинија.

мо̀нокл, -а м, ген. мн. мо̀нокла̄ [фр. monocle од лат. monoculus једнооки] оптичко стакло за само једно око.

моноклѝничан, -чна, -чно [в. моно-, грч. klínein нагињати, klínē постеља] 1. минер. (о кристалу) који има само једну раван симетрије, са две неједнаке осе које се секу под косим угловима и трећом, такође различитом осом, која је у односу на ове две вертикална. 2. бот. (о биљци) који има и тучкове и прашнике у истом цвету.

мо̀нокли́нски в. **моноклѝничан.**

моноко̀ло̄р, -о́ра м [в. моно-, колор] техника филма у једној боји.

мо̀нокорд, -а м [грч. monóchordon, в. моно-, грч. chordḗ жица] физ. акустичка справа која се састоји од жице напете преко дрвеног резонатора, служи за математичко одређивање музичких интервала.

мо̀нокордан, -дна, -дно прид. [в. монокорд] муз. који има само једну жицу.

монокотиледо́не и **монокотилѐдоне,** монокотиледо́нā и монокотилѐдо̄нā ж мн. [в. моно-, в. котиледон] биљке чије клице имају само један листић, котиледон.

монокра̀тија, -ē ж [в. моно-, -кратија] пол. владавина само једне особе која ни са ким не дели власт; супр. **поликра̀тија** (в.).

монокрѝста̄л, -а́ла м [в. моно-, кристал] минер. кристално тело састављено од само једног кристала; кристал самац.

мо̀ноксид, -а м [в. моно-, оксид] хем. једињење, оксид с једним атомом кисеоника у сваком молекулу.

мо̀ноксил, -а [грч. monóxylon, в. моно-, хýlon дрво] чамац из једног комада дрвета, издубљен у једном стаблу.

мо̀нокулā̀ран, -рна, -рно [лат. monoculus који има једно око, в. моно-, лат. oculus око] 1. једноок, само с једним оком. 2. намењен, предвиђен само за једно око.

монокултýра, -ē ж [в. моно-, култура] агр. гајење само једне врсте усева на већој површини током више узастопних година.

мо̀нолатерā̀лан, -лна, -лно [в. моно-, латералан] који се односи само на једну страну, има или захвата само једну страну, једностран.

монола̀трија, -ē ж [в. моно-, грч. latreía служба божанству] рел. служење и веровање у само једног бога, само једно божанство.

монолѝнгвā̀лан, -лна, -лно [в. моно-, лат. lingua језик] који зна и користи само један језик; који је написан само на једном језику.

моно̀лѝт, -и́та и **моно̀лит,** -а м [грч. monólithos, в. моно-, líthos камен] 1. архит. вај. оно што је изграђено или изваја̄но од само једног блока камена (обелиск, стуб, статуа). 2. фиг. нешто што је јединствено, велико, чврсто.

моно̀лѝтан и **моно̀литан,** -тна, -тно [в. монолит] 1. који је као монолит, који је из једног комада. 2. фиг. који је чврст, постојан у ставовима и делима, у коме нема неслагања ни сумње.

моно̀лог, -а м, мн. моно̀лози [в. моно-, лог] 1. позор. дужи драмски текст једног драмског лика (који није намењен другом лику, него себи или публици); говор једног лица насамо. 2. фиг. дужи говор, излагање (об. у ирон. смислу: који околину, присутне не интересује).

мо̀но̄м, -о́ма м [в. мон(о)-, -ном] мат. једночлан математички израз.

моно̀ма̄н, -а́на м [в. моно-, -ман] онај који пати од мономаније.

монома̀нија, -ē ж [в. моно-, манија] псих. болесна заокупљеност једном једином идејом или групом сродних идеја (термин избачен из стручне употребе).

монома̀хија, -ē ж [в. моно-, грч. máchesthai борити се] појединачна борба, двобој.

мономе́ри, мономе́рā, јд. моно̀мēр, ген. мономе́ра [в. моно-, -мер] хем. молекули мале молекуларне тежине способни да с другим, истим или различитим молекулима мале тежине творе полимере.

монометалѝзам, -зма м [в. моно-, метал] банк. новчани систем у којем се као вредносна основица валуте користи само једна врста метала (об. злато); уп. **биметалѝзам**.

мономо̀рфија, -ē ж [в. моно-, грч. morphḗ облик] биол. исти облик или структура; једнообличност, истообличност.

мононуклео́за, -ē ж [в. моно-, нуклеус, -оза] мед. заразна болест код које се у крви јавља абнормално велики број мононуклеарних леукоцита (моноцита).

монопѐта̄лан, -лна, -лно [в. моно-, грч. pétalon латица] бот. биљка чији цвет има само једну латицу или су му латице спојене у једну целину.

мо̀нопла̄н, -а м [в. моно-, (аеро)план] авион с једним паром крила, с по једним крилом са сваке стране трупа; једнокрилац; уп. **бѝпла̄н**.

моноплѐгија, -ē ж [в. моно-, -плегија] мед. парализа једног екстремитета или једне групе мишића.

мо̀нопол[1], -а и **моно̀по̄л,** -о́ла м [лат. monopolium од грч. monopṓlion, в. моно-, грч. polêin продавати] 1. екон. искључиво право бављења неким послом, трговином или производњом (*дувански* ~). 2. група или организација која има монопол над нечим. 3. екон. облик удруживања капитала ради повећања профита. 4. фиг. потпуно присвајање, преузимање, искључива надлежност или контрола над нечим.

мо̀нопол[2], -а м [енгл. Monopoly, заштићено име] популарна друштвена игра у којој се бацањем коцке и померањем фигура на табли купују или губе разне врсте непокретне имовине.

монопо̀лисати, -ишēм сврш. и несврш. [в. монопол] успоставити, успостављати или преузети право монопола; доби(ја)ти право монопола на нешто.

монопо̀лист(а), -ē м [в. монопол] онај који има, држи монопол; који је члан монопола; који делује као монопол. ◆ **монополѝстичкӣ**.

мо̀нополскӣ [в. монопол] који се односи на монопол, који има својства монопола, који припада монополу, који произлази из монопола (*монопо̀лска по̀зиција*).

мо̀нопринт, -а м [в. моно-, енгл. print штампање] граф. 1. графичка техника отискивања са

стакла или неке сличне глатке површине на папир. 2. графички лист израђен у техници монопринта.

мо̀нопсон, -а м [в. моно-, грч. opsoneîn куповати] екон. стање на тржишту када за неку робу постоји само један купац.

мо̀ноптер, -а м [грч. monópteros који има једно крило, в. моно-, грч. pterón крило] ист. архит. антички храм кружног плана са стубовима на спољашњој страни.

мо̀ноптеран, -рна, -рно [в. моноптер] који има облик моноптера, који је с једним редом стубова, једнокрилни.

монре́ма, -ē ж [в. моно-, грч. rêma реч] лингв. једночлан израз, када се једном речју искаже цела мисао (нпр. у говору деце).

монори́ма, -ē ж [в. моно-, в. рима] књиж. песма с једном истом римом од почетка до краја.

монорхи́дија, -ē ж [в. моно-, грч. orchídion дем. од órchis тестис] мед. појава код мушкарца да има само један тестис.

моносахари́ди, моносахари́дā м мн., јд. моносахари́д, ген. моносахари́да [в. моно-, грч. sákcharon шећер] основни молекули шећера; најједноставнији шећери који се не могу разложити на мање шећерне јединице.

моносила̀бичан, -чна, -чно [в. моносилабум] грам. који има само један слог, једносложан. ▲ **моносилабични језици** лингв. језици у којима се све речи састоје само од једног слога (нпр. кинески).

моносѝлабум, -а м [лат. monosillabum, в. моно-, грч. syllabḗ слог] грам. реч која се састоји од једног слога, једносложна реч.

моносѝтија, -ē ж [в. моно-, грч. sítos јело, храна] в. **монофа̀гија.**

моноспѐрмија, -ē ж [в. моно-, сперма] физиол. постојање само једне семене ћелије.

мо̀ностих, -а м [в. моно-, стих] књиж. 1. (редак) облик песме која се састоји од само једног стиха. 2. стих који је по смислу и ритму издвојен од осталих.

монотеѝзам, -зма м [в. моно-, теизам] рел. учење да постоји само један бог, веровање у једног бога, једнобоштво; супр. **политеѝзам** (в.).

монотеѝст(а), -ē м [в. монотеизам] рел. присталица монотеизма; онај који верује у једног бога.

монотеѝстичкӣ, -ā̄, -ō̄ [в. монотеист(а)] који се односи на монотеизам или монотеисте, који признаје само једног бога, једнобожачки.

монотелѝт(а), -е м, мн. монотели́ти [в. моно-, грч. thelētḗs који жели] следбеник и заговорник монотелитизма.

монотелитѝзам, -зма м [в. монотелит] ист. рел. учење из VII века о једној јединственој вољи која подједнако влада и божанском и људском природом у Исусу Христу.

монотелѝтскӣ, -скā̄, -скō̄ [в. монотелит] који припада монотелитизму; који се односи на монотелите или монотелитизам.

мо̀нотӣп, -а м [енгл. Monotype, в. моно-, type штампарски знак] типогр. 1. штампарски уређај за појединачно ливење и слагање слова (за разлику од линотипа). 2. отисак добијен на монотипу.

монтѝпија, -ē ж [в. моно-, -тип] лик. граф. 1. у сликарству, репродуктивни поступак који захтева ново сликање на плочи за сваки од отисака (зато се не сврстава у графичке технике). 2. једини отисак неке слике, уникат.

мо̀нотон и **мо̀нотōн,** -а , -о [грч. monótonos, в. моно-, -тон] 1. који је увек на истом или готово истом тону (~ *говор*); уједначен. 2. фиг. једноличан, досадан, који је без разноликости, динамике, модулације и сл. (~ *живо̄т*, ~ *филм*).

монто̀нија, -ē ж [в. монотон] особина онога који је монотон или својство онога што је монотоно; једноличност, досада.

монтре́ме, монтре́мā ж мн. = **монтре́ми,** монтре́мā м мн. [в. моно-, грч. trêma рупа, отвор] зоол. животиње из најпримитивнијег реда сисара које имају неке карактеристике птица и гмизаваца: размножавају се јајима, а један исти отвор врши функције органа за варење, размножавање, уринирање.

мо̀нотроп, -а м [грч. monótropos који живи сам, в. моно-, грч. -tropos према trépein окренути се] бот. биљка без хлорофила, с редукованим лишћем, паразит на дрвету бора.

мо̀нотропан, -пна, -пно [в. монотроп] који се односи на монотроп; који живи као монотроп.

мо̀нофа̄г, -а м, мн. мо̀нофа̄зи [в. моно-, -фаг] 1. животиња која узима само једну врсту хране (биљне или животињске). 2. паразитска биљка која живи на само једној врсти домаћина.

монофа̀гија, -е̄ ж = **моносѝтија**, -е̄ ж [в. монофаг] 1. узимање само једне врсте хране. 2. особина онога који воли да једе сам. 3. узимање хране само једном дневно.

мо̀нофа̄зан и **моно̀фа̄зан,** -зна, -зно прид. [в. моно-, фаза] електр. једнофазан.

монофѝзӣт, -и́та м [в. моно-, грч. phýsis природа] припадник једне од монофизитских цркава (нпр. коптске, сиријске, јерменске); следбеник и заговорник монофизитизма.

монофизитѝзам, -зма м [в. монофизит] ист. рел. учење о само једној, божанској природи Исуса Христа, пориче истоветност Христове божанске природе с обичном људском природом.

мо̀нофизӣтски, -ска, -ско [в. монофизит] који се односи на монофизитизам или му припада. ▲ **монофизитска јерес** званични назив за монофизитизам откако је он осуђен 451. године на IV васељенском сабору.

мо̀нофӣлан, -лна, -лно прид. [в. моно-, грч. phýllon лист] бот. који има само један лист, једнолистан.

монофилетѝзам, -зма м [в. моно-, грч. phylḗ племе] биол. 1. учење о заједничком пореклу свих живих бића (нпр. Дарвинова теорија). 2. заједничко порекло неке групе организама из једног примитивног прародитељског облика.

монофо̀бија, -е̄ ж [в. моно-, фобија] псих. болестан страх од самоће.

мо̀нофон, -а, -о [в. моно-, -фонија] 1. муз. који се односи на монофонију, једногласан. 2. в. **мо̀но**.

монофо̀нија, -е̄ ж [в. моно-, -фонија] муз. једногласје без икакве пратње (данас постоји још само у фолклору).

моно̀фора, -е̄ ж [в. моно-, (би)фора] архит. прозор који се завршава полукружним или зашиљеним луком, чест у романској и готској уметности.

монофта̀лмија, -е̄ ж [в. моно-, грч. ophthalmós око] једноокост, поседовање само једног ока.

мо̀нофтонг и **мо̀нофто̄нг,** -а м [грч. monóphthongos, в. моно-, phthóngos звук] фон. вокал који нема приметне промене квалитета у оквиру једног слога, једногласник; уп. **дѝфтонг**.

монофтонг(из)а́ција, -е̄ ж [в. монофтонг] фон. промена у квалитету вокала, настала претварањем дифтонга у један глас.

монохро̀матски, -а̄, -о̄ [в. моно-, хроматски] који садржи, који има само једну боју, једнобојан (~ *екран*).

монохро̀мија, -е̄ ж [в. монохроматски] биол. појава да једно тело (биљка, животиња) има само једну боју; једнобојност.

монсѐњёр, -е́ра м [фр. monseigneur] а. ист. титула којом су се ословљавали владари у Француској. б. титула којом су се ословљавали кнежеви, папе, кардинали и други црквени великодостојници.

монсѝњо̄р, -о́ра м [итал. monsignore] титула виших католичких црквених достојанственика.

монстра̀нца, -е̄ ж [срлат. monstrantia, према monstrare показивати] црквн. посуда у којој се држи посвећена хостија (нафора); остензоријум, показница.

мо̀нструм, -а м [лат. monstrum] 1. абнормално, деформисано биће или предмет; наказа, чудовиште. 2. фиг. крајње покварен и зао човек; тежак зликовац.

мо̀нструо̄зан, -зна, -зно [срлат. monstruosus, в. монструм] 1. који има особине или својства монструма; чудовиштан, језив. 2. који изгледа застрашујуће; наказан.

монструо́зно̄ст, -ости ж [в. монструозан] особина оног што је монструозно, наказност; монструозна појава.

мо̀нсӯн, -у́на м [енгл. monsoon од порт. monção од ар. mäwsim годишње доба(метеор. сезонски ветар, специфичан за подручја јужне Азије, који зими дува с копна, а лети с мора.

мо̀нсӯнскӣ, -а̄, -о̄ [в. монсун] који се односи на монсун. ▲ **монсунске кише** кише које падају у исто време када дувају монсуни.

монта́жа, -е̄ ж [фр. montage] 1. монтирање, састављање, постављање на место; слагање у целину појединих делова неког уређаја. 2. технички поступак којим се за филм или телевизију одређује редослед слика и на јединственој траци састављају снимљени кадрови. 3. ум. уметничка композиција, посебно компонована фотографија, израђена комбиновањем или аранжирањем неколико одвојених или различитих компонената. 4. фиг. неистинито приказивање нечега својевољном комбинацијом делова, чиме се губи прави смисао; намештаљка, подвала.

монта̀же̄р, -е́ра м (ж. **монта̀же̄рка,** -е̄, дат. монта̀же̄рки) [в. монтажа] особа која врши филмску и ТВ монтажу (~ *слике*, ~ *тона*).

мо̀нта̀жнӣ, -а̄,- о̄ [в. монтажа] који се односи на монтажу; који се састављa, прави монтажом. ▲ **монтажна кућа** кућа од готових делова, об. од дрвета, који се састављају на месту градње.

монтанѝзам, -зма м [према оснивачу Монтану из Фригије] ист. религиозни покрет од II до IV века, који је захтевао строги аскетски и морални кодекс, предвиђао скори други Христов долазак и непосредан смак света.

монта̀нист(а)[1], -е̄ м [лат. montanus брдски, планински] онај који се бави монтанистиком, који проучава руде и рударство.

монта̀нист(а)[2], -е̄ м [в. монтанизам] ист. следбеник монтанизма.

монтанѝстика, -е̄ ж, дат. и лок. монтанѝстици [в. монтанист(а)[1]] наука о рударству и рудницима.

монта̀ња̄р, -а́ра м [фр. montagnard од montagne планина, названи по томе што су у Конвенту седели на највишим клупама] 1. ист. припадник левог политичког крила у време Француске револуције (1793–1794), радикални јакобинац. 2. ист. припадник левице у француској народној скупштини 1848.

монтго̀мери, -ија м [по Б. Л. Монтгомерију (Montgomery), британском фелдмаршалу у Другом светском рату] врста кишног мантила с нараменицама као на униформи.

мо̀нте̄р, -е́ра м [фр. monteur] онај који врши монтажу (машина, уређаја и сл.).

монти́рати, мо̀нти́ра̄м, 3. л. мн. монти́рајӯ свр̀ш. и несвр̀ш. [фр. monter] 1. (из)вршити монтажу, саставити, састављати (машине и сл.). 2. фиг. наместити, намештати игру; неко лоше дело, подметнути некоме нешто. ▲ **монтиран судски процес** намештено суђење, на коме се унапред зна да ће окривљени бити осуђен.

монту́ра, -е̄ ж в. **мондура́**.

мону́мент, -а м [лат. monumentum] 1. споменик. 2. фиг. велико, значајно дело.

мо̀нумента̄лан, -лна, -лно [лат. monumentalis] 1. који се односи на спомсник. 2. који задивљује својом величином; величанствен, велелепан.

мо̀пед, -а и **мо̀пе̄д,** -е́да м [нем. Moped од Motor мотор и Pedale педала] мотоцикл мале снаге, може се покретати и помоћу педала.

мо̀пс, -а м, мн. мо̀пси [фр. mops, нем. Mops од хол. mop] зоол. мањи кућни пас, округле главе, кратке длаке и мале затупасте њушке.

мо̀ра[1] и **мо́ра,** -е̄ ж [итал. morra, mora] етнол. игра прстима уз узвикивање броја; играч треба истовремено да покаже исти број прстију као и саиграч.

мо̀ра[2], -е̄ ж [лат. mora] метр. најмања јединица трајања у квантитативној метрици; трајање изговора кратког слога износи једну мору, а дугог две.

мо̀ра̄л, -а́ла м [лат. moralis, према mos ген. moris обичај] 1. скуп неписаних општеприхваћених начела у вези с понашањем и међуљуд-

ским односима. 2. специфични систем правила понашања неке групе, организације, религије, заједнице и сл. који су обавезни за њихове припаднике (*хришћански* ~, *ӣлеменски* ~). 3. лично поштење, исправност, честитост. 4. психичка спремност и воља за учешће у неком подухвату, полет, одушевљење (*борбени* ~). 5. поука, наравоучење неког књижевног, уметничког дела или догађаја.

мо̀ра̄лан, -лна, -лно [в. морал] 1. који се односи на морал, који је у духу морала; који разликује морално од неморалног. 2. честит, поштен. ▲ **морална филозофија** део филозофије који учи о моралу, моралним начелима и правилима моралнога поступања; **морални кодекс** систематизован скуп прецизно формулисаних моралних норми, утврђен писаним актом; **морални принцип** скуп правила, норми и начела који прописују морално и исправно понашање.

морали̏зам, -зма м [в. морал] 1. схватање моралне вредности као врховног начела. 2. фиг. претерана морална строгост, круто примењивање моралних начела.

морали̏за̄тор, -а м [в. морализовати] онај који се намеће као проповедник морала.

морали̏зовати, -ујēм сврш. и несврш. [фр. moraliser, в. морал] чинити, учинити моралним; унети морал у нешто, подвргнути моралним правилима.

мора̀лисати, -ишēм несврш. [в. морал] 1. размишљати, расправљати о моралу. 2. пеј. држати моралне поуке, поповати.

мора̀лист(а), -ē ж [фр. moraliste, в. морал] 1. а. особа којој је стало да живи по моралним начелима. б. онај који проповеда морална начела; морализатор. 2. писац који у својим делима расправља о моралу.

моралисти̏чкӣ, -ā, -ō [в. моралист(а)] који се односи на морализам, на моралисте или на моралисање.

морали̏тēт[1], -е́та м [лат. moralitas, в. морал] субјективни морални осећај, поступци у складу са захтевима морала; моралност.

морали̏тēт[2], -е́та м [фр. moralités] ист. у позном средњем веку, врста побожне драме која, измишљеним примерима, предочава појединс моралне поуке.

мора́лнōст, -ости ж [в. моралан] оно што је морално; поштење, честитост.

мора̀то̄ријум, -а м и **мора̀то̄рӣј,** -ија м [нлат. moratorium од лат. morari одложити, одуговлачити] 1. одлагање рока плаћања неког дуга на законит начин. 2. стање мировања неке одлуке, стављање неке одлуке ван снаге или привремено прекидање неког деловања.

мо̀рбӣдан, -дна, -дно [лат. morbidus према morbus болест] 1. који има болесне идеје, који изазива тескобу и страх. 2. мед. заст. болестан.

морбиди̏тēт, -е́та м [нлат. morbiditas, в. морбидан] мед. проценат обољења у неком крају или некој земљи; број оболелих од неке болести. ▲ **статистички** ~ број оболелих у одређеном временском периоду (укупан број или број новооболелих).

морби́днōст, -ости ж [в. морбидан] особина онога што је морбидно.

мо̀рбиле, мо̀рбӣлā ж, мн. [нлат. morbilli] мед. заразна, вирусна дечја болест праћена осипом и високом температуром, мале богиње.

мо̀рбус, -а м [лат. morbus] мед. болест.

Морга̀на, -ē ж [староирски Morrigain] митол. првобитно келтско полубожанство, вила или чаробница; полусестра краља Артура, у каснијим легендама злобна заводница.

морганà тика, -ē ж, дат. и лок. морганà тици [срлат. morganaticus од герм. morgangeba] етнол. јутарњи дар, који је младожења давао жени после прве брачне ноћи.

морга̀натскӣ, -ā, -ō [од нлат. matrimonium ad morganaticam до јутарњег дара: в. морганатика] који се односи на јутарњи дар који је младожења давао жени после прве брачне ноћи. ▲ ~ **брак** 1. ист. брак склопљен између мушкарца из високог племства и жене из нижег сталежа; жена и деца из тог брака нису имали феудална права. 2. фам. брак у којем се супружници не налазе на истом друштвеном положају.

мо́рген и **мо̀рген** прил. и прид. [нем. morgen сутра] у: □ **мало ~** жарг. шаљ. мало сутра, никада.

мо̀рденте, -еа м [итал. mordente, према mordere гристи] муз. мелодијски украс, брз прелазак из главног тона у суседни виши и нижи тон, потом враћање у главни тон.

морѐндо прил. [итал. morendo умирући] муз. постепено утишавајући и успоравајући на крају става, до једва чујних тонова.

морéна, -ē ж [фр. moraine] геол. раздробљени камени материјал који ледници, полако се крећући, носе и таложе у нижим пределима.

мо̀реска[1], -ē ж, дат. мо̀есци, ген. мн. мо̀ескӣ [фр. moresque, mauresque маварски] лик. пљоснати орнамент који приказује биљне облике, стилизоване у виду калиграфски завијених линија.

морѐска[2], -ē ж дат. морѐсци/морѐски [итал. moresca маварска] стара витешка игра с мачевима, настала крајем XV века као успомена на борбе са Маврима.

морѐшка в. **морѐска**.

мо̀рж, -а м, мн. мо̀ржеви [рус. морж од фин. morša] зоол. морски сисар из реда перајара, *Odobenus rosmarus*, тешког масивног тела, великих очњака повијених надоле, морски коњ.

Мо̀рзеова а̀збука, -ē ж [према америчком проналазачу Семјуелу Морсу (Morse), код нас изговорено по немачком Морзе] систем знакова за преношење порука телеграфом, састављен из тачака и цртица.

морибу̀ндус, -а м [лат. moribundus према morī умирати] мед. самртник, особа на умору.

мо̀рија, -ē ж [грч. moría] 1. а. куга, епидемија. б. помор од куге. 2. фиг. велика несрећа, невоља.

Мо̀рлаци, Мо̀рлāкā м мн. [према итал. Morlacco од нгрч. Mauróblachos Црни Влах] пеј. Власи, сељаци; назив за Далматинце и Приморце словенског порекла.

мо̀рмо̄н, -о́на м [према пророку Мормону] припадник сверноамеричке верске заједнице, која допушта многоженство, а поред хришћанске Свете тројице признаје и многе друге богове; основао ју је 1830. Џ. Смит, који је тврдио да је пронашао књигу пророка Мормона (из 420. г. н. е.) те је објавио њен превод као Библију Мормона. ◆ **мо̀рмо̄нскӣ**.

мормо̀низам, -зма м [в. мормон] неговање и ширење обичаја и ставова мормона, мормонство.

мо̀рс, -а м [лат. mors] смрт.

мо̀рт, -а м [нем. Mörtel] покр. малтер.

мортадѐла, -ē ж [итал. mortadella] полутрајна дебела кобасица од свињског и говеђег меса, комадића сланине с бибером и другим зачинима.

морталѝтēт, -е́та м [лат. mortalitas од mors смрт] однос броја смртних случаја према броју становника у неком периоду или на некој територији, смртност; супр. **наталѝтēт** (в.).

мортифика́ција, -ē ж [срлат. mortificatio] 1. филоз. рел. умртвљивање, умртвљење, мучење (тела); потискивање природних нагона и потреба, у сталном усавршавању бића и тежњи за просветљењем (у будизму и сл.). 2. прав. проглашење неког дуга угашеним, изгубљеног документа за неважећи и сл.

мо̀рт-сезо́на, -ē ж [фр. morte-saison] жарг. период лошег пословања; мртва сезона.

мо́ртус, мо̀ртус и **мо̀ртус** прид. индекл. [лат. mortuus мртав] 1. покр. фам. смртно уморан, исцрпљен, сломљен. 2. жарг. експр. потпуно пијан, пијан као земља, мртав пијан.

мо̀рула, -ē ж [лат. morula дудиња, плод од дуда] биол. рани ембрионални стадијум у развитку живог организма, лоптасти скуп ћелија који претходи бластули.

мо̀руна, -ē ж [лат. murena, грч. mýraina] зоол. крупна морска риба из реда штитоноша која се мрести у рекама; од њене се икре прави кавијар.

-морф, -морфан, -морфија, -морфизам, -морфоза [грч. morphḗ облик] као други део научних термина означава оно што се односи на облик, што има одређен облик, што мења облик.

мо̀рф, -а м [в. морфема] грам. реализација, стварни израз морфеме у говору.

Мòрфеј, -а и **Мòрфēј,** -éја м [грч. Morphéus] митол. бог сна у грчкој митологији; сан. □ **у Морфејевом наручју** успаван, који је заспао.

морфе́ма, -ē ·· **мòрфēм,** -éма м ж [фр. morphème од грч. morphḗ облик] грам. најмања језичка јединица која има лексичко или граматичко значење (основа, суфикс или префикс).

-морфизам в. **-морф**.

-морфија в. **-морф**.

мо̀рфијум, -а м [нем. Morphium, в. Морфеј] фарм. главни састојак у опијуму, јак аналгетик, опојна дрога.

мòрфинг, -а м [енгл. morphing, в. **-морф**] рач. техника за специјалне филмске ефекте којом се, коришћењем специјалног софтвера, једна слика постепено трансформише у другу.

морфинѝзам, -зма м [енгл. morphine, в. морфијум] хронично тровање морфијумом због дуготрајне употребе; наркоманија узрокована привикавањем на морфијум, праћена тешким нервним поремећајима и обољењима.

морфѝнист(а), -ē ж [в. морфинизам] зависник од морфијума.

морфиномà нија, -ē ж [в. морфинизам, манија] мед. зависност од морфијума.

морфо- [грч. morphḗ облик] као први део сложене речи означава оно што се односи на облик.

морфогенéза и **морфогѐнеза,** -ē ж [в. морфо-, генеза] биол. збир процеса у развоју облика живих бића; наука о постанку, пореклу организма (његових делова, органа).

-морфоза в. **-морф**.

морфолò гија, -ē ж [в. морфо-, -логија] 1. наука о облицима (начину постанка, еволуцији и сл.). 2. лингв. део науке о језику који проучава структуру речи и њихове облике. 3. биол. геогр. наука која проучава облик, величину и структуру (биљних и животињских организама, површине Земље итд.). ◆ **морфо̀лошкӣ**.

морфонолò гија, -ē ж [в. морфо-, фонологија] лингв. део граматике који објашњава промене гласова и гласовних скупова у зависности од њиховог положаја у морфемама. ◆ **морфонò лошкӣ**.

морфосѝнтакса и **морфосинтà кса,** -ē ж [в. морфо-, синтакса] лингв. део граматике који проучава морфеме заједно са њиховим функцијама.

морфофонолò гија в. **морфонолò гија**.

москѝто, -а м [шп. mosquito од mosca мува од лат. musca мува] зоол. род комараца из тропских крајева.

мосхолà трија, -ē ж [грч. móschos теле, в. -латрија] митол. обожавање златног телета, коме су се клањали Израиљци док су били у пустињи (Прва књига о царевима, 12:28).

мòтел, -а и **мòтēл,** -éла м [енгл. mot(or) (hot)el] хотел на аутопуту, намењен гостима који путују моторним возилима.

мòтēт, -éта м [итал. mottetto од стфр. motet реч, стих] муз. средњовековна вишегласна вокална композиција, са инструменталном пратњом или без ње, обично са текстом из Библије.

мòтӣв, -и́ва м [фр. motif од срлат. motivus од лат. motus покрет] 1. псих. оно што покреће на неку делатност, унутрашњи подстицај; побуда. 2. а. ум. основна идеја, полазна садржина уметничког дела (књижевног, музичког и сл.). б. лик. ликовни детаљ, шара, орнамент. в. муз. најмањи смислени део једне музичке мисли који се понавља.

мотива́ција, -ē ж [нлат. motivatio, в. мотив] 1. изношење, образложење побуда које су утицале на известан поступак, опредељење мотива (у књижевном делу). 2. псих. скуп подстицаја, побуда који човека покрећу на активност.

мотѝвисати, -вишēм свршен. и несвршен. [фр. motiver, в. мотив] 1. износити, наводити мотиве, образложити, образлагати, објашњавати, објаснити. 2. да(ва)ти (коме) подстицај, мотив (1).

мотилѝтēт, -éта м [лат. motilitas од motus покрет] покретљивост, покретност.

мòто, -а м (с), ретко у мн. мòта, ген. мòтā [итал. motto] 1. књиж. сажета мисао, изрека која је наведена на почетку неког дела и која наговешта-

ва основну идеју; гесло. 2. фиг. идеја водиља, мисао водиља.

мото- [лат. motus кретање] као први део речи значи да је нешто у вези с мотором (1) или моторним возилима (*мо̄тоцикл, мо̄то̄рка*).

мо̀тодром, -а м [в. мото-, -дром] тркалиште за мотоциклистичке трке.

мо̀то-кро̀с, -а м [енгл. moto-cross] сп. такмичење у вожњи моторима по тешком природном терену, изван изграђених стаза.

мотокултива̄тор, -а м [в. мото-, култиватор] агр. мања пољопривредна машина за обраду мањих површина земљишта.

мотонау̀тика, -е̄ ж, дат. мотонау̀тици [в. мото-, наутика] сп. такмичење спортским чамцем на моторни погон.

мо̀то̄р, -о́ра м [лат. motor, према movere покретати] 1. техн. уређај који претвара неку врсту енергије у механички рад (об. сагоревањем деривата нафте или електричном енергијом). 2. фиг. ствар или особа која подстиче или омогућује кретање, покретач. 3. фам. а. моторни чамац. б. мотоцикл.

моториза́ција, -е̄ ж [в. мотор] 1. снабдевање моторним возилима, увођење моторних возила у употребу. 2. фам. сва моторна возила која има нека фирма, установа и сл.

мото̀ризовати, -зӯјем свршн. и несврш. [в. мотор] опремати, снабде(ва)ти моторним возилима.

мото̀рика, -е̄ ж, дат. и лок. мото̀рици [клат. motorius од motus покрет] 1. мед. способност извођења телесних покрета с обзиром на координацију између нервног система и мишића. 2. муз. специфичан ритмички ток, правилан и једнолик.

мото̀рӣн, -и́на м [итал. motorino дем. од motore, в. мотор] покр. моторни чамац.

мото̀рист(а), -е̄ ж [в. мотор] 1. особа која рукује моторима и одржава их. 2. онај који вози мотоцикл. 3. сп. особа која се бави мотоциклизмом.

моторѝстика, -е̄ ж, дат. моторѝстици [в. мотор] 1. наука о моторима. 2. сп. такмичење моторима; мотоциклизам.

мото̀ричкӣ, -а̄, -о̄ [в. моторика] који се односи на моторику; који се односи на учење и извођење покрета, на координацију нервног система с мишићима.

мо̀то̄рнӣ, -а̄, -о̄ [в. мотор] 1. који се односи на мотор; који има мотор; који се покреће мотором. 2. мед. који покреће, покретачки (*мо̄то̄рни центри*).

моторо́ла, -е̄ ж [према имену америчке компаније Motorola] техн. ручна пријемно-отпремна радио-станица малог домета.

мо̀тоскаф, -а м [итал. motoscafo] вој. веома брз моторни чамац, с три члана посаде, наоружан торпедом и малим топом.

мотоскӯтер, -а м [в. мото-, енгл. scooter тротинет] мотоцикл на коме возач седи са ногама испред себе, не опкорачујући га.

мотоцѝкл, -а м, ген. мн. мото̀цикла̄ и мотоцѝкла̄ [в. мотор, грч. kýklos точак] лако моторно возило с два или три точка (мотоцикл с приколицом) и с бензинским мотором као погонском снагом.

мотоциклѝзам, -зма м [в. мотоцикл] сп. спорт који обухвата разне врсте трка на мотоциклу (на друмовима, на кружним стазама, мото-крос итд.).

мотоцѝклист(а), -е̄ ж [в. мотоцикл] 1. возач мотоцикла. 2. сп. вој. професионални возач мотоцикла (такмичар или припадник војне или полицијске јединице).

мотоциклѝстичкӣ, -а̄, -о̄ прид. [в. мотоцикл] који се односи на мотоцикле и мотоциклизам.

мо̀хел, -а м [хебр. mohel] особа која врши обрезивање деце код Јевреја.

мо̀хер, -а м [енгл. mohair] 1. фина чешљана вуна ангорске козе. 2. тканина од ангорске вуне (помешана са памуком, свилом, ланом или без њих).

Мохика́нац, -нца м, ген. мн. Мохѝка̄на̄ца̄ [енгл. Mohican] припадник изумрлог племена Индијанаца који су живели у долини реке Хадсон. □ **последњи ~** (по наслову истоименог романа Џ. Ф. Купера) фиг. последњи представник неке групе, покрета и сл.

мо̑ција и **мо̀ција**, -е̄ ж [лат. motio према movere кретати се] 1. предлог (об. усмени) на некој скупштини. 2. кретање. 3. грам. промена придева по роду (мушком, женском и средњем); грађење женских именица од мушких (*пе̑сник — пе̑сникиња*) или обрнуто.

мо̀ционӣ, -а̄, -о̄ [в. моција] грам. који се односи на моцију (3).

мошеја, -е̄ ж [нем. Moschee од итал. moschea од ар. masǧid] муслиманска богомоља, џамија.

мо̀шт, -а м [нем. Most] непревреo сок од грожђа слатког укуса; младо вино, ширa.

мо́шус, -а м [нем. Moschuss од срлат. moschus од грч. móschos] 1. зоол. азијска врста јелена без рогова, *Moschus moschiferus*, чији мужјак у кеси на доњем делу трбуха лучи миришљаву супстанцу. 2. тамносмеђа мирисна супстанца коју лучи тај јелен; употребљава се у производњи парфема. ◆ **мо́шуснӣ**.

мра̏мо̄р, -а м [лат. marmor] 1. в. **мѐрмер**. 2. надгробни камен, споменик на месту погибије или сахране. 3. камен, стена, хрид.

мра̏мо̄ран, -а, -о [в. мрамор] 1. в. **мѐрмеран**. 2. фиг. који је као од мрамора; хладан, неосетљив. 3. који личи на мрамор (*мраморни колач*).

мра̏мо̄рје, -а с [в. мрамор] више мермерних блокова сложених у целину.

мр̏мот, -а м [итал. marmotta] зоол. глодар сродан веверици, *Marmotta marmotta*; већи део године проводи у спављу у дубоким јамама које сам ископа, живи у Карпатима, Пиринејима и Алпима.

материја̀лизовати, -ујѐм свр̄ш. и несвр̄ш. [в. материјализација] 1. отеловити, оваплотити. 2. оствари(ва)ти што конкретно, конкретизовати. 3. оствари(ва)ти материјалну корист, уновчити.

муа̀лим, -а м [тур. muallim од ар. mua'llim] покр. учитељ, наставник (об. у муслиманској основној школи, мектебу).

муба́рећ, -а м = **муба́рек**, -а м [тур. mübarek од ар. mubārāk] покр. 1. весеље, прослава. 2. добар, племенит човек. 3. као прид. индекл. срећан, благословен.

муба́рећи узв. срећно! честитам!

муба́шир, -а м [тур. mubaşir од ар. mubāšir] покр. гласник; изасланик.

мудѐриз, -а м = **мудѐрис**, -а м [тур. muderris од ар. mudārris] покр. професор, наставник у високој верској школи, медреси.

мӯдӣр, -и́ра м [тур. müdür од ар. mudīr] 1. ист. обласни старешина у турско доба. 2. управник, директор.

мӯдрас, -а м [санскр. mudra знак] 1. вештина говорења рукама код Индијаца. 2. азбука која се употребљава за такво говорење; састоји се од око 500 положаја руку.

мӯжа̄р, -а́ра м [мађ. mozsár од нем. Mörser] 1. етнол. метална или дрвена посуда с тучком у којој се нешто дроби; аван. 2. ист. врста малог топа који производи само прасак без хица, прангија.

мӯжик, -а м, мн. мӯжици [рус. мужик] 1. ист. руски сељак. 2. фиг. неотесан, прост, необразован човек.

му́за, -е̄ ж [грч. Moûsa] 1. једна од девет кћери грчког бога Зевса и Мнемозине, заштитница уметности, науке и вештина. 2. фиг. жена која надахњује уметника; извор поетског надахнућа и инспирације.

музеа́лац, -лца м, ген. мн. музе̏а̄ла̄ца̄ [в. музеј] службеник у музеју, кустос.

музе̏а̄лије, музе̏а̄лија̄ ж мн. [в. музеј] 1. предмети у музеју изложени јавности. 2. фиг. материјални остаци старога доба, старине, реткости.

мӯзе̄ј, -е́ја м [грч. Mouseîon, према Moûsa муза] установа у којој се чувају, проучавају и излажу уметничка дела, старине и предмети из различитих области (науке, историје, технике и сл.).

мӯзе̄јскӣ, -а, -о [в. музеј] 1. који се односи на музеј, који припада музеју. 2. који би заслужио да буде у музеју (*музе̄јска вредно̄ст*).

музеогра̀фија, -е̄ ж [в. музеј, -графија] дисциплина која се бави описивањем музеја, збирки и њихових реткости.

музео̀лог, -а м, мн. музео̀лози [в. музеј, -лог] онај који се бави музеологијом.

музеолòгија, -ē ж [в. музеј, -логија] наука о музејима (о питањима архитектуре музејских објеката, о њиховом осветљењу, радионицама, безбедности, начину излагања и сл.).

музеòлошкӣ, -ā, -ō [в. музеолог] који се односи на музеологе и музеологију.

музèум в. **мȕзēј**.

мȕзика, -ē ж, дат. и лок. мȕзици [лат. musica од грч. mousikḗ (téchnē) вештина муза] 1. уметност изражена тоновима. 2. свирање, концерт. 3. фам. оркестар који свира у ходу или на отвореном простору. 4. фиг. оно што пријатно, складно звучи.

мȕзикāлан, -лна, -лно [нлат. musicalis, в. музика] 1. који има слуха за музику, који је способан да је разуме и емоционално доживи. 2. фиг. хармоничан, звучан.

музȉкāлије, музȉкāлијā ж мн. [нлат. musicalia, в. музика] муз. заједнички назив за нотне свеске (штампане или писане) и инструменте.

музикáлност, -и ж [в. музикалан, музика] 1. способност за разумевање и емоционално доживљавање музике; обдареност за музику. 2. хармонична звучност.

музȉкант, -а м, ген. мн. музȉканāтā [итал. musicante, в. музика] често пеј. музичар, свирач.

музикòлог, -а м, мн. музикòлози, ген. мн. музикòлōгā [в. музика, -лог] научник који се бави музикологијом, стручњак за мȕзикологију.

музиколòгија, -ē ж [в. музика, -логија] наука о музичкој уметности (историји музике, стилским обележјима музичких дела, начинима интерпретације итд.).

музикòлошкӣ, -ā, -ō [в. музиколог] који се односи на музикологе и музикологију.

музикотерáпија, -ē ж [в. музика, терапија] лечење помоћу психосоматског дејства музике.

музȉрати в. **мусȉрати**.

музицȉрати, музȉцӣрām, 3. л. мн. музицȉрајӯ несврш. [нем. musizieren, в. музика] изводити музичка дела, свирати и певати.

мȕзичār, -а м (ж. **мȕзичārка**, дат. мȕзичārки) [лат. musicus, в. музика] онај који се бави музиком (композитор, диригент, певач, свирач и сл.).

мȕзичкӣ, -ā, -ō [в. музика] који се односи на музику. ▲ **музичка академија** највиша музичка образовна установа; **музичка драма** позоришни комад у којем су драмски текст и тон музика подједнако заступљени и у равноправном положају.

мујèзин, -а м [тур. müezzin од ар. mu'ăḏḏin] исламски верски службеник који с минарета објављује да је време молитве и позива на њу.

мукабèла, -ē ж [тур. mukabele од ар. muqābälä] рел. гласно учење Курана у џамији, обично у време Рамазана.

мукàдем, -а м [тур. mukkadem од ар. muqaddäm пробрани, вредни] покр. мушки појас од скупоцене тканине.

мукàјет прид. индекл. [тур. mukayyet од ар. muqayyäd] заинтересован; пажљив, обзиран. □ **бити ~** повести, водити рачуна о чему, марити за нешто; **(он, она) ни ~** (он, она) ни најмање не обраћа пажњу, ни брига га (ју) није.

мукóза, -ē ж [нлат. mucosa од mucus слуз] анат. слузокожа.

мȕкōзан, -зна, -зно [лат. mucosus] слузав, слинав, балав.

мукоúди, мукоúдā м мн., јд. мукòид, ген. мукоúда [лат. mucus слуз, в. -оид] физиол. материја која је налик на слуз, која се углавном ствара код појединих обољења или промена у организму (мукоидна циста).

мукта̀лук в. **муфта̀лук**.

мȕктāр, -ára = **мȕхтāр,** -ára м [тур. muhtar од ар. muḫtār] покр. ист. општински, градски или обласни старешина; управни чиновник.

мȕктација, мȕктāш, мукта̀шити, мукта́штво, мȕктē в. **мȕфтација, мȕфтāш, муфта́шити, муфта́штво, мȕфтē**.

мȗл, -а м [енгл. mull] танак, фин муслин, пореклом из Индије.

мȕла[1], -ē м (индекл. кад је уз име) [тур. mülla од ар. mäwlā господин, господар] 1. исламски свештеник, теолог, теолошки образован човек. 2. судија, обично у великим градовима, кадија.

3. ист. титула коју је султан додељивао ученим људима као посебно признање.

мӯла[2], -ē ж [лат. mulus, mula] 1. зоол. копитар који настаје парењем магарца и кобиле, *Equus mulus* (док је мазга производ парења пастува и магарице). 2. фам. пеј. глупача.

мула́жа, -ē ж [фр. moulage] 1. узимање отисака ради прављења калупа. 2. делови људског тела направљени од воска или гипса и обојени.

мула́зим, -а м [тур. mülâzım од ар. mulāzim] 1. млађи судски чиновник. 2. поручник.

мула̀лук, -а м, мн. мула̀луци [тур. müllalık, в. мула[1]] покр. судски округ, подручје у надлежности муле, кадије.

мула̀рија, -ē ж, зб. [венец. mularia] покр. фам. дечурлија, мангупарија.

мӯлат и **мӯлат,** -а м (ж. **мӯлаткиња**) [шп. mulato према mulo мазга] особа чији је један родитељ беле, а други црне пути, мешанац, мелез.

мӯлац, -лца м [в. мула[2]] 1. мужјак муле. 2. покр. пеј. а. ванбрачно дете мушког пола. б. несташан дечак, деран, мангуп. в. глупан, мазгов.

мӯлк, -а м = **мӯлӣ,** -а м [тур. mülk, emlâk од ар. milk посед] 1. непокретно добро, имање, посед; својина. 2. прав. некретнина којом власник може располагати без ограничења.

мулти- [лат. multus многи] као први део сложеница показује да онога што је означено другим делом има много или да се јавља у више облика; много-, више-.

мултивалѐнтан в. **поливалѐнтан.**

мултиварӣјантан, -тна, -тно [в. мулти-, варијанта] који има више варијаната; који се односи на више варијабли. ▲ **мултиваријантна анализа** статистичка процена, поступак којим се анализира међусобна зависност или повезаност различитих варијабли.

мӯлтивӣзор, -а м [в. мулти-, лат. videre видети] техн. апарат који у великим градовима служи за оријентацију дајући податке о улицама, превозним средствима и сл.

мултивита̀мӣн, -ӣна м [в. мулти-, витамин] фарм. препарат у облику пилула који садржи шест најважнијих врста витамина.

мултивита̀мӣнскӣ, -ā, -ō [в. мултивитамин] који садржи више витамина (~ *напӣтак*, ~ *прēпарāт*).

мӯлтидимензионā̀лан, -лна, -лно [в. мулти-, димензија] који има много димензија; разноврстан, велик, свеобухватан. ▲ **мултидимензионална анализа** анализа која се заснива на корелацији између великог броја података, варијабли.

мӯлтидисциплинā̀ран, -рна, -рно [в. мулти-, дисциплина] који се у истраживању ослања на већи број наука или научних дисциплина, сродних или различитих.

мӯлтикултурā̀лан, -рна, -рно прид. [в. мулти-, култура] који се односи на више култура, који обухвата културе више разних народа.

мултикултура́лнōст, -ости ж [в. мулти-, култура] прожимање и заједнички живот више култура, више облика културног живота у једној средини, земљи или држави.

мӯлтилатерā̀лан, -лна, -лно [в. мулти-, латералан] 1. који има више страна; вишестран, многостран. 2. који се односи на више учесника. ▲ **мултилатерална корпорација** корпорација у којој се остварује вишестрана сарадња; **мултилатерална сарадња** сарадња која се обавља између више од две стране; **мултилатерални односи** односи који се граде и одржавају између више страна; **мултилатерални уговор** уговор склопљен између више од двеју уговорних страна.

мултилатералѝзам, -зма м [в. мултилатералан] екон. доктрина која заговара потпуно слободну трговину и укидање свих препрека у међународној трговини.

мӯлтимедијā̀лан, -лна, -лно [в. мулти-, медиј(ум)] који комбинује текст, графику, филм, видео и музику тако да делују као целина. ▲ **мултимедијални центар** установа која обједињује различите визуелне и акустичке медије у циљу образовања, пружања информације или забаве.

мултимилиӧнӗр, -е́ра м [в. мулти-, милионер] 1. особа чија имовина износи више милиона. 2. фам. експр. веома богат човек, богаташ.

мȕлтинационā̀лан, -лна, -лно [в. мулти-, националан] прид. вишенационалан. ▲ **мултинационална компанија** предузеће с огранцима, представништвима у више различитих земаља; **мултинационалне снаге** вој. војне јединице и организације чији су чланови пореклом из различитих земаља (нпр. снаге Уједињених нација).

мȕлтипā̀ра, -ē и **мултȉпара,** -ē ж [лат. multipara, в. мулти-, лат. parēre рађати] мед. жена која је рађала више пута, многоротка.

мȕлтипл, -а м [лат. multiplus] ум. сликарско дело које омогућава копирање у серији, како би постало приступачно што већем броју заинтересованих.

мȕлтиплā̀н, -а м [в. мулти-, лат. planum раван] авиј. авион с крилима у више редова, многокрилац.

мȕлтиплекс, -а м [лат. multiplex многострук] рач. техника у комуникацијама и улазним односно излазним операцијама: одређени број одвојених сигнала истовремено се преноси једним каналом или линијом.

мȕлтиплексер, -а м ~ **мȕлтиплексор,** -а м [енгл. multiplexer, в. мултиплекс] рач. 1. хардверски склоп за бирање једног излаза из више улазних канала. 2. уређај за преношење различитих токова података заједничком комуникацијском линијом у оба смера.

мȕлтипли̏, -ā, -ō [лат. multiplus] многострук, разноврстан, сложен. ▲ **мултипла склероза** мед. тешка хронична органска болест централног нервног система, непознатог узрока.

мултипли̏канд, -а м [лат. multiplicandus] мат. број који треба помножити, умноженик; уп. **мултипли̏кā̀тор** (1).

мȕлтипликатȉван, -вна, -вно [нлат. multiplicativus] који умножава.

мултипли̏кā̀тор, -а м [лат. multiplicator] 1. мат. број којим се множи, множилац. 2. техн. уређај за повећање силе, електричне струје, броја обртаја; супр. **рȅдуктор** (в.). 3. уређај за умножавање. 4. екон. коефицијент који показује колико ће се пута повећати национални доходак с обзиром на повећање инвестиција. ◆ **мултипли̏кā̀торскӣ**.

мултипликā̀ција, -ē ж [лат. multiplicatio] 1. мат. множење. 2. повећавање броја или количине, умножавање.

мултиплицȉрати, мултипли̏цӣрām, 3. л. мн. мултиплицȉрајū ~ **мултȉпликовати,** -ујēм сврш. и несврш. [лат. multiplicare] 1. мат. (по)множити. 2. повећати број или количину нечега, умножавати, умножити.

мултиплицȉтēт, -е́та м [нлат. multiplicitas] мноштво, разноликост, разноврсност.

мултипо̀лā̀ран, -рна, -рно [нлат. multipolaris, в. мулти-, поларни] који има више полова.

мултипра̀ктик, -а м [енгл. multipractic, в. мулти-, практичан] кухињски електрични уређај који обавља више различитих операција.

мултипрограми̏рање [в. мулти-, програмирање] рач. истовремено извођење два или више различитих програма на једном рачунару.

мултипро̀цесор, -а м [в. мулти-, процесор] рач. систем обраде података у којем се истовремено користе две или више централних процесних јединица.

мултита̀скинг, -а м [енгл. multitasking, в. мулти-, енгл. task задатак] рач. способност оперативног система да истовремено извршава више различитих задатака.

мȕлтифṑрман, -мна, -мно [лат. multiformis] који има много облика, многолик, разнолик.

мȕлћ ~ **мȕлк** (в.)

мȕм, -а м [тур. mum од перс. mūm восак] покр. заст. свећа.

мȕмија и мȕмија, -ē ж [срлат. mummia од ар. mūmiyah од перс. mūm восак] 1. тело умрлога код којега је процес труљења спречен балзамовањем. 2. пеј. а. истрошена особа у дубокој старости (обично слаба, мршава). б. особа која је укочена, непокретна и физички и ментално. в. човек застарелих погледа.

му́мин, -а м [тур. mümin од ар. mū'mīn] 1. следбеник ислама, верник, муслиман. 2. исламски службеник који склапа бракове.

мумификáција, -ē ж [нлат. mumificatio, в. мумија] поступак за очување мртвог тела како би се спречило распадање, балзамовање.

мумифици́рати се, мумифи́цирā̄м се, 3. л. мн. мумифици́рајӯ се [в. мумификација] претворити се, претварати се у мумију.

мӯм-мàказе, мӯм-мàкāзā̄ ж мн. [тур. mum makası, в. мум, маказе] усекач за свеће, врста маказа којима се одсеца фитиљ свеће како би боље горела.

мӯмпс, -а м = **мӯмс**, -а м [нем. Mumps од енгл. mumps] мед. заразна болест код које отекну доушне жлезде на једној или обе стране лица; заушке, паротитис.

муна́ра, -ē ж = **мина́ре(т)** (в.)

мӯнгос, -а м [инд. mangûs] зоол. азијски глодар сличан куни који уништава змије, *Herpestes*.

мундӣја̄л, -а́ла м [шп. mundial према mundo свет] сп. жарг. светско првенство (об. у фудбалу).

мӯндӣр, -и́ра м [фр. monture] ист. а. свечани војнички капут или блуза. б. заст. службена одећа прописаног кроја, униформа.

мӯндус, -а м [лат. mundus] филоз. умом спознатљив свет; васиона, човечанство, људи.

мӯндхармо̀ника, -ē ж, мн. мундхармо̀ници [нем. Mundharmonika] заст. усна хармоника.

мӯндштик, -а м [нем. Mundstück од Mund уста, Stück комад] 1. муз. део на дувачким инструментима који се ставља у уста, писак. 2. в. **мӯштикла**.

мӯни́ција, -ē ж [лат. munitio утврђивање, утврђење] убојна средства (меци, гранате) које се испаљују из ватреног оружја.

мӯниципа̄лан, -лна, -лно [лат. municipalis, према municipium слободни град] који припада, који се односи на самосталну градску управу. ▲ **муниципална права** ист. римско грађанско право и друге повластице које су у Римском царству додељиване неком насељу; **муниципалне обвезнице** градске обвезнице које се издају ради финансирања локалних објеката.

муниципа̀лизовати, -зујēм сврш. и несврш. [в. муниципалан] уредити, уређивати државу тако да градови или општине добију сопствену самоуправу.

муниципалӣтēт, -е́та м [нлат. municipalitas] 1. градски одбор, општинско веће, суд, градска управа. 2. службеници, чиновници градског одбора или општине.

мунӣцӣпијум, -а = **мунӣцӣпӣј**, -а м [лат. municipium] ист. град или општина са самосталном управом.

мӯнта, -ē ж [итал. multa глоба] јавна продаја путем надметања у понуђеним ценама; лицитација, аукција.

мӯнтати, -а̄м несврш. [в. мунта; у значењу 2 вероватно од лат. mutare мењати] 1. покр. продавати на лицитацији. 2. фам. варати, подваљивати; искоришћавати.

мӯра̄л, -а́ла м [шп. mural зидни према muro зид] лик. велика слика на зиду зграде, доступна погледима пролазника.

мӯрва, -ē ж [лат. morus] бот. дуд, дрво и његов плод.

мӯрда̄р, -а́ра м [тур. murdar од перс. murdār] запуштена, неуредна и аљкава особа.

мурда̀рлук, -а м, мн. мурда̀рлуци [тур. murdarlık, в. мурдар] неуредност, нечистоћа, аљкавост.

мӯрда̄рскӣ, -а, -о [тур. murdarlık, в. мурдар] који се односи на мурдаре; неуредан, аљкав; лоше урађен.

мурѐћеп, -а м = **мурѐћеф,** -а м [тур. mürekkep од ар. murākkāb] покр. заст. мастило, црнило.

мӯрӣд, -и́да м [тур. murīt од ар. murīd онај који стреми ка нечему] покр. 1. кандидат за какав дервишки ред. 2. присталица, следбеник једног старешине, шеика.

мӯрина, -ē ж [итал. murena од лат. muraena од грч. mýraina] зоол. отровна морска риба, грабљивица, слична јегуљи, *Muraena helena*.

мӯртат, -а м = **мӯртатин,** -а м [тур. mürtet од ар. murtādd] покр. 1. издајник, издајица. 2. отпадник од вере.

муртàтлук, -а м, мн. муртàтлуци [в. муртат] покр. издаја.

мурури́ја, -ӗ ж [тур. müruriye од ар. murūrīyyä] покр. заст. трошарина, путарина.

мусà̀ка, -ӗ ж, дат. и лок. мусà̀ки [тур. musaka од ар. musäqqā натопљен] кулин. јело од танко изрезаног кромпира, патлиџана или тиквице са исецканим или млевеним месом које се пече у пећници.

мусà̀ла, -ӗ ж [тур. musalla од ар. muṣallā] покр. већи, отворен простор на који муслимани једног места долазе и заједно клањају бајрамску молитву.

муса́фир, -а м [тур. misafir од ар. musāfir] покр. етнол. гост, путник-намерник.

мусафирхà̀на, -ӗ ж [тур. misafirhane од musafir, перс. ḫāne кућа] покр. етнол. заст. кућа или одаја за путнике-намернике; гостионица у којој се могу добити бесплатно преноћиште и храна.

мусѐлим, -а м [тур. müsellim од ар. musällim] ист. високи турски чиновник; заступник паше у некој области, срески начелник, управник санџака; мутеселим.

муси́рати, мӯси̏рām, 3. л. мн. муси́рајӯ несврш. [фр. mousser] правити пену, пенушати се; испуштати мехуриће на површину (о минералној води и газираним пићима).

мускà̀рӣн, -и́на м [лат. muscarius према musca мува] бот. отровни састојак у гљиви мухари, *Amanta muscarina*).

мӯскат, -а м [итал. moscato] 1. сорта мирисног грожђа, мушкат, мушкател. 2. вино направљено од тог грожђа.

мӯск(е)лфӣбер, -а м [нем. Muskelfieber мишићна грозница] фам. бол у мишићима после физичке активности.

мускѐта, -ӗ ж [фр. mousquet од итал. moschetto] ист. вој. старински модел пушке с фитиљем.

мускѐтӑр, -а́ра м [фр. mousquetaire] ист. војник наоружан мускетом.

мӯскул, -а м [лат. musculus мали миш, мишић] анат. мишић.

мӯскулӑрнӣ, -ā, -ō [лат. muscularis, в. мускул] анат. мишићни.

мускулату́ра, -ӗ ж [нлат. musculatura од лат. musculus мишић] анат. сви мишићи тела, систем мишића.

му́сли, му́слā м мн. и **мӯсли,** мӯслија м [швајцарски нем. Muesli, Müsli од нем. Mus пире, каша] мешавина житарица, сушеног воћа, меда и других састојака, об. се служи са млеком или јогуртом.

муслӣма̀н, -а́на м (ж. **муслӣма̀нка**, дат. муслӣма̀нки) [тур. müslim од ар. muslim] 1. онај који је муслиманске вероисповести, мухамеданац. 2. (**Муслиман**) ист. припадник народа муслиманске вероисповести који живи у Босни и Херцеговини, Бошњак.

муслӣма̀нскӣ, -а, -о [в. муслиман] који припада исламској вери, исламски.

мӯслӣн, -и́на м [фр. mousseline од итал. mussolina према ирачком граду Мосулу] врста меке и лаке прозирне памучне тканине.

мӯстанг, -а м, мн. мӯстанзи [енгл. mustang од амер. шп. mestengo] 1. полудивљи коњ у северноамеричким преријама. 2. тип америчког борбеног авиона из Другог светског рата.

мӯста̀ћ, -а́ћа м [фр. moustache, итал. mustaccio, према грч. mýstax] 1. покр. заст. брк. 2. дуге длаке на њушци појединих животиња.

мӯстра, -ӗ ж [нем. Muster] 1. узорак, образац, предмет који служи за углед. 2. шара, шаблон за везење, молерске радове и др. 3. ирон. пеј. особа који добро познаје образац, правила средине и добро се у њих уклапа.

мӯта узв. [итал. muta мењај] муз. упозорење музичару који свира два инструмента у оркестру да промени инструмент.

мӯтабӣлан, -лна, -лно [лат. mutabilis] колебљив, несталан, променљив, непостојан.

мутӑ̀бџија и **мута́бџија,** -ӗ м [в. мутап] покр. етнол. онај који израђује мутапе, покривач или простирке од козје длаке.

мутӑ̀вџија и **мута́вџија,** -ӗ ж в. **мутӑ̀бџија**.

мӯтагӗн, -а м [в. мутација, -ген] биол. физички или хемијски чинилац који изазива мутације.

мутагѐнеза и **мутагенéза**, -ē ж [в. мутација, -генеза] настанак мутације узрокован мутагеним агенсима хемијске или физичке природе.

мѝутант, -а м [лат. mutans према mutare мењати се] 1. биол. организам у којем су мутацијом промењена нека наследна својства. 2. у језику научне фантастике, биће настало мутацијом земаљских или ванземаљских бића.

мѝутāп, -а́па м [тур. muytap од перс. mūytāb плетење] покр. етнол. покривач или простирка од козје длаке.

мута́ција, -ē ж [лат. mutatio промена, мењање] 1. биол. промена у наследним карактеристикама, условљена променама особина гена, без видљивих узрока. 2. мењање гласа у време пубертета, мутирање. 3. муз. ист. у средњовековној музици, назив за прелаз из једног хексакорда у други. 4. фон. промена квалитета гласа која настаје под дејством гласова у окружењу. ◆ **мѝутацио̄нӣ**.

мѝутер, -а м [нем. Mutter] покр. заст. матица завртња.

мутесáриф, -а м [тур. mutasarrıf од ар. mutāṣarrif] покр. ист. 1. намесник, начелник у некој административној области, гувернер. 2. турски војно-административни старешина, валија. 3. власник, поседник.

мутесѐлим, -а м = **мусѐлим** (в.)

мутѝзам, -зма м [нем. Mutismus према лат. mutus нем] мед. урођена или стечена неспособност говора, мада говорни органи не морају бити оштећени; свесно, вољно постојано ћутање.

мутила́ција, -ē ж [лат. mutilatio] сакаћење, нагрђивање, унаказивање.

мути́рати, мѝутӣра̄м, 3. л. мн. мути́рајӯ свршн. и несврш. [в. мутација] 1. мењати, променити глас у време пубертета. 2. биол. доживети мутацију, промену у наследним особинама.

мѝутō̄н, -о́на м [в. мутација] биол. саставни део гена, основна јединица мутације.

мутуали́зам, -зма м [лат. mutuus узајамни] 1. биол. врста узајамног односа, симбиозе међу јединкама различитих врста чије је дејство корисно за оба партнера. 2. узајамно помагање. 3. учење француског социјалисте Прудона (1809–1865) о преображају капитализма у социјализам помоћу бескаматних зајмова, удружења за узајамну помоћ и сл.

мутуа́ција, -ē ж [лат. mutuatio] позајмица, зајам, позајмљивање.

мӯф, мӯфа и мѝуфа м, мн. мѝуфови [нем. Muff] 1. део одеће (об. од крзна) са отворима на обе стране за грејање шака. 2. техн. наглавак за постављање мерне и контролне опреме и за спајање цеви.

мӯфа, -ē ж [итал. muffa] покр. покварено, прокисло вино.

мѝуфлō̄н, -о́на м [фр. mouflon] зоол. дивља овца с надоле повијеним дугим роговима, *Ovis musimon*.

мѝуфљӯз, -у́за м [тур. müflis од ар. muflis] 1. покварен човек; готован, битанга. 2. особа која је финансијски пропала, банкротирала.

мѝуфљӯскӣ, -ā, -ō̄ [в. муфљуз] као муфљуз; готовански, покварењачки.

муфтàлук, -а м, мн. муфтàлуци, ген. мн. муфтàлӯкā = **муктàлук**, -а м, мн. муктàлуци, ген. мн. муктàлӯкā [в. мукте] оно што се добије или узме бесплатно; џабалук.

мѝуфтаџија, -ē м = **мѝуктаџија**, -ē м [в. муфташ] покр. в. **мѝуфтā̄ш**.

мѝуфтā̄ш, -а́ша м = **мѝуктā̄ш**, -а́ша м [тур. müft од перс. muft] фам. пеј. онај који жели да нешто добије бесплатно, да живи на туђ рачун.

муфта́шити, мѝуфтāшӣм несврш. : **муктá-шити**, мѝуктāшӣм несврш. [в. муфташ] понашати се као мукташ, живети на туђ рачун.

муфта́штво, -а с = **муктá́штво**, -а с [в. муфташ] понашање и поступци мукташа.

мѝуфтē прил. = **мѝуктē** прил. [тур. müft од перс. muft] фам. бадава, бесплатно.

мѝуфтија, -ē м [тур. müftü од ар. muftī] 1. највиши муслимански свештеник у једној области. 2. муслимански великодостојник.

муфти́јство, -а с = **муфтѝлук** (в.)

муфтѝлук, -а м, мн. муфтѝлуци [тур. müftülük, в. муфтија] 1. звање, служба, достојанство

муфтије. 2. надлештво у којем се налази муфтија.

мухàбет, -а м [тур. mehabbet, muhabbet од ар. maḥabba љубав] 1. пријатељски разговор, ћаскање. 2. љубав, другарство, пријатељство.

мухамедáнац, -нца м [према имену оснивача ислама Мухамеда] в. **муслúмāн**.

мухамèдāнскӣ, -ā, -ō̄ [в. мухамеданац] в. **муслúмāнскӣ**.

мухамедáнство, -а с [према имену оснивача ислама Мухамеда] муслиманска вера, ислам.

мухàрем, -а м [тур. muharrem од ар. muḥarram] први месец по муслиманском календару.

мухафèза, -ē ж [тур. muhafaza од ар. muhafaẓa] заст. 1. тврђава, утврђени град. 2. област, подручје које се чува и брани.

мухáфиз, -а м [тур. muhafız од ар. muḥāfiẓ] заст. заповедник тврђаве или утврђеног града.

мухáџер = **мухáџир** (в.)

мухáџир, -а м и **мухàџӣр,** -úра м = **мухáџер,** -а м [тур. muhacir од ар. muhāǧir] 1. покр. исељеник, избеглица, емигрант. 2. ист. избеглица из Мека, припадник ужег круга следбеника пророка Мухамеда. 3. особа муслиманске вероисповести која се сели из неисламске земље у исламску.

мỳхтāр = **мỳктāр** (в.)

муџахèдӣн, -úна м [ар. muǧāhid борац у џихаду, тј. борац на Алаховом путу, борац за ислам] фанатични борац за ислам; пред крај XX века, назив за добровољце у грађанским ратовима, об. шиите из Ирана, који се често служе терористичким методима.

Муџахèдӣн хāлк, -а м [в. муџахедин, halk од ар. ḥalq народ, људство] пол. име опозиционе организације у Ирану која се супротставља владавини шиитских верских вођа и има умерено национално-социјалдемократски и секуларни карактер.

мушèма, -ē ж [тур. muşamma од ар. mušämma] пластифицирано платно, обично се користи као прекривач за кухињски сто.

мỳшӣр, -úра м [тур. müşir од ар. mušīr] ист. војвода, војсковођа, маршал.

мỳшкат, -а м и **мушкàтел**, -а м [нлат. muscatellum] в. **мỳскат**.

мушкàтла, -ē ж [итал. moscato од клат. muscus мошус] бот. украсна биљка, *Pelargonium odoratissimum*, об. на прозорима и балконима, смрдљевак, пеларгонија.

муштèрија, -ē ж [тур. müşteri од ар. muštārī] онај који жели нешто да купи, купац; стални купац; клијент.

мỳштикла, -ē ж [нем. Mundstück] направа за пушење у облику цеви у коју се ставља цигарета.

мỳштрати, -āм несврш. [нем. mustern] 1. увежбавати војнике; доводити кога у ред подвргавајући га строгој дисциплини. 2. кињити, гњавити.

муштỳлук, -а м, мн. муштулуци [тур. muştuluk од перс. mužde] 1. радосна вест, добар глас. 2. фиг. награда ономе ко је донео лепу, радосну вест.

Н

нàбилдовāн, -а, -о [в. билдовати] жарг. који је гимнастичким вежбама развио и ојачао мишиће, који има велике и упадљиве мишиће; развијен, мишићав.

набȉфлати, -ā̄м сврш. [в. бифлати] жарг. научити напамет, набубати.

нàбоб, а м [урду nawwāb од ар. nuwwāb, мн. од nā'ib, в. наиб] 1. ист. управник провинције или гувернер у некадашњој Индији. 2. веома богат човек.

нàвāл, -а́ла м [лат. navalis према navis брод] цена за превоз терета бродом, бродска возарина.

нȁвар, -а м [скр. од нав(игација) и (рад)ар] радарски уређај за навигацију у ваздушном саобраћају.

нȁвигабȋлан, -лна, -лно [лат. navigabilis према navigare пловити] по коме се може пловити, плован; проходан (за бродове).

навȉгати, -ā̄м несврш. [итал. navigare] покр. пловити, обично на дугим пругама.

навȉгā̄тор, -а м [лат. navigator] члан посаде брода или авиона задужен за навигацију. ◆ **навȉгā̄торски**.

навигā́ција, -ē̄ ж [лат. navigatio према navis лађа] 1. пловидба. 2. вођење брода или авиона најповољнијим путем уз примену уређаја за навигацију.

нȁвигационȋ, -ā̄, -ō̄ [в. навигација] који се односи на навигацију; који служи за навигацију. ▲ ~ **сателит** вештачки сателит који доставља податке неопходне за поморску и ваздушну навигацију.

нȁвицерт, -а м [скр. од енгл. navi(gation) cert(ificate)] пом. декларација коју конзул неке зараћене земље издаје броду из неутралне земље, као потврду да бродски терет није намењен непријатељу.

нàгā̄јка, -ē̄ ж, ген. мн. нàгā̄јкā̄/нàгā̄јкȋ [рус. нагайка] кратак бич од преплетених каишева.

нàган, -а м [фабричко име] воj. врста револвера великог калибра.

нагàна, -ē̄ ж [енгл. nagana од зулу u(lu)-nakane] вет. заразна болест коња и говеда у тропској Африци, преноси је мува це-це.

нàгари в. **деванàгари**.

нагрàисати, -ишē̄м сврш. [раније ограисати од тур. oğramak] настрадати, надрљати, лоше проћи.

нàдбискуп, -а м [в. бискуп] црквв. највиши бискуп у одређеној покрајини, управник архидијецезе (надбискупије). ◆ **нàдбискупскȋ**.

нàдȉр, -и́ра м [срлат. nadir од ар. naẓīr] 1. астрон. тачка на небеском своду директно супротна зениту. 2. фиг. најнижа тачка, најгори тренутак у развоју чега.

нȁдреа̄лан, -лна, -лно [превод од фр. surréel, в. реалан] који је далек од стварности, који личи на сан или бунцање; мало вероватан.

надреалȉзам, -зма м [превод од фр. surréalisme, в. реализам] покрет у књижевности и уметности који се појавио после I светског рата и чији представници су настојали да изразе садржај подсвести, занемарујући или искривљујући стварни свет.

надреа̀лист(а), -ē̄ м [в. реалист] следбеник надреализма.

надреалȉстичкȋ, -а, -о [в. надреализам] који се односи на надреализам или надреалисте.

надсинхронизáција, надсинхрòнизовати в. **нахсинхронизáција, нахсинхрòнизовати**.

наелèктрисати, -ишēм свршен. [в. електрика] 1. физ. испунити електрицитетом; укључити у струјно коло. 2. фиг. узбудити, узнемирити; испунити (кога) полетом, енергијом.

нàзāл, -áла м [срлат. nasalis према nasus нос] фон. назални сугласник или самогласник, глас при чијем изговору ваздушна струја пролази и кроз нос.

нàзāлан, -лна, -лно [в. назал] 1. анат. који припада носу, носни. 2. фон. који се изговара кроз нос.

назализáција, -ē ж [нлат. nasalisatio, в. назал] фон. претварање обичног самогласника или сугласника у носни, изговарањем кроз нос.

нàзàлизовати, -ујēм свршен. и несвршен. [в. назал] фон. дати (гласу) носну артикулацију, изговорити кроз нос.

назáлнōст, -ости ж [в. назалан] фон. својство гласа који је назалан, који се изговара кроз нос.

нàзар, -а м [тур. nazar од ар. naẓar] покр. етнол. изазивање несреће или болести погледом или магијом, урок.

назàрēн, -а м [лат. Nazarenus од грч. Nazarēnós Назарећанин] 1. ист. припадник хришћанске секте из првих векова, која је још задржала многа правила мојсијевске вере. 2. припадник назаренске цркве, настале у XIX веку у оквиру протестантизма, чији чланови одбијају да служе војску и да носе оружје. ◆ **назàрēнски**.

назарéнац, -нца в. **назàрēн**.

нáзир, -а м [тур. nazır од ар. nāẓir] покр. надзорник, инспектор.

нàзли прил. [тур. nazlı од перс. nāz] дражестан, љубак, шармантан.

назогàстричнӣ, -а -о [лат. nasus нос, грч. gastēr трбух, в. сонда] мед. који кроз нос улази у једњак па у желудац (*назогастрична сонда*).

нàзōр прил. [наше на, тур. zor, в. зор] на силу, силом, с муком.

нáиб, -а м [тур. naib од ар. nā'ib] ист. заменик или заступник кадије.

наíва, -ē ж [нем. Naive, в. наиван] наивна уметност.

нàйван и **нáиван,** -вна, -вно [фр. naïf од лат. nativus природан, прирођен] лаковеран, простодушан, безазлен, неискусан. ▲ **наивна уметност, наивно сликарство** стваралаштво нешколованих сликара или вајара, најчешће с мотивима из сеоског живота или природе, каткад и с фантастичним садржајем.

наíвац, -вца м [в. наива] наивни сликар, наивни уметник.

нàйвка, -ē ж [в. наиван] 1. наивна девојка или жена. 2. позор. глумица која игра улоге младих, простодушних девојака.

наíвко, -а м [в. наиван] наиван човек.

наíвнōст, -ости ж [в. наиван] особина онога који је наиван, лаковерност, простодушност.

наíвчина, -ē м [в. наиван] изразито наивна особа.

наíра, -ē ж [енз. naira] новчана јединица у Нигерији, дели се на 100 коба.

нāј, -а м [тур. nay, ney од перс. nāy, ney фрула; трска] етнол. дувачки инструмент од трске, зурла.

најáда, -ē ж [грч. Nāiás] 1. митол. речна и изворска нимфа, код старих Грка и Римљана. 2. фиг. лепа купачица; млада, заводљива девојка. 3. врста слатководне водене биљке са зупчастим листовима, *Naias*.

нàјквирц, -а м [нем. Neugewürz нови зачин] плодови биљке *Pimenta officinalis*, слични крупном биберу, употребљавају се као зачин.

нâјке, нâјкī ж мн. [енгл. Nike, фабрички назив] врста спортских патика, омиљених међу младима.

нàјлōн, -óна м [енгл. nylon] пластична маса од које се израђују чврста и еластична влакна, кесе и други производи. ◆ **нàјлōнскӣ**.

нàјлōнка, -ē ж [в. најлон] (об. мн.) фам. женска чарапа од најлона.

нâјт-клàб, -а м, мн. нâјт-клàбови [енгл. night-club] ноћни клуб, ноћни локал, с музиком, плесом и забавним програмом.

накàлемити, -ӣм свршен. [в. калем, калемити] 1. извршити калемљење, цепити (об. питому воћку на питому, ради оплемењивања). 2. придодати, наметнути, прикључити (на нешто).

нàкāра и **нàкара,** -ē ж [тур. nakkare од ар. naqqāra] врста бубња, таламбас.

нàкастӣле прил. [тур. kast од ар. qaṣd намера] намерно, свесно, хотимице.

нàкастити, -ӣм сврш. [в. накастиле] наумити, одлучити, решити.

нàкере, нàкёрā ж мн. [итал. nacchera од ар. naqqāra] покр. дрвени котурићи који се навуку на прсте и ударају један о други ради ритма, кастањете.

нàлбā́нта, -ē м и **нàлбā́нтин,** -а м [тур. nalbant, према перс. na'l потковица, bend онај који веже] поткивач.

на́лет, -а м [тур. lânet проклето, проклетник од ар. la'nā] ђаво, зли дух; проклетство. □ **~ га било** ђаво га однео.

на́лоњ, -а м [грч. analogeîon] сталак, пулт у православној цркви на коме стоји књига или икона.

нàлуна в. **нàнула**.

нâм, -а м [тур. nam од перс. nām] покр. глас, слава, популарност.

нàмāз, -а́за м [тур. namaz од перс. namāz] муслиманска молитва.

нама́лати, нàмāлāм сврш. [в. малати] насликати, осликати.

нàмастир в. **мàнастир**.

нàмоловати, -ујēм сврш. [в. моловати] насликати, намалати.

на́мћор, -а м [тур. nankör од перс. nān хлеб, kür слеп] човек зле нарави, мрзовољан човек, човек који је по природи лоше расположен.

нàмуз, -а и **нàмус,** -а м [тур. namus од ар. nāmūs, перс. nāmūs] покр. част, честитост, поштење.

на́на[1], -ē ж [тур. nane од ар. na'na'] бот. лековита биљка, метвица, мента, *Mentha piperita*.

на́на[2] , -ē ж в. **не́на**.

нанӣзам, -зма м [фр. nanisme према грч. nânos кепец, патуљак] биол., анат. застој у растењу, патуљасти раст, закржљалост.

нàнкин, -а и **нàнкинг,** -а м [према кинеском граду Нанкингу] лака памучна тканина светле боје.

на́но- [грч. nânos кепец, патуљак] као први део сложених речи значи патуљаст; у јединицама мере означава милијардити део јединице исказане другим делом.

нанокефàлија, -ē ж [в. нано-, грч. kephalḗ глава] анат. недовољан раст главе.

наномèлија, -ē ж [в. нано-, грч. mélos уд] анат. закржљалост удова.

нàнометар и **нàномēтар,** -тра м [в. нано-, -метар] физ. милијардити део метра.

наносеку́нда, -ē ж [в. нано-, секунда] физ. милијардити део секунде.

наносòмија [в. нано-, грч. sôma тело] в. **нанӣзам**.

нàнула, ē ж [тур. nalın од ар. na'läyn] (об. мн.) дрвена сандала, отворена папуча с дрвеним ђоном и једним каишем за стопало.

нàос, -а м [грч. naós] архит. главни део античког храма, светилиште у коме је кип божанства.

нâпа[1], -ē ж, ген. мн. нâпā [венец. napa] покр. столњак, покривач.

нâпа[2], -ē ж, ген. мн. нâпā [енгл. nap] врста меке коже за израду рукавица и одеће.

нàпаковати, -ујēм сврш. [в. паковати] 1. ставити много (ствари) у пакет. 2. лажно оптужити кога, подметнути коме кривицу.

нàпалм, -а м, ген. мн. нàпāлмā [енгл. napalm, скр. од na(phthene) и palm(itate)] запаљива смеса бензина и натријум палмитата која се користи у бомбама (*напалм-бомба*) и бацачима пламена.

напена́лити се, напѐналӣм се сврш. [в. пенал] жарг. наместити се, искрснути, нацртати се.

наполѐон, -о́на м = **наполеѐндо̄р,** -о́ра м [фр. Napoléon d'or златни Наполеон] француски златник од 20 франака с ликом Наполеона.

наполеѐндо̄р = **наполѐон** (в.)

наполӣтā́нке, наполӣтā́нкӣ ж мн. [нем. Neapolitaner, в. наполитански] фабрички слаткиш од више обланди између којих је воћни или чоколадни крем.

наполӣтā́нскӣ, -ā, -ō [лат. Neapolitanus од грч. Neapolis Напуљ] напуљски, из Напуља (*напӣолӣтанске пӣесме*).

нàпӯмпати, -ā́м сврш. [в. пумпати] напунити (ваздухом, течношћу) помоћу пумпе.

нâр, -а м, мн. нàрови [тур. enar, nar од перс. enār, nār] бот. грм или ниже дрво из топлијих

крајева, гранат, мограњ, *Punica granatum*; плод те биљке, с киселкастим црвеним зрнима.

наравоучѐније, -а с [рус. нравоучение] морална поука; закључак, поука која следи из неког догађаја, приче или књижевног дела.

нàрāнџа, -ē ж [тур. naranç од перс. nārenǧ] зимзелено дрво из топлих крајева, врста јужног воћа, поморанџа, *Cytrus aurantium*; плод те биљке. ◆ **нàрāнџин.**

наранџáда в. **оранжáда**.

нàранџаст, -а, -о [в. наранџа] боје наранџе, оранж, црвенкастожут.

нàратѝван, -вна, -вно [лат. narrativus од narrare причати, приповедати] који служи приповедању, приповедни, приповедачки (*наратѝвна ӣроза*).

наратѝвнōст, -ости ж [в. наративан] особина онога што је наративно.

наратолòгија, -ē ж [в. нарација, -логија] изучавање наративне прозе, део науке о књижевности.

нàрāтор, -а м [лат. narrator] онај који прича, приповедач; особа која својим гласом коментарише документарни филм, телевизијску емисију и сл. ◆ **нàрāторскӣ**.

нàрāција и **нарáција,** -ē ж [лат. narratio према narrare причати, приповедати] причање, приповедање, излагање.

нàрвāл, -ála м [норв. и дан. narhval] зоол. арктички сисар, врста кита, *Monodon monoceros*, дугачак до шест метара, с великом кљовом код мужјака.

наргѝла и **нàргила,** -ē ж [тур. nargile од перс. nārgilē] источњачка направа за пушење у којој дувански дим пролази кроз воду и тако се хлади.

нàрд, -а м = **нàрда,** -ē ж [грч. nárdos] бот. одољен, валеријана; ароматично уље неких врста те биљке, много коришћено у старом веку. ◆ **нàрдов** и **нàрдин**.

нàрда = **нàрд** (в.)

нàрихтати, -ām свршн. [в. рихтати] фам. наместити, подесити, дотерати.

нарко- [грч. nárkē укоченост, омамљеност] као први део сложенице показује да се реч односи на омамљивање, успављивање, или на опојне дроге.

наркоанализа, -ē ж [в. нарко-, анализа] психотерапија уз употребу лекова који изазивају омамљеност код пацијента.

наркодѝлер, -а м [в. нарко-, дилер] препродавац дроге.

наркóза, -ē ж [грч. nárkōsis, в. нарко-] успаваност, дубока несвест изазвана лековима у циљу хируршке интервенције; тотална анестезија.

нарколѐпсија, -ē ж [в. нарко-, в. (ката)лепсија] мед. болест која се карактерише изненадним нападима неодољиве сањивости.

нарколѐптичāр, -а м [в. нарколепсија] онај који болује од нарколепсије.

нàрком, -а м [рус. нарком, скр. од нар(одный) ком(иссар)] ист. назив за министра у Совјетском Савезу до 1946.

наркòмāн, -áна м [в. нарко-, -ман] зависник од наркотика, опојних дрога.

наркомàнија, -ē ж [в. нарко-, -манија] зависност од дроге.

наркòмāнскӣ, -а, -о [в. наркоман] који се односи на наркомане и наркоманију.

наркомàфија, -е ж [в. нарко-, мафија] слој криминалаца, мафијаша који се баве кријумчарењем и препродајом дроге.

наркомафѝјāш, -áша м [в. наркомафија] припадник наркомафије.

нàркос, -а м [в. наркоман] жарг. наркоман.

наркотерáпија, -ē ж [в. нарко-, терапија] псих. метод лечења психичких обољења при чему се болеснику дају средства за успављивање.

наркòтизовати, -ујēм свршн. и несвршн. [в. наркотик] мед. подвргнути наркози, успавати.

наркòтик, -а м, мн. наркòтици [грч. narkōtikós према narkoûn омамљивати, успављивати] а. фарм. средство за успављивање. б. опојна дрога.

наркòтичан, -чна, -чно и **наркòтичкӣ**, -а, -о [в. наркотик] који изазива сан, који успављује; који делује као опојна дрога.

нàртекс, -а м = **нàртēцијум,** -а м [грч. nárthēx, лат. narthecium] архит. уско, четвртасто предворје у ранохришћанским црквама, у коме су се задржавали катекумени (в.) и покајници.

нàртēцијум = **нàртекс** (в.)

нарцѝзам в. **нарцисѝзам**.

нàрцис, -а м [лат. narcissus од грч. nárkissos, в. Нарцис] 1. бот. украсна биљка белих цветова, суноврат, *Narcissus poeticus*. 2. нарцисоидна особа.

Нàрцис, -а м [грч. Nárkissos] митол. лепи младић који се заљубио у сопствени лик, па се, огледајући се у језеру, пао и утопио се.

нарцисѝзам [в. Нарцис] самозаљубљеност, претерано дивљење самом себи. ◆ **нарцисѝстичкӣ**.

нàрцисоӣдан, -дна, -дно [в. Нарцис] заљубљен у себе, самољубив, уображен.

нарцисоӣднōст, -ости ж [в. нарцисоидан] склоност ка нарцисизму.

нарцѝстичкӣ в. **нарцисѝстичкӣ**.

НÁСА, -ē ж [скр. од енгл. National Aeronautics and Space Administration] агенција америчке владе која руководи космичким истраживањима, основана 1968. године.

нàсӣб, -и́ба м [тур. nasib, nasip од ар. naṣīb] покр. онај ко је некоме суђен, суђеник, суђеница.

насинхронизáција, насинхрòнизовати в. **нахсинхронизáција, нахсинхрòнизовати**.

насцѐнтан, -тна, -тно [лат. nascens од nasci родити се] 1. који се рађа, који настаје. 2. хем. (о елементу) који се управо ослободио из једињења и чији се атоми још нису спојили у молекуле.

насцитýрус, -а м [нлат. nasciturus који ће се родити] мед., прав. зачето а још нерођено дете.

нâт, -а, мн. нâтови [нем. Naht] покр. заст. шав женске чарапе.

наталѝтēт, -е́та м [срлат. natalitas, в. натални] број рођене деце у односу на укупно становништво, прираштај становништва; уп. **морталѝтēт**.

нàталнӣ, -ā, -ō [лат. natalis према natus рођен] који се односи на рођење. ▲ **натални хороскоп** астрол. хороскоп састављен према датуму рођења.

натапѝрати в. **тапѝрати**.

нàтāрош в. **нòтāрош**.

нативѝзам, -зма м [енгл. nativism према лат. nativus урођен, прирођен] филоз. схватање по коме одређене представе и појмови постоје у људском уму од рођења.

нâтӣвни, -а, -о [лат. nativus према natus рођен] 1. урођен, прирођен; домаћи. 2. минер. (о хемијском елементу) који се у природи налази у слободном стању, ван једињења.

НÀТО, НÀТО-а м [скр. од енгл. North Atlantic Treaty Organization Организација Северноатлантског пакта] војни савез САД и западноевропских земаља, основан 1949. године, после пада комунизма делимично проширен и на источну Европу. ◆ **нâтовскӣ**.

нâтријум, -а и **нâтрӣј,** -ија м [нлат. natrium од ар. naṭrūn од грч. nítron шалитра] хемијски елемент, лак, сребрнастобели метал, симбол Na, атомски број 11, присутан у многобројним једињењима. ▲ **натријум-хлорид** кухињска со, NaCl; **натријум-карбонат** сода, Na_2CO_2; **натријум-бикарбонат** сода бикарбона, $NaHCO_3$; **натријум-хидроксид** каустична, камена сода, NaOH.

нàтрōн, -о́на м (фр. natron] стари назив за натријум-карбонат или натријум-бикарбонат у природном стању, в. **нâтријум**.

натýра, -ē ж [лат. natura према nasci родити се] 1. природа. 2. карактер, нарав, ћуд. □ **платити у натури** платити робом или радом уместо новцем.

нâтурāлан, -лна, -лно [лат. naturalis природан] 1. природан. 2. који се обавља у натури, без плаћања новцем. ▲ **натурална привреда** привреда у примитивним заједницама, где се не производи за тржиште него само за сопствене потребе; **натурална размена, натурална трговина** размена, трампа једне робе за другу.

натуралѝзам, -зма м [лат. naturalis природан] 1. а. правац у књижевности и уметности, настао из реализма у другој половини XIX века, настојао да примени открића природних наука и позитивистичке филозофије. б. инсистирање на грубим, ружним, непријатним детаљима у приказивању неког догађаја или неке средине. 2. филозофско учење по коме нема стварности изван природе, тако да се све појаве могу објаснити физичким законима.

натурализáција, -ē ж [фр. naturalisation, в. натуралан] давање држављанства странцу; одомаћење.

натурàлизовати, -зујēм сврш. и несврш. [фр. naturaliser, в. натуралан] дати (коме) држа-

вљанство, примити, примати (странца, досељеника) за грађанина своје земље.

натӯра̄лије, натӯра̄лӣја̄ ж мн. [лат. naturalia, в. натурален] 1. прав. оно што потиче из природе, природна добра. 2. препарирани или конзервисани предмети из природе (у збиркама, музејима).

натура̀лист(а), -ē ж [фр. naturaliste, в. натурален] 1. присталица натурализма. 2. заст. природњак, природословац.

натурали̏стичкӣ, -ā̄, -ō̄ [в. натуралист(а)] који је својствен натурализму или натуралистима.

натури̏зам, -зма м [фр. naturisme према nature природа, в. натура] култ природе; покрет за боравак у природи, уз природну исхрану, с минималном употребом индустријских производа, често и без одеће.

натӯрист(а), -ē м [в. натуризам] присталица натуризма; нудиста.

натури̏стичкӣ, -ā̄, -ō̄ [в. натурист(а)] који се односи на натуризам и натуристе.

натурфилозо̀фија, -ē ж [нем. Naturphilosophie, в. натура, филозофија] примена резултата природних наука у филозофији, за разлику од метафизике или од историјске филозофије.

на̀тӯршни̏цла, -ē ж [нем. Naturschnitzel] комад меса печен на жару или на масти, без зачина и додатака.

натӯршчик, -а м, мн. натӯршчици [рус. натурщик према лат. natura природа] тумач филмске улоге који није професионални глумац, који игра оно што је у животу.

наузѐја, -ē ж [лат. nausea од грч. nausía морска болест, од naûs брод] мед. мучнина, гађење; жеља за повраћањем.

на̏узео̄зан, -зна, -зно [лат. nauseosus, в. наузеја] који изазива мучнину, одвратан.

наумà хија, -ē ж [грч. naumachía од naûs брод, -machía борба] поморска битка као представа за забаву гледалаца, нарочито у старом Риму.

наупа̀тија, -ē ж [грч. naûs брод, в. -патија] морска болест.

на̀ут, -а м [тур. nohud од перс. nuhūd, nohūd] бот. леблебија, сланутак, *Cicer arietinum*.

нау̏тика, -ē ж, дат. нау̏тици [грч. nautikós, в. наутички] наука о управљању бродом; вештина пловидбе.

наути̏лус, -а м [лат. nautilus од грч. nautílos морепловац] зоол. мекушац главоножац из Индијског океана који живи у шкољци, с многобројним пипцима, *Nautilus pompilius*.

нау̏тича̄р, -а м [в. наутика] стручњак за наутику, морепловац.

нау̏тичкӣ, -ā̄, -ō̄ [грч. nautikós наутички према náutēs морнар, naûs брод] који се односи на наутику; поморски, пловидбени. ▲ **наутичка миља** мера за удаљеност, 1.852 метра; ~ **туризам** боравак туриста на броду или јахти, уз крстарење по мору, роњење, риболов и сл.

наутома̀нија, -ē ж [грч. náutēs морнар, в. манија] претерана страст према пловидби морем.

наутофо̀бија, -ē ж [грч. náutēs морнар, в. фобија] страх од пловидбе морем.

нафа̀ка, -ē ж [тур. nafaka од ар. nafaqa] 1. а. храна, животне потребе. б. оно што је човеку суђено да поједе и попије током живота. 2. судбина; воља божја.

на̀филовати, -лујēм свршн. [в. фил, филовати] 1. напунити (неко јело) филом, надевом. 2. испунити, натрпати.

на̀фора, -ē ж [грч. anaphorá од anaphérein износити] рел. комадић посвећеног хлеба који се у православној цркви дели после литургије; уп. **хо̀стија**.

на̀фта, -ē ж [лат. naphtha од грч. náphtha од перс. neft катран] 1. сирово земно уље, смеђа течност из које се дестилацијом добија бензин и низ других деривата, важан извор енергије. 2. уље за ложење (*ићи на нафту*).

нафта̀ли̏н, -и́на м [фр. naphtaline, в. нафта] хем. угљоводоник у облику белих кристала оштрог мириса, користи се за заштиту од мољаца и у хемијској индустрији; □ **извадити из нафталина** поново увести у употребу нешто што је време прегазило. ◆ **нафта̀ли̏нски**.

нафтали̏нац, -нца м [в. нафталин, нафта] ист. подругљив назив за официра аустроугарске војске који се реактивирао у Независној Држави Хрватској.

на̀фтарица, -ē ж [в. нафта] фам. пећ на нафту.

нàфтāш, -а́ша м [в. нафта] радник на нафтним изворима; власник нафтних извора. ◆ **нафтāшкӣ**.

нàфтенӣ, -а, -о в. **нàфтнӣ**.

нафтéни, нафтéнā м мн., јд. нàфтēн, ген. нафтéна [в. нафта] хем. засићени угљоводоници чији молекул садржи прстен угљеникових атома, циклопарафини.

нàфтнӣ, -ā, -ō [в. нафта] који се односи на нафту. ▲ **нафтни деривати** једињења добијена дестилацијом нафте, која служе као гориво (бензин, петролеј, парафин итд.).

нàфтовод и **нàфтовōд,** -а м [в. нафта] цевовод за преношење нафте на веће удаљености.

нахàберити, -им сврш. [в. хабер] јавити, известити, поручити.

нахéрити (се), нàхēрӣм (се) сврш. [в. нахеро] поставити (се) накриво, накривити (се).

нàхēро прил. [тур. eğri крив, накривљен] накриво, косо.

нàхија, -ē ж [тур. nahiye од ар. nāhiyä] ист. мања управна јединица у Османлијском царству.

нахсинхронизáција, -ē ж [нем. Nachsynchronisation, према nach после, в. синхронизација] накнадно снимање дијалога и других звукова на већ снимљену филмску слику.

нахсинхрòнизовати, -ујēм сврш. и несврш. [нем. nachsynchronisieren] (из)вршити нахсинхронизацију.

нāци прид. индекл. [нем. Nazi, скр. од nationalsozialistisch] в. **нацѝстичкӣ**.

нацѝзам, -зма м [нем. Nazismus, скр. од Nationalsozialismus] в. **националсоцијалѝзам**.

нāција, -ē ж [лат. natio рођење, род, према nasci родити се] народ, народна заједница настала на основу заједничког порекла, језика, историје и културе.

национрàтија, -ē ж [в. нација, -кратија] владавина националиста; преузимање власти под изговором бриге о наводним интересима нације. ◆ **нациòкратскӣ.**

нацѝōн, -óна м [нем. Nation] в. **нāција**.

нāционāлан, -лна, -лно (одр. **нāционāлнӣ,** -ā, -ō) [млат. nationalis] који припада нацији, народни. ▲ **национална мањина** група становништва која се по националности разликује од главног становништва државе у којој живи; **национални доходак** укупан износ прихода који годишње остварују сви привредни фактори у једној нацији; **национални парк** подручје под државном заштитом због природних лепота, флоре или фауне.

национāле прид. индекл. [итал. nazionale националан] у језику медија, национална величина: додатак уз имена веома популарних филмских, певачких, спортских и других звезда (*Брена ~*).

национāле прид. индекл. [в. националан] разг. који представља националну вредност.

националѝзам, -зма м [в. националан] 1. култ сопствене нације на штету других, претерани патриотизам; шовинизам. 2. национална свест, љубав према сопственој нацији.

национализáција, -ē ж [в. национализовати] екон. претварање приватне имовине у државну.

национàлизовати, -зујēм сврш. и несврш. [фр. nationaliser] спровести, спроводити национализацију, подржавити приватну имовину.

национàлист(а), -ē м (ж. **национàлисткиња**) [фр. nationaliste] 1. следбеник национализма, онај који истиче права и интересе сопствене нације на штету других. 2. патриота, родољуб.

националѝстичкӣ, -ā, -ō [в. националист] који изражава национализам.

националѝтēт, -éта м [фр. nationalité] в. **национāлнōст**.

национāлнōст, -ости ж [в. националан] 1. припадност одређеној нацији, народност. 2. припадници једне нације, народ.

националсоцијалѝзам, -зма м [нем. Nationalsozialismus] ист. екстремно десничарски, расистички покрет и идеологија Националсоцијалистичке радничке партије (NSDAP) у Немачкој после 1933, под вођством Адолфа Хитлера.

националсоцијàлист(а), -е м (ж. **националсоцијàлисткиња**) [нем. Nationalsozialist] припадник националсоцијалистичког покрета, нацист(а).

националсоцијалѝстичкӣ, -а, -о [нем. nationalsozialistisch] који се односи на националсоцијализам или националсоцијалисте.

нàцист(а), -ē м [скр., нем. Nazist] в. **националсоцијàлист(а)**.

нацѝстичкӣ, -а, -о [скр., нем. nazistisch] в. **националсоцијалѝстичкӣ**.

нàцугати (се), -ā̀м (се) сврш. [в. цугати] фам. напити се, опити се.

нàџак, -а м [тур. nacak] ист. врста старинског хладног оружја, секирица на дугој дршци. ▲ **нацак-баба** језичава и зла жена.

нàшминкати, -ā̀м сврш. [в. шминкати] 1. нанети шминку на лице. 2. фиг. улепшати, дотерати, приказати нешто лепшим него што је у стварности.

нàштāмпати, -ā̀м сврш. [в. штампати] 1. штампати, отиснути на хартију; објавити у штампаном виду. 2. фам. написати штампаним словима.

нàштеловати, -ујēм сврш. [в. штеловати] наместити, подесити, дотерати.

нѐагресѝван, -вна, -вно [не, в. агресиван] који није агресиван; продоран, насилан.

неадѐкватан и **нѐадекватан,** -тна, -тно [в. адекватан] који није адекватан, неодговарајући.

неадѐкватнōст и **нѐадекватнōст,** -ости ж [в. неадекватан] својство онога који или онога што није адекватно.

нѐактѝван, -вна, -вно [в. активан] који није активан.

неактѝвнōст, -ости ж [в. активан] недостатак активности, нерад, пасивност.

неамàтēр, -е́ра м [в. аматер] спортиста који није у радном односу са спортским друштвом, али прима извесну новчану накнаду. ◆ **неамàтēрскӣ**.

неàнгажовāн, -а, -о [в. ангажовати] који није ангажован, који стоји по страни, неукључен. ▲ **неангажоване земље** пол. ранији назив за несврстане, ванблоковске земље.

неàнгажованōст, -ости ж [в. ангажовати] стање онога ко није ангажован, ко се не заузима за нешто или не учествује у чему.

неандертáлац, -лца м [нем. Neanderthalmann, по долини Неандертал (Neanderthal) у Немачкој где су 1856. пронађени фосилни остаци]1. прачовек из доба плеистоцена, *Homo neanderthalensis*, низак и снажне грађе, који је живео напоредо с прецима данашњег човека (хомо сапијенса). 2. фиг. примитиван човек, дивљак, простак. ◆ **неандѐртāлскӣ**.

нѐбула, -ē ж [лат. nebula магла; облак] астрон. маса међузвездане материје која се кроз телескоп види као светли облачић, маглина.

небулóза, -ē ж [лат. nebulosa магловита, в. небула] 1. в. **нѐбула**. 2. нејасна представа; неодређено, магловито причање.

нѐбулōзан, -зна, -зно [лат. nebulosus магловит, в. небула] магловит, нејасан, неодређен; произвољан.

небулóзнōст, -ости ж [в. небулозан] својство онога што је небулозно, неодређеност.

нѐвакат, -кта м [в. вакат] покр. невреме, незгодно време.

нѐвēра, -ē ж [венец. nevera од neve снег] покр. олуја, непогода на мору.

нѐвербāлан, -лна, -лно [в. вербалан] који се не служи речима или није исказан речима (*невербална комуникација*).

невѐрӣн, -и́на м [венец. neverin, дем. од nevera, в. невера] покр. мања, слабија олуја.

невро- в. **неуро-**.

невро́зи-сȕлтāн, -а́на м и **нèврȗз,** -а м [тур. nevruz-sultan од перс. newrūz нови дан, ар. sulṭān цар, владар, према персијском султану Џелалудину Меликшаху који је увео календар по којем година почиње првим даном пролећа] покр. први дан пролећа, 21. март.

нéвус, -а м [лат. naevus] мед. младеж, мрља, знак на кожи.

негàзѝран, -а, -о [в. газиран] коме није додат гас, који не садржи мехуриће угљен-диоксида (о минералној води, напитку).

нѐгатѝв, -а м [нем. Negativ од фр. negatif, лат. négativus] фот. слика на филму или фотографској плочи, на којој су тамна места светла и обрнуто, а чијим се копирањем добија позитив.

нѐгатѝван, -вна, -вно [лат. negativus] 1. одречан, који одриче, који изриче негацију. 2. неповољан, неприхватљив, лош. ▲ **~ одговор** одговор којим се одбија неки захтев; **~ број** мат. број мањи од нуле, који се означава предзнаком минус; **негативна утопија** књиж. замишљено уређење у коме су односи и живот људи гори него што су данас.

негати́вац, -вца м [в. негативан] негативан лик у књижевном делу, филму и сл.; онај који игра негативну улогу у чему.

негативи́зам, -зма м [в. негативан] 1. псих. понашање које тежи ка одбијању захтева, несарадњи и непријатељству према другим људима. 2. општи одбојан став према некој идеји.

негати́вист(а), -ē м [в. негативизам] особа склона негирању, која не прихвата туђе захтеве или предлоге.

негативи́стичкӣ, -а, -о [в. негативист(а)] који се односи на негативизам и негативисте.

негативи́тēт, -е́та м [срлат. negativitas, в. негативан] 1. филоз. непостојање или одрицање чега, схваћено као део стварног света. 2. в. **негати́внōст**.

негати́внōст, -ости ж [в. негативан] својство онога што је негативно.

нѐгā̀тор, -а м [лат. negator, в. негирати] онај који негира, који пориче. ◆ **нѐгā̀торскӣ**.

нѐгатрōн, -а м [в. нега(тиван), (елек)трон] физ. електрон; уп. **по̀зитрōн**.

нѐгā̀ција, -ē ж [лат. negatio, в. негирати] 1. одрицање, порицање, одбијање. 2. лог. замена неке тврдње њој супротном тврдњом. 3. лингв. одречна реч (нпр. *не*, *нико, нигде*).

нѐгве, нѐгāвā/нѐгвӣ ж мн. [мађ. nyüg, стмађ. neug] окови, обично за ноге.

нега́рати, нѐгӣрā́м, 3. л. мн. нега́рајӯ свршн. и несврш. [лат. negare] порицати, одрицати, оспоравати; рећи „не".

неглā̀зӣран, -а, -о [в. глазиран] који није глазиран, који нема глазуре.

неглиге́нција, -ē ж [лат. negligentia према negligere занемарити] немар, нехат, запуштање, запостављање.

неглӣ́жē, -ѐа м [фр. négligé немаран] интимна одећа, кућна хаљина (*бити у неглижеу*); полуодевеност.

негоци̏ја̄тор, -а м [лат. negotiator према negotiari преговарати од negotium посао] онај који води преговоре, преговарач.

негоциј̏а́ција, -ē ж [лат. negotiatio, в. негоцијатор] преговарање, преговори.

нѐгрӣд, -и́да м [в. негро-] в. **негро̀ӣд**.

негрѝто, -а м, мн. негрѝтоси [шп. negrito дем. од negro црнац] припадник црне расе малог раста, на Малајском полуострву и на Филипинима.

негро- [шп. и порт. negro црн] као први део сложенице показује да се реч односи на црнце, црну расу.

негро̀ӣд, -и́да м [в. негро-] антроп. општи назив за припадника расе тамне коже, у Африци и другде.

нѐгроӣдан, -дна, -дно [в. негроид] који је сличан црнцу, који поседује тамну кожу и друге карактеристике црне расе. ▲ **негроидни народи** народи који по спољашњем изгледу личе на црнце (Бушмани, Дравиди, Папуанци и сл.).

негроӣзам, -зма м [в. негро-] покрет за права црнаца; идеологија уједињавања људи црне расе.

негро̀мант, -а м [в. негромантија] онај који призива духове; врач, чаробњак.

негрома̀нтија, -ē ж [срлат. nigromantia од лат. necromantia од грч. nekromanteía према nekrós мртав, в. -мантија] призивање духова; чаробњаштво, црна магија.

негро̀мантскӣ, -а, -о [в. негромант] који се односи на негромантију и негроманте.

негро̀фил, -а м [в. негро-, -фил] онај који је наклоњен према црнцима и њиховој култури.

негрофи̏лија, -ē ж [в. негро-, -филија] склоност према црнцима и њиховој култури.

негро̀фоб, -а м [в. негро-, -фоб] онај који је несклон црној раси, мрзитељ црнаца.

негрофо̀бија, -ē ж [в. негро-, фобија] непријатељство према црнцима, страх од црнаца.

нѐгус[1], -а м [амх. negus крунисан, од nägšä владати] цар, титула етиопског владара. ▲ **нѐгус негѐсти** краљ краљева, цар над царевима.

нѐгус[2], -а м [по имену изумитеља, енгл. пуковника Ф. Негуса из XVIII века] напитак од вина, лимуновог сока и вреле воде, заслађен и зачињен.

неѐуклӣдскӣ, -а, -о [Еуклид, грчки математичар из IV века пре н. е.] који није по Еуклиду. ▲ **неуклидска геометрија** мат. назив за гране геометрије (откривене у XIX веку) у којима не важи Еуклидов пети постулат, по коме кроз дату тачку у равни може проћи само једна права паралелна с датом правом.

нèимāр, -а м [тур. mimar, meymar од ар. mi'mār] градитељ, архитекта, грађевински инжењер. ◆ **нèимāрскӣ**.

нȅинвентӣван, -вна, -вно [в. инвентиван] који нема инвенције, немаштовит.

неинтелигѐнтан, -тна, -тно [в. интелигентан] који је слабе интелигенције, недовољно паметан.

неквалӣфикōван, -а, -о [в. квалификован] који нема потребне квалификације; нестручан.

неквалӣфикованōст, -ости ж [в. неквалификован] недостатак квалификација, нестручност.

нȅколегијāлан, -лна, -лно [в. колегијалан] који није колегијалан, који не води рачуна о колегама, недружеван.

неколегијáлнōст, -ости ж [в. колегијалност] особина онога који није колегијалан.

нȅкомерцијāлан, -лна, -лно [в. комерцијалан] 1. који није усмерен ка заради на тржишту. 2. који се тешко продаје, који није исплатив.

некомерцијáлнōст, -ости ж [в. комерцијалност] особина онога што није комерцијално.

нȅкомпатибӣлан, -лна, -лно [в. компатибилан] који није компатибилан, несамерљив, неусклађив.

некомпатибӣлнōст, -ости ж [в. компатибилност] недостатак компатибилности, неусклађеност, неподударност.

некомпетѐнтан, -тна, -тно [в. компетентан] недовољно компетентан, нестручан.

некомпетѐнтнōст, -ости ж [в. компетентан] 1. недовољна компетентност, нестручност, неспособност. 2. ненадлежност.

некомпетѐнција, -ē ж [в. компетенција] в. **некомпетѐнтност**.

нȅкомуникатӣван, -вна, -вно [в. комуникативан] који није комуникативан; недружељубив, неприступачан.

некомуникатúвнōст, -ости ж [в. комуникативност] недостатак способности за комуникацију с људима.

нȅконвенционāлан, -лна, -лно [в. конвенционалан] који се не држи уобичајених правила, који се противи конвенцијама. ▲ **неконвенционално оружје** оружје чија је употреба забрањена међународним конвенцијама (атомско, биолошко, хемијско).

неконвенционáлнōст, -ости ж [в. конвенционалност] особина онога који или онога што није конвенционално.

неконсеквѐнтан, -тна, -тно [в. консеквентан] недоследан, непостојан.

неконсеквѐнтнōст, -ости ж [в. консеквентност] недоследност.

неконтрòлисāн, -а, -о [в. контролисати] који није под контролом, који је без надзора.

неконформѝзам, -зма [в. конформизам] став онога који је неконформиста.

неконфòрмист(а), -ē м, мн. неконфòрмисти [в. конформист(а)] онај који није конформиста, ко се не поводи за мишљењем већине. ◆ **неконформѝстичкӣ**.

нȅкоректан, -тна, -тно [в. коректан] 1. неисправан, нетачан. 2. који се не односи коректно, пријатељски према људима.

нȅкоректнōст, -ости ж [в. коректност] 1. нетачност. 2. некоректно, непримерено понашање.

некро- [грч. nekrós мртав] као први део сложенице показује да се реч односи на покојнике или на мртво ткиво.

некрóза, -ē ж [грч. nèkrōsis, в. некро-] мед. одумирање, обамирање појединих ткива или ћелија у живом организму.

некрòлог, -а м, мн. некрòлози [в. некро-, -лог] а. текст у штампи или у говорним медијима посвећен покојнику. б. посмртна беседа приликом сахране. ◆ **некрòлошкӣ**.

некрòмāн, -áна м [в. некро-, -ман] в. **некрòфӣл**.

некромàнија, -ē ж [в. некро-, манија] в. **некрофӣлија**.

некрòмант, некромàнтија в. **негрòмант, негромàнтија**.

некрòпола, -ē ж [грч. nekrópolis, в. некро-, pólis град] археол. гробље или остаци гробља из античког времена или преисторије.

некрòпсија [в. некро-, (аут)опсија] в. **некроскòпија**.

некроскòпија, -ē ж [в. некро-, -скопија] поступак којим лекар утврђује смрт, мртвозорство.

некро̀тизовāн, -а, -о [фр. necrotisé, в. некроза] мед. који је захваћен некрозом.

некро̀тичан, -чна, -чно [грч. nekrōtikós, в. некро-] в. **некротѝзован**.

некротòмија, -ē ж [в. некро-, -томија] мед. 1. сецирање леша, обично на часовима анатомије. 2. одстрањивање некротичног, обамрлог ткива.

некро̀фаг, -а м, мн. некро̀фази [в. некро-, грч. phagêin ждерати] животиња која се храни мртвим телима.

некро̀фил и **нѐкрофӣл,** -а м [в. некро-, -фил] онај који пати од некрофилије.

некрофӣлија, -ē ж [в. некро-, -филија] 1. псих. болесна сексуална склоност према лешевима. 2. претерано бављење смрћу и мртвацима; поклањање веће пажње покојницима него живима.

некро̀филскӣ и **некро̀фӣлскӣ,** -а, -о [в. некрофилија] који се односи на некрофиле и некрофилију.

некрофо̀бија, -ē ж [в. некро-, фобија] болестан страх од мртваца.

некро̀фо̄р, -о́ра м [грч. nekrophóros, в. некро-, -phoros који носи] заст. гробар, погребник.

нѐксус, -а м [лат. nexus од nectere повезивати] веза, спој; сплет.

нѐктā̄р, -а м [грч. néktar] 1. митол. напитак грчких богова на Олимпу, који им је заједно с амброзијом давао вечну младост. 2. бот. слатки цветни сок који привлачи инсекте у циљу опрашивања. 3. фиг. веома укусан напитак. ◆ **нѐктарскӣ**.

нѐктāријум, -а м [нлат. nectarium, в. нектар] бот. орган биљке (у цвету или листу) који излучује нектар.

нектарѝна, -ē ж [в. нектар] бресква глатке покожице, добијена посебним селекционисањем, у народу звана и голица; погрешно се мисли да је настала укрштањем шљиве и бресквe.

нѐктōн, -о́на м [грч. nēktós који плива] зоол. заједнички назив за животиње које се активно крећу у води; уп. **плàнктōн**.

некултӯра, -ē ж [в. култура] недостатак културе, необразованост, непристојност.

нѐкултӯран, -рна, -рно [в. културан] коме недостаје култура, необразован, неваспитан.

некурѐнтан, -тна, -тно [в. курентан] који није курентан, који се не тражи; који се слабо продаје (*некурентна роба*).

нѐлегā̄лан, -лна, -лно [в. легалан] незаконит, противзаконит.

нѐликвӣдан, -дна, -дно [в. ликвидан] који нема готовог новца; који није у стању да исплати купљено.

неликвӣдност, -и ж [в. неликвидан] стање онога који је или онога што је неликвидно; немогућност исплате.

нелимѝтӣрā̄н, -а, -о [в. лимитиран] неограничен.

нѐлинеā̄ран, -рна, -рно [в. линеаран] а. који није линеаран; који не расте или се не смањује равномерно. б. који није представљен линеарном функцијом.

нѐлогичан и **нелò̀гичан,** -чна, -чно [в. логичан] који се противи правилима логике, неразуман, бесмислен.

нѐлогичнō̄ст и **нелò̀гичнō̄ст,** -ости ж [в. логичност] особина онога што је нелогично.

нѐлојā̄лан, -лна, -лно [в. лојалан] који није лојалан, одан, веран. ▲ **нелојална конкуренција** трг. употреба недозвољених средстава у борби против конкурената.

нелојáлнōст, -ости ж [в. лојалност] особина онога који је нелојалан, неверност, неискреност.

нѐлсон, -а м [по презимену америчког рвача Нелсона] сп. у рвању, захват којим се подлактица увлачи испод противниковог пазуха да би се он ухватио за врат и оборио. ▲ **дупли ~** исти захват са две руке.

нѐм, -а м [скр. од лат. n(utritionis) e(lementu)m основа хранљивости] јединица мере за хранљивост, хранљива вредност једног грама мајчиног млека.

нѐматеријā̄лан, -лна, -лно [материјалан] који се не састоји од материје, неопипљив. ▲ **нематеријална добра** духовне, културне и историјске вредности о којима држава мора да води рачуна.

нѐмеза, -ē ж = **нѐмезис,** -а м [грч. Némesis богиња која дели правду, према némesis расподела] праведна казна, заслужена одмазда; историјска правда.

нѐмезис = **нѐмеза** (в.)

немета́ли, немета́ла̄ м мн., јд. немѐта̄л, ген. немета́ла [в. метали] 1. хем. електронегативни елементи који немају особине метала, нпр. угљеник, фосфор, кисеоник, азот, сумпор, хлор итд. 2. индустр. а. неметалне руде (нпр. со, гипс, азбест, песак). б. производи од неметалних руда (нпр. стакло, цемент, керамика).

нѐмеш, -а м [мађ. nemes] ист. племић, члан племства у Угарској. ◆ **нѐмешкӣ**.

нѐмодѐран, -рна, -рно [в. модеран] који није модеран.

нѐмора̄л, -а м [в. морал] неморално понашање, покварености.

нѐмора̄лан, -лна, -лно [в. моралан] који није моралан, који се противи моралу, непристојан.

не́на, -ē ж [можда од тур. nene, nine] хип. а. мајка. б. баба, бака.

нѐнија, -ē ж [лат. nenia] ист. погребна песма, тужбалица, жалопојка (у старом Риму).

нео- [грч. néos нов] као први део сложенице показује да је оно што исказује други део ново или да се наново јавља.

неоартро́за, -ē ж [в. нео-, артроза] мед. појава кривог, лажног зглоба на месту где не треба да буде.

необа̀рок, -а м [в. нео-, барок] стил који понавља елементе барока, нарочито у архитектури друге половине XIX века. ◆ **необа̀рокнӣ**.

нѐогēн, -а м [в. нео-, -ген] геол. други део кенозоика, који обухвата миоцен и плиоцен.

неого̀тика, -ē ж, дат. неого̀тици [в. нео-, готика] тежња подражавања готске и средњовековне уметности, у Европи од друге половине XVIII века, а нарочито у доба романтизма. ◆ **неого̀тскӣ** и **неого̀тичкӣ**.

неодарвини̏зам, -зма м [в. нео-, дарвинизам] биол. теорија еволуције разрађена у првој половини XX века, која спаја Дарвиново учење са сазнањима модерне генетике. ◆ **неодарвини̏стичкӣ**.

нѐодим в. **неоди̏мијум.**

неоди̏мијум, -а и **неоди̏мӣј,** а м [в. нео-, в. дидимиј(ум)] хем. елемент из групе ретких земаља, метал, симбол Nd, атомски број 60.

неозо̀ӣк, -и́ка м [в. нео-, -зоик] в. **кенозо̀ӣк**.

неоимпресиони̏зам, -зма м [в. нео-, импресионизам] слик. покрет који се крајем XIX века у Француској развио из импресионизма, покушај строго научне примене импресионистичких техника.

неоимпресио̀нист(а), -е м, мн. неоимпресионисти [в. неоимпресионизам] следбеник неоимпресионизма.

неоимпресиони̏стичкӣ, -а, -о [в. неоимпресионист(а)] који се односи на неоимпресионисте и неоимпресионизам.

неоканти̏зам, -зма м = **неоканти̏ја́нство,** -а с [в. нео-, Кант] филоз. струја заснована у Немачкој крајем XIX века, која се насупрот материјализму и позитивизму залагала за повратак учењу Имануела Канта.

неокла̀сика, -ē ж, дат. неокла̀сици [в. нео-, класика] неокласична уметност.

неокласици̏зам, -зма м [в. нео-, класицизам] ум., књиж. тежња (крајем XVIII и почетком XIX века) ка подражавању грчких и римских класика. ◆ **неокласи̏цистичкӣ**.

неокла̀сичан, -чна, -чно [в. нео-, класичар] који тежи подражавању грчких и римских класика у уметности.

неокла̀сичар, -а м [в. нео-, класичар] ум., књиж. следбеник неокласицизма.

неоколонијали̏зам, -зма м [в. нео-, колонијализам] политика развијених земаља која тежи да одржи утицај и економско присуство у бившим колонијама и неразвијеним земљама уопште. ◆ **нѐоколонијā лан** и **неоколонијали̏стичкӣ**.

неоко̀ртекс, -а м [в. нео-, лат. cortex кора] анат. спољашњи слој коре великог мозга, седиште мисаоних способности и интелигенције.

неоламарки̏зам, -зма м [в. нео-, ламаркизам] биол. свака теорија која полази од тврдње да животна средина може утицати на наследне особине. ◆ **неоламарки̏стичкӣ**.

неола̀тӣнскӣ, -а, -о [в. нео-, латински] лингв. об. у: ▲ **неолатински језици** језици настали из латинског, романски језици.

неолиберали̏зам, -зма м [в. нео-, либерализам] екон. правац у економској науци који се супротставља државној интервенцији у привреди. ◆ **нѐолиберā лан** и **неолиберали̏стичкӣ**.

неòлӣт, -и́та м и **неолӣтик,** -а м [в. нео-, в. -лит[1]] најмлађе камено доба, у коме се јављају углачане камене алатке, пољопривреда, грнчарство и прве тканине.

неòлӣтскӣ, -ā, -ō [в. неолит] који потиче из неолита, који припада неолиту.

неологӣзам, -зма м [фр. néologisme, в. нео-, грч. lógos реч] лингв. нова реч, нов израз, новотвореница.

неолòгија, -ē ж [в. нео-, -логија] лингв. стварање нових речи.

неолòгист(а), -ē м, мн. неолòгисти [в. неологизам] 1. онај који радо кује, ствара нове речи. 2. стручњак који изучава неологизме.

неомалтузијанӣзам, -зма м [в. нео-, малтузијанизам] теорија по којој Земљи прети опасност од пренасељености, услед чега је неопходна контрола рађања. ◆ **неомалтузӣјānскӣ.**

неомеркантилӣзам, -зма м [в. нео-, меркантилизам] економска политика која предлаже повратак на принципе меркантилизма као решење за економске и друштвене проблеме у држави. ◆ **неомеркантӣлистичкӣ.**

неомӣцӣн, -и́на м [в. нео-, (стрепто)мицин] фарм. антибиотик сличан стрептомицину, добијен из гљивица, користи се нарочито за лечење кожних и очних болести.

нѐōн, -о́на м [грч. néon ново] хемијски елемент, инертни гас, симбол Ne, атомски број 10, употребљава се у неонским цевима.

неонàтāлан, -лна, -лно [нлат. neonatalis према neonatus новорођен] мед. који се односи на новорођенчад.

неонацӣзам, -зма м [в. нео-, нацизам] покрет који после Другог светског рата настоји да оживи идеје нацизма, нарочито у Немачкој.

неонàцист(а), -ē м, мн. неонàцисти [в. неонацизам] следбеник неонацизма.

неонацӣстичкӣ, -а, -о [в. неонацист(а)] који се односи на неонацизам и неонацисте.

нѐōнскӣ, -ā, -ō [в. неон] који садржи неон. ▲ **неонска цев** флуоресцентна цев пуњена неоном, за осветљење и за светлеће натписе; **неонска реклама** рекламни натпис од неонских цеви.

неопитагореӣзам, -зма м = **неопитагорéјство,** -а с [в. нео-, питагореизам] филоз. тежња ка обнављању питагорејског учења у доба Римског Царства.

неоплáзија, -е ж [в. нео-, грч. plásis обликовање] мед. патолошки раст новог ткива, стварање бенигног или малигног тумора.

неопластицӣзам, -зма м [в. нео-, пластика] у ликовним уметностима почетком XX века, теорија заснована на одбацивању сваке аналогије с природом, уз употребу основних геометријских облика и примарних боја.

неоплатонӣзам, -зма м [в. нео-, платонизам] филозофска школа коју је у III веку н. е. у Александрији основао Плотин, заснована на обнављању Платоновог учења. ◆ **неоплàтōнскӣ** и **неоплатонӣстичкӣ.**

неопозитивӣзам, -зма м [в. нео-, позитивизам] филозофски правац заснован на резултатима математике и егзактних наука, јавио се у 20-им годинама XX века око тзв. Бечког круга.

нѐопортӯн, -а, -о [в. опортун] неприкладан, непогодан, неуместан.

неòргāнскӣ, -ā, -ō [в. органски] 1. који не припада хемији живих организама. ▲ **неорганска хемија** део хемије који изучава елементе и њихова једињења, са изузетком већине једињења угљеника. 2. који није саставни део неке целине, додат са стране, неповезан.

неореалӣзам, -зма м [в. нео-, реализам] 1. правац створен после II светског рата у италијанском филму (Де Сика, Роселини, Висконти итд.) и књижевности (Моравија, Виторини, Павезе), оријентисан на реалистичко приказивање друштвених проблема у савременој Италији. 2. правац у немачком сликарству двадесетих година XX века.

неореàлист(а), -е м [в. неореализам] следбеник неореализма.

неореалӣстичкӣ, -а, -о [в. нео-, реализам] који се односи на неореализам и неореалисте.

неоренесàнса, -ē ж [в. нео-, ренесанса] тежња ка обнављању стилова италијанске ренесансе у уметности и архитектури XIX века. ◆ **неоренесàснӣ.**

неоромантӣзам, -зма м [в. нео-, романтизам] настојање да се одржи и оживи романтичарски правац у књижевности, уметности и музици касног XIX века и прве половине XX века.

неоромàнтичар, -а м [в. нео-, романтичар] следбеник неоромантизма. ◆ **неоромàнтичарскӣ**.

неостаљинѝзам, -зма м [в. нео-, стаљинизам] пол. политичка струја која се залаже за ауторитарни једнопартијски режим сличан Стаљиновом.

неосхолàстика, -е̄ ж, дат. неосхолàстици [в. нео-, схоластика] 1. покушај обнове схоластичке филозофије у XVI веку. 2. в. **неотомѝзам**. ◆ **неосхолàстичкӣ**.

неотѐнија, -е̄ ж [в. нео-, грч. téineín продужавати] зоол. 1. задржавање младалачких особина код одрасле јединке. 2. способност неких животиња (нпр. аксолотла, човечје рибице) да се размножавају већ у ларвалном стадијуму.

неотерѝзам, -зма м [в. неотерик] 1. песништво и стил неотерика (в.). 2. склоност ка иновацијама, посебно у уметности.

неотѐрик, -а м, мн. неотѐрици [грч. neōterikós према neṓteros новији, млађи] 1. припадник школе латинских песника који су се у I веку н. е. инспирисали грчком поезијом. 2. човек који прихвата или проповеда нове идеје, иноватор.

неотомѝзам, -зма м [в. нео-, томизам] повратак на филозофију Томе Аквинског, нарочито у последњим деценијама XIX века. ◆ **неотомѝстичкӣ**.

неофашѝзам, -зма м [в. нео-, фашизам] покрет који после II светског рата, нарочито у Италији, настоји да оживи и рехабилитује фашистички режим; идеологија крајње деснице.

неофàшист(а), -е̄ м, мн. неофàшисти (ж. **неофàшисткиња**) [в. нео-, фашизам] следбеник неофашизма, екстремни десничар.

неофашѝстичкӣ, -а, -о [в. нео-, фашизам] који се односи на неофашизам и неофашисте.

неòфӣт, -и́та м [грч. néophytos новозасађен] 1. нови следбеник неке религије или идеологије, новообраћеник. 2. новајлија, почетник.

неофòбија, -е̄ ж [в. нео-, фобија] страх од новог и непознатог.

неохегелијанѝзам, -зма м = **неохегелија́нство,** -а с [в. нео-, хегелијански] филоз. покушај обнављања идеја Г. В. Х. Хегела, код више европских и америчких филозофа крајем XIX и почетком XX века. ◆ **неохегелѝјāнскӣ**.

НЀП, -а м [рус. скр. од новая экономическая политика] ист. мере уведене у Совјетском Савезу 1921. године, уз извесно оживљавање слободне трговине и приватне својине, како би се привреда обновила после тзв. ратног комунизма; укинуте 1928. године.

нѐпāран, -рна, -рно [в. паран] који није паран, који није дељив са два.

нѐпарламентāран, -рна, -рно [в. парламентаран] 1. који не поштује правила парламентарног понашања, који не пристаје на дијалог. 2. в. **вàнпарламентāран**.

непартѝјац, -јца м [в. партија] који није члан партије (обично комунистичке).

непàртӣјскӣ, -а, -о [в. партија] који не припада ниједној партији; ванстраначки.

непѐнтес, -а м [грч. pēpenthḗs од pē̄ не, pénthos бол] 1. бот. биљка мухоловка из јужне Азије, *Nepenthes*. 2. код старих Грка, напитак за умирење и средство против болова.

непòлӣран, -а, -о [в. полирати] који није полиран, неуглачан.

неполѝтичан, -чна, -чно и **неполѝтички,** -а, -о [в. политика] 1. који је изван политике, аполитичан. 2. политички погрешан, неуместан, непожељан с политичког гледишта.

непотѝзам, -зма м [лат. nepos ген. nepotis нећак] злоупотреба положаја у корист сопствене породице; склоност ка запошљавању рођака. ◆ **непотѝстичкӣ**.

нѐпрентециō̄зан, -зна, -зно [в. претенциозан] који није претенциозан, који нема великих амбиција, скроман.

нѐпринципијѐлан, -лна, -лно [в. принципијелан] који није принципијелан, који се не држи моралних или политичких начела.

непринципијѐлнō̄ст, -ости ж [в. непринципијелан] особина онога ко је или онога што је непринципијелно.

нѐпрофесионāлан, -лна, -лно [в. професионалан] 1. који се не понаша као што одговара професионалцу. 2. који није професионалан; аматерски.

непрофесионáлац, -лца м [в. непрофесионалан] човек који није професионалац; аматер.

нѐпрофѝтан, -тна, -тно [в. профит] који није усмерен ка профиту, коме није циљ зарада (*непрофитна организација*).

Нѐптӯн, -у́на **и Нѐптун,** -а м [лат. Neptunus] 1. митол. римски бог мора, одговара грчком Посејдону. 2. астрон. осма планета у Сунчевом систему, иза Урана.

нептунѝзам, -зма м [в. Нептун] геол. некадашња теорија по којој су се и еруптивне стене формирале као седименти у наводном првобитном океану магме.

нѐптӯнијум, -а и **нѐптӯнӣј,** -ија м [нлат. neptunium, према Нептуну] хем. трансурански радиоактивни елемент, симбол Np, атомски број 93.

нерафѝнӣран, -а, -о [в. рафиниран] који није рафиниран, сиров, непречишћен.

нѐрационā̀лан, -лна, -лно [в. рационалан] 1. који није рационалан, који не одговара практичним потребама, који не води рачуна о штедњи енергије, времена и простора. 2. в. **ӣрационā̀лан**.

нерационā́лнōст, -ости ж [в. нерационалан] особина онога што је нерационално.

нѐрв, -а м [лат. nervus жила, грч. nêuron] 1. анат. влакнасти орган који повезује мозак и кичмену мождину с разним деловима тела, живац. 2. мн. фиг. психичко стање; сређеност, хладнокрвност. ▯ **рат нерава** међусобно психичко исцрпљивање; **имати нерава за нешто** бити смирен, бити способан да се издржи нека криза; **изгубити нерве** изгубити стрпљење, разбеснети се; **ићи (коме) на нерве** нервирати, раздраживати кога.

нерватӯ́ра, -ē ж [нлат. nervatura, в. нерв] 1. бот. мрежа жилица, ребара на листу. 2. анат. нервни систем; мрежа нерава у поједином органу.

нервӣрати (се), нѐрвӣрām (се), 3. л. мн. нервӣрајӯ (се) несврш. [в. нерв] раздраживати (се), узрујавати (се), секирати (се).

нѐрвнӣ, -ā, -ō [в. нерв] који се односи на нерве. ▲ **~ систем** скуп свих живчаних ћелија у организму, укључујући мозак, кичмену мождину и ганглије; **нервна напетост** психичка напетост, узбуђење; **~ гас** бојни отров, течност која брзо испарава, изазивајући парализу централног нервног система и органа за дисање.

нервóза, -ē ж [в. нервозан] стање онога ко је нервозан, раздраженост, узрујаност, неспокојство.

нѐрвōзан, -зна, -зно [нем. nervös од лат. nervosus] а. који је слабих живаца; лако раздражљив, узрујан, неспокојан. б. који изражава нервозу (*~ глас*).

нѐрвчик, -а м, мн. нѐрвчици [рус. нервчик, в. нерв] онај који је склон нервирању, раздражљив човек, неурастеник.

нѐреа̄лан, -лна, -лно [в. реалан] 1. нестваран, фантастичан, непостојећи. 2. који није реалан, који се не заснива на стварним могућностима, тешко остварљив.

нереа̀лизова̄н, -а, -о [в. реализовати] нестварен, непостигнут.

нѐрегула̄ран, -рна, -рно [в. регуларан] који није по прописима, непрописан.

нерегула́рнōст, -и ж [в. нерегуларан] стање онога што није у складу с прописима.

нерегӯлисā̀н, -а, -о [в. регулисати] који није регулисан; нерешен.

нерезидѐнтан, -тна, -тно [в. резидентан] који није настањен у месту где ради. ▲ **нерезидентни амбасадор** дипл. амбасадор који не живи у граду у коме је званично представништво његове земље.

нерејде, нереи́дā ж мн. [грч. Nēréis Нерејева кћи] митол. морске нимфе, кћи Нереја, морског божанства код старих Грка.

нѐримован, -а, -о [в. римовати] књиж. који се не римује.

нѐртера, -ē ж [грч. nérteros доњи, подземни] бот. део биљке који се налази под земљом (корен или гомољ).

нѐрц, -а м, мн. нѐрчеви [нем. Nerz] 1. зоол. животиња из породице куна, визон, *Mustela vison*. 2. крзно те животиње.

нѐсесер, -а м [фр. nécessaire неопходан] мала путна торба с прибором за тоалету.

несимѐтричан, -чна, -чно [в. симетричан] који није симетричан, чије су стране неједнаке.

несистемàтичан, -чна, -чно [в. систематичан] који није систематичан.

несистемàтичност, -и ж [в. несистематичан] недостатак систематичности.

нѐскафē, -ēа м [Nescafé, по имену фабрике Nestlé, фр. café кафа] кафа коју треба само размутити у топлој води, инстант кафа.

нѐсоли̏дан, -дна, -дно [в. солидан] који није солидан, који није чврст; непоуздан, несигуран.

нѐсолидāран, -рна, -рно [в. солидаран] који није солидаран.

несолида́рнōст, -ости ж [в. несолидаран] недостатак солидарности.

несоли́дност, -и ж [в. несолидан] својство онога што је несолидно; несигурност, непоузданост.

нѐстабѝлан, -лна, -лно [в. стабилан] који није стабилан.

нестаби́лнōст, -ости ж [в. нестабилан] својство онога што није стабилно, недовољна стабилност.

нѐстатутāран, -рна, -рно [в. статутаран] који није у складу са статутом.

несторијани̏зам, -зма м [према имену Несторија, цариградског патријарха из V века н.е.] рел. учење (проглашено за јеретичко) по коме у Христу постоје две личности, људска и божанска.

несторија́нци, несторија́нāцā м мн. [в. несторијанизам] следбеници несторијанизма.

нѐт, -а м [енгл. net мрежа] 1. в. **ѝнтернет**. 2. в. **нѐц** (1).

нетàктичан, -чна, -чно [в. тактичан] који нема такта, необазрив, неумерен у понашању.

нетàктичност, -и ж [в. нетактичан] особина онога који је нетактичан.

нѐтворк, -а м [енгл. network мрежа, систем] 1. удружење телевизијских станица које размењују информације и емитују заједнички програм. 2. рач. систем више компјутера повезаних међу собом.

нѐто и нѐто прид. индекл. [итал. netto] чист, обрачунат без додатака и без трошкова; ▲ **~ дохода̀к** приход по одбитку пореза и других дажбина; **~ тежина** тежина самог производа, без амбалаже; **~ национални производ** укупна вредност произведене робе и услуга у једној држави уз одбитак трошкова за производњу.

нетолерàнтан, -тна, -тно [в. толерантан] који није толерантан, нетрпељив.

нетолерàнтнōст, -ости ж [в. нетолерантан] недостатак толеранције, нетрпељивост.

нѐума, -ē ж, ген. мн. нѐӯмā [грч. nêuma знак] муз. нота, ознака тона у средњовековној музици и у грегоријанском певању.

неӯматскѝ, -ā, -ō [в. неума] муз. који се односи на неуме, који се служи неумама. ▲ **неуматска нотација** систем бележења мелодија помоћу неума.

неур-, неури- в. **неуро-**.

неурàлгија, -ē ж [в. неур-, -алгија] мед. оштар локални бол изазван надражајем живца.

неурàлгичан, -чна, -чно [в. неуралгија] мед. који се односи на неуралгију. ▲ **неуралгична тачка** место на телу из кога се шири неуралгични бол; фиг. осетљива, болна тачка, критично место.

неурастѐнија, -ē ж [в. неур-, астенија] мед. осећај слабости, исцрпљености, умора, с повременим боловима, изазван психичким узроцима или стресом.

неурастѐник, -а м, мн. неурастѐници [в. неурастенија] 1. мед. онај који болује од неурастеније. 2. нервозан, раздражљив човек.

неурастѐничан, -чна, -чно [в. неурастенија] који пати од неурастеније.

неуректòмија, -ē ж [в. неур-, грч. ektomḗ исецање] мед. уклањање дела нерва хируршким путем.

неӯрӣт, -и́та м [в. неур-] анат. живчано влакно, изданак нервне ћелије, аксон.

неурѝтис, -а м [в. неур-, -итис] мед. запаљење нерава.

неуро- [грч. nêuron живац] као први део речи значи нервни, који се односи на живце.

нѐуробласт, -а м [в. неуро-, грч. blastós клица, изданак] физиол. свака од ембрионалних нервних ћелија из којих се издвајају неурони.

нѐуровегетатѝван, -вна, -вно [в. неуро-, вегетативан] мед. који се односи на вегетативни нервни систем.

неуродерм(ат)ѝтис, -а м [в. неуро-, дерм(ат)итис] мед. промене на кожи праћене сврабом, изазване психичким узроцима.

неуро́за, -ē ж [нлат. neurosis, в. неуро-, -оза] псих. дуготрајан душевни поремећај који нема

органску основу, праћен фобијама, депресијом, присилним радњама и сл.

нѐурокомпјутер, -а м [в. неуро-, компјутер] рач. органски компјутер заснован на неурочиповима, још увек у експерименталној фази.

неуролѐптик, -а м, мн. неуролѐптици [в. неуро-, грч. lêpsis хватање] фарм. лек за смиривање живаца.

неуро̀лог, -а м, мн. неуро̀лози [в. неуро-, -лог] мед. лекар специјализован за неурологију. ◆ **неуро̀лошкӣ**.

неурологија, -ē ж [в. неуро-, -логија] грана медицине која изучава структуру, начин функционисања и болести нервног система.

неурṑм, -о́ма м [в. неур-, -ом] мед. тумор на нерву, састављен од нервних влакана.

неурṑн, -о́на м [грч. nêuron] анат. нервна ћелија, основна јединица нервног система. ◆ **неурṑнскӣ**.

неуро̀пат, -а м [в. неуро-, -пат] мед. нервни болесник.

неуропа̀тија, -ē ж [в. неуро-, -патија] мед. општи назив за болести нервног система.

неуропатолог, -а м, мн. неуропатолози [в. неуро-, патолог] лекар специјализован за неуропатологију.

неуропатологија, -ē ж [в. неуро-, патологија] мед. грана медицине која изучава обољења нервног система.

неуропсихијàтар, -тра м [в. неуро-, психијатар] мед. лекар специјализован за неуропсихијатрију. ◆ **неуропсихијàтријскӣ**.

неуропсихијàтрија, -ē ж [в. неуро-, психијатрија] мед. грана медицине која изучава и лечи душевне и нервне болести.

неуро̀птери, неуро̀птерā м мн. [в. неуро-, -птер] зоол. ред инсеката са два пара мрежастих крила, мрежокрилци.

неуроспàзам, -зма м [в. неуро-, спазам] мед. изненадни мишићни грч изазван надражајем нерава.

неуро̀тик, -а м, мн. неуро̀тици [в. неуроза] мед. онај који пати од неурозе.

неуро̀тичан, -чна, -чно [в. неуротик, неуроза] мед. који пати од неурозе.

неуро̀тичар, -а м (ж. **неуро̀тичарка**, дат. и лок. неуро̀тичарки) в. **неуро̀тик**.

неуротòксӣн, -и́на м [в. неуро-, токсин] мед. супстанца која штетно делује на нервне ћелије, ометајући њихов рад.

неуротò̀мија, -ē ж [в. неуро-, -томија] мед. хируршко пресецање нерва.

неуротò̀ник, -ē ж [в. неуро-, -тоник] фарм. средство за јачање нервног система.

неуротра̀нсмитер, -а м [в. неуро-, енгл. transmitter од transmit преносити] физиол. биохемијска супстанца која потпомаже или спречава преношење нервних импулса на синапсама.

неу̀ротскӣ в. **неуро̀тичан**.

неурохѝрург, -а м, мн. неурохѝрурзи [в. неуро-, хирург] мед. лекар специјализован за неурохирургију.

неурохирȕргија, -ē ж [в. неуро-, хирургија] мед. грана хирургије која се бави операцијама на нервном систему. ◆ **неурохѝруршкӣ**.

нѐурочип, -а м [в. неуро-, чип] рач. чип способан да ступа у интеракцију с неуронским ћелијама.

нѐутрāлан, -лна, -лно [лат. neutralis према neuter ни један ни други] 1. који се у неком спору, сукобу или рату не опредељује ни за једну од противничких страна. 2. неодређен, безличан, неупадљив. 3. хем. који није ни кисео ни алкалан. 4. физ. који је без електричног набоја.

неутра́лац в. **неутра̀лист(а)**.

неутрали̏зам, -зма м [в. неутралан] пол. тежња ка неутралности у међудржавним односима.

неутрализа́ција, -ē ж [в. неутралан] 1. а. радња којом се неко или нешто неутрализује, којом се уводи неутралност. б. осујећивање, спречавање нечијег штетног дејства. 2. хем. реакција киселине с базом, при чему настаје нека со и вода.

неутра̀лизовати, -ујēм = **неутра̀лисати,** -лишēм сврш. и несврш. [фр. neutraliser, в. неутралан] 1. а. учинити неутралним. б. онемогућити, онемогућавати, онеспособити, онеспособљавати некога да делује. 2. хем. одузети, одузимати киселост или алкалност неком раствору.

неутра̀лисати = **неутра̀лизовати** (в.)

неутра̀лист(а), -ē ж [в. неутралан] пол. присталица неутралности.

неутра́лнōст, -ости ж [в. неутралан] стање онога који је или онога што је неутрално; неучествовање у неком сукобу.

неутри́но, -а м [итал. neutrino, в. неутрон] физ. елементарна честица нулте масе, без набоја, која путује брзином светлости.

неу̀трōн, -о́на м [в. неутралан, (електр)он] физ. елементарна честица без набоја, масе приближно једнаке протону, саставни део атомског језгра.

неу̀трōнскӣ, -а, -о [в. неутрон] који се односи на неутроне. ▲ **неутронска бомба** мања термонуклеарна бомба за употребу на фронту, која би неутронским зрачењем онемогућила или убила непријатељске војнике не делујући на неживе предмете.

нѐутрум, -а м (мн. **нѐутра** с) [лат. neutrum] грам. средњи граматички род; именица или облик средњег рода.

нефелолòгија, -ē ж [грч. nephélē облак, в. -логија] в. **нефолòгија**.

нефеломѐтрија, -ē ж [грч. nephélē облак, в. -метрија] хем. мерење степена замућености неке течности у циљу квантитативне хемијске анализе.

нѐфēр прид. индекл. [в. фер] који није фер, неправедан, непоштен.

нефологија [грч. néphos облак, в. -логија] метеор. наука о постанку облака.

нѐформа̀лан, -лна, -лно [према енгл. informal, в. формалан] 1. који није утврђен прописима, незваничан (*неформални скуп; неформална организација*). 2. који је без формалности, опуштен, неусиљен. 3. лингв. разговорни, фамилијаран, колоквијалан.

нѐфоскоп, -а м [грч. néphos облак, в. -скоп] метеор. инструмент за посматрање и мерење кретања облака.

нефотогѐничан, -чна, -чно [в. фотогеничан] који није фотогеничан, који не изгледа добро на фотографијама.

нефотогѐничнōст, -ости ж [в. фотогеничност] недостатак фотогеничности.

нефр- в. **нефро-**.

нефректòмија, -ē ж [грч. nephrós бубрег, грч. ektomḗ исецање] мед. оперативно одстрањивање бубрега.

нѐфрӣт, -и́та м [према грч. nephrós бубрег, јер се сматрало да лечи болести бубрега] минер. тврди зеленкасти минерал, мање скупоцена варијанта жада.

нефрѝтис, -а м [в. нефро-, -итис] мед. запаљење бубрежног ткива.

нефрѝтичан, -чна, -чно [в. нефритис] мед. који је захваћен нефритисом.

нефро- [грч. nephrós бубрег] као први део сложенице показује да се реч односи на бубреге.

нефро́за, -ē ж [в. нефро-, -оза] мед. дегенеративна болест бубрега.

нефролитија́за, -ē ж [в. нефро-, литијаза] мед. појава камена у бубрегу.

нефро̀лог, -а, м, мн. нефро̀лози [в. нефро-, -лог] лекар специјализован за нефрологију.

нефролò̀гија, -ē ж [в. нефро-, -логија] мед. грана медицине која се бави болестима бубрега. ◆ **нефро̀лошкӣ**.

нефропа̀тија, -ē ж [в. нефро-, -патија] мед. општи назив за болести бубрега.

нефрора̀гија, -ē ж [в. нефро-, (хемо)рагија] мед. крварење из бубрега.

нефросклеро́за, -ē ж [в. нефро-, склероза] мед. скупљање и отврднуће бубрега услед повећане количине везивног ткива.

нефротò̀мија, -ē ж [в. нефро-, -томија] мед. хируршко засецање бубрега.

нефу̀ндӣран, -а, -о [в. фундиран] неоснован, неутемељен.

нѐфункциона́лан, -лна, -лно [в. функционалан] а. који није функционалан, који не обавља своју сврху. б. који има сувишних делова, непотребно велики.

нефункциона́лнōст, -ости ж [в. нефункционалан] својство онога што није функционално.

нѐц, -а м [нем. Netz мрежа] 1. сп. (у тенису, стоном тенису, одбојци) ударац при коме лопта додирне мрежу, али пређе на страну противника. 2. фам. заст. мрежа за пијацу, зембиљ.

Нѝбелунзи, Нѝбелӯнгā, јд. Нѝбелунг [нем. Nibelungen] митол. патуљци који живе у подземљу и чувају благо, јунаци старе германске легенде, епског спева из XIII века *Песма о Нибелунзима* и оперске тетралогије *Прстен Нибелунга* (1869–1876) Рихарда Вагнера.

ни̏ва̄лнӣ, -а̄, -о̄ [лат. nivalis снежни према nix ген. nivis снег] који се односи на снег, снежни; који се односи на подручја под вечитим снегом.

нивела́ција, -е̄ ж [фр. niveler равнати, изравнати] 1. равнање, поравнавање, отклањање разлика. 2. резултат нивелације, поравнатост.

нивѐли̏р, -и́ра м [скр. од нем. Nivellierinstrument] геод. справа за мерење и упоређивање надморских висина геометријском методом.

нивели́рати в. **нивѐлисати**.

нивѐлисати, -лишē̄м и **нивели́рати**, нивѐли̏рам, 3. л. мн. нивели́рајӯ сврш. и несврш. [нем. nivellieren, фр. niveler, уп. ниво] 1. а. равнати, поравнавати. б. изједначавати, отклањати разлике. 2. геод. одредити, одређивати висинску разлику између двеју или више тачака на површини Земље.

нивѐлма̄н, -а́на м [фр. nivellement, према niveler, в. нивелисати] геод. одређивање висине тачака на земљи.

ни̏во̄, -о̀а м [фр. niveau] 1. површина чега као граница, разина (~ *реке*, *висок* ~ , *низак* ~). 2. фиг. ступањ развоја или квалитета; ранг, положај. ▫ **испод нивоа** испод просека, испод уобичајене висине; **бити на нивоу** бити на висини ситуације, достојно се понашати; **на највишем нивоу** (о састанку, разговору) између највиших представника појединих држава.

ни̏во̄з, -о́за м [фр. nivôse према лат. nix ген. nivis снег] ист. четврти месец француског републиканског календара, од 21. или 23. децембра до 20. или 22. јануара.

ни̏вометар и **ни̏вомē̄тар,** -тра м [лат. nix ген. nivis снег, в. метар] инструмент за мерење висине снежног покривача.

нидѝколе, нидѝколā̄ ж мн. [нлат. nidicolae, према лат. nidus гнездо, colere настањивати] зоол. младунци птица који се рађају слепи, голуждрави и беспомоћни.

нидифика́ција, -е̄ ж [лат. nidificare гнездити се, према nidus гнездо, -ficare од facere чинити] зоол. прављење гнезда, гнежђење.

нидифу́ге, нидифу́гā̄ ж мн. [лат. nidifugae, према лат. nidus гнездо, fugere бежати] младунци птица који се рађају с перјем и способни су да се сами хране, нпр. код живине.

ни̏за̄м, -а́ма м [тур. nizam од ар. niẓām] ист. 1. војник регуларне војске у Османлијском царству. 2. турска војска; војни поредак.

низа̀млија, -е̄ м [тур. nizamlı, в. низам] в. **ни̏за̄м** (1).

нија̀нса, -е̄ ж, ген. мн. нија́нсā̄ [фр. nuance, према nue облак од лат. nubes облак] 1. поступан прелаз једне боје у другу, прелив; разлика у тону боје. 2. фиг. а. примеса, једва приметан утисак неког осећања или расположења. б. незнатна разлика.

нијàнсӣра̄н, -а, -о [в. нијансирати] који показује нијансе, преливе, мале разлике; пажљиво одмерен.

нијанси́рати, нијàнсӣра̄м, 3. л. мн. нијанси́рајӯ несврш. [фр. nuancer, в. нијанса] 1. лик. разликовати нијансе; поступно прелазити из једне боје у другу. 2. фиг. имати осећања за ситне разлике.

нијели́рати, нијѐли̏ра̄м, 3. л. мн. нијели́рајӯ несврш. [итал. niellare, в. нијело] лик. радити, украшавати техником нијела (в.).

нијѐло, -а м [итал. niello од клат. nigellum црнкаст од лат. niger црн] метод украшавања сребра и злата при коме се шаре урежу у површину метала а затим испуњавају трајном црном бојом.

ни̏јет и **ни́јет,** -а м [тур. niyet од ар. niyyā намера] покр. 1. намера, наум. 2. рел. изрека, често на арапском језику, која изражава одлуку да се клања одређена молитва или да се започне пост.

нијѐтити, ни̏јетӣм несврш. [в. нијет] покр. одлучити, наумити.

Ни́ке, -е̄ ж [грч. Nī́kē, nī́kē победа] 1. митол. богиња победе у старој Грчкој. 2. симболични приказ победе у облику жене с крилима.

ни̏кē̄јскӣ, -а -о [лат. Nicaea Никеја] који се односи на град Никеју у Малој Азији, где је 325. године н. е. одржан први екуменски сабор; ▲ **~ кредо, никејско веровање** рел. симбол вере, основна формулација хришћанске вере усвојена на Никејском сабору.

ни̏кл, -а м [нем. Nickel] хемијски елемент, бели метал, симбол Ni, атомски број 28, употребљава се највише у легурама.

ни̏кленӣ, -а, -о [в. никл] који је начињен од никла.

нӣкловати, -лујēм сврш. и несврш. [в. никл] превлачити, пресвући (други метал) слојем никла ради заштите од рђе.

нӣкол, -а м [по имену енгл. физичара В. Никола (Nicol, 1768–1851)] физ. призма од два слепљена кристала калцита, служи за добијање поларизоване светлости.

нико̀тӣн, -ина м [фр. nicotine, према Француз Ж. Никоу (Jean Nicot), који је донео дуван у Француску 1560] отровни алкалоид у листовима дувана, главни узрок штетног дејства дувана и стварања зависности. ◆ **нико̀тӣнскӣ.**

никотинӣзам, -зма м [в. никотин] мед. тровање никотином.

никт- в. **никто-.**

никтало̀пија, -ē ж [грч. nyktálōps од пу́х ноћ, alaós слеп, о́ps поглед] 1. зоол. способност неких животиња да виде у мраку. 2. мед. обољење ока услед кога болесник боље види у сумрак него на дневној светлости, дневно слепило.

никто- [грч. пу́х, ген. nyktós ноћ] као први део сложенице показује да се реч односи на ноћ или на мрак.

никтофи́те, никтофи́тā ж мн. [в. никто-, грч. phytón биљка] бот. биљке чији се цветови отварају по ноћи уместо по дану.

никтофо̀бија, -ē ж [в. никто-, в. фобија] псих. страх од мрака; ноћни страх код деце.

нӣктӯрија, -ē ж [в. никт-, грч. ûron мокраћа] мед. учестало мокрење по ноћи, симптом обољења.

нило́ти, нило́тā, јд. нӣло̄т, ген. нило́та [лат. Niloticus од грч. Neilōtikós нилски, према реци Нил] антроп. припадници племена која живе у средњој и источној Африци, високи, издужене главе, с тамном кожом и слабом маљавошћу.

нӣло̄тскӣ, -ā, -ō [лат. Niloticus од грч. Neilōtikós нилски, према реци Нил] ▲ **нилотски језици** лингв. породица језика који се говоре око горњег тока Нила.

нӣмб в. **нӣмбус.**

нимбострта́ус, -а м [в. нимбус, лат. stratus прострт, развучен] метеор. врста тамних, развучених, ниских облака који доносе кишу.

нӣмбус, -а м [лат. nimbus] 1. круг око главе светаца, ореол. 2. фиг. углед, репутација, слава. 3. метеор. облак који доноси кишу.

ни́мет, -а м [тур. nimet од ар. ni'mä] покр. божји дар, благодат божја.

Нӣмрод, -а м [хебр. Nimrōdh] 1. у Библији, Хусов син, познат као ловац (у Даничићевом преводу Неврод, Прва књига Мојсијева, 10:8–9). 2. фиг. вешт, способан ловац.

нӣмфа, -ē ж, ген. мн. нӣмфā/нӣмфӣ [грч. nýmphē] 1. митол. код Грка и Римљана, једна од младих полубогиња које живе крај воде, у шумама или у брдима. 2. књиж. млада, лепа девојка. 3. зоол. други степен метаморфозе инсеката, између ларве и одрасле јединке. 4. (об. мн.) анат. усмине стиднице.

нӣмфē̄ј, -е́ја м [грч. nymphaîon] ист. 1. у старом Риму, светилиште нимфи; пећина посвећена култу нимфи. 2. женско купалиште код Грка и Римљана.

нимфе́ја, -ē ж [нлат. nymphea од грч. nymphaîa] бот. локвањ, *Nymphea alba*.

нимфѐта, -ē ж [енгл. nymphet од фр. nymphette мала нимфа] малолетница с израженом сексуалношћу, изазовна девојчица у пубертету.

нимфома̀нија, -ē ж [грч. nýmphē, в. манија] псих. ненормална сексуална пожуда код жена.

нимфо̀мānка, -ē ж, дат. и лок. нимфо̀мānци, ген. мн. нимфо̀мānкӣ [в. нимфоманија] жена која пати од нимфоманије, која лудује за мушкарцима.

нимфо̀манскӣ, -а, -о [в. нимфоманија] који се односи на нимфоманију и на нимфоманке.

нӣнорск, -а м [норв. nynorsk новонорвешки] новији норвешки књижевни језик, назван и **ландсмол** (в.), створен у другој половини XIX века поред букмола (в.).

Ниóба, -ē ж [грч. Nióbē] митол. тебанска краљица, Танталова кћи, која је дотле плакала за својом убијеном децом док се није претворила у стену из које цури вода.

нӣо̄бијум, -а и **нӣо̄бӣј,** -ија м [нлат. niobium, према Ниоби, јер се у природи увек налази удружен са танталом] хемијски елемент, метал мале тврдоће, симбол Nb, атомски број 41, употребљава се за легуре.

Нӣпон, -а м [јап. Nippon, Nihon] друго име за Јапан.

нипо̀фӣл, -и́ла м [в. Нипон, в. -фил] љубитељ Јапанаца и свега што је јапанско.

нипòфōб, -óба м [в. Нипон, в. -фоб] онај који мрзи Јапан и Јапанце.

нирвà на, -ē ж [санскр. nirvāṇa] 1. у будизму, блаженство које се постиже престанком свих жеља и страсти и утапањем индивидуалне душе у вечни дух. 2. у хиндуизму, сједињење душе са Брамом. 3. стање потпуног мира и ослобођења од патњи.

нѝсан, -а м [хебр. nisān] седми месец у јеврејском календару, почетком пролећа.

нискобу̏џетскӣ, -а, -о [в. буџет] рађен с малим буџетом, јефтин, који не захтева велике трошкове.

нискотѝра̄жан, -жна, -жно [в. тираж] који има мали тираж, који се продаје у малом броју (о новинама и часописима).

нистàгмус, -а м [нлат. nystagmus од грч. nystagmós климање главом, трепереље] мед. невољно треперење очију, које може бити симптом појединих обољења.

нѝтна, -ē ж, ген. мн. нѝтнӣ [нем. Niet] закивка, двоглави ексер; метални украс на одећи.

нѝтовати, -тујēм свршн. и несврш. [нем. nieten] причвршћивати, причврстити закивкама, закивати.

нитр- в. **нитро-**.

нѝтрāт, -а́та м [в. нитр-] хем. со азотне киселине (HNO_3); натријум-нитрат и калијум-нитрат користе се као вештачко ђубриво.

нѝтрӣд, -и́да м [в. нитр-] хем. спој метала са азотом.

нитри́рати, нѝтрӣрām, 3. л. мн. нитри́рајӯ [в. нитр-] хем. замењивати атоме водоника у органском молекулу нитратним групама (NO_2).

нѝтрӣт, -и́та м [в. нитр-] хем. со азотасте киселине (HNO_2).

нитрифика́ција, -ē ж [нлат. nitrificatio од nitrificare, в. нитр-, -ficare од facere чинити] 1. хем. оксидација амонијака и амонијумових соли у нитрите и нитрате, об. под дејством бактерија. 2. натапање, прожимање земљишта нитратима.

нитро- [грч. nítron шалитра] као први део сложенице показује да је у питању једињење азота.

нитробѐнзōл, -óла м [в. нитро-, бензол] хем. течност добијена дејством азотне киселине на бензол, употребљава се као растварач, у производњи анилина и др.

нитрòгēн, -е́на [в. нитро-, -ген] в. **àзот**.

нитроглицѐрӣн, -и́на м [в. нитро-, глицерин] хем. густа, експлозивна уљаста течност, употребљава се за производњу динамита; у медицини служи за лечење срчаних болести. ◆ **нитроглицѐрӣнскӣ**.

нѝтро-једињѐња, нѝтро-једињѐња̄ с мн. [в. нитро-] хем. једињења добијена нитрирањем, користе се као експлозиви или као међупроизводи у синтези лекова и боја.

нѝтролак, -а м, мн. нитролàкови [в. нитро-, лак] лак на бази нитроцелулозе.

нитрофòсфāт, -а́та м [в. нитро-, фосфат] хем. вештачко ђубриво добијено мешањем фосфата и калцијум-нитрата.

нитроцелулóза, -ē ж [в. нитро-, целулоза] хем. влакнаста, лако запаљива маса добијена дејством азотне киселине на дрво, памук и сл. у присуству концентрисане сумпорне киселине; користи се за производњу експлозива, лакова, целулоида и др.

нѝфе м индекл. [од Ni (никл) + Fe (ferrum гвожђе)] геол. Земљино језгро, за које се претпоставља да се састоји претежно од никла и гвожђа.

нихилѝзам, -зма м [лат. nihil ништа, в. -изам] 1. филозофско учење које пориче могућност сигурне спознаје и постојање било какве вредности. 2. животни став који одбацује сва устаљена начела и веровања. 3. ист. покрет за друштвене промене настао у царској Русији крајем XIX века, близак анархизму и тероризму.

нихѝлист(а), -ē м [лат. nihil ништа] следбеник нихилизма; онај који не признаје никакве принципе ни ауторитете.

нихилѝстичкӣ, -ā, -ō [в. нихилист] који се односи на нихилизам и нихилисте.

нѝша и **нѝша,** -ē ж [фр. niche] архит. удубљење у зиду, обично за смештај вазе, статуе или украсних предмета.

нишà дор, -а м [тур. nişadir од ар. nišādir од перс. newšādur] хем. амонијум хлорид, салмијак, кристална со, раније употребљавана као лек или као средство за лемљење.

нѝшан, -а и **нѝшāн,** -а́на м [тур. nişan од перс. nišān] 1. део на ватреном оружју који омогућа-

ва прецизно гађање (*ӣредњи ~ , задњи ~ , ойӣички ~*). 2. циљ, мета у коју се гађа. 3. надгробни камен код муслимана. 4. заст. орден, одликовање. □ **разговарати преко нишана** водити узајамну борбу, ратовати; бити у непријатељству с ким; **узети на нишан** усмерити своје нападе против кога или чега.

нѝшанити, -ӣм несврш. [в. нишан] тражити циљ помоћу нишана, циљати.

нѝшанскӣ, -ā, -ō [в. нишан] који се односи на нишан; који служи за нишањење (*нишанска сӣрава*).

нишàнџија, -ē ж [в. нишан] онај који нишани, стрелац.

нишèста, -ē ж = **нишèсте,** -а с [тур. nişasta од перс. nišāste] покр. 1. пшенични скроб у праху. 2. врста посластице од таквог скроба.

нишèсте = **нишèста** (в.)

НКВД [рус. скр. од Народный комиссариат внутренних дел] ист. управа тајне полиције и обавештајних служби у Совјетском Савезу под Стаљином, касније названа **КГБ** (в.).

нòбēлијум, -а и **нòбēлӣј,** -ија [према А. Нобелу] хем. трансурански радиоактивни елемент, симбол No, атомски број 102.

нòбеловац, -вца м [према Алфреду Нобелу, 1833–1896] добитник Нобелове награде, која се од 1901. додељује сваке године за мир, за књижевност и за неколико научних грана.

нобилизѝрати, нобилизѝрām, 3. л. мн. нобилизѝрајӯ сврш. и несврш. [фр. nobiliser од лат. nobilis племенит] заст. доделити, додељивати племићку титулу, прогласити, проглашавати за племића.

нобилитàција, -ē ж [лат. nobilitatio] заст. додељивање племићког звања, проглашење кога за племића.

нобилѝтēт, -éта м [лат. nobilitas] 1. племенитост; отменост. 2. племићко порекло, припадност племићком сталежу.

нóбл прид. индекл. [фр. noble од лат. nobilis] који се понаша као племић; отмен, достојанствен (често ирон.).

нòблес, -а м [фр. noblesse] 1. племићко понашање, отменост (често ирон.). 2. племство, аристократија.

нóва и **нóва,** -ē ж [лат. nova (stella) нова (звезда)] астрон. звезда која услед унутрашње експлозије нагло повећа свој сјај, постајући знатно видљивија него раније.

нòвāтор, -а м [лат. novator од novare уводити новине] онај који уводи новѝне, нове идеје, иноватор.

нòвāторскӣ, -ā, -ō [в. новатор] који се односи на новатора; обновитељски, иновативан.

нòвāторство, -а с [в. новатор] увођење новина; тежња за новим.

новàција, -ē ж [лат. novatio од novare уводити новине] 1. прав. уговор двеју страна којим се укида постојећа обавеза и уводи нова. 2. необ. в. **иновàција**.

новèла, -ē ж [итал. novella од лат. novellus нов, в. новелирати] 1. књиж. приповетка. 2. в. **новелàција**.

новелàција, -е ж [нлат. novellatio, в. новелирати] прав. измена постојећег закона или правног прописа.

новелèта, -ē ж [итал. novelletta] књиж. кратка, мала новела.

новелѝрати, новèлӣрām, 3. л. мн. новелѝрајӯ сврш. и несврш. [нлат. novellare] прав. унети, уносити измене или допуне у постојећи закон или правну норму.

новèлист(а), -ē м [в. новелист(а)] књиж. писац новела, приповедач.

новелѝстичкӣ, -ā, -ō [в. новела] књиж. који се односи на новеле и новелисте.

нòвēмбар, -бра м [лат. november, према novem девет] једанаести месец у години. ◆ **нòвēмбарскӣ**.

новечèнтист(а), -ē м, мн. новечèнтисти [итал. novecentista, в. новеченто] писац или уметник из новечента, XX века.

новечентѝстичкӣ, -а, -о [итал. novelletta] који припада новеченту, XX веку.

новечèнто, -а м [итал. novecento девет стотина] двадесети век у уметности, књижевности, култури (посебно италијанској).

новѝтēт, -éта м [лат. novitas према novus нов] оно што је ново, нова појава, нов производ.

новицијат, -áта м [млат. noviciatus, в. новицијус] црквн. 1. статус новицијуса, искушеника; време искушеништва. 2. школа за искушенике.

новицијус, -а м [лат. novicius према novus нов] у католичкој цркви искушеник, онај који се припрема да постане калуђер.

новокаин, -и́на м [фабричко име према лат. novus нов, (к)окаин] фарм. синтетичко средство за локалну анестезију, прокаин. ◆ **новокаинскӣ**.

новокомпонован, -а, -о [в. компоновати] 1. муз. који је у стилу народне музике, али је компонован за потребе естраде. 2. фиг. пеј. склепан, измишљен по тренутној моди; вештачки, који није аутентичан.

но́вум, -а м [лат. novum, с. род од novus нов] нешто ново, нова околност (у правном поступку); нов, дотле непознат податак.

нодозан, -зна, -зно [лат. nodosus према nodus чвор] мед. који садржи нодуле, чвориће, кврган.

нодулус, -а м = **нодула,** -ē ж [млат. nodulus, дем. од nodus чвор] 1. мед. чвориħ, отврдло место у поткожном ткиву. 2. минер. грудвица, зрно, мала лопташта маса неког минерала у унутрашњости стене.

ноéза, -ē ж [грч. nóēsis мисао, памет] филоз. 1. код Аристотела, непосредна умна спознаја. 2. код Хусерла, акт мишљења којим се освешћују чулни утисци.

ноема, -ē ж [грч. nóēma мисао] филоз. 1. код Аристотела, предмет мишљења. 2. код Хусерла, свесни чин којим се осмишљава садржај искуства.

ноетика, -ē ж, дат. ноетици [грч. noētikós према noêin мислити] део филозофије који се бави мишљењем и сазнавањем. ◆ **ноетичкӣ**.

нозéма, -ē ж [грч. nósēma према nósos болест] мед. 1. праживотиња која живи као паразит у цревима инсеката (пчеле, свилене бубе). 2. болест коју изазива тај паразит.

нозо- [грч. nósos болест] као први део сложенице показује да се реч односи на болест.

нозогенија, -ē ж [в. нозо-, -генија] мед. настанак болести, патогенеза.

нозографија, -ē ж [в. нозо-, -графија] мед. описивање болести и њихових симптома.

нозологија, -ē ж [в. нозо-, -логија] мед. систематска класификација болести. ◆ **нозолошкӣ**.

нозоманија, -ē ж [в. нозо-, манија] психички поремећај код кога пацијент осећа симптоме различитих болести; уп. **хипохондрија**.

нозофобија, -ē ж [в. нозо-, -фобија] псих. ненормалан страх од болести.

Ноје, -а м [хебр. Nōah] митол. праведник коме је Бог у време општег потопа наредио да сагради брод (*Нојев ковчег*) у коме ће се спасти са својом породицом и примерцима свих животиња на Земљи (Прва књига Мојсијева, главе 6 до 9).

нокаут и **нокаут,** -а м [енгл. knockout према knock out избацити из борбе] 1. сп. а. у боксу, ударац којим се противник онемогућава да настави борбу. б. стање боксера који је добио такав ударац; ▲ **класични** ~ завршетак меча зато што један од боксера не може да устане ни после бројања до десет; **технички** ~ завршетак меча када по оцени судије један од боксера није у стању да настави борбу. 2. фиг. изјава, потез или маневар којим се наноси коначни пораз противнику у спору, расправи и сл.

нокаутер, -éра м [в. нокаут] боксер који лако и често нокаутира противнике.

нокаутирати, нокаутирам, 3. л. мн. нокаутирајӯ свр. [в. нокаут] 1. сп. задати нокаут противнику. 2. фиг. тешко поразити противника у расправи.

нокдаун, -а м [енгл. knock down оборити, срушити] сп. а. у боксу, ударац који обара противника на под, али му омогућава да се поново придигне и настави борбу. б. стање боксера који је добио такав ударац (*бити у нокдауну*).

нокле, нóклӣ ж мн. = **ноклице,** нóклӣцā ж мн. [аустр. нем. Nockerl] тесто које се захвата кашиком и кува у кипућој води, врста ваљушака.

нокса, -ē ж [лат. noxa према nocere шкодити] 1. мед. узрочник болести; све оно што штетно делује на организам. 2. прав. штета, штетан поступак.

ноктамбул, -а м [млат. noctambulus од nox ген. noctis ноћ, ambulare ходати] 1. човек који воли да се проводи по ноћи, ноћна птица, ноћник. 2. в. **сомнамбул**.

ноктамбули̏зам, -зма м [в. ноктамбул] в. **сомнамбули̏зам**.

ноктю̏рно и **но̀ктю̄рно,** -а м [лат. nocturnus ноћни] 1. муз. кратка композиција сетног и лирског карактера. 2. уметничко или песничко дело које изражава ноћну атмосферу.

но̀кшӣр, -и́ра м [нем. Nachtgeschirr] ноћни суд, ноћна посуда.

но̀ленс-во̀ленс индекл. [лат. nolens volens од nolle не хтети, velle хтети] хтео не хтео, милом или силом.

-ном, -номан, -номија [грч. nómos закон] који се односи на законе или на законитост; који се односи на правила одређене струке.

но̀м, -а м [грч. nómos] старогрчка песма озбиљног или верског садржаја, певана уз пратњу лире.

но́ма[1], -ē ж [грч. nomḗ нагризање] мед. гангренозни процес на образу који погађа неухрањену децу или се јавља услед инфекције.

но́ма[2], -ē ж [грч. nomós] ист. управна јединица у старом Египту, срез.

но̀ма̏д, -а́да м [грч. nomás који лута] 1. припадник популације без сталног боравишта, која се сели у потрази за храном или пленом. 2. фиг. скитница, луталица.

номади̏зам, -зма м [в. номад] номадски начин живота, навика сталних сеоба.

но̀ма̄дски̏, -а̄, -о̄ [в. номад] који се односи на номаде, који је својствен номадима; скитнички, луталачки.

-номан в. **-ном**.

но́мен, -а м (мн. **но̀мина**, с) [лат. nomen] 1. име; за изразе в. **nomen**. 2. грам. именска реч (именица, заменица, придев или број).

номѐнкла̄тор, -а м [лат. nomenclator од nomen име, calator од calare звати] 1. у старом Риму, роб који је свом господару приликом јутарње посете говорио имена посетилаца. 2. онај који се бави номенклатуром.

номенклату́ра, -ē ж [лат. nomenclatura, в. номенклатор] 1. скуп имена, назива и симбола у одређеној струци; терминологија. 2. ист. пол. у Совјетском Савезу, попис најважнијих управних функција у држави; круг високих партијских руководилаца.

-номија в. **-ном**.

номина́ла, -ē ж [в. номиналан] номинална вредност.

но̀мина̄лан, -лна, -лно [лат. nominalis према nomen име] 1. који је нешто по имену, али не у стварности; званичан, формалан. ▲ **номинална цена (номинална вредност)** цена (вредност) која је означена на новчаници (вредносном папиру, марки и сл.). 2. грам. именички; именски.

номинали̏зам, -зма м [в. номиналан] филоз. средњовековно учење по коме идеје и апстрактни појмови постоје само као називи (имена), а не одговара им ништа у стварном свету.

номинализа́ција, -ē ж [в. номиналан] грам. претварање речи или групе речи у именицу или у именску синтагму.

но̀минати̏в, -а м [лат. nominativus] грам. падеж субјекта, падеж којим се именује, основни облик именске речи.

номина́ција, -ē ж [енгл. nomination, лат. nominatio, в. номиновати] 1. именовање, називање. 2. предлог за неку награду (~ *за Оскара*) или изборну функцију (~ *репу̏бликанског кандида̄та*).

но̀миновати, -ујē̄м свр. и несвр.[енгл. nominate од лат. nominare према nomen име] 1. предложити, унети у ужи избор (за награду или политичку функцију), кандидовати. 2. назвати, именовати.

номо- [грч. nómos закон] као први део сложеница означава закон, норму или пропис.

номо̀грам, -а м [в. номо-, -грам] мат. графички приказ функције са две или више променљивих.

номогра̀фија, -ē ж [в. номо-, графија] 1. грана математике која се бави теоријом и конструкцијом номограма. 2. писање закона.

номока̀но̄н, -о́на м [в. номо-, канон] ист. зборник црквених и световних прописа у православној цркви; крмчија.

номоло̀гија, -ē ж [в. номо-, -логија] филоз. наука о законима мишљења; наука о природним законима уопште. ◆ **номо̀лошки̏**.

но̀мос, -а м [грч. nómos] 1. филоз. закон, норма, правни пропис. 2. муз. у старој Грчкој, традиционални напев; мелодијски образац за певање или за свирање на инструментима.

номотѐтика, -ē ж, дат. номотѐтици [в. номо-, грч. -thetikós од tithénai поставити] научно истраживање општих законитости у природи.

номотѐтичкӣ, -ā, -ō [в. номотетика] који се односи на номотетику; нормативни.

номотѐхника, -ē ж, дат. номотѐхници [в. номо-, техника] вештина састављања закона.

нон [лат. non] в. **non**.

нон- [лат. non, фр. non не] као први део речи негира оно што исказује други део или даје значење супротно њему.

но́на[1], -ē ж [лат. nonus девети] 1. муз. интервал од девет тонова. 2. ист. а. у старом и средњем веку, девети сат рачунајући од шест ујутру; рано поподне.

но́на[2] и **но̀на**[1], -ē ж [итал. nonna] покр. бака.

но̀на[2], -ē ж [нем. Nonne од срлат. nonna] католичка монахиња, редовница, часна сестра.

нонàгōн, -о́на м [лат. nonus девети, в. -гон] геом. деветоугаоник.

нòнагонāлан, -лна, -лно [в. нонагон] геом. деветоугаони.

нòнакорд, -а м [лат. nonus девети, в. акорд] муз. акорд од пет тонова, септакорд (в.) коме је додата још једна терца.

но́не, но́нā ж мн. [лат. nonae] ист. у старом римском календару, девети дан у месецу, осим у марту, мају, јулу и октобру, где је био седми дан; уп. **и́де, калѐнде**.

нòнēт, -е́та м [итал. nonetto] муз. камерни састав од девет свирача; хор од девет певача.

нōнијус[1], -а м [по Португалцу Педру Нуњесу (на латинском Petrus Nonius, 1492–1577)] физ. помична скала која омогућава да се на мерним инструментима очитавају десети делови јединица.

нōнијус[2], -а м [порекло нејасно] раса коња добијена у Аустрији 1815. године, укрштањем енглеског пастува с липицанером и другим расама.

нонилӣōн, -о́на м [лат. nonus девети, (ми)лион] број који се пише јединицом са 54 нуле.

нонконформѝзам, -зма м [в. нон-, в. конформизам] 1. рел. у Великој Британији, протестантизам одвојен од англиканске цркве. 2. неконформизам.

нонконфòрмист(а), -ē, мн. нонкомфòрмӣсти [в. нонконформизам] 1. рел. британски протестант који не припада англиканској цркви. 2. неконформист(а). ◆ **нонконформѝстичкӣ**.

но́но, -а м [итал. nonno] покр. деда, дека.

нонпàрел, -а и **нонпàрēл,** -е́ла м [фр. nonpareil неупоредив] типогр. врста ситног штампарског слога.

нòн плӯс ӯлтра индекл. [лат. non plus ultra не(ма) даље (од тога)] оно што је најсавршеније, највиши степен чега, последња реч.

нòнсенс, -а м [енгл. nonsense, в. нон-, sense смисао] бесмислица, апсурд.

нòн-стӧп прид. индекл. [енгл. non-stop] 1. који не прекида, који ради без паузе (~ *продавница*, ~ *радно време*). 2. (као прил.) стално, непрестано, без прекида.

ноншалàнтан, -тна, -тно [фр. nonchalant] који се не узбуђује, хладнокрван, опуштен.

ноншалàнтнōст, -ости ж = **ноншалàнција**, -ē ж [фр. nonchalance, в. ноншалантан] хладнокрвност, мирноћа, нехајност.

ноолòгија, -ē ж [грч. nóos разум, в. -логија] филоз. наука о мишљењу, о духовној активности.

ноòлошкӣ, -ā, -ō [в. ноологија] који се односи на ноологију. ▲ **ноолошке науке** оне које се баве људским духом и законима размишљања (за разлику од *космолошких* наука, које изучавају природу).

ноосфе́ра, -ē ж [грч. nóos разум, в. сфера] област изнад Земљине површине у којој живи човек и која је предмет његовог испитивања.

нòпāл, -а́ла м [мекс. шп. nopal од нахуатл no'palli] бот. а. род кактуса, *Nopalea*, са црвеним цветовима. б. плод тога кактуса, сличан бодљикавој крушки, на коме живи кошенила, штитаста ваш.

нӧ пасарâн узв. [шп. no pasarán] пол. (фашисти) неће проћи, парола републиканаца у време Грађанског рата у Шпанији 1936–1939, касније честа на левичарским манифестацијама.

норадренàлӣн, -и́на м [скр. од нор(малан), в. адреналин] физиол. хормон надбубрежне жлезде сличан адреналину, норепинефрин, употребљава се за лечење алергија, глаукома, високог притиска.

нордијац, -јца м (ж. **нòрдијка,** дат. и лок. нòрдијци) [в. нордијски] становник северне Европе; човек нордијског расног типа.

нòрдијскӣ, -а, -о [нем. nordisch, Nord север] 1. који припада земљама северне Европе. ▲ **~ језици** северна грана германских језика (дански, норвешки, шведски и исландски; **нордијске дисциплине** сп. у скијању, назив за трке, штафете и скокове; уп. **алпске дисциплине**. 2. који припада северноевропском расном типу, са издуженом главом и плавом косом.

нордѝстика, -ē ж, дат. нордѝстици [нем. Nordistik] изучавање језика, културе и историје нордијских народа.

норепинѐфрӣн, -ина [в. епинефрин] **норадренàлӣн** (в.)

нòрма, -ē ж [лат. norma] 1. правило, пропис, одредба. 2. количина рада или производа коју треба постићи за одређено време (*испунити норму; прекорачити норму*). 3. а. утврђени образац понашања (*друштвене норме*). б. лингв. све оно што је уобичајено и прихваћено у датој језичкој заједници; скуп правила која одређују шта спада у стандардни језик.

нормáла, -ē ж [фр. normale, в. нормалан] 1. нормално, редовно, уобичајено стање (*вратити се у нормалу*). 2. геом. права или дуж спуштена под правим углом на другу праву.

нòрмāлан и **нòрмàлан,** -лна, -лно [лат. normalis, в. норма] 1. који одговара норми, правилан, прописан. 2. уобичајен, редован, типичан. 3. психички здрав; присебан. 4. геом. који је под правим углом у односу на неку праву. ▲ **нормални колосек** жел. колосек ширине 143,5 cm, најраспрострањенији у свету; **нормална школа** заст. основна школа.

нормализáција, -ē ж [в. нормализовати] 1. довођење у нормално, редовно стање. 2. увођење норми, регулисање, нормирање.

нормàлизовати, -зујēм свр̄ш. и несвр̄ш. [фр. normaliser, в. нормалан] 1. довести, доводити у нормално стање. 2. в. **нормúрати**.

нормалѝтēт, -éта м [нлат. normalitas] в. **нормáлност**.

нòрмāлка, -ē ж [в. нормалан] заст. основна школа.

нормáлнōст, -ости ж [в. нормалан] а. особина онога који је нормалан. б. нормално, редовно стање.

нòрмáнскӣ, -ā, -ō [срлат. Normannus од франачког nort север, man човек] ист. који припада Норманима, скандинавским освајачима који су у X и XI веку основали више држава у Европи (у Нормандији, Енглеској, на Сицилији и др.).

нòрматѝв, -а м [в. нормативан] (об. мн.) екон. норма, утврђено правило за потрошњу, рад, цене, квалитет производа и др.

нòрматѝван, -вна, -вно [нлат. normativus] који одређује норму; на коме се заснива норма. ▲ **нормáтивна акта (нормативни акти)** прописи којима се стварају правне норме (устав, статути, правилници, уредбе и сл.); **нормативна граматика** лингв. граматика која утврђује који су облици дозвољени језичком нормом а који нису.

нормúрати, нòрмӣрāм, 3. л. мн. нормúрајӯ свр̄ш. и несвр̄ш. [нем. normieren, в. норма] одредити, одређивати, прописати, прописивати норму, подвргнути прописима.

нормúрац, -рца м [в. нормирати] службеник који одређује радне норме и контролише њихово испуњавање.

нòрне, нòрнӣ ж мн. [стнорд. norn] митол. богиње људске судбине, суђаје у скандинавској митологији.

носéма в. **нозéма**.

носо- в. **нозо-**.

ностàлгија, -ē ж [нлат. nostalgia од грч. nóstos повратак, в. -алгија] чежња за завичајем; жаљење за прошлим временима или за оним што је изгубљено.

ностàлгичан, -чна, -чно [в. носталгија] који осећа носталгију.

ностàлгичāр, -а м [в. носталгичан] а. онај који осећа носталгију. б. пол. онај који жали за ранијим режимом или за државом које више нема.

ностàлгичнōст, -ости ж [в. носталгичан] стање онога који је носталгичан.

ностра̀тичкӣ, -а, -о [нем. nostratisch од лат. nostras домаћи] лингв. назив за хипотетични прајезик из кога су, по неким теоријама, настали како индоевропски тако и већина других језика Европе, Африке и Азије.

нострификáција, -ē ж [нем. Nostrifikation, в. нострификовати] поступак којим се диплома или научно звање стечено у иностранству признаје као еквивалентно домаћој дипломи односно звању.

нострѝфиковати, -кујēм свршн. и несврш. [нем. nostrifizieren од срлат. nostrificare према лат. noster наш, -ficare од facere чинити] (из)вршити нострификацију.

нòстромо, -а м [итал. nostromo од шп. nuestramo од nuestro amo наш господар] ном. воћа палубе, заповедник морнара.

нóта, -ē ж [лат. nota] 1. забелешка, запис, напомена. 2. дипл. **званични** допис једне државе другој са одређеним поводом. 3. муз. а. знак којим се бележи одређени тон и његово трајање; мн. музички запис одређене композиције (*свирáти из нóта, по нóтама*). б. тон, глас. 4. призвук, обележје, израз одређеног расположења (*осећам нóту зависти у његовим речима*). □ **све на ноте** фам. складно, уредно, по пропису.

нóта бéне узв. [лат. nota bene запази добро] израз којим се скреће пажња слушаоца или читаоца: пази, имај у виду, не заборави; в. **NB**.

нотабилѝтēт, -éта м [нем. Notabilität, нлат. notabilitas] заст. 1. углед, познатост, виђеност. 2. важна, угледна личност, особа уважена у друштву.

нòтāлан, -лна, -лно [срлат. notalis, в. нота] муз. који се односи на ноте, који је записан нотама; нотни.

нотàлгија, -ē ж [грч. nôton леђа, в. -алгија] мед. бол у леђима.

нотàлист(а), -ē м (ж. **нотàлисткиња**) [в. нота] муз. онај који уме да свира или пева по нотама.

нòтāр, -ápa м [нем. Notar од лат. notarius] службено лице овлашћено да издаје исправе, оверава документе, преписе и др., бележник. ◆ **нòтāрскӣ**.

нотарѝјāт, -áта м [в. нотар] ист. звање, функција нотара; нотарска служба.

нòтāрош, -а м [преко мађ. од лат. notarius] в. **нòтāр**. ◆ **нòтāрошкӣ** в. **нòтāрскӣ**.

нотафѝлија, -ē ж [лат. nota знак, в. -филија] скупљање новчаница; уп. **нумизмàтика**.

нотафѝлист(а), -ē м [в. нотафилија] скупљач, колекционар новчаница.

нота́ција, -ē ж [лат. notatio] 1. бележење, обележавање, нотирање. 2. начин бележења, скуп симбола (за музичке тонове, покрете у балету, гласове у језику и др.).

нòт-брѐмза, -ē ж [нем. Not-bremse] покр. заст. кочница за случај опасности.

нóтес, -а м [фр. notes мн. од note нота, прибелешка, према лат. nota] џепна бележница.

нóтије, нóтијā ж мн. [срлат. nothiae, према лат. nothus ванбрачни од грч. nóthos] прав. ист. део имања који се оставља у наслеђе ванбрачној деци.

нотѝрати, нòтѝрām, 3. л. мн. нотѝрајӯ свршн. и несврш. [лат. notare] (за)бележити, (при)бележити, упис(ив)ати.

нотификáција, -ē ж [нлат. notificatio, в. нотификовати] званично обавештење (од државних органа, од једне државе другој, од суда или управних органа грађанину и сл.).

нотѝфиковати, -кујēм свршн. [нлат. notificare од лат. notus познат, -ficare од facere чинити] званично обавестити, упознати са чим.

нòтица, -ē ж [в. нота] 1. кратка забелешка. 2. кратка вест или напис у новинама.

нóтнӣ, -ā, -ō [в. нота] муз. који се односи на ноте; који се служи нотама; ▲ **~ систем** пет паралелних линија по којима се пишу ноте; **~ папир, нотна хартија** хартија са штампаним нотним системима; **нотна свеска** свеска за ученике музичких школа; **~ запис** ноте којима је забележена нека народна мелодија.

нòтōран, -рна, -рно [срлат. notorius, према notus познат] 1. опште познат, свима знан (*нòторна чињеница*). 2. који је на лошем гласу (~ *алкохоличар*).

нотӯрно, -а м [итал. notturno] в. **ноктӯрно**.

ноӯменōн, -а м [грч. noούmenon према noêin мислити] у Кантовој филозофији, оно што се може спознати само духом односно мишљењем; уп. **фенòмен(ōн)**.

нóутбук, -а м [енгл. notebook свеска] мали преносни компјутер величине свеске.

нóухау, -а м [енгл. know-how знати како] технолошко умеће, знање потребно за обављање неке професије.

нóција, -ē ж [лат. notio према noscere упознати] филоз. појам, представа, спознаја.

но́ша, -ē ж [в. нокшир] хип. дечји израз за ноћни суд.

нӯгат, -а м [фр. nougat од пров. nogat од лат. nux орах] кулин. посластица од млевених лешника, бадема или ораха мешаних с печеним шећером.

нудѝзам, -зма м [лат. nudus наг] покрет који тежи животу без одеће, из здравствених разлога и у смислу повратка природи.

нӯдист(а), -ē м, мн. нӯдисти (ж **нӯдисткиња**) [в. нудизам] присталица нудизма.

нудѝстичкӣ, -ā, -ō [в. нудист(а)] који се односи на нудисте и нудизам; који је предвиђен за нудисте. ▲ **нудистичка плажа** плажа на којој је дозвољено купање без костима.

нӯдла, -ē ж [нем. Nudel] 1. (мн.) резанци, тестенина; тарана. 2. кнедла, ваљушак.

нӯд лӯк прид. индекл. [енгл. nude look] изглед, утисак нагог тела (об. захваљујући одећи боје коже).

нудомàнија, -ē ж [лат. nudus наг, в. -манија] манија свлачења, претерана склоност ка голотињи.

нудофòбија, -ē ж [лат. nudus наг, в. -фобија] страх од голотиње или од нудиста.

нӯзла, -ē ж [тур. nuzle од ар. näzlä] покр. запаљење дёсни или слузокоже уста.

нуклеа́за, -ē ж [в. нуклеус] хем. сваки ензим који убрзава разграђивање молекула нуклеинске киселине.

нӯклеа́ран, -рна, -рно (одр. **нӯклеа́рнӣ,** -ā, -ō) [нлат. nuclearis према лат. nucleus језгро] физ. а. који се односи на атомско језгро. б. који се односи на нуклеарну енергију. ▲ **нуклеарна физика** грана физике која изучава атомско језгро, његове саставне делове и силе које делују међу њима; **нуклеарна реакција** процес који настаје када се атомско језгро цепа (фисија) или кад се два атомска језгра сударе (фузија); **нуклеарна енергија** енергија која се ослобађа из атомског језгра приликом нуклеарне реакције; **нуклеарна електрана** електрична централа на нуклеарни погон; **нуклеарна бомба** атомска или хидрогенска бомба; **нуклеарна медицина** употреба радиоактивних елемената за дијагнозу и лечење појединих болести; **нуклеарна зима** могућно стање после већег нуклеарног сукоба, када би атмосфера била до те мере загађена димом и прашином да би пољопривреда, а највећим делом и живот на Земљи, били онемогућени.

нуклѐйнскӣ, -ā, -ō [в. нуклеини] биол. у: ▲ **нуклеинске киселине** заједнички назив за дезоксирибонуклеинску киселину (ДНК) и рибонуклеинску киселину (РНК), полимере састављене од шећера, фосфата и азотних база (пурина или пиримидина), које су носиоци наследних особина код свих живих бића.

нуклео- [лат. nucleus језгро] као први део сложенице показује да се реч односи на атомско језгро или на језгро (једро) живе ћелије.

нуклеòзи́д, -и́да м [в. нуклео-] хем. органско једињење састављено од пуринске или пиримидинске базе везане за неки угљени хидрат, саставни део нуклеотида.

нуклѐо̄н, -о́на м [в. нуклео-] физ. заједнички назив за протоне и неутроне.

нуклеòника, -ē ж, дат. нуклеòници [в. нуклеон] део физике који се бави проучавањем атомског језгра.

нуклеòтӣд, -и́да м [в. нуклеус] хем. фосфатни естер нуклеозида, основна јединица нуклеинских киселина.

нӯклеус, -а м [лат. nucleus] 1. физ. атомско језгро, састављено од протона и неутрона. 2. биол. ћелијско једро, средишњи део ћелије који садржи хромозоме, који управља ћелијским функцијама и који је битан за размножавање и преношење наследних особина. 3. језгро, основа, средишњи елемент неке целине, групе, удружења, политичке странке и сл.

нӯклӣд, -и́да м [в. нуклеус] физ. атом код кога је одређен број протона и неутрона у језгру.

нӯла и **нӯла,** -ē ж [итал. nulla ништа од лат. nullus ниједан] 1. број који означава одсуство било какве величине и који чини границу између позитивних и негативних бројева, означен цифром 0. 2. фиг. нешто безвредно, безначајно; ништавило; безвредна особа. ▲ **апсолутна ~** физ. најнижа могућа температура, минус 273,15 степени С; **позитивна ~** стање онога који у пословима није ништа зарадио, али ни изгубио; **морална ~** човек без морала, ништарија. □ **почети од нуле** почети од самог почетка, немајући ни-

шта; **пасти на нулу** изгубити сваку вредност; **ошишати на нулу** фам. ошишати до главе.

нӯлерица и **нӯлерица,** -ē ж [в. нула] фам. 1. фино самлевено брашно, добијено од саме средине зрна. 2. потпуно ошишана или обријана коса (*ошишати на нулерицу*).

нулӣпара, -ē ж [лат. nullipara, лат. в. -пара] мед. жена која се још није порађала.

нулификā́ција, -ē ж [в. нулификовати] поништавање, свођење на нулу.

нӯлификовати, -ујēм свр. и несвр. [нлат. nullificare од лат. nullus ниједан, -ficare од facere чинити] поништити, свести на нулу, анулирати.

нӯлтӣ, -ā, -ō [в. нула] који одговара нули, који је пре свих осталих; основни, почетни; ▲ **нулта тачка** полазна тачка; **нулта серија** инд. пробна серија неког производа, после које се прелази на редовну производњу; ~ **табак** типогр. први табак неке књиге, с насловном страном и подацима о издавачу, чије стране нису нумерисане.

нӯмēн, -а м [лат. numen] 1. код старих Римљана, назив за божанску вољу или божанску моћ. 2. божанство.

нӯмера, -ē ж [нем. Nummer од лат. numerus број] 1. број, бројна ознака. 2. тачка, саставни део неког забавног програма. □ **скочила (коме) нумера** порасла му је важност, постао је угледан.

нумѐрā̄лија, -ā̄ с мн. [лат. numeralis од numerus, в. нумера] грам. бројеви као врста речи.

нумѐрā̄тор, -а м [лат. numerator од numerare, в. нумерисати] 1. справа за нумерисање. 2. особа која нумерише, бројач.

нумера́ција, -ē ж [лат. numeratio од numerare, в. нумерисати] а. обележавање бројевима. б. бројне ознаке, низ бројева; ул. **пагина́ција**.

нумѐрисати, -ришēм сврш. и несврш. [лат. numerare од numerus број] обележити, обележавати бројевима по реду.

нумѐрички, -а, -о [фр. numérique, в. нумера] који се односи на бројеве, бројни, бројевни. ▲ **нумеричка вредност** вредност изражена бројем; **нумеричка шифра, ~ кôд** шифрирање неког текста искључиво помоћу бројева.

нумеролòгија, -ē ж [в. нумерус, -логија] окулт. проучавање симболике бројева; врачање помоћу бројева изведених из датума рођења, слова у нечијем имену и сл. ◆ **нумеролошкӣ**.

нӯмерус и **нӯмерус,** -а м [лат. numerus] 1. број. 2. мат. број чији логаритам треба израчунати, антилогаритам. ▲ ~ **клаузус** [лат. clausus затворен] ограничен број људи који се могу уписати у неку школу или примити у службу.

нумизмàтика, -ē ж, дат. нумизмàтици [нем. Numismatik, према лат. numisma од грч. nómisma ковани новац] 1. помоћна историјска наука која проучава ковани новац и медаље из разних епоха. 2. скупљање кованих новчића као хоби.

нумизмàтичā̄р, -а м [в. нумизматика] онај који се бави нумизматиком.

нумизмàтичкӣ, -ā, -ō [в. нумизматика] који се односи на нумизматику и нумизматичаре; који се састоји од кованих новчића (*нумизматичка збирка*).

нӯмино̄зан, -зна, -зно [нлат. numinosus од лат. numen, в. нумен] који се односи на божанство, који улива страхопоштовање; натприродан.

нумули́ти, нумули́тā̄ м мн. [лат. nummulus новчић] палеонт. врста фосилних праживотиња из терцијара са плочастим оклопом који подсећа на ковани новац.

нӯнкупатӣван, -вна, -вно [нлат. nuncupativus од лат. nuncupare назвати, прозвати] у римском праву, усмено исказан (о тестаменту изреченом у присуству сведока или бележника).

нункупа́ција, -ē ж [лат. nuncupatio, в. нункупативан] у римском праву, свечано изрицање последње воље или других одлука које имају правну вредност.

нӯнциј и **нӯнције, -ја** м [лат. nuntius гласник] 1. представник Ватикана у некој држави (*папски ~, апостолски ~*). 2. ист. изасланик Хрватског сабора у Хабзбуршкој монархији.

нунциȉја̄та [итал. Annunziata према annunziare објавити] покр. 1. католички празник Благовести, Благовештење (25 марта). 2. црква посвећена Благовести.

нунцијату́ра, -ē ж [нлат. nuntiatura од лат. nuntius, в. нунциј] дипломатско представништво Ватикана у некој земљи.

нунчȁку, -уа м [јап. nunchaku] јапанска борилачка вештина са два штапа спојена ланцем

или ужетом, од којих се један држи у руци, а другим се удара.

нупцијалѝтēт, -е́та м [нлат. nuptialitas, в. нупцијалан] соц. број који показује учесталост венчања, односно удео ожењених и удатих у укупном становништву.

нȕпцијā̀лнӣ, -ā̀, -ṑ [лат. nuptialis према nuptiae свадба] који се односи на венчање, свадбени.

нȕр, нӯра м [тур. nur од ар. nūr] покр. 1. светлост која се по муслиманском веровању шири из гробова побожних људи. 2. светлост, сјај уопште.

нȕрија, -ḕ ж [грч. eporía] црквен. заст. парохија, жупа.

нȕс, -а м [грч. noûs] 1. филоз. ум, разум; (у грчкој филозофији) мисао као покретач света. 2. теол. духовно чуло, орган сазнања и контемплације; способност мистичног сазнања и 'теолошког' искуства.

нута́ција, -ḕ ж [лат. nutatio према nutare климати се] 1. астрон. периодична осцилација Земљине осе, првенствено под утицајем Месечеве привлачења. 2. бот. блага ротација стабљике током растења.

нȕтрија, -ḕ ж [шп. nutria од лат. lutra видра] 1. зоол. глодар сличан дабру који живи у мочварама Јужне Америке, *Myocastor coypus*. 2. крзно од те животиње.

нутрѝјент, -а м [лат. nutriens од nutrire хранити] биол. хранљива материја, хранљиви састојак намирнице.

нутријѐнтан, -тна, -тно [в. нутријент] хранљив.

нȕтритѝван, -вна, -вно [нлат. nutritivus од nutrire хранити] 1. који се тиче исхране, прехрамбени. 2. хранљив. ▲ **нутритивна вредност** однос између тежине неке намирнице и састојака корисних за организам које она садржи.

нȕтрѝција, -ḕ ж [нлат. nutritio] храњење, исхрана, прехрана.

нутрициѝнист(а), -ḕ ж [в. нутриција] мед. лекар, стручњак за нутриционистику.

нутриционѝстика, -е ж, дат. и лок. нутриционистици [в. нутриционист] грана медицине која изучава храну, а посебно њену енергетску вредност. ◆ **нутриционѝстичкӣ.**

Њ

ња̏ња, -ē ж [рус. няня] дадиља, васпитачица.

ња̀њушка, -ē ж, дат. и лок. њањушки хип. од **ња̏ња**.

Њѐрдр, -а м [стнорд. Njördhr] један од богова у скандинавској митологији, отац Фреја и Фреје.

њи̏ла̄ш, -а м [мађ. nyilas стрелац] припадник мађарске фашистичке организације у време II светског рата. ◆ **њи̏лашкӣ**.

њо̀ке њо̀ки (в.)

њо̀ки, њо̀кā м мн. ◦ **њо̀ке,** њо̀кā ж мн. [итал. gnocco] кулин. ваљушци од брашна и кромпира, једу се обично с преливом од парадајза.

њу̏ ве̑јв, -а м [енгл. new wave] нови талас, назив више авангардних покрета у уметности, књижевности и рок музици.

њу̏ ди̏л, -а м [енгл. New Deal ново пословање] ист. а. привредна и политичка реформа коју је тридесетих година прошлог века, после велике економске кризе, спровео Франклин Рузвелт. б. назив за Рузвелтову епоху уопште.

њу̏ е̏џ, -а м [енгл. New Age ново доба] покрет развијен из алтернативне културе 60-их година прошлог века у САД, пре свега на Западној обали, усмерен ка духовности и ка враћању човека природи.

њу̏ ле̏фт [енгл. New Left] пол. нова левица, заједнички назив за либералне и радикалне покрете у САД у другој половини XX века.

њу̏ лу̏к, -а м [енгл. new look] нови изглед, назив за промене у моди, стилу, облачењу, дизајну и сл.; првобитно назив моде коју је у педесетим годинама прошлог века лансирао париски модни креатор Кристијан Диор.

њу̏смагази̏н, -а м [енгл. newsmagazine] информативни недељни часопис, с више текста а мање илустрација, посвећен претежно актуелностима у политици, економији, култури и др.

њу̏тн, -а м [енгл. newton, према енглеском научнику И. Њутну] физ. јединица силе у МКС систему, сила која маси од 1 килограма даје убрзање од 1 метра у секунди; симбол N.

њуфа̀ундлендер = **њуфа̀ундлер** (в.)

њуфа̀ундлер, -а м = **њуфа̀ундлендер,** -а м [по острву Њуфаундленд (Newfoundland)] крупан, снажан пас дуге црне длаке, користи се претежно као чувар.

О

оа́за, -ē ж [грч. Óasis име египатског града, према коптском ouahe] 1. геогр. плодно земљиште у пустињи са водом и вегетацијом. 2. фиг. место, појава или догађај које представља пријатно уточиште у непријатном или неповољном окружењу.

о̀асовац, -о̄вца м [фр. OAS, скр. од Organisation de l'armée secrète, Организација тајне армије] ист. припадник десничарске терористичке организације која се у годинама пре 1962. борила против независности Алжира.

о̀асовскӣ, -ā, -о̄ [в. оасовац] ист. који се односи на ОАС или оасовце.

оба́да, -ē ж [фр. aubade] муз. 1. песма трубадура која се певала у зору, врста серенаде. 2. врста јутарње песме која се у XVII и XVIII веку изводила у част краљева и принчева.

обàјатити, -ӣм свршн. [тур. в. о(б)-, бајат] 1. изгубити свежину, постати бајат, стврднути, окорети.

о̀б-а̂рт, -а м [енгл. ob(jective) art] ум. правац у уметности сличан поп арту, у коме аутор ствара дело узимањем отиска или одливка целе особе или предмета; објективна уметност.

обата́лити, обàта̄лӣм, свршн. [в. батал, баталити] 1. покварити, оштетити. 2. запустити, занемарити. ◆ обàта̄љен.

о̀башка прил. [в. башка] 1. посебно, одвојено: *обашка мушки, обашка женске.* 2. не узимајући у обзир, на страну: *обашка све остало...*

обду̀кција, -ē ж [лат. obductio] мед. отварање и сецирање мртвог тела ради утврђивања узрока смрти, користи се у судској медицини; аутопсија.

обду̀цент, -а м, ген. мн. обду̀ценāтā [лат. obducens од лат. obducere] лекар који врши обдукцију.

обдуци́рати, обду̀цӣрām, 3. л. мн. обдуци́рајӯ, гл. им. обдуци́рање свршн. и несвршн. [лат. obducere] обавити, обављати обдукцију (в.).

обедијѐнција, -ē ж [лат. obedientia] књиж. слушање туђих наредби, поступање без размишљања и противљења; послушност, покорност.

обезѝтēт, -е́та м [лат. obesitas] прекомерна тежина, гојазност.

обѐлиск,-а и уоб. **о̀белиск,** -а м, мн. -сци, ген. -скā [грч. obelískos дем. од ражањ] четвртаст камени стуб који се при врху сужава, обично из једног камена истесан; споменик.

обѐлос в. **обѐлус**.

обѐлус, -а м, мн. -и [лат. obelus од грч. obelós ражањ] знак за обележавање места и израза у чију се веродостојност сумња (у старијим издањима класичних дела).

обер- преф. [нем. ober-] испред другог дела речи значи: изнад, над, виши, старији; главни, надређени, врховни.

о́бер в. **о̀беркелнер**.

о̀беркелнер, -а м (жарг. **о́бер,** -а) [нем. Oberkellner] главни конобар.

о̀берлајтнант, -а м, мн. -и [нем. Oberleutnant] чин натпоручника (у војскама немачког службеног језика).

о̀берлихт, -а м [нем. Oberlicht] застакљени отвор на крову за продирање светлости, светларник, отвор изнад врата и на сличним местима.

Ὀберо̄н, -а м [фр. Auberon, герм. порекла] 1. краљ вила у Шекспировој драми *Сан лети̏ње но̄ћи*, муж Титанијин. 2. четврти Уранов сателит.

о́берст в. **о́брст**[2].

обеха̀рати, -а̄м [в. бехар, бехарати] покр. процветати, развити цветове.

ὀби, ὀбија м, мн. ὀбији, ген. мн. ὀбија̄ [јап. obi] широки, украсни појас на јапанском кимону, с машном на леђима.

обитӯа́рӣј в. **обитӯа́ријум**.

обитӯа́ријум, -а и **обитӯа́рӣј,** -ија м, [лат. obituarium] преглед, списак умрлих лица; читуља.

ὀбитус, -а м [лат. obitus] пропаст, смрт.

ὀбјек(а)т, -кта м, мн. ὀбјекти, ген. мн. ὀбјека̄та̄ [лат. obiectum од obicere ставити пред (кога)] 1. а. предмет (ствар) на који је усмерена радња, жеља или интересовање. б. циљ, сврха, задатак. 2. зграда која има посебну функцију и намену (*ста̏мбени ~, инду̏стријски ~, ту̏ристи̏чки ~*). 3. грам. један од главних чланова реченичне структуре на који је усмерена глаголска радња. 4. филоз. садржај наше свести или подсвести на који се мисаона или вољна делатност упућује. 5. прав. предмет на који се односе обавезе субјеката у правном односу. 6. информ. посебна јединица у информатичком програму, са одређеном структуром података и одређеним начинима за њихову обраду и интеракцију. ◆ **ὀбјекатскӣ**.

ὀбјекти́в, -а м, мн. ὀбјекти́ви и **објѐкти́в,** -и́ва м, мн. објѐкти́ви [нлат. objectivus] 1. део оптичких инструмената који се састоји од једног или више двогубо испупчених сочива. 2. лингв. алтернативни назив за акузатив у флексивним језицима; објекатски падеж.

ὀбјекти́ван, -вна, -вно [нлат. objectivus] који се тиче објекта; независан од субјекта и субјективног мишљења; предметан, стваран, истински. 2. непристрасан, праведан.

објектива́ција, -е̄ ж [нлат. objectivatio] 1. филоз. чин опредмећивања, поступак којим нешто постаје ствар; психичка радња која замишљени свет чини реалним. 2. грам. употреба језичких јединица (речи, синтагме, реченице) као објекта.

објективи̏зам, -зма м [в. објек(а)т] 1. филоз. научна теорија према којој постоје истина, вредности и норме независне од субјекта; тежња да се предметни свет схвати као нешто што постоји или вреди само по себи.

објективиза́ција в. **објектива́ција**.

објективизи́рати, -ви̏зӣра̄м, гл. им. објективизи́ра̄ње свршн. [в. објек(а)т] = **ὀбјективизова̄ти,** -ујем [в. објек(а)т] 1. учинити да нешто постане објективно, виђено или доживљено. 2. учинити предметним, опредметити, опредмећивати.

објективи́рати в. **објективизи́рати**.

објекти̏вист(а), -е̄ м, мн. објекти̏висти [в. објек(а)т] присталица објективизма.

објективи̏те̄т, -е́та м [в. објек(а)т] одлика онога што материјално постоји; стварност, предметност, збиља.

објекти́вно̄ст, -оси ж, инстр. јд. објекти́вности/објекти́вношћу [в. објективан] 1. особина онога што је објективно; стварност, предметност. 2. фиг. непристрасност, праведност; неутралност.

ὀбјектизовати = **објективизи́рати** (в.)

објѐкција, -е̄ ж [нлат. objectio] 1. неслагање са супротним мишљењем. 2. изражено незадовољство због каквог поступка, догађаја, грешке и сл.; приговор, замерка.

ὀбла̄нда, -е̄ ж, ген. мн. ὀбландӣ [нем. Oblate од лат. oblata (hostia), в. облата] 1. кулин. тврдо печена кора од пшеничног брашна, служи као подлога за колаче. 2. омотач за лекове у праху; облата, облатна.

ὀбла̄т, -а м, мн. ὀбла̄ти [лат. oblatus од offerre нудити, жртвовати] 1. (у раном средњем веку) дете које су родитељи одвели у самостан где се одгаја. 2. световњак који је своје имање предао самостану и који обично живи у њему или близу њега.

ὀблата, -е̄ = **ὀблатна,** -е̄ ж [лат. oblata од offerre нудити, жртвовати] 1. жртвени хлеб од брашна, употребљава се за причест у неким вероисповестима. 2. округла налепница, етикета рекламне или обавештајне садржине.

ὀблатна = **ὀблата** (в.)

обла́ција, -е̄ ж [лат. oblatio] даривање, приношење жртве богу или цркви; дар, поклон, уздарје. ◆ **обла́цӣјскӣ**.

ὀбли̏га̄тан, -тна, -тно [лат. obligatus, в. облигација] 1. који је правно, морално или друштве-

но обавезујући. 2. неизоставан, обавезан, нужан; облигаторан.

облига̑то, -а м [итал. obbligato обавезан] муз. инструментална пратња певачке или солистичке деонице, обавезна у музици XVI и XVII века, данас необавезна.

о̀блигатӣран, -рна, -рно [лат. obligatorius, в. облигација] обавезан, одређен и утврђен законом; присилан, принудан.

облига́ција, -е̄ ж [лат. obligatio] 1. акт везивања моралним, правним или друштвеним обавезама. 2. а. уговор или закон који обавеже. б. обећање или осећај дужности. 3. екон. вредносни папир, признаница, обвезница.

облитера́ција, -е̄ ж [лат. oblitteratio] 1. поништење поштанске марке печатом. 2. фиг. брисање из памћења, препуштање заборављу. 3. мед. зачепљеност, запушеност (крвних судова, канала и сл.).

обломо́вштина, -е̄ ж [по Обломову, јунаку истоименог романа руског писца И. А. Гончарова, 1812–1891] књиж. недостатак воље за деловањем, радом; тромост, инертност, јаловост, паразитизам.

обнубила́ција, -е̄ ж [нлат. obnubilatio од nubilus облачан] 1. метеор. помрачење сунчеве или дневне светлости; наоблачење. 2. мед. помрачење ума.

обо̀а, -е̄ ж, ген. мн. обо́а̄ [фр. hautbois] муз. врста дрвеног дувачког инструмента који има писак са двоструким језичком.

обо̀ист(а), -е̄ м, мн. обо̀исти [в. обоа] свирач на обои.

о̀бол, -а м, мн. о̀боли, ген. мн. о̏бо̄ла̄ [грч. obolós] 1. ситан сребрни новац у старој Грчкој (шестина драхме). 2. грч. мерна јединица за тежину, 1/10 драхме. 3. фиг. а. новчани прилог, донација. б. допринос чему у духовном или материјалном смислу.

о́брст[1] и **о̀брст,** -а [нем. das Oberste оно што је на врху] павлака; слатка павлака, шлаг.

о́брст[2], -а м и **о̀брстӑр,** -а́ра м [нем. Oberst] пуковник.

о̀вал, -а́ла м, мн. ова́ли, ген. мн. ова́ла̄ [нлат. ovalis, према ovum јаје] 1. крива линија која обавија јајолику или елиптичну површину. 2. метон. предмет или грађевина елиптичног облика.

о̀ва̄лан, -лна, -лно [в. овал] 1. јајолик, јајастог облика. 2. елиптичног облика, елиптичан.

овариа̀лгија, -е̄ ж [нлат. ovarium јајник, грч. álgos бол] мед. бол који потиче од јајника.

о̀ва̄рӣј в. **о̀ва̄ријум.**

о̀ва̄ријум, -а и **о̀ва̄рӣј,** -ија м [нлат. ovarium, према ovum јаје] анат. орган који производе јајне ћелије, јајник.

овариото̀мија, -е̄ ж [нлат. ovarium, в. -томија] вет. 1. уклањање јајника оперативним путем. 2. кастрација женки животиња.

ова̀рисати, -ишӗм свр. [тур. varmak доћи, схватити] брзо схватити, досетити се, погодити; стећи вештину, упутити се у нешто.

ова̀рӣтис, -а м [нлат. ovarium] мед. запаљење јајника.

ова́ција, -е̄ ж [лат. ovatio] 1. мали тријумф који се у старом Риму приређивао војсковођи победнику. 2. јавно и бурно изражавање признања и почасти поздравима, бурним аплаузом.

овенӣзам, -зма м [према Роберту Овену (1771–1858)] теорија утопијског социјализма, која подразумева социјалне реформе у циљу праведније поделе друштвеног богатства.

о̀вервеј̄т, -а м [енгл. overweight] тежина изнад дозвољене, нормалне или очекиване, прекомерна тежина.

о̀вердо̄за, -е̄ ж [енгл. overdose] жарг. превелика, обично смртоносна, доза дроге или лека.

овердози́ра̄ње, -а с [в. овердоза] жарг. узимање превелике количине дроге или лека, што обично доводи до смрти.

о̀видукт, -а м, мн. о̀видукти, ген. мн. о̀видука̄та̄ [нлат. oviductus] анат. канал који спаја јајнике и материцу у телу жене, јајовод.

о̀випа̄ран, -рна, -рно [лат. ovum јаје, parĕre рађати] биол. који носи (леже) јаја, који се излеже из јаја.

овипарӣтӗт, -е́та м [в. овипаран] сазревање јаја ван тела мајке, у спољној средини.

о̀вовивипа̄ран, -рна, -рно [лат. ovum јаје, vivus жив, parĕre рађати] зоол. који леже јаја у којима је младунче донекле или потпуно развијено.

овогѐнеза, -е̄ ж [лат. ovum јаје, в. генеза] биол. сазревање женске јајне ћелије код људи и животиња.

ово̀йд, -и́да м [лат. ovum jaje, в. –ид] објекат облика јајета, јајаст предмет.

о̀воидала́н = **о̀войда́н** (в.)

о̀войда́н, -дна, -дно = **о̀воида́лан,** -лна, -лно [лат. ovum jaje, в. -идан] који је у облику јајета, јајолик, јајаст.

овула́ција, -е̄ ж [нлат. ovulatio] физиол. 1. период у менструалном циклусу (обично на половини) када се сазрело јајашце ослобађа из јајника. 2. ношење, лежење јаја.

о̀вулум, -а м [лат. ovulum, дем. од ovum jaje] биол. 1. женска јајна ћелија. 2. бот. семе, заметак, клица.

о́вум, -а м [лат. ovum] биол. орган у телу жене који служи за размножавање; јаје.

о̀гамскӣ, -а̄, -о̄ [енгл. ogham од староирског ogam] у: ▲ **о̀гамско̄ пи́смо** лингв. најстарије писмо старог келтског (ирског) језика (V и VI век), у коме су слова латинице замењивана усправним или косим цртама на водоравној линији.

о̀га̄р, -а м [мађ. agár хрт] 1. врста пса гонича пореклом из Мађарске. 2. узица за вођење пса, поводац.

о̀гива̄лан, -лна, -лно [фр. ogival од ogive шиљасти лук] који има шиљасте лукове, у готском стилу.

-о̀глу [тур. oglu] мушки потомак, син (само као додатак уз имена, нпр. Мехмедоглу — Мехмедов син).

огра̀исати, -ишем̄ свр̄ш. [тур. oğrſamak] етнол. нагазити на зачарано, уклето место, џинско коло и сл., од чега човек оболи.

огра̀ма, -е̄ ж [тур. oğrama] нервоза, нервно обољење које се, према народном веровању, јавља кад неко огра̀ише, тј. кад нагази на зачарано место; уп. **огра̀исати**.

о́да, -е̄ ж [грч. ōidḗ песма] врста свечане лирске песме испеване у част неке историјске личности или догађаја, узвишеног садржаја; похвала, хвалоспев.

о̀да, -е̄ ж [тур. oda соба] одред, чета јаничарске војске.

о̀дабаша, -е̄ м [тур. oda başı] 1. заповедник у јаничарској чети, командант. 2. управник, надзорник, главнокомандујући.

о̀даја, -е̄ ж [тур. oda соба] 1. соба, просторија. 2. раз. интимна просторија за одмор, разоноду, ужитак и сл.

ода̀лиска, -е̄ ж, ген. мн. ода̀лискӣ [тур. odalık робиња, љубавница] 1. бела робиња у источњачком харему; чест мотив у сликарству и књижевности. 2. врста вунене тканине.

о̀дација, -е̄ м [тур. odacı] 1. угоститељ, послужитељ, вратар. 2. шаљ. подругљив назив за песнике одâ (каквим су се сматрали српски песници ода с почетка XIX века).

о̀деон, -а м [грч. ōideîon, в. ода] 1. архит. округла зграда у старој Грчкој за одржавање музичких и песничких приредаба. 2. архит. просторија за плес, кинопројекције, приредбе, концерте и сл. (крајем XIX и почетком XX века).

Одигѝтрија, -е̄ ж [грч. hodegéō показујем пут] рел. 1. Путоводитељица, она која показује пут (Богородичин атрибут). 2. једна од иконографских представа Богородице (која десном руком показује на Христа на њеној левој руци).

о̀дијум, -а м [лат. odium] одвратност, мржња, омраженост, гнушање.

О̀дӣн, -а м [нордијски Odin, Odhinn] митол. врховно божанство германских племена, бог победе, знања, песништва, смрти, који је узимао мртва тела јунака к себи у Валхалу; Вотан.

о̀дио̄зан, -зна, -зно [лат. odiosus] који оставља лош утисак о себи; одвратан, неугодан, непожељан, мрзак, гнусан.

одисе́ја, -е̄ ж [грч. Odýsseia, наслов Хомеровог спева, према Odysseús Одисеј] фиг. 1. дуго и напорно путовање пуно тешкоћа и препрека; тумарање, лутање. 2. непредвидљив, узбудљив догађај или необичан подухват, пустоловина.

одитоло̀гија, -е̄ ж [грч. hodítēs путник, в. -логија] наука која се бави проблемима, жељама и потребама путника у страним земљама пружајући им основне информације кроз одговарајуће публикације.

одонт-, одонто- преф. [грч. odoús, odóntos зуб] оно што је у вези са зубима, зубни.

-одонт, -одонтија [грч. odoús, ген. odóntos зуб] који се односи на зубе или зубарство.

одонта̀лгија, -е̄ ж [грч. odontalgía, в. одонт-, -алгија] мед. обољење зуба; зубобоља.

одонтàлгик, -а м, мн. -ци [в. одонт-] мед. умирујуће средство против зубобоље.

одонтѝтис, -а м [в. одонт-, -итис] мед. упала зуба, запаљењски процес у зубима.

одонтојàтрија, -ē ж [в. одонто-, -ијатрија] мед. лечење зуба; наука о зубима.

одонтòлог, -а м, мн. одонтòлози, ген. мн. одонтòлōгā [в. одонто-, -лог] мед. зубар, зубни лекар.

одонтолòгија, -ē ж [в. одонто-, -логија] мед. грана медицине која проучава грађу, функције и болести зуба; уп. **стоматолòгија.** ◆ **одонтòлошкӣ.**

одòнтōм, -о́ма м [в. одонт-, -ом] мед. бенигни тумор који настаје из епителне основе корена зуба.

одонтоплàстика, -ē ж, дат. -ци [в. одонт-, -пластика] 1. уграђивање вештачких зуба на место испалих. 2. направа која служи да поправна зубе неједнаке висине.

одонтотѐхника, -ē ж, дат. -тѐхници [в. одонто-, техника] зубна техника.

-оза [грч. -osis] као завршни део речи означава стање, обично у медицинским терминима.

озàлӣд, -и́да [ozalid, анаграм од diazol, фабричко име производа] штамп. хемијски папир превучен једињењем дијазола, који се користи у штампарству.

озе́на, -ē ж [грч. ózaina, према ózein мирисати] мед. болест носа која се манифестује као атрофија слузнице, упала носа с балама непријатног мириса; хронична кијавица.

Òзирис, -а м мит. 1. египатски бог Сунца, плодности, бог подземног света и пресудитељ мртвим душама; муж и брат Изидин.

озокѐрит, -а и **озокѐрӣт,** -и́та м [грч. ózein мирисати, kéros восак] минер. земљани восак жућкасте боје и пријатног мириса, састављен од чврстих угљоводоника; служи за прављење парафина, церезина, вазелина и сл.

òзōн, -о́на м [грч. ózōn који мирише од ózein мирисати] хем. алотропски облик кисеоника чији молекули имају три атома кисеоника, O_3; добија се при електричним пражњењима (мање, варничење); у високим слојевима атмосфере ствара озонски омотач који штити површину Земље од ултраљубичастог зрачења; употребљава се за чишћење воде и ваздуха; користи се у техници бељења (лан, слонова кост).

озонѝзā̀тор, -а м [в. озон] уређај који производи озон; освеживач просторија у којима је недовољна концентрација озона у ваздуху.

озониза́ција, -ē ж [в. озон] хем. процес претварања кисеоника из ваздуха у озон.

òзонометар, -тра м [в. озон, -метар] метеор. инструмент за мерење количине озона у ваздуху и његове укупне концентрације на једном месту.

озоносфе́ра, -ē ж [в. озон, сфера] метеор. слој атмосфере од око 30 km у којем је повећана концентрација озона због деловања Сунчевог ултраљубичастог зрачења.

òзōнскӣ, -ā̀, -ṑ [в. озон] који се односи на озон, који има озон као саставни део. ▲ **~ омотач** слој озона у атмосфери; **озонске рупе** места у озонском омотачу с битно смањеном количином озона, кроз која штетно ултраљубичасто зрачење продире на површину Земље.

-оид, -оида, -оидан [грч. -oeidḗs према eîdos вид, узор] који је сличан нечему, који припада одређеној врсти; који је замена за нешто; у геометрији назив за поједине криве линије (*синусоида*) односно геометријска тела (*елипсоид*).

ōйдијум, -а м [нлат. oidium, према грч. oîdos отеклина] врста гљивица, узрочник болести код животиња и биљака, нарочито код винове лозе: пепелница, маћа, сијер.

ојкòним, -а и **ојкòнӣм,** -и́ма м [грч. oîkos кућа, в. -оним] лингв. име насељеног места.

ојконѝмија, -ē ж [в. ојконим] лингв. део ономастике који се бави проучавањем имена насељених места.

òка, -ē ж, дат. òки, ген. мн. о́кā [тур. okka од арап. ūqiyyā] 1. заст. мера за тежину (1,282 kg). 2. мера за запремину (око 1,5 l). 3. боца запремине литар и по.

оказѝōн, -о́на м [нем. Okkasion од лат. occasio] 1. повољан тренутак за неки посао, прилика, околност, згода. 2. метон. производ купљен у повољном тренутку.

ὃказионāлан, -лна, -лно и **ὃказиōнӣ,** -ā, -ṑ [в. оказион] 1. који се јавља само у неким приликама, од случаја до случаја; нередован. 2.

фиг. који је повољан, одличан. ▲ **о̀казио̄на̄ про̀да̏ја** повољна продаја, продаја по ниској цени.

оказионали̏зам, -зма м [в. оказион] филоз. мистично и религиозно учење из XVII века, по коме једино Божји утицај омогућава складно деловање душе и тела.

окà̏ница, -ē ж [в. ока] боца која садржи литар и по, једну оку.

о̀капи, -ија м, мн. о̀капији и **окà̏пи,** -ија м, мн. окà̏пији [егз. окарі] зоол. копитар из породице жирафа, *Okapia johnstoni*, крађег врата и с пругама по ногама; живи у Африци.

окари́на, -ē ж [итал. ocarina од оса гуска] муз. мали дувачки инструмент од печене глине са 10 рупа.

о̂ кѐ в. **окѐ̂j**.

окѐа̄н, -а́на м [грч. ōkeanós] 1. геогр. велика површина мора између континената. 2. фиг. књиж. мноштво, велика количина, тушта и тма.

Океани́де, -ā ж мн. [грч. Ōkeanís, ген. -ídos] митол. морске нимфе, кћери Океана и Тетиде, којих је било три хиљаде.

океано̀граф, -а м [в. океан, -граф] онај који се бави истраживањем и описивањем мора.

океаногра̀фија, -ē ж [в. океан, -графија] грана хидрологије; бави се описом мора и океана, њиховим хемијским и физичким својствима, флором и фауном.

океано̀графскӣ, -ā, -ō̄ [в. океан, -графски] који се односи на океанографе и океанографију.

океанолѝогија, -ē ж [в. океан, -логија] наука која се бави проучавањем мора и океана служећи се компаративном методом и сазнањима и открићима других наука.

окѐа̄нскӣ, -ā, -ō̄ [в. океан] који се односи на океане; који припада океанима. ▲ **~ јѐзици** језици којима говоре становници острва Јужног мора, полинезијски језици.

окѐ̂j, О. К. [енгл. okay, O. K., скр. од oll korrect, шаљ. уместо all correct] у реду, исправно је, важи.

о̀кер, -а м [нем. ocker, према грч. ōkhrós блед, жућкаст, зеленкаст] 1. хем. минерална боја оксида гвожђа у жутим, смеђим или црвенкастим тоновима. 2. тамножута боја.

окла̀гија, -ē ж [тур. oklağu, oklava] дрвени ваљак којим се тањи и развија тесто; развијач, ваљало.

оклу̀зӣв, -и́ва м [лат. occlusivus од occludere препречити] фон. експлозивни, преградни глас, плозив; сугласник који се чује након наглог уклањања преграде у усној дупљи при чему се уз прасак ослобађа акумулирана фонациона струја.

о̀клузӣван, -вна, -вно [в. оклузив] који затвара, онемогућава, спречава.

о̀клӯзија, -ē ж [лат. occlusio, в. оклузив] 1. спречавање, затварање, зачепљење, зачепљеност. 2. физ. појава да чврсти предмет у себи задржи некакво чврсто тело, течност или гас. 3. фон. препрека, теснац приликом артикулације неких гласова. 4. метеор. последња фаза развоја циклона, након спајања хладне и топле ваздушне струје при тлу Земље. 5. мед. метода лечења амблиопије.

о̀кра, -ē ж [фр. осге из грч., в. окер] минерал. мешавина глине с хидроксидом гвожђа; употребљава се као боја.

оксала́ти, -а́та̄ м мн. [нлат. oxalis киселњак] хем. соли оксалне киселине које се налазе у многим биљкама.

о̀ксалнӣ, -ā, -ō̄ [фр. oxalique, в. оксалати] у: ▲ **оксална киселина** најједноставнија двобазична киселина, бела, отровна, откривена 1776. (Scheele); налази се у неким биљкама; служи у индустрији текстила у процесу бојења, за чишћење мрља.

о̀ксер, -а м [енгл. oxer од ox во] 1. ограда за стоку. 2. сп. једна од препрека у јахачком надметању (двострука ограда са шибљем између).

окси- [грч. оху́s оштар, кисео] 1. као први део речи означава оно што је оштро, шиљасто. 2. оно што је у вези с кисеоником (оксиген; оксихемоглобин).

оксѝгѐн, -е́на и **о̀ксигѐн,** -а м [фр. oxygène, према грч. оху́s оштар, кисео, в. -ген] хем. кисеоник, симбол O, атомски број 8, најраспрострањенији елемент у Земљиној кори, саставни део воде, ваздуха, многих минерала, изазива горење, неопходан за живот.

оксѝгѐнијум и **оксѝгѐнӣј** в. **оксѝгѐн**.

оксигенотера́пија, -е̄ ж [в. оксиген, терапија] мед. лечење кисеоником различитих врста болести; примењује се инхалацијом кисеоника у одговарајућим просторијама, инкубатору, шатору.

о̀ксӣд, -и́да м [фр. oxyde, према грч. oxýs оштар, кисео] хем. спој кисеоника и неког другог елемента, нарочито метала.

оксӣданд, -а м [в. оксид] гориво које сагорева помоћу оксидатора; служи за погон ракета и ракетних мотора.

оксӣданс, -а и **о̀ксиданс,** -а м = **оксӣда̄тор,** -а м [в. оксид] хем. једињење које оксидира друге елементе, које лако предаје кисеоник.

оксӣда̄тор = **оксӣданс** (в.)

оксида́ција, -е̄ ж [нлат. oxydatio, в. оксид] хем. хемијски процес у којем долази до спајања неког елемента с кисеоником, оксидирање.

оксиди́рати, оксӣди̏рām = **оксӣдисати,** -ишем̄ свр̄ш. и несвр̄ш. [нлат. oxydare, в. оксид] 1. а. спајати се с кисеоником. б. рђати. 2. правити заштитне превлаке од оксида на површини метала ради спречавања рђе. 3. бојити косу водониковим пероксидом.

оксӣдисати = **оксиди́рати** (в.)

оксидоредӯкцӣјскӣ, -а̄, -о̄ [в. оксид, редукција] у: ▲ **оксидоредукцијска реакција** хем. реакција у којој оксидација једне ствари (губитак електрона) повлачи за собом редукцију друге (пријем електрона): фотосинтеза, изгарање и сл.

Оксӣдул, -а и **оксӣдӯл,** -у́ла м [в. оксид, лат. -ulus дем. наставак] хем. оксид с мањим садржајем кисеоника, субоксид. 2. фарм. најстарији анестетик и јак аналгетик.

оксӣжӗн, -е́на и **о̀ксижӗн,** -а м [фр. oxygène, в. оксиген] фам. раствор водониковог пероксида, употребљава се за бељење и избљеђивање косе.

оксилӣквӣт, -и́та м [в. окси-, лат. liquidus течан, текући] техн. експлозивна смеса са текућим ваздухом, користи се у рударству и грађевинарству.

оксӣмел, -а м [в. окси-, лат. mel мед] препарат справљен од чистог меда и биљног сирћета.

о̀ксиметар, -тра м, мн. о̀ксиметри, ген. мн. о̀ксиметāрā [в. окси-, -метар] мед. инструмент за мерење јачине киселине; инструмент за одређивање количине кисеоника у хемоглобину.

оксимѐтрија, -е̄ ж [в. окси-, -метрија] мерење притиска кисеоника у ваздуху или води.

оксимо̀рō̄н, -о́на м [грч. oxýmōron од oxýs оштар, оштроуман, mōrós туп, глупав] књиж. стилска фигура која у себи сједињава два противуречна појма (нпр. јавна тајна, живи мртвац, поштени лопов).

окситóна, -е̄ ж [грч. oxýtonos, в. окси-, тон] фон. 1. реч с наглашеним последњим слогом. 2. в. **окситонéза.**

окситонéза, -е̄ ж [в. окси-, тон] фон. наглашавање последњег слога у речи.

окситони́рати, оксито̀нирāм, 3. л. мн. окситони́рајӯ свр̄ш. и несвр̄ш. [в. окси-, тон] нагласити, наглашавати последњи слог у речи.

оксито̀нō̄н, -о́на м [грч. oxýtonon, в. окси-, -тон] у грчкој граматици реч са оштрим акцентом (акутом) на последњем слогу.

оксито̀цӣн, -и́на м [в. окси-, грч. tókos порођај] физиол. хормон задњег дела хипофизе, подстиче контракцију материце у току порођаја, омогућава лучење млека у млечне жлезде.

оксиуро́за, -е̄ ж = **оксиурија́за** -е̄ ж [в. окси-, грч. ourá реп] назив за све болести које су проузроковане цревном глистом.

оксихемоглò̄бӣн, -и́на м [в. окси-, хемоглобин] физиол. спој хемоглобина и кисеоника, који артеријама доспева у ткива.

оксихӣдра̄т, -а́та м [в. окси-, хидрат] хем. једињење воде и оксида.

оксицѐфа̄лан, -лна, -лно [в. окси-, грч. kephalḗ глава] анат. који има издужену и зашиљену лобању.

о̀ксфорд, -а м, мн. о̀ксфорди, ген. мн. о̀ксфо̄рда̄ [енгл. Oxford] 1. чврста, лака памучна тканина, обично се користи за шивење кошуља. 2. атр. пасмина оваца распрострањена у Енглеској, даје квалитетну вуну. 3. у фудбалу, ударац лопте петом.

окта-, окто- [лат. octo, грч. oktṓ] као први део сложенице упућује на број осам, в. **о̀ктаедар, октогō̄н.**

о̀ктāв, -а́ва м [лат. octavus осми] 1. формат хартије који представља 1/8 штампаног табака

(8 листова или 16 страница). 2. у библиотекарству, књига с висином корица 20–25 cm.

окта́ва, -ē ж [лат. octava осма] 1. муз. осми тон почевши од основног тона дијатонске скале, са фреквенцијом двапут вишом од основног. 2. муз. интервал који обухвата свих 12 полутонова. 3. књиж. строфа од осам стихова повезаних са три риме, об. у епској поезији. 4. рел. осмодневна прослава верских празника, об. у католичкој цркви. 5. осмина, период од осам дана. ◆ **òктāвни**.

октàгōн в. **октòгōн**.

ȍктаēдар, -дра м, мн. ȍктаēдри, ген. мн. ȍктаēдārā [грч. oktáedron, према грч. oktṓ осам, в. -едар] мат. правилно геометријско тело, омеђено са осам равностраних троуглова. ◆ **ȍктаēдарскī**.

ȍктаметар, -тра м, ȍктаметри, ген. мн. ȍктаметārā [грч. oktṓ осам, в. -метар] књиж. стих од осам стопа.

òктāн, -а́на м [грч. oktṓ осам, в. -ан] м 1. хем. безбојна, испарљива и запаљива течност, састоји се од 8 атома угљеника и 18 атома водоника; саставни део нафте и бензина. 2. октански број.

òктāнскī, -ā, -ō [в. октан] који се односи на октан, који има својство октана. ▲ **~ број** ознака квалитета моторног горива у зависности од његове отпорности на неконтролисано експлозивно сагоревање (детонације).

òктант, -а м, мн. òктанти, ген. мн. òктанāтā [лат. octans] 1. техн. инструмент за мерење углова. 2. мат. осмина круга, осмина простора у просторном правоуглом координатном систему, уп. **квàдрант**. 3. астрон. а. положај планете који је удаљен од другог положаја под углом од 45 степени (конјункција или опозиција). б. заст. инструмент који је служио за мерење углова, с луком подељеним на 45 степени.

ȍктахōрд, -а м [в. окта, грч. chordḗ жица, струна] муз. инструмент с осам жица.

òктēт, -е́та м [нем. Oktett, према лат. octo осам] 1. муз. а. композиција за осам инструмената или гласова. б. састав од осам музичара или певача. 2. хем. ознака за скуп од осам електрона, који чине стабилни спољни омотач електронске овојнице.

октилѝōн, -о́на м [лат. octo осам, в. (ми)лион] број изражен са 148 нула, милион подигнут на осми степен.

òктōбар, -бра м [лат. october] десети месец у години, по римском календару осми, има 31 дан.

òктōбарскī, -ā, -ō [в. октобар] који се дешава у месецу октобру (~ *сајам*), који припада месецу октобру (~ *дани*). ▲ **Октобарска револуција** ист. револуција у Русији (25. октобра 1917, по грегоријанском календару 7. новембра) којом је збачена влада Керенског и успостављена власт бољшевика.

октòбристи, -йстā м мн. [рус. октябрист, в. октобар] ист. пол. присталица октобарског устава 1905; припадник монархистичко-уставне странке „Савез 17. октобра“ која је основана с циљем да царској власти помогне да угуши револуцију.

ȍктогēн, -а м [фабричко име производа] хем. воj. експлозив најјачег дејства из групе нитрамина; служи за израду пластичних експлозива и за активирање упаљача нуклеарних бомби.

октòгōн, -о́на и уоб. **ȍктогōн,** -а м [грч. oktṓ осам, в. -гон] 1. мат. геометријски лик са осам углова, осмоугаоник. 2. архит. зграда осмоугаоног облика или осмоугаони простор унутар грађевинског комплекса.

ȍктогонāлан, -лна, -лно [в. октогон] који има осам углова, осмоугаони.

октòих, -а и **ȍктоих,** -а м [грч. oktṓēchos осмогласни] рел. црквена књига песама које су за литургију подељене у осам гласова; осмогласник, осмогласје.

октòнāр, -а́ра м [лат. octonarius] књиж. стих који се састоји од осам стопа или од осам слогова; тетраметар.

октòпāријус в. **октòпāр**.

октòпод, -а и **ȍктопōд,** -а м, мн. -и [грч. oktṓ осам, podós нога] зоол. хоботница; морска животиња са осам кракова, снажним органима за хватање плена.

ȍктохōрд в. **ȍктахōрд**.

октрòисāн, -а, -о [в. октроисати] 1. пол. који је донесен без одлуке и сагласности парламента. 2. наметнут, силом одређен. ▲ **октроисани устав** устав који је владар донео самовољно, мимо воље грађана.

октро̀исати, -ишē̄м свр̏ш. [фр. octroyer од лат. auctorare] 1. наметнути, силом одлучити. 2. подарити, одобрити, уступити.

октуплѝрати, октȕплӣра̄м, 3. л. мн. октуплѝрајȕ свр̏ш. и несвр̏ш. [в. октуплум] уосмостручити, увећа(ва)ти (количину/величину) осам пута.

октȕплум, -а м [лат. octuplum] осмострука величина, количина, тежина.

окȕјисати, -ишē̄м несвр̏ш. [тур. okumak читати, учити] позивати вернике ислама на молитву са минарета.

окȕла̄р, -а́ра м [нем. Okular од лат. ocularis очни] физ. сочиво или склоп више сочива у оптичким инструментима (дурбин, микроскоп); служи за увећање и посматрање предмета добијеног преламањем светлости кроз објектив.

о̀кула̄ран, -рна, -рно [в. окулар] видљив, очни.

окула́ција, -ē̄ ж [нлат. oculatio] агр. калемљење, цепљење биљке, урезивање и убацивање дела питоме биљке у дивљу.

окули́рати, окȕли̏ра̄м, 3. л. мн. окули́рајȕ свр̏ш. и несвр̏ш. [нем. okulieren, према лат. oculus око] усадити део питоме биљке у дивљу; оплемењивати, калемити, цепити.

окȕлист(а), -ē̄ м, мн. окȕлисти [фр. oculiste, према лат. oculus око] мед. очни лекар, офтамолог.

окули̏стика, -ē̄ ж, лат. окули̏стици [в. окулист(а)] мед. грана медицине која се бави проучавањем и лечењем очних болести; офталмологија. ◆ **офталмо̀лошкӣ.**

окуломо̀то̄ран, -рна, -рно [в. окуломоторијус] об. у: ▲ **окуломоторна координација** способност усклађивања покрета руку са видним опажајима.

окуломо̀то̄ријус, -а м [нлат. oculomotorius (nervus) од oculus око, motorius који се тиче кретања] анат. главни, заједнички нерв за очне мишиће.

о̀култан, -тна, -тно [лат. occultus тајни, скривен] који је у вези с тајанственим силама у природи и човеку; скривен, мистичан, натприродан.

окулта́ција, -ē̄ ж [лат. occultus тајни, скривен] 1. скривеност, прикривање, тајност. 2. астрон. скривање једног небеског тела иза другог; помрачење.

окултѝзам, -зма м [лат. occultus тајни, скривен] бављење тајанственим, недокучивим појавама у природи (магија, телепатија, телекинеза, парапсихологија и сл.).

окумѐа, -ѐē̄ ж [нлат. aucoumea од егз.] бот. листопадно дрво, *Aucoumea klaineana*, пријатног мириса, потиче из западног дела тропске Африке.

о̀купатӣв, -а м [лат. occupare заузети] грам. глагол који означава запосленост, заузетост, обузетост неким послом (нпр. *сликати, кувати, сејати*).

окȕпа̄тор, -а м [в. окупирати] онај који је заузео туђу територију или њен део оружаном силом. ◆ **окȕпа̄торскӣ.**

окупа́ција, -ē̄ ж [лат. occupatio] 1. запоседање туђе територије оружаном силом; заузимање, освојење. 2. прав. присвајање територије која није ни у чијем власништву. 3. занимање, запослење; занат, посао, обрт. 4. фиг. запосленост, интерес, заокупљеност чиме.

окупи́рати, окȕпӣра̄м, 3. л. мн. окупи́рајȕ свр̏ш. [нем. okkupieren од лат. occupare] 1. заузети страну територију оружаном силом. 2. разг. заузети, запосести (место у просторији, превозном средству и сл.). 3. забавити (се) послом, посветити (се) предано неком послу, заокупити чиме.

окура́жити (се), окȕра̄жӣм (се) свр̏ш. [в. кураж] скупити храброст, охрабрити, осмелити (се), одважити (се).

о̀кцӣдент, -а м, мн. о̀кцӣденти, ген. мн. о̀кцӣдена̄та̄ [лат. occidens од occidere заћи, сести] 1. страна света на којој залази сунце; запад. 2. (Окцидент) културолошки, територијални и политички назив за западне земље; Запад.

о̀кцидента̄л, -а́ла м [лат. occidentalis, в. окцидент] лингв. врста међународног помоћног језика; године 1922. предложио га је естонски инжењер E. de Wahl (1867–1948).

о̀кцидента̄лан, -лна, -лно [лат. occidentalis, в. окцидент] који је на западној страни, који припада западу; који је у вези са Западом, западњачки.

о̀кципита̄лан, -лна, -лно [нлат. occipitalis] мед. који је у вези са задњим делом главе, који припада потиљку, потиљачни.

окцѝпи̏цијум, -а и **окцѝпи̏цӣј,** -ија м = **о̀кципут,** -а м [лат. occiput, occipitium] анат. стражњи део главе, потиљак.

о̀кципут = **окцѝпи̏цијум** и **окцѝпи̏цӣј** (в.)

окцѝта̏нскӣ, -а̄, -о̄ [фр. occitan, од langue d'oc] који припада језицима или наречјима јужне Француске; најважнији међу њима је провансалски, који је као језик трубадурске поезије доживео процват између XI и XIII века.

-ол [лат. oleum уље] у хемији у називима различитих органских једињења; у трговини у именима лекова, хигијенских производа и др.

о̀лај, -а м [мађ. olaj уље] уље из ланеног семена, ланено уље.

о̂лд-бо̄јс(и) м, мн. [енгл. old-boys] 1. старији играчи неког клуба који су престали да се активно баве спортом, бивши спортисти, сениори; ветерани. 2. ученици који су завршили школу, бивши ђаци.

о̂лдтајмер, -а м, мн. -и [енгл. old-timer] 1. стари модел моторног возила који се више не производи; као раритет често спада у музејске експонате. 2. сениор неке спортске екипе; ветеран. 3. фиг. присталица свега што је старо, из старије генерације (аутомобили, филмови, музика и сл.).

оле̏! [шп. olé] узвик који тореадори користе у борби са биковима.

оле-, олео- [лат. oleum уље] као први део речи означава оно што је у вези са уљем.

олеа̀ндар, -дра м, мн. олеа̀ндри, ген. мн. олеа̀ндāра̄ [нем. Oleander од итал. oleandro] бот. врста украсне зимзелене биљке, *Nerium oleander*, великих, белих до ружичастих цветова, с веома отровним соком у стаблу, лијандер.

олеа̀ндров, -а, -о [в. олеандар] који припада олеандру, који је од олеандра. ▲ **~ љиљак** зоол. Лептир, *Daphnis nerii*, из породице љиљака, *Sphingidae*, маслинастозелене боје, који уништава олеандрово лишће.

олеа̀стер, -стра м [лат. oleaster] бот. врста дивље маслине жбунастог изгледа.

олѐа̄т, -а́та м [нлат. oleatum од oleum уље] 1. хем. со олеинске киселине. 2. а. лик. слика рађена уљаним бојама на стаклу, платну или другој подлози. б. лист провидног папира или фолије са сликом која се ставља преко карте, снимка и сл.

олеикултӯ́ра, -е̄ ж [лат. olea маслина, в. култура] 1. агр. култура узгајања маслина, маслињак. 2. соц. тип медитеранске културе засноване на сађењу и узгоју маслина.

олѐӣн, -и́на м [фр. oléine према лат. oleum уље] хем. 1. триглицеридни естер олеинске киселине. 2. олеинска киселина, в. **олѐӣнскӣ**.

олѐӣнскӣ, -а̄, -о̄ [в. олеин] који је од уља, који је у вези са уљем, уљни. ▲ **олеинска киселина** незасићена масна киселина која се налази у биљним и животињским мастима, користи се за производњу сапуна, боје и др.

олеогра̀фија, -е̄ ж [лат. oleum уље, в. графија] граф. 1. репродукција сликарског дела уљаним бојама. 2. нај. шаблонска, неоригинална слика која улепшава стварност.

олѐо̀дукт, -а м [лат. oleum уље, ductus проводник] велика цев која служи за доток нафте, нафтовод.

олѐум, -а м [лат. oleum уље] 1. биљне ароматичне материје различитог хемијског састава. 2. заст. назив за сумпорну киселину.

оли̏ва, -е̄ ж [лат. oliva =olea] 1. бот. а. дрво маслине жбунастог облика; б. плод тог дрвета 2. украс (дугме, метална дршка) у облику маслине.

оли̏ви̏н, -и́на м [в. олива] минер. силикат магнезијума и гвожђа, маслинастозелене боје.

олиг-, олиго- [грч. olígos мали, кратак, малобројан] као први део речи означава оно чега има мало или недовољно.

оли̏гарх, -а м, мн. оли̏гарси, ген. мн. оли̏га̄рха̄ [в. олиго-, грч. archós вођа, главар] члан олигархије.

олига̀рхија, -е̄ ж [грч. oligarchía, в. олиг-, -архија] 1. владавина малобројне групе људи. 2. ауторитарна власт групе политичара, обично без поштовања закона и воље грађана. 3. држава с таквим начином владавине.

олига̀рхи̏јскӣ, -а̄, -о̄ [в. олигархија] 1. који је под владавином малог броја људи; који је присталица олигархије. 2. као олигарх, на начин олигарха, попут олигарха.

олигѐмија, -е̄ ж [грч. oligaimía, в. олиг-, -емија] мед. болест проузрокована недостатком

црвених крвних зрнаца, хемоглобина; мањак крви у организму, малокрвност.

олиго- в. **олиг-**.

олигода̀ктӣлија, -е̄ ж [в. олиго-, грч. dáktylos прст] мед. мањи број прстију на руци или нози од нормалног.

олигоелѐмент, -а м, мн. олигоелѐменти, ген. мн. олигоелѐменāтā [в. олиго-, елемент] биол. елемент који у организму постоји у изузетно малим количинама, али је неопходан за опстанак и функционисање живог бића.

о̀лигоклас, -а м [в. олиго-, грч. klásis кидање, ломљење] минерал из састава плагиокласа; употребљава се у индустрији керамике.

олигò крат в. **олѝгарх**.

олигокра̀тија, -е̄ ж [в. олиго-, -кратија] пол. владавина малог броја одабраних, олигархија.

олигò кратскӣ в. **олига̀рхијскӣ**.

олигоменоре́ја, -е̄ ж [в. олиго-, менореја] физиол. нередовна, проређена менструација.

олигò мери, -ā м мн. [в. олиго-, -мер(и)] зоол. морске животиње чије је тело састављено од малог броја чланака (нпр. бодљикаве животиње).

олигò нит, -а и **олигò нӣт,** -и́та м [в. олиго-, -ит] заст. име минерала гвожђа сидерита у којем је гвожђе замењено манганом.

олигопедà гог, -а м, мн. олигопедà зи, ген. мн. олигопедà гōгā [в. олиго-, педагог] наставник у установама за особе са сметњама у развоју; дефектолог.

о̀лигопо̄л, -а м [в. олиго-, (моно)пол] екон. тржиште које држи мали број предузећа послужујући с великим бројем купаца.

о̀лигопсон, -а м [в. олиго-, грч. ópson тржиште] в. **о̀лигопо̄л**.

олигоспѐрмија, -е̄ ж [в. олиго-, сперма] ж физиол. смањен број сперматозоида, недовољан за оплодњу јајне ћелије.

олигофрѐнија, -е̄ ж [в. олиго-, -френија] мед. ментална заосталост, слабоумност, душевна неразвијеност; болест наслеђена или стечена у раном детињству.

о̀лигоцēн, -а м [в. олиго-, -цен] геол. раздобље у развоју Земље, треће раздобље у терцијару (после еоцена).

олигу̀рија, -е̄ ж [в. олиг-, грч. ureîn мокрити] мед. умањено излучивање мокраће као последица различитих обољења.

олимпи̏зам, -зма м [в. олимпијада] општи назив за садржину, прописе и принципе такмичења на олимпијским играма.

Оли̏мпија, -е̄ ж [грч. Olympiás] чувено Зевсово светилиште у Елиди, на Пелопонезу, где су се у античкој Грчкој одржавале олимпијске игре.

олимпија́да, -е̄ ж [грч. Olympiás] 1. ист. олимпијске игре у старој Грчкој које су трајале неколико дана током лета (Грци су по њима рачунали године, почињући од 776. пре н. е.). 2. ист. временски период од четири године између једних и других олимпијских игара. 3. међународно спортско такмичење које се у новије доба (од 1896) приређује сваке четврте године по угледу на старогрчке олимпијске игре.

олимпи́јац, -јца м, мн. олимпи́јци, ген. мн. оли̏мпӣјāцā [в. олимпијада] сп. учесник у олимпијским играма, такмичар на олимпијади.

оли̏мпӣјскӣ, -ā, -ō [в. Олимпија] 1. који припада Олимпији, који се односи на Олимпију. 2. који се односи на олимпијаду. ▲ **олимпијска бакља** бакља којом се преноси ватра из Олимпије до главног борилишта Олимпијских игара; **олимпијска ватра** пламен који се пали сунчевим зрацима у Олимпији и штафетно преноси до места одржавања Олимпијских игара, где гори на главном борилишту (стадиону) до њиховог завршетка; **олимпијска норма** минимални резултат који морају постићи кандидати за учешће на Олимпијским играма; **олимпијске игре** такмичења спортиста из целог света у бројним дисциплинама; одржавају се сваке четврте године зими (зимске) и лети (летње); **~ кругови** пет испреплетених разнобојних кругова на белој подлози, који симболизују пет континената; **~ покрет** међународни спортски покрет који преко Међународног олимпијског комитета и одговарајућих институција у појединим државама пропагира идеје олимпизма и организује олимпијске игре; **олимпијско село** насеље за смештај учесника Олимпијских игара.

олимпиони̏к, -и́ка м, мн. олимпиони́ци, ген. мн. олимпиони́кā [грч. Olympioníkēs од Олим-

пија, пи́кē победа] сп. победник на олимпијским играма у старој Грчкој; носилац златне медаље на олимпијским играма.

ὸлифа, -ē ж [грч. áleipha уље] црквен. маслиново уље.

ὸлифант, -а м [фр. olifant, према лат. elephantus слон] муз. рог од слонове кости; у средњем веку његов продоран звук имао је улогу сигнала; сигнални рог, саставни део витешке опреме.

олофὸнија, -ē ж [грч. oloós лош, болестан, погубан, в. -фонија] мед. дефект у гласу због неправилности говорних органа.

ὂл рā̀јт прил. [енгл. all right] у реду, добро је; уп. **окḕj**.

олрὰундер, -а [енгл. all-rounder] 1. онај који је свуда применљив, свестран. 2. играч који може да игра у сваком тиму као адекватна замена.

ὸлсун! [тур. olsun] нека буде! (Бајрам мубарек олсун! Нека је срећан Бајрам!, речи које муслимани упућују као честитку за Бајрам).

ὸлтāр, -а́ра м [лат. altare] 1. рел. уздигнуто место на којем се приносе жртва боговима. 2. рел. део цркве или храма пред којим се обавља главни део богослужења, одвојен иконостасом у православној цркви. ◻ **положити на олтар** жртвовати (живот, углед, част) за добро народа; **одвести (извести) пред олтар** узети (девојку) за жену.

ὸлук, -а м, мн. ὸлуци, ген. мн. ὸлӯкā [тур. oluk] 1. лимена цев кроз коју с крова отиче кишница. 2. жлеб у цеви ватреног оружја.

ὸлфактометар, -тра м, мн. ὸлфактометри, ген. мн. ὸлфактометāрā [лат. olfactus њух, в. -метар] мед. апарат којим се испитује и мери осетљивост чула мириса на спољне надражаје.

олфактомὲтрија, -ē ж [лат. olfactus њух, в. -метрија] поступак испитивања и мерења јачине чула мириса.

ὸлфактōран, -рна, -рно [лат. olfactorius од лат. olfactus њух] који се односи на чуло мириса.

олфὰктōријус, -а м [в. олфакторан] мед. један од два нерва који спроводе чулне утиске из носне слузокоже у мозак.

олфактофὸбија, -ē ж [лат. olfactus од olfacere њушити, в. фобија] болестан страх од појединих мириса.

-ом, -ома [грч. -oma] као други део речи означава да се први део тиче неке израслине, тумора.

ōм, -а м, мн. ōми [по нем. физичару Г. С. Ому (Ohm, 1787–1854)] јединица за мерење електричног отпора у Међународном систему мерних јединица; отпор проводника кроз који пролази струја јачине једног ампера када је међу његовим крајевима напон од једног волта.

ὸмагра, -ē ж [грч. ômos раме, ágra плен, лов] мед. бол у рамену, упала раменог зглоба.

омађὶјати, -ā̄м свр. [в. мађија, магија] зачарати, бацити чини на некога; фиг. очарати, заслепити, овладати нечијом вољом.

ὸмāж, -а́жа [фр. hommage] 1. уметничко дело, композиција, представа и сл. у част неког значајног уметника. 2. ист. одавање почасти владару или старешини; поштовање.

ὸмама, -ē ж [мађ. ó стар] разг. покр. бака, старамајка.

омартрὶтис, -а м [грч. ōmos раме, в. артритис] мед. бол у плећима, лопатици; упала раменог зглоба.

омасὸвити, омàсовӣм свр. [в. масован] 1. учинити да нешто постане масовно, приступачно масама. 2. пол. привући масе, обезбедити учешће многих људи. 3. проширити, повећати (број чланова неког удружења, странке).

ὃмброграф, -а м, мн. -и [грч. ómbros киша, в. -граф] метеор. уређај који на дијаграму бележи трајање и интензитет кише.

омбролὸгија, -ē ж [грч. ómbros киша, в. -логија] грана метеорологије која се бави испитивањем кише.

ὃмброметар, -тра м, мн. ὃмброметри, ген. мн. ὃмброметāрā [грч. ómbros киша, в. -метар] метеор. инструмент за мерење количине кише у одређеном периоду, кишомер.

омбромὲтрија, -ē ж [грч. ómbros киша, в. -метрија] мерење количине кише која је пала на земљу.

ὸмбудсман, -а м, мн. -и (непр. **ὸмбудсмен**) [швед. ombudsman] народни правобранитељ, заштитник права грађана, који повремено контролише рад извршне власти и државних органа.

ὃмега, -ē ж [грч. ō méga велико о] 1. лингв. последње, 24. слово грчког алфабета, дуго или

продужено „о“. 2. митол. симбол за крај, завршетак или смрт. 3. пом. врста система за навигацију. 4. позната марка сатова. □ **алфа и омега** почетак и крај, све и сва.

ôмен, -а м [лат. omen] добар или лош предосећај, слутња; знак, знамење.

оментѝтис, -а м [лат. omentum] мед. упала цревне мрежице, трбушне марамице.

омѐнтум, -а м [лат. omentum] анат. трбушна марамица.

ѝмерта, -е̄ ж [итал. omertà, вероватно од шп. omertà мужевност] закон ћутања у мафијашким круговима и деловима Италије у којима је мафија веома јака и утицајна.

ѝмикрон, -а м [грч. ô mikrón мало о] 1. петнаесто слово грчког алфабета, кратко затворено „о“.

омилѝтика в. **хомилѝтика.**

ѝминōзан, -зна, -зно [лат. ominosus, в. омен] онај који предосећа, наслућује невољу; кобан, злослутан; претећи.

ѝмисѝван, -вна, -вно [лат. omissus од omittere изоставити] који је настао због пропуста. ▲ **омисивна кривица** осећај кривице настао због почињене грешке, пропуста, изостављања (нечега).

омѝсија, -е̄ ж [лат. omissio] изостављање, испуштање, неспоминање; пропуст.

ѝмисум, -а м [лат. omissum од omittere изоставити] оно што је изостављено, испуштено, пропуштено.

ѝмлет, -а м, мн. ѝмлети, ген. мн. ѝмлетā [фр. omelette] кулин. врста јела од умућених јаја, обично у споју с брашном, сиром, шунком и сл.; кајгана.

ѝмметар, -тра м [в. ом, метар] физ. инструмент за мерење електричног отпора.

омни- [лат. omnis] као префикс означава: све, свуда, сваки.

ѝмнибус, -а м, мн. -и [фр. (voiture) omnibus од лат. omnibus за све] 1. заст. кола с коњском запрегом у градском саобраћају којима се превозе путници. 2. велика затворена кола с већим бројем седишта; аутобус. 3. књиж. збирка књижевних или научних текстова од једног или више аутора, исте или сродне тематике. ▲ **омнибус-филм** филм који се састоји од више краћих филмова различитог садржаја, повезаних основном идејом, књижевним текстом, именом сценаристе или режисера и сл.

омнѝвōр, -о́ра м, мн. омнивóри [лат. omnivorus, в. омни-, лат. vorare ждерати] зоол. животиња која гута све на шта наиђе, сваштојед, свеждер.

ѝмнијум, -а м [лат. omnium свих] сп. трка коња у којој учествују сва грла без обзира на порекло, расу и старост.

омнипотѐнтан, -тна, -тно [в. омни-, потентан] онај који који све може, свемоћан, свемогућ.

омнипотѐнција, -е̄ ж [в. омни-, потенција] свемоћ, свемоћност.

омнипрезѐнција, -е̄ ж [в. омни-, лат. praesentia присутност] способност да се у једном временском интервалу буде присутан на више места, свеприсутност.

омнисцијѐнција, -е̄ ж [в. омни-, лат. scientia знање] 1. свестрано познавање различитих научних и уметничких дисциплина; свезнање. 2. ирон. лажна упућеност, тобожње знање, свезналаштво.

ѝмнифаг, -а м, мн. ѝмнифази [в. омни-, -фаг] зоол. сваштождер, сваштојед.

омѝфāг, -а́га м, мн. омофа́зи [грч. ômophágos од ōmós сиров, в. -фаг] особа која се храни сировом храном, посебно месом.

омофа̀гија, -е̄ ж [в. омофаг] исхрана заснована на сировом, пресном месу.

омѝфōр, -о́ра м, мн. омофóри [грч. ōmophóri(on) према ṓmos раме, в. -фор] црквен. део одеће православних свештеника који се пребацује преко рамена, неопходан за вршење богослужбених радњи; нарамник.

омфалѝтис, -а м [в. -итис] мед. гнојна упала пупка или предела око пупка.

омфалокéла в. **омфалоцéла.**

омфалоцéла, -е̄ ж [грч. omphalós пупак, грч. kḗlē отеклина; просутост] мед. пупчана кила код новорођенчета.

ѝн [енгл. on] укључено (ознака на прекидачима); уп. **ѝф.**

-он¹ [грч. -ṓnē] хем. суфикс за једињења која садрже кетонску групу -CO-, нпр. ацетон.

-он² [грч. -on, наставак за с. род придева] физ. суфикс за атомске честице (електрон, неутрон, протон итд.).

ònагер, -а м, мн. -и [лат. onager од грч. ónagros од ónos магарац, ágrios дивљи] 1. зоол. врста дивљег магарца у југозападној Азији. 2. вој. ист. справа за избацивање камења, катапулт.

онàнија, -е̄ ж [према старозаветном лику Онану] 1. задовољавање сексуалног нагона надраживањем полног органа, самозадовољавање, мастурбација. 2. прекинут сношај.

онàнисати, -ишē̄м несврш. [в. онанија] 1. самозадовољавати се, мастурбирати. 2. рел. просипати семену течност у току сношаја ван тела жене, према старозаветном Онану, који „кад лијегаше са женом брата својега, просипаше на земљу, да не роди дјецу брату својему“ (I Мојс., 38:9). 3. жарг. ирон. бавити се бесмисленим послом, губити време.

онàнист(а), -е̄ м, мн. онàнисти [в. онанија] онај који онанише, самозадовољава се, мастурбира.

òндатра, -е̄ ж [енгл. ondatra од ест.] зоол. глодар, *Ondatra zibethicus*, из породице мишева, живи у Канади, квалитетног крзна; бизамски пацов.

ондула́ција, -е̄ ж [фр. ondulation према onde талас] прављење увојака, коврџање косе.

ондули́рати, ондȕли̏рā̄м, 3. л. јд. ондули́рајȕ свршн. и несврш. [фр. onduler] учинити да коса буде таласаста, правити увојке, коврџати косу.

òнерō̄зан, -зна, -зно [лат. onerosus] 1. који намеће обавезу, дужност; тежак, тегобан. 2. који је повезан с накнадом (на послу).

òникс, -а м [грч. ónyx] минер. полудраги камен, врста калцедона, обично с пругама тамније и светлије боје.

-оним, -ониман, -онимија [грч. ónyma вар. од ónoma име] као други део речи означава оно што је повезано са називом, именом: који представља одређену врсту имена или назива в. **топоним**, или одређени однос према другој речи на основу облика или значења в. **хомоним, синоним**.

òним, -а м, мн. -и [в. -оним] лингв. име, назив.

ониомàнија, -е̄ ж [грч. ṓnios који се продаје, в. манија] псих. неконтролисана потреба за куповањем сувишних ствари.

онирȉзам, -зма м [грч. óneiros сан, в. -изам] псих. стање смањене перцепције које се јавља код душевно оболелих у стању помрачене свести и код здравих особа које су непрестано изложене нервном растројству или напетости.

онирȉчан, -чна, -чно = **онȉричкӣ,** -а̄, -о̄ [в. ониризам] који је у вези са сновима, који се тиче снова.

онȉричкӣ = **онȉричан** (в.)

онирò̀лог, -а м, мн. онирò̀лози, ген. мн. онирò̀лō̄гā̄ [грч. óneiros сан, в. -лог] стручњак који проучава снове.

ониролò̀гија, -е̄ ж [грч. óneiros сан, в. -логија] научно истраживање снова.

онирò̀мант, -а м, мн. онирò̀манти, ген. мн. онирò̀манā̄тā̄ [в. ониромантија] онај који се бави ониромантијом, тумач снова.

онирома̀нтија, -е̄ ж [грч. óneiros сан, в. -мантија] тумачење снова, посебно у циљу прорицања будућих догађаја.

онȉхија, -е̄ ж [лат. onychia, према грч. ónyx ген. ónychos нокат] мед. болна упаљеност нокта у месо која изазива запаљење.

онихо- [грч. ónyx, ónychos нокат] који се односи на нокат, који је у вези са ноктом.

онихомико́за, -е̄ ж [в. онихо-, микоза] мед. обољење ноктију проузроковано бактеријама или гљивицама.

онихорȅкса, -е̄ ж = **онихорȅксис,** -а м [в. онихо-, грч. rhêxis кидање] мед. изражена ломљивост и крхкост ноктију.

онихорȅксис = **онихорȅкса** (в.)

онихофа̀гија, -е̄ ж [в. онихо-, -фагија] псих. потреба за грицкањем ноктију као знак нервне напетости или навике.

онко- [грч. ógkos маса, телесина] мед. као први део речи означава оно што се односи на израслину, тумор.

онкогȅнеза, -е̄ ж [в. онко-, -генеза] мед. постанак и развој тумора и канцерозних процеса.

онкò̀лог, -а м, мн. онкò̀лози, ген. мн. онкò̀лō̄гā̄ [в. онко-, -лог] онај који се бави онкологијом, стручњак за туморе.

онколò̀гија, -е̄ ж [в. онко-, -логија] мед. грана медицине која се бави проучавањем и лече-

њем болесних израштаја, тумора. ◆ **онкȍлошкӣ**.

ȍн-лâјн [енгл. on-line на вези] 1. прид. индекл. умрежен, повезан са централним рачунаром компјутерског система. 2. прил. који тренутно ради на Интернету; уп. **ȍф-лâјн**.

онома-, ономато- [грч. ónoma] као први део речи означава име, односи се на име.

ономазиолȍгија, -ӣ = **ономасиолȍгија**, -ӣ ж [нем. Onomasiologie, према грч. onomasía назив, в. -логија] лингв. наука о именовању, о давању имена бићима, предметима и апстрактним појмовима.

ономасиолȍгија = **ономазиолȍгија** (в.)

ономȁстика, -ӣ ж, дат. и лок. ономȁстици = **ономатолȍгија**, -ӣ ж [грч. onomastikós који припада имену] 1. лингв. грана науке о језику која изучава настанак и значење властитих имена. 2. укупност властитих имена која се појављују на неком подручју.

ономȁстикōн, -а м [грч. onomastikòn (biblíon) предметни речник] књига имена која су поређана по абецедном реду, именик. 2. лексикон чија је грађа разврстана према групама појмова. 3. песма испевана у славу нечијег имендана или рођендана.

ономато- в. **онома-**.

ономатолȍгија = **ономȁстика** (в.)

ономатомȁнија, -ӣ ж [в. онома-, манија] псих. претерано интересовање и бављење речима и именима.

ономатомȁнтија, -ӣ ж [в. онома-, -мантија] способност прорицања судбине из имена.

ономатопе́ја, -ӣ ж [грч. onomatopoía, према onoma име, poiein чинити] лингв. 1. стварање речи чији гласовни склоп подражава звукове из природе или глас онога кога именује (ркање, клокотање, цврчање, бубњање...) 2. сама реч којом се имитирају звукови. ◆ **ономатȍпējскӣ**.

ȍнтичкӣ, -ā, -ō [в. онто-] који се тиче општих својстава бића и/или предмета, битан, суштински.

онто- [грч. ón, ген. óntos биће, стварност, од eînai бити] као први део речи означава оно што се односи на биће, бивствовање, постојање.

онтогȅнеза, -ӣ ж [в. онто-, генеза] 1. биол. период живота појединих животињских организама од тренутка зачећа до потпуне зрелости. 2. филоз. развој људског организма од ембриона до завршетка индивидуалног живота укључујући све фазе кроз које организам пролази.

онтогȅнија, -ӣ ж [в. онто, -генеза] биол. наука о постанку и развоју организама на Земљи.

онтозȍфија в. **онтолȍгија**.

онтологȉзам, -зма м [в. онто-, -логизам] филоз. теорија по којој се постојеће и појединачно изводи из идејног и општег.

онтолȍгија, -ӣ ж [в. онто-, -логија] филоз. део науке о филозофији (метафизичке природе) која се бави општим својствима бића и ствари, суштином и структуром бивствујућег уопште.

онтȍлошкӣ, -ā, -ō [в. онтологија] филоз. који је у вези са онтологијом и онтолозима; који на основу постојања појмова закључује о постојању онога што ти појмови представљају.

оо- [грч. ōión јаје] као први део речи означава оно што је повезано с јајетом, заметком или зачећем.

оогȁмија, -ӣ ж [в. оо-, -гамија] 1. биол. спајање женске јајне ћелије са сперматозоидима. 2. оплодња неких врста алги, гљива, стабластих биљака.

оогȅнеза, -ӣ ж [в.оо-, генеза] развој женске јајне ћелије за оплодњу.

оогȍнија, -ӣ ж [в. оо-, грч. gonḗ рађање] биол. женски орган овалног облика у коме се развија једна или више јајних ћелија код виших облика алги или нижих врста гљива.

оо̀лит, -а и **оо̀ли̏т**, -и́та м, мн. оолѝти [в. оо-, -лит] минер. седимент (кречњак) састављен од јајастих кристалних зрнаца сличних икри, икровац.

оо̀литскӣ, -ā, -ō и **оо̀ли̏тскӣ**, -ā, -ō [в. оолит] који је сачињен од оолита, талога кречњака.

оолȍгија, -ӣ ж [в. оо-, -логија] наука о морфологији и физиологији јаја (парењу птица, њиховом понашању у току оплодње, свијању гнезда).

ооспо́ра, -ӣ ж [в. оо-, спора] биол. плод у првом ступњу развоја организма; јајна семенка алги и гљива.

оофорѝтис, -а м [в. оо-, -фор, -итис] мед. запаљење јајника, ováritis.

ò̄пāл, -а́ла м [нем. Opal од грч. opállios од санскр. úpala драгуљ] 1. минерал ортосилицијумске киселине, драги камен различитих боја, прозиран или непрозиран. 2. памучна тканина, употребљава се за израду квалитетног женског рубља.

опалесцѐнтан, -тна, -тно [в. опалесценција] који се прелива као опал.

опалесцѐнција, -ē ж [в. опал, (лумине)сценција] 1. метеор. преливање боја удаљених објеката као последица разливања светлости на сићушним честицама у ваздуху. 2. фиг. књиж. вишезначност текста, метатекстуалност.

ò̄папа, -ē м [мађ. ó стар] покр. деда; старији мушкарац.

ò̄п-а̂рт, -а м [скр. енгл. op(tical) оптички, art уметност] 1.ум. један од новијих праваца у ликовној уметности, заснива се на ефектима које пружају оптичке илузије. 2. стил модних креатора у коме се користе тканине с геометријским шарама које стварају илузију кретања.

опà̄ртист(а), -ē м, мн. опà̄ртисти [в. оп-арт] 1. љубитељ, поклоник, поштовалац оп-арта. 2. стилиста чији уметнички дизајн изазива визуелне ефекте.

ò̄пā̄т, -а м, мн. -и [лат. abbas, ген. abbatis од грч. abbâ(c), од арамејског abbā̄ отац] 1. старешина (мушког) самостана; поглавар неких монашких редова у католицизму. 2. ист. у XVIII веку, титула световњака који су добијали црквене бенефиције и право да носе свештеничку одежду.

опà̄тија, -ē ж [в. опат] рел. 1. самостан (манастир) редовника у коме владају бенедиктинска правила и на чијем је челу опат. 2. дужност и положај опата.

опà̄тица, -ē ж [в. опат] црквн. 1. поглавар женског самостана, игуманија женског манастира, часна мајка. 2. припадница неког од женских редова у католичкој цркви; католичка калуђерица, часна сестра, дувна.

о́пен, -а м (уоб. и као прид. индекл.) [енгл. open отворен] сп. турнир, најчешће у тенису, на коме могу учествовати и аматери.

о́пен ти́кет, -а м, мн. -и [енгл. open ticket] авионска карта без резервисаног датума лета; перманентна карта са отвореним терминном за полетање.

о пѐр [фр. au pair под једнаким условима] особа (об. млађа жена) која ради у иностранству, у туђој кући, за стан и храну.

ò̄пера, -ē ж [итал. opera] муз. музичка драма чији се садржај изводи на сцени певањем и музиком; састоји се из увертире, арија, соло-партија, дуета, хорова и сл. ◆ **ò̄перскӣ.**

ò̄перабӣлан, -лна, -лно [в. операција] 1. који ради, делује, којим се може руковати. 2. мед. који се може излечити операцијом.

опѐранд, -а м, мн. -и [в. операција] 1. мат. вредност над којом се изводи математичка или логичка операција. 2. информ. податак (величина) над којим ће се обавити операција.

опѐрā̄т, -а́та м, мн. опера́ти [в. операција] завршено дело; готов производ; спис, писмени извештај.

опѐрà̄тēр, -е́ра м [фр. operateur, в. операција] 1. мед. лекар који врши операције; хирург. 2. техн. онај који познаје и изводи техничке операције, који управља техничким уређајима. 3. екон. банк. онај који се бави купопродајом дионица на берзи.

опѐрати́ва, -ē ж [лат. operativus, в. операција] 1. извршни орган установе, партије, организације који спроводи задате циљеве. 2. пракса, практичан рад. 3. вој. припрема и извођење војних операција.

ò̄перати́ван, -вна, -вно [лат. operativus, в. операција] 1. мед. који се врши помоћу операције. 2. који ради, дела, који је активан; који игра основну улогу у остварењу циља.

опѐрати́вац, -вца м, мн. опѐрати́вци [в. операција] онај који извршава задатке, извршни орган; практичар, теренац.

опѐрā̄тор, -а м [лат. operator радник, извршилац, в. оперисати] 1. мед. лекар који врши операције, хирург. 2. мат. функција која показује неку радњу и сам предмет радње (операције). 3. лог. а. знак за одређене рачунарске операције. б. израз који подразумева неку логичку функцију или процес између двеју или више упоређиваних страна. 4. особа која управља рачунарским системом.

опера́ција, -е̄ ж [лат. operatio, према operari радити] 1. мед. процес механичког захвата (сечење ради одстрањивања органа, уградње и сл.) над болесним ткивом ради спречавања ширења болести. 2. вој. сложена и планski изведена акција коју обављају веће војне формације, ратни план. 3. мат. рачунска радња, рачунање. 4. информ. акција коју компјутер обавља при извођењу програма. 5. извођење неке финансијске, кредитне, трговинске радње и сл.

опера́цијскӣ в. **о̀перациóнӣ.**

операционализа́ција, -е̄ ж [в. операција] стање онога је што операционализовано; спровођење у дело, оживотворење.

о̀перационализовати, -зујē̄м свр. [в. операција] практички остварити, спровести у дело, успоставити као облик организације радног или другог процеса.

о̀перациóнӣ, -а̄, -о̄ [в. операција] који је у вези са операцијом, који се тиче операције. ▲ **операциона база** воj. а. основа за припремање и извршење ратних подухвата. б. складишта из чијих се залиха врши допуњавање потрошеног ратног материјала; **операциона линија** воj. главни правац усмеравања ратних операција који води одређеном циљу; **операциона сала** мед. просторија опремљена специјалним апаратима и инструментима у којој се врше хируршке операције; ~ **план** програм активности који се реализује у циљу постизања жељеног циља.

опервáзити, опѐрвāзӣм свр. [в. перваз] поставити ограду, уоквирити, оивичити.

оперѐта, -е̄ ж [итал. operetta, дем. од opera, в. опера] сценско музичко дело сентименталног и шаљивог садржаја, у коме се певање смењује с говорним дијалозима.

оперѐтскӣ, -а̄, -о̄ [в. оперета] 1. који припада, који се тиче оперете. 2. који има одлике оперете. ▲ **оперетска личност** неозбиљна личност, особа која изазива подсмех; ~ **генерал** генерал којем је стало само до униформе и церемонија.

опѐрисати, -ишē̄м свр. и несвр. [лат. operari деловати од opus, в. опус] 1. мед. вршити хируршку интервенцију, захват. 2. воj. напредовати у борби, војно деловати на одређеној територији. 3. фиг. а. радити, чинити, деловати, поступати, бавити се нечим. б. чинити злодела; красти, пљачкати, обијати.

опѐркулум, -а м [лат. operculum поклопац] зоол. 1. мембрана од осушене слузи која зими штити пужеву кућицу. 2. љуска, оклоп или поклопац различитих органа код мекушаца, риба, птица итд.

о̀пернглас, -а = **о̀пернгукер,** -а м [нем. Opera из итал., в. опера, нем. Glas стакло, Gucker доглед] двоглед којим даме прате позоришне комаде.

о̀пернгукер = **о̀пернглас** (в.)

опѐрон, -о́на м [енгл. operon од oper(ator), в. оператор] биол. спој једног или више структурних гена са оператором, геном који управља њиховим активностима.

-опија, -опсија, -оптички [грч. ōps, ген. opós око, ópsis вид] који се односи на вид или гледање.

опѝја̄т, -а́та м, мн. опија́ти [срлат. opiatum, в. опијум] фарм. заједнички назив за опијум и његове препарате. ◆ **опѝја̄тскӣ.**

о̀пијатō̄ман, м [в. опијат, -ман] онај који је зависан од опијата, који их користи као дрогу.

о̀пијум, -а м [лат. opium маков сок од грч. ópion према opós сок] 1. бот. згрушут и осушен сок од мака, служи за справљање лекова, ублажавање бола и олакшава спавање. 2. опојно средство, некада нарочито распрострањено на Далеком истоку, у Енглеској и Америци. 3. фиг. свако средство које потпуно заокупља пажњу појединца или окупља, прожима масу. ▲ **опијум за народ** марксистички израз за религију. ◆ **о̀пијумскӣ.**

опиóман, -а и **опиóмāн,** -а́на м (ж. **опиóмāнка,** -е̄, дат. -ки) [в. опијум, -ман] онај који ужива у разним опијатима; зависник од дрога, наркоман.

опиомàнија, -е̄ ж [в. опијум, -манија] мед. зависност од опијата; страст према наркотицима.

опистогна̀тија, -е̄ ж [грч. ópisthen позади, gnáthos чељуст] мед. претерана увученост доње чељусти.

опистò̄граф, -а м [грч. ópisthen позади, в. -граф] рукопис (об. пергамент или свитак папируса) писан са обе стране листа.

опистогра̀фија, -е̄ ж [грч. ópisthen позади, в. -графија] писање текста на обе стране листа.

опистòдом, -а и **опистòдōм,** -о́ма м [грч. opisthódomos према грч. ópisthen позади, dómos кућа, храм] архит. затворена просторија у задњем делу Атенином храма на Акропољу која је служила као ризница; уопште, задњи део храма.

опистокèфāл, -а́ла = **опистоцèфāл,** -а́ла м [грч. ópisthen позади, в. -ксфал] анат. задњи вратни део главе; шија.

опистотóнус, -а м [грч. ópisthen позади, в. тонус] мед. тежак облик грча код кога се леђа, глава и ноге повијају уназад.

опистоцèфāл ≈ **опистокèфāл** (в.)

оплèција, -ē ж [лат. oppletio] оптерећеност желуца превеликом количином хране.

опòзит, -а и **опòзйт,** -и́та = **опòзитум,** -а м [лат. oppositum] 1. супротност; противљење, противуречност. 2. лингв. реч која има супротно значење, в. **антòним**.

опòзитум = **опòзит** (в.)

опози́ција, -ē ж [лат. oppositio] 1. супротно мишљење; противљење, неслагање, опирање. 2. пол. странка или група странака која се супротставља програму и раду владајуће странке. 3. лог. однос између двају супротних појмова или ставова, оно што је на супротним странама истога правца, опрека. 4. астрон. положај небеских тела којима се положаји на путањи разликују за 180 степени. 5. лингв. однос између два језичка елемента који доводи до разлике у значењу или граматичкој вредности исказа. ▲ **фонолошка** ~ разлика између двеју фонема (в.).

опозициòнāр, -а́ра м [в. опозиција] 1. припадник, присталица опозиционе странке. 2. онај који је склон противречју, заступању различитог (супротног) мишљења.

òпозициōнй, -ā, -ō [в.опозиција] који се односи на опозицију; који се налази у опозицији; супротан, противан.

опòнент, -а м, мн. опòненти, ген. мн. опòненāтā [лат. opponens од opponere супротставити] особа која заступа супротно мишљење, спремна на супротстављање. 2. противник у судском спору.

опони́рати, опòнйрāм, 3. л. мн. опони́рајӯ несврш. [лат. opponere] 1. противити се, супротстављати се. 2. приговарати, давати замерке; оспоравати, противуречити, побијати.

òпортӯн, -а, -о [лат. opportunus] 1. одговарајући, подесан, прикладан. 2. који се појављује у добар час, правовремен.

опортуни́зам, -зма м [фр. opportunisme, в. опортун] 1. понашање и деловање опортуниста. 2. искоришћавање повољног тренутка у политичком и јавном животу, прилагођавање интересима јаче стране да би се постигла друштвена промоција или остварила материјална корист.

опортӯнист(а), -ē м, мн. опортӯнисти [фр. opportuniste, в. опортун] човек који се прилагођава ситуацији, не изјашњава се јавно о свом мишљењу, избегава сукобе и ризике, креће се линијом мањег отпора. ♦ **опортуни́стичкй**.

òпосум, -а м, мн. -и [енгл. opossum од алгонкинског oposon] зоол. животиња скупоцена крзна, *Didelphys virginiana*, из реда торбара, која живи на оба америчка континента.

опотерàпија, -ē ж [грч. opós биљни сок, в. терапија] мед. заст. тобожње лечење људи препаратима од животињских органа (јетра, гуштерача) или њиховим секретом; уп. **органотерàпија**.

òпресйван, -вна, -вно [лат. oppressivus, в. опресија] који делује силом, под притиском; угњетачки, тлачитељски, насилан.

опрèсија, -ē ж [лат. oppressio, према opprimere притиснути, тлачити] 1. физ. сила која делује на неко тело; притисак. 2. пол. угњетавање, тлачење; војна, полицијска или политичка принуда, неслобода кретања и јавног говора. 3. псих. осећај неслободе, немоћи; утученост.

òпричйк, -а м, мн. òпричнйци, ген. мн. òпричнйкā [рус. опричник] припадник војно-полицијских одреда руског цара Ивана Грозног који су учествовали у обрачунима против богатих аристократа.

òпсајд непр. в. **òфсајд**.

опседàнтан, -тна, -тно [фр. obsédant] в. **òпсесйван**.

опсèквије, -ијā ж мн. [лат. obsequiae] чин спуштања тела или пепела покојника у земљу; сахрана, погреб, спровод.

о̏псервабӣлан, -лна, -лно [нлат. observabilis, в. опсервирати] који се може посматрати; видљив, приметан, опажљив.

опсѐрвант, -а м, мн. опсѐрванти, ген. мн. опсѐрванāтā [лат. observans од observare, в. опсервирати] рел. припадник реда фрањеваца који је у XIII веку заговарао строго придржавање правила живота у сиромаштву.

опсерва́нција, -ē ж [лат. observantia] заст. поштовање правила, понашање у складу с прописима, обављање дужности.

опсѐрвāтор, -а м [нлат. observator, в. опсервирати] 1. посматрач, опажач, гледалац. 2. метеор. онај који врши осматрања у опсерваторији, испитивач, истраживач.

опсервàтōрија, -ē ж [нлат. observatorium, в. опсервирати] специјално опремљена зграда за астрономска, метеоролошка, сеизмичка и слична осматрања, мерења, истраживања; звездарница.

опсервàтōријум, -а м и **опсервàтōрӣј,** -а м в. **опсервàтōрија**.

опсерва́ција, -ē ж [лат. observatio] 1. опажање, посматрање, мотрење. 2. опаска, примедба, напомена. 3. мед. дуго праћење и анализирање симптома и развоја болести, или осматрање саме особе ради утврђивања евентуалне болести (посебно у психијатрији).

опсерви́рати, опсѐрвӣрāм, 3. л. мн. опсерви́рајӯ несврш. [лат. observare] 1. гледати, посматрати, опажати промене на некоме или нечему. 2. прав. пратити нечије понашање или кретање у циљу истраге.

о̏псесӣван, -вна, -вно [в. опсесија] 1. који узрокује опсесију, наметљив, неизбежан. 2. који је обузет опсесијом, који се предаје опсесији.

опсѐсија, -ē ж [лат. obsessio према obsidere опседати] 1. псих. учестале мисли, слике, пориви који се намећу човеку. 2. стање дуге опседнутости, обузетости особом, предметом, идејом и сл. 3. фиг. раз. јака жеља, мотив или циљ који покреће некога на деловање; фикс-идеја.

опсигна́ција, -ē ж [лат. obsignatio] прав. печаћење чије имовине по судском налогу.

опсидӣја̏н, -а́на м [лат. Obsidianus, погрешан облик код Плинија Старијег уместо Obsianus, према имену Обсија који је открио ту стену] минер. врста аморфне вулканске стене, црне или сиве боје, која се у камено доба користила за израду оружја и оруђа.

-опсија в. **-опија**.

о̏пскӯран, -рна, -рно [лат. obscurus] 1. који живи у мраку, до којег не допире довољно светла; мрачан, таман. 2. неразумљив, несхватљив, нејасан, мутан. 3. фиг. а. недовољно познат, неприступачан; потајан, прикривен. 4. који је сумњивог морала, злогласан, непоуздан.

опскӯрант, -а м, мн. опскӯранти, ген. мн. опскӯранāтā [лат. obscurans в. опскуран] онај који је против науке и просвећености, слободне савести; мрачњак, назадњак.

опскурантӣзам, -зма м [в. опскуран] страх од просвећености и напретка; тежња да се народ што дуже задржи у незнању, спречавање слободоумне мисли; назадњаштво, мрачњаштво.

опсо̀летан, -тна, -тно [лат. obsoletus] застарео, неупотребљив (о речима и изразима); изношен, отрцан.

опстѐтрика, -ē ж, дат. и лок. опстѐтрици [енгл. obstetrics] в. **опстетри́ција**.

опстетри́ција, -ē ж [нлат. obstetricia према obstetrix бабица] мед. област гинекологије која се бави проучавањем трудноћа и порођаја; наука о рађању, породиљство, акушерство.

опстѐтричāр, -а м [в. опстетриција] лекар који врши порођај, акушер.

опстинàнтан, -тна, -тно [лат. obstinatus] својеглав, упоран, јогунаст; постојан, непоколебљив.

опстина́ција, -ē ж [лат. obstinatio] упорност, непоколебљивост; својеглавост, тврдоглавост.

опстипа́ција, -ē ж [лат. obstipatio према obstipare запушити] мед. недовољно пражњење црева, затвор; тврда столица; в. **констипа́ција**.

опстипи́рати, опстӣпӣрāм, 3. л. мн. опстипи́рајӯ свр. и несврш. [в. опстипација] затворити, зачепити, зачепљивати.

опструи́рати, опстрӯӣрāм, 3. л. мн. опструи́рајӯ свр. и несврш. [лат. obstruere] ометати, спречавати, спречити, блокирати; затезати, завлачити.

о̀пструктѝван, -вна, -вно [лат. obstructivus, в. опструкција] који садржи опструкцију, који омета, који ствара препреке.

опстру̀кција, -ē ж [лат. obstructio] 1. ометање, спречавање нормалног рада; сметња, препрека. 2. мед. делимична зачепљеност неког шупљег органа. 3. в. **опструкционѝзам**.

опструкционѝзам, -зма м [енгл. obstructionism, в. опструкција] пол. ометање рада парламента или другог саветодавног тела путем дугих и непотребних говора или формалних замерки.

опструкцио̀нист(а), -ē м, мн. опструкцио̀нисти [енгл. obstructionist, в. опструкција] пол. онај који врши опструкцију, делује опструктивно. ◆ **опструкционѝстичкӣ**.

о̀псцен, -а, -о [лат. obscenus] непристојан, бестидан, скаредан; који изазива стид, простачки, гнусан.

о̀псценӧст, -ости ж [в. опсцен] одлика онога што је опсцено, непристојност, скаредност.

о̀птант, -а м, мн. оптанти, ген. мн. о̀птанāтā [лат. optans од optare, в. оптирати] прав. онај који има право да одабере и промени држављанство.

о̀птатӣв, -а м [лат. optativus] грам. начин којим се исказује воља, жеља; жељни начин.

о̀птатӣван, -вна, -во [в. оптатив] који садржи или изражава неку жељу, жељни.

опта́ција, -ē ж [лат. optatio] 1. жеља, жељење. 2. промена, слободан избор држављанства.

о̀птика, -ē ж, дат. и лок. о̀птици [грч. optikḗ (tékhnē) наука о виду] 1. физ. део физике који проучава својства светлости. 2. скуп оптичких инструмената (дурбин, микроскоп и сл.). 3. метон. угао под којим се нешто посматра, начин гледања на неку појаву.

о̀птимāлан, -лна, -лно [нлат. optimalis од лат. optimus најбољи] који највише одговара, најповољнији, најпогоднији.

оптѝмāт, -а́та м [лат. optimas] 1. ист. припадник олигархијског, аристократског слоја код старих Римљана који се противио народној странци. 2. племић, великаш, аристократа.

оптимѝзам, -зма м [в. оптималан] очекивање повољног исхода; вера у будућност; сагледавање живота с лепше стране.

оптимиза́ција, -ē ж [в. оптималан, -изација] проналажење најбољег могућег решења или најповољнијих услова за извршење неког задатка.

оптимизи́рати, -ӣрā̄м = **оптими́рати,** -ӣрā̄м свр. и несвр. [в. оптималан] вршити оптимизацију, обезбедити најбоље могуће услове.

оптими́рати = **оптимизи́рати** (в.)

оптѝмист(а), -ē м, мн. оптѝмисти (ж **оптѝмисткиња**) [в. оптималан] онај који је пун оптимизма, који с ведрином гледа на животне проблеме.

оптимѝстичкӣ, -ā, -ō [в. оптимист, оптималан] који се односи на оптимисте, који је у вези са оптимизмом; ведар, позитиван.

о̀птимум, -а м [лат. optimum најбоље] 1. збир најповољнијих услова, ситуација или околности, највише што се може постићи. 2. екон. најбољи резултат који се може остварити у неком послу према одређеном критеријумима и у постојећим условима.

опти́рати, о̀птӣрā̄м, 3. л. јд. опти́рајӯ свр. и несвр. [лат. optare] 1. пол. одлучивати о свом сталном боравку и држављанству у другој земљи. 2. определити се за један од два или више предлога или замисли.

о̀птичā̄р, -а м [в. оптика] онај који се бави израдом, поправком или продајом оптичких стакала, наочара и оптичких инструмената. ◆ **о̀птичарскӣ**.

о̀птичкӣ, -ā, -ō [в. оптика] који се односи на оптику; светлосни, очни, видни. ▲ **оптичка варка** нетачна перцепција ока; привид, фатаморгана; **оптичка влакна** сноп танких стаклених или пластичних влакана високог индекса лома, користи се у оптоелектроници или у телекомуникацијама; **оптичка решетка** оптичка справа која се користи за мерење таласне дужине светлости и раздвајање спектралних линија.

опто- [в. оптика] као први део речи означава оно што се тиче вида, што је у вези са видом.

оптоелектро̀ника, -ē ж, дат. и лок. -ци [в. опто-, електроника] 1. грана електронике која проучава одлике и понашање светлости у видљивом, инфрацрвеном и ултраљубичастом делу спектра. 2. скуп инструмената који омогућавају откривање објеката на већим даљинама.

о̏птометар, -тра м, мн. о̏птометри, ген. мн. о̏птометара̄ [в. опто-, -метар] инструмент за мерење видних способности ока и одређивање јачине стакала за наочарс.

оптомѐтрија, -е̄ ж [в. опто-, -метрија] мед. проверавање и мерење јачине вида помоћу оптометра. ◆ **оптомѐтријскӣ**.

о̏птотӣп, -а м [в. опто-, -тип] мед. таблица која служи за одређивање оштрине вида.

о̀птрӯзија, -е̄ ж [нлат. obtrusio] додавање, уметање, угуравање; приморавање, присиљавање.

о̀птӯзија, -е̄ ж [лат. obtusio] осећај отупелости, незаинтересованости; безосећајност, неосетљивост; тупоумност.

оптӯра̏тор, -а м [нлат. obturator од obturare запушити] 1. анат. мишић који служи затварању неког отвора или канала у организму. 2. затварач, запушач, заптивач.

оптура̏ција, -е̄ ж [нлат. obturatio] 1. зачепљење неког проводника или цеви. 2. анат. запушеност неког цевастог органа (мокраћне цеви, вена, душника).

опугна̏ција, -е̄ ж [лат. oppugnatio према oppugnare напасти, ударити] 1. напад, јуриш, насртај. 2. фиг. напад речима, опирање, противуречје.

опулѐнтан, -тна, -тно [в. опуленција] 1. који живи у раскоши, изобиљу, благостању. 2. пун богатства, драгоцености, луксуза.

опуле̏нција, -е̄ ж [лат. opulentia од opulentus богат] велико богатство, изобиље, живот у обиљу; благостање, раскош, сјај.

опу̀нција, -ц̄ ж [према имену старогрчког града Опунта] бот. биљка из породице кактуса, индијска смоква, жабица.

о̀пус, -а м [лат. opus] 1. дело, производ, посебно научно или уметничко дело. 2. целокупно стваралаштво неког уметника или научника. 3. муз. број којим композитори обележавају дела по реду настанка.

опу̀скулум, -а м [лат. opusculum, дем. од opus] дело мањег обима, мали спис, мала расправа.

о̀пција, -е̄ ж [лат. optio] 1. прав. пол. право слободног избора отаџбине или држављанства на некој територији с мешовитим становништвом. 2. екон. а. начин на који се може учествовати у трговачком послу. б. финансијски инструмент који купцу даје право извршења неке трансакције у одређеном року. 3. а. чин бирања, опредељење, слободно одлучивање. б. могућност, алтернатива, једно од решења.

ора̏да, -е̄ ж [венец. orada, итал. orata] зоол. врста морске рибе, *Sparus aurata*, ловрата, комрача, подланица.

ора̀кул в. **ора̀кулум**.

ора̀куларан, -рна, -рно [в. оракулум] пророчански, свештенички; свечан, достојанствен, узвишен.

ора̀кулум, -а м [лат. oraculum од orare говорити] 1. храм код старих Грка у којем су свештеници изрицали пророчанства или преносили поруке богова; пророчиште. 2. метон. пророчанство, божији суд. 3. фиг. загонетка или двосмислена изрека. 4. фиг. мудрац, ауторитет, непогрешиви пресудитељ.

о̏ра̄лан, -лна, -лно (одр. **о̏ра̄лнӣ,** -а̄, -о̄) [лат. oralis, према os ген. oris уста] 1. који се односи на уста, усни. 2. који је само изговорен, а не написан; усмен, неписан. ▲ **орални секс** настрано сексуално задовољавање устима.

-орама [грч. hórama поглед] као други део речи означава оно што је у вези са посматрањем; призор, поглед, представа.

орангу̀та̄н, -а́на м, мн. орангута́ни [малај. orang utan шумски човек] зоол. човеколики мајмун, *Pongo pygmaeus*, висок око 1,35 м, живи у шумама на острвима Борнео и Суматра; храни се биљкама. ◆ **орангу̀та̄нскӣ**.

о̀ранж прид. индекл. [фр. orange од ар. nārang] наранџаст, који је наранџасте боје.

оранжа́да, -е̄ ж [фр. orangeade, в. оранж] безалхохолно пиће од сока наранџе, воде и шећера.

оранжѐрија, -е̄ ж [фр. orangerie] 1. објекат застакљеног крова и са уграђеним грејањем ради узгајања разноврсног, посебно егзотичног биља; стакленик. 2. засад лимуна и наранџи.

ора̀нија, -е̄ ж [тур. haranı] велики суд од бакра или другог материјала за справљање јела на ватри; казан, котао.

о̀рант, -а м [лат. orans од orare moliti] 1. ум. у старохришћанској уметности приказ људског

лика са рукама уздигнутим на молитву. 2. ум. персонификација Цркве представљена на икони.

ὸрāр, -а́ра м [лат. orarium убрус] део одеће православних ђакона, дугачка уска трака која се носи преко левог рамена.

ораторија́нац, -нца м, мн. ораторија́нци, ген. мн. ораторија́наца [према ораторијуму Сан Ђироламо у Риму] рел. припадник католичке заједнице световњака, основане у XVI веку.

ора̀то̄ријум, -а и **ора̀то̄рӣј,** -ија м [лат. oratorium] 1. муз. велика композиција за хор, солисте и оркестар, об. религиозног садржаја. 2. црквена посебна соба за молитву, богомоља, капелица.

ора́ција, -е̄ ж [лат. oratio] 1. говор, беседа. 2. молитва коју свештеник изговара за време богослужења током посебних празника.

ὸрбис, -а м [лат. orbis] круг, кружница, обруч.

ὸрбита, -е̄ (уоб. и **орби́та,** -е̄) ж [лат. orbita] 1. астрон. крива линија по којој се крећу небеска тела; кружница, путања. 2. физ. путања електрона око атомског језгра. 3. анат. очна дупља, шупљина. 4. фиг. круг, подручје, сфера деловања.

ὸрбита̄лан, -лна, -лно [в. орбита] који се односи на орбиту; који кружи око Земље или другог небеског тела.

орбити́рати, орбӣтирā̄м, 3. л. мн. орбити́рајӯ несврш. [в. орбита] облетати око Земље свемирским бродом; летети орбитом око Земље или другог небеског тела.

ὸрвеловскӣ, -а̄, -о̄ [енгл. Orwellian према Orwell] књиж. који подсећа на атмосферу диктатуре и строге контроле приватног живота, као у роману „1984“ Џорџа Орвела (1903–1950).

орга̀зам, -зма м [лат. orgasmus од грч. orgasmós према orgân узбудити се] физиол. врхунац сексуалног задовољства, сладострашће, сексуални климакс.

ὸргāн, -а́на м [грч. órganon оруђе, алатка; направа, справа] 1. анат. а. део тела који има одређену функцију (*говорни ~, дисајни ~, полни ~*); б. људски глас, његове способности за беседништво или певање. 2. а. установа која обавља своје задатке у јавном, друштвеном или политичком животу (*судски ~, синдикални ~, законодавни ~*); б. представник такве установе. 3. лист, гласило, часопис неког удружења, странке и сл.

орга́на, -е̄ ж [фабричко име, према енгл. organ оргуље] електронски музички инструмент с клавијатурама.

орга̀најзер, -а м [енгл. organiser] рач. џепни преносни компјутер који садржи календар, адресар, роковник и калкулатор; електронски роковник.

орга̀ндӣн, -и́на м [фр. organdi] врста памучне тканине сличне муслину.

органѐла, -е̄ ж [в. орган] биол. део једноћелијског организма који обавља одређену функцију, слично органу у вишећелијском организму.

ὸрганиграм, -а м [фр. organigramme, в. организовати, -грам] екон. графички приказ организационе структуре неке установе или предузећа.

органѝзам, -зма м [фр. organisme, в. орган] 1. биол. тело органског порекла, скуп органа и јединство њихових функција. 2. живо биће; јединка. 3. фиг. оно што ради као организам; установа, организација.

органѝза̄тор, -а м [в. организовати] 1. онај који нешто организује; приређивач, покретач. 2. онај који има способност да окупи људе, повеже их међусобно и организује посао. 3. биол. део заметка код животиња који утиче на формирање функција у другим деловима тела.

органѝза̄торскӣ, -а̄, -о̄ [в. организатор] који се односи на организатора или организацију.

организа́ција, -е̄ ж [в. организовати] 1. припремање, међусобно усклађивање послова, организовање. 2. начин организовања, успостављање односа међу саставним деловима. 3. група људи усмерена ка остваривању одређених задатака (*добротворна ~, угоститељска ~, страначка ~*). 4. тело које обједињује или усклађује деловање већег броја засебних друштава или заједница (*~ спортских друштава, међудржавна ~*).

ὸрганизовати, -ујēм свршен. и несврш. [фр. organiser од срлат. organisare, в. орган] 1. припремити, приредити, омогућити рад чега (*~ конгрес, ~ прославу*). 2. повезати у функционалну целину, довести, доводити људе и послове у међусобни склад (*~ тимски рад, ~ такмичење*). 3. основати, створити (*~ странку*).

орга̀нист(а), -е̄ м, мн. орга̀нисти [лат. organista, в. оргуље] онај који свира на оргуљама, оргуљаш.

органо- [в. орган] као први део речи означава оно што се односи на оруђе, справу, средство; што се односи на органе или организам.

о̀рганогѐн, -а, -о [в. органо-, -ген] који потиче од организма, који је органског порекла.

органогѐнеза, -е̄ ≈ **органогѐнија**, -е̄ ж [в. органо-, генеза] биол. ембрионална фаза развоја вишећелијских организама у којој се формирају органи.

органогѐнија ≈ **органогѐнеза** (в.)

органогра̀фија, -е̄ ж [в. органо-, -графија] биол. научно проучавање и описивање структуре и деловања органских природних тела; органологија.

органоло̀гија, -е̄ ж [в. органо-, -логија] 1. наука о телима органског порекла. 2. наука о органима.

о̀рганō̄н, -а м [грч. órganon] назив за логичке списе грчког филозофа Аристотела.

органотера̀нија, -е̄ ж [в. органо-, терапија] мед. фарм. начин лечења помоћу препарата животињских органа (јетре, слезине и сл.) или њихових секрета.

о̀рга̄нски, -а̄, -о̄ [в. орган] 1. а. који се односи на органе; који је својствен или припада организму. б. који припада живом свету. ▲ **органско једињење** хем. свако једињење, састављено претежно од угљеника и водоника, које улази у састав живих организама; **органска хемија** изучавање органских једињења. 2. фиг. који је природно повезан, јединствен; који је нераскидиви део целине, својствен структури целине.

о̀рганум, -а м [лат. organum од грч. órganon, в. орган] муз. најстарији и најједноставнији вид европске уметничке вишегласне музике, заснован на двогласу у паралелним квартама; јавља се у IX веку.

орга̀стичан, -чна, -чно ≈ **орга̀стичкӣ**, -а̄, -о̄ [в. оргазам] сличан доживљају оргазма; страствен, сладострасан, необуздан, жесток.

орга̀стичкӣ ≈ **орга̀стичан** (в.)

о̀ргелпункт, -а м [нем. Orgelpunkt од Orgel оргуље и Punkt тачка] муз. лежећи тон над којим се смењују различите хармоније.

о̀ргија, -е̄ ж [грч. órgia] 1. ист. тајни обреди посвећени боговима, најчешће Дионису, богу плодности, уживања и пијанства. 2. разузданo весеље, раскалашна забава у којој сексуално учествује више људи. 3. разг. теревенка, необуздана, дивља пијанка.

оргијàстичан, -чна, -чно ≈ **оргијàстичкӣ**, -а̄, -о̄ [в. оргија] прид. сличан оргијама, разуздан, обестан, плаховит, помаман.

оргијàстичкӣ ≈ **оргијàстичан** (в.)

оргѝјати, -а̄м несврш. [в. оргија] 1. проводити време у оргијама, бити учесник у оргијама. 2. пијанчити, пировати, банчити. 3. ирон. терорисати, спроводити власт над неким или доказивати своју моћ недостојним и неправедним средствима и поступцима.

оргѝна̄л, о̀ргина̄лан, оргина́лност непр. в. **оригѝна̄л, о̀ригина̄лан, оригина́лност**.

оргу̀ља̄р, -а́ра м [в. оргуље] муз. градитељ оргуља.

оргу̀љати, -а̄м несврш. [в. оргуље] свирати на оргуљама.

оргу̀љаш, -а́ша м, мн. оргуља́ши [в. оргуље] онај који свира на оргуљама.

о̀ргуље, о̀ргу̀ља̄ ж мн. [нем. Orgel од срлат. organa од грч. órganon, в. орган] муз. највећи музички инструмент, са цевима које се отварају помоћу дирки на једној или више клавијатура; често се користи у богослужбене сврхе код католика и протестаната.

о̀рдага, -е̄ м, дат. о̀рдаги [тур. ordu ağası од ordu војска, в. ага] виши официрски чин у османлијској војсци; командант.

о̀рда̄лија, -е̄ ж (об. у мн. **о̀рда̄лије**, -и̏ја̄) [лат. ordalium, стенгл. ordal] прав. у старогерманском обичајном праву поступак доказивања невиности извршавањем опасних задатака (двобој, ношење усијаног гвожђа, вађење ствари из вреле воде и сл.); „божји суд“.

орде́вр, -а м [фр. hors d'oeuvre] јело које се износи на трпезу пре главног јела, предјело.

о̀рден, -а м, ген. мн. о̀рдēна̄ и **о̀рдēн**, -е́на м, ген. мн. орде́на̄ [нем. Orden од лат. ordo ред] знак одликовања за војне или грађанске заслуге, посебно израђен са особеном симболиком; одликовање, одличје, колајна.

ȍрдер, -а м [енгл. order] м еком. налог клијента брокеру са утврђеним условима куповине или продаје; налог за трансакцију.

ȍрдија, -е̄ ж, ген. мн. ȍрдӣја̄ [тур. ordu] 1. војска; војна јединица 2. фиг. гомила, маса, руља.

ордѝна̄л, -а́ла м [нлат. ordinale] рел. у англиканској цркви књига обреда, требник, мисал.

ȍрдина̄лан, -лна, -лно [лат. ordinalis од ordo, ген. ordinis ред] редни (први, други итд.).

ордѝнанд, -а м [лат. ordinandus од ordinare заредити] онај који је рукоположен за свештеника.

ордѝнант, -а м, мн. ордѝнанти, ген. мн. ордѝнанта̄ [лат. ordinans од ordinare заредити] свештеник који врши рукоположење.

ȍрдина̄ран, -рна, -рно [лат. ordinarius] 1. обичан, осредњи, редован. 2. простачки, непристојан, вулгаран.

ординарѝја̄т, -а́та м [нлат. ordinariatus] 1. бискупски уред код католика. 2. положај и дужност редовног професора на Универзитету.

ордѝна̄ријум, -а м [лат. ordinarium редовно] муз. црквена заједнички назив за оне делове мисе чији текстови (за разлику од музике) остају неизмењени током целе године, а које су велики композитори најчешће користили; уп. **прѐпријум.**

ордѝна̄ријус, -а м [лат. ordinarius] 1. свештеник који стоји на челу цркве или парохије (бискупије). 2. редовни професор на универзитету. 3. мед. лекар који руководи одељењем у болници.

ордина́рност, -ости ж [в. ординаран] особина онога што је ординарно; обичност, осредњост.

ордина́та, -е̄ ж [нлат. ordinata] мат. друга координата тачке у уређеном пару у Декартовом правоуглом координатном систему, об. означена са *y*; уп. **апсцѝса.**

ордина́ција, -е̄ ж [лат. ordinatio] 1. просторија за преглед пацијената или амбулантно лечење. 2. рецепт, лекарски пропис, налог. 3. рел. обред заређења свештеника.

ордини́рати, ордѝнӣрам, 3. л. мн. ордини́рајӯ свр. и несвр. [лат. ordinare] 1. мед. примати болеснике на преглед. 2. преписати, прописати, одредити лек. 3. црквено рукоположити за свештеника, заредити, заређивати.

ȍрдо, -а м [лат. ordo ген. ordinis ред] 1. друштвени сталеж у старом Риму. 2. ред, поредак, врста. 3. одсек, одељење, разред.

ордѝнанс, -а м [фр. ordonnance] воj. војник нижег чина (подофицир, десетар, редов) који је додељен официру или штабу ради преношења службених наредби или канцеларијских послова.

ореа́да, -е̄ ж [грч. oreiás, према óros гора, планина] митол. горска нимфа, горска вила у грчкој митологији.

орезѝлити, орѐзӣлӣм свр. [в. резил] обрукати, осрамотити; понизити (се), изврнути (се) подсмеху.

орѐљеф, -а м [фр. haut-relief] ум. високи рељеф, у коме се ликови издижу изнад основне површине готово у пуној висини; супр. **барѐљеф** (в.)

орѐо̄л, -о́ла м = **орѐола,** -е̄ ж [фр. auréole од лат. aureola] 1. светао круг или венац, об. око главе светитеља; аура, ауреола, нимбус. 2. фиг. сјај, слава, поштовање.

ореóла = **орѐо̄л** (в.)

ореофи́те, -а̄ ж мн. [грч. óros гора, планина, phytón биљка] бот. планинско биље; биљке које расту на високим планинама с видљивим утицајем планинског подневља.

Ѐрест, -а м [грч. Oréstēs] митол. трагични јунак у грчкој митологији, син краља Агамемнона и мајке Клитемнестре; убивши мајку и њеног љубавника Егиста осветио очеву смрт. Познат и по блиском дружењу с верним Пиладом.

орига̂ми, -ија м [јап. ori свитак, kami папир] ум. јапанска техника израде дводимензионалних и тродимензионалних фигура од папира.

оригâно и **орѝга̂но,** -а м [итал. origano] осушени листови или цветови биљке мравинац, *Origanum vulgare*, користе се као зачин у многим јелима.

оригенѝзам, -зма м [према александријском писцу и теологу Оригену (од око 185 до око 254)] правац чији је утемељивач Ориген, а који сматра да је хришћанска теологија природни наставак и довршење хеленске филозофије.

оригѝна̄л, -а́ла м, мн. оригина́ли (непр. **оргѝна̄л**) [лат. originalis од origo почетак, извор] 1. први примерак неког дела или документа; сво-

јеручни рад аутора. 2. аутентично написано дело (насупрот преводима или интерпретацијама), изворник. 3. рач. софтвер, легално купљен и инсталиран (насупрот пиратском). 4. фиг. особа која се истиче необичним, несвакидашњим понашањем, чудак, особењак.

ȍригинā̀лан, -лна, -лно (непр. **ȍргинā̀лан**) [в. оригинал] 1. а. првобитан, изворан, ископски. б. самоникао, самосвојан; стваралачки. 2. који се истиче најбољим квалитетом, чист, природан, прави. 3. јединствен, необичан, занимљив; чудноват, ексцентричан.

оригина́лност, -ости ж (непр. **оргина́лност**) [в. оригинал] особина онога који је оригиналан или онога што је оригинално.

ори̏јāш, -а́ша м [мађ. óriás] 1. горостас, див, колос. 2. млади лук који има велику луковицу.

ори̏јāшкӣ, -ā, -ō [в. оријаш] горостасан, џиновски.

ори̏јент, -а м (непр. **ȍрјент**) [лат. oriens исток, према orīri родити се, изаћи] геогр. 1. исток, источна страна света. 2. (**Ори̏јент**) земље које се налазе источно од средње и јужне Европе, посебно предња Азија и северна Африка.

ȍријентā̀лан, -лна, -лно (непр. **ȍрјентā̀лан**) [в. оријент] 1. који је на истоку, који се односи на исток, источњачки. 2. који је из источних земаља, Оријента, тј. са Блиског, Средњег и Далеког истока. 3. фиг. који је у источњачком духу: раскошан, блистав, обилан.

оријента́лац, -лца м (непр. **орјента́лац**), мн. оријента́лци, ген. мн. оријѐнтāлāцā̄ [в. оријент] онај који потиче, долази са истока; источњак.

оријенталѝзам, -зма м (непр. **орјенталѝзам**) [нлат. orientalismus, в. оријент] 1. оријентални обичаји, појединости, елементи у другој средини. 2. познавање културе и традиције источних народа. 3. лингв. реч из неког источњачког језика усвојена у другом језику.

оријентȁлист(а), -ē м, оријентȁлисти (непр. **орјентȁлист(а)**) [в. оријент] стручњак за оријенталистику.

оријенталѝстика, -ē ж, дат. и лок. оријенталѝстици (непр. **орјенталѝстика**) [в. оријент] наука која се бави проучавањем културе и цивилизације источњачких народа, духовном и материјалном културом Оријента.

оријента́ција, -ē ж (непр. **орјента́ција**) [фр. orientation, в. оријентисати] 1. одређивање положаја у простору у односу према некој тачки. 2. усмеравање пажње према одређеној делатности, опредељење за нешто. 3. став, опредељење (идеолошко, културно, политичко). 4. мат. релација којом се уопштава појам двају супротних усмерења на правој. 5. в. **ȍријентацио̄нӣ**.

ȍријентацио̄нӣ, -ā, -ō (непр. **ȍрјентацио̄нӣ**) [в. оријентација] који се односи на оријентацију, који служи за оријентацију; који даје приближна упутства. ▲ ~ **спорт** такмичење у природи у коме треба стићи до одређене тачке уз помоћ географских карата и компаса.

оријѐнтӣр, -и́ра м, мн. оријенти́ри (непр. **орјѐнтӣр**) [нем. orientieren, в. оријентисати] предмет, знак или путоказ који служи за оријентацију.

оријѐнтисати (се), -ишē̄м (се) (непр. **орјѐнтисати**) свршн. и несврш. [нем. orientieren према фр. orienter, в. оријент] 1. а. одредити, одређивати положај према некој тачки у простору. б. снаћи се, сналазити се у простору. 2. а. усмерити, усмеравати (кога, што). б. усмеравати се према жељеном циљу. 3. фиг. снаћи се у датим околностима, упознати се с приликама.

ориктогѐнија, -ē ж [грч. oryktón копано, ископано, в. -генија] постанак камења.

Ȍрион, -а м 1. митол. Посејдонов син, горостасни ловац, миљеник Зоре. 2. астрон. назив једног од сазвежђа на небеском екватору.

ȍрјатин в. **хȍрјатин**.

орјент, орјента-, орјенти-, непр. в. **оријент, оријента-, оријенти-**.

ȍрка, -ē ж [лат. orca] зоол. врста великог грабљивог делфина, кит убица, косатка.

ȍркāн, -а́на м [нем. Orkan од хол. orkaan од фр. ouragan, в. ураган] 1. метеор. јак ветар разорне снаге, тајфун, ураган. 2. фиг. одушевљење, захуктаност, велики гнев масе. 3. вој. вишецевни ракетни бацач.

ȍркāнскӣ, -ā, -ō [в. оркан] који је у вези с орканом; који има снагу оркана; силовит, незадржив.

ȍркестар, -стра м, мн. ȍркестри, ген. мн. ȍркестāрā̄ [грч. orchḗstra игралиште, плесалиште] 1. муз. састав музичара који заједно изводе му-

зичка дела (*симфонијски ~ , камерни ~ , џез ~*). 2. простор испред позорнице одређен за свираче. 3. ист. у старогрчком позоришту простор кружног облика између позорнице и гледалишта, предвиђен за хор; орхестра. ◆ **òркестарскӣ**, **о̀ркестра̄лнӣ**.

оркѐстика, -ē ж, дат. и лок. оркѐстици [грч. orchēstikós од orchéisthai плесати] у старој Грчкој вештина играња (плесања) која укључује плесно и/или драмско представљање; уметност покрета, плес.

оркѐстра̄тор, -а м [в. оркестар] 1. муз. онај који прерађује и удешава солистичке композиције за свирање у оркестру. 2. фиг. усклађивач, координатор; (тајни) покретач.

оркестра́ција, -ē ж [в. оркестар] муз. прерада и прилагођавање солистичке композиције за свирање у оркестру.

оркѐстриō̄н, -а м [в. оркестар] муз. врста вертла који помоћу различитих механизама имитира звук именог оркестра.

оркестри́рати, оркѐстрӣра̄м, 3. л. мн. оркестри́рајӯ сврш. и несврш. [в. оркестар] 1. муз. приредити музички комад за инструменте оркестра. 2. фиг. извести, изводити тајно организовани напад, најчешће у јавном животу или потајно извести, изводити организовану акцију.

Òркус, -а м [лат. Orcus] митол. код старих Римљана подземни, доњи свет, у коме пребивају мртви; Тартар.

орлѐа̄н, -а́на м [фабричко име, фр. orléane, према имену шпанског истраживача из XVI века Орељане, прилагођено имену града Орлеана] 1. хем. врста црвене боје из јужноамеричке биљке *Bixa orellana*; служи за бојење тканина и прехрамбених производа. 2. лагана сјајна памучна тканина.

òрлōн, -о́на м [фабричко име производа] 1. врста синтетичког предива од полимеризованог акрилонитрила; употребљава се за израду топлог рубља, завеса, једара и др. ◆ **òрлōнскӣ**.

òрмā̄н, а́на = **òрмā̄р,** -а́ра м [срлат. armarium од arma оружје, оруђе] високи, усправан сандук са вратима за одлагање рубља, одеће и др., део покућства.

ормàница, -ē ж [итал. armare наоружати] лакши ратни брод, шајка, галијица.

òрмā̄р = **òрмā̄н** (в.)

Òрмузд, -а м [перс. ahura mazda] митол. врховно божанство у Заратустрином учењу, начело добра, оличење светлости; уп. **Ахрѝма̄н**.

орна̀мен(а)т, -нта м, мн. орна̀менти, ген. мн. орна̀менāтā̄ [лат. ornamentum] 1. лик. геометријски стилизована шара или мотив из природе, у сликарству, архитектури, или за декорацију предмета свакодневне употребе; украс. 2. муз. музички детаљ, мелодијски украс.

о̀рнаментā̄лан, -лна, -лно [в. орнамен(а)т] 1. који припада орнаменту; украсни, декоративни. 2. фиг. који представља само спољни украс и прикрива право стање ствари.

орнамента́ција, -ē ж [в. орнамен(а)т] украшавање, улепшавање, кићење, дотеривање.

орнамѐнтика, -ē ж, дат. и лок. орнамѐнтици [в. орнамен(а)т] 1. укупност орнамената неког стила (*оријентална ~ , барокна ~*). 2. скуп орнамената на једном предмету.

орнамѐнтисати, -ишēм сврш. и несврш. [в. орнамен(а)т] украсити, украшавати орнаментима, китити, шарати.

орнамѐнтист(а), -ē м, орнамѐнтисти [в. орнамен(а)т] онај који прави украсе, бави се израдом орнамената, украситељ.

òрна̄т, -а́та м [лат. ornatus] 1. прописано свечано одело за служење мисе, одећа свештеника. 2. службена одећа судије (у неким земљама).

орнитȉхнит, -а и **орнитȉхнӣт,** -и́та м [грч. órnis, ген. órnithos птица, íkhnos стопа] геол. зоол. фосилни траг ногу праисторијских птица.

орнито- [грч. órnis ген. órnithos птица] као први део речи значи оно што се односи на птице, што је у вези са птицама.

орнитогра̀фија, -ē ж [в. орнито-, -графија] описивање птица с гледишта науке.

орнито́за, -ē ж [в. орнит(о)-, -оза] мед. заразна болест коју преносе птице, посебно голубови и папагаји; код људи се манифестује инфекцијом органа за дисање и других делова тела.

орнитòлог, -а м, мн. орнитòлози, ген. мн. орнитòлōгā̄ [в. орнитологија] стручњак за орнитологију.

орнитолòгија, -ē ж [в. орнито-, -логија] зоол. наука о врстама птица, њиховим особинама и животном окружењу. ◆ **орнитòлошкӣ**.

орнитомòрфан, -фна, -фно [в. орнито-, -морфан] који има облик птице, налик на птицу, птицолик.

орнитòптер, -а м [в. орнито-, грч. ptéron крило] експериментална летелица која се одржава у ваздуху махањем крила.

орнитофàуна, -ē ж [в. орнито-, фауна] зоол. птичји свет, птичје царство; све птице неког подручја.

орнитофòбија, -ē ж [в. орнито-, фобија] псих. болестан страх од птица.

орнитохòрија, -ē ж [в. орнито, грч. khōreîn ширити се] биол. опрашивање и размножавање биљака помоћу птица.

óрност, -ости ж [в. оран] стање онога који је оран, расположен, вољан.

óро, -а м [итрч. chorós коло, в. хор] муз. етнол. врста народног плеса, коло које се игра у Македонији, Србији и Црној Гори.

оро- [грч. óros брдо, планина] као први део речи означава повезаност са горама, брдима, планинама.

орогѐнеза, -ē ж [в. оро-, -генеза] геол. процес настајања ланчаних гора, брда и планина набирањем Земљине коре.

орогрàфија, -ē ж [в. оро-, -графија] геогр. део геоморфологије (физичке географије), бави се проучавањем и описивањем рељефа на површини Земље. ◆ **орògрафскӣ**.

òрōз, òрōза м [тур. horoz од ар. horaz од перс. hurūz] 1. певац, кокот. 2. окидач на ватреном оружју.

оромѐтрија, -ē ж [в. оро-, -метрија] геогр. грана науке која се на основу карата бави мерењем висине планина, изражава односе њихових облика и величина.

орòним, -а и **орòнӣм,** -има м [в. оро-, -оним] лингв. назив, име брда, горе, планине.

ороними́ја, -ē ж [в. ороним] део ономастике који проучава имена брда и планина.

òрпингтōн, -а м и **орпингтòнка,** -ē ж, дат. и лок. орпингтòнци [енгл. Orpington] врста кокошке племените расе; добија се укрштањем азијске и других раса кокоши.

òрт, -а м, мн. òртови [грч. orthós прав, прави, управан] мат. јединични вектор, вектор дужине 1.

òртак, -а м, мн. ортаци, ген. мн. ортāкā и **òртāк,** -áка м, мн. ортáци [тур. ortak] 1. сарадник у заједничком послу, партнер, компањон. 2. жарг. близак, добар друг, пријатељ. 3. пеј. саучесник, компањон у непоштеном послу. ◆ **òртāчкӣ**.

ортàклук, -а м, мн. ортàклуци, ген. мн. ортàклӯкā [в. ортак] 1. удруживање и сарадња двеју или више особа ради бољег пословања; партнерство, орташтво. 2. пеј. удруживање у циљу извршавања противзаконитих дела.

òртачити (се), -и́м се несврш. [в. ортак] удруживати се, сарађивати у неком послу, бити ортак.

òртикōн, -а м [енгл. orthicon од грч. orthós прав, eikón слика] техн. катодна цев у телевизијској камери, која оптичке слике претвара у електронски сигнал; побољшана верзија иконоскопа (в.).

орто- [грч. orthós прав] као први део речи означава оно што је у вези са усправним, правим, правилним, равним, исправним, ваљаним.

ортогѐнеза, -ē ж [в. орто-, -генеза] биол. нормални развој живих бића усмерен у одређеном правцу и до одређених граница; процес у коме се постепено усавршавају или уназађују својства или органи.

ортогѐнија, -ē ж [в. орто-, -генија] природни прираштај становништва; контрола рађања.

òртогнат, -а м [в. орто-, грч. gnáthos вилица] човек код кога чеони, предњи део главе стоји управно у односу на линију доње вилице.

ортогна́тија, -ē ж [в. ортогнат] мед. правилан облик доње вилице; уп. **прогна́тија, агна́тија**.

òртогōн, -а и **òртогōн,** -óна м [в. орто-, -гон] мат. 1. угао од 90 степени, прави угао. 2. лик или предмет који има праве углове: правоугаоник, коцка, квадрат, квадар.

òртогонāлан, -лна, -лно [в. ортогон] који се пројектује под правим углом, правоугаони, правоугли.

ортогона́лност, -ости ж [в. ортогон] правоугаоност.

ортогрàфија, -ē ж [грч. ortographía, в. орто-, графија] прихваћен систем начина писања речи и знакова интерпункције у неком језику; правилно писање, правопис.

ортòграфскӣ, -ā, -ō [в. ортографија] који се односи на ортографију; као што налажу правила ортографије, по ортографији; правописни. ▲ **ортографска пројекција** цртање географске карте при коме су земље и континенти у умањеној пројекцији распоређени у истој равни.

ортòдокс, -а м, **ортодòксист(а)**, -ē м, мн. ортодòксисти [в. ортодоксија] 1. ортодоксан, правоверан човек. 2. православац, православни.

ортòдоксан, -сна, -сно [грч. orthódoxos, в. орто-, грч. dóxa мишљење] 1. који је у потпуном складу са одређеним начелом; прави, истински. 2. који се строго придржава неког учења, теорије, идеологије; правоверан. 3. рел. а. који се строго придржава верских прописа. б. који је православне вере.

ортодòксија, -ē ж [грч. orthodoxía, в. ортодоксан] 1. рел. учење службене цркве, православље, правоверност. б. организација, мишљења и поступци православних цркава након црквеног раскола 1054; православље. 2. прихватање и изграјавање у учењу које се сматра једино исправним. 3. слепо и некритичко заступање одређене идеје, мишљења, учења.

ортодòксист(а) ⁼ **ортòдокс** (в.)

ортодòнтија, -ē ж [в. орто-, -одонтија] мед. грана стоматологије која се бави исправљањем неправилног положаја и развоја зуба.

ортодро́ма, -ē ж [в. орто-, -дром(а)] 1. геогр. најкраћа линија између две тачке на Земљи. 2. мат. лук велике или главне кружнице.

ортоèпија, -ē ж [грч. orthoépeia према в. орто-, грч. épos реч] лингв. скуп правила о изговору гласова и говорних целина једног језика; правоговор.

ортоèпика в. **ортоèпија**.

ӧртоēпскӣ, -ā, -ō [в. ортоепија] који се односи на ортоепију; који је по правилима ортоепије; правилно изговорен, исправно наглашен.

ортòӣд, -и́да м [в. орто-, -ид] мат. лик који има четири странице и четири угла, четвороугаоник.

ӧртоклāс, -а м [в. орто-, грч. klásis ломљење] минер. врста фелдспата с правцима ломљења под правим углом, глиненац.

ортокромàтичнӧст в. **ортохромàтичнӧст**.

ортòпēд, -е́да и **ӧртопēд**, -а м [в. ортопедија] мед. онај који се бави ортопедијом, стручњак за ортопедију.

ортопèдија, -ē ж [в. орто-, -педија[1]] мед. област хирургије, бави се проучавањем и лечењем урођених или стечених оштећења људског организма, нарочито костију, зглобова, мишића, тетива.

ортòпēдскӣ, -ā, -ō и **ӧртопēдскӣ**, -ā, -ō [в. ортопед, ортопедија] који се односи на ортопеде, који је у вези са ортопедијом. ▲ **ортопедска клиника** установа у којој се лече деформитети костију, мишића, зглобова хируршким путем или помоћу електрицитета, масаже, различитих врста вежби; **ортопедска помагала** направе и средства која помажу у излечењу телесних деформитета.

ортопне́ја, -ē ж [в. орто-, грч. pneîn дисати] мед. могућност дисања само у усправном положају, обично код срчаних болесника.

ӧртоптēр, -а м [в. орто-, -птер] зоол. равнокрилци, правокрилци (ред инсеката).

ортòптика, -ē ж, дат. и лок. ортòптици [в. орто-, -оптика] корекција било које очне девијације, нарочито јачање очног мишића.

ӧртоскоп, -а м, мн. ӧртоскопи [в. орто-, -скоп] воj. техн. справа за непосредну проверу циљања при обуци у гађању стрељачким оружјем.

ортото́на, -ē ж [грч. orthótonos од орто-, -тон(а)] грам. 1. реч са самосталним нагласком. 2. енклитика која је добила свој акценат у реченици (у грчкој граматици).

ортотòнија, -ē ж [в. ортотона] грам. правилно наглашавање речи.

ортофòнија ⁼ **ортоèпија** (в.)

ӧртофонометар, -тра м, мн. ӧртофонометри, ген. мн. ӧртофонометāрā [в. орто-, фонометар] справа која испитује, контролише дисање и изговор појединих гласова ради отклањања говорних мана.

ортофрènија, -ē ж [в. орто-, -френија] мед. наука која се бави проучавањем правилног душевног развоја човека.

ортохромàтичан, -чна, -чно [в. орто-, хроматичан] фот. који има способност да верно

преноси боје спектра осим црвене; уп. **панхромàтичан**.

ортохромàтичнōст, -ости ж [в. ортохроматичан] својство филмова или фотографских плоча који су ортохроматични.

ȍртоцентар, -тра м, мн. ȍртоцентри, ген. мн. ȍртоцентāрā [в. орто-, центар] геом. тачка у којој се секу висине троугла.

ортоцèнтричан, -чна, -чно [в. ортоцентар] који има средиште на правилном месту.

ȍрфāн, -а́на м [грч. orphanós сироче] дете без родитеља, сироче.

орфани́ти, -и́тā м мн. [в. орфан] ист. хусити који су се у XV веку, после Жишкине смрти, одвојили, а касније спојили са табористима.

орфанȍтрōфијум, -а и **орфанȍтрōфӣј,** -ија м [в. орфан, грч. trophḗ васпитање, отхрањивање] дом за сирочад, сиротиште.

Ȍрфēј, -е́ја м [грч. Orpheús] митол. грчки певач и свирач из Тракије, син музе Калиопе и бога Аполона; песмом очаравао људе, животиње, биљке, па и саме богове. 2. фиг. певач пријатног, умилног гласа. ▲ **ȍрфējски**.

орфèум, -а м [фр. orphéon од Орфеј] дворана предвиђена за плес, музичке свечаности и друге облике забаве.

ȍрфик, -а м, мн. ȍрфици = **ȍрфичār,** -а м [грч. orphikós Орфејев, орфејски] припадник секте у Грчкој (VI век пре н. е.) која се бавила мистичним радњама и обећавала вечно блаженство аскетима и онима који се чисте од греха.

ȍрфика, -ē ж, дат. ȍрфици [грч. orphikā́] муз. инструмент са жицама у који се свира ударањем маљицама.

ȍрфист(а), -ē м, мн. ȍрфисти [в. орфик] поборник орфизма, онај који шири орфизам.

ȍрфичār = **ȍрфик** (в.)

ȍрфичкӣ, -ā, -ō [в. орфик] који је у вези са орфицима, који се односи на секту орфика. 2. фиг. тајанствен; мистериозан, чудан.

орхèстра, -ē ж [грч. orchḗstra] в. **ȍркестар** (3).

орхидàлгија, -ē ж [грч. órkhis мудо, в. -алгија] бол у мошницама, тестисима.

орхиде́ја, -ē ж [фр. orchidée од грч. órkhis мудо, због облика гомоља] бот. врста украсне биљке из породице каћуна, *Orchidaceae*, с крупним цветовима разних боја.

орхидектȍмија = **орхитȍмија** (в.)

ȍрхис, -а м [грч. órkhis мудо] 1. анат. мушки орган у коме настају семене ћелије, семеник, мудо, тестис. 2. бот. каћун, гороцвет.

орхӣтис, -а м [грч. órkhis мудо, в. -итис] мед. упала тестиса.

орхитȍмија, -ē = **орхидектȍмија,** -ē ж [грч. órkhis мудо, в. -томија, грч. ektomḗ исецање] мед. хирушко одстрањивање тестиса; кастрација.

ȍсāр, -а́ра м, мн. оса́ри [швед. ås гребен] геогр. узвисине песка и шљунка на северу Европе, настале услед отапања ледене масе.

ȍсāријум, -а и **ȍсāрӣј,** -а **осȕа̄ријум,** -а и **осȕа̄рӣј,** -ија [лат. ossuarium, ossarium, према os кост] место на гробљу где се чувају кости преминулих; костурница.

осева́пити се, осèва̄пӣм се свр. [в. севап] учинити севап, добро дело.

осèӣн, -и́на м [лат. os кост] биол. органска материја која чини главни састојак коштаног ткива.

осијанȉзам, -зма м [према имену Осијан] предромантичарски правац у европској књижевности XVIII века обележен снажним утицајем песама легендарног келтског песника Осијана (заправо дело шкотског песника Џејмса Макферсона, који их је објавио 1762- 1765. године).

осифика́ција, -ē ж [лат. os кост, в. -фикација] физиол. процес формирања коштаног ткива, претварање хрскавице у кост; окоштавање, окошталост.

Ȍскār, -а м [Oscar, енгл. име, популарни надимак позлаћене статуе која се додељује победнику] годишња награда (Academy Award) коју од 1927/1928. додељује Америчка филмска академија за најбоља остварења у америчкој кинематографији; од 1956. додељује се и награда за најбољи страни филм.

ȍскāровац, -вца м [в. Оскар] онај који је добио награду Оскар: за најбољег глумца, најбољу глумицу, за најбољу мушку и женску споредну улогу, најбољу режију, филмску музику итд.

оскула́ција, -ѐ ж [лат. osculatio од osculare љубити] мат. додир једне криве другом кривом у више од једне тачке, додир вишег реда.

оскулта́ција в. **аускулта́ција**.

османѝзам, -зма м [по имену султана Османа, оснивача турске државе] доктрина коју су заступали турски грађански кругови крајем XIX века, према којој османску нацију чине и потлачени нетурски народи у Царству; идеологија младотурака.

Осма̀нлија, -ѐ м [по имену султана Османа, оснивача турске државе] 1. Турчин, припадник династије чији је први султан Осман. 2. назив за поданика јединственог Османског царства. 3. (**осма̀нлија**, ж) врста турског седла.

осма̀нлук, -а м, мн. осма̀нлуци, ген. мн. осма̀нлӯкā [в. Османлија] сеница од винове лозе која се пење уза стубове, одрина, чардаклија.

о̀смански, -а̄, -о̄ = **о̀томански,** -а̄, -о̄ [в. Османлија] који се тиче или припада султану Осману. 2. који се односи на Османлије, који припада Османлијама; отомански. ▲ **Османско/Отоманско царство** царство султана Османа и његових наследника на подручју бившег византијског царства, од XIII до XX века; Турско царство.

о̂смијум, -а и **о̂смӣј,** -ија м [грч. osmḗ мирис, воњ] хемијски елеменат, симбол Os, атомски број 76, метал модросиве или црне боје, сличан платини; његов оксид је карактеристичног непријатног мириса; употребљава се за жице у сијалицама.

осмо́за, -ѐ ж [грч. ōsmós гурање, тискање, в. -оза] 1. физиол. мешање двеју течности кроз полупропустљиву мембрану, при чему молекули растварача прелазе у концентрованији раствор све док се концентрације са обе стране изједначе. 2. фиг. мешање, ширење, распростирање идеја, ставова и сл. ◆ **о̀смотскӣ** и **осмо̀тичкӣ**.

осмоло̀гија, -ѐ ж [грч. osmḗ мирис, воњ, в. -логија] наука која проучава мирисе, мирисне материје.

о̀смометар, -тра м, мн. о̀смометри, ген. мн. о̀смометā̄рā [в. осмоза, -метар] физ. апарат који служи за мерење осмотског притиска.

осморегула́ција, -ѐ ж [в. осмоза, регулација] мед. одржавање сталног осмотског притиска телесних течности.

о̀срам, -а м [нем. Osram, од Osmium и Wolfram] као први део речи у полусложеницама означава назив за поједине предмете у електротехници. ▲ **осрам-сијалица, осрам-лампа** електрична лампа (сијалица) која даје јаку светлост уз уштеду електричне енергије.

оста̀лгија в. **остеа̀лгија**.

остеа̀лгија, -ѐ ж [грч. ostéon кост, в. -алгија] мед. бол у костима; костобоља.

остеѝтис, -а м [в. остео-, -итис] мед. запаљење костију.

о̀стензибӣлан, -лна, -лно [нлат. ostensibilis, према лат. ostendere показати] 1. који је вредан да буде показан, који треба изнети на видело. 2. привидан, наводни.

о̀стензӣван, -вна, -вно [нлат. ostensivus према лат. ostendere показати] 1. који само показује какву појаву без објашњења. 2. очигледан, очит, јасан.

остѐнзо̄ријум, -а и **остѐнзо̄рӣј,** -ија м [лат. ostensorium према лат. ostendere показати] рел. у католичкој цркви златан или позлаћен суд у којем се излаже посвећена хостија; монстранца, показница.

о̀стентативан, -вна, -вно [нлат. ostentativus према лат. ostentare показати] који јасно и недвосмислено показује и износи своје намере, упадљив, видљив. 2. који своје намере показује разметљиво или агресивно; разметљив, хвалисав.

остента́ција, -ѐ ж [лат. ostentatio] 1. показивање, изношење у јавност. 2. разметање, хвалисање.

остео- [грч. ostéon кост] анат. као први део речи означава оно што се односи на кости, оно што је у вези с костима.

остеоартрѝтис, -а м [в. остео-, артритис] мед. упала зглобова и костију.

о̀стеобласт, -а м [в. остео-, грч. blastós клица] физиол. коштана или везивна ћелија која учествује у стварању коштаног ткива, при чему се претвара у остеоцит.

о̀стеогѐн, -а, -о [в. остео-, -ген] мед. из кога се формира кост; који је коштаног порекла.

остеогѐнеза, -ē ж [в. остео-, -генеза] мед. стварање костију, постанак костију; окоштавање.

остеогра̀фија, -ē ж [в. остео-, -графија] анат. опис, описивање костију.

остеоли́за, -ē ж [в. остео-, -лиза] мед. растапање, нестајање кости, услед недостатка калцијума.

остео̀лог, -а м, мн. остео̀лози, ген. мн. остео̀ло̄гā [в. остео-, -лог] лекар стручњак за остеологију.

остеолò̀гија, -ē ж [грч. osteología, в. остео-, -логија] мед. део анатомије, бави се проучавањем и описом грађе и облика костију. ◆ **остео̀лошкӣ**.

остѐо̄м, -о́ма м [в. остео-] мед. доброћудни тумор на костима.

остеомала́ција, -ē ж [в. остео-, грч. malakía мекоћа] мед. обољење које доводи до омекшавања и деформације костију.

остеомѐтрија, -ē ж [в. остео-, -метрија] антроп. мерење делова костију и читавог костура људског тела.

остеомијелѝтис, -а м [в. остео-, мијелитис] мед. гнојно запаљење коштане сржи.

остеонекро́за, -ē ж [в. остео-, некроза] мед. одумирање коштаног ткива, трулење костију, услед запаљења, повреда и других узрока.

остео̀пат(а), -ē м, мн. остео̀пати [в. остеопатија] стручњак за остеопатију.

остеопа̀тија, -ē ж [в. остео-, -патија] мед. 1. бол у костима, болест костију. 2. врста физикалне терапије путем манипулације кичме и леђних мишића.

остеопатолò̀гија, -ē ж [в. остео-, патологија] мед. наука која проучава болести костију.

остеопла̀стика, -ē ж, дат. остеопла̀стици [в. остео-, -пластика] мед. замењивање костију оперативним путем.

остеопоро́за, -ē ж [в. остео-, грч. póros рупица, в. -оза] мед. шупљикавост или разређеност коштаног ткива као последица метаболичких поремећаја; слабост и крхкост костију.

остеопсатиро́за, -ē ж [в. остео-, грч. psathyrós мекан, в. -оза] мед. непотпуни развитак костију који проузрокује њихову ломљивост, крхкост, слабост.

остеосà̀рко̄м, -о́ма м [в. остео-, сарком] мед. рак коштаног ткива.

остеотò̀мија, -ē ж [в. остео-, -томија] мед. делимично сечење костију, оперативни захват који се врши ради исправљања деформације кости.

остеофѝбро̄м, -о́ма м [в. остео-, фибром] мед. доброћудни тумор вилице, сачињен од влакнастог везива унутар којег се формира кост.

остеѐфӣт, -и́та м [в. остео-, -фит] мед. мрљасти израштај на кости различитог порекла.

остеохондрѝтис, -а м [в. остео-, грч. chóndros хрскавица, -итис] мед. запаљење костију и хрскавице.

остеоци́ти, остеоци́тā м мн. [в. остео-, -цит(и)] физиол. коштане ћелије смештене у шупљинама кости.

остијарѝјā̄т, -а́та м [лат. ostiarius вратар] рел. један од нижих редова у католичкој цркви, укинут на Другом ватиканском сабору 1962–1965.

остѝјā̄ријус, -а м [лат. ostiarius вратар] рел. 1. носилац нижег свештеничког чина, припадник остијаријата. 2. чувар врата, вратар у манастирима.

остина̂то [итал. ostinato упоран] муз. стално понављање ритмички и мелодички изражене тонске фигуре, већином у басу.

остѝтис в. **остеѝтис**.

остракѝзам, -зма – **острацѝзам,** -зма м [грч. ostrakismós од óstrakon, в. остракон] 1. суд грађана у старој Грчкој који је осуђивао потенцијалне угрожаваоце власти на привремено прогонство из Атине. 2. пол. идеологија у тоталитарним друштвима која се залаже за прогон неподобних особа из јавног живота; јавни презир, бојкот.

остраколò̀гија, -ē ж [в. остракон, в. -логија] зоол. грана малакологије, бави се проучавањем љуштура мекушаца.

остра̀ко̄н, -о́на м [грч. óstrakon црепић; школска, љуска] ист. глинена или керамичка плочица која је служила у старој Грчкој или Египту за исписивање имена осуђених на прогонство (в. **остракѝзам**) или као подлога за писање у школи.

остра̀цизам = **остракѝзам** (в.)

остреикултýра, -ē ж [грч. óstreion острига, в. култура] планско гајење острига.

òстрига, -ē ж [итал. ostrica, венец. ostrèga од грч. óstreion] зоол. врста јестиве морске шкољке, каменица.

осȕа̄ријум и **осȕа̄рӣј,** -ија в. **òса̄ријум**.

осфрезио- в. **осфресио-**.

осфресиофѝлија, -ē = **осфрезиофѝлија,** -ē ж [грч. ósphrēsis мирис, в. -филија] псих. мед. претерана склоност према мирисима, болесна заинтересованост за мирисе.

осфресиофòбија, -ē = **осфрезиофòбија,** -ē ж [грч. ósphrēsis мирис, в. фобија] псих. мед. претеран и необјашњив страх од мириса.

осцѝла̄тор, -а м [в. осцилирати] 1. физ. систем у коме неко тело или нека физичка величина осцилује (*механички ~, хармонични ~, електрични ~*). 2. техн. електронски апарат који претвара једносмерну електричну струју у наизменичну.

òсцилато̄ран, -рна, -рно [нлат. oscillatorius, в. осцилирати] који се односи на осцилатор; који осцилира, који се њише; трептав, трептајни.

осцила́ција, -ē ж [лат. oscillatio] 1. наизменично кретање у два правца; њихање, титрање, трептање. 2. фиг. несталност, променљивост (у понашању, расположењу), колебање, успони и падови.

осцили́рати, осцѝлӣра̄м, 3. л. мн. осцили́рајӯ несврш. [лат. oscillare] 1. а. њихати се напред-назад у правилном ритму. б. физ. кретати се око неке средње вредности (нпр. клатно, музичка виљушка, вибрације молекула). 2. а. колебати се између две могућности. б. мењати се (у нечему) током времена на боље или горе, више или ниже; варирати.

осцило- [лат. oscillare] као први део речи означава оно што је у вези са осцилирањем.

осцилògрам, -а м [в. осцило-, -грам] кривуља која приказује осцилације; графички цртеж са таквом кривуљом добивен помоћу осцилографа.

осцилògраф, -а м [в. осцило-, -граф] физ. инструмент који бележи осцилације; апарат за приказивање таласних облика променљивих струја и осталих физичких величина које се могу приказати електричним, или претворити у електричну енергију; бележи временски ток наизмничних струја.

осцилогра̀фија, -ē ж [в. осцило-, -графија] мед. метода којом се утврђује проток количине крви кроз екстремитет или један његов део. ◆ **осцилògрафскӣ**.

ȍсцилометар, -тра м, мн. ȍсцилометри, ген. мн. ȍсцилометā̄рā̄ [в. осцило-, -метар] техн. уређај за мерење осцилација.

осцилòскоп, -а м [в. осцило-, -скоп] техн. инструмент за проматрање и испитивање брзих промена које настају осцилацијом наизменичне струје; промене електричних величина чини видљивим на флуоросцентном екрану.

осцита́ција, -ē ж [лат. oscitatio, према oscitare зевати] физиол. 1. дубоко удисање ваздуха широм отворених уста, а затим лагано издисање. 2. зевање, дремање, поспаност, тромост.

от-, ото- [грч. oûs, ген. ōtós уво] као први део речи означава оно што је у вези са ухом; ушни.

ота̀гра, -ē ж [в. от-, грч. ágra лов] мед. бол у костима уха, ушна костобоља.

ота̀лгија, -ē ж [в. от-, -алгија] мед. бол уха, бол у уху; ухобоља.

ота̀лгик, -а м, мн. ота̀лгици [в. отaлгија] фарм. средство за ублажавање и отклањање бола у ушима.

отијà̀трија, -ē ж [в. от-, -ијатрија] мед. грана медицине која се бави ушним болестима и лечењем ушију.

отијà̀трика в. **отијà̀трија**.

отѝтис, -а м [в. от-, -итис] мед. упала спољног или средњег уха, последица инфекције дисајних органа или заразе стрептококом.

ото- в. **от-**.

отòлит, -а и **отòлӣт,** -и́та м [в. ото-, -лит[1]] физиол. кристали калцијум-карбоната смештени у унутрашњем уху; служе за осећај равнотеже; ушни каменчић.

отòлог, -а м, мн. отòлози, ген. мн. отòло̄гā̄ [в. ото-, -лог] мед. лекар специјалиста за болести уха.

отолògија, -ē ж [в. ото-, -логија] мед. део медицине који се бави проучавањем и лечењем болести уха; отијатрија.

ȍтомāн, -а м [фр. ottoman(e) турски (диван) од ар. utmän Осман, Османлија] мекан, низак лежај без наслона; канабе, почиваљка, диван.

ȍтомāнскӣ, -ā, -ō = **ȍсманскӣ** (в.) [в. отоман] ▲ **Отоманско царство** ист. = **Османско царство**.

отомикóза, -ē ж [в. ото-, микоза] мед. гљивична инфекција спољашњег уха.

оториноларингȍлог, -а м, мн. оториноларингȍлози, ген. мн. оториноларингȍлōгā [в. ото-, рино-, ларинго-, -лог] мед. лекар специјалиста за болести уха, грла и носа.

оториноларинголȍгија, -ē ж [в. ото-, рино-, -ларинго-, -логија] мед. наука о болестима и лечењу уха, грла и носа.

отосклерóза, -ē ж [в. ото-, склероза] мед. хронична упала средњег уха с прогресивном глувоћом која почиње након пубертета; последица је окоштавања малих кошчица средњег уха.

ȍтоскоп, -а м [в. ото-, -скоп] мед. инструмент с лампицом и огледалом који служи за преглед средњег уха.

отоскȍпија, -ē ж [в. ото-, -скопија] мед. преглед уха помоћу отоскопа.

оточȅнто, -нта м [итал. ottocento осам стотина] назив за књижевност и уметност XIX века, посебно италијанску.

ȍтшēлнӣк, -а м, мн. ȍтшēлнӣци, ген. мн. ȍтшēлнӣкā [рус. отшельник] рел. испосник, пустињак, усамљеник; уп. **анахȍрет** и **ерȅмӣт**.

ȍупн тӣкет в. **óпен тӣкет**.

ȍф [енгл. off] 1. искључено (ознака на прекидачима); уп. **ȍн**. 2. (у позоришту, филму) који се чује, али се не види на сцени. 3. незваничан, нестандардан; ▲ **ȍф-Брȍдвеј** позор. експерименталан, некомерцијалан (за разлику од позоришта на Бродвеју у Њујорку).

офанзи́ва, -ē ж [фр. offensive од лат. offendere ударити] 1. вој. напад великих стратешких размера, наступање, напредовање. 2. фиг. покушај ширења утицаја (политичког, идеолошког, културног); супр. **дефанзи́ва** (в.).

ȍфанзӣван, -вна, -вно [в. офанзива] 1. који је у офанзиви, који служи за напад, нападачки. 2. фиг. а. насилан, наметљив; изазивачки. б. увредљив. ▲ **офанзивна игра** начин вођења спортске игре (фудбал, одбојка и сл.) у коме је главни циљ постићи погодак; у тенису и стоном тенису, начин вођења игре где је важно снажним и спретним ударцима натерати противника на грешку; **офанзивни блок** начин блокирања у одбојци: лопта из блока одбија се у противничко поље; **офанзивни скок** скок у нападу у кошарци.

ȍфензӣван в. **ȍфанзӣван**.

оферúрати, офȅрӣрāм, 3. л. мн. оферúрајӯ сврш. и несврш. [нем. offerieren од лат. offerre] понудити, нудити на продају; давати могућност избора; приказивати.

ȍферт, -а м [нем. Offerte од фр. offert према лат. offerre] понуда, писмена понуда; понуда (писмена) за продају неке робе.

ȍфертāлан, -лна, -лно [в. оферт] који је поднет у облику писмене понуде, на основу оферата.

офȅртōрӣј в. **офȅртōријум**.

офȅртōријум, -а и **офȅртōрӣј,** -ија м [срлат. offertorium према лат. offerre] 1. рел. главни део мисе, чин дизања и приказања посвећеног хлеба и вина; молитва пре и после тог обреда. 2. муз. црквкат. грегоријански коралнинапев, касније комад за оргуље који се изводи између Креда и Санктуса.

офидȉзам, -зма м [грч. óphis змија, в. -изам] мед. тровање од уједа змије.

офидиолȍгија, -ē ж [грч. óphis змија, в. -логија] део зоологије који се бави проучавањем змија, наука о змијама.

офиклȅид, -а м : **офиклеи́да,** -ē ж [грч. óphis змија, kleís ген. kleidós реза, кључ] муз. дувачки лимени инструмент змијастог облика, даје веома дубок тон; користио се у првој половини XIX века у војном оркестру.

ȍфингер в. **ȁуфхенгер**.

офиолȁтрија, -ē ж [грч. óphis змија, в. -латрија] обожавање змија, змијопоклонство.

ȍфис, -а м, мн. ȍфиси [енгл. office од лат. officium] 1. просторија за стони прибор у отменим кућама; просторија у којој једе послуга. 2. канцеларија.

офицȉјāл, -а́ла м, мн. официја́ли [нлат. officialis према лат. officium] 1. службеник нижег положаја у државној служби. 2. рел. у католичкој цркви правни заступник бискупије.

ȍфицијāлан в. **ȍфицијēлан**.

официјант, -а м [нлат. officians према лат. officium] 1. свештеник који служи мису у католичкој цркви. 2. нижи чиновник, слуга, послужитељ.

о̀фицијѐлан, -лна, -лно [фр. officiel према лат. officium] 1. који се односи на службу, службени; који се врши или обавља по дужности. 2. који је донесен или признат од власти, владин. 3. усвојен као важећи, званичан. 4. фиг. који се суздржано, званично понаша; хладан, крут.

офици́на, -ē ж [лат. officina] просторија за рад, радионица; лабораторија (нарочито апотекарска).

о̀фицинā̀лан, -лна, -лно [нлат. officinalis, в. официна] фарм. а. који се, као средство за лечење, продаје у апотекама; званичан, прописан. б. који се налази у фармакопеји једне државе.

о̀фициṑзан, -зна, -зно [лат. officiosus према лат. officium] 1. који је из ауторског извора, али без службене потврде; полуслужбен, полузваничан. 2. услужан, предусретљив.

офѝцӣр, -и́ра м, мн. офици́ри [фр. officier од срлат. officiarius] војни старешина, носилац једног од виших чинова у војсци од потпоручника до генерала. ◆ **офѝцирскӣ**.

офици́руша, -ē ж [в. официр] пеј. официрова жена, жена која је манире и животне навике стицала по гарнизонским градовима, у војним насељима итд.

о̀ф-лâјн [енгл. off-line изван везе] 1. прид. индекл. који није повезан са централним рачунаром компјутерског система. 2. прил. без тренутне везе са Интернетом; уп. **о̀н-лâјн**.

о̀фсајд, -а м (непр. **о̀псајд**) [енгл. off-side] сп. 1. недозвољен положај у фудбалу: играч се налази на противничкој половини игралишта, а нема пред собом бар још једног противничког играча и голмана. 2. (у рагбију, хокеју) недозвољен положај играча испред лопте. ▲ **бити у офсајду** жарг. а. скренути с пута, застранити, наћи се где не треба. б. бити занемарен, заобиђен, гурнут у страну; **офсајд-замка** сп. маневер којим се фудбалери противничког тима намерно пуштају да прођу напред како би се нашли у офсајду.

о̀фсет, -а м [енгл. offset] штампарска техника за добијање отиска у бојама помоћу гуменог ваљка који преузима боју са штампарске форме и преноси је на папир. ▲ **офсет-преса** [в. преса] литографска ротациона машина за штампање помоћу гуменог ваљка.

офталм-, офталмо- [грч. ophthalmós око] као први део речи означава оно што је у вези са оком, очни.

офта̀лмија, -ē ж [в. офталм-] мед. спољашње запаљење очију.

офталмѝтис, -а м [в. офталм-, -итис] мед. унутрашње запаљење зенице.

офта̀лмичкӣ, -ā, -ō [грч. ophthalmikós, в. офталм-] који се односи на лечење очију; очни.

офталмо̀лог, -а м, мн. офталмо̀лози [в. офталмо-, -лог] мед. очни лекар, окулист.

офталмоло̀гија, -ē ж [в. офталмо-, -логија] мед. грана медицине која се бави грађом и функцијама ока, очним болестима и њиховим лечењем; очно лекарство, окулистика. ◆ **офталмо̀лошкӣ**.

о̀фталмометар, -тра м [в. офталмо-, -метар] инструмент за мерење облика ока и полупречника кривине рожњаче.

офталмомѐтрија, -ē [в. офталмо-, -метрија] мерење облика ока и полупречника кривине рожњаче.

офталмоплѐгија, -ē ж [в. офталмо-, -плегија] мед. одузетост појединих или свих очних моторних живаца, услед које око остаје слабо покретно или непокретно.

офталмо̀скоп, -а м [в. офталмо-, -скоп] мед. справа за преглед и испитивање унутрашњости ока, очне позадине.

офталмоско̀пија, -ē ж [в. офталмо-, -скопија] 1. мед. преглед унутрашњости ока, нарочито мрежњаче; испитивање ока офталмоскопом. 2. заст. прорицање из очију. ◆ **офталмо̀скопскӣ**.

офшо̂р прид. индекл. [енгл. off shore даље од обале] 1. екон. смештен или регистрован ван граница матичне земље, најчешће да би се избегло плаћање пореза. 2. на пучини (о риболову или платформама за вађење нафте).

охло̀крат(а), -ē м, мн. охло̀крати [грч. ókhlos гомила, светина, в. -крат] онај који има утицаја над светином, који предводи масу.

охлокра̀тија, -ē ж (грч. óchlos, krátos) владавина масе, пука, просте светине.

о̀храна [рус. охрана заштита, чување] ист. тајна полиција у царској Русији.

о̀цат, о̀цта м [лат. acetum] сирће.

оцѐлот, -а м [нем. Ozelot из језика нахуатл] 1. зоол. звер из породице мачака, живи у Јужној и Средњој Америци. 2. метон. цењено крзно те животиње.

о̀цмбудсмен непр. в. **о̀мбудсман**.

о̏ца непр. в. **хо̀ца**.

о̀цак, -а́ка м, мн. оца́ци и **о̀цак,** -а м, мн. о̀цаци [тур. ocak] 1. димњак. 2. огњиште, ложиште повезано с димњаком, камин. 3. фиг. кућа, дом, домаћинство; породица, об. угледнија.

оца̀клија, -е̄ [в. оцак] 1. ж заст. просторија у којој се налази огњиште са зиданим димњаком (оцаком). 2. м в. **оца́ковић**.

оца́ковић, -а м [в. оцак] човек из угледне и старе породице, коленовић, кућић.

о̀цачар̄, -а м [в. оцак] онај који чисти димњаке, димничар. ◆ **о̀цачар̄ов** и **о̀цачар̄ев**; **оца̀чар̄ски**.

П

пӑб, -а м, мн. пӑбови, ген. мн. пӑбо̄ва̄ [енгл. pub, скр. од public house] пивница, бифе, локал у којем се точи алкохол, типичан за Велику Британију.

пӑблик рилѐјшнз, -а м [енгл. public relations] 1. односи с јавношћу. 2. служба за успостављање и одржавање односа с јавношћу.

павӑна, -е̄ ж [итал. pavana од danza pa(do)vana падованска игра] 1. свечани дворски плес у парном такту, нарочито омиљен у Шпанији у XVI и XVII веку. 2. муз. један од ставова барокне инструменталне свите, касније посебна форма (у XIX и XX веку).

пӑвијӑн, -а м [нем. Pavian од хол. baviaan од фр. babouin] зоол. врста дивљег дугодлаког мајмуна, *Papia hamadryas*, са издуженом њушком, живи на висоравнима Арапског полуострва и у пределима североисточне Африке. ◆ **пӑвијӑнскӣ**.

павӣљӧ̄н, -о́на м, мн. павиљо́ни, ген. мн. павиљо́на̄ [фр. pavillon од лат. papilio лептир, шатор] архит. 1. а. мања грађевина одређене намене, начињена од лаког материјала (*изложбени ~*). б. наткривена грађевина у парку или врту, служи за одмор и забаву (*музички ~*). 2. кућица с кубетом. 3. део куће с кровом у облику шатора. 4. просторија за смештај експоната на изложби или сајму. 5. специјално опремљена просторија за снимање (*кино ~*). ◆ **павӣљӧ̄нскӣ**.

пӑвлӣн, -и́на м, мн. павли́ни, ген. мн. павли́на̄ [срлат. Paulinus Павлов] црквен. члан католичког реда посвећеног св. Павлу пустињаку из Тебе; носили су беле хаљине („бели фратри") и црне огртаче („сврака ри"); ред је укинут 1786. године.

пӑво̄р, -о́ра м [лат. pavor] мед. стање узнемирености, страх од било какве опасности (смрти, болести, казне); дрхтање; трзање од страха у сну.

паганӣзам, -зма м = **пага́нство,** -ства с [в. паганин] незнабоштво, многобоштво.

пӑганин, -а м, мн. пӑгани, ген. мн. пӑга̄на̄ [лат. paganus сељак] незнабожац; многобожац.

пӑга̄нскӣ, -а̄, -о̄ [в. паганин] који припада некој многобожачкој, нехришћанској религији, незнабожачки.

пӑгат, -а м, мн. -и, ген. мн. пӑга̄та̄ [итал. pagato плаћен] највиша карта у тароку, са ознаком римског броја један.

пӑгина, -е̄ ж [лат. pagina] 1. страна у књизи или бележници, страница. 2. број који означава страницу књиге.

пагина́ција, -е̄ ж [нлат. paginatio, в. пагина] 1. обележавање бројевима страница рукописа или књиге, нумерација. 2. бројеви страна у књигама, рукописима и сл.

пагини́рати, пагӣни́ра̄м, 3. л. мн. пагини́рајӯ свр. и несвр. [нлат. paginare, в. пагина] обележити, обележавати бројкама странице књиге, рукописа и сл.

пӑгода, -е̄, ген. мн. пӑго̄да̄ [порт. pagode, пореклом из Азије, уп. санскр. bhagavatī блажена] 1. архит. будистички храм у земљама Далеког истока, са степенастим кровом. 2. фигура идола; божанство у седећем положају. 3. ист. златни новац који се некада употребљавао у Индији.

пӑдишӑх, -а м, мн. пӑдишӑси, ген. мн. пӑдишӑха̄ [тур. padişah од перс. pādišāh] титула вла-

дара у неким оријенталним земљама; велики владар, самодржац, цар.

пàдок, -а м, мн. пàдоци, ген. мн. пàдōкā [енгл. paddock] сп. ограђен отворен простор на хиподрому у којем се коњи прикупљају и загревају пре трке.

пâдре, -дра м [итал. и шп. padre од лат. pater] отац; титула свештеног лица.

падрóне, падрóна м (ж. **падрóна,** -ē) [итал. padrone од лат. patronus] 1. господин, домаћин. 2. господар, газда; послодавац.

пађènија, -ē ж [лат. paginus од pagus село] 1. тежак рад, кулук, работа. 2. обавеза према неком манастиру.

пађенијāш, -áша м, мн. пађенијáши, ген. мн. пађенијáшā [в. пађенија] радник, кулучар, работник.

паèља, -ē ж, ген. мн. паéљā [шп. paella] кулин. традиционално шпанско јело од пиринча, меса, рибе, шкољки и разног поврћа.

пâж, пáжа м, мн. пáжеви, ген. мн. пáжēвā [фр. page] 1. млади племић у служби на двору; племић који служи као штитоноша. 2. питомац војног завода за децу повлашћеног сталежа (у некадашњој Русији). ◆ **пáжевскӣ.**

пàзāр, -áра м, мн. пазáри, ген. мн. пазáрā [тур. pazar од перс. bāzār] 1. место где се купује, тржница, пијаца. 2. куповање; трговина; купопродаја. 3. роба која се продаје. 4. новац, зарада од продате робе. □ **тврдити ~** нећкати се, тобоже не хтети; настојати да се из погодбе извуче што већа корист.

пазáрити, пàзарӣм свршн. и несврш.[в. пазар] 1. трговати, прода(ва)ти. 2. купити, куповати. 3. погађати се, ценкати се.

пàзāрнӣ, -ā, -ō [в. пазар] који се односи на пазар. ▲ **~ дан** дан када ради пијаца, када се купује и продаје.

пазàрџија, -ē м [в. пазар] онај који продаје на пазару.

паздàрāн, -áна м [перс. pāsdārān чувари] 1. припадник револуционарне гарде, војно-полицијске формације, у Ирану након победе Исламске револуције; у ширу употребу израз је ушао 1979. године, када је вођа револуције, ајатолах Хомеини, образовао посебну револуционарну гарду под именом Sipah-i pasdaran-i inqilab-i islami (Одреди чувара исламске револуције). 2. наоружани борац за ислам.

пàзл, -а м [енгл. puzzle загонетка] 1. игра која се састоји у састављању слика од исечених делова различитог облика, слагалица. 2. фиг. компликовани дипломатски или друштвени проблем.

пàјац, пајàца и **пàјāц,** -áца м, мн. пајàци и пајáци, ген. мн. пàјāцā и пајáцā [итал. pagliaccio од paglia слама] 1. комични лик из италијанске комедије дел арте. 2. комична фигура у шареном костиму, кловн, лакрдијаш, комедијаш. 3. играчка за децу у облику смешног човечуљка.

пàјдāш, пàјдāшкӣ, пајдáштво = **пàјтāш, пàјтāшки, пајтáштво** (в.).

пâјплāјн, -а м [енгл. pipe-line] велика, дугачка гвоздена цев за провођење течности, цевовод; нафтовод.

пајплàјнинг, -а м, мн. пајплàјнинзи, ген. мн. пајплàјнӣнгā [енгл. pipe-lining] рач. метод убрзавања операција код великих компјутера.

пàјсер, -а м, мн. -и, ген. мн. пàјсēрā [аустр. Beisser] велика металну шипка за обијање, полуга, ђускија.

пàјтāш, -áша м, мн. пајтáши, ген. мн. пајтáшā = **пàјдāш,** -áша м, мн. пајдáши, ген. мн. пајдáшā (ж. **пајтàшица,** -ē = **пајдàшица,** -ē) [мађ. pajtás] друг, другар, компањон.

пàјтāшкӣ = **пàјдāшкӣ,** -ā, -ō [в. пајташ] другарски, пријатељски.

пајтáштво, -áштва = **пајдáштво,** -áштва с [в. пајташ] другарство, пријатељство.

пàјшл, -а м. [нем. Beuschel] јело од изнутрица, бела џигерица.

пâк, пàка м, мн. пàкови, ген. мн. пàкōвā [енгл. puck] сп. тврда гумена плочица која се гура штапом у хокеју на леду.

пâкер, -а м [нем. Packer] 1. онај који пакује робу. 2. машина за паковање робе. 3. сп. играч који саиграчима припрема шансу за постизање поготка (у кошарци, фудбалу и сл.), асистент.

пакèрāј, -áја м, мн. пакерáји, ген. мн. пакерáјā [нем. Packerei] просторија у којој се пакује и отпрема роба, обично у великим предузећима.

пàкēт, -éта м, мн. пакéти, ген. мн. пакéтā [нем. Packet од фр. paquet] 1. роба сложена и увијена у чврст папир или картон ради слања. 2. руковет, свежањ, омот; већа поштанска пошиљка. 3. рач. јединица информације која се као целина преноси с једног на други уређај у мрежи. ▲ **пакет-аранжман** групно путовање које организује туристичка агенција, укључујући превоз, смештај, ноћење и друге услуге; **~ мера (закона)** скуп прописа, одлука и сл. неког државног органа са заједничким циљем, об. у сфери економије. ◆ **пàкēтнӣ**.

пàкло, -а м [нем. Packel, дем. од Pack] пакетић одређене тежине у меком папиру (*~ дувана, ~ цигарета*); замотуљак, завежљај.

пàкна, -ē ж, ген. мн. пàкнӣ [нем. Backe] техн. облога (део система за кочење у аутомобилима, на машинама и сл.).

пàковати, -ујēм несврш. [нем. packen, в. пакет] 1. слагати, везати у свежањ један или више предмета и омотати папиром или стављати у амбалажу, ради слања поштом. 2. фиг. стављати (коме, шта) на терет, подметати. 3. рач. похрањивати информацију у збијенијем, компактнијем облику. 4. **пàковати се** а. спремити пртљаг, припремати се за одлазак. б. фиг. одлазити против своје воље.

пàкпапӣр, -а м [нем. Packpapier] врста тврђег папира за паковање пошиљака.

пàкт, -а м, мн. пàктови, ген. мн. пàктōвā [лат. pactum, према paciscere споразумети се] међународни уговор већег значаја између двеју или више држава, странака или особа; свечани договор, споразум, нагодба којом се ступа у савез (*склопити ~ , потписати ~*).

пактúрати, пàктӣрāм, 3. л. мн. пактúрајӯ свршн. и несврш. [в. пакт] 1. (на)правити пакт; споразумевати се, преговарати, удружи(ва)ти се; погађати се, нагађати се. 2. бити у дослуху; шуровати (с ким).

пàкунг, -а м, мн. пàкунзи, ген. мн. пàкӯнгā [нем. Packung] 1. начин паковања, прављење пакета, паковање. 2. пакет, свитак, омот.

пàкфонг, -а м [енгл. packfong од кин. реч t'ung бели бакар] легура бакра, цинка и никла, по боји слична сребру, „ново сребро".

пàла, -ē ж, ген. мн. пáлā и **пâла,** -ē ж, ген. мн. пâлā [тур. pala] кратак и широк мач, има држак и корице оковане сребром.

пâла, -ē ж, ген. мн. пâлā [лат. palla] 1. ист. хаљина Римљанки, обојени плашт. 2. у католичкој цркви прекривач пехара квадратног облика.

пáла, -ē ж, ген. мн. пáлā [итал. pala] 1. део весла којим се захвата вода. 2. покр. лопата. 3. ум. дрвена плоча с рељефима и сликама на предњем делу олтара, често у више делова.

пàлāвра, -ē ж, ген. мн. пàлāврӣ [тур. palavra од шп. palabra реч] 1. превара, подвала. 2. свесно изречена неистина; варка, лаж. 3. брбљивац, клепетало.

пàлāда и палáда [венец. palada од итал. palo колац] лукобран.

Пàлада, -ē ж [грч. Pallás ген. Palládos] митол. епитет богиње Атене.

паладијанúзам, -зма м [по имену италијанског градитеља А. Паладија (Andrea Palladio, 1518–1580)] архит. подражавање уметничког стила А. Паладија, нарочито у XVII и XVIII веку у Енглеској.

пàлāдијум, -а и **пàлāдӣј,** -а м [лат. palladium од грч. Palládion, в. паладион] 1. хем. сребрнастосиви метал сличан платини, пронађен 1803, симбол Pd, атомски број 46; употребљава се у легурама и као катализатор. 2. в. **пàлàдион**.

пàлàдӣн, -úна м, вок. пàлàдӣне, мн. паладúни, ген. мн. паладúнā [фр. paladin од лат. palatinus царски] 1. у фр. и шп. средњовековним романима, један од дванаест витезова из пратње Карла Великог (VIII век). 2. фиг. а. онај који се истиче у витештву, храбар јунак, отмен витез. б. онај који брани или заговара племенита дела, поборник, заштитник.

пàлàдион, -а м [грч. Palládion, в. Палада] 1. ист. дрвени кип богиње Атене као заштитнице главног града Грчке, обучен у скупоцену одећу. 2. заштита, уточиште, окриље; светиња која представља заштитну моћ.

пàлàдōр, -óра м [в. паладијум, фр. or злато] хем. легура паладијума и злата, употребљава се у зубарству.

пӑламӑр, -а м, мн. пӑламӑри, ген. мн. пӑламӑрā и **палàмӑр,** -а́ра м, мн. паламáри, ген. мн. паламáра [тур. palamar од итрч. palamári] 1. уже којим се везују бродови за обалу, гумина. 2. дебео гвоздени клин.

палàмида, -ē ж [итал. palamita од грч. palamýs] зоол. јестива морска риба из породице скуша, *Pelamys sarda*, поланда, пастирица.

пàлāнка, -ē ж, дат. пàлāнци, ген. мн. пàлāнкӣ [нејасног порекла] 1. а. провинцијски градић; варошица, касаба. б. заостало место. 2. ист. мало дрвено утврђење ради заштите путника на путевима Османског царства. ◆ **пàланачкӣ**.

палàнкӣн, -и́на м [порт. palanquim, индијског порекла] покривена носиљка у којој се носе достојанственици у азијским земљама.

палáнчанин, -а, мн. палáнчани, ген. мн. палáнчāнā (ж. **палáнчāнка,** -ē ж, дат. палáнчāнци, ген. мн. палáнчāнкӣ) [в. паланка] становник паланке, малограђанин.

пàлас, -а и **пӑлāс,** -а м [фр., енгл. palace, в. палата] 1. архит. у средњовековном замку главна зграда за становање са свечаном двораном. 2. свечана дворана.

пàлата, -ē ж, ген. мн. пӑлāтā и **палàта,** -ē ж, ген. мн. палáтā [грч. palátion од лат. palatia мн. од palatium, в. палатин] велика и лепа кућа; дворац.

палàтāл, -а́ла м, мн. палата́ли, ген. мн. палата́лā [лат. palatalis од palatum непце] фон. глас који се артикулише на предњем непцу (палатуму), (предњо)непчани сугласник, умекшани сугласник (пре свега *ћ, ђ, љ, њ, ј*).

палатализáција, -ē ж [в. палатал] фон. претварање непалаталних задњонепчаних сугласника *к, г, х* у претпалаталне, меке сугласнике *ч, ж, ш*; умекшавање гласова (нпр. *јак – јачи, легāти – лежем, дух – душе*).

палатàлизовати, -ујēм и уоб. **пàлаталисовати,** -ујēм свршн. и несврш. [в. палатал] фон. изговарати гласове на непцу; умекша(ва)ти (гласове).

пӑлатāлнӣ, -ā, -ō [в. палатал] који се артикулише као палатал, предњонепчани глас.

палатáлнōст, -ости ж [в. палатал] фон. својство онога што је палатално; мекоћа, присуство елемената палаталног сугласника *ј* у артикулацији других сугласника.

Палàтӣн, -и́на м [лат. (Mons) Palatinus, првобитно Palatium, један од седам брежуљака града Рима] 1. део Рима где је био двор цара Августа и где су се налазила најстарија светилишта. 2. двор римских царева, службена резиденција владара.

палàтӣн, -и́на м, мн. палати́ни, ген. мн. палати́нā [лат. palatinus дворски] 1. достојанственик на двору, краљевски или царски службеник. 2. у Угарској до 1848, највиши државни службеник (врховни судија, заповедник војске, краљев намесник); војвода у Пољској. ◆ **палàтӣнскӣ**.

палатòграм, -а м [в. палатум, -грам] фон. дијаграм који у експерименталној фонетици приказује део или делове непца које језик додирује при изговору појединих сугласника.

палатòграф, -а м [в. палатум, -граф] фон. апарат који служи за пресликавање резултата палатограма.

палатографàфија, -ē ж [в. палатум, -графија] фон. проучавање и објашњење артикулације гласова помоћу палатограма.

палатоплàстика, -ē ж, дат. палатоплáстици [в. палатум, пластика] мед. вештачко прављење непца.

палатофòнија, -ē ж [в. палатум, -фонија] мед. поремећај гласа због расцепљености непца.

палáтум, -а м [лат. palatum] анат. непце, тврдо непце; ун. **вéлум**.

палàфӣт, -и́та м, мн. палафи́ти, ген. мн. палафи́тā [итал. palafitta од palo колац и fitto забоден] архит., археол. 1. грађевина на води која почива на дрвеним стубовима ради заштите од поплава, влаге и др., сојеница. 2. насеље од таквих кућа. ◆ **палàфӣтскӣ**.

пàлача, -ē ж 1. хрв. в. **пàлата**. 2. покр. част. назив за највећу собу у некадашњој господској (феудалној) кући.

палачúнка, -ē ж, дат. палачúнки, ген. мн. палàчӣнāкā и палачúнкӣ [мађ. palacsinta од рум. placinta] кулин. јело од теста, у облику округлог танког листа, послужује се увијено и с надевом од пекмеза, ораха, сира итд.

пàлдум, -а м, мн. пàлдуми, ген. мн. пӑлдӯмā [тур. paldım од перс. pārdüm] 1. каиш провучен

испод коњског репа који спречава клизање седла. 2. појас којим се придржава кила. □ **ударити (коме)** ~ подвалити.

пàлēнта, -ē ж [итал. polenta] кулин. јело од скуваног кукурузног брашна, преливено врелом машћу, млеком или скорупом; жганци, пура, качамак.

палео- [грч. palaiós стар] као први део сложенице показује да се реч односи на давну прошлост; стар, древан, застарео.

палеоантрополо̀гија, -ē ж [в. палео-, антропологија] наука која проучава људске расе и биолошке типове човека у преисторији.

палеобиоло̀гија, -ē ж [в. палео-, биологија] грана биологије која покушава на основу фосила да утврди структуру и начин живота изумрлих организама.

палеобота̀ника, -ē ж, дат. палеобота̀ници [в. палео-, ботаника] део палеонтологије који проучава окамењене остатке биљака из ранијих геолошких периода, палеофитологија.

пàлеогēн, -а и **палеòгēн,** -е́на м [в. палео-, -ген] геол. први период кенозојске ере, обухвата палеоцен, еоцен и олигоцен.

палеогеогра̀фија, -ē ж [в. палео-, географија] део геологије, наука о географским условима на Земљи у давној прошлости.

палеò граф, -а м [в. палео-, -граф] стручњак за палеографију.

палеогра̀фија, -ē ж [в. палео-, -графија] 1. а. историјска наука која се бави проучавањем постанка и развоја писма (*латинска ~, словенска ~*). б. познавање старинског писма, рукописа. 2. муз. проучавање старог нотног писма.

палеоетноло̀гија, -ē ж [в. палео-, етнологија] етнологија најстаријих и преисторијских народа.

палеозо̀ик, -а м [в. палео-, грч. zōikós животињски] геол. најстарији период у геолошком развоју Земље (од пре 570 милиона до пре 230 милиона година), у коме се појављују први облици живота; дели се на **камбриј, силур, девон, карбон** и **перм** (в.).

палеозо̀јски, -а̄, -о̄ [в. палеозоик] који се односи на палеозоик, који потиче из палеозоика.

палеозоолò гија, -ē ж [в. палео-, зоологија] део палеонтологије, проучава животиње које су живеле у ранијим геолошким периодима.

палеозо̀ōн, -о́на м, мн. палеозоо́ни, ген. мн. палеозоо́на̄ [в. палео-, грч. zōon животиња] преисторијска животиња.

палеоклиматолò гија, -ē ж [в. палео-, климатологија] метеор. наука која се бави проучавањем климатских прилика у појединим раздобљима развоја Земље.

палеò лӣт, -и́та м и **палеолӣтик,** -а м [в. палео-, -лит] геол. старије камено доба, у коме су људи правили прва оруђа од камена и костију.

палеò лӣтскӣ, -а̄, -о̄ [в. палеолит] који се односи на старије камено доба, палеолитик.

палеомагнетѝзам, -зма м [в. палео-, магнетизам] 1. стање магнетне поларизације у стенама. 2. метод којим се одређује снага магнетног поља током геолошких доба.

палеомастò донт, -а м [в. палео-, мастодонт] зоол. геол. изумрли слон из олигоцена.

палеонтолò гија, -ē ж [в. палео-, онто-, -логија] наука која се бави проучавањем биљака и животиња на основу фосилних остатака у Земљиној кори. ◆ **палеонтò лошкӣ.**

палеопатолò гија, -ē ж [в. палео-, патологија] наука која испитује трагове обољења и озледа на људским и животињским остацима из преисторијских времена.

палеопсихолò гија, -ē ж [в. палео-, психологија] 1. покушај реконструкције психичких карактеристика преисторијског човека. 2. проучавање оних психичких процеса за које се мисли да потичу из раних раздобља човековог развитка.

палеофитолò гија, -ē ж [в. палео-, фитологија] наука о фосилним остацима биљака које су живеле у ранијим геолошким временима, палеоботаника.

пàлестра, -ē ж [грч. palaístra од palaíein борити се] а. у старој Грчкој место на отвореном простору, првобитно за рвање, потом и за друге телесне вежбе. б. школа рвања, мачевања, гимнастике код старих Грка и Римљана.

палèстрӣт, -и́та м, мн. палестри́ти, ген. мн. палестри́тā [грч. palaístritēs, в. палестра] у старој Грчкој борац, рвач, гимнастичар.

палѐта[1], -ē ж, ген. мн. пале́тā [фр. palette од итал. paletta лопатица] 1. сликарска дашчица јајастог облика која се држи у руци и служи за мешање боја. 2. фиг. лик. а. боје употребљене на слици; колорит (*светла ~ , тамна ~*). б. скуп изражајних средстава уметника; стил. 3. рач. скуп боја које се могу приказати у оперативном систему неког рачунара или у његовом програму. 4. распон, разноврсност, богатство (*~ идеја*).

палѐта[2], -ē ж, ген. мн. пале́тā [енгл. pallet] четвртаста подлога од дрвета, пластике или метала за слагање и превоз терета.

палетиза́ција, -ē ж [в. палета] паковање робе у палете[2]; начин транспортовања робе коришћењем нарочитих контејнера (палета).

пā̀ли, пā̀лија м [санскр. pāli црта, линија, скраћено од pāli bhāša канонски језик] лингв. 1. средњоиндијски језик сличан санскрту, књижевни језик будистичких светих списа. 2. свето будистичко писмо, основа многих писама јужне и источне Азије.

палиграфија, -ē ж [в. палин-, графија] мед. појава патолошке природе када се понављају већ написана слова, речи или делови текста.

пā̀лӣј, -а м в. **пā̀лијум**.

палија́та, -ē ж [лат. (fabula) palliata од pallium, в. палијум] књиж. староримска комедија са садржајем из старогрчког живота и у старогрчкој одећи.

пā̀лијатӣв, -а и **палијàтӣв,** -и́ва м, мн. палијати́ви, ген. мн. палијати́вā [срлат. palliativus од palliare огрнути, покрити, в. палијум] 1. фарм. лек или средство које привремено ублажава или отклања спољашње симптоме болести, али не и њен узрок. 2. фиг. средство које привремено помаже; привидно решење, половична мера, тренутна помоћ.

пā̀лијатӣван, -вна, -вно [в. палијатив] 1. који делује као палијатив, који лечи само привремено, отклања само спољашње знаке болести. 2. који представља привремено решење, који заташкава, ублажује.

пā̀лијум, -а и **пā̀лӣј,** -а м [лат. pallium] 1. врста огртача код Грка и Римљана, четвртастог облика. 2. део свечане одеће католичких бискупа, врпца с крстовима коју носе око врата као знак свог достојанства; уп. **омӧфӧр**. 3. зоол. плашт код мекушаца.

палилā̀лија, -ē ж [в. палин-, грч. lalēin блебетати] мед. говорни поремећај, понављање истих реченица (обично све брже и брже), појава слична муцању.

пā̀лӣлија [лат. Palilia] ист. староримска светковина у част богиње Палес.

палилӧ̀гија, -ē ж [в. палин-, -логија] ретор. стилска фигура понављања једне или више речи на крају или почетку стиха (реченице) ради појачања значења.

палимбā̀хēј, -е́ја, мн. палимбахе́ји, ген. мн. палимбахе́ја̄ м [грч. palimbákcheios, в. палин-, bákcheios Бакхов] књиж. тросложна песничка стопа која се састоји од два наглашена и једног ненаглашеног слога.

палимбā̀хијус в. **палимбā̀хēј**.

палӣмпсест, -а м [грч. palímpsēstos поново избрисан] пергамент с којег је претходно избрисан првобитни текст; употребом хемијских средстава могуће га је прочитати.

палин-, пали-, палим- [грч. pálin] као први део речи значи: поново, опет, назад.

палингѐнеза, -ē и **палингене́за,** -ē ж [в. палин-, генеза] 1. филоз. поновно рађање, препород, обнова. 2. а. поновна појава свих ствари. б. понављање особина предака код нових генерација; атавизам, реинкарнација. 3. теол. а. ново стање које настаје доласком Царства Божјег. б. препород верника крштењем.

палӣндрӧм, -о́ма м, мн. палиндро́ми, ген. мн. палиндро́мā [грч. palíndromos који се враћа, повратан, в. палин-, грч. drómos трка] реч или реченица у којој се читањем од краја ка почетку добија исто значење као и у нормалном смеру (нпр. *Ана воли Милована*). ◆ **палӣндрӧмскӣ**.

палӣнӧдија, -ē и **палинӧ̀дија,** -ē ж [грч. palinōidía, в. палин-, ōidḗ песма] 1. књиж. песма којом се пориче нешто увредљиво што је речено у ранијој песми; опозивање песме, писање похвалне песме уместо раније подругљиве. 2.

промена мишљења или гледишта, порицање, опозивање.

палинолòгија, -ē ж [грч. palýnein посипати, в. -логија] бот. део ботанике, наука која проучава полен и споре биљака.

пàлӣр, -и́ра, м, мн. пали́ри, ген. мн. пали́рā [нем. Palier, Pallier] грађевински пословођа, управник радова на грађевини; помоћник (повереник) главног предузимача. ◆ **пали́ров, пàлӣрскӣ.**

пали̏сā̏д, -а́да м = **палиса́да,** -ē ж [фр. palissade, према лат. palus колац] 1. препрека од зашиљених стубова забодених у земљу усправно или косо. 2. ограда од прошћа (колаца). ◆ **пали̏сā̏днӣ.**

палисàндер, -а м [фр. palissandre од порт.] бот. дрво црвенкастосмеђе боје, *Jacaranda*, расте у тропској Америци; употребљава се за фине столарске радове, музичке инструменте и сл.

палисàндровина, -ē ж [в. палисандер] дрво палисандра које служи као грађа.

палифика́ција, -ē ж [млат. palificatio, према лат. palus колац] ограђивање земљишта шиповима да би се спречило одроњавање и одношење земље.

пâлма, -ē ж, ген. мн. пâлмӣ [лат. palma] бот. дрво из тропских и суптропских крајева, високог неразгранатог стабла, с дугим лепезастим лишћем само при врху. ◆ **пâлмин, пâлмов.**

палмѐта, -ē ж, ген. мн. палме́тā [фр. palmette] 1. рељефни украс на грчким сводовима у облику стилизованог палминог лишћа или гранчица. 2. пом. мала троугаона платформа изван трупа галије.

палми̏пē̏д, -е́да м, мн. палмипе́ди, ген. мн. палмипе́дā [лат. palmipes, мн. palmipedes од palma длан и pes нога] 1. зоол. птица која има опну (кожицу) за пливање, птица са сраслим прстима, пловуша (патке, пингвини, пеликани и сл.). 2. анат. онај који има срасла два или више прстију на ногама.

пàлōр, -о́ра м [лат. pallor] мед. бледило, пребледелост, симптом многих обољења.

палотерàпија, -ē ж [грч. pállein трести, в. терапија] мед. метод лечења нервног система путем увођења механичке енергије, вибротерапија.

пâлош, -а м [мађ. pallos] дугачка и широка двосекла сабља.

пâлп, -а м [енгл. pulp] књиге, новине, часописи и сл. сензационалистичке садржине; петпарачка литература.

пâлпабӣлан, -лна, -лно [лат. palpabilis] 1. мед. који се може установити пипањем (палпацијом), опипљив. 2. фиг. очигледан, јасан, разумљив.

палпаби̏лно̄ст, -ости ж [в. палпабилан] 1. својство онога што може да се осети пипањем, опипљивост. 2. фиг. својство онога што се лако уочава, што је очигледно.

палпа́ција, -ē ж [лат. palpatio] метод прегледа болесника при којем се делови тела пипају шаком и врховима прстију ради постављања дијагнозе.

палпи́рати, пàлпӣрā̄м, 3. л. мн. палпи́рајӯ свр. и несвр. [лат. palpare] мед. прегледати методом палпације, пипати, испипавати.

палпита́ција, -ē ж [лат. palpitatio] 1. физиол. убрзано куцање срца, лупање срца, појачани пулс. 2. треперење, дрхтање, узбуђеност.

палпити́рати, палпӣтӣрā̄м, 3. л. мн. палпити́рајӯ несвр. [лат. palpitare] мед. куцати, ударати (о срцу, крвним судовима, мишићима), пулсирати; дрхтати, трепетати, трзати се.

пàлтō̄, -о̀а м, мн. палтò̀и, ген. мн. палто́ā [фр. paletot] мушки црни огртач старинског кроја, уског струка.

палуди̏зам, -зма м [лат. palus, ген. paludis бара, мочвара] мед. маларија, барска грозница.

пâма, -ē ж, ген. мн. пâмā [аустралијски абориџински] врста змије отровнице, *Bungarus fasciatus*.

пâмјат, -и ж [рус. память] 1. сећање на кога или шта, спомен, успомена. 2. (**Пâмјат**) име нове организације за неговање руске традиције у Москви. ▲ **вјечнја ~** вечна успомена, нека је вечно сећање на њега (речи које се упућују покојнику).

пáмпа, -ē ж, ген. мн. пáмпī, испр. **пампас,** -а м [шп. pampa од егз.] геогр. велика травната степа без дрвећа у Јужној Америци (Аргентина).

пампѐиро [порт. pampeiro] в. **пампе̑ро.**

пампе̑ро, -а м, мн. пампе̑роси, ген. мн. пампе̑рōсā [шп. pampero, в. пампа] хладан и јак ветар који дува у равничарским подручјима у Аргентини и Уругвају.

пáмперсице, пáмперсīцā ж мн. [Pampers, фабричко име производа] фине дечје пелене за једнократну употребу.

пáмпӯр, -у́ра м, мн. пампу́ри, ген. мн. пампу́рā [порекло нејасно] чеп од плуте за затварање боце; запушач.

пáмук, -а м [тур. pamuk од перс. penbe] а. позната биљка из породице слезова, *Gossypium*, из чијих плодова се добија целулозно влакно. б. памучна влакна, сировина за производњу текстила и ваге. ▯ **мек као ~** изразито меког срца. благ, попустљив.

памӯклија, -ē ж [в. памук] 1. зимска одећа од памучне тканине или постављена памуком. 2. јастук за бебе, обично пуњен памуком.

пáмучнӣ, -ā, -ō [в. памук] који је сачињен, исткан од памука; који се односи на памук.

пáмфлет, -а м, мн. пáмфлети, ген. мн. пáмфлēтā и **пáмфлēт,** -е́та м, мн. памфле́ти, ген. мн. памфле́тā [енгл. pamphlet од срлат. Pamphiletus, наслов комедије у стиховима из XII века] мања књига увредљивог садржаја; чланак, брошура, летак и сл. уперен против какве особе, појаве у друштву или држави и сл.; клеветнички напис. ◆ **пáмфлетскӣ.**

памфлѐтист(а), -ē м, мн. памфлѐтисти [в. памфлет] аутор, састављач памфлета.

пан-, панто- [грч. pâs сав, pân све; сваки] као први део речи означава оно што се односи на све, свакога; сав, сваки; свеобухватан, свеопшти.

Пáн, -а м [грч. Pán] митол. у старогрчкој митологији бог шума, пашњака, стада и пастира, с козјим ногама, репом и роговима. ▯ **Панова фрула** сиринга (в.).

пáн, -а м, вок. пáне, мн. пáнови, ген. мн. пáнōвā [пољ., чеш. pan] господин; господар, великаш.

панàвӣзија, -ē ж (уоб. **панавӣзија,** -ē) [в. пан-, енгл. vision поглед] једна од најновијих техника снимања филма за широко платно, гледаоцу пружа обухватнију слику.

панàгија, -ē ж [в. пан-, грч. hágios свети] рел. 1. пресвета, најсветија: епитет Богородице. 2. иконица Богородице или Христа коју епископ, поред крста, носи на прсима као знак епископског достојанства.

пàнађӯр, -а м [тур. panayır од нгрч. panēgýri] вашар, пазар, сајам. ◆ **пàнађӯрскӣ.**

панакамѝлāвка, -ē ж **паракамѝлāвка** (в.)

пàнама, -ē и **панáма,** -ē ж [према држави Панама] 1. платно посебно ткано за топлу климу. 2. вез који настаје међусобним преплитањем двеју или више нити потке са исто толико нити основе (панамски вез). 3. летњи шешир широког обода начињен од влакана палме. 4. заст. велика превара уз подмићивање, скандал, афера.

панамерикани̏зам, -зма м [в. пан-, американизам] тежња да се оствари политичка, економска, привредна и културна повезаност држава Северне, Средње и Јужне Америке.

панарабѝзам, -зма м [в. пан-, арабизам] тежња за политичким, економским, привредним, културним уједињењем или сарадњом свих арапских народа.

панàрапскӣ, -а, -о [в. панарабизам] који се односи на панарабизам; који припада свим Арапима, свеарапски.

панàрӣцијум, -а и **панàрӣцијӣ,** -а м [лат. panaricium] мед. акутна гнојна упала на прсту поред нокта, изражена отоком и јаким болом, кукац, поганац.

панатенéје, -éјā ж мн. [грч. Panathēnaía] ист. велика старогрчка светковина, славила се сваке четврте године жртвама, походима (поворка приказана на фризу Партенона) и спортским такмичењима у част богиње Атене. ◆ **панатēнējскӣ.**

панафриканѝзам, -зма м [в. пан-] политички покрет који има за циљ уједињење свих афричких држава и народа у федералну или конфедералну политичку заједницу.

панà(х)ија, -ē ж [нгрч. panagiá] црквн. кувана зашећерена пшеница која се служи приликом

одређених обреда (погреба, славе) код православаца, кољиво, жито.

панàцеја, -ē и **панацéја,** -ē ж [грч. panakeia, в. пан-, akeîsthai лечити] лек који лечи све болести; средство које наводно може помоћи у свакој прилици.

панашúра, -ē ж [фр. panachure, в. панаширати] бот. биљна болест, појава беложућкасто пегавих листова, због недостатка хлоропласта.

панашúрање, -а с [в. панаширати] пол. изборни систем према коме бирач није везан за кандидатску листу, већ је може комбиновати с другим кандидатима.

панашúрати, панàшӣрām, 3. л. мн. панашúрајӯ несврш. [фр. panacher] украшавати, улепшавати разнобојним пругама, шарати, китити.

панвавилонúзам, -зма м [в. пан-, Вавилон] мишљење по коме све религије и целокупна културна баштина старог света воде порекло из сумерско-вавилонске религије.

панвиталúзам, -зма м [в. пан-, виталан] филоз. учење по коме је живот у основи целог свемира.

Пангèа, -èē ж [в. пан-, грч. gē Земља] геол. назив за хипотетично јединствено копно из доба палеозоика (пре око 200–300 милиона година) које се касније распало у неколико делова и чини основу данашњих континената.

пангерманúзам, -зма м [в. пан-, германизам] политичка доктрина у XIX веку, тежња за уједињењем свих германских народа под вођством Немачке.

пангермàнист(а), -ē м, мн. пангермàнисти [в. пан-, германист(а)] присталица, заговорник пангерманизма.

пангèрмāнскӣ, -ā, -ō [в. пан-, германски] који се односи на све германске народе, општегермански.

панго̀лӣн, -úна м, мн. панголúни, ген. мн. панголúнā [хинд. pangolin] зоол. примитивни сисар без зуба и прекривен љускама, љускавац, *Pholidota*, живи на југу Азије и у Африци.

пā̀нда, -ē ж, ген. мн. пā̀ндӣ [фр. panda од непалског] зоол. 1. врста сисара из породице ракуна, *Ailurus fulgens*. 2. звер налик на медведа, црне или жуте боје, *Ailuropoda melanoleuca*, која живи у пределима Кине и Тибета, хималајски медвед.

пàндā̄н, -úна м, мн. пандáни, ген. мн. пандáнā [фр. pendant] предмет, појава, облик, особа и сл. који се може упоредити са неком другом; оно што је слично нечем другом, што се допуњује или подудара.

пандàнтӣв, -úва м [фр. pendentif] архит. део лопастог свода између великих лукова који омогућује постављање куполе на основицу.

Пандèкта, -ē ж [лат. Pandectae од грч. pandéktēs који све садржи у себи] прав. 1. у доба цара Јустинијана, зборник који садржи прописе старог римског права. 2. у средњем веку назив за целокупно римско грађанско право.

пандèктист(а), -ē м, мн. пандèктисти [в. Пандекта] прав. стручњак, познавалац пандекта.

пандèмија, -ē ж [грч. pandēmios који се тиче целог народа, в. пан-, демос] мед. епидемија великих размера, која захвата више земаља, континената, или читав свет.

пандèмичан, -чна, -чно [в. пандемија] који захвата читав народ; раширен у целој држави, континенту или на целој Земљи.

пандèмōнијум, -а и **пандèмōнӣј,** -а м [лат. pandemonium, в. пан-, демон] 1. пребивалиште злих духова, подручје крајње покварености, безакоња и зла; пакао. 2. књиж. у Милтоновом „Изгубљеном рају“, престоница пакла, сазидана по Сатаниној наредби. 3. фиг. свеопшта гужва, метеж, узбуна.

пандијатò̀ника, -ē ж, дат. пандијатò̀ници [в. пан-, дијатоника] муз. у савременој музици, слободна и равноправна употреба свих седам тонова дијатонске лествице без обзира на њихове међусобне функционалне односе.

пàндит, -а м [енгл. pandit, према санскр. pandita] 1. титула индијског, посебно браманског научника који се бави проучавањем старих санскртских текстова. 2. назив за учене људе у Индији; научник, учењак.

пандȉшпањ, -а м и **пандȉшпања,** -ē ж в. **патȉшпањ**.

Пандóра, -ē ж [грч. Pandōra, према грч. в. pan-, dōron поклон] митол. у грчкој митологији, прва жена на земљи, обдарена свим дражима,

даровима и лепотом, коју је створио Хефест по Зевсовом наређењу као освету за Прометејеву крађу ватре; носила је посуду из које су изашла сва зла овог света. □ **Пандорина кутија** фиг. извор силних и непредвидивих невоља и свађа; погубни, кобни дар.

пàндӯр, -у́ра м, мн. пандӯ́ри, ген. мн. пандӯ́рā [мађ. pandúr] 1. ист. а. стражар који чува ред у насељеним подручјима. б. наоружани чувар и пратилац хрватских и славонских племића (XVII и XVIII век). 2. фиг. пеј. извршитељ грубог насиља или самовоље представника власти, слепи слуга деспотизма. 3. жарг. полицајац. ◆ **пандӯ́ров, пàндӯрскӣ.**

пандӯ́ра, -ē (уоб. **бандӯ́ра,** -ē) ж [грч. pandoûra] муз. 1. у старој Грчкој жичани инструмент с дугим вратом. 2. врста мандолине из XVI и XVII века.

паневропѐизам, -зма м [в. пан-, Европа] 1. пол. економско-политички покрет чији је циљ заједница свих европских народа и држава. 2. лингв. реч или израз који се употребљава по читавој Европи.

панегиптијанѝзам, -зма м [в. пан-, Египат] мишљење по којем се у религији старих Египћана налазе сви елементи каснијих тзв. „виших" религија.

панегӣрик, -а м, мн. панегӣрици, ген. мн. панегӣрӣкā [грч. panēgyrikós, према panḗgyris свечани скуп целог народа, светковина] 1. похвални говор, песма или натпис; хвалоспев, славопојка. 2. фиг. некритичко, претерано хваљење кога или чега.

панегӣрист(а), -ē м, мн. панегӣристи [в. панегирик] онај који држи похвалне беседе у славу кога или чега; онај који претерано хвали и велича (кога, шта).

панегӣричан, -чна, -чно [в. панегирик] који је у духу панегирика, намењен слављењу кога или чега, необуздано похвалан.

панегӣричā̀р, -а, м [в. панегирик] в. **панегӣрист(а).**

панегоѝзам, -зма м [в. пан-, егоизам] свеопшти егоизам; убеђење појединца да је он сам мера свих ствари.

пàнел, -а м, мн. пàнели, ген. мн. пàнēлā [енгл. panel од фр. panneau, в. пано] 1. грађ. правоугаона плоча од дрвета или пластике која чини део неке површине или је прекрива (на зиду, вратима и сл.). 2. плоча на којој се налазе инструменти или други контролни уређаји. 3. део сектора у руднику, правоугаоног или квадратног облика, одвојен од осталих монолитима руде која се копа. 4. мн. комади разнобојних тканина уметнути у хаљину. ▲ **панел-плоча** дрвена плоча од слепљених летвица, облепљена са обе стране фурниром; **панел-дискусија** јавна дискусија у којој учествује више особа и на којој се расправља о неком актуелном проблему; **панел-анкета** метода праћења понашања и мишљења на одабраном узорку испитаника; **панел-узорак** случајно одабран узорак.

пàнела, -ē ж [итал. pannello] в. **пàнула.**

панелѝрати, панѐли̏рām, 3. л. мн. панели̏рајӯ свр. и несвр. [в. панел] облагати дрвеним плочама, паноима, оплатама. 2. делити на мала поља, површине. 3. украсити хаљину шареним апликацијама.

панѐлист(а), -ē м, мн. панѐлисти (ж. **панѐлисткиња,** -ē) [в. панел] учесник у панел дискусији.

панентеѝзам, -зма м [грч. pân en theō(i) све је у богу] филозофско учење које настоји да споји пантеизам и теизам: свет је садржан у Богу, а Бог је у свему.

панзоо̀тија, -ē ж [в. пан-, грч. zōon животиња] општа сточна зараза.

паниберѝзам, -зма м [в. пан-] покрет који пропагира сарадњу држава и народа на Пиринејском (Иберском) полуострву, као и сарадњу Шпаније и Португала с народима Јужне и Средње Америке.

пàника, -ē ж, дат. пàници [фр. panique, према грч. panikós Панов (вровало се да бог Пан плаши усамљене путнике)] 1. изненадан и неконтролисан страх, каткад праћен виком и галамом, најчешће без разлога; узнемиреност, помућеност, избезумљеност. 2. општа пометња и нагла промена расположења на берзи услед изненадног пада појединих хартија од вредности.

пани́рати, пàни́рām, 3. л. мн. пани́рајӯ свр. и несвр. [фр. paner, према лат. panis хлеб] кулин. (у)ваљати (комаде меса или поврћа) у брашно, размућено јаје и хлебне мрвице (презле) ради пржења (поховања).

панислами́зам, -зма м [в. пан-, ислам] покрет за политичку и верску сарадњу свих исламских народа и држава.

панисла́мист(а), -ē м, мн. панисла́мисти [в. пан-, ислам] присталица, заговорник панисламизма.

панихи́да, -ē ж [грч. pannychís, pannychídos ноћна свечаност] рел. у православној цркви служба за мртве, опело над мртвацем.

па́ничан, -чна, -чно [в. паника] који је у вези с паником; који је пун панике, преплашен, избезумљен. ▲ ~ **страх** стање изненадног, неоправданог и неконтролисаног страха.

па́ничар, -а м (ж. **па́ничарка,** -ē, дат. па́ничарки) [в. паника] онај који изазива панику, онај кога лако обузима паника; кукавица, страшљивац. ◆ **па́ничарскӣ**.

па́ничити, -и́м свр. и несвр. [в. паника] препустити се паници; ширити панику.

пáнк, -а м [енгл. punk пропалица] 1. покрет младих, поникао у В. Британији крајем 70-их година, заснован на разочараности и апатији, уз ношење поцепане и прљаве одеће, упадљиву шминку, бушење тела копчама, ланцима, минђушама. 2. ~ (**рок**) у популарној музици, варијанта рока с оштрим тоновима, монотоним ритмом, понављањем истих мотива.

панкали́зам, -зма м [в. пан-, грч. kállos лепота] филоз. учење по коме је основа свега лепота као свеобухватна категорија стварности.

пáнкер, -а м [в. панк] припадник, присталица панк покрета. ◆ **пáнкерскӣ**.

панкра́тија, -ē ж и **панкра́тион,** -а м [грч. pankrátion, в. пан-, krátos снага] у старој Грчкој, комбинација рвања и бокса (шакања); атлетска дисциплина уведена на XXIII олимпијским играма.

пáнкреас, -а м [грч. págkreas в. пан-, kréas месо] анат. жлезда у трбуху која лучи инсулин и друге сокове неопходне за варење, поджелудачна жлезда, гуштерача. ◆ **пáнкреасни**.

панкреати́тис, -а м [в. панкреас, -итис] мед. запаљење гуштераче.

паплоги́зам, -зма м [в. пан-, -логизам] филоз. учење Хегелово по коме све што постоји јесте рационално и све што је рационално постоји.

панмелани́зам, -зма м [в. пан-, грч. mélas црн] пол. у Америци и у Африци, покрет отпора људи црне расе против белаца.

панми́ксија, -ē ж [в. пан-, грч. mîxis мешање] биол. несметано размножавање сваке јединке са сваком у популацији, што може довести до снижавања биолошких квалитета врсте.

пáнō, -ōа м, мн. панòи, ген. мн. панóā [фр. panneau од клат. pannellus, дем. од лат. pannus комад сукна] 1. архит. равна површина или привремено постављена плоча која служи за излагање текстова, огласа, цртежа и сл. 2. сваки украшени део грађевине; насликано прозорско окно. 3. широко седло на коме артисти у јахању по циркусима јашу стојећи.

панòплија, -ē ж [в. пан-, грч. hóplon оружје] 1. потпуно витешко или војничко наоружање пешадије у старој Грчкој. 2. збирка оружја постављена на зиду.

панòптикум, -а м [нем. Panoptikum, в. пан-, оптика] 1. музеј воштаних фигура и различитих уметничких предмета, реткости и знаменитости. 2. скуп, низ разноликих предмета.

панора́ма, -ē ж [в. пан-, грч. hórama поглед, призор] 1. видик широког и пространог предела (обично с узвишеног места), поглед који се пружа на све стране. 2. фиг. жив, јасан, целовит приказ, преглед (уметности, друштва, догађаја). 3. заст. механизам у којем се слике мањег формата приказују под увеличавајућим стаклом. 4. вој. оптички инструмент, део нишанске справе: омогућује мерење углова на терену у свим правцима око оружја.

панòра́мскӣ, -ā, -ō [в. панорама] који се односи на панораму, који је израђен као панорама. ▲ ~ **снимак** снимак постигнут окретањем филмске или телевизијске камере око своје осе.

панофталми́тис, -а м [в. пан-, грч. ophthalmós око] мед. запаљење ока праћено болом и гнојењем.

панпсихи̏зам, -зма м [в. пан-, психа, психизам] 1. филоз. метафизичко схватање према којем све ствари у свету имају душу, све што постоји је одуховљено. 2. претпоставка о постојању једне опште душе света.

панпси̏хист(а), -ē м, мн. панпси̏хисти [в. панпсихизам] заговорник, присталица панпсихизма.

пансексуали̏зам, -зма м [в. пан-, сексуалан] психоаналитичка теорија према којој се све људске делатности и психолошке појаве изводе из сексуалног нагона; полни нагон сматра се основом целокупног душевног живота.

пансио̀н, -о́на м, мн. пансио́ни, ген. мн. пансио́нā [фр. pensіon] 1. гостионица која пружа и смештај и храну; мањи хотел. 2. завод у којем питомци поред наставе имају обезбеђен стан и храну. ▲ **пуни ~** ноћење, доручак, ручак и вечера у хотелу (за разлику од полупансиона).

пансио̀на̄т, -а́та м, мн. пансиона́ти, ген. мн. пансиона́тā [фр. pensionnat] в. **пансио̀н.**

панслави̏зам, -зма м [в. пан-, срлат. Slavus Словен] покрет који тежи за политичким и културним уједињењем свих словенских народа.

панслави̏ст(а), -ē м, мн. панслави̏сти [в. панславизам] присталица панславизма. ◆ **панслави̏стичкӣ.**

пансо̀фија, -ē ж [в. пан-, грч. sophía мудрост] свеобухватно излагање целокупних људских знања; свезнање, свезналаштво, свемудрост.

панспѐрмија, -ē ж [в. пан-, сперма] 1. рел. митол. светковина рађања новог живота поводом краткодневице (22. децембра), у хришћанству везана за св. Луцију. 2. теорија шведског физичара Аренијуса (1859–1927) по којој се клице живих бића могу преносити с једног небеског тела на друго.

пантаго̀на, -ē ж [венец. pantegana од грч. pontikós] покр. пацов, штакор.

пантагру̏елскӣ, -ā, -ō [фр. Pantagruel, Раблеов књижевни јунак] похлепан, прождрљив, незасит. ▲ **~ ручак, ~ обед** ручак, обед са огромном количином хране.

панта̀ло̄н, -о́на м, мн. панталóни, ген. мн. панталóнā [итал. Pantalon, надимак за Венецијанце, према св. Пантелеону] 1. у италијанској комедији дел арте лик богатог, сенилног и заљубљеног старца, кога сви варају и исмевају (једини је на сцени носио дуге црвене панталоне и црвене папуче). 2. фиг. комедијаш, лакрдијаш, шаљивчина.

панталóне, -о́нā ж мн. [фр. pantalon, в. панталон] 1. доњи део мушког одела, чакшире. 2. отвори на кесону за избацивање песка и другог ископаног материјала.

па̏нта рḗи в. **panta rei.**

пантеи̏зам, -зма м [в. пан-, теизам] рел. филоз. учење у којем се бог поистовећује са природом, а природа се посматра као огледало божанства; све што постоји јесте Бог.

пантеи̏ст(а), -ē м, мн. пантеи̏сти [в. пантеизам] присталица пантеизма. ◆ **пантеи̏стичкӣ.**

пантео̀н, -о́на м, мн. пантео́ни, ген. мн. пантео́нā [в. пан-, грч. theós божански] 1. ист. а, храм посвећен свим боговима. б. заједнички назив за све богове у некој многобожачкој вери. 2. **(Пантеон)** храм кружног облика с куполом у Риму, који је 120- 124. године н. е. подигао цар Хадријан. 3. зграда у коју се преносе остаци славних људи неке земље.

па̀нтēр, -е́ра м, мн. пантéри, ген. мн. пантéрā [лат. panthera од грч. pánthēr] 1. зоол. крволочна звер, *Felis pardus*, из породице мачака, позната по хитрини и сластичности. ◆ **па̀нтēрскӣ.**

па́нтљика, -ē ж (нсоб. **па́нтлика**, -е ж) [нем. Bandl, дем. од Band] врпца, трака.

панто- в. **пан-.**

пантогра̀ф, -а м [в. панто-, -граф] 1. техн. машина за механичко преношење, увећавање или умањивање планова, цртежа, карата, узорака тканина итд. 2. уређај за пренос струје на електричним локомотивама, трола четвртастог облика.

пантогра̀фисати, -ишēм свр. и несвр. [в. пантограф] смањи(ва)ти или увећа(ва)ти пантографом какву слику, цртеж, карту и сл.

пантѐократо̄р, -а м [грч. pantokrátōr, в. панто-, грч. krátos снага, владавина] 1. назив за врховног бога, нарочито за Зевса у грчкој митологији; свемоћник, сведржитељ, свевладар. 2. у православној цркви назив за Христа, чест мотив црквене иконографије.

пантòмӣм в. **пантомӣмичӑр**.

пантомӣма, -ē ж [в. панто-, грч. mîmos глумац, мимичар] 1. драмска представа у којој се глумци служе само покретима тела и мимиком, без говора. 2. фиг. изражавање мисли гестовима, без речи.

пантомӣмичӑр, -а м [в. пантомима] уметник који изводи пантомиму.

пантомимӣчкӣ, -ā, -ō и **пантòмӣмскӣ,** -ā, -ō [в. пантомима] 1. који се односи на пантомиму. 2. исказан покретима, без речи.

пантòфāг, -а́га м, мн. пантофа́зи, ген. мн. пантофа́гā [в. панто-, -фаг] биол. биће које не бира храну, сваштојед, свеждер.

пантофа̀гија, -ē ж [в. пантофаг] конзумирање сваке врсте хране без разлике.

пантòфле, пантòфлӣ ж мн. [нем. Pantoffel] мека и удобна обућа која се носи у кући, папуче.

пантофòбија, -ē ж [в. панто-, -фобија] болестан страх од свега; од свих ствари и догађаја.

пантуранӣзам, -зма м [в. пан-, турански] пол. тежња за уједињењем свих туранских народа (Турака, Азербејџанаца, Туркмена, Узбека итд.).

пантӯфле, пантӯфлӣ ж мн. в. **пантòфле**.

пâнула, -ē ж [далматска реч, од лат. pinnula] направа за риболов из пловила у покрету: узица о којој висе нити с удицама и оловним теговима, повлака, панела.

пâнус, -а м [лат. pannus] мед. хронична упала површинских слојева рожњаче.

панхармòникōн, -а м [в. пан-, грч. harmonikós складан] муз. инструмент који уједињује у себи више дувачких инструмената.

панхармòничан, -чна, -чно [в. пан-, грч. harmonikós складан] савршено складан, потпуно усаглашен.

панхеленӣзам, -зма м [в. пан-, хеленизам] пол. тежња за уједињењем свих Грка у једну државу, покрет настао у XIX веку.

панхелènиōн, -о́на м [в. пан-, Хелени] 1. храм врховног бога Зевса Панхелениоса, тј. бога кога поштују сви Грци. 2. државни савет у новој Грчкој, основан 1828. године.

панхристијанӣзам, -зма м [в. пан-, Христос] покрет који тежи јединству хришћанских цркава.

панхромàтичан, -чна, -чно и **панхрòматскӣ,** -а, -о [в. пан-, хроматичан] фот. осетљив за све боје спектра и способност њиховог репродуковања (о плочи, филму); уп. **ортохромàтичан**.

пâнцер, -а м [нем. Panzer, в. панцир] ист. врста немачког тенка у Другом светском рату.

пâнцерица, -ē ж [в. панцир] врста посебне обуће за скијање.

панцѐта в. **панчѐта**.

пâнцӣр, -и́ра м, мн. панци́ри, ген. мн. панци́рā [нем. Panzer оклоп, итал. panciera] 1. у средњем веку кошуља плетена од жице, за заштиту од рањавања мачем или копљем. 2. вој. заштитни непробојни прслук, од керамике, синтетике и других материјала (~ *кошуља*). 3. оклоп ратних бродова.

пâнцӣрнӣ, -ā, -ō [в. панцир] који је израђен као панцир, обликован или кројен од панцира. ▲ **панцирна кошуља** в. **пâнцӣр** (2).

панцитопènија, -ē ж [в. пан-, цитопенија] мед. снижење вредности свих трију крвних ћелија (леукоцити, еритроцити, тромбоцити) у периферној крви испод нормалних вредности; најчешћи узрок је обољење коштане сржи.

Панчатàнтра, -ē ж [санскр. pancatantra петокњижје] књиж. староиндијска збирка поучних прича и басни, посредством персијских превода позната и европским народима.

панчѐта, -ē ж, ген. мн. панчéтā [итал. pancetta од pancia трбух] 1. сланина прошарана месом, бекон. 2. месо с трбуха рибе, нарочито туне, трбушина.

пâња, -ē ж [итал. pane хлеб] 1. хлеб. 2. жарг. храна уопште.

пâор, -а м, мн. -и, ген. мн. пâōрā (ж. **пâōрка,** дат. пâōрки) [нем. Bauer] покр. сељак. ◆ **пâорскӣ**.

пâпа, -ē и **пáпа,** -ē м [грч. páрas од párpas тата, уп. поп] врховни поглавар римокатоличке цркве, римски бискуп, који се сматра наследником св. Петра. ◆ **пâпскӣ** и **пâпинскӣ**.

па̏па и **папа̂** м индекл. (само у вок.) [нем. Papa од фр. papa] у дечјем и фамилијарном језику: тата, отац.

па̏па, -е ж, дем. **па̏пица.** -е̄ ж [итал. pappa] фам. покр. каша, кашица; дечја храна.

па̏пабӣлан, -лна, -лно [итал. papabile] (о кардиналу) који има изгледа да буде изабран за папу.

папа̀били, -и̏ла̄ м мн. [итал. papabili] кардинали за које се претпоставља да би могли бити изабрани за папу, кандидати за папу.

папавѐрӣн, -и́на м [лат. papaver мак] фарм. један од алкалоида опијума, користи се као средство против грчева.

папа̀гај, -а́ја м, мн. папага́ји, ген. мн. папага́ја̄ м [тур. papagai од ар. babbagā' од перс. bapgūa] 1. зоол. тропска птица из реда папагаја, *Psittaciformes*, шареног перја, препознатљивог јаког и савијеног кљуна; има их око 350 врста, распрострањене у Азији, Африци и Америци; неке опонашају људски говор. 2. фиг. онај који само понавља туђе речи. ◆ **папа̀га̄јскӣ**.

папа̀га̄јке, -и̏ ж, мн. [в. папагај] врста закривљених клешта којима се притежу матице.

па̀паз, -а м [тур. papaz од грч. páppas тата, уп. поп] 1. свештеник. 2. фигура краља у картама.

папазја̀нија, -е̄ ж [тур. papaz yahnisi попова јанија, в. папаз, јанија] 1. а. овчије месо са црвеним луком и зачинима. б. чорбасто јело од меса и разног поврћа. 2. фиг. пеј. смеса свега и свачега, збрка, мешавина, шареница; збрка мисли, неспретно излагање.

папа́ја, -е̄ ж [шп. papaya од егз.] бот. дрво тропских крајева, *Carica papaya*, из породице *Caricaceae*, са сочним округлим плодом.

папа̀ли́на, -е̄ и **папали́на,** -е̄ ж [њемац. papalina] зоол. врста ситне морске рибе, *Clupea sprattus*, гавица, гаовица.

папамо̀бил, -а и **папамо̀бӣл,** -и́ла м [в. папа, (ауто)мобил] специјални, високи блиндирани аутомобил у којем се вози папа.

папара̀цо, папара̀ца м, мн. папара̀ци [итал. paparazzo, по презимену фоторепортера у Фелинијевом филму „Слатки живот“] фоторепортер који настоји да сними јавне личности у неприкладним, интимним ситуацијама за потребе сензационалистичке штампе.

папата́чи, -а́ча̄ м мн. [итал. pappataci] мали ноћни инсекти, *Phlebotomus papattassi*, флеботоми, преносиоци разних болести. ▲ **папатачи-грозница** мед. краткотрајна заразна вирусна болест летњих месеци, преносе је папатачи.

па̏патест, -а м [према америчком лекару Г. Папаниколауу (Papanicolau, 1883–1962)] мед. метода раног утврђивања карцинома грлића материце.

Па̀пе̄н, -е́на м [Denis Papin, француски физичар и лекар, 1647–1712] у: ▲ **Папенов лонац** физ. херметички затворен суд у коме се, због повећаног притиска, вода може загрејати преко 100 °C.

па̀пендекл, -а м [нем. Pappendeckel] покр. дебео папир, картон, слепљена хартија.

па̀пе̄рта, -е̄ ж, ген. мн. па̀пе̄ртӣ [грч. пара- (в.) и лат. porta лат. pars aperta отворени део] 1. у старим хришћанским храмовима место за оне који су искључени из цркве или још нису примили хришћанство. 2. предворје, предњи део цркве, припрата.

папѐса в. **папи́са**.

папи́зам, -зма м [в. папа, -изам] а. владавина папе, папство, папинство. б. учење римокатоличке цркве о папи као Христовом намеснику на земљи и о његовој непогрешивости у питањима вере.

папи́ла, -е ж [лат. papilla] анат. а. испупчење на слузокожи језика, орган укуса. б. брадавица, квржица. в. грудна брадавица, мамила.

па̏пилā̄ран, -рна, -рно [лат. papillaris, в. папила] брадавичаст.

папилионацѐе, -е́ā̄ ж, мн. [лат. papilionaceae од лат. papilio лептир] бот. лептирасте биљке, лептирњаче.

па̏пилō̄зан, -зна, -зно [лат. papillosus, в. папила] брадавичав, квржичаст, који има квржице сличне брадавицама.

папи̏ло̄м, -о́ма м, мн. папило́ми, ген. мн. папило́ма̄ [в. папила] мед. бенигни, зрнаст, тврд израштај коже и слузокоже, одстрањује се хируршки.

папилома̀тоза, -е̄ ж [в. папилом, -оза] мед. појава бројних папилома у исто време.

папило̀тна, -е̄ ж, ген. мн. папило̀тнӣ [фр. papillote] комад хартије, тканине или метални ваљак око којег се намота прамен да би коса била коврџава, увијач, виклер.

па̑пинскӣ, -а̄, -о̄ в. **па̑па**.

па̑пӣнство, -ства с [в. папа] владавина папе, папство.

пàпӣр, -и́ра м, мн. папи́ри, ген. мн. папи́рā [грч. páyros] 1. материјал на којем се пише, штампа, црта и сл., начињен од биљних влакана, углавном дрвене целулозне масе или масе од памучних крпа, хартија. 2. а. комад таквог материјала, лист хартије. б. папирнат новац, новчаница. 3. раз. писмени документ службеног карактера; легитимација. ◻ **тигар од папира** човек, странка, нација и сл. која делује претећи, али је заправо безопасна.

папирмàшē, -ѐа м [фр. papier mâché сажвакани папир] маса од папира помешана с лепком, гипсом и кредом од које се обликују разни предмети за декорацију.

папи́рнат, -а, -о [в. папир] 1. који је од папира, папирни. 2. фиг. а. који постоји само на папиру, а не остварује се; непрактичан, формалан, нестваран, неупотребљив. б. који је без живота и неуверљив (~ *ликови*). ◻ **папирнати тигар** тигар од папира: в. **пàпӣр**.

пàпӣрница, -е̄ и уоб. **папи́рница,** -е̄ ж [в. папир] продавница у којој се продаје хартија и све врсте прибора за писање, цртање, сликање и сл.

папиролӧ́гија, -е̄ ж [в. папир, -логија] 1. једна од историјских наука која проучава састав, порекло, старост, израду и врсту папира. 2. наука која проучава старе текстове на папирусу. 3. пеј. а. бриге око сређивања папира, документата, административних формалности; бирократија, бирократизирање. б. документација, списи (о одређеном предмету).

пàпирус, -а м [грч. páyros] 1. бот. мочварна суптропска биљка, *Cyperus papyrus*. 2. а. хартија за писање која је у старом веку (Египат, Грчка, Рим) прављена од те биљке. б. стари рукопис на папирусу.

папӣса, -е̄ ж [в. папа] жена папа.

пàпист(а), -е̄ м, мн. пàписти [в. папа] присталица папизма.

пàпица, -е̄ ж в. **пàпа**.

пàприка̄ш, -а и **папрӣка̄ш,** -а́ша м [мађ. paprikás од нашег паприка] кулин. јело од сецканог меса са доста лука, зачињено паприком. ◻ **направити од кога ~** шаљ. премлатити, поразити, уништити кога.

па̑пскӣ, -а̄, -о̄ в. **па̑па**.

пап-тест, -а м в. **пàпатест**.

пàпула[1], -е̄ ж [лат. papula] мед. испупчење на кожи, обично црвене боје; кожни мехурић, бубуљица, пришт.

пàпула[2], -е̄ ж [нгрч. papoúla] кулин. врста намаза од пасираног грашка, зачињеног уљем, паприком и бибером.

пàпулӧ́зан, -зна, -зно [лат. papulosus, в. папула[1]] мед. бубуљичав, бубуљичаст, пришт.

пàпуча, -е̄ ж, ген. мн. пàпӯчā [тур. pabuç од перс. pāypūš] 1. врста лагане обуће која се носи у кући, патика, пантофла, шлапа, натикача. 2. степеница на улазу у возило (вагон, трамвај, аутомобил, кочију и сл.), папучица. 3. кочница што се подмеће под точак да би се спречило непожељно померање или клизање.

пàпучӑ́р, -а м [в. папуча] 1. мајстор који прави и/или продаје папуче. 2. ирон. муж који је потчињен жени, папучић.

пàпучица, -е̄ ж [в. папуча] 1. дем. мала папуча. 2. део у возилу којом се регулишу одређене команде, педала.

пар- в. **пара-**.

-пара, -паран [лат. pario, parere родити] као други део речи означава оно што је везано за рађање (*ирипара, вивипаран*).

пàра, -е̄ ж [тур. para од перс. pāre] 1. ситан новац, новчић. 2. стоти део динара. 3. мн. новац уопште. ◻ **пун пара** врло богат; **лепе паре** велики новац, добра зарада; **лежати на парама** бити врло богат; **бити тврд на пари** бити шкрт, тврдица; **немати ни две паре (ни паре у џепу, ни пребијене паре)** бити потпуно без новца; **знам га као злу пару** познајем га по лошим особинама; **чувати беле паре за црне да-**

не благовремено штедети за случај невоље; **пара на пару иде** богатом је најлакше да заради.

пара- [грч. parά код, покрај, уз, према] као први део речи у сложеницама означава да је нешто чему слично, да се јавља поред онога што је регуларно, редовно, да је други облик чега, да је замена или додатак чему.

пàрàбаза, -ē ж [грч. parábasis од parabáinein ходати поред чега, иступити] у старогрчком позоришту, директно обраћање публици, изван садржаја драмског текста.

пàрабѐлум, -а м [фабричко име производа, према лат. parare припремити, bellum рат] велики аутоматски пиштоль.

пàрàбола, -ē ж [грч. paraboléˊ од parabállein ставити поред, упоредити] 1. књиж. а. врста стилске фигуре; поређење. б. алегоријска прича у којој се поређењем и пренесеним значењем износи каква поука (нпр. Исусове приче о сејачу и семену, блудном сину, о виноградима). 2. геом. а. крива линија другог степена, купин пресек чија је свака тачка подједнако удаљена од дате тачке (фокуса) и дате праве. 3. путања баченог предмета (артиљеријског зрна, лопте итд.); лет у високом луку.

пàрабо̀личан, -чна, -чно [в. парабола] 1. мат. који има облик параболе. 2. књиж. који има пренесено значење; алегоричан.

пàрабо̀лӣд, -и́да м [в. парабола, -оид] геом. геометријско тело које настаје обртањем параболе око своје осе.

пàрàва̏н, -а́на м, мн. парава́ни, ген. мн. парава́нā [фр. paravent] покретни стојећи заклон који штити од погледа, састоји се из једног или више делова и може се преклапати; помични зид, заклон, шпански зид. 2. фиг. оно што служи да прикрије праве делатности или праве намере, маска, камуфлажа. 3. воj. направа за вађење контактних мина ради заштите бродова.

пàравȍjнӣ, -ā, -ō [в. пара-] који не припада редовној војсци, нерегуларан. ▲ **паравојне формације** нерегуларне војне јединице, јединице које не припадају регуларној војсци.

парагѐнеза, -ē и **парагенéза,** -ē ж [грч. paragénēsis, в. пара-, генеза] 1. постојање или рађање у заједници с неким или с нечим. 2. минер. наука која проучава постанак и међусобну везу минерала на истом рудном лежишту.

парагеȕзија, -ē ж [в. пара-, грч. geûsis укус] мед. измењено осећање укуса; халуцинација чула укуса.

парагла̀јдер, -а м [енгл. para(chute) падобран, glider од glide клизити, лебдети] сп. индивидуална једрилица, направа за летење без мотора уз ослањање на ваздушне струје.

парагла̀јдинг, -а м, мн. парагла̀јдӣнзи, ген. мн. парагла̀јдӣнгā [в. параглајдер] сп. летење помоћу параглајдера.

пàрàгога, -ē и **парагóга,** -ē ж [в. пара-, грч. agōgé вођење, преношење] лингв. додавање гласа или слога на крају речи (*свог/свога, овде/овдена*).

парагò̀гичан, -чна, -чно [в. парагога] лингв. додат на крају речи; при крају продужен.

пàрàго̏н, -о́на м [итал. paragone од грч. parakonân оштрити] 1. представник, образац, узор; поређење, сравњење. 2. типогр. врста слога (мањи од терције). 3. пробни камен, камен искушења.

пȁраграм, -а и **пàрàграм,** -а м [в. пара-, -грам] 1. додатак, уметак; речи или реченице уметнуте у текст. 2. грешка у писању; писање једног слова уместо другог или читаве речи уместо друге. 3. игра речи, испремештана слова или речи да би се постигао комичан ефекат.

пȁраграф, -а и **пàрàграф,** -а м [в. пара-, -граф] 1. одломак, чланак, члан (закона, уредбе, правилника и сл.). 2. типогр. знак (§) којим се обележава такав одломак. 3. нови одељак текста који има самостално значење, пасус.

парагрàфија, -ē ж [в. пара-, -графија] мед. поремећај у писању када се деформишу или замењују речи, слогови или слова (знак извесних обољења мозга); уп. **агрàфија**.

парагрàфисати, -ишēм свршн. и несврш. [в. параграфија] делити, поделити на одељке или одсеке; обележити, обележавати одељке неког текста (закона, уредбе, списа) параграфима.

пȁраграфскӣ, -ā, -ō и **пàрàграфскӣ,** -ā, -ō [в. параграф] 1. који се односи на параграфе. 2. фиг. који се слепо држи прописа, формалан.

пара́да, -ē ж [фр. parade од шп. parada заустављање] 1. свечана поворка, свечана приредба; свечана смотра војске. 2. а. сјај, блиставост, раскошан призор. б. непотребно истицање, испразна свечаност, разметање спољним изгледом. 3. сп. а. вешт скок голмана за лоптом у фудбалу. б. одбрамбени покрет у мачевању, рвању и боксу. 4. заст. свечана одећа, парадна униформа.

пара̀дајз, -а м и уоб. **парада̀јз,** -а м [нем. Paradiesapfel рајска јабука] бот. јестива повртарска биљка, *Solanum lycopersicum*, црвени патлиџан, рајчица.

парадентóза, -ē ж [в. пара-, лат. dens зуб, в. -оза] мед. хронична болест зубне чашице и ткива које причвршћује зуб у чељусти; испољава се повлачењем десни, огољавањем корена зуба, климавошћу и испадањем зуба; пародонтоза.

пара̀дēр, -е́ра м, мн. парадéри, ген. мн. парадéра [в. парада] 1. онај који је склон парадирању, понашању и поступцима усмереним на спољне ефекте; позер. 2. играч у фудбалу који воли да изводи параде.

парадѝгма, -ē и **пара̀дигма,** -ē ж [грч. paráde igma пример] 1. пример за углед, образац, узор. 2. филоз. а. у платонској филозофији, свет идеја, оличење стварног света у којем живимо. б. скуп правила и метода који карактеришу неку науку или дисциплину. 3. грам. образац промена за деклинацију или конјугацију (*именичка ~ , глаголска ~*).

парадѝгматизовати, -ујēм свршн. и несврш. [в. парадигма] изнети, износити примере за углед, објаснити, објашњавати на примерима, поучавати.

парадигмàтика, -ē ж, дат. парадигмàтици [в. парадигма] лингв. истраживање међусобних односа језичких јединица у систему датог језика.

парадигмàтичан, -чна, -чно [в. парадигма, парадигматика] узоран, примеран, који може да поучава примером.

парадѝгматскӣ, -ā, -ō [в. парадигма] који се односи на парадигму; који се успоставља као парадигма. ▲ **~ односи** лингв. односи међу јединицама језика које су међусобно заменљиве; уп. **синтàгматскӣ**.

пара̀дӣз, -а (уоб. **парадӣз,** -а) = **пара̀дӣс,** -а (уоб. **парадӣс,** -а) м [нем. Paradies од лат. paradisus од грч. parádeisos врт, перивој] књиж. рај, место среће и блаженства по учењу многих вера; пребивалиште првих људи.

парадѝрати, пара̀дӣрāм, 3. л. мн. парадѝрајӯ несврш. [фр. parader, в. парада] 1. учествовати у паради. 2. показивати се (одећом, знањем, вештином и сл.) с циљем да се буде запажен; кочоперити се, правити се важан, разметати се.

пара̀дӣс = **пара̀дӣз** (в.)

пàрāдӣ, -ā, -ō [в. парада] који је у вези са парадом, који је одређен за параду, за свечане прилике, прославе; који учествује у паради, свечани. ▲ **парадна униформа** униформа која се носи само у свечаним приликама; **~ коњ** коњ који је служио само у свечаним приликама; **~ марш** начин хода којим војници иду приликом смотре, посебно када одају почаст старешини; свечана корачница.

пара̀докс, -а м [грч. parádoxos против очекивања, в. пара-, грч. dóxa мишљење] 1. мишљење које се по нечему коси са општте усвојеним ставовима. 2. закључак који изгледа противречан или апсурдан, мада може бити истинит. 3. у науци: неочекивана појава која не одговара познатим чињеницама. 4. особена, необична или чудна мисао, појава или ствар.

пàрадоксāлан, -лна, -лно и **парадòксāлан,** -лна, -лно = **пара̀доксан,** -сна, -сно [в. парадокс] који садржи парадокс, који је заснован на парадоксу; противан општем мишљењу, привидно бесмислен, особен, чудноват, неочекиван.

парадоксогрàфија, -ē ж [в. парадокс, -графија] литерарна врста у старој Грчкој с необичним причама из живота, природе или историје.

парадонтóза, -ē ж в. **парадентóза**.

парадр̀жава, -ē ж [в. пара-] 1. територија која тежи да има обележја државе (граница, новац, војску), али није призната од стране међународне заједнице. 2. систем или организација унутар државе која се не подвргава државној власти и уобичајеној процедури одлучивања. ◆ **парадр̀жāвнӣ**.

парàзит, -а м, мн. парàзити, ген. мн. парàзӣтā и **парàзӣт,** -и́та м, мн. парази́ти, ген. мн. парази́тā [нем. Parasit од грч. parásitos који једе заједно с неким] 1. биол. биљни или животињски организам који живи на површини или у телу другог организма и из њега црпи састојке неопходне за исхрану, наметник. 2. фиг. онај који живи од туђег рада, који живи на рачун другога, мукташ, готован.

паразитѝзам, -зма м [в. паразит, -изам] 1. биол. појава да једно живо биће (паразит) живи на рачун другог живог бића од којег узима потребну енергију, храни се соковима његовог тела или садржајем његових пробавних органа, често угрожавајући његово здравље, па и живот. 2. фиг. живот на рачун туђег рада; дембелисање, готованство.

паразити́рати, парази́тӣрām, 3. л. мн. парази́тӣрајӯ несврш. [в. паразит] 1. живети као паразит; бити паразит. 2. ленчарити, дембелисати.

паразитолòгија, -ē ж [в. паразит, -логија] наука која се бави проучавањем паразита, посебно оних који нападају људе, домаће животиње и биљке.

паразитофòбија, -ē ж [в. паразит, -фобија] псих. болестан страх од паразита на људском телу.

парàзитскӣ, -ā, -ō [в. паразит] који потиче од паразита, који се односи на паразите; на начин паразита, као паразит; готовански, на рачун другога. ▲ **паразитске болести** велика група инфективних болести које узрокују праживотиње или одређене врсте црва.

парàјлија, -ē м [в. пара] онај који има много новца, онај који се разбацује новцем; богаташ, имућан човек.

паракамѝлāвка, -ē ж, дат. паракамѝлāвци, ген. мн. паракамѝлāвкӣ = **панакамѝлāвка,** -ē ж [в. пара-, в. камилавка] црквен. код православних монаха вео, прекривач који се пребацује преко камилавке.

паракинѐзија, -ē ж [грч. parakinēsis, в. пара-, -кинезија] 1. мед. а. поремећај моторичких функција, посебно аутоматских покрета, који постају незграпни и необични. б. у офталмологији, неправилно кретање једног од очних мишића.

паракла́за, -ē ж [в. пара-, грч. klásis ломљење, разбијање] геол. већа тектонска пукотина или раселина, која изазива померање литосфере.

парàклет, -а м [грч. paráklētos тешитељ] у црквеној терминологији: Дух Свети, тешитељ апостола.

пàраклис, -а м [грч. paráklēsis утеха, дозивање] рел. молитва која се над неким моли у посебним приликама и обредима.

паракли́са и пàраклиса, -е ж [в. пара-, грч. ekklēsía црква] мања црква призидана уз већу, која служи као капела, гробница, крстионица и сл.

параклѝсāр, -а́ра м, мн. параклиса́ри, ген. мн. параклиса́рā (об. скраћено: **клѝсāр,** -а) м [в. параклиса] црквењак у православној цркви, послужитељ у цркви.

паракӯза, -ē и **паракӯзија,** -ē ж [грч. parákousis, в. пара-, грч. ákousis слушање] мед. болесно стање слуха када се чују непостојећи звуци, слушне халуцинације.

парàлакса, -ē и **паралàкса,** -ē ж [грч. parállaxis промена, мењање] 1. опт. привидна промена положаја објекта, у зависности од промене положаја посматрача. 2. астрон. угао који праве две различите видне линије према истом предмету; **дневна ~** угао под којим се с неког небеског тела види пречник Земље; **годишња ~** угао под којим се с неког небеског тела види пречник Земљине путање око Сунца.

паралàксер, -а м [в. паралакса] опт. уређај којим се одређује паралакса, којим се отклања утицај паралаксе.

паралàктичкӣ, -ā, -ō [в. паралакса] који се односи на паралаксу.

паралѐксија, -ē ж [в. пара-, грч. léxis начин говора] мед. неспособност правилног читања, погрешно читање речи или читавих реченица, као последица оштећења мождане коре.

паралѐла, -ē и **парàлела,** -ē ж [грч. paralléllos напоредан] 1. геом. линија или раван која је једнако удаљена од друге линије или равни и никад се не сече с њом. 2. геогр. упоредник, свака од замишљених линија на земаљској кугли којој су све тачке једнако удаљене од екватора;

одређује географску ширину. 3. фиг. поређење, сравњење, подударност, аналогија. 4. сп. у стоном тенису и тенису, ударац паралелан с бочним странама терена односно стола.

паралѐлан, -лна, -лно и **пàралелан,** -лна, -лно [в. паралела] 1. геом. који је у односу паралела (1), напоредан, упоредан. 2. фиг. који један другом одговара, сличан, подударан, сагласан. ▲ **паралелне праве** геом. праве које се налазе у истој равни и никада се не секу; **паралелни компјутер** рач. компјутер с неколико паралелно повезаних процесора који раде истовремено и који омогућују бржу обраду података; **паралелни слалом** сп. дисциплина алпског скијања на две паралелно постављене стазе када истовремено стартују два скијаша; **паралелно кретање** муз. истовремени покрет двају или више гласова у истом правцу.

паралелепѝпе̄д, -е́да = **паралелопѝпе̄д,** -е́да м [parallēlepípedon, в. паралелан, грч. epípedos раван] геом. тело омеђено са три пара међусобно подударних паралелограма; призма чија је база паралелограм.

паралелѝзам, -зма м [в. паралела] 1. геом. напоредан ток правих линија или површина, једнак размак линија и површина у свим тачкама, паралелност. 2. упоредно, истовремено одвијање процеса или делатности. 3. фиг. поклапање између двеју појава, потпуна упоредивост, аналогија. 4. књиж. једнако синтаксичко или ритмичко устројство двеју реченица које следе једна за другом.

паралѐлно̄ст, -ости и **пàралелно̄ст,** -ости ж [в. паралела] геом. особина онога што је паралелно.

паралелòграм, -а м [грч. parallēlógrammon, в. паралела, -грам] геом. четвороугаоник код кога су наспрамне странице паралелне и једнаке дужине.

паралелопѝпе̄д == **паралелепѝпе̄д** (в.)

парали́за, -е̄ ж [грч. parálysis] 1. мед. губитак или оштећење моторичке функције органа због оштећења нерава или болести мишића; узетост, укоченост. 2. фиг. онеспособљеност за рад, стање укочености, неспособности, беспомоћности. 3. фиг. престанак рада неког система; застој, колапс.

пàрализовā̄но̄ст, -ости и **пàрализовā̄но̄ст,** -ости ж [в. парализа] стање, особина онога који је парализован.

пàрализовати, -ујēм и **пàрализовати,** -ујēм свршн. и несврш. [в. парализа] 1. довести, доводити кога/шта у стање парализе. 2. фиг. (у)кочити; спречити, спречавати, онемогућити, онемогућавати деловање кога/чега.

паралипòмена, -ā с мн. [грч. (tá) paralleipómena изостављене ствари] 1. накнадне допуне писаном делу или мањи прилози који су додати ради објашњења и исправке. 2. историјске књиге укључене у библијски канон.

паралипофòбија, -е̄ ж [в. пара-, грч. leípein остављати, в. -фобија] псих. јак напад тескобе код неких душевних болесника јер су им жеље неусклађене с могућностима, или из неких разлога не могу остварити замишљено.

пàралипса, -е̄ ж [грч. paráleipsis] стилска фигура којом се нешто истиче самим тим што говорник изјављује да о томе не жели да говори, или да тобоже прелази преко тога.

пàралисати, -ишēм [в. парализа] в. **пàрализовати.**

паралѝтичан, -чна, -чно [в. парализа] мед. а. који потиче од парализе. б. који болује од парализе, укочен, одузет.

паралѝтичā̄р, -а м [в. парализа] мед. онај који је оболео од парализе. ◆ **паралѝтичā̄рскӣ.**

паралѝтичкӣ, -ā, -о̄ [в. парализа] који се односи на парализу, изазван парализом; умртвљен, укочен, ослабљен.

паралогѝзам, -зма м [грч. paralogismós] лог. ненамерно изведен погрешан закључак.

паралòгија, -е̄ ж [грч. paralogía, в. пара-, -логија] мед. поремећај нормалног логичког расуђивања; говорење без смисла, ређање мисли по асоцијацијама уместо по логичком реду.

парамагнетѝзам, -зма м [в. пара-, магнетизам] физ. слаба магнетска привлачност која се (за разлику од јаког магнетизма код гвожђа) јавља код неких метала као што су манган, хром, титанијум и код многих легура; уп. **дијамагнетѝзам, феромагнетѝзам.**

парамагнѐтичан, -чна, -чно и **парамàгнēтскӣ,** -ā, -о̄ [в. парамагнетизам] који се односи

на парамагнетизам. ▲ **парамагнетске (парамагнетичне) материје** метали или легуре који су слабо осетљиви на дејство магнетског поља.

парамедици́на, -ē ж [в. пара-, медицина] знања која су делом повезана са медицинском науком и праксом, али јој не припадају; алтернативна медицина. непр. **парамедеци́на**.

парàменти, парàменāтā̄ м, мн. [срлат. paramentum, према parare украсити, припремити] рел. у католичкој цркви, украси, драгоцености и обредни предмети (чаше, крстови, свећњаци, покривачи жртвеника и др.).

пā̀раметар, -тра м [нлат. parametrum, в. пара-, -метар] 1. мат. свака величина која се садржи у некој функцији или математичком изразу и која утиче на укупну вредност те функције или израза. 2. уопштено, величина према којој се што одмерава, која представља мерило. ◆ **пā̀раметарскӣ**.

парàмēцијум, -а и уоб. **парамēцијум,** -а и **парàмēцӣј,** -а и уоб. **парамēцӣј,** -а [лат. paramecium] зоол. врста праживотиње, *Paramecium caudatum*, живи у стајаћим водама, креће се помоћу трепетљика на површини тела; трепетљикаш, папучица.

парамѝмија, -ē ж [в. пара-, мим, мимика] псих. несклад између израза лица и стварног расположења; болесна појава посебно код шизофреничара, али и код здравих особа („плакати од среће“ или „смејати се од туге“).

парамѝтија, -ē ж [грч. paramythía, в. пара-, мит] књиж. врста параболе с догађајима из живота митолошких бића.

парамнѐзија, -ē ж [в. пара-, амнезија] мед. поремећај памћења у виду преплитања доживљеног и измишљеног; привидно сећање на доживљаје који се никада нису збили.

парампа́рче, -ета и **пā̀рампā̀рче,** -ета с, зб. **парампа́рчад** и **пā̀рампā̀рчад** [тур. param parça] ситан део нечега, комадић.

парàнгāл, -а́ла м, мн. парангáли, ген. мн. парангáлā [итал. palangaro од грч. polyánkistron, в. поли-, ánkistron удица] направа за хватање риба у облику дугачког ужета на које је привезано више удица (*ловити на* ~).

парано̀ӣдан, -дна, -дно и уоб. **пā̀рано̀ӣдан,** -дна, -дно [енгл. paranoid, в. параноја] 1. мед. који је склон параноји, који показује знаке параноје. 2. в. **параноичан**.

парано̀ик, -а м, мн. парано̀ици, ген. мн. парано̀ӣкā [в. параноја] мед. онај који болује од параноје.

парано̀ичан, -чна, -чно [в. параноја] који болује од параноје, који је обузет манијом прогањања.

парано̀ичнō̄ст, -ости ж [в. параноја] особина онога који је параноичан или онога што је параноично.

парано̀ја, -ē ж, ген. мн. парано́јā̄ [нлат. paranoia од грч. paránoia] 1. мед. манија прогањања, хронична душевна болест која се манифестује болесном идејом да су се сви заверили против пацијента. 2. фиг. претерана неповерљивост, склоност да се свуда виде непријатељи.

парано̀рмā̄лан, -лна, -лно и **пā̀ранормā̄лан,** -лна, -лно [в. пара-, нормалан] појам из парапсихологије којим се означавају све појаве које одступају од онога што се у искуственом свету сматра нормалним; натприродан, окултан.

параолимпија́да, -ē ж [в. пара-, олимпијада] олимпијске игре посебних друштвених група (нпр. инвалида).

параолѝмпӣјскӣ, -ā̄, -ō̄ [в. параолимпијада] који је у вези са параолимпијадом, који се односи на параолимпијаду. ▲ **параолимпијске игре** в. **параолимпија́да**.

пàрапет, -а м [итал. parapetto] 1. низак зид, наслон (обично од већег комада камена) на прозору, балкону, на ивици моста, пута итд.; банкина, заштитна ограда. 2. воj. насип од набијене земље, зида или камена, служи као заклон; грудобран.

парапѝтек, -а м, мн. парапѝтеци, ген. мн. парапѝтēкā̄ [в. пара-, грч. pithēkos мајмун] најстарија врста познатог човеколиког мајмуна из олигоцена.

параплѐгија, -ē ж [грч. paraplēgíē, в. пара-, plēgḗ ударац] мед. узетост горњих или доњих удова као последица обољења или повреде средишњег или периферног нервног система; уп. **хемиплѐгија, квадриплѐгија**.

параплѐгичā̀р, -а м [в. параплегија] онај који је оболео од параплегије.

параплеро́ма, -ē ж [грч. paraplḗrōma] непотребна, сувишна реч у говору, поштапалица.

парапсихо̀лог, -а м, мн. парапсихо̀лози [в. парапсихологија] стручњак за парапсихологију.

парапсихолò̀гија, -ē ж [в. пара-, психологија] подручје психологије које се бави појавама које нису научно проверљиве (видовитост, спиритизам, окултизам, телепатија, биоенергија и сл.). ◆ **парапсихо̀лошкӣ**.

па̏расанг, -а м, мн. па̏расанзи, ген. мн. па̏расāнгā = **парасà нга,** -ē ж, дат. парàсанги, ген. мн. парàсангӣ [грч. parasángēs од перс. farsang] старогрчка мера за дужину, 30 стадија (између 5,5 и 6 km).

парасèлēн, -е́на м [в. пара-, грч. selēnē Месец] привидна слика Месеца (под дејством атмосфере), споредни Месец.

парасимпа̀тикус, -а м [в. пара-, симпатикус] мед. део аутономног нервног система који управља вегетативним функцијама органа чији се рад одвија без учешћа воље (срце, желудац, црева); по дејству је супротан од симпатикуса.

парасинагó га, -ē ж [в. пара-, синагога] рел. архит. приватна црква или капела коју подиже нека особа да избегне парохијски храм (канонски анатемисан поступак).

парàсит в. **парàзит**.

парàсо̄л, -о́ла м, мн. парасо́ли, ген. мн. парасо́лā̄ [фр. parasol] штитник од сунца, сунцобран.

парàстос, -а м [грч. parástasis стајање уз некога] рел. служба Божја за покој душе умрлог; помен, задушнице.

парàсуз, -а м [тур. para, -sız без] онај који нема новаца, сиромах.

парасуѝцӣд, -и́да м [в. пара-, суицид] мед. намерно тровање лековима без смртног исхода, демонстративно самоубиство.

па̏ратакса, -ē и **парàтакса,** -ē ж [в. пара-, грч. táxis ред, поредак] 1. лингв. упоредно слагање реченица или делова реченица; напоредност реченица. 2. књиж. поређење као стилска фигура.

паратѝмија, -ē ж [нлат. parathymia, в. пара-, грч. thymós душа, срце] псих. поремећај општег расположења, непримерено понашање у одређеним ситуацијама, испољава се код душевних болесника.

паратир(е)ои́да, -ē ж [в. пара-, в. тир(е)оида] анат. жлезда која се налази на врату непосредно иза штитне жлезде; регулише концентрацију калцијума, фосфора и магнезијума у организму.

па̏ратифус, -а м [в. пара-, тифус] мед. инфективна цревна болест, слична тифусу; узрочници су разне врсте салмонела.

пàраф, -а м, мн. пàрафи, ген. мн. па̏рāфā̄ [фр. paraphe] скраћени потпис, об. само почетно слово презимена, у административним списима, као знак да је потписник упознат или сагласан са садржајем.

парафà зија, -ē ж [в. пара-, афазија] мед. поремећај говора при којем оболела особа замењује поједине речи или гласове.

парафи́за, -ē ж [грч. paráphysis споредан изданак] бот. у телу појединих врста гљива стерилна влакна која се налазе поред влакана у којима су споре.

парафѝлија, -ē ж [в. пара-, -филија] псих. заједнички назив за облике сексуалног понашања који су изазвани друштвено неприкладним понашањем; један од назива за сексуалну перверзију.

парафимо́за, -ē ж [в. пара-, в. фимоза] мед. оток и сужавање горње кожице пениса која при ерекцији прекида површинску венску циркулацију; шпанска крагна.

парàфӣн, -и́на м [фр. paraffine од лат. parum мало, affinis сродан] хем. 1. масна супстанца слична воску, добија се дестилацијом неких врста мрког угља, тресета и шкриљаца, користи се за израду свећа, воштане хартије, воска за мазање пода итд. 2. (мн.) основна група органских спојева угљеника и водоника: метан, етан, пропан, бутан итд.

парàфӣнскӣ, -ā̄, -ō̄ [в. парафин] хем. који садржи парафин, који је израђен од парафина, који се односи на парафин. ▲ **парафинска маска** смеса начињена од парафина; **парафинско уље** уље које садржи парафин, употребљава се као мазиво за машине и у медицини.

парафи́рати, парàфӣрā̄м, 3. л. мн. парафи́рајӯ сврш. и несврш. [в. параф] 1. скраћено се пот-

писати, ставити/стављати параф. 2. потпис(ив)ати уговор.

парафи̏скӑлнӣ, -ӑ, -ō [в. пара-, фискални] који се не реализује у редовном систему пореза. ▲ ~ **приходи** приходи који не подлежу директном регулисању фискалног органа државе и не улазе у буџетске приходе; давања која немају карактер пореза (доприноси за социјално, здравствено осигурање и сл.).

парафо̀нија, -ē ж [грч. paraphōnía, в. пара-, -фонија] 1. муз. паралелни интервали квинте и кварте, у византијском канонском певању. 2. мед. поремећај слуха при коме се поред правог гласа чује још један споредан глас.

парафо̀нист(а), -ē м, мн. парафо̀нисти [в. парафонија] муз. у средњем веку, један од певача хора који пева у парафонији.

парафра́за, -ē ж [грч. paráphrasis, в. пара-, фраза] 1. књиж. препричавање, описивање неког исказа или текста другим речима, у циљу боље разумљивости. 2. муз. уношење варијација на музичку тему; разрада туђе музичке теме властитим варијацијама.

парафрази́рати, парафра̀зи̏рām, 3. л. мн. парафрази́рајӯ свр̏ш. и несвр̏ш. [в. парафраза] (по)служити се парафразом, препричати, друкчије изрећи неку мисао.

парафра̀стичан, -чна, -чно [в. парафраза] који објашњава, који препричава; уп. **перифра̀стичан**.

парацентéза, -ē ж [лат. paracentesis од грч. parakéntēsis, в. пара-, kenteîn пробадати] мед. пробијање у неку од телесних шупљина, нарочито у грудни или трбух, ради вађења садржаја течности у дијагностичке сврхе или да би се омогућило истицање секрета.

парвѐнӣ, -и̏ја (уоб. **парвенӣ,** -и̏ја) м [фр. parvenu, према parvenir стићи, досећи] онај који се скоро обогатио, пробио у више друштвене слојеве или који опонаша стил више друштвене класе; скоројевић. ◆ **парвѐни̏јскӣ**.

пӑ̀рдо̄н, -о́на м [фр. pardon] 1. разумевање туђих разлога за лоше учињено дело; опроштај, поштеда. 2. прав. заст. акт којим се неко ослобађа издржавања казне, помиловање, милост. 3. (као узвик) опростите!, извините! ▲ **без пардона** строго, неумољиво, без изузетка.

пардони́рати, пардо̀ни̏рām, 3. л. мн. пардони́рајӯ свр̏ш. [в. пардон] 1. уз реч „пардон“ замолити некога за разговор или за кратак прекид у дотадашњем раду. 2. опростити.

паре́за, -ē ж [грч. páresis од pariénai попустити] мед. недовољна покретљивост делова тела; делимична узетост, утрнуће; парализа у мањем степену.

пӑ̀рек, -а м, мн. пӑ̀реци, ген. мн. пӑ́рēкā [грч. pároikos који је поред куће] у старој Грчкој досељеник који није имао грађанска права; придошлица, дошљак.

пар екселӑ̂нс прил. [фр. par excellence] у правом смислу речи, у највећој мери, као најбољи пример.

парѐмија, -ē ж [грч. paroimía] сажета мудра изрека, у облику савета или тврдње; пословица.

паремиогра̀фија, -ē ж [в. паремија, графија] сакупљање пословица; писање пословица, изрека.

паремиоло̀гија, -ē ж [в. паремија, -логија] проучавање и тумачење пословица.

паренéза, -ē ж [грч. paraínesis одобравање, сокољење] препорука шта и како треба чинити, морална поука, савет; подстицање и бодрење на врлину.

паренѐтичан, -чна, -чно и **паренѐтички**, -а, -о [в. паренеза] који је у вези са паренезом, саветодаван, поучан.

пӑ̀рентӑ̄лан, -лна, -лно [в. паренталије] 1. родитељски, који се односи на родитеље. 2. изворан, првобитан, исконски.

парѐнтӑ̄лије, -и̏јā ж мн. [лат. parentalia од parentes родитељи] у старом Риму, свечано приношење жртава у част покојним родитељима или рођацима, даћа.

парентéза, -ē и **парѐнтеза,** -ē ж [грч. paréntheSis] 1. грам. књиж. уметнута реченица или израз у циљу објашњења. 2. округла заграда. 3. уметак у уметничком делу; интермецо, епизода, дигресија. 4. међувреме, интервал.

парентѐла, -ē ж [лат. parentela од parentes родитељи] 1. скуп сродника који проистичу од

предака истог ступња, сви потомци заједничког прадеде. 2. родбина, рођаци, породична лоза.

пàрентерàлан, -лна, -лно [в. пара-, грч. énteron утроба, црево] мед. који се уноси у организам преко коже, мишића или вена (вакцинацијом, инјекцијом, утрљавањем и сл.) и који обавезно заобилази желудац.

парентѐтичан, -чна, -чно [в. парентеза] 1. који се односи на парентезу; уметнут, стављен у заграде. 2. узгред споменут, убачен; споредан.

парѐнхим, -а и **парѐнхӣм,** -има м [грч. paréncheyma оно што се улило поред нечега, са стране] 1. бот. биол. слабо диференцирано ткиво биљака или животиња изграђено од живих ћелија без посебног облика. 2. мед. ткиво органа код човека и виших животиња које има специфичне функције (јетрене ћелије, епителне ћелије жлезда, бубрега и др.).

паренцефалѝтис, -а м [в. паренцефалус, -итис] мед. запаљење малог мозга.

паренцѐфалус, -а м [нлат. parencephalus, в. пара-, грч. enképhalos мозак] анат. мали мозак.

парѐргӧн, -она м, мн. парергóни, ген. мн. парергóнā (употребљава се и у мн. **парѐрга,** парѐргā с) [в. пара-, грч. érgon дело] 1. мања и споредна дела, споредни радови. 2. митол. Херкулови мање важни подвизи, поред 12 главних које је извршио по наређењу Еуристеја.

парестѐзија, -ē ж [грч. paraisthēsis, в. пара-, грч. aisthēsis осећај] мед. поремећај осећаја на површини тела као реакција на абнормалне унутрашње надражаје: утрнулост, боцкање, сврaб и сл.

парѐтичан, -чна, -чно [в. пареза] мед. који има својства парезе, захваћен парезом; делимично непокретан, полуузет, утрнуо.

парѝзер, -а м [нем. Pariserwurst париска кобасица] врста краткотрајне кобасице од телећег и свињског меса.

паризјѐн, -а м [фр. parisienne] типогр. ситан штампарски слог од пет тачака. 2. врста фине памучне тканине.

пàрија, -ē и **пàрија,** -ē м [енгл. pariah од тамилског paraiyan бубњар (парије су традиционално биле бубњари)] 1. а. сиромашан човек најниже касте. б. човек који не припада ниједној касти у Индији, сматран нечистим и недодирљивим. 2. фиг. обесправљен, одбачен, презрен човек.

пàрик, -а м, мн. пàрици, ген. мн. пàрӣкā [грч. pároikos, уп. парек] а. у српској средњовековној држави, земљорадник који служи цркви или властелину; кмет. б. сељак који је обрађивао велепоседничку земљу у Византијском царству.

парѝмија, -ē ж [грч. paroimía, уп. паремија] у православној цркви, поучна прича, изабрана места из Старог или Новог завета везана за догађај који се тог дана слави.

парѝрати, пàрӣрāм, 3. л. мн. парѝрајӯ свр. и несвр. [фр. parer од лат. parare] 1. сп. адекватно одговорити противнику, или узвратити истом мером (нпр. одбити ударац сабље, измаћи ударцу сабље); зауставити, одбити, отклонити. 2. а. учествовати успешно и аргументовано у расправи, препирци итд. б. спретно наћи одговор; предупредити незгодна питања.

Пâрис, -а м [грч. Páris] митол. син тројанског краља Приjама; у спору трију богиња (Хера, Атена, Афродита) пресудио да је Афродита најлепша, за награду отео прекрасну Хелену, жену спартанског краља Менелаја; изазвао тиме Тројански рат.

парисилàбичан, -чна, -чно (ређе **парисѝлабан,** -бна, -бно) [лат. par једнак, грч. syllabḗ слог] који се састоји од једнаког броја слогова, једнакосложан (нпр. код именица и придева где наставци, додани на основу, не повећавају број слогова).

парѝтēт, -ēта м, мн. паритēти, ген. мн. паритēтā [лат. paritas једнакост] 1. једнакост, равноправност, једнак положај, истовредност (пред судом, у државној управи, у спорту итд.). 2. екон. основа за однос једне јединице према другој у вредностима или потражњи купаца и продаваца (*робни ~, девизни ~*). 3. банк. утврђен однос двеју валута према злату или трећој валути. 4. мат. парност односно непарност (броја, функције, израза).

парѝтетан, -тна, -тно [в. паритет] који се заснива на паритету; равноправан, усклађен, равномерно састављен. ▲ **паритетна клаузула** прав. одредба у финансијским уговорима којом

се поверилац штити од евентуалног обезвређивања новца.

паритѐтичан в. **парѝтетан**.

паритѐтнōст, -ости ж [в. паритет] својство или особина онога што је у паритету.

парификáција, -ē ж [нлат. parificatio] изједначавање, изједначење.

парѝцѝд, -и́да м и **парѝцѝдијум,** -а и **парѝцѝдиј,** -а м [лат. parricidium] 1. убиство оца, оцеубиство. 2. убиство родитеља или ближих рођака. 3. фиг. издаја домовине; велеиздаја.

пâрк, -а м, мн. пâркови, ген. мн. пâркōвā [енгл. park од стфр. parc] 1. ограђено, пошумљено земљиште у граду или изван града намењено за одмор и рекреацију; шумица претворена у шеталиште; градски врт засађен цвећем и дрворедима. 2. скуп возила или машина које поседује какво предузеће, институција или држава. 3. место за стајање и поправак вагона (трамвајских, жељезничких), аутобуса, авиона. 4. вој. а. сва борна кола која су на располагању. б. стално или покретно стовариште војнотехничке имовине. ▲ **енглески ~** велики декоративан врт, уклопљен у пејзаж; **национални ~** подручје под заштитом државе због природних лепота или ретке флоре и фауне; **возни ~** в. **пâрк** (2); **технолошки ~** уређаји и опрема за практичну обуку, смештени у одређеном простору.

Пâрке, Пâркӣ ж мн. [лат. Parcae] митол. првобитно богиње судбине код Римљана, касније изједначене с грчким Мојрама, три сестре које преду нит људског живота: Клото започиње нит, одређујући рођење, Лахезис наставља и преде конац, Атропос га пресеца одређујући час смрти.

пâркēт, -е́та м, мн. паркéти, ген. мн. паркéтā [фр. parquet] 1. глатке, импрегниране дашчице које служе за покривање подова; под покривен таквим дашчицама. 2. доњи ниво гледалишта у позоришту и биоскопу; партер. 3. у Француској, место у судској дворани између седишта судија и места за адвокате. 4. на берзи у Паризу, одвојено место за мењаче и место с кога посредници обављају курсеве. ◆ **пâркēтнӣ**.

паркѐтāр, -а́ра м, мн. паркетáри, ген. мн. паркетáрā [в. паркет] радник грађевинске струке који полаже, бруси и лакира паркете.

паркетúрати, паркѐтӣрāм, 3. л. мн. паркетúрајӯ свршн. и несврш. [фр. parqueter, в. паркет] стављати паркет, прекрити под дашчицама.

пâркӣнг, -а м, мн. пâркӣнзи, ген. мн. пâркӣнгā [енгл. parking space, parking lot, в. паркирати] 1. простор одређен за смештај већег броја возила, паркиралиште. 2. паркирање.

Пâркинсōнова бо̄лēст, -и ж [по енгл. хирургу Џ. Паркинсону (1755–1824)] мед. болест централног нервног система која се јавља као последица запаљења мозга или у току артериосклерозе мозга; укочен израз лица, отежано кретање, подрхтавање руку, ногу и главе и др.

Пâркинсōнов зâкон, -а м [по енгл. економисти С. Н. Паркинсону (1909–1993)] сатирична опаска формулисана као економски закон, пример негативног утицаја администрације на производност (први закон: „Рад се увећава све док се не испуни време предвиђено за његов завршетак.“; други: „Трошкови расту до висине прихода.“).

паркѝралѝште, -шта и **паркúралѝште,** -шта с [в. паркирати] простор уређен за паркирање возила.

паркúрати, пâркӣрāм, 3. л. мн. паркúрајӯ свршн. и несврш. [нем. parken, parkieren, од енгл. to park] 1. сместити у парк, држати у парку (артиљеријском, аутомобилском, тенковском и др.). 2. претворити у парк, у шеталиште.

пâркометар, -тра и **пâркометар,** -тра м [в. парк(инг), -метар] сат који мери време стајања неког возила на месту на којем се плаћа паркирање.

парлâмен(а)т, -а м, мн. парлâменти, ген. мн. парлâменатā [фр. parlement] 1. пол. највиши законодавни орган који доноси одлуке о државној политици, народна скупштина, изабрана на слободним вишестраначким изборима. 2. ист. у средњовековној Енглеској, краљево саветодавно тело састављено од представника градова и покрајина (некада, вазала). б. у Француској пре револуције висока судска установа; краљев апелацијски суд. ◆ **парлâменатскӣ, парлâментскӣ**.

парламѐнтāр, -а́ра м, мн. парламентáри, ген. мн. парламентáрā [фр. parlementaire] дипл. особа

опуномоћена од једне зараћене стране да у њено име преговара с непријатељем (о условима примирја и сл.); поклисар, изасланик.

пàрламентāран, -рна, -рно [в. парламент] 1. који је својствен парламенту, који се заснива на парламентаризму; сагласан са обичајима и редом парламента. 2. фиг. ненаметљив у размени мишљења; спреман да саслуша и другачије мишљење; учтив, пристојан, толерантан. ▲ **парламентарна монархија** држава у којој је власт монарха ограничена одлукама парламента; **парламентарна демократија, парламентарни систем** уставно уређење у коме је влада одговорна парламенту и може бити смењена одлуком парламента.

парламентáрац, -рца м [в. парламент] 1. члан парламента. 2. присталица парламентарног уређења. 3. в. **парламѐнтāр**.

парламентарѝзам, -зма м [в. парламентаран] 1. демократско уређење у коме парламент, највиша државна власт, доноси све законе самостално, именује владу и друга извршна тела која су одговорна парламенту. 2. фиг. сношљивост, уважавање другога (у политичким борбама).

парлā̀ндо, -а м [итал. parlando говорећи] муз. посебан начин певања сличан говору, битно различит од речитатива (у италијанској комичној опери XVIII и XIX века).

пàрлати, -ā̄м несврш. [итал. parlare говорити] фам. 1. говорити стране језике. 2. много говорити, брзо причати.

парлà̀тōријум, -а и **парлà̀тōрӣј,** -а м [срлат. parlatorium] соба за разговоре, за пријем; (у манастиру, затвору) соба за састанке и разговор с посетиоцима.

пáрлог, -а м [мађ. parlag словенска посуђеница] 1. запуштен, необрађен виноград; запуштена, необрађена земља зарасла у коров. 2. фиг. уопште запуштено, неуређене место.

парлò̀граф, -а м [итал. parlare говорити, в. -граф] апарат који на тонску траку снима и репродукује изговорене речи; диктафон.

пàрмак, -а м, мн. пàрмаци, ген. мн. пàрмāкā [тур. parmak прст] 1. даска, летва или колац у огради. 2. палац, жбица на точку. 3. (мн.) решетке (на прозору). 4. отвор на одећи, распор, прорез.

пармà̀клук, -а м, мн. пармà̀клуци, ген. мн. пармà̀клӯкā [в. пармак] ограда од кољa.

пармèзāн, -áна м [фр. parmesan од итал. parmigiano пармски, из Парме] врста италијанског полумасног тврдог сира из Парме; наструган, додаје се јелима као зачин.

Пàрнас, -а м [грч. Parnasós] 1. књиж., митол. гора у средњој Грчкој, у античко доба брег муза, седиште бога Аполона и муза. 2. песништво; средиште песничке или уметничке активности. ▲ **попети се на ~** ретор. овенчати се песничком славом.

пàрнасовац, пàрнасōвца м и **парнасијáнац,** -нца м [фр. parnassien, в. Парнас] припадник француске песничке школе с краја XIX века, која се јавила као реакција на романтизам, истичући важност метричке форме и повратак класичним узорима; названа по часопису Le Parnasse Contemporain.

парóда, -ē ж [грч. párodos споредни пут, пролаз] улазна песма хора у старогрчкој драми.

пàрōдија, -ē и **парòдија,** -ē ж [грч. parōdía, в. пара-, ōidē песма] 1. књиж. шаљива имитација неког књижевног дела, свесно подражавање неког дела или писца уз пренаглашавање његових типичних својстава. 2. фиг. пеј. лоша репродукција, искривљавање, нагрђивање; лош резултат онога што се хтело следити као узор.

парòдӣјскӣ, -ā̄, -ō̄ [в. пародија] који се односи на пародију; у духу пародије, коме је циљ да направи пародију.

пародѝрати, парòдӣрāм, 3. л. мн. пародѝрајӯ сврш. и несврш. [в. пародија] писати пародију; направити пародију, ругати се подражавањем.

парòдист(а), -ē м, мн. парòдисти [в. пародија] 1. писац пародија. 2. глумац који глуми пародије; исмевач, подсмевач.

парòдонт, -а м [нлат. parodontium, в. пар-, грч. odús ген. odóntos зуб] анат. сва ткива која подупиру зуб (дёсни, пародонтни лигаменти, зубни цемент и алвеоларна кост).

пародонтѝтис, -а м [в. пародонт, -итис] мед. упала пародонта, потпорног ткива зуба и десни.

пародонто́за, -е̄ ж [в. пародонт, -оза] в. **парадонто́за**.

пароксѝзам, -зма м [грч. paroxysmós огорчење, пооштрење] 1. мед. а. нагло погоршање симптома неке болести. б. изненадан, жесток напад, посебно грч. 2. фиг. највиши ступањ узбуђености, бола, страсти, очајања, гнева; врхунац, кулминација.

па̏роксизмā̀лан, -лна, -лно [нлат. paroxysmalis, в. пароксизам] који се јавља у јаким нападима, склон наглом погоршању, критичан.

пароксѝтона, -е̄ ж [грч. paroxýtonon] фон. 1. у грчкој граматици, реч са оштрим акцентом (акутом) на претпоследњем слогу. 2. реч наглашена на претпоследњем слогу; уп. **окситóна**, **прѐпарокситона**.

парóла, -е̄ ж [фр. parole од срлат. parabola од грч. paraboleˊ прича] 1. а. реч, реченица или говор пропагандног карактера; крилатица, слоган. б. суштинска мисао, мисао водиља; гесло. 2. вој. тајна уговорена реч или израз као ознака припадности одређеној служби, лозинка.

парѐлā̏ш, -а́ша м, мн. парола́ши, ген. мн. парола́ша̄ [в. парола] онај који извикује пароле; онај који се у политици ослања на фразе и реторику, а не на рад.

парѐлā̏шкӣ, -а̄, -о̄ [в. парола] који се служи паролама; који се односи на пароле и паролаше.

парола́штво, -штва с [в. парола] паролашко понашање; претерана употреба парола ради прикривања празних обећања.

па̏рō̏н, -о́на м [венец. paron према итал. padrone] покр. газда; послодавац; заповедник или власник брода.

парѐним, -а м [грч. paro̅nymon, в. пара-, -оним] лингв. 1. реч изведена од истог корена, сродна реч (нпр. *те̏ћи* према *те̏чан, то̏к, по̏тицаји*). 2. реч по облику слична другој речи, али од ње различита по постанку и значењу и сл. (нпр. *предви̏дети* наспрам *превидѐти*).

па̏ронӣман, -мна, -мно [в. пароним] лингв. 1. који је изведен од истога корена, сродан по постанку. 2. који исто или слично гласи, али се разликује по пореклу и значењу.

паронѝмија, -е̄ ж [в. пароним] 1. извођење речи из истог корена, сродност по пореклу. 2. делимична сличност уз разлике у изговору, акценту или квантитету, као и у значењу (нпр. *лу̏к – лу̏к*).

паронома̀зија, -е̄ ж [грч. paronomasía, в. пара-, onomázein именовати] књиж. реторичка фигура набрајања речи истог или сличног корена, а различитих (често супротних) значења; игра речи заснована на сличности њиховог звука.

парѐосмија, -е̄ ж [в. пара-, грч. osmḗ мирис] мед. пролазно или трајно поремећен осећај њуха, мириса.

паротѝда, -е̄ ж [грч. parō̅tís, в. пара-, ōũs уво] анат. велика пљувачна жлезда, смештена између уха и доње чељусти.

паротѝтис, -а м [в. паротида, -итис] мед. заразна болест, запаљење и оток пљувачних жлезда; заушке, заушњаци.

па̀рох, -а м, мн. па̀роси, ген. мн. па̀рō̏ха̄ [грч. párokhos снабдевач државних службеника] у православној цркви, свештеник на челу парохије.

парѐхија, -е̄ ж [в. парох] 1. најмања јединица православне цркве, којом управља парох. 2. кућа у којој станује парох.

парохѝјā̏н, -а и **парохѝјанин**, -а [в. парохија] члан парохије.

парѐхӣјскӣ, -а̄, -о̄ [в. парох] који се односи на парохију. ▲ **парохијска црква** црква под управом једног свештеника, пароха; ~ **дом** зграда у којој живи парох и у којој је његов уред.

па̀рсек, -а м, мн. па̀рсеци [енгл. parsec, скраћ. од parallax и second] астрон. мера за дужину, удаљеност при којој паралакса износи један угаони секунд (око 3,26 светлосних година).

парсѝзам, -зма м [према Парсима, потомцима Персијанаца, следбеника маздаизма] учење Заратустрино, које су Парси следили.

па̏рс про то̀то [лат. pars pro toto део за целину] 1. део уместо целине. 2. стилска фигура, нпр. „огњиште“ уместо „кућа“, „главе“ уместо „људи“.

па̏рт, -а м, мн. па̀ртови, ген. мн. па̀ртō̏ва̄ [нем. Part од итал. parte део] муз. деоница инструменталне и вокалне вишегласне музике, нпр. тенорски парт.

пàртвиш и **пàртфиш** в. **пòртвиш**.

пàртēнијум, -а и **пàртēнӣј,** -а м [грч. parthénios девичански, девојачки] у старој Грчкој лирска песма коју је певао хор девојака у част богиње Артемиде.

партеногѐнеза, -ē и **партеногенéза,** -ē ж [грч. parthénos девојка, девица, в. генеза] 1. биол. рађање живог потомства без претходног оплођења (код неких бескичмењака и нижих биљака). 2. геол. безгрешно зачеће Исуса Христа.

партеногенѐтичан, -чна, -чно и **партеногѐнетскӣ,** -ā, -ō [в. партеногенеза] који је настао без оплођавања, путем партеногенезе.

партенокàрпија, -ē ж [грч. parthénos девојка, девица, karpós плод] бот. зачеће и развој плода без опрашивања, плод је најчешће без семена.

пàртēр, -éра м [фр. parterre од par terre при земљи] 1. део зграде у висини земље, приземље. 2. место за публику у приземљу гледалишта (за разлику од балкона, галерије). 3. део површине земље на којем се налазе травњак и цвећњак, вртна леја. 4. сп. а. положај када се рвач налази на земљи и одупире рукама о струњачу, али још није побеђен. б. у џуду, борба на тлу после неуспелог бацања. 5. а. у гимнастици, подијум за такмичење. б. партерна вежба, в. **пàртēрнӣ**.

пàртēрнӣ, -ā, -ō [в. партер] који се одвија на партеру. ▲ **партерна гимнастика, партерне вежбе** сп. гимнастичке вежбе без справа, акробатика.

партецѐтл, -а м, мн. -и [аустр. нем. Partezettel, уп. цедуља] штампана објава нечије смрти, шаље се свима који су били у вези са покојником; умрлица, посмртница.

пâрти, пâртија м [енгл. party] друштвени скуп уз јело и пиће, об. у приватном стану; журка, чајанка, забава.

партѝзāн, -а́на м, мн. партизáни, ген. мн. партизáна (ж. **партѝзāнка,** -ē ж, дат. партѝзāнки, ген. мн. партѝзāнкӣ) [фр. partisan присталица од parti странка] 1. а. онај који води борбу у залеђу непријатеља, герилац, устаник. б. назив припадника народноослободилачких покрета у Југославији и другим окупираним земљама у време Другог светског рата. 2. заст. а. убеђени следбеник неке политичке странке, онај који се бори за уске интересе своје партије.

партизáна, -ē ж [итал. partigiana, фр. pertuisane] врста старинског оружја, двосекли мач на дугом штапу, врста халебарде.

партѝзāнскӣ, -ā, -ō [в. партизан] који се односи на партизане. ▲ **~ одред** војна формација коју чине партизани; **~ рат** оружана борба која се води у позадини непријатеља.

пàртија, -ē ж, ген. мн. пàртијā [фр. parti странка, partie део, од лат. partiri поделити] 1. пол. а. организација са одређеним идејним програмом, странка. б. Комунистичка партија. 2. противничка страна, једно или више лица у правном спору са другима. 3. део пута, целине, деоница, етапа. 4. друштвена игра која се игра од почетка до краја (*~ карата, ~ билијара, ~ тениса, шаховска ~*). 5. муз. део вишегласног музичког дела који изводи један певач или један инструмент, деоница, парт; ноте исписане за један глас или инструмент. 6. особа доброг имовног стања и са особинама пожељним за брачну заједницу (*добра ~*). 7. извесна количина робе која се набавља или отпрема, контингент. 8. ставка у рачуну, у буџету.

партѝјац, -јца м, мн. партѝјци, ген. мн. пàртијāцā (ж. **пàртӣјка,** -ē, дат. пàртӣјки) [в. партија] члан комунистичке партије.

партѝјāш, -а́ша м, мн. партијáши, ген. мн. партијáшā (ж. **партијàшица,** -ē) [в. партија] 1. члан политичке странке. 2. в. **партѝјац**.

пàртӣјнӣ, -ā, -ō [в. партија] који доследно следи линију идеологије и партије.

пàртӣјскӣ, -ā, ō [в. партија] 1. који се односи на партију, који је у вези са партијом; који следи партијску линију. 2. ирон. комунистички. ▲ **партијска дисциплина** строга привржености једној партији; **партијска књижица** документ којим се потврђује припадност једној партији.

пàртикла, -ē ж, ген. мн. пàртиклӣ [нем. Bartüchlein] мањи комад тканине (платнене, гумене и сл.) који се веже око врата дојенчета и малог детета; балавац, баварин, сиперак.

партѝкула, -ē ж [лат. particula, дем. од pars део] 1. комадић, делић, честица. 2. грам. непро-

мењива реч која не спада у уобичајене врсте речи, речца, честица.

пàртикулāран, -рна, -рно [лат. particularis, уп. партикула] 1. који се односи на један део, делимичан, одвојен, засебан. 2. посебан, нарочит. 3. који је изведен до танчина, у појединостима, детаљан.

партикуларȉзам, -зма м [в. партикуларан] пол. тежња неке групације, организације или политичке јединице да оствари засебне, локалне интересе на штету државе или шире заједнице.

партикуларизáција, -ē ж [в. партикуларан] детаљно, опширно излагање; издвајање детаља, појединости.

партикулàрист(а), -ē м, мн. партикулàристи [в. партикуларан] присталица партикуларизма; онај који заступа посебне или издвојене интересе неке групе или организације. ◆ **партикулàристичкӣ**.

партимȅнто, -а м [итал. partimento] муз. 1. у XVII–XVIII веку, контрапунктска вежба у импровизовању на инструментима с диркама. 2. означени бас, пратња по правилима генерал-баса.

партúта, -ē ж [итал. partita] муз. инструментална композиција састављена од низа варијација, слична свити, првенствено у периоду барока.

пàртити, -ȋм свршн. [итал. partire] покр. отпутовати, отићи.

пàртитȉван, -вна, -вно [нлат. partitivum од partire поделити] грам. који се тиче дељења. ▲ **партитивни генитив** генитив који означава део неке целине.

партитокрàтија, -ē ж [итал. partitocrazia од partito странка, в. -кратија] пол. 1. у тоталитарном режиму, власт једне политичке странке која проводи своју вољу кроз све политичке организације. 2. у вишестраначким системима, владавина странака, које преузимају надлежности скупштине, владе и шефа државе.

партитýра, -ē ж [итал. partitura] муз. скуп нотних система на којима су, једна испод друге, написане све деонице композиције за више инструмената и/или гласова.

партúција, -ē ж [лат. partitio, према partiri делити] дељење, деоба, подела; рашчлањавање, раздељивање, прегрђивање.

пàртицӣп, -а м и **партúцӣп,** -ȉпа м [лат. participium, према particeps учесник] грам. 1. глаголски облик који има придевску функцију, глаголски придев (*актȉвни пàртициӣ* – радни придев, *пасȉвни пàртициӣ* – трпни придев). 2. глаголски прилог (садашњи, прошли). ◆ **пàртицӣпскӣ** и **пàртицӣпнӣ**.

партицȉпант, -а м [лат. participans, в. партиципирати] онај ко учествује, учесник.

партиципáција, -ē ж [лат. participatio] 1. учешће, удео, суделовање; учешће грађана у процесима одлучивања и управљања на свим подручјима друштвеног живота. 2. у здравству: део трошкова лечења или цене лекова који пада на терет осигураника.

партиципúрати, партицȉпӣрām, 3. л. мн. партиципúрајӯ, прил. партиципúрајӯћи несврш. [лат. participare] имати учешћа у чему, учествовати, бити судеоник у чему; делити трошкове с киме.

пàртнер, -а м, мн. пàртнери, ген. мн. пàртнēра и **пàртнēр,** -éра м, мн. партнéри, ген. мн. партнéра [енгл. partner] 1. а. онај који заједно с ким учествује у извођењу чега (*ȋлесни ~, ~ у филму*). б. противник, суиграч (у шаху, картама и сл.). 2. брачни друг, муж, супруг или онај који дели интимности с другим; љубавник. 3. сарадник у заједничком послу; сарадник, компањон, ортак.

партнéрство, -ства и **пàртнēрство,** -ства с [в. партнер] учешће у игри или послу; орташтво. ▲ **Партнерство за мир** програм НАТО савеза усмерен ка источноевропским земљама, намењен стварању темеља колективне безбедности и стабилности.

пàрт-тàјмер, -а м [енгл. part-timer] онај који не ради пуно радно време.

пàртус, -а м [лат. partus од pario parere] мед. пород, порођај; време рађања; новорођенче.

пàрӯн, -ýна м в. **пàрӧн**.

парȕсија, -ē и **парýсија,** -ē ж [грч. parousía присуство] 1. филоз. постојање идеја у њиховим појавама (по Платону), односно облика у материји (по Аристотелу). 2. теол. поновни долазак

Исуса Христа да би успоставио Краљевство Божје на Земљи. 3. црквн. новац који се даје свештенику да очита молитву.

пàрфē, -èа (уоб. **парфê,** -èа) м [фр. parfait] кулин. расхлађени крем, крем са леда.

пàрфēм, -éма м, мн. парфéми, ген. мн. парфéмā [фр. parfum] течност која угодно мирише и служи за негу тела; мирис, миомирис.

парфѝмēр, -éра м, мн. парфимéри, ген. мн. парфимéрā [фр. parfumeur, в. парфем] произвођач мириса, продавац мириса.

парфимèрија, -ē ж [фр. parfumerie, в. парфем] 1. продавница парфема и козметичких средстава. 2. производња парфема и козметичких средстава. ◆ **парфимèријскӣ.**

парфѝмисати, -ишēм сврш. и несврш.[фр. parfumer, в. парфем] (по)прскати парфемом, нанети, наносити парфем на тело; (ис)пунити пријатним мирисом.

пар-фòрфē (уоб. **пар-форфê**) прид. индекл. и прил. [фр. par forfait] сп. досуђен као казна за недолазак на утакмицу или због прекида утакмице, противничкој екипи се тада признаје победа без борбе.

пàрхēлӣј, -а м [грч. parhélion, в. пара-, hḗlios сунце] метеор. оптичка појава беле, округле светлеће мрље с једне или с обеју страна Сунца, „пасунце".

пàрхет, -а и **пàрхēт,** -хéта м [нем. Barchent од ар. barrakan] памучна тканина с длачицама с једне стране, употребљава се за израду топле одеће.

пàрхетнӣ, -ā, -ō [в. пархет] начињен, скројен од пархета.

парцѐла, -ē ж, ген. мн. парцéлā [нем. Parzelle од фр. parcelle од лат. particella делић] 1. а. агр. комад земљишта на којем се гаји иста култура. 2. јединица површине која је тачно измерена и води се под одређеним бројем у земљишним књигама.

парцелáција, -ē ж [млат. parcellatio, в. парцела] деоба већег комада земље на мање парцеле, распарчавање, парцелисање (ради уређења и ревизије катастара, при наслеђивању и сл.).

парцѐлисати, -ишēм сврш. и несврш. [млат. parcellare, в. парцела] 1. (из)делити земљиште на мање делове, парцеле. 2. уситњавати, ситнити, мрвити.

пàрцијāлан, -лна, -лно [млат. partialis према pars део] 1. делимичан, непотпун. 2. који се тиче дела једне веће целине. 3. који даје предност једној страни у спору, пристрастан, необјективан.

пáрче, -ета с, зб. пàрчāд, -и ж [тур. parça од перс. pārče] комад, комадић; одломљен или отцепљен део чега.

пâс, пâса м, мн. пáсови, ген. мн. пáсōвā [енгл. pass] 1. сп. у фудбалу и другим играма, додавање лопте суиграчу. 2. при картању, изјава да играч одустаје у дотичној игри и не игра до следећег дељења. ▲ **кратак ~** додавање на малом одстојању; **дупли ~** додавање лопте суиграчу који је одмах враћа, да би се заобишао противнички играч.

ПАС [скр. од парааминосалицилна киселина] бели кристални прах без мириса, киселог укуса, примењује се као лек против туберкулозе.

пàсабӣлан, -лна, -лно [срлат. passabilis] који се може прихватити, прихватљив; подношљив, осредњи.

пасáбл прид. индекл. [фр. passable] в. **пàсабӣлан.**

пàсāж, -áжа м, мн. пасáжи, ген. мн. пасáжā [фр. passage] 1. наткривена улица, покривен пролаз, об. с продавницама. 2. књиж. место у књизи, одломак текста. 3. муз. низ тонова у брзом темпу, об. виртуозног карактера. 4. сп. „шпански корак" коња, врста кратког и одмереног каса, у којем коњ истовремено подиже супротне ноге. ◆ **пàсāжнӣ.**

пасáжа в. **пàсāж** (2, 3)

пасàжēр в. **пасàжӣр.**

пасàжӣр, -и́ра м [нем. Passagier од фр. passager] путник (у возу, броду, колима).

пасакāља, -ē ж [итал. passacaglia од шп. pasacalle] муз. стара шпанска игра, од XVI века стилизована као композиција у троделном такту умереног темпа.

пàсант, -а м, мн. пàсанти, ген. мн. пàсанāтā [нем. Passant од фр. passant] путник у проласку; пролазник, пешак.

пàсара, -ē ж, ген. мн. пàсāрā [итал. passera] 1. врста морске рибе, *Platessa passer.* 2. морски чамац на два весла.

пасарѐла, -ē ж [фр. passerelle] пешачки мостић, прелаз за пешаке преко прометних улица или железничких пруга.

паса́ти, -ā м мн. [нем. Passat] метеор. стални ветрови који дувају од суптропског подручја високог притиска ка екваторијалном подручју сниженог притиска; у време једрењака били су од значаја за промет од Европе према Јужној Америци. ◆ **пàсāтнӣ**.

пàсати[1], -ā̀м сврш. и несврш. [итал. passare] покр. проћи, пролазити.

пàсати[2], пā̀шēм несврш. [нем. passen] пристајати, доликовати, одговарати; уп. **пàсовати**.

пасатѝзам, -зма м [итал. passatismo од passato прошлост] слављење прошлости, традиционализам, конзервативизам.

пасà тист(а), -ē м, мн. пасà тисти [итал. passatista од passato прошлост] присталица онога што је прошло, конзерватив ац.

па́сворд, -а м [енгл. password] рач. низ бројки или слова који служе за идентификацију корисника рачунара; шифра, лозинка.

пасдàрā̀н в. **паздàрā̀н**.

пàсē̄ (уоб. **пасḕ**) прид. индекл. [фр. passé прошао] који се више не употребљава, који је изашао из моде, превазиђен.

пàсент (уоб. и **пасѐнт**) прид. индекл. [нем. passend према passen, в. пасати[2]] који одговара, прикладан, погодан, подесан.

пасѐо, -èа м [шп. paseo] у борби са биковима, парадни улазак екипе у арену.

пā̀сӣв, -а м [лат. passivum (verbum), према pati трпети] грам. глаголски облик који значи да се радња врши на субјекту; трпно стање; супр. **а̀ктив** (в.).

паси́ва, -ē ж [нем. Passiva, в. пасив] 1. финанс. скуп свих дугова и обавеза једног предузећа; супр. **акти́ва** (в.). 2. фиг. недостаци, неуспех; лоша страна чега.

пā̀сӣван, -вна, -вно [лат. passivus, в. пасив] 1. који само посматра, а не делује; нерадан, неактиван. 2. који се не противи, који све трпи и мирно подноси. 3. екон. који има пасиву, који се налази у пасиви; дужан. 4. грам. (о глаголу, реченици) који је у облику пасива, трпни. ▲ **пасивна резистенција** политичка борба путем систематског избегавања свега што власти наређе, без употребе силе или кршења постојећих закона; **пасивно бирачко право** пол. право да се буде биран на неку функцију; **пасивни офсајд** сп. недозвољен положај у коме се налази играч који у том тренутку нема утицаја на ток игре.

паси́вац, -вца м, мн. паси́вци, ген. мн. пàсӣва̄ца̄ [в. пасиван] 1. онај који је неактиван, склон пасивности. 2. фам. мушки хомосексуалац који у полном односу има улогу жене.

пасивѝзам, -зма м [в. пасиван, -изам] 1. стање неактивности, нерада, непротивљења. 2. филоз. схватање да животом човека не може управљати људски фактор пошто се сматра производом неке више силе, природних закона.

пасивиза́ција, -ē ж [в. пасиван] повлачење из јавног деловања, одвајање од било које врсте делатности, мировање.

пасивизи́рати, пасвијзи́рā̄м, 3. л. мн. пасивизи́рајӯ = **пàсивизовати,** -ујēм сврш. и несврш. [в. пасиван] довести, доводити кога у пасивно стање, учинити нерадним, умртвити; супр. **активи́рати** (в.).

пàсивизовати = **пасивизи́рати** (в.)

паси́внōст, -ости ж [в. пасиван] 1. особина или стање онога који је пасиван; неактивност, нерад, непротивљење. 2. сп. избегавање борбе или недостатак нападачке иницијативе.

пасиграфија, -ē ж [грч. pâs сав, в. -графија] универзално писмо које се састоји од симбола, знакова који су разумљиви свим људима (уместо слова).

пàсија, -ē ж, ген. мн. пā̀сӣја̄ [лат. passio страст, патња] 1. снажан осећај узбуђености, страст, занос, жудња. 2. а. велика жеља, склоност ка чему, ентузијазам. б. предмет таквог ентузијазма. 3. књиж. драмски приказ Христових мука и страдања. 4. муз. вокално-инструментална композиција на текст Јеванђеља (*~ по Матеју*).

пасијанс, -а̀нса м [фр. patience стрпљење] игра картама за једну особу, слагање и размештање карата према одређеним правилима.

пàсӣјскӣ, -ā, -ō [в. пасија] који се односи на пасију (3). ▲ **пасијска игра** представа религиозног

зног садржаја која приказује сцене из живота Исуса Христа и његову смрт.

пàсим прил. [лат. passim] разасуто на све стране, свуда помало, на много места (при цитирању примера, када их има превише да би се навели бројеви страна).

Пасиòнāл, -а́ла м [нлат. passionalis, в. пасија (3)] збирка средњовековних легенди које описују муке и страдања Христова; приче о светитељима, апостолима, Богородици.

пасионâто прил. [итал. passionato] в. **апасионâто**.

пасиòнӣран, -рāна, -рāно [фр. passionné, в. пасија] који је обузет пасијом, који је занесен чиме; страствен, одушевљен, загрејан (*~и филателиста, ~и ловац, ~и посетилац концерата*).

пасиòнист(а), -ē м, мн. пасиòнисти [итал. passionista од лат. passio патња] рел. припадник „Конгрегације Муке Господа нашега Исуса Христа", основане у Италији у XVII веку.

паси́рати[1], пàсӣрāм, 3. л. мн. паси́рајӯ сврш. и несврш. [нем. passieren] 1. кулин. (про)цедити (воће, поврће) кроз сито или цедиљку. 2. заст. догодити се, збити се.

паси́рати[2] **(се),** пàсӣрāм (се) сврш. [енгл. pass] код картања, напустити игру, одустати од учешћа у игри.

пàскāл, -а́ла м, мн. паска́ли, ген. мн. паска́лā [по француском научнику Блезу Паскалу (1623–1662)] физ. јединица мере за притисак, симбол Ра; притисак од 1 њутна који делује нормално на површину од 1 квадратног метра. 2. рач. један од програмских језика.

пасквӣла, -ē = **пашквӣла,** -ē ж [нем. Pasquill од итал. Pasquino, име кипа у Риму на који су качени стихови против одређених лица] књиж. погрдан или подругљив текст, груба сатира, клеветнички спис.

пасквӣлант, -а м, мн. пасквӣланти, ген. мн. пасквӣланатā [в. пасквила] писац погрдних текстова, пасквила. ◆ **пасквӣлантскӣ**.

пасмàнџија, -ē м и **пасвàнџија,** -ē [тур. pasvançı, pasbançı од перс. pāsbān, pāswān] особа која ноћу пази на јавни ред и мир; ноћобдија, ноћни стражар.

пâсовати, -ујēм несврш. [нем. passen] пристајати, приличити, одговарати; бити таман по мери (нпр. кључ за браву, одело).

пасодòбле, пасодòбла м [шп. paso doble двоструки корак] 1. муз. живахни шпански плес у паровима, настао почетком XX века. 2. сп. такмичарски плес који се обавезно изводи у уметничком клизању.

пâсометар, -тра м [лат. passus корак, в. -метар] инструмент за мерење корака, пређеног пута; педометар, подометар.

пâсош, -а м, мн. -и [мађ. paszus од нем. Pass од фр. passe] 1. документ са сликом власника који омогућује слободно кретање преко граница држава; путна исправа. 2. (*стočни ~*) исправа о власништву и ветеринарској контроли стоке (на сајмовима); пропусница за стоку.

паспартӯ, -ӯа м, ген. мн. паспартӯā [фр. passe-partout који пролази свуда] 1. подлога и сл. од картона која обрубљује графике или слике, а на коју се ставља чврст оквир. 2. кључ који отвара више брава. 3. стална бесплатна улазница за све представе једног позоришта.

пàспел, паспòāл в. **пàспӯл**.

пàспорт [енгл. passport] в. **пâсош**.

пàспӯл, -ӯла м [фр. passepoil] а. порубљени крај, испуст на хаљини, поруб. б. шарени гајтан на опшивеним панталонама (код униформи и ливреја).

паспули́рати, паспӯлӣрāм, 3. л. мн. паспули́рајӯ сврш. и несврш. [в. паспул] а. завртути, посувратити ивицу платна или тканине. б. порубљивати, опшивати узаним тракама (гајтаном).

пàста, -ē ж, ген. мн. пāстā [итал. pasta тесто] 1. полугуста маса слична тесту која служи као средство за чишћење (*зубна ~ ; ~ за ципеле*). 2. фарм. мекана смеса слична мастима, употребљава се за сушење рана или озледа.

пасташӯта в. **пашташӯта**.

пàстел, -а м [итал. pastello] 1. лик. сликарска боја у облику меке оловке или креде. 2. а. техника сликања у којој се примењује таква боја. б. слика нацртана таквим бојама.

пастѐлист(а), -ē м, мн. пастѐлисти [фр. pastelliste, в. пастел] уметник који ради пастелом.

пàстелнӣ, -ā̄, -ō̄ и уоб. **пàстēлнӣ,** -ā̄, -ō̄ [в. пастел] 1. који је од пастела, насликан пастелом. 2. који личи на пастел. ▲ **пастелне боје** благе, светле боје без оштрих контраста.

пастеризáција, -ē̄ ж [фр. pasteurisation, по фр. научнику Лују Пастеру (1822–1895)] загревање млека и других течности до температуре 55–70 степени, како би се уништили микроорганизми и спречило кварење.

пастѐризовати, -ујēм и **пàстеризовати,** -ујēм сврш. и несврш. [в. пастеризација] (из)вршити пастеризацију.

пастѝла, -ē̄ и **пàстила,** -ē̄ ж [нем. Pastille од лат. pastillus лоптица] 1. фарм. округла пљосната таблета, полако се отапа у устима. 2. лоптица од брашна, воћног сока, шећера. 3. лоптица или свећица за кађење.

пастѝчо, -а м [итал. pasticcio] муз. 1. (од XVII до XIX века) опера састављена од популарних арија или већих одломака из ранијих дела. 2. музичко дело већег броја аутора.

пàстиш, -а м, ген. мн. пàстӣшā [фр. pastiche од итал. pasticcio] 1. лоша имитација уметничког дела. 2. лажно издање, кривотворина, фалсификат. 3. в. **пастѝчо.**

пастóза, -ē̄ ж [в. пастозан] лик. дебели слој боје који се издиже изнад осликане површине.

пàстōзан, -зна, -зно и уоб. **пàстōзан,** -зна, -зно [итал. pastoso од pasta тесто] насликан видљивим слојем уљане боје; обилан, богат. 2. који је у облику пасте, мекан, гњецав.

пàстор, -а м [лат. pastor пастир] рел. протестантски (евангелички, адвентистички) свештеник; жупник.

пастòрāл, -а́ла м, мн. пастора́ли, ген. мн. пастора́лā [в. пастор] 1. бискупски штап. 2. брига католичких свештеника над душама своје паство.

пастора́ла, -ē̄ ж [в. пасторалан] књиж. комад с певањем идиличног карактера, у природном амбијенту (XVI и XVII век), пастирска игра.

пàсторāлан, -лна, -лно [лат. pastoralis од лат. pastor пастир] 1. књиж. који је својствен пасторали, који припада пасторали; идиличан. 2. рел. који се тиче свештеника и његових дужности према верницима; свештенички. ▲ **Пасторална симфонија** муз. Бетовенова шеста симфонија (Ф-дур), која слави идиличност пастирског, сеоског живота; **пасторални прстен** прстен који добијају бискупи и опати приликом посвећења, симбол њиховог венчања са црквом.

пасторѐла, -ē̄ ж [фр. pastourelle] муз. књиж. трубадурска песма у форми дијалога (XII–XIII век), веселог садржаја, у којој се песник надмеће за љубав пастирице или сеоске лепотице.

пастофòрија, -ē̄ ж [грч. pássein додати, дозидати, pastás додато, phérein носити] црквр. архит. у ранохришћанским и византијским црквама збирни назив за призидане просторије уз олтарску апсиду.

пàстрма, -ē̄ ж [тур. pastırma] кулин. усољено и осушено овчије или козије месо.

пàсус, -а м, мн. пàсуси, ген. мн. пàсӯсā [лат. passus корак] одељак текста који почиње новим редом, став, параграф.

Пàсха, -ē̄ ж, ген. мн. Пàсхā [грч. páscha од хебр. pesaḥ] јеврејски празник посвећен успомени на излазак Јевреја из Египта под Мојсијевим вођством, слави се 14. нисана, тј. у време првог пролећног пуног Месеца.

пàсхāлнӣ, -ā̄, -ō̄ [срлат. paschalis, в. Пасха] 1. који се односи на Пасху. 2. који се односи на Ускрс, ускршњи.

пàт, -а м [фр. pat од итал. patta реми, од лат. pacta, мн. од pactum договор] 1. ~ (*позиција*) стање на шаховској табли када играч не може да повуче потез, јер је краљ у шаху, а сва околна поља су нападнута. 2. фиг. стање у којем се не може ништа учинити.

-пат, -патија, -патски [грч. páthos патња] оно што се односи на осећања или психичка стања; у медицини, оно што се односи на одређене врсте обољења.

пàта-кàрте, пàта-кàрāтā ж мн. [в. пат, карта] у игри карата, ситуација са једнако неповољним исходом за све учеснике.

патàрēн, -е́на м, мн. патаре́ни, ген. мн. патаре́нā [срлат. patarenus, нејасног порекла] ист. 1. припадник јеретичког покрета који се појавио у Европи у XI веку; катар, албижанац. 2. богумил.

па̏тарица, -ē ж [нгрч. paterítsa] 1. епископски штап, скиптар (знак духовне власти). 2. потпорна гредица, пречка, даска, летва. 3. код православаца, дан после крсне славе, појутарје.

па̀тела, -ē ж, ген. мн. па̏тēлā [лат. patella] анат. троугласта кост на колену, чашица. 2. зоол. врста пужа с плитком кућицом, који се припија за стене крај мора.

патéна, -ē ж [срлат. patena према грч. patánē плитка посуда] црквн. 1. а. златна или позлаћена округла чинија, служи за хостију. б. кружић у служби при литургији; дискос. 2. убрус који се ставља преко обредне чаше, путира.

па̀тент, -а м, мн. па̀тенти, ген. мн. па̀тенāтā [нем. Patent од фр. patent од лат. patens отворен, очигледан] 1. а. акт којим се творцу неког проналаска потврђује искључиво право на његову примену. б. сам проналазак; изум. 2. ист. наредба с високог места, указ, декрет, повеља. 3. врста копче на повлачење (на јакнама, панталонама и др. одећи). 4. фам. практична ствар, занимљив механизам; необична направа. ▲ **патент-брава** сигурносна брава с цилиндром; **патент-затварач** рајсфершлус; **патент-оловка** механичка оловка са заменљивим графитом.

патенти́рати, патѐнтӣрām, 3. л. мн. патенти́рајӯ свр. [в. патент] 1. добити патент (на нешто), стећи првенство или искључиво право коришћења неког изума, проналаска. 2. фиг. присвојити искључиво право на нешто.

па̀тентнӣ, -ā, -ō [в. патент] који се тиче патента, који припада патенту. ▲ ~ **уред** установа која прима и проверава пријаве патената, задужена је за контролу и издавање патентних права и помаже при регистрацији патената.

па́тер, -а м [лат. pater отац] 1. отац, родитељ. 2. титула католичких свештеника, посебно језуита. ▲ ~ **фамилијас** отац, глава породице, домаћин (по римском праву одлучивао је о животу и смрти свих чланова породице); ~ **патрије** (лат. pater patriae) 1. отац отаџбине: титула римских царева. 2. почасна титула људи с посебним заслугама за државу.

па́тера, -ē ж [лат. patera] жртвена посуда код старих Римљана.

патерналѝзам, -зма м, мн. патерналѝзми, ген. мн. патерналѝзāмā [лат. paternus очински] 1. заштитнички, ауторитаран однос владара односно власти према потчињенима, при чему благонаклоност владара замењује права грађана. 2. екон. настојање послодавца да бригом о запосленима умање утицај синдиката. ♦ **патерналѝстичкӣ.**

патернѝтēт, -е́та м [лат. paternitas према paternus очински] 1. порекло по оцу, очинство; правни однос оца према детету. 2. фиг. извор, порекло, ауторство.

патернòстер, -а м [лат. pater noster] рел. молитва „оченаш" на латинском. 2. свака већа лоптица у бројаницама, код које треба очитати „оче наш". 3. жарг. покретна трака с посудама постављеним у једнаким размацима, користи се нарочито код зидања високих кула: елеватор.

патѐтика, -ē ж, дат. патѐтици [в. патетичан, патос] 1. снажно, страствено одушевљење; занос. 2. патетично изражавање; претерано, извештачено подстицање осећања код слушалаца.

патѐтико прил. [итал. patetico] муз. свечано, осећајно, дирљиво.

патѐтичан, -чна, -чно [грч. pathētikós, в. патос] 1. који је пун патетике (патоса), осећајан, потресан, дирљив. 2. претерано изражајан; који на извештачен, театралан начин подстиче осећања и буди страсти.

-патија в. **-пат.**

па̀тина, -ē ж [лат. patina] 1. а. слој, превлака без сјаја (зеленкаста до црна) која се временом развија на предметима израђеним од бакра или бронзе. б. слој нанесеног талога (нечистоће из атмосфере, хемијске промене) на грађевинама и предметима. 2. фиг. обележје старине на предметима, у говору, у стилу уметничког стварања итд.

патини́рати, патѝнӣрām, 3. л. мн. патини́рајӯ свр. и несвр. [в. патина] пресвлачити, покривати, покрити патином; наносити вештачким путем неметалне превлаке на површину неких метала ради заштите од корозије.

пâтио, пâтија м [шп. patio] архит. дворишни простор унутар стамбене зграде, об. са зеленилом и фонтанама, често окружен стубовима.

пати́рати, пàтӣрām, 3. л. мн. пати́рајӯ свр̀ш. [в. пат] довести у пат позицију, у шаху.

патисѐрија, -ē ж [фр. pâtisserie] посластичарница, колачарница.

патѝшпањ, -а м = **патѝшпања,** -ē ж [итал. pan di Spagna шпански хлеб] врста сувог колача од брашна, јаја и шећера.

патлѝџан, -а и **патлѝџāн,** -а́на м, мн. патлѝџани и патлиџа́ни, ген. мн. патлѝџāнā и патлиџа́нā [тур. patlıcan од перс. bādiṅgān] бот. 1. повртна биљка месната плода, *Solanum lycopersicum*, парадајз. 2. **плави ~** повртна биљка са издуженим плодовима тамнољубичасте боје, *Solanum melongena*.

пато- [грч. páthos болест, бол, осећај] као први део речи означава оно што се односи на бол, болест.

патоа̑, -а̀а м [фр. patois] лингв. у Француској, дијалекатски говор изван књижевног језика, покрајинско наречје.

пā̀тогēн, -а, -о и **патòген,** -а, -о [в. пато-, -ген] који изазива болест, заразан (*~ процеси*, *~ бактерија*). ▲ **патогени микроорганизми** мед. заразне клице.

патогѐнеза, -ē и **патогенéза,** -ē ж [в. пато-, генеза] мед. наука о постанку и развоју неке болести.

патогнòмика, -ē ж, дат. патогнòмици [в. пато-, грч. gnṓmē сазнање] мед. наука о симптомима болести и постављању правилне дијагнозе.

патогнòмичан, -чна, -чно [в. патогномика] који је карактеристичан за неку болест, нпр. изглед лица, држање тела, кретање.

патогнòстичан, -чна, -чно [в. пато-, грч. gnōstikós сазнајни] који одређује, утврђује неку болест.

патогра̀фија, -ē ж [в. пато-, -графија] 1. мед. опис свих болести што их је пацијент преболео (тзв. медицинска биографија). 2. проучавање утицаја неке болести на радну способност болесника.

патòлог, -а м, мн. патòлози, ген. мн. патòлōгā [в. пато-, -лог] лекар стручњак за патологију, онај који се бави патологијом.

патолòгија, -ē ж [в. пато-, -логија] 1. грана медицине која се бави проучавањем узрока болести, болесних процеса и стања у организму. 2. скуп појава везаних за болест и њених последица; стање болесног организма.

патòлошкӣ, -ā, -ō [в. патологија] 1. који се односи на патологе и патологију (*~ налаз*). 2. који има својства болести; ненормалан, абнормалан, болестан (*~ појава*).

пā̀тос, -а м [грч. páthos доживљај, патња, страст] 1. а. дубоко осећање, занос, узбуђеност која се постиже средствима говорништва или уметности. б. књиж. у Аристотеловој поетици, узвишен и дирљив говор у трагедији који изазива осећај катарзе (прочишћења). 2. претерано повишен тон говора, пренаглашавање осећања, патетика.

пā̀тос, -а м [грч. pátos пут, стаза] под (посебно од даске).

патофизиолòгија, -ē ж [в. пато-, физиологија] мед. грана медицине која проучава патолошке промене функција ткива, органа и читавог организма настале због болести.

патофòбија, -ē ж [в. пато-, фобија] псих. осећај великог страха од болести, сличан хипохондрији.

патрѝјарх, -а м, мн. патрѝјарси, ген. мн. патрѝјāрхā и **патрѝјāрх,** -а́рха м, мн. патрија́рси, ген. мн. патрија́рхā [грч. patriárkhēs отац племена, рода, према patriá род, племе, лоза, árchein владати] 1. а. библијски праотац једног народа, посебно јеврејског, Аврам, Исак, Јаков. б. родоначелник израелских племена (12 Јаковљевих синова). 2. рел. а. врховни поглавар православне цркве (у Цариграду, Александрији, Јерусалиму, Москви, Србији, Грузији, Румунији, Бугарској, Украјини). б. у раном хришћанству, епископ једне од великих апостолских столица (Јерусалим, Рим, Антиохија, Александрија и Цариград). в. у католичкој цркви, назив за бискупе у Риму, Лисабону, Венецији, Јерусалиму, Западној и Источној Индији. 3. фиг. уважени старац, часни старац. ▲ **васељенски ~** највиши достојанственик православне цркве, са седиштем у Цариграду. ◆ **патрѝјархов** и **патрија́рхов**.

пàтријархàлан, -лна, -лно [в. патријарх] 1. својствен патријархату; који оцу породице придаје сва овлашћења. 2. који се придржава старих обичаја и схватања, а избегава све што је модерно; старински, конзервативан, традиционалан.

патријàрхāт, -а́та м [в. патријарх] 1. ист. облик родовске заједнице у којој је група људи повезана сродством по мушкој линији. 2. рел. а. достојанство патријарха (2). б. област којом управља врховни поглавар хришћанске православне цркве. 3. очево право, ситуација у којој дете припада очевој лози.

патријàршија, -ē ж [грч. patriarchía, в. патријарх] 1. црквено подручје под управом патријарха, састоји се из више епископија; патријархат. 2. а. црквено поглаварство којем је на челу патријарх. б. зграда, седиште у којем станује патријарх и где су смештене његове канцеларије. ◆ **патријàршијскӣ**.

пàтримонијāлан, -лна, -лно [нлат. patrimonialis] који се односи на патримонијум. 2. који припада очевом имању, који је наслеђен од оца, очински, наследни.

патрѝмо̄нијум, -а и **патрѝмо̄ниј,** -а м [лат. patrimonium] прав. 1. скуп имовинс, права и обавеза једне особе. 2. имање које припада деци после очеве смрти; очевина, наследство, баштина.

патрѝот(а), -ē м, мн. патрѝоти [грч. patriótes земљак] онај који воли своју земљу и свој народ, родољуб.

патриотѝзам, зма м [в. патриота, -изам] љубав према отаџбини, према своме народу, родољубље.

патрѝстика, -ē ж, дат. патрѝстици [в. патер] део теологије који се бави животима, списима и учењима црквених отаца (Иринеја, Августина, Оригена и др.), повезује античку филозофију и хришћанску догматику; патрологија.

патрѝстичкӣ, -а̄, -о̄ [в. патер] који се тиче старих црквених отаца или њихових дела. ▲ **патристичка литература** сва књижевност хришћанства од VII века коју су писали црквени оци.

пàтрӣцӣј, -а м, мн. пàтрӣцији [лат. patricius] 1. у старом Риму, припадник племићког сталежа (по рођењу) који се својим привилегијама разликовао од плебејаца. 2. у касној антици и Византији а. назив за највише грађанске и војне управљаче. б. почасна титула коју су византијски цареви додељивали истакнутим особама или страним владарима (без стварне власти). 3. припадник отменог рода, племић, великаш. ◆ **патрѝцӣјскӣ**.

патрицѝјāт, -а́та м [лат. patriciatus] 1. достојанство патриција, великашка титула. 2. патрицији као друштвени сталеж, племство, аристократија.

патро́ла, -е ж [нем. дијал. Patrol од фр. patrouille] воj. одред или група војника, полицајаца или ловаца којима је дужност да надзиру одређени терен, брину о безбедности кретања на одређеном терену; надзор, стража, извидница. ◆ **патролнӣ**.

патролѝрати, патрòлӣрā̄м, 3. л. мн. патролѝрајӯ несврш. [фр. patrouiller, в. патрола] вршити патролну службу, бити у патроли; обилазити терен ради надзора. 2. жарг. стално се кретати на неком одређеном подручју.

патролòгија, -ē ж [в. патер, -логија] теол. део историјске теологије која проучава живот и списе хришћанских писаца у првим вековима хришћанства; патристика.

патрòлџија, -ē м [в. патрола] војник из патроле, ноћни стражар.

пàтрōн, -о́на м, мн. патро́ни, ген. мн. патро́на [лат. patronus] 1. ист. у античком Риму, патриције који штити своје клијенте и слободњаке. 2. црквв. а. оснивач цркве, задужбине, бенефиција. б. светац који се слави као заштитник града, покрајине, еснафа и др. 3. стари назив за заповедника или власника рибарског чамца или мрежа; парун, парон. 4. онај који некога штити; покровитељ.

патро́на¹, -ē ж [лат. patrona] в. **патрòнеса**.

патро́на², -ē ж [нем. Patrone од фр. patron] 1. образац, калуп по коме се нешто израђује, шаблон. 2. чаура метка с барутним пуњењем, кáпислом и зрном. 3. уложак ваљкастог облика с бојом, мастилом и сл.; **картиџ** (в.).

патрона́жа, -ē ж [фр. patronnage, в. патрон] 1. патронат; заштита, покровитељство. 2. мед. активност лекара, медицинских сестара и др. која се тиче пружања здравствене помоћи на местима где људи живе и раде.

па̀тронā̀жни, -а, -о [в. патронажа] који се односи на патронажу. ▲ ~ **служба** патронажа (2).

патро̀на̄т, -а́та м, мн. патрона́ти, ген. мн. патрона́та̄ [лат. patronatus, в. патрон] 1. а. покровитељство, заштитништво. б. надлежност патрона. 2. рел. скуп привилегија које је Црква давала верницима који су градили, издржавали црквене зграде и сл. ♦ **патро̀на̄тскӣ.**

патро̀неса, -ē и **патронѐса,** -ē ж [фр. patronnesse] а. заштитница, покровитељица. б. угледна старија госпођа. в. она која приређује забаве у добротворне сврхе.

патро̀ним, -а и **патро̀нӣм,** -и́ма м = **патронӣмик,** -а м, мн. патронӣмици, ген. мн. патронӣмӣка̄ [грч. patrōnymikós, према patḗr отац, в. -оним] лингв. презиме изведено од имена оца или неког другог претка (нпр. Немањићи по Немањи, Лазаревићи по Лазару).

патронӣмичан, -чна, -чно, **патронӣмичкӣ,** а, -о и **патро̀нимскӣ,** -а, -о [в. патроним] назван по имену оца или другог претка.

патро̀цӣнијум, -а и **патро̀цӣнӣј,** -а м [лат. patrocinium] 1. ист. у античко доба, брига великих земљопоседника над сељацима који су им заузврат уступали своју земљу. 2. покровитељство, заштита.

патроцини́рати, патроцѝнӣра̄м, 3. л. мн. патроцини́рајӯ несврш. [лат. patrocinari] 1. штитити, помагати, узети под окриље. 2. бранити или заступати (кога, што) пред судом.

па̏уза, -ē и **па̀уза,** -ē ж, ген. мн. па̏ӯза̄ [лат. pausa од грч. paûsis застој] 1. привремени крађи прекид у чему; одмор, почивка, застој, предах. 2. прекид између чинова позоришне представе. 3. муз. а. одсуство тона у тачно одређеном трајању, према назнаци композитора. б. у нотама, знак паузе.

паузи́рати, па̏узӣра̄м, 3. л. мн. паузи́рајӯ сврш. и несврш. [в. пауза] направити паузу, предахнути; одмарати се, бити привремено без посла.

пауликија́нац, -а́нца м мн. [грч. Paulikianós] присталица пауликијанства.

пауликија́нство, -ства с [в. пауликијанац] рел. дуалистичко учење у првој половини VII века, утицало на каснију појаву богумилства.

па̀упер, -а м [лат. pauper сиромашан] соц. сиромах, бедник; онај који живи од милостиње.

пауперӣзам, -зма м [в. паупер, -изам] сиромаштво, беда, оскудица, сиротиња.

паупериза́ција, -ē ж [в. паупер] соц. масовно осиромашење становништва или једног друштвеног слоја, материјално пропадање народа, нарочито у доба економских криза.

паупѐризовати, -ујēм и **па̀уперизовати,** -ујēм сврш. и несврш. [в. паупер] претворити, претватати у сиромаха; (о)сиромашити (друштвени слој, државу).

па̏ус, -а м в. **па̏ус-па̀пӣр.**

па̏ус-па̀пӣр, па̏ус-папи́ра м [нем. Pauspapier] врста специјалног полупрозирног папира који служи за прецртавање, копирање, преснимавање, или у припреми рукописа за штампу.

паӯша̄л, -а́ла м, мн. пауша́ли, ген. мн. пауша́ла̄ [нем. Pauschale] износ одређен отприлике, глобално; прорачунска, предрачунска свота.

паӯша̄лан, -лна, -лно [нем. pauschal] 1. финанс. одређен отприлике, на основу процене. 2. фиг. напамет, без образложења изречен, произвољан (~ *оцена*).

па̏ф узв. [нем. paff] 1. узвик који подражава ударац, пуцањ и сл. 2. изненађен, запањен, пренеражен, скамењен (*остати* ~).

па̀фта, -ē ж, ген. мн. па̏фта̄ и па̏фтӣ [тур. pafta од перс. bāfte откан, украшен везом] 1. већа метална копча на женском појасу или на ношњи. 2. појас којим се опасују жене и свештеници. 3. метална спона, спојка, метална гривна (на пушци).

па̏ха, -ē ж, ген. мн. па̏ха̄ [тур. pah део] посуврашена ивица тканине, поруб, обруб.

пахà̀ли прид. индекл. [тур. pahalı од paha, beha од перс. behā цена, вредност] који има високу цену; скуп, скупоцен, вредан.

пахи-, пахо- [грч. pakhýs дебео, задебљао] као први део речи означава: дебео, задебљан, згуснут, стврднут.

пахигѝрија, -ē ж [в. пахи-, gyrós круг] мед. урођени поремећај у развоју мозга, са задебљањем и изобличењем вијуга и менталном заосталошћу.

пахѝдерм, -а м [в. пахи-, грч. dérma кожа] зоол. дебелокожац.

пахидѐрмија, -ē ж ж [в. пахидерм] мед. болест задебљања коже.

пахлâви, -ја = **пехлêви,** -ја м [перс. Pahlawí] 1. новчана јединица у Ирану (Персији). 2. име персијског језика у доба Сасанида, мешавина персијског и семитског језика.

пахохѝлија, -ē ж [в. пахи-, грч. kheîlos усна] мед. урођена задебљалост усана.

пâц,- пâца, дат. и лок. пáцу м [нем. Beize] кулин. слана вода са зачинима у којој се држи месо (посебно дивљач) пре припремања за јело; саламура, маринат.

пàцер, -а и **пâцер,** -а м [нем. Patzer] 1. неспретњаковић, шепртља, незналица. 2. слаб играч шаха.

пацѝјент, -а м, пацѝјенти, ген. мн. пацѝјенāтā (ж. **пацѝјенткиња,** -ē) [лат. patiens према pati патити] онај који болује, болесник (под надзором лекара).

пацијѐнција, -ē ж [лат. patientia] стрпљивост, стрпљење.

пацѝсцент, -а м, мн. пасцѝсценти, ген. мн. пасцѝсценāтā [лат. paciscens према pacisci споразумевати се] онај који закључује уговор, уговорна страна, уговорник.

пацифѝзам, -зма м [лат. pacificus миротворан, према pax ген. pacis мир, facere чинити] идејно-политички и културолошки покрет који је против сваког облика рата и захтева разрешење сукоба мирним путем, миротворство.

Пацѝфик, -а м [лат. (mare) Pacificum] геогр. Тихи океан.

пацифѝкāл, -ála м, мн. пацификáли, ген. мн. пацификáлā [млат. pacificale од лат. pacificus миротворан] у католичкој цркви, кутија за чување хостије.

пацифѝкāтор, -а м [лат. pacificator, в. пацификовати] онај који успоставља мир, измиритељ, миротворац.

пацификáција, -ē ж [лат. pacificatio, в. пацификовати] 1. успостављање мира у земљи која је захваћена ратом или коју потресају унутрашњи немири; смиривање, стишавање, помирење. 2. гушење побуне.

пàцификовати, -ујēм и **пацифицѝрати,** пацифѝцирāм, 3. л. мн. пацифицѝрајў свршн. и несвршн. [лат. pacificare, в. пацифизам] 1. успоставити мир, стишати, стишавати сукобе. 2. угушити побуну у некој држави или области.

пацѝфист(а), -ē м, мн. пацѝфисти (ж. **пацѝфисткиња,** -ē) [в. пацифизам] онај који решава спорове мирним путем, присталица пацифизма. ◆ **пацифѝстичкӣ.**

пацифицѝрати = **пàцификовати** (в.)

пацѝфичкӣ, -ā, -ō [в. Пацифик] геогр. који се односи на Пацифик, тихоокеански.

пàчāвра, -ē ж, ген. мн. пàчāврӣ [тур. paçavra од перс. pārče-i ūre] 1. комад старог, поцепаног дела одеће који се користи само за чишћење и отирање; безвредна крпа. 2. фиг. човек без карактера.

пачàриз, -а м [тур. paçarız, çapraz од перс. čapu-rāst лево-десно] неприлика, незгода, штета, квар.

пàчворк, -а м, мн. пàчворци, пâчвōркā [енгл. patchwork, према patch закрпа, уметак и work рад] 1. покривач или одевни предмет од комадића тканине различитих боја састављених у целину. 2. тканина која имитира такав ручни рад.

пàчули, -ја м [фр. patchouli од тамил.] мирисна индијска биљка, *Pogostemon cablin*, и уље добивено из лишћа биљке; користи се за парфеме.

пâша, -ē м, ген. мн. пâшā и **пàша,** -ē м [тур. paşa, првобитно başa] 1. титула високих војних и цивилних великодостојника у Турској и неким другим муслиманским државама. □ **живети као ~** живети раскошно, у обиљу.

пашàјлија, -ē м **пашàлија,** -е м [тур. paşalı, в. паша] онај који је у служби паше.

пашàлук, -а м, мн. пашàлуци, ген. мн. пашàлўкā [тур. paşalık, в. паша] 1. а. највећа територија у Османском царству, покрајина којом управља паша (*Београдски ~, Босански ~*). б.

чин и звање паше. 2. фиг. пеј. област којом се самовољно управља.

пàшквила = **пàсквила** (в.)

пâшта, -ē ж, ген. мн. пâштā [итал. pasta] в. **пашташȕта.**

паштафàжӧл, -о́ла м [итал. pasta e fagioli, в. фажол] кулин. покр. јело од макарона с пасуљем.

пашташȕта, -ē ж [итал. pasta asciutta суво тесто] кулин. покр. тестенине (макарони, шпагети, резанци и сл.) с преливом од парадајза, меса итд. и струганим сиром.

паште́та, -ē ж [нем. Pastete од итал. pastetta] 1. кулин. намаз од уситњеног меса (џигерице, рибе, дивљачи и сл.), масти и зачина. 2. вој. врста нагазне мине округлог облика.

паштȉцāда, -ē ж [итал. pasticciata] кулин. специјалитет од говеђег меса у сосу с вином.

пâшто, -а м један од назива за авгански језик (говори се у Авганистану и Пакистану).

пèāн[1], -а́на м [лат. paean од грч. Paián исцелитељ, епитет Аполона] 1. у старој Грчкој, победничка песма (првобитно намењена Аполону); песма захвалница, песма у славу, хвалоспев. 2. метр. четвороделна стопа са неодређеним бројем дужина.

пèāн[2], -а́на м, мн. пеа́ни, ген. мн. пеа́нā [по француском хирургу Ж. Е. Пеану (1830–1898)] хируршка справа с копчом на врху, служи за заустављање крварења из крвних судова.

Пе̏гāз, -а м [грч. Pēgasos] ж 1. митол. крилати коњ Зевсов, постао је из Медузине крви кад јој је Персеј одрубио главу; од удара његова копита избио је извор воде Хипокрена, која је надахњивала песнике. 2. фиг. симбол песничке инспирације, надахнућа. 3. астрон. назив великог сазвежђа на северној полулопти.

пе́гел, -а м [нем. Pegel] техн. справа за мерење водостаја подељена на степене, водомер.

пегијàтрија, -ē ж [грч. pēgē извор, в. -ијатрија] мед. лечење минералним водама.

пе́гла, -ē ж, ген. мн. пе́глӣ [нем. Bügel(eisen)] справа за глачање тканине, глачало, утија.

пе́глати, пе̑глāм и, обичније, **пе̑глати,** -ām несврш. [в. пегла] 1. исправљати (пеглом) тканине, глачати. 2. жарг. а. грдити. б. досађивати. в. говорити улепшано (о коме, чему).

пе̏глер, -а м (ж **пе̏гле̏рка,** -ē ж, дат. пе̏гле̏рки, ген. мн. пе̏гле̏ркӣ) [в. пегла] особа којој је пеглање главно занимање.

пеглѐрāј, -а́ја, мн. пеглера́ји, ген. мн. пеглера́јā [в. пегла] а. занатска радња за пеглање. б. одељење за пеглање (нпр. у болницама, ресторанима, хотелима и сл.).

пегмàтит, -а и **пегмàтӣт,** -и́та м [грч. pēgma, pēgmatos веза, оквир] минер. врста зрнасте руде у облику жила, вулканског порекла.

пед-[1], **педо-**[1] [грч. paîs, paidós дете, дечак] као први део речи означава оно што се тиче детета, оно што је у вези са дететом, дечји.

пед-[2], **педо-**[2] [грч. pédon земља, тло] као први део речи означава оно што је у вези са земљом.

педàгог, -а м, мн. педàгози, ген. мн. педàгōгā [грч. paidagōgos, в. пед-, ágein водити] стручњак за педагогију; васпитач, учитељ, наставник.

педагòгија, -ē ж [грч. paidagōgía, в. педагог] скуп знања о методама, средствима и законима васпитања и обучавања, наука о васпитању, вештина васпитања.

педагòгика в. **педагòгија.**

педагòгист(а), -ē м, мн. педагòгисти [в. педагогија] в. **педàгог.**

педàгошкӣ, -ā, -ō [в. педагог] 1. који се односи на педагоге и на педагогију. 2. који одговара начелима правилног васпитања.

пèдāл, -а́ла м = **педа́ла,** -ē ж м [фр. pédale од лат. pedalis ножни] 1. папучица (у аутомобилу, на бициклу); уопште, полуга на машинама и возилима која се покреће ногом; подножник, подножница. 2. муз. а. на оргуљама, харфи и клавиру, уређај који се покреће ногом; намена му је различита (за свирање, за мењање карактера звука и сл.). б. педални тон, в. **пèдāлнӣ.** 3. жел. полуга уграђена у шине која при проласку воза отвара или затвара електричну струју за сигнализацију.

педàлӣн, -и́на м = **педали́на,** -ē ж [в. педал] чамац за рекреацију на води (об. за двоје), покреће се окретањем педала.

пѐдāлнӣ, -ā, -ō [в. педал] који се тиче педала, који припада педалу. ▲ **~тон** муз. тон који се држи током више тактова, у најдубљој деоници композиције.

пѐдант, -а м, мн. пѐданти, ген. мн. пѐданāтā [нем. Pedant од итал. pedante, нејасног порекла] 1. онај који је претерано савестан, строго држи до формалних захтева, надриучењак, формалиста. 2. пеј. особа која се исцрпљује у формама, придаје огромну важност ситницама; цепидлака, ситничар.

педàнтан, -тна, -тно [в. педант] 1. уредан, брижљив, тачан. 2. који цепидлачи, који је досадан због придавања важности ситницама, ситничав.

педантѐрија, -ē ж [фр. pédanterie, в. педант] 1. претерана строгост и савесност у обављању послова. 2. придавање важности безначајним ситницама; ситничарење, цепидлачење.

педантѝзам, -зма м [нлат. pedantismus, в. педант] = **педантѐрија** (в.)

педàнтнōст, -ости ж [в. педант] особина онога ко је педантан.

пѐдел, -а м, мн. пѐдели, ген. мн. пѐдēлā [нем. Pedel од срлат. pedellus] универзитетски, школски или судски послужитељ.

пѐдепса, -ē ж, ген. мн. пѐдепсӣ [нгрч. epaídepsa од грч. paideúein подучавати] казна која се користи у васпитне сврхе у школама.

педѐпсати, -āм свр. и несвр. [в. педепса] казнити, кажњавати; јавно (ио)кудити, критиковати.

пе́дер, -а м [в. педераст] 1. мушкарац који осећа полни нагон према особама истог пола, **хомосексуалац** (в.). 2. жарг. вулг. а. непредузимљива, инертна особа; млакоња. б. некарактерна особа, покварењак.

пе́дераст, -а, -о [грч. paiderastḗs према paîs, paidós дете, дечак, erastḗs љубитељ, љубавник] 1. хомосексуалац који има наклоност према дечацима, педофил. 2. хомосексуалац уопште.

педерàстија, -ē ж [грч. paiderastía љубав према дечацима, в. педераст] мушка хомосексуалност, посебно склоност према дечацима.

педѝгрē, -èа м, мн. педигрèи, ген. мн. педигрéā (уоб. **педигрē,** -èа) [енгл. pedigree родослов од стфр. pié de grue ждралова нога (због сличности с линијама у генеалошком стаблу)] 1. документ који садржи податке о пореклу, тежини, приплодној способности и раси животиња; родовник, родословно стабло, лоза. 2. фиг. информације које се тичу порекла и образовања у раду неке особе. 3. жарг. порекло из боље грађанске куће.

педигри́рати, педѝгрӣрам, 3. л. мн. педигри́рајӯ свр. [в. педигре] снабдети педигреом, одредити (коме) педигре.

педѝјатар, -тра м, мн. педѝјатри, ген. мн. педѝјатāрā [в. педијатрија] мед. специјалиста за педијатрију, лекар за дечје болести.

педијàтрија, -ē ж [в. пед-[1], -ијатрија] мед. грана медицине која проучава дечје болести, физички и психички развој детета.

пѐдикеб, -а м [енгл. pedicab од лат. pes, pedis нога, енгл. cab кочија] колица за путнике на три точка, покрећу се педалом (заменила некадашње рикше).

педѝкēр, -е́ра м, мн. педике́ри, ген. мн. педике́рā (ж **педѝкēрка,** -ē, дат. педѝкēрки, ген. мн. педѝкēркӣ) [в. педикир] особа медицинске струке која стручно врши негу стопала и ноката, бави се педикуром. ◆ **педѝкēрскӣ**.

педѝкӣр, -и́ра м [фр. pédicure од лат. pes, pedis нога, cura брига] 1. нега стопала, сечење и чишћење ноката, уклањање жуљева и сл. 2. (ж **педѝкӣрка,** -ē, дат. педѝкӣрки, ген. мн. педѝкӣркӣ) в. **педѝкēр**.

педики́рати, педѝкӣрām, 3. л. мн. педики́рајӯ несвр. [в. педикир] радити посао педикира.

педикулóза, -ē ж [нлат. pediculosis од лат. pediculus ваш, в. -оза] мед. болест добијена од вашију, вашљивост.

педику́ра, -ē ж в. **педѝкӣр** (1).

пѐдлер, -а м [енгл. peddler] онај који продаје робу по кућама; покућар, торбар.

педо-[1] в. **пед-[1]**.

педо-[2] в. **пед-[2]**.

педогѐнеза, педогенéза, -ē ж [в. педо-[1], генеза] биол. партогенетски развој јајних ћелија код полно незрелих инсеката, нпр. код ларви неких врста мува.

педо̀лог, -а м, мн. педо̀лози, ген. мн. педо̀лōгā [в. педологија] стручњак за педологију.

педолò̀гија, -ē ж [в. педо-[2], -логија] 1. геол. наука која се бави истраживањем постанка и развитка тла. 2. агр. проучавање особина тла, његових физичких, хемијских и биолошких својстава.

пе̏дометар, -тра м, мн. пе̏дометри, ген. мн. пе̏дометā̀рā [нем. Pedometer од лат. pes, pedis нога, в. -метар] апарат за мерење преваљеног пута пешице, бројило учињених корака, подометар.

педопсихијà̀трија, -ē ж [в. педо-[1], психијатрија] мед. грана психијатрије која проучава душевне болести деце.

педопсихолò̀гија, -ē ж [в. педо-[1], психологија] мед. део психологије који проучава психички развој деце од рођења до адолесцентног доба; дечја психологија, развојна психологија.

пе̏дотрӣб, -а м [грч. paidotribēs, в. педо-[1], tribein терати на нешто] плаћени водитељ телесних (гимнастичких) вежби код старих Грка.

педò̀фил, -а и **педò̀фӣл,** -и́ла м, мн. педò̀фили и педофи́ли, ген. мн. педò̀фӣлā и педофи́лā [в. педофилија] псих. особа која напаствује децу, болесник од педофилије.

педофӣ́лија, -ē ж [нлат. pedophilia, в. педо-[1], -филија] псих. сексуална склоност одрасле особе према деци.

пе̏доцӣд, -а и **педò̀цӣд,** -и́да м [в. педо-[1], -цид] убијање деце као део плана геноцидних радњи.

пе̏жоратив в. **пе̏јоратив**.

пе̏жоратӣван в. **пе̏јоратӣван**.

позáда, -ē ж [фр. pesade од итал. posata] сп. фигура у коњичком спорту, пропињање коња у месту на задњим ногама.

пе̏за̀нте прил. [итал. pesante] муз. тешко, сасвим споро, достојанствено.

пѐзевенк, -а м, мн. пѐзевенци, ген. мн. пѐзевēнкā и **пезѐвенк,** -а м, мн. пезѐвенци, ген. мн. пезѐвēнкā [тур. pezevenk од перс. pāzeng] 1. подводач, сводник. 2. покварењак, пропалица.

пезевѐнкуша, -ē ж [в. пазевенк] подводачица.

пезѐта, -ē ж, ген. мн. пезе́тā и **пѐзета,** -ē ж, ген. мн. пе̏зētā [шп. peséta] новчана јединица у Шпанији, од 1868. године до увођења евра.

пејгà̀мбер, -а м [тур. peygamber од перс. peygāmber гласник] у исламу, Божји посланик, верник; пророк.

пејера́ција, -ē ж [нлат. pejeratio од лат. periurare криво се заклети] лажно заклињање, кршење речи; вероломство, кривоклетство.

пѐјзāж, -а́жа м, пејза́жи, ген. мн. пејза́жā [фр. paysage предео] непр. **пѐјсāж** 1. предео, крај, крајолик. 2. лик. представљање једног краја, предела, крајолика на цртежу, слици. 3. фиг. опис неке ситуације, стања.

пејзà̀жист(а), -ē м, пејзà̀жисти [фр. paysagiste, в. пејзаж] ликовни уметник који слика пејзаже; непр. **пејсà̀жист(а)**.

пе̏јоратӣв, -а м [нлат. peiorativus, према peior гори] лингв. реч или израз с погрдним значењем.

пе̏јоратӣван, -вна, -вно [в. пејоратив] погрдан, ниподаштавајући; који даје ружан смисао, који нагрђује.

пејора́ција, -ē ж [нлат. peioratio, в. пејоратив] погоршавање; нагрђивање, ружење.

пе́џпербек, -а м [енгл. paperback корице од хартије] цепна књига у брошираном издању. ▲ **пејпербек-издање** издање у меком повезу, с великим тиражом и ниском продајном ценом.

пѐјсāж непр. в. **пѐјзāж**.

пејсà̀жист(а) непр. в. **пејзà̀жист(а)**.

пе̏јсмејкер, -а м [енгл. pacemaker, према pace ритам, make правити] 1. мед. апарат који се уграђује у тело болесника да би електронским импулсима стимулисао рад срчаног мишића. 2. сп. жарг. тркач који у првом делу трке (на средње или дуге стазе) диктира појачан темпо како би фаворити остварили врхунски резултат; зец.

пе́џер, -а м, мн. -и [енгл. pager] мали електронски преносни апарат који кориснику омогућава да на сваком месту прими звучни сигнал или кратку писмену поруку.

пе́џинг, -а м [енгл. paging, в. пејџер] комуникација помоћу пејџера.

пекатифо̀бија, -е̄ ж [лат. peccatum грех, в. фобија] псих. нарочито изражен или болестан страх од греха.

пе̏ке = **пе̏ки** узв. [тур. peki од pek izi врло добро] покр. заст. у реду, важи, слажем се, лепо.

пекине́зер, -а м [нем. Pekineser према енгл. Pekin(g)ese пекиншки] мали пас дуге длаке, пореклом из Кине, пекиншки псић.

пѐкмез, -а м [тур. pekmez од перс. begmāz] густа укувана маса која се добија од воћа с додатком шећера или без њега. 2. пеј. а. размажено, плачљиво дете, маза; б. физички или психички преосетљива особа, слабић.

пексӣја̄н, -а́на м, вок. пе̏ксијане, мн. пексија́ни, ген. мн. пексија́на̄ [в. пексин] 1. нечист, неуредан човек, прљавко. 2. фиг. рђав, лош човек. 3. онај који не припада исламској вери, иноверац, ђаур(ин).

пексӣмит, -а м [тур. peksimet од перс. peksimāt од нгрч. paxamádion] покр. дуготрајно, добро печено или осушено пециво; двопек.

пѐксин, -а , -о [тур. peksin] покр. 1. нечист, упрљан, неуредан. 2. фиг. рђав, нечастан. 3. у именичком значењу = **пексӣја̄н** (в.)

пѐксинав, -а, -о [в. пексин] = **пѐксин** (1, 2).

пексӣнити, пѐксӣнӣм несврш. [в. пексин] чинити да нешто постане пексино, кањати, скрнавити.

пексӣнлук, -а м, мн. пексӣнлуци, ген. мн. пексӣнлӯка̄ [в. пексин] покр. 1. прљавштина, нечистоћа. 2. а. неприлично, нечасно дело; покварењаштво. б. недоличан, ружан поступак; брљотина, свињарија.

пѐктӣн, -и́на м [грч. pēktós згрушан, густ, чврст] органска материја биљног порекла, користи се за производњу воћних желеа. ◆ **пѐктӣнскӣ**.

пекто̀ра̄л, -а́ла м, мн. пекторали, ген. мн. пекторала̄ [срлат. pectorale од pectoralis прсни] 1. крст који носе виши католички свештеници и мисионари. 2. украсна плочица коју на грудима носе јеврејски свештеници. 3. зоол. грудна пераја. 4. анат. а. грудни оклоп. б. грудни мишићи. 5. фарм. лек који олакшава избацивање шлајма, експекторанс.

пе̏кторӣја̄лан, -лна, -лно [срлат. pectoralis прсни] 1. прсни, грудни. 2. који служи као лек за прса, плућа.

пе̏кулијӣја̄ран, -рна, -рно [лат. peculiaris властити, лични] 1. посебан, чудан, другачији од уобичајеног. 2. који је својствен искључиво једној особи или групи. ▲ **пекулијарно имање** в. **пе̏кӯлијум**; **пекулијарно кретање** астрон. властито кретање звезда у свемиру.

пе̏кӯлијум, -а и **пе̏кӯлӣј,** -а м [лат. peculium] прав. имање које је у власништву искључиво једне особе или неке групе.

пе̏кунијӣја̄ран, -рна, -рно [лат. pecuniarius од pecunia новац] новчани, који је изражен у новцу, који се односи на новац.

пелагӣзам, -зма м [в. пелагијал] мед. морска болест.

пелагӣја̄л, -а́ла м [грч. pélagos отворено море] 1. подручје отвореног мора. 2. зоол. целокупан биљни и животињски свет који живи на отвореном мору и није везан за дно.

пе̏лагијӣја̄лан, -лна, -лно [в. пелагијал] 1. који се односи на отворено море, океан; морски, океански. 2. који живи на пучини, у дубоком мору или океану.

пелагијанӣзам, -зма м [према калуђеру Пелагију из V века] рел. учење по којем човек властитим силама може стећи спасење; због одбацивања наследног греха, крштења и Божје милости проглашено од Цркве јеретичким.

пела̀гичан, -чна, -чно [грч. pelagikós] в. **пе̏лагијӣја̄лан**.

пѐлагра, -е̄ ж [итал. pellagra од pelle кожа, уп. подагра] мед. обољење коже, пробавних органа и живаца изазвано недостатком витамина Б у исхрани.

пе̏лагрӣо̄зан, -зна, -зно [в. пелагра] мед. који болује од пелагре.

пеларго̀нија, -е̄ ж [грч. pelargós рода] бот. украсна биљка с белим цветовима у облику птичјег кљуна, *Pelargonium*.

пе̏лвиметар, -тра м [в. пелвис, в. -метар] мед. апарат за мерење женске карлице.

пе̏лвис, -а м [лат. pelvis] анат. карлица.

пелѐгрӣн, -и́на м, мн. пелегри́ни, ген. мн. пелегри́нā [итал. pellegrino од лат. peregrinus стран] заст. ходочасник (код католика), хаџија (код православаца и муслимана).

пѐленг, -а м, мн. пѐлензи, ген. мн. пѐлēнгā [хол. peling] 1. угао који правац компасне игле образује с правцем осматраног објекта. 2. авиј. бојни поредак у коме се авиони или ескадриле постројавају степенасто један за другим.

пелѐнгā̀тор, -а м [в. пеленг] пом. уређај на компасу помоћу којег се одређује пеленг тачака на копну или објеката на мору.

пеленги́рати, пелѐнгӣрāм, 3. л. мн. пеленги́рајӯ свр. и несвр. [в пеленг] 1. пом. одредити, одређивати угао између правца компасне игле и правца осматраног објекта. 2. лоцирати емисиону радиостаницу помоћу радиопеленгатора (в.). 3. лоцирати извориште звука хватањем емитованих звукова.

пелери́на, -ē ж [фр. pélerine од pélerin ходочасник] дужи или краћи огртач без рукава, с прорезима за руке.

пели̏ва̄н, -а́на = **пехли̏ва̄н,** -а́на м, вок. пе̏(х)ливā̀не, мн. пе(х)лива́ни, ген. мн. пе(х)лива́нā [тур. pehlivan од перс. pehlewān] 1. етнол. артиста који изводи акробације у ваздуху на затегнутом ужету или жици. 2. борац у народном рвању, рвач. 3. јунак, витез. 4. фиг. а. онај који свесно тежи постизању спољашњих ефеката. б. комедијаш, лакрдијаш. ◆ **пели̏ва̄нскӣ** и **пехли̏ва̄нскӣ**.

пелива́нити, пели̏ва̄нӣм = **пехлива́нити,** пехли̏ва̄нӣм несврш. [в. пеливан] изводити акробације на затегнутом ужету или жици.

пелива̀нлук, -а = **пехлива̀нлук,** -а м, мн. пе(х)лива̀нлуци, ген. мн. пе(х)лива̀нлӯкā [в. пеливан] 1. артистичка вештина, занимање пеливана. 2. фиг. ђаволство, враголија, несташлук.

пели̏ка̄н, -а м, мн. пеликáни, ген. мн. пеликáнā [лат. pelicanus од грч. pelekán] зоол. велика, бела тропска птица пливачица с кукастим кљуном на коме виси кожна врећица за спремање хране, *Pelecanus onocrotalus*; несит, гем. 2. марка наливпера и другог прибора за писање. 3. мед. инструмент за вађење зуба.

пели̏кула, -ē ж [лат. pellicula кожица] зоол. спољашњи слој протоплазме код праживотиња.

пѐлӣр, -и́ра м [фр. pelure кожица] танка хартија у листовима, за авионска писма или за копије.

пели́ти, -и́тā м мн. [грч. pēlós глина, в. -лит[1]] геол. седиментно камење настало од блата и муља.

пѐлмēл, -а м [фр. pêle-mêle] оно што је неуредно, набацано; мешавина, збрка, дармар; уп. **мӣшмаш**.

пелои́ди, -и́дā м мн. [грч. pēlós глина] минер. лековите природне материје настале геолошким процесима, помешане с водом користе се за купке и облоге.

Пѐлопс, -а м [грч. Pélops] митол. у старогрчкој митологији син лидијског краља Тантала, краљ Елиде и освајач Пелопонеза, по коме је ово полуострво добило име.

пело̀та[1], -ē ж, ген. мн. пело́тā [фр. pelote лопта, клупко] сп. народна баскијска игра с лоптом, раширена у Шпанији, Француској и САД; састоји се у одбијању лопте од зида жљебастим штапом унутар обележеног игралишта, док се поени рачунају слично онима у тенису.

пело̀та[2], -ē ж, ген. мн. пело́тā [шп. pelota] пом. мали јужноамерички чамац од прућа.

пѐлта, -ē ж, ген. мн. пѐлтӣ [лат. pelta од грч. péltē] ист. код старих Грка мали, лаган штит у облику полумесеца.

пѐлта̄ст, -а́ста м, мн. пелта́сти, ген. мн. пелта́стā [лат. peltasta од грч. peltastēs] ист. воj. у античкој Грчкој пешак с пелтом; војник са штитом.

пѐлте, -ета с [тур. pelte] слатко од дуња.

пѐлуцӣдан, -дна, -дно [лат. perlucidus, pellucidus] прозиран, прозрачан, полупровидан.

пѐлц, -а м, мн. пѐлцови, ген. мн. пѐлцо̄вā [нем. Pelz] 1. крзно неких животиња обрађено за израду одеће. 2. бунда од таквог крзна.

пѐлцер, -а м, мн. -и [нем. Pelzer] пољопр. калем, цеп; младица.

пѐлцмантӣл, -а м [нем. Pelzmantel] дуг женски крзнени капут; бунда.

пе̏лцовати, -ујем̄ свр̄ш. и несвр̄ш. [в. пелцер] 1. пољопр. цепити, калемити. 2. мед. вакцинисати против заразних болести.

пељмѐни, -а м мн. [рус. пельмени] руско јело, врста ваљушака пуњених месом.

пѐмбе прид. индекл. [тур. pembe од перс. penbe памук] покр. ружичаст, црвенкаст, руменкаст.

пѐмикан, -а м [енгл. pemmican од егз.] осушено и конзервирано месо, по методу преузетом од северноамеричких Индијанаца.

пѐмфигус, -а м [нлат. pemphigus од грч. pémphix плик, бубуљица] мед. хронично кожно обољење с гнојним мехурима, пликовица.

ПЕН [енгл. скр. P.E.N. од (International Association of) Poets, Playwrights, Editors, Essayists and Novelists] ▲ **Пен-клуб** међународно струковно удружење посленика писане речи, основано 1921. године.

пе̏на, -е̄ ж [итал. penna] покр. 1. перо; перо за писање. 2. перјаница, украс од перја као део ношње.

пе̏на, -е̄ ж [лат. poena казна] прав. мера или поступак који се изричу због учињеног преступа или пропуста; казна. ▲ **суб пена** в. **sub poena**.

пе̏нал[1], -а́ла м, мн. пена́ли, ген. мн. пена́ла̄ [лат. poenalis казнени] 1. новчана казна за неиспуњење обавеза преузетих уговором. 2. сп. жарг. а. казнени ударац због прекршаја у голманском простору: у фудбалу једанаестерац, у рукомету седмерац. б. прекршај у кошарци. в. у одбојци снажан смеч који се изводи непосредно изнад мреже и раније од обичног смеча.

пе̏нал[2], -а́ла м, мн. пена́ли, ген. мн. пена́ла̄ [лат. penna перо] заст. кутија за пера, оловке и гумице, перница.

пенали̏зам, -зма м [в. пенал] ист. на старим европским универзитетима деспотско и насилно понашање старијих студената према млађима.

пенàлтик, -а м, мн. пенàлтици, ген. мн. пенàлтӣка̄ [енгл. penalty kick казнени ударац] = **пе̏нал**[1] (2) (в.)

пена́ти, -а́та̄ м мн. [лат. Penates] ист. код старих Римљана кућни богови, заштитници сваке породице и државе.

пендѐнтан, -тна, -тно [лат. pendens од pendere висити] 1. фиг. који је неизвестан, неодређен, неодлучан, који зависи од нечега. 2. прав. који је у поступку чији исход није известан. 3. трг. који још није за књижење.

пѐндрек, -а м, мн. пѐндреци, ген. мн. пѐндрēка̄ [нем. Bärendreck] полицијска палица од тврде гуме.

Пенѐлопа, -е̄ ж [грч. Pēnelópē] 1. Одисејева жена и Телемахова мајка, коју ни двадесетогодишње мужевљево одсуство није спречило да разним лукавствима одбије многобројне просце и дочека његов повратак из Тројанског рата. 2. фиг. одана жена, симбол брачне верности.

пе̏неплēн, -а м [енгл. peneplain (peneplane) од лат. paene скоро, готово, planus раван] геол. благо заталасана, скоро равна површина земље настала у стабилним климатским условима деловањем воде, ветра и леда.

пенетрàнтан, -тна, -тно [лат. penetrans, в. пенетрирати] 1. који лако продире или прожима нешто, продоран. 2. фиг. који брзо и лако схвата, проницљив, оштроуман.

пенетра́ција, -е̄ ж [лат. penetratio, в. пенетрирати] 1. продирање, пробијање уопште. 2. мед. продирање пениса у вагину. 3. економско или културно продирање једне земље у другу. 4. разливање или продирање кроз пукотине и споре. 5. фиг. способност разумевања и мисаоног понирања у суштину, интелектуална проницљивост.

пенетри́рати, пенѐтрӣра̄м, 3. л. мн. пенетри́рајӯ свр̄ш. и несвр̄ш. [лат. penetrare] 1. продирати у нешто, пробијати се, прожимати нешто. 2. фиг. проникнути у смисао нечега, схватити, докучити.

пе́нзија, -е̄ ж [нем. Pension од лат. pensio] 1. месечна новчана принадлежност особе којој је престала активна служба због истека радног века, болести или повреде, мировина. 2. друштвени статус особе која прима такву врсту принадлежности. ◆ **пѐнзио̀нӣ** и **пѐнзӣјскӣ**.

пензио̀нер, -е́ра м, мн. пензионе́ри, ген. мн. пензионе́ра̄ [фр. pensionnaire, в. пензија] 1. човек у пензији, умировљеник. 2. пеј. онај који

има старачке манире и навике, који није од користи. ◆ **пензио̀нёрскӣ**.

пензио̀нисати, -шём свршн. и несвршн. [фр. pensionner, в. пензија] превести, преводити из активне службе у пензију, умировити, умировљавати.

пе́нзум, -а и **пе́нсум,** -а м [нем. Pensum од лат. pensum одмерено] заст. дневна обавеза, задужење; ђачки задатак.

пе̏нӣ, -ӣја м, мн. пе̏нӣји, ген. мн. пе̏нӣја̄ [енгл. penny] 1. стоти део британске фунте. 2. у САД, фамилијарни назив за цент.

-пенија [грч. penía немаштина, оскудица] као други део сложенице об. у медицинској терминологији са значењем одсуства или недовољне количине чега.

пе́нис, -а м, мн. пе́ниси, ген. мн. пе̏нӣса̄ [лат. penis] анат. спољашњи мушки полни орган.

пенитѐнција, -ē ж [лат. poenitentia] рел. кајање, покајање, испаштање; код католика дела покајања која грешнику одређује свештеник; уп. **епити̏мија**.

пенитенцӣ̀ја̄р, -а́ра м, вок. пе̏нитенцијā-ру/пе̏нитенцијā̄ре, мн. пенитенцијáри, ген. мн. пенитенцијáрā [нлат. poenitentiarius, в. пенитенција] рел. 1. код католика свештеник, об. кардинал, с посебним овлашћењем да даје диспензе (в.) и разрешује од највећих грехова. 2. ист. врста књиге у средњем веку, у коју су се записивале исповести покајника.

пе̏нитенцијā̄ран, -рна -рно [в. пенитенцијар, пенитенција] који се односи на казну, казнени.

пенициӣлӣн, -и́на м [нлат. penicillium] фарм. антибиотик против гнојних запаљења и неких заразних болести, екстракт плесни, *Penicillium notatum*, открио га енглески бактериолог Александар Флеминг (1881–1955). ◆ **пенициӣлӣнскӣ**.

пенка́ла, -ē ж [према конструктору С. Е. Пенкали (Penkála)] врста наливпера конструисаног 1906. године; наливперо уопште.

пенолѝгија, -ē ж [лат. poena казна, в. -логија] прав. грана криминологије која се бави историјатом казне, њеним узроцима, применом и учинком на кажњенике.

пенѝлошкӣ, -ā̄, -ō̄ [в. пенологија] који се односи на пенологију. ▲ **пенолошка психологија** област форензичке психологије која прати и проучава психолошке и друштвене ефекте изрицања и спровођења казне.

пе̑нса, -ē ж, ген. мн. пе̑нсӣ [срлат. pensa] ист. у хрватским правним документима: 1. рачунска мера која износи 40 јединица неког новца. 2. годишњи износ који су слободни краљевски градови плаћали краљу. 3. новчана казна.

пент-, пента-, пенто- [грч. pénte] као први део сложенице означава појам који је у вези с бројем пет.

пе̏нтагō̄н, -а м [в. пента-, -гон[1]] 1. мат. правилан геометријски петоугаоник. 2. (**Пентагон**) велика петоугаона зграда у околини Вашингтона у којој је седиште Министарства одбране САД и штабови свих родова војске; синоним за америчку врховну војну управу.

пе̏нтагонā̄лан, -лна, -лно [в. пентагон] који има пет углова, петоугаони.

пе̏нтаграм, -а м [грч. pentágrammon, в. пента-, -грам] 1. звездасти петоугаоник који се добије преплитањем три равнокрака троугла, украсна фигура. 2. а. знак питагорејаца, мистички и магијски симбол у античко и средњовековно доба. б. рел. симбол вечности, у хришћанству Свете Тројице.

пентáда, -ē ж [грч. pentás петина, пет] заст. 1. број пет. 2. целина или низ од пет елемената. 3. период од пет временских јединица (дана, месеци, година). 4. пет великодостојника патријаршијске цркве у пратњи патријарха.

пе̏нтаӗдар, -дра м [в. пента-, грч. hédra основа, страна, седиште] геом. правилно тело ограничено с пет површина.

пе̏нтакō̄рд[1], -а м [в. пента-, акорд] муз. низ од пет дијатонских тонова.

пе̏нтакō̄рд[2], -а м [в. пента-, грч. khordḗ жица] муз. инструмент од пет жица.

пе̏нтакростих, -а м, мн. пентакрости̏хови [в. пента-, акростих] књиж. песма од пет стихова чија почетна слова читана одозго надоле сачињавају неку реч.

пентале́ма, -ē м [в. пента-, грч. lêmma добит, добитак] лог. суд који садржи пет чланова.

пенталòгија, -ē ж [в. пента-, -логија] књиж. пет драма или романа једног писца повезаних тематски или идејно у јединствену целину.

пѐнтаметар, -тра м, мн. пѐнтаметри, ген. мн. пѐнтаметāрā [грч. pentámetros, в. пента-, -метар] метр. стих од пет стопа. ▲ **дактилски ~** (у грчком и латинском), **јампски ~** (у енглеској поезији).

пѐнтāн, -а́на м [енгл., фр. pentane, в. пента-] хем. алифатични угљоводоник, безбојна течност, служи као растварач.

пѐнтангулāран, -рна, -рно [в. пентангулум] петоугаони.

пентàнгулум, -а м [в. пент-, лат. angulus угао] геом. геометријски лик са пет страница, петоугаоник.

пѐнтапо̄лис,-а м [грч. pentápolis, в. пента-, грч. pólis град] ист. 1. у античкој Грчкој савез пет градова. 2. у Италији од VI до VIII века пет приморских бискупских градова и пет у унутрашњости под византијском управом. 3. у Палестини градови: Адама, Гомора, Себоим, Сегор, Седома.

пентàрхија, -ē ж [грч. pentarchía, в. пент-, -архија] 1. пол. владавина петорице; влада од пет чланова. 2. ист. рел. поредак пет патријаршија у древној Цркви: Рим, Цариград, Александрија, Антиохија и Јерусалим.

пѐнтастих, а м [грч. pentástichos, в. пента-, стих] књиж. строфа од пет стихова.

пентастѝхо̄н в. **пѐнтастих**.

Пентатѐух, -а м [в. пента-, грч. teûchos свеска, књига] рел. Петокњижје, први део старозаветног канона, обухвата пет књига Мојсијевих: Постање (Genesis), Излазак (Exodus), Левитска књига (Leviticus), Бројеви (Numeri), Закони поновљени (Deuteronomium).

пѐнтатло̄н, -а м [грч. péntathlon, в. пент-, грч. âthlon такмичење] сп. ист. дисциплина на античким олимпијским играма, петобој (скок у даљ, трчање, рвање, бацање диска, бацање копља).

пентатòника, -ē ж, дат. пентатòници [в. пента-, тоника)] муз. тонски систем утемељен на пентатонској скали, карактеристичан за музику Кине, Африке и многих ваневропских народа.

пѐнтато̄нскӣ, -ā, -ō [в. пента-, тон] ▲ **пентатонска скала** муз. лествица од пет ступњева (обично C, D, E, G, A), без полутонова.

пентекòста, -ā ж [лат. pentecostalis, према грч. pentēkostḗ (hēméra) педесети (дан)] педесети дан после Ускрса; празник Духови.

пентекосталѝзам, -зма м [в. пентекоста] рел. учење и покрет пентекосталних цркава, које истичу деловање Духа Светог и залажу се за слободу исповедања вере.

пентекòсталнӣ, -ā, -ō [в. пентекоста] об. у: ▲ **пентекосталне цркве** врста протестантских црквених заједница, развиле се у САД почетком XX века из баптистичке и методистичке традиције.

пентемѝмерес, -а м [грч. penthēmimerḗs од pénte пет и hēmimerḗs половина] метр. цезура иза пете полустопе у хексаметру.

пѐнтера, -ē ж [грч. pentḗrēs] ист. пом. у античко време брод с пет редова веслача на оба бока.

Пентесилéја, -ē ж [грч. Penthesileía] 1. кћи амазонске краљице и бога Ареса која се у Тројанском рату срчано борила против Грка, након драматичног двобоја погинула од Ахиловог копља. 2. фиг. ратоборна жена.

пѐнтијум, -а м [енгл. Pentium, фабричко име] рач. 1. врста савременог микропроцесора велике снаге. 2. фам. компјутер с таквим микропроцесором.

Пѐнтикостар, -тра м [грч. pentēkostós педесети] богослужбена књига у Православној цркви, користи се за време Св. Педесетнице тј. од Ускрса до Духова; Цветни триод.

пентóда, -ē ж [в. пент-, (електр)ода] електр. лампа с пет електрода.

пентозáни, -áнā м мн. [в. пентозе] хем. полисахариди, саставни делови пентоза.

пентóзе, -óзā ж мн. [в. пент-, -оза] хем. моносахариди с пет угљеникових атома у молекулу.

пѐнтхаус, -а м [енгл. penthouse] архит. луксузан стан с панорамским погледом на врху вишеспратнице, често с вртом и базеном.

пенӯлтима, -ē ж [лат. paenultima (syllaba)] фон. претпоследњи слог у речи.

пенӯмбра, -ē ж [срлат. penumbra од лат. paene скоро, готово, umbra сенка] 1. слаба сенка која се неприметно утапа у светлост; сумрак. 2. мед. зона око зачепљеног крвног суда у мозгу у којој постепено долази до одумирања нервних ћелија, што се на компјутерском екрану приказује као засенчење.

пѐнчингбо̄л, -а м непр., в. панчингбол.

пѐнџе, -ета с [тур. pençe од перс. penǧe] ђон.

пѐнџер, -а и **пѐнџер,** -а м, мн. -и [тур. pencere од перс. penǧere] заст. и покр. прозор.

пенџети́рати, -енџѐтӣра̄м, 3. л. мн. пенџети́рајӯ, прил. сад. пенџети́рајӯћи сврш. и несврш. [в. пенџе] ставити, стављати ђон на обућу, (по)ђонити.

пѐњē, -е̏а м [фр. peignée] тканина од чешљане вуне, камгарн.

пењѝ̄ар, -а́ра м [фр. peignoir] женски кућни огртач након купања, бадемантил.

пѐо̄н[1], -о̀на м, мн. пео́ни, ген. мн. пео́на̄ [грч. paiṓn] метр. четворосложна стиховна стопа од три кратка и једног дугог слога.

пѐо̄н[2], -о́на м, мн. пео́ни, ген. мн. пео́на̄ [шп. peón] 1. надничар, сиромашан пољски радник у Јужној Америци. 2. онај који има статус роба до отплате дуга повериоцу.

пѐо̄нија, -ē ж [грч. Paionía] бот. божур, *Paeonia officinalis*.

пепа̀стикум, -а м [грч. pepaínō сазревам, дозревам] фарм. средство које поспешује сазревање болести.

пепа̀стичан, -чна, -чно [в. пепастикум] мед. који доприноси сазревању болести.

пѐперминт, -а м [енгл. peppermint нана, метвица] 1. бомбоне с укусом менте односно ментола, за освежавање даха. 2. жвакаћа гума таквог укуса.

пепѝта, -ē ж [шп. pepita] крупније зрно или грумен чистог злата.

пепѝта и **пепѝто** прид. индекл. [по имену неке балерине из XIX века] коцкасто ишаран, подељен на квадратиће у две боје (о тканини).

пѐплос, -а м [грч. péplos] ист. у старој Грчкој и Риму женска дуга хаљина без рукава, с богатим наборима.

пѐпсӣн, -и́на м, мн. пепси́ни, ген. мн. пепси́на̄ [грч. pépsis кување, врење] хем. фермент у желудачном соку, омогућава варење хране разлажући беланчевине на пептоне.

пептӣди, -и́да̄ м мн. [грч. peptós скуван, в. -ид(и)] хем. спојеви двеју или више аминокиселина повезаних тзв. пептидном везом.

пептиза́ција, -ē ж [в. пептони] хем. прелажење колоида из стања гела у стање колоидних соли; супр. **коагула́ција** (в.).

пѐптичан, -чна, -чно [в. пепсин] који вари, који подстиче пробаву.

пепто́ни, о́на̄ м мн. [грч. peptón кувано, сварено] физиол. материје које садрже азот, настају током варења из беланчевина под утицајем желудачног сока; производе се и вештачки у медицинске сврхе.

пер- [лат. per] као први део изведене речи значи *кроз, пō, за, око* и др.

пѐр, -а, мн. пе́рови, ген. мн. пе́рӧва̄ [фр. pair, енгл. peer од лат. par једнак] 1. носилац племићке титуле одређеног ранга у Великој Британији и Ирској, члан Горњег дома. 2. ист. титула припадника највишег племства у феудалној Француској.

пѐракӯтан, -тна, -тно [лат. peracutus, в. пер-, акутан] врло акутан, неодложан (об. о болести, проблему и сл.).

пер а̀кциденс [лат. per accidens] случајно, случајем.

пер а̀нум [лат. од annus година] в. **per annum**.

пер а̂нум [лат., уп. анус] в. **per anum**.

пѐрва̄з, -а м [тур. pervaz од перс. perwāz] 1. оно чиме је нешто ограђено, уоквирено или опточено; оквир, опток, поруб. 2. украсни венац. 3. руб, ивица (грађевине, врта и сл.).

перва́зити, пѐрва̄зӣм, прил. сад. перва́зећи несврш. [в. перваз] ограђивати, обрубљивати, опкољавати.

первѐрзан, -зна, -зно [в. перверзија] 1. изопачен, настран. 2. фиг. покварен, искварен у моралном погледу.

пèрвèрзија, -ē ж [лат. perversio] 1. противприродно понашање; сексуална изопаченост, настраност. 2. фиг. изопаченост у моралном погледу.

пèрвертѝрати, пèрвèртѝрām, 3. л. мн. пèрвертѝрајӯ свршн. [лат. pervertere превртати] покварити, искварити, изопачити.

пèрвèртѝт, -и́та м, мн. пèрвертѝти, ген. мн. пèрвертѝтā [в. пèрверзија] 1. полно изопачен, настран човек. 2. фиг. онај који је изопачен у моралном погледу, морална наказа.

пèрвѝбрā̀тор, -а м [лат. per помоћу, в. вибрирати] техн. грађевинска алатка на електрични погон за сабијање бетона приликом изградње бетонских објеката.

пèргà̀мен(а)т, -нта м [нем. Pergament од ср.лат. membrana (или charta) Pergamena, по имену малоазијског града Пергама] 1. животињска кожа (овчија, козја или телећа) обрађена посебном техником и припремљена за писање и сликање. 2. фиг. документ написан на таквој кожи. ▲ **пергамент-папир** чврста прозирна хартија налик кожи, не пропушта воду и служи за паковање, за израду докумената, планова и сл.

пèргà̀ментскӣ, -ā̀, -ṑ [в. пергамент] који је написан на пергаменту; који је као пергамен(а)т.

пèргола, -ē ж [итал. pergola од лат. pergula] архит. 1. покр. сеница, брајда, одрина, чардаклија. 2. у старохришћанским и средњовековним црквама романског стила врста олтарске преграде од стубића.

пèрде, -ета с = **пèрда,** -ē ж [тур. perde од перс. perde] 1. завеса, заклон; танка преграда или ограда. 2. копрена, вео. 3. надстрешница.

пèрдѐндо прил. [итал. perdendo] муз. начин извођења сродан моренду (в.), постепено смањивање јачине тона до потпуног пијанисима.

пèрèгрӣн [лат. peregrinus стран, туђи, в. пелегрин] в. **пелèгрӣн**.

пèрегрина́ција, -ē ж [лат. peregrinatio, в. перегрин] боравак у туђини, путовање по страним земљама, странствовање.

пèрегри́нус в. **пелèгрӣн**.

пèремптṑран, -рна, -рно [лат. peremptorius] 1. који окончава све расправе или радње (нпр. акт). 2. који не допушта супротстављање или одбијање; безуслован, заповеднички, императиван. 3. који има самопоуздања; самоуверен, самосвестан.

пере́на, -ē ж [лат. perennis трајан, сталан] бот. вишегодишња биљка, биљка трајница.

пèренѝтēт, -е́та м [лат. perennitas] постојано трајање; дуготрајност, непресушност.

пèрèса, -ē ж [фр. pairesse] супруга француског пера; племкиња.

пèрестрṑјка, -ē ж [рус. перестройка преправка] ист. пол. друштвене и политичке реформе совјетског друштва које је под овим називом лансирао 1986. године генерални секретар КП СССР Михаил Горбачов.

пèрēц, -е́ца м, мн. пере́ци, ген. мн. пере́цā = **пере́ца,** -ē ж [мађ. perec од нем. Brezel] слано пециво чије тесто је увијено у облику слова В или цифре 8.

пèрзер [нем. Perser Персијанац] в. **перзија́нер**.

перзија́нер, -а м [нем. Persianer] женски капут од финог коврџавог крзна сасвим младе јагњади; в. **каракул, астраган**.

пери- [грч. perí око, около] као први део изведене речи у значењу *око, о, ӣрема.*

периà̀нāлан, -лна, -лно [в. пери-, анални] анат. који се налази око чмара, ануса.

периà̀рктичкӣ, -ā̀, -ṑ [в. пери-, арктички, Арктик] геогр. који се налази око Арктика; који се односи на простор око Северног пола.

периартрѝтис, -а м [в. пери-, артритис] мед. патолошке промене ткива у непосредној околини зглоба.

перѝбṑл, -о́ла м, перибо́ли, ген. мн. перибо́ла [грч. peribolos ограђени простор] ист. посвећени простор око старогрчког храма у који се улазило кроз пропилеје, а садржавао је жртвенике, статуе, заветне дарове и др.

перѝбола, -ē ж [грч. peribolē] 1. обим, опсег. 2. ретор. беседничко уобличавање, украшавање и заокруживање неке мисли. 3. анат. в. **пèрикā̀рдијум**.

перибро̀нхијā̀лан, -лна, -лно [в. пери-, бронхијалан] анат. који се налази око бронхија (огранака душника).

перибронхѝтис, -а м [в. пери-, бронхитис] мед. запаљење опне која обавија огранке душника, душнице.

пѐривōј, -а м [нгрч. periból башта од грч. perí̱bolos, в. перибол] јавна зелена површина ограђена и посебно уређена за шетњу и одмор; парк, врт.

перѝгēј, -е́ја м [грч. perígeion (sēmeîon) од perígeios близу земље] астрон. тачка на путањи небеског тела у којој је оно најближе Земљи; супр. **апо̀геј** (в.).

перигѝније, -ијā̄ ж мн. [в. пери-, грч. gynē̄ жена] бот. биљке с полним деловима цвета на чашици.

перигѝничан, -чна, -чно [в. перигиније] бот. који има прашнике и оплодне листиће на истој висини (о цвету).

перѝгōн, -о́на м [нлат. perigonium, према в. пери-, -гон²] бот. цвет код којега су чашица и венчић исте величине и боје, оцвеће.

перидентѝтис, -а м [в. пери-, лат. dens зуб, в. -итис] мед. запаљење ткива око зубног корена.

пѐридерм, -а м = **перидѐрма,** -ē ж [нлат. peridermis, в. пери-, -дерма] 1. бот. спољашње заштитно ткиво дрвне коре. 2. зоол. хитински или кречњачки заштитни омотач код неких животињских врста (хидрозое).

перѝдија, -ē ж [нлат. peridium од грч. pē̄rídion гљива] бот. танак омотач око плода неких гљива.

перидо̀тѝт, -и́та м, мн. перидоти́ти, ген. мн. перидоти́тā [фр. péridot] минер. дубинска стена тамне боје састављена од оливина с амфиболом или пироксеном.

периегéза, -ē и **периѐгеза,** -ē ж [грч. periḗgē̄sis вођење унаоколо и показивање] ист. опис путовања, путопис код старих Грка; мн. списи у којима се набрајају и описују различите знаменитости с путовања.

периѐгēт, -е́та м, мн. периегéти, ген. мн. периегéтā [в. периегеза] ист. онај који описује знаменитости с путовања, путописац.

перизóма, -ē ж [грч. perizō̄ma] 1. појас, прегача (око стидних делова, код урођеника). 2. анат. дијафрагма.

перѝјант, -а м [в. пери-, грч. ánthos цвет] бот. посебан омотач неплодних, обојених цветића чије семенке се развијају затворене у плодници тучка.

перијéци, -éкā̄ м мн. [грч. perí̱oikoi, в. пери-, oikeîn становати] 1. ист. у старој Спарти покорени староседеоци, без политичких права али са засебном, грађанском слободом. 2. геогр. становници на истом степену географске ширине. 3. они који живе у близини другог; суседи.

пѐрика, -ē ж, дат. пѐрици, ген. мн. пѐрӣкā̄ [фр. perruque од итал. parrucca] имитација мушке или женске фризуре начињена од природних власи или вештачке материје, која се носи уместо или преко природне косе.

пѐрикā̀рд, -а = **пѐрикā̀рдијум,** -а м [грч. perikárdion, в. пери-, kardía срце] анат. омотач који обавија срце, осрчје, срчана марамица, срчана кеса.

перикàрдӣјскӣ, -ā̄, -ō̄ [в. перикард] анат. који се односи на перикард (осрчје), који припада перикарду (осрчју).

перикардѝтис, -а м [в. перикард, -итис] мед. запаљење перикарда (осрчја) услед инфекција, инфаркта срца и др.

пѐрикарп, -а м [нлат. pericarpium од грч. perikárpion, в. пери-, karpós плод] бот. омотач око плода, семени омотач.

перикла́за, -ē ж [нлат. periclasia од грч. perí̱klasis преламање, заламање] мед. прелом кости.

перѝклас, -а м [нлат. periclasium, уп. перикласа] минер. редак, безбојан минерал об. у октаедарским кристалима, оксид магнезијума.

перикòпа, -ē ж [грч. perikopḗ опсецање, спољни оцрт] 1. одељак из Светог писма који се чита на литургији и служи као основа за проповед. 2. књиж. група метрички неједнаких строфа. 3. део уметнут у реченицу или текст.

перѝкрā̀нијум, -а и **перѝкрā̀нӣј,** -а м [нлат. pericranium од грч. perikránios, в. пери-, kraníon лобања] анат. кожни омотач лобање, периост лобање.

пёрикулōзан, -зна, -зно [итал. pericoloso] покр. опасан; смео, дрзак.

перѝкулум, -а м [лат. periculum] прав. ист. у римском праву опасност и одговорност за несрећан случај.

пèриметар, -тра м, мн. пèриметри, ген. мн. пèриметāрā [грч. perímetron, в. пери-, -метар] 1. мат. дужина криве која ограничава неку раван; обим, опсег. 2. мед. апарат за одређивање видног поља. 3. вој. у кружној одбрани предњи, истурени део.

перимѐтрија, -е̄ ж [в. периметар] мед. испитивање видног поља.

перимѐтријум, -а м [в. пери-, грч. mḗtra материца] анат. трбушна марамица која обавија материцу, материчница.

периметрѝтис, -а м [в. периметријум, -итис] мед. запаљење марамице која обавија материцу.

перимѐтричан, -чна, -чно [в. периметрија] који има велик обим; широк, опсежан.

перѝмӣзијум, -а и **перѝмӣзӣј,** -а м [в. пери-, грч. mŷs миш; мишић] анат. везивни омотач око мишићних влакана, мишићна навлака.

перинàтāлан, -лна, -лно [в. пери-, натални] који се односи на порођај и време око порођаја. ▲ **перинатална медицина** в. **перинатологија**; **перинатални морталитет** смртност деце током трудноће, за време порођаја или у првих седам дана по рођењу.

перинатолòгија, -е̄ ж [в. перинаталан, -логија] мед. област медицине која проучава перинаталну фазу човековог живота, од зачећа до седмог дана по рођењу.

перѝнеум, -а м [нлат. perineum од грч. perínеos] мед. простор између стиднице и аналног отвора (код жена) или од мошница до аналног отвора (код мушкараца); међица.

перинефрѝтис, -а м [в. пери-, нефритис] мед. запаљење бубрежне опне (бубрежнице).

перѝод, -а м [грч. períodos ход унаоколо, обилазак] 1. временски одсечак, раздобље. 2. фаза у развоју обележена понављањем истих појава у датом временском интервалу (нпр. период ратова). 3. астрон. време током којег планета обиђе путању око Сунца. 4. физ. време током којег неки осцилирајући систем изврши један титрај; титрај, фаза. 5. хем. водоравни низ у Мендељејевљевој таблици елемената, који почиње алкалним металом а завршава се инертним гасом. 6. мат. скуп бројева који се понављају у периодичним разломцима. 7. лингв. одломак говора или текста који чини једну смислену целину.

перио́да, -е̄ ж [нем. Periode, в. период] 1. мед. менструација, месечно прање. 2. муз. јединствена музичка целина чији делови стоје у међусобном односу питања и одговора. 3. заст. период.

периòдевт, -а м [грч. periodeutḗs] у Православној цркви свештеник одређен да са епископом обилази парохије.

периодизáција, -е̄ ж [в. период] подела по периодима, одређивање временских одсечака који по одређеним својствима чине целину.

периòдика, -с̄, дат. периòдици [грч. periodikós, в. период] штампана гласила која излазе повремено или у правилним временским размацима.

периодицѝтēт, -е́та м [нлат. periodicitas, в. период] доследно понављање неке појаве у одређеним временским размацима.

периòдичан, -чна, -чно [грч. periodikós, в. период] који се понавља у правилним временским размацима.

перѝоднӣ, -а, -о [в. период] који се односи на период. ▲ **~ систем елемената** хем. систематски распоред хемијских елемената према њиховим својствима у 7 хоризонталних редова и 9 вертикалних група, који је успоставио руски хемичар Д. И. Мендељејев (1834–1907).

периодòник, -а м, мн. периодòници, ген. мн. периодòнӣкā [грч. periodonikēs, в. период, nikân победити] ист. у старој Грчкој атлета који би успео да оствари узастопне победе у једној од четири класичне дисциплине на играма у Олимпији, Делфима, Немеји и на Истму.

периодонтѝтис, -а м [лат. periodontium позубница, в. пери-, грч. odóus ген. odóntos зуб] мед. акутно запаљење зуба око корена, често захвата кост и покосницу.

периòптрика, -е̄ ж, дат. периòптрици [в. пери-, оптрика] физ. област физике која се бави

преламањем светлосних зрака на површини неког тела.

периорби́та, -ē ж [в. пери-, орбита] анат. опна изнад очне шупљине.

перѝост, -а м [нлат. periosteum од грч. periósteos покосница] анат. танак и чврст омотач сваке кости осим места у пределу зглоба, покосница.

периостѝтис, -а м [в. периост, -итис] мед. акутно или хронично запаљење покоснице.

перио́ха, -ē ж, дат. перио́си [од грч. periokhḗ] сажет приказ садржаја неког дужег текста или говора; сажетак, резиме, апстракт.

перипатетѝзам, зма м [в. перипатетик] филоз. ист. учење и начин излагања старогрчког филозофа Аристотела и припадника његове школе.

перипатѐтик, -а м. мн. перипатѐтици, ген. мн. перипатѐтикā = **перипатѐтичāр,** -а м [грч. peripatētikós који се шета и при том расправља] филоз. ист. припадник Аристотелове филозофске школе, у којој се учење излагало током шетње с ученицима.

перипатѐтичкӣ, -ā -ō [в. перипатетик] 1. који се односи на Аристотелово учење и припаднике његове школе. 2. који шета уоколо, шетајући. ▲ **перипатетичка филозофија** в. **перипатетизам**.

перипѐтија, -ē ж [грч. peripéteia обрт, преокрет] 1. изненадни обрт ситуације, неочекивана компликација; заплет, преокрет. 2. књиж. нагла промена ситуације у развоју драмске радње; расплет драмске радње.

периплеурѝтис, -а м = **перипнеумо̀нија,** -ē ж [в. пери-, грч. pleurá ребра; в. пнеумонија] мед. запаљење грудне марамице.

периплѝка, -ē ж, дат. периплѝци/периплѝки [грч. periplokḗ обавијање, обухватање; преплетање] 1. увијен, недовољно јасан говор. 2. књиж. у књижевности и осталим видовима писаног изражавања намерно увијање и замршено изношење главне идеје.

пѐриплус, -а м [грч. períplous, в. пери-, ploûs пловидба] 1. пом. ист. код старих Грка пловидба око обала неке земље. 2. књиж. ист. ондашња врста путописа с описом такве пловидбе. 3. пом. вој. ист. завршни маневар грчких бојних бродова који се састојао у бочном заобилажењу непријатељског брода и нападу прамцем. 4. пом. приручник с подацима за пловидбу дуж обале.

перипнеумо̀нија, -е ж = **периплеурѝтис** (в.)

пѐриптер, -а и **пѐриптерос,** -а м [в. пери-, -птер] архит. ист. антички храм окружен стубовима са све четири стране.

пѐрископ, -а м, мн. -и [в. пери-, -скоп] оптичка справа за осматрање околине која се не налази у непосредном видном пољу посматрача (у подморницама, оклопним возилима и сл.).

пѐрископскӣ, -ā, -ō [в. перископ] који се односи на перископ; који је попут перископа.

перисперми́јум, а м [в. пери-, сперма] в. **пѐрикарп**.

периспо̀мена, -е ж [грч. perispōmenē] у грчкој граматици, реч с дугим акцентом на последњем слогу.

периспо̀менон, -а м [грч. perispōmenon] у грчкој граматици, дуг акценат (циркумфлекс) на последњем слогу.

перистàлтика, -ē ж, дат. перистàлтици [грч. peristaltikós који обухвата и стеже, в. пери-, stéllein уређивати] физиол. наизменично стезање и ширење органа пробавног тракта ради помицања хране у њима. ◆ **перистàлтичан** и **перистàлтичкӣ**.

пѐристил, -а и **перѝстил,** -а м [грч. perístylon, в. пери-, -стил] архит. 1. наткривен, слободан плато окружен стубовима; трем са стубовима; уп. **колона́да**. 2. унутрашње двориште античке палате украшено статуама и окружено тремом са стубовима.

перитѐција, -ē ж [нлат. perithecium, в. пери-, грч. thēkíon кутијица] бот. плод гљива из рода мешинарки, *Ascomycetes*.

перитифлѝтис, -а м [в. пери-, грч. typhlós слеп, в. -итис] мед. заст. запаљење слепог црева, апендицитис.

пѐритонеа̄лан, -лна, -лно [в. перитонеум] анат. који се односи на трбушну марамицу, који припада трбушној марамици.

перитонѐум, -а м [лат. peritonaeum од грч. peritónaion] анат. танак омотач који с унутрашње

стране обавија трбушну дупљу, трбушна марамица.

перитони́тис, -а м [в. перитонеум, -итис] мед. запаљење трбушне марамице.

периферал, -ала м, мн. периферали, ген. мн. периферала [енгл. peripheral, в. периферија] рач. апарат непосредно или посредно прикључен на централну јединицу компјутера; периферијски уређај.

пе̏рифе̄ран, -рна, -рно [в. периферија] 1. а. који је најудаљенији од центра, који је на периферији. б. спољашњи, површински (нпр. нервни систем). 2. фиг. споредан, другоразредни, мање битан.

периферија, -е̄ ж [лат. peripheria од грч. periphéreia крај, ивица; опсег, обим] 1. део града који је најудаљенији од центра; предграђе. 2. спољашњи гранични део неког простора или предмета (насупрот његовом средишњем делу). 3. геом. скуп тачака који омеђују неку раван или тело у простору.

периферијски, -а̄, -о̄ [в. периферија] који је на периферији, који се односи на периферију; приградски, спољашњи, гранични. ▲ ~ **угао** геом. угао који образују две тетиве, с теменом на периферији; супр. средишњи угао.

перифра́за, -е̄ ж [грч. periphrasis описивање, према в. пери-, фраза] 1. књиж. именовање неког појма (особине, предмета, личности) посредним, описним путем, а не његовим правим именом. 2. описно изражавање, описивање, препричавање.

перифра̀стичан, -чна, -чно [в. перифраза] 1. који изражава нешто описивањем; описни, аналитички. 2. грам. који се образује с помоћним глаголом или с најмање две глаголске форме (сложена времена и начини).

перихе̄лијум, -а и **перихел,** -а м [в. пери-, грч. hḗlios Сунце] астрон. положај неке планете или комете када је најближа Сунцу; супр. **а̀фе̄лијум.**

перихо̄ндријум, -а и **перихо̄ндри̏ј,** -а м [нлат. perichondrium, в. пери-, грч. chóndríon хрскавица] анат. опна хрскавице, похрусница.

перихондри̏тис, -а м [в. перихондријум, -итис] мед. запаљење перихондријума, хрскавичне опне.

пе̏рицентар, -тра м [в. пери-, центар] астрон. тачка на путањи небеског тела када је оно најближе централном телу око којег се креће.

пе̏рициклус, -а м [в. пери-, циклус] бот. спољашњи ћелијски слој централног цилиндра код корена.

перицисти̏тис, -а м [в. пери-, циститис] мед. запаљење ткива око мокраћног мехура.

пѐркал, -а м, мн. -и [фр. percale] врста памучног густо тканог платна.

пер ка̀пита [лат. per capita] по глави становника, по особи (приликом изражавања неке просечне вредности у односу на број становника).

пер ка̀са [итал. per cassa] трг. уз плаћање готовином.

перквизи̏тор, -а м [лат. perquisitor] истражитељ, истраживач.

перквизи́ција, -е̄ ж [нлат. perquisitio] прав. истрага по судском налогу; службено претресање и прегледање неке просторије ради истраге.

пе̏рквизициō̄нӣ, -а̄, -о̄ [в. перквизиција] об. у: ▲ ~ **протест** прав. протест менице у случају да се трасат у време плаћања не може наћи у месту плаћања.

перквири́рати, перквӣрӣра̄м, 3. л. мн. перквири́рајӯ свр. и несвр. [лат. perquirere] прав. истраживати по судском налогу; службено претресати, претрести или прегледати неку просторију ради истраге.

пѐркелт, -а м [мађ. pörkölt] кулин. јело од сецканог меса у сосу; говеђи или телећи паприкаш.

перко̀ла̄тор, -а м [в. перколирати] 1. хем. цев у којој се изводи перколација. 2. справа за цеђење, филтрирање; цедилька, филтер.

перкола́ција, -е̄ ж [лат. percolatio, в. перколирати] 1. хем. издвајање материјала, об. из биљака, помоћу органских растварача. 2. пропуштање течности кроз филтар; цеђење, процеђивање, филтрирање.

перколи́рати, перкòлӣрām, 3. л. мн. перколи́рајӯ свр̄ш. и несвр̄ш. [лат. percolare] (из)вршити перколацију, (про)филтрирати, (про)цедити.

перкӯсија, -ē ж [лат. percussio, в. перкутовати] 1. мед. лекарски преглед куцкањем по одређеним деловима тела (об. грудима и трбуху). 2. муз. скуп удараљки у оркестру. 3. удар, ударање, потрес.

пе̏ркусио̄нӣ, -ā, -ō [в. перкусија, перкутовати] који се изводи ударом, који бива помоћу удара. ▲ **перкусиона машина** физ. апарат за испитивање брзине тела покренутих ударом; **перкусиона пушка** пушка која се активира ударом игле у капислу; **перкусионо пуцање** пуцање помоћу удара; ~ **инструмент** муз. удараљка.

перкусио̀нист(а), -ē м, мн. перкусио̀нисти [в. перкусија] музичар који свира на бубњу и другим удараљкама; бубњар.

пе̏ркӯсор, -а м [лат. percussor] справа за разбијање, ломљење; ударач.

пе̏ркутā̄нӣ, -ā, -ō [в. пер-, лат. cutis кожа] мед. који се примењује или изводи на кожи или кроз кожу.

пе̏ркутовати, -ујēм свр̄ш. и несвр̄ш. [лат. percutere] 1. мед. (из)вршити перкусију, испит(ив)ати куцкањем. 2. ударати кратким и слабим ударцима; лупкати, куцкати.

пе̏рл, -а м [фр. perle бисер] 1. типогр. назив за врло ситна штампарска слова од пет типографских тачака. 2. обрађено сукно од велура које на спољашњој површини има зачеткана влакна у облику малих куглица.

пе́рла, -ē ж, ген. мн. пе́рлӣ [нем. Perle, фр. perle] 1. бисер. 2. куглица слична бисеру за израду огрлица и другог накита. 3. мед. бела пега на рожњачи ока. 4. ирон. онај који се издваја као узоран или оставља бољи утисак него што стварно вреди.

пе̏рласт, -а, -о [в. перла] 1. који је попут перле, бисераст. 2. који је начињен од перли.

пе̏рлит, -а и **пе̏рлӣт,** -и́та м [енгл. perlite од фр. perle] 1. геол. врста вулканске стене сличне опсидијану, употребљава се за изолацију. 2. техн. мешавина гвожђа и цемента, јавља се при хлађењу метала у челичани.

пе̏рлмутер, -а м [нем. Perlmutter мајка бисера] унутрашњи бисерасти слој шкољке и љуштуре пужева, седеф.

пе̏рло̄н, -о́на м [фабричко име производа] чврста и еластична синтетичка сировина, користи се за израду техничких тканина и различитих одевних предмета.

перлустра́ција, -ē ж [лат. perlustratio] 1. прегледање пошиљки (писама и др.) без знања примаоца. 2. шпијунирање, ухођење, тајно праћење.

пе̏рм, -а м [по Пермској области у Русији] в. **пермска формација** = **пермски период**.

пермане̏нтан, -тна, -тно [лат. permanens] трајан, сталан, постојан, непроменљив.

пермане̏нтно̄ст, -ости ж [в. перманентан] трајност, сталност, постојаност, непрекидност.

пермане̏нција, -ē ж [нлат. permanentia, в. перманентан] в. **пермане̏нтно̄ст**.

пе̏рмафрост, -а м [енгл. permafrost од permanent frost вечни лед] геол. трајно замрзнуто земљиште услед ниских температура које трају више година.

пе̏рмеабӣлан, -лна, -лно [лат. permeabilis] пропустљив, промочив, који се може пробити.

пермеабили̏тē̄т, -е́та м = **пермеаби́лност** (в.)

пермеаби́лност, -и ж [в. пермеабилан] 1. физ. особина магнетних материја, дефинисана односом магнетне индукције и јачине магнетног поља, мери се јединицом хенри по метру H/m. ▲ **апсолутна** ~ пермеабилност у вакууму; **релативна** ~ број који изражава однос пермеабилности у одређеној материји и апсолутне пермеабилности.

пермеа́нција, -ē ж [лат. permeans од permeare продирати] физ. проводљивост магнетног круга, реципрочна вредност магнетног отпора.

пермеа́ција, -ē ж [нлат. permeatio] продирање двају тела једног у друго.

пе̏рмисӣв, -а м [в. пермисиван] лингв. допусни начин.

пе̏рмисӣван, -вна, -вно [фр. permissif од лат. permissio допуштење] који много шта допушта и толерише, попустљив, либералан; супр. **ре̏стриктӣван, ре̏пресӣван** (в.).

пермѝсија, -ē ж [лат. permissio допуштење] допуштење, дозвола, пристанак, одобрење.

пермити́вност, -и ж [лат. permittere] физ. особина диелектричних материја дефинисана односом електричне индукције у диелектрику и јачине електричног поља које делује на диелектрик, мери се јединицом фарад по метру F/m. ▲ **апсолутна ~** физ. пермитивност вакуума; **релативна ~** физ. број који представља однос пермитивности датог диелектрика и апсолутне пермитивности.

пе̏рмскӣ, -а̄, -о̄ [према руском граду Перму] који се односи на Перм, об. у: ▲ **пермска формација = пермски период** геол. најмлађа од шест формација палеозоика.

пе̏рмутабӣлан, -лна, -лно [нлат. permutabilis, в. пермутација] који се може преместити, узајамно заменљив.

пермутабилѝтē̏т, -е́та м [нлат. permutabilitas, в. пермутација] могућност замењивања, премештања, размене.

пермутаби́лност, -и ж [в. пермутабилан] в. **пермутабилѝтē̏т.**

пермута́ција, -ē ж [лат. permutatio] 1. ток и резултат пермутовања. 2. мат. сваки од могућих низова *n* елемената који се међусобно разликују само по редоследу. 3. лингв. премештање реда речи у реченици без промене њеног смисла. 4. муз. у вишегласној музици, пребацивање појединих мелодијских мотива из једног у други глас.

пермути́рати = **пѐрмутовати** (в.)

пѐрмутовати, -ујē̏м и **пермути́рати,** пермȕтӣра̄м, 3. л. мн. пермути́рајȗ свршн. и несврш. [лат. permutare] изменити редослед, међусобно заменити места, премештати, преместити.

пе̏рназа̄лан, -лна, -лно [в. пер-, назалан] који се дешава кроз нос, који се примењује преко носа.

пернамбу̏ко, -а м [по бразилској покрајини Пернамбуко] бот. бразилско дрво од којег се израђује црвена боја.

пернѝо̄н, -о́на м, мн. пернио́ни, ген. мн. пернио́нā [лат. pernio] мед. смрзнуто место на телу, промрзлина, смрзотина.

пе̏рниције̄зан, -зна, -зно [лат. perniciosus] погубан, штетан, убитачан. ▲ **пернициозна анемија** мед. веома тежак облик анемије, понекад и са смртним исходом.

пѐрнō, -о̄а м [фр. Pernod, фабричко име] француски ликер на бази аниса и различитих трава.

перода̀ктӣлија, -ē ж [грч. pḗrós сакат, крњ, dáktylos прст] мед. осакаћеност прста, недостатак једног његовог дела.

пе̏роксид, -а м [в. пер-, оксид] хем. оксид који садржи групу O_2 (ковалентно везани пар атома кисеоника), јако средство за дезинфекцију и избељивање.

пероксида́за, -ē ж [в. пероксид, -аза] хем. ензим који из пероксида ослобађа кисеоник у присуству материје која може оксидирати.

пѐрō̄н, -о́на м, мн. перо́ни, ген. мн. перо́нā [фр. perron] 1. на аутобуској или железничкој станици, наткривен плато с којег се улази у аутобус или воз. 2. архит. ист. коса зараван или спољашње степениште којим се стиже до главног улаза у дворац, палату или неко друго здање. 3. ниска тераса уз кућу.

перони̏зам, -зма м [по Хуану Домингу Перону, 1895–1974] пол. политички програм и покрет бившег аргентинског председника Перона и његових присталица; уп. **јустицијализам.** ◆ **перони̏стичкӣ.**

перо̀нист(а), -ē м, мн. перо̀нисти [в. перонизам] пол. присталица перонизма.

перонṑспора, -ē ж [грч. perónē израштај на кости, в. -спора] биол. паразитна гљивица *Peronospora viticola*, пламењача, изазивач обољења винове лозе и других биљака.

пе̏рора̄лан, -лна, -лно [в. пер-, оралан] мед. који се узима кроз уста, који се примењује преко уста.

перора́ција, -ē ж [лат. peroratio] 1. свечан, ватрен говор, об. у одбрану кога или чега. 2. завршни део беседе, у коме се своде и истичу основни закључци.

перори́рати, перо̀ри̏ра̄м, 3. л. мн. перори́рајȗ несврш. [лат. perorare] говорити опширно и дуго; излагати патетично.

пер ос [лат. per os] мед. на уста, кроз уста.

пер пе̑дес [лат. per pedes] пешице.

пер пе̑дес (апостоло̑рум) в. **per pedes apostolorum**.

перпендикула́ра, -е̄ ж [лат. perpendiculum од perpendicularis] 1. геом. права која формира прав угао с неком површином или правом, нормала. 2. геом. права која се по вертикали спушта на хоризонталну раван или праву. 3. тег на концу за одређивање вертикалног положаја, висак.

пѐрпендикула̄ран, -рна, -рно [лат. perpendicularis, в. перпендикулара] 1. геом. који образује прав угао са својом подлогом, нормалан. 2. усмерен одозго надоле, окомит, усправан, вертикалан. ▲ **перпендикуларни стил** архит. готски стил у енглеској архитектури са израженим вертикалним линијама у конструкцији грађевине.

пѐрпер, -а м, мн. пѐрпери, ген. мн. пѐрпе̄ра [грч. hyperȳros sjajan] ист. новчана јединица у Црној Гори од 1909. до 1918. године, износила 100 пара.

пѐрпера, -е̄ ж [в. перпер] ист. 1. в. **пѐрпер**. 2. општи назив за новац од злата и сребра одређене тежине (византијски, млетачки, дубровачки).

перпѐтра̄тор, -а м [нлат. perpetrator] извршилац, починилац.

перпетра́ција, -е̄ ж [нлат. perpetratio] извршење, почињење (неког нечасног или недопуштеног дела).

перпетуа́ција, -е̄ ж [нлат. perpetuatio, в. перпетуирати] 1. непрекидно одржавање, чување од заборава, овековечавање. 2. прав. доживотно власништво, уживање прихода и сл.; доживотна рента.

перпетуи́рати, перпету̏и̯ра̄м, 3. л. мн. перпетуи́рајӯ сврш. и несврш. [лат. perpetuare] (у)чинити нешто трајним, (са)чувати од заборава, овековечити.

перпетуи̏тет, -е́та м [лат. perpetuitas, в. перпетуирати] 1. непрекидно трајање, непрестаност, сталност, вечност. 2. мн. задужбинска имања.

перпе̑туум мо̀биле [лат. perpetuum mobile вечито покретно] индекл. 1. замишљена идеална машина која би, супротно законима физике, била у сталном покрету без деловања икакве силе и утрошка енергије. 2. муз. у XIX веку врста инструменталне композиције са честим понављањем истог мотива.

пѐрплексан, -сна, -сно [лат. perplexus] 1. који изазива пометњу, збрку, забуну, или је доведен у такво стање. 2. фиг. тешко схватљив, сложен, замршен.

перплексите̑т, -е́та м [нлат. perplexitas, в. перплексан] збрка, забуна, сметеност; сложеност.

пер проку̑ра [итал. per procura] прав. преко пуномоћи, по овлашћењу, преко опуномоћеног лица.

пер прокурато̑рем [лат. per procuratorem] прав. преко опуномоћеног лица, по заступнику.

пер рѐктум [лат. per rectum, уп. ректум] мед. преко завршног дела дебелог црева, ректално.

пер са̀лдо [итал. per saldo] трг. за обрачунавање, за поравнање.

пер се̑ [лат. per se] по себи, само од себе, само за себе.

персевера́ција, -е̄ ж [лат. perseveratio истрајавање, постојаност] 1. псих. а. понављање одређеног понашања или реакције непримерених ситуацији. б. стална везаност за неку мисао, осећање, сећање који се враћају без стварног повода. 2. прав. становиште да ће поновљени злочин бити извршен на исти или сличан начин.

Пѐрсе̄ј, -а м, вок. Пѐрсе̄ју [грч. Perseýs] 1. митол. син Зевса и Данаје, краљ Арга и утемељитељ Микене; веома одважан и спретан јунак, убио Горгону Медузу и ослободио Андромеду. 2. астрон. сазвежђе на северном небу.

персѐкӯтор, -а м [нлат. persecutor, в. персекуција] онај који досађује некоме; прогонитељ, насртљивац.

персеку́ција, -е̄ ж [лат. persecutio] 1. потера за ким, гоњење кривца. 2. прогоњење, злостављање кога, шиканирање.

пѐрсенинг, -а м [енгл. persenning од хол.] непромочиво и јако платно за шаторе, једра и сл.

пе̏рсер, -а м [енгл. purser] пом. на путничком броду, службеник задужен за наплату карата и услуга.

Персефо́на, -е̄ ж [грч. Persephonē] митол. у старогрчкој митологији кћи Зевса и Деметре, жена Адова и сувладарка подземног света; у Риму Прозерпина.

пер-сѝ [лат. per, нем. Sie] на „ви". ▲ **бити с неким пер-си** ословљавати некога са „ви"; супр. **пер-тӯ** (в.).

пе̏рсијскӣ, -а̄, -о̄ [према Персији] који потиче из Персије, припада Персији или се на њу односи. ▲ **персијско плаветнило** зеленоплава или тамноплава боја; **персијско црвенило** коралноцрвена боја; **персијска мачка** врста крупне домаће мачке с дебелим, сјајним крзном.

персѝрати, пе̏рсӣрām, 3. л. мн. персѝрајӯ несврш. [в. пер-си] ословљавати кога са „ви".

персистѐнтан, -тна, -тно [лат. persistens] истрајан, упоран, постојан.

персистѐнција, -е̄ ж [нлат. persistentia, в. персистентан] 1. постојаност, истрајност, упорност. 2. опстајање, опстанак; продужавање (неког стања).

персистѝрати, персѝстӣрām, 3. л. мн. персистѝрајӯ несврш. [лат. persistere] 1. бити истрајан у чему, устрајати, бити упоран. 2. наставити, трајати, продужавати се.

персифла́жа, -е̄ ж [фр. persiflage, в. персифлирати] духовито и иронично изругивање, исмевање.

персифли́рати, персѝфлӣрām, 3. л. мн. персифли́рајӯ несврш. [фр. persifler] исмејавати, изругивати се, подсмевати се.

персо́на, -е̄ ж [лат. persona, првобитно маска, лик у позоришту] 1. свако људско биће појединачно, личност, особа, појединац. 2. фиг. истакнута, запажена личност; особа упечатљивог карактера. ▲ **~ грата** уважена личност, личност која је добродошла; **~ нон грата** непожељна личност, личност којој се званичном одлуком ускраћује добродошлица.

персо̀нāл, -а́ла м, мн. персона́ли, ген. мн. персона́лā [лат. personalis лични] 1. целокупно особље неког радног колектива. 2. особље у услужним делатностима које је у непосредном контакту с људима.

пе̏рсонāлан, -лна, -лно [в. персонал] лични, особни. ▲ **персонална унија** пол. уједињење двеју држава преко заједничког владара; **персонални компјутер** рач. компјутер прилагођен за личну употребу приватног власника (за разлику од великих компјутерских система); **персонални референт** службеник надлежан за кадровска питања; **персонални одсек** одељење у предузећу или установи задужено за питања радног односа службеника; **персонална акта** акта с личним подацима и радном биографијом.

персона́лац, -лца м, мн. персона́лци, ген. мн. персо̀нāлāца [в. персоналан] службеник који обрађује податке о особљу неке установе или предузећа, персонални референт.

персоналѝзам, -зма м [в. персоналан] филоз. становиште по којем човечја личност има највећу вредност, а све што живи персоналне је природе и има своју вредност у себи.

пѐрсонализовати, -ујēм сврш. и несврш. [в. персоналан] довести, доводити у везу с конкретном особом или именом.

персо̀нāлије, -ӣjā ж мн. [лат. personalia] лични подаци општег типа (име, презиме, датум рођења и сл.); уп. **генѐрāлије**.

персоналѝтēт, -е́та м [нлат. personalitas, в. персоналан] скуп својстава нечије личности; особност, персоналност, индивидуалност.

персонифика́ција, -е̄ ж [нлат. personificatio, в. персона] 1. представљање апстрактног појма или идеје у лику човека, оличење. 2. књиж. фигура у којој се неживим или апстрактним појмовима дају карактеристике живих бића.

пѐрсонификовати, -ујēм и **персонифици́рати,** -фи̏цӣрām 3. л. мн. персонифици́рајӯ, несврш. [нлат. personificare, в. персона] 1. оличавати, отелотворити, представљати. 2. давати неживим или апстрактним појмовима карактеристике живих бића.

персонифици́рати ⁼ **пѐрсонификовати** (в.)

перспекти́ва, -е̄ ж [срлат. perspectiva ars наука о оптици, од лат. perspectivus оптички] 1. геом. област нацртне геометрије која се бави правилима приказивања тела посматраног с

одређеног места. 2. слик. вештина приказивања тродимензионалних објеката на равној површини. 3. слика или цртеж настали при посматрању објекта из даљине. 4. угао гледања; гледиште, стајалиште, становиште. 5. а. поглед у даљину с одређеног места. б. ширина погледа, прегледност. 6. фиг. будућност; изгледи, услови у будућности. ▲ **атмосферска** ~ слик. приказивање дубине неког простора на слици већом разређеношћу атмосфере; **вертикална** ~ слик. представљање објекта који је у простору иза нечега као да је изнад, об. у египатском сликарству; **колористичка** ~ слик. приказивање дубине неког простора специфичним распоредом боја у односу на објекат у предњем плану; **обрнута** ~ слик. приказивање простора тако да се паралелне линије не сужавају већ шире и удаљавају супротно визури посматрача, об. у сликарству готике; супр. **линеарна** ~; **из птичје перспективе** гледајући одозго, са ширином погледа; **из жабље перспективе** гледајући одоздо, фиг. без ширине погледа, приземно, ускогрудо.

пѐрспектѝван, -вна, -вно [нлат. perspectivus, в. перспектива] 1. приказан у перспективи; који се односи на перспективу. 2. који је с добрим изгледима за будућност. ▲ **перспективна пројекција** израда географске карте на којој се континенти и државе представљају као да се посматрају из средишта Земље.

перспективѝзам, -зма м [в. перспектива, -изам] филоз. учење по којем је спознаја стварности релативног карактера, будући да је ми увек посматрамо из угла наших потреба и интереса.

пѐрспиратѝван, -рна, -рно [в. перспирација] 1. који се односи на перспирацију. 2. који изазива или поспешује знојење.

перспира́ција, -ē ж [нлат. perspiratio] физиол. дисање кроз кожу, знојење.

персуади́рати, персуа̀ди̏рām, 3. л. мн. персуади́рајӯ, прил. сад. персуади́рајӯћи несврш. [лат. persuadere] 1. наговарати, убеђивати, уверавати. 2. доказивати истинитост чега, посведочавати.

персу̏азија, -ē ж [лат. persuasio] 1. наговарање, убеђивање, уверавање. 2. уверење, убеђеност. 3. псих. аналитички психотерапијски поступак у којем се пацијенту образлажу узроци његовог стања да би он свесно могао на њих утицати.

персуфла́ција, -ē ж [нлат. persufflatio, према flare, sufflare дувати] мед. продувавање канала у неком органу ваздухом.

пѐртинакс, -а м [лат. pertinax издржљив] у електроиндустрији врста изолационог материјала од тврдих папира с везивом од неке смоле.

пертинѐнтан, -тна, -тно [лат. pertinens према pertinere припадати] који има везе са чим; уместан, прикладан, релевантан.

пертинѐнција, -ē ж [лат. pertinere] 1. оно што припада чему; припадност. 2. оно што одговара чему, прикладност, примереност. 3. надлежност, делокруг. 4. прав. (об. мн.) споредна ствар која служи главној и њен је саставни део (нпр. пољопривредне машине уз земљу и кућу).

пѐртла, -ē ж [нем. покр. Börtel] узица за везивање обуће; везица, гајтан, шнур.

пертракти́рати, пертрàктӣрām, 3. л. мн. пертракти́рајӯ сврш. и несврш. [лат. pertractare] темељно разматрати, расправљати, расправити питање с намером да се у потпуности објасни.

пер-тӯ [лат. per, tu] на „ти“. ▲ **бити с неким** ~ ословљавати некога с „ти“; уп. **пер-сӣ**.

пертурба́ција, -ē ж (непр. **претурба́ција**) [лат. perturbatio] 1. нарушавање поретка, нормалног тока неке појаве; поремећај, сметња. 2. астрон. промена у кретању планете под утицајем неког другог небеског тела.

пертурби́рати, пертӯрбӣрām, 3. л. мн. пертурби́рајӯ сврш. (непр. **претурби́рати**) [лат. perturbare] нарушити поредак, нормалан ток неке појаве; унети пометњу, пореметити.

пертӯсис, -а м [нлат. pertussis, в. пер-, лат. tussis кашаљ] мед. дечја заразна болест, велики кашаљ, магарећи кашаљ, хрипавац.

пѐрфек(а)т, -а м [лат. perfectum од perficere обавити, довршити] грам. 1. у латинском, глаголски облик који означава завршену радњу у прошлости. 2. у српском, прошло време (нпр. *радио сам*). ◆ **пѐрфекатскӣ**.

пѐрфектан, -тна, -тно [лат. perfecte савршено, потпуно] 1. којем је немогуће наћи

ману; беспрекоран, савршен, потпун. 2. одличан, врхунски, мајсторски, изврстан.

пе̏рфектӣван, -вна, -вно [в. перфект] грам. свршен, тренутан; супр. **и̏мперфектӣван** (в.). ▲ **перфективни глаголи** грам. глаголи свршеног глаголског вида; супр. **имперфективни глаголи** (в.).

перфектуи́рати, перфектӯи́рам, 3. л. мн. перфѐктуи́рајӯ сврш. [в. перфект] 1. окончати, завршити, привести крају; утаначити, закључити. 2. учинити савршеним, довести до перфекције.

перфѐкција, -е̄ ж [лат. perfectio, в. перфектан] 1. својство онога што је перфектно, највиши, најбољи могући степен или облик нечега, савршенство. 2. мајсторство, велика умешност у извођењу нечега.

перфекционѝзам, -зма м [в. перфекција] 1. настојање да се нешто уради на најбољи начин, без и најмање грешке. 2. филоз. становиште по којем је непрекидно усавршавање човека сврха моралних норми.

перфекциони́рати, перфекцио̀нӣрам, 3. л. мн. перфекциони́рајӯ сврш. и несврш. [нлат. perfectionare, в. перфекција] усавршити, усавршавати, (у)чинити перфектним, разви(ја)ти до максимума.

перфекцио̀нист(а), -е̄ м, мн. перфекцио̀нисти [в. перфекција] 1. онај који тежи перфекцији, који никад није задовољан постигнутим. 2. филоз. присталица перфекционизма.

пе̏рфӣдан, -дна, -дно [лат. perfidus] 1. подмукао, лукав, препреден. 2. неискрен, лажљив.

пѐрфӣдија, -е̄ ж [лат. perfidia] 1. подмуклост, лукавост, препреденост. 2. неискреност, лажљивост. 3. воj. понашање у супротности с међународним конвенцијама о ратним сукобима (злоупотреба беле заставе, знака Црвеног крста и сл.).

перфидӣте̄т, -а м в. **пѐрфӣдија**.

перфи́дност, -и ж в. **пѐрфӣдија**.

перфо̀ра̄тор, -а м [в. перфорација] справа за перфорирање, бушилица, пробојац, зумба.

перфора́ција, -е̄ ж [лат. perforatio] 1. бушење рупица; зупчање хартије перфорационом машином. 2. рупица, отвор настао бушењем. 3. мед. а. прскање шупљих телесних органа или вена услед болести (нпр. перфорација слепог црева). б. хируршко отварање шупљина у телу.

пе̏рфорацио̄нӣ, -а̄, -о̄ [в. перфорација] који се односи на перфорацију, об. у: ▲ **перфорациона машина** справа за стварање рупица на хартији (на поштанским маркама и сл.); **~ жиг** жиг којим се стварају рупице.

перфо̀рӣра̄н, -а, -о [в. перфорирати] избушен, рупичаст (нпр. папир за марке је перфориран ради лакшег одвајања).

перфори́рати, перфо̀рӣрам, 3. л. мн. перфори́рајӯ сврш. и несврш. [лат. perforare пробушити] бушити, проби(ја)ти рупице.

перфо̀рманс, -а м [енгл. performance извршење, представа] импровизовани или режирани културни догађај с мултимедијалним обележјима у којем учествују уметници различитих профила (музичари, глумци, песници, сликари, вајари и др.).

перфо̀рманса, -е̄ ж [енгл. performance извршење, представа] 1. резултат, достигнуће. 2. мн. а. радне карактеристике. б. технички подаци, параметри.

пе̏рформатӣв, -а м [енгл. performative] лингв. перформативан глагол или глаголски израз.

пе̏рформатӣван, -вна, -вно [енгл. performative] лингв. (о глаголу) који самим својим изрицањем остварује радњу коју описује, нпр. „молим“, „обећавам“, „забрањујем“.

перфо̀рмер, -а м [енгл. performer] раз. 1. онај који глуми у драмском делу. 2. извођач перформанса.

перхи̏дро̄л, -о́ла м [в. пер-, грч. hýdōr вода] фарм. тридесетопроцентни раствор водониковог пероксида, служи за дезинфекцију.

перхоресцѐнтан, -тна, -тно [в. перхоресценција, перхоресцирати] који се односи на перхоресценцију. ▲ **перхоресцентна заклетва** прав. изјава под заклетвом да се неки судија или сведок не могу сматрати непристрасним.

перхоресцѐнција, -е̄ ж [нлат. perhorrescentia, в. перхоресцирати] прав. захтев за изузећем судије или сведока због страха да би могао бити пристрасан.

перхоресци́рати, перхорѐсцӣра̄м, 3. л. мн. перхоресци́рајӯ свр. и несвр.[лат. perhorrescere] 1. гнушати се нечега, осећати одбојност према нечему, згражати се. 2. ужаснути се, претрнути од страха. 3. прав. захтевати изузеће судије или сведока због пристрасности.

пѐрцепт, -а м [в. перципирати] псих. резултат перцепције, искуство добијено перцепцијом.

пѐрцептибѝлан, -лна, -лно [нлат. perceptibilis, в. перципирати] који се може опазити чулима, појмљив, приметан.

перцептибилѝтѐт, -е́та м [нлат. perceptibilitas, в. перципирати] способност за чулно опажање, чулна пријемчивост.

пѐрцептѝван, -вна, -вно [нлат. perceptivus, в. перципирати] који опажа и прима спољашње утиске.

перцептивѝтѐт, -е́та м [нлат. perceptivitas, в. перципирати] псих. способност чулног опажања и примања спољашњих утисака.

перцѐпција, -ē ж [лат. perceptio] 1. опажање, примање утисака. 2. способност да се схвати природа ствари; поимање, схватање. 3. псих. уобличавање представа у свести на основу чула и утисака.

перципѝјент, -а м, мн. перципијенти, ген. мн. перципијѐнатā [лат. percipiens, в. перципирати] 1. онај који чулима и умом запажа и прима утиске; прималац. 2. медијум у телепатији.

перципи́рати, перципӣра̄м, 3. л. мн. перципи́рајӯ свр. и несвр. [лат. percipere, perceptum] 1. чулима и умом запажати и примати утиске, опазити, опажати. 2. схватити, схватати, поимати.

пѐрцо̄вка, -ē ж, дат. пѐрцовки (уоб. **перцо̀вка,** -ē, дат. перцо̀вки) [рус. перцовка од перец бибер] ракија зачињена бибером или папричицама.

пѐрчӣн, -и́на м, мн. перчи́ни, ген. мн. перчи́нā [тур. perçem од перс. perčem] 1. део косе или цела коса увијена у плетеницу; кика. 2. део гриве који пада преко чела коња.

пѐршинг, -а м, мн. пѐршинзи, ген. мн. пѐршӣнгā [према америчком генералу Џону Џозефу Першингу (1860–1948)] вој. врста америчких ракета средњег домета.

пер-шӯб в. **шӯб**.

пе̏с, -а м, мн. пе́сови [лат. pes стопало] 1. стара римска мера за дужину, стопа (0,29 m). 2. метр. најмања ритмичка јединица у квантитативној версификацији, стопа.

пѐса̄р, -а́ра м, мн. песа́ри, ген. мн. песа́рā [лат. pessarium од грч. pessós] мед. округли, најчешће гумени уложак за исправљање спале материце, који служи и за спречавање зачећа; дијафрагма.

пѐса̄ријум в. **пѐса̄р**.

Пе̏са̄х в. **Па̏сха**.

песѐта [шп. peseta] новчана јединица у Шпанији (до увођења евра).

песимѝзам, -зма м [лат. pessimus најгори] 1. склоност да се све посматра с мрачне стране; очекивање само лошег исхода, неверовање у бољу будућност. 2. филоз. поглед на свет по коме нема наде да се зло може надвладати и живот учинити бољим; супр. **оптимѝзам** (в.).

песѝмист(а), -ē м, мн. песѝмисти [в. песимизам] онај који је склон песимизму, онај који живот посматра с мрачне стране, онај који нема наде у испуњење нечега; супр. **оптѝмист(а)** (в.).

песимѝстичан, -чна, -чно и **песимѝстички,** -а, -о [в. песимизам] 1. обузет песимизмом, склон песимизму. 2. мрачан, безнадежан, злослутан.

пескà̄рија в. **пешкà̄рија**.

пе̏со, -а м, мн. пе̏соси [шп. peso] основна новчана јединица у Аргентини, Боливији, Гвинеји Бисао, Доминиканској Републици, Колумбији, Куби, Мексику, Уругвају, Филипинима, Чилеу.

пестилѐнција, -ē ж [лат. pestilentia болештина, зараза] 1. куга, епидемија, зараза, пошаст. 2. фиг. зло, несрећа, пропаст.

пе̏стиленцијā̄лан, -лна, -лно [нлат. pestilentialis, в. пестиленција] сличан куги; кужан, заражен.

пестици́ди, -и́дā м мн. [лат. pestis куга, в. -цид] хем. отровне смесе за уништавање корова (хербициди), инсеката (инсектициди), глодара (родентициди), гљивица, бактерија и вируса (фунгициди) и др. ради заштите корисног биља и животиња.

пета- [порекло нејасно] као први део сложенице означава 10^{15} јединица у њеном другом делу.

пе̏таметар, -тра м, пе̏таметри, ген. мн. пе̏таметāрā [в. пета-, -метар] физ. јединица за дужину, симбол Pm, која износи 10^{15} метара.

пе̏тāрда, -ē ж [нем. Petarde од фр. pétard] 1. ист. вој. експлозивна смеса којом су разарани разни објекти (мостови, бедеми, утврђења). 2. мала бомбица од хартије која бацањем о земљу експлодира уз велики прасак, или се пали фитиљем; жабица. 3. жел. експлозивно пуњење које се ставља на трачницу ради упозорења машиновођи.

петасеку̏нда, -ē ж [в. пета-, секунда] физ. јединица за време, симбол Ps, износи 10^{15} секунди.

пе̏тент, -а м, мн. -и [лат. petens од petere молити] подносилац молбе.

пе̏тинг, -а м, мн. пе̏тӣнзи [енгл. petting] еротско узбуђивање додирима и миловањем као љубавна предигра која претходи сексуалном чину.

пе̏тӣт, -и́та м [фр. petit мали] типогр. назив за штампарска слова од осам типографских тачака. 2. текст штампан овом врстом слова.

петито̀рӣјскӣ, -ā, -ō [в. петиторијум] који се односи на тужбу или је у њеном склопу. ▲ **петиторијска тужба** прав. тужба којом се захтева добијање неког права уопште.

пети̏то̀ријум, -а и **пети̏то̀рӣј,** -а м [нлат. petitorium] в. **петиторијска тужба**.

пе̏титум, -а м [лат. petitum од petere молити] 1. прав. захтев постављен у тужби чије усвајање се тражи од суда. 2. филоз. принцип чије се прихватање претпоставља.

пе̏тӣција, -ē и **пети́ција,** -ē ж [лат. petitio] 1. писмена молба, захтев, тражење. 2. групни захтев или молба грађана у виду писаног поднеска јавности или органима власти.

петицио̀на̄р, -а́ра, мн. петициона́ри, ген. мн. петициона́рā [нлат. petitionarius, в. петиција] подносилац петиције.

петицио̀на̄ш, -а м, мн. петициона́ши, ген. мн. петициона́шā [в. петиција] пеј. онај чија јавна активност се испољава најчешће или једино у састављању и потписивању петиција.

пето̀летка, -ē и **пе̏толетка = пето̀љетка** и **пе̏тољетка,** -ē ж в. **пјати̏љетка**.

петраркӣзам, -зма м [по италијанском песнику Франческу Петрарки (1304–1374)] књиж. песнички стил по угледу на љубавну лирику Франческа Петрарке, до XVIII века распрострањен у Италији и многим другим европским земљама.

петраркист(а), -ē, мн. -и [в. петраркизам] следбеник петраркизма. ◆ **петраркӣстичкӣ**.

пе̏трашēвци, пе̏трашевāцā м мн. [према руском социјалутописти М. В. Буташевич-Петрашевском (1821–1866)] ист. чланови илегалних политичких кружока у Русији (1845–1849) који су били против царске власти и крепосно́г права.

пе̏трефакт, -а м [нем. Petrefakt] в. **пе̏трифакт**.

петри- [лат. petra од грч. pétra камен] као први део сложенице означава појам који је у вези с каменом.

пе̏трифакт, -а м [нлат. petrifactum, в. петрификовати] 1. окамењени остатак биљног или животињског света, окаменотина, фосил. 2. фиг. оно што је застарело; онај кога је прегазило време, који живи у прошлости.

петрифика́ција, -ē ж [нлат. petrificatio] минер. 1. окамењивање, претварање у камен. 2. фиг. стање обамрлости и пасивности, стање без промена.

пе̏трификовати, -ујēм и **петрифици́рати,** -фи̏цӣрам, 3. л. мн. петрифици́рајӯ свр̄ш. и несвр̄ш. [нлат. petrificare, в. петри-, -фиковати] 1. окаменити, претворити, претварати у камен. 2. фиг. учинити непроменљивим, устаљеним. 3. ~ **се** скаменити се, окамењивати се; заостати у развоју.

петро-[1] [лат. petra од грч. pétra камен] в. **петри-**.

петро-[2] [в. петролеј] као први део сложенице означава појам који је у вези с петролејем.

петровалу́та, ē ж [в. петро-[1], валута] новчана вредност која се већим делом ослања на продају нафте.

петрогенéза, -ē и **петрогѐнеза, -ē** ж [в. петро-[1], генеза] област петрологије која се бави настанком стена и камења.

петрòглиф, -а м [в. петро-[1], грч. glyphḗ резбарија, дуборез] археол. слика на стени или камену (у пећинама из преисторијског доба или код неких примитивних племена).

петрòграф, -а м [в. петрографија] стручњак за петрографију.

петрографија, -ē ж [в. петро-[1], -графија] област петрологије која описује и класификује стене.

петрògрафскӣ, -ā, -ō [в. петрографија] 1. који се односи на петрографију. 2. који описује стене. ▲ **петрографска минералогија** наука о минералима и стенама.

пе̏тродолā̀р, -а м [в. петро-[2], долар] вишак долара зарађен експлоатацијом нафтних налазишта.

петролàсфалт, -а м [в. петролеј, асфалт] хем. чврста материја слична асфалту, добија се процесом дестилације нафте.

петрòлēј, -éја м [срлат. petroleum, в. петро-[1], лат. oleum уље] 1. нафта. 2. нафтни дериват који се користи за осветљење.

петрòлēјка, -ē ж, дат. петрòлēјци, ген. мн. петрòлēјкӣ [в. петролеј] лампа на петролеј, петролејска светиљка.

петролѐтēр, -éра м [в. петролеј, етер] хем. дестилат нафте, служи за отапање смоле, гуме, масти; газолин.

петролѐум в. **петрòлēј**.

петролѝзам, -зма м [в. петролеј] мед. сви симптоми и поремећаји настали услед тровања нафтом и њеним дериватима.

петролòгија, -ē ж [в. петро-[1], -логија] наука о настанку, саставу, структури и распрострањености стена и минерала.

петрофи̏ти, -ā [в. петро-[1], -фит] в. **литофи̏ти**.

петрохѐмија, -ē ж [в. петро-[2], хемија] хем. грана хемије која изучава производе добијене из нафте и земног гаса; технологија и индустрија таквих производа.

пѐтӯнија, -ē ж [нлат. petunia од фр. petun, из индијанског језика тупи] бот. јужноамеричка украсна биљка из фамилије *Solanacea*, с мирисним цветовима различите боје, слична дувану.

пе̏т-шо̏п, -а м [енгл. pet shop] раз. продавница кућних љубимаца, хране и опреме за њих.

пе̏х, пѐха м, мн. пѐхови, ген. мн. пѐхōвā [нем. Pech смола] покр. и фам. невоља, незгода, малер, баксузлук. ▯ **имати ~** бити зле среће.

пе̏хā̄р, -а м, мн. пе̏хā̄ри, ген. мн. пе̏хā̄рā̄ и **пѐхā̄р, -а́ра** м, мн. пеха́ри, ген. мн. пеха́рā̄ [нем. Becher] 1. већа, об. украшена посуда за пиће у облику чаше. 2. сп. посуда од скупоценог материјала коју добија победник на спортском такмичењу; уп. **кӯп**.

пѐхблē̄нда, -ē ж [нем. Pechblende] минер. уранов диоксид, урански смолинац, црни минерал масног, смоластог сјаја, значајан за добијање радиоактивних материја.

пехиàгра, -ē ж [грч. pḗkhys лакат, ágra плен] мед. бол у лакту.

пѐхист(а), -ē м, мн. пѐхисти [в. пех] покр. онај којег прати пех, малерозан човек, баксуз.

пѐхлē̄ви, ија = па̀хлā̄ви, -ија м [перс. pahlawí персијски од pahlav] лингв. мешавина персијског и семитског језика којим се говорило у западној Персији у доба Сасанида.

пехли̏ва̄н = пели̏ва̄н (в.)

пехлива́нити = пеливáнити (в.)

пехливà̀нлук = пеливà̀нлук (в.)

пе̏ч, -а м [енгл. patch закрпа] рач. жарг. допуна програма која се бесплатно дели власницима софтвера како би се уочене грешке и недостаци у програму привремено превазишли, док се не појави нова, исправљена верзија.

печа[1], -ē ж, ген. мн. пе̏чā̄ [тур. peçe] 1. вео на лицу муслиманских жена. 2. коњска образина са отворима за очи.

пе̏ча[2], -ē ж [итал. pezzo] покр. комад, део. ▯ **~ од човека** кршан, наочит човек.

пе̏ча[3], -ē ж [итал. pezza] покр. платнена трака; комад платна; марама, поњезача.

пе̏ш[1], пѐша м, мн. пѐшеви [тур. peş од перс. pīš] 1. предњи део хаљине. 2. крај одеће који се издужује као реп (об. код фрака), скут. 3. бочне ивице корита за које се хвата приликом ношења.

пѐш², пѐша м, мн. пѐшеви [итал. pesce] зоол. врста мале морске рибе, *Cottus globio*, главоч. □ **зинути као ~** зачудити се, забезекнути се.

пешѝка̄н, -а́на м, мн. пешика́ни, ген. мн. пешика́на̄ [итал. pescecane] покр. експр. морски пас, ајкула.

пешка̀рија, -е̄ ж [венец. pescaria] покр. продавница рибе, рибарница.

пешкафо̀ндо, -а м [итал. pesca a fondo] покр. врста прибора за риболов, састоји се од низа удица и варалица у облику рибице који сежу до морског дна.

пѐшкеш, -а м, мн. пѐшкеши, ген. мн. пѐшке̄ша̄ [тур. peşkeş од перс. pīškeš] покр. дар, поклон.

пѐшкӣр, -и́ра м, мн. пешки́ри, ген. мн. пешки́ра̄ [тур. peşkir од перс. pīšgīr] 1. убрус, ручник. 2. покр. заст. марама за обавијање главе, турбан.

пѐшкӯн, -у́на м, мн. пешку́ни, ген. мн. пешку́на̄ [тур. peşkun од перс. pīškūn] покр. 1. дрвена округла столица без наслона. 2. сточић који се ставља под софру.

пѐштахта, -е̄ ж, ген. мн. пѐштахта̄ [тур. peştahta од перс. piš предњи, taht даска] покр. врста школске клупе у облику пулта (об. у мектебима) на којој се држе свеске, књиге, ноте, док се седи на поду.

пӣ м индекл. [грч. pī] 1. слово грчког алфабета (π), из кога је настало ћириличко П. 2. мат. ирационални број који изражава однос пречника круга и његовог обима, Лудолфов број, износи 3,1415926...

пиартро́за, -е̄ ж [грч. pyón гној, в. артроза] мед. присуство гноја у зглобу.

пѝброк, -а м [енгл. pibroch] муз. ист. шкотска војна народна музика за гајде.

пѝвот, -а = **пѝвотмен,** -а м, мн. -и [енгл. pivot осовина, стожер] сп. централни играч напада који обично стоји поред црте (у рукомету) или близу коша (у кошарци).

пивоти́рање, -а с [в. пивот] сп. окретање играча око једне ноге ради очувања лопте у свом поседу или упућивања ударца на гол или кош.

пѝвотмен = **пѝвот** (в.)

пигѝзам, -зма м [грч. pygē̄ задњица, в. -изам] заст. хомосексуалност, **уранизам** (в.).

пѝгист(а), -е̄ м, мн. пѝгисти [в. пигизам] заст. хомосексуалац, **уранист** (в.).

Пигмалѝо̄н, -о́на м [грч. Pygmaliōn] 1. митол. кипарски краљ који је исклесао од слонове кости идеалну жену, потом се заљубио у њу и оженио је, када је богиња Афродита оживела кип. 2. фиг. мушкарац који васпитава и усавршава женску особу, најчешће млађу и нижег друштвеног положаја, да би је приближио свом идеалу жене.

пигмалионѝзам, -зма м [в. Пигмалион, -изам] псих. тежња да се нека млађа особа, посебно она у коју је васпитач заљубљен, формира у складу са властитим замислима и склоностима.

пѝгмēј, -е́ја м, мн. пигме́ји, ген. мн. пигме́ја̄ [лат. pygmaeus од грч. pygmaîos патуљаст] 1. антроп. припадник афричког народа изразито ситног раста. 2. фиг. човек малог раста; патуљак. 3. фиг. безначајан човек (об. одређено придевом, нпр. књижевни пигмеј); ништавило.

пигме́јац в. **пѝгмēј**.

пѝгмēјскӣ, -а̄, -о̄ [в. пигмеј] који се односи на пигмеја; који је попут пигмеја, патуљаст.

пѝгмент, -а м, мн. пѝгменти, ген. мн. пѝгмена̄та̄ [лат. pigmentum боја од pingere бојити] физиол. материја у ткивима живих организама (нпр. очима, коси, кожи) која им даје боју. 2. минерална материја која служи за бојење; боја.

пигмента́ција, -е̄ ж [нлат. pigmentatio према pigmentatus обојен, в. пигмент] 1. биол. обојеност ткива живих организама пигментом. 2. физиол. урођено или стечено нагомилавање пигмента у кожи или слузници.

пигми́ди, -и́да̄ м мн. [в. пигмеј] антроп. негроидна расна лоза у екваторијалној Африци.

пигно̀ра̄тор, -а м [лат. pignorator] прав. онај који узима у залог.

пигнора́ција, -е̄ ж [лат. pignoratio] прав. давање или примање у залог.

пѝгнус, -а м [лат. pignus] прав. ист. у римском праву јемство на покретној имовини; заложно право.

пижа́ма [фр. pyjama] = **пицама́** (в.)

пи̏жо̄н, -о́на м, мн. пижо́ни, ген. мн. пижо́на̄ [фр. pigeon голуб] 1. покр. голуб. 2. сорта јабуке. 3. врста хартије малог формата.

пи̏зма, -е̄ ж, ген. мн. пи̏змӣ [грч. peîsma] злоба, озлојеђеност, непријатељство, омраза.

пија́де м индекл. [тур. piyade од перс. piyāde] заст. покр. 1. војник у пешадији; пешадинац. 2. пешак у шаху.

пијани̏зам, -зма м [в. пијано[2], -изам] муз. теорија и пракса свирања клавира и музике написане за клавир.

пијани̏но, -а м [итал. pianino, в. пијано[2]] муз. мањи клавир са жицама постављеним вертикално.

пијани̏симо прил. [итал. pianissimo, в. пијано[1]] муз. ознака за јачину тона, сасвим тихо, једва чујно.

пијà нист(а), -е̄ м, мн. пијà нисти (ж. **пијà нисткиња,** -е) [фр. pianiste, в. пијано[2]] уметник који свира на клавиру, клавирист(а).

пијâно[1], прил. [итал. piano] муз. основна ознака за јачину тона, тихо, благо.

пијâно[2] = **пијанофо̑рте[2]** (в.)

пијанò ла, -е̄ ж [фабрички назив] муз. заст. инструмент који сам изводи одређене мелодије забележене на папирној траци, механички клавир.

пијанофо̑рте[1] прил. [итал. pianoforte од piano тихо, forte јако] муз. ознака за јачину тона, умерено, средњом јачином.

пијанофо̑рте[2], -а м [итал. pianoforte] муз. заст. клавир.

пијà рист(а), -е̄ м, мн. пијà ристи [нем. Piarist, према лат. patres scholarum piarum] члан католичког црквеног реда основаног 1597. године, посвећеног васпитавању и образовању омладине.

пијасáва, -е̄ ж [порт. piaçava из језика тупи] влакна различитих јужноамеричких, азијских и афричких палми погодна за израду метли, четака и разног плетива.

пијà стер, -а м, мн. пијà стери [фр. piastre од итал. piastra танка метална плоча, од лат. emplastrum] 1. ист. назив за сребрни новац разних земаља (Италије, Шпаније). 2. главна или мања новчана јединица многих земаља, нарочито на Блиском истоку.

пијà фа, -е̄ ж, **пијà фе̄,** -е̄а м [в. пијафирати] сп. елемент дресуре у коњичком спорту, одмерен, ритмичан и уздигнут коњски кас у месту.

пијафи́рати, пијàфи̏рām, 3. л. мн. пијафи́рајӯ несврш. [фр. piaffer] 1. изводити пијафу, тј. у одређеном ритму обе предње ноге уздизати високо у ваздух и хитро спуштати их на земљу (о коњу).

пи̏јаца, -е̄ ж, ген. мн. пи̏јāцā̄ [итал. piazza трг] јавни отворен простор с тезгама на којима се продају воће, поврће, млечни и други производи на мало, тржница. ▲ **кванташка ~** место на којем се продају воће и поврће на велико; **бувља ~** жарг. место на којем се продаје роба различите врсте (нова, половна, често шверцована); сајам бува. ◆ **пи̏јачнӣ**.

пиједèстāл, -а́ла м, мн. пиједеста́ли, ген. мн. пиједеста́лā̄ [фр. piédestal од итал. piedistallo] подножје, постоље споменика, скулптуре, стуба. □ **дизати (кога) на ~** фиг. величати, хвалити, узносити; **говорити с пиједестала** фиг. говорити надмено; **сићи с пиједестала** фиг. изгубити висок положај; изгубити углед, ауторитет; **скинути (кога) с пиједестала** фиг. уклонити кога с високог положаја; заменити кога на високом положају, победничком постољу.

пијезоелектрицѝтēт, -е́та м [грч. piézein притискати, в. електрицитет] физ. својство неких кристала да се приликом растезања или механичке деформације наелектришу.

пи̏језометар, -тра м, мн. пи̏језометри, ген. мн. пи̏јетзометāрā̄ [грч. piézein притискати, в. метар] физ. апарат за мерење притиска у чврстим и течним телима.

пијелѝтис, -а м [в. пијелон, -итис] мед. запаљење бубрежне карличице.

пијелогрàфија, -е̄ ж [в. пијелон, -графија] мед. рендгенско снимање бубрега и мокраћног канала.

пијѐло̄н, -о́на м, мн. пијело́ни, ген. мн. пијело́на̄ [грч. pýelos валов] анат. левкаста кеса која се већим делом налази у средишњој шупљини бубрега док у доњем делу прелази у мокраћни канал.

пијелонефри̏тис, -а м [в. пијелон, нефритис] мед. запаљење бубрега услед бактеријске инфекције.

пијѐмија, -ē ж [грч. ру́оn гној, в. -емија] мед. општа бактеријска инфекција која се путем крви шири по организму.

Пијѐмонт, -а м [итал. Piemonte] област или држава која је покретач и један од главних учесника државног и народног уједињења (према истоименој регији на северу Италије, из које је у XIX веку кренуо покрет за државно уједињење). ◆ **пијѐмонтскӣ**.

пијемонти̏зам, -зма м [в. Пијемонт, -изам] фиг. настојање неке државе, политичке партије, покрета да буде лидер у групи, окупљајући више мањих партнера који ће зависити од ње.

пијѐта, -ē ж [итал. pietà побожност, сажаљење] ум. у сликарству и вајарству приказ Богородице која оплакује сина скинутог с крста, држећи га на коленима или рукама.

пијѐтēт, -е́та м [нем. Pietät од лат. pietas побожност] осећање дубоког поштовања, захвалности и оданости према неком или нечем; побожно поштовање покојника.

пијети̏зам, -зма м [нем. Pietismus од лат. pietas побожност] реформаторски покрет унутар протестантизма, развио се у XVII и XVIII веку залажући се за обнову личне духовности насупрот формалном исповедању вере путем религиозних обреда.

пијѐтист(а), -ē м, мн. пијѐтисти [в. пијетизам] присталица пијетизма. ◆ **пијети̏стичкӣ**.

пијето̑зо прил. [итал. pietoso] муз. свечано, побожно.

пи̏к[1], -а м [нем. Pik од фр. pique] једна од две црне боје у картама, знак у облику стилизованог вршка копља.

пи̏к[2], -а м [нем. Pik од фр. pique] □ **имати пик на некога (нешто)** узети кога на зуб, желети напакостити коме; бити решен да се нешто постигне по сваку цену.

пи̏к[3], -а м [итал. piccо] пом. коса греда на јарболу о коју је причвршћено сошно једро, сошњак.

пика́да, -ē ж [шп. picada од picar бости, сецкати] 1. ударац копљем; убод. 2. стаза прокрчена кроз прашуму.

пика̑до, -а м [фабрички назив] игра у којој се металним стрелицама гађа дрвена, на зиду причвршћена мета подељена концентричним круговима на зоне различите ширине и поља с одређеном бројном вредношћу.

пикà̑до̄р, -о́ра м, мн. пикадо́ри, пикадо́рā [шп. picador од picar бости] учесник борбе с биковима, коњаник који разјарује бика забадајући му копље у грбу.

пикà̑нтан, -тна, -тно [фр. piquant] 1. кулин. који је оштрог и реског укуса и мириса, зачињен јако, али с мером. 2. фиг. а. који узбуђује, шокира, интригира; заводљив. б. претерано слободан у погледу пристојности; шкакљив, голицав. в. духовит, заједљив, пецкав.

пикантѐрија, -ē ж [в. пикантан] 1. оно што је пикантно. 2. занимљива и интригантна прича, анегдота или појединост об. из јавног живота.

пика̑п, -а м [енгл. pick-up] 1. техн. апарат који преноси звук с електричних музичких уређаја на звучнике. 2. врста камионета за доставу (с отвореним задњим делом).

пикарѐска, -ē ж, дат. пикарѐсци [в. пикаро] књижевна врста, нарочито у шпанској књижевности, карактеристична по описима живота пустолова.

пикарѐскан = **пи̏ка̄рскӣ** (в.)

пи̏каро, -а м [шп. pícaro преварант] ист. 1. пустолов, авантуриста. 2. мангуп, пробисвет, дангуба, скитница.

пи̏ка̄рскӣ, -ā, -ō [в. пикаро] прид. пустоловни, авантуристички. ▲ ~ **роман** књиж. врста романа у шпанској књижевности XVI–XVII века у којем се описују живот и доживљаји пустолова и луталица.

пи̏кē, -ѐа м (уоб. и **пикē,** ѐа) [фр. piqué] 1. врста веза која на лицу производи изразито ребрасту површину. 2. памучна тканина настала тим везом, пругаста или једнобојна.

пи̏кет, -а м [фр. piquet, енгл. picket] 1. игра са 32 карте за два играча. 2. геод. кочић за премеравање земљишта. 3. геод. тачка којој се одре-

ђује висина при геодетском снимању терена. 4. вој. мања група војника, полицајаца и сл. за надгледање одређеног подручја, извидница, патрола. 5. пол. штрајкачка стража; група штрајкача која одвраћа купце или спречава штрајколомце да уђу.

пики́рати, пи̏кӣра̄м, 3. л. мн. пики́рајӯ, сврш. и несврш., прил. сад. пики́рајӯћи [фр. piquer] 1. обрушити, обрушавати се авионом на циљ. 2. жарг. (*~ на нешто*) бацити, бацати око на нешто или некога. 3. заст. пецнути, пецкати кога, увредити, вређати кога.

пи̏кӣр-бо̑д, -а м [нем. pikieren од фр. piquer] начин везења и шивења при којем конац остаје као непрекинута линија и са спољне и са унутрашње стране.

пи̏кник[1], -а м, мн. пи̏кници, ген. мн. пи̏кнӣка̄ [фр. pique-nique] групни излет у природу с јелом и пићем, при коме сваки учесник доноси свој део.

пи̏кник[2], -а м, мн. пи̏кници, пи̏кнӣка̄ = **пи̏кничӑр,** -а м [в. пикнички] човек пикничке телесне грађе, пикнички тип.

пи̏книковати, -ујём несврш. [в. пикник[1]] правити излет у природу; бити учесник пикника.

пи̏кничкӣ, -а̄, -о̄ [грч. pyknós дебео, чврст, збијен] физиол. ▲ **~ конституција, ~ тип** тип човека који је здепаст, меснате грађе, склон гојењу.

пи̏кнично̑ст, -ости ж [в. пикнички] физиол. збијена, месната телесна конституција; супр. **лептосо́мност** (в.).

пи̏кнометар, -тра м, мн. пи̏кнометри, ген. мн. пи̏кнометара̄ [в. пикнички, в. метар] физ. стаклена боца за мерење специфичне тежине течности; справа за мерење густине материјала.

пи̏кноскоп [в. пикнички, в. -скоп] в. **пи̏кнометар**.

пико- [вероватно итал. piccolo мали] као први део сложенице означава 10^{-12} део јединице која се налази у њеном другом делу.

пи̏ков, -а, -о [в. пик[1]] (о карти) који има знак пика. ▲ **пикова дама** дама пик (наслов Пушкинове приповетке и опере П. И. Чајковског).

пи̏кола, -е̄ ж [итал. piccola мала] 1. покр. цурица, девојчица. 2. муз. мала усна хармоника. 3. в. **пи̏коло[1]**.

пи̏коло[1], -а м, мн. пи̏коли [итал. (flauto) piccolo] муз. мала флаута.

пи̏коло[2], -а м, мн. пи̏коли [итал. piccolo мали] ист. стари новац у Венецији и на Сицилији.

пи̏коло[3], -а м, мн. пи̏коли [итал. piccolo мали] а. ученик у угоститељству; помоћник келнера. б. у хотелима, дечак за разне послове.

пикосеку̀нда, -е̄ ж, ген. мн. пикосеку̀ндӣ [в. пико-, секунда] физ. јединица за време, симбол ps, износи 10^{-12} део секунде.

пикофа̀рад, -а м, мн. -и [в. пико-, фарад] физ. јединица за електрични капацитет, симбол pF, износи 10^{-12} део фарада.

пикра́ти, -а́та̄ м мн. [грч. pikrós горак] хем. соли пикринске киселине (мелинит, екразит, лидит).

пи̏крӣн, -и́на м, мн. пикри́ни, ген. мн. пикри́на̄ [грч. piktós горак] бот. горка материја која се добија из биљке *Digitalis purpurea*, дигиталин.

пи̏крӣнскӣ, -а̄, -о̄ [в. пикрин] који се односи на пикрин, који садржи пикрин. ▲ **пикринска киселина** хем. тринитрофенол, жута отровна материја која настаје нитрирањем фенола и служи као експлозив.

пи̏крит, -а и **пи̏крӣт,** -и́та м [грч. pikrós горак, в. -ит] минер. 1. врста стене из групе перидотита. 2. врста експлозива.

пи̏ксел, -а м, мн. пи̏ксели, ген. мн. пи̏ксе̄ла̄ [енгл. pixel од pix (скр. pictures) и el(ement)] рач. најмањи елемент електронски обрађене слике на компјутерском екрану.

пикси́да, -е̄ ж [лат. pyxis од грч. pyxís кутија] 1. мала округла кутија (за накит, лекове и сл.). 2. у католичкој цркви суд за освећено уље, хостију, реликвије.

пи̏ксла, -е̄ ж, ген. мн. пи̏кслӣ [нем. Büchse, према лат. pyxis од грч. pyxís кутија] покр. 1. кутија с поклопцем у којој се држе зачини и друге суве намирнице (брашно, шећер и сл.). 2. пепељара. 3. жарг. шаљ. глава.

пи̏ксна в. **пи̏ксла**.

пиктòграм, -а м [лат. pictus сликан, насликан, в. -грам] лингв. слика предмета као симбол одређене речи, најстарији облик писма; уп. **хијерòглиф**.

пиктографија, -ē ж [лат. pictus сликан, насликан, в. -графија] 1. лингв. сликовно писмо; уп. **идеографија**. 2. типогр. умножавање текста пресликавањем.

пиктòграфскӣ, -ā, -ō [в. пиктографија] који се односи на пиктографију или јој припада. ▲ **пиктографско писмо** в. **пиктографија**.

пиктòријал, -а м [енгл. pictorial од лат. pictorius сликарски] илустроване новине с потписаним фотографијама, без икаквог другог текста.

пӣктурāлан, -лна, -лно [лат. pictura слика, сликарство] 1. који се односи на сликарство и сликаре. 2. који представља, дочарава нешто попут слике, сликовит, илустративан. 3. представљен, допуњен или украшен сликама, илустрован.

пӣкула, -ē ж [итал. piccola] 1. стаклени или глинени кликер за дечју игру. 2. ситан новац; ситниш.

пикӯлати, -āм [в. пикула] несврш. играти се кликерима; кликерати се.

пӣл, -а м и **пӣлос**, -а м [грч. pîlos филц] ист. код старих Грка мушки филцани шешир за путовање.

пи̏лāв, -а́ва м [тур. pilav од перс. pilāw] покр. 1. кулин. јело од меса и густо скуваног пиринча. 2. покр. свадбена гозба.

Пӣлад, -а м [грч. Pyládēs] митол. сестрић Агамемнонов, Орестов веран пријатељ и пратилац, ожењио се његовом сестром Електром; уп. **Òрест**.

пи̏ластар, -стра м, мн. пи̏ластри, ген. мн. пи̏ластāрā [нем. Pilaster од итал. pilastro] архит. четвороивични пљоснат стуб, прислоњен уза зид или уграђен у њега, об. с украсном функцијом.

пи̏ластер в. **пи̏ластар**.

пӣлāтскӣ, -ā, -ō [по Понтију Пилату, римском прокуратору Јудеје, 26–36. г.] који је попут Пилата и његовог лицемерног одбацивања кривице; који скида са себе одговорност (Мат. 27:24).

пи̏линг, -а м, мн. пи̏лӣнзи, ген. мн. пи̏лӣнгā [енгл. peeling љуштење, гуљење] 1. у козметици поступак уклањања оштећених и изумрлих ћелија с површине коже (лица и тела). 2. препарат који се примењује у ту сврху.

пӣлōзан, -зна, -зно [лат. pilosus длакав, космат од pilus длака] длакав, космат, рутав.

пилокàрпӣн, -и́на м [нлат. pilocarpus од грч. pîlos филц, karpós плод, воћка] фарм. алкалоид из јужноамеричке биљке *Pilocarpus*, примењује се у медицини.

пи̏лōн, -о́на м, мн. пило́ни, пило́нā [грч. pylōn велика врата] 1. ист. висока монументална кула на улазу у староегипатске храмове. 2. техн. потпорни стуб, носач моста. 3. стуб на којем почива конструкција куполе, свода и сл.

пи̏лорус, -а м [грч. pylōrós вратар] анат. доњи отвор желуца на који се наставља дванаестопалачно црево.

пӣлос, -а м в. **пӣл**.

пи̏лōт[1], -о́та м, мн. пило́ти, ген. мн. пило́тā [фр. pilote, итал. pilota од грч. pēdótes управљачки] 1. онај који управља авионом, хеликоптером, авијатичар. 2. возач тркачког аутомобила. 3. онај који проводи брод кроз опасне воде или при уласку у луку, пељар, лоц. 4. (у придевској служби) пробни, експериментални. ▲ **пилот-емисија** пробна епизода планиране телевизијске серије, да би се видело да ли ће имати успеха код публике.

пилота́жа, -ē ж [фр. pilotage, в. пилот] 1. авиј. управљање летилицом, пилотирање. 2. пом. управљање бродом, пељарење.

пилоти́рати, пило̀ти̏рāм, 3. л. мн. пилоти́рајӯ несврш. [в. пилот] 1. управљати авионом, хеликоптером, тркачким возилом и сл. 2. проводити брод кроз опасне воде или при уласку у луку.

пӣлула, -ē ж [лат. pilula дем. од pila лопта] 1. лек у облику куглице; таблета, дражеја. 2. жарг. средство за контрацепцију у облику пилуле. □ **прогутати горку пилулу** ћутке поднети непријатност.

пи́лум, -а м [лат. pilum] ист. копље легионара у римској војсци.

пѝмент, -а м [фр. piment од лат. pigmentum] бот. плодови дрвета *Pimenta officinalis*, налик су биберу и служе као зачин; уп. **нàјквирц**.

пимпинѐла, -ē ж [нлат. pimpinella] бот. мирисна лековита биљка, *Pimpinella magna*, дивљи ким, дињица, бедреник.

пѝмплати, -ā̀м несврш. [нем. pimpeln] 1. сп. жарг. а. (у фудбалу) бескорисно задржавати лопту; дриблати без потребе; играти у кратким пасовима. б. (у тенису, стоном тенису) играти безвољно, без јачих удараца. 2. радити неки посао неспретно, без очекиваног резултата.

пѝмплер, -а м [в. пимплати] 1. сп. фудбалер склон пимплању. 2. онај од кога нема користи; неспретњаковић, безвезњак.

пимплѐрā̀ј, -а́ја м, пимплера́ји, ген. мн. пимплера́ја̄ [в. пимплати] 1. сп. у фудбалу претерано дриблање и задржавање лопте. 2. обављање неког посла без стварног резултата; узалудно ситничарење.

пѝмпловати, -ујēм в. **пѝмплати**.

пѝн, -а м, пѝнови, ген. мн. пѝно̄ва̄ [енгл. p(ersonal) i(dentification) n(umber)] лични идентификациони број (на платним картицама и сл.).

пѝна[1], -ē ж [лат. pinna перо] 1. шиљак, врх (експера, игле и др.); осовина, кука, чивија. 2. шиљак у компасу на којем стоји магнетна игла. 3. мали шиљаст штап за употребу у геодезији. 4. перјаница на шлему коњаника.

пѝна[2], -ē ж [лат. pin(n)a од грч. pínna] зоол. врста дугуљастих шкољки.

пѝна колáда, -ē ж [шп. piña colada исцеђен ананас] пиће сачињено од сока ананаса, кокоса и рума.

пинакотéка, -ē ж, дат. пинакотéци [грч. pinakothḗkē, в. пинакс, -тека] лик. музеј са сликама; галерија; јавна збирка слика; уп. **глиптотéка**.

пѝнакс, -а м, мн. пѝнакси, ген. мн. пѝна̄ксā̄ [грч. pínax] ист. у старој Грчкој плочице за писање од различитих материјала.

пинàп прид. индекл. [енгл. pin up прибити чиодом] који садржи фотографије лепих девојака или се на њих односи. ▲ **пинàп-гѐрла** амерички израз за лепу девојку чије се фотографије из часописа исецају и качe на зидовима соба или у кабинама камиона.

пинàса, -ē ж, ген. мн. пинáсā̄ [фр. pinasse од шп. pinaza] пом. ист. 1. мали рибарски брод на весла. 2. помоћни чамац на ратним бродовима.

пѝнбо̀л, -а м, мн. -и [енгл. pin-ball] жарг. аутомат за игру с металном лоптицом којом се настоји освојити што више поена, флипер.

пѝнгвѝн, -и́на м, мн. пингви́ни, ген. мн. пингви́на̄ [енгл. penguin вероватно од велшког pen gwyn бела глава] зоол. птица из породице гњураца, усправног хода, неспособна за лет, живи на морима јужне хемисфере. ♦ **пѝнгвѝнскӣ**.

пѝнг-пѝнг, -а м [енгл. ping-pong] 1. сп. фам. стони тенис. 2. фиг. међусобно оптуживање и пребацивање одговорности на другога у политичком и уопште јавном животу. 3. прид. индекл. који се односи на пинг-понг; који је попут пинг-понга.

пиндарѝзам, -зма м [грч. Píndaros] књиж. поетски стил настао угледањем на Пиндара, античког грчког песника из V века пре н. е.

пѝндāрскӣ, -ā̄, -о̄ [грч. Pindarikós] који је сродан Пиндаровом стилу и језику, који је у духу Пиндарове поезије.

пѝнēн, -е́на м [енгл. pinene, према лат. pinus пиниja] хем. безбојна течност пријатна мириса, $C_{10}H_{16}$, главни састојак терпентинског уља.

пѝнија, -ē ж [нем. Pinie од лат. pinea, према pinus бор] 1. бот. црногорично дрво из породице борова, *Pinus pinea*. 2. стуб дима и водене паре који излази из вулканског гротла и пење се у висину попримајући облик пиније.

пинипéди, -éдā̄ м мн. [лат. pinna пераје, pes ген. pedis нога] зоол. водени сисари, перајари (нпр. фока, морж).

пѝн-јѝн, -а м [кин. pin-yin, према pin спојити, yin звук] званична транскрипција кинеског писма латиничним словима.

пѝнк прид. индекл. [енгл. pink] ружичаст, роза. ▲ **Пинк Пантер** ружичасти пантер, јунак истоимене серије цртаних филмова.

пѝнкл, -а м [нем. Bündel] покр. замотуљак, завежљај, нарамак.

пѝнксит в. **pinxit**.

пѝнот, -а и **пѝно̄**, -о̄а [фр. pinot] врста француског вина.

пи̏нсовати, -ујѐм свр. и несвр. [фр. pincer] опсећи, опсецати крајеве нечега (нпр. воћке, винове лозе); обрез(ив)ати, поткрес(ив)ати.

пи̏нта, -ē ж [енгл. pint] заст. 1. мера за течност (0,47 литра). 2. стаклена посуда с запремином једне пинте.

пи̏нтар = **пи̏нтер** (в.)

пи̏нтекс, -а м [в. пин(ија), текс(тил)] танка лепљена тканина, производи се од иглица четинара и текстилних отпадака.

пи̏нтер, -а = **пи̏нтар,** -а м [аустр. нем. Binder] покр. мајстор за израду буради и других посуда, бачвар, качар.

пинцѐта, -ē ж, ген. мн. пинцéтā [нем. Pinzette, фр. pincette од pincer штипати] танка, мала, еластична челична хватаљка са широком применом (у медицини, козметици, филателији и др.).

пи̏нч, -а м, мн. пи̏нчеви = **пи̏нчер,** -а м (**пи̏нчӣ, пи̏нчика**) [нем. Pinscher] зоол. врста малих паса с кратком длаком, дугим ушима и репом.

пи̏нчбек, -а м [енгл. pinchbeck, по Енглезу Пинчбеку који ју је изумео у XVIII веку] легура бакра, цинка и гвожђа; жути бакар.

пи̏нчер, -а м = **пи̏нч** (в.)

пи̏нчӣ, -ија м, **пи̏нчика,** -е м = **пи̏нч** (в.)

пи̏ньол, -о́ла м [итал. pinolo, pignolo] бот. семенка пиније, слична је бадему и служи за јело.

пио- [грч. рýоn гној] као први део сложенице означава појам који је у вези с гнојем.

пи̏огӗн, -а, -о = **пиогѐничан,** -чна, -чно [в. пио-, -ген] који проузрокује гнојење, који ствара гној (о запаљењу, рани и сл.).

пиогенéза, -ē и **пиогѐнеза,** -ē ж [в. пио-, -генеза] мед. гнојење.

пиогѐнија в. **пиогенéза**.

пиогѐничан = **пи̏огӗн** (в.)

пиодѐрмија, -е ж [в. пио-, -дермија] мед. гнојно запаљење коже.

пиодермѝтис, -а в. пиодермија.

пиомѐтра, -ē ж [в. пио-, грч. mḗtra материца] мед. нагомилавање гноја у материци, об. код жена у периоду после менопаузе.

пи̏о̄н, о́на м, мн. пио́ни, ген. мн. пио́нā [фр. pion од лат. pedo ген. pedonis пешак] 1. најслабија шаховска фигура, пешак. 2. фиг. онај којим неко управља као шаховском фигуром, којим други руководи по својој вољи.

пиòнӣр, -и́ра м, мн. пиони́ри, ген. мн. пиони́рā [фр. pionnier] 1. онај који се први населио на новој, непознатој територији. 2. фиг. онај који је први утро пут, поставио смернице у некој делатности, зачетник нечег новог. 3. вој. припадник инжењеријске јединице за подизање мостова, изградњу путева и утврђења, минирање и сл. 4. ист. у СФР Југославији члан организације за децу у узрасту од 7 до 15 година, која су васпитавана у духу социјализма. 5. најмлађа категорија спортиста, активиста неког удружења и сл.

пиòнӣрскӣ, -а, -о [в. пионир] 1. који припада пионирима, који се односи на пионире. 2. који представља почетак, који отвара нове путеве, који је без претходника.

пиорéја, -éјē ж [в. пио-, -реја] мед. 1. истицање гноја, гнојење, загнојеност. 2. гнојна упала зубног ткива.

пи̏па, -ē ж [итал. pipa] 1. славина. 2. покр. лула. □ **затворити пипу** 1. а. затворити доток течности. б. жарг. зауставити прилив новца из различитих извора.

пипѐта, -ē ж, ген. мн. пипéтā [фр. pipette] стаклена цевчица с гуменим продужетком за увлачење течности и њено дозирано испуштање, капаљка.

пи̏псер, -а м, мн. -и [нем. Piepser од piepsen цвркутати] различити шумови (попут цијукања, пиштања) који се јаве приликом снимања звучних ефеката на магнетофонску траку; уп. **кра̏ксер**.

пи̏пӯн, -а м, мн. -и [грч. pérpōn] покр. диња.

пи̏п-шо̏у, -а м [енгл. peep show] програм с еротским садржајем који сваки гледалац посматра из засебне кабине у временском интервалу одређеном вредношћу убаченог жетона.

пи̏р, -а м, мн. пи́рови [енгл. pier] 1. изграђени насип за пристајање бродова и чамаца, мол, гат. 2. дрвени мол подигнут дуж плаже за шетњу и сунчање.

пира́ја в. **пира̀на**.

пирами́да, -ē ж [грч. pyramís ген. pyramídos] 1. геом. тело чија основа има три или више стра-

на, док бочне равни чине троуглови са заједничким врхом. 2. архит. ист. код старих Египћана, али и у другим античким и млађим цивилизацијама, монументална камена грађевина пирамидалног облика која је служила као гробница или светилиште. 3. сваки објекат, предмет или структура која почива на широкој основи а сужава се према врху. 4. акробатска фигура коју обликује више људи на неколико нивоа стојећи један другоме на раменима. 5. врста загонетке која креће од једног слова, док се свака нова реч у вертикалном низу одгонета додавањем новог слова и премештањем слова претходне речи; клин. ▲ **~ власти, друштвена ~** пол. хијерархијско устројство и организација власти у друштву.

пи̏рамида̄лан, -лна, -лно [в. пирамида] који је у облику пирамиде; фиг. џиновски, огроман; сјајан, величанствен. ▲ **пирамидална глупост** изузетно велика глупост.

пирамѝдо̄н, -о́на м [фабричко име производа] фарм. лек против болова и за снижавање температуре, антипирин.

Пи̏рам и Ти̏зба митол. пар несрећних младих вавилонских љубавника који су се због родитељског противљења тајно састајали ноћу, док нису трагичним неспоразумом (мислећи једно за друго да су мртви) обоје починили самоубиство; предмет различитих уметничких обрада.

пира̀на, -е̄ ж, ген. мн. пира́на̄ [порт. piranha из језика тупи и гварани] 1. зоол. врста опасне тропске рибе грабљивице с веома оштрим зубима, *Pigocentrus piraya*, из породице *Characinidae*. 2. фиг. грабљивац; лешинар; безобзиран нападач.

пираргѝрит, -а и **пирагѝри̏т,** -и́та м [грч. ру́r ватра, árgyros сребро] минер. сулфид антимона и сребра.

пи̏ра̄т, -а́та м, мн. пира́ти, ген. мн. пира́та̄ [лат. pirata од грч. peiratḗs] 1. ист. гусар, разбојник на мору. 2. онај који неовлашћено и нелегално објављује, дистрибуира и продаје туђа ауторска дела (књиге, касете, компјутерске програме и сл.).

пиратѐрија, -е̄ ж = **пира́тство,** -а с [фр. piraterie, в. пират] 1. разбојништво на мору. 2. неовлашћено и нелегално објављивање, дистрибуирање и продаја туђег ауторског дела.

пи̏ра̄тскӣ, -а̄, -о̄ [в. пират] који се односи на пирате или им припада; разбојнички, гусарски. ▲ **пиратско издање** нелегално, дивље издање без поштовања ауторских права и потребних дозвола.

пи̏рг, -а м, мн. пи̏ргови, ген. мн. пи̏ргова̄ [грч. ру́rgos] ист. архит. кула или торањ об. у саставу тврђаве или уз манастире, подигнути ради одбране.

пи̏ре̄, -ѐа м [фр. purée] кулин. кашаста смеса која се добија пасирањем поврћа (кромпира, грашка, кестења и др.).

пи̏рекс, -а м [фабричко име производа према грч. ру́r ватра] индустријски назив за ватростално стакло, као и друге предмете који долазе у непосредни контакт с ватром.

пирѐтик, -а м, мн. пирѐтици, ген. мн. пирѐти̏ка̄ [грч. pyretikós према pyretós грозница] фарм. средство за подизање телесне температуре.

пиретотера́пија, -е̄ ж [грч. pyretós грозница, в. терапија] мед. лечење вештачким изазивањем повишене телесне температуре, која уништава узрочнике болести.

пирѐтри̏н,-и́на м [лат. pyrethrum од грч. ру́rethron, в. -ин] природни инсектицид присутан у цвету биљке бухач, *Chrysanthemum cinerariifolium*.

пирѝди̏н, -и́на м [фр. pyridine од грч. ру́r ватра] хем. безбојна отровна течност природног мириса са широком применом у хемијској индустрији, добија се из катрана каменог угља.

пиридо̀кси̏н, -и́на м [в. пиридин, в. окси-] један од витамина Б групе, присутан у квасцу, месу и житарицама.

пи̏рија, -е̄ ж [венец. piria] покр. левак, точир.

пи̏ринач, -и́нча м [тур. pirinç од перс. birenǧ] бот. врста житарице, *Oryza sativa*, ријa.

пи̏ринц, -а м [тур. pirinc од перс. birenǧ] жута бронза; туч.

пи̏рит, -а и **пи̏ри̏т,** -и́та м [грч. рутítēs ватрени (камен)] минер. тврда сулфидна руда жуте боје, дисулфид гвожђа (FeS_2), користи се за добијање сумпорне киселине.

пи̏рих, -а м, мн. пи̏риси, ген. мн. пи̏рӣхā̄ [грч. pyrríchios према pyrríchē̄ ратничка игра] метр. стопа састављена из два кратка (односно ненаглашена) слога.

пи̏рихијус в. **пи̏рих**.

пи̏рјā̄н, -а́на м [тур. pürüan] месо скувано у пари.

пирја́нити, пи̏рјā̄нӣм = **пи̏рјати,** -ā̄м несврш. [в. пирјан] кувати јело у пари, динстати.

пи̏рјати = **пирја́нити** (в.)

пи̏рлит, -а и **пи̏рлӣт,** -и́та м [тур. purli?] покр. стилизоване уткане шаре на платну. 2. накит.

пирлѝтати, -ā̄м несврш. [в. пирлит] покр. 1. етнол. израђивати шаре на тканини. 2. преко мере украшавати; кинђурити.

пиро- [грч. pȳ̂r ватра] као први део сложенице означава појам који је у вези с ватром, паљењем, жаром, пожаром.

Пи̏рова по̀беда [према епирском краљу Пиру (306–272. пре н.е.)] победа пропраћена великим губицима, тако да победник од ње има више штете него користи.

пи̏рог, -а м, мн. пи̏рози, ген. мн. пи̏рōгā̄ [рус. пирог] кулин. руско национално јело од киселог теста пуњеног месом, рибом, сиром и др.

пи̏рога, -ē̄ ж, дат. пи̏роги/пи̏рози, ген. мн. пиро́гā̄ [фр. pirogue од шп. piragua, реч са Антилских острва] чамац добијен дубљењем стабла дрвета, у употреби код разних домородачких племена.

пирогѝалӧл, -о́ла м [в, пиро-, гал(ијум), -ол] хем. кристални прашак, триоксибензен; служи за израду фотографија, у козметичкој и фармацеутској индустрији.

пи̏рогē̄н, -а, -о [в. пиро-, -ген] 1. који је настао из ватре, вулкански. 2. који изазива повишену телесну температуру.

пирѝогē̄н, -е́на м [в. пиро-, -ген] 1. минерал вулканског порекла. 2. фарм. в. **пирѐтик**.

пирографѝја, -ē̄ ж [в. пиро-, -графија] цртање ужареним гвожђем на дрвеној подлози.

пирографѝчā̄р, -а м [в. пирографија] онај који се бави пирографијом.

пироелектрицѝтē̄т, -е́та м [в. пиро-, електрицитет] физ. електрицитет произведен топлотом; уп. **пијезоелектрицѝтē̄т**.

пироелѐктричан, -чна, -чно [в. пироелектрицитет] физ. 1. који се може површински наелектрисати загревањем или хлађењем. 2. који је на површини наелектрисан загревањем или хлађењем.

пиро́за, -ē̄ ж [грч. pýrōsis загревање, жар] 1. осећај печења у желуцу и једњаку. 2. ватрено црвенило у лицу.

пироксѝл, -а = **пироксѝлӣн,** -и́на м [в. пиро-, грч. xýlon дрво] хем. тринитрат целулозе, сличан памуку, због лаке запаљивости има широку примену у индустрији експлозива, у производњи целулоида, филмова; праскави памук.

пи̏рӧл, -о́ла м [в. пиро-, -ол] хем. безбојна течност пореклом из животињског уља.

пиролѝатрија, -ē̄ ж [в. пиро-, -латрија] поштовање ватре као да је божанство, обожавање ватре.

пиролѝза, -ē̄ ж [в. пиро-, -лиза] хем. разлагање неке материје под дејством топлоте.

пиролӯзӣт, -и́та м [в. пиро-, грч. loûsis прање] минер. манганов диоксид (MnO_2), црна мекана руда, користи се код бојења стакла.

пирѝомā̄н, -а́на м, мн. пироми́ани, ген. мн. пироми́ānā̄ [в. пироманија] псих. особа која налази болесно задовољство у подметању пожара, паликућа. ◆ **пирѝоманскӣ**.

пиромѝанија, -ē̄ ж [в. пиро-, -манија] псих. болесни нагон за подметањем ватре, изазивањем и посматрањем пожара.

пиромѝантија, -ē̄ ж [грч. pyromanteía, према в. пиро-, -мантија] врачање према начину горења ватре.

пиромѐтрија, -ē̄ ж [в. пиро-, -метрија] физ. мерење изузетно високих температура (изнад 500 °C).

пиронѝзам, -зма м [грч. Pyrrōn] филоз. учење старогрчког филозофа Пирона (око 360–270. пре н. е.) по којем је свако људско сазнање релативно, па се треба клонити коначних судова; крајњи скептицизам.

пирòнист(а), -ē м, мн. пирòнисти [в. пиронизам] филоз. присталица пиронизма; фиг. онај који сумња у све; скептик.

пи̏роп, -а и **пи̏рōп,** -о́па м, мн. пи̏ропи и пиро́пи [лат. pyropus од грч. pyrōpós пламена лица] минер. гранат тамноцрвене боје, врста драгог камена.

пироплазмо́за, -ē ж [нлат. piroplasmosis, према лат. pirum крушка, в. плазма, -оза] паразитска болест домаћих животиња коју преносе крпељи а изазивају праживотиње из рода *Babesia*.

пирорàдиометар, -тра м, мн. пирорàдиометри, ген. мн. пирорàдиометāрā [в. пиро-, радио-[2], -метар] метеор. уређај за мерење целокупног зрачења Сунца на неку раван.

пиросо́ма, -е ж [в. пиро-, -сом(а)] зоол. морска животиња ваљкастог облика са светлећим, скоро прозрачним, хрскавичастим телом.

пиросфе́ра, -ē ж [в. пиро-, -сфера] геол. магматска зона у унутрашњости Земље, налази се одмах испод литосфере.

пиротèхника, -ē ж, дат. пиротèхници [в. пиро-, -техника] 1. грана технике која се бави проучавањем и производњом запаљивих смеса са светлосним, димним и експлозивним ефектима. 2. вештина примене тих средстава. 3. фиг. пеј. сиољашњи ефекти без стварног садржаја (у уметности, у говору и сл.). ◆ **пиротèхничкӣ.**

пиротèхничā̄р, -а́ра м [в. пиротехника] 1. стручњак за пиротехнику. 2. радник у пиротехничкој индустрији.

пирофàгија, -ē ж [в. пиро-, -фагија] гутање ватре.

пирофи̏лит, -а и **пирофи̏лӣт,** -и́та м [в. пиро-, грч. phýllon лист] минер. алуминијумов силикат, минерал масне површине, користи се у примењеној уметности.

пирофо̀бија, -ē ж [в. пиро-, -фобија] псих. нарочито изражен или болестан страх од ватре.

пи̏рофо̄р, -а м [в. пиро-, грч. -phóros од phérein носити] материја која се у ваздуху сама пали (нпр. фосфор).

пи̏рофо̄ран, -рна, -рно [в. пиро-, -форан] који је запаљив у ваздуху, ватроносан. ▲ **пироформе легуре** легуре гвожђа и церијума, служе као кресива за упаљаче.

пи̏рошка, -ē ж, ген. мн. пи̏рошкӣ [дем. од пирог, в. пирог] кулин. уштипак пуњен сланим или слатким надевом (сиром, млевеним месом, џемом и сл.).

пируèта, -ē ж, ген. мн. пируéтā [фр. pirouette] 1. а. у балету и уметничком клизању кружни окрет око сопствене осе на једној нози. б. у дресури коња окрет на задњим ногама. в. у рвању вежба у којој се рвач пребацује ногама преко главе. 2. фиг. изненадна промена, преокрет; прилагођавање приликама.

пи̏рхелиометар, -тра м, мн. пи̏рхелиометри, ген. мн. пи̏рохелиометāрā [в. пиро-, хелио-, -метар] техн. уређај за мерење јачине директног Сунчевог зрачења на површини Земље.

писòа̄р, -а́ра м, мн. писоа́ри, ген. мн. писоа́рā [фр. pissoir] 1. керамичка шкољка за мокрење у мушким клозетима. 2. просторија с писоаром; јавни нужник.

пи̏ста, -ē ж, мн. пи̏стā [фр. piste од итал. pista] 1. стаза за узлетање и приземљење авиона на аеродрому. 2. сп. стаза одређене дужине за такмичење у бициклизму, ауто-мото спорту и неким зимским спортовима. 3. подијум по коме се крећу манекени на модним ревијама.

пи̏стāћ, -а м, писта́ћи, ген. мн. писта́ћā = **писта́ција,** -ē ж [итал. pistacchio од лат. pistacium од грч. pistákion] бот. морски лешник, *Pistacia vera*, распрострањен у јужној Европи и на Истоку; јестив плод те биљке, сличан лешнику и бадему.

писто́ла, -ē ж = **пи̏стōл,** -о́ла м [фр. pistole] ист. златан новац из XVI и XVII века различитих вредности, нарочито у Италији и Шпанији.

пистолѐро, -а м, мн. пистолѐроси [шп. pistolero од pistola пиштољ] револвераш, разбојник (об. у Латинској Америци).

пи̏стōн, -о́на м [фр. piston од итал. pistone] техн. 1. метална чаура с експлозивном смесом за паљење барутног пуњења у патрони. 2. покретни клип, чеп (код пумпе, шмрка). 3. муз. вентил код трубе и других дувачких инструмената.

писци́на, -ē ж [срлат. piscina од лат. писцис риба] 1. ист. архит. а. базен за купање у римским термама. б. резервоар за воду и рибњак. 2. црквб. базен за крштење у католичким баптистеријима.

пи̏та, -ē ж, ген. мн. пи̏тā̄ [тур. pite од нгрч. pétta] кулин. јело од увијених или наслаганих листова теста које се пуни слатким или сланим надевом.

питагорејзам, -зма м = **питагоре́јство,** -ства с [грч. Pythagorismós] филоз. учење старогрчког филозофа и математичара Питагоре (580–500. пре н. е.) и његових следбеника, по којем се број налази у основи свих ствари.

питагоре́јац, -јца м [грч. Pythagóreios према Pythágoras] филоз. присталица Питагоре или питагореизма. ◆ **питагòрēјскӣ**.

Питàгорино пра̀вило [грч. Pythágoras] мат. правило да је у сваком правоуглом троуглу квадрат дужине хипотенузе једнак збиру квадрата дужина катета ($a^2 + b^2 = c^2$).

пи̏тā̄р, -а́ра м, мн. пита́ри, ген. мн. пита́рā̄ [срлат. pittarium, према грч. pitháriоn] покр. 1. посуда за цвеће, саксија. 2. земљани суд за ноћне потребе.

пи̏тбул, -а м, мн. -и [енгл. pit bull (terrier)] зоол. раса врло агресивних паса кратке длаке, настала укрштањем булдога и теријера.

питекàнтроп, -а м [нлат. pithecanthropus од грч. píthēkos мајмун, ánthrōpos човек] старији назив за човековог претка, *Homo erectus*, у развојном стадијуму између мајмуна и човека, чији фосилни остаци су пронађени ӣа Јави 1890. године.

Пи̏тија, -ē ж [грч. Pythía] ист. пророчица и свештеница у Аполоновом храму у Делфима, чувена по својим двосмисленим одговорима.

пи̏тӣјскӣ, -ā̄, -ō̄ [в. Питија] 1. који се односи на Питију, на Аполона и његов храм у Делфима. 2. нејасан, двосмислен, тајанствен, загонетан. ▲ **питијске игре** ист. такмичење и свечаности у античкој Грчкој које су се сваке четири године одржавале у част Аполона.

питириjа́за, -ē ж [грч. pityríasis, према pityron мекиње] мед. кожно обољење праћено појачаним перутањем и ситним љуштењем коже.

пи̏тометар, -тра м, мн. пи̏тометри, ген. мн. пи̏тометā̄рā̄ [грч. píthos буре, в. -метар] справа за мерење запремине буради и судова уопште.

питомѐтрија, -ē ж [грч. píthos буре, в. -метрија] мерење запремине буради и судова уопште.

пи̏тō̄н, -о́на м, мн. пито́ни, ген. мн. пито́нā̄ [нлат. python од грч. Pýthōn, имена змије из грчких легенди] зоол. врста веома дугих, снажних, неотровних змија, *Python reticulatus*, удав, змијски цар.

питорѐскан, -скна, -скно [фр. pittoresque од итал. pittoresco од pittore сликар] живописан, сликовит, шаролик.

пи̏тос, -а м, мн. -и [грч. píthos] етнол. ист. у античкој Грчкој глинени ћуп великих димензија (висине до два метра) са широким отвором за чување жита, вина и другога, каткад и за сахрањивање људи.

питòспора, -ē ж [нлат. pittosporum, према грч. pítta смола, в. спора] бот. украсни грм са зеленим цветовима и листовима јаког мириса, *Pittosporum tobira*.

питòсфор, -а м = **питоспора**.

пи̏тӯр, -у́ра м, мн. питу́ри, ген. мн. питу́рā̄ [итал. pittore сликар] покр. 1. сликар. 2. онај који боји зидове, молер.

пи̏тӯра, -ē ж [итал. pittura] покр. 1. сликарство. 2. боја.

питу̀рати, -а̄м несврш. [в. питур] покр. бојити, бојадисати (зидове, столарију и др.).

пиу̀рија, -ē ж [грч. rýon гној, в. -урија] мед. присуство гноја у мокраћи као последица запаљењских процеса.

пи̏ца, -ē ж, ген. мн. пи̏цā̄ [итал. pizza] кулин. танко печено тесто округлог облика посуто сиром, парадајзом и разним зачинима.

пицà̀јзла, -ē ж, ген. мн. пицà̀јзлӣ [нем. Filzlaus] покр. 1. зоол. врста ваши које се најчешће јављају на длакама по телу, стидна ваш. 2. фиг. ситничава, преко мере педантна особа; наметљивац, гњаватор, досадан човек.

пиџѐрија, -ē ж [итал. pizzeria, в. пица] угоститељски објекат у којем се припремају и послужују пице.

пиџѝгӣн, -и́на м [венец. pizzighin] покр. игра с лоптом у води (стојећи у мору, базену и сл.

играчи набацују лопту један другом трудећи се да не дотакне површину воде).

пицика̏ндо [итал. pizzicando] = **пицика̂то** (в.)

пицика̂то, -а м и прил. [итал. pizzicato] 1. муз. на гудачким инструментима, производња тона трзањем жице прстом а не гудалом. 2. жарг. нежно, танано, пажљиво до детаља.

пи̏чпа̄јн, -а м [енгл. pitchpine] бот. дрво северноамеричког бора, *Pinus rigida*, користи се у бродоградњи, за израду железничких прагова, намештаја и др.

пиџа́ма, -е̄ ж, ген. мн. пиџа́ма̄ = **пижа́ма,** -е̄ ж, ген. мн. пижа́ма̄ [енгл. pajama, pyjama, преко инд. од перс. pāi нога + jāma одећа] комотна дводелна одећа за спавање, састоји се од панталона и кошуље.

пи̏џин, -а м [енгл. pidgin, вероватно према кинеском изговору енглеске речи business] лингв. општи назив за контактни језик настао мешавином двају природних језика за потребе основне комуникације у великом лучким центрима (об. енглеског, шпанског, француског с азијским и афричким језицима); уп. **крео̀л**.

пи̏шинге̏р, -а м [нем. Pischinger, према имену произвођача] кулин. колач пуњен чоколадним филом по одређеном рецепту.

пишко́та, -е̄ ж [итал. biscotto] врста слатког сувог кекса; бисквит.

пи̏шма̏н прид. индекл. [тур. pişman од перс. reşiman] покр. експр. 1. који се каје због чега; који се предомишља; који је одустао од чега. 2. лаком за чим, жељан чега.

пишма́нити се, пи̏шма̏ни̏м се сврш. и несврш. [в. пишман] (по)кајати се, премишљати се, одуста(ја)ти од чега.

пишма̀нлук, -а м, мн. пишма̀нлуци, ген. мн. пишма̀нлӯка̄ [в. пишман] покр. 1. кајање, жаљење, предомишљање; одустајање од уговора. 2. заст. глоба коју плаћа онај ко је раскинуо уговор.

пи̏шмо̄љ, -о́ља м, мн. пишмо́љи, ген. мн. пишмо́ља̄ [итал. pesce molo] зоол. покр. морска риба сребрнасторуж̌ичасте боје сродна бакалару, *Gadus merlangus*.

пи̏што̄љ, -о́ља м, мн. пишто́љи, ген. мн. пишто́ља̄ [фр. pistole од нем. Pistole од чеш. píšťala пиштаљка] 1. ручно ватрено оружје с кратком цеви и магацином за метке. 2. техн. а. справа за укуцавање ексера. б. справа за распрскавање боје. □ **го као** ~ го голцат; који је без ичега, пуки сиромах.

пишу̀рма, -е̄ ж, ген. мн. пишу̀рмӣ [тур. pişirme печење] покр. плата коју добија пекар за печење хлеба у пекари.

пја̀стра, -е̄ ж, ген. мн. пја̀стрӣ [фр. piastre] новчана јединица у Вијетнаму; уп. **пија̀стер**.

пја̀т, -а м, мн. пја̀ти, ген. мн. пја̀та̄ [итал. piatto] покр. тањир.

пјатѝљетка, -е̄ ж, дат. пјатѝљеткӣ и **пја̀тиљетка,** -е̄ ж, дат. пја̀тиљеткӣ [рус. пятилетка] ист. у СССР-у план привредног и друштвеног развоја за период од пет година.

пја̀ца, -е̄ ж, ген. мн. пја̀ца̄ [итал. piazza] покр. 1. тржница, **пи̏јаца** (в.). 2. архит. већи трг у приморским градовима.

пја̀цета, -е̄ ж, ген. мн. пја̀цета̄ [итал. piazzetta, дем. од piazza, в. пјаца] архит. мањи трг у приморским градовима.

пјачѐволе прил. [итал. piacevole] муз. допадљиво, усрдно, мило.

пјачеволмѐнте в. **пјачѐволе**.

пјачѐре в. **a piacere**.

пјачимѐнто в. **a piacimento**.

пјѐксе, -ксӣ ж мн. [фин. pjekse] посебна врста ципела с врховима савијеним нагоре за ходање на скијама.

пје̂но прил. [итал. pieno] муз. пуним гласом.

плагѝја̄т, -а́та м, мн. плагија́ти, ген. мн. плагија́та̄ [нем. Plagiat, према лат. plagiarius крадљивац, отимач од plagium крађа, отимање] уметничко, научно или друго дело настало подражавањем или присвајањем туђе ауторске својине.

плагѝја̄тор, -а м [в. плагијат] онај који је учинио или чини плагијат.

плагиокла́си, -а́сā м мн. [грч. plágios попречан, кос, klásis ломљење] минер. минерали из групе глиненаца, чести у саставу вулканских стена, одликују се косим правцима ломљења; супр. **о̀ртокласи** (в.)

плагиоцѐфа̄лија, -е̄ ж [грч. plágios попречан, кос, kefalḗ глава] мед. асиметричност лобање изазвана рахитисом или неким другим узроком.

плаги́рати, пла̀гӣра̄м, 3. л. мн. плаги́рајӯ сврш. и несврш. [в. плагијат] (по)чинити плагијат, (по)красти туђу ауторску својину.

пла̑госкоп, -а м, мн. -и [грч. plágos страна, в. -скоп] метеор. 1. инструмент за утврђивање могуће појаве мраза. 2. инструмент којим се одређује правац дувања ветра. 3. инструмент који показује стране света.

пла́жа, -е̄ ж [фр. plage] 1. пешчана обала, жало. 2. део обале погодан за купање (у реци, мору, језеру), понекад и посебно уређен и ограђен.

-плазија, -плазма, -плазматски [грч. plásma творевина] као други део сложенице значи обликовање, образовање, формирање.

пла̑зма, -е̄ ж, ген. мн. пла̑змӣ и **пла̀зма,** -е̄ ж, ген. мн. пла̀змӣ [грч. plásma творевина од plásse-in обликовати] 1. биол. део крви који остаје уклањањем крвних зрнаца, садржи беланчевине, ензиме, хормоне и др., користи се за трансфузију. 2. физ. делимично или потпуно јонизован гас, добар проводник електрицитета.

плазма̀тички, -а, -о и **плазма̀тични,** -а, -о [грч. plasmatikós] који се односи на плазму, који припада плазми.

плазмафере́за, -е̄ ж [в. плазма, грч. aphaíresis одузимање] мед. поступак одузимања крвне плазме из организма ради уклањања антитела и избегавања патолошких реакција код неких болести.

пла̀змӣд, -и́да м [в. плазма, -ид(и)] биол. молекул ДНК присутан у цитоплазми бактерија, представља наследну материју изван хромозома.

пла̀змички, -а, -о и **пла̀змични,** -а, -о в. **плазма̀тички**.

пла̀змо̄дијум, -а и **пла̀змо̄дӣј,** -а м [нлат. plasmodium, в. плазма, цитоплазма] 1. биол. ћелија с више језгара настала деобом језгра унутар неподељене цитоплазме. 2. зоол. паразитски једноћелијски организам, узрочник маларије.

плазмоли́за, -е̄ ж [в. плазма, -лиза] биол. скупљање и одвајање протоплазме живе биљне ћелије од ћелијске опне деловањем гушћег раствора шећера, соли и сл.

пла̑змотӣп, -а м, плазмоти́пови, ген. мн. плазмоти́по̄ва̄ [в. плазма, -тип] биол. носилац наследних особина у плазмиду.

пла̑ј ва̄з, -а м, мн. -и [нем. Bleiweiss] заст. покр. оловка.

пла̑к, -а м, мн. пла̀кови, ген. мн. пла̀ко̄ва̄ [фр. plaque] 1. зубне наслаге које се уклањају четкицом за зубе. 2. мед. промене на кожи у облику плоче. 3. мед. патолошке промене у виду наслага на зиду артерије.

плака́жа, -е̄ ж [фр. placage] облагање различитих столарских производа листовима племенитих врста дрвета; фурнирање.

пла̀ка̄р, -а́ра м, мн. плака́ри, ген. мн. плака́ра̄ [фр. placard] 1. ормар у зиду. 2. дрвени украс изнад врата. 3. типогр. штампарски стубац.

пла̀ка̄т, -а́та м, мн. плака́ти, ген. мн. плака́та̄ [нем. Plakat од хол. plakkaat od фр. placard] 1. оглас, објава, проглас, реклама постављени на видљивом месту (зиду, огласној табли, стубу и сл.). 2. штампани биоскопски, позоришни или др. програм постављен на јавном месту.

плакати́рати, плака̀тӣра̄м, 3. л. мн. плакати́рајӯ сврш. и несврш. [в. плакат] 1. објавити путем плаката. 2. постављати плакате на јавним местима.

плакѐта, -е̄ ж, ген. мн. плаке́та̄ [фр. plaquette од plaque плоча] уметнички израђена метална плочица с рељефом која се уручује у знак захвалности или као признање; споменица.

плакѐта̄р, -а́ра м, мн. плакета́ри, ген. мн. плакета́ра̄ [в. плакета] 1. онај који израђује плакете. 2. онај који сакупља плакете; колекционар плакета.

пла̀кӣр, -и́ра м [далматски plakir, према лат. placere] покр. радост, наслада, уживање; весеље.

плаки́рати, пла̀кӣра̄м, 3. л. мн. плаки́рајӯ сврш. и несврш. [фр. plaquer] 1. обложити, облагати лименим плочицама. 2. позлатити, посребрити.

пла̑н, -а м, мн. пла̑нови, ген. мн. пла̑но̄ва̄ [фр. plan од лат. planus раван] 1. цртеж који у одређеној размери приказује неки објекат, предео, насеље и др. (~ *града*). 2. скуп мера и активно-

сти утврђених за одређено време ради испуњења неког задатка (~ *развоја*). 3. скуп идеја о начину постизања неког циља (~ *бекства*). 4. лик. вертикална раван паралелна с површином слике. ▲ **у првом плану** привидно ближе гледаоцу; у **другом плану** у позадини (и фиг.); **на плану** (чега) у погледу, што се тиче (чега). 5. филм. сцена снимљена из одређеног угла без померања камере. ▲ **крупни** ~ приказ из близине; **општи** ~ в. **тотал**.

план-, плани- [лат. planus раван] први део сложенице у значењу раван или који се односи на равнину; равно-.

плàнāр, -а м, мн. планáри, ген. мн. планáрā [нлат. planarius] опт. врста фотографског објектива.

плàнēр, -éра м, мн. планéри, планéрā [фр. planeur, в. план] 1. онај који израђује развојне планове (неког предузећа, економске политике земље и сл.). 2. сп. безмоторна летилица с кабином за летача, једрилица.

планéта[1], -ē ж [грч. planḗtēs лутајући] астрон. небеско тело које се креће око Сунца и прима од њега светлост и топлоту.

планéта[2], -ē ж [лат. planeta од грч. planḗtēs лутајући (јер се слободно креће око тела)] црквн. у католичкој цркви врста дуге свештеничке одежде.

плàнетāран, -рна, -рно [в. планета] 1. који обухвата, који се односи на целу планету Земљу, земаљски, светски. 2. в. **плàнētнӣ**.

планèтāријум, -а и **планèтāрӣј,** -а м [нлат. planetarium, в. планета] астрон. 1. справа за приказивање кретања планета око Сунца. 2. просторија или грађевина с куполом на којој се приказује изглед и кретање небеских тела.

плàнētнӣ, -а, -о и **плàнētскӣ,** -ā, -ō [в. планета] који се односи на планете. ▲ **планетна (планетска) година** астрон. време потребно планети да обиђе око Сунца.

планетòӣд, -и́да м, мн. планетои́ди, ген. мн. планетои́дā [в. планета, -ид] астрон. мала планета, астероид. ◆ **планетòӣднӣ**.

плàниглōб, -а м, мн. -и [нлат. planiglobium, в. плани-, глобус] геогр. земаљска кугла (или једна хемисфера) представљена на равној површини, у виду географске карте.

планиграфија, -ē ж [в. плани-, -графија] геогр. снимање површина на географску карту.

плàниметар, -тра м, мн. плàниметри, ген. мн. плàниметāрā [в. плани-, -метар] геод. уређај за мерење површина омеђених затвореним линијама, приказаних на картама и плановима.

планимèтрија, -ē ж [в. плани-, -метрија] мат. део геометрије који се бави ликовима, сликама положеним у равни; равна геометрија. ◆ **планимèтријскӣ**.

планúрати, плàнӣрāм, 3. л. мн. планúрајӯ свршн. и несврш. [фр. planer, в. план] 1. израђивати план, нацрт, пројекат. 2. утврђивати план задатака и обавеза и време њиховог испуњења; намеравати, смишљати. 3. поравнати неко земљиште по урађеном плану (у геодезији и сл.). 4. авиј. спуштати се лагано, на планеру или на авиону с угашеним мотором.

планисфéра, -ē ж [в. плани-, -сфера] астрон. приказ небеске сфере на равној површини, об. у поларној стереографској пројекцији.

планконвèксан, -сна, -сно [в. план-, конвексан] опт. који је с једне стране раван, а с друге испупчен (нпр. планконвексно стакло).

плàнктōн, -óна м [грч. planktós који лута тамо-амо] биол. ситни биљни и животињски организми (фитопланктони и зоопланктони) који пасивно плутају у води ношени морским струјама и таласима.

планпаралèлан, -лна, -лно [в. план-, паралелан] опт. раван и исте дебљине.

плàнскӣ, -ā, -ō [в. план] који је у складу с планом, који се одвија према плану. ▲ **планска изградња** изградња у складу с развојним урбанистичким планом неког града, регије и сл.; **планска привреда** привреда под надзором државе у којој се производи плански, у складу с потребама друштва, а не ради профита.

плантáжа, -ē ж [фр. plantage] веће пољопривредно добро на којем се узгаја само једна биљна култура.

плантàжēр, -éра м, мн. плантажéри, ген. мн. плантажéрā [в. плантажа] власник плантаже.

плантāжнӣ, -ā, -ō [в. плантажа] који је организован као плантажа. ▲ **плантажна садња** садња одређене биљне културе на великој површини; ~ **воћњак** земљиште велике површине засађено одређеном врстом воћа.

пла̀нтāрнӣ, -ā, -ō [лат. plantaris према planta табан] анат. који се односи на табане, табански, потплатни.

плантигра́да, -ē ж и **плантѝгрāд,** -а́да м [фр. plantigrade, према лат. planta табан, gradi ходати] зоол. кичмењак који хода целом површином стопала (човек, човеколики мајмуни и др.), табанаш.

пла̀нтигрāдан, -дна, -дно [в. плантиграда] који хода целом површином стопала.

пла̀нтограм, -а м, мн. -и [лат. planta табан, в. грам] отисак стопала.

плантомаса́жа, -ē ж [лат. planta табан, в. масажа] мед. врста масаже у којој се надраживањем коже стопала настоји рефлексно утицати на друге, удаљене органе.

пла́нум, -а м, мн. -и [лат. planum] земљиште поравнато и припремљено за изградњу путева или пруга.

пла̑нша, -ē ж, ген. мн. пла̑ншӣ [фр. planche] 1. сп. борилиште за мач, сабљу и флорет. 2. метална плоча; бакрорез.

планшѐта, -ē ж, ген. мн. планше́тā [фр. planchette] табла (пластична, дрвена, метална) за премеравање и различите графичке радове у геодезији и др.

пла̀сдарм в. **пла̀цдарм**.

пласи́рати, пла̀сӣрāм, 3. л. мн. пласи́рајӯ свршн. и несврш. [фр. placer сместити, положити] 1. поставити, постављати на одређено место; сместити, смештати. 2. финанс. уложити, улагати новац. 3. трг. продa(ва)ти робу на тржишту. 4. сп. ~ **се** освојити одређено место на табели; елиминацијом противника пробити се у следећи круг такмичења. 5. сп. у играма лоптом упутити слаб, прецизан ударац.

пла̀смāн, -а́на м [фр. placement, в. пласирати] 1. сп. поредак такмичара према постигнутим резултатима. 2. трг. продаја, прођа робе на тржишту. 3. финанс. улагање новца; инвестирање.

-пласт, -пластичан, -пластик, -пластика, -пластички [грч. plastikós погодан за обликовање, plastós обликован, уобличен] као други део сложенице значи оно што је погодно за обликовање.

пластѐлӣн, -и́на м [итал. plastilina, уп. пластичан] мека вештачка маса од воска, глине и масти, погодна за обликовање.

пласти́ди, -и́дā м мн. [нем. Plastide од грч. plástēs, в. -ид] биол. носиоци зеленила и других бојених материја у цитоплазми биљних ћелија; уп. **хроматофо́ри**.

пла̀стика, -ē ж, дат. пластици [грч. plastikós, в. пластичан] 1. уопштен назив за пластичну масу и производе од ње. ум. 2. а. вајарство уопште. б. вајарски радови једног уметника, једног народа или једне епохе. 3. живописност, пластичност уметничког стила.

пла̀стикер, -а м, мн. -и [фр. plastiqueur] атентатор пластичним експлозивом.

пла̀стификовати, -ујēм и **пластифици́рати,** пластифѝцӣрāм, 3. л. мн. пластифици́рајӯ свршн. и несврш. [в. пластика] обложити, облагати пластичном масом ради заштите од оштећења, влаге и сл.

пластифици́рати = **пла̀стификовати** (в.)

пластицѝтēт, -е́та м [нлат. plasticitas, в. пластичан] 1. својство примања различитих облика под дејством притиска; способност уобличавања. 2. живописно приказивање; сликовитост, очигледност.

пла̀стичан, -чна, -чно [грч. plastikós податан обликовању, према plássein обликовати] 1. начињен од пластике. 2. који се лако обликује, мек, податан. 3. који ствара верну, живу слику нечега; живописан, рељефан; складан, хармоничан. ▲ **пластична маса** вештачка материја, об. створена полимеризацијом од органских једињења, погодна за обликовање; **пластична хирургија** мед. грана хирургије која се бави уклањањем телесних недостатака из здравствених или естетских разлога; **пластична операција** мед. операција којом се уклања неки естетски недостатак или надомешта изгубљени, оштећени, изобличени део тела; **пластична уметност** вајарство, моделарство; **пла-**

стични експлозив мека експлозивна смеса различитог хемијског састава, најчешће се употребљава у терористичким нападима.

пла̀стичā̏р, -а м, мн. -и [в. пластика, пластичан] 1. појединац или фабрика која израђује пластичне масе. 2. мед. фам. лекар који изводи пластичне операције. 3. вајар. 4. в. **пла̀стикер**.

пла̀стично̄ст, -ости ж [в. пластика, пластичан] 1. својство онога што је од пластике; способност добијања сталног облика под дејством притиска; променљивост, прилагодљивост. 2. живописност, сликовитост.

пла̀стро̄н, -о́на м, мн. пластро́ни, ген. мн. пластро́на̄ [фр. plastron] 1. грудни део кошуље или хаљине. 2. сп. заштитни прслук мачевалаца. 3. широка кравата.

пла̀та̄н, -а́на м, мн. плата́ни, ген. мн. плата́на̄ [грч. plátanos, према platýs широк] бот. високо дрво широке крошње, сивозелене коре и крупног лишћа, *Platanus orientalis*, *Platanus occidentalis*.

пла̀тдојч, -а м [нем. Plattdeutsch] лингв. доњонемачки, скуп дијалеката који се говоре на подручју северне Немачке; уп. **хо̀хдојч**.

плате́ја, -е̄ ж [фр. platée од грч. plateîa] 1. а. мноштво људи, маса б. публика, аудиторијум. 2. архит. темељ.

платерѐскнӣ, -а̄, -о̄ [шп. plateresco] ▲ **~ стил** архит. декоративни стил у шпанској архитектури XVI века, обједињује маварске и готске елементе.

пла̀тина, -е̄ ж [шп. platina, дем. од plata сребро] хем. редак сивкастобели племенит метал, симбол Pt, атомски број 78.

пла̀тинаст, -а, -о [в. платина] који је као платина, који је попут платине.

платини́рати, платӣни́рām, 3. л. мн. платини́рајӯ сврш. и несврш. [фр. platiner, према в. платина] облагати, обложити платином.

платинотӣпија, -е ж [в. платина, грч. týpos лик] фот. техника израде позитива у којој фериоксалат реагује с једном соли платине.

пла̀тӣнскӣ, -а̄, -о̄ [в. платина] који је од платине. ▲ **~ метали** минер. метали који се у природи об. јављају уз платину и имају слична својства (иридијум, родијум, рутенијум, паладијум, осмијум); **платинско огледало** метална плоча обложена платином; **платинска дугмад (платине)** аутом. контакти у разводнику паљења.

пла̀то̄, -о̀а м, мн. платоѝ, ген. мн. плато́а̄ [фр. plateau] 1. заравњен простор испред или између зграда, зараван; висораван. 2. равна површина за представе, плес и др.; подијум.

платонӣзам, -зма м [по имену Платон, в. платонски] 1. филоз. учење старогрчког филозофа Платона и његових следбеника. 2. фиг. одсуство чулности, страсти, практичности; идеализам.

плато̀нист(а), -е̄ м, мн. плато̀нисти [в. платонизам] 1. следбеник Платоновог учења или неких његових идеја. 2. проучавалац Платонове филозофије; стручњак за Платона.

плато̀ничар, -а м [грч. Platōnikós од Plátōn] = **плато̀нист(а)**.

пла̀то̄нскӣ, -а̄, -о̄ [грч. Platōnikós од Plátōn] који се односи на Платона и његово учење. 2. а. који је ослобођен чулности и страсти (о љубави). б. који не тежи практичној примени и реализацији. ▲ **платонска љубав** љубав ослобођена чулности, заснована искључиво на духовној привлачности и заносу; идеална љубав; **платонска република** идеалан облик државног уређења у којем би главне одлуке доносили филозофи.

пла̀тфо̄рма, -е̄ ж, ген. мн. пла̀тфо̄рмӣ [фр. plate-forme] 1. раван узвишен простор; подијум. 2. спољашњи простор на улазу у железнички вагон, трамвај и др. 3. фиг. основа, полазна тачка, програм рада. ▲ **бродска ~** палуба унутар брода испод најниже палубе; **морска ~** покретна или фиксирана станица с равном или отвореном палубом на мору за проучавање или искоришћавање подводног света; **нафтна ~** постројење за експлоатацију нафте и земног гаса (об. у мору); **идејна ~** идеолошки и политички ставови неке партије, покрета, удружења; темељ деловања.

пла̀тфӯс, -а м [нем. Plattfuß] равни табани, **дустабан** (в.).

платфу̀са̄ш, -а́ша м, мн. платфуса́ши, ген. мн. платфуса́ша̄ и **платфу̀сар**, -а́ра, платфуса́ри,

ген. мн. платфусáрā [в. платфус] онај који има равне табане, дустабанлија.

пла̏узибӣлан, -лна, -лно [лат. plausibilis који је вредан пљескања, јавног одобравања] такав да се може прихватити; прихватљив, усвојив, уверљив, вредан похвале и пажње.

плаузибилӣтēт, -е́та м [нлат. plausibilitas, в. плаузибилан] прихватљивост, усвојивост, уверљивост.

пла̀фо̄н, -о́на м, мн. плафо́ни, ген. мн. плафо́нā [фр. plafond] 1. таваница, свод. 2. фиг. врхунац могућности, највећи домет, максимум, горња граница, највиша тачка. ▲ **~ плата** највећи допуштени износ плате; **~ цена** највиша тачка раста цена; **~ лета авиона** највиша висина до које авион може доспети. ♦ **пла̀фо̄нски**.

плафонијѐра, -ē ж [фр. plafonnier] расветно тело у потпуности причвршћено за плафон.

пла̏ц, пла̀ца м, инстр. пла̀цем, мн. пла̀цеви [нем. Platz место, простор; трг] 1. земљиште за градњу; парцела. 2. заст. трг. 3. покр. пијаца, тржница. 4. покр. фам. слободно место, простор.

плацà̀рина, -ē ж [в. плац] покр. накнада за коришћење продајног места на пијаци, пијачна такса.

пла̀ццарм, -а м, мн. -и [рус. плацдарм од фр. place d'armes, уп. плац] 1. воj. ист. заст. а. зборно место војних јединица (у касарни, тврђави и сл). б. утврђени простор погодан за груписање људства и технике ради извођења војне операције. 2. пеј. земља која служи као полигон за испробавање нових врста наоружања.

плацḕбо, -а м [лат. placebo учинићу по вољи] фарм. неделотворна супстанца која се даје пацијенту да би се задовољила његова жеља за лековима, или у напоредним експериментима ради испитивања делотворности неког лека. ▲ **~ ефекат** 1. псих. позитиван ефекат изазван аутосугестијом болесника да му неки лек помаже. 2. фиг. соц. ефекат који настаје аутосугестивним прихватањем неке неистине као тачне да би се сачувао или постигао осећај сигурности.

пла̀цēнта, -ē ж, ген. мн. пла̀ценāтā/пла̀цēнтӣ [лат. placenta колач, према грч. plakoûs раван колач] анат. постељица, орган који се развија у материци за време трудноће, а након порођаја одбацује; служи за дисање и прехрану плода.

пла̏центā̀лнӣ, -ā, -о̄ [нлат. placentalis, в. плацента] анат. који припада плаценти, постељици.

плацентā́ција, -ē ж [лат. placentatio, в. плацента] анат. развој и раст плаценте напоредо с развојем плода.

плацентофа̀гија, -ē ж [в. плацента, -фагија] зоол. појава да женка након рођења младунчета поједе плаценту.

пла̏цет м индекл. [лат. placet од placere свиђати се] 1. израз одобравања и сагласности с неком одлуком, закључком или мером. 2. ист. сагласност, одобрење црквених или државних власти да се нешто изведе, оснује.

пла̏цкома̀ндант, а м, мн. пла̏цкома̀данти, ген. мн. пла̏цкома̀данāтā [нем. Platzkommandant] воj. заст. командант места (у време Војне крајине).

пла̏цмӯзика, -ē ж, дат. пла̏цмӯзици [в. плац, музика] муз. 1. заст. променадни оркестар; музика која се изводи на отвореном јавном месту. 2. пеј. оркестар лоших музичара, који своје извођење прикрива уличном вревом и буком лимених инструмената.

пла̀цовина, -ē ж [в. плац] = **плацà̀рина**(в.)

плѐба̄нош, -а м и **плѐба̄нуш,** -а м [срлат. plebanus, с мађ. изговором] покр. жупник, парох.

плебе́јац, -јца м, мн. плебе́јци, ген. мн. плѐбējāцā [лат. plebeius, в. плебс] 1. ист. припадник широког народног слоја слободних али политички бесправних грађана Римске Републике и Царства; супр. **па̀трӣцӣј** (в.). 2. у средњем веку и касније припадник градске сиротиње. 3. обичан човек, човек из народа, пучанин.

плебејӣзам, -а м [в. плебејац] 1. прихватање плебејских обичаја и начина понашања. 2. пучки, простонародни израз.

плѐбējскӣ, -ā, -о̄ [в. плебејац] који припада обичном народу; прост, ниског друштвеног порекла.

плебе́јство, -ства с и **плебе́јштина,** -ē ж = **плебејӣзам** (в.)

плебӣсцӣт, -и́та м и уоб. **плѐбисцит,** -а м [лат. plebis scitum, plebiscitum одлука народа]

пол. непосредно изјашњавање народа гласањем о неком значајном питању; уп. **референдум**.

плѐбисцитāран, -рна, -рно [в. плебисцит] 1. који је у вези с плебисцитом; одлучен, донесен плебисцитом. 2. а. у чему учествује широк слој људи, масован. б. о чему постоји јединствено гледиште; једногласан.

плебокрàтија, -ē ж [в. плебс, -кратија] владавина, власт пука, простог народа.

плѐбс, -а м [лат. plebs народ, пук] 1. ист. у старом Риму грађански сталеж, за разлику од патрицијa. 2. пеј. прост народ, маса, светина, раја, пук.

-плегија, -плегик, -плексија, -плектички [грч. plēgḗ удар, plēktikós ударен] као други део сложенице у значењу ударац, ударен или одузет, одузетост.

плѐд, -а м [енгл. plaid од гелског plaide ћебе] 1. женски вунени шал за заштиту леђа и рамена од хладноће, огрће се преко кошуље, блузе, хаљине. 2. карирани огртач, део шкотске народне ношње. 3. покривач уопште.

предúрати, плèдӣрāм, 3. л. мн. предúрајӯ несврш. [фр. plaider] заузимати се за некога или нешто; заступати некога пред судом, бранити неку ствар.

предоàјē, -èа и уоб. **предоајê,** èа м [фр. plaidoyer] 1. говор или писани текст који заступа или брани неку идеју. 2. прав. завршни говор тужиоца или браниоца пред судом.

плезантèрија, -ē ж [фр. plaisanterie] духовитост, шала, досетка, задиркивање.

плезиосàур, плезиосàурус, -а м [грч. plēsíos близак, суседни, в. -саурус] палеонт. морски гмизавац из мезозојске ере, дужине до пет метара, с малом главом и дугим вратом.

плèзӣр, -и́ра и уоб. **плезӣр,** -и́ра м [фр. plaisir] 1. ужитак, задовољство, пријатност, забава. 2. услуга.

плѐистоцѐн, -а м [грч. pleístos највише, в. -цен] геол. последње раздобље у развоју Земље (после терцијара), у којем долази до појаве човека; **дилувијум** (в.).

плѐј, -а м скр. в. **плѐјмејкер**.

плеја́да, -ē ж [грч. Pleiádes] 1. ист. кружок седморице песника у Француској у XVI веку. 2. група истомишљеника и поборника неке идеје или покрета. 3. физ. група изотопних елемената. 4. мн. Плејаде, група звезда у сазвежђу Бика, Влашићи.

плејàут, -а м [енгл. playout] утакмице, такмичење најлошије пласираних екипа након регуларног дела првенства у којем се одлучује о томе који ће клуб(ови) прећи у нижи ранг такмичења.

плèјбек, -а м, мн. плèјбеци, ген. мн. плèјбēкā [енгл. playback] репродуковање раније снимљеног звука или музичког записа док глумац или певач само опонаша певање или говор.

плѐјбој, -а м, мн. -и [енгл. playboy] материјално обезбеђен човек из високог друштва који води лагодан живот без обавеза, пун провода, забаве и уживања.

плѐјер, -а м [енгл. player] техн. уређај за репродукцију слике, звука с одговарајућег носача.

плѐјмејкер, -а м, мн. -и [енгл. playmaker] сп. члан тима задужен за организацију игре (об. у кошарци), градитељ игре.

плѐј-òф [енгл. play-off] сп. накнадно такмичење међу најбоље пласираним клубовима да би се одлучило о титули првака, доигравање.

плѐјстејшн, -а м [Play Station, фабричко име] компјутер намењен видео-играма.

плèксиглас, -а м [Plexiglas, фабричко име] вештачко, веома чврсто и тешко ломљиво стакло, производи се од пластике или акрилских смола.

плѐксус, плèксуса м = ▲ **сòлāрни ~** [лат. plexus сплет, solaris у облику сунца] анат. сплет нерава и крвних судова у трбуху и пределу желуца, „сунчани сплет". ▲ **ударити у ~** сп. у боксу, начинити недозвољен ударац у тај део тела, који тренутно онеспособљава противника.

плèктрōн в. **плèктрум**.

плèктрум, -а м, мн. плèктруми, ген. мн. плèктрӯмā [лат. plectrum од грч. plêktron] танка плочица од кости, дрвета или метала за свирање на мањим жичаним инструментима (тамбури, гитари, лири), трзалица.

плѐнāран, -рна, -рно и уоб. **плѐнāран,** -рна, -рно [нлат. plenarius, в. пленум] који је у пуном саставу, коме присуствују сви чланови, с пуним бројем; потпун. ▲ **пленарна седница** в. **плéнум**.

плѐнēр, -éра м и уоб. **пленēр** [фр. plein-air на отвореном, у природи] лик. слика израђена на отвореном простору, ван атељеа, под пуним дневним светлом.

пленерѝзам, -зма [в. пленер] стил уметничког сликања у пуном светлу, у природи, отвореном простору.

пленѐрист(а), -ē м, мн. пленѐристи [в. пленер] сликар који ствара у пленеру, који припада пленеризму.

пленипотѐнција, -ē ж [нлат. plenipotentia од лат. plenus пун, в. потенција] прав. неограничено овлашћење дато некој особи или званичном органу за извршење одређеног посла, пуномоћ.

пленипотенцѝјāр, -ápa м, мн. пленипотенцијáри, ген. мн. пленипотенцијáрā [нлат. plenipotentiarius, в. пленипотенција] опуномоћена особа, опуномоћеник.

плѐнист(а), -ē м, мн. плѐнисти [лат. plenus пун] филоз. онај који заступа схватање да у природи не постоји празан простор.

плѐн пувоâр [фр. plein pouvoir] в. **пленипотѐнција**.

плéнум, -а м, мн. плéнуми [лат. plenum од plenus пун] седница, састанак свих чланова неког тела или колектива.

плео- [грч. pléon] као први део сложенице у значењу много-, више-.

плеонàзам, -зма м, мн. плеонàзми, ген. мн. плеонàзāмā [грч. pleonasmós сувишак, претек] непотребно гомилање истозначних речи у склопу једног израза (*йойео се горе, чак шūавише, оно шūо хоћу и желим*).

плеонàстичан, -чна, -чно [в. плеоназам] који представља плеоназам, претрпан речима истог значења; сувишан.

плеохройзам, -зма м [грч. pleíōn више, chrōs кожа, боја коже] појава да неки кристали различито апсорбују различите боје светлости.

плерéза, -ē ж [фр. pleureuse уплакана, накарика] 1. бот. жалосна врба, *Salix babylonica*. 2. црна свилена трака која се носи око рукава или на реверу као знак жалости за покојником, флор.

плерóма, -ē ж [грч. plḗrōma, према plḗrēs пун] у гностичкој филозофији пуноћа, савршенство божанског живота.

плесиосàур(ус) в. **плезиосàур(ус)**.

плетизмòграф, -а м, мн. -и [грч. plēthysmós умножавање, увећање, в. -граф] мед. инструмент за плетизмографију.

плетизмографија, -ē ж [грч. plêthos обим, в. -графија] мед. техника бележења промена запремине неког органа или дела тела, насталих услед промена у протоку крви.

плѐтора, -ē ж [нлат. plethora од грч. plēthṓra пуноћа] 1. велика количина, обиље, богатство. 2. мед. пунокрвност; гојазност, корпулентност.

плетòричан, -чна, -чно [в. плетора] 1. мед. који има сувише крви, који је пунокрван. 2. фиг. пренатрпан, преобилан, пренаглашен.

плѐура, -ē ж, ген. мн. плѐўрā [нлат. pleura од грч. pleurá] анат. опна која покрива површину плућа и унутрашњу површину грудног коша, плућна марамица.

плеурѝтис, -а м [в. плеура, -итис] мед. запаљење плеуре.

плѐх, плѐха м, мн. плѐхови, ген. мн. плѐхōвā [нем. Blech] 1. лим. 2. тепсија за печење колача и других јела у пећници. 3. муз. фам. крађи назив за лимене инструменте.

плѐх-мȕзика в. **блех-музика**.

плúвнōз, -óза м [фр. pluviôse од лат. pluvia киша] пети месец француског републиканског календара, од 20. јануара до 18. фебруара.

плúмут (рòк), -а м [енгл. према месту Plymouth Rock у Масачусетсу, САД] зоол. врста америчке оплемењене кокоши, пореклом из Енглеске.

плúнта, -ē ж, ген. мн. плúнтī [нем. Plinthe од грч. plínthos цигла] 1. архит. у античком градитељству правоугаона камена плоча на којој стоји база стуба или постоље кипа. 2. уска ле-

тва која покрива пукотину између дрвеног пода и зида.

плѝоцѐн, -а м [нем. Pliozän од грч. pleîon више, kainós нов] геол. раздобље у развоју Земље, најмлађи слој терцијара, у коме су настале многе данашње биљке и животиње.

плиро́ма в. **плеро́ма**.

плѝсе̄, -ѐа м (уоб. **плисе̂**) [фр. plissé] низ паралелних набора на женској хаљини, добијених машинским путем.

плисѝрати, плѝсѝра̄м, 3. л. мн. плисѝрајӯ сврш. и несврш. [в. плисе] (на)правити паралелне наборе на тканини.

плѝш, плѝша м [фр. peluche] тканина с меким, кратким и густим површинским длачицама, користи се нарочито за прављење играчака.

плѝшан, -а, -о [в. плиш] начињен од плиша. □ **плишана револуција** назив за мирну промену режима у Чехословачкој 1989. године.

ПЛО, -а м /пе̂-ѐл-о̀, пе̂-ѐл-о̀а/ [енгл. PLO, скр. од P(alestinian) L(iberation) O(rganization)] Палестинска ослободилачка организација; уп. **Ал Фа̀та̄х**.

пло̂мба, -е̄ ж, ген. мн. пло̂мбӣ (непр. **бло̂мба**) [нем. Plombe од фр. plomb од лат. plumbum олово] 1. лимена плочица или спљоштен комадић олова, обично с отиском жига, којим се печате врата, товари, пакети и сл. 2. мед. маса којом се испуњава очишћена шупљина болесног зуба.

пломбѝрати, пло̀мбӣра̄м, 3. л. мн. пломбѝрајӯ сврш. и несврш. (непр. **бломбѝрати**) [нем. plombieren, в. пломба] ставити, стављати пломбу.

пло̀т, -и ж [рус. плот] 1. човечје тело, пу̀т. 2. фиг. љубавна страст, путеност.

пло̀тер, -а м, мн. -и [енгл. plotter према plot, в. плотирати] 1. техн. аутоматски цртач, нарочито за израчунавање положаја двају објеката, нпр. бродова. 2. рач. прикључни уређај за штампање компјутерски урађених графичких приказа и цртежа.

плоти́рати, пло̀ти́ра̄м, 3. л. мн. плоти́рајӯ сврш. и несврш. [енгл. plot] 1. (у)цртати, (за)бележити на графичком приказу или карти. 2. графички решавати положај двају објеката у кретању, непосредно на радарском екрану или радарском (маневарском) дијаграму.

пло̀тскӣ, -а̄, -о̄ [в. плот] путен, телесан, насупрот духовном.

пло̀тӯн, -у́на м, мн. плоту́ни, ген. мн. плоту́на̄ [итал. plotone] истовремени пуцањ из више пушака или топова. ▲ **почасни ~** испаљивање пројектила у свечаним приликама (поводом празника, у част покојника и сл.).

плувѝја̄л, -а́ла м, мн. -и [лат. pluvialis кишни] 1. кабаница за заштиту од кише. 2. огртачу слична одежда католичких свештеника.

плувио̀граф, -а м, мн. -и [лат. pluvia киша, в. -граф] в. **плу̀виометар**.

плу̀виометар, -тра м, мн. плу̀виометри, ген. мн. плу̀виометара̄ [лат. pluvia киша, в. метар] метеор. справа за мерење падавина, воденог талога.

плумбѝзам, -а м [лат. plumbum олово, в. -изам] мед. тровање оловом, професионална болест у рударству, хемијској индустрији, типографији и сл.

плу̀ра̄л, -а м [лат. pluralis, према plus више] грам. граматичка категорија која означава множтво, множина.

плуралѝзам, зма м [в. плурал, -изам] 1. филоз. идеалистичко учење по којем је стварност састављена од мноштва самосталних супстанција; уп. **дуалѝзам, монѝзам**. 2. пол. доктрина и пракса која води рачуна о постојању различитих друштвених, културних, политичких, верских и других интереса и идеја, признајући им право да се слободно организују. ▲ **~ интереса** систем либерално-демократских односа који признаје и уважава постојање различитих интереса странака, друштвених група, појединаца и политичко-територијалних заједница.

плурализа́ција, -е̄ ж [в. плурал] 1. чин плурализовања. 2. стање онога што је плурализовано.

плу̀рализовати, -ујем̄ сврш. и несврш. [в. плурализам] увести, уводити в. плурализам (2), омогућити, омогућавати развој различитих тежњи, идеологија и интереса у друштву.

плу̀ра̄лија та̀нтум [лат. pluralia tantum], у једнини **плу̀ра̄ле та̀нтум,** грам. назив за имени-

це које имају само облик множине (*уста, клешта, маказе, јасле, Мрчајевци* и сл.).

плурàлист(а), -ē м, мн. плурàлисти [в. плурал] присталица плурализма.

плуралѝстичкӣ, -ā, -ō [в. плурализам] који се односи на плурализам и плуралисте.

плуралѝтēт, -éта м [лат. pluralitas] множина, многострукост.

плӯрā̀лнӣ, -ā, -ō [в. плурал] 1. многострук, вишеструк. 2. грам. који је у плуралу, множински. ▲ **~ изборни систем** у законодавству неких држава право појединог бирача да у зависности од имовине, образовања и сл. може користити више гласова при избору представничког тела.

плурилѝнгвā̀лан, -лна, -лно [лат. plus више, lingua језик] 1. написан на неколико језика, вишејезичан. 2. који говори неколико језика.

плӯрипара, -ē ж [лат. plus више, parĕre рађати] мед. жена која је родила више од два пута.

плӯрипотентан, -тна, -тно и **плурипотѐнтан,** -тна, -тно [лат. plus више, в. потентан] способан да делује или да се развија на више начина, у више смерова (нарочито о ембрионалним ћелијама).

плӯс, -а м, лок. (у) плӯсу, мн. плӯсеви, ген. мн. плӯсēвā [лат. plus више] 1. мат. знак сабирања, показује да се други број додаје првоме. 2. знак којим се означава позитиван број; знак за температуру изнад нуле. 3. предност, преимућство, надмоћ. ▲ **плус-електрицитет** физ. електрицитет који се изазива на стаклу кад се оно таре свилом. □ **то му је ~** фам. то му је предност; **то ти иде у плус** фам. то ти се узима као добро дело, то ти иде у корист.

плӯсквамперфек(а)т, -кта м [лат. plus више, quam него, в. перфект] грам. глаголски облик којим се исказује радња која се догодила пре неке друге прошле радње, давнопрошло време.

плӯс-мѝнус прил. [в. плус, минус] више-мање; ту негде, око, отприлике.

плӯтēј, -а м [лат. pluteus] у старохришћанским и средњовековним црквама преграда која дели простор олтара од простора за вернике.

плӯтеус, -а м [лат. pluteus] зоол. ларва као развојни стадијум морских јежева и змијоликих морских звезда.

плутòкрат(а), -ē м, мн. плутòкрати [в. плутократија] онај који има утицај и политичку власт захваљујући свом богатству.

плутокрàтија, -ē ж [грч. ploutokratía, према ploûtos богатство, в. -кратија] систем друштвених односа у којем власт имају богати, владавина богатих, владавина новчаног капитала.

плутòкратскӣ, -а, -о [в. плутократија] који се односи на плутократе и плутократију.

Плӯтṑн, -óна м [лат. Pluto од грч. Ploútōn] 1. митол. бог подземног света код старих Грка и Римљана. 2. астрон. најудаљенија планета Сунчевог система.

плутонѝзам, -зма м [в. Плутон] геол. 1. старо учење по коме су све стене настале деловањем ужарених маса у унутрашњости Земље. 2. активност растопљене магме у унутрашњости Земље.

плӯтṑнијум, -а и **плӯтṑниј,** -а м [нлат. plutonium, в. Плутон] хем. радиоактивни елеменат, добијен вештачким путем, служи као нуклеарно гориво и експлозив у атомским бомбама: симбол Pu, атомски број 94, служи као нуклеарно гориво и експлозив у атомским бомбама.

плутонѝстичкӣ, -ā, -ō = **плӯтṑнскӣ,** -ā, -ō [в. Плутон] који је постао деловањем усијане Земљине унутрашњости.

плутонѝти, плутонѝтā м мн. [в. плутонић(ум), -ит(и)] геол. дубинске еруптивне стене настале кристализацијом магме у дубљим деловима литосфере.

пнѐума, -ē ж [грч. pneûma дах] 1. филоз. у стоичкој филозофији, божански дух који покреће читав свет. 2. муз. у грегоријанском певању, мотив са много украса, изведен на једном слогу.

пнеумàтик, -а м, мн. пнеумàтици, ген. мн. пнеумàтикā [фр. pneumatique, в. пнеуматичан] 1. техн. гумени обруч напуњен ваздухом на моторним возилима. 2. в. **пнеумàтичар**.

пнеумàтика, -ē ж, дат. и лок. пнеумàтици [в. пнеума, пнеуматичан] део механике који проучава тежину, притисак и кретање ваздуха и гасова.

пнеума̀тичан, -чна, -чно и **пнеума̀тичкӣ,** -а̄, -о̄, **пнеу̀матскӣ,** -а̄, -о̄ [лат. pneumaticus од грч. pneumatikós, в. пнеума] 1. који се састоји од ваздуха или неког другог гаса. 2. који је испуњен компримираним ваздухом или делује помоћу њега. ▲ **пнеуматична железница** железница (об. подземна) која се креће помоћу ваздушног притиска и служи углавном за преношење пакета; **пнеуматична кочница** техн. кочница у којој се сила потребна за изазивање трења преноси помоћу ваздушног притиска; **пнеуматична пошта** систем цеви у згради кроз које се ваздушним притиском преносе писане поруке; **пнеуматично лечење** лечење планинским ваздухом или удисањем компримираног ваздуха.

пнеума̀тичар, -а м филоз. а. име које су гностици давали духовним људима. б. припадник једног од анабаптистичких учења.

пнеумато- [грч. pneûma, ген. pneûmatos дах, дух, према pneîn дувати, дисати] као први део сложенице значи дух; дах, дисање; гас, притисак.

пнеумато́за, -е̄ ж [в. пнеумато-, -оза] мед. накупљање ваздуха и других гасова у људским и животињским органима.

пнеуматолò̀гија, -е̄ ж [в. пнеумато-, -логија] 1. теол. учење о духовним бићима, анђелима, нарочито о светом Духу. 2. филоз. проучавање душе и духовности.

пнеуматоце́ла, -е̄ ж [в. пнеумато-, грч. kēlē продор, просутост] мед. оток настао услед продирања ваздуха; ваздушни продор у плућима.

пнеуматоцѐфа̄лија, -е̄ ж [в. пнеумато-, -цефалија] мед. емфизем меких ткива главе.

пнеу̀матскӣ в. **пнеума̀тичан.**

пнеумо- в. **пнеумато-.**

пнѐумограф, -а и **пнеумò̀граф,** -а м, мн. -и [в. пнеумо-, -граф] мед. справа која графички бележи ширење грудног коша при дисању.

пнеумоенцефалогра̀фија, -е̄ ж [в. пнеумо-, енцефалографија] мед. рендгенско снимање делова мозга из којих је истиснути ликвор замењен ваздухом.

пнеумокока, -е ж и **пнѐумокок,** -а м, мн. пнѐумококи, ген. мн. пнѐумокṑкā̄ [в. пнеумо-, кок] мед. бактерија која изазива упалу плућа.

пнеумоконио́за, -е̄ ж [в. пнеумо-, грч. kónis прашина] мед. болест која настаје удисањем прашине од камена или метала и њеним таложењем у плућима.

пнеумо̀нија, -е̄ ж [грч. pneumonía] мед. запаљење плућа.

пнеумора̀гија, -е ж [в. пнеумо-, (хемо)рагија] мед. крвављење у плућима.

пнеумотò̀мија, -е̄ ж [в. пнеумо-, -томија] мед. засецање плућног ткива у циљу уклањања накупљеног гноја, страних тела, паразита и др.

пнеумотò̀ракс, -а м [в. пнеумо-, торакс] мед. 1. улазак ваздуха испод плућне марамице, услед њеног кидања или повреде. 2. (*вештачки* ~) имобилизација плућног крила убацивањем азота или филтрираног ваздуха, у циљу лечења од туберкулозе.

поа̀нта непр. в. **поѐнта.**

по̀ганин в. **па̀ган(ин).**

по̀гром, -а м, мн. по̀громи, ген. мн. по̀гро̄мā [рус. погром уништење, покољ] 1. напад нахушкане масе или припадника власти на припаднике етничке или верске мањине (посебно Јевреје у царској Русији), праћен убијањем и пљачкањем њихове имовине. 2. фиг. грубо насиље над онима који мисле друкчије.

погрò̀ма̄ш, -а́ша м, мн. погрома́ши, ген. мн. погрома́шā [в. погром] онај који организује погром или учествује у њему.

-под, -подиј, -подија [грч. poús, ген. podós нога] као други део сложенице показује да се реч односи на ногу.

подàгра, -е̄ ж [грч. podágra досл. замка за ногу, према грч. poús нога, ágra плен] мед. хемијско-токсична упала зглоба с накупљањем мокраћне киселине у организму; улози, костобоља, гихт.

по̀движнӣк, -а м, мн. по̀движнӣци, ген. мн. по̀движнӣкā [рус. подвижник испосник] онај који се духовно уздиже постом, молитвом, очишћењем и кајањем, одричући се уживања.

по̀дест, -а м, мн. по̀дести, ген. мн. по̀дēстā [нем. Podest] 1. простор на степеницама намењен одмору и окретању, одмориште. 2. подијум. 3. постоље, пиједестал.

по̀деста, -ē м, ген. мн. по̀дēстā [итал. podestà од лат. potestas моћ, власт] ист. 1. поглавар градске комуне у средњем веку. 2. градоначелник у Италији у доба фашизма.

подѐстāт (подѐштāт) в. **по̀деста**.

по̀дзол, -а м [рус. подзол, према зола пепео] неплодно земљиште сивкасте боје, сиромашно хранљивим материјама.

по̀дијум, -а и **по̀дӣј,** -а м [лат. podium од грч. pódion ножица] 1. уздигнуто место за говорника, глумца и сл. 2. равна површина предвиђена за плес, модне ревије и сл. 3. ист. повишено место у староримском циркусу са седиштима за цара, сенаторе и остале великодостојнике.

подо̀бије, -а с [цсл.] 1. обличје, лик, подоба. 2. теол. настојање човека да у животу постане подобан, сличан Богу.

по̀дометар, -тра м, мн. по̀дометри, ген. мн. по̀дометāрā [грч. poús, ген. podós нога, в. -метар] справа која броји кораке пешака или коња, бројач корака, педометар.

по̀дтекст, -а м, мн. по̀дтексти, ген. мн. по̀дтēкстā [в. текст] књиж. унутрашњи смисао неког текста, порука која није непосредно изречена, већ се наслућује из написаног.

подӯмēнта, -ē ж, ген. мн. подӯмēнтӣ [лат. fundamenta, мн. од fundamentum] покр. темељ, основа.

пођо̀нити, по̀ђонӣм сврш. [в. ђон] шивењем, лепљењем и сл. ставити ђонове на обућу.

по̀ēзија, -ē ж [нем. Poesie, фр. poésie, лат. poesis, од грч. póiēsis стварање] 1. књижевно стваралаштво у стиху, песништво. 2. фиг. нешто изузетно лепо, што снажно утиче на осећања и машту (*шо је йрава ~*).

поéма, -ē ж [лат. poema од грч. póiēma песма, дело] 1. књиж. дуже песничко дело у стиховима, каткад и у прози, епско-лирског карактера. 2. муз. назив неких композиција, об. за оркестар. 3. фиг. нешто лепо, необично, величанствено.

по̀ēн, -éна м, мн. поéни, ген. мн. поéнā [фр. point од лат. punctum убод] сп. јединица којом се исказује оцена успеха у такмичењу, бод.

поѐнта, -ē ж, ген. мн. поѐнтӣ (непр. **по̀анта**) [фр. pointe од лат. puncta оштрица] главна мисао истакнута на завршетку излагања, смисао и сврха излагања.

поѐнтēр, -éра м, мн. поентéри, ген. мн. поентéрā [фр. pointeur према pointer бодовати; енгл. pointer изговорено према фр.] 1. онај који бележи поене. 2. онај који у радионици уписује податке о извршеном раду ради обрачуна, нормирац. 3. краткодлаки ловачки пас, птичар, препеличар.

поентилѝзам, -зма м [фр. pointillisme према pointiller истачкати] ум. сликарски поступак при којем се боје наносе у облику тачкица, да би се у оку посматрача слиле у препознатљиве облике и тонове; један од праваца у импресионизму касног XIX века.

поентѝлист(а), -ē м, мн. поентѝлисти [в. поентилизам] ум. следбеник поентилизма.

поентилѝстичкӣ, -а, -о [в. поентилист(а)] који се односи на поентилизам или поентилисте.

поенти́рати, поѐнтӣрāм, 3. л. мн. поенти́рајӯ сврш. и несврш. [фр. pointer] 1. сп. добити поене, бодове у неком спортском такмичењу. 2. нагласити, наглашавати, истаћи, истицати главну мисао нечега. 3. коначно изборити победу, извући корист из неког дуго припреманог посла, расправе и сл.

по̀ēт, -éта м, мн. поéти, ген. мн. поéтā = **поéта,** -ē м, мн. поéте, ген. мн. поéтā [лат. poeta од грч. poiētḗs стваралац] писац који ствара песничка дела, песник.

поéта = **по̀ēт** (в.)

поетà̀стер, -а м, мн. -и [срлат. poetaster, пеј. од poeta, в. поет] лош песник, надрипесник, стихоклепац.

поетѐса, -ē ж, ген. мн. поетéсā [фр. poétesse] песникиња.

поетиза́ција, -ē ж [в. поетичан] давање песничког облика нечему, представљање у поетском облику; идеализација нечега.

поѐтизовати, -зујēм сврш. и несврш. [в. поезија, поетизација] 1. представити, представљати нешто у поетском облику; опис(ив)ати нешто као узвишено и лепо, идеализовати нешто. 2. писати поезију.

поѐтика, -ē ж, дат. и лок. поѐтици [грч. poiētikḗ (téchnē) (вештина) песништва, в. поетичан]

1. део науке о књижевности, теорија песничког стварања. 2. скуп уметничких концепција својствених неком књижевнику, покрету или раздобљу.

по̀етичан, -чна, -чно [лат. poeticus од грч. poiētikós] 1. који у себи садржи поезију. 2. склон поезији, који има песничку осећајност, заносан.

по̀етскӣ, -ā, -ō и **по̀ēтскӣ,** -ā, -ō [в. поезија, поетичан] који се односи на поезију и поете, песнички.

по́за, -ē ж, ген. мн. по́зā [фр. pose] 1. став, положај тела. 2. фиг. извештачено, прорачунато, усиљено држање. ▯ **заузети позу** удесити своје држање с циљем да се изазове одређени утисак на друге.

позама̀нтēр, -е́ра м, мн. позаманте́ри, ген. мн. позаманте́рā [фр. passementier] онај који производи или продаје ситну галантеријску робу (дугмад, гајтане, ресе, копче, конце итд.).

позамантѐрија, -ē ж [фр. passementerie] 1. вештина израђивања ситне галантеријске робе. 2. галантеријска роба. 3. продавница с таквом робом.

позàуна, -ē ж [нем. Posaune] муз. врста лименог дувачког инструмента, тромбон.

позаӯнист(а), -ē м, мн. позаӯнисти [в. позауна] свирач на позауни, тромбониста.

по̀зēр, -е́ра м, мн. позе́ри, ген. мн. позе́рā [фр. poseur] онај који радо заузима позу, који се држи неприродно, који говори извештачено.

позе́рство, -ства с [в. позер] владање, понашање позера, усиљеност, афектираност.

позѝрати, по̀зӣрām, 3. л. мн. позѝрајӯ несврш. [нем. posieren према фр. poser] 1. служити у одређеном положају као објекат за сликање или фотографисање. 2. понашати се као позер; правити се важан.

по̀зитӣв, -а м, мн, -и [в. позитиван] 1. фотографска слика копирана с негатива. 2. грам. први степен поређења придева (основни облик придева). 3. муз. врста мањих собних оргуља, с педалама или без њих.

по̀зитӣван, -вна, -вно [лат. positivus] 1. потврдан, афирмативан. 2. а. који се заснива на искуству, истинит, поуздан, стваран. б. који се служи научним, објективним методама (мерењем, проверавањем и сл.). 3. који потпомаже напредак, који је склон напретку; пожељан, добар. 4. повољан; пријатан. 5. финанс. који исказује добитак или који нема губитака. 6. прав. који је на снази. 7. електр. који припада једном од два конвенционално одређена пола у струјном колу, супротан негативном. 8. физ. који има мањак електрона. ▲ **~ број** мат. број који је већи од нуле, бележи се знаком +; **позитивна нула** пословање без добитака и без губитака, да се намире сви трошкови; **позитивне науке** старији назив за математику, физику и природне науке; **позитивно право, позитивни прописи** скуп правних прописа који су на снази у време када се цитирају.

позити́вац, -вца м, мн. позити́вци, ген. мн. позѝтӣвāцā [в. позитиван] фам. позитиван јунак у књижевном, сценском или филмском делу; супр. **негати́вац** (в.).

позитивѝзам, -зма м [в. позитиван] филоз. правац у филозофији друге половине XIX века који ограничава спознају само на оно што се може позитивно, искуством знати, одбацујући сваки облик метафизике.

позитѝвист(а), -ē м, мн. позитѝвисти [в. позитиван] 1. присталица позитивизма. 2. онај који је склон да рачуна само с позитивним чињеницама.

позити́вност, -и ж [нлат. positivitas, в. позитиван] особина онога што је позитивно.

по̀зитро̄н, -а м, мн. -и [в. пози(тиван), (елек)трон] физ. елементарна честица позитивног електрицитета, по маси једнака електрону.

позиту́ра, -ē ж [лат. positura према positus постављен] 1. положај, држање тела, став, поза. 2. фиг. однос према некоме или нечему.

по̀зӣција, -ē и **пози́ција,** -ē ж [лат. positio] 1. место на којем се нешто налази, положај у простору. 2. положај у друштву, служби или звању, ранг. 3. вој. утврђени положај војних снага, положај у бојној линији. 4. гледиште, стајалиште, полазна тачка (у расправи, размишљању). 5. сп. а. распоред играча у тиму током игре. б. распоред фигура на шаховској табли. в. положај руке и оружја у мачевању. г. међусобни по-

ложај бораца у борилачким спортовима. 6. муз. распоред прстију на жицама код гудачких инструмената. 7. књигов. најнижа подела у прорачуну или буџету, ставка, белешка о једном пословном догађају у трговачким књигама.

пȍзиционȋ, -ā̄, -ō̄ [в. позиција] који се односи на позицију, који је у вези с позицијом. ▲ **~ рат** воj. рат који се води са раније утврђених положаја, рововски рат. **позициона светла** аутом. мала светла, која служе само да покажу положај возила у ноћној вожњи; **позициона игра** у шаху, начин игре који тежи да овлада одређеним линијама, дијагоналама и средишњим пољима, за разлику од комбинаторне игре.

позиционѝрати, позицијо̀нѝрāм, 3. л. мн. позиционѝрајӯ сврш. и несврш. [нем. positionieren, в. позиција] поставити, постављати у одређени положај, у простору или у друштвеној хијерархији.

позицијо̀нист(а), -ē̄ м, мн. позицијо̀нисти [в. позиција] у шаху онај који игра позиционо, који претпоставља позиционој игри акцији и комбинацији.

поикилотѐрман, -мна, -мно [грч. poikílos разноврстан, в. -терман] зоол. који је променљиве телесне температуре, прилагодљив температури околине. ▲ **поикилотермне животиње** зоол. животиње које немају терморегулационог механизма, па мењају телесну температуру према околини; супр. **хомеотермне животиње** (в.).

појàгмити (се), пòјагмȋм се сврш. [в. јагма] почети се јагмити, отимати око чега, наскочити на нешто.

пȍкер, пȍкера м [амер. енгл. poker] врста хазардне карташке игре, пореклом из САД, у којој сваки играч добија по пет карата, а побеђује онај који има најповољнију комбинацију. ◆ **пȍкерскӣ**.

покѐрāш, -а́ша м, мн. покера́ши, ген. мн. покера́шā [в. покер] 1. играч покера. 2. фиг. онај који радо и често ризикује, који воли да окушава срећу.

покȉсимо прил. [итал. pochissimo, в. поко] муз. врло мало.

поклȉсāр, -а́ра м, мн. поклиса́ри, ген. мн. поклиса́рā [грч. apokrisiários] ист. 1. дипломатски представник, амбасадор, посланик. 2. опуномоћени представник с посебним задатком.

поклиса́рство, -ства с [в. поклисар] заст. дипломатско представништво у страној држави, амбасада, посланство.

пȏко прил. [итал. poco] муз. мало, нешто. ▲ **~ алегро** мало брже, мало живље, **поко а поко** мало-помало, постепено; **~ ларго** , **~ ленто** мало спорије, не одвише споро; **~ мено** мало мање, нешто мање; **~ пјано** нешто тише; **~ пју** мало више, нешто више, **~ форте** мало јаче.

пȏл, -а м, мн. пóлови, ген. мн. пóлōвā [грч. pólos оса, осовина] 1. геогр. крајња тачка замишљене ротационе осе небеских тела. 2. физ. позитивно или негативно набијен извор електрицитета. 3. супротан крај нечега. ▲ **географски ~** геогр. замишљена тачка у којој ротациона оса пробада Земљину површину (*Северни ~* , в. **Арктик**, *Јужни ~* , в. **Антарктик**); **небески ~** астрон. замишљена тачка у којој Земљина оса пробада небеску сферу; **магнетски ~** физ. тачка или више тачака на магнету у којима је концентрисан највећи део магнетског пола.

-пол, -полан, -поларан [лат. polus, грч. pólos] као други део речи означава крај осе, пол (*бипол, биполаран*).

полаки(с)ӯрија, -ē̄ ж [грч. pollákis често, в. -урија] мед. често мокрење, симптом који прати упалу бешике, простате и сличне болести.

поларȉза̀тор, -а м, мн. -и [лат. polarisator] физ. део поларизационог апарата који даје поларизовану светлост.

поларизàција, -ē̄ ж [в. поларизовати] 1. физ. окупљање честица око супротних полова; појачано деловање око супротних полова. 2. фиг. окупљање појединаца или група око две супротне идеје или идеологије. ▲ **електрична ~** физ. изазивање електричног набоја у изолатору помоћу спољашњег електричног поља; **~ светлости** физ. успостављање неке правилности у правцу осцилација светлосног таласа (за разлику од природне светлости, која осцилира у свим правцима).

пȍларизационȋ, -ā̄, -ō̄ [в. поларизација] који се односи на поларизацију. ▲ **~ апарат** физ. апа-

рат који служи за посматрање провидних тела у поларизованој светлости, Николова призма.

полàризовати, -зујēм свршн. и несврш. [фр. polariser] 1. довести, доводити до поларизације. 2. управити ка једном од два супротна пола; фиг. поделити, раздвојити, узајамно супротставити (друштво, јавно мњење и сл.)

пòлариметар, -тра м, мн. пòлариметри, ген. мн. пòлариметāрā [в. поларни, -метар] физ. инструмент за мерење равни поларизације светлости.

поларимѐтрија, -ē ж [в. поларни, -метрија] хем. мерење угла под којим се закреће раван поларизације светлости, примењује се у хемијској анализи оптички активних једињења.

поларѝтēт, -éта м, мн. поларитéти, ген. мн. поларитéтā [срлат. polaritas, в. поларни] 1. физ. особина неких тела да на супротним крајевима (половима) показују јаче деловање. 2. фиг. повезивање различитог и супротног.

пòларни, -ā, -ō [срлат. polaris] 1. који се односи на пол или на подручје око пола; који је повезан са животом и радом на полу и у поларном кругу. 2. фиг. потпуно супротан, опречан. ▲ **поларна дистанција** астрон. одстојање неке звезде од Северног небеског пола; **Поларна звезда** астрон. последња звезда у репу Малог медведа, у чијој се близини налази северни небески пол, Северњача; **поларна лисица** зоол. лисица у земљама око Северног пола, веома цењена због белог крзна, које лети постаје сиво; **поларна светлост** треперава светлост која се види ноћу у крајевима око Земљиних полова, **аурора бореалис**, **аурора аустралис** (в.); **поларне струје** хидр. морске струје које иду од поларних области ка умереним појасевима, носећи ледене брегове и угрожавајући мореплovство; ~ **кругови** геогр. поларници, упоредници на $66^1/_2$ ° северне и јужне ширине који одвајају поларне појасеве од умерених; **поларне температуре** веома ниске температуре, велика хладноћа.

полáрност = **поларѝтēт** (в.)

полароградѝја, -ē ж [в. поларни, -графија] хем. електрохемијска анализа погодна за одређивање малих количина јона или органских супстанци.

поларòйд, -йда м, мн. полароúди, ген. мн. полароúдā [фабричко име] фотографски апарат који након снимања за неколико секунди избацује готову фотографију.

пòлдер, -а м, мн. пòлдери, ген. мн. пòлдēрā [хол. polder] у Холандији, плодно исушено земљиште које се налази испод нивоа мора, заштићено насипом.

пòлезан, -зна, -зно и **пòлēзан,** -зна, -зно [цсл., в. полза] заст. користан.

полѐмика, -ē ж, дат. и лок. полѐмици [нем. Polemik, в. полемичан] јавни спор, борба мишљења о темама од општег или личног интереса, расправа, дебата.

полѐмисати, -ишēм несврш. [фр. polemiser] водити полемику.

полѐмичан, -чна, -чно [грч. polemikós ратни, према pólemos рат] 1. који се односи на полемику; који садржи полемику. 2. који је оштар у јавној расправи; који доводи у питање туђе мишљење.

полѐмичāр, -а м, мн. -и [в. полемичан] онај који воли да полемише, учесник у полемици.

полемолòгија, -ē ж [грч. pólemos рат, в. -логија] наука о рату, о његовим узроцима и последицама на друштвеном и психолошком плану.

пòлен, -а и **пòлēн,** -а м [лат. pollen прах од брашна, паспаљ] цветни прах којим се врши оплодња биљака, пелуд. ◆ **пòленов** и **пòлēнов**.

пòлēнта в. **пàлēнта**.

полеограѝфија, -ē ж [грч. pólis, ген. póleōs град, в. -графија] геогр. наука о градовима.

пòлза, -ē ж [цсл.] заст. корист, хасна, добитак.

пòлзовати, -ујēм свршн. и несврш. [в. полза] користити, бити од користи; извући корист.

поли- [грч. polýs много] као први део сложеница означава мноштво, вишеструкост онога што је исказано другим делом.

полиàндрија, -ē ж [в. поли-, -андрија] брак једне жене са више мужева.

полѝант, -а м, мн. полѝанти, ген. мн. полѝанāтā [лат. polyanthus од грч. polýanthos много-

цветан] бот. цветна биљка интензивног мириса, тубероза, *Polyanthes tuberosa*.

полиартри̏тис, -а м [в. поли-, артритис] мед. хронично или акутно запаљење више зглобова.

полиа̀рхија, -е̄ ж [в. поли-, -архија] владавина великог броја људи.

полиа̀рхи̏јски, -а, -о [в. полиархија] (о држави, уређењу) у којем влада више чланова.

поливалѐнтан, -тна, -тно [в. поли-, валенција] 1. који има више различитих вредности или примена. 2. хем. који може имати више различитих валенција, ступајући у разне врсте једињења.

поливалѐнтно̄ст, -ости ж [в. поливалентан, валенција] = **поливале́нција,** -е̄ ж својство онога што је поливалентно.

поливи̏нил, -а и **поливи̏нӣл,** -и́ла м [фабричко име за поливинил хлорид (PVC), в. поли-, винил] хем. синтетичка пластична маса произведена полимеризацијом винила, служи за израду пластичних цеви, кишних огртача, заштитних навлака, рибарских мрежа и других предмета.

поливи̏нил хло̀ри̏д в. **поливи̏нил.**

полига̀мија, -е̄ ж [в. поли-, -гамија] брак једног мушкарца с више жена.

полига̀мист(а), -е̄ м, мн. полига̀мисти [в. полигамија] присталица полигамије; мушкарац који живи са више жена.

полигѐни̏зам, -зма м [в. поли-, -ген, -изам] антроп. теорија по којој људске расе воде порекло од различитих предака у разним географским тачкама.

полиги̏нија в. **полига̀мија.**

поли̏глот(а), -е̄ м, мн. поли̏глоти [в. поли-, грч. glôtta језик] онај који зна много језика.

поли̏глотски̏, -а̄, -о̄ [в. полиглота] 1. који се односи на полиглоте. 2. који зна више језика или комуницира на више језика; написан на више језика, вишејезичан.

поли̏го̄н, -о́на м, мн. полигóни, ген. мн. полигóна̄ [лат. polygonum од грч. polýgōnon, в. поли-, -гон] 1. геометријска слика или фигура ограничена са више дужи, многоугаоник. 2. војничко вежбалиште, простор за извођење борбене и тактичке обуке, за испитивање различитих типова оружја. 3. сп. вежбалиште с препрекама које вежбач мора да савлада одређеним редоследом у што краћем времену.

по̀лигона̄лан, -лна, -лно [в. полигон] геом. многоугаони; који се тиче многоугаоника.

полигономѐтри̏ја, -е̄ ж [в. полигон, -метрија] 1. геом. мерење многоугаоника, наука о премеравању праволинијских фигура с више од три стране. 2. геодетска метода за одређивање основних мерних тачака на земљи поделом на многоугаонике. ◆ **полигономѐтри̏јски̏.**

поли̏граф, -а м, мн. -и [грч. polygráphos, в. поли-, -граф] 1. писац који пише дела из различитих дисциплина. 2. апарат који истовремено региструје више врста физиолошких процеса, детектор лажи (употребљава се у криминалистици при испитивању). 3. заст. апарат за умножавање текстова.

полигра̀фија, -е̄ ж [грч. polygraphía, в. поли-, -графија] 1. писање о свему и свачему. 2. графичка индустрија која обухвата све облике штампарске продукције.

поли̏графски̏, -а̄, -о̄ [в. полиграфија] који се односи на полиграфе или полиграфију.

полида̀кти̏лан, -лна, -лно [в. поли-, грч. dáktylos прст] мед. који има прекомеран број прстију на рукама или ногама.

полидактили̏зам, -а м = **полида̀кти̏лија,** -е̄ ж [в. поли-, грч. dáktylos прст] мед. урођена аномалија која подразумева прекомеран број прстију на рукама или ногама.

полиди̏псија, -е̄ ж [в. поли-, грч. dípsa жеђ] мед. јака, претерана жеђ, изазвана психичким узроцима, дехидрацијом или појединим обољењима.

по̀ли̏е̄дар, -дра м, мн. по̀ли̏е̄дри, ген. мн. по̀ли̏е̄да̄ра̄ [в. поли-, -едар] геом. геометријско тело омеђено многоугаоницима (тетраедар, коцка, призма итд.).

по̀ли̏е̄дарски̏, -а̄, -о̄ [в. полиедар] који се односи на полиедар.

полиѐдричан, -чна, -чно [в. полиедар] који има облик полиедра; вишестран.

полиѐстер, -а м [в. поли-, естери] хем. синтетичка смола добијена полимеризацијом, упо-

требљава се за израду пластичних влакана, филмова, лакова и др.

полиетѝлēн, -éна м [в. поли-, етилен] пластична маса добијена полимеризацијом етилена, служи за амбалажу, фолије, електроматеријал и др.

полијèлēј, -éја м, мн. полијелéји, ген. мн. полијелéја [в. поли-, грч. élaion уље] црквен. велики свећњак с много свећа или сијалица, обешен на средини цркве.

поликàрпичан, -чна, -чно = **поликàрпан,** -пна, -пно [грч. polýkarpos, в. поли-, karpós плод] бот. а. који има више тучкова. 2. који је у стању да цвета и дâ плодове неограничено много пута.

поликлѝника, -ē ж, дат. и лок. поликлѝници [в. поли-, клиника] здравствена установа с већим бројем специјалистичких амбуланти. ◆ **поликлѝничкӣ**.

поликотиледóне, -óнā ж мн. [в. поли-, грч. kotylēdṓn листић на клици] бот. биљке које имају више од два клицина листића; уп. **монокотиледóне**.

поликултýра, -ē ж [в. поли-, култура] пољопр. узгајање више биљних култура на једном подручју.

полимàстија, -ē ж [в. поли-, грч. mastós дојка] 1. физиол. појава већег броја млечних жлезда код сисара него што је уобичајено. 2. мед. постојање прекобројних дојки услед урођене аномалије.

полѝмер, -а м, мн. -и [грч. polymerḗs многострук] хем. органско једињење с великим молекулима насталим полимеризацијом малих молекула, мономера.

полимеризáција, -ē ж [в. полимер] хем. хемијска реакција при којој се од већег броја једнаких молекула добија ново једињење истог састава, али веће молекуларне тежине.

полимèрија, -ē ж [в. полимер] 1. хем. однос двају или више једињења која имају једнак хемијски састав, али различиту молекуларну тежину. 2. биол. генетичка појава при којој више гена контролише једно својство.

пòлиметар, -тра м, мн. пòлиметри, ген. мн. пòлиметāрā [в. поли-, -метар] метеор. инструмент којим се истовремено мери релативна влажност и температура ваздуха.

полимèтрија, -ē ж = **полимèтрика,** -ē ж, дат. и лок. полимèтрици [грч. polymetría, в. поли-, -метрија] 1. књиж. употреба стихова различите дужине у истом песничком делу. 2. муз. употреба различитих врста такта у истој композицији. ◆ **полимèтрӣјскӣ** и **полимèтричкӣ**.

полимиàлгија, -ē ж [в. поли-, миалгија] мед. појава јаких болова у мишићима раменог или карличног појаса с тенденцијом ширења, обично након педесете године.

полимòрфан, -фна, -фно [в. поли-, грч. morphḗ облик] 1. који се јавља у више различитих облика. 2. биол., хем. који се одликује полиморфизмом.

полиморфѝзам, -зма м [в. полиморфан] 1. биол. појава различитих облика јединки у оквиру исте биљне или животињске врсте. 2. хем. особина неких једињења или елемената да при истом хемијском саставу кристалишу у кристалним облицима различите симетрије.

полимòрфија в. **полиморфѝзам**.

полинáција, -ē ж [нлат. pollinatio, в. полен] бот. опрашивање.

полинеурѝтис, -а м [в. поли-, неуритис] мед. истовремено запаљење већег броја живаца.

полинеуропàтија, -ē ж [в. поли-, неуро-, -патија] мед. хронично неупално оштећење периферних живаца, последица појединих болести или алкохолизма.

полѝнōм, -óма м, мн. полинóми, ген. мн. полинóмā [фр. polynôme, в. поли-, (би)ном] мат. вишечлан алгебарски израз у коме су чланови повезани знаком сабирања или одузимања.

пṑлио, -ија м скр. в. **полиомијелѝтис**.

полиóза, -ē ж [грч. poliṓsis, према poliós сед] мед. урођени или стечени недостатак пигмента власи на одређеном подручју.

полиомијелѝтис, -а м [грч. poliós сив, в. мијелитис] мед. инфективно вирусно запаљење централног нервног система, дечја парализа.

полиòпија, -ē ж [в. поли-, грч. ópsis виђење] мед. абнормална појава да се један предмет види вишеструко.

полиѝпсија в. **полиѝпија**.

пѝлип, -а м, мн. пѝлипи, ген. мн. пѝлӣпā [грч. polýpous, в. поли-, poús, ген. podós нога] 1. зоол. а. морски главоножац са осам кракова којима хвата храну, *Octopus vulgaris*, хоботница, октопод. б. мн. организми у мору цевастог облика који су већином једним крајем прирасли за тврду подлогу, а на другом слободном крају имају усни отвор с пипцима за хватање плена. 2. мед. болесна отеклина, тумор у слузном ткиву тела (најчешће у шупљинама носа).

полипепти́ди, полипепти́дā м мн. [в. поли-, пептиди] хем. једињења од више молекула аминокиселина.

поли́пōл, -о́ла м [в. поли, (моно)пол] екон. стање непотпуне конкуренције на тржишту, где постоји неодређен број продаваца неке робе или услуге; уп. **мо̀нопōл, о̀лигопōл**.

полипропѝлēн, -е́на м [в. поли-, пропилен] хем. лак, тврд и тешко топљив полимерни материјал, служи за израду амбалаже, посуда, цеви, мрежа и сл.

поли́птери, поли́птерā м мн. [в. поли-, грч. pterón крило] зоол. 1. многокрилци (зглавкари са више пари крила). 2. многоперајари (рибе са више леђних пераја).

поли́птих, -а м, мн. поли́птиси, ген. мн. поли́птӣхā [грч. polýptychon од polýptichos многоструко сложен] лик. слика састављена од више делова (крила) с различитим призорима; уп. **ди́птих, три́птих**.

поли́рати, пòли́рām, 3. л. мн. поли́рајӯ сврш. и несврш. [фр. polir од лат. polire] 1. (у)чинити површину нечега глатком и сјајном, (у)глачати. 2. фиг. улепшати, улепшавати чињенице и ситуације.

полире́ма, -ē ж [в. поли-, лат. remus весло] ист. антички ратни брод с више весала; уп. **трире́ма, квадрире́ма**.

полирѝтмија, -ē ж [в. поли-, ритмија] муз. истовремена употреба двају или више различитих ритмичких образаца у појединим гласовима исте композиције. ◆ **полирѝтмичкӣ** и **полирѝтмичан**.

полирѝтмика, -ē ж, дат. и лок. полирѝтмици в. **полирѝтмија**.

пṑлис, -а м, мн. -и [грч. pólis] ист. у старој Грчкој град-држава, самостална заједница слободних људи.

пѝолиса и полѝса, -ē ж [фр. police] потврда о осигурању коју издаје осигуравајући завод, са списком осигураних ствари и условима под којима је закључено осигурање.

полисахàрӣд, -и́дā м [в. поли-, сахарид] хем. сложени угљени хидрат с молекулима састављеним од више молекула моносахарида (целулоза, скроб, инсулин, гликоген итд.).

полисѐмија, -ē ж [нлат. polysemia од грч. polýsēmos вишезначан, в. поли-, sêma знак] лингв. својство неке речи да има више значења, вишезначност.

полисѐмичан, -чна, -чно [в. полисемија] који има више значења, вишезначан.

полисерозѝтис, -а м [в. поли-, лат. serum сурутка, в. -оза, -итис] мед. упала више серозних опни у абдомену праћена изливом.

полисила̀бичан, -чна, -чно [грч. polysýllabos, в. поли-, силабичан] фон. који се састоји од више слогова, вишесложан.

полисилогѝзам, -зма м [в. поли-, силогизам] лог. сложен, посредан закључак, ланац силогизама, извођење једног из више од два суда.

полисѝндēт, -е́та – **полисѝндетōн,** -а м [грч. polysýndeton, в. поли-, грч. syndeîn повезивати] ретор. понављање истог везника у набрајању ради јачег утиска.

полиспѐрмија, -ē ж [в. поли, сперма] биол. 1. продирање већег броја семених ћелија у јајну ћелију. 2. превелик број семених ћелија; супр. **олигоспѐрмија**.

полиставрѝōн, -о́на м [в. поли-, грч. staurós крст] црквн. епископски фелон (в.) са много крстова.

полистѝрōл, -о́ла м [в. поли-, грч. stýrax, в. стиракс] синтетичка полимерна смола, мале тежине али чврста, употребљава се за израду разних предмета и за заштиту приликом паковања.

политбѝрō, -о̀а м [рус. политбюро, скр. од политическое бюро] политички биро, највиши орган комунистичке партије; симбол врховне власти у комунистичким режимима.

политбирократија, -ē ж [в. политика, бирократија] бирократски слој политичке класе у друштву, политичка бирократија.

политеизам, -зма м [фр. polythéisme, в. поли-, теизам] веровање у више богова, многобоштво.

политеист(а), -ē м, мн. политеисти [в. политеизам] онај који верује у постојање више богова, многобожац.

политеистичкӣ, -а, -о [в. политеист(а)] који се односи на политеизам, многобожачки.

политеса, -ē ж [фр. politesse] заст. пристојност, углађеност, уљудност.

политехника, -ē ж, дат. и лок. политехници [фр. polytechnique, в. поли, техника] 1. висока техничка школа подељена на одељења према различитим струкама. 2. техничке науке, индустријски дизајн и примењене дисциплине као скупни појам.

политехничкӣ, -ā, -ō [в. политехника] који се односи на политехнику.

политиза́ција, -ē ж [политизовати] уношење политике (у област културе, науке и сл.); наметање чему политичких обележја.

политизи́рати, политизи́рām, 3. л. мн. политизи́рајӯ свр̄ш. и несвр̄ш. [нем. politisieren, в. политика] 1. а. бавити се политиком. б. расправљати о свакидашњим политичким појавама без довољног познавања. 2. в. **по̀литизовати.**

по̀литизовати, -ујēм свр̄ш. [в. политика] унети политику у нешто, дати чему политичка обележја.

поли̏тика, -ē ж, дат. и лок. поли̏тици [грч. politikós јавни, државни, према pólis град, државно уређење] 1. вештина и начин владања државом, градом, институцијом; делатност која тежи уређењу друштва или појединих његових делова. 2. начин управљања, руковођења или планирања одређене делатности; опште понашање према другим државама или појединим деловима заједнице. ▲ **међународна ~** грана политичке науке која се бави проучавањем стања и кретања у међународним односима; начин регулисања односа међу државама и народима; **унутрашња ~** подручје државне управе које води бригу о обавезама државе према грађанима и обрнуто, штити безбедност грађана државе, одржава јавни ред и сузбија криминал. □ **~ штапа и шаргарепе** комбинација политичког и економског притиска и уступака како би слабије земље прилагодиле своју политику интересима већих сила односно међународне заједнице; **бистрити политику** шаљ. претресати политичке проблеме, без праве стручности или надлежности за то.

политӣкант, -а м, мн. политӣканти, ген. мн. политӣканāтā [итал. politicante, в. политика] пеј. онај ко се бави дневном политиком ради сопствених интереса, без икаквих виших принципа; сплеткар, демагог. ◆ **политӣкантскӣ.**

политико̀лог, -а м, мн. политико̀лози = **полито̀лог,** -а м, мн. полито̀лози [в. политикологија] стручњак за политикологију.

политиколо̀гија, -ē = **политоло̀гија,** -ē ж [в. политика-, -логија] наука која проучава политичка кретања и појаве, политичке идеологије, и системе; наука о политици. ◆ **политико̀лошки, полито̀лошки.**

полити́рати, полӣти́рām, 3. л. мн. полити́рајӯ свр̄ш. и несвр̄ш. [в. полирати, укрштено са политура] (ис)полирати, (из)глачати (о намештају).

полӣти́чār, -а м, мн. -и [в. политика] 1. онај који се професионално бави политиком. 2. ирон. а. онај који воли да расправља о политици. б. онај који је вешт у опхођењу; сналажљив, лукав и опрезан човек; добар тактичар, мудар руководилац.

полӣти́чкӣ, -ā, -ō [лат. politicus, в. политика] 1. који се односи на политику. 2. (као прилог) опрезно, лукаво, разборито, промишљено. ▲ **политичка економија** наука о законима економског развоја друштва, о начинима стварања, расподеле и потрошње материјалних вредности и људским активностима у вези с тиме.

по̀литком, -а м, мн. -и [скр. од политички комесар] ист. политички комесар у војсци, функција у државама под комунистичким уређењем.

политокра̀тија, -ē ж [в. политика, -кратија] 1. владавина политике у друштву. 2. политичари као владајући слој у држави.

политòлог, политолòгија в. **политикòлог, политиколòгија**.

политòнāлан, -лна, -лно [в. поли-, -тоналан] муз. који обухвата два или више тоналитета у исто време.

политонáлност, -и ж = **политòнија,** -ē ж [в. политоналан] муз. истовремено звучање двају или више различитих тоналитета.

политрàума, -ē ж [в. поли-, траума] мед. истовремена тежа повреда најмање двају различитих органа или органских система.

политýра, -ē ж [лат. politura, в. полирати] 1. а. течни прозирни лак који се употребљава при завршној обради (полирању) предмета од дрвета. б. лакована, сјајна површина покућства. 2. фиг. спољни сјај, леп спољашњи изглед.

пòлитýрнӣ, -ā, -ō [в. политура] који служи за полирање, којим се обавља политура.

полиурèтāн, -áна м [в. поли-, уретан] хем. вештачка смола добијена полимеризацијом уретана, служи за израду премаза, лепила, вештачке коже итд.

полиýрија, -ē ж [в. поли-, урија] мед. излучивање превелике количине мокраће, обично као знак дијабетеса или бубрежних обољења; супр. **олигýрија** (в.).

пòлифāг, -а м, мн. пòлифāзи, ген. мн. пòлифāгā [в. поли-, -фаг] 1. животиња која се храни разним врстама хране, сваштождер. 2. пеј. онај који једе све до чега дође, који не бира храну.

пòлифāзан, -зна, -зно [в. поли-, фаза] који има више фаза, вишефазан.

полифилетѝзам, -зма м [в. поли-, грч. phylḗ племе, сој] биол. теорија која постојеће облике изводи из више филогенетских облика; уп. **монофилетѝзам**.

полифилèтичан, -чна, -чно [в. полифилетизам] биол. који води порекло од више разних врста.

полифѝлија, -ē ж [в. поли-, грч. phýllon лист] бот. појава већег броја лишћа или цветова неке биљке него што је нормално, многолисност.

пòлифōн[1], -а и **полѝфōн,** -óна м [в. поли-, -фон] муз. заст. аутоматски музички инструмент, врста аристона.

пòлифōн[2], -а, -о в. **полифòнијскӣ**.

полифòнија, -ē ж [в. поли-, -фонија] 1. муз. вишегласно певање или свирање у којем сваки глас или инструмент има своју мелодијску линију, а међусобно су усклађени по правилима хармоније и контрапункта. 2. фиг. вишегласје, многогласје, истовремено присуство више разних гласова или мишљења.

полифòнијскӣ, -а, -о и **полифòничан,** -чна, -чно [в. полифонија] муз. компонован према правилима полифоније.

полифòничāр, -áра м. мн. -и [в. полифонија] муз. композитор полифонијске музике.

пòлихалан, -лна, -лно [в. поли-, грч. háls со] који садржи више разних соли; који је врло слан (об. о минералној води).

пòлихистор, -а м, мн. -и [грч. polyhístōr] научник који је стручан за многе области науке, свезналица.

пòлихроман, -мна, -мно = **полихромàтичан,** -чна, -чно [в. поли-, грч. chrôma боја] који има више боја, вишебојан, разнобојан.

полихрòмија, -ē ж [в. полихроман] примена разних боја у архитектури и ликовним уметностима, вишебојност, шароликост.

полицáјац, -јца м, мн. полицáјци, ген. мн. полѝцајāцā [нем. Polizei, в. полиција] 1. службеник у полицији. 2. фиг. онај који прогони све што се противи устаљеном мишљењу.

полицентрѝзам, -зма м [в. поли-, центар] 1. постојање више центара; систем којим се не управља само из једног центра. 2. пол. принцип у организацији државе по којем постоји више независних структура у којима се доносе одлуке.

полѝција, -ē ж [нем. Polizei од фр. police од лат. politia од грч. politeía влада, државно уређење] а. служба јавне управе задужена за чување реда и безбедност грађана. б. службеници те управе. в. зграда у којој се налази та управа.

полѝцијскӣ, -ā, -ō [в. полиција] који се односи на полицију. ▲ **полицијска држава** држава у којој се старање о јавном поретку и безбедности врши на рачун слободе појединаца и независног правног живота; ~ **час** време после којег се не сме више бити на улици, проглашено одлуком званичних органа.

полицитѐмија, -ē ж [в. поли-, -цит, -емија] мед. знатан пораст броја еритроцита у крви.

полишѝнел, -а м [фр. polichinelle од итал. Pulcinella] комична фигура превртљивог, лукавог грбавца у француском луткарском позоришту.

по̀лка, -ē ж, ген. мн. по̀лкӣ [чеш. polka пољски плес] муз. живахан народни плес у двочетвртинском такту, веома популаран у XIX веку; музика за тај плес.

по̀лка-мà зӯрка, -ē ж [пољ. polka-mazurek] окретна игра у трочетвртинском такту.

по̀ло[1], по̀ла м [енгл. polo од тибет. pulu лопта] сп. игра у којој играчи на коњима (данас и на бициклима) дугом палицом ударају малу дрвену лоптицу настојећи да је убаце кроз противничка врата.

по̀ло[2], по̀ла м [енгл. polo shirt, в. поло[1]] кошуља или мајица с округлим заврнутим оковратником. ▲ **поло-капут** спортски капут од камелхара или вуне с дубоким прорезом позади; **поло-оковратник, поло-крагна** бели уштиркани мушки оковратник са заобљеним крајевима.

полоне́за, -ē ж [фр. (danse) polonaise пољска игра] 1. муз. а. врста пољског плеса у трочетвртинском такту, којим је обично отварана свечаност. б. музика за тај плес. 2. заст. врста женског крзненог огртача; хаљина слична реденготу.

полонѝзам, -а м, мн. полонѝзми, ген. мн. полонѝза̄мā [срлат. Polonia Пољска] лингв. реч или израз из пољског језика у неком другом језику.

полонизи́рати, полонѝзӣра̄м, 3. л. мн. полонизи́рајӯ свршн. и несврш. [срлат. Polonia Пољска] (у)чинити Пољаком; дати чему пољски дух.

по̀лӧнијум, -а и **по̀лӧнӣј,** -а м [нлат. polonium, према срлат. Polonia Пољска] хем. радиоактиван елемент, симбол Po, атомски број 84, настаје распадањем радијума, служи као извор неутрона.

поло̀ника, -ē ж [срлат. polonica, с мн. од polonicus пољски] дела о пољском језику и култури.

поло̀нист(а), -ē м, мн. поло̀нисти [в. полонистика] стручњак за полонистику.

полонѝстика, -ē ж, дат. и лок. полонѝстици [срлат. Polonia Пољска] наука која се бави проучавањем пољског језика, књижевности и културе.

полонѝстичкӣ, -а, -о [в. полонистика] који се односи на полонистику и полонисте.

полоно̀фӣл, -и́ла м, мн. полонофи́ли, ген. мн. полонофи́лā [срлат. Polonia Пољска, в. -фил] пријатељ Пољака и свега што је пољско.

полоно̀фӧб, -о́ба м, мн. полонофо́би, ген. мн. полонофо́бā [срлат. Polonia Пољска, в. -фоб] онај који мрзи Пољаке и све што је пољско.

по̀лос, -а м, мн. -и [грч. pólos] врста сунчаног сата.

по̀лтрӧн, -о́на м, мн. полтро́ни, ген. мн. полтро́нā [фр. poltron] бескарактеран човек, ласкавац, улизица, удворица. ◆ **полтрӧнскӣ.**

полтронѐрија в. **полтро́нство.**

полтро́нство, -ства с [в. полтрон] својство и поступци полтрона, улизивање, удворištво, кукавичлук.

по̀луакт, -а м, мн. по̀луактови, ген. мн. по̀луактӧва̄ [в. акт] ум. у сликарству и вајарству приказ горњег дела нагог људског тела, разголићеног попрсја.

полувѐлтер, -а м, мн. -и [в. велтер] сп. тежинска категорија боксера од 60 до 63,5 kg.

полувò лēј, полувоље́ја м, мн. полувоље́ји, ген. мн. полувоље́јā [в. волеј] сп. ударац лоптом изведен непосредно након одбијања лопте од тла, нижи од воleja (у тенису, фудбалу и сл.).

По̀лукс, -а м [лат. Pollux од грч. Polydeúkēs] 1. митол. син Зевса и Леде, Касторов брат близанац, в. **Ка̀стор, Диоску́ри.** 2. астрон. име звезде прве величине, једна од двеју главних звезда у сазвежђу Близанци.

полупансѝӧн, -о́на м, мн. полупансио́ни, ген. мн. полупансио́нā [в. пансион] туристичка услуга која укључује ноћење у хотелу и два оброка.

полу̀тант, -а м, мн. полу̀танти, ген. мн. полу̀танā̄ [енгл. pollutant, према лат. polluere прљати, оскрнавити] особа, индустрија или производ који загађује околину, загађивач.

по̀лутӧн, -а м, мн. полуто́нови, ген. мн. полуто́нӧвā [в. тон] 1. муз. интервал који износи половину нормалног тона, једнак интервалу из-

међу две суседне (црне и беле) дирке на клавиру. 2. слик. прелив или нијанса од светлије боје према тамнијој.

полуунцијáла, -ē ж [в. унцијала] писмо настало од унцијале и римске курзивне минускуле.

полуфинáле, полуфинáла с [полу, в. финале] сп. део такмичења из којег победници улазе у финале.

полýција, -ē ж [лат. pollutio прљање] 1. мед. нехотично избацивање сперме у сну, услед полне надражености. 2. загађење; обесвећење.

полуционѝзам, -зма м [в. полуција, -изам] псих. сексуална перверзија при којој мушкарац постиже врхунац полног задовољства избацивањем сперме на женску одећу.

полуци́рати, полýцӣрām, 3. л. мн. полуци́рајӯ свршн. и несврш. [лат. polluere] мед. избаци(ва)ти сперме у сну.

помáда, -ē ж [фр. pommade од итал. pomata, према pomo јабука (првобитно су јабуке биле главни састојак)] мирисна маст за негу лица, коже или косе.

пòмēријум, -а и **пòмēрӣј,** -а м [лат. pomoerium] ист. у старом Риму појас с обеју страна градских зидина, на коме је било забрањено градити или обрађивати земљу.

помѝдōр, -óра м, мн. помидóри, ген. мн. помидóрā [итал. pomodoro] покр. парадајз.

помòдāр, -áра м, мн. помодáри, ген. мн. помодáрā (ж. **помòдāрка**, дат. и лок. помòдāрки) [в. мода] онај који се држи моде, који се влада по моди, кицош. ◆ **помòдāрскӣ.**

помòлог, -а м, мн. помòлози, ген. мн. помòлōгā [лат. pomum воће, в. -лог] агр. стручњак за помологију.

помолòгија, -ē ж [лат. pomum воће, в. -логија] пољопр. наука о воћу, његовим врстама и начинима узгајања.

помòрāнџа, -ē ж, ген. мн. помòрāнџӣ [итал. pomarancio од pomo воће, arancio наранџа] бот. врста јужног воћа, *Cytrus aurantium*, са слатким плодом наранџасте боје, наранџа; плод те воћке. ◆ **помòрāнџин.**

пòмпа, -ē ж, ген. мн. пòмпӣ [лат. pompa од грч. pompḗ] претерани спољашњи сјај, раскош; сувишна патетика у изражавању.

помпàдӯр, -ýра м [фр. pompadour, према маркизи де Помпадур] 1. стил намештаја и женских хаљина; врста женске торбице. 2. мањи цветни разнобојни мотиви на текстилу. ▲ **помпадур-фризура** фризура с праменовима косе увијеним у високе коврџе зачешљане уназад.

пòмпēзан, -зна, -зно [фр. pompeux од лат. pomposus] који је пун помпе, свечан, раскошан, сјајан.

помпéзност, -и ж [в. помпезан] особина онога што је помпезно, раскошност, велелепност.

помпòзо прил. [итал. pomposo] муз. сјајно, велелепно, свечано.

пòмпōн, -óна м, мн. помпóни, ген. мн. помпóнā [фр. pompon] 1. украсна кићанка од цвећа, трака и сл. на шеширима, ципелама итд. 2. ројта на војничкој капи. 3. куглица од обрезане вуне на капи.

пòмфрит, -а м (непр. **пòмфри**, пòмфрија) [фр. pommes frites] кромпир исецкан на штапиће и пржен у масти или уљу.

понги́ди, понги́дā м мн. [нлат. pongidae од конгоанског mpungu мајмун] зоол. антропоиди, човеколики мајмуни (шимпанза, орангутан, горила, гибон).

пòнд, -а м, мн. пòнди [лат. pondus терет] физ. заст. јединица за силу (маса једнога грама); основна изведена јединица **кӣлопонд** (в.).

пòндерабӣлан, -лна, -лно [лат. ponderabilis, в. пондерирати] измерљив, мерљив, предвидив.

пондерàбӣлијe, пондерàбилијā и **пондерабѝлије,** пондерабилијā ж мн. [нлат. ponderabilia, с мн. од ponderabilis, в. пондерабилан] 1. ствари којима се може мерити тежина. 2. чиниоци који се могу унапред предвидети и проценити или подвргнути мерењу.

пондерабилѝтēт, -éта м = **пондерабúлност,** -и ж [нлат. ponderabilitas, в. пондерабилан] могућност мерења тежине, мерљивост.

пондерáција, -ē ж [лат. ponderatio] 1. мерење, одмеравање; равнотежа, равномерна или одговарајућа подела терета. 2. ум. у вајарству

равномерна подела тежине тела на поједине удове који имају да је носе; у сликарству равнотежа у положају и кретању једне фигуре.

пондери́рати, пондѐрӣрām, 3. л. мн. пондери́рајӯ свр. и несвр. = **пондѐрисати,** -ишēм) свр. и несвр. [лат. ponderare, према pondus тег, тежина] 1. екон. одредити, одређивати важност појединих величина неког низа приликом израчунавања средње вредности. 2. псих. одредити значај датог резултата међу осталим резултатима у тесту.

пондѐрисати = **пондери́рати** (в.)

по̀ндерōзан, -зна, -зно [лат. ponderosus, према pondus тег, тежина] тежак; важан, значајан; вредан размишљања, озбиљан.

по̀ни, -ија м, мн. -и [енгл. pony] зоол. врста малих коња за јахање, с дугом длаком, пореклом из Шкотске и са Исланда. ▲ **пони-експрес** некадашња поштанска служба у Северној Америци (основана 1860. године), јахачи на брзим коњима који су преносили пошту до Калифорније; **пони-бицикл** тип малог бицикла на расклапање.

по̀нистра, -ē ж [лат. fenestra, преко далматског] покр. прозор.

по̀нометар, -тра м, мн. по̀нометри, ген. мн. по̀номета̄рā [грч. pónos бол, напор, в. -метар] псих. инструмент за индиректно мерење напора испитаника.

понси́рати, по̀нсӣрām, 3. л. мн. понси́рајӯ свр. и несвр. [фр. poncer] слик. применити, примењивати технику цртања у којој се линије раде боцкањем, затим превлаче врећицом у којој је чађ или боја у праху и најзад преносе на папир или другу површину.

по̀нта в. **пӯнта**.

по̀нтифекс, -а м, мн. -и (непр. **по̀нтиф**) [лат. pontifex] 1. ист. у старом Риму свештеник, члан патрицијског свештеничког колегијума. 2. једна од папиних титула (од лат. pontifex maximus, врховни свештеник).

понтифи̏ка̄л, -а́ла м, мн. -и [лат. pontificalis свештенички, према pontifex] 1. у католичкој цркви, свечана миса коју служи виши црквени достојанственик. 2. обредна књига која садржи права и дужности бискупа.

понтифи̏ка̄лије, понтифи̏ка̄лијā ж мн. [лат. pontificalia, в. понтифекс] 1. свештени обреди које може да обавља само бискуп. 2. делови одежде које носи само бискуп и нарочити знаци бискупског достојанства.

понтифи̏ка̄т, -а́та м, мн. -и [лат. pontificatus, в. понтифекс] а. време владавине једног папе. б. чин, достојанство папе.

по̀нтōн, -о́на м, мн. понто́ни, ген. мн. понто́нā [фр. ponton од лат. ponto] 1. један од дрвених или металних чамаца који служе као подлога за привремени мост. 2. четвртаста барка с палубом која служи за превоз отпадака, или као подлога за дизалице и друге уређаје.

понто̀нӣр в. **понто̀њēр**.

по̀нтōнскӣ, -ā, -ō [в. понтон] који се односи на понтон; који је изграђен као понтон. ▲ ~ **мост** привремени мост на реци или каналу, састављен од више усидрених понтона преко којих се постављају носачи.

понто̀њēр, -е́ра м, мн. понтоње́ри, ген. мн. понтоње́рā = **понто́нац,** -нца м, мн. понто́нци, ген. мн. по̀нтōнāцā [фр. pontonnier, в. понтон] онај који гради и поставља мостове, војник из понтонске чете.

по̀нчо, -а м, мн. по̀нчоси, ген. мн. по̀нчōсā и **по́нчо,** по́нча [амер. шп. poncho од арауканског] врста грубог огртача који се састоји од четвртастог комада тканине са отвором у средини кроз који се провлачи глава, део индијанске ношње у Јужној Америци.

поп- [в. поп] као први део сложенице означава оно што је популарно, комерцијално, усмерено ка широкој публици.

по̀п, -а м [енгл. pop од popular популаран] в. **по̀п-мӯзика**.

по̀п-а̀рт, -а м [енгл. pop art, скр. од popular art популарна уметност] ум. правац у савременој ликовној уметности који користи свакодневне производе потрошачког друштва, стварајући провокативна или надреалистичка дела.

по̀п-а̀ртист(а), -ē м, мн. по̀п-а̀ртисти [в. поп-арт] уметник који се бави поп-артом.

попѐчитељ, -а м, мн. -и [рус. попечитель] ист. начелник једне гране државне управе у Кнежевини Србији, министар.

попечитѐљство, -ства с [в. попечитељ] ист. установа којом руководи попечитељ, министарство.

по̏пкӯрн, -а м [енгл. popcorn] печена и посољена зрна посебне врсте кукуруза, кокице.

по̏плӣн в. **пу̏плӣн**.

по̏п-му̏зика, -ē ж, дат. и лок. по̏п-му̀зици [в. поп-, музика] популарна музика с једноставним мелодијама и честим понављањем, забавна музика нашег доба.

по̏п-ро̀к, -а м [енгл. pop-rock, в. поп, рок] муз. лакша и мелодичнија врста рок музике; уп. **ро̀к, ха̑рд ро̀к**.

по̏п-со̀нг, -а м, мн. по̏п-со̀нгови, ген. мн. по̏п-со̀нгōвā [енгл. pop-song, в. поп, song песма] муз. забавна мелодија за певање, шлагер.

по̏пула̄ран, -рна, -рно [лат. popularis народни] 1. а. који је познат, који ужива симпатије, поверење, љубав у широким слојевима народа, омиљен. б. (о производу, листу, књизи и сл.) који има много купаца, потрошача или читалаца. 2. приступачан, разумљив ширим слојевима народа.

популари̏за̄тор, -а м, мн. -и [в. популаризовати] онај који популаризује.

популариза̏ција, -ē ж [нлат. popularisatio, в. популаризовати] излагање у популарном облику, популарисање.

попула̀ризовати в. **попула̀рисати**.

попула̀рисати, -ишē̄м свршн. и несврш. [нлат. popularisare, в. популаран] 1. (у)чинити нешто популарним, познатим. 2. објаснити, објашњавати нешто на једноставан начин, (у)чинити приступачним.

попула́рност, -и ж [в. популаран] особина онога који је популаран и онога што је популарно, омиљеност.

попула́ција, -ē ж [лат. populatio] 1. а. сви становници одређене земље или подручја посматрани заједно, становништво. б. број становника одређене земље или подручја. 2. група људи која је предмет статистичког, социолошког и сл. истраживања. 3. биол. биљке и животиње исте врсте које живе на одређеном подручју. ◆ **по̏пулацио̄нӣ** и **попула̀цијскӣ**.

попули̏зам, -зма м [фр. populisme, према лат. populus народ, в. -изам] пол. повлађивање предрасудама, страстима и духовним дометима ширих друштвених слојева; привидно демократска политика.

попули̏стичкӣ, -ā, -ō [в. популизам] који се односи на популизам.

по̏пулус, а м, мн. -и [лат. populus] народ, нарочито у старом Риму.

попу̏тчики (попу̏тчици), попу̏тчи̏кā м мн. [рус. попутчик сапутник] ист. у Совјетском Савезу назив за писце који у својим делима нису полазили од марксистичког становишта, али су били наклоњени тековинама Револуције.

по́ра, -ē ж, ген. мн. по́рā [грч. póros пролаз] 1. анат. ситан отвор знојних жлезда на површини коже. 2. отвор, рупица, шупљина.

по̏рат, -а м, мн. по̏рти, ген. мн. по̏рā̄тā̄ [лат. portus] покр. 1. лука, пристаниште. 2. погодна увала за склањање и пристајање бродова, уточиште, склониште.

поренцефа̀лија -ē ж [в. пора, enképhalos мозак] мед. урођена или рано стечена шупљикавост мозга, обично се природно компензује, али може проузроковати парализу или епилепсију.

по̀риџ, -а м, мн. -и [енгл. porridge] кашасто јело од зобених пахуљица и млека, зобена каша, омиљена у Енглеској.

порка̀рија, -ē ж [венец. porcaria, итал. porcheria] покр. пеј. свињарија.

по̀рнӣћ, -и́ћа м [в. порнографија] раз. порнографски филм или књига.

по̏рно, -а м и прид. индекл. скр. в. **порногра̀фија, порно̀графскӣ**.

порно- [в. порнографија] као први део сложенице или полусложенице значи порнографски.

порногра̀фија, -ē ж [грч. pornographía, према pórnē̄ блудница, в. -графија] описивање или визуелно приказивање голотиње или полних радњи лишено естетских садржаја, усмерено на сексуално надраживање читалаца или гледалаца. ▲ **мека** ~ порнографија која је мање експлицитна и друштвено прихватљивија у начину представљања; **тврда** ~ порнографија ко-

ја ништа не прикрива, која непосредно приказује полни чин.

порнолàгнија, -ē ж [грч. pórnē блудница, lagneía телесно уживање, блуд] псих. перверзна склоност ка полном општењу само с проституткама.

пȍрно-фȉлм, -а м, мн. пȍрно-фȉлмови, ген. мн. пȍрно-фȉлмōвā [в. порно-, филм] филм порнографског садржаја.

пȍрōзан, -зна, -зно [нлат. porosus, в. пора, -оза(н)] који има поре, шупљикав, рупичаст.

порóзност, -и ж [нлат. porositas, в. порозан] особина онога што је порозно, шупљикавост.

пȍрōм, -óма м, мн. порóми, ген. мн. порóмā [в. пора, -ом] мед. бенигни епителни тумор, обично на табанима и длановима.

порпорèла, -ē ж [венец. porporela] насип за заштиту луке од таласа, лукобран.

пȍрт в. **пȍрат**.

пȏрта, -ē ж, ген. мн. пȏртӣ [лат. porta] 1. врата, капија. 2. црквено двориште, авлија. 3. собица за вратара на улазу зграде, вратарница, портирница. 4. анат. врата, улаз (нпр. место улаза крвних судова у неки орган).

Пȏрта, -ē ж = **Вȉсокā Пȏрта,** -ē ж [итал. Sublime Porta] ист. дипломатски назив за владу у Османском царству.

портáбл прид. индекл. [фр. portable од лат. portabilis] лако преносив, погодан за преношење, путовање.

пȍртāл, -ála м, мн. портáли, ген. мн. портáлā [фр. portal од срлат. portale] архит. архитектонски украшен главни улаз у цркву, палату или већу зграду, главна врата.

портàмент, -а = **портамѐнто,** -а м [итал. portamento према portare носити] муз. гладак, постепен прелазак с тона на тон, приликом певања, на гудачким инструментима или на тромбону.

пȍртвиш в. **пȍртфиш**.

пȍртер, -а м, мн. пȍртери, ген. мн. пȍртērā [енгл. porter] 1. носилац, носач. 2. екон. власник вредносних папира.

портијéра, -ē ж [фр. portière, итал. portiera] заст. 1. врата на затвореној кочији. 2. завеса на вратима.

пȍртик, -а м, мн. пȍртици, ген. мн. пȍртӣкā [итал. portico од лат. porticus] архит. отворен ходник под стубовима, наткривен кровом или истуреним делом зграде; улазни трем, предворје.

пȍртинг, -а м [енгл. porting] рач. преношење софтвера с једног компјутера на други, који не мора бити истог типа.

пȍртӣр, -и́ра м, мн. портӣ́ри, ген. мн. портӣ́рā (ж. **пȍртӣрка**, дат. и лок. пȍртӣрки) [нем. Portier, према фр. portier] вратар, пазикућа, чувар. ◆ **пȍртӣрскӣ**.

пȏрто[1] м индекл. [итал. porto] возарина; поштанска такса коју плаћа прималац ако пошиљка није довољно франкирана. ▲ ~ **марка** марка налепљена у пошти, у вредности износа који треба прималац да доплати; ~ **франко** лука која има право бесцаринског увоза и извоза робе, слободна лука.

пȏрто[2], -а м [порт. porto, према португалском граду Порто (Опорто)] врста полусувог, ароматичног португалског вина.

портпàрōл, -óла м, мн. портпарóли, ген. мн. портпарóлā [фр. porte-parole према porter носити, parole реч] члан странке или владине установе који је овлашћен да даје службене изјаве или да одржава односе с јавношћу, известитељ, гласноговорник.

пȍртрē, -ѐа в. **пȍртрēт**.

пȍртрēт, -éта м, мн. портрéти, ген. мн. портрéтā [фр. portrait] 1. ум. слика или цртеж појединe особе. 2. фиг. веран опис лика и карактера неке особе у књижевности. ◆ **пȍртрēтскӣ**.

портретȉзам, -зма м [в. портрет, -изам] техника израђивања портрета; бављење портретима.

портрèтисати, -ишēм сврш. и несврш. [в. портрет] 1. израдити, израђивати портрете. 2. верно опис(ив)ати, живо приказ(ив)ати речима.

портрèтист(а), -ē м, мн. портрèтисти [фр. portraitiste, в. портрет] 1. уметник који израђује портрете. 2. писац који уме верно, живо да опише неку особу, карактер или лик. ◆ **портрèтȉстичкӣ**.

портȕлāн, -áна м, мн. портулáни, ген. мн. портулáнā [итал. portolano] ист. пом. 1. врста старог атласа, књига с картама обале, упутствима

за пловидбу, подацима о лукама и сл. 2. а. чувар луке. б. онај који управља бродом при упловљавању у луку, лучки пилот, пељар.

по̀ртфељ, портфѐља м, мн. портфѐљи, ген. мн. портфе́ља̄ [фр. portefeuille] 1. екон. скуп вредносних папира и новца неке установе или појединца. 2. посао појединог министра у влади, ресор. 3. а. ручна кожна торба с више преграда за ношење списа, вредносних папира и сл. б. новчаник с преградама за држање докумената. ▲ **министар без портфеља** министар који не води посебан ресор.

по̀ртфиш, -а м, мн. по̀ртфиши, ген. мн. по̀ртфӣша̄ и **по̀ртвиш,** -а м, мн. по̀ртвиши ген. мн. по̀ртвӣша̄ [нем. Bartwisch] четка на дугом штапу, за скидање прашине и чишћење тешко доступних места.

по̀рфӣр, -и́ра м [грч. porphýra пурпур, гримиз] минер. површинска еруптивна руда велике тврдоће, користи се за споменике, поплочавање подова и др. ♦ **по̀рфирни**.

по̀рфӣринӣ, -ā, -ō м мн. [в. порфир] биол. једињења активног језгра молекула хлорофила биљака, хемоглобина крви, цитохрома и одређених ензима.

порфи̏рит, -а м [в. порфир] минер. мрамор са пурпурним пругама.

порфирогѐнет, -а м (боље него **порфирогѐнит**) [грч. porphyrogénetēs, в. порфир, génesis рађање, постајање] рођен у пурпурној дворани, надимак византијског цара Константина VII (владао од 912. до 959), који је у својим књижевним делима изнео важне податке о Јужним Словенима.

порфирогѐнит в. **порфирогѐнет**.

по̀рхет, -а м [нем. Barchent] јаче ланено или памучно платно с длачицама на наличју.

порцѐла̄н, -а́на м [нем. Porzellan од итал. porcellana] 1. минерална маса од финих врста глине с разним примесама, која се употребљава за израду разних предмета. 2. посуђе израђено од такве масе.

порцѐла̄нскӣ, -ā, -ō [в. порцелан] који је од порцелана.

по́рција, -е̄ ж [лат. portio] 1. а. одмерена количина нечега, оброк. б. јело, пиће у количини одређеној за једног човека (у гостионици, војсци). 2. покривена посуда, погодна за преношење хране, об. у војсци. 3. покр. порез. □ **добити своју (заслужену) порцију** добити заслужену казну.

порцӣ̀ја̄ш, -а́ша м, мн. порција́ши, ген. мн. порција́ша̄ [в. порција] 1. онај који носи порције. 2. покр. онај који је дужан да плаћа порез.

порцу̀ла̄н, порцу̀ла̄нскӣ в. **порцѐла̄н, порцѐла̄нскӣ**.

посезо́на, -е̄ ж [в. сезона] време после сезоне.

Посѐйдо̄н, -о́на м, вок. По̏сејдо̄не [грч. Poseidōn] митол. бог мора код старих Грка, син Кроноса и Реје, Зевсов млађи брат.

посела́мити, посѐла̄мӣм свр̄ш. [в. селам] рећи, упутити коме поздрав; пренети коме чији поздрав.

по̏сесӣв, -а м [лат. possessivus] грам. присвојна заменица; присвојни придев.

по̏сесӣван, -вна, -вно [лат. possessivus] 1. грам. присвојан. 2. који је прожет потребом за поседовањем; који жели да овлада другом особом.

посеси́вност, -и ж [в. посесиван] 1. лингв. својство неке речи да изражава поседовање. 2. особина онога ко је посесиван.

посѐсија, -е̄ ж [лат. possessio] 1. поседовање, уживање поседа, власништво; посед, имање, иметак. 2. теол. опседнутост нечастивим силама.

по̏сесор, -а м, мн. -и [лат. possessor, в. посесија] 1. поседник, власник. 2. прав. притежавалац, држалац.

по̏сесо̄ран, -рна, -рно [лат. possessorius] који се односи на поседовање, поседнички, власнички.

посѐсо̄ријум, -а и **посѐсо̄рӣј,** -а м [лат. possessorium] прав. тужба или правни спор у којем се расправља само о поседовању или праву сопствености неке ствари.

по̏сибӣлан, -лна, -лно [лат. possibilis] могућ, изводљив, остварљив.

посибили̏зам, -зма м [в. посибилан, -изам] 1. политички став према коме ваља тежити само ономе што је остварљиво. 2. ист. умерена

струја у социјалистичком покрету крајем XIX века која се залагала за политику малих корака.

посибѝлист(а), -ē м, мн. посибѝлисти [в. посибилан] присталица посибилизма.

пòсѝлнӣ, пòсѝлнōг(а) и **пóсѝлнӣ,** пóсѝлнōг(а) м [рус. посилный] 1. заст. у некадашњој војсци војник који је додељен официру ради послуживања. 2. пеј. онај који има положај слуге, који се понаша као слуга, послушник.

пòст, -а м, мн. пòстови, ген. мн. пòстōвā [енгл. post од лат. positus смештен] 1. колац, стуб, мотка. 2. сп. у кошарци, висок играч који у нападу стоји на линији бацања.

пост- [лат. post] као први део сложенице значи: после, иза.

постàвангāрда, -ē ж [в. пост-, авангарда] ум. раздобље које следи након авангарде. ◆ **постàвангарднӣ.**

постàмен(а)т, -а м, мн. постàменти, ген. мн. постàменāтā [лат. postamentum] подножје споменика или стуба, постоље.

постдатѝрати, постдàтӣрāм, 3. л. мн. постдатѝрајӯ свр̀ш. и несвр̀ш. [в. пост-, датирати] ставити, стављати каснији датум на чеку, исправи или писму.

пòст-дèбит, -а м [нем. Postdebit, према Post пошта, лат. debitum дуг] одашиљање новина поштом уз повлашћену, снижену поштарину.

постдèнтāл, -а́ла м [в. пост-, дентал] фон. постденталн сугласник.

пòстдентāлан, -лна, -лно [в. пост-, денталан] фон. глас који настаје примицањем језика задњој површини горњих зуба, зазубни.

постдѝлӯвијумскӣ, -ā, -ō [в. пост-, дилувијум] који је постојао или који се догодио после потопа, послепотопни.

постдѝплōмскӣ, -ā, -ō [в. пост-, дипломски] који се односи на време након стицања факултетске дипломе. ▲ **постдипломске студије** студије које следе након стицања дипломе и чијим се успешним завршетком добија титула магистра.

пòстер, -а м, мн. -и [енгл. poster] плакат већих димензија, обично са сликом неке познате личности или пејзажем, намењен украшавању просторија, пропаганди и реклами.

пòстериōран, -рна, -рно [лат. posterior] 1. који се догодио после нечег другог, каснији. 2. који се налази позади, задњи, стражњи.

постериорѝтēт в. **постериóрнōст.**

постериóрнōст, -ости ж [в. постериоран] 1. заостајање, заостанак, долазак на друго место (по значењу). 2. соц. положај онога који је потчињен, покорен.

постѝла, -ē ж [лат. post illa (verba) после тих (речи)] 1. белешка, напомена, опаска на ивици стране, маргиналија. 2. у католичкој цркви, књига с проповедима за сваку недељу и празник.

постѝљōн, -óна м, мн. постиљóни, ген. мн. постиљóнā [фр. postillon] кочијаш некадашњих поштанских кола.

постимпресионѝзам, -зма м [в. пост-, импресионизам] лик. фаза у развоју сликарства после француског импресионизма, неоимпресионизам.

постиндӯстрӣјскӣ, -ā, -ō [в. пост-, индустријски] ▲ **постиндустријско друштво** економски развијено друштво у коме опада важност индустрије, а шири се услужни сектор, смањује се број радника, а расте број стручњака, уз интензивно коришћење високе информатичке технологије.

постинфàрктнӣ, -ā, -ō [в. пост-, инфаркт] мед. (о фази, стању) који следи после инфаркта.

постѝрати, пòстӣрāм, 3. л. мн. постѝрајӯ свр̀ш. и несвр̀ш. [фр. poster] поставити, постављати, наместити, намештати.

постклàсичнӣ, -чнā, -чнō [в. пост-, класичан] који се дешава после раздобља названог класичним у некој области.

посткомунѝзам, -а м [в. пост-, комунизам] пол. стање друштва почетком деведесетих година двадесетог века, након распада комунизма и пропасти комунистичких режима у земљама средње, источне и југоисточне Европе. ◆ **посткомунѝстичкӣ.**

пòстлӯдијум, -а и **пòстлӯдӣј,** -а м [в. пост-, лат. ludus игра] муз. 1. инструментална композиција која се изводи на оргуљама на крају слу-

жбе. 2. у вокалним и инструменталним композицијама, краћи завршни одломак; уп. **ко́да**.

по̀стменопауза, -е̄ ж [в. пост-, менопауза] физиол. животно раздобље жене после менопаузе.

постмо̀деран, -рна, -рно = **постмодернѝстичкӣ**, -а̄, -о̄ [в. постмодернизам] који припада постмодернизму.

постмодѐрна, -е̄ ж, в. **постмодернѝзам**.

постмодернѝзам, -зма м [в. пост-, модернизам] духовни и уметнички правац крајем XX века, који карактерише отпор утврђеним ауторитетима авангарде и модернизма.

по̀стнатала̄н, -лна, -лно и **постна̀та̄лан,** -лна, -лно [в. пост-, лат. natalis који се односи на рођење] који се догађа после рођења, у првим недељама живота.

постномѝна̄л, -а́ла м, мн. постномина́ли, ген. мн. постномина́ла̄ [в. пост-, номиналан] грам. глагол изведен од именице, деноминатив. ◆ **постномѝна̄лан**.

по̀стоперати̏ван, -вна, -вно [в. пост-, операција] мед. који се догађа после операције (*по̀стоперати̏вни то̀к болѐсти; по̀стоперати̏вни опо̀равак*).

по̀стпе̄јд прид. индекл. [енгл. postpaid] који је плаћен након остварене потрошње (об. о рачуну за мобилни телефон).

по̀стпозити̏ван, -вна, -вно [лат. postpositivus, в. пост-, позитиван] грам. који је иза чега, који следи другу реч.

постпози́ција, -е̄ ж [в. пост-, позиција] 1. грам. стављање речи или облика иза друге речи или облика. 2. стављање у други план; запостављање, подређивање.

постпони́рати, постпо̀ни̏ра̄м, 3. л. мн. постпони́раја̄ сврш. и несврш. [лат. postponere, в. пост-, ponere ставити] 1. (по)ставити нешто после нечега, на друго место. 2. одгодити, одложити (за касније).

постпра̀ндијалнӣ, -а̄, -о̄ [лат. post prandium после ручка (јела)] који се догађа после ручка или оброка; поподневни.

по̀ст рѐстант, -а м, мн. по̀ст рѐстанти, ген. мн. по̀ст рѐстана̄та̄ [фр. poste restante, према poste пошта, restante која остаје] писмо, новчана упутница или друга поштанска пошиљка која се не носи примаоцу у стан, него је он преузима на пошти.

постсезо́на в. **посезо́на**.

постсинхрониза́ција в. **нахсинхрониза́ција**.

постскрѝптум, -а м [лат. post scriptum после написаног] додатак завршеном и потписаном писму (скраћенице P. S., П. С., ПС).

по̀стсцѐнијум, -а и **по̀стсцѐнӣј,** -а м [в. пост-, сцена] позор. простор иза позорнице, у дубини сцене.

посттрау̀матскӣ, -а̄, -о̄ [в. пост-, трауматски] који се јавља након траума. ▲ **посттрауматски стресни поремећај (ПТСП)** псих. скуп психичких поремећаја који настају као последица изложености трауматским искуствима (рат, природне катастрофе, саобраћајне несреће); исто и ~ **синдром**.

постӯлант, -а м, мн. постӯланти, ген. мн. постӯланата̄ [лат. postulans од postulare, в. постулирати] 1. онај који тражи неко место, молилац; кандидат за положај. 2. у католичкој цркви, приправник за калуђера у периоду провере, пре примања у новицијат. ◆ **постула̀нтскӣ**.

постӯла̄т, -а́та м, мн. постула́ти, ген. мн. постула́та̄ [лат. postulatum] основна претпоставка која се прима без доказа, полазиште.

постулату́ра, -е̄ ж [в. постулант] положај постуланта (2) (в.).

постули́рати, постӯли̏ра̄м, 3. л. мн. постули́раја̄ сврш. и несврш. [лат. postulare] 1. узети нешто као истинито, примити као полазну тачку, претпоставити. 2. (за)тражити, захтевати.

по̀стӯман в. **по̀стхӯман**.

по̀стумус, -а м, мн. -и [лат. postumus] дете рођено после очеве смрти.

по̀ст фа̀ктум, -а м [лат. post factum] после свршеног дела, накнадно, из касније перспективе.

постфеминѝзам, -зма м [в. пост-, феминизам] раздобље у развоју феминистичког покрета када је у многим областима већ постигнута равноправност мушкарца и жене (од седамдесетих година XX века надаље).

пӧ̀ст фѐстум, -а м [лат. post festum после светковине] пошто се све већ догодило, прекасно.

пӧ̀стхӯман, -мна, -мно [лат. postumus од post, в. пост- и humus земља] који се догађа након нечије смрти, посмртан; (о делу) објављен после смрти аутора.

постху́мус в. **пӧ̀стумус**.

пӧ̀та̄ж, -а́жа м [фр. potage] густа супа, чорба од поврћа са различитим врстама теста.

потамогра̀фија, -ē ж [грч. potamós река, в. -графија] наука о рекама, описивање река.

потамокултӯ́ра, -ē ж [грч. potamós река, в. култура] вештачко узгајање рибе и других организама у води као привредна делатност.

потамо̀лог, -а м, мн. потамо̀лози, ген. мн. потамо̀ло̄гā [в. потамологија] стручњак за потамологију.

потамоло̀гија, -ē ж [грч. potamós река, в. -логија] грана хидрографије која проучава реке.

пӧ̀таша, -ē ж [нем. Pottasche, према Pott лонац, Asche пепео] хем. калијум-карбонат у облику белог прашка, изразито алкалан у раствору; добија се из пепела, а употребљава се у индустрији стакла, порцелана, сапуна и за чишћење.

Пӧ̀темкинова сѐла [Потемкин] сјајна фасада иза које се скрива беда, привид сјаја, опсена: по руском генералу и министру Г. А. Потемкину, који је 1787. године, пред путовање царице Катарине II, наредио да се поред пута сагради вештачка села са сељацима, пастирима и стадима како би створио привид благостања.

потѐнтан, -тна, -тно [лат. potens] 1. снажан, моћан, способан за извршење каквог дела. 2. полно способан.

потѐнта̄т, -а́та м [клат. potentatus према potens, в. потентан] властодржац, владар, великаш.

потѐнција, -ē и **поте́нција,** -ē ж [лат. potentia] 1. могућност, способност која се испољава у одређеним условима. 2. биол. способност једне ћелије или групе ћелија да произведу нови орган или део органа. 3. физиол. полна способност мушкарца, способност за сношај. 3. мат. израз који настаје када се једна величина једном или више пута множи сама собом, степен.

потенцӣ̀ја̄л, -а́ла м, мн. потенцијá̄ли, ген. мн. потенцијá̄лā [нем. Potential од лат. potentialis, в. потенцијалан] 1. а. степен потенције, енергија коју неко или нешто има у себи. б. сва средства којима се располаже у некој делатности (*индустӣ̄ријски ~, привредни ~, ратни ~*). 2. физ. мера за јачину неког поља силе у одређеној тачки: *електрични ~, магнетски ~*. 3. грам. глаголски облик којим се изражава могућност извршења радње, погодбени начин, кондиционал.

пӧ̀тенцијā̄лан, -лна, -лно [лат. potentialis] 1. могућ, који постоји у потенцији, који је скривен, који се претпоставља. 2. способан да се развије. ▲ **потенцијална енергија** физ. енергија тела у мировању, нагомилана способност за вршење рада; уп. **кинетичка енергија**.

пӧ̀тенциометар, -тра м, мн. пӧ̀тенциометри, ген. мн. пӧ̀тенциометā̄рā [в. потенција, -метар] физ. променљиви отпорник, реостат.

потенци́рати, потѐнцӣрам, 3. л. мн. потенци́рајӯ свршн. и несврш. [нем. potenzieren, в. потенција] 1. појача(ва)ти, увећа(ва)ти. 2. мат. одредити вредност потенције, степеновати. 3. наглашавати, истицати.

потѐстас, -а м [лат. potestas] 1. моћ, сила, власт. 2. ист. у римском праву моћ магистрата, државног руководиоца.

потѐста̄т, -а́та м, мн. потеста́ти, ген. мн. потеста́та̄ [итал. potestà, в. потестас] ист. у средњем веку начелник самосталног града с највишом војном и цивилном влашћу; уп. **пӧ̀деста**.

пӧ̀ткā̄лати, -ā̄м свршн. [нем. Keile клин] хрв. 1. поставити колац и сл. да се нешто не накриви или не сруши, подбочити, подупрети. 2. фиг. подметнути коме ногу, напакостити коме.

поткӯветити се, -ӣм се свршн. [тур. kuwet од ар. quwa] покр. ојачати се, окрепити се добром храном, пићем.

поткусури́ва̄ње, -а с [в. кусур] намиривање, поравнавање рачуна. ▯ **монета за ~** мали народ, мала држава, обични људи и сл. који бивају жртвовани у поравнавању рачуна међу јачима.

поткусури́вати (се), поткусу̀рујēм (се) несврш. [в. кусур] плаћати остатак, изравнавати рачун; намиривати се, поравнавати се.

по̏то, по̏та м, мн. по̏тои, ген. мн. по̏тōā [хол. pot од егз.] зоол. врста централноафричког полумајмуна сличног лорисима, *Perodicticus potto*.

потпу̀рӣ, -ија м (уоб. **потпурӣ**) [фр. pot-pourri, првобитно назив за јело од мешаног поврћа] муз. избор одломака разних музичких дела једног аутора или више њих, музичка мешавина.

поха́сити се, по̀хāсӣм се сврш. [тур. asi насилник, бунтовник од ар. 'āṣī] покр. постати насилан, обестан, безобзиран, осилити се, понети се.

по̏ховати, -хујēм несврш. [нем. backen пећи, пржити] кулин. пржити тако што се претходно месо (сир, поврће итд.) умочи у јаја, брашно и мрвице.

пошӣрати, по̀шӣрāм, 3. л. мн. пошӣрајӯ сврш. и несврш. [фр. pocher] кулин. припремити јело стављањем у кључалу воду која се затим држи на малој ватри. ▲ **поширано јаје** јаје кувано без љуске.

по̏шта, -ē ж, ген. мн. по̏штā [венец., итал. posta] 1. а. установа која се бави преносом писама и других пошиљака према утврђеној тарифи. б. зграда у којој се налази таква установа. в. оно што се доставља, шаље путем поште; пристигла писма, новине итд. 2. покр. место на којем риба гризе. ▲ **војна ~** пошта која прима пошиљке за војна лица или од њих; број који служи уместо адресе касарне или јединице; **шаљива ~** врста друштвене игре.

по̏штанскӣ, -ā, -ō [в. пошта] који се односи на пошту, који припада пошти (*по̏штанска марка, по̏штанска у̏пу̏тница, по̏штанска штедионица, ~ фах).*

правитѐљство, -ства с [рус. правительство] заст. управа, влада.

пра̀гма, -ē ж, ген. мн. пра̀гмӣ [грч. prâgma, према prássein чинити, деловати] деловање које је усмерено на непосредну корист.

прагмати̏зам, -зма м [в. прагматичан, -изам] 1. филоз. утилитаристичко филозофско учење новијег доба, по коме су сва научна сазнања само средство за одржавање живота. 2. деловање које је строго прилагођено непосредним практичним циљевима односно потребама.

прагма̀тика, -ē ж, дат. и лок. прагма̀тици [в. прагматичан] 1. в. **пра̀гма**. 2. службени прописи којима се одређују односи између службеника и послодаваца; статус особља неке установе. 3. лингв. проучавање онога што повезује језичку делатност човека с његовом психом, с циљевима његовог исказа и са условима под којима се води језичка комуникација.

прагма̀тичан, -чна, -чно [лат. pragmaticus од грч. pragmatikós] 1. усмерен ка конкретним циљевима, практичан, сврсисходан. 2. који садржи теорију или методе прагматизма. 3. који описује историјске догађаје у узрочној вези. ▲ **прагматична санкција** општекорисна државна уредба, неповредив основни државни закон (нпр. аустријски закон из 1723. којим је прописано да и женска деца могу наследити хабзбуршки престо, чиме су створени предуслови за стварање двојне монархије у XIX веку).

празео̀дим, -а м [грч. prásios зелен, dídymos двоструки] хем. елемент из групе лантанида, симбол Pr, атомски број 59, служи за бојење стакла и порцелана.

пра̀зилук, -а м [грч. práson лук] бот. врста лука с продуженом луковицом, порилук, *Allium porrum*.

празо̀пал, -а́ла м [грч. prásios зелен, в. опал] минер. врста зеленог опала, користи се за израду јефтиног накита.

праи̏сто̏рија, праисто̀ријскӣ в. **преи̏сто̏рија, преисто̀ријскӣ**.

пра̏јмта̄јм, -а м [енгл. prime time] раз. време у које највећи број гледалаца прати телевизијски програм, ударни термин.

пракà тӯр, -у́ра м, мн. пракату́ри, ген. мн. пракату́рā [лат. procurator] покр. црквени послужитељ, црквењак.

пра̏кер, -а м [нем. Pracker] испрашивач, млатило за тепихе.

пра̀кр(и)т, -а м [санскр. prākrta] назив за средњоиндијске говорне дијалекте, сродне са санскртом.

пра̀кса, -ē ж [грч. prâxis рад, дело] 1. а. стварна, непосредно корисна делатност (насупрот

теоретској, мисаоној), искуство, примена, спровођење у дело. б. начин рада, поступања или владања. в. обичај, навика, поступак. 2. а. обављање неког стручног рада (*лекарска ~, адвокатска ~*). б. стручни рад одређеног трајања по завршеном школовању, ради увођења у посао. 3. пацијенти, клијентела. 4. филоз. активан човеков однос према стварности.

пра̀ктика, -е̄ ж, дат. и лок. пра̀ктици [срлат. practica, в. практичан] заст. в. **пра̀кса**.

практика́бл, -а м, мн. практика́бли, ген. мн. практи̏ка̄ба̄ла̄ [нем. Praktikabel од фр. praticable употребљив] позор. дрвени сандук, елемент за градњу декора, подијума за хор, оркестар и сл.

практи̏кант, -а м, мн. практи̏канти, ген. мн. практи̏канта̄ [нем. Praktikant од нлат. practicans, в. практиковати] заст. онај који почиње да ради у некаквом надлештву или установи, приправник. ♦ **практика̀нтскӣ**.

пра̀ктиковати, -ујѐм несврш. [срлат. practicare, в. пракса] 1. а. примењивати, спроводити у дело, вршити, изводити. б. имати обичај, обичавати. 2. а. обављати праксу. б. заст. стицати искуство, вежбати се, увежбавати се.

пра̀ктикум, -а м, мн. -и [нем. Praktikum од нлат. practicum, в. пракса] 1. облик наставног рада усмерен на практичну примену стеченог знања, вежбање. 2. просторија где се таква настава одвија. 3. приручник намењен вежбању.

практицѝзам, -зма м [в. практичан] схватање по којем се даје предност пракси над теоријом, смисао за тренутне потребе на штету принципа.

практи̏цист(а), -е̄ м, мн. практи̏цисти [в. практицизам] присталица практицизма.

практицѝстичкӣ, -а̄, -о̄ [в. практицизам] који се односи на практицизам и практицисте.

пра̀ктичан, -чна, -чно [лат. practicus од грч. praktikós] 1. а. који се односи на праксу; повезан са стварним потребама и могућностима у животу. б. који даје предност ономе што доноси стварне резултате, што пружа стварну корист. 2. који се односи на примену у пракси неке науке или знања; супр. **теоро̄јскӣ** (в.). 3. применљив у пракси, користан, лако употребљив, подесан.

пра̀ктичар, -а м, мн. -и [в. пракса, практичан] онај који има искуства у својој струци, који уме да примени своје знање, који је прикупио стручно знање праксом. ♦ **пра̀ктича̄рскӣ**.

пра̀ктично̄ст, -ости ж [в. практичан] особина онога који је практичан или онога што је практично.

прали́не, прали́на̄ ж мн. [фр. praline, према имену француског дипломате (César du Plessis-Praslin, 1598–1675) чији их је кувар измислио] бадем пржен у шећеру; врста чоколадних бомбона с таквим пуњењем.

пра̀нгер, -а м, мн. -и [нем. Pranger] стуб срама за који су у средњем веку везивали осуђене за тешке прекршаје.

пра̀нгија, -е̄ ж, ген. мн. пра̀нгија̄ [нејасног порекла] мали топ за избацивање сигналних метака и за пуцање приликом свечаности.

прапо̀ршчик, -а м, мн. прапо̀ршчици, ген. мн. прапо̀ршчи̏ка̄ [рус. прапорщик] ист. најнижи официрски чин у војсци царске Русије.

пра̀са, -е̄ ж [тур. pıra̧sa од грч. práson] празилук.

пра̀хер в. **пра̀кер**.

пре- [лат. prae-] као префикс у сложеницама латинског порекла значи: пред, пре, претходан; над.

преадолесцѐнтан, -тна, -тно [в. преадолесценција] који је у преадолесценцији.

преадолесцѐнција, -е̄ ж [в. пре-, адолесценција] прво раздобље адолесценције, између 11 и 14 година.

преа̀мбула, -е̄ ж [срлат. praeambulum] 1. а. уводни део неког важног акта, међународног уговора и сл., у коме се износе општа начела. б. увод уопште, предговор. 2. фиг. околишање, заобилажење.

преамбули́рати, преамбу̀ли́ра̄м, 3. л. мн. преамбули́раја̄ несврш. [нлат. praeambulare] правити (дугачак) увод, околишати, дуго припремати.

прѐбе̄нда, -е̄ ж, ген. мн. прѐбе̄нда̄ [лат. praebenda оно што треба пружити од praebere пружити, дати] а. црквено имање дато на уживање католичком свештенику. б. приход са тог имања.

пребѐндāр, -а́ра м, мн. пребенда́ри, ген. мн. пребенда́рā [срлат. praebendarius, в. пребенда] свештеник који ужива приходе од пребенде.

пребуки́рати, пребу̏кӣрāм, 3. л. мн. пребуки́рајӯ свр. и несвр. [в. букинг] продати или резервисати више места за госте или путнике него што их има на располагању; препунити, претрпати.

превалѐнтан, -тна, -тно [лат. praevalens од praevalere, в. превалирати] 1. премоћан, надмоћан. 2. који превладава, претежан, општи.

превалѐнција, -ē ж [нлат. praevalentia, в. превалентан] превласт, надмоћ; претежност, преовладавање.

превали́рати, превàлӣрāм, 3. л. мн. превали́рајӯ свр. и несвр. [лат. praevalere] 1. преовладати, преовлађивати. 2. савлада(ва)ти кога, доћи до превласти над ким, поста(ја)ти надмоћан.

преварика́ција, -ē ж [лат. praevaricatio] повреда дужности, несавесност у вршењу службе, неовлашћено деловање.

превàсходан, -дна, -дно и **прѐвасходан,** -дна, -дно [рус. превасходный] 1. који има прворазредну важност, првенствен, претежан. 2. изврстан, изванредан, одличан.

превасходи̏тељство, -ства с [рус. превосходительство] заст. висост, преузвишеност, екселенција: титула виших чинова у царској Русији.

превàсходно и **прѐвасходно** прил. [рус. превосходно] 1. већим делом, у већем броју, претежно, углавном. 2. одлично, изврсно.

превасхо̀дство, -ства с [рус. превосходство] заст. 1. предност, надмоћност, премоћ. 2. о̀длика, одличан успех. 3. титула (*Ваше ~, његово ~*), превасходитељство.

превени́рати, превѐнӣрāм, 3. л. мн. превени́рајӯ свр. [лат. praevenire] претећи, предупредити, предухитрити; предузети мере против чега; благовремено спречити.

прѐвентер, -а м, мн. -и [в. превенирати] средство или справа која штити од удара, оштећења, загађења и сл., осигурач, штитник, браник.

прѐвентӣв, -а м, мн. -и [в. превентиван] средство за отклањање нечега што је штетно или опасно, превентивно средство, заштита.

превенти́ва, -ē ж [в. превентиван] скуп мера које спречавају да се догоди нешто нежељено (болест и сл.).

прѐвентӣван, -вна, -вно [фр. préventif, према лат. praeventus] који на време спречава, отклања опасност, заштитни. ▲ **превентивна медицина** делатност здравства на спречавању болести и епидемија; **превентивна цензура** прегледање рукописа пре штампања да би се по потреби могли забранити; **превентивни рат** рат коме је циљ да се предухитри напад непријатеља.

превѐнција, -ē ж [лат. praeventio] 1. поступци који се предузимају да би се нешто спречило, предупређивање, спречавање. 2. побијање примедаба за које се претпоставља да би их супротна страна могла навести. 3. предубеђење, предрасуда. ◆ **прѐвенциōнӣ**.

превѐрбāлан, -лна, -лно ж [в. пре-, лат. verbum реч] који претходи способности говора (у развоју говора).

прѐвӣзија, -ē ж [нлат. praevisio] наслућивање онога што ће се догодити, предвиђање.

преглаци̏јāл, -а́ла м [в. пре-, глацијал] геол. раздобље у развоју Земље које претходи леденом добу.

прѐглацијāлнӣ, -лнā, -лнō [нлат. praeglacialis, в. преглацијал] геол. који је постојао пре леденог доба.

прегнàнтан, -тна, -тно [лат. praegnans трудан, нōсећи] 1. сажет, згуснут, језгровит. 2. важан, значајан, на коме је тежиште излагања. 3. плодан; трудан, стеон.

прегна́нција, -ē ж [нлат. praegnantia] 1. својство онога што је прегнантно, дубина и сажетост мисли. 2. скотност, плодност.

прегрȕписати, -ишēм свр. [в. груписати] поново, друкчије распоредити; **~ се** распоредити се у друкчије групе.

прегусти́рати, прегȕстӣрāм, 3. л. мн. прегусти́рајӯ свр. и несвр. [лат. praegustare] 1. пробати јело и пиће пре изношења на сто. 2. унапред густирати, уживати у чему.

прѐдāтор, -а м, мн. -и [лат. praedator] биол. организам који се храни организмима друге врсте, грабљивац.

предáција, -ē ж [лат. praedatio] биол. однос међу животињама у којем се једна (грабљивац, предатор) храни другом (жртва, плен).

прѐдела, -ē ж, ген. мн. прѐдēлā [итал. predella] архит., црквено. 1. степеник пред олтаром, на коме свештеник стоји док служи. 2. доњи део крилног олтара у католичкој цркви, украшен сликама или рељефима.

предеслибера́ција, -ē ж [в. пре-, в. делиберација] претходно договарање, претходно саветовање.

предестина́ција, -ē ж [лат. praedestinatio] 1. рел. учење по којем је човекова судбина (блаженство или проклетство) унапред одређена, нарочито у калвинизму. 2. оно што је неком суђено или за шта има склоност од рођења.

предестѝнѝран, -а, -о [в. предестинирати] унапред одређен, предодређен; намењен вечном блаженству или проклетству.

предестини́рати, предестѝнѝрам, 3. л. мн. предестини́рајӯ свр. и несвр. [лат. praedestinare, в. пре-, destinare успоставити, утврдити] унапред одредити, наменити, предодредити; предодредити вечно блаженство или вечно проклетство.

предетермина́ција, -ē ж [в. пре-, детерминација] а. унапред створена одлука или замисао. б. теол. предодређење људске воље и судбине; предестинација.

предетерминѝзам, -зма м [в. предетерминисати] филоз. учење по коме је човекова судбина унапред одређена.

предетермѝнисати, -мѝнишēм свр. и несвр. [в. пре-, детерминисати] унапред одредити, предодредити.

предетерминист(а), -ē м, мн. предетермѝнисти [в. предетерминизам] онај који верује у предетерминизам.

предија́лац, -лца м, мн. предија́лци, ген. мн. предијā̀лāцā = **предијàлист(а),** -ē м, мн. предијàлисти [срлат. praedialis, в. предијум] ист. уживалац црквених добара, обавезан на војну службу дароваоцу.

прēдијум, -а и **прēдӣј,** -а м [лат. praedium] ист. црквено имање које се даје на наследно уживање световној или црквеној особи.

прѐдика = **прѝдика** (в.)

предикàбӣлије, предикàбӣлијā ж мн. [срлат. praedicabilia] филоз. 1. код Порфирија и код схоластичара пет класа предиката: род, врста, разлика, својствено, случајно. 2. код Канта: сви појмови који се а приори могу извести из категорија.

предикабилѝтēт, -е́та м [нлат. praedicabilitas] филоз. способност придавања или приписивања неке особине.

предѝкант, -а м, мн. предѝканти, ген. мн. предѝканатā [лат. praedicans] протестантски свештеник, проповедник.

предѝкāт, -а́та м, мн. предика́ти, ген. мн. предика́тā [лат. praedicatum] 1. грам. реч у реченици којом се о субјекту нешто казује (радња, стање, особина), прирок. 2. лог. оно што се у успостављеном логичком суду казује о предмету. 3. титула уз презиме.

предѝкāтнӣ, -ā, -ō = **предѝкāтскӣ,** -ā, -ō који припада предикату, који је део предиката, који се односи на предикат.

предѝкāтор, -а м, мн. -и [в. предикација] проповедник.

предѝкāтскӣ = **предѝкāтнӣ** (в.)

предика́ција, -ē ж [лат. praedicatio] 1. грам. повезивање предиката са одређеним субјектом. 2. лог. придавање (или одрицање) предиката субјекту. 3. јавно објављивање; проповедање, проповед.

прѐдиковати = **прѝдиковати** (в.)

предѝкција, -ē ж [лат. praedictio] предсказивање, прорицање, предвиђање.

предилѐкција, -ē ж [фр. prédilection, према срлат. praedilectus највољенији] 1. посебна љубав, посебна наклоност према коме или чему. 2. мед. склоност, предодређеност, предиспозиција (за неку болест).

предѝнфарктнӣ, -ā, -ō [пред-, в. инфаркт] мед. који настаје пре инфаркта, који му претходи (*прединфаркт̄но ст̄ање*).

предиспози́ција, -ē ж [в. пре-, диспозиција] природна склоност, предодређеност, нагињање чему.

предиспòнѝрāн, -а, -о [в. предиспонирати] који је унапред одређен за нешто; склон нече-

му, осетљив на нешто (на неку болест); унапред припремљен за нешто.

предиспо̀нирā но̄ст, -ости ж [в. предиспониран] особина онога који је предиспониран или онога што је предиспонирано.

предиспони́рати, предиспо̀нӣрām, 3. л. мн. предиспони́рајӯ сврш. и несврш. [срлат. praedisponere] унапред распоредити, припремити за нешто, оспособити.

предменструа́цӣјскӣ, -ā, -ō̄ [пред, в. менструацијски] физиол. који се догађа пре менструације. ▲ **~ синдром (ПМС)** низ субјективних појава које се јављају пре менструације (нервоза, несаница, умор, главобоља и сл.) и нестају с њеном појавом.

предомина̀нтан, -тна, -тно [нлат. praedominans] који преовлађује, надмоћан, претежан, првенствен.

предомина̀нтно̄ст, -ости ж [в. предоминантан] особина онога који је предоминантан и онога што је предоминантно.

предомина́ција, -ē̄ ж [нлат. praedominatio] превласт, надмоћ, првенство.

предомини́рати, предомӣни́рām, 3. л. мн. предомини́рајӯ несврш. [срлат. praedominare] бити надмоћан, имати превласт, преовладавати.

прѐдриблати, -ā̄м сврш. [в. дриблати] 1. сп. преварити, мимоићи противничког играча терајући лопту. 2. фиг. преварити некога лукавством, надмудрити.

предсезо́на, -ē̄ ж [пред-, в. сезона] сезона пре главне сезоне.

преегзистѐнција, -ē̄ ж [в. пре-, егзистенција] 1. претходно постојање. 2. теол. егзистенција пре материјалне егзистенције, пре рођења тела.

преегзистенцијали́зам, -зма м [в. пре-, егзистенцијализам] теол. учење по којем су људске душе постојале пре постанка тела.

преегзисти́рати, преегзӣстӣрām, 3. л. мн. преегзисти́рајӯ несврш. [в. пре-, егзистирати] раније постојати, постојати пре чега другог.

прееминѐнтан, -тна, -тно [лат. praeeminens] изврстан, истакнут, надмоћан.

прееминѐнција, -ē̄ ж [нлат. praeeminentia] предност, надмоћност, првенство (у чину, достојанству, праву).

преѐмпција, -ē̄ ж [нлат. praeemptio, в. пре-, emere купити] прав. ранија куповина; прече право куповине.

презбиакӯзија, -ē̄ ж [нлат. praesbyacusia од грч. présbys стар, ákousis слух] мед. старачка наглувост, изражена најпре код тонова високе фреквенције.

презбио̀пија, -ē̄ ж [грч. présbys старац, в. -опија] мед. далековидост, об. код старијих људи.

прѐзбит, -а м, мн. прѐзбити, ген. мн. прѐзбӣтā [грч. présbys старац] мед. онај који далеко види, далековид човек.

прѐзбитер, -а м = **прѐзвитер,** -а м [лат. presbyter старији од грч. presbýteros од présbys старац] црквв. изабрани старешина протестантске црквене општине; свештеник уопште.

презбитѐра̄т, -а́та м = **презвитѐра̄т,** -а́та м [лат. presbyteratus, в. презбитер] свештенички ред, свештеничка служба, свештенство.

презбитеријáнац, -нца м, мн. презбитеријáнци, ген. мн. презбитеријáнāцā [енгл. presbyterian, в. презбитер] следбеник презбитеријанизма.

презбитеријанѝзам, -зма м [енгл. presbyterianism] рел. протестантска реформисана вероисповест, настала у Енглеској и Шкотској у XVI веку, у којој не постоји власт бискупа, него се признаје само свештеник, презбитер.

презбӣтēријум, -а и **презбӣтēрӣј,** -а м = **презвӣтēријум,** -а и **презвӣтēрӣј,** -а м [лат. presbyterium од грч. presbytḗrion] 1. заједница презбитера, свештеника. 2. у католичким катедралама уздигнути простор за свештенике, одвојен преградом од верника.

прѐзвитер, -а м [в. презбитер] рел. правосл. виши чин у свештенству (*протопрезвитер*).

пре́зент, -а м [лат. (tempus) praesens] грам. глаголски облик који означава да се радња одвија у тренутку говора, садашње време. ◆ **пре́зентскӣ**.

прѐзент, -а м, мн. прѐзенти, ген. мн. прѐзенāтā [нем. Present од фр. présent] предмет или вредност која се дарује некоме, поклон, дар.

прѐзентабӣлан, -лна, -лно [фр. présentable] 1. који се може показати, понудити, предложити. 2. који се може предочити, извести, приказати. 3. који је пристојног изгледа, наочит.

презѐнтант, -а м, мн. презѐнтанти, ген. мн. презѐнтанāтā [нем. Präsentant, в. презентација] 1. банк. онај који подноси меницу на прихват, предочитељ менице. 2. а. подносилац предлога, предлагач. б. онај који учествује у представљању, приказивању.

презѐнтāт, -áта м [в. презентација] банк. онај коме се подноси меница.

презентáција, -ē ж [лат. praesentatio] 1. представљање, приказивање, промоција. 2. банк. подношење менице на прихват, исплату.

презентúрати, презѐнтӣрāм, 3. л. мн. презентúрајӯ = **прѐзентовати**, -ујēм сврш. и несврш. [лат. praesentare] 1. представити, представљати, приказ(ив)ати. 3. изнети, предложити, препоручити. 3. поклонити, поклањати, даривати; свечано да(ва)ти, преда(ва)ти.

прѐзентовати = **презентúрати** (в.)

презѐнција, -ē ж [лат. praesentia] присуство, присутност.

прѐзерватӣв, -а м, мн. -и [срлат. praeservativus од лат. praeservare унапред чувати] 1. заштитно средство уопште. 2. гумена навлака за мушки полни орган, служи као заштита од нежељене трудноће и од полно преносивих болести, кондом.

прѐзерватӣван, -вна, -вно [срлат. praeservativus] који чува, заштитан.

презервáција, -ē ж [нлат. praeservatio] чување, заштита.

презѝдент, -а м, мн. презѝденти, ген. мн. презѝденāтā [нем. Präsident од лат. praesidens од praesidere седети на челу] председник.

прѐзиденцијāлан, -лна, -лно [нлат. praesidentialis] који се односи на председника, који припада председнику, председнички.

прѐзӣдијум, -а и **прѐзӣдӣј,** -а м [лат. praesidium одбрана] 1. скуп особа које су изабране да воде скупштину, руководе неком установом и сл., председништво. 2. ист. у Совјетском Савезу и другим социјалистичким земљама, врховни орган државне управе.

прéзла, -ē ж, ген. мн. прéзлӣ [нем. Bröseln] мрвице од осушеног и самлевеног хлеба, које се користе при справљању хране.

прѐзумибӣлан, презумúрати, прѐзумптӣван, презѝмпција. в. **прѐсумибӣлан, пресумúрати, прѐсумптӣван, пресѝмпција.**

прѐистòрија, -ē и **прѐистòрија,** -ē, **прѐистòрија,** -ē ж [в. пре-, историја] доба у развитку људског рода од појаве човека на земљи до појаве првих писаних споменика; наука која се бави изучавањем тога периода. ◆ **прѐистòрӣјскӣ.**

прéјудӣкāт, -áта м [в. прејудицирати] прав. ранија судска пресуда по неком правном питању која важи као норма за све будуће сличне случајеве.

прéјудициpати, прéјудӣцӣрāм, 3. л. мн. прéјудициpајӯ сврш. и несврш. [лат. praeiudicare] унапред судити о чему, створити, стварати унапред мишљење о нечему, правити претпоставке без стварне основе.

прѐкāмбријум, -а и **прѐкāмбрӣј,** -а м [в. пре-, камбријум] геол. најстарије доба у развоју Земље, доба које претходи камбријуму.

преканцерóза, -ē ж [в. преканцерозан] мед. патолошка стања или обољења која могу претходити појави малигног тумора (запаљења, поремећаји у циркулацији и др.).

прѐканцерōзан, -зна, -зно [в. пре-, канцерозан] мед. који претходи појави малигног тумора.

прѐкāран, -рна, -рно [лат. precarius] привремен, несталан, несигуран, пролазан.

прѐкāријум, -а и **прѐкāрӣј,** -а м [лат. precarium према prex ген. precis молба] 1. ист. у старом веку уговор о закупу. 2. прав. уговор према којем једна страна препушта другој неку ствар на привремено уживање. 3. правно стање које се може увек опозвати, опозивљивост.

прекàрист(а), -ē м, мн. прекàристи [в. прекаријум] прав. онај који добија прекаријум на уживање.

прекаýција, -ē ж [нлат. praecautio] обазривост, опрезност; мера предострожности.

преквалификáција, -ē ж [в. квалификација] 1. оспособљавање за нову струку или професи-

ју. 2. прав. нова квалификација почињеног дела у правном поступку.

преква̀лификовати (се), преква̀лификујēм (се) свр̄ш. и несвр̄ш. [в. квалификовати] 1. оспособити (се), оспособљавати (се) за нови посао. 2. прав. да(ва)ти нову квалификацију почињеног дела.

преклуди́рати, прекл̏удӣра̄м, 3. л. мн. преклуди́рајӯ свр̄ш. [лат. praecludere] 1. закључити, затворити, искључити. 2. прав. одбити заувек неки захтев, прогласити некога лишеним права на нешто.

пре̏клузӣван, -вна, -вно [нлат. praeclusivus, в. преклудирати] који искључује, спречава, који одбија. ▲ **преклузивни рок** законом одређен рок до којег се нешто мора извршити.

прѐклӯзија, -ē ж [лат. praeclusio] прав. посебним прописом установљен престанак важења права пошто су сви законски рокови прошли, а ништа није учињено да се такво право сачува.

прекогни́ција, -ē ж [в. пре-, лат. cognitio сазнање] спознаја о неком будућем догађају екстрасензорним путем, визија будућности.

прекогно̀стича̄р, -а м, -и [в. пре-, лат. cognoscere сазнати] онај који има способност прекогниције.

пре̏кокс прид. индекл. [лат. praecox] прерано зрео, пре времена зрео.

преконизи́рати, преконӣзӣра̄м, 3. л. мн. преконизи́рајӯ свр̄ш. и несвр̄ш. [срлат. praeconisare] 1. јавно прогласити; јавно (по)хвалити. 2. црквр. предложити некога за бискупа (о папи).

пре̏кордијалан, -лна, -лно [в. прекордијум] анат. који припада прекордијуму.

прѐко̄рдијум, -а и **прѐко̄рдӣј,** -а м [лат. praecordium, в. пре-, лат. cor, cordis срце] анат. област грудног коша испред срца.

прѐла̄т, -а́та м, мн. прела́ти, ген. мн. прела́та̄ [лат. praelatus претпостављен, поштован] виши црквени достојанственик у католичкој и англиканској цркви. ♦ **прѐла̄тскӣ**.

прелату́ра, -ē ж [срлат. praelatura] достојанство, служба, положај прелата.

прела́ција, -ē ж [лат. praelatio] преимућство, предност, право првенства.

прелѐвма̄н, -а́на м, мн. прелевма́ни, ген. мн. прелевма́на̄ [фр. prélèvement] екон. заштитна такса којом се надокнађује разлика између ниже цене увезене робе и више цене домаћег производа.

прелѐга̄т, -а́та м [лат. praelegatum] прав. завештање сачињено унапред; оно што је унапред завештано.

прѐлӣд, -и́да м [фр. prélude, в. прелудијум] муз. краћа композиција за клавир, нарочито у доба романтизма.

прелими́на̄р, -а́ра м, мн. прелимина́ри, ген. мн. прелимина́ра̄ [лат. praeliminarium] прав. уговор којим се странке обавезују на склапање главног уговора, предуговор.

прѐлимина̄ран, -рна, -рно [срлат. praeliminaris, в. пре-, лат. limen праг] претходни, припремни, уводни.

прелими́на̄рије, прелими́на̄рӣја ж мн. [нлат. praeliminaria] уводи, припреме; претходни ставови, претходне тачке споразума.

прело̀гичан, -чна, -чно [в. пре-, логичан] псих. израз за начин мишљења који не прати уобичајена правила логике и који се јавља код деце, код примитивних народа и код неких психотичних болесника.

прѐлӯдијум, -а и **прѐлӯдӣј,** -а м [срлат. praeludium, в. пре-, лат. ludus игра] 1. муз. а. увод у неко музичко дело, уводни комад. б. в. прелид. 2. фиг. увод, почетак, припрема, наговештај нечега.

прелуди́рати, прелӯдӣра̄м, 3. л. мн. прелуди́рајӯ несвр̄ш. [лат. praeludere] 1. муз. изводити прелудиј, свирати без припреме, према тренутном надахнућу, импровизовати. 2. фиг. радити нешто ситније пре преласка на крупније ствари, наговештавати нешто.

прематури́тēт, -е́та м [нлат. praematuritas, в. пре-, матуритет] прераност, превременост, превремена зрелост.

премату́рус, -а м, мн. -и [лат. praematurus] дете рођено пре нормалног истека трудноће, недоношче.

премедика́ција, -ē ж [в. пре-, медикација] мед. давање медикамената пацијенту пре ане-

стезије, ради психичког смирења и ублажавања споредних појава.

премедита́ција, -е̄ ж [лат. praemeditatio, в. пре-, медитација] претходно смишљање, предумишљај, намера, наум.

пре̏мија, -е̄ ж [лат. praemium] 1. награда (у новцу или у виду неког предмета) за успех у раду. 2. допунска новчана награда радницима и службеницима поврх редовне плате за прекорачење норме. 3. екон. новчани подстицај који се даје извозницима ради извоза одређене робе. 4. трг. награда у новцу која се даје при куповини робе. 5. редовни новчани износ који осигураник плаћа осигуравајућем друштву на основу полисе. 6. главни згодитак на лутрији.

премѝјēр, премије́ра м, мн. премије́ри, ген. мн. премије́рā [фр. premier први] министар председник, председник владе.

премије́ра, -е̄ ж [фр. première прва] прво извођење неког позоришног или музичког дела; прво приказивање филма.

пре̏мијēрнӣ, -а̄, -о̄ [в. премијера] који се односи на премијеру; који се први пут догађа, изводи или приказује.

премѝјēрскӣ, -а̄, -о̄ [в. премијер] који се односи на премијера, који припада премијеру.

пре̏мијскӣ, -а̄, -о̄ [в. премија] који се односи на премију. ▲ ~ **зајам** врста државног зајма код којег постоји и могућност добитка лутријске премије; ~ **посао** берз. посао код којег је једној страни слободно да, уз плаћање извесне накнаде, до одређеног рока одустане од тог посла; ~ **систем надница** начин плаћања који подразумева исплаћивање допунске награде ако радник премаши норму.

премѝрати, пре̏мӣра̄м, 3. л. мн. премѝрајӯ сврш. и несврш. [нем. prämieren, према срлат. praemiare] да(ва)ти премију, наградити, награђивати.

премѝса, -е̄ ж [срлат. (propositio) praemissa од praemittere послати унапред] лог. један од двају или више судова из којих се изводи закључак, претпоставка.

премола́ри, премола́рā м мн. [нлат. praemolares према (dens) molaris кутњак] анат. зуби смештени иза очњака, мали кутњаци.

пре̏монитō̄ран, -рна, -рно [лат. praemonitorius, в. пре-, monitorius упозоравајући] 1. који унапред упозорава некога на нешто, који опомиње или најављује. 2. мед. који указује на обољење или на неку компликацију.

премонстратензијáнац, -нца м, мн. премонстратензијáнци, ген. мн. премонстратензијáнāцā [нем. Prämonstratenser, према фр. pré montré, од лат. pratum monstratum показана ливада] црквн. припадник црквеног реда, основаног 1211. у Премонтреу у Француској.

премо̀нстра̄тор, -а м, мн. -и [нлат. praemonstrator] показивач (нарочито код телесног вежбања и спорта).

премонстра́ција, -е̄ ж [нлат. praemonstratio] показивање пред другима, предњачење.

пре̏натā̄лан, -лна, -лно [в. пре-, лат. natalis родни, рођени] мед. који се десио пре рођења.

пренота́ција, -е̄ ж [нлат. praenotatio] прав. претходна судска опомена повериоцу у случајевима намерног банкротства.

пренумѐрант, -а м, мн. пренумѐранти, ген. мн. пренумѐранāтā̄ [нем. Pränumerant, в. пренумерација] заст. претплатник, абонент.

пренумера́ција, -е̄ ж [нем. Pränumeration, в. пре-, нумерација] заст. плаћање унапред за нешто, претплата, абонман.

пренумѐрисати, -ишē̄м сврш. и несврш. [нем. pränumerieren, в. пре-, нумерисати] 1. претплатити, претплаћивати кога као купца нечега, абонирати (на неку књигу, лист и сл.). 2. изменити бројеве, реорганизовати начин бројања.

преокупа́ција, -е̄ ж [лат. praeoccupatio] брига за нешто, обузетост, заузетост нечим, главна делатност.

преокупи́рати, преоку̏пӣра̄м, 3. л. мн. преокупи́рајӯ сврш. [лат. praeoccupare, в. пре-, окупирати] сувише оптеретити, заокупити послом, бригом око нечега.

препара̀ндија, -е̄ ж [нем. Präparandschule од лат. praeparandus који мора да се спреми од лат. praeparare унапред припремити, нем. Schule школа] заст. учитељска школа.

препара̀ндист(а), -е̄ м, мн. препара̀ндисти (ретко **препа̀ранд,** -а) [нем. Präparandist] заст. ученик препарандије, учитељске школе.

препарандѝстичкӣ, -ā, -ō [в. препарандист] који се односи на препарандију и препарандисте.

препа̀рāт, -а́та м, мн. препара́ти, ген. мн. препара́тā [лат. praeparatum од praeparatus унапред припремљен] 1. хем. а. материја припремљена у лабораторији за испитивање. б. хемијски или фармацеутски производ, израђен у лабораторији или фабрици. 2. делови животињског или биљног организма припремљени за анатомско испитивање или за очигледну обуку.

препа̀рā̀тор, -а м, мн. -и [лат. praeparator] 1. онај који израђује, припрема препарате. 2. стручњак за препарирање (у лабораторији, музеју и сл.).

прѐпаратṑран, -рна, -рно [лат. praeparatorius] који претходи чему, претходни, приправни, уводни.

препаратӯ́ра, -ē ж [лат. praeparatura] припремање, приправљање, справљање.

препара́ција, -ē ж [лат. praeparatio] 1. припремање, приправљање, справљање. 2. поступак препарирања. 3. хем. припремање одређеног једињења поступком који се темељи на хемијској реакцији.

препари́рати, препа̀ри́рām, 3. л. мн. препари́рајӯ свр. и несвр. [лат. praeparare] 1. припремити, припремати препарате за проучавање. 2. биохемијским поступком заштитити тело животиње од распадања, испунити га и сачувати у првобитном облику. 3. припремити, припремати неку материју на нарочит начин дајући јој одговарајући облик. 4. фиг. убеђивати кога, придоби(ја)ти кога за неку идеју.

препо̀зит, -а м [лат. praepositus од praeponere, в. препонирати] католички свештеник на челу каптола.

прѐпозитӣван, -вна, -вно [лат. praepositivus] грам. који се ставља испред, који претходи другом језичком елементу.

препозитӯ́ра, -ē ж [нлат. praepositura] место и достојанство претпостављеног; код католика место и достојанство старешине једног калуђерског реда.

препози́ција, -ē ж [лат. praepositio стављање напред] грам. непроменљива врста речи којом се исказују односи између реченичних елемената, предлог.

препондера̀нтан, -тна, -тно [лат. praeponderans од praeponderare, в. препондерисати] који има надмоћ у нечему, претежан, преовлађујући.

препондера́нција, -ē ж [нлат. praeponderantia, в. препондерисати] оно што даје већу вредност, снагу или премоћ у поређењу с другим, претежност, превага, надмоћност.

препондери́рати в. **препондѐрисати.**

препондѐрисати, -ишēм и **препондери́рати,** препондѐрӣрām, 3. л. мн. препондери́рајӯ несвр. [лат. praeponderare, в. пре-, pondus тежина, терет] имати превагу по тежини, вредности, важности над чим, бити надмоћан.

препони́рати, препо̀нӣрām, 3. л. мн. препони́рајӯ свр. и несвр. [лат. praeponere] 1. ставити испред чега. 2. ставити на чело, учинити кога претпостављеним, поставити за старешину.

препотѐнтан, -тна, -тно [лат. praepotens] 1. дрзак, надмен, силовит, самовољан. 2. надмоћан; који има вишак снаге.

препотѐнтнōст, -ости ж = **препотѐнција,** -ē ж [лат. praepotentia] особина онога који је препотентан.

прѐпошт, -а м, мн. прѐпошти, ген. мн. прѐпōштā [итал. preposto од лат. praepositus] 1. в. препозит. 2. старешина католичког самостана, приор.

прѐпрата в. **прӣпрата.**

прѐпӯцијум, -а и **прѐпӯцӣј,** -а м [лат. praeputium] анат. слободни део коже пениса који покрива његов врх кад није у ерекцији.

прерафаели́ти, прерафаели́тā м, мн. [енгл. Preraphaelite, в. пре-, Raphael енгл. облик имена Рафаел (Raffaello Santi, 1483–1520)] сликарска и песничка струја у другој половини XIX века у Енглеској чији је идеал био верност природи, као у делима сликара пре Рафаела. ◆ **прерафаелѝтскӣ.**

пререгистра́ција, -ē ж [в. регистрација] чин пререгистровања, пререгистровање.

прерѐгистровати, -ујēм свр. [в. регистровати] поново регистровати под другим бројем, на име другог власника и сл.

прѐрија, -ē ж [фр. prairie] геогр. пространа равница прекривена травом, нарочито у Северној Америци. □ **закон прерије** закон силе, закон јачег.

прерѝјāл, -а́ла м [фр. prairial од prairie, в. прерија] ист. месец француског републиканског календара, од 20. маја до 18. јуна.

прѐријскӣ, -ā, -ō [в. прерија] који се односи на прерију, који припада прерији, који живи у прерији.

прѐрогатив, -а **прерогàтӣв,** -и́ва м, мн. прерогати́ви, ген. мн. прерогати́вā и **прерогати́ва,** -ē ж [лат. praerogativa од praerogativus првоовлаштен] прав. посебно, искључиво право неког државног органа или особе на руководећем положају.

прѐс, -а м [енгл. press] штампа (као ознака на новинарским возилима, или у именима новинских агенција). ▲ **прес-агенција** специјализована служба која преноси вести листовима и другим средствима информација; **прес-биро** одељење неке установе задужено за издавање информација новинарима; **прес-клипинг** изрезак, вест из новина, обично добијена преко агенције која се тиме бави; **прес-конференција** конференција за штампу; **прес-центар** место организовано за рад новинара у време политичких, спортских и других значајних догађаја.

прѐса, -ē ж, ген. мн. прѐсā [нем. Presse] справа за притискање, гњечење, об. помоћу завртња; справа за цеђење. ▲ **штампарска** ~ најстарији облик штампарске машине, у којој се хартија полаже преко оловног слога намазаног бојом и притиска.

прѐс-агѐнција в. **прѐс**.

пресàлдумити, -ӣм свршн. [тур. saldırmak] 1. пребродити, превести се преко воде. 2. фиг. потпуно променити мишљење, прећи на другу страну, прихватити ставове друге стране.

пресàнтан, -тна, -тно [фр. pressant] 1. хитан, неодложан, преко потребан. 2. упоран, насртљив, наметљив.

пресбиòпија в. **презбиòпија**.

прѐс-бӣрō в. **прѐс**.

пресѐдāн, -а́на м, мн. преседа́ни, ген. мн. преседа́нā [фр. précédent од лат. praecedens претходни] 1. случај који се раније догодио и који служи као пример или оправдање за касније случајеве. □ **без преседана** нечувено, досад невиђено. 2. прав. одлука суда или административног органа које се узима као узорак при решавању сличних случајева.

прѐсија, -ē ж, ген. мн. прѐсијā [лат. pressio, према premere гњечити] 1. притисак, присила, принуда. 2. пожуривање некога да нешто учини, салетање, ургирање.

прѐсинг, -а м, мн. прѐсинзи, ген. мн. прѐсингā [енгл. pressing] 1. сп. у тимским спортовима облик одбране у којој сваки играч одбране строго покрива једног од противничких играча и настоји да га онемогући у акцији. 2. в. **прѐсија**.

пресѝрати, прѐсӣрām, 3. л. мн. пресѝрајӯ свршн. и несврш. [нем. pressieren од фр. presser] притискати, приморавати, пожури(ва)ти, навaљивати да се што учини.

прѐс-клѝпинг в. **прѐс**.

прес-конферѐнција в. **прѐс**.

прѐскрибовāн, -а, -о [лат. praescriptus, в. прескрибовати] прав. застарео.

прѐскрибовати, прѐскрибујēм свршн. и несврш. [лат. praescribere] 1. прописати, прописивати. 2. прав. прогласити застарелим.

прѐскриптибӣлан, -лна, -лно [нлат. praescriptibilis] који може застарити, застарљив.

прескриптибилѝтēт, -е́та м [нлат. praescriptibilitas] прав. могућност застарелости, застарљивост.

прѐскриптӣван, -вна, -вно [срлат. praescriptivus] који одређује и прописује, нормативан; уп. **дѐскриптӣван**.

прескрѝпција, -ē ж [лат. praescriptio] 1. пропис, правило, писмена наредба. 2. прав. застарелост, стицање права на основу застарелости; ослобађање на основу застарелости.

прѐсовати, -ујēм свршн. и несврш. [лат. pressare] притискати, притиснути (пресом или неким теретом, ради равнања, лепљења и сл.).

престáција, -ē ж [лат. praestatio] 1. ист. обавезно давање приноса, давање пореза. 2. прав. сваки чин који дужник мора на основу обавезног односа да изврши према повериоцу.

прèстӣж, -и́жа м [фр. prestige од лат. praestigium] углед, друштвена свест о нечијој вишој вредности; надмоћ коју неко има због свог високог угледа и утицаја.

прèстӣжнӣ, -а̄, -о̄ [в. престиж] који има престиж, који ужива добар глас, који има добру репутацију, угледан.

престѝсимо прил. [итал. prestissimo] муз. веома брзо, што је брже могуће.

прѐсто прил. [итал. presto] муз. брзо, живахно.

преструктури́рати, преструкту̀рӣра̄м, 3. л. мн. преструктури́рајӯ (непр. **преструкту́рати**) свр̏ш. и несвр̏ш. [в. структурирати] дати нечему нову структуру, преправити, преобликовати.

прѐсумибӣлан, -лна, -лно [нлат. praesumibilis] који се може претпоставити, наводни; вероватан.

пресуми́рати, пресу̀мӣра̄м, 3. л. мн. пресуми́рајӯ свр̏ш. и несвр̏ш. [лат. praesumere, в. пре-, sumere узети, мислити] претпоставити, претпостављати, узети, узимати као вероватно.

прѐсумптӣван, -вна, -вно [лат. praesumptivus] који се претпоставља, наслућује, вероватан.

пресу̀мпција, -е̄ ж [лат. praesumptio] 1. претпоставка, наслућивање, нагађање. 2. прав. признавање чињеница за правно веродостојне док се не докаже супротно. 3. надменост, уображеност, дрскост.

пресупози́ција, -е̄ ж [нлат. praesuppositio] претпостављање, претпоставка; услов од кога се полази у расуђивању.

пресупони́рати, пресупо̀нӣра̄м, 3. л. мн. пресупони́рајӯ свр̏ш. и несвр̏ш. [нлат. praesupponere] претпоставити, претпостављати; узети као полазну тачку.

прѐс-цѐнтар в. **прѐс.**

пресцијѐнција, -е̄ ж [нлат. praescientia] предзнање, знање које претходи искуству; познавање будућности.

прѐтекст, -а м, мн. прѐтексти, ген. мн. прѐтēкстā [лат. praetextum од praetexere претварати се, обмањивати] разлог којим се оправдава неки поступак, изговор, излика.

прѐтекста, -е̄ ж [лат. (toga) praetexta] 1. врста тоге код старих Римљана, оивичена пурпуром. 2. књиж. римска народна трагедија.

претѐндент, -а м, мн. претѐденти, ген. мн. претѐденāтā [лат. praetendens, в. претендовати] онај који претендује на нешто, који полаже право на нешто. ◆ **претѐндентскӣ.**

прѐтендовати, -ујѐм свр̏ш. и несвр̏ш. [лат. praetendere] тежити постизању неког високог положаја или веће материјалне вредности, полагати право на нешто; приписивати себи неко својство.

претѐнзија, -е̄ ж [срлат. praetensio] претеран захтев, неоправдано полагање права на нешто.

прѐтенциӧзан, -зна, -зно [нем. prätentiös од фр. prétentieux, в. претензија] који има велике захтеве; који има о себи претерано високо мишљење, надувен, уображен.

претенциӧзнӧ̄ст, -ости ж [нлат. praetentiositas, в. претенциозан] особина онога који је претенциозан.

прѐтерит, -а, **прѐтерит,** -а и **претѐрит,** -а м [лат. (tempus) praeteritum] грам. назив за прошло време без обзира на аспект трајања, у језицима који немају као облик аорист, имперфекат и перфекат.

претери́ција, -е̄ ж [нлат. praeteritio] 1. привидно прелажење преко нечега, прећуткивање, непомињање. 2. ретор. фигура која подразумева непомињање нечега како би се на то намерно скренула пажња.

прѐтор, -а м, мн. -и [лат. praetor] ист. у старом Риму највиши државни службеник после конзула; врховни судија. ◆ **прѐторскӣ.**

преторија́нац, -нца м, мн. преторија́нци, ген. мн. преторӣја̀нāцā [лат. praetorianus] 1. ист. припадник преторијанске гарде. 2. фиг. припадник најамничке војске која служи као потпора власти заснованој на грубој сили.

преторӣја̀нскӣ, -а̄, -о̄ [лат. praetorianus] у: ▲ **преторијанска гарда** ист. телесна гарда римских царева, која се истицала својом обешћу и насиљима, играјући вслику улогу у дворским превратима.

преторија́нство, -ства с [в. преторијанац] владавина војника, владавина војске.

претýмбати, -ā̀м свр. [в. тумбати] 1. окренути наопачке, преокренути. 2. направити неред размештањем ствари и предмета.

претýра, -ḕ ж [лат. praetura, в. претор] ист. 1. чин и служба претора. 2. судница.

префабрѝкāт, -áта м [в. пре-, фабрикат] прерађевина; материјал који стиже из фабрике спреман за употребу, састављање или монтирање.

префàбриковати, -кујēм свр. [в. фабриковати] 1. припремити за употребу или монтажу. 2. прерадити, дати чему нови облик у фабрици.

префáција, -ḕ ж [лат. praefatio] у католичкој цркви молитва на миси пре чина посвећења, предсловље.

прѐфāцио в. **префáција**.

прѐфект, -а м, мн. прѐфекти, ген. мн. прѐфекāтā [лат. praefectus] 1. ист. у старом Риму вршилац разних служби у управи и војсци. 2. у неким земљама представник државе у провинцији, покрајински начелник. 3. управник градске или окружне полиције. 4. васпитач у интернату.

префектýра, -ḕ ж [лат. praefectura] 1. ист. административно-територијална јединица у Римском царству. 2. надлештво префекта; зграда у којој се налази такво надлештво.

прѐферанс, -а м [фр. préférence] врста игре са тридесет две карте и три играча.

преферѐнција, -ḕ ж [срлат. praeferentia] 1. давање предности или првенства коме, чему, већа наклоност, склоност према коме, чему. 2. екон. предност, олакшице, повластице које дају државе међу собом ради повећања трговине.

прѐференцијāлан, -лна, -лно [срлат. praeferentialis, в. преференција] који има предност, првенство, повлашћен, претпостављен. ▲ **преференцијални третман** повлашћени поступак у међународним односима.

преференцијáли, преференцијáлā м мн. [в. преференцијалан] уговори између двеју држава којима једна другој дају олакшице, повластице у трговачкој размени, повлашћена тарифа.

преферѝрати, префèрѝрāм, 3. л. мн. преферѝрајў свр. и несвр. [лат. praeferre носити испред] да(ва)ти предност коме, чему, више ценити, више волети.

префигурáција, -ḕ ж [нлат. praefiguratio, в. пре-, фигурација] претходно уобличавање, стварање, образовање.

прѐфикс, -а м, мн. прѐфикси, ген. мн. прѐфѝксā [лат. praefixum од praefigere] лингв. језички елеменат који долази испред основе и заједно с њом чини реч, предметак.

префиксáција, -ḕ ж [лат. praefixio, в. префикс] лингв. начин творбе речи помоћу префикса.

преформáција, -ḕ ж [нлат. praeformatio, в. пре-, формација] биол. застарело учење по којем се делови тела потпуно образују већ у самом јајету или у семеној ћелији, тако да се у току развоја не ствара ништа ново.

преформѝрати, префòрмѝрāм, 3. л. мн. преформѝрајў свр. [в. формирати] 1. претходно, унапред формирати. 2. дати чему други облик, преобликовати.

преформýлисати, -ишēм свр. [в. пре-, формулисати] изменити формулацију, дати другу, друкчију формулацију.

прѐфригāн, -а, -о [в. фригати] лукав, препреден, свим мастима намазан.

прѐцвикати в. **прѐцвиковати** (в.)

прѐцвиковати, -ујēм и **прѐцвикати,** -ā̀м свр. [нем. zwicken] нагло пресећи, прекинути.

прецедѐнција, -ḕ ж [нлат. praecedentia] претходност; првенство, преимућство; право на виши положај.

прѐцентор, -а м, мн. -и [лат. praecentor, в. пре-, cantor певач] вођа хора и учитељ певања црквених и школских хорова.

прѐцепт, -а м, мн. прѐцепти, ген. мн. прѐцепāтā [лат. praeceptum] 1. препорука, савет. 2. усвојена и одређена обавеза која уређује поступке и односе у друштву, правило, пропис. 3. налог, наредба.

прѐцептѝван, -вна, -вно [лат. praeceptivus] који саветује, опомиње, упућује, поучан.

прѐцептор, -а м, мн. -и [лат. praeceptor] инструктор, васпитач, учитељ.

прецéсија, -ḕ ж [лат. praecessio претхођење од praecedere претходити] 1. ходање испред кога, претхођење, предњачење. 2. физ., астрон. померање ротирајућег тела под деловањем силе

која настоји да промени смер осе кретања тела у простору. ▲ ~ **еквиноција** рања појава пролећне или јесење равнодневице услед лаког закретања Земљине осовине.

прѐцӣзан, -зна, -зно [лат. praecisus] који се истиче великом тачношћу и јасноћом. ▲ **прецизна механика** техн. израда прецизних инструмената и апарата за техничке и научне потребе.

прецизи́рати, прецѝзӣра̄м, 3. л. мн. прецизи́рајӯ, ген. мн. прецизи́рајӯћи сврш. и несврш. [фр. préciser] тачно, јасно одредити, одређивати, поближе објаснити (мисао, предлог и сл.).

прецѝзнӧст, -ости ж [лат. praecisio, в. прецизан] својство онога који је прецизан и онога што је прецизно.

прецио́за, -е̄ ж (об. у мн. **прецио́зе,** прецио́за̄) [фр. précieuse од лат. pretiosus] 1. ист. једна од дама из француског високог друштва у XVII веку које су тежиле да се истакну ученошћу и префињеним укусом. 2. жена склона претеривању у облачењу и кићењу, каћиперка.

прѐциӧзан, -зна, -зно [лат. preciosus] 1. драгоцен. 2. извештачен, неприродан, усиљен, претеран.

прецѝпитанс, -а м [лат. praecipitans] хем. средство које изазива таложење.

прецѝпитā̄т, -а́та м [лат. praecipitatum] 1. хем. а. нерастворљиве честице у течности које се скупљају на дну, талог. б. назив за неке једињења живе. 2. метеор. оно што је пало из облака и што је измерено као водени талог, падавине.

прецѝпита́ција, -е̄ ж [лат. praecipitatio] 1. хем. стварање талога из раствора, таложење. 2. пренагљеност, брзоплетост.

прецѝпити́рати, прецѝпѝтӣра̄м, 3. л. мн. прецѝпити́рајӯ сврш. и несврш. [лат. praecipitare] 1. хем. падати, пасти на дно, (с)таложити (се). 2. фиг. пренаглити, пренагљивати, бити брзоплет.

прѐцѝпитӧзан, -зна, -зно [итал. precipitoso] 1. који се руши, који пада, који има јак нагиб, стрм. 2. фиг. нагао, изненадан, несмотрен, непромишљен.

прӣва̄тан, -тна, -тно [лат. privatus одузет (од јавности)] а. који припада одређеном појединцу, лични. б. који сопственим средствима за рад производи за себе, а не за друштво. в. који није јаван, затворен за публику. г. који припада интимном или породичном животу, кућни, домаћи; лични, поверљив. д. који нема службени карактер, незваничан. ▲ **приватна аудијенција** незваничан, поверљив пријем код владара или црквеног поглавара; **приватна иницијатива** подстицај који долази од појединца или групе, а не од државе или званичних органа; екон. привредна делатност приватника у социјалистичком систему; **приватна кореспонденција** лична, присна преписка једне особе; **приватна тужба** лична, грађанска тужба, законско прогањање кажњивих радњи од стране лица које је тим радњама лично оштећено; **приватно право** грана правне науке која уређује односе појединаца према другим људима или према имовини.

прӣва̄тӣван, -вна, -вно [лат. privativus према privare лишити] који лишава, одриче, искључује.

приватиза́ција, -е̄ ж [в. приватизовати] 1. претварање државне и друштвене својине у приватну. 2. својатање, узимање под своје (неке јавне функције или установе, без обзира на опште интересе); понашање службеника који државну или другу јавну функцију третира као своју приватну ствар.

прӣва̄тизовати, -ујӗм сврш. и несврш. [нлат. privatisare] претворити, претварати нешто у приватно власништво.

прива̀тист(а), -е̄ м, мн. прива̀тисти [в. приватан] 1. ученик који не иде у школу него полаже испите на крају полугодишта. 2. стручњак за приватно право.

прӣва̄тнӣк, -а м, мн. прӣва̄тнӣци, ген. мн. прӣва̄тнӣка̄ (ж. **прӣва̄тница,** -е̄) [в. приватан] човек који није ни у каквој служби, него живи од сопствене имовине; онај који сопственим средствима за рад производи за себе, а не за друштво.

прива́тнӧст, -ости ж [в. приватан] 1. стање у којем се налази оно што је приватно; приватно власништво. 2. лична, интимна и породична сфера живота.

приваци́ја, -е̄ ж [лат. privatio] 1. лишавање, одузимање, губитак; одрицање. 2. оскудица, недаћа, немаштина.

привѝлегија, -е̄ и **привилѐгија,** -е̄ ж [лат. privilegium] 1. а. искључиво право, повластица коју ужива нека особа, неки сталеж или класа. б. предност, првенство. 2. ист. документ (об. у средњем веку) којим је виша власт појединцу, граду и сл. додељивала одређене повластице.

прѝвилеговā̄н, -а, -о [в. привилеговати] који ужива привилегију, који има посебна права, повлашћен.

привѝлеговати, -ујѐм сврш. и несврш. [срлат. privilegiare] да(ва)ти повластицу, првенство коме, довести, доводити кога у повлашћен положај у односу на друге.

прѝдика, -е̄ = **прѝдика,** -е̄ ж, дат. и лок. прѝдици/прѝдици [од придиковати] 1. говор пун моралних упутстава и прекора. 2. црквв. обредни говор религиозно-поучног садржаја који се држи у току службе у цркви, проповед.

прѝдиковати, -ујѐм = **прѐдиковати**, -ујѐм несврш. [лат. praedicare] држати придике; говорити поучно и с прекором.

прѝзма, -е̄ ж, ген. мн. прѝзмӣ [грч. prîsma] 1. геометријско тело ограничено одозго и одоздо двама полигонима, а са стране паралелограмима. 2. физ. прозирно тело сличног облика које служи за преламање светлосних зракова, за разлагање беле светлости у спектралне боје и за употребу у различитим оптичким справама. □ **гледати кроз призму** гледати, посматрати нешто необјективно, под утицајем одређених околности.

призма̀тичан, -чна, -чно [в. призма] геом. који има облик призме, који је својствен призми.

призматòӣд, -и́да м, мн. призматоӣди, ген. мн. призматоӣда̄, в. **призмòӣд.**

призмòӣд, -и́да м, мн. призмоӣди, ген. мн. призмоӣда̄ [в. призма, -оид] геом. тело налик на призму које има сличне, али неједнаке основе.

Прѝјам, -а м [грч. Prîamos] митол. тројански краљ, син Лаомедонов, Хекабин муж, Хекторов и Парисов отац.

Прѝјап, -а м [грч. Prîapos] митол. у грчкој митологији бог оплођивања и плодности, син Диониса и Афродите, приказиван с великим фалусом.

приjапе́је, приjапе́ја̄ ж мн. [лат. priapeae, в. Приjап] књиж. врста песама развратног садржаја код Римљана.

приjапѝзам, -зма м [в. Приjап, -изам] 1. мед. трајна и болна укруњеност мушког полног органа. 2. фиг. опседнутост сексом.

прѝјапскӣ, -а̄, -о̄ [в. Приjап] који се тиче Приjапа; развратан, блудан, похотан.

прикључѐније, прикључѐнија с [рус. приключение] цсл. догађај, доживљај, пустоловина.

прѝм, -а м, мн. прѝмови, ген. мн. прѝмо̄ва̄ [нем. Prim од лат. primus први] 1. муз. први инструмент у музичком саставу; први глас у хору. 2. сп. први борбени став у мачевању. 3. финанс. вишак који се плаћа на неки новац или вредносни папир преко номиналне вредности, ажија.

прим-, примо- [лат. primus први, главни] као први део речи значи главно, прво.

прѝма, -е̄ ж [лат. prima од primus] 1. а. муз. интервал који настаје узастопним понављањем истог тона. б. в. **прѝм** (1). 2. сп. у мачевању ударац одозго доле.

прѝма прид. индекл. [нем. prima од итал. prima (classe)] фам. заст. сјајан, одличан, првокласан.

примабалери́на, -е̄ ж [итал. prima ballerina, прва балерина] прва, најистакнутија плесачица у балетској трупи, она која плеше прве улоге.

прѝма вѝста в. **а прѝма вѝста.**

примадо̀на, -е̄ ж [итал. prima donna, прва госпођа, жена] 1. главна певачица у оперском ансамблу; глумица која глуми главне улоге, првакиња. 2. ирон. врло осетљива, лако увредљива особа.

прѝма̄лан, -лна, -лно [лат. primalis] првобитан, исконски. ▲ **примални крик** псих. елемент и крајњи циљ психотерапије америчког психијатра Артура Јанова, по којој пацијент треба поново да проживи свој бол из детињства, при чему се тај процес завршава прималним, исконским криком.

прѝмāран, -рна, -рно [лат. primarius] 1. првобитан, почетни, исконски. 2. први по важности, квалитету, рангу, главни, најзначајнији. ▲ **примарне болести** мед. болести које нису настале као последица других болести, него су се јавиле непосредно; **примарни облик** основни, првобитни облик, нарочито код кристала; **примарно доба** геол. палеозоик; **примарне боје** основне боје у спектру; три боје које се користе у различитим методима штампања у боји односно телевизије у боји.

прѝмāријус, -а м, мн. -и [лат. primarius] 1. главни лекар, управник болнице или шеф болничког одељења. 2. црквено. код католика први, главни проповедник.

примáрнōст, -ости ж [в. примаран] особина онога што је примарно, првобитно; првенствена важност.

прѝмас, -а м, мн. -и [нлат. primas] 1. највиши достојанственик католичке цркве у некој држави или покрајини. 2. виши поглавар у неким црквеним редовима.

прѝмāт, -áта м [лат. primatus прво место, првенство] првенство, прво место по рангу или важности.

примáти, примáтā м, мн. [нлат. primates] зоол. ред најразвијенијих врста сисара (према величини мозга, мобилности палца, способности споразумевања и сл.); полумајмуни, мајмуни, човеколики мајмуни, човек.

прѝмāш, -áша м, мн. примáши, ген. мн. примáшā [в. прим] муз. први виолиниста у кафанском оркестру; првак у некој музичкој капели или у скупу музичара. ◆ **примáшев** и **прѝмāшкӣ**.

прѝм-брȏј, -а м, мн. прѝм-брȍјеви, ген. мн. прѝм-брȍјēвā [в. прим-, број] мат. број који није дељив ниједним другим бројем осим јединицом и самим собом, прост број.

прѝмипара, -ē ж [лат. primipara од primus први, parĕre рађати] мед. жена која је први пут родила, прворотkиња; уп. **плȕрипара**.

прѝмитѝван, -вна, -вно [лат. primitivus од primus први] 1. који се односи на најраније културе у историји људског рода. 2. који је на ниском ступњу културе, необразован, припрост. 3. грубо израђен, једноставан. ▲ **примитивна уметност** уметност људи из преисторијског доба, сачувана у пећинама; уметност примитивних племена.

примити́вац, -вца м, мн. примити́вци, ген. мн. примѝтѝвāцā [в. примитиван] 1. примитиван, необразован, припрост човек. 2. слик. а. нешколован сликар, сликар наивац. б. мн. назив за италијанске сликаре пре ренесансе, који су били још неуки у односу на велике ренесансне мајсторе.

примитивѝзам, -зма м [в. примитиван] 1. особина и стање необразованог, припростог човека, заосталост; понашање својствено примитивном човеку. 2. слик. повођење за уметничким деловањем примитиваца. ▲ **нови ~** покрет сарајевских уметника млађе генерације осамдесетих година, који наглашавају животне назоре сарајевске „раје" и с иронијом се односе према устаљеним друштвеним вредностима.

примитивѝтēт, -éта м [лат. primitivitas, в. примитиван] првобитност, изворност; једноставност, простота; неразвијеност (духовна, културна итд.).

прѝмо, -а м [итал. primo] муз. прва, горња, највиша деоница у вишегласним саставима.

примогенитȕра, -ē ж [срлат. primogenitura од лат. primus први, genitus рођен] ист. правило по ком владара наслеђује првороћени син.

прѝмордијāлан, -лна, -лно [лат. primordialis од лат. primus први, ordiri уређивати] 1. првобитан, праисконски, најранији по постанку. 2. који је од кључног значаја, битан, основан. ▲ **примордијална зона** геол. најнижа зона силурске формације; **примордијална фауна** геол. окамењене животиње примордијалне зоне.

прѝмула, -ē ж. [лат. primula (veris) прва у пролеће] бот. рани пролетњи жути цвет, *Primula columnae*, јагорчевина, јаглац.

прѝмус, -а м, мн. -и [фабричко име] метална кухињска направа за кување на шпиритус.

прѝмус интер пāрес [лат. primus inter pares] први међу једнакима по чину.

прѝнт, -а м [енгл. print] текст исписан, штампан на компјутерском штампачу.

пр̏интати, -а̄м несврш. [в. принт] исписивати компјутерским штампачем.

пр̏интер, -а м, мн. -и [енгл. printer према print штампати] 1. део телеграфа који бележи поруке. 2. уређај који штампа информације послате из компјутера, штампач.

пр̏инц, -а м, мн. пр̏инчеви, ген. мн. пр̏инчёвā [нем. Prinz од фр. prince од лат. princeps први, главни] 1. титула мушког члана владарске породице и особа која носи такву титулу, краљев син, нећак или синовац. 2. владар кнежевине, кнез (~ *од Монака*).

принцéза, -ē ж [нем. Prinzessin од фр. princesse] 1. титула женског члана владарске породице и особа која носи такву титулу, краљева кћи, нећака или синовица. 2. принчева жена, кнегиња.

пр̏инцепс, -а м [лат. princeps први, главни] 1. у старом Риму титула цара као првог римског грађанина, одличник, првак (од Августа до Диоклецијана). 2. назив многих европских средњовековних владара, први у држави, првак, вођа.

пр̏инцес-кр̏офне [нем. Prinzesskrapfen, в. крофна] кулин. посластица, тесто пуњено кремом од јаја.

пр̏инцӣп, -и́па м, мн. принци́пи, ген. мн. принци́пā [нем. Prinzip од лат. principium први, главни] 1. основни став, полазна мисао; руководећа идеја, начело. 2. утврђене чињенице у науци које служе као критеријум расуђивања и вредновања. 3. правило или кодекс понашања. □ **у принципу** у начелу, по правилу; **из принципа** из принципијелних разлога.

принцӣпāл, -а́ла м, мн. принципа́ли, ген. мн. принципа́лā [нем. Prinzipal, према лат. principalis] 1. газда, шеф, послодавац. 2. екон. онај који овлашћује другу особу да делује у њено име као њен агент или мешетар. 3. муз. главни, темељни регистар оргуља.

принцӣпāт, -а́та м [лат. principatus] 1. власт принцепса. 2. ист. облик царске владавине у Риму од времена Августа до краја III века н. е., по којем је цар био принцепс, примус интер парес (први међу једнакима).

пр̏инципијёлан, -лна, -лно [нем. Prinzipiell, в. принцип] који одговара принципу.

принципијéлнōст, -ости ж [в. принципијелан] поступање по принципима, доследност, начелност.

пр̏инчевскӣ, -ā̄, -ō̄ [в. принц] 1. који припада принцу (и принцези). 2. достојан принца, велелепан, кнежевски.

пр̏ӣор, -а м, мн. -и [лат. prior пречи, ранији] 1. поглавар самостана у неким католичким редовима. 2. ист. изабрани градски поглавар у средњовековним италијанским комунама и у византијској Далмацији.

приорӣтēт, -е́та м, мн. приорите́ти, ген. мн. приорите́тā [лат. prioritas, в. приор] 1. већа важност у односу на некога или нешто, првенствено право, првенство, предност. 2. финанс. право деоничара да приликом исплате потраживања буде испред осталих.

пр̏иоритēтан, -тна, -тно [в. приоритет] који има право приоритета, првенства, првенствен, (нај)важнији.

пр̏ӣпējд прид. индекл. [енгл. prepaid] који је плаћен унапред (обично о телефонском рачуну, импулсима за мобилни телефон).

пр̏ӣпрата [можда у вези са лат. porta, врата] а. предњи део цркве, предворје. б. посебно одељење у цркви за жене.

пр̏ӣтāн, -а́на м, вок. пр̏ӣтāне, мн. прита́ни, ген. мн. прита́нā [грч. prýtanis господар] ист. члан одбора педесеторице државних саветника који су управљали народном скупштином у старогрчким градовима.

прита̀неј, -а м, мн.-и [лат. prytaneum од грч. prytaneîon, в. притан] ист. седиште највише управне власти у старој Атини.

прита̀неум в. **прита̀неј**.

про [лат. pro] латински предлог, само у везама као што су ~ **домо суа** (в.), ~ **ет контра** (в.), ~ **примо** (в.), ~ **секундо** (в.).

про-¹ [лат. pro] као први део речи означава пристајање уз некога или нешто, у корист, на страни кога или чега (*проарајски*).

про-² [лат. pro] као први део речи означава замену или да је неко нижи по хијерархији, нпр. у именицама које означавају звање (*проконзул*).

про-3 [грч. рго́ пре, пред] као први део речи означава претходење у простору или времену, нешто што је истурено, што се догађа раније или што се односи на будућност.

про́ба, -ē ж, ген. мн. про́бā [нем. Probe од срлат. proba] 1. а. испитивање, кушање, проверавање каквоће чега (јела, пића). б. проверавање мере и кроја одевних предмета који се шију. в. испитивање садржине метала од којег се кују новци. г. испитивање правилности решења рачунског задатка или конструкције рачунским путем или цртањем. 2. вежбање, пробно извођење или приказивање (музичког или позоришног комада). ▲ **генерална ~** главна, последња вежба пре јавног извођења или приказивања. □ **ставити на пробу** (некога, нешто) изложити искушењима, проверити у стварности.

прòбабӣлан, -лна, -лно [лат. probabilis] вероватан.

пробабилӣзам, -зма м [фр. probabilisme, в. пробабилан] 1. филоз. учење по коме је свако сазнање нужно засновано само на вероватноћи. 2. у римокатоличкој теологији, језуитско становиште по коме човек без гриже савести може предузимати све оно што сматра добрим и корисним.

пробабӣлист(а), -ē м, мн. пробабӣлисти [фр. probabiliste, в. пробабилан] присталица, следбеник пробабилизма.

прòбанд, -а м, мн. прòбанди, ген. мн. прòбāндā [лат. probandus који треба да буде испробан од probare пробати] 1. онај кога треба ставити на пробу, искушеник. 2. биол. јединка на којој се спроводи експериментално истраживање карактеристичних наследних особина.

пробàнтан, -тна, -тно [лат. probans од probare, в. пробати] који доказује претпоставку, који може служити као доказ.

про́бати, прòбāм, 3. л. мн. про́бајӯ свршн. и несврш. [лат. probare доказивати, проверавати] 1. покушати (да се нешто учини). 2. а. испитивати, проверити. б. узети мало јела или пића да би му се проверио укус, (о)кушати. 2. увежбавати улоге с глумцима, музичарима и сл. пре приказивања или извођења.

проба́ција, -ē ж [лат. probatio] 1. испитивање, проверавање неког производа. 2. рел. искушеништво, време искушеништва.

пробехàрати, -хàрāм свршн. [в. бехар] процветати, процвасти.

пробиòтик, -а м, мн. пробиòтици, ген. мн. пробиòтӣкā [в. про-2, грч. biotikós животни] 1. мед. бактерија млечне киселине која учествује у варењу. 2. вет. биохемијско средство које се даје животињама уместо антибиотика ради јачања отпорности.

прòблēм, -е́ма м, мн. пробле́ми, ген. мн. пробле́мā [грч. próblēma сметња, према probállein бацати напред] а. теоретско или практично питање, задатак који треба решити; спорно питање, загонетка. б. сметња, тешкоћа. ▲ **шаховски проблем** замишљена позиција фигура на табли коју треба у задатом броју потеза довести до мата.

проблематизи́рати = **прòблематизовати** (в.)

прòблематизовати, -тизујēм и **проблематизи́рати,** проблематизи́рāм, 3. л. мн. проблематизи́рајӯ свршн. и несврш. [в. проблем] правити (од чега) проблем, поставити, постављати (нешто) као проблем.

проблемàтика, -ē ж, дат. и лок. проблемàтици [в. проблем] скуп свих проблема у одређеној области.

проблемàтичан, -чна, -чно [грч. problēmatikós] који се доводи у питање, сумњив, споран; двосмислен, загонетан.

проблѐмист(а), -ē м, мн. проблѐмисти [в. проблем] шаховски стручњак који обично није играч, а бави се проучавањем и решавањем проблема.

прòблēмскӣ, -ā, -ō [в. проблем] који се односи на проблеме. ▲ **~ шах** самостална грана шаха која се бави састављањем шаховских проблема и писањем студија.

прòбнӣ, -ā, -ō [в. проба] који је у вези с пробом, који се изводи ради пробе, који је припремљен за пробу. ▲ **~ камен** оно што служи за пробу, за проверу нечије вредности, способности; **~ балон** фиг. оно што се чини ради испитивања могућности успеха у чему (изјава у дипломатији и сл.); **~ рад** привремени радни од-

нос, обично до шест месеци, током којег се проверава да ли кандидат за запослење одговара очекивањима послодавца.

пробо̀ртати, -ā̄м свр̀ш. [мађ. borítani боловати, кубурити] одболовати, проболовати; прочамити.

пробосци́ди, пробосци́дā̄ м мн. [нлат. proboscidea од грч. proboskís сурла] зоол. сурлаши.

прồва, -ē̄ ж, ген. мн. прồвā̄ [венец. prоa, итал. prua, prora] пом. покр. предњи крај брода, прамац.

прова̀јдер, -а м [енгл. provider] фирма која преко својих компјутера обезбеђује корисницима, грађанима и фирмама, приступ неком телекомуникационом систему, најчешће Интернету.

прова̀јдинг, -а м [енгл. providing] обезбеђивање приступа неком телекомуникационом систему, најчешће Интернету.

прова̀нсā̄лскӣ, -ā̄, -ō̄ [фр. provençal од Provence Прованса, покрајина у јужној Француској] који припада Провансу, који се односи на Провансу. ▲ ~ **језик** некада самостални књижевни језик у јужној Француској, данас само наречје; **провансалска поезија** стихови песника XII и XIII века из Провансе и североисточне Шпаније који су опевали витешке и љубавне мотиве.

провенијѐнција, -ē̄ ж [нлат. provenientia, према лат. provenire потицати] извор из кога нешто проистиче или долази, место настанка, порекло.

прò̀верб, -а = **прò̀вēрбијум,** -а и **прò̀вēрбӣј,** -а м [лат. proverbium] мудра изрека, пословица.

прò̀вербијā̄лан, -лна, -лно [лат. proverbialis] пословичан, пословични.

прò̀вēрбијум и **прò̀вēрбӣј** = **прò̀верб** (в).

провидѐнција, -ē̄ ж [лат. providentia] 1. предвиђање, опрезност, опрез; брига, брижљивост. 2. (божја) заштита, промисао, провиђење.

прò̀виденцијā̄лан, -лна, -лно [в. провиденција] 1. опрезан, промишљен, брижљив, далековид. 2. који је послат од Бога; уметан, потребан, добродошао.

провӣдӯр, -у́ра м, мн. провиду́ри, ген. мн. провиду́рā̄ [итал. proveditore] ист. титула поглавара покрајине у време млетачке владавине над Далмацијом.

прò̀вӣзија, -ē̄ ж [лат. provisio предвиђање, опрез] 1. проценат од обављеног посла који се као награда за труд даје посреднику, агенту или препродавцу. ◆ **провӣзијскӣ** и **прò̀визиōнӣ.**

прò̀вӣзор, -а м, мн. -и [лат. provisor, према providere прибавити] 1. управитељ, управник (покрајине, фонда, имања, школе и сл.). 2. фармацеутско звање којим се стиче самосталност у бављењу фармацијом и управљању апотеком.

прò̀визōран, -рна, -рно [срлат. provisorius] одређен привремено, на краће време, привремен, пробни, помоћни.

провӣзōријум, -а и **провӣзōрӣј,** -а м [нлат. provisorium] привремено стање, решење из нужде које се касније замењује бољим, привремено решење.

провизо́рнōст, -ости ж [в. провизоран] особина онога што је провизорно, привременост.

провӣјант, -а м [нем. Proviant од стфр. provende] храна неопходна за живот (об. храна за војску); животне намирнице.

провӣнција, -ē̄ ж [лат. provincia] 1. подручје изван главног града, унутрашњост. 2. а. ист. у Римском Царству подручје под управом представника централне царске власти. б. покрајина, област. 3. у католичкој цркви, неколико бискупија под управом једне надбискупије. 4. фиг. културна заосталост, малограђанштина.

провинцӣ̀јā̄л, -а́ла м, мн. провинцијáли, ген. мн. провинцијáлā̄ [в. провинцијалан] поглавар једног католичког црквеног реда који има власт над неколико самостана у области.

прò̀винцијā̄лан, -лна, -лно [лат. provincialis, в. провинција] 1. који се налази, који живи у провинцији; покрајински, обласни. 2. малограђански, маловарошки, паланачки. 3. неотесан, примитиван, груб.

провинцијà̀лā̄т, -а́та м, мн. провинцијала́ти, ген. мн. провинцијала́тā̄ [срлат. provincialatus, в. провинцијал] а. служба, посао провинцијала. б. канцеларија у којој провинцијал обавља послове.

провинцијáлац, -лца, мн. провинцијáлци, ген. мн. провинцӣ̀јā̄лāцā̄ (ж. **провинцӣ̀јā̄лка,** -е, дат. и лок. провинцӣ̀јā̄лки, ген. мн. провинцӣ̀јā̄л-

кӣ) [в. провинција] становник провинције, паланчанин, малограђанин.

провинцијали̏зам, -зма м [в. провинција] 1. покрајинска, дијалекатска реч, реч која не припада књижевном језику. 2. уско, малограђанско, паланачко схватање, малограђанштина.

провинцијализи́рати (се) = **про̀винцијализовати (се)** (в.)

про̀винцијализовати (се), -ујём (се) и **провинцијализи́рати (се),** провинцијали̏зи́рам (се), 3. л. мн. провинцијализи́рају (се) сврш. и несврш. [в. провинција] (у)чинити провинцијалним, постати, постајати провинцијалан.

прови̏нцијскӣ, -а̄, -о̄ = **про̀винцијали̏нӣ,** -а̄, -о̄ [в. провинција] 1. који припада провинцији, који се односи на провинцију. 2. малограђански, паланачки.

провита̀ми̏н, -и́на м, мн. провитами́ни, ген. мн. провитами́нā [в. про-[3], витамин] физиол. супстанца у храни из које се у организму ствара витамин.

про̀вокати̏ван, -вна, -вно [нлат. provocativus, в. провокација] који провоцира, изазива, изазован, изазивачки; хушкачки, подстрекивачки.

прово̀ка̄тор, -а м, мн. -и [лат. provocator] 1. изазивач, подстрекивач, подбадач, хушкач. 2. тајни полицијски агент, помоћник тајне полиције. ◆ **прово̀ка̄торскӣ**.

провока́ција, -е̄ ж [лат. provocatio] 1. изазивање, дражење, чикање, подбадање, хушкање. 2. поступак провокатора. 3. мед. изазивање симптома неке болести у циљу дијагнозе.

провоци́рати, прово̀ци̏рам, 3. л. мн. провоци́рајӯ сврш. и несврш. [нем. provozieren од лат. provocare] 1. смишљено, злонамерно изазивати кога, чикати, зачикавати. 2. проузроковати, изазивати, довести, доводити до (чега).

прогенитӯра, -е̄ ж [лат. progenitura] 1. стварање потомства. 2. млади нараштај, потомство.

про̀ге̄рија, -е̄ ж [нлат. progeria, према про-[2], грч. géron стар] мед. ретко обољење у коме се знаци превременог старења јављају већ у раном детињству.

прогестѐро̄н, -о́на м [в. про-[3], лат. gestatio трудноћа, в. стерол] физиол. женски полни хормон који луче јајници и материца. ◆ **прогестѐро̄нскӣ**.

прогѝмна̄зија, -е̄ ж [в. про-[3], гимназија] нижа гимназија која припрема ученике за вишу гимназију.

прогна̀тија, -е̄ ж [в. про-[3], gnáthos вилица] анат. избоченост вилице (горње или доње) у односу на кости лица, код човека и примата.

прогно́за, -е̄ ж [лат. prognosis од грч. prógnōsis, в. про-[3], gnósis знање] предвиђање, предсказивање, закључивање унапред, засновано на ранијим подацима. ▲ **временска** ~ краткорочно или дугорочно предвиђање временских прилика на одређеној територији; ~ **болести** процењивање тока и исхода неке болести засновано на ранијем искуству и праћењу клиничких симптома; **спортска** ~ игра на срећу у којој се предвиђају резултати утакмица, спортска кладионица.

прогно̀зе̄р, -е́ра м, мн. прогнозе́ри, ген. мн. прогнозе́рā [в. прогноза] 1. особа која се бави прогнозом, предвиђањем, предсказивач. 2. особа која игра на спортској прогнози. ◆ **прогно̀зе̄рскӣ**.

прогнози́рати, прогно̀зи̏рам, 3. л. мн. прогнози́рајӯ сврш. и несврш. [в. прогноза] правити, израђивати прогнозу; предсказивати, наговестити, наговештавати.

прогно̀стика, -е̄ ж, дат. и лок. прогно̀стици [в. прогностички] вештина или способност предсказивања, предвиђања исхода неког стања (времена, спорта, болести и др.).

прогно̀стичар в. **прогно̀зе̄р** (1).

прогно̀стичкӣ, -а̄, -о̄ [грч. prognōstikós према prógnōsis, в. прогноза] који се односи на прогнозу, који служи прогнози. ▲ **прогностичка карта** метеор. географска карта на којој је одређеним симболима предсказан развој и особине времена на неком подручју.

про̀грам, -а м, мн. про̀грами, ген. мн. про̀гра̄мā [грч. prógramma према prográphein претходно написати] 1. план, нацрт, основа рада. 2. утврђивање начела и циљева политичке странке, министарства, владе и др. 3. а. распоред по коме ће се изводити музичка дела или друге тачке на некој приредби, представи, концерту.

б. списак учесника и тема на неком скупу. 4. а. списак емисија радија или телевизије. б. емитовање радијских или телевизијских емисија на одређеној фреквенцији (*Први ~, Други ~*). 5. списак предмета и обим њиховог изучавања током школске године, курса и сл. 6. рач. низ упутстава компјутеру за обављање одређених операција. 7. скуп онога што се производи у одређеној фабрици или индустрији.

програ̀матскӣ, -ā̄, -ō̄ [в. програм] који се односи на програм; који представља програм неке делатности.

програ̀мēр, -е́ра м, мн. програме́ри, ген. мн. програме́рā̄ [енгл. programmer] стручњак за припрему и обраду програма електронских рачунара. ◆ **програ̀мēрскӣ**.

програми́рати, програ̀мӣрām̄, 3. л. мн. програми́рајӯ свр̄ш. и несвр̄ш. [в. програмирање] 1. сачинити, направити програм за рад или деловање. 2. рач. изражавати неки проблем програмским језиком и планирати ток операција рачунара при решавању проблема.

прӧграмскӣ, -ā̄, -ō̄ [в. програм] који се тиче програма. ▲ **програмска музика** инструментална композиција која музичким средствима препричава неку легенду, књижевно дело, историјске догађаје и сл.; **програмска схема** схема радијског, телевизијског и сл. програма; утврђен распоред у програму; **~ језик** рач. вештачки језик којим човек успоставља комуникацију с рачунаром; **~ пакет** рач. компјутерска апликација која се састоји од једног или више програма намењених извођењу једне врсте посла (нпр. пакет за књиговодство).

прогредијѐнтан, -тна, -тно [лат. progrediens од progredi напредовати, в. прогрес] који напредује; **прӧгресӣван** (2) (в.).

прогреди́рати, прогрѐдӣрām̄, 3. л. мн. прогреди́рајӯ свр̄ш. и несвр̄ш. [лат. progredi, в. про-[1], gradi корачати] остваривати развој, прогрес, напредовати, разви(ја)ти се.

прӧгрес, -а м [лат. progressus, према progredi ићи напред] 1. напредак, напредовање, успех; развијање, ширење, увећавање. 2. постепен али сигуран развој који временом доноси побољшање.

прӧгресӣван, -вна, -вно [нлат. progressivus, в. прогрес] 1. који се залаже за прогрес, напредан. 2. који се постепено развија, који расте, растући. ▲ **прогресивна метода** филоз. расуђивање које се креће од општег ка посебном; **прогресивна парализа** мед. обољење мозга, врста терцијарног сифилиса; **прогресивни порез** екон. порез који расте сразмерно висини прихода који подлеже порезу; **прогресивни џез** муз. џез који експериментише с контрапунктом и ритмом.

прогрѐсија, -ѐ ж [лат. progressio] мат. низ бројева или величина које се постепено повећавају или умањују по одређеном правилу. ▲ **аритметичка ~** низ бројева у коме се сваки следећи добија додавањем истог броја; **геометријска ~** низ бројева од којих се сваки следећи добија множењем претходног сталним бројем.

прӧдекā̄н, -а м, мн. -и (ж. **прӧдекā̄нка,** дат. прӧдекā̄нки) [в. про-[2], декан] заменик или помоћник декана. ◆ **прӧдекā̄нскӣ**.

прӧдӣгијум, -а и **прӧдӣгӣј,** -а м [лат. prodigium] необична, чудна појава, чудо; чудовиште, наказа, страшило, неман.

прӧдигиō̄зан, -зна, -зно [лат. prodigiosus] чудноват, огроман, изванредан, необичан, силан.

прӧдигус, -а м, мн. -и [лат. prodigus] заст. расипник, раскалашник.

прӧдика в. **прѐдика**.

про дӧмо [лат. pro domo] за кућу. □ **про дӧмо сӯа** (лат. pro domo sua) за своју кућу, за себе, у сопствену корист.

прӧдром, -а м, мн. прӧдроми, ген. мн. прӧдрō̄мā̄ [грч. pródromos који трчи испред] мед. први симптом неке болести, предзнак.

прӧдуковати, -кујēм свр̄ш. и несвр̄ш. [лат. producere] 1. производити, правити, стварати. 2. давати, доносити плод; плодити се, оплођавати се.

прӧдукт, -а м, мн. прӧдукти, ген. мн. прӧдукā̄тā̄ [лат. productum] 1. производ, творевина, израђевина. 2. последица, резултат. 3. мат. износ који се добије множењем, производ.

прӧдуктӣван, -вна, -вно [срлат. productivus] 1. који производи, ствара; плодан, родан. 2. лингв.

који даје могућности за стварање нових речи; од кога се и данас праве нови облици (~ *суфикс*).

продукти́вно̄ст, -ости ж [нлат. productivitas, в. продуктиван] способност, могућност производења, плодност, стваралачка делатност.

про̀дуктно̄, -а̄, -о̄ [в. продукт] који се односи на продукте, производни. ▲ **продуктна берза** берза на којој се тргује одређеним пољопривредним и индустријским производима или прерађевинама.

проду̀кција, -е̄ ж [лат. productio] 1. производња, израда. 2. оно што је произведено; стваралаштво. 3. организација, финансирање и избор сарадника у снимању филмова или радио-телевизијских емисија.

про̀дукцио̄нӣ, -а̄, -о̄ [в. продукција] производни.

проду̀цент, -а м, мн. проду̀центи, ген. мн. проду̀ценāтā [нем. Produzent, в. продуцирати] установа или појединац који организује и евентуално финансира производњу филма, позоришног комада, радио-телевизијске емисије и сл. ▲ **музички ~** онај који организује производњу носача звука и одређује концепцију музичке продукције. ◆ **продуцѐнтскӣ**.

продуци́рати, проду̀цӣрā̄м, 3. л. мн. продуци́рајӯ сврш. и несврш. [нем. produzieren од лат. producere] 1. производити, произвести, израђивати. 2. организовати продукцију, снимање (филма, радио-телевизијске емисије). 3. показивати, износити на видело, излагати.

проеглѐнисати, -ишē̄м сврш. [в. еглен, еглењисати] заст. провести време у разговору, попричати.

проѐдрија, -е̄ ж [грч. proedría, в. про-[3], hédra седиште] ист. први ред седишта у античком грчком позоришту, резервисан за угледне људе.

про̀е̄мијум, -а и **про̀е̄мӣј,** -а м [лат. prooemium од грч. prooímion] увод у неки говор или песму, уводна реч, предговор.

проѐнзӣм, -и́ма м [в. про-[3], ензим] хем. супстанца од које у организму настаје ензим.

проеса́пити, проѐса̄пӣм сврш. [тур. hesab, hesap од ар. ḥisāb рачун] заст. добро промислити, размислити; испланирати, прорачунати.

про̀ ет ко̀нтра [лат. pro et contra] за и против.

про́за, -е̄ ж [нем. Prosa од лат. (oratio) pro(r)sa директан (говор)] 1. књижевност писана без поделе на стихове, ограничавања римом или ритмом (супр. **по̀е̄зија**); тако написан књижевни текст. 2. фиг. сувопарност, једноличност; одсуство песничког и узвишеног.

прозаи́зам, -зма м [фр. prosaïsme, в. проза] сувопарност у изражавању, једноличност, прозаичност.

прозаизи́рати в. **прозаѝзовати** (в.)

прозаѝзовати, -ујē̄м и **прозаизи́рати**, прозаѝзӣрā̄м, 3. л. мн. прозаизи́рајӯ сврш. и несврш. [в. проза] 1. писати прозним начином изражавања. 2. чинити, учинити нешто сувопарним, једноличним, обичним.

прозаѝк, -а м, мн. прозаѝци, ген. мн. прозаѝкā̄ [нем. Prosaiker, в. прозаичан] 1. писац прозног дела. 2. онај који је сувопаран, незаинтересован за узвишено и лепо, непоетичан.

прозаѝст(а) в. **прозаѝк**.

прозаѝчан, -чна, -чно [нлат. prosaicus, в. проза] 1. написан прозним стилом, без поезије. 2. сувопаран, свакидашњи, обичан, плитак.

прозаѝчар в. **прозаѝк**.

прозаѝчно̄ст, -ости ж [в. прозаичан] својство онога што је прозаично; недостатак поезије, сувопарност, плиткост.

прозѐлӣт, -и́та м, мн. прозели́ти, ген. мн. прозели́тā̄ (ж. **прозѐлиткиња,** -е̄) [грч. prosélytos дошљак, придошлица] 1. онај који је прешао у другу веру, обраћеник. 2. фиг. онај који је променио странку или мишљење, који се придружио неком покрету. ◆ **прозѐлӣтскӣ**.

прозелити́зам, -зма м [в. прозелит] упорно, ревносно настојање да се припадник неке друге вере преобрати у своју веру, односно да се придобије за своју идеологију.

прозѐнхӣм, -и́ма м [нлат. prosenchyma, према грч. pros- испред, ка, уп. паренхим] бот. тврдо, отпорно биљно ткиво код кога је ћелијска опна постала дрвенаста а ћелије издужене, тако да својим врховима залазе једна у другу (нпр. код лана).

Прозерпи́на, -е̄ ж [лат. Proserpina] митол. латински назив за Персефону (в.). 2. астрон. име планетоида откривеног 1853. год.

прозоде́ма, -ē ж и **прозо̀дēм,** -е́ма м [в. прозодија, (фон)ема или (морф)ема] лингв. најмања јединица у прозодији датог језика.

прòзо̄дија, -ē ж [лат. prosodia од грч. prosōidía, од prós испред, ка и ōidḗ певање] фон. 1. књиж. део метрике који се бави правилима о акценту, о дужини и краткоћи слогова. 2. лингв. део фонологије који проучава оне гласовне појаве које се не могу обухватити рашчлањивањем на фонеме (акценат, интонација, квантитет). ◆ **прозо̀дијскӣ.**

прозопогра̀фија, -ē ж [в. прозопо-, -графија] 1. опис физичких и карактерних црта личности. 2. списак особа које припадају одређеном кругу. 3. збирка портрета славних личности.

прозополѐпсија, -ē ж [в. прозопо-, грч. lḗpsis хватање] одгонетање карактера из црта нечијег лица.

прозопопе́ја, -ē ж [в. прозопо-, грч. poieîn чинити] ретор. стилска фигура којом се нечем неживом приписују особине живог, персонификација.

прозопоплѐгија, -ē ж [в. прозопо-, грч. plēgḗ ударац] мед. одузетост нерава на лицу, одузетост лица.

прозопо- (просопо-) [грч. prósōpon лице, особа] као први део речи показује да се реч односи на лице или на особу.

прозопоспа̀зам, -зма м [в. прозопо-, спазам] мед. грчење образа, грч у лицу.

прозопосхи́за, -ē ж [в. прозопо-, грч. schísis расцеп] мед. ожиљак на лицу.

прòјек(а)т, -кта м, мн. прòјекти, ген. мн. прòјекāтā [лат. proiectum од proiicere бацити напред, пружити] 1. разрађен план, нацрт, скица. 2. претходни текст, нацрт неког списа, закона и сл. 3. целовит научни, технички, привредни, политички или образовни подухват који захтева сарадњу већег броја људи и који се мора остварити у задатом року. ◆ **прòјектнӣ.**

прòјектант, -а м, мн. прòјектанти, ген. мн. прòјектанāтā [нлат. proiectans, в. пројект] израђивач, састављач пројекта, плана, нацрта. ◆ **прòјектàнтскӣ.**

прòјектӣван, -вна, -вно [нлат. proiectivus према proiicere, в. пројекција] који је подложан пројекцији; који настаје пројекцијом. ▲ **пројективна геометрија** део геометрије који проучава својства просторних облика пројектованих на раван.

прòјектӣл, -и́ла м, мн. пројекти́ли, ген. мн. пројекти́лā [нем. Projektil од нлат. proiectile, према лат. proiicere избацити] свако тело избачено у простор; зрно (метак, граната, торпедо итд.) избачено из ватреног оружја, хитац.

прòјектовати, -ујēм сврш. и несврш. [лат. proiectare према proiectum, в. пројек(а)т] 1. израдити, сачинити пројекат, план, нацрт. 2. заснивати, планирати, испланирати.

прòјектор, -а м, мн. -и [нлат. proiector према proiicere, в. пројицирати] 1. оптички инструмент за пројектовање слика на платну. 2. в. **рѐфлектор.** ▲ **кино-пројектор** апарат за пројектовање филмске слике у биоскопу, уз истовремено репродуковање звука.

прòјекција, -ē ж [лат. proiectio према proiicere бацати (на)пред] 1. физ. бацање, избацивање неког тела. 2. мат. представљање привидног положаја или облика неког предмета пресликавањем његових тачака у раван. 3. слика бачена светлосним зрацима на екран или неку другу површину. 4. псих. приписивање спољном свету потиснутог садржаја из сфере несвесног; откривање својих скривених жеља и склоности код других. 5. идеја, замисао о нечем још нестварeном.

прòјекцио̄нӣ, -а̄, -о̄ [в. пројекција] који се односи на пројекцију; који служи за пројекцију.

пројици́рати, пројӣцӣра̄м, 3. л. мн. пројици́рајӯ сврш. и несврш. [лат. proiicere бацити (на)пред] 1. помоћу пројектора бацати, бацити слику на платно. 2. мат. приказати слику предмета у равни. 3. псих. имати искривљен доживљај стварности због несвесног деловања механизма психичке пројекције.

прока̀ӣн, -и́на м [в. про-[2], (ко)каин] фарм. синтетички локални анестетик, мање шкодљив од кокаина, новокаин. ◆ **прока̀ӣнскӣ.**

проканцѐлāр, -а́ра м [нлат. procancellarius, в. про-[2], канцелар] заменик канцелара.

прокарио̀ти, прокарио̀тā м мн. [в. про-[3], грч. káryon језгро] биол. нижи организми чије ћелије немају оформљено једро. ◆ **прокарио̀тскӣ**.

прокаталѐпса, -ē ж [грч. prokatálēpsis, према prokatalambánein грабити пре других, претећи] 1. ретор. вештина античких говорника да предвиде и унапред побију приговоре евентуалних противника. 2. прав. прелазак с тачака оптужбе на тачке које говоре у прилог оптуженога.

проки́мен, -а м [грч. prokeímenon оно што лежи (на)пред, према prokeístha лежати испред] рел. кратак стих, об. из Давидових псалама, који се пева пре читања јеванђеља у православној цркви.

прò̀кламатӣван, -вна, -вно [в. прокламовати] који служи као прокламација, који има својства прокламације.

прокламáција, -ē̄ ж [лат. proclamatio] 1. свечано објављивање, проглашење. 2. проглас, објава, обзнана, обнародовање, објављивање.

прò̀кламовати, -ујēм сврш. и несврш. [лат. proclamare] огласити, прогласити, објавити, обзнанити, обнародовати.

проклӣтика, -ē̄ ж, дат. и лок. проклӣтици [нлат. procliticus од грч. proklínein нагињати напред] грам. реч без нагласка која се у изговору наслања на следећу наглашену реч с којом чини изговорну целину (нпр. предлог *на* у споју *на крову*). ◆ **проклӣтичкӣ**.

прò̀конзул, -а м, мн. -и [лат. proconsul, в. про-[2], конзул] 1. ист. бивши конзул и претор код Римљана који је, по истеку свог службовања, постајао војни заповедник у некој провинцији. 2. ист. цивилни комесар војних јединица у доба Француске револуције. 3. палеонт. врста афричког мајмуна из миоцена, вероватан предак човеколиких мајмуна, *Proconsul africanus*. ◆ **прò̀конзулскӣ**.

прокрастинáција, -ē̄ [лат. procrastinatio] одлагање од једног дана до другог.

прокрèатор, -а м, мн. -и [лат. procreator, према procreare створити] отац, родитељ.

прокреáција, -ē̄ ж [лат. procreatio] рађање, стварање потомства.

Прò̀круст, -а м [грч. Prokroústēs, растезач] митол. надимак разбојника из Атике који је хватао путнике, стављао их у своју постељу, па одсецао ноге онима који су били дужи од ње, а оне који су били краћи растезао док не умру. ▯ **Прокрустова постеља** фиг. насилно прилагођавање, трпање кога или чега у постојећи модел или шему.

проксенетӣзам, -зма м [грч. proxenétes подводач] трговина белим робљем; подвођење.

проксѐнија, -ē̄ ж [грч. proxenía према proxeneín угостити] ист. код старих Грка, државно гостопримство које је припадало изасланику, угледној личности или владаоцу стране државе.

прò̀кси, -ија м [енгл. proxy] рач. жарг. 1. сервер који усмерава трансмисионе пакете на одговарајућа одредишта. 2. сервер који омогућава приступ фајловима других сервера.

проксимӣтēт, -е́та м [лат. proximitas према proximus најближи] близина, суседство; блискост, блиско сродство.

прокт-, прокто- [грч. prōktós задње црево] као први део сложеница показује да се реч односи на завршни део дебелог црева, ректум.

проктàлгија, -ē̄ ж [в. прокт-, в. -алгија] мед. бол у задњем цреву, бол у чмару.

проктӣтис, -а м [в. прокт-, в. -итис] мед. упала слузокоже завршног дела дебелог црева.

проктò̀лог, -а м, мн. проктò̀лози, ген. мн. проктò̀лōгā [в. прокто-, в. -лог] мед. лекар специјалиста за проктологију.

проктолò̀гија, -ē̄ ж [в. прокто-, в. -логија] медицинска специјалност која се бави лечењем болести задњег црева и чмара. ◆ **проктò̀лошкӣ**.

прокторàгија, -ē̄ ж [в. прокто-, в. (хемо)рагија] мед. крварење из чмара или задњег црева.

прò̀ктоскоп, -а м, мн. -и [в. прокто-, в. -скоп] мед. инструмент за преглед задњег црева кроз анални отвор.

проктоскò̀пија, -ē̄ ж [в. прокто-, в. -скопија] мед. преглед, испитивање чмара или задњег црева помоћу проктоскопа.

прò̀кула (прò̀кулица) в. **брò̀кула**.

прокýра, -ē̄ ж [нлат. procura] 1. писано трговачко пуномоћје којим неко овлашћује проку-

ристу (1) да га заступа. 2. награда за посредовање у неком послу.

прокȕрāтор, -а м, мн. -и [лат. procurator, према procurare старати се о чему] 1. ист. високи чиновник у старом Риму који је управљао државним приходима. 2. прав. пуномоћник, опуномоћеник, правни заступник. 3. у неким земљама управитељ имања. ◆ **прокȕрāторскӣ.**

прокуратȕра, -ē ж [итал. procuratura] 1. вођење послова прокуратора. 2. јавно тужилаштво.

прокȕрист(а), -ē м, мн. прокȕристи [нем. Prokurist, в. прокура] 1. трг. онај који добија пуномоћје да за некога закључује трговачке послове. 2. пословођа који је овлашћен од правног лица да га заступа у судским споровима.

пролаби́рати, пролàбӣрām, 3. л. мн. пролаби́рајӯ свр̀ш. и несвр̀ш. [лат. prolabi испасти] мед. испасти, спустити се, спуштати се (о органу или неком његовом делу).

пр̀олапс, -а м [лат. prolapsus према prolabi, в. пролабирати] мед. испадање, спуштање, спуштеност органа или дела органа (желуца, дебелог црева, материце и др.) из простора где се нормално налази.

пролѐгāт, -а́та м, мн. пролега́ти, ген. мн. пролега́тā [нлат. prolegatus] ист. папски намесник у једној покрајини некадашње црквене (папске) државе.

пролегò̀мена, -ā с мн. [грч. prolegómena, мн. од prolegómenon, према prolégein рећи унапред] уводне напомене научног дела, предговор неком већем делу; припремна предавања (на универзитетима и високим школама).

пр̀олепса, -ē и **пролѐпса,** -ē ж [грч. prólēpsis захватање унапред] 1. одговарање унапред на напомене или приговоре за које говорник претпоставља да би се могли учинити. 2. ретор. фигура у којој се будући догађај антиципира као да се већ догодио. 3. грам. антиципација субјекта споредне реченице у претходној, главној (*Све је добро што се добро сврши*). 4. мед. превремено наступање неке болести.

пролѐптичан, -чна, -чно [грч. prolēptikós, в. пролепса] пренагљен, преран.

пролетаризá̀ција, -ē ж (непр. **пролетеризá̀ција**) [в. пролеријат] повећање, нарастање пролетерског становништва; западање у стање пролетера, осиромашење.

пр̀олетаризовати, -ујēм (непр. **пр̀олетеризовати**) свр̀ш. и несвр̀ш. [в. пролеријат] учинити пролетером, осиромашити, обескућити.

пролетарȉја̀т, -а́та м (непр. **пролетерȉја̀т**) [фр. prolétariat од лат. proletarius, в. пролетер] 1. у капитализму, класа пролетера. 2. најнижа класа слободних грађана у старом римском друштву.

пролѐтēр, -е́ра м, мн. пролете́ри, ген. мн. пролете́рā [фр. prolétaire од лат. proletarius грађанин који нема ништа осим потомства (proles)] 1. најамни радник у капиталистичком друштву, који не поседује никаква средства за производњу него живи од продаје своје радне снаге. 2. грађанин најнижег реда у старом Риму који је живео на рачун државе и рађао децу. ◆ **пролѐтēрскӣ.**

пр̀олеткулт, -а м [рус. пролеткульт, скр. од пролетарская культура] ист. масовни покрет у Русији 1917–1922. који је тежио да створи посебну пролетерску културу, одбацујући све што тој култури не одговара.

пр̀оликсан, -сна, -сно [лат. prolixus] дугачак, опширан, развучен.

пролифера́ција, -ē ж [фр. prolifération, в. пролиферирати] 1. биол. умножавање појединих састојака ћелијског ткива, множење ћелија деобом. 2. пол. ширење нуклеарног оружја на земље које га немају.

пролифери́рати, пролифѐрӣрām, 3. л. мн. пролифери́рајӯ несвр̀ш. [фр. proliférer од лат. prolifer плодоносан од proles потомство, ferre носити] ширити се, умножавати се, клијати, бујати.

пр̀олог, -а м, мн. пр̀олози, ген. мн. пр̀ōлōгā [грч. prólogos, в. про-[3], -лог] 1. први део античке драме који се приказивао пре појаве хора с циљем да слушаоце уведе у драмску радњу. 2. уводни текст у сценском или оперском делу. 3. глумац који говори пролог. 4. први, уводни део чега, најава. 5. црквени зборник кратких списатељских житија и поука распоређених по месецима и данима.

пролонга́ција, -ē ж [лат. prolongatio, према longus далек, дуг] прав. продужавање, продужење (уговора, менице).

пролонги́рати, пролòнгӣрām, 3. л. мн. пролонги́рајӯ свршн. и несврш. [лат. prolongare] 1. прав. продужити, продужавати рок или важност чега. 2. ~ **се** продуживати се, одуговлачити.

промèмо̄рија, -ē ж [лат. pro memoria за сећање] спис који подсећа на некога или нешто, подсетник, об. упућен вишим органима власти.

промена́да, -ē ж [фр. promenade, према promener шетати] 1. шетња, шетање. 2. шеталиште.

про̀менāдни, -ā, -ō [в. промена̀да] који се односи на променаду, шеталачки, шеталишни. ▲ ~ **концерт** концерт озбиљне музике лакшег, забавног карактера.

промèса, -ē ж [итал. promessa обећање] 1. признаница, писмена обавеза да ће се у одређеном року извршити плаћање. 2. обвезница, меница.

Промèтēј, -éја м [грч. Promētheús] митол. по грчкој легенди, титан који је украо ватру од богова и донео је људима; за казну Зевс га је приковао за једну стену на Кавказу, где му је орао сваког дана кљувао џигерицу; ослободио га Херкул.

промèтēјскӣ, -ā, -ō [в. Прометеј] 1. који је попут Прометеја, као Прометеј, доносилац новог. 2. који пати као оковани Прометеј, који одолева свим потешкоћама, пркосан, несаломив. ▯ **прометејска ватра** фиг. светлост слободе, напретка, изазова постојећем поретку; стваралачки жар, таленат, надареност.

про̀мēтијум, -а и **про̀мēтӣј,** -а м [нлат. promethium, в. Прометеј] хем. радиоактивни хемијски елемент који не постоји у природи, први пут добијен 1945. године, симбол Pm, атомски број 61, припада групи ретких земаља.

про̀мил, -а м, мн. про̀мили, ген. мн. про̀мӣлā [лат. pro mille кроз хиљаду] хиљадити део неке целине, са знаком ‰.

проминèнтан, -тна, -тно [лат. prominens од prominēre издизати се] истакнут, признат, угледан, водећи.

проминèнтнōст, -ости ж особина онога који је проминентан, истакнутост, важност, углед.

проминèнција, -ē ж [лат. prominentia] 1. в. **проминèнтнōст**. 2. испупчење, избочина.

промискуи́тēт, -е́та м [срлат. promiscuitas према лат. promiscuus измешан] 1. псих. секс. слободно полно општење уз честе некритичне измене партнера. 2. антроп. полно општење мушкарца са свим женама истог племена (код примитивних народа). 3. мешавина, помешаност, збрка.

про̀мискуитēтан, -тна, -тно [в. промискуитет] 1. псих. секс. који често и некритично мења сексуалне партнере. 2. антроп. који полно општи са свим женама једног племена или рода. 3. који је мешовит, помешан, заједнички.

про̀мисо̄ран, -рна, -рно [нлат. promissorius од лат. promittere обећати] који обећава, који има вредност обећања.

промòвисати, -ишēм свршн. и несврш. [лат. promovere] 1. унапредити, доћи на виши степен; на универзитетима: доделити коме титулу доктора наука, унапредити кога у више научно звање. 2. свечано обележити објављивање нове књиге, диска, појаву новог производа и сл.

промòтēр, -е́ра м [нлат. promotor, в. промоција] в. **про̀мōтор** (2).

про̀мотӣван, -вна, -вно [енгл. promotive, в. промоција] који се односи на промоцију, који припада промоцији. ▲ **промотивна продаја** аукцијска продаја праћена промоцијом.

про̀мōтор, -а м, мн. -и [нлат. promotor, в. промоција] 1. унапређивач, покретач, зачетник, иницијатор. 2. декан факултета који званично производи кога у звање доктора наука. 3. хем. супстанца која повећава каталитичку моћ катализатора.

про̀мōција, -ē ж [лат. promotio] 1. унапређење у виши чин или у више звање. 2. јавно и свечано признање титуле доктора наука. 3. прво представљање књиге, диска, производа и сл. 4. скуп маркетиншких активности неког произвођача којима упознаје и обезбеђује тржиште за свој нови производ.

про̀мптан, -тна, -тно [лат. promptus спреман, припрaван, према promere извући, изнети] 1. на који се не чека, хитар, спреман, брз (*прòмптна реакција*). 2. који се одмах плаћа у

готовом новцу. 3. фиг. довитљив, досетљив, сналажљив.

прòмптно прил. [в. промптан] 1. хитро, брзо, спремно. 2. (о начину плаћања) без одлагања, у готовом новцу. 3. довитљиво, досетљиво, оштроумно.

прòмптнōст, -ости ж [в. промптан] особина онога што је промптно.

промȕлгā̀тор, -а, мн. -и [лат. promulgator] обзнањивач, објављивач.

промулга́ција, -ē ж [лат. promulgatio, в. промулгирати] обнародовање, објављивање, проглашавање неког државног акта.

промулги́рати, промȕлгӣрām, 3. л. мн. промулги́рајӯ свршен. [лат. promulgare] прогласити, објавити, обзнанити, обнародовати.

промухà̀бетити, -ӣм свршен. [в. мухабет, мехабет] покр. обавити пријатељски разговор, пријатељски поразговарати.

прòнаос, -а м, мн. -и [грч. prónāos, в. про-[3], naós храм] архит. трем, предворје античког храма.

прòнā̀тор, -а м, мн. -и [нлат. pronator] анат. мишић који окреће руку напред, обртач.

прона́ција, -ē ж [нлат. pronatio, према лат. pronare сагнути се] анат. 1. окретање надлактице тако да је шака дланом према доле. 2. покрет стопала при коме се спољни руб подиже а унутрашњи спушта.

прòнија, -ē ж [грч. prónoia] ист. у средњовековној Србији, имање које су за нарочите заслуге добијали војници или духовна лица да се од њега издржавају, без права својине.

пронȉ̄јār, -а́ра м, мн. пронија́ри, ген. мн. пронија́рā [в. пронија] ист. човек који је добио пронију, уживалац проније.

прòномен, -а м, мн. -и [лат. pronomen] грам. заменица.

прòноминā̀лан, -лна, -лно [лат. pronominalis] који се односи на заменице, заменички.

прономинализа́ција, -ē ж [в. прономиналан] грам. употреба заменице у реченици наместо именице или именичке синтагме.

пронȍнсӣран, -а, -о [фр. prononcé] недвосмислен, јако изражен, изразит.

пронунцијамѐнто, -мѐнта м [шп. pronunciamiento] пол. у Шпанији и Латинској Америци, војнички устанак у циљу политичког преврата, војнички пуч.

пронунција́ција, -ē ж [лат. pronuntiatio према pronuntiare изговарати] начин изговарања, изговор, артикулација.

пропā̀гā̄нда, -ē и **пропагà̀нда,** -ē ж [лат. propaganda, скраћењем назива папске институције De propaganda fide (За ширење вере), према лат. propagare раширити, распространити] 1. планско ширење идеја, уверења (политичких, религиозних и др.) ради придобијања јавног мњења. 2. рекламирање, реклама.

пропагà̀ндист(а), -ē м, мн. пропагà̀ндисти [нем. Propagandist, в. пропаганда] човек који се бави пропагандом, стручњак за пропаганду. ◆ **пропагандȉстичкӣ**.

пропā̀гā̄ндни, -ā̄, -ō̄ и **пропагà̀ндни,** -ā̄, -ō̄ [в. пропаганда] који се односи на пропаганду, који је у вези са пропагандом; рекламни. ▲ **економско-пропагандни програм (ЕПП)** реклама на радију и телевизији.

пропā̀гā̄тор, -а м, мн. -и [лат. propagator, в. пропагирати] човек који се бави пропагирањем, ширењем идеја, ставова, мишљења и сл.

пропаги́рати, пропā̀гӣрām, 3. л. мн. пропаги́рајӯ несврш. [лат. propagare] 1. вршити пропаганду, ширити, распростирати идеје, обавештавати јавност о чему. 2. правити рекламу, рекламирати.

прòпān, -а́на м [в. про-[2], грч. rîon мастан] хем. безбојни угљоводоник који се налази у сировој нафти и земном гасу, а користи се као гориво у домаћинству, за погон мотора, расвету и сл.

прòпарокситона, -ē ж [в. про-[3], грч. paroxýtonon] фон. 1. у грчкој граматици, реч са оштрим акцентом (акутом) на претпоследњем слогу. 2. реч наглашена на претпоследњем слогу; уп. **ȍкситона, пā̀рокситона**.

прòп-ā̂рт, -а м [в. пропаганда, енгл. art од лат. ars уметност] рекламна уметност, вештина рекламирања.

пропедѐвтика, -ē ж, дат. и лок. пропедѐвтици = **пропедеȕтика,** -ē ж, дат. и лок. пропедеȕтици [нем. Propädeutik, од грч. propaideúein претход-

но поучавати] знање које служи као увод и припрема у неку науку, припремна обука, припремна настава.

пропедѐвтичкӣ, -ā̄, -ō̄ = **пропедеу̀тичкӣ,** -ā̄, -ō̄ [в. пропедевтика] који служи као увод и припрема у неку науку, припремни.

пропѐлер, -а и **пропѐлӗр,** -а м, мн. -и [енгл. propeller, према лат. propellere терати напред] бродски завртањ за покретање бродова; ваздушни завртањ за покретање авиона, хеликоптера и других летелица, састављен од две, три или четири лопатице које су причвршћене на оси, елиса.

пропеле́рац, -рца м, пропеле́рци, ген. мн. пропѐлѐрāцā [в. пропелер] фам. авион који покреће пропелер; супр. **мла̑зњак** (в.).

прописпомѐнон, -а м [грч. prosperispṓmenon] у грчкој граматици, реч са дугим акцентом на претпоследњем слогу.

пропиле́ји, пропиле́ја м. мн. [грч. prorýlaia улаз у атински Акропољ, с мн. од prorýlaios, в. про-[3], rýlē̄ врата] 1. раскошан улаз, предворје у неку велику грађевину. 2. списи који служе као увод у разумевање чега, нпр. уметничких збирки.

пропози́ција, -ē̄ ж [лат. propositio стављање напред, предлагање] 1. предлог, предлагање, понуда. 2. лог. став, тврдња, суд. 3. наум, накана, намера, план. 4. мн. сви услови предвиђени за неко спортско такмичење, прописи.

прӑ̀полис, -а и **прӑ̀полис,** -а м [грч. própolis] смоласта материја којом пчеле затварају рупице на кошници, а која због својих лековитих својстава налази примену у медицини и козметици.

пропо̀нент, -а м, мн. пропо̀ненти, ген. мн. пропо̀ненāтā [лат. proponens од proponere предложити] подносилац предлога, предлагач.

пропони́рати = **прӑ̀поновати** (в.)

прӑ̀поновати, -ујēм = **пропони́рати,** пропо̀ни̏рāм, 3. л. мн. пропони́рајӯ свршн. и несврш. [лат. proponere] предлагати, предложити, ставити на дискусију.

пропо̀рција, -ē̄ и **пропо́рција,** -ē̄ ж [лат. proportio] међусобна једнакост делова према целини, размер, сразмера.

прӑ̀попорционā̀лан, -лна, -лно [лат. proportionalis] 1. који има правилан однос делова према целини, који стоји у некој сразмери, сразмеран. 2. мат. (о броју) који се налази у одређеном односу према неком другом броју. ▲ **директно ~** који расте када нека друга величина расте, а опада кад она опада; **обрнуто ~** који опада кад нека друга величина расте и обрнуто; **пропорционални изборни систем** изборни систем у коме је број добијених мандата сразмеран укупном броју добијених гласова; **пропорционални порез** порез који се плаћа у фиксном постотку, независно од висине дохотка.

пропорционалӣтēт, -е́та м = **пропорциона́лнӧст,** -ости ж [нлат. proportionalitas, в. пропорционалан] сразмерност, једнакост односа.

пропорцио̀нисати, -ишēм свршн. и несврш. [фр. proportionner према proportion, в. пропорција] довести, доводити у сразмеру, (у)чинити сразмерним, ускладити.

пропо̀ста, -ē̄ ж, ген. мн. пропо̀стā [итал. proposta предлог] муз. тема од које се полази у контрапунтским композицијама, посебно у канону и фуги.

прӑ̀попретор, -а м, мн.-и [лат. proprraetor од pro praetore за претора] ист. у старој римској држави, бивши претор који управља једном провинцијом, покрајином.

про прӣмо [лат. pro primo] у првом реду, пре свега, најпре.

прӑ̀поприоцептӣван, -вна, -вно [лат. proprius властити, в. (ре)цептиван] физиол. који настаје од надражаја унутар самог тела, односно одређеног органа.

прӑ̀поприоцептор, -а м, мн. -и [лат. proprius властити, в. (ре)цептор] физиол. рецептор у мишићима, зглобовима и тетивама који прима надражаје из унутрашњости тела.

пропу̀гна̑тор, -а м [лат. propugnator према propugnare борити се за нешто] поборник, заступник чега.

прӑ̀пулзӣван, -вна, -вно [лат. propulsus потеран од propellere потерати] који тера, који гура напред, погонски.

пропу̀лзија, -ē ж [нлат. propulsio, в. пропулзиван] погонска сила потребна за покретање неког тела.

прòпулзор, -а м, мн. -и [нлат. propulsor, в. пропулзиван] направа која изазива пропулзију (елиса, пропелер).

прòректор, -а м, мн. -и [нлат. prorector, в. про-[2], ректор] помоћник или заменик ректора на универзитету. ◆ **прòректорскӣ**.

прòрогатӣван, -вна, -вно [лат. prorogativus] који одлаже, одгађа, којим се нешто одлаже, одгађа.

пророга́ција, -ē ж [лат. prorogatio, према prorogare одложити] одлагање, одгађање, продужење неког рока.

пророги́рати, прòрогѝрām, 3. л. мн. пророги́рајӯ свршн. и несврш. [лат. prorogare] одложити, одлагати, одгодити, одгађати (нпр. скупштинске расправе, судска рочишта); продужити рок (нпр. менице).

просѐдē, -èа м (уоб. **проседē**) [фр. procédé] поступак, процедура; индивидуални стваралачки метод неког уметника или уобичајени поступак у некој грани уметности.

прòсектор, -а м, мн. -и [лат. prosector, в. просектура] 1. мед. помоћник професора анатомије који, под његовим надзором, сецира лешеве. 2. лекар који врши обдукцију.

просекту́ра, -ē ж [лат. prosectura, према лат. prosecare одсећи, распорити] установа на медицинском факултету или при великим болницама у којој се сецирају лешеви (обично на вежбама из анатомије).

про секу̀ндо [лат. pro secundo] као друго, на другом месту; уп. **про прӣмо**.

прòсекутӣв, -а м [в. просекутиван] грам. назив за инструментал у значењу кретања по простору (нпр. идем *улицом*) или за одговарајући падеж у другим, пре свега угро-финским језицима. ◆ **прòсекутӣвнӣ**.

просѐкӯтор, -а м, мн. -и [нлат. prosecutor] прав. судски гонилац, тужилац.

просеку́ција, -ē ж [лат. prosecutio] прав. судско гоњење, оптужба.

просѐлӣт в. **прозѐлӣт**.

прòсеминā́р, -а и **просемѝнāр,** -а́ра м [в. про-[3], семинар] семинар за студенте почетнике на универзитету, у коме се они оспособљавају за касније самосталан рад у семинару, предсеминар.

просилогѝзам, -зма м [в. про-[3], силогизам] лог. силогизам чији је закључак премиса касније, евентуално коначном закључку.

прòсит узв. [лат. prosit нека буде корисно] на здравље, у здравље, живели! (при испијању пића).

проскѝнеза, -ē ж [грч. proskýnēsis према proskýnein клањати се] ист. у старом веку, падање ничице пред владаром, метанисање, знак поштовања некога као божанства.

проскомѝдија, -ē ж [грч. proskomidḗ, од грч. prós ка, према komidḗ приношење, предавање] 1. у православној цркви, припремање часних дарова (хлеба и вина) за причешће. 2. удубљење на олтару у коме се припрема причешће.

прòскрибовати, -ујēм сврш. и несврш. [лат. proscribere] 1. ставити, стављати ван закона (об. политичке противнике); ставити на списак за ликвидацију. 2. јавно жигосати, бојкотовати. 3. забранити.

прòскриптӣван, -вна, -вно [нлат. proscriptivus, в. проскрипција] 1. који ставља ван закона, који лишава кога законске заштите. 2. који јавно жигоше, бојкотује. 3. којим се нешто забрањује.

проскрѝпција, -ē ж [лат. proscriptio] 1. ист. у старом Риму, јавна осуда за преступ, уз конфискацију имовине и казну смрћу или прогонство. 2. јавно жигосање, бојкотовање. 3. забрана.

проску́ра в. **прòсфора**.

прòсōдија в. **прòзōдија**.

просопо- в. **прозопо-**.

прòспекат в. **прòспект**.

прòспект, -а м, мн. прòспекти, ген. мн. прòспекāтā [лат. prospectus] 1. штампани летак или књижица с подацима о неком производу, путовању, летовалишту итд., у циљу пропаганде. 2. нацрт, план неког здања, улице, трга и сл. 3. (у Русији) широка улица, авенија, булевар. 4.

позор. кулиса у дубини позорнице као привидно продужење сценске слике.

прòспектȉван, -вна, -вно [лат. prospectivus према prospicere гледати напред] 1. који предвиђа шта ће се у будућности десити. 2. који се очекује, будући, предвидив.

прòспектор, -а м, мн. -и [лат. prospector, в. проспекција] онај који испитује састав земљишта, који се стручно бави истраживањем и проналажењем руда (посебно злата).

проспѐкција, -ē ж [лат. prospectio, в. про-[2], spicere гледати] испитивање земљишта у циљу тражења руда или минерала.

проспери́рати, проспѐрӣрām, 3. л. мн. проспери́рајӯ сврш. и несврш. [лат. prosperare усрећити] напредовати, развијати се, развити се, успевати; успешно се развијати, цветати.

проспери́тēт, -е́та м [лат. prosperitas] напредак, напредовање; економски успех, благостање.

прòсперитēтан, -тна, -тно [в. просперитет] који ужива просперитет, који се повољно развија, успешан, напредан.

простагланди́ни, простагланди́нā м мн. [в. простата, лат. glans жир, жлезда] физиол. супстанце које се јављају у разним органима сисара (први пут изоловане из простате), а делују слично хормонима.

проста́за, -ē ж [грч. próstasis] архит. ист. део старе грчке куће, просторија отворена према дворишту.

прòстата, -ē, **прòстата,** -ē и **простàта,** -ē ж [нлат. prostata од грч. prostátēs који стоји испред] анат. мушка жлезда која се налази испод мокраћне бешике и која лучи секрет као саставни део сперме.

простатектòмија, -ē ж [в. простата, грч. ektomḗ одсецање] мед. одстрањивање простате хируршким захватом.

простатѝзам, -зма м [в. простата] мед. општи назив за све случајеве увећања, хипертрофије простате.

простатѝтис, -а м [в. простата, -итис] мед. запаљење простате.

простéза, -ē ж [грч. prósthesis додавање] лингв. додавање једног гласа или слога на почетку речи; уп. **протéза** (2).

простерна́ција, -ē ж [в. простернирати (1)] падање ничице пред владаром, метанисање, као знак поштовања некога као бога; уп. **проскѝнеза.**

простерни́рати, простѐрнӣрām, 3. л. мн. простерни́рајӯ сврш. и несврш. [лат. prosternare] 1. оборити, срушити, повалити. 2. **простерни́рати се** пасти на колена, ничице пред владаром, метанисати, у знак најдубљег поштовања.

простѐтичкӣ, -ā, -ō [в. простеза] фон. који се додаје на почетку речи (о слову или слогу); уп. **протѐтичкӣ** (2).

прòстил, -а м, мн. -и [грч. próstȳlon, в. про-[2], stȳlos стуб] архит. антички грчки храм у коме се на ужој страни налази предворје са стубовима.

проститȕисати (се), -ишēм (се) сврш. и несврш. [лат. prostituere ставити напред, изложити] 1. навести, наводити на проституцију. 2. осрамотити, обешчастити, понизити, обезвредити.

простѝтȕтка, -ē ж, дат. и лок. простѝтȕтки, ген. мн. простѝтȕткӣ [лат. prostituta] жена која се проституише, која за новац нуди своје сексуалне услуге, блудница.

проститу́ција, -ē ж [лат. prostitutio] 1. сексуално подавање тела за новац, блудничење као занимање. 2. фиг. обешчашћење, скрнављење, срамоћење; беспринципијелно понашање.

простра́ција, -ē ж [лат. prostratio, према prosternere оборити] изнемоглост, изнуреност, клонулост, слабост, малаксалост.

простуди́рати, простȕдӣрām, 3. л. мн. простуди́рајӯ сврш. [в. студирати] проучити некога или нешто пажљивим посматрањем уз дубоко размишљање.

прòсфора, -ē ж [грч. prosphorá приношење] у православној цркви, бесквасни хлепчић од пшеничног брашна који се као причест дели верницима после литургије.

прòсцēнијум, -а и **прòсцēнӣј,** -а м [лат. proscenium од грч. proskḗnion, в. про-[2], сцена] 1. предњи део античког позоришта из којег су глумци излазили на сцену. 2. у модерном позо-

ришту, предњи део позорнице између завесе и оркестра.

прот- в. **прото-**.

про́та, -ē = **про́то,** -ē м [скр. од протопоп или протопрезвитер (в.)] 1. први свештеник, свештеник под чијим су надзором сви свештеници из дела једне епархије. 2. почасни чин у православној цркви чији носилац има права на црквени појас. ◆ **про́тин** (према **про́та** и **про́то**) и **про́тов** (према **про́то,** у источнохерцеговачким и црногорским говорима).

протаби́рити, прота̀би̏рӣм свр̄ш. [тур. tabir тумачење од ар. ta'bir] покр. 1. открити, протумачити значење (најчешће сан). 2. разјаснити, размрсити програм.

протагѐнист(а), -ē м, мн. протагѐнисти (ж. **протагѐнисткиња**) [грч. prōtagōnistḗs, в. прот-, agōnistḗs борац] 1. у старогрчком позоришту глумац који је играо главну улогу. 2. а. првак позоришта. б. главни јунак у књижевном делу. 3. главни учесник у неком догађају.

пр̀отаза, -ē ж [грч. prótasis пружање напред] 1. грам. зависна реченица која у сложеној реченици стоји пред главном. 2. књиж. уводни део драме у коме почиње драмски заплет.

прота̀ктӣнијум, -а и **прота̀ктӣнӣј,** -а м [нлат. protactinium, в. прото-, актинијум] хем. радиоактивни елемент, знак Pa, атомски број 91.

пр̀отāлија, -ē ж [нлат. prothallium, према грч. thallíon дем. од thallós млади изданак] бот. део тела папрати који је настао из споре на којој се доцније развијају полни органи.

прота̀ндрија, -ē ж [в. прот-, грч. andría мушкост] биол. код неких животиња и биљака, раније развијање мушких полних органа у односу на женске; уп. **протогѝнија**.

протанѝопија, -ē ж [нлат. protanopia, в. прото-, ан-, -опија] неспособност разликовања боја; уп. **далтонѝзам**.

прота̀ргōл, -о́ла м [в. прот-, грч. argýrion сребро, в. -ол] фарм. заст. препарат од беланчевина и сребра који се користио при лечењу гонореје.

протеа́за, -ē ж [в. проте(ин), -аза] хем. ензим који у организму разграђује беланчевине на аминокиселине.

протѐжē, -ѐа м (уоб. **протежѐ**) [фр. protégé од protéger штитити од лат. protegere] особа која се налази под нечијом заштитом, штићеник, љубимац.

протежи́рати, протѐжӣрам, 3. л. мн. протежи́рајӯ несврш. [фр. protéger штитити од лат. protegere] заузимати се за кога, давати му предност независно од његових способности; уп. **протѐкција**.

протéза, -ē ж [грч. próthesis стављање напред] 1. механичка направа или апарат који замењује изгубљени део тела (руку, ногу, зубе). 2. фон. појава неког гласа или слога на почетку речи, простеза.

протѐзис, -а м [грч. próthesis] архит. ист. четвртаста просторија ранохришћанских и византијских базилика која се налазила уз једну од бочних страна апсиде, а служила је као спремиште за жртвене приносе.

протѐӣн, -и́на м, мн. протеи́ни, ген. мн. протеи́нā [нлат. proteinum, в. прот(о)] свако од органских једињења која су састављена од аминокиселина и неопходна су за опстанак организма (садрже угљеник, сумпор, кисеоник, азот и водоник), беланчевина. ◆ **протѐӣнскӣ**.

протеинотера̀пија, -ē ж [в. протеин, терапија] мед. метод лечења убризгавањем беланчевинастих материја.

протеинӯрија, -ē ж [в. протеин, -урија] мед. присуство беланчевина у урину.

Пр̀отеј, -а и **Пр̀отӗј,** -е́ја м [грч. Prōteús] митол. морско божанство код старих Грка, способно да поприма лик различитих животиња и чудовишта.

пр̀отеј, -а и **пр̀отӗј,** -е́ја м [в. Протеј] 1. фиг. бескарактеран, превртљив човек, превртљивац. 2. в. **пр̀отеус**.

пр̀отектӣван, -вна, -вно [нлат. protectivus] заштитни, одбрамбени.

протекти́рати, протѐктӣрам, 3. л. мн. протекти́рајӯ свр̄ш. и несврш. [енгл. protect, в. протекција] техн. заштитити (неки материјал), премазати, премазивати заштитним слојем.

пр̀отектор, -а м, мн. -и [лат. protector] 1. онај који узима некога под заштиту, покровитељ, заштитник. 2. ист. титула Оливера Кромвела

после укидања краљевства у Енглеској (1653). 3. ојачан део спољне површине поклопца пнеуматичког обруча. 4. хемијско средство за заштиту од корозије. ◆ **про̀текторскӣ**.

протекто̀рā̀т, -а́та м, мн. протектора́ти, ген. мн. протектора́тā̄ [нлат. protectoratus, в. протектор, -ат] 1. статус протектора, покровитељство. 2. пол. облик зависности слабије државе од јаче или од међународне заједнице. 3. држава под протекторатом. 4. ист. у енглеској историји, доба владавине Оливера Кромвела и његовог сина Ричарда (1653–1659).

протѐкција, -е̄ ж [лат. protectio према protegere заштитити] заштита, покровитељство; предност или помоћ коју неко стиче заузимањем неке утицајне особе за њега.

протекциони̏ā̀ш, -а́ша м [нем. Protektion, в. протекција] човек који постаје успешан у животу служећи се протекцијом.

протекциони̏зам, -зма м [в. протекција, -изам] 1. систем мера економске политике коме је циљ заштита домаћих производа од иностране конкуренције, пре свега путем увођења високих царина на увезену робу. 2. режим у коме се фаворизују штићеници политичара на власти или других утицајних личности.

протекциони̏ст(а), -е̄ м, мн. протекциони̏сти [в. протекција] 1. присталица протекционизма (1). 2. в. **протекциони̏ā̀ш**.

протела́лити, протѐла̄ли̏м сврш. [в. телал, телалити] разгласити на све стране, пронети гласину.

протеоли́за, -е̄ ж [в. проте(ин), -лиза] физиол. варење, разлагање протеина у организму.

протерозо̀ик, -а м [грч. próteros ранији, претходни, в. -зоик] геол. новија фаза преткамбријума, у којој се појављују алге, сунђери, медузе и корали.

про̀тест, -а м, мн. про̀тести, ген. мн. про̀те̄ста̄ [нем. Protest од фр. protester од лат. protestari, в. протестовати] 1. оштар, енергичан приговор, јавно изражавање негодовања против чега, изражавање незадовољства. 2. финанс. акт којим власник менице извештава трговачки суд да менични дужник није удовољио или одговорио обавезама.

протѐстант, -а м, мн. протѐстанти, ген. мн. протѐстана̄та̄ [нем. Protestant од лат. protestans према protestari јавно сведочити] 1. рел. онај који припада једној од протестантских цркава. 2. присталица, поборник протестантизма. 3. онај који протестује, који јавно изражава своје неслагање или незадовољство.

протестанти̏зам, -зма м [в. протестант] рел. назив за све хришћанске црквене заједнице које су произишле из лутеранске реформације у XVI веку, нарочито у северној Европи и САД.

протеста̀нтскӣ, -а̄, -о̄ [в. протестант] рел. који се односи на протестанте и протестантизам.

протеста́ција, -е̄ ж [лат. protestatio] јавно изражавање негодовања, исказивање протеста, протестовање.

про̀тестнӣ, -а̄, -о̄ [в. протест] који се односи на протест, који изражава протест (~ *збор, про̀тестна но̀та*). ▲ **протестне песме** у рок музици и омладинској култури, почев од 60-их година XX века, песме на текстове који изражавају протест против грађанског друштва.

про̀тестовати, -ујѐм (непр. **про̀тествовати**) сврш. и несврш. [фр. protester од лат. protestari јавно посведочити] јавно, отворено изражавати негодовање, неслагање, устати против чега, побунити се.

протѐтика, -е̄ ж, дат. и лок. протѐтици [в. протетички] грана медицине која се бави замењивањем изгубљених делова тела, израдом протеза, посебно у зубарству.

протѐтича̄р, -а м, мн. -и [в. протетика] 1. лекар који се бави протетиком. 2. стручњак за израду протеза (1); зубни техничар који израђује вештачке вилице, навлаке, мостове и сл.

протѐтичкӣ, -а̄, -о̄ [грч. prothetikós према próthesis, в. протеза] 1. који се односи на протетику, који се бави протетиком. 2. фон. в. **простѐтичкӣ**.

про̀теус, -а м [лат. proteus] зоол. врста водоземца са закржљалим очима и удовима, живи углавном у подземним крашким водама, човечја рибица, *Proteus anguineus*.

противпа̑па, -е̄ м [против-, в. папа] в. **а̏нтипа̑па**.

противреформа́ција, -ē ж [против-, в. реформација] ист. покрет у XVI и XVII веку у католичкој цркви, усмерен против Лутерове побуне и реформације.

протѝрōн, -о́на м, мн. -и [грч. próthyron, в. про-[3], thýra врата] архит. ист. у старој Грчкој предворје или ходник између спољних (уличних) и унутрашњих врата куће.

прото- [грч. prôtos први] као први део сложенице значи: први, најранији; главни, највиши, најугледнији.

протовестѝја̄р, -а́ра м [грч. prōtovestiários, в. прото-, лат. vestis одело] ист. у Византијском царству, надзорник цареве гардеробе; касније, управник царских, односно државних финансија.

протогѝнија, -ē ж [в. прото-, -гинија] биол. код неких животиња и биљака, раније развијање женских полних органа у односу на мушке; уп. **протàндрија**.

прòтозоа, -ē ж [в. прото-, грч. zôon живо биће] микроскопски видљив једноћелијски организам који живи у води или влажном земљишту, праживотиња.

протоѝстōрија, -ē ж [в. прото-, историја] 1. прелазно раздобље између преисторијског и историјског доба. 2. прва фаза у историји неког народа или неке културе.

протојѐрēј, -а м [в. прото-, јереј] у православној цркви најстарији по чину свештеник, протопоп.

прòтокол, -а м, мн. -и [нем. Protokoll, од срлат. protocollum од грч. prōtókollon досл. налепница на свитку папируса с подацима о садржају написаног, в. прото-, kólla лепак] 1. записничко утврђивање неке службене радње; записник који садржи одлуке или закључке неког састанка или седнице; записник са исказима саслушаних лица. 2. скуп дипломатских прописа о церемонијалу којег се ваља придржавати у преписци, састанцима и званичним односима с појединим представницима домаће или стране власти. 3. одељење при министарству спољних послова које се брине о поштовању тих прописа.

прòтоколāран, -рна, -рно [в. протокол] који се односи на протокол; предвиђен протоколом. ▲ **протоколарна посета** прва посета новопостављеног дипломате представницима домаће власти.

протокòлисати, -ишēм свршн. и несврш. [в. протокол] 1. спровести протокол, унети у протокол. 2. записати по званичној дужности, направити записник.

протокòлист(а), -ē м, мн. протокòлисти [в. протокол] онај који уноси, записује у протокол по званичној дужности, записничар.

протолòгија, -ē ж [в. прото-, -логија] прва, основна филозофија.

прòтома, -ē ж [грч. protomḗ горњи део, предњи део] лик. слика попрсја; попрсје, биста.

прòтомāјстор, -а м, мн. -и [в. прото-, мајстор] 1. надзорник градње, врховни неимар. 2. најугледнији мајстор у свом еснафу.

протомѐдикус, -а м, мн. -и [в. прото-, медикус] ист. први лекар на двору; главни лекар у болници, примаријус; у неким земљама здравствени начелник.

прòтōн, -она м, мн. протóни, ген. мн. протóнā [грч. prôtos први] физ. позитивно наелектрисана елементарна честица, саставни део атомског језгра, масе једнаке неутрону. ◆ **прòтōнскӣ**.

протонòтāр, -а́ра м [в. прото-, нотар] ист. 1. први, главни писар, секретар. 2. први свештеник после патријарха у Цариграду. 3. у Ватикану некадашња титула високог свештеног лица, по рангу одмах иза бискупа. 4. у феудалној Хрватској и у неким другим земљама високи државни чин, државни бележник.

протоплàзма, -ē ж [в. прото-, плазма] биол. основна материја сваке биљне и животињске ћелије.

прòтопласт, -а м [грч. prōtóplastos, в. прото-, plastós обликован] 1. биол. ћелијско ткиво без опне, нпр. код биљних ћелија. 2. митол. заст. први створени човек.

прòтопоп, -а м [рус. протопоп од грч. prōtopâpas, в. прото-, папа] = **протопрѐзвитер** (в.).

протопрѐзвитер, -а м, мн. -и [в. прото-, презвитер] први свештеник, свештеник под чијим

су надзором сви свештеници из дела једне епархије; уп. **прóта, пр̏о̀топоп**.

пр̏о̀торенесà̀нса, -ē ж [в. прото-, ренесанса] најраније подражавање класичних узора у уметности XIII и XIV века, период који је претходио ренесанси, предренесанса.

протоси̏ндик, -а м, мн. протоси̏ндици, ген. мн. протоси̏ндīкā̄ [в. прото-, грч. sýndikos заступник] први, главни бранилац, главни судија.

протоси̏нђел, -а м, мн. -и [в. прото-, синђел] у православној цркви, најстарији монашки чин после архимандрита, по рангу одговара протопрезвитеру.

пр̏о̀тотӣп, -а м, мн. пр̏о̀тотӣпи, ген. мн. пр̏о̀тотӣпā [грч. prōtótypos првобитни, изворни, в. прото-, тип] 1. први примерак неког производа, праузор, модел. 2. особа или тип особе на основу које се ствара неки популарни књижевни лик. ◆ **пр̏о̀тотӣпскӣ**.

протофи́те, протофи́тā ж мн. [в. прото-, грч. phytón биљка] бот. једноћелијске биљке, прабиљке (једноћелијске алге, бактерије итд.).

пр̏о̀трактор, -а м, мн. -и [срлат. protractor] 1. а. геодетски угломер за мерење великих углова. б. инструмент за навигацију заснован на мерењу углова. 2. анат. мишић истезач. 3. мед. инструмент за чишћење рана.

протру́зија, -ē ж [лат. protrusus избочен од protrudere проваљивати] избоченост, испупченост.

протуберà̀нца, -ē · **протуберà̀нција,** -ē ж [клат. protuberantia према protuberare штрчати, в. про-[3], tuber квргa] 1. пртенасто испупчење, гука, израштај, грба. 2. астрон. назив за снопове усијаног водоничног гаса, променљивог облика, који излазе из Сунчеве хромосфере.

профа́за, -ē ж [грч. próphasis, в. фаза] биол. прва фаза у деоби ћелија, у којој се деле хромозоми.

пр̏о̀фа̄н, -а, -о [лат. profanus који мора бити изван храма, в. про-[3], fanum храм] 1. који не припада Цркви, нецрквени, световни; безбожан, пагански. 2. неупућен у нешто, невешт, неосвећен. 3. обичан, прост, вулгаран.

профà̀на̄тор, -а м, мн. -и [лат. profanator] онај који скрнави, обесвећује, понижава, скрнавитељ, безбожник.

профана́ција, -ē ж [лат. profanatio] скрнављење, обесвећење, светогрђе; понижење; злоупотреба.

профà̀нисати, -ишēм свршн. и несврш. [лат. profanare, према profanus профан] скрнавити, обесветити, обешчастити, понизити, осрамотити.

пр̏о̀фа̄нō̏ст, -ости ж [в. профан] особина онога што је профано.

профашѝзам, -зма м [в. про-[1], фашизам] наклоњеност, привржености идеологији и политици фашизма.

профà̀шист(а), -ē м, мн. профà̀шисти [в. про-[1], фашист(а)] онај који је наклоњен идеологији и политици фашизма.

профашѝстичкӣ, -ā̄, -ō̄ [в. про-[1], фашистички] наклоњен, привржен идеологији и политици фашизма.

профѐрмент в. **проѐнзӣм**.

профѐсија, -ē ж [лат. professio јавно признање] 1. главно занимање са одговарајућом стручном спремом којим неко зарађује за живот. 2. заст. јавно исповедање, свечана изјава.

пр̏о̀фесионā̀лан, -лна, -лно [клат. professionalis, в. професија] 1. који се односи на професију и професионалце. 2. који је настао као последица професије. 3. темељит, стручан у свом послу. ▲ **професионална болест** болест проузрокована дужим, непосредним утицајем неадекватних радних услова; **професионална оријентација** пружање савета, помоћи појединцу при избору будућег звања; **професионални морал** скуп норми понашања појединца кога природа позива обавезује на чување и дискрецију података о клијенту.

професионáлац, -лца м, мн. професионáлци, ген. мн. професиѝонāлāцā̄ (ж. **професиѝонāлка,** дат. и лок. професиѝонāлци) [в. професионалан] а. онај који се неким послом бави као сталним, основним занимањем за које има стручну спрему. б. спортиста који је плаћен за бављење одређеним спортом.

професионалѝзам, -зма м [в. професионалан] 1. бављење спортом као занимањем за које спортиста добија новац од клуба за који игра. 2. в. **професиона̀лно̄ст**.

професиона̀лно̄ст, -ости ж [в. професионалан] стручно, професионално понашање; однос према неком послу као према професији.

професио̀нист(а), -е̄ м, мн. професио̀нисти [в. професија] припадник слободног звања (лекар, адвокат, консултант и сл.), стручњак.

про̀фесор, -а м, мн. -и (ж. **про̀фесорка**, дат. и лок. про̀фесорки) [лат. professor јавни учитељ] 1. наставник на универзитету који је стекао титулу доктора наука и изабран у највише наставно звање. 2. наставник средње школе који је дипломирао на неком од факултета. ◆ **про̀фесорскӣ**.

професу́ра, -е̄ ж [нлат. professura, в. професор] 1. служба, звање професора. 2. професорска катедра на универзитету.

про̀фе̄т, -е́та м, мн. профе́ти, ген. мн. профе́та̄ [грч. prophḗtes] пророк, видовњак.

профетизи́рати, профетизи́ра̄м, 3. л. мн. профетизи́рају свршен. и несвршен. [в. профет] бавити се прорицањем, пророштвом, пророковати, прорицати; наговештавати.

про̀фе̄тскӣ, -а̄, -о̄ [грч. prophētikós, в. профет] који се односи на профете, пророчки.

про̀фи, -ија м [нем. Profi према professional, в. професионалан] скр. фам. професионалац (об. у спорту). 2. (као прид. индекл.) професионалан.

про̀фӣл, -и́ла м, мн. профи́ли, ген. мн. профи́ла̄ [фр. profil од итал. profilo према profilare оцртати] 1. изглед лица или предмета посматран са стране. 2. графички, технички приказ уздужног и попречног пресека неке грађевине, архитектонског елемента или другог предмета. 3. вез урађен на засебном комаду који се накнадно пришива на тканину. 4. скуп основних карактеристика по којима се неко или нешто јасно издваја, диференцира од осталих. ▲ **~ стазе** у бициклизму: шематски приказ стазе с подацима о дужини и стрмини успона и спустова; **~ пута** шематски приказ пута, саобраћајнице с подацима о дужини, успону, паду и сл.

профила̀кса, -е̄ ж [грч. prophýlaxis, в. про-[3], phýlaxis чување] мед. заштита од болести, превентивна медицина.

профила̀ктик, -а м, мн. профила̀ктици, ген. мн. профила̀ктӣка̄ [в. профилактичан] мед. средство за благовремену заштиту од болести, превентивно средство.

профила̀ктикум в. **профила̀ктик**.

профила̀ктичан, -чна, -чно [грч. prophylaktikós, према prophylássein унапред штитити] који штити од болести, који се узима као заштитно, превентивно средство.

профили́рати = **профѝлисати** (в.)

профѝлисати, -ишем̄ = **профили́рати,** профѝли́ра̄м, 3. л. мн. профили́рају свршен. и несвршен. [фр. profiler, в. профил] 1. приказати, представити изглед лица или тела посматраног са стране; графички, технички приказати попречни пресек неког објекта. 2. сачинити приказ чега у главним, основним цртама.

про̀фирцати, -а̄м свршен. [в. фирцати] прошити, зашити.

про̀фӣт, -а и **про̀фӣт,** -и́та м [нем. Profit од фр. profit од лат. profectus према proficere напредовати] добитак, добит, зарада; корист.

про̀фитабӣлан, -лна, -лно [фр. profitable, в. профитирати] који доноси профит, добит, зараду, уносан, исплатив.

профѝте̄р, -е́ра м, мн. профите́ри, ген. мн. профите́ра̄ [фр. profiteur] човек који из свега настоји да извуче корист, који жели да се обогати на рачун неког другог, шпекулант. ◆ **профѝте̄рскӣ**.

профите́рство, -ства с [в. профитер] тежња, настојање да се из свега извуче корист (често на нечастан начин), да се стекне добит (обично на рачун неког другог).

профити́рати, профѝтӣра̄м, 3. л. мн. профити́рају свршен. и несвршен. [нем. profitieren од фр. profiter, в. профит] а. извући профит, зараду из чега; бити на добитку, зарадити. б. фиг. извући корист из чега, окористити се чиме.

про̀фӣтнӣ, -а̄, -о̄ и **про̀фӣтнӣ,** -а̄, -о̄ [в. профит] који се односи на профит. ▲ **профитна стопа** однос између чистог годишњег профита и утрошеног капитала; **профитна маржа** виси-

на профита по јединици производа, рачуната као проценат од продајне цене.

про фо́рма индекл. [лат. pro forma] форме ради, само формално, тобож.

про̀харчити, -и́м свр̄ш. [в. харчити] улудо потрошити, истрошити, проћердати.

прохеса́бити = **проеса́пити** (в.)

прохиби́рати, прохи̏би̏ра̄м, 3. л. мн. прохиби́рајӯ свр̄ш. и несвр̄ш. [лат. prohibere] не допуштати, спречавати; законом забранити, забрањивати.

про̀хибитѝван, -вна, -вно [нлат. prohibitivus, в. прохибирати] а. који забрањује, спречава. б. који не допушта остварење чега. ▲ **прохибитивне мере** мере забране; **прохибитивне цене** високе цене које онемогућавају куповину; **прохибитивна царина** заштитна царина, уведена да би се спречио или умањио увоз стране робе.

про̀хибито̄ран в. **про̀хибитѝван.**

прохиби́ција, -е̄ ж [енгл. prohibition од лат. prohibitio према prohibere забрањивати] званична забрана, спречавање, обустављање производње и продаје неких производа, пре свега алкохолних пића.

про̀хибицио̀нӣ, -а̄, -о̄ [в. прохибиција] 1. који се односи на прохибицију. 2. в. **про̀хибитѝван.**

прохибицио̀нист(а), -е̄ м, мн. прохибицио̀нисти [енгл. prohibitionist, в. прохибиција] присталица, поборник, заговорник прохибиције.

процеду́ра, -е̄ ж [нлат. procedura, према лат. procedere напредовати] 1. поступак, начин рада. 2. законом прописана правила вођења судског поступка, парнице.

про̀цедура̄лан, -лна, -лно [в. процедура] 1. који се врши по тачно утврђеном поступку, који захтева тачно утврђену процедуру. 2. који се односи на судску парницу, односно на начин вођења парничког поступка.

процелеузма̀тикус, -а м, мн. -и [грч. prokeleusmatikós] метр. стопа од четири кратка слога.

про̀цен(а)т, -нта м, мн. про̀центи, ген. мн. про̀цена̄та̄ [нем. Prozent од срлат. pro cento (лат. per centum) кроз сто] 1. стоти део неке количине или броја, постотак (означава се знаком %). 2. део укупног износа израчунат у процентима, удео. 3. утврђена или договорена новчана сума која се даје, односно узима, за коришћење или уступање извесног капитала.

про̀центуа̄лан, -лна, -лно [в. процен(а)т] одређен, исказан у процентима, постотни; сразмерни (у односу на целину).

про̀цес, -а м, мн. про̀цеси, ген. мн. про̀це̄са̄ [лат. processus] 1. пут и начин на који нешто постаје или се развија, ток, развој, развитак. 2. прав. судски спор, судска расправа, парница. 3. мед. стање у развоју (*тӯберкулозни ~, запаљењски про̀цеси; ~ оздрављења*).

процѐсија, -е̄ ж [лат. processio] 1. свечана католичка црквена поворка, литија. 2. дугачка поворка, низ људи у пролазу.

про̀цеснӣ, -а̄, -о̄ [в. процес] који се тиче судског спора, парнични. ▲ **процесно право** скуп законских мера којима се одређује и ограничава начин вођења судског поступка; **процесне претпоставке** околности од чијег постојања зависи покретање и вођење неког поступка.

про̀цесор, -а м [енгл. processor] рач. 1. електронски уређај за обављање сложених операција (обраде великог броја података). 2. део компјутера који обавља те операције.

про̀цесуа̄лан, -лна, -лно [в. процес] 1. који се тиче судског спора, парнични. 2. в. **про̀цедура̄лан.**

процесуи́рати, процесу̀и́ра̄м, 3. л. мн. процесуи́рајӯ, прил. сад. процесуи́рајући свр̄ш. и несвр̄ш. [в. процес] прав. отворити процес, подвргнути правном, судском поступку.

про̀шек, -а м [итал. prosecco по селу Просеко у околини Горице] десертно вино од сувог, обично белог грожђа или од укуване шире.

прудѐнција, -е̄ ж [лат. prudentia, према prudens мудар] мудрост, разборитост, памет; искуство, знање.

прудонѝзам, -зма м [фр. proudhonisme према Proudhon] учење француског теоретичара радничког покрета Пјера-Жозефа Прудона (1808–1865), претежно утопијско-анархистичког карактера.

пруриго, -а м [лат. prurigo према prurire свр-бети] мед. кожна болест која се карактерише свра-бом, црвенилом и изменама на кожи.

прурйтус, -а м [лат. pruritus према prurire свр-бети] мед. хроничан свраб коже.

прусòфил, -а и **прусòфӣл,** -йла м [Пруси, в. -фил] онај који воли Русе, који је наклоњен Русима.

прусòфӧб, óба м [Пруси, в. -фоб] онај који је непријатељски расположен према Русима, који мрзи Русе.

псӓлам, -лма м, мн. псӓлми, ген. мн. псӓлāмā (непр. **псӓлм**) [грч. psalmós песма певана уз харфу, од psállein свирати харфу] 1. свака од 150 побожних песама у Старом завету које се при-писују цару Давиду. 2. песма у славу Бога, хва-лоспев, химна.

псалиграфија, -ē ж [грч. psalís маказе, в. -графија] вештина прављења слика изрезива-њем материјала маказама (обично силуета из црног папира).

псӓлмист(а), -ē м, мн. псӓлмисти = **псалмò-граф,** -а м, мн. -и [в. псалам, -граф] писац старо-заветних псалама, псалмопевац; уопште, писац псалама, писац побожних похвалних песама.

псалмйстичкӣ, -ā, -ō [в. псалам, -граф] који се односи на псалме или на псалмисте.

псӓлмōдија, -ē и **псалмòдија,** -ē ж [грч. psal-mōidía од psalmós (в. псалам) и ōidḗ певање] пе-вање псалама и других старозаветних текстова у хришћанском богослужењу.

псалтèрион, -а м [грч. psaltḗrion жичани ин-струмент, од psállein певати уз лиру] 1. сред-њовековни жичани музички инструмент сли-чан харфи. 2. зоол. трећи део желуца код преж-вара. 3. в. **псӓлтӣр**.

псӓлтӣр, -йра м, мн. псалти́ри, ген. мн. псал-ти́рā [грч. psaltḗrion, в. псалтерион] богослу-жбена књига из које се у православној цркви читају и певају псалми.

псӓмит, -а и **псӓмӣт,** -йта м [грч. psámmos песак] геол. заједнички назив за све врсте каме-на пешчаника.

псамографија, -ē ж [грч. psámmos песак, в. -графија] проучавање песка и својстава песко-витих терена.

псамотерàпија, -ē ж [грч. psámmos песак, в. -терапија] мед. лечење песком, лечење помоћу купки у песку.

псеудартро́за в. **псеудоартро́за**.

псеудо- [грч. pseudḗs лажан, pseûdos лаж] пр-ви део сложеница који означава нешто лажно, привидно, тобожње; надри-, назови-, криво-.

псеудоартро́за, -ē ж [в. псеудо-, грч. árthron зглоб] мед. формирање лажног зглоба, код не-залеченог прелома костију или уганућа.

псеудòграф, -а м, мн. -и [в. псеудо-, -граф] кривотворен, фалсификован, лажан спис.

псеудографија, -ē ж [в. псеудо-, -графија] кривотворење, фалсификовање списа.

псеудодемократија, -ē ж [в. псеудо-, демо-кратија] тобожња, лажна, привидна демократија. ◆ **псеудодемократскӣ**.

псеудодокумèнтāран, -рна, -рно [в. псеу-до-, документаран] који је рађен као документаран, заснован на чињеницама, а у ствари је измишљен.

псеудоинтелиге́нција, -ē ж [в. псеудо-, ин-телигенција] скуп лажних интелектуалаца, школованих људи који немају способности за критичко мишљење и стваралачки умни напор.

псеудокла̀сик, -а м, мн. псеудокла̀сици = **псеудокла̀сичāр**, -а м [в. псеудо-, класик] при-падник, следбеник псеудокласицизма.

псеудокласицйзам, -зма м [в. псеудо-, кла-сицизам] уметнички правац у XVIII и XIX веку који карактерише повођење за античким узо-рима.

псеудокла̀сичан, -чна, -чно [в. псеудо-, кла-сицизам] који се односи на псеудокласике и на псеудокласицизам.

псеудокла̀сичāр = псеудокла̀сик (в.)

псеудолòгија, -ē ж [грч. pseudología, в. псеу-до-, -логија] измишљање; лажно учење, лажна наука. ▲ **фантастична псеудологија** псих. [лат. pseudologia phantastica] понашање особе која творевине своје маште сматра стварним и та-квима их представља својој околини; склоност претераном лагању код деце и одраслих.

псеудомнèзија, -ē ж [в. псеудо-, (а)мнезија] обмана, варка у сећању, ментални процес до-

живљавања новог и непознатог као да је већ раније виђено и обрнуто.

псеудоморфо́за, -ē ж [в. псеудо-, грч. morphḗ облик] минер. појава да минерал задржава свој првобитни спољашњи облик, мада је изменио унутрашњу кристалну структуру.

псеудо̀ним, -а м, мн. псеудо̀ними, ген. мн. псеудо̀нимā [грч. pseudṓnymos лажно назван, в. псеудо-, -оним] измишљено, ново име које књижевници, уметници или личности из јавног живота користе уместо стварног имена и презимена.

псеудоперѝптер, -а м, мн. -и [грч. pseudoperípteros, в. псеудо-, перипт] архит. грчки храм са слободним стубовима на предњој и задњој страни и полустубовима који само једном половином вире из зидова на уздужним странама.

псеудо̀под, -о́да м = **псеудо̀по̄дијум,** -а м и **псеудо̀подӣј,** -а м [в. псеудо-, -под] биол. један од продужетака протоплазме неодређеног облика које поједине праживотиње избацују ради кретања и узимања хране, лажна ножица.

пса̄ с индекл. [грч. psi] 1. двадесет треће слово грчког алфабета (ψ). 2. међународна ознака за научне дисциплине које се баве психом (психологију, психијатрију и психотерапију). 3. ознака броја 700, 4. у парапсихологији (*фактор* ~), назив за ванчулну перцепцију и друге појаве које се не могу објаснити познатим физичким или биолошким механизмима.

псило́за, -ē ж [грч. psílōsis ћелављење, ћелавост] 1. губљење косе, ћелављење, ћелавост; губљење или непостојање трепавица, обрва и сл.; **алопѐција** (в.). 2. у дијалектима старогрчког језика неизговарање почетног „х“ (спиритуса аспера).

псиломѐлā̄н, -а́на м [грч. psilós огољен, mélas црн] минер. тамносиви минерал гвожђа, манганов оксид.

пситако́за, -ē̄ ж [грч. psittakós папагај] мед. врста плућне болести изазване бактеријом *Chlamydia psittaci*, коју на људе преносе папагаји („папагајска болест“).

пситацѝзам, -зма м [грч. psittakós папагај] псих. поремећај опонашања, имитирања нечијег говора, како то чини папагај.

псих- в. **психо-**.

псӣха[1], -ē ж [грч. psychḗ дах, душа] скуп душевних особина, душа, душевно стање.

псӣха[2], -ē ж, ген. мн. псӣхā̄ [грч. Psychḗ] 1. (**Психа**) митол. Еросова љубавница, приказана као нежна девојка с лептировим крилима. 2. зоол. врста лептира неупадљивих боја, *Saperhora unicolor*. 3. велико, покретно собно огледало у коме се може видети цео стас, омиљено у XIX веку.

психа̀лгија, -ē ж [в. псих-, -алгија] мед. псих. психосоматски поремећај у виду телесног бола који је изазван психичким факторима.

психастѐнија, -ē ж [в. псих-, астенија] псих. поремећај у виду душевне и телесне слабости, недостатка животне енергије и вољног одлучивања (депресивност).

психедѐлик, психедѐличан в. **психодѐлик, психодѐличан**.

психӣзам, -а м [в. псих-, -изам] 1. невољна психичка активност која се одвија независно од свести. 2. в. **псӣхика**.

психијā̀тар, -тра и **психӣјатар,** -тра м, мн. психијā̀три, ген. мн. психијā̀тārā̄ [в. псих-, -ијатар] мед. лекар, специјалиста за душевне болести.

психијā̀трија, -ē̄ ж [в. псих-, -ијатрија] мед. медицинска специјалност која проучава узроке настанка и начине лечења душевних болести и поремећаја. ◆ **психијā̀трӣјскӣ**.

псӣхика, -ē̄ ж, дат. и лок. псӣхици [в. психа[1]] скуп свих моралних, мисаоних и смотивних особина неког човека, односно друштвене заједнице; душевни живот уопште.

псӣхичкӣ, -ā̄ -ō̄ [грч. psychikós, в. психа] који припада психи[1], који се односи на психу, душевни, који има узрок у психи. ▲ **психичка епидемија** манифестација која се јавља код већег броја исте групе; **психичка импотенција** неспособност органски здравог мушкарца да полно општи због одређених психичких сметњи; **психичка конституција** укупност психичких својстава једне личности.

психо- [грч. psychḗ дах, душа] као први део сложенице значи: који се односи на психу, душевни.

психоа̀ктӣван, -вна, -вно [в. психо-, активан] који делује, утиче на психу. ▲ **психоактивне супстанце** лекови или дроге које активно делују на психу и понашање, а чијом се дужом употребом ствара зависност.

психоанали̏за, -ē ж [в. психо-, анализа] 1. правац у психологији (оснивач Сигмунд Фројд, 1856–1939) по коме се психичке болести и поремећаји тумаче као реакција човека на незадовољене потребе и жеље потиснуте у подсвест, при чему се велики значај придаје сексуалном нагону. 2. психотерапија заснована на психоаналитичкој теорији. ◆ **психоанали̏тичкӣ**.

психоанали̏тичā̆р, -а м, мн. -и [в. психо-, аналитичар] онај који се бави психоанализом. ◆ **психоанали̏тичā̆рскӣ**.

психобиолӧ̀гија, -ē ж [в. психо-, биологија] наука о биолошким основама душевног живота.

пса̏ихогē̆н, -а, -о [в. психо-, -ген] који је психичког порекла, изазван психичким узроцима.

психогѐнеза, -ē и **психогене́за,** -ē̄ ж [в. психо-, -генеза] 1. наука о душевном развитку детета, животиња итд. 2. приказ узрока, развоја и тока болести која је изазвана психичким факторима. ◆ **психогенѐтичкӣ** и **психогѐнетскӣ**.

психӧ̀грам, -а м, мн. -и [в. психо-, -грам] псих. опис психичких, душевних особина једне личности.

психӧ̀граф, -а м, мн. -и [в. психо-, -граф] 1. апарат за бележење телесних реакција које одговарају психичким појавама. 2. спиритистички апарат у виду плоче са словима, бројкама и речима који спиритисте доводи у везу с наводним духовима.

психогра̀фија, -ē ж [в. психо-, -графија] 1. мед. испитивање помоћу психографа (1). 2. псих. заст. опис душевних особина појединца, психолошка биографија.

психодѐлија, -ē ж [в. психоделичан] 1. псих. халуциногено стање настало узимањем дроге. 2. стил у уметности који се заснива на експериментима с халуциногеним дрогама, а везује се с поткултуром хипика са средиштем у Калифорнији, крајем 60-их година XX века.

психодѐлик, -а м, мн. психодѐлици, ген. мн. психодѐлӣкā̆ [в. психоделичан] халуциногено средство, јака дрога, најчешће ЛСД.

психодѐличан, -чна, -чно и **психодѐличкӣ,** -ā̆, -ō̆ [амер. енгл. psychedelic, према psyche психа, грч. dêlos видљив] који изазива визије, халуцинације, халуциноген. ▲ **психоделичне боје, психоделичне светлости** зраци обојене, трепћуће светлости који се користе за стварање атмосфере у дискотекама и сличним састајалиштима.

психодина̀мика, -ē ж, дат. и лок. психодина̀мици [в. психо-, динамика] псих. 1. динамика душевног живота. 2. наука која у објашњењу људске психе полази од подстицаја и мотивација. ◆ **психодина̀мичкӣ**.

психодра̀ма, -ē ж [в. психо-, драма] 1. психотерапијска метода (коју је установио Јакоб Морено) која се састоји у томе да болесници под надзором психијатра изводе одређене сцене или глуме ситуације из свог живота, да би разрешили унутрашње конфликте. 2. фам. а. узбудљив, драматичан доживљај. б. психолошка драма (филм, сценско или књижевно дело).

психо́за, -ē ж [в. психа, -оза] 1. мед. псих. најтежи вид душевног поремећаја праћен распадом личности и одсуством комуникације са околином. 2. фам. масовно узбуђење, узрујаност, осећање страха и неизвесности; обузетост неком идејом.

психоинфантили̏зам, -зма м [в. психо-, инфантилизам] псих. заст. емотивна недозрелост, детињасто понашање код одраслих, физички нормално развијених особа.

психоки̏неза, -ē и **психокине́за,** -ē̄ ж [в. психо-, грч. kínēsis кретање] у парапсихологији, наводна способност неког човека да без непосредног контакта помера предмете психичком енергијом. ◆ **психокинѐтичкӣ**.

психолингвӣстика, -ē ж, дат. и лок. психолингвӣстици [в. психо-, лингвистика] изучавање односа између језика и карактеристичних понашања корисника тог језика; грана лингвистике која проучава психолошке аспекте језика. ◆ **психолингвӣстичкӣ**.

психо̀лог, -а м, мн. психо̀лози, ген. мн. психо̀ло̄гā [в. психо-, -лог] 1. научник, стручњак за психологију. 2. онај који добро познаје психу и карактер људи, који уме да поступа с људима.

психологи̏зам, -зма м [в. психологија, -изам] 1. непримерен и неоправдан покушај тумачења неке појаве психолошким концептима. 2. схватање по коме је психологија основ целокупне филозофије. 3. превага психолошких елемената у књижевном или уметничком делу.

психологизо́ација, -ē ж [в. психологија] објашњавање појава, понашања и сл. на основу психолошких истраживања и теорија; једнострано тумачење засновано на психологији, уз занемаривање осталих научних дисциплина.

психологизи́рати, психологи̏зӣрām, 3. л. мн. психологизи́рајӯ несврш. [в. психологија] 1. приказивати, описивати психолошке, душевне особине и стања. 2. пренаглашавати психолошке узроке у тумачењу неке појаве.

психоло̀гија, -ē ж [в. психо-, -логија] 1. наука која проучава душевни живот и душевна стања човека, њихово настајање и манифестовање. 2. вештина да се упознају људи и да им се приђе на начин који одговара њиховом карактеру. 3. начин мишљења и осећања карактеристичан за неког човека или неку групу људи; скуп нечијих психичких особености.

психоло̀гист(а), -ē м, мн. психоло̀гисти [в. психологија] присталица и следбеник психологизма.

психо̀лошкӣ, -ā, -ō [в. психологија] 1. који се односи на психологију и психологе, који припада психологији и психолозима. 2. који се односи на психу, психички, душевни. 3. у књижевности и уметности, који се првенствено усредсређује на душевни живот јунака и њихове психичке проблеме (~ *роман*, ~ *драма*).

психомѐтрија, -ē ж [в. психо-, -метрија] настојање да се психичке, душевне појаве представе математичким путем. ◆ **психомѐтрӣјскӣ**.

психомо̀то̄ран, -рна, -рно [в. психо-, моторика] који се односи на везу између кретања тела или појединих делова тела и психичких процеса.

психомото̀рика, -ē ж, дат. и лок. психомото̀рици [в. психо-, моторика] повезаност психичких особина и моторике; активност мишића у зависности од душевних појава и промена.

психонеуро́за заст. в. **неуро́за**.

психонеуро̀тичан, психонеуро̀тичкӣ и **психонеу̏ротскӣ** в. **неуро̀тичан**.

психо̀пат(а), -ē м, мн. психо̀пате [в. психо-, -пат] 1. псих. заст. тешко поремећена личност, особа асоцијалног понашања, без осећаја за морал, често склона криминалу. 2. фам. душевно поремећен, ненормалан човек, умоболник.

психопа̀тија, -ē ж [в. психо-, -патија] псих. заст. тешко душевно обољење, трајни поремећај личности који се огледа у одступању од нормалне реакције на догађаје и на друштвену околину; антисоцијални поремећај личности.

психопа̀тичан, -чна, -чно [в. психопатија] који је оболео од психопатије.

психопатоло̀гија, -ē ж [в. психо-, патологија] наука о психичким, душевним обољењима. ◆ **психопато̀лошкӣ**.

психо̀патскӣ, -ā, -ō [в. психопатија] који је својствен психопати; који се односи на психопатију.

псӣхопомп, -а м, мн. -и [грч. psychopompós, в. психо-, грч. pompós који води] митол. пратилац душа у подземни свет.

психопо̀ртрē̄т, -е́та м, мн. психопортре́ти, ген. мн. психопортре́тā [в. психо-, портрет] веродостојан и детаљан приказ психе неке личности, психолошки портрет.

психосѐксуа̄лан, -лна, -лно [в. психо-, сексуалан] који се односи на психичке аспекте сексуалног живота и понашања.

психосома̀тика, -ē ж, дат. и лок. психосома̀тици [в. психо-, соматика] 1. део медицине који проучава везу између психичких сметњи и телесних обољења. 2. филоз. дисциплина која се бави везом душе и тела.

психосо̀матскӣ, -ā, -ō [в. психосоматика] који се манифестује истовременим психичким и телесним симптомима; (о обољењу) који је изазван психичким поремећајем.

психосоциолòгија, -ē ж [в. психо-, социологија] наука која испитује психичке, процесе који играју улогу у постанку и развитку друштвених група и већих заједница. ◆ **психосоциòлошкӣ**.

психотерапèут, -а м, мн. -и [в. психо-, терапеут] лекар специјалиста који се бави психотерапијом.

психотерапèутскӣ в. **психотерàпијскӣ**.

психотерàпија, -ē ж [в. психо-, терапија] мед. лечење душевних и с њима повезаних телесних поремећаја и обољења средствима психологије, у разговору између лекара и пацијента.

психотерàпӣјскӣ, -ā, -ō [в. психотерапија] који се односи на психотерапију и психотерапеуте.

псӣхотест, -а м [в. психо-, тест] тест којим се проверавају психичке способности.

психотèхника, -ē ж, дат. и лок. психотèхници [в. психо-, техника] део примењене психологије који на основу утврђених психофизичких способности човека одређује радно место с таквим условима рада на коме ће радник остварити најбоље резултате. ◆ **психотèхничкӣ**.

психòтичан, -чна, -чно [в. психоза] који болује од психозе.

психотòник, -а м, мн. психотòници, ген. мн. психотòнӣкā [в. психо-, в. тоникум] фарм. средство, супстанца која подстицајно делује на централни нервни систем, повећавајући радну способност.

психотрàума, -ē ж [в. психо-, траума] псих. снажно психичко оптерећење, душевни бол, најчешће из раног детињства, с трајним последицама.

психофàрмак, -а м, мн. психофàрмаци, ген. мн. психофàрмāкā [в. психо-, грч. phármakon лек] медикамент, лек који се користи у лечењу психијатријских болесника.

психофӣзика, -ē ж, дат. и лок. мн. психофӣзици [в. психо-, физика] наука која проучава однос између психичке и физичке компоненте човека.

психофизиолòгија, -ē ж [в. психо-, физиологија] наука која проучава односе између психичких и физиолошких процеса у човеку.

психофӣзичкӣ, -ā, -ō [в. психо-, физички] 1. који се односи на психофизику, који припада психофизици. 2. који се односи како на психичко тако и на физичко стање појединца.

психохигијéна, -ē ж [в. психо-, хигијена] 1. део медицине која има за циљ спречавање душевних поремећаја и очување психичког здравља. 2. део социјалне медицине који се стара о душевним болесницима отпуштеним из болнице, о телесно дефектној и душевно заосталој деци и сл.

психро- [грч. psychrós хладан] као први део сложенице показује да се реч односи на хладноћу или на влагу.

психроàлгија, -ē ж [в. психро-, в. -алгија] псих. осећање бола при снижавању температуре, односно бол која се јавља излагањем ниској температури, хладноћи.

псӣхрометар, -тра м, мн. псӣхрометри, ген. мн. псӣхрометāрā [в. психро-, в. -метар] метеор. инструмент за мерење температуре и релативне влажности ваздуха.

психромèтрија, -ē ж [в. психро-, в. -метрија] мерење влажности ваздуха психрометром.

психрофòбија, -ē ж [в. психро-, в. -фобија] страх од хладноће, нарочито од хладне воде.

псоријáза, -ē ж [грч. psōríasis од psṓra шуга] мед. хронична кожна болест непознатог узрока која се манифестује чвориштима различите величине на лактовима, коленима и глави, који се на површини љуште.

птàрмикум, -а м, мн. -и [нлат. ptarmicum од грч. ptarmikós који тера на кијање] средство које нагони на кијање, које изазива кијање.

птàрмичан, -чна, -чно [грч. ptarmikós] који нагони на кијање, који изазива кијање.

птер-, птеро- [грч. pterón крило] као први део речи у значењу: крило, крилат, оно што се односи на летење.

-птер, -птеран [грч. pterón крило] као други део сложенице показује да се реч односи на крило или на летење.

птеранòдōн, -она м, мн. птеранодóни, ген. мн. птеранодóнā [нлат. pteranodon, в. птеро-, грч. anódon безуби] палеонт. врста давно изумрлог летећег гуштера.

птеридофи́те, птеридофи́тā ж мн. [грч. ptéris папрат, в. -фит(а)] бот. папратњаче.

птеро- в. **птер-**.

птеродàктӣл, -и́ла м, мн. птеродакти́ли, ген. мн. птеродакти́лā [в. птеро-, грч. dáktylos прст] палеонт. изумрли летећи гмизавац из мезозоика, с кожним крилима разапетим између задњих удова и продуженог четвртог прста предњих удова.

птѐройдан, -дна, -дно [в. птеро-] који има облик крила, крилат.

птеропо́ди, птеропо́дā м мн. [нлат. pteropoda, в. птеро-, -под] зоол. ред морских пужева са стопалом попут крила, прилагођеним за пливање, крилоношци.

птеросàури, птеросàӯрā м мн. [нлат. pterosauria, в. птеро-, грч. saûros гуштер] палеонт. заједнички назив за изумрле гмизавце с крилима из којих су се развиле птице.

пти́-бе̑р в. **petit-beurre**.

птијали̏зам, -зма м [грч. ptyalismós, према ptýalon пљувачка] мед. прекомерно лучење пљувачних жлезда.

птӣјали̏н, -ā, -ō̄ [грч. ptýalon пљувачка] физиол. фермент пљувачке који претвара скроб у шећер.

птијалоре́ја в. **птијали̏зам**.

пто̑за, -ē̄ ж [грч. ptôsis пад, падање] спуштеност неког органа услед попуштања лигамената или слабости мускулатуре (очног капка, желуца, бубрега, материце).

птома̀ӣн, -и́на м [грч. ptôma леш] отровна алкалоидна супстанца која настаје распадањем, трулењем органских материја, лешина.

пу̑б, -а м [нем. Bube дечак, деран] 1. назив за карту вредности 11 („жандар“) у игри картама. 2. жарг. полицајац.

пубѐртѐт, -е́та м [лат. pubertas, од pubes зрелост, стидне длаке] доба полног сазревања дечака и девојчица, полна зрелост, адолесценција. ◆ **пубѐртѐтскӣ**.

пубертѐтлија, -ē̄ м [в. пубертет] фам. 1. дечак у пубертету, адолесцент. 2. онај који се понаша незрело, недорасло, као да је у пубертету. ◆ **пубертѐтлӣјскӣ**.

пу̑бес, -а м [лат. pubes] анат. 1. стидна кост, место на коме се налази полни орган. 2. стидне длачице, маље којима је обрасло место око уда.

пубесцѐнтан, -тна, -тно [лат. pubescens од pubescere стићи у пубертет] а. који се налази у периоду полног сазревања. б. који је обрастао или почиње да обраста стидним длачицама.

пубесцѐнција, -ē̄ ж [в. пубесцентан] 1. стање изласка из детињства, почетак пубертета. 2. појава длачица, маља на појединим деловима тела (на бради, испод мишица, на полним органима).

пу̑бикум, -а м [нлат. pubicum, в. пубес] анат. предњи део карличне кости, стидна кост, препоњача.

пубичнӣ, -ā, -ō̄ [в. пубес, пубикум] анат. који се односи на препоне; који се односи на стидну кост, препоњачу.

пу̑блика, -ē̄ ж, дат. и лок. публици [лат. publicus народни, према populus народ] 1. скуп присутних особа, гледаоци, слушаоци. 2. људи са истим интересовањем, укусом, односом према чему, они који прате одређену културну, уметничку или забавну делатност (*књижевна ~, читалачка ~*). 3. јавно мњење, јавност, широке масе.

публи̏кӣн, -а́на м, мн. публика́ни, ген. мн. публика́нā [лат. publicanus] закупник пореза у старом Риму.

публика́ција, -ē̄ ж [лат. publicatio] 1. публиковање, објављивање. 2. оно што се штампањем износи за јавност, објављује, књига, часопис, новине.

пу̑бликовати, -ујēм сврш. и несврш. [лат. publicare учинити јавним] 1. објавити, издати. 2. изићи, излазити пред јавност, ставити на увид, изложити публици.

пу̑бликум в. **пу̑блика**.

публи̏цист(а), -ē̄ м, мн. публи̏цисти [нлат. publicista] 1. онај који се бави публицистиком. 2. новинар, журналиста.

публицѝстика, -ē̄ ж, дат. и лок. публицѝстици [в. публицист(а)] писање и објављивање текстова у дневној штампи и сличним публикацијама, о актуелним темама из јавног живота; новинарство, журналистика.

публицѝстичкӣ, -ā, -ō [в. публицистика] који се односи на публицистику и на публицисте.

публицѝтēт, -е́та м [нлат. publicitas] 1. излагање, приступачност чега пажњи јавности, популарност; реклама. 2. одјек нечијих ставова, речи, мишљења и сл. у јавности.

пӯд, -а м, мн. пу́дови, ген. мн. пу́дōвā [рус. пуд од лат. pondus тежина] некадашња руска јединица за тежину, 16,38 kg.

пудѐнда, пудѐндā с мн. [лат. pudenda од pudere стидети се] анат. спољашњи полни органи код људи, гениталије.

пу́дер, -а м, мн. -и [нем. Puder од фр. poudre прах] 1. прашкасти козметички препарат за жене чијим се наношењем постиже жељена боја коже лица и прекривају пеге. 2. козметички прашак, талк.

пудѐрисати (се), -ишēм (се) несврш. [в. пудер] посипати (кожу) пудером.

пӯдинг, -а м, мн. пӯдинзи, ген. мн. пӯдӣнгā [енгл. pudding] кашаста посластица, у млеку укуван скробни прашак различитог мириса и укуса.

пу́дл, -а м = **пу́дла,** -ē ж [нем. Pudel(hund)] в. **пӯдлица**.

пӯдлица, -ē ж [дем. од пудл(а)] раса малог, кудравог, интелигентног пса који се може дресирати.

пӯдловати, -ујēм несврш. [енгл. puddle] техн. пречишћавати ливено гвожђе ослобађајући га угљеника.

пудријéра, -ē ж [фр. poudrière, в. пудер] кутија за пудер.

пу́ду, -уа м [егз.] зоол. јужноамерички патуљасти преживар из породице јелена.

пуѐбло, пуѐбла м [шп. pueblo село, народ] етнол. назив за тип насеља Пуебло Индијанаца на југозападу САД, индијанско насеље сграђено од непечене глине и камених плоча.

пуерикултӯра, -ē ж [лат. puer дете, в. култура] вештина неговања и васпитавања деце.

пӯерӣлан, -лна, -лно [лат. puerilis, од puer дете] 1. који се понаша као дете, детињаст. 2. неозбиљан, незрео.

пуерилѝзам, -зма м [в. пуерилан, -изам] псих. заст. психички поремећај у понашању одраслих особа, инфантилно понашање психијатријског болесника.

пӯерперӣлан, -лна, -лно [лат. puerperalis од puerpera породиља] који се односи на породиљу, породиљски. ▲ **пуерперална сепса** мед. породиљска, бабиња грозница.

пуѐрпēријум, -а и **пуѐрпēрӣј,** -а м [лат. puerperium, према puerpera породиља] време након порођаја које породиља проводи у кревету, бабиње.

пужѐдист(а), -ē м, мн. пужѐдисти [фр. poujadiste према Poujade] ист. присталица француског десничарског посланика Пјера Пужада, који је средином XX века основао покрет за заштиту малих трговаца. ◆ **пужадѝстичкӣ**.

пӯл, -а м [енгл. pool] 1. екон. удружење више трговачких предузећа ради договора о тржиштима, ценама итд. уз поделу добити; уп. **кàртел**. 2. удруживање медија, агенција за штампу и сличних установа у циљу заједничког информисања.

пӯла, -ē ж, ген. мн. пӯлā и **пӯљка,** -ē ж, ген. мн. пӯљкӣ [тур. pul од перс. pūl метални новац] покр. 1. дугме, пуце, копча. 2. мали, жути метални колутић за украшавање марама, кошуља, постељине и сл. 3. глава ексера.

пӯлака, -ē ж, дат. и лок. пӯлаци [итал. polacca] пом. ист. трговачки једрењак у употреби у Средоземљу (XVII–XIX век), обично са три једра.

пӯлӣрд, -а м [фр. poulарde] утовљено пиле старо 3–5 месеци.

пулверѝзātор, -а м, мн. -и [в. пулверизација] справа за распршивање течности или праха, распршивач, штрцаљка.

пулверизáција, -ē ж [нлат. pulverisatio, в. пулверизовати] 1. довођење неке материје у прашкасто стање, у прашину. 2. распршивање течности или прашка помоћу распршивача, штрцаљке. 3. прекривање предмета металним слојем распршивањем растопљеног метала, металузација.

пӯлверизовати, -ујēм сврш. и несврш. [нлат. pulverisare од лат. pulvis ген. pulveris прах] 1. довести, доводити у прашкасто стање, претвори-

ти, претварати у прах, прашину. 2. распршити, распршивати течност кроз распршивач, штрцаљку.

пу̀лēн, -е́на м, мн. пуле́ни, ген. мн. пуле́нā [фр. poulain, досл. ждребе] ученик, питомац, млади таленат; онај кога неко моћан и одговоран (тренер, наставник) припрема за будуће такмичење.

пуле́на, -ē ж, ген. мн. пуле́нā [фр. poulaine] пом. ист. 1. кљун брода. 2. украсна фигура на броду у лику жене или неке животиње.

пу̀ли прид. индекл. [тур. pullu, в. пула] 1. украшен малим металним колутићима. 2. извезен златним (жутим) или сребрним концем (жицом).

пу̀лија в. **пу̀ла**.

пу̀лман, -а м [енгл. Pullman (car), према америчком проналазачу М. Пулману (1831–1897)] жел. врста луксузног путничког вагона.

пулмо̀лог, -а м, мн. пулмо̀лози, ген. мн. пулмо̀ло̄гā [лат. pulmo плућа, в. -лог] лекар специјалиста за пулмологију.

пулмоло̀гија, -ē ж [лат. pulmo плућа, в. -логија] мед. наука о плућима и плућним болестима. ♦ **пулмо̀лошкӣ**.

пу̀лмонāрнӣ, -ā, -о̄ [нлат. pulmonaris] мед. који се односи на плућа, који се јавља у плућима, плућни.

пулмона́ти, пулмона́тā м мн. [нлат. pulmonatus, од лат. pulmo плућа] зоол. животиње које дишу на плућа, плућаши.

пуло́вер, -а м, мн. -и [енгл. pullover према pull over навући преко (главе)] вунени џемпер са изрезом око врата, об. без рукава.

пу̀лпа, -ē ж, ген. мн. пу̀лпӣ [лат. pulpa] 1. а. унутрашњи, мекани, меснати део воћних плодова. б. кашаста полупрерађевина од воћа. в. целулозни полуфабрикат у производњи папира. 2. мекано ткиво у унутрашњости зуба.

пу̀лпит, -а м, мн. -и [лат. pulpitum] 1. свако узвишење за јавне наступе у античком Риму. 2. а. у средњем веку, дрвени пулт на коме су стајале црквене књиге. б. проповедаоница на стубу, об. у средини цркве.

пулпѝтис, -а м [в. пулпа (2), -итис] мед. акутна или хронична упала зубне пулпе, об. због нелеченог каријеса.

пу̀лс, -а м [лат. pulsus од pellere ударати] 1. физиол. ритмички откуцаји срца, било; дизање и спуштање унутрашњег зида артерије или вене услед куцања срца. 2. место на коме се пипањем може осетити такво дизање и спуштање. 3. фиг. ритам догађаја, кретање, темпо. □ **опипати коме пулс** фиг. сазнати нечије расположење, нечије мисли.

пу̀лса̄р, -а́ра м, мн. -и [енгл. pulsar, скр. од pulsating star] астрон. мала звезда која приликом врло брзе ротације емитује радио-таласе у правилним временским размацима.

пулсатѝла, -ē ж [срлат. pulsatilla, од лат. pulsata ударана (ветром)] бот. лековита зељаста биљка, *Anemone pulsatilla*, из фамилије жабљака, шумарица, саса.

пу̀лсатӣлан, -лна, -лно [срлат. pulsatilis] који пулсира, коме је својствено ритмичко пулсирање.

пулса́ција, -ē ж [лат. pulsatio] ритмичко куцање, ударање (срца).

пу̀лсиметар, -тра м, мн. пу̀лсиметри, ген. мн. пу̀лсиметā̄рā [в. пулс, -метар] апарат за мерење пулса, била; апарат за графичко представљање пулса у облику криве линије.

пулси́рати, пу̀лсӣрā̄м, 3. л. мн. пулси́рајӯ несврш. [лат. pulsare] 1. куцати, ритмички откуцавати као жила куцавица, пулс (1). 2. живахно протицати, тећи, бити у покрету (нпр. живот у граду).

пу̀лт, -а м, мн. пу̀лтови, ген. мн. пу̀лто̄вā [нем. Pult од лат. pulpitum, в. пулпит] 1. сталак, држач за ноте или за текстове који се читају. 2. тезга у продавници, радњи. ▲ **командни ~** место за управљање на коме су прегледно распоређени управљачки механизми.

пу̀лька в. **пу̀ла**.

пу́ма, -ē ж, ген. мн. пу́мā [шп. puma од кечуанског] зоол. звер, *Felis concolor*, из породице мачака, кугуар.

пу̀мекс, -а м [лат. pumex] шупљикав камен. камен плавац, пловуњац.

пу̏мпа, -е̄ ж, ген. мн. пу̏мпӣ [нем. Pumpe] 1. механичка направа којом се црпи вода или нафта, шмрк, црпка. 2. оруђе којим се удувава, убацује ваздух (у аутомобилску гуму, гумени чамац и сл.). 3. фам. продајно место где се точи гориво, бензинска станица.

пу̏мпати, -а̄м несврш. [нем. pumpen] 1. радити пумпом, извлачити односно убацивати течност или гас. 2. фиг. фам. систематски извлачити нечији новац, искоришћавати кога.

пу̏мперица, -е̄ ж [в. пумпа] пушка која се пуни и празни повлачењем поткундака напред-назад, као при пумпању.

пу̏мперице → **пу̏мпхо̄зне** (в.)

пу̏мпхо̄зне, пу̏мпхо̄знӣ → **пу̏мперице,** пу̏мпе̏рӣцӑ ж мн. [нем. Pumphose] широке панталоне стегнуте испод колена које не покривају листове ногу.

пу̏нат, пу̏нта м, мн. пу̏нти, ген. мн. пу̏нӑтӑ [итал. punto] покр. 1. бод, убод иглом при везењу и плетењу. 2. бод, поен (об. у бођању).

пу̏нкт, -а м, мн. пу̏нктови, ген. мн. пу̏нкто̄вӑ [нем. Punkt од лат. punctum убод, тачка] 1. тачка, место на коме или из кога се обављају одређени послови; вој. упориште, база. ▲ **контролни ~** место на коме се врши провера пролазника, возила итд. 2. одељак неког списа, тачка, став, параграф. 3. заст. тачка (знак интерпункције).

пу̏нктӑт, -а́та м, мн. пункта́ти, ген. мн. пункта́тӑ [срлат. punctatum од punctare, в. пунктирати] мед. садржај који се пунктирањем извуче из неког органа, ткива или шупљине.

пункта́ција, -е̄ ж [срлат. punctatio] 1. обележавање неког текста тачкама; подела неког текста или списа по тачкама. 2. утиснут знак или жиг на чему. 3. заст. документ у коме је садржај дат по тачкама.

пункти́рати, пу̏нктӣрӑм, 3. л. мн. пункти́рајӯ свр. и несврш. [срлат. punctare према лат. punctum од pungere бости] 1. мед. (из)вршити пункцију. 2. означити, означавати тачкама, истачкати. 3. навести, обележити делове садржаја једног документа по тачкама. 4. стављати, ставити знаке интерпункције. 5. муз. тачком после ноте означити да она вреди за половину више од свог уобичајеног трајања (нпр. пунктирана четвртина изводи се као три осмине).

пу̏нктуӑлан, -лна, -лно [срлат. punctualis] 1. који не касни, који увек долази у заказано време, тачан. 2. који је у облику тачке; истачкан, обележен тачкама.

пунктуа́ција, -е̄ ж [срлат. punctuatio] стављање правописних знакова, правописни знаци, интерпункција.

пу̏нктум, -а м [лат. punctum, в. пункт] 1. прав. вредност због које се води парница; предмет спора. 2. заст. тачка (правописни знак). 3. експр. одрешито упозорење да је разговор о чему завршен, да је крај расправи (...*и* ~ ! и тачка! и готово!).

пункту́ра в. **пу̏нкција**.

пу̏нкција, -е̄ ж, ген. мн. пу̏нкцӣјӑ [лат. punctio, од pungere бости] мед. убадање, убод иглом у оболели орган или ткиво ради извлачења унутрашњег садржаја на основу кога се може поставити дијагноза. ▲ **лумбална ~** убод иглом између два пршљена у слабинском делу кичме ради вађења течности (ликвора).

пу̏нски, -а̄, -о̄ [лат. punicus, од истог корена као грч. Phoînix феничански] ист. који је у вези с Пунима, Картагињанима или Феничанима. ▲ **~ ратови** ист. три рата вођена између Рима и Картагине у трећем и другом веку пре н. е.

пу̏нт, -а м [нем. Bund савез, урота] покр. буна, бунт (в.).

пу̏нта[1], -е̄ ж, ген. мн. пу̏нтӣ [итал. punta] покр. 1. врх копна у мору, рт. 2. а. врх, вршак, шиљак. б. окрајак хлеба. 3. пробади, пробадање у пределу грудног коша или леђа.

пу̏нта[2] в. **пунта̀рија**.

пу̏нта̄р, -а́ра м, мн. пунта́ри, ген. мн. пунта́рӑ [в. пунт] ист. сеоски бунтовник, устаник у северним крајевима Хрватске у феудално доба.

пунта̀рија, -е̄ ж [в. пунтар] 1. буна, побуна пунтара. 2. скуп, маса пунтара.

пу̏нтати, -а̄м несврш. [в. пунтарија] хрв. 1. подстрекивати, подстицати, хушкати на устанак. 2. ~ **се** бунити се.

пу̏нца, -е̄ ж, ген. мн. пу̏нцӣ [нем. Punze од итал. punzone од лат. punctio] 1. направа којом се у

предмете од племенитих метала утискује знак, жиг. 2. знак, жиг који сведочи да је предмет од племенитог метала.

пунци́рати, пу̀нцӣрām, 3. л. мн. пунци́рајӯ свр̀ш. и несвр̀ш. [нем. punzieren, в. пунца] 1. ставити пунцу, жиг (на предмет од племенитог метала). 2. украшавати длетом, утискивати шаре (у злато, сребро, кожу, хартију и др.).

пу̀нч, -а м [енгл. punch од инд. pañč пет (састојака пића)] топао или хладан напитак од рума, вина, чаја, шећера и лимуна или наранџе.

пу̀па-ха̀ва ж индекл. [тур. pupa hava, тур. pupa повољан ветар за лађу од итал. poppa крма, в. хава] покр. а. лепо време. б. фиг. повољна ситуација; угодан, безбрижан живот.

пу̀пил, -а м, мн. пу̀пили, ген. мн. пу̀пӣлā (ж. **пу̀пила**) [лат. pupillus] малолетно дете које је усвојено или живи у старатељској породици; штићеник, васпитаник.

пупѝла, -ē ж [лат. pupilla] анат. зеница ока.

пу̀пилā̀ран[1], -рна, -рно [лат. pupillaris] анат. који се односи на зеницу, зенични.

пу̀пилā̀ран[2], -рна, -рно [лат. pupillaris, в. пупил] који се односи на малолетно дете које је усвојено или живи у старатељској породици.

пупиниза́ција, -ē ж [по физичару Михајлу Пупину (1857–1934)] физ. поступак спречавања слабљења струје у телеграфским и телефонским кабловима помоћу Пупинових самоиндукцијских калемова.

пу̀плӣн, -и́на м [фр. popeline] полусвилена тканина, слична тафту.

пура́на, -ē ж [санскр. purana] врста староиндијских епско-дидактичних књижевних дела из првих векова наше ере.

пу̀ргатив, -а и **пургà тӣв,** -и́ва м, мн. пургати́ви, ген. мн. пургати́вā [лат. purgativus према purgare чистити] фарм. средство за чишћење пробавног тракта и регулисање столице.

пу̀ргатӣван, -вна, -вно [в. пургатив] који има својства пургатива, који чисти црева.

пургà тōријум, -а и **пургà тōрӣј,** -а м [срлат. purgatorium] рел. место на коме се душе умрлих чисте од грехова пре уласка у рај, чистилиште.

пурга́ција, -ē ж [лат. purgatio] мед. чишћење црева, обично да би се регулисало варење хране.

пу̀ргер, -а м, мн. -и [нем. Bürger грађанин] 1. ист. грађанин, члан градске заједнице која је непосредно подложна владару; грађанин средњевековног Загреба. 2. малограђанин, ситничар, ћифта. 3. надимак за Загрепчане, нарочито за загребачке навијаче. ◆ **пу̀ргерскӣ.**

пурги́рати, пу̀ргӣрām, 3. л. мн. пурги́рајӯ свр̀ш. и несвр̀ш. [лат. purgare, в. пургатив] мед. чистити, очистити, прочистити црева употребом пургатива или клистира.

пурѝзам, -зма м [лат. purus чист] 1. настојање да се књижевни језик очисти од туђица, позајмљеница и интернационализама, језичко чистунство. 2. инсистирање на прецизности и коректности; тежња за чистоћом у интелектуалном смислу, чистунство.

Пу̀рим, -а м [хебр. pur, purim] празник који Јевреји славе 14. и 15. марта као успомену на спасење од покоља који им је припремао Аман (Књига о Јестири, 9: 21–28).

пу̀рӣн, -и́на м [нем. Purin, према лат. purus чист] органска база која улази у састав нуклеинских киселина.

пу̀рист(а), -ē м, мн. пу̀ристи [в. пуризам] присталица пуризма, чистунац.

пурѝстичкӣ, -ā, -ō [в. пуризам] који се односи на пуризам и на пуристе.

пурита́нац, -нца м, мн. пурита́нци, ген. мн. пурӣтā̀нāцā̀ [в. пуритански] 1. ист. припадник пуританизма. 2. онај који се одликује претераном моралном строгошћу; онај који је нетолерантан у односу на свако другачије мишљење.

пуританӣзам, -зма м [в. пуританац, -изам] ист. протестантско-реформаторски покрет поникао у XVI веку у Англиканској цркви с циљем да поједностави живот цркве и уведу строжа морална правила.

пурӣта̀нскӣ, -ā, -ō [нлат. puritanus, од лат. puritas чистоћа] који се односи на пуританце или на пуританизам.

пурификàтōријум, -а и **пурификàтōрӣј,** -а м [срлат. purificatorium, в. пурификовати] у католичкој цркви, убрус за брисање путира током мисе.

пурификáција, -ē ж [лат. purificatio] прочишћење, чишћење.

пȕрификовати, -ујēм несврш. [лат. purificare, од purus чист] чистити, пречишћавати.

пȕрпȕр, -а м [лат. purpura од грч. porphýra] 1. црвенољубичаста боја која се у античко доба добијала из једне врсте морског пужа, гримиз, скерлет. 2. скупоцена тканина обојена овом бојом. 3. краљевски плашт пурпурне боје, симбол власти и достојанства.

пȕрпȕран, -рна, -рно [в. пурпур] који је боје пурпура, гримизан, скерлетан.

пурулèнтан, -тна, -тно [лат. purulentus, према pus гној] мед. испуњен гнојем, гнојав, загнојен.

пурулèнција, -ē ж [нлат. purulentia, према pus гној] загнојеност, гнојење.

пȕрц(е)лбаум, -а м [нем. Purzelbaum према purzeln превртати се] фам. гимнастичка вежба, колут, окрет тела преко главе која се ослони на под.

пȕсат, -а м [тур. pusat] заст. 1. оружје. 2. коњска опрема.

пусàтли прид. индекл. [в. пусат] заст. који носи оружје, који је под оружјем, наоружан.

пȕсла, -ē = **пȕслица,** -ē ж [аустр. нем. Bussel, Busserl пољупчић] слаткиш, колач од беланаца и шећера.

пȕслица = **пȕсла** (в.)

пȕста, -ē ж [мађ. puszta] широка травната равница, степа у Мађарској, на којој се гаје говеда и коњи.

пȕстула, -ē ж [лат. pustula] мед. мехурић на кожи испуњен гнојем, гнојница, чирић.

пȕстулōзан, -зна, -зно [лат. pustulosus] мед. прекривен пустулама, гнојним бубуљицама, бубуљичав.

пȕсула, -ē ж [тур. pusula писамце од итал. bussola компас] покр. листић на коме се исписује кратка порука, цедуљица, писамце.

пȕтатȉван, -вна, -вно [лат. putativus према putare сматрати] претпостављен, наводни; тобожњи, замишљен.

пȕтер, -а м [нем. Butter] маслац, бутер. □ **имати путера на глави** фам. бити одговоран за нешто, сносити кривицу.

путешèствије, -а с [рус. путешествие] обилазак разних места, путовање по свету.

пȕтȉр, -а м, мн. пути́ри, ген. мн. пути́рā [грч. potḗrion] у православној цркви: златна или сребрна чаша из које се верници причешћују, обредни пехар.

пȕто, -а м [итал. putto од лат. putus] лик. слика или скулптура нагог дечачића, с крилима или без њих, мали Амор, **амòрет** (в.).

путрèсцȉн, -и́на м [лат. putrescere трулити] хем. отровно једињење које се развија при труљењу меса.

путрефàкција, -ē ж [нлат. putrefactio према putrefacere према putridus труо, facere чинити] процес труљења, распадања, труљење, распадање.

пȕтрȉдан, -дна, -дно [лат. putridus] труо, иструлео; покварен.

пȕф, -а м [фр. pouf] округла столица без наслона, обложена меканим материјалом.

пȕфер, -а м [нем. Puffer] 1. фарм. супстанца која се додаје леку да би ублажила дејство киселине или базе. 2. одбојник на железничком вагону или трамвају. ◆ **пȕферскӣ**.

пȕфна, -ē ж, ген. мн. пȕфнӣ [нем. Puff од фр. pouf јастуче] 1. лоптаста кићанка на капи. 2. рељефни лоптасти украс на тканини.

пȕф-рȕкāв, -а́ва м [нем. Puffärmel, в. пуфна] кратки набрани рукав који изгледа као да је изнутра надуван.

пȕцер, -а м [нем. Putzer према putzen чистити] покр. онај који чисти, чистач.

пуцèрāј, -а́ја м [нем. Putzerei] покр. радионица за чишћење, чистионица.

пуцолàна, -ē ж [итал. pozzolana, по градићу Поцуолију близу Напуља] врста вулканске земље, вулкански туф.

пȕч, -а м, мн. пȕчеви, ген. мн. пȕчēвā [нем. Putsch] покушај насилног преузимања власти у држави, државни удар.

пȕчист(а), -ē м, мн. пȕчисти [нем. Putschist, в. пуч] онај који организује пуч или учествује у пучу.

пучи́стичкӣ, -ā, -ō̄ [в. пучист(а)] који се односи на пуч или на пучисте.

пфѐниг, -а м, мн. пфѐнизи, ген. мн. пфѐнӣгā̄ (непр. **пфѐнинг**) [нем. Pfennig] 1. стоти део немачке марке. 2. ист. у средњем веку, сребрни или бакарни новчић.

пфи́фиг прид. индекл. [нем. pfiffig] фам. лукав, препреден, довитљив.

пфи́фикус, -а м, мн. -и [нем. Pfiffikus, према pfiffig] фам. лукавко, препредењак.

Р

Ра̑, Ра̑а м 1. бог Сунца код старих Египћана. 2. праотац људи и богова, представљен с главом јастреба или сокола и сунчевим диском са змијом на њој.

ра̏б, -а м [тур. Rabb од арап. rabb] 1. онај који неким господари, ко има власт над неким, господар. 2. (Раб) Бог.

ра́ба в. **а̀раба**.

ра̀баб, -а м, мн. ра̀баби, ген. мн. ра̀ба̄ба̄ [ар. rabāb] муз. 1. ист. стари арапски гудачки инструмент (с 1–3 жице), попут виолине. Проширио се на исток (Индија, Јава) и запад (северна Африка, Европа) у време арапске експанзије; уп. **рѐбек**. 2. арапски народни инструмент крушколиког или трапезастог облика, с две жице и кратким гудалом.

раба̀рбара, -ē ж [итал. rabarbaro од лат. reubarbarum од грч. rhâ bárbaron варварско ра (Rha грчко име реке Волге крај које биљка расте)] 1. лековита и украсна зељаста биљка *Rheum officinale* равел. 2. прашак, тинктура и сируп од корена ове биљке за јачање апетита и као пургативно средство; покр. [тур.] **ра́вед, ра̀венд** и **рѐвēнта**.

ра̀бат[1], -а м [нем. Rabatt од итал. rabatto] снижење продајне цене које произвођач даје велетрговини, или већа трговина мањој, попуст.

ра̀бат[2], -а м [фр. rabateau] крут оковратник (об. украшен наборима или чипком); учвршћивач, подупирач за оковратник.

ра̀батан, -тна, -тно [тур. harab, harap од арап. ḫarāb рушевине] који је од дуге употребе дотрајао, рушеван, истрошен; полован.

ра̀бација, -ē м [тур. arabacı] надничар који превози робу запрежним колима, кириџија.

рабаџи̏лук, -а м, мн. рабаџи̏луци, ген. мн. рабаџи̏лӯка̄ [в. рабаџија] посао рабаџије, превожење робе запрежним возилом за договорену надницу, кириџилук.

рабдови́руси, рабдови́рӯса̄ м мн. [грч. rhábdos прут, штап, в. вирус] вируси из породице *Rhabdoviridae*, изазивачи стоматитиса и беснила.

рабдолòгија, -ē ж [грч. rhábdos прут, штап, в. -логија] начин рачунања помоћу штапића.

рабдòмант, -а м, мн. рабдòманти, ген. мн. рабдòмана̄та̄ [в. рабдомантија] онај који помоћу штапића предсказује; чаробњак, рашљар.

рабдомàнтија, -ē ж [грч. rhábdos прут, штап, в. -мантија] моћ откривања нечега сакривеног под земљом (руда, вода и сл.), помоћу штапова, рашљи; уп. **радиестѐзија**.

рабдомѝо̄м, -о́ма м [лат. rhabdomyioma, према грч. rhábdos прут, штап, в. -миом] мед. доброћудни тумор.

рабдомиосàркō̄м, -о́ ма м [лат. rhabdomyiosarcoa, према грч. rhábdos прут, штап, в. -сарком] мед. злоћудни тумор.

ра̏би, -ија м [лат. rabbi од грч. rhabbí од хебр. rabbī мој господар] 1. звање из почасти за јеврејске свештенике и вероучитеље који су у периоду од I до VI века, њима својственим тумачењем Библије, потпомогли настанак Талмуда. 2. сваки угледни јеврејски свештеник или мудрац. 3. в. **ра̀бӣн**. 4. фиг. онај који некоме служи као узор у књижевности.

рабӣја, -ē ж [итал. rabbia] суровост, јарост, грубост, бес, гнев, свирепост.

рȁбијāтан, -тна, -тно [нем. rabiat, в. рабија] који се одликује суровошћу, разјареношћу, грубошћу; суров, груб, бесан, гневан, свирепан.

рȁбијес, -а м [лат. rabies од rabere лудовати, беснети] мед. беснило (вирусна инфекција која се преноси са животиња на човека или са човека на човека). ▲ ~ **канина** (лат. **rabies canina**) пасје беснило.

рȁбӣн, -и́на м [в. раби] 1. први, најважнији духовник и теолог код Јевреја који је у средњем веку, због моралног ауторитета, имао улогу судије. 2. данас, у јеврејској заједници, онај који у синагоги обавља богослужење, интерпретира Библију и Талмуд, вероучитељ. ◆ **рȁбӣнскӣ** који се односи на рабине, који је својствен рабинима. ▲ **врховни** ~ по хијерархији, први рабин у неким државама.

рабӣна̄т, -а́та м [нем. Rabbinat, в. рабин] 1. положај, звање и надлежност рабина. 2. службено седиште рабина. 3. организација рабина једног подручја.

рȁбота, -ē ж [рус. работа] 1. ист. обавеза беземљаша да ради на имању земљопоседника, односно кмета на имању феудалца; кулук, аргатовање. 2. сумњива активност против општег добра или против некога.

рабо̀тати, -а̄м несврш. [рус. работать] напорно, тешко радити; кулучити, аргатовати.

рабȕлист(а), -ē м, мн. рабȕлисти [нем. Rabulist, према лат. rabula лош адвокат; rabere беснети] 1. онај који спретно изврће значење, смисао речи, софист. 2. правник који лоше тумачи законе, лош, рђав правник.

рабулӣстика, -ē ж, дат. и лок. рабулӣстици [в. рабулист] 1. погрешно тумачење закона. 2. лажно закључивање изврташем смисла речи, софистика.

рабулӣстичкӣ, -а̄, -о̄ [в. рабулист] који се односи на рабулисте и рабулистику. ▲ ~ **доказ** доказ заснован на лажним закључцима, назови доказ, тобожњи доказ.

рȁвāн в. **рȁхвāн.**

равȁнлук в. **рахвȁнлук.**

рáвед в. **рабȁрбара.**

рáвенд в. **рабȁрбара.**

рȁви, -ија м = **рȁби** (в.)

равио́ли, равио́ла̄ м мн. [итал. ravioli] кулин. комадићи развучене тестенине који се пуне надевом од млевеног меса, поврћа или сира.

рȁвновēсје, -а м [рус. равновесие] равнотежа, склад.

рȁга[1], -ē ж, дат. и лок. рȁги, ген. мн. рāгā [нем. Racker] мршав, ислужен, остарео коњ, кљусе. 2. фиг. нескладно развијена, крупна, кошчата особа (обично жена).

рȁга[2], -ē ж, дат. и лок. рȁги [санскр. rāga боја, тон] муз. стари лествични модел индијске музике са типичним распоредом ступњева и каденци који треба да изазове различита емотивна стања (тугу, радост, срџбу, усамљеност и сл.).

рага́да, -ē ж [грч. rhagás пукотина] напукло, болно и често крваво место које се јавља на отврднулој, сувој или упаљеној кожи дланова, табана, дојке и сл.

рагȁстōв, -о́ва м [мађ. ragasz лепак] оквир врата или прозора који је узиђивањем приљубљен уза зид, шток.

рȁгби, -ија м [енгл. rugby (football), према енглеском месту Рагби (Rugby)] сп. игра јајастом лоптом између две екипе.

рȁгбист(а), -ē м, мн. рȁгбисти [в. рагби] сп. онај који игра рагби, учесник у игри рагби.

-рагија [грч. rhēgnýnai кидати] као други део речи у медицинским терминима значи појаву која је последица оштећења крвних судова (*хеморагија*).

рȁглāн, -а́на м [енгл. raglan, према енглеском генералу Раглану (Raglan, 1788–1855)] крој рукава (прво примењен код спортског мушког капута) који иду од корена шаке до врата, одакле се дијагоналним шавом ушивају до пазуха (без сечења на спољној страни рамена).

рȁгӯ, -у̀а, ген. мн. рагу́ā̄ [фр. ragoût] кулин. чорбасто јело припремљено кувањем исецканог меса и поврћа у добро зачињеном умаку.

рагȕзејскӣ, -а̄, -о̄ [итал. Ragusa од Ragusium] који се односи на Рагузу, стари Дубровник; који припада Рагузи, старом Дубровнику. ▲ ~ **говор** стари дубровачкороманско говор који је временом потпуно ишчезао из употребе и заборављен.

ра̏д, -а м [енгл. radiation absorbed dose] физ. стари назив јединице за мерење апсорбоване дозе радиоактивног зрачења, греј.

ра̂да, -ē ж, ген. мн. ра́дā [енгл. rada] погодно место за усидравање бродова (об. изван луке); сидриште.

ра̏да, -ē ж [чеш. rada од нем. Rat] савет, веће.

ра̏дар, -а м [енгл. radar од Radio Detecting and Ranging] 1. техн. уређај који емитује и прима електромагнетске таласе, импулсе, и на тај начин утврђује смер и удаљеност неког објекта на земљи, у ваздуху или води. 2. сп. подаци у рели тркама које сувозач чита возачу такмичару.

ра̏дарскӣ, -ā, -ō [в. радар] који је у вези с радаром, који се односи на радар. ▲ **радарска контрола** контрола помоћу радара, контрола радаром (об. у саобраћају).

ра̀дерфорд, -а м [према енглеском физичару Ернесту Радерфорду (E. Rutherford, 1871–1931)] физ. стара јединица за мерење снаге извора радиоактивности, ознака Rd.

ра̀дерфо̄рдијум, -а м и **ра̀дефо̄рдӣј,** -ија м [в. радерфорд] хем. хемијски елемент који се означава симболом Rf и има атомски број 106.

радиестѐзија, -ē ж [в. радио-², грч. aísthēsis опажање] наводна способност особе да уз помоћ виска, рачвасте лескове гране и других штапића утврди присуство подземних вода, лежишта руде под земљом, сакривене особе и др.; уп. **рабдомàнтија**.

радиестѐзист(а), -ē м, мн. радиестѐзисти [в. радиестезија] онај који се бави радиестезијом.

ра̏дијā̀лан, -лна, -лно [срлат. radialis, према лат. radians који зрачи] који се односи на радијус (в.), који се простире у смеру полупречника (нпр. *радијалне артерије*, *радијални мишићи*).

радӣја̄лка, -ē ж, дат. и лок. радӣја̄лци [в. радијалан] аутомобилска гума са костуром од челичних жица у лучном облику, док су влакна плашта положена попречно у односу на смер кретања аутомобила.

радӣја̄н, -а́на м [лат. radi(us)] мат. 1. лук круга чија је дужина једнака дужини полупречника. 2. јединица мере за угао у равни (ознака: rad), тј. угао у центру круга између два полупречника који на њему исецају лук дужине једнаке полупречнику.

радӣја̏нт, -а м [нем. radiant од лат. radians који зрачи] 1. извор зрачења, исијавања. 2. астрон. тачка на небеском своду из које привидно извиру метеори и метеорски ројеви или се у њој привидно секу.

ра̏дијā̏ран, -рна, -рно [нем. rädiar, према фр. radiaire, према лат. radus зрака] који зрачи, исијава.

радӣја̄тор, -а м [фр. radiateur од лат. radiare исијавати] 1. део система централног грејања састављен од више шупљих челичних или алуминијумских ребара који се специјалним цевима пуни топлом водом, паром или уљем. 2. хладњак мотора са унутрашњим сагоревањем.

радӣја̄торскӣ, -ā, -ō [в. радијатор] који се односи на радијатор, који припада радијатору. ▲ **радијаторско ребро** избочени део, истакнути сегмент радијатора (1).

радија́ција, -ē ж [лат. radiatio] 1. физ. зрачење енергије у простору помоћу електромагнетских таласа, звука и сл. 2. електромагнетски таласи, звук и сл., емитовани радијацијом. ▲ **адаптивна ~** биол. процес прилагођавања бића током еволуције на извесне промењене услове чији је крајњи исход стварање нових врста.

ра̏дијацио̄нӣ, -ā, -ō [в. радијација] који се односи на радијацију. ▲ **радијациона болест** мед. болест која настаје деловањем радиоактивног зрачења на организам. **радијациона хемија** хем. област хемије која проучава хемијске процесе настале или подстакнуте дејством зрачења (нуклеарног, рендгенског).

рâдӣјскӣ[1], -ā, -ō = обичније **рâдијумскӣ,** -ā, -ō [в. радијум] који се односи на хемијски елемент радијум.

рâдӣјскӣ[2], -а, -о [в. радио] прид. који се односи на радио, који припада радију.

рâдијум, -а м и **рâдӣј,** -ија м [нлат, radium, према лат. radius зрака] хем. врло редак природни радиоактивни хемијски елемент, атомски број 88, симбол Ra, открили су га Пјер и Марија Кири. ♦ **рâдијумскӣ**.

радијумтера́пија, -ē ж [в. радијум, терапија] мед. лечење радијумовим зрацима.

рâдијус, -а м [лат. radius, према срлат. radialis, према лат. radians који зрачи] полупречник. ▲ **~ акције = ~ дејства** саобр. вој. удаљеност коју

превозно средство (нпр. ратни брод, авион) на копну, мору или у ваздуху може прећи у оба смера без допуне горивом. ~ **вектор** мат. 1. вектор положаја тачке у односу на неку утврђену почетну тачку. 2. растојање између тачке на елипси или хиперболи и било које жиже. 3. удаљеност било које тачке од поларне координате у поларном или сферном координатном систему. ~ **кружнице** удаљеност од центра до било које тачке на кружници. ~ **кугле** удаљеност од центра до било које тачке на површини кугле.

радѝкāл, -а́ла м [нем. Radikaler, в. радикалан] 1. пол. припадник радикалне странке. 2. присталица радикалних, одлучних, конкретних мера у политици, животу. 3. (погрешно) скуп атома у молекулу који остаје непромењен у више хемијских реакција.

рāдикāлан, -лна, -лно [срлат. radicalis од лат. radix корен] 1. који је склон да све из корена мења, који све ради подробно. 2. који је непопустљив, спреман да иде у крајност, задрт, искључив, екстреман (обично у спровођењу политичког, страначког програма). 3. пол. који припада радикалима као политичкој странци. 4. оштар, коренит, темељит (*радикална мера*); нагао, интензиван, (пре)брз (~ *напредак, радикално смањење*).

радика́ли, радика́лā м мн. (јд. **радѝкāл**, -а́ла) [в. радикалан] они који се залажу за корените промене у друштвено-политичком систему; припадници радикалне странке.

радикалѝзам, -зма м [в. радикалан] 1. политичка оријентација припадника радикалне странке чији су основни постулати тежња за коренитим променама (у држави и друштву), одлучност и непоколебљивост, примена оштрих и коренитих мера за остварење програма странке. 2. настојање да се нешто коренито промени и спремност на примену оштрих мера да се то постигне.

радикàлизовати, -зујēм сврш. и несврш. [в. радикалан] 1. из корена, из темеља мењати, променити, пооштрити нешто. 2. (у)чинити радикалним, заоштренијим (мишљење, став, однос према некоме или нечему).

рāдикāлно прил. [в. радикалан] на радикалан начин, из корена, из основа, до крајње мере, коренито, темељно.

радѝканд, -а м [лат. radicandus] мат. број или алгебарски израз који треба кореновати, из кога треба извући корен, израз под кореном.

рāдикс, -а м [лат. radix корен] 1. корен, основа, темељ нечега. 2. мат. знак за вађење корена неког броја или математичког израза; резултат кореновања.

радѝкула, -ē ж [лат. radicula коренчић] бот. клица, заметак, коренак биљака семенарки.

рāдикулāран, -рна, -рно [в. радикула] који је у зачетку, почетни.

радикулѝтис, -а м [нлат. radiculitis] мед. упала корена нерва кичмене мождине.

рāдио, -ија м, дат. и лок. рāдију, инстр. рāдиом, мн. рāдији, ген. рāдијā [енгл., фр., нем. radio, према лат. radius зрака] физ., техн. 1. емитовање звучних сигнала помоћу електромагнетних таласа; радио-дифузија. 2. уобичајен назив радио-пријемника. 3. установа која емитује радио-програм, радио-станица. 4. скраћеница за један број апарата који користе радијску технику (радио-телеграф, радио-телефон).

радио-[1] [лат. radius зрака] први део сложеница којим се означава оно што се односи на зраке, зрачење (нпр. радиоактиван, радиобиологија).

радио-[2] [лат. radius зрака] први део сложеница којим се означава оно што се односи на радио, што потиче од радија (нпр. радио-апарат, радио-таласи).

рāдиоактѝван, -вна, -вно и **радиоàктѝван,** -вна, -вно [в. радио-[1], активан] који се одликује радиоактивношћу, који има радиоактивну моћ. ▲ **радиоактивно датирање** одређивање старости материјала на основу количине и брзине распадања радиоактивних изотопа и количине елемената у њему насталих, што се обично ради изотопом C_{14}; **радиоактивно зрачење** особина радиоактивног елемента да испушта гама зраке и алфа и бета честице; **радиоактивни елементи** хемијски елементи који из својих језгара испуштају алфа честице, бета честице и гама зраке.

радиоактивѝтēт в. **радиоактѝвност**.

радиоактѝвност, -и ж [в. радиоактиван] хем. особина хемијских елемената да прелазе у друге елементе испуштајући при том невидљиве честице (алфа и бета честице и зраке који имају велику енергију).

рâдио-àлтиметар, тра - м [в. радио-[1], алтиметар] техн. уређај на летилици помоћу које се мери висина на којој се она налази.

рâдио-амàтēр, -е́ра м [в. радио-[2], аматер] непрофесионалац који се бави радио-техником (обично комуницирајући са другим радио-аматерима).

рâдио-апàрāт, -а́та м [в. радио-[2], апарат] техн. радио-пријемник.

рâдио-астронòмија, -ē ж [в. радио-[2], астрономија] грана астрономије која проучава радиоталасно зрачење свемирских објеката и одбијање радиоталаса од објеката у свемирском простору.

рâдио-аутоàларм, -а м [в. радио-[2], аутоаларм] техн. аутоматски пријемник сигнала за узбуњивање који користи међународну радио-фреквенцију.

радиоаутòграм, -а м [в. радио-[1], ауто-, -грам] слика која настаје на осетљивој површини фотографске емулзије зрачењем радиоактивне супстанце.

радиоаутогрàфија, -ē ж [в. радио-[1], ауто-, -графија] испитивање, помоћу фотографских плоча и филмова, нагомилавања радиоактивних материја и њиховог распоређивања у биљном и животињском ткиву (велику примену има у медицини, микробиологији и др.).

радиобѝкōн = **рâдиофāр** (в.)

радиобиòлог, -а м, мн. радиобиòлози [в. радиобиологија] истраживач који се бави радиобиологијом.

радиобиолòгија, -ē ж [в. радио-[1], биологија] грана биологије која проучава утицај радиоактивног зрачења на процесе у ћелији и читавом организму.

рâдио-вàлови, радиовàлōвā м мн. в. **рâдио-тàлāси.**

радиогалàксија, -ē ж [в. радио-[1], галаксија] скуп звезда које одашиљу, зраче радио-таласе.

радиогенѐтика, -ē ж, дат. и лок. радиогенѐтици [в. радио-[1], генетика] грана генетике која проучава како радиоактивно зрачење утиче на законе наслеђивања гена код биħа.

рâдио-гòниометар, -тра м [в. радио-[2], гонио-, -метрија] техн. 1. уређај за слање сигнала ради утврђивања положаја удаљеног брода или летилице, на основу правца пријема радио-таласа које емитују радио-станице које се налазе у објектима чији положај треба идентификовати. 2. уређај којим се управља авионом са земље.

радиòграм, -а м [в. радио-[1], -грам] 1. порука која се шаље путем радио-станице (обично на бродовима). 2. мед. техн. снимак израђен радиографијом, рендгенски снимак, рендгенограм.

радиогрàфија, -ē ж [в. радио-[1], -графија] мед. техн. снимање рендгенским зрацима, помоћу рендген апарата (обично у медицини да би се утврдила дијагноза).

радиодерматѝтис, -а м [в. радио-[1], дерматитис] мед. оштећење коже настало деловањем јонизирајућег зрачења.

рâдио-дѝфȳзија, -ē ж [в. радио-[2], дифузија] 1. планска расподела мреже радио-станица на неком подручју. 2. пренос, емитовање радио програма помоћу радио-технике, ширење радио програма на одређеном простору.

рâдио дра́ма, -ē ж [в. радио-[2], драма] драма писана и адаптирана за емитовање у оквиру радио програма.

рâдио-емѝсија, -ē ж [в. радио-[2], емисија] програмски садржај који се емитује радио-техником на радио-таласима.

радиоèстēзија в. **радиèстēзија.**

радиоизòтōп, -о́па м [в. радио-[1], изотоп] нестабилни изотоп чије се атомско језгро распада и емитује електромагнетно зрачење.

рâдио-касетòфōн, -о́на м [в. радио-[2], касетофон] техн. радио-апарат са радио-касетом, тако да се на њему по потреби може слушати радио програм, или снимати исти, односно било какав садржај из других извора на касети са могућношћу преслушавања.

рâдио-кòмпас, -а м [в. радио-[2], компас] техн. апарат за просторну оријентацију тако што се утврђује смер радио-сигнала одашиљача чија је локација позната.

радиолàрије, радиолàријā ж мн. [нлат. Radiolaria, према лат. radiolus мали зрак] зоол. једноћелијске морске праживотиње које имају зракасто тело покривено скелетом од силицијума.

радиòлог, -а м, мн. радиòлози, ген. мн. радиòлōгā [в. радио-[1], -лог] мед. специјалиста који се бави радиологијом.

радиолòгија, -ē ж [в. радио-[1], -логија] 1. наука о различитим видовима зрачења и њиховој примени, посебно у медицини, ради дијагностике и предузимања одговарајућег лечења. 2. мед. рендгенологија.

радиолòкатор в. **рàдар** (1)

радиолокàција, -ē ж [в. радио-[1], локација] одређивање положаја брода или летелице електронском навигацијом, радаром.

радиòлошкӣ, -ā, -ō [в. радиологија] који се односи на радиологе и радиологију, који припада радиолозима и радиологији.

рâдиометар, -тра м, мн. рâдиометри, ген. мн. рâдиометārā [в. радио-[1], -метар] техн. инструмент којим се мери радиомагнетно зрачење. ▲ **акустички ~** инструмент којим се мери јачина, интензитет звука.

радиометеоролòгија, -ē ж [в. радио-[1], метеорологија] грана метеореологије која појаве у атмосфери (место непогоде, структуру облака и сл.) истражује радиометодама.

радиомèтрија, -ē ж [в. радио-[1], -метрија] мерење радиоактивности руда.

радиомèтрӣјскӣ, -ā, -ō [в. радиометрија] који се односи на радиометрију, који припада радиометрији. ▲ **~ ефек(а)т** појава покретања тела у разређеном плину када је изложено светлости.

рâдио-навигàција, -ē ж [в. радио-[2], навигација] техн. оријентисање у простору помоћу радиотехничких средстава и метода при управљању бродом или летелицом.

радионекрóза, -ē ж [в. радио-[1], грч. nékrōsis убијање] уништавање ткива путем зрачења.

радионуклéјди, радионуклéјдā м мн. [в. радио-[1], лат. nucleus језгро] хем. радиоактивни хемијски елементи који имају нестабилно атомско језгро и зраче невидљиве честице високе радиоактивности (уран, радијум и др.).

рâдио-пеленг, -а м, мн. радиопèлензи, ген. мн. радиопèлēнгā [в. радио-[2], хол. peleng угао између игле на компасу и правца у којем се види неки предмет] одређивање локације радио-станице помоћу електромагнетних таласа, радиосленгатора.

рâдио-пелèнгàтор, -а м [в. радиопеленг] техн. инструмент за радиопеленг; = радио-гониометар.

рâдио-прéнос, -а м [в. радио-[2]] пренос говора или музике помоћу радио-таласа преко радио-апарата.

рâдио-прӣјемнӣк, -а м, мн. радиопрӣјемнӣци, ген. мн. радиопрӣјемнӣкā [в. радио-[2]] техн. уређај који по пријему радио-таласа врши њихово претварање у звук.

рâдио прògрам, -а м [в. радио-[2], програм] емисије које се у низу и по унапред утврђеном распореду емитују преко радија.

радиорèнограм, -а м [в. радио-[1], реноrрам] мед. снимак бубрега радиоизотопом.

рâдио-репортáжа, -ē ж [в. радио-[2], репортажа] новинарски жанр, емисија, прилог са места збивања који се емитује преко радија.

радио-репòртēр, -éра м [в. радио-[2], репортер] новинар који припрема вести за радио-емисије или се јавља с места збивања.

радиосветиòнӣк = **рâдиофār** (в.)

радиоскòпија, -ē ж [в. радио-[1], -скопија] мед. метода утврђивања дијагнозе тако што се болесник прегледа на рендгенском апарату, без израде снимка.

рâдио-сōнда, -ē ж [в. радио-[2], сонда] техн. прецизан метеоролошки инструмент у виду балона који електричним путем мери климатске параметре (температуру, влажност и притисак ваздуха, смер и брзину ветра) у вишим слојевима атмосфере и регистроване податке истовремено шаље аеролошкој станици са које је овакав инструмент упућен у атмосферу.

рâдио-сондáжа, -ē ж [в. радио-сонда] метеор. мерење атмосферских параметара помоћу радио-сонде.

рâдио-стàница, -ē ж [в. радио-[2], станица] 1. техн. уређај који ствара електричне осцилације високе фреквенције које потом емитује преко антене. 2. установа у којој се припрема и из ко-

је се емитује радио програм; емитер. 3. простор, зграда у којој се налази овакав уређај. 4. фреквенција на којој се емитује радио програм (проналази се подешавањем на радио-апарату).

рâдио-талâси, рâдиоталâсā м мн. [в. радио-^{2}] електромагнетни таласи (*ултракратки*, *кратки*, *средњи* и *дуги*) којима се преносе сигнали у радио-техници.

радиотелèграм, -а м [в. радиотелеграфија] телеграм који је упућен радиотелеграфијом.

радиотелеграфија, -ē ж [в. радио-^{1}, телеграфија] слање и пријем телеграма бежичним путем од радио-предајника до радио-пријемника.

радиотелеграфист(а), -ē м, мн. радиотелеграфисти [в. радиотелеграфија] онај који шаље и прима радио-телеграме, који се бави радиотелеграфијом.

радиотèлескоп, -а м [в. радио-^{1}, телескоп] техн. уређај који служи за пријем радио-таласа које зраче свемирска тела и радио-таласа који се одбијају од свемирских бродова, метеорита и сл.

радиотелефонија, -ē ж [в. радио-^{1}, телефонија] техн. општи назив за бежични систем слања и пријема звука или говора на великој удаљености путем радио-таласа.

радиотелефониста, -ē м [в. радиотелефонија] онај (оператер) који ради на слању и пријему звука или говора радиотелефонским путем.

радиотерáпија, -ē ж [в. радио-^{1}, терапија] мед. лечење тешких болести (нарочито злоћудних тумора, рака) рендгенским зрачењем.

радиотèхника, -ē ж, дат. и лок. радиотèхници [в. радио-^{1}, техника] техн. наука која проучава бежични пренос разних (звучних, визуелних) сигнала помоћу електромагнетских таласа.

радиотèхничар, -а м [в. радио-^{1}, техничар] онај који се бави радио-техником; стручњак за постављање, одржавање и поправку радио-техничких уређаја и њихових делова.

рâдиофар, -а м [в. радио-^{1}, фар] техн. 1. уређај за емитовање радио-таласа који служи за утврђивање смера кретања бродова и летелица = **радиобикон**. 2. уређај за светлосне сигнале, светионик.

радиофàрмак, -а м, мн. радиофàрмаци [в. радио-^{1}, грч. *phármakon* лек] фарм. медицински препарат од радиоизотопа који се користи као дијагностичко и терапијско средство.

радиофикáција, -ē ж [в. радиофицирати] изградња мреже радио-станица и њихових инсталација.

радиофицúрати, радиофȉцȉрāм, 3. л. мн. радиофицúрајӯ свршн. и несврш. [в. радио-^{2}, -фицирати] (из)градити мрежу радио-станица са инсталацијама.

радиофòнија, -ē ж [в. радио-^{1}, -фонија] техника, физика и садржај припремања и преношења звучног материјала (обухвата акустику, електроакустику, радио-технику, познавање музике, драме и других жанрова радио програма итд.).

радиофòничан, -чна, -чно [в. радиофонија] који има таква акустичка својства да се може добро репродуковати преко микрофона; естетски, звуковно пријемчив (за слушаоца радио програма).

радиофреквèнција, -ē ж [в. радио-^{1}, фреквенција] физ. број титраја електромагнетног поља у некој тачки простора у једној секунди.

радиохемúја, -ē ж [в. радио-^{1}, хемија] грана хемије која проучава деловање радиоактивног зрачења на материју.

радиохирýргија, -ē ж [в. радио-^{1}, хирургија] мед. терапија неке болести тако што се хирушким путем уносе радиоактивне супстанце у организам.

радúрати, рàдȉрāм, 3. л. мн. радȉрајӯ несврш. [нем. radieren од лат. radere стругати] 1. стругањем брисати оно што је написано или нацртано (гумицом, ножићем, неким абразивним средством). 2. лик. урезивати цртеж у металну, обично бакарну плочу челичном иглом, гравирати, уграварати.

рàдȉргума, -ē ж [нем. Radiergummi] гума, гумица за брисање, уклањање нечега што је оловком написано.

радúрер, -а м [нем. Radierer, в. радирати] лик. онај који израђује слике, цртеже радирањем, бакрорезац.

радúрунг, -а м, мн. радúрунзи [нем. Radierung, в. радирати] лик. 1. поступак израде бакрореза радирањем. 2. слика или цртеж добијен поступком радирања, бакрорез.

ра̀дист(а), -е̄ м, мн. ра̀дисти = **радиотелегра̀фист(а)** (в.)

радици̏рати, радӣцӣра̄м, 3. л. мн. радици̏рајӯ несврш. [лат. radix корен] вадити корен из неког броја, кореновати.

ра̏дла, -е̄ ж [нем. Rädlein точкић] ножић са сечивом у облику точкића за резање теста.

ра̀до̄н, -о́на м [в. рад(ијум), -он] хем. радиоактивни елемент, атомски број 86, симбол Rn.

радохоли̏зам, -зма м [према енгл. workaholism од прид. workaholic] опсесивна потреба за радом; усредсређеност на посао и недостатак других интересовања осим рада.

радохо̀лича̄р, -а м [према енглеском workaholic, термин је први пут употребљен 1971. г. у књизи *Confessions of a Workaholic* Вејна Оутса (W. Oates)] онај који је усредсређен на рад, посао и без других интересовања, који је психички зависан од рада; уп. **воркохо̀лик**.

ра̀жаловати, -лујем̄ сврш. [рус. разжаловать] одузети војнички или неки други чин уз скидање еполета као симбола у хијерархији; рашчинити, деградирати.

разѐкија, -е̄ ж [тур. razaky] сорта винове лозе и белог грожђа са бобицама дугуљастог облика.

разѐнтан, -тна, -тно (непр. **резѐнтан**) [фр. rasant од raser брijати] воj. (бојеви метак, пројектил) који има веома ниску параболу, чија је путања готово паралелна са равном површином; јак, разоран, убојит (ударац, паљба).

ра́згром, -а м [рус. разгром] уништење, разарање рушењем; слом, расуло.

разгро̀мити, ра̀згромӣм сврш. [в. разгром] уништити, упропастити, разорити, сатрти.

ра̂зи и **ра̀зи** прид. индекл. [тур. razı од ар. rāḍī] 1. испуњен срећом, задовољством, срећан, задовољан. 2. који је сагласан с нечим, који је расположен, вољан за нешто.

разѝлук, -а м , мн. разѝ луци [тур. raz ıluk, в. рази] покр. 1. срећа, задовољство као одраз унутрашњег, душевног мира и склада према спољном свету. 2. сагласност, пристанак, одобрење.

рази́рати, ра̀зӣра̄м, 3. л. мн. рази́рајӯ сврш. и несврш. [фр. raser] 1. обријати, бријати. 2. (по)равнати, (из)гладити.

разминѝрати, размӣнӣра̄м, 3. л. мн. разминѝрајӯ сврш. [в. мина, минирати] очистити од мина, деактивирати мину.

разночи́нац, -нца м [рус. разночинец] ист. у Русији крајем XVIII и почетком XIX века, интелектуалац који није племић већ потиче из нижих друштвених слојева.

разу́ра, -е̄ ж [лат. rasura, према radere брijати, гребати] 1. бријање косе на темену, прављење тонзуре. 2. коректура рукописа, текста.

ра́ја, -е̄ ж (об. зб.) [тур. râya, геауа од ар. мн. гāā'уā стадо, поданици] 1. ист. поданици у Турском царству који нису муслимани и који плаћају данак. 2. радни слој муслиманског и хришћанског становништва. 3. светина, руља. 4. дружина, друштво, круг познаника с којима се неко дружи.

ра̀јбер, -а м [нем. Reiber] 1. једноставна направа (обично од дрвета или метала) за затварање врата, реза. 2. алатка за израду навоја. 3. кухињска алатка с једним сечивом за рибање купуса.

ра́јетин, -а м [в. раја] хришћанин у Турском царству који је имао обавезу да плаћа данак, кмет.

ра́јн(д)лика, -е̄ ж, дат. и лок. ра́јндлици/ра́јндлики [нем. дијал. Reindl] плитка посуда за кување, шерпа.

ра̀јсбрет, -а м [нем. Reissbrett] заст. даска, табла за техничко цртање.

ра̀јскох, -а м [нем. Reiskoch, према Reis пиринач, в. кох] кулин. слатки пиринчани колач.

ра̀јснēгл, -а м и уоб. **ра́јснēдла,** -е̄ [нем. Reissnägel] ексерчић са широком главом којим се нешто причвршћује за таблу, пано и сл. (нпр. хартија за цртање на даску, обавештење на огласну таблу).

ра̀јснēдла в. **ра̀јснēгл**.

ра̀јспапи̏р, -а м [нем. Reispapier] лик. материјал сличан хартији који се користи за сликање акварела.

ра̏јсфе̄дер, -а м [нем. Reissfeder] лик. перо за цртање тушем, туш-перо.

ра̀јсфершлус, -а м [нем. Reissverschluss] патентни затварач (на одећи, обући, торбама итд.); зип, цибзер, федер.

ра̏јтхо̄зне, ра̏јтхо̄зни ж мн. [нем. Reithose] специјалне панталоне за јахање, до колена широке, а од колена до стопала сасвим узане и приљубљене уз ногу.

ра̏јтшул, -а м [нем. Reitschule] школа јахања (у време Аустроугарске, обично војна).

ра̏јф, -а м [нем. Reif] чврсти, често украсни котур који се ставља на главу да би спречио падање косе на лице.

ра̏јх, -а м [нем. Reich] ист. назив за немачку државу, немачко царство, основано 962. године (Први Рајх), обновљено 1871. (Други Рајх) и 1933. (Трећи Рајх, Немачка у време Хитлера, до 1945).

Ра̏јхсбанка, -е̄ ж [нем. Reichsbank] ист. немачка државна банка у време Хитлера.

Ра̏јхсве̄р, -а, м [нем. Reichswehr] ист. назив за оружане снаге Немачке од 1919. до 1935. године.

ра̏јхсканцела̄р, -ла́ра м [нем. Reichskanzler] ист. председник немачке Владе у време Хитлера.

ра̏јхсмарка, -е̄ ж, дат. и лок. ра̀јхсмарци, ген. мн. ра̏јхсмара̄ка̄/ра̏јхсмаркӣ [нем. Reichsmark] ист. новчана јединица у Немачкој од 1924. до 1948, када је замењена немачком марком (дојч-марком).

Ра̏јхстаг, -а м [нем. Reichstag] немачки парламент.

ра̀кет, -а м [нем. Racket] врста дувачког инструмента који се употребљавао од XV до XVII века.

раке́та и **ракѐта,** -е̄ ж [нем. Rakete од итал. rocchetto вретено] 1. техн. летелица са ракетним или реактивним мотором, с људском посадом или без ње, об. опремљена инструментима најновије технологије за истраживање из Земљине орбите или изван ње; носач свемирских летелица; свемирски брод избачен у свемир помоћу ракете. 2. пројектил који горећи производи светлост служи као разорна муниција, средство сигнализације, осветљавања и сл. (нпр. код ватромета). ▲ **крстарећа** ~ вој. ракета која се компјутерски наводи и крстарећи проналази циљ. □ **пројурити као** ~ проћи великом брзином (о аутомобилу, тркачу и сл.).

ракети́рати, ракѐти̏ра̄м, 3. л. мн. ракети́рајӯ свршн. и несврш. [в. ракета] гађати, уништавати, нападати, разарати, разорити ракетама.

ра̀кетнӣ, -а̄, -о̄ [в. ракета] који делује помоћу ракета, који се обавља ракетама. ▲ ~ **авион** авион који се креће помоћу ракетног мотора; ~ **апарат** справа којом се, помоћу нарочите ракете, са морске обале или острва добацује бродолому конопац за спасавање; ~ **мотор** мотор с унутрашњим сагоревањем који ради на принципу реакције ужареног млаза плина који из њега истиче; **ракетно гориво** погонско гориво за испаљивање ракета; **ракетно оружје** вој. оружје на ракетни погон.

ра̀кетодром, -а и **ракето̀дром,** -а м [в. ракета, -дром] полигон за испитивање и испаљивање, лансирање ракета.

ракетоно́сац, -сца м [в. ракета] техн. поморско или ваздушно средство (подморница, брод, авион) за ношење и лансирање ракета.

ра̀кетоплā̄н, -а м [енгл. rocket (air)plane] техн. свемирска летилица која се лансира помоћу ракетног погонског система, а враћа се на Земљу слободним пониpањем кроз ваздух; шатл.

ра̏ки прид. индекл. [тур. ıraкī, ıraklı од ар. ’ırā-qiyy ирачки] благ, миришљив. ▲ **раки-сапун** благи, мирисни сапун.

ра̀кија, -е̄ ж [тур. rakı і arak од ар. arāq] жестоко алкохолно пиће које се добија дестилацијом превреле, ферментисане комине од воћа или житарица.

ракӣџија, -е̄ ж [тур. rakıcı, в. ракија] онај који често пије ракију.

ра̀кӯн, -а м [енгл. raccoon од егз.] 1. зоол. мали северноамерички медвед с црно-белим пругама и китњастим репом. 2. скупоцено крзно ракуна. ♦ **ра̀кӯнскӣ** који се односи на ракуна, који припада ракуну.

ра̀курс, -а м [фр. raccourci од raccourcir скратити] филм. 1. угао из којег се снима камером. 2. детаљ у филму на који се камера посебно фокусира. 3. перспектива из које се посматра неки проблем. ▲ **жабљи (доњи)** ~ снимање камером из доње перспективе, одоздо; **птичији (горњи)** ~ снимање камером из горње перспективе, одозго.

ралàнтӣр, -и́ра м [фр. ralentir] 1. авиј. смањење брзине летења. 2. успорена пројекција неког кадра у филму; уп. **слӧ̀ума́ушн.**

ралентàндо прил. [итал. rallentando] муз. ознака за темпо, успоравајуће.

РА̑М, -а м [енгл. скр. **R**andom **A**ccess **M**emory] компјутерска меморија у коју се похрањују подаци који се уносе и обрађују, а који би без ње били избрисани при гашењу компјутера.

ра̑м, -а м, мн. ра́мови [нем. Rahmen] оквир (слике, огледала и сл.).

ра́ма, -ē ж [в. рам] жарг. 1. оквир слике. 2. метални костур бицикла без точкова.

-рама [грч. horama поглед, видик] као други део речи упућује на видик (*панорама*).

Ра́ма, -ē м главни јунак индијског епа Рамајана кога рамајити поштују као највише биће; у данашњем народном говору Индије, скраћени облик рам често се употребљава уместо бог.

рамàда̄н в. **рамàза̄н.**

рамàза̄н, -а́на м [тур. ramazan од ар. ramaḍān] рел. у исламском календару девети месец у години, месец великог поста.

рамàза̄нскӣ, -а̄, -о̄ [в. рамазан] рел. који се односи на рамазан, који је у вези с рамазаном. ▲ ~ **Бајрам** муслимански верски празник који почиње првог дана после рамазанског великог поста.

рамапӣтек, -а м, мн. рамапӣтеци [нлат. Ramapithecos, према грч. píthēkos мајмун] први човеков предак, фосилни антроноид из групе *Dryopithecinae*.

ра̀марк, -а м, мн. ра̀марци [енгл. Ra(dar) Mark(er)] техн. микроталасни предајник који има малу снагу и стално или у одређеним временским секвенцама одашиље електромагнетне таласе.

ра̑мбо, -а м [према истоименом филмском јунаку] жарг. крупан, мишићав мушкарац склон насилном и често асоцијалном понашању.

рамбурси́рати, рамбу̏рси́ра̄м, 3. л. мн. рамбурси́рајӯ сврш. [фр. rembourser] исплатити накнаду трошкова за службени пут.

рамбу̏рсма̄н, -а́на м [фр. remboursement] накнада трошкова, обештећење.

ра̀мбурснӣ, -а̄, -о̄ [в. рамбурсирати] који се накнадно исплаћује (о трошковима за службено путовање). ▲ ~ **кредит** акцептни кредит који банка одобрава на основу докумената који потврђују власништво над робом онога који кредит потражује (обично код прекоморског увоза).

ра́мија, -ē ж [малај. rami] врло фино влакно које се добија од једне врсте коприве *Boehmeria nivea* и користи се за израду мрежа, ужади, чипке, платна.

рамифика́ција, -ē ж [лат. ramus грана, в. -фикација] рачвање, разгранатост.

рамифици́рати (се), рамифи̏ци̏ра̄м (се), 3. л. мн. рамифици́рајӯ (се) сврш. и несврш. [лат. ramificare, према ramus грана, facere чинити] поделити се у више рачви или грана, разгранати се, разгранавати се.

ра̑миформан, -мна, -мно [нлат. ramiformis, према лат. ramus грана, в. форма] који је рачваст, разгранат.

рамно́за, -ē ж [грч. rhámnos трње, в. глукоза] хем. лако топљив шећер који се налази у великом броју гликозида.

ра́мпа, -ē и **ра̑мпа,** -ē ж [фр. rampe] 1. саобр. браник на железничким или граничним прелазима који се спушта да би зауставио пролаз возила и људи, а диже се када је прелажење безбедно. 2. благо уздигнуће, косина на путу у непосредној близини школа, обданишта, улаза у стамбене зграде и сл. 3. позор. преграда у предњем делу позорнице која заклања реквизите за осветљење позорнице. 4. техн. постоље за избацивање ракета и пројектила. 5. сп. спречавање, блокирање противничког играча (нпр. у ко-

шарци). □ **дићи/спустити рампу** омогућити/спречити нешто.

рампла́жа, -ē ж [фр. ramplage] грађ. попуњавање шупљина у зиду ситним камењем.

рампла̀смā̏н, -а́на м [фр. remplacement] екон. увоз условљен извозом као инструмент спољнотрговинске политике једне земље.

рàмпӧн, -о́на м [итал. rampone] риб. рибарски алат на већим рибарским бродовима, кука, харпун.

рàмстек, -а м, мн. рàмстеци [енгл. rump-steak] одрезак говедине са задњег дела, порција таквог одреска.

ра́нац, -нца м [нем. Ranzen] торба (војничка, излетничка, ђачка) која се носи на леђима; руксак.

ранвѐрсмā̏н, -а́на м [фр. renversement] авиј. акробација авиона која се састоји у томе што авион мења правац лета за 180° у горњој тачки успона.

ра̏нг, -а м [фр. rang] соц. 1. положај у хијерархији, ступањ, разред, ниво. 2. релативан положај у некој групи, професионалној заједници и др. 3. положај и статус у друштву. ▲ **ранг-листа** редослед према постигнутим резултатима (при полагању испита, гласању, на такмичењу и сл.).

рангѝра̄ње, -а с [в. ранг, рангирати] 1. процес којим се нешто или неко рангира. 2. финанс. процењивање бонитета учесника на финансијском тржишту и објављивање такве ранг-листе, што чине за то специјализоване институције.

рангѝрати, рàнгӣра̄м, 3. л. мн. рангѝрајӯ свршн. и несврш. [в. ранг] одредити или одређивати ранг, редослед по положају, успеху и сл.

рàнглā̏н в. **рàглā̏н**.

ра̏нд, -а м [rand] основна новчана јединица у Јужноафричкој Републици, износи 100 центи.

рандѐвӯ, -ӯа м [фр. rendez-vous] састанак (об. љубавни).

рàндес в. **рандѐвӯ**.

рàнжӣр, -и́ра м [в. ранг, ранжирати] класификација у неком реду, низу по величини, по рангу, важности и сл.

ранжѝрати, рàнжӣра̄м, 3. л. мн. ранжѝрајӯ свршн. и несврш. [фр. ranger поставити, распоредити] саобр. распоредити, распоређивати вагоне у железничкој композицији.

рàнжӣрнӣ, -а̄, -ӧ̄ [в. ранжирати] саобр. који служи за постављање железничке композиције. ▲ **ранжирна станица** станица на железници где се ранжира, поставља железничка композиција.

ра̏ни (ра̏на), -ē ж [хинд. rānī од санскр. rājñī] раџина жена, раџиница.

ра̏нула, -ē ж [лат. ranula] мед. отеклина испод језика која настаје услед зачепљења одводног канала подјезичне жлезде.

ра̏нч, -а м, мн. рàнчеви [енгл. ranch од шп. rancho колиба] пољопр. 1. сточарска фарма у Латинској Америци. 2. посед на коме се узгаја једна врста стоке или једна култура, фарма (у Америци). 3. жарг. а. код нас, мањи посед изван града са викендицом. б. у Војводини салаши.

ра̏нчер, -а м [в. ранч] 1. сточар, фармер, власник ранча. 2. онај који ради на ранчу.

ранчѐро, -а м [в. ранч] 1. мексички сељак шпанско-индијанског порекла који је врло вредан, добар јахач и ловац. 2. ранчер (у Латинској Америци и на југозападу САД).

рапакӣви, -ија м [фин. rapakivi] врста гранита црвене боје из налазишта у Финској, користи се у грађевинарству.

рàпӣд, -и́да м [лат. rapidus брз, нагао] 1. бујица, брзак. 2. брзи, експресни воз.

рапидамѐнте прил. [итал. rapidamente] муз. брзо, хитро, живо, жустро.

ра̏пӣдан, -дна, -дно [лат. rapidus брз, нагао] који се одвија вртоглавом брзином, који врло брзо напредује (обично о болести, дегенерацији, некој друштвеној појави и сл.).

рапи́днӧст, -ости ж [в. рапидан] 1. брзина, хитрост. 2. својство онога који је живахан, жи-

вахност. 3. својство нечега што се одвија рапидно.

ра̏пидо прил. [итал. rapido] в. **рапидамѐнте**.

рапидо̀граф, -а м [фабричко име производа, према в. рапидан, -граф] део прибора за техничко цртање којим се исписује текст на цртежу (слободном руком или помоћу шаблона).

ра̀пи̏р, -и́ра м [фр. rapière] 1. воj. мач са дугим, обостраним, при врху зашиљеним сечивом. 2. сп. у мачевању средство борбе с дугим четвороугластим сечивом и куглицом на врху.

ра̀порт, -а м, мн. ра̀порти, ген. мн. ра̀по̄рта̄ [фр. rapport] 1. усмени извештај о извршењу преузете обавезе. 2. воj. усмени извештај претпостављеном о стању у јединици. 3. усмени или писмени извештај претпостављеном или вишој инстанци.

рапо̀ртёр, -е́ра м [фр. rapporteur, в. рапорт] 1. онај који по службеној дужности подноси рапорт; известилац. 2. новинар извештач, репортер.

рапорти́рати, рапо̀ртӣра̄м, 3. л. мн. рапорти́рајӯ свр̄ш. и несвр̄ш. [фр. rapporter] поднети рапорт; известити, обавестити, обавештавати по службеној дужности.

рапро̀шма̄н, -а́на м [фр. rapprochement, према rapprocher приближити] пол. приближавање ставова о спорним питањима између држава.

ра̀псо̄д, -о́да и **ра̀псод,** -а м [грч. rhapsōidós, према rháptein шити, ōidḗ песма] ист. 1. у старој Грчкој, путујући рецитатор епских песама уз пратњу лире. 2. онај који саставља песме.

ра̀псо̄дија, -ē ж [грч. rhapsōidía, в. рапсод] 1. књиж. у старој Грчкој спев или сплет одломака из епских песама који изводи рапсод. 2. муз. композиција на тему народних песама или усменог предања са наглашеним емотивним елементима. ◆ **ра̀псо̄дскӣ**.

рапсо̀дичан, -чна, -чно [в. рапсодија] који се односи на рапсодију, који је с елементима рапсодије.

ра̏птус, -а м [лат. raptus] 1. псих. неочекивани напад снажне узнемирености код психотичних болесника. 2. напад, грабеж; отмица, присилно одвођење.

раре́бус, -а м [в. (па)ра-, ребус] врста ребуса у коме се изостављени гласови при његовом решавању читају иза гласова претходно решеног задатка.

рари̏тӗт, -е́та м [нем. Rarität од лат. raritas, према rarus редак] оно што се ретко среће, што је несвакидашње, скупоцено; реткост, скупоценост.

ра̏ритӗтан, -тна, -тно [в. раритет] који се ретко среће, који је несвакидашњи; скупоцен.

ра̏̄с, -а м, мн. ра̀сови [ар. ra's глава] 1. (по)главар, кнез, заповедник. ист. 2. високи дворски достојанственик у Етиопији, до 1974. 3. моћни припадник једне странке који је високо пласиран, челник странке.

ра̏̄са, -ē̄ ж [фр. rase од итал. razza, према ар. ra's глава, порекло] 1. антроп. у историјском развоју људске врсте, тип људи са неким заједничким, секундарним физичким особинама (боја коже, очију, косе, раст и сл.). 2. зоол. животиње које припадају истој врсти с обзиром на порекло, сличне телесне особине; сој, пасмина. 3. класификациона јединица виша или нижа од подврсте; у ботаничкој терминологији: сорта. 4. људи који се разликују од осталих неким посебним особинама, својствима, сој.

расѝзам, -зма м [фр. racisme, в. раса] пол. идеолошка и политичка концепција заснована на расној дискриминацији људи и подели на више и ниже расе, при чему расна својства предодређују културну и историјску мисију једног народа.

ра̀сист(а), -ē̄ м, мн. ра̀систи [в. раса, расизам] пол. присталица, заговорник расизма.

ра̏̄скала̄шан, -шна, -шно [тур. kalle расипник од ар. qälläš од перс. galāš] који се распустио, разуздао, који је изгубио пристојност, распуштен, разуздан, непристојан.

раскала́шити (се), раскала̄шӣм (се) свр̄ш. [в. раскалашан] распустити се, разуздати се, изгубити пристојност.

ра̀скахарити (се), -и̏м (се) свр̄ш. [тур. kahır од ар. qahr] постати тужан, жалостан, растужити се, ражалостити се.

ра́скол, -а м [рус. раскол] 1. раздор, расцеп. 2. црквн. цепање хришћанске цркве у XI веку на источну (православну) и западну (римокатоличку); в. **шѝзма**. 3. црквн. у Русији, отпадништво од православне цркве, секташтво.

ра́скóлнӣк, -а м, мн. ра́скóлнӣцӣ [рус. раскольник] црквн. 1. присталица било каквог покрета у Руској православној цркви који је тежио неуважавању службеног става ове цркве. 2.онај који је припадао руској верској секти староверaца или старообредника, секташ, староверник. 3. фиг. отпадник, секташ, шизматик (обично у политици).

раскура́жити (се), раскýра̄жӣм (се) свршн. [в. кураж] окуражити (се), охрабрити (се), осоколити (се).

раскусу̀рати (се), -а̄м (се) свршн. [в. кусур, кусурати се] 1. финанс. поравнати међусобна дуговања до последњег динара, до кусура. 2. фиг. рашчистити, извести међусобне односе на чистац.

ра̀снӣ, -а̄, -о̄ [в. раса] 1. који се односи на расу, који припада раси, који потиче од расе. 2. који има најбоље особине и квалитете расе којој припада. 3. који је пријатног физичког изгледа, леп, наочит захваљујући јасно истакнутим обележјима расе. ▲ **расна дискриминација** стављање у неравноправан положај припадника друге расе; ~ **закон(и)** 1. ист. закони о дискриминацији Јевреја у нацистичкој Немачкој, НДХ и другим државама које су биле савезници нацистичке Немачке. 2. прав. свака законско-правна одредба која посредно или непосредно изражава однос дискриминације према припадницима неке друге расе.

ра̀снӧст, -ости ж [в. раса] својство поседовања изразитих одлика расе којој се припада.

ра̀спа, -е̄ ж, ген. мн. ра̀спӣ [шп. raspa] муз. врста плеса који је био нарочито популаран педесетих година XX века.

ра̀спа̄ција, -е̄ ж [нлат. raspatio] уклањање стругањем, стругање.

распекме́зити (се), распѐкмēзӣм (се) свршн. [в. пекмез] жарг. 1. почети кењкати, правити се болесним, слабим. 2. смекшати, разнежити се.

распила́вити (се), распӣла̄вӣм (се) свршн. [в. пилав] жарг. предати се уживању, растопити се од милине, разнежити се. 2. пренемагати се.

распишто́љити (се), распӣштӧ̄љӣм (се) свршн. [в. пиштољ] жарг. потпуно се орасположити на некој забави, дати себи одушка.

ра̀ста в. **растафаријáнац**.

ра̀стаман, -а м в. **растафаријáнац**.

растафаријáнац, -нца м [амхарски ras Täfäri Принц Тафари, име етиопског цара Хаила Селасија пре крунисања] припадник растафаријанизма; раста, растаман.

растафаријанѝзам, -зма м = **растафаријáнство,**-ства с [в. растафаријанац] 1. рел. верски култ настао на Јамајци 30-их година XX века, чији је предводник био свештеник Гарви (Garvey, 1887–1940), заговарао повратак црнаца у Африку и веру у библијска пророчанства, сматрајући да је етиопски цар Хаиле Селасије божји изабраник, месија (в.) који ће ослободити потлачене црнце. 2. муз. растафаријански музички стил на библијске теме.

растафаријáнство = **растафаријанѝзам** (в.)

ра̀стер, -а м [нем. Raster, према лат. rastrum грабуље] техн. 1. провидна плоча са мрежицом од водоравних и усправних линија које се секу под правим углом (на једном квадратном центиметру има 24–60 линија, а код најфиније до 80 линија), користи се у сликарству, штампарству. 2. фот. оптички прибор у фотографији којим се постиже пластичност отиска. ▲ **растер-фолија** провидна фолија у коју је отиснут растер, најчешће се примењује у рекламној графици.

растеризáција, -е̄ ж [енгл. rasterization, rasterisation] рач. конвертовање векторске графике или текста у растерску слику.

ра̀стра̄л, -а́ла м [нем. Rastral од лат. rastrum грабље] справа од месинганог лима са пет кукица, помоћу које се извлаче нотне линије.

расформи́рати, расфо̀рмӣра̄м, 3. л. мн. расформи́рајӯ свршн. [в. форма, формирати] распу-

стити неку формацију, организацију; укинути (установу, предузеће).

ра́та и **ра̀та,** -ē ж [нем. Rate, итал. rata од срлат. rata од лат. (pro) rata (parte) (према) одређеном (делу)] финанс. новчани износ који се у унапред договореним и утврђеним роковима исплаћује на име позајмљеног дуга.

ратенѐндо прил. [итал. rattenendo] муз. ознака за темпо, успоравајући, све лаганије и лаганије.

ратѝнē, -ѐа м [фр. ratiné од ratiner правити чворове, коврџе на тканини] дебела вунена тканина рељефне површине у виду чворова, коврџа.

ратини́рати, ратѝнӣра̄м, 3. л. мн. ратини́рајӯ несврш. [фр. ratiner] израђивати, правити чворове, коврџе на дебелој вуненој тканини, сукну.

ратифика́ција, -ē ж [в. ратификовати] потписивање и одобравање међународног уговора или споразума од стране уставом овлашћеног представника највише државне власти.

ратѝфиковати, -кујēм сврш. [нем. ratifizieren од срлат. ratificare] извршити ратификацију, потврдити, одобрити међународни уговор или споразум.

ра́тлук и **ра̀тлук** = **ра́хат-лӯкум** (в.)

ратоси̏љати се, -а̄м се сврш. [грч. aratós проклет, злосрећан] ослободити се, отарасити се (некога или нечега).

ра̀уб, -а м [нем. Raub, в. раубер] 1. врста игре картама. 2. изјава у картању онога који дели карте да узима откривени адут. 3. риб. прибор за пецање у слатким водама који користи живи мамац.

ра̀убер, -а м [нем. Räuber] 1. разбојник, пљачкаш, отимач. 2. ослонац некој особи при пењању који друга особа, помагач, направи преплитањем прстију обе шаке које држи водоравно, положено; „лоповске мердевине".

ра̀убо̄вање, -а с [в. раубер] 1. играње в. рауба (1). 2. разбојништво, пљачка, отимачина. 3. исцрпљивање људског организма. 4. упропаштавање ствари прекомерном и неадекватном употребом. 5. екон. експлоатација, осиромашивање људи применом законских прописа који су томе прилагођени.

ра̀убовати, -бујēм несврш. [в. раубер] 1. играти в. рауб (2). 2. пљачкати, отимати. 3. исцрпљивати се, трошити се (о особама). 4. прекомерном и неадекватном употребом упропашћавати нешто (аутомобил и сл.). 5. искоришћавати, експлоатисати, доводити некога у стање беде користећи законске прописе који су томе прилагођени.

раувӧлфија, -ē ж [нлат. rauwolfia, према немачком ботаничару из XVI века Л. Рауволфу (L. Rauwolf)] бот. грмолика индијска биљка, *Rauvolfia serpentino*, чији се корен употребљава као лековито средство (за снижавање крвног притиска).

ра̀уш, -а м [нем. Rausch] а. припито стање, припитост. б. потпуно алкохолизовано стање, потпуно пијанство, опијеност. в. мамурлук.

ра̀ф, -а м, мн. ра̀фови [тур. raf од ар. räff] полица, сталак, преграда (об. у продавници, радионици; унутар ормана).

ра̀фа̄л, -а́ла м [фр. rafale] 1. вој. брза, учестала паљба из ватреног оружја. 2. метеор. учестали олујни удари, вихор. 3. низ непријатних оптужби, напада, критика.

ра̀фа̄лнӣ, -а̄, -о̄ [в. рафал] који се изводи у рафалу. ▲ **рафална ватра (паљба)** вој. ватра (паљба) у рафалима из ватреног оружја.

ра̀фија, -ē ж [енгл. raffia/raphia од малај. rofia] еластично, чврсто влакно које се добија од мадагаскарске палме *Raphia ruffia*, а користи се за израду ужади и у корпарству.

рафина́да, -ē ж [фр. raffínade] пречишћени шећер, најфинији шећер.

рафинѐрија, -ē ж [фр. raffinerie] фабрика за пречишћавање сировина (нафте, уља, шећера и сл.).

рафи̏нӣра̄н, -а, -о и **ра̀финовā̄н,** -а, -о; **рафи̏нӣса̄н,** -а, -о [в. рафинирати] 1. који је пречишћен, очишћен. 2. који има истанчан, профињен сензибилитет, осећања. 3. који је досетљив, домишљат, лукав.

рафи̏нӣра̄но̄ст, -ости и **ра̀финовā̄но̄ст,** -ости ж [в. рафиниран, рафинирати] финоћа,

истанчаност у процењивању квалитета нечега, формирању суда о нечему, изграђивању става о нечему.

рафини́рати, рафи̏нӣра̄м, 3. л. мн. рафини́рајӯ свршн. и несврш. и **ра̀финовати,** -нујēм; и **рафи̏нисати,** -нишēм [фр. raffiner] специјалним поступком прочистити, прочишћавати, довести, доводити сировину до жељеног степена прочишћености.

рафи̏нма̄н в. **рафи̏нираност**.

рафино́за, -ē ж [в. рафинирати, -оза] шећер трисахарид који хидролизом даје галактозу, глукозу и фруктозу, највише га има у еукалиптусу, а у врло малим количинама и у шећерној репи.

ра̀фова̄но̄ст в. **рафи̏нӣра̄но̄ст**.

ра̑фос, -а м [енгл. скр. Ranging and Fixing Sound] техн. хидроакустички навигациони уређај којим се проналазе и спасавају бродови и авиони.

ра̑фт, -а м , мн. ра̀ фтови [енгл. raft] сплав; гумени чамац за сплаварење на речним брзацима.

ра̀фтер, -а м, мн. ра̀фтери, ген. мн. ра̀фтӗра̄ [енгл. rafter, в. рафтинг] 1. сп. онај који се бави рафтингом. 2. онај који сплавари; сплавар.

ра̀фтинг, -а м, мн. ра̀фтинзи [егл. rafting] сп. сплаварење на речним брзацима као спортска, такмичарска дисциплина или рекреација.

ра́хат и **ра̑хат** прид. индекл. [тур. rahat од ар. rāḥa] који је миран, спокојан.

ра́хат-ло̀кум и **ра̑хат-ло̀кум,** -а = **ра́тлук,** -а м [тур. rahatlokum, rahati-halkum, в. рахат, локум] источњачка посластица од укуваног скроба и шећера с ароматичним ружиним уљем; ратлук.

рахà̀тлук, -а м, мн. рахà̀тлуци, ген. мн. рахà̀тлӯка̄ [тур. rahatlık, в. рахат] мир, спокојство, задовољство, безбрижност. ◻ **у здрављу и рахатлуку** у животу испуњеном миром, спокојством, задовољством, безбрижношћу.

ра̀хва̄н, -а́ на м [тур. rahvan од перс. rāhwār од перс. rāh пут, суфикс -wār] 1. уједначени, мирни ход коња с јахачем на себи који мирно седи. 2. коњ који иде таквим ходом. 3. сп. врста каса, у коњичким такмичењима, при коме коњ подиже и спушта истовремено обе леве или обе десне ноге.

рахва̀ниja, -ē ж [тур. revani] кулин. оријентални колач, преливен зашећереним соком.

рахва̀нлук, -а м, мн. рахва̀нлуци [в. рахван] уједначен брзи ход коња при чему се јахач на њему не труцка.

рахи- [грч. rhákhis] први део сложеница са значењем: леђа, кичма, хрбат.

рахиа̀лгија, -ē ж [в. рахи-, -алгија] мед. бол у кичми.

рахиокифо́за в. **кифо́за**.

рахисхи́за, -ē ж [в. рахи-, грч. skhísis процеп] мед. урођени процеп, отвореност кичмене мождине по целој дужини.

рахи̏тис, -а м [нлат. rhacitis од грч. rhákhítēs који се односи на кичму] мед. болест деце у периоду раста која се манифестује неправилним развојем костију услед недостатка витамина D, односно поремећаја у размени минерала при чему се у крви и ткивима смањује количина фосфора и калцијума.

рахи̏тичан, -чна, -чно [в. рахитис] 1. мед. који болује од рахитиса. 2. који је недовољно телесно развијен, који је слабе телесне конституције, врло мршав, крхак.

рахи̏тича̑р, -а м [в. рахитис] 1. мед. онај који болује од рахитиса. 2. онај који је недовољно телесно развијен, који је слабе телесне конституције, врло мршава, крхка особа.

ра̀хмет, -а м [тур. rahmet од ар. raḥmä] у исламском обичају, мир, покој мртвима. ◻ **~ му души!** покој му души!

рахмѐтли прид. индекл. [тур. rahmetli, в. рахмет] покојни, умрли, почивши.

рахмѐтлија, -ē м [в. рахметли] покојник.

ра̑ција, -ē ж [фр. razzia од ар. rhāzyah ратна казнена експедиција] 1. полицијска потера за сумњивим особама која се спроводи изненада и на ограниченом простору. 2. ист. пљачкашки поход муслимана, обично на хришћане.

ра̀ционā̀лан, -лна, -лно [лат. rationalis, према ratio разум]1. који се заснива на разуму, разуман, разборит. 2. који је практичан, који је добро осмишљен. 3. који умерено троши време, новац и сл.

рационали̏зам, -зма м [нем. Rationalismus, в. рационалан] 1. фил. учење према коме је разум извор и критеријум сваког сазнања, надређен искуству. супр. **емпири̏зма**. 2. књиж. период у коме су писци деловали под утицајем идеја филозофског рационализма.

рационали̏за̄тор, -а м [в. рационализовати] онај који посао разумно организује у времену, чиме поспешује радни учинак и смањује трошкове.

рационализа́ција, -е̄ ж [в. рационалан] екон. 1. усклађивање трошкова расположивим приходима у сваком сегменту друштвеног и државног живота. 2. екон. скуп мера које се уводе у неку делатност да би се повећала производња и смањили трошкови. 3. рационална анализа неког поступка у животу човека, односно стања у друштвеном животу. 4. мат. поступак којим се разломак с ирационалним именитељем претвара у разломак с рационалним именитељем.

рационализи́рати в. **рационā̀лизовати**.

рационā̀лизовати, -зујē̄м сврш. и несврш. и **рационализи́рати,** рационали̏зи̏рā̄м, 3. л. мн. рационализи́рајӯ сврш. и несврш. [нем. rationalisieren] 1. спровести, спроводити рационализацију, (у)чинити нешто рационалним. 2. свести, сводити на разумну меру, у оквире разума. 3. усавршити, побољшати.

рационā̀лист(а), -е̄ м [нем. Rationalist, в. рационалан] 1. присталица, поборник учења по коме је разум једини прави извор сазнања; присталица, поборник рационализма. 2. књиж. писац из епохе рационализма.

рационали̏стичкӣ, -ā̄, -ō̄ [в. рационализам, рационалан] који је у вези са рационалистима и рационализмом, који се заснива на рацију, разуму.

рационā̀лност, -и ж [в. рационалан] 1. способност мишљења, разумност. 2. поступци засновани на разуму. 3. мат. рачунање целим бројевима.

рационӣрати, рацио̀нӣрā̄м, 3. л. мн. рационӣрајӯ сврш. и несврш. [фр. rationer] 1. одмерити, распоредити количину хране за сваки оброк. 2. екон. ограничити, ограничавати потрошњу неке робе планском расподелом.

рацио̀нисати = **рационӣрати** (в.)

ра̀ја, -е̄ м [хинд. rājā краљ од санскр. rājan] титула владара у Индији; краљ.

ра̀ш, -а м [фр. ras] врста грубље вунене тканине, сукна.

ра̀шомо̄н, -а и **рашо̀мо̄н,** -о́на м [према истоименом филму Акира Куросаве] сплет околности који онемогућава откривање праве истине; ситуација у којој свако има своју истину или верзију приче.

рашомонија́да, -е̄ ж [в. рашомон] збрка, ситуација у којој је готово немогуће разазнати праву истину, јер учесници или извештачи својим објашњењима уносе више пометње него што разјашњавају ситуацију.

ра̀шпа, -е̄ ж, ген. мн. ра̄шпā̄/ра̀шпӣ [нем. Raspe] турпија, стругалица.

ра̀шпати, -а̄м несврш. [в. рашпа] стругати рашпом, турпијом; турпијати.

ра̀штел, -а м [нем. Raststelle одморište]1. ист. место на хрватско-турској граници предвиђено за трговину која се обављала под надзором страже са обе стране. 2. вој. излаз у отворено поље из неке тврђаве.

ра̀штимати в. **ра̀штимовати**.

ра̀штимовати, -мујē̄м и **ра̀штимати,** -а̄м сврш. [раз-, в. штимовати] 1. муз. разлабавити, опустити жице на инструменту и тако га учинити неподесним за складно свирање. 2. жарг. лошим поступцима, испадом и сл. учинити неку ситуацију тешком, неподношљивом.

рашчѐречити, -чӣм сврш. [раз-, тур. çerek] исећи, растргати на череке, четвртине, комаде, раскомадати.

ре- [лат. re-] као први део сложенице са значењем: поново, изнова, опет.

рѐагенс, -а м [лат. reagens] хем. супстанца која доводи до узајамне реакције две материје.

рѐаговати, -гујѐм сврш. и несврш. [нем. reagieren, према в. ре-, лат. agere радити, чинити] 1. одговорити, одговарати, одаз(и)вати се на утицаје који долазе из спољашне средине. 2. деловати у супротном смеру, супротставити се, одупрети се.

реагаризáција, -ē ж [в. ре-, аграр] соц. повратак пољопривреди с циљем да се она унапреди и развије или због непостојања могућности да се радна снага запосли у другим делатностима.

реагаризи́рати в. **реагрàризовати**.

реагрàризовати, -зујѐм и **реагаризи́рати,** реагарѝзи̏рām, 3. л. мн. реагаризи́рајӯ сврш. и несврш. [в. реагаризација] спровести, спроводити реагаризацију.

реадаптáција, -ē ж [в. ре-, адаптација] поновно привикавање на нешто, поновна адаптација.

реадаптѝрати, реадàптѝрām, 3. л. мн. реадаптѝрајӯ сврш. и несврш. [в. ре-, адаптирати] спровести, спроводити реадаптацију.

реадоптѝрати, реадòптѝрām, 3. л. мн. реадоптѝрајӯ сврш. и несврш. [в. ре-, адоптирати] спровести, спроводити реадопцију.

реадòпција, -ē ж [нлат. readoptio, в. ре-, адопција] прав. поновно усвајање неког закона, прописа и сл.

реактàнција, -ē ж [енгл. reactance] физ. део укупног отпора струјног кола наизменичне струје који потиче од његовог капацитета и индуктивитета.

рѐактибѝлан, -лна, -лно [в. ре-, лат. agere деловати, радити, чинити] који се може поново вратити у претходно стање, који се може повратити.

рѐактѝван, -вна, -вно [лат. reactivus, в. ре-, лат. agere радити, чинити] који делује у супротном смеру, који има супротно дејство. ▲ **реактивна психоза** псих. стање настало као резултат реакције на провокацију спољним утицајима; **реактивни мотор** техн. мотор са унутрашњим сагоревањем; **авион на реактивни погон** техн. авиј. млазни или ракетни авион који лети помоћу млазног или ракетног мотора.

реактивѝрати, реактѝвѝрām, 3. л. мн. реактивѝрајӯ сврш. и несврш. [нем. reaktivieren, в. ре-, активирати] 1. поново вратити или примити некога у службу (пензионера, отпуштеног или суспендованог радника). 2. вој. превести, преводити резервне војне старешине у активну службу. 3. ~ **се** вратити се у претходно, првобитно стање; поново се активирати.

реактѝвисати в. **реактивѝрати**.

реактивѝтēт, -е́та м [нлат. reactivitas] 1. оно што је обновљено, што је опет у функцији (посао, дејство). 2. сила која делује у супротном правцу.

рѐактѝвно прил. [в. реактиван] супротно правцу деловања.

рѐактор, -а м [нлат. reactor] техн. уређај у коме се врши нека реакција. ▲ **нуклеарни (атомски)** ~ уређај помоћу кога се врши разбијање тешког атомског језгра нуклеарних горива при чему се развија енергија, а добијају се радиоактивни изотопи и неутрони.

реàкција, -ē ж [нлат. reactio, в. ре-, лат. actio деловање] 1. дејство које настаје као одговор на претходно дејство, супротно дејство, противдејство. 2. хем. међусобно деловање једне материје на другу при чему настаје нова материја. 3. биол. деловање органа или организма изазвано спољним или унутрашњим утицајима. 4. мед. одговор организма на деловање лека. 5. соц. псих. супротстављање новинама и друштвеном просперитету, назадовање, конзервативизам. 6. пол. етикета за противнике комунистичког режима у комунистичким земљама.

реакциòнāр, -а́ра м [нем. Reaktionär, в. ре-, акционар] 1. соц. пол. противник напредних политичких промена, напретка у развоју грађанских слобода, уопште друштвеног напретка; назадњак. 2. пол. у комунистичком режиму, погрдни назив за сваког противника актуелне власти.

реал- [срлат. realis стваран од res ствар; стварност] као први део именичких, придев-

ских и прилошких изведеница у значењу нечега што је у вези са реалношћу и реалитетом.

рѐа̄л[1], -а́ла м [шп. real краљевски] 1. ист. јединица за стари шпански сребрни или бакарни новац, уведен још у Португалији, Мексику и Бразилу (износио осмину пезоса). 2. мера за племените метале у Индонезији (тежине 27,374 грама).

реал[2], -а́ла м [срлат. realis стваран од res ствар, стварност] фил. елементарни чинилац стварности, непроменљиво и супстанцијално начело бића (тако је нпр., по учењу Хербарта, један од реала душа).

рѐа̄лан и **рѐа̄лан**, -лна, -лно [срлат. realis стваран, према res ствар, стварност] 1. који постоји у стварности, стваран, истинит. 2. који је заснован на искуству, који је узет из живота. 3. који је остварив, применљив. 4. који проистиче из стварних потреба и могућности, практичан. ▲ **реална вредност** финанс. стварна вредност новца, вредносних папира; **реална гимназија** в. **рѐа̄лка**; **реална дефиниција** лог. дефиниција која експлицира природу ствари, а не њено етимолошко значење; **реална енциклопедија** речник ствари; **реална знања** в. **реалне науке**; **реална кауција** јемство које је загарантовано давањем у залог неке ствари; **реална унија** пол. заједница две или више држава заснована на међународном уговору по коме земље припаднице уније воде заједничку спољну политику, али свака од њих задржава своју независност; **реална цитација** прав. позив за суд упућен преко судског позивара; **реалне науке** науке које се баве проблемима који су у непосредној вези са животом (природне науке, техничке науке и сл.); **реални бројеви** мат. стварни бројеви; сваки рационалан и ирационалан број; **реални каталог** списак књига који је сачињен на основу њихове садржине, предметни каталог; **реални контракт** прав. уговор који постаје правоснажан тек када једна од уговорних страна изврши одговарајућу реалну радњу (полагање депозита, давање залога и сл.); **реални лексикон** речник који садржи лексичке јединице из реалног знања, односно реалних наука; **реални намети** прав. намети којима подлеже нека непокретна имовина, а односе се на сваког посједника те имовине; **реални новац** екон. метални новац; **реални социјализам** термин који означава степен изградње социјализма у земљама Варшавског пакта, на Куби, у Монголији и Вијетнаму, уведен у Совјетском Савезу за време Брежњева, а избачен из употребе доласком на власт М. С. Горбачова; **реално право** прав. увреда части нанета делом, стварна увреда.

рѐа̄лгā̄р, -а м [нем. Realgar, фр. réalgar од ар. rahj alghār прах из рудника или шпиље] минер. сулфид арсена који се користи за припремање разних препарата.

реали̏зам, -зма м [нлат. realismus, в. реалан] 1. тумачење појава и проблема који постоје у стварном животу. 2. способност и смисао да се постојећа стварност адекватно прикаже. 3. ум., књиж. правац и стил у књижевности и уметности XIX века у којима се стварност описује на начин на који се књижевнику или уметнику чини да је види. 4. фил. идеалистичко филозофско учење по коме универзалије, као вечне идеје у Богу, уређене у нашем духу, постоје пре појединачних ствари. 5. фил. уопштено схватање у новијој филозофији које је супротстављено идеалистичком схватању, по коме спољни свет постоји независно од тога да ли га субјекат поима.

реали̏за̄тор, -а м [фр. réalisateur, в. реализовати] 1. онај који извршава, спроводи у дело нешто, извршилац. 2. сп. онај који је у фудбалу, кошарци и сл. задужен да даје голове, кошеве и сл.

реализа́ција, -ē ж [фр. réalisation, в. реализовати] 1. спровођење нечега у дело, извршење, остварење, остваривање. 2. финанс. приспеће, доспевање издатог чека на уновчавање.

реализи́рати в. **реа̀лизовати**.

реа̀лизовати, -зујēм и **реализи́рати**, реали̏зи́рā̄м, 3. л. мн. реализи́рајӯ свр. и несвр. [фр. réaliser, в. реалан] 1. спровести, спроводити у дело, (у)чинити да се нешто оствари. 2. сп. дати гол, кош и сл.

рèа̄лије, рèа̄лӣја̄ ж мн. [нлат. realia] скуп елемената који су од значаја за стварност, за практичан живот (стварне чињенице, стварно знање, стварне науке и сл.).

реалимента́ција, -е̄ ж [в. ре-, алиментација] поступак којим се дојенчади брже надокнађују хранљиве материје након дуготрајне дијареје.

реа̀лист(а), -е̄ м, мн. реа̀листи [нлат. realista, в. реалан] 1. књиж. ум. следбеник правца реализма у књижевности и уметности. 2. онај који животну стварност прихвата онаквом каква она јесте, који је не идеализује, практичар, прагматичар.

реали̏те̄т, -е́та м [нлат. realitas, в. реалан] 1. оно што се темељи на чињеницама, што је реално, што је реалност; стварност. 2. непокретна имовина, некретнина.

рèа̄лка, -е̄ ж, дат. и лок. рèа̄лци [в. реалан] ист. школа, гимназија у чијем су програму биле заступљене природне науке (математика, физика, географија), националне групе предмета као и живи језици, за разлику од класичне гимназије.

реаматериза́ција, -е̄ ж [в. ре-, аматер] сп. стање, поступак при коме спортиста професионалац губи професионални статус и враћа се аматерском бављењу спортом.

реамбула́ција, -е̄ ж [нлат. reambulatio (metarum)] допуњавање и исправљање географских карата и планова на терену.

реамбули́рати, реамбу̀ли́ра̄м, 3. л. мн. реамбули́рајӯ сврш. и несврш. [в. реамбулација] спровести или спроводити реамбулацију.

реангà̀жма̄н, -а́на м [фр. réengagement, према в. ре-, ангажман] поновно примање у службу, на посао.

реаниматоро̀гија, -е̄ ж [в. реанимација, -логија] мед. грана медицине која се бави изучавањем поступака оживљавања обамрлог организма.

реанима́ција, -е̄ ж [в. ре-, лат. animatio оживљавање] мед. поступак којим се покушава да се поновно успостави рад виталних органа (срца, плућа).

реанимѝрати, реанѝмѝра̄м, 3. л. мн. реанимѝрајӯ сврш. и несврш. [в. реанимација] мед. спровести, спроводити реанимацију, оживљавање.

реасумѝрати, реасу̀мѝра̄м, 3. л. мн. реасумѝрајӯ сврш. и несврш. [в. ре-, лат. assumere сабрати] изложити, излагати у најкраћим цртама, да(ва)ти, резиме, сажетак; сажети, резимирати.

реасу̀мција, -е̄ ж [нлат. reassumtio] прав. обнављање, обнова, нпр. парнице.

реафирма́ција, -е̄ ж [в. ре-, афирмација] повратак афирмације, обнављање успеха после неког пораза, неуспеха, времена мировања и сл.

рèбаб в. **рàбаб**.

рѐбаланс, -а м, ген. мн. рѐбала̀нса̄ [в. ре-, баланс] екон. накнадна промена буџета због првобитно непланираних већих или мањих прихода, односно расхода, поновно уравнотежење буџета.

ребалансѝрати, ребала̀нсѝра̄м, 3. л. мн. ребалансѝрајӯ сврш. и несврш. [в. ребаланс] финанс. спровести или спроводити ребаланс.

рѐбарбатѝван, -вна, -вно [фр. rébarbatif] који својим поступцима, понашањем и сл. одбија, одвраћа, отуђује од себе, одбојан, одвратан.

рѐбек, -а м , мн. рѐ беци, ген. мн. рѐ бе̄ ка̄ [фр. rebec од ар. rabāb] муз. ист. гудачки инструмент (с 2–3 жице), настао у Европи у IX веку по узору на арапски рабаб (в.), претеча данашње виолине.

рѐбел, -а м [лат. rebellio, према в. ре-, bellum рат] бунтовник, побуњеник.

ребѝјул-ахир, -а м [тур. rebyülâhir од ар. räb-l-ahir последње пролеће] четврти месец муслиманске календарске године (по Месечевом календару).

ребѝјул-рѐвел, -а м [тур. rebyülevel од ар. räbu-l-awwäl прво пролеће] трећи месец муслиманске календарске године (по Месечевом календару).

рѐбӯр, -у́ра м [фр. rebours] сп. бацање или превртање противника у рвању.

ре́бус, -а м [нем. Rebus од лат. rebus по стварима (од non verbis sed rebus не по речима већ

по стварима] 1. загонетка чији се текст који треба одгонетнути крије у комбинацији слика, бројева, слова и других симбола. 2. фиг. оно што се не може лако објаснити, што се мора одгонетати; непознаница, проблем.

ревакцина́ција, -ē ж [нлат. revaccinatio, в. ре-, вакцинација] мед. поновљена вакцина, поновљено вакцинисање.

ревакцѝнисати, -нишēм сврш. и несврш. [нлат. revaccinare, в. ре-, вакцинисати] мед. поновити или понављати процес вакцинисања, поново вакцинисати.

ревалва́ција, -ē ж [нлат. re-valvatio, в. ре-, лат. valere вредети] финанс. једнократан пораст цене неке валуте по одлуци владе или централне банке земље; супр. **девалва́ција** (в.).

ревалви́рати, ревàлвӣрām, 3. л. мн. ревалви́рајӯ сврш. и несврш. [в. ревалвација] финанс. спровести или спроводити ревалвацију.

ревалориза́ција, -ē ж [в. ре-, валоризација] 1. поновно вредновање, нова процена 2. финанс. поновно утврђивање вредности једне валуте. 3. екон. поновно утврђивање вредности робе, некретнина и др.

ревало̀ризовати, -зујēм и **ревалоризи́рати,** ревалорѝзӣрām, 3. л. мн. ревалоризи́рајӯ сврш. и несврш. [в. ревалоризација] обавити/обављати, (из)вршити ревалоризацију.

ревандика́ција, -ē ж [фр. revendication] прав. тражење повраћаја својине судским путем.

рèванш, -а м [фр. revanche освета] 1. одмазда пораженог (у рату). 2. сп. поновни сусрет (у мечу, на утакмици и сл.) између пораженог и победника у неком спортском надметању чиме се пораженом пружа прилика да узврати ударац. 3. враћање некоме услуге за услугу; противуслуга.

ревàншѝзам, -зма м [в. ревanш] осмишљена и практична политика која за циљ има одмазду, в. ревanш (1), због претрпљеног пораза (ратом, репресивним мерама и сл.).

ревàнши́рати (се), ревàншӣрām (се), 3. л. мн. ревàнши́рајӯ (се) сврш. и несврш. [в. ревanш] 1. узвратити истом мером, осветити се. 2. одужити се на исти или сличан начин за добијени поклон, услугу и сл.

ревàншист(а), -ē м [в. ревanш] онај који осмишљава концепцију за ревanш, који спроводи ревanш.

ревàншѝстичкӣ, -а, -о [в. ревanш, ревanшизам] који се односи на ревanш и ревanшизам, који има одлике ревanша и ревanшизма.

реваскулариза́ција, -ē ж [в. ре-, нлат. vascularisation,в. васкуларан] мед. хируршка интервенција поновног довођења крвних судова у ткиво након инфаркта срца или код зачепљења периферних крвних судова.

ревела́ција, -ē ж [в. ревелирати] јавна објава, обзнањивање; изношење нечега на светлост дана, откривање.

ревèлӣн, -и́на м [итал. rivelino] тврђава или бедем полумесечастог облика.

ревели́рати, ревèлӣрām, 3. л. мн. ревели́рајӯ сврш. и несврш. [лат. revelare, в. ре-, velum завеса] објавити, обзнанити, обелоданити, откри-(в)ати.

рèвенд в. **рàвенд**.

рèвēнта в. **рабàрбара**.

рèвēр, -е́ра м [фр. revers] доњи предњи део оковратника, крагне (на капуту, сакоу, јакни).

ревèранс, -а м [фр. révérence од лат. reverentia поштовање] заст. врста дубоког наклона у знак поштовања, уважавања.

ревербера́ција, -ē ж [в. ревербирати] физ. својство звука да се може чути извесно време након искључења његовог извора, а настаје одбијањем распршених звучних таласа од околних објеката.

реверберѝрати, ревèрбӣрām, 3. л. мн. ревербѝрајӯ несврш. [нем. reverberieren од лат. reverberare] физ. одзвањати, одјекивати, одавати ехо, због одбијања распршених таласа од околних објеката (о продуженом трајању звука).

ревèренд, -а м [лат. reverendus] црквн. часни господин, пречасни, велечасни, као титула свештеника.

ревèрēнда, -ē ж [нлат. reverenda] црквн. дугачка, црна горња хаљина, мантија свештеника.

реверендѝсимус в. **ревѐренд**.

реверѐндус в. **ревѐренд**.

реверѐнтан, -тна, -тно [лат. reverens] који је пун поштовања, смеран.

реверѐнција, -ē ж [лат. reverentia од revereri поштовати, частити] 1. поштовање, уваженост. 2. в. **ревѐранс**.

рѐверзибѝлан, -лна, -лно [лат. reversus од revertere окренути] који једносмерно делује у смеру супротном од њега; повратан. ▲ **~ процес** процес који се одвија у једном смеру и то у смеру супротном од њега; **реверзибилна хидроелектрана** хидроелектрана са посебним системом пумпи за враћање воде из доњег резервоара у горњи, виши, како би се једном већ искоришћена вода поново користила за производњу струје.

реверзибилѝтѐт, -е́та м = **реверзибѝлност,** -и ж [нлат. reversibilitas, в. реверзибилан] особина нечега што је реверзибилно.

реверзибѝлност = **реверзибилѝтѐт** (в.)

ревѐрзија, -ē ж [лат. reversio] прав. поновно извршење неког кривичног дела након издржане казне за претходно кривично дело.

рѐверзио̀нӣ, -а̄, -о̄ [в. реверзија] физ. који наизменично осцилује око тачке вешања и своје тачке осциловања. ▲ **реверзионо клатно** клатно које се тако може обесити да наизменично осцилује око тачке вешања и своје тачке осцилације, а да се при том не мења време осциловања.

рѐверс, -а м [фр. revers од лат. reverti враћати се, окренути се] 1. признаница којом се јамчи да ће оно што је узето бити враћено. 2. она страна металног новца на којој није утиснут број новчане вредности апоена; супр. **а̀верс** (в.).

ревивисцѐнција, -ē ж [нлат. reviviscentia] поновно оживљавање.

ревѝдент, -а м [нлат. revidens] особа која обавља ревизију, која поново прегледа.

ревиди́рати, ревѝдӣра̄м, 3. л. мн. ревиди́рајӯ сврш. и несврш. [лат. revidere] 1. обавити, обављати ревизију, поново прегледа(ва)ти. 2. изменити, мењати раније мишљење, став и др.

рѐвӣзија, -ē ж [лат. revisio, према revidere прегледати, поново гледати] 1. контрола, провера рада. 2. преиспитивање (закона, учења, закључака и сл.). 3. прав. поновно разматрање судског процеса. 4. типогр. последње ишчитавање текста пре него што се да у штампу. ◆ **ревѝзијски, рѐвизио̀нӣ**.

ревизионѝзам, -зма м [в. ревизија] 1. став оних који организовано раде на ревидирању, преобликовању основних поставки неке идеологије, доктрине, програма и сл. 2. етикета за присталице умерене реформаторске струје којом су их у међународном комунистичком покрету негативно обележавале радикално револуционарне струје и њихови лидери (лењинизам, стаљинизам, маоизам).

ревизио̀нист(а), -ē м, мн. ревизио̀нисти [в. ревизија] активни учесник у ревизионизму и присталица ревизионизма.

рѐвӣзор, -а м [нлат. revisor] инспектор који прегледа службене (обично финансијске) књиге, контролор.

рѐвија, -ē ж [фр. revue] 1. јавно представљање модних креација, смотра. 2. часопис или публикација који се периодично појављују. 3. музичко-сценско дело с раскошном декорацијом.

рѐвијӣлан, -лна, -лно [в. ревија] 1. који се периодично појављује, који се односи на в. ревију (2). 2. који није такмичарског карактера (о разним спортским манифестацијама). ▲ **ревијална приредба** приказивање комада с лаким садржајем забавног карактера, уз песму, музику и плес; **ревијална смотра** приказивање најновијих узорака моде.

ревиндика́ција в. **ревандика́ција**.

ревиндици́рати в. **ревандици́рати**.

рѐвӣр, -и́ра м [нем. revier од итал. riviera обала, ривијера] крај, предео са природним ресурсима (руда, угаљ, нафта, фауна).

ревитализа́ција, -ē ж [в. ре-, виталан] враћање првобитних животних функција; враћање првобитне живости (о стилу живота у једној средини); обнављање раније намене, функције.

ревитализи́рати, ревитали̏зи̏ра̄м, 3. л. мн. ревитализи́рајӯ и **ревѝтализовати,** -ујēм [в. ревитализација] враћати у живот; оживљавати; враћати нечему ранију функцију, намену.

ревита̀лизовати = **ревитализи́рати** (в.)

револка́ција, -ē ж [лат. revocatio] одузимање положаја или звања, поништење, опозив.

ревò̀лвер, -а и **ревò̀лвēр,** -е́ра м [енгл. revolver од revolve окретати] ручно ватрено оружје с једном или више цеви и ротирајућим бубњем у коме су смештени меци.

револвѐра̄ш, -а́ша м [в. револвер] 1. онај који пуца из револвера, који је вешт у пуцању из револвера. 2. фиг. онај који насилним путем остварује своје циљеве.

револвѐра̄шкӣ, -а̄, -о̄ [в. револвер] који се односи на револвераша, који потиче од револвераша (1, 2) (в.).

рѐволт, -а м [фр. révolte] 1. снажно, оштро негодовање, огорченост, озлојеђеност. 2. побуна, узбуна, устанак.

револти́рати, ревò̀лтӣра̄м, 3. л. мн. револти́рајӯ свршн. и несврш. [фр. révolter, в. револт] 1. (некога) изаз(и)вати код некога револт, побудити код некога снажно негодовање, огорченост, озлојеђеност. 2. ~ **се** запасти у стање револта, огорчености, озлојеђености.

револу́ција, -ē ж [лат. revolutio, према revolvere котрљати] 1. промена политичког уређења и друштвено-економског система насилним путем. 2. коренште промене у неком сегменту живота (у начину рада, схватањима, култури и сл.). 3. астрон. кружење мањег небеског тела око већег (нпр. Земље око Сунца). ▲ **културна** ~ идеолошко-политички покрет у Кини (1965–1976) која је насилним методама и методама принуде (увођење обавезног физичког рада за интелектуалце) желела раскид са традиционалном културом, изолацију од западне културе и сл.; **пролетерска** ~ марксистичко-љењинистичка теорија о рушењу капиталистичког система револуцијом пролетаријата; **сексуална** ~ период у развитку поткултуре и контракултуре започет 1960. проналаском пилула за контрацепцију, карактеристичан по неспутаном, антипуританском ставу према односима међу половима; **грађанске револуције** преврати у европским земљама и Америци крајем XVIII и током XIX века који су имали за циљ укидање остатака феудалног система и стварање националних, демократских држава са грађанским друштвом и са једнаким правима свих грађана. ◆ **револуцијски, револуциони**.

револуциò̀нā̄р, -а́ра м [фр. révolutionnaire, в. револуција] 1. учесник у револуцији. 2. онај који је извршио коренште промене у државном систему, животу и раду; уп. **револу́ција** (1, 2).

рѐволуционā̄ран, -рна, -рно [в. револуција] 1. који се односи на револуцију, који је у вези са револуцијом (1, 2) (в.). 2. који је настао као резултат коренитих промена.

револуционā́рност, -и ж [в. револуција] особина, својство онога који је револуционаран, онога што је револуционарно.

револуциò̀нисати, -ишēм свршн. и несврш. [фр. révolutionner] 1. проширити, проширивати револуционарне идеје и дух револуције; прожимати (кога или шта) револуционарним духом. 2. унети, уносити нагле и позитивне промене; унапредити, унапређивати.

револи́рати, ревò̀цӣра̄м, 3. л. мн. револи́рајӯ свршн. и несврш. [нем. revozieren од лат. revocare] опозвати, укинути, повући, повлачити.

ревӯлзија, -ē ж [лат. revulsio одвођење] мед. 1. одвођење и распоређивање сокова по телу. 2. испуштање крви да би се спречио прилив крви у оболели орган.

рѐга̄л, -а́ла м [нем. Regal] 1. полица са преградама за поједина слова (у штампарији). 2. комад намештаја у кући, обично из више делова (ормана, полица, преграда). 3. муз. мале оргуље које производе тон без посебног резонатора.

рѐга̄лије, рѐга̄лијā ж мн. [лат. regalis од rex краљ, владар] 1. права која су припадала владару, краљу у феудалној држави. 2. знакови краљевског, владарског достојанства (нпр. круна, жезло); уп. **инсѝгније**.

регали́рати, регàлӣрāм, 3. л. мн. регали́рајӯ свршн. и несврш. [фр. régaler] исказати, исказивати част, уважавање према некоме као што су гости; гостити, частити некога.

реган̀изам, -зма м [према некадашњем председнику САД Роналду Регану (R. W. Reagan, 1911–2004)] спољнополитичка доктрина која се везује за име Р. Регана, председника САД од 1981. до 1989. године (јачање хладноратовског расположења, дестабиловање просовјетских и марксистичких режима, нови талас наоружавања итд.).

реган̀омика, -ē ж , дат. и лок. реган̀о мици [в. реганизам, (еконо)мика] економска политика САД у време Р. Регана као председника (смањење пореза на доходак, војно јачање на рачун социјалних давања, већа заштита приватног сектора, буџетски дефицит, раст јавног дуга итд.).

рега́та, -ē ж [итал. regatta] 1. сп. трка на води (чамаца, једрилица и сл.). 2. рекреативни подухват заједничке пловидбе групе људи на већем броју чамаца, јахти и сл. ◆ **рѐга̄тни̏**.

ре̏ге, ре̏геа м [енгл. reggae] муз. правац у рок музици настао утицајем популарне музике Јамајке, који комбинује блуз, калипсо и рокенрол у синкопираним ритмовима и са текстовима као изразом социјалног протеста.

регела́ција, -ē ж [нлат. regelatio поновно смрзавање] поновно замрзавање леда престанком деловања притиска под чијим утицајем је почело његово отапање.

регенѐра̄т, -а́та м [лат. regeneratus обновљен] биол. регенерисани, обновљени део ткива или органа.

ре̏генерати̏ван, -вна, -вно [в. регенерација] биол. соц. фиг. који се односи на регенерацију, који је настао регенерацијом. ▲ **регенеративни процес** процес поновног успостављања природних функција органа или појединих делова тела.

регенѐра̄тор, -а м [нлат. regenerator] 1. уређај у пећима за топљење гвожђа који функционише на принципу загревања ваздуха помоћу отпадних гасова. 2. козметичко средство за јачање косе.

регенера́ција, -ē ж [нлат. regeneratio] 1. биол. способност обнављања изгубљених делова органа или ткива код неких биљних и животињских организама. 2. процес претварања готових продуката у материје од којих је произведен. 3. фиг. лако уочљива промена (об. у моралном, духовном смислу).

регенѐрисати, -ришē̄м свршн. и несврш. [нем. regenerieren од лат. regenerare] 1. учинити да се неко препороди, да доживи морални и духовни преображај. 2. започињати изнова, стварати; обновити животну снагу, подмладити, подмлађивати. 3. биол. обновити изгубљени орган стварањем новог ткива. 4. ~ се препородити се, доживети морални и духовни преображај.

ре́генмàнтӣл, -и́ла м [нем. Regenmantel] кишна кабаница.

рѐгент, -а м [нем. Regent од лат. regens] привремени владар у монархији који дужност владара обавља због спречености актуелног или до пунолетства будућег владара (краља, цара, кнеза); намесник.

рѐгентскӣ, -а̄, -о̄ [в. регент] који припада регенту, који се односи на регента. ▲ **регентско веће** веће које даје овлашћење регенту да може владати монархијом док се не стекну услови да власт над државом преузме будући владар.

рѐгентство, -а с [в. регент] раздобље у коме власт у држави (монахији, царевини, кнежевини) врши регент.

регермениза́ција, -ē ж [в. ре-, германизација] поновна, поновљена германизација, поновно спровођење германизације.

ре̏геста и **рѐгеста,** -ē ж [лат. regesta унето од regestus пописан] 1. збирка исправа или њихових преписа. ист. правн. 2. преписи важних списа, повеља, преписке и др. из краљевских дворова, бискупских резиденција, манастира и сл., повезани у свеске. 3. кратки изводи из исправа пропраћени критичким осврtом. 4. укратко препричан садржај публикованих историјских извора.

рéгија, -ē ж [лат. regio] 1. подручје, област, крај једне државе које је издвојено као географска, историјска, културна посебност; регион. 2. мед. део, страна тела.

регимѐнта, -ē ж [нем. regiment од срлат. регимéнтум] 1. воj. пук; у војсци Хабзбуршке монархије, војна јединица од четири батаљона. 2. ист. територијална јединица у Војној крајини; котар. 3. фиг. маса, гомила, мноштво људи.

регѝōн в. **рéгија** (1).

рѐгионāлан, -лна, -лно [лат. regionalis, в. регион] који се односи на регион, који припада региону. ▲ **регионална обојеност** језичка, лингвистичка посебност једне регије; **регионални израз** в. **регионализам** (3).

регионали́зам, -зма м [в. регион] 1. соц. настојање, тежња да се развија економија, политика и култура једне регије. 2. у уметничком или књижевном делу, опис једне регије и истицање њених културних особености. 3. лингв. реч или израз који су својствени одређеној регији. 4. уметничка или културна посебност једне регије у односу на окружење.

регионализа́ција, -ē ж [в. регион] организовање државе по регијама.

регионализи́рати в. **регионàлизовати**.

регионàлизовати, -зујēм и **регионализи́рати,** регионали́зи́рāм, 3. л. мн. регионализи́рајӯ сврш. и несврш. [в. регион] организовати, уредити, уређивати државу по регијама уз поштовање и уважавање њихових специфичних особина.

регионàлист(а), -ē м, мн. регионàлисти [в. регион] онај који се залаже за регионализацију и регионализам, поборник регионализације и регионализма.

рèгистар, -тра м [нем. Register од срлат. registrum од лат. regesta] 1. уазбучени списак аутора, стручних речи и израза у књизи. 2. адм. службена књига у коју се заводе дописи, акта и сл.; деловодник 3. књига у коју се уписује стицање права на коришћење, поседовање и сл. 4. муз. низ тонова који се на једном инструменту изводе на исти начин и имају исту боју. 5. муз. направа којом се мења висина, боја и јачина звука на једном инструменту. 6. ред слова на писаћој машини. 7. типогр. у старој штампарској технологији, поклапање редова са лица и наличја стране. 8. рач. складиште за привремено похрањивање података у компјутеру, а служи за извођење аритметичких и логичних информација. ▲ **регистар-каса** каса са преградом за одлагање новца и уређајима за аутоматско рачунање, прављење рачуна о извршеној наплати и сабирање појединачних рачуна; **регистар-папир** чиста хартија великог формата за рачуноводствене књиге.

рèгистарскӣ, -ā, -ō [в. регистар] који се односи на регистрацију. ▲ **регистарске таблице** таблица на возилу са комбинованим словним и бројчаним ознакама под којима је возило унето у регистар возила.

регѝстрā́тор, -а м [нлат. registrator] 1. онај који саставља регистар. 2. онај који уредно бележи, записује нешто. 3. уређај који аутоматски бележи време доласка на посао и њему слични уређаји за бележење других величина. 3. адм. специјално укоричен досије са сређеним списима.

регистрату́ра, -ē ж [нлат. registratura] канцеларија у којој се налази в. регистар (2, 3) и архивска документација.

регистра́ција, -ē ж [нлат. registratio] 1. уношење, уписивање у регистар, у регистарску књигу. 2. документ као доказ да је спроведено регистровање.

рèгистровати, -рујēм сврш. и несврш. [нлат. registrare] 1. уносити, уписивати у регистар. 2. извршити, спровести регистрацију, регистровање. 3. приметити, примећивати, опазити, опажати неку појаву, догађај и сл.

регла́жа, -ē ж [фр. réglage , према règle правило] дотеривање, подешавање (прецизности) неког инструмента, уређаја, машине, оружја и др.

реглѐмāн, -а́на м [фр. réglement] пословник који садржи одређена правила о раду (скупштине, заседања и сл.).

реглементàрисати, -ришēм сврш. и несврш. [фр. réglementer законом одредити] законом

уредити, уређивати, регулисати реглементацију.

реглементáција, -ē ж [фр. réglementation законско уређивање] 1. прав. законом утврђено регулисање одређених правила. 2. трг. правилник о регулисању међународног промета робе. 3. социјални програм о признавању проституције као слободне професије под условом да буде регулисана законским прописима и да се обавља под строгим санитетским надзором.

ре́глер и **рèглер,** -а м [в. реглажа] 1. онај који ради на реглажи; регулатор, контролор, механичар. 2. уређај којим се врши реглажа (на столу за монтажу радио и ТВ програма, филма итд.).

реглѐта, -ē ж [фр. réglette] типогр. у класичној штампарској технологији, метална плочица којом се регулисао размак између редова.

рѐглоскоп, -а м [в. реглажа, реглер, -скоп] техн. апарат којим се контролише исправност мотора (нпр. у аутомобилизму, авијацији и сл.).

рѐгниколāран, -рна, -рно [нлат. regnicola становник краљевства од лат. regnum краљевство] који штити интересе становника краљевине. ▲ **регниколарна депутација** ист. заступници хрватског Сабора који су 1868. и 1873. преговарали о хрватско-угарској нагодби; **регниколарни дом** скупштина у којој се штите интереси становника краљевине.

ре́гнмàнтӣл в. **ре́генмàнтӣл.**

реготизáција, -ē ж [в. ре-, Готи, готика] грађ. архит. метода обнављања, реконструкције архитектонских објеката у готском стилу у XIX веку.

регредѝјент, -а м, ген. мн. регредѝјенāтā [лат. regrediens] финанс. власник менице који од њеног потписника тражи наплату.

регредѝјентан, -тна, -тно [в. регредијент] прав. који има право на обештећење, надокнаду. ▲ **регредијентни наследник** наследник који по закону има право наследства уколико оно не припадне неком другом.

регредѝрати, регрѐдӣрāм, 3. л. мн. регредѝрајӯ свршн. и несвршн. [в. регредијент] 1. остварити регресију, назадовати. 2. екон., прав. наплатити, наплаћивати дуговања од дужника за рачун друге особе, утерати, утеривати дуг.

рѐгрес, -а м [лат. regressus враћање, према regressio узмицање] 1. назадовање, регресија. 2. одштета. 3. новчана накнада за годишњи одмор.

регрѐсант в. **регредѝјент.**

регрѐсāт, -áта м [нлат. regressatus] финанс. онај од кога се тражи да исплати меницу коју је потписао.

рѐгресѝван, -вна, -вно [нлат. regressivus, в. регресија] који је запао у регресију, који делује регресивно, назадан. ▲ **регресивна метода** начин мишљења коју карактерише враћање од последице узроку, од условљеног услову, од закључака претпоставкама на којима је закључак заснован.

регресѝвнōст, -ости ж [в. регресиван] својство, особина онога који је регресиван, нечега што је регресивно.

регрѐсија, -ē ж [нлат. regressio враћање] 1. враћање на претходни, обично нижи степен, назадовање. 2. опадање (снаге, интензитета) некога или нечега. 3. геол. повлачење мора и стварање копнених површина у време великих геолошких раздобља. 4. мед. болесно стање праћено губитком памћења и заборављањем стечених знања и вештина. 5. мед. процес устукнућа болести, побољшање здравља. 6. биол. појава да се код потомака јавља тенденција варирања генске структуре, изражена додуше у мањем интензитету него што је то случај код њихових предака.

регресѝрати, регрѐсӣрāм, 3. л. мн. регресѝрајӯ свршн. и несвршн. [лат. regredi враћати се] 1. враћати се на претходно стање; назадовати. 2. добити надокнаду за причињену штету, надокнадити.

рѐгресӣ, -ā , -ō [в. регрес] 1. који се враћа, који се повлачи, одступа. 2. финанс. који се може наплатити, наплатив (нпр. меница). ▲ **регресни дужници** други ред меничних дужника који су обавезни да плате менични дуг у случају да га не плати главни менични дужник; **ре-**

гресни наследник в. **регредијентни наследник**.

рѐгрӯт, -у́та м [нем. Rekrut од фр. recrue прнова] ист. војник који је тек почео да служи војску, почетник, новајлија.

регрута́ција, -ē ж [фр. recruter, в. регрут] 1. вој. поступак утврђивања физичке и психичке спремности за служење војног рока; попуњавање војске регрутима. 2. попуњавање редова неког покрета, спортског клуба и сл. новим члановима.

рѐгрӯтнӣ, -а, -о [в. регрут] који се односи на регруте, који припада регрутима. ▲ ~ **центар**.

рѐгрутовāње, -а с в. **регрута́ција**.

рѐгрутовати, -тујēм сврш. и несврш. [фр. recruter, в. регрут] 1. попис(ив)ати и примати војне обвезнике за служење војске. 2. попуњавати редове (организације, клуба) новим члановима, подмлатком.

рѐгтāјм, -а м [енгл. ragtime од ragged time испрекидан такт] муз. клавирски стил у Америци с почетка XX века који се одликује оштрим ритамским синкопама, а претходио је џезу.

рѐгула, -ē ж [лат. regula] правило, пропис, обичај.

регӯлāр[1], -а́ра м [лат. regularis редован] онај који се придржава регуле, који поштује правила и прописе.

регӯлāр[2], -а́ра м [енгл. regular] бензин мање октанске снаге.

рѐгулāран, -рна, -рно [лат. regularis] 1. који је у складу с прописима, који се обавља према утврђеним правилима. 2. који је уобичајен, нормалан, правилан. 3. који се појављује периодично, у одређеним интервалима. 4. који се одвија у складу с процедуром. 5. сталан, константан, без варирања. 6. који је складан, симетричан. ▲ **регуларна војска** редовна, стајаћа војска; **регуларни канонници** свештеници капитола чији је заједнички живот уређен статутом св. Августина.

регула́ри, регула́рā м мн. (јд. **регӯлāр,** -а́ра) [лат. regulares] црквв. у католичкој цркви, сви духовници световног и калуђерског реда који су се заветовали да ће се у животу придржавати извесних религиозних правила.

регула̀тӣв, -и́ва м [нлат. regulativum, в. регулативан] 1. начело увођења реда и утврђивања метода с обзиром на постављени циљ. 2. филоз. по Кантовом учењу, идеје које одређују смер мисаоног процеса.

регулати́ва, -ē ж [нлат. regulativa] скуп регула, правила, прописа којима се нешто регулише.

рѐгулатӣван, -вна, -вно [срлат. regulatorus, в. регула] који се односи на регулатив; који води, усмерава, регулише.

регӯлāтор, -а м [нлат. regulator, в. регула] 1. уређај који аутоматски одржава задате константе у раду неког апарата (брзину, температуру, притисак и сл.). 2. онај који регулише, усмерава нешто (нпр. саобраћај). 3. физиол. чинилац који регулише, уређује неки физиолошки процес (варење хране, метаболизам и сл.).

рѐгулатӧран, -рна, -рно [в. регулисати] који води, усмерава.

регула́ција, -ē ж [нлат. regulatio, в. регула] 1. довођење у ред, уређивање. 2. подешавање тачности уређаја за мерење тежине, баждарење. 3. уређивање корита реке (продубљивање корита, утврђивање обала и сл.) да би се спречило њено изливање из корита. 4. екон. систем мера којима се утврђује понашање субјеката у државној економији. 5. физиол. одржавање односа сразмерности код неких физиолошких процеса (нпр. хормонска равнотежа).

регӯлисати, -лишēм сврш. и несврш. [лат. regulare] 1. довести у ред, уредити. 2. подесити, подешавати тачност уређаја за мерење тежине, времена и сл. 3. уредити, уређивати корито реке, потока.

регургита́ција, -ē ж [срлат. regurgitatio од regurgitare повраћати] физиол. повраћање несварене хране.

рѐдактор, -а м [лат. redactor] онај који редигује, поправља, исправља, дотерује неки текст (обично у оквиру припреме за објављивање).

редакту́ра, -ē ж [в. редактор] посао редактора, редиговање.

редàкција, -ē ж [нем. redaktion, од нлат. redactio дотеривање, сређивање] новин. 1. стручно радно тело које уређује часопис, новине и сл. 2. просторија у којој се врши редакција новина, часописа, радио и телевизијских вести и прилога и сл. 3. поправљање, исправљање, дотеривање рукописа за штампу. 4. лингв. облик старословенског језика који је настао уношењем језичких црта из других словенских језика.

редàкцӣјскӣ, -ā, -ō [в. редакција] који се односи на редакцију (1, 2) (в.).

рèдакциòнӣ, -ā, -ō [в. редакција] који врши редакцију; уп. **редàкција** (3).

редемаркáција, -ē ж [фр. redémarcation] поновно постављање пограничних знакова на граници између двеју држава.

редèмпција, -ē ж [лат. redemptio] откуп, ослобађање из заробљеништва.

рèденгот, -а м [фр. redingote од енгл. riding-coat јахаћи капут] 1. капут који су Енглези облачили у XVIII веку при јахању. 2. дугачак, струкиран, дворедни мушки капут обично црне боје који је у XIX веку био у моди у свим европским земљама. 3. дугачки женски капут из XIX века који је имао велики оковратник.

редефѝнисати, -нишēм свршн. и несврш. [в. ре-, дефинисати] 1. другачије дефинисати, промснити постојећу дефиницију. 2. направити другачији приступ у односу на постојеће стање (у социјалној политици, кредитирању пољопривредног сектора и сл.).

редефини́ција, -ē ж [в. ре-, дефиниција] другачије формулисана, промењена постојећа дефиниција.

рèдиговати, -гујēм свршн. и несврш. [лат. redigare дотерати, уредити] направити редакцију текста, рукописа, дотерати, поправити, стилски унапредити постојећи текст, рукопис за штампу.

редѝзајн, -а м [в. ре-, дизајн] постојећи дизајн у измењеном облику.

редизајни́рати, редизàјнӣрām, 3. л. мн. редизајни́рајӯ свршн. и несврш. [в. ре-, дизајнирати] 1. поново дизајнирати. 2. преправити, преиначити постојеће схватање неке појаве у друштву, неког историјског догађаја и сл., да(ва)ти му другачију, обично повољнију, прихватљивију представу.

рèдӣкул, -а м [итал. redicilo од ridiculus смешан] 1. особа која служи за извргавање руглу, подсмех, подругивању; спадало, ништарија, протува. 2. онај који својим понашањем, начином одевања, животним навикама и сл. изазива код других подсмех, подругивање.

рèдикулòзан, -зна, -зно [в. редикул] који изазива подсмех, ругање, подругивање.

редикулóзност, -и ж [в. редикул] својство, особина онога који је редикулозан.

редѝсконт, -а м [в. ре-, дисконт] финанс. дисконтирање једном већ дисконтиране менице.

рèдис-пèро, -а м [нем. Reissfeder] специјално перо којим се при техничком цртању извлаче линије тушем.

редистрибуи́рати, редистрибӯйрāм, 3. л. мн. редистрибуи́рајӯ свршн. и несврш. [в. ре-, дистрибуирати] (из)вршити поновну дистрибуцију, прерасподелу нечега што је претходно дистрибуирано, расподељено.

редистрибу́ција, -ē ж [в. ре-, дистрибуција] поновна дистрибуција, расподела нечега што је претходно подељено; прерасподела.

рèдӣф, -и́фа м [ар. rēdif резерва] 1. књиж. реч или група речи које се у сваком стиху иза риме понављa (у оријенталној поезији).

реди́фа, -ē ж [тур. redif од ар. rādīf] ист. воj. резервна војска Османлијског царства која је позивана само у време рата.

реди́флија, -ē ж [тур. redifli, в. редифа] ист. воj. онај који је у саставу редифе.

рèдо̄ва, -ē ж [чеш. rejdovak] муз. чешка народна игра у двочетвртинском и трочетвртинском такту.

редреса́ција, -ē ж [фр. redressement] мед. враћање ишчашеног зглоба у нормалан положај без хируршке интервенције, учвршћивањем помоћу завоја или ортопедским помагалима.

редреси́рати, редрѐсӣра̄м, 3. л. мн. редреси́рајӯ свр̏ш. и несвр̏ш. [фр. redresser] 1. финанс. сторнирати прокњижен рачун. 2. поново дресирати једном већ дресирану животињу.

редрѐсма̄н в. **редреса́ција**.

редубли́рати, редӯблӣра̄м, 3. л. мн. редубли́рајӯ свр̏ш. и несвр̏ш. [фр. redoubler] удвостручити, удвојити, удвајати.

рѐдуковати, -кујѐм свр̏ш. и несвр̏ш. [лат. reducere] свести, сводити на мању меру, смањи(в)ати количину нечега (величину, брзину и сл.).

рѐдуктор, -а м [нлат. reductor, в. редукција] 1. техн. уређај који помоћу преносног механизма смањује брзину обртаја. 2. хем. средство помоћу кога се метал ослобађа кисеоника, сумпора и других материја.

редӯкција, -ѐ ж [лат. reductio, reducere водити назад] 1. поједностављивање нечег сложеног из више делова. 2. свођење појединачног сазнања на основно и опште. 3. хем. хемијски процес супротан оксидацији којим се метал ослобађа кисеоника, сумпора, соли и сл. 4. биол. губитак функције органа и ткива биљних и животињских организама. 5. лингв. слабљење вокала у ненаглашеним слоговима, што често доводи до њиховог испадања. 6. смањивање испоруке уобичајене количине електричне енергије, смањење броја радника и сл. ▲ **~ речи** изостављање неких речи, обично везника, тамо где би их морало бити; **~ самогласника** слабљење вокала у ненаглашеним слоговима, а понекад њихово потпуно губљење.

рѐдукцио̄нӣ, -а, -о [в. редукција] који се односи на редукцију, који је у вези са редукцијом, редукцијски. ▲ **редукциона деоба** смањење броја хромозома при деоби полних ћелија; **редукциона дијета** дијета која има за циљ смањење телесне тежине; **редукциона табела** таблица за обрачунавање или сравњивање разних врста новца, мера и тегова.

редунда̀нтан, -тна, -тно [енгл. redundant, в. редунданција] 1. преопширан, преширок (нпр. текст са много сувишних речи). 2. који се понавља како би неспоразум био избегнут.

редунда̀нција, -ѐ ж [лат. redundantia] 1. преопширно излагање са пуно сувишних, непотребних речи. 2. понављање саопштења у комуникацији како би се избегао неспоразум. 3. вишак функционално истих елемената у једном механизму ради појачане сигурности његовог функционисања.

редупликати́в, -и́ва м [нлат. reduplicativum] лингв. реченица у којој се један од главних појмова понавља.

рѐдупликатӣван, -вна, -вно [нлат. reduplicativus, в. редупликација] који се удваја, у коме је извршено удвајање.

редупликáција, -ѐ ж [нлат. reduplicatio, према в. ре-, лат. duplex двострук] 1. удвајање, удостручавање. 2. лингв. књиж. понављање једне исте речи, слога или гласа (обично у дечјем говору или као стилска фигура).

рѐдӯт, -у́та м и **реду́та,** -е ж [фр. redoute од лат. reductus] пољско утврђење опасано са свих страна грудобранима; шанац.

реду́та, -ѐ ж [фр. redoute] 1. стално или мобилно утврђење за одбрану при повлачењу војске. 2. забава под маскама. 3. дворана у позоришту која је намењена за одмор публике. 4. в. **рѐдӯт**.

рѐдӯтнӣ, -а̄, -о̄ [в. редута] који се односи на редуту (3). ▲ **редутна дворана** в. **реду́та** (3).

рѐдуцибӣлан, -лна, -лно [нлат. reducibilis] који се може вратити на старо место; који се може ослободити кисеоника.

реѐдӣција, -ѐ ж [лат. re-editio, в. ре-, едиција] поновљено, ново издање књиге.

реѐкспорт, -а м [нлат. re-export, в. ре-, експорт] трг. 1. извоз претходно увезене робе. 2. претварање увезене робе у домаћу разним царинским манипулацијама, да би касније била извезена.

реекспо̀ртѐр, -е́ра м [в. реекспорт] трг. физичко или правно лице које се бави реекспортом.

реѐсконт, -а м [фр. réescompte, в. ре-, есконт] финанс. уступање есконт меница једне банке другој банци којој је истовремено уступљен и део реализованог дисконта.

реесконти́рати, рееско̀нтӣра̄м, 3. л. мн. ресконти́рајӯ сврш. и несврш. [фр. réescompter, в. реесконт] финанс. спровести, (из)вршити ресконт.

ре̑жија и **рѐжија,** -е̄ ж [фр. régie управа од лат. regere] 1. ум. комплексност послова за уметничко и техничко постављање на сцену филмске, позоришне, телевизијске и сл. представе, под руководством режисера или редитеља. 2. екон. трошкови пословања неког предузећа, установе који нису у директној вези са процесом производње (техничко одржавање, трошкови комуналија, набавка радне, заштитне и друге опреме, плате и сл.). 3. адм. управа неког предузећа, зграда у којој је смештена управа. 4. унапред осмишљен план иступања и деловања на некој седници, скупштини и сл., уопште свака таква акција усмерена против супротстављене стране, неистомишљеника и сл.

ре̑жије, ре̑жӣја̄ ж, мн. [в. режија (3)] трошкови одржавања живота у стану (струја, вода, комуналне услуге, телевизијска и радио-претплата, телефонски рачуни и сл.).

ре̑жӣјскӣ и **рѐжӣјскӣ,** -а̄ , -о̄ [в. режија] 1. који се односи на режију, који је у вези са режијом. 2. који се добија уз повлашћену цену, односно с попустом. ▲ **режијска карта** карта за повлашћени превоз запослених на железници.

рѐжӣм, -и́ма м [фр. régime од лат. regimen владање] 1. пол. управљање државом у оквиру неког политичког уређења, поретка; рђава власт која је усмерена против интереса њених грађана уз коришћење и репресивних мера. 2. начин живота са уређеним активностима у квалитативном и квантитативном смислу (врста и трајање рада, одмора, време, количина и састав оброка и сл.). 3. систем правила и мера који се нужно мора поштовати да би се постигли жељени резултати. 4. промене количине воде, водостаја и сл. на природним токовима (рекама, потоцима). ▲ **ауторитарни ~** режим ауторитарне, диктаторске власти; **недемократски ~** режим у коме држава, односно систем на власти гуши слободу мишљења и иступања, стваралаштва, вероисповести, уопште сва људска права, репресивни режим.

режӣмлија, -е̄ м [в. режим] пол. присталица актуелног режима; превртљивац који се приклања уз сваки режим који је на власти.

режи́рати, рѐжӣра̄м, 3. л. мн. режи́рајӯ сврш. и несврш. [фр. régir од лат. regere, в. режија] 1. обавити, обављати посао режисера. 2. осмислити план иступања или деловања који је обично усмерен против неистомишљеника, ривала и сл.

режӣсе̄р, -е́ра м [фр. régisseur, в. режија] 1. поз. онај који се бави режијом, режирањем филма, позоришне представе и сл.; редитељ. 2. адм. службеник који обавља рачуноводствене послове, који води рачуноводство. 3. онај који осмишљава план деловања против неистомишљеника (обично на политичкој, парламентарној сцени).

рѐза, -е̄ ж, ген. мн. ре̑за̄ [тур. reze од ар. rāzzā] примитивна направа за затварање и отварање врата, прозора.

резӣнтан непр. в. **разӣнтан**.

резѐда и **резе́да,** -е̄ ж [нлат. reseda, према resedare смиривати] 1. бот. украсна зељаста биљка, *Reseda lutea*. 2. прид. индекл. светлозелена, отворенозелена боја, боја биљке резеде.

рѐзе̄рва, -е̄ ж [фр. réserve , према лат. reservare сачувати] 1. оно што се чува за каснију употребу, залиха. 2. вој. део војске који чине резервисти иза борбене линије. 3. сп. играч који у игру улази кад треба да замени повређеног, уморног или из игре избаченог играча.

резѐрва̄т, -а́та м [лат. reservatum оно што је задржано, в. резерва] 1. место, подручје које је због своје природне вредности (ретка флора и фауна) заштићено законом. 2. територија законом заштићена, на којој живе аутентични представници првобитних становника неких афричких, америчких и аустралијских земаља. 3. ограђено, заштићено подручје на коме је законом забрањено ловити дивљач. 4. подручје које је под нечијим монополом. ◆ **резѐрва̄тскӣ** 1. који припада, који се односи на резерват. 2. који се одвија по правилима резервата. 3. прил. на

начин као што је у резервату, онако како захтевају правила резервата.

резерва́ција, -ē ж [нлат. reservatio, в. резервисати] унапред, раније обезбеђено право на неку услугу.

резѐрвисāн, -а, -о [лат. reservatus, в. резервисати] 1. који је унапред, раније обезбеђен како би био коришћен у потребном моменту. 2. неповерљив, уздржљив, опрезан, смотрен.

резѐрвисати, -вишēм свршн. и несврш. [лат. reservare] унапред, раније обезбедити, обезбеђивати за касније коришћење.

резѐрвист(а), -ē м, мн. резѐрвисти [фр. réserviste, в. резерва] воj. припадник резервног састава војске.

рèзēрвнӣ, -ā, -ō̄ [в. резерва] који припада резерви, који је из резерве. ▲ **~ официр** цивилно лице које је стекло чин официра, позива се на службу по потреби, а у време рата се изједначава са официрима из сталног кадра; **~ фонд** новчана средства која се чувају за подмирење непланираних трошкова или за покриће пословног губитка.

резервòāр, -а́ра м [фр. reservoir] 1. складиште у облику базена или металних посуда за одлагање течности, нафте и сл. 2. извор залиха.

резигна́ција, -ē ж [нлат. resignatio] 1. помирење с нечим што се није могло избећи; равнодушност, безвољност. 2. оставка на високи положај у државној, војној, црквеној и сл. хијерархији.

резѝгни́рāн, -а, -о [лат. resignatus, в. резигнација] 1. који се помирио с неизбежним, који је равнодушан, безвољан. 2. који је дао оставку на високи положај у државној, војној, црквеној и томе сличној хијерархији.

резигни́рати, резѝгни́рām, 3. л. мн. резигни́рајӯ свршн. и несврш. [нем. resignieren од лат. resignare поништити печат] 1. помирити се с нечим до чега је морало доћи; (у)пасти у резигнацију. 2. дати оставку на високи положај у државној, војној, црквеној и сл. хијерархији.

резѝдент, -а м [енгл. resident од лат. residens који негде живи, борави] 1. дипломатски представник који борави у земљи у коју је акредитован, који ту има резиденцију 2. особа која има право сталног боравка у другој земљи без обзира на држављанство.

резидѐнтан, -тна, -тно [в. резидент] који се односи на резидента, тј. онога који има боравиште у некој земљи, који има резиденцију (*резидентни амбасадор*); супр. **нерезидѐнтан** (в.).

резидѐнција и **резиде́нција,** -ē ж [фр. résidence од срлат. residentia] 1. зграда, обично раскошно уређена, у којој борави владар или личност на високом политичком положају. 2. седиште политичке, црквене или културне установе.

рēзиденцијā̄лан, -лна, -лно [в. резиденција] који има особине, својства в. резиденције (1). ▲ **резиденцијална четврт** стамбени комплекс у коме живи државна елита; **резиденцијални стан** стан у посебној згради са широким предворјем.

резиди́рати, резѝди́рām, 3. л. мн. резиди́рајӯ несврш. [нем. residieren од лат. residere] боравити стално на једном месту.

рēзидуā̄лан, -лна, -лно [в. резидуум] који је преостао, преостали.

резѝдуум, -а м [лат. residuum остатак од residuus преостали] 1. мед. трајна последица неке болести или повреде. 2. соц. свеукупност манифестативних особина једног човека у социолошкој комуникацији.

рèзӣл прид. индекл. [тур. rezil од ар. rädīl] који је осрамоћен, избламиран, понижен.

резѝлити, рèзӣлӣм несврш. [в. резил] срамотити, бламирати, омаловажавати, понижавати.

резѝлук, -а м [тур. rezillik, в. резил] срамота, бламажа, брука, омаловажавање, понижавање.

резѝмē, -ѐа м [фр. résumé збир] сажет садржај чланка, књиге; сажетак.

резими́рати, резѝми́рām, 3. л. мн. резими́рајӯ свршн. и несврш. [фр. résumer, в. резиме] у најкраћим цртама, укратко, сажето изложити, излагати сажети, сажимати садржај усменог излагања или садржај чланка, студије, књиге.

резистѐнтан, -тна, -тно [лат. resistens отпоран, в. резистенција] отпоран, издржљив, који

се опире нечему (нпр. вирус, бактерије на одређени антибиотик).

резистѐнтнōст, -ости ж [в. резистентан] отпорност, истрајност, издржљивост.

резистѐнција, -ē ж [лат. resistentia, према resistens отпоран од resistere опирати се] 1. отпор, одупирање. 2. мед. отпорност узрочника вирусне или бактеријске инфекције на антибиотике.

рѐзолӯтан, -тна, -тно [нлат. resolutus] енергичан, непоколебљив, чврст, срчан, одлучан.

рѐзолутѝван, -вна, -вно [в. резолуција] који има особине резолуције.

резолу́тност, -и ж [в. резолутиван, резолуција] енергичност, непоколебљивост, одлучност, срчаност.

резолу́ција, -ē ж [лат. resolutio, према resolvere решити] 1. став, одлука неког скупа или тела о предмету расправе или одлучивања; такав став или таква одлука у писаној форми. 2. техн. најмања промена у таласној дужини коју спектометар може да региструје. 3. техн. степен оштрине слике на екрану (телевизора, компјутерског монитора и сл.) који зависи од броја пиксела на екрану (тачака у једном сантиметру хоризонталне или вертикалне линије екрана). 4. муз. тон или акорд којим се дисонанца разрешава. ▲ **~ слике** способност да се слика на екрану разложи на најситније детаље, што директно зависи од величине резолуције (већа резолуција екрана омогућава преношење ситнијих детаља).

рѐзōн, -о́на м [фр. raison] 1. разлог на коме су засновани нечији поступци. 2. разборитост, увиђавност.

резонàбл прид. индекл. [фр. resonable] 1. разуман, уман, паметан; увиђаван. 2. племенит, дарежљив. 3. умерен, пристојан (о цени нечега).

резонàнтан, -тна, -тно [лат. resonans, в. резонанција] 1. звучан, звонак, снажан (о гласу). 2. који је у вези са резонанцом, који је резонирајући, који трепери на истој фреквенцији.

резонàнција, -ē ж [нем. Resonanz од лат. resonantia одјек] 1. физ. пораст интензитета титраја проузрокован спољном силом (механичком или електричном). 2. физ. појава дужег трајања звучног таласа и повећање његове јачине у просторијама чији зидови добро одбијају звучне таласе; одјек, одзвањање, разлегање. 3. фиг. одјек који је у јавности произвео неки догађај, збивање, дешавање.

резо̀на̄тор, -а м [лат. resonator, в. резонанција] 1. направа или тело у коме долази до резонанце; усна шупљина као део говорног апарата човека у којој глас добија одређену боју појачавањем треперења звучног извора. ▲ **акустички ~** шупљи систем кроз чији отвор одјекују тонови одређене фреквенције; **механички ~** најједноставнији резонатор, клатно.

резо̀н д' ѐтр [фр. raison d'être] разлог који оправдава нечије постојање.

резо̀нѐр, -е́ра м [фр. raisonneur, в. резон] 1. онај који има аналитички приступ појавама и са таквог становишта расправља о њима. 2. онај који паметује, мудрује; мудрац.

резоне́рство, -а с [в. резон] својство, одлика резонера (2) (в.), паметовање, мудровање, мудријаштво.

резони́рати[1], резо̀ни́ра̄м, 3. л. мн. резони́рајӯ несврш. [лат. resonare] одавати од себе одјек, одјекивати, одзвањати, титрати на истој фреквенцији.

резони́рати[2] в. **рѐзоновати**.

рѐзоновати, -нујѐм несврш. [фр. raisonner] расуђивати, просуђивати; закључивати.

рѐзōнскӣ, -а̄, -ō [в. резон] разборито, трезвено, здраворазумски.

резо̀рцӣн, -и́на м [фр. resorcine] хем. дериват бензена (диоксибензен), алкохол који се због својих ароматичних и антисептичких својстава примењује у фармацеутској индустрији као и за израду боја.

резултàнта, -ē ж [нем. Resultanta према лат. resultare одскакивати] 1. физ. сила која настаје заједничким деловањем више сила. 2. појава која настаје као крајњи резултат неког процеса.

резу̀лта̄т, -а́та м [фр. résultat од лат. resultatum од resultare одскакивати] 1. коначна последица, производ неког деловања. 2. вредност која се добија неком рачунском операцијом, ма-

тематичким решавањем неког задатка. 3. исход неке активности.

резу̀лтāтскӣ, -ā, -ō [в. резултат] који се односи на резултат, који је у вези са резултатом.

резултѝрати, резу̀лтӣрāм, 3. л. мн. резултѝрајӯ свршн. и несврш. [нем. resultieren од лат. resultare] 1. наста(ја)ти као последица нечега, проистећи, произаћи као резултат нечега. 2. завршити, окончати на одређени начин.

рéзус -а м [нлат. rhesus од грч. Rhêsos] зоол. индијски мајмун узаног носа, *Macaca rhesus*, који је назив добио према имену трачког краља Резуса.

рéзус-фа̀ктор, -а м [в. резус (појава је први пут уочена код овог мајмуна), фактор] мед. наследна особина еритроцита, уско везана за поседовање одређене крвне групе; неподударност доводи до компликација при трансфузији и развоју фетуса а и касније, у животу новорођенчета.

реивиндикáција, -ē ж [в. ре-, лат. vindicare присвојити] прав. тужба против бесправног уживаоца туђе имовине којом се захтева признавање права власништва стварном власнику и повраћај такве имовине.

реи̏збор, -а м [в. ре-, избор] поновни избор за неку функцију или посао (судије, директора, универзитетског професора, научног радника и сл.).

реизбóрнōст, -ости ж [в. реизбор] обавеза да се у законом предвиђеном року (на две или четири године) спроведе поступак којим одговарајућа институција потврђује некоме претходни избор за обављање неке дужности, посла, функције и сл.

реимплантáција, -ē ж [в. ре-, имплантација] мед. поновно уметање, уграђивање имплантата.

реи̏мпорт, -а м [в. ре-, импорт] трг. увоз неке робе у земљу из које је претходно извезена.

реимпримàтӯр, -у́ра м [нлат. reimprimatur] дозвола да се нека књига, публикација и сл. може поново штампати.

реинервáција, -ē ж [в. ре-, инервација] мед. хируршка интервенција којом се пресађује нерв или се део оштећеног нерва надомешта другим нервом.

реинкарнáција, -ē ж [лат. reincarnatio, в. ре-, инкарнација] 1. прелазак душе умрлога у тело новорођеног људског бића, животиње или биљке. 2. теол. учење, нарочито у индијској теологији, које се бави феноменом отелотворења душе. 3. оживљавање некога или нечега кроз ликове и догађаје у литератури, на филму, у телевизијском прилогу и сл.

реинкарни̏рати (се), реинкàрнӣрāм (се), 3. л. мн. реинкарни̏рајӯ (се) свршн. [в. реинкарнација] 1. начинити реинкарнацију (3), оживети некога. 2. оживети, доживети реинкарнацију (1, 2).

реинтерпретáција, -ē ж [в. ре-, интерпретација] 1. поновно осмишљавање нечега што је већ интерпретирано. 2. лингв. измена значења морфеме која је постала саставни део неке позајмљенице.

реинтродȕкција, -ē ж [в. ре-, интродукција] биол. поновно насељавање животињских или биљних врста на стаништима са којих су ишчезле.

рèис и **рȅис**[1], -а м [тур. reisūl-ulema старешина учених људи, учењака од ар. rā'ıs старешина, el-ulāmā' учени људи, научници] старешина, поглавар верских учењака.

рȅис[2] м в. **реј̑с**.

рèис-ефèндија, -ē ж [в. реис, ефендија] титула турског државног канцелара и министра спољних послова.

рèисул-ȕлема, -ē м [тур. reisūl-ulema старешина учених људи, учењака од ар. rā'ıs старешина, el-ulāmā' учени људи, учењаци] врховни верски поглавар код муслимана у некој земљи.

-реичан, -реја [грч. rheîn тећи; rhoḗ струја, ток] као други део сложених речи у значењу: који тече, ток.

рȇјв, -а м [енгл. rave] муз. врста музике која се изводи или пушта на рејв-журкама, нарочито техно (в.) и хардкор (в.). ▲ **рејв-журка** врло дуга забава, и до 24 сата, већег броја младих од 18 до 25 година, у некој празној згради или на отвореном, где се слушају одређене врсте му-

зике и плесе, често уз уживање дрога ради постизања пуног задовољства.

ре́јвер, -а м [енгл. raver, в. рејв] млада особа, об. између 18 и 25 година старости, која редовно посећује рејв-журке, облачи се у одговарајућем (променљивом) тренду, ужива у одређеним врстама музике и плесу, често уживајући дрогу (хашиш или екстази).

реје̏кција, -е̄ ж [лат. rejectio, в. рејецирати] одбацивање, неусвајање неког захтева.

рејици́рати, рејӣцӣра̄м, 3. л. мн. рејици́рајӯ свр̄ш. и несвр̄ш. [лат. reicere] одбијати, одбити нечији захтев, предлог и сл.

рѐјо̄н[1], -о́на м [фр. rayon] 1. део града који припада под одређену управну јединицу. 2. ограничено подручје једне веће целине.

рѐјо̄н[2] , -о́на м [енгл. rayon] 1. врста синтетичког влакна које личи на свилу. 2. тканина од истоименог влакна слична свили.

рејони́зам, -зма м [фр. rayonnisme, према rayon зрак, в. -изам] ум. огледни покрет у сликарству који се јавља 1910. у Русији, а истражује просторност и улогу боја.

рејониза́ција, -е̄ ж [в. рејон] подела једне територије на подручја погодна за развој неке привредне делатности.

рѐјс, -а м [порт. reis] некадашња новчана јединица у Бразилу и Португалији.

рѐјсер и **ре́јсер,** -а м [енгл. racer] моторни чамац за трке.

ре́јтинг, -а м [енгл. rating] 1. оцена коју физичко или правно лице ужива у јавности. 2. прид. који се бодује или исказује другим јединицама на основу успеха, гласања публике и др. (~ *листа*).

рѐк, рѐка м [нем. Reck] сп. вратило, гимнастичка справа.

рекапитӯлант, -а м, ген. мн. рекапитӯлана̄та̄ [нлат. recapitulans, в. рекапитулација] онај који у главним цртама понавља садржину неког излагања, предавања и сл.

рекапитула́ција, -е̄ ж [нлат. recapitulatio, в. рекапитулирати] 1. понављање садржине, резимирање, сажимање битних делова неког излагања, предавања и сл. 2. уношење главних ставки неког рачуна у посебну књигу књиговодствене документације; таква књига са прегледом осталих података.

рекапитули́рати, рекапитӯлӣра̄м, 3. л. мн. рекапитули́рајӯ свр̄ш. и несвр̄ш. [нем. rekapitulieren од лат. recapitulare] 1. кратко, сажето поновити садржину неког излагања, предавања и сл., резимирати. 2. адм. унети главне ставке неког рачуна у посебну књигу.

реквӣзӣт, -и́та м [лат. requisitum тражено, захтевано] 1. предмет у циркуској, позоришној и сл. представи којим се употпуњује визуелни доживљај. 2. део спортске опреме (рекет, лопта, тренерка, копачке и сл.). 3. прав. скуп формалних елемената једног уговора или документа без којих они не производе правно дејство. ▲ **позоришни ~** мањи предмети који се користе у позоришној представи (нпр. наочаре, оружје, кишобран и сл.), реквизите.

ре̏квизӣтан, -тна, -тно [в. реквизит] који се односи на реквизите, који је у вези са реквизитима.

ре̏квизита̄ран, -рна, -рно [в. реквизит] који спада у реквизите, који има особине реквизита.

реквизӣта̄рница, -е̄ ж [в. реквизит, реквизитаријум] просторија у којој се држе реквизите.

реквизӣте̄р, -е́ра м [в. реквизит] особа која води рачуна о реквизитима (нпр. у позоришту).

реквизӣто̄ријум, -а и **реквизӣто̄рӣј,** -ија [нлат. requisitorium] збир реквизита као препознатљива карактеристика одређене представе (позоришна, циркуска и сл.).

реквизи́ција, -е̄ ж [лат. requisitio] 1. захтев који једна власт упућује другој тражећи помоћ и сарадњу у решавању неког проблема. 2. адм. узимање ствари за војне или државне потребе, нарочито у време рата, бесплатно, уз потписану признаницу, често присилним путем. 3. прав. забрана полагања права на својину.

реквизицио̀на̄р, -а́ра м [нлат. requisitionarius] онај који полаже право на нешто, који ставља забрану на нешто.

ре̏квизицио̄нӣ, -а̄, -о̄ [в. реквизиција] који се односи на реквизицију, који потиче од ре-

квизиције, који је својствен реквизицији. ▲ ~ **систем** издржавање војске у време рата средствима узетим реквизицијом.

рȇквијем, -а м [лат. requies мир, починак] 1. црквено свечана миса за мртве у католичкој цркви, названа по почетним речима молитве: Requiem aeternam dona eis (Domine) — Вечни покој дај им (Господе).

реквири́рати, реквȉрȉрā̀м, 3. л. мн. реквири́рајȗ сврш. и несврш. [нем. requirieren од лат. requirere тражити, захтевати] спровести, спроводити реквизицију.

рȅкет[1], -а м [енгл. racket] сп. 1. реквизит у тенису, стоном тенису којим се удара лоптица. 2. онај који се бави (стоним) тенисом, (стоно)тенисер. 3. у кошарци, обележени простор испод коша.

рȅкет[2], -а м [енгл. racket превара, илегалан посао] 1. незаконито, присилно узимање новца од некога; рекетирање, рекетерство. 2. новац који се под присилом даје рекеташу, рекетеру.

рекȅтēр, -е́ра м [в. рекет[2]] онај који се бави рекетирањем, рекетерством, који уценом изнуђује новац, гангстер.

ре́кла, -ē ж [нем. Röcklein] 1. мушки капут тегет боје од ваљаног сукна, у славонској народној ношњи, који је на доњим рубовима и рубовима рукава украшен црвено-белим шарама. 2. горњи женски плетени или хеклани одевни предмет без рукава.

рекла́ма, -ē ж [фр. réclame од лат. reclamare викати, галамити; гласно негодовати] 1. истицање добрих својстава робе и услуга путем средстава јавног информисања како би се придобили потрошачи. 2. оглас или спот објављен у средствима јавног информисања којим се потрошачи подстичу на куповину одређених производа или коришћење одређених услуга. 3. хвалисање трговаца или продаваца робом коју желе да продају истицањем њеног квалитета, повољне цене и сл.

рекла̀манта, -ē ж, ген. мн. рекла̀манāтā/рекла̀мантӣ [нлат. reclamantes] бројка, слог, реч при дну стране неке књиге као најава прве речи на следећој страни; кустода.

рекламáција, -ē ж [нем. Reklamation од лат. reclamatio] жалба или приговор на квалитет, на закинутом квантитету купљене робе, на прекорачење времена договореног за испоруку робе, на услугу гору од договорене или плаћене и сл.

рекла̀мēр, -е́ра м [фр. réclameur, в. реклама] 1. онај који прави, производи рекламе, стручњак за рекламе и рекламирање. 2. онај који хвали, рекламира оно што жели да прода.

реклами́рати, рекла̀мȉрā̀м, 3. л. мн. реклами́рајȗ сврш. и несврш. [лат. reclamare викати, галамити; гласно негодовати, в. реклама] 1. истицати добра својства робе и услуга путем средстава јавног информисања да би се придобили потрошачи. 2. уложити или улагати жалбу, приговор на квалитет и количину плаћене робе, на лошу услугу и сл., и у том смислу протестовати и захтевати надокнаду штете.

рȅкла̄мнӣ, -ā̄, -ō̄ [в. реклама] који се односи на рекламу, који има својства рекламе. ▲ **рекламна цена** снижена цена производа ради лакше продаје, већег промета и сл.

рекламокра̀тија, -ē ж [в. реклама, -кратија] рекламирање робе и услуга у свако доба и на сваком месту као најбржи, најпречи и најсигурнији пут до потрошача, владавина рекламних компанија на тржишту.

рекласификáција, -ē ж [в. ре-, класификација] 1. поновна класификација, поновно подвргавање оцењивању, процени (нечијег знања, вештине, квалитета, исправности и др.). 2. поновно додељивање класе (броду) коју је из неког разлога изгубио.

реклинáција, -ē ж [срлат. reclinatio од лат. reclinare нагнути се, лећи] нагињање уназад, заваљивање, посувраћење.

рекогни́ција, -ē ж [лат. recognitio] 1. признање. 2. прав. признање да је судска изјава сачињена по одговарајућим законским прописима и да одражава вољу особе која изјавом врши неку правну радњу.

рекогносци́рати, рекогнȍсцӣрā̀м, 3. л. мн. рекогносци́рајȗ сврш. и несврш. [лат. recognoscere] 1. доћи, долазити до сазнања о правим чињеницама путем извиђања (сазнати положај

непријатељске војске пред битку, податке о врсти и количини наоружања, о броју војника и др.). 2. потврдити, спознати исправност нечега на основу претходног прегледа. 3. сп. посматрати утакмицу или тренинге противничке екипе с којом предстоји дуел, утакмица, упознати се на тај начин с њеним предностима и слабостима да би се осмислила и применила одговарајућа тактика у игри.

реколѐкција, -ē ж [срлат. recollectio] 1. прибраност, сабраност. 2. духовна вежба.

рекоманда́ција, -ē ж [фр. recommandation] повољно, афирмативно мишљење о некоме у усменој или писаној форми; препорука.

рекома̀ндӣра̄н, -а, -о [в. рекомандирати] препоручена поштанска пошиљка која се мора уручити искључиво примаоцу на чије име пошиљка гласи; прил. **рекомандирано** препоручено (о начину слања поштанске пошиљке).

рекомандӣрати, рекома̀ндӣра̄м, 3. л. мн. рекомандӣрајӯ сврш. и несврш. [фр. recommander од лат. recommendare] давати повољно, афирмативно мишљење, препоручи(ва)ти.

рекомпензáција, -ē ж [нлат. recompensatio, в. ре-, компензација] 1. накнада за нешто што је оштећено, неисправно, изгубљено и др.; одштета. 2. узвраћена бол, увреда, освета.

рекомпрѐсија, -ē ж [в. ре-, компресија] враћање ронилаца на повишени притисак у циљу заштите од декомпресионих болести или њиховог лечења.

реконвалѐсцент, -а м [нлат. reconvalescens, в. реконвалесценција] онај који се опоравља од болести.

реконвалесцѐнција, -ē ж [срлат. reconvalescentia, в. ре-, лат. convalescere оздравити] време у коме се болесник опоравља.

реконвѐрзија, -ē ж [лат. reconversio, в. ре-, конверзија] повратак у претходно стање, поновна конверзија (нпр. оживљавање мирнодопске индустрије уместо војне у ратном периоду).

реконкѝста, -ē ж (уоб. **реконквѝста,** -ē ж) [шп. reconquista поновно освајање] 1. седмовековни период (од VIII до XV века) у историји Пиринејског полуострва, у коме су Шпанци и Португалци ослобађали своју земљу од арапских власти. 2. уопште, поновно освајање територије изгубљене у рату.

реконститу́ција, -ē ж [нлат. reconstitutio] поновно успостављање, враћање у пређашње стање.

реконстрӯисати, -ишӣм сврш. и несврш. [нлат. reconstruere од в. ре-, конструисати] обавити, обављати реконструкцију.

реконстрӯкција, -ē ж [нлат. reconstructio, в. ре-, конструкција] 1. поновна конструкција, изградња. 2. реорганизација, измена појединих делова постојеће конструкције, грађевине, објекта, стана и сл. 3. утврђивање некадашњег изгледа, стања неког објекта на основу ископина, остатака, или утврђивање како се неки догађај збио на основу материјалних доказа, исказа сведока и сл. 4. мед. пластична операција којом се прикрива озледа или надокнађује изгубљени део тела.

реконстрӯкцӣјскӣ, -а̄, -о̄ [в. реконструкција] који се односи на реконструкцију, који потиче од реконструкције. ▲ **реконструкцијска хирургија** 1. мед. грана хирургије која хируршком интервенцијом обезбеђује поновно функционисање појединих делова тела, не занемарујући ни естетски учинак који ипак није примаран. 2. пластична хирургија.

реконструкционали̏зам, -зма м [в. реконструкција] идеалистичко схватање по коме се свет може променити, преобразити васпитањем.

рѐконтра, -ē ж [в. ре-, контра] одговор главног играча у преферансу на контру противника.

реконцилијáција, -ē ж [лат. reconciliatio] 1. помирење, измирење након сукоба. 2. црквн. поновно освећење светог места након скрнављења. 3. црквн. опроштај ономе ко је био изопштен из католичке цркве.

реконцили́рати, реконцѝли́ра̄м, 3. л. мн. реконцили́рајӯ сврш. и несврш. [лат. reconciliare] 1. (по)мирити, (из)мирити након сукоба. 2. црквн. поново осветити оскрнављено свето место. 3.

црквн. дати опроштај и поново примити у католичку цркву онога ко је из ње био изопштен.

рѐкорд, -а м [нем. Rekord, енгл. record од лат. recordari сећати се] 1. сп. најбољи резултат, домет који је надмашио све дотле постигнуте резултате. 2. највећа измерена количина у једној врсти.

рѐкордан, -дна, -дно [в. рекорд] који представља рекорд, који се односи на рекорд. □ **у рекордном року** у најкраћем могућем времену, најбрже што се може.

рекòрдёр, -е́ ра м [в. рекорд] 1. онај који је постигао рекорд, обично у спортском надметању; ас. 2. техн. уређај који записује неку мерену вредност у односу на променљиву вредност (време, дужина пређеног пута). 3. техн. в. **видеорекòрдёр**.

рекордѐрство, -ства с [в. рекорд] надметање, тежња за постизањем рекорда.

рѐкреатѝван, -вна, -вно [нлат. recreativus, в. рекреација] који служи за рекреацију, који је намењен рекреацији.

рекреатѝвац, -вца м [в. рекреација] 1. онај који се рекреира, који обавља неку активност (обично физичку) ради рекреације. 2. онај који се бави неким спортом из задовољства, ради одржавања кондиције, а не као припрему за такмичарско надметање.

рекреа́ција, -ē ж [лат. recreatio, према recreare опоравити се] 1. физичка активност која се спроводи да би се организам освежио, одморио, опустио и тако припремио за устаљене, обавезне, свакодневне послове. 2. поновна креација, поновно стварање.

рекреѝрати (се), рекрèйрā̄м (се), 3. л. мн. рекреѝрајӯ се свр. и несвр. [в. рекреација] 1. освежити (се), освежавати (се), одморити (се), одмарати (се) опустити (се), опуштати (се) кроз рекреацију и тако се припремити за наставак устаљених, обавезних, свакодневних послова. 2. поновно креирати, поновно стварати.

рекримина́ција, -ē ж [срлат. recriminatus поново оптужен од recriminare] прав. примена противмере, одговор на претходно преузету меру.

рекримини́рати, рекримѝнѝрā̄м, 3. л. мн. рекримини́рајӯ свр. и несвр. [в. рекриминација] прав. спровести, спроводити рекриминацију, противмеру.

рекристализа́ција, -ē ж [в. ре-, кристал, кристализација] поновљен процес кристализације да би се добила кристална структура веће чистоће или кристала одређеног облика. 2. враћање кристалне структуре код ваљаних метала.

рекрудесцѐнтан, -тна, -тно [лат. recrudescens, в. рекрудесценција] мед. који се погоршава (о болести).

рекрудесцѐнција, -ē ж [лат. recrudescere поново букнути] мед. погоршање болести.

рѐксист(а), -ē м [према публикацији Christus Rex, коју је издавала ова организација] ист. припадник квислиншке организације у Белгији за време Другог светског рата.

рѐктā̄лан, -лна, -лно [нлат. rectalis, в. ректум] анат. који се односи на ректум, дебело црево.

рѐктангулā̄ран, -рна, -рно [нлат. rectangularis] који је у облику правоугаоника, правоугаони.

ректасцѐнзија, -ē ж [нлат. rectascensio, према rectus раван, ascensio узлаз] астрон. координата помоћу које се одређује положај небеског тела на небу.

ректѝтис, -а м [в. ректум, -итис] мед. упала ректума, дебелог црева.

ректифика́ција, -ē ж [нлат. rectificatio] 1. техн. поступак потпуног пречишћавања течности поновљеном дестилацијом. 2. поступак којим се нешто поправља, исправља, чини бољим. 3. мат. израчунавање дужине лука на кривуљи.

ректѝфиковати, -кујēм свр. и несвр. [нем. rektifizieren од срлат. rectificare, према лат. rectus раван] 1. хем. пречишћавати течност поновном дестилацијом. 2. учинити нешто бољим, побољшати нечија својства, поправити, исправити. 3. мат. израчунати дужину лука на кривуљи.

рѐктор, -а м [лат. rector управник, старешина, предводник, према regere управљати] 1. ист. у старом Риму, об. у синтагмама у значењу управитељ. 2. ист. одговорна особа која је заузимала било које место у црквеној и световној

хијерархији (у европским градовима). 3. адм. универзитетски професор на највишем положају и с највећом одговорношћу на универзитету.

ректо̀рā̄т, -а́ та м [нлат. rectoratum, в. ректор] 1. седиште ректора. 2. част и достојанство ректора.

рѐкторскӣ, -ā̄ , -ō̄ [в. ректор] који се односи на ректора, који је у вези са ректором. □ **~ савет** највише универзитетско тело састављено од ректора и изабраних декана појединих факултета.

ректо̀скоп, -а м [в. ректум, -скоп] мед. техн. инструмент којим се врши преглед ректума, завршетка дебелог црева.

ректоскò̀пија, -ē̄ ж [в. ректум, -скопија] мед. дијагностичка метода прегледа ректума ректоскопом.

ректоскопѝрати, ректоскò̀пӣрā̄м, 3. л. мн. ректоскопѝрајӯ свр̄ш. и несвр̄ш. [в. ректоскопија] мед. обавити, обављати преглед ректума ректоскопом, обављати ректоскопију.

рѐктум, -а м [нлат. rectum (intenstinium) равно (црево)] анат. завршни део дебелог црева.

рекӯзант, -а м, ген. мн. рекӯзанā̄тā̄ [в. рекузирати] 1. онај који рекузира. 2. ист. онај који је у Енглеској, у периоду од краја XVI до почетка XVIII века, одбијао да иде на богослужење које је било по закону обавезно.

рекузѝрати, рекӯзӣрā̄м, 3. л. мн. рекузѝрајӯ свр̄ш. и несвр̄ш. [фр. récuser од лат. recusare одбити] 1. изразити неслагање с нечијом одлуком, противити се нечијој одлуци. 2. прав. захтевати изузеће судије уколико се сматра да ће при доношењу пресуде бити пристрасан.

рекупѐрā̄тор, -а м [лат. recuperator преузимач, в. рекуперација] уређај за рекуперацију.

рекуперā́ција, -ē̄ ж [лат. recuperatio] 1. опоравак након неке болести или исцрпљености организма. техн. 2. искоришћавање корисних састојака из отпада. 3. искоришћавање топлотне енергије која остаје као пратећи производ у основном процесу производње. 4. поновно добијање материја које се троше у технолошким процесима.

рекӯрент, -а м [лат. recurens, в. рекурирати] прав. онај који рекурира, који подноси жалбу на донето судско решење.

рекӯрē̄нтан, -тна, -тно [в. рекурирати] књиж. об. у: ▲ **рекурентни стихови**; у средњовековној поезији стихови у којима се слова могу читати и од краја према почетку, а да при томе сачувају и облик и смисао.

рекӯрзија, -ē̄ ж [в. рекурирати] рач. способност в. рутине (3) код компјутера да позива самоме себе.

рекурѝрати, рекӯрӣрā̄м, 3. л. мн. рекурѝрајӯ свр̄ш. и несвр̄ш. [нем. rekurrieren од лат. recurrere вратити се од recurrens који се враћа] 1. обратити се некоме за помоћ, затражити од некога помоћ, уточиште. 2. прав. уложити, улагати жалбу вишестепеном суду.

рѐкурс, -а м [лат. recursus] прав. жалба која се вишестепеном суду подноси на пресуду нижестепеног суда.

рѐкција, -ē̄ ж [лат. rectio управљање] грам. морфолошко-синтаксичка појава да падежни облик именице зависи од природе глагола (прелазни или непрелазни) уз који стоји.

релаксā́ција, -ē̄ ж [лат. relaxatio, в. релаксирати] 1. опуштање тела и духа, одмор, разонода. 2. прав. ублажавање казне, опраштање, ослобађање од пресуде. 3. млитавост, млохавост, малаксалост, попуштање нервног система. 4. физ. време које је потребно да се еластично тело које је деформисано силом врати у првобитни положај када сила деформитета престане да делује.

релаксѝрати, релā̀ксӣрā̄м, 3. л. мн. релаксѝрајӯ свр̄ш. и несвр̄ш. [лат. relaxare, према в. ре-, laxare попустити] 1. (у)чинити да попусти телесна или нервна напетост, ослободити се напетости уопште, опустити се. 2. **релаксѝрати се** ослободити, ослобађати се формалног, резервисаног држања, понашања и сл., заузети неформалан, лежеран став.

релансѝрати, релā̀нсӣрā̄м, 3. л. мн. релансѝрајӯ свр̄ш. и несвр̄ш. [фр. relancer, в. ре-, лансирати] 1. пронаћи и почети гонити дивљач. 2. поновно одбацити некога или нешто. 3. повећати

висину улога у некој игри картама. 4. изражавати отворено непријатељство према некоме; прекоревати, корити, грдити некога.

релàпсус, -а м [нлат. relapsus] понављање једном већ учињене грешке, посебно понављање јереси.

рèлатúв, -а м [в. релативан] грам. временско одређивање процеса или стања означеног глаголским обликом у предикату, не непосредно према времену када се реченица изриче, већ посредно, преко неког другог временског момента.

рèлатúван, -вна, -вно [лат. relativus, в. релација] 1. који подразумева постојање неког односа међу појмовима, појавама и сл. 2. који има неку вредност само када се посматра његов однос према нечему другом; који сам по себи нема вредност, него се потврђује само у односу према другим појмовима. 3. грам. односни (о реченици, заменици). ▲ **релативна већина** број добијених гласова на изборима мањи од 50%; **релативна висина** разлика између апсолутне и надморске висине, удаљеност једне тачке од подножја до врха брега; **релативна влажност** количина водене паре у ваздуху која је исказана постотком максимума који ваздух може примити на одређеној температури; **релативна хронологија** ист. одређивање старости неке појаве или догађаја у историји и књижевности њиховим посматрањем у односу на неку другу појаву (нпр. у односу на другу земљу, други језик).

релативѝзам, -зма м [в. релативан] фил. 1. идеалистичко учење које оспорава могућност досезања апсолутне истине. 2. схватање да су добро и зло релативни појмови из чега произлази немогућност успостављања општеважећих вредности и етичких критеријума.

релативизáција, -ē ж [в. релативан] 1. успостављање односа између два појма. 2. прихватање начела релативизма.

релативизúрати, релативѝзирām, 3. л. мн. релативизúрајӯ и **рèлатизовати,** -зујēм сврш. и несврш. [в. релативан] (у)чинити нешто релативним, имати представу о нечему као релативном.

рèлативизовати в. **релативизúрати**.

релатѝвист(а), -ē м, мн. релатѝвисти [в. релативан] присталица, поборник релативизма.

релативѝтēт, -éта м – **релатúвност,** -и ж [нлат. relativitas, в. релативан] стање, својство онога што је релативно. ▲ **теорија релативитета (релативности)** учење Алберта Ајнштајна о општој законитости просторно-временских односа у природи, по коме су време и простор релативне величине, док је брзина светлости апсолутна и постојана величина.

релатúвност ⇒ **релативѝтēт**.

релáција и рèлāција, -ē ж [лат. relatio] 1. међусобни однос различитих појмова. 2. међусобна зависност двеју величина; размера. 3. просторна удаљеност два места.

рèлациōнӣ, -ā, -ō [в. релација] који се односи на релацију, који припада релацији.

релационѝзам, -зма м [в. релација] филоз. правац у филозофији који примарним сматра однос међу појмовима, стварима, објектима и сл.

рèлē в. **рèлēј**.

релевàнтан, -тна, -тно [лат. relevans од relevare подићи, олакшати] важан, битан, значајан; утицајан.

релевàнтнōст, -ости ж [в. релевантан] особина, својство нечега што је релевантно; важност, битност, значајност, утицајност.

релевáнција, -ē ж [нлат. relevantia, в. релевантан] важност, битност уопште, а нарочито важност, битност, значај неког правног средства или судске радње.

релевáција, -ē ж [лат. relevatio] растерећење, ослобођење од какве обавезе.

релегáција, -ē ж [лат. relegatio] 1. удаљавање окривљеног из одређене средине као најчешћа мера репресије.

релегúрати, релèгӣрām, 3. л. мн. релегúрајӯ сврш. и несврш. [лат. relegare отправити, удаљити] 1. удаљити, прогнати, изагнати некога из једне средине. 2. избацити, избацивати некога из службе.

рѐлēј, -е́ја м [фр. relais] техн. 1. уређај који прима, а потом емитује радиоелектричне таласе. 2. уређај за претварање електричних у механичке сигнале.

рѐли, -ија м [енгл. relly окупљање, састанак] сп. дисциплина такмичења у брзини вожње аутомобила, бицикла и сл.

рѐлӣгија, -ē ж [лат. religio] веровање у бога, у монотеистичкој религији, као творца свега овоземаљског који управља збивањима и судбином света, одређује шта је добро а шта зло; исто и у многобожачкој религији која се заснива на вери у више божанстава. ▲ ~ **слободе (ослобођења)** снажан слободарски дух грађанског друштва у XVIII и XIX веку изражен у многим покретима и револуцијама тога времена.

рѐлигио̄зан, -зна, -зно [лат. religiosus, в. религија] 1. који верује у бога, који је побожан. 2. који је у вези са вером и религиозношћу.

религио́зно̄ст, -ости ж [нлат. religiositas, в. религија, религиозан] својство, особина онога који је религиозан, који је испуњен, прожет вером у бога и религијским осећањима.

рели̏ја̄ш, -а́ша м [в. рели] сп. учесник у религију.

рели̏квија, -ē ж [лат. reliquiae] рел. материјални остаци светитеља (њихове мошти, предмети који су били у њиховом власништву, предмети које су додиривали); светиње.

реликви̏ја̄р, -а́ра м [нлат. reliquiarium, в. реликвија] црквр. посуда, ковчег или кутија у којој се чува реликвија.

рѐликт, -а м, ген. мн. рѐлика̄та̄ [лат. relictum остатак од reliqui оставити] 1. биол. биљна или животињска врста из ранијих времена која је преживела и прилагодила се новим условима живота. 2. остатак обичаја из прошлости везан за начин живота, обичаје и сл. 3. материјална, археолошка ископина.

рѐлицита́ција, -ē ж [лат. relicitatio] трг. поновна, поновљена лицитација, односно јавно надметање у куповини или продаји нечега.

рѐљеф, -а и **рѐљē̄ф,** -е́фа м [фр. relief] 1. геогр. разни облици на површини Земљине коре (планине, котлине, клисуре и сл.) 2. вај. вајарско дело са елементима уздигнутим над равном површином.

рѐљефан, -фна, -фно и **рѐљē̄фан,** -фна, -фно [в. рељеф] 1. који је у вези с рељефом. 2. који је израђен у рељефу. ▲ **рељефне карте (мапе)** геогр.карте израђене од специјалних материјала на којима су уз водоравну слику земљишта приказана и испупчења и удубљења.

рѐљеф-интѐрзија, -ē ж [фр. relief, итал. intarsia] ум. зан. уметнички рад у дрвету у коме су фигуре и ликови направљени од тако сложених комада разнобојног дрвета да чине блага испупчења.

рѐм, -а м, мн. рѐми [енгл. скр. roentgen equivalent in man] стара јединица за мерење апсорбоване дозе радиоактивног зрачења (замењена сивертом; 1 рем = 1/100 Sv).

реманѐнтан, -тна, -тно [лат. remanens од remanere остајати] који је остатак неке веће целине. ▲ **реманентни магнетизам** физ. магнетизам који се задржава и након престанка деловања магнетног поља.

реманѐнција, -ē ж [в. реманентан] 1. преостала количина нечега. 2. задржавање неког својства још извесно време по престанку дејства силе која га је изазвала.

ремастика́ција, -ē ж [в. ре-, лат. masticare жвакати] прежвакавање; преживање.

рѐмē̄дијум, -а и **рѐмē̄дӣј,** -ија м [лат. remedium] 1. фарм. лек, медикамент. 2. прав. правни лек, жалба. 3. екон. ено одступање у тежини и финоћи израде металног новца. 4. уопште, све оно што може исправити неку грешку илиману.

рѐмек-дѐло, -а с [мађ. remek] најбоље, врхунско, непоновљиво дело у својој врсти.

рѐмēн, -а м [нем. Riemen] појас, каиш.

ремѐнār, -а м [в. ремен] занатлија који прави ремене и сличне производе.

рѐменскӣ, -а̄, -о̄ [в. ремен] који се односи на ремен. ▲ ~ **пренос** техн. машински елемент за пренос снаге с једне на другу осовину.

рѐмēње, -а с зб. [в. ремен] скуп свих ременова који улазе у састав једне машине.

рѐмета, -ē м [лат. eremita од грч. erēmítēs пустињски] испосник, пустињак, еремита.

рѐми, -ија и **рѐмӣ**[1], -ӣја м [енгл. rummy] карташка игра.

рѐмӣ[2], -ӣја м, мн. ремӣји [фр. remise] 1. шах. нерешена шаховска партија. 2. нерешен исход било ког такмичарског надметања.

ремӣза, -ē ж [нем. Remise од фр. remise] 1. место за одлагање кола и пољопривредних алатки. 2. хангар за чување трамваја. 3. шума, забран у који се склања дивљач од ловаца или зиме.

ремӣзēр, -ēра м [в. реми[2]] 1. сп. играч који у неком спортском надметању игра недовољно срчано и борбено, који се задовољава нерешеним резултатом, ремијем. 2. фиг. особа која не воли да улази у ризик, већ се задовољава малим.

ремизӣрати, ремӣзӣрām, 3. л. мн. ремизӣрајӯ свршн. [в. реми[2]] завршити игру (об. шаховску) нерешеним резултатом, ремијем.

рѐмикс, -а м [енгл. remix] муз. нова, измењена верзија неке музичке композиције.

рѐмиксовати, -сујēм свршн. и несвршн. [енгл. remix] муз. поновно снимити, снимати нову, измењену верзију неке музичке композиције.

ремилитаризàција, -ē ж [в. ре-, милитаризација] воj. пол. поновно наоружавање подручја које је једном већ било разоружано.

ремилитаризӣрати в **ремилитàризовати**.

ремилитàризовати, -зујēм и **ремилитаризӣрати,** ремилитарӣзӣрām, 3. л. мн. ремилитаризӣрајӯ [в. ре-, милитаризовати] воj. пол. спровести или спроводити ремилитаризацију.

рѐмингтон, -а м и **рѐмингтонка,** -е ж [према америчким фабрикантима, породици Ремингтон („E. Remington & Sons“)] 1. назив за врсту пушке (конструисане 1816). 2. назив за тип писаће машине (произведене 1873).

реминисцѐнтан, -тна, -тно [в. реминисценција] који се односи на реминисценцију, који има својства реминисценције.

реминисцѐнција, -ē ж [лат. reminiscentia, према reminisci сећати се] 1. замагљеност сећања, присећање. 2. враћање у прошлост. 3. ум. мотив у поезији, музици и сл., преузет из неког старијег дела. 4. евоцирање догађаја или доживљаја из прошлости.

рѐмис, -а м [фр. remise, према лат. remissas одложене] 1. в. **рѐмӣ**[2]. 2. одгађање рока исплате. 3. трг. попуст при куповини; рабат.

рѐмисӣван, -вна, -вно [млат. remissivus] попустљив, благ.

ремӣсија, -ē ж [лат. remissio] 1. рел. праштање грехова. 2. прав. укидање казне; опраштање (новчаног) дуга. 3. мед. смиривање, јењавање болести. 4. уопште: слабљење, опадање.

рѐмисӣран, -рна, -рно [в. ремисија] 1. који се односи на ремисију, који је у вези са ремисијом. 2. који је враћен на поновно разматрање.

ремитѐнда, -ē ж [нем. Remittend од лат. remittenda] оно што се није могло продати, што треба вратити (нпр. непродати примерци новина издавачу).

ремӣтент, -а м, ген. мн. ремӣтенāтā [лат. remittens] 1. онај који враћа оно што је примио. 2. банк. особа која има овлашћење да наплати приспелу меницу.

ремитѐнција, -ē ж [в. ремитирати] мед. брза реакција при ублажавању болести или неких њених симптома.

ремити́рати, ремӣтӣрām, 3. л. мн. ремити́рајӯ свршн. и несвршн. [нем. remittieren од лат. remittere послати назад] трг. 1. вратити, враћати натраг непродату робу (новине, књиге и сл.). 2. екон. снизити цену неке робе, одобрити попуст купцу или кориснику услуга.

ремови́рати, ремӣвӣрām, 3. л. мн. ремови́рајӯ свршн. и несвршн. [лат. removere] спровести или спроводити ремоцију.

ремонѐтизовати, -зујēм свршн. и несвршн. [в. ре-, монета] финанс. пустити, пуштати у оптицај новац који је претходно повучен из оптицаја.

ремонстрàнца, -ē ж [в. ремонстрирати] 1. изражавање незадовољства, приговор због нечијег поступка. 2. прав. жалба у писаном облику којом се захтева поништење неке судске одлуке или решења.

ремонстрàнција в. **ремонстрàнца**.

ремонстри́рати, ремòнстрӣрāм, 3. л. мн. ремонстри́рајӯ свршен. и несвршен. [срлат. remonstrare указати се] 1. изразити, изражавати незадовољство, приговор на нечији поступак. 2. прав. уложити жалбу у писаном облику којом се захтева поништење неке судске одлуке или решења.

рèмонт[1], -а м [фр. remontage поновно постављање] 1. поновна монтажа након поправке. 2. редовни преглед возила, постројења и сл. уз поправку и замену неисправних и дотрајалих делова.

рèмонт[2], -а м [фр. remonte] 1. воj. попуна војне коњице новим коњима. 2. млад коњ кога треба дресирати или такав коњ у фази дресирања.

ремонти́рати, ремòнтӣрāм, 3. л. мн. ремонти́рајӯ и **рèмонтовати,** -тујēм свршен. и несвршен. [в. ремонт[1]] 1. цветати по други пут, позно цветати. 2. попунити војну коњицу новим коњима. 3. поновно монтирати, склопити, саставити.

рèмонтнӣ, -ā, -ō [в. ремонт[1]] који се односи на ремонт[1]. ▲ **~завод** предузеће, фабрика за поправку и замену неисправних и дотрајалих делова возила, постројења и сл.

рèмонтовати в. **ремонти́рати**.

реморка́жа, -ē ж [фр. remorquage, в. реморкер] вуча, тегљење пловила.

ремòркēр, -е́ра м [фр. remorqueur] брод тегљач који има јак погонски мотор за вучу теретних бродова.

реморки́рати, ремòркӣрāм, 3. л. мн. реморки́рајӯ несвршен. [в. реморкер] вући, теглити пловило реморкером.

рèмōција, -ē ж [лат. remotio, према removere] уклањање, скидање с власти, престола; свргавање.

ремула́да, -ē ж [фр. rémoulade] кулин. хладни умак од уља, сенфа и зеленог поврћа који се служи као прилог уз главно јело.

рèна̄лан, -лна, -лно [лат. renalis, према renes бубрези] мед. који се односи на бубреге; бубрежни.

рèндген, -а м [према немачком физичару Рентгену (W. K. Röntgen, 1845–1923), који је открио х-зраке] 1. техн. апарат за снимање помоћу рендгенских зрака. 2. физ. стара јединица за зрачење рендгенским и гама зрацима.

рендгенògрам, -а м [в. рендген, -грам] мед. снимак, слика неког органа на рендгенском филму.

рендгеногрàфија, -ē ж [в. рендген, -графија] мед. дијагностичка метода снимања органа и тела рендгеном.

рендгенòлог, -а м, мн. рендгенòлози, ген. мн. рендгенòлōгā [в. рендген, -лог] мед. лекар специјалиста који се бави рендгенологијом.

рендгенолògија, -ē ж [в. рендген, -логија] мед. област медицине у којој се за успостављање дијагнозе снимају органи на рендгену х-зрацима.

рендгеноскòпија, -ē ж [в. рендген, -скопија] мед. посматрање, преглед на рендгену да би се успоставила дијагноза и одредило лечење.

рендгенотерàпија, -ē ж [в. рендген, терапија] мед. лечење применом рендгенских, х-зрака.

рèндгенскӣ, -ā, -ō [в. рендген] који се односи на рендген, који потиче од рендгена. ▲ **рендгенска томографија** рендгенска метода снимања у слојевима; **~ зраци** невидљиви зраци који настају ударом електрона о неку површину (нпр. површину метала), при чему продиру дубоко кроз тело па се због тога примењују у дијагностичкој медицини и техници.

рèнде и **ре́нде,** -ета м [тур. rende од перс. rende] 1. направа на којој се стругањем ситни поврће, воће, сир (купус, кромпир, јабука, тврди сир и сл.); трениця. 2. зан. дрводељска алатка за стругање дрвета; блања.

рèндеринг, -а м [енгл. rendering] 1. ум. приказивање неког објекта дефинисањем његове површине и извора светлости. 2. ум. рач. сенчење, осенчавање слике при компјутерској обради.

рèндисати, -дишēм несвршен. [в. ренде] стругати, рибати, блањати.

ренèгāт, -а́та м [нем. Renegat, према млат. renegatus] онај који је напустио неку организацију, партију и сл. и пребегао на противничку страну, пребег; отпадник, издајник.

ренега́тство, -ства с [в. ренегат] стање или статус онога који је променио страну, пребегао код противника.

ренесà нса, -ē ж [фр. Renaissance препород, обнова] 1. ист. раздобље препорода, обнове, процвата и просперитета у европској култури, уметности и науци од XIV до XVI века, у коме су стваралаци, ослобођени средњовековног, црквеног утицаја, тражили надахнуће за своја дела у класичној грчко-римској књижевности, уметности и филозофији. 2. архит. стил у градитељству овога периода са елементима грчко-римске архитектуре.

рèни-бȕнāр, -а́ра м [фр. renitent(e) отпоран, в. бунар] извор, бунар из кога се вода добија кроз бушотину из дубљих слојева земље.

рȅнијум, -а и **рȅнӣј,** -ија м [нлат. Rhenium, према лат. Rhenus река Рајна] хем. хемијски елемент, атомски број 75, симбол Re, редак и скупоцен сребрнастобели метал велике специфичне тежине (користи се као катализатор).

ренитѐнтан, -тна, -тно [лат. renitens од reniti опирати се] тврдоглав, своје̄глав, задрт.

ренитѐнција, -ē ж [в. ренитентан] особина онога који је ренитентан; тврдоглавост, своје̄главост, задртост.

рȅнифо̄рман, -мна, -мно [нлат. reniformis од лат. ren ген. renis бубрег] који је у облику бубрега, бубрежаст.

реновà ција, -ē ж [лат. renovatio, в. реновирати] обнављање, мењање набоље, побољшање нечега.

реновѝрати, реновѝрāм, 3. л. мн. реновѝрајӯ свр̄ш. и несвр̄ш. [нем. renovieren од лат. renovare] обновити, обнављати реконструисати (о зградама, просторијама и сл.).

реногрàфија, -ē ж [лат. ren бубрег, в. -графија] мед. испитивање функције бубрега.

реномѐ, -èа м [фр. renommée] репутација, добар глас, слава, углед.

реномѝрāн, -а, -о [в. реноме] који има реноме, који је на добром гласу, славан, угледан.

реномѝрāност, -ости ж [в. реноме] својство, особина онога који је реномиран, нечега што је реномирано.

ренонси́рати, ренòнсӣрāм, 3. л. мн. ренонси́рајӯ свр̄ш. [фр. renoncer] 1. одрећи се части, угледа, положаја. 2. одустати од нечега (нпр. од картања).

рȅнта, -ē ж [фр. rente од срлат. renda, према reddere вратити, платити] финанс. 1. новчани износ који физичко или правно лице редовно узима на основу неког власништва, најчешће издавања у закуп некретнина. 2. приход у облику дивиденде који неко добија за уложени капитал.

рȅнтабӣлан, -лна, -лно [фр. rentable, нлат. rentabilis] који доноси ренту; уносан, исплатив.

рентабилѝтēт, -е́та м в. **рентаби́лно̄ст.**

рентаби́лно̄ст, -ости ж [нлат. rentabilitas, в. рентабилан] особина, својство нечега што је рентабилно, исплативо; исплативост.

рѐнтабо̑т, -а м [енгл. rent-a-boat] изнајмљивање чамаца, бродова и других пловила.

рѐнтајā хт, -а м [енгл. rent-a-yacht] изнајмљивање јахти.

рѐнтакā р, -а м [енгл. rent-a-car] 1. изнајмљивање аутомобила и других моторних возила. 2. служба која се бави изнајмљивањем возила. 3. изнајмљено возило.

рѐнтати, -ā м свр̄ш. и несвр̄ш. [енгл. rent изнајмити] изнајмити, изнајмљивати (кола, брод, бицикл) на ренту.

рентијēр, -е́ра м [фр. rentier, в. рента] онај који живи од ренте.

рентѝрати, рентѝрāм, 3. л. мн. рентѝрајӯ свр̄ш. и несвр̄ш. [фр. renter, в. рента] давати под ренту, изнајмљивати.

рȅнтнӣ, -ā, -ō̄ [в. рента] који се односи на ренту, који потиче од ренте. ▲ **рентне неурозе** псих. неуротска реакција након претрпљене трауме у односу на евентуалну, могућу одштету.

ренумера́ција, -ē ж [в. ре-, нумерација] поновна нумерација, поновно обележавање бројевима.

ренумѐрисати, -ришѐм свр̀ш. и несвр̀ш. [нем. renumerieren, према лат. renumerare, према в. ре-, нумерисати] поновити, понављати нумерацију, поновно (о)бележити бројевима.

ренунција́ција, -е̄ ж [лат. renuntiare одговорити] одрицање, одустајање од части и положаја.

рѐнџер, -а м, ген. мн. рѐнџе̄рā [енгл. ranger] 1. чувар, извиђач. 2. вој. припадник специјалних јединица копнене војске САД-а за извршење задатака у непријатељској позадини или испред линије фронта.

рео- [грч. rhéos струја] као први део речи са значењем: теħи, струјати; који се односи на ток, струјање.

реовиру́си, реови́рӯса м мн. [енгл. скр. respiratory enteric orphan virus] мед. веома распрострањена врста вируса који нападају дисајне и пробавне органе.

реоксида́ција, -е̄ ж [нлат. reoxydatio, в. ре-, оксидација] хем. поновна оксидација.

реокупа́ција, -е̄ ж [нлат. reoccupatio, в. ре-, окупација] поновна окупација изгубљене територије.

реокупи́рати, реоку̀пи́рām, 3. л. мн. реокупи́рајӯ свр̀ш. и несвр̀ш. [в. ре-, окупирати] поновно окупирати изгубљену територију.

реолѝогија, -е̄ ж [в. рео-, -логија] физ. део механике који изучава струјање вискозних течности и деформације колоида који при том настају.

рѐометар и **рѐомѐтар,** -тра м [в. рео-, -метар] техн. апарат за мерење потрошње плина на основу брзине струјања.

реон непр. в. **рѐјо̄н.**

реопера́ција, -е̄ ж [в. ре-, операција] мед. поновна операција.

реорганѝза̄тор, -а м [нлат. reorganisator, в. ре-, организатор] онај који спроводи реорганизацију.

реорганиза́ција, -е̄ ж [нлат. reorganisatio, в. ре-, организација] 1. промене у једном већ организованом систему, телу, институцији и др. 2. уношење промена у оно што је већ организовано, уређено.

реоргà̀низовати, -зујѐм свр̀ш. и несвр̀ш. [нлат. reorganisare, в. ре-, организовати] 1. поновно организовати, уредити. 2. унети промене у оно што је већ организовано, уређено; преуредити.

реоријента́ција, -е̄ ж [в. ре-, оријентација] промена става, усмерења и сл.

реосигура́ње, -а с [в. ре-, осигурање] уговор између двеју осигуравајућих институција о узајамној обавези сношења и покривања једног дела ризика свог сауговарача и о подели премије осигурања.

рео̀скоп, -а м [в. рео-, -скоп] електр. мерач утрошене електричне енергије; струјомер.

рео̀ста̄т, -а́та и **рѐоста̄т,** -а м [в. рео-, -стат] електр. електрични отпорник у апаратима којим се регулише јачина, напон струје.

рѐп[1], -а м [енгл. скр. roentgen equivalent physical] заст. стара јединица за мерење количине апсорбованог јонизирајућег зрачења (више се не користи).

рѐп[2], -а м [енгл. rap лупкати, дрндати] муз. стил у популарној музици који су крајем 70-их година XX века развили диск-џокеји и урбано црно становништво у САД (наглашена употреба ритмичног и римованог говора, уз агресивно лупкање).

рѐпарабѝлан, -лна, -лно [лат. reparabilis обновљив, в. репарирати] који се може поправити, обновити; поправљив, обновљив.

рѐпаратѝван, -вна, -вно [в. репарирати] који се односи на репарацију, који припада репарацији.

репарату́ра, -е̄ ж [нлат. reparatura, в. репарирати] довођење у исправно стање; поправка, оправка.

репара́ција, -е̄ ж [нлат. reparatio, в. репарирати] 1. поступак којим се нешто доводи у исправно стање; поправка. 2. враћање у првобитно стање нечега што је пропало, порушено, дотрајало (обично о грађевинама). 3. прав. новчана накнада или извињење за нанету увреду. 4. надокнада штете, ратна одштета коју поражена страна исплаћује победнику.

репари́рати, репа̀рӣра̄м, 3. л. мн. репари́рајӯ свршн. и несврш. [лат. reparare, према reparabilis обновљив] 1. довести, доводити у исправно стање; поправити. 2. примити новчану накнаду или извињење за нанету увреду. 3. надокнадити штету, дати ратну одштету.

репартӣрати, репа̀ртӣра̄м, 3. л. мн. репартӣрајӯ свршн. и несврш. [в. репартиција] спровести, спроводити репартицију.

репартӣција, -е̄ ж [в. ре-, лат. partitio подела, расподела] подела, расподела заоставштине или нечег другог према утврђеним мерилима, законским прописима и сл.

репаса́жа, -е̄ ж [фр. repassage, в. репасирати] преиспитивање ваљаности неке одлуке, процене или поступка.

репа̀сер, -е́ра м [в. репасирати] онај који обавља репасажу.

репаси́рати, репа̀ сӣ ра̄ м, 3. л. мн. репаси́ рајӯ свршн. и несврш. [фр. repasser] 1. преиспитати, проверити, проверавати тачност, исправност нечега (резултат у рачунању, исправност сата). 2. прегледати још једном, прочитати, поправити, дотерати (нпр. рукопис). 3. вратити се с путовања.

репатрија́ција, -е̄ ж [лат. repatriatio, в. репатрирати] повратак, враћање у домовину (избеглица, расељених лица, ратних заробљеника и др.).

репатри́рати, репа̀трӣра̄м, 3. л. мн. репатри́рајӯ свршн. и несврш. [лат. repatriare] обавити, обављати репатријацију, вратити у домовину избеглице, расељена лица и др.

репатри́рац, -рца м [в. репатрирати] онај који се спроведеном репатријацијом вратио у домовину; повратник.

репѐлент, -а м, ген. мн. репѐленāтā [енгл. repellent од лат. repellens од repellere одбијати] хем. фарм. препарат који својим одбојним, непријатним мирисом одбија инсекте (комарце, муве и осталу гамад).

рѐпер[1], -е́ра м [фр. rèpere знак, обележје] 1. истакнута тачка на објекту или терену (врх торња, специфично дрво и др.) која служи као оријентир. 2. фиг. полазиште у вођењу неке расправе.

рѐпер[2], -а м [енгл. rapper, в. реп[2]] муз. 1. онај који изводи реп музику. 2. онај који воли реп музику.

репера́жа, -е̄ ж [в. репер[1]] 1. истицање карактеристичних знакова на терену ради боље оријентације. 2. оријентација на терену помоћу истакнутих знакова.

реперкӯсија, -е̄ ж [лат. repercussio, према repercutere одбијати] 1. непредвидива последица неког догађаја или чина. 2. одбијање звука, светлости; одјек, ехо, одсјај. 3. понављање једне исте теме у варијантама.

ре̏перкутӣван, -вна, -вно [в. реперкусија] који је својствен реперкусији, који је као код реперкусије.

рѐперкутовати, -тујē̄м свршн. и несврш. [лат. repercutere одбијати, в. реперкусија] 1. изазвати реперкусију. 2. одбити се, одјекнути (о светлости, звуку). 3. понављати једну исту тему у варијантама.

репѐрса̄ж, -а м [фр. repercer] поновљена квалификација, друга шанса за оне учеснике у спортским квалификацијама (веслању, бициклистичким тркама и сл.) за улазак у полуфинале или финале.

реперса́жа в. **репѐрса̄ж.**

репертӯа̄р, -а́ра м [фр. répertoire збирка, попис од лат. repertorium, према reperire пронаћи, открити] 1. план или распоред по коме ће се изводити позоришне представе, концерти, приказивати филмови и сл. 2. програм у целини који уметник изводи.

репертӯа̄рскӣ, -а̄, -о̄ [в. репертоар] који се односи на репертоар, који улази у састав репертоара.

ре̏пете (и уоб. **ре̏пета**) [в. репетирати] 1. прил. поново, опет, још. 2. поновљени оброк, оброк који се узима одмах после поједеног редовног, плаћеног оброка (обично у студентским мензама).

репѐтент, -а м [нем. Repetent, в. репетирати] ученик који понавља разред, који исти разред уписује по други пут.

репети́рати, репѐтӣрам, 3. л. мн. репети́рајӯ свр̄ш. и несвр̄ш. [нем. repetieren од лат. repetere поновити] 1. узети репете (2), узети још један оброк. 2. поновити, понављати, обновити, поново уписати исти разред. 3. убацити, убацивати метак у лежиште ватреног оружја.

репѐти́рка, -ē ж [в. репетирати] пушка брзометка код које се повлачењем затварача избацује чаура испаљеног метка и одмах убацује нови метак.

репѐти́тор, -а м [лат. repetitor, в. репетирати] 1. педаг. онај који са ученицима утврђује или обнавља пређено градиво. 2. муз. онај који увежбава хор. 3. техн. део одашиљача који прима и одашиље сигнале у ТВ мрежу.

репети́то̄ријум, -а и **репети́то̄рӣј,** -ија м [лат. repetitorium, в. репетирати] 1. књига из које се пређено градиво брзо обнавља и утврђује. 2. курс на коме се обнавља, понавља научено градиво.

репети́ција, -ē ж [лат. repetitio, в. репетирати] 1. понављање, обнављање. 2. савладавање градива, учење које се спроводи ван школске наставе.

реплантáција, -ē ж [нлат. replantatio, в. ре-, лат. planta садница] мед. 1. поновно уметање, убацивање, усађивање имплантата. 2. хирушки захват којим се поновно усађује неки орган или део тела.

рѐплика, -ē ж, дат. и лок. рѐплици [итал. replica од лат. replicare одвратити] 1. примедба на претходно излагање, коментар којим се изражава неслагање с претходним излагањем. 2. позор. крајњи део улоге којим глумац одговара на речи партнера у позоришном комаду. 3. ум. уметничко дело које је инспирисано истим мотивом из сопственог ранијег дела.

реплѝкант, -а м, ген. мн. реплѝканāтā [в. реплика] биће из научне фантастике које је направљено по угледу на људски облик.

репликáто прил. [итал. replicato] муз. поново. изнова, опет.

репликáција, -ē ж [лат. replicatio, в. реплика] поступак израде копије нечега.

реплици́рати, реплѝцӣрām, 3. л. мн. реплици́рајӯ свр̄ш. и несвр̄ш. [нлат. replicare, в. реплика] дати, давати реплику, одговор, коментар на нечије излагање.

рѐповати, -пујēм несвр̄ш. [в. реп[2]] изводити реп музику.

репози́то̄ријум, -а и **репози́то̄рӣј,** -ија м [лат. repositorium] 1. место на коме се одлажу и чувају књиге и списи (полица, орман). 2. уопште, свако место које служи за одлагање и чување нечега (трезор, ризница, складиште, магацин).

репози́ција, -ē ж [лат. repositio] мед. 1. поступак враћања сломљене кости или ишчашеног зглоба у нормалан положај. 2. враћање испалог органа у трбушну дупљу.

рѐпонибӣлан, -лна, -лно [нлат. reponibilis] мед. који се може вратити у нормалан положај (о костима при ишчашењу, уганућу, помереном органу у трбушној дупљи).

репони́рати, репо̀нӣрām, 3. л. мн. репони́рајӯ свр̄ш. и несвр̄ш. [нем. reponieren од лат. reponere вратити] мед. вршити, извршити, обавити репозицију.

рѐпорт, -а м, ген. мн. рѐпорāтā [фр. report] новин. извештај, извештавање о неком догађају путем штампаних или електронских медија.

репорта́жа, -ē ж [фр. reportage] новинарски жанр којим новинар извештава о неком догађају на основу података са терена.

репо̀ртāжни, -ā, -ō [в. репортажа] који се односи на репортажу, који је представљен у облику репортаже. ▲ **репортажна кола** (у радијској и ТВ техници) возило, обично веће, опремљено уређајима за снимање и пренос догађаја на терену; покретни радијски одн. телевизијски студио.

репо̀ртёр, -е́ра м [енгл. reporter, в. репортирати] новинар који пише или снима репортажу.

репо̀ртёрскӣ, -ā, -ō [в. репортер. репортирати] 1. који се односи на репортера, који припада репортеру, који потиче од репортера. 2. кратак, сажет.

репортѝрати, репòртѝрāм, 3. л. мн. репортѝрајӯ сврш. и несврш. [енгл. report од фр. reporter] 1. известити, извештавати о нечему у форми репортаже, репортерски. 2. уопште, поднети, подносити извештај.

репрезент непр. в. **репрезѐнтант**.

репрезѐнтант, -а м, ген. мн. репрезѐнтанāтā [лат. repraesentans, в. репрезентативан] 1. онај који се појављује као представник, заступник некога ко је одсутан. 2. онај кога је народ изабрао да га заступа у градској, републичкој или савезној скупштини; народни посланик; непр. **репрезент**.

рѐпрезентатѝван, -вна, -вно [млат. repraesentativus] 1. који својим особинама, својствима, понашањем и сл. може да служи за репрезентацију. 2. који ужива поверење, углед да може достојно представљати некога. ▲ **репрезентативна монархија** уставна монархија; **репрезентативни систем** уставни систем у коме је народу дата могућност да непосредно бира своје представнике, народне посланике, преко којих ће учествовати у управљању државом, нарочито у доношењу закона; **репрезентативни устав** в. **репрезентативни систем**.

репрезентатѝвац, -вца м [в. репрезентативан] сп. 1. најбољи представник неке колективне спортске дисциплине у држави. 2. спортиста који наступа у државној репрезентацији.

репрезентатѝвност, -и ж [в. репрезентативан] својство, особина онога који је репрезентативан, нечега што је репрезентативно.

репрезентàција, -ē ж [лат. repraesentatio] 1. сп. спортска екипа која представља град, државу, континент. 2. скуп поступака у сврху очувања угледа у јавном животу. 3. прав. заступање, представљање некога, најчешће странке (појединца или институције) у судском поступку. 4. грам. замена перфекта и футура обликом презента за исказивање радњи које су се већ догодиле или ће се тек догодити. 5. рел. јединство света који је један Бог створио за један смисао и циљ.

рѐпрезентациōнӣ, -ā, -ō [в. репрезентација] који замењује; који наслеђује. ▲ **репрезентационо право** право замењивања; у наследном праву: ступање у права умрлог претка.

рѐпрезентовати, -ујēм и **репрѐзентовати,** -ујēм сврш. и несврш. [нем. repräsentieren од лат. repraesentare показати, одмах донети] 1. заступати, представљати некога или нешто, појединца или групу. 2. бити, представљати, служити као пример; узорак за конкретну ситуацију, стање и сл. 3. прав. заступати, представљати физичко или правно лице на суду или у јавности. 4. имати типичне особине некога или нечега, бити типичан или просечан примерак, јединка неке врсте, типа, класе.

репрѐсāлија, -ē ж (об. у мн.) [нем. Repressalien од срлат. repressalia одмазда, према в. репресија] сурове мере које једна држава или њена војска спроводи над другом државом и њеним становништвом као одмазду или гушење било каквог отпора.

рѐпресѝван, -вна, -вно [фр. répressif, в. репресија] који за остварење својих циљева користи репресију, присилу, принуду. ▲ **репресивне мере** законске и друге мере које државна власт предузима против лица или група које својим радом и тежњама угрожавају безбедност или опстанак државе; **репресивни апарат** у ауторитарном режимском друштву, јединствен назив за полицију, службу државне безбедности и судство које контролише држава; **репресивно друштво** друштво у коме држава односно систем на власти гуши слободу мишљења и иступања, стваралаштва, вероисповести, уопште сва људска права.

репрѐсија, -ē ж [лат. repressio од repressum потиснут, према reprimere сузбијати, потискивати] 1. систем казнених мера, мера присиле и принуде. 2. мере државне присиле. 3. псих. свесно одбацивање, потискивање сопствених жеља које средина сматра неморалним.

репресѝрати, репрѐсѝрāм, 3. л. мн. репресѝрајӯ сврш. и несврш. [в. репресија] примењивати, применити репресивне, казнене мере у спречавању друштвено штетних појава.

рѐпресор, -а м [в. репресија] биол. молекул беланчевине у цитоплазми који је одговоран за регулисање генског деловања.

реприватиза́ција, -е̄ ж [в. ре-, приватизација] процес преласка претходно подруштвљене покретне и непокретне имовине у приватно власништво.

репри́за, -е̄ ж [фр. reprise] 1. друго и свако наредно извођење, приказивање, емитовање неке позоришне представе, филма и сваког другог радио и телевизијског прилога. 2. општи назив за сваку радњу, за сваки догађај који се понавља.

репризи́рати, репри̏зӣрām, 3. л. мн. репризи́рајӯ свршн. и несврш. [в. реприза] извести, изводити, приказати, приказивати, дати, давати репризу неког једном већ изведеног, приказаног садржаја.

рѐпри̏знӣ, -а̄, -о̄ [в. реприза] који се изводи, приказује, даје као реприза. ▲ **~ програм** програм који се репризира, који се даје, приказује као реприза.

рѐпринт, -а м, ген. мн. рѐпринӣтā и рѐпри̏нтā [енгл. reprint нови отисак] 1. поновно објављивање, публиковање књиге без икаквих допуна и измена. 2. репродукција и штампање старих књига. ▲ **репринт-издање** поновни отисак првог издања књиге.

рѐпринтовати, -тујēм свршн. и несврш. [в. репринт] поново (од)штампати књигу, истоветно првом издању.

репроба́ција, -е̄ ж [нлат. reprobatio] 1. проклетство. 2. поправни испит. 3. противдоказ.

рѐпрограм, -а м [в. ре-, програм] нови план неког процеса, исправка првобитног плана.

репрограми́рати, репрогрā̀мӣрām, 3. л. мн. репрограми́рајӯ свршн. и несврш. [в. ре-, програмирати] мењати, променити, преиначити програм, план, редослед потеза. ▲ **~ дуг(ове)** одгодити, одгађати рок враћања дуга, потраживања.

репро̀дуковати, -кујēм свршн. и несврш. [нлат. reproducere, према в. ре-, продуковати] 1. поново изводити. 2. стално обнављати.

рѐпродуктӣван, -вна, -вно [нлат. reproductivus, в. репродуковати] који се односи на репродукцију, који је у вези са репродукцијом.

репродуктӣвно̄ст, -ости ж [нлат. reproductivitas, в. репродуковати] особина, својство онога који је репродуктиван, онога што је репродуктивно.

репро̀дуктор, -а м [в. репродуковати] 1. онај који имитира произведени глас или звук. 2. техн. звучник који појачава говор или музику које је примио путем радио-пријемника или телефонском везом.

репроду̏кција, -е̄ ж [нлат. reproductio, в. репродуковати] 1. обнављање врсте, размножавање. 2. екон. обнављање средстава за производњу и капитала у току производње. 3. слушање или гледање снимљеног материјала (грамофонских плоча, видео-касета и сл.) ▲ **проста ~** производња чији се ниво, опсег не мења преласком из једног периода у други; **проширена ~** производња чији ниво, опсег расте у односу на претходни период.

рѐпродукциōнӣ, -а̄, -о̄ [в. репродукција, репродуковати] који се односи на репродукцију, који је у вези са репродукцијом. ▲ **репродукциона метода** поступак при умножавању слика, књига и сл.; **репродукциона способност** способност за биолошку репродукцију, размножавање; **~ органи** органи који служе за размножавање.

репроду̏цент, -а м, ген. мн. репроду̏ценāтā [в. репродуковати] 1. онај који поново производи, ствара. 2. в. **репро̀дуктор** (2).

репроматерӣја̄л, -а́ла м [в. репро(дуковати), репро(дукциони), материјал] привр. сировине и полупрерађевине које се користе за производњу финалних производа.

рѐптӣл, -и́ла м [нлат. reptilia од лат. reptilis који пузи] врста копнених животиња *Reptilia* које пузе, гамижу; гмизавци (гуштер, змија, корњача и др.).

рѐптӣлије в. **рѐптӣл.**

рѐптӣлскӣ, -а̄, -о̄ 1. који је сличан рептилима, гмизавцима. 2. фиг. који је без поноса, ка-

рактера, који је спреман да пред неким пузи, да му се улизује и сл.

репу̀блика, -ē ж, дат. и лок. репу̀блици [лат. res publica јавна ствар (опште добро); држава] 1. политички систем друштвеног уређења у коме је први човек председник или премијер. 2. држава са таквим политичким системом. 3. политички систем у коме се на власти налазе представници народа бирани на парламентарним изборима и који чине републички парламент. 4. држава која је тако уређена.

република́нац, -нца м [фр. républicain од в. република] 1. присталица, поборник облика владавине на чијем челу се налази председник. 2. присталица или припадник оне странке која заговара републику као политички систем уређења.

републиканѝзам, -зма м [в. република] јединство идеологије и практичног деловања републиканаца.

република́нство в. **републиканѝзам**.

република́ција, -ē ж [в. ре-, публикација] поновно објављивање, обнародовање.

репудија́ција, -ē ж [лат. repudiatio] 1. прав. непризнавање држављанства, наследства и сл. 2. прав. развод брака. 3. порицање дугова.

рѐпулзѝван, -вна, -вно [лат. repulsio репулзија, непризнавање права на нешто] 1. који не признаје нечије право на нешто. 2. који је одвратан, одбојан, одуран. ▲ **репулзивни мотор** мали мотор за једнофазну наизменичну струју.

рѐпулзо̀ван, -рна, -рно в. **рѐпулзѝван**.

рѐпӯнца, -ē ж, ген. мн. рѐпунāцā и рѐпӯнцī [в. пунца] жиг, печат на предмету, обично накиту, којим се потврђује да је израђен од племенитих метала (злата, сребра).

репунци́рати, репу̀нцӣрām, 3. л. мн. репунци́рајӯ сврш. и несврш. [в. репунца] утиснути, утискивати специјални жиг, печат у предмет као знак да је израђен од племенитог метала (злата, сребра).

репурга́ција, -ē ж [в. репургирати] поступак, процес поновног чишћења, прочишћавања (обично цревног тракта).

репурги́рати, репу̀ргӣрām, 3. л. мн. репурги́рајӯ сврш. и несврш. [лат. repurgare] поново очистити, прочистити, прочишћавати (об. цревни тракт).

ре́рна, -ē ж [нем. Röhre] део шпорета у коме се пеку јела; пећница.

ресана́ција, -ē ж [в. ре-, санација] оспособљавање, санирање оштећених објеката, површина и др. за поновну употребу.

ресани́рати, ресà нӣрām, 3. л. мн. ресани́рајӯ сврш. и несврш. [в. ресанација] оспособити, санирати оштећени објекат, површину и др. за поновну употребу; санацијом привести, приводити намени.

ресантѝмāн, -а́на м [фр. ressentiment] 1. осећај незадовољства постојећим друштвеним односима, отпор, кивност, мржња. 2. поновно преживљавање неке раније неугодности; болно, тужно сећање на неку раније доживљену неугодност.

ресѐкција, -ē ж [лат. resectio, према в. ре-, сецирати] мед. исецање, одсецање оболелог дела неког органа.

рѐсет, -а м [енгл. reset] рач. враћање компјутерског хардвера на почетну позицију без искључивања компјутера.

рѐсетовати, -тујēм сврш. и несврш. [в. ресет] 1. рач. вратити, враћати компјутерски хардвер на почетну позицију и поново га покренути. 2. ~ **се** враћати се, вратити се на почетну позицију.

ресеци́рати, ресѐцӣрām, 3. л. мн. ресеци́рајӯ сврш. и несврш. [в. ресекција] (у)радити, (из)вршити ресекцију.

ресѝдуум в. **резѝдуум**.

ресѝтāл, -а́ла м [фр. récital] муз. 1. концерт или музичке вечери посвећене једном композитору. 2. солистички концерт.

реско́рирати, рѐскӣрām, 3. л. мн. реско́рирајӯ сврш. и несврш. [фр. risquer, в. ризик] изложити се, излагати се неком ризику, опасности.

рѐскрипт, -а м, ген. мн. рѐскрипāтā [лат. rescriptum отпис] ист. у старом Риму, писани одговор цара на нејасна питања.

рескри̏пција, -е̄ ж [нлат. rescriptio] 1. заповест, наредба у писаној форми. 2. финанс. писмени налог за подизање или исплату новца.

ресолви̏рати, ресо̀лви̏рām, 3. л. мн. ресолви̏рајӯ сврш. и несврш. [нем. resolvieren од лат. resolvere] закључи(ва)ти на основу датих образложења.

ресо̀на̄тор, -а м в. **резо̀на̄тор**.

рѐсо̄р, -о́ра м [фр. ressort деловање] 1. подручје нечијег интереса, власти и сл. 2. део државног апарата (министарство, управа и сл.).

ресо̀рбенс, -а м [в. ресорбирати] фарм. средство које побољшава ресорпцију, упијање, нарочито код хроничних запаљенских процеса.

ресорби̏рати, ресо̀рби̏рām, 3. л. мн. ресорби̏рајӯ сврш. и несврш. [лат. resorbere] упи(ја)ти, увући, увлачити у себе (о ресорбенсима).

рѐсо̄рнӣ, -ā, -о̄ [в. ресор] који је надлежан за одређени ресор, огранак државног апарата, који се односи на ресор, који је у вези са ресором. ▲ ~ **министар** министар који руководи неким ресором, који је одговоран за одређени ресор.

ресо̀рпција, -е̄ ж [нлат. resorptio, в. ресорбирати] физиол. упијање, апсорпција различитих материја кроз кожу и слузокожу у крвоток и лимфу.

ресоцијализа́ција, -е̄ ж [в. ре-, социјализација] поновна социјализација, враћање и уклапање у прихваћене оквире друштвеног понашања (о лицима која су се вратила са издржавања казне, малолетним делинквентима и сл.).

рѐспект, -а м, ген. мн. рѐспека̄та̄ [нем. Respekt од лат. respectus обзир, обазирање, према respicere обазирати се] 1. поштовање, уважавање туђих ставова, мишљења, аргумената и сл. 2. обзирност, увиђавност према старијој особи.

рѐспектаби̏лан, -лна, -лно [нлат. respectabilis, в. респект] 1. који изазива поштовање, уважавање. 2. према коме се мора бити обзиран, увиђаван.

респектаби̏лност, -и ж [в. респект, респектабилан] особина, својство, стање онога који је респектабилан.

рѐспектӣван, -вна, -вно [нем. respektiv од срлат. respectivus, в. респект] односни, логични, узајамни, обострани; дати, дотични.

рѐспектӣве прил. [нлат. respective] с обзиром на нешто, сходно томе.

рѐспектовати, -тӯје̄м несврш. [фр. respecter, в. респект] 1. односити се према некоме с респектом, с дужним поштовањем. 2. показивати обзирност, увиђавност, уважавати.

респѝра̄тор, -а м [нем. Respirator, в. респирирати] мед. 1. апарат који стављањем на нос и уста омогућава олакшано дисање или заштиту дисајних путева од инфекција. 2. направа за вештачко дисање.

рѐспираторан, -рна, -рно [нлат. respiratorius, према в. респирирати] 1. који се односи на респирацију, дисање. 2. који делује као респиратор. ▲ **респираторни апарат** апарат који олакшава респирацију, дисање; уп. **респѝра̄тор** (1); **респираторни грч** убрзано дисање; **респираторни органи** органи који омогућавају респирацију: нос, душник, бронхије, бронхиоле и плућа; **респираторни тракт** дисајни тракт, дисајни путеви.

рѐспирацио̄нӣ в. **рѐспирато̄ран**.

респири̏рати, респѝри̏рām, 3. л. мн. респири̏рајӯ несврш. [лат. respirare] физиол. узимати ваздух, искоришћавати кисеоник и издисати неискоришћени део ваздуха; дисати.

респѝро, -а м [итал. respiro предах] финанс. одлагање, одгађање уплате, плаћања; почек.

респирометар и **респирометар,** -тра м [лат. respirare дисати, в. -метар] техн. направа за мерење интензитета дисања.

респо̀ндер, -а м [в. респондирати] електрон. електронско учило које обезбеђује истовремено испитивање већег броја ученика.

респонди̏рати, респо̀нди̏рām, 3. л. мн. респонди̏рајӯ несврш. [лат. respondere, од respondens одговарајући, који одговара] 1. подударати се, слагати се, пристајати уз нешто. 2. бити у складу с неким или нечим, бити одговарајући према неком другом.

рѐспонзи̏ван, -вна, -вно [нлат. responsivus] који даје одговор, који одговара.

рѐспонзоријȁлан, -лна, -лно [в. респонзоријум] црквен. муз. који се односи на респонзориј, обично у изразу ▲ **респонзоријално певање** наизменично смењивање хора и солисте у певању.

респо̀нзо̄ријум, -а и **респо̀нзо̄рӣј,** -ија м [лат. responsorium, према respondere одговарати] црквен. муз. у католичком богослужењу, наизменично певање литургијских текстова између свештеника солисте и хора који чине верници.

рѐст, -а м [фр. reste од лат. restare преостати] оно што преостане, остатак, разлика, ресто.

рѐстант, -а м [нем. Restant, према итал. restante од лат. restare заостајати; преостати] 1. финанс. онај који дугује новац, дужник. 2. финанс. стечене или отказане хартије од вредности. 3. део, остатак требоване робе који се не може продати; уп. **по̀ст рѐстант**.

рѐстартова̄ње, -а с [енгл. restart] рач. поновно покретање компјутера без његовог претходног укључивања.

рѐстауратӣван, -вна, -вно [в. рестаурација] који има својства рестаурације, који је део рестаурације.

рестаура́ција, -е̄ ж [лат. restauratio обнова, према restaurare обнављати] 1. поновна обнова нечега што је било уништено, пропало, порушено. 2. соц. пол. поновно успостављање срушеног друштвеног поретка. 3. ум. обнављање споменика културе, уметничких дела и сл.

рестаура́ци̏јскӣ, -а̄, -о̄ [в. рестаурација] који припада рестаурацији, који се односи на рестаурацију.

рестаури́рати, рестау̏рӣра̄м, 3. л. мн. рестаури́раӯ и **рестау̏рисати,** -шӣм свр. и несвр. [в. рестаурација] 1. обновити, обнављати оно што је било уништено, пропало, порушено, привести првобитној намени. 2. соц. пол. поновно успоставити срушени друштвени поредак. 3. ум. обновити, обнављати споменике културе, уметничка дела и сл.

рестау̏рисати в. **рестаури́рати**.

рестипула́ција, -е̄ ж [лат. restipulatio, в. ре-, стипулација] прав. узајамна обавеза која се мора испунити.

реституи́рати, реститу̏ӣра̄м, 3. л. мн. реститу́ираӯ свр. и несвр. [нем. restituiren од лат. restituere] 1. в. **рестаури́рати**. 2. прав. вратити, враћати одузету имовину власнику. 3. прав. надокнадити штету за претрпљени бол, увреду, озледу и сл., обештетити. 4. **реституи́рати се** вратити, враћати свој првобитни облик, стање, регенерисати се.

рести̏ту́ција, -е̄ ж [в. реституирати] 1. довођење нечега у првобитно стање; обнова, обнављање. 2. прав. враћање одузете имовине власнику. 3. прав. надокнада, одштета, обештећење за претрпљени бол, увреду, озледу и сл. 4. биол. способност обнављања изгубљених или оштећених делова организма; регенерација. ◆ **рести̏туцијски, рести̏туциони** који се односи на реституцију, који се може обновити, поправити, надокнадити; обновљив, надокнадив.

рѐстл, -а м, мн. рѐстлови [нем. Restl] трг. непродат остатак текстилне метражне робе.

рѐсто с и м (об. индекл.) [в. рестл] остатак нечега, нарочито новца.

рѐстовати, -тујѐм свр. и несвр. [нем. rösten] кулин. припремати, припремити храну пржењем на масти, уљу, бутеру.

рестора̀н, -а́на м : **ресторација,** -е̄ ж [фр. restaurant] услужни објекат у коме се послужују храна и пиће; кафана, крчма.

ресторатѐр, -е́ра м [фр. restaurateur, в. ресторан] онај који држи ресторан, власник ресторана.

рѐстриктӣван, -вна, -вно [нлат. restrictivus, в. рестрикција] који се односи на рестрикцију, који је у вези са рестрикцијом. ▲ **рестриктивно тумачење закона** једноставно, логично тумачење законског текста.

рестрикти́внӧст, -ости ж [в. рестриктиван, рестрикција] особина, својство нечега што је рестриктивно.

рестрѝкција, -е̄ ж [лат. restrictio, према restrictus ограничен] ограничавање, ограничење, остајање у оквиру нечега што је ограничено. ▲ **~ значења** лингв. тумачење семантике, значења речи при чему се објашњавају само примарна, фреквентнија значења.

рестрикционѝзам, -зма м [в. рестрикција] екон. економска мера којом се ограничава потрошња.

рестрингѝрати, рестрѝнгӣрāм, 3. л. мн. рестрингѝрајӯ сврш. и несврш. [лат. restringere] спровести, спроводити рестрикцију; ограничавати, сужавати.

реструктурѝрати, реструктӯрӣрāм, 3. л. мн. реструктурѝрајӯ сврш. и несврш. [в. ре-, структурирати] 1. поновно успостављати, успоставити одређену структуру. 2. променити, мењати структуру; увести, уводити нову структуру.

рѐсӯл, -ӯла м [тур. resulüllah од ар. räsūlu-llah од räsul посланик, Allah Бог] рел. 1. Божји изасланик. 2. надимак Мухамеда.

рѐсум, -а м [тур. resim од ар. räsm] финанс. покр. такса, порез.

ресурѐкција, -ē ж [лат. resurrectio, према resurgere поново устати] 1. рел. устајање из мртвих; ускрснуће. 2. ум. рел. слика која показује Христово ускрснуће. 3. процват, препород.

рѐсурекциōнӣ, -ā, -ō [в. ресурекција] који се односи на ресурекцију, који је у вези са ресурекцијом. ▲ **ресурекциона сеча** сеча закржљале, опустошене шуме како би се подмладила изданцима из пупољака, пањића и жила.

рѐсурс, -а м [фр. ressource средство, извор од лат. resurgere поново устати] 1. природна богатства једне земље, подручја, краја. 2. екон. оно што се може искористити као извор профита. 3. капитал, имовина, богатство. 4. уопште, извор финансијске, материјалне помоћи.

ресусцѝтātор, -а м [лат. resuscitator од resuscitare поновно пробудити] мед. апарат за краткотрајно вештачко дисање.

ресусцитāција, -ē ж [нлат. resuscitatio од resuscitare поновно пробудити] поновно покретање, обнављање (нпр. парнице, спора).

ресциндѝрати, ресцѝндӣрāм, 3. л. мн. ресциндѝрајӯ сврш. и несврш. [лат. rescindere] прав. прогласити, проглашавати неважећим; оборити, поништити (нпр. тестамент, уговор о доживотном издржавању).

ресцисибилѝтēт, -ḗта м [нлат. rescissibilitas] прав. могућност поништења правне радње; поништљивост.

рѐсцӣсија, -ē ж [лат. rescissio] прав. стављање ван снаге, поништење, поништај (тестамента или неког уговора).

ретāбл, -а м, ген. мн. ретāблā [фр. retable срлат. retrotabulum од retro отпозади, tabula плоча, табла] црквн. зачеље католичког олтара са фрескама, киповима, рељефом и сл.; зачеље жртвеника.

ретаблѝрати, ретàблӣрāм, 3. л. мн. ретаблѝрајӯ сврш. и несврш. [фр. rétablir] вратити, враћати у пређашње, првобитно стање; обновити.

реталијāција, -ē ж [лат. retaliare узвратити] узвраћање истим методама којима се користи друга страна (нпр. у међународној политици).

ретардāција, -ē ж [лат. retardatio, в. ретардирати] 1. заостајање у развоју, нарочито менталном; ментална заосталост. 2. успоравање неког процеса; одгађање. 3. књиж. успоравање епске радње.

ретàрдӣран, -а, -о [в. ретардирати] који је заостао у менталном развоју, ментално заостао.

ретардѝрати, ретàрдӣрāм, 3. л. мн. ретардѝрајӯ сврш. и несврш. [нем. retardieren од лат. retardare, в. ре-, tardus спор] ментално, душевно заостајати, заостати у развоју.

рѐтенција, -ē ж [лат. retentio, према retentus задржан од retinere задржати] 1. физиол. задржавање мокраће као последица неке механичке препреке (камен, песак у мокраћним каналима, тумор простате и сл.) или функционалног поремећаја срца и бубрега. 2. псих. способност задржавања доживљеног у свести или памћења догађаја. 3. прав. задржавање неке ствари дужника као залога да ће дуг бити намирен. 4. задржавање воде од изливања и плављења или ради њене акумулације у мелиорационе сврхе, за рад електропостројења и сл. 5. фон. невољна задршка при изговарању гласова, при говору уопште.

рѐтенциōнӣ, -ā, -ō [в. ретенција] који се односи на ретенцију, који је у вези са ретенцијом.

▲ **ретенциона квота** финанс. проценат конвертибилне валуте од оствареног девизног прихода којим радне организације могу слободно располагати; **ретенционо право** право задржавања ствари до коначне исплате дуга.

ретери́рати, ретѐриӣрām, 3. л. мн. ретери́рајӯ свр. и несвр. [фр. retirer] 1. вој. повући се, повлачити се, узмицати пред ратним непријатељем. 2. фиг. одустати, одустајати пред неким или нечим у мишљењу, иступању и сл.

ретѐрн, -а м [енгл. return] сп. ударац у тенису и стоном тенису којим играч враћа лоптицу након сервиса противника.

ретерни́рати, ретѐрниӣрām, 3. л. мн. ретерни́рајӯ свр. и несвр. [в. ретерн] сп. вратити, враћати сервис противника (у тенису и стоном тенису).

ретѝкул(ум), -а м [лат. reticulum мрежица] биол. 1. структурална основа цитоплазме, низови мембрана који омеђују каналиће са зрнцима рибозома. 2. везивно ткиво које чине мембране ретикулских ћелија. 3. део желуца преживара.

рѐтина, -ē ж [срлат. retina од лат. rete мрежа] анат. део очне јабучице који прима светлосне надражаје; мрежњача.

ретини́рати, ретѝниӣрām, 3. л. мн. ретини́рајӯ свр. и несвр. [лат. retinere] 1. задржати, задржавати. 2. (са)чувати, похранити, похрањивати. 3. резервисати нешто (нпр. место у позоришту). 4. повући се, узмакнути, одступити.

ретѝнитис, -а м [в. ретина, -итис] мед. упала ретине, мрежњаче ока.

ретинобла̀стōм, -о́ма м [в. ретина, бластом] мед. малигни тумор ретине, мрежњаче ока.

ретинопа̀тија, -ē ж [в. ретина, -патија] мед. свака друга промена на ретини, мрежњачи, изузев упале и тумора ретине.

ретири́рати в. **ретери́рати**.

рѐтл, -а м [нем. Rötel, према rot црвен] 1. црвена боја за цртање. 2. цртеж урађен у црвеној боји.

рѐтор, -а м [грч. rhḗtōr, в. реторика] 1. у античкој Грчкој, добар говорник и учитељ ове вештине. 2. онај који је обдарен способношћу да лепо говори, беседи; беседник.

рето̀рзија, -ē ж [нлат. retorsio] 1. узвраћање истом мером на увреду; противмера, об. у међународним односима. 2. одмазда, репресалија.

рѐторзио̄нӣ, -ā, -ō [в. реторзија] који се односи на реторзију, који је у вези са реторзијом. ▲ **реторзионе царине** екон. повећане увозне царине којима се оптерећују страни производи, као средство у борби против иностране царинске политике или других трговинско-политичких мера; **реторзионо право** право коришћења противмера, право одмазде.

рето̀рика, -ē ж, дат. и лок. рето̀рици [грч. rhētorikḗ (tékhnē) говорничка вештина] 1. теорија и правила говорничке вештине. 2. вештина сликовитог усменог или писменог изражавања. 3. патетично, китњасто излагање које не прати никакав садржај; празноречивост.

рето̀ричан, -чна, -чно [в. реторика] који је заснован на правилима и елементима реторике, вештине говорништва.

рето̀ричā̏р, -а, -о [в. реторика] онај који поседује вештину говорништва, који друге подучава овој вештини.

рето̀ричкӣ, -ā, -ō [грч. rhētorikós, в. реторика] који се односи на реторику, који припада реторици.

реторò̀мā̏нскӣ, -ā, -ō [лат. Raetia Реција, римска покрајина на простору данашње Швајцарске, в. романски] који се односи, који припада старој римској покрајини Рецији, на простору данашње Швајцарске, Тирола и северне Италије. ▲ **~ језик** лингв. назив за групу сродних романских дијалеката у Италији и Швајцарској.

рѐтӯрта, -ē ж [лат. retorta, према retortus окренут] 1. хем. посуда која служи у извођењу хемијских експеримената. 2. посуда од метала или ватросталне керамике која се користи при издвајању цинка или живе из руде. 3. комора од ватросталних материјала у којој се из угља, одговарајућом прерадом, добија кокс.

рѐтӯртнӣ, -ā, -ō [в. реторта] који се односи на реторту, који је у вези са ретортом. ▲ **ре-**

тортне пећи индустријске пећи у којима се прерађује материјал, смештен у ретортама, његовим излагањем високим температурама.

ретракти́рати, ретрàктӣрāм, 3. л. мн. ретракти́рајӯ свр. и несвр. [лат. retractare] 1. повући, опозвати дату реч. 2. финанс. испоставити повратну меницу.

рѐтрактнӣ, -ā, -ō [нлат. retractus ретракт] прав. који се односи на ретракт, ступање у право прече куповине. ▲ **ретрактно право** право прече куповине.

рѐтрактор, -а м [нлат. retractor, према retractare повући назад] мед. инструмент којим се повлачи ткиво које би могло сметати при операцији.

ретрàкција, -ē ж [лат. retractio] 1. повлачење, увлачење. 2. мед. скупљање, грчење живаца; смежуравање ожиљака.

ретрàнсфӯзија, -ē ж [в. ре-, трансфузија] мед. поновљена трансфузија крви.

ретрасѝрати, ретрàсӣрāм, 3. л. мн. ретрасѝрајӯ свр. и несвр. [фр. retracer, в. ре-, трасирати] 1. поновно цртати, поновно нацртати. 2. поновно изложити, приказати.

ретрàхент, -а м, ген. мн. ретрà хенā тā [лат. retrahens] прав. онај који има право прече куповине.

ретрибу́ција, -ē ж [лат. retributio] накнада, надокнада; награда.

ретри́вер, -а м [енгл. retriever досл. проналазач] кинол. назив за више врста ловачких паса пореклом из Велике Британије и САД-а (*лабрадорски ~, златни ~*).

ретро- [лат. retro назад, уназад, позади] као први део речи у значењу: назад, уназад; поновно оживљавање нечега из прошлости, подсећање на нешто из прошлости.

рѐтроактӣван, -вна, -вно [в. ретро-, активан] који делује уназад, који има снагу повратног дејства.

ретроакти́внōст, -ости ж [нлат. retroactivitas, в. ретро-, активан] својство онога што је ретроактивно; повратно дејство.

рѐтробулбā̀ран, -рна, -рно [в. ретро-, булбус, булбаран] који је смештен иза булбуса, очне јабучице.

ретровѐрзија, -ē ж [лат. retroversus нагнут уназад] 1. поновни превод дела са језика на који је преведено на језик изворник. 2. мед. положај који материца заузима померањем уназад.

ретрòвӣзор, -а м [фр. rétroviseur] огледало на моторном возилу које возачу омогућава преглед стања на путу иза њега.

ретрòвӣзорскӣ, -ā, -ō [в. ретровизор] који припада ретровизору, који се односи на **ретрòвӣзор.** ▲ **ретровизорско стакло** в. **ретровизор.**

ретрови́руси, ретрови́рӯса м мн. [в. ретро-, вирус] биол. група вируса који у својој основи имају рибонуклеинску киселину.

рѐтрогрā̀дан и **ретрògрадан,** -дна, -дно [лат. retrogradus од retrograd ићи назад] 1. који се креће уназад, унатраг, који назадује, заостаје. 2. који се држи прошлости, који не прихвата новине; назадан.

рѐтрогрā̀днӣ и **ретрògрадӣ,** -а, -о в. **рѐ трогрā̀дан.** ▲ **ретроградна анализа** шах. поступак повратне анализе шаховске партије којим се утврђује редослед потеза од почетне до последње позиције; **~ помак** муз. 1. поступак извођења једне мелодије од краја према почетку. 2. врста имитације у полифоној музици при чему се тема имитира од последњег тона према првом; прил. **ретроградно** на ретроградни начин, повратно, обрнутим смером.

ретрогра́днōст, -ости ж [в. ретроградан] особина, стање онога што је ретроградно.

ретрогрèсија, -ē ж [лат. retrogressus, в. ретроградан] кретање унатраг, враћање на претходни, гори положај или стање; назадовање.

ретродати́рати, ретродà тӣрāм, 3. л. мн. ретродати́рајӯ свр. и несвр. [в. ретро-, датирати] датирати спис, документ и сл. ранијим датумом, а не оним када је написан; уп. **антедати́рати.**

ретропу̀лзија, -ē ж [в. ретро-, лат. pulsio терање] мед. стање када болесник, код неких обољења, не може да контролише равнотежу због чега пада уназад.

ретроракéта, -ē ж [в. ретро-, ракета] техн. свемирска ракета која од момента испаљивања из свемирског брода постепено смањује брзину и висину лета и омогућава повратак космонаута на Земљу.

ретрорáма, -ē ж [в. ретро-, (пано)рама] гледање иза себе, осврtање, осврт.

ретроспектúва, -ē ж [в. ретроспекција] осврт на некадашња збивања, преглед стваралачког опуса неког уметника у виду приказивања (нпр. филмова) или изложбе (слика, вајарских или других експоната).

рȅтроспектúван, -вна, -вно [в. ретроспекција] који се односи на ретроспективу, који је у вези са ретроспективом. ▲ **ретроспективна изложба** приказ укупног стваралачког опуса неког уметника или развитка неког уметничког правца или стила.

ретроспèкција, -ē ж [нлат. retrospectio, према в. ретро-, лат. specere гледати] враћање у мислима и сећањима на догађаје и доживљаје из прошлости.

рèтӯр, -у́ра м (об. индекл.) [фр. retour] као део синтагматских сложеница у значењу: повратни (~ *карта*, повратна карта у превозу). ▲ **тур-ретур** тамо и назад, у одласку и повратку (об. повратна карта у превозу).

рèтуш, -а м [фр. retouche, према retoucher поново дотаћи] 1. поправка цртежа, слике, текста и сл. 2. фиг. ублажавање непријатних догађаја, ситуација, прилика.

ретȕшēр, -е́ра м [фр. retoucheur] онај који поправља, дотерује нешто (об. слике, фотографије).

ретуши́рати, ретȕшӣрām, 3. л. мн. ретуши́рајӯ свршн. и несврш. [в. ретуш] 1. поправити, поправљати, дотер(ив)ати нешто (об. цртеж, слику, фотографију). 2. фиг. ублажити, ублажавати истину о догађајима, ситуацијама, приликама.

рèћāт, -а́та м [тур. rekât од ар. rāka'] рел. део муслиманског молитвеног обреда, намаза (један намаз има два, три или четири рећата).

рећијāк, -а́ка м [лат. rete мрежа] врста рибарске мреже којом може да лови само један рибар.

рèћӣне, рèћӣнā ж мн. [итал. orrechino] наушнице, минђуше.

рȅума и **рèума,** -ē ж в. **реуматȉзам.**

реумартрȉтис, -а м [в. реума, артритис] мед. реуматска упала зглобова.

реуматȉзам, -зма м [лат. rheumatismus од грч. rheumatismós струјање, протицање од rheîma ток, струја] мед. акутна или хронична упала костију, зглобова, мишића, срца и крвних судова.

реумàтичан, -чна, -чно [в. реума] мед. 1. који се односи на реуматизам, који је у вези с реуматизмом. 2. који је оболео од реуматизма, који је захваћен реуматизмом.

реумàтичāр, -а м [в. реума] мед. који болује од реуме, који пати од реуме.

реуматȍлог, -а м, мн. реуматȍлози [в. реума, -лог] мед. лекар специјалиста за област реуматологије.

реуматолȍгија, -ē ж [в. реума, -логија] мед. област медицине која се бави проучавањем и лечењем реуматизма.

рȅуматскӣ, -ā, -ō [в. реума] 1. који се односи на реуму, који је у вези са реумом. 2. који је оболео од реуме, који је захваћен реумом.

рȅус, -а м [лат. reus] прав. онај против кога је поведен судски поступак, оптуженик.

рèфē, -èа м [фр. refait, према refaire поново урадити, играти] неуспешно дељење карата у преферансу када се сви играчи сложе да се карте поново поделе, а у следећем дељењу се игра за удвостручену вредност.

рефèктōријум, -а и **рефèктōриј,** -ија м [срлат. refectorium од лат. refletorius окрепљујући] црквн. заједничка трпезарија у манастирима.

рефèна, -ē ж [тур. herifâne од ар. harīf друг у весељу] 1. заједнички трошак равномерно расподељен на све учеснике. 2. оно што је прирећено о заједничком трошку (нпр. излет, забава).

рефера́да, -ē ж [нем. Referendariat, према лат. referere известити, в. реферисати] адм. 1. делокруг, задужење референта (1). 2. место, канцеларија у којој ради в. референт (1).

рефѐрāт, -а́та м [нлат. referatus, в. реферисати] јавно излагање о одређеној теми пред квалификованом публиком.

реферѐндум, -а м [лат. referendum поново испитати] прав. изјашњавање грађана гласањем, заокруживањем понуђеног одговора са „да" или „не" о неком питању државног или регионалног значаја (понуђени предлог новог устава, неког појединачног закона, неке политичке одлуке).

рефѐрент, -а м, мн. рефѐренти, ген. мн. рефѐренāтā [лат. referens, в. реферисати] 1. адм. радник који је задужен за неку област у служби; онај који претпостављеном подноси писмени или усмени извештај из свог делокруга. 2. онај који на неком скупу излаже или саопштава свој реферат на одређену тему.

рефѐрентнӣ, -ā, -ō [в. реферисати] об. у: ▲ **референтна група** соц. друштвена група која утиче на понашање једне особе или групе људи (об. у маркетингу да би се објаснило понашање потрошача); **референтна електрода** физ. електрода познатог оксидационог потенцијала која се употребљава при одређивању електромоторне снаге галванске ћелије.

рефѐренца, [фр. référence] 1. повољна оцена, препорука; подаци, оцена, карактеристика о службовању неког лица. 2. подаци (биографски, библиографски и сл.) које пружа информатичка сужба.

рефѐрисати, рефѐрӣшēм, 3. л. мн. рефѐришӯ свршн. и несврш. [нем. referieren од лат. referre враћати, носити назад] 1. поднети, подносити извештај, известити, извештавати. 2. поднети, подносити, саопштити, саопштавати реферат (об. на неком састанку, седници, научном скупу).

рефеудализа́ција, -ē ж [в. ре-, феудализам] соц. поновно увођење неких односа који су карактеристични за класични феудализам (нпр. поновно увођење натуралне или радне ренте).

рефеудализи́рати, рефеудали̏зӣрāм, 3. л. мн. рефеудализи́рајӯ = **рефеудàлизовати,** -зујēм свршн. и несврш. [в. ре-, феудализам] спровести, спроводити рефеудализацију.

рефеудàлизовати = **рефеудализи́рати** (в.)

рефла́ција, -ē ж [сингл. reflation, према лат. reflare дувати у супротном правцу] екон. мере које се спроводе ради елиминисања штетних последица дефлаторне политике.

рѐфлекс, -а м [лат. reflexus, в. рефлектовати] 1. псих. невољна реакција организма на неки спољни надражај. 2. псих. инстинктивни одговор. 3. физ. светлост која се одбија од неке површине. 4. соц. појава као одраз неке околности. ▲ **безусловни ~** рефлекс условљен неким надражајем (кашаљ, кијање и сл.); **условни ~** (Павловљев) стечени рефлекс који настаје као асоцијација на безусловни надражај.

рѐфлексан, -сна, -сно [в. рефлекс, рефлектовати] 1. физиол. који се односи на физиолошке рефлексе. 2. соц. који је одраз неке околности (о појавама, догађајима). 3. физ. који настаје одбијањем од неке површине (о светлости, стаклу).

рѐфлексибӣлан, -лна, -лно [нлат. reflexibilis, в. рефлектовати] физ. који има својство да се одбија од неке површине.

рефлексибилӣтēт, -е́та м [нлат. reflexibilitas, в. рефлектовати] физ. својство, могућност одбијања од неке површине.

рефлѐксӣв, -и́ва м [в. рефлексиван] грам. рефлексивна реч, нпр. рефлексиван глагол.

рѐфлексӣван, -вна, -вно [срлат. reflexivus] 1. који је усмерен на личне доживљаје (о пажњи); у вези са размишљањем, просуђивањем. 2. који се односи на (в.) рефлекс (1). 3. повратан. ▲ **рефлексивни глагол** грам. глагол који означава радњу коју субјекат врши над самим собом, повратни глагол; **рефлексивна заменица** грам. заменица која у функцији објекта представља особу која је истовремено субјекат глагола, повратна заменица.

рефлексӣвност, -ости ж [в. рефлектовати] 1. способност размишљања, просуђивања, мисаоност. 2. невољност, нехотичност (о физиолошком рефлексу). 3. спонтаност.

рефлексӣвум, -а м [нлат. reflexivum (verbum)] грам. рефлексивни, повратни глагол.

рефлѐксија, -ē ж [лат. reflexio, в. рефлектовати] 1. усмеравање пажње на личне доживља-

је, размишљање, промишљање. 2. опт. одбијање светлости од неке површине. 3. књиж. врста стилске фигуре; анаклаза, антанаклаза.

рѐфлексио̄нӣ, -а̄, -о̄ [в. рефлектовати] који се одбија, одбојни. ▲ **рефлексиона тачка** тачка у огледалу са које одбијени зрак доспева у око; **~ гониометар** угломер за кристале који се заснива на одбијању светлости; **~ угао** угао који одбијени зрак са огледала гради са нормалом на површину од које се одбио.

рѐфлексӣ, -а̄, -о̄ [лат. reflexus, в. рефлекс] који се односи на рефлекс (1), који је у вези са рефлексом (1) (в.). ▲ **~ покрет** псих. покрет који настаје као несвесна, невољна реакција на спољашњи надражај (нпр. затварање очију на изненадни светлосни или други надражај, трзај руке при изненадном додиру).

рефлексоло̀гија, -е̄ ж [в. рефлекс, -логија] област психологије која проучава манифестативне реакције у човековом понашању, не придајући важност његовим унутрашњим доживљајима.

рефлѐктант, -а м, ген. мн. рефлѐктанāтā [нем. Reflektant, в. рефлектовати] онај који рефлектира на нешто, који улаже максималне напоре како би постигао зацртани циљ.

рефлекти́рати, рефлѐктӣрāм, 3. л. мн. рефлекти́рајӯ = **рѐфлектовати,** -ујѐм свр̄ш. и несвр̄ш. [лат. reflectere] 1. физ. одбити, одбијати, одразити, одражавати светлосне, електромагнетне таласе. 2. уложити, улагати максималне напоре у досезању, остваривању тачно утврђеног циља. 3. **рефлектовати се** посредно долазити до изражаја у нечему, одражавати се.

рѐфлектовати = **рефлекти́рати** (в.)

рѐфлектор, -а м [нлат. reflector, в. рефлектовати] 1. техн. светиљка, сијалица с конкавним огледалом које усмерава светлост у млазу. 2. опт. двоглед или дурбин кроз чија се сочива прелама светлост која долази од предмета, дајући тако увеличану слику предмета за посматрачево око; уп. **рѐфрактор**.

рѐфо̄рма, -е̄ ж [фр. réforme, в. ре-, лат. forma облик] 1. поновно обликовање нечега. 2. измена, преиначење већ установљеног система у циљу његовог бољег функционисања (*аграрна ~, ~ *школства*). ♦ **рѐфо̄рмскӣ**.

рефо̀рма̄тор, -а м [лат. reformator, в. реформа] онај који спроводи реформу.

реформа́ција, -е̄ ж [лат. reformatio обнова] 1. стање онога који је реформисан. 2. ист. верски и друштвено-политички покрети у земљама западне и средње Европе у XIV веку, настали услед незадовољства папском влашћу и стањем у католичкој цркви (највећи и најзначајнији међу њима је покрет под Мартином Лутером 1517. године који се завршио распадом Западне цркве и формирањем независних протестантских и евангелистичких цркава).

реформи́зам, -зма м [в. реформа] политичка идеологија која се темељи на постепеним реформама постојећих државних и социјалних институција у циљу остварења социјалне правде, демократије и сл., одбацујући радикалне, револуционарне промене.

рефо̀рмисāн, -а̄, -о̄ [в. реформа] који је преиначен набоље, поправљен. ▲ **реформисана црква** протестантска црквена заједница коју су, у првој половини XVI века, у Швајцарској, основали Цвингли и Калвин.

рефо̀рмисати, -мишѐм свр̄ш. и несвр̄ш. [лат. reformare, в. реформа] изменити, мењати набоље, преиначити, поправити, побољшати, дати нови облик.

рефо̀рмист(а), -е̄ ж [фр. réformiste, в. реформа] присталица реформи и реформизма.

рѐфрактāран, -рна, -рно [срлат. refractarius] који чврсто остаје при свом ставу, мишљењу, који је непопустљив, непоколебљив, тврдоглав.

рѐфрактибӣлан, -лна, -лно [в. рефрактиван] физ. који се може преламати, који има својство да се прелама.

рѐфрактӣван, -вна, -вно [нлат. refractivus] физ. који прелама светлост, који врши преламање светлости.

рѐфрактометар и **рѐфрактомѐтар,** -тра м [лат. refractus преломљен од refringere преломити, в. -метар] физ. оптички инструмент којим се

мери индекс преламања светлости у различитим телима.

рефрактомѐтрија, -ē ж [лат. refractus преломљен од refringere преломити, в. -метрија] 1. физ. хем. мерење концентрације неких органских једињења помоћу индекса преламања светлости. 2. опт. објективна метода којом се одређује рефракција ока.

рѐфрактор, -а м [нлат. refractor] опт. телескоп који има конвергентно сочиво у објективу.

рефра̀кција, -ē ж [срлат. refractio прелом, в. ре-, лат. frangere ломити] физ. а. преламање светлости при преласку из гушће у ређу средину и обрнуто. б. преламање електромагнетског или акустичког таласа на површини која раздваја две материје различите густине.

рѐфрѐн, -е́на м [фр. refrain] 1. књиж. стих(ови) који се понавља на одређеном месту у строфама. 2. муз. део песме који се текстуално и музички, неизмењен понавља; припев.

рефригѐранс, -а м [в. рефригерација] средство помоћу кога се врши расхлађивање тела, одстрањивање сувишне топлоте из тела (хладни облог, лед, сирће и сл.).

рефригѐра̄тор, -а м [нлат. refrigerator] 1. направа на казану у облику цеви за брже хлађење ракије при печењу. 2. расхладни уређај (нпр. фрижидер).

рефригера́ција, -ē ж [лат. refrigeratio, према refrigerans који расхлађује] хлађење, расхлађивање, освежење (чега).

рѐфӯгијум, -а и **рѐфӯгӣј,** -ија м [лат. refugium] 1. место, склониште пред опасношћу, уточиште, прибежиште (у старом и средњем веку, утврђење, тврђава). 2. територија на којој једна или више врста биљака или животиња успева да преживи неповољне климатске и еколошке периоде. 3. поступак проналажења излаза из невоље, из тешке ситуације уопште.

рефунда́ција, -ē ж [лат. refundere] враћање новца, дуга, надокнада.

рефундѝрати, рефу̀ндӣра̄м, 3. л. мн. рефундѝрајӯ свр. и несвр. [лат. refundere] вратити, надокнадити, надокнађивати новац.

рефута́ција, -ē ж [лат. refutatio од refutare оповргнути] оспоравање, оповргавање нечије тврдње.

рехабилита́ција, -ē ж [нлат. rehabilitatio, в. рехабилитовати] 1. мед. оспособљавање болесника за нормалан живот. 2. прав. поновно признавање оспореног законског права (законска, судска рехабилитација). 3. поновно признавање изгубљеног или оспореног угледа.

рехабѝлитовати, -гујѐм свр. и несвр. [срлат. rehabilitare] 1. мед. оспособити, оспособљавати болесника за нормалан живот. 2. прав. поново признати, признавати некоме оспорено законско право. 3. поново признати, признавати некоме оспорен углед.

рехидрата́ција, -ē ж [в. ре-, хидратација] мед. поступак којим се болеснику надокнађује изгубљена течност.

рецѐнзент, -а м, ген. мн. рецѐнзена̄та̄ [лат. recensens, в. рецензија] онај који пише рецензију, критичку оцену неке књиге или студије, у којој износи своје мишљење о том делу пре него што ће бити публиковано, штампано.

рецѐнзија, -ē ж [лат. recensio, према в. ре-, censere просудити] 1. критичка оцена, мишљење рецензента у писаној форми о уметничком или научном делу пре његовог објављивања односно публиковања. 2. лингв. облик старословенског језика са елементима из другог језика.

рецензи́рати, рецѐнзӣра̄м, 3. л. мн. рецензи́рајӯ свр. и несвр. [лат. recensere, в. рецензија] (на)писати рецензију.

рецѐнтан, -тна, -тно [лат. recens] нов, скорашњи.

рѐцепт, -а м, ген. мн. рѐцепа̄та̄ [нем. Rezept од лат. receptum добијено] 1. фарм. писани и оверени налог лекара за издавање или припремање лека. 2. кулин. упутство за припремање неког јела. 3. фиг. упутство, савет за постизање доброг резултата у неком послу које даје онај ко у томе има богато искуство.

рѐцептѝван, -вна, -вно [нлат. receptivus, в. рецепција] који је способан за примање, при-

хватање, усвајање, који је способан за рецепцију; осетљив.

рецептивѝтет [нлат. receptivitas, в. рецепција] 1. способност за примање, прихватање, усвајање, рецепцију (нпр. појмова, сазнања и сл.), осетљивост. 2. по Канту, способност чула да опажају, подстакнута спољним надражајима.

рецептѝрати, рецѐптѝрām, 3. л. мн. рецептѝрајӯ свр̏ш. и несвр̏ш. [нлат. receptare, в. рецепт] фарм. 1. пропис(ив)ати неки лек. 2. издати готов лек или лек припремљен по упутству лекара.

рѐцептор, -а м [лат. receptor, в. рецепција] онај који прима, прихвата, усваја, који је способан за рецепцију, осетљив; уп. **рецѐпција** (1). 2. анат. орган који је осетљив на специфичне надражаје (механичке, топлотне, звучне и сл.). 3. биол. беланчевина у ћелијској мембрани или у унутрашњости ћелије која реагује с активним супстанцама.

рецептӯра, -ē ж [нлат. receptura, в. рецепт] скуп упутстава и поступака за припремање чега (лека, лековитог препарата, јела и сл.).

рецѐпција, -ē ж [лат. receptio, од recipere примати] 1. примање, прихватање, усвајање (појмова, сазнања и сл.); осетљивост. 2. простор (у хотелу, болници и сл.) за пријављивање или одјављивање (гостију, болесника и сл.).

рецепциѝнār, -а́ра м [в. рецепција] онај који ради на в. рецепцији (2).

рѐцес, -а м [нем. Rezess од лат. recessus враћање] 1. заостајање у измиривању својих новчаних обавеза. 2. поравнање дугова.

рѐцесѝван, -вна, -вно [в. рецесија] 1. који је захваћен рецесијом. 2. који је прикривен, који се повлачи.

рецесѝвнōст, -ости ж [в. рецесија] 1. биол. потиснутост неких наследних особина у првој генерацији потомака, за које су одговорни одређени гени. 2. испољавање в. рецесије (2), или неких њених особина.

рецѐсија, -ē ж [лат. recessio, према recedere повратити (се)] 1. екон. стагнација или успорени економски развој земље. 2. враћање, повратак, нагодба, поравнање. ▲ ~ **нагласка** лингв. померање акцента према почетку речи или на први слог речи.

рециди́в, -и́ва м [нем. Rezidiv од лат. recidivus, према recidere пасти назад] 1. мед. поновно враћање прележане болести. 2. обнављање нечега из прошлости. 3. в. **рецидивѝзам.**

рѐцидѝван, -вна, -вно [в. рецидив] који се јавља као рецидив (1), који је последица рецидива (1) (в.).

рецидивѝзам, -зма м [в. рецидив] понављање кривичног дела за које је особа претходно већ осуђена.

рецидивѝрати, рецидѝвѝрām, 3. л. мн. рецидивѝрајӯ свр̏ш. и несвр̏ш. [в. рецидив] 1. мед. поново се појавити, вратити се, повратити се (о прележаној болести). 2. прав. поновити, понављати кривично дело за које је особа већ била осуђивана. 3. поновити већ учињену грешку.

рецидѝвист(а), -ē м, мн. рецидѝвисти [в. рецидив] прав. онај који је поново учинио кривично дело за које је већ био осуђиван.

рецидѝвност, -и ж [в. рецидив] особина, стање онога што је рецидивно, што се поново јавља, обнавља, понавља.

рецѝјār, -а́ра м [лат. retiarius од rete мрежа] ист. староримски борац у арени који је свог противника хватао у мрежу, а потом га, тако спутаног, убијао трозубом.

рециклā́жа, -ē ж [в. рециклирати] поступак прераде отпадног материјала ради заштите природне средине и добијања нових сировина. □ ~ **мисли** претресање, прерада већ познатих мисли.

рециклѝрати, рецѝклѝрām, 3. л. мн. рециклѝрајӯ свр̏ш. и несвр̏ш. [енгл. recycle, према ре-, лат. cyclus од грч. kýklos круг] 1. прерадити отпадни материјал, доводити га, довести га прерадом у такво стање да се може користити у новом производном процесу. 2. поново искористити већ познате мисли, старе текстове и сл.

рѐципе свр̏ш. [лат. recipe] прими, узми (на лекарским рецептима скраћеница R, Rs, Rp).

реципѝјент, -а м, мн. реципѝјенти, ген. мн. реципѝјенāтā [лат. recipiens, в. рецепција] 1. онај који прима, усваја информације. 2. мед. бо-

лесник који прима крв трансфузијом. 3. хем. посуда за скупљање течних и гасовитих материја.

рецѝпи̏ран, -а, -о [в. реципирати] који је примљен, усвојен. ▲ **реципирано право** право које неко прими од другог (од друге државе, другог народа).

рецѝпи̏рати, рецѝпи̏ра̄м, 3. л. мн. рецѝпи̏рајӯ свр̏ш. и нсвр̏ш. [лат. recipere, в. рецепција] прихватити, усвојити, усвајати нечије мишљење, став и сл.

рецѝпроцѝте̄т, -е́та м [нем. Reziprozität, према плат. reciprocitas] 1. узајамност, обостраност. 2. прав. начело међународног права према коме једна држава даје другој држави, односно њеним грађанима, извесна права и повластице, с тим да и та друга држава учини то исто за државу и држављане чија добијена права и повластице ужива. 3. мат. однос између два реципрочна броја чији је количник број 1.

рецѝпрочан, -чна, -чно [лат. reciprocus] 1. однос двеју страна по начелу узвраћања једнаком мером. 2. одговарајући, складан однос између две стране. ▲ **реципрочна вредност** мат. вредност броја која се добије када се 1 подели тим бројем; **реципрочни глагол** грам. узајамно-повратни глагол којим се казује радња коју два или више субјекта узајамно врше један на другоме.

рецѝпрочно̄ст, -ости ж [в. реципрочан] особина, стање онога што се налази у реципрочном односу, узајамност, обостраност.

рецѝта̄л в. **ресѝта̄л**.

ре̏цитатѝван, -вна, -вно [нлат. recitativus, в. рецитација] који се односи на рецитатив, који има својства рецитатива.

рецѝта̄тор [нлат. recitator, в. рецитација] онај који рецитује, који казује поезију.

рецита́ција, -е̄ ж [лат. recitatio читање наглас, према recitare читати наглас] 1. јавно рецитовање песме с посебном дикцијом. 2. песма која је погодна за јавно казивање, рецитовање.

рѐцитовати, -тујем несвр̏ш. [лат. recitare, в. рецитација] читати или напамет казивати уметничку песму пред публиком, декламовати.

речита̀ндо прил. [итал. recitando] муз. на начин да се нека песма више говори него пева.

речита̀тѝв, -и́ва м [итал. recitativo] муз. врста певања при коме је говорење заступљеније од музике. ▲ **речитативо секо** уз местимичну пратњу чембала, клавсена или клавира; **речитативо парланте** без инструменталне пратње; **речитативо акомпањато** уз пратњу целог оркестра.

рѐџеп, -а м [тур. Recep од ар. Rağāb] седми месец у муслиманском годишњем календару.

ре̏ш[1], -а м [хебр. rēyš] 1. двадесето слово јеврејског алфабета. 2. у јеврејском начину бележења бројева, ознака за број 200.

ре̏ш[2] прид. индекл. [нем. resch] који је добро печен, хрскав.

рѐшма, -е̄ ж, ген. мн. ре̏ша̄ма̄ и ре̏шмӣ [тур. reçme, riçme] 1. украсни детаљ од нанизаних перли, кићанки и др. на коњској опреми, деловима намештаја, одећи и сл. 2. украшена коњска опрема.

рѐшо̄, -о̀а м [фр. réchaud] мали електрични или плински апарат за кување.

ре̏шт, рѐшта м, ген. мн. ре́шта̄ [нем. Arrest од фр. arrêt] 1. затвор, робија, тамница. 2. вид спровођења казне над ученицима њиховим дужим задржавањем у школи након завршетка редовне наставе.

ри- в. **ре-**.

ри̏, ри̏ја м [јап. ri] у Јапану, мера за дужину: јапанска миља (копнена = 3,927 km; морска = 1,852 km).

ри́бати, ри́ба̄м, 3. л. мн. ри́бајӯ несвр̏ш. [нем. reiben] 1. прати, чистити (об. снажно трљајући четком). 2. фиг. корити, прекоревати, грдити некога.

ри̏биз в. **ри̏бизла**.

ри̏бизла, -е̄ ж [нем. Ribisel од срлат. ribesium од ар. rībās] бот. грмаста биљка, *Ribes rubrum*, са киселкастим црвеним, јестивим бобицама.

рибо́за, -е̄ ж [нем. Ribose од Ribonsäure рибонска киселина] хем. моносахарид који улази у састав нуклеинских киселина и коензима.

рибозо́ми, рибозо́мā м мн., јд. рибо̀зо̄м, ген. рибозо́ма [в. рибоза, -сом(и)] ситна зрнца у цитоплазми и hелијском језгру свих биљних и животињских организама, осим у еритроцитима сисара, састоје се од рибонуклеинске киселине и бланчевина.

ри̏бо̄н, -о́на м [енгл. ribbon] трака на писаћој машини, компјутерском штампачу или каси у трговини.

рибонуклеа́за, -ē ж [в. рибоза, лат. nucleus језгро] ензим који разлаже рибонуклеинске киселине.

рибонукле̏йнскӣ, -ā, -ō [в. рибоза, нем. nukleinsäure нуклеинска киселина] који се односи на рибонуклеинску киселину, об. у: ▲ **рибонуклеинска киселина** врста нуклеинске киселине која се налази у hелијској цитоплазми где је везана за рибозоме и делује као посредник у функционисању дезоксирибонуклеинске киселине.

рибофла̀ви̏н, -и́на м [в. рибоза, флавин] витамин B_2 који се налази у јетри, млеку, јајима, поврћу и квасцу.

ри̏ва, -ē ж [итал. riva] уређена обала.

ривајва̀лист(а), -ē м, мн. ривајва̀листи [в. ривајвал] присталица обнављања неког покрета (нпр. верског), правца или стила (нпр. у уметности) из прошлих времена; обновитељ, препородитељ.

рива̀јвал, -а м [енгл. revival] 1. обновљено интересовање према некоме или нечему 2. обнова (нпр. верског покрета, уметничког правца); поновно оживљавање, препород, ренесанса.

ри̏ва̄л, -а́ла м [нем. Rival од лат. rivalis који има заједнички ток, према rivus струја, ток] супарник, такмац, противник.

ривали̏тē̄т, -е́та м = **рива́лство** (в.)

рива́лство, -а с [в. ривал] супарништво, надметање, такмичење.

ривије́ра, -ē ж [итал. riviera] низ мањих или већих насеља уз морску обалу која су уређена за туристе.

ривољимѐнто, -а м [итал. rivolgimento] муз. обртање гласова у удвојеном контрапункту.

риволта̂то прил. [итал. rivoltato] муз. обрнуто, обратно.

ри̏гӣдан, -дна, -дно [лат. rigidus] 1. крут, укрућен, укочен. 2. непопустљив, неумољив, строг.

ригидѝтē̄т = **ригѝднӧст** (в.)

ригидност, -и ж [в. ригидан] 1. особина онога ко је ригидан, крутост, укрућеност, укоченост. 2. мед. трајна укоченост мишића.

ри́гла, -ē ж [нем. Riegel] направа за отварање и затварање врата и прозора, засун, реза.

ригѝдо̄н, -о́на м [фр. rigaudon] муз. 1. врста живахног плеса удвоје. 2. музика писана за тај плес или у ритму те игре.

ри̏го̄р, -а м [лат. rigor опорост, строгост, према rigidus укочен] 1. строгост. 2. укоченост, укрућеност у понашању.

ригори̏зам, -зма м [в. ригор] крут, строг начин размишљања и понашања који не допушта ни најмања одступања од друштвених или законских норми и правила.

ригѝорист(а), -ē м [в. ригор] онај који се доследно, круто, строго придржава начела.

ригѝро̄з в. **ригоро́зум**.

ри̏горо̄зан, -зна, -зно [нлат. rigorosus, в. ригор] онај кога одликују веома строга начела, који је строг, крут, бескомпромисан.

ригоро́зност, -и ж [в. ригор, ригорозан] особина, став онога који је ригорозан, строгост, крутост, неумољивост, бескомпромисност.

ригоро́зум -а м [лат. rigorosum (examen) строги (испит)] усмени испит (стручни, државни) пред вишечланом комисијом пред којом се полаже опсежно градиво, а раније испит за стицање титуле доктора наука.

ри̏гсда̄г, -а м [дан. rigsdag] парламент Краљевине Данске.

ри́да, -ē ж [тур. rida од ар. ridā'] марама, шамија.

ри́дер, -а м [енгл. reader] титула доцената и ванредних професора на енглеским високим школама; лектор.

ридѝкил, -а м [фр. ridicule] 1. женска ручна торбица. 2. мрежа за косу.

ридо̀то, -а м [итал. ridotto] 1. издвојено, засебно место, скровиште. 2. соба у којој се коцкају маскиране особе. 3. муз. извод из неког великог дела за један инструмент или мањи број инструмената.

ри̏жи-би̏жи в. **ри̏зи-би̏зи**.

ри̏жот, -а м = **ри̏жо̀то,** -а м [итал. risotto] кулин. јело од (риже) пиринча у који се додаје уситњено месо, морски плодови или поврће.

ри̏за, -ē ж [ствнем. Rise марама, вео] 1. дугачка свештеничка или монашка хаљина, мантија. 2. уска украсна трака од чохе којом се украшава одећа. 3. сребрни или златни оков за икону (није исто што и рам, јер прекрива део слике).

ризàли̏т, -и́та м [итал. risalto избочина] архит. истурен, избочен део фасаде на згради.

ри̏зи-би̏зи, -ија м [итал. riso пиринач, pisello грашак] кулин. јело од пиринча и грашка.

ри̏зик, -а м, мн. ри̏зици [фр. risque од грч. rizikón плата војника најамника од ар. rizq дневница] 1. изложеност опасности, смео подвиг. 2. посао или улог који је скопчан с опасношћу. 3. евентуална штета на осигураној некретнини или роби.

ри̏зиковати, -кујēм сврш. и несврш. [фр. risquer, в. ризик] 1. изложити се, излагати се опасности. 2. ставити, стављати на коцку, играти игре на срећу.

ри̏зичан, -чна, -чно [в. ризик] који је пун опасности и ризика, који је везан за опасности и ризик.

ри̏зично̀ст, -ости ж [в. ризик] својство, стање нечега што је ризично, што је потенцијално опасно.

ри̏злинг, -а м [нем. Riesling] 1. сорта белог грожђа. 2. вино од истоименог грожђа.

ри̏зма и **ри̏зма,** -ē ж [ар. rizma свежањ] стара мера за папир, бала, свежањ од 1000 арака.

ризоа̀тона, -ē ж [грч. rhíza корен, в. атона] лингв. реч у којој акценат није на корену, већ на префиксу или суфиксу.

ризо̀ӣд, -и́да м [грч. rhíza корен, в. -ид] 1. бот. део алге који наликује корену. 2. палеонт. фосил у облику корена.

ризо̀ӣдан, -дна, -дно [грч. rhíza корен, в. -оид] који наликује корену, који је коренаст.

ризоли́ти, ризоли́тā м мн. (јд. **ризо̀ли̏т**) [грч. rhíza корен, в. -лит] палеонт. окамењено корење дрвећа.

ризолу̏то прил. [итал. risoluto] муз. одлучно.

ризо́ма, -ē ж [нлат. rhizoma од грч. rhízōma] бот. подземни део стабла који је сличан корену. поданак, гомељ.

ризо̀морфан, -фна, -фно [грч. rhíza корен, грч. morphḗ облик] који има облик корена, који је сличан корену.

ризо̀поде, ризо̀по̄да̄ ж мн. [нлат. Rhizopoda од грч. rhíza корен, в. -под(е)] зоол. једноћелијска праживотиња која се креће сталним извлачењем и увлачењем протоплазматичких израслина, лажних ножица.

ризорђимѐнто м в. **рисорђимѐнто**.

ризо̀стома, -ē ж [грч. rhíza корен, stóma уста] зоол. морска медуза.

ризото̀мија, -ē ж [грч. rhíza корен, в. -томија] мед. хируршко одстрањивање корена нерава кичмене мождине.

ри̏јāл, -а́ла м [перс. rial од ар. riyāl] основна новчана јединица Ирана, Јемена, Омана, Катара и Саудијске Арабије.

ри̏јāс, -а́са м [шп. ría ушће] 1. потонула речна ушћа на Пиринејском полуострву. 2. морски залив настао потапањем речног ушћа.

ријáсет, -а м [тур. riyaset од ар. ruyāsä старешинство] резиденција исламског верског старешине.

рика̀мбио, -ија м [итал. ricambio] финанс. потврда да меница није исплаћена у року.

ри̏кверц прил. [нем. rückwärts] уназад, унаграг (о кретању возила).

ри̏кēција, -ē ж [нлат. richettsia, према америчком патологу Рикетсу (H. T. Ricketts, 1871–1910)] биол. микроорганизми ситнији од бактерија у облику кратких елиптичних шта-

пића, узрочници рикециоза (пегавог тифуса, марсејске грознице).

рикециóза, -ē ж [в. рикеција, -оза] мед. заразна болест (пегави тифус, марсејска грозница) чији је узрочник рикеција, на човека је преносе ваши, гриње, крпељи.

рѝкна, -е ж [нем. Rücken леђа, хрбат] хрбат књиге.

рикордàнца, -ē ж [итал. ricordanza] сећање.

рикòшет, -а м [фр. ricochet одскок] 1. одбијање метка или пројектила од тврде подлоге. 2. одскакивање пљоснатог камена који је бачен тако да клизи по површини воде, жабица. 3. потез гудалом по жици подсећа на одскок, чиме се тон максимално скраћује.

рикошети́рати, рикошѐтѝрāм, 3. л. мн. рикошети́рајӯ свршн. и несврш. [в. рикошет] одбијати се при удару о тврду подлогу (о метку, пројектилу).

рѝксмо̄л, -а м [норв. riksmål] заст. лингв. стандардни норвешки језик са цртама данског језика; в. **бӯкмо̄л**.

рѝкстā̄г, -а м [швед. riksdag] парламент Краљевине Шведске.

рѝкша, -ē ж [јап. jinrikisha од jin човек, riki снага, sha возило] 1. лака двоколица коју у далекоисточним земљама вуче човек. 2. човек који вуче такву двоколицу.

рѝл, -а м [енгл. reel] живахан шкотски и ирски плес.

рилашàндо прил. [итал. rilasciando] муз. попуштајући, успоравајући (о темпу).

ри́ма, -ē ж [итал. rima од фр. rime, према стфр. rimer римовати] гласовно подударање последњих слогова у два или више стихова, слик, срок.

рѝмāрӣј, -ија м [в. рима] речник рима једног песника или песничког дела.

рѝмē̄к, -а м [енгл. remake] 1. оно што се поново производи, а већ је једном било произведено. 2. нова верзија раније снимљеног филма, ТВ серије, музичког дела и сл.

рѝмеса, -ē ж [итал. rimessa] рибарска кућица за мреже.

рѝмовā̄н, -а, -о [в. рима] књиж. а. који је испеван у **римама** (о песми, стиховима). б. који се састоји од римованих стихова (о песничком делу). ▲ **римована проза** средњовековна говорна проза; **римовани израз** оно што је написано са римом, сликом као стилским елементом.

рѝмовати се, -мујēм се несврш. [в. рима] подударати се гласовно и акценатски.

римокà̀толик, -а м, мн. римокà̀толици [Рим, в. католик] рел. католик западног црквеног обреда, верник римокатоличке цркве.

римомà̀нија, -ē ж [в. рима, -манија] претерано коришћење риме у песничком стваралаштву.

рѝмскӣ, -ā, -о̄ који се односи на Рим, који припада Риму. ▲ **римска црква** (римо)католичка црква; **~ бројеви** знакови које су још стари Римљани употребљавали за обележавање бројева, а користе се и данас при нумерисању књига (поглавља, страна), за означавање месеца у години и сл.; **римско право** скуп правних закона и прописа који су настали и били примењивани у Римском царству, темељ су савременог правног система у грађанском праву; предмет који се бави овом проблематиком, изучава се на правном факултету; **Римско царство** царство које је трајало од 27. г. п. н. е. до 395. године, простирало се од Крима преко Британије до Етиопије и од Месопотамије до Мауританије.

ринашимѐнто, -а м [итал. rinascimento] ум. раздобље у уметности и култури, у XV и XVI веку, препород, ренесанса.

рѝнг, -а м, мн. рѝнгови [енгл. ring] сп. четвртаст простор ограђен канапима, ужадима, прилагођен за бокс-мечеве и сличне борилачке спортове. ▯ **ући у ~** фиг. ући у отворени вербални дуел, упустити се у вербални сукоб.

рингерà̀ја в. **рѝнге-рѝнге-рà̀ја**.

рѝнге-рѝнге-рà̀ја, -ē ж [нем. Ringelreihen] врста дечје игре.

рѝнгишпѝл, -а м [нем. Ringelspiel] вртешка са седиштима за забаву и разоноду у забавним парковима, на вашарима, сајмовима и сл.

ри́нгла, -ē ж [нем. Ringel колут] а. ист. колут на плочи шпорета на чврсто гориво који се може подићи да би се убацило дрво, подстакла ватра и сл. б. округла плоча на електричном или плинском шпорету која се загрева ради кувања.

ри̏нглӧв, -о́ва м [нем. Ringlotte од фр. reine-claude, према Клод (Claude), жени француског краља Франсоа I] сорта племените шљиве.

ри̏нглшпил в. **ри̏нгишпӣл.**

ри̏ндфлајш, -а м [нем. Rindfleisch од Rind говедо, Fleisch месо] говедина, говеђе месо.

ринӣтис, -а м [лат. rhinitis, в. рино-, -итис] мед. упала слузокоже носа праћена појачаним излучивањем слузи, кијавица.

рино- [грч. rhís, ген. rhinós нос] као први део речи означава оно што се односи на нос.

ринола̀лија, -ē ж [лат. rhinolalia, в. рино-, -лалија] говорење кроз нос, (х)уњкање.

ринӧлог, -а м, мн. ринӧлози [в. ринологија] мед. лекар специјалиста који се бави лечењем болести носа.

ринолӧгија, -ē ж [в. рино-, -логија] мед. област медицине, у оквиру оториноларингологије, која се бави лечењем болести носа.

ринопла̀стика, -ē ж, дат. и лок. ринопла̀стици [в. рино-, пластика] мед. пластична операција носа, најчешће се обавља из естетских разлога.

риноре́ја, -ē ж [нлат. rhinorrhea, в. рино-, -реја] мед. лучење слузи, секреција из носне шупљине.

ринӧскоп, -а м [в. рино-, -скоп] мед. апарат за преглед носне шупљине.

риноскӧпија, -ē ж [в. рино-, -скопија] мед. преглед носне шупљине помоћу риноскопа.

ринотӧмија, -ē ж [в. рино-, -томија] мед. хируршки захват на носу, операција носа.

ринофи́ма, -ē ж [в. рино-, грч. phŷma израслина] мед. задебљање коже у подножју носа, праћено црвенилом и повећањем обима носа.

ринофӧнија, -ē ж [в. рино-, -фонија] мед. модификација гласа као патолошка појава, настала услед превелике резонанце носне шупљине, (х)уњкавост.

ринӧцерос, -а м [лат. rhinoceros од грч. rhinókerōs, в. рино-, kéras рог] зоол. папкар са великим рогом на носу, *Rhinoceros unicornis*, живи у Африци и Азији; носорог.

ринфорца̀ндо прил. [итал. rinforzando] муз. ознака за динамику, нагли и велики крешендо; појачавајући.

ринфорца̂то прил. в. **ринфорца̀ндо.**

ри̏о, рѝја м [јап. rio] 1. мерна јединица за злато и сребро у Јапану. 2. јапански златни новац.

риӧли̏т, -и́та м [грч. rhýaks лава, в. -лит] минер. површинска вулканска стена слична граниту; липарит.

рӣпида, -ē ж [грч. rhipís лепеза] црквен. правосл. на дугом дрвеном штапу, плоча, об. с ликовима херувима или серафима, често богато украшена; носи се на литијама.

рипијѐно прил. [итал. ripieno пун, потпун] ознака у оркестарској музици XVII и XVIII века која упућује на наступ целог оркестра после солисте.

рӣплēј, -е́ја м [енгл. replay] тел. понављавање најзанимљивијих секвенци у директном телевизијском преносу (об. неко спортско такмичење).

ри̏пне, ри̏пнӣ ж мн. [нем. Rippe ребро] ребра на ђону, који спречавају или ублажавају клизање по леду или блату.

ри̏порт, -а м [итал. riporto] финанс. разлика између нижег и вишег курса вредности свих папира.

ри̏пост, -а м [фр. riposte] брзо, духовито вербално реаговање; досетка, доскочица.

рипӧста, -ē ж [в. рипост] сп. у мачевању брз и спретан противудар.

рипости́рати, рипӧстӣра̄м, 3. л. мн. рипости́рајӯ сврш. и несврш. [в. рипост] 1. одговорити, одговарати брзо и духовито на нечију провокацију, изазов, доскочити некоме. 2. сп. прећи у противнапад након одбијеног удара.

рӣпс, -а м [фр. reps, према енгл. rep, према rib ребро] врста тканине са карактеристичним уздужним или попречним пругама на лицу. ▲ ~ **вез** вез са карактеристичним пругама по дужи-

ни или ширини тканине. ◆ **рипсан** који је од рипса.

ри̏р-пројѐкција, -е̄ ж [енгл. rear позадина, в. пројекција] трик приликом снимања филма у студију: глумци играју испред пројекције пејзажа претходно снимљеног у природи.

ри̏с[1], -а м [мађ. rész део, удео] 1. део неке целине, комад. 2. најамни рад (об. косидба или жетва) који се плаћа у натури, односно договореним делом од укупне количине покошеног сена или пожњевеног жита. 3. договорени део прикупљене летине који се прима као награда у натури за обављени посао.

ри̏с[2], -а м = **ри̏ст,** -а м, мн. ри̏стови [нем. Rist] 1. анат. горњи део стопала. 2. део обуће који покрива горњи део стопала.

риса́ла, -е̄ ж [тур. risale од ар. risālä] књига мањег обима о неким актуелним питањима, брошура.

рисенти̏то прил. [итал. risentito] муз. изразито, живо.

риси́вер, -а м [енгл. receiver] техн. пријемник радијских или телевизијских сигнала.

рискà̀нтан, -тна, -тно [фр. risquant, в. ризик] који је повезан са опасношћу, ризичан.

рискà̀нтно̄ст, -ости ж [в. ризик, рискантан] особина онога што је рискантно, ризичност.

рискѝрати = **рескѝрати** (в.)

рисорџимѐнто, -а м [итал. Risorgimento препород] ист. политички социјални и културни покрет за национално ослобођење и уједињење Италије, трајао од краја XVIII до краја XIX века, препород.

ри̏ст = **ри̏с**[2] (в.)

ри̏т, ри́та м, мн. ри́тови [нем. Ried мочвара] мочварно земљиште уз реку или језеро, често обрасло трском, мочвара.

рѝтам, -тма м [лат. rhythmus од грч. rhythmós мера времена, такт, према rhêin тећи] 1. а. покрет или радња коју карактерише једнакомерно понављање неких елемената (убрзавање и успоравање, високи и ниски тонови, наглашени и ненаглашени слогови). б. покрет или радња коју карактерише стално понављање одређених елемената (*~ дисања, ~ срца, ~ смене годишњих доба* и сл.). 2. интензитет догађања у протоку времена неке радње или процеса (*радни ~, ~ филмске радње*). 3. муз. наизменично смењивање нота различите дужине и наглашености. 4. лингв. равномерно спуштање и подизање гласа у говору или читању, наизменично понављање дугих и кратких, наглашених и ненаглашених слогова.

рѝтам и блу̏з м = **рѝтам енд блу̏з** м [енгл. rhythm and blues] муз. врста музике пореклом из џеза; настала 50-их година XX в. међу афро-америчким становништвом; има наглашене ритмичке елементе, претходи рокенролу, соулу, фанку.

рѝтам-сѐкција, -е ж [в. ритам, секција] муз. део оркестра, музички састав који даје одређени пулс, ритам извођења, чине га: удараљке, неки жичани бас инструмент, понекад гитара или бенџо, ређе клавир.

рѝтамскӣ, -ска, -ско [в. ритам] муз. 1. који се односи на ритам, који припада ритму; уп. **рѝтмичан.**

ритардà̀ндо прил. [итал. ritardando] муз. ознака за темпо, постепено успоравајући.

рѝтбергер, -а м [нем. Rittberger, према клизачу Ритбергеру, који га је први извео] сп. у уметничком клизању одскок уназад и доскок на исту ногу.

ритену̏то прил. [итал. ritenuto] муз. ознака за темпо, нагло успорава.

рѝтер, -а м [нем. Ritter] ист. 1. други сталеж коњаника у старом Риму. 2. у средњем веку, коњаник или оклопник у професионалној племићкој војсци.

ритѐрн в. **ретѐрн.**

ритмиза́ција, -е̄ ж [в. ритам] обрада у ритму, ритмичко обликовање.

ритмизи́рати, ритми̏зӣра̄м, 3. л. мн. ритмизи́рајӯ свр. и несвр. [в. ритам] обрадити, обликовати ритмички, у ритму.

рѝтмика, -е̄ ж, дат. и лок. рѝтмици [нем. Rhythmik, в. ритмички] 1. муз. наука о ритму. 2. јединство, скуп ритмичких елемената у игри, гимнастици и сл. 3. сп. гимнастичка дисципли-

на, вежбе на партеру које се изводе уз музичку пратњу, ритмичка гимнастика.

ри̏тмичан, -чна, -чно [в. ритам] који се заснива на ритму, у коме има ритма.

ри̏тмичкӣ, -а̄, -о̄ [лат. rhythmicus од грч. rhythmikós] који се одвија у ритму, који у себи има ритам, склад, одмереност.

ри̏тмично̄ст, -ости ж [в. ритам, ритмички] 1. својство нечега што се одвија у ритму, ритмички 2. правилност, склад, одмереност.

ритмомело̀дика, -е̄ ж, дат. и лок. ритмомело̀дици [в. ритам, мелодика] ритмичка и мелодијска особина сложене реченице.

рито̀рнел, -а м [итал. ritornello од ritornare враћати се] муз. 1. кратки италијански народни припев. 2. стих или део песме, односно музички став који се понавља, рефрен, припев. 3. књиж. строфа од три стиха у којој се римују први и трећи стих.

рито̂рно, -а м [итал. ritorno] 1. враћање, повратак. 2. трг. прав. поновно уписивање неке новчане своте у књигу дугова.

ритӯа̄л, -а́ла м [нем. Ritual, од лат. ritualis обредни] 1. рел. скуп обреда и церемонија у некој религији. 2. црквена литургијска књига, обредник, са текстовима и правилима за извођење обреда изван мисе. 3. процедура која се врши уобичајено и аутоматски.

ри̏туа̄лан, -лна, -лно [лат. ritualis, в. ритуал] који се односи на ритуал, који је део ритуала. ▲ **ритуално клање** клање животиња по верским прописима како би могле бити припремљене за јело; **ритуално убиство** култно приношење људске жртве врховном богу, божанствима, демонима и природним силама.

ритуали̏зам, -зма м [в. ритуал] вид друштвеног прилагођавања у коме се инсистира на ритуалима из свакодневног живота.

ритуали̏стика, -е̄ ж, дат. и лок. ритуали̏стици [в. ритуал] учење о вршењу верских, религиозних обреда и обичаја.

ри̏ф[1], -а м [нем. Riff] подводни гребен или гребен; гребен који вири изнад површине мора.

ри̏ф[2], -а м [мађ. röf] стара мера за дужину, лакат, аршин (70–80 cm).

ри̏ф[3], -а м [енгл. riff] муз. кратка, по мелодији и ритму изразита фигура (нпр. у року, хевиметалу и другим музичким правцима).

ри̏фљача, -е̄ ж [нем. Riepe бразда] нежебљена метална или дрвена плоча која служи за ручно прање веша.

ри̏хтати, -а̄м несврш. [нем. richten] 1. подешавати, дотеривати (нпр. часовник); исправљати, дисциплиновати (некога). 2. дотеривати спољашњи изглед, улепшавати. 3. наговарати, подстицати некога на нешто.

ри̏цинус, -а м [лат. ricinus] вишегодишња индустријска биљка, *Ricinus communis*, из породице млечика, скочац, протока, крља.

ри̏цинуснӣ в. **ри̏цинусов**.

ри̏цинусов, -а, -о [в. рицинус] који се односи на рицинус, који потиче од рицинуса. ▲ **рицинусово уље** жућкастозелено уље које се добија из семена биљке рицинус, употребљава се као лековито средство.

ричеркА́р, -а м [итал. ricercar] муз. инструментална композиција из XVII и XVIII века, претходила фуги.

ри̏чет, -а м [мађ. ricset од нем. Rütscher, Ritscher] 1. неред, пометња, збрка. 2. кулин. јело скувано од пасуља и јечмене прекрупе.

ри̏чмонд-кру̏на, -е̄ ж [према имену стоматолога Ричмонда (Richmond), в. круна] мед. врста порцеланске крунице за надградњу зуба.

ри̏ш, ри̏ша м [фр. ruche] набрана трака која се као украс пришива на одећу, обично на хаљину.

ришѐље̄, -ѐа м = **ри̏шље̄,** -ѐа м [фр. richelieu, према француском кардиналу Ришељеу (A. J. du Plessis Richelieu, 1585–1642)] врста ручно израђене чипке.

ри̏шље̄ = **ришѐље̄** (в.)

роајА́лист(а) в. **ројА́лист(а)**

ро̀ба, -е̄ ж [итал. robba од нем. Robe хаљина од фр. robe] екон. производ намењен тржишту. 2. раз. дијал. одевни предмети, одећа.

робинзона́да в. **робинсона́да**.

робинзонија́да в. **робинсонија́да**.

робѝнзо̄нскӣ в. **робѝнсо̄нскӣ**.

робинсона́да, -е̄ ж [в. робинсонски] књижевно дело које приказује човека у изолацији од цивилизације, нарочито популарно у XVIII веку, писан по угледу на роман Данијела Дефоа „Робинсон Крусо“.

робинсонија́да, -е̄ ж [в. робинсонски] одмор у природи на местима где цивилизација није допрла, на пустим острвима.

ро̀бинсо̄нски, -а̄, -о̄ [према лику из романа „Робинсон Крусо“] 1. који се односи на усамљенички живот у природи. 2. који се односи на Робинсона Крусоа.

роборà нције, роборà нцӣјā ж мн. [лат. roborantia] фарм. средства за окрепљење и јачање организма.

ро̀бот ,-а и **ро̀бот,** -а м [чеш. robo, реч из романа „Р.У.Р.“ Карела Чапека (1890–1938)] механички вишеструко функционални уређај, може се програмирати за обављање различитих механичких послова ради замене људског рада; ▲ **робот-портрет (фото-робот)** портрет починиоца злочина за којим се трага, направљен на основу описа сведока који су га видели.

роботиза́ција, -е̄ ж [в. робот] увођење робота у производни процес или неку његову фазу, примена робота у производном процесу, аутоматизација.

роботизи́рати, роботѝзӣрā̄м, 3. л. мн. роботизи́рајӯ и **роботѝзовати**, 3. л. мн. роботѝзују, свр̄ш. и несвр̄ш. [в. робот] 1. аутоматизовати производни процес, увести, уводити у производњу роботе који ће заменити људску радну снагу. 2. (из)губити способност креативности у неком послу, учинити неког или себе роботом у обављању посла.

робо̀тика, -е̄ ж, дат. и лок. робо̀тици [в. робот] техн. наука која се бави пројектовањем, производњом и употребом робота.

ро̀бусно̄ст, -ости ж [в. робустан] особина, својство онога који је робустан, нечега што је робусно.

ро̀бусган, -сна, -сно [лат. robustus досл. храстов, тврд] 1. који је развијене телесне конституције, мишићав, јак, снажан (о човеку). 2. који је сачињен од грубог али издржљивог, отпорног материјала.

ро̀ва̄ш, -а́ша м [мађ. rovás] комад дрвета на коме се праве зарези, урези, усеци којима се бележи дуговање, рачун, рабош. ▯ **имати (кога) на ровашу** имати (с неким) нерашчишћене рачуне.

рова́шити, ро̀вашӣм несвр̄ш. [в. роваш] 1. застарели начин обележавања грла стоке (краве, овце и сл.). 2. фиг. изазивати раздор, хушкати, сплеткарити.

рога́ција, -е̄ ж [лат. rogatio питање, молба] црквр. 1. молепствије за умрле. 2. молепствије за заштиту од елементарних непогода или тешких болести. 3. прав. законски предлог.

родентѝцӣд, -и́да м [нлат. rodentia глодари, в. -цид] хемијско средство, отров за уништавање глодара.

родѐња, -е̄ ж [шп. rodeña] муз. шпански народни плес, плеше се уз пратњу гитара и кастањета.

родѐо, -ѐа и **ро̀део,** -еа м [шп. rodeo обор] 1. у Канади и САД, такмичење у јахању, об. неукроћених коња и бикова, у бацању ласа и другим вештинама. 2. скупљање стоке у крда. 3. надметање у вештини управљања мотоциклом, нарочито у извођењу опасних и спектакуларних скокова.

ро̀дијум, -а и **ро̀дӣј,** -ија м [нлат. rhodium, према грч. rhódon ружа] хемијски елемент, атомски број 45, симбол Rh, платинасти метал који се употребљава као катализатор.

ро̀длā̄ње, -а с [в. родле] вожња саоницама, санкање.

ро́длати се, ро̀длā̄м се, 3. л. мн. ро́длају се несвр̄ш. [в. родле] возити се саоницама, санкати се.

ро́дле, -лӣ ж мн. [нем. Rodel] саонице, санке.

рододѐндро̄н, -о́на м [грч. rhodódendron од rhódon ружа, déndron дрво] жбунаста биљка из породице вресова са лепим левкастим цветовима, расте на планинама Европе, Азије и Северне Америке; алпска ружа.

родо̀ӣд, -и́да м [фабричко име производа од грч. rhodoeidḗs као ружа] прозирна, чврста и веома отпорна пластична маса.

родо̀псӣн, -и́на м [грч. rhódon ружа, ópsis вид] пигмент мрежњаче који омогућава регистровање необојеног светла.

родохро̀зӣт, -и́та м [грч. rhodókhrōs ружичаст од rhódon ружа, khrṓs боја] минер. манганска руда, манган карбонат.

рòжāриј, -а м в. **рòзāријум²**.

рòжāрија, -ē ж в. **рòзāрија**.

рождà̀нӣк, -и́ка м, мн. рожданӣци [стсл. рождьникъ] књига из које се тумачи судбина; хороскоп.

ро́за прид. индекл. [фр. rose ружа од лат. rosa] који је боје руже, ружичаст.

рòзāријум¹ и **рòзāрӣј,** -ија м [итал. rosario од лат. rosarium венац од ружа] црквк. кат. бројанице.

рòзāријум¹ и **рòзāрӣј** м [лат. rosarium] башта засађена ружама, ружичњак.

розаце́ја, -ē ж [нлат. rosacea, према в. роза] (об. у мн.) 1. бот. назив за биљке из породице ружа. 2. мед. црвене мрље, црвеноплавкасти чворићи на кожи лица старијих особа.

рòзбиф, -а м [енгл. roastbeef од roast печен, beef говедина] кулин. напола, крваво печена, дебља комад говеђег меса.

рòзбратна, [нем. Rostbraten] кулин. печени комад говедине.

ро́зе = **ро́за** (в.)

розенкава̀лӣр, -и́ра м [нем. Rosenkavalier према лику из истоимене комичне опере Р. Штрауса] фиг. 'каваљер с ружом', галантан и отмен мушкарац.

розео́ла, -ē ж [нлат. roseola] мед. кожно обољење; црвене осипе као пратећа појава тифуса, сифилиса или као реакција на неке медикаменте.

розѐта, -ē ж [фр. rosette ружица] 1. архит. орнамент, об. на готским и романичким грађевинама, у облику расцветале руже (нпр. округли прозор с различитим украсним елементима). 2. драги камен, обично дијамант, избрушен у облику пирамиде. 3. украс у облику руже који се носи у рупици од капута као знак неког одличја или чланства у неком удружењу.

розѐтла, -ē ж, ген. мн. розе́тлā и розѐтлӣ [нем. Rosetl] бот. украсна биљка, *Pelargonium radula*, пеларгонија, мушкатла.

рòзикаст, -а, -о [в. роза] који је помало, донекле розе боје, бледо ружичаст. руменкаст.

рози́не, рози́нā ж мн. [нем. Rosinen] суве бобице грожђа, грожђице, суво грожђе.

рòзо̄лија, -ē ж [итал. rosolio] врста ликера од ружиног листа.

розо̀лӣн, -и́на м в. **рòзо̄лија**.

роја̀лӣзам, -зма м [фр. royalisme од roi краљ] 1. владавина краља, монархистичка владавина. 2. привржености краљевини, монархији, монархизам (в.).

роја̀лист(а), -ē м [фр. royaliste, в. роја̀лизам] а. ист. присталица краља и монархије у време Француске буржоаске револуције. б. присталица краља и монархије. монархиста.

роја̀лӣстичкӣ, -ā, -о̄ [в. роја̀лист] који је одан краљу, монарху, односно краљевини, монархији; краљевски.

ро̀ӣта, -ē ж [мађ. rojt] (об. мн.) ресе, фронџле (на шалу, ћилиму, завеси).

ро̀к¹, -а м [енгл. rock] скуп популарних музичких жанрова из друге половине XX века који не подлежу обрасцу народне, забавне или озбиљне музике.

ро̀к², -а м [ар. rok од перс.] 1. мит. птица огромне снаге и величине из источњачких бајки. 2. шаховска фигура топ.

рокабѝли, -ија м [енгл. rockabilly од rock (and roll) + (hill)billy] муз. најстарији облик рокенрола, настао обједињавањем основних елемената рокенрола с руралном хилибили музиком.

рокабѝличā̀р, -а м [в. рокабили] извођач или поклоник рокабили музике.

рока́да, -ē ж [фр. Roc, rochade] 1. шах. потез у шаховској игри којим се, по утврђеним правилима, истовремено премештају фигуре краља и топа. 2. премештање, замена места.

рòкāднӣ, -ā, -о̄ [в. рокада] који се односи на рокаду, који је у вези са рокадом. ▲ ~ **напад**

шах. потез противничког играча у шаху којим се напада краљ, односно рокада.

рȍкенрȏл, -а м [енгл. rock-and-roll досл. љуљање и ваљање] 1. популарна музика раних 50-их година XX века у САД-у, настала укрштањем разних музичких праваца. 2. плес на ту музику.

рȍкер, -а м [енгл. rocker, в. рок[1]] 1. онај који свира рок музику. 2. врста клизаљки и спорт с таквим клизаљкама; скијање на трави.

рȍкерси, рȍкēрсā м мн. [в. рок[1]] поклоници рокенрола из раних 60-их година XX века који своју наклоност према овом музичком правцу манифестују елементима супкултуре (дуга коса, кожне јакне, брзи мотори и сл.).

рокѐта, -ē ж, ген. мн. рокéтā [итал. rocchetto] црквена кратка, бела кошуља католичких бискупа, украшена чипком.

рокúрати, рȍкúрāм, 3. л. мн. рокúрајӯ свр. и несврш. [фр. roquer] 1. (на)правити рокаду у шаховској игри. 2. **рокúрати се** заменити место с неким.

рокȍкō, -ȍа м [фр. rococo, према rocaille шкољка] ум. стил у XVIII веку који се развио из барока, карактерише га богатство украсних елемената, орнаментике у архитектури, изради намештаја.

рȍк-ȏпера, -ē ж [в. рок[1], опера] муз. музичко-сценско дело које има форму класичне опере са елементима рока[1].

рȍкфȏр, -óра м [фр. roquefort, према области Roquefort у јужној Француској] меки пуномасни овчији сир са гљивицама зелене плесни.

рóла и **рȍла[1],** -ē ж [фр. rôle према свитку из којег је глумац читао улогу] улога у позоришту, касније и на филму.

рȏла и **рȍла[2]**, -е, ж [стфр. ro(u)le и нем. Rolle] 1. свитак (нпр. папир смотан у ролну); ваљак, увијена, смотана тканина, бала, труба; в. **рóлна**. 2. ниски округли сто за којим се ручавало седећи на поду, софра.

рола́да, -ē ж [фр. roulade, према rouler од итал. rollare ваљати, овијати] кулин. а. савијено, увијено, нафиловано слано или слатко тесто. б. комад неког меса, надевен и увијен у облику ролата

рȍлā̄т, -а́та м в. **рола́да**.

рóлати, рȍлāм, 3. л. мн. рóлајӯ несврш. [нем. rollen] увијати, савијати, мотати у ролну, ваљак.

рȍлати, -ā̄м несврш. [итал. rollare] 1. пом. љуљати се, нагињати се наизменично на једну па другу страну (о броду на узбурканом мору). 2. возити се на ролшуама, котураљкама. 3. сп. вешто дриблати лопту по игралишту.

рȍлер, -а м [нем. rollen ваљати, котрљати] 1. онај који вози ролшуе, ролере, котураљке. 2. врста мотоцикла сличног веспи.

рȍлери, рȍлēрā м мн. [енгл. roller skates котураљке] новији назив за ролшуе (в.).

ролеромàнија, -ē ж [в. ролер, манија] 1. огромна, масовна популарност вожње на ролерима. 2. опседнутост вожњом на ролерима, ролшуама.

ролѐтна, -ē ж, ген. мн. ролѐтнӣ [нем. Rollette] дрвена, метална, пластична или текстилна заштитна навлака (за прозоре, врата, излоге и сл.) која се намотава на ваљкасту осовину.

рȏлка, -ē ж [в. ролна] мајица или џемпер с пресавијеном крагном уз врат, с рол-крагном.

рóлна, -ē ж [нем. Rolle] 1. нешто што је смотано у виду точка (нпр. филмска трака) 2. женска фризура, обично за свечане прилике, у облику свитка.

рȍлō, -ȍа м [фр. rouleau] заштитни спољашњи застор од ребрастог лима на вратима локала и излога; сличан дрвени застор који замењује врата на орману.

роломȍбӣл, -и́ла (уоб. **ромȍбӣл,** -и́ла) м [в. ролати, (ауто)мобил] дечје возило од даске, два точка и управљача, које се покреће тако што се дете једном ногом одупире о тло, чиме постиже замах и покретање возила, док другом ногом стоји на дасци.

рȍлфилм, -а м, мн. рȍлфилмови [нем. Rollfilm] фотографска, филмска трака намотана на котур.

рӧ̀лштул, -а м [нем. Rollstuhl] столица на точкићима.

рӧ̀лшуе, рӧ̀лшӯа̄ ж мн. [нем. Rollschuh] котураљке (први модели су личили на сандале од каишева са 4 точкића распоређена као на аутомобилу, касније су то биле ципеле, а у новије време точкићи су постављени у низу испод средине стопала); уп. **рӧ̀лер**.

рӧ̀л-шӯнка и **рӧ̀л-шӯнка,** -е̄ ж [нем. Rollschinken] ролована шунка без костију.

РӦ̀М м [енгл. скр. **R**ead **O**nly **M**emory] меморија рачунара у којој се трајно чувају програми уписани приликом конструкције рачунара и који му омогућавају накнадно извођење разних потпрограма.

ромàдӯр, -у́ра м [према шпанској области Ромадур у Пиринејима] пикантни овчји или козји сир.

рӧ̀мӑн, -а́на м [фр. roman досл. књижевно дело на народном романском језику, а не на латинском] 1. књиж. веће прозно књижевно дело које обрађује сегмент стварности испреплетен разним животним околностима. 2. љубавни доживљаји. 3. раз. узбудљив сплет разних догађаја (*као у роману*).

романѐска, -е̄ ж, ген. мн. романѐскӣ [итал. romanesca] муз. ист. устаљена мелодијска карактеристика у композицијама XVI и XVII века.

романѐскан, -скна, -скно [фр. romanesque] 1. који се односи на романеску, који је у вези са романеском. 2. који има својства романа, који подсећа на роман (великим бројем занимљивих ликова и узбудљивих заплета).

романѝзам, -зма м [лат. Romanus римски] 1. лингв. реч или израз која је у неки језик ушла из романских језика. 2. ум. правац у сликарству у низоземским земљама у XVI веку који се развио под утицајем италијанске ренесансе.

ромàнизовати, -зујѐм сврш. и несврш. [фр. romaniser од лат. Romanus римски] 1. пасти, падати под романски утицај. 2. ширити романске језике и културу на нероманске народе. 3. ист. у старом веку, наметнути латински језик и културу нероманским народима.

ромàника, -е̄ ж, дат. и лок. ромàници [нем. Romanik од лат. Romanicus, према Romanus римски] ум. стил у уметности и архитектури који је у земљама западне, јужне и средње Европе трајао од XI до XIII века.

ромàнист(а), -е̄ м, мн. ромàнисти [нлат. romanista од лат. Romanus римски] филол. онај који се стручно и професионално бави изучавањем романских језика и култура романских земаља.

романѝстика, -е̄ ж, дат. и лок. романѝстици [нем. Romanistik од лат. Romanus римски] филол. научна дисциплина која се бави изучавањем језика, књижевности и културе романских народа.

романомàнија, -е̄ ж [в. роман, манија] страст за читањем романа.

романопѝсац – **романсијѐр** (в.)

ромàнса, -е̄ ж [фр. romance] 1. књиж. лирско-епска форма ведрог карактера са љубавним садржајем. муз. 2. а. музички обликована сентиментална љубавна песма. б. инструментална композиција лирског набоја. 3. сентиментални љубавни доживљај.

романсѐро в. **романцѐро**.

романсијѐр, -е́ра = **романопѝсац,** -сца м [фр. romancier, в. роман] књиж. писац романа, романописац.

ромàнсӣран, -а, -о [в. роман, романсијер] књиж. који је обрађен у форми романа. ▲ **романсирана биографија** животопис неке познате личности у форми романа.

романсѝрати, ромàнсӣра̄м, 3. л. мн. романсѝрајӯ сврш. и несврш. [в. роман, романсијер] књиж. (на)писати, обрадити у форми романа.

рӧ̀мӑнскӣ, -а̄, -о̄ [лат. Romanus римски] који припада Романима, који се односи на Романе ▲ **~ језици** група индо-европских језика која се развијала од латинског почевши од IX века надаље (италијански, шпански, француски, португалски, румунски, провансалски, каталонски, ретороманси, сардинијски и ладино).

романтѝзам, -зма м [фр. romantisme] ум. правац у књижевности, уметности и култури који се развија крајем XVIII и почетком XIX

века, као одговор класицизму који му је претходио; истиче осећања, насупрот рационализму; изворе налази у народном стваралаштву уопште, усменом предању и у националној историји.

рома̀нтик, -а м, мн. рома̀нтици в. **рома̀нтичā̄р** (2).

рома̀нтика, -ē̄ ж, дат. и лок. рома̀нтици [фр. romantique, в. романтика] 1. ум. књиж. **романти̏зам** (в.). 2. однос према животу с потиснутим осећањем за реалност, занесењаштво, сањарење.

романтиција̏зам в. **романти̏зам.**

рома̀нтичан, -чна, -чно [фр. romantique] 1. који је испуњен романтиком, који је по начелу романтике. 2. који је авантуристички, пустолован; маштовит, сањарски. 3. раз. онај који је с недовољно смисла за реалност, непрактичан. 4. који припада романтизму (о уметности, књижевности).

рома̀нтичā̄р, -а м [нем. Romantiker, в. романтика] 1. књиж. стваралац чија су дела креирана по начелу романтизма. 2. раз. онај који има романтичан, непрактичан однос према стварности, романтик.

рома̀нтичкī̄, -ā̄ , -ō̄ [в. романтика] на романтичан начин, романтично. ▲ **романтичка школа** песничка школа у немачкој књижевности XVIII и XIX века, чији су представници извор поезије и уметности налазили у хришћанском средњем веку и народним мотивима и умотворинама.

романцѐро, -а м [шп. romancero] књиж. збирка шпанских романси која је настала из лирско-епских народних песама.

рома̀нцӣн, -и́на м [итал. romanzino] краћи роман или дужа приповетка лаганог, забавног садржаја скромне опреме.

ро̀манч, -а м [итал. romancio] један од језика у Швајцарској.

ро̏мб, -а м, мн. ро̏мбови [лат. rhombus од грч. rhómbos зврк; ромб] геом. коси четвороугао са два пара паралелних страна једнаке дужине и четири угла од којих су два оштра и два тупа.

ро̀мбичан, -чна, -чно [в. ромб] који има облик ромба, који наликује ромбу.

ро̀мбоē̄дар, -дра м [в. ромб, -едар] геометријско тело ограничено са шест ромбичних површина.

ромбо̀ӣд, -и́да м [грч. rhomboeidḗs, в. ромб, -оид] геом. коси четвороугао са два пара паралелних страна од којих су наспрамне једнаке дужине и четири угла од којих су два оштра и два тупа.

ро̀мē̄јскī̄, -ā̄, -ō̄ [грч. Rhōmaikiós римски од Rhomaiós романски] који се односи на Ромеје, Римљане, односно становнике и поданике Византијског царства. ▲ **~ језик** службени језик у Византијском царству (латински и грчки).

ро̀минг, -а м [енгл. roaming од roam лутати] техн. програм који омогућава доступност истом броју мобилног телефона у другим мрежама мобилне телефоније (на подручју других оператера).

ромо̀бӣл в. **роломо̀бӣл.**

ромола́да в. **ремула́да.**

ромо̀лог, -а м , мн. ромо̀ лози, ген. мн. ромо̀ ло̄ га̄ [в. ромологија] онај који се бави ромологијом.

ромоло̀гија, -ē̄ ж [ром. rom човек, в. -логија] грана етнологије која се бави проучавањем језика, обичаја и културе Рома.

ро̀мпскī̄, -ā̄, -ō̄ [в. ромб] прид. који се односи на ромб. ▲ **~ систем** систем који чине кристали с три неједнаке осе, постављене међусобно под правим углом.

ромули́ди, ромули́да̄ м мн. [лат. romulidae] потомци Ромула, Римљани.

ро̀нда, -ē̄ ж [фр. ronde] 1. облина, округлина. 2. кретање у кругу; плес у кругу. 3. обилажење, стража, патрола. 4. краснопис заобљеним словима. 5. муз. цела нота. 6. сп. начињен круг у јахању.

ро̀ндел, -ā̄ м [фр. rondel] 1. архит. округли торањ на бедему. воj. ист. 2. округли штит. 3. штитник за руку на копљу. 4. књиж. кратка песма од четрнаест римованих стихова, односно две строфе од по четири стиха и једне од шест стихова, у којој се прва два стиха понављају на крају друге и треће строфе. 5. в. **рондѐла.**

рондѐла, -ē ж [фр. rondelle од стфр. rondel од лат. rondus округао] кружна површина засађена цвећем.

рондѝно, -а м [итал. rondino] мали рондо.

ро̀ндо, -а м, мн. ро̀нди, ген. мн. ро̀ндā [итал. rondo од фр. rondeau] муз. ист. 1. једногласни или вишегласни вокални облик у средњовековној француској музици. 2. у XVI и XVII веку, инструментални облик који се састоји од наизменичног наступа сталног рефрена односно припева.

ро̀ндō в. **рондѐла**.

ро̀нд-пѐро, -а м [фр. rond округао] метално перо за писање које уместо оштрог има обрезан врх којим се могу исписивати стилизована слова.

ро́нђа, -ē и **ро̀нђа,** -ē ж [мађ. rongy бедан, одрпан] подерани део одеће, дроњак, рита, прња.

ро̀нхус, -а м [грч. rhónkhos] хркање, кркљање.

ро̀р, -а м, дат. и лок. ро́ру [нем. Rohr цев] метална цев која одводи дим из ложишта шпорета у димњак; чунак, сулундар.

росинàнте, -ē ж [према шп. Rocinante имену Дон Кихотовог коња] кљусе, рага.

ро̀спија, -ē ж [тур. orospu од перс. rūspī] покр. 1. зла, опака, примитивна жена, проста кућа. 2. блудница, курва, дроља.

ро̀стбиф и **ро̀стбиф** в. **ро̀збиф**.

ро̀стбратен в. **ро̀збратна**.

ро̀стра, -ē и **ро̀стра,** -ē ж , ген. мн. ро́ стрā [лат. rostrum кљун] говорница у старом Риму која је била украшена кљуновима заробљених бродова.

ро̀стрāл, -а́ла м в. **ра̀стрāл**.

ро̀струм, -а м [лат. rostrum кљун] 1. зоол. шиљак на предњем делу оклопа рака. 2. ист. кљун на прамцу античког брода којим се у биткама пробијао непријатељски брод.

ро̀стфрај, -а м [нем. Rostfrei који не рђа] 1. нерђајући челик. 2. посуда од нерђајућег челика.

ро̀схāр, -а́ра м [нем. Roßhaar] коњска струна од које се израђују жице на гудалу; користи се и при тапацирању намештаја.

ро̀та, -ē ж [лат. rota точак] 1. црквн. знак папске канцеларије, настао у XI веку, ставља се испред папиног потписа. 2. вој. мања војна јединица, вод. 3. муз. назив за канонску композицију у XIII и XIV веку у Енглеској, посебно за кружни и бесконачни канон. 4. техн. точак на осовини који омогућава кретање.

ротави́рус, -а м [лат. rota точак, в. вирус] мед. вирус из породице *Reoviridae*, узрочник гастроентеритиса.

ро̀танг, -а м [малај. rotang] бот. малајска биљка из рода *Palmae* са веома чврстом и савитљивом стабљиком.

ротарија́нац, -нца м [енгл. Rotary Club Ротари клуб] члан Ротари-клуба.

ро̀тā̀тор, -а м [лат. rotator од rotare окретати, вртети] 1. техн. апарат за умножавање копија, исправа и цртежа на воштаном папиру, циклостил. 2. анат. мишић који ротира неки део тела у једном зглобу, мишић обртач, окретач.

ротациѝзам, -зма м [нем. Rotazismus, према грч. rhô слово ро (ρ), в. -изам] 1. прелазак неког гласа, („с“, „з“, „н“) у глас „р“, нпр. у латинском језику: nurus од старијега nusus — снаха. 2. задњонепчана артикулација гласа „р“, „француско, котрљајуће р“.

рота́ција, -ē ж [лат. rotatio обртање, окретање од rotare вртети, окретати према rota точак] 1. обртање тела око своје осе. 2. граф. штампарска машина за штампање великог тиража на папиру у ролни; просторија са таквим машинама. 3. сп. промена места играча у одбојци, када се стекне право на сервис. 4. фиг. наизменично смењивање функционера с једне на другу функцију.

ро̀тацио̄нӣ, -ā̄, -ō̄ [в. ротација] прид. који се односи на ротацију, који је у вези са ротацијом. ▲ **ротациона оса** замишљена тачка, односно оса око које се обрћу, ротирају све тачке неког тела, описујући при том кружну путању чија је раван управна у односу на обртну осу (нпр. ротациона оса Земље); **ротациона фотографија** поступак при коме се машинским путем са једног негатива може брзо произвести велики број копија.

ро̀твājлер, -а м [нем. Rottweiler, према немачком граду Ротвајлу (Rottweil)] кинол. вели-

ки и снажан пас чувар, кратке црне длаке са црвеним или жутим ногама.

ро̀твелш, -а м [нем. Rottwelsch] шатровачки немачки говор.

рота́рати, ро̀та̄ра̄м, 3. л. мн. рота́рајӯ несврш. [лат. rotare, в. ротација] 1. окретати (се), обртати (се) око (сопствене) осе. 2. фиг. наизменично, сукцесивно се смењивати на положају, функцији.

ро̀то̄нда, -е̄ и **рото̀нда,** -е̄ ж [итал. rotonda] архит. 1. грађевина цилиндричног облика са куполом. 2. дворана кружног облика.

ро̀то-па̀па̄р, -а́ра м [лат. rotare вртети, в. папир] граф. папир намотан у велике ролне, ваљке (об. за штампање новина).

ро̂тор, -а м [нем. Rotor, према в. ротација] техн. покретни део електричног мотора, турбине и др. који се стављањем у погон обрће око осовине.

ро̀то-ро̀ма̄н, -а́ на м [в. рото(-папир), роман] роман мањег обима, штампан на ротационој машини и рото-папиру, об. у великом тиражу, скромне опреме.

ро̀то̄нда и **рото̀нда,** -е̄ ж [лат. rotundus округао] 1. варијанта готске минускуле (в.). 2. в. **ро̀то̄нда**.

рошада непр. в. **рока́да**.

роширати непр. в. **рокира́ти**.

ро̀шта̄љ, -а́ља м [мађ. rostély од нем. дијал. Roscht ражањ] кулин. 1. метална решетка, служи за печење меса на жару. 2. тако испечено месо.

Ро̀ш хаша̀на, -е̄ ж [хебр. гоš глава, врх, почетак, ha члан, šanah година] јеврејска Нова година.

р̀суз, -а м = **хр̀суз** (в.)

руба̀ија, -е̄ ж [ар. ruba'iyya] персијска песма од четири стиха у којој су први, други и четврти стих обично везани римама.

рӯбаљ и **рӯбаљ, -бља** м в. **рӯбља**.

рубā́то прил. [итал. (tempo) rubato украдени (темпо)] муз. ознака за слободно одступање од основног темпа, с циљем да свирање или певање добију на изразитости извођења.

руба̀шка, -е̄ и **рӯбашка,** -е̄ ж [рус. рубашка] етнол. руска мушка кошуља без оковратника са богатим наборима на прсима.

рубео́ле, рубео́ ла̄ ж мн. [нлат. rubeolus црвенкаст] мед. заразно дечје вирусно обољење праћено високом температуром и црвеним осипом; богиње.

рӯби́дијум, -а и **рӯби́дӣј,** -ија м [нлат. rubidium од rubidus црвен] хем., алкални сребрнастобели метал, атомски број 37, симбол Rb, са две црвене пруге у спектру.

руби́ја, -е̄ ж [тур. rub'iye од ар. rubi'yyä четвртинка] ситан златан новац или мали дукат.

Рубѝко̄н, -о́на м [лат. Rubico] ист. антички назив реке Писателo или Фијумичино, граничне реке између Италије и Цисалпинске Галије, коју је 49. г. п. н. е. прешао Јулије Цезар са својим легијама, упркос противљењу Сената, чиме је отпочео грађански рат, после којег је Цезар завладао Римом. □ **прећи ~** начинити одлучан, смео корак; донети храбру одлуку.

рӯби́н, -и́на м [срлат. rubinus (lapis) црвени (камен)] минер. скупоцени драги камен црвене боје, алуминијум оксид, варијетет корунда.

рӯби́нски, -а̄, -о̄ [в. рубин] који је од рубина, који припада рубину. ▲ **рубинско стакло** стакло обојено црвеном или жутом бојом рубина помоћу злата (златни рубин), бакра (бакарни рубин) или сребра (сребрни рубин).

рӯ́бља, -е̄ и **рӯ́бља,** -е̄ ж [рус. рубль] основна новчана јединица у бившем СССР-у, царској и данашњој Русији, као и у неким државама бившег СССР-а.

рӯ́брика, -е̄ ж, дат. и лок. рӯ́брици [лат. rubrica, према ruber црвен] 1. новин. посебно издвојен и насловљен текст у новинама или часопису, об. се понавља од броја до броја (*економска ~, културна ~, спољнополитичка ~, спортска* ~ и сл.). 2. адм. простор омеђен линијама у формулару или регистру у који се уписују извесни подаци. 3. ист. у старим књигама и рукописима иницијали, наслови, почеци или завршеци поглавља, који су исписивани црвеном бојом. 4. црквр. упутства за вршење црквених обреда, садржана у литургијским књигама.

рубри̏ка̄тор, -а м [нлат. rubricator од лат. ruber црвен] онај који је у средњовековним рукописима и првим штампаним књигама исписивао црвеном бојом наслове, или велика почетна слова, иницијале.

рубрици́рати, рубри̏цӣра̄м, 3. л. мн. рубрици́рајӯ свр̄ш. и несвр̄ш. [нлат. rubricare, в. рубрика] 1. (на)правити рубрике; распоређивати по рубрикама. 2. уредити, уређивати новине, часописе по рубрикама.

ру́вет в. **ру́фет**.

руди̏мент, -а м (об. у мн. **руди̏менти**) [лат. rudimentum почетни стадијум, први покушај, према rudis груб, неуобличен] 1. биол. закржљали остатак неког органа који је еволуцијом изгубио функцију. 2. остатак нечега што је раније постојало, што се раније манифестовало.

ру̏димента̄ран, -рна, -рно [нлат. rudimentarius, в. рудимент] 1. биол. фиг. који је у зачетку; почетни, првобитни. 2. који је неразвијен, закржљао.

рудимента́ција, -е̄ ж [нлат. rudimentatio, в. рудимент, рудиментаран] стање неразвијености, закржљалости.

ру̏дисти, ру̏дӣста̄ м мн. [нлат. rudistae одат. rudis рапав] палеонт. врста прастарих шкољки из доба креде; њихови окамењени остаци саставни су део кречњачких стена.

ру̏ж, -а м, мн. ру́жеви [фр. rouge (à lèvres)] козметички препарат, у почетку црвене боје, за премазивање и истицање усана; кармин.

ружди́ја, -е̄ ж [тур. rüşdiye] исламска нижа средња школа.

ру̏жмарин в. **рузмарин**.

ру̏змарин, -а и **ру̏змарӣн,** -а м [итал. венец. rosmarino од лат. rōs marinus морска роса] бот. зимзелена зачинска биљка, *Rosmarinus officinalis*, пријатног мириса, украсни детаљ на свадбама.

ру̀ина, -е̄ и **руи́на,** -е̄ ж [лат. ruina од ruere рушити се] 1. рушевина. 2. фиг. оронула, исцрпљена особа, особа тешко нарушеног здравља.

руи̏нӣран, -а, -о [в. руина] 1. (о грађевинама) разрушен, разваљен, трошан. фиг. 2. а. који је оронуо, исцрпљен, чије је здравље веома нарушено (о људима). б. офуцан, подеран, истрошен (о предметима).

руини́рати, руи̏нӣра̄м, 3. л. мн. руини́рају свр̄ш. и несвр̄ш. [фр. ruiner, в. руина] 1. (о грађевинама) претворити, претварати у руину, рушевину, развалину. фиг. 2. нарушити, нарушавати здравље, (из)мучити (о људима). 3. офуцати, подерати, (ис)трошити (о предметима).

ру̑ј, ру̀ја м [нлат. rhus од грч. rhoûs] 1. бот. грмолика биљка, *Rhus coriaria*, жутих цветова, користи се за фарбање у жућкастоцрвенкасту боју и у процесу штављења коже. 2. румена боја, руменило.

ру̀ксак, -а и **ру̀ксӑк,** -а́ка, м [нем. Rucksack] торба која се носи на леђима, ранац.

ру́лати, ру̀ла̄м, 3. л. мн. ру́лају несвр̄ш. [енгл. roll] кретати се на точковима или ваљцима по равној, глаткој површини (нпр. авион кад прилази полетно-слетној писти или је напусти).

ру̀лӗндер, -а м [према имену немачког узгајивача Руланда] 1. бот. сорта грожђа. 2. вино од таквог грожђа.

ру̀лет, -а м [фр. roulette точкић] 1. врста хазардне игре; 'коло среће'. 2. опрема за ту игру: округла плоча са нумерисаним црвено и бело обележеним преградама, по којој се, када се заврти, котрља лоптица од слонове кости која се заустави код одређеног броја, доносећи добитак. 3. зан. назубљен точкић учвршћен на дршци, којим се служе обућари, воскари, колачари, бакроресци и др. 4. зан. справа за омекшавање коже. 5. фиг. ризичан посао или поступак. ▲ **руски ~** опасна игра у којој такмаци убаце један метак у револвер, прислањају га на слепоочнице и наизменично повлаче ороз.

ру̀м, -а м [енгл. rum] жестоко алкохолно пиће добијено дестилацијом превреле меласе шећерне трске.

ру̀мба, -е̄ ж [шп. rumba] врста плеса у паровима, живахног темпа, пореклом са Кубе.

румина́ција, -е̄ ж [лат. ruminatio, в. руминирати] 1. физиол. процес поновног жвакања хране, враћене из желуца, карактеристичан за биљоједе, преживаре; преживање. 2. мед. избаци-

вање несварене хране из желуца кроз уста, повраћање.

ру́минг, -а м , мн. ру́мингзи, ген. мн. ру́мӣнгā [енгл. rooming] мед. 1. просторија у породилишту тако уређена да у њој заједно могу боравити породиље са својим бебама. 2. болнички програм по коме породиље бораве са својим бебама или родитељи са болесном децом.

руминѝрати, румѝнӣрā̀м, 3. л. мн. руминѝрајӯ сврш. и несврш. [лат. ruminare поново (са)жвакати, пресжвакавати] физиол. поново жвакати храну враћену из желуца, преживати (о преживарима).

рӯнда, -ē̄ ж [енгл. round] сп. 1. један део бокс-меча (и сл. борилачких спортова), одређеног временског трајања (најчешће три минута). 2. у тркачким дисциплинама (атлетика, мотоциклизам и сл.), један обилазак кружне стазе, један круг. 3. раз. фаза, етапа; тура, круг (на изборима, у плаћању пића за друштво).

рундѐла в. **рондѐла**.

ру́не, ру́нā̄ ж мн. [нем. Rune од герм. runa тајна од скандинавског raunen] ист. ортогр. писмо сачувано у старим натписима, које су почетком нове ере користили стари Германи, а потом Скандинавци, док нису примили латиницу.

рӯнскӣ, -ā̄, -ō̄ [в. руне] који се односи на руне. ▲ **рунско писмо** знаковни систем од 24 знака.

рӯпија, -ē̄ ж [инд. rupiyah] 1. основна новчана јединица у Индији, Пакистану, Индонезији, на Цејлону и још неким земљама. 2. бот. биљка, *Ruppia maritima*.

рӯптахта, -ē̄ ж [тур. rub'tahta од ар. rub' четвртина, перс. tahta даска] справа за мерење висине Сунца на основу чега се приближно одређује време (број сати, часова током дана).

руптӯ́ра, -ē̄ ж [лат. rumpere раскинути] 1. мед. кидање, пуцање тетива, мишића, прскање и цепање унутрашњих органа и сл., најчешће услед преоптерећења. 2. провала, обијање; пробој. 3. фиг. прекид преговора, раскидање односа.

рӯра̄лан, -лна, -лно [лат. ruralis сеоски од rus село] који је везан за живот на селу, за обраду земљишта и др., сеоски, пољопривредни. ▲ **~ тип** особа која по схватању начина живота, уопште по животним идеалима личи на онога ко живи на селу.

уралѝзам, -зма м [в. руралан] 1. ум. правац у уметности који се темељи на сеоским мотивима. 2. наука која се бави унапређењем живота на селу.

урализа́ција, -ē̄ ж [в. руралан] 1. соц. уношење сеоских елемената (начина живота и сл.) у градску средину. 2. лингв. ослањање на карактеристике сеоских говора у настојању да се формирају и издвоје нови стандардни језици, нпр. црногорски.

ура̀лист(а), -ē̄ м, мн. руралисти [в. руралан] присталица руралистичког правца.

ура́лнӧст, -ости ж [в. руралан] особина, својство, стање онога што је рурално.

урбанѝтē̄г, -е́та м [в. руралан, урбани] соц. систем појава и облика понашања које недовољно прилагођени рурални елементи уносе у урбану средину и угрожавају њене вредности.

руриза́ција, -ē̄ ж [в. руралан] екон. процес унапређења села и развијања пољопривреде.

руризам, -зма м [в. руралан] 1. пол. програмска оријентација политичких странака које сељаштво сагледавају као основни темељ за остваривање својих циљева.

рӯрист(а), -ē̄ м, мн. рӯристи (ж. **рӯристкиња**, -ē̄) [в. руралан] присталица руризма.

рурӣстичкӣ, -ā̄, -ō̄ [в. руралан] који се односи на руризам, који је у вези са руризмом.

рӯса̄лка, -ē̄ ж [рус. русалка, лат. rosalia празник мртвих] мит. шумска или водена вила код старих Словена.

рӯсвā̄ј, -а́ја и **рӯсвāј**, -а м [тур. rüsvay од перс. rusway понижен, осрамоћен] метеж, неред, лом.

русизам, -зма м [Рус, в. -изам] лингв. адаптирана реч из руског језика, усвојена и одомаћена у неком другом језику (најчешће из групе словенских језика).

русификáција, -ē̄ ж [Рус, нлат. -ficatio од лат. facere чинити] претварање нечега страног у руско.

русѝфиковати, русѝфикујēм свр̄ш. и несвр̄ш. [в. русификација] 1. да(ва)ти руска обележја нечему што није руско, (из)вршити русификацију. 2. ширити руски језик, руску културу и обичаје на друге народе и земље. 3. **русѝфиковати се,** попримити неке руске обичаје, навике и сл., понашати се онако како се понашају Руси.

русоѝзам, -зма м [према француском филозофу Жан-Жаку Русоу (Russeau, 1712–1778)] животна филозофија која природу претпоставља цивилизацији, која сматра да је човек по природи слободан и добар али га кваре друштвени систем и егоистични нагони.

русòман, - а и **русòмāн,** -а́на м [в. русоманија] онај који претерано воли Русију и све што је у вези са Русијом.

русомàнија, -ē ж [Рус, в. -манија] претерана љубав према Русији и свему што је руско.

русòфил, -а и **русòфӣл,** -и́ла м [Рус, в. -фил] онај који је изразито привржен Русима и Русији, уопште свему што је руско.

русофи́лство, -а с [в. русофил] велика привржености Русима и Русији, уопште свему ономе што је руско.

русòфоб, -а и **русòфо̄б,** -о́ба м [Рус, в. -фоб] онај који мрзи Русе, Русију и све што је руско.

русофо̀бија, -ē ж [Рус, в. -фобија] мржња, страх, одбојност, непријатељство према Русима, Русији, уопште према свему што је руско.

рȕстика, -ē ж, дат. и лок. рȕстици [лат. rustica, в. рустикалан] 1. грубо обрађен, исклесан камен; зид от таквог камена. 2. грађ. једноставан, неуглађен стил у градитељству. 3. писмо чији облик не одаје лепоту и углађеност. 4. скуп особина грубо обрађеног предмета код којег до изражаја долази лепота материјала од кога је начињен (делови намештаја, украсни предмети и сл.).

рȕстикāлан, -лна, -лно [лат. rusticus сеоски од rus село] 1. који се облачи, понаша и сл. као сељак, који оставља утисак сељака, неуглађен, непрефињен. 2. грађ. који има особине рустике, (о грађевини, намештају и сл.).

рустикáлност, -и ж [в. рустикалан] особина, својство нечега што је рустикално; недорађеност, недотераност, неуглађеност.

рустикáција, -ē ж [лат. rusticatio, према в. рустикалан] 1. процес посељачивања, попримања особина, понашања, начина одевања и сл. сељака. 2. грађ. намерна обрада камена да би изгледао рустично.

рустициѝтēт, -е́та м [в. рустикација] 1. сељачки начин понашања, одевања и животне филозофије уопште. 2. неотесаност, простота, неуглађеност у понашању.

рȕта, -ē ж [фр. route друм, пут] 1. смер, ток путовања. 2. пут или деоница пута коју ваља прећи у путовању; уп. **маршрȕта**.

рȕтēнијум, -а и **рȕтēнӣј,** -ија м [илат. ruthenium, према Рутенији, Украјини, где је пронађен] хем. хемијски елемент, атомски број 44, симбол Ru, лак платинаст метал који је у природи ретко слободан.

рȕтēнскӣ, -ā, -ō [према Рутéни старијем називу за Русине] који припада Рутенима (Русинима) ▲ **~ језик** заст. лингв. језик Русина, русински језик.

рȕтер, -а м [енгл. router] рач. мрежни уређај који дигиталне податке из различитих извора усмерава на одговарајуће адресе.

рȕтӣл, -и́ла м [нем. Rutil од лат. rutilus црвенкаст] минер. титанов диоксид, минерал црвенкасте боје, велике чврстоће, користи се за добијање титана и беле боје.

рутилѝзам, -зма м [лат. rutilus црвенкаст] особина (об. наследна) поседовања црвенкасте, риђе боје косе (о човеку).

рутѝна, -ē ж [фр. routine] 1. вештина, вичност, спретност у обављању неког посла, као резултат дуготрајне праксе и увежбаности. 2. (понекад пеј.) рад, поступци и размишљање увек по истом обрасцу, на исти начин; механички рад, укорењена навика. 3. рач. низ инструкција у оквиру одређеног компјутерског програма.

рутѝнēр, -е́ра м [фр. routinier, в. рутина] 1. онај који је стекао рутину у обављању неког посла, који је навикнут, искусан, увежбан у не-

ком послу; 2. пеј. који посао обавља без удубљивања, површно, аутоматски, без креативности. ◆ **рутѝнӗрскӣ**.

рутѝнӣран, -а, -о [в. рутина] који има рутину; вешт, увежбан, искусан.

рутѝнӣрано = **рӯтѝнски,** прил. [в. рутина] на ругински начин, по устаљеним правилима, навикама; увежбано, искусно.

рӯтински = **рутѝниӣрно** (в.)

руфа́ија, -ӗ ж [тур. Rüfai од ар. Rufāī'] рел. припадник дервишког (монашког) реда који је основао Ахмед Ер-Руфаи (упокојио се 1191).

ру́фет, -а м [тур. hirfet од ар. ḥirfā] 1. еснафско, цеховско удружење. 2. приватна делатност (производна, прерађивачка, услужна и др.); занат.

руфѐтлија, -ӗ м [в. руфет] члан руфета, еснафског удружења; занатлија.

руфѝја̄н, -а́на м [итал. ruffiano] подводач, сводник.

руфија́нство, -ства с [в. руфијан] омогућавање блуда и блудничења из користољубља, подвођење, сводништво.

рӯшвет, -а м [тур. rüşvet од ар. rišwä] новац или нека друга награда којим се подмићује неко ко је у могућности, об. и у обавези, да пружи тражену услугу, при чему примањем накнаде злоупотребљава свој положај и функцију; мито.

рушвѐчија, -ӗ м [тур. rüşvetçi, в. рушвет] онај који прима мито, који је корумпиран.

рӯшпа, -ӗ ж [тур. ruşen сјајан, блистав] нум. млетачки дукат, златник, цекин.

РХ-фа̀ктор, -а в. **резус-фактор**.

рӯшум, -а м [тур. hışım од перс. hhišm љутња, срџба, разјареност] напад разјареног човека или групе људи; бес, разјареност, љутња.

С

сàбā̀јле = сàбāхи́ле прил. [тур. sabahile] у рану зору, раном зором.

сàбат, -а м [хебр. schabbàth] субота, нерадни дан, такозвани дан за одмор код Јевреја.

сабатаријáнци, сабатарија̀нāцā̄ м мн. [хебр. schabbàth сабат] хришћанске секте које празнују суботу уместо недеље, држећи се строго Старог завета; суботари.

сабàтикал, -кла м [енгл. sabbatical од грч. sabbatikós који се односи на Шабат] слободна студијска година, коју сваке седме године, ради даљег усавршавања користе универзитетски професори.

сàбах, -а и **сàбāх,** -а́ха м, мн. сабáси, ген. сабáхā̄ [тур. sabah од ар. ṣabāḥ] 1. зора, свитање. 2. прва исламска јутарња молитва од укупно пет дневних молитава.

сàбахајрōлā̄ (сàбах хàјрōлā̄) узв. [тур. sabah hayır ola!] добро јутро.

сàбāхи́ле = сàбајлē̄ (в.)

сàбвē̄ј, -а м [енгл. subway] подземна железница, метро.

сабвȕфер, -а м [енгл. subwoofer] звучник из система звучника намењен за репродуковање најдубљих тонова.

сабејȉзам, -зма м [хебр. zaba, в. -изам, уп. сабејски] стара религија, којом су Арабљани, Египћани и други народи обожавали звезде, Сунце и Месец.

сàбē̄јскӣ, -ā̄, -ō̄ који припада Сабејцима, који се односи на њих, који потиче од Сабејаца, становника Сабе, ист. покрајине на подручју данашњег Јемена у јужној Арабији. ▲ **~ језик** језик Сабејаца, јужноарапски језик; **сабејско писмо** врста јужноарапског писма.

сабелијанȉзам = сабелијáнство (в.)

сабелијáнство, -ства с = **сабелијанȉзам,** -зма м [назив према имену египатског свештеника Сабелијуса] ист. рел. хришћанска доктрина из III века, заступа монархистичко учење по коме постоји само један Бог који влада и управља, а Син и Дух су пролазни облици.

сàбија, -ē̄ ж [тур. sabi од ар. ṣabiyy] дете, малолетник.

сабȉлук, -а м, мн. сабȉлуци, ген. мн. сабȉлӯкā̄ [тур. sabilik, в. сабија] детињство.

сàбир, -а м [ар. sabir] 1. лингв. ист. језик којим се споразумевало у средоземним лукама (мешавина француског, арапског, грчког, италијанског и других језика). 2. фиг. контактни језик са поједностављеном граматиком за основну комуникацију.

сàбō̄, -ȍва м [фр. sabot] 1. ципела направљена од дрвета, клумпе. 3. чигра. 4. муз. чивијица од месинга.

сàбō̄в, -ȍва м [мађ. szabó] покр. кројач.

саборе́јци, сабȍрējāцā̄ м мн. [арам. sabhora научник, мислилац] теол. јеврејски теолози из VI–VIII века, који су се бавили проучавањем Талмуда и у време зачетака и ширења ислама сачували идентитет Јевреја у Вавилону и Персији.

сабота́жа, -ē̄ ж [фр. sabotage] 1. противзаконите радње у сврху ометања или довођења у опасност правилног пословања. 2. врста штрајка у коме радници намерно ометају процес рада,

кварећи алатке, машинске делове и сл., да би се послодавац приморао да прихвати њихове захтеве.

сабо̀тēр, -е́ра м [фр. saboteur] радник који врши саботажу, онај који намерно омета рад.

саботи́рати, сабо̀тӣрāм, 3. л. мн. саботи́рајӯ несврш. [фр. saboter] свесно успоравати и заустављати рад, вршити саботажу.

са̀бур, -а м [тур. sabır од ар. ṣabr] 1. стрпљивост, стрпљење.

са̀вак, -а и **са̀вāк,** -а́ка м, мн. сава́ци [тур. savak досл. место одакле се вода разводи на разне стране] наткривено место за прање рубља на потоку који тече поред куће.

сава̀на, -ē ж [енгл. savannah од шп. sabana од ен. zabana] велика површина земљишта у подручју тропа (Северна Америка и Африка), прекривена травом до једног метра висине.

Са̀ваот, -а м [хебр.] 1. једно од божијих имена код Јевреја; Господ над војскама анђела, херуфима, серафима.

са̀ват, -а м [тур. savat од ар. säwād] 1. цртеж на сребрним предметима, гравирано орнаментирано сребро.

саватла̀исати, -ишēм = **саватлѐисати,** -ишēм сврш. и несврш. [тур. savatlamak] гравирати, орнаментисати.

саватлѐисати = **саватла̀исати** (в.)

сава̀тли прид. индекл. [тур. savatlı, в. сават] гравиран, орнаментисан.

савоа̂р-ви́вр, -а м [фр. savoir vivre] умеће живљења, мудрост живота, начин опхођења, фино понашање.

са̂г, -а м, мн. са́гови [лат. sagum] тепих, простирач за под, најчешће сачињен од разнобојне вуне, свилених нити и сл.

Са́га, -ē ж [ствнем. Saga] старонордијска богиња прича и историје, Одинова миљеница; отуда **са́га** (в.)

са́га, -ē ж [ствнем. saga] 1. херојска прозна приповетка староскандинавске литературе о подвизима богова, древним породицама, првим краљевима. 2. прича у прози, бајка, гатка, кажа, мит.

сага̀нак, -а и **сага̀нак,** -нка м, мн. сага̀н(а)ци, ген. мн. сага̀нāкā [тур. sağanak краткотрајни летњи пљусак] прекид, мах, прелом.

сага̀нлија, -ē м [тур. sağlam] 1. онај који је читав, у добром стању. 2. пасуљ пребранац.

са̀гитāлан, -лна, -лно [нлат. sagittalis од лат. sagitta стрела] стреласт, у облику стреле, који пролази кроз средину тела, осовински.

са̀глам, -а, -о = **са̀глан,** -а, -о [тур. sağlam] читав, у добром стању, здрав; поштен, прав, исправан, поуздан, чврст.

са̀глан в. **са̀глам**.

са̂го, -а м [порт. sago од малај. sagu] 1. бот. биљка из фамилије палми, *Metroxylon rumphii*, пореклом из малајског архипелага. 2. скробни гриз направљен од сржи те палме.

са̀ӷрије, са̀ӷрӣјā ж мн. = **са̀ргије,** са̀ргӣјā ж мн. [тур. sağrı сапи] 1. корице за сабљу или нож, које су се правиле од коже од коњских сапи. 2. груба и ретка тканина за покривање и умотавање робе.

са̀д, -а м [ар. sād] петнаесто слово арапског алфабета.

сада̀ка, -ē ж [тур. sadaka од ар. ṣadaqa] милостиња.

са́де [тур. sade чист] 1. прави, чист, једноставан, једноличан, прост. 2. једнобојно платно без шара.

садѝзам, -зма м [према француском писцу и маркизу Де Саду (D. A. F. de Sade) 1740–1814] 1. изопачено полно узбуђење као израз задовољства у наношењу или посматрању телесних мука других особа. 2. наслађивање туђим мукама.

са̀дист(а), -ē м, мн. са̀дисти [в. садизам] 1. човек опседнут садизмом, који налази подстицај за сексуално задовољство у туђим мукама. 2. уопште човек који ужива у туђим мукама, свиреп мучитељ.

садѝстичкӣ, -ā, -ō [в. садизам] који се односи на садизам и садисте.

са̀дра, -ē ж [чеш. sadra] калцијум-сулфат дихидрат, гипс.

са̀дрен, -а, -о [в. садра] који је од садре, од гипса. ▲ мед. **садрени завој** у ортопедији, гипс који се користи за имобилизацију.

садȕкēј, -е́ја м и **садукéјац,** -јца м [лат. Sadducaei од грч. Saddoukaîoi од хебр. sādhūqi следбеници Задука] рел. ист. припадник конзервативне старојеврејске верске секте из I и II века, која је веровала само у Мојсијеве законе, а није признавала предање и није веровала у анђеле и бесмртност душе.

садȕцēј, садуцéјац в. **садȕкēј.**

сȁз, -а м, мн. сàзови [тур. saz од перс. sāz] 1. цев, грло. 2. источњачка тамбура са 6–16 жица, веома дугог врата, честа на Косову и Метохији, у Босни и Херцеговини, Македонији.

сàзлија, -ē м, ген. мн. сàзлијā [тур. sazcı] свирач на сазу.

сȁја[1], -ē ж [тур. saya од итал. saia од лат. saia] 1. женска хаљина без рукава. 2. врста дебеле црвене чоје.

сȁја[2], -ē ж [тур. sayı број, рачун од saymak бројати] пребројавање, попис, евиденција.

сајàли прид. индекл. [тур. sayalı, в. сајa[1]] направљен од чохе; чохан.

сȁјдмен, -а м [енгл. sideman] муз. 1. помоћни музичар. 2. члан џез оркестра који не свира солистичке делове.

сȁјдспин, -а м [енгл. sidespin] сп. стоотенски ударац при коме лоптица добија ротацију према напред и у страну.

сȁјенс-фȉкшн, -а м [енгл. science fiction] научна фантастика; савремени роман или филм у којима је радња заснована на открићима која се наслућују у будућности.

сајкодȅлик, -а м [енгл. psychedelic психоделичан] = **психодȅлик,** -а м у: ▲ **сајкоделик-музика** врста електронске музике настале у време хипи покрета под утицајем експериментисања са психоделичним дрогама, карактеристичне боје звука.

сȁјла, -ē и **сȁјла,** -ē ж [нем. Seil] уже направљено од гвожђа, конопац.

сајонáра узв. [јап. sayō-nara тако ако буде] збогом!

сȁјт в. **вȅб-сȁјт.**

сáјтљик, -а и **сàјтљик,** -а = **сáтљик,** -а м [аустр. нем. Seidel] мера за ракију; чокањ.

сáјџија, -ē м = **сахàчија, сахàџија,** -ē м [тур. saatçi] часовничар.

сáјџиница, -ē ж = **сахàчȉница,** -ē ж [в. сајџија] часовничарска радња.

сȁка, -ē ж [тур. saka водоноша од ар. sāqqa'] 1. буре за воду. 2. војничка кола у којима се доносила вода за пиће.

сакàгија, -ē ж [тур. sakağı] болест животиња, слинавост, шмркавост, балавост; слинавка.

сакáда, -ē ж [фр. saccade] 1. јак трзај коњском уздом. 2. муз. оштар потез тудалом којим се одсвира више нота. 3. пом. врста једрењака. 4. фиг. оштар прекор.

сàказ, -а м [тур. sakız] мастика; смола од мастикс која се ставља у грчка вина.

сàказа, -ē ж = **сакàзлија,** -ē ж [тур. sakızlı, в. сказ] дугуљаста, бела тиква, бундевица

сакàзлија = **сàказа** (в.)

сакалúби, сакалй̀ бā м мн. [према средњовековном имену Словена, грч. Sklabēnoi] неслободно становништво словенског и европског порекла у средњовековним арапским дворцима.

сакàлук, -а м, мн. сакàлуци, ген. мн. сакàлūкā [тур. sakalık од saka, sakak њердан] женска огрлица, њердан, колајна.

сàкат, -а м [тур. sakat од ар. saqat] 1. богаљ, инвалид. 2. у прид. служби **сàкат,** -а, -о који је без руке, ноге, кљаст; инвалидан.

сàкатити, -ȉм несврш. [в. сакат] богаљити, наказити.

сàкаџија, -ē м [в. сака] водоноша.

сàке, -са м [јап. sake] јапанско алкохолно национално пиће од превреле пиринча.

сàкō, -òа м [нем. Sakko од итал. saccо џак] кратки мушки капут; горњи део мушког одела или женског костима.

сȃкос, -а м [грч. sákkos]врећа, хаљина] горња одежда православних епископа од скупоценог материјала.

сàкрāлан, -лна, -лно [срлат. sacralis, према sacrum светиња] 1. који се односи на свете радње, верске обреде и црквене светиње. 2. анат. који се тиче крсне кости код човека и других кичмењака.

сакрàлгија, -ē ж [лат. sacrum светиња, в. -алгија] бол у крстима, чији узроци могу бити различити; крстобоља.

сакрàлизовати, -зујēм свршен. и несврш. [в. сакрален] (на)чинити да нешто буде сакрално, свето.

сакрàмент, -а м, ген. мн. сакрàменāтā [лат. sacramentum заклетва] 1. првобитно, средство којим неко себи или другом намеће извесну обавезу (заклетва, кауција, капара, и др.). 2. рел. у хришћанству, света тајна, тј. видљив знак који даје милост божју (крштење, причест итд.).

сàкраментāлан, -лна, -лно [лат. sacramentalis] 1. који се тиче светих тајни; обредни. 2. **сàкраментāлнӣ,** -ā, -ō одр. који припада сакраменту, потребан код обреда, свет.

сакраментàлије, сакраментàлијā ж мн. [нлат. sacramentalia, в. сакрамент] обреди, благослови и друге свете радње у католичкој цркви које нису сакраменти; освећени предмети (знак крста, света вода, бројанице, иконе и др.).

сакрамèнтāр, -áра м = **сакрамèнтāрӣј,** -ија м [лат. sacramentarium, в. сакрамент] црквен. ист. у католичкој цркви: литургијска књига која је садржала свештеникове молитве за време мисе.

сакрамèнтāрӣј = **сакрамèнтāр** (в.)

сàкрāрӣј в. **сàкрāријум.**

сàкрāријум, -а и **сàкрāрӣј,** -ија м [лат. sacrarium] 1. место за чување светих ствари, светилиште. 2. храм, капела. 3. место где се чувају хостије. 4. сливник у сакристији или близу олтара, у који отиче вода након прања посвећеног посуђа.

сакрѝлēгӣј в. **сакрѝлēгијум.**

сакрилèгијалан, -лна, -лно [лат. sacrilegium светогрђе] 1. онај који чини светогрђе, богохулник. 2. који краде, скрнави црквену светињу. 3. фиг. злочиначки.

сакрѝлēгијум, -а и **сакрѝлēгӣј,** -ија м [лат. sacrilegium] 1. светогрђе, скрнављење, повреда светиње. 2. безбоштво, богохуљење. 3. обешчашћивање неке особе. 4. фиг. безакоње, злочин.

сакрѝстан, -а м [срлат. sacristanus, према sacrista чувар светих ствари] црквен. чувар светих ствари који се брине за одржавање цркве и помаже у свакодневним пословима у цркви; црквењак, звонар.

сакрѝстија, -ē ж [срлат. sacristia] црквен. соба поред олтара у католичкој цркви, у којој се свештеници облаче за службу и у којој се чува црквено посуђе и одежда; црквена ризница.

сакрѝфиковати, -кујēм свршен. и несврш. [лат. sacrificare] посветити, жртвовати, принети, приносити на жртву.

сакроилеѝтис, -а м [лат. sacer свети, ilium бок, слабине] мед. упала сакроилијакалног зглоба (карлични зглоб).

сакросàнктан, -тна, -тно [лат. sacrosanctus] пресвет, свет и неповредив, неприкосновен.

сакросàнктнōст, -ости ж [в. сакросанктан] особина онога што је сакросанктно; неповредивост, светост.

сàкрум, -а м [лат. (os) sacrum света (кост)] кост у доњем делу кичме, састављена од пет сраслих пршљенова.

сàксафōн непр. в. **сàксофōн.**

сàксија, -ē ж [тур. saksı] 1. посуда направљена од непечене глине у којој се гаји цвеће; свака посуда за гајење цвећа. 2. сач под којим се пече хлеб. ▯ **измислити рупу на саксији** ирон. открио Америку, пронашао топлу воду (каже се за онога који прича оно што сви знају, мислећи да је пронашао нешто ново).

сàксōн, -óна м [енгл. saxony од Saxony Саска, немачка покрајина, према Sachsen] тканина направљена од најфиније вуне, фина вунена тканина.

сàксофōн, -а и **саксòфōн,** -óна м [фр. saxophone, према изумитељу, Белгијанцу Адолфу Саксу (A. Sax) 1814–1894] муз. метални дувачки инструмент са кларинетским писком и купастом цеви; најчешће се користи у џез оркестрима.

сàктисати, -ишēм свршен. [в. сакатити] упропастити, покварити, уништити, сломити.

сáла[1], -ē ж [нем. Saal] велика свечана дворана за концерте, предавања, пријеме, игранке.

сàла[2], -ē ж [тур. salâ од ар. ṣalā' обзнањивање] жалостиво учење муџезина с минарета при објави нечије смрти.

салáма, -ē ж [нем. Salami од итал. salame од лат. salamen, према salare солити] врста кобасице од свињског и говеђег меса зачињена посебним зачинима и веома отпорна на кварење.

саламàндер, -а м [лат. salamandra од грч. salamándra] 1. а. зоол. даждевњак, врста гуштера, *Salamandra maculosa*. б. веома цењена кожа од тог гуштера. 2. мит. дух из ватре, ватрени дух.

саламàндерскӣ, -а̄, -о̄ [в. саламандер] који припада саламандеру или се односи на саламандера; који подноси ватру. ▲ **саламандерска кожа** онај који воли дуго да буде на сунцу.

салàмо̄нскӣ в. **соло̀мо̄нскӣ**.

салàмура, -е̄ ж [венец. salamora од срлат. salmuria од лат. sal со, muria расол] зачињена слана вода у којој стоји месо пре сушења; расо, пац.

салàнгана, -е̄ ж и **салàнга̄нка,** -е̄ ж, дат. и лок. салàнга̄нки [према острву Саланго] источноиндијска ласта, *Collocalia esculenta*, цењена по својим гнездима (гункин) која се једу и сматрају за врхунске посластице, направљена су од пихтијастих ситних морских животиња (мекуша).

салàнга̄нка в. **салàнга̄на**.

салàндā̄р, -а́ра м [нгрч. saránda четрдесет] милостиња која се давала калуђерима да се између Ускрса и Спасовдана моле 40 дана за покојника.

са̀ла̄рӣј в. **са̀ла̄ријум**.

са̀ла̄ријум, -а и **са̀ла̄рӣј,** -ија м [лат. salarium, према sal со] годишња плата; плата, награда, зарада; дневна порција соли за једног војника.

сала́та, -е̄ и **салàта,** -е̄ ж [фр. salade од итал. in salata посољено] 1. бот. низ биљака из породице главочика, *Lactuca*. 2. кулин. те биљке зачињене сољу, уљем, сирћетом и разним зачинима (об. без кувања); свако друго јело припремљено на овај начин, које се сервира само или уз друга јела.

салàџак, -а м, мн. салàџаци [тур. sağlıcak живот] љуљашка, мрежа и лежаљка за љуљање.

са̀ла̄ш, -а и **са̀ла̄ш,** -а́ша м [мађ. szállás] имање у Војводини и Мађарској са објектом за становање, шталама и стоком удаљено од насеља.

салàша̄р, -а́ра м [в. салаш] становник салаша, онај који живи и ради на салашу.

салàша̄рскӣ, -а̄, -о̄ [в. салаш, салашар] који припада салашу, који се односи на салашаре; на салашарски начин. ▲ **~ ручак** мастан, обилан оброк.

са̀лва, -е̄ ж [фр. salve] 1. пуцањ у ваздух у знак почасти или славља; поздрављање топовским пуцњевима; пуцање већег или мањег броја топова и пушака. 2. плотунска паљба, нагла провала смеха, одушевљења, емоција уопште.

салва̀рза̄н, -а́на м [Salvarsan, фабричко име производа од лат. salvare спасавати, ослобађати, sanus здрав] фарм. лек против сифилиса и других заразних болести, који су пронашли немачки професор Паул Ерлих и његов асистент Јапанац Хата 1910. г.

са̀лва̄тор, -а м [лат. salvator, према salvus здрав, сигуран, спасен] 1. спаситељ, Христос. 2. врста баварског црног вина.

са̀лве узв. [лат. salve] здраво, здраво да си, добро дошао (при доласку); збогом (при испраћају).

са̀лвēт в. **салве́та**.

салве́та, -е̄ ж [нем. Salvette од итал. salvietta] део сталног прибора за јело, служи за брисање руку и уста; убрус, салвет, сервијета, тавајол.

са̀лвија, -е̄ ж [лат. salvia] бот. жалфија, кадуља, *Salvia officinalis*, биљка чије лишће садржи лековито етерично уље; користи се као лек и зачин.

са̀лвус прид. индекл. [лат. salvus] неоштећен, у добром стању, читав; сигуран, на сигурном месту.

салди́рати, са̀лдѝра̄м, 3. л. мн. салди́рајӯ сврш. и несврш. [итал. saldare] а. закључити рачун, урадити завршни рачун. б. утврдити, утврђивати разлике између улазне и излазне стране, измири(ва)ти остатак дуга, исплатити дуг.

са̀лдо, -а и **са̀лдо,** -а м [итал. saldo] 1. а. остатак закљученог рачуна који се преноси на нову страницу у књиговодственој књизи. б. стање благајне, обрачун, исплата, подмиривање рачуна. 2. резултат неке акције, идеје, процеса у смислу губитка и добитка.

салѐбција, -е̄ м [в. салеп, -ција] онај ко производи и продаје салеп. □ **~ за боранију** потпуно свеједно да ли се нешто променило (сјаши Курта да узјаши Мурта, није шија него враг).

са́леп, -а м [тур. salep, saleb од ар. saḥlāb] 1. бот. биљка, *Orchis morio*. 2. топло заслађено пиће, омиљено на Балкану, добијено кувањем корена биљке салеп.

сали́ва, -е̄ ж [лат. saliva] физиол. секрет жлезда које се налазе у усној шупљини; слина, пљувачка.

саливàнције, саливàнцијā ж мн. [лат. salivantia, према salivare слинити] мед. средства за појачано излучивање пљувачке.

сàливāран, -рна, -рно [лат. salivatus] који се односи на саливу, припада јој или потиче од ње, пљувачни. ▲ **саливарни рефлекс** физиол. лучење пљувачке изазвано присуством хране у устима.

саливáција, -ē ж [лат. salivatio, в. салива] мед. лучење, излучивање пљувачке.

сâлијскӣ, -ā, -ō [лат. Salii Салијци, племе које је живело уз Рајну] који се односи на Салијске Франке. ▲ **~закон** прав. зборник обичајног права немачког племена Салијаца (Салфранака) из V века; најстарији немачки законик, који, између осталог, искључује женску децу из наследства, имања и престола; отуда: **салијска добра** добра која прелазе само на мушко потомство.

салúјци, салúјāцā м мн. [лат. Salii] колегијум од 12 свештеника бога Марса у старом Риму, који у његову част, у пуној ратној опреми, уз песму и плес два пута годишње изводе обреде, на почетку и завршетку ратног периода.

сâлиметар в. **сâлинометар.**

салинизáција, -ē ж [лат. salinus слан] природно или вештачко сољење.

сâлиниметар в. **сâлинометар.**

салинѝтēт, -éта м [нем. Salinität од лат. salinus слан] степен сланоће.

сâлинометар, -тра м [лат. salinus слан, в. -метар] салиноград, справа за одређивање сланоће.

сàлитра, -ē = **шàлитра** (в.)

салúцӣл, -úла м [фр. salicyl, према лат. salix врба] хем. салигенин, салицилна киселина.

салицѝлāт, -áта м [в. салицил, -ат] хем. со салицилне киселине.

салúцӣлнӣ, -ā, -ō [в. салицил] који припада салицилу, који се односи на салицил ▲ **салицилна киселина** хем. кристални бели прах, добија се синтезом из фенола као полазне сировине, у хладној води тешко растопљив, спречава врење и труљење, користи се за конзервирање животних намирница и у медицини.

сàлма, -ē ж [тур. salma] 1. вој. средњовековно оружје, гвоздена кугла ланцем причвршћена за дрвену дршку, млат. 2. пуштање стоке на испашу у касну јесен када је покупљена летина и није потребан пастир.

сàлмијак, -а м [итал. sale со, в. (а)м(он)ијак] хем. амонијум хлорид, нишадор.

салмонѐла, -ē ж [према америчком патологу Д. Салмону (D. E. Salmon) 1850–1914] штапићаста бактерија из рода *Salmonella*, изазива стомачне тегобе и цревне болести.

салмонелóза, -ē ж [в. салмонела, -оза] инфекције које узрокују бактерије из рода *Salmonella* (трбушни тифус).

салмонúде, салмонúдā ж мн. [нлат. Salmonidae од лат. salmo лосос, в. -ид(е)] врста пастрмке, живи у бистрим и брзим планинским рекама. ◆ **салмòнйдскӣ.**

салнáма, -ē ж [тур. salname од перс. sāl година, nāme књига] годишњи календар, летопис, алманах.

салòмōнскӣ в. **солòмōнскӣ.**

сàлōн, -óна м [фр. salon од итал. salone] 1. уређена просторија у стану за пријем гостију. 2. бродска или хотелска просторија која служи за одмор, ручавање и сл. 3. простор у коме се излажу и продају уметничка дела и разни производи (*ликовни ~, ~ аутомобила* и сл.) 4. локал или радња за пружање услуга (*фризерски ~, козметички ~* и сл.) ▲ **салон-вагон** у жељезничкој композицији, вагон за ручавање.

салòнит, -а и **салòнӣт,** -úта м [фабричко име производа, према лат. Solona Солин, в. -ит] смеса азбестних влакана, цемента и воде; у грађевинарству служи за израду таласастих плоча, цреп ова, разних цеви итд.

сàлōнке, сàлōнкӣ ж, мн. [в. салон] свечане ципеле уз вечерњу гардеробу.

сàлōнскӣ, -ā, -ō [в. салон] који припада салону или се односи на њега, отмен, на салонски начин. ▲ **салонска музика** популарна музика за разоноду негована у XIX и почетком XX века; **~оркестар** мањи оркестар који изводи салонску музику.

сâлса, -ē ж [шп. salsa сос (због мешавине звукова)] 1 муз. врста јужномеричке музике, популарне 80-их и 90-их година XX века. 2. кулин. сос од парадајза, маслиновог уља и разног поврћа (лука, першуна и сл.).

са̏лта¹, -ē ж [тур. salta од итал. Santo Marco свети Марко] врста кратког чојаног капута без оковратника, какав су носили млетачки морнари.

са̏лта², -ē ж [нем. Salta од лат. salta скочи!] игра на дасци за два играча, слична шаху, са 100 поља и 30 каменчића подељених у три класе (Сунце, Месец и звезде).

салтарѐло, -а м [итал. saltarello, према saltare плесати, скакати] брзи италијански, посебно напуљски плес у 3/4 или 6/8 такту, порекlом из старог Рима; поскочица.

салта̑то, -а м [итал. saltato] муз. врста стаката (в.) на гудачким инструментима, који се постиже кратким потезима средином гудала.

са̑лто, -а м мн. са̑лта [итал. salto скок] скок, окрет тела у лету (напред, назад, лево, десно) за 360 степени или више. ▲ **~мортале** вратоломни, „смртни" скок у којем се скакач преврне преко главе.

салубри̏тēт, -е́та м [нем. Salubrität од лат. salubritas, према salubris здрав] 1. здравствено стање. 2. оно што помаже, што је благотворно, лековито. 3. излечење, резултати успешног лечења.

са̀лӯн, -у́на м [амер. saloon] крчма типична за југ и запад САД; гостионица, кафана.

салути́рати, салӯти́рам, 3. л. мн. салути́рајӯ свр. и несвр. [нем, salutieren од лат. salutare поздрављати] поздравити, поздрављати на војнички начин.

са̀лхов, -а м [према шведском клизачу Улриху Салкову (U. Salchow) 1877–1949] врста скока у уметничком клизању.

са̀лцгајст, -а м, ген. мн. са̀лцгајстā [нем. Salzgeist] хем. хлороводонична киселина, сона киселина.

самàдāн, -а́на м [ар. samadan] девети месец код Арабљана.

са̀мāр, -а́ра м [нгрч. samári] дрвено седло на коме товарне животиње носе терет; подлога на којој носачи вуку терет. ▯ **пун (је) памети као самар свиле** тупав, будаласт, глупав, ограничен човек.

сама́ра ▫ **са̀марканд** (в.)

са̀мāрӣј в. **са̀мāријум**.

са̀мāријум, -а и **са̀мāрӣј**, -ија м [према руди самарскиту из које се добија] хем. редак елемент, лантаноид, атомски број 62, симбол Sm, служи као додатак легурама.

Самарита́нац = **Самари́ћанин** (в.)

самарѝтāнскӣ = **самари́ћанскӣ** (в.)

самарита́нство = **самарићáнство** (в.)

сама́рити, са̀мāрӣм несврш. [в. самар] стављати самар на какву товарну животињу. ▯ **насамарити (кога)** фиг. преварити, изиграти.

Самари́ћанин, -а, мн. самари́ћани = **Самарита́нац**, -нца м [лат. Samaritanus, према грч. Samarítēs становник Самарије] 1. ист. становник покрајине Самарије у централном делу старе Палестине. 2. (**самарићáнин**) припадник религиозне секте у данашњем Израелу, чији чланови признају само првих 5 књига Мојсијевих; сматрају себе наследницима старе јеврејске секте из VI века п. н. е. 3. у црквеном језику, милостив човек. ◆ **самари́ћанскӣ** и **самарѝтāнскӣ**.

самарићáнство, -ства = **самарита́нство**, -ства с [в. Самарићанин] 1. саосећање са оним ко пати; дело подстакнуто тим осећањем, милосрђе. 2. веровање и проповедање самарићана.

са̀марканд, -а м = **сама́ра**, -ē ж [према граду Самарканду у средњој Азији] етнол. источњачки ћилим са великим бројем чворова.

сама̀рџија, -ē ж [тур. semerci, в. самар] занатлија који прави самаре.

са̏мба, -ē ж, ген. мн. са̏мбӣ [браз. samba од егз.] брзи бразилски плес карактеристичног ритма, афричког порекла, с обавезним плесним фигурама; после Другог светског рата проширио се и на Европу.

самбени̏то, -а м [шп. sambenito] кошуља којом су били обележени јеретици у доба шпанске инквизиције.

са̏мбо, -а м [шп. zambo кривоноги од лат. scambus од грч. skambós савијен, крив] потомак из мешовитог индијанско-црначког брака у Јужној Америци.

са̏мет в. **со̏мот**.

са̏миздат, -а м [рус. самиздат, скр. од самостоятельное издательство самостално издавање, издаваштво] 1. а. облик издавачке делатности кад аутор сам, легално или нелегално, објави своју књигу и друго дело. б. ист. у бившем СССР, и другим земљама источног блока, облик

публиковања дела која нису у складу са државном политиком. 2. жарг. самостално финансирање штампања сопственог дела. 3. тако финансирано или објављено дело.

сàмисен, -а м [јап. samisen] муз. жичани инструмент са три жице обавијен мачијим крзном, пореклом из Јапана.

сàмит, -а м [енгл. summit (meeting) састанак на врху] пол. конференција највиших државника двеју или више земаља или влада; конференција на врху.

сàмовā̀р, -а и **самòвāр,** -ára м [рус. самовар] бакарни об. суд специфичног облика у којем се загрева вода за припремање чаја.

Сàмојēд, -а м [рус. самоед од лат. sāme-jemne Лапонија] 1. припадник номадског сибирског народа. 2. кинол. сибирски радни пас гонич.

сàмојēдскӣ, -ā̄, -ō̄ [в. самојед] који припада Самоједима и односи се на њих. ▲ ~ **језици** лингв. уралска група језика, сродна угро-финским језицима.

сàмпā̀н, -ána м [кин. sanban који је од три даске, према san три] пом. мала кинеска и малајска лађа за риболов и превоз људи и робе, понекад и за становање.

сàмсар, -а м [тур. sansar од ар. simsār] трговачки посредник, телал.

сàмсара, -ē ж [санскр. samsāra] филоз. у индијском учењу, вечни круг рађања и смрти у материјалном свету.

сàмсōв, самсòва м [тур. samsun, sansun] велики пас.

сàмт в. **сòмот**.

сàмтенӣ в. **сòмотнӣ**.

сàмӯм, -ума м [ар. sāmūm] сув, врео пустињски ветар, често смртоносан због пешчаних олуја које га прате; дува у подручју северне Африке и Арабије.

сàмур, -а м [тур. samur од перс. semmūr] 1. зоол. врста куне, *Martes zibellina*. 2. веома цењено крзно те животиње, самуровина (в.).

самӯрāј, -ája м [јап. samurafi служити] војничке више класе у Јапану, владале до средине XIX века.

самӯрли прид. индекл. [тур. samurlu, в. самур] који је од самура.

самӯрлија, -ē ж [в. самурли] начињено од самуровине.

сàмуровина, -ē ж [в. самур] самурово крзно.

сâн в. **сàхан**.

сàнā̀тор, -а м [лат. sanator] онај који спроводи санацију (в.).

санàтōрӣј в. **санàтōријум**.

санàтōријум, -а и **санàтōрӣј,** -ија м [нлат. sanatorium од лат. sanatorius лековит] посебна здравствена установа намењена за лечење, опоравак и одмор болесника, об. у подручјима са климатским условима повољним за лечење одређених хроничних, односно акутних болести. ♦ **санàтōријумскӣ** и **санàтōрӣјскӣ**.

сана́ција, -ē ж [лат. sanatio лечење] низ поступака оздрављења предузетих у циљу побољшања опоравка (у медицини, политици, привреди и др.).

сана́ционӣ в. **сàнациōнӣ**.

сàнациōнӣ, -ā̄, -ō̄ и **сана́ционӣ,** -ā̄, -ō̄ [в. санација] који припада или је део санације. ▲ ~ **програм** план за обављање санације.

сангви́на, -ē ж [лат. sanguineus крвав, према sanguis крв] 1. креда за цртање боје крви или рђе, црвена креда. 2. цртеж израђен таквом кредом.

сàнгвинā̀ран, -рна, -рно [лат. sanguinarius, према sanguis крв] крволочан, крвожедан, бездушан, свиреп, немилосрдан.

сангви́ник, -а м, мн. сангви́ници, ген. мн. сангви́нӣкā̄ [нлат. sanguinicus од лат. sanguineus крвав, због средњовековног схватања односа између темперамента и крви] човек ватреног темперамента, емоционалан, жесток, раздражљив.

сангвинифика́ција в. **сангвифика́ција**.

сангви́ничан, -чна, -чно [нлат. sanguinicus, в. сангвиник] особина онога који се живог темперамента; плаховит.

сàнгвинōзан, -зна, -зно [нлат. sanguinosus од лат. sanguis крв] пунокрван, онај који има пуно крви.

сангвинолѐнтан, -тна, -тно [лат. sanguinolentus] мед. крвав, који садржи крв или сукрвицу.

сангвинофо̀бија, -ē ж [лат. sanguis крв, в. -фобија] болесни страх од крви или од операције.

сангвифика́ција, -ē ж [нлат. sanguificatio од лат. sanguis крв, в. -фикација] зоол. процес претварања хране у крв, стварање крви.

са̀ндал[1], -а м [тур. sandal од ар. ṣandāl] врста фине полусвилене тканине.

са̀ндал[2], -а м [срлат. sandalum од грч. sándanon од санскр. candana] бот. фино мирисно дрво, *Pterocarpus santalinus*, из источне Индије и са острва Јужног мора; користи се за кађење и израду интарзија и украсних предмета.

санда́ла и **са̀ндала,** -ē ж [тур. sandal од ар. ṣandāl сандалово дрво] 1. лака летња обућа, отворена у горњем делу; код Старих Грка дрвени ђонови који су се везивала каишевима за ногу. 2. кратке чарапе високог католичког свештенства за свечане прилике, извезене златом и украшене драгим камењем.

са̀ндалов, -а, -о [в. сандал[2]] који је од сандаловог дрвета.

са̀ндаловина, -ē ж [в. сандал[2]] сандалово дрво, дрвена грађа од сандаловог дрвета.

сандѝнист(а), -ē м, мн. сандѝнисти [према А. С. Сандину (1893–1934)] припадник политичке партије у Никарагви.

сандоли́на, -ē ж [итал. sandolino] мали рекреативни чамац об. за једну особу са једним двостраним веслом.

са̀ндук, -а м, мн. са̀ндуци, ген. мн. са̀ндӯкā [тур. sandık од ар. sandūq] ковчег, шкриња од дрвета.

са̀ндхи, -ија м [санскр. saṃdhi спој] лингв. гласовна промена на почетку или на крају речи, проузрокована суседном речи у реченици.

сани́рати, сани̏рām, 3. л. мн. сани́рајӯ свршн. и несврш. [лат. sanare лечити] 1. мед. (из)лечити повреду; довести, доводити до оздрављења. 2. средити, сређивати оштећене грађевине, лоше финансијско пословање институција или предузећа, прилике у друштву и сл.; (из)вршити санацију.

санита́рац, -рца м, мн. санита́рци, ген. мн. санѝтāрāцā [в. санитарни] радник у санитарној служби.

санита̀рије, санита̀рӣјā ж мн. [в. санитарни] санитарни чвор; просторије у којима се одржава лична хигијена (купатила, тоалети).

са̀нитāрнӣ, -ā , -ō [фр. sanitaire, према лат. sanitas здравље] хигијенски, здравствени. ▲ ~ **инспектор** онај који контролише примену, спровођење здравствено-хигијенских мера у разним привредним областима (прехрамбена индустрија, угоститељство, трговина и сл.).

санѝтēт, -е́та м [нем. Sanität од лат. sanitas здравље] 1. опште здравствено стање. 2. воj. покретна војна болница. 2. здравствена јавна или војна установа задужена за очување здравља и негу, лечење болесника.

санкѝлот, -а м (об. у мн. **санкѝлоти**) [фр. sans-culotte, према sans без, culotte кило̀те, врста панталона] 1. ист. сиромашни припадник оружаних снага у Француској револуцији (1792–1795). 2. фиг. револуционар. 3. врста панталона из XVIII века, које су се везивале испод колена.

са̀нктитас, -а м [лат. sanctitas светост] титула католичких бискупа, посебно папе.

санктифика́ција, -ē ж [лат. sanctificatio, према sanctus свети, в. -фикација] проглашење светим.

санктӯа̀рӣј в. **санктӯа̀ријум.**

санктӯа̀ријум, -а и **санктӯа̀рӣј,** -ија м [лат. sanctuarium] 1. свето место; светиња. 2. а. најсветије место у старојеврејском храму. б. место у католичкој цркви око олтара. 3. фиг. тајно, неприступачно место; скровиште.

са̀нктус, -а м [лат. санцтус свети] део католичке мисе.

са̀нкција, -ē ж, ген. мн. са̀нкцӣjā [лат. sanctio посвећење, према sanctus посвећен, частан, чист, неповредив, потврђен] прав. 1. ступање на снагу неког законског акта. 2. параграф закона којим се одређују казнене мере за прекршиоце закона. 3. (об. мн.) **са̀нкције** систем политичких, економских и војних казнених мера, којима подлежу прекршиоци међународних уговора.

санкциòписати, -ишēм свршн. и несврш. [фр. sanctionner, према лат. sancire прописати законом] прав. 1. одобрити, потврдити, озаконити; дати чему законску снагу. 2. казнити, кажњавати; применити санкције (2, 3).

са̀нс, -а м [фр. sans (adut), без (адута)] а. карташка игра. б. једна од шест могућих игара у пар-

тији преференса (в.) специфична по томе што је прва бачена карта уједно и адут (в.).

сàнсар, -а м [тур. sansar] 1. зоол. врста куне белице, белке из породице *Mustelidae*. 2. крзно од те животиње.

сансàра, -ē ж [санскр. sansara] у индијској филозофији, живот који се стално обнавља поновним рађањем, са свим својим мукама и патњама и од кога је једини спас у нирвани.

сàнскрит в. **сàнскрт.**

сàнскрт, -а м [saṃskṛtam] древни, класични књижевни језик Индуса, као народни језик изумро шест векова п. н. е.; на том језику написана су најстарија песничка и филозофска дела.

санти- в. **центи-.**

сàнтӣм, -и́ма м [фр. centime] ситан новацстоти део основне новчане јединице у више земаља.

сантѝна, -ē ж [фр. sentine од лат. sentina] 1. геол. тврдо морско дно или дно језера, реке. 2. пом. корито брода, доњи део брода.

сâнто, -а м [шп. santo] светац.

сантòнӣн, -и́на м [нлат. santoninum] фарм. горки прах, добија се из семена биљке *Artemisia cinae*, користи се као лек против глиста.

сантòрӣн, -и́на м [према грчком острву Санторин] 1. минер. вулканска кречњачка стена, користи се за прављење воденог малтера и цемента. 2. врста грчког вина.

сàнтрāч, -а́ м [тур. santıraç од ар. šiṭrānǧ од перс. šetreng] 1. шах. 2. помоћно средство за потковање коња. 3. мотив коцке као шаре, каро, коцкаста шара. 4. свежањ прућа, шибача. 5. дрвена ограда око бунара. 6. врста ражња, роштиља.

сàњим прил. [тур. sankim, према san мисли] сумња у истинитост нечије тврдње, као (да), кобајаги, тобож.

санхèдрӣн в. **сӣнēдрӣјум.**

сàнџак, -а м [тур. sancak застава] 1. територија коју су султани давали на управу својим војсковођама. 2. област; мања административна област, округ.

сàпа, -ē ж [фр. sape] вој. подземни ходник који води у тврђаву, заштићен ров.

сàпер, -а м [фр. sapeur] војник који копа ровове, минери и сл.

сàпијенс прид. индекл. [лат. sapiens] мудар, паметан.

сапијѐнти сā́т в. **sapienti sat.**

сапòнӣн, -и́на (об. у мн. **сапони́ни**) м [лат. sapo сапун] хем. гликозид, отровни састојак многих биљака, изазива хемолизу; пени у контакту с водом, употребљава се као детерџент. ◆ **сапòнӣнскӣ.**

сапòнит, -а и **сапòнӣт,** -и́та м [лат. sapo сапун, в. -ит] минер. бео и зелени минерал, сапунски камен.

сапонификàција, -ē ж [лат. sapo сапун, в. -фикација] хем. 1. разградња масти на сапун и глицерол (помоћу база); супр. **естерификàција** (в.). 2. разградња естера на карбонску киселину и алкохол (помоћу база или киселина).

сапонифици́рати, сапонифицӣрā́м, 3. л. мн. сапонифици́рајӯ свршн. и несврш. [лат. sapo сапун, в. -фицирати] претварати, претворити маст у сапун помоћу база.

сàпрōбији, сàпрōбијā м мн. [грч. saprós труо, в. -биј(и)] биол. организми, биљни и животињски, најчешће живе у води богатој органским материјама у распадању.

сàпрогēн, -а, -о [грч. saprós труо, в. -ген] који проузрокује трулење; који је настао трулењем.

сàпропел, -а м [грч. saprós труо, pēlós блато] муљ, талог од органских материја, који се образује на дну стајаћих вода, у процесу трулења у базној средини; када продре у земљину кору, од њега временом настаје нафта, угаљ.

сапрофи́ти, сапрофи́тā м мн., јд. сапрòфӣт, ген. сапрофи́та [грч. saprós труо, в. -фит(и)] бот. хетеротрофне биљке (бактерије, гљивице) које се хране одбаченим органским материјама других организама (опало лишће, лешеви угинулих животиња).

сàпӯн, -у́на м [лат. sapo сапун] хем. натријумова со стеаринске или палмитинске киселине, средство за прање (*медицински ~, течни ~, тоалетни ~* и сл.).

сàпӯнскӣ, -ā, -ō [в. сапун] који припада, који се односи на сапун, који делује као сапун. ▲ **сапунска опера** мелодрамско дело (об. тв серија) исконструисаних заплета и расплета; „сапуни-

ца“ (израз настао по томе што су такве серије финансирали произвођачи сапуна).

сàпфӣнскӣ, -а̄, -о̄ [лат. Sapphicus од грч. Sapphikós од Sapphṓ Сапфо] који припада античкој песникињи Сапфо и односи се на њу. ▲ **Са(п)фина/са(п)финска/са(п)фичка строфа, са(п)фински/са(п)фички стих** књиж. строфа од три једанаестерца и једног адонеја.

са́ра, -е̄ ж [мађ. szár] горњи део чизме којим је обухваћен лист ноге.

сарàба̑нда и **сарабâнда,** -е̄ ж [фр. sarabande од шп. zarabanda од ар. serbend плес] 1. муз. лагани, достојанствени шпански плес у 3/4 такту. 2. трећи став барокне свите. 3. врста коњског хода, корачање по такту.

сàрага, -е̄ ж [лат. sargus од грч. sargós] 1. зоол. врста слатководне рибе, *Alburnus alburnus*, чија се крљушт због сребрне боје користи за производњу вештачких бисера. 2. фиг. сув, слаб човек, налик на сарагу.

сàра̄ј, -а́ја м [тур. saray од перс. serāy] 1. ист. палата, двор турских достојанственика. 2. харем. 3. раз. султанова свита, послуга.

сарàнсак, -а и **сарàнса̄к,** -а́ка м [тур. sarımsak] бели лук.

сарàор = **сàрахор** (в.)

сàра̄ф, -а́фа м [тур. sarraf од ар. ṣarrāf] мењач новца, златар који се бави купопродајом стране валуте и златног новца.

сарàфа̑н, -а́на м [рус. сарафан] 1. етнол. горњи део руске женске народне ношње без рукава, са дубоким изрезом око врата. 2. део женске гардеробе по узору на руску народну ношњу.

сарàхор, -а = **сарàор,** -а м [тур. silâhçor од перс. silāḥšūr од ар. silāh оружје, šūriden бавити се] ист. 1. борац који је ослобођен одласка у ратне походе, али је задужен за чување и одржавање неког дворца или тврђаве. 2. титула која се на османском двору добијала за посебно задужење.

сàра̄ч, -а́ча м, вок. са̀ра̄чу [тур. saraç од ар. sārāǧ] етнол. занатлија који израђује и продаје предмете од коже (седла, ремење, узде, плетене камџије, бисаге и сл.).

сарàца, -е̄ ж [тур. sıraca од ар. sirāǧā] мед. 1. скрофулоза, туберкулоза лимфних жлезда, најчешће вратних. 2. врста инфективне сточне болести преносиве на људе.

саргàсо в. **саргàсум.**

саргàсум, -а м [нлат. sargassum] бот. морска трава, врста смеђих алги у Атлантском океану, Средоземном и Јадранском мору, коју морске струје односе на мирна места, где прекривају велике површине.

сàргија, -е̄ ж [тур. sargı] тканина за прекривање и умотавање рана, завој.

сàргије = **сàгрије** (в.)

сâрд, -а м [лат. sarda, према грч. sárdion камен из Сарда, главног града античке Лидије] минер. камен смеђе боје, користи се за израду украса и накита.

сардàна, -е̄ ж [шп. sardana] муз. народно коло из Каталоније, изводи се уз пратњу народних инструмената.

сàрдела в. **ср̀дела.**

сарди́на, -е̄ ж [итал. sardina од лат. sardina од грч. sardinē] конзервисана сардела (в.).

сардо̀никс, -а м [грч. sardónyks, в. сард, оникс] минер. оникс; вишебојни полудраги пругасти камен, користи се за израду украсних предмета и накита.

сàрдо̑нскӣ, -а̄, -о̄ [фр. sardonique од лат. Sardonius од грч. Sardónios сардинијски] који је подругљив, циничан, пакостан, заједљив. ▲ **~ смех** развлачење мишића лица, које личи на смех а изазива га отровна трава са Сардиније *Sardonia herba*; фиг. подругљив, циничан смех

сâрдскӣ, -а̄, -о̄ [итал. sardo] који се односи, који припада Сардинији. ▲ **~ језик** лингв. романски језик који се говори на Сардинији.

сâри, -ија м [хинду sari од санскр. sati] етнол. индијска женска хаљина; богато украшена, јарко обојена свилена тканина којом се омотава тело, глава и рамена.

сàрӣн, -и́на м [нем. Sarin] нервни бојни отров без мириса и боје, који узрокује брзу смрт.

сàркàзам, -зма м [грч. sarkasmós, према sarkázein кидати месо, уједати] 1. пакосна, заједљива шала; злобна иронија.

саркàстичан, -чна, -чно [в. сарказам] који гризе, уједа; пакосно шаљив, заједљив, пакостан.

сарко- [грч. sárks, ген. sarkós] као први део сложенице означава месо.

саркòӣд, -и́да м [грч. sarkoeidḗs као месо, према в. сарко-, -ид] мед. оток налик на сарком.

саркоидо́за, -е̄ ж [в. саркоид, -оза] мед. бенигна болест непознатог порекла која напада све органе, об. лимфне жлезде, кожу, кости руку и јетру; манифестују се променама на кожи у виду црвених печата и високом температуром.

сарколе́ма, -е̄ ж [в. сарко-, грч. lémma љуска] анат. омотач мишићних влакана.

сàркōм, -а м [грч. sárkōma месната израслина, в. сарко-, -ом] мед. малигни тумор везивног ткива, који се брзо развија и метастазира.

саркоматóза, -е̄ ж [нлат. sarcomatosa, в. сарком] мед. сарком који се проширио по читавом телу.

саркоплàзма, -е̄ ж, ген. мн. саркоплàзмӣ [в. сарко-, плазма] физиол. цитоплазма мишићне ћелије.

саркòфāг, -а́га м [лат. sarcophagus од грч. sarkophágos месождер, месојед, према в. сарко-, -фаг] а. етнол. ист. мртвачки сандук од специјалног камена који је својим особинама утицао да се леш брзо распадне. б. врста луксузног мртвачког сандука направљеног од дрвета, различите врсте камена или метала, богато украшен рељефним мотивима.

сàрма, -е̄ ж, ген. мн. сàрмӣ [тур. sarma оно што је замотано, од sarmak замотати] кулин. врста јела које се прави од млевеног меса са пиринчем замотаног у листове киселог купуса или винове лозе.

Сàрмāт, -а́та м [према Сарматији] 1. ист. припадник номадског народа настањеног у Сарматији, области која се у старом веку налазила у североисточној Европи, између Висле и Волге. 2. геол. (**сармат**) један од неколико назива за горњи миоцен.

сàронг, -а м, мн. сàронзи [малај. sarung] 1. етнол. народна ношња у Индонезији, Малаји и Цејлону; дугачка платнена или свилена тканина омотана око тела, повезана у струку. 2. тканина за ту одећу.

сàрōнскӣ, -ā, -ō̄ [према палестинској покрајини Сарон] који припада или се односи на Сарон. ▲ **саронска ружа** 1. кат. синоним за Христа. 2. лепа девојка.

сâрос, -а м [грч. sáros од акадског šār] временски период од 18 година и 10, 11 или 12 дана, у којем се приближно истим редом понављају Сунчева и Месечева помрачења.

сарсапарѝла, -е̄ ж [шп. zarzaparrilla, према zarzo грм] бот. лековита биљка, из породице ловора, *Smilax sarsaparila*, етеричног корена, чије се уље користи као лек против псоријазе и у парфимерији.

сàртије, сàртӣјā ж мн. [итал. sartia] јаки бродски конопци.

сàрук, -а м, мн. са́руци, ген. мн. сàрӯкā [тур. sarık од sarmak замотати] етнол. чалма, платно или шал омотан око феса (в.).

сàспенс, -а м [енгл. suspense] неизвесност.

сâт, -а м, лок. са́ту, мн. са́тови (справе, в. 1, 2) и сâти (временске јединице, в. 3) [тур. saat од ар. sāa] 1. часовник, справа за мерење времена (дигитални ~, зидни ~, пешчани ~, ручни ~, сунчани ~). 2. двадесет и четврти део дана, 1 сат траје 60 минута. □ **до ситних сати** до касно, до јутра; **видим колико је сати** одмах ми је јасно у чему је ствар.

сàтана и **сàтана,** -е̄ м и ж = **сòтона и сòтона,** -е̄ м и ж [грч. catânas од хебр. ṣātan ђаво, противник] 1. зао дух, бунтовник и непријатељ, ђаво; највиши принцип зла. 2. анђео несреће и казне; анђео који се одметнуо од Бога. 3. фиг. лош, рђав, зао човек.

сàтанг, -а м, мн. сàтāнзи новчана јединица на Тајланду

сатанизáција, -е̄ ж [в. сатанизовати] представљање (кога) у најгорем могућем светлу, приказивање (кога) као велике опасности иако то није, лажно оптуживање (кога) за злочине.

сатанѝзам, -зма м [в. сатана, -изам] 1. обожавање Сатане и сила зла; обреди којима се обожава Сатана насупрот Богу. 2. претварање хришћанских обреда у славу Бога у обреде којима

се слави Сатана. 3. а. склоност злу и упражњавању зла. б. магија, црна магија.

сатàнизовати, -зујēм свр̏ш. и несвр̏ш. [в. сатана] оцрнити некога, представити, представљати га у најгорем могућем светлу, приказ(ив)ати га као највећу опасност иако он то није, лажно окривити некога за недела која није учинио.

сатàнист(а), -ē м, мн. сатàнисти [в. сатанизам] поклоник Сатане; особа која обожава Сатану.

сàтара, -ē ж [тур. satır од ар. sāṭūr] месарска секира са кратком дршком оштрог сечива за сечење меса на пању.

сàтарāш, -а м [мађ. szataras] кулин. врста јела од поврћа.

сатèлит, -а и **сатèлӣт,** -и́та м [лат. satelles пратилац] 1. астрон. назив за небеска тела која круже око планета, природна (нпр. Месец је Земљин сателит) или вештачка (нпр. *метеоролошки* ~, *комуникациони* ~ и сл.) 2. телесни стражар, пратилац, следбеник. 3. ист. једна од земаља социјалистичког блока која је безрезервно следила политику Совјетског Савеза. 4. фиг. скутоноша, ћуслушник, који без размишљања прихвата туђе ставове. ▲ **Земљин ~** вештачки сателит са посадом или без ње, лансиран у Земљину орбиту ради научних истраживања, остваривања телекомуникациних веза, метеоролошког снимања и сл; **шпијунски ~** станица чији је задатак прикупљање информација за обавештајне сврхе.

сатèлитскӣ и **сатèлӣтскӣ,** -ā, -ō [в. сателит] који припада сателиту и односи се на њега. ▲ **сателитска антена** уређај која прима ултра краткоталасни ТВ сигнал емитован преко сателита; **сателитска држава** држава која слепо следи идеологију и ставове других, већих држава, об. суперсила; **сателитске телекомуникације** повезивање удаљених тачака на Земљи помоћу сателитских комуникационих веза; **~ град** урбано насеље у близини већег града.

сàтем-јèзици, сà тем-јѐ зӣ кā м мн. [перс. satem сто] лингв. источна група индоевропских језика.

сàтēн, -е́на м [фр. satin од ар. zaitūnī зајтунски (по кинеском граду Заитуну)] врста густе тканине од свиле кинеског порекла; атлас, сатин; за производњу сатена у новије време; за његову производњу, користе се и вештачка влакна.

сàти, -ија м [санскр. satī добра жена] етнол. индијски обичај да жену након смрти мужа живу спаљују или сахрањују с њим.

сатѝнет, -а м [фр. satinette од satin, в. сатен] полусвилена или памучна, врло густа и сјајна тканина са пругама, која се употребљава за женске летње хаљине; полуатлас.

сатинѝрати, сатѝнӣрāм, 3. л. мн. сатинѝрајӯ свр̏ш. и несвр̏ш. [фр. satiner] (у)гладити, (у)глачати, сјајити; (из)вести златним концем; (у)чинити да нешто буде попут сатена.

сàтир, -а и сàтӣр, -и́ра м [грч. Sátyros] 1. мит. старогрчки Бахов пратилац, шумски бог са козјим ногама, зашиљеним ушима сличним малим роговима, чупавом косом, коњским или козјим репом, са штапом и фрулом у рукама и венцем на глави. 2. у старогрчким драмама, члан хора у сатирама. 3. фиг. човек неумерене страсти, похотљивац. 4. зоол. орангутан.

сàтира и сатѝра, -ē ж [лат. satura мешавина] 1. најпре чинија или посуда, напуњена разноврсним воћем; касније подсмех, ругање. 2. књиж. дело којим се извргавају подсмеху слабе стране људске природе, носилаца власти, одређених сталежа и сл.

сатириjа́за, -ē ж [грч. satyríasis, в. сатир, -ијаза] 1. изузетно, неприродно појачан, незајажљив полни нагон код мушкараца. 2. лице унакажено губом.

сатѝрик заст. в. **сатѝричӣр.**

сатѝричӣр, -а м, вок. сатѝричӣру и сатѝричӣре [в. сатира] 1. књиж. писац сатира. 2. духовити подсмевач, човек који се изругује другима.

сатѝричкӣ, -ā, -ō [лат. satiricus, в. сатира] 1. који припада сатири и односи се на њу. 2. прил. као у сатири или на начин сличан сатири.

сатѝричнӣ, -ā, -ō [лат. satiricus, в. сатира] онај који је прожет сатиром.

сàтирскӣ и сàтӣрскӣ, -ā, -ō [в. сатир] 1. прид. који припада сатиру или се односи на њега. 2. прил. као сатир, на начин сатира. ▲ **сатирска игра** гротескна старогрчка комедија са пародичним епилогом, чији су хор сачињавали сатири, а приказивала се после класичне трилогије озбиљног садржаја.

сатисфàкција, -ē ж [лат. satisfactio, према satis довољан, в. -факција] оправдање; извињење; накнада штете.

сатјагрàха, -ē ж [санскр.] основно начело политике Махатме Гандија: пасиван отпор, одупирање насиљу ненасиљем.

сáтљик = **сáјтљик** (в.)

сàтрап, -а м [грч. satrápēs од перс. kšathra-pāvan заштитник земље] 1. ист. царски намесник у некадашњим персијским покрајинама. 2. фиг. самовољан и окрутан владар; велик и охол раскошан господар; деспот.

сатрàпија, -ē ж [грч. satrapeía, в. сатрап] ист. 1. област којом је владао сатрап. 2. једна од великих покрајина које су сачињавале староперсијску државу. 3. фиг. земља којом управља немилосрдан и окрутан владар.

сатȕрāтор, -а м [в. сатурирати] уређај за додавање гасова течностима до засићења.

сатурáција, -ē ж [лат. saturatio] 1. засићеност, попуњеност. 2. хем. стање у којем неко једињење више не може да прими нове састојке. 3. екон. засићење тржишта одређеном врстом производа.

сатурúрати, сатȕ рī рā м, 3. л. мн. сатурú рајȕ свршн. [лат. saturare заситити] 1. потпуно заситити нечим, напунити. 2. хем. додавати одређене супстанце неком раствору до потпуног засићења.

Сàтурн, -а м [лат. Saturnus] 1. астрон. планета Сунчевог система. 2. алхемичарски назив за олово. 3. митол. староримски бог земљорадње, пандан грчком Кроносу.

сатȕрнāлије, сатȕрнāлијā ж мн. [лат. Saturnalia од Saturnus Сатурн] античке римске свечаности у Сатурнову славу, прослављале су се почетком децембра у знак сећању на златно доба Сатурнове владавине; дани весеља, једнакости, слободе.

сатурнúзам, -зма м [нлат. saturnismus, према лат. Saturnus Сатурн, в. -изам] мед. обољење об. професионално тровања оловом, оловна болест.

сàтȕрнијскӣ, -ā, -ō [нлат. saturnius] а. олован, који садржи олово. б. који припада или се односи на Сатурн. ▲ ~ **стих** књиж. стари дводелни римски стих.

сàћура, -ē = **сàћурица** и **саћȕрица,** -ē ж [перс. sićure] корпица за хлеб исплетена од сламе.

сàћурица и **саћȕрица** = **сàћура** (в.)

сàуг, -а м [нем. saugen сисати] = **чȏк,** чȍка м [енгл. choke] техн. део механизма за покретање, паљење аутомобилског мотора.

саȕлисати, -лишēм свршн. и несврш. [тур. savulmak повући се] смири(ва)ти се, савлада(ва)ти се.

сȁум, -а м [тур. savm од ар. ṣawm] рел. 1. уздржавање верника од хране, пост. 2. време поста.

сàуна, -ē ж, ген. мн. сȁȕнā [фин. sauna] 1. парно финско купатило. 2. фиг. веома спарно време или јако загрејана просторија.

сȁунд, -а м [енгл. sound звук] муз. звук, утисак који оставља оркестар или неки други музички састав.

сауријáза, -ē ж [нлат. Sauria ред гмизаваца од грч. saûros гуштер, -ијаза] мед. патолошка промена на кожи која личи на крљушт гмизаваца.

сàȕрији, сàȕријā м мн. [нлат. Sauria од грч. saûros гуштер] палеонт. назив за изумрле гмизавце из времена тријаса.

сауролúти, сауролúтā м мн. [грч. saûros гуштер, в. -лит(и)] палеонт. окамењени остаци гмизаваца.

-саур(ус) [грч. saûros гуштер] као други део сложенице упућује на разне врсте изумрлих великих гмизаваца (*диносаурус, ихтиосаурус*).

сафалáда, -ē ж (уоб. и **салфалáда,** -ē ж) [аустр. Safaladi, Savaladi од итал. (дијал.) cervellata, према cervello мозак] врста кратких, дебелих кобасица направљених од ситно самлевеног зачињеног свињског и јунећег меса.

сафàри, -ија м [енгл. safari од свахили од ар. safar путовање] лов на дивљач у афричким земљама или њихово посматрање.

сàфер, -а м [тур. safer од ар. ṣafar] други месец Месечеве године код муслимана.

сȁфијān, -а м [према мароканском граду Сафи] фино уштављена коза или овчја кожа.

сàфӣр, -и́ра м [лат. sapp(h)irus од грч. sápphei-ros од хебр. sappir] минер. драги камен плаве боје. ◆ **сàфӣрнӣ**.

сȁфт, -а (непр. **сȍфт**) м [нем. Saft] кулин. сос, умак.

сàхан, -а м, мн. сàхани, ген. мн. сàхāнā [тур. sahan од ар. ṣaḥn] плића бакарна посуда у којој се послужују јела, тањир.

сахари́ди, сахари́дā м мн. [в. сахарин] хем. група угљених хидрата растворљивих у води, шећери.

сàхариметар, -тра м, мн. сàхариметри, ген. мн. сàхариметāрā [в. сахарин, -метар] справа којом се одређује концентрација шећера у раствору.

сахаримѐтрија, -ē ж [в. сахарин, -метрија] мерење концентрације шећера у раствору; мерење нивоа шећера у крви.

сахàрӣн, -и́на м [срлат. saccharum од грч. sákkharon шећер, в. -ин] вештачки произведен бели прах који се користи за заслађивање; вештачки заслађивач.

сахаро́за, -ē ж [в. сахарин, -оза] добија се из шећерне репе или трске.

сàхароме́тар в. **сàхариметар**.

сахаромѐтрија в. **сахаримѐтрија**.

сàхарскӣ, -ā , -ō̄ [по Сахари, највећој пустињи на свету, налази се у Африци] који потиче из Сахаре; који се односи на Сахару и подручја око ње. ▲ **~ језици** посебна група афричких језика.

сàхат и **сàхат,** -а м в. **сâт**. ▲ **сахат-кула** са сатом оријенталне архитектуре.

сахàчија, сахàџија = **сáџија** (в.)

сахàчӣница = **сáџиница** (в.)

сàхиб, -а м [ар. sāḥib господар] 1. богат, угледан човек. 2. у Индији назив за белца уопште. 3. господар, господин; уп. **сахѝбија**.

сахѝбија, -ē м [тур. sahib од ар. sāḥib] господар, власник, домаћин.

сā̀ч, сача м [тур. saç] етнол. земљани или метални поклопац, об. са рупом на средини, под којим се пеку хлеб, месо и друга јела тако што се набаца жеравицом.

сàчма, -ē ж, ген. мн. сàчмӣ [тур. saçma] 1. пушчана зрна од олова у облику куглица, служи за пуњење ловачких пушака, сачмарица (в.). 2. украсне ресе на пешкирима, кошуљама, столњацима и сл. 3. врста посебно припремљене хране за стоку (*сојина ~, сунцокрѐтова ~*).

сачмàрица, -ē ж [в. сачма] 1. пушка глатке цеви, об. за лов, која се пуни са сачмом. 2. сп. такмичарска пушка за гађање летећих мета. ▲ **полицијска ~** пушка неужљебљене цеви, користи се за онеспособљавање људи, најчешће се пуни гуменим куглицама, али и опојним средствима или стрелицама.

сā̀џāк, -а м [тур. sac ayak гвоздени троножац, према в. сач, ayak нога] метални троножац изнад ватре на коме се кува.

свàстика, -ē ж [санскр. swastica срећа, добробит] једнакокраки крст са врховима савијеним под правим углом; а. рел. симбол Сунца и плодности у хиндуизму. б. ист. симбол Хитлеровог националсоцијалистичког покрета у Немачкој.

свахѝли, -ија м [ар. sahil обала] лингв. источноафрички језик из породице банту, карактеристичан по великом броју речи преузетих из арапског; матерњи језик око 8 милиона становника у више држава на источној обали Африке (уз Индијски океан), а као језик међусобне комуникације (lingua franca) употребљава га још око 40 милиона припадника различитих афричких народа.

свѐтер, -а м (уоб. **свѝтер,** -а м) [енгл. sweater скупљач зноја] а. плетена, дебела спортска кошуља од вуне или памука. б. танак плетени џемпер без рукава.

свѝнг, -а м [енгл. swing] 1. муз. посебан стил џез-музике, настао тридесетих година XX века мешањем елемената црначке и европске музике. 2. популарни плес.

свѝнгер, -а м [енгл. swinger] учесник у групном сексу; онај који је склон мењању сексуалних партнера.

свѝта, -ē ж [фр. suite niz] 1. пратња истакнутих особа у којој се налази више пратилаца. 2. муз. ист. облик забавне музике феудалног доба; композиција сачињена од најмање три става које чине стилизоване дворске игре (алеманда, жига, куранта, сарабанда и сл.), врхунац доживела у бароку, развојем изгубила првобитни карактер; уп. **партита**.

свѝтер в. **свѐтер**.

свѝч, -а м [енгл. switch скретница; пребацити, обрнути] посредник. ▲ **свич-посао** куповина робе или девиза преко посредника, користи раз-

лику у цени или курсне разлике, при чему се продавац и крајњи купац обично не познају.

свӣчинг, -а м [енгл. switching] симултана продаја и куповина робе преко посредника, која предвиђа различите коначне датуме испоруке.

сеа̀нса, -ē ж [фр. séance] 1. састанак, скуп, најчешће због призивања духова. 2. испразни, досадни разговори при друштвеним окупљањима.

сѐбеб, -а **сѐбеп,** -а, и **сѐвет,** -а м [тур. sebeb од ар. säbäb] разлог, повод.

сѐбен в. **сѐбеб**.

себоре́ја, -ē ж [лат. sebum лој, в. -реја] кожна болест коју изазива претерано лучење лојних жлезда.

сѐвāп, -а́па м [тур. sevap од ар. täwāb] добро дело; божја награда за учињено добро дело.

сѐваст, -а м [грч. sebastós узвишен, царски] судија у средњовековној српској држави.

севастòкра̄тор, -а м [грч. sebastós узвишен, царски, в. -кратија] војни заповедник; чин у средњовековној српској војсци.

севда̀лија, -ē м и ж [тур. sevdalı, в. севдах] страствен, заљубљен човек.

севда̀лӣнка, -ē ж дат. и лок. севда̀лӣнки [в. севдах, севдалија] страсна и чежњива љубавна песма са израженим оријенталним музичким мотивима.

сѐвдāх, -а́ха м [тур. sevda љубав од ар. säwdā' црна; црна жуч] љубав, занос, страст; љубавна чежња, љубавна патња.

сѐвдисати, -шӣм несврш. [тур. sevdi од sevmek волети, љубити] предавати се љубавној чежњи и заносу; уздисати.

сѐвет в. **сѐбеб**.

сѐгве [итал. segue следи од seguire следити од лат. sequi] муз. следи.

сѐгмент, -а м, мн. сѐгменти, ген. мн. сѐгменāтā [лат. segmentum, према secare сећи, резати] одсечак, део нечега. ▲ геом. **кружни ~** део кружнице између лука и тетиве; **сферни ~** део који се добија пресеком сфере и равни. ◆ **сѐгментан.**

сегмента́ција, -ē ж [нлат. segmentatio, в. сегмент] а. дељење, цепање, издвајање из целине. б. формирање ћелија деобом.

сегменти́рати, сегмѐнтӣрāм, 3. л. мн. сегменти́рајӯ свр. и несврш. [в. сегмент] (по)делити, цепати, правити сегменте од целине.

сегрѐга̄т, -а́та м [лат. segregatum] одвојени, удаљени или одстрањени део целине.

сегрега̀тòрӣј в. **сегрега̀тòријум**.

сегрега̀тòријум, -а и **сегрега̀тòрӣј,** -ија м [нлат. segregatorium] справа за одвајање течности.

сегрега́ција, -ē ж [нлат. segregatio] издвајање, одвајање из неке целине, разлучивање. ▲ **расна ~** политичко одвајање дела становништва на основу боје коже и ограничавање његових права (*расна дискриминација*). ◆ **сегрега́ӣјскӣ и сѐгрегациòнӣ.**

сегрегационѝзам, -зма м [в. сегрегација] политика која се залаже за спровођење сегрегације.

сегрегациòнист(а), -ē м, мн. сегрегациòнисти [в. сегрегација] онај који обавља одвајање, раздвајање, сегрегацију; присталица сегрегационизма.

сегреги́рати, сегрѐгӣрāм, 3. л. мн. сегреги́рајӯ свр. и несврш. [лат. segregare] одвајати, одвојити од целине; изоловати об. на основу расне припадности.

сѐдатӣв, -а и **седа̀тӣв,** -и́ва м [фр. sédatif од срлат. sedativus умирујући, према sedare умирити, ублажити] фарм. средства за умирење, смиривање узрујаности и успављивање.

сѐдатӣван, -вна, -вно [срлат. sedativus] умирујући, који се односи на седатив.

сѐдентāран, -рна, -рно [лат. sedentarius, према sedēre седети] који је стално настањен, који је слабо покретљив, који стално седи.

се́дер, -а м [хебр. sēdher ред, поредак] 1. традиционална породична јеврејска вечера уочи Пасхе (в.). 2. шест поглавља Мишне (в.). 3. поделa *Библије* на одломке ради кружног читања у синагоги.

сѐдеф, -а м [тур. sedef од ар. ṣadāf] 1. унутрашњи слој љуштура неких шкољки и пужева разних боја, користи се за израду накита и украсних предмета. 2. бот. вишегодишња биљка, *Ruta graveoleus*, петопрсница. ◆ **сѐдефаст.**

сѐдец, -а м [нем. Sedez од лат. sedecim шеснаест] 1. шеснаестина штампарског табака. 2.

ознака у библиотекарству за књигу висине мање од 20 cm.

седи̏ља, -ē ж [фр. cédille] кукица, графичка ознака испод слова *c* (ş) и *ц* (ç) да би се означио њихов изговор (у француском, румунском и турском језику).

седѝмент, -а м [лат. sedimentum, према sedēre седети] талог, наслага; нерастворене материје у течности, издвајају се таложењем. ◆ **седимѐнтан** ▲ **седиментне стене** геол. стене настале таложењем минералног материјала на површини Земљине коре.

сѐдиментāран, -рна, -рно [нлат. sedimentarius, в. седимент] који је настао таложењем.

седиментáција, -ē ж [нлат. sedimentatio, в. седимент] 1. таложење нерастворених честица неке материје у течности. 2. мед. лабораторијско одређивање брзине таложења одређених ћелија из крви.

сѐдисвакāнција, -ē ж [лат. sedes столица, vacantia бити празан] 1. кат. период у коме је упражњена столица црквеног великодостојника (папа, бискуп). 2. безвлашће.

сѐзам, -а м [лат. sesamum од грч. sḗsamon семе сусама] бот. биљка која расте у суптропским крајевима, *Sesamum indicum*, од чијег се семена добија бистро и слаткасто уље; сусам.

сезóна, -ē ж [фр. saison од лат. satio сејање, сетва, према serere сејати] годишње доба, временски период најпогоднији за обављање одређене врсте послова (сетва, берба, скијање, купање, позориште, забаве итд.). ▲ **главна ~** време за обављање одређене делатности; **мртва ~** време у коме одређена делатност мирује.

сезóнац, -нца м, мн. сезóнци, ген. мн. сезѝнāцā [в. сезона] радник на одређено време, у сезони (берба, жетва, туристички послови и сл.)

сезѝнскӣ, -ā, -ō [в. сезона] који је повезан са сезоном и долази до изражаја у одређеној сезони; који се односи на сезону или јој припада.

сѐиз, -а м, мн. сѐизи, ген. мн. сѐизā [тур. seyis од ар. sāyis] коњушар.

сеизмицѝтēт -éта м [в. сеизмичан] геол. природна сеизмичка активност неког подручја у одређеном временском периоду.

сеѝзмичан, -чна, -чно = **сеѝзмичкӣ,** -ā, -ō [грч. seismós потрес] који се односи на земљотресе, трусан; који проистиче из потреса; који прати потресе.

сеѝзмичкӣ = **сеѝзмичан** (в.)

сеизмо- [грч. seismós потрес] лингв. на почетку речи означава оно што је повезано са земљотресом.

сеизмо̀грам, -а м [в. сеизмо-, -грам] графички запис земљотреса регистрован сеизмографом; одређује врсту и правац дејства потреса.

сеизмо̀граф, -а м [в. сеизмо-, -граф] техн. уређај за регистровање земљотреса. ◆ **сеизмо̀графскӣ.**

сеизмогрàфија, -ē ж [в. сеизмо-, -графија] наука која се бави проучавањем померања тла.

сеизмо̀лог, -а м, мн. сеизмо̀лози, ген. мн. сеизмо̀лōгā [в. сеизмо-, -лог] стручњак који се бави сеизмологијом.

сеизмолò̀гија, -ē ж [в. сеизмо-, -логија] наука која проучава земљотресе и појаве које их прате.

сеизмо̀лошкӣ, -ā, -ō [в. сеизмологија] који се односи на сеизмологију и сеизмологе.

сѐизмометар, -тра м [в. сеизмо-, -метар] уређај који графички прати и бележи потресе тла.

сѐир и **сѐир,** -а м [тур. seyir од ар. sāyt] гледање, разгледање; уживање у гледању нечег лепог (простора, филма, места и сл.).

сеѝрити, -ѝм несврш. [в. сеир] гледати опуштено, уживати у разгледању нечег лепог.

сеѝрџија, -ē м [в. сеир, -џија] онај који ужива, разгледа, онај који је опуштен.

сеичѐнто и **сеичѐнто,** -а м [ипал. scicento (хиљаду) шестсто (година)] назив за XVII век у италијанској уметности и култури.

сѐјв, -а м [енгл. save спремити, сачувати] рач. меморисање података унесених у компјутер.

сѐјлāн, -а́на м [тур. seylânî цејлонски] шупља куглица од којих је нанизана огрлица, перле.

сѐјм, -а м [пољ. sejm збор, скуп] а. законодавна скупштина, парламент у Пољској. б. ист. сталешко-представничка скупштина у Пољској и Литванији (XIV- XVIII век).

сѐјмен(ин), -а м, мн. сѐјмени, ген. мн. сѐјмēнā̄ [тур. seymen од перс. segbān] 1. пешак, коњаник, пешак. 2. јаничарски војник, пешак. 3. стражар, пандур.

сѐк, -а м [фр. sec сув] суво вино у коме је сав шећер из грожђа процесом ферментације претворен у алкохол; в. **сѐкт**.

СѐКАМ, -а м [скр. од фр. Sequentiel mémoire секвенцијалан са меморијом, SECAM] систем за емитовање телевизијског сигнала у боји, компатибилан са црно-белим пријемницима.

сѐканс, -а м [лат. secans који сече] геом. однос између хипотенузе и налегле катете у гониометрији; скр. sec; реципрочна вредност косинуса.

сѐканта, -ē̄ и **секàнта,** -ē̄ ж [нем. Sekante] сечица, права која сече криву. ▲ **~ круга** права која сече кружницу у двема тачкама.

секàнтан, -тна, -тно [итал. seccante] досадан, нервозан, свадљив, заједљив; који приговара, заноveta, непријатан.

секвѐнца, -ē̄ ж [лат. sequentia, према sequi следити] 1. оно што долази иза чега, следеће; део целине, исечак. 2. лингв. устаљени ред низа гласова или језичких јединица. 3. муз. понављање неког мотива у различитим тоналитетима. 4. филм. низ слика који чини најмању филмску целину.

секвѐнцер, -а м [енгл. sequencer] муз. техн. електронски уређај специјалне намене који памти нотне секвенце и прослеђује их са синтесајзера на друге уређаје за генерисање и модификовање звука.

секвѐнција, -ē̄ ж [в. секвенца] кат. врста црквене химне; део мисе који се пева.

сѐквенцијā̄лан, -лна, -лно [в. секвенца] узастопан, следећи; доследан, правилан. ▲ **секвенцијални узорак** у статистици: насумице узет узорак, случајни узорак чија вредност није одређена унапред.

сѐквенциōнӣ, -ā̄, -ō̄ [в. секвенца] који се односи на секвенцу. ▲ **секвенциона логика** информ. последична логика у којој одзив мреже зависи од тренутних подстицаја и одзива који је у току.

сѐквестар, -стра м, мн. сѐквестри, ген. мн. сѐквестāрā̄ [лат. sequester посредник, према sequestrare посредовати] 1. принудна управа; управник у принудној управи. 2. прав. предаја неке спорне ствари по судском налогу или договору странака поверенику на чување. 3. мед. одумрли део ткива, обично кости, који се одваја од органа коме припада.

секвѐстрā̄тор, -а м [нлат. sequestrator] прав. управник или старатељ покретне или непокретне имовине око које се води спор, одређује га држава или суд.

секвестра́ција, -ē̄ ж = **секвестри́рā̄ње,** -а с [лат. sequestratio] 1. прав. привремено стављање забране располагања спорном имовином особи против које се води судски спор. 2. мед. одвајање умртвљеног дела органа.

секвестректо̀мија в. **секвестротòмија**.

секвестри́рā̄ње = **секвестра́ција** (в.)

секвестри́рати, секвѐстрӣрām, 3. л. мн. секвестри́рајӯ сврш. и несврш. [в. секвестрација] (из)вршити секвестрацију.

секвестротòмија, -ē̄ ж [в. секвестар, -томија] мед. оперативно одстрањивање одумрлог дела неког органа.

секво̀ја, -ē̄ ж [енгл. sequoia, према индијанском (Чероки индијанци) научнику Секвоји (Sequoya, 1770–1843)] бот. џиновско четинарско дрво, *Sequoia gigantea*, које расте у влажним брдско-планинским пределима Калифорније: нека стабла достижу висину и до 150 m, а живе и до 3000 година.

сѐкељи-гӯлā̄ш, -а м [мађ. székely-gulyás] кулин. јело од меса и киселог купуса зачињено павлаком, справљено као гулаш.

сѐкеш, -а м [мађ. szökés од тур. sekis, sikis] старији човек који се удвара девојкама.

секӣрати (се), -ā̄м (се) несврш. [аустр. sekkieren, према итал. seccare досађивати] нервирати (се), узрујавати (се), гњавити; губити време око неких досадних послова.

сѐко, -а м [итал. secco, фр. sec сув од лат. siccus] 1. лик. сликање на сувој подлози. 2. муз. ознака за опору и суздржану интерпретацију.

сѐкондхенд, -а м [енгл. secondhand] 1. продавница половне робе. 2. као прид. индекл. који је већ коришћен, полован (о одећи и сл.).

сѐко-речитàтӣв, -ӣва м. в. **речитàтӣв**.

сѐкрē̄т, -ēта м [лат. secretus излучен од secernere раставити, разлучити] физиол. излучевина жлезда или неких органа.

секрѐтāр, -а́ра м (ж. **секретàрица,** -ē) [срлат. secretarius од secretum тајна] адм. 1. а. особа која води оперативне послове неког друштва; писар; записничар. б. административни службеник у предузећу, установи. 2. а. високи владин службеник у неким земљама; министар. б. главни функционер неких политичких организација (*генерални* ~). 3. зоол. афричка степска птица која уништава змије. ◆ **секрѐтāрскӣ**.

секрѐтāрӣј в. **секрѐтāријум**.

секретарӣја̄т, -а́та м [фр. secrétariat од срлат. secretariatus, в. секретар] адм. 1. канцеларија секретара. 2. државни или административни орган управе. 3. секретарски чин или звање.

секрѐтāријум, -а м и **секрѐтāрӣј,** -ија м [срлат. secretarium] кат. просторија у којој бискуп облачи односно скида литургијску одору пре односно после понтификата.

секрѐтēр, -е́ра м [фр. secrétaire] писаћи сто.

секрѐтӣн, -и́на м [в. секрет, -ин] физиол. хормон дванаестопалачног црева.

секрети́рати, секрѐтӣра̄м, 3. л. мн. секрети́рајӯ несврш. [лат. secretum тајна] 1. чувати нешто у тајности; држати под кључем. 2. излучивати, лучити.

сѐкрēција, -ē и **секре́ција,** -ē ж [лат. secretio растављање, раздвајање] физиол. 1. лучење (нпр. жлезда), излучивање течних продуката из тела. 2. продукт лучења, излучевина. ◆ **секре́цӣјскӣ**.

сѐкс, -а м [лат. sexus пол] 1. скуп обележја по којима се у оквиру исте врсте разликују женке од мужјака; пол, полност. 2. жарг. полни однос, коитус. ▲ **секс-бомба** женска особа из јавног живота која својом нападном привлачношћу и изазовним спољним изгледом, привлачи општу пажњу; **секс-контрола** лекарска провера којом се од 1968. године код спортисткиња утврђује пол на основу хроматинског теста; **секс-симбол** популарна особа, об. из света филма, популарне музике и сл., која, по схватању већине, поседује изузетно изражену сексепилност и стога представља образац; **секс-туризам** посета страним земљама у којима је проституција раширена, а услуге проститутки јефтине, или постоје могућности за задовољење посебних сексуалних потреба; **секс-шоп** специјализована продавница за продају предмета који се односе на секс, еротику и порнографију.

сексагѐзима, -ē ж [лат. sexagesima шездесета, према sexaginta шездесет] кат. осма недеља пре Ускрса (шездесетница), две недеље пре коризме.

сексагѐзимāлац, -лна, -лно [лат. sexagesimus шездесети] који се односи на број шездесет и све бројеве дељиве са шездесет; примењује се у подели угаоних степени и подели сата на минуте и секунде.

сѐксагон непр. в. **хѐксагон**.

сѐксепӣл, -а м [енгл. sex appeal, в. секс, appeal привлачност] разг. полна и сексуална привлачност неке особе; непр. **сѐксипӣл**.

сѐксепӣлан, -лна, -лно [в. сексепил] који својим изгледом буди сексуалну жељу код супротног пола; непр. **сѐксипӣлан**.

сѐксер, -а м [аустр. нем. Sechser од sechs шест] ист. ситан аустроугарски новац, првобитно вредео шест новчића.

сѐкси и **сѐксӣ** прид. индекл. [енгл. sexy] полно заводљив, сексуално узбудљив, еротски привлачан.

сексѝзам, -зма м [в. секс, -изам] полна дискриминација, најчешће мушкараца према женама. ◆ **сексѝстичкӣ**.

сѐксипӣл непр. в. **сѐксепӣл**.

сѐксипӣлан непр. в. **сѐксепӣлан**.

сѐксист(а), -ē м, мн. сѐксисти (ж. **сѐксисткиња,** -ē) [в. секс, -изам] који спроводи полну дискриминацију.

сексòлог, -а м, мн. сексòлози, ген. мн. сексòлō-гā [в. секс, -лог] стручњак који се бави сексологијом.

сексòлогија, -ē ж [в. секс, -логија] наука која проучава полне и сексуалне односе.

сѐкста, -ē ж [лат. sexta шеста] 1. муз. шести тон дијатонске скале; интервал између првог и шестог тона дијатонске скале. 2. кат. једна од дневних молитви у одређено време. 3. у игри с картама, шест карата поређаних по величини у истој боји.

сѐкстант, -а м, мн. сѐкстанти, ген. мн. сѐкстā-нāтā [лат. sextans шестина] 1. геом. шестина кру-

га. 2. астрон. инструмент за мерење углова, астрономска и навигациона мерења (висина и растојања звезда), при чему се одређују географска ширина и дужина, најчешће се користи за утврђивање положаја брода.

сèкстантан, -тна, -тно [в. секстант] који се односи на секстант, који има његове особине, личи или припада секстанту.

сèкстēт, -éта м [нем. Sextett од итал. sestetto] муз. 1. музичко дело за шест инструмената или певача. 2. шесточлани инструментални или вокални оркестар.

секстилиōн, -óна м [лат. sextilis шести, в. (м)илион] број који се пише цифром 1 са 36 нула (милион подигнут на шести степен) или 10^{36}.

секстодèцима-фòрмāт, -áта м [лат. sextodecimo од sextusdecimus шеснаест, в. формат] штамп. 1. табак пресавијен на 16 листова. 2. књига таквог формата, A7 (74×105 mm).

сèкстола, -ē ж [лат. sextus шести] муз. група од шест нота чија вредност одговара трајању четири или осам нота исте ритмичке вредности.

сēксто-фòрмāт, -áта м [лат. sexto од sextus шести, в. формат] штамп. 1. шестина табака (табак пресавијен на 6 листова). 2. књига таквог формата, B6 (125×176 mm).

сēксуáлан, -лна, -лно [лат. sexualis према sexus, в. секс] који се односи на полност и полни живот. ▲ **сексуална етика** наука која се бави сексуалним проблемима са етичког становишта; **сексуална патологија** научна дисциплина која проучава болесне поремећаје полног нагона; **сексуална педагогија** сексуално васпитање омладине; **сексуална револуција** ослобођење од предрасуда у односима између полова; **сексуална траума** псих. доживљено негативно сексуално искуство (нпр. силовање) с трауматским последицама; **сексуални нагон** полни нагон; **сексуални однос** полни однос; сношај, коитус.

сексуалѝтēт **сексуáлност** (в.)

сексуáлност, -и ж **сексуалѝтēт,** -éта м [в. секс, сексуалан] полни живот, полни нагон; скуп свих склоности и појава повезаних с полношћу.

сēкт, -а м [нем. Sekt од фр. (vin) sec суво вино] немачки назив за фина, пенушава вина од сувог грожђа; пенушац.

сēкта, -ē ж, ген. мн. сēктӣ [лат. secta правац кретања, школа мишљења од sectari следити нешто, према sequi следити, пратити] 1. рел. мања група која се одвојила од владајуће цркве и следи искључиво своја верска начела. 2. фиг. ужа, затворена група унутар веће организације, која се супротставља већини, заступајући посебна уверења и програме.

сèктāш, -áша м [в. секта] 1. припадник секте. 2. пеј. нетолерантна особа која застрањује и одваја се од групе.

сектáшити, сèктāшӣм несврш. [в. секта] одвајати се од већине и водити политику групашења, односно стварања секти у организацији; застрањивати.

сектáштво, -а с [в. секта] отуђивање од шире заједнице стварањем секте; подривање целовитости неке организације изнутра (партија, странка, струја); одвајање, отуђивање, подвојеност.

сēктор, -а м [лат. sector исечак; одељак; резач, према secare сећи, резати] 1. геом. кружни исечак, део круга између лука и два полупречника. 2. вој. део територије који контролише једна војна формација. 3. подручје деловања; одсек, одељење; део земљишта или саобраћајница. ◆ **сēкторскӣ**.

сектòрисати, -ишēм свршн. и несврш. [в. сектор] (по)делити неку целину на секторе.

сēкулāран, -рна, -рно [лат. saecularis световни; привремен, према saeculum дуго раздобље] ретор. 1. стогодишњи, вековни, столећни. 2. световни, нецрквени, мирски. ▲ **секуларна година** прва година столећа (1801, 1901, 2001); **секуларна прослава** прослава стогодишњице неког догађаја.

секулариѝзам, -зма м [в. секуларан, -изам] рел. став да треба занемарити и одбацити веру и верска уверења.

секуларизáција, -ē ж [лат. secularisatio, в. секуларан] претварање нечег црквеног (вођство, власт, власништво или контролу) у световно, мирско; посветовљење, ослобађање од утицаја цркве.

секулàризовати, -зујēм свршн. и несврш. [лат. secularisare, в. секуларан] изузети, замењивати, заменити религијско деловање световним, мирским.

секуларѝтēт, -е́та м = **секула́рност**, -и ж [лат. saeculum век] 1. световност. 2. црква. световно, мирско правосуђе у цркви.

секула́рност = **секуларѝтēт** (в.)

секу̀нда, -ē ж, ген. мн. секу́ндӣ = **сèкунд,** -а м, ген. мн. сèкунāдā [лат. secunda друга] 1. физ. а. основна јединица за мерење времена (ознака s) у Међународном систему мерних јединица. б. мат. јединица за мерење углова. 2. муз. интервал између прва два степена дијатонске скале; други глас, друга виолина и сл. 3. фиг. тренутак, часак, трен. 4. сп. извођење ударца мачем на други начин. ▲ **~ вуна** вуна друге класе; **~ меница** банк. назнака за другу меницу уколико је на исти износ издано више меница; **~ клатно** клатно чији један отклон траје једну секунду.

секу̀ндант, -а м, мн. секу̀нданти, ген. мн. секу̀данāтā [нем. Sekundant од лат. secundans од secundare повољно уредити] 1. заст. сведок и посредник у двобоју. 2. сп. помоћник, саветник и посредник такмичара у боксу или шаху. 3. пеј. особа која непотребно оптерећује друге својим саветима.

секу̀ндара, -ē ж [в. секунда] казаљка на часовнику која откуцава секунде.

сèкундāрāн, -рна, -рно [лат. secundarius други по реду] други, другог реда, који следи; другоразредан, споредан, помоћни; зависан, подређен. ▲ **секундарна емисија** физ. појава када неко примарно зрачење у судару с материјом узрокује емисију истоветног или друкчијег зрачења; **секундарна публикација**сажет облик пуне информације о примарној публикацији; **секундарне банке** банк. клијентима се нуде више каматне стопе, а расположиви капитал улаже у пројекте с натпросечним профитом; **секундарне делатности** заједнички назив за индустрију, рударство, грађевинарство и производно занатство; **секундарне појаве** мед. појаве код болесника које су настале касније, као последица примарних појава; **секундарне полне ознаке** низ физичких и психичких особина које се развијају након што је саставом хромозома већ одређен пол и немају непосредни удео у оплодњи; **секундарне сировине** остаци искоришћених материјала који се посебним процесима поновно могу употребити као основни материјал у производњи; **секундарни квалитети** особине које људски ум приписује предмету опажања, а које му не припадају (боја, мирис, температура, укус); **секундарно тржиште** екон. тржиште за куповину и продају вредносних папира након њихове иницијалне дистрибуције.

секу̀ндāријус, -а и **секундāријус,** -а м [лат. secundarius уп. секундаран] заменик или помоћник примаријуса; други лекар у болници.

секунда́рност, -и ж [в. секундаран] особина онога што је секундарно.

сèкундипāра, -ē ж [лат. secundus други, в. -пара] жена која је родила други пут.

секунди́рати, секу̀ндӣрām, 3. л. мн. секунди́рајӯ несврш. [лат. secundare, в. секундант] 1. фиг. повлађивати коме, ићи некоме на руку, потврђивати нечије ставове; подупирати, помагати. 2. муз. пратити свирање или певање певајући други глас. 3. обављати посао секунданта у двобоју или на спортском такмичењу.

секу̀рит, -а и **секу̀рӣт,** -и́та м [енгл. security сигурност од лат. securus сигуран, безбрижан] посебна врста веома чврстог и отпорног стакла које се при разбијању распада на ситне, неопасне комаде.

секуритиза́ција, -ē ж [енгл. security сигурност од лат. securus сигуран] екон. поступак претварања непреносивих финансијских инструмената у преносиве.

сèкција, -ē ж, ген. мн. сèкцӣjā [лат. sectio, према secare сећи, резати] 1. одељење неке установе или организације. 2. мед. отварање леша; сецирање, обдукција. 3. део географске карте, новина или књиге. 4. муз. део оркестра који свира на истој групи инструмената. 5. саобр. деоница пута или пруге.

сèлāм, -а́ма м [тур. selâm од ар. sälām поздрав; спас; мир] муслимански поздрав: с миром: спасење.

сèлāм алèјкум [тур. selâm aleykum од ар. äs-sälāmu 'aleykum] мир с тобом, поздрављам те (муслимански поздрав).

села́мет, -а м [тур. selâmet од ар. sälāmä] 1. ослобођење, спас; избављење из невоље, опасности или болести; успех, срећа; здравље. 2. исправан пут ▯ **извести децу на ~** извести децу на исправни пут, оспособити их за живот, обезбедити им егзистенцију и услове за школовање.

сѐлвија, -ē ж [тур. selvi, servi од перс. serw] бот. зимзелено дрво, *Cupressus sempervirens*, чемпрес.

сѐлектѝван, -вна, -вно [фр. sélectif, в. селекција] 1. који уме да изабере. 2. који се заснива на избору.

селектѝвност, -и ж [лат. selectivitas, в. селективан, селекција] одабирање, способност одабирања.

селектѝрати, селѐ ктӣ рā м, 3. л. мн. селектѝ рајӯ = **селекциони́сати,** селекционишем, 3. л. мн. селекционишу и **селекциони́рати,** селекциò нӣ рā м, 3. л. мн. селекциони́ рајӯ свршн. и несврш. [нем. selektieren, в. селекција] вршити селекцију, бирати, изабрати између више могућности; издвајати бољег од лошијег.

сѐлектор, -а м [лат. selector, в. селекција] 1. који врши селекцију, одабира. 2. агр. машина која врши селекцију семена. ▲ **спортски ~** онај који обавља селекцију у циљу формирања екипе (нпр. репрезентације); **уметнички ~** онај који обавља избор учесника програма (ликовни салон, изложба фотографије и сл.).

сѐлекција, -ē ж [лат. selectio, према selectus одабран, према seligere изабрати, одабрати] 1. а. избор, одабирање. б. оно што је одабрано. 2. сп. група играча који чине такмичарску екипу, најчешће државну репрезентацију. ▲ **вештачка ~** одабир најбољих пасмина и семена у пољопривреди и њихово укрштање како би се добиле што квалитетније врсте домаћих животиња и биљних култура; **негативна ~** издвајање, односно избор најгорих уместо најбољих; **теорија селекције** теорија Чарлса Дарвина по којој преживљавају само оне јединке које се најбоље прилагоде животним условима (борба за опстанак, природна селекција).

селекциони́рати в. **селектѝрати**.

сѐлēн, -е́на м [лат. selenium од грч. Selḗnē Месец] хем. елемент, металоид, атомски број 34, симбол Se, употребљава се у техници, посебно за израду фотоћелија.

Селе́на, -ē ж [грч. Selḗnē Месец] 1. митол. грчка богиња Месеца. 2. мед. (**селе́на**) бела пега на нокту.

селена́ти, селена́тā м, мн. [в. селен] хем. соли селенске киселине.

сѐлēнијум, -а и **сѐлēнӣј,** -ија м в. **сѐлēн**.

селѐнӣт, -и́та м [грч. selēnítēs líthos месечев камен] 1. назив за хипотетичког становника Месеца. 2. хем. врста минерала, со селенске киселине.

селенографија, -ē ж [грч. Selḗnē Месец, в. -графија] астрон. научна дисциплина која описује Месец као небеско тело и графички представља његову површину.

селенолòгија, -ē ж [грч. Selḗnē Месец, в. -логија] астрон. научна дисциплина која се бави проучавањем Месеца; уп. **селенографија**.

сѐлēнскӣ, -ā, -ō [в. селен] који се односи на селен и припада му. ▲ **~ исправљач** исправљач за претварање наизменичне струје у једносмерну; **~ чланак** врста фотоелектричног сфекта (примењује се у фотоелементу).

сѐлотēјп, -а м [енгл. sellotape, фабричко име производа према енглеској фирми Sello] лепљива, провидна трака.

сѐлфактор, -а м [нем. Selfaktor од енгл. self-acting аутоматски] аутоматска машина за фино предење памука.

сѐлфмēјдмēн, -а м [енгл. self-made man] човек који је сопственом снагом, енергијом и способностима прокрчио животни пут и направио каријеру.

сѐлф-сѐрвис, -а м [енгл. self-service] самоуслуга, самопослуживање; продавнице или ресторани у којима купце не услужује особље.

сēм, -а м = **се́ма,** -ē ж [грч. sêma знак] лингв. најмања јединица значења, која се остварује у семеми.

се́ма = **сēм** (в.)

семазиòлог в. **семасиòлог**.

семазиолòгија в. **семасиолòгија**.

семàнтēм = **семанте́ма** (в.)

семанте́ма, -ē ж = **семàнтēм,** -е́ма м [фр. sémantème, в. семантика, (фон)ема] лингв. основна

јединица значења речи у неком језицику; реч која означава представљени појам.

семàнтика, -ē ж, дат. и лок. семàнтици [фр. sémantique, в. семантички] 1. наука о значењу. 2. лингв. дисциплина која се бави проучавањем значења језичких јединица и исказа у природним језицима, тј. односа између њих и појмова које асоцирају. ◆ **семàнтичкӣ**.

семàнтичāр, -а м [в. семантика, семантички] лингв. стручњак који се бави семантиком.

семасиòлог, -а м, мн. семасиòлози, ген. мн. семасиòлōгā и **семазиòлог** [грч. sēmasía означавање, в. -лог] лингв. стручњак који се бави семасиологијом (в.).

семасиолòгија, -ē ж и **семазиолòгија** [грч. sēmasía означавање, в. -логија] лингв. лексиколошка дисциплина која проучава значење речи; **семàнтика** (в.).

сѐмафōр, -а м [грч. sêma знак, в. -фор] 1. саобр. стуб који светлосним сигналом уређује саобраћај градским улицама и железничким пругама. 2. сп. табла на којем се исписују резултати у току спортских утакмица. 3. рач. жарг. синхронизациони алат у сложеним компјутерским системима који обезбеђује узајамно искључивање и координацију процеса.

семахàна, -ē ж [тур. semahane од перс. sima'ẖāne од simā' дервишки обред, в. хан[1]] просторија у текији (в.) у којој дервиши (в.) обављају обред (зикир).

сѐмēм = **семéма** (в.)

семéма, -ē ж = **сѐмēм,** -éма м [в. сема, фонема] лингв. основна јединица језичког значења коју је 1933. увео Леонард Блумфилд (1887–1949), амерички лингвиста, коју чине семови (в.); уп. **семантéма**.

сѐместар, -тра м, мн. сѐместри, ген. мн. сѐместāрā [лат. seme(n)stris који траје шест месеци, према sex шест, mensis месец] шестомесечни период у коме се одвија настава (полугодиште) на вишим и високим школама (*зимски ~* и *летњи ~*). ◆ **сѐместарскӣ** и **сѐместралнӣ**.

семи- [лат. semi-] као први део сложенице са значењем пола, упола, полу-.

сѐмибрēвис, -а м [в. семи-, бревис] муз. цела нота.

сѐмивокāл, семивокáла м [в. семи-, вокал] фон. редуковани самогласник; полувокал.

семикòлōн, -óна м [в. семи-, грч. kōlon уд, чланак; део] грам. знак интерпункције: тачка и зарез (;); у грчком, знак питања, упитник.

семиметáли, семиметáлā м, мн., јд. семимѐтāл, ген. семиметáла [в. семи-, метал] полуметали.

семимѝнима, -ē ж [в. семи-, минима] муз. четвртина ноте.

сѐминāр, -а и **семѝнāр,** -áра м [лат. seminarium расадник, према semen семе] 1. облик наставе на вишим и високим школама (практичне вежбе). 2. метон. учионица за практичну наставу. 3. краћа практична обука; курс. 4. теол. семениште, богословија.

семинàрист(а), -ē м, мн. семинàристи [в. семинар] ђак, студент, полазник семинара, богослов.

семиолòгија, -ē ж [грч. sēmeîon знак, в. -логија] 1. лингв. наука која проучава улогу и развој знакова у култури неког друштва; уп. **семиòтика**. 2. мед. дисциплина која изучава симптоме (в.) болести; уп. **симптоматòлогија**.

семиòтика, -ē ж, дат. и лок. семиòтици [грч. sēmeiōtikós који се односи на знакове] општа теорија знакова и симбола у логици и лингвистици.

семипѐрмеабѝлан, -лна, -лно [в. семи-, лат. permeabilis пропустан од permeare пропуштати] особина онога што је полупропустљиво.

семипермеабѝлност, -и ж [в. семипермеабилан] полупропустљивост.

Сѐмӣт, -ита м [хебр. šēm име, род, породица] припадник семитске групе народа, об. се мисли на Јевреје.

семитѝзам, -зма м [в. Семит] 1. антроп. карактеристичне особине и обележја семитских народа, њихове цивилизације и културе. 2. настојање Јевреја за окупљањем и међусобним помагањем.

семѝтист(а), -ē м, мн. семѝтисти [в. Семит] који проучава и познаје семитске језике.

семитолòгија, -ē ж [в. Семит, -логија] наука која се бави проучавањем семитских народа, њихове културе, историје, а посебно семитских језика.

семѝтōн, -óна м [в. семи-, тон] муз. полутон.

сѐмитскӣ, -ā, -ō [в. Семит] који припада, који се односи на Семите. лингв. ▲ **семитска писма** писма која су послужила као основа за сва каснија гласовна писма; **~ језици** група афроазијских језика којој припадају старохебрејски, фенички, вавилонски, сиријски, арамејски, етиопски, халдејски, арапски итд.

сѐмифинā́ле, -а́ла и **семифина́ле,** -а́ла с [в. семи-, финале] сп. полуфинале, об. у спортском такмичењу.

семифинàлист(а), -ē м, мн. семифинàлисти [в. семифинале] сп. учесник полуфинала; полуфиналист.

семифу́за, -ē ж [нлат. semifusa, в. семи-, фуза] муз. шеснаестина ноте.

сѐмпервӣва, -ē ж и **сѐмпервӣвум,** -а м [лат. semper увек, viva жива] бот. чуваркућа.

сѐмпервӣвум в. **сѐмпервӣва.**

сѐмплер, -а м [енгл. sampler од sample узорак] муз. апарат који звучни сигнал претвара у дигитални облик ради обраде и уређивања.

сѐмплинг, -а м [енгл. sampling пример, пробање] наглашавање појединих деоница у музици, филму, стрипу.

сѐмпличе прил. [итал. semplice од лат. simplex прост] муз. ознака за просту, једноставну интерпретацију дела.

сѐмпличѝсимо прил. [итал. semplicissimo] муз. сасвим једноставно и просто.

сѐмсуз и **сѐнсуз** прид. и прил. [тур. semtsiz „без тебе“, себичност; неприступачност, одбојност] 1. неприступачан, забачен крај, регија. 2. неотесана особа. 3. заобилазно, наоколо.

сѐмф непр. в. **сѐнф.**

сѐн, -а м [јап. sen] јапанска новчана јединица, стоти део јена.

сѐна, -ē ж [нлат. senna од ар. sanā] тропска биљка, *Cassia senna*, расте у Египту, Сирији итд.; листови и плодови се користе за чишћење организма као пургатив, лаксатив.

сена́бија, -ē ж [тур. sinobi од Sinob, град на Црном мору] покр. јесења црвена јабука.

сѐнār, -а́ра м [лат. senarius, према seni по шест] књиж. јамбски стих од шест стопа код грчких трагичара.

сѐнāт, -а́та м [лат. senatus, према senex стар] 1. веће („веће стараца“), савет. 2. ист. државни савет у старом Риму. 3. горњи дом парламента многих држава. 4. метон. зграда у којој је смештен горњи дом парламента (в.). 5. прав. судски колегијум при највишим судовима.

сѐнāтор, -а м [лат. senator] члан сената; већник, саветник.

сенàтōрӣј в. **сенàтōријум.**

сенàтōријум, -а и **сенàтōрӣј,** -ија м [лат. senatorium од senatorius сенаторски] архит. рел. посебан простор у ранохришћанским базиликама који је био предвиђен за угледне грађане.

сѐнāторство, -ства с [в. сенатор] 1. обављање сенаторске дужности. 2. достојанство и част сенатора.

сѐндвич, -а м [енгл. sandwich, према енглеском грофу Џону Сендвичу (J. Sandwich) 1718–1792] кулин. две намазане кришке хлеба између којих се стављају разни састојци. ▯ **наћи се у сендвичу** бити у незгодном положају, између две неприлике (у спорту или животу).

сѐндвичмēн, -а м [енгл. sandwich-man, в. сендвич, man човек, мушкарац] људи који на грудима и леђима носе рекламне плакате док ходају улицом (жива реклама).

сѐнзāл, -а́ла м [нем. Sensal од итал. sensale од ар. simsar од перс.] берзански посредник; мешетар.

сѐнзāција и **сенза́ција,** -ē ж [лат. sensatio од sensatus који се осећа од sensus чуло од sentire осећати] велико узбуђење, појава или ствар која изазива то узбуђење, доживљај. 2. осећај, осет, утисак. 3. метон. занимљив догађај који изазива пажњу, немир или запрепашћење јавности.

сѐнзационāлан, -лна, -лно [нлат. sensationalis, в. сензација] узбудљив, који изазива сензације.

сензационалѝзам, -зма м [в. сензација] новинско извештавање у коме се претерано користе сензационалне и скандалозне чињенице, чиме се изазива пажња јавности.

сензационàлист(а), -ē м, мн. сензационàлисти [в. сензација] човек који обожава да приређује сензације, пише или прича о њима.

сензационалѝстичкӣ, -ā , -ō [в. сензација] који изазива сензације или скандале, чак и он.да

кад их нема, искривљавањем чињеница и ширењем трачева (*сензационалистичка штампа*).

сѐнзибѝлан, -лна, -лно [лат. sensibilis, према sensus чуло од sentire осећати] осећајан, осетљив, пријемчив за утиске, нежан.

сензибилѝза̀тори, сензибилѝза̀то̄рā̄ м мн. [нлат. sensibilisatores, в. сензибилан] хем. материје које код других материја изазивају фотохемијску реакцију (једињења злата и ванадијума, неке органске боје).

сензибилиза́ција, -е̄ ж [в. сензибилан] изазивање сензибилитета, осетљивости.

сензибилизѝрати **сензибѝлизовати** (в.)

сензибѝлизовати, -зујем и **сензибилизѝрати,** сензибилѝзѝра̄м, 3. л. мн. сензибилизѝрајӯ свршн. и несврш. [в. сензибилан] изаз(ив)ати нарочиту осетљивост, сензибилитет; подстакнути, подстицати преосетљивост.

сензибилѝтѐт, -е́та м = **сензибѝлност,** -и ж [лат. sensibilitas] осећајност, чулна осетљивост, осетљивост; особина онога ко је сензибилан.

сензибѝлност = **сензибилѝтѐт** (в.)

сѐнзитѝван, -вна, -вно [срлат. sensitivus, према лат. sentire осећати] који припада осећајима и односи се на њих; осетљив, осећајан, чулан.

сѐнзитометар, -тра м, мн. сѐнзитометри, ген. мн. сѐнзитометā̄рā̄ [в. сензитиван, -метар] апарат који служи за мерење осетљивости фотоматеријала на светлост.

сензитомѐтрија, -е̄ ж [в. сензитиван, -метрија] мерење осетљивости фотоматеријала на светлост.

сензѝфиковати, -кујем̄ свршн. и несврш. [лат. sensificare] (на)правити тако да нешто буде приступачно чулима, учинити нешто осетљивим или таквим да га чула могу опазити.

сѐнзомото̄ран, -рна, -рно [в. сензитиван, лат. motorius покретан] физиол. који се односи на међусобно дејство чулних надражаја, кретања и понашања организма.

сѐнзор, -а и **сѐнзор,** - а м [енгл. sensor, према лат. sensus осећај; чуло од sentire осећати] 1. физиол. нервни завршетак који се понаша као примач при успостављању физичког односа с непосредном околином. 2. техн. део уређаја који открива и мери физичке појаве и промене њихових величина. ◆ **сензорски.**

сѐнзо̄ран, -рна, -рно и **сѐнзо̄ран,** -рна, -рно [нлат. sensorius, в. сензор] чулан, осетан, осећајан.

сѐнзо̄рӣј = **сѐнзо̄ријум** (в.)

сѐнзо̄ријум и сѐнзо̄рӣј, -ија м [лат. sensorium, в. сензор] средиште свих чула, осетљивости; способност примања осета.

сензо́рност, -и ж [в. сензор] чулност, осетилност.

сѐнзуа̀лан, -лна, -лно [лат. sensualis, према sensus осећај; чуло од sentire осећати] који се одликује способношћу да реагује чулно, осећајно.

сензуалѝзам, -зма м [в. сензуалан] 1. филоз. учење које као једини извор спознаје признаје чулне доживљаје. 2. страственост, чулност.

сензуализѝрати **сензуа̀лизовати** (в.)

сензуа̀лизовати, -зујем и **сензуализѝрати,** сензуалѝзѝра̄м, 3. л. мн. сензуализѝрајӯ свршн. и несврш. [в. сензуалан] (у)чинити нешто сензуалним, чулним, осећајним.

сензуа̀лист(а), -е̄ м , мн. сензуа̀листи [лат. sensualist, в. сензуалан] присталица сензуализма; сензуалан човек, склон чулним уживањима.

сензуа́лност, -и ж [в. сензуалан] осећајност, чулност, страсност; сензуализам.

сѐнѝлан, -лна, -лно [лат. senilis старачки од senex старац] старачки; који пати од сенилности, излапелости, заборавности. ▲ **сенилна деменција** мед. старачка излапелост, слабоумност.

сенѝлити, сѐнѝлӣм несврш. [в. сенилан] постајати сенилан, забораван, слабоуман.

сенѝлност, -и ж [в. сенилан] псих. духовна и телесна болест и немоћ старијих особа; психичка слабост и истрошеност, малаксалост.

сѐниор, -а м [енгл. senior од лат. senior старији, према senex старац] 1. ист. старији грађанин старог Рима; феудални земљопоседник и владар. 2. старији члан неке заједнице. 3. сп. узрасна категорија такмичара старијих од 18 година.

сенѝо̀рāт, -а́ та м [нлат. senioratum, в. сениор] право или првенство које проистиче из разлике у годинама, право онога ко је старији, по старини.

сѐнōн, -óна м [фр. senonien, према галском племену Сенонес] геол. назив за један слој горње креде.

сѐнсеј, -а м [јап. sensei] сп. тренер у јапанским борилачким вештинама и спортовима.

сенсимонѝзам, -зма м [према француском грофу Сен Симону (1760–1825)] један од праваца утопијског социјализма (в.).

сѐнт, -а м [тур. semt страна, крај од ар. sämt пут] завичај, родни крај, домовина; пут, страна, правац.

сентâво, -а м [шп., порт. centavo од лат. centum сто] стоти део основних новчаних јединица у земљама шпанског и португалског говорног подручја.

сентѐнција, -ē ж [лат. sententia] 1. мудра изрека, поука, пословица. 2. прав. судска пресуда, решење, одлука. 3. појам, значење, смисао.

сѐнтенцијāлан, -лна, -лно [лат. sententialis, в. сентенција] који припада сентенцији или има њене особине.

сѐнтенциōзан, -зна, -зно [лат. sententiosus, в. сентенција] мудар, пун изрека, поучан; језгровит, мисаон, пун смисла.

сентѝмент, -а м [срлат. sentimentum од лат. sentire осећати] псих. осећање које најчешће има карактер релативно трајног стања (мржња, љубав итд.); осећајност, чувственост, осећај, чувство; дубоко унутрашње, интимно доживљавање нечега.

сѐнтиментāлан, -лна, -лно [фр. sentimental, в. сентимент] 1. претерано осећајан, осетљив, подложан осећајима, болећив, чувствен, романтичан или носталгичан. 2. у коме превладава субјективно над објективним. ▲ књиж. **сентиментална поезија** песничка дела у којима превладавају субјективна осећања (болећивост, романтичност); **сентименталн роман** роман у коме превладавају сентиментални тонови (љубавне везе, снажна осећања и сл.).

сентименталѝзам, -зма м [в. сентименталан, -изам] 1. сентименталност. 2. књижевни правац с краја XVIII и почетка XIX века који наглашава претерану осећајност личности и прихвата је као меру за њихове поступке.

сентиментàлист(а), -ē м, мн. сентиментàлисти [в. сентименталан] претерано осећајна, болећива особа.

сентиментáлност, -и ж [в. сентименталан] 1. појачана осећајност и осетљивост, болећивост. 2. књиж. превладавање субјективног над објективним; уп. **сентименталпа поезија, сентиментални роман**.

сентѝмо, -а м [шп. centimo] у неким земљама шпанског говорног подручја, стоти део основних новчаних јединица.

сѐнтиш, -а м [в. сентименталан] плес парова уз лагану, осећајну музику; спора мелодија која прати такав плес; као прид. инлекл. жарг. нежан, разнежен.

сѐнф, -а м [нем. Senf од ствнем. senef, према лат. sinapi од грч. sínapi] кулин. горушица, слачица, горчица; зачински намаз који се прави од млевеног зрна горушице, соли, сирћета и других састојака. непр. **сѐмф, зѐмф**.

сѐњōр, -óра м [порт. senhor, шп. señor од лат. senior] господин; господар; човек који живи на високој нози; властелин.

сеньóра, -ē ж [порт. senhora, шп. señora] госпођа; властелинка, господарица.

сеньорѝта, -ē ж [шп. señorita] госпођица; млада, отмена девојка.

сеньорѝто, -а м [шп. señorito] млади господин, отмен младић.

сепàрāт, -áта м [в. сепаратан] граф. издвојени чланак из неке публикације, одштампан посебно.

сѐпарāтан, -тна, -тно [лат. separatus од separare раздвојити] одвојен, засебан, издвојен, изолован. ▲ **сепаратни мир** пол. мир који зараћена држава склапа посебно, независно од својих савезника.

сѐпаратѝван, -вна, -вно [лат. separativus, према separatus одвојен] који се одваја; одсечан, одвојив, одвајајући; растављен, раздвојан.

сепаратѝзам, -зма м [фр. séparatisme, в. сепарација] полит. тежња за отцепљењем и издвајањем из неке заједнице (најчешће државне или верске); покрет који ради на таквом отцепљењу.

сепàратист(а), -ē м, мн. сепàратисти [фр. séparatiste, в. сепарација] присталица отцепљења; припадник сепаратистичког покрета (в.).

сепаратѝстичкӣ, -ā, -ō [в. сепаратист] који припада сепаратистима и сепатаризму и односи се на њих. ▲ ~ **покрет** пол. покрет који ради на отцепљењу неког дела из веће заједнице (државне, верске и сл.).

сепàрā̀тор, -а м [лат. separator од separare раздвојити] техн. справа за механичко одвајање тврдих честица које се налазе у течној материји (нпр. мед из саћа); центрифуга, врцаљка; раздељивач, одвајач, одељивач.

сепара́ција, -ē ж [лат. separatio] 1. одвајање од целине, отцепљење, раздвајање, дељење, растављање, изолованост. 2. техн. одвајање руда од јаловине.

сепàрē, -è а м [фр. séparée] посебни простор у локалима за госте који не желе да буду ометани.

сепàрисати, -ришēм свршн. и несврш. [лат. separare] раздвајати, одделити, растављати, разлучити. издвајати из целине, отцепити, делити, раздвојити, раставити, раздружити.

сѐпет, -а м [тур. sepet од перс. seped] покр. етнол. корпа од прућа за ношење различитог терета на леђима.

сēпија[1], -ē ж [итал. seppia сипа, сипино мастило од грч. sēpía] лик. сликарска техника која користи сепија боју, тамносмеђу боју добијену од мастила сипе.

сѐпија[2], -ē ж [тур. sepi] штављење коже; каца за штављење коже.

сēпијаст, -а, -о [в. сепија[1]] који је у боји сепије, који је по нијанси сличан сепији.

сѐпса, -ē ж, ген. мн. сѐпсӣ [грч. sēpsis труљење] мед. тешко инфективно, бактеријско обољење, код којег бактерије продиру у крв и изазивају трулење; манифестује се високом температуром, језом, дрхтавицом и општом малаксалошћу; тровање.

сѐптакорд, -а м [лат. septem седам, в. акорд] муз. акорд који сачињавају терца, квинта и септима, или сазвучје три звука (трозвук) коме је додана још једна терца.

септàна, -ē ж [нлат. septana, према лат. septem седам] мед. грозница која траје седам дана или се понавља сваких седам дана.

септàнгулум, -а м [нлат. septangulum, према лат. septem седам, angulus угао] геом. седмоугаоник.

сѐптēмбар, -бра м [лат. september, према septem седам] по старом римском календару: седми месец у години, по новом календару: девети месец. ◆ **сѐптēмбарскӣ.**

септѐмвӣр, -ира м [лат. septemvir, према septem седам, vir муж, мушкарац] члан седмочланог колегијума; члан суда који има седам судија (веће седморице).

септемвӣра̀т, -а́та м [лат. septemviratus, в. септемвир] положај, служба, звање септемвира (в.); „сто седморице".

септѐна̄т, -а́та м [фр. septennat, према лат. septem седам, annus година] седмогодишњи период; политичка власт која траје седам година (нпр. председнички мандат у Француској).

сѐптēт, -е́та м [нем. Septett, према лат. septum седам] муз. композиција за седмочлану камерну групу; седмочлани музички састав.

септикѐмија = **септицѐмија** (в.)

септилѝōн, -о́на м [лат. septem седам, в. (м)илион] мат. милион подигнут на седми степен.

сѐптима, -ē и **септи́ма,** -ē ж [лат. septima седма] 1. муз. седми тон дијатонске скале; дисонантни интервал, размак између првог и седмог тона скале. 2. књиж. строфа од седам стихова; септина.

септимо́ла, -ē ж = **септо́ла,** -ē ж [итал. settola, према лат. septem седам, mollis ознака за мол лествицу] муз. група од седам нота која одговара вредности четири, шест или осам нота исте ритмичке вредности.

септицѐмија, -ē = **септикѐмија,** -ē ж [в. септичан, -емија] мед. тровање крви; продирање заразних микроорганизама у крв, где се задржавају и проузрокују болест.

сѐптичан, -чна, -чно [лат. septicus од грч. sēptikós који изазива трулење] 1. који изазива сепсу (в.), који гњије; трулежни, заражен, загађен. 2. који садржи отров или је отрован.

сѐптичкӣ, -ā, -ō [в. септичан] који прикупља или има елементе и састојке који се везују за сепсу или је изазивају. ▲ **септичка јама** дубока бетонска јама, посебно заштићена, у коју се сливају отпадне воде и фекалије у насељима у којима не постоји канализациона мрежа.

септо́ла = септимо́ла (в.)

септоринопла̀стика, -ē ж, дат. и лок. септоринопла̀стици [лат. septum, saeptum преграда, в. рино-, -пластика] мед. хируршко исправљање деформитета носне преграде, септума (в.).

сèптум, -а м [лат. septum, saeptum] анат. преграда која дели две шупљине у телу или раздваја делове појединих органа (нпр. нос, срце).

сепу̀ку, -а м [јап. seppuku сечење стомака] ритуално самоубиство јапанског ратника, при којем он сам себи распара стомак, а пријатељ му након тога одруби главу.

сȇр м индекл. [енгл. sir] господин.

сèрāј в. **сàрāј**.

серàскер, -а м [тур. serasker, према перс. ser глава, в. аскер] 1. ист. врховни командант војске Османлијског царства. 2. министар војске у Турској.

сераф = серàфим (в.)

серàфӣм, -и́има м [лат. seraphim од хебр. serafim пламтећи] хебр. рел. анђео светлости с три пара крила; сераф.

серàфӣмски, -ā, -ō [в. серафим] анђеоски, небески, величанствен.

серàшћер в. **серàскер**.

сȅрбез, сȅрбес прид. индекл. и прил. [тур. serbes(t) од перс. serbest] слободан, безбрижан, одважан; слободно, одважно, без забране, безбрижно.

сèрвāл, -а́ла м [порт. (lobo) cerval јеленски (вук) од лат. cervalis јеленски, према cervus јелен] зоол. велика афричка звер из породице мачака (*Felis serval*), слична леопарду.

сȅрвер, -а м [енгл. server] 1. сп. играч који сервира и започиње игру, изводећи почетни ударац у одбојци, тенису, стоном тенису или бадминтону. 2. рач. главни компјутер у информатичкој мрежи, који обавља корисничке услуге и опслужује друге компјутере у мрежи.

сервијȅта в. **салвéта**.

сȅрвӣлан, -лна, -лно [лат. servilis ропски, према servire служити] претерано услужан; понизан, подао, низак, пузав; покоран, ропски.

сервӣлност, -и ж [в. сервилан] особина онога који је понизан, услужан, додворљив; ропска покорност и понизност без имало поноса, полтронство, пузавост, додворавање, слуганство.

сервӣрати, сȅрвӣрāм, 3. л. мн. сервӣрајӯ свршн. и несврш. [фр. servir служити од лат. servire робовати] 1. служити јело или пиће, изнети на сто. 2. сп. започети игру извођењем почетног ударца (у тенису, стоном тенису, одбојци, бадминтону).

сȅрвӣрка, -ē ж, дат. и лок. сȅрвӣрки, ген. мн. сȅрвӣркӣ [в. сервирати] жена која у угоститељским објектима послужује храну, конобарица; њена дужност је да послужује за столом и да доноси храну из кухиње у просторију за ручавање.

сȅрвис, -а и **сȅрвӣс,** -и́са м [фр. service од лат. servitium робовање, према servus роб] 1. послуживање, услуга, опслуживање, посао који се посебно наплаћује, напојница. 2. установа која обавља одређене услужне послове. 3. једнообразна гарнитура стоног прибора и посуђа (по облику и боји). 4. сп. почетни ударац у играма преко мреже (тенис, одбојка, бадминтон, стони тенис).

сервӣсȅр, -е́ ра м [в. сервисирати] 1. стручњак који обавља услужну делатност, одржава и поправља машине. 2. сп. **сȅрвер** (в.).

сервисӣрати, сервӣсӣрāм, 3. л. мн. сервисӣрајӯ свршн. и несврш. [в. сервис] 1. стручно обављати или обавити послове потребне за правилно одржавање (машина, мотора, возила, кућних апарата). 2. жарг. послуживати друге и бити им на услузи давањем и пружањем одређених података из сопствене делатности. 3. раз. подметнути некоме нешто (нпр. лажи).

сȅрвисни́, -ā, -ō [в. сервис] који припада сервису и односи се на њега.

сервӣтӯт, -у́та м [срлат. servitus од лат. servitus ропство од servus роб] 1. прав. стварно право употребе туђе ствари под одређеним условима, односно стварно право на нечију својину (нпр. слобода проласка преко туђег поседа) или ограничавање права власника (нпр. забрана подизања куће изнад дозвољене висине, како се не би суседима заклони светло). 2. робовање, служење.

серво- [лат. servus слуга, роб; servitus који служи] као први део сложенице има значење службе онога што следи у наставку речи.

сервомеханӣзам, -зма м [в. серво-, механизам] техн. уређај за управљање који појачава

употребљену снагу при извршењу команде (користи се у кибернетици, аутомобилској индустрији, аутоматизацији).

сервомо̀то̄р, -о́ра м [в. серво-, мотор] техн. помоћни мотор који се аутоматски укључује у процесе управљања кад се за то укаже потреба.

сервоси̏стем в. **сервомеха̀низам**.

сѐрвус, -а м [лат. servus роб, слуга] 1. роб, слуга. 2. покр. поздрав блиских особа истог друштвеног положаја.

сѐрген, -а м [тур. sergen, sergin од sermek прострти, разастрти] покр. ормар који је уграђен или причвршћен за зид.

сѐрда̄р, -а́ра м [тур. serdar од перс. serdār, према ser глава] ист. 1. врховни командант, заповедник, поглавар, поглавица, војвода. 2. црногорски племенски старешина, нахијски поглавар. 3. нижи официрски чин у млетачкој Далмацији, добијен за заслуге у борби против Турака. 4. некадашњи енглески заповедник војске у Египту.

серда́рство, -ства с [в. сердар] достојанство и част, дужност и положај сердара.

серена́да, -е̄ ж [итал. serenata] муз. љубавна песма која се обично предвече или ноћу певала под прозором девојке, подокница; музичко дело са особинама такве песме, прилагођено најчешће за жичане инструменте; прикладна алегоријска вокално-музичка мелодија, која се у XVII и XVIII веку сценски изводила на отвореном простору.

серена́та в. **серена́да**.

серендипи̏те̄т, -е́та м [в. серендипити] вештина случајног откривања значајних и занимљивих сазнања и проналазака.

серенди̏пити, -ија м [енгл. serendipity, од Serendip Шри Ланка, према бајци *Три принца од Серендипа*] случајно откриће.

серени̏сима, -е̄ ж [итал. se(r)renissima пресветла, према лат. serenus ведар] 1. ист. почасни назив (титула) Млетачке републике („прејасна", „преведра"). 2. данас назив аутопута Милано–Венеција.

серени̏симус, -а м [лат. serenissimus пресветли, према serenus ведар] у значењу владарске титуле: пресветли.

сѐрж, -а м [фр. serge од лат. serica свилена тканина, према грч. sērikós свилен] лака вунена, памучна или свилена тканина која првенствено служи за израду поставе мушких капута.

сѐржант, -а м [фр. sergeant] 1. вој. подофицирски чин; наредник, водник. 2. прав. адвокат вишег степена.

серигра̀фија, -е̄ ж [лат. sericum свила од грч. sērikón, в. -графија] штамп. врста графичке репродукционе технике; ситотштампа.

сѐрија, -е̄ ж [лат. series ред, врста, поворка од serere повезати] 1. група или низ предмета које повезује неко заједничко обележје; узастопни низ нечега; група, ред, ланац, низ, след, врста. 2. група предмета, произведених на одређени начин, и то на једном месту или у истом периоду. 3. **серија̄л** (1).

серија̄л, -а́ла м [енгл. serial од лат. serialis] 1. све оно што се објављује у серији (в.), наставцима (текстови у новинама, часописима, књижевна дела, низ ТВ и радио-емисија повезан истом тематиком). 2. библиотечка публикација која излази у уједначеним размацима и под узастопним бројевима.

сѐријала̄н, -лна, -лно [фр. serial] периодичан, серијски; који је организован у низу, који се појављује у наставцима. ▲ **серијална музика** муз. савремена композиција у којој се начело низа примењује и на висину тона, динамику, трајање, боју тона.

серијализа́ција, -е̄ ж [в. серија] рач. промена паралелног преноса (бајт по бајт) у серијски пренос (бит по бит) у компјутерској технологији.

сѐријскӣ и **сѐријскӣ,** -а̄, -о̄ [в. серија] који се односи на серију, начињен у серији, повезан, нанизан, ланчан; припремљено на серијски начин, у серији. ▲ ~ **пренос** рач. пренос појединачних сигнала у низу, преко једне жице, бит по бит; ~ **филм** филм који се приказује у низу, у наставцима.

сѐриметар, -тра м, мн. сѐриметри, ген. мн. сѐриметара̄ [лат. sericum свила од грч. sērikón, в. -метар] техн. инструмент за мерење јачине и еластичности свиле; свиломер.

сѐриозан, -зна, -зно [лат. seriosus од serius озбиљан, строг] озбиљан, важан, промишљен, значајан, свечан, трезвен; онај ко се одликује

одговорношћу; који има уметничку вредност, достојанство и важност.

серио́зност, -и ж [в. сериозан] особина, стање онога који је сериозан, својство онога што је сериозно; озбиљност, промишљеност.

сѐркл, -а м [фр. cercle] 1. круг, скуп, друштво, друштвени круг, област, удружење. 2. први редови паркета у позоришту ▲ **држати ~** окупити госте око себе и разговарати с њима.

серкла́жа, -ē ж [фр. cerclage] мед. оперативна метода обухватања или стезања органа прстеном или петљом.

серодијагно̀стика, -ē ж, дат. и лок. серодијагно̀стици [в. серум, дијагностика] мед. поступак за постављање дијагнозе, испитивање и утврђивање болести анализом серумске реакције.

серо́за, -ē ж [нлат. serosa, према в. серум] анат. омотач, ткиво, спољашњи слој органа смештених у телесним шупљинама (нпр. грудна, трбушна, срчана шупљина итд.).

сѐро̄зан, -зна, -зно [лат. serosus] сукрвичав, водњикав, сличан серуму (в.). ▲ **серозне овојнице** анат. омотачи унутрашњих зидова телесних шупљина; **серозне шупљине** анат. телесна дупља обложена серозним омотачем (овојницом).

серозѝтис, -а м [нлат. serositis, према в. сероза, -итис] мед. упала серозног омотача, овојнице телесних шупљина.

серолòгија, -ē ж [в. серум, -логија] мед. научна дисциплина која проучава крвни серум и његову терапеутску употребу.

сѐро̄м, -о́ма м [в. серум, -ом] мед. скупљање серумске течности испод коже.

серотерàпија и **серотера́пија,** -ē ж [в. серум, терапија] мед. лечење инфективних болести серумима имунизованих животиња.

серотòнūн, -и́на м [в. серум, грч. tónos напетост, в. -ин] физиол. природни састојак крви и различитих ткива посебно мождани; ослобађа се из крвних ћелија после повреде ткива; увећава тонус и перисталтику танког црева и сужава капиларе.

сѐрпент, -а м [фр. serpent змија од лат. serpens] муз. средњовековни дрвени дувачки инструмент змијастог облика за најдубљи бас, направљен од дугачке орахове цеви обложене кожом.

серпѐнтā рӣј в. **серпѐнтāријум.**

серпѐнтāријум, -а и **серпѐнтāрӣј,** -ија м [лат. serpens змија] посебна просторија у зоолошком врту у којој су смештене змије, змијињак.

серпѐнтӣн, -и́на м [лат. serpens змија, в. -ин] минерал, магнезијумов хидроксид силикат, мркозелене или отворенозелене боје, широко распрострањен, служи као грађевински и ватростални материјал (назив добио по вијугама у облику змије којима је прожет).

серпентѝна, -ē ж [нем. Serpentine од лат. serpentinus змијолик] 1. оштра кривина на горском путу, змијолик пут, вијугава стаза, завој на стази. 2. папирната змијолика трака која се баца међу учеснике на забавама. 3. сп. фигура у коњичком спорту која се изводи јахањем у завојитој линији.

серпѐнтӣнскӣ, -ā, -ō [в. серпентина] који припада серпентини или је налик на њу. ▲ **~ стихови** лингв. књиж. стихови који на свом почетку и крају имају исте речи.

серпѐнтист(а), -ē м, мн. серпѐнтисти [итал. serpentone] муз. музичар који свира серпент (в.).

сѐрсō, -òа м [фр. cerceau обруч] игра штапићима и обручима, у којој један играч штапићем обруче баца увис а други их дочекује на свој штапић.

сертификā̀т в. **цертификā̀т.**

сѐрум, -а м [лат. serum] 1. физиол. сукрвица, сурутка, текући део крви или млека након згрушњавања и одстрањења чврстих састојака. 2. фарм. материја коју оболели организам сам ствара, борећи се против болести и стварајући антитела и противотров, служи у медицинске сврхе за лечење разних болести (нпр. серум против змијског отрова).

сѐрф в. **сӯрф.** -а м сп. водени спорт, вожња на дасци по таласима помоћу једра и ветра; сӯрф (в.).

сѐрфер в. **сӯрфер.**

сѐрфинг в. **сӯрфинг.**

сѐрфовати в. **сӯрфовати.**

серџа́да ⁼ **сеџа́да** (в.)

сѐсија, -ē ж [лат. sessio седење, седиште, према sedēre седети] 1. период заседања представничких органа, друштава, научних установа, суда; део дужег заседања, симпозијума или кон-

греса; седница; скуп седница, заседање. 2. имање, земљишни посед. 3. рач. период извођења компјутерског програма.

сѐсӣлан, -лна, -лно [лат. sessilis, према sessus седећи од sedere седети] који је чврсто прирастао уз подлогу и држи се на једном месту; седелачки; приљубљен. супр. мобилан, номадски.

сѐстӗрција, -ӗ ж = **сѐстӗрцијум,** -а м и **сѐстӗрцӣј,** -ија м [лат. sestertius од semis tertius пола трећег] ист. назив за стари римски бронзани новац (4 аса).

сѐстӗрцијум и **сѐстӗрцӣј** = **сѐстӗрција** (в.)

сести́на, -ӗ ж [итал. sestina] књиж. лирска песма од шест строфа са по шест стихова; строфа од шест стихова.

сѐт, -а м, мн. сѐтови [енгл. set ставити, поставити, комплет, скуп] 1. сп. део игре у одбојци, тенису, стоном тенису, бадминтону. 2. муз. низ композиција које сачињавају целину. 3. комплет или гарнитура одређених употребних ствари (одевни предмети, тањири, прибор за јело). 4. штамп. типографски слог. 5. филм. посебно припремљена сцена за снимање филма.

сѐтер, -а м [енгл. setter од set укрутити се] кинол. дугодлаки ловачки пас птичар дуге свилaсте длаке.

сетечѐнтист(а), -ӗ м, мн. сетечѐнтисти [итал. settecentista, према settecento (хиљаду) седам стотина] књиж. ум. књижевник и уметник из XVIII века (доба сетечента).

сетечѐнто, -а м [итал. settecento (хиљаду) седам стотина] назив за период, XVIII век, у историји италијанске књижевности и уметности.

сѐћија, -ӗ ж [тур. seki седиште од камена] покр. широка дрвена клупа за лежање и седење у старим муслиманским кућама, прекривена ћилимима.

сѐф, -а м, мн. сѐфови [енгл. safe] 1. метални, најчешће челични ормар или каса за чување драгоцености (новац, накит, вредносни папири), која се налази у банци, канцеларији или у кући. 2. посебно обезбеђено одељење банке у коме се чувају драгоцености.

Сѐфард, -а м [хебр. Sfarad Шпанија] ист. Јеврејин шпанског порекла, припадник јеврејске заједнице, која се, након протеривања из Шпаније, раселила по целој Европи.

сѐфардскӣ, -а̄, -о̄ [в. сефард] који се односи на Сефарде и припада им.

сѐфер, -а м [тур. sefer од ар. säfär] путовање, пут, поход; ратни поход.

сѐфӣр, -и́ра м [тур. sefir од ар. säfir] покр. ист. високорангирани дипломатски представник неке државе у иностранству.

сѐфлук, -а м, мн. сѐфлуци, ген. мн. сѐфлӯкā [тур. sehivlik, према ар. sähā, sähw заборавити] неуобичајено стање човека које се манифестује збуњеношћу, нервозом, пометњом и заборавношћу.

сѐфте, -ета с [тур. sefta(h) од ар. istiftāh започети нечим] 1. почетак рада; први дневни пазар у радњи. 2. прил. први пут.

сефтѐџија, -ӗ м [тур. seftahçi, према в. сефте] покр. заст. први купац у току дана у продавници; први који ради неки посао.

сеха́ра, -ӗ ж [тур. sahare] посебно украшен девојачки ковчег у који се смешта њена опрема.

сѐхир в. **сѐир**

сѐхирити в. **сѐирити**.

сехӣрџија в. **сеирџија**.

сѐхӯр, -у́ра м [тур. sahur од ар. säḥūr] муслимански јутарњи оброк пре свитања за време рамазанског поста.

сѐцер, -а м [нем. Setzer] штамп. словослагач, слагач који ради седећи за машином.

сецѐсија, -ӗ ж [лат. secessio одвајање, отцепљење] 1. пол. отцепљење, одељивање, одвајање, раздруживање. 2. ум. уметнички покрет на прелазу XIX у XX век, настао у средњој Европи као противљење дотадашњем академизму и историцизму.

сецесионӣзам, -зма м [в. сецесија] одвајање, отцепљење; покрет који тежи одељивању дела неке државе и његовом осамостаљењу и спроводи сецесију.

сецесиѝонист(а), -ӗ м, мн. сецесиѝонисти [в. сецесија] 1. пол. присталица сецесије, активни члан сецесионистичког покрета. 2. ум. уметник који ствара у духу сецесије.

сецесионѝстичкӣ, -ā̄, -ō̄ [в. сецесија] који се односи на сецесионисте или њима припада; чинити нешто на начин сецесиониста.

сецѝрати, сѐцӣрām, 3. л. мн. сецѝрајӯ несврш. [лат. secare сећи] сећи, расецати, отварати (леш), параги, резати, рашчлањиваги, делити, обдуцирати, разуђивати, разрађивати; досађивати ситницама, цепидлачити, ситничарити; в. **сѐкција.**

сѐцовати, -цујēм несврш. [нем. setzen] 1. кладити се, уложити новац ради клађења, стављати на коцку, играти лутрију. 2. ~ **се** наталожити се, сталожити се, слегати се; слагати (слова).

сечентѝзам, -зма м [итал. secentismo] књиж. китњаст, претрпан стил италијанских књижевника у XVII веку.

сечѐнтист(а), -ē м, мн. сечѐнтисти [итал. secentista] књиж. италијански песник XVII века, из доба сеченга.

сечѐнто, -а м [итал. secento] италијанска књижевност и култура XVII века.

сеџа́да, -ē = **серџа́да,** -ē ж [тур. seccade од ар. sāǧǧāda] мали ћилим на коме муслимани клањају своје молитве.

сѐш, -а м [фр. seiche] геогр. мењање нивоа воде у одређеним временским размацима у затвореним морима, заливима и језерима.

сѝ с индекл. муз. седми глас у солмизацији.

сѝ̄ал, -а́ла м [према хемијским елементима силицијуму (Si) и алуминијуму (Al)] геол. површински слој Земљине коре; литосфера (в.).

сибарѝт, -а и **сибарѝт,** -а́та м [грч. Sybarítēs становник Сибариса (Sýbaris), античког града у Италији, познатог по развратним уживањима његових грађана] фиг. сладострасник, докон човек претерано склон ленствовању и уживањима, развратник; мекушац.

сибаритѝзам, -зма м [в. сибарит] сладострашће, разврат, склоност ка разврату, размаженост, ленствовање; мекуштво.

сибарѝтски, -ā, -ō [в. сибарит] који се односи на сибарите и који им припада.

сѝбжонктѝв, -а м [фр. subjonctif] лингв. у француској граматици: назив за конјунктив (в.).

сибѝјан, -а́на ж **сѝбјан,** -а́на м [тур. sibyan од ар. ṣibyān од ṣabiyy дете] покр. експр. деца, нејач, недорасли чланови домаћинства, сасвим млади укућани; ▲ **сѝбјан-мѐктеб (мéјтеф)** дечја муслиманска школа (ученик такве школе).

Сибѝла, -ē ж [лат. Sibylla од грч. Síbbylla] 1. мит. пророчица код Грка и Римљана. 2. фиг. матора вештица, бабетина, гаталица, врачара.

сибѝлант, -а м, сибѝланти, ген. мн. сибѝланāтā̄ [лат. sibilans од sibilare шиштати, пискати] фон. пиштави, пискави, шушкави сугласник, шуштавац (ц, з, с).

сибилариза́ција, -ē ж [в. сибилант] фон. претварање задњонепчаних сугласника у сибиланте (в.).

сибилàризовати, -зујēм сврш. и несврш. [в. сибилант] (из)вршити процес сибиларизације.

сѝбилскӣ, -ā̄, -ō̄ [в. Сибила] који се односи на пророчицу Сибилу или јој припада; пророчки, вештичији; неразумљив, нејасан, тајанствен, загонетан, таман.

сѝверт, -а м [sievert, према шведском радиологу М. Сиверту (M. Sievert, 1896–1966)] физ. ванситемска мерна јединица за еквивалентну дозу јонизујућег зрачења (1 Sv = 100 рема; 1 Sv = 1 J / 1 kg).

сѝврије, сѝврӣјā̄ ж мн. [тур. sivri шиљат] покр. етнол. клешта шиљатог врха, цвикцанге (в.).

сѝга[1], -ē ж, дат. и лок. сѝги [лат. sigillum мали кип, фигура] фигура која настаје у пећинама таложењем воде чеднице; уп. **сталàктит** и **сталàгмит**.

сѝга[2], -ē ж, дат. и лок. сѝги [лат. sigillum мали кип, фигура] водена струја коју ствара брод у вожњи.

сѝгбан, -а м [према шведском физичару и нобеловцу Г. Сигбану (Karl Manne Georg Siegbahn, 1886–1978)] физ. јединица за мерење дужине таласа рендгенских и гама зрака, ознака: sigb XU.

сигила́ција, -ē ж [лат. sigillatio, према лат. sigilum печат] печаћење, ударање печата.

сигилогрàфија, -ē ж [лат. sigilum печат, в. –графија] научна дисциплина која проучава и описује печате.

сѝгла, -ē ж [лат. sigilla] 1. у латинским текстовима почетно слова које замењује име или назив у скраћивању. 2. стен. знак у стенографији (в.)

којим се скраћују поједине речи и слогови, састављен од једног или више слова.

сӣгма, -ē ж [лат. sigma од грч. sîgma] осамнаесто слово грчког алфабета („ Σ, σ“). ▲ **сигма-честице** нестабилне, врло непостојане и тешке субатомске честице, чија је маса већа од масе нуклеона; **хипѐрōн** (в.).

сигматѝзам, -зма м [в. сигма, -изам] погрешно изговарање гласа „с“, артикулациона сметња при изговору тог гласа; врскање.

сигмàтичан, -чна, -чно [в. сигма] грам. који се у основи речи завршава словом „с“.

сӣгмоӣдан, -дна, -дно [грч. sigmoeidēs] који је полумесечаст или у облику срца.

сӣгна̄л, -а́ла м [срлат. signale од лат. signum знак] 1. знак одређеног значења који може бити звучни, светлосни, оптички или заставни; упозорење, позив на опрезност; уређај који даје сигнале и шаље поруке одређеног значења. 2. знак, порука или слика која се прима или шаље електронским комуникацијама; варијације електричног импулса које представљају кодирану информацију.

сигналѝзам, -зма м [в. сигнал] књиж. књижевни покрет који настоји да разбије устаљене шаблоне, оквире и друга ограничења, у коме се уметник не изражава речима, него посебним распоредом слова и симбола, често користећи и невербални материјал.

сигнализа́тор, -а м [в. сигнал] уређај за сигнализацију.

сигнализа́ција, -ē ж [в. сигнал] давање сигнала; систем комуникација и информација који се одвија путем сигнала.

сигна̀лизовати, -зујēм свршн. и несврш. [в. сигнал] упозоравати и опомињати на нешто, да(ва)ти информацију сигналима, комуницирати, саопштавати, саопштити помоћу сигнала, објавити знаком.

сигна̀лист(а), -ē м, мн. сигна̀листи [в. сигнал] који даје информације сигналима; давалац знакова.

сӣгна̄лнӣ, -ā, -ō [в. сигнал] који припада, односи се на сигнал и сигнале.

сигна̀та̄р, -а́ра м [нем. Signatar, према лат. signare означити, запечатити] особа која ставља свој потпис на неки документ и тиме се обавезује, јамчи за његово поштовање; потписник, гарант, сведок.

сигна́тум, -а м [лат. signatum, према signare означити, запечатити, ударити печат] потписана и печатом оверена повеља или неки други документ.

сигнату́ра, -ē ж [срлат. signatura] 1. ознака којом се у библиотекама означавају књиге. 2. штамп. број, слово или неки други знак којим се обележава редослед табака у књизи. 3. ознака, потпис, знак, који визуелним изгледом замењује назив аутора неког дела. 4. муз. предзнак, виолински кључ. 5. потписник јавне исправе, нарочито скраћеним потписом. 6. папирна налепница са упутством о начину употребе, коју апотека ставља на лек.

сӣгнатӯрнӣ, -ā, -ō [в. сигнатура] који се односи на сигнатуру или јој припада.

сӣгнет, -а м и **сигнѐта,** -ē ж, ген. мн. сигнѐта̄ [фр. signet од срлат. signetum] 1. мали, приватни, лични печат. 2. трака или картон за означавање одређене стране у књизи. 3. знак, ознака у књизи, вињета (в.) издавача или штампара.

сигнѐта в. **сӣгнет.**

сигни́рати, сӣгнӣра̄м, 3. л. мн. сигни́рајӯ свршн. и несврш. [лат. signare] обележити, означити, означавати; потписати, парафирати (в.); ударити печат.

сигнификà нтан, -тна, -тно [лат. significans] значајан, карактеристичан, индикативан.

сӣгнификатӣван, -вна, -вно [нлат. significativus] в. **сигнификà нтан.**

сигнифика́ција, -ē ж [лат. significatio] значење, смисао нечега; значење поједине речи коју она има као језичка јединица.

сӣгнум, -а м [лат. signum] ознака, знак, обележје; марка и заштитни знак неке компаније; потпис и печат на повељама и писмима; знамење, предзнак.

сӣда, -ē ж [фр. Syndrome d'animunité] мед. раз. синдром стечене имунодефицијенције (AIDS); смртоносно обољење за које медицина још није пронашла лек.

сӣда̄ш, -а́ша м [в. сида] мед. раз. особа која је позитивна на вирус AIDS-а (HIV), али не пока-

зује знаке болести, јер се она још није развила. 2. жарг. болесна особа у поодмаклом стадијуму овог обољења.

сӣдерӑлан, -лна, -лно [лат. sideralis] који је у вези са звездама, тиче се звезда, припада им или је под њиховим утицајем; који се односи на звезде, звездан. ▲ **сидерална година** време обиласка Земље око Сунца; **сидерална светлост** бела светлост коју користе рефлектори и пројекциони апарати; **сидерални месец** време за које Месец обиђе око Земље, уз истовремено окретање око своје осе; **сидерални период** време које је потребно неком небеском телу да обиђе око Сунца.

сидеризам[1], -зма м [лат. sidus (ген. sideris) звезда] учење о утицају звезда на човека и његово здравље, биљке и животиње; веровање у такав утицај.

сидеризам[2], -зма м [грч. sídēros гвожђе, в. –изам] утицај метала и воде на човека и његов живот; човекова способност да осети где се под земљом налазе вода и метал.

сидерит, -а и **сидерӣт,** -и́та м [грч. sidēritēs гвоздени, према sídēros гвожђе] минер. гвоздени карбонат, важна гвоздена руда; метеорит састављен од гвожђа и никла.

сидерӣчан в. **сӣдерӑлан.**

сидеро- [грч. sídēros гвожђе] као почетни део речи означава оно што је у вези са гвожђем и односи се на њега.

сидеро̀граф, -а м [в. сидеро-, -граф] занатлија који урезује слике у челичну плочу и отискује их; челикорезац.

сидерогра̀фија, -ē ж [в. сидеро-, -граф] вештина урезивања слика у челичну плочу и њихов отисак.

сидеродромофо̀бија, -ē ж [в. сидеро-, грч. drómos пут, в. –фобија] псих. болестан страх од шина железничке пруге и железнице уопште.

сидеро̀лит, -а и **сидеро̀лӣт,** -и́та м [в. сидеро-, -лит[1]] минер. каменогвоздени метеорит, гвоздени камен; смеса која се користи за израду посуђа.

сидеро̀ним, -а и **сидеро̀нӣм,** -и́ма м [лат. sidus (ген. sideris) звезда, в. -оним] псеудоним (в.) изведен из појма или израза везаног за астрономију.

сидеротѐхника, -ē ж, дат. и лок. сидеротѐхници [в. сидеро-, техника] индустријски процес рада којим се добија гвожђе; металургија гвожђа и његових легура.

сӣдерскӣ в. **сӣдерӑлан.**

сидерӯргија, -ē ж [в. сидеро-, грч. érgon рад] в. **сидеротѐхника.**

сӣди, -ија м [ар. sidi] господин; господар (као почасно звање племенских поглавица, кнежева и других припадника племства).

сӣжӗ, -èа м [фр. sujet] главна, основна мисао уметничког дела; садржај, садржина, сажетак, предмет.

сизѐрӗн, -е́на м [фр. suzerain] ист. господар зависних вазала у феудално доба; суверенитет државе над неком територијом или другом, полусувереном државом.

сизӣгија, -ē ж [грч. syzygia спајање, пар, према в. син-, zeugnýnai ујармити] 1. грам. **конјугација** (в.). 2. астрон. тачка Месечеве путање у којој се он налази на истој правој са Сунцем и Земљом; Месечева **конјункција** (в.) и **опозиција** (в.).

сӣзифовскӣ, -ā, -ō [грч. Sisyphos Сизиф] бесциљан, тежак, заморан. ▲ **~ (Сизифов) посао** бесциљан, заморан и тежак посао без смисла и сврхе.

сијалоаденӣтис, -а м [грч. síalon пљувачка, adḗn жлезда, в. -итис] мед. запаљење жлезде слиновнице.

сијалогра̀фија, -ē ж [грч. síalon пљувачка, в. -рафија] мед. рендгенски контрастни преглед паротидне и субмандибуларне жлезде.

сијалолитија́за, -ē ж [грч. síalon пљувачка, в. лито-, -ијаза] мед. каменац у жлездама слиновницама.

сӣјӑмскӣ, -ā, -ō [Сијам, некадашњи назив за Тајланд] који припада Сијаму или се односи на њега. ▲ **сијамска мачка** зоол. врста племенитих мачака изузетне лепоте пореклом из Сијама; **~ близанци** срасли близанци (назив према кинеским близанцима, који су се родили спојени изнад пупка у Сијаму 1811); **~ бокс** сп. (muay thai) традиционални тајландски бокс у коме су, за разлику од класичног бокса, дозвољени ударци

ногама, коленима и лактовима; ~ **језик** лингв. језик дајске породице који се говори у Тајланду.

сија́сет, -а м [тур. siyaset политика, управа; казна од ар. siyāsä управљати; судити] много, врло много; мноштво, много људи, велика гомила; велика количина нечега; казна; невоља, беда.

сијѐнит, -а и **сијѐнӣт**, -и́та м [према египатском граду Сјени, Асуану] минер. громадна стена беле, ружичасте до црвене боје, која се употребљава као грађевински материјал; египатски гранит.

сијѐста, -ѐ ж [шп. siesta, према лат. sexta sc. hora шести час] поподневни одмор, спавање после ручка.

сӣк[1] узв. [лат. sic] тако!, од речи до речи, тако пише (у оригиналу).

сӣк[2] [хинду sikh] припадник индијске монотеистичке религије, карактеристичне по надоградњи исламских елемената на хиндуистичке темеље.

сӣкӑл, -а́ла м [хебр. šekkēl] ист. ситан сребрни новац у Јудеји; сребрњак.

сикати́в, -и́ва м [лат. siccativus који суши] хем. средство за убрзавање сушења масних боја и лакова.

сӣкатӣван, -вна, -вно [в. сикативан] који суши, који убрзава сушење.

сӣквенс, -а м [енгл. sequence] муз. жарг. дигитално припремљена нотна секвенца, која се употребљава као ритмичка подлога или компјутеризовани риф (в.).

сико́за, -ѐ ж [грч. sỹkon смоква, в. -оза] мед. кожна болест која се манифестује појавом брадавица сличних смокви; младеж налик на смокву.

сӣко̀м, -о́ма м = **сико́ма**, -ѐ ж [грч. sỹkon смоква, в. -ом] мед. брадавичаста израслина налик на смокву, нарочито на унутрашњој страни очних капака.

сико́ма ▫ **сӣко̀м** (в.)

сико̀мора и **сикомо́ра**, -ѐ ж [грч. sykómoros, према sỹkon смоква, móron дуд] бот. врста дивље египатске смокве и њен плод.

сико̀фант, -а м [грч. sykophántēs, према sỹkon смоква] 1. ист. особа која је пријављивала властима оне који су, упркос строгој забрани, извозили смокве из старе Атине. 2. потказивач, **шпијун** (в.), **денуцијант** (в.), клеветник, подлац, издајник, достављач, доушник. 3. улизица, пузавац, ласкавац, удворица.

сӣкспенс, -а м [енгл. sixpence, од six шест, в. пенс] некадашњи енглески сребрни новац од 6 пенса ($^1/_2$ шилинга).

сӣктер узв. [тур. s ıkt ır] губи се!, одлази!, марш!, напоље! ▲ **сиктер-кафа** = **сиктеруша** (в.).

сиктѐрисати, -ришӗм свршн. и несврш. [в. сиктер] грубо истерати некога напоље, избаци(ва)ти кога.

сиктѐруша, -ѐ ж [в. сиктер] раз. жарг. последња црна кафа која се послужује госту као знак за одлазак.

сӣл, -а м [енгл. seal] фока, туљан; уп. **сӣлскӣн**.

сӣлаба, -ѐ и **сӣлаба**, -ѐ ж [лат. syllaba од грч. syllabḗ] грам. слог у речи.

сила̀бӑрӣј в. **сила̀бӑријум**.

сила̀бӑријум, -а и **сила̀бӑрӣј**, -ија м [нлат. syllabarium] књиж. попис слогова.

силабиза́ција, -ѐ ж [срлат. syllabicatio, в. силаба] лингв. књиж. систем ритмичког мерења на основу броја слогова у једном стиху.

силабифика́ција, -ѐ ж [нлат. syllabificatio, в. силаба] лингв. обликовање слогова, прављење слогова; слоготворство.

сила̀бичан, -чна, -чно = **сила̀бичкӣ**, -ā, -ō [лат. sillabicus од грч. syllabikós, в. силаба] слоговни, који се односи на слог, који се састоји од слогова, који твори слог. ▲ **силабични стих** лингв. књиж. стих који се мери једино по броју слогова, а занемарују се дужина и нагласак.

сила̀бичкӣ = **сила̀бичан** (в.)

сӣлабус, -а м [нлат. syllabus (вероватно погрешно прочитано у Цицероновим рукописима), према грч. sittýbai кожна футрола за свитак папируса] 1. кат. оно што Црква забрањује и осуђује јер сматра заблудом. 2. концепт говора, дискусије, предавања, кратак садржај.

сӣлāв, сӣлāј, сӣлāх в. **бѐнсилāх**.

сила́жа, -ѐ ж [фр. (en)silage] агр. сточна храна од мешавине сочног и зеленог биља, остављена да ферментише без присуства кисеоника у силосима.

силажи́рати = сили́рати (в.)

сѝла̄жнӣ, -ā, -ō [в. силажа] који је за силажу, који је намењен силажи.

Сѝлва̄н, -а́на м [лат. Silvanus, према silva шума] митол. старолатинско ниже божанство шуме, поља и стада.

сѝлвеста̄рскӣ, -ā, -ō [лат. Silvestrus Силвестар] који се односи на Силвестра, који се односи на Силвестрово. ▲ **силвестарско вече (Силвестрово)** вече уочи Нове године, на дан св. Силвестра, последњи дан у години назван по папи Силвестру I, који је умро последњег дана 335. г. по грегоријанском календару.

силвикулту́ра, -ē ж [лат. silva шума, в. култура] агр. наука која се бави проучавањем и расађивањем шума; шумарство.

Сѝлēн, -е́на м [лат. Silenus од грч. Seilēnós] име које служи као симбол за пијанство, пијаницу, према Баховом васпитачу и пратиоцу, који се представља с дебелим трбухом и ћелом, увек пијан и на магарцу.

силе́пса, -ē ж [грч. sýllēpsis хватање, према в. син-, lēpsis узимање] грам. обухватање више предмета једном речју, сливање двају слогова у један; употреба једног предиката за више субјеката, који припада само једном, неподударање међу саставним деловима реченице.

сѝли, -ија м новчана јединица Гвинеје (=100 кауриса).

силѝка̄т, -а́та м [нлат. silica силикон-диоксид, в. -ат] хем. хемијско једињење силицијума с киселоником и неким минералима; соли разних силицијумских киселина.

силико́за, -ē ж [в. силикони, -оза] мед. професионално обољење плућа, настаје услед удисања силицијумске прашине.

силѝко̄зан, -зна, -зно [нлат. silica силикон-диоксид] који је од силикозе, којима је узрок силикоза.

силико́ни, силико́на̄ м мн. , јд. сили́ко̄ н, ген. силико́на [нем. Silikon од лат. silex, silicis кремен] хем. полимерна органска једињења у којима силицијум замењује угљеник и која се производе у облику уља, гуме или смоле; служе за производњу накита, синтетичке тканине, уметака у пластичној хирургији итд.; жарг. женске груди.

силѝко̄нскӣ, -ā, -ō [в. силикони] који припадају силиконима, који се односе на силикон. ▲ **силиконска уља** уљасти силикони; **силиконске груди** груди обликоване силиконским умецима; **силиконске гуме** силикон сличан каучуку; **силиконске смоле** смоласти силикон; **~ гел** гел који ефикасно упија влагу.

силима̀нӣт, -и́ та м [нлат. sili (lium), (alu)min (um), в. -ит] минер. алуминијум силикат, чест састојак метаморфних стена, најчешће се употребљава као облога отпорна на ватру.

сили́рати, сѝлӣра̄м, 3. л. мн. сили́рајӯ свршн. и несвршн. · **силажи́рати,** сила̀жӣра̄м, 3. л. мн. силажи́рајӯ свршн. и несвршн. [в. силажа, силос] спремити или спремати у силос, изводити или извести радњу смештања силаже.

сѝлӣцӣј в. **сѝлӣцијум**.

силѝцӣјскӣ в. **сѝлӣцијумскӣ**.

сѝлӣцијум, -а и **сѝлӣцӣј,** -ија м [нлат. silicium, према лат. silex кремен] хем. после кисеоника, најраспрострањенији елемент у Земљиној кори (25%), атомски број 14, симбол Si; нема га слободног у природи.

сѝлӣцијумскӣ, -ā, -ō и **силѝцӣјскӣ** и **сѝлӣцӣјскӣ,** -ā, -ō [в. силицијум] који садржи силицијум, који се односи на силицијум. ▲ **~ чип** врло мали комад веома чистог монокристала силицијума који садржи електронске делове и њихове контакте.

силицифика́ција, -ē ж [нлат. silificatio] хем. хемијски процес претварања у силицијумску киселину.

силицѝфиковати, -кујēм свршн. и несвршн. [в. силицификација] хем. претварати у силицијумску киселину.

сѝлк, -а м [енгл. silk свила] (део пецарошког прибора) свилена нит, свилена струна, упредена свилена струна; служи у риболову.

сѝло в. **сѝлос**.

силогѝзам, -зма м [лат. syllogismus од грч. syllogismós, према в. син-, logismós закључак] лог. облик логичног дедуктивног закључивања у којем се из два или више судова (премиса), према одређеним правилима, изводи закључак

(конклузија) (метали су елементи, гвожђе је метал, закључак: гвожђе је елемент).

силогѝстика, -ē ж, дат. и лок. силогѝстици [в. силогизам] лог. наука која се бави проблематиком силогизама и њиховог извођења.

силогѝстичкӣ, -ā, -ō [грч. syllogistikós, в. силогизам] лог. који се односи на силогизам. ▲ **силогистичке фигуре** који има облик логички правилног посредног закључка. Ако се појам субјекта означи са S, а са P појам предиката у закључку, онда те фигуре гласе:

I	II	III	IV
M–P	P–M	M–P	P–M
S–M	S–M	M–S	S–M
S–P	S–P	S–P	S–P

Прве три фигуре потичу од Аристотела, а последња од Галена.

сӣлос и **сӣлос,** -а м [шп. мн. silos складишта (јд. silo)] 1. трап за жито (у Шпанији). 2. данас, модерно спремиште великог капацитета, од бетона, амбар за жито и друге житарице и семенке.

сӣлскӣн, -и́на м [енгл. scalskin] крзно израђено од коже фоке или морске медведице; врста финог свиленог плиша који је израђен слично овоме крзну (код нас уоб. силискин).

силуѐта, -ē ж [фр. á la silhouette (према француском штедљивом министру финансија из XVIII века Етјену де Силуету (Etienne de Silhouette, 1709–1767)] једнобојна слика облика, тела, профила, изрезан приказ човека или предмета, врло јефтина слика у једној боји, изрезана црна хартија залепљена на белу, назив добила по штедљивом фр. министру финансија Силуету у XVIII веку; сенка, прилика.

силу́мӣн, -и́ на м [в. си(лицијум), (а)лумин(ијум)] минер. легура силицијума, бакра и алуминијума; лака, чврста и отпорна на корозију.

сӣлу́р, -у́ра м [према келтском племену Силури (Silures)] геол. у развоју Земље, најстарији период палеозоика, у којем преовладавају морски бескичмењаци, јављају се прве рибе, а на копну прве биљке.

сим- в. **син-**.

сӣм, -а м. [енгл. subscriber identity module] техн. минијатурни чип за прикључивање на мобилне телефоне (служи за идентификацију корисника).

сӣма, -ē ж [тур. sima од ар. sīmā] боја и квалитет коже лица; тен, пут.

сӣма́¹, -ē ж [в. си(лицијум), ма(гнезијум)] геол. дубљи слој Земљине коре који обавија Земљино језгро; грађен је од базалтних стена; дебљине око 900 km.

сӣма́², -ē ж [лат. sima] архит. глинени или мраморни жлеб на античким храмовима, украшен пластичним или обојеним орнаментима.

симбио́за, -ē ж [грч. symbíois, према в. сим-, -биоза] биол. начин живота; заједничко живљење, корисна, тесна и трајна заједница двају или више разноврсних организама; животиње и животиње, животиње и биљке, биљке и биљке. ◆ **симбио̀тичан** и **симбио̀тскӣ**.

симбио́нт, -а м [грч. symbiôn који живи заједно, према в. сим-, -бионт] члан симбиотичке заједнице.

симблефа̀ро́п, -о́на м [в. сим-, грч. blépharon обрва] мед. сраслост очног капка са очном јабучицом.

сӣмбо́л, -о́ла м [лат. symbolum од грч. sýmbolon, према в. сим-, bállein бацати, погађати] 1. знак по којем се нешто може распознати, сазнати или закључити. 2. изражајно средство у књижевности и уметности. 3. знак који означава нешто што се не може сликовито представити (апстрактно, научно, духовно, појам, идеал). 4. уговорени знак, усмени знак, лозинка. 5. рел. смисао вере, веровање. ▲ ~ **вере** = правосл. **симво̀л вере** [уп. лат. credo, regula fidei сажето учење вере] збир учења и основних догмата хришћанске вере (разликује се у Православној и Римокатоличкој цркви, јер Римокатоличка од седам канона признаје само четири).

симболи́зам, -зма м [фр. symbolisme, в. симбол] ум. 1. књижевни и ликовни правац, настао у Француској крајем XIX века, који тежи да помоћу симбола изрази осећања и апстрактне појмове. 2. изражавање у којем се користе симболи.

симболиза́ција, -ē ж [нлат. syimbolisatio, в. симбол] приказивање у симболима, представљање знацима.

симболизи́рати в. **симбо̀лизовати**.

симбо̀лизовати, -зујѐм и **симболизи́рати,** симболѝзи́рām, 3. л. мн. симболизи́рајӯ свр. и несвр. [фр. symboliser, в. симбол] 1. означити, приказати симболима (идеју, мисао, осећања, предмет, догађај). 2. приказивати или говорити у пренесеном значењу, симболично. 3. бити у извесном односу с нечим.

симбо̀лика, -ē ж, дат. и лок. симбо̀лици [в. симбол] 1. скуп знакова помоћу којих се изражавају разни појмови и идеје. 2. учење или наука о изражавању религијских представа сликовитим знацима; учење о симболима, узорима. 3. рел. испитивање и тумачење симбола вере и хришћанске цркве.

симбо̀лист(а), -ē м, мн. симбо̀листи [фр. symboliste, в. симбол] 1. онај који представља нешто помоћу симбола, који симболички приказује. 2. присталица, следбеник и заговорник симболизма.

симбо̀личан, -чна, -чно [лат. symbolicus од грч. symbolikós, в. симбол] сликовит, представљен знацима, у пренесеном значењу; који се тиче симболике. ▲ **симболична логика** логика која тежи да логичне радње и односе појмова и судова изрази као математичке функције и јединице, дакле, да створи алгебру логике.

сѝмво̄л в. **сѝмбо̄л**.

сѝменс, -а м [према немачком проналазачу Вернеру фон Сименсу (Werner von Siemens, 1816–1892)] физ. мерна јединица којом се изражава електрична проводљивост у Међународном систему мерних јединица, једнака електричној проводљивости елемента који има електрични отпор од једног ома; ознака S.

симента́лац, -лца м [в. сименталски] зоол. бик сименталске расе.

симѐнта̄лка, -ē ж [в. сименталски] зоол. раса краве која даје обилну количину млека.

симѐнта̄лскӣ, -ā, -ō [нем. Simmental Симентал] који се односи на Симентал, долину реке Симе у швајцарском кантону Берн. ▲ **сименталско говече** племенита пасмина говеда, веома цењена због млека и меса. в. **симента́лац**.

симетра́ла, -ē ж [в. симетрија] мат. права која дели дуж, угао или геометријску слику или тело на два дела; делови се могу поклопити када се један део обрне око исте праве за 180°.

сѝметра̄лан, -лна, -лно [в. симетрија] који припада симетрали, има њена својства или се на њу односи.

симѐтрија, -ē ж [грч. symmetría, према в. сим-, -метрија] равномерни однос појединих делова неке целине; складност, слагање.

симѐтричан, -чна, -чно [грч. symmetrikós, в. симетрија] који на обе стране одговара мери, који је једнак, сразмерн; који се одликује складом, равномерношћу. ▲ **симетрична функција** мат. функција која се не мења ни при било којој пермутацији променљивих.

симѐтрично̄ст, -ости ж [в. симетрија, симетричан] својство разних објеката који задовољавају одређене елементе правилности (симетрије).

сѝмилис сѝмили га̀удет в. **similis simili gaudet**.

симиолѝогија, -ē ж [лат. simia човеколики мајмун, в. -логија] зоол. научна дисциплина која проучава живот мајмуна.

сѝмит, -а м [тур. simit, simid од ар. sāmīd] хлеб који се меси од најфинијег пшеничног брашна; мали округли хлеб од белог брашна.

симѝџија, -ē м [тур. simitçi] занат. онај који производи и/или продаје симите.

симо̀нија, -ē и **сѝмо̄нија,** -ē ж [лат. simonía, према лику Симона Чаробњака] ист. рел. према Симоновом греху, трговина светим стварима, нарочито црквеним звањима и привилегијама (по легенди, халдејски чаробњак Симон хтео је од апостола да купи тајну стварања чудеса).

симонѝјāк, -а́ка м [лат. simoniacus] који даје или добија свете ствари за новац, који тргује светим стварима.

симо̀нист(а), -ē м, мн. симо̀нисти [в. симонија] особа која се бави симонијом.

симорфѝзам, -зма м биол. подударање облика тела животиња с облицима у околини.

симпатектѝомија, -ē ж [в. симпат(икус), ектомија] мед. хируршко пресецање једног дела симпатикуса, симпатичког ланца нервног система, најчешће због сужења крвних судова.

симпатѐтичан, -чна, -чно [лат. sympatheticus, в. симпатија] који тајно делује; чаробан. ▲

симпатетично лечење лечење тајанственом силом и телима који нису лекови; **симпатетично мастило** невидљиво мастило које постаје видљиво тек након неке посебне радње (грејања, под утицајем светлости, хемикалија итд.).

симпатизер, -ера м [в. симпатија] који је неком наклоњен, који прати нечији рад са симпатијама; присталица, навијач.

симпа̀тија, -е̄ ж [грч. sympátheia, према в. сим-, -патија] 1. саосећање; природно слагање осећања. 2. обострана наклоност и разумевање између двеју особа; привлачност. супр. **антипатија** (в.).

симпа̀тикус, -а м [нлат. sympathicus, в. симпатија] анат. симпатички живац, који је део аутономног вегетативног нервног система; убрзава рад срца и сужава крвне судове.

симпа̀тисати, -тишēм несврш. [фр. sympathiser, в. симпатија] тајити симпатију, саосећати с неким, волети некога.

симпа̀тичан, -чна, -чно [в. симпатија] који побуђује симпатију, који се свиђа; допадљив.

симпа̀тичкӣ, -ā , -ō [в. симпатикус] који се односи, који припада симпатикусу.

симпа̀тичнōст, -ости ж [в. симпатија, симпатичан] својство онога што је симпатично, особина онога који је симпатичан.

сӣмплекс, -а м [лат. simplex] 1. једноставан, искрен, поштен, наиван. 2. лудак, будала. 3. грам. назив за самосталну реч која није сложеница.

симплифӣка̀тор, -а м [фр. symplificateur, в. симплификовати] који претерано, непотребно симплификује, поједностављује.

симплифика̀ција, -е̄ ж [фр. symplification, в. симплификовати] 1. а. упрошћавање, облик интелектуалне рационализације. б. поједностављивање, стање онога што је поједностављено. 2. екон. поједностављена средства за рад и процеси да би се убрзале радне операције.

симплӣфиковати, -кујēм свр. и несврш. [лат. simplificare] поједноставити, упрошћавати, упростити.

симплицӣзам, -зма м [лат. simplicitas] 1. претерано поједностављење; поједностављење до крајњих граница. 2. једноставност, простодушност, 3. свођење сложених појава на само један њихов чинилац да би се тумачиле. 4. примитивност; глупост, ограничено схватање.

симплицӣтēт, -е́та м [лат. simplicitas] једноставност; простодушност, неукрашеност, безазленост, природност; ограниченост, глупост.

сӣмплока, -е̄ ж, дат. и лок. симплӧци [грч. symploké, према в. сим-, ploké плетење] 1. сплет, испреплетеност, чешће понављање речи. 2. књиж. стилска фигура код које два или више стихова почињу и завршавају истом речју (анафора удружена са епифором).

симпо̀дија, -е̄ ж [нлат. sympodium, према в. сим-, -подија] мед. урођена малформација; сраслост ногу.

сӣмпōзӣј в. **сӣмпōзијум**.

сӣмпōзијум, -а и **сӣмпōзӣј,** -ија м [грч. sympósion, према в. сим-, pósis пијење] 1. ист. код старих Грка и Римљана, гозба уз певаче и свираче. 2. састанак стручњака на којем се расправља о одређеној теми. 3. скуп.

симпо́зион, -а м [грч. sympósion] 1. код старих Грка и Римљана, гозба, пијанка. 2. наслов Платоновог дела о љубави, еросу.

сӣмптōм, -о́ма м [лат. symptoma од грч. sýmptōma случај, према в. сим-, píptein падати] 1. мед. промена у субјективном осећању, функцији или изгледу која указује на поремећај, абнормалност или болест. 2. знак, наговештај неког збивања. 3. спољни знак нечега.

симптома̀тичан, -чна, -чно [грч. symptōmatikós случајан] који садржи симптоме; који указује на нешто као симптом (болест).

симптома̀тичнōст, -ости ж [в. симптоматичан] карактеристика онога што је симптоматично.

симптоматолӧгија, -е̄ ж [в. симптом, -логија] мед. наука која проучава симптоме по којима се препознају одређене болести.

симптӧматскӣ, -ā, -ō [в. симптом] који се односи на симптоме; исказује се као симптом. ▲ **симптоматске психозе** мед. последица оштећења мозга код разних болести.

сӣмс, -а м, мн. сӣмсови [нем. Sims] архит. 1. хоризонтални обруб горњег зида на фасади испод стрехе; служи за украс, а на њега се могу ставити разни предмети. 2. олук, опшивак, греда која

се налази на крајевима и на њу се изнутра наслањају друге греде.

симулàкрум, -а м [лат. simulacrum, в. симулирати] 1. привиђење, сабласт. 2. слика и прилика, живи пример, лажна слика, привид.

симȕлант, -а м, мн. симȕланти, ген. мн. симȕланāтā [лат. simulans који опонаша од simulare опонашати] онај који се претвара; забушант; лажни болесник; лицемер.

симȕлāтор, -а м [лат. simulator, в. симулација] техн. модел неког реалног система, уређај који имитира рад неког постројења или његовог дела (у лабораторији вештачки ствара услове који постоје у стварности).

симулáција, -ē ж [лат. simulatio] 1. физ. хем. имитирање стварних услова (облик, мирис, звук) неком експерименту. 2. мед. свесно или намерно понашање здраве особе која глуми болест, ради сопствене користи, избегавања одговорности, казне итд. 3. рач. имитирање физичког процеса или објекта компјутерским програмом, који треба да одговори на податке и промењива стања као да је сам тај процес или објекат.

симули́рати, симȕлīрāм, 3. л. мн. симули́рајȗ несврш. [фр. simuler од лат. simulare] 1. претварати се, пренемагати се; подржавати кога, забушавати. 2. стварати вештачке услове.

сȉмултāн, -а, -о [нлат. simultaneus, према лат. simul заједно] који се појављује, постоји или се изводи у исто време; истовремено, заједно. ▲ **симултано превођење** упоредо превођење с једног језика на други.

симултанȉзам, -зма м [в. симултан, -изам] ум. модеран уметнички правац, врста кубизма: нпр. на слици руке ликова су умножене да би дале израз покрету на слици.

симултанȉтēт, -éта м [нлат. simultaneitas, в. симултан] истовременост, истодобност.

симȕлтāнка, -ē ж [в. симултан] шах. партија шаха коју један играч у исто време игра са више противника на различитим шаховским таблама.

сȉмултāнōст, -ости ж [в. симултан] својство онога што је симултано; истовременост, истодобност.

симфи́за, -ē ж [грч. sýmphysis заједнички раст, према в. сим-, -физа] анат. место на којем су две кости међусобно спојене хрскавичавим ткивом.

сȉмфōнија, -ē ж [фр. symphonie од лат. symphonia од грч. symphōnía сагласност, слагање, према в. сим-, -фонија] 1. склад. 2. муз. већа оркестарска композиција, об. са четири главна става (алегро, адаџо или анданте, скерцо, престо и сл.) за симфонијски оркестар.

симфонијȅта, -ē ж [фр. symphoniette, в. симфонија] муз. симфонија мањег обима и једноставног садржаја; об. намењена извођењу камерног или гудачког састава.

симфȍнијскӣ, -ā, -ō [в. симфонија] који се односи или припада симфонији. ▲ муз. **симфонијска поема** форма карактеристична за време романтизма, често програмског назива, нпр. „Ноћ на голом брду", може имати и конкретну радњу или причу као илустрацију; ~ **оркестар** највећи музички састав који чине све врсте музичких инструмената, подељених у секције; назив добио по симфонији за чије су извођење об. потребне све врсте инструмената; ~ **џез** врста забавне музике која садржи елементе џеза у извођењу симфонијског оркестра.

симфȍнист(а) в. **симфȍничāр**.

симфȍничāр, -а м [в. симфонија] муз. а. симфонист, музичар који ствара дела за симфонијски оркестар, компонује симфоније. б. уметник који изводи симфоније, члан симфонијског оркестра.

сȉмфо-рȍк, -а м [енгл. sympho-rock] муз. жанр рок-музике настао почетком 70-их година XX века, у којем се у рок-музику уносе елементи класичне музике.

син-, сим- [грч. sýn] као први део речи значи заједно са, уз, су, заједно, поред (*синестезија, симбиоза*).

синагóга, -ē ж, дат. и лок. синагóги [лат. synagōga од грч. synagōgé скупљање, према в. син-, agōgé вођење] јеврејски храм, место за молитву, састајање и учење, об. посебна зграда, али може бити и соба у стану. ◆ **сȉнагогāлан** који се односи, који припада синагоги.

синàксāр, -áра м [нлат. synaxarion од сргрч. synáksarion скупљање, окупљање, скуп] црквн. православна црквена књига у којој су дати крат-

ки, језгровити животописи светитеља поређани по датумима календара.

синàксис, -а м [грч. sýnaksis састанак, према в. син-, ágein водити] 1. скупштина, збор, састанак, нарочито црквени. 2. рел. ист. зборови на којима су се окупљали први хришћани на молитву; претеча свих каснијих литургија.

синалéфа, -ē ж [нлат. synaloepha од грч. synaloiphḗ, према в. син-, aleíphein мазати, мастити] фон. спајање двају дугих самогласника у један.

синàнтроп, -а м [нлат. sinanthropus од лат. Sinae Кинези, грч. ánthrōpos човек] антроп. фосилни остаци прачовека који су, заједно с каменим оруђем, нађени јужно од Пекинга; пекиншки човек.

синàнтропус в. **синàнтроп**.

синàпис, -а м [лат. sinapis од грч. sínapi] кулин. зачин од сланице с додатком вина; горушица, сланица, горчица, сенф.

синàпса, -ē ж [нлат. synapsis од грч. sýnapsis спој, према в. син-, háptein дотаћи] анат. место додира два неурона, обично аксона (великог огранка) једног неурона и денорита (малог огранка) другог, где се нервни импулс преноси електричним путем (бескичмењаци) или хемијским (кичмењаци).

синартро́за, -ē ж [грч. synárthrosis, према в. син-, árthron уд; зглоб, в. -оза] в. **коартикула́ција**.

синàрхија, -ē ж [грч. synarkhía, према в. син-, -архија] заједничко владање; савлада.

сингàлёски в. **сѝнхалски**.

сингàмија, -ē ж [нлат. syngamia, према в. син-, -гамија] биол. спајање два гамета у процесу оплодње; чине је фаза плазмогамије и фаза кариогамије.

сингамо́за, -ē ж [нлат. syngomosis према в. син-, грч. gámos брак, в. -оза] вет. болест коју изазивају паразитни црви када се настане у душнику или бронхијама домаће живине или других птица.

сѝнгерица, -ē ж [према америчком индустријалцу Ајзаку Мериту Сингеру (I. M. Singer, 1811–1875)] жарг. устаљени назив за старији модел машине за шивење.

Сингидýнум, -а м [лат. Singidunum] ист. римски назив за Београд.

сѝнгл, -а м, мн. сѝнглови [енгл. single сам, један од лат. singulus појединачан] 1. сп. појединачна борба, такмичење појединца у стоном тенису и др. спортовима. 2. једнокреветна кабина у возу или на броду. 3. муз. грамофонска плоча која на свакој страни има једну композицију. 4. жарг. онај који живи сам; самац.

сѝнглтōн, -а м [енгл. singleton] у игри бриџа: једна карта неке боје коју има неко од играча.

сѝнгулāр, -а м [лат. singularis] грам. категорија која у речи означава јединство наведеног лица, предмета и сл.; једнина.

сѝнгулāран, -рна, -рно [лат. singularis] 1. који припада, који се односи на сингулар. 2. појединачан, ванредан, одличан, својствен, редак, необичан.

сингулāре тàнтум м индекл. [лат. singulare tantum] грам. именица која има само облик једнине, нема множину (Београд, цемент). уп. **плурале тантум**.

сингуларѝзам, -зма м [в. сингулар, -изам] филоз. метафизички правац који за објашњење разноликости у свету узима само један узрок, једно начело и признаје само квантитативно различите елементе бића: или материју или дух; супр. дуализам; уп. плурализам..

сингуларѝтēт, -е́та м [нлат. singularitas, в. сингулар] особина онога што је сингуларно: могућност, јединственост, појединачност.

сингу́лтус, -а м [лат. singultus] физиол. штуцање; радње без утицаја воље.

синдàктѝлија, -ē ж [нлат. syndactilus, према в. син-, грч. dáktylos прст] мед. урођена аномалија: срасли прсти на рукама и стопалима.

синдѐзма, -ē ж [грч. sýndesmos веза, спона] анат. жиличаста творевина која држи делове скелета.

синдезмѝтис, -а м [грч. sýndesmos веза, спона, в. -итис] мед. запаљење зглобних веза.

синдезмолòгија, -ē ж [грч. sýndesmos веза, спона, в. -логија] мед. део анатомије који проучава везе међу костима.

синдетѝзам, -зма м [грч. syndetikós повезан заједно] грам. присуство везника; везаност појединих реченица у сложеној реченици одређеним везником.

сѝндик, -а м, мн. сѝндици, ген. мн. сѝндӣкā [лат. syndicus градски службеник од грч. sýndikos адвокат, саветник оптуженог, према в. син-, dík̄ē парница] правни заступник, представник, помоћник; правни саветник (неке заједнице, установе, предузећа итд.); секретар.

синдикалѝзам, -зма м [фр. syndicalisme, в. синдикалист(а), синдикат] 1. покрет који окупља чланове који обављају исти или сличан посао како би заштитио њихове интересе. 2. ист. покрет, струја настала у XIX и почетком XX века који има за циљ да заштити економски положај радника; не учествује у политичким борбама, него брине само о економском положају радника.

синдикàлист(а), -ē м, мн. синдикàлисти [фр. syndicaliste, в. синдикат] члан синдиката, онај који се бави синдикалним радом.

сѝндикāлнӣ, -ā, -ō [в. синдикат] који припада, који се односи на синдикат и синдикате. ▲ **синдикална права** колективна права чланова синдиката (нпр. право на организацију, на преговарање, штрајк); ~ **покрет** укупност синдиката, њихових активност и циљева.

синдѝкāт, -а́та м [фр. syndicat од срлат. syndicatus канцеларија синдика, в. синдик] организација радника и службеника која има задатак да проучава, штити и унапређује радне, друштвене, правне и друге интересе и права свих чланова заједнице као и да посредује између радника и послодавца.

сѝндр̄ōм, -о́ма м [нлат. syndrome од грч. syndromḗ гомилање, стрка, према в. син-, -дром] 1. мед. више симптома или аномалија које заједно чине клиничку слику типичну за неки поремећај и болест. 2. скуп неповољних елемената који одређује неку појаву. ▲ **вијетнамски** ~ асоцијално, најчешће агресивно понашање и немоћ уклапања у цивилни живот након активног учешћа у ратним операцијама (појавио се код учесника у рату САД и Вијетнама); **посттраумàтски** ~ стресно стање након преживљене трауме.

сѝнђел, -а м [ср. грч. súghellos, према в. син-, грч. kéllion ћелија] рел. монах који је са собом доводио новоизабраног епископ; тајни саветник епископа (виши монашки чин у православној цркви).

синђѐлија, -ē ж [грч. synkeléō заједно заповедам] црквн. 1. диплома или грамата којом је епископ постављао или потврђивао свештенике у парохијама. 2. патријаршка диплома којом се епископ постављао или потврђивао у одређеној епархији.

синèаст, -а м [фр. cinéaste] филм. стручњак за филмове, онај који у филмској индустрији обавља некакав креативни посао: режира, снима итд.

синегдòха и **синѐгдоха,** -ē ж [грч. synekdokhḗ, према в. син-, ек-, dékhesthai примати] 1.значење једне речи замењено значењем друге по обиму и количини; где се уместо целине узима део, или целина уместо једног дела; 2. књиж. реторичка и песничка фигура и говорни и језички поступак у коме се ужи појам употребљава уместо ширег: *кров* уместо *кућа:* имати кров над главом = имати кућу; *грло* уместо *живо̄тиња* (коњ, крава): стадо од сто грла = стадо од стотину коња, крава и сл.

сѝнēдријум, -а и **сѝнēдрӣј,** -ија м = **синѐдрион,** -а м [грч. synédrion] 1. заседање, скупштина, веће. 2. највиша судска установа у старој Јудеји, духовни и световни суд..

синѐдрион = **сѝнēдријум** (в.)

сѝне ква̀ нòн в. **sine qua non.**

синèкија, -ē ж [грч. synoikía] зоол. заједничко становање, заједница; нпр. када мрави станују на биљкама.

синеколо̀гија, -ē ж [в. син-, екологија] бот. део екологије биљака; екологија биљних заједница.

синекýра, -ē ж [срлат. (beneficium) sine cura (повластице) без бриге] лака и уносна служба; добро плаћени положај који не захтева много рада и одговорности.

синекýрист(а), -ē м, мн. синекýристи [в. синекура] онај који има добро плаћен посао који не захтева никакав озбиљан рад.

синемàскоп, -а м [фабричко име производа, према в. кинема-, -скоп] филм. техника широког платна, техника снимања филма у којој се слике специјалним сочивима сужавају, а приликом пројекције специјалним оптичким средствима шире и приказују у природним размерама; тон

се снима са четири или три звучника, што му даје посебан ефекат.

синера́ма, -ē ж [фабричко име производа, према в. сине(маскоп), (пано)рама] техника снимања и пројекције филмова, у којој је акценат на тродимензионалној слици, сугерисању просторности слике; овако снимљен филм приказује се на платнима која су трипут дужа од обичних, са три пројекциона апарата; овај начин ствара код гледаоца потпуну пластичност; гледа се без наочара.

синергѝзам, -зма м [нлат. synergismus, према в. синергија, -изам] 1. учење о садејству, нарочито о слободном садејству људи у тежњи за поправљењем и стицањем блаженства. 2. сарадња различитих чинилаца или органа у заједничком процесу. 3. теол. однос између Бога и човека заснован на узајамном деловању у постизању спасења.

синѐргија, -ē ж [грч. synergía заједнички рад, према в. син-, érgon рад] 1. физиол. сарадња неколико органа или мишића у заједничкој функцији, заједнички рад. 2. теол. тајанствена и слободна сарадња Божје и човекове воље, одговор верника на позив Духа Светога.

синѐргист(а), -ē м, мн. синѐргисти [нлат. synergista, према в. синергија] 1. чинилац који делује у истом смеру као и неки други чинилац. 2. анат. група мишића која у једном зглобу врши покрете истог смера.

синере́за, -ē и **синѐреза,** -ē ж [грч. synairesis сажимање] фон. сливање двају самогласника или двају слогова; супр. **дијере́за** (в.).

синестѐзија, -ē ж [нлат. synesthesia од грч. synaísthēsis групно опажање, према в. син-, aísthēsis осећање] способност ненадраженог чула да осети надражај другог чула, нпр. да се види боја када се чују тонови.

синестѐтича̄р, -а м [в. синестезија] проучавање синестезије, присталица синестезије.

сѝнија, -ē ж [тур. sini трпеза, софра од перс. sīnī (досл.) кинески, предмет кинеске израде] етнол. низак округао сто; софра.

синице́за, -ē ж [нем. Synizese од грч. synízēsis, према в. син-, hízein седети] фон. стапање у једно, изговарање двају сугласника у једном слогу.

синка̀рпија, -ē ж [в. син-, грч. karpós плод] бот. сраслост плодова неких биљака.

синкатегоре́ма, -ē ж [в. син-, грч. katēgórēma] 1. оно што се говори о особи која није присутна. 2. песн. уметнута реч да би се испунио стих.

синклина́ла, -ē ж [в. син-, грч. klínein нагињати] геол. појава када се слојеви нагињу ка оси набора, улегнути део боре. супр. **а̀нтиклина́ла** (в.).

сѝнклӣт, -и́та м [грч. sýnkletos сазван, према в. син, klētós позван] ист. врховно веће највиших државника у Византијском царству; сенат.

синкѐопа, -ē и **сѝнкопа,** -ē ж [грч. synkopḗ изрезивање, према в. син-, kóptein ударати, сећи] 1. грам. изостављање гласа или слога у средини речи. 2. муз. прекид у правилном низању тактова; спајање у један тон друге половине једног такта првом половином следећег такта. 3. мед. изненадан губитак свести који прати немогућност одржања у усправном положају, од којег се особа брзо опорави.

синкопи́рати, синкѐпи́ра̄м, 3. л. мн. синкопи́рајӯ свршн. и несврш. [срлат. syncopare, в. синкопа] 1. грам. скратити речи изостављањем гласа или слога. 2. муз. прекидати ритам мелодије. 3. муз. спајати тактове.

синкѐптичан, -чна, -чно [грч. synkoptikós који изазива наглу малаксалост, који пати од изненадне малаксалости] 1. скраћен, изостављен. 2. који изазива наглу малаксалост, несвестицу.

синкра̀зија, -ē ж [грч. synkrasis, према в. син-, грч. krâsis мешање] спајање у једну целину; мешање, смеса.

синкра̀тија, -ē ж [в. син-, -кратија] облик државне управе у коме народ, преко својих изабраника, у одређеној мери учествује у врховној управи.

синкрети́зам, -зма м [грч. synkrētismós савез Крићана, према в. син-, Krêtes Крићани, в. -изам] 1. а. нераздвојиво стање, уједињење, спајање, прожимање. б. уједињење двеју страна против једне противничке (коалиција невладајућих странака насупрот владајућој странци). 2. лингв. формално изједначавање двају падежних облика и њихово спајање у један облик у словенским језицима.

синкрѐтист(а), -ē м, мн. синкрѐтисти [в. синкретизам] који се залаже за уједињење противничких, супротстављених страна.

синкрѐтичан, -чна, -чно [в. синкретизам] који има својство синкретизма, синкоптичан.

синкрѐтичкӣ, -ā, -ō [в. синкретизам] који настаје синкретизмом, који постоји у њему.

сѝновија, -ē ж [нлат. synovia, према в. син-, лат. ovum јаје] анат. опна која облаже зглоб. ▲ **синовијална течност** жућкаста, вискозна течност коју лучи синовија, смањује трење зглобних површина.

сѝнод, -а и **сѝнōд,** -о́да м [грч. sýnodos састанак, према в. син-, hodós пут] 1. састанак, скупштина, скуп; сабор, нарочито свештених лица. 2. црквени сабор, црквена управна власт, црквено веће. 3. Свети синод; после архијерејског сабора највиша управна власт у Православној цркви.

сѝнодā̀лан, -лна, -лно [нлат. synodalis, в. синод] који се тиче синода, који потиче од синода. ▲ **синодални декрет** црквено одлука, питања која спадају у надлежност црквене скупштине или синода.

синòдичан, -чна, -чно [грч. synodikós, в. синод који се тиче састанка] зборни, скупштински. ▲ астрон. **синодични месец** између два млада Месеца, односно време потребно да се Месец нађе поново у истом положају према Сунцу; **синодични период** време за које се неко небеско тело, окрећући се око Сунца, врати у исти положај према Сунцу; **синодични синдром** периодично појављивање нечега.

синòлог, -а м, мн. синòлози [лат. Sinae Кинези од грч. Sînai, в. -лог] онај ко се бави синологијом, проучавањем кинеског језика и културе.

синолòгија, -ē ж [лат. Sinae Кинези од грч. Sînai, в. -логија] наука која проучава кинески језик и културу.

синòним, -а и **синòнӣм,** -и́ма м [грч. synṓnymon, према в. син-, -оним] лингв. реч која је истог или сличног значења са другом речи, али по облику се разликује (ватра–пламен–огањ).

синòниман, -мна, -мно и **синòнӣман,** -мна, -мно и [в. синоним] истог или сличног значења, сродан, истозначан.

синонӣмија, -ē и **синòнӣмија,** -ē ж [грч. synōnymia истоименост, истозначност, в. синоним] истозначност, слично, сродно значење.

синонӣмност, -и ж [в. синоним] сродност значења, истозначност, синонимија.

синòпија, -ē ж [лат. Sinopis окер нађен у грчкој колонији Синопси] слик. окер, боја која се користи у сликарству; земљана, пигмент црвене до црвеносмеђе нијансе.

синòпсис, -а м [грч. sýnopsis, према в. син-, ópsis гледање] 1. нацрт, скица, преглед, сажет текст који најављује садржај главног текста, који следи или ће бити написан (магистарска теза, докторска дисертација итд.), филма који ће се снимати. 2. назив за прва три еванђеља (Матејево, Марково и Лукино) који исто или слично приказују Исусов живот.

синòптика, -ē ж, дат. и лок. синòптици [в. синоптичан] метеор. наука која се бави проучавањем времена, временском прогнозом, део метеорологије.

синòптици, синòптӣкā̀ м мн. [в. синопсис] рел. аутори прва три еванђеља (Матија, Марко и Лука), који у опису живота Христовог показују одређене сличности.

синòптичан, -чна, -чно [грч. synoptikós који има свеобухватан поглед, в. синопсис] који се може укратко изложити; прегледан, у облику нацрта, скице, који је сажет.

синòптичā̀р, -а м [в. синоптика] метеор. особа која се бави синоптиком, стручњак за временску прогнозу; метеоролог.

синòптичкӣ, -ā, -ō [в. син-, -оптички] који даје преглед свих делова сложене целине, који се односи на истовремено. ▲ **синоптичка карта** метеор. временска карта која помоћу нарочитих знакова показује стање временских прилика у неком делу света.

синостóза, -ē ж [нлат. synostosis, према в. син-, грч. ostéon кост, в. -оза] анат. фиксни спој између костију које су спојене коштаном материјом.

сѝнтагма, -ē ж [грч. sýntagma оно што је заједно стављено у ред, према в. син-, tagma ред] 1. пропис, спис, састав, састављање, сређивање, збирка списа, напомена. 2. грам. група речи која

образује један појам или има једну функцију у реченици.

синтàгматскӣ, -ā̄, -ō̄ [в. синтагма] који се односи на синтагму, који припада синтагми.

сӣнтакса, -ē̄ ж [грч. sýntaksis слагање у ред, према в. син-, táksis ред] 1. лингв. део граматике који проучава структуру реченица у неком језику. 2. лог. грана модерне логике која проучава различите врсте и распореде знакова у наком систему, у потпуности занемарујући њихова могућа значења.

синтàктичār, -а м [в. синтакса] који се бави синтаксом.

синтàктичкӣ, -ā , -ō̄ [грч. syntaktikós сложен, в. синтакса] који припада и односи се на синтаксу, по правилима синтаксе, како налаже синтакса.

синтéза, -ē̄ ж [грч. sýnthesis састављање, према в. син-, -теза] 1. састављање, спајање. 2. поступак којим се различити елементи спајају у нову целину. 3. филоз. поступак који од супротних појмова (*тӣеза* и *антӣтӣеза*) ствара вишу целину у којој нема супротности. ▲ **~ беланчевина** биол. основни биохемијски процес код живих организама.

сӣнтеровāње, -а с [нем. Sintern] хем. груписање ситнозрнастих елемената у чврсту порозну масу загревањем испод тачке топљења.

синтесàјзер, -а м [енгл. synthesizer] муз. електрични музички инструмент с клавијатуром, који производи различите врсте звукова великог репертоара ритмова, имитира различите музичке инструменте.

синтетӣзам, -зма м [фр. synthétisme од грч. synthetismós постављање] 1. спајање, састављање. 2. лик. начин сликања који је настао на прелазу из XIX у XX век, претвара тродимензионални простор у раван приказ и наглашава боју.

синтетӣзāтор, -а м [в. синтетизовати] техн. 1. апарат који синтетизује. 2. електронски уређај који је у стању да створи различите фреквенције таласа.

синтетизӣрати в. **синтѐтизовати**.

синтѐтизовати, -зујēм и **синтетизирати,** синтетӣзӣрām, 3. л. мн. синтетизӣрајӯ свршен. и несврш. [грч. syntithēmi, в. синтеза] саставити, састављати, спајати, вршити синтезу.

синтѐтика, -ē̄ ж, дат. и лок. синтѐтици [в. синтетичан] тканина добијена од синтетичких влакана произведених хемијским путем; вештачки материјал.

синтѐтичан, -чна, -чно [грч. synthetikós погодан за састављање] 1. који настаје синтезом, који се добија путем синтезе; састављен, уједињен. 2. који је произведен на вештачки начин, хемијским путем. ▲ **синтетична музика** муз. обједињује гласове и тонове са ефектима електронске или друге музике; **синтетични језик** лингв. језик који уједињује више монема у једној фонетској речи.

синтѐтичār, -а, -о [в. синтетичан] који се бави синтетизмом, који размишља, пише синтетички.

синтѐтичкӣ, -ā, -ō̄ [в. син-, -тетички, в. синтетичан] 1. који је добијен синтезом. 2. који је од синтетике.

сӣнтетскӣ в. **синтѐтичкӣ**.

сӣнтон, -а, -о [грч. sýntonos напет, према в. син-, -тон] псих. који се складно уклапа у околину.

сӣнуōзан, -зна, -зно [лат. sinuosus, в. синус] 1. који је наборан, набран. 2. завојит, кривудав, вијугав, таласаст.

синуозӣтēт, -ēта м [нлат. sinuositas, в. синус] вијугавост, кривудавост, набораност, таласавост.

сӣнус, -а м [лат. sinus савијен] 1. анат. а. шупљина у неким костима (нарочито лобање), обложена слузокожом. б. испупчења или проширења органа који су шупљи. 2. мат. тригонометријска функција дефинисана као однос наспрамне катете и хипотенузе (у правоуглом троуглу).

синусӣтис, -а м [в. синус, -итис] мед. запаљење једног или више синуса.

сӣнусни, -ā, -ō̄ [в. синус] који се односи на синус, који припада синусу. ▲ **синусна бусола** магнетна игла са покретним проводником струје којом се мери галванска струја.

сӣнусов, -а, -о [в. синус] 1. који се односи, припада синусу. 2. један од темеља теореме тригонометрије. ▲ **синусово правило** мат. једна од основних теорема у тригонометрији.

синусоӣда, -ē̄ ж [в. синус, -оид(а)] мат. крива која представља график функције y = sin x.

синфала̀нгија, -е̄ ж [в. син-, грч. phálanks кост између два зглоба на прсту] мед. срастање костију између два прста на руци или стопалу, срастање два суседна прста на шаци или стопалу.

сѝнфо̄нија непр. в. **сѝмфонија**.

синфонијѐта непр. в. **симфонијѐта**.

синха̀лёски в. **сѝнха̄лски**.

сѝнха̄лски, -а̄, -о̄ [санскр. sinhala, према siṃha лав] лингв. индоевропски језици којима се говори у деловима Шри Ланке.

синхондро́за, -е̄ ж [грч. synkhóndrōsis, према в. син-, khóndros в. хрскавица, -оза] анат. врста споја међу костима, кости спојене хрскавицом.

сѝнхрон, -а, -о [грч. sýnkhronos истовремен, према в. син-, -хрон] истовремен; у филму, истовремено снимање слике и тона. ▲ **синхроно пливање** сп. пливачка дисциплина код више пливачица изводи плес, ритмичке покрете уз музику, углавном под водом.

синхрони́зам, -зма м [грч. synkhronismós, в. синхрон] истовременост, једновременост.

синхрони́за̄тори, синхрони́за̄то̄р̄а м мн. [в. синхрон] биол. периодичне промене у окружењу (температура, светло) које могу да утичу на кључне процесе у организму.

синхрониза́ција, -е̄ ж [в. синхрон] 1. временска усклађеност две или више појава или радњи. 2. временска усклађеност апарата или система. 3. филм. насимавање дијалога на другом језику.

синхро̀низова̄н, -а, -о [в. синхрон, синхронизовати] који је усклађен с киме или чиме.

синхро̀низовати, -зујѐм свр̄ш. и несвр̄ш. [в. синхрон] (из)вршити синхронизацију, ускладити.

сѝнхро̄нија и **синхро̀нија,** -е̄ ж [в. син-, грч. khrónos време] 1. потпуно подударање две или више појава; истовременост. 2. лингв. проучавање језичких појава онако како делују у одређеном времену.

синхро̀нијски, -а̄, -о̄ [в. синхронија] истовремени, исто доба. ▲ **синхронијска лингвистика** проучавање језичких појава онако како делују у одређеном времену.

синхро̀ничан, -чна, -чно [в. синхрон] истодоба, једновремен. ▲ **синхронична табела** ист. историјска табела у којој су истовремени догађаји прегледно стављени један поред другог.

синхроно̀скоп, -а м у [в. синхронизација, -скоп] техн. део уређаја за синхронизацију.

сѝнхротро̄н, -а м [в. синхрон, (елек)трон] физ. акцелератор субатомских честица.

синхроцѝклотрон, -а м [в. синхрон, циклотрон] физ. акцелатор субатомских честица са наизменичним електронским пољем.

сѝнцѝцијум, -а м [лат. syncitium, в. син-, грч. kýtos шупљина] биол. протоплазматична маса са више ћелијских једара код биљака и животиња.

синцѝла̄т, -а́та м [тур. sicillat, в. сицил] судски процес, суђење; судско потврђивање.

сѝнџир, -и́ра м [тур. zincir од перс. zenǧīr] ланац, окови; ланци ропства.

синџѝрли прид. индекл. [тур. zincirli, в. синџир] робовати.

сѝњо̄р, -о́ра м [итал. signore од лат. senior старији] господин, господар.

сињо́ра, -е̄ ж [итал. signora] госпођа, господарица.

сињо̀рија, -е̄ ж [итал. signoria] племство, господство: као титула висост, светлост.

сињо̀рѝна, -е̄ ж [итал. signorina] госпођица.

сињорѝно, -а м [итал. signorino] млади господин.

си́па, -е̄ ж [лат. sepia, в. сепија] зоол. морска животиња, мекушац из класе главоножаца с унутрашњом кречњачком љуштуром (сипина кост) и са осам кракова од којих су два знатно дужа.

сѝпа̄х, -а́ха м, мн. сипа́си [тур. sipah од перс. sepāhi] вој. ист. коњички одред у Османлијском царству; коњаник.

сѝперак, -е̄рка, мн. сѝпе̄рци [тур. siperak од перс. sipar] покр. партикла која се ставља малој деци око врата како се не би упрљала приликом храњења.

си́ра̄т-ӊу̀прија, -е̄ ж [тур. sırat köprüsü, према ар. ṣirāṭ пут, тур. köprü мост] рел. по исламском веровању, опасан мост, пут који води преко пакла до раја; мучан, тежак пут.

сѝрвант в. **сирвенте́за**.

сирвенте́за, -е̄ ж [фр. sirventes] муз. ист. пригодна песма коју су изводили трубадури (првобитно у част светаца и владара), похвалног или сатиричног, политичког садржаја.

сиреали̏зам, -зма м [фр. surréalisme] ум. правац у књижевности и уметности настао у Француској после Првог светског рата који се ослања на психоанализу; наставак дадаизма; надреализам.

сире́на[1], -ē ж [лат. Siren од грч. Seirḗn Сирена] а. техн. справа за звучну сигнализацију. б. инструмент за испитивање фреквенције извора тона, цев из које згуснути ваздух или пара пушта јаке и дуге тонове (објављује почетак и крај рада, паузу, у морепловству сигнал у магли, знак за узбуну у случају опасности итд.).

сире́на[2], -ē ж [лат. Siren од грч. Seirḗn Сирена] 1. мит. зб. морске нимфе у старогрчкој митологији, које су заводљивим гласом певале и мамиле морнаре па их затим убијале (приказиване су као птице са женском главом или као девојке са крилима и канџама). 2. фиг. лепа заводница, заносна певачица. ▲ **морска ~** мит. девојка из бајке приказана са доњим делом тела као у рибе.

сѝрēнскӣ, -ā, -ō [в. сирена[2]] који припада, односи се на сирене. ▲ **~ зов** деловање нечега јако примамљивог, али опасног и кобног.

сѝрѝнга, -ē и **сирѝнга,** -ē ж, дат. и лок. сѝрѝнги [грч. sýrinks цев] 1. муз. ист. антички грчки дувачки иструмент, свирала од једне или више цеви различитих дужина; пастирска фрула. 2. зоол. орган за певање код птица. 3. мед. фистула; шпанска грозница. 4. анат. део Еустахијеве тубе, део органа слуха. 5. стаклена или пластична цевчица са клипом на једном крају и местом за иглу на другом; шприц.

сирѝнгѝ̄м, -о́ма м [грч. sýrinks цев, в. -ом] мед. доброћудан тумор на кожи лица и врата код жена.

сиринготѝ̄мија, -ē ж [грч. sýrinks цев, фистула в. -томија] мед. засецање фистуле.

сирѝцик, -а м, мн. сирѝцици [тур. sıraca од перс. sirāǧā] ист. белило за мазање лица; пудер.

Сѝрмијум, -а м [лат Sirmium] римски град, данашња Сремска Митровица.

сѝрта, -ē ж [грч. sýrtis] геол. спруд од покретног песка; опасни пешчани спрудови од покретног песка на обалама северне Африке.

сиртѐаки, -ија м [нгрч. syrtáki] муз. грчки народни плес.

сѝрће, -ета с [тур. sirke из перс.] оцат, квасина.

сѝрћетнӣ, -ā, -ō [в. сирће] који има својство сирћета.

сѝруп, -а м [срлат. syrupus од ар. šarāb пиће] 1. воћни или бильни сок, густо укуван са шећером. 2. фарм. шећером засићена течност која се додаје неком леку (нпр. против кашља).

сѝсал, -а м [према луци Сисал у Јукатану] бот. врста вишегодишње биљке са острва Јаве; користи се за израду ужади и јаких врећа.

сѝстѐм, -е́ма м [грч. sýstēma, према в. син, histánai стављати] 1. скуп начела или ствари усклађених тако да чине целину. 2. целина, оно што је састављено. 3. анат. скуп органа у организму који заједно обављају виталне функције. 4. целина састављена од неколико делова.

систематѝзам, -зма м [в. систем] 1. сређивање, изграђивање, по строго научним методама. 2. начело по којем се то чини. 3. склоност оваквом начину рада.

систематиза́ција, -ē ж [в. систем] класификација, разврставање, груписање предмета и појава; по неком систему.

систематѝзовати, -зујѐм свр. и несвр. [в. систем] извести или изводити нешто тако да чини једну целину; средити, сређивати по логичном начелу, слагати, сложити појмове и ствари у систем.

систематика, -ē ж, дат. и лок. систематици [нем. Systematik, в. систематичан] 1. вештина планског и научног излагања, приказивања; планско научно приказивање. 2. сврставање, разврставање и груписање одређених појмова и ствари тако да чине целину. 3. биол. грана биологије која разврстава и групише организме према степену сличности; таксономија.

систематичан, -чна, -чно [грч. systēmatikós, в. систем] који је у складу с одређеним системом, који се бави тим системом, који одговара једном утврђеном систему; сталан, постојан.

систематичнӧст, -ости ж [в. систематичан] својство онога што је систематично, што је у складу са системом.

систѐматскӣ, -ā, -ō [в. систем] 1. који је сређен по систему, који се спроводи по систему. 2.

уређен према утврђеним гледиштима, начелима; доследан; научно доказан, потврђен.

сѝстēмскӣ, -ā̄, -ō̄ [в. систем] који је уређен у систем, недељив од система, уграђен у систем.

сѝстӣл, -и́ла м [грч. sýstylos, према в. син-, stýlos стуб] архит. дворана са стубовима између којих размак износи само две дебљине стуба.

сѝстӣлан, -лна, -лно [в. систил] са густим стубовима.

сѝстӣлије, сѝстӣлӣjā̄ ж мн. [в. систил] архит. ходници, дворане са густо постављеним стубовима.

сѝстола и **сѝстола,** -ē̄ ж [грч. systolḗ стезање] 1. грам. скраћивање слогова, кратак изговор другог самогласника. 2. мед. контракција срчаног мишића, којом се крв потискује кроз артерије. супр. **дијàстола** (в.).

систòличкӣ = сѝстōлнӣ (в.)

сѝстолнӣ, -ā̄, -ō̄ = **систòличкӣ,** -ā̄, -ō̄ [в. систола] који припада систоли, који садржи систолу, који се стеже, на начин систоле, као систола. ▲ ~ **притисак** артеријски крвни притисак који настаје стезањем срчаног мишића и потискивањем крви у васкуларни систем.

сѝстрӯм, -у́ма м [лат. sistrum од грч. seîstron, према seíein трести] муз. ист. музички инструмент старих Египћана и данашњих Етиопљана; сличан чегртальки састоји се од металног обруч и покретних штапића.

сѝтā̄р, -а́ра м [хинд. sitār] муз. ист. прастари индијски музички инструмент са жицама и покретним кобилицама.

сѝти, -ија м [енгл. city] жарг. варош, део града (об. центар) где се налазе главне трговачке и банкарске фирме.

ситуа́ција, -ē ж [срлат. situatio] 1. положај, скуп прилика и околности у којој се неко или нешто налази; стање, 2. позор. тренутак у драмском комаду којим редитељ жели да нагласи важан догађај и да га истакне. 3. друштвени положај, имовно стање, опште стање, садашње политичко стање у држави. ▲ **господар ситуације** онај који влада ситуацијом, држи ситуацију под контролом, влада њоме; **комедија ситуације** књиж. комедија у којој се интригама и неспоразумима ликови доводе у комичне ситуације.

ситу̀ӣран, -а, -о [нем. situiert, према фр. situé] 1. који се нашао, који је постављен на одговарајуће место; смештен. 2. који има добар материјални положај; имућан.

ситуи́рати, ситу̀ӣра̄м, 3. л. мн. ситуи́рати свршн. и несврш. [фр. situer, према лат. situs положај] (по)ставити, положити, постављати у одређени положај.

сѝфат, -а м [тур. sıfat од ар. ṣifa] морални квалитет; својство некога или нечега, атрибут.

сифе́ма, -ē̄ ж [хемијски елементи силицијум (Si), гвожђе (Fe), магнезијум (Mg)] геол. део спољашњег омотача Земљине коре који се састоји већином од силицијума, гвожђа и магнезијума.

сифилидо̀лог, -а м, мн. сифилидо̀лози [в. сифилидологија] мед. специјалиста за лечење сифилиса.

сифилидолòгија, -ē̄ ж [нлат. syphilidologia, према в. сифилис, -логија] мед. део медицине која проучава сифилис и начин његовог лечења.

сѝфилис и **сѝфилис,** -а м [нлат. грч. sus свиња и philos драг, мио] мед. заразна, полна болест изазвана спирохетом *Treponema*; француска болест, вренга, назив добила у средњем веку када се први пут појавио у латинској песми Хијеронимуса Фракастора *Syphilis*, али као већ одомаћен назив, који песник изводи из имена свог измишљеног јунака, Syphilusa; како се болест појавила у војсци француског краља Карла VIII, названа је и француска болест.

сифилѝстичан в. **сифилѝтичан**.

сифилистичар в. **сифилѝтичā̄р**.

сифилѝтичан, -чна, -чно [в. сифилис] венеричан, сифилитичан, који је заражен сифилисом; оно што потиче од сифилиса.

сифилѝтичā̄р, -а м [в. сифилис] који је нападнут сифилисом, који је оболео од сифилиса.

сѝфōн, -о́на м [грч. síphōn цев] 1. боца која под притиском угљен-диоксида избацује течност (сода-вода). 2. одводна цев за канализацију. 3. натега, цев, шмрк. 4. жарг. мн. груди жене.

сифрà̀жеткиња, -ē̄ ж [фр. suffragettes] поборница женског права гласа и већег учешћа жена у политици и јавном животу.

сѝц, -а (**зѝц,** -а) м [нем. Sitz] седиште на мотоциклу, запрежним колима, бициклу.

сѝчан, -а м [тур. sıçan миш] хем. арсен триоксид, средство за тровање мишева; мишомор.

сичилијàна, -ē ж [итал. siciliana сицилијанска] 1. муз. стари италијански лагани плес, пореклом са Сицилије; сицилијана. 2. књиж. лирска строфа од осам стихова, пореклом са Сицилије.

сѝцил, -а м, мн. сѝцили, ген. мн. сѝцилā [тур. sicil, ар. siğil, од лат. sigillum печат] ист. судски протокол, судски записник.

скà ж индекл. [енгл. ska од егз.] муз. жарг. јамајчанска аутохтона музика која се одликује променљивим ритмом, испрекиданим звуком гитаре, настала под утицајем ритма и блуза.

скàбијес, -а и **скàбијес,** -а м [лат. scabies рапавост, сврàб, према scabere гребати] мед. дерматоза коју изазива крпељ шугарац (*Sarcoptes scabiaei*); преноси се директним додиром; шуга.

скабиофòбија, -ē ж [в. скабијес, -фобија] псих. паничан страх од шуге.

скадѐнца, -ē ж [итал. scadenza] екон. рок, крајњи рок, доспеће плаћања, дан доспећа плаћања.

скā̀ј, -а и **скā̀ј,** -а м, мн. скā̀јеви [енгл. sky од грч. skytos кожа] вештачка кожа; користи се у производњи одеће, обуће и намештаја.

скā̀јдāјвинг, -а м [енгл. skydiving] сп. спорт у којем учесник након скока из авиона слободно пада што је могуће дуже пре него што отвори падобран, при чему изводи разне фигуре и акробације.

Скā̀јлаб, -а **(Скā̀јлеб,** -а) м [енгл. sky lab(oratory)] жарг. лабораторија, америчка небеска лабораторија, свемирска станица за испитивање услова живота у дуготрајном бестежинском стању, кружила око Земље од 1973. до 1979.

скáла, -ē ж [итал. scala од лат. scalae мердевине] 1. низ вредности који су означени на одређеном месту; лествица. 2. муз. музички тонови поређани по висини; лествица. 3. степенице, мердевине.

скà̀ла, -ē ж (об. у мн.) [итал. scala од лат. scalae мердевине] 1. степеница. 2. **Скала** зграда опере на *Piazza della Scala* у Милану; једна од највећих оперских кућа у свету.

скаламѐрија, -ē ж [грч. skalēnos искривљен] 1. грађа која је направљена несиметрично и без реда. 2. збир предмета и ствари који су искривљени, несразмерни, неугледни.

скà̀лāр[1], **-ára** м [лат. scalaris који се односи на мердевине, в. скала] мат. физ. величина потпуно дефинисана бројем.

скà̀лāр[2], **-ára** м [лат. scalare од scalaris попут мердевина (због мрља)] зоол. акваријумска риба, пореклом из Амазона; назив добила према мрљама на телу које су постављене као лествице (*Pterophyllum scalare*).

скà̀лāран, -рна, -рно [в. скалар[1]] који припада, који се односи на скалар.

скā̀лд, -а м, мн. скā̀лди, ген. мн. скā̀лдā [старонорвешки] муз. ист. дворски песник и певач у Норвешкој и на Исланду (IX–XIII век).

скà̀леноēдар, -дра м [грч. skalēnós неједнак, в. -едар] минер. кристална решетка ограничена са 8 или 12 разностраних троуглова.

скà̀лӣна, -ē ж [в. скала] степеница.

скалинáда и **скалӣнāда,** -ē ж [итал. scalinata] архит. камене степенице на улицама и трговима.

скā̀лп, -а м, мн. скā̀лпови [енгл. scalp, према лат. scalpere гребати] одсечена, одрана кожа с главе побеђеног непријатеља; ратнички трофеј северноамеричких Индијанаца и неких других народа (Скити, Гали).

скà̀лпел, -а м, мн. скà̀лпели, ген. мн. скà̀лпēлā [лат. scalpellum, према scalprum оруђе за гребање или дубљење, према scalpere гребати] 1. мед. мањи хируршки ножић код кога је сечиво непокретно усађено у дршку. 2. челично оруђе којим се резбари и дуби. 3. врло оштар нож на извлачење, употребљава се за резање хартије и других материјала.

скалпи́рати, скà̀лпӣрāм, 3. л. мн. скалпи́рајӯ свршн. и несврш. [в. скалп] одсећи део коже и косе са лобање (обичај код Скита, западносибирских народа, код Персијанаца; код индијанских племена у северној и Јужној Америци као ратни трофеј).

скà̀лупити, -ӣм свршн. [в. калуп] лоше направити, било како склопити, на брзину саставити.

скà̀мија, -ē ж [лат. scamnum] клупа, школска клупа.

скà̀ндāл, -ála м [лат. scandalum од грч. skándalon замка; саблазан] брука, срамотна ствар, ви-

ка, галама, нередˌ љутња, негодовање, срџба; неприличан догађај који представља јавну срамоту.

скандàлизовати, -зујē м свршˌ и несврш. [лат. scandalisare од грч. skandalízein] 1. изазвати, створити (утисак) скандала. 2. схватити нешто као скандал. 3. исказивати претерано саблажњавање без познатог повода; ишчуђавати се, снебивати се.

скàндалōзан, -зна, -зно [в. скандал] 1. који је склон скандалима, саблажњивању, чуђењу; који изазива скандал. 2. који је сраман, одвратан, ужасан.

скандалóзност, -и ж [в. скандал, скандалозан] својство онога што је скандалозно.

скàндīј в. **скàндијум**.

скàндијум, -а и **скàндīј,** -ија м [лат. scandium, по Скандинавији] хем. хемијски елемент, атомски број 21, симбол Sc; у природи се налази заједно с минералима лантанида; лак, сјајан метал, обично служи као додатак неким легурама.

скандинавȉзам, -зма м [лат. Scandinavia Скандинавија] 1. тежња да се скандинавске земље: Данска, Шведска и Норвешка уједине или бар склопе савез. 2. правац у књижевности чији су преставници Бјернсон и Ибзен.

скандȉрати, скàндīрām, 3. л. мн. скандȉрајū несврш. [нем. skandieren од лат. scandere пењати се] 1. читати стихове по метричким стопама, без обзира на значење. 2. извикивати нечије име или поруку по слоговима на масовним скуповима.

скàнер в. **скѐнер**.

скàпула, -ē ж [лат. scapula] анат. лопатица, пљосната троугласта кост раменог појаса; плећка.

скапȕлāр, -ára м [итал. scapolare плећни, према scapola плећа] црквˌ део одежде католичких калуђера: две дугачке траке у боји које се на раменима спајају и висе преко леђа и груди.

скарàбēј, -é ја м [лат. scarabeus од грч. kárabos] зоол. инсект тврдокрилац који котрља балегу (њоме се хране ларве); балегар, котрљан. 2. ист. амулет у облику скарабеја у старом Египту.

Скàрамуш, -а м [фр. Scaramouche од итал. Scaramuccio] ист. име под којим је италијански глумац комичар Тиберио Фјорели (1608–1694), дуго играо на истој позорници са Молијером; играо је наметљиву кукавицу, карактерну улогу из старих италијанских и француских комедија, обучен у црно и у шпанску ношњу.

скā̀редан, -дна, -дно [рус. скаредный] експр. наказан, поган, прљав; безобразан, неваспитан.

скā̀редно̄ст, -ости ж [в. скаредан] својство онога што је скаредно, особина онога ко је скаредан.

скарификáција, -ē ж [лат. scarificatio медицински поступак] мед. 1. наношење лаганих површинских огреботина на кожи ради уноса алергената. 2. мали засек, убод скарификатором да би потекло мало крви.

скарлати́на, -ē ж [лат. (febris) scarlatina црвена грозница] мед. опасна заразна болест, углавном дечја болест, која се манифестује јаким црвеним осипом по кожи, љускањем делова коже на длану и високом температуром.

скā̀ска, -ē и **скā̀ска,** -ē̄ ж [рус. сказка] руска народна прича, прича пуна фантазије; бајка.

скà̄стити, -ī̄м свршˌ [в. каст] наумити, намерити, испланирати.

скā̀т, -а м [нем. Skat од итал. scasto] 1. карташка игра са 32 карте. 2. муз. импровизација у певању, кад се уместо речи користи ономатопеја.

скàтōл, -óла м [грч. skôr гној, измет, в. -ол] хем. беланчевинаста материја у људском измету, углавном узрочник непријатног мириса.

скатолȍгија, -ē ж [грч. skôr гној, измет, в. -логија] 1. псих. психопатолошка потреба говорења о измету. 2. наука која се бави истраживањем фосилних измета.

скатофàгија, -ē ж [грч. skôr гној, измет, в. -фагија] мед. психопатолошки симптом који се изражава у једењу измета (јавља се код неких психичких поремећаја).

скā̀тула в. **шкā̀тула**.

скā̀ут, -а м [енгл. scout, према лат. auscultare слушати] припадник скаутизма; извиђач, припадник међународног покрета извиђача.

скаутȉзам, -зма м [в. скаут, -изам] међународни омладински покрет, којем је основни циљ да се деца из градске средине упознају и сроде с природом, путем излета логоровања по шумама и сл.; овај покрет захтева од полазника

дисциплину, спремност, спретност, а забрањује алкохол и пушење.

скáутскӣ, -ā, -ō [в. скаут] на начин извиђача. ▲ ~ **покрет** међународни покрет извиђача, заснован на дисциплини и колективном духу. (в.) **скаутѝзам**.

скàфа, -ē ж [грч. skáphē] 1. валов, корито, чабар, сваки издубљени предмет. 2. пом. ист. антички чамац на весла.

скафàндар, -дра м = **скафàндер,** -а м [грч. skáphē корито, anḗr човек] 1. одело и опрема за рониоце или астронауте, обезбеђује одржавање живота у екстремним условима. 2. зимско једноделно одело за децу и зимске спортове.

скафàндер = **скафàндар** (в.)

сквàдрист(а), -ē м, мн. сквàдристи [итал. squadra одред] ист. фашистички добровољац у време Мусолинијеве диктатуре, фашиста који је пришао покрету још у оснивању.

сквēр, -а м, мн. сквèрови, ген. сквéрōвā [енгл. square, према в. екс-, ла. quadrare квадратирати] мали парк у великим градовима, често у склопу трга.

сквȏ ж индекл. [амер. енгл. squaw од алгонкијски ekwewa] жена северноамеричког Индијанца.

сквòтер, -а м [енгл. squatter] жарг. особа која се бесправно уселила у туђу кућу или стан, на туђ посед.

сквȍш, -а м [енгл. squash од лат. exquassare истрести] сп. игра слична тенису, лоптица са рекетом удара тако да се одбија од зидова затворене сале.

скевофилàкион, -а м [грч. skeũ(os) посуда, прибор, philéo радо бринути о стварима] црквн. јужни олтарски одељак, где се чувају богослужбени предмети.

скевофѝлакс, -а м, ген. мн. скевофѝлāксā [грч. skeũ(os) посуда, прибор, fhiléo радо бринути о стварима] црквн. ризничар коме је у патријаршијском или епископском двору поверено чување и одржавање богослужбених посуда, књига, одеће и др.

скēјтбȏрд, -а м [енгл. skateboard] даска са точкићима која служи за забаву и вожњу, популарна међу омладином.

скéјтер, -а м [енгл. skater] онај који вози скејтборд.

скȅла, -ē ж [тур. iskele од итал. scala од лат.] 1. пловни објекат који служи за превоз робе и путника преко реке који је повезан ужадима с једне обале на другу; место где пристају такви објекти. 2. привремена помоћна конструкција када се гради, поправља или руши грађевински објекат.

скȅлāр, -а м [в. скела] човек који превози скелом; скелеција.

скелàрина, -ē и **скȅларина,** -ē ж [в. скела] новчана надокнада за превоз скелом, коју плаћају они којима су потребне услуге скеле.

скȅлет, -а и **скèлет,** -а м [грч. skeletós исушен; мумија, костур] 1. анат. костур, све кости у организму које имају функцију да дају ослонац, чврстину, форму тела. 2. жарг. врло мршава особа.

скȅлетнӣ, -ā, -ō и **скèлетнӣ,** -ā, -ō [в. скелет] који се односи, припада скелету. ▲ **скелетна конструкција** у архитектури, систем повезаних хоризонталних и вертикалних грађевинских делова.

скȅлетон, -а м [енгл. skeleton] 1. костур, ребра (брода, кишобрана). 2. тип санки на којима возачи леже потрбушке, главом напред.

скȅлеција, -ē ж [тур. iskeleci, в. скела] човек који превози скелу преко реке.

скèмлија, -ē ж [тур. iskemle од фр. escabelle од лат. scammellum] мала ниска столица; столичица, клупица, шамлица.

скéна, -ē ж [грч. skēnḗ шатор] ист. шатор, део античког грчког позоришта у којем се глумци пресвлаче; гардероба.

скȅнер, -а м [енгл. scanner] 1. мед. компјутеризован апарат за снимање тела, делова тела или органа у великом броју слојевитих пресека ради откривања обољења, оштећења, неправилности развоја, тумора итд. 2. рач. а. програм који аутоматски претражује софтвер или хардвер тражећи одређене речи, могуће вирусе и сл. б. уређај којим се снима фотографија, текст и сл. и потом трансформише у компјутерски запис.

скенúрати, скèнӣрāм, 3. л. мн. скенúрајӯ свршн. и несврш. [в. скенер] 1. подвргнути, подвргавати нешто снимању помоћу скенера. 2. испити(ва)ти неки простор зраком из радарског ода-

шиљача. 3. прелазити преко неке површине светлосним или електронским зрацима ради репродуковања или преношења телевизијске слике. 4. испитивати организам или делове организма путем скенера.

скенофѝлакс, -а м [грч. skenophýlaks ризничар] ист. чиновник у старим српским патријаршијским и епископским дворовима и манастирима који се старао о драгоценостима, књигама, одеждама, сасудима саборног, катедралног храма.

скѐпса, -е̄ ж [грч. sképsis разматрање, размишљање] 1. критички и уздржљив однос; сумња, неверица. 2. разматрање, размишљање.

скѐптик, -а м, мн. скѐптици, ген. мн. скѐптӣкā [в. скептичан] 1. онај који је скептичан. 2. припадник античке филозофске школе.

скептицѝзам, -зма м [нлат. scepticismus, в. скептичан посматрање, мишљење] 1. фил. схватање које сумња у могућност сазнања. 2. склоност уздржљивости; сумњичавост.

скѐптичан, -чна, -чни, **скѐптичкӣ,** -ā, -ō [грч. skeptikós замишљен] обузет скепсом, на начин скептицизма.

скѐрлет, -а м [итал. scarlatto од перс. säqirlët] 1. јарко црвена венецијанска чоха, тканина у јаркоцрвеној боји. 2. одело скројено од такве тканине. 3. отвореноцрвена боја.

скѐрлетан, -тна, -тно [в. скерлет] који је у боји скерлета, који припада, односи се на скерлет.

скерца̀ндо прил. [итал. scherzando] муз. шаљиво, насташно, враголасто.

скѐрцо, -а м [итал. scherzo] а. инструментални ставак, унутар веће композиције (сонате и сл.) весео и хумористичког карактера. б. клавирска композиција у једном ставу.

скерцо̀зо в. **скерца̀ндо.**

скѐч, скѐча м, мн. скѐчеви [енгл. sketch од хол. schets од итал. schizzo од лат. schedium од грч. skhédios] 1. кратак састав, нацрт; скица. 2. књиж. кратка драмска игра са наглашеним ефектима хумора и комичних сукоба. 3. муз. кратко музичко извођење.

скӣ прид. индекл. [енгл. ski од норв. ski] скијање; скија.

скӣ-бо̀б, -а м [амер. енгл. ski-bob, према в. ски, боб] сп. 1. возило са три скије, служи за забаву и рекреацију. 2. спорт на снегу.

скӣја в. **скӣје.**

скӣја̄ње, -а с [в. скије] кретање по снегу помоћу скија, ради забаве и рекреације; професионално бављење таквим спортом. ▲ **~ једром** вожња на скији која има јарбол са једром, на равној површини снега и уз помоћ ветра. ▲ **~ на води** скијање на једној или на две скије тако што се скијаш држи рукама за уже које вуче моторни чамац.

скијаско̀пија, -е̄ ж [грч. skiá сенка, в. -скопија] мед. утврђивање рефракције ока помоћу дијаскопа.

скӣја̄ти (се), -а̄м (се) несврш. [в. скије] кретати се по снегу помоћу скија; бавити се скијањем као спортом или рекреативно.

скӣја̄ш, -а́ша м [в. скије] човек који скија; који се бави скијањем.

скӣја̄шкӣ, -ā, -ō [в. скије] који припада, односи се на скијаше; као скијаш; на начин скијаша. ▲ **~ летови** сп. нордијска дисциплина скијања, скокови који се изводе на великим скакаоницама, где је критична тачка доскока више од 120 m; **~ скокови** сп. нордијска дисциплина скијања на посебним скијама и посебно конструисаним скакаоницама; такмиче се само мушкарци.

скӣје, скӣја̄ ж мн. [енгл. ski од норв. ski] дрвене или пластичне даске 8–10 cm ширине (дужина зависи од висине корисника), повијених предњих крајева, на којима се спушта низ падине, хода, трчи по снегу или изводе скокови.

скӣјеринг, -а м [норв. ski скије, kjöring вожња] сп. скијање уз помоћ коња или мотора, који скијаша вуку по снегу.

скӣ-ли̏фт, -а м, мн. скӣ-ли̏фтови [енгл. ski-lift, према в. скије, скијање, лифт] жичара којом се скијаши крећу до одређене висине на терену за скијање.

скӣн-ѐффект, -а м [енгл. skin effect] физ. појава неравномерне распрострањености електричне струје у проводнику; порастом фреквенције, наизменична струја све више пролази спољашњим делом проводника и тиме се добија повећани отпор.

скѝнхед, -а м, мн. скѝнхеди (уоб. скѝнхедси) [енгл. skinhead] припадник омладинске групе у супкултурној заједници која има карактеристично понашање (агресивност, расна нетолеранција, подржавање фашизма) и спољашња обележја (обријана глава, црна кошуља или униформа слична војничкој).

скѝп[1], -а м [енгл. skip] дизалица у облику кавеза; употребљава се у рударском окну.

скѝп[2], -а м [енгл. skip] вежба трчања, високо и наглашено подизање колена; изводи се у месту или лаганом кретању.

скѝпер, -а м [енгл. skipper] капетан мањег трговачког брода, јахте, спортског брода.

скѝптар, -тра м [грч. skēptron] жезло, штап или палица као симбол краљевске власти; краљевска власт.

скѝ-рѐлӣ и **скѝ-рѐли,** -ија м [в. скије, рели] сп. кратке скије које на даскама имају точкиће, да скијаши тркачи тренирају на тврдој подлози.

скѝт, -а м [грч. skētē од Skētis , имена египатске пустиње код Александрије, познате по испосницима] рел. монашка, еремитска насеобина.

скѝф, -а м , мн. скѝ фови [енгл. skif од итал. schifo од ствнем. Scif] пом. дуг и узан тркачки чамац, у којем само један веслач вози са два весла.

скѝца, -ē ж [итал. schizzo] 1. цртеж, изведен у главним цртама, брзо скицирани об. у једној боји; нацрт, основа, главни потез нечега (слике, кипа, грађевине и сл.)

скици́рати, скѝцӣрām, 3. л. мн. скици́рајӯ свршн. и несврш. [в. скица] израдити, израђивати нацрт у главним потезима, на брзину; назначити нешто у кратким цртама.

склѐра, -ē ж [грч. sklēra тврда] анат. део ока; беоњача.

склерѐнхим, -а м [грч. sklērós тврд, (рар)-énkhyma нешто додато са стране] бот. задебљало и отврдло ткиво ћелије које биљци даје чврстину.

склери́тис, -а м [в. склера, -итис] мед. упала беоњаче.

склеро- [грч. sklērós тврд, сув, увео] као први део речи означава оно што је суво, усахнуло, отврдло, увело, тврдо.

склеродактѝлија, -ē ж [в. склеро-, грч. dáktylos прст] мед. отврдњавање прстију и коже на прстима (нарочио код системске склерозе).

склеродѐрмија, -ē ж [в. склеро-, -дермија] мед. хронична болест непознатог узрока, манифестује се фиброзом коже и васкуларним променама које захватају унутрашње органе.

склеро́за, -ē ж [грч. sklērósis, према в. склеро-, -оза] мед. отврдњавање ткива или органа код човека и неких животиња, као последица упалних или дегенеративних атрофичних процеса.

склѐрōм, -о́ма м [грч. sklērōma отврдњавање, отврднуће] мед. хронична инфективна болест слузокоже носа и других дисајних путева.

склѐрометар, -тра м, мн.склѐрометри, ген. мн. склѐрометāрā [в. склеро-, -метар] техн. справа за мерење тврдоће неке материје.

склерѐтичан, -чна, -чно [в. склероза] 1. који је оболео од склерозе. 2. тврд, стврднут, закречен, задебљан.

сколѐстика в. **схолѐстика**.

сколѐстичāр в. **схолѐстичāр**.

сколѐстичкӣ в. **схолѐстичкӣ**.

склио́за, -ē ж [грч. skoliōsis искривљеност, према skoliós искривљен, в. -оза] мед. бочно искривљење кичме или једног њеног дела.

склиѝон, -о́на м [грч. skolión од skoliós искривљен] муз. ист. старогрчка хорска песма, нарочито развијена у VII веку п. н. е. (извођена уз пратњу аулоса или китаре, каткад и оба та инструмента).

скомѐрох, -а м, мн. скомѐроси [рус. скоморох] муз. ист. професионални путујући певач у средњовековној Русији, који је уз певање свирао гусле.

сконти́рати, сконтӣрām, 3. л. мн. сконти́рајӯ свршн. и несврш. [в. сконто] скон. рачунати, обрачунавати сконто, дати попуст.

скѐнто, -а м [итал. sconto] трг. попуст изражен у проценту који продавац даје купцу у промету на велико; накнада. ▲ **каса-сконто** попуст који се даје при плаћању пре уобичајеног, прописаног рока; **робни ~** попуст који се одобрава при преузимању велике количине робе, об. ван сезоне.

-скоп, -скопан, -скопија, -скопски [грч. skopeîn посматрати; skopiá посматрање] као други

део сложенице означава да се први део односи на посматрање, гледање и сл.

скоп(о)- [грч. skopeîn посматрати; skopiá посматрање] као први део речи упућује на посматрање, гледање.

скопофи̏лија, -е̄ ж [в. скоп(о)-, -филија] псих. 1. уживање у гледању еротских или порнографских фотографија, призора, снимака итд. 2. заст. самозадовољавање посматрањем туђих полних органа (*акйивна ~, воајеризам*), односно уживање перверзне особе у томе да други посматрају њене полне органе (*йасивна ~, егзибиционизам*).

ско̀р, -а м [енгл. score] 1. сп. однос голова на некој утакмици, постигнут резултат у такмичењу; број бодова, стање игре. 2. успех, срећа.

ско̀рбу г, -а м [нем. Skorbut од срлат. scorbutum од хол. scherbuk] мед. врста авитаминозе која се јавља услед недостатка витамина Ц и као последица неправилне исхране, сиромашне витаминима.

ско̀рбутни̏, -а̄, -о̄ [в. скорбут] који је од скорбута, који потиче од скорбута.

ско̀рпија в. **шко̀рпија**.

скорпи̏о̄н м в. **шкорпи̏о̄н**.

скотѝзам, -зма м [према Дунсу Скоту (око 1265–1308)] теол. филозофско-теолошки правац заснован на учењима Дунса Скота, оснивача млађе франјевачке школе, који је истицао улогу слободне воље и љубави.

скотицѝзам, -зма м [енг. Scotticism] реч или израз који је својствен Шкотланђанима, који је карактеристичан за Шкотланђане.

Ско̀тланд ја̀рд, -а м [енгл. Scotland Yard] назив зграде у којој се налази централна управа енглеске полиције у Лондону; уопште, назив за енглеску полицију.

ско̀то̄м, -а м = **ското́ма,** -е̄ ж [грч. skótōma вртоглавица, према skótos мрак, в. -ом] мед. тачкасте мрље у видном пољу.

ското́ма = **ско̀то̄м** (в.)

скотофо̀бија, -е̄ ж [грч. skótos мрак, в. -фобија] псих. претерани страх од мрака.

ско̀ч, -а м [енгл. Skotch (whisky)] шкотски виски.

скра̀м, -а м, мн. скра̀мови = **скра̀миц,** -а м [енгл. scrum] сп. отимање лопте у рагбију.

скра̀миц = **скра̀м** (в.)

скра̀п-бу̏к, -а м [енгл. scrap-book] свеска обложена тврдим корицама, албум у који се лепе исечци из новина или слике.

скрѐјпер, -а м [енгл. scraper] 1. техн. врста грађевинске машине за земљане радове. 2. руд. одоздо и спреда отворен гвоздени сандук, окачен о челичне ланце, којим се руда допрема из копа до места утовара у вагонете. 3. техн. врста машине за чишћење улица, об. од снега.

скрѐмблер, -а м [енгл. scrambler] техн. електронски уређај који при одашиљању меша и брка телекомуникационе сигнале како би били неразумљиви осим ако прималац има уређај за враћање сигнала у првобитни облик.

скрѐмбловати, -бӯјем свр. и несвр. [енгл. scramble] чинити радио или телефонску поруку неразумљивом тако што се систематски мењају фреквенције на којима се она одашиље; систематски мешати телекомуникационе сигнале како би постали неразумљиви непожељним примаоцима.

скрѐч, -а м = **скрѐчова̄ње,** -а с [енгл. scratch избрисати] сп. у тенису и стоном тенису ознака на турнирској листи поред имена играча који је одустао од такмичења.

скрѐчова̄ње = **скрѐч**.

скри̏бант в. **скри̏бент**.

скри̏бент, -а м [лат. scribens, према scribere писати] 1. писар. 2. преписивач. 3. пеј. слаб писац, пискарало, шкрабало.

скрибо̀ма̄н, -а́на м [лат. scriba писар, в. -ман] псих. особа која пати од скрибоманије, неодољивог нагона за писањем било чега.

скрибома̀нија, -е̄ ж = **графома̀нија,** -е̄ ж [лат. scriba писар, в. -манија] 1. псих. неодољива потреба за сталним писањем, болест писања. 2. велика списатељска плодност.

скри̏нинг, -а м [енгл. screening] 1. мед. превентивни лекарски преглед већег броја људи како би се нека болест, об. тешко излечива, открила у што раниjем стадијуму. 2. приказивање филма за мањи број људи, об. дистрибутере, власнике биоскопа и новинаре.

скрини́рати, скри̏ни̏ра̄м, 3. л. мн. скрини́рајӯ свр. и несвр. [енгл. screen] (из)вршити лекарски преглед већег броја људи како би се нека болест, об. тешко излечива, открила у што ранијем стадијуму.

скри̏н-се́јвер, -а м [енгл. screen saver] рач. компјутерски програм који штити екран од оштећења тако што након одређеног времена мировања слике на екрану замењује постојећу слику неком другом или гаси екран.

скри̏ња в. **шкри̏ња**.

скри̏пт, -а м [енгл. script] 1. сценарио за неки филм, позоришни комад или телевизијску емисију. 2. рач. програм који садржи низ компјутерских инструкција.

скри̏пта, скри̏пта̄ с мн. [лат. scriptum, према scribere писати] мн. 1. предавања професора високих и виших школа која су умножена да би их студенти користили; белешке сачињене према нечијим предавањима. 2. уопште оно што је написано, списи. 3. врста писаног састава помоћу којег се у настави страних језика вежба превођење.

скри̏пта̄рница, -е̄ ж [в. скрипта] 1. писарница. 2. продавница у којој се продају скрипте.

скри̏пт-гѐрл(а), -е̄ ж, ген. мн. скри̏пт-гѐрлӣ [енгл. scriptgirl] током снимања филма, секретарица режије.

скри̏птор, -а м [лат. scriptor, према scribere писати] 1. писац. 2. писар. 3. помоћник кустоса у библиотеци или књижари.

скри̏птӧри̏ј в. **скри̏птӧри̏јум**.

скри̏птӧри̏јум, -а м и **скри̏птӧри̏ј,** -ија м [в. скрипта] 1. а. писарска радионица у средњовековним манастирима у којој су се писали и преписивали службени документи. б. писарница у којој су се писала и преписивала службена акта. 2. писарница, канцеларија уопште.

скрипту́ра, -е̄ ж [нлат. scriptura] Свето писмо, Библија.

скр̀лет в. **скѐрлет**.

скр̀лѐтан в. **скѐрлетан**.

скро̀ловати, -лујѐм свр. и несвр. [енгл. scroll] рач. померити, померати текст и слике унутар неког компјутерског документа на екрану навише или наниже, слично одмотавању свитка.

скро̀та̄ла̄н, -лна, -лно [нлат. scrotalis, в. скротум] мед. који се односи на мошнице, мошнички.

скро̀тум, -а м [лат. scrotum] анат. кеса у којој су смештени тестиси код човека и мужјака осталих сисара; мошница.

скро̏фула в. **скро̏фуле**.

скро̏фуле, скро̏фӯла̄ ж мн. [в. скрофулоза] 1. отеклине лимфних жлезда као последица скрофулозе. 2. в. **скрофуло́за**.

скрофуло́за, -е̄ ж [лат. scrofula дем. од крмача, в. -оза] мед. туберкулозно обољење лимфних вратних жлезда; шкрофулоза.

скрӯпула, -е̄ ж [лат. scrupulum] 1. сумња у исправност сопствених поступака, душевни немир, сумњичавост, бојазан; оклевање, неодлучност. 2. претерана тачност, савесност, ситничавост, педантност у послу. 3. геом. десети део једне линије; шездесети део степена (једна минута). ▲ **имати/немати скрупуле** имати/немати обзира према некоме.

скрӯпуло̄зан, -зна, -зно [лат. scrupulosus, в. скрупула] 1. обзиран, опрезан, сумњичав. 2. тачан, савестан, педантан.

скрупуло́зност, -и ж [в. скрупулозан] савесност, претерана тачност, педантност.

скрӯта̄тор, -а м [итал. scrutatore од лат. scrutator] особа која скупља или броји гласове, члан скрутинијума; онај који нешто истражује, испитује; истраживач, испитивач.

скрӯти́нијум, -а м [лат. scrutinium] 1. утврђивање резултата избора, бројање и проверавање гласова; комисија која утврђује резултате гласања. 2. црквн. испитивање способности кандидата пре него што добије неко црквено звање у католичкој цркви; бирање бискупа или папе.

скубада́јвинг, -а м [енгл. scuba-diving] сп. роњење с боцом за дисање као вид спорта или рекреације.

скӯл, -а м [енгл. scull] 1. сп. узак и лаган чамац за такмичење у веслању са једним, два или четири такмичара, где сваки веслач има по два весла. 2. чамац којим се обавља превоз преко реке, нарочито Темзе.

скӯлптор, -а м [лат. sculptor, в. скулптура] уметник којем је бављење скулптуром главно занимање; вајар, кипар.

скулптӯ́ра, -е̄ ж [лат. sculptura, према sculptus изрезбарен] ум. 1. уметност која ствара дела од чврстог материјала (камена, дрвета, метала, печене глине и сл.), вајарска уметност, вајарство. 2. уметничко вајарско дело, кип, статуа.

скӯнк, -а м [амер. енгл. skunk од егз. (алгонкијски)] 1. зоол. врста творa која излучује врло неугодан мирис, амерички јазавац. 2. скупоцено црно крзно овог творa са белим пругама.

скӯрӣлан, -лна, -лно [лат. scurrilis, према scurra лакрдијаш] који се шали на простачки начин, лакрдијашки, тривијалан; срамотан.

скурӣлност, -и ж [в. скурилан] простачка шаљивост, тривијалност.

скӯта, -е̄ ж [итал. scotta] сурутка, угрушано млеко, грушевина, провара; млади овчији сир који није још укалупљен.

скӯтер, -а м [енгл. scooter] 1. тип лаког мотоцикла с малим точковима; мопед. 2. брзи спортски моторни чамац. 3. мали аутомобил.

славѝзам, -зма м [фр. slavisme] особина словенских народа и словенских језика.

слàвика, слàвӣкā с мн. [нлат. Slavica] књиге или сабрани списи на словенским језицима.

слàвист(а), -е̄ м, мн. слàвисти [фр. Slave Словен] 1. стручњак у славистици. 2. студент славистике.

славѝстика, -е̄ ж, дат. и лок. и лок.слави́стици [фр. Slave Словен] наука која проучава језике и књижевности словенских народа; словенска филологија.

славомàнија, -е̄ ж [фр. Slave Словен, в. -манија] претерана љубав према словенству и словенској култури.

славòфил, -а и **славòфӣл,** -ила м [фр. Slave Словен, в. -фил] 1. пријатељ и поштовалац Словена и свега словенског. 2. присталица словенофилства.

славòфоб, -а м [фр. Slave Словен, в. -фоб] онај који мрзи Словене и све што је словенско.

слàјд, -а м, мн. слàјдови [енгл. slide клизати] фотографски позитивна слика, филм у облику плочице са које се добија увећана слика на екрану; дијапозитив.

слàјс, -а м [енгл. slice] сп. жарг. потез у тенису или стоном тенису којим се сечена лопта окреће уназад.

слàлом, -а и **слáлом,** -а м [енгл. slalom од норв. slalåm, према slad брег, låm стаза] сп. 1. скијашка дисциплина при којој такмичар, возећи по кривудавој линији, мора да прође кроз одређена врата (капије); облик такмичења у скијању. 2. назив за кривудаво, цик-цак кретање играча у неким другим спортовима (нпр. дриблинг у фудбалу). 3. жарг. избегавање каже истина, вртање.

слàм, -а м , мн. слàмови [енгл. slum] део града, четврт у којој живи најсиромашнији слој становништва; прљава, забита, злогласна улица.

слàмп, -а м, мн. слàмпови [енгл. slump] екон. нагли пад цена, потражње, производње, смањење привредне делатности, економска криза.

слампфлàција, -е̄ ж [в. слам, инфлација] екон. инфлација у време економске кризе; слампа.

слàнг в. **слѐнг.**

слѐнг, -а м [енгл. slang] лингв. нарочит, посебан говор неке затворене групе, скупине људи; жаргон, арго; говорни идиом нижег ранга према стандардном језику, карактеристичан по употреби општепознатих речи у пренесеном значењу.

слѐпстик, -а м, мн. слѐпстици, ген. мн. слѐпстӣкā [енгл. slapstick] филмска лакрдија са много аудио и визуелних изненађења. ▲ **слепстик-комедија** поз. врста комедије којој је циљ да изазове смех јефтиним и вулгарним ефектима; фарса, лакрдија.

слӣп, -а м [енгл. slip] 1. врста уске кравате. 2. косина у луци, на бродоградилишту на којој се праве или поправљају бродови. 3. папирни образац са одштампаном информацијом, летак. 4. врста плитких гаћица. 5. енглеска мера за конац (1800 јарди).

слӣпер, -а м [енгл. slipper] 1. женска папуча; лагана женска ципела од гуме. 2. лагани огртач. 3. врста грејалице за ноге.

словенофи́лство, -ства с [Словени, в. -филија] 1. пријатељско осећање према словенским народима. 2. ист. националистички покрет настао

средином XIX века у Русији, чији су представници идеализовали патријархалне елементе словенске културе.

слòган, -а и **слòгā̄н,** -а́на м [енгл. slogan од шкот.] 1. ратни поклич горштака у Шкотској изведен у одређеном ритму. 2. реч или реченица (об. римована) смишљена у пропагандне сврхе; парола, девиза, геслo.

слòка, -ē ж [саснскр. sloka] књиж. двостих индуских епских песама сачињен од два реда тако да сваки ред има шеснаест слогова и цезуру на средини.

сло̀т, -а м [енгл. slot] рач. 1. уски отвор на кућишту компјутера у који се умећу компактни или флопи дискови. 2. конектор на матичној плочи за прикључивање додатних хардверских компонената.

слȏумо́ушн, -а м [енгл. slow motion] филм. успорен филмски или телевизијски снимак; уопште, успорено кретање.

слȏу ро̀к, -а м [енгл. Slow Rock] муз. врста рока лаганијег темпа, за плес.

слȏустѐп, -а м [енгл. slow-step] муз. врста спорије плеса.

слȕп, -а м, мн. слȕпови [енгл. sloop од хол. sloep] 1. сп. пом. спортска једрилица са једним јарболом. 2. вој. неоклопљен ратни брод.

смā̀лта, -ē ж [итал. smalto] хем. стакло плаве боје добијено топљењем пржених кобалтових руда, којим се, када је уситњено, могу бојити предмети од стакла, порцулана и сл.

смā̀лтӣн, -и́на м [в. смалта, -ин] мин. врста минерала од којег се добија кобалт, кобалтов арсенид.

смā̀рагд, -а м [нем. Smaragd од фр. smaragdite од грч. smáragdos] грч. минер. полудраги камен сјајнозелене боје.

смā̀рагдӣн, -ā, -ō [в. смарагд] који је од смарагда, који је као смарагд, који има боју смарагда. ▲ **смарагдно острво** Ирска.

смā̀рт-кā̀ртица, -е ж [енгл. smart card паметна картица] електронски уређај величине кредитне картице који садржи податке које може да очита компјутер или неки други уређај.

смѐгма, -ē ж [лат. smegma од грч. smēgma маст, мазиво] 1. мед. масна сираста супстанца која се као производ лојних жлезда појављује на главићу пениса, сапуњак. 2. зоол. кожни лој који луче лојне жлезде. 3. сапун.

смȅч, -а м, мн. смȅчеви [енгл. smash] сп. оштар, јак ударац по високој лопти (у тенису, одбојци) с циљем да лопта неодбрањиво падне на противничко поље.

смȅчер, -а м [в. смеч] сп. у одбојци, играч којем је улога да посентира смечовањем.

смȅчовати, -чујēм свршн. и несврш. [в. смеч] извести, изводити смеч (в.).

Смȉрна, -ē ж [тур. Smirna] 1. геогр. град у Малој Азији, Измир. 2. (**смȉрна**) назив за ручно ткан ћилим из Смирне.

смȉрна, -ē ж [грч. smýrna] фарм. смола тропског дрвећа која мирише и употребљава се за кађење при верским обредима, а и као мелем, балсам, измирна.

смитсо̀нит, -а и **смитсо̀нӣт,** -и́та м [према енглеском минералогу Џејмсу Смитсону (J. Smithson, 1765–1829)] минер. руда цинка, цинков карбонат.

смо̀г, -а м [енгл. smo(ke) дим, (f)og магла] ваздух који је у већем обиму загађен сагоревањем разних материја (нафтних деривата, угља и сл.).

смо̀кинг, -а м, мн. смо̀кинзи [енгл. smoking jacket првобитно, одело које се носи у соби за пушење] мушко свечано одело које има дубок изрез на грудима и свилом опшивене ревере, а носи се увече.

снā̀јпер, -а м, мн. снā̀јпери, ген. мн. снā̀јпēрā [енгл. sniper] лов. вој. 1. врста пушке која има оптички нишан за прецизно гађање. 2. особа која користи такву пушку; стрелац, снајперист(а).

снајпѐрист(а), -ē м, мн. снајпѐристи [в. снајпер] стрелац који погађа мету, циљ снајпером.

снā̀јперскӣ, -ā̄, -ō̄ [в. снајпер] који се односи на снајпер, који је део снајпера.

снā̄ц, -а м [енгл. скр. од Systems for Nuclear Auxillary Power] физ. нуклеарни систем за производњу електричне снергије.

снȃст, -а и **снȃст,** -а м [рус. снасть] пом. опрема брода, једрењака (катарке, једра, ужад).

снѐк-бā̀р, -а м, мн. снѐк-бā̀рови [енгл. snack bar] мањи угоститељски објекат у којем се служи пиће и брза храна.

сни̏фовати, -фӯјем несврш. [енгл. sniff] жарг. 1. ушмркавати дрогу или какво опојно средство (нпр. лепак). 2. уопште мирисати, удисати јак мирис.

сно̏б, сно̀ба м, мн. сно̀бови [енгл. snob од лат. s(ine) nob(ilitate) без племства] онај који опонаша животни стил припадника тзв. виших кругова а сам им не припада, онај који изиграва отменост, помодар; онај који даје себи на важности, уображен човек, уображенко.

сно̏бизам, -зма м [в. сноб] владање, понашање својствено снобу; имитирање друштвене елите.

сно̀бовскӣ, -а̄, -о̄ [в. сноб] који се односи на снобове.

сно̀у̀бо̀рд, -а м [енгл. snowboard] сп. врста скије за вожњу по снегу на којој скијаш стоји на обе ноге.

сно̀у̀бо̀рдинг, -а м [енгл. snowbording] скијање на једној скији; вожња на сноуборду.

со̀а̀ре̄, -ѐа м [фр. soirée] вечерње дружење, седелка.

со̀̄б, со̀ба м, мн. со̀бови [чеш. sob] зоол. северни јелен, *Rangifer tarandus*, ирвас. ◆ **со̀бовскӣ**.

собра́ње, -а с пол. народна скупштина у Македонији; парламент у Бугарској.

совѐ̄рӣн, -и́на м [енгл. sovereign] банк. стари енглески златник (вредео 20 шилинга).

Совна́рком, -а м [рус. скр. од Совет Народных Комиссаров] ист. заст. Савет народних комесара, у некадашњем СССР-у.

со̀врa в. **со̀фра**.

со̀вхо̄з, -о́за м [рус. скр. од сов(етское) хоз(яйство)] скраћеница којом се обележава државно пољопривредно добро у некадашњем СССР-у.

со̀ган, -а м [тур. soğan] бот. црни лук. ▲ **со̀ган-до̀лма** кулин. јело од црног лука у којем има млевеног меса и разних зачина.

со́да, -ē ж [итал. soda од ср. лат. soda од арап. suwwādah врста биљке] 1. хем. натријум карбонат добијен из природних налазишта или из кухињске соли. 2. вода за пиће засићена угљеном киселином, сода-вода. ▲ **сода-бикарбона** хем. формула натријум бикарбонат, користи се и за лечење лошег варења. **каустична ~** натријум хидроксид.

со̀да̄р, -а и **со̀да̄р,** -а́ра м [в. сода] произвођач сода-воде.

со̀дара, -ē ж [в. сода] фабрика која производи соду.

Со̀дома, -ē ж [хебр. sĕdom] староизраелски град у Палестини који је, према Библији, због греха и нерморала, заједно са Гомором, спаљен огњем, а на чијем се месту данас налази Мртво море.

содо̀мија, -ē ж [в. Содома] 1. заст. сексуална настраност полног општење са животињама, скотоложтво (савремени израз **зоофѝлија**). 2. секс. анални сексуални однос.

содо̀мӣт, -и́та м [в. содомија] заст. особа која је склона содомији, која полно општи са животињама, скотоложац, зоофил. 2. секс. мушкарац који је склон хомосексуализму и ужива у аналном сексу (с мушкарцима или женама).

со̀̄ј, со̀ја м, мн. со̀јеви [тур. soy] 1. род, племе, народ; раса, пасмина. 2. друштвени положај, сталеж, порекло. 3. врста, класа. 4. фиг. особина, карактеристика, карактер.

со́ја, -ē ж [јап. soja] бот. једногодишња индустријска биљка, порекло из источне Азије, која се користи и у исхрани људи.

со́јин, -а, -о [в. соја] који је од соје. ▲ **со̀јино бра̏шно** производ који се добија млевењем семена соје и користи се у људској исхрани.

со̀јта̀рија, -ē ж [тур. soytarı] шаљивчина, комичар, лакрдијаш, спадало.

Со̀јуз, -а м [рус. Союз] 1. скраћеница назива за СССР. 2. назив серије совјетских свемирских летелица које проучавају да ли се могу изградити Земљине орбиталне станице.

со̀ка̄к, -а́ка м, мн. сока́ци [тур. сокак од арап. zuqāq] етнол. мања улица; пут.

со̀ка̄чкӣ, -а̄ , -о̄ [в. сокак] 1. који се односи на сокак, уличи. 2. фиг. простачки, уличарски, прост. ▲ **сокачке песме** песме чији су текстови простачке, вулгарне садржине. **сокачке шале** јефтине, просте духовитости, простачке досетке.

со̀кл, -а м = **со̀кла,** -ē ж [фр. socle, нем. Sockel] архит. доњи, мало извучени део зида који служи

као основица грађевине; подлога, подножје, постоље.

сòкла = **сòкл** (в.)

сократи̏ка, -ē ж [према грчком филозофу Сократу (470–399. п. н. е.)] филоз. метода подучавања која се састоји у томе да се ученик питањима наводи на стварање закључака и налажење одговора, мајсутика.

сòкратовац, -вца м [према грчком филозофу Сократу (470–399. п. н. е.)] следбеник и ученик Сократа; присталица учења старогрчког филозофа Сократа.

сòкратовскӣ, -ā, -ō [према грчком филозофу Сократу (470–399. п. н. е.)] као старогрчки филозоф Сократ, према Сократовом учењу; мирно, сталожено, сабрано. ▲ **сократовска иронија** фиг. сазнавање туђих мисли, идеја и интелектуалног нивоа правећи се невешт и незналица, **сократовска метода** в. **сократи̏ка**, **сократовске школе** филоз. школе које су у старом веку неговале Сократово учење.

Сồл, -а м [лат. Sol] мит. римски бог Сунца.

сồл[1] м индекл. [лат. sol(ve) разреши] муз. пети глас у солмизацији, а пева се уместо тона *ге*.

сồл[2], -а м, мн. сồли [шп. sol Сунце од лат. sol] банк. новчана јединица Перуа, чија је вредност сто сентавоса.

сồлад, сồлда м, ген. мн. сồлāдā [итал. solad] ист. ситан бакарни новац, крајцара, стоти део аустријске форинте, солд.

соланѝн, -и́на м [лат. Solan (iaceae) род биљака, в. -ин] хем. отрован алкалоид који се налази у многим врстама рода соланум (помоћнице).

соларизáција, -ē ж [лат. solarisatio, в. соларни] 1. фот. појава претераног осветљавања фотографске плоче. 2. биол. спорије одвијање фотосинтезе које настаје као последица прејаког сунчевог светла. 3. излагање сунчевим зрацима, сунчање, осунчавање.

сòлāрӣј в. **сòлāријум**.

сòлāријум, -а и **сòлāрӣј,** -ија м [лат. solarium] 1. техн. кабина у салонима за улепшавање у којој се вештачким сунчањем добија препланули тен. 2. место изложено Сунцу. 3. сунчани сат, сунчаник. 4. прав. порез на земљиште.

сòлариметар, -тра м, мн. сòлариметри, ген. мн. сòлариметāрā [лат. solaris сунчани, в. -метар] метеор. инструмент којим се мери јачина Сунчевог зрачења на Земљи.

сòлāрнӣ, -ā, -ō [лат. solaris, према sol Сунце] сунчани, сунчев. ▲ **соларна батерија** батерија која за рад користи соларну енергију; **соларна енергија** енергија која настаје директним претварањем Сунчевог зрачења (загревањем или употребом фотоелектричних ћелија) и производњом електричне енергије; **соларна константа** количина Сунчеве енергије која у јединици времена стигне на јединицу површине Земље; **~ колектор** уређај за скупљање сунчеве енергије која се после претвара у електричну; **соларна уља** уља која се добијају прерадом мрког угља и користе се за осветљавање.

солвата́ција, -ē ж [нем. Solvatation] хем. везивање молекула неког раствора за јоне или молекуле растворене супстанце.

солва́ти, солва́тā м мн., јд. сòлва̄т, ген. солва́та [в. солватација] хем. раствори добијени солватацијом.

сòлвенс = **сòлвент,** -а м [в. солватација] мед. средство за растварање, отапање.

сòлвент = **сòлвенс** (в.)

солвѐнтан, -тна, -тно [лат. solvens] 1. хем. који може да раствара. 2. екон. који може да плаћа, који је способан за плаћање.

солвѐнтнӧст, -ости ж [в. солвентан] екон. стање онога који може да плаћа.

солвѐнција, -ē ж [лат. solventia] 1. екон. платежна моћ, активни биланс неког предузећа. 2. хем. који топи, отапа, раствара.

солволи́за, -ē ж [в. солв(атација), -лиза] хем. хемијска реакција неке растворене материје с растварачем материје, хемијском реакцијом.

сòлда̄т, -а́та м [итал. soldato од soldare наплатити] вој. плаћеник; војник.

солдатѐска, -ē ж [итал. soldatesca, в. солдат] фиг. распуштена, недисциплинована војска, разуларена војничка рulja.

солда̀туша, -ē ж [в. солдат] 1. пеј. она која се љубака са солдатима, војницима. 2. жена којој је муж у војсци.

солда̀чија, -е̄ ж [в. солдат] 1. жарг. заст. служење војног рока. 2. зб. војници, војска.

солда̀чина, -е̄ ж [в. солдат] 1. солдатски, војнички живот. 2. пеј. погрдан назив за солдата, војника.

со̀лда̄чкӣ, -а̄, -о̄ [в. солдат] који се односи на солдачију и на солдате, војнички.

соле́ја, -е̄ ж [хебр. solea узвишење, насип] црквн. архит. (обично уздигнути) део православне цркве испред иконостаса.

солемни́те̄т, -е́ та м [лат. sollemnitas] 1. свечаност, светковина. 2. свечано, озбиљно држање.

соленои́д, -и́да м [грч. sōlenoeidḗs попут цеви, према sōlḗn цев, в. -оид] 1. физ. жица савијена у спиралу. 2. анат. орган у облику цилиндра из којег се формира кичма.

солецѝзам, -зма м [грч. soloikismóms, према граду Соли, чији су становници свој језик кварили под страним утицајем] 1. грам. језичка грешка, која се јавља поготово у изговору и синтакси; 2. фиг. грешка против природних закона и правила понашања.

со̀лӣд, -и́да м [лат. (aureus) solidus (nummus)] ист. један од назива за староримски златник.

со̀лӣдан, -дна, -дно [лат. solidus] 1. чврст, сигуран, јак, издржљив. 2. добар, ваљан, поуздан. 3. савестан, одговоран, тачан. 4. умерен, повољан. 5. који уредно и одговорно живи, трезвен, разборит, озбиљан. 6. који има сигуран друштвени положај.

солидно прил. [в. солидан (2)] добро, задовољавајуће, ваљано.

со̀лида̄ран, -рна, -рно [фр. solidaire, нлат. solidaris, в. солидан] 1. узајаман, узајамно одговоран, заједнички. 2. сагласан, јединствен, једногласан. 3. који се са неким узајамно помаже, сложан. ▲ **солидарна одговорност** прав. одговорност коју за дуг сносе два или више дужника; **солидарна патологија** мед. учење по којем се сматра да су основа болести чврсти делови тела, као нерви.

солидарѝзам, -зма м [в. солидаран] соц. учење о друштву које узајамну повезаност свих чланова заједнице посматра као принцип изградње одређених групација.

солида̀рисати (се), -ришем̄ (се) свршн. и несврш. [в. солидаран] узајамно се обавезати; сложити се, слагати се, сагласити се с неким, саосећати с неким.

со̀лида̄рно прил. [в. солидаран] заједно, сложно, сагласно.

солида́рност, -и ж [нлат. solidaritas, в. солидаран] особина онога који је солидаран, сложност, једнодушност, сагласност; узајамна одговорност, заједничка обавеза.

солидѐо, -ѐа м [лат. soli deo самом Богу] кат. капица коју носе католички црквени великодостојници, а која се скида само при богослужењу (нпр. бискупска љубичаста капица).

соли́дност, -и ж [лат. soliditas, в. солидан] чврстина, гемељност, густина, збијеност, масивност; трајност, издржљивост, постојаност, сталност; поузданост, исправност, честитост; трезвеност, разумност, озбиљност, умереност, разборитост.

солѝлӧквијум, -а и **солѝлӧквӣј,** -ија м [лат. soliloquium, према solus сам, loqui говорити] разговор са самим собом; монолог.

со̀линген, -а м [нем. Solingen] заједнички назив за производе од нерђајућег челика (ножеве, сабље, бријаче и сл.) настао према немачком индустријском граду Солингену, где се производе.

солипсѝзам, -зма м [лат. solus сам, без друштва, ipse сам, лично, в. -изам] филоз. учење да је свет само представа нашег мисаоног „ја“ и да само оно постоји, субјективни идеализам. 2. себичњаштво, себичлук, егоизам.

солѝпсист(а), -е̄ м, мн. солѝпсисти [в. солипсизам] присталица солипсизма; себичњак, егоиста.

солипсѝстичкӣ, -а̄, -о̄ [в. солипсизам] који се односи на солипсисте и солипсизам, егоистички.

соли́рати, со̀лӣрам, 3. л. мн. соли́рајӯ несврш. [в. соло] жарг. радити све сам, бити неповезан са осталим људима, са члановима тима (обично у спорту), бити соло-играч, самовати.

со̀лист(а), -е̄ м, мн. со̀листи [итал. solista] 1. муз. онај који сам интерпретира неко музичко дело (певање, свирање, балет). 2. фиг. онај који сам из-

води неке акције не осврћући се на потребе заједничког рада. 3. фиг. онај који сам живи, самац.

соли̏стичкӣ, -ā, -ō [в. солист(а)] који се односи на солисту.

соли̏тӑр, -а́ра м [в. солитаран] 1. самотник, усамљеник, пустињак. 2. један брилијант као саставни део прстена. 3. астрон. сазвежђе између Девице и Теразија.

со̀литӑран, -рна, -рно [лат. solitarius] усамљен, повучен, недружељубив.

соли̏тер, -е́ра м [фр. solitaire] 1. архит. стамбена вишеспратна зграда која нема додира с другим зградама. 2. један брилијант углављен у прстену, солитар. 3. зоол. паразитска, тракаста глиста која живи у људским и животињским цревима.

соли̏трēн, -е́на м [фр. solutréen, према француском месту Солутреу] геол. период, део горњег старог каменог доба између орињасијена и магдаленијена, назван према месту Солутре у Француској, где су пронађене ископине из овог периода.

солици̏тант = **солици̏тӑтор,** -а м [лат. sollicitans] прав. онај који води парницу, парничар; адвокатски приправник.

солици̏тӑтор = **солици̏тант** (в.)

солицита́ција, -ē ж [лат. sollicitatio] 1. прав. вођење парнице. 2. навалентно, насртљиво мољакање, узнемиравање.

солмиза́ција, -ē ж [фр. solmisation] муз. начин читања нота при којем сваком ступњу лествице одговара по један слог, правилно наглашавање и јасно изговарање речи песме која се пева; метода памћења тонске лествице; уопште вежбање певања. ▲ **тонови солмизације** тонови на тонској лествици.

солмило̀квӣј в. **солмило̀квијум.**

со̑ло, со̑ла м [итал. solo од лат. solus сам] 1. муз. музички комад или део музичког комада намењен да га изводи само један извођач. 2. прид. индекл. као саставни део неких речи означава да појединац сам врши неку радњу. ▲ **~ акција** радња коју појединац самостално изводи, обавља; **~ играч** онај који све воли да обавља и ради сам, без помоћи или учешћа других; **~ дринкер** онај који се опија сам (и код куће), ноторни алкохоличар; **~ успон** напредак, напредовање у послу које појединац сам остварује, без помоћи других људи.

соло̀мо̄нскӣ, -ā, -ō [хебр. šëlomoh његов мир, према јеврејском краљу Соломону] мудар и праведан као јеврејски краљ Соломон. □ **соломонска правда** оштроумно досуђено праведно и мудро решење; **соломонско решење** праведан, непристрасан начин за разрешење неке ситуације.

со̀лстӣцӣј = **со̀лстӣцијум** (в.)

со̀лстӣцијум, -а и **со̀лстӣцӣј,** -ија м [лат. solstitium од sol сунце, sistere зауставити] астрон. тачка, тј. дан када Сунце достиже највећу позитивну односно негативну деклинацију, летња дугодневница (21. јун) и зимска краткодневица (22. децембар). ▲ **летњи ~** летња дугодневица (21. јун); **зимски ~** зимска краткодневица (22. децембар).

со̀лубӣлан, -лна, -лно [лат. solubilis] 1. који се може растворити, растворљив. 2. онај који може бити решен, решив.

солублѐта, -ē ж [в. солу(ција), (та)блета] фарм. општи назив за таблете које се током лечења узимају растопљене.

со̀луфи в. **зу̀луфи.**

солу́ција, -ē ж [лат. solutio] 1. решење неког питања, проблема, налажење излаза из неке замршене ситуације; разјашњење, објашњење. 2. хем. растварање, раствор.

солфа̀тара, -ē ж [итал. solfatara од solfo сумпор од лат. sulfur] геол. извор у земљи из којег избија врела водена пара са сумпорном киселином.

солфѐђо, солфѐђа и **солфе̑ђо,** солфе̑ђа м [итал. solfeggio] муз. вокалне вежбе у певању.

-сом, -сомија, -соматски [грч. sôma, ген. sṓmatos тело] као други део речи означава да се први део односи на тело.

со̀ман, -а м [нем. Soman, фабричко име производа] хем. јак безбојни бојни отров.

сомато- [грч. sôma, ген. sṓmatos тело] који се односи на тело и поједине органе; соматски.

со̀матогē̏н, -а, -о [в. сомато-, -ген] мед. условљен, узрокован телесним поремећајима и утицајима.

соматогѐнеза и **соматогене́за,** -ē ж [в. сомато-, -генеза] мед. објашњење узрока, развоја и

тока болести или симптома који се јављају као последице телесних поремећаја.

соматоли́за, -е̄ ж [в. сомато-, -лиза] биол. процес током којег се боја тела неких животиња прилагођава боји околине у којој живе, као начин заштите од опасности.

соматоло̀гија, -е̄ ж [в. сомато-, -логија] антроп. биол. наука о човечјем и о животињском телу.

соматомѐтрија, -е̄ ж [в. сомато-, -метрија] дисциплина која испитује размере човечјег тела.

соматоскопија, -е̄ ж [в. сомато-, -скопија] метода антрополошког описивања и карактерисања делова човековог тела.

соматотро̀пин, -и́на м [в. сомато-, троп-, -ин] мед. хормон раста којег лучи предњи режањ хипофизе (када се лучи у недовољним количинама, изазива мали раст – наносомију, а у повећаним циновски раст – акромегалију).

со̀матскӣ, -а̄, -о̄ [грч. sôma (ген. sṓmatos) тело] који се односи на тело, који је у вези са телом, телесни. ▲ **соматске мутације** мутације у соматским ћелијама, мутације које се не преносе на могуће потомство.

сомбре̂ро, -ра м, мн. сомбре̂ри [шп. sombrero, према sombra сенка] шпански шешир који има широки обод, обично се прави од палминих влакана, а носи се највише у Мексику.

сомна̀мбул, -а м [лат. somnus сан, ambulare шетати, ходати, в. сомнамбулизам] 1. онај који болује од месечарства, који хода и спава, месечар. 2. онај који је постао видовит помоћу хипнозе. 3. фиг. онај који живи у сну, који снева.

сомнамбули́зам, -зма м [нлат. somnambulismus од лат. somnus сан, ambulare шетати, ходати, в. -изам] ходање у сну, месечарство; стање слично спавању под дејством хипнозе; видовитост.

сомнамбу́лист(а) в. **сомна̀мбул**.

сомна̀мбулно прил. [в. сомнамбулизам] месечарски; видовито.

сомнамбу́лност, -и ж [в. сомнамбулизам] в. **сомнамбули́зам**.

сомнило̀квијум, -а и **сомнило̀квӣј,** -ија м [лат. somnus сан, loqui говорити] псих. говорење, причање у сну.

со̀мничкӣ, -а̄, -о̄ [лат. somnus сан] који је у вези са сном, сањањем.

сомно̀лентан, -тна, -тно [лат. somnolentus] поспан, дремљив.

сомнолѐнција, -е̄ ж [в. сомнолентан] поспаност, дремљивост, сненост.

со̀мот, -а м [нем. Samt] врста тканине, баршун, кадифа, плиш.

со̀мотнӣ, -а̄, -о̄ [в. сомот] који је од сомота, баршунаст, кадифен.

со̀мӯн, -у́на м [тур. somun од ср. грч. psōmíon од psōmón залогај] танак, обично округао хлеб од пшеничног брашна са квасцем.

сому̀нџија, -е̄ ж [в. сомун] зан. пекар који прави и продаје сомуне.

со̀н, -а м [тур. son] 1. крај, завршетак, свршетак. 2. талон у игри са картама.

со̀нант, -а м, мн. со̀нанти, ген. мн. со̀нана̄та̄ [лат. sonans звучан, према sonorus, према sonus звук] фон. звучни сугласник који је по неким особинама сличан самогласницима (*в, ј, л, љ, м, н, њ, р*).

со̀нантнӣ = **со̀нантскӣ,** -а̄, -о̄ [в. сонант] који се односи на сонанте, који има карактер сонаната.

со̀на̄р, -а́ра м [енгл. скр. од sound navigation and ranging] 1. тех. апарат који помоћу ултразвука открива предмете под водом, лоцира бродове, рибља јата и сл., ултразвучни локатор; апарат за мерење дубине мора. 2. биол. способност ехолокације код неких животиња (делфини, шишмиши).

со̀на̄ран, -рна, -рно [в. сонар] који има особине сонара, који је у вези са сонаром.

сона́та, -е̄ ж [итал. sonata од лат. sonata од sonare свирати] муз. већа инструментална композиција, најчешће од три или четири става, различитог темпа и карактера. ▲ **~ да камера** камерна соната, свита.

сонати́на, -е̄ ж [итал. sonatina] муз. мала соната.

со̀на̄тнӣ, -а̄, -о̄ [в. соната] који се односи на сонату, који је део сонате. ▲ **сонатна форма** музичко дело које има облик, састав и елементе као соната.

сӧнг, -а м, мн. сӧнгови [енгл. song] муз. 1. енглеско-америчка песма лаких нота, мелодијски слична блузу. 2. песме уткане у сценско дело.

сӧнда, -ē ж [фр. sonde] техн. 1. медицински инструмент којим се продире у дубину ткива и вади материја за испитивање. 2. бургија за бушење артеских бунара и за истраживање дубоких слојева Земљине коре. 3. направа за мерење дубине мора. 4. апарат за метеоролошка испитивања у вишим слојевима атмосфере. 5. свемирска сонда, летелица без људске посаде која емитује податке о околини.

сонда́жа, -ē ж [фр. sondage, в. сонда] 1. истраживање, испитивање сондом. 2. фиг. испитивање, огледање, пробање.

сонди́рати, сӧндӣрām, 3. л. мн. сонди́рајӯ свршн. и несврш. [фр. sonder, в. сонда] 1. испит(ив)ати, истраж(ив)ати нешто помоћу сонде; мерити дубину мора; огледати, извиђати, испитивати. ▲ ~ **терен** припремати терен, ситуацију за остварење неког плана или намере.

сӧнēт, -е́та м [итал. sonetto] књиж. лирска песма од 14 стихова у четири строфе, од којих прве две строфе имају по четири стиха, а последње две по три стиха.

сонѐтист(а), -ē м, мн. сонѐтисти [в. сонет] песник сонета.

сӧнēтнӣ, -ā, -ō [в. сонет] који се односи на сонете. ▲ ~ **венац** низ од 15 сонета повезаних истом идејом, састављених тако да сваки наредни сонет почиње завршним стихом претходног, а свих 14 почетних стихова чине петнаести (магистрални) сонет.

сӧничан, -чна, -чно [енгл. sonic од лат. sonus звук] звучан, звонак.

сӧнограм, -ē ж [лат. sonus звук, в. -грам] графички приказ гласовног састава (звука) низа гласова.

сонограѝфија, -ē ж [лат. sonus звук, в. -рафија] мед. дијагностички преглед ултразвуком.

сӧнометар, -тра м, мн. сӧнометри, ген. мн. сӧнометāрā [лат. sonus звук, в. -метар] техн. 1. апарат којим се испитује слух, тј. степен глувоће. 2. апарат којим се мери јачина звука, звукомер.

сӧнōран, -рна, -рно [лат. sonorus] који је звучан, звонак, јасан, који има пријатан звук.

сонóрност, -и ж [в. сонoран] особина онога што је сонорно, звучност.

сӧпа, -ē ж [тур. sopa] етнол. мотка, батина, пендрек.

сӧпор, -а м [лат. sopor] 1. спавање, тврд сан. 2. мед. психички поремећај свести и претерана потреба за спављањем. 3. смрт.

сӧпра̄н, -а́на м [итал. soprano] муз. 1. највиши женски или дечији глас у певању. 2. певачица с оваквим гласом.

сӧпра̄нскӣ, -ā, -ō [в. сопран] који се односи на сопран, највиши. ▲ **сопранска блокфлаута** инструмент који у оквиру дувачке групе производи највише тонове.

сӧр, -а м [лат. sordes прљавост] мед. упала слузокоже усне дупље.

сорбӣтӧл, -а́ла м [лат. sorbus род биљке, в. -ол] хем. слаткасти кристални алкохол, налази се у плодовима неких биљака, користи се као адитив у прехрамбеној индустрији.

сӧрго, -а м [итал. sorgo од лат. syricum (granum) сиријско зрно] пољопр. врста житарице која расте у топлим пределима Азије и Африке, а користи се у исхрани и у производњи шећера.

сорди́на, -ē ж [итал. sordina, према лат. sordo пригушен од лат. surdus] муз. направа код неких музичких инструмената којом се пригушују тонови, пригушница.

сӧри и сӧри узв. [енгл. sorry] жарг. опрости, извини, жао ми је, пардон.

сӧрӣт, -и́та м [лат. sorites од грч. sōreítēs погрешан закључак о гомили од sōrós гомила] 1. лог. назив за ланчани закључак, изведен из више претпоставки, од којих су изостављене оне које се подразумевају.

сорѳ̀ра̄т, -а́та м [лат. soror сестра] прав. ист. обичај да се удовац ожени свастиком.

сӧрпција, -ē ж [лат. sorbtio од sorbere сркати] упијање, усисавање, в. **апсорпција**.

сӧрта и сóрта, -ē ж [итал. sorta , фр. sorte од лат. sors (ген. sortis) соj, врста, род] 1. врста, род, соj с типичним особинама. 2. соj, ков (о човеку).

сортӣмент, -а м, мн. сортименти, ген. мн. сортименāтā [нем. sortiment од итал. assortimento] 1. велики и разноврстан избор робе исте категорије, асортиман. 2. складиште.

сòртинг, -а м [енгл. sorting] рач. поступак аутоматског сређивања података према задатим критеријумима.

сортѝрати, сòртӣрāм, 3. л. мн. сортѝрајӯ свршн. и несврш. [итал. sortire, в. сорта] средити, сређивати, сврстати, сврставати нешто по одређеном принципу.

сòртӣ и **сòртнӣ,** -ā, -ō [в. сорта] пробран, биран, одабран, врстан.

СОС [скр. SOS одабрана по препознатљивости у морзеовој азбуци; касније криво протумачено као енгл. скр. од Save Our Souls спасите наше душе] 1. међународни знак којим брод, авион или нека експедиција у животној опасности позива помоћ. 2. жарг. позив за помоћ у некој невољи, компликованој ситуацији

сôс, -а м, лок. сóсу, мн. сóсови [фр. sauce од лат. salsa, према salsus слан] кулин. јело, умак, најчешће од поврћа, с додатком разних зачина. ▯ **бити у сосу** бити у неугодној ситуацији, у невољи.

соспирàндо прил. [итал. sospirando од sospirare уздисати; чезнути] муз. тужећи, уздишући, јецајући.

соспирóзо в. **соспирàндо**.

состенӯто прил. [итал. sostenuto] муз. отежући, суздржано; постојано, издржљиво.

сотàлеј, -а м [грч. sotádeion, према Сотадес (Sōtádēs), старогрчки песник] књиж. класични грчки стих; каталектички силазни јонски тетраметар.

сòтадскӣ, -ā, -ō [према Сотадесу (Sōtádēs), старогрчком песнику који је писао ласцивне песме] блудан, прљав, бесраман, развратан; као Сотадес, старогрчки песник развратних стихова.

сòтӗ, -èа м [фр. sauté] кулин. врста топлог, кашастог јела, налик на паприкаш, које обавезно садржи печурке и киселе краставце.

сòтӗр, -е́ра м [грч. sōtḗr] 1. ист. старогрчки надимак богова и владалаца. 2. теол. назив за Христа као спаситеља људског рода, Спаситељ.

сотериолòгија, -ē ж [грч. sōtēría спасење, в. -логија] теол. хришћанско учење које говори како ће људи бити спасени од греха и пакла кроз Христа, као спаситеља и искупитеља.

сòтија, -ē ж [фр. sotie лакрдија, према sot глупан] књиж. алегоријско приповедање с темама из филозофије и етике, настало из средњовековне лакрдије у којој су „лакрдијаши“ говорили без устручавања, *без длаке на језику*, а да им се то не замери.

сотириолòгиа в. **сотериолòгија**.

сòтовòче прил. [итал. sotto voce] муз. пригушено, полугласно, тихо.

сòтона и **сотòна,** -ē м [грч. Satân, Satán, Satanās од хебр. śāṭan противник] 1. рел. анђео који се одметнуо од Бога, ђаво, враг, зао дух. 2. фиг. човек са ђавољим особинама, покварењак, злобник.

сотонѝзам в. **сатанѝзам**.

сотонизàција в. **сатанизàција**.

сотòнизовати в. **сатàнизовати**.

сотòнист(а) в. **сатàнист(а)**.

сôул, -а м [енгл. soul] муз. врста поп музике изражајног ритма која је настала комбинацијом и модификацијом изворног црначког блуза, џеза, госпела и рока. ▲ **јужњачки** ~ варијанта соула карактеристична по искрзаном звуку гитаре и дувачким инструментима.

сòфа и **сóфа,** -ē ж [тур. sofa од арап. suffā] 1. тапацирана широка клупа с наслоном, прекривена тканином или кожом, канабе. 2. простор испред џамије који је уздигнут и налази се уза зид на којем се клања. 3. леја. 4. трем; ходник. 5. дрвена или камена клупа на којој се некада обављало јавно батинање; клупа уопште.

СОФАР, -а м [енгл. скр. од sound fixing and ranging] пом. систем помоћу којег се одређује положај и удаљеност извора звука.

софѝзам, -зма м [грч. sóphisma] намерно формиран нетачан закључак који на први поглед изгледа логичан, намерно исконструисан лажни доказ.

софѝон, -óна м [итал. soffione] геол. извор из којег излази врела водена пара у којој има борне киселине (најчешћи су у Тоскани).

сòфист(а), -ē м, мн. сòфисти [грч. sofistés мудрац] 1. ист. припадник филозофске школе софиста (в. софистика 1). 2. раз. особа која намерно изврћући истину ствара криве закључке.

софистѐрија, -ē ж, дат. и лок. софѝстици [в. софизам, софистикација] намерно извртање истине и прављење лажних закључака и привидних доказа.

сòфисти в. **сòфист(а)**.

софѝстика, -ē ж, лат. и лок. софѝстици [в. софизам] 1. филоз. учење групе грчких филозофа које подвргава критици и сумњи човекову способност сазнања и побија предрасуде и круте етичке норме. 2. фиг. примена лажних доказа, извртање истине.

софистикáција, -ē ж [нлат. sophisticatio, в. софизам] извртање, кривотворење, патворење.

софѝстиковāн и **софистѝцӣрāн,** -а, -о [в. софистикација] 1. техн. сложен (каже се за процес или уређај). 2. пеј. кривотворен; префриган; извештачен. 3. префињен.

софѝстиковати, -кујēм свршн. и несврш. и **софистицӣрати,** софистѝцӣрāм, 3. л. мн. софистицӣрајӯ свршн. и несврш. [в. софистикација] 1. кривотворити. 2. учинити префињеним, профинити.

софистѝцӣрāн в. **софѝстиковāн**.

софистицӣрати в. **софѝстификовати**.

софѝстичкӣ, -ā, -ō [грч. sophistikós, в. софистика] који се односи на софистику и софисте. ▲ **софистичка школа** филоз. покрет старогрчких филозофа с краја V века и почетка IV века пре н.е. који се заснивао на критичком посматрању човекове способности сазнања и етичком релативизму.

сòфита, -ē ж [итал. soffitto] 1. позор. покретна и висећа декорација или осликани свод позорнице на којима су приказани небо, облаци итд. 2. архит. таван, поткровље уопште.

софомáнија, -ē ж [грч. sophós мудар, в. -манија] псих. врста мегаломаније код које човек стално велича и истиче себе и своју мудрост, а негира и ниподаштава вредности других људи.

сòфра, -ē ж [тур. sofra од арап. sufrā] 1. етнол. низак округао сто за којим се јело седећи на јастуцима или душецима; сто, трпеза уопште. 2. људи који седе за столом.

сòфт[1], -а м [енгл. soft] сп. материјал од сунђера и гуме којом је обложен стонотенисерски рекет.

сòфт[2] прид. индекл. [енгл. soft] који је мекан, нежан, лаган; који није превише јарких боја.

сòфт[3] непр. в. **сā̀фт**.

сòфта, -ē ж [тур. softa од перс. suhhte, sūhhte прекаљен (у науци)] студент исламске теологије и права.

сòфтвер и **сӧ̀фтвер,** -а м [енгл. software] рач. рачунарски програми, начини употребе рачунара и све оно што у његовом функционисању зависи од човека. ▲ **интегрални ~** апликациони програм којим је повезано неколико компјутерских функција (обрада речи, управљање базама података).

софтвѐрāш, -áша м [в. софтвер] жарг. онај који се бави софтвером и програмима за рачунаре.

сòфтверскӣ, -ā, -ō [в. софтвер] рач. који је у вези са софтвером, који се тиче софтвера. ▲ **софтверска заштита** заштита од неовлашћеног копирања и коришћења програма; **софтверска подршка, софтверски алати** услужни програми који се користе у оквиру развоја софтвера.

сòфткӧ̀р, -а м [енгл. soft core] еротски или порнографски филм у којем сполни однос није експлицитно приказан, меки порнић.

сòц-арт, -а м [рус., створено према *социјалистичка уметност* и *поп-арт*] ист. ум. покрет настао у совјетској уметности постстаљинистичког режима који се иронично и подсмешљиво односи према идолатрији и митовима комунистичког тоталитаризма.

социјáла, -ē ж [в. социјалан] жарг. 1. назив за социјално осигурање, социјалне установе или социјалну помоћ. 2. социјалистичка проблематика у књижевности. 3. разг. немаштина, сиромаштво.

сòцијāлан, -лна, -лно [лат. socialis, према socius друг] 1. који се односи на друштво, заједницу, друштвено уређење, друштвени. 2. који има осећања за заједницу, за туђе невоље, дружељубив. ▲ **социјална дистанца** разлика између друштвених класа у друштву; **социјална држава** држава која социјалним програмима остварује егзистенцијалну сигурност социјално угрожених становника; **социјална етика** 1. научна дисциплина која проучава социјалне аспекте моралних односа и узајамне моралне обавезе појединца и друштва. 2. интерактивни односи појединца и друштва, као и односи међу социјалним групама; **социјална медицина** грана медицине која се бави здравственим стањем народа и његовим унапређењем; **социјална политика** друштвена делатност која подразумева примену одговарајућих мера за заштиту живот-

ног стандарда што већег броја људи; **социјална помоћ** месечна материјална помоћ коју држава даје социјално угроженом становништву. **социјална психологија** грана психологије која се бави утицајем социјалних прилика на људску психу, понашањем група у одређеним друштвеним ситуацијама, односима међу групама и сл.; **социјална стигматизација** физичка или друштвена особина, карактеристика која негативно утиче на друштвени интегритет појединца да буде отежавајући прихваћен у друштву; **социјални мир** стабилно стање друштва у којем се проблеми решавају демократским путем; **социјални немири** стање напетости у друштву изазвано незадовољством друштвених група и које подразумева штрајкове, јавне демонстрације и др. облике реаговања; **социјално осигурање** правни прописи који регулишу питања материјалне и здравствене заштите становништва (здравствено, инвалидско и пензионо осигурање). □ **бити на социјалном** 1. примати социјалну помоћ. 2. живети у лошим егзистенцијалним условима.

социјалдарвинѝзам, -зма м [в. социјалан, према Чарлсу Дарвину (1809–1882)] соц. социолошко учење према којем је борба за опстанак основни покретач друштвених и историјских промена.

социјалдемòкрат(а), -ē м, мн. социјалдемократи и социјалдемòкрате [в. социјалдемократија] присталица социјалдемократије, члан социјалдемократске партије.

социјалдемокрàтија, -ē ж [нем. Sozialdemokratie, према в. социјалан, демократија] назив за радничке социјалистичке партије настале у капиталистичким земљама у другој половини XIX века; политичка теорија и партија која пропагира постепени прелаз, демократским путем, у социјализам.

социјалѝзам, -зма м [фр. socialisme, према в. социјалан] друштвени поредак који укида капитализам и успоставља друштвену својину над средствима за производњу, као прва фаза комунизма.

социјализàција, -ē ж [лат. socialisatio, према в. социјалан] 1. укидање приватне и успостављање друштвене својине над средствима за производњу. 2. укључивање изопштених или сопственом вољом изолованих особа у друштвени живот; уклапање у неку друштвену групу или заједницу. 3. процес прилагођавања деце у развоју друштвеним нормама живота, морала и понашања.

социјàлизовати, -зујēм свр. и несвр. [лат. socialisare, в. социјалан, социјализација] 1. успоставити, успостављати друштвену својину над приватним средствима за производњу. 2. укључивати изоловане особе у друштвени живот. 3. различитим методама утицати да деца у своме развоју прихвате важеће моралне вредности и норме понашања у заједници и тако се успешно укључе у друштвени живот.

социјàлист(а), -ē м, мн. социјàлисти [в. социјалан, социјализам] 1. присталица начела социјализма. 2. члан социјалистичке партије.

социјалѝстичкӣ, -ā, -ō [в. социјализам] који се односи на социјализам и на социјалисте, који припада социјализму и социјалистима. ▲ **~ поредак** ист. друштвено уређење засновано на идејама социјализма; **~ реализам** ист. правац у уметности и књижевности у бившем СССР-у и у тадашњим источноевропским земљама који је на реалистично-пропагандни начин приказивао стварност у тим земљама (углавном улепшано); **социјалистичко самоуправљање** ист. друштвено-економски и политички појам који је уведен у ФНРЈ педесетих година XX века, а проширен и озакоњен уставом СФРЈ из 1974. г.

соција́лност, -и ж [в. социјалан] 1. осећање за оно што је социјално. 2. саосећање са сиромашнима и потлаченима.

со̀цијатѝв, -а м [в. социјалан] грам. назив за инструментал с предлогом *с* који означава друштво.

социјѐтēт, -е́ та м [лат. societas] удружење, заједница, друштво (нпр. занатско, уметничко, лекарско и др.).

социнијàнизам, -зма м [лат. Socinianus који припада Социнусу, италијанском протестантском теологу (L. Sozzini, 1525–1562), в. -изам] рел. облик унитаристичког учења које је негирало постојање Св. тројице и искупљења, настало у Пољској крајем XVI в.

социо- [лат. socius друг] први део сложенице који означава да оно што се казује другим делом има везе са социологијом, или се односи на њу, на друштво, на заједницу, социјална питања и сл.

социогра̀фија, -е̄ ж [в. социо-, -графија] истраживање и описивање животних прилика и општег стања неког народа у неком временском периоду.

социо̀лект, -а м, мн. социо̀лекти, ген. мн. социо̀лекāтā [в. социо-, (дија)лект] лингв. обележја језика и комуникације унутар социјалних група; језик социјалних група.

социолѝнгвист(а), -е̄ м, мн. социолѝнгвисти [в. социо-, лингвист(а)] лингв. научник који се бави социолингвистиком, онај који проучава социолингвистику.

социолингвѝстика, -е̄ ж, дат. и лок. социолингвѝстици [в. социо-, лингвистика] лингв. дисциплина која се бави проучавањем међусобних односа језика, друштва и културе.

социо̀лог, -а м, мн. социо̀лози, ген. мн. социо̀лōгā [в. социо-, -лог] онај који се бави социологијом.

социологѝзам, -зма м [в. социо-, -логизам] филоз. схватање да друштвеним стањем треба тумачити све духовне и културне чињенице.

социоло̀гија, -е̄ ж [в. социо-, -логија] наука о људском друштву и о општим законима развитка друштва. ▲ **~ биља** наука о биљним заједницама.

социо̀лошкӣ, -ā, -ō [в. социологија] који се односи на социологију и на социологе.

социомѐтрија, -е̄ ж [в. социо-, -метрија] соц. грана социологије која различите односе у малим друштвеним заједницама (породици, школи, фирми и сл.) анализира и утврђује на основу мерења и истраживања.

социо̀пат, -а м [в. социо-, -пат] псих. личност чије је понашање у сукобу са важећим друштвеним нормама.

соцреалѝзам, -зма м [в. социјалистички, реализам] скраћени назив за социјалистички реализам.

спагѐти в. **шпагѐти**.

спа̀зам, -зма м [лат. spasmus од грч. spasmós, према spastikós који увлачи] мед. стезање мишића, грч, трзај.

спазмà̀тичан, -чна, -чно [в. спазам] који пати од грчева.

спа̀змичан, -чна, -чно [в. спазам] који се јавља на махове, грчевит.

спазмо̀дичан, -чна, -чно [грч. spasmōdēs, према в. спазам] налик на грч, трзај, попут грча, грчевит; који је склон грчевима.

спазмолѝтик, -а м, мн. спазмолѝтици [в. спазам, -литик] фарм. средство, лек против грчева.

спазмолѝтичкӣ, -ā, -ō [в. спазмолитик] начин којим се делује против грчева.

спазмофѐмија, -е̄ ж [в. спазам, грч. phēmē говор] мед. психички узрокован поремећај у говору; понављање речи и/или слогова, муцање.

спазмофѝлија [в. спазам, -филија] мед. склоност грчењу и грчевима.

спа̀змус в. **спа̀зам**.

спајда́шити се, спа̄ јда̄ шӣ м се свршн. [в. пајдаш] спријатељити се, здружити се, уортачити се.

спа̏јк, -а м, мн. спа̀јкови [енгл. spike] ексер, шраф на зимској аутомобилској гуми; зимска гума с ексерима.

спа̏м, -а м [енгл. spam] рач. нежељена електронска пошта, најчешће рекламног садржаја, која се шаље на огроман број имејл адреса људима који то нису тражили.

спа̏мер, -а м [енгл. spamer, в. спам] рач. онај који шаље спам, нежељену електронску пошту, најчешће рекламног садржаја, на огроман број имејл адреса људима који то нису тражили.

спа̏минг в. **спа̏мовање**.

спа̏мовање, -а с [енгл. spaming, в. спам] рач. слање спама, нежељене електронске поште, најчешће рекламног садржаја, на огроман број имејл адреса људима који то нису тражили.

спа̀нијел в. **шпа̀нијел**.

спа̀ринг и **спа́ринг,** -а м, мн. спа̀ринзи [енгл. sparring] сп. вежбање, тренирање борилачких вештина са партнером у пару. ▲ **спаринг-партнер** противник на тренингу неке од борилачких вештина.

Спартакија́да, -е̄ ж [према Спартаку, вођи побуне робова и гладијатора против Римљана, в. (Олимпи)јада] сп. масовно спортско такмичење, налик на олимпијаду, које се одржавало у СССР-у и земљама источне Европе, названо по Спартаку, вођи побуне робова и гладијатора.

спа̀ртаковац, -о̄вца м [према Спартаку, вођи побуне робова и гладијатора против Римљана] пол. ист. члан групе немачких социјалиста који су 1918. године, под вођством Карла Либкнехта и Розе Луксембург, покушали да изведу социјалистичку револуцију у Немачкој.

спа̀ртан̄ски, -а̄, -о̄ [Спарта, старогрчки град-држава] у складу са правилима, строго. ▲ **спартанско васпитање** начин васпитавања детета који подразумева строгост, поштовање начела и правила и неодступање од њих.

спартѝто, -а м [итал. spartito] муз. 1. музички комад, композиција. 2. партитура.

спа̀стичан, -чна, -чно [лат. spasticus од грч. spastikós који увлачи] који се односи на спазам, који има облике спазма.

спа̀стично̄ст, -ости ж [в. спастичан] физиол. посебан облик повишеног тонуса мишића.

спа̀хија, -е̄ ж [тур. sipahi од перс. sipāhī војник] 1. ист. власник великог поседа у феудализму, велепоседник, властелин. 2. ист. вој. коњаник у турској феудалној војсци. 3. фиг. деспот, тиранин.

спахѝлук, -а м, мн. спахѝлуци [тур. sipahilik, према в. спахија] ист. спахијски посед, властелинство.

спациомѐтрија, -е̄ ж [лат. spatium простор, размак, међупростор, в. -метрија] мед. начин на основу којег се утврђује способност да се одржава равнотежа.

спациони́рати, спациòни́рām, 3. л. мн. спациони́рајӯ свршн. и несврш. (уоб. и **шпациони́рати,** шпациòни́рām, 3. л. мн. шпациони́рајӯ) свршн. и несврш. [нем. spationieren, према лат. spatium простор, размак, међупростор] 1. направити размак. 2. штамп. проредити слова при штампању или куцању, (од)штампати или (от)куцати размакнуто.

спациоцѐпција, -е̄ ж [лат. spatium простор, размак, међупростор, в. (пер)цепција] осећај за простор, просторна оријентација, перцепција простора.

спа̀чек, -а м [словен. spaček] 1. изрод, наказа, измет. 2. пеј. шаљиво име за француски аутомобил марке *ситроен*.

спедѝтер в. **шпедѝтер**.

спѐдѝција в. **шпѐдѝција**.

спе̑јс ша̀тл [енгл. space shuttle] астронаут. свемирска вишенаменска летелица САД која може да полеће и слеће више пута, слично авиону.

спе̏ктабѝлан, -лна, -лно [лат. spectabilis] угледан, уважен, узоран, значајан.

спекта̀билис прид. индекл. [лат. spectabilis] заст. некада титула декана (угледан, уважен).

спекта̀кл, -а м, ген. мн. спекта́клā [фр. spectacle од лат. spectaculum, према spectare посматрати] 1. позор. велика, раскошна представа, интересантан призор; позорница. 2. фиг. скандал, бука, вика, галама.

спе̏ктакула̄ран, -рна, -рно [фр. spectaculaire, према в. спектакл] који је ефектан, раскошан, нападан, величанствен, необичан, упадљив, знаменит.

спектакула́рност, -и ж [в. спектакуларан] упадљивост, необичност, ефектност.

спе̏ктар, -тра м, ген. мн. спе̏ктāрā [лат. spectrum појава, према specere посматрати] 1. физ. скуп разнобојних зрака који су настали преламањем сунчевих зрака кроз призму. 2. распоред елемената неке сложене целине (музички, магнетни и сл.). 3. фиг. слика, привиђење, сабласт, аветиња, визија.

спѐкта̄тор, -а м [лат. spectator, према specere посматрати] онај који посматра, гледалац, посматрач, мотрилац; осматрач, очевидац.

спекта̀то̄рӣј в. **спекта̀то̄ријум.**

спекта̀то̄ријум, -а и **спекта̀то̄рӣј,** -ија м [нлат. spectatorium, према лат. specere посматрати] група гледалаца, гледаоци, посматрачи.

спе̏ктра̄лан, -лна, -лно [в. спектар] који се односи на спектре, разнобојан. ▲ **спектрална анализа** хем. метод којим се на основу проучавања спектра састава хемијских једињења одре-

ђује хемијски и физички састав тих једињења; **спектралне боје** боје спектра, дугине боје.

спектро- [лат. spectrum] први део сложенице који означава да део који следи има везе са бојама спектра.

спектро̀грам, -а м [в. спектро-, -грам] фотографски снимак спектра.

спектро̀граф, -а м [в. спектро-, -граф] техн. апарат за фотографисање спектра.

спе̏ктрометар, -тра м, мн. спе̏ктрометри, ген. мн. спе̏ктрометā рā [в. спектро-, -метар] техн. апарат за одређивање положаја и скретања разнобојних зрака спектра.

спектро̀скоп, -а м [в. спектро-, -скоп] физ. апарат преко којег се види јасна слика неког светлосног извора, тј. боја у спектру.

спектроско̀пија, -е̄ ж [в. спектро-, -скопија] физ. начин којим се одређује састав једињења тако што се проучава њихов спектар, спектрална анализа.

спектрофо̀бија, -е̄ ж [лат. spectrum слика, огледало, в.- фобија] псих. страх од гледања у огледало.

спектрофонокардио̀граф, -а м [в. спектро-, фоно-, кардио-, -граф] мед. апарат који у видљивом и слушном облику бележи откуцаје срца.

спектрофо̀тометар, -тра м [в. спектро-, фото-, -метар] физ. апарат који омогућава да се измери јачина светлости у спектру.

спектрохелио̀грам, -а м [в. спектро-, -хелио-, -грам] фотографија Сунца добијена спектрохелиографијом.

спектрохелио̀граф, -а м [в. спектро-, хелиограф] астрон. специјална врста спектрографа којим се фотографише Сунце.

спектрохелио̀скоп, -а м [в. спектро-, хелиоскоп] астрон. инструмент којим се посматра монохроматска слика Сунца.

спектрохѐмија, -е̄ ж [в. спектро-, хемија] испитивање хемијских елемената спектралном анализом.

спеку̀лант, -а м, ген. мн. спеку̀ланā тā [лат. speculans, према в. спекулисати] онај који се бави исплативим пословима, шпекулант.

спе̏кулатѝван, -вна, -вно [лат. speculativus, према в. спекулативан] 1. који умује, мисаон, до којег се долази размишљањем. 2. који има смисла за лаку и брзу зараду, довитљив. 3. оно што је добијено спекулисањем.

спекулати́вност, -и ж [в. спекулативан] особина, својство онога који је спекулативан, онога што је спекулативно.

спекула́ција, -е̄ ж [лат. speculatio, в. спекулисати] 1. филоз. духовно, мисаоно разматрање, резоновање без реалног основа и искуства. 2. бављење пословима који обезбеђују лаку и добру зараду, шпекулација.

спеку̀лисати, -шē̄м несврш. [лат. speculari осматрати, надзирати] 1. размишљати, разматрати, теоретисати. 2. бавити се профитабилним пословима, шпекулисати.

спе̏кулум, -а м [лат. speculum, према specere посматрати, гледати] 1. мед. инструмент којим се прегледају отвори и шупљине на телу. 2. физ. огледало телескопа.

спелео- [лат. spelaeum од грч. spḗlaion шпиља] први део сложенице који казује да се оно у другом делу односи на пећине.

спелеогѐнеза и **спелеогене́за,** -е̄ ж [в. спелео-, -генеза] део спелеологије и геоморфологије који проучава настанак и развитак пећина, пећинских просторија и начине њиховог настанка.

спелео̀лог, -а м, мн. спелео̀лози, ген. мн. спелео̀лōгā [в. спелео-, -лог] онај који се бави спелеологијом, стручњак за спелеологију.

спелеоло̀гија, -е̄ ж [в. спелео-, -логија] наука о пећинама.

спелеофа̀уна, -е̄ ж [в. спелео-, фауна] зоол. животињски организми који живе у пећинама.

спѐлинг чѐкер, -а м [енгл. spelling checker] рач. рачунарски програм који аутоматски исправља ортографске грешке.

спѐлингчекер, -а м [енгл. spelling checker] в. **спе̏лчекер**.

спе̏ловати, -лујē̄м сврш. и несврш. [енгл. spell] изговарати или писати неку реч слово по слово, сricати.

спѐлӯнка в. **шпѐлӯнка**.

спе̏лчекер, -а м [енгл. spell-checker] рач. компјутерски програм који проверава да ли је текст

правилно откуцан, електронски коректор, спелинг чекер.

спѐнђати, -а̄м свр̄ш. [итал. spendere од лат. expendere] потрошити, проћердати.

спѐрма и **спе̑рма,** -е̄ ж [грч. spérma семе] 1. биол. густа течност са семеним ћелијама за оплођавање, коју при сексуалном односу избацује мушки полни орган. 2. бот. семе уопште.

сперматѝда, -е̄ ж [в. сперма, -ид] зрела полна ћелија из које настају сперматозоиди.

спермато- [грч. spérma семе] први део сложенице који означава да се оно у другом делу односи на сперму, оплодњу, мушко семе.

сперматѝбласт, -а м [в. сперамато-, -бласт] биол. заметак сперматозоида.

сперматогѐнеза и **сперматогенѐза,** -е̄ ж [в. сперамато-, -генеза] биол. образовање, формирање семена или сперматозоида.

сперматѝграм м = **спермѝграм,** -а м [в. сперматo-, -грам] налаз сперме којим се утврђује узрок неплодности.

сперматозѝда в. **сперматозѝд.**

сперматозѝд, -и́да м [в. сперматo-, зо(о)-, -ид] биол. семена ћелија у мушкој семеној течности која врши оплођавање, сперматозоа.

сперматоре́ја, -е̄ ж [в. сперматo-, -реја] поремећај који се огледа у непрекидном цурењу семена, при неким обољењима.

сперматофи́те, сперматофи́тā ж мн. [в. сперматo-, -фит(и)] бот. биљке семењаче, које се размножавају семеном.

сперматопистѝтис, -а м [в. сперматo-, циститис] мед. запаљење семене кесице.

сперматѝурија, -е̄ ж [в. сперматo-, грч. ûron мокраћа] мед. присуство семених ћелија у мокраћи.

спермàцет, -а м [срлат. sperma ceti семе кита, в. сперма] житка маст, слична воску, која се добија из чеоних костију кита уљешуре.

спермѝцѝд, -и́да м [в. сперма, -цид] фарм. средство које онеспособљава сперматозоиде, користи се у контрацепцији.

спермѝграм = **сперматѝграм** (в.)

спецѝја̄л, -а́ла м [в. специјалан] 1. особа од поверења, пријатељ. 2. врста винских чаша. 3. производ изузетног квалитета, нарочито добро пиће. 4. телефон за брзе директне контакте.

спе̑цијā̀лан, -лна, -лно [лат. specialis, према species врста] 1. посебан, особит, нарочит. 2. одређен, тачан, појединачан. 3. стручан. ▲ **специјална полиција** одред, врста полиције специјализована и обучена за извођење посебних и опасних акција (обично од државног интереса).

специја̀лац, -лца м [в. специјалан] припадник одреда специјалне полиције.

специјализѝзант, -а м, ген. мн. специјализѝзанāтā [в. специјализација] онај који је на усавршавању, на специјализацији.

специјализа́ција, -е̄ ж [фр. spécialisation, нлат. specialisatio, према в. специјалан] 1. усавршавање у некој струци, стручно усавршавање. 2. усмеравање нечега само у једном правцу. 3. подела рада на поједине операције. 4. посебно означавање, посебно навођење нечега.

спецѝјализовати, -зујē̄м свр̄ш. и несвр̄ш. [фр. spécialiser, в. специјалан] усавршити, усавршавати неку струку.

спецѝјалист(а), -е̄ м, мн. спецѝјалисти [в. специјалан] 1. стручњак за неку грану науке, уметности или за неки занат. 2. лекар који је стручњак за поједине болести.

специјалѝтē̄т, -е́ та м [нем. Spezialität, нлат. specialitas, према в. специјалан] 1. посебна, истакнута особина неког производа или врсте хране. 2. посебност, особеност, карактеристика.

спецѝјā̀лка, -е̄ ж [в. специјалан] 1. географска карта са специјалним, детаљним подацима. 2. посебан артикал, обично најбољи у својој врсти.

спе̑цијā̀лно прил. [в. специјалан] посебно, нарочито, особито.

спецѝја̀лност, -и ж [в. специјалан] 1. особина онога што је специјално. 2. ужа струка, ужестручно знање. 3. посебно умеће, спретност, вештина.

специја́ција, -е̄ ж [лат. species врста] биол. процес током којег настају нове врсте.

спе̑цијес, -а м [лат. species врста] 1. посебна врста (неког рода). 2. мат. основна рачунска вр-

ста. 3. додатак, састојак (јела, лека). 4. мед. мешавина лековитих делова биљака.

спѐцимен, -а м [лат. specimen ознака, упутство] оглед, експеримент, огледни рад, проба, покушај; узорак, примерак.

специфика́ција, -е̄ ж [ср. лат. specificatio] 1. потанко, детаљно навођење појединости (које чине целину), опис и преглед специфичних особина нечега. 2. посебно означавање. 3. разврставање.

спецѝфиковати, -кујѐм свршн. и несврш. [нем. spezifizieren, према лат. specificare описати] вршити, извршити спецификацију.

спецѝфикум, -а м [нлат. specificum, в. специфичан] нешто специфично, нарочитост, својеврсност, посебност, особитост.

спецѝфичан, -чна, -чно [ср. лат. specificus, према лат. species врста, род] својствен само једном предмету, појави или човеку, карактеристичан за поједину врсту; посебан, особит, нарочит.

спецѝфично̄ст, -ости ж [в. специфичан] карактеристичност, посебност, својственост.

спиана̀то прил. [итал. spianato] муз. просто, једноставно, природно.

спѝд, -а м [енгл. speed] жарг. 1. брзина, журба. 2. стимулативна дрога са веома брзим деловањем.

спѝдбо̄л, -а м [енгл. speedball] сп. тимска спортска игра лоптом.

спѝдвеј, -а м [енгл. speedway] сп. мотоциклистичка трка на кружној стази (песак и сл.).

спидвѐја̄ш, -а́ша м [в. спидвеј] сп. возач, учесник спидвеј-такмичења.

спика̀то прил. [итал. spiccato] муз. јасно, наглашено (код певања).

спѝкер, -а м [енгл. speaker] 1. новин. онај који на радију или на телевизији најављује програм и чита вести. 2. пол. председник Доњег дома у енглеском парламенту. ♦ **спѝкерскӣ**.

спики́рати, спи̏кӣра̄м, 3. л. мн. спики́рајӯ несврш. [в. спикер] новин. обављати спикерски посао; читати вести и друге текстове на радију и телевизији.

спи̏ља в. **шпи̏ља**.

спи̏љскӣ в. **шпи̏љскӣ**.

спѝн, -а м [енгл. spin] окретање, ротација.

спѝна, -е̄ ж [лат. spina] анат. кичмени стуб, кичма, хрбат. ▲ ~ **бифида** мед. урођена пукотина између појединих лукова кичменог стуба.

спѝнака̄р, -а м [енгл. spinnaker] пом. додатно једро на крми.

спѝна̄лан, -лна, -лно [лат. spinalis] који је у вези са кичмом, кичмени. ▲ **спинална анестезија** врста анестезије која се убризгава у кичму, **спинална ангиографија** рендгенски снимак крвних судова, кичмене мождине, можданих опни и кичме.

спѝнел, -а м [фр. spinelle од итал. spinella, према spina трн, бодља од лат. spina] минер. врста рубина.

спинтерѝзам, -зма м [грч. spinthḗr искра, в. -изам] бацање искри, искричење, врцање варница, варничење, бацање зракова.

спѝнтериско̄п, -а м [грч. spinthḗr искра, в. -скоп] техн. апарат којим се посматрају и испитују алфа зраци.

спѝнтерометар, -тра м [грч. spinthḗr искра, в. -метар] апарат којим се мери дужина електричних варница.

спира́ла, -е̄ ж [ср. лат. spiralis, према лат. spira од грч. speîra савијутак, оно што је савијено] 1. крива линија која прави низ завијутака око неке осе или око једне тачке у равни, завојница. 2. предмет оваквог облика (жица, нит и сл.). 3. оно што има облик завојнице, што подсећа на њу. 4. акробација која се изводи авионом тако што се при спуштању окреће око замишљене осе. 5. мед. механичко средство за контрацепцију.

спѝра̄лан, -лна, -лно [в. спирала] 1. који је у облику спирале, који личи на спиралу, завојит. 2. који завија, отегнут (звук). ▲ **спирална галаксија** астрон. најбројнији тип галаксија (око 50%) са ротационосиметричним обликом, згуснутим језгром и јасном грађом кракова.

спѝрант, -а м, мн. спѝранзи, ген. мн. спѝранāтā [лат. spirans од spirare дисати] фон. глас који се може изговарати продужено, док има даха, струјни сугласник.

спирантиза́ција, -ē ж [в. спирант] фон. прелаз праскавих сугласника у струјне, спиранте.

спирило́зе, спирило́зā ж мн. [лат. spirillum, дем. од spira завојница, спирала, в. -оза] мед. болести које изазива бактерија спирилус.

спѝрилус, -а м [лат. spirillum, дем. од spira завојница, спирала] мед. врста бактерије спиралног облика која изазива многе болести.

спиритѝзам, -зма м [нлат. spiritismus од лат. spiritus дисање] веровање у загробни живот умрлих, духове и у могућност комуникације с њима под одређеним условима.

спирѝтист(а), -ē м, мн. спирѝтисти [в. спиритизам] онај који се бави спиритизмом.

спирито́зо прил. [итал. spiritoso] муз. живо, страсно, ватрено, надахнуто.

спиритуа̀л, -а́ла м [в. спиритуалан] рел. исповедник у католичанству, духовни вођа, духовник.

спѝритуа̀лан, -лна, -лно [лат. spiritualis] 1. духован, бестелесан, натприродан. 2. духовнички, црквени. 3. духовит.

спиритуалѝзам, -зма м [нем. Spiritualismus од в. спиритуалан] филоз. идеалистичко учење о безусловној надмоћи духа над материјом.

спиритуализа́ција, -ē ж [нлат. spiritualisatio /ако би се ишло даље, видело би се да су овде две донекле разл. етимологије за два значења - за 1. значење мора се ићи преко нем. Spiritus или Spirituosen до лат. spiritualis] 1. претварање у алкохол, добијање алкохола. 2. тумачење у духовном смислу, приписивање нечему духовног смисла, одуховљење.

спиритуа̀лизовати, -зујēм свршн. и несврш. [нлат. spiritualisare] 1. претворити у алкохол, добити, извући из нечега алкохол. 2. давати, приписивати нечему духовна обележја, тумачити у духовном смислу.

спиритуа̀лист(а), -ē м, мн. спиритуа̀листи [в. спиритуализам] присталица, представник, следбеник спиритуализма.

спиритуа́лност, -и ж [нлат. spiritualitas, према в. спиритуалан] особина, стање онога који је спиритуалан, онога што је спиритуално.

спѝритуо̀зан, -зна, -зно [в. спиритуозе] који садржи алкохол, алкохолни.

спиритуо́зе, спиритуо́зā ж мн. [нем. Spirituosen] алкохолна пића.

спиритуо̀зо прил. [итал. spirituoso] муз. заносно, ватрено, са жаром, спиритозо.

спѝритус, -а м [лат. spiritus] алкохол, шпиритус. ▲ **~ агенс** духовни покретач, онај који духовно подстиче на акцију. **~ мовенс** в. спиритус агенс.

спиро- [лат. spirare (презент spiro) дисати] први део сложенице који се односи на дисање, дување.

спѝрометар, -тра м [в. спиро-, -метар] мед. апарат за мерење капацитета плућа тј. количине удахнутог и издахнутог ваздуха.

спиромѐтрија, -ē ж [в. спиро-, -метрија] мед. мерење капацитета плућа.

спирохѐта, -ē ж [нлат. spirochaeta од грч. speîra оно што је увијено, khaítē коса, влас] мед. једноћелијски микроорганизам, микроб спиралног облика, који узрокује сифилис и др. болести.

спирохето́за, -ē ж [в. спирохета, -оза] мед. заразна болест која се јавља код живине, а лечи се пеницилином.

спѝтфајер, -а м [енгл. spitfire] авиј. врста лаког ловачког авиона; **спитфајер-јакна** краћа јакна направљена по узору на ону коју носе пилоти.

спланхнолòгија [грч. splágkhna утроба, в. -логија] наука о унутрашњим органима, о утроби.

спланхномега̀лија, -ē ж [грч. splágkhna утроба, mégas велики] мед. претерано повећање унутрашњих органа.

сплѐн, -а м, мн. сплѐнови [грч. splḗn] анат. слезина.

сплѐндидан, -дна, -дно [лат. splendidus од splendere сијати] 1. раскошан, сјајан, велелепан, блистав, величанствен; фиг. дарежљив, великодушан, издашан. 2. штамп. имати велике прореде (слог).

спленектòмија ≈ **спленотòмија,** -ē ж [в. сплен, ектомија] мед. оперативни захват вађења слезине или одстрањивања дела слезине.

сплени̏тис, -а м [грч. splēnītis, према в. сплен, -итис] мед. упала на слезини, запаљење слезине.

сплено̀грам, -а м [в. сплен, -грам] мед. рендгенски снимак слезине.

спленогра̀фија, -ē ж [в. сплен, -графија] опис, описивање стања слезине.

спленомега̀лија, -ē ж [в. сплен, грч. mégas велики] мед. увећање слезине, нарочито код оболелих од маларије.

сплӣн, -а м [енгл. spleen] досада, мрзовоља, зловоља, нерасположење, суморност.

спо̑дијум, -а и **спо̑дӣј,** -ија м [грч. spodós пепео] хем. угаљ који се добија од костију, коштани угаљ, употребљава се за чишћење шећерног сока.

спо̀јлер, -а м [енгл. spoiler] техн. додатак на каросерији аутомобила или на трупу авиона који повећава стабилност приликом вожње, односно лета.

сполија́ција, -ē ж [лат. spoliatio, в. сполијум] пљачкање, отимање, отимачина.

спо̑лије, спо̑ лӣ ја̄ ж мн. [лат. spolia] знаци витешке части који су се у средњем веку носили на неким свечаностима (мач, штит, шлем и сл.).

спо̑лијум, -а и **спо̑лӣј,** -ија м [лат. spolium плен, одрана кожа] 1. пљачка; заплењено оружје као знак победе. 2. прав. одузимање поседа. 3. рел. право по којем је папа власник имања које остане након смрти свештеника.

спо̑нгија, -ē ж [лат. spongia, spongea од грч. spoggía] сунђер, спужва.

спо̀ндеј, -а м [лат. spondeus од грч. spondeîos] метр. стопа од два дуга слога у стиху.

спо̀ндејскӣ, -ā̄, -ō̄ [в. спондеј] који се односи на спондеј, који је као спондеј.

спондија̀кус, -а м [лат. spondiacus] хексаметар чија је пета стопа спондеј.

спондилартри̏тис, -а м [грч. spóndylos кичма, в. артритис] мед. упала зглобова.

спондилартро́за, -ē ж [грч. spóndylos кичма, в. артроза] мед. укоченост зглобова кичменог стуба као последица спондилозе.

спондили̏тис, -а м [грч. spóndylos кичма, в. -итис] мед. упала, запаљење пршљенова кичменог стуба.

спондило́за, -ē ж [грч. spóndylos кичма, в. -оза] мед. дегенеративно искривљење кичме.

спо̑нзор и **спо̑нзор,** -а м [лат. sponsor гарант, према spondere гарантовати] 1. покровитељ, финансијер неког пројекта, програма и сл. (об. фирма, предузеће које је покровитељ неког догађаја, радио или телевизијског програма ради сопственог промовисања и рекламирања). 2. особа која некога издржава и преузима одговорност за кога.

спонзо̀рисати, -ришӗм свр. и несвр. [в. спонзор] 1. финансирати неки пројекат, неко дешавање. 2. издржавати некога; водити бригу о некоме

спо̑нзорскӣ и **спо̑нзорскӣ,** -ā̄, -ō̄ [в. спонзор] који се односи на спонзора и на спонзорство. ▲ **~ уговор** уговор о спонзорству.

спонзо́рство̄, -ства с [в. спонзор] 1. материјално помагање неког пројекта, спортског или музичког догађаја. 2. издржавање, покровитељство.

спонзо̀руша, -ē ж [в. спонзор] она коју издржава и финансира богати мушкарац, спонзор.

спо̑нтāн, -а, -о [лат. spontaneus, према sponte (sua) (добро)вољно] 1. који настаје сам од себе, без утицаја са стране, природан, неусиљен. 2. добровољан, својевољан. 3. изненадан.

спонтани̏тӗт = спо̑нтāно̄ст (в.)

спо̑нтāно прил. [в. спонтан] природно, неусиљено, само по себи, неизвештачено.

спо̑нтāно̄ст и **спо̑нтāно̄ст,** -ости ж = **спонтани̏тӗт,** -е́та м [в. спонтан] особина онога који је природан, неусиљен, онога што је природно, спонтано.

-спора, -спорија, -споран [грч. sporá сетва, семе] као други део речи означава оно што се односи на сејање, на семенке.

спо́ра, -ē ж [лат. spora од грч. sporá сетва; семе] бот. ћелија, често са чврстом опном, која служи за бесполно размножавање биљака бесцветница (алге, маховине, папрати).

спора̀дичан, -чна, -чно [срлат. sporadicus од грч. sporadikós расејан, према в. спора] 1. који се појављује повремено, с времена на време, од случаја до случаја. 2. местимичан, раштркан, усамљен, појединачан, редак.

спора̀дично прил. [в. спорадичан] с времена на време, ту и тамо, понегде, овде-онде, местимично, нередовно, како кад.

спора̀дично̄ст, -ости ж [в. спорадичан] појава, појавност, нередовност, местимичност, усамљеност.

спора̀нгија, -ē ж [нлат. sporangium, према в. спора, грч. anggeîon посуда] бесполни орган за размножавање код неких биљака (бесцветница); матица (ћелија спора) код алги.

споро- [грч. sporá сетва; семе] као први део речи означава оно што се односи на семе, на спорс.

спорòзое, споро̀зо̄а ж мн. [нлат. Sporozoa, према в. споро-, -зоа] зоол. праживотиње које се размножавају спорама.

спорòфӣт, -и̏та м [в. споро-, -фит] бот. бесполна генерација биљака.

спорофи̏те, спорофи̏тā ж мн. [в. споро-, грч. phytón биљка] биљке које се размножавају помоћу спора, спороносе.

спо̀рт, -а м, мн. спо̀ртови [енгл. sport] 1. физичка активност којој је циљ неговање и развијање телесних способности и сналажљивости гимнастичким вежбама, играма, надметањем и сл. 2. фиг. разонода, забава, разбибрига.

спо̀ртист(а), -ē м, мн. спо̀ртисти [в. спорт] онај који се активно бави спортом.

спо̀ртски, -ā, -ō [в. спорт] 1. који се односи на спорт. 2. поштен, праведан, частан. ▲ **спортска етика** неписано правило моралних норми; **спортска медицина** грана медицине која се бави променама у организмима спортиста, повредама, лечењем и рехабилитацијом; **спортска муниција** специјални меци за спортско оружје у стрељаштву; **спортска одећа** 1. посебна врста коју носе спортисти, дрес. 2. необавезна, опуштена одећа; **спортски плес** такмичење парова у 5 стандардних и 5 јужноамеричких плесова; ~ **тип** особа која се бави спортом, која је пуна енергије, виталности, која се необавезно, комотно облачи; **спортско срце** физиол. увећана запремина срчаних шупљина настала услед појачане физичке активности, об. код спортиста.

спо̀ртсмен, -а м [енгл. sportsman] жарг. онај који се активно бави спортом; онај који воли спорт.

спо̀ртула, -ē ж [лат. sporta корпа] сп. ист. 1. врло жустра и брза борба гладијатора у старом Риму при којој се свако бори против сваког. 2. корпица у којој је об. поклон.

спо̀т, -а м, мн. спо̀тови [енгл. spot] тел. 1. краћа плаћена реклама убачена у ТВ програм. 2. режисерски, костимографски и сценски смишљена кратка музичка емисија. 3. пом. клаузула која означава да је брод спреман да прими терет. ▲ **спот-посао** екон. израз на међународним берзама за посао код којег се по закључењу уговора у року обављају плаћање и испорука; **спот-тржиште** екон. тржиште на којем се роба продаје по дневној цени.

спрѐд, -а м [енгл. spread] екон. банк. 1. разлика између продајне и куповне цене хартија од вредности. 2. надокнада за преузимање ризика у пласману емисије вредносних папира.

спрѐдер, -а м [енгл. spreader] техн. уређај на дизалици за дизање и пренос контејнера.

спрѐј, -а м, мн. спрѐјови [енгл. spray] 1. млаз честица неке течности или праха иштрцан у ваздух. 2. распршивач, штрцаљка.

спри̏нклер, -а м [енгл. sprinkler] 1. техн. противпожарни апарат у фабрикама, складиштима, робним кућама, на бродовима и др. 2. течно средство које помоћу пумпе излази из шмрка којим су се растеривали демонстранти у неким западним земљама.

спри̏нт, -а м [енгл. sprint] сп. такмичење у брзини на кратким удаљеностима (трчање, пливање, клизање). ▲ **ухватити** ~ побећи, утећи.

спри̏нтати, -ā̀м несврш. [в. спринт] сп. брзо трчати на малој удаљености, на краткој стази.

спри̏нтер и **спри̏нтер**, -а м [енгл. sprinter] сп. добар тркач; победник у трчању на кратке стазе.

спри̏нтерице, спри̏нтери̏цā ж мн. [в. спринт] сп. посебна обућа са дугачким ексерима с доње стране направљене за тркаче и атлетичаре.

спрȳ, спрȕа м [енгл. sprue од хол. spruw тумор] мед. поремећај варења у танком цреву због преосетљивости на глијадин из пшенице и ражи целикалија.

спунеризам, -зма м [енгл. spoonerism, према имену енглеског научника В. А. Спунера (W. A. Spooner)] грам. замена гласова у две узастопне речи, па и самих речи у реченици (*бо и гос* м. *го и бос*).

спута́ција, -ē ж [нлат. sputatio] пљување, испљувавање.

Спу́тњик, -а м [рус. спутник сапутник, пратилац] астрон. совјетски свемирски програм лансирања вештачких сателита у орбиту око Земље; сателити из тог програма.

спу́тум, -а м [лат. спутум] испљувак; пљувачка.

сра̂з, -а м [чеш. sraz] судар, сукоб.

ср̀дела и **сàрдела,** -ē ж, ген. мн. ср̀дēлā/сàрдēлā [итал. sardella] зоол. врста плаве морске рибе (*Clupea pilchardus*).

ср̀ма, -ē ж [тур. sırma] 1. чисто сребро. 2. сребрна жица која се употребљава за филигранске радове, ткање, везење и украшавање. 3. фиг. сребрни сјај, сребрна боја; иње.

срмàли (срмàјли) прид. индекл. [тур. sırmalı, в. срма] који је од срме, украшен срмом.

ср̏т, -а м, мн. ср̏тови [тур. sırt] 1. анат. задња страна тела код човека и животиње, леђа. 2. део лисичијег крзна код репа, орепина.

ср̀ча, -ē ж [тур. sırça] стакло; делић стакла.

срчàли прид. индекл. [тур. sırcalı, в. срча] који је од стакла, стаклен.

ста̀бӣлан, -лна, -лно [лат. stabilis од stare стајати] 1. постојан, сталан, чврст. 2. непроменљив, устаљен, трајан.

стабилѝза̄тор, -а м [в. стабилизовати] 1. физ. хем. материја која служи да се неки материјал, подложан променама, одржи као сталан, постојан. 2. техн. уређај којим се одржава сталан напон струје. 3. техн. уређај који спречава да се каросерија аутомобила угиба на завојима. 4. фарм. течност која спречава згрушавање крви и користи се при конзервисању крви.

стабилиза́ција, -ē ж [в. стабилан] устаљење, учвршћење, довођење у сталан положај.

стабилизи́рати в. **стабѝлизовати**.

стабѝлизовати, -зујēм и **стабилизи́рати,** стабилизирам, 3. л. мн. стабилизи́рајӯ свр. и несврш. [фр. stabiliser, према в. стабилан] (у)чинити трајним, стабилним, непроменљивим.

стабилѝтēт ≈ **стаби́лност** (в.)

стаби́лност, -и ж [в. стабилан] непроменљивост, сталност, постојаност, трајност.

ставро- [грч. staurós крст] као први део сложенице означава крст.

ставропѝгија, -ē ж [грч. staurós крст, pēg(nýinai) припојити, причврстити] црквн. правосл. манастир који је под непосредном јурисдикцијом патријарха, изузет од управних надлежности епископа на чијој се територији налази.

ставрофѝлакс, -а м [грч. staurós крст, phýlax чувар] црквн. правосл. некадашња титула јерусалимског патријарха као чувара остатака крста на којем је био разапет Исус Христос, чувар крста.

ста̀врофо̄р, -а м [грч. staurós крст, в. -фор] црквн. 1. свештеник у православној цркви са звањем протојереја (протопрезвитера) који може да носи златан крст око врата, крстоносац. 2. онај који носи крст при католичким процесијама.

стагна̀нтан, -тна, -тно [лат. stagnans од stagnare стајати (у води)] 1. који стоји, заостаје, који не напредује. 2. фиг. устајао, непокретан, мртав.

стагна́ција, -ē ж [нлат. stagnatio, према лат. stagnare стајати (у води)] 1. застој у развитку нечега. 2. фиг. непокретљивост, тромост, млитавост, мртвило.

стагни́рати, ста̀гнӣрām, 3. л. мн. стагни́рајӯ свр. и несврш. [лат. stagnare стајати (у води)] стајати у месту, заоста(ја)ти у развоју, бити у застоју.

стагфла́ција, -ē ж [в. стаг(нација), (ин)флација] екон. реч која означава истовремено присуство две појаве: стагнације (у привредном развоју) и инфлације.

ста̂дијум, -а и **ста̂дӣј,** -ија м [лат. stadium од грч. stádion одређени део пута; тркалиште] 1. фаза, период у развитку нечега. 2. ист. старогрчка мера за дужину (178 метара).

стадиомѐтрија, -ē ж [грч. stádion одређени део пута; тркалиште, -метрија] геод. област геодезије која користи оптичко-геодетске инстру-

менте да би се на терену утврдило одстојање неког низа тачака од једне основне тачке.

ста̑дион, -а м [грч. stádion одређени део пута; тркалиште] сп. посебно изграђено и уређено место за спортска дешавања (утакмице, тренинге, свечаности и сл.). ◆ **стадионски** који припада стадиону, који је део стадиона.

ста̑ж, -а м [фр. stage] 1. трајање радне делатности, рок службе. 2. време које треба након школовања провести у приправничкој служби да би се стицала практична искуства.

стажи́рати, ста̀жӣра̄м, 3. л. мн. стажи́рајӯ несврш. [в. стаж] радити као приправник, бити на стажу.

ста̀жист(а), -е̄ м, мн. ста̀жисти [в. стаж] онај који је у приправничкој служби, приправник.

ста́за, -е̄ ж [грч. stásis стајање] мед. застој, заустављење, успоравање.

-стаза, -стазија в. **-стат**.

ста́јлинг, -а м, мн. ста́јлинзи [енгл. styling] жарг. комплетно спољашње обликовање и дотеривање, стилизовање неке особе пред појављивање у јавности.

стака̏то, -а м [итал. staccato] муз. одељен, испрекидан, испресецан начин извођења песме, мелодије.

сталагмит, -а и **сталагми̏т,** -и́та м [нлат. stalagmites од грч. stálagma капља, в. -ит] минер. камени (углавном кречњачки) израштај на тлу у облику свеће, стуба и сл., који настаје таложењем у пећинама на месту где падају капи воде, капљаник.

сталажа, -е̄ ж (и у сврш. стандардном језику мање заступљено, иако етимолошки оправданије **стелажа,** -е̄) [фр. stellage] полица.

сталактит, -а и **сталактӣт,** -и́та м [нлат. stalactites, према грч. stalaktós који капље] минер. висећи камени (углавном кречњачки) израштај у облику леденице, ресе и сл., који настаје таложењем у пећинама на месту одакле капље вода засићена калцијумом и угљендиоксидом.

ста̀лтика, ста̀лтӣка̄ с мн. [грч. staltikós који стеже] мед. средства за стезање приликом заустављања крварења.

стаљинизам, -зма м [по Јосифу Висариновичу Стаљину (1879–1953)] ист. 1. Стаљинова теоријска интерпретација марксизма и лењинизма. 2. скуп друштвених појава и метода управљања у време Стаљинове владавине СССР-ом, диктаторски, тоталитаран режим.

стампе̑до, -а м, мн. стампе́ди м и стампе́да с [шп. stampedo] 1. нагло и изненадно бежање преплашене стоке уз заглушујућу буку. 2. фиг. безглаво брзо кретање, бежање масе људи, паника.

ста̀ндард, -а м, ген. мн. ста̀ндӣрдā [енгл. standard] 1. степен, ниво животног стања, укупност услова живота. 2. пропис о мерама и квалитету појединих индустријских производа; уопште оно што се сматра нормалним, прихваћеним, што је у складу с важећим мерилима. 3. законом одређена новчана стопа; уобичајена, нормална цена.

ста̀ндардан, -дна, -дно [в. стандард] типичан, сагласан с важећим мерилима и прописима; који стално одржава добар квалитет. ▲ **стандардни језик** лингв. одабрани и нормирани језички идиом који је стекао књижевну и културну доминацију над осталим идиомима неког језика.

стандардиза́ција, -е̄ ж [енг. standardization, према в. стандард] 1. свођење више облика на мањи број типичних образаца, утврђивања стандарда, мерила. 2. прилагођавање одређеном узорку, нормирање.

ста̀ндардизовати, -зујем̄ сврш. и несврш. [в. стандард] спроводити, спровести стандардизацију, учинити нешто стандардним.

ста̀ндардно прил. [в. стандард] на стандардан начин, у стандардном квалитету, типично, узорно, класично.

стандардоло̀гија, -е̄ ж [в. стандард, -логија] лингв. научно проучавање стандардног језика.

ста̀ндарта, -е̄ ж [енгл. standard, шп. estandarte] 1. застава, барјак. 2. грб, знак (об. председника државе).

станио̄л, -о́ ла м [нем. Staniol, према лат. stannum калај] 1. ист. танки листићи калаја којима су се облагале бомбоне, чоколаде, суво воће, чајеви и сл. 2. данас алуминијумска фолија за умотавање различитих производа (об. хране).

ста̏нте пе̑де [лат. stante pede] одмах, сместа, из ових стопа, моментално.

ста̀нца, -е̄ ж [итал. stanza] књиж. строфа од осам петостопних јамбских стихова.

ста̀пел, -а м [хол. stapel] 1. место на бродоградилишту нагнуто ка води на којем се поправљају и граде бродови; подијум на који се извлаче хидроплани из воде. 2. помоћна направа на којој се склапају авиони.

ста̏плер, -а м [енгл. stapler] мед. механичка справа за аутоматско хируршко зашивање.

ста̏р, -а м, мн. ста́рови [енгл. star] 1. звезда. 2. жарг. позната позоришна или филмска глумица; уопште позната и прослављена личност, особа из јавног живота. ▲ **стар-систем** производња и пласман у филмској индустрији који ради комерцијалног успеха користе популарност неке филмске звезде.

ста̏рборд, -а м [енгл. starboard] помор. десна страна брода.

старлѐта, -е̄ ж, ген. мн. старлѐта̄ [итал. starletta, према енгл. star звезда] позор. филм. позоришна или филмска глумица која глуми споредне улоге.

ста̏рт, -а м, мн. ста̏ртови [енгл. start] 1. сп. а. почетно место, линија од које полазе такмичари у тркама. б. полазак с тог места, почетак трке. 2. први наступ на неком такмичењу. 3. полетање авиона. 4. сп. (у фудбалу) одлучан напад како би се одузела лопта од противничког играча. ▲ **клизећи ~** сп. уклизавање у ноге противничког играча у фудбалу. □ **већ на самом старту** већ на самом почетку, одмах.

ста̏ртан, -тна, -тно [енгл. start] који се односи на старт, почетни, полазни. ▲ **~ аутомобил.**

ста̀ртер и **ста̏ртер,** -а м [енгл. starter, према в. старт] 1. сп. онај који даје знак за почетак трке, за полазак са старта. 2. техн. уређај за покретање авионског и аутомобилског мотора, електропокретач.

ста̏ртни̏, -а̄ , -о̄ [в. старт] који се односи на старт, почетни, полазни. ▲ **стартна грозница** узбуђење спортиста пре старта, пре почетка такмичења, **стартна коцка** повишено одскочно место пливача на старту, **стартна основа** почетак од којег се креће, **~ број** сп. број којим су обележени такмичари, број под којим почињу такмичење, **~ блок** уређај који се у атлетици поставља као ослонац за стопала тркача како би му старт био бржи, об. повезан с електронским уређајем који открива погрешни старт.

стартни̏на, -е̄ ж [в. старт] сп. 1. новчани износ, сума која се плаћа организатору за учествовање у некој трци. 2. новац, сума коју плаћа организатор трке.

ста̏ртовати, -тујѐм свршн. и несврш. [в. старт] 1. полазити, поћи, кренути. 2. почети трку. 3. покренути мотор. 4. полетети (о авиону).

-стат, -статик, -статика, -стаза, -стазија [грч. státēs, -statós постављен, који стоји, statikós који заустављa, stásis застој] као други део научних термина означава непомичност, заустављање (*цитостатик*).

ста̀тӣв, -и́ва м [нлат. stativum од stativus постојан] 1. сталак за различите справе и ствари (у лабораторији), постоље. 2. б. статива (3).

стати́ва, -е̄ ж [в. статив] 1. једна од гредица у разбоју на којима је смештено вратило. 2. разбој. 3. сп. стуб који с обе стране обележава границу гола на фудбалском или сл. терену.

-статик, -статика в. **-стат.**

ста̀тика, -е̄ ж, дат. и лок. ста̀тици [в. статичан] 1. физ. део механике који се бави проучавањем равнотеже сила. 2. стање мировања, непроменљивости.

стати́рати, ста̀тӣра̄м, 3. л. мн. стати́рајӯ несврш. [в. статист] бити статист(а), бескорисно стајати, фигурирати.

ста̀тист(а), -е̄ м, мн. ста̀тисти [енгл. statist] 1. позор. филм. споредан учесник, глумац у позоришном комаду или филму (об. са улогом без речи у масовним призорима). 2. фиг. онај који учествује у нечему без активне улоге, који је пасиван учесник нечега; безначајан човек.

статѝстика, -е̄ ж, дат. и лок. статѝстици [нлат. statisticus, в. статус] 1. изучавање, праћење и класификовање квантитативних, нумеричких чињеница исказаних бројевима. 2. исказ о количини, квантитету масовних појава.

статѝстичар̄, -а м [в. статистика] онај који се бави статистиком.

статѝстичкӣ, -ā̄, -ō̄ [в. статистика] који се односи на статистику, који приказује стање нечега у бројевима, бројчани.

ста̀тичан, -чна, -чно [нлат. staticus од грч. statikós који зауставља] 1. који је у стању мировања, непокретан; који се не развија, не мења. 2. који је слабо покретан, спор.

ста̀тичā̄р, -а м [в. статика, статичан] онај који се бави статиком, стручњак за статику.

ста̀тичкӣ, -ā̄ , -ō̄ [в. статика, статичан] који се односи на статику; непокретан. ▲ **~ прорачун.**

ста̀тичнō̄ст, -ости ж [в. статичан] мировање, непокретност, стање непроменљивости.

ста̀тор, -а м [нлат. stator] 1. техн. непокретно метално језгро са намотајима у електричном генератору, у систему с ротором. 2. техн. део у којем се обрћу лопатице парне турбине. 3. ист. проконзулов слуга у провинцији у античком времену. 4. митол. надимак римског врховног бога Јупитера као браниоца отаџбине од непријатеља.

ста̀тоскоп, -а м [в. статус, -скоп] 1. метеор. инструмент који бележи нагле промене у ваздушном притиску. 2. авиј. инструмент који мери разлике у висини летења, који контролише лет.

ста̀туа, -ē ж [лат. statua, према statuere поставити] ум. 1. лик направљен од камена, бронзе и сл., који приказује особу или животињу, кип. 2. фиг. хладна, укочена, неприступачна особа, она која не показује расположење.

статуѐта, -ē ж [итал. statuetta] ум. мала статуа.

статуи́рати, статуи́рām, 3. л. мн. статуи́рајӯ свршн. и несврш. [лат. statuere] одредити, одређивати, утврдити, утврђивати, поставити, постављати; одлучити, наредити, решити; подићи, основати; допустити.

ста̀тура, -ē ж [лат. statura] 1. стас, струк. 2. раст, узраст.

ста́тус, -а м [лат. status] 1. прав. правни положај, стање. 2. фиг. положај у друштву или струци.

ста́тус кво̑ [лат. status quo] првобитно, неизмењено стање, досадашње стање.

ста́тусни, -ā̄, -ō̄ [в. статус] који се односи на статус, положај. ▲ **статусна права** права која чине правни положај пуноправног лица; **~ симбол** обележје којим се обзнањује припадност одређеном слоју, положају, имовинском стању, духовном, интелектуалном кругу.

ста̀тӯт, -у́та м [лат. statutum] 1. скуп прописа и одредаба, правилник. 2. закон, пропис, устав.

ста̀тутāран, -рна, -рно [в. статут] који је по закону, према прописима, законски.

ста̀тутарно прил. [в. статут] у складу са законом, по прописима, законски.

стауро- в. **ставро-**

ста̀ф, -а м [енгл. staff] особље, посада (брода, авиона и сл.); одбор за неку манифестацију.

стафа́жа, -ē ж [фр. staffage] 1. слик. оживљавање слика тако што им се додају нове фигуре или групе људи, животиња и сл. 2. додатак нечему.

стафилодѐрмија, -ē ж [в. стафило(кок), -дермија] мед. гнојно запаљење коже које изазива бактерија стафилокок(а).

ста̀филокок, -а м **стафилоко̀ка,** -ē ж [нлат. staphyloccocus од грч. staphylḗ грозд, kókkos коштица, зрно] мед. бактерије које узрокују појаву чирева, акни, бубуљица и гнојења.

ста̀филококни, -ā̄, -ō̄ [в. стафилокок(а)] који је узрокован стафилококом, који припада стафилококи.

ста̀хановац, -но̄вца м [према руском рудару Алексеју Стаханову (1905–1977)] радник који се посебно истиче по продуктивности у раду, ударник.

ста́ција в. **шта́ција.**

ста́ције, ста́ цӣ ја̄ ж мн. [в. станица] 1. станица, постаја. 2. кат. место на којем учесници процесије застану ради молитве, стајалиште, састанак.

стациона̀р, -а́ра м [в. стационаран] мед. мања здравствена установа у којој бораве болесници, прихватилиште за болеснике.

ста̀ционāран, -рна, -рно [лат. stationarius] сталан, непокретљив, који остаје на свом месту, непомичан.

стациони́рати, стациони́рām, 3. л. мн. стациони́рајӯ свршн. и несврш. [фр. stationner] поставити, постављати, сместити, смештати негде нешто, некога стално као станицу; стално или одређено време бити, боравити негде.

стеа̀рӣн, -и́на м [фр. stéarine, према грч. stéar маст] хем. смеса стеаринске и палмитинске кисе-

лине, која се употребљава за прављење свећа и неких козметичких производа, касније замењена парафином.

стеа̀рӣнскӣ, -а̄, -о̄ [в. стеарин] који се односи на стеарин, који садржи стеарин.

стеа̀тит, -а и **стеа̀тӣт,** -и́та м [лат. steatites, према грч. stéar маст, в. -ит] минер. врста минерала, масник, сланинац.

стеатӣтис, -а м [грч. stéar (ген. stéatos) маст, в. -итис] мед. склоност гојењу.

стеато́за, -е̄ ж [грч. stéar (ген. stéatos) маст, в. -оза] мед. стварање масних наслага, гојење.

стеатопигӣди, стеатопигӣда̄ м мн., стеатопӣгӣд, ген. стеатопигӣда [в. стеатопигија, -ид] црначка племена која се одликују стеатопигијом (обично Бушмани и Хотентоти).

стеатопӣгија, -е̄ ж [грч. stéar (ген. stéatos) маст, рӯ́ge задњица] прекомерно развијена задњица услед нагомилавања наслага сала (посебно код жена у неким црначким племенима).

стеаторе́ја, -е̄ ж [грч. stéar (ген. stéatos) маст, в. -реја] мед. лучење, избацивање масти кроз измет.

стеганогра̀фија, -е̄ ж [грч. steganós ћутљив; покривен, в. -графија] 1. вештина тајног писања, тајно писмо. 2. наука о игрању шаха.

стегосаур, -а м [нлат. Stegosaurus од грч. stégos кров, saûros гуштер] зоол. врста диносауруса са веома малом главом.

стеј̑к, -а м [енгл. steak] комад меса, одрезак; бифтек, рамстек.

стеј̑џ, -а м [енгл. stage] жарг. бина (на концертима).

стӣк в. **стеј̑к.**

стӣла[1], -е̄ ж [грч. stēlē̄] 1. архит. плоча или стуб од камена (обично надгробни или заветни споменик), са рељефом, натписом и сликом на предњој страни. 2. бот. средишњи васкуларни цилиндар и с њим повезано ткиво у стабљици, корену и листу виших биљака.

стӣла[2], -е̄ ж [грч. stēlē̄] звезда.

стела́жа в. **сталáжа.**

стӣлā̀ран, -рна, -рно [лат. stellaris од stella звезда од грч. stēlē̄] који се односи на звезде, звездани.

сте́ма, -е̄ ж [грч. stémma венац; лоза] 1. венац којим су стари Римљани китили слике предака; венац уопште. 2. родослов.

стематогра̀фија, -е̄ ж [нлат. stemmatographia, према грч. stémma венац; лоза, в. -графија] описивање родослова и грбова, генеалогија.

стӣндбā̀ј, -а м [енгл. standby] 1. стање приправности, спремности на реаговање, на акцију. 2. чекање да неко одустане од лета како би се добило место у авиону. ▲ **стендбај-аранжман** екон. однос при којем банка-поверилац непрекидно прати финансијско стање свог клијента и ако затреба даје му нови кредит, одложено плаћање и сл.

стӣнија, -е̄ ж [грч. sthénos] пуна снага, јачина, крепост, елан.

стӣничан, -чна, -чно [в. стенија] који појачава, снажан, појачајни.

стено- [грч. stenós] први део сложенице са значењем: тесан, узак.

стенòграм, -а м [в. стено-, -грам] стенографски записан говор, стенографске белешке.

стенòграф, -а м [в. стено-, -граф] онај који пише стенографијом.

стеногра̀фија, -е̄ ж [в. стено-, -графија] писмо са кратким знаковима за слова и поједине речи ради бржег бележења говорних текстова.

стенодактилòграф, -а м (ж. **стенодактилòграфкиња,** -е̄) [в. стено-, дактилограф] онај који стенографијом записује изговорене речи, па то прекуцава.

стенодактилогра̀фија, -е̄ ж [в. стено-, дактилографија] куцање на писаћој машини оног што је претходно стенографисано, комбинација стенографије и дактилографије.

стено́за, -е̄ ж [грч. sténosis, према в. стено-, -оза] мед. сужење канала и крвних судова.

стенока̀рдија, -е̄ ж [в. стено-, грч. kardía срце] мед. болест срца која се манифестује стезањем у пределу срца, срчани грчеви. ◆ **стенока̀рдӣјскӣ** који се односи на стенокардију, на срчане грчеве, ангина пекторис.

стеноо̀смотскӣ, -а̄, -о̄ [в. стено-, осмоза] ▲ **стеноосмотско биће** биол. организам који не подноси велике промене молекуларне концентрације соли.

стентáндо прил. [итал. stentando] 1. муз. отежу-ћи, споро, стентато; тоном који исказује бол, болно. 2. фиг. плашљиво, натегнуто, круто; гломазно, тешко.

стѐнторскӣ, -ā, -ō [грч. Sténtōr Стентор, ахајски војник у Тројанском рату, познат по снажном гласу] врло гласан, јак, громогласан. ▯ ~ **глас** јак, продоран, снажан глас.

стѐп, -а м [енгл. step корак; корачати] плесни корак; врста плеса. ▲ **сајд ~** сп. 1. брзи покрет за пола корака уназад у боксу, уз још брже враћање у почетни положај. 2. нагла промена смера кретања у рагбију, начин финтирања.

стѐпа, -ē ж [рус. степь] геогр. велико равно пространство на којем расте ниско грмље и трава у крајевима континенталне климе са малом годишњом количином падавина.

стѐповати, -пујѐм несврш. [в. степ] играти, плесати по корацима степа.

стѐпскӣ, -ā, -ō [в. степа] који потиче из степе, који живи у степама.

стерадѝјāн, -а́на м [в. сте(рео), радијан] јединица за мерење просторног угла.

стерео- [грч. stereós чврст, тврд; пространи] први део сложенице који значи: који даје слику у простору; чврст, тврд.

стѐрео, -а м [скр. од стереофонија] 1. репродукција звука у простору. 2. систем тродимензионалне репродукције звука.

стереоагнòзија, -ē ж [в. стерео-, агнозија] мед. стање када болесник не може опипавањем да оцени величину и облик предмета.

стереоаутòграф, -а м [в. стерео-, аутограф] техн. апарат којим се снима терен.

стереòбāт, -а́та м [грч. stereobátēs] архит. ист. темељ грађевине у античкој грчкој архитектури, равно камено постоље за надградњу.

стереовѝзија, -е ж [в. стерео-, -визија] тел. систем снимања с више телевизијских камера истовремено.

стереогрàфија, -ē ж [в. стерео-, -графија] 1. сликање (у перспективи) геометријских и чврстих тела у равни. 2. истовремено снимање некога, нечега двема камерама.

стереòграфскӣ, -ā, -ō [в. стереографија] који се односи на стереографију. ▲ **стереографска пројекција** цртање географске карте при чему се замишља да се око налази на једној тачки површине Земљине кугле, па кроз Земљу обухвата погледом супротну полулопту, која као да се огледа у равни која полови земљу.

стереоизомèрија, -ē ж [в. стерео, изометрија] хем. појава да изомери имају исту формулу и функционалне скупове, само различито распоређене у простору.

стереокàмера, -ē ж [в. стерео-, камера] техн. фотографски апарат са два објектива; камера за стереоскопско снимање блиских предмета.

стѐреометар, -тра, мн. стѐреометри, ген. мн. стѐреометāрā м [в. стерео-, -метар] техн. справа која мери запремину масе брашнастих и порозних тела.

стереомèтрија, -ē ж [грч. stereometría, према в. стерео-, -метрија] 1. део геометрије који проучава узајамни положај линија, равни и тела у простору. 2. мерење запремине тела.

стереопланиграфија, -ē ж [в. стерео-, планиграфија] геогр. израда карата са стереографских снимака.

стереорáма, -ē ж [в. стерео-, грч. hórama поглед, призор] рељефна карта.

стереòскоп, -а м [в. стерео-, -скоп] техн. оптички апарат у коме су две једнаке слике истога предмета представљене тако да гледалац има утисак пластичности, дубине, као кад гледа стварни предмет са оба ока у простору.

стереоскòпија, -ē ж [в. стерео-, -скопија] начин приказивања слике у три димензије.

стереостàтика, -ē ж, дат. и лок. стереостáтици [в. стерео-, статика] физ. наука о равнотежи чврстих тела.

стѐреотѝп, -а м, мн. стѐреотѝпи [в. стерео-, -тип] 1. типогр. метална плоча, одливена са матрице, која представља тачну копију типографског слога. 2. фиг. уједначен, увек исти поступак, неоригинална мисао, банална, отрцана фраза.

стѐреотѝпан, -пна, -пно [в. стереотип] 1. одштампан са стереотипа. 2. који је увек исти, отрцан, баналан, истрошен.

стереотѝпија, -ē ж [в. стерео-, -типија] 1. процес израде стереотипа. 2. просторија у којој се израђују стереотипи.

стереоти́пност, -и ж [в. стереотип] особина онога што је стереотипно.

стереофо̀нија, -е̄ ж [в. стерео-, -фонија] техн. начин преношења или репродуковања звука којим се постиже утисак о просторном распореду извора звука.

стѐреофо̄нскӣ, -а, -о [в. стереофонија] који се заснива на стереофонији.

стереофотограмѐтрија, -е̄ ж [в. стерео- фотограметрија] техн. фотографска метода снимања терена и израде топографских карата на основу стереоскопских фотографских снимака.

стереохѐмија, -е̄ ж [в. стерео-, хемија] хем. наука о просторном распореду атома у молекулима, испитује изомерију код једињења.

стереохро̀мија, -е̄ ж [в. стерео-, -хромија] слик. врста зидног сликарства при којем се на припремљеном сувом слоју малтера израђују слике воденим бојама.

стѐрӣлан, -лна, -лно [лат. sterilis неплодан] 1. мед. очишћен од бактерија и заразних клица. 2. лишен способности оплођавања, неплодан, јалов. 3. фиг. празан, бескористан, бесплодан; једноличан. 4. сув, мршав, оскудан, сиромашан.

стерилѝза̄тор, -а м [в. стерилан] апарат за стерилизацију (1.)

стерилиза́ција, -е̄ ж [нлат. sterilisatio, према в. стерилан] 1. биол. уништавање микроба, заразних клица. 2. мед. лишавање човека или животиње способности оплођавања.

стерѝлизовати, -зујѐм свр. и несврш. [фр. steriliser, према в. стерилан] (из)вршити стерилизацију, (у)чинити стерилним.

стерилѝтѐт, -е́та м [нем. Sterilität, према в. стерилан] особина онога који је стерилан, онога што је стерилно, јаловост, неплодност; сиромаштво, немаштина.

стери́лност, -и ж [в. стерилан] 1. в. стерилитет. 2. фиг. празан, бескористан, некористан.

стерколи́ти, стерколи́тā м мн., јд. стерко̀лӣт, ген. стерколи́та [лат. stercus гној, измет в. -лит(и)] чврсте творевине од слузи и згрушутог садржаја црева, које се не могу избацити из организма.

стѐркора̄лан, -лна, -лно [нлат. stercoralis, према лат. stercus гној, измет] који се односи на измет.

стеркора́ција, -е̄ ж [лат. stercoratio, према stercus гној, измет] 1. стварање измета; 2. ђубрење земљишта изметом.

стѐрлинг и **стѐрлӣнг,** -а м [енгл. sterling] ист. банк. 1. средњовековни енглески новац. 2. скр. фунта стерлинга, некадашња новчана јединица у Енглеској (20 енг. шилинга).

стѐрлиншкӣ, -а̄, -о̄ [в. стерлинг] који се односи на стерлинге. ▲ **стерлиншка зона** група земаља у којима енглеска фунта стерлинга представља обрачунску валуту.

стѐрна̄лан, -лна, -лно [нлат. sternalis, према в. стернум] анат. који је у вези са грудном кости, који се тиче грудне кости.

стернотѐмија, -е̄ ж [в. стернум, -томија] мед. хируршки захват који се обавља преко грудне кости, стернума.

стѐрнум, -а м [нлат. sternum од грч. stérnon груди] анат. грудна кост.

стѐрнутатӣван, -вна, -вно [нлат. sternutativus] који изазива кијање, који подстиче на кијање.

стѐроӣдан, -дна, -дно [в. стероиди] који има особине стероида, који припада стероидима.

стероӣди, стероӣда̄ м мн. (јд. **стерѐӣд,** -и́да) [в. (холе)стерол и сл., в. -ид] хем. липиди који су саставни део живих ћелија и већина њих има физиолошке функције, производе се и вештачки у сврху лечења, а у спорту се сматрају недозвољеним, уп. **дѐпинг**.

стѐро̄л, -о́ла м [в. (холе)стерол] хем. незасићени алкохол стероидне структуре; уп. **стероӣди**.

стетѐоскоп и **стѐтоскоп,** -а м [грч. stêthos груди, в. -скоп] техн. левкаста слушалица којом лекари ослушкују шумове у подручју плућа и срца.

стетоскѐпија, -е̄ ж [грч. stêthos груди, в. -скопија] мед. испитивање плућа слушањем.

стетоскопи́рати, стетоскѐпи́ра̄м, 3. л. мн. стетоскопи́рајӯ свр. и несврш. [в. стетоскопија] прегледати плућа стетоскопом.

стѐтсон, -а м [енгл. Stetson] шешир који има велики обод, каубојски шешир.

стехиомѐтрија, -е̄ ж [грч. stoikheîon елемент, в. -метрија] хем. област хемије која проучава односе количина једињења код хемијских реакција; мерење елемената, хемијско мерење, учење о пропорцији.

стехиомѐтрӣјскӣ, -ā̄, -ō̄ [в. стехиометрија] који се односи на стехиометрију. ▲ **~ број** атомска маса или хемијски еквиваленат.

сти̏бијум и **сти̏бӣ,** -а м [лат. stibium] хем. сребрнастобела крхки метал, антимон.

сти̏гијскӣ, -ā̄, -ō̄ [грч. Stýgios од Stýks митолошка река Стикс] 1. који припада реци Стиксу и подземном свету уопште; фиг. ужасан, језив, грозан, страшан. паклен. 2. хем. који нагриза, који изједа.

сти̏гма, -ē̄ ж [лат. stigma од грч. stígma утиснути, истетовирани знак; убод] 1. а. ист. жиг који је утиснут на телу роба или злочинца врелим гвожђем. б. фиг. знак срама. 2. нека упадљива анатомска или физичка особина. 3. бот. део тучка код цвета. 4. зоол. отвор за дисање код инсеката. 5. мн. рел. хришћ. ожиљци који подсећају на пет Христових рана.

стигма̀те, стигма̀та̄ ж мн. [в. стигма] рел. крваве ране које се јављају на телу по узору на ране распетога Христа.

стигматиза̀ција, -ē̄ ж [нлат. stigmatisatio, према в. стигма] 1. утискивање жига, жигосање. 2. рел. појављивање рана на телу које подсећају на Христове.

сти̏гматизовати, -зујēм свршн. и несврш. [срлат. stigmatizare, према в. стигма] 1. (о)бележити жигом, жигосати. 2. фиг. оклеветати.

стигматогра̀фија, -ē̄ ж [в. стигма, -графија] прављење малих шара, мустри у боји.

сти̏к, -а м, мн. сти̏кови [енгл. stick] ваљкасти облик у којем се производе и продају неки козметички препарати, лепкови, средства против убода инсеката и сл.

Сти̏кс, -а м [грч. Stýks] мит. река преко које је Харон превозио душе мртвих, према веровању старих Грка, у коју су се заклињали богови.

сти̏л, -а м, мн. сти̏лови [лат. stilus писаљка од грч. stýlos] 1. карактеристичан начин писменог и усменог изражавања; скуп карактеристичних црта, обележја материјалне културе (у ликовној уметности, архитектури, одевању и сл.) једне епохе или нације. 2. карактеристика, обележје, облик рада, живота, игре, спорта и сл.; начин понашања, опхођења. 3. обим, опсег. 4. начин рачунања година. 5. ист. писаљка старих Грка и Римљана. □ **имати/немати стила** имати/немати укуса, умети/не умети се понашати, **у великом стилу** врло успешно, запажено, **у свом стилу** на себи својствен начин.

-стил [грч. stýlos] у архитектонским терминима значи стуб (нпр. *йеристил*).

сти̏лӗм, -е́ма м [в. стил, (морф)ем, (фон)ем] лингв. 1. језичка јединица (реч, израз или конструкција) као основни елемент стила. 2. стилска особина неког писца.

сти̏лет, -а м [итал. stiletto од лат. stilus писаљка од грч. stýlos] 1. мали бодеж с троугластом оштрицом. 2. женске потпетице, које су танке, високе и имају метални завршетак.

стилиза̀ција, -ē̄ ж [нлат. stilisatio, према в. стил] 1. обликовање и дотеривање изражајних средстава текста у духу језичких правила. 2. давање, приписивање нечему особине неког стила.

сти̏лизовати, -зујēм свршн. и несврш. [нлат. stilisare, према в. стил] 1. извршити стилизацију неког текста. 2. израдити, израђивати нешто у одређеном стилу или као имитацију неког стила. 3. водити рачуна о нечијем изгледу (популарних личности, звезда), начину одевања, шминкања и сл.

сти̏лист(а), -ē̄ м, мн. сти̏листи [в. стил] 1. писац који се истиче добрим стилом. 2. онај који се бави нечијим изгледом, одевањем, шминком и сл.

стили̏стика, -ē̄ ж, дат. и лок. стили̏стици [в. стил] наука која проучава правила и својства доброг језичког и књижевног стила.

сти̏лӣт, -и́ та м [грч. stylītēs од stýlos стуб] = **сто̀лӣ̄ик** -а м , мн. сто̀ лӣ̄ци, ген. мн. сто̀ лӣ̄ка̄ [стсл. стлп. рус. столб] рел. припадник хришћанског реда аскета из V века који су по узору на сиријског монаха Симеона велики део живота проводили на платформи високог стуба.

сти̏ло, -а с [лат. stilus писаљка од грч. stýlos] држало с пером за писање; налив-перо.

стило̀ба̄т, -а́та м [грч. stylobátēs, према stýlos стуб, baínein ступати] архит. заједничко постоље, подножје за више стубова.

стилогра̀фија, -ē̄ ж [в. стило, -графија] гравирање у материјалу који има изолаторска својства ради израде бакарних штампарских плоча галванопластичним путем.

сти̏лски и сти̏лски, -ā, -ō [в. стил] 1. који се односи на стил. 2. језички дотеран. 3. који је у одређеном стилу. 4. допадљив, префињен, отмен. ▲ ~ **намештај** намештај који је израђен, направљен у одређеном стилу.

сти́лус, -а м [лат. stilus од грч. stýlos] 1. ист. металнa писаљка старих Римљана, с једне стране зашиљена како би се њом могло писати по тврдој (обично воштаној) подлози, а са друге пљосната како би се написано могло поравнати, тј. избрисати. 2. бот. део цветног тучка, стубић.

сти̏ма, -ē ж [итал. stima] 1. част, поштовање. 2. процењивање, утврђивање вредности, вредновање.

сти̏муланс, -а м [лат. stimulans подстицајан, стимулативан] 1. подстицај, подстрек импулс. 2. мед. надражајно средство.

стимула̀нтан, -тна, -тно [в. стимулус] мед. надражајан, који дражи, надражује; који подстрекава.

сти̏мулати̏ван, -вна, -вно [лат. stimulans] који стимулише, подстиче.

стимӯла̏тор, -а м [в. стимулисати] онај који стимулише, подстиче, стимуланс, подстрекач.

стимула́ција, -ē ж [лат. stimulatio] подстицање, подстрекавање (на појачање, убрзање рада, повећање производње и сл.).

стимули́рати в. **стимӯлисати**.

стимӯлисати, -лишēм и **стимули́рати,** стимӯли̏рām, 3. л. мн. стимули́рајӯ свршен. и несврш. [лат. stimulare] подстаћи, подстицати.

сти̏мулус, -а м [лат. stimulus, према stimulans подстицајан од stimulare] онај који подстиче, подстрекач, стимуланс.

сти̏нгер, -а м [енгл. Stinger] вој. ручни противавионски ракетни бацач, најбољи резултати постижу се када се гађају авиони који ниско лете.

стипѐндија, -ē ж [лат. stipendium војничка плата од stips (ген. stipis) новчани прилог, pendere одмерити; исплатити] 1. месечна новчана помоћ која се даје ученицима или студентима током школовања. 2. ист. плата, порез у старом Риму.

стипенди́рати, стипѐндӣрām, стипенди́рајӯ несврш. [в. стипендија] давати некоме стипендију, финансирати некога током школовања.

стипѐндист(а), -ē м, мн. стипѐндисти [в. стипендија] онај који прима стипендију.

стипѐндӣтор, -а м [в. стипендија] онај који некога стипендира.

сти̏плчез и **сти̏плчēз,** -а м [енгл. steeplechase] сп. 1. атлетска трака на 3000 метара са препонама, од којих је једна водена. 2. коњска трка са чврстим препонама.

сти̏псa, -ē ж [грч. stýphein укруњивати, стезати] хем. 1. двоструки алкални сулфат са сулфатима алуминијума, хрома и гвожђа, који се употребљава у индустрији (за производњу хартије, за штављење коже и сл.), кисели камен, алаун, коцељ. 2. фиг. циција, шкртица, тврдица.

стипӯла̏тор, -а м [в. стипулација] онај који склапа погодбу, уговарач.

стипула́ција, -ē ж [лат. stipulatio] прав. закључење споразума.

стипӯлисати, -лишēм свршен. и несврш. [лат. stipulari] уговорити, уговарати, закључи(ва)ти споразум.

сти̏рōл, -о́ла м [грч. stýraks стиракс, в. -ол] хем. полиетилен.

сти̏ропор, -а м [нем. Stiropor, фабричко име производа од в. стирол, пор(озан)] врста круте, порозне, пластичне масе, користи се као изолациони материјал и за паковање.

сти̏х, -а м, мн. сти̏хови [грч. stíkhos ред, врста] 1. књиж. јединица песничког говора или један ред песме, састављен од већег или мањег броја ритмичких јединица (стопа). 2. књиж. песништво, поезија; песничко дело, песнички производи. 3. став или одељак у штампаном слогу Светог писма (стих трећи).

сти̏хāр, -а́ра м [грч. stikhárion] правосл. дугачка бела одежда коју носи ђакон при богослужењу у православној цркви.

сто̀ик, -а м, мн. сто̀ици [лат. Stoicus од грч. Stōikós, према stoá трем] 1. присталица стоицизма. 2. фиг. онај који се не узбуђује, који све подноси мирно, хладан, миран, непоколебљив човек.

стоицѝзам, -зма м [нлат. stoicismus, према в. стоик] филоз. филозофски правац у античкој Грчкој према којем се највишом врлином сматра поседовање моралне снаге, савладавање страсти, равнодушно подношење добра и зла. 2. фиг. ту-

шевни мир, неузрујаност, чврстоћа, постојаност, стрпљивост у животним искушењима.

стòичкӣ, -ā, -ō [в. стоик] 1. који се односи на стоицизам и на стоике. 2. фиг. миран, чврст, постојан. прил. мирно, стрпљиво, постојано.

стȍк, стòка м, мн. стòкови [енгл. stock] 1. залиха робе на складишту, стоваришту. 2. екон. основни капитал, фонд; државне обвезнице, деоница, акција. ▲ **~ ексчејнџ** тржиште новца, берза хартија од вредности, ефектна берза.

стȍкброкер, -а м [енгл. stock-broker] онај који посредује у трговини хартијама од вредности.

стȍкер, -а м [енгл. stocker ложач] техн. апарат за механичко нагомилавање горива на решетку огњишта.

стоки́рати, стòкӣрām, 3. л. мн. стоки́рајӯ сврш. и несврш. [в. сток] ставити, стављати нешто у стокове, ускладиштити, стварати залихе.

стȍкс, -а м [енгл. stokes по физичару Џ. Г. Стоксу (1819–1903), који је поставио Закон о кретању тела кроз вискозне течности] физ. јединица којом се мери вискозност, у SI систему одговарајућа јединица је cm^2/S.

стокхȍлдер, -а м [енгл. stockholder] власник државних обвезница, акционар.

стоцȍбер, -а м [енгл. stock-jobber] банкер који спекулише на берзи, трговац деоницама, акцијама.

сто́ла, -ē ж [лат. stola од грч. stolḗ] 1. кат. широка трака, обично украшена утканим симболом крста на крајевима, коју католички и англикански свештеници, за време црквених обреда, пребацују око врата тако да им крајеви висе низ рамена и груди. 2. крзнени женски оковратник. 3. скраћени назив за столарину, плату католичком свештенику за неки обред.

стȍлпнӣк → **стӣлӣт** (в.)

сто́ма, -ē ж [грч. stóma уста] бот. отвор на површини биљака, обично листа, кроз који се врши транспирација – размена гасова између спољашње атмосфере и унутрашњих ткива; уста, усташца.

стȍмāк, -а́ка м, мн. стома́ци, ген. мн. стома́кā [лат. stomachus од грч. stómakhos, према stóma уста] желудац.

стомàклија, -ē ж [в. стомак] врста ракије која се об прави од трава а сматра леком за стомачне тегобе.

стоматӣтис, -а м [нлат. stomatitis, према грч. stóma уста, в. -итис] мед. запаљење слузокоже усне дупље.

стомато- [грч. stóma (ген. stómatos) уста] као први део речи означава да се оно у другом делу односи на уста.

стоматогрàфија, -ē ж [в. стомато-, -графија] описивање уста или усне дупље.

стоматȍлог, -а м, мн. стоматȍлози, ген. мн. стоматȍлōгā [в. стомато-, -лог] лекар специјалиста у стоматологији, зубар.

стоматолȍгија, -ē ж [в. стомато-, -логија] мед. наука о болестима зуба и усне дупље, зубна медицина.

стоматȍлошкӣ, -ā, -ō [в. стоматологија] који се односи на стоматологе и стоматологију.

стоматоплàстика, -ē ж, дат. и лок. стоматоплàстици [в. стомато-, пластика] мед. пластична, реконструктивна операција уста.

стоматопо́ди, стоматопо́дā м мн. [в. стомато-, грч. pús (ген. podós) нога] зоол. врста ракова којима за хватање плена поред уста служе и два пара ногу.

стомàхик, -а м, мн. стомàхици [грч. stomakhikós добар за желудац, према в. стомак] фарм. средство, лек за подстицање рада желуца.

стȍмāчнӣ, -ā, -ō [в. стомак] који се односи на стомак.

стȍмп, -а м [енгл. stomp] муз. 1. афроамерички плес. 2. мелодијско-ритмичка техника у џезу, при којој основна мелодија као основу има једну ритмичку формулу.

стȍп [енгл. stop] 1. узвик као заповест, забрана у значењу: стој! стани! заустави се! 2. знак завршетка једне реченице у телеграфији. 3. сп. врста игре тениса. ▲ **стоп-налог** екон. налог за куповину изнад или за продају испод тренутне тржишне цене, **стоп-лампа** в. стоп-светло, **стоп-светло** црвено светло на задњем делу аутомобила, **стоп-тајм** муз. ритмичка техника у афроамеричкој музици која се састоји у наглом прекидању бита.

стòпер, -а м (ж. **стòпёрка,** -ē) [енгл. stopper, према в. стоп] онај који заустављa, задржава, најчешће аутостопер.

стопи́рати, стòпи̏рāм, 3. л. мн. стопи́рајӯ свршн. и несврш. [в. стоп] заустављати, зауставити, прекинути, прекидати.

стòпмо̄ушн, -а м [енгл. stop motion заустављено кретање] стопирање, заустављање слике на телевизору (нпр. код спортских преноса).

сто́ра, -ē ж [фр. store] 1. завеса за прозор од прозирне тканине. 2. фиг. трепавица.

сто́рија, -ē ж [итал. storia] прича, догађај.

сторни́рати, сто̀ рни̏ рā м, 3. л. мн. сторни́ рајӯ свршн. и несврш. [итал. stornare сузбити; скренути, в. сторно] екон. исправити већ укњижену ставку у књиговодству, пренети на други рачун; поништити, поништавати, обуставити неки поступак.

сто́рно, -а м [итал. storno] екон. довођење у исправно стање отписом погрешно укњижене ставке, пренос на други рачун.

стохàстика, -ē ж, дат. и лок. стохàстици [грч. stokhastikē, в. стохастички] вештина погађања; учење о ономе што је вероватно, могуће.

стохàстичкӣ, -ā, -ō [грч. stokhastikós вешт у циљању] који је у вези са стохастиком; вероватан. ▲ **стохастичка музика** муз. метод компоновања у којем се применом рачуна вероватноће уводи случајност у одређивање својстава музичке структуре.

страби̏зам, -зма м [лат. strabismus од грч. strabismós, према strabós разрок] мед. разрокост, зрикавост.

страбизмо̀метар, -тра м [в. страбизам, -метар] мед. апарат за мерење страбизма, разрокости.

стработо̀мија, -ē ж [грч. strabós разрок, в. -томија] мед. оперативно лечење разрокости.

стра́да, -ē ж [итал. strada] пут, друм.

стра̀да̄рӣј, -ија м [итал. stradario] попис улица, све улице у неком граду.

страдива̄ри, -ија м [према Антонију Страдиварију (Antonio Stradivari, 1644–1737), италијанском градитељу гудачких инструмената] виолина или неки други гудачки инструмент који је направио Страдивари или неко од његових потомака, чланова породице Страдивари.

стради̏от в. **стратѝот.**

страмбо̀то, -а м [итал. strambotto] књиж. ист. врста љубавне песмице, посебно популарне у трубадурској поезији, која потиче са Сицилије, а састоји се од осам једанаестерачких стихова.

стра̀ми̏н, -и́на м [лат. stramineus сламнати, према stramen слама] решеткасто ткање које се највише употребљава за унакрсни вез; густо ткана памучна тканина за папуче.

странгула́ција, -ē ж [лат. strangulatio, према strangulare давити] 1. мед. дављење, гушење. 2. вешање, смрт вешањем. 3. пригушивање, потискивање.

странгули́рати, странгӯ ли̏ рā м, 3. л. мн. странгули́рајӯ свршн. и несврш. [лат. strangulare] (у)давити, (у)гушити, вешати; пригушивати, потискивати.

стра̀нгӯрија, -ē ж [млат. stranguria од грч.] мед. отежано мокрење које прате болови.

страта̀гēм, -е́ма м [грч. stratēgēma, в. стратегија] 1. ратно лукавство. 2. фиг. лукавство, мајсторија.

стра̀тег, -а и **стра̀тēг,** -е́га м [грч. stratēgós војни заповедник, према stratós војска, àgein водити] 1. познавалац вештине ратовања, војсковођа. 2. фиг. онај који унапред планира.

стра̀тēгија и **стратѐгија,** -ē ж [грч. stratēgía, према stratēgós војни заповедник] вој. 1. наука о вештини ратовања која истражује узајамне везе политичких, економских и ратних елемената припремања и вођења рата; одговарајућа примењена ратна тактика врховне команде. 2. књига о вештини ратовања. 3. екон. дугорочно планирање у раду неког предузећа. 4. фиг. начин на који се постиже неки циљ.

стратигра̀фија, -ē ж [в. стратум, -графија] геол. наука која се бави описивањем односног, релативног положаја слојева стена; историјска геологија.

стратина̀ндо прил. [итал. stratinando] муз. с припијеним гудалом.

стратѝот, -а м [грч. stratiōtēs војник] ист. воj. војник, обично најамник, плаћеник у старој српској држави, као и у Византији.

стратификáција, -ē ж [ср. лат. stratificatio] 1. геол. археол. образовање слојева, галожење у слојеве, слојевитост, наслаганост. 2. лингв. додавање, таложење нових језичких слојева који настају током времена.

стрàтӣфиковати, -кујēм свр. и несвр. [лат. stratificare] геол. слагати у слојеве, таложити у слојевима, услојити.

стратогрàфија, -ē ж [грч. stratós војска, в. -графија] вој. описивање војске, историја ратова уопште.

стратокòмора, -ē ж [в. стратус, комора] комора у којој су услови исти као у стратосфери а служи за припрему космонаута.

стратокȕмулус, -а м [лат. stratocumulus, према в. стратус, кумулус] метеор. врста округластог ниског облака, обично су поређани у групе, најчешће сиви са мрачним деловима.

стратонàут, -а м [в. стратум, грч. nautēs морнар] авиј. пилот који је оспособљен и стручњак за летење у стратосферу.

стратонаȕтика, -ē ж , дат. и лок. стратонаȕтици [в. стратум, наутика] област наутике која се бави стратосфером и летовима у стратосферу.

стратонàуза, -ē ж [в. стратум, пауза] метеор. слој ваздуха у атмосфери на граници између стратосфере и мезосфере.

стрàтоплāн, -а м [в. стратум, -план] авиј. авион за лет у стратосферу.

стрàтостāт, -а м [в. страто(сфера), (аеро)план] ваздушни балон посебно направљен за дизање у стратосферу.

стратосфе́ра, -ē ж [в. стратум, сфера] метеор. слој високе атмосфере, од 9 до 50 km, у којем се температура значајно не мења или лагано расте с висином.

стра́тум и **стрàтум,** -а м [лат. stratum] 1. покривач, простирач. 2. геогр. слој, наслага.

стра́тус и **стрàтус,** -а м [лат. stratus простр од sternere простирати] метеор. врста ниских облака сличних магли.

стрèнџер, -а м [енгл. stranger] жарг. странац, туђинац.

стрепитȏзо прил. [итал. strepitoso] муз. бучно, бурно, узбудљиво, са шумом.

стрептȍзōл, -о́ла м [грч. streptós увијен] фарм. лек против стрептокока и др. микроба, користи се у лечењу ангине, упале плућа и сл.

стрептокинàза, -ē ж [грч. streptós увијен, в. -кин(етички)] мед. супстанца добијена из културе хемолитичких стрептокока а користи се за отпушавање закречених крвних судова.

стрèптокок, -а м, мн. стрèптококи = **стрептокòка,** -ē ж [нлат. streptococcus, према грч. streptós увијен, kókkos кошпица, зрнце] биол. врста округлих бактерија нанизаних као ланац које изазивају гнојење и тровање.

стрептокòка : **стрèптокок.**

стрèптококнӣ, -ā, -ō [в. стрептокок] који се односи на стрептококе, који је изазван стрептококом.

стрептомȉцӣн, -и́на м [грч. streptós увијен, в. -мицин] фарм. врста антибиотика којим се лече туберкулоза, тифус, дизентерија и др. болести.

стрептотрихо́за, -ē ж [грч. streptós увијен, грч. thrîks длака, в. -оза] вет. заразна болест домаћих животиња, изазвана бактеријом стрептотриксом.

стрȅс, -а м, мн. стрèсови [енгл. stress] физички или психички доживљај који преоптерећује и исцрпљује организам.

стрȅснӣ, -ā, -ō [в. стрес] који се односи на стрес, који је у вези са стресом.

стрȅта, -ē ж [итал. stretta] муз. брзи завршни део концерата, оперских арија, живахни пасаж на завршетку.

стрȅто прил. [итал. stretto] муз. кратко, брзо, збијено.

стрȅч, -а м [енгл. stretch] тканина која садржи најлон, еластин и врло је растегљива.

стрȅчинг[1], -а м [енгл. stretching] метода опуштања мишића и лигамената којом се успоставља боља циркулација и релаксирање организма, која је постала популарна од 90-их година XX века.

стрèчинг[2] в. **стрȅч.**

стри̏гӣл, -и́ла м [лат. strigilis] ист. техн. направа којом су антички атлетичари после такмиче-

ња стругали прљавштину с тела а глумци уље од маски.

стри̏дор, -а м [лат. stridor] шум при дисању код којега се чује звиждање.

стри̏је, стри̏ја̄ ж мн. [лат. stria бразда] физиол. бразде које се појављују на кожи трбуха, бедара, дојки код трудница или особа које се нагло угоје.

стри̏кер, -а м [енгл. streaker, према streak врло брзо проћи на јавном месту] особа која се без одеће креће на јавним местима (обично из протеста).

стри̏ктан, -тна, -тно [лат. strictus од stringere стезати] строг, одсечан, јасно одређен, тачан, изричит, искључив.

стри̏ктно прил. [в. стриктан] строго, тачно, одсечно, изричито, искључиво.

стри̏ктно̄ст, -ости ж [в. стриктан] особина онога који је стриктан или онога што је стриктно.

стрикту́ра, -е̄ ж [лат. strictura, према stringere стезати; везати] сужавање, стезање неког природног канала у организму (цревног канала, мокраћне цеви и сл.).

стри̏мер и **стри̏мер,** -а м [енгл. streamer] штамп. жарг. наслов који је заузео целу страницу, крупан наслов.

стри̏минг, -а м [енгл. streaming] рач. отварање и покретање аудио и видео фајлова одмах по преузимању с Интернета.

стри̏нг, -а м, мн. стри̏нгови [енгл. string, према лат. stringere везати; стезати] 1. трака, узица. 2. женски купаћи костим направљен од веома уских комадића тканине.

стри̏п, стри̏па м, мн. стри̏пови [енгл. strip] 1. прича која је приказана низом слика уз текстуалне дијалоге и објашњења. 2. дугачка уска трака која служи за идентификовање власника (на кредитним картицама и сл.).

стри̏пер, -а м [енгл. stripper] мушкарац који изводи стриптиз.

стри̏птӣз, -и́за м [енгл. striptease од strip свући, tease задиркивати, дражити] тачка у ноћним клубовима кад се плесачица (ређе плесач) полако и изазовно свлачи догола, најчешће уз пратњу музике.

стриптизѐта, -е̄ ж [в. стриптиз] плесачица која изводи стриптиз.

стри̏п-шо́у, -а м [енгл. strip show] представа у којој се изводи стриптиз.

стри̏хни̏н, -и́на м [фр. strychnine] хем. веома отрован алкалоид који се налази у семену неких биљака и који у малим количинама делује на нервни систем и изазива укоченост мишића и смрт; некад се користио као лек.

стро̀билои́дан, -дна, -дно [грч. stróbilos чигра, в. -оидан] који је налик чигри, чиграст.

стро̀билус, -а м [грч. stróbilos чигра] 1. чигра, зврк. 2. бот. шишарка.

стро̀бо-ла́мпа, -е̄ ж [грч. stróbos вртлог, в. лампа] техн. лампа која даје низове бљеска врло кратког и јаког осветљења, а у синхронизацији с камером омогућава да се снимају објекти који се крећу великим брзинама.

стро̀бо-ра̂света, -е̄ ж [грч. stróbos вртлог] техн. осветљење које користе стробо-лампе које се об. периодично пале и гасе да би се постигли светлосни ефекти у дискотекама, клубовима, на концертима и сл.

стро̀боскоп, -а м [грч. stróbos вртлог, в. -скоп] техн. уређај за изучавање кретања тела које се брзо креће или вибрира, тако што се периодичним осветљавањем или посматрањем кретања кроз широке отворе на покретном диску постиже утисак да се кретање успорава или заустављa у правилним размацима.

стро̀ма, -е̄ ж [грч. strôma простирка, мадрац] 1. физиол. основна супстанција неког ткива, нарочито везивног ткива жлезда. 2. простирка, покривач, ћилим.

стронцијà̀нит, -а и **стронцијà̀нӣт,** -и́та м [енгл. strontianite од Strontian earth место у Шкотској] минер. стакласти минерал који се користи за стронцијумске препарате и у производњи шећера.

стро̀нцијум, -а и **стро̀нцӣј,** -ија м [нлат. strontium, према месту Стронцијан (Strontian) у Шкотској] хем. елемент, симбол Sr, редног броја 38, употребљава се у пиротехници.

стро́фа и стро̀фа, -е̄ ж [грч. strophḗ окрет] најмање два стиха која су повезана заједничком

ритмичком организацијом, интонацијом и римом.

строфа̀нтӣн, -и́на м [нлат. strophantinus, према грч. strophḗ окрет, ánthos цвет] отровни кардиоактивни гликозид који се добија из семена биљака строфантус.

строфа̀нтус, -а м [нлат. strophanthus, в. строфантин] бот. врста тропских биљака које се користе у медицини.

стро̀фика, -ē ж, дат. и лок. стро̀фици [в. строфа] 1. књиж. подела стихова на строфе. 2. књиж. део поетике о прављењу строфа. 3. теол. одмеравање ставова у песничким књигама Старог завета.

стро̀фулус, -а м [нлат. strophulus од грч. strophós] мед. кожна болест у виду мехурића и квржица која се јавља код мале деце.

структу́ра, -ē ж [лат. structura, према structus састављен] 1. начин грађења, састав, склоп, устројство; распоред. 2. грађевина, зграда, творевина.

структурали̏зам, -зма м [в. структура, -изам] правац у савременој науци који захтева да се чињенице једне научне области проучавају као елементи зависни од целине (структуре) у коју су укључени.

структура̀лист(а), -ē м, мн. структура̀листи [в. структура] присталица, поборник структурализма.

структури́рати, структу̀ри̏ра̄м, 3. л. мн. структури́раӯ свр̄ш. и несвр̄ш. [в. структура] дати, давати нечему структуру, учинити да нешто буде структура.

стру̀ктӯрнӣ, -а̄, -о̄ [в. структура] који је део структуре, који припада структури. ▲ **структурна анализа** екон. анализа која рашчлањује све компоненте посматраног објекта или гарантује снимање конкурентског окружења, **структурна инфлација** екон. инфлација која је резултат, која потиче из државних националних структура; **структурне формуле** хем. формуле којима се показује начин везивања атома у молекулу.

стру̏ма, -ē ж [нлат. struma од лат.] мед. увећање штитне жлезде које настаје услед недостатка јода, гуша.

струмектòмија, -ē ж [в. струма, ектомија] мед. оперативно уклањање струме.

струмѝтис, -а м [в. струма, -итис] мед. запаљење, упала гуше.

стру̏мо̄зан, -зна, -зно [лат. strumosus, према в. струма] мед. гушав, шкрофулозан.

сту̏дент, -а м, мн. сту̏денти, ген. мн. сту̏дена̄та̄ [лат. studens који се труди] ученик, слушалац на предавањима високих школа, високошколац.

студентàрија, -ē ж зб. [в. студент] помало ироничан назив за високошколце, студенте.

сту̏дија, -ē ж [в. студиј] 1. тежња, стремљење, ревност, орност за нешто. 2. расправа из области науке и уметности. 3. лик. нацрт неког уметничког дела, пројекта.

сту̏дӣје, -ӣја̄ ж мн. [лат. studium, према studens који се труди од studere интересовати се за нешто] 1. бављење неком науком или уметношћу, истраживање, проучавање, учење. 2. похађање високе школе, факултета.

сту̏дӣјскӣ, -а̄, -о̄ [в. студиј; студио] 1. који припада, који се односи на студиј. 2. који се односи на студио (2). ▲ **~ боравак** време проведено на студијама или на усавршавању у иностранству; **студијско путовање** путовање које има за циљ истраживање, проучавање, учење.

сту̏дио, -дија м [итал. studio од лат. studium] 1. соба, просторија у којој уметници раде, атеље. 2. просторија из које се изводе радио и телевизијске емисије; просторија технички опремљена за аудио снимања и миксања звука и гласа.

сту̏дио̄зан, -зна, -зно [лат. studiosus] 1. дубоко проучен, акрибично израђен, зналачки, учењачки, високо стручан. 2. марљив, који озбиљно прилази сваком проблему, који темељно проучава нешто.

студи́рати, сту̏ дӣ ра̄ м, 3. л. мн. студи́ раӯ несвр̄ш. [лат. studere] 1. брижљиво истраживати, изучавати нешто, проучавати, помно испитивати. 2. похађати високе школе, учити за испите.

сту̏па, -ē ж [санскр. stūpa] архит. врста будистичке религиозне куполасте грађевине у Индији.

стȕпӣдан, -дна, -дно [лат. stupidus] 1. глуп, туп, приглуп. 2. блесав, будаласт.

ступӣда́ријум, -а и **ступӣда́рӣј,** -ија м [в. ступидан] низ глупости, списак глупих изјава (у облику текста, књижице и сл.).

ступӣ́дност, -и ж [в. ступидан] 1. глупост, тупост. 2. блесавост.

стȕпор, -а м [лат. stupor] мед. а. укоченост, утрнулост, обамрлост, неосетљивост; духовно обољење које се манифестује одсуством воље. б. пренераженост, запрепашћеност. ▲ **кататонички ~** тотална и трајна укоченост; **судски ~** нагла психичка и моторичка укоченост које захвата неке оптуженике након изрицања пресуде.

стȕпра́тор, -а м [лат. stuprator] прав. силоватељ.

стȕпрум, -а м [лат. stuprum] силовање, обљуба, блуд.

суахӣли в. **свахӣли.**

суб-, суп- [лат. sub] предлог који у сложеницама има значења: 1. за простор: *под, испод, до, у*. 2. за време: *око, баш пред, одмах после*. 3. за стање: *под*.

сȕбакȕтан, -тна, -тно [нлат. subacutus, према в. суб-, акутан] мед. који се не развија изненада, нагло, који се јавља са умереном температуром (о грозници).

субалимента́ција, -ē ж [нлат. subalimentatio, према в. суб-, алиментација] мед. неправилна исхрана, недовољно уношење хране која је неопходна да организам нормално функционише.

сȕбалпскӣ, -ā, -ō [в. суб-] који постоји, живи, расте у подножју Алпа, подалпски.

сȕбалтѐран, -рна, -рно [лат. subalternus] који је ниже врсте, који је другоразредан по одликама, минoран по вредности, мање значајан.

субалтерна́ција, -ē ж [нлат. subalternatio, према в. субалтеран] зависност, подређеност, потчињеност.

субѐ́рӣда, -ē ж [нлат. subarrenda, према в. суб-, аренда] предаја већ закупљеног имања неком другом у аренду, под закуп; зајам који правно или физичко лице предаје другоме на отплату.

субарѐндатор, -а м [нлат. subarrendator, в. субаренда] подзакупац.

субѐ́ркти́чкӣ, -ā, -ō [в. суб-, Арктик] који се налази у близини поларних крајева, на прелазу из умереног у арктички појас.

субѐ́тӧмскӣ, -ā, -ō [в. суб-, атомски] који је мањи од атома. ▲ **субатомска честица** честица мања од атома.

субацидѝтӗ́т, -е́та м [нлат. subaciditas, према в. суб-, ацидитет] мед. слаба, смањена количина киселине.

сȕбаша, -ē ж [тур. subaşı] ист. 1. градски надзорник у Турском царству. 2. представник дахијске власти у селима Србије пред Први српски устанак.

субвѐнција, -ē ж [лат. subventio] једнократна или вишекратна помоћ државе некој институцији (позоришту, научној установи и сл.) или појединцима; помоћ, припомоћ.

субвенциѝ́описа́н, -а, -о [в. субвенција] новчано помогнут од државе.

субвенциѝописати, -нишӗм свр. и несвр. [в. субвенција] дати, давати помоћ у новцу, новчано помагати.

сȕбверзӣ́ван, -вна, -вно [фр. subversif од лат. subversivus од subvertere збацити, срушити] који има особине субверзије, који је склон субверзији, рушилачки, разоран, превратнички.

субвѐрзија, -ē ж [лат. subversio, према subversivus од subvertere збацити, срушити] рушење важећих вредности и постојећег стања у друштву изнутра.

сȕбдермӑ́лан, -лна, -лно [в. суб-, лат. dérma кожа] анат. поткожни.

субдоминѐ́нта, -ē ж [в. суб-, доминанта] муз. четврти ступањ дур или мол лествице.

сȕбдурӑ́лан, -лна, -лно [в. суб-, лат. durus тврд] анат. који се налази испод тврде мождане опне (најчешће крвни подлив - *хематом*).

суберизӑ́ција, -ē ж [нлат. suberisatio, према лат. suber плута] бот. оплутавање.

субѐрӣт, -и́та м [лат. suber плута] технол. вештачки производ од измрвљене плуте и лепка, који је тврђи од плуте.

суберо́за, -е̄ ж [нлат. suberosis, према лат. suber плута] мед. професионална болест код особа које удишу прашину, пиљевину од плуте.

сȕберо̄зан, -зна, -зно [в. суберо̀за] који болује од суберозе.

сȕбито прил. [лат. subito] муз. брзо, журно, хитро.

сȕбјек(а)т, -кта м, мн. сȕбјекти, ген. мн. сȕбјекā тā̄ [лат. subiectum оно што је подметнуто, калк према грч. hypokeímenon] 1. а. особа која је носилац радње, стања или збивања. б. особа уопште. 2. а. псих. носилац својстава и доживљаја. б. филоз. биће које спознаје и делује. 3. грам. именски део реченице, об. у номинативу, о којем говори предикат који се са субјектом слаже, конгруира у роду и броју. 4. фиг. особа, тема, предмет, пројекат о којем се расправља. ▲ **правни ~** физичка или правна особа као носилац неког права.

сȕбјектȉван, -вна, -вно [лат. subiectivus] 1. а. који проматра, расправља, расуђује са свог становишта или из угла сопственог интереса. б. који некоме држи страну. 2. који се односи на субјекат, који припада субјекту, који садржи субјекат. ▲ **субјективно право** овлашћење које имају поједини правни субјекти.

субјективѝзам, -зма м [нлат. subjectivismus, в. субјективан] 1. филоз. учење по којем је цело сазнање субјективно, и стога су његове могућности ограничене. 2. раз. изношење необјективног, искључивог, пристрасног мишљења.

субјективизи́рати, субјективѝзи́рām, 3. л. мн. субјективизи́рајȳ и **субјектȉвизовати,** -зујēм свр̄ш. и несвр̄ш. [в. субјективан] посматрати, гледати са свог становишта.

субјектȉвизовати в. **субјективизи́рати**.

субјектȉвист(а), -е̄ м, мн. субјектȉвисти [в. субјективан] онај који субјективно гледа на проблеме, који је присталица субјективизма.

субјекти́вност, -и ж [в. субјективан] 1. особина онога који је субјективан, онога што је субјективно. 2. фиг. пристрасност, необјективност.

сȕбјѐкција, -е̄ ж [лат. subiectio подметање] 1. подложност, потчињеност. 2. рет. питање које говорник сам себи поставља, па на њега сам и одговара.

сȕбјунктȉв в. **кȍнјунктȉв**.

сȕбјунктȉван, -вна, -вно [лат. subiunctivus, према subiunctus придодат од subiungere придодати] који показује особине субјункта, конјунктиван.

субкатѐгō рија в. **супкатѐгō рија**.

субконтраоктáва в. **супконтраоктáва**.

сȕбкултȳра в. **сȕпкултȳра**.

сȕбкутан в. **сȕпкутан**.

сȕблȉман, -мна, -мно [лат. sublimis] 1. који је личан; узвишен, величанствен. 2. који изазива страхопоштовање; страшан.

сублȉмāт, -а́та м [лат. sublimatum, в. сублимација] 1. производ сублимације. 2. фарм. живин хлорид; антисептик.

сȕблиматȉван, -вна, -вно [в. сублимација] који сублимира.

сублимàтō ријум, -а и **сублимàтō рȉј,** -ија м [нлат. sublimatorium, в. сублимација] 1. место где се врши сублимација. 2. средство за сублимацију.

сублима́ција, -е̄ ж [нлат. sublimatio од лат. sublimatio узвисивање, према sublimus узвишен] 1. хем. прелазак чврстог тела у пару и поновно згушњавање те паре у чврст облик. 2. псих. несвесно преусмеравање примарних, инстинктивних нагона и потреба према циљевима који се сматрају примеренији нормама. 3. фиг. оплемењивање, идеализовање.

сублими́рати в. **сублȉмисати**.

сублȉмисати, -мишēм и **сублими́рати,** сублȉмирām, 3. л. мн. сублими́рајȳ свр̄ш. и несвр̄ш. [лат. sublimare узвисити, према sublimus узвишен] 1. вршити сублимацију. 2. претворити се, претварати се у нешто више, узвишено. 3. фиг. дати нечему узвишен изглед, идеализовати.

сȕблингвāлан, -лна, -лно [нлат. sublingualis, према в. суб-, лат. lingua језик] анат. онај који се налази под језиком, подјезичан.

сублицита́ција, -е̄ ж [нлат. sublicitatio] трг. уступање најјефтинијем понуђачу.

сублока́ција, -е̄ ж [нлат. sublocatio, према в. суб-, локација] трг. подзакуп.

сублукса́ција, -е̄ ж [нлат. subluxatio, према в. суб-, луксација] мед. непотпуно, делимично ишчашење зглоба, полуишчашење.

сȕблунāран, -рна, -рно [в. суб-, лунаран] 1. који се налази под Месецом. 2. фиг. земаљски, пролазан.

сȕбмандибулāран, -рна, -рно [в. суб-, мандибула] анат. који је испод вилица, подвилични.

сȕбмисȉван, -вна, -вно [лат. submissis, према submittere попустити] који је покоран, послушан, потчињен.

субмѝсија, -ē ж [лат. submissio, према submittere попустити] 1. потчињавање вољи, ауторитету или судовима друге особе; покорност, послушност. 2. пристанак. 3. прав. јавна понуда, предлог.

субмисионѝзам, -зма м [в. субмисија, -изам] псих. карактерна особина слабих, лабилних особа које траже заштиту и ослонац.

субнормāла, -ē ж [в. суб-, нормалан] геом. пројекција нормале на икс осу.

сȕбнòутбук, -а м [енгл. subnotebook] рач. мали рачунар на преклапање (мањи од лаптопа) који се може носити.

субòксȉд, -и́да м [в. суб-, оксид] хем. степен оксидације неког метала који садржи мање киселоника него база тог метала.

сȕборбитāлан, -лна, -лно [в. суб-, орбита] који је испод орбите, подорбиталан.

субординā́ција, -ē ж [срлат. subordinatio од subordinare подредити] 1. а. подређеност нечијем ауторитету, зависност од нечијег ауторитета. б. нижи положај у хијерархији, по чину, класи и сл., рангирање према степену важности. 3. грам. зависност реченица; хипотакса.

субординѝрати, субординѝрам, 3. л. мн. субординѝрајȕ свр. и несвр. [срлат. subordinare] 1. стављати, ставити под контролу; подредити, подређивати, подвргнути, подвргавати. 2. сматрати нешто мање важним, занемарити нешто.

сȕб пе̑на в. **sub poena**.

субпериодиза́ција, -ē ж [в. суб-, периодизација] подела на мања (краћа) раздобља од периодизације.

сȕбполāран, -рна, -рно [в. суб-, поларни] који се налази испод пола.

субрѐта, -ē ж [фр. soubrette собарица] муз. сопрански део у оперети, комичној опери или водвиљу, об. је то улога собарице.

суброга́ција, -ē ж [срлат. subrogatio, према лат. subrogare именовати некога за заменика] прав. замена једне особе другом, постављање на место другога, ступање у нечија права.

сувѐнӣр, -и́ра м [фр. souvenir од лат. subvenire подсетити] предмет који се купује на путовањима, за успомену.

сувѐрēн, -е́на м [фр. souverain] највиши носилац врховне власти у држави, владар.

сȕверен, -а, -о [фр. souverain] 1. који самостално влада, независан. 2. који је врхунски по моћи или положају. 3. фиг. који нечим потпуно влада (знањем, вештином и сл.).

суверенѝтēт, -е́та м [фр. souveraineté, в. суверен] потпуна, апсолутна власт владара, државе или народа на сопственој територији; независност такве власти у односу на спољашње утицаје.

сȕверенōст, -ости ж [в. суверен] 1. особина онога који је суверен, онога што је суверено. 2. највиша власт, ознака неограничене власти.

сугѐрисати, -ришēм свр. и несвр. [лат. suggerere] 1. (некоме) утицати на нечије мишљење или на намере. 2. (нешто) предложити, предлагати.

сȕгестибӣлан, -лна, -лно [фр. suggestibilité, в. сугестија] који је подложан сугестији и сугестивности, који се поводи за туђим мишљењем, пријемчив.

сугестибӣлност, -и ж [в. сугестибилан] психичка особина смањене властите воље и наглашене пријемчивости за утицаје других.

сȕгестӣван, -вна, -вно [млат. suggestivus, в. сугестија] који је способан да изазове одређено расположење или створи уверење код другога.

сугести́вност, -и ж [в. сугестија, сугестиван] 1. особина онога који је сугестиван. 2. способност да се утиче на друге људе.

сугѐстија, -ē ж [срлат. suggestio, према лат. suggerere изнети, указати] 1. моћ утицаја једне особе на другу или на саму себе. 2. оно што је сугерисано, предлог, подстицај. 3. подсећање на нешто, призвук, наговештај.

сȕзафōн, -а м [енгл. sousaphone, према америчком композитору који га је конструисао (J. P. Sousau, 1854–1932)] муз. лимени дувачки ин-

струмент басовског регистра, који се носи преко рамена.

сӯи гѐнерис [лат. sui generis] својеврстан, особен.

сӯицӣд, -а и **сӯицӣд,** -и́да м [нлат. suicidium од лат. sui себе, в. -цид] самоубиство.

сӯицӣдан, -дна, -дно [в. суицид] који је склон самоубиству, суициду, који има особине суицида.

суици́дност, -и ж [в. суицид] особина онога који је суицидан, склоност ка самоубиству.

сӯјета, -ē ж [рус. суета] изражена брига за себе и своје вредности, таштина, испразност, самољубље.

сӯјетнӧст, -ости ж [в. сујета] особина онога који је сујетан.

сӯјолџија, -ē м [тур. suyolcu] зан. стручњак за изградњу и поправљање водовода.

сӯк, -а м [арап. sūq] базар, безистан.

сӯкладан, -дна, -дно [рус. складный] 1. мат. конгруентан. 2. који је као други, налик, који одговара некоме/нечему (чешће у употреби у хрв.).

сӯкладнӧст, -ости ж [в. сукладан] мат. релација између подскупова неке равни који се могу изометријом пресликати један у други, конгруенција (чешће у употреби у хрв.).

Сӯкот, -а м [хебр. Sukoth] рел. старојеврејски празник који се празновао 10 дана у рану јесен, у знак захвалности за жетву; за то се време живело у колибама од грања у спомен на номадски живот Јевреја пре доласка у Палестину.

сӯкре, -а м [шпан. socre, према А. Х. Сокреу (Antonio Jose Socre), првом председнику Боливије] банк. новчана јединица у Еквадору.

сӯкуба = **сӯкубус** (в.)

сӯкубус, -а м **сӯкуба,** -ē ж [лат. succuba] митол. жена демон која ступа у сексуалне односе са уснулим људима.

сукӯлента, -ē ж, ген. мн. сукӯленāтā [лат. sucus сок, сржˌ] бот. врста биљке с меснатим и сочним листовима која живи на сувим стаништима.

сукуле́нција [нлат. succulentia, према лат. sucus сок] сочност, хранљивост.

сӯкус, -а м [лат. sucus] сржˌ бит.

сӯкусӧран, -рна, -рно [лат. succussus од succutere потрести] који потреса, дрма.

сӯкцесӣван, -вна, -вно [лат. successus] који се одвија, долази један за другим, узастопно, у више наврата.

сукцеси́вност, -и ж [в. сукцесиван] особина или стање онога што је сукцесивно, низање, узастопност, редослед.

сукцѐсија, -ē ж [лат. successio] 1. процес или чин при којем се људи, ствари, неко или нешто ређа један за другим. 2. прав. прелазак, пренос права с једног носиоца на другог, наслеђивање. 3. биол. узастопно смењивање различитих животних заједница на истом станишту током процеса прилагођавања новоствореним условима.

сӯкцесор, -а и **сӯкцӣсор,** -а м [лат. successor] онај који некога наслеђује, наследник.

сукци́нати, сукцина́тā м мн. (јд. **сукци̏нāт,** -а́та) [нлат. succinatum, фр. succinate, према лат. succinum ћилибар] хем. соли и естери ћилибарске киселине.

сули̏ген, -а м [тур. sülüğen] хем. црвена боја ватреног одсјаја, попут цинобера, која се користи у козметици и у сликарству.

сӯлтӑн, -а́на м [тур. sultan од арап. sulṭān] 1. ист. титула османских царева од XIII века. 2. име за владара у неким исламским земљама.

султа̀на, -ē ж [тур. sultana] 1. украс на капи. 2. врста турске женске хаљине.

султа́нија, -ē ж [тур. sultaniye од арап. sulṭāniyya царска] 1. султанова жена. 2. султанова кћи.

сулӯнӑр, -а = сулӯндӑр, -а́ра м [тур. silindir из грч.] лимена округла цев кроз коју излази дим из пећи, чунак.

сулӯндӑр = сулӯнӑр (в.)

сулфами́ди, сулфами́дā м мн., јд. сулфа̀мӣд, ген. сулфами́да [лат. sulphur сумпор] медицински препарати слични сулфоцидима.

сулфа́ти, сулфа́тā м мн., јд. сӯлфāт, ген. сулфа́та [лат. sulphur сумпор] хем. соли сумпорне киселине.

сулфатијàзӧл, -о́ла м [лат. sulphur сумпор] фарм. лек против зараза изазваних гонококама, стрептококама, стафилококама и сл.

сӯлфа̄тнӣ, -а̄, -о̄ [в. сулфати] који садржи сулфате, који се састоји од сулфата.

сӯлфи̏д, -и́да м [лат. sulphur сумпор] хем. једињење метала и сумпора, со сумпорводоничне киселине.

сӯлфи̏днӣ, -а̄, -о̄ [в. сулфид] који садржи сулфиде, који се састоји од сулфида.

сӯлфи̏т, -и́та м [лат. sulphur сумпор] хем. со сумпорасте киселине.

сулфонами́ди в. **сулфами́ди.**

сулфо̀на̄т, -а́та м [нем. Sulfon, в. -ат(и)] хем. со сулфонске киселине, најчешће се користи као детерџент.

сӯлц, -а м [нем. Sulze] желе.

сӯма, -е̄ ж [лат. summa од summus највиши] 1. број који се добија сабирањем, збир, износ. 2. одређена количина новца, свота. 3. фиг. укупност, бит; врхунац, највиша тачка. ▲ **~ сумарум** (након излагања, као закључак) све у свему, напокон, на крају крајева.

сумаби́лност, -и ж [в. сума] особина истоимених величина да се могу међусобно сабирати, збирљивост.

сӯманд, -а м [лат. summandus, в. сума] сабирак.

сӯма̀ран, -рна, -рно [према лат. summarium кратак преглед, резиме] 1. који је добијен као збир. 2. који је сажет, укратко изложен.

сума̀рӣн, -ина м [фр. sous-marin] вој. подморница.

суматри̏зам, -зма м [према острву Суматри] песничко схватање света у којем влада дубљи космички закон и смисао (по песми *Сумашра* М. Црњанског).

сума́ција, -е̄ ж [нлат. summatio] мат. сабирање, збрајање.

суми́рати, сӯ ми̏ ра̄ м, 3. л. мн. суми́ рају̏ свршн. и несврш. [срлат. summare, према лат. summa сума] 1. сабрати, сабирати. 2. сажети, закључивати.

сӯмо, -а м [јап. sumo] сп. традиционално јапанско рвање старо 2000 година, при којем је циљ да се противник присили да неким делом тела (сем стопалима) дотакне тло.

сумото̀ри, -ија м [в. сумо] сп. такмичар у сумо рвању, сумо-рвач.

сӯмпор и **сӯмпор,** -а м [лат. sulpur, sulphur, sulfur] хем. елемент, атомски број 16, симбол S, неметал који је добар изолатор, а појављује се у неколико облика и користи се у индустрији.

сумпо̀рисати, -ришӣм свршн. и несврш. [в. сумпор] 1. запрашивати лозу сумпорним прахом 2. изложити сумпорном диму воће пре остављања за зимницу, или винску бурад пре претакања.

сӯмпорнӣ, -а̄ , -о̄ и **сӯмпорнӣ,** -а̄ , -о̄ [в. сумпор] који се односи на сумпор, који је од сумпора. ▲ **сумпорна киселина** киселина која је незаобилазна у технолошким процесима; **сумпор-диоксид** безбојан гас који има оштар мирис.

сӯмпција, -е̄ ж [лат. sumptio] 1. узимање. 2. лог. претпоставка, премиса.

сӯна, -е̄ ж [в. сунет] традиционални муслимански закони за које се тврди да су засновани на Мухамедовим речима и поступцима, али нису непосредно приписани Мухамеду.

сӯнђер, -а м [тур. sünger] зоол. животиња из реда *Spogia (Porifera)* са сесилним начином живота, спужва. 2. заст. осушено тело такве животиње које се користи за прање и брисање; спужва за брисање.

сӯнет, -а м [тур. sünnet од арап. sunnä] 1. све што је Мухамед проповедао, а не пише у Курану. 2. сунећење (обрезивање пениса по верским прописима); в. **сӯнетити.**

сӯнетити, -и̏м свршн. и несврш. [в. сунет] обрезати, обрезивати мушку децу (код муслимана).

сӯни̏т, -и́та м [арап. sunna обичај, навика] припадник најбројније исламске струје која је конзервативна и релативно толерантна, а заступа традиционалистичко учење по којем су последња света реч Куран и Мухамед.

сӯпа и **сӯпа,** -е̄ ж [фр. soupe] бистра чорба, јуха.

суп- в. **суб-.**

сӯпентопф, -а м [нем. Suppentopf] чинија за супу.

супер- [лат. super изнад, преко] као први део сложенице означава да је нешто изражено или заступљено у највећој мери.

сӯпер индекл. [лат. super изнад, преко] 1. прид. изврстан, одличан, диван. 2. прил. сјајно, одлично.

суперарбитра́жа, -е̄ ж [в. супер-, арбитража] допунско мишљење или пресуда о неком проблему (у праву, медицини).

супера̀рбӣтријум, -а м [лат. superarbitrium] прав. одлука, решење у вишој инстанци, највиша одлука.

суперацидӣтӗт, -е́та м [лат. superaciditas] мед. вишак киселине у желудачном соку.

супера́ција, -е̄ ж [лат. superatio] 1. прелажење, превазилажење, предност, надмоћност. 2. астрон. разлика у брзини кретања планета.

сӯпервелесла́лом, -а м [в. супер-, велеслалом] сп. дисциплина алпског скијања на стази спуста која има мањи број капија него код слалома и велеслалома.

сӯпервѐлтер, -а м [в. супер-, велтер] сп. категорија у професионалном боксу (од 66,7 до 68,9 kg).

сӯпервӣзија, -е̄ ж [срлат. supervisio] 1. контрола и надгледање послова, радњи и сл. 2. екон. детаљна ревизија банкарског пословања и мера за побољшање пословања.

сӯпервӣзор, -а м [срлат. supervisor] онај који надгледа рад других, контролор, надзорник.

сӯпердивидӗнда, -е̄ ж [в. супер-, дивиденда] део дивиденде који се, кад се покрију остали трошкови, исплаћује као вишак акционарима.

супердрѐднӧт, -о́та м [енгл. superdreadnought, према в. супер-] ист. пом. тешки бојни брод са топовима, који се употребљавао током рата 1914 – 1918.

сӯпер-е̄го, -а м [в. супер-, его] псих. према психоанализи, онај део психичког апарата који контролише над-ја; степен свести о прихваћеним моралним начелима, савест.

суперинфѐкција, -е̄ ж [в. супер-, инфекција] мед. надовезивање на једну инфективну болест другим патогеним узрочницима.

супѐриор, -а м [лат. superior, према superus горњи] рел. кат. поглавар редовнички, самостански или мисијски.

сӯперӣбран, -рна, -рно [лат. superior највиши, према superus горњи] 1. а. који надмашује друге својим врлинама и способностима. б. који има виши ранг, већи ауторитет или звање. 2. који је значајнији, образованији, вреднији. 3. а. који је самоуверен, арогантан, охол, бахат. б. који је наизглед индиферентан према невољи, болу и сл.

супериӧрност, -и ж [лат. superioritas, према в. супериоран] 1. надмоћност, превага. 2. виша власт; старешинство, настојништво.

суперкомпенза́ција, -е̄ ж [в. супер-, компензација] биолошки процес током којег се организма опоравља после дуготрајних исцрпљујућих напора.

суперкомпӣ̀утер, -а м [в. супер-, компјутер] рач. класа веома јаких компјутера с краја XX века, има више централних процесора, велику меморију, капацитета до 10 000 000 операција у секунди.

сӯперлатӣв, -а м [лат. superlativus највиши] 1. највиши степен поређења. 2. грам. трећи степен компарације придева. ▫ **говорити** (о коме или чему) **у суперлативу** много хвалити некога, говорити о неком све најбоље.

сӯперлатӣван, -вна, -вно [лат. superlativus] 1. који се налази на највишем степену супериорности, прворазредан, одличан, ненадмашан. 2. који се односи на суперлативе, који садржи суперлативе.

суперлати́вност, -и ж [в. суперлативан] особина, својство онога што је суперлативно.

сӯпермаркет, -а м [енгл. supermarket] добро снабдевена продавница у којој се купци сами послужују, на принципу самопослуге.

сӯпермен, -а м [енгл. superman] жарг. онај који је способан за најопасније и најхрабрије подухвате; човек који храброшћу и другим врлинама и умећима надмашује просечног човека.

сӯпермо̀дел, -модела ж [енгл. supermodel, према в. супер-, модел] веома позната и одлично плаћена, врхунска манекенка.

супернеутра́лност, -и ж [в. супер-, неутралан, неутралност] екон. економија без резултата.

сӯпернӧва, -е̄ ж [в. супер-, лат. nova звезда која нагло бљесне од лат. novus нов] астрон. експлозивно повећање сјаја масивне звезде у њеним каснијим фазама развоја: после експлозије остатак у средишту постаје неутронска звезда.

суперовула́ција, -е̄ ж [в. супер-, овулација] физиол. хормонски изазвано повећање броја јајних ћелија у току овулације.

супероксид, -ида м [в. супер-, оксид] хем. 1. степен оксидације молекула који садржи више киселоника него база а мање него киселина. 2. избељивач косе, хидроген.

суперординиран, -а, -о [в. супер-, ординирати] претпостављен, надређен. ▲ **суперординирани појам** лог. појам под чијим обимом леже обими других појмова.

суперпозиција, -е ж [фр. superposition, према в. супер-, позиција] 1. геол. правило које заступа гледиште да су најстарији слојеви они који су најнижи, а најмлађи они највиши. 2. ист. архит. правило у античкој архитектури да се стубови подижу вертикално, један изнад другог, на више спратова.

суперпонирати, суперпонирам, 3. л. мн. суперпонирају свршн. и несврш. [лат. superponere] ставити, стављати нешто изнад, преко нечега.

суперпрелевман, -ана м [в. супер-, прелевман] заштита домаће производње високим порезом на увозне производе.

суперпроводљивост, -ости ж [в. супер-] способност неких метала охлађених на температуру до близине апсолутне нуле да проводе електричну енергију готово без икаквог отпора.

суперпрофит, -ита м [в. супер-, профит] екстрапрофит, значајно повећан профит.

суперревидирати, суперревидирам, 3. л. мн. суперревидирају свршн. и несврш. [лат. supervidere, према в. супер-, ревидирати] (из)вршити суперревизију.

суперревизија, -е ж [в. супер-, ревизија] 1. поновни преглед. 2. штамп. последњи преглед слога пре штампања.

суперревизор, -а м [в. суперревизија] главни надзорник, онај који врши суперревизију.

супersатурација, -е ж [лат. supersaturatio] хем. пресићеност, презасићеност.

супersензибилан, -лна, -лно [лат. supersensibilis, према в. супер-, сензибилан] који превазилази људска чула, натчулан.

супersоничан, -чна, -чно [в. супер-, соничан] 1. који има вишу фреквенцију него што може да региструје људско уво. 2. који се односи на брзине веће од звука. 3. који се креће надзвучном брзином. ▲ **супersонична брзина** надзвучна брзина, већа од звука; **супersонични авион** авион који се креће надзвучном брзином.

суперстар, -а м [енгл. superstar, према в. супер-, стар] жарг. веома популарна позната личност из јавног живота, глумац, певач, аутор, водитељ, спортиста и сл.

суперстиција, -е ж [лат. superstitio] веровање у деловање натприродних сила, празноверје.

супerстрат, -а м [в. супер-, стратум] 1. лингв. језик уведен као званични на подручју другог језика. 2. слој који долази на стари слој (нови обичаји, ново становништво).

суперструктура, -е ж [в. супер-, структура] 1. горњи део грађевине, надградња. 2. соц. друштвена структура која у неким сегментима делује независно од других или се другима намеће.

суперструкција, -е ж [нлат. superstructio] надзиђивање, надограђивање; горњи део грађевине.

супертанкер, -а м [в. супер-, танкер] пом. брод. танкер велике запремине (и до 500.000 бруто).

супертврђава, -е ж [калк од енгл. Superfortress од super (flying) fortress] воj. жарг. врста ратног авиона (летећа тврђава, амерички бомбардер Б-52).

супертешки, -а, -о [в. супер-] жарг. који је веома тежак, предебео. ▲ **супертешка категорија** сп. тежинска категорија за боксере аматере преко 91 kg.

суперфетација, -е ж [лат. superfetatus поново оплођено] биол. оплодња више јајних ћелија које потичу из различитих овулационих циклуса, ретко могућа код човека.

суперфинале, -а м [в. супер-, финале] сп. утакмица којом се добија апсолутни победник на европским и светским првенствима.

суперфицијес, -а м [лат. superficies површина] прав. наследно и отуђиво право коришћења зграде која је подигнута на туђем земљишту.

суперфлуидност, -и ж [в. супер-, флуидан] хем. необична својства која има течни хелијум на температурама испод 270°C, нпр. велика проводљивост топлоте.

суперфо̀сфа̄т, -а́ та м [в. супер-, фосфат] хем. смеса калцијум-сулфата и монокалцијум-фосфата која се добија утицајем сумпорне киселине на трикалцијум-фосфате, вештачко ђубриво.

су̏перцилија̄ран, -рна, -рно [нлат. supercilia-ris, према в. суперцилијум] који припада обрвама, веђама, обрвни.

супѐрцӣлијум, -а и **супѐрцӣ.тӣј,** -ија м [лат. supercilium, према в. супер-, cilium трепавица] обрве, веђе.

су̏пӣн, -и́ на м [лат. supinum (verbum), према supinare лежати полеђушке] лингв. глаголска именица уз глаголе кретања у латинском језику.

супӣна̄тор, -а м [нлат. supinator] анат. мишић који служи за окретање подлактичне кости.

супина́ција, -е̄ ж [лат. supinatio] анат. кретање подлактице које подразумева окретање длана нагоре.

супкатего̄рија, -е̄ ж [в. суб-, категорија] потка-тегорија.

супконтраокта́ва, -е̄ ж в. суб-, контра-, октава] муз. за октаву дубља лествица од контраоктаве.

су̏пкултӯра, -е̄ ж [в. суб-, култура] културни и друштвени живот појединих слојева становништва који је испод прихваћеног културног нивоа, поткултура.

су̏пкута̄н, -а. -о [в. суб-, лат. cutis кожа] који је поткожни, који се даје под кожу.

суплемѐнт, -а м, мн. суплемѐнти, ген. мн. суплемѐна̄та̄ [лат. supplementum, према supplere допунити] 1. оно што је придодато, као допуна, додатак. 2. мат. један од два угла чији је збир 180°. 3. штамп. допунска свеска.

су̏племента̄ран, -рна, -рно [нлат. supplementarius, в. суплемент] допунски, додатан, накнадан. ▲ **суплементарни углови** углови који се допуњују до 180°.

суплемента́ција, -е̄ ж [в. суплемент] допуњавање надомештање.

су̏плент, -а м, мн. су̏пленти, ген. мн. су̏плена̄та̄ [лат. supplens који допуњује] заст. наставник приправник, помоћни наставник (у средњој школи).

суплѐнција, -е̄ ж [лат. supplere допунити] замена наставника на редовној настави.

су̏плетӣван, -вна, -вно [лат. supplere додати, допунити] допунски, допуњујући, накнадни.

су̏плетӣви, су̏плетӣва̄ м мн. [срлат. suppletivus допунски од лат. supplere допунити] лингв. 1. допунски облици. 2. облици који имају различит корен, а исто основно значење.

су̏плето̄ран, -рна, -рно [нлат. suppletorius] допунски, допуњујући, накнадан. ▲ **суплеторна заклетва** прав. заклетва која се полаже за друго лице; заклетва која се даје уместо доказа.

суплӣкант, -а м, мн. суплӣканти, ген. мн. суплӣканта̄ [лат. supplicans који моли] заст. подносилац молбе, молилац, молбодавац.

суплӣрати, су̏плӣра̄м, 3. л. мн. суплӣра́јӯ свр. и несвр. [фр. suppléer од лат. supplere додати, допунити] 1. допунити, допуњавати, попунити, попуњавати. 2. заменити, замењивати, заступати. 3. допунити (нечију мисао).

супози̏то̄ријум, -а и **супози̏то̄рӣј,** -ија м [срлат. suppositorium] мед. лек у облику чепића који се увлачи у чмар или у вагину. ▲ **глицерински ~ (супозиторије)** чепић против опстипације, затвора.

супо̀зитум, -а м [лат. suppositum] оно што се претпоставља, замишља, наслућује.

супози́ција, -е̄ ж [лат. suppositio] 1. чин онога који претпоставља, претпостављање. 2. оно што се супонира, претпоставка.

супони́рати, супо̀нӣра̄м, 3. л. мн. супони́ра́јӯ свр. и несвр. [лат. supponere] 1. претпоставити, претпостављати да је нешто истинито. 2. сматрати да је нешто вероватно или могуће. 3. очекивати, надати се.

су̏порт, -а м [фр. и енгл. support] део алатних машина; сталак, подметач, подлога.

супра- [лат. supra] као први део речи означава да је нешто изнад, над, преко.

супрадѐнта̄лан, -лна, -лно [в. супра-, денталан] који се налази изнад зуба, надзубни.

супрана̀тура̄лан, -лна, -лно [в. супра-, лат. naturalis природан] натприродан, натчулан.

супранатурали̏зам, -зма м [в. супра-, натурализам] филоз. становиште које се заснива на натприродном и натчулном.

супрарѐнāлан, -лна, -лно [лат. suprarenalis] мед. надбубрежни.

супраструктýра, -ē ж [в. супра-, структура] друштвена надградња која обухвата државу и њен апарат, културу, здравство, просвету, науку и сл.

супрематѝзам, -зма м [рус. супрематизм, према фр. suprématie превласт, надмоћ] слик. правац у ликовној уметности, настао 1913. године, који тежи да сведе стварност на основне геометријске облике и апсолутну хармонију боја, линија и облика.

супремáтија, -ē ж [фр. suprématie превласт, надмоћ] 1. врховни надзор, врховна власт, нарочито папе над бискупима и црквама. 2. фиг. надмоћност.

супремàтист(а), -ē м, м. супремàтисти [в. супрематизам] присталица идеја супрематизма.

сȕпресѝван, -вна, -вно [лат. suppresivus] пригушиван, пригушивачки; покораван, спречаван, потискиван, потискивачки; заустављан, заустављачки; сузбијан, сузбијачки, обустављан, обустављачки.

супрѐсија, -ē ж [лат. suppresio, према supprimere супримирати] 1. гушење, пригушивање, сузбијање. 2. настојање да се нешто не открије, заташкавање, пречутквање. 3. обустављање, потискивање.

супримѝрати, супрѝмӣрāм, 3. л. мн. супримѝрајӯ свр. и несвр. [лат. supprimere] 1. силом нешто спречавати, угушити, покорити. 2. настојати да се нешто не открије, не објави, заташкавати. 3. задржавати, потискивати.

сȕпсидијāран, -рна, -рно [лат. subsidiarius] другоразредан, помоћни, споредан, мање важан. ▲ **супсидијарна обавеза** прав. обавеза која ступа на снагу тек кад се неко други не одазове својој обавези; **супсидијарни позив** прав. позив који се може доставити само путем неког другог суда или судије; **супсидијарно право** право чије се одредбе примењују тек кад се одредбе другог права покажу као недовољне.

сȕпсӣдијум, -а и **сȕпсӣдӣј,** -ија м [лат. subsidium] 1. помоћ у новцу, потпора, припомоћ. 2. помоћ у ратном материјалу, новцу и сл. коју једна држава даје другој.

супсистѐнција, -ē ж [лат. subsistentia] екон. количина добара која је потребна за задовољавање основних животних потреба.

супскрѝбент, -а м, ген. мн. супскрѝбенāтā [лат. subscribens, према subscribere потписати] потписник.

супскрибѝрати, супскрѝбӣрāм, 3. л. мн. супскрибѝрајӯ свр. и несвр. [лат. subscribere] потпис(ив)ати.

супскрѝпција, -ē ж [лат. subscriptio] заст. новац који је унапред уплаћен за новине, књиге које ће бити издате.

супспецијализáција, -ē ж [в. суб-, специјализација] уже научно или стручно подручје у којем се специјалиста усавршава.

сȕпстантӣв, -а м [лат. substantivus основни, суштински, према в. супстанција] грам. именица.

сȕпстантӣван, -вна, -вно [в. супстантив] 1. који има особине именице, који се односи на именицу, именички. 2. који означава постојање, стваран, самосталан, независан.

супстантивáција, -ē ж и **супстантивизáција** [в. супстантив] лингв. 1. претварање неке речи у именицу, поименичавање. 2. употреба неименичке речи у својству именице.

супстантивизáција в. **супстантивáција**.

супстàнца в. **супстàнција**.

супстàнција, -ē ж [лат. substantia] 1. филоз. темељни, непроменљиви, битни носилац несамосталних и променљивих особина, оно што лежи у основи. 2. материја, целина, материја која се налази у простору и има масу; материја посебне врсте и грађе. 3. главно, кључно обележје или део нечега, бит, есенција, суштина.

сȕпстанцијāлан, -лна, -лно [лат. substantialis, према в. супстанција] 1. који има супстанцију, који се односи на супстанцију, материјалан. 2. реалан, стваран. 3. који има количину, снажан, важан, вредан.

супстанцијалѝзам, -зма м [в. супстанција] филоз. становиште према којем се стварност састоји од супстанција, трајних бића.

супстанцијализáција, -ē ж [в. супстанција] опредмећивање, претварање у опипљив облик.

супстанцијалѝтēт, -е́та м [лат. substantialitas] 1. филоз. учење о томе да се стварност засто-

ји у непроменљивом, супстанцијалном, а не у збивању. 2. псих. учење о томе да се душевна збивања заснивају на некој супстанцији и да је душа стварно, самостално и јединствено биће.

супститу̏ент, -а м, мн. супституенти, ген. мн. супституе̏на̄та̄ [лат. substituens] заменик, заступник; наследник.

супституи́рати в. **супституи́сати**.

супституи́сати, -ишем̄ и **супституи́рати,** супституи̏ра̄м, 3. л. мн. супституи́раје̄ свр̄ш. и несвр̄ш. [лат. substituere] извршити супституцију, заменити, надоместити.

супсти̏тӯт, -у́та м [лат. substitutus, в. супституција] 1. заменик, заступник. 2. прав. лице које добија наслеђство у случају да први наследник не може примити наслеђство, понаследник.

супституу́ција, -е̄ ж [лат. substitutio, према substituere заменити] 1. замена, замењивање, надомештање; онај који ради као замена, који неког замењује. 2. прав. одређивање другог наследника уколико први не може примити наслеђство. 3. мат. поступак којим се, по датом правилу, врши замена неких елемената. 4. лингв. замењивање неког језичког елемента или значења другим током развоја језика или из стилских разлога. 5. хем. реакција током које се атом или атомска група замењују другим атомом или групом атома.

супституу́цӣјскӣ = **су̏супституцио̄нӣ** (в.)

су̏супституцио̄нӣ = **супституу́цӣјскӣ,** -а̄, -о̄ [в. супституција] који се односи на супституцију, који је у функцији супституције.

су̏супстра̄т, -а́та м [лат. substratum, према в. суб-, стратум] 1. подлога, темељ, носилац. 2. лингв. назив за првобитни језик неке заједнице замењен другим који на њега утиче.

супстратосфе́ра, -е̄ ж [в. суб-, стратосфера] атмосферски слој на висини од 9 до 13 km у којем долази до извесног повишења температуре.

супстру̏кција, -е̄ ж [лат. substructio] архит. зид, конструкција која служи као подупирач, темељ, ослонац.

супсуми́рати, супсу̏мӣра̄м, 3. л. мн. супсуми́раје̄ свр̄ш. и несвр̄ш. [срлат. subsumere] 1. подводити, подвести ужи појам под шири. 2. подразумевати нешто, уврстити нешто под општа правила.

су̏супсумти̏ван, -вна, -вно [лат. subsumtivus] који подређује, подразумева, претпоставља.

супсу̏мпција, -е̄ ж [срлат. subsumptio, према subsumere супсумирати] 1. подвођење посебног под опште, сврставање под заједничке ознаке. 2. закључивање из посебног о општем и обрнуто.

суптангѐнта, -е̄ ж [в. суб-, тангента] мат. део линије апсисе ограничен тангентом и ординатом за једну тачку једне криве линије.

су̏нти̏лан, -лна, -лно [лат. subtilis] 1. нежан, емотиван, осетљив. 2. који је истанчаног укуса и схватања, префињен; који је настао деловањем таквих особина. 3. једва приметан, ненаметљив. 4. општроуман, бистар.

супти́лност, -и ж [в. суптилан] особина онога који је суптилан, онога што је суптилно, нежност, осећајност, ненаметљивост.

су̏нтрактивни, -вна, -вно [лат. subtractivus] који се може одбити или одузети, одузимљив.

су̏нтрактор, -а м [лат. subtractor] мат. број који треба одузети од другог броја, умањилац.

суптра̀кција, -е̄ ж [лат. subtractio, према subtrahere суптраховати] мат. рачунска операција одузимања, одбијање, умањивање.

су̏нтрахенд, -а м [лат. suptrahendus који мора бити одузет, према subtrahere одузети, одбити] мат. број који се одузима при рачунској радњи одузимања, умањеник, суптрактор.

су̏нтрахент в. **су̏нтрахенд**.

су̏нтраховати, -хујем̄ свр̄ш. и несвр̄ш. [лат. subtrahere] мат. одузети, одузимати, одби(ја)ти.

суптро́пи, суптро́па̄ м мн. [в. суб-, тропи] геогр. прелазно климатско подручје између тропског и умереног појаса.

су̏нтро̄пскӣ, -а̄, -о̄ [в. суптропи] који се односи на суптропе, који припада суптропима.

су̏супуративни, -вна, -вно [ср. лат. suppurativus, према в. суб-, лат. pus гној] који садржи гној, гнојни.

супфѐбри̏лан, -лна, -лно [лат. subfebrilis, према в. суб-, фебрилан] мед. грозничав, који има температуру до 38°.

сӯра, -ē ж [тур. sure од арап. sūra] једно од 114 поглавља Курана које заузима од неколико речи па до неколико страница, а представљају објаве које је Мухамед добио од Бога.

сӯрах, -а м [хинд. surah] укосо ткана, мека свилена тканина, настала у индијској покрајини Сурат.

сурáхија, -ē ж [тур. sürahi од арап. ṣurāḥiyyā] етнол. стаклена, бакарна, или керамичка посуда за воду, специфичног облика.

сӯргун, -а м [тур. sürgün] изгнанство, прогонство.

сурдѝтēт, -éта м [лат. surditas] губитак слуха, глувоћа.

сурдомутѝзам, -зма м [нлат. surdomutitas, према лат. surdus глув, mutus нем] мед. глувонемост.

сурдопедàгог, -а м, мн. сурдопедàгози [лат. surdus глув, в. педагог] васпитач, наставник деци и особама са оштећеним слухом.

сурдопедагòгија, -ē ж [лат. surdus глув, в. педагогија] пед. област педагогије која се бави образовањем и васпитањем деце са оштећеним слухом.

сӯрдук, -а м [тур. surmek] мали кланац об. у брду.

сӯрзум кôрда в. **sursum corda**.

сӯрма, -ē ж [тур. sürme] етнол. заст. црна или сребрнаста боја у праху која се стављала на обрве, косу и испод трепавица.

сурògāт, -áта м [лат. surrogatus накнадно изабран] 1. замена за неки производ, обично неадекватна. 2. замена, супституција за неки прави доживљај. ▲ **мајка** мед. мајка која рађа дете брачном пару који не може да има потомство.

сурӯнтија, -ē ж [тур. sürüntü од sürünmek потуцати се] оно што је старо, истрошено, старудија.

сурӯџија, -ē ж [тур. sürücü од sürmek гонити, терати] заст. 1. онај који гони коње у запрези, онај који кочијаши, кочијаш. 2. коњаник који је у турско време разносио званичну и приватну пошту.

сӯрф, -а м [енгл. surf] сп. вожња на специјалној дасци по високим и снажним морским таласима уз помоћу једра и ветра.

сӯрфер, -а м [в. сурф] сп. онај који сурфује, који се вози на специјалној дасци по морским таласима, одржавајући равнотежу.

сӯрфинг, - а м [в. сурфовати] 1. сп. в. **сӯрф**. 2. рач. трагање за информацијама на Интернету, претраживањем различитих веб-сајтова.

сӯрфовати, -ујēм [в. сурф] 1. сп. возити се на специјалној дасци по високим и снажним морским таласима, одржавајући равнотежу. 2. рач. трагати за информацијама на Интернету, претражујући различите веб-сајтове.

сӯсам, -а м [тур. susam од арап. sūsām, simsim] бот. оријенталнa биљка жутог овалног семена које се користи у исхрани, а прерадом се добија јестиво уље.

суспèктан, -тна, -тно [лат. suspectus, в. суспекција] 1. који верује, али није сигуран, који претпоставља, нагађа. 2. који је неповерљив, према некоме или нечему. 3. у кога се сумња док се не докаже супротно.

суспèктнōст в. **суспèкција**.

суспèкција, -ē ж [лат. suspectio] 1. поседовање несигурних, непроверених чињеница, несигурно знање. 2. сумњичавост, неповерење. 3. оптужба за неко дело без правог доказа.

сӯспендовати, -дујēм свр. и несвр. [лат. suspendere] 1. (некога) привремено удаљити, удаљавати из службе, с посла или искључити из неке делатности. 2. (нешто) одгодити важење нечега.

сӯспензѝван, -вна, -вно [ср. лат. suspensivus] који је одложив, одгодив.

суспèнзија, -ē ж [лат. suspensio] 1. а. привремено удаљавање с дужности, посла. б. привремено одгађање важења неког закона. 2. хем. разлагање чврстог тела у некој течности у којој се оно не раствара, већ чини да течност изгледа замућена.

суспензиòнист(а), -ē м, мн. суспензиòнисти [в. суспензија] онај који је привремено удаљен с посла, онај који је суспендован.

сӯспензор, -а м [нлат. suspensor] сп. део спортске опреме који се носи испод гаћица дреса и придржава мушки полни орган при покретима тела, а служи и као заштита од удараца и повреда.

сутàна, -ē ж [фр. soutane од итал. sottana] црквк. кат. одећа свештеника, одежда.

сутѐрēн, -е́на и **сȕтерēн,** -а м [фр. souterrain] просторије испод приземља а изнад подрума.

сȕти в. **сȁти**.

сȕтлија в. **сутлӣјāш**.

сутлӣјāш, -а́ша м [тур. sütlü млечни, перс. āš јело] кулин. пиринач који је куван у заслађеном млеку.

сȕтра, -ē ж [санскр. sutra нит] књиж. 1. дело из староиндијске књижевности у којем се кратко и сажето излаже неко научно подручје.

суфѐт, -а м [хебр. šofēth судија] ист. прав. носилац судске и извршне власти у феничанским градовима у старом веку.

суфѝзам, -зма м [в. суфија] рел. 1. теорија и пракса исламске аскезе и мистике. 2. књиж. назив за исламску мистичну љубавну поезију.

сȕфија, -ē м [арап. sūfī] онај који се ради духовног уздизања изоловао од остатка света, пустињак; припадник исламског мистичног реда.

сȕфијскӣ, -ā̄, -ō̄ [в. суфија] 1. прид. који припада, који се односи на суфизам и на суфије. 2. прил. као суфија, на начин суфије.

сȕфикс, -а м, ген. мн. сȕфиксā̄ [лат. suffixus придодат од suffigere приодати] грам. део речи који се додаје на основу и којим реч добија ново значење.

суфицијѐнтан, -гна, -гно [лат. sufficiens] који је довољан за оно што је потребно и жељно.

сȕфицит, -а м [нем. Suffizit, према лат. sufficere бити довољан; обезбедити, снабдети] вишак прихода у односу на расходе који је утврђен након обрачуна; супр. **дефицит** (в.)

сȕфицитан в. **суфицијѐнтан**.

сȕфицитāран, -рна, -рно [в. суфицит] који даје суфицит, који се односи на суфицит.

сȕфле, -ета м [тур. süfli од арап. sufliyy] безосећајна и наметљива особа, безобразник, простак.

сȕфлē, -ѐа м [фр. soufflé] кулин. шупаљ, растресит, мекани колач од јаја.

сȕфлēр, -е́ра м [фр. souffleur] 1. позор. онај који у позоришту шапће текст глумцима. 2. пеј. онај који сугерише некоме шта да ради, говори итд.

сȕфлија, -ē ж [тур. süfliye од арап. sufliyyā] неуредна, аљкава жена простог понашања.

суфли́рати, сȕфлӣрām, 3. л. мн. суфли́рајȕ несврш. [фр. souffler, в. суфлер] 1. обављати посао суфлера. 2. (нешто некоме) сугерисати некоме шта да ради, шта да говори и сл.

суфока́ција, -ē ж [лат. suffocatio од suffocare гушити] стање без довољно свежег ваздуха, када је дисање отежано, када се гуши, загушљивост.

суфра̀га̄н, -а́на м [ср. лат. suffraganeus] рел. кат. 1. члан свештеничког колегијума католичке цркве који има права да му присуствује и да гласа, да одлучује. 2. бискуп који је подређен надбискупу.

сȕфра̄гијум, -а м [лат. suffragium] ист. у старом Риму глас, гласање, право гласа.

суфра̀гисткиња в. **сифра̀жеткиња**.

суфȕзија, -ē ж [лат. suffusio] мед. излив крви испод коже, слузокоже, подлив, подливање.

сȕџук, -а м [тур. suçuk] 1. сушена добро зачињена кобасица од овчијег или говеђег меса. 2. врста оријенталног слаткиша, од ораха и згуснутог слатког вина, у облику кобасице.

сȕши, -ија м [јап. sushi (досл.) кисело је] кулин. традиционално јапанско јело од свеже сирове рибе и морских алги с пиринчем.

сфа̀целус, -а м [грч. sphákelos гангрена] мед. изумирање ткива или органа, отворена рана, гангрена.

-сфера, -сферички, -сферски [грч. sphaîra кугла, лопта] као други део речи означава лопту, куглу, облик лопте.

сфе́ра, -ē ж [грч. sphaîra кугла, лопта] 1. а. лопта, кугла, површина кугле. б. мат. површина коју чине све тачке једнако удаљене од центра. 2. фиг. круг деловања, рада, делокруг, положај у друштву, домашај, област, подручје; обим; друштвени круг. 3. књиж. небо, небеса, неземаљски светови. ▲ **армиларна сфера** астрон. справа за представљање разних путања небеских тела; **интересна сфера** пол. територија или део територије неке полузависне државе која се налази под политичким и економским утицајем неке друге државе; **јавна сфера** соц. укупност, збирност места на којима се води ненасилна јавна

расправа о власти, простор за деловање између друштва и државе; **музика (хармонија) сфера** (према Платону и питагорејцима) небеска музика која настаје кретањем небеских тела у васиони; **небеска сфера** астрон. унутрашња површина лопте на коју се пројектују небеска тела према координатама небеске екваторијалне равни **сфера утицаја** пол. област, подручје које је под утицајем неке државе, политике и сл.

сфѐрант, -а м, мн. сфѐранти, ген. мн. сфѐранāтā [в. сфера] техн. навигациони оптички инструмент сличан теодолиту.

сферѝстик, -а м, мн. сферѝстици [грч. sphairistikós, према в. сфера] сп. онај који је у старој Грчкој подучавао играма лоптом.

сфѐричан, -чна, -чно [в. сфера] који је обао, округао, који је као лопта.

сфѐрнӣ, -ā, -ō [в. сфера] лоптаст, који припада лопти и површини лопте.

сферо- [грч. sphaîra кугла, лопта] први део речи који означава да се нешто у другом делу односи на лопту, куглу, на округао облик.

сферòӣд, -и́да м [грч. sphairoeidḗs као кугла, према в. сферо-, -оид] мат. 1. тело које је слично лопти, тело које је приближно лоптастог облика (Земља је сфероид). 2. ротацијски елипсоид.

сфѐроӣдан, -дна, -дно [в. сфероид] као лопта, сличан лопти, лоптаст.

сфероидицѝтēт, -е́та м [лат. sphaeroidicitas, према грч. sphaîra кугла, лопта] склоност ка примању лоптастог облика, тежња ка стварању лопте.

сферòлӣт, -и́та м [в. сферо-, грч. líthos камен] лоптаста рудна материја.

сфѐрометар, -тра м [в. сферо-, -метар] техн. 1. справа за налажење пречника лопте од чије је површине познат само мали део. 2. опт. справа за одређивање облика стаклених сочива и дебљине танких плочица.

сферомѐтрија, -ē ж [в. сферо-, -метрија] мерење лопте или круга.

сфигмо- [грч. sphygmós пулс, било] као први део речи означава да се други део речи односи на пулс, било.

сфигмògрам, -а м [в. сфигмо-, -грам] графички запис откуцаја срца, пулса.

сфигмògраф, -а м [в. сфигмо-, -граф] инструмент за мерење пулса.

сфигмографѝја, -ē ж [в. сфигмо-, -графија] вештина руковања сфигмографом, његово проучавање и описивање пулса.

сфигмоманòметар, -тра м [в. сфигмо-, манометар] техн. апарат за мерење крвног притиска.

сфӣгмометар, -тра м [в. сфигмо-, -метар] техн. апарат за мерење пулса.

сфигмоскòпија, -ē ж [в. сфигмо-, -скопија] мед. испитивање, прегледање пулса, била.

сфӣнга, -ē и **сфи́нга,** -ē ж [грч. Sphíngks] 1. камена фигура са телом лава и главом човека која је у старом Египту била симбол бога сунца и која стоји испред храмова и надгробних споменика које чува. 2. митол. чудовиште из грчке митологије са главом и грудима девојке, а телом лава које је стајало на стени код Тебе и сваком путнику постављало загонетку, па га прождирало ако је не реши. Загонетку је решио Едип, после чега се сфинга сурвала са стене. 3. фиг. загонетна личност.

сфинголипи́ди, сфинголипи́дā м мн., јд. сфинголѝпӣд, ген. сфинголипи́да [грч. sphíngein стезати, в. липиди] врста липида (масти) који спадају у важне састојке ћелијске мембране.

сфингомијелѝни, сфингомијелѝнā м мн., јд. сфингомијѐлӣн, ген. сфингомијелѝна [грч. sphíngein стезати, в. мијелин] фосфолипиди који представљају саставни део нервног система.

сфӣнкс в. **сфӣнга**.

сфӣнктер, -а м [грч. sphinktḗr од грч. sphíngein стезати] анат. мишић стезач, мишић затварач.

сфинктеректòмија, -ē ж [в. сфинктер, ек-, -томија] мед. делимично или потпуно оперативно одстрањење неког од сфинктера.

сфорцàндо (сфорцāто) прил. [итал. sforzando; sforzato] муз. појачано, наглашено јаче.

сфрàгӣд, -и́да м [грч. sphragís печат] печатна земља.

сфрагѝда, -ē ж [грч. sphragís печат] књ. кратка аутобиографска белешка коју су у неколико завршних стихова збирке својих песама давали о себи антички песници (тако су остављали запис о себи и о свом делу).

сфрагѝстика, -ē ж, дат. и лок. сфрагѝстици [нем. Sphragistik, према грч. sphragís печат] помоћна историјска наука која проучава печате, нарочито на старим повељама.

сфумā̀то прил. [итал. sfumato] слик. у сликарству ознака за мутно, нејасно, разливено; сликање благим сенкама, осенчено.

сфу̏шерити, -ѝм свр. [в. фушерити] лоше и површно урадити; спрчкати, отаљати, збрзати.

схе́ма, -ē ж [грч. skhêma облик] 1. план, скица, нацрт за неки посао чија реализација тек треба да почне. 2. методична комбинација узастопних делова, систем. 3. филоз. концепт сличан универзалном, у Кантовој епистемологији, али ограничен на феноменолошко знање помоћу којег се неки предмет или идеја чистога ума може схватити. 4. некреативан, формалистички образац од којег се не одступа.

схематѝзам = шематѝзам, -зма м [грч. skhēmatismós држање, спољашњост; облик] 1. поједностављење приказа. 2. некреативан, образац понашања, поступања (административни, канцеларијски), формализам. 3. календар са списком свих државних органа, установа, службеника и др. 4. филоз. поступак разума са представама датим у опажају из којих се, по Канту, синтезом на основу временске шеме и трансценденталне аперцепције долази до сазнања предмета.

схемàтизовати, -зујēм свр. и несвр. = **шемàтизовати,** -зујēм свр. и несвр. [в. схема] направити нацрт, скицирати; разматрати нешто у општим, основним цртама.

схемàтичан, -чна, -чно = **шемàтичан,** -чна, -чно [грч. skhēmatikós] израђен у облику нацрта, прегледа, представљен у главним цртама.

схемàтичнōст, -ости ж = **шемàтичнōст,** -ости ж [в. схематичан] особина, стање онога што је схематично.

схематогрàфија, -ē ж [в. схема, -графија] област која се бави тумачењем схема, скица.

схематопе́ја, -ē ж [в. схема, грч. poieîn чинити] приказивање неке радње покретима, објашњење неког појма само покретима, пантомиме.

схемо̀граф, -а м [в. схема, -граф] универзална писаљка која може да пише по сваком материјалу.

схѝзма в. **шѝзма.**

схизмàтик в. **шизмàтик.**

схизмàтичкī (схѝзматскī) в. **шизмàтичкī (шѝзматскī).**

схѝзоѝдан в. **шѝзоѝдан.**

схизоѝдност, -и ж = **шизоѝдност,** -и ж [в. схизо-, -идан] псих. душевна растројеност.

схизомѐлија, -ē ж [грч. skhízein цепати, mélos уд] мед. поремећај у развоју удова, малформација удова, која се огледа у томе да на руци или нози виси још једна рука или нога, обично непотпуно развијена.

схизофѝте, схизофѝтā ж мн. [грч. skhízein цепати, в. -фит(е)] бот. биљке које се размножавају бесполним путем, тј. дељењем.

схизофрѐнија, -ē ж = **шизофрѐнија,** -ē ж [нлат. schizophrenia, према грч. skhízein цепати, phrēn ум] мед. душевно растројство, одн. тежак поремећај душевног живота, који се испољава различитим суманутим идејама, појавом апатије и другим поремећајима расположења, избегавањем спољашњег света и сл.; врста лудила.

схизофрѐник, -а м, мн. схизофрѐници = **шизофрѐник,** -а м, мн. шизофрѐници [нлат. schizophrenicus, према в. схизофренија] мед. онај који пати, болује од схизофреније (в.).

схизофрѐничан, -чна, -чно = **шизофрѐничан,** -чна, -чно [в. схизофренија] који је душевно растројен, који је болестан од схизофреније.

схизофрѐничнōст, -ости = **шизофрѐничнōст,** -ости ж [в. схизофренија] псих. мед. душевна растројеност.

схизо- (шизо-) [грч. schízein цепати] који се односи на расцеп, подељеност; који се односи на схизофренију (в.).

схѝма, -ē ж [грч. skhê ma облик] рел. монашки завет, видљив по начину одевања (*мала, велика*).

схѝмнѝк, -а м , мн. схѝ мнѝ ци, ген. мн. схѝ мнѝ кā [в. схима] рел. монах који је положио завет.

схола̀стика, -ē ж, дат. и лок. схола̀стици [лат. scholasticus од грч. skholastikós докон; школски, према skholḗ доколица; школа] 1. филоз. средњовековна филозофија у служби теологије. 2. кат. опатица која је истовремено и учитељица.

схоластицѝзам, -зма м [в. схоластика] назори, гледишта и начела схоластичара.

схолàстичāр, -а м [в. схоластика] 1. средњовековни филозоф, присталица схоластике. 2. књишки мољац. 3. пеј. онај који мудрује у празно, мудријаши.

схолàстичкӣ, -ā, -ō [грч. skholastikós, в. схоластика] 1. школски. 2. који има особине схоластике. 3. фиг. довитљив, мудријашки.

схо̀лија и схòлија, -ē ж [грч. skhólion, према skholḗ доколица; школа] напомене, објашњења, тумачења уз текст која су писали стари граматичари уз дела античких писаца.

схолѝјаст, -а м, ген. мн. схолијāстā [грч. skholiastḗs] писац схолија, тумач, коментатор.

сцѐлерат, -а м [лат. sceleratus] злочинац.

сцѐлус, -а м [лат. scelus] преступ, злочин.

сцѐна, -ē ж [лат. scaena задњи део позорнице од грч. skēnḗ простор где су се глумци пресвлачили] 1. позор. место за наступ глумаца и др. извођача, позорница. 2. позор. део чина позоришног комада. 3. књиж. епизода у роману, причи која приказује радњу, сукоб личности. 4. фиг. сукоб, оштар разговор, свађа. 5. фиг. подручје делатности. 6. слика, крајолик, предео.

сценàрија и **сцѐнāрија** в. **сценѐрија**.

сцѐнāријум, -а м [нлат. scaenarium, в. сцена] упутство о појавама, променама и сл. у позоришним представама, књига сцена.

сцѐнāрио, -ија м [итал. scenario од лат. scaenarium који се односи на сцену, в. сцена] врста књижевног текста који је писан тако да се по њему може снимити филм.

сценàрист(а), -ē м, мн. сценàристи [итал. scenarista, према в. сцена] 1. писац текста према којем се снима филм, телевизијска или радио-емисија. 2. лице које води надзор над позорницом и руководи кретањем глумаца на позорници дајући знакове за сценске ефекте и др.

сценарѝстичкӣ, -ā, -ō [в. сценарист] 1. прид. који се односи на сценаристу, који припада сценаристи. 2. прил. као сценариста, на начин сценариста.

сценѐрија, -ē ж 1. предео, околина слика 2. сви предмети који треба да се налазе на сцени током позоришне представе.

сцѐничнӧст, -ости ж [в. сцена] особина онога што је погодно за приказивање на сцени, што се лако прилагођава за сцену.

сценѡ̀граф, -а м [итал. scenografo, према в. сцена, -граф] позор. позоришни сликар; инструмент за лакше вршење перспективног цртања неког предмета; справа за снимање панорама.

сценографѝја, -ē ж [итал. scenografia, према в. сцена, -графија] сликање позоришног декора, позоришно сликарство; сликање предмета у дубини, перспективно сликарство.

сцѐнскӣ, -ā, -ō [в. сцена] 1. прид. који припада сцени, који се односи на сцену. 2. прил. на начин својствен сцени, као на сцени. ▲ **сценска музика** об. инструментална музика која се изводи уз неко сценско дело да боље дочара неку сцену. ~ **говор** говор који је карактеристичан за позориште, реторика позоришта, ~ **покрет** покрет који се изводи на сцени, обично пренаглашено, ради дочаравања неке ситуације, неког дешавања, стања.

сцијентѝзам, -зма м [енгл. scientism, према лат. scientia знање] 1. филоз. став да су сазнања и методи истраживања физичких и биолошких наука применљиви у свим областима сазнања, па и у хуманистичким и друштвеним дисциплинама; прецењивање методологије природних наука. 2. рел. америчка верска секта коју је 1866. године основала Мери Бекер-Еди, проповедајући да се болести могу лечити вером у Свето писмо и молитвом.

Сцѝла и Хàрибда, -ē ж [лат. Scylla од грч. Skýlla, грч. Kháry̆bdis] мит. према веровању старих Грка, опасна птица Сцила и погубни вртлог Харибда су се налазили са две стране Месинског залива и били веома опасни за бродове. ▯ **бити између две Сциле и Харибде** бити између две велике опасности, бирати између две једнако опасне могућности.

сцѝнтиграф, -а м [лат. scintilla варница, в. -граф] мед. апарат за откривање радиоактивних материја.

сцинтиграфѝја, -ē ж [лат. scintilla варница, в. -графија] мед. приказ радиоактивности и патолошких појава у организму после давања радиоизотопа у крв; метода се користи да покаже облик и функцију неке жлезде или неког органа.

сцѝнтилатѓбран, -рна, -рно [в. сцинтилација] који има особину сцинтилације.

сцинтила́ција, -е̄ ж [лат. scintillatio] 1. физ. емисија видљивог или ултраљубичастог дела спектра из неке супстанце која је изложена јонизујућем зрачењу. 2. треперење, блистање, севање, пуцкање варница. 3. треперење звезда које се види у телескопу као последица преламања светлости.

сцинтила́ци̂они, -а̄, -о̄ [в. сцинтилација] који припада сцинтилацији, који се односи на сцинтилацију, који потиче од сцинтилације. ▲ **сцинтилационо бројило** апарат за детекцију и мерење јонизујућег значења.

сци̂рус, -а м [нлат. scirhus од грч. skírrhos, skīrros] мед. тврди оток жлезде.

Т

тàан-âлва и **тàан-àлва** в. **тàхан-хàлва**.

тàбак[1], -а и **тàбāк**, -áка м [амер. шп. tabaco] биљка која се сушена користи за пушење и ушмркивање; дуван.

тàбак[2], -а м, мн. тàбаци [тур. tabak од ар. ṭabaq] 1. штамп. јединица за величину папира. 2. арак папира. 3. здела, тањир. ▲ **ауторски ~** број штампаних листова хартије који садрже 30.000 словних знакова; **штампарски ~** лист хартије који кад се испресавија има 16 штампаних страна разне величине.

тàбак[3], -а м, мн. тàбаци [тур. tabak од ар. dăbbāg] онај који се бави штављењем, прерадом сирове коже.

табакàна, -ē ж **табакхàна** и **табхàна** [тур. tabakhane] радионица за прераду, штављење сирове коже.

табакéра, -ē ж [итал. tabacchiera] метална, кожна или дрвена кутија за цигарете или дуван. ▲ **стона ~** кутија за цигарете или дуван која се држи на столу; **џепна ~** кутија за цигарете или дуван која се носи у џепу.

табакóза, -ē ж [в. табак[1], -оза] мед. обољење радника у дуванској индустрији које се добија удисањем дуванске прашине.

табакхàна = **табхàна** в. **табакàна**.

тàбан, -а м [тур. taban раван] 1. анат. доња страна стопала. 2. заст. део за паљење пушке кремењаче. ▲ **равни табани** мед. спуштена стопала. ◻ **гори му под табанима** налази се у тешкој ситуацији; **лизати (коме) табане** пеј. улагивати се, улизивати се, додворавати се неко-ме; **потпрашити (коме) табане** натерати некога у бег, нагнати некога у бежање.

табàнце, -ета м [тур. tabanca] врста кратке пушке.

табèла, -ē ж [лат. tabella] 1. подаци методички разврстани по колонама и редовима ради прегледности. 2. сп. приказ резултата спортских такмичења, где се екипе или појединци наводе опадајућим редом према броју освојених бодова.

тàбелāран, -рна, -рно [нлат. tabellarius, в. табела] који је приказан или сређен табеларно, у облику табела, односно по ступцима, редовима или рубрикама.

табели́рати, табèли́рām, 3. л. мн. табели́рајӯ свршн. и несврш. [в. табела] 1. поређати, уредити прегледно по колонама и рубрикама, у виду табела. 2. израдити у облику плочица, нпр. чоколаду.

тàбернàкл, -а м [лат. tabernaculum шатор] 1. рел. ормарић у коме се чува посуда за мошти са посвећеном хостијом; ћивот. 2. заштитни кров за кипове, олтаре, гробове и др. 3. колиба, кућица; надстрешница. 4. рел. код старих Јевреја шатор са заветним ковчегом.

тâбес, -а м [лат. tabes, према tabere пропасти] мед. пропадање, одузетост, прогресивна атрофија једног дела тела или читавог организма, нарочито у касним стадијумима сифилиса.

табèтичан, -чна, -чно [в. табес] мед. који је оболео од табеса.

табѐтичā̄р, -а м [в. табес] мед. онај који болује од табеса, сифилиса, сифилистичар.

та́бија, -е̄ и **та̀бија,** -е̄ ж [тур. tabiye, tabya од ар. ta'biyā смештај војске] ист. вој. кула као део утврђења у којој су смештени топови.

табѝјат, -а и **табѝја̄т,** -а́та м [тур. tabiat од ар. tabīa'] нарав, ћуд, карактер.

та́бир, -а м [тур. tâbir од ар. ta'bīr] тумачење било које појаве, нарочито тумачење снова.

табѝрити, табѝрӣм несврш. [в. табир] тумачити, разјашњавати снове.

табирна́ма, -е̄ ж [тур. tâbirname од в. табир, перс. nāme писмо, књига] књига за тумачење снова; сановник.

табѝрција, -е̄ ж [тур. tâbirci, према в. табир] онај који тумачи снове.

та̀бичан в. **табѐтичан**.

та́бла, -е̄ ж [фр. table од лат. tabula табла] 1. плоча, даска за писање, цртање итд. 2. предмет израђен у облику плоче (~ *чоколаде*). 3. в. **табѐла** (1). 4. комад земље, парцела. 5. поен у игри картама који се добија када играч дигне са стола све карте. 6. жарг. онај који ништа не разуме, који је празноглав; тикван.

табла̀нē̄т, -е́та м = **табло̀нē̄т,** -е́та м [фр. tableau слика] игра картама у којој учествују два или четири играча, игра се са 52 карте, таблић.

та̀блē̄т, -е́та м [фр. tablette] 1. послужавник, пладањ, табла. 2. сталак за стаклено или порцуланско посуђе. 3. мали, хеклани или везом украшен подметач за вазу, или за прекривање сточића, ормарића и сл.

таблѐта, -е̄ ж [фр. tablette] 1. фарм. лековита материја у облику овалних или округлих плочица. 2. фарм. општи назив за аналгетик. 3. плоча, таблица за писање. 4. послужавник за кафу, чај и др.

таблетома̀нија, -е̄ ж [в. таблета, -манија] мед. зависност о седативима и аналгетицима у таблетама.

табли́нум, -а м [лат. tab(u)linum, према tabula табла] ист. архит. код старих Римљана, радна соба домаћина у којој се чувала породична архива.

та̀бло, -о̀а м [фр. tableau] 1. филм. ист. делови немог филма који су се смењивали понут чинова у позоришту, а снимани у једном кадру чине целовиту радњу. 2. прегледно сређене и изложене фотографије ученика завршних разреда средњих школа.

таблоѝд, -и́да м [енгл. tabloid, од лат. tabula табла, в. -оид] сензационалистичке и трачерске новине са много фотографија у боји.

таблоѝнē̄т в. **таблàнē̄т**.

табопарали́за, -е̄ ж [нлат. taboparalysis, од лат. tabo- који је у вези са сифилисом, в. парализа] мед. прогресивна парализа удружена са врло тешким симптомима касног стадијума сифилиса.

та̂бор, -а м [мађ. tábor од тур. tabur батаљон војске од tabkur утврђење] 1. ист. место на отвореном простору на коме, об. под шаторима, борави војска; логор. 2. једна од страна које се налазе у непријатељском односу, које имају супротстављене ставове. 3. чврсто повезана група људи са истим начелима. 4. ист. основна организација усташког покрета у НДХ.

та̂борити, -ӣм несврш. [в. табор] бити у табору, логору; логоровати.

табори́ћани, табори́ћāнā м мн. [према чешком граду Табору] ист. припадници левог крила хусита.

та̂бори̇̄ште, -а м [в. табор] место на коме се налази табор (1); место на коме је био табор, логориште.

та̂борнӣк, -а м. мн. та̂борнӣци [в. табор] ист. 1. служба и чин у феудалном друштву. 2. онај који је на челу табора (4).

та̀бу, -уа и **та́бу,** -уа м [енгл. taboo од полинезијског] 1. антроп. забрана да се додирују, гледају или помињу посвећене особе или предмети, јер то доноси несрећу, тешку казну или смрт. 2. неписани закон неке заједнице којим се забрањује да се говори или расправља о одређеним питањима; велика, недокучива, неприступачна тајна.

табуѝзам в. **та̀бу**.

табуизи́рати = **табуи́рати** (в.)

табуи́рати, табу̀и́ра̄м, 3. л. мн. табуи́рајӯ = **табуизи́рати,** табу̀изи́ра̄м, 3. л. мн. табуизи́рајӯ свр̄ш. и несвр̄ш. [в. табу] (у)чинити нешто забрањеним, о чему се не сме говорити и расправљати; прогласити нешто за табу.

та̀була, -е̄ ж [лат. tabula] табла, плоча. ▲ **~ вотива** спомен-плоча; **~ раза** 1. ист. избрисана, иструган воштана табла, спремна за ново писање. 2. фиг. потпуни незналица; глупан, затуцанко. 3. раз. стање настало уклањањем свега што је претходило, нови почетак.

табу̀ла̄ријум, -а и **табу̀ла̄рӣј,** -ија м [лат. tabularium, према tabularis који припада (списку на) табли] ист. назив за архив у старом Риму.

табу̀ла̄т, -а́та м [лат. tabulatum, в. табула] 1. архит. осликана дрвена равна таваница. 2. лик. слика на дрвеној плочи.

табу̀ла̄тор, -а м [енгл. tabulator од лат. tabula плоча] назив за типку на писаћој машини или компјутерској тастатури којим се помера механизам или курсор на одређено растојање од текста или на одређено место у табели.

табулату́ра, -е̄ ж [нем. Tabulatur, в. табула] 1. муз. заст. начин означавања тонова словима и бројкама уместо нотама. 2. муз. правилник о слагању песама; правилност, ред уопште. 3. израда табела и рубрика на писаћој машини или компјутеру помоћу табулатора.

табу̀лет, -а м [нем. Tabulett од лат. tabula табла] ист. лак дрвени сандук са преградама којег обично на леђима носе путујући трговци.

та̀бӯн, -у́на м [нем. Tabun од лат. tabes пропадање] хем. јак нервни бојни отров с дуготрајним деловањем; безбојна течност слабог мириса на горки бадем.

табу̀рē = **табу̀рет** (в.)

табу̀рет, -а и **табу̀рē̄т,** -е́та м = **табу̀рē,** -ѐа м [фр. tabouret] ниска тапацирана столица или клупица без наслона.

та́бут и **та̀бут,** -а м [тур. tabut од ар. tābūt] носила на којима муслимани носе мртваца; отворен мртвачки сандук.

та̀ва, -е̄ и **та̀ва,** -е̄ ж [тур. tava од перс. tābe] 1. посуда с дугом дршком за пржење и печење, тигањ 2. фиг. тврдоглава, неразборита особа.

та̀ван, -а м [тур. tavan] 1. поткровље, мансарда. 2. плафон, строп. 3. заст. спрат. 4. фиг. горња граница нечега.

тава̀ница и **та̀ваница,** -е̄ ж [в. таван] плафон, спрат.

та̀вē̄рна, -е̄ ж [итал. taverna од лат. taberna] ресторан у коме се служе медитеранска јела.

та̑вла[1], -е̄ и **та̀вла,** -е̄ ж [тур. tavla од итал. tavola од лат. tabula] 1. даска. 2. врста игре коцкицама на плочи са исцртаним пољима и кућицама. 3. сто, трпеза.

та̑вла[2], -е̄ и **та̀вла,** -е̄ ж [тур. tavla, istalıl од лат. stabulum] заст. стаја, коњушница.

тавла̀исати, -ишē̄м свр̄ш. и несвр̄ш. [тур. tavlamak в. тавли] а. загревати (об. метал) ради лакше обраде. б. попрскати дуван водом, размекшати га пре резања; овлажити неки текстилни предмет пре пеглања. в. уопште, припремити неки материјал за обраду.

та̀вли прид. индекл. [тур. tavlı од tav топлота, од перс. tāb влага; сјај] 1. влажан (о папиру, дувану). 2. усијан, ужарен (о металу). 3. утовљен, угојен (о животињи). 4. испеглан (о тканини).

та̀влија, -е̄ ж [в. тавли] сјајна свила.

та̀гмē̄м, -е́ма м [грч. tágma уређење, распоред према tássein уредити] лингв. најмања јединица граматичке конструкције; слагање (у роду, броју, падежу и сл.) и избор детерминаната.

та́зе прид. индекл. [тур. taze од перс. tāze] свеже, тек припремљено, зготовљено (о јелу); свеже, тек убрано (о воћу); ново.

тазѐлук, -а м, мн. тазѐлуци [тур. tazelik, према в. тазе] оно што је свеже, тек припремљено, ново.

та́ин, -а м [тур. tayın од ар. ta'yīn одредити, определити] 1. заст. оброк, следовање. 2. заст. хлеб тежак пола оке. 3. воj. снабдевање, војна комора.

тајнциј̀а, -е̄ м [тур. tayıncı, према в. таин] воj. ист. онај који је у војсци задужен за поделу хране.

та̏j-бре̑(j)к, -а м [енгл. tie-break] сп. део игре (тенис, одбојка) после нерешеног резултата у коме се одлучујући поен постиже скраћеним поступком, по другим правилима игре.

тајга, -ē ж, дат. и лок. тајги [рус. тайга од туркменског] огромна сибирска прашума, непроходна и богата животињама (лисицама, вуковима, мрким медведима, самурима, видрама, северним јеленима и др.). 2. тип црногоричне шуме.

тајкун, -ýна м [енгл. tycoon од јап. taikun од кин. da jūn] врло богат и утицајан пословни човек или индустријалац.

тајмаут, -а м [енгл. time-out] сп. кратак прекид, предах у игри.

тајмер, -а м [енгл. timer] уређај за мерење времена, уграђује се у сложеније системе, који омогућава аутоматско укључивање и искључивање одређених процеса.

тајминг, -а и **тајминг,** -а м [енгл. timing] 1. одабирање најбољег времена или брзине у циљу постизања жељеног резултата. 2. праћење и бележење времена трајања неке радње, посла, процеса и сл. 3. позор. временско синхронизовање различитих чинилаца и елемената једне позоришне представе ради постизања одређеног позоришног ефекта (нпр. подешавање темпа глумчевог говора и кретања с одређеним звучним и светлосним ефектима). 4. сп. контролисано унапређење спортске форме такмичара тако да најбоље резултате постигну у одређено време.

тајмкипер, -а м [енгл. timekeeper] 1. сп. контролор временског трајања игре или такмичења. 2. особа која контролише време доласка на посао радника.

тајмшер(инг), -а м [енгл. time-share, time-sharing] вишегодишњи закуп стана, апартмана у неком туристичком центру у утврђеном термину.

тајфун, -ýна м [енгл. typhoon од кин. tai fung велики ветар] 1. метеор. циклонски вртложни ветар разорне моћи, најчешће дува од јула до октобра на морима источне Азије. 2. фиг. нагла промена редоследа догађаја којом се све мења великом брзином.

тај чи, тај чија м [кин. tai chi] врста кинеског начина медитирања и вежбања у отвореном простору.

так, -а м, мн. такови [фр. taquet] штап за билијар.

так, -а м, мн. такови и таци, ген. такā [итал. tasso] архит. 1. потпорна греда. 2. лук, свод зграде.

такана, -ē ж [хебр. taqqānāh пропис, правило] ист. рел. забране које су у средњем веку доносиле рабинатске власти за јеврејску заједницу која се налазила под њиховом јурисдикцијом.

такат, -а и **такāт,** -а м [тур. takat од ар. ṭāqa] физичка снага, моћ, издржљивост, способност.

такатсуз прид. индекл. [тур. takatsız, в. такат, тур. -sız без] који је слабе физичке снаге, издржљивости; немоћан, слаб, неиздржљив.

таквим, -има м [тур. takvim од ар. taqwīm досл. исправити, дотерати] рел. муслимански верски календар у коме је означено тачно време молитава (намаза) и поста током целе године.

такелажа, -ē ж [нем. Takelage, према хол. takel дизалица, чекрк] опрема брода, неопходна за покретање једрењака (јарболи, ужад, крстови и једра).

таклид, -ида м [тур. taklid, taklit од ар. taqlīd] 1. имитација, опонашање. 2. приказивање себе у другачијем светлу.

такрир, -ира м [тур. takrīr од ар. taqrīr учврстити; потврдити] 1. изјава за јавност, саопштење; тврдња. 2. службени документ, нарочито документ о наследству, убаштињењу.

такса, -ē ж [фр. taxe од срлат. taxare одредити цену] 1. званично утврђена цена (намирница, потрепштина, услуга и сл.) 2. админ. врста посредног тарифског пореза; законом утврђена новчана сума коју је потребно положити да би се нека административна услуга, нпр. молба, узела у поступак, или да би нешто ступило на снагу (*царинска ~, судска ~*).

таксативан, -вна, -вно [нлат. taxativus, в. таксација] 1. који се може тачно одредити или утврдити. 2. који се може поименично набројати, нпр. сваки случај посебно на који се нека законска одредба може применити.

таксативно прил. [в. таксација] изричито, поименично.

тàксāтор, -а м [нлат. taxator, в. таксација] онај који одређује, утврђује цене.

таксáција, -ē ж [срлат. taxatio, в. такса] 1. одређивање, утврђивање вредности, цене. 2. процењивање, процена. 3. полагање прописане таксе; стављање таксене марке на неки документ.

тàксенӣ, -ā, -ō и **тàксенӣ,** -ā, -ō [в. такса] који се односи на таксу, који је у вези с таксом. ▲ **таксена марка** службена марка за административне услуге (молбе, уверења и сл.).

тàкси, -ија м [амер. енгл. taxi од taxicab] путнички аутомобил са таксиметром и професионалним возачем.

тàкси-гӣрл(а), -ē ж [енгл. taxi-girl] плаћена играчица у локалу или бару која игра с гостима.

таксидèрмија, -ē ж [грч. táksis ред, поредак, в. -дермија] 1. вештина препарирања (пуњења) животиња. 2. упутство о препарирању животиња и њиховом одржавању.

тàксиметар, -тра и **тàксимēтар,** -тра м [фр. taximetre, в. такса, -метар] бројило, справа на такси аутомобилима која бележи пређени пут ради одређивања цене вожње.

таксӣрāт, -áта м [тур. taksirat од ар. taqṣīrāt од taqṣīr прикратити, направити мањкавим] 1. несрећа, незгода, невоља. 2. етнол. грех који изазива божји гнев, који бива кажњен од бога.

таксӣрати[1], тàксӣрām, 3. л. мн. таксӣрајӯ свршен. и несврш. [в. такса] 1. одредити, одређивати, утврдити цену. 2. проценити, процењивати. 3. положити, платити прописану таксу. 4. прилепити таксену марку (на молбу, уверење и сл.).

таксӣрати[2], тàксӣрām, 3. л. мн. таксӣрајӯ несврш. [в. такси] 1. обављати превоз путника таксијем, превозити таксијем. 2. бити возач таксија, возити такси.

тàксис, -а м [нлат. taxis од грч. táksis ред, поредак] мед. 1. аутоматски покрет на неки надражај. 2. намештање, враћање киле, херније.

тàксист(а), -ē м, мн. тàксисти [в. такси] особа која вози такси, управља таксијем; особа која превози путнике таксијем.

тàксōн, -óна м [грч. táksis ред, поредак, в. -он] група са заједничким својствима, која се може означити истим именом.

таксонòмија, -ē ж [грч. táksis ред, поредак, в. -номија] 1. наука о основама реда, систематизације у некој струци; систематика. 2. лингв. упоредна анализа језичких појава у два различита језика на основу којих се може извршити класификација тих појава или упоређених језика. 3. научна дисциплина која се бави класификацијом живих бића.

-такт, -тактан, -таксија, -тактичан [грч. táksis ред, поредак; taktikós способан за уређење; taktós уређен] као други део речи означава оно што се односи на ред, поредак.

тàкт, -а м, мн. тàктови [нем. Takt од лат. tactus чуло додира] 1. равномерно и ритмичко понављање елемената по неким правилима. 2. муз. књиж. метричка стопа, основна ритмичка јединица. 3. техн. једна фаза рада мотора, један ход клипа. 4. фиг. смисао за понашање у друштву, вештина у понашању, обазривост према другима. ▲ **акценатски ~** лингв. група речи везана једним акцентом која се изговара као целина; основна ритмичко-мелодијска јединица усменога говора. □ **избацити из такта, извести из такта** испровоцирати некога, навести некога да се разљути; **имати/немати такта** знати/не знати понашати се.

тактизӣрати, тактӣзӣрām, 3. л. мн. тактизӣрајӯ несврш. [в. тактика] 1. радити, поступати по тактици. 2. поступати при раду и понашању опрезно, плански и смишљено.

тàктика, -ē ж, дат. и лок. тàктици [грч. taktikḗ, према tassein уредити, поставити] 1. начин, средство за постизање неког циља. 2. вој. вештина управљања војним трупама за време битке и организација пребацивања трупа. 3. вој. метода борбе за постизање одређеног циља као део стратегије. 4. облици и методе борбе и организације у појединим акцијама.

тактӣл, -ила м [в. тактилан] ум. скулптура која се може узимати у руку, која се може додиривати.

тактилан, -лна, -лно [лат. tactilis, према tactus додир] који се односи на чуло додира, долирљив, опипљив.

такти́рати, такти́рам, 3. л. мн. такти́рајӯ свр̀ш. и несвр̀ш. [в. такт] муз. давати, ударати такт у свирању и певању; руком одбројавати трајање нота; прикладним начином означити, означавати наглашене и ненаглашене слогове.

тактичан, -чна, -чно [в. тактика] који има такта; који је фин, пажљив у опхођењу.

тактичар, -а м [в. тактика] 1. онај који је вешт, умешан у распоређивању и вођењу трупа за време борбе. 2. онај који ради плански, осмишљено, који има смисла за тактику. ◆ **тактичарски**.

тактички, -ā, -ō [в. тактика] који припада тактици, који се односи на тактику. ▲ **тактичка навигација** вој. помор. маневар којим ратни брод задржава или мења позицију унутар сопственог пловног састава.

тактичност, -ости ж [в. тактичан] особина, својство онога који је тактичан.

тактни, -ā, -ō [в. такт] који припада такту, који има својство такта. ▲ **тактна линија** муз. усправна линија у нотном запису која дели музику на тактове.

тал, -а м [нем. Teil] 1. део неке целине. 2. део имања, наследства и сл.

талага́н, -а м [тур. talagan] етнол. сељачки мушки огртач, кабаница; дуги пастирски гуњ.

тала́инг, -а м [talaing] 1. лингв. језик који је у употреби у Бурми, бурмански језик. 2. назив за писмо бурманског језика.

та́лāк[1], -а́ка м [тур. tallâk од ар. dällāk] масер у хамаму.

та́лāк[2], -а́ка м [тур. talak од ар. ṭalāq] развод брака.

талáмбас, -а м [тур. daulbaz, davulbaz, davlumbaz, tulumbaz бубњар од перс. ṭalāz, bāz од ар. ṭabl бубањ] муз. мали метални бубањ чинијастог облика преко чијег је отвора разапета кожа. □ **ударати у ~** навелико разгласити, разгласити „на сва уста“ (об. неповољне вести).

талáмбасати, -ā̄м несвр̀ш. [в. таламбас] дизати претерану буку неком интригантном новошћу.

та́ламус, -а м [нлат. thalamus од лат. thalamus од грч. thálamos лежај] 1. анат. део сиве мождане масе у бази великог мозга, одговоран за провођење сензорских импулса. 2. бот. лежиште плода код биљака.

та́лант в. **та́лент**.

та́лāр, -а́ра м [лат. talaris, према talus глежањ, пета] 1. ист. римска дуга свечана хаљина до глежња; краљевски огртач. 2. црквр. дуга горња хаљина католичких и евангелистичких свештеника. 3. службена одежда судије.

таласа́рхија, -ē ж в. **таласокра́тија**.

таласо- [грч. thálassa море] први део сложеница у значењу: море, морски.

таласогра́фија в. **океаногра́фија**.

таласокра́тија, -ē ж [грч. thalassokratía, в. таласо-, -кратија] моћ заснована на владавини над морем (не над копном).

та́ласометар и **та́ласомēтар,** -тра м [в. таласо-, -метар] 1. справа за мерење дубине мора. 2. справа за мерење плиме и осеке.

таласотера́пија и **таласотера́пија,** -ē ж [в. таласо-, терапија] мед. лечење засновано на повољном утицају морске воде и ваздуха у приобаљу.

таласофо́бија, -ē ж [в. таласо-, -фобија] мед. патолошки страх од мора.

та́лāш, -а́ша м [тур. talaş] струготина, пиљевина.

тала́ша, -ē ж = **та́лāш** (в.)

тала́шика, -ē ж в. **та́лāш**. □ **то је обична ~** 1. то је ништа, то је безвредно. 2. то нема везе с логиком, разумом; то су тричарије, глупости.

та́лбот, -а м [према енглеском физичару и пиониру фотографије В. Х. Ф. Талботу (W. H. Talbot) око 1800–1877] физ. нестандардна јединица светлосне енергије; 1 талбот = 10^7 лумерга.

талботи́пија, -ē ж [в. талбот, -типија] фотонегатив на папиру и слика израђена по њему; в. **калоти́пија**.

тàлвег, -а м [нем. Talweg, према Tal долина, Weg пут] линија која повезује тачке на најдубљим местима речног корита, служи за одређивање пловног пута и морфолошких својстава водотока.

тàлēб, -е́ба м (об. у мн. **талѐба,** -ē ж) [тур. talebe од ар. мн. ṭaläbä јд. ṭālib ученик] 1. тражење, захтев. 2. формулар, образац. 3. ученик, ђак, школарац; студент. 4. научни истраживач, научник.

тàлен(а)т, -а м [грч. tálanton вага; одређена свота новца] 1. природна даровитост, обдареност; умни дар, интелигенција. 2. умно надарен, обдарен, даровит човек. ист. 3. старогрчка новчана јединица (6000 драхми). 4. у старој Грчкој, мера за тежину (150 kg).

тàлентовāн, -а, -о [в. тален(а)т] који има таленат, који је надарен, обдарен, интелигентан.

тàлиб, -а и **та́либ,** -а м в. **тàлēб** (3, 4)

талѝбāн, -а́на м, мн. талиба́ни, ген. мн. талиба́нā [ар. ṭālib ученик, студент] припадник исламистичког покрета у Авганистану, школован у исламским верским школама из те земље у Пакистану; након слома совјетске инвазије у Авганистану, крајем XX века, освојили власт и завели строг исламски режим који је срушен америчком интервенцијом; од тада прешли на герилски начин ратовања.

та́лија, -ē ж = **та́лих,** -а м [тур. talih, tali' од ар. ṭali'] добра срећа, звезда под којом се неко родио, судбина.

Та̑лија, -ē ж [грч. Thalia, Thaleia] муза заштитница драмског песништва.

та̑лијум, -а м [нлат. thalium, према грч. thallós младица, изданак] хем. хемијски елемент, атомски број 81, симбол Tl, сребрнастосиви метал који се користи за израду оптичких стакала.

тàлик, -а м [перс. talik] врста положених персијских слова, која су касније примили и Турци.

талѝōн, -о́на м [лат. talio од lex talionis закон одмазде] ист. прав. начело освете у кривичном праву старог и раног средњег века, засновано на узвраћању истом мером, „око за око, зуб за зуб."

тàлӣр, -и́ра м [нем. Thaler од Joachimsthaler кован у Јоахимсталу (Јоахимову) у Чешкој] назив старог сребрног новца у многим европским земљама.

талѝсмāн, -а́на м [фр., шп. talisman од ар. ṭilasm од грч. télesma чаробна формула] магијски предмет који се обично носи на телу, најчешће око врата, по народном веровању, штити од зла и доноси срећу; амајлија.

тàлӣт, -и́та м [хебр. ṭallīth досл. огртач, капут] 1. рел. свилени или вунени шал украшен златним везом који Јевреји, за време молитве у синагоги, носе око врата или њиме покривају главу. 2. хаљина или кошуља која се облачи покојнику.

та́лих в. **та́лија.**

та́личан, -чна, -чно [тур. talih, tali' од ар. tali' срећа] који је срећан, кога прати срећа.

та̑лк, -а м [срлат. talcum од ар. ṭalq од перс. talk] минер. мекан силикат магнезијума, користи се као примеса у разним производима. 2. козметички прашак, пудер.

та̑лми- [скр. од tallois-demi, према француском проналазачу и фабриканту Талоа (Tallois)] први део сложеница у значењу: лажни, тобожњи, псеудо.

та̑лми-зла̑то, -а с [в. талми] позлаћена легура бакра која садржи само 1% злата, употребљава се за израду накита и украса; лажно злато.

Та̀лмуд, -а м [хебр. Talmud учење, поука] јеврејски зборник моралних норми и обичаја који сачињавају Мишна (збирка усмено преношених закона забележених око 200. г.) и Гемара (састављена махом од коментара Мишне, настала око 500. г.).

талмȕдист(а), -ē м, мн. талмȕдисти [в. Талмуд] Јеврејин који признаје Талмуд, рабинит.

тàлōн, -о́на м [фр. talon] 1. финанс. а. упутница за подизање камата код зајмова. б. купон код обвезница и других вредносних папира. 2. у игри картама, остатак карата након дељења. 3. архит. украс на грађевини који је издубљен на доњем а испупчен на горњем делу. 4. испупчење на доњем делу тврђаве. □ **држати у талону** имати доказ, имати „кеца у рукаву".

талони́рати, талò̄нӣра̄м, 3. л. мн. талони́рајӯ свр̄ш. и несвр̄ш. [в. талон] одложити, одлагати карте у талон.

талофи́те, талофи́та̄ ж, мн. [лат. Thallophyta, према грч. thallós младица, phytón биљка] фиг. биљке без правих биљних органа (корена, стабла, лишћа), нпр. лишајеви и гљиве.

та̑лпа, -е̄ ж [тур. talpa] велика, дебела даска; брвно.

та̀лпара, -е̄ ж [в. талпа] кућа од дасака, дашчара; брвнара.

та̑лус и та̑лус[1], -а м [нлат. thallus од грч. thallós младица] бот. биљно тело (гљива, маховина, лишајева) на коме се не разликују биљни органи (корен, стабло, лист).

та̑лус[2], -а м [лат. talus] 1. анат. скочна кост, петна кост. 2. коцка (за игру). 3. геогр. нагиб земљишта; нагнуто земљиште.

тамагӯчи, -ја м [јап.] електронска играчка; виртуелна животиња коју је неопходно виртуелно хранити, пазити и сл. јер ће у противном цвилети, а на крају и умрети, намењена деци која немају услове да држе правог кућног љубимца.

та̀ма̄н прил. [тур. tamam од ар.] потпуно, сасвим; по мери.

тама̀ндуа, -е̄ ж [порт. tamandua од тупи tamandua хватач мрава] зоол. јужноамерички безуби сисар, *Myrmecophagidae* мравојед.

тама́нити, та̀ма̄ни̏м [в. таман] потпуно уништавати, затирати.

тама̀ринд, -а м [срлат. tamarindus од ар. tamr hindi индијска урма] бот. афричка и источноиндијска кисела урма, *Tamarindus indica*, благо средство за чишћење црева.

та̀марис, -а **та̀мариск,** -а, **та̀марикс,** -а м [лат. tamariscus, tamarix] бот. ниска зимзелена грмолика биљка, *Tamarix gallica*, са ружичастим или белим цветовима, успева у Азији, Африци и јужној Европи, користи се за штављење коже и бојадисање; метљика.

тама̀шћа̄р, -а́ра **тана̀хћа̄р,** -а́ра м [тур. tamahkâr од ар. ṭama' похлепа, перс. суф. -kar] онај који је похлепан, грамзив; похлепник, грамзивац.

тамашћа́рлук, -а **тамахћа́рлук,** -а м [тур. tamahkârlık, в. тамашћар] похлепа, грамзивост.

та̀мбӯр, -у́ра м [фр. tambour] 1. муз. добош, бубањ. 2. муз. добошар, бубњар. 3. заклон над вратима од ветра, кише и сл. 4. архит. део грађевине у облику ваљка, цилиндра или многоугла на коме лежи кубе. 5. покривена платформа железничког вагона. 6. врста веза.

та̀мбура, -е̄ ж [тур. tanbura од ар. ṭunbūr од перс. dünbe-i bereh јагњећи реп] муз. жичани музички инструмент са четири до шест жица.

тамбӯрати, -а̄м несвр̄ш. [в. тамбура] 1. свирати у тамбуру. 2. пеј. говорити, понављати увек исте ствари. ▯ **не тамбурај** престани да замараш, престани да причаш глупости.

тамбӯра̄ш, -а м [в. тамбура] 1. онај који свира на тамбури. 2. пропагатор, агитатор.

тамбӯра̄шкӣ, -а̄, -о̄ [в. тамбура] који се односи на тамбураше, који припада тамбурашима. ▲ **~оркестар** музички састав који чине тамбураши.

тамбӯрӣн, -и́на м [фр. tambourin од пров. tamborin] 1. муз. етнол. дрвени оквир са уграђеним пропорцима на који је затегнута кожа, звук се производи ударањем длана, мали добош; даире. 2. муз. етнол. живахан шпански и јужнофранцуски плес, у коме играч сам себе прати тамбурином. 3. мали цилиндрични оквир за вез.

та̀мбур-ма̀жо̄р, -о́ра м [фр. tambour-major] вој. подофицир, старешина добошара и трубача у пуку.

та̀мјан, -а м [лат. thymiama, према грч. thymíama] 1. бот. мирисно дрво из рода *Boswellia* које расте од источне Азије до источне Африке. 2. рел. смола тога дрвета са карактеристичним мирисом, употребљава се за кађење у верским обредима. ▯ **бежи као ђаво од тамјана** избегава контакте с неким; бежи, зазире од некога; **не би дао ни Богу тамјана** шкртица, себичњак.

та̀мпо̄н, -о́на м (непр. **та̀нпон**) [фр. tampon] мед. ваљкасти комад стерилне вате, газе и сл., користи се за заустављање крварења, скупљању секрета и сл. ▲ **тампон-држава** мања држа-

ва која се налази између две веће, често вештачки створена, да би спречила сукоб међу њима; **тампон-зона** простор између двеју зараћених страна, „ничија земља“.

тампона́да, -ē ж [в. тампон] затварање ране тампоном, стављање тампона на рану.

тампона́жа, -ē ж [в. тампон] руд. 1. радови око бушотине нафте који се обављају како би се слојеви нафте одвојили од слојева воде. 2. руд. запушавање празнина и пукотина у окну рудника цементом, глином, битуменом и сл.

тампона́ција в. **тампона́да**.

тампони́рати, тампо̀ни́рām, 3. л. мн. тампони́рājў свршн. и несврш. [в. тампон] зачепити, запушити, запушавати, затиснути, затискивати тампоном (об. рану, место које крвари).

тѐмтѐм, -а м [енгл. tom-tom од хинд. ṭamṭam] 1. муз. етнол. афрички бубањ у који се удара руком. 2. фиг. вашарска галама, граја, бука.

тѐн[1], -а м [енгл. thane] висока племићка титула у Шкотској.

тѐн[2], -а м [кин. tan] 1. највећа кинеска и јапанска мера за тежину (око 60 kg). 2. јапанска мера за површину (око 10 ари).

тѐнагра, -ē ж [грч. Tánagra] ист. ум. мале животињске и људске фигуре израђене од печене глине, назване по грчком граду Танагри, где су најпре израђиване у IV веку п.н.е.

танàим, -а м [хебр. tanaim] тумач Старог завета у Палестини у II и III в., основа за каснију редакцију Талмуда.

танати̏зам, -зма м [в. танато-, -изам] фил. учење и веровање о смртности човекове душе.

танато- [грч. thánatos смрт] као први део сложеница означава оно што је везано за смрт.

танато́за, -ē ж [в. танато-, -оза] зоол. животињски одбрамбени рефлекс, условљава укоченост трупа и удова у трајању и до неколико сати, својствен је сисарима, гмизавцима и инсектима.

танатолòгија, -ē ж [в. танато-, -логија] мед. наука о природи и узроцима смрти.

танатòман, -а́на м [в. танатоманија] онај који пати од танатоманије.

танатоманија, -ē ж [в. танато-, -манија] псих. болесна жеља за посматрањем мртвих тела и умирања људи или животиња.

танатоморфо́за, -ē ж [в. танатоморфон] спољне промене на мртвом телу.

танатомòрфōн, -о́на м [в. танато-, -морфан] мртво тело, леш са свим спољним морфолошким променама.

Тѐнатос, -а м [грч. thánatos смрт] митол. код старих Грка бог смрти, син Ноћи (Никте), брат близанац Сна (Хипноса).

танатофòбија, -ē ж [в. танато-, -фобија] мед. патолошко стање страха од смрти, умирања.

танатоцено́за, -ē ж [в. танато-, -ценоза] скуп остатака фосилних и садашњих организама на једном локалитету, на основу кога се може реконструисати његова палеоекологија.

тѐнга[1], -ē ж [норв. и дан. tang] бот. биљка из рода алги, *Fucus zostera*, од које се добија црвена боја.

тѐнга[2], -ē ж [енгл. tang језик] минијатурне гаћице које потпуно излажу погледу задњицу, носе их жене али и мушкарци.

тенгѐрија, -ē ж [в. тенга[1]] радионица за бојадисање, фарбање.

тѐнгенс, -а м [в. тангента] мат. тригонометријска функција дефинисана као однос наспрамне и налегле катете у правоуглом троуглу.

тангѐнта, -ē ж [лат. (linea) tangens (линија) која додирује од tangere додиривати] 1. мат. права која додирује криву само у једној тачки. 2. мали чекић којим се ударају жице неких музичких инструмената. 3. ист. део новца који је по хрватско-мађарској нагодби (1868), остајао Хрватској за покриће аутономних трошкова. 4. додир, додиривање, дотицање.

тангѐнтан, -тна, -тно [в. тангента] који додирује, додирни.

тѐнгенцијѐлан, -лна, -лно [нлат. tangentialis од в. тангента] 1. мат. који има смер тангенте; који додирује криву. 2. који додирује, дотиче; који се креће у правцу тангенте.

тангѝрати, тàнгӣрām, 3. л. мн. тангѝрајӯ свр̀ш. и несвр̀ш. [лат. tangere] 1. дирати, додиривати; граничити. 2. метон. наносити штету; погодити, погађати. □ **не тангира ме,** не тиче ме се.

тàнго, -а м [амер. шп. tango] муз. врста плеса пореклом из Аргентине, са клизећим покретима и наглим паузама, с музиком меланхоличног ритма с много синкопа, игра се у пару.

тàнграм, -а м [енгл. tangram, према кин. Tang Кинез, в. -грам, реч је први употребио Томас Хил (Thomas Hill) 1848] древна кинеска вештина да се од 7 геометријских слика, изрезаних од танке плоче, различитим распоредом добије и до 2.500 фигура људи, животиња, цвећа и др.

тàндара, -ē ж [тур. tandır мала плехана пећ; рошт иљ] 1. печењара, печењарница. 2. продавница сухомеснатих производа.

тàндара-мàндара [тур. tandır-mandır, према в. тандир, mandır нема никакво значење] 1. збркано, с брда с дола, без реда и смисла (о говору). 2. збрка, дар-мар. 3. лоше урађен посао.

тàндēм, -éма м м [енгл. tandem од лат. tandem најзад] 1. бицикл за две особе, са два седишта и два пара педала. 2. две особе које сложно, увежбано раде.

тàндēмскӣ, -ā, -ō [в. тандем] који је заснован на сарадњи, партнерству, ортаклуку. ▲ ~ **пропелер** систем мотора са два цилиндра, постављених на истој осовини један за другим.

тàндлер, -а м [нем. Tändler, Trödler] продавац половне робе, старинар.

тандр̀кати, -āм и **тандр́кати,** тàндр̄чēм несвр̀ш. [тур. tandır, в. тандара] 1. а. говорити неповезано, збрда-здола. б. говорити много, торокати, гунђати. 2. производити нескладне звукове при вожњи кола по неравном терену, клопарати, клопотати. 3. возити се у таквим колима.

тандӯри, -ија м [хинд. tandūri од tandūr индијска пећ за печење меса] индијски ресторан са јелима од печеног меса.

тáне, -ета с, мн. тàнāд [тур tane од перс. dāne] топовско или пушчано зрно, метак из ватреног оружја.

танзѝмāт, -áта м [тур. tanzimat од ар. мн. tänẓīmāt јд. tänẓīm средити, распоредити] 1. заст. реформе, промене. 2. ист. реформе у Турском царству у XIX веку.

тàнӣн, -úна м [фр. tanin] хем. бео или жућкаст прах, добија се из коре храста, јасена, брезе, и другог белогоричног дрвећа, има широку примену у индустрији, посебно за штављење коже.

тàнӣнскӣ, -ā, -ō [в. танин] који се односи на танин, који садржи танин. ▲ **танинска киселина** чисти танин; жућкасти прах растворљив у води, служи као средство за заустављање пролива.

тàнк, -а м, мн. тàнкови [енгл. tank од егз. tānkh резервоар, језеро] 1. базен, резервоар; цистерна за превоз течности, посебно за бензин. 2. део брода за држање воде, уља, нафте и сл.

тàнка, -ē ж, дат. и лок. тàнки [јап. tanka, према кин. duan кратко, ge песма] књиж. традиционална јапанска лирска песма од пет редова са 31 слогом.

тàнкер, -а м [енгл. tanker, в. танк] брод с товарним простором подељеним на више танкова, намењен искључиво за превоз течности.

танкѝрати, тàнкӣрām, 3. л. мн. танкѝрајӯ свр̀ш. и несвр̀ш. [в. танк] (на)пунити резервоар моторног возила; сипати бензин на бензинској пумпи.

тàнпӧн непр. в. **тàмпӧн.**

тàнтал и **тàнтал,** -а м [нлат. tantalum, према фригијском краљу Танталу] хем. елемент, атомски број 73, симбол Та, употребљава се за израду сијалица, опруга за часовнике, хируршких инструмената итд. ▲ **тантал-сијалица** електрична сијалица са влакном од тантала.

тантàлӣт, -úта м [в. тантал, -ит] минер. руда тантала.

тантијéма, -ē ж [фр. tantième] 1. банк. одређени удео, проценат од чисте добити који у предузећима добијају службеници, сарадници, власници и они којима то по уговору припада. 2. трг. накнада даваоцу од примаоца лиценце за уговорени временски период. 3. проценат који припада ауторима прихода стечених извођењем, емитовањем, приказивањем њихових дела.

тàнтра, -ē ж, ген. мн. тàнтрā и тàнтрӣ [санскр. tantra] текстови, књиге, езотерично учење хиндуизма.

тантрӣзам, -зма м [в. тантра] филоз. учења садржана у тантрама, езотеричним хиндуистичким текстовима, према којима је спољашњи, променљиви свет плод стваралачког плеса Шакти, Богиње Мајке, нарочито присутна на Тибету. ♦ **тàнтричкӣ.**

тàнтуз, -а и **тàнтӯз,** -у́за м [шп. tanto, мн. tantos] 1. жетон. 2. новчани апоен од два динара, дводинарка.

тàнц, -а м [нем. Tanz] игра, плес.

тàнцати, -ā̀м и **тâнцати,** -ā̀м несврш. [нем. tanzen] играти, плесати.

тàнцмā̀јстор, -а м [нем. Tanzmeister] учитељ плеса.

тàнцшул, -а м [нем. Tanzschule] школа у којој се учи плесање, плесна школа.

тàнцӯр, -у́ра м [тибет.] са индијског преведени коментари и химне, верски списи ламаизма.

тā̀о, тā̀а и **тâо,** тâа [кин. tao, dao пут] филоз. по учењу Лао-Цеа у кинеској филозофији: биће недоступно човековим чулима али ипак присутно; неподложно променама али узрок свих промена; непомично али се стално креће; свеприсутно и савршено; узрок и сврха свега.

таоӣзам, -зма м [в. тао] филоз. 1. учење које је формулисао Лао-Це чије полазиште није човек већ природа. 2. покрет који је имао за циљ остваривање склада са природом и дуговечност.

тàпā̄н, -а́на м [алб. tupan] муз. етнол. врста бубња који се нарочито користи у земљама источног Балкана.

тапàнција, -ē м [в. тапан] онај који ударајући у тапан производи одређену ритмичку музику; бубњар.

тапаци́рати в. **тапеци́рати.**

тàпēт, -е́та м [нем. Tapet од итал. tappeto, од срлат. tapetum од грч. tápēs тепих] подна простирка. □ **ставити на ~** изнети нешто као проблем, предмет разматрања; **бити на тапету** бити на удару, бити мета об. вербалног напада.

тапе́та, -ē ж [нем. Tapete, в. тапет] зидна облога од хартије, коже или текстила, об. украшена шарама и детаљима.

тапѐтā̄р, -а́ра м [в. тапета] занат. а. онај који поставља тапете, који облаже зидове тапетама. б. онај који пресвлачи намештај, тапацирер.

тапеци́рати, тапѐцӣрā̄м, 3. л. мн. тапеци́рајӯ (уоб. и **тапаци́рати**) сврш. и несврш. [нем. tapezieren] обложити, облагати зидове об. дизајнираним тапетама од папира, коже или текстила.

тапеци́рунг, -а м, мн. тапеци́рунзи [нем. Tapezierung] облога на намештају, зидовима, у унутрашњости возила и сл. од разних материјала (коже, платна, пластике и сл.).

та́пија, -ē ж [тур. tapu] судски оверен документ о власништву на некретнине. □ **имати/немати тапију** имати/немати посебних, привилегованих права на нешто.

тапиòка, -ē ж [порт. tapioca од тупи] скробно брашно од кртоластог подземног стабла тропске биљке, *Jetropha manihot*, маниока; користе га у исхрани амерички Индијанци.

тàпӣр, -и́ра м [браз. порт. tapir од тупи tapira] зоол. јужноамерички и источноиндијски копитар, *Tapirius terrestris*, налик на свињу средње величине. ♦ **тàпӣрскӣ.**

тапи́рати, тàпӣрā̄м, 3. л. мн. тапи́рајӯ несврш. [фр. tarer] посебним чешљањем подизати косу тако да изгледа бујније.

таписѐрија, -ē ж [фр. tapisserie] 1. ћилими и слична украсна ткања израђена ручно об. од вуненог предива. 2. трговина ручним радовима.

таписѐрист(а), -ē м, мн. таписѐристи [в. таписерија] онај који израђује таписерије.

тапӣсо̄н, -о́на м [фр. tapisson, в. таписерија] подна облога од вештачког материјала.

тàпшати, тàпшēм несврш. [мађ. taps пљесак] 1. а. ударати руком о руку као знак усхићења или одобравања, пљескати. б. лупкати некога рукама по раменима или леђима као израз срдачности или знак одобравања. 2. лупкајући рукама поравнавати меку површину нечега.

тара̀, -ē ж [шп. tara од ар. tarh одбацити] 1. омот робе, амбалажа. 2. тежина паковања, омота неког производа; дара.

тара̀ба, -ē ж [тур. вулг. taraba, daraba, књиж. tahta perde] ограда од вертикално постављених дасака или летава (об. на уласку у двориште).

тара̀бӣт, -и́та м [шп. taravita] шпански и јужноамерички висећи мостови.

тара̀бити, -ӣм несврш. [в. тараба] подизати, градити тарабу, ограђивати тарабом.

тарабо̀лос, -а **тарабу̀луз**, -а м [тур. Tarabulus од грч. Trípolis фенички град (у данашњој Сирији)] 1. свилени појас украшен шарама и ресама. 2. турбан.

тара̀н, -а́на м [рус. таран од пољ. taran од ствнем. tarant од лат. tarantula] етнол. 1. ован. 2. старо оруђе за разбијање зидова. 3. помор. шиљати прамац ратног брода којим се наносе ударци непријатељским бродовима.

тара̀на, -ē **тархàна**, -ē ж [тур. tarhana од перс. terhane] кулин. 1. осушено, измрвљено зрнасто тесто. 2. супа припремљена са таквим тестом.

тара̀нтас, -а м [рус. тарантас од тат.] заст. врста некадашњих руских, покривених запрежних путничких кола.

тарантѐла, -ē ж [итал. tarantella, в. тарантула] 1. муз. етнол. живахан јужноиталијански народни плес, наречито на Сицилији и у Калабрији, назван тако по граду Таранто. 2. в. **тара̀нтула** (1).

тарантѝзам, -зма м [нлат. tarantismus, в. тарантела] мед. 1. болест играња као последица уједа тарантуле. 2. психогена болест када оболели игра као да га је ујела тарантула.

тара̀нтула, -ē ж [срлат. tarantula, према итал. tarantola] зоол. 1. врста гуштера из породице *Gekkonidae*. 2. врста отровног паука, *Lycosa tarantula*. 3. трострука мрежа којом се лове барбуни (в.).

тарапа̀на[1], -ē ж [тур. darbhane, zarbhane од перс. darbẖāne, према ар. ḍarb ковати, перс. ẖāne кућа] ковница новца.

тарапа̀на[2] , -ē ж [тур. taraf-taraf овамо-онамо] 1. пометња, метеж; стрка услед изненадног догађаја. 2. ходање, штрапац. 3. гужва, туча.

тараско́нство, -а с [према лику из романа Алфонса Додеа (Alphonse Daudet), 1840–1897] понашање у духу Тартарена Тарасконца, хвалисавца и размећљивца, али и добричине из романа „Тартарен Тарасконац“.

тара̀тӧр, -о́ра м [тур. tarator, tertur] кулин. салата од ситно сецканих краставаца, белог лука, киселог млека, уља и соли.

тара̀ца в. **тера̀са**.

та̀рзāлан, -лна, -лно [в. тарз] анат. 1. који припада стопалима. 2. који припада везивној основи очног капка.

тарза̀лгија, -ē ж [в. тарз, -алгија] мед. бол стопала, корена стопала.

Та̀рзан, -а м [енгл. Tarzan] 1. јунак низа романа о џунгли америчког књижевника Едгара Рајса Бароуза (1875–1950) и филмова надахнутих Бароузовим романима. 2. изузетно снажан човек вичан животу у природи. 3. надљудски снажан човек. 4. човек велике физичке снаге, али неинтелигентан, глупав, тупав.

та̀рзанскӣ, -а̄, -ō̄ [в. тарзан] који се односи на Тарзана, који припада Тарзану. ▲ ~ **енглески** крајње упрошћен енглески језик.

тарзопла̀стика, -ē ж, дат. и лок. тарзопла̀стици [в. тарз, -пластика] мед. хирушка интервенција којом се постиже исправљање кривих ногу.

та̂рзус, -а м [лат. tarsus од грч. tarsós] анат. 1. корен стопала између чланка и прстију. 2. хрскавица очних капака.

та̀рӣк, -и́ка м = **тари́кат**, -а м [тур. tarik, tarikat од ар. ṭarīq, ṭarīqa] дервишки ред.

тари́кат = **та̀рӣк** (в.)

тари́рати, та̀рӣра̄м, 3. л. мн. тари́рајӯ сврш. и несврш. [в. тара] одредити, одређивати нето тежину неке робе одбијањем таре (тежине омота, паковања и сл.)

та́рӣф, -а м [тур. tarif од ар. ta'rīf] 1. писано или усмено представљање особина некога или нечега. 2. напис. □ ~ **учинити** дати објашњење, тумачење; објаснити, разјаснити, протумачити.

тари́фа, -ē ж [тур. tarife од ар. ta'rīfā] админ. 1. списак званично утврђених цена. 2. ценовник услуга на железници, пошти и сл. 3. попис по-

слова и њихова новчана вредност. 4. скала царинских дажбина.

тàрйфнӣ, -ā̄, -ō̄ [в. тарифа] који се односи на тарифу, за који је утврђена тарифа. ▲ **тарифна валута** валута у којој се регулишу потраживања по основу неког тарифног споразума (нпр. швајцарски франак, финоће 0,900, служи од 1890. год. као тарифна валута за потраживања по основу Међународне конвенције о превозу робе железницом); ~ **правилник** критеријуми према којима су одређене поједине тарифе; **двотарифни систем** систем у коме се смењују две тарифе (об. у снабдевању електричном енергијом, виша и нижа тарифа); **двотарифно бројило** електрично бројило које може да региструје потрошњу струје по вишој и нижој тарифи.

та́рих, -а м [тур. tarih од ар. tārīḫ] 1. историја. 2. натпис постављен приликом завршетка изградње неког објекта об. стих или цитат из Курана, на којем се када се саберу арапска слова открива дотична година; хронограм.

тарлàтāн, -а́на м [фр. tarlatane, tarnatane од хинд.] фина, лагана памучна тканина за свечање хаљине.

та̑ро, -а м [полин. taro] бот. тропска биљка, *Colocasia esculenta*, чији се ктоласти корен богат скробом користи у исхрани.

тàрок, -а м [итал. taroccо] карташка игра са 78 карата, пореклом из Египта, у којој учествују три играча.

тàрот, -а м [фр. tarot од итал. tarocchi] карте са симболичким цртежима, користе се за прорицање будућности.

тàрпāн, -а́на м [рус. тарпан од киргиског] зоол. дивљи коњ руских степа, *Equus gmelini*.

тàртāн[1], -а́на м [енгл. tartan од средњовековног фр. tiretaine сукно] 1. шкотска карирана вунена тканина која служи за израду народне ношње, шаре и боје су карактеристичне за сваки поједини клан. 2. огртач, плашт од такве тканине као део народне ношње.

тàртāн[2], -а́на м [фабричко име производа] еластична пластична маса отпорна на атмосферске падавине, користи се као завршни, горњи слој при изградњи атлетских стаза, игралишта и др.

тартàна, -ē ж [венец. tartana од итал.] 1. врста рибарске мреже на повлачење из XVIII и XIX века. 2. теретни, рибарски или ратни брод.

тартàнела, -ē ж [вен. tartanella] млетачки рибарски бродић попут тартане.

Тàртар, -а м [грч. Tártaros] 1. у грчкој митологији, дубок и мрачан понор у подземном свету, у који је Зевс бацио титане када су се против њега побунили; пакао 2. понор, бездан.

тàртар, -а м [фр. (sauce) tartare] кулин. пикантни хладни сос као прилог уз месо или панирану рибу.

Тàртиф, -а м [фр. Tartuffe] 1. име главног јунака у истоименој Молијеровој комедији. 2. превртљивац, лицемер, фарисеј.

тàртрāт, -а м [нлат. tartarus вински камен] хем. со (или естер) винске киселине.

тàртуф, -а м [итал. tartuffo] бот. врста ретке, веома укусне гљиве *Tuber* која расте под земљом, откривају је специјално дресирани пси и свиње.

тартӯфāр, -а́ра м [в. тартуф] онај који се бави тражењем, ископавањем и продајом тартуфа.

тàрчӯг, -у́га м [тур. tagarcik] етнол. 1. пастирска торба од јагњеће или јареће коже. 2. кеса уз мач.

тȁс, тàса м, мн. тȁсови и тàсови [тур. tas од ар. ṭās, ṭass] 1. плитак, овећи тањир од дрвета или метала, нпр. за скупљање прилога у цркви. 2. метална плоча на ваги, где се стављају тегови или терет. 3. округла месингана плоча уз бубањ, удараљка.

тàслàисати, -ишēм несврш. [тур. taslamak] 1. хвалити се. 2. охолити се, кочоперити се, правити се важан.

тàслак, -а м, мн. тàслаци [тур. taslak] 1. а. клада, трупац, пањ, необрађено дрво за израду оруђа. б. уопште, комад од било каквог материјала пре обраде. 2. план представљен у грубим цртама, скица.

тàслачити, -ӣм несврш. [в. таслак] грубо тесати.

тастату́ра, -е̄ ж [нем. Tastatur од итал. tastiera] плоча са диркама на писаћој машини, компјутеру, и сл.

та̀стер, -а м [нем. Taster, в. тастатура] нарочито дугме као део справе или уређаја, којим се постиже жељени циљ притискањем и опуштањем.

тата̀ми, -ија м [јап. tatami] сп. врста еластичне подлоге на којој се одвијају неке борилачке вештине (џудо, рвање и сл.).

та̀тар-а̀га, -е̄ м [тур. tatar поштар од перс. Tātār Татарин, в. ага] ист. старешина поште који је у Турском царству пошту разносио јашући брзог коња.

та̀тарин, -а **та̀тар,** -а м [тур. Tatar од перс. Tātār] 1. ист. члан татар-агине коњске пратње у Турском царству. 2. фиг. жестока и насилна особа.

та̀тарскӣ, -а̄, -о̄ [в. Татарин] који се односи на Татаре, који припада Татарима. ▲ **татарска вест** фиг. непоуздана вест, вест којој се не може веровати; **~ бифтек** јако зачињен намаз од сировог сецканог јунећег бифтека; **~ језик** језик из алтајске групе језика којим говоре Татари на Криму, Кавказу, Уралу.

та̀тли прид. индекл. [тур. tatlı] слатко, укусно.

та̀тлија, -е̄ ж [в. татли] кулин. слатко јело од брашна, маслаца, киселог млека, јаја и шећера; врста слатке пите.

та̀т твàм а̀си [санскр. tat twam asi] филоз. у индијској филозофији израз којим се изражава једнакост субјекта и објекта, Ја и спољашњег света; целокупна привидна множина заснива се на једном идентичном бићу, атману.

та̀тӯ в. **тетова́жа.**

татуа́жа в. **тетова́жа.**

таума̀троп, -а м [фр. thaumatrope од грч. thaûma чудо, в. -троп] картонска плоча која са обеју страна има по један цртеж; окретањем плоче помоћу траке, гледалац стиче утисак да види један цртеж с елементима оба цртежа.

таумату́ргија, -е̄ ж [грч. thaumatourgía, према thaûma чудо, érgon дело] 1. чудотворство, чаролија. 2. побожне приче о чудесима светаца и богоугодника.

тауробо̀лија, -е̄ ж [лат. taurobolium од грч. taurobólion, према taûros бик, bólos бацање] рел. обред жртвовања бика у част богова.

тауромà̀хија, -е̄ ж [грч. tauromakhía, taûros бик, mákhe борба] борба с биковима.

таутацѝзам, -зма м [нем. Tautismus, в. таут(о)-, -изам] једнакозвучност блиских слогова; гомилање истих или сличних гласова, најчешће на почетку речи.

тауто- [грч. tautó од tò autó исто] први део сложених речи са значењем: исто.

таутò̀грам, -а м [в. тауто-, -грам] стих у коме све речи почињу истим словом.

таутолò̀гија, -е̄ ж [лат. tautologia од грч. tautología, в. тауто-, -логија] 1. књиж. стилска фигура нагомилавања речи, израза или реченица истог или сличног значења, као у народној песми: *Ја се бојим и стра̑х ме је љу̑то.* 2. непотребно гомилање речи истога значења: *видѣти својим властитим очима, но мѣ̑утим, цирка око* и сл. ▲ **непотпуна ~** грам. понављање речи које су промениле првобитно значење: *поку̑шај атента̑та.*

таутò̀лошкӣ, -а̄, -о̄ [в. таутологија] који се односи на таутологију, који има својства таутологије. ▲ **~ инструментал** грам. инструментал истога корена као и глагол уз који стоји као начинска одредба: *мӯ̑ком мучати*; **~ (унутрашњи) објекат** грам. објекат који има исти корен као и глагол уз који стоји; честа појава у нашим народним песмама: *Град градила два бра̑та рођена. — И ту̑ Коса ситан везак везла.*

та̀утомēран, -рна, -рно [в. таутомерија] 1. хем. који може бити стабилан у више облика (о некој супстанци). 2. анат. који се цео налази на истој страни тела (о неком органу). ▲ **таутомерни неурон** неурон који је повезан са ћелијама на различитим деловима тела, али увек на истој страни кичмене мождине.

таутомѐрија, -е̄ ж [в- тауто-, -мерија] хем. истовремено постојање два изомера неке материје у смеши који су у сталној међусобној равнотежи, али су им хемијска својства различита.

таутомѐтрија, -е̄ ж [в. тауто-, -метрија] размер, сразмера, складност.

таутосила̀бичкӣ, -а̄, -о̄ [в. тауто-, силаба, силабички] који припада истом слогу (нпр.

дифтонг *ау* у грчкој речи *tauto* припада првом слогу (tau-to) и за њега се каже да је у таутосилабичком положају).

таутофо̀нија, -ē ж [в. тауто-, фонија] стално, непрестано понављање истог звука или тона.

тàутохро̄н, -а, -о = **таутохро̀ничан,** -чна, -чно [в. таутохрона] истовремен, истодобан.

таутò хрона, -ē ж [в. тауто-, грч. khrónos време] физ. истовременица, крива коју тачка М описује при паду са почетном брзином нула из почетнога положаја А до крајњег положаја В, при чему време пада *t* остаје исто, независно од места почетног положаја А на кривој.

таутохро̀ничан → **тàутохро̄н** (в.)

таушúрати, таӯшӣрām, 3. л. мн. таушúрају свршн. и несврш. [нем. tauschieren] уметати, уметнути племенити метал (об. злато, сребро или платину), ради украса у металну подлогу (од гвожђа, бакра, бронзе и др.).

та́фелмузик, -а м [нем. Tafelmusik] музика инструментална и вокална која се изводи током оброка у ресторану.

тафефо̀бија, -ē ж [грч. taphḗ сахрана, в. -фобија] патолошки страх некога да не буде жив сахрањен.

тà̀фра, -ē ж, ген. мн. та́фрā и тà̀фрӣ [тур. tafra од ар. ṭafrā скочити, прескочити] 1. вербални напад. 2. надувеност, охолост.

тà̀фт, -а м [тур. tafta од перс. tāfte] 1. лагана, глатка, сјајна свилена тканина која се израђује од куване свиле. 2. назив за неколико врста тафта који се разликују по изгледу: ~ *армир*, ~ *екосер*, ~ *флер*. 3. врста ткања.

тà̀фтинг[1], -а м, мн. тà̀фтинзи [енгл. tafting] 1. подна или зидна облога чија површина је чворната или резана. 2. поступак израде такве облоге.

тà̀фтинг[2] прид. индекл. [в. тафт] који се односи на специјално ткање.

тàхан-хà̏лва, -ē ж = **тàан-ä̏лва** [тур. tahan helvası, tahin helvası од ар. ṭaḥīn, ṭiḥn брашно, ḥalwā алва] кулин. посластица која се прави од брашна, шећера и млевеног сусама.

тахи-, тахо- [грч. takhýs брз; tákhos брзина] као први део сложених речи са значењем: брз, брзина.

тахигрà̀фија, -ē ж [в. тахи-, -графија] брзо писање, стенографија.

тахикà̀рдија, -ē ж [в. тахи-, грч. kardía срце] убрзан пулс (преко 100 откуцаја у минути), услед напрезања, трчања, психичких узбуђења, нервозе, тровања никотином или обољења срца.

тахѝлӣт, -и́та м [в. тахи-, грч. líthos камен] минер. површинска еруптивна стена, по хемијском саставу одговара базалту.

тахилò гија, -ē ж [в. тахи-, lógos реч, говор] брзо, неповезано, неосмишљено говорење код особа оболелих од неких душевних обољења.

тàхиметар и **тàхимḕтар,** -тра м [в. тахи-, -метар] геодетска справа за брзо мерење терена, за брзо снимање земљишта.

тахимѐтрија, -ē ж [в. тахи-, -метрија] брзо мерење растојања, снимање земљишта; брзо прављење таквих снимака.

тахио́ни, тахио́нā м мн., јд. тахѝо̄н, ген. тахио́на [в. тахи-, -он(и)] физ. назив за хипотетичне честице којима се приписује брзина већа од брзине светлости.

тахипнѐја, -ē ж [грч. takhýpnoia, в. тахи-, рпоē дисање] мед. убрзано, тешко дисање.

тахисинтò граф, -а м [в. тахи-, лат. scintilare варничити, бљескати, в. -граф] уређај у неким радио-апаратима, омогућава аутоматско бирање станица помоћу посебног система на тастатури.

тàхкӣк, -и́ка м [тур. tahkik од ар. taḥqiq] провера, претрага, истрага ради утврђивања истинитости; инспекција.

тàхкӣр, -и́ра м [тур. tahkir од ар. taḥqīr] понижење; омаловажавање, потцењивање.

тàхмӣн, -и́на м [тур. tahmin од ар. taḫmīn] процена без мерења; претпоставка.

тàхмӣнā прил. [тур. tahminen од ар. taḫminā, taḫminan] вероватно, приближно, отприлике, одока.

тахми́нити, та̀хмӣнӣм несврш. [в. тахмина] 1. претпостављати, нагађати. 2. процењивати развој ситуације.

тахо- в. **тахи-**.

та̀хограф, -а м [в. тахо-, -граф] апарат који бележи брзину кретања возила током одређеног времена.

та̀хометар и **та̀хомē̄тар,** -тра м [в. тахо-, -метар] справа за мерење брзине, брзиномер.

та̀хта, -ē̄ ж [тур. tahta од перс. taḫte] даска.

та̀цет узв. [лат. tacet] муз. упутство да извођач одређену деоницу не свира или не пева.

та̀ците, та̀цита м [лат. tacite од tacitus који ћути] 1. оно што је прећутно договорено, прихваћено. 2. као прил. прећутно.

та̀цитовскӣ, -ā̄, -ō̄ [лат. Tacitus Тацит] кратак, сажет, тежак за разумевање, као стил или начин писања римског историчара Тацита.

та̀цлије, та̀цлӣјā̄ ж мн. [аустр. нем. Tazeln] наруквице, манжетне.

та̀ч, -а м, мн. та̀чеви [енгл. touch] 1. сп. а. у стоном тенису, додир лоптице у игри рекетом пре одскока на столу или додир мреже рекетом или телом. б. у тенису, додир мреже рекетом или телом, или додир лопте телом при чему се поен досуђује противнику. 2. игра картама.

тачерѝзам, -ē̄ ж [према Маргарет Тачер (Margaret Hilde Thatcher) 1925] одлике политике какву је водила Маргарет Тачер, премијер Британије 1979–1990; бескомпромисност, борбеност, принципијелност; неолиберализам.

та̑ц, та̑ца м [тур. taç од перс. tāǧ] 1. владарска круна. 2. врста дервишке капе. 3. у шаху, упозорење противнику да је његов краљ нападнут; шах.

та̀ш, -а м [тур. taş] камен, об. у именима локалитета на просторима који су били део Турског царства.

ташѝзам, -зма м [фр. tachisme, према tache мрља] лик. начин сликања у мрљама, односно набацивањем боја на платно без употребе четкице, први пут примењен средином XX века у Француској.

та̀шист(а), -ē̄ м, мн. та̀шисти [в. ташизам] онај који при сликању примењује технику ташизма.

та̀шна, -ē̄ ж [нем. Tasche торба, џеп] 1. женска торбица. 2. торба за списе.

та̀шнā̄р в. **та̀шнēр**.

та̀шнēр, -е́ра м [нем. Taschner, в. ташна] онај који израђује и поправља ташне и другу кожну галантерију.

твӣд, -а м [енгл. tweed од шкотског twill] косо ткана вунена или полувунена тканина за израду одела и огртача.

твӣл, -а м [енгл. twill] фино, густо ткана памучна тканина.

твӣст, -а м [енгл. twist] 1. а. енглески, машински преден памучни конац. б. тканина од таквог конца. 2. врста модерног плеса, настао почетком 1961. (као тачка у једној оперети) и одмах постао популаран међу младима. 3. пиће од ракије, пива и јаја. сп. 4. у тенису, ударац којим се постиже ротација лоптице; сечена лопта. 5. у гимнастици, двоструки или троструки салто.

твӣтер, -а м [енгл. tweeter] звучник у систему звучника који репродукује високе тонове, високотонац.

тѐа, тѐē̄ ж [кин. дијал. t'e од кин. cha] дивља ружа, *Thea sinensis*.

теа́тар и **тѐā̄тар,** -тра м [лат. theatrum од грч. théatron гледалиште, према theâsthai гледати] 1. зграда или позорница на отвореном где се изводе позоришне представе. 2. позоришна уметност. 3. укупно драмско стваралаштво једног писца. ◆ **теа́тарскӣ** и **тѐā̄тарскӣ**.

тѐатрā̄лан, -лна, -лно [нем. theatralisch, лат. theatralis, в. театар] који је сличан глуми у театру; који је срачунат на ефекат, неприродан, удешен, извештачен.

театралѝзам, -зма м [в. театралан, -изам] понашање особе која је неприродна, извештачена у друштву.

театра̀лије, театра̀лӣјā̄ ж, мн. [в. театар] све што се односи на позориште (студије, прикази и сл.).

театро̀лог, -а м, мн. театро̀лози [в. театрологија] онај који се професионално и стручно бави проучавањем позоришне уметности и историје позоришта.

театрологија, -е̄ ж [в. театар, -логија] наука о позоришној уметности.

театромàнија, -е̄ ж [в. театар, -манија] страст за посећивањем позоришта.

театротéка, -е̄ ж [в. театар, -тека] збирка снимљених позоришних представа.

тѐбет, -а = **тевѐт,** - а м [хебр. tebeth] четврти месец јеврејског календара, пада у децембру и јануару по грегоријанском.

тебѐшӣр, -и́ра м [тур. tebeşir од перс. tebāšīr] креда (школска, кројачка).

тева́бија и **тевàбија,** -е̄ ж [тур. tevabi од ар. мн. täwābi' јд. tabi' онај који следи] 1. пратња достојанственика у Турском царству. 2. приталице, истомишљеници; слуге, скутоноше. 3. ближи чланови породице; својта, родбина.

тѐвдӣл, -и́ла м [тур. tebdil од ар. täbdīl променити, заменити] пресвлачење у друго одело; прерушавање, маскирање.

тевећѐлија, -е̄ м [тур. tevekkeli бесциљно, случајно од ар. täwäkkul ослањање на Бога] 1. наивчина. 2. луцкаста особа, шашавко.

Тевто́ни, Тевто́на̄ = **Тевто́нци,** Тевто́на̄ца̄ м мн. [лат. Teutoni, Teutones] германско племе на Балтичком мору, познато по борбама с Римљанима; 102. г. потпуно их је поразио римски војсковођа Марије Гај. ◆ **тѐвто̄нскӣ**.

Тевто́нци **Тевто́ни** (в.)

тегѐлтија, -е̄ ж [тур. tegelti] мекано ћебе које се ставља коњу испод седла.

тѐгет прид. индекл. [према аустријском адмиралу Тегетхофу (Wilhelm von Tegèthoff) 1827–1871] тамноплава боја тканине, нарочито се користи за морнарске униформе.

Тедѐум, -а м [лат. Te Deum (laudamus) Тебе Бога (хвалимо)] хришћанска химна из V века која се у католичком богослужењу пева након обреда, као захвалница.

те́за[1], -е̄ ж [лат. thesis од грч. thésis] 1. полазна поставка, тврдња коју аутор настоји да докаже. 2. у Хегеловој филозофији, полазна етапа дијалектичке тријаде (теза–антитеза–синтеза). 3. спуштање гласа при изговарању одређеног стиха, ненаглашени слог у стопи; супр. **а̀рза** (в.). 4. научни рад, дисертација.

те́за[2], -е̄ ж [тур. teze, teyze] мајчина сестра, тетка.

тезаури́рати, тезаури̯рā̀м, 3. л. мн. тезаури̯рајӯ свршн. и несврш. [нем. thesaurieren, в. тезаурус] 1. злато и друге племените метале чувати као благо, похранити га као резерву. 2. екон. повлачити готовину из оптицаја, чувати је у трезору.

тезàурус, -а м [лат. thesaurus од грч. thēsaurós благо, ризница] 1. лингв. речник, енциклопедија или неки други обухватнији лексички приручник, посебно речник синонима и антонима. 2. рач. датотека синонима неког језика у меморији рачунара програм за претраживање такве датотеке.

тѐзга, -е̄ ж [тур. tezgâh од перс. destgāh место за руку] 1. пулт у трговачкој радњи. 2. занатлијска клупа, струг. 3. жарг. споредна, додатна зарада глумаца, певача и сл.; хонорар за ангажовање ван матичне институције.

тезга́рити, тѐзгā̀рӣм несврш. [в. тезга] жарг. зарађивати радећи прековремено или за хонорар.

тѐзгā̀рош, -а м [в. тезга] жарг. онај који тезгари, који додатно зарађује хонорарним или прековременим радом.

тѐзгере, тѐзгѐрā̀ ж мн. [тур. teskere од перс. deskere] дрвена носила од дасака (об. за ношење мртваца).

теи́зам, -зма м [грч. theós бог, в. -изам] рел. веровање у Бога као творитеља и покретача света; супр. **а̀теизам** (в.).

тѐӣн, -и́на м [енгл. tea, в. -ин] фарм. алкалоид који се добија екстракцијом из биљке чај; уп. **кофѐӣн**.

тѐист(а), -е̄ м, мн. тѐисти [в. теизам] онај који верује у Бога, приталица теизма.

теихоско̀пија, -е̄ ж [грч. teikhoskopía посматрање са зида, према teîkhos зид, в. -скопија] позор. начин дочаравања неког догађаја тако

што се на позорницу постави бедем, кула, брежуљак и сл., а глумац који ту стоји, тобоже посматра шта се догађа иза њих, препричавајући публици то дешавање.

тӗ̑ј, -а и **тӗ̑ј**, тѐја м [фр. thé] топли напитак од прокуваног биља; чај, одварак.

тејлори́зам, -зма м [према америчком инжењеру Ф. В. Тејлору (Taylor), 1856–1915] екон. систем научне организације рада, који тачним мерењем појединих покрета радника при раду, избегавајући премарање и расипање снаге, утврђује формулу најрационалнијих потребних покрета чиме се постиже уштеда у времену, а повећава производња.

-тека [грч. thḗkē орман, ковчег, складиште] као други део речи означава оно што се односи на складиште или збирку.

те́ка, -ē ж [грч. thḗkē орман, ковчег, складиште] свеска, бележница.

текби́ри, текби́рā м мн. [тур. tekbir од ар. täkbīr] рел. у исламу учење (изговарање) у више наврата „Алаху екбер“ = Бог је велики; учи се у групи и гласно, нарочито на Бајрам и док се учи хатма.

тѐ ква̏н дȏ, -ōа м [корејски t'aekwŏndo од te ударити ногом, kwŏn ударити шаком, do начин (борбе)] сп. борилачка дисциплина настала у Кореји 1955. комбиновањем традиционалног домаћег боксовања (тејкона), кинеског бокса и каратеа.

тѐкија, -ē ж, ген. мн. тѐки́јā [тур. tekke од ар. täkyä] место на коме дервиши бораве и обављају верске обреде.

теки́ла, -ē ж [шп. tequila, према мексичком граду Текила (Tequila)] мексичко жестоко алкохолно пиће, добија се дестилацијом неколико врста агаве.

тѐкмӣл, -и́ла м [тур. tekmil од ар. täkmīl свршити, употпунити] допуна, изравнање, довршетак.

тѐкне, -ета с [тур. tekne] 1. корито. 2. труп брода.

тѐкра̄р, -а́ра м [тур. tekrar од ар. täkrār] 1. обнављање, понављање, репетиција.

тѐксас, -а м [амер. енгл. Texas] 1. једна од савезних држава на југозападу САД. 2. фиг. место где влада закон јачег; безакоње. 3. врста памучна тканина од које се праве фармерке, џинс.

тѐкст, -а м, мн. тѐкстови [срлат. textus од лат. textus досл. ткање, плетиво, према textere ткати] 1. лингв. осмишљена организациона јединица речи виша од реченице. 2. одломак, реченица из Библије, као основа проповеди. 3. речи песме, опере и др. за разлику од музике (текст опере и др.). ▲ **текст-едитор**, -а м [енгл. text editor, в. текст, едитор] рач. програм за уношење и сређивање текста; **текст-процесор** рач. компјутерски програм за обраду текста.

тѐкстӣл, -и́ла м [срлат. textilis сатkан, према textus ткање, плетиво од texere ткати] тканина, ткање, платно, сукно.

тѐкстӣлан, -лна, -лно (одр. **тѐкстӣлнӣ**, -ā, -ō) [в. текстил] који се односи на текстил, који је израђен од текстила

тѐкстӣлац, -лца м [в. текстил] 1. онај који производи, израђује текстил. 2. онај који се бави трговином текстила, који продаје текстил.

тѐкстӣлије, тѐкстӣлијā ж мн. [лат. textilia sc. opera тканине, в. текстил] општи назив за сировине од којих се израђује текстил као и све оно што је израђено од текстила (предиво, одевни предмети, предмети од текстила за кућну употребу и сл.).

текстолѝгија, -ē ж [в. текст, -логија] лингв. тумачење, историја, критика и припрема текстова за објављивање или у циљу неког истраживања.

тѐкстуа̄лан в. **тѐкстуе̄лан**.

тѐкстуе̄лан, -лна, -лно [фр. textuel, в. текст] 1. који се верно држи текста, од речи до речи, који је веран тексту, дослован, буквалан. 2. као прил. **текстуелно** помоћу текста, текстом (описати, представити), текстуално.

текстӯра, -ē ж [лат. textura] 1. спољни знакови конструкције рудне наслаге условљени узајамним односима њених саставних делова (слојевитост, наслаганост, структура и сл.). 2. оно што је видљиво као спољни траг неке струк-

туре. 3. уопште, састав, спој, склоп. 4. ткање, потка.

тектѝти, тектѝтā м мн. [грч. tēktós растопљен, в. -ит] минер. кристали који су по грађи слични стаклу.

тѐктичан, -чна, -чно [грч. tēktikós] који се топи, раствара, растворљив.

тектодинàмика, -ē ж [в. тектоника, динамика] теорија модерне геологије настала на основу проучавања последица кретања тектонских плоча, потреса, ерупција вулкана и др.

тѐктōн, -óна м [грч. téktōn радник, градитељ] вештачки грађевински материјал сличан бетону.

тектòника, -ē ж, дат. и лок. тектòници [грч. tektonikḗ градитељство, према téktōn радник, градитељ] 1. унутрашњи састав Земљине коре, промене у њој које су настале деловањем унутрашњих фактора. 2. део геологије који проучава грађу Земљине коре и процесе који се у њој збивају. 3. вештина цртања и израде алата, оруђа, посуђа, намештаја итд., као спој уметничког и корисног. 4. вештина спајања, извођења и распоређивања материјалних и уметничких елемената у уметничком делу.

тектонофѝзика, -ē ж, дат. и лок. тектонофѝзици [в. тектоника, физика] грана геофизике која се бави проучавањем деформација стена до којих је дошло деловањем природних сила (при набирању и раседању тла).

тѐктōнскӣ, -ā, -ō [в. тектоника] који се односи на тектонику (1, 2), који је у вези са тектоником (1, 2).

тектостàтика, -ē ж, дат. и лок. тектостàтици [в. тектоника, статика] грана геотектонике која проучава размештај и међусобне односе стена.

тектýра, -ē ж [лат. tectura, према tectus покривен] 1. покров, завој. 2. чисто парче хартије које се лепи преко оног дела рукописа који се жели исправити, друкчије стилизовати и сл.

тѐл, -а м [тур. tel] 1. танка жица. 2. златан или сребрни конац, жица, за везење. 3. телеграм.

тѐл[1], -а м [кин. tel] кинеска новчана јединица и мера за тежину.

тѐл[2], -а м[ар. tall планина, брежуљак] брежуљак настао слагањем отпадака кроз векове чија структура указује на различите видове материјалне културе.

тѐлāл, -ála м [тур. tellâl од ар. dällāl] 1. ист. онај који јавно оглашава позиве; позивар. гласник. 2. трговац старим стварима, старинар, антиквар.

телалѝја, -ē ж [тур. tellâliye од ар. dällāliyyä, в. телал, ар. -iyyä] награда телалу за оглашавање или провизија коју добија од оглашених продаја.

телáлити, тèлāлӣм несврш. [в. телал] 1. оглашавати, разглашавати, објављивати на јавном месту. 2. разглашавати, ширити вести (об. оне које нису за јавност). 3. продавати старе ствари.

тèлāлница, -ē ж [в. телал] радња која продаје старе ствари, старинарница, антикварница.

телàмон, -а м [грч. telamṓn носилац] 1. кожни каиш којим се опасује и везује одећа око струка. 2. архит. стуб у облику мушке фигуре као потпора за балкон, симс и сл.

тѐлва, -ē **тѐљва,** -ē, **тѐлфа,** -ē ж [тур. telve] талог од кафе који остаје на дну посуде из које се пије; соц.

теле- [грч. têle далеко] као први део сложенице означава да је нешто удаљено, да се преноси у даљину и сл.

телебàнкинг, -а м [в. теле-, енгл. banking банкарско пословање] банк. услуга којом се корисницима омогућују новчане трансакције, увид у стање на текућем рачуну и сл., уколико је корисник путем личног компјутера, модемом или телефонском линијом спојен с банком.

телèвѝзија, -ē ж [в. теле-, визија] емитовање, пренос и пријем слике и тона, уз помоћ емитера, антене и пријемника, посредством електромагнетских таласа. ◆ **телевѝзијскӣ**

телевизиòмāн, -áна м [в. телевизија, -ман] онај који стално гледа телевизију, који не може да се одупре гледању телевизије.

телевѝзичан, -чна, -чно [в. телевизија] који је прикладан за телевизију, за емитовање и приказивање на телевизији.

телевизичност, -ости ж [в. телевизија] својство особе или објекта телевизијског снимања да оставља добар утисак.

телевизор, -а м [енгл. televisor, в. телевизија] део уређаја телевизијског система који прима слику, телевизијски пријемник.

телевотинг, -а м [в. теле-, енгл. voting гласање] организовно гласање гледалаца током неке телевизијске емисије.

телегаматерапија, -ē ж [в. теле-, гама[1]-, терапија] мед. радиотерапија високоенергетским гама-зрацима.

телегеније, -ē ж [в. телегеничан] оно што је погодно за телевизијско снимање.

телегеничан, -чна, -чно [в. теле(визија), -геничан] који је погодан за телевизијско снимање.

телеграм, -а м [в. теле-, -грам] писмено саопштење које се шаље путем телеграфа; депеша.

телеграф, -а м [в. теле-, -граф] 1. телекомуникациони уређај за брзо достављање вести на даљину. 2. установа која шаље и прима телеграме.

телеграфија, -ē ж [в. теле-, -графија] брзо достављање вести на даљину помоћу телеграфских апарата.

телеграфисати, -ишēм свр. и несвр. [в. телеграфија] јављати, јавити телеграфом; депеширати.

телеграфист(а), -ē м, мн. телеграфисти (ж. **телеграфисткиња**, -ē) [в. телеграфија] радник, службеник који ради на телеграфу.

теледијафонија, -ē ж [в. теле-, дијафонија] мешање разговора и шумова између две одвојене телефонске линије.

теледириговāн, -а, -о [в. теледириговати] техн. којим се управља из даљине електромеханичким или електромагнетским путем. ▲ **теледиговани пројектил** пројектил којим се управља из даљине.

теледириговати, -гујēм свр. и несвр. [в. теле-, дириговати] управљати неким уређајем (машином, свемирским бродом и сл.) на даљину, електромеханичким или електромагнетским путем; усмерити нешто на даљину.

теледистрибуција, -ē ж [в. теле-, дистрибуција] кабловска телевизија.

теледифузија, -ē ж [в. теле-, дифузија] организација и ширење телевизијског програма на одређеном подручју.

теледрама и **теледрāма**, -ē ж [в. теле(визија), драма] драмско дело писано или адаптирано за приказивање на телевизији.

телекамера, -ē ж [в. теле(визија), камера] уређај, камера за снимање удаљених предмета што омогућава телеобјектив.

телекинеза и **телекинéза**, -ē **телекинезија**, -ē ж [в. теле-, -кинезија] у парапсихологији вољно померање, покретање предмета без непосредног додира.

телекино, -а м [в. теле-, кино] уређај који омогућује репродукцију филмова на телевизији, директно претварајући оптички запис у магнетоскопски видео и аудио снимак.

телеком, -а м [скр. од телекомуникација, телекомуникацијски]

телекоманда, -ē ж [в. теле-, команда] управљање неким удаљеним системом или уређајем (телевизором, авионом, ракетом и др.) на даљину преносом сигнала.

телекомуникација, -ē ж [в. теле-, комуникација] средства и линије за преношење информација (текст, тон, слика) на даљину жичним или бежичним електромагнетским системима.

телекомуникациōни и **телекомуникациōни**, -ā, -ō [в. телекомуникација] који се односи на телекомуникацију, који је у вези са телекомуникацијом. ▲ ~ **сателит** вештачки Земљин сателит помоћу којег се размењују телевизијске информације између веома удаљених места на Земљи.

телеконтрола, -ē ж [в. теле-, контрола] потпуна контрола над неким удаљеним уређајем или системом помоћу телекоманде и телеметрије.

телеконференција, -ē ж [в. теле-, конференција] састанак, седница путем посебних телефона с уграђеном или прикључном камером.

телекòпија, -ē ж [в. теле-, копија] добијање копија документа путем телефонских линија (претходник телефакса).

телекòптер, -а м [в. теле(визија), (хели)коптер] мали беспилотни хеликоптер којим се управља са земље, користи се за разна извиђања.

тèлекрат, -а м [в. теле(визија), -крат] онај који успоставља владавину над јавним мњењем обликујући га путем средстава јавног информисања.

телекрàтија, -ē ж [в. теле(визија), -кратија] владавина телекрата.

тèлекс, -а м [енгл. telex од tele(printer) ex(change) размена путем телепринтера] 1. телепринтер. 2. порука послата или примљена путем телепринтера.

тȅлемàрк, -а м [према норвешкој покрајини Телемарк] сп. у скијању, замах, покрет којим се мења смер кретања или се зауставља.

телемàркетинг, -а м [енгл. telemarketing] трг. начин продаје робе и примања поруџбина телефоном; телефонска продаја.

телематѝзам, -зма м [грч. télēma воља, в. -изам] проучавање воље.

телемàтика, -ē ж, дат. и лок. телемàтици [в. теле-, (ауто)матика] спој телефона, компјутера и телевизије у јединствени систем.

телематолòгија, -ē ж [грч. télēma воља, в. -логија] део психологије који се бави проучавањем воље.

Тèлемах, -а м [грч. Telémakhos досл. „који се бори у даљини"] митол. син Одисеја и Пенелопе, који је име добио по томе што се родио када му је отац полазио у Тројански рат.

тèлеметар и **тèлемȅтар,** -тра м [в. теле-, -метар] справа за мерење удаљености неке тачке од посматрача (нпр. код артиљерије).

телемèтрија, -ē ж [в. теле-, -метрија] поступак мерења на даљину одређених параметара неког система или уређаја. ♦ **телемèтричкӣ.**

телемехàника, -ē ж, дат. и лок. телемехàници [в. теле-, механика] управљање механизмима (уређајима, постројењима) на даљину.

телемѝкроскоп, -а м [в. теле-, микроскоп] справа за увећавање слика удаљених предмета.

телеобјèктӣв, -ѝва м [в. теле-, објектив] сложени објектив за камеру или фотоапарат који омогућава добијање слике велике размере и са већег удаљености од обичних објектива.

телеолòгија, -ē ж [нлат. teleologia, према грч. télos сврха, в. -логија] рел. идеалистичко учење по коме је све у природи уређено сврсисходно, према унапред постављеним циљевима.

телеолòшкӣ, -ā, -ō [в. телеологија] који се односи на телеологију; који се тиче учења о сврсисходности, целисходности. ▲ **телеолошка етика** теорија о моралу по којој је испуњавање моралних обавеза добро коме треба тежити; **телеолошка халуцинација** псих. халуцинације током којих болесник верује да добија упутства шта даље треба да ради.

телеопèрàтор, -а м [в. теле-, оператор] техн. уређај са даљинским управљањем којим се може деловати на удаљеним и тешко приступачним подручјима.

телèпат, -а м [в. теле-, -пат] псих. онај који има способност телепатије.

телепàтија, -ē ж [в. теле-, -патија] псих. у парапсихологији, ванчулно преношење психичких процеса од једног појединца до другог; способност да се догађаји који се збивају на великој удаљености осете и виде истога тренутка када се одигравају.

телеплàзма, -ē ж, ген. мн. телеплàзмā и телеплàзмӣ [в. теле-, плазма] у парапсихологији, отеловљење призваног духа на спиритуалним сеансама.

телепортàција, -ē ж [енгл. teleportation] хипотетичко преношење материје с једног места на друго претварањем у енергију.

телепрѝнтер, -а м [грч. tēle далеко енгл. print штампати] техн. телеграфски уређај помоћу којег се примају и одашиљу писане поруке.

телерендгенографија, -ē ж [в. теле-, рендгенографија] мед. рендгенско снимање када је извор зрака удаљен од плоче на коју се снима, чиме се постиже да рендгенски зраци што паралелније падају на објект снимања, те се добија

вернији приказ величине органа (нпр. срца код рендгенографије грудног коша).

тѐлескоп, -а м [в. теле-, -скоп] 1. техн. оптичка направа за посматрање удаљених предмета, посебно небеских тела; дурбин, рефлектор, рефрактор. 2. зоол. врста златне рибице необично буљавих очију.

телескòпија, -ē ж [в. теле-, -скопија] опт. део оптике који се бави телескопима, дурбинима.

телескопи́рати, телескòпӣрām, 3. л. мн. телескопи́рајӯ несврш. [в. телескопија] посматрати, проматрати предмете, посебно небеска тела телескопом.

тѐлескопски, -ā, -ō [в. телескоп] који се односи на телескоп, који припада телескопу.

телесòфтвер, -а м [в. теле-, софтвер] опт. систем за емитовање рачунарских програма истовремено са редовним телевизијским програмом без ометања његовог нормалног пријема.

тѐлестих и **телѐстих,** -а м [грч. télos крај, в. стих] књиж. реч или изрека састављена од последњих слова стихова или строфа неке песме (об. заједно са акростихом у загонеткама).

тѐлетāјп, -а м [енгл. Teletype, фабричко име производа] техн. заст. телеграфска писаћа машина којом се примају и одашиљу писане поруке; телепринтер.

тѐлетāјпсетер, -а м [енгл. Teletypesetter, фабричко име производа] 1. техн. заст. телеграфски апарат који откуцава слова и помоћу кога се текст може преносити на даљину, при чему се примање текста врши механички. 2. типог. заст. врста типографског слагачког постројења (линотип) којим се откуцани текст из редакције директно преноси на машину за ливење слога у штампарији.

тѐлетактор [енгл. teletactor, в. теле-, лат. tactus додир] справа коју користе глувонема лица при учењу говора.

телете́ка, -ē ж, дат. и лок. телете́ци [в. теле(визијски), -тека] место где се чувају телевизијски филмови и емисије.

тѐлетекст, тѐлетекста м [в. теле-, текст] технол. систем преноса додатних писаних информација истовремено са редовним телевизијским програмом, без сметњи по његов пријем; уколико је кућни ТВ пријемник посебно опремљен, он може издвојити телетекст из емитованог сигнала и приказати га на екрану пријемника уместо редовног програма, или упоредо с њим.

тѐлефакс, -а м [в. теле-, факс[1]] техн. уређај којим се на даљину преносе писани документи, шеме, цртежи и сл., при чему се репродукција на пријемној страни добија одмах на папиру.

телѐфōн, -о́на м [в. теле-, -фон] техн. 1. уређај за преношење говора на даљину жичаним путем. 2. апарат за преношење гласа на даљину, телефонски апарат. ▲ **бежични ~** апарат чије је постоље прикључено на обичну телефонску линију, али са слушалицом остварује бежичну везу. □ **играти се поквареног телефона** намерно или случајно преношење нетачне информације.

телефòнија, -ē ж [в. телефон] 1. технологија преноса звука претвореног у електричне импулсе између удаљених тачака. 2. пренос звукова на даљину жичним путем. 3. а. телефонска мрежа. б. систем комуникација за пренос говора. ▲ **мобилна ~** технологија (систем, мрежа и телефони) информација (звук, текст, слика) претворених у електромагнетски сигнал.

телефони́рати, телѐфонӣрām, 3. л. мн. телефони́рајӯ сврш. и несврш. [в. телефон] разговарати, говорити телефоном; путем телефона јавити, јављати, саопштити, саопштавати.

телефòнист(а), -ē м, мн. телефòнисти [в. телефон] онај који ради на телефонској централи.

телефòнограм, -а м [в. теле-, фоно-, -грам] вест, саопштење и др. који се достављају путем телефона.

телѐфōнски, -ā, -ō [в. телефон] који се односи на телефон, који припада телефону. ▲ **телефонска секретарица** уређај прикључен на телефон који снима поруке када власник телефонске линије не одговара на позив.

тѐлефото, -а м [в. теле-, фото(графија)] фотографија пренесена на даљину фототелеграфијом.

телефотогра̀фија, -ē ж [в. теле-, фотографија] фотографија удаљених предмета снимљена помоћу нарочитих објектива, телеобјектива.

телешо̀п(инг), -а м [енгл. teleshopping] трг. продаја робе која се рекламира на телевизији наручивањем телефоном.

тѐли-ди́ба, -ē ж [тур. telli diba, в. тели, диба] етнол. врста тканине у коју су уткане златне жице; брокат.

тѐлија, -ē ж [тур. telli, в. тели] етнол. врста броката.

тѐлис, -а м [мађ. teljes пун, савршен] задовољство.

тѐли и **тѐрли** прид. индекл. [тур. telli] који је извезен, проткан, украшен златном жицом (о тканини).

тѐлнет, -а м [в. теле-, енгл. net мрежа] рач. 1. протокол спајања и рада на удаљеном компјутеру. 2. компјутерски програм који извршава такав протокол. 3. начин успостављања везе за рад на удаљеним компјутерима.

тѐлоп, -а м [грч. tēlōpós виђен из даљине, в. теле-, ṓps око, вид] непокретна, статична телевизијска слика која обично садржи писане информације.

тѐлӯр, -а и **тѐлӯрӣј**[1], -ија м [нлат. tellurium, према tellus земља] хем. хемијски елемент, атомски број 52, симбол Te, употребљава се у фотографији.

телурӣзам, -зма м [лат. tellus (ген. telluris) Земља, грађа Земље] 1. природна снага Земље, систем општег уређења Земље. 2. земаљски магнетизам.

тѐлӯријум, -а и **тѐлӯрӣј**[2] м [енгл. tellurion, према лат. tellus земља] астрон. уређај који приказује окретање Месеца око Земље и Земље око Сунца.

тѐлӯрскӣ, -ā, -ō и **тѐлӯрнӣ,** -ā, -ō [в. телур] који припада телуру, односно телуру.

Тѐлус, -ē ж [лат. Tellus] митол. римска богиња Земље и плодности.

тѐљва в. **тѐлва**.

те́ма, -ē ж [ср.лат. thema од лат. thema од грч. théma тврдња; стављено, постављено] 1. предмет, основа, главна мисао неке расправе, говора и сл. 2. оно што треба писмено обрадити. 3. муз. мелодијска, хармонична и ритмичка целина која служи као основа за варијације у неком музичком делу. 4. део реченице који је тежиште мисли. 5. ист. војно-административна јединица у Византији од VII века; тематт (Далматинска тема). ▲ **~ дана** оно што је актуелно, о чему се говори у јавности, што заокупља јавност; **~ турнира** шаховски турнир у коме се све партије отварају на исти начин, истим потезом.

тѐмāт в. **те́ма** (5).

темàтика, -ē ж, дат. и лок. темàтици [грч. thematikós који се односи на тему, в. тема] скуп проблема везан за одређену научну, уметничку или неку другу област.

тѐматскӣ, -ā, -ō [грч. thematikós, в. тема] 1. који је посвећен једној теми (1,2), који обрађује једну тему (1, 2). 2. неол. који се од осталих издваја посебном физиономијом (нпр. ресторан у коме се састају љубитељи цеца). ▲ **тематска конференција** скуп где се расправља о конкретној, унапред познатој теми (1, 2); **~ дуализам** постојање двеју главних тема које се међусобно контрастирају ради постизања драматичности; **~ рад** муз. скуп разноврсних поступака помоћу којих се обрађује мотивско-тематска грађа у музичком делу.

тѐмбӣх, -и́ха тѐнбӣх, -и́ха м [тур. tembih од ар. tānbīh] 1. опомена, упозорење; налог, наредба. 2. заповест, забрана.

тѐмбр, -а м [фр. timbre, према грч. týmpanon бубањ] нарочито својство звука; боја звука која је карактеристична за сваки глас или инструмент.

темéнā с индекл. [тур. temenna, temennah од ар. tämännī желети] начин поздрављања при чему се рука, уз мали наклон, стави на срце а потом на чело.

темѐнати, -ām несврш. [в. темена] правити пред неким темену, понизно се клањати; метанисати.

тѐменос, -а м [грч. témenos] архит. код старих Грка, свети простор око храма омеђен зидом.

тѐмпера, -ē ж [итал. pingere a tempera сликати у темпери, према temperare ускладити, мешати] 1. сликарска техника везивним бојама. 2. сликарска боја с везивним средствима. 3. слика израђена оваквим бојама.

темпера̀мент, -а м, ген. мн. темпера̀менā̄тā̄ [лат. temperamentum одговарајућа мешавина; права мера, према temperare ускладити, мешати] скуп психолошких особина; начин, брзина и јачина умног и емотивног реаговања својствен појединцу; нарав, ћуд, природа.

темперамѐнтан, -тна, -тно [в. темперамент] који се одликује брзим и живим реаговањем, који има такав темперамент.

темперамѐнтно прил. [в. темпераментан, темперамент] с темпераментом, брзо, живо.

темперамѐнтно̄ст, -ости ж [в. темпераментан, темперамент] својство, особина онога који је темпераментан, живост.

темпера́нција, -ē ж [лат. temperantia] уздржљивост, умереност, трезвеност.

температу́ра, -ē ж [лат. temperatura] 1. физичка величина, симбол T, топлота, загрејаност неког тела или ствари изражена келвиновим или целзијусовим степенима. 2. повишена телесна топлота, као симптом болести. ▲ **апсолутна ~** в. **термодинамичка ~**; **критична ~** а. температура на којој се гас, повишењем притиска, не може више претворити у течност. б. температура на којој се мењају битна својства супстанце; **~ топлотне неутралности** температура околине која од људског организма не захтева реакцију на топлоту или хладноћу, односно оптимална температура (између 18°C и 20°C за обучену особу) и 23°C до 26°C за особу без одеће; **термодинамичка ~** температура мерена у келвинима, апсолутна температура.

тѐмпературнӣ, -ā̄, -ō̄ [в. температура] који се односи на температуру. ▲ **~ градијент** промена температуре по јединици дужине.

темпера́ција, -ē ж [лат. temperantia] муз. усклађивање односа између тонова музичке лествице.

темпѐрӣн, -и́на м [итал. temperino] џепни ножић.

темпѐрӣран, -а, -о [в. темперирати] 1. који је загрејан до пријатне, пожељне температуре. 2. муз. који има усклађене односе међу тоновима.

темпери́рати, темпѐрӣрā̄м, 3. л. мн. темпери́рајӯ свршн. и несврш. [лат. temperare] 1. умерено загрејати (нпр. напитак). 2. чинити метале отпорнијим, погоднијим за ковање; смањити њихову кртост. 3. муз. изједначити интервале лествица, скале. 4. уопште, ублажити, ублажавати, умерити.

тѐмпӣран, -а, -о [в. темпирати] 1. који је одређеним механизмом подешен да се укључи у тачно одређено време. 2. који је спреман на нешто, који је дуже време обузет жељом да нешто учини.

темпи́рати, тѐмпӣрā̄м, 3. л. мн. темпи́рајӯ свршн. и несврш. [в. темпо] 1. одредити, одређивати прави час за нешто. 2. наместити, намештати упаљач експлозивне направе тако да експлодира у тачно одређено време.

тѐмпӣрнӣ, -ā̄, -ō̄ [в. темпо] који се може темпирати; који има механизам за темпирање. ▲ **темпирна бомба** бомба која се може темпирати, која има механизам за темпирање; **~ упаљач** упаљач са механизмом за темпирање.

тѐмпл, -а м [нем. Tempel од лат. templum] рел. црква, богомоља, храм (односи се најчешће на јеврејске храмове).

тѐмплā̄р, -а́ра м [срлат. templarius који припада храму] ист. средњовековни католички витешкомонашки ред, основан 1118. г. у време крсташких ратова како би штитио хаџије који путују у Палестину, борио се против неверника и чувао Христов гроб; укинут је 1312. ♦ **тѐмплā̄рскӣ**.

тѐмпло заст. в. **тѐмпл**.

тѐмпо, -а м [итал. tempo од лат. tempus време] 1. брзина вршења неке радње. 2. муз. брзина извођења музичког дела. 3. сп. брзина којом се изводи одређени технички елемент у некој дисциплини. а. у одређеним спортовима (тркачке дисциплине у атлетици, пливање, скијање и сл.), брзина којом такмичар пређе одређену раздаљину. б. у екипним спортовима с лоптом, брзина којом се води игра (кретање, додавање,

комбиновање и сл.). 4. шах. број потеза који се у шаховској игри мора повући у одређеном времену. 5. типог. врста гротескног писма. ▲ муз. **метрономски ~** брзина извођења музичког дела одређена бројем јединица које треба извести у једном минуту; **премијерни ~** лагано извођење музичке композиције како би се могла лакше пратити ради проучавања и уочавања теоријских новина; **примо ~** ознака за враћање на првобитни темпо.

тѐмпорā̀лан[1], -лна, -лно [лат. temporalis од tempus време] 1. временски. 2. земаљски, световни, пролазан. ▲ **темпорална рента** накнада рентијеру у уговореном периоду; **темпорална реченица** временска, зависна реченица којом се казује време вршења радње главне реченице (везници: кад, пошто, док, чим и др.).

тѐмпорā̀лан[2], -лна, -лно [лат. temporalis од tempus слепоочнице] анат. који припада слепоочницама, слепоочни.

темпорā̀лије, темпорā̀лијā ж мн. [лат. temporalia] световна права и приходи католичких свештеника.

тѐмпора мутàнтур в. **tempora mutantur**

тѐмпорā̀ран, -рна, -рно [лат. temporarius] 1. примерен времену и приликама. 2. краткотрајан, временски ограничен. 3. пролазан; промењив.

тѐн, -а м, лок. тéну [фр. teint] боја коже лица, боја пути.

тенàкл, -а м [лат. tenaculum од tenere држати] жарг. направа којом словослагач придржава рукопис.

тенацѝтēт, -éта м [лат. tenacitas од tenere држати] 1. упорност, издржљивост. 2. привржености, оданост. 3. чврстина, постојаност. 4. отпорност материјала, посебно метала, на скупљање и ширење, жилавост.

тѐнда, -ē ж, ген. мн. тѐндā и тѐндӣ [итал. tènda] а. платнени застор за заштиту од сунца и кише (на плажи, кафанама, бродовима и сл.). б. уопште застор, настрешница.

тендѐнција и **тенде́нција,** -ē ж [срлат. tendentia, према tendere проширити] 1. тежња, склоност према нечему. 2. одређена, често прикривена мисао која се провлачи кроз неко излагање, дело и сл. 3. усмереност неке појаве.

тѐнденциṑзан, -зна, -зно [нлат. tendentiosus, према в. тенденција] 1. који има посебну, нарочиту, често прикривену намеру; злонамеран. 2. који је управљен, усмерен према нарочитом циљу.

тенденциóзност, -и ж [в. тенденција, тенденциозан] особина, стање онога који је тенденциозан; усмереност према неком циљу.

тѐндер, -а м [енгл. tender] 1. заст. посебан вагон непосредно иза локомотиве са залихама воде, горива, за држање материјала за подмазивање и чишћење, алата и сл. 2. пом. мањи брод као пратилац великог бојног брода. 3. приколица теретног возила. 4. трг. писмена понуда на јавном надметању под одређеним условима које сви учесници морају испунити.

тендинѝтис, -а м [нлат. tendinitis од срлат. tendo тетива, в. -итис] мед. упала тетиве, најчешће спортска повреда.

тендинóза, -ē ж [срлат. tendo тетива, в. -оза] мед. дегенеративна промена ткива тетиве.

тенди́рати, тѐндӣрām, 3. л. мн. тенди́рајӯ несврш. [лат. tendere] изражавати склоност ка нечему, бити склон, тежити, стремити, нагињати.

тендовагинѝтис, -а м [лат. tendo тетива, вагина, -итис] мед. запаљење тетиве вагиналне овојнице; уп. **тендинѝтис**.

тендопла̀стика, -ē ж, дат. и лок. тендопла̀стици [срлат. tendo тетива, в. пластика] мед. пластични оперативни захват на тетивама.

тенèзам, -зма м [лат. tenesmos од грч. teínesmós, према teínein ширити] мед. нагон, терање, сила. ▲ **анални ~** болно напињање приликом пражњења црева, об. симптом неког обољења дебелог црева; **~ мокраћне бешике** болан грч у мишићима стезачима мокраћне бешике који отежава мокрење.

тенѐће, -ета с [тур. teneke] лим, плех.

тѐнзија и **тéнзија,** -ē ж [лат. tensio] 1. физ. а. напетост, напрегнутост, затегнутост. б. сила која настоји да нешто растегне. 2. псих. ментална, емоционална напрегнутост, напетост. 3. физ. електрични потенцијал; напон. □ **то се ра-**

дило под великом тензијом атмосфера је била непријатна, под притиском.

тѐнзиометар и **тѐнзиомѐтар,** -тра м [в. тензија, -метар] вага за мерење површинског напона течности.

тензиомѐтрија, -е̄ ж [в. тензија, -метрија] мерење изобличености оптерећених механичких носача, конструкција и сл.

тѐнија, -е̄ ж [лат. taenia од грч. tainía трака] 1. врпца, трака око главе или појаса. 2. украс у облику траке са геометријским орнаментима. 3. зоол. тракавица, пантљичара.

тенија́за, -е̄ ж [в. тенија, -аза] болест код човека или животиње изазвана тенијом, пантљичаром.

тениофо̀бија, -е̄ ж [в. тенија, -фобија] мед. патолошки страх од инфекције тенијом, пантљичаром.

тени́рати, тѐни̏рām, 3. л. мн. тени́рајӯ свр. и несврш. [в. тен] нанети, наносити на лице, врат или руке пудер ради добијања жељеног тена.

тѐнис и **те́нис,** -а м [енгл. tennis] сп. игра у којој се лоптица удара рекетом и пребацује преко мреже у поље противничког играча. ▲ **стони ~** игра на столу у којој се лоптица рекетом пребацује преко разапете мреже.

тени́сер, -е́ра м [в. тенис] играч тениса.

тени́сӣт, -и́та м [в. тенис, -ит] синтетички материјал од којег је начињен површински слој тениског игралишта у затвореном простору.

те́ниске, те́нискӣ ж мн. [в. тенис] врста патика у којима се првобитно играо тенис, да би доцније биле широко прихваћене, нарочито код млађе популације.

тѐнискӣ и **те́нискӣ,** -а, -о [в. тенис] који се односи на тенис, који је у вези са тенисом. ▲ **~ зид** зид за одбијање лопте при тениском тренингу; **~ лакат** трауматске промене на месту где мишић подлактице прелази у тетиву лакта, об. се јављa код тенисера; **~ топ** уређај за избацивање лоптица на тениском тренингу.

тѐнк, -а м, мн. тѐнкови [енгл. tank] вој. оклопно борбено моторно возило наоружано митраљезима и мањим топовима; уместо точкова креће се помоћу посебно конструисане траке, гусенице, што му омогућава кретање тешко проходним теренима.

тѐнкист(а), -е̄ м, мн. тѐнкисти [в. тенк] члан посаде тенка, војник у тенку.

тѐнковскӣ, -а̄, -о̄ [в. тенк] који се односи на тенкове, који припада тенковима. ▲ **тенковска дивизија, тенковски напад.**

тѐно, -а м [јап. tenno] званична титула јапанског цара „син неба".

тенонтолѝогија, -е̄ ж [грч. ténōn жила, тетива в. -логија] мед. наука о тетивама.

тенонтѝомија в. **тенотѝомија**.

тѐнōр, -о́ра м [итал. tenore, према лат. tenere држати, подржавати] 1. држање; начин говора. 2. смисао, дух неког закона. 3. део пресуде, решења који садржи одлуку суда, диспозитив. муз. 4. а. највиши мушки глас. б. певач таквог гласа.

тенора̀фија, -е̄ ж [грч. ténōn жила, тетива, rháptein шити] мед. хирушко зашивање прекинутих крајева тетива.

тѐнōрскӣ, -а̄, -о̄ [в. тенор] који се односи на тенор и теноре, који припада тенору и тенорима. ▲ **~ инструмент** назив за инструмент који одговара тенорском регистру људског гласа (*тенор саксофон*).

тенотѝомија, -е̄ ж [грч. ténōn жила, тетива, в. -томија] мед. резање, пресецање тетива; уп. **тенора̀фија**.

тѐнтати, -а̄м несврш. [итал. tentare од лат. temptare] 1. наводити, наговарати на зло. 2. напастовати, узнемиравати, задиркивати.

тента́ција, -е̄ ж [в. тентати] оно што представља неугодност, што изазива неугодност; напаст.

тену́та, -е̄ ж [итал. tenuta од tenere држати] 1. муз. тон који треба издржати извесно време. 2. имање, салаш.

тену́то прил. [итал. tenuto] муз. отегнуто, задржавајући глас (о начину извођења неког тона у певању).

тенцо́на, -е̄ ж [итал. tenzone свађа] књиж. песма љубавне или шаљиве садржине у виду дијалога двојице трубадура.

тѐнџера и **тѐнџера,** -ē ж [тур. tencere] 1. дубока бакарна тепсија. 2. врста бакарног тигања. 3. котлић.

тео- [грч. theós бог] први део сложеница са значењем: бог, божански, божји.

тео́ба, -ē ж [тур. tövbe од ар. täwbä] прекор, покајање, скрушеност.

теобро̀мӣн, -и́на м [нлат. theobroma, в. тео-, грч. brâma храна] хем. форм. алкалоид из семена биљке какао, има га у листовима чаја и кола-ораху, користи се као лек код срчаних обољења и као диуретик, средство за подстицање излучивања мокраће.

теога̀мија, -ē ж [в. тео-, грч. gámos свадба] 1. свадба богова. 2. свадбена песма у славу богова.

теогно̀зија, -ē ж [в. тео-, грч. gnôsis сазнање] стварање света.

теого̀нија, -ē ж [грч. theogonía, в. тео-, -гонија] 1. митологија једног народа. 2. учење о пореклу богова са приказом стварања света; код старих Грка, учење о постанку и пореклу богова.

теодице́ја, -ē ж [в. тео-, грч. dikē оправдање] рел. учење по коме је постојање зла усклађено с праведношћу бога (постојећи свет је најбољи од свих могућих светова).

теодо̀лӣт, -и́та м [нлат. theodolitus] техн. геодетски инструмент за мерење углова; употребљава се и у астрономији (усавршени астролаб) за мерење азимута и висине небеских тела, састоји се од астрономског дурбина и два изделења круга (хоризонталног за мерење азимута и вертикалног за мерење висина, тј. зенитних одстојања звезда).

тео̀зоф, -а м [грч. theósophos познавалац божјих ствари, в. тео-, sophós познавалац] следбеник, присталица теозофије.

теозо̀фија, -ē ж [грч. theosophía знање о божјим стварима, в. тео-, sophía знање] рел. филоз. мистичко учење о спознању бога непосредним духовним опажањем и удубљивањем у натчулни свет, интуицијом и натприродним откровењима.

тео̀крат(а), -ē м [в. тео-, -крат] владар у теократском режиму.

теокра̀тија, -ē ж [грч. theokratía, в. тео-, -кратија] облик државног уређења у коме црква, тј. свештенство има и непосредну политичку власт (нпр. држава Ватикан).

тео̀лог, -а м, мн. тео̀лози [грч. theológos, в. тео-, -лог] 1. стручњак за теологију; свештеник; вероучитељ, богослов; познавалац теологије. 2. студент теологије.

теолòгāлан, -лна, -лно [в. теологија] који припада Богу, који се односи на Бога; божански. ▲ **теологалне врлине:** вера, нада, љубав.

тео̀лōгӣј, -ија м [грч. theologeíon, в. тео-, logeîon састајалиште] ист. у старој Грчкој, место изнад драмске позорнице с којег су говорили драмски ликови богова.

теолòгија, -ē ж [грч. theología, в. тео-, -логија] 1. учење о Богу (ређе: о боговима), богословље; студијска дисциплина која се бави божанством, божанским односно Божјим атрибутима, односом између Бога и универзума, истином вере. 2. систем учења хришћанске цркве или неког њеног дела (*православна ~, западна ~, руска ~, светоотачка ~*).

теологумѐнōн, -о́на м [грч. theologoúmenon расправа о богу, в. тео-, légesthai разговарати, расправљати] рел. теолошко учење које црква није службено потврдила, није обавезујуће, али се препоручује као приручна лектира.

теома̀нија, -ē ж [грч. theomanía, в. тео-, -манија] псих. 1. претерано веровање у бога; верско лудило. 2. душевна болест код које болесник себе сматра Богом.

теомонѝзам, -зма м [в. тео-, монизам] филоз. рел. монизам који само Богу приписује постојање, све остало сматра Божјим делом.

теоно̀мија, -ē ж [нем. Theonomie, в. тео-, -номија] филоз. рел. схватање да све законе треба ускладити према Божјим одређењима.

тео̀рба, -ē ж [итал. teorba од венец. tiorba од тур. torba торба (у којој се инструмент носио)] муз. стари жичани трзачки инструмент дубљег звука.

теоре́ма, -ē ж [грч. theôrēma] 1. научна претпоставка коју треба доказати. 2. научно тврђе-

ње које се може извести на основу већ постојећих аксиома.

теорѐтик в. **теорѐтичар**.

теорѐтисати, -тишем несврш. [в. теорија] 1. износити, изводити теорије. 2. бавити се неким феноменом на апстрактан начин, тако да се то не може применити у пракси.

теорѐтичан, -чна, -чно [в. теорија] који се заснива на теорији, мисаони, научни.

теорѐтичар, -а м [в. теорија] научник који се бави теоријским истраживањем неког проблема.

теоретскӣ, -а̄, -о̄ [в. теорија] 1. који се заснива на теорији, који је утемељен на теорији. 2. који је научен из књига и није у вези са праксом; апстрактан. ▲ **~ реми** детаљно проучена завршница која сигурно води ремију, уколико слабији противник тачно игра. ▯ **не може ни теоретски** не може никако, неизводљиво.

теорија, -е̄ ж [грч. theōría разматрање, према theōreîn промишљати] 1. уопштено знање о некој појави; супр. **пракса** (в.) 2. а. основни научни појмови који се, за разлику од појединачних примера из праксе, посматрају уопштено. б. део науке или уметности који се бави принципима и методама, али не и њиховом применом. 3. потврђена хипотеза. 4. апстрактно размишљање, претпоставка. ▲ **~ аутомата** истраживање компјутерских процеса, њихових могућности и ограничења; **~ бројева** мат. област математике која се бави проучавањем целих бројева; **~ вероватноће** мат. област која на основу познавања вероватноће неких случајних догађаја одређује вероватноћу других догађаја повезаних с њима; **~ еволуције** филоз. схватање природе, историје и људског сазнања као развојних процеса; **~ релативитета** физ. теорија о времену и простору према којој је брзина светлости стална у свим инерцијалним системима. ◆ **теоријскӣ**.

Тѐотокс [грч. theós бог, tokos који рађа] рел. Богородица.

теофагија, -е̄ ж [в. тео-, -фагија] рел. учење у неким религијама да се бог налази у храни и да особа прима бога у себе путем хране (код старих народа под тим се појмом подразумевало приношење животиње као жртве).

теофанија, -е̄ ж [грч. theopháneia, в. тео-, -фанија] 1. код многобожаца и у Старом завету, јављање, указивање бога људима. 2. у хришћанству, код православаца Богојављење, а код католика Света три краља.

теофобија, -е̄ ж [в. тео-, -фобија] мед. патолошки страх од бога.

теофоричан, -чна, -чно [грч. theophóros, в. тео-, phérein носити] у чијем је саставу садржано име бога или неког божанства. ▲ **теофорично име** лично име које садржи име бога или неког божанства (нпр. Теодор, Ханибал).

тѐп, -а м [енгл. tap] техн. уређај којим се прислушкују телефонски разговори.

тѐпа, -е̄ ж [тур. tepe, depe] 1. врх, вршак. 2. брежуљак, брдашце, узвисина. 3. доњи део кундака, пета.

тепелѐисати, -ишем сврш. [тур. tepelemek] 1. изударати, премлатити ногама. 2. сравнити са земљом, уништити.

тѐпелук и тепѐлук, -а м, мн. тѐпелуци и тепѐлуци [тур. tepelik, в. тепе] 1. а. кундак старинске пушке. б. украшена јабука кубуре. 2. а. сребром или златом извезена плочица на женским капама. б. таква капа као део народне ношње. 3. горњи, округли део црногорске и херцеговачке капе.

тѐпецик, -а м, мн. тѐпеници [тур. tepecik, в. тепа, дем. суф. -цик] брежуљак.

тѐпих, -а м [нем. Teppich] нарочито ткана подна простирка. ▲ **~ бомбе** бомбардовање неког простора тако да буде у потпуности уништен. ▯ **гурнути под ~** одложити решавање неког проблема, бежати од проблема.

тѐпсија, -е̄ ж [тур. tepsi] плитка, овална посуда за печење.

тѐр, -а м [нем. Teer] катран, смола.

тера- [грч. téras чудовиште] физ. као први део сложенице значи 10^{12} пута јединица која је други део сложенице.

тера́вија, -ē ж [тур. teravi од ар. мн. tārāwīḥ јд. tārwīḥa] рел. дуга молитва муслимана уз клањање у време Рамазана.

тера́зије, -ē ж [тур. terazi од перс. terāzū] справа за мерење која има с обе стране по један тас; кантар.

тѐра инкѝогнита в. **terra incognita.**

терако̀та, -ē ж [итал. terra cotta печена земља од лат. terra cocta] 1. печена чиста глина. 2. неглазирани уметнички предмети од печене глине. 3. боја печене земље (црвенкаста, жућкаста).

терама́ра, -ē ж [итал. teramara од лат. terra mala лоша земља] археол. тип насеља из бронзаног и гвозденог доба у северној Италији, утврђеног насипом и јарком.

тѐраметар и **тѐрамѐтар,** -тра м [в. тера-, -метар] физ. јединица за дужину, 10^{12} метара.

терамѝцин, -и́на м [фабричко име производа, према лат. terra земља, в. -мицин] фарм. антибиотик који се добија од гљивице *Streptomyces griscus*, дејствује на широк спектар бактеријских инфекција.

терапѐут, -а м [грч. therapeutēs слуга, в. терапија] мед. здравствени радник који спроводи одређене терапије. ◆ **терапѐутскӣ**.

терапеу̀тика, -ē ж, дат. и лок. [грч. therapeutikē, -в. терапија] мед. наука о лечењу уопште, или само појединих болести.

тера́пија и **тера̀пија,** -ē ж [грч. therapeía неговање, служење, према therápōn неговатељ] мед. 1. а. део медицине који проучава методе лечења болести. б. теорија и пракса лечења болести. 2. лекови и друга средства која се примењују при лечењу. ▲ **бихевиорална** ~ псих. терапијска техника која је настала из поставке да је неприлагођено и поремећено понашање углавном научено, па се због тога може и мењати помоћу различитих принципа и техника учења; **физикална** ~ мед. начин лечења болести коштаног система комбинацијом различитих метода (физичке вежбе, топле бањске купке, загревање оболелог дела тела, ласером и сл.). ◆ **терапѝјскӣ**.

тѐра̄ријум, -а и **тѐра̄рӣј,** -ија м [лат. terrarium] ограђен простор уређен са елементима природне средине (земља, камење и сл.) за држање копнених животиња, нарочито водоземаца и гмизаваца (змија, гуштера, корњача и сл.).

тера̀са, -ē ж [фр. terrace од лат. terra земља] 1. заравњен земљани насип. 2. отворена галерија; покривен или наткривен део грађевине у висини спрата. 3. раван кров на кући који служи као веранда. 4. хоризонталне или лако нагнуте равнине које се протежу уз стрмине речних и морских обала, често степеничасто.

тѐрасаст, -а, -о [в. тераса] који је у облику тераса, степенаст.

тѐрасекӯнда, -ē̄ ж [в. тера-, секунда] физ. јединица за време, 10^{12} секунди.

тѐр-а-тѐр, -а м [фр. terre-à-terre] галоп у кратким, веома ниским скоковима, при чему коњ истовремено диже на спушта обе предње ноге.

тератѝзам, -зма м [в. терато-, -изам] необичан, ненормалан, неправилан развој (нпр. индустрије, урбанистике).

терато- [грч. téras чудовиште] као први део речи означава наказу, наказност.

тератѝген, -а, -о [в. терато-, -ген] који доводи до оштећења; деформација плода у току трудноће.

тератогѐнија, -ē ж [в. терато-, -генија] мед. деформитети који су настали током развоја ембриона, урођена наказност.

тератоло̀гија, -ē ж [грч. teratologia приповедање о чудима, в. терато-, -логија] 1. грана медицине која се бави проучавањем узрока, развоја и класификације урођених деформитета, аномалија код људи. 2. наука о природним наказностима у биљном и животињском свету. 3. учење о библијским чудесима.

тера̀то̄м, -о́ма м [в. терато-, -ом] мед. урођени доброћудни тумори различитих ткива.

тератоскѝопија, -ē ж [в. терато-, -скопија] посматрање чуда; тумачење чуда.

тератоспѐрмија, -ē ж [в. терато-, сперма] мед. налаз са више од 40% патолошки промењених сперматозоида, чест узрок неплодности код мушкараца.

тератотàнāзија, -ē ж [в. терато-, грч. thánatos смрт] мед. еутаназија плода у мајчиној утроби због урођених деформитета.

терàцо, -а м [итал. terrazzo] 1. смеса од комадића природно обојеног камена и цемента за израду подова, тераса и сл. 2. плочник од таквог материјала.

тербѝје, -ета с [тур. terbiye од ар. tärbiyä] образовање, одгој.

тербијѐли прид. индекл. [тур. terbiyeli, в. тербије] који је образован, васпитан, културан.

тербијѐсуз -а м [тур. terbiyesiz, в. тербије, тур. -siz без] 1. необразована, неваспитана, некултурана особа. 2. као прид. индекл. необразован, неваспитан, некултуран.

тербијесѝзлук, -а м [тур. terbiyesizlik, в. тербијецуз] необразованост, неодгојеност, некултура.

тѐрбијум, -а и **тѐрбӣј,** -ија м [нлат. terbium, према шведском граду Итерби (Yterby), где је пронађен] хем. елемент из групе ретких земаља, атомски број 65, симбол Tb.

тѐргāл, -а́ла м [фабричко име производа, према лат. tergalis леђни] 1. постојано полиестерско влакно. 2. тканина од таквог влакна, углавном служи за израду одеће.

терѐвēнка, -ē ж, лат. и лок. терѐвēнци, ген. мн. терѐвēнкī [тур. tereffüü скакање, дизање] бучно весеље, пијанка.

терѐвēнчити, -ӣм несврш. [в. теревенка] бучно се веселити, пијанчити, оргијати.

терезѝјāнскӣ, -ā, -ō [према аустријској царици Марији Терезији (1740–1780)] ист. који се односи на време владавине Марије Терезије.

терѐмӣн, -и́на м [према руском физичару А. Н. Теремину] муз. један од електроакустичких инструмената.

тѐрēн, -е́на м [фр. terrain] 1. земљиште, тло и његова конфигурација. 2. фиг. положај, околности. 3. област, поље делатности, рада. 4. сп. отворено игралиште за неки спорт.

терéнац, -нца м [в. терен] 1. радник на терену (грађевинар, политички активиста и др.), који обилази неко подручје (терен) и на њему обавља своје задатке.

тѐрēнскӣ, -ā, -ō [в. терен] који се односи на терен, који је у вези са тереном. ▲ **~ скок** сп. елемент скијашке технике којим се савладавају препреке на стази; **теренско истраживање** испитивање, истраживање неких појава (нпр. особина говора одређеног подручја), одласком и боравком на испитиваном терену.

терèстрāл, -а́ла м [срлат. terrestralis, према лат. terra земља] заст. порез који се плаћа на земљу, земљиште, земљарина.

терèстричан, -чна, -чно = **терèстричкӣ,** -ā, -ō [лат. terrestris, према terra земља] 1. који се односи на земљиште, тло; земљишни. 2. који се односи на Земљу, који потиче од Земље, који се тиче Земље. 3. копнени. ▲ **терестрична навигација** систем приобалне пловидбе при коме се оријентација заснива на визуелном опажању истакнутих објеката или на мерењу дубине мора.

терèстричкӣ = **терèстричан** (в.)

тѐрзибаша, -ē м [тур. terzibaşı, в. терзија, баш] главни мајстор у кројачком цеху.

тѐрзија, -ē м [тур. terzi од перс. derzi] онај који кроји и шије, кројач.

терзѝјāн, -а́на м [тур. taziyane, tarzene од перс. tāziyāne, tārzene] трзалица, плочица којом се окидају жице на тамбури.

терзѝлук, -а м [тур. terzilik, в. терзија] кројачка струка, кројачки посао.

Тѐрзит(ес), -а м [грч. Thersitēs] 1. по физичком изгледу најружнији човек у грчкој војсци под Тројом (разрок, хром и грбав), а по карактеру најгори због поганог језика, кога је Одисеј тукао, а Ахил због клевете убио. 2. фиг. дрзак човек поганог језика, клеветник.

-терӣј, -теријски, -терички [грч. thēríon, thḗr звер] као други део речи означава оно што се односи на звер.

терѝјак, -а м [лат. theriaca противотров, према грч. thēriakós који се односи на отровне животиње од thḗr звер] ист. фарм. средњовековни лек сачињен од 70 састојака, углавном живо-

тињских серума, који се употребљавао против уједа отровних животиња; противотров.

тѐријакā̀лан, -лна, -лно [грч. thēriakón, в. теријак] који се односи на теријак, који је у вези са теријаком, који садржи теријак.

терѝјēр, -ера [енгл. terrier стфр. chien terrier пас земље] кинол. енглеска раса паса средње величине, лови животиње које се крију под земљом (мишеве, пацове).

терѝлēн, -ена м [фабричко име производа] врста синтетичке тканине која се не гужва.

териòдонти, териòдонāтā м мн. [грч. thēríon звер, odús ген. odóntos зуб] изумрли огромни гмизавци, по лобањи и зубима слични месождерима сисарима, живели у периоду између тријаса и јуре.

териомòрфија, -ē ж [грч. thēríon звер, morphḗ облик] појава сличности човека са неком животињом (облик вилице, шиљасте уши и сл.); код примитивних народа веровање да човек таквог изгледа и води порекло од животиња.

терѝтōрија, -ē ж [лат. territorium земља око града] геогр. 1. географски простор одређен природним одликама. 2. подручје обухваћено утврђеним административним границама.

тѐриторијā̀лан, -лна, -лно [лат. territorialis] који обухвата територију, који се односи на територију, који је одређен територијом. ▲ **територијална политика** државна политика која има за циљ увећавање сопствене територије, а спречавање увећавања територије других држава; **територијалне воде** приобални појас за који свака држава одређује сопственим прописима; **територијални принцип** правно начело по коме су сва лица која се налазе у једној држави подложна врховној власти и законима те државе; **територијално понашање** псих. тежња да се брани и чува сопствена територија.

територијалѝзам, -зма м [в. територија] у црквеном праву: схватање по којем је црква, као део државе, у свему подложна врховној државној власти, по начелу: cujus regio, ejus religio (чија је власт, онога је и вера).

територијализа́ција, -ē ж [в. територија] војно освајање тачно одређене територије; агресија над тачно одређеном територијом.

територијàлизовати, -зујēм свршн. и несврш. [в. територија] (у)чинити да се нека освајања, агресија, политички програм државе остваре на конкретној територији.

територија́лност, -и ж [в. територијалан] 1. државно-правно схватање по коме се суверенитет заснива на поседовању територије. 2. припадност државном земљишту.

тѐркија, -ē и **тѐрбија,** -ē ж [тур. terki] појас, каиш на седлу за причвршћивање пртљага; дводелна торба са пртљагом која се пребацује преко коња.

терлѐма, -ē ж [тур. terleme знојење] 1. висока телесна температура, врућица. 2. мед. тифус.

тѐрлуци, тѐрлӯкā м мн. [тур. terlik] етнол. врста женских папуча, обојци.

-терм, -терма, -терман, -термалан, -терме, -термија, -термијски, -термика [грч. thermós топао; thérmē топлота] као други део сложеница са значењем: топао, врућ.

тѐрмā̀лан, -лна, -лно [лат. thermalis, од грч. thermós топао] који се односи на терме, који потиче из терми.

тѐрме, тѐрмӣ ж мн. [итал. thermae од грч. thérmai од thérmē топлота] топли извори, топла купатила, (топле) бање.

термѝдōр, -ора м [фр. thermidor, од грч. thérmon летња жега, dôron поклон] 1. ист. једанаести месец француског револуционарног календара, од 19. или 20. јула до 17. или 18. августа. 2. ист. скраћени назив контрареволуционарног преврата 9. термидора (27. јула 1794), када је срушен Робеспјер, односно јакобинска диктатура и успостављена владавина крупне буржоазије.

термидòрист(а), -ē м, мн. термидòристи [в. термидор] поборник, присталица контрареволуционарног преврата у Француској 1794.

тѐрмика, -ē ж, дат. и лок. термици [в. терме] наука о топлоти и грејању.

тѐрмӣн, -и́на м [лат. terminus свршетак, крај] 1. научни или стручни назив, име одређеног појма. 2. у логици, саставни елемент суда (субјект и предикат). 3. одређено, договорено време када се нешто мора обавити; рок.

термӣна̄л, -а́ла м [енгл. terminal, од лат. terminalis крајњи] 1. завршетак, крај. 2. почетак или завршетак неке транспортне или саобраћајне линије у железничком, аутобуском или авионском саобраћају; станица. 3. рач. уређај који је као део мреже спојен са електронским рачунаром на коме се врши упис и обрада података.

тѐрмина̄лан, -лна, -лно [лат. terminalis, према terminus свршетак, крај] 1. који се односи на термин. 2. гранични, крајњи. 3. који се односи на закључак; коначни, закључни. 4. који се завршава смрћу, леталан. ▲ **терминална брзина** стална брзина коју неки објекат постиже при слободном паду кроз гас или течност.

термӣна̄тор[1], -а м [лат. terminator] 1. онај који ограничава, омеђује. 2. астрон. линија раздвајања осветљене од тамне стране Месеца или неке планете.

термӣна̄тор[2], -а м [енгл. Terminator, према јунаку из истоименог филма] онај који уништава, уништитељ.

терминӣзам, -зма м [в. термин, -изам] 1. постављање циља, наука о одређивању циља. 2. филоз. рел. учење по коме је бог сваком човеку оставио рок (термин) да окаје своје грехе, после чега не треба да се нада милости. 3. обновљени номинализам Виљема Окама (1270–1347), према коме су општи појмови само природни знаци (речи) за скупове сродних предмета.

терминӣрати, терминӣра̄м, 3. л. мн. терминӣра́јӯ сврш. и несврш. [лат. terminare] одредити, утврдити, утврђивати термин, рок.

термӣнист(а), -е̄ м, мн. термӣнисти [в. термин] присталица, поборник терминизма (2).

терминологизӣрати, терминологизӣра̄м, 3. л. мн. терминологизӣра́јӯ сврш. и несврш. [в. терминологија] створити термин за одређени појам, научно подручје или струку.

терминолѐгија, -е̄ ж [в. термин, -логија] скуп назива, термина из одређене научне области, струке, професије и сл. ◆ **терминѐлошкӣ.**

тѐрмӣнскӣ, -а̄, -о̄ [в. термин] који је везан за одређени термин, рок; који је ограничен одређеним термином, роком.

тѐрминус [лат. terminus] обично у: ~ **а кво** почетни термин, тренутак од кога се нешто рачуна. ▲ ~ **мајор** појам који је увек предикат закључка; ~ **медијус** средњи појам, заједнички појам, премиса у закључку; ~ **минор** појам који је увек у закључку, субјекат; ~ **техникус** стручни назив, стручни израз.

термио́ни, термио́на̄ м, мн., јд. термӣо́н, ген. термио́на [грч. thérmē топлота, в. -ион] физ. позитивно наелектрисани јони који се приликом загревања ослобађају из чврстих тела или течности.

тѐрмистор, -а м [грч. thérmē топлота, енгл. resistor отпорник, према лат. resistere опирати се] физ. отпорник код кога се електрични отпор смањује са порастом температуре, за разлику од већине проводника код којих се повећава отпор повећањем температуре.

тѐрмӣт, -и́та м [грч. thérmē топлота, в. -ит] технол. запаљива смеша од праха алуминијума и оксида гвожђа која код горења производи температуру до 3000°C, примењује се при заваривању метала, у запаљивим авионским бомбама, термитним гранатама и сл.

термӣти, термӣта̄ м мн., јд. тѐрмӣт, ген. термӣта [нлат. termites од лат. termes, tarmes црв потконњак] 1. зоол. врста инсеката, мрава, живе у тропским крајевима, у великим заједницама, граде гнезда слична мравињацима, понекад и до 3 м висине, велика напаст за шуме јер уништавају, изједају дрво. 2. фиг. који једе много и брзо.

тѐрмичкӣ, -а̄, -о̄ [грч. thermós топао] који се односи на топлоту, температуру, топлотни, температурни.

термо- [грч. thermós топао] као први део сложеница означава топлоту, односно топлотну енергију.

тѐрмоакумулациӣонӣ, -а, -о [в. термо-, акумулација] који се односи на термоакумулацију,

који се заснива на термоакумулацији. ▲ **термоакумулациона пећ** грејно тело које се укључивањем на електричну мрежу пуни и загрева, акумулирајући топлотну енергију коју потом полако ослобађа.

термоакумула́ција, -е̄ ж [в. термо-, акумулација] акумулирање, прикупљање топлотне енергије; по престанку загревања, акумулирања, прикупљена топлота полако се ослобађа.

термоанали́за, -е̄ ж [в. термо-, анализа] хем. физ. збир техника за посматрање и тумачење хемијских или физичких промена материја код којих се температура мења у неком тачно одређеном распону.

термоанестѐзија, -е̄ ж [в. термо-, анестезија] физиол. одсуство осетљивости коже због топлоте.

тѐрмогѐн, -а, -о [в. термо-, -ген] који производи топлоту.

термогѐнеза и **термогене́за,** -е̄ ж [в. термо-, -генеза] производња топлоте.

термогравиметрија, -е̄ ж [в. термо-, гравиметрија] хем. део аналитичке хемије који проучава феномен повећања или смањења масе неке загрејане или охлађене материје, у зависности од температуре и протока времена.

термо̀грам, -а м [в. термо-, -грам] цртеж који се добије на термографу.

термо̀граф, -а м [в. термо-, -граф] термометар са уређајем за регистровање промена температуре.

термогра̀фија, -е̄ ж [в. термо-, -графија] техника снимања предмета у мраку, односно њиховог топлотног зрачења.

термодина̀мика, -е̄ ж, дат. и лок. термодинамици [в. термо-, динамика] физ. део физике који се бави односом између топлотне и механичке енергије, који проучава законе претварања енергије из једног облика у други.

термодина̀мичкӣ, -а̄, -о̄ [в. термодинамика] који се односи на термодинамику, који је у вези са термодинамиком. ▲ **термодинамичка температура** температура изражена у келвинима; апсолутна температура.

термоелектра̀на, -е̄ ж [в. термо-, електрана] назив за специјално постројење у коме се топлотна енергија претвара у електричну.

термоелектрицѝтēт, -е́та м [в. термо-, електрицитет] физ. електрицитет изазван или произведен топлотом.

термоелѐмент, -а м, ген. мн. термоелѐменāтā [в. термо-, елемент] физ. справа која претвара топлотну енергију у електричну.

термоизо̀ла̄тор, -а м [в. термо-, изолатор] хем. материја или средство које слабо проводи топлоту.

термоизо̀ла̄торскӣ, -а̄, -о̄ [в. термоизолатор] који је у вези са неким термоизолатором; који се састоји или је направљен од термоизолатора, који има својства термоизолатора.

термоизола́ција, -е̄ ж [в. термо-, изолација] 1. издвајање, одвајање некога или нечега материјалном препреком (термоизолатором) ради спречавања одливања топлотне енергије. 2. средство којим се остварује топлотна изолација.

термока̀утер, -а м [в. термо-, грч. kautḗr који пали, према kaíein палити] мед. хируршки инструмент којим се пали живо ткиво (брадавице, младежи и др.).

термокли́на, -е̄ ж [в. термо-, грч. klínē кревет] слој морске воде с највећим вертикалним степеном температуре.

термоко̀мпресор, -а м [в. термо-, компресор] техн. компресор (пумпе, ејектори, инјектори) на парни погон.

термоконвѐкција, -е̄ ж [в. термо-, конвекција] метеор. збир вертикалних струјања у атмосфери насталих термичким разликама.

термола̀бӣлан, -лна, -лно [в. термо-, лабилан] који је непостојан на топлоти.

термоли́за, -е̄ ж [в. термо-, -лиза] разлучивање, разлагање, распадање хемијских једињења услед загревања.

термоло̀гија, -е̄ ж [в. термо-, -логија] наука о топлим минералним изворима и бањама.

термолòка̄тор, -а м [в. термо-, локатор] техн. уређај за лоцирање положаја објеката у простору на основу њиховог топлотног зрачења.

термолуминисцѐнција, -ē̄ ж [в. термо-, луминисценција] луминесценција кристала која се јавља услед загревања до температура које су ниже од степена усијања.

термомагнетѝзам, -зма м [в. термо-, магнет, магнетизам] област науке која се бави утицајем температуре на магнетна својства.

тѐрмометар и **тѐрмомѐтар,** -тра м [в. термо-, -метар] 1. справа за мерење температуре ваздуха и других физичких тела. 2. справа за мерење телесне температуре човека; топломер.

термомѐтрија, -ē̄ ж [в. термо-, -метрија] 1. део науке о топлоти који се бави одређивањем или мерењем температуре. 2. употреба термометра за мерење телесне температуре болесника.

термонеутра́лност, -и ж [в. термо-, неутралан, неутралност] својство неких тела да се разграђују без апсорпције топлоте.

термонȕклеа̄ран, -рна, -рно [в. термо-, нуклеус, нуклеарни] који је у вези са развијањем топлоте настале при разбијању атомског језгра. ▲ **термонуклеарна бомба** хидрогенска бомба; **термонуклеарна реакција** ланчана фузиона реакција на високим температурама праћена ослобађањем веома велике енергије.

термоо̀тпо̄рник, -а м, мн. термоо̀тпо̄рници [в. термо-, отпорник] физ. електрични отпорник који мења отпор зависно од температуре.

термопла̀стичан, -чна, -чно [в. термо-, пластичан] који под дејством топлоте смекшава и може се обликовати, али када се охлади постаје тврд.

термопропу̀лзија, -ē̄ ж в. термо-, пропулзија] физ. начело пропулзије које почива на искоришћавању топлотне енергије.

терморегула́ција, -ē̄ ж [в. термо-, регулација] 1. аутоматско регулисање температуре код електричних уређаја. 2. физиол. процеси којима живи организам одржава сталну телесну температуру.

терморѐцептор, -а м [в. термо-, рецептор] физиол. рецептор који је осетљив на температуру околине.

тѐрмос, -а м [фабричко име производа, в. термо-] посуда, обично флаша, израђена од изолационог материјала који одржава приближно исту температуру садржаја наредна 24 сата.

термосѝфо̄н, -о́на м [в. темо-, сифон] техн. систем за загревање простора помоћу цеви у којима тече топла вода.

тѐрмоскоп, -а м [в. термо-, -скоп] инструмент који показује промене у температури.

тѐрмостабѝлан, -лна, -лно [в. термо-, стабилан] физ. хем. који је постојан на топлоти; који не мења своје особине повећањем температуре.

тѐрмоста̄т, -а и **термо̀ста̄т,** -а́та м [в. термо-, стат] физ. 1. справа за одржавање и аутоматско регулисање температуре у просторијама или апаратима. 2. балон напуњен топлим ваздухом.

термоста̀тика, -ē̄ ж, дат. и лок. термоста̀тици [в. термо-, -статика] наука о одржању топлотне равнотеже.

термосфе́ра, -ē̄ ж [в. термо-, -сфера] горњи слој атмосфере на висини преко 80 km од тла.

термота̀ксија, -ē̄ ж [в. термо-, -таксија] 1. зоол. рефлекс одбијања или привлачења код животиња одређен температуром околине. 2. биол. премештање протоплазме у ћелији као реакција на топлоту.

термотера̀пија и **термотера́пија,** -ē̄ ж [в. термо-, -терапија] мед. лечење топлотом (топлим ваздухом, топлим купкама и сл.).

термотѐхника, -ē̄ ж, дат. и лок. термотѐхници [в. термо-, -техника] техн. наука која се бави израдом и употребом топлотних машина, апарата и постројења.

термотропѝзам, -зма м [в. термо-, тропизам] биол. утицај топлоте на правац кретања нижих организама. ▲ **негативан** ~ када се удаљавају од извора топлоте; **позитиван** ~ када се приближавају извору топлоте.

термо̀фил, -и́ла м [в. термо-, -фил] биол. микроорганизам који се развија на температури изнад 50°C.

термо̀фо̄р, -о́ра и **тѐрмофо̄р,** -а м [грч. thermophóros котао, према в. термо-, -фор] посуда за загревање неког дела тела (об. кеса од гуме која се пуни топлом водом). ▲ **електрични** ~ елек-

трични апарат (грејалица, електрични јастучић и сл.) за загревање појединих делова тела.

термохѐмија, -ē ж [в. термо-, хемија] хем. грана хемије која проучава однос између топлоте и хемијских појава, односно топлотне појаве које настају при хемијским збивањима.

термохѝгроскоп, -а м [в. термо-, грч. hygrós влажан, в. -скоп] техн. справа која мери апсолутну влажност ваздуха.

тѐрнāран, -рна, -рно [лат. ternarius тространук] који се састоји од три елемента.

тѐрно, -а м, мн. тѐрни, ген. мн. тѐрнā [итал. terno] 1. у томболи, три броја извучена у истом реду; трећи добитак. 2. неочекиван добитак; срећа.

теро- [грч. thḗr ген. thērós звер] као први део сложенице означава оно што се односи на животиње.

тѐроморфан, -фна, -фно [в. теро-, -морфан] који је сличан животињи, који има облик животиње.

теропо́де, теропо́дā ж мн. [в. теро-, грч. pús ген. podós нога] изумрли велики гмизавци из групе диносауруса, слични гуштерима.

тѐрōр, -о́ра м [лат. terror, према terrere плашити] владавина насиља; прогони, физичко угрожавање и уништавање противника; страховлада.

терорѝзам, -зма м [в. терор] систематско коришћење насиља и застрашивања (прогони, угњетавање, убијање), об. у политичке сврхе или ради изнуђивања новца.

терѝрисати, -ришēм несврш. [фр. terroriser, в. терор] вршити, спроводити терор над неким.

терѝрист(а), -ē м, мн. терѝристи [в. терор] 1. онај који врши, спроводи терор над неким; припадник терористичке организације, злочинац. 2. онај који некоме досађује, који некога гњави и сл.

тѐр-пāпи̏р, -и́ра м [нем. Teerpapier] тврди папир, картон, натопљен катраном, за покривање кровова.

терпе́ни, терпе́нā м мн., јд. тѐрпēн, ген. терпе́на [грч. terpein крепити] хем. лако испарљиви незасићени угљоводоници пријатног мириса, налазе се у етеричним уљима.

терпѐнтӣн, -и́на м [грч. terebinthos терпентиново дрво] течна смола или смоласто уље, првобитно се добијало од терпентинског (боровог) дрвета на острвима Хио и Кипар, има га и у другим четинарима, служи као разређивач.

Терпсихо́ра, -ē ж [грч. Terpsikhóra] 1. једна од девет муза, муза плеса и хорског певања. 2. астероид откривен 1864. године. 3. она која воли да игра, плеше.

тѐрс [тур. ters наопако] 1. набусит, непријатан; опак, злоћудан. 2. а. фалсификован, лажан. б. назив за карте које су означене, тако да их учесник у игри коме је то познато може лако препознати. в. коцке у игри наливене живом тако да падају како играч жели.

тѐрслук, -а м, мн. тѐрслуци [тур. terslik] 1. супротност, противност. 2. набуситост, непријатност; опакост, злоћудност.

тѐрћија в. **тѐркија**.

тѐрца, -ē ж [итал. terza] 1. муз. трећи степен музичке лествице, интервал између првог и трећег тона на било ком ступњу лествице. 2. 60. део секунде. 3. у билијару, ударање лопте трећом лоптом која стоји између играчеве лопте и оне коју жели да погоди. 4. у игри картама, три карте у истој боји једна за другом. 5. у мачевању, трећи начин задавања ударца. 6. у католичким манастирима, време молитве које почиње у 9 часова пре подне. □ **држати терцу** пратити главни глас у народном певању на уобичајен начин.

терцѐро̄л, -о́ла м [нем. Terzerol од итал. terzeruolo] џепни пиштољчић.

терцѐро̄н, -о́на м [шп. tercerón] дете мулаткиње и Европљанина.

тѐрцēт, -е́та м [итал. terzetto од лат. tertius трећи] 1. музички састав са три инструмента. 2. композиција за три гласа; трио. 3. друштво од три члана.

тѐрција, -ē ж [лат. tertius трећи] 1. типогр. врста штампарских слова у величини 16 типографских тачака. 2. банк. меница у три примерка; трећи примерак менице.

терци̏ја̄л, -а́ла м [нлат. terciale од лат. tertius трећи] временски период у трајању од четири месеца; трећина године.

терција́на, -ē ж [лат. (febris) tertiana] мед. маларична грозница која се враћа сваког трећег дана. ▯ **терци̏ја̄нскӣ**.

тѐрцијā̀р и **терци̏ја̄р,** -а́ра м [лат. tertiarius, према tertius трећи] геол. 1. треће доба у развоју Земље у коме су континенти и мора почели добијати свој данашњи изглед. 2. геолошки слојеви од палеоцена до плиоцена.

тѐрцијā̀ран, -рна, -рно [в. терцијар] 1. који се односи на терцијар, који потиче из терцијара. 2. који је на трећем месту, трећи по реду. ▲ **терцијарна делатност** услужна делатност, делатност која није производна.

терцијā́рац, -рца м [лат. tertiarius, према tertius трећи] члан трећег ступња фрањевачког или доминиканског католичког црквеног реда, који не полаже главни завет и не напушта свој позив у грађанству и породични живот.

тѐрцијум нōн дā̀тур в. **tertium non datur**.

терци́на, -ē ж [итал. terzina] књиж. строфа од три јампска стиха са карактеристичним распоредом ритма.

терциогенитӯ́ра, -ē ж [лат. tertius трећи, genitus рођен] 1. део имања који припада треће рођеном потомку. 2. трећа лоза неке династије која влада у другој држави, али је истовремено подређена првој лози.

терцӯ́мā̄н, -а́на м [тур. tercüman, terceman од ар. tärǧumān] 1. тумач, преводилац. 2. посредник код турских власти.

терцумáнити, терцӯмā̄нӣм несврш. [в. терцуман] 1. тумачити, преводити; интерпретирати. 2. посредовати.

терцумā̀нлук, -а м, мн. терцумā̀нлуци [тур. tercümanlık, в. терцуман] 1. тумачење, превођење. 2. посредовање, посредништво.

тѐселā̀ран, -рна, -рно [лат. tessellarius који припада коцки, према tesella коцкица] који је сачињен, састављен од коцкица.

тѐсерā̀лан, -лна, -лно [грч. téssares четири] који има облик коцке; мозаичан. ▲ **тесерални систем кристала** систем који има три једнаке међусобно нормалне осе (које се секу под правим угловима).

тѐскера, -ē ж [тур. tezkere од ар. täḏkirä] 1. писмо, писани документ. 2. ист. дозвола за слободно кретање; путна исправа у Турском царству. 3. потврда као доказ; исправа. 4. позив.

тескерèџија, -ē ж [тур. tezkereci, в. тескера] 1. писар, записничар, административ ац. 2. онај који издаје тескере.

тѐсла, -ē м [према нашем физичару и проналазачу Николи Тесли (1856–1943)] физ. јединица за магнетну индукцију која износи један њутн по амперу.

тесли́мити, тѐслӣмӣм свршн. [тур. teslim теслим, предаја у посед од ар. täslīm] 1. уручити, предати, уступити некоме нешто. 2. ослободити се нечега.

Тѐспис, -а м [грч. Théspis] старогрчки глумац из шестог века старе ере, Солонов савременик. ▯ **Тесписова кола** путујуће позориште, „позориште у гостима“.

тѐспӣх, -и́ха м [тур. tespih од ар. täsbiḥ] муслиманска бројаница.

тѐст, -а м, мн. тѐстови [енгл. test од лат. testum земљани лонац] 1. испитивање, провера психичких и физичких способности особе. 2. утврђивање знања или интелигенције помоћу низа задатака у писаном облику. 3. оглед који омогућава процену функционалног капацитета неког органа. 4. оглед који даје могућност да се стекне представа, мишљење о некоме или о нечему.

тестàмент, -а м мн. тестаменти, ген. мн. тестàменāтā̄ [лат. testamentum„ према testari сведочити] 1. прав. опорука, последња воља, завештање. 2. завет, назив за два дела Библије: Стари и Нови завет.

тестамèнтā̄р, -а́ра м [в. тестамент] онај кога је састављач тестамента одредио да изврши опоруку, завештање.

тѐстаментā̄ран, -рна, -рно [лат. testamentarius, в. тестамент] који се односи на тестамент, опоруку, завештање.

тѐстā̄т, -а́та м [лат. testatum] сведочанство, потврда, доказ.

тѐстāтор, -а м [нлат. testator] онај који оставља тестамент. завештање; завештач.

тѐстатōран, -рна, -рно [нлат. testatorius, в. тестатор] који се тиче воље завештача; који је према вољи завештача.

тѐстија, -ē ж [тур. testi од перс. desti] посуда са узаним грлићем од глазиране печене глине за воду; врч, крчаг.

тестѝкул, -а м [лат. testiculus; testis] анат. (уоб. тѐстис, -а) мушка полна жлезда, семеник, мошнице.

тестѝрање, -а с [в. тестирати] испитивање физичких и/или психичких особина или радних способности помоћу тестова.

тестѝрати, тѐстѝрām, 3. л. мн. тестѝрајӯ свр. и несвр. [лат. testari] 1. проверити, проверавати нечије знање, интелигенцију, способност и сл. тестом. 2. написати завештање, писмено изложити своју последњу вољу, завештати. 3. потврдити уредно похађање универзитетских предавања, оверити семестар.

тѐстис = **тестѝкул** (в.)

тестѝтис, -а м [в. тестис, -итис] мед. запаљење тестиса.

тестификāција, -ē ж [лат. testificatio] сведочење, нарочито спровођење доказивања саслушавањем сведока.

тестоло̀гија, -ē ж [в. тест, -логија] псих. дисциплина психологије која проучава састављање и тумачење тестова.

тестостѐрōн, -óна м [лат. testi(culus) в. тестис, в. стерол, -он] физиол. мушки полни хормон.

тѐт[1], -а м, мн. тѐти и тѐтови [грч. thḗs ген. thētós] у старој Грчкој, слободан сиромашан човек без земље; најамник, надничар, беземљаш.

тѐт[2], -а м [хебр. tet] 1. девето слово хебрејског писма. 2. ознака за број 9 у хебрејском систему бележења бројева.

тетāнија, -ē ж [нлат. tetania, в. тетанус] мед. болест која се испољава тешким и дуготрајним грчевима, односно тетаничким контракцијама мишића симетричних делова тела, нарочито горњих екстремитета.

тѐтанус, -а м [лат. tetanus од грч. tétanos напетост] мед. тешка инфективна болест праћена грчевима у мишићима, стезањем и кочењем, изазива је бактерија *Clostridium tetani*.

тѐт-а-тѐт [фр. tête-à-tête] 1. тајни састанак; разговор насамо, у четири ока. 2. канабе са два седишта; двосед. 3. прибор за чај за две особе.

тет-беш [фр. tête-bêche] лежати тако да је глава једнога уз ноге другога. 2. филателистички израз за марке које су штампане у блоку тако да је једној „глава" горе, а другој доле.

Тети́да, -ē ж [грч. Thétis] 1. нимфа, жена Пелејева, мати Ахилова, кога је учинила нерањивим окупавши га у Стиксу, сем у пету за коју га је при купању држала. 2. астероид откривен 1852. године.

тетѝма, -ē ж [тур. tetimme од ар. tātimmā] 1. просторија уз џамију. 2. предграђе.

тетова́жа, -ē ж [в. тетовирати] постојан знак или слика на кожи који се израђује убризгавањем пигмената помоћу иглица.

тетови́рати, тетòвӣрām, 3. л. мн. тетови́рајӯ свр. и несвр. [нем. tätowieren од тах.] украшавати, украсити кожу постојаним шарама, сликама, исцртавањем, убризгавањем пигмента убадајући иглицом.

тетра- [грч. tetra-, téttares, téssares] први део сложеница са значењем: четири.

тѐтрагōн, -а м [грч. tetrágōnon, в. тетра-, -гон] четвороугао.

тѐтрагонāлан, -лна, -лно [в. тетрагон] који има четири угла, четвороугаони.

тѐтрагōнскӣ, -ā, -ō [в. тетрагон] који се односи на тетрагон, који припада тетрагону. ▲ ~ **систем** кристални систем са три међусобно нормалне осе, од којих је трећа краћа или дужа у односу на прве две једнаке дужине.

тѐтраграм, -а м [в. тетра-, -грам] 1. скуп четири слова за један глас, нпр. нем. tsch; 2. в. **тетраграмàтōн**.

тетраграмàтōн, -óна м [в. тетра-, грч. grámma слово] четворословна ознака (JHVH) уместо пуне хебрејске речи за појам Бога (Jahve).

тѐтраграф в. **тѐтраграм**.

тетрадàктӣл, -и́ла м [грч. tetradáktylos, в. тетра-, грч. dáktylos прст] зоол. животиња са четири прста.

тѐтрадактӣлан, -лна, -лно [в. тетрадактил] који има четири прста, четворопрст.

тѐтраӗдар, -дра м [грч. tetráedros, в. тетра-, -едар] мат. правилно геометријско тело ограничено са четири подударна једнакостранична троугла; тространа пирамида.

тѐтракӧрд, -а м [в. тетра-, акорд] муз. 1. инструмент са четири жице. 2. низ од четири тона унутар интервала кварте.

тетралéма, -ē ж [в. тетра-, грч. lêmma претпоставка] хипотетички закључак који се састоји од четири суда или четири премисе.

тетралӧгија, -ē ж [грч. tetralogía, према в. тетра-, -логија] књиж. 1. код старих Грка, четири драме (три трагедије и једна сатирска игра) спојене у једну целину. 2. четири идејно повезана књижевна дела једног писца.

тѐтраметар и тѐтрамѐтар, -тра м [лат. tetrametrus од грч. tetrámetros] књиж. стих од четири метра, односно четири стопе, са цезуром у средини.

тѐтрапак, -а м, мн. тѐтрапаци [фабричко име производа, в. тетра-, енгл. pack паковање] врста омота у облику тетраедра од нарочито припремљеног папира који служи за паковање течности (млека, сокова и др.).

тѐтрапетӑлан, -лна, -лно [в. тетра-, грч. pétalon лист] који има четири латице.

тѐтрапӧд, -а м [лат. tetrapodus од грч. tetrápous, в. тетра-, -под] зоол. животиња са два пара ногу, четвороножац.

тетрапӧдија, -ē ж [в. тетра-, -под] књиж. стих од четири просте стопе.

тѐтраптер, -а м мн. тетраптери [грч. tetrápteros, в. тетра-, -птер] зоол. животиње (инсекти) са два пара крила, четворокрилци.

тѐтрарх, -а м [грч. tetrárkhēs, в. тетра-, -арх] ист. владалац који влада четвртином неке земље, нпр. Палестине (у старом веку).

тѐтрӑрхӣј, -ија м [грч. tetrarkhía, в. тетра-, -архија] ист. 1. облик владавине у коме владају четворица владара, сваки са по једном четвртином државне територије (у Римском царству у доба Диоклецијана). 2. подручје на коме влада један тетрарх.

тѐтрастӣл, -а м [грч. tetrástylos, в. тетра-, -стил] ист. архит. античка грађевина са четири стуба на прочељу.

тѐтрастӣлан, -лна, -лно [грч. tetrástylos, в. тетра-, -стил] који је сазидан на четири стуба.

тѐтрахӧрд в. **тѐтракӧрд.**

тетрацѝклӣн, -и́на м [в. тетра-, -цикл(о)-, -ин] фарм. антибиотик веома широког подручја деловања.

тетрѝвӑн, -а́на м [тур. tahtıravan од перс. tahtrewān, према перс. taht престо. rewān покретан] затворена носиљка, паланкин.

тетрипѝӧн, -о́на м [грч. téthrippon] кола са запрегом од четири коња, четвороспрег.

тетро́да, -ē ж [в. тетр-, (електр)ода] техн. електронски елемент са четири електроде.

тѐургː, -а м [грч. theourgós] онај који се бави теургијом или верује у теургију.

теӯргија, -ē ж [грч. theourgía, в. тео-, érgon рад] 1. способност чињења чуда; видовитост. 2. магија, веровање да човек може одређеним поступцима стећи моћ над натприродним бићима.

тефѐрич, -а м [тур. teferrüc, teferrüç од ар. täfärrüḳ веселити се] излет у природу ради забаве, провода, уживање у природи; место где се приређују овакви излети.

тефѐричитӣ, -ӣм несврш. [в. теферич] забављати се, разонодити се; уживати у природи.

тефѝлӣн, -и́на м [хебр. tĕphillīn /тефлӣн/ мн. молитвени предмети] обредни каиш са кутијицом, у којој се налазе изреке из Библије написане на пергаменту (Јевреји га, при молитви, обично стављају око главе и руке).

тѐфлӧн, -о́на м [фабричко име производа] хем. назив за политетрафлуоретилен, пластичну масу отпорну на високе температуре и корозију, користи се за облагање унутрашњости посуђа.

тѐфлōнка, -ē ж [в. тефлон] жарг. посуда која је унутра обложена тефлоном.

тѐфсӣр, -и́ра м [тур. tefsir од ар. tāfsīr] рел. 1. коментар Курана. 2. наука о тумачењу Курана.

тѐфтер и **тѐфтер,** -а м [тур. defter од грч. diftíra] 1. бележница, списак; записник. 2. рачунска, трговачка књига.

тефтѐрдā̀р, -а́ра м [тур. defterdar, в. тефтер, перс. -dār од инфинитива dāšten имати, држати] књиговођа, рачуновођа.

тѐфтерити, -и́м несврш. [в. тефтер] записивати, бележити у тефтер; „водити књиге".

тефтерха̀на, -ē ж [тур. defterhane, в. тефтер, хан[1]] тефтердарова канцеларија.

тѐхнēцијум, -а и **тѐхнēцӣј,** -ија м [нлат. technetium од грч. tekhnētós вештачки] хем. хемијски елемент, атомски број 43, симбол Tc, откривен 1937. г.

тѐхника, -ē ж, дат. и лок. техници [грч. tekhnikós вештачки, према tékhnē умеће, вештина] 1. скуп знања и оруђа за производњу која човеку омогућују деловање на околну природу ради постизања неког циља. 2. скуп метода и процеса који се примењују у неком раду, занату; владање тим методама (*музичка ~, ~ писања стихова, спортска ~ и сл.*). 3. скраћена реч за технички персонал, техничко особље, техничку службу. 4. уопште, начин, ток рада; вештина, умешност. ▲ **бела ~** скуп електричних апарата у домаћинству.

тѐхнико, -а м, мн. тѐхници [итал. tecnico, в. техника] сп. жарг. спортски професионални функционер који организује и координира стручне послове.

техникòлōр, -о́ра м [в. техника, колор] врста филма у боји.

тѐхникум, -а м [нлат. technicum, в. техника] заст. средња техничка школа.

техницӣзам, -зма м [в. техника] 1. техничка усавршеност, стручност. 2. давање предности техници или стручности над свим другим обликима стваралаштва.

техни̏цист(а), -ē м, мн. техни̏цисти [в. техника] онај који поседује знање из неке струке, практичар.

тѐхничā̀р, -а м [в. техника] 1. стручњак у некој техничкој дисциплини. 2. онај који је завршио техничку школу. 3. студент техничког факултета. 4. технички стручњак, практичар.

тѐхничкӣ, -ā, -ō [грч. tekhnikós вештачки, в. техника] 1. који се односи на технику, који је у вези са техником. 2. који обавља практични део посла. ▲ **техничка грешка** сп. кршење правила понашања које начини играч или тренер у кошарци; **техничка оловка** графитна оловка на којој се може заменити срце или мина; **техничка помоћ** помоћ у материјалним добрима и стручном кадру; **~ израз** стручни израз; **~ нокаут** сп. досуђивање нокаута у тренутку када је боксер у таквом стању да више не може наставити игру; **~ туш** сп. победа рвача са 12 или више техничких бодова разлике у односу на противника.

техно- [грч. tékhnē умеће, вештина] као први део сложеница означава оно што се односи на вештину, умеће, занат.

тѐхно, -а м [енгл. techno, в. техно-] 1. онај који настаје и функционише помоћу технике као битног обележја. 2. концерт на коме се изводи само техно-музика. ▲ **техно-музика** вештачки произведена електронска музика карактеристична по веома брзом ритму, појавила се крајем XX в.

технобирокра̀тија, -ē ж [в. техно-, бирократија] скуп особа које желе да целокупни друштвени живот подвргну техничким начелима.

техногра̀фија, -ē ж [в. техно-, -графија] опис вештина или заната.

технокра̀т(а), -ē м [в. техно-, -крат] припадник технократије, онај који даје подршку технократском принципу управљања земљом.

технокра̀тизовати, -зујēм свршн. и несврш. [в. технократија] да(ва)ти нечему технократска обележја.

технокра̀тија, -ē ж [в. техно-, -кратија] ист. екон. покрет који се развио у САД после 1929. године, са идејом уређења друштва заснованог

на знањима, искуствима и развојним плановима техничке интелигенције.

технòлог, -а м, мн. технòлози, ген. мн. технòлōгā̄ [в. технологија] 1. стручњак који је завршио технолошки факултет. 2. онај који развија технолошке процесе или њима управља.

технолòгија, -ē ж [грч. tekhnología систематско деловање, в. техно-, -логија] 1. примена знања у развоју машина како би се побољшали услови рада и повећао радни учинак. 2. методе и поступци при преради сировина у производе. 3. средства и уређаји којима се реализују одређене методе и поступци у процесу прераде и производње. 4. низ процеса у производном ланцу.

технòлошкӣ, -ā̄, -ō̄ [в. технологија] који се односи на технологију и технологе, који припада технологији и технолозима. ▲ **~ вишак** вишак радне снаге у производњи; **~ трансфер** размена технолошких достигнућа између развијених и неразвијених система.

техномènаџер, -а м [в. техно-, менаџер] 1. стручњак који руковођење у привреди заснива искључиво на технолошким процесима и финансијским ефектима занемарујући све друге критеријуме (политичке, социјалне, еколошке и сл.). 2. пеј. у време самоуправног социјализма у Југославији, назив за пословне људе који су потцењивали идеолошке чиниоце и давали предност економским и пословним критеријумима.

техномènаџерскӣ, -ā̄, -ō̄ [в. технономенаџер] који се односи на технономенаџере, који је својствен технономенаџерима.

техномènаџерство, -ства с [в. техно-, менаџер] 1. систем управљања предузећима или институцијама у којем све битније одлуке доносе технички и други стручњаци. 2. критеријум руковођења у којем су најважније производна и финансијска успешност.

технопсихофизиолòгија, -ē ж [в. техно, психо-, физиологија] псих. дисциплина која се бави психофизиолошким аспектима прилагођености процеса рада човеку.

техноструктýра, -ē ж [в. техно-, структура] тим стручњака разноврсних техничких специјалности који управља великим предузећима.

тиàмӣн, -и́на м [енгл. thiamin од грч. theîon сумпор, в. амин(и)] биол. витамин B_1, неопходан за нормално функционисање нервног система.

тӣбет, -а м [према Тибету, аутономној области у саставу Кине] лагана једнобојна вунена тканина.

тӣбија, -ē ж [лат. tibia] 1. анат. кост потколенице, голеница, цеванича. 2. муз. дувачки инструмент са двоструким језичком.

тӣгāњ, -а́ња и **тӣгањ,** -гња м [тур. tiğan од грч. tēganon] плића посуда са дршком за печење и динстање; тава.

тӣгар, -а м, мн. тӣгрови (ж. **тӣгрица,** -ē) [лат. tigris од грч. tígris] зоол. звер, *Panthera tigris*, из породице мачака, црвенкастожутог крзна с попречним пругама.

тӣгл, -а м [нем. Tiegel] 1. калуп у који се налива растопљени метал у циљу добијања жељене форме. 2. мех. део ротационе машине.

тӣгрōн, -о́на м [в. тигар, лав] зоол. животиња настала укрштањем тигрице и лава.

тијáда в. **менáда**.

тӣјара, -ē ж, ген. мн. тӣјāрā̄ [лат. tiara од грч. tiára] 1. раскошна капа староперсијских краљева, слична турбану. 2. капа у облику троспратне круне коју папа добија чином крунисања, а носи је на свечаностима ван храма. 3. богато украшен накит који жене носе у коси изнад чела.

тӣк[1], -а м [енгл. teak] 1. бот. индијски храст, *Tectona grandis*, дрво изузетне чврстоће, користи се као грађа за бродове или за израду намештаја. 2. дрво овог храста; тиковина.

тӣк[2], -а м, мн. тӣкови [фр. tic] псих. невољни грчевит трзај мишића.

тӣк[3], -а м [енгл. tick] памучна или ланена тканина.

тӣкāл, -а́ла м [малај. tikal] новчана јединица на Тајланду која садржи 100 сатанга.

тӣкēт, -е́та и **тӣкет,** -а м [енгл. ticket] 1. возна карта, улазница. 2. листић за прогнозирање

спортских резултата с рубрикама које се попуњавају бројевима; листић са уписаним бројевима у играма на срећу.

тӣки, -ија м [полин. tiki] етнол. рел. велика фигура, скулптура бога или претка у Полинезији и на Новом Зеланду.

тӣковина в. **тӣк**[1] (2).

тӣл, тӣла м, мн. тӣлови [фр. tulle] танка, прозирна тканина која се користи за израду и декорацију хаљина, велова и др.

тила̀ка, -е̄ ж, дат. и лок. тила̀ки [санскр. tilaka] знак који припадници браманистичких секти стављају по телу или на чело, а Индијци само на чело као украс.

тӣлда, -е̄ ж [шп. tilde цртица од лат. titulus наслов] 1. знак у облику извијене црте који се користи најчешће у речницима и означава понављање одреднице или неког њеног дела (~) 2. ортогр. дијакритички знак у облику валовите цртице изнад слова (нпр. овакав знак изнад слова *ñ* у шпанској, или изнад слова *ã* у португалској абецеди).

тилӧтичан, -чна, -чно [грч. týlos жуљ, чвор] који по себи има жуљева, жуљевит.

тӣлт, -а м, мн. тӣлтови [енгл. tilt] 1. одсечан нагласак у музици. 2. такмичење, сусрет. 3. појас за одвикавање од неправилног држања тела, са звоном које зазвони чим се особа која га носи погури. 4. блокада у игри флипера. 5. пренераженост.

тӣм, -а м, мн. ти́мови [енгл. team] 1. група стручњака окупљена око пројекта. 2. најмање двојица спортиста или две спортисткиње које играју заједно, за једну страну у такмичењу.

тӣма̄р, -а́ра м [тур. timar од ар. timār нега болесника] 1. ист. посед који је у турском Царству добијала особа као дар за заслуге, об. у рату, али није се могао преносити на потомке. 2. неговање и исхрана коња. 3. уопште, брига, нега, старање о некоме.

тимарӣот в. **тӣма̄р** (1).

тима́рити, тӣма̄ри́м несврш. [в. тимар] неговати коња: уп. **тӣма̄р** (2).

тимѐла [грч. thymélē, према thýein жртвовати] 1. принета жртва, жртвеник. 2. поз. Дионисов жртвеник у орхестри грчког позоришта, око кога је плесао хор.

тӣмӣдан, -дна, -дно [итал. timido од лат. timidus, према timeo, -ui страховати] плашљив, бојажљив, стидљив.

тӣмијӣан, -а м [нем. Thymian од лат. thymum од грч. thýmon] бот. мајчина душица, *Thymus vulgaris*, биљка која се користи као зачин и лековито средство.

тимокра̀тија, -е̄ ж [грч. timokratía, према timḗ част, вредност, в. -кратија] филоз. 1. по Аристотелу, стадијум политичког развоја, у коме се јавне функције добијају према имовном стању. 2. по Платону, стадијум политичког развоја у коме доминира страст за чашћу и славом.

тӣмӧл, -о́ла м [в. тимијан, -ол] фарм. безбојна кристална супстанца карактеристичног мириса, улази у састав етеричног уља мајчине душице, а користи се као средство за дезинфекцију и сузбијање дечјих глиста.

тимолӧгија, -е̄ ж [грч. timḗ част, вредност, в. -логија] учење о вредностима, теорија вредности.

тӣмор, -а м [илирски timor] геол. високи део Земљине коре, планински масив настао раседањем; крш.

тӣмпӣан, -а́на м [лат. tympanum од грч. týmpanon, према týptein ударати] 1. муз. инструмент из групе удараљки преко чијег је бакарног тела разапета кожа у коју се удара. 2. в. **тимпа̀нӧн.**

тимпа̀нӧн, -о́на м [в. тимпан] архит. 1. коритасто удубљење у зиду у којем стоји какав кип и сл. 2. троугласт, рељефима украшен простор изнад прозора и врата.

тимпанопла̀стика, -е̄ ж, дат. и лок. тимпанопла̀стици [в. тимпан, -пластика] мед. микрохируршки захват на средњем уху ради отклањања наглувости.

тӣмӯн, -у́на м [итал. timone] 1. кормило. 2. управљач на бициклу или моторним возилима.

тимӯрција, -е̄ м [тур. timurcu од timur гвожђе] продавац железне робе; железар, гвожђар.

тӣмус, -а м [нлат. thymus од грч. thýmos] анат. грудна жлезда, лимфни орган у горњем делу грудног коша у коме се развијају и сазревају ћелије имуног система, а лучи супстанце сличне хормонима (тимин, тимопоентин и тимозин).

тӣнгл-та̀нгл, -а м [нем. Tingeltangel] 1. боемска кафана. 2. макар шта.

тине́џер, -а м [енгл. teenager] дечак или девојчица између 13 и 19 година старости.

тӣнитус, -а м [лат. tinnitus од tinnire звекетати] мед. звоњење или шумови у ушима који нису изазвани спољним надражајем.

тинкту́ра, -е̄ ж [лат. tinctura] фарм. екстракт, најчешће бильних материја, об. помешан с алкохолом или етром, користи се као лековито и козметичко средство.

тӣнта, -е̄ ж [нем. Tinte од лат. tincta, према tingere бојити] хем. мастило за писање помоћу пера или наливпера, обично плава, али и црна, црвена, зелена итд.

тӣнта̄рница, -е̄ ж [в. тинта] посебна мала посуда са тинтом, мастилом у коју се умаче перо при писању; мастионица.

тио- [грч. theîon сумпор] као први део сложенице об. значи да је кисеоник замењен сумпором, нпр. тиосулфат, тиоалкохоли.

-тип, -ти̏пија, -ти̏пан, -ти̏пски [грч. týpos лик; траг; облик; отисак] као други део сложенице означава оно што се односи на лик, облик.

тӣп, -а м, мн. ти́пови [грч. týpos лик; траг; облик; отисак] 1. основни облик по којем се група предмета или појава разликује од других; образац, модел. 2. изразити представник неке врсте или слоја људи. 3. биол. велика група у сврставању организама испод царства а изнад класе. 4. фиг. препредењак, сумњив човек. ▲ **динарски** ~ који физичким изгледом (висок, развијен, кошчат), подсећа на Динароиде; **медитерански** ~ који понашањем одговара типичном представнику Медитерана (отвореност и смотивност); **спортски** ~ који телесном грађом (виткост, мишићавост, спретност), подсећа на спортисту.

тӣп, -а м [енгл. tip] 1. сп. жарг. предвиђање исхода такмичења. 2. жарг. миг, тајни сигнал (код коцкара или организованих криминалних група).

типиза́ција, -е̄ ж [в. тип] 1. сврставање, груписање по одређеним типовима према њиховим препознатљивим особинама. 2. у производњи: свођење свих врста производа на минимални број; рационализација.

типизи́рати, типи̏зи́рā̄м, 3. л. мн. типизи́рајӯ сврш. и несврш. [в. тип] давати нечему обележја, карактеристике према типичним особинама.

тӣпик, -а м, мн. тӣпици, ген. тӣпӣка̄ [грч. typikós примерен, в. тип] правосл. 1. правила о богослужењу у православној цркви. 2. правилник о начину живота калуђера у манастиру.

тӣпичан, -чна, -чно [грч. typikós примерен, в. тип] 1. који има основне карактеристике одређене друштвене групе; репрезентативан. 2. који се по својствима издваја од других сличних група.

тӣпично̄ст, -ости ж [в. типичан] особина, стање онога што је типично; репрезентативност, узорност; просечност.

тӣпл, -а м, мн. тӣплови [нем. Dippel клин] дрвени или пластични део који се укуцава дубоко у зид да би у њега могао бити учвршћен завртањ или ексер.

типо- [грч. typos отисак; лик, облик; узор] као први део сложеница означава оно што се односи на ударац, облик, обличје.

тӣповати, -пујē̄м сврш. и несврш. [енгл. tip] предвидети, предвиђати, прогнозирати исход неког такмичења.

типо̀граф, -а м [в. типо-, -граф] графичар, словослагач.

типогра̀фија, -е̄ ж [нлат. typographia, в. типо-, -графија] штамп. 1. штампарска техника којом се текстови слажу помоћу покретних појединачних слова. 2. предузеће у којем се штампају књиге, часописи, новине; штампарија.

типо̀графскӣ, -а̄, -о̄ [в. типографија] који припада, који се односи на типографе и типографију. ▲ **типографска тачка, ~ пункт** основна јединица за одређивање величине штампарских слова (0,376 mm); **типографско слово** ре-

љефна слика слова у негативу на горњој површини правоугаоне оловне плочице.

типолòгија, -ē ж [в. типо-, -логија] 1. одређивање карактеристичних особина у збиру особина неког феномена, предмета и сл., да би се одредили различити типови и објаснили њихови међусобни односи. антроп. 2. научно истраживање заједничких физичких особина човека код различитих раса. 3. научно истраживање међусобног односа карактерних и физичких особина појединца. 4. теол. теолошко објашњење библијских догађаја и тежња за усклађивањем података Старог и Новог завета.

типòлошкӣ, -ā, -ō [в. типологија] који се односи, који је у вези с типологијом.

типострóфа, -ē ж [в. типо-, грч. strophé окретање] биол. филогенетски развој групе организама новог организационог типа од њиховог појављивања до нестанка.

тӣпскӣ, -ā, -ō [в. тип] израђен по једном моделу, типу.

тӣп-тӧп прид. индекл. и прил. [енгл. tiptop] савршен, врхунски.

тӣпус, -а м [в. тип] пеј. а. препреден, виспрен човек, препредењак. б. сумњив човек.

ТИР в. **TIR**.

тирáда, -ē ж [фр. tirade растезање од итал. tirata] 1. низ изговорених речи или реченица које на различите начине варирају исту основну мисао. 2. гомилање речи, испразно говорење, об. сувише гласно.

тӣрāж, -áжа м [фр. tirage] број штампаних примерака једног издања (књиге, часописа, новина и др.).

тӣрāжнӣ, -ā, -ō [в. тираж] 1. који се односи на тираж. 2. који је штампан у високом тиражу.

тӣран в. **тӣранин**.

тирàнија, -ē ж [грч. tyrannía, в. тиранин] 1. у античким државама: окрутна диктаторска владавина; уопште, окрутна диктаторска владавина. 2. окрутност, насиље, угњетавање, злостављање.

тӣранин, -а м, мн. тӣрани, ген. тӣрāнā [грч. týrannos самовладар, краљ] 1. који влада окрутно, самовољно, насилнички (об. после преотимања власти). 2. који током владавине грубо крши законе и прописе, који се грубо односи према потчињенима. 3. који је окрутан, немилосрдан, безобзиран.

тирàнисати, -нишēм несврш. [в. тиранин] 1. владати као тиранин, спроводити тиранију. 2. опходити се према некоме као тиранин, понашати се према некоме окрутно, немилосрдно, безобзирно.

тираносàур, -а м [нлат. tyrannosaurus од грч. týrannos самовладар, краљ, saûros гуштер] палеонт. изумрли гмизавци из рода *Tyrannosaurus*, живели у касном периоду креде.

тӣрāнскӣ, -ā, -ō [в. тиранин] који припада, који се односи на тиране и тиранију.

тӣратрӧн, -а м [грч. thýra врата, в. (елек)трон] електронска цев испуњена племенитим гасом, живом или њиховом мешавином; служи као регулатор напона.

тӣрē, -ēа, мн. тирèи, ген. тирéā [фр. tiret] 1. грам. цртица као правописни знак (-). 2. муз. а. знак за гудачке инструменте којим се упућује да тон треба извести повлачењем гудала од жабице ка врху. б. упутство свирачу оргуља да треба да примени одређени регистар.

тиреоидèа, -ē ж [грч. thyreoeidḗs штитаст од thyreós штит, према thýra врата, eîdos облик] анат. жлезда с унутрашњим лучењем (у облику штита); штитаста жлезда, штитњача.

тиреоидектòмија, -ē ж [в. тиреоидеа, -ектомија] мед. одстрањивање штитасте жлезде хируршким путем.

тиреоидӣтис, -а м [в. тиреоидеа, -итис] мед. упала штитасте жлезде.

тиреотòмија, -ē ж [в. тирео(идеа), -томија] мед. 1. расецање штитасте хрскавице (Адамове јабучице). 2. одстрањивање штитасте жлезде хируршким путем.

тӣрит, -а м [тур. tirit, tirid попара] кулин. смеса за пуњење разних јела; надев.

тирјàњија, -ē м [тур. tiryaki од перс. tiryākī] 1. страствен уживалац дувана и испијања кафе. 2. уживалац опојних дрога.

тирјаћѝлук, -а м, мн. тирјаћѝлуци [тур. tiryakilik, в. тирјаћија] страст за дуваном и кафом.

тѝркӣз, -и́за м [фр. turquoise турски] минер. веома цењен драги камен, ирански кристал плаве, зелене до модре боје.

тѝркӣзнӣ, -а̄, -о̄ [в. тиркиз] који је од тиркиза, у коме има тиркиза. ▲ **тиркизне боје** модрозелене боје.

тѝройлан, -дна, -дно [грч. од thyreós штит, према thýra врата, eîdos облик] мед. који се односи на тироиду, штитасту жлезду. ▲ **тироидна жлезда** анат. штитаста жлезда, штитњача.

тирòксӣн, -и́на м [в. тир(еоидеа), грч. oksýs оштар, в. -ин] физиол. хормон штитасте жлезде који утиче на метаболизам, васкуларни систем и централни нервни систем.

тѝрӧвскӣ, -а̄, -о̄ [лат. tiro почетник] који је почетни, нови. ▲ **~ знакови** први систем стенографије; **тиронске ноте** знаци за скраћивање речи у стенографији старих Римљана; први систем стенографије назван по Марку Тулију Тирону, који их је пронашао.

ти̏рс, -а м [лат. thyrsus од грч. thýrsos] митол. штап обавијен бршљаном, знак старогрчког бога Диониса.

ти̏тан, -а и **ти̏та̄н,** -а́на м [грч. Titán] див, горостас.

Ти̏тани, -а и **Ти̏та̄ни,** -а́на м [грч. Titán] митол. (мн.) дивови, деца Геје и Урана коју је Зевс савладао и бацио у Тартар.

Тита̀нија, -е̄ ж [лат. Titania] 1. митол. вилинска краљица ватре, жена Оберона. 2. астрон. најсјајнији Уранов сателит кога је 1781. открио Вилијам Хершел (1738–1822).

тита̀нијум, -а и **тѝта̄нӣј,** -ија м [нлат. titanium] хем. хемијски елемент, атомски број 22, симбол Ti, веома лак и чврст, користи се у авиоиндустрији и производњи спортске опреме.

тита̀нӣт, -и́та м [грч. Titán Титан, -ītēs] 1. минер. веома распрострањена руда која се налази у еруптивном камењу и кристалним шкриљцима; силикат калцијума и титана. 2. врста јаког експлозива.

титаномàхија, -е̄ ж [грч. Titán Титан, máchē борба] 1. митол. борба Титана и Зевса; чест мотив у сликарству. 2. борба великих и снажних; борба дивова.

тѝтанскӣ и **тѝта̄нскӣ,** -а̄, -о̄ [в. титан] 1. који се односи, припада Титанима. раз. 2. а. неизмерно велик; дивовски. б. који поседује изузетну снагу, веома снажан.

тѝтиз, -а м [тур. titiz] 1. који је веома шкрт, тврдичав; шкртица, тврдица. 2. ситничар. 3. који је каприциозан, чангризав, мрзовољан.

ти̏тл, -а м, мн. ти̏тлови [енгл. title] текст добијен титловањем.

тѝтла, -е̄ ж [лат. titulus натпис] лингв. дијакритички знакови различитог облика у старословенској графији који означавају скраћеницу за изостављена слова или делове речи.

тѝтловање, -а с [в. титл, титловати] исписивање текста превода са страног језика (об. у страним филмовима или документарним емисијама).

тѝтловати, -лујем свр. и несвр. [в. тит.] исписивати, исписати текст превода са страног језика на копију филма, телевизијске серије, документарне емисије и сл.

тѝтр, -а и [фр. titre] 1. хартија од вредности, вредносни папир. 2. финоћа златног или сребрног новца. 3. степен финоће свиле. 4. тежина супстанце растворене у одређеној запремини средства за растварање.

титри́рати, тѝтрӣрам, 3. л. мн. титри́рају свр. и несвр. [фр. titrer] 1. разврставати, сортирати (нпр. свилу по финоћи односно по тежини и дужини њених конаца). 2. хем. одредити, одређивати тежину супстанце растворене у одређеној запремини растварача.

ти̏тула, -е̄ ж [лат. titulus наслов] 1. а. формални додатак имену особе на основу заслуга (сер у Великој Британији), положаја (ексцеленција за амбасадора) или сталешке припадности (гроф, барон и сл.). б. формални додатак имену особе на основу стеченог звања (*мр* или *др* за магистре и докторе наука, *инг.* за инжењере и сл.). 2. прво место спортисте или спортског клуба у

такмичењу. 3. прав. околност на основу које се стиче неко право.

титу̀ла̄р, -а́ра м [нем. Titular, в. титула] који даје име, који је номиналан (власник и сл.).

ти̏тула̄ран, -рна, -рно [в. титула] 1. који припада титули. 2. који је у име титуле. 3. који има титулу као почасно име, али не обавља дужност која је у титули назначена. ▲ **титуларна нација** нација по којој држава носи име; **титуларни бискуп** црквн. бискуп бискупије са формалном титулом, због чега бискупија практично не функционише; **титуларни саветник** који има почасну титулу саветника, али нема одређену функцију коју титула подразумева.

титулату́ра, -е̄ ж [илат. titulatura] ословљавање титулом односно службеним или почасним именом; титулисање.

титу̀лисати, -лишē̄м свршн. и несврш. [в. титула] ословити или ословљавати некога титулом.

титулома̀нија, -е̄ ж [в. титула, -манија] помама, страст за титулама.

ти̏тулус, -а м [лат. titulus наслов] 1. прав. правни основ по коме субјекат стиче неко право. 2. ист. у средњовековном сликарству, текст испод слике којим се објашњава садржај или њено симболичко значење.

ти̏фдрук, -а м [нем. Tiefdruck] типогр. техника дубоког отискивања штампарских елемената; дубока штампа.

тифли̏тис, -а м [грч. typhlós слеп, в. -итис] мед. упала слепог црева.

тифло́за, -е̄ ж [грч. typhlōsis, од typhlós слеп] мед. слепило.

тифло̀лог, -а м, мн. тифло̀лози [грч. typhlós слеп, в. -лог] онај који се бави слепилом, тифлологијом.

тифлологија, -е̄ ж [грч. typhlós слеп, в. -логија] научно проучавање слепила и начина живота слепих особа.

тифло̀лошкӣ, -а̄, -о̄ [в. тифлологија] који се односи на тифлологију и тифлологе.

тифлопедагогика, -е̄ ж, дат. и лок. тифлопедагогици = **тифлопѐдија,** -е̄ ж [грч. typhlós слеп, в. педагогика] наука о васпитању слепе деце и омладине.

тифлопѐдија = **тифлопедагогика** (в.)

тифлотипографија, -е̄ ж [грч. typhlós слеп, в. типографија] типогр. испупчена, рељефна штампа за слепе.

тифлотрофѐум, -а м [грч. typhlós слеп, tréphein хранити] завод за слепа лица, дом слепих.

ти̏фо̄зан, -зна, -зно [илат. typhosus, в. тифус] мед. 1. који се односи на тифус. 2. који болује од тифуса.

тифо́зо, -а м [итал. tifoso] сп. жарг. ватрени, страствени навијач у фудбалу (об. се односи на италијанске навијаче).

тифо̀ӣдан, -дна, -дно [в. тифус, -оидан] који има много тифусних клица.

ти̏фтик им. и прид. [тур. tiftik длака ангорске козе од ар. täftīk дрндање, чупање вуне] 1. **тифтик,** -а м врста финог платна од чистог памука, без (за завијање рана); покр. мавез, плави памук. 2. као прид. индекл. исцепан, раскомадан; □ **разбити у ~** разбити на комаде, поцепати; **растави̏ти у тифтике** раставити на ситне делове, исцепкати.

ти̏фтӣн, -и́на м [фр. duvet паперје] густа, чврста памучна тканина за израду спортске опреме.

ти̏фус, -а м [илат. typhus од грч. týphos магла, несвестица] мед. инфективна цревна болест коју изазивају микроорганизми из рода *Rickettsia,* а прате је тешке главобоље, висока телесна температура, делиријум и црвени осип. ▲ **паратифус, пегави ~** болест коју изазивају микроорганизми *Rickettsia prowazekii*; у време рата, елементарних непогода и сл. (нехигијенски услови), може добити размере епидемије; **грбушни ~** болест коју изазива бација *Salmonella typhi*; **тифус-фризура** фиг. сасвим кратко ошишана коса.

тихѝзам, -зма м [грч. týkhē удес, судбина, срећа] филоз. схватање по коме се све дешава случајно, а само по изузетку по одређеним законитостима.

тихожѝтије, -а с [стсл.] миран начин живота без узбуђења, немира и промена.

ти̂-шёрт, -а м [енгл. T-shirt, tee-shirt] памучна мајица кратких рукава без оковратника.

тѝшлер и **тѝшлер,** -а м [нем. Tischler] столар.

тишлѐрāј, -а́ја м [в. тишлер] 1. сви предмети које израђује столар; столарија. 2. столарски занат; столарство.

тѝшри, -ија м [хебр. tišrēy] први месец јеврејске календарске године, септембар/октобар.

тју́блес, -а м [енгл. tubeless] врста аутомобилске гуме без унутрашње гуме, која је знатно сигурнија од обичне.

тју́нер, -а м [енгл. tuner] техн. 1. уређај за подешавање звука на музичким инструментима. 2. а. део радио или ТВ пријемника који прима сигнале и претвара их у звук или слику. б. радио-апарат с појачалом као компонента хај-фај уређаја.

тмѐза, -ē ж [грч. tmêsis сечење, растављање од témnein сећи] грам. 1. растављање предлога од речи с којом чини целину. 2. уметање неке речи између делова сложенице или неке друге речи. 3. књиж. песничка фигура у разломљеним стиховима.

тӧ, тӧа м [јап. to] 1. јапанска мера за жито и течности (18,039 dm^3). 2. јапански назив за лепо време.

тӧа̄л, -а́ла м [фр. toile од лат. tela тканина] 1. платно од лањеног или конопљаног предива. 2. разноврсна платна с узорцима.

тоа̀лет, -а м [фр. toilette] 1. купатило с нужником. 2. жарг. део намештаја, стилски сточић с огледалом на коме стоји прибор за чешљање и дотеривање.

тоалѐта, -ē ж [фр. toilette] 1. свечана одећа, посебно женска (хаљина, костим и др.). 2. дотеривање спољашњег изгледа.

тоа̀летнӣ, -а̄, -ō̄ [в. тоалет] који се односи на тоалет (1). ▲ **~ прибор** прибор за дотеривање (2); **~ сапун** фини козметички сапун за лице и тело.

тóба, -ē ж и **тóбе,** -ета с [тур. tövbe од ар. täwbä покајање, завет] 1. тражење опроштаја (од Бога); покајање. 2. обећање Богу да се учињени грех неће поновити; завет.

тóбе в. **тóба.**

тобѐлија, -ē ж [в. тобе] ист. покр. у неким патријархалним срединама, девојка која својом вољом или вољом родитеља прихвата мушки начин одевања и друштвену улогу мушкарца (обавља мушке послове, учествује у рату, постаје глава породице).

тӧбогā̄н, -а м [енгл. toboggan од алгонкијског] 1. етнол. саонице од брезових дасака које користе канадски Индијанци. 2 направа жлебасте глатке површине с косином за спуштање на дечјим игралиштима, базенима и другим местима за купање.

тӧбџибаша, -ē м [тур. topçu başi] ист. покр. заповедник тобџија, оних који пуцају из топова.

тӧбџија, -ē м [в. топ[2], -џија] 1. војник који пуца из топа. 2. сп. жарг. фудбалер који има снажан, добар шут; шутер.

товàришч, -а м [рус. товарищ] 1. раз. друг. 2. ист. пол. ословљавање у СССР-у од 1917. до 1990, који је био замена за све остале титуле.

тóга, -ē ж [лат. toga, према tegere покрити] ист. бела горња хаљина коју су носили пунолетни грађани старог Рима.

тогà̀та, -ē ж [лат. (fabula) togata] књиж. позор. античка комедија с ликовима, костимима и ситуацијама из римског живота.

тӧз узв. [тур. tôz] узвик којим се коњ опомиње да иде назад; цурик.

тӧзлуци, тӧзлӯкā̄ м мн. [тур. tozluk] етнол. вунене или чојане доколенице које се закопчавају са стране.

тӧка[1], -ē ж [фр. toque] 1. тврд женски шешир без обода који се носио у двадесетим и тридесетим годинама XX века. 2. сп. тамномодра или црна плишана капа са штитником коју носе такмичари у јахачкој дисциплини прескакања препона или у ловачком јахању.

тӧка[2] в. **гӧке.**

токáјац, -јца м [према мађарском граду Токају (Tokay)] агр. а. сорта винове лозе, врста грожђа б. вино од таквог грожђа.

тока̀та, -ē ж [итал. toccata, према toccare додирну ти] муз. краћа композиција за клавир, оргуље или други класични инструмент с дирка-ма, об. у брзом темпу.

то̀ке, то̀ка̄ ж, мн. [тур. toka] етнол. покр. метал-не плоче као заштитни и украсни елементи пришивени на предњем делу свечане народне ношње.

то̀ки-во̀ки и **то̀ки-во̀ки** в. **во̀ки-то̀ки**.

то̀кмак, -а м, мн. то̀кмаци [тур. tokmak] 1. ист. старинско хладно оружје којим се противник ударао; буздован. 2. фиг. будала, тупанија.

токогра̀фија, -ē ж [грч. tókos порођај, в. -графија] мед. бележење трудова, контракција матери-це током компликоване трудноће или при порођају.

токоли́за, -ē ж [грч. tókos порођај, в. -лиза] мед. поступак за спречавање и ублажавање тру-дова применом одговарајућих средстава.

токофѐро̄л, -о́ла м [грч. tókos порођај, в. -фер, -ол] хем. уљаста супстанца у клицама пшенице, поврћу и млеку, користи се, између осталог, као антистерилитетно средство; вита-мин Е.

токсалбу́ми́н, -и́на м [в. токсин, албумини] хем. отровна беланчевина која садржи азот или азотну групу.

токсѐмија, -ē ж [в. токсичан, -емија] мед. за-тровање, тровање крви.

токсѝге̄н, -а, -о [в. токсин, -ген] који произ-води токсин, отров.

токсика́ција в. **интоксика́ција**.

токсикѐмија в. **токсѐмија**.

токсико́за, -ē ж [в. токсичан, -оза] мед. тро-вање организма апсорпцијом токсина, отрова.

токсико̀лог, -а м, мн. токсико̀лози [в. токси-чан, -лог] онај који се бави токсикологијом, стручњак за токсикологију.

токсиколо̀гија, -ē ж [в. токсичан, -логија] наука о токсинима, отровима и њиховом деловању на организме.

токсико̀лошки, -а̄, -о̄ [в. токсикологија] који се односи на токсикологе и токсикологију. ▲ **токсиколошка хемија** хем. грана хемије која проучава састав отрова и бави се њиховом изо-лацијом и аналитичким методама којима се они доказују и утврђују.

токсико̀ма̄н, -а́на м [в. токсикоманија] заст. онај који узима психоактивне дроге, који је по-стао зависан о дрогама.

токсикома̀нија, -ē ж [в. токсичан, -манија] мед. патолошка страст за узимањем дрога, зави-сност о дрогама.

токсикоманогē̄н, -а, -о [в. токсичан, -ма-нија, -ген] који проузрокује навику за узимањем дрога, односно који узрокује токсикоманију; адиктиван.

токсикофо̀бија, -ē ж [в. токсичан, -фобија] псих. патолошки страх од токсина, отрова.

то̀ксикум, -а м [лат. toxicum од грч. toksikòn] првобитно, отров у који су се натапале стреле; данас, отров уопште.

то̀ксӣн, -и́на м [в. токсичан, -ин(и)] физиол. 1. отровни производ који настаје метаболизмом патогених микроорганизама (нпр. токсини те-тануса, дифтерије). 2. отровни производи мета-болизма биљних и животињских организама (нпр. алкалоиди, змијски отров).

токсипа̀тија, -ē ж [в. токсичан, -патија] мед. болест проузрокована тровањем.

токситера́пија, -ē ж [в. токсин, терапија] мед. лечење употребом дозиране количине ток-сина.

то̀ксичан, -чна, -чно [лат. toxicus од грч. tok-sikós који припада лу̀ку] 1. који садржи токси-не, отрован. 2. који делује разорно, деструктив-но на организам, који у крајњем исходу може бити смртоносан.

токсодѐрмија, -ē ж [в. токсин, -дермија] мед. обољења коже изазвана токсинима, отровом.

токсоно́зе, токсоно́за̄ ж, мн. [в. токсин, грч. nósos болест] мед. болести проузроковане тро-вањем.

токсоплазмо́за, -ē ж [нлат. toxoplasma токсо-плазма, паразит који узрокује ову болест, в. -оза] мед. паразитска болест људи и животиња чији је узрочник паразит *Toxoplasma gondii*.

то̑к-шо̑у, -а м [енгл. talk show] телевизијска емисија у којој водитељ или новинар води неформалан, слободан разговор с једним или више гостију.

толе́до, -а м [шп. toledo] 1. врста шупљикавог ручног рада које се шаре добијају попречним и усправним извлачењем нити из платна. 2. специфична обрада златног накита и украсних предмета, названа по шпанском граду Толеду.

толера̀нтан, -тна, -тно [лат. tolerans од tolerare толерисати] који није агресиван, помирљив.

толера̀нтно̄ст, -ости ж [в. толерантан] особина, стање онога који је толерантан; помирљивост, трпељивост, неагресивност.

толера̀нција, -е̄ ж [лат. tolerantia од tolerans толерантан од tolerare толерисати] 1. однос у коме неко потпуно прихвата другог, његове другачије обичаје, уверења, мишљења и др.; помирљивост, трпељивост. 2. техн. прихватљиво одступање од задате величине. ▲ **верска ~** признавање, прихватање, уважавање права припадника другачије верске опредељености; **имунолошка ~** одсуство реакције организма на један или већи број антигена; **језичка ~** прихватање равноправности и права на употребу других, посебно мањинских језика.

толѐрисати, -ришем̄ несврш. [лат. tolerare] 1. допуштати, дозвољавати. 2. прихватати, признавати, уважавати права, мишљење, обичаје и сл. других људи и заједница. 3. имати отпорност или издржљивост према деловању нечега (алкохолу, дроги, лековима и сл.).

толу̏о̄л, -о́ла м [према колумбијском граду Сантјагу де Толу (Santiago de Tolu), в. -ол] хем. безбојна, запаљива течност пријатног мириса која се добија из катрана каменог угља, метилбензол; користи се као растварач.

-том, -томија, -томски [грч. tomḗ сечење; tómos режањ, комад] као други део речи означава оно што се односи на рез, резање, одсецање.

то̑м, -а м, мн. то́мови и (мање об.) **то̏м,** -а м, мн. то̏мови [грч. tómos режањ, комад] једна књига већег дела штампаног у више књига.

то̀махавк, -а м, мн. то̀махāвци [амер. енгл. tomahawk од алгонкијског tomahaac] ист. ратна секира северноамеричких Индијанаца; понекад, на страни супротној од сечива обликована у виду луле. 2. вој. тип пројектила великог домета.

то̀мбак, -а м [тур. tombak од малај. tambāga] легура бакра и цинка од које се израђују ибрици, накит и др.

то̀мбо̄, -о̀а м [фр. tombeau] муз. инструментална музика написана у знак сећања на неког угледног покојника.

то̀мбола, -е̄ ж [итал. tombola] 1. игра на срећу у којој добитак доносе листићи са извученим бројевима. 2. а. листић за ту игру. б. главни добитак у тој игри. 3. окрет преко главе; колут напред и колут назад.

томѝзам, -зма м [према доминиканцу Томи Аквинском (1225–1274)] фил. рел. 1. систем у схоластичкој филозофији, чији је зачетник Тома Аквински, а која повезује Аристотелову филозофију са хришћанским учењем. 2. појам који обједињује филозофски и теолошки систем који је успоставио Тома Аквински. 3. значајан део римокатоличког западног теолошког наслеђа.

то̀мист(а), -е̄ м, мн. то̀мисти [в. томизам] рел. следбеник или онај који проучава томизам.

томѝстика в. **томѝзам**.

томо̀граф, -а м [грч. tómos режањ, в. -граф] техн. апарат којим се изводи томографија.

томогра̀фија, -е̄ ж [грч. tómos режањ, в. -графија] мед. рендгенско, дубинско снимање појединих органа.

то̀мос, -а м [в. том] документ сличан декрету (нпр. Томос Цариградске патријаршије о аутокефалности Српске православне цркве).

томото̀кија, -е̄ ж [грч. tomḗ сечење, tókos порођај] мед. хируршки захват који се примењује у случају када је нормалан, природан порођај немогућ или ризичан по породиљу или новорођенче; царски рез.

то̏мпус, -а м [према фр. tom-pouce човечуљак] дебела цигара од савијених листова дувана.

тӧм-тӧм в. **тӓмтӓм**.

-тон, -тоналан, -тоналност, -тонија, -тоник, -тонички [грч. tónos глас, акценат, напетост] као други део речи означава оно што се односи на нагласак, напетост, звук.

тӧн, -а м, мн. тӧнови и тӧнови [грч. tónos] 1. физ. а. звук који настаје приликом правилног треперења еластичног тела а одликује се висином, јачином, бојом и трајањем. б. карактеристична боја неког музичког инструмента или људског гласа. 2. лик. нијанса боје. 3. начин говора и понашања у друштву.

то́на и тӧна, -ē ж [фр. ton] 1. мера за тежину која износи 1000 kg и има симбол *t*. 2. мера за носивост брода.

тона́да и **тӧна́да** в. **тонади́ља**.

тонади́ља, -ē ж [шп. tonadilla] 1. муз. солистичка или хорска песма уз инструменталну пратњу, популарна у Шпанији у XVII и XVIII веку; тонада. 2. поз. сценски облик са два до пет вокалних солиста који се у XVIII веку изводио као међучин или краћа комична опера.

тона́жа, -ē ж [фр. tonnage, в. тона] 1. носивост исказана у тонама. 2. пом. тежина воде коју истисне брод или сви бродови једне флоте. 3. жарг. тежина, када је реч о дебелом човеку или ономе који се нагло удебљао.

тонали́зам, -зма м [в. тонални, -изам] ум. истицање тонских вредности (у музици или сликарству).

тонали́тēт, -е́та м [нем. Tonalität, в. тон] 1. муз. хармонијска основа композиције. 2. боја која преовлађује; колорит.

тӧна́лнӣ, -а̄. -ō̄ [ср.лат. tonalis. в. тон] који се односи на тон; тонски. ▲ **тонална секвенца** муз. музичка секвенца која се у целости одвија у истом тоналитету.

тона́лност, -и ж [в. тонални] склад тонова.

то́нац, -нца м [в. тон] снимаљ музике, говора и шумова за радио, филмски и ТВ програм; тонмајстор.

тӧн-генӗра́тор, -а м [в. тон, генератор] направа која производи чисте тонове каквих нема у природи.

тӧндо, -а м [итал. tondo, према лат. rotundus заобљен] лик. слика или рељеф кружног облика; украсни мотив у средњовековном сликарству.

тӧпер, -а м [енгл. toner] прашкасти пигмент који користе копир-апарати и компјутерски штампачи.

тонзи́ле, тонзи́лā ж мн. [лат. tonsillae] анат. парна жлезда у луку непца, крајници.

тонзилектӧ́мија, -ē ж [в. тонзиле, -ектомија] мед. одстрањивање тонзила, крајника хирургшким путем.

тонзили́тис, -а м [в. тонзиле, -итис] мед. упала тонзила, крајника.

тонзилотӧ́мија в. **тонзилектӧ́мија**.

тонзу́ра, -ē ж [лат. tonsura, према tondēre бријати] 1. црквн. обичај бријања темена код католичких свештеника, који је укинут 1972; постриг. 2. жарг. тако избријано место на темену.

тонзу́рисати, -ришēм сврш. и несврш. [в. тонзура] правити, направити тонзуру, постриг; пострићи.

тӧ́ник, -а м, мн. тӧ́ници [енгл. tonic, в. тоникум] 1. безалкохолни освежавајући газирани напитак горког укуса. 2. козметичка течност за чишћење и освежавање лица.

тӧ́ника, -ē ж, дат. и лок. тӧ́ници [итал. tonica] 1. муз. први степен дур или мол лествице који даје и име одговарајућој лествици. 2. грам. акцентовани слог.

тӧ́никум, -а м [лат. tonicum, према грч. tónos напон, затезање] фарм. 1. лек који се користи за јачање и окрепљење организма. 2. лек против кашља.

тони́рати, тӧни́рām, 3. л. мн. тони́рајӯ сврш. и несврш. [в. тон] 1. давати говору специфичан тон. 2. давати некој боји тон, додати загаситију или светлију нијансу.

тӧ́ничан, -чна, -чно [грч. tonikós, в. тон] који је наглашен, под акцентом (нпр. реч).

тӧнма̄јстор, -а м [в. тон, мајстор] онај који подешава тон при снимању; жарг. тонац.

тонӧграм, -а м [грч. tónos напон, затезање, в. -грам] мед. слика артеријског крвног притиска добијена на тонографу.

тонòграф[1], -а м [в. тон, -граф] муз. апарат за аутоматско бележење тонова.

тонòграф[2], -а м [лат. tonus, грч. tónos напон, затезање, в. -граф] мед. апарат који бележи кретање артеријског крвног притиска.

тоногрàфија, -ē ж [грч. tónos напон, затезање, в. -графија] мед. испитивање и регистровање промена напетости очне јабучице.

тонòмāт, -áта м [в. тон, (ауто)мат] техн. апарат који производи музику пошто се у њега убаци новчић; претеча џубокса.

тòнометар и **тòномēтар,** -тра м [грч. tónos напон, затезање, -метар] 1. мед. направа за мерење крвног притиска. 2. направа која се користи при тонометрији течности.

тономѐтрија, -ē ж [грч. tónos напон, затезање, -метрија] 1. мед. мерење крвног притиска помоћу инструмената као што су хемоманометар, сфигмоманометар и др. 2. мед. начин мерења притиска унутар ока на основу напетости очне јабучице. 3. физ. проучавање течности које се заснива на мерењу њиховог притиска на засићену пару.

тôн-опѐрāтор, -а м [в. тон, оператор].

тôнскӣ, -ā, -ō [в. тон] који се односи на тон, који је изражен у тоновима. ▲ **~ род** муз. ознака за тонски систем кога одређује врста музичке лествице (нпр. дур, мол).

тóнус и **тôнус,** -а м [нлат. tonus од лат. tonus од грч. tónos напон, затезање] 1. физиол. нормално стање напетости мишића или неког органа. 2. напетост расположења или стање угођаја у друштву, јавности или затвореном кругу. 3. муз. а. назив старих грчких музичких лествица. б. рецитацијско-мелодијски образац за певање стихова неког псалма.

тôнфилм, -а м [в. тон, филм] филм у коме су слике праћене одговарајућом акустичком пратњом (природни звуци, говор или музика); звучни филм.

-топ, -топија, -топан [грч. tópos место] као други део сложенице означава оно што се односи на место.

тôп[1] прид. индекл. [енгл. top врх] несамостална реч уз неке друге речи којима даје значење: најбољи, најквалитетнији, врхунски. ▲ **топ-листа** листа најбољих или најслушанијих забавних или других песама, листа најчитанијих књига и сл.; **топ-стар** највећа звезда међу глумцима, естрадним уметницима, спортистима и сл., односно онај који је најбољи, најславнији међу њима; **топ-форма** форма или физичко стање постигнуто тренингом, као претпоставка за досезање најбољих, врхунских резултата (у спорту, глуми, певању и сл.).

тôп[2], тòпа, мн. тòпови [тур. top] артиљеријско ватрено оруђе из чије се широке цеви испаљују експлозивни хици. ▯ **глув као топ** сасвим, потпуно глув.

тòпаз, -а и **тòпāз,** -áза м [грч. tópazos] минерал. полудраги камен, об. жуте боје, прозиран, прилично тврд.

тòпал, -а и **тòпāл,** -ála м (об. уз им. као први део полусложенице) [тур. topal] који има једну крађу ногу, који шепа; шепавац, ћопавац.

топàлгија, -ē ж [грч. tópos место, в. алгија] мед. бол локализован на једном месту.

тòпика, -ē ж, дат. и лок. тòпици [лат. topica од грч. (tà) topiká назив Аристотеловог дела, досл. (ствари) општег значаја), према topikós који се односи на место] филоз. 1. у антици, део дијалектике о аргументима прикладним за доказивање неке тврдње. 2. у антици, употреба општепознатих мисли и образаца за што боље излагање одређене теме. 3. уопште: место, пункт, локација; наука о општим местима.

топинàмбӯр, -у́ра м [енгл. topinambour од порт. tupinambor од егз.] бот. биљка из породице главочика сродна сунцокрету, чичока, *Helianthus tuberosus*.

тòпинг, -а м, мн. тòпинзи [енгл. topping] 1. технол. процес примарне дестилације нафте. 2. у кулинарству: умак, крема.

тòпичан, -чна, -чно [грч. topikós] који се односи на место, положај.

тôплес, -а м [енгл. topless] 1. мода разголићених женских груди. 2. купаћи костим из 60-их година XX века који је уместо горњег дела имао само две танке траке сличне нарамсницама.

то̀п-мо̀дел, -ѐла м [енгл. top-model] веома позната, тражена и одлично плаћена манекенка или манекен; супермодел.

топо- [грч. tópos место, подручје] као први део сложенице означава оно што се односи на место, подручје.

топо́вњача, -е̄ ж. [в. топ] вој. мањи ратни брод велике брзине који се користи за онеспособљавање теретних и малих ратних бродова у приобалним водама.

то̀повски, -а̄, -о̄ [в. топ] 1. а. који се односи на топ.² б. јак, снажан. ▲ **топовска завршница** шах. завршна фаза шаховске партије када на табли остану само топови; **топовско месо** они који су у рату немилосрдно изложени погибији, који су у односу на општу стратегију рата урачунати као незнатна штета; **топовска храна** в. **топовско месо**; **топовски удар** војна маневарска мина која има снагу јаче петарде и звук потмуле експлозије.

топо̀граф, -а м [в. топографија] онај који се бави топографијом.

топогра̀фија, -е̄ ж [грч. topographía описивање места, в. топо-, -графија] 1. геогр. а. географска дисциплина чији су предмет проучавање, мерење и снимање површине Земље и њено приказивање на плановима и картама. б. посао на изради географских карата. 2. геогр. а. својства и изглед површине Земље на неком месту. б. површина и распоред делова или појединих тачака неког подручја. 3. а. описивање неког места. б. описивање места са неком променом на телу.

топогра̀фисати, -фишем свршн. и несврш. [в. топографија] геогр. а. проучавати, мерити и снимати површину Земље и приказати добијене податке на плановима и картама. б. израђивати, цртати географске карте.

топо̀графски, -а̄, -о̄ [в. топографија] који се односи, који припада топографима и топографији. ▲ **топографска карта** геогр. карта крупније размере на којој су приказани природни и изграђени објекти који представљају оријентире на терену.

тополо̀гија, -е̄ ж [в. топо-, -логија] 1. место где се неки објекат или појава налази на ширем простору или у оквиру целине. 2. преглед размештаја објеката и појава на ширем простору.

топо̀лошки, -а̄, -о̄ [в. топологија] који се односи на топологију.

топо̀ним, -а и **топо̀ни̑м,** -и́ма м [в. топо-, -оним] лингв. властито име насељеног места (насеља, села, града) и физичко-географских објеката (планина, мора, река и др.).

топони̑мија, -е̄ ж [в. топо-, -онимија] лингв. 1. укупан збир топонима једног подручја. 2. ономастичка дисциплина која проучава имена места односно топонима; топономастика.

топонома̀стика в. **топони̑мија** (2)

то̀пос, -а м [грч. tópos место] 1. књиж. опште, стално стилско место у књижевном делу; типичан мотив у књижевном делу. 2. утврђени, клиширани начин мишљења и изражавања; отрцана фраза.

топоте́зија, -е̄ ж [в. топо-, теза] књижевни опис неког измишљеног места.

то̀пуз, -а м [тур. topuz од ар. dabbūs] буздован, маљ.

То́ра, -е̄ ж [хебр. tōrāh] рел. Мојсијев законик, Пентатеух, из кога кантор у синагоги суботом пева по један део.

то̀ракалан, -лна, -лно [нлат. thoracalis од грч. thṓraks грудни кош] који се односи на грудни кош: прсни, грудни.

торакопла̀стика, -е̄ ж, дат. и лок. торакопла̀стици [в. торакс, пластика] мед. оперативно делимично одстрањење ребара да би се оболело плућно крило ставило ван функције; раније је примењивано у лечењу туберкулозе.

торако̀скоп, -а м [в. торакс, -скоп] техн. апарат за преглед унутрашњости грудног коша.

торакоско̀пија, -е̄ ж [в. торакс, -скопија] мед. метода прегледа помоћу торакоскопа.

торакото̀мија, -е̄ ж [в. торакс, -томија] мед. отварање грудног коша оперативним путем.

то̀ракс, -а м [грч. thṓraks оклоп; грудни кош] 1. анат. грудни кош. 2. ист. део металног оклопа грчких ратника који је штитио грудни кош.

торѐа̄дор, -а и **тореа̀до̄р,** -о́ра м [шп. toreador од torear мамити бика] борац с биковима.

торѐо, -а м [шп. toreo] борба с биковима; коррида.

торе́ро и **торе̂ро,** -а м [шп. torero] 1. заједнички назив за све учеснике у тореу, кориди (матадор, пикадор).

тореу̀тика, -е̄ ж, лат. и лок. тореу̀тици [лат. toreutice, према грч. toreutikós резбарски, који се односи на обраду метала] ум. 1. вајарска дела настала резбарењем дрвета и слоноваче. 2. кипови и декоративни предмети у злату, сребру или бронзи, израђени помоћу чекића и длета.

торжѐствен, -а, -о [рус. торжественный] свечан. прил. **торжествено** свечано.

торжѐство, -а с [рус. торжество] слава, прослава, свечаност; победа, тријумф.

торжѐствовати, -ствујѐм несврш. [рус. торжествовать] 1. заст. приређивати свечаност, славити, прослављати. 2. ирон. славити непримерено, неукусно; на бомбастичан, помпезан начин.

то̀рзија, -е̄ ж [лат. torsio] 1. увијање, усукивање чврстог тела када је једним крајем причвршћено за подлогу. 2. упредање нити, конца. 3. мед. увртање краја пресеченог крвног суда да би се зауставило крварење.

то̀рзиметар и **то̀рзимѐтар,** -тра м [в. торзија, -метар] техн. инструмент којим се утврђује закретни моменат погонске осовине на темељу мерења угла увијања.

то̀рзио̄нӣ, -а̄, -о̄ [в. торзија] који се односи на торзију. ▲ **торзиона вага** техн. вага за мерење електричних и магнетских сила и врло малих маса на основу торзије напете нити.

то̀рзо, -а м (ређе с), мн. то̀рзи (то̀рза) [итал. torso од лат. thyrsus од грч. thýrsos Дионисов штап] 1. анат. горњи део тела човека, труп без удова, корпус тела. 2. а. ум. вајарско село или уметничка слика који представљају тај део тела. б. статуа без главе и удова. 3. фиг. било шта што је остало недовршено.

то̀ри, -а м [енгл. Tory од ир. tóraidhe разбојник] 1. ист. политичка странка у Енглеској, деловала од XVII до XIX века, из које се развила данашња Конзервативна странка. 2. в. **то̀ријевац.**

торѝзам, -зма м [в. тори] политички, социјални став и идеје торијеваца.

то̀ријевац, -вца м [в. тори] присталица, поборник Конзервативне странке у Енглеској; конзерватиВац.

то̀ријум, -а и **то̀рӣј,** -ија м [нлат. thorium од норв. Thor Тор, скандинавски бог грмљавине] хем. радиоактивни хемијски елемент, атомски број 90, симбол Th; у смеси с ураном користи се као нуклеарно гориво.

то̀рлак, -а м, ген. мн. то̀рлāкā̄ [тур. torlak неискусан, невешт младић] покр. раз. који се неосновано хвали, размеће; хвалисавац, разметљивац.

то̀рлачкӣ и **то̀рлā̄чкӣ,** -а̄, -о̄ лингв. јужнословенски говори са изразитим балканистичким цртама (одсуство инфинитива, аналитички тип деклинације, аналитички тип компарације придева и др.).

торна́до, -а м [шп. tornada олуја с грмљавином од tonar грмети од лат. tonare] метеор. олујни ветар разорне снаге који ствара вртлоге широке до неколико стотина метара, захвата део Северне Америке и западну обалу Африке.

то̀рпе̄днӣ, -а̄, -о̄ [в. торпедо] који се односи на торпедо, који је наоружан торпедима. ▲ **торпедни чамац.**

торпе́дњача, -е̄ и **торпѐдњача,** -е̄ = **торпѝљер̄,** -е́ра м, **торпѝљерка,** -е̄ [в. торпедо] воЈ. пом. брод наоружан подводним ракетама, торпедима.

торпе̂до, -а м и с, мн. торпе̂да [лат. torpedo укоченост, утрнулост, према torpere укочити се] 1. воЈ. подводна мина са сопственим погоном, напуњена експлозивом, која експлодира ударивши у труп брода. 2. зоол. морска риба дрхтуља, *Torpedo marmorata.* ▲ воЈ. пом. **бустеризовани ~** малогабаритни торпедо ношен ракетом који се користи у противподморничком ракетно-торпедном саставу; **дефанзивни ~** торпедо који служи за одбрану од непријатељских ратних пловила; **контактни ~** торпедо који се активира додиром са страним телом;

офанзивни ~ торпедо који служи за напад на непријатељска пловила, а избацује се са ратних бродова.

то̀рпедовати, -дујēм свршн. и несврш. [в. торпедо] 1. воj. потопити, потапати, уништити, уништавати бродове торпедом.

то̀рпи̏дан, -дна, -дно [лат. torpidus] неосетљив; неактиван, пасиван.

торпи̏љēр = торпи̏љēрка = торпе́дњача (в.)

торпиљи́рати в. **то̀рпедовати.**

то̀рпор, -а м [лат. torpor] 1. а. мед. стање умањене телесне активности и осетљивости. б. псих. стање успорене интелектуалне активности. 2. фиг. стање, атмосфера у некој средини која је захваћена пасивношћу, неактивношћу.

то̀рта, -ē ж, ген. мн. то̀ртā и то̀ртӣ [итал. torta од лат. torta округли хлеб] кулин. већи колач из више слојева сједињених филованом, кремастом масом, об. округли.

тортели́ни, тортели́нā м мн. [итал. tortellini] кулин. колутићи од теста пуњени млевеним месом, сиром, зељем и сл.

тортико̀лис, -а м [нлат. torticollis, према tortus савијен, collum врат] мед. грч вратних мишића који изазива деформацију врата, торзију, тако да је глава нагнута на страну која је захваћена грчем; кривовратост.

тортӯра, -ē ж [срлат. tortura, према torquere савијати] 1. физичко и психичко насиље ради изнуђивања признања од оптуженог. 2. мучење, насиље уопште; подношење досаде и сл.

то̀рус, -а м [лат. torus] 1. архит. елемент полукружног пресека у основи јонског стуба. 2. архит. украсни испупчени елемент на грађевини или неком њеном делу. 3. анат. избочина коштаних или меких делова тела.

торци́да, -ē ж [порт. torcida] сп. 1. организовани навијачи на фудбалским стадионима у Бразилу. 2. организовани навијачи сплитског фудбалског клуба „Хајдук".

то̀ст, -а м, мн. то̀стови [енгл. toast] кулин. хлеб исечен у танке комаде који се једе препечен, об. за прављење сендвича.

то̀стер, -а м, мн. то̀стēрā [енгл. toaster] техн. електрични апарат у коме се припрема препечени хлеб, тост.

тости́рати, то̀стӣрām, 3. л. мн. тости́рајӯ свршн. и несврш. [в. тостер] кулин. припремати тост или препећи хлеб у тостеру.

то̀тāл, -а́ла м [срлат. totalis тоталан од лат. totus цео] 1. свеукупност, целокупност. 2. филм. филмски или телевизијски кадар који приказује амбијент већи од човека (планину, дворану, кућу и сл.).

то̀тāлан, -лна, -лно [срлат. totalis од лат. totus цео] 1. целовит, потпун. 2. свеобухватан, комплетан. ▲ **тотална распродаја** продаја целокупне робе (и залиха) по минималним ценама (об. када се таква трговина гаси или пада под стечај); **тотална штета** оштећење, возила нпр., које се процењује као потпуно уништење, што се користи за одређивање накнаде, осигурања и сл; **тотални производ** производ и све што иде уз њега: амбалажа, гарантни лист и сервисирање; **тотални рат** воj. рат који се води свим могућим средствима и коме су изложени и цивилно становништво и позадина; **тотални рефлектометар** физ. справа помоћу које се, мерењем граничног угла, одређује индекс преламања светлости једног тела; **тотални фудбал** сп. тактика у игрању фудбала 70-их и 80-их година XX века која је подразумевала снажан темпо, наизменичну игру у одбрани и нападу свих играча, брзо додавање или одузимање лопте и сл.

тоталӣза̀тор, -а м [енгл. totalizator, нлат. totalisator] 1. машина која механички сабира појединачне суме. 2. врста клађења на коњским тркама кад се најпре израчуна укупна сума с опклада, а потом подели добитак који зависи од резултата.

тотализа́ција, -ē ж [в. тоталан] сумирање, сабирање, збрајање.

то̀талита̀ран, -рна, -рно [фр. totalitaire од лат. totus цео] који функционише на начелима тоталитаризма, који врши потпуну политичку контролу.

тоталитари̏зам, зма м [в. тоталитаран, -изам] пол. систем владавине у којем држава

под влашћу једне странке или особе (диктатора) контролише и ограничава личне и грађанске слободе.

тоталѝтēт, -е́та м [фр. totalité од лат. totus цео] 1. особина, својство нечега што је тотално; свеукупност. 2. коначни исход неког посла, збивања и сл. 3. филоз. основни термин Хегелове филозофије: апсолутна идеја, потпуност универзума; апсолутност.

тòтā̀лскоп, -а м [в. тотал, -скоп] филм. један од система проширене филмске слике, који се добија снимањем кроз посебан систем сочива која се монтирају на филмску камеру нормалног формата слике.

тòтēм, -е́ма м [амер. енгл. totem од алгонкијског ototeman племенски симбол] етнол. 1. животиња или биљка којом неке цивилизације представљају претка рода или клана, с којом осећају велику повезаност и исказују јој велико поштовање. 2. израђена фигура такве животиње, биљке или неког другог симбола.

тотемѝзам, -зма м [в. тотем] етнол. свеукупност веровања и обичаја везаних за тотеме.

тотѐмист(а), -ē м, мн. тотѐмисти [в. тотем] који практикује тотемизам.

тотемѝстичкӣ, -ā, -ō [в. тотем, тотемизам] који се односи, који припада тотемизму и тотемистима.

тòто и **тòто,** -а м [скр. од енгл. totalizator, в. тотализатор] игра на срећу у којој се погађају резултати неког спортског надметања, коњских трка и др.

тра-, транс- [лат. trans] као први део речи значи: преко, над.

трā̀бакул и **трабā̀кул,** -а м = **трā̀бакула** и **трабā̀кула,** -ē ж [итал. trabaccolo] пом. теретни једрењак са заобљеним прамцем и оштром крмом.

трабā̀кула = **трабā̀кул** (в.)

трā̀бант, -а м, ген. мн. трā̀банāтā [нем. Trabant од чеш. drab пешак] астрон. 1. пратилац, сателит. 2. фиг. који показује претерану оданост, послушност; улизица. 3. заст. марка аутомобила.

трабеа́та, -ē ж [лат. trabea] књиж. поз. староримска комедија с мотивима из високог римског друштва, која је тако названа по трабеи, свечаној горњој хаљини римских витезова.

трабеа́ција, -ē ж [нлат. trabeatio од лат. trabes греда] архит. систем хоризонталних греда које се постављају преко вертикалних стубова како би их учврстиле и спојиле (нпр. у античким храмовима).

трā̀бер, -а м [нем. Traber] коњ касач.

трā̀буко, -а м [шп. trabuco] врста цигаре.

трā̀верза и **травѐрза,** -ē ж, ген. мн. трā̀вēрзā и травēрзā [фр. traverse, од лат. transversus попречан] 1. грађ. метална или дрвена греда, об. попречно постављена; попречни праг. 2. вој. заклон од пољске која долази с бока.

траверзи́рати, травѐрзӣрāм, 3. л. мн. траверзи́рајӯ свр. и несвр. [в. траверза] 1. проћи, пролазити кроз нешто или преко нечега. 2. ићи, кретати се у попречном смеру (нпр. у планинарству, по изохипси планине).

травѐртӣн, -и́на м [итал. travertino, в. тра-, tivertino од лат. (lapis) Tiburtinus, према подручју Тибура] минер. врста камена кречњака који настаје таложењем у водама крашких предела; седра, туф.

травѐстија, -ē ж [нем. Travestie, према travestieren травестирати од итал. travestire, в. транс-, лат. vestire облачити се] 1. књиж. књижевно дело којим се друго дело озбиљног садржаја извргава руглу и обесмишљава, исмева. 2. фиг. свака имитација којој је циљ да некога или нешто исмеје.

травести́рати, травѐстӣрāм, 3. л. мн. травести́рајӯ свр. и несвр. [итал. travestire, в. транс-, лат. vestire облачити се] (на)правити, (на)- чинити травестију.

травѐстӣт в. **трансвѐстӣт.**

трā̀вл, -а м [енгл. trawl] 1. жарг. врста рибарске мреже. 2. направа за истраживање дна мора и сакупљање животиња и биљака које тамо живе, као и предмета са дна мора. 3. вој. направа за откривање и деактивирање мина на дну мора.

трā̀влер, -а м [енгл. trawler, в. трāвл] 1. а. пом. брод са кога се лови риба помоћу травла (1). б.

вој. брод који открива и онеспособљава морске мине помоћу травла (3). 2. рибар који лови помоћу травла (1).

трагàкант = **трàгант** (в.)

трàгант, -а м, ген. мн. трàганāтā = **трагàкант,** -а м, мн. трагàканāтā [лат. tragacantha од грч. tragákantha, према trágos јарац, ákantha трн] бот. слузава материја од разних врста биљке козинца, *Astragalus*, користи се за апретуру и лепила, као и у фармацији и посластичарству.

трàгēд, -éда м [в. трагедија] 1. позор. глумац који игра у трагедији. 2. књиж. писац трагедија.

трàгēдија, -ē ж [лат. tragoedia од грч. tragōidía јарчева песма, према trágos јарац, ōidḗ песма] поз. драмска или књижевна форма која приказује или осликава дубоке људске страсти, моралне сукобе међу људима, а об. се завршава смрћу главног лика или ликова. 2. раз. драматичан, несрећан догађај у коме обично има људских жртава.

трагедијант, -а м, мн. трагедијанти, ген. мн. трагедијанāтā [в. трагедија] а. књиж. лош, рђав писац трагедија. 2. позор. глумац који лоше, рђаво тумачи улогу у трагедији.

трагéма, -ē ж [грч. trágēma посластица] 1. кулин. посластица која се једе после ручка. 2. прашкасто средство од зачина и шећера које се употребљава за јачање желуца.

траги- [в. трагедија] први део сложенице у значењу: трагедија, трагичан.

трагизам в. **трàгика**.

трàгик в. **трàгичāр**.

трàгика, -ē ж, дат. и лок. трàгици [нем. Tragik, в. трагедија] оно што изазива велику жалост, несрећу; трагедија, трагизам.

трагикòмēдија, -ē ж [в. трагедија, комедија] 1. књиж. драмско дело у коме су помешани елементи трагедије и комедије. 2. раз. свака животна ситуација с трагикомичним елементима.

трагикòмичан, -чна, -чно [в. трагикомедија] 1. који се односи, који припада трагикомедији. 2. који има истовремено елементе и трагедије и комедије.

трàгичан, -чна, -чно [грч. tragikós, в. трагедија] 1. који се односи на трагедију, који је с елементима трагедије. 2. који својим драматичним обележјима изазива сажаљење. 3. који има кобан след догађаја.

трàгичāр, -а м [в. трагедија, трагичан] 1. књиж. писац трагедија. 2. а. позор. глумац који тумачи трагичне улоге. б. раз. онај коме се догађају трагичне ствари.

трàгус, -а м [лат. tragus од грч. trágos (досл.) јарац] анат. испупчени део на предњој ивици ушне шкољке.

трāдитйван, -вна, -вно [нлат. traditivus] традиционалан. ▲ **традитивно оруђе** вој. оруђе (митраљез, топ и др.) које се налази у градитору ради изненадног дејства, односно у скривеном заклону за оруђа положено путање.

трàдīција, -ē ж [лат. traditio преношење, предање од tradere преносити] антроп. 1. преношење знања, обичаја, веровања, легенди и сл. с генерације на генерацију, усменим или писаним путем. 2. устаљени обичаји наслеђени из ранијих периода. 3. теол. свеукупност верских прописа и догми који су наслеђени од утемељивача и пренети на њихове следбенике (Мојсијев законик код Јевреја и десет Божјих заповести код хришћана). 4. прав. документ о пренетом праву или власништву.

трāдиционāлан, -лна, -лно [срлат. traditionalis, в. традиција] 1. који почива на традицији, који је својствен или припада традицији. 2. који се уобичајио, постао традиција.

традиционалйзам, -зма м [в. традиционалан] 1. очување традиције, склоност према традицији и традиционалним вредностима. 2. теол. учење неких католичких теолога и филозофа да се неке религиозне и моралне истине могу спознати само божанским објављењем и преносити путем традиције.

традиционàлист(а), -ē м, мн. традиционàлисти [в. традиционалан] присталица, поборник традиционализма.

традуктиòнӣм, -йма м [лат. traducere превести, в. -оним] лингв. псеудоним настао превођењем имена аутора на неки страни језик.

тра̀јбер, -а м [нем. Treiber] покр. жарг. 1. који учествује у хајци, лову на некога. 2. који гони, тера стоку.

тра̀јект, -а м, мн. тра̀јекти, ген. мн. тра̀јекāтā [нем. Trajekt, лат. traiectus пребачен од traicere пребацити] пом. специјални брод за превоз робе и путника преко река, морских канала, језера и сл.

тра̀јектнӣ, -ā, -ō [в. трајект] који се односи, који припада трајекту. ▲ **трајектна лука** лука у коју пристају трајекти; **трајектне везе** саобраћајне линије на којима се превоз путника и робе обавља трајектима.

тра̀јекто̀рија, -ē ж [нлат. traiectoria од срлат. traiectorius пребачен] 1. мат. крива линија коју нека тачка описује у простору или равни током кретања. 2. физ. путања кретања неког тела у простору, нпр. путања топовског или пушчаног зрна од отвора цеви до удара о препреку.

тра̀кинг, -а м [енгл. tracking] рач. 1. подешавање магнетне главе на уређају за репродукцију ради очитавања информација с магнетног медија (компјутерске аудиокасете или видеотраке). 2. померање курсора по екрану помоћу електронског пера, миша или кугле. 3. размак између слова у речи.

тра̀кт, -а м, мн. тра̀ктови [лат. tractus] 1. архит. део грађевине који је у оквиру веће целине (дворац, студентски блок и др.) издвојен као посебно крило. 2. биол. систем органа са заједничком функцијом код живог организма, нарочито животиња.

тра̀ктāт, -а́та м [срлат. tractatus од лат. tractatus од tractare] 1. теоријска расправа или спис о неком питању, проблему. 2. прав. међународни уговор.

трактѝрати, тра̀ктӣрām, 3. л. мн. трактѝрају несврш. [в. трактат] 1. расправљати, излагати на неку тему. 2. угошћавати.

тра̀ктор, -а м [лат. tractor од trahere вући] техн. моторно возило за вучу пољопривредних алатки и терета.

трактòрист(а), -ē м, мн. трактòристи [в. трактор] који управља трактором, који вози трактор.

тра̂м, -а м, мн. тра́мови и тра̂мови [нем. Tram] покр. раз. греда на таваници, дрвена греда, стуб, балван.

трамбу̀лӣн в. **трамбули́на.**

трамбули́на, -ē ж [итал. trampolino] сп. 1. еластична даска која омогућава јак одраз скакача у воду; трамолин. 2. спортски реквизит, јако платно разапето на металном оквиру, служи за извођење високих, акробатских скокова и фигура.

тра̀мвāј, -а́ја и **тра̂мвāј,** -а м [енгл. tramway] градско саобраћајно возило на електрични погон, креће се по шинама.

тра̀мвājскӣ и **тра̂мвājскӣ,** -ā, -ō [в. трамвај] који се односи, који припада трамвају.

трамва̀јџија, -ē м [в. трамвај] 1. радник у трамвајском предузећу. 2. а. возач трамваја. б. кондуктер у трамвају.

трами́нац, -нца м [према имену тиролског места Трамин] 1. сорта винове лозе. 2. вино од таквога грожђа.

трамонта́на и **трамо̀нта̄на,** -ē ж [итал. tramontana] метеор. северни ветар у северном Средоземљу, Италији и на Јадрану.

тра̂мпа, -ē ж [тур. trampa од итал. tramuta] 1. трг. облик трговине који се заснива на начелу замене, размене робе за робу. 2. прав. уговор о замени.

тра̀мпер, -а м [енгл. tramp steamer] пом. трг. теретни брод који плови на основу склопљеног превозног уговора.

тра̀мпинг, -а м [енгл. tramping] пом. трг. слободна пловидба, односно пловидба која се одвија на основу потражње за бродским простором.

тра̂мпити, -ӣм и **тра̀мпити,** -ӣм сврш. и несврш. [в. трампа] (из)вршити трампу, трговати заменом или разменом добара.

трампо̀лӣн в. **трамбули́на.**

трамполѝнинг, -а м [в. трамбулина (2)] сп. врста спорта у којој такмичари, појединачно, у паровима или групно, изводе различите скокове са трамполина.

трамунта́на в. **трамонта́на.**

тра̏н, -а м [нем. Tran од дан.] биол. масноће добијене из масног ткива морских животиња.

транжи́рати в. **транши́рати.**

гра̀нзистор, -а м [енгл. transistor скр. од trans(fer), (res)istor преносни отпорник] електрон. 1. елемент у електроници за појачавање сигнала. 2. мали преносиви радиоапарат.

тра̀нзисторскӣ, -а̄, -о̄ [в. транзистор] који се односи, који припада транзистору. ▲ **~ апарат** радиоапарат који може да функционише без укључивања у струјно коло, односно помоћу батерија.

тра̀нзӣт, -и́та м [нем. Transit од итал. transito од лат. transitus прелажење, превоз] саобр. 1. превоз робе или путника из једне државе у другу, пролажењем кроз државу која их раздваја. 2. директан превоз робе од места утовара до места истовара.

тра̀нзитӣван, -вна, -вно [лат. transitivus] прелазни, нпр. глагол.

транзити́вност, -и ж [в. транзитиван] 1. лог. извођење трећег односа једнакости на основу претходна два која имају по један идентичан члан: ако је *a*=*b* а *b*=*c*, онда је и *a*=*c*. 2. грам. прелазност глаголске радње на објекат.

транзити́вум, -а м [лат. transitivum sc. verbum] грам. прелазни глагол.

транзити́рати, транзӣтӣра̄м, 3. л. мн. транзити́рајӯ свршн. [в. транзит] путовати кроз неку земљу с транзитном визом.

тра̀нзӣтнӣ, -а̄, -о̄ [в. транзит] који се односи на транзит, који се обавља транзитом. ▲ **транзитна виза** виза којом се страном држављанину дозвољава само пролазак кроз ту државу; **транзитна трговина** екон. посредничка делатност неке земље приликом увоза у другу земљу, односно извоза из друге земље; **транзитна царина** финанс. такса која се плаћа за пролаз кроз царинско подручје неке земље.

тра̀нзитӧран, -рна, -рно [лат. transitorius] 1. краткотрајан, пролазан. 2. који служи у транзицији, у преласку из једног стања у друго (нпр. економије, система власти и сл.).

гра̀нзӣција, -е̄ ж [лат. transitio од transire прелазити] 1. процес или стадијум промена из једног стања, облика или места у друго; међустање. 2. прелазни елемент, елемент који се користи при преласку с једне теме на другу. 3. астрол. пролаз планете кроз одређену кућу хороскопа неке особе. 4. физ. прелаз атома, језгра или молекула на другачији енергетски ниво. 5. пол. прелазни период након распада социјалистичког система у земљама источне и југоисточне Европе и СССР-у, који карактерише прелазак на тржишну економију и почетак развоја демократије.

транквиламѐнте прил. [итал. tranquillamente] муз. знак на партитури да се интерпретира мирно, полако.

транквилӣтӗт, -е́та м [лат. tranquillitas] спокојство, мирноћа.

тра̀нс, -а м [енгл. trance од фр. transe прелазак (од живота ка смрти), према лат. transire прелазити] 1. псих. стање свести слично спавању, изазвано хипнозом или употребом дроге. 2. раз. усхићење, занос.

транс- [лат. trans] као први део сложенице у значењу: преко, с оне стране.

трансава̀нга̄рда, -е̄ ж [в. транс-, авангарда] лик. правац у сликарству крајем 70-их година XX века који се одликује еклектичким преузимањем различитих фигуративних и апстрактних мотива из претходних деценија.

тра̀нсактор, -а м [нлат. transactor] 1. посредник у преговорима. 2. изабрани судија.

трансàкција, -е̄ ж [лат. transactio од transigere проводити] 1. банк. банкарски посао закључен без вођења особе или готовог новца. 2. прав. уговор којим стране закључују спор или спречавају његову појаву, давањем међусобних уступака у целини или појединим деловима. 3. рач. недељива акција у бази података или датотеци. 4. јединица комуникације која се састоји од стимулуса и одговора.

трансàкцӣони, -а̄, -о̄ [в. трансакција] који се односи на трансакцију (1). ▲ **трансакциона анализа** псих. психотерапијска метода која настоји да обухвати целину личности и њеног понашања (установио је Ерик Берн); **трансакциона датотека** рач. база података о трансакција-

ма унутар компјутерске мреже, а користи се за обнављање главне базе података.

трансатлàнтик, -а м, мн. трансатлàнтици [в. транс-, Атлантик] прекоокеански брод.

трансàтлантскӣ, -ā, -ō [в. трансатлантик] 1. који прелази Атлантик. 2. који се налази с обе стране Атлантика.

трàнсвēрза в. **трàвēрза**.

трансверзáла, -ē ж [в. трансверзалан] мат. линија или површина која пресеца систем линија или површина; попречница.

трàнсверзáлан, -лна, -лно [срлат. transversalis, према лат. transversus попречан] који се креће попречно, по пресеку; попречан.

трансвестѝзам, -зма м [в. трансвестија] 1. псих. патолошки, болестан нагон мушкараца за облачењем женске одеће или шминкањем попут жена, ради изазивања еротског узбуђења. 2. посао трансвестита као извор зараде.

трансвèстија, -ē ж [в. транс-, лат. vestire обући] 1. чин преоблачења особе једног пола у одећу другог пола. 2. посао трансвестита као извор зараде.

трансвèстӣт, -и́та м [в. трансвестија] особа мушког или женског пола која се преоблачењем и шминком маскира у особу супротног пола.

трансгрèсија, -ē ж [лат. transgressio, према transgredi прекорачити] геол. плављење копна морем проузроковано спуштањем Земљине коре.

трансдануби́јанскӣ, -ā, -ō [в. транс-, лат. Danubius Дунав] ист. који се налази преко Дунава, односно аустријски, мађарски или уопште северни.

трансдȕкција, -ē ж [в. транс-, -дукција, аналогијом према (ин)дукција, (про)дукција] 1. а. физиол. претварање физичке енергије надражаја у нервну активност б. псих. претварање информација из једног облика у други. 2. биол. преношење генетских информација с једне ћелије на другу.

трàнсдуцер, -а м [енгл. transducer од лат. transducere пренети, преводити] техн. уређај, сензор за претварање неелектричних сигнала у електричне одговарајуће јачине и обратно.

трàнсепт, -а м, ген. мн. трàнсепāтā [лат. transeptum, према в. транс-, septum забран, ограђени простор] архит. попречни брод у цркви који одваја светилиште од осталог дела цркве.

трансеȕнтан, -тна, -тно [лат. transiens прелазни] који прелази из једне области, сфере у другу, који аргументима из једне области покушава да докаже нешто што је у домену друге области (популарно, мешати бабе и жабе, сабирати јабуке и крушке).

трàнскодовāње, -а с [в. транс-, кôд, кодирати] рач. превођење информација с једног кода на други.

трàнсконтинентāлан, -лна, -лно [в. транс-, континенталан] који пролази преко читавог континента (~ *линија*, ~ *ōруга*).

трàнскрибовати, -бујēм свршн. и несврш. [лат. transcribere, према в. транс-, scribere писати] обавити, обављати транскрипцију.

трàнскрипт, -а м [енгл. transcript] дословни запис нечијих речи (об. говор, интервју, тајни снимак телефонског разговора и сл.).

транскрѝпција, -ē ж [лат. transcriptio] 1. лингв. преношење изговора и гласова једног језика у графемски систем за фонетско бележење гласова; изговор речи у једном језику прилагођен изговору у другом језику (Шекспир: Shakespeare). 2. муз. прерада музичког дела за други инструмент. 3. биол. преношење генетичке поруке из ланца ДНК у ланац РНК механизмом комплементарног удруживања база.

транскултурáција, -ē ж [в. транс-, култура, културација] соц. промена у некој култури настала уношењем елемената друге културе.

трàнскȕтан, -тна, -тно [в. транс-, лат. cutaneus кожни, према cutis кожа] који иде кроз кожу; кожни (транскутана апликација инјекције).

трàнслāтор, -а м [лат. translator преносилац] 1. техн. уређај који природне сигнале претвара у облик прикладан за даље коришћење. 2. жарг. онај који преводи с једног језика на други; преводилац.

трàнслатōран, -рна, -рно [млат. translatorius, в. транслатор] који се односи, који је у вези с транслатором.

трансла́ција, -ē ж [лат. translatio пренос] 1. мат. пресликавање равни у којој је вектор константан. 2. физ. кретање тела при коме се све његове тачке крећу једнаком брзином и убрзањем. 3. биол. преношење генетичке информације с РНК на беланчевину током синтезе беланчевина. 4. црквв. а. преношење реликвија мученика с једног места на друго. б. преношење датума светковања једног свеца на други датум.

транслитера́ција, -ē ж [в. транс-, лат. littera слово] лингв. преношење текста написаног једним писмом графемама другог писма (исписивање текста написаног глагољицом словима латинице).

транслитери́рати, транслитѐрӣрām, 3. л. мн. транслитери́рајӯ и **транслитѐрисати,** -шēм свр. и несврш. [в. транслитерација] обавити, обављати транслитерацију (пренети, преносити текст у други графијски систем).

транслитѐрисати в. **транслитери́рати**.

гра̀нслока̄лан, -лна, -лно [в. транс-, локација, локални] об. у: ▲ **транслокални глагол** грам. глагол који показује смер или правац кретања; глагол кретања.

трансло́ка̄ција, -ē ж [нлат. translocatio, према в. транс-, локација] замена места; премештање.

тра̀нслунāран, -рна, -рно [в. транс-, луна, лунаран] који је с друге стране Месеца.

трансмигра́ција, -ē ж [лат. transmigratio, према в. транс-, миграција] пресељење из једног места, краја, државе у друго место, крај, државу где ће неко стално боравити. ▲ **трансмиграција душа** рел. веровање да се људска душа после смрти инкарнира у другом телу.

трансмигри́рати, трансмѝгрӣрām, 3. л. мн. трансмигри́рајӯ свр. и несврш. [в. транс-, мигрирати] преселити се, пресељавати се из једног места, краја, државе у друго место, крај, државу где ће неко стално боравити.

трансми́сија, -ē ж [лат. transmissio, према transmittere трансмитовати, в. транс-, mittere слати] техн. 1. а. пренос снаге са главне погонске машине на друге машине, помоћу зупчаника, осовина и сл. б. уређај помоћу кога се обавља овакав пренос снаге. 2. пренос информација од пошиљаоца до примаоца посредством неког медија. 3. физиол. а. преношење гена с родитеља на децу. б. пренос нервног импулса с једне нервне ћелије на другу. 4. соц. преношење обичаја, веровања, традиције с једне генерације на другу. 5. физ. преношење светлосне енергије кроз материју. ▲ **дифузна ~** физ. преламање светлосних зрака кроз полупрозирно тело и њихово распршивање у свим правцима; **~ звука** пренос звука, звучних таласа.

трансми́тер, -а м [енгл. transmitter, од лат. transmittere, в. транс-, mittere слати] техн. уређај за слање електронских сигнала; одашиљач.

тра̀нсмитовати, -тујēм свр. и несврш. [лат. transmittere, в. транс-, mittere слати] обављати, обавити трансмисију (в.).

трансмута́ција, -ē ж [лат. transmutatio, према transmutare, в. транс-, mutare мењати се] 1. промена, преображај. 2. хем. претварање једног хемијског елемента у други.

тра̀нсобјектѝвно прил. [в. транс-, објективан] лог. тако одредити интенционални спознајни објекат да се на релацији субјекат–објекат добије више него што је сам објекат спознаје.

трансокѐа̄нски, -а̄, -о̄ [нлат. transoceanus, в. транс-, океан, океански] 1. који се налази, иде, вози се преко океана. 2. с једне и с друге стране океана.

транспа̀рент, -а м [нем. Transparent од срлат. transparens, в. транспарентан] 1. илустрација или натпис који се на митинзима, парадама и сличним масовним окупљањима носи на разапетом платну или чврстој подлози. 2. папир с дебело исцртаним линијама који се приликом писања подмеће испод папира без линија. 3. тканина која служи као екран при снимању филмова, тако што се слика пројектује отпозади на тај екран, чиме се стиче утисак да је кадар снимљен у природи, пејзажу.

транспа̀рентан и **транспарѐнтан,** -тна, -тно [срлат. transparens од лат. transparere, в. транс-, parere појавити се] 1. провидан, прозиран. 2. физ. који је на одређеним фреквенцијама пропустљив за електромагнетну радијацију. 3. а. лако уочљив; очигледан. б. лако схватљив; јасан.

▲ **транспарентна фолија** провидна, прозирна фолија (нпр. целофан).

транспа̀рентно̄ст, -ости и **транспарѐнтно̄ст**, -ости ж [в. транспарентан] особина, својство нечега што је транспарентно; прозирност, јасноћа.

транспе̏рсоналан, -лна, -лно [в. транс-, персоналан] који надилази индивидуалност. ▲ **трансперсонална психологија** дисциплина која проучава егзистенцијалне и духовне аспекте личности.

транспира́ција, -е̄ ж [в. транс-, лат. spiratio дисање] 1. биол. излучивање воде из биљака. 2. физиол. излучивање течности преко коже; знојење.

тра̀нспирацио̀нӣ, -а̄, -о̄ [в. траспирација] који се односи на транспирацију.

транспи̏рисати, -ришѐм свршн. и несврш. [в. транс-, лат. spirare дисати] 1. излучи(ва)ти воду, испаравати. 2. знојити се.

транспју̏тер, -а м [в. транс-, (ком)пјутер] рач. компјутер за паралелну обраду.

трансплàнтант, -а м, ген. мн. трансплàнтанāтā [в. трансплантирати] онај на коме се врши трансплантација.

трансплàнтāт, -а́та м [в. трансплантирати] мед. орган који се пресађује из једног организма у други.

трансплантáција, -е̄ ж [нлат. transplantatio, в. трансплантирати] 1. бот. пресађивање биљке с једног места на друго. 2. мед. хируршки захват којим се ткиво или орган пресађује с једног места на друго код једног пацијента, односно с једног пацијента на другог.

трансплантѝрати, трансплàнтӣрāм, 3. л. мн. трансплантѝрајӯ свршн. и несврш. [лат. transplantare, в. транс-, plantare садити] обавити, обављати трансплантацију, пресадити, пресађивати ткиво, орган или биљку.

транспозѝција, -е̄ ж [срлат. transpositio, в. транс-, позиција] 1. премештање, пребацивање. 2. муз. превођење једног музичког дела из изворног тоналитета у други тоналитет. 3. мед. урођена аномалија кад велики крвни судови излазе из срчаних преткомора (уместо из комора). 4. мат. премештање чланова једначине с једне на другу страну знака једнакости.

тра̀нсполāран, -рна, -рно [в. транс-, поларан] који иде преко Северног или Јужног пола.

транспо̀ндер [енгл. скр. од trans(mitter), (res)ponder] техн. део комуникационог сателита који одашиље примљене сигнале пошто их је појачао и променио им фреквенцију.

тра̀нспоновати, -нујѐм свршн. и несврш. [лат. transponere, в. транс-, ponere сместити] 1. мењати, променити распоред, редослед нечега. 2. муз. превести, преводити музичко дело с једног тоналитета на други.

тра̀нспорт, -а м [фр. transport од лат. transportare, в. транс-, portare носити] 1. превозна средства за путнике и робу. 2. процес превожења путника и робе. 3. већа количина робе која се превози, об. изражена у камионима, тонама и сл.

транспорта́ција, -е̄ ж [лат. transportatio] 1. превожење, пребацивање путника и робе.

транспо̀ртēр, -е́ра м [фр. transporteur, в. транспорт] 1. покретна трака за континуирано преношење материјала, сировина, полупроизвода и сл. 2. возило за превоз терета. 3. предузеће које се бави транспортом. ▲ **војни ~** велики оклопни аутомобил за превоз трупа и војне опреме; **пнеуматски ~** техн. лимена цев која функционише на принципу компресованог ваздуха, а служи за континуирано преношење зрнастог или брашнастог материјала.

тра̀нспортнӣ, -а̄, -о̄ [в. транспорт] који се односи на транспорт. ▲ **транспортне машине** преносе материјал с једног места рада на друго, а саме остају на истом месту (нпр. дизалице); **~ авион** служи за транспорт робе; **~ камион** транспортује робу од једног места до другог.

тра̀нспортовати, -гујѐм свршн. и несврш. [лат. transportare] превести, превозити, отпремати, отпремити веће количине терета транспортним средствима.

трансрегионалѝзам, -зма м [в. транс-, регија, регионализам] екон. пол. облици сарадње и циркулисања робе и идеја међу регијама разних држава.

транссексуа́лац, -лца м [в. транссексуализам] 1. а. који има жељу да буде другог пола па се тако и облачи, понаша и сл. б. који има предиспозицију за промену пола. 2. који је хирургијским путем променио примарна полна обележја.

транссексуали́зам, -зма м [в. транс-, секс, сексуалан, в. -изам] тежња за променом пола.

транссиби́рскӣ, -а́, -о́ [в. транс-, Сибир, сибирски] који се односи на оно што иде преко Сибира, кроз Сибир. ▲ **транссибирска железница** најдужа железничка пруга у Русији (6440 km), изграђена у периоду 1891–1904, а спаја Чељабинск (испод Урала) с Владивостоком (на обали Јапанског мора).

транссо̀ничан, -чна, -чно [в. транс-, сонички] који је бржи од звука; ултразвучни, супер-соничан. ▲ **транссонична брзина** брзина већа од брзине звука; ултразвучна брзина.

тра̀нссубјектѝван, -вна, -вно [в. транс-, субјективан] филоз. који се односи на оно што прелази подручје субјекта, на оно што је изнад процеса свести.

транссубјектѝвност, -и ж [в. транс-, субјективност] филозофски појам који указује на оно што прелази подручје субјекта, на оно што је изнад процеса свести.

транссупстанцијáција, -е̄ ж [в. транс-, супстанца] рел. по хришћанском веровању, претварање хлеба и вина у тело и крв Исуса Христа.

транстѐрмија, -е̄ ж [в. транс-, грч. thermós топао] мед. метод лечења неких болести, нпр. реуматизма, ишијаса, крвног притиска и сл., електричном струјом високе фреквенције а ниског напона.

трансу̀да́т, -а́та м [в. транс-, лат. sudare знојити се] физиол. вода, течност која се излучује из организма процесом трансудације.

трансудáција, -е̄ ж [нлат. transudatio, према лат. sudare знојити се] физиол. 1. губљење воде из организма; знојење, презнојавање. 2. прелазак лимфе из крвних судова у међућелијски простор.

тра̀нсумпт, -а м [срлат. transumptum, в. транс-, лат. sumptum узето] оверен препис неког документа.

трансура́ни, трансура́нā м мн. [в. транс-, уран(ијум)] хем. вештачки добијени радиоактивни хемијски елементи с атомским бројем већим од 92.

трансу̀ра̀нскӣ, -а́, -о́ [в. трансурани] који има атомски број већи од 92.

тра̀нсфер, -а м [енгл. transfer од лат. transferre пренети, в. транс-, ferre носити] 1. преношење предмета, појава и др. с једног места на друго. 2. банк. а. преношење, пребацивање новца из једне финансијске установе у другу, односно из једне земље у другу. б. пренос вредносних папира с једног власника на другог. 3. прав. документ којим се право власништва преноси на другу особу. 4. псих. у психоаналитичкој терапији, несвесно пројектовање осећања и жеља пацијента на психотерапеута; понашање према терапеуту као да је он такав у стварности. 5. физиол. а. појава својствена људима и животињама да губитак једног чула компензују већом активношћу другог чула. б. адаптација дефектног уха да звукове пребацује у фреквентно подручје с највећим осећајем за регистровање звука. 6. сп. у професионалном спорту, прелазак спортисте из једног клуба у други. ▲ **~ вредности** појава да знак поприма вредност означеног, у ситуацији када средство постане циљ; **трансфер-листа** сп. листа професионалних спортиста који су у прелазном року слободни да промене клуб.

трансфѐрисати, -ришēм сврш. и несврш. [лат. transferre] (из)вршити трансфер, пребаци(ва)ти.

тра̀нсфернӣ, -а́, -о́ [в. трансфер] који припада, који се односи на трансфер. ▲ **трансферне цене** екон. цена производа или услуга која је важећа само у деловима предузећа.

трансфигура́ција, -е̄ ж [лат. transfiguratio, према transfigurare трансфигурисати] 1. измена облика; преобликовање. 2. рел. преображење живота Исуса Христа, када на брду Табор бива обасјан божанском светлошћу, пошто му се укажу Мојсије и Илија.

трансфигу̏рисати, -ришēм свр̄ш. и несвр̄ш. [лат. transfigurare трансфигурисати] мењати, изменити облик; преобликовати.

трансфи̏нӣтан, -тна, -тно [в. транс-, лат. finitus коначан] који се не може довести до краја; бесконачан.

трансфо̀рма̄тор, -а м [нлат. transformator, в. трансформација] 1. особа која врши трансформацију. 2. техн. уређај који мења напон и јачину електричне енергије помоћу електромагнетне индукције.

трансфо̀рма̄торскӣ, -а̄, -о̄ [в. трансформатор] који се односи, који припада трансформатору. ▲ **трансформаторска станица** електр. уређај за претварање напона и јачине електричне струје из мреже до уређаја потрошача.

трансформа́ција, -ē ж [лат. transformatio, према в. транс-, формација] 1. радикална промена изгледа, облика, стања, особина; преображај, метаморфоза. 2. физ. претварање једног облика енергије у други; претварање електричне енергије високог напона у електричну енергију ниског напона и обратно. 3. мат. прерачунавање координата геометријског елемента из једног координатног система у други. 4. грам. преобликовање веће синтаксичке структуре у мање, добро изграђене реченице.

трансформи̏зам, -зма м [в. транс-, форма, -изам] биол. учење о променама живог света током историјског развитка.

трансфо̀рмисати, -мишēм свр̄ш. и несвр̄ш. [лат. transformare, в. транс-, форма, формирати] другачије организовати; преобликовати, мењати, изменити.

тра̀нсфӯзија, -ē ж [лат. transfusio, према transfundere трансфундирати, в. транс-, fundere сипати, точити] 1. пренос течних материја; претакање. 2. мед. преношење крви или крвних деривата једне особе (даваоца) одговарајуће крвне групе у крвоток друге особе (примаоца).

тра̀нсфӯзор, -а м [нлат. transfusor, в. трансфузија] мед. справа која се користи за обављање трансфузије (2).

трансфунди́рати, трансфу̀ндӣра̄м, 3. л. мн. трансфунди́рају̏ свр̄ш. и несвр̄ш. [лат. transfundere, в. транс-, fundere сипати, точити] 1. преточити, претакати течност из једне посуде у другу. 2. мед. обавити, обављати трансфузију крви.

трансцедентан непр. в. **трансцендѐнтан**.

трансцедирати непр. в. **трансценди́рати**.

тра̀нсцендента̄лан, -лна, -лно [срлат. transcendentalis] 1. филоз. који је пре сваког искуства, који се односи на услове спознавања предмета који су по постанку пре искуства; предискуствен. 2. који је изван материјалног света и независан од њега. 3. који припада трансценденцији. ▲ **трансцендентална медитација** метода медитације утемељена на индијској филозофији која би требало да помогне разуму да надвлада све мисли и постигне стање потпуне физичке и психичке релаксације; **трансцендентална филозофија** учење по коме се „ствар о себи“ никада не може спознати јер је трансцендентна.

трансценденталӣзам, -зма м [в. трансценденталан, -изам] филоз. 1. филозофски и књижевни покрет у Америци (1830–1850) који одбацује све спољне ауторитете и заступа монизам, индивидуализам. 2. начин мишљења који се, сходно Кантовој филозофији, бави начинима спознавања предмета. 3. сваки теоријско-критички идеализам који основу спознавања и јединства света налази у свести.

трансцендѐнта̄лије, трансцендѐнта̄лӣја̄ ж, мн. [в. трансценденталан] филоз. по схоластичком учењу, највише категорије без којих је немогуће било какво спознајно одређење (ствар, истинито, добро, једно, нешто).

трансцендѐнтан, -тна, -тно [лат. transcendens, према transcendere прелазити, превазилазити] 1. који прелази, прекорачује неко место, подручје, границу; прекограничан. 2. филоз. који прелази границе искуства и подручје човекове свести. 3. филоз. који надилази човекова схватања, који је натприродан, несхватљив, неразумљив, фантастичан. 4. мат. који није изражен алгебарски ▲ **трансцендентне једначине** мат. једначине које нису алгебарске (нпр. логаритамске, тригонометријске); **трансцендент-**

ни број мат. реални број који није алгебарски (нпр. *е*, *π*).

трансцендѐнција, -ē ж [срлат. transcendentia, према transcendens трансцендентан] филоз. прекорачење граница могућег искуства, прелазак из „овостраности“ у „оностраност“.

трансцендѝрати, трансцѐндѝрām, 3. л. мн. трансцендѝрајӯ сврш. и несврш. [лат. transcendere] 1. прелазити, прећи из једног подручја у друго. 2. филоз. прелазити границу искуства. 2. филоз. у метафизици, прећи из природног у натприродно, из коначног у бесконачно.

трâнша, -ē ж [фр. tranche кришка, режањ] 1. банк. део емисије хартија од вредности. 2. нум. венац на кованом новцу с натписом или украсом.

транше́ја, -ē ж [фр. tranchée ров, јарак] вој. дугачак ров којим су повезани војни положаји.

транши́рати, трàншѝрām, 3. л. мн. транши́рајӯ сврш. и несврш. [фр. trancher] (и)сећи на комаде, комадати, резати (животињско месо).

трâп[1], -а м [нем. Trapp] 1. етнол. доњи део, основа кола. 2. део посуде или каквог другог предмета који спречава отицање воде, гаса и сл.; поклопац. ▲ **стајни ~** техн. механизам на коме авион стоји и на који слеће.

трâп[2], трàпа м [хол. trap степенице] 1. ископана рупа у земљи која у зимским условима служи за складиштење поврћа и воћа. 2. млади виноград. 3. покр. место на коме су засађене дуње и лубенице, бостан.

трàпēз, -е́за м [нлат. trapezium од грч. trapézion сточић] 1. мат. четвороугао са две паралелне стране. 2. сп. пречка обешена о два конопца; висење вратило за извођење вежбе у гимнастици и акробација у циркусу. 3. сп. уређај од челичног ужета које је причвршћено за оков јарбола на једрилици. 4. направа изнад болесничког кревета о коју се болесник одупире да би лакше устао.

трапезòедар, -дра м [в. трапез, грч. hédra основа] минер. кристал са 24 једнаке, неравностране четвороугаоне површине.

трапезòйд, -и́да м [нлат. trapezoides од грч. trapezoeidḗs, в. трапез, -ид] мат. четвороугао без паралелних страница.

трàпер[1], -а м [енгл. trapper ловац који поставља замке, према trap замка] северноамерички ловац на дивљач вредног крзна.

трàпер[2], -а м [в. трапер] врста грубог памучног платна од кога се праве траперице (в.); цинс.

трàперице, трàперйцā ж, мн. [в. трапер] жарг. панталоне од грубог памучног платна, обично плаве боје, кројене по узору на радна одела америчких трапера и фармера; фармерице.

трàпист, -а м [фр. trappiste, према траписти-ма, припадницима једног од католичких редова] врста француског сира, који су најпре производили траписти (в.).

трàпист(а), -ē м, мн. трàписти [фр. trappiste, према манастиру La Trappe у Нормандији] рел. припадник католичког реда (основаног 1122, реформисаног 1667), карактеристичног по строгим правилима која обавезују на рад и њутање.

трâпула, -ē ж [итал. trappola] 1. клопка за хватање дивљачи различите израде. 2. мишоловка. 3. фиг. смишљено лукавство да би се неко довео у неповољан положај; мамац, замка.

трàса, -ē ж [фр. trace траг; нацрт, траса, према лат. trahere вући] пројектован правац друмског пута или железнице.

трàсант, -а м [нем. Trassant од итал. tratte (издати) меницу од лат. trahere вући] екон. онај који издаје преносну меницу на друго правно лице.

трàсāт, -а́та м [в. трасант] екон. онај на кога је трасирана преносна меница.

трасѝрати[1], трàсѝрām, 3. л. мн. трасѝрајӯ сврш. и несврш. [итал. trassare] пројектовати трасу.

трасѝрати[2], трàсѝрām, 3. л. мн. трасѝрајӯ сврш. и несврш. [итал. tratre (издати) меницу од лат. trahere вући] екон. издати преносну меницу.

трâта, -ē ж [итал. tratta, према tratte издати (меницу) од лат. trahere вући] екон. преносна меница којом издавалац захтева (трасант) налаже лицу којем је меница трасирана (трасату) безусловну, у назначеном року, исплату назначене своте повериоцу.

тратòрија, -ē ж [итал. trattoria, према trattare угостити] угоститељски објекат; гостионица.

тра̏ума и трау̀ма, -ē ж [грч. traûma рана] 1. мед. повреда, об. настала дејством физичке силе. 2. а. псих. душевни шок који краће или дуже време онемогућава нормалне психичке активности. б. оно што је тешко оптерећење за памћење и емоције. 3. раз. одељење у болници на коме се лече болесници са физичким траумама.

трауматѝзам, -зма м [в. траума, -изам] мед. поремећај организма изазван тежом повредом.

трауматизи́рати, трауматѝзӣрām, 3. л. мн. трауматизи́рајӯ = **трауматизовати,** -зујēм сврш. и несврш. [грч. traumatízein] (про)узроковати трауму.

трауматизовати = **трауматизи́рати** (в.)

трауматика, -ē ж, дат. и лок. трауматици [в. траума, трауматичан] мед. лекови и друга средства за санирање и лечење рана, озледа, повреда.

трауматичан, -чна, -чно [грч. traumatikós који се односи на рану] који узрокује трауму.

трауматологија, -ē ж [в. траума, -логија] мед. грана хирургије која се бави проучавањем и лечењем траума, озледа, повреда.

трауматолошкӣ, -ā, -ō [в. трауматологија] који се односи на трауматологију и трауматологе. ▲ **трауматолошка клиника** мед. клиника на којој се лече пацијенти од телесних повреда, траума.

траумàтскӣ, -ā, -ō [в. траума] који се односи, који је изазван траумом. ▲ **трауматске неурозе** псих. реакције на повреду, нарочито главе, које се манифестују уверењем да је повреда тешка и приписивањем свих тегоба тој повреди.

траӯтṑнијум, -а м и **траӯтṑнӣј,** -ија м [према конструктору Ф. Траутвајну (F. Trautwein)] муз. електронски музички инструмент с великим опсегом тонова и могућношћу промене боје тона, користи се за постизање звучних ефеката у филмовима или позоришним представама.

тра̀фика, -ē ж, дат. и лок. тра̀фици [нем. Trafik од итал. traffico трговање] мањи трговински објекат, об. монтажни, у коме се продају новине, цигарете и сл.

трафѝкант, -а м, ген. мн. трафѝканāтā [в. трафика] који има трафику у власништву или је радник у трафици.

тра̏фо-ста̀ница, -ē ж [скр. од в. трансформаторски, в. станица] обезбеђен објекат у коме је смештен трансформатор, трансформаторска станица високог напона.

тра̏хеа̄лан, -лна, -лно [в. трахеја] мед. који се односи на трахеје, који припада трахејама.

трахеѝтис, -а м [в. трахеја, -итис] мед. запаљење, упала душника.

трахе́ја, -ē ж [срлат. trachea од лат. trachia од грч. trakheîa скр. од artēría trakheîa храпава артерија] 1. бот. део биљке којим се спроводе хранљиве материје и вода; трахеида. 2. зоол. цевчица система за дисање код инсеката. 3. анат. орган за дисање од ждрела до плућа где се рачва на десну и леву главну бронхију; душник.

трахеотòмија, -ē ж [в. трахеја, -томија] мед. расецање душника пацијенту који се гуши да би се увела цевчица кроз коју ће моћи да дише.

тра̀хӣт, -и́та м [грч. trakhýs храпав, нераван, в. -ит] минер. површинска еруптивна стена која садржи санидин, употребљава се у грађевинарству.

трахифò̀нија, -ē ж [в. трахеја, -фонија] храпавост гласа, промуклост.

трахо́ма, -ē ж и **тра̀хṑм,** -о́ма м [грч. trákhōma, према trakhýs храпав, нераван, в. -ом] мед. вирусно обољење рожњаче ока које се јавља у неким тропским земљама.

тра̏ч, -а м, мн. тра̀чеви [нем. Tratsch] 1. оговарање. 2. брбљање о безазленим темама из свакодневног живота. □ **трачара** особа која шири трачеве, која се бави трачарењем.

тра̀чати, -ā̄м несврш. [нем. tratschen, в. траč] 1. преносити, ширити трачеве. 2. оговарати; брбљати о збивањима из свакодневног живота.

тра̀чер, -а м [в. траč] жарг. који се бави трачевима, трачарењем.

трѐбнӣк, -а м [стсл.] правосл. литургијска књига која садржи правила за обреде и молитве везане за венчање, крштење, сахране и др.

трѐвелер-чѐк, чека м, мн. трѐвелерс-чѐкови [енгл. traveller cheque, према traveller путник, в.

чек] банк. чек који се може уновчити у свакој банци у иностранству.

тревѝра, -ē ж [фабричко име производа] 1. синтетичко полиестерско влакно 2. тканина од таквих влакана.

трéгер, -а м [нем. Träger носилац] 1. жарг. трака која се причвршћује за појас панталона и пребацује преко рамена. 2. архит. потпорна греда; носач. 3. који живи од ношења, преношења терета; носач.

трèзṑр, -óра м [фр. trésor од лат. thesaurus од грч. thesaurós благо, ризница] 1. банк. посебно место у банци где се, добро обезбеђени, чувају новац и драгоцености. 2. добро обезбеђено место у разним институцијама где се чувају ретке, старе и драгоцене књиге, слике, значајни историјски документи и сл.

трē̂јд, -а м [енгл. trade] жарг. занат, трговина, промет. ▲ **трејд-марк** заштитни знак, заштитна марка неког производа.

трē̂јдјȕнион, -а (уоб. **трē̂дјȕнион,** -а) м [енгл. trade union] радничко професионално удружење у Енглеској, САД и др.; раднички синдикат.

трē̂јдјунионѝзам, -зма (уоб. **трē̂дјунионѝзам,** -зма) м [в. трејдјунион] ист. опортунистичка струја у међународном радничком покрету, названа по својим водећим представницима, енглеским синдикатима.

трē̂јдјунѝо̀нист(а), -ē м, трē̂јдјунѝо̀нисти (уоб. **трē̂дјунѝо̀ниста,** -ē) м [в. трејдјунион] поборник, присталица трејдјунионизма (в.).

трȅк, -а м [енгл. track] жарг. стаза за трке (најчешће бициклистичке).

трȅкбо̄л, -а м [енгл. trackball] рач. компјутерски уређај у облику куглице који се користи уместо миша за померање курсора по екрану.

трèкинг, -а м, мн. трèкинзи [енгл. trekking од африканс] туристичко планинарење означеним стазама.

трéма, -ē ж [нем. Trema од лат. tremere дрхтати] псих. непријатност, страх који се јавља пре неког важног догађаја или јавног наступа.

трема̑ндо прил. [итал. tremando од итал. tremare дрхтати, трепетати од лат. tremare] дрхтећи, подрхтавајући, трепереће (о начину извођења једног тона).

трèмā̀рош, -а м [в. трема] раз. који је подложан треми .

трèмā̀ш в. **трèмā̀рош.**

трȅмоло, -ла м [итал. tremolo од лат. tremulus дрхтав] муз. брзо понављање истог тона; трепереће, подрхтавање.

трȇмор, -а м [лат. tremor од ср.лат. tremulans који дрхти од лат. tremere дрхтати] 1. кратак покрет, дрхтај. 2. мед. невољно дрхтање појединих делова тела или читавог тела, об. као знак неког физичког или психичког поремећаја.

тремула́ција, -ē ж [в. тремор] дрхтање, подрхтавање.

трē̂н, -а м **трē̂нос,** -а м [грч. thrênos] ист. муз. старогрчка хорска тужбалица која је у почетку имала магијско значење, касније је постала део обреда на погребу.

трена̀жȅр, -а м [фр. traînageur, в. тренер] техн. 1. било који од сложених техничких уређаја за тренирање. 2. симулатор авиона за обуку пилота (у ваздухопловству и бродарству), падобранаца или астронаута, којим се изводе тренинзи у сигурнијим и безбеднијим условима него што су тренинзи уживо.

трē̂нā̀жнӣ, -ā̄, -ō̄ [в. тренинг, тренажер] који се односи на тренинг. ▲ **тренажна једрилица** једрилица чврсте грађе с једним или два седишта за обуку при извођењу разних акробација.

трē̂нд, -а м, мн. трē̂ндови [енгл. trend] тежња, склоност ка нечему. □ **бити у тренду** бити у току, бити модеран, пратити моду, техничка и друга достигнућа.

трē̂ндовскӣ, -ā̄, -ō̄ [в. тренд] који припада, који се односи на тренд.

трендсѐтер, -а м [енгл. trendsetter] жарг. особа која својим примером покреће или популарише неки нови тренд, моду.

трéнер, -а м [енгл. trainer] сп. онај који припрема, обучава спортисте.

трéнёрка, -ē ж [в. тренинг] дводелна одећа (панталоне и јакна или мајица) за спортске тренинге и рекреативне вежбе.

тре́нинг и **трѐнинг**, -а, мн. тре́нинзи и трѐнинзи [енгл. training] 1. вежбање са циљем да се стекну одређене способности. 2. сп. спортско-педагошки процес у коме се спортисти, под надзором тренера, одговарајућим физичким вежбама оспособљавају за постизање бољих спортских резултата. ▲ **аутогени ~** псих. скуп психичких вежби појединца које његову свест доводе у стање контролисаног психофизичког понашања. □ **бити у тренингу** сп. жарг. бити у доброј физичкој кондицији која се постиже сталним тренирањем.

трени́рати, трѐнӣрам, 3. л. мн. трени́рајӯ несврш. [фр. trainer] 1. подучавати некога, привикавати га одређеном понашању, навикама и сл. 2. чинити некога ефикасним у неком послу, вештини и сл. обучавањем одређеним вежбама. 3. чинити некога спремним или постајати спреман за спортско надметање. □ **~ строгоћу** придавати себи важност приказујући се строгим, иживљавати се над другим (о полицији или представницима службе безбедности). 4. вежбати и припремати се тренирањем.

трѐно̄дија, -ѐ ж [грч. thrēnōidía, према thrênos в. трен[2], ōidḗ песма] књиж. посмртна песма, нарицаљка; тужбалица у старој Грчкој.

грѐнчкот, -а м [енгл. trench coat] кишна кабаница, об. с двореднim закопчавањем и еполетама налик на војне.

трѐпак, -а м, мн. трѐпаци [рус. трепак] муз. етнол. руски народни плес у двочетвртинском такту који је касније ушао у уметничку музику.

грѐпан, -а м [фр. trépan од срлат. trepanum од грч. trýpanon сврдло] мед. техн. инструмент којим се буше кости, об. кости лобање.

трепана́ција, -ѐ ж [в. трепан] мед. хируршка интервенција отварања неке шупљине која је затворена коштаним зидом, об. лобање ради успостављања дијагнозе или у терапијске сврхе.

трепани́рти, трепа̀нӣрам, 3. л. мн. трепани́рајӯ свр̄ш. и несврш. [в. трепан] мед. (из)вршити, обављати, обавити трепанацију (в.).

трепида́ција, -ѐ ж [лат. trepidatio] трепереље, подрхтавање.

трети́рати, трѐтӣрам, 3. л. мн. трети́рајӯ [фр. traiter] 1. поступати с ким, понашати се, опходити се према некоме. 2. водити расправу о нечему; обрађивати неки проблем. 3. подвргнути неком процесу, промени и сл.

трѐтма̄н, -а́на м [фр. traitement] 1. начин поступања у некој ситуацији, приликом решавања неког проблема; поступање, руковање. 2. мед. употреба лекова или других поступака при лечењу; терапија.

трѐф, -а м, мн. трѐфови [нем. Treff од фр. trèfle од лат. trifolium тролист] знак у француској гарнитури карата у облику детелине с три листа црне боје.

трѐфер, -а м [нем. Treffer] 1. раз. који добро гађа, добар стрелац. 2. добар погодак.

трѐфити, -ӣм свр̄ш. [нем. treffen] 1. погодити некога или нешто. 2. случајно наћи. 3. **трефити (се)** догодити се, десити се.

тречѐнтист(а), -ѐ м, мн. тречѐнтисти [в. тречѐнто] уметник из времена тречента.

трече̂нто, -а м [итал. trecento тристо] ист. ум. назив за XIV век као раздобље уметности и културе.

трѐшете, трѐшѐтā ж мн. [итал. tresseti] друштвена игра италијанским картама.

трешети́рати, трешѐтӣрам, 3. л. мн. трешети́рајӯ несврш. [в. трешета] играти трешете.

три- [лат. tres, tria, грч. treîs, tría] као први део сложенице у значењу три.

триа̀нгл, -а м [лат. triangulum, в. три-, angulus угао] 1. троугао, трокут. 2. техн. инструмент за мерење висинских кота. 3. муз. мали инструмент: метална шипка у облику троугла који производи звук када се по њему удари штапићем од истог метала. 4. сп. неправилан кас у касачкој трци када коњ предњим ногама каса, а задњим галопира.

трӣангула̄ран, -рна, -рно [срлат. triangularis] који је у облику троугла; троугаони, троугласт.

триангу̀ла̄тор, -а м [нлат. triangulator, в. триангулација] који се бави триангулацијом (инжењер, техничар).

триангула́ција, -ē ж [срлат. triangulatio] 1. геод. одређивање положаја главних тачака при геодетском мерењу троуглом када су познати дужина једне стране и сва три угла. 2. шах. потези краљем по страницама замишљеног троугла како би се постигао темпо у пешачкој завршници.

триангу̀лисати, -лишēм свр. и несврш. [лат. triangulare, в. триангл] 1. (из)вршити триангулацију. 2. а. поделити на троуглове. б. мерити површину помоћу тригонометрије. 3. агр. калемити младицу начинивши на кори троугласти рез.

триа̀рхија, -ē ж [грч. triarkhía, в. три-, -arkhia власт] пол. владавина тројице, тријумвират.

трѝатло̄н, -а м [в. три-, грч. âthlon такмичење, борба; награда] сп. 1. савремени спорт у коме се учесници наизменично такмиче најпре у пливању, па у бициклизму и трчању. 2. у скијању: комбиновано такмичење у трчању на 15 km, гађању из војничке пушке и велеслалому.

триатло́нац, -нца м [в. триатлон] који се такмичи у триатлону.

трибáда, -ē ж [грч. tribás ген. tribadós, према tríbein трљати] жена хомосексуалац; лезбијка.

трибадѝзам, -зма м [в. трибада, -изам] хомосексуални однос између жена; лезбијство.

трибалѝзам, -зма м [енгл. tribalism од лат. tribus племе, в. -изам] соц. 1. у примитивним друштвима, организација друштва на нивоу племена. 2. у савременом политичком систему, организација на начелу солидарности људи који потичу из истог краја, који заступају исто мишљење и сл. (племенско уређење итд.).

трибà̀лист(а), -ē м, мн. трибà̀листи [в. трибализам] који се понаша по начелима трибализма; присталица трибализма.

трибѐло̄н, -óна м [грч. tribelon] архит. монументални улаз у грађевине античке архитектуре.

трибúна, -ē ж [фр. tribune од срлат. tribuna] 1. а. место с кога се посматра нека манифестација на коме су седишта постављена степеничасто као у амфитеатру (на стадиону, у биоскопској дворани и сл.). б. монтажни објекат на отвореном простору који је постављен привремено за посматрање приредбе. 2. свако јавно место за обраћање говорника окупљеним слушаоцима. 3. метон. јавна расправа о неком проблему у којој учествује више говорника.

трѝбрах, -а м [грч. tríbrakhys, в. три-, brakhýs кратак] књиж. класична метричка стопа од три кратка слога.

трѝбӯн, -у́на м [лат. tribunus, према tribus племе] ист. 1. старешина римског трибуса. 2. у старом Риму, изабрани представник плебејаца који је штитио њихове интересе. 3. у Венецији у VII веку, старешина локалне полиције и носилац управне и судске власти. 4. у Француској крајем XVIII и почетком XIX века, члан Трибуната. 5. метон. вешт говорник чији говор добија широку подршку.

трибу̀нāл, -а́ла м [лат. tribunal место на којем седи судија] 1. ист. у старом Риму, узвишено место на римском форуму на коме је седео претор који суди. 2. ист. магистрати који суде у једној јурисдикцији. 3. архит. задњи део римских базилика полукружног облика где су судили магистрати. 4. прав. високи међународни суд; судско веће.

трибу̀нāт, -а́та м [лат. tribunatus] у старом Риму, звање, положај и време службе једног трибуна.

трѝбус, -а м [лат. tribus] ист. 1. назив за свако од три племена на која су били подељени пуноправни грађани у првобитном Риму. 2. територија једног трибуса у првобитном Риму, касније управна јединица у граду Риму.

трѝбӯт, -а́та м [лат. tributum] ист. 1. данак који је покорени народ плаћао освајачу. 2. поклон или чин којим се изражава захвалност или дивљење. 3. уопште данак, порез, допринос.

трибу̀тā̄р, -а́ра м [лат. tributarius, в. трибут] порески обвезник.

трѝвијā̄лан, -лна, -лно [лат. trivialis] 1. неважан, безначајан. 2. обичан, баналан. ▲ **тривијална књижевност** шаблонска, забавна књижевност која је тематски и стилски прихватљива најширем кругу читалаца.

тривија̀лизовати, -зујēм свр. и несврш. [в. тривијалан] (у)чинити нешто тривијалним, безначајним.

тривија́лност, -и ж [в. тривијалан] особина, својство онога што је тривијално, банално, безначајно.

трѝвијум, -а м [срлат. trivium досл. раскршће три пута] педаг. назив за нижи степен обуке у старом школству (граматика, дијалектика и реторика).

тригàмија, -ē ж [в. три-, -гамија] брачна заједница у којој мушкарац има три жене истовремено; троженство.

тригѐминус, -а м [нлат. trigeminus, в. три-, лат. geminus двострук] анат. пети мождани нерв који се рачва у три крака.

трѝгер, -а м [енгл. trigger окидач] рач. 1. покретач неког процеса или механизма. 2. програмска наредба која прекида извршавање једне процедуре и активира другу. 3. електрон. електронско коло које на излазу даје сигнал када улазни сигнал пређе одређену вредност.

трѝглиф, -а м [лат. triglyphus од грч. tríglyphos, в. три-, glyphḗ резбарење] ист. архит. украс на главној греди грчког храма у дорском стилу.

трѝгōн, -óна м [грч. trígōnon, в. три-, -гон[1]] троугао, трокут.

трѝгонāлан, -лна, -лно [в. три-, -гоналан] који је троугластог облика.

тригономѐтрија, -ē ж [в. тригон, -метрија] мат. део геометрије у коме се метрички односи и углова троугла израчунавају тригонометријским функцијама.

тригономѐтрījскӣ, -ā, -ō [в. тригонометрија] који се односи на тригонометрију. ▲ **тригонометријске једначине** мат. једначине с тригонометријским функцијама непознате; **тригонометријске табеле** мат. таблице у којима се налазе вредности тригонометријских функција; **тригонометријске функције** мат. елементарне функције: синус, косинус, тангенс, котангенс, секанс и косеканс.

трѝграм, -а м [в. три-, -грам] 1. грам. група од три слова за један глас, нпр. нем. sch = ш. 2. стенографски знак у коме су спојена три слова.

трѝграф в. **трѝграм**.

трѝденс в. **трѝдент**.

трѝдент, -а м [лат. tridens] који има три зуба, трозуби; трозубац.

трѝди, -ија м [фр. tridi] ист. у некадашњем републиканском француском календару, трећи дан декаде.

тридȕум, -а м [лат. triduum три дана заредом, в. три-, dies дан] кат. три дана заредом посвећена молитви; тродневница.

трѝедар, -дра м [фр. trièdre, в. три-, -едар] мат. геометријско тело с три стране.

триѐдричан, -чна, -чно [в. триедар] који се састоји од три стране; тростран.

трѝзис и **трѝзам** в. **трѝзмус**.

трѝзмус, -а м [нлат. trismus од грч. trismós шкргутање] мед. грч мишића за жвакање који проузрокује отежано отварање уста.

тријáда, -ē ж [грч. trias ген. triádos тројка] 1. јединство три појма, особе, предмета; тројство. 2. књиж. у старогрчкој поезији, целина сачињена од строфе, антистрофе и еподе. 3. рел. у политеистичким религијама: три божанства повезана заједничким култом. 4. филоз. тумачење света кроз три фазе (нпр. теза, антитеза и синтеза). 5. хем. група коју чине три сродна хемијска елемента (нпр. литијум, натријум и калијум).

тријáжа, -ē ж [фр. triage одабирање, пробирање] 1. ситнији делови нечега који остану након пробирања. 2. мед. разврставање болесника према природи болести и хитности медицинске помоћи.

тријажѝрати, тријàжӣрām, 3. л. мн. тријажѝрајӯ сврш. и несврш. [в. тријажа] обављати, обавити тријажу (2).

трѝјāл, -ála м [лат. tria три] грам. облик уз број три; тројина.

тријалѝзам, -зма м [в. тријал, -изам] 1. ист. политичко настојање двојне монархије Аустро-угарске уочи Првог светског рата да себи прикључи и трећу јединицу коју су представљале словенске земље. 2. трихотомија, трилогизам.

тријàлист(а), -ē м, мн. тријàлисти [в. тријализам] присталица, поборник тријализма.

трӣјас, -а м [грч. triás, в. тријада] геол. први од три геолошка периода у оквиру мезозоика. ◆ **тријасни**.

трӣјенāлан, -лна, -лно [в. тријенале] који се одржава једном у три године.

тријенāле, -а с [срлат. triennale од лат. triennium период од три године, в. три-, annus година] већа уметничка манифестација, с већим бројем учесника, која се одржава сваке треће године.

трӣјēнијум, -а м [лат. triennium, в. три-, annus година] временски период од три године; трогодишњица.

трӣјер, -а м [фр. trieur] техн. машина за одвајање зрна пшенице од плеве и других нечистоћа и за сортирање по величини.

тријḗра, -ē ж [грч. triḗrēs, в. три-, araréskein слагати] пом. ист. старогрчки ратни брод с три реда весала и оштрим кљуном за пробијање непријатељских бродова.

тријѐрарх, -а м [грч. triḗrarkhos, в. три-, -арх] пом. ист. заповедник тријере.

тријȕмвӣр, -и́ра м [лат. triumvir досл. један од тројице] члан тријумвирата.

тријумвӣрāт, -а́та м [лат. triumviratus] 1. ист. административно трочлано колегијално надлештво у старом Риму. 2. трочлано тело на власти; владавина тројице.

трӣјумф, -а м [лат. triumphus од грч. thríambos химна Дионису] 1. ист. у старом Риму, свечани дочек победника у рату, свечаност приређена ратном победнику. 2. убедљива, сјајна победа; славље у част победе.

трӣјумфāлан, -лна, -лно [лат. triumphalis, в. тријумф] 1. победнички, победоносан. 2. радостан, усхићен.

тријумфалӣзам, -зма м [в. тријумфалан, -изам] 1. стање (осећања, понашање) онога који је тријумфовао. 2. психолошко стање смањене способности за дијалог и разумевање окружења после доживљеног тријумфа.

тријумфа́лност, -и ж [в. тријумфалан] особина, својство онога што је тријумфално.

тријȕмфātор, -а м [лат. triumphator, в. тријумф] који је тријумфовао, победио; који слави тријумф, победу.

трӣјумфовати, -фујēм свршн. и несвршн. [лат. triumphare, в. тријумф] 1. остварити победу над неким; победити. 2. а. (про)славити победу. б. победнички ликовати над неким.

трӣк, трӣка, мн. трӣкови [енгл. trick од лат. tricari тражити изговор] 1. поступак којим се постиже обмана, варка; спретно изведена обмана. 2. филм. поступци којима се дочаравају визуелни ефекти. 3. смицалица, штос. ▲ **трик-камера** филмска камера за снимање цртаних филмова и нарочитих филмских ефеката; **трик-скије** лагане скије за извођење разних фигура на води.

трикирӣ̀он, -о́на м [грч. trikýrion] свећњак с три укрштене свеће.

трӣклӣнијум, -а и **трӣклӣнӣј,** -ија м [лат. triclinium од грч. triklínion, в. три-, klínē лежај] ист. 1. староримска трпезарија око које су биле постављене три лежаљке. 2. лежај у трпезарији.

трӣклӣнскӣ, -ā, -ō̄ [в. три-, грч. klínein нагињати] који нема ниједну симетричну осу. ▲ ~ **систем** минер. кристална структура од три неједнаке осе које се секу под косим угловима.

трӣкō̄, -о̀а м [фр. tricot] 1. фино, машински плетена растегљива тканина. 2. једноделни гимнастички дрес од такве тканине.

триколо́ра, -ē ж [фр. tricolore, в. три-, колор] раз. застава у три боје (об. црвена, плава, бела); тробојка.

трӣколō̄ран, -рна, -рно [в. триколора] који је у три боје; тробојан.

трикò̀нхос, -а м [в. три-, грч. kónkhē шкољка] црквен. архит. грађевина од три полукружне апсиде с полукалотама.

трӣкорд, -а м, ген. мн. трӣкō̄рдā и трӣкорā̄дā [в. три-, (а)корд] муз. троглас, трозвук.

трикота́жа, -ē ж [фр. tricotage, в. трико] 1. фабрика плетених тканина и одеће израђене од такве тканине. 2. продавница у којој се продаје таква роба.

трӣкотāжнӣ, -ā, -ō̄ [в. трикотажа] који се односи на трикотажу.

трӣктра̏к, -а м [фр. trictrac] 1. игра коцкама. 2. играчка од две пластичне или дрвене куглице чијим се ударањем добија карактеристичан звук.

трӣлатера̄лан, -лна, -лно [лат. trilaterus тростран, в. три-, латералан] 1. који се састоји од три стране. 2. у коме учествују три заинтересоване стране.

трилéма, -ē ж [в. три-, (ди)лема] недоумица при избору једне од три могућности.

трӣлер[1], -а м [нем. Triller од лат. trillo] муз. 1. мелодијски украс добијен брзим, више пута изведеним смењивањем основног тона и најближег вишег тона у једнаком трајању. 2. титрање гласа.

трӣлер[2], -а м [енгл. thriller] жанр у филму и књижевности с темом криминала чија радња обилује напетошћу и изненађењима.

трӣлинг, -а̄ м, мн. трӣлинзи [аналогија од нем. Zwilling близанац] 1. једно (дете) од тројки. 2. у картању: три исте карте.

трӣлингва̄лан, -лна, -лно [лат. trilinguis, в. три-, lingua језик] лингв. који се односи, који је исписан на три језика.

трилӣо̄н, -о́на м [фр. trillion, в. три-, (ми)лион] бројка милијарда милијарди, 10^{18}.

трили́рати, трӣлӣра̄м, 3. л. мн. трили́рајӯ = **грӣловати,** -лујēм несврш. [в. трилер[1], нем. trillern] изводити трилере[1] у певању; треперити гласом или звуком; њурликати.

трӣлит [в. три-, -лит(и)[1]] ист. троделни преисторијски споменик од два усправна камена и трећег који је на њих положен.

грилоби́ти [нлат. trilobites од грч. trílobos који има три режња, в. три-, lobós режањ] зоол. група изумрлих морских зглавкара из палеозоика с телом подељеним у три режња.

трӣловати ~ **трили́рати** (в.)

трило̀гија, -ē ж [грч. trilogía, в. три-, -логија] три историјски повезана књижевна дела истог писца која представљају једну тематску целину.

трило́ни, трило́на̄ м мн. [нем. Trillon] хем. тешки, смртоносни, бојни нервни отрови (сарин, табун, соман).

трӣм, трӣма м [енгл. trim] 1. пом. уздужни нагиб пловила чији је газ на прамцу или крми већи од нормалног. 2. архит. пољска камена кућица. 3. сп. рекреациони масовни покрет физичке културе који подразумева најразличитије облике масовног вежбања. 4. жарг. добра физичка издржљивост, добра кондиција. ▲ **трим-кабинет** засебна просторија у неком спортском објекту, хотелу и сл. у којој се на различитим справама раде вежбе за стицање и одржавање кондиције; **трим-стаза** утабана стаза у природи која служи за шетњу, трчање и сл., најчешће с постављеним справама за вежбање.

тримӑ̀ра̄н, -а́на м [в. три-, (ката)маран] пом. једрилица с три уска трупа која повезује палуба.

трӣмер[1], -а м [енгл. trimmer] 1. физ. електрични кондензатор с малим променљивим капацитетом. 2. техн. уређај за аеродинамичко уравнотежење који се поставља на крила и реп авиона и на тај начин усмерава бочне силе кроз тежиште авиона. 3. једноставна справа у облику чешља за скраћивање и дотеривање косе.

трӣмер[2], -а м [грч. trimerés троделни] хем. молекул који се састоји од три истоветна, једноставнија молекула.

трӣместар, -тра м [фр. trimestre од лат. trí-me(n)stris тромесечни] временски период од три месеца; тромесечје.

трӣметар и **трӣме̄тар,** -тра м [лат. trimetrus од грч. trímetros, в. три-, -метар] лингв. књиж. стих који има три метра, односно шест стопа.

трӣмо̄, -о̀а м [фр. trumeau] 1. архит. зид између два прозора или врата. 2. високо огледало између два прозора или изнад камина.

трӣмовати, -мујēм свршн. и несврш. [в. трим] намештати, наместити, распоредити терет на броду тако да одржава неопходну равнотежу.

тримо̀рфан, -фна, -фно [грч. trímorphos, в. три-, -морфан] 1. који се јавља у три облика. 2. минер. који има могућност кристализације у три различита облика.

триморфи̏зам, -зма м [в. три-, -морфизам] минер. кристализација у три различита облика.

трӣм-та̏нк, -а м [енгл. trim-tank] пом. танк за тримовање.

тримȕрти, -ија м [санскр. trimürti, према tri три, mürti облик] рел. тројство; три главна божанства; три божанске главе (створитеља Браме, божанства Вишне, који одржава живот, и божанства Шиве, који разара живот).

трӣнāран, -рна, -рно [лат. trinarius троврстан] 1. који садржи три елемента; трострук. 2. мат. који у бројчаном систему има базу 3, а бројеви се означавају са „0“, „1“ и „2“.

трина́ција, -ē ж [нлат. trinatps, према trini по три] кат. служење три мисе о великим празницима.

трӣнгелт, -а м [нем. Trinkgeld] жарг. напојница, бакшиш.

тринитротолȕēн в. **тринитротолȕōл**.

тринитротолȕōл, -о́ла м = **трòтӣл,** -и́ла м [в. три-, нитро-, тоулен] хем. веома јак експлозив (TNT).

трӣнкгелд в. **трӣнгелт**.

трӣнōм, -о́ма м [нлат. trinomius, в. три-, -ном] 1. који се састоји од три члана, трочлан. 2. мат. полином с три члана.

трӣо, -ија м [итал. trio] муз. 1. музичко дело написано за три различита инструмента или три гласа. 2. три инструмента или три гласа који изводе такво музичко дело. 3. друштво од три особе, тројица, троје; тројка. 4. техн. машина за ваљање која има три цилиндра.

трӣōд, -о́да м [грч. tríodos, в. три-, hodós пут] правосл. литургијска књига с песмама које се изводе о покретним празницима.

трио́да, -ē ж [в. три-, (електр)ода] електрон. електронска цев с три електроде: анодом, катодом и управљачком решетком, користи се као појачало, осцилатор.

трио́ла, -ē ж [итал. triola] муз. група од три ноте чија вредност одговара трајању две ноте исте ритмичке вредности.

триòлет, -а м [фр. triolet мали трио] лингв. књиж. песма од осам стихова у којој се после трећег стиха понавља први, а после шестог први и други стих.

трӣо-сона́та, -ē ж [в. трио, соната] муз. ист. барокна соната за три инструмента, најчешће гудачка.

трӣп, -а м, мн. трӣпови [енгл. trip пут] 1. плочица халуциногене дроге ЛСД. 2. жарг. ошамућеност и халуцинирање као последица узимања психоактивних супстанци, посебно ЛСД-а. 3. жарг. било које опсесивно стање.

трипано́за, -ē ж [грч. tryánon сврдло, в. -оза] мед. тешко инфективно оболење; болест спавања.

трипаносо́ме, трипаносо́мā и **трипанозо́ме,** трипанозо́мā ж, мн. [грч. tryánon сврдло, в. -сом(и)] биол. једноћелијски организми из реда бичара који паразитирају у крви и ткивима и изазивају тешке тропске болести попут трипанозе.

трипаносомија́за, -ē и **трипанозомија́за,** -ē ж [в. трипаносоми, -ијаза] мед. тропске инфективне болести које изазивају трипаносоме.

трӣпартӣтан, -тна, -тно [лат. tripartitus, в. три-, partitus подељен] који се састоји од три дела; троделни, троструки.

трипàртӣција и **трипартѝција,** -ē ж [нлат. tripartitio, в. три-, партиција] подела, дељење на три дела.

трӣпе в. **трӣпице**.

трѝпер, -а м [нем. Tripper] мед. жарг. полна болест, запаљење мокраћне цеви које изазива бактерија гонокок; гонореја.

трипѐра̄ш, -а́ша м [в. трипер] 1. који болује од трипера. 2. жарг. који има сулуде идеје.

трӣпетāлан, -лна, -лно [в. три-, грч. pétalon лист] бот. који има три латице, тролист.

трӣпинг, -а м, мн. трӣпинзи [енгл. tripping цупкање] сп. намерно обарање противника у хокеју на леду.

трӣпице, трӣпӣцā ж мн. [итал. trippa трбушина] кулин. јело од говеђег желуца; шкембићи.

трӣплāн, -а м [в. три-, в. (аеро)план] авион с три пара крила (једна изнад других).

трӣплекс, -а м [лат. triplex трострук] техн. стакло које се при разбијању не расипа јер се састоји од слојева слепљених пластичном масом.

трѝплӗт, -е́та м [фр. triplet, према лат. triplex трострук] техн. објектив с три сочива.

триплѐта, -ē ж [в. триплет] 1. три предмета, три особе, три појма и сл. који припадају истој

врсти; тројица, троје, трио. 2. грам. реч с три паралелна правилна облика.

трѝплика, -ē ж, дат. и лок. трѝплици [нлат. triplica, према лат. triplex трострук] у полемици, одговор на *дуплику*.

трипликā̀т, -а́та м [нлат. triplicatum од лат. triplicatus] трећи примерак једног документа.

трипликáција, -ē ж [нлат. triplicatio] 1. утростручавање. 2. грам. троструко понављање једне речи или скупа речи.

трипли́рати, трѝпли̏рā̄м, 3. л. мн. трипли́рајӯ свршн. и несврш. [лат. triplicare] увећа(ва)ти, нешто три пута; утростручити.

триплици́рати в. **трипли́рати**.

триплицѝтē̄т, -е́та м [лат. triplicitas] особина нечега што има три дела; трострукост.

трѝпл-тā̀кт, -а м [фр. triple од лат. triplex трострук, в. такт] муз. троструки такт.

трѝповати, -пујēм несвр. [енгл. trip] раз. умишљати или уображавати нешто, об. под утицајем дрога.

трѝпō̄д, -о́да м [лат. tripus од грч. trípous ген. trípodos троножан, в. три-, -под] ист. об. бронзани, различито украшен троножни сталак за држање предмета.

трипо̀дија, -ē ж [грч. tripodía, в. три-, -подија] лингв. књиж. стих од три стопе.

трѝпсӣн, -и́на м [грч. trîpsis трљање; мрвљење, в. -ин] физиол. фермент гуштераче који разлаже беланчевине у аминокиселине.

трѝптеран, -рна, -рно [в. три-, грч. pterón крило] зоол. који има три крила, трокрилан.

трѝптих, -а м, мн. трѝптиси [грч. tríptykhos трослојан, в. три-, ptykhḗ слој] 1. ист. староримска бележница која се састојала од три спојене плочице. 2. а. лик. рел. целина од три слике на олтару које су тако спојене да се крајње две слике могу преклопити преко два пута шире средње слике. б. ум. уметничко дело састављено од три посебна дела која чине тематску или идејну целину. 3. пом. трг. уговор о превозу терета морем који се састоји од диспозиције укрцавања робе, налога за укрцавање и потврде о укрцавању робе.

трѝптихō̄н в. **трѝптих**.

трипто̀фā̄н [грч. triptós истрљан, в. -фан] аминокиселина, индолилаланин, неопходна за функционисање организма.

трѝпӯдијум, -а м [лат. tripudium] ист. 1. код Римљана, свечани плес салијских свештеника у три корака. 2. плес под оружјем ратника дивљих народа при поласку у бој.

трирѐгнум, -а м [в. три-, лат. regnum владавина] кат. папска трострука круна која симболизује јединство свештеничке, пастирске и учитељске власти.

трирéма, -ē ж [лат. triremis, в. три, remus весло] пом. римски ратни брод који је грађен по узору на грчке тријере и има три реда весала.

трисагѝōн, -о́на м [грч. trishágion, в. три-, грч. hágios свет] правосл. трократно зазивање бога у напеву током еухаристије.

трисѐкција, -ē ж [нлат. trisectio, в. три-, секција] подела, дељење на три једнака дела. ▲ ~ **угла** мат. подела угла на три једнака дела.

трисилàбичан, -чна, -чно [в. три-, силабички] грам. који има три слога; тросложан.

трисѝлабум, -а м [в. три-, лат. syllaba од грч. syllabḗ слог] грам. тросложна реч.

трѝсте, -а м [шп. triste тужан од лат. tristis тужан; несрећан] муз. шпанска меланхолична љубавна песма.

трѝстије, трѝстӣјā̄ ж мн. [лат. tristia од tristis тужан, несрећан] књиж. 1. елегије које је римски песник Овидије певао у прогонству. 2. песме у којима се опева туга уопште.

трѝстих, -а м, мн. трѝстиси [грч. trístikhos, в. три- stíkhos ред, стих] лингв. књиж. строфа од три стиха.

тритагѝонист(а), -ē м, мн. тритагѝонисти [грч. tritagōnistḗs, према trítos трећи, agonistes супарник] поз. трећи глумац у грчкој драми.

тританòпија, -ē ж [нлат. tritanopia, грч. trítos трећи, в. -ан, -опија] мед. делимично слепило за трећину спектра, тј. за три боје, об. светлоплаву, тамноплаву и љубичасту.

тритеѝзам, -зма м [в. три-, теизам] рел. учење из III века, обновљено у XII веку, које учи

да се апсолутно Тројство Божје распада на три бога, одбачено 1215. године.

тритѐист(а), -ē м, мн. тритѐисти [в. тритеизам] рел. присталица, следбеник тритеизма.

тритемѝмерес, -а м [грч. tritos трећи, в. хеми-, -мер] књиж. пауза након треће полустопе у хексаметру.

трѝтијум, -а и **трѝтӣј,** -ија м в. **трѝцијум** и **трѝцӣј.**

Трѝто́н[1], -о́на м [грч. triton треће] мит. морско божанство, син Посејдона и Амфитрите.

трѝто́н[2], -о́на м [в. тритон[1]] зоол. репати водоземац из породице даждевњака.

трѝто́н[3], -о́на м [в. тритон[1]] физ. језгро атома трицијa.

трѝто́н[4] в. **тритѝнус.**

тритѝнус, -а м [грч. tritonos трогласан, в. три-, -тон] муз. мелодијски или хармонијски интервал од три тона.

три́фа в. **тàртӯф.**

трифѝбија, -ē ж [в. три-, (амфи)бија] трострукост, трокракост.

три́фла, -ē ж [енг. truffle] бот. врста малих, округлих и веома укусних гљива које расту под земљом.

трифо̀згēн, -е́на м [в. три-, фозген] хем. врста бојног отрова.

трѝфōлијум, -а м [лат. trifolium, в. три-, folium лист] 1. друштво од три особе; тројица, троје. 2. бот. зељаста крмна биљка из рода детелина, *Trifolium.*

трѝфора, -ē ж [срлат. triforium, в. три-, лат. foris отвор] архит. отвор лучног облика који је с два усправна стубића подељен у три дела (об. прозор у архитектури романике и готике).

трѝфōријум, -а и **трѝфōрӣј,** -ија м [в. трифора] 1. в. **трѝфора.** 2. архит. уздужна галерија средњовековних цркава у горњем делу зида која се низом трифора отвара према унутрашњости цркве.

трѝфтонг, -а м, мн. трѝфтонзи [нлат. triphthongus од грч. tríphthongos, в. три-, phthóngos глас, звук] грам. реч с три самогласника.

трифурка́ција, -ē ж [нлат. trifurcatio, в. тролат. furcatus] хидр. меандрирање речног тока на три рукавца.

трихѝзам, -зма м [грч. thríks влас, длака] мед. танак расцеп кости дебљине длаке.

трихија́за, -ē ж [лат. trichiasis од грч. trikhíasis, према thríks влас, длака] мед. аномалија у расту трепавица која се манифестује окренутошћу трепавица према очној јабучици.

трихи́на, -ē ж [нлат. trichina од грч. tríkhinos длакав] зоол. обла глиста, *Trichinella spiralis*, која паразитира у цревима животиња, а њене ларве у мишићима.

трихинело́за в. **трихино́за.**

трихинија́за в. **трихино́за.**

трихино́за, -ē ж [в. трихина, -оза] мед. болест коју изазива трихина, настаје када се поједе месо заражене свиње.

трѝхинṑзан, -зна, -зно [нлат. trichinosus, в. трихиноза] мед. који се односи, који је у вези с трихинозом.

трихинòскоп, -а м [в. трихина, -скоп] техн. инструмент за откривање трихина.

трихи́ти, трихи́тā м мн. (јд. **трѝхӣт,** -и́та) [грч. thríks влас, длака, в. -ит(и)] минер. мали, сићушни, фини кристали неког минерала.

трихо́за, -ē ж [грч. thríks влас, длака, в. -оза] мед. процес раста маља; маљавост.

трихо́зе, трихо́зā ж, мн. [в. трихоза] мед. болести коже изазване растом длака на местима на којима не би требало да се појаве.

трихолò̀гија, -ē ж [грч. thríks влас, длака, в. -логија] научна дисциплина која се бави проучавањем косе и длака.

трѝхōм, -о́ма м и **трихо́ма,** -ē ж [грч. tríkhōma од грч. thríks влас, длака] 1. а. обраслост косом или длаком; косматост, длакавост, маљавост. б. добијање длака или маља, длакављење. в. мед. хронично обољење косе, највише услед нечистоће (болест у области реке Висле у Пољској и подунавским земљама; пољачка кика). 2. бот. длачице на биљкама.

трихомико́за, -ē ж [грч. thríks влас, длака, в. микоза] мед. инфективна полна болест.

трихòмонас, -а м [нлат. trichomonas од грч. thrîks (ген. trikhós) влас, длака, monás јединство] зоол. паразит који обично живи у цревима, вагини и мокраћној бешици, изазива проливе и вагинитис.

трихомонија́за, -е̄ ж [нлат. trichomonas, в. -ијаза] мед. упала вагине или уретре коју изазива паразит *Trichomonas vaginalis*.

трихòптери, трихòптēрā м мн. [грч. thrîks влас, длака, в. -птер(и)] зоол. водени мољци *Trichoptera*.

трѝхорд, -а м [грч. trîkhordos трожични, с три жице, в. три-, khordḗ жица] муз. 1. мала лаута или мандолина с три жице. 2. интервал од три дијатонска тона.

трихотòмија, -е̄ ж [нлат. trichotomia, према грч. trîkha на три дела, в. -томија] рашчлањивање целине на три основна дела; тријализам, трилогизам.

трихотòмичан, -чна, -чно [в. трихотомија] који је подељен на три дела.

трихуријáза, -е̄ ж [нлат. Trichuris име врсте, в. -ијаза] мед. паразитска цревна болест коју изазива трихоцефалус.

трѝцепс и **трѝцепс,** -а м [лат. triceps, в. три-, caput глава] анат. троглави мишић на надлактици и потколеници.

трицерàтопс, -а м [нлат. triceratops, в. три-, грч. kéras рог, ṓps лице] зоол. диносаурус из периода креде с коштаном огрлицом на задњем делу главе, два рога на челу и једним на њушци.

трѝцијум, -а и **трѝцијј,** -ија м [нлат. tritium, према грч. trítos трећи] хем. најтежи радиоактивни изотоп водоника који у природи постоји у веома малим количинама; настаје и у нуклеарном реактору распадом литијума; језгро се састоји од једног протона и два неутрона, отуда је тежи од водоника.

трицѝкл, -а м, ген. мн. трицѝклā [фр. tricycle, в. три-, -цикл] 1. возило на ножни или моторни погон с једним предњим и два задња точка које углавном служи за превоз терета; троколица. 2. дечја играчка с једним предњим и два задња точка.

трѝцѝнијум, -а м и **трѝцѝнијј,** -ија м [лат. tritinium] муз. композиција за три гласа.

троглобѝонти, троглобѝонтā м, мн. [грч. trṓglē пећина, в. -бионт(и)] биол. организми који живе у пећинама.

трогло̀дѝт, -и́та м [лат. troglodyta од грч. trōglodýtēs, trṓglē шпиља, dýtēs ронилац] 1. зоол. птица, *Troglodytes troglodytes*, царић. 2. који живи у пећинама; пећински човек. 3. фиг. неуглађен, необразован, примитивац.

Трò̀ил, -и́ла м [грч. Trōilós] мит. најмлађи син краља Приама и Хекабе, убијен по наредби Ахиловој; његови љубавни доживљаји са Хрисеидом, ћерком Аполоновог свештеника Хриса, били су омиљена тема у средњовековној књижевности (Бокачо и др.).

трò̀јанскӣ, -ā, -ō [грч. Troía Троја] који се односи на Тројe, који припада Тројн. ▲ ~ **рат** десетогодишњи рат између грчких снага које је предводио Агамемнон и Тројанаца који је вођен због тога што је Парис, син тројанског краља Приама, отео лепу Јелену, жену спартанског краља Менелаја. □ ~ **коњ** 1. митол. коњ у коме су Грци на превару ушли у Тројe и савладали Тројанце. 2. фиг. лукава, подла превара. 3. рач. компјутерски програм, вирус, илегално убачен у други програм да би изазвао штету.

трó̀јка, -е̄ ж [рус. тройка] у Русији, саонице са запрегом од три коња.

трò̀кар, -а м [фр. troisquarts] 1. мед. цевасти инструмент у облику лука којим се извлачи течност из телесних шупљина оболелих од водене болести, или испушта ваздух из бурага преживара. 2. капут дугачак „три четвртине", тричетврт капут. 3. нешто већа кочија. 4. дечја виолина.

трокѝрати, трò̀кѝрāм, 3. л. мн. трокѝрајӯ свршн. и несврш. [нем. trocken сув] посустајати, застајкивати (о мотору аутомобила).

трôл, -а м, мн. трôлови [норв. troll] 1. мит. натприродно биће из скандинавске митологије у облику патуљка, дива, чаробњака и сл. 2. лутке симпатичног лица и рашчупане косе.

тро́ла, -ē ж [енгл. troll] техн. шипка с клизачем на крају којом се електрична струја доводи с контактног вода у тролејбус или трамвај.

тролѐјбус, тро̀лējбус и **тролéјбус,** -а м [енгл. trolley bus] возило јавног градског саобраћаја на електрични погон, слично аутобусу. ♦ **тролѐјбускӣ**.

тро̀мб, -а м, мн. тро̀мби и тро̀мбови [грч. thrómbos] физиол. крвни угрушак од тромбоцита и леукоцита.

тро̀мба, -ē ж, ген. мн. тро̀мбā и тро̀мбӣ [итал. tromba] метеор. јак ваздушни вртлог који се формира изнад веома угрејаног површинског слоја Земље и мора.

тро̀мба мари́на, -ē ж [итал. tromba marina] муз. гудачки инструмент који се употребљавао од XVI до XIX века.

тро̀мбӣн, -и́на м [в. тромб, -ин] биол. ензим који доводи до згрушавања крви.

тро̀мблṑн, -о́на м [фр. tromblon] воj. челични левак који се ставља на пушку из кога се специјалним метком избацује пушчана бомба.

тро̀мблṑнскӣ, -ā, -ō [в. тромблон] који се односи на тромблон. ▲ **тромблонска бомба** воj. бомба која се специјалним метком избацује из тромблона.

тромбо́за, -ē ж [нлат. thrombosis од грч. thrómbōsis, в. тромб, -оза] мед. зачепљење крвних судова тромбом.

тро̀мбṑн, -о́на м [лат. trombone од tromba труба] муз. лимени дувачки инструмент.

тромбо̀нист(а), -ē м, мн. тромбо̀нисти [в. тромбон] муз. који свира у тромбон.

тромбопое́за, -ē ж [в. тромб, грч. poiēsis стварање] стварање тромбоцита.

тромбофлебѝтис, -а м [в. тромб, нлат. phlebitis упала вена, према грч. phléps вена, в. -итис] мед. упала вена с тромбозом.

тромбоци́ти, тромбоци́тā м, мн. [в. тромб, -цит(и)] физиол. ситни, ћелијски, плочасти елементи крви који имају важну улогу у згрушавању крви; крвне плочице.

тромбоцитопѐнија, -ē ж [в. тромбоцити, грч. penía слабост; потреба] недовољна количина тромбоцита у крви.

тро̀мелфајер, -а м [нем. Trommel-feuer] воj. жарг. истовремена паљба из већег броја топова, обично пред јуриш.

тромофо̀нија, -ē ж [грч. trómos дрхтање, в. -фонија] дрхтање гласа при говору.

тромпѐта и **трумпѐта** в. **трумбѐта**.

тромпѐтиста(а) в. **трумбѐтист(а)**.

тро̀мп-лēј, -а м [фр. trompe-l'oeil] 1. слик. поступак у сликарству да се на дводимензионалној површини слике створи привидан утисак дубине и стварности. 2. варка, привид, илузија.

-трон [издвојено из речи *(елек)трон*] означава апарате за убрзавање атомских честица.

тро̀н, -а м, лок. тро́ну [грч. thrónos] 1. столица владара; престо. 2. фиг. а. част и моћ једног владара. б. част, моћ, углед и сл. неке особе, об. иронично.

-троп, -тропан, -тропија, -тропски, -тропизам [грч. trópos окрет, смер, начин] у научним терминима означава разне врсте кретања, промене правца или преображаја.

тро̀п, -а м [лат. tropus од грч. trópos окрет, обрт] 1. линг. књиж. песнички и реторички украс, стилско средство. 2. муз. а. текст и мелодија уметнути у средњовековни литургијски напев. б. песничко-музичка врста настала таквим уметањем. в. у трубадурској песми, уметнут текст између једне и друге половине припева.

тро́па, -ē м [нем. Tropf глупан] који је изгубио игру, који је пропао; губитник.

тро̀пā̀р, -а́ра м [в. троп] 1. муз. средњовековна збирка црквених напева. правосл. 2. најстарији облик византијске химнодије. 3. језгро контакиона и канона. 4. химна од једне строфе у славу неког свеца, украшена мелизмима. □ **према свецу и тропар** свакоме према заслузи.

тро́пи, тро́пā̀ м мн. [грч. trópos окрет, обрт] геогр. 1. појас Земље између упоредника, који се налазе на 23° 27' северне односно јужне географске ширине (северна *Ракова обратница*, јужна *Јарчева обратница*). 2. земље и подручја

унутар ових географских ширина с изразито високим температурама ваздуха.

тропи̏зам, -зма м [грч. tróros окрет, обрт, в. -изам] 1. бот. окретање биљних органа према извору надржаја (*хидротропизам*, *фототропизам*, *геотропизам*). 2. биол. рефлексна реакција било које јединке.

трòпика, -ē̄ ж, дат. и лок. трòпици [нем. Tropika, в. тропи] мед. 1. тропска грозница, маларија. 2. водена болест, хидропика.

тропи̏кāл, -а́ла м [в. тропски] врло лагана тканина за израду одевних предмета.

тропикализа́ција, -ē̄ ж [в. тропски] техн. заштита металних предмета од корозије, применом лакова који садрже дезинфекцијска средства.

трополо̀гија, -ē̄ ж [в. тропи, -логија] наука о тропима.

тропопа̀уза, -ē̄ ж [грч. tróros окрет, обрт, в. пауза] метеор. ваздушни слој, дебљине око једног километра, између тропосфере и стратосфере.

тропосфе́ра, -ē̄ ж [грч. tróros окрет, обрт, в. -сфера] метеор. најнижи слој атмосфере који се налази између тла Земље и тропопаузе, висок између 8 и 18 km.

тропофи́те, тропофи́тā ж мн., јд. тропòфӣт, ген. тропофи́та [грч. tróros окрет, обрт] бот. биљке које у време вегетације показују особине мезофита, а у мировању особине ксерофита.

трòпскӣ, -ā, -ō̄ [в. тропи] 1. који је својствен, који се налази у тропима. 2. који се најчешће користи у тропима.

трòтӣл, -и́ла м = **тринитротолу̀ōл** (в.)

тротѝнēт, -е́та м [фр. trottinette.] дечје возило од даске, два точка и управљача, покреће се одупирањем једном ногом о тло, док друга нога стоји на дасци; уп. **ромòбил.**

тротòа̄р, -а́ра м [фр. trottoir] плочник, део улице којим се крећу пешаци.

-троф, -трофан, -трофизам, -трофија [грч. trophḗ храна] у научним терминима означава исхрану, ухрањеност, недовољну (*а̄трофија*) или претерану развијеност (*хипе̄ртрофија*).

трò̄фа̄зан, -зна, -зно [в. три-, фазан] који има три фазе, кога чине три фазе. ▲ **трофазна струја** наизменична струја с три фазе; **трофазно бројило** мерач утрошене трофазне струје који је подешен тако да региструје утрошак струје по нижетарифној и вишетарифној цени, у зависности од доба дана када се струја користи.

трòфē̄j, -е́ја м [фр. trophée од лат. trophaeum од грч. tróraion споменик у част победе над непријатељем] 1. предмет заплењен у рату који служи као успомена и доказ о победи. 2. а. лов. предмет (кожа, рогови и сл.) који се чува као успомена на успех у лову. б. сп. предмет који се добија као награда за постигнуте резултате у спорту (обично пехар).

трò̄фē̄jнӣ, -ā, -ō̄ [в. трофеј] који се односи на трофеј. ▲ **~ примерак** примерак дивљачи који има вредност трофеја; **трофејно оружје** оружје које се чува као трофеј.

трòфичан, -чна, -чно = **трòфичкӣ,** -ā, -ō̄ [грч. trophikós, према trophḗ храна] који се односи на храну и прехрану. ▲ **трофички ланац** биол. узастопни редослед живих организама који се хране једни другима; ланац исхране.

трофоло̀гија, -ē̄ ж [грч. trophḗ храна, в. -логија] наука о исхрани.

трофонеуро́за, -ē̄ ж [грч. trophḗ храна, неуроза] мед. поремећај у снабдевању неких делова тела хранљивим материјама као последица обољења нерава одговорних за овај процес.

трофопла̀зма, -ē̄ ж, ген. мн. трофопла́змā и трофопла̀змӣ [грч. trophḗ храна, в. плазма] биол. део цитоплазме који искључиво има прехрамбену функцију.

трофотера́пија, -ē̄ ж [грч. trophḗ храна, в. терапија] мед. начин лечења узимањем прописане хране.

трофо̀цӣт, -и́та м [грч. trophḗ храна, в. -цит] биол. разграната ћелија која улази у другу ћелију и врши прехрамбену функцију.

трòхē̄j, -е́ја м [лат. trochaeus од грч. trokhaîos, према trékhein трчати] лингв. књиж. метричка стопа од једног дугог наглашеног и једног кратког слога.

троцкѝзам, -зма м [према руском револуционару, политичару и теоретичару Лаву Троцком (Лев Давидович Троцкий) 1879–1940] ист. струја која се издвојила из Комунистичке партије СССР-а 20-их година XX века, за разлику од социјализма Стаљинове концепције заступала је идеју светске револуције; 30-их година XX века довела је до расцепа и у другим комунистичким партијама, нпр. у Шпанији.

тро̀цкист(а), -ē м, мн. тро̀цкисти [в. троцкизам] ист. 1. онај који заступа и спроводи идеје троцкизма. 2. оптужујући назив за оне чланове комунистичких партија у СССР-у и другим комунистичким земљама који нису доследно следили идеје комунизма па су од стране власти били излагани чисткама.

тр̀пеза, -ē ж [грч. tráp̀eza] 1. сто за којим се узимају главни оброци. 2. фиг. јело и пиће који се нуде на столу.

трпезà̄рија, -ē ж [в. трпеза] просторија у којој се узимају главни оброци.

тру́ба, -ē ж [итал. tromba] 1. муз. лимени дувачки инструмент који има савијену цев и писак. 2. направа на возилима помоћу које возач даје звучне сигнале. 3. жарг. онај који се недовољно разуме у посао који обавља, који слабо ради.

трубà̄дȕр, -у́ра м [фр. troubadour од провансалског trobador, према trobar наћи, саставити] 1. ист. путујући провансалски певач у средњем веку, песник витешке љубави. 2. фиг. песник који хвали жену и њену лепоту.

трȕбā̄ч, -а́ча м [в. труба] 1. онај који свира трубу. 2. војник који звуком трубе оглашава одређене војничке радње.

тру́бити, -ӣм несврш. [в. труба] 1. давати звучне сигнале притиском на трубу у возилу. 2. фиг. разносити, ширити гласине, сензационалне вести. 3. фиг. досађивати причањем, зановетати.

трȕвēр, -е́ра м [фр. trouvère] ист. средњовековни песник и музичар на двороима северне Француске.

трȕдодā̄н, -а м [рус. трудодень] ист. радни, тежачки дан; мера уложеног рада у задругама.

трȕизам, -зма м [енгл. truism] оно што је очито, што не треба доказивати.

трумбѐта, -ē ж [нем. Trompete] труба.

трумбѐтист(а), -ē м, мн. трумбѐтисти [в. трумбета] који свира у трубу; трубач.

трȕпа, -ē ж, ген. мн. трȕпā [фр. troupe] 1. воj. већа војна јединица. 2. поз. позоришни ансамбл, об. путујући.

трȕст, -а м, мн. трȕстови [енгл. trust] екон. облик удруживања великих предузећа, банака и сл. ради заједничког наступа на тржишту.

трȕц, -а м [нем. Trutz, Trotz] пркос, инат, тврдоглавост.

труци́рати, трȕцӣрā̄м, 3. л. мн. труци́рају несврш. [нем. trotzen] пркосити, инатити се, испољавати тврдоглавост.

ту́ба[1], -ē ж [лат. tubus] амбалажа за креме, пасте и сл. у облику цеви која је с доње стране затворена, а с горње има затварач на завртањ помоћу кога се отвара. ▲ **Еустахијева ~** анат. унутрашњи део уха.

ту́ба[2] , -ē ж [лат. tuba] муз. а. врста усправне војне трубе код старих Римљана. б. дувачки лимени инструмент из породице рога који има најдубљи регистар. в. код оргуља, педални регистар од 8 до 16 степени; језичњак.

тȕбафо̄н, -а м [лат. tuba цев, в. -фон] муз. музички инструмент с два реда хроматски зглашених челичних цеви учвршћених на једном постољу; кад се ударају маљићима, дају звук сличан звонима.

тубѐрā̄н, -а́на м [в. туберкулоза] жарг. који је оболео од туберкулозе.

тубѐркула, -ē ж [лат. tuberculum] анат. чворић, кврижица од везивног ткива најчешће у плућима код оболелих од туберкулозе.

туберкулиза́ција, -ē ж [нлат. tuberculisatio] мед. стварање туберкулозних бацила у телу, зараженост туберкулозом.

туберкȕлӣн, -и́на м [нем. Tuberkulin, в. туберкул(оза), -ин] фарм. суспензија делова бацила туберкулозе која је прочишћена од чврстих материја и беланчевина, а користи се при ди-

јагнози туберкулозе, односно процењивању стеченог имунитета на изазиваче ове болести.

туберкулóза, -ē ж [нлат. tuberculosis, в. туберкула, -оза] мед. заразна, лако преносива болест човека и животиња коју изазива Кохов бацил, напада плућа, бубреге и сл.; сушица, јектика. ▲ **галопирајућа** ~туберкулоза која се нагло развија.

тȕберкулōзан, -зна, -зно [нлат. tuberculosus, в. туберкулоза] који је оболео од туберкулозе, који испољава симптоме туберкулозе; сушичав, јектичав.

туберкулостàтици, туберкулостàтикā м мн. [в. туберкуло(за), -статик] фарм. лекови који се примењују у лечењу туберкулозе и чије се дејство огледа у сузбијању раста и развоја Коховог бацила.

туберкулòтик в. **туберкулòтичāр.**

туберкулòтичāр, -ára м [в. туберкулоза] мед. болесник који пати од туберкулозе.

тубéроза, -ē ж [нлат. tuberosa, према tuberosus чворноват] бот. биљка из породице суноврата, *Polyanthes tuberosa*, која се употребљава за справљање парфема.

тȕбулōзан, -зна, -зно [нлат. tubulosus, према лат. tubus цев] који има облик цеви; цеваст.

тȕбус, -а м [лат. tubus] цев, об. оптичких инструмената.

тȕг, тȕга м, мн. тȕзи, ген. тугóвā [тур. tuğ од перс. tūg] коњски реп причвршћен на врху копља као застава што је означавало достојанство паше (према броју тугова).

тȕгјāн, -ána м [тур. tuğyan обест, претераност од ар. ṭugyān осилити] раскошан живот; уживање.

тȕгла, -ē ж [тур. tuğla од лат. tegula] 1. опека, цигла. 2. креп.

тȕглија, -ē ж [тур. tuğlu, према в. туг] ист. паша с једним или више тугова којима се мерило његово достојанство.

тȕгрик, -а м, мн. тȕгрици [монг. tögtög круг] банк. новчана јединица у Монголији, садржи 100 монга.

Тȕдешак, -шка м [итал. Tedesco] покр. заст. Немац.

тȕкāн, -ána и **тȕкан,** -а м [фр. toucan од порт. tucano од тупи tucan] зоол. птица, *Rhamphastos toco*, која живи у Мексику и Бразилу, одликује се изразито великим кљуном.

тȕкул, -а м [егз. tukul] етнол. колиба у неким афричким земљама (Сенегал, Судан) која има изглед чуна.

тȕла, -ē ж [према руском граду Тули] сребрнина украшена малим шарама, мустрама, која се израђује у руском граду Тули. ▲ **тула-сребро** сребро пронађено у руском граду Тули.

туларèмија, -ē ж [према Туларској области у Калифорнији, в. -емија] мед. заразна болест коју код глодара, неких птица, домаћих животиња и људи изазива бактерија *Francisella tularensis*; зечја куга.

тȕлбāн в. **тȕрбāн.**

тȕлбе в. **тȕрбе.**

тȕлбент, -а м [тур. tülbent од перс. dülbend] танко платно фине израде које се користи за чалме, завоје.

тȕлбента, -ē ж [в. тулбент] етнол. врста женске капе.

тȕлек, -а м, мн. тȕлеци [тур. dölek мала диња у бостану] покр. човек ниског раста.

тȕлијум, -а и **тȕлīј,** -ија м [нлат. thulium, према лат. Thule античко име земаља на северу Европе] хем. хемијски елемент из групе ретких земаља, атомски број 69, симбол Tm.

тулȉпāн, -ána м [нлат. tulipa од итал. tulipano од тур. tülbent турбан од перс. dülbend] 1. бот. украсна биљка из рода *Tulipa*, породице *Liliaceae*; лала. 2. покр. жарг. глупавко, глупан.

тȕлум и тȕлум, -а м [тур. tulum од грч. tylemos] 1. етнол. мешина за вино. 2. а. жарг. забава организована у кући, диско-клубу, стадиону, спортској дворани и сл. б. бучна забава, пијанка, лумперајка.

тȕлумба и тулȕмба, -ē ж [тур. tulumba од итал. tromba] покр. 1. црево као део ватрогасних апарата, или црево за поливање башта, пра-

жњење јама и сл.; пумпа, шмрк. 2. кулин. слаткиш, колач оријенталног порекла.

тӯлумина и **тӯлумина,** -ē ж [тур. tulumina] 1. етнол. велика мешина. 2. ист. порез који су спахије узимале од виноградара.

тумàнлије, тумàнлијā ж мн. [тур. tuman кратке широке гаће од перс. tunbān гаће] етнол. шалваре, димије.

тӯмба, -ē ж [лат. tumba од грч. týmbos] ист. надгробни споменик који је по облику сличан античком саркофагу, али тело покојника не почива у њему, већ у крипти испод њега.

тумбáнац, -нца м в. **тӯрбāн.**

тӯмбас и **тӯмбāс,** -а м [тур. tombaz понтон од перс. dum реп, крма, перс. bāz који се игра] ист. пом. дрвена лађа носивости 6–7 t која је пловила Дунавом, Савом и Купом.

тӯмбати, -āм несврш. [в. тумбе] експр. превртати, копати по сандуку, шкрињи и сл. тражећи нешто, тако да се оно што је било на дну нађе на површини и обратно.

тӯмбе и **тӯмбē** прил. [тур. tumbe] експр. жарг. изврнуто, обрнуто: наглавачке.

тумбèћија, -ē ж [тур. tömbeki од перс. tenbākū од итал. tobacco дуван] врста навлаженог дувана који се пуши на наргилу.

тумесцèнција, -ē ж = **тумефàкција** (в.)

тумефàкција, -ē ж [нлат. tumefactio] надувеност, отежаност.

тӯмор, -а м [лат. tumor] мед. израштај код човека или животиње, настаје бујањем ћелија ткива које потискују здраво ткиво. ▲ **бенигни ~** доброћудни, безопасни тумор; **малигни ~** злоћудни тумор који може да метастазира; карциномом, рак.

тӯморāлнӣ, -ā, -ō и **тӯморнӣ,** -ā, -ō [в. тумор] чији је узрочник тумор, који је од тумора.

тӯмулт, -а м [лат. tumultus] жарг. бука, вика, галама; немир.

тӯмулус, -а м [лат. tumulus] ист. хумка од земље испод које се налази један или више гробова; могила.

тӯна, -ē ж [далмат. tuna од грч. thýnnos] зоол. морска риба, *Thynnus thynnus*, врло укусног меса. ▲ **туна-клипер** брод с којег се лови туна помоћу удица.

тӯнгстен в. **вòлфрам.**

тӯнгӯзија, -ē ж [рус. тунгузия, регија у Сибиру] жарг. далека, забита земља, далеки крај у некој забити. □ **отићи у тунгузију** отићи у неки далек и забит крај; отићи богу иза леђа.

тӯндра, -ē ж [рус. тундра од лат. tūndar] 1. бот. биљне заједнице у арктичкој зони Азије и Америке (лишајеви, маховине, ниско грмље). 2. геогр. огољено подручје без растиња у арктичкој регији на коме је земљиште стално замрзнуто.

тӯнēл, -éла м [енгл. tunnel од стфр. tonnel буре] пролаз прокопан испод земље, пробијен кроз брег или испод реке; подземни пут (нарочито железнички), подземни пролаз, подземни ходник.

тӯника, -ē ж, дат. и лок. тӯници [лат. tunica] 1. ист. у старом Риму, хаљина без рукава. 2. слично скројен горњи део одеће, об. нешто изнад колена или до колена. 3. анат. а. опна у зиду шупљег органа. б. беоњача и рожњача ока.

туникáти, туникáтā м мн. [лат. tunicata] зоол. група ситних, искључиво морских животиња чије је тело прекривено посебним заштитним слојем, туником или плаштом; плашташи.

туницèла, -ē ж [лат. tunicella] кат. горња одећа католичких свештеника коју носе преко албе за време свечане мисе.

тӯњ в. **тӯна.**

тупàмāро(с) и **тупамàро(с),** -а м [према псеудониму Тупак Амару перуанског Индијанца Кондорканкви (J. G. Condorcanqui), који се у XVIII веку побунио против Шпанаца] ист. припадник левичарске герилске у Уругвају која се борила против диктатуре од 1963. до 1984. године.

тӯпан, -а м [в. тимпан] муз. етнол. велики бубањ; тапан.

тӯпē, -èа м [фр. toupet] жарг. 1. уметак за косу који подиже фризуру. 2. мања перика која покрива један део власишта.

тӯпфер, -а м [аустр. нем. Tupfer од tupfen додиривати] куглица вате или газе која упија крв или другу течност.

тӯр, -а м, мн. тӯрови [тур. oturmak сести] 1. а. задњи део панталона. б. задњи део чакшира или шалвара. 2. зоол. врста кавкаског говечета, гаји се због меса и крзна. 3. стражњица. □ **пасти на ~** доживети велико изненађење.

тӯра[1], -ē ж [фр. tour] 1. круг или етапа у прелажењу одређене деонице пута, у испијању пића и сл. 2. сп. унапред планиране, обично вишедневне или вишесатне маршруте, етапе кретања по природи.

тӯра[2], -ē ж [тур. tura, tuğra од старотурског tuğrul врста сокола] 1. ист. службени монограм султана који је утиснут на новцу, ферману и др. 2. покр. страна кованог новца на којој се налази лик владара, „глава", за разлику од друге стране, „писма". ▲ **тура-јазија** дечја игра бацања кованог новчића увис и погађање да ли ће пасти на туру или јазију.

тура́жа, -ē ж [фр. tour обрт] мех. број обртаја мотора у одређеном времену.

тӯрба̄н, -а́на м [нем. Turban од тур. tülbent од перс. dülbend] 1. покр. повез за главу од нарочито умотане лаке тканине, об. у Индији. 2. зоол. а. морски јеж, *Cidaris cidaris*. б. морски пуж из рода *Turbinidae* од чије се седефасте љуштуре израђује накит.

тӯрбе, -ета с [тур. türbe од ар. turbä] етнол. исламски надгробни споменик који се обично налази уз џамију.

турбѐда̄р, -а́ра м [тур. türbedar, в. турбе, перс. -dār од dāsten имати, држати] покр. чувар турбета.

турбѐла̄рије, турбѐла̄рија̄ ж, мн. [нлат. turbellaria] зоол. пљоснате глисте које настањују слатке или слане воде и влажно земљиште.

турбидӣтēт, -е́та м [лат. turbidus узнемирен] знатно смањена бистрина вода услед присуства честица органског или неорганског порекла.

турби́на, -ē ж [фр. turbine од лат. turbo вртлог, витло] техн. енергетско постројење којим се кинетичка енергија неког струјања претвара у механички рад преко ротора с лопатицама (*водена ~; ӣарна ~*). ◆ **тӯрбӣнскӣ.**

турбо- [лат. turbo вртлог, витло] као први део речи значи да други део речи: а. ради на турбински погон. б. жарг. да се брзо креће, да појачано ради.

турбогенѐра̄тор, -а м [в. турбо-, генератор] техн. електрични генератор који ради на погон парном или парном турбином.

турбодина́мо, -а м, мн. **турбодина́ма** [в. турбо-, динамо] техн. динамо на турбински погон.

турбокòмпресор, -а м [в. турбо-, компресор] техн. компресор у коме се ваздух, гас или пара сабијају помоћу центрифугалне силе.

тӯрбомла̄знӣ, -а̄, -о̄ [в. турбо-] техн. који се покреће и лети на моторни и млазни погон. ▲ **~ авион** авион који лети на млазни погон; **~ мотор** в. **турбомòтор.**

турбомòтор, -о́ра м [в. турбо-, мотор] техн. врста проточног млазног мотора који ваздух неопходан за сагоревање усисава и потискује помоћу центрифугалног компресора.

тӯрбопӯмпа, -ē ж [в. турбо-, пумпа] техн. центрифугална пумпа у којој се одвија процес супротан ономе у турбинама, тј. окретање лопатица ротора покреће околну течност или гас.

турборѐактор, -а м [в. турбо-, реактор] техн. мотор на млазни погон.

тӯрбо-фо̀лк, -а м [в. турбо-, фолк] муз. музички правац настао у Србији 90-их година XX века, који комбинује електронски поп и рок с оријенталним мелосом.

турбулѐнтан, -тна, -тно [лат. turbulentus] 1. који настаје, који је захваћен турбуленцијом. 2. немиран, променљив, бунтован, необуздан.

турбулѐнтнӧст, -ости ж [в. турбулентан] особина, својство онога што је турбулентно.

турбулѐнција, -ē ж [лат. turbulentia] 1. метеор. вртложно, усковитлано кретање ваздуха у атмосфери које наступа услед промена ваздушних слојева. 2. немир, преокрет, об. у друштвеним догађајима.

тӯргор, -а м [лат. turgor набреклост] 1. бот. напетост у биљним ћелијама као последица деловања унутрашњег осмотског притиска. 2. физиол. напетост ткива као последица оптимал-

не испуњености организма водом и електролитима.

турѝзам, -зма м [фр. tourisme, према tour обилазак, путовање] привредна делатност која организује путовање, смештај и разоноду у местима привременог боравка.

туризмоло̀гија, -е̄ ж [в. туризам, -логија] научна дисциплина о туризму.

ту̀ринг, -а м, мн. ту̀ринзи [енгл. touring од фр. tour путовање] туристичко путовање; обилазак занимљивих локалитета.

тури́рати, ту̀рӣра̄м, 3. л. мн. тури́рајӯ несврш. [нем. tourieren] жарг. загревати мотор аутомобила давањем гаса.

ту̀рист(а), -е̄ м, мн. ту̀ристи [фр. touriste] путник који путује ради одмора и разоноде.

турѝстичкӣ, -а̄, -о̄ [в. турист] који се односи на туризам и туристе. ▲ **туристичко-рекреативни центар** комплекс спортских објеката и пратећих садржаја у једном туристичком месту.

туркѐсати, -а̄м несврш. [тур. Türk Турчин од ар. Turk] говорити турски.

турко̀лог, -а м, мн. турко̀лози [срлат. Turcus, грч. Tourkós турски, в. -лог] који се бави туркологијом.

турколо̀гија, -е̄ ж [срлат. Turcus, грч. Tourkós турски, в. -логија] 1. научна дисциплина која се бави проучавањем турског језика, књижевности, културе и историје. 2. лингв. проучавање турско-татарских језика.

турко̀лошкӣ, -а̄, -о̄ [в. турколог] који се односи на туркологе и туркологију.

турко̀фил, -а и **туркофил,** -и́ла м [срлат. Turcus, грч. Tourkós турски, в. -фил] који воли Турке и све што је турско.

турко̀фоб, -а и **турко̀фо̄б,** -о́ба м [срлат. Turcus, грч. Tourkós турски, в. -фоб] који мрзи Турке и све што је турско.

ту̀рма, -е̄ ж [лат. turma] 1. ист. вој. одред који су у старороимској војсци чинила 32 коњаника. 2. група људи. 3. караван.

турма̀лӣн, -и́на м [нем. Turmalin од егз. tōrmalliya] минер. боросиликат алуминијума који се јавља у разнобојним облицима, бруси се као драги камен.

ту̀рмā̄р, -а́ра м [в. турма] гонич у каравану.

турна̀ција, -е̄ м [тур. turnacı досл. ловац са ждраловима, према turna ждрал] припадник једног рода јаничарске војске.

турне́ја, -е̄ ж [фр. tournée] 1. кружно путовање. 2. путовање уметника, спортиста политичара и сл. на гостовањима.

турнѝкет, -е́та и **турнѝкӣ,** -ѐа м [фр. tourniquet] 1. обртна рампа на пролазима да би људи улазили један по један. 2. мед. инструмент за стезање крвних судова ради заустављања крварења.

ту̀рнӣр[1], -и́ра м [нем. Turnier] а. ист. такмичење витезова у ратним вештинама на дворовима владара. б. спортско и шаховско такмичење између већег броја учесника у више наступа.

ту̀рнӣр[2], -и́ра м [фр. tournure] заст. јастуче које се подметало под горњи део сукње позади ради наглашавања облина.

ту̀рнӣрскӣ, -а̄, -о̄ [в. турнир[1]] који се односи на турнир. ▲ **~ начин такмичења** такмичење у коме играчи одиграју већи број сусрета ради брзе селекције.

ту̀рнус и **ту̀рнус,** -а м [срлат. turnus од лат. tornus од грч. tórnos шестар] 1. редослед по коме више особа узастопно обавља неки посао. 2. распоред наставе у школама и на факултетима. 3. пом. редослед пристајања бродова уз обалу за укрцавање или искрцавање терета.

ту̀р-опѐра̄тор, -а м [енгл. touroperator] 1. туристичка агенција која организује туристичка путовања. 2. организатор туристичког путовања.

ту̀рпија, -е̄ ж [тур. törgü] челични ручни алат са косо урезаним зупцима за стругање површинског слоја метала или дрвета приликом обраде.

турпѝјати, -а̄м несврш. [в. турпија] обрађивати (обично метал) стругањем помоћу турпије.

турпиту́да, -е̄ ж [лат. turpitudo] лош глас који прати неку особу због њеног неморалног понашања; јавна срамота.

тӯр-ретӯр, -а м [фр. tourretour] одлазак и повратак.

тӯрћија, -ē ж [тур. türkiye од ар. turkiyyä, према Turk Турчин, суф. -iyyä] турска изворна народна песма.

турћијāт, -а́та м [тур. мн. türkiyât од ар. мн. turkiyyāt, према Turk Турчин, суф. -iyyāt] 1. турски начин живота. 2. в. **турколо̀гија.**

тӯрӯнџа, -ē ж [тур. turunç од ар. turunǧ или перс. turunǧ] бот. врста поморанџе, *Citrus aurantium var, amara L.*

турӯнџӣ прид. индекл. [тур. turunçu, в. турунџа] који је боје турунџе; наранџаст.

тӯршија, -ē ж [тур. turşu од перс. turš, turuš киселo] покр. кулин. укисељено поврће које се чува за зиму.

тусикула́ција, -ē ж [лат. tussiculatio, према tussis кашаљ] мед. суви кашаљ.

тӯсис, -а м [лат tussis] кашаљ.

Тускула̀нум, -а м [лат. Tusculanum] 1. ист. чувена Цицеронова вила у близини Тускулума (данас Фраскати), у старом Лацијуму, где је он провео своје најсрећније дане. 2. фиг. мирно сеоско боравиште неког научника или државника.

тӯтела и **тутѐла,** -ē ж [лат. tutela] заст. старатељство над малолетницима или душевним болесницима.

тӯтелāрнӣ, -ā, -ō [лат. tutelaris, в. тутела] старатељски, заштитнички.

тӯти [итал. tutti] сви.

тӯти-фрӯти, -ија м [итал. tutti frutti] 1. сви плодови. 2. кулин. јело од мешавине различитог воћа. 3. фиг. мешавина, смеса. 4. врста модерног плеса који је настао 1964. г. у Италији (плесачи су организовани у редовима један за другим и плешу држећи се за струк).

тӯткало и **тӯткало,** -а м [тур. tutkal] лепак добијен специјалним поступком прераде костију и коже животиња.

тӯтор, -а м [лат. tutor] 1. коме су на старање службено поверене малолетне, болесне, онемоћале и сл. особе. 2. фиг. који управља нечијим поступцима.

туторијāл, -а́ла м [лат. tutorius] заст. облик наставе на факултету у коме наставник ради с једним студентом; менторство.

тӯтӧрскӣ, -ā, -ō [в. тутор] који се односи, који припада туторима.

тӯторство, -ства с [в. тутор] старатељски, заштитнички однос тутора према особама које су му поверене; старатељство.

тӯтун, -а м [тур. tütün] покр. егзот. дуван.

тутӯнџија, -ē м [тур. tütüncü, в. тутун] 1. који гаји и продаје дуван. 2. особа која послужује дуваном.

тӯф, -а м [итал. tufo од лат. tofus] 1. минер. камен који је настао слепљивањем честица вулканског пепела и другог материјала. 2. тканина од упредених нити конопље и говеђе длаке.

тӯфāхија, -ē и **туфа́хија,** -ē ж [тур. tüffahiye од ар. tuffāḥiyyä, према tuffāḥ јабука] покр. кулин. слатко оријентално јело, целе јабуке укуване у шећеру и надевене орасима.

туфѐџија, -ē м = **туфѐкчија** (в.)

тӯфек, -а м, мн. тӯфеци [тур. tüfek, tüfenk пушка од перс. tufenk оружје којим се гађа] покр. 1. кратка пушка; кубура. 2. пушкар.

туфѐкчија, -ē м = **туфѐџија,** -ē м [тур. tüfekçi, в. туфек] 1. покр. који израђује и продаје оружје; пушкар. 2. покр. војник наоружан пушком. 3. ист. припадник султанове гарде у Турском царству.

тӯцак, -а м, мн. тӯцаци [тур. tutsak заробљеник од tutmak држати, прихватити; ухватити] покр. који скупља новац за сопствени откуп.

тӯце, -ета с [нем. Dutzend] скуп од дванаест истородних предмета.

тӯч, тӯча м [тур. tuç, tunç] покр. бронза.

тӯш¹, туша м, мн. тӯшеви [фр. douche] 1. уређај у купатилу за прање под јаким млазевима воде. 2. муз. кратко и снажно оглашавање оркестра („музички удар“) у знак обраћања пажње на говорника или као свечани поздрав. ◻ **хладан ~** догађај супротан очекиваном; изненадно разочарање.

тӯш[2], тӯша м, мн. тӯшеви [нем. Tusche од фр. toucher] 1. врста водене боје (начињена од чађи и пигмената). 2. а. техника цртања помоћу такве боје. б. цртеж у тој техници. 3. сп. крај борбе у рвању када рвач држи противника положеног на обе лопатице на струњачи.

тӯш[3], -тӯша м, мн. тӯшеви [нем. Tusch] муз. музички поздрав који обично изводе дувачки инструменти и удараљке.

тӯшӣ, -ѐа м [фр. toucher] 1. сп. тренутак када рвач који је на земљи додирне обема плећкама земљу, што значи да је побеђен. 2. муз. разлика у јачини удара у дирке клавира.

туши́рати (се), тӯшӣра̄м (се), 3. л. мн. туши́рајӯ (се) несврш. [фр. toucher, в. туш] 1. прати се, купати се испод туша. 2. сп. оборити противника на тло (рвање). 3. цртати тушем.

Ћ

Ћа́ба, -ē ж [тур. Käbe од ар. ka'bä коцка] 1. муслиманско светилиште, грађевина коцкастог облика у Меки. 2. **ћа́ба,** -ē ж ходочашће до Ћабе. ▲ **ићи на ћабу** ићи на хаџилук до Ћабе. □ **спремати се као на ћабу** споро се спремати.

ћа̏ге, -ета с, мн. ћагѐта, ген. мн. ћагéтā [тур. kâğıt од перс. kâgaz] 1. хартија. 2. писмо; спис, потврда. 3. папирни омот.

ћа́ја, ћа́јо в. **ћеха́ја**.

ћакӯлати, -ā̄м несврш. (гл. им. **ћакӯлā̄ње,** -а с) [в. ћакуле] 1. брбљати, чаврљати, ћаскати. 2. оговарати.

ћа̏куле, -ӯлā̄ ж мн. [итал. венец. ciacola] 1. брбљање, чаврљање, ћаскање. 2. говоркање, гласине.

ћа̏о [итал. ciao од венец. s-ciavo роб, у смислу „слуга сам покоран“] здраво!

ћа̏р, ћа̏ра и ћа́ра м [тур. kâr od перс. kār] зарада, добит; корист.

ћа́рити, ћа̏рӣм сврш. и несврш. (гл. им. **ћа́рē̄ње,** -а с) [в. ћар] зарадити, профитирати.

ћа́рџија, -ē̄ м [в. ћар] 1. онај који зарађује тргујући, трговац. 2. онај који у свему тражи сопствену корист и интерес.

ћа́са, -ē ж, ген. мн. ћасā [тур. kâse од перс. kāse] здела, чинија, посуда.

ћа́та, -ē̄, **ћа́то,** ћа́тē̄/ћа́та [хип. од ћатиб, в.] 1. писар. 2. чиновник, канцеларијски службеник. ◆ **ћа́тин/ћа́тов, ћа́тинскӣ**.

ћа́тиб, -а м, мн. -и [тур. kâtib од перс. kātib писар] 1. писар. 2. писац. 3. мудрац, учењак.

ћа́тица, -ē̄ м [в. ћата] дем. пеј. писарчић, пискарало. ◆ **ћа́тичин**

ћа́фир, -а м, мн. -и [тур. kâfir од ар. káfir] неверник, атеист; немуслиман.

ћафи̏рлук, -а м, мн. ћафи̏рлуци, ген. мн. ћафи̏рлӯкā̄ [в. ћафир] неверништво, атеизам; немуслиманство.

ћѐбе, -ета с, мн. ћебѐта, ген. мн. ћебéтā̄; зб. ћѐбад [тур. kebe] покривач без поставе, об. од вуне.

ћѐбеџија, -ē̄ м [в. ћебе] онај који прави, израђује ћебад. ◆ **ћѐбеџӣјскӣ**.

ћевàбџија, -ē̄ м [в. ћевап] онај који пече и продаје ћевапе и друга јела од меса која се пеку на роштиљу. ◆ **ћевàбџӣјскӣ.**

ћевàбџӣница, -ē̄ ж [в. ћевабџија] угоститељски објекат у коме се пеку и продају ћевапи и слична јела с роштиља.

ћѐвāп, -а́па м, мн. ћева́пи, ген. мн. ћева́пā̄ [тур. kebap од ар. käbāb] комад меса испеченог на ражњу или на роштиљу.

ћевàпчићи, -ӣћā̄ м мн. [в. ћевап] ваљушци од млевеног меса који се пеку на роштиљу.

ћѐзāп, -а́па м [тур. kezzap од перс. tiz āb оштра вода] азотна киселина; водени раствор азотне киселине.

ћѐиф, -а м, мн. -и, ген. мн. ћѐӣфā̄ = **ћѐф,** ћѐфа м, мн. ћѐфови, ген. мн. ћѐфо̄вā̄ = **ћѐф,** -а и **ћѐф,** ћѐфа, мн. ћѐфови, ген. мн. ћѐфо̄вā̄ м [тур. keyif од ар. käyf] 1. воља, прохтев. 2. добра воља, добро расположење, весеље, уживање.

ћѐифити, -ӣм несврш. [в. ћеиф] 1. имати ћеиф, прохтев. 2. бити весео, добро расположен.

ћеи̏фли = **ћѐфли** прид. индекл. [тур. keyfli, в. ћеиф] весео, добро расположен; припит.

ћеи̏фсуз, -а м, мн. -и [в. ћеиф, тур. -siz без] нерасположен, безвољан; болестан.

ћѣјф итд. в. **ћѐиф** итд.

ћѣла, -ē ж, мн. ћѣле, ген. мн. ћѣлā [тур. kel од перс. kel глава] 1. део главе на коме коса више не расте. 2. красте на глави.

ћѣлав, -а, -о [в. ћела] који нема косе на глави.

ћѣлавац, -āвца м, вок. ћѣлāвче, мн. ћѣлāвци, ген. мн. ћѣлавāцā (ж. **ћѣлавица,** -ē) [в. ћелав] онај који је ћелав, који нема косу.

ћѣлавити, -ӣм и **ћела́вити,** ћѣлāвӣм несврш. (гл. им. **ћела́вљѣње,** -а с) [в. ћела] постајати ћелав.

ћѣлавōст, -ости ж [в. ћела] особина, својство онога који је ћелав, који нема косу.

Ћѣле-ку́ла [тур., в. ћела, кула] језиви споменик близу Ниша, који су Турци саградили од лобања Срба погинулих у бици на Чегру 1809.

ћѐлепӣр, -а м, мн. -и, ген. мн. ћѣлепӣрā и **ћелѐпӣр,** -и́ра м, мн. ћелепи́ри, ген. мн. ћелепи́рā [тур. kelepir] 1. лака зарада, добит. 2. плен; пљачка.

ћѣлепōш, -а м, мн. -и и **ћелѐпōш,** -о́ша м, мн. ћелепо́ши, ген. мн. ћелепо́шā = **ћѣлепӯш,** -а м, мн. -и **ћелѐпӯш,** -у́ша м, мн. ћелепу́ши, ген. мн. ћелепу́шā [тур. kellepuş од перс. kelleruš покривало за главу] 1. плитка плетена капица која се носила испод веће капе око које се омотавало платно. 2. капица коју свештена лица носе испод неке друге капе, шешира.

ћѐлија, -ē ж, ген. мн. ћѣлӣјā [нгрч. kellí од итал. cella, од лат. cella] 1. биол. основни елемент, основна јединица грађе живих бића. 2. соба, самица (обично у манастиру или затвору). 3. основна јединица неких политичких организација, најчешће комунистичких партија. 4. окце у сату које праве пчеле и осе. ◆ **ћѐлијскӣ.**

ћѐло, ћелē и ћѐла м [в. ћела] хип. и шаљ. онај који је ћелав, ћелавац.

ћѐлоња, -ē м [в. ћела] пеј. онај који је ћелав, ћелавац.

ћѐмāл, -а́ла м [тур. kemal од ар. kämäl] 1. савршенство, потпуност; врхунац моћи, славе, богатства. 2. физичка и умна зрелост, дораслост.

ћема́не, -ета с [тур. keman гусле, виолина од перс. kemân] виолина.

ћѐмер[1], -а м, мн. -и, ген. мн. ћѐмēрā [тур. kemer] 1. мушки кожни појас с преградама за новац. 2. богато украшен женски појас.

ћѐмер[2], -а м, мн. -и, ген. мн. ћѐмēрā [тур. kemer] свод, лук.

ћемѐрли прид. индекл. [в. ћемер[2]] који је грађен на свод.

ћѐнāр, -а́ра м [тур. kenar] 1. крај, ивица. 2. врста танког платна; одећа од таквог платна. 3. врста веза на пешкиру.

ћенѐвӣр, -а м [тур. kenevir од лат. canabis] 1. конопља. 2. конопац, уже.

ћени́фа, -ē ж [тур. kenef, kenif од ар. känf заштитити (од погледа)] нужник, клозет.

ћѐпенак, -ēнка м, мн. ћѐпēнци, ген. мн. ћѐпенāкā [тур. kepenk] дрвено прочеље дућана или радионице које чине три капка, при чему се два подижу, а доњи спушта и подупире ради излагања робе и седења купаца. ◆ **ћѐпеначкӣ.**

ћерàмида, -ē ж [нгрч. keramída од грч. kéramos глина, уп. керамика] цреп; опека.

ћерàна = **ћерхàна** (в.)

ћѐрвиз в. **ћѐрвиш.**

ћѐрвиш, -а м, мн. -и, ген. мн. ћѐрвӣшā [тур. çerviş из перс.] сос, умак.

ћерѐмит, ћерѐмида [тур. keremit из грч.] в. **ћерàмида.**

ћерѐста, -ē ж [тур. kereste из перс.] 1. дрвена грађа. 2. материјал, грађа, прибор.

ћерѐћа, -ē ж и **ћерѐће,** -ета с [тур. kereke] 1. платно проткано свиленим нитима. 2. врста огртача.

ћѐрпич, -а м, мн. -и, ген. мн. ћѐрпӣчā [тур. kerpiç] сирова, непечена цигла.

ћѐрт, -а м (об. у мн. **ћѐртови**) [тур. kertik] урез, усек на греди; угао добијен укрштањем греда на забату брвнаре.

ћерхàна, -ē ж, ген. мн. ћерха́нā [тур. kerhane од перс. kārhhāne] 1. радионица. 2. јавна кућа, бордел.

ћѐрчивō, -а с [тур. çerçive од перс. čarčūbe] прозорски оквир.

ћѐса в. **кѐса.**

ћѐсам, -сма м. [тур. kesim] сеча (об. у изразу **купити на ћесам** купити на сечу).

ћѐсāр, -а м, мн. -и [нгрч. kaîsar од лат. caesar, према Гају Јулију Цезару] цар. ◆ **ћѐсāрскӣ.**

ћеса́тлук, -а и **ћеса̀тлук,** -а м, мн. ћеса́тлуци и ћеса̀тлуци, ген. мн. ћеса́тлӯкā и ћеса̀тлӯкā [тур. kesatlik од ар. käsād] криза; оскудица, немаштина.

ћѐсма, -е ж, ген. мн. ћѐсмӣ [тур. kesme] 1. сеча, сечење; исечак. 2. врста веза на шупљике. 3. врста златарског прибора.

ћѐсмати, -а̄м несврш. [в. ћесма] вести на шупљике, шупљикати.

ћѐтен, -а м [тур. keten од ар. kätân] лан. ◆ **ћѐтенов**.

ћѐтен-(х)а̂лва, -ē ж [в. ћетен, алва] врста сипке (х)алве, налик на ланену прећу.

ћѐф – **ћѐиф** (в.)

ћѐфӣл, -и́ла м, мн. ћефи́ли, ген. мн. ћефи́лā [тур. kefil од ар. käfil] сведок, јемац.

ћѐфин, -а м [тур. kefen од ар. käfân] бело платно у које муслимани увијају покојника.

ћѐфли прид. индекл. в. **ћеи̏фли**.

ћеха́ја, -ē м [тур. kâhya, kehaya од перс. kedhhudā господар куће] ист. 1. надзорник, управитељ имања. 2. заступник високог службеника. 3. старешина чобана, катунар. 4. старешина еснафа, цехмајстор. 5. сеоски првак, старешина села.

ћӣбра, -ē ж, ген. мн. ћӣбрӣ = **ћӣбрит,** -а м, мн. -и, ген. мн. ћӣбрӣтā [тур. kibrit од ар. kibrīt сумпор] палидрвце, шибица.

ћӣбур, -а м, мн. -и [тур. kibir од ар. kibr] охолост, гордост; самољубље.

ћӣверица, -ē ж [рус. киверь] 1. врста капе. 2. пеј. и шаљ. глава.

ћӣвот, -а м, мн. -и [грч. kibōtós] 1. у православној цркви ковчег са моштима светитеља. 2. кутија у којој се чува евхаристија.

ћӣлер (и **кӣлер, кӣљер**), -а м, мн. -и, ген мн. ћӣлерā (кӣлерā, кӣљерā) [тур. kiler, kilar од лат. cellarium] остава, смочница.

ћилӣба̄р, -а́ра м [тур. kehruba од перс. kehrubā] 1. врста смоле добијене од четинара, јантар. 2. врста белог грожђа. ◆ **ћилӣбарскӣ**.

ћӣлим, а и **ћӣлим,** -а м, мн. -и, ген. мн. ћӣлимā [тур. kilim од перс. kilīm] дебља простирка, обично вунена, тепих. ▲ **летећи ~** чаробни ћилим из приче из „Хиљаду и једне ноћи“; **персијски ~** ћилим посебног стила и начина ткања. ◆ **ћӣлимскӣ** и **ћӣлимскӣ**.

ћилӣма̄р, -а́ра м, мн. ћилима́ри, ген. мн. ћилима́рā (ж. **ћилӣма̄рка,** -ē ж, дат. и лок. ћилӣма̄рки, ген. мн. ћилӣма̄ркӣ) [в. ћилим] занатлија који израђује ћилиме. ◆ **ћилима́ров/ћилима́рев, ћилӣма̄рскӣ**.

ћилӣмара, -ē ж [в. ћилим] радионица у којој се праве ћилими.

ћилима́рство, -а с [в. ћилим] израђивање ћилима као занат, вештина и привредна грана.

ћӣлит, -а и **кӣлит,** -а м, мн. -и, ген. мн. ћӣлӣтā (кӣлӣтā) [тур. kilit брава од грч. kleidós] катанац, локот.

ћӣмлија, -ē ж, ген. мн. ћӣмлӣјā [тур. kimetli] украс у облику игле.

ћӣр в. **кӣр**.

ћӣриз в. **ћӣриш**.

ћӣриш, -а и **ћӣрӣш,** -и́ша м, мн. ћӣриши и ћири́ши, ген. мн. ћӣрӣшā и ћири́шā [тур. çiriş] обућарски лепак.

ћӣспет, -а м, мн. -и, ген. мн. ћӣспӣтā [тур. kispet, kisva од ар. kiswä] 1. одело, одећа. 2. гиздање.

ћӣта̄б, -а м, мн. ћита́би, ген. мн. ћита́бā [тур. kitap од ар. kitāb] 1. књига. 2. књига која садржи верску објаву и прописе. 2. закон, наредба.

ћита́ба, -ē ж [в. ћитаб] потврда, уверење; цедуља, листић.

ћӣта̄п в. **ћӣта̄б**.

ћи́фта, -ē м, вок. ћи́фто (ж. **ћи́фтиница,** -ē) [тур. çıfıt, çıfut Јевреј ин] 1. шкртац, тврдица; зеленаш, лихвар. 2. трговчић, ситничар. 3. филистар, малограђанин. ◆ **ћи́фтин, ћи́фтинскӣ**.

ћи́фтинство, -а с [в. ћифта] малограђанштина, филистарство.

ћо́јлија, -ē и **ћо̀јлија,** -ē м, ген. мн. ћо́јлӣјā и ћо̏јлӣјā [тур. köylü од перс. kūy] сељак.

ћо̀јлук, -а м, мн. ћо̀јлуци, ген. мн. ћо̏јлӯкā [тур. köylük] село, заселак.

ћо̀к, ћо̀ка м, мн. ћо̀кови, ћо̀ковā [тур. kök] 1. корен. 2. порекло, лоза; предак.

ћо̀ксуз, -а м, мн. -и, ген. мн. ћо̏ксӯзā [в. ћок, тур. -siz без] онај који нема традиције, никоговић, тиква без корена.

ћо́па, -ē = **ћо́по,** ћо́пē и ћо́па м [в. ћопав] хип. онај који ћопа, ћопавац.

ћо̏пав, -а, -о [тур. çolpa од перс. čūl крив, рā нога] који ћопа, хром.

ђо̀павац, -а̄вца м, мн. ђо̀павци, ген. мн. ђо̀павāцā (ж. **ђо̀павица,** -ē) [в. ђопав] онај који ђопа, храмље.

ђопа́вко, -а м [в. ђопав] в. ђопавац.

ђо́пати, ђо̀па̄м, 3. л. мн. ђо́пајӯ несврш. [в. ђопав] храмати.

ђо̀пек, -а м, мн. ђо̀пеци, ген. мн. ђо̀пēкā [тур. köpek] 1. пеј. пас. 2. мангуп; будала.

ђопѐклук, -а м, мн. ђопѐклуци, ген. мн. ђопѐклӯкā [тур. köpeklik, в. ђопек] обест, пасјалук.

ђо̀р прид. индекл. [тур. kör од перс. kūr] в. ђорав.

ђо́ра, -ē = **ђо́ро,** ђорē и ђо́ра м, вок. ђо̀ро [в. ђор] хип. ђорав човек, ђоравац. ◆ **ђо́рин** и **ђо́ров**.

ђо̀рав, -а, -о [в. ђор] слеп на једно око; који не види добро, који слабо види; фиг. непажљив.

ђо̀равац, -а̄вца м (ж. **ђо̀равица,** -ē) [в. ђорав] онај који је ђорав; онај који слабо види.

ђо̀равити, -ӣм несврш. [в. ђорав] постајати ђор.

ђора́вко, -а м [в. ђорав] в. ђоравац.

ђо́рак, -рка м, мн. ђо́рци, ген. мн. ђо̀рāкā [в. ђор] 1. метак без правог набоја, маневарски метак. 2. фиг. неуспео покушај; промашај у послу.

ђо̀рда, -ē ж, ген. мн. ђо̀рдӣ [тур. görda, према kürde велики нож од перс. kārd нож] врста сабље.

ђо̀рка, -ē ж, ген. мн. ђо̀ркӣ [в. ђор] тамница, затвор.

ђо̀рлук, -а м, мн. ђо̀рлуци, ген. мн. ђо̀рлӯкā [тур. körlük заслепљеност] пркос, инат, тврдоглавост.

ђо̀рлучити, -ӣм несврш. [в. ђорлук] пркосити, инатити се.

ђо̀рота, -ē ж, ген. мн. ђо̀рōтā [тур. kerata од грч. kéras ген. kératos рог] 1. кашика за обување ципела. 2. мангуп, покварењак.

ђо̀рпаза̄р, -а м [в. ђор, пазар] трговање наслепо; куповина ноћу.

ђо̀рсокāк, -а и **ђорсо̀кāк,** -а́ка м, мн. ђо̀рсокāци и ђорсока́ци, ген. мн. ђо̀рсокāкā и ђорсока́кā [в. ђор, сокак] 1. улица без излаза на крају, слепа улица. 2. фиг. безизлазан положај, критична ситуација.

ђо́са, -ē = **ђо́со,** ђо́сē и ђо́са, вок. ђо̀со [тур. köse од перс. kūse] 1. онај који је ћосав, коме не расту брада и бркови или има ретку браду и ретке бркове. 2. довитљив, лукав човек. ◆ **ђо́син** и **ђо́сов**.

ђо̀сав, -а, -о [в. ћоса] који је без браде и бркова; који је без длака.

ђо̀савōст, -ости ж [в. ћосав] својство онога који је ћосав, недостатак браде и бркова.

ђо̀тек в. **ђӯтек**.

ђо̀тија, -ē м, ген. мн. ђо̀тӣја [тур. kötü] неваљалац, нечовек.

ђо̀шак , -а м, мн. ђо̀шкови, ген. мн. ђо̀шкōвā [тур. köşk од перс. kūšk палата, замак; уп. киоск] 1. угао; буџак. 2. балкон, доксат, чардак.

ђо́ше, ђо́шета и ђо̀шета с [тур. köse од перс. kūše] в. ћошак (1). □ **округло па на ћоше** ни овако ни онако, нејасно, неодређено.

ђо̀шкаст, -а, -о [в. ћошак] 1. који је пун ћошкова, угласт. 2. незгодан, настран; пргав.

ђӯвӣк, -и́ка м, мн. ђувӣци, ген. мн. ђувӣкā [тур. kūh од перс. kūh] 1. вршак брда. 2. стрм брежуљак, главица.

ђу́за, -ē ж [итал. chiuso затворен] шатр. затвор.

ђӯл, -а м [тур. kül] пепео.

ђӯла̄в, -а́ва м, мн. ђула́ви, ген. мн. ђула́вā и **ђӯла̄ф,** -а́фа м, мн. ђула́фи, ген. мн. ђула́фā = **ђӯла̄х,** -а́ха м, мн. ђула́си, ген. мн. ђула́хā [тур. külāh од перс. kulāh] вунена капа која се носи испод чалме.

ђӯлбастија, -ē и **ђулба̀стија,** -ē = **ђӯлбастија,** -ē и **ђулба̀стија,** -ē ж [тур. külbastı од kül пепео и bastı према basmak притиснути] одрезак меса печен на жару.

ђӯлум, -а м, мн. ђӯлуми, ген. мн. ђӯлӯмā [тур. külünk - ђулумак, схваћено као дем., одакле накнадно ђулум] топуз, буздован.

ђӯмез, -а м, мн. ђӯмези, ген. мн. ђӯмēзā [тур. kümes] 1. кокошињац. 2. мала, неугледна кућа, уџерица.

ђӯмур, -а м [тур. kömür] дрвени угаљ.

ђумура̀на, -е ж, ген. мн. ђумура́нā [в. ђумур] 1. јама или примитивна пећ у којој се пали дрво ради добијања ђумура. 2. место где се продаје ђумур.

ђумӯрџија, -ē м [в. ђумур] онај који се бави производњом и продајом ђумура. ◆ **ђумӯрџӣјски**.

ћӯп, ћӯпа, мн. ћӯпови, ген. мн. ћӯпо̄ва̄ [тур. küp од ар. kub] земљани дубоки суд с ужим грлом, крчаг, врч.

ћӯприја, -е̄ ж, ген. мн. ћӯпри̏ја̄ [тур. köprü од грч. géphyra] мост. ◆ **ћӯпри̏јскӣ.**

ћӯрак, -рка м, мн. ћӯрци, ген. мн. ћӯра̄ка̄ [тур. kürk крзно] мушки капут постављен и опшивен крзном, кожух.

ћӯрдија, -е̄ ж, ген. мн. ћӯрди̏ја̄ [тур. kürde од перс. kürte] врста капута постављеног крзном.

ћӯрс, -а м [тур. kürsü од ар. kursiyy] говорница с које се држи проповед у џамији.

ћу́рта, -е̄ ж, ген. мн. ћӯртӣ [тур. kürdi, јер је пореклом из Курдистана] врста бундеве.

ћӯрчија, -е̄ м, ген. мн. ћӯрчи̏ја̄ [тур. kürkçü, уп. ћурак] занатлија који прави предмете од крзна, крзнар. ◆ **ћӯрчи̏јскӣ.**

ћурчӣлук, -а м, мн. ћурчӣлуци, ген. мн. ћурчӣлӯка̄ [в. ћурчија] ћурчијски, крзнарски занат.

ћусѐгија, -е̄ ж [тур. köseği] лопатица за угаљ, жарач.

ћӯскија, -е̄ ж, ген. мн. ћӯски̏ја̄ [тур. küskü] гвоздена полуга која служи за бушење рупа у земљи, за обијање и др. □ **глуп као ћускија** веома глуп; **пијан као ћускија** потпуно пијан.

ћӯстек, -а м, мн. ћӯстеци, ген. мн. ћӯсте̄ка̄ [тур. köstek] спона којом се сапињу ноге коњу; окови, ланци, негве.

ћӯстечити, -ӣм несврш. [в. ћустек] сапињати коњу ноге ћустеком.

ћӯтек, -а м, мн. ћӯтеци, ген. мн. ћӯте̄ка̄ [тур. kötek] батина, шиба, штап; ударац.

ћӯтук, -а м, мн. ћӯтуци, ген. мн. ћӯтӯка̄ [тур. kütük] 1. пањ, клада. 2. глупан, сметењак. ▲ **ћор-ћутук, ћутук-пијан** потпуно пијан.

ћӯфта, -е̄ ж, ген. мн. ћӯфтӣ = **ћӯфте,** ћӯфтета с, мн. ћуфтѐта, ген. мн. ћуфтѐта̄ [тур. köfte од перс. kūfte] лоптица од сецканог или млевеног меса, пржена или преливена сосом. □ **(х)алал ти (му, јој) ћуфте** свака част.

ћӯфте = **ћӯфта** (в.) ћафир,

ћӯфтер, -а, мн. ћӯфтери, ген. мн. ћӯфте̄ра̄ [тур. köfter] покр. 1. слатко од грожђаног сока (шире). 2. слатко или пекмез од дуња.

ћӯфур, -а и **ћӯфур,** -а м, мн. -и, ген. мн. ћӯфӯра̄ [тур. küfür од ар. kufr] безверје, отпадништво од ислама; атеизам.

ћуфӯрлук, -а м, мн. ћуфӯрлуци, ген. мн. ћуфӯрлӯка̄ [в. ћуфур] 1. неверовање у бога, атеизам. 2. дело, поступак који значи напуштање исламске вере.

У

у̀агдити, ўагди̏м, прид. ўагђен свр. [тур. ağda сируп] покр. укувати шећер, ушпиновати.

убајàтити се, убајàти̏м се, прид. убàјаћен свр. [в. бајат] стврднути се, покварити се од предугог стајања, изгубити свежину.

убàјбочити, убàјбочи̏м свр. [в. бајбок] покр. сместити у затвор, ухапсити, утамничити.

убика́ција, -е̄ ж [в. убицирати] положај, смештај, локација.

уби̏квист(а), -е̄ м, мн. уби̏квисти [лат. ubique свуда] 1. биол. биљка или животиња која се може прилагодити најразличитијим еколошким условима. 2. в. **убиквитàрист(а)**.

убиквитàрист(а), -е̄ м. мн. убиквитàристи [нлат. ubiquitarius, в. убиквитет] рел. припадник лутеранске секте која верује у свеприсутност тела Исусова, посебно у његову присутност у евхаристији (в.).

убиквѝтēт, -е́та м [нлат. ubiquitas, према лат. ubique свуда] постојање на сваком месту, свеприсутност.

убици́рати, убѝцӣра̄м, 3. л. мн. убици́рајӯ свр. и несвр. [нлат. ubicare, према лат. ubi где] 1. имати трајно пребивалиште. 2. утврдити, утврђивати место, положај (некога или нечега); лоцирати.

ўвеа, -ее ж [срлат. uvea, према лат. uva грозд] анат. средњи очни омотач, састављен од ириса, хороида и рожнатог ткива; гроздњача.

увеѝтис, -а м [в. увеа, в. -итис] упала средњег очног омотача, упала гроздњаче.

увертѝра, -е̄ ж [фр. ouverture отвор; отварање, почињање] муз. 1. оркестарски увод у веће музичко дело, пре свега оперу. 2. посебна оркестарска композиција у стилу оперске увертире.

ӯвула, -е̄ ж [лат. uvula гроздић, према uva грозд] анат. ресица на задњем делу горњег непца.

ӯвуларан, -рна, -рно [в. увула] анат. који се тиче ресице на горњем непцу.

увулѝтис, -а м [в. увула, в. -итис] мед. запаљење ресице.

увулотòмија, -е̄ ж [в. увула, в. -томија] мед. одсецање ресице горњег непца.

угӯрсуз, -а м [тур. uğursuz несрећан] 1. неваљалац, покварењак, нитков. 2. спадало, мангуп, лола.

угурсӯзлук, -а м, мн. угурсӯзлуци, ген. мн. угурсӯзлӯка̄ [в. угурсуз] 1. неваљалштина, покварењаштво; неморалан поступак. 2. мангуплук, несташлук.

ӯдометар, -тра м, мн. ӯдометри, ген. мн. ӯдометāра̄ [лат. udus мокар, в. -метар] метеор. справа за мерење количине падавина.

удомѐтрија, -е̄ ж [лат. udus мокар, в. -метрија] метеор. мерење количине падавина.

УЕФА [скр. од енгл. Union of European Football Associations] Европски фудбалски савез, осн. 1954. год.

узàнса, -е̄ ж, ген. мн. узàнсӣ [фр. usance, према лат. usus] 1. обичај, уобичајени поступак. 2. екон. скупљени и систематизовани трговачки, пословни обичаји објављени од надлежних органа.

узàнца [итал. usanza, према лат. usus] в. **узàнса**.

узѐнгија, -е̄ ж [тур. üzengi] део јахачке опреме, метална папучица која виси с обе стране седла и у коју јахач ставља ногу, стремен.

у́зо, -а м [нгрч. oúzo] грчко алкохолно пиће, врста ракије.

ӯзуе̄лан, -лна, -лно [фр. usuel, в. узус] 1. уобичајен, обичан, редован, који се ничим не истиче, који нема посебног обележја. 2. лингв. заснован на обичају, на свакодневној употреби; уп. **но̀рматӣван**.

узука̀пија, -е̄ ж [лат. usucapio, према usus обичај, capere примити] прав. стицање права на неку ствар дугим поседовањем, добијање неке ствари застаревањем права неког другог на њу.

ӯзун [тур. uzun] дугачак, висок (об. уз лично име, као код Узун Мирка, јунака из Првог српског устанка).

ӯзӯр, -у́ра м, мн. узу́ри, ген. мн. узу́ра̄ = **хӯзӯр,** -у́ра м, мн. хузу́ри, ген. мн. хузу́ра̄ [тур. özür од арап. 'uḏr] сметња, недостатак, телесна мана.

ӯзур, -у́ра м, мн. ӯзури [тур. huzur од арап. ḥuzūr присутност] живот без рада, одмор, доколица.

ӯзура, -е ж [лат. usura] 1. добит; камата. 2. зеленашење, лихварство.

узӯра̄ш, -а́ша м, вок. ӯзура̄шу, мн. узура́ши, ген. мн. узура́ша̄ [в. узура] лихвар, зеленаш.

узӯрлија, -е̄ м [в. узур] онај који лагодно живи, доколичар, беспослен човек.

узӯрпа̄тор, -а м [лат. usurpator, в. узурпирати] насилник, присвајач, отмичар (власти, престола).

узурпа́ција, -е̄ ж [лат. usurpatio, в. узурпирати] противправно и самовољно присвајање, отимање, приграбљивање.

узурпи́рати, узӯрпӣра̄м, 3. л. мн. узурпи́рајӯ свршн. и несврш. [лат. usurpare] отети, бесправно, насилно присвојити, присвајати неко право, власт, престо и сл. (при)грабити, отети, отимати.

у́зус, -а м, мн. у́зуси [лат. usus] употреба, обичај, навика.

узусфруктӯа̄р в. **узуфруктӯа̄р**.

узусфруктуи́рати в. **узуфруктуи́рати**.

узусфрӯктус в. **узуфрӯктус**.

узуфруктӯа̄р, -ара м [в. узуфруктус] прав. уживалац (туђе својине).

узуфруктуи́рати, узуфруктӯӣра̄м, 3. л. мн. узуфруктуи́рајӯ свршн. и несврш. [в. узуфруктус] прав. имати узуфруктус, (ис)користити (туђу својину) под одређеним условима.

узуфрӯктус, а м [лат. usus употреба, fructus плод] прав. право на употребу, уживање туђе својине под одређеним условима.

ӯисати, ӯишӣм несврш. [тур. uymak] приличити, одговарати, пристајати.

ујӣгмити, ујагмӣм сврш. [в. јагма] 1. дочепати се (чега), отети, ограбити (нешто). 2. стићи што пре.

ӯјгун, -а м, мн. -и, ген. мн. ӯјгӯна̄ [тур. uygun] прикладан, који приличи.

ӯјдисати, ӯјдишӣм в. **ӯисати**.

ујдӯрисати, ујдӯришӣм сврш. [в. ујдурма] направити ујдурму, подвалу, смицалицу.

ујдӯрма, -е̄ ж, ген. мн. ујдӯрмӣ [тур. uydurma] смицалица, подвала, сплетка.

ӯјисати в. **ӯисати**.

ӯјмаз прил. [тур. uymaz] недолично, неприкладно.

укаишӣарити, укаишӣарӣм сврш. [в. каишарити] зарадити каишарењем; добити на непоштен начин, закинути.

укалкӯлисати, укалкӯлишӣм сврш. [в. калкулисати] урачунати, убројити, узети у обзир.

ука̀лупити, ука̀лупӣм сврш. [в. калуп] 1. дати (нечему) тачно одређени облик. 2. уобличити према датом обрасцу. 3. **ука̀лупити се** прилагодити се условима изгубивши оригиналност, креативност, свести се под шаблон.

ука̀лупљено̄ст, -ости ж [в. калуп] особина онога што је укалупљено.

уксорѝцӣд, -и́да м [нлат. uxoricidium од лат. uxor жена, супруга, в. -цид] убиство супруге, женоубиство.

уксорѝцида, -е̄ м [нлат. uxoricida, в. уксоцид] женоубица, убица супруге.

УКТ в. **ӯлтракраткӣ**.

укӯлѐле, -еа м [енгл. ukulele, из хавајског] муз. мала хавајска гитара са четири жице.

ӯлак, -а м, мн. ӯлаци, ген. мн. ӯлака̄ [тур. ulak] заст. гласник, гласоноша, скоротеча.

ула̀лгија, -е̄ ж [грч. oûlon дёсни, в. -алгија] мед. бол у деснима.

ула̀ма, -е̄ ж [тур. ulama] заст. врста златног веза на женској одећи.

ȕлā̄н, -а́на м, мн. ула́ни, ген. мн. ула́нā̄ [пољ. ulan од тур. oğlan момак] припадник лаке коњице татарског порекла, најпре уведене у Пољској, коњаник наоружан копљем и сабљом, касније ватреним оружјем.

ȕлā̄нка, -ē̄ ж, дат. ȕлā̄нци, ген. мн. ȕлā̄нкӣ [в. улан] уланска блуза, мундир.

улѐма, -ē̄ ж [тур. ulema од ар. ulāmā учени људи] 1. познавалац вере и закона, муслимански теолог. 2. муслиманско свештенство, класа турских правника који су уједно и познаваоци и тумачи Корана. ▲ **улема-меџлис** скуп, веће улема; управни и надзорни орган исламске верске заједнице.

улѐфа, -ē̄ ж, ген. мн. улéфā̄ [тур. ulûfe од ар. ulūfā] војничка плата или доходак.

ȕлкус, -а м, мн. -и, ген. мн. ȕлкȳсā̄ [лат. ulcus] мед. локална озледа површине ткива, чир (најчешће у желуцу); в. **ulcus ventriculi, ulcus duodeni, ulcus durum**.

ȕлкуснӣ, -ā̄, -ō̄ [в. улкус] мед. који се односи на улкус, чир. ▲ **улкусна болест** опште обољење организма које настаје услед локалног оштећења слузнице желуца или дванаестопалачног црева.

ȗлна, -ē̄ ж, ген. мн. ȗлнӣ [лат. ulna] анат. лакатна кост, дуга цеваста кост подлактице.

улорàгија, -ē̄ ж [грч. oũlon десни, в. -рагија] мед. крварење из десни.

ȕлстер, -а м, мн. -и [енгл. ulster по називу покрајине Улстер, на северу Ирске] заст. мушки огртач широког кроја.

ȕлтима, -ē̄ ж [лат. ultima (syllaba)] фон. последњи слог речи; уп. пенултима, антепенултима.

ȕлтиматȉван, -вна, -вно [лат. ultimus последњи] који садржи, који представља ултиматум.

ултима́тум, -а м [нлат. ultimatum од лат. ultimus последњи] последњи захтев, праћен претњом, који обично једна држава упућује другој, после кога, ако се не прихвати, следи објава рата; у општем смислу: одлучан, беспоговоран захтев.

ȕлтимо, -а м [лат. ultimo од ultimus последњи] последњи дан у месецу, последњи дан месеца. ▲ **ултимо-меница** меница која доспева последњи дан у месецу; **ултимо-новац** новац који се позајмљује до ултима, дакле за месец дана.

ултимогенитȕра, -ē̄ ж [лат. ultimus последњи, genitura рођење] прав. касније рођење; права која припадају млађем или најмлађем детету.

ȕлтимум, -а м [лат. ultimum] последње, крајње, крајност, крајњи циљ.

ултра- [лат. ultra] као први део речи означава да оно што је исказано у другом делу прелази оквире, границе нечега; крајњи, екстремни, радикалан.

ултравиòлетан в. **ултраљȕбичаст**.

ȕлтрагама [в. ултра-, гама] об. у ▲ **ултрагама-зраци** зраци који долазе из космоса.

ултрадèсничā̄р, -а м [в. ултра-] екстремни десничар, припадник крајње деснице.

ȕлтразвȕк, -а м, мн. ȕлтразвȕци/ȕлтразвукови [в. ултра-] механичка треперења течних и гасовитих тела, учесталости изнад слушног опсега, преко 20 000 херца; користи се у медицини за преглед унутрашњих органа.

ȕлтразвȕчни, -чна, -чно [в. ултра-, ултразвук] који се односи на ултразвук, који се заснива на дејству ултразвука. ▲ **ултразвучна дијагностика** утврђивање болести помоћу ултразвучног апарата; **ултразвучна терапија** метод лечења где се болест подвргава деловању ултразвука; **~ локатор** пом. уређај за подводно праћење звука таласа у нечујном спектру фреквенција, сонар.

ултрајзам, -зма м [од лат. ultra, в. (футур)изам] 1. мишљења и начела оних који воле да претерују. 2. књиж. необуздан начин писања, правац сличан футуризму, некада популаран у хиспаноамеричкој књижевности.

ултраконзерватȉван, -вна, -вно [в. ултра-, конзервативан] крајње конзервативан.

ȕлтракраткӣ, -ā̄, -ō̄ [в. ултра-] физ. у ▲ **~ таласи** електромагнетни таласи с дужином маљом од 10 m; скр. УКТ.

ултралèвичā̄р, -а м [в. ултра-] екстремни левичар, припадник крајње левице.

ултралȉберā̄лан, -лна, -лно [в. ултра-, либералан] који је крајње слободних схватања, до крајности либералан.

ултраљȕбичаст, -а, -о [в. ултра-] (о зрачењу) који је по дужини иза светлосних зрака љу-

бичасте боје. ▲ **ултраљубичасти зраци** електромагнетни таласи с таласном дужином између 380 nm и 10 nm, спадају у интервал између видљиве светлости и икс-зрака.

ултрамàрӣн, -и́на м [ср. лат. ultramarinus, в. ултра-, лат. marinus морски] 1. минерал плаве, зелене или љубичасте боје, лапис лазули (в.). 2. тамноплава боја. ◆ **ултрамàрӣнскӣ**.

ултрамӣкроскоп, -а м [в. ултра-, микроскоп] микроскоп којим се посматрају најситније честице, осветљене зраком светлости, тако да услед дифракције постају видљиве.

ултрамòдёран, -рна, -рно [в. ултра, модеран] крајње модеран, који је у складу с најновијим постигнућима.

ултрамонтáнац, -нца м [в. ултрамонтанизам] присталица ултрамонтанизма; присталица неограничене црквене власти папе, куријалист.

ултрамонтанӣзам, -зма м [фр. ultramontanisme, в. ултрамонтански] рел. схватање код католика (посебно у Француској) по коме је Рим, тј. папа, духовно средиште хришћанства, насупрот тежњама ка стварању националне цркве. ◆ **ултрамонтанӣстичкӣ**.

ултрамòнтáнскӣ, -ā, -ō [нлат. ultramontanus, в. ултра-, лат. montanus брдски] 1. који је иза брда; који је с друге стране Алпа. 2. рел. који припада ултрамонтанизму, ултрамонтанистички.

ултрамýндáн, -ā, -ō [в. ултра-, лат. mundus свет] који је с оног света, надземаљски, духовни.

ýлтрапас, -а м [фабрички назив] трговачки назив за вештачки произведен материјал из групе аминопласта, отпоран на гребање, киселине, разне растворе итд.

ултрароја̀лист(а), -ē м, мн. ултрароја̀листи [в. ултра-, ројалист(а)] екстремни ројалиста; припадник странке десних монархиста у Француској у доба Рестаурације (1817–1830).

ултрасòничан, -чна, -чно [в. ултра-, лат. sonus звук] в. **ýлтразвýчни**.

ултрасонографија, -ē ж [в. ултра-, лат. sonus звук, в. -графија] мед. дијагностичка метода за регистровање ултразвучних таласа на монитору или фотопапиру, снимање унутрашњих органа путем ултразвука.

ултрасонофорéза, -ē ж [в. ултра-, лат. sonus звук, в. -фореза] мед. метода утискивања раствореног лека у кожу помоћу ултразвучних таласа.

ултраструктýра, -ē ж [в. ултра-, структура] скуп свих појединости у грађи ћелија односно ткива видљивих само електронским микроскопом.

ултрацентрифýга, -ē ж, дат. ултрацентрифýги [в. ултра-, центрифуга] центрифуга са преко 150.000 обртаја у минуту, употребљава се за одређивање молекуларне тежине хемијских једињења, за анализу колоида и за раздвајање изотопа.

ултрацр̀вен в. **инфрацр̀вен**.

ýлтрāш, -áша м, мн.ултрáши, ген. мн. ултрáшā [фр. ultras] 1. онај који поставља екстремне захтеве, екстремист. 2. ист. онај који се око 1950–1965. жестоко противио политици напуштања француских колонија (Вијетнама, Алжира и др.). ◆ **ýлтрāшкӣ**.

ýлће, -ета с [тур. ülke] покр. држава, територија државе.

ýлус, -а м, мн. -и [тур. ulus] 1. номадско насеље, хорда, родовски савез у Азији и Сибиру. 2. административно-војна јединица.

ýлцератӣван, -вна, -вно (одр. **ýлцератӣвнӣ**, -ā, -ō) [в. улцерација] мед. који је праћен чиревима, улцерацијама. □ **улцеративни колитис** врста тешког запаљења дебелог црева.

улцерáција, -ē ж [нлат. ulceratio, према лат. ulcus ген. ulceris чир] мед. 1. избијање чира, образовање чира. 2. озледа на кожи са својствима чира.

ýлцерōзан, -зна, -зно [лат. ulcerosus, в. улцерација] мед. пун чирева; сличан чиру.

ýлчек, -а м, мн. ýлчеци, ген. мн. ýлчēкā [тур. ölçek] запреминска мера за жито, различитих величина према областима.

ýљум, -а м [тур. ölüm] смрт. ▲ **уљум-хаста** болестан на смрт, смртно болестан; **уљум-хасталук** тешко, смртоносно обољење.

ýма, -ē ж [ар. 'ummā народ] заједница људи истог порекла; заједништво муслимана у свету.

умбелӣфере, -ā ж мн. [нлат. umbelliferae] бот. штитаре, штитоноше (породица биљака са штитастим цвастима).

ӯмбра, -ē ж, ген. мн. ӯмбрӣ [лат. umbra сенка] 1. астрон. а. средишњи, најтамнији део сенке приликом помрачења. б. језгро Сунчеве пеге. 2. хем. минерал који садржи оксиде мангана и гвожђа, мркожуте боје, грејањем постаје црвеносмеђ. 3. мркожута или жутоцрвена боја.

ӯмет, -а м [тур. ümmet од ар. ummä народ] народ, верници, следбеници пророка.

ӯмӣд, -и́да м [тур. ümit од пер. umīd] нада, уздање.

ӯмјак, -а м, мн. ӯмјаци, ген. мн. ӯмјāкā [инуит umiaq женски чамац] ескимски чамац од коже затегнуте преко дрвеног оквира.

ӯмлаут, -а м [нем. Umlaut] фон. преглас, метафонија (в.); преглашени вокал (нпр. **ü, ö** у немачком).

ӯмур, -а м, мн. -и [тур. umur од ар. 'umr] људски век, човечији живот.

унанимӣзам, -зма м [фр. unanimisme од лат. unanimus једнодушан, сложан] ист. књижевни покрет у Француској почетком XX века, по коме писац треба да изражава расположење групе а не лична осећања.

унанӣмист(а), -ē м, мн. унанӣмисти [в. унанимизам] присталица унанимизма.

унгула́ти, -ā́тā м мн. [лат. ungulata од ungula копито] зоол. копитари.

ӯндулатӧран, -рна, -рно [лат. undulatorius према unda талас] физ. који се креће у виду таласа, таласни, вијугав.

ундула́ција, -ē ж [лат. undulatio према unda талас] таласасто кретање, таласање, лелујање.

ӯндулациӧнӣ в. **ӯндулатӧран**.

Унѐско, Унѐска м [скр. од енгл. United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization] Организација Уједињених нација за образовање, науку и културу; уп. **UNESCO**.

уни- [лат. unus један] као први део сложенице значи једно, један, једини, јединствен, једностран.

универ̀за̄л, -а́ла м [в. универзалан] преносни иструмент за мерење углова.

ӯниверза̄лан, -лна, -лно [срлат. universalis, према лат. universus општи, свеколики] општи, свеопшти, свеобухватан. ▲ **универзална граматика** лингв. скуп општих начела на којима се заснивају граматичка правила, без ограничења на било који конкретни језик; **универзални језик** језик заснован на филозофским принципима, који би био разумљив свим народима (идеја која потиче с краја средњег века); **универзална децимална класификација** систем за стручно распоређивање библиотечке и сличне грађе; **универзална сукцесија** прав. прелазак свих права и обавеза једног лица на друго; **универзални скуп** мат. свеопшти скуп, скуп коме су сви скупови у оквиру датог проблема подскупови.

универзалѝзам, -зма м [в. универзалан] филоз. тежња за обухватањем свега; у етици схватање да предмет етичког делања није у појединцу, него у некој целини или заједници (породици, држави); у теологији, учење по коме се милост божја простире на цео људски род.

универза̀лизовати, универза̀лизујēм свршн. и несврш. [в. универзалан] (у)чинити универзалним, (ра)ширити; посматрати из универзалног аспекта; генерализовати, уопштавати.

универ̀за̄лије, -лӣја̄ ж мн. [лат. universalia, в. универзалан] а. филоз. опште ствари, општи појмови, оно што је заједничко свима. б. лингв. језичке појаве које се јављају у свим или у великој већини језика (именице, глаголи, једнина и множина и сл.).

универза̀лист(а), -ē, мн. -и [в. универзалан] следбеник универзализма.

универзалѝстичкӣ, -а, -о [в. универзалан] који се односи на универзализам и универзалисте.

универза́лност, -и ж [в. универзалан] општост, укупност, особина онога што је универзално.

универзија́да, -ē ж [в. универзитет, (олимпијада] међународна такмичења студената у разним спортским дисциплинама.

универзѝтēт, -е́та м, мн. универзите́ти, ген. мн. универзите́тā [нем. Universität од лат. universitas (studiorum)] установа за највише школско образовање, у свом саставу има више факултета.

универ̀зум, -а м [лат. universum, с од universus свеколики] свемир, васиона, космос; скуп свега што постоји.

ӯнија, -ē ж [лат. unio, према unus један] 1. савез, заједница, удружење, задруга; заједница држава или нација; удружење цркава. 2. мат. скуп који садржи све чланове двају или више

датих скупова и ништа осим њих; операција којом се добија такав скуп. ▲ **Европска** ~ наднационална организација коју је основало 15 европских држава у Мастрихту 1991. год. као наследницу Европске економске заједнице; **царинска** ~ уговор о укидању царине између појединих држава и одређивање заједничких царинских прописа у односу на друге земље; **персоналнa** ~ однос двеју или више самосталних држава које имају заједничког владара.

ун̀ијат, -а м, мн. ун̀ијати [в. унија] православни (у источном делу Украјине, Хрватској и Војводини) који су се, под политичким притиском, поново сјединили са римокатоличком црквом, задржавајући своје раније црквено устројство, црквени језик и причешћивање у оба вида (и хлебом и вином), гркокатолици. ◆ **ун̀ијатскӣ**.

унијатизáција, -е̄ ж [в. унијат, унијатити] унијаћење, ширење утицаја католичке цркве међу православцима.

ун̀ијатити, ун̀ијатӣм несврш. [в. унијат] преводити у унијате, прикључивати унијатској цркви.

уникàмерā̀лан, -лна, -лно [в. уни-, лат. camera комора] који има само једну комору, један представнички дом, једнодоман.

ун̀икāт, -а́та м, мн. уника́ти, ген. мн. уника́та̄ [нем. Unikat од лат. unicus једини] 1. једини израђени или једини сачувани примерак чега (књиге, рукописа, производа); оригинал. 2. онај који је по свему јединствен, изузетан, непоновљив.

ӯникāтнӣ, -ā, -ō̄ [в. уникат] који представља уникат, једини, јединствен; супр. серијски, масовни (в.).

ӯникум, -а м [лат. unicus једини] нешто јединствено у својој врсти, реткост, невиђеност, чега нема нигде.

ӯнилатерā̀лан, -лна, -лно [срлат. unilateralis, в. уни-, лат. latus страна] једностран, онај који укључује или погађа само једну страну.

унионѝзам, -зма м [нлат. unionismus, према лат. unio заједница] 1. пол. тежња за јединством, за уједињењем. 2. ист. у Хрватској у XIX веку, политика која је тежила унији с Мађарском насупрот Бечу. 3. тежња ка синдикалној унији, синдикализам.

унионѝст(а), -е̄ м, мн. унионѝсти [в. унионизам] присталица унионизма.

унионѝстичкӣ, -а, -о [в. унионизам] који се односи на унионизам и унионисте.

ун̀ипара, -е̄ ж [нлат. unipara, в. уни-, лат. pario, parere родити] жена која је родила само једно дете, једнороткиња.

унипѐтā̀лан, -лна, -лно [в. уни-, грч. pétalon латица] бот. који се састоји од једне једине латице, једнолистан.

унипòлā̀ран, -рна, -рно [нлат. unipolaris, в. уни-, -поларан] једнополан, који има само један пол.

ӯнисекс, -а м [енгл. unisex, в. уни-, секс] изједначавање полова у раду, изгледу, начину облачења; одећа или фризура коју подједнако носе мушкарци и жене.

ӯнисо̄н, -а, -о [в. уни-, лат. sonus звук] једногласан, који се јавља и који говори истовремено са неким другим; сложен, сагласан.

ӯнисо̄но прил. [итал. unisono, в. унисон] муз. истовремено звучање тонова једнаке висине, а различите боје, једногласно; истовремено извођење тонова у размаку октаве. 2. фиг. сложно, углас, као један.

ӯнитā̀ран, -рна, -рно [нлат. unitarius од лат. unitas јединство] јединствен, сједињен; којим се управља из једног центра.

унитарѝзам, -зма м [нлат. unitarismus, в. унитаран] тежња за јединственом и централизованом влашћу; ограничавање или одрицање аутономије и права делова или субјеката који чине државу.

унитаријáнац, -нца м [енгл. Unitarian, в. унитаран] рел. припадник протестантске струје која верује у јединственог Бога, одбацујући свето Тројство.

унитàрист(а), ē м, мн. унитàристи [нлат. unitarius од лат. unitas јединство] присталица унитаризма.

унитарѝстичкӣ, -ā, -ō̄ [в. унитаран] који се односи на унитаризам и унитаристе.

ун̀итēт, е́та м [лат. unitas јединство] јединство, заједништво, јединственост.

унификáција, -е̄ ж [нлат. unificatio, в. унифицирати] свођење на јединствени тип, норму, пропис; уједначавање, уједначење.

унифици́рати, унифи̏цӣра̄м, 3. л. мн. унифици́рајӯ сврш. и несврш. [нлат. unificare] свести, сводити на јединствену норму или облик, изједначи(ва)ти, уједначи(ва)ти.

у̏нифо̄рма, -е̄ ж, ген. мн. у̏нифо̄рмӣ [в. униформан] службена одећа, обавезна за припаднике одређене професије или организације (нпр. за војнике, полицајце, железничаре).

у̏нифо̄рман, -мна, -мно [каснолат. uniformis, в. уни-, форма] једнообразан, непроменљив, усклађен према стандардима, правилима или обрасцима.

униформи̏зам, -зма м [в. униформан] тежња да све државе или цркве буду једнако уређене.

унифо̀рмисати, унифо̀рмишем̄ сврш. и несврш. [нлат. uniformare, в. униформан] 1. да(ва)ти исти облик, стандардизовати. 2. обући, облачити у униформу.

унифо̀рмист(а), -е̄ м, мн. унифо̀рмисти [в. униформан, униформизам] присталица или следбеник униформизма.

унифо́рмност, -и ж [в. униформан] својство онога што је униформно, једнообразно, једнолико.

У̏ницеф, -а м [скр. од енгл. United Nations International Children's Emergency Fund] Међународни фонд Уједињених нација за помоћ деци; уп. **UNICEF**.

у̏нка̄ш, -а м [тур. önkaş] предњи уздигнути део седла, предње облучје, јабука.

У̏нктад, -а м [скр. од енгл. United Nations Conference on Trade and Development] Конференција Уједињених нација за трговину и развој; уп. **UNCTAD**.

у̏нкција, -е̄ ж [лат. unctio од unguere мазати] 1. рел. помазивање, посвећивање; помазање као обред посвећења или лечења. 2. необ. претерана искреност или жеља да се некоме угоди; неискрена љубазност.

У̏НМИК, -а м [скр. од енгл. United Nations Mission in Kosovo] вој. Међународне снаге за одржавање мира на Косову и Метохији; уп. **UNMIK**.

У̏НПРОФО̄Р, -а м [скр. од енгл. United Nations Protection Force] вој. Међународне снаге за сузбијање рата и одржавање мира у Босни и Херцеговини (деведесетих година XX века); уп. **UNPROFOR**.

У̏НРА и **Унра,** -е̄ ж [скр. од енгл. United Nations Relief and Rehabilitation Administration] Управа Уједињених нација за помоћ и обнову (1943–1949); уп. **UNRRA**.

у̏нтерок, -а м, мн. у̏нтероци, ген. мн. у̏нтеро̄ка̄ [нем. Unterrock] део женске одеће, подсукња, доња сукња.

у̏нтерофи̏цӣр, -а м [нем. Unteroffizier] заст. подофицир.

у̏нтерхалтовати (се), у̏нтерхалтујем̄ (се) несврш. [в. унтерхалтунг] заст. забављати се.

у̏нтерхалтунг, -а м, мн. у̏нтерхалтӯнзи, ген. мн. у̏нтерхалтӯнга̄ [нем. Unterhaltung] заст. забава, разонода.

у̏нца, -е̄, ген. мн. у̏нцӣ [лат. uncia] мера за тежину; у САД и Великој Британији износи 28,349 g (за дроге и племените метале 31,103 g).

у̏нција в. **у̏нца**.

унција́ла, -е̄ ж [срлат. unciales (litterae), в. унцијалан] 1. староримско и старогрчко писмо са крупним, заобљеним словима (на каменим споменицима). 2. заобљено писмо у латинским рукописима, у употреби од IV до VIII века.

у̏нцијалан, -лна, -лно [лат., uncialis, од uncia у значењу мере за дужину] висок један палац (2,5 cm). ▲ **унцијално писмо** в. унцијала.

уо̀ртачити се, уо̀ртачи̏м се сврш. [в. ортак] постати ортак, ступити у ортаклук с неким; удружити се ради неког посла.

упанишада, -е̄ ж [санскр. upaniṣad] име многобројних индијских расправа о филозофским и ритуалним темама, додаци ведама који објашњавају њихов смисао; најстарије потичу из IX пре н. е.

упарки́рати, упа̀рки̏ра̄м, 3. л. мн. упарки́рајӯ сврш.. [в. паркирати] 1. сместити (аутомобил или какво друго возило) у одређени простор, на одређено место. 2. ~ **се** возећи аутомобил или какво друго возило сместити се на одређено место.

упа́рложити се, упа́рложи̏м се сврш. [в. парлог] 1. постати запуштен, некултивисан, необрађен (о земљи). 2. препустити се стагнацији, престати се развијати (о човеку).

упериза́ција, -е̄ ж [порекло нејасно: од у(лтра)- и п(аст)еризација] поступак стерилизације (пастеризације) млека, краткотрајним грејањем на високој температури.

упумпа́вати, упӯмпа̄ва̄м, 3. л. мн. упумпа́вајӯ несврш. 1. убацивати пумпајући (ваздух или какав други гас). 2. фам. убацивати (новчана средства) у неки посао, обично нерентабилан.

ӯпӯмпати, ӯпӯмпа̄м свр̄ш. [в. пумпа] 1. пумпајући убацити (ваздух или какав други гас). 2. фам. обично нерентабилан. фам. убацити (новчана средства) у неки посао, обично нерентабилан.

ӯр, -а м [лат. urus] зоол. прастари тур, дивље говедо (*Bos primigenius*).

уравни̏ло̄вка, -е̄ ж, дат. уравни̏ло̄вци [рус. уравниловка] систем уједначених плата, независно од количине и квалитета обављеног посла.

ӯрага̄н, -а и **ура̀га̄н,** -а́на м, мн. ӯрага̄ни и ураг̀а́ни, ген. мн. ӯрага̄нā и ура́ганā [фр. ouragan од шп. huracán, из неког од антилских језика] ветар разорне снаге, оркан, тропски циклон. ◆ **ура̀га̄нскӣ.**

ура̀лит, -а и **ура̀ли̏т,** -и́та м, мн. ура̀лити и урали́ти, ген. мн. ура̀ли̏тā и урали́тā [Урал, планински масив у Русији] 1. минер. врста сјајног, црнозеленог амфибола. 2. камена маса од азбеста, креде, стипсе и силикона, служи за облагање зидова или покривање кровова.

ура́мити, ӯра̄мӣм свр̄ш. [в. рам] ставити у рам, уоквирити.

урамљи́вати, ура̀мљујēм несврш. [в. рам] стављати у рам, уоквиравати.

Ӯра̄н, -а́на м [грч. ouranós небо] 1. митол. Бог неба код старих Грка, син и муж Геје, с којом је изродио Титане. 2. астрон. седма планета, откривена 1781. год., по даљини од Сунца долази после Сатурна, по маси 14,6 пута већа од Земље.

ӯра̄н в. **ӯра̄нијум.**

уранӣзам, -зма м [в. Уран] псих. заст. пасивни облик мушке хомосексуалности.

Ӯра̄нија, -е̄ ж [грч. Urania, према ouranós небо] митол. једна од девет муза, заштитница астрономије, приказује се с глобусом у руци.

ӯра̄нијум, -а (и **ӯра̄нӣј,** -а) м [нлат. uranium, према грч. ouranós небо] хем. хемијски елемент, редни број 92, знак U: радиоактиван метал, служи за израду нуклеарног горива; јавља се у два изотопа, као уранијум 238 и знатно ређи уранијум 235.

уранѝнит, -а и **уранѝни̏т,** -и́та м [нем. Uranin, в. уран] најважнија уранска руда, претежно оксид урана; уп. **пèхблēнда.**

ура̀нист(а), -е̄ м, мн. ура̀нисти [в. Уран, уранизам] заст. хомосексуалац, педераст.

урано- [грч. ouranós небо] као први део речи означава да се реч односи на (а) небо или (б) непце.

уранограф̀ија, -е̄ ж [в. урано-, -графија] астрон. заст. некадашњи назив за описивање неба, сазвежђа.

уранола̀трија, -е̄ ж [в. урано-, грч. latreía обожавање] обожавање неба и звезда.

уранолѝт, -а и **ураноли̏т,** -и́та м [в. урано-, грч. líthos камен] камен метеорског порекла, метеорит.

уранолӧгија, -е̄ ж [в. урано-, -логија] наука о небу и небеским телима

уранома̀нија, -е̄ ж [в. урано-, манија] болесно уверење о сопственом божанском, небеском пореклу.

уранома̀трија, -е̄ ж [в. урано- -метрија] [в. урано-, -метрија] мерење, премеравање неба.

уранопла̀стика, -е̄ ж, дат. уранопла̀стици [в. урано-, пластика] мед. исправљање аномалија на непцу путем пластичне операције.

уранора̀фија, -е̄ ж [в. урано-, грч. rhaphía ушивање] мед. хируршко зашивање непца.

ураноскоп, -а м [в. урано-, -скоп] двоглед за посматрање неба, небеског свода.

уранохи́за, -е̄ ж [в. урано-, грч. schísis расцеп] мед. урођени расцеп горњег непца.

ӯра̄т, -а́та м мн. ура́ти, ген. мн. ура́тā [грч. oûron мокраћа] хем. со мокраћне киселине.

ура̀цил, -а м [грч. oûron мокраћа, лат. acetum сирће] хем. пиримидинска база, саставни део рибонуклеинске киселине.

ӯрба̄н, -а, -о [лат. urbanus градски, према urbs град] који садржи својства културног, социјалног и организованог живота града. ▲ **урбана легенда** анегдота која се препричава по граду о неком необичном или смешном догађају који се вероватно никада није догодио.

урбани̏зам, -зма м [в. урбан] 1. организовани рад на уређивању градова и њиховом планском развоју. 2. лингв. реч, облик или конструкција типична за говор градског становништва.

урбанизáција, -ē ж [в. урбан] процес стварања и ширења градова и претварање сеоских подручја у град; досељавање сеоског становништва у град.

ӯрбанизовати, ӯрбанизујēм и **урбàнизовати,** урбàнизујēм свршн. и несврш. [в. урбан] спровести, спроводити урбанизацију, да(ва)ти (чему) градске особине.

урбàнист(а), -ē м, мн. урбàнисти (ж. **урбàнисткиња,** -ē) [в. урбан] стручњак за урбанизам (1).

урбани̏стика, -ē ж, дат. урбани̏стици [в. урбан] наука која се бави планским уређењем града, у односу на његове практичне, хигијенске, естетске и друге потребе; уп. урбанизам (1).

урбани̏стичкӣ, -ā, -ō [в. урбан] који се односи на урбанисте и урбанизам. ▲ ~ **план** тачно предвиђен и осмишљен процес урбанизације.

ӯрбāнōст, -ости ж [в. урбан] својство онога што је урбано.

ӯрбāр, -а́ра м, мн. урба́ри, ген. мн. урба́рā [срлат. urbarium од нем. urbar обрадив] ист. збирка прописа којима су у Хрватској, Словенији и Војводини уређивани односи између властелина и зависног сељака.

ӯрби ет ӧрби в. **urbi et orbi**.

ӯрбицӣд, -а и **урбѝцӣд,** -и́да м [лат. urbs град, в. -цид] уништавање материјалног и духовног богатства и живота града (ратним дејствима, пренасељавањем, загађивањем итд.).

ӯрбс етѐрна в. **urbs aeterna**.

ургѐнтан, -тна, -тно и **ӯргентан,** -тна, -тно [лат. urgens, в. ургирати] који не трпи одлагање, хитан, неодложан. ▲ **ургентна медицина** грана медицине специјализована за хитну медицинску помоћ.

ургѐнција, -ē ж [нлат. urgentia, в. ургирати] упозоравање на хитан случај, пожуривање, опомињање.

ургѝрати, ӯргӣрāм, 3. л. мн. ургѝрајӯ свршн. и несврш. [лат. urgere наваљивати, силити] (у)чинити да се нешто хитно изврши, подсетити, подсећати на хитност, пожури(ва)ти.

ӯрду, ӯрдуа м [хинду urdū, скр. од zabān-i-urdū језик табора, од перс. urdu табор, логор, од тур. ordū] језик којим се говори и пише у Пакистану и северној Индији, у основи исти као хинди (в.), али са много речи арапског и персијског порекла, писан арапским словима.

урѐа, -ѐе и **ӯреа,** -ее ж [нлат. urea од грч. oûron мокраћа] хем. органско једињење, налази се у мокраћи и другим телесним течностима, употребљава се као вештачко ђубриво и за производњу синтетичких смола.

урези́лити, урѐзӣлӣм свршн. [в. резилити] увредити, понизити; осрамотити, обрукати.

урѐмија, -ē ж [нлат. uraemia, према грч. oûron мокраћа, в. -емија] мед. висока концентрација токсина у крви, до које долази услед немоћи бубрега да путем мокраће одстране продукте метаболизма беланчевина.

урѐтāн, -а́на м [фр. uréthane] хем. естер карбаминске киселине (фарм. средство против малигних обољења, цитостатик).

урѐтер, -а м [нлат. ureter од грч. ourētḗr од oûrein мокрити] анат. мокраћни канал, мокраћовод, који спроводи мокраћу од бубрега до бешике.

уретерàлгија, -ē ж [в. уретер, грч. álgos бол] мед. бол у мокраћоводу.

уретерѝтис, -а м [нлат. ureteritis, према в. уретер, -итис] упала уретера, мокраћовода.

уретеролӣт, -и́та м, мн. уретеролѝти, ген. мн. уретеролѝтā [в. уретер, грч. líthos камен] мед. камен у мокраћном каналу.

уретеролитотòмија, -ē ж [в. уретер, грч. líthos камен, в. -томија] мед. хируршко одстрањивање каменца из мокраћног канала.

уретеростенóза, -ē ж [в. уретер, в. стеноза] мед. сужење мокраћног канала, чешће се јавља код мушкараца, као последица запаљења или венеричних болести.

уретеростòмија, -ē ж [в. уретер, грч. stóma уста] мед. хируршко стварање вештачког отвора којим се мокраћа избацује директно из мокраћовода.

уретеротòмија, -ē ж [в. уретер, в. -томија] мед. расецање мокраћовода ради вађења каменчића.

урѐтра, -ē и **ȕретра,** -ē ж [грч. ourḗthra од oûrein мокрити] анат. мокраћна цев, којом мокраћа отиче из бешике.

уретрā̀лгија, -ē ж [в. уретра, грч. álgos бол] мед. бол у мокраћној цеви.

ȕретрā̀лни, -лна, -лно [нлат. urethralis, в. уретра] мед. који припада уретри, мокраћној цеви.

уретрѝтис, -а м [в. уретра, -итис] мед. запаљење уретре, мокраћне цеви.

уретрогрā̀фија, -ē ж [в. уретра, графија] мед. рендгенска метода приказивања уретре уз примену контрастних средстава.

уретроскòпија, -ē ж [в. уретра, -скопија] мед. прегледање уретре помоћу ендоскопа.

урѐус, -а м [грч. ouraîos репни] ист. ум. кобра, египатска света змија; утиснута на дијадему или круну божанстава и фараона, као симбол врховне власти.

ȕрија, -ē ж [тур. örü] покр. ледина, пашњак, ливада уз реку.

-урија [лат. urina, грч. oûron мокраћа] у медицини се односи на начин и количину мокрења, односно на хемијски састав мокраће.

Ȕрија, -а м [хебр. Urijjah] муж Витсавеје (Батсебе), војсковоћа цара Давида, који га је намерно послао да погине у бици да би се потом оженио Витсавејом (II Сам. 11).

Ȕријел, -а м [хебр. Uriel, „светлост Бога“] име једног од арханђела.

ȕрӣн, -и́на м [лат. urina] мед. мокраћа.

урѝна̄л, -а́ла м [нлат. urinale, в. урин] посуда од стакла, порцелана или лима у коју непокретни болесници мокре лежећи у кревету, гуска.

ȕринā̀рнӣ, -ā, -ō [нлат. urinarius, в. урин] мед. који се односи на урин, мокраћни.

уринѝрати, урѝнӣрā̄м, 3. л. мн. уринѝрајӯ сврш. и несврш. [нлат. urinare, в. урин] мокрити, помокрити се.

ȕринометар, -тра м, мн. ȕринометри, ген. мн. ȕринометā̄рā̄ [в. урин, -метар] мед. справа за мерење количине мокраће.

ȕрлā̀тор, -а м (ж **ȕрлā̀торка,** -ē̄, дат. -ки) [итал. urlatore према urlare викати, галамити] заст. певач који урла уместо да пева, у стилу забавне музике 60-их година XX века.

ȕрлауб, -а (уоб. и **ȕрлā̄п,** -а) м покр. заст. [нем. Urlaub] годишњи одмор, одсуство; војнички допуст.

ȕрлаубер, -а и **урлā̀убер,** -а м [нем. Urlauber] вој. заст. војник на одсуству.

ȕрма, -ē ж, ген. мн. ȕрмӣ [тур. hurma од перс. hurmā] плод једне врсте палме, датула (*Phoenix dactylifera*).

урмā̀шица, -ē ж [в. урма] врста оријенталног колача од теста с јајима и бутером, по облику сличан урми, преливен укуваним шећером.

ȕрмет, -а м [тур. hürmet од ар. ḥurmä] покр. част, поштовање.

ȗрна, -ē ж, ген. мн. ȗрнӣ [лат. urna] 1. посуда у облику вазе, од мермера или метала, у којој се држи пепео покојника. 2. крчаг за воду, ћуп.

ȕрнебē̄с, -а м [порекло нејасно] галама, бука, граја; неред, лом, узбуна.

ȕрнебē̄сан [в. урнебес] 1. веома бучан, громогласан. 2. запањујући, сензационалан.

урнебѐсати, -ā̄м несврш. [в. урнебес] покр. правити урнебес, галамити.

ȕрнебē̄снӣк, -а м, мн. ȕрнебē̄сници, ген. мн. ȕрнебē̄снӣкā̄ [в. урнебес] галамџија; онај који прави неред.

ȕрнек, -а м, мн. ȕрнеци, ген. мн. ȕрнēкā̄ [тур. örnek] заст. 1. узорак, мустра, образац; шаблон. 2. узор; ремек-дело.

ȕрнисати, ȕрнишēм сврш. [порекло нејасно] покварити; упропастити, уништити, растурити.

уро- [грч. oûron мокраћа] као први део сложенице реч која је у вези с мокраћом.

уробѝлӣн, -и́на м [нлат. urobilinum, в. уро-, bilis жуч] физиол. црвеномрка бојена материја у мокраћи.

уробилинȕрија, -ē ж [в. уробилин, грч. oûrein мокрити] мед. повећано лучење уробилина у мокраћи.

урòборос, -а м [грч. ourá реп, borós прождрљив] фигура из грчке митологије која приказује змију која једе сопствени реп и тако се претвара у колут; симбол вечности.

урогѐнитā̀лан, -лна, -лна [в. уро-, в. генералије] анат. који се односи на мокраћу и гениталије. ▲ **урогенитални тракт** сви органи у служби мокрења и размножавања.

уродинàмика, -ē ж, дат. уродинàмици [в. уро-, в. динамика] мед. брзина и учесталост истицања урина кроз мокраћни тракт.

уролàгнија, -ē ж [в. уро-, lagneía телесно задовољство] псих. доживљавање сексуалног задовољства у додиру с мокраћом.

урòлит, -а и **урòлӣт,** -и́та м, мн. урòлити и уролѝти, ген. мн. урòлӣтā и уролѝтā [в. уро-, líthos камен] мед. мокраћни камен, каменац у уринарним органима.

уролитȉјаза, -ē ж [в. уролит] мед. обољење од мокраћног камена.

урòлог, -а м, мн. урòлози, ген. мн. урòлōгā [в. уро-, в. -лог] лекар специјалиста за урологију.

уролòгија, -ē ж [в. уро-, в. -логија] грана медицине која проучава и лечи болести мокраћних органа.

урòлошкӣ, -а, -о [в. урологија] који се односи на уролога и урологију.

уропàтија, -ē ж [в. уро-, в. -патија] мед. свака болест урогениталног система. ▲ **опструкцијска** ~ болест мокраћних канала, настаје због сметње у истицању мокраће.

уроскòпија, -ē ж [в. уро-, в. -скопија] мед. метод прегледа и испитивања мокраће.

уртȉкāрија, -ē ж [нлат. urticaria, према лат. urtica коприва] мед. копривњача, реакција коже са осипом и сврабом, услед алергије, преосетљивости на лекове, храну, физичке факторе (хладноћа, топлота, притисак) или емоционални стрес.

ȕста, -ē м [тур. usta од перс. ustād] мајстор, уметник.

ȕстабаша, -ē м [тур. usta başı, в. уста, тур. baş глава, главар] главни мајстор, старешина еснафа.

устилагинȉзам, -зма м [лат. ustilago снет] мед. болест која настаје кад деца једу хлеб и качамак од кукурузног брашна који садржи споре паразитске гљиве *Ustilago maidis*.

ȕстра, -ē ж, ген. мн. ȕстрӣ [тур. ustra] бритва.

ȕстун, -а м, мн. -и [тур. üstün] дијакритички знак у арапском писму који означава кратко „е".

ȕсӯл, -у́ла м, мн. усу́ли, ген. мн. усу́лā [тур. usul од ар. aṣl (мн. uṣūl) темељ, извор, корен] правило, начело, ред.

усула́не прил. [тур. asilâne од ар. aṣīl племенита рода] по правилу, према реду, пристојно, уљудно; разборито, разумно.

ȕт м индекл. [почетак латинских стихова Ut queant laxis..., в. солмизација] муз. назив првог тона дијатонске лествице, уобичајен у Италији и Француској: код нас **до**.

ȕта, -ē ж [јап. uta] популарни облик кратке песме у Јапану.

утабàнати, утабàнāм сврш. [в. табан] угазити, набити, поравнити табанајући.

ȕтāборити, ȕтāборӣм сврш. [в. табор] сместити у табор, улогорити.

утáборити се подићи шатор(е) за ноћење, сместити се на неком месту под ведрим небом, улогорити се.

утамáнити, утàмāнӣм сврш. [в. таманити] потпуно уништити, истребити, затрти.

утàначити, утàначӣм и **утанáчити,** утàнāчӣм сврш. [у-, мађ. tanács савет] уговорити појединости, тачно се договорити.

утѐнзӣлије, -ӣјā ж мн. [лат. utensilia, према uti користити се] ствари за употребу, прибор; справе, оруђа, помоћна средства; медицински иструменти.

утерѝни, утерѝнā м мн. [лат. утерини, в. утерус] полубраћа, полусестре, деца једне мајке а различитих очева.

утѐрӣнскӣ, -а, -о анат. који се односи на утерус, утерусни.

ȕтерус, -а м [лат. uterus] анат. материца, унутрашњи орган жене у којем се развија плод. ◆ **ȕтеруснӣ**.

ȕтија, ē ж [тур. ütü] покр. пегла, загрејано глатко гвожђе за пеглање рубља.

утилизáција, -ē ж [нлат. utilisatio, в. утилитаран] искоришћавање, коришћење, употреба.

ȕтилитāран, -рна, -рно [нлат. utilitarius према лат. utilitas корист, utilis користан] усмерен ка употреби, практично користан.

утилитáрац, -рца м, мн. утилитáрци, ген. мн. утилѝтāрāцā [в. утилитаран] в. **утилитàрист(а)**.

утилитарȉзам, -зма м [в. утилитаран] 1. тежња за сврсисходношћу, претежно усмерење на остваривање практичне користи. 2. филоз. етички правац који сматра да је сврха човечјег

делања корист и благостање, било појединца или целине: основао га је Џереми Бентам (1748–1832).

утилитàрист(а), -ē м, мн. утилитàристи [в. утилитаран] 1. онај који у свему тражи корист, који је усмерен ка практичним циљевима. 2. филоз. следбеник утилитаризма.

утилитарѝстичкӣ, -а, -о [в. утилитаризам] који се односи на утилитаризам или утилитаристе.

утилита́рност, -и ж [в. утилитаран] корисност, пробитачност, употребљивост, сврсисходност.

утлѐисати, утлѐишēм свршн. и несврш. [тур. ütlemek] покр. (из)глачати, (ис)пеглати.

утòпија, -ē ж [Utopia, наслов фантастичног романа који је 1516. написао енглески државник и хуманист Томас Мор, према грч. ou не, tópos место] 1. идеална замишљена земља, заједница у којој владају савршени друштвени односи, благостање и срећа. 2. књиж. роман или поема који описују идеалну државу или идеално стање. 3. сваки идеалан, неостварљив визионарски план или замисао.

утòпијскӣ, -ā, -ō [в. утопија] који је својствен, који припада утопији. ▲ **утопијски социјализам** марксистички назив за најранија социјалистичка учења у XVIII и раном XIX веку (Сен-Симон, Фуријe, Роберт Овен).

утòпист(а), -ē м, мн. утòписти [в. утопија] стваралац утопије, онај који се заноси утопијом. ▲ **утопѝстичкӣ.**

утраквѝзам, -зма м [од лат. sub utraque specie, „у оба лика“] рел. учење и покрет унутар хуситизма које је захтевало да се и лаицима даје еухаристија у оба лика, као хлеб и као вино.

утрàквист(а), -ē м, мн. утрàквисти [в. утраквизам] припадник умереног крила хуситског покрета, присталица утраквизма.

утрѝкулус, -а (**утрѝкул,** -а) м [лат. utriculus] 1. бот. мешчић, мали мех (са биљним соком). 2. анат. танка кесица од мембрана која делује с полукружним каналима уха.

уђа́рити, ỳђāрӣм свршн. [в. ђар] извући корист, остварити ђар; зарадити.

уфàјдити (се), ỳфајдӣм се (се) свршн. [в. фајда, вајда] окористити се, имати корист од чега.

ỳфачловати, ỳфачлујēм свршн. [аустр. нем. Fasche, Fatsche од итал. fascia повој] омотати, увити, обавити завојем.

уфити́љити, уфѝтӣљӣм свршн. [у-, в. фитиљ] 1. уврнути, усукати. 2. смршати, ослабити, клонути.

УФО [в. UFO] неидентификовани летећи објекти, НЛО.

уфо̀лог, -а м, мн. уфо̀лози, ген. мн. уфо̀лōгā [в. УФО, -лог] онај који се бави проучавањем неидентификованих летећих објеката.

уфолò̀гија, -ē ж [в. УФО, -логија] изучавање неидентификованих летећих објеката.

уфу́рати, ỳфỹрāм, 3. л. мн. уфу́рајỹ свршн. [у-, в. фурати] 1. увести, угурати. 2. ~ **се,** ỳфỹрāм се увући се, неопажено ући, угурати се.

учà(х)урен, -а -о [в. уча(х)урити] затворен, окренут себи, неосетљив на промене и нове замисли.

учà(х)урити (се), -ӣм (се) свршн. [у-, в. ча(х)ура] затворити се у ча(х)уру.

ỳчи, ỳчија м [јап. uchi изнутра] у каратеу, ударац отвореном шаком који само тангенцијално додирује циљ, претежно у главу или врат противника; блокада која се изводи изнутра према напоље.

ỳчкат прид. индекл. [тур. üçkat од üç три, kat спрат] 1. трострук, троредан. 2. троспратан.

ỳчкатица, -е, ж троспратна зграда, троспратница.

ỳчкур, -а м, мн. -и, ген. мн. ỳчкӯрā [тур. uçkur] узица, свитњак, трака, танки појас од платна којим се на струку везују гаће или шалваре.

учтỳглија, -ē м [тур. üçtuğlu, према üç три, в. туг] ист. у Османлијском царству паша са три туга (в.).

учỳрисати, учỳришēм свршн.[тур. uçurmak пустити у ваздух, однети] 1. сакрити, неприметно однети; украсти. 2. упропастити. 3. излагати, изварати.

учỳрум, -а м мн. -и [тур. uçurum] понор, стрмина, стрм и опасан пут.

ỳџера в. **ỳџерица.**

ỳџерица, -ē ж [тур. hücre од ар. ḥuǧrä соба] мала, ниска трошна кућица.

ȕшалтовати (се), -ујēм (се) свршен. [нем. (ein)schalten] уклопити, укључити, спојити, укопчати; уклопити се у неку средину; прилагодити се некој ситуацији.

ȕшāнчити (се), -ӣм (се) свршен. [в. шанац] осигурати се шанчевима, утврдити се; фиг. заузети позицију, службени положај.

ȕшиħа́рити, ȕшиħāрӣм свршен. [в. шиħар, шиħарити] извући корист, окористити се (чиме).

ȕшни́рати, ȕшнӣрāм, 3. л. мн. ȕшни́рајӯ свршен. [в. шнирати] шнирајући увезати; стегнути.

ȕшо̀рити, ȕшорӣм свршен. [в. шор] сврстати у ред, плански изградити (насеље, куће), правећи улице.

ȕшпа́рати, ȕшпāрāм, 3. л. мн. ȕшпа́рајӯ свршен. [в. шпарати] уштедети.

ȕшпи́цити, ȕшпӣцӣм свршен. [в. шпиц] 1. направити шпиц, ушиљити. 2. ~ **се** омршати.

ȕшприцати, ȕшприцāм свршен. [в. шпиц] убризгати, уштрцати; дати (путем инјекције).

ȕшрафити, ȕшрафӣм свршен. [в. шрафити] завртнути шраф; учврстити шрафом, завртњем.

ȕштекати, ȕштекāм свршен. [нем. (ein)stecken] хрв. 1. укључити (електрични уређај), укопчати. 2. фиг. фам. схватити, укапирати.

ȕштимовати, -ујēм свршен. [в. штимовати] 1. ускладити, подесити, усагласити. 2. в. **нàштимовати**.

ȕштӣркāн, -а, -о [в. уштиркати] фиг. крут, укочен, уштогљен.

ȕштӣркати, ȕштӣркāм свршен. [в. штиркати] потопити у раствор штирка.

ȕштопати[1], -āм и **ȕштоповати,** ȕштопујēм свршен. [в. штопати[1]] сп. зауставити, смирити лопту под ногом.

ȕштопати[2], ȕштопāм и **ȕштоповати,** ȕштопујēм свршен. [в. штопати[2]] закрпити.

ȕштрб, -а м [рус. ущерб штета] штета, губитак. ▲ **на** ~ на штету, на рачун (чега).

ȕштрикати, ȕштрикāм свршен. [в. штрикати] уплести, унети штрикајући.

ȕшур, -а м, мн. ȕшури, ген. мн. ȕшӯрā [тур. öşür од перс. 'ušr десетина] 1. део брашна који се оставља млинару као накнада за млевење, ујам. 2. врста пореза, десетак. ▲ **узео Бог ушур од њега** заст. Бог га обележио маном, тј. није при чистој памети.

Ф

фабијани̏зам, -зма м [енгл. Fabianism, према организацији Fabian Society] социол. теорија о мирном преображају капитализма у социјализам коју су заступали присталице британске реформистичко-социјалистичке организације Фабијанско друштво (1884).

фа̀бијевац, -вца м [в. фабијанизам] присталица, следбеник фабијанизма.

фа̑блио, -ија м [фр. fabliau] књиж. прича у стиховима с почетка француске средњовековне књижевности.

фа̀брика, -е̄ ж, дат. и лок. фа̀брици [фр. fabrique од лат. fabrica, према fabricare израдити, справљати] радионица са већим бројем радника у којој се производња обавља помоћу машина.

фабри̏кант, -а м, ген. мн. фабри̏канта̄ (ж. **фабри̏канткиња,** -е̄) [нем. Fabrikant, в. фабрика] 1. власник фабрике. 2. произвођач фабричке робе. ◆ **фабри̏кантскӣ** који се односи на фабрику и фабриканте.

фабри̏ка̄т, -а́та м [нем. Fabrikat од лат. fabricatum израђено, направљено од fabricare израдити, справљати] потпуно довршен, готов фабрички производ (за разлику од полуфабриката).

фабрика́ција, -е̄ ж [лат. fabricatio] 1. фабричка производња, производња робе у великим количинама. 2. вештачка производња онога што би требало да буде природно (нпр. ракије). 3. измишљање, кривотворење чињеница.

фа̀бриковати, фа̀брикујем свршн. и несврш. [лат. fabricare] 1. произвести, производити у великој количини. 2. вештачки произвести, производити нешто што би морало бити природно. 3. измишљати, кривотворити (чињенице).

фа̀бричкӣ, -а̄, -о̄ [в. фабрика] који се односи на фабрику; израђен, произведен у фабрици.

фа̑була, -е̄ ж [лат. fabula приповест, разговор] 1. књиж. садржај радње у књижевном делу. 2. књиж. басна. 3. измишљена прича о неком догађају.

фа̑булатӣван, -вна, -вно [в. фабула] који се односи на фабулу, који садржи фабулу.

фабу̀ла̄тор, -а м [в. фабула] онај који измишља људе и догађаје.

фабу̀лисати, фабу̀лишем свршн. и несврш. [лат. fabulari] 1. (из)градити, развија)ти фабулу књижевног дела. 2. измислити, измишљати.

фабу̀лист(а), -е̄ м, мн. фабу̀листи [в. фабулатор, фабула] 1. баснописац. 2. в. **фабу̀ла̄тор**.

фа̑булозан, -зна, -зно [лат. fabulosus в. фабула] који је као у фабули; занимљив; чудан, необичан, невероватан.

фавѐла, -е̄ ж [порт. favela] сиротињски кварт у градовима Латинске Америке.

фаво̀ризовати, фаво̀ризујем свршн. и несврш. [фр. favoriser, према лат. favor добра воља, склоност] 1. да(ва)ти некоме предност стављајући га у повољнији положај у односу на друге. 2. бити склон некоме или нечему одобравајући, често некритично, његове поступке, мисли, идеје и сл. 3. (за)штитити (некога, нешто), олакша(ва)ти (некоме, нечему).

фаво̀ри̏т, -и́та и **фаворит,** -а м [итал. favorito од лат. favorabilis фаворабилан од favor добра воља, склоност] 1. миљеник, штићеник неке

утицајне или моћне особе. 2. онај коли има највеће изгледе за победу.

фаворитѝзам, -зма м [в. фаворит] 1. протежирање фаворита (1); систем заснован на фаворитима (1). 2. пристрасност, наклоњеност.

фавòриткиња, -ē ж [в. фаворит] женска особа фаворит (1, 2).

фâвус, -а м [лат. favus] 1. саће меда или воска; 2. мед. гљивично обољење, красте на кожи главе, струп.

-фаг, -фагија [грч. -phagos који једе; -phagia једење] као други део речи значи једење, прождирање.

фагеде́на, -ē ж [грч. phagédaina рак-рана, према phageîn изјести] мед. тешко обољење праћено разједањем ткива; гризлица.

фагедѐничан, -чна, -чно [грч. phagedainikós, в. фагедена] који разједа, нагриза.

фаго- [грч. phago-, phágein јести] као први део речи значи који једе, који прождире.

фàгот, -а м [нем. Fagott, итал. fagotto] муз. дрвени дувачки инструмент с двоструким језичком који има дубоке, мукле тонове.

фагòтист(а) , -ē м, мн. фагòтисти [итал. fagottista, в. фагот] муз. онај који свира у фагот. ◆ **фаготѝстичкӣ** који се односи на фаготисту.

фагоцѝти, фагоцѝтā м мн. [в. фаго-, -цит(и)] биол. ћелије које уништавају бактерије и друге стране честице у организму, нпр. леукоцити.

фагоцитóза, -ē ж [в. фагоцити, -оза] биол. процес при коме фагоцити разарају и уништавају бактерије и друга страна тела у организму.

фâд прид. индекл. [фр. fade од лат. fatuus] досадан; бљутав.

фàетон, -а м [фр. phaéton од грч. Faétōn] 1. висока, лака кочија без крова (по Фаетону, сину старогрчког бога сунца Хелија и Климене). 2. старински аутомобил без крова. 3. зоол. тропска птица пливачица. 4. симбол надобудности и неразумевања сопствених ограничења.

фàжōл, -óла м [итал. fagiolo] пасуљ, грах.

фáза, -ē ж [грч. phásis појављивање] 1. део развојног циклуса, развојни степен, стадијум, етапа. 2. физ. стање осцилације у одређеном тренутку исказано одређеном величином. 3. физ. вод кроз који тече наизменична струја. 4. астр. мена Месеца или планета најближих Сунцу условљена њиховим положајем. 5. биол. стадијум у процесу деобе ћелија. ▲ **прелазна фаза** стање или време између два раздобља, међустање.

-фаза, -фазан [грч. phásis појављивање] као други део речи значи развојни степен, раздобље.

фàзāн, -а́на м [нем. Fasan од лат. phasianus од грч. phasianós (órnis) птица с реке Риони (грч. Phâsis)] зоол. птица *Phasianinae* из породице кока. ◆ **фазанов** који припада фазану. **фазански** који се односи на фазана.

фазанѐрија, -ē ж [в. фазан] место, обично ограђени простор, на коме се узгајају фазани и друга сродна дивљач (јаребице, препелице).

фàзēнда, -ē ж [порт. fazenda] назив за велико имање у Бразилу.

фàзēр, -е́ра м [фр. phaseur, према в. фаза] онај који црта поједине фазе покрета у изради анимираног филма.

-фазија, -фазичан [грч. phásis говор] као други део речи означава оно што се односи на говор.

фази́лет, -а м [тур. fazilet од ар. faḍīlä] позитивна особина, одлика која некога краси, врлина.

фàзла, -ē ж [тур. fazla од ар. faḍlä] количина која претекне, вишак.

фâзнӣ, -ā, -ō [в. фаза] који се односи на фазу. ▲ **фазни напон** електр. напон наизменичне струје.

фàзометар, -тра м [в. фаза, -метар] 1. електр. направа за мерење разлике у фази двеју електричних периодичних појава. 2. техн. пријемник на броду за одређивање линије кретања.

фàзōн, -óна м [фр. façon] 1. крој (одевног предмета); облик, форма. 2. досетка, штос, трик.

фазони́рати, фазòнӣрāм, 3. л. мн. фазони́рајӯ свршн. и несврш. [фр. façonner] да(ва)ти (нечему) облик, форму, уобличити, уобличавати.

фàзотрōн, -а м [в. фаза, -трон] техн. акцелератор који користи временски непроменљиво магнетско поље.

фа̀јанс, -а м [фр. faïence од Faenza, град у северној Италији] врста полупорцелана, мајолике, названа тако по истоименом граду.

фа́јберглас в. **фи́берглас**.

фа̀јда, -ē (**ва̀јда,** -ē) ж [тур. fayda од ар. fā'idä] корист, добит. □ **(од тога) нема фајде (вајде)** слаба корист (од тога), (од тога) нема користи.

фајдѐли прид. индекл. [тур. faydalı, в. фајда] који добро служи за одређену сврху, користан.

фа̀јдисати, -ишēм сврш. и несврш. [в. фајда] бити користан, пробитачан; донети, доносити добитак.

фа̀јер [нем. Feuer ватра] 1. војничка наредба „пали!“. 2. врста игре картама. ◆ **дићи фајер, сасути фајер** почети викати, галамити (на некога); почети грдити (некога).

фа̀јерцајг, -а м [нем. Feuerzeug] упаљач за припаљивање цигарета.

фа̀јерцанге, фајерцāнгӣ ж мн. [нем. Feuerzange] 1. зан. ковачка клешта за вађење ужареног гвожђа из ватре. 2. жарач; машице; ватраљ.

фа̀јл, -а м, мн. фа̀јлови [енгл. file] рач. скуп података о нечему похрањених у компјутеру.

фа̀јловати, фа̀јлујēм сврш. и несврш. [в. фајл] рач. отворити, отварати нови фајл.

фа̀јн прид. индекл. и прил. [нем. fein] жарг. 1. прид. фин, добар (*~ обрада, ~ вино*). 2. прил. добро, фино, прецизно, како ваља (*било је ~, урађено ~*).

фа̀јншмēкер, -а м [нем. Feinschmecker] 1. сладокусац, гурман. 2. онај који ужива у лепом одевању, добром друштву и сл.

фа̀јронт, -а м [нем. Feierabend] крај радног времена угоститељског објекта.

фа̀јтати, фа̀јтāм = **фа̀јхтати,** фа̀јхтāм (и **фа̀јхтовати,** фа̀јхтујēм) несврш. [нем. feuchten] влажити рубље пре пеглања.

фа̀јтер, -а м [енгл. fighter] 1. онај који је изразито борбен, офанзиван у борби, нпр. боксер. 2. онај који је борбен у животу.

фа̀јхтати (и **фа̀јхтовати**) = **фа̀јтати** (в.)

фа̀кат, -кта м, мн. фа̀кти и фа̀кта, ген. мн. фа̀кāтā [лат. factum оно што је учињено, дело од facere чинити] чињеница, истинит догађај, податак, факт.

фа̀кӣн, -и́на м [итал. facchino] мангуп, деран. ◆ **факи́нов** који припада факину; **фа̀кӣнскӣ** који се односи на факина.

фа̀кӣр, -и́ра м [тур. fakir од ар. faqīr сиромах] 1. индијски или исламски аскета који, усавршавајући одређену вештину, предајући се одређеном учењу, овладава својим телом и његовим покретима. 2. онај који изводи разне вештине по вашарима и циркусима. 3. рел. путујући монах; дервиш. 4. пуки сиромах, сиротан. ◆ **факи́ров** који припада факиру; **фа̀кӣрскӣ** који се односи на факира.

факиријзам, -зма м [в. факир] болесно стање уживања у самомучењу, врста флагелације, мазохизма.

фа̀койдан, -дна, -дно [грч. phakós сочиво, в. -оидан] који има облик сочива.

факопа̀тија, -ē ж [грч. phakós сочиво, в. -патија] мед. упала очног сочива.

фа̀коскоп, -а м [грч. phakós сочиво, в. -скоп] мед. техн. справа помоћу које се мери прилагодљивост очног сочива.

фа̀кс[1], -а м, мн. фа̀ксови [енгл. fax од facsimile од лат. fac simile учинити слично] 1. техн. телефакс. 2. допис или писани документ који се шаље телефаксом.

фа̀кс[2], -а м [в. факултет] жарг. факултет.

факси́мил, -а и **факси́мӣл,** -и́ла м [лат. facsimile учинити слично] 1. верна копија рукописа, слике, цртежа и сл. 2. печат на коме је уграviран нечији потпис. ◆ **факси́милскӣ** који се односи на факсимил.

факси́рати, фа̀ксӣрāм, 3. л. мн. факси́рајӯ сврш. и несврш. [в. факс[1]] (по)слати факсом.

фа̀кт в. **фа̀кат**.

фа̀ктитӣван, -вна, -вно [в. факат] који узрокује, производи неку радњу, неко делање. ▲ **фактивни глаголи** грам. глаголи којима се исказује активна радња чије вршење нешто проузрокује (нпр. црвенити, чинити црвеним).

фактицѝтēт, -е́та м [нем. Faktizität, в. факат] збир, укупност факата, чињенично стање.

фа̀ктичан, -чна, -чно [в. факат] заснован на фактима, чињеницама, чињенични, стварни.

фа̀ктичкӣ, -а̄, -о̄ [в. факат] који се односи на факта; фактичан.

фа̀ктичнӧст, -ости ж [в. факат] својство нечега што је фактично, заснованост на фактима, чињеницама.

фактӧ̀граф, -а м [в. факат, -граф] онај који се бави фактографијом.

фактографа̀фија, -е̄ ж [в. факат, -графија] писање или излагање које се заснива искључиво на чињеницама, без њихове анализе, повезивања, извођења одређених закључака и сл. ◆ **фактӧ̀графскӣ** који се односи на фактографију, који је у вези са фактографијом.

фа̀ктор, -а м [лат. factor од facere чинити] 1. покретачка снага, узрок (нечега). 2. посредник, заступник, агент у финансијском пословању. 3. пословођа у графичком или штампарском погону. 4. мат. број који се множи с другим бројем. 5. важна личност која о нечему одлучује.

фактӧ̀рија и **фа̀ктӧрија,** -е̄ ж [срлат. factoria] трг. ист. 1. трговачко насеље које су формирали европски трговци у колонијалним земљама. 2.место робне размене.

факторӣ́јел, -а м [енгл. factorial, в. фактор] мат. функција која природном броју n придружује производ свих природних бројева од 1 до n; фактор (4).

фактӧ̀ринг, -а м, мн. фактӧ̀ринзи [енгл. factoring] трг. прав. уговор у спољној трговини између продавца, купца и трећег лица које се обавезује да продавцу, извознику робе исплати потраживања од купца, као облик краткорочног финансирања купаца у спољној трговини.

фа̀кторскӣ, -а̄, -о̄ [в. фактор] обично у изразу: ▲ **факторски трошак** привр. укупна вредност свих елемената који морају бити укалкулисани у цену једног производа (плате, земљишна рента, рента за природне изворе, камате за утрошени капитал, предузимачки профит и сл.).

фактӧ́тум, -а м [лат. fac totum учини све] личност у друштву, предузећу и сл. чија је одлука о нечему веома битна, коначна.

фактӯ́ра, -е̄ ж [лат. factura] 1. трг. рачун с подацима о продатој роби или пруженој услузи. 2. ум. скуп техничких појединости о начину израде неког уметничког дела.

фактӯ́рисати, -ришӗм свр. и несвр. [в. фактура] трг. изда(ва)ти фактуру (1); (на)платити, (на)плаћивати путем фактуре (1).

фа̀ктӯрнӣ, -а̄, -о̄ [в. фактура] који се односи на фактуру (1). ▲ **фактурна цена** цена робе или услуге дата у фактури (1), рачуну.

фа̀куле, фа̀кӯла̄ ж мн. [лат. facula] 1. бакља, луч. 2. астр. светла места око Сунчевих пега.

фа̀култатӣван, -вна, -вно [нлат. facultativus] који се може бирати, изборан; необавезан.

факултати́вност, -и ж [в. факултативан] својство онога што је факултативно, могућност слободног избора; необавезност.

факӯ́лтӗт, -е́та м [нем. Fakultät од лат. facultas способност, моћ] високошколска образовна институција одређеног профила.

факултӗ̀тлија, -е̄ ж [в. факултет] жарг. онај који је завршио факултет, који има факултетско образовање.

факӯ́лтӗтскӣ, -а̄, -о̄ [в. факултет] 1. који се односи на факултет, који припада факултету. 2. који се стиче на факултету (диплома, образовање).

-факција [лат. -factio од facere чинити] као други део речи упућује на нешто што се чини, што настаје.

фа̀л, -а м [тур. fal од ар. f'al слутња, знамење; гатање] прорицање, врачање, гатање.

фа̀лаке, фа̀лāкā ж, мн. [тур. falaka од ар. fäläq клада] ист. балвани за које се привезују ноге кривца којег за казну шибају по табанима.

фа̀лāнга, -е̄ ж, дат. и лок. фа̀лāнги [грч. phálanks бојни ред] 1. ист. тесно збијена наоружана пешадија у старој Грчкој. 2. радничко удружење засновано на утопистичком учењу Шарла Фуријеа из прве половине XIX века које се темељи на укидању социјалних разлика између села и града. 3. ист. фашистички покрет у Шпанији, основан 1933. г. 4. анат. кости прстију на рукама и ногама.

фала̀нгист(а), -е̄ м, мн. фала̀нгисти [в. фаланга] члан фаланге (3). ◆ **фалангӣстичкӣ** који се односи на фалангу, који припада фаланги.

фала̀нстер, -а м [фр. phalanstère, према phalan(ge), (mona)stère] у фуријеризму, стамбена грађевина у пољу или шуми за припаднике фаланге (2).

фа̏лат, -а м [мађ. falat] комад, залогај.

фала̀тати, фала̀та̄м несврш. [в. фалат] 1. похлепно јести, гутати (велике залогаје). 2. сећи, резати на велике комаде. 3. много говорити, брбљати, блебетати, торокати.

фала́ција, -е̄ ж [лат. fallacia превара] 1. мед. халуцинација, илузија. 2. лог. грешка у закључивању до које је дошло случајно или намерно.

фа̏лда в. **фа̏лта**.

фалди̏сто̄ријум, -а (и **фалди̏сто̄рӣј,** -ија) м [срлат. faldistolium од ствнем. falistoul] столица на склапање.

фалѐта̄рка, -е̄ ж, ген. мн. фалѐта̄ркӣ [в. фалетати] женска особа која фалета, предсказује будућност, гатара, врачара.

фалѐтати, фалѐта̄м несврш. [тур. fal atamak] предсказивати будућност, гатати, врачати.

фалѐџија, -е̄ м [тур. falyacı] мајстор који израђује пушке, пушкар.

фа̀лзет в. **фа̀лсет**.

фалзи- в. **фалси-**.

фали̏мент, -а м [итал. fallimento] банкрот, стечај.

фа̀лӣнга в. **фа̀лӣнка**.

фа̀лӣнка, -е̄ (**фа̀лӣнга,** -е̄) ж [итал. fallanza] 1. грешка, недостатак, фелер (у роби). 2. телесни недостатак, мана.

фали́рати, фа̀лӣра̄м, 3. л. мн. фали́рајӯ свр. и несврш. [итал. fallire] банкротирати, пасти, падати под стечај.

фа̏лити[1], фа̏лӣм несврш. [нем. дијал. fahlen, станд. fehlen] 1. јављати се у недовољном броју, количини и сл., недостајати, мањкати. 2. не бити присутан. □ **фали му даска у глави** каже се за онога с ком нешто није у реду, који је блесаст, шашав, ћакнут, лакомислен.

фа̏лити[2] , фа̏лӣм свр. [итал. fallire] погрешити, промашити.

фа̀личан, -чна, -чно [нем. falsch] 1. који се издаје за оно што није, који се лажно представља. 2. неискрен, дволичан. 3. непотпун. 4. који се лако квари; који је са грешком (о техничкој роби). 5. који има неку телеснуману.

фа̀личкӣ, -а̄, -о̄ [в. фалус] који се односи на фалус.

фа̀лично̄ст, -ости ж [в. фаличан] особина, својство онога који је фаличан, онога што је фалично.

фа̀лко̄н, -о́на м [итал. falcone соко] вој. врста топа старије производње.

фалокра̀тија, -е̄ ж [грч. phallós фалус, в. -кратија] у феминистичком покрету, у говору феминисткиња, превласт, надмоћ мушкараца у јавном животу.

фа́лос и **фа̂лос** в. **фа́лус**.

фа̀лот, -а м [аустр. нем. Fallott] лакомислена, нестална особа; неваљалац, хуља; дангуба, беспосличар.

фа̀лсет, -а м [итал. falsetto] муз. високи тон мушког гласа који бојом и висином опонаша женски глас, а добија се нарочитом техником певања при чему глас иде изнад природног регистра тонова за мушки глас.

фалсети́рати, фалсѐтӣра̄м, 3. л. мн. фалсети́рајӯ несврш. [в. фалсет] муз. певати, изводити фалсет.

фалсѐтист(а), -е̄ м, мн. фалсѐтисти [в. фалсет] муз. певач који пева, изводи фалсет.

фалси- [лат. falsus лажан] као први део речи упућује на нешто лажно, неисправно.

фалсифи̏ка̄т, -а́та м [нем. Falsifikat од лат. falsificatum, према falsus лажан, в. -фикат] 1. производ, предмет израђен у лажном облику, као копија онога што је вредно, ради обмане, преваре. 2. документ, исправа и сл. са лажним подацима.

фалсифи̏ка̄тор, -а м [нлат. falsificator, в. фалсификат] онај који израђује фалсификате, кривотворитељ.

фалсифика́ција, -е̄ ж [нлат. falsificatio, в. фалсификат] 1. давање лажног, неистинитог исказа о неком догађају. 2. израда фалсификата.

фалси̏фиковати, фалси̏фикујем свр. и несврш. [лат. falsificare] 1. да(ва)ти лажан, неистинит исказ о неком догађају. 2. (на)правити фалсификат, (ис)кривотворити.

фа̏лсо бордо̂не [итал. falso bordone] муз. врста вишегласја са паралелним сексакордима.

Фа̀лстаф, -а м [енгл. Falstaff] дебели прождрљивац, пијаница и хвалисавац из Шекспирових драма.

фа̂лта, -е̄ ж [нем. Falte] набор на одећи.

фа̂лтати, фа̂лтам̄ несврш. [нем. falten, в. фалта] правити наборе, фалте на одећи; плисирати.

фа́лус, -а и **фа̂лус,** -а м [грч. phallós] 1. мушки полни орган. 2. симбол плодности у старој Грчкој. ◆ **фа́луснӣ** и **фа̂луснӣ** који се односи на фалус, који припада фалусу.

фа̏лш прид. индекл. [нем. falsch] 1. лажан, кривотворен. 2. неправилан, погрешан.

фалши́рати, фа̀лшӣра̄м, 3. л. мн. фалши́рајӯ сврш. и несврш. [в. фалш] муз. (от)певати или (од)свирати на погрешан начин, фалш.

фа̏лш-шпӣлер, -а м [нем. Falschspieler, в. фалш, Spieler играч] онај који вара у картању.

фа̏ља, -е̄ ж [тур. falya од итал. faglia] отвор на старинској пушци кроз који се сипао барут.

фа́ма, -е̄ ж [лат. fama] говоркање, гласина; мишљење на основу гласина.

фа̀мӣлија, -е̄ ж [лат. familia] 1. заједница родитеља и њихове деце, породица. 2. сва родбина (бабе, деде, стричеви, тетке, ујаци и сл.), шира породица.

фа̀милијā̏ран, -рна, -рно [лат. familiaris, в. фамилија] 1. који воли фамилију, породицу, који полаже на фамилију. 2. неусиљен у опхођењу, присан, близак.

фамилија̀ризовати, фамилија̀ризујēм сврш. и несврш. [фр. se familiariser] (у)чинити фамилијарним, рођачким.

фамилијаризовати се поста(ја)ти близак, присан (о међуљудским односима).

фамилија́рност, -и ж [лат. familiaritas, према в. фамилијаран] 1. својство, особина онога који је фамилијаран. 2. присно, фамилијарно опхођење (нпр. с колегама на послу).

фа̀мо̄зан, -зна, -зно [лат. famosus] о коме се много говори, чувен, славан, општепознат.

фа̀мулус, -а м [лат. famulus] 1. кућни слуга, слушкиња. 2. школски послужитељ.

фа̏н, -а м = **фе̏н**[3], -а м [кин.] кинеска мера за дужину (0,358 m).

фа̂н, -а м, мн. фа́нови [амер. енгл. fan, скр. од fanatic] 1. страствени, фанатични навијач (спортског клуба); обожавалац (славне личности); поборник (спортске дисциплине, врсте музике, врсте забаве и сл.).

-фан, -фанија [грч. -phanes који се показује; -phania показивање; phaínein појављивати (се), показивати (се)] као други део речи значи јављање, појављивање, показивање.

фа̀на̄л, -а́ла м [итал. fanale] 1. светионик за оријентацију бродова и регулисање пловидбе. 2. светло, фењер на броду. 3. сигнал ватром, димом или светлошћу уопште.

фанарӣо̀т, -а м [нгрч. мн. phanárі, према цариградском кварту Фанар] утицајан и богат Грк из Фанара који је у време Турског царства обављао високе црквене и световне дужности међу православним становништвом.

фанатӣзам, -зма м [в. фанатик] занесеност, залуђеност неком идејом или особом.

фана̀тизовати, фана̀тизујēм сврш. и несврш. [в. фанатик] (у)чинити фанатичним, подстаћи, подстицати на фанатизам.

фана̀тик, -а м, мн. фана̀тици [лат. fanaticus који припада храму, помамљен, усхићен] 1. онај који је занесен, залуђен неком идејом или особом. 2. онај који се изузетно предано бави неким послом.

фана̀тичан, -чна, -чно = **фана̀тичкӣ,** -а̄, -о̄ [в. фанатик] који је обузет фанатизмом, који је занесен, залуђен нечим или неким; који је настао из фанатизма.

фана̀тичкӣ = **фана̀тичан** (в.)

фанда̀нго, -а м [шп. fandango] муз. брзи шпански народни плес у паровима праћен кастањетама.

фанеро̀гаме, фанеро̀гāмā ж мн. [нлат. phanerogamus фанерогаман од грч. phanerós видљив, очигледан, gámos свадба, брак] бот. биљке цветоноше са видљивим полним органима.

фа̏нки прид. индекл. [енгл. funk] који је без одређеног реда, збркан, помешан.

фа̀но̄н, -о́на м [срлат. fano] 1. црквр. различити делови одеће католичких свештеника. 2. рел. платно у коме верници приносе дарове на олтар. 3. муз. завој којим се обмотава преломљена кост. 4. рожната плоча у чељустима кита, ус.

фа̀нт, -а м [нем. Pfand] предмет који се даје у залог у истоименој игри.

фа̀нта̄зија, -е̄ ж [грч. phantasía од phantázein учинити видљивим] 1. машта, уобразиља, имагинација; сањарење, маштарија. 2. догађај као производ маште. 3. особа која машта, фантазира. 4. муз. маштовита инструментална музика. ▯ **имати бујну фантазију** бити склон измишљању и додавању онога што је нереално, што је производ маште.

фантази́рати, фанта̀зӣра̄м, 3. л. мн. фантази́рајӯ несврш. [нем. phantasieren од phantázein учинити видљивим] 1. заносити се (нечим нереалним), маштати, сањарити (о некоме, нечему). 2. говорити глупости, бунцати, булазнити. 3. импровизовати (обично мелодију на каквом инструменту).

фанта̀зма, -е̄ ж [грч. phántasma] 1. привиђење, утвара. 2. апсурдна или нелогична идеја.

фантазмагò̄рија, -е̄ ж [фр. fantasmagorie, в. фантазма, грч. agoreúein говорити] 1. опсена, обмана, варка. 2. необичне слике које види душевно оболела особа.

фантазмагò̄ричан, -чна, -чно [в. фантазмагорија] који настаје фантазмагоријом, који је последица фантазмагорије.

фа̀нтаст(а), -е̄ м [грч. phantastés хвалисавац, в. фантазија] маштар, сањар, занесењак.

фантастѐрија, -е̄ ж [итал. fantasticheria] маштарија, сањарење, занесењаштво.

фанта̀стика, -е̄ ж, дат. и лок. фанта̀стици [грч. phantastikḗ (tekhnē) вештина стварања представа, в. фантастичан] оно што је произашло из фантазије, што је плод маште, фантазирања.

фанта̀стичан, -чна, -чно [грч. phantastikós погодан за стварање представа] 1. који је плод фантазије, нестваран, чудесан; маштовит, сањарски. 2. који је изузетно вредан, изванредан.

фанта̀стично̄ст, -ости ж [в. фантастичан] особина, својство онога што је фантастично, онога који је фантастичан.

фа̀нто̄м, -о́ма м [фр. fantôme од грч. phántasma привиђење] 1. утвара, авет, сабласт. 2. слика створена у глави. 3. манијак који се неочекивано појављује. 4. мед. лутка на којој породиље вежбају порођајне операције. ▲ **фантом-писац** писац који пише и објављује под именом наручиоца писања.

фа̀нто̄мка, -е̄ ж [в. фантом] капа са прорезима за очи и уста коју криминалци навлаче на лице како не би били препознати.

фа̀нто̄мскӣ, -а̄, -о̄ [в. фантом] 1. који је са особинама фантома, који се појављује као фантом. 2. измишљен, непостојећи. ▲ **~бол** бол чије постојање човек умишља јер га осећа на месту на коме је он физиолошки немогућ; **~уд** појава када човек осећа онај део тела који му је одстрањен.

фа̀нфара и **фанфа́ра,** -е̄ ж [фр. fanfare] муз. 1. лимени дувачки инструмент, труба. 2. кратка војничка мелодија коју изводе трубе. ▯ **ударити у фанфаре** бучно, гласно прослављати.

фанфарона́да, -е̄ ж [фр. fanfaronnade] велика реклама, претерана пропаганда којом се јавно хвали неко или нешто; претерано хвалисање.

фа̀нфуља, -е̄ ж [итал. дијал.] проститутка, блудница, развратница.

ФА̀О, -а м [скр. од енгл. **F**ood and **A**griculture **O**rganization of United Nations] Организација Уједињених нација за исхрану и пољопривреду (основана 1945. г., седиште у Риму).

фар[1], -а м, лок. фа́ру [енгл. fare ићи, путовати] колица на шинама у којима се вози камера при филмском снимању. ▲ **фар-мајстор** радник који вози колица по шинама.

фа̀р[2], -а м, лок. фа́ру, мн. фарови [фр. phare, према светионику на острву Фаросу код Александрије (Pháros)] 1. саобр. велика светиљка на предњем делу аутомобила с различитим јачинама светла. 2. радио-светионик. 3. рефлектор. 4. жарг. око.

фа̏ра, -е̄ ж [мађ. far стражњица] крма на речном броду.

фа̏рад и **фа̀рад,** -а м [према енглеском физичару и хемичару М. Фарадеју (M. Faraday, 1791–1867)] физ. јединица електричног капацитета са симболом F.

фарадѝзам, -зма м [в. фарад] физ. индукциони електрицитет.

фарадиза̀ција, -ē ж [в. фарад] мед. примена нискофреквентне наизменичне струје у дијагностичке и терапеутске сврхе.

фарàндола, -ē ж [фр. farandole од провансалског faranduolo] муз. провансалски плес у раном средњем веку.

фарàо̄н, -о́на м [лат. pharao од грч. Pharaṓ од егип. per'o узвишена кућа] ист. титула египатских владара.

фарàо̄нскӣ, -а̄, -о̄ [в. фараон] 1. ист. који се односи на фараона, који припада фараону. 2. који претерано велича себе, препотентан, нескроман. ▲ ~ **миш** звер *Herpestes ichneumon*, мунгос.

фа̑рба, -ē ж [нем. Farbe] боја.

фàрбӑр, -а́ра м [в. фарба] онај који фарба, бојадише, бојаџија; онај који продаје фарбе. ◆ **фарба́ров/фарба́рев** који се односи на фарбара, који припада фарбару.

фа̑рбара, -ē ж = **фа̑рбӑрница,** -ē ж [в. фарба] 1. радионица у којој се фарба, бојадише нешто, бојаџијница. 2. продавница боја и прибора за фарбање, кречење, моловање и сл.

фàрбӑрка, -ē ж [не. färben, в. фарба] она која фарба, бојадише нешто, бојаџика. ◆ **фàрбӑркӣн** који се односи на фарбарку, који припада фарбарки.

фàрбӑрница = **фàрбара** (в.)

фа̑рбати, фа̑рба̄м несврш. [в. фарба] премазивати фарбом, бојом, бојити.

фàрбенблинд, -а м [нем. farbenblind] онај који не разликује боје, далтониста.

фàрбл, -а м [в. фарба] мрља од фарбе, боје.

фа̀рвӑтер, -а м, мн. фарва́тери [хол. vaarwater] узак пловни пут (у каналима и рекама) који је довољне дубине за време ниског водостаја за пловила одређеног газа.

фàренха̄јт, -а м [према немачком физичару Г. Д. Фаренхајту (Gabriel Daniel Fahrenheit, 1686–1736)] 1. јединица за мерење температуре на енглеском говорном подручју. 2. степен на Фаренхајтовој лествици.

фа̑рз, -а м [тур. farz од ар. farḍ] рел. верска обавеза у исламу.

фарѝзēј в. **фарѝсēј**.

фарѝзēјскӣ в. **фарѝсēјскӣ**.

фаризе́јство в. **фарисе́јство**.

фари́на, -ē ж [итал. farina од лат.] брашно.

фаринг- [грч. phárynks (ген. pháringos)] први део сложених речи са значењем грло, ждрело.

фарингектòмија, -ē ж [в. фаринг-, ектомија] мед. одстрањивање делова ждрела хирургшким путем у циљу лечења.

фарингѝзам, -зма м [нлат. pharyngismus, према в. фаринг-, -изам] физиол. стезање, грч мишића ждрела као последица неког страног тела или нервних лезија.

фарингѝтис, -а м [в. фаринг-, -итис] мед. бактеријска или вирусна упала слузокоже ждрела.

фарингоскòпија, -ē ж [в. фаринг-, -скопија] мед. преглед ждрела посебним уређајем са огледалима.

фа̀ринкс, -а м [грч. phárynks] анат. шупљина изнад гркљана и једњака, иза усне и носне дупље, ждрело.

фаринòграф, -а м = **фа̀ринометар** (в.)

фа̀ринометар, -тра м [лат. farina брашно, в. -метар] апарат за мерење квалитета брашна.

фарѝсēј, -е́ја м [грч. Pharisaîtos од хебр. pērūšīm одвојени] 1. рел. у старој Јудеји, члан секте која се истицала поштовањем свих обреда. 2. фиг. неискрен човек, лицемер.

фарѝсēјскӣ, -а̄, -о̄ [в. фарисеј] који се односи на фарисеје, који припада фарисејима.

фарисе́јство, -а м [в. фарисеј] 1. својство, особина фарисеја (1). 2. неискреност, лицемерство.

Фарисѐовац, -о̄вца м [в. фарисеј] црквр. православна богослужбена књига која садржи целокупна богослужења за све дане од Недеље митара и фарисеја до Лазареве суботе (цео ускршњи пост) = **Триод посни, Трипеснец**.

фа̑рма, -ē ж [енгл. farm од лат. firmare сместити се] пољопривредно добро, пољопривредно имање.

фармако- [грч. phármakon лековита биљка] као први део сложене речи означава да се други део односи на лекове, на производњу лекова.

фармакогенѐтика, -ē ж, дат. и лок. фармакогенѐтици [в. фармако-, генетика] мед. дисциплина фармакологије која се бави проучавањем утицаја генетских особина организма на деловање лекова.

фармакогнòзија, -ē ж [в. фармако-, -гнозија] проучавање лекова, физичких особина сировина за производњу лекова.

фармакогра̀фија, -ē ж [в. фармако-, -графија] 1. опис лека. 2. преписивање лекова, рецептура.

фармакодинàмика, -ē ж, дат. и лок. фармакодинàмици [в. фармако-, динамика] фарм. фармаколошка дисциплина која проучава механизам деловања лекова и везу учинка лека и његовог хемијског састава.

фармакòлог, -а м, мн. фармакòлози [в. фармако-, -лог] стручњак у фармакологији.

фармаколо̀гија, -ē ж [в. фармако-, -логија] мед. наука која проучава деловање лекова на организам.

фармакòлошкӣ, -ā, -ō [в. фармакологија] који се односи на фармакологију или фармакологе. ▲ ~ **стимулатори** сп. разни хемијски препарати који делују стимулативно на централни део нервни систем.

фармакомàнија, -ē ж [в. фармако-, -манија] мед. патолошка склоност ка узимању лекова независно од стварних потреба.

фармàкōн, -óна м [грч. phármakon] фарм. средство за лечење, лек.

фармакопе́ја, -ē ж [грч. pharmakopoía справљање лекова] фарм. скуп прописа за припремање лекова, са описом њиховог састава и упутстава за поступање с лековима.

фармакоте́ка, -ē ж [в. фармако-, -тека] кућна или путничка апотека.

фармакотера́пија, -ē ж [в. фармако-, терапија] мед. лечење, терапија лековима.

фармакотѐхника, -ē ж [в. фармако-, техника] фармацеутска грана која се бави различитим процесима у индустријској производњи лекова.

фармакотӣмија, -ē ж [в. фармако-, грч. thymós склоност, жеља] мед. патолошка склоност ка неконтролисаном узимању лекова; фармакоманија.

фармàсōн в. **фрамàсōн**.

фармацѐут, -а м (ж. **фармацѐуткиња,** -ē) [грч. pharmakeutḗs] 1. стручњак у фармацији, онај који је завршио фармацеутску школу или фармацеутски факултет. 2. онај који ради у фармацеутској индустрији. 3. студент/студенткиња фармације.

фармацѐутскӣ, -ā, -ō [в. фармацеут] који се односи на фармацију и фармацеуте, који припада фармацији и фармацеутима. ▲ **фармацеутска технологија** део фармације који проучава начине израде лековитих средстава. **фармацеутска хемија** део хемије који проучава супстанце које се користе у изради лекова, као лекови.

фа̀рма̄ција, -ē ж [грч. pharmakeía од phármakon лек] 1. систем знања о познавању, припремању, испитивању и чувању лекова. 2. студије фармације на факултету.

фа̀рмер, -а и **фа̀рмēр,** -е́ра м [енгл. farmer, према в. фарма] пољопр. власник фарме; радник на фарми.

фа̀рмерице, фа̀рмерӣца̄ ж мн. в. **фа̀рмерке**.

фа̀рмерке, фа̀рмеркӣ ж, мн. [в. фармер] панталоне од џинса, обично плаве боје, које су најпре носили фармери као одећу за рад на фарми.

фа̑рс в. **фа̑рз**.

фа̑рса, -ē ж [фр. farce] 1. позор. позоришни комад са грубим шалама; лакрдија. 2. догађај у коме учесници претерано испољавају тобожња, лажна осећања и тиме га претварају у ругло, у лакрдију.

фарсѐскан (прил. **фарсѐскно**) в. **фа̀рсичан**.

фа̑рси, -ија м [тур. farisî персијски] лингв. модеран, стандардан ирански језик, који је у употреби у Ирану и северном Авганистану.

фа̀рсичан, -чна, -чно [в. фарса] који је са особинама фарсе, који одаје утисак фарсе.

ФА̏С [скр. од енгл. **f**ree **a**longside **s**hip] трг. термин у међународном трговачком промету којим се означава обавеза продавца да сноси трошкове и ризик за робу до њеног стављања уз бок брода.

фаса́да, -ē ж [фр. façade, rema face лице] 1. архит. предња страна зграде. 2. грађ. површински слој на спољним зидовима куће. 3. фиг. леп, добар спољашни изглед иза кога се крије нешто друго (обично са неким манама, недостацима и сл.).

фаса̀дёр, -ёра м [в. фасада] грађ. онај који ради фасаде.

фа̀са̄днӣ, -а̄, -о̄ [в. фасада] архит. грађ. који се односи на фасаду, који припада фасади. ▲ **фасадни украси** украси на фасади (кипови, избочења и сл.).

фасѐта, -ē ж [фр. facette мало лице, мала плоча] 1. страна брушеног дијаманта или неког другог драгог камења. 2. зоол. један од малих делова ока код инсеката који чини сложени орган чула вида. 3. анат. глатка површина костију руке или стопала.

фасети́ра̄ње, -а с [в. фасетирати, фасета] резање или брушење на фасете (1).

фасети́рати, фасѐтӣра̄м, 3. л. мн. фасети́рајӯ несврш. [фр. facetter, в. фасета] резати или брусити на фасете.

фа̀сетнӣ, -а̄, -о̄ [в. фасета] који се односи на фасете. ▲ **фасетно око** зоол. чуло вида код инсеката и ракова које се састоји од више једноставних очију.

фа́сик, -а м, мн. фа́сици [тур. fāsik од ар. fāsiq] 1. рел. онај који се не придржава верских прописа, грешник. 2. онај који је неморалан; покварењак, развратник.

фа̀совати, фа̀сујēм сврш. и несврш. [в. фасунг] 1. воj. доби(ја)ти војничко следовање (храну, војну опрему, оружје). 2. бити кажњен (батинама). □ **фасовати своје** доби(ја)ти заслужено (обично батине).

фа̀ст фӯд, -а м [енгл. fast food] кулин. 1. дословно: брза храна (обично сендвич, пљескавица у лепињи и сл., која се брзо припрема и која се продаје у посебним, обично уличним продавницама и одмах једе, у ходу или стојећи). 2. продавница такве хране.

фа̀сунг, -а м, мн. фа̀сунзи [нем. Fassung] 1. електр. оквир у који се углављује електрична утичница. 2. оквир у који је смештен драги камен; начин уоквиравања драгог камења. 3. количина хране која се добија као следовање за потрошачке бонове, тачкице и сл.

фа̀сцес, -а м [лат. fascies свежањ, сноп] ист. 1. сноп брезовог или брестовог прућа у чијој је средини увезана секира, као симбол достојанства, који се носио у старом Риму испред високих цивилних или црквених достојанственика 2. симбол италијанских фашиста.

фа̀сција, -ē ж [лат. fascia] анат. везивна овојница појединих мишића или органа.

фасција́ција, -ē ж [нлат. fasciatio] 1. бот. биљна стабљика која се развила у спљоштеном облику. 2. анат. појава срашћивања више органа који нису у истој равни.

фасци̏кла, -ē ж (**фасци̏кл,** -а м) [нем. Faszikel од лат. fasciculus мали сноп, мали свежањ од fascis сноп, свежањ] картонски, пластични или од другог материјала израђен омот у који се одлажу документи, папири, штампани материјали и сл.

фасцина̀нтан, -тна, -тно [лат. fascinans од fascinare одушевити] који изазива одушевљење, заносан, неодољив.

фасцина̀нтно̄ст, -ости ж [в. фасцинантан] особина онога који је фасцинантан, онога што је фасцинантно.

фасцина́ција, -ē ж [лат. fascinatio од fascinans заносан од fascinare одушевити] 1. снажан и неодољив утисак који изазива нека појава, представа, личност и сл. 2. одушевљеност, опчињеност, очараност, занесеност.

фасцини́рати, фасци̏нӣра̄м, 3. л. мн. фасцини́рајӯ сврш. и несврш. [лат. fascinare] произвести, производити снажан утисак (на некога), опчинити, опчињавати, очара(ва)ти; одушевити, одушевљавати.

фасциоло́за, -ē ж [лат. fasciola, в. -оза] вет. болест јетре оваца и говеда коју изазива паразитски црв *Fasciola hepatica*, метиљавост.

фасциопла̀стика, -ē ж, дат. и лок. фасциопла̀стици [в. фасција, -пластика] мед. пластична операција фасције.

фасци̏тис, -а м [в. фасција, -итис] мед. упала фасције.

фата непр. в. **ва̀та**.

фа̏та̄лан, -лна, -лно [лат. fatalis од fatum судбина] 1. који је са смртоносним исходом, смртоносан, кобан. 2. који доноси несрећу, катастрофалан. 3. који утиче на судбину, судбоносан. ▲ **фатална грешка** рач. грешка која изазива пад компјутерског система.

фатали̏зам, -зма м [в. фаталан] схватање по коме су појаве и збивања судбински предодређени и неизбежни.

фата̀лист(а), -ē м, мн. фата̀листи (ж. **фата̀листкиња**) [в. фаталан] онај који верује у судбинску предодређеност збивања и појава.

фатали̏тēт в. **фата́лност**.

фата́лност, -и ж [в. фаталан] оно што је пресудно за будућност, за судбину; кобност.

фатаморга́на, -ē ж [итал. fata Morgana, превод имена Morgan le Fay (вила Морган, у келтској легенди сестра краља Артура)] оптичка појава у атмосфери која се јавља у пустињским и тропским пределима кад се услед преламања и потпуне рефлексије светлости предмети и појаве доживљавају као привиђења. 2. варка, илузија, опсена. ◆ **фатаморгански** који се односи на фатаморгану.

фатѐли̏н непр. в. **ватѐли̏н**.

фати̏дичкӣ, -а̄, -о̄ [шп. fatidico] који има способност предвиђања будућности; видовит, пророчански.

фати́рати в. **вати́рати**.

фати́рати, фа̀ти̏ра̄м, 3. л. мн. фати́рајӯ сврш. и несврш. [нем. wattieren] поставити, испунити, обложити, облагати ватом; поставити, постављати топлим материјалом (одећу).

фатирати се фиг. снабде(ва)ти се материјалним добрима у већој количини.

фати̏ха, -ē ж [тур. fatiha од ар. äl-Fātiḥa] рел. прва сура, први одељак у Курану (говори се/учи као молитва за душе умрлих).

фа́тум, -а м [лат. fatum] судбина, усуд, коб; персонификација судбине, усуда.

фа̏у м индекл. [нем. V, изг. фау] вој. ракетно оружје које је Немачка производила у Другом светском рату.

фа̏у-ѐфек(а)т, -кта м [нем. Verfremdung отуђење, в. ефект] позор. стил позоришне игре (увео га Бертолт Брехт, B. Brecht 1898–1956) у коме се глумци постављају у отуђени однос према ликовима које тумаче да би гледалац дубље и интелектуалније доживео представу.

фа̏ул и фа̀ул, -а м, мн. фа̀ули/фа̀ули и фа̏улови/фа̀улови [енгл. faul] сп. прекршај правила игре у разним спортским дисциплинама (недозвољен ударац, намерна грубост и сл.).

фа̀улēнцер, -а м [нем. Faulenzer] 1. нерадник, ленштина. 2. лист папира са означеним линијама ради равног писања.

фаули́рати, фа̀ули̏ра̄м, 3. л. мн. фаули́рајӯ сврш. и несврш. [в. фаул] сп. (на)правити фаул, (пре)кршити правила спортске игре применом недозвољених захвата, ударача, намерних грубости над противничким играчем и сл.

фа̏ун и фа̀ун, -а м [лат. Faunus] 1. митол. Фаун, у староримској митологији једно од нижих божанстава, заштитник стада који живи у шумама и планинама, представљан длакав, с козјим ногама, репом и роговима. 2. сладострасник, развратник, похотљивац. 3. зоол. врста америчког мајмуна.

фа̀уна, -ē ж [лат. Fauna] зоол. свеукупност животињског света на једном локалитету или у једном раздобљу живота на Земљи.

фа̀устба̄л, -а м [нем. Faustball од Faust шака, Ball лопта] сп. игра лоптом између двеју екипа у којој се лопта удара шаком или надлактицом.

фа̀устовскӣ, -а̄, -о̄ [према Гетеовом јунаку Фаусту] који се односи на Фауста, главног јунака истоимене трагедије. ▲ **~ уговор** уговор с ђаволом, чин уласка у друштво, савез са злим и опаким људима, што је у народу познато као продаја душе ђаволу.

фа̏х, фа̀ха м, мн. фа̀хови [нем. Fach] 1. преграда, сандучић у пошти; раф у радњи. 2. ужа струка, специјалност. ▲ **поштански ~** преградак у пошти за писма која стижу власнику таквог прегратка.

фа̏х-идио̏т, -а м [в. фах, идиот] 1. особа која се издаје за стручњака, а нестручна је или полустручна у послу којим се бави. 2. особа која је упућена у само једну област знања, док је за друге потпуна незналица.

фахи̏ша, -е̄ ж [тур. fahişe од ар. fāḥišā] 1. проституткa. 2. неваљала, лоша жена.

фа̀хман, -а м [нем. Fachmann] онај који добро познаје област којом се бави, стручњак.

фа̀ца, -е̄ ж [итал. faccia] жарг. 1. лице, изглед. 2. важна особа.

фацѐта в. **фасѐта**.

фацети́рање в. **фасети́рање**.

фацети́рати в. **фасети́рати**.

фа̀цетнӣ в. **фа̀сетнӣ**.

фа̀цијалан, -лна, -лно [лат. facialis, према facies лице] који се односи на фацијес, на лице.

фацијáлис, -а м [лат. (nervus) facialis, према facies лице] анат. седми мождани живац који покреће мишиће лица и подстиче лучење пљувачних жлезда.

фа̑цијес, -а м [лат. facies лице] анат. предња страна главе, лице.

фацилита́ција, -е̄ ж [в. фацилитет] 1. физиол. олакшавање преноса импулса нервним системом. 2. биол. олакшавање преношења хранљивих материја кроз ћелијску мембрану.

фацили̏тет, -е́та м [нем. Fazilität од лат. facilitas, према facilis лаган] лакоћа у покретима, окретност.

фа̀цинус, -а м [лат. facinus] злочин, недело.

фа̑цит, -а м [лат. facit чини од facere чинити] резултат, закључак.

фаци̏тис, -а м [грч. phakós сочиво, в. -итис] мед. упала очног сочива.

фа̀цōл, -óла м [итал. fazzolo] етнол. марама која се везује око главе, као део ношње у неким сеоским и градским срединама.

фацо̀лет, -а м [итал. fazzoletto, в. фацол] џепна марамица, марамица за брисање носа..

фа̀чла, -е̄ ж [нем. Fatsche] завој за превијање рана.

фа̑чловати, фа̑члујēм несврш. [нем. fatschen] превијати (рану) фачлом, обмотавати завој око повређеног места.

фа̑ша, -е̄ ж [итал. fascia од лат.] танко платно, газа, завој за превијање рана; повој.

фа́шāнке, фа́шāнкӣ ж мн. = **фа̑шнӣк** (в.)

фа̀ше прид. индекл. [фр. fâché] ▲ **бити** ~ бити у затегнутим, лошим односима с неким.

фаши̏зам, -зма м [итал. fascismo, в. фасцес] 1. ист. пол. идеолошко-политички покрет са националистичким и империјалистичким обележјима и систем владавине са диктаторским режимом (настао 20-тих година XX века у Италији да би се доцније проширио на Немачку и Јапан; фашизмом је отпочет Други светски рат у коме је и сломљен 1945). 2. пол. диктаторска власт, покрет уопште; партија с радикално националистичким тежњама.

фашиза́ција, -е̄ ж [в. фашизам] 1. процес увођења фашизма. 2. процес у коме неке друштвене појаве добијају обележја фашизма.

фа̀шина, -е̄ ж [итал. fascina] грађ. сноп прућа, као грађевински материјал (за учвршћивање насипа, за земљане радове уопште).

фа̀шинг, -а м = **фа̑шнӣк** (в.)

фаши́рати, фа̀шӣрām, 3. л. мн. фаши́рајӯ сврш. и несврш. [нем. faschieren] (и)ситнити, (и)сећи (месо) на ситне комаде односно самлети (месо).

фа̀шист(а), -е̄ м, мн. фа̀шисти [итал. fascista, в. фашизам] пол. 1. присталица, следбеник фашизма. 2. припадник фашистичког покрета у Италији.

фаши̏стичкӣ, -а̄, -о̄ [в. фашизам] који се односи на фашизам и фашисте, својствен фашизму и фашистима.

фа̑шистоӣдан и **фашистòӣдан,** -дна, -дно [в. фашист(а)] који има неке одлике фашизма, који нагиње фашизму.

фашистоӣдност, -и ж [в. фашист, -оидан] својство, особина онога који је фашистоидан, онога што је фашистоидно.

фа̑шнӣк и **фа̀шник,** -а м, мн. фа̑шнӣци и фа̀шници [нем. Fasching од ствнем. vast ganc мимоход на светковини] етнол. 1. време месојеђа, поклада; покладе, карневал. 2. последњи дан поклада, месопуст. 3. машкара која је тога дана изабрана као најуспешнија.

ФБИ в. **FBI**.

Фе̑б, -а м [грч. Phoîbos сјајан, светао] митол. један од надимака бога Аполона.

фѐбл, -а м [фр. faible] слабост, попустљивост према некоме или нечему.

фѐбра, -ē ж, ген. мн. фѐбāрā и фѐбрӣ [итал. febbre] мед. висока телесна температура, врућица, ватра.

фѐбрӣлан, -лна, -лно [лат. febrilis, в. фебра] који има високу температуру, обузет високом телесном температуром.

фебри́лност, -и ж [в. фебрилан] стање онога који је фебрилан, обузетост високом температуром, врућицом, ватром.

фѐбруа, -ē ж [лат. februa, према februare чистити] чишћење, спремање као римска светковина посвећена култу мртвих.

фѐбруā́р, -а м [лат. februarius, в. фебруа] други месец у години.

фѐбруā́рскӣ, -ā, -ō [в. фебруар] који се односи на фебруар, који припада фебруару. ▲ **Фебруарска револуција** ист. 1. у Француској: париска буржоаска револуција крајем фебруара 1848. у којој је срушена Јулска монархија Луја Филипа (од 1830) и проглашена Друга република, али је буржоазија преотела власт и исте године угушила покушај радничке револуције. 2. у Русији: буржоаско-демократска револуција започета у фебруару 1917. побуном радника и војника која је довела до формирања нове државне власти, тзв. Привремене владе с којом је упоредо постојала друга власт, Совјет радничких и војних депутата; двовлашће је трајало до 7. октобра 1917, када је сва власт револуционарним путем прешла у руке Совјета.

фѐда, -ē ж [итал. fede] документ о стеченом знању; уверење, сведочанство.

федàји́н, -и́на м [ар. fidāi, мн. fidāiyīn] борац за стварање палестинске државе, палестински герилац.

фе́дер, -а м [нем. Feder] опруга.

федерали́зам, -зма м [амер. енгл. federalism, в. федерација] државно уређење више посебних јединица које део своје власти преносе на централну, заједничку владу.

федерàлист(а), -ē м, мн. федерàлисти [амер. енгл. federalist, в. федерација, федерализам] присталица, поборник федерализма.

федерали́стичкӣ, -ā, -ō [в. федерација, федерализам] који се односи на федерализам и федералисте.

фе̏дерā́лнӣ, -ā, -ō [нлат. foederalis, в. федеративни, федерација] који се односи на федерацију, савезни.

фе̏дератӣвнӣ, -ā, -ō [нлат. foederativus, в. федерација] који улази у састав федерације; заснован на федерализму. ▲ **федеративно (државно) уређење** државно уређење засновано на начелима федерације.

федера́ција, -ē ж [лат. foederatio, према foedus савез] 1. држава заснована на заједници више савезних (федералних) јединица које задржавају политичку и културну самосталност, а део својих права (војска, међународна политика, новац, пошта, железнице и сл.) преносе на савезни парламент и савезну владу. 2. савез, обично непрофитабилних организација које се удружују ради лакшег деловања (нпр. у спорту).

фе́дерзиц, -а м [нем. Federsitz] еластично, мекано седиште с уграђеним опругама (у аутомобилу, кочији, на бициклу и сл.).

федери́рати, федѐрӣрā́м, 3. л. мн. федери́рајӯ несврш. [в. федер] стезати се и растезати се одскачући (о федеру, о ономе што је као федер или о ономе што у себи има федер).

фе́дермàдрац, -а м [нем. Federmatratze] еластични уложак за кревет са уграђеним опругама.

фе́дермесер [нем. Federmesser] ножић на склапање, пероpез.

фе́динг, -а м [енгл. fading] рад. повремено слабљење или потпуни престанак пријема звука у радио-техници.

фе̏јс-ли́фт, -а = **фе̏јс-ли́фтинг,** -а м, мн. фе̏јс-ли́фтинзи, ген. мн. фе̏јс-ли́фтӣнгā [енгл. face lift] мед. пластична операција лица којом се затеже кожа и смањују боре.

фе̏кā́лан, -лна, -лно [в. фекалије] који се односи на фекалије, измет.

фе̏кā́лије, фе̏кā́лӣјā ж мн. [лат. faeces] измет људи и животиња.

фекундáција, -ē ж [нлат. fecundatio, према fecundus плодан] биол. спајање мушких и женских полних ћелија, оплодња.

фе́ла, -ē ж [мађ. fél] врста, сорта, соj, пасмина.

фе̏лага, -ē ж зб. [в. фелах] ист. заједнички назив туниских и алжирских партизана у борби против француског колонијализма.

фела́ћет, -а м [тур. felâket од ар. fäläk космос, небо] зла коб, несрећа, пропаст.

фе̏лāх, -а́ха м [тур. fellâh од ар. fällāh] 1. земљорадник у арапским земљама. 2. тамнопута особа. 3. живахна, немирна особа.

фе̏лāција, -ē и **фела́ија,** -ē ж [лат. fellatio од fellare сисати] сексуално задовољавање лизањем и сисањем полних органа.

фе̏лāцио в. **фе̏лāција**.

фе̏лга, -ē ж, ген. мн. фе́лгӣ [нем. Felge] точак аутомобила без гуме.

фе̏лдбē̄бл, -а м в. **фе̏лдвē̄бл**.

фе̏лдбет, -а м [нем. Feldbett] војнички кревет на склапање; пољски кревет.

фе̏лдвē̄бл, -а (**фе̏лдвē̄бел,** -бла) м [нем. Feldwebel] воj. чин наредника у неким војскама.

фелдкомандантӯра, -ē ж [нем. Feldkomandatur] воj. војна команда у време ратних операција.

фе̏лдмаршāл, -а м [нем. Feldmarschall] воj. највиши војни чин у неким војскама.

фе̏лдспат, -а м [нем. Feldspat] минер. најраспрострањенији силикатни минерал који се деловањем атмосферских падавина претвара у глину, глиненац, и који се користи у керамичкој индустрији.

фелдцàјгмајстер, -а м [нем. Feldzeugmeister] воj. артиљеријски генерал у немачкој и аустроугарскоj војсци.

фе̏лер, -а м [нем. Fehler] грешка. ▲ **роба с фелером** роба с грешком.

фелѐричан, -чна, -чно [в. фелер] 1. који је са грешком, који није сасвим исправан. 2. који има некуману, недостатак, обично телесни (о човеку).

фе̏либрӣж, -а м [фр. félibrige] књижевни покрет у Француској у XIX веку који се залаже за очување провансалског говора у књижевним делима.

фе̏лō̄н, -о́на м [грч. phelones огртач] црквр. горњи огртач без рукава, као део одеће православних свештеника.

фелòнија, -ē ж [фр. félonie од срлат. fel(l)onia] 1. прав. тежак злочин (убиство, силовање, провала и сл.). 2. издајство, издаја; повреда верности уопште.

фе̏лс, -а м, мн. фе̏лсови [ар. мн. fullus од лат. follis кеса] нум. најстарији арапски метални новац кован по угледу на византијски.

фе̏лука, -ē ж, дат. и лок. фе̏луци [итал. feluca од ар. feluqah] 1. брзи брод с веслима и једрима. 2. двороги шешир.

фе̏лчер, -а м [нем. Feldscher] заст. војни видар рана.

фе̏лш прид. индекл. [нем. falsch] лажан, крив, погрешан, неисправан.

фелши́рати, фѐлшӣрām, 3. л. мн. фелши́рајӯ свршн. и несврш. [в. фелш] 1. имати криву путању (о лопти). 2. бити криво постављен (о аутомобилскоj гуми). 3. поћи, ићи кривудаво, (за)кривудати.

фе̏љбаба и **фе̏љбаба** в. **фе̏лдвē̄бл (фе̏лдвē̄бел)**.

фе̏љтō̄н, -о́на м [фр. feuilleton, према feuillette листић од лат. folium лист] новин. 1. подлистак у новинама са лаким популарно-информативним текстовима, обично у свакодневним наставцима. 2. новински популарно-информативни текст, писан за ширу публику.

фељтòнист(а), -ē м, мн. фељтòнисти (ж. **фељтòнисткиња,** -ē) [фр. feuilletoniste, в. фељтон] новин. онај који пише фељтоне.

фељтонѝстичкӣ, -ā, -ō̄ [в. фељтон] који се односи на фељтоне и фељтонисте, својствен фељтонима и фељтонистима.

фе̏љтō̄нскӣ, -ā, -ō̄ [в. фељтон] написан као фељтон, односно лако, забавно, површно.

фе́ма, -ē ж [нем. Feme организација; Femgericht тајни народни суд] ист. 1. тајни суд у Немачкој од XIV до XIX века. 2. терористичка организација у Немачкој која је после Првог светског рата ликвидирала политичке противнике.

феминиза́ија = **фе̏минизовање** (в.)

феминѝзам, -зма м [фр. féminisme од лат. femina жена] 1. соц. заговарање друштвене, политичке и економске равноправности жена и мушкараца. 2. пол. организован покрет који се зала-

же за такву равноправност међу половима. 3. стање особе мушког пола код које су у мањој или већој мери изражене женске полне карактеристике.

феминизи́рати = **фемѝнизовати** (в.)

фемѝнизӧвање, -а с = **феминиза́ција,** -е̄ [в. феминизам] губљење секундарних полних карактеристика код мушкараца.

фемѝнизовати, фемѝнизујем и **феминизи́рати,** фемѝнизи́рам, 3. л. мн. фемѝнизи́рајӯ свршн. и несврш. [в. феминизам] **1.** (у)чинити да мушкарац добије женска обележја, да постане сличан жени. **феминизи́рати се** доби(ја)ти женске особине (о мушкарцу).

фѐминин в. **фѐмининум**.

фѐмининум, -а м [лат. femininum] 1. женски род. 2. грам. именица женског рода.

фемѝнист(а), -е̄ м, мн. фемѝнисти (ж. **фемѝнисткиња,** -е̄) [в. феминизам] присталица, следбеник феминизма.

фемѝнистичкӣ, -а̄, -ӧ̄ [в. феминизам] који се односи на феминизам, својствен феминизму.

фемѝнисткиња, -е̄ ж [в. феминизам] женска особа феминист.

фѐмицӣд, -а м [лат. femina жена, в. -цид] 1. убиство жене. 2. насиље над женом.

фѐморӑлан, -лна, -лно [нлат. femoralis од лат. femur, ген. femoris] анат. који се односи на фемур, бедрени, бутни.

фѐмптосеку́нда, -е̄ и **фѐмтосекунда,** -е̄ ж [дан. femten петнаест, в. секунда] јединица времена, 10^{-15} секунде (1fs = 10^{-15} sec.).

фѐмтометар, -тра м [дан. femten петнаест, в. -метар] јединица за дужину, 10^{-15} део метра (1fm = 10^{-15} m).

фѐмӯр, -у́ра м [лат. femur (ген. femoris) бутина, бедро] анат. најдужа кост на телу човека која иде од кука до колена; бедрена кост.

фѐн, -а м [нем. Föhn од лат. favonius западни ветар] 1. метеор. топао ветар који дува на подручју Алпа. 2. техн. електрични апарат за сушење косе.

фѐн[1], -а м [тур. fen од ар. fänn] научна дисциплина.

фѐн[2], -а м [кин.] кинеска мера за дужину (0,358 m).

фѐн[3], -а м = **фан** (в.)

фенѐантрӗн, -е́на м [фабричко име производа, према phenyl-anthracen] кондензовани ароматични угљоводоник.

фенацѐтӣн, -и́на м [в. feno-, лат. acetum киселина] фарм. синтетички лек против болова.

фѐн д' сјѐкл в. **fin de siècle**.

фенестра́ција, -е̄ ж [лат. fenestra прозор] 1. биол. отвор у структури ткива. 2. зубни корен који није сасвим покривен. 3. мед. хируршка интервенција стварања отвора у унутрашњем уху (нпр. ради лечења глувоће). 4. архит. отвор за прозор.

фенија́нац, -нца м [енгл. Fenian, према ир. sinn féin ми сами] ист. члан тајне ирске револуционарне организације Sinnfein, основане 1861. у Америци.

фенијанѝзам, -зма м [в. фенијанац] ист. покрет за насилно уклањање енглеске власти у Ирској.

фѐникс, -а м [грч. phoînіks] 1. митол. митска птица старих Египћана која, предосећајући блиску смрт, изгори у свом гнезду, а затим поново оживи из пепела; симбол онога што је вечно, бесмртно. 2. фиг. особа која се након многих патњи и страдања поново опорави, уздигне. 3. зоол. врста јапанског украсног петла који се одликује необично дугим репом и разнобојним перјем.

фени́рати, фѐнӣрам, 3. л. мн. фени́рајӯ несврш. [в. фен[1]] сушити косу помоћу фена.

фено- [грч. phaino-; phaínein појавити се] као први део сложеница значи који се збива, који се појављује, видљив.

фенобарбѝтӧн, -о́на м [в. фено-, барбитон] фарм. лек који се користи против несанице, епилепсије и за умирење; седатив.

феногенѐтика, -е̄ ж, дат. и лок. феногенѐтици [в. фено-, генетика] биол. грана генетике која се бави истраживањем развоја наследних особина у животу јединке.

фѐнӧл, -о́ла м [нлат. phenol, према грч. phaínein појавити се] хем. фарм. карболна киселина, која се користи као сировина у фармацеутској и козметичкој индустрији, а која се због изра-

зитог антисептичког својства примењује у лечењу кожних болести.

фенолòгија, -ē ж [в. фено-, -логија] екол. грана екологије која проучава промене у годишњем циклусу живе природе и њихову повезаност с околином и климатским условима.

фенòмēн, -éна м [грч. phainómenon појава од phaínesthai појавити се] 1. збивање које се запажа чулима. 2. ретка, необична појава. 3. онај који се одликује неким посебним, неуобичајеним својствима. 4. непосредно искуство свести. 5. фил. код Канта, ствар обликована разумом.

фȅноменāлан, -лна, -лно [в. феномен] 1. који се односи на феномен, својствен феномену. 2. који је редак, посебан, изузетан. 3. који се односи на феноменологију.

феноменалѝзам, -зма м [в. феномен] фил. схватање по коме не постоји ништа друго осим феномена, појава, догађаја или чињеница који се појављују у времену и простору и који су могући објекти искуства.

феноменолòгија, -ē ж [в. феномен, -логија] наука о појавама, описивање и анализа појава у некој научној области с обзиром на њихов развитак и међусобну везу.

феномѐнōн, -óна м [в. феномен] фил. по Канту, појава, предмет искуства.

фȅнотип, -а м [в. фено-, -тип] биол. изглед неког организма настао као резултат деловања спољних услова (температура, влага, врста исхране и сл.) на његове генетске особине.

фенофáза, -ē ж [в. фено-, -фаза] биол. раздобље у годишњем циклусу организма.

фȅнси прид. индекл. [енгл. fancy] помодан, отмен.

фȅнстер-променáда, -ē ж [нем. Fensterpromenade од нем. Fenster прозор, в. променада] шетња младића испод прозора девојке у коју је заљубљен.

фȅнстер-серенáда, -ē ж [нем. Fenster прозор, в. серенада] серенада коју младић пева испод прозора девојке у коју је заљубљен.

фȅњер, -а м [тур. вулг. fener од нгрч. phanári од грч. phanárion] петролејска лампа, обично застакљена, у стакленој посуди.

фењѐрāш, -áша м [в. фењер] појединац или екипа која је заузела последње место у неком такмичењу.

фењѐрџија, -ē ж [в. фењер] заст. онај који пали уличну расвету.

фȇр прид. индекл. [енгл. fair] 1. частан, поштен. 2. који је у реду, исправан.

-фер, -ференција, -феран, -феричан, -ферички [лат. -fer; ferre носити] као други део речи означава: ношење, носач, преносни и сл.

фераго̀сто, -а м [итал. ferragosto] колективни годишњи одмор.

фѐрāл, -ála м [шп. ferale] 1. светиљка на рибарском броду којом се ноћу привлачи риба. 2. светиљка уопште, лампа, фењер.

фѐрāта, -ē ж [итал. (strada) ferata] 1. локомотива. 2. воз.

фѐрбл, -а м [в. фарба] хазардна карташка игра.

фергáзер, -а м [нем. Vergaser] техн. карбуратор.

фергѝсмајнихт, -а м [нем. Vergissmeinnicht не заборави ме] бот. биљка незаборавак, споменак, поточница (*Myosotis*).

фѐреџа [тур. ferace од ар. fārāǧiyyā од ар. fāräǧ утеха] огртач који прекрива лице (као део муслиманске женске традиционалне ношње).

фѐрибо̀т, -а м [енгл. ferry boat] саобр. посебан брод, трајект за превоз путника, возила, терета.

фе́рија, -ē ж [фр. féerie чаролија] ум. позоришни комад бајковитог садржаја са духовима, вештицама, вилама, вилењацима и сл., с раскошном декорацијом и сценским триковима.

фȅријāлан, -лна, -лно [в. ферије] који се односи на ферије, који служи за организовање и спровођење одмора.

ферија́лац, -лца м (ж. **ферѝјāлка,** -ē) [в. ферије] 1. који је члан феријалне организације. 2. одмор који организује и спроводи феријални савез.

фȅрије, фȅријā ж мн. [лат. feriae празници] зимски и летњи школски распуст; распуст уопште.

фѐрӣт, -и́та м [лат. ferrum гвожђе, в. -ит] модификација гвожђа стабилног на високој температури.

фѐркерт и **феркѐрт,** -а м [нем. verkehrt обрнут] врста бода у плетењу: обратно (у односу на глатко, клот).

фѐрма̄н, -а́на м [тур. ferman од перс. fermān од fermūden наредити] ист. писмени указ или наредба султана.

ферма́та, -е̄ ж [итал. fermata] муз. знак да означену ноту или паузу треба издржати дуже од њене обичне вредности, уп. **коро̀на**; над завршном нотом: знак завршетка комада.

фѐрмати[1], фѐрма̄м свршн. и несврш. [итал. fermare] 1. зауставити, заустављати, задржа(ва)ти. 2. положајем тела указати, указивати где је дивљач; маркирати (о ловачком псу).

фѐрмати[2], фѐрма̄м несврш. (тур. vermek) 1. поштовати, ценити, уважавати; држати до некога или нечега. 2. обраћати пажњу, обазирати се (на некога, на нешто), водити рачуна (о некоме, о нечему).

фе̑рмен и **фе̑рмен,** -а м [тур. fermen] етнол. мушки прслук извезен гајтаном, као део турске ношње.

фѐрмент, -а м, ген. мн. фѐрмена̄та̄ [лат. fermentum квасац] 1. хем. органско једињење, врста беланчевине која изазива или убрзава разне хемијске процесе у живим организмима; ензим. 2. време које је потребно да се сагледају све чињенице пре доношења одлуке.

фѐрментабӣлан, -лна, -лно [нлат. fermentabilis, в. фермент] који може да превире, ускишњава.

фѐрментатӣван, -вна, -вно [нлат. fermentativus, в. фермент] који изазива или потпомаже врење, превирање, ускишњавање.

фермента́ција, -е̄ ж [лат. fermentatio] процес који настаје деловањем фермената; врење, превирање, ускишњавање.

ферменти́рати, фермѐнтӣра̄м, 3. л. мн. ферменти́раjӯ свршн. и несврш. [лат. fermentare] 1. променити се, мењати се деловањем фермената. 2. сазре(ва)ти.

фѐрментовати в. **ферменти́рати**.

фе̑рми, -ија м [према италијанском физичару Е. Фермију (Enrico Fermi, 1901–1954)] 1. физ. ранија јединица за мерење размака у атомском језгру, симбол fm ($1 fm = 10^{15}$ m). 2. фемтометар.

фе̑рмијум, -а и **фе̑рмӣј,** -ија м [нлат. fermium, према италијанском физичару Е. Фермију (Enrico Fermi, 1901–1954)] хемијски елемент, атомски број 100, симбол Fm.

фермио̀н, -о́на м [према италијанском физичару Е. Фермију (Enrico Fermi, 1901–1954)] физ. субатомске честице с половичним квантним бројем спина.

фернихтунгсла́гер, -а м [нем. Vernichtungslager, према Vernichtung уништење, Lager логор] ист. логор у Другом светском рату настао ради уништавања тзв. „нижих раса", Јевреја, Рома и Словена.

феро- [лат. fero-; ferrum гвожђе] први део сложеница у значењу: који садржи гвожђе.

феролегу́ре, феролегу́ра̄ ж, мн. [в. феро-, легура] легуре гвожђа.

феромагнети́зам, -зма м [в. феро-, магнетизам] физ. појава снажног намагнетисавања појединих материја, посебно феролегура.

феромагнѐтскӣ, -а̄, -о̄ [в. феромагнетизам] који се односи на феромагнетизам ▲ **феромагнетска тела** гвожђе, челик, никл, кобалт и други метали који имају изражена електромагнетна својства, због чега се примењују у електротехници.

феро̀мо̑н, -о́на м [в. феро-, (хор)мон] зоол. животињске излучевине које служе као разни сигнали за споразумевање унутар једне животињске врсте (за дојављивање хране, за сигнализирање нагона за парењем и сл.).

фероо̀ксӣд, -и́да м [в. феро-, оксид] оксид гвожђа.

феротӣпија, -е̄ ж [в. феро-, -типија] фотографски отисак на лиму.

фе̑р-пле̑j, -а м [енгл. fair play] 1. коректна, поштена игра. 2. начин пословања у коме се партнери у послу придржавају правних и етичких начела, као и закона тржишта.

фѐртиг прид. индекл. [нем. vertig] 1. спреман, припрaван. 2. обављен, завршен, готов.

фѐртӣлан, -лна, -лно [лат. fertilis] 1. биол. способан за репродукцију. 2. способан да подстакне и подржи репродукцију. 2. пољопр. богат материјама потребним за раст и одржавање биљних култура (о земљишту).

фертилиза́ција, -ē ж [в. фертилан] пољопр. додавање неопходних минералних и органских састојака земљишту ради одржавања или поспешивања његове плодности.

фертилѝтēт, -е́та м [нем. Fertilität од лат. fertilitas] 1. способност жене да рађа; плодност. 2. број живорођене деце у односу на број од 1.000 жена способних да рађају.

фертирига́ција, -ē ж [в. фертилан, иригација] пољопр. додавање минералних и органских састојака тлу током наводњавања.

фѐртоф (фѐртух, -а) в. **фѐртӯн.**

фѐртӯн, -у́на м [нем. Vertuch, Vertuchen] зан. кецеља од коже којом се ковачи штите од ватре; кецеља, прегача уопште.

фертӯтма, -ē ж = **фртӯтма** (в.)

фѐрула, -ē ж [лат. ferula] шиба, прут којим су били кажњавани ученици због кршења школске дисциплине.

фе́рум, -а м [лат. ferrum] хемијски елемент, гвожђе, атомском броју 26, симболом Fe.

ферфо̀лгунгсван, -а м [нем. Verfolgungswahn од verfolgen следити, Wahn лудило] мед. псих. душевна болест која се манифестује страхом од умишљених прогонитеља, суманутим идејама; суманутост, параноја.

фѐрштер, -а м [нем. Förster] шум. стручњак за шуме; шумар, лугар.

фѐс[1] муз. тон f снижен за пола тона.

фѐс[2], фѐса м, мн. фѐсови [тур. fes од ар. Fäs, град у Мароку] капа без обода која је обично црвене боје, а може бити с кићанком или без ње.

фѐса̄д, -а́да м [тур. fesat од ар. fäsād] сваћа, смутња; интрига.

фѐст[1], -а м [нем. Fest] светковина, свечаност, фестивал.

фѐст[2] [нем. fest] прил. јако, чврсто; добро.

фестѝва̄л, -а́ла м [лат. festum] 1. свечана приредба праћена одређеним церемонијалом; светковина, свечаност. 2. смотра филмске, музичке или које друге уметности. ◆ **фестѝва̄лскӣ** који се односи на фестивал, својствен фестивалу.

фестѝна лѐнте в. **festina lente.**

фѐстум, -а м в. **фестѝва̄л** (1).

фѐстунг, -а м, мн. фѐстунзи [нем. Festung] тврђава, утврђење, кула.

фѐстунгскома̀ндант, -а м [в. фестунг, командант] воj. заповедник фестунга, утврђења.

фѐт[1], -а м [нем. fett] масно штампано слово, бо́лд.

фѐт[2], -а м = **фѐтх,** -а м [тур. fetij од ар. fāṯḥ] 1. успех, победа у рату. 2. ист. османлијско освајање Босне.

фѐта[1], -ē ж [итал. fetta] кришка, комад.

фѐта[2], -ē ж [грч. féta кришка, комад] врста белог, масног сира.

фет акомплӣ в. **fait accompli.**

фѐтӑлан, -лна, -лно [лат. fetalis, в. фетус] који се односи на фетус, ембрион, плод.

фѐтва, -ē ж [тур. fetva од ар. fātwā] мишљење, упутство, савет муфтије за решавање неког проблема у шеријатском праву.

фѐтӣвӣ, -ā, -ō [итал. effettivo прави, истински] који је од старине, прави, истински, аутентични (о пореклу некога).

фѐтиш и **фе́тиш,** -а м [фр. fétiche од порт. feitiço чаролија] 1. рел. предмет који се у неким племенима и народима сматра носиоцем виших, чаробних моћи. 2. псих. особа или предмет као објекат опсесивног дивљења. 3. предмет који побуђује сексуални нагон.

фетишѝзам, -зма м [в. фетиш] 1. рел. обожавање, поштовање фетиша (1). 2. слепо обожавање (вође, лидера, неке идеје и сл.). 3. сексуално задовољење које се постиже усредсређивањем на одређене делове тела или предмете.

фетѝшист(а) , -ē м, мн. фетѝшисти [в. фетиш] онај који је склон фетишизму, који има такав однос према фетишу.

фетишѝстичкӣ, -ā, -ō [в. фетиш] који се односи на фетишисте и фетишизам.

фетотòмија, -ē ж [лат. fetus, в. -томија] мед. комадање новорођенчета приликом тешког порођаја.

фе́тус, -а м [лат. fetus] биол. заметак, ембрион.

фѐтх = **фѐт**[2]

фѐуд, -а м [срлат. feudum од feum герм. *fehu-стока, иметак] ист. у феудалном поретку, земљишни посед, као извор прихода који вазал добија од спахије под условом да извршава одређене обавезе (давање дела прихода, војна служба и сл.).

фѐудā̀лан, -лна, -лно [срлат. feudalis, в. феуд] који се односи на феуд.

феудā́лац, -лца м [в. феуд] онај који држи феуд, који има велики земљишни посед.

феудалѝзам, -зма м [в. феуд] ист. облик друштвеног уређења у средњовековној Европи (у појединим земљама и до XIX века), заснован на хијерархијском односу узајамних обавеза феудалаца и вазала.

феудализа́ција, -ē ж [в. феуд] ист. процес настајања феудализма и феуда.

фефѐрōн, -о́на м [итал. peperone од лат. piper бибер] мала, веома љута паприка.

фѐцес, -а м [лат. faeces] изметине, фекалије.

фецијā́ли, фецијā́лā м мн. [лат. fetiales] ист. у староме Риму, скуп од двадесет свештеника са великим утицајем и овлашћењима, нарочито у спољној политици.

фѐцит [лат. fecit од fecere чинити] ставља се на уметничка дела у облику скраћенице „fec." у значењу: израдио, извео, начинио.

фѐш прид. индекл. [нем. fesch] који је лепог изгледа, са лепом физиономијом; наочит, складан, елегантан.

фѐшта, -ē ж [итал. festa] 1. свечаност на дан свеца, (верски) празник. 2. свечаност, весеље.

фӣ с [грч. phí] 1. двадесет прво слово грчког алфабета. 2. ознака за број 500 у грчком систему бележења бројева.

ФЍА ж [скр. од фр. Fédération Internationale de l'automobile] скраћеница: Међународна федерација за аутомобилизам.

ФИ́БА, -ē ж [скр. од фр. Fédération internationale de basketball amateur] скр. од Међународна кошаркашка аматерска федерација.

фи́бер, -а м [енгл., од лат. fibra влакно] врста пластичног материјала (користи се као изолатор у електротехници).

фи́бергла̄с, -а м [енгл. fiberglass, према в. фибер, glass стакло] технол. синтетичко влакно које има широку примену као термоизолатор; стаклена вуна.

фӣбра и **фи́бра,** -ē ж [лат. fibra] 1. анат. мишићно или нервно влакно. 2. танка нит за ткање.

фибри́ла, -ē ж [нлат. fibrila] анат. фино мишићно и нервно влаканце.

фибрила́ција, -ē ж [в. фибра] 1. кратки дрхтаји, подрхтавање мишића. 2. аритмија. 3. в. **фибрилиза́ција**.

фибрилиза́ција, -ē ж [в. фибрила] мед. процес стварања фибрила, влакана.

фӣбрӣн, -и́на м [в. фибра] физиол. беланчевинаста влакнаста материја у крви која је неопходна при згрушавању крви.

фибрино̀ге́н, -е́на м [в. фибрин, -ген] физиол. саставни део крви који се деловањем посебног ензима претвара у фибрин.

фӣбрино̄зан в. **фӣбро̄зан**.

фӣбро̄зан, -зна, -зно [нлат. fibrosus, в. фибра] који је саставни део фибре (1), који наликује на фибру (1), влакнаст.

фибро̀ӣн, -и́на м [в. фибра] хем. основни састојак влакнастих излучевина инсеката (нпр. свила свилених буба).

фӣбро̄м, -о́ма м [в. фибра, -ом] мед. доброћудни тумор везивног ткива.

фиброса̀рко̄м, -о́ма м [в. фибра, сарком] мед. злоћудни тумор везивног ткива.

фӣбула, -ē ж [лат. fibula од figere причврстити] 1. двокрака игла за спајање делова одеће; копча. 2. анат. кост цеванице.

фӣга, -ē ж, дат. и лок. фӣги [вен. figa од итал. fico од лат. ficus] 1. смоква. 2. палац стављен између кажипрста и средњег прста као знак изругивања; шипак. ◻ **ево ти фига** (хрв.; у срп. претежно: **ево ти шипак**) нема ништа, неће бити по твоме. **држати фиге (коме)** (хрв.; у српском **др-**

жати палчеве) као жеља да неко оствари успех у нечему, да му се догоди нешто лепо, да му се оствари жеља. **показати фигу** (хрв.; у срп. **показати шипак**) неће добити ништа.

фи̏га̄њ, -а́ња м [тур. figan] плач, кукњава, вриска.

фи̏гаро, -а м [према главном јунаку Бомаршеове (Beaumarchais) драме „Фигарова женидба“] лукав, препреден, довитљив берберин.

фигу́ра, -е̄ ж [лат. figura облик, слика од figuratio обликовање] 1. ум. слика или скулптура човека или животиње. 2. писани или штампани симбол у виду различитих графичких решења, али без словних ознака. 3. облик тела, стас. 4. одређен покрет у плесу, уметничком клизању и сл. 5. предмет који се помера према правилима игре (нпр. у шаху). 6. личност, особа из јавног живота. 7. онај који само формално обавља неку дужност. 8. књиж. сликовита, изражајна реч или група речи дате у пренесеном значењу. 9. јединствен назив за ноте у средњовековној музичкој теорији. ▲ **лаке фигуре** шах. коњ и ловац. **тешке фигуре** шах. топ и краљица. □ **мрачна фигура** онај ко игра потајне и опасне игре у друштвеном, јавном и политичком животу, који је склон да другима наноси зло.

фи̏гура̄лан, -лна, -лно [срлат. figuralis, в. фигура] исказан у пренесеном значењу, фигуративан.

фигура̀лист(а), -е̄ м, мн. фигура̀листи [в. фигуралан] ум. онај који се бави фигуративним сликарством или вајарством = **фигурати́вац**.

фигу̀рант, -а м, мн. фигу̀ранта̄ [лат. figurans, в. фигура] 1. позор. статиста у позоришном комаду. 2. безначајна, безутицајна особа.

фи̏гуратѝван, -вна, -вно [срлат. figurativus] 1. који садржи фигуративност. 2. изражен речима у пренесеном значењу. ▲ **фигуративно сликарство** ликовни начин изражавања реалног света помоћу облика.

фигуратѝвац, -вца м, мн. фигуратѝвци, ген. мн. фигура̀тѝва̄ца̄, -е̄ м, мн. фигура̀листи [в. фигуративан] онај који се бави фигуративним сликарством или вајарством = **фигура̀лист(а)**.

фигуратѝвност, -и ж [в. фигуративан] особина онога што је фигуративно; способност сугерисања обликом.

фигура́ција, -е̄ ж [лат. figuratio обликовање] 1. уобличавање, обликовање фигура. 2. сликовито представљање, изражавање у сликама. 3. муз. украшавање музичког комада претварањем одломка у низ тонова једнаких ритмичких вредности или рашчлањивањем акорда на тонове.

фигури́на, -е̄ ж [фр. figurine, према в. фигура] 1. дем. од фигура. 2. порцуланска фигурица дечака, балерине и др. која се држи као украс у витринама.

фигу̀ри̏ран, -а, -о [в. фигурирати] који је направљен од фигура, који наликује на фигуре.

фигури́рати, фигу̀ри̏ра̄м, 3. л. мн. фигури́раја̄ сврш. и несврш. [лат. figurare] 1. обликовати, (на)правити фигуру. 2. имати неку, обично безначајну улогу.

фигу̀рист(а), -е̄ м, мн. фигу̀ристи [в. фигура] 1. ум. сликар или приказивач разних ликова. 2. зан. ливац кипова у гипсу. 3. плесач који улепшава игру фигурама.

фи́да, -е̄ ж [итал. fida] кулин. танки резанци за супу.

фида̀лго, -а м [порт. fidalgo] португалски облик за (шпански) хидалго.

фида́хија, -е̄ ж и м [тур. fedai од ар. fidā] онај који се жртвује за неки идеал.

фи̏дбе̏к и **фи̏дбек,** -а м [енгл. feed back] 1. техн. уређај за уједначавање радио-сигнала. 2. у кибернетици: скуп повратних информација. 3. у електронским медијима: ситуација кад гледаоци или слушаоци у току емисије постављају питања и добијају одговоре од водитеља или госта.

ФИ́ДЕ ж [скр. од фр. Fédération Internationale des Échecs] скр. од Међународна шаховска организација.

фидеи̏зам, -зма м [лат. fides вера] теол. теолошко схватање према коме је вера највиши облик сазнања.

фидеико̀мис, -а м [лат. fideicommissum оно што је дато на поверење] прав. одредба из римског права: наследно право уживања неке имовине без права отуђивања.

фидѐист(а), -ē м, мн. фидѐисти [в. фидеизам] присталица, поборник фидеизма.

фиделѝзам, -зма м [према кубанском председнику Фиделу Кастру (Fidel Castro)] револуционарни комунистички покрет у Латинској Америци који се темељи на идеологији вође Фидела Кастра.

фиделѝни, фиделѝнā м мн. [итал. fidelini] кулин. врста врло танких резанаца.

фидѐлист(а), -ē м, мн. фидѐлисти [в. фиделизам] присталица, поборник фиделизма.

фѝдер, -а м [енгл. feeder] електр. вод за пренос електричне енергије.

фѝдуцијāлан, -лна, -лно [лат. fiducia поверење] који се заснива на поверењу. ▲ **фидуцијална вера** у протестантској теологији, уверење да Бог прашта упркос гресима које човек чини.

фидуцѝјāр, -а́ра м [лат. fiduciarius, в. фидуција] особа од поверења; опуномоћеник, повереник.

фѝдуцијāран, -рна, -рно [в. фидуцијар] који се односи на фидуцијара, који припада фидуцијару. ▲ **фидуцијарна емисија** екон. новац у оптицају за који не постоји покриће у злату или чему другом.

фѝжōл в. **фàжōл**.

-физа [грч. phýsa] као други део сложенице означава мехур.

физијàтар, -тра м [грч. phýsis природа, iatrós лекар] мед. лекар специјалиста за физијатрију.

физијàтрија, -ē ж [грч. phýsis природа, в. -ијатрија] мед. медицинска специјалност која болести лечи физичким средствима (светлом, струјом, топлотом и др.) и вежбама.

фѝзик в. **фѝзикус**.

фѝзика, -ē ж, дат. и лок. фѝзици [лат. physica од грч. physikḗ наука о природи од phýsis природа] 1. природна наука која проучава материју, њену грађу, њена својства, кретање материје, као и законитости по којима се збивају појаве у природи. 2. утицаји, процеси и законитости међу природним појавама.

фѝзикāлан, -лна, -лно [в. физички] 1. који се односи на физику, физички. 2. који се врши снагом мишића. ▲ **физикална величина** мерљива и упоредива особина тела, стања, појава. **физикална медицина** в. **физијатрија**. **физикална терапија** лечење масажом, купкама, топлотом и сл.; физиотерапија. **физикална хемија** проучавање законитости које владају материјама у разним стањима и односима међу њима.

фѝзикус, -а м [лат. physicus] 1. лекар именован, постављен од власти за надзорног лекара на некој административној територији (град, округ и сл.). 2. особа која по дужности констатује смрт.

физио- [грч. physio-; phýsis природа] као први део сложене речи значи природу или повезаност са природом.

физиогѐнеза и **физиогенéза,** -ē ж [в. физио-, -генеза] биол. развој животних функција и навика у организму под утицајем околне природе.

физиогѐнија в. **физиогѐнеза**

физиогнòзија, -ē ж [в. физио-, грч. gnōsis сазнање] познавање, проучавање природе.

физиòгнōм, -о́ма м [грч. physiognōmōn, према в. физио-, грч. gnṓmē сазнање] онај који просуђује о карактеру човека из природе његова склопа, нарочито из црта лица.

физиогнòмија, -ē ж = **физионòмија** (в.)

физиогнòмика, -ē ж, дат. и лок. физиогнòмици [грч. physiognōm(on)ikos, према в. физио-, грч. gnṓmē сазнање] тумачење душевних особина појединца на основу његовог телесног изгледа, поготову на основу црта лица.

физиогнòмист(а), -ē м, мн. физиогнòмисти [в. физиогном] онај који се бави физиогномиком.

физиòкрат(а), -ē м [в. физио-, -крат] присталица, поборник физиократизма.

физиократѝзам, -зма м [в. физио-, -крат, -изам] учење француске политичко-економске школе из XVIII века по коме је пољопривреда једини извор благостања.

физиòлог, -а м, мн. физиòлози [в. физио-, -лог] онај који се бави физиологијом.

физиолòгија, -ē ж [грч. physiología, према в. физио-, -логија] 1. наука о процесима и функцијама организама. 2. витални процеси и функције организма.

физиòлошкӣ, -ā̃, -ō̃ [в. физиологија] који се односи на физиологију и физиологе. ▲ **~ раствор** раствор глукозе и различитих соли који се користи у фармацији, биологији и медицини; **физиолошка психологија** психолошка дисциплина која за циљ има тумачење физиолошких основа психичких процеса; **физиолошка смрт** коначни престанак свих животних функција; **примарне физиолошке потребе** природне потребе за јелом, водом, пражњењем и сл., као нагон човека за очувањем егзистенције; **~ сат** систем природног одређивања времена вршења физиолошких функција, биолошки сат.

физионòмија, -ē ж [срлат. physiognōmia, према грч. physiognōmonía, према в. физио-, -номија] 1. општи изглед и скуп црта лица. 2. посебност неког предмета која је издваја од другог.

физиотерапèут, -а м [в. физио-, терапеут] мед. онај који се бави физиотерапијом, који лечи физиотерапијом.

физиотера́пија, -ē ж [в. физио-, терапија] лечење методама физијатрије.

фӣзичā́р, -а м [в. физика] онај који се бави физиком.

фӣзичкӣ, -ā̃, -ō̃ [грч. physikós природни лекар, в. физика] 1. који се односи на физику. 2. који се обавља коришћењем мишићне снаге; који ради снагом мишића. ▲ **физичка култура** скуп метода за постизање или одржавање физичког и психичког здравља (начин живота, рад, одмор, исхрана, рекреација, телесне вежбе и сл.). **физичко лице** особа која је носилац права и обавеза у правном смислу; уп. **правно лице**.

фијáкер и **фијàкер,** -а м [фр. fiacre, према париском хотелу St. Fiacre, где су се таква кола изнајмљивала] саобр. путничка запрежна кола с расклопивим кровом; кочија. ◻ **уредила се, дотерала се као стари фијакер** каже се за жену која се претерано накитила, накинђурила што не приличи њеним годинама. **фијакером кроз живот** проводити лагодан живот, ићи кроз живот без посебне животне борбе.

фијакèрист(а), -ē м, мн. фијакèристи [в. фијакер] 1. онај који управља фијакером. 2. власник, кочијаш фијакера.

фијáкерскӣ и **фијàкерскӣ,** -ā̃, -ō̃ [в. фијакер] који се односи на фијакер, који припада фијакеру. ◻ **као фијакерско кључусе** каже се за онога ко дангуби, ко је увек на улици.

фијàла, -ē ж [грч. phiálē] 1. ист. код старих Грка, чаша с узаним грлом, попут боце. 2. црквх. архит. мала отворена, мермерна или камена грађевина на стубовима и са куполастим балдахином у чијем је средишту базенчић с водом за освећење (нпр. у Хиландару). 3. архит. мали шиљаст торањ као завршетак стуба на грађевинама готског стила. 4. фарм. стаклена бочица, ампула.

фијàско, -а м [итал. fare fiasco пропасти] тотални неуспех; промашај (на наступу, у јавном иступању).

фӣјат јустӣција, пèреат мӯндус в. **fiat iustitia, pereat mundus**.

фијèрант, -нта м [аустр. нем. Fierant, према итал. fiera сајмиште] трговац који продаје робу на сајмовима, на вашарима, вашарџија.

фијóка в. **фиóка**.

-фикат, -фикатор, -фикација, -фицирати, [лат. -ficatio чињење; facere чинити] други део речи са значењем настајање, чињење.

фиколòгија, -ē ж [грч. phýkos алга, в. -логија] биол. наука о алгама.

фикомицéте, фикомицéтā ж мн. [грч. phýkos алга, mýkēs гљива] бот. група нижих сапрофитних гљива сродних алгама и плеснима.

фӣкс[1] в. **вӣкс**.

фӣкс[2], -а м [нем. Wichse] средство за полирање, глачање сјајне, црне боје (обично се њиме премазује горња површина штедњака); уп. **фӣкс**[1].

фӣкс[3], -а м [енгл. fix, в. фиксати се] жарг. једна инјекција хероина или другог наркотика.

фӣксан, -сна, -сно (одр. **фӣксни,** -ā̃, -ō̃) [лат. fixus утврђен] 1. који је фиксиран, причвршћен за неку површину. 2. који је сталан, константан, непроменљив. ▲ **фиксна идеја** мед. псих. опсесивна мисао која нема упориште у реалном свету; **фиксна средства** екон. основна расположива средства, имовина чији је век трајања дужи од године; **фиксна цена** екон. цена која се не мења; **фиксни трошкови** финанс. трошкови чији је износ сталан и независан од

степена искоришћености капацитета (амортизација, загарантована плата, најамнине и др.).

фиксàтӣв, -и́ва и **фӣксатӣв,** -а м = **фӣксā-тор,** -а м, **фӣксӣр** (в.)

фӣксатӣван, -вна, -вно [нлат. fixativus] који утврђује, учвршћује, одређује.

фӣксати се, фӣксā̄м се несврш. [енгл. fix] дрогирати се интравенозним уношењем дроге.

фӣксā̄тор, -а м = **фӣксатӣв, фӣксӣр** (в.)

фиксā̀ција, -ē ж [срлат. fixatio, в. фиксирати] 1. болесна, опсесивна преокупација; опсесивна радња. 2. фот. поступак (уклањања сребрног бромида) којим се фотографија или филм учвршћује, заштићује од дејства светлости; конзервација. 3. повезивање, фиксирање; спој.

фӣксер, -а м [в. фиксати се] 1. дилер, продавац дроге. 2. онај који се дрогира, који узима дрогу (путем инјекције).

фӣксӣн, -и́на м [в. фиксирати] средство којим се посипа предмет да би отисак прста на предмету био видљив.

фӣксинг, -а м, мн. фӣксинзи [енгл. fixing] финанс. свакодневно одређивање курса домаће валуте по коме централна банка обавља куповину или продају девизних средстава с пословним банкама.

фӣксӣр, -и́ра (**фӣксатӣв,** -а, **фӣксā̄тор,** -а) м [нем. Fixier од срлат. fixare учврстити] хемијски раствор, средство за фиксацију (2); фиксатив.

фиксӣ́рање, -а с [в. фиксирати] 1. причвршћивање, учвршћивање. 2. прецизирање времена неке радње. 3. усредсређивање погледа, пиљење. 4. фот. уклањање сребрног бромида са развијеног фотографског филма. 5. стављање фиксатива на цртеж.

фиксӣ́рати, фӣксӣрā̄м, 3. л. мн. фиксӣ́рајӯ сврш. и несврш. [срлат. fixare учврстити, према fixus утврђен] 1. причврстити, причвршћивати; учврстити, учвршћивати. 2. договорити, договарати, прецизирати (обично време одржавања, дешавања и сл.). 3. усредсредити, усредсређивати поглед (на некога или нешто), (у)пиљити (се) у некога или у нешто. 4. упорно наметати (неку идеју, жељу и сл.), обично без реалне подлоге. 5. фот. одстранити, одстрањивати сребрни бромид с фотографског филма. 6. ставити, стављати фиксатив на цртеж.

фӣктӣван, -вна, -вно [в. фикција] 1. који је плод маште, привидан, нестваран. 2. који није прави, непостојећи, варљив. ▲ **фиктиван капитал** скуп различитих врста вредносних папира неког предузећа; **фиктивна добит** непостојећи капитал представљен у финансијском извештају; **фиктивна продаја** привидна продаја непостојеће робе или услуга издавањем лажних рачуна с циљем да се обмане треће лице или да се избегну пореске обавезе.

фӣктӣлан, -лна, -лно [лат. fictilis] који је од земље, глине, земљани.

фӣкус и **фи́кус,** -а м [нлат. Ficus linnaeus од лат. ficus] собна украсна биљка *Ficus elastica*, пореклом из Индокине, чијом се прерадом добија каучук.

фӣкх, -а, **фи́кух,** -а м [тур. fıkıh од ар. fiqh] шеријатско право.

фӣкција, -ē ж [лат. fictio, према fictus измишљен] оно што је измишљено; лажна претпоставка.

фӣкционā̀лан, -лна, -лно [в. фикција] заснован на фикцијама; нестваран, непостојећи.

фикционализи́рати, фикционалѝзӣрā̄м, 3. л. мн. фикционализи́рајӯ сврш. и несврш. и **фикционā̀лизовати,** фикционā̀лизујем сврш. и несврш. [в. фикција] (на)писати (књижевно дело) о истинитом догађају приказујући га као да је измишљен, са измишљеним детаљима и лицима.

фӣкшн, -а м [енгл. fiction, према лат. fictio измишљотина] 1. плод маште. 2. врста књижевног текста који је производ маште (обично наративна проза). ▲ **сајенс фикшн** (science-fiction) књижевно дело или филм научно-фантастичног жанра; научна фантастика.

-фил [грч. phílos љубитељ; phileîn волети] префиксални или суфиксални део сложеница са значењем: пријатељ, љубитељ, присталица (нпр. филозоф, франкофил, србофил).

-фил, -филија, -филан [грч. phílos љубитељ, -philia љубав; phileîn волети] као други део речи означава оно што је у вези с љубављу.

фил-, фило- [грч. philo-; phílos љубитељ; phileîn волети] као први део речи значи скло-

ност или љубав према ономе што значи други део речи.

фи̏л[1], -а м [нем. Fülle] кулин. надев.

фи̏л[2], -а и **фил,** -а м [тур. fil] слон.

фи́ла[1], -ē ж [грч. phylḗ племе] у античкој Грчкој, родовска, племенска заједница, племе, род.

фи̏ла[2], -ē ж [итал. fila] ред људи који чекају да купе нешто или обаве неки други посао.

фи̏лаграм, -а м [лат. filum нит, конац, в. -грам] водени жиг на папиру (као ознака за квалитет или ознака произвођача).

филадѐлфија, -ē ж [грч. phyladelphía, према в. -фил, грч. adelphós брат] 1. братска љубав, љубав према ближњима. 2. препреден, сналажљив човек.

филадѐндрōн непр. в. **филодѐндрōн.**

филѝкса, -ē ж [грч. phýlaksis чување] мед. заштићеност од инфекција.

филалѐтија, -ē ж [в. фил-, грч. alḗtheia истина] држање до истине, истинољубивост; правдољубивост.

филѝантроп, -а м [в. филантропија] онај који је човекољубив, човекољубац.

филантропѝзам, -зма м [в. филантропија] в. **филантрòпија.**

филантрòпија, -ē ж [грч. philanthrōpía, према в. фил-, грч. ánthrōpōs човек] 1. човекољубље, човекољубивост као животно начело. 2. поступање према том начелу.

филѝантропскӣ, -ā, -ō [в. филантроп] који се односи на филантропију и филантропе. ▲ **филантропске мисије** пружање помоћи хуманитарних организација из човекољубивих побуда (помоћ Црвеног крста или Међународног комитета Црвеног крста).

филаре́та, -ē ж [в. пиластар] ограда од железних шипки или дрвених летава.

филаријáза, -ē ж [нлат. filariasis, према нлат. filaria филарија, крвни паразит, в. -ијаза] мед. тропска болест коју изазивају филарије, крвне глисте, а манифестује се сметњама у крвотоку и отеклинама.

фи̏лāрка, -ē ж [в. филир] пиљарка, пиљарица.

фи̏ларх, -а м [в. фила[1], -арх] 1. (по)главар једне филе. 2. у Атини, подкомандант коњице.

филателѝзам, -зма м [в. филателија] страст према прикупљању поштанских марака.

филатѐлија, -ē ж [в. фил-, грч. atéleia ослобођење од државних намета] систематско прикупљање и познавање поштанских марака, коверата с маркама и печатима, стварање таквих збирки.

филатѐлист(а) , -ē м, мн. филатѐлисти (ж. **филатѐлисткиња,** -ē) [в. филателија] онај који се бави филателијом.

филателѝстичкӣ, -ā, -ō [в. филателист, филателија] који се односи на филателију и филателисте, својствен филателији и филателистима.

филáутија, -ē ж [грч. philautía, према в. фил-, autós сам] љубав према себи самоме, самољубље, нарцисоидност.

фи̏лдиш, -а м [тур. fildişi од ар. fīl слон, тур. diş зуб] 1. слонова кост, слоновача. 2. предмет израђен од слоноваче.

фи̏лē, -èа м [фр. filet] 1. меснати део на кичми животиње, печеница; јело од тога меса. 2. мрежасто плетиво. 3. украс на хрбату књиге.

филéки в. **филéци.**

филѐти, филéтā м, мн. [итал. filetto кончић, нит] танко исечени комади рибе, очишћени од костију, често и друго месо танко исечено.

филéци, филéкā м, мн. [нем. Fleck] говеђи желудац; јело од говеђег желуца, шкембићи.

филѝгран, -а и **филѝгран,** -áна м [итал. filigrana од лат. filum нит, granum зрно] 1. ум. зан. фини мрежасти рад сребрном или златном нити; украсни предмет или део накита израђен на тај начин. 2. заштитни водени знак одређене фабрике папира.

филигранолòгија, -ē ж [в. филигран, -логија] историјска дисциплина која проучава филигране (2) и производњу папира.

филѝгранскӣ, -ā, -ō [в. филигран] 1. ум. зан. израђен техником филиграна. 2. прецизно израђен. 3. који је крхке, нежне грађе. ▲ **филигранско стакло** разнобојно стакло које се добија преплитањем многобројних стаклених нити.

филија́ла, -ē ж [фр. filiale од лат. filialis синов, ћеркин, према filius син, filia ћерка] пословница, испостава неког предузећа, неке институције. □ **бити нечија филијала** радити за нечије интересе.

филија́ција, -ē ж [лат. filiatio, в. фила[1]] родбинска повезаност.

фи̏линг, -а м [енгл. feeling] 1. изразит смисао, склоност за нешто. 2. муз. смисао музичара за музику. 3. надахнута музика.

филио̀кве, -а м [лат. filioque] теол. догма Римокатоличке цркве да Дух Свети потиче и од Сина, а не само од Бога Оца, како је према учењу Православне цркве, што је у XI веку довело до раскола и поделе хришћана на католике и православце.

филѝпика, -ē ж, дат. и лок. филѝпици [лат. Philippica (oratio) од грч. Philippikòs] жесток говор којим се неко напада (према оштром политичком говору Демостена против Филипа Македонског).

филипо́ни, филипо́нā м мн., јд. филѝпōн, ген. филипо́на [према монаху Филипу] рел. припадници ригористичке секте у Русији у XVIII веку, који су одбијали молитве за цара.

фи̏лēр, -и́ра (и **фи̏лēр,** -е́ра) м [мађ. fillér од нем. Vierer четвртина] стоти део аустроугарске круне; стоти део мађарске форинте.

фили́рати, фи̏лīрāм, 3. л. мн. фили́рајӯ сврш. и несврш. [фр. filer] 1. (ис)плести мрежу. 2. муз. издржа(ва)ти певање једног тона колико дах подноси. 3. у игри картама: подвалити, подваљивати; полако откри(ва)ти своје карте.

фи̏листар, -тра м [нем. Philister од хебр. pilištim Филистејци] човек уских, ограничених погледа; малограђанин, ћифта.

фи̏листарскӣ, -ā, -ō [в. филистар] који се односи на филистре, својствен филистрима.

фи̏листарство, -а с [в. филистар] малограђанство, ћифтинство.

фи̏лм, -а м, мн. фи̏лмови [енгл. film опна, мембрана] 1. целулоидна трака за фотографско и кинематографски снимање. 2. ум. документарно или играно дело снимљено на таквој траци или у каквој другој техници 3. делатност (уметност, индустрија) снимања филмских дела. 4. танки слој наслагане прашине, уља и сл. на каквој равној површини. □ **пукао му (јој) је филм** каже се кад неко изгуби стрпљење, живце.

фи̏лмаџија, -ē м [в. филм] филмски радник.

фи̏лмичан, -чна, -чно [в. филм] пригодан за филмско снимање.

фи̏лмично̄ст, -ости ж [в. филм] својство онога ко је филмичан, онога што је филмично.

фи̏лмовати, фи̏лмујēм сврш. и несврш. [в. филм] приредити, прирећивати за филм, екранизовати (нпр. књижевно дело); снимити, снимати филм (према неком предлошку).

филмогѐничан, -чна, -чно [в. филм, фотогеничан] који добро изгледа на филму, прикладан за филм, филмичан.

филмографија, -ē ж [в. филм, -графија] попис филмова према датумима премијере, ауторима, продуцентским кућама или према чему другом.

филмо̀лог, -а м, мн. филмо̀лози [в. филм, -лог] онај који се стручно бави филмологијом.

филмологија, -ē ж [в. филм, -логија] наука о филму.

филмо̀лошкӣ, -ā, -ō [в. филмологија] који се односи на филмологију и филмологе.

филмома̀нија, -ē ж [в. филм, -манија] прекомерна заинтересованост за филмове или филмску уметност.

филмоте́ка, -ē ж [в. филм, -тека] 1. институција у којој се чувају збирке филмова; кинотека. 2. одељење неке институције (нпр. културног центра) које прикупља, чува и (понека) приказује филмове. 3. збирка филмова.

филмо̀фил, -а и **филмо̀фӣл,** -и́ла м [в. филм, -фил] онај који воли филм, заљубљеник у филмску уметност.

филмо̀фоб, -а и **филмофоб,** -о́ба м [в. филм, -фоб] онај који не воли филм.

фи̏лмскӣ, -ā, -ō [в. филм] који се односи на филм, својствен филму. ▲ **филмска брзина** врло велика брзина (одвијања неке ситуације, догађаја и сл.); **филмска техника** 1. средства, опрема, техника за снимање филма. 2. начин снимања филма, за разлику од снимања ТВ емисија; **филмски записивач** рач. уређај за

снимање слика с компјутерског екрана на 35-милиметарски филм.

фило-[1] [в. фил-] као први део речи означава љубав, пријатељство, склоност ка ономе што се исказује другим делом речи.

фило-[2] [грч. phylo-; phŷlon род, племе] као први део речи значи род, племе, који се односи на род (нпр. филогенеза).

фило-[3] [грч. phýllon лист] као први део речи означава лист, лисни филофаг, филоксера).

фӣловати, фӣлујēм несврш. [в. фил[1]] кулин. пунити филом, надевати.

филогѐнеза и **филогенéза,** -ē ж [в. фило-[2], -генеза] биол. еволуција животињских и биљних врста на Земљи; наука која се тиме бави.

филогѐнетскӣ, -ā, -ō [в. филогенеза] који се односи на филогенезу, својствен филогенези.

филогѐнија в. **филогѐнеза**.

филòгӣн, -и́на м [в. фило-[1], грч. gynḗ жена] мушкарац који воли женско друштво, обожавалац жена.

филогѝнија, -ē ж [грч. philogynía, према в. фило-[1], грч. gynḗ жена] наклоност мушкарца према женама, обожавање жена.

филодѐндрōн, -о́на м [в. фило-[3], грч. déndron дрво] бот. украсна собна биљка са широким, рупичастим листовима, *Monstera deliciosa*; непр. **филадѐндрōн**.

фӣлòдијум, -а (и **фӣлòдӣј,** -ија) м [нлат. phyllodium од грч. phyllṓdēs налик листу, према в. фило-[3]] бот. проширена петељка листа која има улогу главног, меснатог, површинског дела листа.

филòзоф, -а м (ж. **филòзофкиња,** -ē) [грч. philósophos, према в. фило-[1], sophía мудрост] 1. онај који се бави филозофијом. 2. онај који студира филозофију. 3. фиг. онај који паметује, мудрује, паметњаковић, мудријаш.

филозофа̀стер, -а м [в. филозоф, лат. суф. (дем. или пеј.) -aster] онај који тек површно познаје филозофију; онај који се претвара да поседује знање, али га нема; ирон. „мудрац“, надрифилозоф, мудријаш.

филозòфēм, -е́ма м = **филозофе́ма,** -ē ж [грч. philosóphēma, в. филозоф] одређено филозофско становиште, тврдња у филозофији.

филозофе́ма = **филозòфēм** (в.)

филозофӣзам, -зма м [нлат. philosophismus, в. филозофија] тобожња, квазифилозофија, надрифилозофија.

филозòфија, -ē ж [грч. philosophía, в. филозоф] 1. наука о општим законитостима развитка природе, друштва, мишљења; логичко и критичко проучавање извора и природе човекове мисли и знања. 2. промишљање и проблематизовање општег и посебног у природи, друштву и мишљењу. 3. основна теорија, основна хипотеза каквог проучавања, какве научне, друштвене и сл. активности. 4. низ вредности, идеја и мишљења појединца или друштвене групе. ▲ ~ **егзистенције** више филозофских праваца у XX веку које обједињује централно питање човековог постојања, односно човекове егзистенције; ~ **живота** смер у новијој филозофији који се бави питањем смисла живота и животом као непосредним доживљајем стварности.

филозофи́рати, филозòфи́рām, 3. л. мн. филозофи́рајӯ несврш. [грч. philosopheîn, в. филозоф] 1. бавити се филозофијом, размишљати о филозофским питањима, размишљати на филозофски начин. 2. (понекад ирон.) мудровати, паметовати. 3. ирон. (или чак пеј.) само причати, не радећи ништа.

филòзофскӣ, -ā, -ō [лат. philosophicus, в. филозоф] који се односи на филозофију и филозофе, својствен филозофији и филозофима. ▲ ~ **мир** стање душевног мира, спокојства које произлази из добре животне филозофије; ~ **факултет** факултет на коме се студирају друштвене и хуманистичке науке.

Филокàлија, -ē ж [в. фило-, грч. kalós леп, добар] црквн. (код Словена и под насловом „Добољубље“) збирка текстова о контемплативном и аскетском животу, настала пре IX века из пера великих отаца источноправославне духовности.

филокàлӣјскӣ, -ā, -ō [в. филокалија] теол. који је везан за љубав према лепоти као атрибу-

ту или манифестовању Божјег живота (~ *мистика, ~ духовности*).

филоксѐнија, -ē ж [грч. philoksenía, према в. фило-[1], ксено-] љубав према странцима; гостољубивост, гостољубље.

филоксе́ра и **филòксера,** -ē ж [в. фило-[3], грч. ksērós сув] пољопр. болест винове лозе коју изазива ваш *Phylloxera vastatrix*.

Филòктēт, -е́та м [грч. Filoktetes] митол. у старогрчкој митологији, пријатељ Херакла, који је, на његове молбе, тешка срца пристао да му потпали самоубилачку ломачу.

филòлог, -а м, мн. филòлози [грч. philólogos, према в. фило-[1], -лог] онај који се бави филологијом, стручњак у филологији.

филолòгија, -ē ж [грч. philología, према в. фило-[1], -логија] наука о језику, књижевности, старим писаним споменицима и народним обичајима.

филòлошкӣ, -ā, -ō [в. филолог] који се односи на филологију и филологе, који припада филологији и филолозима. ▲ **филолошки факултет** факултет на коме се изучава филологија.

филосѐмӣт, -и́та м [в. фило-[1], Семит] онај који је наклоњен Јеврејима.

филòсоф в. **филòзоф**.

филосòфија в. **филозòфија**.

философи́рати в. **филозофи́рати**.

филòсофскӣ в. **филòзофскӣ**.

филотàксија, -ē ж [в. фило-[3], -таксија] бот. део морфологије биљака који се бави изучавањем распореда листова на биљци.

филòфаг, -а м [в. фило-[3], -фаг] зоол. организам, животиња која се храни лишћем.

фѝлтар, -тра м в. **фѝлтер**

фѝлтер [срлат. filtrum (feltrum) филц, парче филца за процеђивање течности] 1. цедиљка или шупљикав прибор за прочишћавање течности (нпр. филтер за уље). 2. прибор за задржавање штетних материја из гасова (нпр. цигарете с филтером). 3. направа која у потпуности или делимично задржава звучне, електричне и сл. утицаје. 4. направа која се приликом снимања ставља пред објектив фото-апарата, филмске камере и сл. како би задржала неке светлосне зраке. 5. селекција, одабир (нпр. играча за репрезентацију). 6. рач. програм за читање улаза, промену улаза и сл. у компјутерски систем (мрежу). □ **проћи све филтере** проћи све селекције према квалитету (на каквом конкурсу, избору).

фѝлтра̄т, -а́та м [в. филтер] филтрирана, процеђена течност.

филтра́ција, -ē ж [срлат. filtratio, в. филтрирати] 1. прочишћавање помоћу филтера. 2. одабир, селекција (особа, предмета).

филтри́рати, фѝлтрӣра̄м, 3. л. мн. филтри́рајӯ свршн. и несврш. [срлат. filtrare] 1. (про)чистити (течност) пропуштањем кроз филтер; (про)цедити. 2. (из)вршити одабир, селекцију (особа, предмета).

фѝлтрӣрнӣ, -ā, -ō [в. филтрација] који се односи на филтрацију. ▲ ~ **папир** и **филтер-папир** папир од чисте целулозе кроз који се врши филтрирање.

фѝлтрӣрница, -ē ж [в. филтрација] погон за филтрацију.

филфе́дер, -а м [нем. Füllfeder] наливперо.

филхармо̀нија, -ē ж [в. фил-, хармонија] муз. 1. симфонијски оркестар. 2. установа која негује симфонијску музику и која приређује концерте такве музике. 3. друштво оних који воле оркестралну музику. ◆ **филхармонијски** који се односи на филхармонију, који припада филхармонији.

филхармо̀ничā̄р, -а м [в. филхармонија] члан филхармонијског оркестра.

филхеленѝзам, -зма м [в. фил-, Хелен, хеленизам] ист. покрет пријатеља Грчке у Европи, у XIX веку, који је помагао борбу грчког народа за слободу.

фѝлц, -а м, мн. фѝлцеви [нем. Filz] уваљано сукно од зечје длаке које се користи за израду шешира и других одевних предмета; пуст.

фѝлцан, -а, -о [в. филц] који је од филца.

фѝлцовати, фѝлцујēм несврш. [нем. filzen] 1. опробавати, испитивати додирујући прстима, пипати, опипавати. 2. сексуално надраживати.

фѝлцшӯе, фѝлцшӯа̄ ж мн. [нем. Filzschuhe, в. филц, нем. Schuh ципела] папуче од филца.

фѝлџа̄н, -а́на м [тур. fincan од ар. fiŋǧā̄n од перс. piŋgā̄n плитка здела] шољица без дршке, обично за црну кафу.

фи́ма, -е̄ ж [грч. phýma израштај] мед. оток, отеклина на кожи.

фимо́за, -е̄ ж [грч. phímōsis] мед. сужење кожице пениса и немогућност њеног превлачења преко главића.

фи́н, фи́на, фи́но [итал. fino од лат.] 1. танан, нежан. 2. мали, ситан. 3. углађен, пристојан. 4. истанчан, изнијансиран, прецизан. 5. укусан (о јелу, пићу). прил. **фино.** 1. танано, нежно. 2. пристојно, углађено. 3. истанчано; изнијансирано, прецизно, детаљно. 4. укусно.

фина́ле, -а с [итал. finale од лат. finalis крајњи, завршни, према finis свршетак] 1. муз. последњи став у извођењу инструменталних композиција (сонате, симфоније и сл.). 2. муз. завршна сцена појединог чина у класичној опери. 3. коначни моменат једног догађаја, расплет. 4. код етапних такмичења (у спорту, знању, забавним играма и др.), утакмица или сусрет два (понекад више од два) противника или противничка тима чији исход одлучује о победнику, о најбољем.

финали́зам, -зма м [в. финале] фил. идеалистичко филозофско учење о циљу и сврсисходности свих дешавања у природи, у човеку, у васиони.

фина̀лист(а) , -е̄ м, мн. фина̀листи [в. финале] онај који је у такмичењу ушао у финале.

фѝна̄лнӣ, -а̄, -о̄ [лат. finalis од finis свршетак] 1. завршни, крајњи; коначни, дефинитиван. 2. намерни. ▲ **финална потрошња** крајња потрошња свих добара ради задовољавања потреба појединца или заједнице; **финални производ** производ који не захтева даљу дораду већ је у том степену готов за употребу; **финално такмичење** такмичење које у низу претходних такмичења има у резултату коначног победника.

фѝнанс, -а м, ген. мн. фѝна̄нса̄ [фр. finance, према лат. finis свршетак] 1. порески службеник. 2. пореско-царински контролор, инспектор.

фина̀нсије, фина̀нса̄ја̄ ж мн. [фр. finances, према срлат. finis исплата од лат. finis свршетак] 1. новчана средства, новац; приходи. 2. пословање с новчаним средствима у складу са законима. 2. једна од области економије. 3. орган државне управе који је надлежан за разрезивање и наплату пореза.

финансѝје̄р, -е́ра м [фр. financier] 1. онај који финансира неки посао, који улаже у неки посао. 2. онај који се стручно бави уређивањем финансијских послова.

фина̀нса̄ јскӣ, -а̄, -о̄ [в. финансије] који се односи на финансије, који припада финансијама. ▲ **финансијска анализа** екон. методе и техника за претварање рачуноводствених и финансијских података у податке који су релевантни за управљање; **финансијска година** екон. раздобље од једне календарске године за коју се прави обрачун; **финансијска инјекција** екон. новчана средства која се дају држави, предузећу и сл. који су у новчаним тешкоћама, као подстицај за оживљавање привреде; **финансијска математика** екон. грана математике која се бави економским проблемима пословања; **финансијска олигархија** екон. група људи с крупним капиталом који их ставља у позицију да могу значајно да утичу на економска и политичка кретања у земљи и иностранству; **финансијска полиција** екон. државна служба која, по пореској пријави, проверава преко пословних књига финансијско пословање предузећа, приватног предузетника, институције и др; **финансијски инжењеринг** 1. екон. развијање и примена нових финансијских метода у решавању финансијских проблема. 2. пеј. положени новац неког предузећа на основу кога предузеће добија нереално високе камате (обично је реч о финансијским малверзацијама и криминалу); **финансијски капитал** екон. монополистички индустријски капитал који је срастао с банкарским капиталом; **финансијски план** екон. новчани исказ производног плана предузећа који садржи предвиђене расходе и приходе, изворе финансирања, расподелу планираног добитка, покриће евентуалног планираног губитка и односе са буџетом.

финанси́рати, фина̀нса̄ра̄м, 3. л. мн. финанси́раја̄ӯ свр̄ш. и несвр̄ш. [фр. financer] 1. уложити,

улагати (новац) у неки посао. 2. новчано помоћи, помагати (некога).

фи̏нгӣра̄н, -а, -о [в. фингирати] 1. лажно представљен, измишљен; намештен. 2. који симулира, изиграва (нешто). ▲ **фингирана меница** меница са потписима особа које стварно не постоје.

фингӣрати, фи̏нгӣра̄м, 3. л. мн. фингӣрајӯ сврш. и несврш. [лат. fingere] 1. лажно представити, представљати, неистинито приказ(ив)ати. 2. (на)чинити лажно (какву ситуацију), симулирати.

финѐса, -е̄ ж [фр. finesse] 1. мала разлика, нијанса. 2. финоћа у изради.

финѐстра в. **по̀нистра**.

фи̏нис, -а м [лат. finis] циљ, сврха.

фи̏нитӣван, -вна, -вно [в. финис] сасвим готов. ▲ **финитивни глаголи** грам. завршно-свршени глаголи.

фи̏ниш, -а и **фи̏нӣш,** -и́ша м [енгл. finish од лат. finis свршетак] 1. сп. одлучујући део такмичења у трчању, у пливању и сл.; завршница. 2. крај, свршетак.

фини̏шер̄, -е́ра м [в. финиш] 1. онај који обавља завршну, последњу фазу неког посла. 2. машина која обавља завршну, последњу фазу неког посла (нпр. машина која на претходно припремљену подлогу на путу поставља слој асфалта). 3. сп. тркач који на такмичењу дође до финиша, циља; такмичар који у финишу постиже добре резултате.

финиши́рати, фини̏шӣра̄м, 3. л. мн. финиши́рајӯ сврш. и несврш. [в. финиш] 1. ући, улазити у финиш. 2. обавити, обављати завршну, последњу фазу у неком послу.

финландиза́ција, -е̄ ж [према Finlandia Финска] политика, став једне земље изнуђен притиском који на њу врши нека јача сила (термин уведен према ставу Финске да се не везује за Западни блок после 1945. године).

финоћа, -е̄ ж [в. фин] својство, особина онога који је фин, онога што је фино.

фи̏нта, -е̄ ж [итал. finta, в. фингирати] 1. лукавство; трик. 2. сп. покрет изведен с намером да завара противничког играча.

фи̏нцӣан в. **фи̏лцӣан**.

фио́ка, -е̄ ж [мађ. fiók] преградак у каквом делу намештаја (у столу, у орману) који се може увлачити и извлачити, ладица.

фио́ла, -е̄ ж [фр. fiole] бочица са уским грлом; туба с таблетама.

фиорити́ура в. **фјортити́ура**.

фи̏ра̄нга, -е̄ ж, дат. и лок. фи̏ра̄нги [нем. Vorhang] завеса, застор.

фира̀нија, -е̄ м [в. фараун] пеј. 1. особа лошег понашања. 2. недостојан поступак у трговини; циганија.

фира̀ун, -у́на м (ж. **фира̀ӯнка,** -е̄) [тур. firavun од ар. Fira'wn фараон] Циганин, Ром.

фира̀ун̄лук, -а м, мн. фира̀ун̄луци [тур. firavunluk, в. фараун] заједница Цигана, Рома; крај где они живе; циганлук.

фира̀ӯнскӣ, -а̄, -о̄ [в. фараун] који се односи на Фирауне, који припада Фираунима; циганско, ромски.

фи̏рга, -е̄ м [в. фараун] тамнопут човек.

фи́рер, -а м [нем. Führer] 1. ист. назив за А. Хитлера, вођу немачког Рајха. 2. фиг. особа са болесном потребом за влашћу.

фи́рерскӣ -а̄, -о̄ [в. фирер] на начин фирера, као фирер.

фи̏рма, -е̄ ж [итал. firma потпис од лат. firmare учврстити, потврдити] 1. привр. назив каквог предузећа, какве установе; натпис са таквим називом. 2. предузеће, установа. 3. особа која је позната по лошим особинама. 4. рел. код католика, конфирмација, кризма.

фи̏рмати, фи̏рма̄м сврш. и несврш. [в. фирма] рел. код католика: утврдити, утврђивати у вери, конфирмирати; кризмати.

фи̏рмвер, -а м [енгл. firmware] рач. микропрограм који се похрањује у меморију компјутера и управља радом унетог софтвера.

фи̏рн, -а м [нем. Firn] вишегодишњи наталожени снег зрнасте ледене структуре.

фи̏рна̄јз в. **фи̏рна̄јс**.

фи̏рна̄јс, -а м [нем. Firnis] прерађено ланено уље које се користи за заштиту и бојење дрвених и металних предмета.

фи̏рнис, -а м в. **фи̏рна̄јс**.

фи̏рхе̄ндиг, -а м [нем. vierhandig] муз. свирање на клавиру у четири руке односно истовремено свирање на истом клавиру двоје извођача.

фи̏рц, -а м [мађ. fércz] конац којим се ручно састављају; прихватају, прошивају делови одевног предмета пре машинског шивења.

фи̏рцати, фи̏рца̄м и **фи̏рцовати,** фи̏рцујем несврш. [в. фирц] концем ручно саставити, прошивати.

фи̏рцигер, -а м [нем. Vierziger четрдесетак, према vierzig четрдесет] 1. мед. осип на лицу одојчета или малог детета који траје око четрдесет дана. 2. жарг. (об. ж. **фи̏рцигерка,** -е̄) особа старости око 40 година.

фи̏с[1] м муз. назив тона „f“ када је повишен за половину тона.

фи̏с[2], -а м [алб. fis] соц. друштвена заједница албанског патријархалног друштва; племе, род.

фи̏сија, -е̄ ж [лат. fissio цепање, дељење] физ. цепање атомског језгра праћено ослобађањем огромне количине енергије.

фи̏сӣјскӣ, -а̄, -о̄ [в. фисија] који се односи на фисију. ▲ **фисијско оружје** оружје разарајуће снаге која долази од ослобођене нуклеарне енергије; атомско оружје.

фи̏сӣлан, -лна, -лно [лат. fissilis од findere цепати] који се може цепати; раздвојив.

фисилӣтӗ́т, -е́та м [нлат. fissilitas, в. фисија] раздвојивост, дељивост.

фи̏сибӣнӣ, -а̄, -о̄ [в. фисија] који је подложан цепању, раздвајању.

фи̏ск в. **фи̏скус**.

фи̏скӑ́л, -а́ла м [нем. Fiskal, према лат. fiscalis благајнички, в. фискус] 1. онај који заступа интересе државне благајне; правни заступник. 2. прав. заступник, адвокат оптуженог у кривичном поступку; заступник странке у парничном поступку.

фи̏скӑ́лнӣ, -а̄, -о̄ [лат. fiscalis, в. фискус] који се односи на државу као власника имовинских права. ▲ **фискална година** финансијска година за обрачун прихода и расхода државе; **фискална политика** државна политика прикупљања новца за финансирање друштвене потрошње и контрола државне потрошње и пореза коју врши влада.

фи̏скија, -е̄ ж [тур. fıskıye од ар. fisqiyyä од лат. piscina] прскалица за воду; славина.

фискултӯ́ра, -е̄ ж [рус. физкультура од физическая культура] 1. ист. покрет општег, масовног бављења физичком културом (1945. г.) 2. вежбе за разгибавање тела. 3. популарни назив за школски предмет намењен правилном развоју тела уз физичке вежбе и спорт.

фи̏скултӯ́рнӣ, -а̄, -о̄ [в. фискултура] који се односи на фискултуру. ▲ **фискултурна смотра**.

фи̏скултӯ́рник, -а м, мн. фи̏скултӯ́рници [рус. физкультурник, в. фискултура] онај који се бави фискултуром.

фи̏скус, -а м [лат. fiscus, према fiscalis благајнички] екон. државна благајна; државна имовина.

фи̏стӑ́н, -а́на м [тур. fistan од перс. fistān од грч. phossaton] 1. женска сукња. 2. етнол. мушка народна ношња у облику сукње.

фи̏стула, -е̄ ж [лат. fistula цев] 1. мед. канал од средишта гнојног процеса који гнојни секрет одводи до површине коже. 2. муз. у средњем веку, назив за свиралу на оргуљама; назив за флауту.

фистулектӧ́мија, -е̄ ж [в. фистула, -ектомија] мед. оперативни захват којим се одстрањује фистула.

фистулиза́ција, -е̄ ж [в. фистула] мед. процес настајања фистуле.

фису́ра, -е̄ ж [лат. fissura пукотина, расцеп] 1. напукнуће, расеклина, бразда на ткиву. 2. мед. пукотина на неком органу (најчешће на кори мозга).

фи̏т прид. индекл. [енгл. fit] који је у доброј кондицији, који може да поднесе напоре.

фи̏т, -а м [итал. fitto] станарина, кирија.

-фит, -фитски, -фитија [грч. phyto-, phytón биљка] као други део речи у значењу биљка, биљни.

фѝтӣљ, -и́ља м [тур. fitil од ар. fātīl] 1. упредене памучне нити у свећи или платнена трака натопљена уљем у светиљци петролејке. 2. ист. воj. упаљач старинских топова и пушака. 3. упаљач експлозивних направа. 4. фиг. узрок, повод.

фитѝљача, -ē ж [в. фитиљ] светиљка с фитиљом.

фити́љити, фѝтӣљӣм несврш. [в. фитиљ] увијати нешто у облику фитиља; шиљити.

фѝтинг, -а м, мн. фѝтинзи [енгл. fitting] мали део неког апарата, део инсталације.

фѝтмија, -ē ж и **фѝтнија,** -ē ж [према тур. fitne од ар. fitnä завођење; буна, неред; искушавање] сплеткашица, смутљивица.

фитнѐлук, -а м, мн. фитнѐлуци [тур. fitnelik] сплетка, интрига.

фѝтнес, -а и **фѝтнес,** -а м [енгл. fitness] 1. физичка издржљивост, кондиција. 2. физичке вежбе за обликовање тела. ▲ **фитнес-салон** сала или скуп просторија са справама (понекад и базеном за пливање) које омогућују индивидуалне вежбе за стицање и одржавање физичке кондиције; **фитнес-центар** посебно предузеће, или део туристичког објекта или неке установе (нпр. полиције, војне касарне итд.) где се може вежбати у циљу стицања или одржавања физичке кондиције; уп. **фитнес-салон**.

фитнѐција, -ē ж [тур. fitnecu од перс. ğū, ğūy од gusten тражити] сплеткарош, смутљивац.

фито- [грч. phyto-; phytón биљка] као први део речи у значењу да се односи на биљку оно што се казује другим делом.

фитоалѐксӣн, -и́на м [в. фито-, грч. aléksein бранити] бот. слузава материја коју биљка лучи и представља заштиту биљке од наметника.

фитобѐнтос, -а м [в. фито-, бентос] бот. биљна заједница која живи на дну мора или река.

фитобиолòгија, -ē ж [в. фито-, биологија] грана биологије која проучава живе материје биљака и њихове функције.

фѝтоген и **фѝтогӗн,** -а, -о [в. фито-, -ген] који је биљног порекла; биљни.

фитогеогрàфија, -ē ж [в. фито-, географија] грана ботанике која се бави проучавањем распрострањености биљних врста на површини Земље.

фитоеколòгија, -ē ж [в. фито-, екологија] екол. област која изучава однос околине (климатских услова, тла, живих бића и сл.) према биљкама.

фитòлӣт, -и́та м [в. фито-, грч. líthos камен] окамењени остатак биљке, биљни фосил.

фитолòгија, -ē ж [в. фито-, -логија] бот. наука о биљном свету; ботаника.

фѝтомо̄рфан, -фна, -фно [в. фито-, -морфан] који има облик биљке, који наликује биљци.

фитòнӣм, -и́ма м [в. фито-, -оним] име, назив биљке.

фитонӣмија, -ē ж [в. фито-, -онимија] наука о именима биљака.

фитопалеогрàфија, -ē ж [в. фито-, палеографија] опис старих биљака.

фитопалеонтолòгија в. **палеоботàника, палеофитолòгија**.

фитопарàзӣт, -и́та м [в. фито-, паразит] бот. биљка или животиња која паразитира на биљци.

фитопатолòгија, -ē ж [в. пито-, патологија] бот. наука о болестима биљака.

фитоплàнктӧн, -о́на м [в. фито, планктон] биол. сићушни биљни организми које носе водене струје (служе као храна рибама и другим воденим животињама).

фитотера́пија, -ē ж [в. фито-, терапија] мед. фарм. терапија, лечење биљем.

фѝтотро̄н, -а м, мн. фѝтотро̄ни [енгл. phytotron, према в. фито-, (цикло)трон] лабораторија у којој се испитују физички и хемијски услови у којима се биљка развија, чиме се процењује могућност аклиматизације биљке у другим климатским условима.

фитòфа̄г, -а́га м [в. фито-, -фаг] зоол. животиња која се храни лишћем.

фитофàрма̄ција, -ē ж [в. фито-, фармација] дисциплина која се бави проучавањем производње средстава за заштиту биљака и њиховом применом у сузбијању биљних болести.

фѝтохӗмија, -ē ж [в. фито-, хемија] хем. проучавање хемијских материја у биљкама и могућностима њихове екстракције.

фитоценóза, -ē ж [в. фито-, -ценоза] бот. скуп биљних врста које настањују један део Земљине површине. ▲ **природна фитоценоза** природна фитоценоза која се ствара без утицаја човека.

фитоценòлог, -а м, мн. фитоценòлози [в. фитоценологија] онај који се бави фитоценологијом.

фитоценолòгија, -ē ж [в. фито-, -цено-, -логија] бот. област која се бави проучавањем живота и распрострањености биљних заједница.

фи́ћа, -ē = **фи́ћо,** -ē м [према имену италијанске фабрике аутомобила „Фијат“ (Fiat)] популарни назив за аутомобил типа Фиат 650, Фиат 750 и друге верзије из раније производње фабрике „Застава“ у Крагујевцу.

фи́ћер, -а м [тур. fikır од ар. fikr мисао, мишљење] мисао, помисао; воља за нечим.

фићфи́рић, -и́ћа м [мађ. fity-firity] онај који је нагиздан, гиздавац, кицош.

ФИ́ФА, -ē ж [фр. скр. од Fédération Internationale de Football Associations] скраћеница: Међународна фудбалска федерација, основана 1904. у Цириху.

фи́фикус, -а м [нем. pfiffig] лукавко, препредењак.

фи́фтӣн, -и́на м [енгл. fifteen] сп. једна фаза у игри тениса, петнаест бодова. (у тенису: **фифтин ол**) петнаест : петнаест.

фи́фти-фи́фти прил. [енгл. fifty-fifty] са подједнаким изгледима за нешто, пола-пола.

фи́ша и **фи́ша,** -ē ж [фр. fiche] цедуља, листић у који се уносе подаци по неком систему.

фи́шбā̄јн, -а м [нем. Fischbein] 1. рибља кост. 2. чврди обруч који учвршћује подсукњу. 3. узана пластична трака или један од два таква штапића који се увлачи у оковратник кошуље да би се избегла његова деформација.

фи́шбургер, -а м [енгл. fishburger (аналогијом према *хамбургер*] пециво са уметнутим прженим рибљим филетом са мајонезом и другим додацима.

фи́шгрет, -а м [нем. Fisch риба, Gräte рибља кост] тканина изаткана у облику рибљег костура; дезен 'рибља кост'.

фи́шек, -а м, мн. фи́шеци [тур. fişek, fişenk] 1. метак за пушку, патрона. 2. папирната врећица левкастог облика, направљена ручно увијањем папира. 3. корнет за сладолед.

фишèклија, -ē ж [тур. fişekli, в. фишек] кожни појас са преградама за фишеке (1).

фи́шкā̄л, -а́ла м [нем. Fiskal] 1. в. фискал (2). 2. онај који непрестано доказује да је у праву, који се стално правда.

фи́шкā̄лскӣ, -ā̄, -ō̄ [в. фишкал] 1. који се односи на фишкале, који припада фишкалима. 2. пеј. мудријашки; преварантски.

фи́шпа̀прикā̄ш, -а м [нем. Fisch риба, в. паприкаш] кулин. рибљи паприкаш припремљен од разних врста слатководних риба.

фи́штран, -а м [нем. Fischtran] уље које се добија прерадом јетре кита, туљана, моржа, богато витаминима А и Д.

фја̏ка, -ē ж [итал. fiaca] стање поспаности које је обично реакција на промену времена или умора.

фја̏ско в. **фијàско**.

фјȅлд, -а м, мн. фјȅлдови [дан. fjeld] геогр. заравan која настаје деловањем глечера.

фјӧрд, -а м, мн. фјӧрдови [норв. fjord] геогр. дубоки, узани морски залив са стрмим обалама, карактеристичан у поларним областима и Норвешкој.

фјоритýра, -ē ж [итал. fioritura] 1. украс у облику цвета. 2. позор. ефект на сцени у оквиру већег текста који се постиже изненадном гримасом, досетком и сл.

фјȕжн, м индекл. (падеже гради у сложеницама према другом члану) [енгл. fusion, према лат. fusio] муз. музички стил из 60-их година XX века, који је настао обједињавањем појединих елемената џеза и рока.

флагèлант, -а м, ген. мн. флагèланāтā [лат. flagellans од flagellare бичевати] 1. рел. припадник секте у Европи у XIII и XIV веку чији су се чланови јавно бичевали како би окајали своје и туђе грехе. 2. фиг. онај који је претерано самокритичан.

флагелантѝзам, -зма м [в. флагелант] сексуална перверзија у којој се ужитак подстиче и постиже шибањем самог себе или сексуалног партнера.

флагèлантскӣ, -ā̄, -ō̄ [в. флагелант] који се односи на флагеланте.

флагѐлāт, -а́та м [нлат. flagellata, према лат. flagellum бич] зоол. врста праживотиња, бичари (*Flagellata*).

флагела́ција, -ē ж [лат. flagellatio од flagellum бич] 1. чин бичевања или самобичевања као телесно кажњавање, сексуална наслада, израз фанатичке вере и сл. 2. мед. терапеутска масажа којом се активирају нервни завршеци и периферни крвоток.

флагра̀нтан, -тна, -тно [лат. flagrans од flagrare горети] 1. који је за свакога видљив, очит, очигледан. 2. отворен, несумњив.

флагра̀нтно̄ст в. **флагра́нција**.

флагра́нција, -ē ж [лат. flagrantia, в. флагрантан] очитост, очигледност, очевидност.

флажо̀лет, -а м [фр. flegeolet] муз. мала флаута са шест рупица.

фла̀јсиг прид. индекл. [нем. fleissig] радан, вредан, марљив.

фла̀јер, -а м [енгл. flier] штампани листић, летак.

флајшко̀нзе̄рва, -ē ж [нем. Fleischkonserve, према Fleisch месо, в. конзерва] обично лимена кутија напуњена месом и херметички затворена.

флајшмаши́на, -ē ж [нем. Fleischmaschine, према Fleisch месо, в. машина] машина за млевење меса.

фла̀к, -а м, мн. фла̀кови [скр. од нем. Flugzeug-Abnehrkanone] воj. артиљеријско оруђе са једном или више цеви на истом постољу.

фла̀ко̄н, -о́на м [фр. flacon] стаклена бочица у којој се држи парфем.

флакцесце́нција, -ē ж [нлат. flaccescentia] млитавост, опуштеност.

фла̀м, -а м [нем. Flaum] масни део говеђег меса уз ребра.

фла̀ма̄нскӣ, -а̄, -о̄ 1. који се односи на Фламаце. 2. који се односи на Фландрију. ▲ **фламанско сликарство** сликарство Фламанаца (об. се мисли на рану ренесансу или барок).

фламби́рати, фла̀мбӣра̄м, 3. л. мн. фламби́рајӯ сврш. и несврш. [фр. flamber палити] кулин. прелити врућe јело алкохолом, запалити га и сервирати у том пламену (нпр. палачинке).

фламбоа̀ја̄н, -а́на м [фр. flamboyant] архит. који се односи на последњу фазу у готском стилу коју карактеришу китњасти елементи у облику пламених језика.

фламбоаја̀нтан, -тна, -тно [фр. flamboyant] ватрен, пламени; сјајан, блистав.

фла̀мен, -а м [лат. flamen] ист. рел. свештеници у старом Риму у служби појединих божанстава.

фламѐнко, -а м [шп. flamenco] муз. народни плес из Андалузије који се изводи уз пратњу гитаре и кастањета.

фламѝнго, -а м [шп. flamingo, према лат. flamma пламен] 1. зоол. врста птица пламене боје са дугим ногама и вратом. 2. сп. фигура у такмичарском пливању.

флами́рати, фла̀мӣра̄м, 3. л. мн. флами́рајӯ сврш. и несврш. [лат. flammare] урезивати пламенасте украсе у финој столарији.

флан(г)и́рати, фла̀н(г)ӣра̄м, 3. л. мн. флан(г)и́рајӯ несврш. [фр. flâner] лутати, луњати, базати, тумарати.

фла̂ндра, -ē ж, ген. мн. фла̂ндрӣ [вероватно према женама луталицама из Фландрије за време Тридесетогодишњег рата] распуштена, раскалашена, неморална особа; блудница.

фла̂ндрати се, -а̄м се несврш. [в. фландра] живети у блуду, блудничити.

фла̂ндровати, -ујēм н есврш. [в. фландра] беспосличити, базати, скитничити.

фла̀не̄л, -е́ла м [енгл. flannel] мекана и лагана памучна или платнена тканина.

фла̀неласт, -а, **-о** [в. фланел] који наликује фланелу.

фла̀нелскӣ, -а̄, -о̄ [в. фланел] који је израђен од фланела, који има својства фланела.

фла̂нка, -ē ж, ген. мн. фла̂нкӣ [фр. flanc, према flanquer нападати с крила] бочни део, крило нечега.

фла̀нкер, -а м [фр. flanqueur] војник који узнемирава непријатеље.

фланки́рати, фла̀нкӣра̄м, 3. л. мн. фланки́рајӯ сврш. и несврш. [фр. flanquer] воj. 1. нападати непријатеља с бока. 2. обезбедити се од напада с бока.

фланконáда, -ē ж [фр. flanconnade, в. фланкирати] сп. бочни ударац у мачевању.

флàстер и **флā̏стер,** -а м [нем. Pflaster од грч. émplastron средство за премазивање] 1. мед. лепљиви омот који штити озлеђено место на телу. 2. сп. играч чији је задатак да покрива и маркира противничког играча. □ **ставити фластер на уста** престати јавно говорити због страха од последица.

флатулéнција, -ē ж [нлат. flatulentus надуван, према лат. flatus ветар] анално испуштање гасова, ветрова накупљених у цревима.

флā̏ута, -ē ж [итал. flauto] муз. дувачки инструмент.

флаутàндо, -а м [итал. flautando] муз. тон који по боји подсећа на звук флауте или кларинета.

флаутúно, -а м [итал. flautino, в. флаута] муз. 1. флагеолет. 2. врста блокфлауте.

флаȕтист(а), -ē м, мн. флаȕтисти [в. флаута] музичар који свира флауту.

флā̏х [нем. flach] 1. раван, пљоснат. 2. сп. ударац лоптице без ротације у тенису, стоном тенису и сл.

флā̏хдрȕк, -а м [нем. Flachdruck] типогр. словослагачка техника слагања писаног материјала у једној равни, за разлику од слагања текста ваљком.

флàхцāнге, флàхцāнгӣ ж мн. [нем. Flachzange] пљосната клешта.

флàша, -ē ж [нем. Flasche] боца.

флашúрати, флàшӣрām, 3. л. мн. флашúрајȕ свршн. и несврш. [в. флаша] пунити боце течним садржајем.

флеб-, флебо- [грч. phléps жила, вена] као први део речи са значењем да се односи на жиле, вене.

флебектàзија, -ē ж [в. флеб-, грч. éktasis проширење] мед. проширење вена.

флебектòмија, -ē ж [в. флеб-, ек-, -томија] мед. операција вена (хируршко исецање целе вене или оболелих делова).

флèбиле прил. [итал. flebile] (муз.) тужно, плачљиво.

флебȉтис, -а м [в. флеб-, -итис] мед. упала зидова вене и стварање тромба у њеној унутрашњости.

флебографија, -ē ж [в. флебо-, -графија] мед. рендгенско снимање вена након убризгавања контрастивног средства.

флебòлӣт, -и́та м [в. флебо-, -лит[1]] мед. калцификовани тромб у вени.

флеболòгија, -ē ж [в. флебо-, -логија] мед. наука о венама.

флебосклерóза, -ē ж [в. флебо-, склероза] мед. обољење вена настало услед фиброзе венских зидова.

флеботōм, -о́ма м [в. флеботомија] мед. инструмент за пуштање крви из вена.

флеботóми, флеботóмā м мн. [нлат. Phlebotomus] зоол. ситни двокрилни инсекти обрасли финим длачицама.

флеботòмија, -ē ж [в. флебо-, -томија] мед. расецање вене ради пуштања крви.

флȅг, -а м, мн. флѐгови [енгл. flag застава] рач. уређај у рачунарској техници који показује да су се стекли услови за обављање неке радње.

флȅгма, -ē ж [грч. phlégma слуз (за коју се у старогрчкој медицини веровало да одређује темперамент)] 1. биол. слузава материја у телу. 2. псих. ист. један од четири основна типа темперамента у средњовековној психологији. 3. равнодушност, хладнокрвност. 4. псих. флегматична нарав.

флегматȉзāтор, -а м [в. флегма] средство којим се успорава брзина детонације.

флегматизáција, -ē ж [в. флегма] средство које смањује осетљивост експлозива на спољне услове.

флегмàтик, -а м, мн. флегмàтици [грч. phlegmatikós, према в. флегма] псих. онај који је флегматичан.

флегмàтичан, -чна, -чно [грч. phlegmatikós] 1. који у себи има доста в. флегме (1). 2. псих. који нема емоција, који не испољава емоције. 3. који је равнодушан, хладнокрван.

флегмàтичнōст, -ости ж [в. флегматичан] стање, особина онога који је флегматичан.

флегмо́на, -ē ж [грч. phlégmon] мед. гнојна упала мишићног или везивног ткива.

фле̏ка, -ē ж [нем. Fleck] испрљано место (об. на одећи), мрља. □ **вадити флеке** настојати исправити нешто што је лоше речено, учињено.

фле̏кāв, -а м [в. флека] на коме има пуно флека, који је у флекама.

фле̏кати, -ā̄м несврш. [в. флека] мрљати, прљати.

флекини̏зам, -зма м [енгл. flunkeyism] додворавање, подаништво.

фле̏кице, флѐкӣцā̄ ж мн. [нем. Fleckchen, в. флека] кулин. ситно изрезано тесто за супу у облику плочица.

флѐкса, -ē ж, ген. мн. флѐксā̄ и флѐксӣ [лат. flexa савијена] муз. ист. 1. једноставна неума од две силазне ноте. 2. мелодијски помак за секунду ниже од главног тона при рецитовању литургијских текстова.

фле̏ксатō̄н, -а м [лат. flexus завијање, в. -тон] муз. врста удараљке која испушта глас сличан завијању када се њоме тресе.

фле̏ксибӣлан, -лна, -лно [лат. flexibilis савитљив] 1. који има флексију, који се може мењати. 2. који је у опхођењу прилагодљив, који своје ставове лако може прилагодити ставовима супротне стране. 3. који се лако може наговорити. 4. савитљив, еластичан (о предметима). 5. гибак (о људима).

флексибилѝтē̄т, -е́та м [лат. flexibilitas, према в. флексибилан] 1. савитљивост, гипкост. 2. променљивост.

флексибӣлност, -и ж [в. флексибилан] особина, својство онога који је флексибилан, онога што је флексибилно.

флѐксӣван, -вна, -вно [в. флексија] лингв. који се односи на флексију; об. у: ▲ **флексивни језици** језици у којима се граматичко значење изражава флексијом.

флѐксија, -ē ж [лат. flexio савијање, према flexibilis савитљив] 1. лингв. мењање појединих врста речи додавањем различитих наставака на основу. 2. прегибање, приближавање два дела тела одговарајућом физичком радњом. 3. покрет који настаје радом мишића; флексора.

флѐксиметар, -тра м [лат. flectere савити, кривити, в. -метар] направа којом се мери степен савијања.

фле̏ксор, -а м [лат. flexor] анат. мишић прегибач који прегиба један део тела према другом.

флексу́ра, -ē ж [лат. flexura] 1. набор на геолошком слоју који даље прелази у расед. 2. прегиб, угао.

флекти́рати, флѐктӣрā̄м, 3. л. мн. флекти́рајӯ несврш. [лат. flectere] грам. мењати именичке речи кроз падеже, глаголске по лицима.

флѐк-ти̏фус, -а м [нем. Flecktiphus, према в. флека, тифус] пегави тифус, пегавац.

фленкокра̀тија, -ē ж [енгл. flunkey слугерања, в. -кратија] власт удворица, улизица

фле̏рт, -а м, мн. фле̏ртови [енгл. flirt од стфр. fleureter летети с цвета на цвет] 1. удварање давањем комплимената, романтичних изјава, сексуалних понуда. 2. краткотрајна, површна љубавна веза.

фле̏ртовати, -тујēм несврш. [в. флерт] 1. бавити се флертом. 2. кокетирати, очијукати. 3. чинити уступке у настојању да се приближи некоме који има утицај, снагу или важност политичке или друге природе.

флесѝбиле прил. [итал. flessibile] муз. течно, савитљиво.

фле̏ш[1], -а м [енгл. flash муња, бљесак] 1. а. магнезијумова светлост при фотографисању; блиц. б. уређај за изазивање блеска при фотографисању. 2. најкраће саопштена вест или најава на првој страни новина, или на телевизији.

фле̏ш[2], -а м [енгл. flush пун, богат, обилан] фигура у неким карташким играма, нпр. бриџу, кад играч сложи све карте једне боје.

фле̏шбе̏к, -а м [енгл. flashback] у књижевности или на филму, враћање радње у прошлост, ретроспектива.

фли̏гл, -а м [нем. Flügel] 1. архит. крило зграде. 2. у фудбалу, играч који игра на крилу.

фли̏глтӣр, -а м [нем. Flugeltür] двокрилна врата.

фли̏глхо̄рн, -а м [нем. Flügelhorn] муз. врста дувачког инструмента; ловачки рог.

фли̏јāк, -а́ка м, мн. флија́ци [грч. phlýakes] позор. глумац у старогрчким лакрдијама.

фли̏к, -а м, мн. фли̏кови [енгл. flick] сп. брзи потез из зглоба у бадминтону или стоном тенису.

фликте́на, -ē ж [грч. phlýktaina плик, бубуљица] мед. алергијски конјунктивитис.

фли̏к-фла̏к, -а м [енгл. flick-flack] сп. узастопни премети уназад у гимнастици.

фли̏нт, -а м [енгл. flint] 1. пушка кремењача. 2. женска особа лаког морала, проститутка, курва.

фли̏п, -а м [енгл. flip] 1. коктел од алкохолног пића и жуманца. 2. сп. ударац у нападу из зглоба изнад стола у стоном тенису.

фли̏пер, -а м [енгл. flipper] аутомат за игру са ручицама помоћу којих играч премеће куглицу кроз разне препреке.

фли̏пџа̏мп, -а м [енгл. flip jump] сп. скок у клизању.

фли̏с-па̀пи̏р, -и́ра м [нем. Fließpapier] танак, прозирни папир.

фли̏т, -а м, мн. фли̏тови [енгл. flit] 1. апарат са клипом којим се потискује и распршава течност (нпр. за уништавање мува и сл.). 2. фиг. оно што за некога представља велику неугодност, нелагодност, што га уништава.

фли̏чка, -ē ж [нем. Flitsche] блудница, дроља.

фли̏ш, -а м [нем. plysch] геол. стена од наизменично наслаганог лапора, глинених шкриљаца и кречњака.

фло́берт, -а м = **фло́бертица,** -ē ж [нем. Flobert-Gewehr] дечја пушка названа по проналазачу Флоберу.

фло́бертица = **фло́берт** (в.)

флогѝстик, -а м, мн. флогѝстици [грч. phlogistós запаљен] средство које изазива или погоршава упалу.

флогѝстика, -ē ж, дат. флогѝстици [в. флогистичан] наука о запаљивим материјама.

флогѝстичан, -чна, -чно [грч. phlogistós запаљен] који може да се запали, да гори, сагорљив.

флогѝстṑн, -о́на м [нлат. phlogiston од грч. phlogistós запаљен] 1. хипотетичка материја која наводно испушта оно што гори. 2. састојак свих материја које горе; гориво.

фло̀ēм, -е́ма м [нлат. phloema, према грч. phlóos кора] бот. биљни органи који продукте асимилације спроводе из листова у остале делове биљке.

фло̀к-бу̏к, -а м [енгл. flock стадо, book књига] пољопр. књига са подацима о пореклу, тежини и сл. оваца, родословник оваца.

фло̀кī прид. индекл. [енгл. flocky] који има коврчаву длаку, који је кудрав (о псу).

фло̀кс, -а м [грч. phlóks пламен] бот. биљка пењачица из породице жабњача; пламенац.

флокула́ција, -ē ж [лат. flocculus пахуљица] 1. стварање пахуљица. 2. таложење раствора у облику пахуљица. 3. процес прочишћавања отпадних вода везивањем нечистоће.

фло̀кус, -а м [лат. floccus прамичак] метеор. облак у облику праменова.

фло̀мастер и **флома̀стер,** -а м [енгл. flow-master] оловка с филцаним врхом и хемијским пуњењем за означавање, обележавање и сл. уп. **ма̀ркер**.

фло̀нфло̄н, -о́на м [фр. flonflon] муз. мелодија која се лако памти.

фло̀пī в. **фло̀пи ди̏ск**.

фло̀пи ди̏ск, -а м, мн. фло̀пи ди̏скови [енгл. floppy disc] рач. пластични диск који је прекривен магнетски осетљивом материјом а служи за похрањивање података; дискета.

фло̄р, -а м, мн. фло́рови [хол. floor] 1. танка свилена тканина, копрена, вео. 2. танка трака црне боје која се као знак жалости за умрлом особом носи око надлактице. 3. црна сатенска трака подвучена испод морнарске блузе.

фло́ра, -ē ж [лат. Flora, према flos цвет] 1. свеукупност биљног света на одређеном географском подручју или на Земљиној површини. 2. староиталска богиња цвећа, плодности и пролећа.

флорѐа̄л, -а́ла м [фр. floréal] ист. осми месец француског републиканског календара, од 20. априла до 19. маја.

флоресцентан непр. в. **флуоресцѐнтан**.

флоресцѐнција[1], -ē ж [нлат. florescentia, према лат. florescens од florescere цветати] бот. време процветавања, цветања биљки.

флоресцѐнција² непр. в. **флуоресцѐнција**.

фло̀рет, -а м [фр. fleuret] 1. танак мач који на врху има куглицу. 2. сп. дисциплина у мачевању.

флоријáда, -ē ж [лат. flos, floris цвет] изложба цвећа и свечаност која се сваке године приређује у холандском граду Ротердаму.

флорѝлегијум, -а (и **флорѝлегӣј**, -ија) м [нлат. florilegium, према лат. florilegus] онај који бере цвеће.

фло̀рӣн, -и́на м [нем. Florin, према срлат. florinus] 1. холандска новчана јединица гулден. 2. енглески сребрни новац. 3. златник који је први пут искован у Фиренци 1252.

флорѝстика, -ē ж, дат. флорѝстици [према лат. flos, floris цвет] наука која се бави проучавањем биљног света појединих подручја и раширеност биљних врста.

флорити́ра в. **фјорити́ра**.

фло̀рифēран, -рна, -рно [лат. florifer] који је богат цвећем, цветни.

флорограф непр. в. **флуоро̀граф**.

флорографија непр. в. **флуорогра̀фија**.

флороскоп непр. в. **флу̏роскоп**.

флороскопија непр. в. **флуороскò пија**.

фло̀с[1], -а м [енгл. (dental) floss] свилени конац који се користи за фини вез или за чишћење зуба.

флос[2], -а м [нем. Floss] саобр. више међусобно повезаних трупаца за пловидбу по реци; сплав или скела на реци.

фло̀скула, -ē ж [лат. flosculus цветић од flos цвет] рет. 1. фигура или украс говорника у римском говорништву. 2. отрцана, празна фраза.

фло̀та и **фло̀та**, -ē ж [итал. flotta, фр. flotte] 1. свеукупност ратних, трговачких или путничких морских и речних бродова једне компаније или државе. 2. сви бродови државе или власника у једном мору. 3. вој. формација војних поморских снага састављена од ратних бродова, носача авиона и хеликоптера и сл. 4. скуп ваздушних пловила са истом наменом. ▲ **ваздушна флота** војничка или грађанска авијација једне државе.

флота́жа, -ē ж [фр. flottage] транспорт дрвета за прераду воденим токовима.

флотàнтан, -тна, -тно [фр. flottant који тече] номадски, покретни (о типу становништва).

флота́ција, -ē ж [енгл. flotation] 1. испирање руде. 2. место на коме се обавља испирање руде.

фло̀тēл, -е́ла м [в. флота, (хо)тел] хотел уз саму морску обалу.

фло̀тер, -а м [в. флотација] радник који управља постројењем за флотацију.

флотѝла, -ē ж [фр. flotille од шп. flotilla] 1. вој. јединица састављена од мањих ратних бродова или подморница. 2. група од мањих рибарских, спортских или експедицијских бродова.

флоти́рати, флòтӣра̄м, 3. л. мн. флоти́рајӯ несврш. [фр. flotter] 1. пливати, плутати, пловити. 2. таласати се. 3. колебати се.

флу̏а̄т, -а́та м [скр. од fluorosilikat] соли силикофлуороводоничне киселине које се у грађевинарству користе за очвршћавање бетона, а примењују се и као средство за уништавање штеточина.

флу̏вијā̄лан, -лна, -лно [лат. fluvialis од fluvius река] који је настао од наноса речне воде.

флу̏виоглацијā̄лан, -лна, -лно [в. флувијалан, глацијалан] геол. који је настао деловањем леда на стене, камење или земљу.

флувиò граф, -а м [лат. fluvius река, в. -граф] справа за мерење водостаја.

флу̏ӣд, -и́да м [лат. fluidus текући, према fluere тећи] 1. текућа материја; течност, сок, излучевина, гас. 2. оно што струји око некога или из нечега; необјашњива привлачност.

флу̏ӣдан, -дна, -дно [лат. fluidus] 1. који тече, текући. 2. који се тешко може одредити, утврдити, неодредив. 3. нејасан.

флуи́ди, флуи́дā̄ м мн., јд. флу̏ӣд, ген. флуи́да [в. флуид] општи назив за течности и гасове.

флуидизáција, -ē ж = **флуидифика́ција**, -ē ж [нлат. fluidificatio, в. флуид] технолошки поступак претварања чврстих материја у течно стање.

флуидифика́ција = **флуидизáција** (в.)

флу̏кс, -а = **флу̏ксус**, -а м [лат. fluxus од fluctus, према fluere тећи] 1. физ. мера јачине магнетског поља по јединици површине. 2. физ. мера брзине којом се енергија или нека друга материја преноси кроз неку површину. 3. цинков

хлорид који одржава чистом површину метала приликом лемљења.

флу̏ксијав [лат. fluxio] мед. навала артеријске крви.

флу̏ксметар, -тра м [в. флукс, -метар] инструмент за мерење магнетног флукса кроз намотај жице.

флу̏ксус = флу̏кс (в.)

флуктуа́ција, -е̄ ж [лат. fluctuatio од fluctuare таласати] 1. промена у воденом току, притицање и отицање. 2. непостојаност квантитета радне снаге. 3. уопштено: непостојаност, колебање.

флуктуи́рати, флуктӯи́рам, 3. л. мн. флуктуи́рајӯ несврш. [нем. fluktuieren од лат. fluctuare таласати] бити у стању флуктуације, мењати стање или број. ▲ **флуктуирајући курс** финанс. девизни курс који се формира променом понуде и потражње на девизном тржишту; **флуктуирајућа пажња** пажња која брзо прелази с објекта на објекат.

флу̏ктуо̄зан, -зна, -зно [лат. fluctuosus, према fluctuare таласати] 1. таласаст. 2. колебљив, несталан.

флу̏ндра в. **фла̑ндра**.

флу̏ндрати в, **фла̑ндрати**.

флу̏о̄р, -а м [лат. fluor, према fluere тећи] хемијски халогени елемент, атомски број 9, симбол F, жутозелени гас оштрог мириса који се у природи јавља само у саставу флуорида; саставни је део костију и зуба.

флуоресцѐнтан, -тна, -тно [в. флуоресценција] који је заснован на избијању електричне енергије кроз гасове и металне паре с ниским притиском. ▲ **флуоресцентна светиљка** електрична светиљка у облику ваљка чији су унутрашњи зидови обложени материјом која изазива флуоресценцију у међусобном деловању електричне енергије, флуоросцентне материје и гасова; **флуоресцентна фолија** пластични или картонски листови премазани посебном материјом која претвара рендгенске зраке у светлосне; непр. **флоресцѐнтан**.

флуоресцѐнција, -е̄ ж [в. флуор, (луми не)сценција] појава да материја светли док је изложена светлости; непр. **флоресценција**.

флуоресци́рати, флуорѐсцӣра̄м, 3. л. мн. флуоресци́рајӯ несврш. [в. флуоресценција] одликовати се способношћу флуоресценције.

флуо̀рӣд, -и́да м [в. флуор, -оид] хем. со флуороводоничне киселине; једињење флуора с металом или другим елементом.

флуоридо́ација, -е̄ ж [в. флуор, флуорид] хемијски процес настајања флуорида.

флуо̀рӣт, -и́та м [в. флуор] флуорид калцијума који има својство флуоресценције, а користи се у оптици, за израду украса и добијање флуороводоника.

флуоро̀граф, -а м [в. флуор, -граф] рендгенски апарат за серијско снимање на филмској траци; непр. **флорограф**.

флуорогра̀фија, -е̄ ж [в. флуор, -графија] колективно систематско снимање плућа помоћу рендген-апарата ; непр. **флорографија**.

флу̏роскоп, -а м [в. флуор, -скоп] радиоскопски екран у малој црној комори; непр. **флороскоп**.

флуороско̀пија, -е̄ ж [в. флуор, -скопија] регистровање осенчења објекта који је био изложен рендгенским зрацима ; непр. **флороскопија**.

фоа̀је̄, -ѐа м [фр. foyer] просторија у хотелима, позориштима и сл. у којој се задржавају гости, публика.

-фоб, -фобија, -фобан [грч. phobos који се плаши; -phobia страх; phóbos страх] као други део речи у значењу: а. да неко мрзи оно што је исказано првим делом речи. б. да неко има осећај страха од оног што се казује у првом делу.

фо̀б, -а м [скр. од енгл. f(ree) o(n) b(oard) бесплатно на палубу, франко брод] у трговачкој терминологији означава да продавац сноси ризик и трошкове до отпремања робе на палубу брода.

фо̀бија и **фо̀бија,** -е̄ ж [грч. phóbos страх] мед. патолошки страх.

фобофо̀бија, -е̄ ж [грч. phóbos страх, в. -фобија] мед. страх од страха.

фо̀в, -а м [скр. од енгл. free on waggon франко вагон] трг. у међународном трговачком промету, појам који означава да продавац сноси трошкове и ризик до утовара робе у вагон.

фовѝзам, -зма м [фр. fauvisme од fauve дивља звер] ум. покрет у француском сликарству с почетка XX века када доминирају живе боје као контраст основној боји одређеног предела.

фо̀вист(а), -ē м, мн. фо̀висти [в. фовизам] ум. присталица, следбеник фовизма.

фо̀гӣн, -и́на м [итал. fogo ватра] онај који врши минирање; минер.

фогѝнара, -ē ж [в. фогин] просторија за складиштење и чување запаљивих и експлозивних ствари.

фо̀глфрај, -а м [нем. Vogel птица, frei слободан] онај који је без икаквих обавеза, који је сасвим слободан.

фо̀гош, -а м [мађ. fogas] зоол. слатководна риба *Stizostedion lucioperca*, смуђ.

фо̀гӯн, -у́на м [вен. fogòn, итал. focone велика ватра] огњиште, ложиште.

фо̀згēн, -е́на м [грч. phôs светло, в. -ген] хем. воj. врста бојног отрова, безбојан, непостојан, загушљив гас; једињење хлора с угљенмоноксидом који јако делује на слузнице човека и животиња.

фоѝзам, -зма м [кин. Fo Буда] рел. назив за кинески будизам.

фо̀ка, -ē ж, дат. фо̀ки [грч. phṓke] туљан из породице *Phocidae*.

фо̀кā̀лан, -лна, -лно (одр. **фо̀кā̀лнӣ,** -ā̀, -ṑ) [нлат. focalis од лат. focus огњиште, жариште] који је у фокусу, жаришту. ▲ **фокална инфекција** мед. деловање бактерија из једног жаришта на удаљене органе.

фокồзо прил. [итал. fococo] муз. са жаром, ватрено, страсно.

фокомѐлија, -ē ж [грч. phṓke фока, mélos уд] наказност изазвана лековима, дете рођено са рукама и ногама у виду пераја као код фоке.

фо̀кометар, -тра м [лат. focus жижа, жариште, в. -метар] справа којом се мери жижна даљина.

фо̀кс, -а м [енгл. fox лисица] краћи облик за 'фокстеријер' и 'фокстрот'.

фокстерѝјēр, -е́ра и **фо̀кстеријēр,** -а м [енгл. fox terrier] зоол. врста ловачког пса.

фо̀кстрот, -а м [енгл. foxtrot] муз. живахан салонски плес у 4/4 такту, настао у Америци, код кога се кретање изводи на прстима ногу (слично шуњању лисице).

фо́кус, -а м [лат. focus огњиште, жариште] 1. физ. тачка у коју конвергирају или дивергирају зраци, жариште, жижа. 2. мед. жариште запаљенског процеса. 3. центар, средиште (интереса, активности, потреса и сл.). □ **бити (налазити се) у фокусу** налазити се у средишту дешавања; **ставити у фокус** ставити у средиште, у жижу.

фо̀л[1], -а м, мн. фо́лови [итал. fola прича, загонетка] жарг. лаж, превара, обмана.

фо̀л[2] рчц. [итал. fola прича, загонетка] жарг. као, тобоже.

фо̀лā̀р, -а́ра м [лат. folar] ситан средњовековни новац искован од бакра.

фо̀лбарт, -а м [нем. Vollbart] пуна, широка брада.

фо̀лдер, -а м [хол. folder] пашњаци и земљиште на месту исушеног мора.

фо̀лдинг, -а м [енгл. falding] грубо сукно.

фо̀лија[1], -ē ж [лат. folium лист] 1. ознака за листове књиге у старој рукописној грађи. 2. лист добијен истањивањем алуминијума, сребра, пластике и сл.

фо̀лија[2], -ē ж [порт. folia] муз. брзи шпански или португалски плес.

фолѝјант, -а м, ген. мн. фолијанāтā [нем. Foliant, према лат. folio лист] 1. књига фолио величине. 2. стара књига великог формата.

фо̀лијāран, -рна, -рно [в. фолија[1]] биол. који се односи на фолију, лист; лисни. ▲ **фолијарна прихрана (биљака)** агр. прскање лишћа пољопривредних култура раствором минералних ђубрива.

фолија́ција[1], -ē ж [в. фолија[1]] 1. означавање листова бројевима; пагинација. 2. бројчана ознака листа у штампаној књизи или рукопису; пагинација.

фолија́ција[2], -ē ж [нлат. foliatio] бот. избијање лишћа, листање биљака.

фолији́рати, фолѝјīрāм, 3. л. мн. фолијӣрајӯ сврш. и несврш. [в. фолија1] 1. обележавати број-

кама странице фолија, пагинирати фолије. 2. облагати стакло огледала станиолом.

фоли̏кул, -а м и **фоли̏кула,** -ē [лат. folis кесица] анат. кесица, мали мехур, ситна израслина врећастог облика.

фоли̏кула в. **фоли̏кул.**

фоликули̏тис, -а м [нлат. foliculitis, в. фоликул] мед. упала фоликула (нпр. длаке).

фо̏лио, -ија м [лат. (in) folio од folium лист] 1. фолио-формат књиге величине полуарка. 2. лист у трговачкој књизи. 3. лист или страна књиге, посебно писане руком.

фоли̏рант, -а м, ген. мн. фоли̏ранāтā [в. фол[1]] жарг. онај који фолира.

фоли̏рати, фо̀ли̏рāм, 3. л. мн. фоли̏рајӯ несврш. [в. фол[1]] жарг. 1. измишљати, лагати. 2. удварати се некоме.

фо̏лк [енгл. folk] 1. који потиче из народа, који је популаран у народу. 2. етнол. који има елемената народне уметности. 2. муз. поп-музика инспирисана народном музиком.

фо̀лклō̏р, -о́ра м [енгл. folklor, реч је створио енглески историчар В. Џ. Томс (W. J. Thoms) у XIX веку] етнол. културна баштина једног народа сачувана у усменом предању, обичајима, ношњи, рукотворинама, музици и др. у којима стваралац обично остаје анониман.

фо̀лклō̏ран, -рна, -рно [в. фолклор] који је заснован на фолклору.

фолклò̏ризовати, -зујēм несврш. [в. фолклор] ширити фолклорни дух.

фолклò̏рист(а), -ē м, мн. фолклò̏ристи [в. фолклор] етнол. онај који се бави проучавањем фолклора.

фолклори̏стика, -ē ж, дат. фолклори̏стици [в. фолклор] етнол. наука која се бави проучавањем културе народа на основу фолклорне грађе.

фолкоте́ка, -ē ж, дат. и лок. фолкоте́ци [в. фолк, (диско)тека] дискотека у којој се слуша фолк музика.

фо̏лксвāген, -а м [нем. Volkswagen, према Volk народ, Wagen кола] техн. марка аутомобила немачке производње.

фолксдо̀јчер и **фо̀лксдојчер,** -а м [нем. Volksdeutscher] 1. Немац рођен изван Немачке, у некој другој држави.

фо̀лк-со̀нг, -а м, мн. фо̀лк-со̀нгови [енгл. folk song] народна или популарна песма са одликама народног напева из Велике Британије и САД-а.

фо̀лкштурм, -а м [нем. Volkssturm, према Volk народ, Sturm олуја] немачке јединице састављене од мушкараца старости између 16 и 60 година, мобилисаних при крају Другог светског рата (октобра 1944) за 'последњу одбрану'.

фо̀лт, -а м, мн. фо̀лтови [енгл. fault] сп. прекршај, грешка у тенису.

фо̀лтрèфер, -а м [нем. Volltreffer] при гађању из неког оружја: пун погодак, погодак у (сам) центар.

фо̀мен(а)т, -а м = **фомента́ција,** -ē ж [лат. fomentum] мед. облог; утопљавање (болног места).

фо̀ментатӣван, -вна, -вно [нлат. fomentativus] који изазива загревање, који загрева.

фомента́ција, -ē ж [в. фломен(а)т] мед. стављање облога.

-фон, -фонија [грч. phonḗ глас] као други део речи односи се на глас или звук.

фон-, фоно- [грч. phōnḗ глас, звук] као први део речи значи звук, глас.

фо̀н[1], -а м [грч. phōnḗ глас, звук] 1. глас. 2. физ. јединица за мерење јачине звука, гласа, шума.

фо̀н[2], -а м [фр. fond од лат. fundus темељ, основа] 1. основа. 2. језгро, суштина. 3. ум. позадина, дубина (слике, позорнице); основа, миље, амбијент (нпр. радње у књижевном делу).

фонастѐнија, -ē ж [в. фон-, астенија] слабљење јачине гласа.

фона́ција, -ē ж [фр. phonation од лат. fonatio, према грч. phōnḗ глас, звук] озвучење гласа титрањем гласних жица.

фо̀нд, -а м, мн. фо̀ндови [фр. fond од лат. fundus темељ, основа] 1. укупни потенцијал материјалних добара. 2. део материјалних или новчаних средстава који је намењен за посебне сврхе. 3. државна установа која наменски распоређује новчана средства којима располаже.

фондамѐнто, -а м [итал. fondamento] муз. основни глас.

фо̀ндан, -дна, -дно [фр. fondant] који се топи у устима, сочан (о посластицама).

фонда́ција, -е̄ ж [фр. fondation, према лат. fundatio од fundare основати] 1. оснивање, утемељење нечег новог. 2. установа која је основана ради дугорочних циљева као јавно добро; фонд (2); задужбина.

фо̀нēм = **фоне́ма** (в.)

фоне́ма, -е̄ ж = **фо̀нēм,** -е́ма м [грч. phṓnēma глас] лингв. најмања јединица језика која се не може даље рашчлањавати.

фонѐматски, -а̄, -о̄ [в. фонема] који се односи на фонем, фонему.

фонендо̀скоп, -а м [в. фон-, ендоскоп] мед. лекарски инструмент за слушање шумова на срцу и плућима.

фонѐтика, -е̄ ж, дат. фонѐтици [грч. phōnētikós гласовни] лингв. језичка дисциплина која проучава гласове једног језика и њихов изговор.

фонѐтича̄р, -а м [в. фонетика] језички стручњак за фонетику.

фонѐтичкӣ в. **фонетски**.

фо̀нēтскӣ, -а̄, -о̄ [в. фонетика] који се односи на гласове једног језика онакве како се они заиста изговарају. ▲ **фонетски закони** лингв. правилност гласовне промене у развоју једног језика. **фонетски правопис** лингв. правила писања која су нормирана на основу изговора гласова.

фонѝзам, -зма м [грч. phōnḗ глас, звук] осети звука који настају надражајем другог неког, а не слушног живца.

фо̀нија, -е̄ ж [грч. phōnḗ глас, звук] направа левкастог облика којом се усмерава глас при говору на даљину.

фонѝјā̄тар, -тра м [в. фонијатрија] мед. специјалиста за мане говора и гласа.

фонијà̄трија, -е̄ ж [в. фон-, -ијатрија] мед. специјалност која изучава физиологију и патологију гласа и говора.

фо̀ника, -е̄ ж, дат. фо̀ници [грч. phōnḗ глас, звук] направа за разговор на велике удаљености (нпр. бродови на морској пучини).

фо̀ничан, -чна, -чно и **фо̀ничкӣ** [грч. phōnikós од грч. phōnḗ глас, звук] који звучи, звучан.

фо̀но- [грч. phōnḗ глас, звук] први део сложеница са значењем: глас, слух, звук.

фон о́бн прил. [нем. von oben] с висине (третирати, гледати на неког), супериорно, надобудно показујући своју важност и високи положај у начину опхођења.

фоно̀вӣзија, -е̄ ж [в. фоно-, визија] техн. уређај којим се преноси слика путем телефонских линија.

фоногѐничан, -чна, -чно [в. фоно-, -геничан] који на филму лепо звучи, који је погодан за снимање (о гласу).

фоногно̀мика, -е̄ ж, дат. фоногно̀мици [в. фоно-, грч. gnōmē̄ сазнавање, увиђање] вештина откривања начина мишљења неког човека по гласу или говору.

фоногò̀ниометар, -тра м [в. фоно-, гониометар] техн. апарат којим се утврђује извор звука, конструисан и коришћен у Другом светском рату.

фоно̀грам, -а м [в. фоно-, -грам] 1. оно што је забележено фонографом. 2. звуковно писмо.

фоно̀граф, -а м [в. фоно-, -граф] техн. справа која уписује звук на носач (плочу, ваљак) и потом га може репродуковати (првобитни назив за грамофон).

фонограѐфија, -е̄ ж [в. фоно-, -графија] техн. снимање звука механичким или електрично-оптичким путем у сврху репродукције.

фонограѐфика, -е̄ ж, дат. фонограѐфици [в. фоно-, графика] писање речи онако како се оне изговарају.

фонографи́рати, фонограѐфӣрā̄м, 3. л. мн. фонографи́рајӯ сврш. и несврш. [в. фонограф] 1. снимити фонографом. 2. описати нечији говор као да је снимљен фонографом.

фоно̀графскӣ, -а̄, -о̄ [в. фонограф] који се односи на фонограф; који је снимљен помоћу фонографа.

фонодокумента́ција, -е̄ ж [в. фоно-, документација] збирка докумената који се слушају, који су снимљени на носаче звука (плоче, траке, дискови).

фоноенциклòпēдија, -ē ж [в. фоно-, енциклопедија] енциклопедијска грађа снимљена на носаче звука (трака, диск).

фонокардиòграф, -а м [в. фоно-, кардио-, -граф] мед. техн. апарат за бележење тонова и шумова срца.

фонокардиогрàфија, -ē ж [в. фоно-, кардио-, -графија] мед. бележење тонова и шумова срца.

фонóла, -ē ж [нем. Phonola, према грч. phōnḗ глас, звук] муз. механички инструмент сличан клавиру који изводи композиције за клавир снимљене на траку картона.

фонòлог, -а м, мн. фонòлози [в. фонологија] онај који се бави фонологијом.

фонологизáција, -ē ж [в. фонологија] појављивање нове фонолошке опозиције (в.) у одређеном језику.

фонолòгија, -ē ж [в. фоно-, -логија] лингвистичка дисциплина која проучава гласове чија је функција уношење разлике у значењу унутар речи.

фонòлошкӣ, -ā, -ō [в. фонологија] који се односи на фонологију и фонологе, који припада фонологији и фонолозима. ▲ **фонолошка опозиција** лингв. свака разлика у гласовима која у одређеном језику може променити смисао речи (нпр. различит акценат облички истих речи или дистинктивна фонема: туга / дуга).

фономàнија, -ē ж [в. фоно-, -манија] патолошко стање у коме човека обузме нагон за убијањем.

фòнометар, -тра м [в. фоно-, -метар] техн. справа којом се мери јачина звука.

фономèтрија, -ē ж [в. фоно-, -метрија] 1. техн. мерење јачине звука. 2. испитивање резонанције појединих делова тела помоћу звучне виљушке.

фономѝмија, -ē ж [в. фономимика] опонашање гласа или говора покретима, мимиком.

фономѝмика, -ē ж, дат. фономѝмици [в. фоно-, мимика] муз. предочавање висинске разлике међу тоновима покретима руке.

фономонтáжа, -ē ж [в. фоно-, монтажа] преснимавање разних звучних записа и њихово уобличавање у нову целину (нпр. радио-емисију).

фòнōн, -óна м [в. фоно-, фо(т)он] физ. количина акустичке енергије звучних таласа.

фòноскоп, -а м [в. фоно-, -скоп] техн. апарат са скалом која показује број треперења једног тона.

фонотéка, -ē ж, дат. и лок. фонотéци [в. фоно-, -тека] 1. збирка носача звука (магнетофонских трака, плоча, касета са сачуваним документима, разговорима, музиком и сл.). 2. одељење неке установе (нпр. радио-станице, културног центра) које чува такве звучне записе.

фонотèлеметар, -тра м [в. фоно-, телеметар] техн. справа којом се утврђује постојање неког предмета или одређивање његове удаљености помоћу радио-таласа.

фонотелемèтрија, -ē ж [в. фоно-, телеметрија] поступак којим се утврђује постојање неког предмета или одређивање његове удаљености помоћу радио-таласа.

фонофòбија, -ē ж [в. фоно-, -фобија] страх од гласног говора или снажних звукова.

фȍнт, -а м, мн. фȍнтови [енгл. font] штамп. рач. један потпуни комплет, сет слова и бројева исте величине и истога стила који се користи за штампање или писање помоћу компјутера.

фонтàна, -ē ж [итал. fontana од лат. (aqua) fontana изворска вода] чесма, извор, водоскок.

фонтанèла, -ē ж [итал. fontanella мала фонтана] 1. мала фонтана. 2. мед. вештачки канал за одвођење штетних излучевина (гноја). 3. анат. мекано место на темену новорођенчета на коме кости још нису срасле, него су везане хрскавицом.

-фор, -фореза, -форија [грч. -phóros који носи, од phérein носити] у научним терминима значи „који носи“, „који садржи“ или „који изазива“, са одговарајућим апстрактним именицама.

фȍр¹, -а м [нем. vor пре, (ис)пред] раније постигнута предност у некој игри; **фóра** (в.).

фȍр², -а м [енгл. скр. **F**ree **O**n **R**ail] трг. скраћеница: у међународној трговини услов према коме трошкови и ризик продавца престају допремањем робе до железнице.

фо́ра, -ē ж [нем. vor пред] 1. раније постигнута предност у некој игри. 2. жарг. безазлен начин скретања пажње на себе; досетка, смицалица. 3. жарг. важна особа.

фораминѝфере, фораминѝфērā ж, мн. [нлат. foraminifera од лат. foramen отвор, ferre носити] једноћелијске праживотиње сличне амебама које претежно живе у мору.

фо̏рбанд, -а м [нем. Vorband] слушање звука с малим помаком према ономе који ће бити снимљен као контрола звука за време снимања.

фо̏рверд, -а м [енгл. forward предњи] сп. играч нападач у фудбалу или хокеју.

фо̏рд, -а м, мн. фо̏рдови [по имену америчког индустријалца Хенрија Форда (Henry Ford)] техн. марка аутомобила.

фордѝзам, -зма м [енгл. fordism, према имену америчког индустријалца Хенрија Форда (Henry Ford)] екон. привредна политика која се темељи на потпуној рационализацији.

форѐла, -ē ж [нем. Forelle] зоол. речна риба; пастрмка.

форѐнзичан, -чна, -чно [лат. forensis који припада форуму, јавни] који се односи на судски, доказни поступак. ▲ **форензична беседа, форензична психијатрија, форензична психологија, форензична хемија.**

форѐнзичā̄р, -а м [в. форензичан] мед. стручњак за судску медицину.

фори́нта, -ē ж [мађ. forint од итал. fiorino] 1. новчана јединица у угарском делу Аустро-Угарске (имала је 100 крајцера). 2. основна новчана јединица у Мађарској, има 100 филера.

-форм, -форман, -формизам, -формност [лат. -formis који је налик; forma облик] као други део речи има значење облик, изглед.

фо̏рма, -ē ж [лат. forma облик] 1. спољна страна неког предмета; облик, изглед. 2. предмет који служи за обликовање нечега; калуп, модел, модла. 3. процедура установљена обичајима или прописима. 4. вид опхођења, понашања. 5. сп. тренутна такмичарска кондиција. 6. физичка или психичка кондиција. ▲ **чиста форма** уметничко дело у коме сасвим преовлађује облик. □ **бити у форми** бити добро расположен за нешто; **испасти из форме** изгубити вољу, физичку способност за нешто и др.; **форме ради** тек да се удовољи обичају, очекивању и сл.

фо̏рмā̄лан, -лна, -лно [лат. formalis] 1. који се тиче форме, облика, изгледа, спољашњи. 2. бесадржајан. 3. прави, истински, стопостотни. 4. тек реда ради. ▲ **формална истина** прав. судски закључак који се заснива само на основу примене процесних правила о доказним средствима; **формална логика** грана логике која се бави проучавањем логичких изјава, реченица и логички заснованих аргумената, независно од њихове истинитости; **формалне групе** соц. друштвене групе са издиференцираним правилима функционисања и изабраним телом које је носилац власти.

формалдѐхи̏д, -и́да м [нем. Formaldehyd од лат. formica мрав, нлат. al(cohol) dehyd(rogenatum)] хем. технол. продукт оксидације метилалкохола, безбојан гас оштрог мириса, а налази примену у фармацеутској индустрији, у изради пластичних маса и штављењу коже.

формали̏зам, -зма м [в. форма, формалан] 1. давање значаја спољашњем изгледу и негирање садржаја. 2. прекомерно уважавање форме и конвенционалних облика опхођења. 3. ум. правац у уметности који придаје важност само облику, али не и садржају и идеји.

формà̄лизовати, -зујē̄м сврш. и несврш. [фр. formaliser, према лат. forma] давати форму, обликовати.

формà̄ли̏н, -и́на м [фабричко име производа] хем. 40% водени раствор формалдехида који служи за конзервисање анатомских, ботаничких и зоолошких препарата, као и за дезинфекцију просторија.

формà̄лист(а), -ē м, мн. формà̄листи [в. формализам, форма] 1. присталица формализма. 2. онај који поступа само по формалностима, док у потпуности одбацује садржај.

формали̏стичкӣ, -ā̄, -ō̄ [в. форма] који се заснива искључиво на форми.

фо̏рмā̄лно прил. [в. форма, формалан] управо, потпуно, нарочито, просто, одређено, изричито; реда ради.

формáлност, -и ж [в. форма, формалан] 1. поступак који се чини по утврђеном правилу

које мора бити задовољено. 2. оно што је уобичајено, али је његова важност мала.

формàмӣд, -и́да м [лат. formica мрав, в. амид] хем. амид мрављe киселине, безбојна уљаста течност која служи као растварач.

фòрмант, -а м, ген. мн. фòрманāтā [лат. formans од formare обликовати] лингв. творбени део речи који се додаје на основу или корен творећи одређену врсту речи са посебним значењем.

фòрмāт, -а́та м [нем. Format од лат. (liber) formatus обликована (књига)] 1. величина, облик књиге, папира, слике и др. 2. рач. изглед јединице података, датотеке. ▲ **формат папира**. ◻ **човек од формата** натпросечна личност, особа која нешто значи; људина, величина, ауторитет.

фòрматӣван, -вна, -вно [нлат. formativus, в. формација] 1. који формира, односно има способност формирања. 2. који се односи на формацију или развој.

форматѝрање, -а с [в. форматирати] 1. визуелно обликовање писаног текста, посебно компјутерског документа 2. рач. припрема компјутерског диска за прихват информација.

форматѝрати, формàтӣрāм, 3. л. мн. форматѝрајӯ свршн. и несврш. [енгл. format, в. формат] 1. припремити писани материјал у одређеном облику, форми његових елемената (пасуса, размака између редова, маргина итд.), посебно код компјутерских докумената 2. рач. припремити компјутерски диск тако да може да прихвати информације.

формàција, -ē ж [лат. formatio, в. форма] 1. свеукупност облика. 2. воj. организација од једне или више јединица чија укупна или појединачна снага није посебно одређена. 3. геол. редослед слојева тла са утврђеним пореклом по старости или начину постанка. 4. развојни степен нечега (нпр. друштвено-економска формација).

формѝрати, фòрмӣрāм, 3. л. мн. формѝрајӯ [нем. formieren од лат. formare] 1. дати форму нечему; обликовати. 2. основати, установити.

фòрмула, -ē ж [лат. formula] 1. мат. запис математичких чињеница помоћу математичких знакова. 2. хем. симболима приказан састав или структура неког хемијског споја. 3. образац, клише (нпр. у церемонијама, процедури и сл.).

формӯлāр, -а́ра м [нлат. formulare, в. формула] штампани образац.

формула́ција, -ē ж [в. формула] начин на који је написан или изречен суд, став, мишљење о нечему.

формӯлисати, -лишēм свршн. и несврш. [в. формула] 1. исказати, представити формулом. 2. исказати на одрђени начин (систематски и по реду). 3. изумети, пронаћи.

форника́ција, -ē ж [лат. fornicatio] 1. полни однос између мушкарца и жене који нису венчани, што се схвата као грех; блуд; блудничење.

форси́рати, фòрсӣрāм, 3. л. мн. форси́рајӯ [фр. forcer] 1. упорно тежити да се нешто спроведе. 2. пожуривати, терати на нешто. 3. воj. савладати неку препреку у борби (~ *реку*). 4. настојати да неко успе, да постигне одређени циљ.

фòрте прил. [итал. forte] муз. јако.

фòрте пја̑но прил. [итал. fortepiano] муз. најпре јако, потом тихо (изводити).

фортепја̑но, -пја̑на м [итал. fortepiano] ист. музички инструмент на коме се производе јачи и тиши тонови помоћу типки и батића који ударају по жицама (на тој основи развили су се данашњи клавир и пијанино).

фòртеца, -ē ж [итал. fortezza] самостално мало утврђење, тврђавица.

фòрти, -ија м [енгл. forty четрдесет] сп. у тенису, стање када играч постигне 40 бодова.

фортѝсимо прил. [итал. fortissimo] муз. веома јако.

фортифика́ција, -ē ж [лат. fortificatio, према fortificatus утврђен] 1. наука о утврђивању (војног) положаја. 2. архит. утврђено место, утврђење. 3. грађ. подизање утврђења; утврђивање.

фортифика́цӣјскӣ, -ā, -ō [в. фортификација] који се односи на фортификацију. ▲ **фортификацијски објекти**.

фòртран, -а м [енгл. For(mula) Tran(slation)] рач. програмски језик који је првенствено намењен решавању научних и инжењерских проблема, али може се користити и за комерцијалне потребе.

фортýна, -ē ж [лат. fortuna] 1. судбина, коб, усуд, удес; случај, слепа срећа. 2. невреме, вихор, олуја (у Приморју).

Фортýна, -ē ж [лат. Fortuna] у староримској митологији, богиња среће и несреће.

фортȕнāл, -а́ла м [итал. fortunale] метеор. изненадно невреме на мору праћено јаким ветром.

фо́рум, -а м [лат. forum трг, пијаца] 1. трг у античком граду. 2. скуп, тело које одлучује, расправља и сл. о неком проблему. 3. стручна и квалификована јавност; публика.

фо̀рханга в. **фӣра̀нга**.

фо̀рхенд, -а м, ген. мн. фо̀рхēндā [енгл. forehand] сп. у тенису и стоном тенису, ударац са длаком окренутим напред. супр. **бѐк(х)енд** (в.)

форца̂ндо прил. [итал. forzando] муз. појачавајући, наглашавајући.

форца̂то прил. [итал. forzato] муз. појачано, снажно, наглашавајући.

фо̀рцепс, -а м [лат. forceps] мед. клешта којима се при тешком порођају извлачи дете.

фо̀рцимер, -а м [нем. Vorzimmer] предсобље; чекаоница.

фо̀ршибовати, -бујēм сврш. и несврш. [нем. vorschieben] 1. зан. поправљати ципеле тако да се мењају потплата и предњи горњи део. 2. помакнути, кренути (о локомотиви која по станичном колосеку маневрише вагонима).

фо̀ршпајз, -а м [нем. Vorspeise] предјело.

фо̀ршпан, -а м [нем. Vorspann] 1. најзанимљивији делови филма који служе као реклама пре његовог приказивања. 2. коњска запрега.

фо̀ршпил, -а м [нем. Vorspiel] најава позоришног комада; предигра.

фо̀ршуб, -а м [нем. Vorschub] део који се ставља форшибовањем (1).

фо̀ршус, -а м [нем. Vorschuss] 1. трг. капара, предујам. 2. зачеће детета пре ступања у брак.

фо̂са, -ē ж [лат. fossa рупа, јама] анат. дупља, јамица, чашица, удубљење.

фо̀сӣл, -и́ла м [нем. Fossil, према лат. fossilis ископан] 1. окамина, окамењак; окамењена биљка или животиња из старих геолошких периода. 2. фиг. особа застарелих схватања.

фо̀сӣлан, -лна, -лно (одр. **фо̀сӣлнӣ,** -ā, -ō) [в. фосил] окамењен, скамењен, нпр. фосилне биљке и животиње. 2. фиг. застарео, старовремски.

фосилиза́ција, -ē ж [в. фосил] процес претварања организама у фосиле.

фо̀сна, -ē ж [нем. Pfosten] зан. дуга, дебља даска која се користи у грађевинарству.

фо̀стна в. **фо̀сна**.

фосфа́ти, фосфа́тā м мн., јд. фо̀сфāт, ген. фосфа́та [в. фосфор] 1. хем. соли фосфорне киселине. 2. технол. вештачко ђубриво које садржи фосфате.

фосфи́ди, фосфи́дā м мн. [в. фосфор] хем. једињења фосфора с металима.

фосфи́ни, фосфи́нā м мн. [в. фосфор] хем. отрован гас, фосфороводоник.

фосфи́ти, фосфи́тā м мн. [в. фосфор] хем. соли фосфораste киселине.

фо̀сфор, -а м [лат. phosphorus од грч. phōsphóros који носи/доноси светло] хемијски елемент, атомски број 15, симбол P, који на ваздуху лако оксидише због чега у мраку светли, веома јак отров; употребљава се највише за прављење шибица.

фосфоресци́рати, фосфорѐсцӣрām, 3. л. мн. фосфоресци́рајӯ несврш. [в. фосфоресценција] светлети у мраку.

фосфоресцѐнтан, -тна, -тно [в. фосфоресценција] који има особину фосфоросценције, односно својство да светли у мраку.

фосфоресцѐнција, -ē ж [в. фосфор, (лумин)есценција] појава да нека материја светли и након гашења извора енергије.

фосфо̀рӣт, -и́та м [в. фосфор] минер. органогени минерал разнолике структуре који се користи у производњи фосфатних ђубрива.

фо̀сфорнӣ, -ā, -ō [в. фосфор] 1. који садржи фосфор. 2. који је од фосфора. ▲ **фосфорна бронза** легура бакра, калаја и фосфора која се користи за израду делова ватреног оружја, накита, отпорних машинских делова и сл.; **фосфорна ђубрива** минерална ђубрива којима су основни састојак једињења фосфора; **фосфорна киселина** киселина која се добија сједињавањем фосфора с кисеоником.

фо̏т, -а м [грч. phōs ген. phōtós светлост] практична јединица светлости у фотографији; утицај који светлост једне Хефнерове свеће (фотометријска основна јединица за јачину светла) на растојању од једног метра врши на неки слој који је осетљив на светлост.

фо́та, -е̄ ж [нем. Pfand залог] игра у којој се даје залог, а да би се залог откупио потребно је обавити неки задатак, обично пољубити некога.

фотѐља, -е̄ и **фоте́ља,** -е̄ ж [фр. fauteuil] 1. (удобна, тапацирана) столица с наслоном за руке и леђа. 2. фиг. високи положај, обично у политици.

фо̏то м индекл. [грч. phōs ген. phōtós светлост] фотографска слика, фотографија.

фото-[1] [грч. phōs ген. phōtós светлост] као први део речи упућује на везу са светлошћу (*фотосинтеза*).

фото-[2] [в. фото] као први део сложенице значи фотографију.

фо̏то-амà̄тер, -е́ра м [в. фото-, аматер] онај који није професионални фотограф, већ се фотографијом бави из хобија.

фо̏то-апà̄рāт, -а́та м [в. фото-, апарат] техн. апарат који служи за добијање фотографија; фотографски апарат.

фотобиолòгија, -е̄ ж [в. фото-, биологија] грана биологије која проучава деловање светлости на бића.

фотогалваногрàфија, -е̄ ж [в. фото-, галваногрaфија] израда слога помоћу фотографије и галванопластике.

фо̏тоген и **фо̏тогēн,** -а, -о [в. фотогенеза] 1. који је произведен светлошћу. 2. који производи светло.

фотогѐнеза и фотогенéза, -е̄ ж [в. фото-, -генеза] 1. биол. производња светлости у фотогеним органима. 2. фосфоресценција.

фотогѐничан, -чна, -чно [в. фото-, -ген] који добро изгледа на фотографији.

фотогѐничнōст, -ости ж [в. фотогеничан] својство онога који је фотогеничан.

фотогрàвēр, -е́ра м [в. фото. гравер] зан. онај који израђује слике у бакру.

фотогравúра, -е̄ ж [в. фото-, гравира] зан. фотомеханичко сликање и израђивање слика у бакру; хелиогравира.

фотòграм, -а м [в. фото-, -грам] слика према којој се одређује величина фотографисаног предмета; фотографска слика.

фо̏тограмèтрија, -е̄ ж [в. фотограм, -метрија] вештина одређивања стварне величине фотографисаних предмета на основу фотографије, нарочито у топографији.

фотòграф, -а м [в. фотографија] ум. зан. онај који се професионално бави фотографијом.

фотографàфија, -е̄ ж [в. фото-, -графија] 1. поступак израде слике на осетљивој површини филма или плоче помоћу светла. 2. тим поступком добијена слика, фотос. 3. слик. сликарско дело настало као обична репродукција онога што се види оком. □ **показати своју фотографију** фиг. показати се у правом, обично лошем светлу, показати право лице.

фотографàфисати, -фишēм сврш. и несврш. [в. фотографија] сликати, снимати фотографским апаратом.

фотòграфскӣ, -а̄, -о̄ [в. фотографија] који се односи на фотографију и фотографе, који припада фотографији и фотографима. ▲ **фотографска плоча** стаклена плоча која је пресвучена посебним материјалом који је осетљив на светло, а служи за добијање негатива; **фотографски апарат** техн. справа за снимање слика; **фотографско памћење** врло добро памћење, као да се гледа или чита са фотографије.

фотодезинтегра́ција, -е̄ ж [в. фото-, дезинтеграција] физ. распадање атомског језгра деловањем зрачења фотона.

фотодерматóза, -е̄ ж [в. фото-, дерматоза] мед. промена на кожи или обољење коже изазвано дејством ултраљубичастих зрака.

фотодио́да, -е̄ ж [в. фото-, диода] физ. диода код које се светлосни зрак одређује променом снаге електричне енергије.

фото-документа́ција, -е̄ ж [в. фото-[2], документација] 1. збирка фотографија које се користе као документи; документација. 2. одељење неке установе у којем се прикупља и чува таква збирка.

фотоеластицимѐтрија, -ē ж [в. фото-, еластичан, -метрија] физ. одређивање напрезања и деформација техничких конструкција.

фотоелектрицѝтēт, -е́та м [в. фото-, електрицитет] физ. електрицитет који је настао фотоелектричним ефектом.

фотоелѐктричнӣ, -ā, -ō [в. фотоелектрицитет] ▲ **фотоелектрични елемент** в. **фотоелѐмен(а)т**, **фотоелектрични ефек(а)т** физ. ослобађање електрона из атома неке материје која је изложена дејству фотона одређене фреквенције; **фотоелектрични уређај** техн. уређај који ствара електрични сигнал помоћу светлости.

фотоелѐктро̄н, -о́на м [в. фото-, електрон] физ. електрон који нека материја емитује под утицајем светлости.

фотоелѐмен(а)т, -а м [в. фото-, елемен(а)т] електронски елемент у коме се примењује неки фотоелектрични ефекат.

фотоѐфек(а)т в. **фотоелектрични ефект**.

фотојониза́ција, -ē ж [в. фото-, јонизација] физ. јонизација атома или молекула деловањем светлости.

фотокатали́за, -ē ж [в. фото-, катализа] хем. каталитичко дејство светлости.

фотокато́да, -ē ж [в. фото-, катода] катода фотоелектричне ћелије која емитује електроне под утицајем инфрацрвених, ултраљубичастих, видљивих или електромагнетних таласа, а прима светлосне зраке.

фотокине́за, -ē ж [в. фото-, кинеза] физиол. покретање тела организама на нижем степену развоја под утицајем кретања светла.

фотокоагула́ција, -ē ж [в. фото-, коагулација] физиол. својство ока да на светлост реагује скупљањем.

фотоколо̀риметар, -тра м [в. фото-, колориметар] справа помоћу које се мери температура боје из светлосног извора.

фотокомпо̀зѝција, -ē ж [в. фото-, композиција] штампарска техника 60-их година XX века у којој се већ монтирани текстови лепе директно на филм.

фотоко̀пија, -ē ж [в. фото-, копија] копија рукописа, књиге и сл. која је израђена фотографском техником.

фотокопи́рати, фотоко̀пи́рām, 3. л. мн. фотокопи́рајӯ сврш. и несврш. [в. фотокопија] израдити или израђивати фотокопије.

фотоко̀пи́рнӣ, -ā, -ō [в. фотокопија] који се користи за фотокопирање. ▲ **фотокопирни апарат** машина за фотокопирање, односно за израду фотокопија.

фотоко̀пи́рница, -ē ж [в. фотокопија] место где се копирање врши на фотокопирном апарату.

фо̀токсилогра̀фија, -ē ж [в. фото-, ксилографија] преношење слике на дрвену површину која је препарирана слојем осетљивим на светлост.

фотоли́за, -ē ж [в. фото-, -лиза] хем. разлагање хемијских једињења или материја под утицајем светлости.

фотолитогра̀фија, -ē ж [в. фото-, литографија] технол. 1. фотомеханички поступак за израду облика, за штампање у литографији, офсетној техници. 2. техника у производњи чипова.

фотолуминисцѐнција, -ē ж [в. фото-, луминисценција] физ. светљење материје које је изазвано светлошћу или јонизирајућим зрачењем.

фотомагнетѝзам, -зма м [в. фото-, магнетизам] физ. свака магнетска појава изазвана светлошћу.

фо̀тометар, -тра м [в. фотометрија] апарат за мерење светлости.

фотометѐо̄р, -о́ра м [в. фото-, метеор] оптичка појава у атмосфери настала преламањем, апсорпцијом или поларизацијом Сунчеве или Месечеве светлости (дуга, корона, јутарње или вечерње руменило).

фотомѐтрија, -ē ж [в. фото-, -метрија] метода мерења интензитета видљиве светлости, нарочито јачине извора светлости.

фотомѐтрӣјскӣ, -ā, -ō [в. фотометрија] који се односи на фотометрију, који припада фотометрији.

фотомитра̀љѐз, -е́за м [в. фото-, митраљез] вој. техн. фотографски апарат који се у авионима користи при увежбавању гађања.

фотомо̀дел, -ѐла м [в. фото-, модел] особа која је професионални модел.

фотомонта́жа, -е̄ ж [фр. photomontage од в. фото-, монтажа] фотографија која настаје спајањем два или више снимака разних мотива, детаља и сл., насталих у различито време и на различитим местима, те тако приказује непостојећи призор. ◆ **фотомо̀нта̄жни** који се односи на фотомонтажу, који настаје фотомонтажом.

фотоморфо́за, -е̄ ж [в. фото-, -морфоза] дејство светлосне енергије на развој биља.

фотомултиплика̀тор, -а м [в. фото-, мултипликатор] уређај којим се појачавају светлосни сигнали.

фо̀то̀н, -о́на м [в. фото-, -он] физ. квант електромагнетског зрачења; елементарна честица.

фотоо̀тпо̄рник, -а м, мн. фотоо̀тпо̄рници [в. фото-] врста отпорника чија се отпорност мења у зависности од интензитета и таласне дужине светлости која пада на њега.

фотопа̀тија, -е̄ ж [в. фото-, -патија] биол. већа или мања толеранција неких животиња на различиту количину светлосног зрачења.

фо̀топла̄н, -а м [в. фото-, -план] снимак земљишта у хоризонтално-ортогоналној пројекцији.

фо̀топринт, -а м [в. фото-, енгл. print штампати] штампарска техника.

фото̀псија, -е̄ ж [в. фото-, -опсија] мед. појава када из ока излазе светлуцаве искрице.

фотора̀да̄р, -а́ра м [в. фото-, радар] саобр. теехн. уређај који фотографски региструје саобраћајни прекршај, посебно прекорачење брзине.

фотора́ма, -е̄ ж [в. фото-, грч. hórama призор] техн. фото-апарат који може да слика тако да се ствара илузија панорамског погледа.

фотореали̇зам, -зма м [в. фото-, реалан, реализам] рач. поступак компјутерског стварања слика врло сличних фотографији.

фоторепорта́жа, -е̄ ж [в. фото-, репортажа] новин. фотографија о неком догађају или особи, објављена у новинама.

фоторепо̀ртер, -е́ра м (ж. **фоторепо̀ртерка,** -е̄) [в. фото-, репортер] новин. онај који прави репортаже праћене фотографијом.

фоторепо̀ртерски, -а̄, -о̄ [в. фото-, репортер] који се односи на фоторепортере, који припада фоторепортерима.

фоторо̀бот, -а м [в. фото-, робот] 1. апарат који на основу расположивих података израђује слику особе (обично у криминалистици) уп. **идентѝтет**. 2. слика која је добијена на такав начин.

фоторо̀ма̄н, -а́на м [в. фото-, роман] врста стрипа у којем је сликовни део сачињен од фотографија.

фо̀тос в. **фо̀то**.

фо̀то-сафа́ри, -ија м [в. фото-, сафари] разгледање природе (обично у афричким земљама) које искључује лов дивљачи и подразумева само њихово фотографисање.

фотосензибѝла̀тор, -а м [в. фото-, сензибилан] материја која кожу или цео организам чини преосетљивим на Сунчеве, особито ултраљубичасте зраке.

фотосензибили̇тѐт, -е́та м [в. фото-, сензибилан] својство мењања неких материја под утицајем зрачења (нпр. фотографског материјала под утицајем светлости).

фотосензиби́лност, -и ж [в. фото-, сензибилан] 1. појачана осетљивост биља на светлост. 2. осетљивост неких материја на светлост. 3. нормална осетљивост коже на светлосне зраке.

фотосѐтер, -а м [енгл. photosetter, према в. фото-, енгл. setter слагач] техн. штампарска машина с матрицама на филмовима, пројектором и филмском траком на којој се после развијања добија штампани слог.

фотосинте́за, -е̄ ж [в. фото-, синтеза] 1. биол. процес при коме се у зеленим деловима биљке, под дејством светлости, једноставнији молекули претварају у сложеније. 2. хем. свака хемијска синтеза која се врши под дејством светлости.

фото̀скоп, -а м [в. фото-, скоп] справа помоћу које се посматрају светлосни ефекти.

фо̀то-скулпту́ра, -е̄ ж [в. фото-, скулптура] механичка примена фотографских снимака у пластици (нпр. за израду попрсја, кипова и др.),

тако што се неки предмет сними фотографски са што више разних страна (обично 24), па се тако добијене контуре пренесу на глину.

фо̀тослог в. **фотосѐтер**.

фото̀ста̄т, -а́та м [в. фото-, -стат] фотографска копија неког документа у природној величини.

фо̀тострип, -а м [в. фото-, стрип] стрип у коме се ликови и остали детаљи не цртају, већ се слажу фотографије испод којих се исписује одговарајући текст.

фотосфе́ра, -е̄ ж [в. фото-, сфера] видљиви део површине Сунца.

фотота̀ксија, -е̄ ж [в. фото-, -таксија] биол. повијање нижих биљака узроковано светлошћу.

фототе́ка, -е̄ ж [в. фото-, -тека] служба која слаже, обрађује, чува и издаје на коришћење фотодокумента.

фототелѐграф, -а м [в. фото-[1], телеграф] техн. апарат за пренос вести путем радијске или жичне везе; служи за предају и пријем рукописа, штампаног текста, цртежа, схема, графикона и фотографија, које се у пријемнику региструју на фотографском папиру; исто и **те̏лефото** (в.).

фототелеграфија, -е̄ ж [в. фото-, телеграфија] техн. пренос фотографија и слика на даљину путем жичних или бежичних уређаја.

фототеодо̀ли̏т, -и́та м [в. фото-, теодолит] инструмент с уграђеном камером за снимање земљишта.

фототера́пија, -е̄ ж [в. фото-, терапија] мед. метода физикалне терапије помоћу ултраљубичастог зрачења.

фототѐхника, -е̄ ж [в. фото-, техника] 1. вештина осветљавања. 2. техника фотографског произвођења.

фо̀тотӣп, -а м [в. фото-, грч. týpos отисак, слика] слика израђена помоћу дагеротипа.

фототѝпија, -е̄ ж [в. фото-, -типија] литографски поступак израде рељефних плоча помоћу фотографије и нагризања; умножавање фотографија помоћу штампе.

фототипогра̀фија, -е̄ ж [в. фото-, топографија] примена фотограметрије у изради топографских карата.

фототропѝзам, -зма м [в. фото-, тропизам] биол. повијање листова биљке у зависности од кретања сунчеве светлости.

фотоћѐлија, -е̄ ж [в. фото-, ћелија] електрон. светлосна електрична ћелија, фотостаница.

фотофа́за, -е̄ ж [в. фото-, фаза].

фото̀фӣл, -и́ла м [в. фото-, -фил].

фотофѝлија, -е̄ ж [в. фото-, -фил].

фо̀то-фѝниш, -а м [в. фото-финиш] уређај којим се тачно може установити поредак такмичара у тркачким спортовима (нпр. атлетика, трке коња или аутомобила) у финишу, на циљу.

фотофо̀бија, -е̄ ж [в. фото-, -фобија] 1. мед. страх од светлости. 2. мед. неугодан осећај који светлост изазива код неких болести.

фо̀тофо̄н -а м [в. фото-, -фон] инструмент који се користи за пренос звука на даљину.

фо̀тофо̄р, -а м [в. фото-, -фор] 1. носач светиљке на разној опреми. 2. биол. орган за светљење код појединих врста ракова, главоножаца или риба који живе у великим морским дубинама.

фотофоре́за, -е̄ ж [в. фото-, фореза] физ. појава померања ситних честица у ваздуху под утицајем интензивне светлости.

фотохѐмија, -е̄ ж [в. фото-, хемија] наука о хемијском деловању светлости.

фо̀тохром, -а м [в. фото-, грч. khrôma боја] фотографија у боји.

фотохро̀матскӣ, -а̄, -о̄ [в. фото-, грч. khrôma боја] који се односи на фотохромију. ▲ **фотохроматска терапија** мед. терапија појединих душевних болести светлошћу и бојом.

фотохро̀мија, -е̄ ж [в. фото-, грч. khrôma боја] фотографисање у природним бојама.

фо̀то-хро̀ника, -е̄ ж [в. фото-, хроника] новин. снимање актуелних догађаја, особа и сл. ради објављивања у новинама и часописима.

фо̀то-хроно̀граф, -а м [в. фото-, грч. khrónos време, в. -граф] фотографски апарат за снимање слика у кретању.

фо̀то-цинкогра̀фија, -е̄ ж [в. фото-[2], цинкографија] израда клишеа преношењем фотографије на плочу од цинка.

фо̀ша, -е̄ ж [итал. fossa] ров, јарак.

фра̀ индекл. [итал. fra од frate брат, фратар од лат.] додатак пред именом или именом и презименом код припадника неких црквених редова, посебно фрањеваца.

фра̀гӣлан, -лна, -лно [лат. fragilis, према frangere ломити] 1. лако ломљив, крхак. 2. а. који се лако повреди, нежан. б. веома осетљив, хиперсензибилан.

фрагилӣте̄т, -е́та м = **фрагӣлност,** -и ж [лат. fragilitas, према frangere ломити] својство некога који је фрагилан или нечега што је фрагилно.

фрагӣлност = фрагилӣте̄т (в.)

фра̀гмент, -а м, ген. мн. фра̀гмена̄та̄ [лат. fragmentum, према frangere ломити] 1. одломљен, разбијен или откинут део неке целине. 2. ум. део књижевног или музичког дела, слике или скулптуре посматран као издвојена целина. 3. оно што није довршено, комплетно.

фра̀гмента̄ран, -рна, -рно [нлат. fragmentarius, в. фрагмент] 1. који је недовршен, непотпун. 2. који је сачуван само у фрагментима.

фрагмента́рност, -и ж [в. фрагмент, фрагментаран] особина, својство нечега што је фрагментарно.

фрагмента́ција, -е̄ ж [нлат. fragmentatio, в. фрагмент] комадање, распарчавање.

фра̀гмопла̄ст, -а м [грч. phragmós ограђивање, в. -пласт] бот. цитоплазмична структура која се формира на екватору ћелијског вретена после деобе хромозома током анафазе у митози (посредној деоби језгра) биљке, а која иницира деобу ћелија.

фрагра̀нтан, -тна, -тно [лат. fragrans од fragrare лепо мирисати] који има пријатан мирис, миомирисан.

фра́за, -е̄ ж [грч. phrásis говор, начин казивања; изрека, израз] 1. лингв. језичка јединица која има устаљен облик услед дуге употребе. 2. лингв. реченица која има потпун смисао. 3. лингв. реченица празног семантичког садржаја, реченица која ништа не казује. 4. муз. најмања довршена музичка мисао.

фра̀за̄ријум, -а и **фра̀за̄рӣј,** -ија м [в. фраза] речник фраза.

фра̀зе̄м, -е́ма м = **фразеологѝзам,** -зма м [в. фраза] лингв. фразеолошка јединица, односно устаљен израз од двеју или више речи, чије значење обично не произлази из значења саставних делова.

фразеологѝзам = фра̀зе̄м (в.)

фразеоло̀гија, -е̄ ж [в. фраза, -логија] лингв. 1. збир устаљених говорних обрта, карактеристичних за неки језик. 2. начин и техника изражавања, својствени неком писцу, књижевном правцу и сл. 3. збир бесадржајних фраза, празнословље, испразно брбљање.

фразеоло̀шкӣ, -а̄, -о̄ [в. фразеологија] који се односи на фразеологију, који припада фразеологији.

фра̀зе̄р, -е́ра м [фр. fraseur, в. фраза] онај који је склон фразирању, који фразама, уопштеним тврдњама и полуистинама прикрива помањкање воље за рад и увид у проблеме.

фразе́рство, -а с [в. фраза, фразер] брбљивост, блебетање.

фрази́рати, фра̀зӣра̄м, 3. л. мн. фрази́рајӯ несврш. [в. фраза] 1. рет. користити фразе, говорити у фразама. 2. муз. спајати мелодијске интервале у осмишљене групације приликом компоновања и извођења.

фра̀ј прид. индекл. [нем. frei] који је слободан; који је на располагању, без обавеза.

фра̀јгут, -а м [нем. Freigut] роба која не подлеже царини, царињењу.

фра̀јер, -а м [нем. Freier] 1. онај који помодним облачењем настоји да се истакне у својој средини, да скрене пажњу на себе; кицош. 2. површан, бахат, уображен човек. 3. онај који не располаже знањем, који није упућен.

фрајѐрисати, -ришӣм несврш. [в. фрајер] понашати се као фрајер, бити фрајер, живети фрајерски, дангубити, паразитирати.

фра̀јерскӣ, -а̄, -о̄ [в. фрајер] који припада, који се односи на фрајере.

фра̏јкā̀рта, -ē ж [нем. Freikarte] бесплатна карта за превоз; повлашћена карта, бесплатна улазница.

фра̏јкор, -а и **фра̏јкṑр,** -о́ра м [нем. Freikorps] ист. воj. добровољачки одред Срба у Хабсбуршкој Монархији за борбу против Османлијског царства.

фра̏јкорскӣ и **фра̏јкорски,** -ā, -ō [в. фрајкор] ист. воj. који се односи на фрајкор, који припада фрајкору.

фра̏јла, -ē ж [нем. Fräulein] госпођица, девојка. ▯ **стара фрајла** заст. девојка која је прешла године у којима се, по ондашњим обичајима, морала удати, стара девојка.

фра̏јлā̀уф, -а м [нем. Freilauf] техн. слободан ход у мотору или механизму.

фра̏јт, -а м = **фра̏јтер,** -а м [нем. Gefreiter] ист. воj. најнижи војнички чин у некадашњој аустроугарској војсци.

фра̏јтер ≈ **фра̏јт** (в.)

фра̀к, фра̀ка м, мн. фра̀кови [нем. Frach, према енгл. frock (coat)] 1. свечано црно вечерње одело, капут спреда изрезан, с дугим пешевима са стражње стране.

фра̀кл, -а м [нем. Frackele] бочица од пола децилитра којом се служи ракија или друго жестоко пиће; чокањ.

фра̀клић, -а м дем. [в. фракл] чокањчић.

фрактӯра, -ē ж [лат. fractura] 1. мед. прелом (кости, лобање). 2. типогр. штампана слова готице.

фра̀ктус, -а м [лат. fractus од frangere ломити] метеор. облак који има облик неправилно зупчастих крпа.

фра̀кција, -ē ж [лат. fractio разбијање; дељење од frangere ломити] 1. крило једне политичке странке које има другачије ставове од ставова руководства или страначке већине. 2. хем. производ настао разлагањем неке вишекомпонентне смесе. ▲ **парламентарна фракција** мањинска посланичка група у парламенту која се залаже за неки политички циљ, програм и сл.

фракцӣјāш в. **фракциòнāш**.

фра̀кцӣјскӣ, -ā, -ō [в. фракција] који се односи на фракцију, који припада фракцији.

фракциòнāш, -а́ша м [в. фракција] пол. пеј. онај који припада фракцији.

фракциòнāшкӣ, -ā, -ō [в. фракција] пеј. који се односи на фракционаше, који припада фракционашима.

фракционáштво, -а с [в. фракција] пол. стварање фракција унутар политичке партије или организације.

фра̀кциōнӣ, -ā, -ō [в. фракција] који се односи на фракцију (2). ▲ **фракциона дестилација** ист. дестилација код које се из смесе двеју или више течности дестилује једна по једна.

фрамàсōн в. **мàсōн**.

фрамасонèрија в. **масонèрија**.

фрамасóнство в. **масóнство**.

фрамбѐзија, -ē ж [нлат. frambesia, према фр. framboise малина] мед. хронична инфективна тропска болест коже коју изазива спирохета (*Spirohela pertenuis*).

фра̀нак, -нка м, мн. фра̀нци [фр. franc од лат. Rex Francorum краљ Франака, првобитни натпис на кованицама] основна новчана јединица у Швајцарској (=100 рапена), као и у Француској и Белгији (оба садржала 100 сантима) пре увођења евра.

фра̀нглē, -èа м [фр. franglais од fr(ançais), anglais] лингв. нова кованица у француском језику од почетних делова придева француски и енглески којом се означава снажан утицај енглеског језика на француски у смислу усвајања енглеске лексике.

фра̂нђа, -ē ж, ген. мн. фра̂нђā и фра̂нђӣ [итал. frangia] кита, ројта, реса на ћилимима, застирима и сл.

фра̀нк, -а м [према имену произвођача Франка (Franck)] 1. некада уобичајен назив за цикорију. 2. (**Франк**) прехрамбена индустрија у Загребу за прераду кафе.

франкату́ра, -ē ж [нлат. francatura] плаћена поштарина.

франкѝзам, -зма м [према шпанском генералу Ф. Франку (Francisco Bahamonde Franco, 1892–1975)] 1. ист. облик фашистичке владавине

генерала Франка у Шпанији (1939–1975). 2. пол. свака фашистичка владавина.

франкизи́рати, франкѝзӣра̄м, 3. л. мн. франкизи́рајӯ сврш. и несврш. [в. франкизам] пол. успостављати фашистоидни облик владавине на начин шпанског диктатора генерала Франка.

франки́рати, фра̀нкӣра̄м, 3. л. мн. франки́рајӯ сврш. и несврш. [итал. francare] 1. означити вредност поштарине на пошиљци. 2. платити поштарину.

франко- [срлат. Francus Франак, Француз од лат. Francus Франак, Француз] први део речи упућује да се други део речи односи на Француске и Француску.

фра̀нко прил. [итал. franco слободан] трговачки термин који означава обавезу продавца да на сопствени ризик и о свом трошку довезе робу до одредишта за утовар робе. ▲ **франко-вагон** продавац треба о свом трошку да утовари робу у вагон а након тога ризик и трошкове за купљену робу преузима купац; **франко-валута** фактурна клаузула према којој се рачунски износ може платити у било којој златној валути **франко-камате** уговор према коме се фактурисани износ кредитира без плаћања камата; **франко-франко** у цену су урачунати трошкови амбалаже и превоза; **франко-царина** у цену су урачунати и трошкови цариња.

франкѝма̄н в. **франкѝфӣл**.

франкома̀нија в. **франкофи́лство**.

франкѝма̄нскӣ, -а̄, -о̄ [в. франкоман] који се односи на франкомане, који припада франкоманима.

франкѝфӣл, -и́ла м [в. франко-, -фил] онај који воли све што је у вези са Французима и Француском.

франкѝфӣлскӣ, -а̄, -о̄ [в. франкофил] који се односи на франкофиле, који припада франкофилима.

франкофи́лство, -а с [в. франкофил] склоност да се воли све што је у вези са Французима и Француском.

франкѝфо̄б, -о́ба м [в. франко-, -фоб] онај који мрзи све што је француско.

франкофо̀бија, -е̄ [в. франко-, фобија] мржња према свему што је француско.

франкѝфо̄н, -о́на м [в. франко-, -фон] онај који изворно говори или се служи француским језиком.

франкѝфо̄нскӣ, -а̄, -о̄ [в. франкофон] који се односи на франкофоне, који припада франкофонима. ▲ **франкофонске земље** државе у којима је француски језик званични или у службеној употреби.

франкѝфо̄пскӣ, -а̄, -о̄ [в. франкофоб] који се односи на франкофобе, који припада франкофобима.

франсе́за, -е̄ ж [фр. française] муз. живахан француски плес у 6/8 такту, са два реда играча.

франсија́да, -е̄ ж [фр. franciade] ист. четворогодишњи период у француском републиканском календару.

франтѝре̄р, -е́ра м [фр. franctireur] ист. добровољац, партизан, борац против немачког окупатора у Француској током Другог светског рата.

фра̂нца, -е̄ ж [в. франко-] мед. сифилис, луес.

француза́ција, -е̄ ж [franciser пофранцузити] деловање с циљем да нешто попримі француско обележје.

фра̂нцијум, -а и **фра̂нцӣј,** -ија м [нлат. francium, према Француској где је откривен] радиоактиван елемент, атомски број 87, симбол Fr.

францѝскӣн, -а́на = **францискáнац**, -нца м [срлат. Franciscanus од Francisens св. Фрања Асишки] црквр. припадник фрањевачког католичког реда; фрањевац. ◆ **францѝскӣнскӣ** који се односи на францискан(ц)е, који припада францискан(ц)има.

францискáнац = францѝскӣн (в.)

францјозефинѝзам, -зма м [према аустријском цару Францу Јозефу (Franz Joseph, 1830–1916)] ист. раздобље, стил живота и начин владавине у доба аустријског цара Фрање Јосипа; исто и **јозефинѝзам**.

фра̀нцла в. **фро̀нцла**.

фра̀нцӯз, -у́за м [скр. од *француски кључ*] 1. зан. алатка за одвијање која се може подешава-

ти према величини вијка; француски кључ. 2. жарг. шатровац који се уме добро претварати.

франши́за, -ē ж [фр. franchise] 1. ослобађање од каквог плаћања. 2. повластица, привилегија. 3. уточиште, азил. 4. слобода у деловању; смелост, одважност. 5. искреност, простодушност. 6. основно грађанско право, право гласа.

фра́њевац, -вца м [према св. Франьи Асишком] црквн. католички калуђер реда који је 1210. г. основао св. Франьа Асишки.

фрапа̀нтан, -тна, -тно [фр. frappant, према frapper ударити] 1. који фрапира, који оставља утисак, упадљив. 2. који изненађује, који је неочекиван, неуобичајен.

фра̀пē, -èа м [фр. frappé] освежавајући млечни напитак са воћем; уп. **мӣлкшēјк**.

фрапи́рати, фра̀пӣра̄м, 3. л. мн. фрапи́рајӯ сврш. и несврш. [фр. frapper] 1. јако изненадити, запањити, забезекнути. 2. оставити снажан утисак.

фра̑с, -а м [нем. Freisen] 1. мед. грч изазван снажним спољним утицајем или јаким плачем, а манифестује се немогућношћу долажења до даха (код мале деце). 2. ужасан страх, страва.

фра̑тар, -тра м [лат. frater брат] калуђер, редовник неког католичког реда, обично фрањевачког. ◆ **фра̑тарскӣ** који се односи на фратре, који припада фратрима.

фратернализи́рати, фратерналӣзӣра̄м, 3. л. мн. фратернализи́рајӯ сврш. и несврш. [в. фратернизација] успоставити превише блиске, фамилијарне односе међу претпостављенима и потчињенима (у војсци, школи и сл.).

фратернизáција, -ē ж [фр. fraternisation, према лат. frater брат] неодржавање пристојне дистанце између претпостављеног и потчињеног; спуштање односа између претпостављеног и потчињеног на фамилијарне, братске односе.

фра̀трија, -ē ж, зб. [грч. phatría] више породица у сродничким односима, род, братство.

фратрӣцӣд, -и́да м [лат. fratricidiu, према frater брат, в. -цид] братоубиство.

фра̑у ж индекл. [нем. Frau] госпођа (у обраћању уз име или презиме).

фра̑уд, -а м [енгл. fraud од лат. fraus, fraudis] превара, обмана, подвала.

фраӯда̄тор, -а м [лат. fraudator] преварант, варалица.

фрауда́ција, -ē ж [лат. fraudatio] превара, варање.

фраудулѐнтан, -тна, -тно [лат. fraudulentus] који вара, варљив, лупешки; лукав.

фра̑хт, -а м [нем. Fracht] 1. товар, терет на превозном средству. 2. надокнада за превоз терета; возарина.

фра̑хт-бри́ф, -а м [нем. Fracht-brief] товарни лист, теретни лист.

фра̀хтгут прил. [нем. frachtgut] споровозно.

фрега̀та, -ē ж [итал. fregata] вој. 1. ратни брод на једра између XVI и XIX века. 2. врста ратног брода.

фре́за, в. **фрēзмаши́на**.

фрēзмаши́на, -ē ж (уоб. **фре́за,** -ē) [нем. Fräsemachine] машина за обраду метала и дрвета; глодалица.

фрēзовати, -зујēм несврш. [в. фреза, фрезмашина] зан. обрађивати дрво и метал фрезмашином.

Фрēј, -а м [Freу] митол. скандинавски бог мира, напретка и брачне љубави; брат Фрејин.

Фрēја, -ē ж [Freya] митол. скандинавска богиња љубави и плодности; сестра бога Фреја.

фреквѐнтан, -тна, -тно [лат. frequens] који се одликује високом фреквенцијом, који је чест, учестао.

фреквѐнтант, -а м, ген. мн. фреквѐнтанā̄тā̄ [лат. frequentans] трговац који обилази вашаре.

фрēквентатӣван, -вна, -вно [нлат. frequentativus] учестао.

фреквѐнција, -ē ж [лат. frequentia, према frequens многобројан, вишеструк] 1. физ. број комплетних осцилација неког осцилирајућег система у секунди; јединица: херц (Hz). 2. често понављање. 3. учесталост изражена јединицом мере. □ **бити на истој фреквенцији** фиг. добро се разумети, слагати с неким.

фреквѐнцијскӣ, -ā, -ō [в. фреквенција] који се односи на фреквенцију, који припада фреквенцији. ▲ **фреквенцијски распон** распон

улазних фреквенција неког уређаја на коме он може функционисати.

фрѐмдворт, -а м [нем. Fremdwort] лингв. усвојена реч из неког другог језика; туђица.

фрѐмдцимер, -а м [нем. Fremdenzimmer] гостинска соба.

фрѐмт, -а м [нем. Fremde туђина] путовање младог калфе без занатског искуства у друге земље како би стекао искуство и усавршио занат.

фрѐмтер, -а м [в. фремт] млади калфа који у другој земљи усавршава занат.

фрѐмтовати, -тујѐм свршн. и несврш. [в. фремт] путовати у фремт.

-френ, -френија, -френичан, -френички [грч. phrḗn] као други део речи значи: ум, свест, душа.

фрѐнга, -ē ж, дат. фрѐнги [тур. frengi illeti европска болест] мед. сифилис, луес.

фрѐнд, -а м, мн. фрѐндови [енгл. friend] жарг. друг, пријатељ.

фрѐнѐзија и **френѐзија,** -ē ж [срлат. phrenesia од грч. phrénēsis, према phrenētikós помаман, махнит] до крајњих граница узбуђено душевно стање; помахниталост, сулудост, јарост, делиријум.

френѐтичан, -чна, -чно [грч. phrenētikós помаман, махнит од phrḗn душа, дух, свест] 1. помаман, бесан. 2. махнит, луд од одушевљења, буран (~ *ајлауз*).

френијàтрија, -ē ж [в. френ(о)-, -ијатрија] грана медицине која се бави душевним болестима; психијатрија.

френо- [грч. phreno-; phrḗn душа, дух, свест] као први део речи значи мишљење, свест, душа; који се односи на мишљење, свест, душевни живот.

френòлог, -а м, мн. френòлози [в. френо-, -лог] онај који се бави френологијом.

френолòгија, -ē ж [в. френо-, -логија] псеудонаучна област која се бави проучавањем лобање као показатеља човекових душевних и карактерних особина.

френопàтија, -ē ж [в. френо-, -патија] мед. душевни поремећај, душевна болест.

фрѐнт в. **фрѐмт.**

фрѐска, -ē ж, дат. и лок. фрѐсци, ген. мн. фрѐскӣ [итал. fresco свеж] ум. слика урађена воденим бојама на свежем малтеру зида.

фрѐско, -а м [итал. fresco] лагани текстил мрежастог ткања. ▲ **а фреско** слик. начин осликавања зида на свежем малтеру.

фрешер [фр. fraicheur] свежина, хладовина.

фрѝвер, -а м [енгл. freeware] рач. компјутерски софтвер који је доступан бесплатно на компакт-диску или на Интернету.

фрѝвōлан, -лна, -лно [лат. frivolus] 1. непристојан, простачки. 2. баналан, отрцан, безначајан.

фривóлност, -и ж [в. фриволан] особина, својство онога који је фриволан.

фрѝганица, -ē ж [в. фригати] кулин. кришка хлеба умочена у јаје и испржена; прженица.

фрѝгати, -ā̀м несврш. [итал. friggere] кулин. пржити.

фрѝгѝдан, -дна, -дно [лат. frigidus, према frigus хладноћа] 1. који нема емоционалне топлине; хладан. 2. који је сексуално неосетљив; равнодушан.

фригѝдāријум, -а м [лат. frigidarium] базен са хладном водом у римским термама.

фригидѝтēт, -éта м = **фригѝдност,** -и ж [нлат. frigiditas, в. фригидан] сексуална хладноћа, равнодушност према еротској привлачности супротног пола.

фригѝдност = фригидѝтēт (в.)

фриго- [в. фригидан] као први део сложенице означава нешто или некога у вези с расхладним уређајима.

фригорификáција, -ē ж [лат. frigorificus који хлади] промена агрегатног стања неке материје сталним расхлађивањем; замрзавање.

фрѝ гу̀дс м мн. индекл. [енгл. free goods бесплатна роба] природна добра (вода, ваздух и сл.) и услови (клима, тишина и сл.) које човек користи.

фрижак непр. в. **фришак.**

фрижѝдер, -éра м [фр. frigidaire од лат. frigidus хладан, првобитно фабричко име производа] електрични хладњак.

фри̏з[1], -а м [нем. Fries, према срлат. frisium (opus) фригијски рад] архит. 1. (рељефни) венац, перваз на згради; у античко доба, појас између архитрава и кровног венца испуњен украсима. уп. **а̀тула**, **гесѝмс**. 2. вајарски (рађе сликарски) рад у облику водоравне траке са украсима, ликовима и(ли) призорима.

фри̏з[2], -а м [в. фризура] жарг. фризирање; фризура. ◻ **ударити фриз** подшишати се, фризирати се.

фризà̀тик, -а м, мн. фризà̀тици [нем. Friesacher од лат. frisaticus] ист. средњовековни сребрни новац у Словенији и Хрватској.

фри̏зби и **фрѝзби**, -ија м [енгл. Frisbee, фабричко име производа] пластична пљосната играчка округлог облика, налик тањиру, која се баца кроз ваздух.

фрѝзёр, -е́ра и **фри̏зер**[1], -а м (ж. **фризерка**) [фр. friseur] зан. онај који шиша косу и обликује фризуре.

фри̏зер[2] в. **ди̏п-фри̏зер**.

фри̏зерскӣ и фри̏зерскӣ, -ā, -ō [в. фризер[1]] зан. који се односи на фризера, који припада фризеру. ▲ **фризерски салон** услужни локал за фризирање.

фризи́рати, фрѝзи̏рā̄м, 3. л. мн. фризи́рајӯ свршл. и несврш. [фр. friser, в. фризер[1]] 1. уредити косу и одржавати фризуру. 2. фиг. преуредити за јавност. 3. фиг. променити (податке, извештај и сл.) кривотворити, фалсификовати.

фризу́ра, -ē ж [фр. frisure] начин чешљања и шишања косе; коса обликована чешљањем и шишањем.

фри̏к [снгл. freak] социјално неприлагођена особа; особењак, чудак.

фрика̀деле, фрика̀дēлā ж мн. [фр. fricadelle] кулин. ћуфте од меса.

фрика̀ндō, -о̀а м [фр. fricandeau] кулин. печење од телећег, јагњећег или срнећег бута.

фрика̀сē, -ѐа м [фр. fricassè] кулин. паприкаш.

фри̏катӣв, -а м [нем. frikativ, према лат. fricare кидати] фон. глас спирант.

фриктѝдō̄р, -о́ра м [фр. fructidor од лат. fructus воће, dōron дар] ист. дванаести месец француског републиканског календара, од 18. августа до 16. септембра.

фри̏кција, -ē ж [лат. frictio трење, трљање] 1. физ. трење. 2. фиг. трвење, неслога, раздор. 3. трг. неслагање стварних цена са ценама које су прописане.

фри̏кциōнӣ, -ā, -ō [в. фрикција] који се таре, који делује под утицајем трења, који се односи на трење. ▲ ~ **пренос** пренос окретног кретања између два ваљка помоћу трења које настаје међу плочама које су притиснуте једна уз другу и причвршћене на ваљке.

фрѝмёр, -е́ра м [фр. frimaire од frimas мраз] ист. трећи месец француског републиканског календара, од 21. новембра до 20. децембра.

фрите́за, -ē ж [фр. friteuse] 1. мали кућни електрични апарат који се користи за пржење хране у уљу. 2. посуда са мрежицом за пржење у већој количини уља.

фри̏-трē̏јд, -а м [енгл. free trade] екон. слободна трговина.

фри̏туле, фри̏тӯлā̄ ж мн. [итал. frittela] кулин. уштипци од киселог теста с додатком сувог грожђа, сувих ораха и шљива.

фри̏шак, -шка, -шко [нем. frisch] свеж, недавно убран, припремљен и сл.; непр. **фрижак**.

фри̏шлӣнг, -а м, мн. фри̏шлӣнзи [нем. Frischling] прасе које још сише; одојак.

фр̏ка, -ē ж, дат. фр̏ци [тур. firka од ар. firqa] 1. пол. организација особа сличног политичког уверења са заједничким програмом, странка, фракција. 2. вој. дивизија у османлијској војсци. 3. жарг. вика, бука, галама, свађа; проблематична ситуација. ◻ **нема фрке** нема проблема, све је у реду.

фр̀кē̄т прил. [нем. verkehrt] жарг. обратно (обратан бод у плетењу); супр. **кло̀т** и **гла̀т**.

фр̏љити, -ӣм свршл. [тур. firlatmak] бацити нешто са веће даљине.

фр̀о̀гмен, -а м, мн. фр̀о̀гмени, ген. мн. фр̀о̀гмēнā [енгл. frogman] вој. дословно: човек-жаба (назив за извиђача који рони у непријатељској позадини (уз обалу или испод бродова).

фројди̏зам, -зма м [према С. Фројду (S. Freud, 1856–1939)] псих. смер у психологији чији

је оснивач Сигмунд Фројд; Фројдова психоанализа представља методу којом се појаве нормалног психичког живота, као и психонеуротичне појаве, тумаче подсвесном динамиком сексуалног нагона који одређује смер и садржај свесних душевних доживљаја.

фро̀јдист(а), -е̄ м, мн. фро̀јдисти [в. фројдизам] присталица и следбеник Фројдове психоаналитичке методе.

фро̀јдовскӣ, -а̄, -о̄ [в. фројдизам] са становишта, на начин Фројдовог учења. ▲ **фројдовска омашка**.

фро̀нда, -е̄ ж [фр. fronde праћка] пол. 1. ист. покрет француског вишег племства у XVII веку против апсолутистичке владавине краља. 2. јака, снажна опозиција.

фро̀ндер, -е́ра м (ж. **фро̀ндерка,** -е̄) [фр. frondeur, в. фронда] 1. припадник фронде. 2. политички побуњеник.

фронди́рати, фро̀ндӣра̄м, 3. л. мн. фронди́рајӯ свр̄ш. и несвр̄ш. [фр. fronder] бити против некога или нечега, стално критиковати, ширити незадовољство засновано на привидним разлозима.

фро̀нт, -а м, мн. фро̀нтови [фр. front од лат. frons, ген. frontis чело; предња страна] 1. вој. предња страна велике војне формације. 2. вој. копнене оружане снаге на првој линији. 3. вој. највиша оперативна јединица у рату којом командује један главнокомандујући. 4. бојиште, ратиште. 5. архит. прочеље једне грађевине. 6. пол. политичко организовање више странака.

фро̀нта̄лан, -лна, -лно [лат. frontalis] 1. који се креће целим фронтом. 2. који је непосредан, директан. 2. који је на прочељу грађевине. ▲ **фронтални судар** директан, чеони судар, об. из велике брзине.

фро̀нта̄ш, -а́ша м [в. фронт] војник на фронту (1).

фро̀нт-гӣрла, -е̄ ж [енгл. frontgirl] 1. главна играчица у неком групном спорту. 2. водећа певачица у музичком саставу. 3. особа која даје информације о предузећу.

фро̀нтӣспис, -а м [фр. frontispice од срлат. frontispicium] 1. архит. прочеље зграде. 2. илустрација насупрот насловног листа књиге. 3. насловни лист књиге.

фро̀нтмен и фро̀нтмен, -а м [енгл. frontman] 1. истакнута личност у име какве групе, странке, организације и сл. 2. муз. певач поп-рок састава који на позорници стоји испред осталих чланова.

фро̀нтовац, -о̄вца м [в. фронт] пол. члан или активиста Народног фронта (у Југославији после Другог светског рата).

фро̀нто̄н, -о́на м [фр. fronton] архит. троугласти рељефни украс изнад врата или прозора.

фро̀нцла, -е̄ ж [нем. Franse, итал. frangia] кита, реса, ројта.

фротерӣзам, -зма м [фр. frotter трљати] настраност у којој се сексуално задовољство постиже телесним додиром (у трамвају, тролејбусу и сл.).

фро̀тӣр, -и́ра м [нем. Frotier (tuch) од фр. frotter од лат. fricare трљати] 1. чупава памучна тканина. 2. пешкир од такве тканине.

фроти́рати, фро̀тӣра̄м, 3. л. мн. фроти́рајӯ несвр̄ш. [фр. frotter од лат. fricare трљати] трљати, масирати.

фрото̀а̄р, -а́ра м [фр. frottoir од frotter од лат. fricare трљати] крпа, рукавица, четка за трљање.

фр̏т, -а с [стсл.] назив слова „ф“ у старословенској глагољици и ћирилици.

фр̀та̄љ, -а́ља м [нем. vierter Teil] четврти део нечег целог; четвртина, четврт.

фртӯтма, -е̄ ж = **фертӯтма,** -е̄ ж [вероватно тур. vur! удри, tut! држи] ковитлање, вртложење; збрка, метеж, гунгула, гужва, забуна, пометња.

фрӯга̄лан, -лна, -лно [лат. frugalis] који нема претеране захтеве, који је малим задовољан; скроман.

фруга́лност, -и ж [в. фругалан] скромност, умереност, штедљивост.

фругӣво̄р, -о́ра м [лат. frux, frugis плод, воће, vorare ждерати] зоол. биљојед, првенствено онај који се храни воћем.

фрӯгифе̄ран, -рна, -рно [лат. frux, frugis плод, воће, в. -фер] који даје плод; плодан, плодоносан.

фруктификáција, -ē ж [лат. fructificatio, према fructus плод] давање плода, рађање; плод.

фрȕктȉфиковати, -кујем и **фруктифици́рати,** фруктифи̏цӣрām, 3. л. мн. фруктифици́рајȗ свршен. и несвршен. [в. фруктификација] давати плод, рађати.

фруктóза, -ē ж [нем. Fruhtose од лат. fructus воће] воћни шећер.

фруктуàриje, фруктуàрӣjā ж мн. [лат. fructuarius плодоносан] биљке које доносе плод.

фрȕктуо̄зан, -зна, -зно [лат. fructuosus] плодан, родан; користан.

фрустра́ција, -ē ж [лат. frustratio, према frustra узалуд] псих. осећање осујећености, немогућности (само)доказивања и (само)остваривања.

фрȕстрӣран, -а, -о [в. фрустрирати] псих. који пати од фрустрације.

фрȕстрӣрā̄нōст, -ости ж [в. фрустрирати] псих. стање онога који је фрустриран.

фрустри́рати, фрȕстрӣрām, 3. л. мн. фрустри́рајȗ свршен. и несвршен. [лат. frustrari, према frustra узалуд] довести некога у стање фрустрације, изазвати код некога фрустрацију.

фрȕ-фрȕ, -а м [фр. frou-frou] 1. ономатопеја шуштања тканине или свиле; шуштање свилене хаљине. 2. пребирање по жицама гитаре.

фрȕштук, -а м, мн. фрȕштуци, ген. мн. фрȕштȕкā [нем. Frühstück] први дневни оброк; доручак.

фрȕштуковати, -кујēм свршен. и несвршен. [в. фруштук] доручковати.

фти́за, -ē ж [грч. phthísis пропадање, сушење] мед. 1. прогресивно пропадање организма или неког органа. 2. туберкулоза плућа.

фтизиòлог, -а м, мн. фтизиòлози [в. фтизис, -лог] мед. специјалиста за туберкулозу.

фтизиолòгија, -ē ж [в. фтизис, -логија] мед. медицинска дисциплина о туберкулози и специјалистичка струка која се бави туберкулозом.

фтизиофòбија, -ē ж [в. фтизис, -фобија] мед. патолошки страх од туберкулозе када особа у свему што је окружује види бациле те болести.

фти́зис, -а м [грч. phthísis пропадање, сушење] мед. сушица, јектика (обољење).

-фуга, -фугалан, -фугални [лат. fuga бег, трк] као други део речи значи оно што бежи, бежање.

фу́га[1], -ē ж, дат. и лок. фу́зи [итал. fuga од лат. fuga бег, трк] 1. муз. композиција за више гласова у којој исти став понавља, једно за другим, више разних гласова. 2. поремећај изгубљеног сећања, задржаних вештина и потребе за стварањем новог живота у новој средини. ▲ **двострука ~** фуга са две теме и два одговора.

фу́га[2] в. **фу́гна**.

фугà̀са, -ē ж [фр. fougasse] воj. нагазна мина.

фȕгāсни̏, -ā, -о̄ [в. фугаса] нагазни (обично о мини). ▲ **фугасна мина** експлозивна направа која се активира на притисак ногом.

фугâто, -а м [итал. fugato] муз. назив одломка композиције, на начин фуге.

фугѐта, -ē ж [итал. fugheta] муз. мала фуга лаког садржаја.

фуги́рати, фȕгӣрām, 3. л. мн. фуги́рајȗ = **фȕговати,** -ујēм (гл. им. **фȕговā̄ње**) свршен. и несвршен. [нем. fugieren] пунити фуге, односно фугне одговарајућим материјалом.

фу́гна, -ē ж [нем. Fuge] спој између елемената конструкције.

фȕговати = **фуги́рати** (в.)

фȕдбал, -а м [енгл. football] 1. ногомет. 2. фудбалска лопта. ◆ **фȕдбалскӣ** који се односи на фудбал, који припада фудбалу.

фудбàлēр, -ера м [в. фудбал] играч фудбала, ногомета. ◆ **фудбàлēрскӣ** који се односи на фудбалере, који припада фудбалерима.

фудроајàнтан, -тна, -тно [фр. foudroyant] који удара попут грома, који сева као муња; поразан, ужасан, убитачан.

фу́за, -ē ж [итал. fusa] муз. осмина ноте.

фȕзбал непр. в. **фȕдбал**.

фȕзија, -ē ж [лат. fusio стапање, сједињавање] 1. стапање, удруживање, сједињавање. 2. физ. реакција између атомских језгара у којој настају тежа језгра при чему се ослобађа велика количина енергије.

фузиòнисати, -нишēм свршен. и несвршен. [в. фузија] спровести в. фузију (1); удружити, сјединити.

фузиòнист(а), -ē м, мн. фузиòнисти [в. фузија] присталица в. фузије (1); члан фузионисаних странака, банака, компанија и др.

фȗј и **фȗј** узв. [нем. pfui] узвик којим се изражава гађење, одвратност, одбојност. ▲ **фујтајфл** и **фуј тајфел** узвик којим се изражава негодовање

фукàра и **фȕкара,** -ē ж [тур. fukara од ар. fuqarā' од faqīr сиромах] 1. сиромашан свет, сиротиња. 2. пропалица, ништарија, никоговић.

фукарáлук, -а и **фукарéлук,** -а м [в. фукара] сиромаштво, беда, немаштина.

фукарéштина, -ē ж [в. фукара] сиромаштина, немаштина.

фукàрскӣ и **фȕкарскӣ,** -ā, -ō [в. фукара] који се односи на фукару, који припада фукари.

фȕкати, -ā̄м несвршен. [енгл. fuck] вулг. полно општити (жарг. туцати, кресати).

фȕкс, -а м [нем. Fuchs] немачки жаргонизам: студент прве године, бруцош.

фȕкса, -ē ж, ген. мн. фȕксӣ [нем. Fuchsstute кобила риђе боје] курва, проститутка.

фȕксија, -ē ж [нлат. Fuchsia, према немачком ботаничару Л. Фуксу (L. Fuchs)] бот. род украсних биљака америчког порекла с висећим цветовима.

фȕксӣн, -и́на м [нем. Fuchsin, в. фуксија] катранска, црвена боја.

фȗл, фȗла м, мн. фȗлови [енгл. full(hand)] добитна комбинација карата у покеру.

фȕлā̄р, -а́ра м [фр. foulard] 1. танко, свилено платно. 2. машина којом се наносе боје на тканину.

фȗл-блȁд, -а м [енгл. full-blood] чистокрвни, пунокрвни коњ.

фȕлбрајтовац, -о̄вца м [према америчком сенатору Џ. В. Фулбрајту (J. W. Fulbright, 1905–1995)] корисник америчке државне стипендије у области међународне научне размене у складу са законом који је предложио сенатор Фулбрајт.

фулгèнтан, -тна, -тно [лат. fulgens] блистав, сјајан.

фулгèнција, -ē ж [лат. fulgentia] блесак, сјај.

фулгурáција, -ē ж [лат. fulguratio, према fulgur муња] 1. електр. искричење из електроде. 2. метеор. удар грома. 3. мед. електрокоагулација тумора помоћу високофреквентне струје.

фулгȕрӣт, -и́та м [лат. fulgur муња] цеваста формација у песку или стени која је настала деловањем температуре муње.

фȗл-дрȅс, -а м [енгл. full-dress] вој. парадна униформа; одело за свечане, званичне прилике.

фȗлкòнтакт, -а м [енгл. full contact] врста каратеа као борилачке вештине.

фулминàнтан, -тна, -тно [лат. fulminans од fulminare севати] жесток, оштар, изненадан, мућевит.

фулминáти, фулминáтā м мн. [према лат. fulminare севати] хем. соли праскаве киселине.

фулминàтӣн, -и́на м [према лат. fulminare севати] експлозивна материја од вуне натопљене нитроглицерином.

фулминáција, -ē ж [лат. fulminatio, према лат. fulminare севати] 1. пуцање злата у листовима или у праха. 2. исказивање беса, разјарености; бешњење, праскање. 3. папска анатема; проклетство.

фȕлмӣнскӣ, -а, -о [према лат. fulminare севати] ▲ **фулминска киселина** праскава киселина.

фȗл-тâјм, -а м [fulltime] истекло време утакмице, завршена утакмица.

фȗл-тâјм џȏб, -а м [енгл. full time job] посао с пуним радним временом.

фултàјмер, -а м [енгл. fulltimer, в. фул-тајм џоб] онај који ради пуно радно време.

фумарòле, фумарóлā ж, мн. [итал. fumariolo од fumare пушити се, димити] геол. место на коме из стврднуте вулканске лаве избијају из земље врући гасови и водена пара.

фумигáција, -ē ж [нлат. fumigatio] 1. димљење ради спречавања заразе, убијања гамади или лечења. 2. рел. кађење као део верског обреда.

фунамбȕлист(а) , -ē м, мн. фунамбȕлисти [лат. funambulus] циркуски играч на конопцу или жици.

фу̀нгибӣлан, -лна, -лно [лат. fungibilis] који може заменити, заменљив.

фунгиби́лност, -и ж [в. фунгибилан] 1. заменљивост. 2. екон. роба, девизе или вредносни папири су исте вредности и могу се замењивати.

фунги́рати, фу̀нгӣра̄м, 3. л. мн. фунги́рајӯ свр̄ш. и несвр̄ш. [нем. fungieren од лат. fungi] обављати функцију; деловати, радити.

фу̀нгифо̄рман, -мна, -мно [нлат. fungiformis, према лат. fungus гљива, forma облик] у облику гљиве, гљиваст.

фу̀нгицӣдан, -дна, -дно [в. фунгициди] који уништава штетне гљивице.

фунгици́ди, фунгици́да̄ м мн., јд. фунги́цӣд, ген. фунгици́да [лат. fungus гљива, в. -цид] препарати за уништавање штетних гљивица и за спречавање развоја гљивица које живе на кожи и изазивају опадање косе и сл.

фу̀нго̄зан, -зна, -зно [лат. fungosus према fungus гљива] сунђераст, гљиваст.

фу̀нгус, -а м [лат. fungus] 1. бот. хетерогена биљка без хлорофила, гљива. 2. мед. израслина на телу у облику гљиве. 3. мед. туберкулоза зглобова с отеклином упаљеног ткива у зглобној чаури.

фундамент, -а м, ген. мн. фундамѐнта̄ [лат. fundamentum] темељ, основа.

фу̀ндамента̄лан, -лна, -лно [лат. fundamentalis] 1. основни, темељан. 2. који има велику важност. 3. који служи као извор. ▲ **фундаментална интеракција** физ. основно међусобно деловање; **фундаментална теологија.**

фундамента̀лизам, -зма м [енгл. fundamentalism, в. фундамент] скуп гледишта као основ неког учења, политике, вере или идеологије, као тежња да се подстакне повратак наводним древним темељима политике, вере и сл.

фундамента̀лист(а), -ē м, мн. фундамента̀листи [в. фундаментализам] следбеник, присталица фундаментализма.

фу̀ндатор, -а м [лат. fundator] оснивач, утемељивач.

фунда́ција, -ē ж [лат. fundatio] 1. ударање темеља, утемељење, оснивање. 2. задужбина, фонд. 3. екон. осигурање, покриће банковних новчаница (нпр. златом, страном валутом).

фу̀ндӣра̄н, -а, **-о** [в. фундирати] учвршћен, чврст; осигуран, обезбеђен; основан, заснован, поткрепљен (чињеницама, доказима).

фунди́рати, фу̀ндӣра̄м, 3. л. мн. фунди́рајӯ свр̄ш. и несвр̄ш. [лат. fundare] 1. ударити темељ нечему; утемељити, засновати. 2. потврдити, поткрепити доказима; документовати.

фу̀ндук, -а м, мн. фу̀ндуци [тур. fındık од ар. fundūq] лешник.

фу̀ндус, -а м [лат. fundus дно, темељ] 1. темељ. 2. културно благо, културно добро; фонд. 3. поз. сви костими и елементи сценографије у неком позоришту. 4. анат. дно неке телесне шупљине.

фуни́кул, -а м [лат. funiculus конопац, танко уже] 1. биол. део органа или орган у облику врпце. 2. биол. влакно или влакна ткива. 3. саобр. успињача; = фуникулер (1).

фу̀никула̄ран и **фуникӯла̄ран,** -рна, -рно [в. фуникул] који има облик траке, врпце.

фуникӯлēр, -е́ра м [фр. funiculaire од лат. funiculus конопац, танко уже] саобр. 1. жичана железница, успињача која се гради на врло оштрим стрминама, а вагони се дижу железном вучом. 2. зупчана железница која се креће одупирањем локомотиве о зупчану плочу која је причвршћена на праговима између шина; служи за савлађивање успона.

фунихорогра̀фија, -ē ж [лат. funis конопац, грч. khorós коло, в. -графија] опис играња на конопцу.

фу̀нкција, -ē ж [лат. functio вршење; вршење службе] 1. делатност, задатак, обавеза, дужност, посао, рад; служба, звање, положај, позив. 2. мат. зависна променљива величина која се мења зависно од мењања друге величине, тзв. аргумента. 3. биол. специфични рад органа, рад организма уопште. ▲ **~ потражње** екон. доводи у међусобну везу битне елементе и показује како промена неког елемента утиче на потражњу неке робе; **~ потрошње** екон. показује део потрошње у дохотку потрошача; **~ производње** екон. технолошки однос количине једног производа и количине чинилаца неопходних за његову израду.

фу̀нкцӣјскӣ, -а̄, -о̄ [в. функција] који се односи на функцију, који припада функцији. ▲ **функцијска библиотека** рач. скуп компилираних рутина; **функцијска типка** рач. било која од десет или више типки на комјутерској тастатури обележена словима F_1, F_2 итд. која служи за позивање неке функције.

функциона̀л, -а́ла м [в. функција] мат. пресликавање неког скупа у скуп реалних или комплексних бројева.

фу̀нкционӑлан, -лна, -лно [лат. functionalis, в. функција] 1. који се односи на функцију, који припада функцији. 2. који је израђен за одређену намену; практичан. 3. који је способан да делује, оперативан. 4. који угрожава функцију, али не и структуру организма. ▲ **функционална анализа** мат. математичка анализа која проучава функције на бесконачно димензионалним просторима; **функционална децентрализација** екон. федерална децентрализација; **функционална лингвистика** лингвистика која заступа становиште да је примарна функција језика комуникативна функција; **функционалне скупине** хем. атомске скупине које условљавају карактер органских спојева.

функционӑлност, -и ж [в. функција] служење одређеној сврси.

функциона̀нёр, -е́ра м [фр. fonctionnaire, в. функција] 1. (у државним органима) службеник, чиновник, намештеник (с посебним овлашћењима). 2. лице коме је поверена посебна, руководећа дужност у неком друштву, установи итд. (нпр. партијски, спортски функционер).

функциона̀нисати, -нишӗм сврш. и несврш. [в. функција] 1. радити, службовати. 2. радити исправно (о стварима, уређајима).

фу̑нта, -ӗ ж [енгл. pound; нем. Pfund] 1. основна новчана јединица у Великој Британији, Ирској (до увођења евра), Египту, Судану, на Кипру. 2. јединица за тежину у САД, Вел., Британији и још неким земљама (= 0,454 kg; садржи 16 унци, симбол lb).

фу̑њара, -ӗ ж и м [тур. fünun] покварењак, ништарија.

фуоко̑зо прил. [итал. fuocoso] муз. са жаром, ватрено.

фу́ра, -ӗ ж [нем. Fuhre] превоз путника или терета уз новчану надокнаду.

фу̀ра̄ж, -а́жа м [фр. fourrage] коњска храна, крма, пића (у коњици).

фура̀жёр, -е́ра м [фр. fourrageur] набављач сточне хране.

фуража́рати, фура̀жӣра̄м, 3. л. мн. фуража́рајӯ сврш. и несврш. [фр. fourrager] набављати, прибављати сточну храну.

фу́рати, фӯра̄м, 3. л. мн. фу́рајӯ несврш. [в. фура] 1. возити се, превозити се неким превозним средством. 2. носити неки терет. 3. облачити се. 4. бити присталица некога или нечега, пропагирати нешто. 5. 'ићи' с девојком или дечком, забављати се.

фу̀рашка, -ӗ ж [рус. фуражка] руска капа уз униформу.

фу̀ргӧн, -о́на м [фр. fourgon] 1. аутомобил којим се превози мртвачки сандук. 2. затворено теретно возило или железнички вагон за превоз стоке и робе.

фу̑рда и **фӯрда,** -ӗ ж [тур. hurde, hurda од перс. ẖurde ситница, делић] 1. утроба заклане животиње. 2. оно што отпадне, шкарт.

фу̀решт, -а м [итал. forestiere] онај који није из овога места, који није мештанин, странац; (данас) туриста.

фу̑рија, -ӗ ж [лат. furia] 1. митол. богиња освете у старом Риму. 2. свадљива женска особа. 3. помама, помахниталост.

фурӣјант, -а м [чеш. furijant] муз. чешки народни плес уз певање, а одликује се брзим ритмом.

фуријѐризам, -зма м [према Ш. Фуријеу (F. M. Ch. Fourier, 1772–1837)] учење Шарла Фуријеа, најпознатијег представника утопијског социјализма у Француској, према коме би друштво било подељено у фаланге.

фу̑риӧзан, -зна, -зно [лат. furiosus, в. фурија] који је као фурија, бесан, помаман.

фуриӧзо прил. [итал. furioso] муз. бурно, бесно.

фу̀рӣр, -и́ра м [фр. fourrier] 1. крзно; постава од крзна; крзнени капут, огртач од крзна. 2. унутрашња облога брода.

фу̏рити, -ӣм несврш. [нем. feuern] преливати врелом водом заклану живину да се лакше очерупа, или повр̄ће да омекша.

фурла̀на, -е̄ ж [према италијанској покрајини Фурланији] муз. весели плес из Фурланије.

фу̏рнӣр, -и́ра м [фр. fournir] танка дашчица дебљине 0,6–3,5 mm од финог дрвета, обично за облагање намештаја.

фурни́рати, фу̏рнӣра̄м, 3. л. мн. фурни́рајӯ сврш. и несврш. [фр. fournir] облагати фурниром, (об. намештај).

фурнитӯра, -е̄ ж [фр. fourniture] помоћни материјал; прибор.

фу̏рор, -а м [лат. furor] 1. помама, бес, разјареност. 2. велика лакомисленост, беспотребно излагање великом трошку (обично на весељу).

фу̏рсат, -а м [тур. fursat од ар. fursa прилика, повољан тренутак] 1. прилика да се нешто неометано изврши; повољан тренутак. 2. самоволја.

фу̏ртим прил. [лат. furtim] крадом, кришом.

фурти̏ма̄ш, -а́ша м [в. фуртим] 1. онај који се служи потајним методама. 2. ист. у Хрватској, назив за клерикалце после дистанцирања бискупа Штросмајера од њихове политике, почетком XX века.

фурти̏ма̄шкӣ -а̄, -о̄ [в. фуртим, фуртимаш] који се односи на фуртимаше, који припада фуртимашима.

фурту̏тма в. **фертӯтма**.

фуру̀на, -е̄ ж [тур. furun, firin од грч. foûrnos] пећ.

фуру̀нкул, -а м [лат. furunculus] мед. поткожни чир.

фуру̀нкулӣн, -и́на м [в. фурункул] фарм. препарат од пивског квасца против прострела и фурункулозе.

фурункулӯза, -е̄ ж [нлат. furunculosis, према в. фурункул, -оза] мед. појављивање фурункула по читавом телу.

фуру̀нџија, -е̄ м [тур. furuncu, firinci, в. фуруна] 1. онај који израђује фуруне, пећи. 2. онај који пече у фуруни; пекар.

фурфула́ција, -е̄ ж [нлат. furfuratio] перутање.

фурфу̀рӣл, -о́ла м [лат. furfur опиљци, мекиње] технол. органско једињење од пољопривредних отпадака које служи за добијање вештачке смоле, пластичне масе и синтетичких влакана; пластични производ који се добија од фурфурола.

фӯс, -а м [нем. Fuß] нога човека или животиње.

фу́са, -е̄ ж [лат. fusa, према fundere] муз. ист. нота осминка у мензуралној нотацији.

фусѐла, -е̄ ж [итал. fussela] муз. шездесет четврти део ноте.

фусно́та и **фӯсно́та,** -е̄ ж [нем. Fußnote] забелешка обележена бројем и штампана ситнијим слогом као појашњење или додатак испод главног текста (у дну стране).

фу̏ста, -е̄ ж [итал. fusta] ист. гусарски брод на весла.

фу̀стӑн в. **фѝстӑн**.

фустанѐла, -е̄ ж [фр. foustanelle] етнол. део мушке ношње у данашњој Грчкој, тзв. бела албанска кошуља (иде од струка до испод колена у широким наборима).

фӯт, -а м [енгл. foot стопа(ло)] енглеска мера за дужину, трећина јарда, 30, 48 cm; енглеска стопа.

фу̏та и **фу́та,** -е̄ ж [тур. futa од ар. fūṭa] прегача, кецеља.

фу̏тбал непр. в. **фу̏дбал**.

фу̏тер, -а м [нем. Futter] танка тканина за постављање одела, постава.

фу̏тӣлан, -лна, -лно [лат. futilis] ништаван, бескористан, узалудан; незнатан, неспособан.

футилӣтӗт, -е́та м [нем. Futilität, према лат. futilitas од futilis безвредан, бескористан] ништавност, бескорисност, узалудност; неважност, неспособност.

фу̏тинг, -а м, мн. фу̏тинзи [енгл. footing] трчање и пешачење на чистом ваздуху као тренинг.

фу̏тровати, -трујӗм несврш. [нем. füttern] 1. стављати поставу на одећи. 2. добро хранити. 3. причати бесмислице. 4. подбадати, наговарати. 5. давати некоме већу своту незарађеног новца.

футро́ла, -е̄ ж [нем. Futteral] навлака, корице, кутија и сл. за ношење или чување алата, инструмената, прибора и сл.

фу̏тӯр, -у́ра м [лат. futurus (tempum) будуће (време)] грам. глаголско време којим се исказује: а. радња која ће се вршити у будућности. б. несигурна тврдња или нагађање. ◆ **фу̏тӯрскӣ** који се односи на футур.

футурѝзам, -зма м [итал. futurismo од лат. futurus будући] ум. правац у ликовној уметности и у поезији настао почетком XX века у Италији, предвођен песником Ф. Т. Маринетијем (1876–1944); футуризам негира традицију, велича индустрију и механизацију, настоји да механистичким средствима изрази динамику модерног велеграда, наглашавајући храброст, дрскост и бунт; пропагира рат, империјализам, агресију и милитаризам; у поезији се служи слободним, неримованим стихом и презире граматичка правила.

футу̏рист(а), -ē м, мн. футу̏ристи [итал. futurista, према лат. futurus будући] присталица, следбеник футуризма.

футуро̀лог, -а м, мн. футуро̀лози [в. футур, -лог] онај који се бави футурологијом.

футуроло̀гија, -ē ж [в. футур, -логија] 1. пројектовање слике друштва, друштвених односа, развоја технике и стања природе на основу постојећих знања и искустава. 2. жеље које се не заснивају на објективном стању; лепе жеље, пусти снови.

фу̏т-фо̑лт, -а м [енг. footfault, према foot стопало, fault грешка] сп. у тенису: прекршај, преступ играча који сервира (уколико му обе ноге нису иза основне линије или уколико удари лопту а да му бар једна нога није на тлу).

фу̀фа, -ē ж [итал. fufa] девојка лепог изгледа али без изграђене личности.

фу̀хуш, -а м [тур. fuhuş] 1. безобразне, бестидне, ласцивне речи. 2. проституција.

фу̀чија, -ē ж [тур. fıcı од нгрч. boutsí] дрвена каца.

фу̏ш, -а м [нем. Pfusch] 1. нестручно, лоше, рђаво обављен посао; фушерај. 2. бесправно обављање посла изван редовног радног односа.

фу̏шер и фу́шер, -а м [нем. Pfuscher, в. фушерити] 1. онај који ради у фушу. 2. онај који лоше ради, који пружа лошу услугу.

фушѐра̄ј, -а́ја м [нем. Pfuscherei, в. фушерити] лоше, површно, нестручно, рђаво обављен посао.

фу́шерити, -и́м несврш. [нем. pfuschen] радити као фушер.

фу̀шкија, -ē ж [тур. fıstık, вулг fustuk од ар. fustuq од перс. piste] коњски измет, балега.

X

хàбад, -а м [хебр. према почетним словима три речи са значењем: мудрост, разумевање, знање] јеврејско теолошко учење, интелектуалнији и рационалнији део хасидског покрета.

хабанéра, -ē ж [шп. habanera, према Хавани] шпански народни плес, пореклом из Хаване (Кубе) и песма у двочетвртинском такту, сличан тангу.

хабéмус пàпам в. **habemus papam**.

хàбер,-а м [тур. haber од ар. hhabär] 1. глас, вест; порука, извештај. 2. сазнање, спознаја; осећај, обазирање. ▲ **учинити** ~ обавестити, известити, поручити.

хабèрдāр, -ára м [тур. haberdar од перс. hhabär вест, глас, -dar од dāšten имати, држати] 1. гласник, гласоноша, весник; хаберник, хаберноша. 2. топ, пушка, звоно или било које друго средство које оглашава неки почетак (узбуна, битка, свадба и др.). 3. фиг. викач, букач, агитатор.

хабèрнйк, -и́ка м [в. хабер] 1. весник, гласник, гласоноша; хабердар, хаберџија, хаберноша. 2. топ, пушка или било које средство које даје знак за неки почетак (узбуна).

хабèрџија, -ē м [тур. habercі, в. хабер] весник, гласник, гласоноша; хаберник, хабердар.

хàбūб, -и́ба м [тур. habib од ар. ḥabīb] драган, вољени, мезимац, миљеник.

хабилита́ција, -ē ж [срлат. habilitatio вештина, способност, према лат. habilis вешт] 1. стицање права на извођење наставе на универзитету на основу писаног рада (студије) који се јавно брани или приступне беседе. 2. судско признање правне способности.

хабилита́цūјскū, -ā, -ō = **хàбилитациōнū** (в.) који је у вези са хабилитацијом.

хàбилитациōнū, -ā, -ō [в. хабилитација] ▲ ~ **поступак** поступак хабилитације.

хабилѝтēт, -е́та м [лат. habilitas, в. хабилитација] 1. способност, спретност, умешност, окретност. 2. право држања наставе.

хабилити́рати, хабилѝтūрā́м, 3. л. мн. хабилити́рајӯ сврш. и несврш. [срлат. habilitare] доказати/доказивати своју стручну и научну способност за преузимање положаја наставника универзитета јавном одбраном научног рада; хабилитовати се.

хабѝлитовати се, -тујē м се сврш. и несврш. [в. хабилитирати, хабилитација] показати/показивати своју способност, објављивањем научне студије, за доцента (предавача) на универзитету.

хàбит, -а м [лат. habitus држање тела, понашање, стил] 1. дугачка мушка хаљина до глежња са широким рукавима. 2 . мушко свештеничко одело (нпр. одело фрањеваца); хаља. 3. дугачка мушка хаља, хаљина посебног кроја израђена за одређену групу људи (судије, адвокати и др.).

хабита́ција, -ē ж [лат. habitatio] 1. животна средина погодна за живот јединке или друштва. 2. место где се станује; стан, станиште, дом.

хабитуа́ција, -ē ж [срлат. habituatio, према лат. habituare привићи, одевати] 1. смањена реакција на надражај који се понавља, а не утиче на промену понашања. 2. навикавање на редовну употребу неког опијата, али уз могућност

одустајања без појаве кризе; психичка зависност.

хабитуе̏лан, -лна, -лно [срлат. habitualis, в. хабитус] уобичајен, сталан, који је прешао у навику.

хабитус, -а м [лат. habitus] 1. држање тела, спољашњи изглед особе, ознаке његове телесне и душевне конституције, понашање; спољашњост. 2. бот. спољни изглед неког организма (код биљака стабло, крошња). 3. одело, ношња. 4. филоз. скуп моралних особености неког човека, навика, обичаја. 5. углед или положај проистекао из нечијег деловања.

хабро̀ноша, -е̄ м [в. хабер] онај који преноси гласине; гласник, гласоноша, весник.

ха̀ва, -е̄ ж [тур. hava од ар. hāwā'] 1. а. ваздух. б. клима, поднебље. 2. фиг. празнина, ништавило. 3. бескорисно, без успеха.

ха̀ван в. **а̀ван**.

хава̀на, -е̄ ж [према кубанском граду Хавани] врста финих цигара од дуванских листова са острва Кубе.

ха̀ва̄рија и **хава̀рија,** -е̄ ж [нем. Havarie; итал. avaria] 1. оштећење, квар брода, авиона, вагона и сл. 2. штета и велики расходи у саобраћају, изазвани хаваријом. 3. штета, незгода, квар. 4. фиг. животни бродолом, неуспех.

ха̀ва̄с, -а́са м [тур. havas од ар. мн. ḥhawāṣṣ] научни кругови, виши кругови; интелигенција.

ха̀велок, -а м, мн. ха̀велоци [енгл. havelock, према енглеском генералу Хавелоку (H. Havelock, 1795–1857)] 1. војничка капа са малим застором који прекрива врат; штити од сунца. 2. мушки или женски полуогртач без рукава, врста пелерине, сличан кишној кабаници.

ха̀влија, -е̄ ж [тур. havlı, havlu] 1. мекан чупав ручник, фротир, убрус. 2. велика бела мека марама којом су се огртале жене (око фереџе). ▲ **хавли-махрама** бела велика марама којима се прекрива невеста.

ха̀вра, -е̄ ж [тур. havra од хебр. ḥebhrā од habhurah друштво] јеврејска црква, синагога, темпл.

хавра́нија, -е̄ ж [тур. havrani, према сиријском граду Хаврану] војнички огртач.

хага́да, -е̄ ж [хебр. hagada проглас, порука, казивање] илустрована збирка јеврејских обредних молитава и песама; чита се навече пре Пасхе (позната је *сарајевска хагада*).

хагио- [грч. hágios свети, посвећен] као први део речи значи: свет, свети.

хагиологика, -е̄ ж, дат. и лок. хагиологици [в. хагио-] учење о начинима да се постане бољи, о посвећивању.

хагиоглипт, -а м, ген. мн. хагиоглипа̄та̄ [в. хагио-, грч. glyptós изрезбарен] кип светитеља, свеца.

хагиограф, -а м [в. хагио-, -граф] 1. писац животописа светаца (житија). 2. фиг. онај који велича нечије дело и заслуге у друштву.

хагиографија, -е̄ ж [в. хагио-, -графија] 1. књижевна врста у којој се описују животи хришћанских светаца. 2. фиг. улепшавање чијег животописа из којег су изостављене све непримерене животне ситуације; идеализована биографија.

хагиографскӣ, -а̄, -о̄ [в. хагиографија] 1. који се односи на хагиографију. 2. некритичко, идеализовано.

хагиола̀трија, -е̄ ж [в. хагио-, -латрија] поштовање светаца, служба свецима.

хагио̀лог, -а м, мн. хагио̀лози [в. хагио-, -лог] научник који проучава свеце који се бави њиховим животом и чудесима као последицом њихове светости.

хагиологија, -е̄ ж [в. хагио-, -логија] учење о свецима (о њиховом животу, деловању и чудима).

хагиома̀хија, -е̄ ж [в. хагио-, грч. mákhē борба] борба против поштовања светаца.

Ха̑д, -а м [грч. Hā́idēs] 1. а. грчки бог подземног света, брат Зевса и Посејдона. б. подземни свет куда одлазе душе (сене) умрлих након што им је изречена пресуда; загробни свет. 2. општи гроб човечанства; смрт. 3. фиг. пакао.

ха̑д, -а = **а̑д,** -а м [грч. Hā́idēs] 1. подземни, загробни свет. 2. гроб, смрт.

ха̀дӣс, -и́са м [тур. hadis од ар. ḥadīṯ] 1. а. подаци о Мухамедовом животу и учењу. б. савети, изреке, препоруке пророка Мухамеда (уз Куран, догматска и правна основа ислама); сунна, сунет. 2. појединачна изрека, савет или препорука која се приписује пророку Мухамеду

или његовим најближим који су је усмено преносили.

хȁднађ = ȁднађ (в.)

хȁдрōн, -óна м [грч. hadrós дебео] физ. субатомска честица; састоји се од кваркова и/или антикваркова и има јаке интеракционе силе и сложену унутрашњу структуру; деле се на барионе (протони и неутрони) и мезоне (лептони и фотони).

хȁдум, -а = **хȁдумац,** -мца м [тур. hadum од ар. ḥhādim слуга] 1. евнух, ушкопљеник. 2. слуга, роб. 3. фиг. онај који је неспособан, без стваралачке енергије.

хȁзāн, -áна м [хебр. ḥazzān помоћник] 1. певач у синагоги; кантор. 2. помоћник у обављању разних послова у синагоги и јеврејској општини.

хȁзард, -а м [фр. hasard од ар. al-zahr kocka] 1. ризик, опасност, смели покушај. 2. коцка, коцкање. 3. случај. 4. препрека на игралишту за голф, нпр. пешчани нанос или бара.

хазȁрдēр, -éра м [в. хазард] онај који хазардира.

хазардúрати, хазȁрдӣрām, 3. л. мн. хазардúрајӯ свр. и несвр. [нем. hasardieren, в. хазард] 1. ставити/стављати све на коцку, препустити/препуштати случају. 2. коцкати, картати се на високе суме новца. 3. излагати се опасности.

хȁзарднӣ, -ā, -ō [в. хазард] који се односи на хазард; коцкарски. ▲ **хазардне игре** игре за новац картама, коцком, рулетом и сл. у којима одлучује срећна околност.

хȁзāрскӣ, -ā , -ō који се односи на Хазаре, који је у вези са средњовековним номадским народом око доњег тока Волге и Дона, Хазарима.

хȁзбашча и **хȁзбāшча,** -ē ж [тур. has-başçe] 1. врт посебне намене и лепоте; перивој, парк. 2. женски накит од филиграна.

хаздӯр узв. [тур. hazır dur!, вулг. hasdur! од ар. ḥadir спреман, готов, тур. dur од durmak стајати] стој, стани, мирно! (војна команда).

хазéна, -ē ж [чеш. házena, према házeti бацати] спортска игра, претеча рукомета; играла се на отвореном терену величине као за фудбал; настала у Чешкој и била је намењена девојкама.

хазенȁшица, -ē ж [в. хазена] играчица хазене, рукометашица.

хазјȁин, -а м [рус. хозяин] газда, домаћин.

хȁзма, -ē ж [грч. khásma ждрело] 1. лингв. зев, фонетска појава да се усред речи или на крају прве и на почетку следеће речи нађу два вокала; хијат. 2. прекид везе, јаз.

хазмóдија, -ē ж [грч. khasmādía, према khásma ждрело, в. -одија] мед. болест непрестаног зевања.

хазмофúте, хазмофúтā ж мн. [грч. khásma ждрело, в. -фите] бот. биљке које живе у пукотинама стена.

хȁзна, -ē ж [тур. hazine, hazne од ар. ḥazīnä] благајна, каса, ризница; готовина.

хазнȁдāр, -ára м [тур. haznadar, од в. хазна, перс. dār од dašten имати] благајник који чува новац на неком нивоу власти или службе. ◆ **хазнадáров/хазнадáрев.**

хȁзрети прид. индекл. [тур. hazret од ар. ḥaḍrä близина, присуство некога] узвишени, блажени, величанствени; титула која се из поштовања придаје имену бога, пророка и славних људи у исламу.

хазретлȅри прид. индекл. [тур. hazretleri, мн. од hazret] додатак иза имена великодостојника, Његова узвишеност, Његова екселенција.

хáзур, -а м [тур. hazır од ар. ḥāḍir] који је спреман на дело; припрaван, готов.

хáзурāлā узв. и **ázурāлā**! [тур. haz ır ola од в. хазур, olmak бити] будите спремни, спремајте се!

хаȉку, -уа м [јап. haikai шала, ku строфа] 1. врста јапанске лирске песме; по правилу има 17 слогова и описује слику из природе или расположење. 2. једноставан везани стих у јапанској поезији.

хáин, -а = **хáинин,** -а м, мн. -и [тур. hain од ар. hhā'in] непријатељ, одметник, издајица; непоуздан, опак човек.

хáин прид. индекл. [в. хаин] неверан; подмукао.

хȁир, -а м [тур. hayır од ар. hhajr добар, доброта] 1. добро, доброта; срећа, корист. 2. добро дело појединца као прилог заједници, грађевина за јавну добробит; задужбина.

хȁир-дȍва, -ē ж [тур. hayır dua, в. хаир, дова] молитва за срећу, благостање, напредак; благослов.

хȁир-зèмāн, -а́на м [в. хаир, земан] мирно, срећно доба.

хаи́рли прид. индекл. [тур. hayırlı] 1. који је честит, добар. 2. који је сретан.

хаи́рлија, -ē м [в. хаир] срећан човек, срећник.

хаи́рлук, -а м [в. хаирли] 1. доброта, честитост. 2. прил. радост, срећа, задовољство.

хȁиролā = **хȁјролā** узв. [тур. hayırola од в. хаир, тур. olmak бити] да би добро било!

хаи́рсуз, -а м [тур. hayırsız, в. хаир] несретник; ленштина, беспосличар, дангуба; баксуз.

хаи́рџија, -ē ж [тур. hayırcı, в. хаир] добротвор, оснивач задужбине, ктитор.

хâј [енгл. hi, high] 1. узвик здраво!, хеј!, халo! (по доласку или одласку). 2. добро, сјајно, изванредно (било је хај).

хȁјāт в. **вȁјāт**.

хȁјати, хȁјēм несврш. [мађ. hajt] марити, бринути се за нешто, обраћати пажњу.

хȁјвāн, -а́на м, вок. хȁјвāне [тур. hayvan од ар. ḥaywān] 1. а. живинче, домаћа животиња. б. стока, марва. 2. жарг. онај који је нерадан, бескористан; приглуп; онај који се понаша попут животиње. ◆ **хȁјвāнскӣ**.

хȁјвāн-вàгōн, -о́на м [в. хајван, вагон] вагон за превоз стоке, тзв. Г-кола.

хȁјвāн-хèћим, -а м [тур. hayvan hekimi, в. хајван, хећим] ветеринар.

хȁјвāр, -а́ра = **ȁјвāр,** -а́ра м [тур. hayvar] 1. кавијар; посољена икра (од пастрмке, кечиге, моруне и др.). 2. ајвар; врста салате од паприке и плавих платлиџана с луком.

хајвàрȍвит, -а, -о [в. хајвар] пун икре, икраст.

хȁјгӣр в. **ȁјгӣр**.

хȁјдȗк, -у́ка м, вок. хȁјдȕче, мн. хајду́ци [мађ. hajdú (мн. hajdúk) плаћеник у мађарској војсци у XVI веку] 1. одметник од турске власти и борац за народну слободу. 2. одметник уопште, разбојник. 3. провалник, лопов, тат. 4. фиг. (у шали) врло прека, некад и насилна особа. 5. млад човек слободног понашања, бећарина.

хајдукȍвати, хајдȕкујēм несврш. [в. хајдук] бити хајдук, бавити се хајдучким послом.

хајдȕчија, -ē ж [в. хајдук] 1. бављење хајдучким послом, хајдуковање, хајдуштво. 2. фиг. нечастан поступак у пословним односима, политици, јавном животу; отимачина, некоректност.

хȁјдȕчкӣ, -а, -о [в. хајдук] који се односи на хајдуке. ▲ **хајдучка трава** столисник (*Achillea millefolium*), лековита биљка.

хȁјл узв. [нем. Heil] поздрав или честитање: здраво!, здраво да си!, живео!

хȁјлаз, -а и **ȁјлаз,** -а м [тур. haylaz] беспосличар, ленчина; скитница.

хајла́зити, хȁјлāзӣм и **ајла́зити,** ȁјлāзӣм несврш. [в. хајлаз] беспосличити, бадавацисати; скитати се.

хâј-лȁјф, -а м [енгл. high life] живот на високој нози, раскошан живот; виши друштвени кругови.

хȁјош, -ȍша м [мађ. hajós] лађар, бродар.

хȁјролā = **хȁиролā** (в.)

хâј-сосȁјети, -ија м [енгл. high society] високо друштво, елита; џет сет.

хâј-тȅк, -а м [енгл. high tech] 1. висока технологија, предмети високе технологије. 2. уређаји и машине које у себи обједињују најновија технолошка и информатичка достигнућа. 3. стил у дизајну који се користи предметима што се обично користе у фабрикама, складиштима, индустрији и сл.

хâј-фâј, -а м [енгл. hi fi] 1. уређаји (грамофони, магнетофони, рекордери и сл.) који квалитетно репродукују звук. 2. квалитетна репродукција звука преко појачала и звучника.

хâј-фидȅлити, -ија м [енгл. high fidelity] квалитет звука веран оригиналу у снимању музике и изради електронских апарата.

хȁјцати, -āм и **хȁјцовати,** -цујēм несврш. [нем. heizen] 1. а. ложити (пећ, камин, огњиште). б. горети, грејати, исијавати топлину. 2. жарг. подгрејавати (атмосферу у друштву и сл.).

хȁјцер, -а м [нем. Heizer] 1. ложач. 2. жарг. онај који „диже“ температуру у друштву.

хȁјцунг, -а м [нем. Heizung] систем грејања (у кући, у возилу итд.).

хâј-цȅк, -а м [енгл. hijack] 1. заст. отмица авиона. 2. преотимање украдене робе.

хȁк, -а м [тур. hak од ар. ḥaqq право, истина] 1. ист. део прихода имања који су кметови давали спахији у Османском царству (давати; дуговати). 2. заслуга, плата, рачун. 3. власништво. 4. право, правда. □ **доћи хака (коме или чему)** упропастити кога, учинити нечему крај, савладати.

хака́ре, -е́та с = **хакàра,** -ē ж = **хака́рет,** -а м [тур. hakaret од ар. ḥagārä презреност, омаловаженост, пониженост] ругоба, наказа; бедник.

хака́рет, -а м [тур. hakaret од ар. ḥagārä презреност, омаловаженост, пониженост] 1. понижење, срамота, брука. 2. в. **хака́ре**.

хȁкенкрȏјц в. **хȁкнкрȏјц**.

хàкик в. **àкик**.

хаки́кат, -а м и **аки́кат** [тур. hakikat, из ар.] 1. истина, истинитост. 2. суштина.

хȁклā, хȁклаја в. **ȁклā, ȁклаја**.

хàкли прид. индекл. и прил. [тур. haklı, в. хак] праведан, поштен.

хàклија, -ē м [в. хакли] праведник, поштењак.

хȁкнкрȏјц, -а м [нем. Hakenkreuz] кукасти крст (обележје немачког нацизма); свастика.

хàксуз прил. [тур. haksız, в. хак, -siz без] неправедно, непоштено; бесправно.

хаксȕзлук, -а м, мн. хаксȕзлуци [тур. haksızlık, в. хаксуз] неправда, неправедност, непоштеност.

хȁкшток, -а м, мн. хȁкштокови [нем. Hakstock] 1. пањ на коме се сече месо у месари; месарски пањ. 2. направа с кукама за вешање заклане стоке ради драња коже и сл.

хȁла[1], -ē ж [нем. Halle дворана] 1. велика средишња соба за дневни боравак (која се за разлику од спаваћих соба некада једино грејала). 2. велика просторија са одређеном наменом (*спортска ~, сајамска ~*).

хȁла[2], -ē ж [тур. hala од ар. ḥālä] 1. тетка (очева или мајчина сестра). 2. нужник, заход од дасака, ћенифа. 3. нечистоћа, прљавштина, смрад. 4. одвратно чељаде, гад. 5. прил. стално, непрекидно, још увек. 6. беда, несрећа, невоља. 7. материјално стање, имовина.

хȁла[3] в. **ала**.

халáза, -ē ж [грч. khaláza зрно града] бот. место у семену где се омотач семена спаја са семеним заметком.

халазȉо̄н, -óна м [грч. khalázion зрнце града] мед. тврдо зрно у очном капку настало због упале лојне жлезде на горњој трепавици; јечмичак, јачмен, јачмичак, чмичак.

халàкати в. **алàкати**.

халáкнути в. **алáкнути**.

хàлāл, -ála м = **àлāл,** -ála м [тур. helâl од ар. ḥalāl] 1. благослов, опроштај. 2. а. имовина стечена поштеним радом. б. оно што је вером допуштено. 3. опрост (-ти вера). □ **~ ти било** праштам ти, **~ ти вера!** свака ти част! ; супр. **хàрām** (в.).

халáлити, хàлāлȉм сврш. и несврш. = **алáлити,** àлāлȉм сврш. и несврш. [в. халал] 1. опростити, опраштати. 2. желети срећу, благословити. 3. даривати.

халáлити се, хàлāлȉм се сврш. [в. халал] растати се, опростити се; поздравити се при растанку.

хȁлāс, -а = **ȁлāс,** -а и **àлāс,** -áса м [мађ. halász] рибар.

хàлāс, -áса м [тур. halâs од ар. ḥalāṣ спасење, избављење] само у (**~ бити, ~ се учинити, халасити се** 1. ослободити се, растеретити се, избавити се, спасити се; **~ учинити** ослободити (кога). 2. сретно се породити (ослободити се бременитости).

хàлас-лȅ, хàлас-лȅа м [мађ. halász-le] рибља чорба.

хàлāт непр. в. **àлāт**.

халàха, -ē ж [хебр. häläkhōth правац пута] правни део јеврејске рабинске предаје; верски прописи и одредбе о породичном животу.

хȁлбцилȉндер непр. в. **хȁлпцилȉндар**.

хȁлва, -ē и **хȁлва,** -ē ж = **ȁлва,** -ē ж [тур. helva од ар. ḥalwā, ḥalwā'] оријентална посластица од брашна, меда, шећера, масти и других додатака. □ **иде као** ~ добро се продаје.

халвàлук, -а м, мн. халвàлуци [тур. helvalık, в. халва] 1. новац за халву. 2. новчана награда за неку услугу; бакшиш, напојница.

хàлват, -а м, мн. хàлвати, ген. мн. хȁлвāтā и **алват** [тур. halvet] архит. ист. пространа (интимна) просторија у приземљу старих кућа.

хва̏лвација, -ē и **халва̀џија,** -ē м [тур. helvacı, в. халва] онај који производи и продаје (х)алве; сластичар, халвеџија.

хва̏лвацӣница, -ē и **халва̀џӣница,** -ē ж [в. халва, халвација] продавница (х)алве.

халѐба̄рда, -ē ж [фр. hallebarde] врста старог средњовековног копља са секирицом при врху испод шиљка, убојна секира, оштроперац.

халеба̀рда̄р, -а́ра м [фр. hallebardier] копљаник наоружан халебардом.

халелу́ја в. **алилу́ја.**

ха̂лӣ прид. индекл. [тур. hâli од ар. hhālī] без деце, безљудан; празан, пуст, ненасељен; необрађен, занемарен, запуштен.

халибогра̀фија, -ē ж [грч. khályps (ген. khálybos) челик, в. –графија] челикорез.

ха̀ли-га̀ли, -ија м [hully-gully] 1. врста модерног плеса; био у моди 1960-их. 2. вртешка у лунапарку где се у неочекиваном ритму подижу и спуштају поједина седишта.

халигра̀фија, -ē ж [грч. háls со, в. -графија] наука о солима и добијању соли у соланама.

халиеу̏тика, -ē ж, дат. и лок. халиеу̏тици [грч. halieutikḗ, према halieús рибар] 1. риболов, рибарство. 2. песме о рибарењу. 3. вештина придобијања људи.

ха̀лија, -ē ж [тур. halı од перс. qālī] квалитетан чупави ћилим, персијски тепих.

халико́за, -ē ж [нлат. chalicosis, према грч. kháliks шљунак] мед. болест плућа и бронхија код особа које су изложене деловању камене прашине.

халӣлу̏к, -а м, мн. халӣлуци [тур. hâlilik, в. хали] пусто ненасељено подручје; пустош, празнина, ненасељеност.

ха́лис прид. индекл. [тур. halis од ар. hhāliṣ искрен] прави, непатворени, чист, без примесе.

халиса́не прил. [тур. halisane од ар. hhāliṣ искрен, перс. -āne] отворено, искрено, без задњих мисли.

ха̀лиф и **ха̀лӣф** (ређе **халӣ́фа**) = **ка̀лиф** (в.)

ха̂лка и **ха̀лка** = **а̂лка** и **а̀лка** (в.)

халка̀нтӣт, -и́та м [грч. khalkós бакар, ánthos цвет] сулфат бакра, модра (плава) галица, модри кристал стакласта сјаја.

халко- [грч. khalkós бакар] као први део речи означава оно што се односи на бакар.

ха̀лкогӗн, -а, -о [в. халко-, -ген] заједнички назив за подскуп елемената периодног система који су повезани одређеним заједничким карактеристикама. ▲ **халкогени елементи** хем. кисеоник, сумпор, селен, телур и полоний.

халко̀граф, -а м [в. халко-, -граф] бакрорезац.

халкогра̀фија, -ē ж [в. халко-, -графија] 1. установа у којој се репродукују графички радови. 2. разне технике бакрореза (осим бакрописа). 3. бакрорез.

халкоксерофи́ти, халкоксерофи́та̄ м мн. [в. халко-, ксеро-, -фити] биљке које су својом грађом тела прилагођене условима сланих станишта.

халко̀лӣт, -и́та м [в. халко-, -лит] геол. бакарно доба у развоју људске цивилизације.

халкопи̏рӣт, -и́та м [в. халко-, пирит] минерал, симбол $CuFeS_2$, најчешћа руда бакра, сулфид бакра и гвожђа; халкозин.

халкоти̏пија, -ē ж [в. халко-, -типија] хемијско претварање цртежа израђеног на бакарној плочи у рељефан бакарни калуп од кога се може узети произвољан број отисака.

ха̏лма, -ē ж [јап. заштићено име] јапанска игра на дасци за 2 или 4 играча.

халматогѐнеза и **халматогене́за,** -ē ж [нлат. halmatogenesis, према грч. hálma скок, в. -генеза] биол. развој који се одвија у скоковима.

ха̀ло̄ узв. [енгл. hallo] 1. провера успостављања телефонске везе (чујемо ли се?). 2. узвик: хеј, еј, пази, дођи. 3. у Енглеској и Америци поздрав „здраво“ (по изговору: хелоу).

ха̀ло, -о̀а м [грч. hálōs круг, обруч] физ. 1. светао круг око Сунца или Месеца; настаје преламањем светлости у честицама леда у високим слојевима атмосфере. 2. дифузни круг око неког извора светлости. 3. широки прстен који се јавља код дифракције електрона, неутрона или X-зрака на материјалима који нису кристали. 4. круг око брадавице на дојци. 5. тамни круг око очију, подочњак.

хало- [грч. háls со] као први део речи означава оно што се односи на со.

халобио̀нти, халобио̀нāтā м мн. [в. хало-, -бионт] све биљне и животињске врсте које живе у сланим или полусланим водама.

хâлогēн, -а, -о [в. хало-, -ген] који ствара соли. ▲ **халогени елементи** заједнички назив за елементе флуор, бром, јод и хлор (са металима дају директно соли); примењују се у техници и медицини.

хало-ефек(а)т, -кта м, мн. хало-ѐфекти, ген. мн. хало-ѐфекāтā [грч. hálōs круг, обруч, лат. effectus извршавање] 1. ширење неке појаве у концентричним круговима временски и просторно. 2. спремност да се унапред хвали све оно што неко учини због његових ранијих заслуга. 3. оцењивање појединачних особина човека у складу са његовом општом оценом.

халои́ди, халои́дā м мн., јд. халои́д, ген. халои́да [в. хало-, -оид(и)] хем. једињења са халогеним елементима; халогениди.

халоксѝлӣн, -и́на м [нлат. haloxylon, према в. хало-, грч. ksýlon дрво] пушчани и мински барут од дрвене струготине натопљене у фери-дицијанкалијуму.

халолѝгија, -ē ж [в. хало-, -логија] хем. наука о солима.

хâлометар, -тра м [в. хало-, -метар] инструмент за одређивање степена сланоће воде, сона вага.

халомѐтрија, -ē ж [в. хало-, -метрија] 1. мерење сланости соног раствора. 2. одређивање количине алкохола у пиву помоћу његове способности да раствара кухињску со.

халофи́те, халофи́тā ж мн. [в. хало-, -фити] биљке које успевају на природној сланој подлози.

хâлпцилӣндар, -дра м (непр. **хâлбцилиндер**) [нем. Halbzylinder од нем. halb пола, в. цилиндер] полуцилиндар; мушки гврди шешир полуокруглог облика, обично сиве или црне боје; носи се у свечаним приликама.

хâлт! узв. [нем. halt] стој!, стани!

хâлтер, -а м [нем. Halter] држач чарапа.

халте́ре, халте́рā ж мн. [грч. мн. haltêres, према hállesthai скакати] сп. 1. ист. метална или камена ђулад коју су скакачи у даљ у античкој Грчкој држали у рукама како би док одскачу добили што већи замах. 2. гимнастичке мотке за одржавање равнотеже.

халу̀ргија, -ē ж [грч. halourgía фарбање гримизом, према в. хало-, грч. érgon дело] технол. наука о добијању и производњи соли.

халуцѝнант, -а м, мн. халуцѝнантā [лат. (h)alucinans од (h)alucinari трабуњати, бунцати] онај који халуцинира, онај који пати од халуцинација, онај који има халуцинације; халуцинатор.

халуцина̀нтан, -тна, -тно [в. халуцинант] 1. који настаје у халуцинацији, коме је узрок халуцинација. 2. који се привиђа као у халуцинацији.

халуцѝнāтор в. **халуцѝнант**.

халуцина́ција, -ē ж [лат. (h)alucinatio трабуњање, бунцање] псих. 1. емотивни доживљај изазван поремећајем активности централног нервног система без спољних надражаја (вида, слуха, мириса) кад се нешто причињава; привиђење. 2. оно што се причињава током халуцинација (визија, слика).

халуцини́рати, халуцѝнӣрāм, 3. л. мн. халуцини́рајӯ несврш. [лат. (h)alucinari трабуњати, бунцати] 1. псих. имати халуцинације. 2. фиг. измишљати, причати бесмислено, неповезано.

хâлуциногēн, -а, -о [в. халуцинација, -ген] који ствара, изазива халуцинације (дрога, лекови).

халуцино́за, -ē ж [нлат. hallucinosis, према в. халуцинација, -оза] мед. акутна психичка болест праћена честим халуцинацијама, али уз очувану свест (*алкохолна ~*).

хâлф, -а м, мн. хâлфови [енгл. half] у неким спортским играма лоптом (фудбал, хокеј и сл.) играч који истовремено помаже у одбрани и нападу, спречава противничке нападаче у извођењу напада и изводи офанзивне акције у сопственом тиму; помагач.

хâлф-ли́нија, -ē ж сп. [енгл. half-line] у фудбалу или хокеју предњи одбрамбени ред, помоћни ред.

хâлф-тâјм, -а м [енгл. halftime] 1. а. полувреме, половина игре. б. одмор између једног и другог полувремена. 2. половина времена неопходног за довршење неког посла, за остварење неке замисли.

хâм, -а м = **âм,** -а м [мађ. ham] део коњске опреме за упрезање у кола.

хâма, -ē ж [в. ханума] мајка, бака, свекрва.

хама́да, -ē ж [ар. hamada] геогр. камените висоравни у Сахари, које су оболеле и с којих ветар разноси песак и сав ситнији материјал.

хамадрија́**де,** -ē ж [грч. Hamadryádes, према háma заједно, drys drȳs дрво] митол. у грчкој митологији шумске нимфе, живе и умиру с дрвећем.

хàмаза, -ē ж [ар. hamaza] збирка староарабљанских епских јуначких песама.

хамàјлија в. **амàјлија**.

хàмāл = **àмāл** (в.)

хàмāм = **àмāм** (в.)

хамамèлис, -а м [нлат. hamamelis од грч. hamamēlīs мушмула] украсно дрво у шумама Северне Америке (*Hamamelis virginiana*) из породице *Hamamelidaceae*, чији се кора и листови користе у медицини.

хамàмџија, -ē м [тур. hamamcı, в. хамам] управник у хамаму.

хамàмџик, -а м, мн. хамàмџици [тур. hamamcık, в. хамам] етнол. купатило (у кући), посуда за купање у муслиманској кући.

Хâмāс, -а м [ар. hamas одважност, неустрашивост] пол. радикална исламистичка организација на Блиском истоку (у Палестини), у сукобу с Израелом, а у опозицији према умеренијем Ал Фатаху (в.).

хамахрòмија, -ē ж [грч. háma заједно, в. -хромија] техника истовременог штампања у неколико боја; вишебојни табак.

хâмбāр в. **âмбāр**.

хамбàрина, -ē ж [в. хамбар] ист. велика јама усечена у суво и мекано тло; од IV до VI века служила је као складиште жита.

хàмбир, -а м [тур. hember од перс. hember) ист. у Османском царству поворка животиња или група људи (ратни заробљеници, робови) везаних конопцем или ланцима.

хàмбургер, -а м [енгл. hamburger од нем. hamburger, према немачком граду Хамбургу] 1. сорта винове лозе и грожђа. 2. а. врста сланине. б. пржено млевено или сецкано месо у сендвичу од округлог пецива, уз салату, сосеве, зачине и др. 3. синоним за амерички начин брзо припремљене хране и начина живљења.

хамбургѝрати, хамбȕргӣрām, 3. л. мн. хамбургѝрајȕ свршн. и несврш. [према немачком граду Хамбургу] немилосрдно рушити, срушити до темеља (бомбардовањем из ваздуха).

хàмер, -а м [нем. Hammer чекић; који је од камена] врста белог тврдог папира за цртање (нарочито техничких цртежа) или за излагање цртежа, фотографија и сл.

хàметицē, хàметом в. **àметицē, àметом**.

хамефѝте, хамефѝтā м мн. [грч. khámai на земљи, в. -фит] вишегодишње биљке које имају подземно стабло, а надземни делови презимљавају близу земље, прекривени снегом.

хâмзаб, -а м [хебр. ham, zab почетна слова имена мађарца и зебре] врста животиње добијена укрштањем мађарца и зебре.

хамѝјет, -а м [тур. hamiyet од ар. ḥamiyyä] јака воља за чињењем добрих дела, патриотизам.

хàмӣтскӣ, -ā, -ō [према Хаму, другом сину Ное] који се односи на Хамите. ▲ **~ језици** лингв. у старијој лингвистичкој литератури назив за берберске и кушитске језике, као и староегипатски; **семито-хамитски језици**.

хамлетѝзам, -зма м [према Шекспировом јунаку Хамлету] неодлучност, оклевање, спорост или неспособност да се одабере једна од две могућности; хамлетовштина.

хàмлетовскӣ, -ā, -ō [према Шекспировом јунаку Хамлету] 1. који се односи на Хамлета. 2. који одлаже одлуке, који је колебљив, неодлучан. ▲ **хамлетовска дилема** ситуација у којој се тешко доноси одлука јер исход одлука није безопасан.

хàмли прид. индекл. [тур. hamlı од перс. ḥḥām сиров, незрео, ненаучен] који није навикао да ради, који дуже није радио; невешт у раду.

хàмпа, -ē ж [тур. вулг. hampa, књиж. hempa помагач од перс. hempā, hempāy друг, колега; сапутник] 1. онај који помаже у раду; помагач, помоћник. 2. помоћ. 3. запрега, спрега. 4. чопор, ергела.

хâм-пàмук, -а м [тур. hampamuk од перс. ḥḥām сиров, в. памук] 1. фини памук, вата. 2. фиг. удобност.

хàмур, -а м [тур. hamur од ар. hhamīr квас] 1. квасац. 2. тесто.

хамȕрлук, -а м, мн. хамȕрлуци [тур. hamurluk, в. хамур] одељење у пекари где се меси тесто и прави хлеб и пециво.

хâн[1], -а м [тур. han од перс. hhān, hhāne кућа] 1. свратиште и преноћиште за путнике и караване, оријенталне градње; каравансарај. 2. гостионица. ◆ **хâнскӣ.**

хâн[2], -а м = **кâн,** -а м [тур. han од перс. hhān од тат. hang, vang владар] титула у значењу: кнез, владар, господар.

ханбѐлије, ханбѐлӣјā ж мн. [ар. Ḥanbalī према Ахмету ибн Хамбалу (IX век)] присталице шеријатске правне школе који су сматрали да се у праву могу употребљавати аргументи разума у оним ситуацијама где нема традиције; ханбалити.

хàнгār, -а м [фр. hangar] специјална наткривена просторија за смештај и чување возила, летилица, трамвајских кола, машина и сл.

хàндбал, -а м [нем. Handball] рукомет.

хàндбразлѐта, -ѐ ж [нем. Hand рука, фр. bracelet наруквица] врста накита; наруквица, гривна.

хàндлер, -а м [нем. Händler] онај који зарађује на ситно; препродавац, трговац.

хàндрѐмӣ, -ија м [нем. Handremis] у ремију завршетак партије кад играч открије свих 14 карата сложених по правилима у низу од три или више (у боји или исте вредности); ханд, одједном, „из руке".

Хàнза, -ѐ ж [нем. Hansa] савез севернонемачких трговачких градова ради заштите пословних интереса крајем средњег века.

хàнзабунд, -а м [нем. Hansabund] савез немачких трговаца, занатлија и индустријалаца основан у Берлину 1909.

хàнзапласт, -а м [фабричко име производа] самолепљиви фластер већег или мањег формата за ране.

ханзеáти, ханзеáтā м мн. [нем. Hanseaten] 1. чланови Ханзе. 2. становници трију немачких слободних „ханза" градова (Бремена, Либека, Хамбурга).

ханзѐатскӣ, -ā, -ō [в. ханзеати] који се односи на Ханзу, који је у вези са Ханзом (градови).

Хàнибал àнте пȏртас [лат. Hanibal ante portas] Ханибал је пред вратима, (опасност је ту); изрека настала у време кад је Ханибал претио Риму, 247–183. пре н.е.; фиг. упозорење због предстојеће опасности.

ханӣкāх, -а́ ха, мн. ханика́ си [тур. hanikah од ар. hhāniqāh од перс. hhāngāh] дервишки самостан са интернатом где се држе верска предавања.

хàнсем, -а = **хансом,** -а м [према градитељу кочије, Енглезу Хансому (J. A. Hansom, 1803–1882)] двоколице са кочијашевим седиштем позади и више седишта за путнике.

хàнталаст, -а, -о [тур. hantal од ар. ḥanṭal] груб, незграпан.

Хàнука, -ѐ ж [хебр.] јеврејски осмодневни празник, којим се слави устанак Макабејаца за укидање грчког богослужења и ослобођење јерусалимског Храма; према предању, осам дана гореле су свеће уљарице иако је уља било само за један дан; празник светла и свећа.

ханȕкија, -ѐ ж [хебр. hanukkāh] свећњак са девет кракова који се користи при прослави јеврејског празника Хануке; сваки дан пали се по једна свећа; менора.

хàнума, -ѐ ж [тур. hanım од hān, kân] госпођа, жена, супруга.

хàнумица и **ханумица,** -ѐ ж [в. ханума] госпођица.

хàнцāр, -а́ра м [тур. hancer, hançer од ар. hhanğār и перс. hhanğer] дуг закривљен нож.

хàос, -а м [грч. kháos првобитна празнина; неомеђеност] збрка, неред; дармар.

хаȍтичан, -чна, -чно [в. хаос] збркан, у нереду.

хàпакс в. **хапакслегомѐмнōн.**

хапакслегомѐмнōн, -óна м [грч. hápaks једном, legómenon речено] лингв. реч или израз који се у читавом корпусу текстова неког језика јавља само једном или ретко (код старих класика); хапакс; хапаксеиременон.

хапло- [грч. haplóos једноставан] као први део речи означава оно што се односи на једно (*хаплологија*) или половина пара (*хаплоидан*).

хаплогрàфија, -ѐ ж [в. хапло-, -графија] грешка која настане у преписивању када се једно од два иста или слична слова, слога или речи случајно изостави.

хаплóза, -ē ж [грч. háplōsis упрошћавање, према в. хапло-, -оза] 1. филоз. одвајање душе од спољног света и свођење на сопствену суштину. 2. упрошћавање.

хаплолòгија, -ē ж [в. хапло-, -логија] појед-ностављен изговор, изостављање једног од два сродна гласа или гласовних скупова у речи (*морфофонологија-морфонологија, Танкосић — Танкокосић, законоша-закононоша*).

хàплоскоп, -а м [в. хапло-, -скоп] мед. инструмент којим се испитује осећај додира и притиска.

хàпс, -а м [тур. hapis од ар. ḥabs] затвор, притвор, тамница.

хапсàна, -ē ж [тур. hapisane, од в. хапс, перс. hhāne кућа] затвор, притвор, ћуза, хапс. ◆ **хапсàнскӣ.**

хапсàнџија, -ē м [тур. hapishanecі, в. хапсана] чувар затвореника; тамничар.

хàпсити, -ӣм несврш. [в. хапс] лишавати слободе, затварати.

хàптак узв. [нем. habt Acht] команда у некадашњој аустроугарској војсци: позор, мирно.

хàптика, -ē ж, дат. и лок. хàптици [в. хаптичан] део психологије који испитује податке о осетљивости коже на додир, тактилне осећаје.

хàптичан, -чна, -чно [грч. haptikós] који се односи на осећај додира, који је у вези са осећајем додира (температура, притисак, додир); опипни, додирни.

хàптōметар, -тра м [в. хаптички, -метар] мед. инструмент за мерење осетљивости на додир.

хаптотропӣзам, -зма м [в. хаптички, -трофизам] својство неких биљака (нпр. винова лоза) да се на додир увијају; тигмотропизам.

хапшènӣк, -и́ка м (ж. **хапшèница** и **хàпшеница,** -ē) [в. хапс] онај који је ухапшен, ухваћен; ухапшеник.

ха́ра, -ē ж [тур. hare од перс. ḥārā, ḥāre мермер] врста свилене тканине.

харабáтија, -ē = **арабáтија,** -ē ж. [тур. harabati од ар. мн. hharābātī] 1. онај који се одао пићу и зато је запуштен; бекрија, расипник, боем. 2. у персијској поезији стара крчма где се окупљају слободоумни песници. 3. стара, запуштена кућа; руина, развалина, рушевина.

харакӣри, -ија м [јап. hara стомак, kiri убод] назив за ритуално самоубиство у Јапану уобичајено код класе самураја (парање утробе водоравним резом); сепуку.

хàрām, -а́ма м [тур. haram од ар. ḥarām] 1. забрањена дела и поступци према исламу. 2. грех, грехота, проклетство.

хàрамбаша, -ē м [тур. haramі başı, в. харамија, баша] 1. ист. а. старешина пандура. б. поглавица, вођа хајдука. 2. вођа алкарских момака. 3. фиг. а. женска особа, оштра на језику, енергична у наступима и поступцима према другоме. б. онај који је безобзиран; насилник.

харамзáда, -ē м и ж, вок. хàрамзāдо [тур. haram zade од ар. haram, перс. -zāde] 1. копиле, бастард. 2. хуља, разбојник, нитков.

харàмија, -ē м [тур. haramі] 1. заст. разбојник, злочинац, крадљивац. 2. ист. војник (у борбама против Османлија). 3. ист. старешина пандура. 4. фиг. онај који се понаша насилно; грубијан, насилник, силеција.

харàмӣјскӣ, -ā, -ō [в. харамија] који се односи на харамије.

харáмити, хàрāмӣм сврш. и несврш. [в. харам] проклети, проклињати.

хàрāмōсум узв. [тур. haramolsun од в. харам, olsun нека буде] нека је проклето!

хáран, -рна, -рно [тур. ar из ар.] 1. који је честит, добар, ваљан, моралан, вредан. 2. захвалан.

хâран, -рна м [грч. kháris захвалност] 1. захвалност, корист. 2. добро дело, доброчинство.

хàранга, -ē ж [фр. harangue од лат. harenga] 1. ист. свечани говор одржан пред скупом људи. 2. пеј. говор са много речи о неважној ствари. 3. фиг. ватрени хушкачки говор, наговарање против кога, подстрекивање, подбадање.

харàнгēр, -éра м [фр. haranguer, в. харанга] 1. говорник пред гомилом. 2. онај који харангира; хушкач, подбадач.

харангúрати, харàнгӣрāм, 3. л. мн. харангúрајӯ сврш. и несврш. [фр. haranguer, в. харанга] 1. ист. држати свечан говор пред скупом људи. 2. пеј. спровести/спроводити харангу; подбадати, хушкати, наговарати, туткати.

харàнија, -ē ж [тур. haranı] 1. велики котао од бакра. 2. велика посуда за кување.

хàрāр, -áра **àрāр,** -áра м [тур. harar од ар. girārä] џак од кострети.

харáрет, -а **арáрет,** -а м [тур. hararet од ар. ḥarārä] грозница, врућица; жеља, чежња, пожуда, похлепа.

хâрати, -ā̂м несврш. [в. харач] 1. пљачкати, красти, отимати. 2. наносити штету, сатирати, пустошити.

хàрāч, -áча м [тур. harç од ар. ḥharǧ] 1. ист. главарина (порез који су сваке године плаћали немуслимани у бившој Турској). 2. пеј. издатак, трошак.

харáчити, хàрāчӣм несврш. [в. харач] 1. скупљати харач, узимати порез. 2. фиг. отимати, пљачкати, сатирати, пустошити.

харàчлија, -ē м [в. харач] онај који узима харач; порезник.

хàрба, -ē ж [тур. harbe од ар. ḥarbä] кратко копље.

хàрбија, -ē **àрбија,** -ē ж [тур. harbi од ар. ḥarbä, ḥarbī] шипка којом се набија пушка (кремењача) одоздо.

хàрдвер, -а м [енгл. hardware] рач. физички делови компјутерског система, укључујући све спољне уређаје (писач, модем, миш, тастатура и сл.).

хàрдверскӣ, -ā, -ō [в. хардвер] који се односи на хардвер 1. ▲ **хардверска компатибилност** рач. подразумева уређаје који се могу узајамно прикључивати без преправки за прилагођавање; **хардверска провера** аутоматска провера коју обавља сам компјутер да се установе евентуалне унутрашње погрешке; ~ **квар**; ~ **кључ** посебан уређај који осигурава компјутерски систем од неовлашћене употребе.

хâрдкōр, -а м [енгл. hard core] 1. порнографски филм у којем је полни однос детаљно и експлицитно приказан. 2. бучна рок-музика убрзаног ритма (с извођењем на синтесајзеру); уп. **хâрд рòк**.

хàрдōв, -óва **àрдōв,** -óва м [мађ. hordó] буре, бачва.

хâрд рòк, -а м [енгл. hard-rock] муз. један од најпостојанијих жанрова у музици настао крајем шездесетих година XX века, на основама блуз-рока и психоделије.

харекàли прид. индекл. [тур. harekeli од hareke од ар. ḥarākä] арапско писмо које има дијакритичке знакове.

хáрем и **хàрем,** -а м [тур. harem од ар. ḥarām забрањен простор] 1. ограђено двориште у џамији, делом и гробље. 2. а. женски део куће у коме је строго забрањен приступ мушкарцима. б. заједнички назив за жене у муслиманској кући (супруге, љубавнице, робиње, послуга). 3. назив за више љубавница једног мушкарца. ♦ **хáремскӣ** и **хàремскӣ**.

харèмлук, -а м, мн. харèмлуци [тур. haremlik, од в. харем] 1. харем. 2. ограђено двориште џамије.

Хàрибда, -ē в. **Сцúла**.

харúзма, -ē [грч. khárisma милосни дар] 1. у теологији: божански дар, надахнуће; моћ стечена божјом милошћу (видовњаштво, моћ комуникације са свецима). 2. моћ привлачења и управљања другима.

харúзматскӣ, -ā, -ō [в. харизма] који има божански дар; моћ управљања над другима.

хàријан, -а м [инд. hariyana Харијев (Вишнин) човек] божје дете, назив којим је Махатма Ганди назвао припаднике најсиромашнијих слојева у Индији.

харијентúзам, -зма м [грч. khárіs благост; захвалност] означавање нечег рђавог благим изразом; шала.

харикúри непр. в. **харакúри**.

хàрūнга, -ē, дат. и лок. хàрūнги [нем. Hering] зоол. морска риба (*Clupea harengus*) из породице кошљориба (*Clupeidae*); слеђ.

харингáда, -ē [в. харинг] филет од харинге.

хàрūр, -úра м [тур. harir свила] свилено платно; памучно платно проткано свилом.

харúстија в. **еухарúстија**.

харистúкōн, -óна м [грч. khárіs благост; захвалност] дар за дар, уздарје.

харити́не, харити́нā ж мн. [грч. Kharites] грчке богиње љупкости и милости које улепшавају живот човеку; код Римљана — грације.

харици́ти, харици́тā м мн. [ар. ḥharīǧiyyä] најстарија секта у исламу која је признавала само двојицу калифа после Мухамеда; проповедају строго поштовање Мухамедових начела и

да калиф може постати сваки правоверан муслиман.

харлѐкӣн, -и́ на м [фр. arlequin од итал. arlecchino] 1. позор. тип шаљивог јунака из италијанске commedia dell'arte , лукав и домишљат слуга-сплеткарош; превртљивац, врдалама. 2. фиг. а. лакрдијаш, спадало. б. човек лабилног карактера, опортунист. ▲ **харлеки́нов** и **харлѐкӣнскӣ** .

харлекина́да, -ē [фр. arlequinade од в. арлекин] 1. лакрдија, комедија, шала. 2. фиг. сплеткарење.

ха́рлēмскӣ[1], -а̄, -о̄ [енгл. Harlem] 1. који се односи на Харлем. 2. фиг. који је маргинализован, сиромашан.

ха́рлēмскӣ[2], - а̄, - о̄ [према чувеној америчкој кошаркашкој егзибиционој екипи Harlem Globetrotters] у кошарци: који је одличан, изванредан, НБА-овски.

ха́рли и **ха̀рли** прид. индекл. [тур. arlı од ар. 'ār стид] 1. који је лепо васпитан. 2. фиг. који је вредан; радан, вољан, честит. 3. љутит, срдит, набусит, силовит.

ха̀рлӯк, -а м [тур. arlık, в. харли] вредност, ваљаност, честитост; срдитост, набуситост, силовитост.

ха̀рман, -а м = **а̀рман,** -а м [тур. harman од перс. hhirmen] гумно.

харма̀нџија, -ē м = **арма̀нџија,** -ē м [тур. harmancı, в. харман] онај који ради на квашењу дувана.

харма̀та̄н, -а́на м [егз. harmata] суви и топли ветар у приморју Гвинејског залива (западна Африка) који дува од новембра до марта.

ха̀рмица, -ē ж [мађ. harmina тридесет] 1. царина, митарина која износи тридесети део вредности робе код увоза и извоза; тридесетица. 2. место где се наплаћује царина; царинарница, митарница.

хармонѝзам, -зма м [в. хармоничан] екон. усклађеност односа и деловања владајућих снага.

хармониза́ција, -ē ж [в. хармонијски] 1. компоновање музичке пратње уз једну мелодију. 2. сама обрада мелодија с пратњом.

хармо̀низовати, -зујēм свршн. и несврш. [нем. harmonisieren, в. хармонија] 1. муз. дати музичку пратњу једној мелодији. 2. а. доводити у склад; ускладити. б. мирити, уједињавати.

ха̀рмо̄нија, -ē ж [грч. harmonía] 1. склад делова једне целине; усклађеност. 2. муз. а. складно звучање истовремених тонова; благогласје, благозвучност. б. вертикална акордска структура музичког дела. 3. слога, сложност, подударање (живети у ~). ▲ **вокалска ~** лингв. асимилација самогласника у граматичким наставцима према самогласницима корена (нпр. у уралским и туркијским језицима); **~ сфера** ист. филоз. складни тонови који настају кружењем небеских тела око небеске ватре, нечујни за људско ухо.

хармо̀нијскӣ -а̄, -о̄ [в. хармонија] ▲ **хармонијска анализа** муз. анализа неке композиције с хармонијског становишта; **хармонијска средина** мат. број чија је реципшрочна вредност аритметичка средина реципрочних вредности датих бројева; **хармонијске функције** муз. место и улога неког акорда у оквиру тоналитета (укључујући ту и однос према другим акодрима); **харминијски ред** мат. ред у коме је сваки члан једнак хармонијског средини два суседна члана (1 + 1/2 + 1/3 +...); **харминијски симболи** муз. у савременој музици знак колјим се бележи хармонијска пратња мелодије.

ха̀рмо̄нијум, -а и **ха̀рмо̄нӣј,** -ија м [лат. harmonium, према грч. harmónios складан] инструмент са диркама сличан оргуљама, звук настаје треперењем металних језичака које покреће ваздушна струја из меха; свирач пуни мех ваздухом окретањем педала.

хармо̀ника, -ē ж, дат. и лок. хармо̀ници [нем. Harmonika од лат. harmonicus складан, сложан] 1. ист. назив за инструменте код којих се тон производио трљањем њихове површине (суфонијум, гласхармоника). 2. инструмент с диркама и сл. сличан оргуљама; звук настаје треперењем металних језичака под ваздушном струјом која долази из меха што се растеже. 3. предмет или возило које у себи има покретни део налик на хармонику (врата, трамвај, аутобус). ▲ **ручна ~** инструмент који свирач држи у рукама, растеже мех и пребире прстима по диркама; десном руком се свира мелодија, а левом пратња, „басови". 2. фиг. пресавијен или наборан предмет попут меха на хармоници (врата,

вертикални спој двају трамвајских кола, аутобуса и сл.). 3. фиг. растегљив предмет. **усна ~** правоугаона дугуљаста кутијица с низом металних језичака који при дувању трепере и производе жељене тонове.

хармоника̄ш, -а́ ша м (ж. **хармоника̀шица,** -е̄) [в. хармоника] онај који свира на хармоници.

хармоника̄шкӣ, -а̄, -о̄ [в. хармоника, хармоникаш] који се односи на хармоникаша и хармонику. ▲ **~ оркестар** оркестар састављен само од хармоника.

хармо̀никорд, -а м [нем. Harmonichord] врста клавира с усправно постављеним металним жицама.

хармони́рати в. **хармо̀нисати**.

хармо̀нисати, -нишем̄ и **хармони́рати,** хармо̀нӣра̄м, 3. л. мн. хармони́рајӯ сврш. и несврш. [в. хармонија] бити сагласан са неким, слагати се, бити у пријатељским односима.

хармо̀нист(а), -е̄ м, мн. хармо̀нисти [в. хармонија] уметник који у својим делима изражава хармонију.

хармо̀нисти в. **хармони́ти**.

хармони́ти, хармони́та̄ м, мн. (јд. **хармо̀нӣт,** -и́та) [в. хармонија] припадници секте у САД који су се залагали за живот у заједници, безбрачности и свеопштој хармонији.

хармонифла̀ута, -е̄ ж [нем. Harmonieflöte] инструмент делом сличан хармоници, а делом хармонијуму.

хармо̀ничан, -чна, -чно [в. хармонија] 1. који се одликује слогом, поверењем и сагласјем; складан. 2. којем су делови добро усклађени (-склоп). 3. који је лепе мелодије; милозвучан, благозвучан (-музика). ▲ **хармонични низ** низ чланова чије реципрочне вредности чине аритметичку прогресију; **хармонично треперење** физ. најједноставнији вид периодичног кретања, има фреквенцију која не зависи од амплитуде титрања.

хармоничѐло, -а с [итал. harmonicello] жичани инструмент у облику извијеног клавира и са тоном сличним тону хармонике.

хармоно̀грам, -а м [в. хармоничан, -грам] екон. графикон који обезбеђује оптимално искоришћавање радне снаге и материјала.

хàрмост, -а м [грч. harmostḗs] управник, заповедник, владар.

хâрна̄дла, -е̄ ж, ген. мн. хâрна̄длӣ [нем. Haarnadel] укосница (игла за косу), шнала.

ха́рности, -о̄ ж [в. харан] захвалност.

Хàро̄н, -о́на м [грч. Kharō̂n] митол. лађар који превози душе умрлих преко реке Ахеронт у подземни свет.

Харпа̀го̄н, -о́на м [према јунаку Молијерове комедије *Тврдица*] 1. главни лик Молијерове комедије *Тврдица*. 2. фиг. тврдица, лажов.

Хàрпије, Хàрпӣја̄ ж, мн. [грч. Hárpȳiai, према hárpazein грабити] зла, брза, крилата чудовишта са телом птице и главом, симбол незасите грабљивости и пакости.

хàрпсихо̄рд, -а м, ген. мн. хàпсихо̄рда̄ [грч. hárpazein грабити, chordē̄ жица] врста извијеног клавира (код Енглеза).

хàрпӯн, -у́на м [нем. Harpune од хол. harpoen] 1. шиљак у облику стрелице, који се причвршћује на стрелу подводне пушке или на ости. 2. мотка или копље (1,20–1,50 m) са гвозденим шиљком на врху; користи се у лову на крупне рибе и китове; ости.

харпуна́жа, -е̄ ж [в. харпун] ловљење рибе оствама.

харпӯна̄р, -а́ра и **харпӯне̄р,** -е́ра м [в. харпун] онај који хвата рибе харпуном; специјалиста у гађању харпуном.

харпуни́рати, харпӯнӣра̄м, 3. л. мн. харпуни́рајӯ сврш. и несврш. [в. харпун] погодити/погађати харпуном.

харто- в. **карто-**.

ха́рӯн, -а м [тур. harın од ар. ḥarūn] непокоран, силовит.

харӯ́нлук, -а м, мн. харӯ́нлуци [тур. harınlık, в. харун] непокорност, силовитост.

харӯспекс, -а м [лат. haruspex] код Етрураца и Римљана, свештеник или врач који прориче будућност гледајући у утробу (нарочито јетру) жртвоване животиње.

хâрф, -а м [тур. harf од ар. ḥarf] слово.

хâрфа, -е̄ ж, ген. мн. хâрфа̄ и хâрфӣ [нем. Harfe] жичани музички инструмент, троугластог облика, са 30–40 жица различите дужине.

хàрфист(а), -ē м, мн. хàрфисти (ж. **хàрфистки̏ња,** -ē) [в. харфа] онај ко свира на харфи.

хâрч, -а = **хâрач,** -рча м [тур. harç од ар. hharǧ] 1. трошак, издатак. 2. материјал од чега се нешто справља (нпр. јело).

харчàлија, -ē ж [тур. harclı од в. харач] старинска пушка великог калибра, код које је велики утрошак барута и олова.

хâрчити, -и̏м (боље него **ӑрчити,** -и̏м) несврш. [в. харч] □ **кад се харчи, нек се харчи** 1. расипати новац, непромишљено трошити. 2. кад се већ увелико троши, треба тако и наставити.

хàрчлија, -ē м [в. харач] онај који непромишљено троши, расипник

хàрчљив, -а, -о [в. харач] онај ко је склон харчењу, расипан.

хâс, хáса, мн. хâсови [тур. has од ар. hhāṣṣ] 1. нарочит, посебан, одабран. 2. оригиналан, прави. 3. који припада султану, султански.

хâс, -а м [мађ. has стомак] јело, храна.

хàсед, -а м [тур. hased од ар. ḥasäd] завист, завидљивост.

хасèћије, хасèћијā м мн. [в. асаки] ист. одабрани део војске на служби у двору у време Османског царства, гарда.

хасѝди, хасѝдā м мн., јд. хàсӣд, ген. хасѝда [хебр. hāsīdh побожан (човек)] 1. Јевреји који од IV до I века пре нове ере нису пали под утицај грчке културе, него су се придржавали јеврејских закона. 2. присталице хасидизма, присталице хасидистичког покрета.

хасидѝзам, -зма м [в. хасиди] верско-социјални покрет међу Јеврејима, некада раширен у Пољској, Литванији и Украјини, данас у Израелу и САД, настао у XVIII веку; припадници славе Бога кроз песму, игру и веселье.

хáсија, -ē ж в. **áсија** = **âси**.

хасѝлук, -а м, мн. хасѝлуци [тур. âsilik, в. хасити се] дрскост, охолост, надменост.

хáсити се, хâсӣм се несврш. [тур. âsi од ар. ’āsī силник] бити дрзак, надмен, охол.

хàслер, -а м [енгл. hustler мувација] мувација, муватор; онај ко се пробија кроз живот ситним преварама.

хàсна, -ē ж [тур. hasna од ар. ḥašanä] корист, профит, добит.

хàснити (се), -и̏м (се) свршн. и несврш. [в. хасна] 1. окористити се, стећи корист или добит. 2. зарадити, заслужити. 3. помоћи, користити.

хаснòвит, -а м [в. хасна] који користи, помаже, који је од помоћи.

хаснòвитōст, -ости ж [в. хасна] особина некога ко је хасновит, корисност.

хàсрет, -а м [тур. hasret од ар. ḥasrä] 1. жалост, туговање за нечим пропуштеним. 2. чежња, жудња.

хàста, -ē ж [лат. hasta] копље (у старом Риму).

хасталѐнисати се, -ленишē м се свршн. [тур. hastalanmak] разболети се, оболети, онемоћати.

хастàлук, -а м, мн. хастàлуци [тур. hastalık, в. хаста] болест, немоћ.

хастахàна, -ē ж [тур. hastane, hastahane, в. хаста, хан] болница.

хáсул, -а м [тур. hāsıl од ар. ḥāṣil] укусан, добро припремљен.

хасӯлāт, -áта м [тур. hasilât од ар. ḥāṣilāt] приход, доходак, примање.

хáсулити, -и̏м несврш. [в. хасул] припремати нешто са неким циљем, чинити у одређеној намери.

хàсум, -а м [тур. hasım од ар. ḥaṣīm, ḥaṣm] супарник, противник, друга страна у парници.

хàсура, -ē ж = **àсура,** -ē ж [тур. hasır од ар. ḥaṣīr] простирка исткана од рогозине.

хасӯрџија, -ē м = **асӯрџија,** -ē м [тур. hasırcı, в. хасура] онај који прави или продаје хасуре.

хâт[1], хàта м, мн. хàтови = **àт,** àта, мн. àтови [тур. at] коњ, нарочито јахаћи.

хâт[2], -а м [тур. hat од ар. ḥaṭṭ] 1. писмо, рукопис. 2. владарска исправа, нарочито султанова.

хâта, -ē ж [рус. хата] малоруска сеоска кућа.

хâтӣр, -а м [тур. hatır од ар. hhaṭır памет; памћење] 1. мисао, памћење, сећање. 2. жудња, љубав, жеља. 3. пристрасност.

хàтӣб, -и̏ба м [тур. hatib од ар. hhaṭīb] исламски проповедник који проповеда у џамији петком и на Бајрам, у мањим џамијама замењује га имам.

хатихамáјӯн, -а м [тур. hattıhümayun од ар. ḥaṭṭ писмо, рукопис, перс. humāyūn сретни, узвишени, честити] султанова свечана повеља, ферман.

хатишѐрӣф, -и́ фа и хатишѐриф, -а м [тур. hatt ışerif од ар. ḫaṭṭ писмо, рукопис, šarīf часни, узвишени, племенити] својеручна наредба турског султана која мора да се изврши без одлагања.

хàтма, -ē ж [тур. hatim од ар. hhatmä свршетак, крај] 1. једно читање (учење) целог Курана. 2. молитва после читања целог Курана. 3. крај, свршетак.

ха́тор, -а м [в. хатар] 1. трећи месец египатског календара. 2. Хатор, староегипатска богиња љубави и радости, приказана са главом краве.

хàуба, -ē ж [нем. Haube] 1. а. поклопац испод којег се налази мотор аутомобила. б. направа за сушење косе. 2. дебело постављена кожна капа за заштиту главе од повреда.

хàубица, -ē ж [нем. Haubitze од чеш. houbnice] краткоцевни топ средњег домета за гађање циљева иза заклона и за уништавање препрека.

хàубички, -а, -о [в. хаубица] који припада хаубици, који се односи на хаубицу. ▲ **хаубичка батерија** воj. артиљеријска јединица састављена од хаубица.

хȁуг узв. [амер. енгл. hawg од егз.] рекао сам!, израз у говору северноамеричких Индијанаца којим се означава да је излагање завршено.

хàузер, -а м [в. хаузирати] онај који хаузира, продаје робу по кућама, покућар.

хаузи́рати, хаȕ зӣ рā м, 3. л. мн. хаузи́ рајȗ несврш. [нем. hausieren] продавати робу по кућама, од врата до врата, покућарити, кућарити.

хȁузмā̀јстор, -а м [нем. Hausmeister] пазикућа, настојник, домар.

хàуптмā̀н, -а м [нем. Hauptmann] војни чин, капетан.

хàупттрефер, -а м [нем. Haupttreffer] премија, главни згодитак.

хаȕса, -ē ж [према народу Хауса] афрички језик, спада у групу афразијских (хамитских) језика, распрострањен у северној и североисточној Африци.

хàусклајд, -а м [нем. Hauskleid] кућна хаљина, најчешће женска.

хàусрок, -а м [нем. Hausrock] кућни огртач, најчешће мушки.

хȁустор, -а м [нем. Haustor] главни улаз у кућу, колски улаз.

хàустус, -а м [лат. haustus црпење; гутљај] лек који треба попити одједном.

хàусшȕе, -ȗā ж мн. [нем. Hausschuhe] кућна обућа, лака обућа која се носи по кући, папуча, зепа.

хàфā̏ф, -а́фа м [тур. haffaf од ар. hhaffaf] трговац обућом, онај који продаје обућу.

хâф-блā̏д, -а м [енгл. half-blood] полукрвни коњ, полукрвно грло.

ха́физ, -а м [тур. hafiy од ар. ḥāfiẓ] 1. учен, мудар човек, учењак. 2. код муслимана, онај који зна цео Куран напамет.

ха́фија, -ē ж [тур. hafiye од ар. ḫafiyyä бити сакривен, бити непознат] тајни агент, шпијун, њушкало.

хâфијум, -а и **хâфӣј,** -ија м [нлат. hafnium, према Hafnia Копенхаген] хемијски елемент, атомски број 72, симбол Hf, редак метал, користи се за производњу влакана у сијалицама.

хàфӣф, -и́фа м [тур. hafif од ар. hhafif] 1. оно што је лако или безначајно. 2. онај ко је слабачак, нежан.

хâфтā̀јм, -а м [енг. Halftime] 1. полувреме, половина утакмице. 2. одмор између прве и друге половине утакмице, пауза између два полувремена.

хàхам, -а м [хебр. haham мудрац] код сефардских Јевреја мудар човек, најчешће рабин.

хȁхār, -а м [мађ. hóhér од ствнем. hahaere]1. силеџија, насилник. 2. скитница, мангуп.

хаџијѐнда, -ē и **хасијѐнда,** -ē ж [шп. hacienda од лат. facienda које треба направити] 1. у Јужној Америци, велико имање, обично за гајење стоке (у Северној Америци ранч, фарма). 2. главна кућа на таквом имању. 3. раскошна кућа ван града окружена великим имањем, вила, викендица.

хȁџ, хàџа м [тур. hac од ар. ḥaǧǧ] код муслимана, ходочашће у Меку.

хàџи в. **хàџија**.

хàџија, -ē м = **хȁџи** индекс (уз властито име: хаџи Тома, хаџи Ђера) [тур. hacı од ар. ḥaǧǧ] 1. а. код муслимана, онај ко је ишао на ходочашће, ходочастио у Меку. б. код хришћана, онај ко је ишао на ходочашће, ходочастио у Јерусалим. 2. жарг. важна особа или онај ко се прави важан, фаца.

хаџи̏лук, -а м, мн. хаџи̏луци [тур. hacılık, в. хаџи] ходочашће, путовање на свето место у складу са верским прописима.

хà̏ша! узв. [тур. hâşa] Никако!, Боже сачувај!, Не дао Бог!

хâшā, -ē ж [тур. hâşa од ар. ḥāšā] украшен покривач од чоје или вуне који се ставља коњу преко сапи и седла.

хашà̏рија, -ē ж [тур. haşarı од ар. ḥašr] 1. несташан, враголаст (о човеку). 2. немиран, разигран, непослушан (о коњу).

хашà̏ријаст, -а, -о [в. хашарија] враголаст, немиран, непослушан.

хашарѝлук, -а м, мн. хашарѝлуци [тур. haşarılık, в. хашарија] несташност, непослушност, непокорност.

хà̏шати, -ā̄м несврш. [в. хаша] порицати, одрицати, не признавати, негирати нешто.

хà̏шē, -ѐа м [фр. haché] кулин. јело од динстаног млевеног меса са луком и зачинима, нарочито пециво са таквим пуњењем.

хà̏шиш, -а м [тур. haşiş од ар. ḥhašīš сува трава] опојна дрога која се добија из цвета индијске конопље (*Canabis sativa*).

хà̏шлук, -а м, мн. хà̏шлуци [тур. harclık, в. харач] новац који се троши за задовољавање основних потреба, издатак.

хва̏н, -а м [корејски] новчана јединица у Јужној Кореји, састоји се од 100 шона.

хеаутогно̀зија, -ē ж [грч. heautû самог себе, в. -гнозија] спознавање себе, самоспознаја.

хеаутоно̀мија, -ē ж [грч. heautû самог себе, в. -номија] самостално доношење закона, теза коју је формулисао Протагора: човек је мера свих ствари, човек сам себи поставља законе. супр. **хетерономија** (в.).

хеаутонтимору̀мēн, -éна м [лат. Heautontimorumenos од грч. heautû самог себе, aúmenos који кажњава, timōr мржња] онај ко мучи самог себе, ко се изједа или наноси себи физички бол (нпр. самобичевањем), самомучитељ.

хеаутонтиморумѐнија, -ē ж [в. хеаутонтиморумен] мучење самог себе, самомучење.

хеаутоскòпија, -ē ж [грч. heautû самог себе, в. -скопија] патолошка појава код које болесник посматра самог себе као непознату, страну особу.

Хе́ба, -ē ж [грч. Hebē] 1. код старих Грка богиња младости (код Римљана Јувентус), служила је богове пићем пре доласка Ганимеда на Олимп. 2. астероид откривен 1847.

хебдома̀да̄лан, -лна, -лно [лат. hebdomadalis, према в. хебдомаде] седмични, недељни.

хебдома́де, хебдома́дā̄ ж мн. [грч. hebdomás] период од седам дана, седмица.

хебети́рати, хебѐти́рām, 3. л. мн. хебети́рајӯ свршн. и несврш. [лат. hebetare] заглупити, заглупљивати, отупити, затупити.

хебету́дно̄ст, -ости ж [лат. hebetudo] отупелост, равнодушност, летаргија.

хебефре́нија, -ē ж [грч. hḗbē младост, в. -френија] облик шизофреније, младалачко лудило, обично се јавља између 16. и 30. године живота.

хебра̀изам, -зма м [лат. Hebraicus, грч. Hebraikós хебрејски] хебрејска реч или израз који се користи у неком другом језику.

хебра̀ист(а), -ē м, мн. хебра̀исти [в. хебраизам] особа која се бави хебраистиком, стручњак за хебраистику.

хебра̀истика, -ē ж [в. хебраизам] проучавање хебрејског језика и књижевности, као и културе јеврејског народа.

хебрѐизам в. **хебра̀изам**.

хебрѐист(а) в. **хебра̀ист(а)**.

хебрѐистика в. **хебра̀истика**.

хѐбрē̄јскӣ, -ā̄, -ō̄ [лат. Hebraicus од грч. Hebraikós хебрејски] који се односи на Хебреје, који припада Хебрејима.

хевзѐ̀ија, -ē м [тур. eczac 1 од ар. 'ăğzā' лекови] онај који прави лекове и продаје их, апотекар.

хѐви мѐта̄л, -а́ла м [енгл. heavy metal] један од најдуговечнијих облика рок музике, одликују га гитарски рифови, јака ритам секција и моћно озвучење.

хѐгбе, -ета с = **ѐгбе,** -ета с [тур. heybe од ар. 'aybā' две спојене торбе које се носе на рамену или пребацују преко седла, бисаге.

хегелијани̏зам, -зма м = **хегелија́нство,** -а с [према немачком филозофу Ф. Хегелу] филозофија Фридриха Хегела (1770–1831) и његових следбеника, у основи је панлогизам, схватање да су мишљење и постојање (биће) истоветни.

хегелија́нство = **хегелијани̏зам** (в.)

хе́геловац, -вца м [према немачком филозофу Ф. Хегелу] присталица Хегелове филозофије.

хегѐмо̄н, -о́на м [грч. hēgemṓn вођа] онај који врши хегемонистичку власт, који има моћ у име једног повлашћеног друштвеног слоја.

хегемо̀низам, -зма м [в. хегемонија, -изам] 1. хегемонија. 2. доктрина хегемоније, тежња за превлашћу или превласт једне нације или друштвеног слоја над другима.

хегѐмо̄нија и хегемо̀нија, -ē ж [грч. hēgemonía врховно заповедништво] вођење, вођство, превласт, надмоћ, нарочито једне државе или друштвеног слоја над другима.

хегемо̀нико̄н, -о́на м [грч. hegemonikón] код стоика, највиша душевна сила са седиштем у срцу, а која је извор мисли, хтења и представа.

хегемо̀нист(а) , -ē м [в. хегемон] онај ко спроводи хегемонију, присталица хегемоније.

хеди́ја, -ē ж [тур. hediye од ар. hädiyyä] поклон, дар.

хѐдинг, -а м, мн. хѐдинзи [енгл. heading] рач. текст на врху странице, заглавље.

хедипа̀тија, -ē ж [грч. hēdypátheia од hēdís угодан, пријатан, сладак, в. -патија] 1. осећај уживања, удобности, сласти. 2. преданост пријатном и раскошном животу, сладострасност.

хедо̀на̄л, -а́ла м [грч. khēdonḗ задовољство, пријатност] нешкодљиво успављујуће средство.

хедони́зам, -зма м [грч. khēdonḗ задовољство, пријатност] 1. филозофско-етички правац који смисао живота и постојања тражи у чулним и духовним уживањима.

хедо̀нија, -ē ж [грч. khēdonḗ задовољство, пријатност] патолошка, болесна веселост, раздраганост.

хедо̀нист(а) , -ē м [грч. khēdonḗ задовољство, пријатност] 1. присталица хедонизма. 2. особа која ужива у животу, која је склона уживањима.

хедони́стичкӣ, -а̄, -о̄ [в. хедонизам, хедонист] који се односи на хедонизам, који припада хедонизму. ▲ **хедонистичка пристрасност** псих. склоност да се успеси приписују личним заслугама, а неуспеси лошој срећи или спољашњим факторима; **хедонистичка релевантност** псих. појава када на процену нечијег понашања утиче и учешће посматрача у том понашању (жешће се критикује ако је критичар лично умешан у догађај).

Хѐзбола̄х, -а м [ар. hizb (дијал. hezb) партија, Allah Бог = Божја партија] пол. једна од противизраелских исламских организација, основана у јужном Либану, где углавном и делује, одупирући се израелској инвазионој политици на Блиском истоку.

хезита́ција, -ē ж [лат. haesitatio] 1. запињање у говору, муцање. 2. неодлучност, устезање, колебање.

хезѝхасти, хезѝхā̀стā̄ м мн. [грч. hēsykhastḗs, према hēsykházein ћутати, мировати] припадници мистичне секте међу православним монасима на Светој гори (XVI век); проводили су живот у непрекидној молитви и мировању.

хѐи с индекл. [хебр. hei] 1. пето слово јеврејског писма. 2. у јеврејском бројчаном систему, знак за број 5.

хеила̀лгија, -ē ж [нлат. cheilalgia од грч. kheîlos уста, в. -алгија] мед. бол у уснама.

хеилѝтис, -а м [грч. kheîlos уста, в. -итис] упала, запаљење усана.

хеилокарци́но̄м, -о́ма м [грч. kheîlos уста, в. карцином] злоћудни тумор усана, рак усана.

хеилопла̀стика, -ē ж, дат. и лок. хеилопла̀стици [грч. kheîlos уста, в. пластика] хируршки захват којим се исправља хеилосхиза, расцепљена, зечија уста.

хеилора́гија, -ē ж [грч. kheîlos уста, rhēgnýnai кидати] крварење усана.

хеилосхи́за, -ē ж [грч. kheîlos уста, skhísis цепање] урођена деформација код које је горња уста расцепљена, зечија уста.

хеимафо̀бија, -ē ж [грч. kheîma зимско доба, в. -фобија] патолошки страх од хладноће.

хеиро- в. **хиро-**.

хеирономи́ја, -ē ж [грч. kheironomía, према kheír рука, némein управљати] муз. ист. у старом и средњем веку, покрети руку диригента којима је означавао подизање и спуштање мелодије (за разлику од данашњег дириговања које означава такт и темпо).

хеироспа̀змус, -а м [грч. kheír рука, spasmós грч] грч у прстима или целој руци, списатељски грч, добија се од дугог писања или неправилног држања (данас томе одговара синдром

карпалног тунела или синдром повреде услед понављаних покрета).

хеиротòнија, -ē ж = **хиротòнија,** -ē ж гласање подизањем руке.

хѐјбет, -а м [тур. heybet од ар. häybä који изазива страхопоштовање] који је велик, крупан, импозантан, огроман, који изазива страхопоштовање.

хејбѐтлук, -а м, мн. хејбѐтлуци [тур. heybetlik, в. хејбет] величина, огромност, импозантност.

хекатòмба, -ē ж [грч. hekatómbē од hekatón сто, boûs во, говедо] 1. у старој Грчкој жртва боговима од сто бикова или волова. 2. масовно страдање људи, у рату или природним катастрофама.

хекатомпѐдōн, -óна м [грч. hekatómpedos од hekatón сто, poús стопа] 1. у старој Грчкој храм или свето место дугачко сто стопа. 2. један од храмова на Акропољу у Атини.

хекатонхе́ири, хекатонхеи́рā м мн. [грч. hekatón сто, kheír рука] три дивовска сина Урана и Гее, који су имали по сто руку, помагали су Зевсу у борби против побуњених титана и касније су их чували затворене у Тартару.

хекатостѝлōн, -óна м [грч. hekatón сто, stýlos стуб] ходник са сто стубова.

хѐким в. **хѐћим**.

хѐкинг, -а м [енгл. hacking] незаконито, неовлашћено улажење у велике компјутерске системе (нпр. банака, великих компанија, војске) помоћу кућног рачунара.

хѐклати, -ā̀м несврш. [нем. heckeln] плести чипке помоћу игле са кукицом, кукичати.

хѐклгāрн, -а м [нем. Heckelgarn] нарочит памучни конац за хеклање.

хеклѐрāј, -а́ја м [аустр. нем. Hecklerei] 1. поступак прављења чипки хеклањем. 2. чипке направљене хеклањем. 3. бављење хеклањем у виду занимања, ради продаје чипки.

хѐкнāдла, -ē ж [нем. Hecknadel] игла са кукицом која се користи при хеклању.

хекс-, хекса- [грч. héks шест] као први део речи означава оно што се односи на број шест.

хѐксагон, -а м [грч. hekságōnon од в. хекса-, -гон] геометријска слика са шест углова, шестоугао.

хѐксагонāлан, -лна, -лно [в. хексагон] шестоугаони, који има шест углова. ▲ **хексагонални систем** један од система кристализације минерала са три споредне осе у једној равни које се секу под углом од 60° и једном главном осом која стоји вертикално у односу на њих.

хѐксаграм, -а м [в. хекса-, -грам] 1. шестоугао. 2. шестокрака звезда, геометријска слика која се састоји од два преплетена једнакостранична троугла. 3. Давидова звезда, древни јеврејски симбол.

хѐксаѐдар, -дра м [грч. heksáedron од в. хекса-, hédra основа] мат. геометријско тело чије су све странице једнаки квадрати, коцка.

хѐксакōрд, -а м [в. хекс-, акорд] муз. музичка лествица од шест дијатонских ступњева.

хексамѐрōн, -óна м [в. хекс-, грч. hēméra дан] временски период од шест дана.

хѐксаметар, -тра м [грч. heksámetron, према в. хекса, -метар] метр. стих од шест метричких јединица, стопа. ▲ **дактилски ~** најпознатији хексаметар који се састоји од 6 стопа дактила с тим што у шестој увек недостаје један слог.

хѐксāн, -а́на м [в. хекс-, (алк)ан] хем. засићен угљоводоник, важан састојак бензина, користи се као растварач.

хѐксангулāран, -рна, -рно [в. хекс, лат. angularis угаони, према angulus угао] мат. геом. који има шест углова, шестоугли.

хексапѐтāлан, -лна, -лно [в. хекса-, грч. pétalon лист] бот. који има шест листића, латица, шест(ер)олистан.

Хексàпла, -ē ж [грч. heksaplûs шестострук] књига у којој је превод Светог писма штампан у шест стубаца на шест језика.

хѐксапōд, -а м, мн. хексапóди [грч. heksapodus, према в. хекса-, -под] зоол. инсект са шест ногу, шестоножац.

хѐксаптер, -а м [в. хекса-, грч. pterón крило] зоол. бубе са шест крила, шестокрилци.

хѐксастил, -а м [грч. heksástylos од в. хекса-, -стил] архит. зграда или дворана са шест стубова.

Хексатèух, -у́ха м [в. хекса, грч. teûkhos свеска, књига] назив за првих шест књига Старога завета: пет књига Мојсијевих (Пентатеух, в.) и Књига Исуса Навина.

хексàфора, -ē ж [в. хекса-, -фор(а)] ист. архит. 1. зид с низом од шест ниша. 2. зидни отвор подељен на шест стубића.

хèксахōрд, -а м [в. хекса-, грч. khordḗ жица, струна] муз. инструмент са шест жица.

хèксншус, -а м [нем. Hexsenschuß] мед. пробадање у крстима, крстобоља, лумбаго (в.).

хексòгēн, -éна м [в. хекс-, -ген] воj. врста бризантног експлозива велике разорне снаге.

хексóза, -ē ж [в. хекс-, -оза] хем. шећер са шест атома угљеника у једном молекулу, нпр. глукоза, фруктоза.

хекта-, хекато-, хекто- [грч. hekatón сто] први део сложенице, обично у називима за меру, са значењем сто, сто пута.

хèктāр, -а м [в. хекта-, ар] јединица за мерење површине земљишта (ознака ha, 1ha = 10.000 m^2 односно 100 ара).

хèктика, -ē ж, дат. хèктици = **jèктика,** -ē ж [грч. hektikós од héksis стање тела] 1. мед. туберкулоза, сушица. 2. жарг. јарост, ужурбаност, нервоза.

хекто- в. **хекта-**.

хèктограм, -а м [в. хекто-, -грам] мерна јединица за тежину, 100 грама (ознака hg).

хèктограф, -а м [в. хекто-, -граф] граф. машина за умножавање списа и цртежа рађених хектографском техником.

хектогрàфија, -ē ж [в. хекто-, -графија] граф. техника умножавања отисака тако што се папир премазан кредом ставља на специјално обојени папир, па када се пише или црта по горњој страни хартије на обојеном папиру остаје негатив.

хектогрàфисати, -фишēм сврш. и несврш. [в. хектографија] умножити, умножавати списе или цртеже на хектографу.

хèктолитар, -тра м [в. хекто-, литар] мерна јединица за запремину, 100 литара (ознака hl).

хèктометар, -тра м [в. хекто-, метар] мерна јединица за дужину, 100 метара (ознака hm).

Хèл ж митол. скандинавска богиња смрти и подземља.

Хèла, -ē ж [грч. Hellḗ] митол. у старогрогрчкој митологији кћи беотског краља Атаманта и Нефеле која је, бежећи од маћехе Иноне на златоруном овну, док је прелетала Дарданеле, пала у море које је по њој називано Хелеспонт тј. Хелино море (назив за Дарданеле).

Хела́да, -ē ж [грч. Hellás Грчка] стари назив за Грчку, стара Грчка.

хеланòдик, -а м, мн. хеланòдици [грч. мн. Hellanodíkai] сп. ист. организатор, судија или водитељ на античким олимпијским играма који је представљао такмичаре и додељивао им награде.

хèлāћ, -áћа м [тур. helâk од ар. hälāk пропаст] 1. несрећа, пропаст, уништење, штета. 2. пропалица, нерадник, дангуба, покварењак. 3. у придевској служби, индекл. рђав, лош, покварен.

хèлбет [тур. elbette, elbet од ар. älbätt, älbättä] 1. речца за а) могућност, претпоставку: можда, вероватно, ваљда. б) потврђивање, сигурност: сигурно, свакако, без сумње. 2. у именичкој служби: леп, угодан живот, уживање; сигурност, поузданост, безбрижност. 3. онај који живи паразитски, на туђ рачун, готован, паразит, дембел.

хèлветскй, -ā, -ō [в. Хелвеција] који се односи на Хелвецију, који припада Хелвецији, швајцарски. ▲ **хелветске конфесије** калвинистичке вероисповести у Швајцарској; ~ **патриотизам** осећање оданости, љубави и пожртвованости Швајцараца према својој земљи, хелветизам.

Хèлвēција, -ē ж [лат. Helvetia] старо име за Швајцарску.

хèле [тур. hele] 1. речца за закључивање: дакле, тако, било како било. 2. узвик: гле, види. ▲ ~ **нејсе** у прави час, **а prorpos** (в.); било како било; како му драго.

хелèбāрда, -ē ж [нем. Hellebarde] средњовековно оружје, врста копља које на врху испод шиљка има с једне стране секиру, а с друге оштру куку.

хелевйжн-тèхника, -ē ж, дат. хелевйжн-тèхници [енгл. helevision, в. техника] начин филмског снимања из ваздуха (из авиона) при којем нарочити уређаји спречавају тресење камере.

Хèлēн, -éна м [грч. Héllēn Грк] 1. стари назив за Грка, стари Грк. 2. митол. славни тројански пророк, један од Пријамових синова, брат бли-

занац пророчице Касандре. 3. митол. Деуклионов, Зевсов или Прометејев син, праотац грчког народа — Хелена (са горском нимфом имао је три сина Дора, Ксута и Еола, претке Дораца, Еолаца, Јонаца и Ахајаца).

хеленѝзам, -зма м [в. хеленизовати] 1. ист. раздобље после владавине Александра Великог у којем цвета грчко-оријентална култура. 2. грчки језик, обичаји и култура. 3. оно што карактерише Хелене, скуп особина Хелена.

хеленизáција, -ē ж [в. хеленизовати] снажан утицај и уплив грчког језика и културе на друге културне заједнице, грецизација, погрчење.

хеленизи́рати в. **хелѐнизовати**.

хелѐнизовати, -зујēм и **хеленизи́рати,** хеленѝзирāм, 3. л. мн. хеленизи́рајū свр̄ш. и несвр̄ш. [грч. hellēnízein] спроводити хеленизацију, (у)чинити кога Хеленом, да(ва)ти некоме или нечему особине хеленске културе или начина живота.

хелѐнист(а), -ē м, мн. хелѐнисти [грч. Hellēnistḗs] 1. стручњак за старогрчки језик и књижевност. 2. писац који је стварао у хеленизму (1), који је рођен на Истоку, а примио је од Грка језик и културу. 3. грчки Јеврејин или Грк који је примио јеврејску веру.

хеленѝстика, -ē ж [грч. Héllēn Грк] 1. проучавање хеленизма. 2. студирање, проучавање старогрчког језика и књижевност.

хеленòфӣл, -и́ла и **хеленòфил,** -а м [грч. Héllēn Грк, в. -фил] пријатељ Хелена, Грка, онај који је наклоњен Грцима.

хѐлер, -а м [нем. Heller, према немачком граду Халу (Hall)] заст. ситан бакарни новац у некадашњој Аустроугарској; стоти део круне; ситна новчана јединица, пара.

Хѐлеспонт, -а м [грч. Hellēspontos, в. Хела] „Хелино море“, назив за Дарданеле, уп. **Хѐла**.

хѐлибус, -а м [в. хели(коптер), -бус] заст. већи хеликоптер (за превоз двадесетак људи).

хелидо́нија, -ē ж [грч. khelidónion, према khelidón ластавица] бот. биљна врста росопас *Chelidonium maius*; змијино млеко.

хелидо́нијус, -а м [према грч. khelidón ластавица] топао ветар почетком пролећа, „ластин ветар“.

хѐлидром, -а м [в. хели(коптер), (ауто)дром] плато за узлетање и слетање хеликоптера (мањи је од аеродрома, па се често гради на крову зграде); непр. **хѐлиодром**.

хелија́зис, -а м [нлат. heliasis од грч. hēlíasis сијање Сунца, сунчање] мед. сунчаница.

хелѝјāнтус, -а м [грч. hḗlios сунце, ánthos цвет] бот. сунцокрет.

Хе̂лије, -а м [грч. hḗlios сунце] митол. старогрчки бог Сунца, **Хѐлиос** (в.).

хелије́ја, -ē ж [грч. hēliaía] прав. 1. највиши суд у старој Атини који је решавао најважније јавне спорове. 2. збор судија.

хе̂лијум, -а и **хе̂лӣј,** -ија м [нлат. helium] хем. хемијски елемент, гас, плин, најлакши гас после водоника, атомски број 2, симбол He.

хѐлик, -а м, мн. хѐлици [грч. heliks савијен] 1. анат. спољашњи набор ушне шкољке код човека. 2. в. **елѝса**.

хеликоѝда, -ē ж [грч. helikoeidḗs спиралан] геом. спирална површина која настаје ротацијом праве око осе нормалне на праву истовремено се крећући дуж ње.

хѐликоѝдан, -дна, -дно [грч. helikoeidḗs спиралан] спиралан. ▲ **хеликонидна антена** спирална антена за пријем и слање електромагнетних таласа.

хеликомѐтрија, -ē ж [грч. helikoeidḗs спиралан, в. -метрија] део геометрије који се бави спиралама.

хелѝкōн, -о́на м [грч. héliks завијен] муз. 1. ист. код старих Грка четвртаст инструмент са девет жица који је служио за одређивање тона. 2. највећи дувачки инструмент који се држи на рамену, бас-труба.

Хелѝкōн, -о́на м [грч. Helikōn] планина у Беотији на којој је по предању било седиште Аполона и муза.

хеликони́де, хеликони́дā ж мн. [грч. Helikōnides, по брегу Хеликону] митол. мн. други назив за музе, надимак муза.

хѐликоплāн, -а м [в. хелико(птер), (аеро)план] авиј. летелица која представља комбинацију **хеликоптера** (в.) и **аероплана** (в.).

хеликòптер, -а м [фр. hélicoptère од грч. héliks завој, спирала, pterón крило] авиј. летелица на моторни погон, мања од авиона, која се по-

моћу елиса причвршћених на врху и репу подиже вертикално, има способност да лети хоризонтално, стоји у месту у ваздуху или се спусти на жељену тачку.

хелио- [грч. hḗlios Сунце] први део сложенице са значењем Сунце, сунчани, који је у вези са Сунцем.

хелиобиолòгија, -ē ж [в. хелио-, биологија] наука која проучава деловање Сунца на разне биолошке појаве.

хелиогабалѝзам, -зма м [према римском цару Хелиогабалу (204–222)] разврат, развратност, морална изопаченост, блудничење.

хелиогравúра, -ē ж [в. хелио-, гравира] слика на бакарној плочи, фотогравира.

хелиògраф, -а м [в. хелио-, -граф] 1. справа за снимање, фотографисање Сунца. 2. справа за бележење трајања сијања Сунца. 3. вој. справа за слање светлосних сигнала, састоји се од покретљивог огледала од којег се одбијају Сунчеви зраци.

хелиографѝја, -ē ж [в. хелио-, -графија] наука о Сунцу, описивање сунца.

хелиògрафскӣ, -ā, -ō [в. хелиографија] који се односи на хелиографију. ▲ **хелиографске координате** астрон. величине помоћу којих се на Сунчевој површини одређује положај неке тачке.

хелиòдор, -а м [в. хелио-, грч. dôron дар] минер. врста драгог камена жуто-зеленкасте боје, берил.

хѐлиодром непр. в. **хѐлидром**.

хелиолàтрија, -ē ж [в. хелио-, -латрија] обожавање Сунца, култ Сунца у неким религијама.

хелиомаринотерáпија, -ē ж [в. хелио-, лат. maritinus морски, в. терапија] мед. комбинација **хелиотерапије** (в.) са лековитим деловањем мора и морске климе.

хѐлиометар, -тра м [в. хелио-, -метар] астрон. дурбин којим се мери пречник Сунца и других небеских тела и њихова међусобна угаона растојања.

хелиометеоролòгија, -ē ж [в. хелио-, метеорологија] метеор. део метеорологије који проучава однос између Сунчевог зрачења и атмосферских појава.

Хѐлиос, -а м [грч. Hḗlios] митол. бог Сунца код старих Грка.

хелиòскоп, -а м [в. хелио-, -скоп] физ. астрон. телескоп за посматрање Сунца.

хелиòстāт, -áта и **хелиòстат,** -а м [в. хелио-, -стат] физ. справа помоћу које се сунчани зраци могу усмерити у једну тачку, независно од привидног Сунчевог кретања.

хелиотерапѐут, -а м [в. хелио-, терапеут] мед. стручњак за лечење хелиотерапијом.

хелиотерáпија и **хелиотерàпија,** -ē ж [в. хелио-, терапија] мед. лечење сунчањем.

хелиòтроп, -а м [лат. heliotropium од грч. hēliotrópion] 1. апарат за давање светлосних сигнала на велику даљину. 2. сунчани часовник, сунчаник. 3. минер. врста полудрагог тамнозеленог камена калцедона са изразито црвеним мрљама. 4. бот. а. биљка тамномодрих цветова пореклом из Перуа, мирише на ванилу. б. свака биљка која цветове окреће ка Сунцу (сунцокрет, сунчац и др.).

хелиотропѝзам, -зма м [в. хелио-, -тропизам] бот. особина биљака да се окрећу ка Сунцу (*позитиван* ~) или да се од њега одвраћају (*негативан* ~).

хелиотрòпӣн, -ина м [в. хелио-, -троп, -ин] хем. врста мириса слична оном из **хелиотропе** (4а).

хелиòфӣл, -ила и **хелиòфил,** -а м [в. хелио-, -фил] онај који воли Сунце, осунчана места.

хелиòфӣт, -ита и **хелиòфит,** -а м [грч. hēliophyton, према в. хелио-, -фит] бот. биљка којој за раст и развој треба пуно светлости.

хелиòфōб, -оба и **хелиòфоб,** -а м [в. хелио-, -фоб] мед. онај који пати од хелиофобије, који се боји Сунчеве светлости.

хелиофòбија, -ē ж [в. хелио-, -фобија] мед. претеран, болестан страх од Сунчеве светлости.

хелиохрòмија, -ē ж [в. хелио-, грч. khrôma боја] фотографија боја, репродукција боја фотографским путем, уп. **фотохрòмија**.

хелиоцентрѝзам, -зма м [в. хелио-, центризам] учење Николе Коперника по коме је Сунце средиште око кога се крећу остале планете, уп. **геоценрѝзам**.

хелиоцѐнтричан, -чна, -чно [в. хелиоцентризам] коме је Сунце у средишту, супр. **геоцѐнтричан** (в.) ▲ **хелиоцентрични систем** Коперников систем, в. **хелиоцентрѝзам**.

хѐлипорт, -а м [в. хели(коптер), порт] цивилни аеродром за хеликоптере, уп. **хѐлидром.**

хели̏са непр. в. **ели̏са.**

хѐлифе̄ран [грч. khēlē̄ маказе, лат. ferre носити] зоол. који има маказе, штипаљке.

хелкидри̏о̄н, -о́на м [грч. helkýdrion, према hélkos рана, hýdra змија] чир, пришт; чмичак.

хелко́за, -е̄ ж [грч. hélkos рана] мед. накупљање гноја, гнојење.

хелколо̀гија, -е̄ ж [грч. hélkos рана, в. -логија] мед. наука о чиревима и гнојењу.

хѐлко̄м, -о́ма м [грч. hélkōma] 1. пришт, чир. 2. в. **хелко́за.**

хелко̀тичан, -чна, -чно [грч. helkōtikós, према в. хелком] који има хелкоме, или им је склон, чирав, приштав.

хѐлктика, -е̄ ж [грч. helktikós привлачан] привлачност, нарочито сексуална, сексипил.

хѐлмӣнти, хѐлмӣнтā м мн. [грч. hélmins глиста] мн. зоол. глисте, нарочито цревне глисте.

хелминтија́за, -е̄ ж [нлат. helminthiasis, према грч. helminthiân патити од глиста, према hélmins глиста] мед. болест изазвана паразитским цревним глистама.

хелминтолòгија, -е̄ ж [грч. hélmins глиста, в. -логија] зоол. наука о глистама и њиховом односу према домаћину у којем паразитирају.

хелодѐрма, -е̄ ж [нлат. heloderma, према грч. hélos мочварно тло, в. -дерма] зоол. врста отровног гуштера *Heloderma suspektum*, живи по пустињама САД.

хелонијàрија, -е̄ ж [грч. khēlōnei корњача] нарочит базен, рибњак, где се гаје морске корњаче.

хе̏лос, -а м [грч. hē̃los клин, ексер] 1. клин. 2. мед. жуљ, курје око.

хѐло̄т, -о́та м [грч. heilē̃tes] 1. ист. а. роб земљорадник у старој Спарти. б. воj. лако наоружани војник. 2.фиг. онај који је обесправљен, роб. ♦ **хѐло̄тскӣ** 1. који припада хелоту, који се односи на хелота. 2. фиг. обесправљен, ропски.

хелоти̏зам, -зма м [в. хелот] склоност угњетавању, поробљавању.

хелоти̏ја [грч. heilōteia] робовање, ропство.

хелофи́ти, хелофи́тā м мн. [грч. hélos мочварно тло, в. -фит(и)] бот. биљке које живе у мочварама, мочварне биљке.

Хе̄м, -а м [лат. Haemus, грч. Aimos] митол. син бога Бореје и принцезе Оритије, ожењен Родопом, лажно су се представљали као Зевс и Хера, па су за казну претворени у планине.

хема-, хемо-, хедмато- [грч. haîma крв] први део сложеница са значењем крв, крвни, оно што је у вези с крвљу.

хемаденóза, -е̄ ж [в. хема-, грч. adēn жлезда] мед. свака болест крвних судова.

хемангѝо̄м, -о́ма м [в. хема, ангион] мед. бенигни тумор створен од новонасталих крвних судова.

хемартро́за, -е̄ ж [в. хема-, артроза] мед. крварење у зглобу.

хематемéза, -е̄ ж [в. хема-, грч. émesis повраћање] мед. повраћање крви због крварења у горњем делу система за варење.

хематидро́за, -е̄ ж [в. хема-, грч. hydrōsis знојење] мед. крваво знојење.

хематѝзам, -зма м [в. хема-] мед. крварење, нарочито крварење из носа.

хемà̀тик, -а м, мн. хемà̀тици [грч. haimatikós од в. хема-] фарм. средство које побољшава састав крви, повећава број еритроцита или крвну боју.

хемà̀тӣн, -и́на м [грч. haimátinos крвав од в. хемато-, (глоб)ин] једињење плавоцрне боје добијено оксидацијом гвожђа у небеланчевинастој компоненти хемоглобина, користи се у судским истрагама као доказ да се ради о крви.

хемà̀тӣт, -и́та м [грч. haimatítēs (líthos) камен црвен као крв, према в. хемато-] минер. гвоздена руда црвене боје, користи се за производњу гвожђа и боје (црвени окер).

хемато- в. **хема-.**

хематòбласт, -а м [в. хемато-, -бласт] физиол. састојак крви; крвне плочице, тромбоцити.

хематòгēн, -е́на м [в. хемато-, -ген] мед. 1. им. лек против малокрвности. 2. прид. који ствара крв, крвотворан.

хематоглòбӣн заст. в. **хемоглòбӣн.**

хемато́за, -е̄ ж [грч. haimátōsis, према в. хемато-, -оза] мед. 1. постајање, стварање крви. 2. претварање венске крви у артеријску крв.

хематозо̀е, хематозо̀а̄ ж мн. [в. хемато-, грч. zôon животиња, живо биће] мн. зоол. животиње које живе у крви као паразити, крвни паразити.

хематокра̀тија, -е̄ ж [в. хемато-, -кратија] 1. владавина која се заснива на наслеђивању престола по припадности аристократији, тј. на „племству по крви". 2. владавина која се одржава и по цену проливања крви.

хематокрӣт, -и́ та м [в. хемато-, грч. kritḗs судија] мед. 1. справа за издвајање крвних зрнаца. 2. запремина еритроцита у 100 милилитара крви.

хемато̀лог, -а м [в. хемато-, -лог] мед. стручњак за хематологију.

хематолò̀гија, -е̄ ж [в. хемато-, -логија] мед. наука о крви и болестима крви.

хема̀то̄м, -о́ма м [в. хемато-, -ом] мед. излив крви под кожу (након ударца, модрица), у неки орган или међуткивни простор (у мозак код можданог удара).

хематома̀нтија, -е̄ ж [в. хемато-, -мантија] мед. предвиђање развоја и исхода болести према саставу крви.

хематомије́лија, -е̄ ж [в. хемато-, грч. myelós мождина] мед. крварење у кичменој мождини услед повреде или болести.

хематопое́за, -е̄ ж [в. хемато-, грч. poíēsis стварање] мед. физиол. процес стварања крвних ћелија у коштаној сржи, стварање крви.

хематоптѝзија, -е̄ ж [в. хемато-, грч. ptýsis пљување] мед. искашљавање испљувка са примесама крви, испљувавање крви.

хематоскò̀пија, -е̄ ж [в. хемато-, -скопија] мед. преглед крви, анализа и испитивање крви.

хематоста̀тик, -а м, мн. хематоста̀тици [в. хемато-, -статик] мед. средство за заустављање крварења.

хематотера́пија и **хематотера̀пија,** -е̄ ж [в. хемато-, терапија] мед. лечење крвљу и крвним серумом.

хематото̀ракс, -а м, ген. мн. хематото̀ра̄кса̄ [в. хемато-, грч. thṓraks грудна шупљина] мед. излив крви у грудну шупљину.

хематофо̀бија, -е̄ ж [в. хемато-, -фобија] псих. страх или гађење од погледа на крв.

хематохе́зија, -е̄ ж [в. хемато-, грч. khézein имати столицу] мед. крвава дијареја.

хемато̀хром, -а м [в. хемато-, грч. khrôma боја] крвна боја, крвно црвенило.

хемату́рија, -е̄ ж [в. хемато-, -урија] мед. присуство крви у мокраћи, мокрење крви.

хѐмендекс и **хѐменѐкс,** -а м [енгл. ham-and-eggs] кулин. пржена шунка с јајима.

хемерало̀пија, -е̄ ж [грч. hēméra дан, alaós сле, в. -лопија] мед. очна болест, слаб вид у сумрак, кокошије слепило, ноћно слепило.

хемороји́ди нспр. в. **хемороји́ди.**

хемеро̀лог, -а м, мн. хемеро̀лози [грч. hēméra дан, в. -лог] расправа о календару.

хемеролò̀гија, -е̄ ж [грч. hēmerológion календар, према hēméra дан, в. -логија] израда календара.

хемеро̀ло̄гијум, -а м [грч. hēmerológion календар, према hēméra дан, в. -логија] календар.

хемеротѐка, -е̄ ж [грч. hēméra дан, в. -тека] библиотека, збирка дневних издања новина и часописа; врста новинске документације.

хеми-[1] [грч. hēmi-] први део сложенице са значењем пола, половина.

хеми-[2] [в. хемија] први део сложенице са значењем хемија, хемијски.

хемиа̀лгија, -е̄ ж [в. хеми-[1], грч. álgos бол] мед. бол који захвата једну половину главе, мигрена.

хемианалгѐзија, -е̄ ж [в. хеми-[1], грч. analgēsía неосетљивост, према álgos бол] мед. неосетљивост на бол у половини тела.

хемианестѐзија, -е̄ ж [в. хеми-[1], анестезија] мед. неосетљивост једне половине тела.

хемиа̀нтроп, -а м [грч. hēmiánthrōpos, према в. хеми-[1], ánthrōpos човек] антроп. получовек.

хемиантрò̀пија, -е̄ ж [в. хемиантроп] мед. болесно стање, лудило у коме је човек готово раван животињи.

хемиглѝфија, -е̄ ж [в. хеми-[2], грч. glýphein резбарити] штамп. израда штампарског клишеа помоћу шалигрене киселине.

хемигра̀фија, -е̄ ж [в. хеми-[2], -рафија] штамп. израда штампарских плоча за високу штампу нагризањем или гравирањем помоћу репродукционе фотографије.

хемиѐдрија, -ē ж [в. хеми-[1], -едрија] минер. симетрија кристала упола мања у односу на максималну симетрију за дати кристал.

хѐмиēп, -а м, мн. хѐмиēпи [грч. hēmiepés, према в. хеми-[1], еп] лингв. књиж. полуфраза, половина изражајне целине, нарочито назив за прву половину дактилског хексаметра до цезуре иза пете полустопе.

хемѝзам, -зма м [в. хеми-[2]] 1. општи назив за хемијске појаве у природи; способност нечега да изазове хемијски процес. 2. филоз. схватање по којем је природа постала хемијским процесима.

хемизáција, -ē ж [в. хеми-[2]] коришћење и примена хемијских средстава и материјала у производњи.

хе̏мија и хѐмија, -ē ж [срлат. chymia алхемија, према грч. khēmeía, khymeía мешање метала од ар. al-hami, према Hami, Hemi Египат] наука која се бави проучавањем промена у материји и закона по којима се те промене врше.

хемијàтрија, -ē ж [в. хеми-[2], грч. iatreía лечење] мед. лечење по хемијским принципима.

хе̏мӣјскӣ и хѐмӣјскӣ, -ā, -ō [в. хемија] који се односи на хемију. ▲ **хемијска кинетика** грана физичке хемије која проучава брзину хемијских реакција.

хемѝкāлије, хемѝкāлијā ж мн. [нем. Chemikalien, в. хемија] мн. хемијски производи, хемијски препарати.

хемикрàнија, -ē ж [грч. hēmikranía, према в. хеми-[1], kranίon глава] јака главобоља која захвата једну половину главе, мигрена. уп. **хемијàлгија**.

хемилуминисцѐнција, -ē ж [в. хеми-[2], луминисценција] физ. светљење изазвано хемијским процесом.

хемимѐтабо̄лан, -лна, -лно [в. хеми-[1], метаболичан] биол. који се преображава напола. ▲ **хемиметаболни инсекти** зоол. инсекти код којих преображај није потпун.

хемиморфѝзам в. **хемимòрфија**.

хемимòрфија, -ē ж [в. хеми-[1], морфија] минер. појава да кристали нису симетрични тј. да су на супротним крајевима другачије развијени.

хемиòничан, -чна, -чно [грч. hemíonos мазга] који је као мазга, тром, млитав.

хемиòпија, -ē ж [в. хеми-, ópsis (ген. ópseos) виђење, вид] мед. болест очију.

хемиòпсија в. **хемиòпија**.

хемиотерáпија и **хемиотерàпија,** -ē ж [в. хеми-[2], терапија] мед. лечење болести хемијским средствима.

хемипаразѝти, хемипаразѝтā м мн., јд. хемипарàзӣт, ген. хемипаразѝта [в. хеми-[1], паразит] бот. биљке полупаразити које од домаћина узимају воду а фотосинтезом саме стварају органске материје.

хемиплѐгија, -ē ж [грч. hēmiplēgia, према в. хеми-[1], грч. plēgḗ ударац] мед. одузетост једне стране тела, полуодузетост.

хемиплѐксија в. **хемиплѐгија**.

хемѝптери, хемѝптерā м мн. [в. хеми-[1], грч. pterón крило] зоол. полукрилци, риличари.

хемиптеролòгија, -ē ж [в. хемиптери, -логија] зоол. наука о хемиптерима.

хемисѝндро̄м, -о́ ма м [в. хеми-[1], синдром] мед. болест која захвата само једну половину тела.

хѐмистих, -а м, мн. хѐмистихови [грч. hēmistíkhion, према в. хеми-[1], стих] књиж. полустих, сваки од два дела стиха подељеног цезуром.

хемисфе́ра, -ē ж [грч. hēmisphaírion, према в. хеми-[1], сфера] полулопта, полукугла: 1. половина Земљине, Месечеве сфере. 2. половина небеске сфере. 3. анат. половина малог или великог мозга (*лева ~, десна ~*).

хѐмисфēран, -рна, -рно [в. хемисфера] који има облик хемисфере, полулоптаст.

хемицѝкл, -а м [в. хеми-[1], грч. kýklos круг] полукруг.

хѐмичā̄р, -а м [в. хемија] стручњак за хемију.

хемо- в. **хема-**.

хемобласто́за, -ē ж [в. хемо-, -бласт, -оза] мед. болест настала услед малигног бујања ћелија крвотворних ткива.

хемоглијáза, -ē ж [в. хемо-, грч. glía лепак, в. (ij)аза] мед. промене које настају у крви као претходници бројних симптома атеросклерозе или атерома.

хемоглòбӣн, -и́на м [в. хемо-, лат. globus лопта, грудва] анат. састојак црвених крвних

зрнаца који им даје боју, везује кисеоник и њиме снабдева цео организам.

хемоглòбӣнскӣ, -ā̀, -ṑ [в. хемоглобин] који се односи на хемоглобин. ▲ **~ отрови** материје које блокирају физиолошку функцију хемоглобина.

хемоглобинӯрија, -ḕ ж [в. хемоглобин, -урија] мед. излучивање хемоглобина мокрењем код неких болести.

хемо̀грам, -а м [в. хемо-, -грам] мед. резултат лабараторијске анализе крви са подацима о количини хемоглобина, леукоцита, еритроцита и др., крвна слика.

хемодијали́за, -ḕ ж [в. хемо-, дијализа] мед. поступак вештачког пречишћавања крви код отказивања рада бубрега, тровања и сл.

хемодинàмика, -ḕ ж, дат. хемодинàмици [в. хемо-, динамика] мед. део физиологије који проучава физичке принципе циркулације крви.

хемодинàмометар, -тра м [в. хемо-, динамометар] мед. апарат за мерење крвног притиска у крвотоку.

хемо́за, -ḕ ж [грч. khḗmē̄ школька, в. -оза] мед. отицање очних капака, обично знак других обољења.

хемокатарàктик, -а м, мн. хемокатарàктици [в. хемо-, грч. kathartikós које служи за чишћење] мед. средство за чишћење крви.

хемокла́зија, -ḕ ж [в. хемо-, грч. klásis прекис] мед. патолошка промена физичко-хемијских својстава крвне плазме.

хемокултӯра, -ḕ ж [в. хемо-, култура] мед. вештачко узгајање бактерија у крви.

хемоли́за, -ḕ ж [в. хемо-, -лиза] мед. разлагање, распадање црвених крвних зрнаца при којем се ослобађа хемоглобин (код погрешне трансфузије, змијског уједа итд.).

хѐмометар, -тра м [в. хемо-, -метар] мед. справа за одређивање количине хемоглобина у крви и густине крви.

хемопàтија, -ḕ ж [в. хемо-, -патија] мед. свака болест крви.

хемопатолòгија, -ḕ ж [в. хемо-, патологија] мед. наука о болестима крви.

хемоптӣза, -ḕ ж [в. хемо-, грч. ptýsis пљување] мед. искашљавање крвног испљувка или крви.

хеморàгија, -ḕ ж [грч. haimorhagía, према в. хемо-, rhēgnýnai кидати] мед. јако и обилно крварење, јак излив крви.

хеморàгӣјскӣ, -ā̀, -ṑ [в. хеморагија] који се односи на хеморагију. ▲ **хеморагична грозница** мед. вирусне инфекције праћене крварењем.

хеморàгичā̀р, -а м [в. хеморагија] мед. онај који болује од хеморагије.

хемороӣди, хемороӣдā̀ м мн., јд. хеморо̀ӣд, ген. хемороӣда [лат. haemorrhoidae од грч. haimorhoídes, према в. хемо-, rheîn тећи] мед. чворићи на излазном делу дебелог црева настали услед проширења вена на том месту, шуљеви; непр. **хемероӣди**.

хемосо̀рпција, -ḕ ж [в. хемија, лат. sorbere упијати] упијање, усисавање једних материја (гаса, паре, дима, течности) од других (обично чврстих тела) услед чега долази до хемијске реакције међу њима.

хемоста́за, -ḕ ж [нлат. haemostasis од грч. haimóstasis, према в. хемо-, -стаза] мед. 1. заустављање, спречавање крварења. 2. застој циркулације.

хемоста̀тик, -а м, мн. хемоста̀тици [в. хемо-, -статик] мед. средство за спречавање, заустављање крварења, в. **хематоста̀тик**.

хемоста̀тичан, -чна, -чно [в. хемостатик] мед. који зауставља крварење. ▲ **хемостатична клешта** мед. хируршки инструмент за блокирање истицања крви на месту где је пресечен крвни суд.

хемостӣпик, -а м, мн. хемостӣпици [в. хемо-, енгл. styptic] мед. средство за заустављање крварења, било физички, било контракцијом, коагулацијом и др.

хемотера́пија, -ḕ и **хемотерàпија,** -ḕ ж [в. хемо-, терапија] мед. 1. лечење болести хемијским средствима. 2. в. **хематотерàпија**.

хемото̀ракс, -а м [в. хемато-, грч. thṓraks грудни кош] в. **хематото̀ракс**.

хемофӣлија, -ḕ ж [в. хемо-, -филија] мед. склоност великим крварењима услед слабе способности крви да се згруша, наследна болест.

хемофӣличā̀р, -а м [в. хемофилија] мед. онај који болује од хемофилије.

хемофо̀бија, -ē ж [в. хемато-, -фобија] в. **хематофо̀бија**.

хемофта̀лмија, -ē ж [в. хемо-, грч. ophtalmós око] мед. излив крви у око обично услед повреде.

хемохромато́за, -ē ж [в. хемо-, хром(а)-, -оза] мед. поремећај метаболизма гвожђа који узрокује његово таложење у кожи и другим органима, појава тамне пигментације коже (бронзани тен).

хемоци́ти, хемоци́тā м мн. [в. хемо-, грч. kýtos шупље тело; омот] крвна зрнца.

хѐмпшајр в. **хѐмпшир**.

хѐмпшир, -а м [енгл. hampshire] зоол. врста крупне овце пореклом из Енглеске, даје квалитетно месо.

хѐмунг, -а м, мн. хѐмунзи [нем. Hemmung] препрека, сметња, кочење, нарочито психичке природе.

хемӳргија, -ē ж [в. хемија, грч. érgon рад] агр. наука о могућностима хемијске прераде пољопривредних производа у индустријске сврхе (нпр. производња вештачке гуме, платна, вуне, боја, експлозива итд.).

хѐмшерија, -ē м [тур. hemşerī од перс. hemšehrī] покр. земљак, суграђанин, уп. **ла̏нцман**.

хена́де, хена́дā ж мн. [грч. henás (ген. henádos) јединица] мн. филоз. јединице, в. **мона́да**.

хѐндек в. **јѐндек**.

хендекà̄гōн, -о́на м [грч. héndeka једанаест, в. -гон] геом. једанаестоугаоник.

хендекасѝла̄б, -а́ба и **хендекасѝлабус,** -а м [грч. грч. hendekasýllabos, према héndeka једанаест, syllabē слог] метр. стих од једанаест слогова, једанаестерац.

хендија́да, -ē ж и **хендија́дион**, -а м [грч. hèn dià dyoîn један кроз два] књиж. стилска фигура када се један појам (израз) састављен од атрибута и именице, исказује помоћу две именице повезане везником (нпр. кита и сватови : кићени сватови).

хѐндикеп, -а м [енгл. handicap] 1. сметња, потешкоћа, отежавајућа околност, недостатак. 2. телесни или ментални недостатак или мана. 3. сп. давање предности слабијим такмичарима да би се изједначиле снаге и изгледи за успех (у бициклизму, коњичком спорту, шаху, једрењу и др.).

хѐндикепер, -а м [енгл. handicapper] сп. у коњичком спорту онај који бољим коњима одређује и додељује терет, чиме лошијим коњима даје предност.

хендикѐпи́ра̄н, -а, -о [енгл. handicapped] 1. који је у чему ускраћен, који при постизању успеха није у равноправном положају у односу на остале. 2. мед. који има телесне или менталне недостатке, који није нормално телесно или ментално развијен.

хендикепи́рати, хендикѐпи́ра̄м, 3. л. мн. хендикепи́рајӯ свр̄ш. и несвр̄ш. [в. хендикеп] довести, доводити некога у неповољан положај, отежати некоме нешто, спутати, спутавати.

хѐндс, -а м (сп. жарг. **енац**, ѐнца) [енгл. hands] сп. прекршај у фудбалу када играч руком дотакне лопту.

хенђа́ма, -ē ж [тур. hengâme од перс. hengâme] гужва, врева, светина, маса, мноштво.

хѐнкер, -а м [нем. Henker] онај који врши смртну пресуду вешањем, крвник.

хенотеѝзам, -зма м [грч. heîs један, theós бог] поштовање једног бога као главног у многобожачким религијама (прелазни облик од политеизма ка монотеизму).

хенѐотичан, -чна, -чно [грч. henóō уједињујем, сједињујем] који уједињава, сједињује, мири (нарочито у погледу вере).

хѐнри, -ија м [према америчком физичару Џозефу Хенрију (J. Henry, 1797–1878)] физ. јединица за индуковану електричну струју (ознака H).

хѐнц в. **хѐндс**.

хѐпа̄р, -а́ра м [грч. hêpar јетра] 1. анат. јетра, 2. свако у води растворљиво једињење неког алкалног метала са сумпором (назив по сумпор-калијуму који је боје јетре).

хепа̀ри́н, -и́на м [грч. hêpar јетра] хем. супстанца добијена из јетре која се користи за спречавање згрушавања крви.

хепат-, хепато- [грч. hêpar јетра] први део сложеница са значењем јетра, који се односи на јетру.

хепата̀лгија, -ē ж [в. хепат-, -алгија] мед. бол јетре.

хепатекто̀мија, -ē ж [в. хепат-, ек-, -томија] мед. хируршко одстрањење дела или целе јетре.

хепатѝзам, -зма м [в. хепат-, -изам] мед. укупност симптома карактеристичних за хронично обољење јетре.

хепа̀тик, -а м, мн. хепа̀тици [грч. hēpatikós јетрени, према hêpar јетра] мед. онај који болује од јетре.

хепатикостòмија, -ē ж [грч. hēpatikós јетрени, stóma уста, отвор] мед. хируршко отварање јетреног канала ради дренаже.

хепатикотòмија, -ē ж [грч. hēpatikós јетрени, stóma уста] мед. хируршки захват на јетреном каналу.

хепатѝтис, -а м [в. хепат-. -итис] мед. запаљење, упала јетре.

хепа̀тичан, -чна, -чно [грч. hēpatikós] мед. 1. који се односи на јетру, који припада јетри, јетрени. 2. који болује од јетре.

хепатòгēн, -а, -о [в. хепато-, -ген] физиол. који производи јетра.

хепатогра̀фија, -ē ж [в. хепато-, -графија] мед. описивање, опис јетре; рендгенски снимак јетре.

хепатоктòмија, -ē ж [в. хепато-, -томија] мед. сечење, операција јетре.

хепатòлӣт, -и́та м [в. хепато-, грч. líthos камен] мед. каменац у јетри.

хепатòлог, -а м, мн. хепатòлози [в. хепато-, -лог] мед. специјалиста који се бави хепатологијом.

хепатолòгија, -ē ж [в. хепато-, -логија] мед. грана интерне медицине која проучава јетру и болести јетре.

хепатомѐга̀лија и **хепатомега̀лија,** -ē ж [нлат. hepatomegalia, према в. хепато-, грч. mégas велики] мед. патолошко увећање, повећање јетре.

хепатоскòпија, -ē ж [в. хепато-, -скопија] прорицање судбине, гатање по јетри животиња.

хѐпенинг, -а м, мн. хѐпенинзи [енгл. happening] 1. ум. облик ликовног, музичког или сценског изражавања заснован на импровизацији, изненађењу, шокирању, обично се изводи на јавном месту (улици) при чему се очекује да посматрачи учествују у догађању. 2. фиг. весео догађај различитих садржаја, обично са певањем и музиком, приредба.

хѐпиенд, -а м [енгл. happy end(ing)] неочекиван срећан завршетак књижевног дела или филма; уопште срећан расплет догађаја, срећан крај.

хепта- [грч. héptá седам] први део сложенице са значењем: седам.

хѐптагōн, -а м [грч. heptágōnos, према в. хепта-, -гон] геом. седмоугао.

хѐптаѐдар, -дра м [в. хепта-, -едар] геометријско тело са седам страница.

хѐптакōрд, -а м [в. хепта-, акорд] муз. 1. низ од седам дијатонских тонова. 2. лира са седам жица.

хептало̀гија, -ē ж [в.хепта-, -логија] књиж. седам романа или седам драма једног аутора повезаних у јединствену целину.

хептамѐрōн, -о́на м [в. хепта-, грч. hēméra дан] временски период од седам дана, седмица, недеља.

хѐптаметар, -тра м [в. хепта-, -метар] метр. стих од седам стопа, седмерац.

хептóда, -ē ж [в. хепта-, грч. hodós пут] физ. електронска цев са седам електрода.

хӗр, -а м [нем. Herr] господин, господар, газда, власник.

Хе́ра, -ē ж [грч. Hera] митол. у грчкој митологији Кронова и Рејина кћи, сестра и законита супруга врховног бога Зевса, богиња заштитница брака.

хӗрав, -а, -о и **хѐрав,** -а, -о = **хӗрлав** и **хѐрлав,** -а, -о [тур. eğri] 1. разрок, зрикав. 2. накривљен, нахерен.

хера̀јн узв. [нем. herein] заст. уђите, унутра, слободно (као одговор на куцање).

хераклѐје, хераклѐја̄ ж мн. [грч. Hērákleia, према старогрчком филозофу Хераклу] мн. 1. у старој Грчкој, свечаности у част Херакла. 2. песме о Хераклу, његовом животу и делу.

Хераклија́да, -ē ж [према старогрчком филозофу Хераклу] песма о Хераклу.

хера̀клӣт, -и́та м [фабричко име производа] грађ. лак грађевински материјал у виду дрвених плоча који се користи за преградне зидове, а нарочито за изолацију.

хераклитѝзам, -зма м [према грчком филозофу Хераклиту (око 540 – око 480. пре н.е.)] филоз. учење грчког филозофа Хераклита по ко-

ме се све што постоји непрестано мења (panta rei: све тече).

Хера̀кло, -а м [грч. Heraklés] митол. најславнији грчки јунак, син Зевса и Алкмене, извршио је 12 тешких задатака које му је наложио Еуристеј.

хераклора́ма, -ē ж [фр. Heraclorama] начин приказивања филма у три димензије.

хера̀лдика, -ē ж, дат. хера̀лдици [фр. héraldique] наука која проучава грбове, правила за њихово састављање, њихов постанак и развој.

хера̀лдичā̄р, -а м [нлат. heraldicus, в. хералдика] онај који се бави хералдиком.

хера̀лдичкӣ, -ā̄, -ō̄ [в. хералдика] који се односи на хералдику, који припада хералдици. ▲ **хералдичка боја** једна од основних боја које се користе у хералдици (плава, црвена, жута, зелена, црна, сребрна и златна); **~знак** део грба који има одређено значење (лист, мач, штит, лав и др.).

хе̑рба, -ē ж [лат. herba] 1. биљка, трава. 2. назив за дроге справљене од осушене целе зелене биљке с листовима, ређе цветовима.

хѐрбā̄р, -а́ра м = **хѐрбā̄ријум,** -а м и **хѐрбā̄рӣј,** -ија м [в. херба] збирка осушених, пресованих биљака; свеска у којој се чувају такве биљке.

хербарӣзам, -зма м [лат. herba биљка, трава, в. -изам] лечење биљкама, в. **фитотера́пија**.

хербариза́ција, -ē ж [нлат. herbarisatio, према в. херба] скупљање и припремање биљака за хербар.

хѐрбā̄ријум и **хѐрбā̄рӣј** = **хѐрбā̄р** (в.)

хербартијанӣзам, -зма м [према немачком филозофу J. Ф. Хербарту (Johann Friedrich Herbart, 1776–1841)] филозофско, психолошко и педагошко учење немачког фиозофа J. Ф. Хербарта.

хербиво́ре, хербиво́рā ж мн. [лат. herba биљка, vorare ждерати] мн. зоол. животиње које се хране биљкама, биљоједи.

хербӣцӣд, -и́да м [лат. herba биљка, трава, в. -цид] хем. средство за уништавање корова које не шкоди осталим биљкама.

хервàкат прил. [тур. her vakit од перс. her сваки, ар. waqt време, в. вакат] покр. заст. увек, у свако доба.

хергѐла в. **ергѐла**.

хе̑рд-бу̑к, -а м [енгл. herd-book, према herd стадо, book књига] у сточарству, књига са подацима о пореклу, тежини, производној способности и др. говеда, родослов говеда, уп. **педӣгрē**.

хердо̀глија, -ē м = **ердо̀глија,** -ē ж [тур. ard oğlu] покр. онај који прати некога, пратилац.

хе̑редитā̄ран, -рна, -рно [лат. hereditarius] који се преноси с предака или родитеља на потомство, наследан (о болестима, особинама, пороцима и сл.).

хередитаријанӣзам, -зма м [в. хередитаран] гледиште које истиче важност и утицај наслеђа на понашање.

хередита́рнōст, -ости ж [в. хередитаран] генетско наслеђивање особина предака, наследност; низ наслеђених физичких особина.

хѐреза, херѐзија в. **је̑рē̄с**.

хе̑рē̄с[1], -а м [лат. heres] наследник.

хе̑рē̄с[2], -а м [шп. heres] врста финог шпанског вина.

херѐтик в. **јерѐтик**.

херѐтичкӣ в. **јерѐтичкӣ**.

херӣхтер, -а м [нем. Herrichter] покр. заст. занатлија који израђује, кроји и шије, горње делове обуће.

херихтѐрā̄ј, -а́ја м [аустр. нем. Herrichterei] покр. заст. 1. посао херихтера. 2. радионица у којој херихтер израђује горње делове обуће.

Хе̑ркул, -а м [лат. Hercules] 1. митол. грчки јунак огромне снаге. 2. астрон. звезде из сазвежђа Велика кола.

хе̑ркулес, -а м [в. Херкул] јак, снажан човек, див.

хе̑ркулскӣ, -ā̄, -ō̄ [в. херкул] јако снажан, јак, дивовски, огроман.

хе̑рма, -ē ж, ген. мн. хе̑рмā и хе̑рмӣ [лат. Herma од грч. Hermês Хермес] ум. у античкој Грчкој Херкулова биста или биста уопште (божанства или покојника) постављена на стубу.

хермафродӣзам, -зма м в. **хермафродитӣзам**.

хермафро̀дӣт, -и́та м [лат. hermaphroditus од грч. Hermaphróditos име сина Хермес и Афродите] организам (животињски или биљни) са оба пола, двополац; особа која има одлике оба пола.

хермафродитȉзам, -зма м [в. хермафродит] 1. а. биол. истовремено постојање мушких и женских полних жлезда у једном организму (код многих биљака, неких животиња, нарочито бескичмењака). б. код човека, патолошка појава постојања полних одлика оба пола. 2. ум. скулптура која истовремено има и мушка и женска полна обележја.

хȇрме в. **хȇрма**.

хермȅлӣн, -и́на м [лат. hermellina зоол. велика ласица *Mustela erminea* из породице куна; скупоцено крзно те животиње. ♦ **хермȅлӣнскӣ**.

херменȅвтика в. **херменеу̏тика**.

херменеут [грч. hermeneutes тумач, в. херменеутика] стручњак за херменеутику; тумач Светог писма у старој хришћанској цркви.

херменеу̏тика, -ē ж, дат. херменеу̏тици [грч. hermēneutikē̆ вештина тумачења] 1. вештина излагања и тумачења текста. 2. теол. научно тумачење Библије. 3. муз. правац у музици XX века по којем спољашност уметничког дела открива постојање неког другог, пре свега психичког елемента.

херменеу̏тичкӣ, -ā, -ō [в. херменеутика] који припада херменеутици, који се односи на херменеутику.

Хȅрмес, -а м [грч. Hermēs] митол. у грчкој митологији гласник богова, син Зевса и Маје, најмлађи од 12 олимпских богова.

херметȉзам, -зма м [в. херметика, -изам] 1. в. **хермȅтика**. 2. псих. затвореност у себе, интровертност. 3. књиж. а. један од видова субјективизма, затварање, повлачење у себе, окретање себи и стварање сопственог света. б. песнички правац између два рата чија се поетика заснива на напуштању јасног, рационалног, логичног у језику и смислу и окретање емотивном, ирационалном, звучном, на тај начин песме су постале тешко разумљиве, неприступачне обичним читаоцима. 4. у доба хеленизма, религиозно-мистична секта која је обожавала Хермеса Трисмегистоса, египатског бога знања.

хермȅтика, -ē ж, дат. хермȅтици [срлат. hermeticus који припада Хермесу Трисмегистосу, митском египатском мудрацу] скуп знања о тајним стварима које су доступне малом броју људи, уп. **алхȅмија**.

хермȅтичан, -чна, -чно [в. херметика] затворен, непропустљив; затворен по смислу, неприступачан, тешко разумљив.

хермȅтичā̆р, -а, -о [в. херметика] 1. онај који познаје херметику, уп. **алхȅмичā̆р**. 2. песник који ствара у духу херметизма.

хермȅтичкӣ, -ā, -ō [в. херметика] прил. потпуно затворено, непропустљиво.

хермоглȉфика, -ē ж, дат. хермоглȉфици [грч. hermoglyphikē̆] ум. вајарство, кипарство.

хȅрнија, -ē ж [лат. hernia] мед. продор, просутост унутрашњих органа у неку телесну шупљину тако да изгледа као израштај, нарочито продор црева кроз ослабљен зид трбуха, кила, брух.

херниолȍгија, -ē ж [в. хернија. -логија] мед. наука о врстама и облицима хернија, кила.

херниотȍмија, -ē ж [в. хернија, -томија] мед. операција хернија, киле.

хȅрнцимер, -а м [нем. Herrnzimmer, према Herr господин, Zimmer соба] соба за господу, мушка соба (намењена само мушкарцима за разговор уз цигарете).

херо́ида, -ē ж [према збирци Heroides римског песника Овидија, грч. hērōís јунакиња] 1. књиж. врста песничке посланице у којој неки јунак или позната особа износи своје мисли и осећања. 2. в. **хероѝна** (2а).

херо́јизам, -зма м — **херо́јство**, -а с [в. херој, -изам] одлика јунака, храброст, јунаштво.

херо̀ика [грч. hērōikós јуначки] 1. муз. књиж. композиција или песма која слави јунаштво, химна, апотеоза јунаштву, херојству. 2. в. **херо̀ѝзам**.

херо̀ѝн, -и́на м [нем. Heroin, према грч. hḗrōs јунак] дериват морфијума, прах беле боје, снажан аналгетик који брзо изазива јаку зависност, користи се као опојна дрога.

хероѝна, -ē ж [грч. hērōínē] 1. јунакиња. 2. а. глумица која глуми улогу јунакиње. б. главни женски лик у драмским, књижевним и филмским делима.

хероинȉзам, -зма м [в. хероин] уживање и зависност од хероина; уопште тешка наркоманска зависност од тешких дрога.

хероинòмāн, -а́на м [в. хероин, -ман] онај који је хероински зависник.

хероиномàнија, -ē ж [в. хероин, -манија] хероинска зависност.

херòйнскӣ, -ā, -ō [в. хероин] који се односи на хероин; који садржи хероин, у којем има хероина; на којем се налази хероин. ▲ **хероинска мафија** мафија специјализована за трговину хероином, нарко-мафија; ~ **коктел** мешавина више врста дрога од којих је главни хероин; ~ **пут** подручје кроз које се кријумчари хероин.

херòичан, -чна, -чно [грч. hērōikós] јуначки, херојски.

хѐрōј, -о́ја м [фр. héros од лат. heros од грч. hērōs] 1. митол. у грчкој митологији, човек надљудских особина, полубог. 2. ист. победник у атлетским такмичењима у старој Грчкој. 3. а. човек велике храбрости, изузетан, велики јунак. б. велики човек свога времена, велики дух, изузетан човек; знаменита особа (ратник, државник, војсковођа и др.). 4. онај који је по некој особини, означеној именицом која стоји уз именицу херој, надмашио друге, бољи од других: ~ *рада*, ~ *воље*, ~ *духа*, ~ *знања* и др. ▲ **народни** ~ одликовање за храброст и херојске подвиге у Народноослободилачком рату 1941–1945, онај који је одликован таквим одликовањем; ~ **(социјалистичког) рада** највише цивилно одликовање у СССР-у, онај који је одликован таквим одликовањем.

хѐрōјскӣ, -ā, -ō [в. херој] 1. који се односи на хероја, који припада хероју. 2. који је изузетно храбар, јуначки. ▲ **херојска епика** епска поезија која пева о јунацима, херојима и њиховим подвизима; ~ **стих** в. **хѐксаметар**; **херојско доба** ист. 1. доба у којем су живели хероји (обично у античкој Грчкој). 2. доба почетака неких цивилизација, легендарно доба.

херо́јство, -а с → **херојзам** (в.)

хѐролд, -а м [нем. Herold] 1. гласник, весник. 2. ист. онај који је руководио церемонијом на витешком турниру. 3. онај који при краљевској канцеларији води родословне књиге и регистар грбова, ге саставља грбове и нове племиће, хералдичар.

херомàнија, -ē ж [в. херој, -манија] страст за јунацима и јуначким делима, трагање за пустоловинама.

хероòстрат и хѐростра̀т, -а м [према Грку Херострату који је запалио Артемидин храм да би ушао у историју] онај који жуди за славом и не преза ни од чега да је достигне.

херостратѝзам, -зма м [в. херострат] безобзирно понашање ради стицања славе, макар и славе рушиоца; особина онога који тако поступа.

херòстратскӣ, -ā, -ō [в. херострат] који се односи на херостратизам, који је у духу херостратизма.

херпангѝна, -ē ж [в. херпес, ангина] мед. вирусно запаљење усне шупљине са појавом мехурића.

хѐрпес, -а м [грч. hérpēs од hérpein вући се, пузати] мед. вирусно обољење коже, обично у виду груписаних мехурића, најчешће на месту где слузокожа прелази у кожу (око уста или ноздрва). ▲ ~ **зостер** мед. тежи облик вирусног обољења коже, обично се јавља на леђима и стомаку, али и на другим деловима тела.

хѐрпес зо̀стер в. под **хѐрпес**.

херпетолòгија, -ē ж [грч. herpetón гмаз, в. -логија] зоол. грана зоологије која проучава гмизавце и водоземце.

хертолòгија, -ē ж **хеортолòгија,** -ē ж [грч. heortḗ свечаност, в. -логија] теол. наука о црквеним празницима, њиховом постанку и значењу.

херу̀вика, -ē ж, дат. херу̀вици [хебр.] црквена песма у православном богослужењу која се пева при изношењу дарова.

херу̀вӣм, -и́ма м [хебр. kerūbīm (мн. од kerūb)] анђео вишег реда.

хѐрц[1], -а м [према немачком физичару Х. Р. Херцу (H. R. Hertz, 1857–1894)] физ. јединица за мерење фреквенције, титраја у секунди (ознака Hz).

хѐрц[2], -а м, мн. хѐрчеви [нем. Herz] срце; боја у картама, поред каро, треф и пик.

хѐрцег, -а м [мађ. herceg од ствнем. Heri-zogo војсковођа] 1. највиша племићка титула, одмах иза краља, војвода. 2. вој. предводник војске, војсковођа, војвода.

хѐрциг [нем. herzig] 1. прид. мио, умиљат, љубазан, леп. 2. прил. љупко, дражесно (обично о деци и девојкама и њиховој одећи).

хѐрција, -ē ж [нлат. hercia] црквени свећњак са три крака.

хѐрцл, -а м [нем. Hercl] доњи део обуће, ђон.

хѐрцловати, -лујѐм свршн. и несврш. [в. херцл] поправити, поправљати ципеле тако да им се замени херцл, читав доњи део.

хѐрцнбрехер, -а м [нем. Herzenbrecher, према Hertz срце, brechen ломити] покр. ирон. онај који слама женска срца, заводник, донжуан.

хѐрцог в. **хѐрцег** (1).

хѐрцфѐлер, -а м [нем. Herzfehler, према Hertz срце, Fehler грешка] покр. заст. срчана мана, грешка на срцу.

хѐрцшлā̄г, -а м [нем. Hertzschlag, према Hertz срце, Schlag шлог, кап] покр. заст. срчани удар, срчана кап, инфаркт.

хѐс (муз.) хроматски снижен глас *h* (бе).

хѐсāб, -а́ба м= **хѐсāп,** -а́па м [тур. hesap од ар. ḥisāb] варв. рачун, процена.

хеса́бити, хѐсāбӣм несврш. = **хеса́пити,** хѐсāпӣм несврш. [в. хесаб] 1. мислити, сматрати, рачунати. 2. ценити, поштовати.

хѐсāп = **хѐсāб** (в.)

хеса́пити = **хеса́бити** (в.)

хесо̀нӣт, -и́та м [грч. hḗssōn мање вредан, в. -ит] минер. врста полудрагог камена, минерал мркожуте или црвене боје.

хѐспāп в. **ѐспāп.**

Хеспери́де, Хеспери́дā̄ ж мн. митол. кћерке Ноћи које чувају златне јабуке у врту богова.

хесперо̀рнис, -а м [нлат. Hesperornis од грч. hésperos вече, órnis птица] зоол. геол. фосилни остаци изумрлог рода птица *Hesperornis regalis* из доба креде у Северној Америци.

хѐсперус, -а м [грч. hésperos вече] 1. вече. 2. запад.

Хѐстија, -ē ж [грч. Hestía] 1. митол. код Грка, богиња огњишта (исто што је код Римљана Веста). 2. астероид откривен 1857. г.

хете́ра, -ē ж [грч. hetaíra] у старој Грчкој, образована жена слободног понашања за забаву и друштво, куртизана; фиг. жена лаког морала, блудница.

хетерà̀рхија, -ē ж [в. хетеро-, -архија] владавина туђинца, туђег народа у некој земљи, туђинска власт.

хете́ри, хете́рā̄ м мн. [грч. hetaîroi другови] ист. 1. македонско родовско племство. 2. коњица у старој македонској војсци.

хетерѝзам, -зма м [грч. hetairismós блуд] 1. први облици брака које карактерише пуна слобода полних односа, озакоњен **конкубѝнāт** (в). 2. бројност полних односа проститутке.

Хетѐрија, -ē ж [грч. hetairía братство, дружина] 1. тајно грчко политичко удружење крајем XVIII почетком XIX века основано с циљем да се Грци и други балкански народи ослободе од Турака. 2. назив за тајна политичка или војна друштва у старој Грчкој, нарочито Атини.

хетѐристи, хетѐрѝстā̄ м мн. [в. хетерија] припадници, чланови хетерије.

хетеро- [грч. héteros] први део сложеница са значењем други, раличит.

хетероанамне́за, -ē ж [в. хетеро-, анамнеза] мед. анамнеза коју уместо болесника даје неко његов када он није у стању да сам то учини.

хетеробиогра̀фија, -ē ж [в. хетеро-, биографија] опис живота неке личности који не пише та личност већ неко други, биографија; супр. **аутобиогра̀фија** в..

хетерога̀мија, -ē ж [грч. heterogamía други крак, према в. хетеро-, -гамија] биол. 1. спајање гамета, мушке и женске полне ћелије, када се они разликују и физиолошки и по облику и по величини. 2. оплодња код које мушки и женски гамети потичу од различитих јединки; супр. **изога̀мија** (в.).

хетеро̀ген и **хѐтероген,** -а, -о [грч. heterogenḗs, према в. хетеро-, -ген] који није од исте врсте, састављен од разнородних елемената, разнородан; супр. **хо̀моген** (в.).

хѐтерогенē̄а, хетерогенē̄ā̄ с мн. [в. хетероген] грам. именице којима се разликује род у једнини и множини (нпр. дете/деца).

хетеро̀генō̄ст, -ости и **хѐтерогенō̄ст,** -ости ж [в. хетероген] особина онога што је хетерогено, разнородност, разноврсност.

хетерого̀нија, -ē ж [в. хетеро-, -гонија] бот. смена генерација, обично наизменично полне и бесполне.

хѐтеродоксан, -сна, -сно [в. хетеродоксија] 1. који одступа од уобичајеног веровања или учења. 2. рел. који припада другој вери, иноверан,

кривоверан; супр. **ортодòксан** (в.). ▲ **хетеродоксни проблем** сп. у шаху проблем чије решење захтева одступање од шаховских правила.

хетеродòксија, -ē ж [грч. heterodoksía, према в. хетеро-, dóksa мишљење, веровање] 1. веровање или мишљење које је другачије од општеприхваћеног или службеног. 2. рел. припадање другој вери, кривоверје, јерес; супр. **ортодòксија** (в.).

хетероеротѝзам, -зма м [в. хетеро-, еротизам] псих. сексуална склоност према супротном полу, нормална сексуална оријентисаност, в. **хетеросексуа́лнōст**.

хетеро́за, -ē ж [в. хетеро-, -оза] биол. појава отпорнијег, снажнијег и напреднијег потомства код биљака и животиња услед укрштања генетски различитих родитеља.

хетерозете́за, -ē ж [в. хетеро-, грч. zētēzis тражење, истраживање] лог. 1. извођење погрешног закључка који не следи из постављених премиса. 2. лукаво постављено питање, формулисано као успут и неважно, а заправо треба да доведе до жељеног одговора.

хетерозѝгот, -а м [в. хетеро-, грч. zygón јарам] биол. организам који је настао укрштањем родитеља са различитим генетским материјалом.

хетерозѝготан, -тна, -тно [в. хетерозигот] биол. који има два различита облика једног истог гена; супр. **хомозѝготан** (в.).

хетероинсемина́ција, -ē ж [в. хетеро-, инсеминација] вештачка оплодња животиња или човека.

хетероклѝзија, -ē ж [грч. heteroklisía, према в. хетеро-, klísis нагињање; промена] лингв. неправилна деклинација именских речи.

хетеро̀клӣт, -и́та м [грч. heteróklitos, према в. хетеро-, klínein наслањати] грам. именица која има неправилну промену.

хетеро̀клитан, -тна, -тно [в. хетероклит] 1. који је необичан, чудан, нестран. 2. који није уобичајен, који није по прописима или обичајима (у уметности и сл.). 3. грам. који је хетероклит, који има неправилну деклинацију.

хетероклѝтичан в. **хетеро̀клитан**.

хетерокрàнија, -ē ж [в. хетеро-, грч. kranían лобања, глава] мед. главобоља која захвата једну половину главе, мигрена, в. **хемиàлгија, хемикрàнија**.

хетеролàгнија, -ē ж [в. хетеро-, грч. lagneía блуд] вештачка оплодња женке спермом мужјака са којим не живи у заједници.

хетеролòгија, -ē ж [в. хетеро-, -логија] филоз. теорија по којој се у спознајном процесу сукобљавају два супротстављена феномена, нпр. логично и нелогично.

хетеромѐтрија, -ē ж [грч. heterometría, према в. хетеро-, -метрија] књиж. различита метричка структура стихова у једној песми.

хе̏теромо̄рфан, -фна, -фно [в. хетеро-, -морфан] који је разних облика, разнообличан; супр. **изомòрфан** (в.).

хетероморфѝзам, -зма м [в. хетероморфан] хем. појава да се једна супстанца јавља у више различитих облика (нпр. угљеник у облику дијаманта, графита, антрацита); уп. **полиморфѝзам**.

хетероморфо́за, -ē ж [в. хетеро-, -морфоза] 1. биол. облик регенерације организма код којег се уместо изгубљеног органа развије неки други (нпр. код гуштера, уместо изгубљеног репа може се развити нови). 2. мед. ненормалан развој и састав ткива.

хетеро̀нӣм, -и́ма м [грч. heterónimos с различитим значењем] лингв. различити називи, изведени од различитих корена, за означавање сродних односа (отац–мајка, брат–сестра, према учитељ–учитељица, друг–другарица).

хетеронѝмија, -ē ж [в. хетероним] лингв. појава у језику да се сродни односи именују и означавају речима изведеним од различитих корена, в. **хетеро̀нӣм** (2).

хе̏тероно̄ман, -мна, -мно [в. хетеро-, -номан] 1. који зависи од другога, несамосталан. 2. који је нечим условљен. 3. филоз. који се понаша по законитостима из спољашњег света.

хетеронòмија, -ē ж [в. хетеро-, -номија] 1. зависност од туђих закона, покоравање туђим законима. 2. филоз. несамосталност разума и човекове воље. 3. зоол. особина виших организама код којих телесни чланци нису међусобно једнаки, већ се групишу и граде телесне области (глава, врат, трбух и сл.).

хетеропла̀стика, -ē ж, дат. хетеропла̀стици [в. хетеро-, -пластика] мед. постављање неког страног тела у људски организам како би се надокнадио или покрио мањак.

хетеропла̀стичан, -чна, -чно [в. хетеропластика] биол. састављен од разнородних ћелија.

хе̏теросексуа̄лан, -лна, -лно [в. хетеро-, сексуалан] који је сексуално наклоњен супротном полу, нормална сексуална оријентисаност.

хетеросексуали̏те̄т в. **хетеросексуа́лно̄ст**.

хетеросексуа́лно̄ст, -ости ж [в. хетеро-, сексуалност] сексуална привлачност и односи између особа супротних полова, нормални, уобичајени сексуални односи.

хетеросила̀бичкӣ, -а̄, -о̄ [в. хетеро-, силабички] грам. глас или група гласова који припадају различитим слоговима.

хетерости́лија, -е̄ ж [в. хетеро-, грч. stȳlos стуб] бот. појава различитих типова цветова на истој биљној врсти.

хетеросугѐстија, -е̄ ж [в. хетеро-, сугестија] псих. сугестија коју неко упућује некоме; супр. **аутосугѐстија** (в.).

хетеросцѝји, хетеросци́ја̄ м мн. [грч. heteróskioi] мн. геогр. становници умерених поднебља чија сенка стално пада у разним правцима, у правцу севера или југа.

хе̏теротѐрман, -мна, -мно [в. хетеро-, -терман] биол. који има променљиву температуру тела која зависи од околине. ▲ **хетеротермне животиње** хладнокрвне животиње (рибе, водоземци и гмизавци). супр. **хе̏мотѐрман** (в.).

хе̏теротѐрме, хе̏теротѐрмӣ ж мн. [в. хетеротерман] хладнокрвне животиње, код којих температура зависи од околине; исто и **хетеротермне животиње** в. под **хе̏теротѐрман**.

хе̏теротрофан, -фна, -фно [в. хетеро-, -трофан] биол. који се храни готовим органским материјама јер нема способност да у свом организму производи храну (животиње и неке биљке); супр. **а̀утотрофан** (в.).

хетеротро̀фија, -е̄ ж [в. хетеро-, -трофија] биол. исхрана готовим органским материјама јер сам организам нема способност да производи храну (човек, животиње и паразитске биљке).

хетерофѝлија, -е̄ ж [в. хетеро-, грч. phýllon лист] бот. појава развића два различита облика листа на једној биљци.

хетерофо̀нија, -е̄ ж [грч. heterophōnía, према в. хетеро-, -фонија] 1. муз. најједноставнији облик полифоније; два или више гласова, или два или више инструмената изводе исту мелодију различито је варирајући односно интерпретирајући. 2. мед. промењен глас услед болести.

хе̏тероформан в. **хе̏теромо̄рфан**.

хетерофта̀лмија, -е̄ ж [грч. heterophthalmía, према в. хетеро-, грч. ophthalmós око] мед. различита боја очију код неке особе.

хетерофто̀нгија, -е̄ ж [в. хетеро-, грч. phthóngos глас] другачије говорење од уобичајеног, говор из стомака.

хе̏терохро̄ман, -мна, -мно = **хетерохро̀мичан,** -чна, -чно [в. хетерохромија] 1. који је различитих боја, разнобојан, шарен. 2. физ. који употребљава две или више различитих боја (*хетерохромна фотометрија*).

хетерохро̀мија, -е̄ ж [грч. heterókhrōmos разнобојан, према в. хетеро-, -хромија] физиол. 1. појава различите боје очних дужица код исте особе. 2. појава различите боје длака код исте особе.

хетерохро̀мичан = **хе̏терохро̄ман** (в.)

хѐтман, -а м [пољ. hetman од нем. Hauptmann] 1. ист. војни заповедник у Пољској, Литванији и Украјини од XVI до XVIII века. 2. козачки заповедник, атаман.

хе̏т-три̏к, -а м [енгл. hattrick] сп. 1. три поготка истог играча у току једне утакмице, обично у фудбалу. 2. три узастопне победе исте екипе у неком такмичењу.

хѐћим, -а м [тур. hekim од ар. ḥakīm мудрац, филозоф] покр. заст. лекар.

хѐћимбаша, -е̄ м [тур. hekim başı, према в. хеćим, баша] покр. заст. главни лекар.

хе̏урека, хѐурека и **хеуре́ка** узв. [грч. hēúrēka од heurískein пронаћи, открити] 1. реч коју је узвикнуо Архимед када је купајући се пронашао хидростатички закон, дословно значи: Нашао сам! 2. узвик радости због неког проналаска, открића, решења, в. **ѐурека**.

хеури̏стика, -е̄ ж [в. хеуристички] 1. наука о методима откривања и утврђивања нових спознаја; вештина изналажења, откривања истине. 2. у историјској науци, утврђивање аутентичности извора.

хеурѝстичан, -чна, -чно [нлат. heuristicus, према грч. heurískein пронаћи, открити] којем је

својствено откривање, проналажење, који се усваја, учи путем испитивања, откривања.

хеурѝстичкӣ, -ā, -ō [нлат. heuristicus, према грч. heurískein пронаћи, открити] 1. који се односи на хеуристику, који припада хеуристици. 2. лог. који је користан, сврсисходан, посебно у научном истраживању.

Хѐфест, -а м [грч. Hephaistos] митол. старогрчки бог ватре, Зевсов и Херин син, ружан и хром, у својој ковачници прави оружје и украсе за богове.

хѐфта, -ē ж, ген. мн. хѐфтā и хѐфтӣ [тур. hafta, заст. hefta, hefte од перс. hefte од heft седам] покр. недеља дана, седмица.

хефтàлук, -а м, мн. хефтàлуци [тур. haftalık, в. хефта] оно што траје недељу дана, што се односи на недељу дана.

хѐфтати, -ā̀м несврш. ⁼ **хѐфтовати,** -ту̀јēм несврш. [нем. heften] 1. овлаш причврстити шивењем, овлаш прошивати, фирцати. 2. спајати листове папира хефтмашином.

хефтемѝмерес, -а м [грч. hephthēmimerḗs, према heptá седам, в. хеми-, méros део] метр. цезура у хексаметру после седме полустопе.

хѐфтерица, -ē ж в. **хѐфтмашѝна.**

хѐфтмашѝна, -ē ж [в. хефтати, машина] справа којом се ручно спајају листови папира металном спајалицом.

хѐфтовати = **хѐфтати** (в.)

хѐц, хѐца м, мн. хѐцови [аустр. нем. Hetze] покр. жарг. шала, досетка, виц, глупост.

хѐцати се, -ā̀м се несврш. [аустр. нем. hetzen] покр. жарг. шалити се, завитлавати, зезати, подбадати.

хѐцмахер, -а м ⁼ **вѝцмахер,** -а м [аустр. нем. Hetzmacher] онај који уме добро да збија шале, прича вицеве и сл., шаљивац, шаљивџија, духовит човек.

хѐчепеч, -а м [мађ. hecsepecs, према нем. Hatscherl шипак] покр. пекмез од шипака.

хѐџинг, -а м, мн. хѐџинзи [енгл. hedging, према hedge покривати, обезбедити] екон. пословно-финансијска стратегија избегавања ризика односно губитака предузимањем нових пословних акција.

хѐџра в. **хѝџра.**

хибѐрнāтор, -а м [лат. hibernus зимски] мед. апарат за хлађење зуба и других органа у циљу постизања локалне анестезије.

хиберна́ција, -ē ж [лат. hibernatio, према hibernus зимски] 1. биол. стање снижене телесне температуре за време зимског зна код неких топлокрвних животиња. 2. мед. в. **хибернизáција** (1). 3. а. замрзавање људског или животињског тела у леду ради очувања (остаци се могу изванредно очувати стинама и хиљадама година). б. метода дубоког хлађења тешко оболелих с намером поновног оживљавања у будућности када медицина буде способна да их излечи. 4. фиг. неактивност, пасивност, обично у интелектуалном смислу.

хибернизáција, -ē ж [в. хибернација] 1. мед. метода хлађења појединих делова тела, нарочито зуба, у циљу постизања локалне анестезије ради хируршких захвата. 2. в. **хиберна́ција.**

хѝбискус, -а м [нлат. Hibiscus од грч. ibískos слез] мирисна биљка с великим декоративним цветовима *Hibiscus rosa-sinensis* из рода *Hibiscus*, кинеска ружа; остале биљке тога рода.

хѝбрӣд, -и́ да м [лат. hybrida] 1. биол. биљка или животиња настала укрштањем родитеља који припадају истом роду, али се разликују по неким особинама, бастард, мелез. 2. фиг. оно што је састављено од елемената различитог порекла.

хѝбрӣдан, -дна, -дно [в. хибрид] 1. који је настао укрштањем, који је хибрид. 2. фиг. разнородан, мешан; прелазан. ▲ **хибридни компјутер** рач. компјутер који има уграђен аналогни и дигитални хардвер; **хибридни круг** техн. рач. круг у којем се за обављање сличних функција користе битно различити типови компонената.

хибридизáција, -ē ж [в. хибрид] биол. стварање хибрида, укрштање биљака или животиња различитих особина.

хибридизѝрати, хибридизѝрām, 3. л. мн. хибридизѝрајӯ свршн. и несврш. [в. хибрид] стварати, створити хибриде, мелезе.

Хѝбрис, -а м [грч. Hybris богиња охолости и пркоса] у античкој трагедији преступ човека који често несвесно настоји да изађе из оквира људског и приближи се божанском.

ХИВ, хѝва м [скр. од енгл. Human immunodeficiency virus] скр. назив за хумани имунодефи-

цијентни вирус, који се преноси крвљу и изазива сиду.

Хи̏гија, -ē ж [грч. Hygieia] 1. митол. старогрчка богиња здравља. 2. астероид откривен 1849. г.

хигијàстика, -ē ж [грч. higiastikós лековит, према hygieia здравље] вештина неговања и одржавања здравља.

хигије́на, -ē ж [грч. hygieinos здрав] 1. део медицине, наука о чувању и неговању здравља. 2. поступци који се спроводе да би се неговало и сачувало здравље, одржавање чистоће; прописи, правила за то.

хигијѐничā̀р, -а м (ж. **хигијѐничā̀рка,** -ē) [в. хигијена] онај који се стара за одржавање хигијене; лице стручно за хигијену.

хигијѐнскӣ, -ā̄, -ō̄ [в. хигијена] који се односи на хигијену, који је у складу с хигијеном, који одговара захтевима хигијене.

хигиокòмија, -ē ж [нлат. hygiocomia, према грч. hygieia здравље, komizo негујем, гајим] неговање здравља.

хигроскòпичнō̄ст, -ости ж [в. хигроскопан] својство материје да упија влагу или лишава друге материје воде.

хигробàрометар, -тра м [в. хигро-, барометар] инструмент за мерење притиска и релативне влажности ваздуха.

хигрògрам и **хи̏грограм,** -а м [в. хигро-, -грам] дијаграм који исписује промене релативне влажности у току 24 сата или у току једне недеље.

хигрògраф и **хи̏граф,** -а м [в. хигро-, -граф] метеор. инструмент који бележи промене релативне влажности ваздуха, в. **хи̏грометар**.

хигролògија, -ē ж [в. хигро-, -логија] наука о влажности ваздуха.

хи̏грō̄м, -о́ма м [в. хигро-, -ом] мед. 1. проширење слузних врећица и омотача тетива, на месту притиска или трења. 2. израслина од лимфатичних простора испуњених течношћу; јавља се код деце, најчешће на врату.

хи̏грометар, -тра м [в. хигро-, -метар] метеор. инструмент за мерење релативне влажности ваздуха, **хидрограф**.

хигромѐтрија, -ē ж [в. хигро-, -метрија] метеор. мерење степена влажности неке материје, најчешће ваздуха.

хигрòскоп и **хи̏гроскоп,** -а м [в. хигро-, -скоп] метеор. апарат који квалитативно приказује промене влажности ваздуха.

хи̏гроскопан, -пна, -пно [в. хигро-, -скопан] који упија влагу, који уклања воду. ▲ **хигроскопна вата** вата из које је одузета маст, лако упија течност; користи се највише у медицини; **хигроскопна материја** материја која упија влагу (нпр. сумпорна киселина и сл.); **хигроскопни покрети** покрети биљака услед процеса бубрења и исушивања неживих делова ћелијске мембране.

хигроскòпичан в. **хи̏гроскопан**.

хи̏гростā̄т, -а м [в. хигро-, -стат] техн. уређај који одржава неопходну влажност ваздуха у затвореним просторијама (тамо где постоје уређаји осетљиви на промену влажности ваздуха).

хигрòфӣл, -и́ла м [в. хигро-, -фил] живо биће којем је неопходна висока влажност околине.

хигрофѝлија, -ē ж [в. хигро-, -филија] бот. један од начина опрашивања биљака помоћу воде, посебно код водених биљака.

хигрòфӣт, -и́та м [в. хигро-, -фит(и)] бот. биљка којој је неопходно више влаге да би се развијала.

хигрофòбија, -ē ж [в. хигро-, -фобија] 1. мед. болестан страх од воде, влаге или течности. 2. бежање од воде, избегавање воде.

хигро- [грч. hygrós влажан, воден] као први део речи у сложеницама означава оно што је везано за влагу, влажност.

хидàлго, -а м [шп. hidalgo од fijo dalgo син нечега] 1. титула нижег племства у Шпанији; племић, властелин. 2. златни ковани новац у Мексику до 1931; од 1951. сребрњак.

хидато́де, хидато́дā ж мн. [грч. hýdōr вода, hodós пут] бот. шупљине на рубу листа биљке кроз које се излучује сувишна течност у виду капљица

хидр-, хидро- [грч. hýdōr вода] као први део речи у сложеницама означава оно што је везано за воду, влажност.

хи̏дра, -ē ж [лат. hydra од грч. hydra водена змија] 1. зоол. ситна водена животињица из ро-

да дупљара; слатководни полип, једноставне грађе и са неколико пипака око усног отвора. 2. фиг. зло које се увећава што се више трудимо да га отклонимо (биђа, појаве). 3. једна од звезда. ▲ **лернејска ~** митол. водена неман са осам глава у језеру Лерин на Пелопонезу којој уместо свакс одсечене главе расту нове; сматра се да је убио Херакло.

хидра̀зӣн, -и́на м [в. хидр-, грч. ázō(os) бежи-вотан, в. -ин] хем. хемијско једињење водоника и азота $NH_2 \cdot NH_2$; безбојна уљана течност; служи као основна сировина за синтезу многих једињења и као јако редукционо средство.

хидрангиолòгија, -ē ж [в. хидр-, грч. angeîon суд, в. -логија] наука о лимфним судовима.

хѝдрант, -а м [амер. енгл. hydrant, према грч. hýdōr вода] 1. техн. апарат за узимање воде из уличне водоводне цеви; користи се за поливање улица и гашење пожара. 2. полип појединац у заједници водених полипа. ◆ **хѝдрантнӣ, хѝдрантскӣ**.

хидраргирѝзам, -зма м [грч. hydrárgyros жива, према в. хидр-, грч. àrgyros сребро] мед. тровање живом.

хидраргѝрија в. **хидраргирѝзам**.

хидраргѝрум, -а м [нлат. hydrargyrum од грч. hydrárgyros жива, према в. хидр-, грч. àrgyros сребро] хем. жива.

хѝдрāт, -а́та м [в. хидр-, -ат] хем. једињења код којих су јони растворени у води са једним или више молекула воде. ▲ **угљени хидрати** органске материје које се углавном састоје од угљеника, водоника и кисеоника; шећери и полисахариди (скроб, гликоген и целулоза).

хидрата́ција, -ē ж [в. хидр-] хем. хемијска реакција спајања молекула воде са јонима или молекулима у воденим растворима.

хѝдратнӣ, -ā, -ō [в. хидрат] који је у вези са хидратима; хидратски.

хидраўлика, -ē ж, дат. и лок. хидраўлици [в. хидраулички] 1. физ. грана хидромеханике која проучава практичну примену закона о равнотежи и кретању течности. 2. сви апарати који функционишу на начелу хидраулике.

хидраўличан, -чна, -чно = **хидраўличкӣ,** -ā, -ō [лат. hydraulicus од грч. hydraulikós, према в. хидр-, aulós цев] који покреће нека течност, који ради на водени погон.

хидраўличкӣ = хидраўличан.

хидри́ди, хидри́дā м мн., јд. хѝдрӣд, ген. хидри́да [в. хидр-, -ид(и)] хем. једињења хемијских елемената са кисеоником (нпр. CaH_2, NaH итд.).

хѝдрија, -ē ж, ген. мн. хѝдрӣjā [грч. hydría, према в. хидр-] ум. у старој Грчкој, посуда за воду са три ручке.

хидријáде, хидријáдā ж мн. [грч. hydriás ген. hydriádos] митол. водене нимфе.

хидри́рāње, -а с [в. хидрогенација] хем. процес спајања атома водоника са молекулима различитих хемијских једињења, углавном органских; хидрогенација.

хидро- [в. хидр-] као први део речи у сложеницама значи: вода, водени, водо-.

хидроавијáција, -ē ж [в. хидро-, авијација] авијација која располаже хидроавионима.

хидроавѝōн, -о́на м [в. хидро-, авион] техн. авион оспособљен за полетање с воде и спуштање на воду (са пловцима уместо точкова); хидроплан, хидроаероплан.

хѝдроаеропла̀н в. **хидроавѝōн**.

хидроакѝустика, -ē ж, дат. и лок. хидроакѝстици [в. хидро-, акустика] физ. грана акустике који испитује кретање звука кроз воду.

хидроархеолòгија, -ē ж [в. хидро-, археологија] археол. област археологије која проучава остатке материјалне културе старих цивилизација потонулих у водама.

хидроба́за, -ē ж [в. хидро-, база] база за полетање и слетање хидроавиона.

хидробиолòгија, -ē ж [в. хидро-, биологија] биол. грана биологије; која проучава живот биљака и животиња у води и воду као њихов простор.

хидробѝонт, -а м [в. хидро-, бионт] биол. организам који живи у води.

хѝдробус, -а м [в. хидро-, -бус] пом. мањи моторни путнички брод или већи чамац за крстарење по лукама и каналима; служи за превоз већег броја путника.

хидрогалванотера́пија, -ē ж [в. хидро-, галванотерапија] мед. део физикалне терапије; који се заснива на дејству галванске струје у води.

хидрогàмија, -ē ж [в. хидро-, -гамија] бот. опрашивање биљака помоћу воде.

хидрòгēн, -éна м [в. хидро-, -ген] хем. 1. водоник, хемијски елемент, атомског броја 1, симбол H; најлакши од свих гасова, гори светлим, али топлим пламеном. 2. лаички назив за водоник-пероксид; у медицини служи за дезинфиковање гнојних рана, а у козметици за бељење косе; хидрогенијум.

хидрогенáција, -ē ж [в. хидроген] хем. хемијска реакција неке материје са водоником.

хидрогенèрāтор, -а м [в. хидро-, генератор] генератор који енергију кретања воде под воденом турбином претвара у електричну енергију.

хидрòгēнскӣ, -ā, -ō [в. хидроген] који се односи на водоник, који је у вези са водоником. ▲ **хидрогенска бомба** врста нуклеарног оружја снажног механичног, топлотног и радиоактивног дејства; водонична или Х-бомба.

хидрогеогрàфија, -ē ж [в. хидро-, географија] грана хидрологије; која проучава повезаност вода са другим деловима природе: клима, рељеф, биљни свет и др.

хидрогеолòгија, -ē ж [в. хидро-, геологија] наука о утицају воде на формирање Земљине површине.

хидрогеòлошкӣ, -ā, -ō [в. хидро-, геолошки] ▲ **хидрогеолошка карта** врста геолошке карте; која представља положај, простирање, квантитет и квалитет подземних вода.

хидроглѝсер, -а м [в. хидро-, глисер] 1. пом. моторни чамац или мањи брод с уграђеним крилима хидродинамичног облика који се креће великом брзином, углавном изнад површине воде; хидрокрилац. 2. раз. моторни чамац са уграђеним мотором који развија велику брзину; глисер.

хѝдрограм, -а м [в. хидро-, -грам] графичка слика и хронолошки опис протицања неке воде у природи.

хидрогрàфија, -ē ж геогр. [в. хидро-, -графија] део хидрологије; која проучава воде и њихове токове на површини Земље.

хидрògрафскӣ, -ā, -ō [в. хидрографија] који је у вези са хидрографијом, који се односи на хидрографију. ▲ **хидрографска мрежа** геогр. мрежа природних и стајаћих вода; **хидрографска служба** делатност која је задужена за хидрографско-навигационо осигурање пловидбе.

хидродинàмика, -ē ж, дат. и лок. хидродинàмици [в. хидро-, динамика] физ. део хидромеханике који проучава динамику кретања течности и гасова и појаве које прате интеракцију чврстих тела и течности (гасова) у кретању.

хѝдродром, -а м [в. хидро-, (аеро)дром] место на води одакле узлећу и где се спуштају хидроавиони; хидропорт, хидроскал.

хидроекстрàктēр, -éра м [в. хидро-, фр. extracteur] центрифугална машина за сушење.

хидроелектрàна, -ē [в. хидро-, електрана] = **хидроцентрáла,** -ē [в. хидро-, централа] ж постројење за производњу електричне енергије са погоном на воду.

хидроелèктричан, -чна, -чно [в. хидро-, електрични] који производи електричну енергију на водени погон.

хидроенергѐтика, -ē ж, дат. и лок. физ. хидроенергѐтици [в. хидро-, енергетика] наука о искоришћавању енергије воде.

хидроенèргија, -ē ж [в. хидро-, енергија] енергија садржана у води, у облику кинетичке или потенцијалне енергије; водена снага.

хидрóза, -ē ж [грч. hídrōsis] мед. знојење.

хидрозòе, -óā ж мн. [нлат. hydrozoa од в. хидро-, -зоа] зоол. водене животиње; најпростије грађени дупљари у води: медузе, полипи и др.

хидрòйд, -йда м [в. хидро-, -ид] зоол. водени полип.

хидроизòлāтор, -а м [в. хидро-, изолатор] материја или смеса која служи за изолацију од влаге, за хидроизолацију.

хидроизолáција, -ē ж [в. хидро-, изолација] техн. врста заштите грађевина од влаге, воде и смрзавања.

хидроизотèрма, -ē ж [в. хидро-, изотерма] на мапи, линија која повезује тачке са једнаком температуром воде мора.

хидројèдрилица, -ē ж [в. хидро-, једрилица] врста летелице, једрилица која може да полеће с копна и са воде и слети на њих.

хѝдрокāр, -а м [енгл. hydrocar] раз. врста глисера за две особе; направљен је од стакленог влакна, брзине од 50 km на сат; предвиђен је за пловидбу на води дубљој од једног метра.

хидроке́ла, -ē ж [грч. hydrokḗle, према в. хидро-, kēlḗ тумор] мед. оток у мошницама или уздуж семеновода који настаје због сакупљања серозне течности; нарасте и до величине људске главе.

хидрокѐфал(ос), -фала(ос)а м [грч. hydroképhalon, према в. хидро-, kephalḗ глава] мед. поремећај који се односи на проширење можданих комора због накупљања ликвора; последице су: увећан обим главе, појава епилепсије и ментално растројство; хидроцефалус, водена глава.

хидрокинезитера́пија, -ē ж [в. хидро-, -кинез(а), терапија] мед. кинезитерапија у води; повољно делује на сва локомоторна оштећења централног и периферног нервног система; хидрогимнастика.

хидрокинема̀тика, -ē ж, дат. и лок. хидрокинема̀тици [в. хидро-, кинематика] грана хидромеханике која проучава и описује кретање течности у простору и времену.

хидрокинѐтика, -ē ж, дат. и лок. хидрокинѐтици [в. хидро-, кинетика] физ. наука о кретању течности.

хидрокри́лац, -лца м [в. хидро-] раз. моторни чамац који, издигнут изнад воде, постиже велику брзину; хидроглисер.

хи̏дроксӣд, -а м [в. хидр-, оксид] хем. једињења која садрже једну или више хидроксилних (–ОН) група у молекулу; имају својства база (боје црвени лакмус у плаво).

хидроксилàмӣн, -и́на м [в. хидроксилан, амини] хем. неорганско хемијско једињење (NH_5OH); безбојни хидроскопни кристали; служи као јако редукционо средство, нарочито у хемијској анализи.

хи̏дроксӣлан, -лна, -лно [в. хидро-, грч. oksýs кисео] који садржи радикал хидроксил. ▲ **хидроксилна група** једновалентна органска група –ОН специфична за неорганске базе и ароматичне алкохоле; хидроксил.

хидроку́ција, -ē ж [в. хидро-, (егзе)куција] мед. смрт која наступа уласком у хладну воду.

хидрола́за, -ē ж [в. хидро-, (алкох)ол, -аза] биол. ензим који учествује у одвајању воде из неког хемијског једињења.

хидроли́за, -ē ж [в. хидро-, -лиза] хем. разлагање неке супстанце, тј. једног од њених елемената под утицајем воде, доводи до стварања нових једињења. ◆ **хидроли̏тичкӣ** који се односи на хидролизу.

хидро̀лӣт, -и́та м [в. хидро-, грч. lytós растворљив] тело растворљиво у води.

хидро̀лог, -а м, мн. хидро̀лози [в. хидро-, -лог] стручњак за хидрологију.

хидроло̀гија, -ē ж [в. хидро-, -логија] наука о водама и њиховом кретању на Земљиној површини.

хидрома̀нија, -ē ж [в. хидро-, -манија] 1. мед. нагон код болесника да се баца у воду. 2. претеривање у лечењу хладном водом.

хидрома̀нтија, -ē ж [грч. hydromanteía, према в. хидро-, -мантија] прорицање судбине гледањем у воду.

хидромеду́за, -ē ж [в. хидро-, медуза] зоол. водена медуза.

хи̏дромел, -а м [в. хидро-, лат. mel мед] врста пића; медовина.

хидрометалу̀ргија, -ē ж [в. хидро-, металургија] производња метала екстракцијом метала из воденог раствора без примене електричне енергије.

хи̏дрометар, -тра м [в. хидро-, -метар] инструмент за мерење брзине протицања течности и плинова; водомер.

хидрометео́ри, хидрометео́рā м мн. [в. хидро-, метеор] метеор. производи настали згушњавањем водене паре (у чврстом или течном стању) у атмосфери: магла, роса, снег, лед и сл.

хидрометеоро̀лог, -а м, мн. хидрометеоро̀лози [в. хидро-, метеоролог] метеор. стручњак за хидрометеорологију.

хидрометеороло̀гија, -ē ж [в. хидро-, метеорологија] метеор. наука о кретању воде у атмосфери, бави се инжењерским применама у хидрологији (контрола поплава, наводњавање и др.).

хидрометеоро̀лошкӣ, -ā , -ō [в. хидрометеорологија] који се односи на хидрометеорологију и хидрометеорологе. ▲ **хидрометеоролошка служба** делатност која се бави метеоролошким и хидролошким мерењима, даје прогнозе времена и водостаја, проучава климу и др. ~ **завод**.

хидромѐтрија, -ē ж [в. хидро-, -метрија] грана хидрологије; која обухвата сва мерења надземних и подземних вода: количина, тежина, притисак, брзина и др.

хидромехàника, -ē ж, дат. и лок. хидромехàници [в. хидро-, механика] физ. наука која проучава законе кретања течности (хидродинамика) и законе мировања (хидростатика), те мировање и кретање тела урођених у течности.

хидронефро́за, -ē ж [в. хидро-, грч. nephrós бубрег, в. -оза] мед. застој и нагомилавање мокраће у бубрезима због наследних или стечених аномалија (тумор, камен, туберкулоза).

хидрòнӣм, -и́ма м [в. хидр-, -оним] лингв. име реке или других вода (у лингвистици).

хидронӣмија, -ē ж [в. хидроним] лингв. део ономастике, проучава имена вода: потока, река, језера, мора, океана.

хидропàтија, -ē ж [в. хидро-, -патија] мед. лечење водом; хидротерапија.

хидропàтичан, -чна, -чно [в. хидропатија] који болује од водене болести.

хи̏дроплā̂н, -а м [в. хидро-, лат. planum раван] техн. летилица оспособљена за полетање са воде и спуштање на воду; хидроавион.

хидропнеумо̀нија, -ē ж [в. хидро-, пнеумонија] мед. водена болест плућа, упални процес са накупљањем течности у ткиву.

хи̏дропо̄н, -а м [в. хидро-, грч. pónos рад, труд] агр. систем гајења културних биљака у стаклeнику или на отвореном простору, у води у којој су растворене соли биогених елемената.

хидрòпсија, -ē ж [грч. hýdrōps, према в. хидро-, -опсија] мед. претерано скупљање течности у шупљинама тела; хидропизија, водена болест.

хидрорéа, -ē ж [в. хидро-, -реја] мед. истицање воденасте течности из тела.

хи̏дроскоп, -а м [грч. hydroskópos, према в. хидро-, -скоп] 1. часовник на воду. 2. проналазач извора.

хидроскòпија, -ē ж [в. хидро-, -скопија] испитивање воде с обзиром на њене састојке.

хи̏дроспидометар, -тра м в. **хидротàхиметар**.

хи̏дростā̀т, -а м [в. хидро-, -стат] врста апарата за роњење на великој дубини (до 600 m).

хидростàтика, -ē ж [в. хидро-, -статика] физ. грана хидромеханике која проучава законе течности (и гасова) и законе равнотеже тела урођених у течности.

хидростàтичан, -чна, -чно = **хидростàтичкӣ,** -ā, -ō̄ [в. хидростатика] који се односи на хидростатику; проузрокован, изазван притиском воде. ▲ **хидростатичка вага** физ. вага која одређује специфичну тежину неког тела помоћу мерења истиснуте воде; **хидростатички парадокс** физ. појава да хидростатички притисак једне течности на дну посуде зависи само од површине дна и висине течности у суду; **хидростатички притисак** физ. притисак у мирној течности који делује на зид посуде у којој се течност налази.

хидростàтичкӣ, -ā, -ō̄ = **хидростàтичан,** -чна, -чно (в.).

хидросфе́ра, -ē ж [в. хидро-, сфера] геогр. водени омотач Земаљске кугле (за разлику од вода у литосфери и у атмосфери).

хидротàхиметар, -тра м [в. хидро-, тахиметар] апарат за мерење брзине воде; хидростратометар.

хидроте́ка, -ē ж [в. хидро-, -тека] хитински омотач, проширен у облику чашице, у који се хидрант (полип) може увући.

хидротерапѐут, -а м [в. хидро-, терапеут] онај који лечи хидротерапијом.

хидротерапѐутскӣ, -ā, -ō̄ [в. хидротерапеут] који се односи на хидротерапију.

хидротера́пија и хидротерàпија, -ē ж [в. хидро-, терапија] мед. лечење водом различите температуре и различитог агрегатног стања.

хидротера́пӣјскӣ и хидротерàпӣјскӣ, -ā, -ō̄ [в. хидротерапија] који лечи водом различите температуре и различитог агрегатног стања.

хи̏дротермā̀лан, -лна, -лно [в. хидро-, термалан] који се тиче топле воде ▲ **хидротермални извори** природни извори топле воде; **хидротермални минерали** минерали настали магматским активностима из природних прегрејаних водених раствора.

хидротѐхника, -ē ж, дат. и лок. хидротѐхници [в. хидро-, техника] техн. грана грађевинарства, вештина изградње водених објеката: бране, канали, луке, уређаји за наводњавање, за-

штитни насипи, направе за снабдевање водом итд. (пољопривредна ~; санитарна ~; саобраћајна ~).

хидротѐхничкӣ, -ā , -ō [в. хидро-, технички] који се односи на хидротехнику. ▲ **хидротехничка мелиорација** скуп свих поступака који помажу побољшању и искоришћавању земљишта (исушивање, одводњавање, наводњавање).

хидрòтик, -а м, мн. хидрòтици [в. хидротичан] фарм. средство за знојење.

хидрòтичан, -чна, -чно [грч. hidrōtikós] мед. који тера на знојење.

хидротòракс, -а м [в. хидро-, грч. thṓraks грудни кош] мед. течности у грудном кошу (код бубрежних болести, туморских болести плућа и др.).

хидротропи̏зам, -зма м [в. хидро-, -тропизам] биол. својство биљака да покрећу своје органе (корен, лист) према води или влази; хидротаксија.

хидрòфāн, -а́на м [в. хидро-, -фан] минер. драги камен, врста опала млечне боје.

хидрофи̏зика, -ē ж, дат. и лок. хидрофи̏зици [в. хидро-, физика] физ. део геофизике који проучава физичке особине воде и појаве везане за хидросферу.

хидрòфӣл, -и́ла м [в. хидро-, -фил] 1. зоол. врста инсекта тврдокрилца који живи у мочварама. 2. (мн.) бот. биљке прилагођене животу у води, посебно цветнице.

хӣдрофӣлан, -лна, -лно [в. хидро-, филан] 1. који упија воду (течност, влагу). 2. који постаје надувен у додиру са течностима.

хидрофили́ди, хидрофили́дā м мн., јд. хидрофи̏лӣд, ген. хидрофили́да [в. хидро-, -фил, -ид] зоол. веслачице (в.).

хидрофи̏лија, -ē ж [в. хидро-, филија] 1. мед. претерана потреба за водом. 2. бот. опрашивање помоћу воде.

хӣдрофите и **хидрофи́те,** хидрофи́тā ж мн. [в. хидро-, -фите] бот. биљке које делимично или потпуно живе у води (алге, гљиве, неке врсте маховина).

хӣдрофӯбан, -бна, -бно [в. хидрофобија] 1. хем. који се не меша са водом. 2. мед. који има страх од воде.

хидрофòбија, -ē ж [грч. hydrophobía, према в. хидро-, -фобија] 1. мед. болестан страх од воде (један од симптома беснила). 2. физ. својство материјала и тела који одбијају воду.

хӣдрофōн, -а м [в. хидро-, -фон] техн. справа која акустичке осцилације у течностима претвара у електричне; користи се као један вид комуникације и мерења под водом (апарат за ослушкивање присутности подморница, подводни телефон и сл.).

хӣдрофōр, -а м [грч. hydrophóros водоноша, према в. хидро-, -фор] техн. електрични уређај за довод воде у кућу из бунара, цистерне, подземног извора воде и др.

хидрофтàлмија, -ē ж [в. хидр-, грч. ophthalmós око] мед. болест очију због урођеног глаукома.

хидрохòрија, -ē ж [в. хидро-, грч. koreía плес] бот. распростирање плодова и семенки водом.

хидроцентра́ла = **хидроелектра̀на** (в.)

хидроцѐфал, -а м [в. хидрокефал] мед. поремећај због проширења можданих комора због таложења ликвора а последица су увећан обим главе, појава епилепсије и ментално растојство; хидрокефал(ос).

хӣзмет, -а и **ӣзмет,** -а м [тур. hizmet] служба, дворење.

хизмѐћār, -а́ра и **измѐћār,** -а́ра м [в. хизмет] слуга; слуган.

хизмећàрлук, -а и **изменћàрлук,** -а м [в. хизмет] служење; служитељство (као занимање).

Хија́де, Хија́дā ж мн. [грч. Hyádes] 1. митол. кћери Атлантове које су одгајиле Диониса, Зевс их је претворио у звезде. 2. астрон. име сазвежђа Бика.

хијàзам, -зма м [грч. khiasmós, према грч. khî слово „хи“] 1. лингв. књиж. појава у песништву да се два супротна израза у реченици желе и положајем да истакну, те се други наводи у обрнутом реду према првоме. 2. а. укрштање, нпр. нервних влакана б. мед. укрштање хромозома у току деобе којом настају полне ћелије.

хијал-, хијало- [грч. hýalos стакло] као први део речи означава оно што је у вези са стаклом.

хијàлӣт, -и́та м [в. хијал, -лит¹] минер. 1. врста сјајног минерала опала, безбојан стаклени

опал. 2. маса за израду предмета стакларске галантерије и уметничког посуђа.

хијали̏тис, -а м [в. хијал-, -итис] мед. упала стакластог тела у оку.

хијалогра̀фија, -ē ж [в. хијало-, -графија] мозаик од ћилибара, провидне смоле и кристала; хијалотипија.

хијалоӣдан, -дна, -дно [грч. hyaloeidḗs, према в. хијало-, -идан] који је стакласт.

хијалоти̏пија, -ē ж [в. хијало-, -типија] штампање или сликање на стаклу.

хијалу̀ргија, -ē ж [в. хијало-, грч. érgon дело] израда предмета од хијалита; стакларство.

хија́нет, -а м [тур. hıyanet од ар. ḫiyānä издаја] раз. 1. издаја. 2. неверник, варалица.

хијанѐтлук, -а м, мн. хијанѐтлуци [тур. hıyanetlik, в. хијанет] издајство, неверство.

хӣјат, -а и **хӣјāт,** -а́та м [лат. hiatus, према hiare зевати] 1. лингв. фонетска појава да се усред речи или на крају једне и на почетку друге речи нађу два самогласника један до другога; зев. 2. мед. шупљина кроз коју пролази нека анатомска структура или орган.

хӣјатус в. **хӣјат.**

хијѝнт, -а м [грч. hyákinthos] 1. бот. врста украсне биљке (*Hyacinthus orientalis*) из породице љиљана (*Liliaceae*); зумбул. 2. минер. жутоцрвени циркон од којег се добија драги камен. 3. (**Хијацинт**) а. име митолошког порекла. б. митол. син краља Амикла, Аполонов штићеник, убио га је из љубоморе Зефир; из његове крви настао је цвет истог имена.

хије́на, -ē ж [грч. hýaina, према hŷs свиња] 1. зоол. крволочна животиња (*Hyaena*) из реда звери (*Hyaenoidae*) налик на вука, храни се стрвином. 2. фиг. суров, подмукао човек, онај који додатно унесрећује живот човека. ▯ **као ~** пакосно, подмукло, лешинарски; **смејати се као ~** непријатно се смејати, подмукло и пакосно.

хијер-, хијеро- [грч. hierós свет] као први део речи означава оно што се односи на свето или посвећено.

хијѐрарх, -а м [грч. hierárkhēs, према в. хијер-, -арх] теол. 1. врховни свештеник (поглавар). 2. присталица владавине свештенства.

хијерà̀рхија, -ē ж [грч. hierarkhía, према в. хијер-, -архија] 1. степенаста подељеност овлашћења, чинова; старешинство. 2. подељеност по функцијама (систем надређености и подређености) у установама и разним организацијама (црквена ~; војна ~; административна ~). 3. у католичкој цркви, поредак службеника цркве, који иде од ђакона и свештеника преко бискупа до папе као врховног поглавара. 4. теол. поредак који влада између шест врста анђела. ▲ **~ истина** рел. практичан сажетак хришћанског учења; **феудална ~** ист. друштвено уређење засновано на феудалном односу.

хијерà̀рхӣјскӣ, -ā, -ō [в. хијерархија] који је у вези са хијерархијом; на хијерархијски начин, према хијерархији. ▲ **хијерархијска база података** рач. база података у којој везе између записа чине стабло.

хијерати̏зам, -зма м [в. хијератски] стилизованост, укоченост.

хијерà̀тичан, -чна, -чно [в. хијератски] свештенички, који се тиче светих обреда.

хијѐратскӣ, -ā, -ō [грч. hieratikós] а. који се односи на свештеника и светост, свештенички, посвећени. б. који је стилизован, укочен. ▲ **хијератско писмо** врста курзивног писма старих Египћана којим су се служили свештеници у рукописима, писмима, повељама, настало поједностављивањем и графичком редукцијом хијероглифа.

хијероглӣфи, хијероглӣфā м мн., јд. хијерòглӣф, ген. хијероглӣфа [грч. hieroglyphikós, према в. хијеро-, glýphein дупсти] 1. писмени знакови неког појмовног писма. 2. ист. сликовно сакрално писмо старих Египћана (у виду фигуре). 3. мала пешчана узвишења (од неколико сантиметара) у приобалном појасу. 4. фиг. нечитљива слова, рукопис; тешко разумљиво писмо; сврακопис.

хијероглӣфика, -ē ж, дат. и лок. хијероглӣфици [в. хијеро-, glýphein дупсти] 1. познавање тајног писма. 2. језик у сликама.

хијеро̀глӣфскӣ, -ā, -ō [в. хијероглифи] а. који је у вези са хијероглифима, сликовно приказан, сликовит. б. који је написан хијероглифима; нејасан, нечитак.

хијеро̀граф, -а м [в. хијеро-, -граф] онај који описује ствари које се сматрају светима.

хијерогра̀фија, -ē ж [в. хијеро-, -графија] 1. тајно писмо. 2. описивање обреда, списа итд.

хијеродра́ма, -ē ж [в. хијеро-, драма] поз. драма са темом преузетом из Библије.

хијеро̀дул, -а м [грч. hieródoulos, према в. хијеро-, doûlos роб] ист. робови који су чистили храмове у старој Грчкој и учествовали у обредима обављајући неке споредне послове.

хијеро̀крат(а), -ē м [в. хијеро-, -крат(а)] свештеник који има важну улогу у управљању световним заједницама, припадник хијерократије.

хијерокра̀тија, -ē ж [в. хијеро-, -кратија] ист. владавина свештенства.

хијеромàнтија, -ē ж [в. хијеро-, -мантија] у старој Грчкој и Риму, прорицање из утробе жртвених животиња.

хијеротéка, -ē ж [в. хијеро-, -тека] 1. сандук у коме се чувају ствари које се сматрају светим (у католичкој цркви). 2. гроб светитеља.

хијеро̀фант, -а м [грч. hierophántēs, према в. хијеро-, phaínein показивати] ист. рел. свештеник богослужбених обреда који је водио елеузинске мистерије (тајни обреди у част богиње Деметре).

хијетогра̀фија, -ē ж [грч. hietós киша, в. -графија] текст о кишовитости неке земље, описивање кише.

хӣјетометар, -тра м [грч. hietós киша, в. -метар] техн. инструмент за мерење количине кише; кишомер.

хијетомèтрија, -ē ж [грч. hietós киша, в. -метрија] мерење количине кише која падне помоћу хијетометра.

хика́ја, -ē ж в. **хиђа́ја**.

хӣкмет, -а м = **хӣђмет,** -а м [тур. hikmet од ар. hikmä] 1. мудрост, филозофија. 2. тајна, загонетност.

хикòри, -ија м [амер. енгл. hickory од егз.] бот. врста тврдог и еластичног северноамеричког дрвета из рода ораха (*Carya alba*); користи се за израду скија, весла, саоница и др.; хокраија, пекан.

хӣла, -ē = **хӣнла,** -ē ж [тур. hile од ар. ḥīlä] раз. подвала, варка, превара, препреденост, лукавство; шпекулација, неправда.

хӣлāл, -а́ла м [тур. hilâl од ар. ḥilāl] мајушна лоптица од кости за чишћење зуба и ушију.

хилангӣо̄м, -о́ма м [грч. khylós сок, aggeîon жила, в. -ом] мед. доброћудни тумор лимфних судова црева.

хиларотра̀гēдија, -ē ж [грч. hilarotrāgaidía, према hilarós весео, в. трагедија] књиж. у старој Грчкој, драмски игроказ који пародира садржај трагедије.

хӣлат, -а м [тур. hil'at од ар. ḫila'] одело.

хӣле, -ета с [грч. hýlē] материја, праматерија, твар.

хилеморфӣзам, -зма м [грч. hýlē материја, morphḗ облик] филоз. учење да је свему телесном битна повезаност форме и материје (поставио га Аристотел, допунила сколастика).

хилѐтика, -ē ж, дат. и лок. хилѐтици [грч. hýlē материја] филоз. наука о материји, о супстанци света.

хилѐђā̀р, -а́ра м [тур. hilekâr од ар. ḥīlä в. хила, перс. суф. kār] раз. преварант, подваљивач, непоштењак.

хилеђа̀рлук, -а м [тур. hilekârlık] в. **хилѐђā̀р**.

хӣлза, -ē ж [нем. Hülse] 1. воj. чаура метка; метална цевчица напуњена експлозивом помоћу које се пале и испаљују пушчана и топовска зрна. 2. цевчица од папира која се пуни дуваном, туљак за цигарете.

хилӣзам, -зма м [грч. hýlē материја] филоз. учење о материји као супстанцији света, без порицања постојање духа.

хилија́да, -ē ж [грч. khiliás хиљада] збирка, низ или број од хиљаду нечега; хиљада година.

хилија̀зам, -зма м [грч. khiliás хиљада, в. -изам]] 1. рел. адвентистичко веровање у хиљадугодишње краљевство Божје које ће почети поновним доласком Христа пре смака света. 2. филоз. по Канту, веровање у миленијумско трајање или вредности нечега.

хилӣјарх, -а м [грч. khiliárkhos, према khílioi хиљада, в. -арх] 1. воj. у старих Грка и Македонаца, заповедник јединице од 1000 војника; код Римљана: трибун. 2. назив за високу личност на персијском краљевском двору.

хилӣјаст, -а м [в. хилијазам] присталица или поборник хилијазма (I и II век).

хилија̀стичкӣ, -ā, -ō [в. хилијазам] који је у вези са хилијализмом и хилијалистима. ▲ ~

страх општи страх због доласка Судњег дана у хришћанској Европи године 1000. и 1033.

хили̏тис, -а м [грч. khylós сок, в. -итис] мед. упала места на органу кроз које улазе артерије, а излазе вене; запаљење хилуса.

хилогѐнија, -ē ж [грч. hýlē материја, в. -генија] постанак и развој материје.

хилогнѐзија, -ē ж [грч. hýlē материја, грч. gnōsis сазнање] наука о (пра)материји.

хилозо̏изам, -зма м [грч. hýlē материја, zōḗ живот, в. -изам] фил. старогрчко филозофско-космогонијско учење према коме је сва материја прожета духом јер садржи различите потенцијалне облике живота па је тако и покретач свега постојећег.

хилолѝгија, -ē ж [грч. hýlē материја, в. -логија] филоз. учење о праматерији.

хилотѐракс, -а м [грч. khylós сок, thṓraks грудни кош] мед. накупљање цревне лимфе у грудном кошу.

хилу́рија, -ē ж [грч. khylós сок, в. -урија] мед. замућеност мокраће због масних капљица.

хи́лус, -а м [грч. khylós сок] 1. физиол. млечни хранљиви сок који настаје током варења, а кроз цревне ресице прелази у крв. 2. анат. средишњи, централни део органа којим пролазе крвни судови, нерви и одводни канали (код плућа, јетре, бубрега).

химàнтōм, -о́ма м [грч. himás каиш, в. -ом] мед. продужење ресице на непцу; упала ресице, химантоза.

химатѝōн, -о́на м ист. [грч. himátion] у старогрчкој ношњи: драпирани огртач, плашт пребачен преко хитона или на голом телу.

хѝмбер, -а м [в. химберсафт] малина; сок од малине.

хѝмберсафт, -а м раз. [нем. Himbeersaft] сок од малина; химбер.

хи̏мен и **хѝмен,** -а м [лат. hymen од грч. hymḗn кожица, опна] мед. опна слузокоже на улазу у вагину која га делимично затвара и раздире се приликом првог полног односа; девичанска опна, девичњак.

химѐнēј, -е́ја м [грч. hyménaios] муз. у старој Грчкој, песма коју је певала невестина пратња изводећи младу из куће.

химе́ра, -ē ж [лат. chimaera од грч. khímaira коза] 1. мит. страшна неман која бљује ватру; глава лавља, тело козе, са репом змаја; убио га је Белерофонт на Пегазу уз помоћ Атене. 2. свака слична неман из маште, често у декоративним уметностима. 3. фиг. фантазија, машта, уобразиља, неостварива замисао; илузија. 4. врста морске рибе (*Chimaera monstruosa*), живи у Атлантику и у Средоземном мору. 5. биол. организам (биљке или животиње) који се састоји од два или више генетички различитих ткива; настаје као последица ненормалног развоја.

химѐричан, -чна, -чно [в. химера] који има својство химере; нестваран, неизводљив, неостварив, недоречен, нејасан.

хи̏мна, -ē ж [лат. hymnus од грч. hýmnos] ист. 1. у античкој Грчкој, свечана песма у славу богова или хероја; хвалоспев. 2. похвална песма у славу Христову или светачку. 3. песма неког народа, државе, покрета или организације која се пева или свира у свечаним приликама (државна ~; олимпијска ~).

хѝмнāријум, -а и **хѝмнāрӣј,** -ија м [срлат. hymnarium, в. химна] муз. рел. збирка католичких црквених химни.

хѝмника, -ē ж, дат. и лок. хѝмници [в. химна] укупност утисака које побуђује химна.

хѝмнист(а) , -ē м [в. химна] писац химни; химнопевац.

хѝмничкӣ, -ā, -ō [грч. hymnikós] 1. који је попут химне. 2. који је свечан, узвишен.

хѝмнограф, -а м [грч. hymnográphos, према в. химна, -граф] ист. у античкој Грчкој, песник који пева химне у славу богова, владара или победника у такмичењима.

хѝмнōд, -о́да м [грч. hymnōidós од в. химна, -од] муз. рел. певач химни; у старом Риму били су у царевој служби.

хѝмнōдија, -ē ж [грч. hymnōidía, према в. химна, -одија] муз. а. свирање химни. б. певање химни.

химнолѝгија, -ē ж [грч. hymnología певање химни, према в. химна, -логија] муз. укупност знања о химнама, нарочито о црквеним песмама и песницима.

хи̑мус, -а м [лат. chymus од грч. khymós сок] физиол. каша од сварене хране која пролази кроз танко црево.

хи̑ндāт в. **ѝндāт.**

хи̑нди, -ија м [hindi] 1. назив за наречја што се говоре у средњем делу северне Индије. 2. новоиндијски језик, службени језик у Индији; хиндски језик.

хинду̀изам, -зма м [перс. Hindū Индијац] укупност веровања, вредности, обичаја и обреда који чине основу религије, митологије и старе литературе у Индији.

хинду̀ист(а), -ē м [перс. Hindū Индијац] припадник хиндуизма.

хинду̀истичкӣ, -ā , -ō̄ [перс. Hindū Индијац] попут хиндуисте, на начин хиндуиста. ▲ **хинду̀истичка религија** религија хиндуизма, савремене форме браманизма у данашњој Индији.

хи̑ндустāни, -ија м [перс. Hindustān подручје Индијаца, према Hindū Индијац] главни језик у северној Индији и Пакистану (две књижевне варијанте: хинди (индијски) и урду (урдски); првим говоре већином Хиндуси, пише се писмом деванагари, има много санскритских речи; другим говоре већином муслимани, пише се модификованом арапским писмом са много персијских и арапских елемената; **хиндостани** в. **хиндустани**.

хи̑нзӣр, -и́ ра м [тур. h ınz ır од ар. ḫinzīr] раз. свиња.

хи̑нкемāн, -а м [према Еугену Хинкеману (Eugen Hinkemann), лику из истоименог романа Е. Толера (Toller)] раз. заст. 1. а. кастриран мушкарац. б. мушкарац који је због повреда остао без полних органа; кастрат. 2. сексуално неспособан, импотентан мушкарац.

хи̑нла, -ē ж = **хи̑ла** (в.) подвала, варка, лукавство.

хи̑нсāн в. **ѝнсāн**.

хи̑нтō̄в, -о̀ва м [мађ. hintó] кола на опруге са коњском запрегом за превоз путника; кочија, каруце.

хиосцијàмӣн, -и́на м [нлат. hyoscyamus од грч. hyoskýamos буника, в. -ин] хем. $C_{17}H_{23}NO$, алкалоид, отровна материја, добија се из буника, беладоне, опијума; употребљава се у фармакологији.

хип-[1], хипо-[1] [грч. hypó испод, ниже] као први део речи означава умањење, слабљење, снижење и сл.

хип-[2], хипо-[2] [грч. hípros коњ] као први део речи означава оно што се односи на коња.

хипала́га, -ē ж, дат. и лок. хипала́ги и хипала́зи [грч. hypallagḗ, према в. хип-[1], allagḗ промена] књиж. 1. реторска фигура у којој је хотимице поремећен ред делова реченице. 2. песничка фигура, састоји се у граматичком повезивању речи које по смислу не стоје једна уз другу, нпр. пијана механа, црвена слобода.

хипалгéзија, -ē ж [в. хип-[1], грч. álgēsis бол] мед. смањена осетљивост на бол (обично на појединим деловима површине тела).

хипа̀нтроп, -а м [грч. hippánthrōpos, према в. хип-[2], ánthrōpos човек] митол. човек-коњ; кентаур.

хипантрòпија, -ē ж [в. хипантроп] мед. поремећено стање ума када болесник уображава да је коњ.

хи̑парх, -а м [грч. hípperkhos, према в. хип-[2], -арх] 1. воj. заповедник коњице у античкој Грчкој. 2. управник, намесник, сатрап.

хипа̀рхија, -ē ж [грч. hipparkhía, према в. хип-[1], -архија] воj. назив за коњичку јединицу у античкој Грчкој.

хипа́те [грч. hýpatos највиши] муз. најнижа, најдубља жица старогрчког тонског система.

хипер- [грч. hypér изнад, горе, преко] као први део речи означава нешто више, веће, јаче; над-, пре-, преко-.

хиперактѝвнōст, -ости ж [в. хипер-, активност] мед. прекомерна моторичка активност.

хипераку́зија, -ē ж [в. хипер-, грч. ákousis слух] прекомерна осетљивост на буку и на звук.

хипералгéзија, -ē ж [в. хипер-, грч. álgésis боли] прекомерна осетљивост на бол.

хиперацидѝтēт, -е́та м [в. хипер-, ацидитет] мед. превелика количина киселости у желуцу (пропратна појава чира на желуцу и дванаестопалачном цреву).

хипербà̀тōн, -о́на м [грч. hyperbatón прекорачено, према в. хипер-, baínein корачати] лингв. књиж. 1. поступак којим се нарушава устаљен ред речи у реченици; инверзија. 2. у

песми, реченица се не завршава у једном стиху, већ се преноси у други; опкорачење.

хипѐрбола, -ē̏ ж [грч. hyperbolḗ пребацивање, претеривање, према в. хипер-, bállein бацати] 1. лингв. књиж. стилска фигура коју карактерише појачавање, претеривање у изразу (бескрајно море). 2. мат. отворена кривуља у равни са својством да је за сваку њену тачку разлика одстојања од две сталне тачке (жиже) константна.

хипербòлика, -ē̏ ж [в. хиперболa] 1. употреба хиперболе, гомилање хипербола. 2. увећање стварне размере неке појаве; претеривање, преувеличавање.

хипербòлисати, -лишē̄м сврш. и несврш. [в. хипербола] претерати, претеривати, преувеличавати (речју, изразом); изражавати се у хиперболама, у суперлативима.

хипербòличан, -чна, -чно [в. хипербола] 1. који је претеран, преувеличан (речју, изразом). 2. мат. који је у облику хиперболе, који припада хиперболи. ▲ **хиперболичне функције** мат. функције дефинисане помоћу експоненцијалне функције, чији је график хипербола (2).

хиперболòи̏д, -и́да м [в. хипербола, -оид] мат. крива површина другог степена са једним средиштем, коју извесне равни секу по хиперболама; тело ограничено таквом површином.

хипербòрējскӣ, -ā̄, -ō̄ [в. Хиперборејци] 1. који се односи на Хиперборејце. 2. који се налази на северу; северни, северњачки, скандинавски. 3. фиг. који је на рубу света, крајњи. 4. фиг. који је далеко изнад свега; недодирљив.

Хиперборе́јци, Хипербòрējāцā̄ м мн. [в. хипер-, грч. boreiaîos северни] 1. митол. у грчкој митологији, народ који живи на крајњем северу Европе где се не може доспети ни копном ни морем, живе у миру и изобиљу. 2. назив у песништву за Скандинавце.

хипервитаминóза, -ē̏ ж [в. хипер-, витамин] 1. физиол. повећана количина витамина у организму. 2. мед. поремећај у организму који настаје због претераног узимања неких витамина.

хипергеу́зија, -ē̏ ж [в. хипер-, грч. geûsis укус] претерана осетљивост укуса.

хипергликéмија, -ē̏ ж [в. хипер-, глик(о)-, -емија] мед. повећана количина глукозе (шећера) у крви (главна карактеристика дијабетеса, шећерне болести).

хиперду́лија, -ē̏ ж [срлат. hyperdulia, према в. хипер-, douleía ропство] рел. поштовање Богородице.

хиперѐмија, -ē̏ ж [в. хипер-, -емија] мед. повећана количина крви (артеријске или венске) у неким деловима организма; навала крви.

хипереротѝзам, -зма м [в. хипер-, еротизам] мед. претерана полна раздражљивост и активност; хиперсексуализам.

хиперестéзија, -ē̏ ж [в. хипер-, грч. aísthēsis осећај] физиол. претерана осетљивост (коже, чула и сл.).

хиперинфлáција, -ē̏ ж [в. хипер-, инфлација] екон. изузетно висока инфлација (виша од 100% на годишњем нивоу), која се непрекидно повећава, проузрокована најчешће ратним, политичким или привредним поремећајима.

Хипери̏о̄н, -о́на м [грч.] митол. 1. у митологији старих Грка, један од титана. 2. епитет који се даје богу Сунца, Хелију.

хипѐрӣт, -и́та м [в. хипер-, -ит] минер. дубинска еруптивна стена.

хиперкаталѐктичкӣ, -ā̄, -ō̄ [грч. hyperkatálēktos, према в. хипер-, ката-, lḗgein престајати] ▲ **~ стих** лингв. књиж. стих који има један слог више у односу на уобичајен број слогова у одређеној врсти стиха.

хиперкинéза и **хиперкѝнеза,** -ē̏ ж [в. хипер-, -кинеза] мед. претерана активност мишића (дрхтаји, трзаји, тикови итд.)

хиперкрѝтика, -ē̏ ж [в. хипер-, критика] 1. претерано строга критика. 2. велика потреба за критиковањем.

хиперкрѝтичан, -чна, -чно [в. хипер-, критичан] који је претерано критичан; заједљив, ситничав.

хиперкрѝтичā̏р, -а м [в. хипер-, критичар] раз. онај који је претерано оштар критичар.

хиперлипéмија, -ē̏ ж [в. хипер-, грч. lípos маст, в. -емија] мед. повећана количина неутралних масти у крви.

хиперлòјā̀лан, -лна, -лно [в. хипер-, лојалан] 1. који је врло одан, привржен. 2. метон. који не исказује оне ставове који су супротни неком ауторитету; сервилан.

хипермàнгāн, -áна м [нлат. kalium hypermanganicum, према в. хипер-, перманганат] хем. $KMnO_4$, калијум-перманганат, тамнољубичасти кристали металног сјаја; водени раствор се користи као средство за дезинфекцију (испирање рана, гнојења, против знојења ногу).

хипермàркēт, -éта м [енгл. hypermarket, према в. хипер-, маркет (по аналогији са супермаркетом)] велики продајни простор различите врсте робе с великим паркиралиштем и другим пратећим објектима.

хиперметаморфóза, -ē ж [в. хипер-, метаморфоза] зоол. облик потпуног преображаја код неких животиња, кад постоји неколико развојних фаза.

хúперметар, -тра м [грч. hypérmetros прекомеран, према в. хипер-, -метар] лингв. књиж. стих у којем задњи слог није у поетском метру.

хипермèтрија, -ē ж [грч. hypermetría прекомерност, према в. хипер-, -метрија] мед. смањен осећај за кретање.

хипермèтричан, -чна, -чно [в. хиперметрија] 1. мед. који је у вези са хиперметријом. 2. биол. који је знатно већи од просечног, од уобичајеног.

хиперметрòпија, -ē ж [в. хипер-, метро-, -опија] мед. (урођена) далековидост; хиперопија.

хипермнéзија, -ē ж [в. хипер-, -мнезија] мед. 1. изузетно добро памћење, чак појединости и ситница. 2. побољшање репродукције наученог с продужењем временског периода између учења и репродукције.

хипермòдēран, -рна, -рно [в. хипер-, модеран] 1. који је потпуно нов, изазован. 2. који је помодан; који је склон претераном помодарству (*хипермодерно облачење*).

хиперòксúд в. **супероксúд**.

хипероксидáција, -ē ж [в. хипер-, оксидација] хем. презасићеност кисеоником.

хипèрōл, -óла м [фабричко име производа] фарм. назив за таблете или прашак на бази хидрогеновог оксида; растворени у води користе се као дезинфекционо средство за испирање грла, уста и ушију.

хипèрōн, -óна м [в. хипер-, -он] физ. врста краткоживеће елементарне нуклеарне честице чија је маса већа од масе протона и неутрона, а спада у барионе.

хиперòпија, -ē ж в. **хиперметрòпија**.

хиперòсмија, -ē ж [в. хипер-, грч. osmḗ мирис] мед. претерана осетљивост на мирисе.

хиперостóза, -ē ж [в. хипер-, грч. ostéon кост, в. -оза] 1. мед. задебљање целе кости због стварања новог коштаног ткива. 2. анат. прекомерна увећаност једног или више делова костура.

хиперпàтија, -ē ж [в. хипер-, -патија] мед. претерана осетљивост на бол, склоност болестима.

хиперпигментáција, -ē ж [в. хипер-, пигментација] физиол. повећање количине пигмената у кожи.

хиперпирèксија, -ē ж [в. хипер-, нлат. pyrexia температура од грч. pyreksis] мед. висока телесна температура (изнад 40 степени), последица неких болести или постоперативних стања.

хиперплàзија, -ē ж [в. хипер-, грч. plásis обликовање] физиол. прекомерни развој ткива или органа због стварања нових ћелија које, пошто имају исту грађу и функцију, могу заменити оштећена ткива или органе.

хиперпопулáција, -ē ж [в. хипер-, популација] претерано брз раст становништва; пренасељеност.

хиперпрòдуктúван, -вна, -вно [в. хипер-, продуктиван] који је изразито продуктиван, који производи више од потребног.

хиперпродýкција, -ē ж [в. хипер-, продукција] 1. претерана производња. 2. већа производња од потрошње или потражње. 3. фиг. повећана присутност било чега на одређеном подручју.

хиперреалúзам, -зма м [в. хипер-, реализам] ум. тежња реалном (натуралистичком) приказивању тема и мотива у ликовној уметности (70-их година XX века у САД).

хиперсексуалúзам в. **хипереротúзам**.

хиперсèнзибúлан, -лна, -лно [в. хипер-, сензибилан] који је сувише осетљив, преосетљив; хиперсензитиван.

хиперсèнзитиван в. **хиперсèнзибúлан**.

хиперсензибúлнōст, -ости ж [в. хипер-, сензибилност] својство онога ко је хиперсензибилан.

хиперсòмнија, -ē ж [нлат. hipersomnia, према в. хипер-, лат. somnus спавање] мед. превелика потреба за сном; може бити физиолошког или психогеног карактера.

хиперсòничан, -чна, -чно [в. хипер-, соничан] надзвучан, суперсоничан. ▲ **хиперсонична брзина** брзина кретања неког тела већа од брзине кретања звука, при чему се у атмосфери пробија звучни зид; надзвучна брзина.

хипертѐнзија, -ē ж [в. хипер-, тензија] 1. мед. повишени крвни притисак (симптом многих обољења). 2. псих. превелика напетост уопште.

хипертѐрмија, -ē ж [в. хипер-, термија] 1. мед. повишена телесна температура (изнад 37 °C). 2. стање вештачки изазване повишене температуре у циљу лечења.

хипертѝмија, -ē ж [в. хипер-, грч. thymós душа, срце, страст] 1. мед. душевна болест повезана са неочекиваном храброшћу. 2. псих. претеран полни нагон.

хипертиреóза, -ē ж [в. хипер-, грч. thyreós штит, в. -оза] мед. појачано стварање хормона у штитној жлезди, карактеристика Базедовљеве болести.

хипертòнија, -ē ж [в. хипер-, грч. tónos напетост] 1. физиол. пренапрегнутост, претерана напетост (тонус) мишића. 2. биол. физ. стање неке течности у којој је притисак виши у односу на другу течност одвојену мембраном. 3. мед. повишен крвни притисак у артеријама; уп. **хипертѐнзија**.

хипертòничан, -чна, -чно [в. хипертонија] који изазива већу напетост, који има виши притисак.

хипертòничāр, -а, -о [в. хипертонија] мед. онај који болује од хипертоније.

хипертрихóза, -ē ж [в. хипер-, грч. triks (ген. trikhós) влас, длака, в. -оза] мед. претерана обраслост длакама по целом телу; длакавост, косматост, рутавост, маљавост.

хипертрòфија, -ē ж [в. хипер-, -трофија] 1. а. претерано повећање обима и тежине неког органа (или ткива), последица болести, прекомерне исхране и др. б. претерана увећаност целог организма. 2. фиг. повећање нечега до ненормално великих размера.

хипертрофи́рати, хипертрòфӣрām, 3. л. мн. хипертрофи́рајӯ свршн. и несвршн. [в. хипертрофија] 1. мед. прекомерно увећати, увећавати (до ненормалних размера). 2. раз. (што) претеривати у опису нечега, увећа(ва)ти, приказати већим.

хиперфу̀нкција, -ē ж [в. хипер-, функција] мед. појачана активност појединих органа или органског система која доводи до њиховог слабљења.

хиперхедòнија, -ē ж [в. хипер-, грч. khēdonḗ задовољство] мед. претерана увећаност похотљивости, пожуде.

хиперхидро́за, -ē ж [в. хидер-, хидроза] мед. претерано знојење (дланова, стопала и сл.)

хипестѐзија, -ē ж [в. хип-[1], грч. aisthēsis осећање] мед. смањена осетљивост, недовољна осетљивост.

хѝпи, -ија = **хѝпик,** -а м, мн. хѝпици, ген. мн. хѝпӣкā̄ [енгл. hippie, hippy] 1. ист. припадник покрета младих с краја 1960-их; одбацује устаљене друштвене норме, супротставља се вредностима западњачког живота, поготово милитаризму, необавезног изгледа (дуга коса, шарена одећа, често босоног или у сандалама), идеали су: живот у комунама, култ природе, љубави, мира и сексуална слобода (*Водите љубав, а не рат; Дајте шансу миру*); због украшавања косе и одеће цвећем, а и мирољубивог карактера, названи су „деца цвећа". 2. онај који је неморалан, друштвено неприхватљив (дугокос, неуредан, промискуитетан и др.).

хѝпи прид. индекл. [в. хипи] који припада хипицима, који је у вези са хипицима. ▲ **~ покрет** масовни покрет младих с краја 1960-их.

хипијáде, хипијáдā̄ ж мн. [грч. híppos коњ] кипови жена коњаника, нпр. амазонки.

хипијàтар, -тра м [грч. hippiatrós, према в. хип-[2], -ијатар] вет. лекар специјалиста за болести коња; ветеринар.

хипијàтрика, -ē ж [в. хип-[2], -ијатрија] део ветеринарске медицине, наука о болестима и лечењу коња.

хѝпик = **хѝпи** (в.)

хипн-, хипно- [грч. hýpnos сан] као први део речи означава оно што је везано за сан, сањање.

хипнагòгичкӣ, -ā̄, -ō̄ [в. хипн-, -агогички] који стимулише сан и спавање, успављујући. ▲

хипнагогичке (хипнагогне) халуцинације мед. слике или звукови који се појављују у полусну пре дубоког сна; визуелне или аудитивне халуцинације.

хипнапагѐгичкӣ, -ā̃, -ō̃ [в. хипн-, грч. apágein одводити] који спречава сан, који расањује.

хипноанали́за, -ē̃ ж [в. хипно-, анализа] псих. примена хипнозе у терапијске сврхе, у лечењу психотерапијом.

хипнѐбат, -а м [в. хипно-, грч. baínein ићи] псих. месечар, сомнамбулист, лунатик.

хипно́за, -ē̃ ж [в. хипн-, -оза] псих. стање слично сну изазвано сугестијом хипнотизера, чини особу подложном сугестијама услед смањене воље и свести.

хипнѐйдан и **хѝпнойдан,** -дна, -дно [в. хипно-, -идан] псих. који делује попут хипнотика; лишава стања свести; успављујући. ▲ **хипноидно стање** психичко стање слично сну (али без спавања) као последица узимања неких опојних материја (мескалин, ЛСД), лекова.

хипнолѐпсија [в. хипно-, грч. lēpsis обузимање, напад] мед. болесна потреба за спавањем, стална поспаност.

хипнолѐгија, -ē̃ ж [в. хипно-, -логија] скуп знања о сновима, спавању.

хипнопàтија, -ē̃ ж [в. хипно-, -патија] мед. болест спавања.

хипнопѐдија, -ē̃ ж [в. хипно-, -педија] псих. учење у сну; емитовање одређеног градива преко слушалица.

Хѝпнос, -а м [грч. hýpnos сан] митол. старогрчки бог сна, син ноћи, брат близанац бога смрти Танатоса.

хипнотѝзам, -зма м [в. хипнотисати] 1. укупност појава које чине хипнозу. 2. начин на који неко уводи другога у стање сна; вештина хипнотисања. 3. дисциплина која се бави хипнозом.

хипнотѝзер, -е́ра м [в. хипнотисати] онај који хипнотише другога.

хипнѐтик, -а м, мн. хипнѐтици [грч. hýpnos сан] фарм. средство за успављивање, углавном синтетичке природе.

хипнѐтисати, -тишē̃м свршн. и несврш. [нем. hypnotisieren, према грч. hýpnos сан] 1. подвргнути хипнози; успавати/успављивати. 2. фиг. опчинити кога, одушевити за нешто, овладати потпуно неким.

хипнѐтичан, -чна, -чно [в. хипноза] који изазива хипнозу.

хипнофѐбија, -ē̃ ж [в. хипно-, -фобија] мед. патолошки страх од спавања и сна.

хипо-[1] [в. хип-[1]] као први део речи означава оно што је умањено, снижено, ослабљено.

хипо-[2] [в. хип-[2]] као први део речи означава оно што је у вези са коњем.

хипоацидѝтēт, -е́та м [в. хипо-[1], ацидитет] физиол. недовољна количина соне (хлороводоничне) киселине у желудачном соку.

хиповитамино́за, -ē̃ ж [в. хипо-[1], витамин] мед. поремећај у организму због делимичног недостатка неког витамина (најчешће због недовољне или непримерене исхране).

хипогàстријум, -а и **хипогàстрӣј,** -ија м [грч. hypogástrion, према в. хипо-[1] грч. gastḗr трбух] анат. доњи део трбуха (испод пупка до препона); мали трбух.

хипѐгēј, -е́ја м [лат. hypogeum од грч. hypógeion, према в. хипо-[1], грч. gê земља] 1. арх. гробница или светилиште под земљом или у стенама; крипта, катакомба (код старих народа). 2. уопштено, свака просторија направљена под земљом или у стенама.

хипогенитали́зам, -зма м [в. хипо-[1], лат. genitalis полни органи] физиол. различите фазе неразвијености полних органа.

хипогликеми́ја, -ē̃ ж [в. хипо-[1], глико-, -емија] мед. смањена концентрација шећера у крви.

хипѐгрӣф, -и́фа м [в. хипо-[2], грч. gryps орлоглав] митол. 1. фантастична животиња са телом коња и главом орла. 2. крилати коњ пред Аполоновим сунчаним колима.

хѝподам, -а м [грч. hippódamos који укроћује коње] укротитељ коња.

хѝподерм, -а м [в. хипо-[1], -дерм] 1. а. бот. код биљака, заштитни слој испод епидерма; регулише отпуштање воде. 2. зоол. анат. а. код зглавкара, слој епителног ткива испод хитинског омотача. б. код сисара, масни слој испод коже.

хиподермàтичан, -чна, -чно [в. хиподерм] поткожни, који се налази испод коже; хиподермичан.

хиподермѝтис, -а м [в. хипо-[1], дерм-, -итис] мед. упала дубинског слоја коже.

хиподѐрмичан, -чна, -чно в. **хиподермàтичан**.

хиподермóза, -ē ж [в. хипо-[1], дерм-, -оза] мед. упала поткожних скупина гноја код говеда; паразитска болест говеда.

хѝподром и **хипòдром,** -а м [грч. hippódromos, према в. хипо-[2], -дром] 1. сп. стаза кружног облика за одржавање коњских трка. 2. наткривена јахаоница.

хѝпокамп, -а м [лат. hippocampus од грч. hippókampos, према в. хипо-[2], kámpos морско чудовиште] 1. (**Хипокамп**) митол. у митологији старих Грка: необична животиња; морски коњ с трупом коња и рибљим репом уместо задњег дела трупа (пратилац бога Посејдона или запрега његових кола). 2. зоол. морски коњић. 3. мед. део коре великог мозга у унутрашњем делу режња слепоочнице (у пресеку има облик морског коњића).

хипокàуст, -а м [лат. hypocaustum од грч. hypókauston, према в. хипо-[1], kaustós загрејан, запаљен] ист. у античко доба, уређај за грејање просторија топлим ваздухом кроз шупљине подова и зидова.

хипокинéза и **хипокѝнеза,** -ē ж [в. хипо-[1], -кинеза] мед. смањена способност кретања, успореност у кретању.

хипокорѝстик, -а м, мн. хипокорѝстици [грч. hypokoristikós умилан, према в. хипо-[1], korízesthai] лингв. име које се из милоште даје другоме да би се исказао интиман однос, име одмила (Ђокица место Ђорђе, сека од сестра).

хипократàтичāри, хипократàтичāрā м мн. [према Хипократу, грчком лекару из IV века п.н.е.] мед. лекари присталице начина лечења најпознатијег лекара старог века Хипократа, који се састоји у теорији да природа сама помаже излечењу („medicus curat, natura sanat" — лекар се брине, природа лечи).

Хѝпократова зàклетва, -ē ж [према Хипократу, грчком лекару из IV века п.н.е.] заклетва коју дају дипломирани студенти медицине, садржи сва етичка начела лекарског позива.

хипòкратскӣ, -ā, -ō [према Хипократу, грчком лекару из IV века п.н.е.] 1. који се приписује држава Хипократове науке. 2. медицински исправно, традиционално, по класичној медицини (а не алтернативној). ▲ **хипократско лице** лице умируће човека.

хипокрѝзија и **хипòкрӣзија,** -ē ж [грч. hypókrisis глума] претварање да неко има особине и уверења каква заправо нема, нарочито представљање себе као супериорне особе у различитим научним областима или животним ситуацијама; лицемерност, дволичност.

хипòкрит, -а м [грч. hypokritḗs глумац, према в. хипо-[1], krínein судити] онај који се представља као добар и исправан, али је непоштен и дволичан; лицемер.

хипокрѝтичан, -чна, -чно [грч. hypokritikós, в. хипокрит] који је лицемеран, дволичан.

хипокрѝтичнӣ тѐст м [в. хипокритичан] мед. тест којим се испитују рад и метаболизам срца.

хипòксија, -ē ж [в. хипо-[1], грч. oksýs оштар] физиол. недовољна количина кисеоника у крви и ткивима и **хипоòксија**.

хиполòгија, -ē ж [в. хипо-[2], -логија] наука о анатомији, физиологији, расама, узгоју, нези и употреби коња; коњарство, коњогојство.

хипомàнија, -ē ж [в. хипо-[1], -манија] мед. блажи облик маније, без делиријума.

хипомàнтија, -ē ж [в. хипо-[2], -мантија] прорицање судбине по рзању коња (познато код старих Персијанаца).

хипомàхија, -ē ж [грч. hippomakhía, према в. хипо-[1], makhía битка] вој. ист. коњичка битка, битка коњаника.

хипоменорéја, -ē ж [в. хипо-[1], менореја] мед. оскудна, умањена менструација.

хипомнѐзија, -ē ж [грч. hypómnēsis подсећање, према в. хипо-[1], -мнезија] мед. стање слабијег памћења; заборавност.

хипомнéма, -ē ж [грч. hypómnēma] 1. сећање. 2. додатак (писму, спису). 3. споменица, летопис.

хипомнематòграф, -а м [в. хипомнема, -граф] писац споменице, летописац.

хипонѝмија, -ē ж [в. хип-[1], -оним] лингв. однос укључивања који се примењује на означено значење лексичких јединица.

хипопатолòгија, -ē ж [в. хипо-[2], патологија] вет. наука о болестима коња.

хипоплàзија, -ē ж [в. хипо-[1], грч. plássein обликовати] физиол. непотпун развој неког органа или целог организма (због смањивања броја и величине ћелија у њему); заосталост у развоју; закржљалост.

хипоплѐксија, -ē ж [в. хипо-[1], грч. pleksis ударац, удар] мед. лак ударац капи, апоплексије. ◆ **хипоплѐктичан**.

хипопòтам, -а и **хипопòтамус,** -а м [нлат. Hippopotamus од грч. hippopótamos, према в. хипо-[2], pótamos река] зоол. нилски коњ (*Hippopotamus amphibius*) из породице *Hippopotamidae*; живи у рекама Африке.

хипорхе́ма, -ē ж [грч. hyпórkhēma, према в. хип-[1], órkhēma плес] 1. муз. старогрчка хорска песма с плесом и пантомимом (уз пратњу китаре и фруле). 2. поз. у старогрчкој трагедији, наизменични плес двеју половина хорова.

хипосексуалѝтēт, -éта м [в. хипо-[1], сексуалитет] слабост, умањеност сексуалног нагона.

хипосексуа́лнōст в. **хипосексуалѝтēт**.

хѝпоскоп, -а м [в. хипо-[1], -скоп] техн. врста дурбина са два дугачка крака; служи за осматрање непријатеља из притајеног положаја.

хипоспàдија, -ē ж [грч. hypospadías мушкарац с овом маном, према в. хипо-[1], span вући] мед. урођена аномалија мушког полног органа кад је отвор мокраћне цеви при дну или на средини доње стране пениса.

хипоспàдичан, -чна, -чно [в. хипо-[1], грч. span вући] који се слива према нижим деловима тела.

хипоста́за, -ē ж [грч. hypóstasis, в. хипо-[1], -стаза] 1. филоз. основа ствари (за разлику од променљивих својстава); супстанција, бит, срж. 2. теол. а. особа (биће). б. Божја природа. 3. физиол. сливање крви у ниже делове тела. 4. физиол. мокраћни талог. 5. физиол. успорен проток крви, застајање крви.

хипостази́рати, хипостàзӣрām, 3. л. мн. хипостази́рајӯ сврш. и несврш. [в. хипостаза] филоз. нешто апстрактно или појмовно замишљати као постојеће, као супстанцију ствари; опредметити, опредмећивати.

хипостàтичан, -чна, -чно [грч. hypostatikós, в. хипостаза] који има својства хипостазе; који је битан, предметан, самосталан.

хипòстатскӣ, -ā, -ō [в. хипостаза] који је у вези са хипостазом. ▲ **хипостатско сједињење (унија)** теол. сједињеност две природе, божанске и људске, у Исусу Христу.

хипостѐзија, -ē ж [в. хипо-[1], грч. aísthēsis осетљивост] псих. недовољна осетљивост чула на додир.

хипостѐнија, -ē ж [в. хипо-[1], грч. sthénos снага] мед. 1. слабљење функција у неком ткиву или органу. 2. малаксалост, губитак снаге, слабост уопште.

хѝпостил, -а и **хипостѝлон,** -óна м [грч. hypóstylos подупрт стубовима, према в. хипо-[1], -стил] арх. велика дворана чију таваницу носе стубови (у египатском или грчком грађевинарству где се не премошћују простори луковима).

хипотàкса, -ē ж [грч. hypótaksis, према в. хипо-[1], táksis ред, поредак] лингв. подређеност, зависност једне синтаксичке целине од друге. супр. **паратàкса** (в.).

хипотàктичан, -чна, -чно [в. хипотакса] који се тиче хипотаксе; зависан, потчињен, подређен. ▲ **хипотактичне реченице** грам. зависносложене реченице.

хипотàламус и **хипоталáмус,** -а м [нлат. hypothalamus, према в. хипо-[1], грч. thálamos просторија] анат. део мозга у којем су центри вегетативног нервног система; регулише бројне вегетативне функције преко хипофизе.

хипоте́за, -ē ж [грч. hypóthesis претпоставка, основица, према в. хипо-[1], tithénai стављати] 1. лог. суд за који се претпоставља да је истинит како би се њиме провериле и доказале одређене чињенице. 2. претпоставка (нагађање, домишљање) на темељу чињеница.

хипоте́ка, -ē ж [грч. hypothḗke залог, према в. хипо-[1], -тека] 1. прав. залагање некретнина којим се гарантује, јамчи наплата потраживања (ако не буде измирена, поверилац има право на продају заложене некретнине). 2. фиг. оно што спречава остварење неког циља.

хипотѐкāр, -а́ра м [в. хипотека] онај који даје зајам на хипотеку.

хѝпотекāран, -рна, -рно [в. хипотека] који се тиче хипотеке, који се темељи на раду с хипотекама. ▲ **хипотекарна банка** банк. банка која даје зајам на некретнине.

хипотѐнзија, -ē ж [в. хипо-[1], тензија] мед. пад притиска испод нормале, слаб, снижен крвни притисак; хипотонија. супр. **хипертѐнзија** (в.).

хипотену́за, -ē ж [лат. hypotenusa од грч. hypoteínousa (grammḗ) (линија) која се протеже испод, према в. хипо-[1], teínein напињати] мат. најдужа страница правоуглог троугла, лежи насупрот правом углу.

хипотѐтичан, -чна, -чно [грч. hypothetikós, в. хипотеза] који се односи на хипотезу, који се изводи из хипотезе; могућ, услован, претпостављен, недоказан.

хипотѐтичкӣ в. **хипотѐтичан.**

хипотѐтичнӧст, -ости ж [в. хипотетичан] особина онога што је хипотетично (донесено под претпоставком).

хипѝотетскӣ в. **хипотѐтичан.**

хипотипо́за, -ē ж [грч. hypó-týpōsis] непосредно, очигледно представљање и приказивање; кратак нацрт.

хипотирео́за, -ē ж [в. хипо-[1], грч. thyreós штит, в. -оза] мед. обољење услед умањене функције штитне жлезде и смањеног лучења њеног хормона тироксина; карактеришу је успорени метаболизам, поспаност, тромост и слабост мишића.

хипотѝонија, -ē ж [в. хипо-[1], -тонија] мед. 1. физиол. слабљење тонуса мишића. 2. биол. стање неке течности у којој је притисак нижи у односу на другу течност одвојену мембраном. 3. мед. снижени крвни притисак у артеријама; хипотензија.

хипотѝоничан, -чна, -чно [в. хипотонија] који је ослабљен, снижен, смањен.

хипотрѝофија, -ē ж [в. хипо-[1], -трофија] мед. 1. недовољна развијеност неког органа или целог тела. 2. слаба ухрањеност, потхрањеност, мршавост.

хипотрѝофи̏рāн, -а, -о [в. хипотрофија] недовољно развијен; слабо ухрањен, изгладнео, неразвијен.

хипофа̀гија, -ē ж [в. хипо-[2], -фагија] једење коњског меса.

хипофа̀ринкс, -а м, ген. мн. хипофа̀рӣнксā [в. хипо-[1], грч. phárygks гркљан, ждрело] 1. анат. доњи део ждрела. 2. непарна чекиња код комарца.

хипофи́за, -ē ж [грч. hypóphysis пораст, прираштај, према в. хипо-[1], грч. phýein расти] анат. жлезда са унутрашњим лучењем која је смештена у мозгу, повезана са хипоталамусом, регулише рад других ендокриних жлезда; производи хормоне који утичу на лучење хормона раста, полних хормона, хормона коре надбубрежне жлезде и других.

хипофизектѝомија, -ē ж [в. хипофиза, ектомија] мед. хируршко одстрањење хипофизе.

хипофу̀нкција, -ē ж [в. хипо-[1], функција] мед. смањена способност и капацитет функционисања појединих органа; слабљење органа.

хипохидро́за, -ē ж [в. хипо-[1], хидроза] смањено знојење, често код ендокриних обољења.

хипохло̀рӣт, -и́та м [в. хипо-[1], хлорити] хем. со хипохлорне киселине.

хипохѝолија, -ē ж [в. хипо-[1], грч. kholḗ жуч] мед. смањено лучење жучи.

хипохѝондар, -дра м [в. хипохондрија] човек оболео од хипохондрије.

хипохѝондрија, -ē ж [лат. hypochondria од грч. hypokhóndria горњи део утробе испод ребрене хрскавице, према в. в. хипо-[1], khóndros хрскавица] псих. склоност ка умишљању болести, претеран страх од болести.

хипохѝондричан, -чна, -чно [в. хипохондрија] 1. који пати од хипохондрије. 2. који има својства хипохондрије.

хӣпоцентар, -тра м [в. хипо-[1], центар] геол. подземно жариште потреса, земљотреса.

хипоциклои́да, -ē ж [в. хипо-[1], циклоида] мат. крива линија коју описује чврста тачка кружнице када се креће по задатој кружници с унутрашње стране.

хипсо- [грч. hýpsos висина] као први део сложенице упућује на појам висине.

хипсѝограф, -а м [в. хипсо-, -граф] физ. апарат који при говору бележи ваздушне струје.

хипсографѝја, -ē ж [в. хипсо-, -графија] грана картографије чији је предмет проучавање и графички приказ висина на картама.

хипсѝографскӣ, -ā, -ō [в. хипсографија] који се односи на хипсографију. ▲ **хипсографска крива** графички приказ просечних висина и дубина на површини Земље.

хѝпсометар, -тра м [в. хипсо-, -метар] физ. инструмент за мерење надморске висине и ваздушног притиска.

хипсомѐтрија, -ē ж [в. хипсо-, -метрија] физ. мерење висине (од површине мора), одређивање надморске висине неке тачке на Земљи.

хипсомѐтрӣјскӣ, -ā, -ō [в. хипсометрија] који се односи на хипсометрију. ▲ **хипсометријска скала** геогр. низ тонова (исте или различитих боја) који на географским картама представљају све већу надморску висину или морску дубину.

хипсофòбија, -ē ж [в. хипсо-, -фобија] мед. страх од висине.

хѝптан (хѝптен) прил. [тур. ipten kazıktan с коца и конопца, према ip конопац, kazık колац] много чега.

хѝп-хѝп-ӯрā узв. [енгл. hip, hip, hurrah] ура! живео! (често као узвик задовољства због победе на утакмици, такмичењу и сл. или као поздрав пре почетка такмичења).

хирагàна, -ē ж [јап. hiragana, према hira обично, kana јапанско слоговно писмо] јап. јапанско курзивно писмо које је настало од кинеског писма и прилагођено је свакодневној употреби.

хирàгра, -ē ж [грч. kheirágra, према kheír рука, ágra плен] мед. костобоља у ручним зглобовима.

хиро- [грч. kheír рука] као први део сложенице означава оно што је у вези с руком или длаком.

хирògраф, -а м [грч. kheirógraphos, према в. хиро-, -граф] ист. 1. документ са својеручним потписом онога који га је издао. 2. папино писмо без јавног објављивања. 3. текст који се у неколико истих примерака пише на једном пергаменту, а затим сече на засебне делове.

хиролògија, -ē ж [в. хиро-, -логија] опште знање о знаковима помоћу којих се споразумевају глувонеми.

хирòмант, -а м, ген. мн. хирòманāтā [грч. kheirómantis, према в. хиро-, -мант] 1. онај који се бави хиромантијом, који прориче људску судбину из линија на длану. 2. фиг. онај жели да превари некога; преварант.

хиромàнтија, -ē ж [в. хиро-, -мантија] прорицање људске судбине из линија на длану.

хирòмантскӣ, -ā, -ō [в. хиромантија] 1. који се односи на хироманте и хиромантију, који припада хироманту. 2. преварантски.

Хѝрōн, -óна м, син Хронов и Филирин, кентаур, одличан познавалац видарства, музике и прорицања.

хиронòмија, -ē ж [грч. kheironomía кретање руку по извесним правилима] наука о покретима руку, о гестовима.

хиропѐдија, -ē ж [в. хиро-, -педија] вежбање ради стицања спретности руку.

хиропрàктика, -ē ж, дат. и лок. хиропрàктици [в. хиро-, практика] мед. лечење масажом и истезањем, највише кичмених зглобова.

хиропрàктичāр, -а м [в. хиро-, практичар] особа која рукама намешта пршљенове.

хироспàзам, -зма м [в. хиро-, грч. spásma грч] мед. болан грч у руци као последица дугог писања.

хиротéка, -ē ж [в. хиро-, -тека] 1. врста завоја који попут рукавице обухвата читаву руку. 2. лекарска гумена рукавица.

хиротòнија, -ē ж [грч. kheirotonía гласање дизањем руке, према в. хиро-, -тонија] правосл. чин добијања свештеничког звања полагањем епископових руку.

хиротòнисати, -нишēм сврш. и несврш. [в. хиротонија] рукоположити, рукополагати за православног свештеника и епископа.

хѝрург, -а м, мн. хѝрурзи [грч. kheirourgós који ради руком, према в. хиро-, érgon рад] мед. лекар специјалиста за хирургију.

хирӯргија, -ē ж [грч. kheirourgía рад руком, према в. хиро-, érgon рад] 1. мед. грана медицине која примењује оперативне методе у лечењу болести. 2. део болнице у коме се врше хируршки захвати, операције.

хѝруршкӣ, -ā, -ō [в. хирургија] који се односи на хирурге и хирургију. ▲ **хируршка клиника.**

хѝршлѐдер, -а м [нем. Hirschleder] јеленска кожа, користи се за израду одеће и обуће.

хѝс м, муз. хроматски повишен тон h.

хѝсāр, -а м [ар. hisar] замак, тврђава; град.

хиспанѝзам, -зма м [лат. Hispania Шпанија] реч или израз из шпанског језика у неком другом језику.

хиспанизи́рати, хиспанизи́рāм, 3. л. мн. хиспанизи́рајӯ и **хиспа̀низовати,** -зујēм свршн. и несврш. [лат. Hispania Шпанија] да(ва)ти некоме или нечему обележја шпанске културе и шпанског начина живота.

хиспа̀низовати в. **хиспанизи́рати**.

хиспани́стика, -ē ж, дат. и лок. хиспани́стици [лат. Hispania Шпанија] проучавање језика, књижевности и културе народа шпанског говорног подручја.

хиста̀мӣн, -и́на м [в. хисто-, амин(и)] хем. мед. једињење које изазива контракцију глатких мишића и ширење капилара, настаје разградњом аминокиселине хистидина код разних алергијских обољења и повреда.

хистере́за, -ē ж [грч. hystérēsis недостатак] 1. појава кад резултати неког деловања трају и након уклањања узрочника тога деловања. 2. екон. претпоставка да природна стопа незапослености аутоматски прати путању стварне незапослености. 3. рач. склоност уређаја, склопа или система да се понаша различито, у зависности од смера промене улазног параметра. ▲ **магнетска ~** појава да физ. намагнетисање неког гвозденог тела траје још неко време после престанка деловања магнетске силе.

хистеректо̀мија, -ē ж [грч. hystéra материца, в. -ек-, в. -томија] мед. хируршко одстрањење матернце.

хӣстēрија и **хистѐрија,** -ē ж [грч. hystéra материца, в. хистеричан] 1. мед. врста душевне болести коју карактеришу изливи снажних емоција и претерана раздражљивост. 2. јак и неконтролисан емоционални испад.

хистѐрик, -а м, мн. хистѐрици [в. хистеричан] онај који је хистеричан, који болује од хистерије; раздражљив.

хистѐричан, -чна, -чно [лат. histericus од грч. hysterikós коју боли материца, в. хистерија, јер су стари Грци веровали да је узрок ове болести поремећај у материци] који болује од хистерије; који долази од хистерије, болесно раздражљив.

хистеролò̀гија, -ē ж [в. хистерија, -логија] песничка фигура која се састоји у томе да се оно што долази касније казује прво зато што је важније од ранијег.

хистеромà̀нија, -ē ж [грч. hystéra материца, в. -манија] мед. сексуална незаситост жена; нимфоманија.

хистѐрōн-протѐрōн, -о́на м [грч. hýsteron касније, próteron прс] 1. лог. грешка у доказивању кад се један суд изводи из другог који тек треба доказати. 2. лингв. књиж. реторичка фигура: окретање логичког или хронолошког редоследа два језиком исказана елемента.

хисто- [грч. histós ткалачки стан; конац на ткалачком стану, ткању] као први део сложенице означава оно што се односи на ткиво.

хистò̀гēн, -е́на м [в. хисто-, -ген] биол. материја која је способна да подржава стварање и обнову неког ткива.

хистогене́за и **хистогѐнеза** в. **хистогѐнија**.

хистогѐнија, -ē ж [в. хисто-, -генија] биол. процес правилног развијања ткива у телима животиња и биљака.

хӣстограм, -а м [в. хисто-, -грам] графички приказ дистрибуције фреквенција при чему се фреквенције низа представљају правоугаоницима (стубићима).

хистогра̀фија, -ē ж [в. хисто-, -графија] описивање ткива.

хистоли́за, -ē ж [в. хисто-, -лиза] 1. биол. ферментативна разградња органског ткива. 2. мед. патолошко разарање ткива при гнојним упалама. 3. мед. распадање ткива после смрти.

хистò̀лог, -а м, мн. хистò̀лози [в. хисто-, -лог] мед. онај који се бави хистологијом.

хистолò̀гија, -ē ж [в. хисто-, -логија] мед. наука која се бави проучавањем грађе појединих ткива организма.

хистò̀лошкӣ, -ā, -ō [в. хистологија] који се односи на хистологе и хистологију, који припада хистологији.

хисто́ни, хисто́нā м мн. [в. хисто-, (прот)они] беланчевине које улазе у састав хромозома.

хистоплазмо́за, -ē ж [лат. histoplasmosis] мед. гљивично обољење које најпре захвата плућа, а потом и остале органе.

хистор- в. **истор-**.

хисторӣзам в. **историзам**.

хӣстōрија, -ē ж в. **ӣстōрија**.

хисторијāт в. **историјāт**.

истóрӣјскӣ в. **истóрӣјскӣ**.

историòграф в. **историòграф**.

историографà фија в. **историографà фија**.

историцѝзам в. **историцѝзам**.

истòричā р в. **истòричā р**.

историчнō ст в. **истòричнō ст**.

истотòмија, -ē ж [в. исто-, -томија] мед. расецање органских ткива.

истрѝōн, -óна м [лат. histrio] 1. позор. глумац и плесач пантомимичар у старом Риму. 2. позор. глумац уопште. 3. лакрдијаш, циркусант, забављач.

истриòника, -ē ж, дат. и лок. истриòници [лат. histrionicus глумачки, в. истрион] неискрено, пренаглашено понашање ради привлачења пажње.

истриòничнō ст, -ости ж [лат. histrionicus глумачки, в. истрион] псих. склоност претераној мимици, гестикулацији; скретање пажње, интензивно маштање.

хѝт, хи̏та м, мн. хи̏тови [енгл. hit] материјални или духовни производ (песма, филм, књига и сл.) који је пропраћен снажном медијском пропагандом и изазива велико интересовање. ▲ **хит-парада** а. листа песама састављена према популарности. б. радио или телевизијска емисија у којој се изводе хитови рангирани према листи популарности.

хѝтӣн, -и́на м [грч. khitṓn хаљина, оклоп, в. -ин] биол. врста органске материје која даје чврстину спољном скелету зглавкара или се налази у ћелијској опни гљива.

Хитлерјӯгенд, -а м [нем. Hitlerjugend Хитлерова младеж] организација нацистичке омладине.

хѝтлеровац, -ōвца м [према немачком вођи Адолфу Хитлеру] присталица хитлеровског покрета, нацист(а).

хѝтлерōвскӣ, -ā, -ō [према немачком вођи Адолфу Хитлеру] који је у духу хитлеровског покрета, нацистички; који се понаша попут Хитлера, злочиначки. ▲ **хитлеровска Немачка** Трећи Рајх (1933–1945).

хѝт-ме́јкер, -а м [амер. енгл. hit maker] муз. композитор чија дела постају хитови.

хитме́јкерскӣ, -ā, -ō [в. хит-мејкер] који припада, који се односи на хит-мејкера.

хѝтōн, -óна и **хѝтон,** -а м [грч. khitṓn] ист. врста старогрчке беле хаљине од вуне или лана, без рукава, коју су носили и мушкарци и жене.

хиѣ́ја, -ē ж = **хика́ја** (в.)

хѝѣмет = **хѝкмет** (в.)

хи́фа, -ē ж [грч. hyphḗ ткање] биол. дугачка безбојна нит која чини мицелијум код гљива.

хѝфēн, -éна м [грч. hiphén] у првобитном значењу: спајање две речи у сложеницу, касније: цртица којом се повезују делови сложенице.

хифере́за, -ē ж [грч. hyphaíresis одузимање] грам. изостављање кратког самогласника испред неког другог кратког самогласника.

хѝч в. **ѝч**.

хичòглан в. **ичòглан**.

хичхà јкер, -а м [енгл. hitchhiker, према енгл. hitch упрегнути, hike пешачити] у Америци и Енглеској: назив за аутостопера.

хичхà јкинг, -а м [енгл. hitchhiking, према енгл. hitch упрегнути, hike пешачити] аутостопирање.

хѝџра, -ē ж [тур. hicret, ар. hiǧrä сеоба] ист. почетак рачунања муслиманске ере, 16. јула 622. г. н. е. (те године се Мухамед преселио из Мека у Медину).

хлà мида, -ē ж [грч. khlamýs] ист. у старој Грчкој, кратки мушки огртач, кабаница.

хле́на, -ē ж [грч. khlaîna] ист. у старој Грчкој, широк вунени огртач који се носио преко хитона причвршћен копчом на рамену.

хлоаѕма, -ē ж [грч. khloázein изгледати зеленожут као младе клице] мед. зеленожуте пеге на кожи, обично код трудница.

хлō р, -а м [грч. khlōrós отворенозелен, зеленожут] хем. хемијски елемент, атомски број 17, симбол Cl, отровни гас жутозелене боје и јаког мириса.

хлòрā т, -а́та м [в. хлор] хем. со хлорне киселине.

хлòрӣд, -и́да м [в. хлор] хем. со хлороводоничне киселине.

хлòрисати, -ришēм свр. и несвр. [в. хлор] хем. дода(ва)ти хлор нечему дезинфиковати хлором.

хлори́ти, -и́тā м мн. хем. соли хлороводоничне киселине.

хло̀рнӣ, -ā, -ō [в. хлор] који се односи на хлор, који је од хлора. ▲ ~ **кречь** хем. једињење хлора и калцијум-хипохлорита, бели прах оштрог мириса, служи за дезинфекцију и бељење.

хлоро- [грч. khlōrós] као први део сложенице означава да је други део 1. у вези с хлором. 2. да је зелен.

хлòрометар, -тра м [в. хлоро-, -метар] инструмент за мерење количине хлора у хлорном кречу, хлорној води и другим једињењима хлора.

хлоромѐтрија, -ē ж [в. хлоро-, -метрија] хем. мерење количине хлора помоћу хлорометра.

хлорòфӣл, -и́ла м [в. хлоро-, -фил] бот. зелена материја у лишћу биљака која учествује у процесу фотосинтезе.

хлòроформ и **хлорòформ,** -а м [в. хлоро-, -форм] хем. безбојно наркотично средство јаког мириса које садржи хлор, формула $CHCl_3$.

хлорцѝјān, -а́на м хем. [в. хлор, цијан] = цијанохлорид, бојни отров употребљаван током Првог светског рата; хемијска формула CNCl.

хо̀би, -ија м [енгл. hobby] посао којим се неко бави из задовољства; омиљено занимање, омиљен посао.

хо̀бист(а) , -ē м [в. хоби] онај који се нечим бави као хобијем, онај који има хоби.

хобѝстичкӣ, -ā, -ō [в. хоби] који се односи на хоби, који припада хобију.

хо́бл, -а м [нем. Hobel] столарска алатка за стругање дрвета; струг, ренде.

хо̀блати = **хо̀бловати** (в.)

хо́блбāнк, -а м, мн. хо́блбāнци [нем. Hobelbank] сто за стругање дрвета.

хо̀бловати, -блујēм = **хо̀блати,** -āм несврш. [нем. hoblen] стругати, рендисати.

ховàрда, -ē ж [тур. hovarda] беспосличар, нерадник, пропалица.

хо́веркрафт, -а м [енгл. hovercraft] возило које се креће не додирујући подлогу.

ходегѐтика, -ē ж, дат. и лок. ходегѐтици [грч. hodēgētikós, према hodós пут, hēgeîthai водити] 1. метод васпитавања чији је циљ да дете постепено доведе до моралне самосталности. 2. смернице за бављење неком науком.

ходигѝтрија в. **одигѝтрија**.

ходògрам, -а м [грч. hodós пут, в. -грам] разрађени план, редослед радњи неког организованог процеса; редослед радњи сваког учесника у неком раду или организацији.

ходògраф, -а м [грч. hodós пут, в. -граф] крива линија која спаја врхове вектора брзине или убрзања материјалне тачке на одређеном нивоу.

ходòметар, -тра м [грч. hodómetron, према грч. hodós пут, в. -метар] 1. справа за мерење пређеног пута. 2. представа о томе како ће се одвијати догађаји, план или сценарио неке дуже политичке акције.

хо́зентрēгери в. **хо́знтрēгери**.

хо́знтрēгери, хо́знтре́гērā [нем. Hosenträgern] нараменице, често еластичне, за придржавање панталона.

хо̀јрат, -а, **хо̀јратин,** -а м = **хо̀рјат,** -а, **хо̀рјатин,** -а м [тур. hoyrat, horyat од нгрч. chāriatīs сељак] простак, неотесанац.

хо̀кē̄ј, -е́ја м [енгл. hockey] сп. врста спортске игре на леду или трави у којој играчи настоје да уз помоћ посебних штапова, повијених на једном крају, утерају плочицу (лед) или лоптицу (трава) у противнички гол. ◆ **хо̀кē̄јскӣ**.

хокѐјāш, -а́ша м [в. хокеј] играч хокеја.

хо̀кла в. **хо̀клица**.

хо̀клица, -ē ж [нем. Hocker, Hockerl] врста ниске столице без наслона.

хо̀ко м индекл. [амер. шп. joco] зоол. врста јужноамеричке кокоши *Crax* из породице гологлавки *Cracidae*, која се лако припитомљава, а због веома продорног гласа служи као чувар стада.

хо̀кус-по̀кус (препарàндус) [псеудолатински, вероватно од лат. hoc est corpus ово је тело (речи свештеника приликом причести)] 1. израз при бајању при извођењу мађионичарских, чаробњачких и сл. трикова. 2. фиг. трик, превара, опсена, варка, обмана.

хо̀л, -а м, мн. хо́лови [енгл. hall] велико предсобље; пространа трем, предворје.

хол-, холо- [грч. hólos читав, цео] као први део сложенице означава оно што се односи на читаво, цело.

холàрктик, -а м [в. хол-, Арктик] геогр. биогеографско подручје копненог дела северне Земљине полулопте јужно од поларног круга.

холàрктичкӣ, -ā, -ō̄ [в. холарктик] који припада холарктику, који се односи на холарктик.

хо̀лба и хо̂лба, -ē̄ ж [нем. halb пола] физ. стара мера за течност (око четврт литра).

хо̀лдинг, -а м [енгл. holding] пословна организација уређена поседовањем деоница, систем од више специјализованих јединица.

хо̀лдиншкӣ, -ā, -ō̄ [в. холдинг] који припада холдингу.

холе- [грч. kholḗ жуч] као први део сложенице означава оно што се односи на жуч.

холѐлӣт, -и́та м [в. холе-, -лит[1]] жучни камен.

холелитија́за, -ē̄ ж [в. холелит, -ијаза] мед. обољење проузроковано жучним каменом.

холелитотрѝпсија, -ē̄ ж [в. холелит, грч. trípsis трење] мед. разбијање жучног камена.

хо̀лēмија, -ē̄ ж [в. холе-, грч. haîma крв] мед. жутица.

холестѐрӣн в. **холестѐрōл.**

холестѐрōл, -о́ла м [в. холе, грч. stereós чврст, в. -ол] физиол. стерол који се налази у животињским масноћама и уљу, жучи, крви, млеку, бубрезима, јетри.

холецистектòмија, -ē̄ ж [в. холе-, цисто-, ек-, -томија] мед. хируршко одстрањивање жучне кесе.

холецистѝтис, -а м [в. холе-, цист(о)-, -итис] мед. запаљење жучне кесе.

холѝзам, -зма м [енгл. holism, према в. холо-] 1. биол. теорија према којој је организам као целина много више од скупа деловања свих његових делова и као целина усмерава све физичко-хемијске животне појаве. 2. псих. посматрање и проучавање појединих стања психе у оквиру целине.

хо̀лијамб, -а м [грч. kholos шепав, хром] књиж. стих у античкој поезији састављен од пет јамбова и једног трохеја.

хо̂лмијум, -а и **хо̂лмӣј,** -ија м [нлат. holmium, према шведском граду Стокхолму] хем. елемент из групе лантаноида, веома редак метал, симбол Но, атомски број 67.

хологàмија, -ē̄ ж [в. холо-, -гамија] биол. појава код неких врста да се полне ћелије не разликују од осталих ћелија.

хологене́за и хологѐнеза, -ē̄ ж [в. холо-, -генеза] 1. биол. мишљење према коме еволуцију органског света покрећу унутрашњи узроци независно од спољашњих чинилаца. 2. антроп. теорија о томе да се човек појавио свуда на Земљи, а не само на неком одређеном простору.

хо̀лограм и холо̀грам, -а м [в. холо-, -грам] 1. тродимензионална слика добијена интерференцијом светлосних зрака из кохерентног извора светлости. 2. фотографија на којој је забележен систем интерференције, тако да под одговарајућим осветљењем даје тродимензионалну слику.

хо̀лограф и холо̀граф, -а м [грч. holographos потпуно (својеручно) написано, према в. холо-, -граф] 1. документ који је писан и потписан сопственом руком. 2. аутор документа који је написан својеручно.

хологра̀фија, -ē̄ ж [грч. holographía, према в. холо-, -графија] метод прављења тродимензионалних слика помоћу холограма.

хо̀лографскӣ и холо̀графскӣ, -ā, -ō̄ [в. холографија] својеручно написан.

холоѐдрија, -ē̄ ж [в. холо-, -едрија] минер. класа неког кристалног састава у којој су заступљени облици с највећим могућим степеном симетрије тог састава.

хо̀лока̄уст, -а м [грч. holókaustos потпуно спаљен, према в. холо-, kaustós спаљен] 1. ист. у старој Грчкој и Риму, жртва која се палила у част богова или за душе покојника. 2. геноцид над Јеврејима током Другог светског рата у нацистичкој Немачкој и земљама под њеном окупацијом и утицајем.

холостѐрик, -а м, мн. холостѐрици [в. холо-, грч. stereós чврст] физ. барометар без живе с еластичним металним пером, анероид.

холотò нија, -ē̄ ж [в. холо-, -тонија] мед. кочење мишића услед грчева.

холоту̀рија, -ē̄ ж [нлат. holothurium од грч. holothoúrion] зоол. морски краставац.

хо̀лоцēн, -а м [в. холо-, -цен] геол. садашње геолошко доба у развоју Земље.

хо̀лтер, -а м [енгл. Holter monitor] мед. уређај, електрокардиограф, који се носи око грудног коша како би се током целог дана снимао рад срца.

хо̀лцшàрāф в. **хо̀лцшраф.**

хо̀лцшраф, -а м [нем. Holzschraube] посебна врста завртња који је на крају зашиљен ради лакшег продирања у дрво.

хо̀магијā̀лан, -лна, -лно [срлат. homagialis, в. хомагијум] који је одан, смеран; поданички.

хо̀мā̀гијум, -а и **хо̀мā̀гӣј,** -ија м [срлат. homagium, према лат. homo човек] 1. прав. ист. заклетва верности, обавезивање нижега на верност вишем. 2. ист. казна која је изрицана убицама и другим злочинцима. 3. исказивање дужног поштовања; поштовање.

хо̀мбург, -а м, мн. хо̀мбурзи [према немачком граду Хамбургу] врста чврстог шешира с ободом савијеним нагоре.

хомео- [грч. hómoios сличан, исти] као први део сложенице значи сличан.

хомеомѐрија, -ē ж [грч. homoiomēreia једнакост делова, према в. хомео-, méros део] 1. филоз. у грчкој филозофији, непромењиви елементи ствари који су једнако дељиви и садрже део свега постојећег, па се од њих састоји читав свемир. 2. истоветност делова.

хомеопа̀т, -а м [грч. homaiopathḗs који има сличне осећаје, према в. хомео-, -пат] мед. лекар који лечи хомеопатским поступцима.

хомеопа̀тија, -ē ж [грч. homaiopátheia сличност осећаја, према в. хомео-, -патија] мед. алтернативна медицинска метода која лечи болести јако разблаженим средством које код здраве особе изазива симптоме сличне симптомима болести од које се лечи, по начелу „слично се сличним лечи".

хомеопа̀тскӣ, -ā̄, -ō̄ [в. хомеопатија] који припада хомеопатији, који се односи на хомеопатију.

хомеоптото̀н, -о́на м [грч. homaióptātos, према в. хомео-, ptôsis падеж] лингв. књиж. стилска фигура која се састоји у понављању различитих речи с истим наставком.

хомеоста́за, -ē ж [в. хомео-, -стаза] физиол. равнотежа физиолошких функција у организму која обезбеђује нормално биолошко функционисање ћелија и ткива.

хомеотера̀пија в. **хомеопа̀тија**.

хомеотѐрман, -мна, -мно [грч. homaióthermos, према в. хомео-, -терман] који има сталну телесну температуру у нормалним условима.

хомеотѐрми, хомеоте́рмā̄ м мн. [в. хомео-, -терм(и)] зоол. животиње са сталном, непроменљивом телесном температуром.

хомеотѐрмија, -ē ж [в. хомео-, -термија] 1. биол. уједначеност, сталност температуре тела неких животиња и човека. 2. физ. појава да море има исту температуру од површине до дна.

хомери́ди, хомери́дā̄ м мн., јд. хомѐрӣд, ген. хомери́да [грч. Homērídai, према старогрчком песнику Хомеру (IX век пре н.е.)] старогрчки певачи који су неговали Хомеров култ, рецитовали његове песме и сматрали себе његовим потомцима. 2. рапсоди који су певали само „Илијаду" и „Одисеју".

хо̀мерскӣ, -ā̄, -ō̄ [према старогрчком песнику Хомеру (IX век пре н.е.)] 1. који је у Хомеровом духу, у стилу Хомерових епова; као код Хомера. 2. епски, херојски, обиман, узвишеног садржаја. 3. велики, огроман. ▲ ~ **смех** необуздан, грохотан, громогласан смех.

хомилѐтика, -ē ж, дат. и лок. хомилѐтици [грч. homilētikḗ вештина разговарања, према homileîn дружити се, општити] теол. правила за састављање црквених проповеди.

хо̀мӣлија, -ē ж [лат. homilia од грч. homilía дружење, општење] 1. теол. у раном хришћанству, једноставно излагање верских истина намењено поучавању верника. 2. проповед којом се тумачи неко место из Библије.

хомилијā̀р, -а́ра м [срлат. homiliarium, в. хомилија] теол. збирка проповеди чувених некадашњих проповедника.

хомилѝтика, -ē ж, дат. и лок. хомилѝтици [грч. homilētikḗ вештина разговарања] научна и практична дисциплина која се бави вештином хришћанског проповедања.

хомини́ди, хомини́дā̄ м мн. [нлат. hominidae, према лат. homo човек] зоол. човек и све изумрле врсте примата с људским обележјима.

хоминѝзам, -зма м [лат. homo човек, в. -изам] филоз. филозофски правац по коме су спознаја и истина утемељене на људским потребама, искуствима, циљевима и интересима.

хоминиза́ција, -ē ж [нлат. hominizatio, према лат. homo човек] физиол. процес еволуције по којем једна линија примата добија људска обележја.

хо̏мицӣд, -а м [лат. homicidium, према homo човек, occidere убити] убиство човека.

хомо в. **homo**.

хомо-[1] [грч. homós исти; homoû заједно] као први део сложенице означава оно што се односи на једнако, исто или заједничко.

хомо-[2] [лат. homo човек] као први део сложенице означава оно што се односи на човека, што припада човеку.

хомога̀лакти, хомога̀ла̄ктӣ м мн. [грч. homogálaktes, према в. хомо-[1], gála млеко] браћа или сестре по млеку (деца која нису ни у каквом сродству, али их је дојила иста жена).

хомога̀мија, -е̄ ж [в. хомо-[1], -гамија] 1. бот. истовремено постајање мушких и женских цветних органа код двополних биљака. 2. склоност човека и неких животиња да бирају сталног партнера из сопствене врсте.

хо̏моген и **хомӧ̀ген,** -а, -о [грч. homogenḗs, према в. хомо-[1], -ген] истородан, истоврстан, једнак, јединствен.

хомогенѝза̄тор, -а м [в. хомоген] техн. справа која хомогенизује течности.

хомогенизáција, -е̄ ж [в. хомоген] 1. мед. метод у бактериологији којим се из органских течности одстрањују честице или микроби који не могу бити центрифугирани ако средина није хомогена. 2. пол. окупљање, чвршће повезивање припадника неког покрета, друштвеног слоја и сл. ради неке заједничке акције.

хомогѐнизовати, -зујѐм сврш. и несврш. [в. хомоген] 1. (у)чинити нешто хомогеним, (из)вршити хомогенизацију. 2. технол. равномерно распршити честице по некој течности; учинити истоврсним по садржају.

хо̏могенӧ̄ст, -ости и **хомӧ̀генӧ̄ст,** -ости ж [в. хомоген] истородност, истоврсност, јединственост.

хомӧ̀граф, -а м [грч. homographos (homograminos), према в. хомо-[1], -граф] лингв. 1. различити гласови (или фонеме) који се означавају истом графемом. 2. реч која се пише исто као и реч другог значења.

хо̏мо дȕплекс, -а м [лат. homo duplex] онај који је дволичан; онај који је лукав.

хо̏мо ерѐктус, -а м [лат. homo erectus] антроп. човек који хода на задњим ногама, усправан човек; назив изумрле врсте хоминида.

хомоеротѝзам, -зма м = **хомоерӧ̀тика,** -е̄ ж, дат. и лок. хомоерӧ̀тици [в. хомо-[1], еротика] в. **хомосексуалѝзам**.

хомоерӧ̀тика = **хомоеротѝзам** (в.).

хомозѝгот, -а м [в. хомо-[1], зигота] биол. организам настао од родитеља истих генетских особина.

хомозѝготан, -тна, -тно [в. хомо-[1], зигота] биол. који је наследио исту групу особина оба родитеља.

хомӧ̀ӣд, -и́да м [в. хомо-[2], -ид] зоол. биће налик на човека, човеколико биће.

хомола̀терā̀лан, -лна, -лно [в. хомо-[1], лат. lateralis који се односи на страну, према latus страна] који припада истој страни.

хомӧ̀лог, -а м, мн. хомӧ̀лози [грч. homólogos сложан, в. хомологан] члан хомологног низа.

хомӧ̀логан, -гна, -гно [в. хомологија] који је сличан и повезан по структури, функцији или постанку; истоврстан, одговарајући; еквивалентан. ▲ **хомологни органи** биол. органи код различитих биљака и животиња који су исти или слични по пореклу и грађи, али су током развоја изменили облик и функцију; **хомологни ред** хем. низ сродних органских једињења који имају исту општу формулу, а разликују се само у једној атомској групи.

хомолога́ција, -е̄ ж [срлат. homologare пристати, дозволити, в. хомологија] 1. поступак којим овлашћена институција утврђује и потврђује да неки производ одговара прописаним стандардима, да задовољава све прописане услове. 2. усаглашавање по сличности онога што је повезано по структури, функцији или постанку.

хомолӧ̀гија, -е̄ ж [грч. homología, према в. хомо-[1], -логија] 1. слагање, подударност; склад. 2. биол. сличност порекла органа различитих организама. 3. мат. у геометрији, сличност ликова. 4. филоз. код стоика, склад између деловања и разума, између човека и природе.

хомолӧ̀графскӣ, -а̄, -о̄ [в. хомологија, -граф] који се односи на хомологију. ▲ **хомолографска пројекција** геогр. врста картографске пројекције у којој су паралеле паралелни правци, а

меридијани елипсе; таква пројекција највернији је представља површину Земље.

хо̀мо лу̀денс, -а м [лат. homo ludens] човек који се игра, има потребу за игром, која је саставни део културе сваког друштва.

хо̀момо̄рфан, -фна, -фно [в. хомо-[1], -морфан] који је истог облика.

хомоморфѝзам, -зма м [в. хомо-[1], -морфизам] биол. појава да различити органи добију исти облик.

хомо̀ним, -а и **хомо̀нӣм,** -и́ма м [грч. homónymos, према в. хомо-[1], -оним] лингв. реч која је с другом речи иста по облику а различита по значењу.

хо̀монимӣман, -мна, -мно [в. хомоним] једнакозвучан, истоимен.

хомони́мија, -е̄ ж [грч. homōnymía, према в. хомо-[1], -онимија] лингв. појава да реч или више речи истог гласовног склопа и истог графичког облика имају различито значење или порекло.

хомонѝмика, -е̄ ж, дат. и лок. хомонѝмици [в. хомоним] лингв. 1. опште знање о хомонимима. 2. укупност хомонима у неком језику.

хо̀мо но́вус, -а м [лат. homo novus] онај који је изненада постао познат, који је први у породици достигао висок положај.

хомопла́зија, -е̄ ж [в. хомо-[1], грч. plásis обликовање] биол. сличност појединих органа код различитих животињских врста која није резултат постојања заједничких предака.

хомопла̀стика, -е̄ ж, дат. и лок. хомопла̀стици [в. хомо-[1], пластика] мед. хируршка замена оштећеног ткива ткивом исте особе.

хомо̀птери, хомо̀ пте̄ ра̄ м мн. [грч. homápteros, према в. хомо-[1], -птер(и)] зоол. једнакокрилци.

хо̀мо са̀пијенс, -а м [лат. homo sapiens] припадник људске врсте, разумни човек.

хо̀мосексуа̄лан, -лна, -лно [в. хомосексуалац] који је сексуално наклоњен особама истог пола.

хомосексуа́лац, -лца м (ж. **хомосексу̀а̄лка,** -е̄) [в. хомо-[1], сексуалност] онај који је сексуално наклоњен особама истог пола.

хомосексуалѝзам, -зма м [в. хомо-[1], сексуалност] укупност особина, склоности и делатности хомосексуалаца.

хомосексуа́лно̄ст, -ости ж [в. хомо-[1], сексуалност] особина, својство хомосексуалца.

хомосо̀цијā̄лан, -лна, -лно [в. хомо-[1], социјалан] који припада истој друштвеној средини.

хомотѐрмија, -е̄ ж [в. хомео-, -термија] в. **хомеотѐрмија**.

хо̀мо фа́бер, -а м [лат. homo faber] човек-радник, човек као стваралац, као активно биће, практичан човек.

хомо̀фо̄н и хо̀мофо̄н, -а, -о [грч. homóphōnos, према в. хомо-[1], -фон] који је једногласан; једнакозвучан.

хомофо̀нија, -е̄ ж [в. хомофон] муз. једногласност, једногласно певање или свирање.

хо̀мо хо̀мини лу̀пус в. **homo homini lupus**.

хомохро̀мија, -е̄ ж [в. хомо-[1], -хромија] биол. способност неких животиња да прилагоде боју коже или крзна својој околини.

хомоцентрѝзам, -зма м [в. хомо-[2], центризам] учење према коме је човек средиште света, центар свемира.

хому̀нкул, -а (**хому̀нкулус,** -а) м [лат. homunculus човечуљак] 1. према веровању алхемичара, мало биће налик човеку добијено алхемијским поступком. 2. биол. ненаучна теорија о томе да људска полна ћелија у ембрионалној фази има све органе будуће развијене индивидуе.

хо̀нвē̄д, -а м [мађ. honvéd, према hon домовина, véd бранити] 1. ист. добровољачке формације у мађарској револуцији 1848–1849. године. 2. мађарско домобранство од 1867. године; војник (мађарске) пешадије, домобранац. 3. назив за мађарску војску од 1920. године. ◆ **хо̀нвē̄дски**.

хо̀ндра̄лан, -лна, -лно [грч. khóndros хрскавица] хрскавичаст.

хо̀ндрӣн, -и́на м [грч. khóndros хрскавица, в. -ин] тврда рожната материја која се добија кувањем хрскавице.

хондрѝтис, -а м [грч. khóndros хрскавица, в. -итис] мед. упала хрскавице, односно опне која обавија хрскавицу.

хондрогра̀фија, -е̄ ж [грч. khóndros хрскавица, в. -графија] описивање хрскавице.

хондро́за, -е̄ ж [грч. khóndrōsis, према khóndros хрскавица, в. -оза] мед. дегенеративно обољење хрскавице.

хо̀ндро̄м, -о́ма м [грч. khóndros хрскавица, в. -ом] мед. врста бенигног тумора.

хондромала́ција, -е̄ ж [грч. khóndros хрскавица, malakía меканост] мед. патолошка омекшаност хрскавице.

хондросàркō̄м, -о́ма м [грч. khóndros хрскавица, в. сарком] мед. малигни тумор хрскавице.

хондрото̀мија, -е̄ ж [грч. khóndros хрскавица, в. -томија] сечење, расецање хрскавице.

хоно̀ра̄р, -а́ра м [лат. honorarium] новчана надокнада по уговору за обављен посао.

хо̀нора̄ран, -рна, -рно [лат. honorarius] 1. који се односи на хонорар. 2. који добија хонорар за свој рад. 3. заст. коме се исказује почаст, почасни. 4. који је повремен, нередован.

хонора̀рисати, -ришē̄м несврш. [в. хонорар] радити за хонорар, хонорарно.

хоно̀ра̄рчити, -ӣм несврш. [в. хонорар] 1. напорно радити за хонорар. 2. посветити се неумереном зарађивању на хонорарима.

хоно̀ра̄т, -а́та м [лат. honoratus] онај коме припада почаст; угледан човек.

хоно̀ратскӣ, -а̄, -о̄ [в. хонорат] који се односи на хонорате, који припада хоноратима. ▲ **хонораτско друштво** друштво у коме утицај и моћ имају само угледни људи.

хоно̀рисати, -ришē̄м несврш. и несврш. [в. хонорар] новчано наградити, награђивати, платити, плаћати обављен посао.

хонṑрис кàуза в. **honoris causa**.

хо̀пак в. **го̀пак**.

хоплѐтика, -е̄ ж , дат. и лок. хоплѐ тици [грч. hóplon оружје] скуп знања о оружју и наоружању.

хо̀плӣт, -и́та м [грч. hoplítes, према hóplon оружје] тешко наоружан борац пешак у старој Грчкој.

хо̄р, -а м, мн. хо́рови [грч. khorós коло] 1. муз. група певача који заједно певају; музички комад написан за певачку групу; збор свирача, музиканата. 2. скуп, група. 3. црквено место у цркви, обично на галерији, одређено за певаче и оргуље.

хо̀ра[1], -е̄ ж [лат. hora од грч. hṓra] 1. погодно време, прави час. 2. црквена молитва и читање из бревијара у одређено доба дана.

хо̀ра[2], -е̄ ж [рум. hora] (муз. етнол.) румунски народни плес сличан колу.

хо̄ран и **хо̀ран** в. **о̄ран**.

хо̄рда, -е̄ ж [тур. ordu војска] 1. ист. административно-војни облик организације татарских и монголских народа. 2. фиг. освајачи, пљачкаши; гомила људи; руља. 3. соц. друштвена заједница на веома ниском ступњу развоја. ▲ **Златна Хорда** ист. монголска држава у јужној Русији у XIII веку.

хордеацѐе, хордеаце́а̄ ж мн. [нлат. hordeacea, према лат. hordeum јечам] бот. породица јечма и сличних житарица.

хордѐолум, -а м [лат. hordeolum] мед. гнојни оток очног капка.

хо̀рдија непр. в. **о̀рдија**.

хордѝтис, -а м [грч. khordḗ жица, в. -итис] мед. упала гласних жица.

хо̀рдō̄м, -о́ма м [грч. khordḗ жица, в. -ом] мед. малигни тумор који настаје из ембриоланих остатака нотохорде.

хордотòмија, -е̄ ж [грч. khordḗ жица, в. томија] мед. хируршко пресецање нервних влакана на кичменој мождини којима се преносе осећај бола.

хорѐа, -е̄ ж [грч. khoreía играње у колу] мед. неуролошка болест коју карактеришу неконтролисано трзање удова, главе, мишића лица; раздражљивост.

хо̀рē̄ј в. **тро̀хē̄ј**.

хорѐја в. **хорѐа**.

хореѐограф в. **кореѐограф**.

хореографѝја в. **кореографѝја**.

хорѐут, -а м [грч. khoreúō плешем] поз. члан хора у старогрчкој драми.

хореу̀тика, -е̄ ж [грч. khoreúō плешем] наука о кретању човековог тела у простору.

хорѝзонт, -а м, ген. мн. хорѝзонāтā̄ [лат. horizon од грч. horízōn (kýklos) (круг) који дели, према horízein ограничавати] 1. линија у којој се привидно спајају небо и површина Земље. 2. простор који се види с места на коме се стоји; видик. 3. мрежа транспортних и вентилационих ходника на одређеном нивоу у руднику. 4. фиг. ниво или граница знања, искуства или интереса.

хоризонта́ла, -е̄ ж [нем. Horizontal, в. хоризонт] хоризонтална, водоравна црта; хоризонталан, водораван положај. □ **ићи у хоризонта-**

лу ићи у кревет; **бити (провести) у хоризонтали** одмарати се у кревету, (пре)спавати.

хо̀ризонта̄лан, -лна, -лно [нлат. horisontalis, в. хоризонтала] који је паралелан с линијом хоризонта; водораван. ▲ **хоризонтална диференцијација** екон. подела рада у радној организационој јединици на истом организационом нивоу; **хоризонтална сила** физ.; **хоризонтална пројекција** мат.; **хоризонталне координате** астрон.

хоризонта́ле в. **изохи̏псе**.

хоризонта́лно̄ст, -ости ж [в. хоризонталан] стање онога што је хоризонтално.

хо̀ријамб, -а и **хоријàмбус,** -а м [лат. choriambus од грч. khoríambos од khoreîos хореј, íambos јамб] лингв. књиж. врста стопе у античкој метрици, састоји се од хореја (трохеја) и јамба.

хо̀рјат, -а, **хо̀рјатин,** -а м, мн. хо̀рјати = **хо̀јрат, хо̀јратин** (в.)

хормо́ни, хормо́на̄ м мн., јд. хо̀рмо̄н, ген. хормо́на [грч. hormôn који дражи, који потиче од hormân покретати, побуђивати] производ лучења нарочитих жлезда у организму који прелази у крв или лимфу и има специфично физиолошко дејство.

хо̀рмо̄нскӣ, -а̄, -о̄ [в. хормон] који се односи на хормоне, који садржи хормоне. ▲ **хормонска терапија** мед. лечење хормонима.

хо̀рна, -е ж [нем. Horn] муз. врста лименог дувачког инстумента; рог.

хо̀рнист(а), -е̄ м, мн. хо̀рнисти [в. хорна] муз. 1. онај који свира рог. 2. трубач у војсци.

хо̀ро в. **о̀ро**.

хоро-[1] [грч. khóra] као први део сложенице означава оно што се односи на место, крај, простор, земљу.

хоро-[2] [лат. hora од грч. hóra] као први део сложенице значи време.

хо̀ровођа, -е̄ ж [в. хор, вођа] муз. онај који управља хором, диригент.

хорогра̀ф, -а м [грч. kheirógraphos, према в. хоро-[1], -граф] геогр. описивач неке земље или краја.

хорогра̀фија, -е̄ ж [в. хоро-[1], -графија] геогр. опис неке земље или краја. ◆ **хорогра̀фскӣ**.

хо̀роз в. **о̀роз**.

хорола̀гија[1], -е̄ ж [в. хоро-[1], -логија] биол. део биогеографије која проучава појаве и законитости распростирања биљака и животиња на Земљи.

хорола̀гија[2], -е̄ ж [в. хоро-[2], -логија] опште знање о мерењу времена и изради инструмената за мерење времена.

хорола̀гијум, -а и **хорола̀гӣј,** -ија м [грч. hōrológion сат, према в. хоро-[2], lógos реч] 1. рел. у православној цркви; збирка молитава; часловац. 2. сат, часовник.

хорони̏м, -и́ма м [в. хоро-[1], -оним] лингв. назив земље или места.

хорони̏мија, -е̄ ж [в. хороним] лингв. 1. ономастичка дисциплина која се бави именима земаља. 2. скуп таквих имена.

хо̀рор, -а и **хо̀рӧр** -о́ра м [лат. horror] 1. страва, ужас, језа. 2. језив, страшан догађај. 3. филм страве и ужаса.

хо̀роскоп и **хороскоп,** -а м [грч. hōroskópos који посматра време, према в. хоро-[2], -скоп] приказ положаја звезда у тренутку нечијег рођења, према коме се прориче његова судбина.

хороскопија, -е̄ ж [грч. hōroskopía, према в. хоро-[2], -скопија] проучавање тачног положаја звезда у тренутку рођења на основу чега се одређују особине, карактер и судбина одређене особе.

хо̀ртензија, -е̄ ж [према Францускињи Хортензији Лапоте (Hortense Lepaute)] бот. род украсних биљака белих, светлоплавих или ружичастих цветова скупљених у лоптасте цвасти.

хортикулту́ра, -е̄ ж [лат. hortus врт, в. култура] агр. баштованство, вртларство.

хортола̀гија, -е̄ ж [лат. hortus врт, в. -логија] агр. опште знање о баштованству.

хо̀ругва, -е̄ ж [аварски horongo] застава.

хо̀са, -е̄ ж, ген. мн. хо́са̄ [фр. hausse] 1. екон. раст цена вредносних папира на берзи. 2. банк. високо стање деоница и државних папира.

хоса̀на, -е̄ ж [хебр. hosiahna спаси нас, молимо] 1. рел. хебр. јеврејска литургијска песма. 2. победничка песма. 3. здраво, добро дошао.

хо̀сист, -е̄ ж [в. хоса] екон. берзански шпекулант који спроводи хосу; особа која рискантном препродајом вредносних папира покушава да оствари брзу зараду.

хоспѝтāл, -а́ла м [срлат. hospitale гостионица, коначиште, према лат. hospitalis гостољубив] болница.

хоспита́лац, -лца м [срлат. hospitalarius, в. хоспитал] 1. кат. ист. припадник католичког витешког реда основаног почетком XII века у Јерусалиму, касније се ред повлачи на Кипар и Малту. 2. припадник сваког црквеног реда који се брине о болесницима, путницима и ходочасницима.

хоспитализа́ција, -ē ж [в. хоспитал] 1. смештање у болницу ради лечења. 2. стање онога који је хоспитализован.

хоспитализи́рати = **хоспита̀лизовати** (в.).

хоспита̀лизовати, -зујēм = **хоспитализи́рати,** хоспитали̏зи̏рā̄м, 3. л. мн. хоспитализи́рајӯ свршен. и несврш. [в. хоспитал] сместити, смештати некога у болницу и подвргнути, подвргавати га болничком лечењу или испитивању.

хоспѝтант, -а м, ген. мн. хоспѝтанāтā̄ [в. хоспитација] онај који хоспитује; гост, посматрач на предавањима.

хоспита́ција, -ē ж [лат. hospes гост] 1. високошколска практична настава из педагошких предмета која се одржава у основним и средњим школама. 2. час који студент држи у оквиру такве наставе.

хо̀спитовати, -тујēм несврш. [лат. hospitari бити гост, гостовати] присуствовати предавањима као гост, посматрач.

хо̀спѝцијум, -а и **хо̀спѝциј,** -ија м [лат. hospitium] 1. свратиште за путнике, коначиште. 2. установа за смештај болесника, нарочито таквих којима лечење више не помаже, него им је потребна нега и ублажавање тегоба до (скоре) смрти.

хо̀стел, -а м [енгл. hostel од срлат. hospitale гостионица, коначиште] врста хотела с једноставнијом и јефтинијом понудом, углавном за младе.

хостѐса, -ē ж [енгл. hostess] 1. домаћица у возу, аутобусу, на броду и сл. 2. домаћица групи или појединцу током већих спортских такмичења, конгреса и сл.

хо̀стија, -ē ж [лат. hostia жртва] 1. ист. у старом Риму, жртвена животиња. 2. рел. кат. округли листић од белог пшеничног брашна који служи за причешћивање код католика.

хо̀стѝлан, -лна, -лно [лат. hostilis, према hostis непријатељ] 1. који припада непријатељу, који се односи на непријатеља. 2. који испољава непријатељство; агресиван, нападачки.

хостилѝтēт, -е́та м [лат. hostis непријатељ] непријатељство.

хо̀су ле̏пеш, -а м [мађ. hosszu дугачак, lépés корак] у Војводини, назив за „танак" шприцер, врсту пића које се прави од трећине вина и две трећине сода-воде.

хо̀та, -ē ж [шп. jota] муз. врста шпанског народног плеса у паровима у трочетвртинском такту с бројним ритмичким варијантама.

хо̀т-до̀г, -а м [енгл. hot dog] 1. кувана виршла у дугачком пециву, са прилогом или без њега. 2. сп. врста зимског спорта у коме се на специјалним кратким скијама изводе фигуре и акробације.

хо̀тел, -а и **хо̀тēл,** -е́ла м [фр. hôtel од стфр. hostel] врста угоститељског објекта у којем се, уз наплату, може привремено боравити, хранити, забављати се и сл. ♦ **хо̀телскӣ.** ▲ **гарни** ~ хотел који уз преноћиште нуди само доручак.

хо̀тел га̑рни в. **хо̀тел.**

хотелѝје̏р, -е́ра м [фр. hôtelier] 1. онај који управља хотелом. 2. власник хотела.

хотелѝје̏рскӣ, -ā, -ō [в. хотелијер] који се односи на хотел и хотелијере, који припада хотелу и хотелијерима.

хотелије́рство, -а с [в. хотелијер] 1. знање о вођењу хотела. 2. привредна грана која се бави хотелским пословањем; руковођење хотелима.

хотѐнто̀тскӣ, -ā , -ō [хол. Hottentot Хотентот (досл. муцавац)] 1. који припада Хотентотима, који се односи на Хотентоте, домородачки народ с југа Африке. 2. фиг. дивљачки, примитивно.

хо̀т-ла̑ј̑н, -а м [енгл. hot line врућа линија] 1. раз. директна телефонска линија коју лидери великих сила користе у време криза. 2. телефонска линија којом се шаљу ласцивне поруке.

хо̀т-мā̀ни, -ија м [енгл. hot money досл. врући новац] 1. новац који се привремено преноси у иностранство да би се избегла његова девалвација у сопственој земљи или остварила камате више од домаћих. 2. новац сумњивог порекла који се не може одмах употребити у легалним пословима, већ се прво мора „опрати" кроз

фиктивне фирме; новац који припада криминалцима и који је веома опасно украсти.

хо̏т-пе̏нтс, -а м [енгл. hot pants] веома кратак узак шортс; врућe панталонице.

хо̏т-џе̏з, -а м [енгл. hot-jazz] муз. врста џеза (веома наглашен ритам, импровизација итд.) коме главни ток и карактеристике дају црначки свирачи.

хо̏умбенкинг, -а м [енгл. home banking] рач. банк. обављање банкарских трансакција од куће, коришћењем Интернета.

хо̏ум пе̑џ, -а (**хо̏ум-пе̑џ,** -а) м [енгл. home page] рач. почетна страница датотека доступних на компјутерској мрежи; врста насловне странице.

хо̏ум ру̏л, -а м [енгл. home rule] 1. самоуправа коју има нека покрајина или земља унутар веће заједнице. 2. програм националног покрета за самоуправу Ирске у другој половини XIX века.

хофи̏рант, -а м, ген. мн. хофи̏ранāтā [нем. Hofierer] 1. онај који се удвара, удварач. 2. онај који исказује љубав на старомодан начин.

хофи̏рати, хо̀фи̏рām, 3. л. мн. хофи̏рајӯ несврш. [нем. hofieren] 1. удварати се, заводити. 2. додворавати се, кокетирати.

хо̀фмештар, -тра м [нем. Hofmeister] управитељ двора, имања; мајордом.

хо̀фра̄т, -а́та м [нем. Hofrat] дворски саветник (висок чиновнички положај у Аустро-Угарској).

хо̀хгла̄нц [нем. Hochglanz] 1. висок сјај лакиране површине, угланцаност до високог сјаја. 2. који је угланцан до високог сјаја, блештав, блистав, сјајан.

хо̀хдајч, -а (**хо̀хдојч,** -а) м [нем. Hochdeutsch] немачки књижевни језик.

хо̀хштаплер, -а м [нем. Hochstapler] 1. онај који спретним наступима и манирима обезбеђује место у друштву; варалица, преварант углађеног понашања. 2. онај који живи раскошније него што има средстава, који се представља за нешто више него што јесте.

хо̀џа, -е̄ ж [тур. hoca, hасе од перс. ḫā́ǧe] 1. муслимански свештеник. 2. вероучитељ; наставник, предавач у медреси.

хо̀шаф, -а м [тур. hoşaf од перс. ḫōšāb] кувано суво воће; компот.

хо̀ш бу̀лдум узв. [тур. hoş buldum добро сам нашао, према hoş добро, угодно, buldum од bulmak наћи] одговор на добродошлицу: боље нашао (нашли)!

хо̀шђелдија, -е̄ ж [тур. hoş geldi добро је дошао, према hoş добро, угодно, geldi од gelmek доћи] добродошлица.

хо̀ш ђелдун (хо̀ш гелдун) узв. [тур. hoş geldin, према hoş добро, угодно, geldin од gelmek доћи] добро дошао (дошли)!

хрезмо̀лог, -а м, мн. хрезмо̀лози [грч. khrēsmológos, према khrēsmós пророчанство, в. -лог] онај који прориче судбину.

хрезмоло̀гија, -е̄ ж [грч. khrēsmós пророчанство, в. -логија] гатање, прорицање.

хрематѝстика, -е̄ ж, дат. и лок. хрематѝстици [грч. khrēmatistikḗ, према khrêma ствар, новац] екон. наука о вештинама стицања добара путем размене.

хрематоло̀гија, -е̄ ж [грч. khrêma ствар, новац, в. -логија] наука о новцу, његовом пореклу и употреби.

хрематоно̀мија, -е̄ ж [khrêma ствар, новац, в. -номија] наука о употреби новца.

хрематопе́ја, -е̄ ж [khrêma ствар, новац, poieîn чинити] стицање новца.

хрестома̀тија, -е̄ ж [грч. khrēstomátheia, према khrēstós користан, в. -матија] збирка одабраних текстова из књижевних или научних дела.

хризанте́ма, -е̄ ж [грч. khrysós злато, ánthos цвет] бот. биљка из породице главочика крупног, лепог и мирисног цвета.

хризелефанти́на, -е̄ ж [грч. khryselephánt златом и слоноваčом обложен, према khrysós злато, eléphas слон] ум. старогрчка техника израде статуа комбиновањем плочица од злата и слоноваче.

хризобѐри̏л, -и́ла м [грч. khrysobéryllos, према в. хризо-, берил] минер. врста украсног драгог камена маслинастозелене или жућкасте боје.

хризогра̀фија, -е̄ ж [грч. khrysigraphía, према в. хризо-, -графија] ум. сликарска техника и вештина писања и сликања златом.

хризола̀трија, -е̄ ж [в. хризо-, -латрија] обожавање злата, богатства.

хризо̀ли̏т, -и́та м [в. хризо-, -лит[1]] минер. врста драгог камена зелене боје.

хризомàнија, -ē ж [грч. khrysomanía, према в. хризо-, -манија] псих. помама за златом или новцем.

хризопоéја, -ē ж [грч. khrysopaía, према в. хризо-, грч. poieîn чинити] у алхемичарској терминологији, назив за прављење злата.

хрȉзопрāс, -а м [грч. khrysóprasos, према в. хризо-, práson порилук] минер. врста украсног драгог камена зелене боје.

хризòстōм прид. [грч. khrysóstomos, према в. хризо-, stóma уста] који има златна уста; златоусти.

хрȉзōт, -óта м [грч. khrysōtós] врста легуре сличне злату.

хризотерáпија и **хризотерàпија,** -ē ж [в. хризо-, терапија] мед. лечење препаратима који садрже злато (заст.).

хризо- (**хрисо-**) [грч. khrysós злато] као први део сложенице означава оно што се односи на злато.

хри́ја, -ē ж [лат. chria од грч. khreía употреба, корист] писмена обрада задате теме по утврђеној схеми, плану.

хрȉнг, -а м [гер, hringaz прстен] ист. архит. аварско утврђено насеље у Панонској низији (VI–VIII. век), са карактеристичним концентричним бедемима.

хрисо- в. **хризо-**.

хрисòвуља, -ē ж [грч. khrysoûs златан, boulḗ одлука] ист. свечана средњовековна владарска повеља са златним печатом.

христијанȉзам, -зма м [лат. christianitas хришћанство, према Christus Христ(ос) од грч. khristós помазан] рел. Христова вера, хришћанство.

христијанизáција, -ē ж [в. христијанизам] рел. обраћање, превођење у хришћанство, ширење хришћанства.

христијàнизовати, -зујēм сврш. и несврш. [в. христијанизам] рел. превести, преводити у хришћанство, покрстити, покрштавати.

христозòфија, -ē ж [в. Христос, грч. sophía мудрост] рел. хришћанска мудрост, хришћанска филозофија.

христолòгија, -ē ж [грч. Khristós Христ(ос), в. -логија] рел. учење о Христу (део хришћанске догматике).

Хрȉстос, Хрȉста м [грч. Khristós Христ(ос) од khristós помазан] рел. оснивач хришћанства.

хришћáнство, -ства с [в. Христос] рел. монотеистичка религија, подељена на православље, католичанство и протестантизам (с више различитих фракција).

хрôм, хрòма м [нлат. chromium од грч. khrôma боја] хем. сјајан, бео, весма тврд метал, атомски број 52, симбол Cr.

хром(а)-, хромато-, хромо- [грч. khrôma боја] као први део речи значи боју и однос према боји.

-хром(а), -хромија, -хроман, -хроматичан [грч. khrôma, khrómatos боја] као други део речи означава боју (*полихроман, полихромија*).

хрòма, -ē ж [грч. khrôma боја] 1. боја. 2. муз. осмина ноте; снижење или повишење тона за пола ноте; полутон.

хрòмāт, -áта м [в. хром, -ат] хем. со хромне киселине.

хроматȉзам, -зма м [грч. khrōmastismós, према в. хромато-, -изам] 1. физ. својство зрака беле светлости да се прелама на зраке различитих боја. 2. муз. узлазно и силазно кретање гласа по полутоновима.

хромàтика, -ē ж, дат. и лок. хромàтици [в. хроматичан] 1. наука о бојама. 2. в. **хроматȉзам** (2).

хромàтȉн, -и́на м [в. хромато-, -ин] биол. основни саставни део ћелијског једра који се боји основним анилинским бојама, садржи генетски материјал у облику ДНК и РНК.

хромàтȉнскӣ, -ā, -ō [в. хроматин] ▲ ~ **тест.**

хромàтичан, -чна, -чно = **хрòматскӣ,** -ā, -ō [грч. khrōmatikós] који се односи на хроматизам и хроматику.

хромато- в. **хром(а)-**.

хроматóза, -ē ж [в. хромато-, -оза] мед. болест коже која се састоји у неправилном стварању пигмента.

хроматотèхника, -ē ж, дат. и лок. хроматотèхници [в. хромато-, техника] технол. примена хемије у справљању боја.

хрòматскӣ, -ā, -ō [в. хроматичан] који се односи на хроматизам и хроматику.

-хромија в. **-хром(а)**.

хроми́рати, хр̀ом̄ир̄ām, 3. л. мн. хроми́рајӯ свр̄ш. и несвр̄ш. [нем. kromieren, в. хром] превући, превлачити хромом.

хр̀ом̄ит, -и́та м [в. хром, -ит] минер. зрнасти минерал, основни састојак руде хрома.

хромо- в. **хром(а)-.**

хр̀омогēн, -а и **хромо̀гēн,** -е́на м [в. хромо-, -ген] физ. материја или атомска група из које се добија боја или која је узрок неке обојености.

хромо̀зо̄м, -о́ма м [в. хромо-, грч. sôma тело] штапићасти или нитасти елементи у језгру ћелије, носиоци наследних особина.

хромоксилогр̀афија, -ē ж [в. хромо-, ксилографија] израда бојених плоча у дрворезу.

хромолитогр̀афија, -ē ж [в. хромо-, литографија] вишебојна штампа у литографској техници; отисак добијен на тај начин.

хр̀омоскоп и **хромо̀скоп,** -а м [в. хромо-, -скоп] техн. апарат за репродукцију природне боје тела мешавином три основне боје.

хромо̀со̄м, -о́ма м в. **хромо̀зо̄м.**

хромосфе́ра, -ē ж [в. хромо-, -сфера] астрон. спољашњи танак слој Сунчеве атмосфере, црвенкасте боје, видљив за време помрачења.

хромотера́пија и **хромотер̀апија,** -ē ж [в. хромо-, терапија] мед. лечење помоћу светлосних таласа различитих боја.

хромоти́пија, -ē ж [в. хромо-, грч. týpos отисак, слика] фотомеханички поступак при израђивању рељефних плоча у цинку и при штампању у разним бојама.

хромотипогр̀афија в. **хромоти́пија.**

хромоцинкогр̀афија, -ē ж [в. хромо-, цинкографија] штампање у више боја.

-хрон, -хронија, -хронијски [грч. khrónos време] као други део речи значи време.

хрон-, хроно- [грч. khrónos време] као први део речи означава време, трајање и сл.

хр̀оника, -ē ж, дат. и лок. хр̀оници [лат. chronica од грч. khronikά] 1. историографски рад у којем су догађаји забележени по редоследу збивања; летопис. 2. књиж. књижевно дело које описује друштвене, породичне и др. догађаје пратећи њихов постепен развој. 3. рубрика у новинама и часописима која прати текуће догађаје.

хр̀оничан, -чна, -чно [лат. chronicus од грч. khronikós временски, према khrónos време] који дуго траје; дуготрајан.

хр̀оничā̄р, -а м [в. хроника] писац хронике, летописац.

хроно- в. **хрон-.**

хрон̀ограм и **хр̀оног̄рам,** -а м [нлат. chronogramma, према в. хроно-, -грам] 1. текст у коме се према неким словима (ако упућују на римске бројеве) може одредити година издања, година неког важног догађаја и сл. 2. уопште: запис године. 3. запис **хронографа** (2).

хрон̀ограф и **хр̀ог̄раф,** -а м [грч. khronográphos, према в. хроно-, -граф] 1. онај који пише хронику; хроничар. 2. техн. уређај за мерење кратких временских интервала бележењем импулса на нарочитој покретној траци.

хронограф̀ија, -ē ж [в. хроно-, -графија] писање летописа.

хроноизоте́рме, хроноизотēрмӣ ж мн. [в. хроно-, изотерме] геогр. линије које у дијаграму истовремено приказују вредности температуре према данима у години и добу дана.

хрон̀олог, -а м, мн. хрон̀олози [в. хроно-, -лог] познавалац науке о времену.

хронол̀огија, -ē ж [в. хроно-, -логија] 1. временски редослед догађаја; преглед догађаја према њиховом временском редоследу. 2. проучавање мера за време и података за одређивање догађаја у времену и њиховог односа у протицању времена. 3. помоћна историјска наука која проучава начине рачунања времена у прошлости и датирање догађаја и историјских докумената.

хрон̀олошкӣ, -ā̄, -ō̄ [в. хронологија] који се односи на хронологе и хронологију.

хр̀онометар, -тра м [в. хроно-, -метар] нарочито израђен часовник за прецизно мерење времена.

хрономѐтрија, -ē ж [в. хроно-, -метрија] мерење времена.

хрон̀оскоп и **хр̀оноскоп,** -а м [в. хроно-, -скоп] техн. електрични сат за тачно мерење веома малих временских интервала.

хрон̀остих в. **хрон̀ограм.**

хр̏с, -а м, лок. хр̏су, мн. хр̏сови [тур. hırs од ар. ḥirṣ] 1. нагон, страст, жудња. 2. бес, гнев.

хр̏суз, -а м, ген. мн. хр̏сӯзā (**р̀суз,** -а) [тур. hırsız] 1. лопов, крадљивац, разбојник. 2. угурсуз, спадало.

хрсу̀злук, -а м, мн. хрсу̀злуци (**рсу̀злук,** -а) [тур. hırsızlık] крађа, отимачина.

хрȕпсија, -ē ж [грч. khrôma боја, в. -опсија] мед. врста очног обољења кад оболели на предметима види различите, непостојеће боје (другине боје, боје спектра).

ХТЗ м [скр. од хигијенско-техничка заштита].

хто̀ничан, -чна, -чно [грч. khthónios] који припада земљи, земаљски; чврст, непокретан. ▲ **хтонични богови** мит. богови подземног света.

хубѐртус, -а м [према католичком бискупу Хубертусу из Лијежа (умро 728)] врста непромочивог огртача, углавном га користе ловци.

хугѐнōт, -о́та м [фр. Hugnenot од нем. Eidgenoss савезник] ист. назив за присталицу реформације у Француској (XVI–XVIII век).

хȕдба, -ē ж (**хȕтба,** -ē ж) [тур. hutbe од ар. huṭbā] проповед коју имам држи петком и о бајрамима у џамији пре клањања.

худо̀жествен, -а, -о [рус. художественный] уметнички.

художествѐнӣк, -и́ка м [рус. художественик] уметник.

худо̀жество, -а с [рус. художество] уметност.

худо̀жнӣк, -и́ка м [рус. художник] уметник.

хȕзӯр, -у́ра и **ȕзӯр,** -у́ра м [тур. huzur смирење] одмор, доколица.

хȕја и **ху́ја,** -ē ж [тур. huy од перс. ḫūy ћуд] бес, срџба, зла воља.

хујà ли прид. индекл. = **хȕљив,** -а, -о [тур. huylu, в. хуја] који је ћудљив; пргав, свадљив, љут.

хȕљив = **хујà ли** (в.)

хуку́мет в. **хућу́мет.**

хȕла, хȕла-хȕла, -ē ж [хавајски hu-la-hu-la] муз. хавајски обредни и народни плес.

хȕла-хȕп, -а м, мн. хȕла-хȕпови [енгл. Hula-Hoop, фабричко име производа] 1. обруч од пластике који је намењен за игру. 2. дечја игра и облик физичког вежбања, кад се обруч окреће око струка покретима тела.

хулахȕпке, хулахȕпкӣ ж мн. [в. хула-хуп] женске чарапе и гаћице ткане као целина.

хули̏га̄н, -а́на и **хȕлига̄н,** -а м [енгл. hooligan] насилник, силеџија.

хулига́нство, -а с [в. хулиган] хулиганско понашање, насилништво.

хȕлман, -а м [хинд. hulman] зоол. врста мајмуна.

хулусика̀лбӣле прил. [тур. hulûsikalble, према ар. ḫulūṣ искреност, qalb срце] из свег срца, искрено, с вољом.

хȕма̄н и **хȕма̄н,** -а, -о [лат. humanus] 1. који припада људској врсти, који се односи на људску врсту. 2. који је прожет човекољубљем, бригом о људима, човечан, племенит. 3. добротворан. ▲ **хумана генетика** мед. део генетике који се бави људским генима; **хумана екологија** екол. део екологије који се бави решавањем штетних утицаја човека на околину у којој живи; **хумана медицина** мед. медицина која се бави лечењем људи; уп. **ветеринарска медицина.**

хуманѝзам, -зма м [в. хуман, -изам] 1. фил. учење по којем је свако сазнање само људско и не може да се уздигне изнад људског јер га стварају потребе људи. 2. ист. покрет у ренесансној Европи који је тежио слободном развијању човекове личности у духу класичне просвећености и световног образовања. 3. учење чији је циљ развој позитивних особина код људи. 4. хуманост, човечност, спремност да се помогне другима.

хуманиза́ција, -ē ж [в. хуман] стварање човечних, хуманих односа; хуманизовање.

хума̀низовати, -зујēм сврш. и несврш. [в. хуманитет] 1. (у)чинити хуманим, човечним, оплеменити, оплемењивати; приказати, приказивати и сматрати хуманим. 2. (у)чинити људским, прилагодити, прилагођавати људској природи.

хуманио́ра с мн. индекл. [лат. humaniora, в. хуман] 1. старогрчке и староримске лепе вештине и науке. 2. виши разреди класичних школа у којима се изучавала класична старина; класична гимназија.

хума̀нист(а), -ē м, мн. хума̀нисти [в. хуман] 1. присталица хуманизма. 2. онај који се бави хуманистиком. 3. хуман, племенит човек.

хуманѝстика, -ē ж, дат. и лок. хуманѝстици [нем. Humanistik од итал. umanistica, в. хуман] 1. ист. латинично писмо настало у Фиренци у доба ренесансе као реакција на тешко читљиву

курзивну готицу. 2. општи назив за науке које проучавају друштвене односе и духовну активност људи. 3. проучавање класичних језика и књижевности.

хуманѝстичкӣ, -ā, -ō [в. хуман] 1. који се односи на хуманизам и његове присталице. 2. који се односи на хуманистику. ▲ **хуманистичка гимназија** гимназија у којој се уче грчки и латински језик и ученици се образују у класичном духу; **хуманистичка психологија** псих. човек је слободно, стваралачко биће које тежи самоостварењу и узајамном разумевању; **хуманистичке студије** проучавање књижевности, језика, филозофије и уметности.

хӯманитāран, -рна, -рно [фр. humanitaire, в. хуманост] 1. добротворан. 2. који се односи на хуманистику.

хуманитáрац, -рца м [в. хуманост] 1. онај који учествује у хуманитарном, добротворном раду. 2. онај који има хумана начела.

хуманитарѝзам, -зма м [фр. humanitarisme, в. хуманост] пол. уређење друштва у духу поштовања људских права.

хуманѝтēт, -éта м [лат. humanitas] в. **хуманост**.

хӯмāнōст и **хӯмāнōст,** -ости ж [в. хуман] особина онога који је хуман, онога што је хумано; човечност, човекољубље, племенитост.

хӯмӣдан, -дна, -дно [лат. humidus] који садржи много влаге.

хумидѝтēт, -éта м [нлат. humiditas, в. хумидан] влажност, влага.

хумидифѝкāтор, -а м [лат. humidus влажан, facere чинити] техн. справа која регулише влажност ваздуха у стамбеним или изложбеним просторијама.

хумизáција, -ē ж [в. хумус] обогаћивање земљишта готовим хумусним материјама или материјама које лако стварају хумус.

хумилѝтēт, -éта м [лат. humilitas] својство, особина онога који је понизан, покорност, смерност.

хӯмифēран, -рна, -рно [в. хумус, -феран] који је богат хумусом.

хумификáција, -ē ж [в. хумус, -фикација] биол. стварање хумуса, плодне земље.

хӯмор[1], -а м [лат. humor влага, телесна течност, према humere бити мокар] 1. телесне течности. 2. гној на кожи или слузокожи. ♦ **хӯморнӣ**.

хӯмор[2], -а м [енгл. humor] 1. способност да се уочи смешна страна догађаја и ситуација, смисао за комично. 2. врста шаљиве иронije, обликовање комичних доживљаја света у досетке, шале и сл.

хӯморāлан, -лна, -лно [в. хумор[1]] који се односи на хумор[1], на телесне течности. ▲ **хуморална патологија** мед. застарела теорија према којој неправилан однос основних телесних течности изазива болест; **хуморална регулација** биол. регулација физиолошких процеса у организму помоћу хормона (јер се ови преносе путем крви).

хӯмōран в. **хӯмор[2]**.

хуморѐска, -ē ж, дат. и лок. хуморѐсци [нем. Humoreske] 1. књиж. прича коју одликује хумор и једноставност. 2. муз. кратка весела инструментална композиција брзог ритма.

хуморѝзам, -зма м [в. хумор[1]] застарело медицинско учење по којем поремећен однос међу телесним течностима доводи до болести.

хумо̀рист(а), -ē м, мн. хумо̀ристи (ж. **хумо̀ристкиња,** -ē) [нем. Humorist од итал. umorista] 1. писац хумористичких дела. 2. онај који воли хумор, који је склон хумору, шаљивџија.

хуморѝстика, -ē ж, дат. и лок. хуморѝстици [в. хумориста(а)] књиж. хумористичка литература.

хуморѝстичан, -чна, -чно [в. хумориста(а)] који садржи хумор, прожет хумором.

хуморѝстичкӣ, -ā, -ō [в. хумор] који се односи на хумор и хумористе.

хӯмус, -а м [лат. humus] геол. веома плодан површински слој земљишта органског порекла.

хунгарѝзам, -зма м [лат. Hungaria Мађарска, в. -изам] лингв. мађарска реч или израз у неком другом језику.

хунгàрика, -ē ж, дат. и лок. хунгàрици [лат. (H)ungarica] општи назив за дела на мађарском језику или о Мађарима.

хунгарòлог, -а м , мн. хунгарò лози [в. хунгарологија] научник који се бави хунгарологијом.

хунгаролòгија, -ē ж [лат. Hungaria Мађарска, в. -логија] проучавање мађарског језика, књижевности и културе.

хȳнта, -ē ж [шп. junta] група људи, об. официра, која држи власт освојену војним ударом или пучем.

хȳнцут, -а м [мађ. huncut од нем. Hundsfott] онај који је препреден, спреман на ситне преваре и несташлуке, угурсуз, мангуп.

хунцутàрија, -ē ж [в. хунцут] 1. зб. угурсузи, мангупи. 2. неваљалство, несташлук.

хунцутáрити, хунцȕтāрȋм несврш. [в. хунцут] понашати се као хунцут, мангупирати се.

хȕрā = ȕрā узв. [нем. hurra; енгл. hurrah] 1. позив за утркивање у игри; војнички позив на јуриш. 2. узвик одушевљења, поздрава и славља.

хȕрāл, -ála м [монг.] пол. изборни орган врховне и месне власти у Народној Републици Монголији. ▲ **Велики народни ~** монголски парламент.

хȕрда, -ē ж [тур. hurda, hurde од перс. ḫurde мала ствар; отпад] згрушано млеко првих дана након што се крава отели.

хȕрија, -ē ж [тур. hurі од ар. мн. ḥūr од јд. hawrā' лепа крупноока жена] лепотица из муслиманског раја са којом ће уживати праведници.

хурúјет, -а м [тур. hürrіyet од ар. ḥurrіyyä] слобода.

хурȉкāн в. **урàгāн**.

хȕрма, -ē ж = **ȕрма** (в.).

хурмàшица, -ē ж = **урмàшица** (в.).

хȕрмет, -а м [тур. hürmet од ар. ḥurmä] поштовање, уважавање.

хȕрч, -а м [тур. hurç од ар. ḫurǧ] етнол. врста велике кожне торбе која се качи о седло.

хȕсāр, -а и **хȕсāр,** -ára м [мађ. huszar] воj. лако наоружани коњаник у војскама разних земаља.

хȕсāрскӣ и хȕсāрскӣ, -ā, -ō [в. хусар] који припада хусарима, који се односи на хусаре.

хȕсӣт, -úта м [према чешком верском реформатору Јану Хусу (1370–1415)] ист. присталица учења Јана Хуса, чешког верског реформатора с почетка XV века.

хȕсӣтскӣ, -ā, -ō [в. хусит] који се односи на хусите. ▲ **~ корал** муз. чешка народна духовна песма из прве половине XV века; **~ покрет** социјално-религиозни покрет у Чешкој почетком XV века који се залагао за стварање чешке националне цркве и конфискацију црквених поседа.

хȕтба, -ē ж, ген. мн. хȕтбӣ = **хȕдба** (в.).

хȕтор, -а м [рус. хутор] 1. пољопривредно добро. 2. заселак.

хȕђум, -а м [тур. hüküm од ар. ḥukm] суђење; пресуда.

хуђýмет, -а м [тур. hükümet од ар. ḥukūmä] државна власт, управа; зграда у којој се налазе органи власти.

Ц

цà̀грије, цà̀грӣјā ж, мн. [тур. sagrу коњски хрбат, кожа с коњског хрпта] кожне корице ножа или сабље, каније, ножнице.

цà̀дик, -а м [хебр. caddīq] 1. назив седмог слова хебрејског алфабета. 2. изузетно побожан и поштен човек; праведник. 3. назив предводника организација мистичног јеврејског покрета хасида (в.), вођа, учитељ.

цà̀јг, а м [нем. Zeug] врста просте, јефтине памучне тканине за шивење панталона, радних одела и сл.

цà̀јгаст, -а, -о = **цà̀јген,** -а, -о [в. цајг] који је од цајга.

цà̀јген = **цà̀јгаст** (в.)

цà̀јгер, -а м, мн. цà̀јгери, ген. мн. цà̀јгēрā [нем. Zeiger] варв. заст. казаљка на сату.

цà̀јгнис, -а м, мн. цà̀јгниси, ген. мн. цà̀јгнйсā [нем. Zeugnis] варв. заст. покр. службена потврда, документ, исправа.

цà̀јзл, -а = **цà̀јзић,** -а м [нем. Zeisel] птица певачица из врста зеба; чижак, чиж, зеленчица.

цà̀јт, -а м [нем. Zeit] варв. жарг. време (неопходно за остварење неке радње). ▲ **нéмати цајта** немати времена.

цà̀јтнот, -а м и, ређе, **цà̀јтнōт,** -а м [нем. Zeitnot] 1. шах. оскудица времена, у којој је играч приморан да игра брзопотезно (пошто је већи део прописаног времена за игру потрошио на претходне потезе). 2. недостатак времена (за нормално обављање или довршавање неког посла), временски теснац, шкрипац.

цà̀јтӯнг, -а м, мн. цà̀јтӯнзи, ген. мн. цà̀јтӯнгā [нем. Zeitung] варв. покр. заст. новине.

цáка, -ē ж [нем. Zacke рог, шиљак] жарг. 1. значајан, важан детаљ (у тексту закона и сл.). 2. а. досетка, смицалица, фора. б. компликована ствар; зачкољица.

цà̀кна, -ē ж, ген. мн. цà̀кнӣ [нем. Zäckchen рошчић] варв. покр. увојак, коврџа, витица.

цà̀кум-пà̀к(ум) прил. [нем. mit Sack und Pack с врећом и омотом] потпуно, у потпуности, све заједно; савршено, очишћено, педантно.

цâлкѐлнер, -а м, мн. -и [нем. zahlen платити, Kellner конобар] варв. покр. заст. келнер који наплаћује рачуне, главни конобар, обер келнер.

цáњак, -њка м, мн. цáњци, ген. мн. цâњāкā [мађ. condra скитница] крпа, дроњак, рита.

цà̀пӣн, -а м [итал. zappone, према zappa мотика] 1. алпинистички штап са шиљком на врху и секирицом. 3. гвоздена кука с дугом дрвеном дршком (шумским радницима служи за окретање трупаца); цепин.

цапи́нер, -а = и **цапӣна̄ш,** -áша м [в. цапин] радник у шуми који, служећи се цапином, привлачи и сортира балване на погодно место за утовар.

Цà̀р Ко̀локол, -а м [рус. Царь Колокол Цар Звоно] велико звоно у московском Кремљу.

Цà̀р Пу̀шка [рус. Царь Пушка Цар Топ] велики топ који се налази на отвореном простору у московском Кремљу.

цвајàктер, -а м [нем. Zweiakter] позоришна игра у два чина.

цвà̀ј глà̀т, цвà̀ј феркѐрт [нем. zwei glatt zwei verkehrt] начин плетења (у дијалекту уместо „глат“ говоре „клот“ и уместо „феркерт“ каже се „фркет“.

цва̀јтакт, -а м [нем. zweitakt] аутомех. жарг. двотактни мотор.

цва̀јшпа̀лтиг прид. индекл. [нем. zwei два, Spalte стубац] у два ступца, двостубачан (чланак у новинама, слог у речнику и сл.).

цва̀нциг, -а м = **цва̀нцик,** -а м и **цва̀нцика,** -ē ж [нем. Zwanzig двадесет] 1. ист. сребрни новац у Хабзбуршкој монархији (20 крајцара). 2. двадесет (фигура у карташкој игри „шнапсл", играч спарује краља и даму у боји која није адут).

цва̀нцик, цва̀нцика в. **цва̀нциг**.

цве́бе, цве́бā ж мн. [нем. Zibebe од арап. zibiba] 1. суво грожђе; грожђице, розине, сувице, сушак. 2. фиг. занимљива појединост из друштвеног живота; пикантерија.

цве̏кла, -ē ж [мађ. cékla од нгрч. seûklon од грч. seûtlon] репа, *Beta vulgaris*, из породице лобода циклама боје; корен се припрема за салату.

цви̏бак, -а м [аустр. нем. Zwieback од zwei mal gebacken два пута печен] два пута печено пециво; двопек, препеченац, бисквит.

цви̏к, -а м [нем. Zwick] 1. врста карташке игре. 2. игра „млин".

цви̏кати в. **цви̏ковати**.

цвикѐра̄ш, -а́ша м [в. цвикер] онај који носи наочаре.

цви̏кери, цви̏кēра м мн. (ретко у једнини **цви̏кер**) [аустр. нем. Zwicker] наочари који се држе на носу помоћу посебне металне штипаљке (без заушњака).

цви̏ковати, -ујēм несврш. [нем. zwicken, према Zwicke клин] 1. штипати. 2. поништавати бушењем (карту, улазницу); цвикати.

цви̏кца̀нге, цви̏кца̀нгӣ ж мн. [нем. Zwickzange] врста посебних клешта са штипаљкама за сечење (жице и сл.); бурунлије, сиврије.

цви̏лих, -а м [нем. Zwillich] грубо платно (ланено, памучно, вунено).

цви̏рнова̄ње, -а с [нем. Zwirn конац] предење, упредање, сукање (конца).

цви̏чек, цви̏чека м [словен. cviček] врста винове лозе и црвено вино од те лозе.

це́гер, -а = **це̏кер,** -а м [нем. Zöger од ziehen вући] торба с ручком за ношење намирница; борша, зембиљ.

це̏дар в. **ке̏дар**.

цѐдент, -а м, мн. цѐденти, ген. мн. цѐденāтā [лат. cedens од cedere уступити] прав. онај који одступа од свог права у корист другога, онај који уступа другоме своје ствари; уступилац.

це̂-де̂ ро̀м рач. в. **CD-ROM**.

цеди́рати, цѐди́рām, 3. л. мн. цеди́рајӯ сврш. и несврш. [нем. zedieren од лат. cedere одступати] уступити/уступати, препустити своја права другоме, одустати од чега.

цѐдра̄т, -а́та м [итал. cedrato] врста крупних сочних лимунова.

цѐдуља, -ē и **це̏дуља,** -ē м [венец. tsetola, према итал. cedola] 1. мањи лист хартије на коме се записује какво обавештење. 2. трг. привремена признаница, нота. 3. шатр. документ, пасош.

цезари̏зам, -зма м, ген. мн. цезари̏зāмā [према имену римског императора Гаја Јулија Цезара (Gaius Iulius Caesar)] 1. Цезаров (демократско-аутократски) систем владања. 2. апсолутна царска власт. 3. владавина диктатора; апсолутна војничка владавина с парламентарним формама.

цезарома̀нија, -ē ж [према имену римског императора Гаја Јулија Цезара (Gaius Iulius Caesar), -манија] 1. псих. огромна, јака жеља за царском влашћу. 2. мед. душевна болест која се огледа у опонашању царског држања.

цезаропапи̏зам, -зма м [према имену римског императора Гаја Јулија Цезара (Gaius Iulius Caesar), в. папа] уједињеност црквене и световне власти у истој особи; световни владар је уједно и врховни поглавар цркве (пример царске Русије, Енглеске).

це̏зијум, -а и **це̏зиј,** -а м [лат. caesium] хем. елемент из групе алкалних метала (симбол Cs, атомски број 55); примењује се у производњи електронских лампица и сл.

цезу́ра, -ē ж [лат. caesura сечење, обарање, према caedere сећи] 1. књиж. ритмички одмор (пауза) у стиху од више стопа. ▲ **трохејска ~; јамбска ~; мушка ~; женска ~**.

це̏кер = **це́гер** (в.)

цѐкӣн, -и́на м [итал. zecchino од zecca ковница новца од ар. dār as-sikka] 1. ист. (млетачки) дукат. 2. златник.

це́кум, -а м [лат. caecus слеп] мед. слепо црево.

цѐла, -ē ж [лат. cella] 1. архит. у античком храму просторија без прозора у којој се налази кип божанства или жртвеник; светилиште. 2. соба редовника, ћелија.

целату́ра, -ē ж [лат. caelatura] вештина израђивања полурељефа (посебно у металу).

целѐбрант, -а м [лат. celebrans, према в. целебрација] рел. кат. свештеник који обавља свечану мису у цркви.

целебра́ција, -ē ж [лат. celebratio] прослављање, прослава, светковина.

целебри́рати, целѐбрīрāм, 3. л. мн. целебри́рајӯ свршн. и несврш. [лат. celebrare, в. целебрација] 1. славити, прослављати. 2. рел. кат. (од)служити свечану мису.

целебри̏тēт, -е́та м [нем. Zelebrität, према лат. celebritas, према celeber славан] 1. особина познатих људи; чувеност, гласовитост. 2. онај који је познат; славна особа, чувено име.

цѐлер, -а м [аустр. нем. Zeller од грч. sélinon першун] бот. врста поврћа из рода зељастих биљака, *Apium*, користи се као зачин у јелима.

целери̏тēт, -е́та м [лат. celeritas, према celer брз] брзина, убрзање.

целѐстӣн, -и́на м [нем. Zölestin од лат. caelestis рајски, небески] хем. минерал, стронцијев сулфат, седефасте боје $SrS0_4$, користи се за добијање стронцијума.

Цѐлзијус, -а м [према шведском астроному и физичару Андерсу Целзијусу (1701–1744)] шведски астоном и физичар, изумео је термометарску скалу. ▲ **Целзијусови степени** мерна јединица температуре једнака келвину.

целѝба̄т, -а́та м [лат. caelibatus од caelebs] рел. завет римокатоличких свештеника да се не жене; безбрачност.

целиоскòпија, -ē ж [грч. koilía трбух, в. -скопија] мед. метода прегледа унутрашњости трбушне дупље и мале карлице.

цѐлит, -а и **цѐлӣт,** -и́та м [лат. cella] 1. прозирна, еластична и тешко запаљива врста ацетилне целулозе; користи се за производњу филмских трака. 2. калуђер, монах.

целṓзо прил. [итал. zeloso] муз. јако, жестоко.

цѐлōн, -о́на м [в. целулоза] пластична маса, дериват ацетилцелулозе, слична целулоиду; служи као материјал за филмове.

целòфа̄н, -а́на м [фабричко име производа, нем. Zellophan, Cellophan од фр. cellophane, cell(ulose) целулоза, грч. diaphanēs провидан] танак, прозиран, непромочив целулозни лист (служи за паковање хране и у штампарској индустрији). ◆ **целòфа̄нски.**

цѐлула̄ран, -рна, -рно [нлат. cellularis] који се састоји од ћелија, ћелијски; који је у облику ћелија. ▲ **целуларна патологија** биол. учење опште теорија према којој целокупно функционисање и здравог и болесног организма зависи од ћелија.

целу̀лит, -а и **целу̀лӣт,** -и́та м [лат. cellula ћелија] физиол. поткожне масне наслаге.

целулѝтис, -а м [в. целулит] мед. обољење целуларног ткива коже (с удубинама и чворићима).

целулṓза, -ē ж [нлат. cellulasis, према лат. cellula ћелија] хем. најраширенији органско једињење у природи (C_6H_{10}), главни састојак ћелијске опне биљке; састоји се од водоника, угљеника и кисеоника; у готово чистом стању налази се у памуку, користи се у техници (у производњи папира, експлозива, лакова и др.).

цѐлулṓзнӣ, -ā, -ō [в. целулоза] који је од целулозе, који садржи целулозу. ▲ **целулозна свила** врста вештачке свиле.

целулòӣд, -и́да м [енгл. celluloid од фр., в. целулоза] 1. спој самлевене нитроцелулозе и камфора, лако запаљива прозирна материја од које су се правиле филмске траке и сл. 2. метон, целулоидна трака.

целулòӣднӣ, -ā, -ō [в. целулоид] који је од целулоида. ▲ **целулоидна трака** филмска трака.

цѐмент, -а м (непр. **цѝмент**) [фр. ciment од лат. caementum ломљени, сечени камен] 1. грађ. врста кречног праха који се у додиру с водом брзо отврдне; везивно средство. ▲ **зубарски ~; бели ~.** 2. анат. полубница (слој коштаног ткива на зубном корену).

цементи́рање, -а с (непр. **цементи́рање**) [в. цемент, цементирати] 1. поступак у металургији по коме се једном металу, путем загревања, додаје извесна супстанца у праху (тако се од бакра и цинка загревањем добија месинг, од гвожђа и угљеног пратка челик и сл.). 2. учвршћивање цементом.

цементи́рати, цемèнтӣрāм, 3. л. мн. цементи́рајӯ свр̄ш. и несвр̄ш. (непр. **циментира́ти**) [в. цемент] 1. (по)везати, превући/превлачити (до)пунити/(до)попуњавати цементом. 2. провести цементирање. 3. фиг. а. поставити јаке основе, чврсто везати. б. учинити да нешто остане трајно; закочити, зауставити.

цèментнӣ, -ā̄, -ō̄ (непр. **цѝментни**) [в. цемент] 1. који је од цемента, који у себи има цемента. 2. који је у вези с цементом, који служи за израду цемента (индустрија).

-цен [грч. kainós нов] као други део речи значи нов (олигоцен).

ценàкул(ум), -а м [лат. cenaculum] 1. архит. ист. код старих Римљана: а. одаја на првом спрату. б. читав први спрат. 2. рел. просторија у којој је Христос последњи пут држао вечеру. 3. трпезарија у католичким манастирима. 4. фиг. скуп истомишљеника.

це́нер, -а м [нем. Zehner, према zehn десет] жарг. 1. број десет у картама; ценерица. 2. оно што носи број 10 (нпр. трамвај). 3. телефон с једном линијом за десет претплатника.

цѐнера, -ē ж [итал. cenerario] 1. оно што остаје од сагоревања у високој пећи; шљака, згура. 2. пепео.

цѐнзор и цѐнзор, -а м, мн. -и [лат. censor, в. цензура] 1. а. онај који професионално, на основу закона, обавља цензуру; прегледач, процењивач јавних публикација: књига, часописа, филмова, штампе и др. б. фиг. онај који узима право цензурисања поступака других људи. 2. ист. један од двојице римских службеника који су вршили цензуру и надгледали политичку исправност грађана. 3. рел. особа која по налогу цркве прегледа материјал за штампу; оцењивач.

цѐнзорскӣ и цѐнзорскӣ, -ā̄, -ō̄ [в. цензор] који је у вези с цензорима. ▯ **цензорске маказе** деловање цензора и цензуре у штампаним текстовима (скраћивање и/или избацивања непотребних делова).

цензуа̀лист(а), -ē̄ м, мн. цензуа̀листи [в. цензус] 1. ист. у феудализму, слободан човек који је ипак био у подређеном положају према властелину. 2. порески обвезник.

цензу́ра, -ē̄ ж [лат. censura, према censere дати мишљење, проценити, оценити] 1. процена, оцењивање. 2. службени преглед штампе. 3. а. пол. законски одобрено делимично скраћивање, прерада или потпуна забрана штампања књига, текстова у новинама и другим медијима, из етичких, верских, политичких, идеолошких разлога и др. б. контрола која се обавља неформално, уз помоћ или у име утицајних појединаца или политичких институција на власти. 4. институција која врши цензуру. ▲ **државна ~.** 5. рел. кат. казна којом црква кажњава грешника одузимањем одређених духовних вредности; **теолошка ~. цензура писама** тајно отварање и контролисање приватних писама; сматра се противзаконитим чином (изузев у ратним и сл. околностима).

цензу̀рисати, -ишēм свр̄ш. и несвр̄ш. [лат. censere дати мишљење, проценити, оценити] обавити/обављати цензуру.

цѐнзус, -а м, мн. цѐнзуси, ген. мн. цѐнзӯсā [лат. census] 1. ист. у античком Риму а. процењивање имовине грађана сваке пете године ради наплате пореза. б. тако пописана имовина. 2. ист. висина пореске стопе коју је грађанин (у неким земљама у XIX и XX веку) плаћао као услов за стицање изборног права гласа и других политичких права. 3. уопште, процена и попис имовине. 4. соц. попис становништва града, региона или државе ради утврђивања бројног стања и других чинилаца.

цено- [грч. koinós заједнички] као први део речи значи: укупно, заједно, заједнички; опште.

цѐнӧбијум, -а и **цѐнӧбӣј,** -а м [лат. coenobium од грч. koinóbion] 1. рел. ист. ранохришћанска заједница из које се касније развио манастир. 2. људска заједница. 3. биол. заједница једноћелијских организама поједине врсте биљака.

ценӧ́бит, -а и **ценӧ́бӣт,** -и́та м [в. ценобијум] рел. у раном хришћанству, испосник који живи у ценобију; кенобит.

ценогѐнеза, -ē ж [грч. kainós нов, в. -генеза] биол. настајање пролазних промена у ембрионалној фази развоја неке јединке.

-ценоза [в. цено-, -оза] као други део речи значи заједница онога што је у првом делу.

ценозо́на, -ē ж [в. цено-, зона] геол. биол. стене које садрже јасне трагове природне заједнице организама који су живели у прошлости.

ценофо̀бија в. **кенофо̀бија**.

це̏нт, -а м, мн. це̏нти, ген. мн. це̏нтā [лат. centum сто] 1. стоти део неких валута (назив најниже новчане јединице): америчког и канадског долара, холандског гулдена, кинеског јуана и др. 2. јединица за мерење тежине од 100 фунти = 50 kg. 3. муз. у акустици, интервал између двају тонова; тонски интервал.

це̏нта, -е̄ ж [срлат. centa] 1. назив за старе јединице масе које су садржале 100 основних јединица. 2. мера за тежину, 100 фунти (50,80 kg у Енглеској, 45,30 у САД). ▲ **енглеска ~**; **америчка ~**. **метричка ~** 100 kg, квинтал, знак q.

центâво, -ва м. мн. центâвоси [шп. centavo] стоти део новчане јединице у јужноамеричким државама.

це̏нтар, -тра м, мн. це̏нтри, ген. мн. це̏нтāрā [лат. centrum средиште од грч. kéntron средишња тачка (приликом цртања круга шестаром)] 1. оно око чега се све окупља (~ *пажње*). 2. средишњи део града око кога гравитирају остали делови. 3. сп. а. тачка на средини терена одакле почиње игра. б. играч у средини игралишта; центарфор. 4. шах. а. назив за четири средишња поља шаховске плоче. б. игра која се састоји од задобијања позиције у центру. 5. пол. а. у парламенту посланици који седе у клупама у средњем реду (између левих и десних). б. странка умерене политичке оријентације између левице и деснице. 6. средиште велике концентрације неке активности. ▲ **културни ~**; **научни ~**; **спортски ~**. 7. анат. скуп нервних ћелија које управљају функцијама виталних органа; **~ за равнотежу**; **~ за говор**. 8. установа у којој се обављају сродне делатности са заједничким циљем; **истраживачки ~**. 9. геом. средишња тачка; **~ кружнице** или **сфере**; **~ симетрије**. 10. уопште, средиште, језгро, срж. **центар круга** (**кугле**) тачка једнако удаљена од свих тачака круга или површине кугле.

-центар, -центричан, -центризам [в. центар] други део речи са значењем средишњи, који се управља према средишту (егоцентричан).

це̏нтарфо̄р, -а м, мн. -и [енгл. centre forward] сп. средишњи играч у тиму који води напад, средњак.

це̏нтархалф, -а м, мн. центархàлфови [енгл. centre halfback] сп. помоћни играч у тиму који повезује напад и одбрану.

це̏нтаршут, -а м, мн. центаршу̀тови [в. центар, енгл. shoot пуцањ, хитац] добачај лопте с крилног руба игралишта према средини (у фудбалу и сличним играма).

Центàур в. **Кентàур**.

це̏нтезимā̄лан, -лна, -лно [лат. centesimus стоти] подељен на сто делова, који се заснива на броју сто; стоти. ▲ **центезимална вага** вага која успоставља равнотежу терета са сто пута мањим тегом.

центѐзимо, -а м [итал. centesimo чентезимо] стоти део неких валута; уп. **чентѐзимо**.

центѐнāријум, -а и **центѐнāрӣј,** -а м [лат. centennarius стогодишњи, према centum сто, annus година] свечано обележавање 100 година (од) чега; стогодишњица.

центи- [лат. centi- од centum сто] као први део речи значи стоти део јединице која је други део те речи (центиметар).

це̏нтибā̄р, -а м, мн. -и [в. центи-, бар] стоти део бара.

це̏нтиградӣ, -а м, мн. -и [в. центи-, лат. gradus степен] степен Целзијусовог термометра који је подељен на сто.

це̏нтиградан, -дна, -дно [в. центиград] подељен на сто степени.

це̏нтиграм, -а м, мн. -и [в. центи-, -грам] стоти део грама.

це̏нтилитар, -тра м, це̏нтилитри, ген. мн. це̏нтилитāрā [в. центи-, -литар] физ. јединица волумена (мера за течност), стоти део литра.

це̏нтиметар, -тра м, мн. це̏нтиметри, ген. мн. це̏нтиметāрā [в. центи-, -метар] 1. физ. јединица дужине, знак cm (стоти део метра). 2. а. кројачки метар с назначеним центиметрима. б. појам за исказивање одређених ставова неке апстрактне величине. □ **ни ~ наше земље**. ▲ **центиметар-грам-секунда** систем мера који се заснива на центиметру, граму и секунди као јединицама дужине, масе и времена.

це̏нтиметарски прил. [в. центиметар] у центиметрима као јединици мере. ▲ **изразити ~**; **исказати ~**.

центими́рати, центи̏мӣрām, 3. л. мн. центими́рајӯ сврш. и несврш. [в. центи-] убити, убијати сваког стотог човека.

цѐнтипе̄дан, -дна, -дно [в. центи, лат. pes ген. pedis нога] зоол. онај који има сто ногу, стоног.

центисеку̀нда, -е̄ ж, ген. мн. центисеку̀ндӣ [в. центи-, секунда] физ. јединица времена, симбол cs, стоти део секунде; стотинка (секунде).

центра́ла, -е̄ ж [лат. centrum средиште од грч. kéntron шиљак шестара] 1. седиште, главна управа радне, политичке и др. организације која има своје испоставе, филијале и сл.; матица. 2. место где су главна постројења технике неког већег предузећа или установе. ▲ **телефонска ~**; **водоводна ~**. 3. погон за производњу енергије; **електрична ~**; **нуклеарна ~**; **атомска ~**. 4. геом. права која спаја средишта двају кругова, средишница.

цѐнтра̄лан, -лна, -лно (одр. **цѐнтра̄лнӣ,** -а̄, -о̄) [лат. centralis, према в. центар] 1. који се налази у центру, који припада центру, који је у вези с центром; средишњи (централна тачка). 2. који има средишњи положај; главни **централна власт**; **централна банка**. 3. фиг. који је главни, важан; највећи; **централна прослава**. ▲ **Централне силе** ист. Немачка, Аустро-Угарска и њихови савезници у Првом светском рату (1914–1918); **централни нервни систем** анат. главни део нервног система (велики мозак, мали мозак и леђна мождина); **централно грејање** техн. загревање просторија преко радијатора провођењем вруће воде или паре из централних котловница у згради или топлана.

централи̏зам, -зма м [в. центар, централа] систем управљања или владања при коме су општинске, регионалне или покрајинске институције власти под управом власти центра и функционишу под њеном директивом. ▲ **демократски ~** идеол. „слободно“ изношење мисли и ставова унутар комунистичких партија, али када се једном донесе одлука, она се мора стриктно поштовати те другачија мишљења више нису дозвољена.

централиза́ција, -е̄ ж [в. центар, централа] 1. окупљање у један центар (људи, капитала, управне власти, администрације итд.). 2. преношење великог дела државних функција на централне установе. ▲ **~ капитала** обједињавање већ створених мањих капитала у један, заједнички.

центра̀лизовати, -ујѐм и **цѐнтрализовати,** -ујѐм [в. центар, централа] сјединити у једном центру, сакупљати у центру, спроводити централизацију.

центра̀лист(а), -е̄ м, мн. центра̀листи [в. центар, централизам] пол. присталица централизма; центраш, центрист.

центри-, центро- [лат. centri-; centrum средиште, средина] као први део речи значи средишњи, усмерен према средишту (*центрипе̄талан*).

центрѝзам, -зма м [лат. centrum средиште од грч. kéntron средишња тачка (приликом цртања круга шестаром)] пол. централна оријентација и облик политичког деловања усмерен према центру (у односу на левицу и десницу).

-центризам [лат. centrum средиште од грч. kéntron средишња тачка (приликом цртања круга шестаром)] као други део речи значи средишњи, усмерен према средишту (*йолицентризам*).

центрипѐта̄лан, -лна, -лно [нлат. centripetus, према centri-, лат. petere тражити] који тежи према средишту. ▲ **центрипетална сила** сила која је стално управљена према средишту, која вуче у средиште.

центри́рати, цѐнтри̏ра̄м, 3. л. мн. центри́рајӯ свршн. и несврш. [в. центар] 1. довести у средиште, имати средиште. 2. техн. одредити, одређивати средишњу тачку помоћу инструмената или машина за центрирање. 3. сп. набацити/бацати лопту (с крила) играчу центра (у фудбалу).

цѐнтрист(а), -е̄ м, мн. цѐнтристи [в. центар] пол. онај који је присталица политике центра у односу на лево и десно оријентисане политичке странке.

центрифу́га, -е̄ ж [нем. Zentrifuge, према в. центри-, -фуга] техн. машина или део машине који има вишеструку намену деловањем центрифугалне силе (од средине према споља): уклањање воде из тврдих материјала (вуна, ситни угљен итд.), одвајање тврдих делова или кристала од течности, за врцање меда, чишћење жита и др.

центрифу̀га̄лан, -лна, -лно [в. центрифуга] 1. који делује на удаљавање од средишта кретања (*центрифугална сила*) 2. који ради на принципу центрифуге. ▲ **центрифугална машина** техн. машина која деловањем центрифугалне

силе обавља различите послове у домаћинству и производњи; уп. **центрифу́га**.

-центричан в. **-центар**.

центробà̀рика, -ē ж, дат. и лок. центробà̀рици [в. центро-, грч. báros тежина] физ. наука о тежишту (тежи).

центрòсо̄м, -о́ма м, мн. -и [в. центро-, -сом] биол. зрнасто телашце које се налази око језгра ћелије, учествује у митози и другим процесима у ћелији.

центросфе́ра, -ē ж [в. центро-, сфера] геол. централно језгро Земљине кугле (за разлику од литосфере, Земљине коре).

цѐнтрум, -а м, мн. цѐнтруми, ген. мн. цѐнтрӯмā̄ [лат. centrum средиште од грч. kéntron средишња тачка (приликом цртања круга шестаром)] 1. центар. 2. пол. странка умерене политичке оријентације која стоји између левице и деснице. 3. средина шаховске даске.

центрȕмāш, -а́ша м [в. центар] пол. присталица политике центра у односу на левицу и десницу.

центȕмвӣр, -и́ра м [лат. centumvir. према centum сто, vir муж, човек] ист. у старом Риму, један од 105 судија за грађанске парнице (судили су у посебним случајевима везаним за оставштине и опоруке).

центуплѝрати, центȕплӣрām, 3. л. мн. центуплѝрајӯ свршн. и несврш. [према лат. centuplum стоструко] повећа(ва)ти сто пута, устостручити.

цѐнтӯрија, -ē ж [лат. centuria] 1. ист. вој. у старом Риму, чета војске од стотинак војника. 2. соц. подела становништва према имовинском цензусу. 3. књиж. строфа у песми, нпр. центурије пророка Нострадамуса. 4. период од сто година; век, столеће.

цѐнтӯријум, -а и **цѐнтӯрӣј,** -а м [лат. centurium] радиоактивни елемент, трансуран, знак Cf.

центурѝо̄н, -о́на м [лат. centurion] заповедник центурије (као данас чин капетана).

ценуро́за, -ē ж [према узрочнику *Taenia coenurus*, в. -оза] хронична болест мозга у животиња (посебно оваца) изазвана ларвом тракавице.

цѐпелӣн, -а и **цепѐлӣн,** -и́на м [нем. Zeppelin, према немачком конструктору Ф. Цепелину (F. Zeppelin, 1838–1917)] велики дугуљасти ваздушни брод, пуњен гасовима лакшим од ваздуха, данас замењен авионом; дирижабл.

цѐпӣн = цà̀пӣн (в.)

це̑ра, -ē ж [лат. cera] восак.

цера́да, -ē ж (непр. **цирада**) [венец. cerada; итал. (tela) cerada] непромочиво воштано платно или друго слично ткање за прекривање аутомобила, вагона, терена, за израду шатора, кишних кабаница, непромочивих одела и друго.

цера́ција, -ē ж [нлат. ceratio, према в. цера] премазивање неког тела воском да би се сачувало од утицаја ваздуха.

цѐрвикā̀лан, -лна, -лно (одр. **цѐрвикā̀лнӣ,** -ā̄, -ō̄) [в. цервикс] 1. који се односи на врат, вратни, затиљни. ▲ **цервикална мигрена**. 2. који се тиче ушћа грла материце.

цервикогра̀фија, -ē ж [в. цервикс, -графија] мед. метода прегледа канала грла материце помоћу рендгена.

цѐрвикс, -а м [лат. cervix] анат. 1. врат, шија. 2. анатомска структура облика врата, нпр. ушће грлића материце.

цервицѝтис, -а м [в. цервикс, -итис] мед. упала грлића материце.

цѐреā̀лан [лат. cerealis] 1. који се тиче земаљских плодова, житарица сваке врсте; житни, хлебни.

цѐрѐā̀лије, церѐā̀лијā̄ ж мн. [лат. Cerealia, према Ceres римска богиња плодности и земљорадње] 1. житарице сваке врсте (пшеница, кукуруз, зоб, јечам, раж). 2. **Церѐā̀лије** ист. светковине у старом Риму у част богиње Церере (9–18. априла).

цѐребелā̀ран, -рна, -рно [в. церебелум] који припада малом мозгу, који се односи на мали мозак.

церебѐлум, -а м [лат. cerebellum мали мозак] мали мозак (испод и позади великог мозга).

цѐребрā̀лан, -лна, -лно (одр. **цѐребрā̀лнӣ,** -ā̄, -ō̄) [лат. cerebralis, према cerebrum мозак] 1. који се тиче мозга, који припада мозгу; мождани, мозговни. 2. који је у вези с интелектом, мисаоним садржајем; интелектуални, мисаони, рационални. ▲ **церебрална афекција** мед. болест мозга; **церебрални гласови** лингв. у фонстици староиндијског језика, гласови који настају притиском врха језика о тврдо непце; **це-**

ребрални систем анат. део нервог система који обухвата систем можданих нерава и нерава кичмене мождине.

церебриза́ција, -ē ж [лат. cerebrum мозак] развој мозга током животног циклуса јединке.

церебро́за, -ē ж [лат. cerebrum мозак, в. -оза] мед. запаљење, поремећај мозга с пратећим манифестацијама (беснилом).

цереброспѝна̄лан, -лна, -лно [нлат. cerebrospinalis, према лат. cerebrum мозак, spina кичма, кичмени стуб; хрбат, леђа] који се односи на мозак и кичму. ▲ **цереброспинални систем** анат. систем нерава мозга и кичмене мождине; цереброспинала.

цѐребрум, -а м [лат. cerebrum] велики мозак.

церѐзѝн, -и́на м [лат. cera восак] вештачки восак жућкасте боје (сличан парафину), пречишћен сумпорном киселином; служи за израду свећа, импрегнисање тканине и хартије, премазивање подова и др.

церѐмо̄нија, -ē и **церемо̀нија,** -ē ж [лат. caeremonia поштовање, обред] 1. свечаност с утврђеним правилима и редоследом поступака, којима се неком догађају придаје нарочит значај и симболичност. ▲ **~ увођења у дужност**; **~ доделе награда**. 2. фиг. претерано извештачено изражавање пристојности, инсистирање на поштовању правила пристојности. □ **изводити (правити) церемоније** жарг. а. измотавати се да би се нешто избегло. б. пренемагати се.

церемонѝја̄л, -а́ла м [фр. cérémonial, в. церемонија] 1. скуп обичаја који су прописани на церемонијама; званично установљен распоред свечаности. 2. црквк. кат. књига која садржи упутства за извођење обреда; обредник.

цѐремонијā̄лан, -лна, -лно [лат. caerimonialis, в. церемонијалан, церемонија] 1. који се одвија по церемонијалу. 2. који се понаша сувише формално у опхођењу, у понашању итд.

церемонија̀лмā̄јстер, -а м [нем. Zeremonialmeister) = **церемонѝја̄р,** -а́ра м [нлат. caerimoniarius, в. церемонија] особа задужена за одвијање прописаних правила и обичаја у свечаним приликама (на дворовима), водитељ церемоније.

церемонѝја̄р в. **церемонија̀лмā̄јстер**.

Цѐрера, -ē ж [лат. Ceres] 1. митол. римска богиња плодности, земљорадње (код Грка Деметра). 2. име планете, откривене 1801. године.

цѐрес-мā̂ст, -и ж [лат. cera, восак, маст] биљна маст, добијена из кокосовог ораха; кунерол.

цѐрибаша, -ē м [тур. çeribaşi] 1. воj. ист. у Османском царству а. старешина одреда нередовне војске. б. обавештајац у војном одреду акинџија. 2. етнол. поглавар или старешина циганског табора. 3. воj. јуришни коњаник.

цѐријум, -а и **цѐрӣј,** -а м [лат. cerium] хем. елемент (симбол Ce, атомски број 58), метал из групе лантанида; користи се за израду раних врста кремена и кресива.

цѐркā̄рије, цѐркā̄рӣјā̄ ж мн. [нлат. cercaria, према грч. kérkos реп] мн. зоол. репате ларве метиља, разред *Trematodes*.

церкопѝтек, -а м, мн. церкопѝтеци, ген. мн. церкопѝтēкā̄ [грч. kérkos реп, píthekos мајмун] зоол. врста репатог псетоликог мајмуна, заморац.

церни́рати, цѐрнӣрā̄м, 3. л. мн. церни́рајӯ свршн. и несврш. [лат. cernere раздвојити] воj. опколити, опкољавати објекат са свих страна, блокирати.

церогра̀фија в. **керогра̀фија**.

церома̀нтија в. **керома̀нтија**.

цероплà̀стика в. **кероплà̀стика**.

цертифѝкā̄т, -а́та м (уоб. према фр. изговору и **сертифѝкā̄т**) [лат. certificatum, од certus поуздан, сигуран, facere чинити] 1. сведочанство, потврда (о исправности робе и аутентичности производа или уметничког дела итд.); уопште писмено уверење, потврда. 2. зајамска финансијска обвезница.

цертифика́ција, -ē ж [лат. certificatio] потврђивање, доказивање.

церу́мен, -а м [нлат. cerumen од лат. cera восак, в. (алб)умен] физиол. секрет лојних жлезда у ушном каналу; ушна маст.

цѐс, -а м [лат. C] муз. снижени тон це (C).

цѐса̄р, -а м, мн. -и [лат. caesar, в. цезар] 1. владар Хабзбуршке монархије, аустријски цар. 2. ретор. цар. ◆ **цѐса̄рски**.

цѐсија, -ē ж [лат. cessio узмицање] 1. прав. пренос потраживања, законским путем или по уговору, с једне особе на другу. 2. пол. уступа-

ње подручја једне државе другој, пренос суверенитета.

цесиòнāр, -а́ра м [нлат. cessionarius, према в. цесија] онај коме се уступа потражња, коме се преноси тражбина у поступку цесије.

цѐсна, -ē ж, ген. мн. цѐснӣ [према имену фабрике за производњу лаких авиона у Вичити, САД, енгл. Cessna Aircraft Corporation] врста малих авиона за превоз путника.

цестóде, цестóдā ж мн. [нлат. cestoda] зоол. заједнички назив за тракуље (тракавице).

цѐсус, -а м [лат. cessus] прав. код правног посла (цесије) онај на чији се рачун нешто уступа, који треба да плати.

цѐтāн, -а́на м [фр. cétane] хем. засићени угљиководоник, који се добија синтетичким путем.

цѐтāнскӣ, -ā, -ō [в. цетан] који се односи на цетан. ▲ **~ број** ознака за квалитет дизелског горива.

цетацéје, цетацéјā ж, мн. [нлат. cetacea, према грч. kêtos кит] зоол. назив за ред морских сисара (китове и делфине).

цетацѐум, -а м [нлат. cetaceum, према грч. kêtos кит] воску слична масна материја из лобања китова, употребљава се у козметичкој индустрији.

цѐтера [лат. ceterus други, остали] ▲ **ет цетера, ет цетера** [лат. et cetera, cetera] и тако даље, и тако даље.

цѐтерис пàрибус в. **ceteris paribus**.

цѐтерум цѐнзео в. **ceterum censeo**.

цетолòгија, -ē ж [лат. cetus кит од грч. kêtos, в. -логија] зоол. наука која се бави проучавањем китова.

-цефал [грч. kephalós -глав, од глава] као други део речи означава главу (*хидроцефал*).

цефало- в. **кефало-**.

цѐх, -а м, мн. цѐхови [нем. Zehe, Zeche] 1. ист. средњовековно сталешко удружење једне врсте занатлија по струкама за међусобну помоћ и остваривање боље производње; имају своја посебна обележја и повластице- ▲ **пекарски ~**; **кожарски ~**; задруга, еснаф, руфет. 2. фиг. пеј. група људи која има заједничке интересе мимо општих интереса; клика, клан. 3. рачун који се плаћа за јело и пиће у кафани или ресторану. ▯ **платити ~** а. платити рачун. б. фиг. сносити последице, губитке; страдати.

цецѐ-мȕва, -ē ж [енгл. tsetse од егз.] зоол. врста муве из тропске Африке која својим уједом преноси болест спавања.

цѐцӣдија, -ē ж [грч. kēkídion мала израслина] бот. патолошка творевина на биљкама, узрокована биљним (*фитоцецидије*) или животињским (*зооцецидије*) паразитима; шишаруша, шишарица, шишка, бабушка.

ЦИА [скр. за енгл. Cental Intelligence Agency Централна обавештајна агенција] обавештајна служба Сједињених Америчких Држава која прикупља различите информације у вези с народном одбраном.

цѝбāриje, цѝбāрӣјā ж мн. [лат. cibus храна, јело] храна, исхрана; оброци.

цѝбетке, цѝбеткӣ ж мн. [итал. zibetto цибет од срлат. zibethum од ар. zabād] зоол. породица малих звери (*Viverridae*); неке од њих излучују цибет, материју оштрог мириса, сличну мошусу.

цѝбōзан, -зна, -зно [лат. cibosus] јестив, хранљив.

цѝбōријум, -а и **цѝбōрӣј,** -а м [срлат. ciborium од грч. kibórion] 1. црквн. кат. посуда у којој се држи посвећена хостија за причешћивање верника. 2. црквн. ист. архит. надградња над олтаром на стубовима (у старохришћанским црквама).

цѝваре, цѝвāрā ж мн. [итал. civiera] грађ. носиљка која при зидању служи за пренос материјала; цивијера, трагље.

цѝвѝл, -и́ла м, мн. -и [фр. civil од лат. civilis градски, грађански] 1. обичан грађанин, грађанско лице (за разлику од војника, свештеника и других униформисаних особа). 2. грађанска одећа (за разлику од униформе).

цѝвѝлан, -лна, -лно (одр. **цѝвѝлнӣ,** -ā, -ō) [в. цивил] 1. који се односи на грађане, који припада грађанима, грађански. 2. који се тиче читавог становништва (за разлику од војске и свештенства) 3. прав. који се односи на права физичких лица (грађана). ▲ **цивилна листа** пол. део државног буџета који се сваке године у уставним монархијама издваја за краља и краљевски двор; **цивилни брак** прав. грађански брак, који се склапа пред представницима органа државних власти (супр. **црквени брак**

брак склопљен по верским обредима); **цивилно друштво** соц. демократски оријентисано друштво које се залаже за равноправност свих грађана и поштовање правног поретка и закона; **цивилно право** прав. укупност закона који штите грађанска и људска права; **цивилно служење војног рока** служење војног рока у грађанству, без ношења оружја.

цивилиза́ција, -е̄ ж [фр. civilisation, в. цивил] 1. степен материјалног, културног и политичког развоја друштва у појединим раздобљима. ▲ **примитивна ~; античка ~; средњовековна ~; модерна ~.** 2. укупност различитих материјалних и духовних достигнућа карактеристичних за поједине народе или скупине народа у одређеном времену и на одређеном простору; **~ Инка; западна ~; хришћанска ~; исламска ~.** 3. друштво које је стекло висок ниво животног стандарда, економске стабилности, културе и политичке толеранције (супр. **варва̀рство**). 4. просвећеност, образованост, друштвена усклађеност. ◆ **цивилиза́ци̏јскӣ**.

ци̏вилизовати, -ујем и **цивилизирати,** цивили̏зи̏ра̄м, 3. л. мн. цивилизи́рајӯ сврш. и несврш. [фр. civiliser, нлат. civilisare, в. цивилизација] довести/доводити у стање цивилизације, учинити да што буде цивилизовано, учинити кога прихватљивим чланом људског друштва, просветити/просвећивати, образовати, уљудити.

цивѝлист(а), -е̄ м, мн. цивѝлисти [в. цивил] 1. заст. грађанин (за разлику од војника). 2. заст. онај који је у цивилу (за разлику од онога који носи неку службену одећу); цивил. 3. прав. онај који се бави цивилним, грађанским правом, стручњак за грађанско право (за разлику од канонисте и криминалисте). 4. прав. судија који суди грађанске спорове.

ци̏врија, -е ж [тур. sivri шиљат] 1. живо биће немирне и љутите природе (човек, животиња). 2. мн. клешта са зашиљеним хватаљкама; шпицанге, цвикцанге.

цига́ја, -е̄ ж [рум. cigaja] зоол. врста овце прменке, пореклом из Румуније.

Ци̏ганин, -а м, мн. Ци̏гани (ж. **Ци̏га̄нка,** -е̄, дат. и лок. Ци̏га̄нки, ген. мн. Ци̏га̄нкӣ) [према имену номадског народа Цигана, пореклом из Индије] 1. Ром. 2. фиг. пеј. а. онај који се често сели; скитница, луталица, бескућник, номад. б. онај који драмчи и има потребу да слаже, превари. 3. мед. кожна болест; добија се од утицаја ватре с огњишта.

цига̀нлук, -а м, мн. цига̀нлуци, ген. мн. цига̀нлӯка̄ [в. Циганин, -лук] 1. место, део града или села, махала где станују Цигани; циганско насеље. 2. фиг. пеј. а. неред, прљавштина. б. ружно, недостојанствено понашање (какво се приписује Циганима).

ци̏га̄нчити, -ӣм несврш. [в. Циганин] пеј. 1. просити, изнуђивати новац, најчешће на улици, по кућама. 2. варати на ситно, слагати, ценкати се.

цига́ра, -е̄ ж, ген. мн. цига́ра̄ [шп. cigarro од егз. (мујански) siqar] 1. ручно увијени листови дувана с доста никотина, припремљени за пушење; смотка, томпус. 2. покр. цигарета.

цигарѐта, -е̄ ж, ген. мн. цигаре́та̄ [фр. cigarette, в. цигара] иситњен дуван увијен у фини, квалитетни папир, у облику танког ваљка. ▲ **пушити цигарету; запалити цигарету.**

цига̀ретнӣ, -а̄, -о̄ [в. цигарета] 1. који се тиче цигарета. 2. који је од цигарета. ▲ **цигаретни папир (цигарет-папир)** танак папир који служи за увијање дувана у цигарете.

цигари̏ло, -а м, мн. цигари̏лоси (= **цигари̏љо**) [шп. cigarillo, в. цигара] машински увијен мањи лист дувана за пушење, мања цигара.

цига̀рлук в. **цига̀ршпиц.**

цига̀ршпиц, -а м, мн. цига̀ршпици [нем. Zigarrenspitze] цевчица у коју се ставља цигарета како би се омогућило лакше придржавање и уједно смањили никотински састојци, муштикла.

ци̏гла, -е̄ ж, ген. мн. ци̏га̄ла̄ и ци̏глӣ [нем. Ziegel од лат. tegula] грађ. комад печене глине у облику квадра, који служи за зидање, опека.

цигла̀на, -е̄ ж, ген. мн. цигла́на̄ [в. цигла] место где се израђују цигле; фабрика или погон за производњу цигала.

ци̏гла̄р, -а м, мн. -и [в. цигла] занатлија који пече циглу, који се бави производњом цигала. ◆ **ци̏гла̄ров/ци̏гла̄рев.**

ци̏гла̄рскӣ , -а̄, -о̄ [в. цигла] који се односи на цигларе. ▲ **~ занат.**

цӣгласт, -а, -о [в. цигла] који је боје цигле, који подсећа на боју цигле.

цӣглен, -а, -о [в. цигла] који је од цигле

цӣговати, -ујӗм несврш. [нем. ziehen] машински набирати тканину.

-цид [лат. -cida убица; -cidium убиство] као други део речи означава да се убија или уништава оно што је у првом делу (геноцид, инсектицид, пестицид).

цизѐлӗр, -е́ра м, мн. -и [фр. ciseleur, в. цизелирати] мајстор који обрађује материјал (мермер, бронзу, метал и сл.) до одређеног степена глаткоће, који се бави фином обрадом материјала.

цизели́рати, цизѐлӣра̄м, 3. л. мн. цизели́рајӯ сврш. и несврш. [фр. ciseler, према ciselet мало длето] 1. обрадити/обрађивати површину уметничког дела до очекиване глаткоће; урезивати ситне шаре у ковану плочу и сл. 2. фиг. пажљиво обрадити, обрађивати, дотер(ив)ати нешто до савршенства.

цӣја̄н, -а́на м [грч. kýanos тамноплав] хем. отрован безбојан гас оштрог мириса, спој угљеника и азота (CN); сједињен с водоником даје цијановодоничну киселину. ◆ **ција́нов**.

цијанàмӣд, -и́да м [грч. kýanos тамноплав, нлат. am(onia) азот] хем. 1. безбојна кристаласта материја. 2. краћи назив за калцијумов цијанамид.

цијàнāт, -а́та м [в. цијан] хем. со цијанове киселине.

цијàнӣд, -и́да м [в. цијан] хем. со цијановодоничне киселине (отров).

цијанидиза́ција, -ē = **цијаниза́ција,** -ē ж [в. цијан] хем. 1. уништавање гамади дејством цијана. 2. један од начина издвајања злата, сребра и других племенитих метала из руда помоћу раствора натријума и цијанида (0,1%).

цијàнӣд со̀ли м, мн. [в. цијанид] соли цијанидне (киселине цијановодониче).

цијàнкāлијум, -а и **цијàнкāлӣј,** -а м [в. цијан, калијум] хем. калцијумов цијанид, врло јак, смртоносан отров; с киселинама развија цијановодоничну киселину.

цијановодо̀нӣк, -ика м [в. цијан, водоник] хем. лако испарљива течност мириса на горке бадеме (има га у амигдалину, коштицама трешања, бадема и др.), један од најјачих познатих отрова, HCN.

цијано́за, -ē ж [в. цијан, -оза] мед. успорен проток крви у венама, изазива плавичасту боју коже и слузнице; сињавица, модреница.

цијанопа̀тија, -ē ж [в. цијан, -патија] болест успореног протока крви у венама; цијаноза.

цијано̀псија [в. цијан, нлат. -opsia који се тиче виђења од грч.] мед. очна болест, болесник све види у плавичастој боји.

цијанотӣпија, -ē ж [в. цијан, týpos отисак, слика] поступак при фотографском копирању када осветљена места на хартији попримају плавичасту боју.

цика́да, -ē ж, ген. мн. цика́дā [нем. Zikade од лат. cicada] зоол. цврчак.

цӣка̄рош, -а м, мн. -и [в. цинкарити] жарг. онај који дојављује, одаје (властима); доушник, потказивач.

цика̀тризовати, -ујӗм сврш. и несврш. [лат. cicatrix ожиљак] мед. залечити, зарастати/зарасти (рана).

-цикл [грч. kýklos круг] као други део речи упућује на круг, кружење и сл. (бицикл, моноцикличан).

цикла́ма, -ē ж, ген. мн. цикла́мā [аустр. нем. Zyklame од нем. Zyklamen од лат. cyclamen од грч. kykláminos] 1. бот. биљка из рода *Cyclamen* с белим или ружичастим цветовима пријатног мириса; горска љубица. 2. нијанса љубичасте боје (назив по истоименом цвету).

циклѝтис, -а м [нлат. cyclitis, према грч. kýklos круг, в. -итис] мед. очна упала, која обично захвата и ирис (*иридоциклѝтис*).

цӣклици, цӣкли́кā м, мн. [в. циклус] назив за грчке епске песнике после Хомера који су певали, углавном, о владавини богова и јунака.

цӣкличкӣ, -ā, -ō [в. циклус] кружни, који се понавља у одређеним размацима. ▲ **цикличка група** мат. група чији се сви елементи могу изразити једним елементом уз примену бинарне операције у тој групи; ~ **дефицит** екон. разлика између стварног и структурног дефицита; **цикличка једињења** хем. органска једињења код којих се језгра састоје од атома везаних у прстен; ~ **принцип** муз. понављање ставова у различитим музичким облицима ко-

ји су рађени по одређеним правилима, нпр. симфонија, соната и др.; **цикличко кретање историје** филоз. ист. теза о понављању историјских процеса и стања.

цикло- [грч. кýklos круг] као први део речи упућује на круг и кружење.

цѝклобāл, -а м [в. (би)цикл, нем. Ball лопта] игра лоптом слична фудбалу или рукомету; играчи (2–6 са сваке стране) крећу се на бициклима и ударају лопту точковима или главом.

цѝклограф, -а м, мн. -и [грч. кýklos круг, в. -граф] техн. апарат који се причвршћује уз точак кола и аутоматски региструје на хартији део пређеног пута.

циклоѝда, -ē ж [грч. кýklos круг, в. -оид(а)] мат. крива линија коју описује нека тачка кружнице када се она котрља по некој правој.

цѝкламетар, -тра м, мн. цѝкламетри, ген. мн. цѝкламетāрā [грч. кýklos круг, в. -метар] справа за мерење пређеног пута код копнених возила, према регистрованом броју окретаја осовине точка; путомер.

цикломѐтрија, -ē ж [грч. кýklos круг, в. -метрија] 1. физ. метода мерења пређеног пута возила на копну. 2. геом. мерење круга, тј. представљање односа кружних лукова према правим линијама које им припадају.

цѝклōн, -óна м [снгл. cyclone, према грч. кýklos круг] 1. метеор. ваздушни вртлог који се јавља у тропским пределима. 2. техн. апарат за уклањање прашине из ваздуха коришћењем центрифугалне силе.

циклóна, -ē ж [в. циклон] метеор. подручје ниског ваздушног притиска, доноси ружно време.

цѝклонāлан, -лна, -лно [в. циклона] који има одлике циклоне. ▲ **циклонална активност**.

циклонизáција, -ē ж [в. циклон] уништавање гамади плином, мешавином цијановодоника и хлора.

цѝклонизовати, -ујēм сврш. и несврш. [в. циклон (2)] вршити дезинсекцију циклоном, уништавати, уништити гамад плином.

цикло̀нит, -а и **цикло̀нӣт,** -и́та м [в. циклон, -ит] хем. веома јак експлозив; хексоген.

циклопарафи́ни в. **нафтéни**.

циклора́ма, -ē ж [грч. кýklos круг, hórāma поглед, призор, изглед] филм. техн. једна од техника у кинематографији којом се слика пројектује на зидове кружне дворане; гледалац је у средини дворане где су и кино-пројектори.

цѝклоскоп, -а м, мн. -и [грч. кýklos круг, в. -скоп] направа за обележавање кривина у железничком саобраћају.

цѝклостил, -а м, мн. -и [грч. кýklos круг, в. -стил] техн. машина за умножавање разних дописа, писама и др.

циклостóме, циклостóмā ж мн. [грч. кýklos круг, stóma уста] зоол. колоусте (рибе, нпр. змијуљица и др.).

цѝклотакси, -ија м [в. (би)цикл, такси] бицикл с приколицом, власник сам седи на седалу и управља, а приколицу изнајмљује (први пут се појавио у Паризу 1940).

циклотѝмија, -ē ж [грч. кýklos круг, грч. thymós срце, душа] псих. 1. тешка душевна болест, која се састоји у смењивању фаза маније и депресије. 2. поремећај расположења који карактерише смењивање претеране ведрине и/или туге.

цѝклотрōн, -а м, мн. -и [грч. кýklos круг, в. -трон] техн. физ. електромагнетни апарат (кружни акцелератор) у којем се наелектрисане честице помоћу електричног и магнетског поља убрзавају до великих брзина; тако убрзане честице могу вршити хемијске трансмутације, тј. претварање једног хемијског елемента у други, и разбијање атомских језгара.

цѝклус, -а м, мн. -и [лат. cyclus од грч. кýklos круг] 1. укупност појава (биолошких, хемијских, механичких и др.) које се циклички понављају; кружно кретање. 2. а. уметничка дела повезана сродношћу тема, мотива, композиционом, идејном сличношћу, местом или временом настанка итд. ▲ **~ песама**. б. једна област састављена од сродних елемената; **~ предавања**. 3. физиол. период сазревања женске јајне ћелије, траје обично 28 дана; **менструални ~**. 4. екон. смењивања конјунктурних периода и депресија у привреди.

цѝкōрија, -ē ж [нем. Zichorie од лат. cichorium од грч. kikhórion] 1. бот. двогодишња зељаста биљка (*Cichorium intybus*), прерађује се кувана и свежа за салату; водопија, жуђеница. 2.

додатак за белу кафу од самлевена корена цикорије; цигура.

цикца̏к [нем. zickzack вијугаво] 1. прид. индекл. изломљен, оштрих и кратких завоја; вијугаст, завојит. ▲ **~ линија.** 2. прил. кривудаво с оштрим заокретима; **ићи ~.**

ци̏лијā̄ран, -рна, -рно [нлат. ciliaris] који има трепље, који је с трепљама; трепавични.

ци̏лије, ци̏лијā̄ ж мн. [лат. cilia од cilium трепавица] 1. анат. трепавице. 2. биол. кратки, покретљиви израштаји протоплазме у облику длачице или трепље, карактеристични за вишећелијске организме. 3. покретне полне ћелије код биљака.

цили̏ндар, -дра м, мн. цили̏ндри, ген. мн. цили̏ндā̄рā̄ [нем. Zylinder од лат. cylindrus од грч. kýlindros ваљак, облица] 1. мат. геометријско тело које настаје кретањем правоугаоника око једне његове странице која се зове оса цилиндра; ваљак. 2. техн. а. ваљкасто тело (шупље или пуно). б. у парним машинама и моторима с унутрашњим сагоревањем комора у облику ваљка у којој се креће клип 3. стаклени штитник пламена ваљкастог облика на петролејској лампи. 4. висок мушки шешир у облику ваљка, об. направљен од свиленог плиша. ◆ **цили̏ндарскӣ.**

цили̏ндер в. **цили̏ндар.**

цили̏ндрā̄ш, -а́ша м [в. цилиндар] онај који носи цилиндар, „угледна личност“, „господин“.

цили̏ндричан, -чна, -чно [лат. cylindricus, в. цилиндар] који има облик цилиндра (ваљка); ваљкаст. ▲ **цилиндрична стакла** стакла која служе за исправљање асигматизма.

цилиндрокò̀ничан, -чна, -чно [в. цилиндар, конус] ваљкасто-купаст.

ци̏љ, -а м, лок. циљу, мн. ци́љеви, ген. мн. ци́љēвā̄ [нем. Ziel] 1. објекат који се гађа; мета. ▲ **живи ~; непокретни ~; погодити ~; промашити ~.** 2. а. оно што се жели постићи; сврха, тежња, намера; **досегнути ~; постићи ~.** б. теол. оно што се препознаје као трансцендентално поимање коначног спасења човека. 3. сп. место до којег се трчи, завршетак трке и сл.; **проћи кроз ~; стићи на ~.**

ци̏ма[1], -ē ж, ген. мн. ци̏мā̄ [венец. sima од итал. cima] 1. конопац, везан у омчу, који се пребацује прско стуба кад се брод везује.

ци̏ма[2], -ē м, ген. мн. ци̏мā̄ [итал. cima врх, од лат. cyma, грч. kȳma] лишће кромпира, лука, бундеве, репе и др.; врежа.

ци̏мати, -ā̄м несврш. [в. цима[1]] потезати, вући.

цѝмбал, -а м [нем. Zymbal од лат. cymbalum од грч. kýmbalon, в. чембало] 1. муз. инструмент трапезоидног облика с много жица о које се удара с два батића. 2. регистар на оргуљама са звонцима.

цимба̀лист(а), -ē м, мн. цимба̀листи [в. цимбал] онај који свира цимбале и удара цимбале.

цимелија [срлат. cimelium од грч. keiméliоn] ризница драгоцених античких или средњовековних предмета (књига, посуда, рукописа и сл.).

цимента̀рати[1], цимѐнтӣрā̄м, 3. л. мн. цимента̀рајӯ сврш. и несврш. [итал. cimentare] баждарити, проверавати, проверити исправност (мера и тегова).

цимента̀рати[2] непр., в. **цементи̏рати.**

цѝмер[1], -а м, мн. цѝмери, ген. мн. ци̏мēрā̄ [нем. Zimier од фр. cimier] 1. дрвени или метални знак, ознака или натпис постављен под правим углом на објекту услужне делатности (нпр. кључ за браварски занат и сл.), фирма. 2. део на плугу који држи лемеш за гредељ.

цѝмер[2], -а м, мн. цѝмери, ген. мн. ци̏мēрā̄ (ж. **ци̏мēрка,** -ē, дат. и лок. ци̏мēрки, ген. мн. ци̏мēркӣ) [нем. Zimmerkamerad, према Zimmer соба] особа с којом се дели соба (об. у дому), собни колега (ж. собна колегиница).

цѝмет, -а м [нем. Zimmet од срвнем. zinmen(t) од лат. cinnamum од грч. kínnamon] 1. бот. тропска биљка (*Cinnamomum zylanicum*), cimetovo drvo, циметњак. 2. кулин. укусан зачин од коре циметњака, богате етеричним уљем (за слаткише и пециво). 3. нијанса смеђеружичасте боје. ▲ **обојити у ~.**

цинантрò̀пија, -ē ж [грч. kýōn ген. kynós пас, ánthropos човек] мед. псих. ментални поремећај у коме човек уображава да је пас.

цинегѐтика в. **кинегѐтика.**

цинѐра̄ријум, -а и **ценѐра̄рӣј,** -а м [лат. cinerarium, према cinis пепео] 1. глинени суд (урна) у коме се чува пепео покојника. 2. ниша, удубљење у зиду где се похрањују урне с пепелом покојника.

цинефа̀кција, -е̄ ж [лат. cinis пепео, facere чинити, учинити] спаљивање, сагоревање, претварање у пепео.

цини̏зам, -зма м, мн. цини̏зми, ген. мн. цини̏за̄ма̄ [лат. cynismus] 1. филоз. учење циника о суздржаности, једноставности и повратку природи као највећем добру; главни представници Диоген и Антистен. 2. фиг. а. убеђеност и начин понашања онога ко је циник. б. суров, ироничан поступак према коме. в. груба отвореност, презир и одбацивање свих установљених културних, моралних и друштвених вредности, правила и форми.

ци̏нија, -е̄ ж [нлат. Zinnia, према немачком ботаничару Готфриду Зину (Gottfried Zinna, 1727–1759)] род украсних биљака из породице *Zinnia*.

ци̏ник, -а м, мн. ци̏ници, ген. мн. ци̏ни̏ка̄ [нем. Zyniker од лат. cynicus од грч. kynikós, према kýōn пас (први циници су живели „као пси“, одбацујући тековине цивилизације)] 1. припадник филозофске школе циника (в.), киник. 2. а. онај који отворено и хладно испољава неверицу у људске и моралне вредности: искреност, поштење, правду и др. б. онај који се понаша и делује дрско, безочно, подругљиво, коме ништа није свето; дрзник, безочник.

ци̏ници, ци̏ни̏ка̄ м мн. [в. циник] филоз. присталице Сократовог ученика Антистена, које су истицале потребу за што већом природношћу, касније поборници рушења и занемаривања свих људских обичаја и вредности; киници.

цѝничан, -чна, -чно = **цѝничкӣ,** -а̄, -о̄ [в. циник] који је обузет цинизмом; заједљив, дрзак, безобразан, подругљив, бестидан; прил. **цѝнично, цѝнички** на начин циника, као циник; безобзирно, бескрупулозно, заједљиво, дрско, иронично.

цѝничкӣ = цѝничан (в.)

ци̏нк, -а м [нем. Zink] хем. елемент, плавичастобеле боје (атомска маса 65,38, редни број 30, симбол Zn). ◆ **ци̏нков, ци̏нчан**.

ци̏нкара, -е̄ ж, ген. мн. ци̏нка̄ра̄ = **ци̏нка̄рна,** -е̄ ж, ген. мн. ци̏нка̄рнӣ [в. цинк] фабрика цинка.

цинка́рити, ци̏нка̄ри̏м несврш. [мађ. csengö] прислушкивати и потказивати (кога), оптуживати, денунцирати.

ци̏нквајс, -а м [в. цинк, нем. weiss бео] бела боја (у сликарству); по саставу цинков оксид.

цинко̀граф, -а м, мн. -и [в. цинк, -граф] типогр. радник у цинкографији; стручњак за цинкографију.

цинкогра̀фија, -е̄ ж [в. цинк, -графија] техн. типогр. 1. техника урезивања слова или слика наједањем плоче цинка помоћу киселине. 2. радионица за израду штампарских клишеа у техници цинкографије.

цинкоти̏пија, -е̄ ж [в. цинк, -типија] урезивање шара и слика у цинку изједањем површине помоћу киселине.

цино́бер, -а м, мн. -и [нем. Zinnober од лат. cinnabaris од грч. kinnábaris змајева крв] 1. сулфид живе, јаркоцрвене боје, руменица. 2. једна од нијанси црвене боје с примесом жуте; жућкастоцрвена боја.

Ци̏нца̄р, -а = **Ци̏нцарин,** -а м, мн. Ци̏нца̄ри (ж. **Ци̏нца̄рка,** -е̄, дат. и лок. Ци̏нца̄рки, ген. мн. Ци̏нца̄ркӣ) [рум. cincar, према изговору броја пет cînc] 1. припадник етничке скупине на Балкану, Аромун. 2. **ци̏нца̄р, ци̏нцарин** пеј. а. трговац на мало, склон ценкању, камчењу новца и закидању на мери. б. тврдица, шкртац, циција.

цинца̀рија, -е̄ ж [в. цинцар, цинцарин] 1. скуп цинцара, ситних трговаца, ситничара, ћифти. 2. цинцарски посао; шкртарење, ситничарење, закидање, ценкање.

цинца́рити, ци̏нца̄ри̏м несврш. [в. цинцар, цинцарин] понашати се као цинцар: трговати малим количинама робе; ценкати се, закидати; шкртарити, цицијашити.

циони̏зам, -зма м [нем. Zionismus; лат. Sion од грч. Siṓn, Seiṓn, према хебр. сууо̄n Цион, највиши брег у Јерусалиму, на којем се, према предању, налази гроб краља Давида] пол. национални покрет (настао крајем XIX века) који се залаже за очување јеврејског идентитета, повратак Јевреја у Палестину и оснивање (данас очување и проширење) слободне и самосталне јеврејске државе.

ционѝст(а), -е̄ м, мн. ционѝсти [в. ционизам] присталица ционизма.

ци̏пал, ци̏пла м, мн. ци̏пли, ген. мн. ци̏па̄ла̄ и **ци̏пал** [далмат. cipal од грч. képhalos] зоол. 1. морска риба (*Mugil cephalus*); покр. скочац, ска-

кавица (по томе што скаче преко мреже), бугарган.

цѝпела, -ē ж [мађ. cipellö] обућа (об. кожна) с тврдим ђоном.

цѝпелāр, -а м, мн. -и [в. ципела] мајстор који прави обућу, обућар. ◆ **цѝпелāрев** и **цѝпелāров**.

цѝпелцȳг, -а м [в. ципела, нем. Zug воз] жарг. ходање, пешачење.

ципринúде, ципринúдā ж мн. [нлат. Cyprinidae од грч. kýprinos шаран] зоол. рибе низинских вода (шаран, сом, штука, мрена, кечига, белица и др.) ◆ **ципрѝнйдскӣ**; уп. **салмонúде**.

цирáда непр. в. **церáда**.

цȉрк[1] в. **цȉркус**.

цȉрк[2], -а м, мн. цȉркови [фр. cirque од лат. circulus мали круг] геол. удубљење у облику левка у кршу ледничког порекла; пониква, вртача.

цȉрка прил. [лат. circa] око, отприлике, по прилици, скр. сса.

цȉркл, -а м, мн. цȉрклови [нем. Zirkel од лат. circulus мали круг] 1. круг, кружница. 2. справа за цртање круга и мерење одстојања; шестар. 3. круг друштва.

цȉркōн, -óна м, мн. -и [нем. Zirkon од перс. zargun златан] минер. једињење цирконовог оксида и силицијеве киселине, бруси се као драги камен, дијамантног до стакластог сјаја, боје жуте, зелене, смеђе или црвенкасте.

цȉркōнијум, -а и **цȉркōнӣј,** -а м [нлат. zirconium, в. циркон] хем. елемент (симбол Zr, атомски број 40, атомска тежина 91,22), у природи редак метал сличан челику, налази се у минералу циркону, користи се у нуклеарној техници.

циркȕлāр, -áра м [нем. Zirkular, према Zirkel, в. циркл] 1. званично писмо (у више примерака) упућено већем броју људи са истим садржајем; окружница. 2. кружна тестера.

цȉркулāран, -рна, -рно [в. циркулар] који циркулира, који се окреће у кругу; који је у облику круга, кружни. ▲ **циркуларна нота** дипл. писмо актуелне политичке садржине које влада једне државе упућује представницима власти других држава; **циркуларна тестера** (**пила**) пнеуматска машина са сопственим погоном за сечу и обраду дрвета, циркулар (2); **циркуларна психоза** мед. псих. тешко душевно обољење код кога се смењујују манична и депресивна стања.

циркулáција, -ē ж [лат. circu(м)latio, према circus] 1. кружно кретање; опток, крвоток. ▲ ~ **јака/слаба** (крви). 2. а. кретање од места до места, од особе до особе; саобраћај. б. оптицај; ~ **новца**. в. велика дистрибуција; промет; ~ **робе**. 3. соц. облик просторне миграцијске покретљивости. 4. колање, ширење, кружење (вести, гласова и сл.).

цȉркулациōнӣ, -ā, -ō [в. циркулација] који се односи на циркулацију, који врши функцију циркулације. ▲ ~ **органи** анат. систем крвних судова, крвни судови који омогућују циркулацију (колање) крви; ~ **папири** трг. хартије од вредности које служе као замена за готов новац и без сигурне основе која би гарантовала њихову исплату (менице, кредитна писма и сл.).

циркȕлисати, -ишēм и **циркулúрати,** циркȕлирāм, 3. л. мн. циркулúрајȕ сврш. и несврш. [лат. circulus мали круг] 1. кретати се у круг или на малом простору, кружити, обићи/обилазити. 2. ићи од места до места, из руке у руку, бити у оптицају. 3. преносити се, ширити, колати (гласине, вести). 4. хем. поново дестилисати.

цȉркулус в. **circulus**.

цȉркулус вициóзус [лат. circulus vitiosus] 1. лог. грешка у закључивању и доказивању, која настаје када се став који треба доказати узме као премиса тако да у доказу недостаје само начело доказа; „погрешан круг". 2. фиг. безизлазан положај.

циркум- [лат. circum] као први део речи значи око-, около-.

циркумдеде́рунт, -а (ређе и **циркумдеде́рум,** -а) м [према почетним речима Circumdederunt me dolores mortis једног католичког погребног псалма] опело, спровод, погреб, укоп; циркумдедерум.

циркумлокȕција, -ē ж [лат. circumlocutio, према в. циркум-, лат. loqui говорити] опширно описивање, развлачење надугачко и нашироко; распредање.

циркумпòлāран, -рна, -рно [в. циркум-, поларан] који се налази у близини једног од полова или око њега. ▲ **циркумполарне звезде**

астрон. звезде у близини звезде Северњаче, које, гледане с великог дела Северне полулопте, никада не залазе.

циркумскри́пција, -ē ж [лат. circumscriptio] описивање; ограничавање, затварање у одређене границе.

ци̏ркумскри́пциōнӣ, -а, -о [в. циркумскрипција] ▲ **циркумскрипциона була** папска була која има за циљ уређивање прилика католичке цркве у земљама некатоличке вере.

циркумспе̏ктӣван, -вна, -вно [лат. circumspectus од circumspicere гледати око себе] који се свестан околности, који води рачуна; опрезан.

циркумферѐнција, -ē ж [лат. circumferentia од в. циркум-, -ференција] опсег, обим, обухват, величина, количина.

ци̏ркумфлекс, -а м, мн. -и [лат. circumflexus, према в. циркум-, лат. flexus од flectere савити] 1. а. лингв. дуги силазни нагласак и знак којим се он бележи. б. у грчком графички знак (~), означава силазни нагласак. 2. једна од честих абревијатура у средњем веку.

циркумци̏зија, -ē ж [лат. circumcisio од circumcidere обрезати] мед. рел. обрезивање препуција на пенису из медицинских или верских разлога (код Јевреја и муслимана); сунет, сунећење, перитомија.

ци̏ркус, -а м, мн. ци̏ркуси, ген. мн. ци̏ркӯсā [лат. circus круг; circus од circus maximus највећи круг (назив једног од римских амфитеатара) од грч. kirkos (соко) који кружи у ваздуху] 1. ист. у старом Риму кружни дугуљасти простор за разне такмичарске игре (борбе гладијатора, коњске трке). 2. ограђен кружни простор, обично под шатором, с акробатским и гимнастичким представама, артистичким представљањем вештина људи и животиња (акробати, мађионичари, кловнови). 3. фиг. а. призор који је шаљив, забаван. б. неконтролисана хаотична ситуација; пометња, збрка, комешање, бука, неред. ◆ **ци̏ркускӣ**.

циркуса́нер = циркуса̏нт (в.)

циркуса̏нт, -а м, мн циркуса̏нти, ген. мн. циркуса̏нāтā = **циркуса́нер,** -а м, мн. -и (ж. **циркуса̏нткиња, циркуса́нерка,** -ē) [в. циркус] 1. артист у циркусу. 2. фиг. а. онај који је увек спреман на шалу; комедијаш, комедијант. б. неозбиљна и неодговорна особа; спадало, лакрдијаш.

циркусија́да, -ē ж [в. циркус] 1. оно што у јавном деловању личи на циркус; арлекинада, брука, циркус, фарса. 2. велика неозбиљност, неозбиљан потхват или посао.

циркуси́рати, цирку̀си̏рām, 3. л. мн. циркуси́рајӯ несврш. [в. циркус] правити глупости, глупирати се, бити неозбиљан.

ци̏ркускӣ, -ā, -ō [в. циркус] који се односи на циркус, који је у вези с циркусом. ▲ **циркуске атракције**.

цирóза, -ē ж [нлат. cirrhosis од грч. kirrhōsis од kirrhos боје лимуна, жут, наранџаст] мед. упала која доводи до пропадања нормалних ћелија, смежуравања и отврдлина унутар оболелог органа тако да губи функционалну способност. ▲ **~ јетре** хронично обољење јетре, праћено умножавањем везивног ткива које очврсне и добија жуту боју (узроци су алкохолизам, лоша исхрана, узимање неких лекова, срчане, метаболичке, наследне болести итд.).

цирокӯмулуси, цирокӯмулӯсā м мн. [нлат. cirrocumulis] метеор. прозирни, беличасти облаци, накупине залеђених честица на великим висинама (од пет до девет километара), често најављују циклоне, али сами не доносе оборине.

цирострáтуси, цирострáтӯсā м мн. [лат. cirrostratus, према в. цирус, стратус] метеор. дугачки, прозирни кристаласти облаци у облику слоја или копрене која прекрива небо на висини између пет и девет километара, не доносе оборине.

ци̏руси, ци̏русā м мн. -и [лат. cirrus коврча, увојак] 1. метеор. високи облаци (од шест до десет километара) у виду танких белих праменова, јагањчићи. 2. зоол. орган за оплодњу код црва. 3. дугуљасти израштај на телима многих водених животиња. ◆ **ци̏рускӣ**.

цирцѐнзи̏јскӣ, -ā, -ō [лат. circensis јахалишни, тркаћи] ист. који се односи на јахачка и тркачка такмичења у циркусу. ▲ **цирцензијске игре** ист. у античком Риму циркуске игре: трке запрежним колима, гладијаторске борбе, борбе са животињама и сл.

цӣс, -а [лат. cis] муз. за пола тона повишен тон це (C).

цис- [лат. cis] као први део речи у сложеницама значи „с ове стране“.

цисàлпӣнскӣ, -ā, -ō [лат. cisalpinus, према в. цис-, Алпе] који се налази с ове стране Алпа (јужно). ▲ **цисалпинска Галија** ист. у римско доба Галија с ову страну Алпа, подручје данашње северне Италије.

цисјòрдāнскӣ, -ā, -ō [в. цис-, Јордан] који је с ове стране реке Јордана.

цисоӣда = кисоӣда (в.)

цӣста[1], -ē ж, ген. мн. цӣстā и цӣстӣ [лат. cista, од грч. Kístē] ист. античка бронзана посуда цилиндричног облика (за чување новца, рукописа, козметике и сл.).

цӣста[2], -ē ж, ген. мн. цӣстā и цӣстӣ [грч. kýstis кеса, мехур] 1. мед. шупљина у телу, испуњена кашастим или текућим садржајем (гнојем, сукрвицом и сл.). 2. биол. период мировања у животном добу паразитских праживотиња.

цистектòмија, -ē ж [в. циста, -ектомија] мед. одстрањивање цисте оперативним путем. ▲ **обавити цистектомију**.

цӣстӗрна, -ē ж [лат. cisterna] 1. бунар за сакупљање кишнице; резервоар, накапница, чатрња, густијерна, штерна (посебно у безводним крајевима). 2. саобр. превозно средство (железнички вагон, авион, брод и сл.) намењено за транспорт течности (бензина, воде, нафте). 3. а. биол. спљоштен или проширен простор у ћелијској цитомембрани. б. анат. проширење између малог мозга и продужене мождине. ▲ **ауто-цистерна** моторно возило које служи за превоз пијаће воде, бензина и сл.; **брод-цистерна** брод за превоз питке воде, нафте и других текућина; **вагон-цистерна** вагон за превоз уља, бензина, петролеја.

цистӣтис, -а м [грч. kýstis кеса, мехур, в. -итис] мед. упала мокраћног мехура (акутна или хронична).

цисто- [грч. kýstis кеса, мехур] као први део речи упућује на мокраћни мехур (*цистоскоӣ*, *цистоскоӣија*, *цистотомија*).

цӣстоскоп, -а м, мн. -и [грч. kýstis кеса, мехур, -скоп] мед. инструмент који омогућује преглед мокраћног мехура.

цистоскòпија, -ē ж [грч. kýstis кеса, мехур, в. -скопија] мед. преглед унутрашњости мокраћног мехура уз помоћ цистоскопа. ▲ **обавити цистоскопију**.

цистотòмија, -ē ж [грч. kýstis кеса, мехур, в. -томија] мед. отварање хируршким путем мокраћног мехура или које друге цисте.

-цит, -цитоза [грч. kýtos шупљина] као други део речи упућује на ћелију.

цитадѐла, -ē ж [итал. cittadella] 1. ист. одбрамбени објекат опасан бедемима, служи као последње уточиште у време опсада; уопште упориште опасано бедемима, тврђава. 2. пом. систем оклопне заштите делова брода.

цӣтара, -ē ж, ген. мн. цӣтāрā [срлат. cithara од грч. kithára] ист. стари музички инструмент с више металних жица, свира се трзалицом; цитра.

цӣтāт, -а́та м, мн. цита́ти, ген. мн. цита́тā [лат. citatum од citare позвати, сазвати] 1. део текста који се дословно преноси, наводи од речи до речи (са знацима навода и тачно наведеним изворима), навод. 2. прав. заст. човек који је позван пред суд.

цитатòмāн, -а́на м [в. цитат, -ман] онај који у својим излагањима претерено користи цитате, који своје излагање не заснива на изношењу властитих погледа и аргумената него на цитирању других аутора.

цитатомàнија, -ē ж [в. цитат, -манија] претерана склоност цитирању.

цӣтāтор, -а м [нлат. citator, према в. цитат] 1. онај који цитира, наводилац цитата. 2. прав. заст. онај који позива на суд.

цита́ција, -ē ж [нлат. citatio, према в. цитат] 1. навођење цитата. 2. прав. позивање на суд.

цити́рати, цӣтӣрāм, 3. л. мн. цити́рајӯ свршн. и несврш. [нлат. citare, према в. цитат] 1. усмено или писмено навести/наводити од речи до речи, дословно пренети/преносити чије речи или део текста. 2. дати/давати нешто као доказ. 3. заст. позивати кога (на суд и сл.).

цито-, цита- [лат. cyto- од грч. kýtos шупљина] као први део речи означава оно што припада ћелији, које се односи на ћелију.

цӣтогӗн, -а, -о [в. цито-, генеза] који ствара ћелије у организму.

цитогенѐтика, -ē ж, дат. и лок. цитогенѐтици [в. цито-, генетика] биол. грана биологије која проучава грађу и функције ћелија у вези с наслеђивањем и наследним факторима.

цитогѐнија, -ē ж [в. цито-, грч. gónе рађање] биол. један од начина размножавања путем појединачних ћелија.

-цитоза в. **-цит**.

цитоли́за, -ē ж [в. цито-, -лиза] биол. процес распадања ћелија под утицајем хемијских, топлотних, радиоактивних или др. процеса.

цитолѐогија, -ē ж [в. цито-, -логија] део биологије који проучава ћелије живих организама.

цѝтометар, -тра м, мн. цѝтометри, ген. мн. цѝтометāрā [лат. cito брзо, в. -метар] инструмент за мерење брзине, брзиномер; уп. **тѐхометар**.

цитоплàзма, -ē ж, ген. мн. цитоплàзмī [в. цито-, плазма] биол. провидна слузава течност која струји унутар ћелије, заједно с језгром чини једну од најважнијих материја у природи; део протоплазме животињских и биљних ћелија.

цитостàтик, -а м, мн. цитостàтици, ген. мн. цитостàтикā [в. цито-, -статик] фарм. средство које спречава или успорава патолошко умножавање ћелија у организму, лек против рака.

цитостóма, -ē ж, ген. мн. цитостóмā [в. цито-, грч. stóma уста] биол. орган за узимање хране код неких организама, ушће ћелије.

цитотòксѝн, -и́на м [в. цито-, токсин] биол. отровна материја коју производи ћелија, отров у цисти.

цитотòксичан, -чна, -чно [в. цито-, токсичан] који уништава ћелије (еритроците, леукоците и др.).

цѝтра, -ē ж, ген. мн. цѝтāрā и цѝтрī [нем. Zither од срлат. cithara од грч. kithára] муз. стари инструмент (врста лире) с више металних жица напетих по дужини (око 40), свира се трзалицом; раширен у Аустрији и Баварској.

цѝтрāт, -а́та м [лат. citrus лимун од грч. kítron] хем. со лимунске киселине.

цѝтрāш, -а́ша м [в. цитра] свирач цитре.

цѝтрōн, -о́на м = **цитро́на,** -ē ж [лат. citrus лимун од грч. kítron] 1. бот. дрво лимуна, лимунов плод. 2. хем. вештачки начињена лимунова киселина која замењује природни лимунов сок. ◆ **цѝтрōнскӣ**.

цитро́на = цѝтрōн (в.)

цитрòнāт, -а́та м [лат. citrus лимун од грч. kítron] ушећерена, незрела кора индијског лимуна зелене боје (*Citrus medica*).

цѝтруси, цѝтрӯсā м мн. [лат. citrus од грч. kítron лимун] мн. бот. зимзелено дрвеће и грмље из рода *Citrus*, чији плодови имају кору која садржи етерична уља и сочну киселкасту језгру (наранџе, лимуни, мандарине, грејпфрут); уп. **агру́ми**.

цѝфāрнӣк, -а м, мн. цѝфāрнӣцӣ, ген. мн. цѝфāрнӣкā = **цѝферблат,** -а м, мн. -и [нем. Zifferblatt, в. цифра] варв. заст. бројчаник (на часовнику и другим инструментима с бројкама).

цѝферблат = **цѝфāрнӣк** (в.)

цѝфершлӯс, -а м, мн. -и [нем. Ziehverschluss, према ziehen вући, Verschluss затварач] метални затварач на одећи; запорак, зип.

цѝфра, -ē ж, ген. мн. цѝфāрā и цѝфрī [срлат. cifra од арап. şifr] 1. знак којим се пише број; бројка. 2. знак на бројчанику означен бројком; бројчаник, цифраник. 3. украс, писан или шаран.

цѝфраст, -а, -о [мађ. cifra украс] који се претерано удешава; дотеран, накинђурен. ▲ **~ рукопис**; **~ стил**.

цѝфрати, -āм несврш. [в. цифраст] 1. претерано дотеривати, украшавати, уређивати (ентеријер, кола и др.). 2. претерано хвалити, уздизати, истицати нечије врлине. 3. **~ се,** -āм се а. претерано се удешавати, кинђурити се. б. устручавати се, нећкати се, пренемагати се (кад се пружа каква могућност, кад треба нешто започети).

цѝц, цѝца м [нем. Zitz, Zits, енгл. chintz хинду chīnt] танка памучна тканина са шарама у боји, пореклом из Индије; кретон.

цицера́жа, -ē ж [в. цицеро] типогр. величина об. слова у цицерима.

цѝцеро, -а м, мн. -и [према Цицерону] 1. типогр. слова, мало крупнија од гармонда (први пут употребљена 1467. године за штампање Цицеронових писама). 2. типографска мера, стубац од 12 типографских тачака, око 4,5 mm.

цицеронијанѝзам, -зма м [в. цицеро] 1. тежња да се пише латинским језиком (по угледу на Цицерона). 2. опонашање Цицеронове говорничке вештине.

цо̀куле, цо̀кӯлā м мн. (јд. **цо̀кула**) [итал. zoccolo] 1. врста масивне дрвене обуће (за блато и зиму). 2. висока, тешка ципела, обично војничка; баканце, кундуре.

цо̑л, -а м, мн. цо́лови [нем. Zoll] 1. стара мера за тежину (26 mm); палац (1/10 или 1/12 стопе). 2. мерило у столарији.

цо̀лерица, -ē ж [в. цол] даска дебела један цол.

цо̀лшток, -а м, мн. цо̀лштоци, ген. мн. цо̀лштōкā [нем. Zollstock] 1. дрвено мерило на коме су означени цоли (палци); мултиметар, склопљено мерило. 2. свако мерило на коме су подељци по цоловима.

цо̀по прил. [итал. zoppo] муз. неједнако.

цо̑та, -ē м и ж, ген. мн. цо̑тā = **цо̀тавац,** -āвца м, мн. цо̀тāвци, ген. мн. цо̀тавāцā [вен. zoto, према итал. ciotto] хром човек; шепавац.

цо̀тав, -а, -о [в. цота] који цота; хром, шепав.

цо̀тати, -āм несврш. [в. цота] шепати, храмати.

црвеноармéјац, -јца м, мн. црвеноармéјци, ген. мн. црвеноàрмējāцā [рус. красноармеец] војник Црвене армије.

цӯбок, -а м, мн. цӯбоци, ген. мн. цӯбōкā [нем. Zuwage] варв. жарг. додатак одређеној количини робе, нпр. кости или лошије месо које се ставља на вагу уз месо које купац купује; привага, отпадак.

цӯвакс, -а м [нем. Zuwachs] варв. покр. заст. 1. прираст, прираштај, принова, приплод. 2. фиг. долазак у неку средину као нова особа (нпр. долазак војника у јединицу).

цӯг, -а м, мн. цӯгови [нем. Zug] 1. саобр. воз, железница. 2. шах. потез 3. вој. у некадашњој аустроугарској војсци најмања јединица с немачким службеним језиком; вод. 4. промаја, пропух. 5. поворка, колона. 6. а. појединачно повлачење чега у неком раду или послу; потез. б. гутљај. ▲ **имати добар ~.** 7. врста велике удице за лов сомова. □ **из цуга** одједанпут, одједном, одмах, из прве.

цӯга, -е ж [према нем. Zug вучење] жарг. пиће, пијанка.

цӯгāрош, -а м, мн. -и = **цӯгош,** -а м, мн. -и [в. цуга, цугати] жарг. човек који воли да цуга, који много пије, пијаница; уп. **цӯгер²**.

цӯгати, -āм несврш. [в. цуга] жарг. одавати се алкохолном пићу; пити, пијанчити.

цӯгер¹, -а м [в. цуг (2)] брзопотезни шах.

цӯгер², -а м, мн. -и [в. цуга] жарг. онај који воли да цуга, који се често и много опија; пијанац, алкохоличар, испичутура; уп. **цӯгош**.

цӯгехер, -а и **цӯгехер,** -а м [нем. Zugehör] укупан прибор за шивење одела и костима (дугмета, подстава и сл.).

цӯгош = цӯгāрош (в.)

цӯгцванг, -а м [нем. Zugzwang изнудица] шах. жарг. ситуација када играч при сваком одиграном потезу објективно отежава свој положај или губи партију.

цӯкар, -кра = **цӯкер,** -а м [нем. Zucker] варв. покр. заст. шећер.

цӯкер = цӯкар (в.)

цӯкервасер, -а м [нем. Zuckerwasser, према Zucker шећер, Wasser вода] 1. зашећерена вода. 2. фиг. оно што је безбојно, безоблично, безизражајно, безначајно; сладуњаво.

цӯкердōза, -ē ж, ген. мн. цӯкердōзā [нем. Zuckerdose] стона посуда за шећер.

цукѐто, -а м [итал. zuchetto] кардиналска капица црвене боје.

цӯкор, -а м [мађ. cukor] шећер; уп. **цӯкар**.

цӯксфӣрер, -а м, мн. -и [нем. Zugsführer] нижи подофицирски чин у некадашњој аустроугарској војсци; водник.

цунāми, -ија м [јап.] високи морски таласи изазвани земљотресима којима је жариште унутар Земљине коре.

цурӣк [нем. zurück] 1. узв. заповед да се крене назад (израз уобичајен код кочијаша). 2. прил. назад, натраг (као одустајање или ублажавање тврдог става у наступу, у расправи и сл.).

цурӣкати, -āм несврш. [в. цурик] 1. повлачећи се уназад, ићи натраг. 2. фиг. повлачити се са својим мишљењем, одступати, одустајати.

цурӣхтати, -āм сврш. и несврш. [нем. zurichten] удесити, удешавати, дотеривати, преправљати.

цурӣхтер, -а м, мн. -и (ж. **цурӣхтерица,** -ē) [нем. Zurichter] покр. жарг. заст. кројачки или обућарски помоћник (помоћница).

цӯцла, -ӗ ж, ген. мн. цӯцлӣ [нем. Zulk(er)] анатомски обликована гумена сисаљка помоћу које дете сиса из бочице; дуда.

цӯцлати, -а̄м несврш. [в. цуцла] сисати на цуцлу.

цӯшпајз, -а м [аустр. нем. Zuspeise] јело од скуваног поврћа; служи као прилог главном јелу; вариво.

Ч

чàбук прил. [тур. çabuk] брзо.

чàвао, чàвла м, мн. чàвли, ген. мн. чàвāлā [венец. chiavello од лат. clavis] хрв. ексер, клин.

чàвкун в. **чàпкун**.

чā̏гаљ, -гља м, мн. чàгљеви [тур. çakal од перс. šegāl] покр. в. **шакал**.

чáгаљ, -гља м [тур. cakıl, çagıl] смрзнут комад земље, смрзнуто блато.

чā̏дор, -а, мн. -и и **чàдор,** -а м, ген. мн. чā̏дōрā [тур. çadır од перс. čāder] 1. шатор. 2. женска одећа у неким исламским земљама, која обавија читаво тело осим дела лица, понекад и читаво лице. ♦ **чā̏дорскӣ** и **чàдорскӣ**.

чàир, -а и **чā̏ир,** -а м, мн. чàири и чā̏ири, ген. мн. чā̏ирā [тур. çayır] пашњак, ливада, пољана.

чā̏ј, -а м, мн. чàјеви, ген. мн. чàјēвā [тур. çay од перс. čāy од кин. chá] 1. в. **чā̏јевац**. 2. напиток од те биљке. ▲ **индијски ~** ; **зелени ~**. 3. напиток од осушених цветова, листова, корена или плодова различитих биљака **~ од нане**, **~ од камилице**, **~ од шипка**.

чàјā̏нка, -ē ж, дат. чàјā̏нци, ген. мн. чàјā̏нкӣ [в. чај] мањи скуп друштва на којем се послужује чај.

чā̏јевац, -вца м [в. чај] бот. азијска биљка из које се добија чај, *Thea sinensis*.

чā̏јнӣ, -ā, -ō [в. чај] 1. који је у вези с чајем. 2. који се једе или послужује уз чај. ▲ **~ кекс**; **чајна кухиња** мала кухиња, често у углу веће просторије.

чā̏јнӣк, -а м, мн. чā̏јнӣци, ген. мн. чā̏јнӣкā [в. чај] посуда у којој се припрема или из које се послужује чај.

чàјџија, -ē м [в. чај] заст. човек који точи чај; власник чајџинице.

чàјџиница, -ē ж [в. чај] локал у коме се служи чај.

чàкапац, -нца м, мн. чàкā̏нци, ген. мн. чàканā̏ца [тур. çakan од çakmak ударати, в. чакмак] чекић који служи за клепање (откивање) косе; чекић уопште.

чàкар, чàкра м, мн. чā̏кри, ген. мн. чā̏кāрā [тур. çakır] врста сокола припитомљеног за лов.

чàкар прид. индекл. в. **чàкараст**.

чàкараст, -а, -о [тур. çakır плаво-зеленкаст] 1. који има очи различите боје. 2. разрок, зрикав.

чàкија, -ē ж, ген. мн. чā̏кӣjā [тур. çakı] покр. џепни нож с оштрицом која се склапа, перорез.

чā̏кља, -ē ж, ген. мн. чā̏кљӣ [мађ. csáklya] 1. дрвена мотка с гвозденом куком на врху којом се привлачи чамац, извлачи нешто из воде. 2. колац уз који се веже лоза у винограду, тркља.

чàкмак, -а м, мн. чàкмаци, ген. мн. чā̏кмāкā [тур. çakmak] 1. кресиво (којим се удара о кремен), огњило, оцило. 2. пом. уже којим се јарбол везује за брод.

чáков, -а м, мн. -и [мађ. csákó] висока кожна војничка капа с каишем испод браде, у моди у XIX веку.

чакóна, -ē ж, ген. мн. чакóнā [шп. chacona] муз. игра шпанског порекла, омиљена у музици XVII и XVIII века, с понављањем истог мотива у басу.

чā̏кра, -ē ж, ген. мн. чā̏крӣ [санскр. cakra точак] у јоги, једна од тачака на човековом телу посебно осетљивих и важних за телесно и духовно здравље човека.

чàкшире, чàкшӣрā ж мн. [тур. çakşır] панталоне од домаће вуне, широке у горњем делу,

уске од колена до глежања (преко тога дела носе се чарапе).

чакшѝрлија, -ē м [тур. çakşırlı] онај који носи чакшире.

чӑ̀ла! узв. [тур. cala, cal (имп. од calmak свирати, ударати, куцати)] удри! лупај! (у бубањ), свирај! (у тамбуру и сл.).

чалабр̏кнути = **чалабр̏цнути** (в.)

чалабр̏цнути, чалӑ̀бр̄цнēм свршен. [тур. çala (в. чала) и наше бркнути, брцнути] појести нешто мало на брзину, презалогајити, прегристи.

чалабр̏чак, -чка м, мн. чалабр̏чци, ген. мн. чалӑ̀бр̄чāкā̄ [в. чалабрцнути] мала количина хране; залогајчић.

чӑ̀ларан, -рна, -рно [мађ. csalárd] варљив, несигуран.

чӑ̀лгија, -ē ж [тур. çalgı] 1. музички инструмент. 2. свирка, свирање. 3. ансамбл од три свирача (удараљке и мелодијски инструмент).

чӑ̀лгиџија, -ē и **чалгѝџија,** -ē м [в. чалгија] свирач, музикант.

чӑ̀лија, -ē ж, ген. мн. чӑ̀лӣјā̄ [тур. çalı] грмље, трње, шикара.

чӑ̀лишан, -шна, -шно в. **чалѝшкин.**

чалѝшкин (чалѝшкан) прид. индекл. [тур. çalışkan од çalışmak трудити се] радин, марљив, трудољубив.

чӑ̂лма, -ē ж, ген. мн. чӑ̂лмӣ [тур. çalma] етнол. платнени повез око феса или кечета код муслимана, турбан, сарук, ахмедија.

чӑ̀лук, -а м, мн. чӑ̀луци, ген. мн. чӑ̀лӯкā̄ [тур. çalık] 1. ист. онај који је отпуштен из јаничарске војске. 2. плашљивац, сметењак. 3. слуга.

чӑ̂м, -а м [тур. çam] јела, јелка.

чӑ́мац, -мца м [в. чам] мали пловни објекат, чун.

чамӑ̀шӣр, -и́ра м [тур. çamaşır од перс. ǧāmešūy, ǧāmešūr онај који пере рубље] рубље, веш, преобука, пресвлака.

чӑ̀мов, -а, -о [в. чам] начињен од јеле, јелов.

чӑ̀мовина, -ē ж [в. чам] јелово дрво, јеловина.

чӑ̀мпара, -ē и **чампӑ̀ра,** -ē ж [тур. çalpara од перс. čārgāre] 1. ланчић или узица испод доње вилице коња. 2. врста музичког инструмента за звецкање; уп. **кастањета**.

чӑ̀мџија, -ē м, ген. мн. чӑ̀мџӣјā̄ [тур. çamcı према cam, в. чам] онај који превози чамцем преко реке и сл.

чӑ̀нак, -нка, мн. чӑ̀нци, ген. мн. чӑ̂нāкā̄ и **чӑ́нак,** -нка, м мн. чӑ́нци, ген. мн. чӑ̂нāкā̄ [тур. çanak] плитка дрвена или земљана посуда за јело.

чӑ̀нгаласт, -а, -о [тур. cangallı оно што је разгранато попут рогова у јелена] дугоног, штркљаст.

чандр̏љив в. **џандр̏љив.**

чӑ̀нкӣр в. **шӑ̀нкр.**

чанкòлиз, -а м и **чанколи́зац,** -сца, мн. чанколи́сци, ген. мн. чанкòлӣзāцā̄ [в. чанак] улизица, ласкавац, полтрон, лижисахан.

чӑ̂нта, -ē = **чӑ̂нтра,** -ē ж, ген. мн. чӑ̂нт(р)ӣ [тур. çanta] кожна торба.

чапето́ни, чапето́нā̄ м мн. [шп. chapetones] подругљив назив за европске досељенике у земљама Латинске Америке.

чӑ̂пка, -ē ж, ген. мн. чӑ̂пкӣ [пољ. czapka] пољска народна капа; уп. **шапка**.

чӑ̀пкун, -а, мн. чӑ̀пкуни, ген. мн. чӑ̂пкӯнā̄ и **чӑ̀пкӯн,** -у́на м, мн. чапку́ни, ген. мн. чапку́нā̄ [тур. çapkın] 1. враголан, обешењак, лола. 2. коњ ситног али брзог каса.

чӑ̀праге, -ā ж мн. в. **чӑ̀прази**.

чӑ̀праз-дӣвāн, -а́на м [тур. çapraz-divan, в. чапрази, диван] ист. свечано или службено примање које је подразумевало строга правила понашања (у Османском царству). ▯ **правити коме ~** улагивати се коме; забављати разговором некога ко је докон.

чӑ̀прази, чӑ̂прāгā̄ м мн. и **чӑ̀праге,** чӑ̂прāгā̄ ж, мн. [тур. çapraz од перс. čepu-rāst лево-десно] украсни гајтани на мушкој одећи.

чапрӑ̀шик прид. индекл. [тур. çapraşık] 1. замршен, збркан, испреметан. 2. (као прил.) замршено, испретурано.

чӑ́ра, -ē ж = **чӑ́ре,** -ета с [тур. çare од перс. čāre] покр. 1. помоћ, потпора. 2. средство, лек; спас (из неугодне ситуације).

чӑ̀рак, -рка м, мн. чӑ̀рци, ген. мн. чӑ̂рāкā̄ [тур. çark од перс. čarḫ коло] заст. 1. точак, котур (део неке справе); лончарски точак. 2. огњило на пушци кремењачи. 3. купица, рог за пуштање крви.

чâрда, -ē ж, ген. мн. чâрдӣ [мађ. csarda] крчма, гостионица на периферији насеља или поред друма (об. у панонским крајевима).

чâрдāк, -а м, лок. чâрдāку и чардáку, мн. чâрдāци, ген. мн. чâрдāкā [тур. çardak од перс. čārṭāq зграда на четири свода] 1. отмена, двоспратна или вишеспратна кућа, окружена вртом; летњиковац. 2. дрвена зграда на стубовима с избоченим горњим спратом. 3. већа соба на спрату, истурена према улици; доксат. 4. кула стражара на државној граници; осматрачница. 5. кош на стубовима за сушење кукуруза.

чардàклија[1], -ē ж [тур. çardaklı, в. чардак] 1. кућа која има чардак (3). 2. винова лоза која се пење уз зграду или уз дрво.

чардàклија[2], -ē м [тур. çardaklı, в. чардак] ист. стражар на чардаку, посебно граничар Војне крајине.

чâрдāш, -а м [мађ. csárdás, према csárda гостионица, крчма] мађарски народни плес брзих и живих покрета; музика уз коју се игра такав плес.

чáре = **чáра** (в.).

чâрка, -ē ж, дат. чâрци, ген. мн. чâркӣ [тур. çarka од перс. čarḫa војна претходница] 1. воj. краћи оружани сукоб мањих војних јединица или групе војника; пушкарање, припуцавање. 2. фиг. мањи сукоб речима, свађа, зађевица.

чâркāр, -а м, мн. -и и **чàркāр,** -ара м, мн. чаркáри, ген. мн. чаркáрā [в. чарка] 1. војник који на предњој линији почиње с пушкарањем. 2. онај који чарка, изазива. 3. ист. војник у усташкој војсци у Другом светском рату.

чàркāч, -áча м, **чàркāш,** -áша м, **чàркаџија,** -ē м в. **чàркāр**.

чарлàма, -ē ж, ген. мн. чарлáмā 1. подвала. 2. врста народног плеса; музика која прати тај плес.

чàрлстон, -а м [енгл. charleston, по граду Чарлстону у Јужној Каролини] муз. врста живахног плеса у џез ритму, популарног двадесетих година XX века, с наглашеним избацивањем ногу и махањем рукама.

чâрт, -а м [енгл. charts] листа најпродаванијих носача звука (грамофонских плоча, дискова и касета) у одређеном периоду.

чàртер, -а м, мн. чàртери, ген. мн. чàртēрā [енгл. charter] 1. документ који даје посебна права или повластице појединцу или организацији, повеља. 2. а. уговор о најму брода или авиона. б. тако унајмљени авион за превоз путника. ▲ ~ **летови**. ◆ **чàртерскӣ**.

чартѝзам, -зма м [енгл. Chartism према chart(er) повеља] ист. покрет енглеских радника у првој половини XIX века за остварење захтева радничке повеље којом се тражило опште право гласа, тајно бирачко гласање, укидање цензуса за чланове парламента итд.

чартѝрати, чàртӣрāм, 3. л. мн. чартѝрајӯ свршн. и несврш. [в. чартер] закупити, закупљивати авион или брод за посебну употребу.

чàртист(а), -ē м, мн. чàртисти [в. чартизам] ист. припадник чартистичког покрета.

чартѝстичкӣ, -а, -о [в. чартизам] који се односи на чартизам или на чартисте.

чàруг, -а мн. чàрузи, ген. мн. чâрӯгā = **чàрук,** -а м, мн. чàруци, ген. мн. чâрӯка [тур. çarik] опанак.

чарӯџија, -ē м [тур. çarıkçı] онај који израђује или продаје опанке; опанчар. ◆ **чарӯџијскӣ**.

чарӯџијница, -ē ж [в. чаруг] опанчарница.

чàршав, -а м, мн. чàршави, ген. мн. чâршāвā [тур. çarsaf од перс. čāderšeb] 1. платнена простирка на кревету, плахта. 2. столњак. 3. покр. прекривач за лице муслиманке приликом изласка из куће, зар. ◆ **чàршавскӣ**.

чàршаф в. **чàршав**.

чàршија, -ē ж, ген. мн. чâршӣjā [тур. çarşi од перс. čārsū четворостран] 1. пословни, трговачки део насеља где се одвија друштвени живот; трговачка четврт. 2. фиг. пословни свет утицајних људи и њихово деловање на јавност (нарочито у балканским земљама). 3. фиг. свет малограђана и њихових схватања; јавност, мноштво, светина.

частӯшка, -ē ж, дат. частӯшки, ген. мн. частӯшкӣ [рус. частушка] руска народна песма кратког стиха, ведрог карактера, пева се уз балалајку, хармонику, оркестар или у хору.

чàт в. **чēт**.

чàтал, -а и **чàтāл,** -ала м, мн. чатáли, ген. мн. чатáлā [тур. çatal] етнол. 1. рачве, рашље. 2. огра-

да од летава које су повезане пређем, шибљем. 3. двоструки улар или узда с два повоца, која служи за кроћење бесног коња.

чàталаст, -а, -о [в. чатал] рачваст.

чàтале, -а̄ ж мн. в. **чàтал** (1).

чàтија в. **чàткија**.

чàткија, -е̄, ген. мн. чàткӣјā = **чàткиња,** -е̄ ж, ген. мн. чàткӣњā [тур. çatkı] етнол. танка свилена марама којом девојка или невеста прекрива главу.

чàткиња = **чàткија** (в.)

чатлàисати, -ишēм [тур. çatlamak] цркнути, пукнути (од беса, јада).

чàтма, -е̄ ж, ген. мн. чàтмӣ [тур. çatma] 1. зид од прућа или летава облепљен иловачом. 2. плетена ограда, плетер. 3. највиши спрат куће, с отворима на све четири стране.

чàтмара, -е̄ ж, ген. мн. чàтмāрā [в. чатма] кућа од чатме.

чàтовāње в. **чèт**.

чàтрља, -е̄ ж, ген. мн. чàтр̄љā [тур. çatmak склонити] неугледна сиротињска кућица, кућерак, уџерица.

чàтрња, -е̄ ж, ген. мн. чàтр̄њā [мађ. csatorna канал, жлеб, од лат. cisterna] 1. јама за скупљање кишнице с крова или с посебне накапне површине. 2. јама из које се црпи питка, подземна вода; бунар.

чатурàнга в. **шàтранџ**.

чāӯш, -а м, мн. чāӯши, ген. мн. чāӯшā [тур. çavuş] 1. ист. нижи чин у османској војсци, водник. 2. вођа сватова, онај који се брине за ред и расположење. 3. ист. онај који уз бубањ оглашава обавести и наредбе, телал, општински позивар. ◆ **чāӯшев, чāӯшкӣ**.

чà-чà-чà м индекл. [шп. cha-cha-cha] муз. модерна друштвена игра пореклом из Латинске Америке, умереног темпа, слична мамбу.

чèвра, -е̄ ж, ген. мн. чèврӣ ж = **чèвре,** -ета с [тур. çevre] етнол. марама извезена сребрним нитима, венчани дар.

чевр̀нтија, -е̄ ж [тур. çevirinti, вулг. çevrinti од çevirmek вртети, окретати] 1. вртлог, вир. 2. фиг. кретање у кругу, кретање у месту; врзино коло.

чȅдар, -а м [енгл. Cheddar (cheese) по граду Чедар у покрајини Сомерсет] врста тврдог сира жуте боје.

чéзе, чéзā ж мн. [мађ. csezá од фр. chaise] лака запрежна кола на два точка.

чȅиз, -а м [тур. вулг. çeyiz, çehiz од ар. ǧihāz] девојачка спрема, мираз, прћија.

чȅјнџ, -а м [енгл. change] 1. промена (у неким спортовима у положају играча, нпр. промена сервиса у тенису и сл.). 2. жарг. размена; трампа.

чéјрек в. **чéрек**.

чȅк, чèка м, мн. чèкови, ген. мн. чèкōвā [енгл. cheque, check] документ којим се издаје налог банци да исплати или пренесе одређену своту новца с текућег рачуна власника чека; банковни налог, упутница. ▲ **исплатити ~; издати ~**.

чèкинг, -а м [енгл. checking према check, в. чекирати] 1. провера, контрола. 2. пријава путника на аеродрому.

чекúрати, чèкӣрāм, 3. л. мн. чекúрајӯ свршн. [енгл. check in] пријавити се службенику на аеродрому и предати пртљаг пре уласка у авион.

чекмèџа, -е̄ ж, ген. мн. чекмéџā = **чекмèџе,** -ета с [тур. çekmece од çekmek вући, отварати] мањи сандук с фиоком за остављање новца и сл., шкриња, ковчег, касета; дрвена каса.

чекмèџе = **чекмèџа** (в.)

чȅкōвнӣ, -а̄, -ō [в. чек] који је у вези с чеком, који се исплаћује чеком.

чȅкпоинт, -а м [енгл. checkpoint] 1. место на путу или државној граници на којем се врши контрола путника и робе, контролни пункт. 2. рач. место у компјутерској игри на којем играч може да сними позицију како би следећи пут наставио игру одатле.

чèкрдак, -тка м, мн. чèкрци, ген. мн. чèкрдāкā [тур. çekirdek коштица] огризак воћке (с коштицама).

чèкрк, -а м, мн. чèкрци, ген. мн. чȅкр̄кā [тур. çıkrık] 1. точак којим се што подиже као терет; служи и за извлачење воде из бунара итд.; витло, витао, колотур. 2. направа за сукање предива.

чекр̀кли прид. индекл. [тур. çıkrıklı] оно што се окреће на чекрк.

чèктисати, -ишēм несврш. [тур. çekmek] трпети, подносити, патити.

челѐбија, -ē м, ген. мн. челе́бӣјā [тур. çelebi] ист. 1. назив за угледног школованог човека, додаје се уз властито име. 2. назив за младог господина племићког рода.

чѐлēнка, -ē ж, дат. чѐлēнци, ген. мн. чѐлēнкӣ [тур. çelenk, уз утицај наше речи чело] 1. сребрно (ређе златно) одликовање за јунаштво у облику перјанице, носило се као накит на капи или калпаку. 2. чеона кост с роговима високе дивљачи израђена као трофеј. 3. жарг. глава.

чѐленџер, -а м, мн. -и [енгл. challenger изазивач] сп. онај који изазива првака (посебно у боксу); непр. **чѐлинџер**.

челѐста, -ē ж [итал. célesta] муз. мали оркестарски инструмент с низом металних плочица и клавијатуром, производи звуке сличне звонцету.

чѐлинџер непр. в. **чѐленџер**.

чѐлист(а), челѝстичкӣ, чѐло скр. в. **виолончелиста, виолончелистички, виолончело**.

челобѝтије, челобѝтија с [рус. челобитье] ист. дубок наклон до земље (руски цареви су захтевали од својих поданика да челом дотакну тло).

чембàлиста, чѐмбало скр. в. **клавичембалиста, клавичембало**.

чѐмбер, -а м [тур. çember од перс. čenber] етнол. 1. бело фино платно, шифон. 2. марама од тог платна, служи муслиманској жени да покрије главу и део лица (носи се уз фередуу).

чѐмен, -а м [тур. çemen, çimen од перс. čemen] травната површина с густом и младом кратком травом, ледина; бусење.

чѐмӣн, -и́на м, мн. чеми́ни, ген. мн. чеми́нā [итал. cimino, cumino] бот. покр. 1. ким, кумин. 2. в. **чѐсмӣн**.

чѐмпрес, -а м. мн. чѐмпреси, ген. мн. чѐмпрēсā [далматински од лат. cipressus, cyparissus од грч. kypárissos] бот. 1. зимзелено дрво из медитеранских крајева, *Cupressus sempervirens*, кипарис. 2. мн. породица зимзелених дрвенастих грмова, *Cupresseae*, игличастих или љускастих листова (чемпрес, боровница, туја и др.).

чѐнг, -а м, мн. чѐнгови, ген. мн. чѐнгōвā [кин.] муз. стари кинески инструмент с цевима у које се дува, претеча данашње хармонике и хармонијума.

чѐнгеле, чѐнгēлā ж мн. [тур. çengel, перс. čengāl] 1. две гвоздене куке о које се веша заклана животиња. 2. ист. казна на коју су Турци осуђивали затворенике (вешањем о гвоздену куку).

чѐнгија, -ē ж, ген. мн. чѐнгӣјā [тур. çengi плесачица од перс. čengī] (кафанска) плесачица и певачица.

ченгѝјати, -ām несврш. [в. ченгија] изводити плесне покрете трбухом, увијати се.

чентѐзимо, -а м [итал. centesimo] ист. стоти део италијанске лире.

чѐнџ в. **чѐјнџ**.

чѐрвӣш, -и́ша м [тур. çerviş од перс. čerbiš] етнол. 1. умак, сос; сок од меса. 2. јело од пилетине или другог меса с белим луком.

чѐрга, -ē ж, ген. мн. чѐргӣ [тур. çerge] 1. импровизовани шатор Цигана (Рома). 2. крупно ткана поњава.

чѐргāр, -а́ра мн. черга́ри, ген. мн. черга́рā (ж. **чѐргāрка,** -ē) = **чѐргāш,** -а́ша м, мн. черга́ши, ген. мн. черга́шā (ж. **чергàшица,** -ē) [в. черга] 1. онај који живи под чергом; Циганин, Ром. 2. фиг. онај који се стално сели, скитница, номад. ◆ **черга́ров и черга́рев, черга́шев; чѐргāрскӣ, чѐргāшкӣ**.

черга́рити, чѐргāрӣм = **черга́шити,** чѐргāшӣм несврш. [в. черга] 1. живети под чергом, живети номадски. 2. фиг. сељакати се, скитати се.

чѐргāш = **чѐргāр** (в.)

черга́шити = **черга́рити** (в.)

чѐрез, -а м [тур. çerez оно што не спада у главно јело] слаткиши, посластице.

че́рек, -а м, мн. че́реци, ген. мн. че́рēкā [тур. вулг. çeyrek од перс. čāryek, čehāryek четвртина] 1. а. четвртина (чега), четврт. б. четвртина заклане животиње, заједно с ногом. 2. одсечен комад (чега), одрезак.

че́речити, -ӣм несврш. [в. черек] а. делити на четири дела. б. комадати, сећи на делове, растрзати; клати.

чѐри-брѐнди, чѐри-брѐндија м [енгл. cherry-brandy] врста ракије од трешања, трешњевача, шери-бренди.

чернозѐм, -а м [рус. чернозём] врло плодно земљиште настало под повољним климатским условима; земља црница, хумус.

чѐрпић непр. в. **ћѐрпич**.

черпи̏ћара непр. в. **ћерпи̏чара**.

чѐрчија, -ē ж, ген. мн. чѐрчӣјā [тур. çerçi трговац ситном робом] жена која по кућама разноси и продаје ситну робу.

чѐсма, -ē ж, ген. мн. чѐсāмā [тур. çeşme од перс. češme] 1. цев кроз коју истиче вода из водовода, славина. 2. уређен и ограђен извор; бунар из кога истиче вода; фонтана.

чѐсмӣн, -и́на м [итал. gelsomino од перс. jāsāmīn] в. **јасмин**.

чѐстер, -а м [енгл. chester, према енглеском граду Честеру] врста тврдог крављег сира.

чѐт, -а м [енгл. chat] рач. комуникација посредством Интернета у реалном времену између најмање две особе које наизменично исписују поруке на тастатури, електронско дописивање, четовање.

чѐтовāње в. **чѐт**.

чехѝзам, -зма м, мн. чехѝзми, ген. мн. чехѝзāмā [Чех] чешки израз у неком другом језику, бохемизам (в.).

чѐхра, -ē ж, ген. мн. чѐхрӣ [тур. çehre од перс. čehre] лице, изглед лица, физиономија.

чехрѐли прид. индекл. [тур. çehreli, в. чехра] који лепо изгледа; који је ведра лица.

чехрѐсуз прид. индекл. [тур. çehresiz, в. чехра] који је руҗног лица, неугледан.

чешàгија, -ē ж, ген. мн. чешàгӣјā [тур. kaşağı, укрштено с нашим чешати] метална четка којом се чисти и негује длака коња или говеда.

чѐшит, -а м, ген. мн. чѐшӣтā [тур. çeşit] сорта, врста.

чи́ба, -ē ж, ген. мн. чи́бā [тур. çiban чир] бубуљица, чирић на кожи.

чибӯгџија, -ē (**чибукчија,** -ē) м [тур. çubukçu, в. чибук] 1. момак који послужује пушаче чибуком. 2. онај који израђује чибуке. 3. ист. убирач чибука (пореза на овце и козе).

чи̏бук, -а м, мн. чи̏буци, ген. мн. чи̏бӯка [тур. çubuk] 1. дрвена тања цев на коју се натакне лула кад се пуши седећи, камиш. 2. ист. данак на овце и козе у некадашњој Турској.

чибӯкати, -ā̄м несврш. [в. чибук] 1. тући, ударати кога чибуком; ударањем истресати прашину из чега. 2. в. **чи̏бучити**.

чибӯљица в. **чи́ба**.

чи̏бучити, -ӣм несврш. [в. чибук] пушити на чибук.

чивàва, -ē ж, ген. мн. чива́вā [шп. chihuahua, по мексичкој савезној држави Chihuahua] врло мала раса пса, с великим шиљастим ушима; пас те расе.

чи̏вија, -ē ж, ген. мн. чи̏вӣјā [тур. çivi експер] 1. дрвени или гвоздени клин који држи точак запрежних кола. 2. муз. полужица за затезање жица на виолини, гитари и другим жичаним инструментима. 3. експр. подвала, лукавство. 4. в. **чивӣјāш**.

чивӣјати, -ā̄м несврш. [в. чивија] затварати, запињати чивијом.

чивӣјāш, -а́ша м, мн. чивијā́ши, ген. мн. чивијā́шā [в. чивија] лукав, препреден човек; подвалација.

чи̏вилук, -а м, мн. чи̏вилуци, ген. мн. чи̏вилӯкā [тур. çivilik] вешалица за одећу.

чи̏вит, -а м [тур. çivit] врста затворене плаве боје, индиго.

Чи̏вут, -а и **Чи̏вутин,** -а м, мн. Чи̏вути, ген. мн. Чи̏вӯтā (ж. **Чи̏вутка,** -ē, дат. Чи̏вутки и **Чи̏вуткиња,** -ē) [тур. Çıfıt, Çıfut од ар. Yāhūd од хебр.] 1. а. име којим су Турци називали Јевреје. б. погрдно име за Јевреје. 2. тврдица, шкртица.

чи̏вутскӣ, -а, -о [в. Чивут] пеј. јеврејски.

чи̏вчија в. **чи̏фчија**.

чи́за, -ē ж, ген. мн. чи́зā [тур. çizgi, çizik црта] 1. црта, међа, гранична црта. 2. фиг. граница, мера. 3. дечја игра (бацање пљоснатог камена до црте и преко црте).

чи̏збӯргер, -а м, мн. -и [енгл. cheeseburger према cheese сир, (хам)бургер] кулин. хамбургер с додатком топљеног сира.

чи̏к узв. [тур. çik од çikmak изаћи] позив на надметање или излагање непријатној ситуацији; хајде!

чи̏к, чи̏ка м, мн. чи̏кови, ген. мн. чи̏кōвā [нем. дијал. Tschik од фр. chique] опушак.

чи̏кара, -ē ж [венец. chicara, итал. chicchera од шп. chícara] шољица (за белу кафу).

чикàрма, -ē ж, ген. мн. чикàрмӣ [тур. çikarma од çikarmak извадити, произвести] подвала, ујдурма; поруга.

чи̏кати, -а̄м несврш. [в. чик] изазивати кога на надметање у чему; пркосити (коме).

чѝкма, -е̄ ж, ген. мн. чи̏кмӣ [тур. çikmaz без излаза од çikmak изаћи] слепа улица, ћорсокак.

чи̏кӧв, чико̀ва м [мађ. csik] врста речне јестиве рибе, *Misgurnus fossilis*, позната и као пишкор.

чи̏кош, -а м, мн. -и [мађ. csikós] чувар коња, коњушар.

чѝла̄ш, -а́ша м, мн. чила́ши, ген. мн. чила́шā [тур. çil at пегав коњ] 1. коњ са шареним пегама. 2. фиг. човек несталне нарави, превртљивац.

чи̏ли, чи̏лија м [мексиканско шп. chili од нахуатл čilli] 1. врста веома љуте паприке. 2. кулин. јело од млевене говедине зачињено том паприком.

чи̏мак, чи̏мка м, мн. чи̏мци, ген. мн. чи̏ма̄кā [преко далматинског од лат. cimex] покр. стеница.

чи̏мбур, -а м (непр. **ћѝмбур**) [тур. çılbır, çırbır] јело од јаја, кајмака и лука.

чи̏мен, -а м в. **чӗмен**.

чинѐле, чине́ла̄ ж мн. [итал. заст. cinelli] муз. врста удараљке, два месингана диска причвршћена за руке која се на истакнутим местима у музичком комаду ударају један о други, тасови, цимбали.

чи̏нија, -е̄ ж, ген. мн. чи̏нијā [тур. çini од перс. čīnī кинески] посуда за јело, здела.

чинквечѐнтист(а), -е̄ м, мн. чинквечѐнтисти [в. чинквеченто] италијански песник или уметник из доба чинквечента, ренесансног доба.

чинквечѐнтистичкӣ, -а -о [в. чинквеченто] који се односи на чинквеченто или чинквечентисте.

чинквечѐнто, -а м [итал. cinquecento] уобичајени назив за XVI век у италијанској књижевности и уметности, време процвата ренесансе.

чи̏но, -а м, мн. чи̏носи [шп. chino Кинез] у Америци потомак мешанац од белца или Индијанца и особе неодређене расе.

чинодѐ́јство, -а м [цсл.] црквени обред, богослужење.

чинодѐјствовати, -ујēм несврш. [в. чинодејство] црквр. правосл. вршити чинодејство, служити обред.

чи̏нчила, -е̄ и **чинчи̏ла,** -е̄ ж [шп. chinchilla] 1. зоол. врста јужноамеричког зеца, *Chinchilla brevicaudata*, гаји се због квалитетног крзна. 2. крзно ове животиње, меке сиве длаке.

чи̏н-чи̏н узв. [итал. cin-cin од кин. čing čing молим, молим] узвик при куцању: наздравље, живели.

чи̏н-чи̏плак прид. индекл. [тур. çirçiplak] го, голцат, фиг. без игде ичега.

чи̏опа, -е̄ и **чиӧпа,** -е̄ ж [грч. kýphella] зоол. птица из приморских крајева слична ласти, *Cypselus maritimus*.

чи̏п, чи̏па м, мн. чи̏пови, ген. мн. чи̏по̄вā [енгл. chip ивер, одсечак] 1. рач. комадић кристала полупроводника (од бакра, алуминијума) на који се утискује један или више склопова који чине интегрисано коло. 2. улог код картања.

чи̏пендејл, -а м [енгл. Chippendale, по Томасу Чипендејлу, енглеском уметничком столару из XVIII века] врста стилског намештаја витких линија, у стилу рококоа.

чи̏плак прид. индекл. [тур. çiplak] го, наг; уп. **чи̏н-чи̏плак**.

чи̏пс, -а м [енгл. potato chips, в. чип] пржене и посољене танке кришке кромпира.

чи̏пчија в. **чи̏фчија**.

чѝра̄к, -а́ка м, мн. чира́ци, ген. мн. чира́кā [тур. çırak од перс. čirāg̱ свећа] 1. сталак за свећу; свећњак. 2. слуга, калфа, шегрт.

чи̏риз в. **ћи̏риш**.

чирли́дерсица, -е̄ ж [енгл. cheerleader] чланица групе девојака обучених у нарочите униформе које пре и за време утакмице подстичу публику да гласно навија за одређени клуб.

чи̏стка, -е̄ ж, ген. мн. чи̏сткӣ [рус. чистка] 1. пол. акција искључивања политички неподобних личности из јавног живота, често уз масовна хапшења и осуде на смрт; чишћење редова (странке, организације итд.). 2. жарг. масовно отпуштање.

чи̏т, -а м [тур. çit] покр. шарено памучно платно, циц.

чи́та, -е̄ (и **чи̏та,** -е̄) ж [в. чит] ниска округла капа православних монаха.

чѝтлук, -а м, мн. чѝтлуци, ген. мн. чѝтлӯкā [тур. çiflik] сеоски посед, пољско добро на спа-

хијином имању за време Османског царства; чифлук.

чи̏тлук-сахи̏бија, -е̄ м, ген. мн. чи̏тлук-сахи́бӣја̄ [тур. çiflik sahibi] ист. господар, власник читлука, земљопоседник.

чи̏тлучā̄р в. **чи̏тлук-сахи̏бија**.

чи̏флук, чи̏флук-сахи̏бија в. **чи̏тлук, чи̏тлук-сахи̏бија**.

чи̏фт, -а м, мн. чи̏фтови, ген. мн. чи̏фто̄ва̄ [тур. çift од перс. ǧufte] покр. 1. двоје, пар. 2. пар волова за орање.

чи̏фта, -е̄ ж [тур. çifte задње ноге, в. чифт] ударац коња, магарца или мазге задњом ногом.

чи̏фтати се, -а̄м се несврш. [в. чифт] ритати се, бацати се задњим ногама.

чи̏фте индекл. в. **чи̏фт**.

чи̏фтек, -а м [тур. çift-tek, в. чифт, tek непар] покр. игра „пар-непар".

Чи̏фут, Чи̏футин, чи̏футскӣ в. **Чи̏вут, Чи̏вутин, чи̏вутскӣ**.

чи̏фчија, -е̄ м, ген. мн. чи̏фчӣја̄ [тур. çiftçi земљорадник од çift, в. чифт] ист. сељак беземљаш, кмет на читлуку.

чи̏чек, -а м, мн. чи̏чеци, ген. мн. чи̏че̄ка̄ [тур. çiçek] покр. цвет.

чичеро̀не, чичеро̀на м [итал. cicerone, према римском говорнику Цицерону] туристички водич у Италији.

чо̀бан в. **чо̀банин**.

чоба̀нија, -е̄ ж [в. чобанин] 1. скуп чобана. 2. награда чобанину за рад 3. зб. чобани, чобанско друштво.

чо̀банин, -а м, мн. чо̀бани, ген. мн. чо̀ба̄на̄ (ж. **чо̀баница,** -е̄ и **чо̀ба̄нка,** -е̄, дат. чо̀ба̄нки) [тур. çoban од перс. šubān] 1. онај који води и чува стоку на паши, пастир. 2. фиг. сиров, неотесан човек, сељачина. ◆ **чо̀банскӣ**.

чо̀бања, -е̄ ж, ген. мн. чо̀ба̄ња̄ [мађ. csobány] дрвена посуда за воду.

чо̀ја в. **чо̀ха**.

чо̀к прил. [тур. çok] много.

чо̀к, чо̀ка м, мн. чо̀кови, ген. мн. чо̀ко̄ва̄ [енгл. choke] 1. аутом. уређај за брже паљење мотора, вентил на карбуратору, сауг. 2. сужење на крају цеви пушке сачмарке.

чо̀ка̄њ, -а м, мн. чо̀ка̄њи и чо̀кањеви [тур. çokal] 1. стаклена бочица за ракију (око 0,1 dl) с проширеним грлићем; мерица, фиок. 2. а. стабљика купуса, кочањ. б. кукурузни клип без зрна, оно што остане када се окруни.

чо̀к ја̀ша! узв. [тур. çok jaşa] живео много година!

чокола́да, -е̄ ж, ген. мн. чоколада̄ [шпан. chocolate од нахуатл xocolatl] 1. посластица од какаове масе и разних додатака уз већу или мању количину шећера. 2. напитак од чоколаде.

чоко̀ла̄днӣ, -а̄, -о̄ и **чо̀кола̄днӣ,** -а̄, -о̄ [в. чоколада] који се односи на чоколаду; начињен од чоколаде; који је налик на чоколаду.

чо̀ко̄т, -а м, мн. -и [тур. çotuk корен стабла на површини земље] 1. струк винове лозе, грм лозе на једном корену, трс. 2. клип кукуруза.

чо̀лак, -а и **чо̀ла̄к,** -а м, ген. мн. чо̀лаци и чо̀ла̄ци, ген. мн. чо̀ла̄ка̄ [тур. çolak] онај који је без једне руке, једнорук.

чо̏п, -а м, мн. чо̀пови = **чо̏п-сѐрви̏с,** -и́са м, мн. чо̏п-серви́си, ген. мн. чо̏п-серви́са̄ [енгл. chop] врста ударца у тенису, тзв. резана лопта.

чо̀пор, -а м, мн. -и [мађ. csoport] 1. скуп животиња у заједници, обично звери. ▲ **~ паса**; **~ вукова**. 2. фиг. велики број људи, мноштво, гомила.

чо̏п-сѐрви̏с = **чо̏п** (в.)

чо́рба, -е̄, ген. мн. чо́рбӣ и **чо̀рба,** -е̄ ж, ген. мн. чо̀рбӣ [тур. çorba, şorba од перс. šūrbā, šurbaǧ] густо припремљена супа с комадима меса или рибе, пиринчем, поврћем и др. ▲ **рибља ~**; **кисела ~**.

чо̀рбаџија, -е̄ м [тур. çorbacı, в. чорба] 1. старешина јаничарске чете. 2. добростојећи човек, газда, господар. ◆ **чо̀рбаџи̏јскӣ**.

чо́рда, -е̄ ж, ген. мн. чо́рдӣ [мађ. csorda] крдо, стадо.

чо̀рда̄р, -а́ра, мн. чорда́ри, ген. мн. чорда́ра̄ и **чо̀рда̄ш,** -а́ша м, мн. чорда́ши, ген. мн. чорда́ша̄ [в. чорда] онај који чува чорду, пастир, говедар.

чо̀ртан, -а и **чо̀рта̄н,** -а́на м, мн. чорта́ни, ген. мн. чорта́на̄ [тур. çotra] покр. млад шаран.

чо̀т, чо̀та м, мн. чо̀тови, ген. мн. чо̀то̄ва̄ врх брега, каменит врх, главица.

чо̀та, -е̄ ж, ген. мн. чо̀та̄ [итал. ciotto хром] сакато, згрчено стопало.

чо̀ха, -е̄ и **чо̀ха,** -е̄ ж [тур. çuha, çuka од перс. čūḫa] меко дебело сукно од ваљане вуне за израду одеће, чоја.

чохàдāр, чохòдāр, -а́ра м, мн. чохада́ри/чоходе́ри, ген. мн. чохада́рā/чоходе́рā [тур. вулг. çokdar, çokadar, књиж. çuhadar од перс. čūḫadār] онај који чува одећу, гардеробер.

чохàли прид. индекл. [тур. çohalı, в. чоха] в. **чо̀хан.**

чо̀хан, -а, -о [в. чоха] који је од чохе, чојан.

чо̀чек, -а м, мн. чо̀чеци, ген. мн. чо̀чēкā [тур. köçek] оријентални плесач (или чешће плесачица) који изводи покрете трбухом.

чтѣц, чтѣца м [цсл.] 1. заст. читалац, читач. 2. црквн. правосл. нижи предсвештенички чин црквенослужитеља који на богослужењима чита делове Светог писма (постоји од III века).

чу̀вāл, -а́ла м, мн. чува́ли, ген. мн. чува́лā [тур. çuval од перс. ğuwāl] покр. врећа.

чувàлдуз, -а м, мн. -и [тур. çuvaldiz од перс. ğuwāldūz, в. чувал] покр. велика, јака игла за ушивање врећа и самара.

чу̀вида, -е̄ ж, ген. мн. чу̏вйдā [венец. zoveta, итал. ci(o)vetta] заст. 1. маска, образина, кринка. 2. особа која носи маску на карневалу, машкара.

чу̏ка, -е̄ ж, ген. мн. чу̏кā 1. брдашце чија је једна страна изразито стрма, а друга страна благо нагнута. 2. главица, врх брда.

чу̀кун- [тур. kökün корен, основа, лат. secundus] као први део речи означава претка или потомка у четвртом колену.

чу̀кунбаба, -е̄ (и **чукȕнбаба**) ж [в. чукун-] прабабина или прадедина мајка.

чу̀кундед, -а и **чукȕндед** м, **чу̀кундеда,** -е̄ и **чукȕндеда** м [в. чукун-] прабабин или прадедин отац.

чу̀кунунук, -а м, мн. чу̀кунуноци [в. чукун-] праунуков или праунукин син.

чу̀кунунука, -е ж [в. чукун-] праунукова или праунукина кћи.

чу̀кур, -а м. мн. чу̀кури, ген. мн. чу̏кӯрā [тур. çukur] јама, јарак, удубљење. ▯ **Чукур-чесма** ист. некадашња јавна чесма у Београду (данас споменик у Добрачиној улици) где је 1862. године турски војник убио српског дечака, што је довело до крвавих сукоба.

чу̏ма, -е̄ и **чу́ма,** -е̄ ж, ген. мн. чу́мā [тур. çuma од грч. kŷma] куга.

чу̀рек, -а м, мн. чу̀реци, ген. мн. чу̏рēкā [тур. çörek] врста квалитетнијег белог хлеба, полуслатког и премазаног јајетом.

чу̀рук прид. индекл. [тур. çürük] 1. неисправан, покварен, труо; лажан, патворен. 2. сулуд, сметен; настран.

чу̏ст, -а, -о [тур. çust од перс. čust] брз, хитар; гибак, окретан.

чу̀тура, -е̄ ж, ген. мн. чу̏тӯрā [рум. ciutură од новогрч. koutála] пљосната боца за ношење пића, кружног облика, у домаћој изради обично је дрвена с дуборезом; пљоска, буклија.

чу̏чук, -а м, мн. чу̏чуци, ген. мн. чу̏чӯкā [тур. çoçuk] дечак, момак.

Џ

џабàисати, -ишēм свршс. [в. џаба] 1. дати за џабе, поклонити. 2. баталити, оставити.

џабàлук, -а м, мн. џабàлуци, ген. мн. џабàлӯкā [тур. cabalık, в. џаба] 1. оно што је стечено бадава. 2. јефтиноћа. 3. лагодан начин зарађивања, живот без рада.

џабàлучити, -ӣм несврш. [в. џабалук] живети лагодно, без рада.

џа̏ба и **џа̏бе** прил. [тур. caba] 1. а. бесплатно. б. врло јефтино, по незнатној цени. 2. узалуд, бадава. 3. (у функцији именице) в. **џа̏бица**. ◻ **џаба га било (џаба му било)** не занима ме, нека га, нека иде својим путем.

џа̏бе в. **џа̏ба**.

џа́бија, -ē ж [тур. cabi од ар. ǧābī] ист. онај ко је за време турске управе убирао државни приход, порез.

џа̏бица, -ē ж [в. џаба] покр. оно што се даје или прима бесплатно, поклон.

џа̏б-џа̏ба и **џа̏б-џа̏бе** прил. [в. џаба] покр. или заст. 1. сасвим бесплатно; такорећи бесплатно. 2. потпуно узалудно, низашта.

џа́да, -ē ж, ген. мн. џа́дā [тур. cadde од ар. ǧāddä] покр. или фам. 1. пут, друм. 2. путовање, покрет. ◻ **ухватити џаду** збрисати, стругнути, побећи.

џа́дија, -ē ж, ген. мн. џа́дӣјā и **џàдија,** -ē ж, ген. мн. џàдӣјā [тур. cadı од перс. ǧādū] покр. а. вештица, врачара. б. зла, опака жена.

џа́из прил. (непр. **ђа́из**) [тур. caiz од ар. ǧāiz дозвољен] покр. слободно, допуштено.

џаинѝзам, -а м [енгл. Jainism од инд. Jaina од санскр. jina светац] индијска религија, слична будизму, која проповеда аскетизам и поштовање према свим живим бићима.

џаѝнист(а), -ēм, мн. џаѝнисти [в. џаинизам] следбеник џаинизма.

џаинѝстичкӣ, -ā, -ō [в. џаинизам] који се односи на џаинизам и џаинисте.

џàјлан, -а м, мн. џàјлани, ген. мн. џàјлāнā и **џàјлāн,** -а́на м, мн. џајла́ни, ген. мн. џајла́нā [туркм.] пашњак на високој планини у југоисточној Азији.

џа̏к, џа́ка м, мн. џа́кови [мађ. zsák од нем. Sack] врећа.

џа̏м, џàма м, мн. џàмови [тур. cam од перс. ǧām] покр. 1. стакло. 2. прозорско окно.

џамàдан, -а и **џемàдан,** -а м [тур. camadan од перс. ǧāmedān] ист. 1. горњи део мушке народне ношње, прслук од чоје украшен гајтаном и срмом. 2. кожна торба.

џамахѝрија, -ē ж [ар., в. џумхур, од чега је преко тзв. унутрашњег или сломљеног облика плурала те речи, који гласи džamahir, деривацијом с истим формантом као и у džumhurija, настао тај облик] пол. исламска држава са републиканским уређењем посебног типа, с изузетно великим учешћем народних маса, какву је формирао пуковник Мухамед ел Гадафи у Либији: *Либијска Џамахирија.*

џамбала́ја, -ē м [енгл. jambalaya од егз.] кулин. врста јако зачињеног паприкаша од ракова, острига, пилетине и шунке с пиринчом (у Лујзијани).

џàмбāс, -а́са м, мн. џамба́си, ген. мн. џамба́сā [тур. cambaz од перс. ǧānbāz] 1. а. препродавац коња. б. познавалац и љубитељ коња. 2. препредењак, лукавко. ◆ **џàмбāскӣ**.

џамба́сити, џа̀мбā̄сӣм несврш. [в. џамбас] трговати коњима.

џамба́слук, -а м, мн. џамба́слуци, ген. мн. џамба́слӯкā̄ [тур. cambazlık, в. џамбас] 1. трговина коњима. 2. препреденост, лукавство.

џа̏мбо прид. индекл. [енгл. Jumbo име слона према западноафричком jamba слон] који је врло великих димензија, џиновски.

џа̏мбо-скри̏н, -а м [в. џамбо, енгл. screen екран] платно на стадионима и приредбама за пројектовање слике догађаја који се управо збива.

џа̏мбо-џе̏т, -а м [енгл. jumbo jet, в. џамбо, џет] велики млазни авион за превоз неколико стотина путника.

џа́мија, -ē ж [тур. cami од ар. ǧāmi] муслиманска богомоља с минаретом, мошеја. ◆ **џа́мӣјскӣ.**

џа̀мли прид. индекл. [тур. camlı, в. џам] покр. који је од стакла, стаклен: *џа̀мли-ӣ̏ӗнџер* стаклени прозор, *џа̀мли-ӣ̏а̄хӣ̏а* стаклено прозорско окно и сл.

џа̀млија, -ē м, ген. мн. џа̀млӣ̄јā̄ [в. џамли] покр. 1. фењер са стаклом. 2. застакљени орман, витрина, врата и сл.

џа̀млук, -а м, мн. џа̀млуци, ген. мн. џа̀млука [тур. camlık, в. џам] покр. 1. застакљени орман, витрина са стаклом. 2. застакљена тераса. 3. свака стаклена преграда.

џамо̀глан, -а и **џамио̀глан,** -а м, мн. -и [тур. acamı oğlan страно дете] 1. ист. дечак одведен у јаничаре. 2. онај који је наметљив, насртљив.

џа̀мџија, -ē м, ген. мн. џа̀мџӣ̄јā̄ [тур. camcı, в. џам] покр. стаклорезац.

џа̏н, џа́на и **џа̏н,** -а м [тур. can од перс. ǧān] заст. душа, живот.

џана́бет в. **џена́бет.**

џа̏нарика, -ē ж, дат. џа̏нарици [тур. can erigi шљива као душа, према перс. ǧān душа, тур. erik шљива] бот. шљиве са округлим жутоцрвеним плодовима, *Prunus cerasifera.*

џа̀ндā̏р-бакла̀ва, -ē ж [тур. cendere од ар. ǧändärä оклагија, в. баклава] покр. врста баклаве у облику цеви, слична шам-ролни.

џандр̀љив, -а, -о [тур. çangırtı вика, бука] груб, набусит, напрасит.

џа̏нки, џа̏нкија м [енгл. junkie, junky] онај који се дрогира, наркоман.

џа̏н-тѐслим узв. [в. џан, теслим] покр. предао је душу (Алаху), умро је.

џа̀нум и џа̏нум узв. [тур. canım моја душа од перс. ǧān душа, тур. -im] заст. узречица: душо моја, срце моје.

џа̀нфез, -а м [тур. canfes од перс. ǧānfezā који развеселъава срце] етнол. врста свилене тканине која се прелива у разним бојама, а користи се за израду димија, шалова и сл.

џа̏ул заст. в. **џӯл.**

џа́хил, -а м [тур. cahill из ар.] 1. незналица. 2. неискусан младић.

џѐб, -а м, мн. џѐбови [енгл. jab] снажан и нагли ударац левицом у лице противника.

џеба̀на, -ē ж, ген. мн. џеба́нā̄ [тур. cebhane, ссрапе од перс. ǧebehāne] заст. 1. барут и олово, муниција. 2. место где се складишти муниција.

џѐбе, -ета с и **џѐба,** -ē ж [тур. cebe од перс. ǧebe од ар. ǧubbä] ист. 1. оклоп од металних округлих плочица; панцир, панцирна кошуља. 2. тока, метална плочица на грудима.

џѐбелија, -ē и **џебѐлија,** -ē м [тур. cebeli, в. џебе] ист. 1. војник под оклопом. 2. заменик на мегдану, онај који се бори уместо другога. 3. мн. род војске у старој Турској за чување и транспорт оружја и муниције.

Џебра̀ил, -а м [тур. Cebrail од ар. Ǧäbrā'īl, Ǧibrīl од хебр. Gabhrī'el божји јунак] муслимански назив за арханђела Гаврила.

џѐбра̄к, -а м, мн. џѐбра̄ци, ген. мн. џѐбра̄кā̄ [чеш. žebrák] 1. сиромах, бедник, просјак. 2. шкртица, тврдица.

џебра́чити, џѐбра̄чӣм несврш. [в. џебрак] просити, просјачити.

џе́ва, -ē ж [тур. cefa од ар. ǧäfā'] фам. свађа, препирка; галама, узбуна.

џева́бити = џева́пити (в.)

џѐва̄п, -а́па и **џѐва̄б,** -а́ба м [тур. cevab, cevap од ар. ǧäwāb] покр. одговор.

џева́пити, џѐва̄пӣм = **џева́бити,** џѐва̄бӣм сврш. и несврш. [в. џевап] покр. одговорити, одговарати.

џева́хир, -а м, мн. -и [тур. cevahir од ар. ǧäwāhir јд. ǧäwhär од перс. ǧewher драги камен, дра-

гуљ] покр. а. драги камен, драгуљ, дијамант. б. драгоценост.

џевахѝрџија, -ē м [тур. cevahirci, в. џевахир] покр. јувелир, драгуљар.

џѐвер, -а м [тур. cevher од ар. ğäwāhir јд. ğäwhär од перс. ğewher драги камен, драгуљ] заст. 1. челик ковај у Дамаску. 2. в. **џевáхир**.

џевѐрдāр, -ára и **џевѐрдāн,** -ána в. **џефѐрдāр**.

џѐвиз, -а м [тур. ceviz од ар. ğäwz од перс. ğäwz орах] покр. врста индијског ораха који се употребљава као зачин и лек.

џѐз, -а м [енгл. jazz] 1. врста изразито ритмичке, синкопиране музике која се почетком XX века на југу САД развила из регтајма (в.). 2. заст. џез оркестар. 3. (у функцији атрибута) који се односи на џез; ◻ **~ оркестар** оркестар који свира џез, састављен првенствено од дувачких инструмената и удараљки; **~ музичар** џезиста (в.).

џѐза, -ē ж [тур. ceza од ар. ğäzā'] покр. заст. казна, глоба.

џѐз-бѐнд, -а м, мн. џѐз-бѐндови, ген. мн. џѐз-бѐндōвā [енгл. jazz band] заст. џез оркестар.

џѐзва, -ē ж, ген. мн. џѐзвӣ (непр. **ђѐзва**) [тур. cezve од ар. ğädwä бакља] метална посуда с дршком у којој се кува црна кафа.

џѐзер в. **џѐзист(а)**.

џезѝрати, џѐзӣрāм, 3. л. мн. џезѝрајӯ сврш. и несврш. [в. џез] муз. 1. изводити, свирати џез музику. 2. адаптирати у ритму џеза, дати (некој композицији) особине џеза.

џѐзист(а), -ē м, мн. џѐзисти (ж. **џѐзисткиња,** -ē) [в. џез] муз. извођач, свирач џеза.

џѐзмен [енгл. jazzman, в. џез, man човек] в. **џѐзист(а)**.

џѐз-рѐк, -а м [енгл. jazz rock, в. џез, рок] муз. стил у џезу са елементима рокенрола, чији је зачетник Мајлс Дејвис.

џѐк, -а м [енгл. jack] раз. прикључак, конектор између два електронска уређаја.

џѐкпот, -а м [енгл. jackpot] 1. добитак који расте после сваког круга игре (у покеру, на лутрији и сл.). 2. главни згодитак на машини за коцкање.

џѐлāт, -áта м, мн. џелáти, ген. мн. џелáтā [тур. cellât, cellâd од ар. ğällād] 1. онај који извршава смртну казну. 2. фиг. бездушан, немилосрдан човек, злотвор, крвопија. ◆ **џѐлāтскӣ**.

џелѐбџија, -ē м [тур. celepçi, в. џелеп] покр. 1. сточар. 2. трговац стоком.

џѐлеп, -а, мн. џѐлепи, ген. мн. џѐлēпā [тур. celep од ар. ğälāb] покр. 1. крдо, стадо. 2. стока предвиђена за клање.

џелѐпчија в. **џелѐбџија**.

џѐм, џѐма м, мн. џѐмови, ген. мн. џѐмōвā [енгл. jam] воће укувано са шећером или без шећера, пекмез, мармелада.

џемàдан, -а м в. **џамàдан**.

џѐмāдбаша, -ē м [тур. cemaatbaşi, в. џемат, баш] ист. старешина џемата, сеоски старешина.

џемáзијел-àхир в. **џумáдел-âхире**.

џемáзијел-èвел в. **џумáдел-ӯлā**.

џѐмāт, -áта м, мн. џемáти, ген. мн. џемáтā [тур. cemaat од ар. ğämā'a заједница, група] 1. основна организациона јединица исламске верске заједнице. 2. група људи који заједно клањају. ◆ **џѐмāтскӣ**.

џѐмāтӣлē прил. [тур. cemaatile, в. џемат] покр. заједно, у друштву.

џемàтлија, -ē и **џемáтлија,** -ē м [тур. cemaatli, в. џемат] покр. 1. члан, припадник џемата. 2. појединац из групе људи који заједно клањају.

џѐмбори, џѐмборија м [енгл. jamboree од егз.] 1. национални или међународни слет скаута (извидника); скаутско логоровање. 2. бучна забава, теревенка.

џемѝјет, -а м, мн. -и [тур. cemiyet од ар. ğam'iyyä] покр. друштво, удружење.

џемијѐтлија, -ē м [в. џемијет] покр. члан џемијета.

џѐмпер, -а м, мн. џѐмпери, ген. мн. џѐмпērā (непр. **ђѐмпер**) [енгл. jumper] горњи део одеће, блуза с рукавима исплетена од вуне или памука која се облачи преко главе.

џемпѐрāш, -áша м, мн. џемпераши, ген. мн. џемпераша [в. џемпер] фам. онај који стално носи џемпер (често као симбол одбацивања конзервативног грађанског стила одевања).

џѐм-сѐшн, -а м [енгл. jam session] муз. колективна импровизација џез музичара који иначе не свирају заједно; непр. **џѐм-сéјшн**.

џена́бет, -а м [тур. cenabet од ар. ğānābä стање нечистоће после полног чина, према муслиманској вери] покр. неодговорна особа, неваљалац, проклетник; прљавац.

џена́за, -е̄ ж, ген. мн. џена́зā (непр. **ђена́за**) [тур. cenaze од ар. ğānāzä] 1. исламска погребна молитва с клањањем. 2. погреб, спровод. 3. посмртни остаци човека, мртвац. ▲ **џена́за-на̀мāз** молитва за покојником пред укоп.

џѐнем в. **џехѐнем**.

џѐнет, -а м [тур. cennet од ар. ğännä] покр. рај. ♦ **џѐнетскӣ**.

џѐнтлмен, -а м, мн. -и [енгл. gentleman према gentle од лат. gentilis родовски, племићки, man човек] отмен човек, лепо васпитан човек, господин.

џѐнтлменскӣ, -а̄, -о̄ [в. џентлмен] који се односи на џентлмена, који припада џентлмену. ▲ ~ **споразум** а. усмени споразум између две или више особа у коме се дају међусобни уступци. б. закулисни споразум на туђи рачун.

џѐнтри, џѐнтрија м [енгл. gentry, уп. џентлмен] ниже племство, поседници без титула; класа између средњег сталежа и вишег племства.

џѐп-ха́шлук, -а и **џепа̀шлук,** -а м [тур. cep harçlıği, према harclık, в. хашлук] етнол. новац за ситне потребе, џепарац.

џе̏р, -а м [тур. cer од ар. ğärr] верски послови које обављају ученици медресе о празницима да би се могли издржавати.

џѐра̄х, -а́ха м, мн. џера́си, ген. мн. џера́хā [тур. cerrah од ар. ğärrāḥ] покр. ист. а. онај који вида, исцељује ране, видар, исцелитељ. б. хирург (нарочито војни).

џѐра̄ш, -а́ша м, мн. џера́ши, ген. мн. џера́хā [в. џер] онај који иде на џер (в.).

џери́да, -е̄ ж (непр. **ђери́даџи**) [тур. ceride од ар. ğärīdä] покр. новине.

џери́ма, -ц̄ ж [тур. cerime од ар. ğärīma] покр. глоба, новчана казна.

џѐрсеј в. **жѐрсеј**.

џе̏т, -а м [енгл. jet млаз] авион на млазни погон, млазњак.

џе̏т-ле̏г, -а м [енгл. jet-lag, према jet летети млазним авионом, lag заостајање] умор који се осећа после дугог путовања авионом, због промене часовне зоне.

џе̏т-се̏т, -а м [енгл. jet set] слој веома богатих људи, високо, монденско друштво.

џе̏тсетер, -а м, мн. -и [в. џет-сет] онај који припада џет-сету.

џе̏т-стри̂м, -а [енгл. jet stream] метеор. брзи ветар који дува на великим висинама (12–16 км) од запада ка истоку.

џе́фа, -е̄ ж в. **џе́ва**.

џефѐрда̄р, -а́ра м, мн. џеферда́ри, ген. мн. џеферда́рā [тур. cevherdar од перс. gewherdār, уп. џевер] ист. врста старинске пушке, често украшена седефом и драгуљима.

џехѐнем, -а м [тур. cehennem од ар. ğähännäm од хебр. gē̆ Hinnō̄m] пакао.

џи̏бра, -е̄ ж [тур. cibre] 1. остаци исцеђеног грожђа или воћа који се користе за прављење ракије, ком, комина. 2. мед згњечен заједно с воском.

Џѝбрил, -а м в. **Џебра̀ил**.

џѝва̄р, -а́ра м, мн. џива́ри, ген. мн. џива́рā [тур. civar од ар. ğiwār] покр. околина насеља, предграђе.

џи̏герица, -е̄ ж [тур. ciğer од перс. ğiger] јетра (об. животињска). □ **бела** ~ заст. плућа.

џи̏геричаст, -а, -о [в. џигерица] налик на џигерицу, који је боје џигерице.

џи̏геричнӣ, -а̄, -о̄ [в. џигерица] који се односи на џигерицу; (о јелу) који је справљен од џигерице.

џигѐрњача, -е̄ ж [в. џигерица] кобасица од џигерице.

џѝгит, -а м, мн. џѝгити, ген. мн. џи̏гӣтā [тур. yiğit] 1. јунак, храбар човек. 2. вешт јахач. 3. извршни орган еснафске лонџе.

џѝгитӧвка, -е̄ ж, ген. мн. џѝгитӧвкӣ [рус. джигитовка, в. џигит] козачке јахачке игре; акробација на коњу.

џи̏зија, -е̄ ж, ген. мн. џи̏зијā [тур. cizye од ар. ğizyä] ист. порез који су немуслимански поданици плаћали у Турском царству.

-џија као други део речи означава: 1. занат, посао, бављење израдом, трговином онога што се исказује у првом делу речи. 2. склоност ка ономе што је у првом делу речи.

џи̏ју-џи̏цу, џи̏ју-џи̏ца = **џӯ-џи̏цу,** џӯ-џи̏ца м (непр. **ђи̏ју-ђи̏цу**) [енгл. jujitsu, jujutsu, jiujitsu од

јап. jū нежна, jutsu уметност, вештина] традиционална јапанска вештина самоодбране, из које се развио џудо.

џи̏лбе̄нта, -е̄ ж, ген. мн. џи̏лбе̄нтӣ [тур. cilbent од перс. ğildbend кожни повез од ар. ğild кожа, перс. bend од besten везати] кожна торба с преградама.

џи̏ле прил. [в. џилит] покр. одмах, тренутно, истог часа.

џи̏лит, -а, мн. џи̏лити, ген. мн. џи̏лӣтā и **џи̏лӣт,** -и́та м, мн. џили́ти, ген. мн. џили́тā [тур. cilit, cilid и cirit, cirid од ар. ğārīd огуљен] 1. ист. етнол. кратко копље без шиљка, за гађање у игри. 2. оријентална витешка коњичка игра.

џилӣтати се, -ā̄м се несврш. [в. џилит] 1. такмичити се у гађању џилитом. 2. бацакати се, копрцати се, праћакати се.

џилӣтнути се в. **џилӣтати се**.

џи̏мрија, -е̄ м, мн. џи̏мрије, ген. мн. џи̏мрӣјā (непр. **ђи̏мрија**) [тур. cimri од перс. ğimrī шкртица, пропалица, простак] тврдица, шкртица. ♦ **џи̏мрӣјскӣ**.

џимрӣ̀јати, -ā̄м = **џи̏мрисати,** -ишē̄м несврш. [в. џимрија] шкртарити, тврдичити.

џи̏мрисати = **џимрӣ̀јати** (в.)

џи̏н[1], -а м, мн. џи̏нови [тур. cin од ар. ğinn] 1. див, горостас. 2. према исламском веровању, натприродно биће, демон.

џи̏н[2], -а м [енгл. gin од хол. genever од стфр. genevre клека] ракија од жита ароматизована бобицама од клеке.

џи̏нгл, -а м, мн. џи̏нглови [енгл. jingle] звучни сигнали између блокова радио или телевизијске емисије.

џингоӣзам, -зма м [енгл. jingoism] агресивна националистичка политика у Британији, британски шовинизам.

џингоӣст(а), -е̄ м, мн. џингоӣсти [енгл. jingo, jingoist] присталица насилне националне британске политике, британски шовиниста.

џингоӣстичкӣ, -ā̄, -о̄ [в. џингоиста] који се односи на џингоизам или џингоисте.

џи̏новскӣ, -ā̄, -о̄ [в. џин[1]] који је као џин, дивовски, горостасан.

џи̏нс, -а м [енгл. jeans од Gene (Genoese) fustian ђеновско тврдо платно] врста тешке, памучне, обично једнобојне (плаве) тканине, која се најпре користила за израду радних комбинезона, а потом за израду младалачке одеће; уп. **блӯ-џи̏нс**.

џи̏н-то̀ник, -а м [енгл. gin tonic, в. џин[2], тоник] коктел од џина и тоника или другог пенушавог пића.

џи̏н-фи̏с и **џи̏нфис,** -а м [енгл. gin fizz, в. џин[2], fizz од fizzle шумети] коктел од џина и пенушавог пића.

џи̏нџер-би̏р, -а м [енгл. ginger beer, према ginger ђумбир, beer пиво] безалкохолно пиво с аромом ђумбира.

џи̏нџер-е̏јл, -а м [енгл. ginger ale, према ginger ђумбир, ale светло пиво] слатко пиће од ђумбира.

џи̏п, џи̏па м, мн. џи̏пови, ген. мн. џи̏по̄вā (непр. **ђи̏п**) [енгл. jeep] отворено теренско и војно возило.

џи̏пси-лӯ̏к, -а м [енгл. gypsy look, према gipsy Циганин, look изглед] мода облачења у цигански стилу, са блузама огољених рамена, шареним марамама и широким сукњама.

џи̏хā̄д, -а и **џи̏хā̄д,** -а́да м [тур. cihad од ар. ğihād] борба за одбрану ислама; свети рат, по муслиманском веровању.

џи́џа, -е̄ ж, ген. мн. џи́џā [тур. cicі] 1. дечја играчка; звечка. 2. јефтин накит; ситан украс, ситница, дрангулија.

џо̀б, -а м [енгл. job] рад за новац, посао, запослење.

џо̀бер, -а м, мн. -и [енгл. jobber] 1. онај који од брокера купује и продаје акције за сопствени рачун. 2. накупац, посредник у трговини на велико.

џо̀гер, -а м, мн. -и [енгл. jogger] онај који трчи ради рекреације.

џо̀гинг, -а м, мн. џо̀гинзи, ген. мн. џо̀гӣнгā [енгл. jogging, према jog трчкарати] сп. рекреативно трчање ради одржавања кондиције.

џоги́рати, џо̀гӣрā̄м, 3. л. мн. џоги́рајӯ несврш. [в. џогинг] трчати лагано ради одржавања кондиције.

џо̀инт, -а м, мн. џо̀инти, ген. мн. џо̀ӣнтā [енгл. joint] грубо савијена цигарета од марихуане коју наркомани деле међусобно.

џо̀инт-вѐнчер, -а м, мн. -и [енгл. joint venture] екон. заједничко улагање; сарадња двеју компанија, често из различитих земаља, ради остварења одређеног пројекта.

џо̀јстик, -а м, мн. џо̀јстици, ген. мн. џо̀јстӣкā [енгл. joystick] 1. командна палица у авиону. 2. рач. уређај који се прикључује на компјутер како би се њиме оперисало при игрању видео-игрица.

џо̀ка, -ē ж, дат. џо̀ци, ген. мн. џо̀кā [тур. çuka, çuha од перс. čūhhā, čūhha] етнол. огртач од грубог сукна.

џо̀кēј, -е́ја м, мн. џоке́ји, ген. мн. џоке́јā [енгл. jockey] професионални јахач на коњским тркама. ▲ **џо̀кēј-клу̀б** клуб љубитеља коњских трка. ◆ **џо̀кēјскӣ.**

џо̀кер, -а и **џо̀кер,** -а м, мн. џо̀кери/џо̀кери, ген. мн. џо̀кēрā [енгл. joker луда (на картама за играње)] 1. а. карта која у игри картама може заменити било коју другу карту. 2. оно што се може искористити као замена за неки одговор или пропуштени купон (обично у наградним играма). 3. аргумент који се у некој дискусији износи на самом крају ради постизања жељеног циља.

џо̀мба, -ē, ген. мн. џо̀мбӣ и **џо̂мба,** -ē ж, ген. мн. џо̀мбӣ [ар. ǧubb јама, бунар перс. ǧunbe покретљив, нестабилан] неравнина, рупа или испупчење на путу.

џо̀мбаст, -а, -о = **џо̀мбав,** -а, -о [в. џомба] нераван, кврган (о путу, терену).

џу̀ба, -ē, ген. мн. џо́мбӣ, ж = **џу̀бе,** -ета с [тур. cübbe, cüppe од ар. ǧubbä] етнол. 1. одећа муслиманског свештеника, обично од црне чохе. 2. кратак сељачки капут, зубун.

џу̀бокс, -а м, мн. џу̀бокси, ген. мн. џу̀бо̄ксā [енгл. juke-box] аутомат који изводи жељену музику пошто се у њега убаци новац или жетон.

џу̀дāш, -а́ша м [в. џудо] фам. в. **џу̀дист(а).**

џу̀дист(а), -ē м, мн. џу̀дисти (ж. **џу̀дисткиња,** -ē) [в. џудо] сп. особа која се бори по правилима џуда, која се бави џудом.

џу̀до, -а м [енгл. judo од јап. judo од ju меко, do пут, начин] сп. борилачка вештина настала од џију-џицуа, као начин одбране без употребе оружја.

џудо̀ги, џудо̀гија м [в. џудо] одећа такмичара у џуду, састоји се од беле кошуље и белих панталона с појасом.

џу̀дока, -ē (**џу̀док,** -а) м [јап. judoka, в. џудо, -ka стручњак] = **џу̀дист(а)** (в.)

џу́кац, -кца м, мн. џу́кци, ген. мн. џу́кāцā [в. џукела] фам. = **џу̀кела** (в.)

џу̀кела, -ē ж, мн. џу̀келе, ген. мн. џу̀кēлā [тур. cühela од ар. ǧuhälā'] 1. пас мешанац, џукац. 2. фиг. рђав човек, покварењак, гад.

џу̀кен-џу̀цу, -а м [јап.] јапанска борилачка вештина помоћу бајонета.

џу̂л, -а м, мн. џу̂ли, ген. мн. џу̂лā [енгл. joule, по презимену енглеског физичара Џ. П. Џула (Joule, 1818–1889)] физ. јединица за мерење рада, енергије и количине топлоте, симбол J, једнака раду који изврши сила од једног њутна при кретању од једног метра; непр. заст. **џа̀ул.**

џу̀лӯс, -у́са м [тур. cülus од ар. ǧulūs] ист. намет који су цркве у Србији плаћале приликом ступања новог султана на престо.

џу̀ма, -ē ж, ген. мн. џу́мā [тур. cuma од ар. ǧuma'] 1. исламска молитва у џамији петком у подне. 2. покр. пети дан у седмици, петак. ▲ **џу̀ма-на̀мāз** свечана молитва у џамији петком у подне; **џу̀ма-ђу̀н** петак у подне, када се одржава молитва у џамији.

џума́дел-а̂хире, -ета с и **џема́зијел-а̀хир,** -а м [тур. cemaziyelâhir од ар. ǧumädä-l-āhirä] шести месец муслиманског верског календара.

џума́дел-у̂лā, -ē и **џема́зијел-ѐвел,** -а м [тур. cemaziyelevvel од ар. ǧumädä-l-ūlā] пети месец муслиманског верског календара.

џу̀мбус, -а и **џу̀мбӯс,** -а м [тур. cümbüş шала, весеље од перс. ǧunbiš махање, гестикулирање] неред, метеж, бука, галама.

џумбу̀сати, -ā̄м несврш. [тур. cümbüşlü, в. џумбус] 1. правити џумбус. 2. веселити се, забављати се.

џумбу̀сли прил. индекл. [тур. cümbüşlü, в. џумбус] шаљив, комичан.

џумбу̀слија, -ē м [в. џумбусли] шаљивџија, весељак.

џу̀мле прил. [тур. cümle од ар. ǧumlä, ǧumlätän] покр. или заст. сви заједно, скупа.

џу̀мхӯр, -у́ра м [тур. cumhur од ар. ǧumhūr] покр. 1. народ, маса људи. 2. састанак, збор, скупштина.

џумху̀рија, -ē ж = **џумхурӣјѐт**, -а м [тур. cumhuriyet од ар. ǧumhūriyyä] република.

џумхурӣјѐт = **џумху̀рија** (в.)

џу̀нгла, -ē и **џу̀нгла,** -ē ж, ген. мн. џу̀нглӣ [енгл. jungle од инд. jangal шума] 1. густа тропска шума, прашума. 2. фиг. гомила предмета; непроходна маса; непроходно место. 3. фиг. градска врева, град са свим опасностима које у њему вребају.

џӯнка, -ē ж, дат. џӯнци, ген. мн. џӯнкӣ [енгл. junk од порт. junco од малај. adjong] пом. источноазијски једрењак с равним дном и високим прамцем.

џу̀нуп, -а, мн. џу̀нупи, ген. мн. џу̀нӯпā [тур. cünüp од ар. ǧunub] покр. 1. муслиман или муслиманка од момента полног односа док се не окупа. 2. онај који доноси несрећу.

џу̀нупаст, -а, -о [в. џунуп] покр. 1. који је имао полни однос а још се није окупао. 2. који је нечист, који доноси несрећу.

џунӯплук, -а м, мн. џунӯплуци, ген. мн. џунӯплӯкā [тур. cünüplük, в. џунуп] покр. стање човека док је џунуп.

џӯс [енгл. juice] в. **ђӯс**.

џӯ-џӣцу = **џӣју-џӣцу** (в.)

Ш

ша̀бака, -ē ж, дат. ша̀баци, ген. мн. ша̏бāкā [итал. sciabica од ар. šabbāk мрежа] покр. 1. мрежа потегача за лов на малим дубинама. 2. барка за лов с таквом мрежом.

шабā̀кӯн, -у́на м, мн. шабакӯ́ни, ген. мн. шабакӯ́нā [итал. sciabicone, аугм. од sciabica, в. шабака] покр. мрежа за лов на веће рибе.

ша̀бан, -а м [тур. şaban од ар. ša'bān] осми месец у муслиманском лунарном календару.

ша̀бат, -а (изв. **шабā̀т**) м [хебр. šabbāth] рел. седми дан у недељи, када је ортодоксним Јеврејима забрањен сваки рад: траје од петка увече до суботе увече.

ша̀бес, -а м [јидиш schabbes] в. **ша̀бат**.

ша̀бес-го̑ј, -а м, мн. -и [в. шабес, гој] хришћанин који суботом ради за Јевреjина послове који овоме нису дозвољени.

шабѐсо в. **кабе́зо**.

ша̀блō̄н, -о́на м., мн. шабло́ни, ген. мн. шабло́нā [нем. Schablone од хол.] калуп, модел, образац, за цртање или производњу неког предмета. 2. фиг. а. уобичајени поступак, утврђени образац, навика у раду. б. баналност, неоригиналност.

шаблонӣзам, -а м [в. шаблон] рад по шаблону, механички, без учешћа духа.

шаблонизӣрати, шаблонӣзӣрā̄м, 3. л. мн. шаблонизӣрајӯ сврш. и несврш. **и шабло̀низовати,** -ујēм сврш. и несврш. [в. шаблон] (на)правити по шаблону; ускладити са шаблоном, укалупити, одузети (чему) особеност.

шабло̀низовати в. **шаблонизӣрати**.

ша̀блō̄нскӣ, -ā̄, -ō̄ [в. шаблон] рађен по шаблону, стереотипан, неоригиналан.

ша̀брака, -ē ж, дат. ша̀браци, ген. мн. ша̏брāкā [тур. çaprak] 1. украшен покривач који се меће испод коњског седла. 2. старудија, стареж; олупина, рушевина.

ша̀грēн, -е́на м [фр. chagrin од тур. sağrı] зрнасто обрађена кожа, за коричење, увезивање књига, облагање кутија и сл.

ша̀грēнскӣ, -ā̄, -ō̄ [в. шагрен] 1. који је од шагрена (в.). 2. који има рељефну, зрнасту површину. ◆ **шагренска кожа** (по наслову Балзаковог романа) нешто што се стално скупља, смањује.

ша̀грӣн в. **ша̀грēн**.

шадр̀вāн в. **шедр̀вāн**.

ша̀дхан, а м, мн. ша̀дхани, ген. мн. ша̏дхāнā̄ и **ша̀дхен,** -а , мн. ша̀дхени, ген. мн. ша̏дхēнā̄ [хебр. šaddēkhān од šiddēkh(ē) спојити; уговорити венчање] проводадија, брачни посредник у јеврејским заједницама источне Европе.

ша́ин в. **ша́хин**.

ша̏ја̄к, ша̏ја̄ка и **ша̀јак,** ша̏јка м [тур. şayak] врста грубе чохе за израду сеоских одела.

ша̑јба, -ē ж, ген. мн. ша̑јбā̄ [нем. Scheibe] покр. прозорско стакло, окно.

ша̀јбна, -е ж [нем. Scheibe] 1. техн. округла плочица која се ставља као подлога испод завртња или матице. 2. в. **ша̑јба**.

ша̑јка, -ē ж, дат. ша̑јци, ген. мн. ша̑јкā̄ [тур. şajka] 1. некадашњи ратни брод на весла, об. на реци. 2. већи речни чамац.

ша̀јкача, -ē ж, ген. мн. ша̏јкāча [в. шајак] етнол. воj. капа с двоструким странама у бившој српској и југословенској војсци, уобичајена и као део народне ношње.

шàјкāш, -а́ша м, мн. шајка́ши, ген. мн. шајка́шā [в. шајка] 1. возач шајке, лађар. 2. (Шајкаш) ист. а. становник Шајкашке, области у јужној Бачкој. б. стражар на шајци, граничар који је Турцима бранио прелаз преко Дунава (од XV до XIX века).

шàјкāшкӣ, -ā, -ō [в. шајкаш] који се односи на шајкаше (Шајкаше). ◆ **Шајкашки батаљон** ист. војна јединица у области између Дунава и Тисе, која је после Београдског мира 1739. чувала границу између Аустрије и Турске, под управом команданта у Петроварадину.

Шàјлок, -а м [енгл. Shylock] Јеврејин зеленаш у Шекспировој драми *Млетачки трговац*, који је немилосрдно захтевао од свог дужника поштовање уговора; фиг. немилосрдан зеленаш.

шàјсер, -а м, мн. шàјсери, ген. мн. шàјсēрā [нем. Scheisser, према scheissen срати] вулг. сероња; неспособњаковић; онемоћали старац.

шàјтōв, шајто́ва м, мн. шајто́ви, ген. мн. шајто́вā [мађ. sajtó] 1. завртањ, шраф. 2. новчаник.

шàкāл, -а́ла м, мн. шака́ли, ген. мн. шака́лā [нем. Schakal, фр. chacal од тур. çakal, уп. чагаљ] 1. зоол. грабљива, слична вуку животиња сиве и златножуте длаке, живи у Азији и Африци, обично се храни лешинама. 2. фиг. лешинар, стрвинар, онај који извлачи корист из туђе несреће.

шаклàбан, -а м, мн. -и [тур. şaklaban] покр. шаљивџија.

шако́на, -ē ж [фр. chaconne] в. **чакона**.

Шàкти, ж, индекл. [санскр. Śakti] рел. хиндуистичка богиња, супруга Шиве, оличење божанске енергије.

шактѝзам, зма м [в. Шакти] култ богиње Шакти, нарочито у Бенгалу и Асаму.

шáкӯл, -а м, мн. -и [тур. şakul, şavul од ар. šaqūl] покр. висак, справа за одређивање вертикале у зидарству.

шāл, -а м, мн. шàлови, ген. мн. шàлōвā [енгл. shawl од перс. šāl] 1. широк четвртаст комад вуне или свиле, служи женама као огртач. 2. трака од тканине која се зими ставља око врата за заштиту од хладноће.

шалабáзати, шалàбāзāм, 3. л. мн. шалабáзајӯ несврш. [уп. базати] лутати, луњати, шврљати наоколо.

шалабàјзер, -а м, мн. -и [уп. шалабазати] жарг. беспосличар; неозбиљна, неодговорна особа.

шалабàктер, -а м = **шалабàхтер,** -а м [нем. Scharteke од фр. charte] стара, раскупусана књига, купусара.

шалабàхтер = **шалабàктер** (в.)

шàлваре, шāлвāрā ж, мн. [тур. şalvar од перс. šalwār] дуге и врло широке турске панталоне, носе их жене, димије.

шàлē, -ѐа м [фр. chalet] дрвена кућа, брвнара у алпским пределима.

шàлитра, -ē ж [лат. salnitrum] хем. калијум нитрат, саставни део барута; употребљава се и као ђубриво, за конзервирање меса, у медицини и др.

шàлмāј, -а́ја м = **шàлмија,** -ē ж [нем. Schalmei од фр. chalumeau од лат. calamus трска] муз. стари дрвени дувачки инструмент с двоструким језичком, претеча данашње обое; код нас је познат као зурле (в.) односно сопиле (в.)

шāловати, -ујēм сврш. и несврш. [в. шалунг] грађ. (на)правити оплату од дасака да би се обликовао цемент.

шàлом (изв. акц. **шалṓм**) [хебр. šālōm мир] уобичајени јеврејски поздрав, каткад и **шалṓм алејхѐм**, „Мир с тобом".

шало́ни м, мн. и **шало́не**, ж, мн., ген. мн. шало́нā прозорски капци од попречних дашчица, које се могу размицати како би се добило више светлости.

шāлтати, -āм в. **шāлтовати**.

шàлтер, -а м, мн. шàлтери, ген. мн. шàлтēрā [нем. Schalter] отвор, прозор кроз који службеник саобраћа с клијентом у јавним установама, банкама, на пошти и сл. 2. електр. прекидач.

шàлтерскӣ, -ā, -ō [в. шалтер] који припада шалтеру, који ради на шалтеру; *шалтерска служба, шалтерски службеници.*

шāлтовати, -ујēм сврш. и несврш. [нем. schalten] 1. пребаци(ва)ти, преклапати. 2. укључи(ва)ти, укопча(ва)ти.

шàлунг, -а м, мн. шàлунзи, ген. мн. шàлӯнга [нем. Schalung] грађ. калуп, облога од дасака ради обликовања цемента; уп. **шāловати**.

шàлупа, -ē ж, ген. мн. шàлӯпā [фр. chaloupe] пом. 1. помоћни чамац на броду. 2. рибарски брод, барка. 3. ист. мањи ратни једрењак.

Шâм, -а м [тур. Şam од ар. Šām и Šä'm] заст. 1. Сирија. 2. главни град Сирије, Дамаск.

шамáда, -ē ж [фр. chamade] воj. знак трубом или бубњевима којим је једна зараћена страна објављивала да жели преговоре о обустави ватре.

шàман, -а и **шàмāн,** -áна м [рус. шаман од тунгуског] свештеник или врач код народа североисточне Азије, уједно лекар, чаробњак и призивач духова.

шаманѝзам, -зма м [в. шаман] религија заснована на култу природе, веровању у зле духове и душе умрлих; у разним облицима простире се од Лапоније преко Сибира до Ескима и Индијанаца.

шàмāр, -ápa м, мн. шамáри, ген. мн. шамáрā [тур. şamar] ударац отвореним длаком по лицу, пљуска, ћушка.

шамàрати, -ām несврш. [в. шамар] ударати длаком, ћушкати, пљускати.

шàмаш (изв. акц. **шамâш**) [хебр. šammāš, јидиш šames] рел. 1. домар, помоћник у синагоги. 2. девета свећа на менори (в.) којом се припаљују осталих осам у време празника Хануке.

шàмбек[1], -а м, мн. шàмбеци, ген. мн. шàмбēкā [тур. yanbeki, yanbeği] окука, завој, кривина.

шàмбек[2], -а м, мн. шàмбеци, ген. мн. шàмбēкā [итал. sciabecco од ар. šabbāk] пом. ист. једрењак са три катарке, нарочито гусарски, коришћен од XVI до XVIII века.

шамбèртēн, -éна м [фр. chambertin] чувено црвено вино, названо по истоименом селу у Бургундији.

шàмдуд, -а м [тур. şam dudu, в. Шам, дуд] врста дуда пореклом из Сирије.

шамѝдāн, -áна м, мн. шамидáни, ген. мн. шамидáнā и **шемѝдāн,** -áна м, мн. шемидáни, ген. мн. шемидáнā [тур. şamdan свећњак од перс. šem'dān од ар. šāme свећа] свећњак.

шáмија, -ē ж [тур. şame од перс. šāme] марама којом муслиманске жене повезују главу, повезача.

шàмла, -ē ж, ген. мн. шàмлӣ [аустр. нем. Schamerl] в. **шàмлица**.

шàмлица, -ē ж [в. шамла] клупица, мала ниска столица без наслона.

шамоâ ж, индекл. [фр. chamois дивокоза] 1. мека животињска кожа која служи за глачање и чишћење, јеленска кожа. 2. боја дивокозе, мркожута боја.

шàмот, -а м [фр. chamotte, нем. Schamotte] врста глине од које се праве ватросталне опеке за облагање пећи. ◆ **шàмотнӣ**.

шампáњац, -њца и **шампàњац,** -њца м [фр. champagne, vin de Champagne] пенушаво вино из француске покрајине Шампање.

шàмпањскӣ, -ā, -ō [в. шампањац] који се односи на шампањац; који има боју шампањца, бледожут.

шампѝњōн, -óна м, мн. шампињóни, ген. мн. шампињóнā [фр. champignon] бот. врста јестиве печурке, рудњача.

шампѝōн, -óна м, мн. шампиóни, ген. мн. шампиóнā (ж. **шампѝōнка,** -ē, дат. шампѝōнки) [фр. champion] 1. победник у спорту или неком другом такмичењу, првак, ас. 2. поборник, бранилац, заштитник. ◆ **шампѝōнскӣ**.

шампиòнāт, -áта м, мн. шампионáти, ген. мн. шампионáтā [фр. championnat, в. шампион] сп. такмичење за титулу шампиона, првенство.

шàмпита, -ē [нем. Schaum пена, в. пита] кулин. колач од улупаног беланцета са шећером куваног на пари и стављеног између два листа теста.

шàмпјēр в. **шàнпјēр**.

шàмпōн, -óна м, мн. шампóни, ген. мн. шампóнā [енгл. shampoo од инд. cāmpnā месити, масирати] течни сапун за прање косе.

шампонѝрати, шампòнӣрām, 3. л. мн. шампонѝрајӯ несврш. [в. шампон] прати косу шампоном, сипати шампон на косу.

шàмрōлна, -ē ж [нем. Schaum пена, в. ролна] кулин. цев од лиснатог теста пуњена кремом од улупаног и зашећереног беланцета.

шâн, шáна м [тур. şan од ар. šān, šä'n] покр. слава, добар глас, углед; достојанство.

шȁн, -а м [мађ. sám] покр. калуп, модел, узорак.

шȁнац, -нца м, мн. шàнчеви, ген. мн. шàнчēвā [нем. Schanze] 1. воj. дубок одрамбени ров с насипом. 2. ров или јарак уопште.

шàнжā̄н, -а́на м [фр. changeant променљив] 1. врста тканине која се прелива у разним бојама. 2. врста полудрагог камена.

ша̏нк, -а м, мн. шàнкови, ген. мн. шàнкō̄вā̄ [нем. Schank] тезга с које се у ресторану, бифеу и сл. служи пиће.

ша̏нкер, -а м (ж. **ша̏нкерица**) [в. шанк] онај који послужује за шанком, бармен.

шàнкр, -а м [фр. chancre од лат. cancer] мед. кожна болест венеричног порекла. ▲ **меки ~** раница на гениталијама изазвана бактеријом *Haemophilus ducreyi*; **тврди ~** безболни чир који представља рани знак сифилиса.

шàнпјēр (шàмпјēр), -а м [итал. (pesce) San Pietro] покр. врста јестиве морске рибе, ковач, *Zeus faber*.

ша̏нса, -ē ж, ген. мн. ша̏нсī [фр. chance] добра прилика, могућан повољан случај, вероватноћа успеха.

шансо́на, -ē ж, ген. мн. шансо́нā̄ [фр. chanson песма] муз. популарна француска песма, љубавног или шаљивог садржаја.

шансонӣјēр, -е́ра м (ж. **шансонӣјēрка,** -ē, дат. шансонӣјēрки) [фр. chansonnier, в. шансона] муз. певач или композитор шансона; збирка шансона.

шансо̀њēр в. **шансонӣјēр**.

ша̏нт, -а м [енгл. shunt] 1. електр. споредни прикључак, отпорник који се паралелно укључује у струјно коло, при чему се у овом другом смањује јачина струје. 2. мед. спој два канала у организму који омогућава мешање њихових садржаја.

ша̏нтав, -а, -о [мађ. sánta] хром, шепав.

ша̏нтавац, ша̏нтāвца м, мн. ша̏нтāвци, ген. мн. ша̏нтавāца (ж. **ша̏нтавица,** -ē) [в. шантав] човек који храмље, шепавац.

шанта́жа, -ē ж [фр. chantage] необ. уцена, уцењивање, изнуда.

шантàжēр, -е́ра м, мн. шантаже́ри, ген. мн. шантаже́рā̄ [в. шантажа] необ. уцењивач, изнуђач.

шàнтāн [фр. chantant] в. **кàфē**.

ша̏нтати, -ā̄м несврш. [в. шантав] храмати, шепати.

шàнтунг, -а м [према кинеској покрајини Шангдонг] врста тканине од сирове свиле; тканина од синтетике с неравном површином.

ша̏п[1], ша̀па м [тур. şap од перс. šāb од ар. šābb] стипса.

ша̏п[2], -а м [фр. chappe] упредена тканина од отпадака природне свиле.

шапирògраф, -а м, мн. -и [рус. шапирограф, према руском штампару А. Шапиру, в. -граф] заст. справа за умножавање рукописа помоћу матрица. ◆ **шапирògрафскӣ**.

шапирогрàфисати, -ишēм несврш. [в. шапирограф] умножавати помоћу шапирографа.

ша̏пка, -ē ж, дат. ша̏пци, ген. мн. ша̏пкӣ [рус. шапка] врста тврде војничке капе са штитником; свечана официрска капа.

шàпō̄, -о̀а м [фр. chapeau] заст. шешир.

ша̏р, -а м [рус. шар кугла, лопта] (об. у изразима *земни ~, земаљски ~*) земаљска кугла, Земља.

шàраге, ша̏рāгā̄ ж, мн. [нем. Schragen] стнол. ограда на колима с предње и задње стране.

шара́да, -ē ж [фр. charade] загонетка у којој се тражена реч састављa од делова који су и сами речи (нпр. „скривати“ + „драж“ = *крӣти* + *чар* = *крӣчар*).

шарàмпō̄в, -о́ва м [мађ. sarampó] покр. опкоп, шанац.

шàрā̄ф, шара́фити в. **шрā̏ф, шрā̏фити**.

шàргија, -ē ж, ген. мн. ша̏ргӣјā̄ и **шàркија** [тур. şarkı врста веселе песме од ар. šarqiyy источни] врста велике тамбуре.

шардо́нē, -èа м [фр. Chardonnay, место у Шампањи] врста квалитетног белог вина из Француске.

ша̏ржа, -ē ж, ген. мн. ша̏ржӣ [фр. charge од charger напунити, натоварити; задужити] 1. вој. пуњење, набој (ватреног оружја). 2. техн. пуњење пећи, машине и сл.; одређена количина сировина која се обрађује у једној радној операцији. 3. високо звање, положај (у војсци, државној служби и сл.). 4. позор. карикатурална, гротескно одиграна улога, с циљем да се дотични лик извргне подсмеху.

шàржēр, -е́ра м, мн. шаржѐри, ген. мн. шарже́рā̄ [фр. chargeur, в. шаржа] вој. металнi оквир с више метака за револвер, аутомат и сл.; магацин.

шаржи́рати, ша̀ржӣра̄м, 3. л. мн. шаржи́рајӯ несврш. [фр. charger] претеривати у приказивању или опису, преувеличавати, карикирати.

шариви́ри, -ија м [фр. charivari] заст. општи неред праћен виком и лупањем; грађа, урнебес, русвај.

ша̀рија, -ӣ ж [ар. šärīa'] в. **шерӣ̀јат**.

ша̀ркањ, -а м [мађ. sárkány] покр. змај, аждаја.

ша̀ркија = **ша̀ргија** (в.)

шарла̀ган, -а м, мн. -и [тур. şırlağan од перс. šīr-i rewġan од перс. šīr млеко, rewġan масло] покр. сусамово уље.

шарла̀та̄н, -а́на м, мн. шарлата́ни, ген. мн. шарлата́нā [фр. charlatan] варалица, надристручњак, хвалисавац; онај који без стварног знања настоји да се представи као вештак. ◆ **шарла̀та̄нскӣ**.

шарлатани́зам, -зма м [фр. charlatanisme, в. шарлатан] в. **шарлата́нство**.

шарлата́нство, шарлата́нства с [в. шарлатан] шарлатански посао; надриученост, надризнање, лажна вештина; обмана, превара.

ша̀рлах, -а м [нем. Scharlach од срлат. scarlatina од scarlatum црвена боја] опасна заразна, углавном дечја болест код које се тело прекрива црвеним оспицама.

шарло̀та, -ӣ ж [фр. charlotte] слаткиш од пишкота преливених кремом и воћем.

ша̀рм, -а м [фр. charme] драж, љупкост, допадљивост, привлачност.

шармàнтан, -тна, -тно [фр. charmant, в. шарм] допадљив, привлачан, заводљив; очаравајући.

ша̀рмӣр, -и́ра м, мн. шарни́ри, ген. мн. -арни́рā [нем. Scharnier од фр. charnière] металне шарке на прозорима или вратима.

ша̀р-пӣ̀ј [кин.] раса пса из Кине, са изразито набораном кожом.

ша̀рпељ, -а м, мн. ша̀рпељи, ген. мн. ша̀рпӣ̄љā [фр. écharpe] 1. вој. парче траке на рамену која спречава да пушка склизне. 2. кожна торба која се носи о рамену.

ша̀рпија, -ӣ̄ ж, ген. мн. ша̀рпӣјā [фр. charpie] чисто платно рашчешљано на нити, које се некад употребљавало за завијање рана.

ша̀рт, -а м, мн. ша̀ртови [тур. şart од ар. šarṭ] покр. услов, битни елемент, полазна основа.

ша̀ртрӣ̄з, -е́за м [фр. chartreuse, према манастиру Grande Chartreuse где је најпре прављен] врста биљног ликера, жуте или зелене боје.

шасе̂, -е̂а м [фр. chassé од chasser гонити] корак у балету који претходи скоку, при коме једна нога прати другу.

шасе̂-кроазе̂, -е̂а м [фр. chassé-croisé, в. шасе, croiser укрштати] балетска фигура у којој играч и његова партнерка наизменично пролазе једно испред другог.

ша̀сија, -ӣ̄ и **ша́сија,** -ӣ̄ ж [фр. châssis] 1. доњи, гвоздени део аутомобила, на коме почива каросерија. 2. метална подлога електричних и електронских уређаја, за коју се причвршћују делови и спојеви.

шати́рати, ша̀тӣра̄м, 3. л. мн. шати́рајӯ сврш. и несврш. [нем. schattieren, према Schatten сенка] слик. сенчити, осенчити, нијансирати.

ша̀тл, -а = **спејсша̀тл,** -а м [енгл. (space) shuttle према space космос, shuttle двосмерно кретање] летелица која превози људе и материјал са Земље на орбиталну станицу или сателит и обрнуто. ▲ **ша̀тл-диплома̀тија** фиг. међународно дипломатско посредовање у коме посредник стално путује између двеју земаља у сукобу.

ша̀тӧ, -о̀а м [фр. chaudeau] в. **шӧ̀дӧ**.

шатобрӣ̀јā̄н, -а́на м [фр. chateaubriand, можда по презимену књижевника Ф. Р. Шатобријана] кулин. дебео говеђи одрезак на жару.

ша̀тор, -а и **ша̀тор,** -а м, мн. -и [старији облик од тур. çadir, уп. чадор] заклон од импрегнираног платна за смештај (туриста, војника и сл.) на отвореном.

ша̀торскӣ, -а, -о [в. шатор] који се односи на шатор, који припада шатору. ▲ **шаторско крило** велики комад импрегнираног платна

који служи за састављање шатора или за покривање војника.

ша̑тра, -ē [тур. şatra, в. шатор] 1. платнени заклон под којим раде продавци на сајмовима, вашарима и сл. 2. велики, високи шатор под којим се држе циркуске представе.

ша̀транџ, -а м [ар. šatrandž од перс. čatrang од санскр. caturaṇgah, према catur четири, angaḥ део] најстарија верзија игре шаха, у Азији и у арапским земљама.

ша̑тровац, ша̑тро̄вца м, мн. ша̑тро̄вци, ген. мн. ша̑тровāцā [в. шатра] 1. скитница, бескућник, чергар. 2. онај који живи од крађе и просјачења, ситан лопов.

ша̀тровачкӣ, -ā, -о̄ [в. шатор] који се односи на шатровце. ▲ **шатровачки говор, шатровачки језик** скуп израза са улице, жаргон, сленг.

ша̑тула, -ē ж [нем. Schatulle] кутија, ковчежић за чување драгоцености.

ша̏ум, -а м [нем. Schaum] пена добијена од улупаних беланаца на пари са шећером.

ша̀умро́лна, -ē ж [нем. Schaumrolle] в. **ша̀мро̄лна**.

ша̀умшнита, -ē ж [нем. Schaumschnitte, в. шаум, нем. Schnitte кришка] в. **ша̀мпита**.

ша̀ушпӣлер, -а м, мн. -и [нем. Schauspieler] заст. глумац.

ша̑фољ, -а м, мн. -и [нем. Schaffel] повећи дрвени суд за прање судова, ведро.

ша̀фот, а м, мн. ша̀фоти, ген. мн. ша̑фо̄тā [нем. Schafott од фр. échafaud] подијум на коме се извршава смртна казна, уздигнуто губилиште.

ша̀фран, -а м, мн. ша̀франи, ген. мн. ша̑фрāнā [тур. şafran од ар. zafarān] бот. луковичаста биљка са три влакнаста жига у цвету, који се употребљавају као зачин, као лек и за бојење, веома цењена као зачин у кулинарству. ◆ **ша̀франов, ша̀франскӣ**.

ша̏х, -а м, вок. ша̀ху [тур. şah од перс. šāh] 1. краљ, титула персијског владара и неких оријенталских вазалних кнежева. 2. а. игра на дасци са 64 поља, са по 16 црних и белих фигура. б. шаховска табла с фигурама. 3. упозорење противнику да је његов краљ нападнут. □ **бити у шаху** фиг. бити у позицији из које је потребно што пре изаћи; **држати кога у шаху** имати га у рукама, држати у шкрипцу.

шаха́да, -ē ж, ген. мн. шаха́дā [ар. šahada сведочење] код муслимана исповедање вере понављањем обрасца „Нема Бога до Бога, а Мухамед је Божји пророк".

шахàрит, -а (изв. акц. **шахарӣт**, -а) м [хебр. šaḥārith јутро] јеврејска молитва, прва од три у току дана.

ша́хин, -а м, мн. -и [тур. şahin од перс. šāhin] соко дресиран за лов.

ша́хинага, -ē м = **шахѝнџибаша,** -ē̄ м [в. шахин] заповедник над соколарима; уп. **шахѝнџија**.

шахѝнџибаша, -ē м [в. шахинџија, баш] = **ша́хинага** (в.)

шахѝнџија, -ē м [в. шахин] соколар.

ша̀хиншах, -а м, мн. ша̀хиншаси, ген. мн. ша̀хиншāхā [перс. šāh-in-šāh, в. шах] ист. краљ над краљевима, титула персијског шаха.

шахи́рати, ша̀хӣрāм, 3. л. мн. шахи́рајӯ несврш. [в. шах] стално давати шах, нападати стално краља у шаховској игри.

ша̀хист(а), -ē м, мн. ша̀хисти (ж **ша̀хисткиња,** -ē) [в. шах] играч шаха.

ша̑х-ма̑т, ша̑х-ма̑та м [тур. şahmat од перс. šāh māt краљ је мртав] завршетак шаховске игре, позиција када је краљ нападнут а нема куда да се склони, мат.

шахо́вница, -ē ж [в. шах] 1. хрв. шаховска табла. 2. а. хрватски грб, са црвеним и белим квадратима. б. хрватска застава.

ша̑хт, -а м, мн. ша̀хтови, ген. мн. ша̀хто̄вā [нем. Schacht] 1. окно у руднику. 2. отвор с поклопцем у висини тла, ради приступа подземним инсталацијама.

ша̀хтер, -а м в. **шѐхтер**.

ша̑цовати, -ујēм несврш. [нем. schatzen] фам. оцењивати, процењивати; меркати.

ша̀шијаст, -а, -о [тур. şaşı] разрок, шкиљав.

ша̑шка, -ē ж, дат. ша̑шци, ген. мн. ша̑шкӣ [рус. шашка] ист. крива коњичка сабља (об. код Козака и Черкеза).

ша̑шке, ша̑шкӣ ж, мн. и **ша̑шки,** ша̑шкӣ м, мн. [рус. шашки] врста игре на шаховској табли, слична игри даме.

шàшкин, -а м, мн. -и [тур. şaşkın од şaşmak запањити се, чудити се] покр. 1. глупан, сметењак; онај који се свему чуди. 2. неваљалац, мангуп.

шàшлик, -а м. мн. шàшлици, ген. мн. шàшлӣкā [рус. шашлык из тат. према шыш копље, ражањ] кулин. ражњићи од наизменично набоденх комада меса и поврћа.

швà с индекл. [хебр.] фон. из семитске граматике преузето име за мутни полуглас, налик на француско „немо *е*“ или на глас који се код нас чује кад изговарамо неки сугласник сам за себе; обележава се знаком који изгледа као обрнуто мало *е*.

Шва́ба, -ē = **Швабо,** -ē м (ж. **Шва̀бица**) [нем. Schwabe становник Швапске, покрајине на југу Немачке] погрдни или подсмешљив назив за Немца или Аустријанца.

шва̀дро̄н, -о́на м, мн. швадро́ни, ген. мн. швадро́нā [нем. Schwadron] воj. ист. ескадрон, коњичка јединица.

швајнѐра̄j [нем. Schweinerei према Schwein свиња] фам. пеј. свињарија, безобразлук.

шва̀јсапа̀ра̄т, -а́та м, мн. швајсапара́ти, ген. мн. швајсапара́тā [нем. schweißen заваривати, в. апарат] апарат за заваривање.

шва̀јсати в. **шва̀јсовати**.

шва̀јсер, -а м, мн. -и [нем. Schweißer, в. швајсовати] занатлија који заварује метале, заваривач.

шва̀јсовати, -ујēм несврш. [нем. schweißen] заваривати.

шва̀лер, -а, мн. -и **шва̀лē̄р,** -е́ра м, мн. швале́ри, ген. мн. швале́рā [аустр. нем. Schwalier од фр. chevalier витез, каваљер] фам. љубавник, женскарош, лола. ♦ **шва̀лерскӣ** и **шва̀лē̄рскӣ**.

швалѐра̄j, -а́ја м, мн. швалера́ји, ген. мн. швалера́јā [в. швалер] фам. швалерисање, љубавне авантуре, донжуанство.

швалѐрати се в. **швалѐрисати се**.

швалера́ција, -ē ж. [в. швалер] фам. в. **швалѐра̄j**.

швалѐрисати се, -ишēм се несврш. [в. швалер] фам. тражити љубавне везе, имати љубавника односно љубавницу.

шва̀лē̄рка, -ē, ж, дат. и лок. шва̀лē̄рки, ген. мн. шва̀лē̄ркӣ и **шва̀лѐрка,** -ē ж, дат. шва̀лѐрки, ген. мн. и лок. шва̀лѐркӣ [в. швалер] фам. љубавница.

шва̀пскӣ, -ā, -о̄ [в. Шваба] пеј. немачки.

шва̀ргла, -ē ж [нем. Schwartenmagen] врста дебеле кобасице од свињског желуца испуњеног парчићима куваног меса, кожурицом и зачинима.

швѐлери, швѐлē̄рā м мн. [нем. Schwelle праг] прагови на железничком колосеку, шлипери.

швѐнк, -а м, мн. швѐнкови, ген. мн. швѐнко̄вā [нем. Schwenk, према schwenken окретати, променити смер] филмски и телевизијски израз за померање камере из једног угла у други.

швѐнкати хрв. в. **швѐнковати**.

швѐнковати, -ујēм несврш. [нем. schwenken] окретати камеру према потребама снимања.

швѐпс, -а м [нем. Schweppes, фабричко име] освежавајуће безалкохолно газирано пиће.

швѐрмовати, -ујēм несврш. [нем. schwärmen] заст. чезнути, уздисати (за ким).

швѐрц, -а м [аустр. нем. Schwärz, Schwärze од schwärzen, према schwarz црн] црна берза; трговина на црно, кријумчарење. □ **швѐрц-кòмерц** устаљени токови незаконите продаје робе.

швѐрцати хрв. в. **швѐрцовати**.

швѐрцер, -а м, мн. -и (ж. **швѐрцē̄рка,** -ē, дат. швѐрцē̄рки) [аустр. нем. Schwärzer, в. шверц] кријумчар; онај који продаје робу на црно, црноберзијанац.

швѐрцерскӣ, -а, -о [в. шверцер] који се односи на шверц или шверцере.

швѐрцовати, -ујēм несврш. [нем. schwärzen] кријумчарити, бавити се шверцом.

швѝндл, -а м [нем. Schwindel] фам. превара, варка, подвала.

швѝндлати хрв. в. **швѝндловати**.

швѝндлер, -а м, мн. -и [нем. Schwindler] фам. варалица, преварант, муњкарош.

швиндлѐра̄j, -а́ја м [в. швиндл] фам. преварантско, забушантско понашање.

швѝндловати, -ујēм несврш. [нем. schwindeln] фам. вршити преваре, подваљивати, муњкати.

шво̀рц прид. индекл. [аустр. нем. schwarz sein бити без новца од schwarz црн] фам. који је без новаца, без пребијене паре.

шво̀рцер, -а м [в. шворц] фам. онај ко никад нема пара, убоги сиромах.

швӯнг, -а м, мн. швӯнгови, ген. мн. швӯнгӧвā [нем. Schwung] фам. залет, полет, замах; скок.

шѐбат = **шѐват** (изв. акц. **шебā̏т, шевā̏т**), -а м [хебр. schebath] пети месец у јеврејском календару, приближно одговара јануару и фебруару.

шѐбек, -а м, мн. шѐбеци, ген. мн. шѐбēкā [тур. şebek] покр. врста мајмуна црвене стражњице.

шебо̀ј, -а м [тур. şebboy од перс. šebbūy од перс. šeb ноћ, būy мирис] бот. украсно цвеће из породице крсташица, *Cheiranthus cheiri.*

шѐвāл, -а́ла м [тур. şevval од ар. šäwwāl] десети месец у муслиманском календару, почиње 7. јула, има 29 дана.

шѐвиот, -а м [фр., енгл. cheviot по месту Cheviot Hills у Енглеској] 1. брдска овца која даје дугачку, сјајну и таласасту вуну. 2. твид од такве вуне.

шевкӯна! узв. [тур. şevkına од ар. šäwq чежња] наздравље! живео!

шѐврӧ̄, -о̀а м [фр. chevreau јаре] козја кожа за обућу и кожну галантерију.

шѐврӧ̄н, -о́на м [фр. chevron] в. **шѐврӧ̄**.

шеврӧ̀тӗ̄н, -е́на м [фр. chevrotin] мека, углачана јарећа кожа.

шѐгрт, -а м, мн. шѐгрти, ген. мн. шѐгр̄тā [тур. şakirt од перс. šāgird] ученик код занатлије или трговца. ◆ **шѐгртскӣ**.

шѐгртовати, -ујѐм несврш. [в. шегрт] учити занат или трговину, бити шегрт.

шедр̄ва̄н, -а́на м, мн. шедрва́ни, ген. мн. шедрва́нā [тур. şadırvan од перс. šādirwān весело тече] водоскок или чесма с базеном, у врту куће богатих муслимана или уз џамију за узимање авдеста.

шѐзлӧ̄нг, -а м, мн. шѐзлӧ̄нзи, ген. мн. шѐзлӧ̄нгā [фр. chaise longue дугачка столица] полусофа с наслоном, дугачка лежаљка; уп. **лӣгештӯл**.

шѐик, -а м, мн. шѐици, ген. мн. шѐйкā [енгл. sheikh од ар. šayhh] 1. поглавар арапског племена; владар шеиката. 2. рел. (**шѐих**) поглавар верске заједнице код муслимана; старешина текије. 3. титула ученог човека или чувеног говорника.

шѐик-ал-йслā̄м в. **шѐјх-ул-йслā̄м**.

шеикā̏т, -а́та м [в. шеик] 1. округ или општина под управом шеика. 2. арапска држава којом влада шеик.

шѐих в. **шѐик**.

шѐјкер[1], -а м [енгл. shaker од shake трести] метална посуда с поклопцем за припремање коктела.

шѐјкер[2] в. **шѐкери**.

шејта̀н, -а м, мн. -и [тур. şeytan од ар. šäyṭān од хебр. satan, уп. сатана] покр. 1. ђаво, сотона, враг. 2. фиг. враголан, обешењак, спадало.

шѐјта̀нбез, -а м [тур. şeytan bezi ђаволски вез, према в. шејтан, без] покр. врста грубог платна за гаће.

шејта̀нлук, -а м, мн. шејта̀нлуци, ген. мн. шејта̀нлӯкā [тур. şeytanlık, в. шејтан] пакост, злоба, подлост; враголија, несташлук.

шејта̀нскӣ, -ā, -ō [тур. şeytanlık, в. шејтан] ђаволски, сотонски; нечастив.

шѐјх, -а м, мн. шѐјхови, ген. мн. шѐјхӧвā [тур. seyh од ар. šayhh] в. **шѐик**.

шѐјх-ул-йслā̄м [тур. şeyhülislâm, şchislâm од ар. šäyhhu-l-islām поглавар ислама] врховни поглавар муслиманске верске заједнице у султанској Турској.

шека́ик, -а м, мн. шека́ици, ген. мн. шека́йкā [тур. şekayık, şakayık од ар. šäqāiqu-n-nu'mān] покр. божур.

шѐкел, -а м [хебр. shekkēl] 1. мера за тежину код старих народа на Блиском истоку. 2. златник или сребрњак код старих Јевреја. 3. новчана јединица у данашњем Израелу.

шѐкери, шѐкēрā̄ м, мн. [енгл. shakers од shake трести се, дрхтати] религиозна секта у Енглеској и Северној Америци, која се 1774. отцепила од квекера; проповеда безбрачност и заједницу добара.

шѐкспировскӣ, -ā, -ō [енгл. Shakespeare] налик на Шекспира, у духу Шекспирових драма.

шекспирӧ̀лог, -а м, мн. шекспирӧ̀лози, ген. мн. шекспирӧ̀лӧ̄гā [в. шекспирологија] научник који се бави проучавањем Шекспира.

шекспироло̀гија, ē ж [енгл. Shakespeare, в. -логија] наука о Вилијему Шекспиру (1564–1616), његовом драмском стваралаштву и поезији. ◆ **шекспирӧ̀лошкӣ**.

шекспирӧ̀ман, -а м и **шекспирӧ̀мā̄н,** -а́на м, мн. шекспироми́ани, ген. мн. шекспироми́нā [енгл. Shakespeare, в. -ман] необуздани обожавалац Шекспира.

шѐлак, -лка м [енгл. shellac(k) од shell љуспица, в. лак] врста тврде смоле из источноиндијског дрвећа, некад коришћена за израду грамофонских плоча; растворена у алкохолу служи као заштитни лак или средство за полирање.

шѐлит, -а и **шѐли̏т,** -и́та м [нем. Scheelit, према шведском хемичару Шелеу (K. W. Scheele, 1742–1786)] минер. калцијум волфрамат, служи за добијање волфрама (тунгстена).

шѐлф, -а м, мн. шѐлфови, ген. мн. шѐлфо̄ва̄ [енгл. shelf] геогр. подводна платформа која се од обале простире према мору.

ше́ма, -е̄ ж [нем. Schema, в. схема] 1. технички нацрт; цртеж који приказује саставне делове и спојеве машине, електричног или електронског уређаја. 2. в. **схе́ма**.

шема̀ндо прил. [итал. scemando према scemare смањивати] муз. постепено слабећи, губећи се.

шематѝзам, шемàтизовати, шемàтичан, шемàтично̄ст в. **схема-**.

шемѝзет, -а (уоб. **шемизѐт,** -а) м [фр. chemisette] заст. 1. мала кошуља. 2. орманче за рубље.

шемси́ја, -е̄ ж [тур. şemsiye од ар. šämsiyyä, према šäms сунце] покр. кишобран, сунцобран.

шѐнг в. **чѐнг**.

шѐнгајст, -а и **шѐнгајст,** -а м [нем. Schöngeist од schön леп, Geist дух] љубитељ уметности и књижевности; естета.

ше́нити, -ӣм несврш. [нем. schön machen] 1. (о псу) седети на задњим ногама, подигавши предње увис. 2. фиг. (о човеку) пузити пред ким, понизно молькакати.

шѐнлук, -а м, мн. шѐнлуци, ген. мн. шѐнлӯка̄ и **ше́нлук,** -а м, мн. ше́нлуци, ген. мн. ше́нлӯка̄ [тур. şenlik према şen весео] светковање, јавно весеље, славље.

шѐнлучити, -ӣм и **ше́нлучити,** -ӣм несврш. [в. шенлук] веселити се, забављати се, обично уз пуцњаву из пушака.

шѐол (изв. акц. **шеѐл**), -а м [хебр. šë'ōl] митол. подземно царство, боравиште мртвих по јеврејском веровању.

шѐпинг, -а м [енгл. shaping обликовање] машина за обрађивање металних предмета, струг.

шѐр, -а м [тур. şer од ар. šärr] 1. зло, смутња, пакост. 2. (као прид. индекл.) зао, пакостан; лукав, препреден.

шѐрбет, -а м и **шѐрбе,** -ета с [тур. şerbet од ар. šärbä пиће] 1. напитак од упареног шећера с водом. 2. источњачко освежавајуће пиће од воде с медом и зачинима. 3. узаврела вода за кување кафе.

шербѐтлија, -е̄ ж [в. шербет] врста слатке јабуке или крушке.

шѐрбетњā̄к, -а м, мн. шѐрбетњā̄ци, ген. мн. шѐрбетњā̄ка̄ [в. шербет] суд у коме се греје вода за кафу.

шѐрбеција, -е̄ м [в. шербет] онај који прави и продаје шербет.

шѐрвер, -а м [енгл. shareware] рач. програм с бесплатним пробним периодом, након којег је коришћење немогуће уколико се не плати.

ше́рет, -а и **шѐрет,** -а м, мн. -и [тур. şerret, şirret немиран, непослушан од ар. šärr, в. шер] 1. шаљивчина, враголан, обешењак. 2. лукавац, препредењак. ◆ **ше́ретскӣ, шѐретскӣ**.

шерѐтлук, -а м, мн. шерѐтлуци, ген. мн. шерѐтлӯка̄ [тур. şerretlik, в. шерет] 1. склоност ка шали, враголија, несташлук. 2. лукавство, препреденост; подвала.

шѐри, -ија м [енгл. sherry од Jerez Херес, град у Шпанији] врста јаког белог вина пореклом из Шпаније.

шѐри-брѐнди, шѐри-брѐндија м [енгл. cherry-brandy према cherry трешња, в. бренди] врста ликера, ракија од трешања или вишања, чери-бренди.

шерѝјат, -а м [тур. şeriat од ар. šärīa' прави пут] учење исламске вере; закон заснован на Курану, за разлику од адета (в.), обичајног права.

шерѝјатскӣ, -ā̄, -ō̄ [в. шеријат] који се односи на шеријат. ▲ **шеријатско право** правни систем заснован на прописима ислама, са драстичним казнама (одсецање руке за крађу, каменовање прељубника и сл.).

шѐриф[1], -а м, мн. -и [енгл. sheriff] 1. ист. управник грофовије у Енглеској. 2. у САД, највиши административни и судски чиновник у округу.

шѐриф[2], -а м, мн. -и [тур. şerif од ар. šarīf достојанственик] титула потомака Мухамедових; врховни чиновник у Меки; арапски великаш.

Шѐрпа, -е̄ м, мн. Шѐрпе и Шѐрпаси [енгл. Sherpa од непалског šerpa народ Истока] 1.

припадник народа који живи на јужној страни Маунт Евереста, тибетанског порекла. 2. (**ше̏рпа**) водич и носач у планинарским експедицијама на Хималаје.

ше́рпа, -ē ж, ген. мн. ше́рпӣ [нем. Scherbe] ниска округла посуда у којој се спремају намирнице.

ше̏рпења, -ē ж, ген. мн. ше̏рпе̄ња̄ [мађ. serpenyő од нем. Scherbe] в. **ше́рпа**.

ше̏ртинг, -а м [енгл. shirting] јака памучна тканина од дебље истканих жица.

шершӗ ла фа̑м в. **cherchez la femme**.

шетебандијӗре индекл. в. **sette bandiere**.

ше̏тланд, -а м [енгл. Shetland (wool), према острвима на северу Велике Британије] врста енглеске вунене мелиране тканине.

ше̏тландскӣ, -а̄, -о̄ [в. шетланд] од шетланда.

ше̏ф, -а и **шӗф,** -а м, мн. ше̏фови и ше́фови [фр. chef] старешина, руководилац, начелник.

ше̏фија, -ē м, ген. мн. ше̏фӣја̄ [тур. şefi од ар. šäfī'] покр. први комшија на имању; онај који има право првокуповине.

ше̏фӣјскӣ, -а̄, -о̄ [в. шефија] покр. суседски, комшијски. ▲ **шефијско право** в. **шефи̏лук**.

шефи̏лук, -а м [тур. şefilik, в. шефија] приоритет првог комшије на куповину суседног имања.

ше̏фица, -ē ж [в. шеф] жена шеф; начелница.

ше̏фовати, -ујӗм и **шефо̀вати,** ше̏фујӗм несврш. [в. шеф] бити шеф, руководити, управљати.

ше̏фовица, -ē и **шӗфовица,** -ē ж [в. шеф] 1. шефова жена. 2. в. **ше̏фица**.

ше̏фовскӣ, -а, -о [в. шеф] који припада шефовима; који се односи на шефа или шефицу.

шефтѐлија, -ē ж [тур. şeftali од перс. šeftālū] покр. бресква.

ше̏х, шѐха м [тур. şeyh, в. шеик] 1. в. **шѐик** (2). 2. израз за напад на краљицу у шаховској игри.

шеха́дет, -а м [тур. şehadet од ар. šähādä] покр. 1. сведочанство, уверење, потврда. 2. смрт на бојном пољу у борби против неверника, која муслиману обезбеђује одлазак у рај.

ше̏хер, -а м [тур. şehir од перс. šehr] покр. град, велика варош. ♦ **ше̏херскӣ**.

шехерза́да = **шехза́да** (в.)

ше̏хер-ћеха́ја, -ē м [тур. şehir kâhyası, в. шехер, ћехаја] градоначелник, поглавар града.

шехза́да, -ē = **шехерза́да,** -ē ж [тур. şehzade од перс. šehzāde и šāhzāde од перс. šeh, šāh краљ, цар, zāde дете] принцеза, царева кћи.

шехӣд в. **шѐхӣт**.

шѐхӣт, -и́та м, мн. шехи́ти, ген. мн. шехи́тā и **шѐхӣд,** -и́да м, мн. шехи́ди, ген. мн. шехи́дā [тур. şehit од ар. šahīd] 1. онај који је невино погубљен, мученик. 2. муслиман који погине у борби за ислам.

шехи́тлук, -а м, мн. шехи́тлуци, ген. мн. шехи́тлӯкā [тур. şehitlik, према в. шехит] шехитско гробље.

ше̏хр, -а м [тур. şehr од ар. šähr] месец (календарски).

шехри́ја, -ē ж [тур. şehriye, şeriye од ар. ša'rīyyä] покр. танки резанци; супа с таквим резанцима.

шѐхтер, -а м, мн. шехтери, ген. мн. ше̏хтӗрā [нем. Schächter од хебр. šēḥīṭāh клање према šāḥaṭ клати] месар који коље стоку и живину по јеврејском верском обичају.

шешàна, -ē ж, ген. мн. шеша́нā [тур. şeşhane, şişane од перс. šešhhāne] ист. врста дугачке пушке која се пунила спреда, шишана.

ши́бер[1], -а м, мн. -и [нем. Schieber] покр. шпекулант, црноберзијанац.

ши́бер[2], -а м, мн. -и [нем. Schieber скр. од Rechenschieber, према rechnen рачунати, schieben померати] заст. логаритмар.

шибо̀лет, -а м [хебр. šibbōleth, в. Књигу о судијама 12:6] реч која служи за распознавање, лозинка, парола.

Ши̏ва, -ē м [санскр. Śiva] у хиндуизму, једно од три божанства у Тројству (Тримурти), уз Брахму и Вишнуа; бог разарања, смрти и пролазности времена.

Ши̏ва-Ша̀кти [в. Шива, Шакти] рел. у хиндуизму, Божја глава, чији је мушки, пасивни, трансцендентални принцип Шива, а женски, активни, иманентни, временски принцип Шакти.

ши̏зика, -ē ж, дат. ши̏зики [в. схизофреник] жарг. пеј. луцкаста, уврнута особа.

ши́зити, -и̏м несврш. [в. схизофренија] жарг. пеј. лудити, махнитати, бити ван себе.

ши̏зма, -ē ж, ген. мн. ши̏змӣ [нем. Schisma од грч. schísma раскол према schízein цепати] расцеп, раскол, одвајање (нарочито од цркве или вере); фиг. подвојеност, раскид.

шизма̀тик, -а м, мн. шизма̀тици, ген. мн. шизма̀тӣкā [в. шизма] отпадник, расколник (од вере или цркве).

шизма̀тичан, -чна, -чно и **шизма̀тичкӣ,** -а, -о [грч. schismatikòs, в. шизма] који се односи на шизму или шизматике, расколнички.

шизо-, ши̏зоӣдан, шизоӣдност, шизофрѐнија, шизофрѐник, шизофрѐничан в. **схизо-**.

шѝити, ши̏ītā м [тур. şiî од ар. šīi'uu присталица] рел. припадници једне од две највеће верске групације у исламу, који Мухамедовог зета Алију сматрају законитим духовним и световним наследником Мухамеда, имају посебну теологију и верско-правне норме; уп. **сӯнити**. ◆ **ши̏итскӣ**.

шиитизам, -зма м [в. шиит] рел. верско учење шиита.

ши̏к, ши̏ка м [фр. chic] 1. елеганција, отменост, смисао за моду и укусно одевање. 2. прид. индекл. који је по моди, допадљив, отмен, елегантан.

шика̀на, ē ж, ген. мн. шика́нā [фр. chicane] стварање неприлика, злонамерно ометање, малтретирање; непријатност, прогон.

шиканáција, -ē ж в. **шика̀на**.

шиканúрати, шика̀нӣрām, 3. л. мн. шиканúрајӯ несврш. [фр. chicaner] стварати коме тешкоће, сметње, пакостити коме; прогонити, узнемиравати (посебно из политичких разлога).

шѝлер, -а м [нем. Schieler] врста бледоцрвеног вина, комињак.

ши̏лӣнг, -а м, мн. ши̏лӣнзи, ген. мн. ши̏лӣнгā [енгл. shilling; нем. Schilling] 1. некадашња енглеска новчана јединица, пет пенија тј. 1/20 фунте стерлинга. 2. аустријска новчана јединица до увођења евра.

шѝлок, -а м [итал. sciroccо од ар. šulūq јужни ветар] покр. в. **шѝроко**.

ши̏лт, -а м, мн. ши̏лтови, ген. мн. ши̏лтōвā [нем. Schild] покр. 1. штит, штитник (на капи). 2. натпис, знак, фирма.

ши̏лткапа, -ē ж, ген. мн. ши̏лткāпā [нем. Schildkappe] покр. качкет, капа са штитником.

ши̏љбок, -а м, мн. ши̏љбоци, ген. мн. ши̏љбōкā [нем. Schildwache] покр. заст. стража; стражар. ◆ **ши̏љбочкӣ**.

ши̏љбочити, -ӣм несврш. [в. шиљбок] стражарити, чувати стражу.

ши̏љте, -ета с, мн. шиљтѐта [тур. şilte] четвртасто јастуче за седење; танак и дугачак вунени душек који се простире по сеђији (в.).

шимéра заст. в. **химéра**.

ши̏ми, ија м [енгл. shimmy (shake)] врста америчког плеса сличног фокстроту, популарног после Првог светског рата. ▲ **ши̏ми-ци̏пеле** дугачке и уске ципеле са зашиљеним врхом.

шѝмике, -ā ж, мн. [в. шими] фам. шими-ципеле.

шимпа̀нза, -ē м в. **шимпа̀нзо**.

шимпа̀нзо, -а м, мн. шимпа̀нзе ж [фр. chimpanzé из банту језика] зоол. врста афричког човеколиког мајмуна, по неким особинама животиња која је најсличнија човеку.

ши̏мшир, -а м, мн. ши̏мшири, ген. мн. ши̏мшӣрā [тур. şimşir, çimşir од перс. šimšād] бот. зимзелено украсно шибље, *Boxus sempervirens*, са тврдим дрветом погодним за резбарење.

шимшѝрика, -ē ж, дат. шимшѝрици [в. шимшир] бот. дивљи шимшир, *Ruscus aculeatus*.

ши̏мширов, -а, -о [в. шимшир] који је од шимшира.

ши̏мшировина, -ē, ж [в. шимшир] шимширово дрво.

ши̏на, -ē ж [нем. Schiene] пружница, железничка трачница.

шингѐки, -ија м [јап. shingeki] поз. подврста кабукија (в.) у Јапану, настала под европским утицајима и са социјалном тематиком.

ши̏нделбрā̀тен, -а м [нем. Schindelbraten] покр. прасетина печена на ражњу.

ши̏ндра, -ē ж, ген. мн. ши̏ндрӣ [нем. Schindel] дашчице за покривање куће, обично од јеле или букве.

шѝник, -а м, мн. шѝници, ген. мн. шѝнӣкā [тур. şinik од нгрч. choînix] шупља мера за жито различите тежине према различитим крајевима (од 10 до 80 ока).

шѝнобус и **шино̀бус,** -а м, мн. -и [нем. Schienenbus, в. шина, (ауто)бус] краћа железничка композиција на сопствени моторни погон, ко-

ристи се у путничком саобраћају на краће релације. ◆ **шинóбускӣ**.

шѝнтер, -а и **шѝнтер,** -а̀ м, мн. -и [нем. Schinder] 1. стрводер, живодер. 2. фиг. гуликожа, лихвар. ◆ **шѝнтерскӣ**.

шѝнто, -оа м [јап. shinto према shin дух, to пут] в. **шинтоѝзам**.

шинтоѝзам, -а м [в. шинто] јапанска национална религија, заснована на обожавању природе, култу предака и веровању у божанско порекло царева.

шинтѝст(а), -е м, мн. шинтѝсти [в. шинто] следбеник шинтоизма.

шинтоѝстичкӣ, -а, -о [в. шинто] који се односи на шинтоизам или шинтоисте.

шѝњел, -а и **шѝњēл,** -е́ла м, мн. шињéли, ген. мн. шињéлā [рус. шинел] зимски горњи капут војних лица.

шѝњōн, -о́на м, мн. шињóни, ген. мн. шињóнā [фр. chignon] 1. пунђа. 2. уметак туђе косе којом жене допуњују фризуру.

Шѝптар, -а м (ж. **Шѝптāрка,** -ē, дат. Шѝптāрки) [алб. shqipëtar] Албанац, Арбанас, Арнаут. ◆ **шѝптарскӣ**.

шѝра, -ē ж [тур. şıra од перс. šīre] непреврело вино, слатки сок зрелог грожђа који још није почео да ферментира.

шѝрден, -а м [тур. şirden од перс. šīrdān, према šīr млеко] покр. 1. овчија или козја изнутрица. 2. јело од пиринча и џигерице са зачинима.

шѝрит, -и́та м [тур. şirk од ар. širk] 1. вој. трака која се пришива као знак чина на униформи. 2. украсна трака на народној ношњи; обруб, перваз.

шѝрк, -а м [тур. şirk од ар. širk] многобоштво, политеизам.

шѝрм, -а м, мн. шѝрмови, ген. мн. шѝрмōвā [нем. Schirm заклон] 1. абажур. 2. обод на шеширу. 3. кишобран, сунцобран.

шѝроко, шѝрока м (изв. акц. **широ̀ко**) [итал. sciroccо од ар. šulūq јужни ветар] врућ ветар који из северне Африке дува ка Средоземљу, југо, југ, југоисточни ветар, шилок.

шѝртинг, -а м [енгл. shirting, према shirt кошуља] фина памучна тканина за кошуље.

шѝћār, -а́ра м [тур. şikâr од перс. šikār] лака зарада, плен; добит, корист; благо, иметак.

шићáрити, шѝћāрӣм несврш. [в. шићар] доћи до зараде, профитирати, окористити се; добити плен.

шићàџија, -ē м [тур. şikârcı, в. шићар] човек лаком на добит, профитер; пљачкаш, гуликожа.

шѝф, -а м, мн. шѝфови, ген. мн. шѝфōвā [нем. (Setz)schiff] типогр. 1. метални оквир у који се стежу изливена слова у штампарији. 2. отисак стране ради коректуре, на чијим маргинама се руком пишу исправке.

шифáлук, -а м [тур. şifalık од ар. šifā' лек] покр. исцељење, оздрављење.

шѝфбōди, -а [нем. Schiffboden] дрвена оплата која се ставља на зидове, бродски под.

шѝфōн, -о́на м [фр. chiffon] а. врста меке вунене тканине. б. врста танког памучног платна, употребљава се за рубље и постељину. ◆ **шифōнскӣ**.

шифòњēр, -е́ра м, мн. шифоњéри, ген. мн. шифоњéрā [фр. chiffonnier] покр. орман за одећу и рубље.

шѝфра, -ē ж, ген. мн. шѝфāрā и шѝфрӣ [фр. chiffre од срлат. cifra нула од ар. ğifr, ğāfr празнина] 1. систем знакова за тајно писмо у обавештајној служби, дипломатији и војсци. 2. ознака од слова и бројева која замењује име производа, аутора, наслова и др., да би се сачувала тајност или ради лакше идентификације.

шѝфрант, -а м, мн. шѝфранти, ген. мн. шѝфранāтā [в. шифра] онај који пише тајним писмом и дешифрује примљене поруке.

шифри́рати, шифрӣрāм, 3. л. мн. шифри́рајӯ = **шѝфровати,** -ујēм сврш. и несврш. [фр. chiffrer, в. шифра] написати шифром; пренети, преносити неку поруку са обичног језика на тајни систем знакова.

шѝфровати = **шифри́рати** (в.)

шѝхта, -ē ж, ген. мн. шѝхтā и шѝхтӣ [нем. Schicht] 1. а. смена, време рада (код рудара и радника чији посао захтева рад без прекида). б. група радника који раде у истој смени. 2. техн. скуп материјала (руде, кокса и осталих примеса) који се у одговарајућим пропорцијама прерађују у металургијској индустрији.

ши̏ш, -а м, мн. ши̏шеви, ген. мн. ши̏шēвā [тур. şiş] покр. 1. а. гвоздени ражањ. б. лимени бубњић за пржење кафе који се окреће над ватром. 2. врста старинског копља. 3. в. **ши̏ше**.

ши́ша[1], -ē, ген. мн. ши́шā [тур. şişe од перс. šīše] покр. боца, бочица, стаклена.

ши́ша[2], -ē ж [тур. şişe од перс. šīše летвице] покр. таваница, плафон.

шишà на в. **шешà на**.

ши̏ше, -ета с 1. в. **ши́ша**[1]. 2. в. **ши́ша**[2].

ши̏шман, -а м, мн. ши̏шмани, ген. мн. ши̏шмāнā [тур. şişman] покр. трбушаст човек, трбоња, дебељко.

шишмà нлук, -а м [в. шишман] покр. гојазност, корпулентност, дебљина.

ши̏ш-ћѐвāп, ши̏ш-ћева́па м, мн. ши̏ш-ћева́пи, ген. мн. ши̏ш-ћева́пā [тур. şişkebap, в. шиш, ћевап] покр. наизменично нанизано месо и врће на штапић, ражњићи.

шјо̀р, -а м [венец. sior, према итал. signore] покр. господин.

шјо̀ра, -ē ж [венец. siora, према итал. signora] покр. госпођа.

шка̀мп, -а, м, мн. шка̀мпи [венец. scampo од грч. (hippó)kampos] зоол. мали јестиви рачић са десет ногу, *Nephrops norvegicus*.

шканѝцл, -а м, мн. -и [аустр. нем. Stanitzel] покр. папирна кесица, врећица, фишек.

шка̀ре, шка̀рā ж, мн. [срвнем. skārī] хрв. маказе.

шкарнѝцл в. **шканѝцл**.

шка̀рпа, -ē ж, ген. мн. шка̀рпӣ [итал. (muro a) scarpa] покр. коса подградња клизавог терена, заштитни насип.

шкарпа́да, -ē ж [итал. scarpata] покр. 1. нагиб, косина на морском дну. 2. в. **шка̀рпа**.

шка̀рпӣна, -ē ж = **шкр̀пина,** -ē ж [далматски од лат. scorpaena од грч. skórpaina] зоол. врста морске рибе са отровним бодљама, *Scorpaena scrofa*.

шка̀рт, -а м [итал. scarto] оно што је оштећено, неупотребљиво, за одбацивање.

шкартѝрати, шка̀ртӣрāм, 3. л. мн. шкартѝрајӯ свршн. и несврш. [итал. scartare] одбацити, одбацивати оно што је неподесно, одстранити покварено и неупотребљиво; фиг. искључити, уклонити (кога).

шка̀тула, -ē и **шка̏тула,** -ē ж [итал. scatola] покр. кутија.

шка̏ф, шка̀фа м, мн. шка̀фови, ген. мн. шка̀фōвā [срвнем. scaf] покр. чабар, кабао, корито.

шквѐр, -а м, лок. шкве́ру, мн. шкве́рови, ген. мн. шкве́рōвā [венец. squero од грч. eschárion огњиште; радилиште] пом. место за поправку бродова; бродоградилиште.

шке́мба, -ē и **шке́мбо,** -ē м, ген. мн. шке́мбā [в. шкембе] трбушаст човек, човек с великим стомаком.

шкѐмбав, -а, -о = **шкѐмбаст,** -а, -о [в. шкембе] трбушаст.

шкѐмбе, -ета с [тур. işkembe од перс. šikembe] 1. говеђи бураг; изнутрице. 2. фиг. шаљ. трбух; гојазност.

шкемби́ћи, шкемби́ћā м, мн. [в. шкембе] паприкаш од желуца телета или јунета исеченог на резанце, прави се са много лука и зачина уз додатак парадајза.

шке́мбо = **шке́мба** (в.).

шки́ја в. **ешки́ја**.

шковà цӣн, -и́на м, мн. шковаци́ни, ген. мн. шковаци́нā [венец. scovazzino од лат. scopa метла] покр. чистач; сметлар, ђубретар.

шкȍљ, а и **шкô љ,** -а м, мн. -и [итал. scoglio] гребен, хрид (у мору); морска стена.

шкȍмбар, -а м = **шкô мбра,** -ē ж [итал. scombro од грч. skómbros] скуша.

шконти́рати, шкȍнто в. **сконти́рати, скȍнто**.

шко́рпија, -ē [в. шкорпион] 1. зоол. сваки зглавкар из реда *Scorpionidae*, с доњим вилицама у облику штипаљки и са отровном жаоком, штипавац, акреп. 2. астрон. а. једно од 12 сазвежђа која припадају зодијаку. б. знак зодијака (од 24. октобра до 22. новембра). 3. фиг. зла жена, крвопија, отровница.

шкорпѝо̄н, -о́на м, мн. шкорпио́ни, ген. мн. шкорпио́нā [итал. scorpione од лат. scorpio од грч. skorpíos] 1. в. **шко́рпија**. 2. врста оружја.

шкри̏ња, -ē ж, ген. мн. шкри̏њā [итал. scrigno] сандук с поклопцем и бравом у коме се чувају разне ствари, скриња.

шкрȍб в. **скрȍб**.

шкрȍфула в. **скрȍфула**.

шкрофуло́за в. **скрофуло́за**.

шкр̀пина в. **шкàрпӣна**.

шкӯда, -ē ж, ген. мн. шкӯдā [итал. scudo штит, грб] ист. стари млетачки и дубровачки златник или сребрњак с грбом на наличју.

шкӯна, -ē ж, ген. мн. шкӯнā [итал. scuna према енгл. schooner] в. **шкӯнер**.

шкӯнер, -а м, мн. шкӯнери, ген. мн. шкӯнēрā [енгл. schooner] пом. једрилица са два јарбола и два једра.

шкӯр, -а, -о [итал. scuro од лат. obscurus] покр. таман, мрачан; загасит.

шкӯра, -ē ж, ген. мн. шкӯрā [в. шкур] покр. капак на прозору од пуног дрвета, којим се потпуно затамњује просторија.

шлâг[1], -а м [нем. Schlag] 1. заст. ков, сој, врста. 2. в. **шлôг**.

шлâг[2], -а м [нем. Schlagsahne, Schlagrahm, аустр. нем. Schlagobers] улупана слатка павлака, додатак кафи или слаткишима. ▯ **дода̏ти ~ на торту** фиг. на нешто лепо додати још лепше.

шлàгворт, -а м, мн. шлàгворти, ген. мн. шлàгвōртā [нем. Schlagwort] 1. позор. последње речи глумца, после којих говори други глумац. 2. крилатица, гесло, омиљен и често понављан израз. ▯ **да̏ти коме ~** пружити повода за неку примедбу.

шлáгер, -а м, мн. -и [нем. Schlager] 1. муз. песма која је у моди, популарна мелодија. 2. оно што је тренутно занимљиво, допадљиво, привлачно, хит.

шлáгерскӣ, -а, -о [в. шлагер] који има особине шлагера; јефтин, сентименталан, примерен укусу широких маса.

шлагúрати се в. **шлогúрати се**.

шлâг-óбрст, а м [аустр. нем. Schlagobers] в. **шлâг[2]**.

шлâгфертиг прид. индекл. [нем. schlagfertig] покр. жарг. онај који има одговор на све, увек спреман, довитљив, сналажљив.

шлàјбок, -а м, мн. шлајбоци, ген. мн. шлàјбōкā [нем. Schreibbuch] покр. заст. 1. тефтер, бележница. 2. новчаник.

шлâјер, -а м, мн. -и [нем. Schleier] вео, копрена; невестински вео.

шлâјм, -а м [нем. Schleim] мед. слуз која се сакупља у плућима и бронхијама, слузави исплувак.

шлàјпек, шлàјпик в. **шлàјбок**.

шлàјфер, -а м, мн. шлàјфери, ген. мн. шлâјфērā [нем. Schleifer, в. шлајфовати] заст. брусач; оштрач. ◆ **шлàјферскӣ**.

шлàјфна, -ē ж, ген. мн. шлàјфнӣ [нем. Schleife] куцана страна (на машини или компјутеру).

шлâјфовати, -фујēм несврш. [нем. schleifen] 1. клизати се, окретати се у месту (о точку, возилу). 2. оштрити, брусити; глачати.

шлâмпав, -а, -о = **шлâмпаст,** -а, -о [нем. schlampig] аљкав, неуредан, немаран.

шлâмпавац, шлâмпāвца м, мн. шлâмпāвци, ген. мн. шлâмпавāцā [в. шламлав] аљкавац, неуредан човек.

шлампѐрāј, -а́ја м [нем. Schlamperei, в. шламлав] аљкавост, неуредност, немарност.

шлâнг непр. в. **шлâнк**.

шлâнк прид. индекл. [нем. schlank] витак, танак.

шлâпа, -ē ж, мн. шлâпе, ген. мн. шлâпā [нем. Schlappe] мекана, плитка кућна обућа, папуча, патика.

шлâуф непр. в. **шлâух**.

шлâух, -а м [нем. Schlauch] 1. гумено црево за заливање баште; гумена цев за извлачење течности. 2. а. унутрашњи, гумени део фудбалске лопте. б. унутрашња гума на аутомобилу. в. гумени појас за непливаче.

шлâфкапа, -е ж [нем. Schlafkappe] заст. капа за спавање, ноћна капа.

шлàфрок, -а м, мн. шлàфроци, ген. мн. шлâфрōкā [нем. Schlafrock] мушка и женска кућна хаљина у облику огртача. ▲ **јабуке у шлафроку** кулин. поховане и заслађене кришке од јабука.

шлâфцимер, -а м, мн. -и [нем. Schlafzimmer од schlafen спавати, Zimmer соба] спаваћа соба, спаваоница.

шлѐм, шлѐма м, мн. шлѐмови, ген. мн. шлѐмōвā [ствнем. Helm] метална капа која штити главу од ударца, кацига.

шлѐп[1], шлѐпа м, мн. шлѐпови, ген. мн. шлѐпōвā [нем. Schleppe] дугачак скут женске хаљине који се вуче по поду.

шлѐп², шлѐпа м, мн. шлѐпови, ген. мн. шлѐпō-ва̄ [нем. Schleppschiff, Schlepper, в. шлеповати] пом. теретна лађа без сопственог погона, коју вуче реморкер; уп. **ба̑ржа**.

шлѐповати, -ујēм несврш. [нем. schleppen вући, теглити] 1. теглити, вући (возило). 2. фиг. вући (кога) за собом, водити кроз живот.

шлѐп-слу̀жба, -ē ж, ген. мн. шлѐп-слу̀жбӣ [в. шлеповати] служба за превоз неисправних или оштећених кола.

шли́нга, -ē ж, дат. шли́нгӣ, ген. мн. шли́нгӣ [нем. Schlinge од schlingen плести] покр. петља, омча.

шлингѐра̄ј, -а́ја м [аустр. нем. Schlingerei] заст. женски вез, чипка (на хаљини, рубљу).

шли́нговати, -ујēм несврш. [нем. schlingen] заст. вести; украшавати везом или чипком.

шли́пер, -а м, мн. шли́пери, ген. мн. шли́пēра̄ [енгл. sleeper] железнички праг, дрвена или бетонска греда као подлога за шине.

шли́тшуе ж, мн. в. **шли́чуге**.

шли́ф, шли́фа м [нем. Schliff, в. шлифован] углађеност, отменост. ▲ **имати шлифа** имати стила, умети се понашати у друштву.

шли́фова̄н, -а, -о [нем. geschliffen, трпни придев од schleifen] 1. углачан, сјајан. 2. који има отмене манире, углађен, васпитан.

шли́фовати, -ујēм сврш. и несврш. [в. шлиф, шлифован] 1. (из)брусити, (на)оштрити; (ис)тесати, (у)глачати, дотеривати глачањем. 2. фиг. васпитавати (кога), учити лепом понашању.

шли́ц, шли́ца м, мн. шли́цеви, ген. мн. шли́цē-ва̄ [нем. Schlitz] 1. отвор (на закопчавање или с рајсфершлусом) на панталонама. 2. прорез, разрез на сукњи или хаљини.

шли́цуге, шлицу̀гати се в. **шли́чуге, шличу̀гати се**.

шличу̀гати се, -а̄м се несврш. [в. шличуга] клизати се по леду на шличугама.

шли́чуге, шли́чӯга̄ м, мн. [нем. Schlittschuh] металне клизаљке.

шло̑г, -а м [нем. Schlag ударац] фам. мождани удар, мождана кап, апоплексија.

шлоги́рати се, шло̀гӣра̄м се, 3. л. мн. шлоги́рајӯ се сврш. [в. шлог] доживети мождану кап, одузети се од капи.

шло̑сер, -а м, мн. -и [нем. Schlosser, према Schloss брава] фам. бравар. ◆ **шло̑серскӣ**.

шлу̑с, -а и **шлу̑с,** -а м [нем. Schluss] фам. свршетак, крај, завршетак. ▲ **и ~!** и готово! и тачка!

шља́га, -ē ж [нем. Schlag] жарг. ударац; шамар.

шља̏ка, -ē ж [нем. Schlacke] отпаци који настају при топљењу руда, згура, троска.

шља̏кати, -а̄м несврш. [в. шљака] жарг. радити.

шља̏кер, -а м, мн. -и [в. шљака] жарг. онај који ради физички посао, обичан радник.

шља̏м, -а и **шља̂м,** -а м [нем. Schlamm] 1. блато, муљ, глиб. 2. олош, багра, људи са дна живота.

шља̏хта, -ē ж [пољ. szlachta од нем. Geschlecht род, колено] пољско племство.

шља̏хтић, -а м, мн. -и [в. шљахта] члан пољског племства, пољски племић.

шљу̑пка, -ē ж, ген. мн. шљу̑пкӣ [енгл. sloop од хол. sloepe] пом. чамац са 6–8 веслача за превоз људи и робе.

шма̀јсер, -а м, мн. шма̀јсери, ген. мн. шма̀јсēра̄ [нем. schmeißen бацати] кратка машинска пушка, део наоружања немачке војске у Другом светском рату.

шма̀јхлати, -а̄м в. **шма̀јхловати**.

шма̀јхлер, -а м, мн. -и [нем. Schmeichler] заст. ласкавац; удварач.

шма̀јхловати, -ујēм несврш. [нем. schmeicheln] заст. ласкати, удварати се, улагивати се.

шма́рн, -а м [нем. Schmarren] хрв. 1. в. **шма́рне**. 2. фиг. безвредна ствар, тричарија.

шма́рне, -ӣ ж, мн. [нем. Schmarren] кулин. посластица од издробљених палачинки са шећером или џемом.

шмѐкати, -а̄м = **шмѐковати,** -ујēм сврш. и несврш. [в. шмекер] 1. слатко јести, дегустирати, уживати у јелу. 2. пријати, бити по вољи; показивати наклоност (према коме).

шмѐкер, -а м, мн. -и [нем. Schmecker од schmecken пријати] жарг. кицош; онај ко трага за задовољствима; сладокусац, бонвиван. ◆ **шмѐкерскӣ**.

шмѐковати = **шмѐкати** (в.)

шми́зла, -ē ж, ген. мн. шми́злӣ [аустр. нем. Schmisl од фр. chemisette кошуља] 1. жена која

воли да се пренемаже, чела, кађиперка. 2. луцкаста млада девојка.

шми̑нка, -ē ж, ген. мн. шми̑нкӣ [нем. Schminke] 1. а. козметичка средства за улепшавање лица код жена. б. средство за дотеривање изгледа глумца, према улози коју игра. 2. фиг. лепа спољашњост, привид; прикривање недостатака.

шми̑нкати (се), -а̄м (се) несврш. [нем. schminken] 1. наносити шминку на лице ради улепшавања. 2. фиг. дотеривати (се), улепшавати (се), китити (се).

шми̑нкер, -а и **шми̑нкер,** -а, ген. мн. шми̑нкӗра̄ [в. шминкати] 1. онај који се професионално бави шминкањем. 2. фиг. онај који воли да је дотеран; обучен у скупо, накићен.

шминкѐра̄ј, -а́ја м, мн. шминкера́ји, ген. мн. шминкера́ја̄ [в. шминка] 1. шминкање, дотеривање, улепшавање. 2. просторија за шминкање (у позоришту и сл.).

шми́ра, -ē ж, ген. мн. шми́ра̄ [нем. Schmiere неугледно путујуће позориште] глума изведена на рутински начин, лажна, ненадахнута глума.

шмѝрант, -а м, мн. шмѝранти, ген. мн. шмѝрана̄та̄ [в. шмира] слаб глумац.

шми́рати, шми́ра̄м, 3. л. мн. шми́рајӯ несврш. [нем. schmieren подмазивати; в. шмира] 1. давати мито, подмићивати. 2. позор. лоше, аматерски глумити.

шми́ргл, -а м = **шми́ргла,** -ē ж [нем. Schmirgel(papier)] ситнозрни корунд помешан са кварцом и гвожђем, употребљава се за чишћење и глачање метала. ▲ **шми́ргл-па̀пӣр** чврсти папир са шмирглом, стаклени папир, брусни папир.

шмѝрглати, -а̄м и **шмѝрглати,** -а̄м несврш. [в. шмиргл] чистити, брусити, глачати шмирглом. □ **ко те шмиргла** жарг. ко те шиша, баш ме брига за тебе.

шмо̀кљан, -а м, мн. шмо̀кљани, ген. мн. шмо̀кља̄на̄ [аустр. нем. Schmock пискарало] глупан, неспретњаковић, сметењак.

шму̏глати, -а̄м несврш. [нем. schmuggeln] покр. кријумчарити, шверцовати.

шму̏глер, -а м [нем. Schmuggler, в. шмуглати] покр. кријумчар, шверцер.

шму̏к, -а м, мн. шму̀кови, ген. мн. шму̀ко̄ва̄ [нем. Schmuck украс] заст. накит, украс.

шму̀циг прид. индекл. [нем. schmutzig] заст. прљав, нечист; фиг. непоштен, сраман.

шна̀јдер, -а мн. -и (ж. **шна̀јдӗрка,** -ē, дат. шна̀јдӗрки) [нем. Schneider] кројач. ◆ **шна̀јдерскӣ.**

шна́ла, -ē ж, ген. мн. шна́ла̄ [нем. Schnalle] копча, спона, пређица.

шна̀пс, -а м [нем. Schnaps] 1. ракија. 2. в. **шна̀псл.**

шна̀псл, -а м [аустр. нем. Schnapsel] картарошка игра за две, три и четири особе са 20 карата.

шна̀уцер, -а м, мн. -и [нем. Schnauzer од Schnauze њушка] врста пса с црним или сивим крзном, снажне грађе, с длакавом њушком.

шнӗ, -нӗа м [нем. Schnee снег] кулин. бела пена за колаче од улупаног беланцета.

шнӗлцуг, -а м [нем. Schnellzug] заст. брзи воз.

шнѐнокле, шнѐноклӣ ж, мн. [аустр. нем. Schneenockerl] кулин. врста слаткиша, ваљушци од улупаног беланцета у слатком крему од жуманаца и млека.

шнѐшуе, шнѐшӯа̄ ж, мн. [нем. Schneeshuh] гумене ципеле, каљаче за снег (носе се преко ципела).

шни́рати, шни́ра̄м, 3. л. мн. шни́рајӯ несврш. [нем. schnüren] везати, завезати (ципеле), стезати (провлачењем пертле кроз рупице).

шни̏т, -а м, мн. шнѝтови, ген. мн. шнѝто̄ва̄ [нем. Schnitt] 1. кришка, одрезак; комад, парче, део (торте, саламе и др.). 2. крој (хаљине, одела), модел од папира.

шни̏та, -ē ж, ген. мн. шни̏та̄ [нем. Schnitte] хрв. в. **шни̏т** (1).

шнѝцла, -ē ж, ген. мн. шнѝцлӣ [нем. Schnitzel] танак комад меса спремљен на одређени начин, одрезак.

шну̂р, -а м, мн. шну́рови, ген. мн. шну́ро̄ва̄ [нем. Schnur] 1. врпца, узица, гајтан. 2. в. **шњу̂р.**

шну̂рбартхалтер, -а м, мн. -и [нем. Schnurrbart бркови, Halter држач] заст. брковез; повез који се стављао на бркове у току ноћи и везивао око ушију да би сачувао жељену форму бркова.

шну̂фтикла, -ē ж [нем. Schnupftuch, дем. Schnupftüchel] покр. заст. џепна марамица, рупчић.

шњу̂р, -а м, мн. шњу́рови, ген. мн. шњу́ро̄ва̄ [нем. Schnur] 1. в. **шну̂р.** 2. у картању: уплаћени

новац (улог) свих играча. □ **однети ~** фиг. добити, однети све; постићи највећи успех.

шòā, -ē ж [хебр. šō'āh истребљење] ист. масовно убијање Јевреја у Другом светском рату, холокауст.

шòвēн, -éна м, мн. шовéни, ген. мн. шовéнā [фр. chauvin, по имену Наполеоновог војника Н. Шовена (Nicolas Chauvin) из комедије *La cocarde tricolore*, изведене 1831. у Паризу] затуцан родољуб, заслепљени националиста.

шовинѝзам, -зма м [фр. chauvinisme, в. шовен] екстремни национализам, распаљивање националне мржње; политика прогањања, истребљивања, угњетавања других народа.

шовѝнист(а), -ē м, мн. шовѝнисти [фр. chauviniste, в. шовен] човек заслепљен шовинизмом, следбеник шовинизма.

шовинѝстичкӣ, -а, -о [в. шовинизам] који се односи на шовинизам и на шовинисте.

шо̀ги, шо̀гија м [јап. shogi] јапанска варијанта шаха у којој сваки играч има по 20 фигура.

шо́гор, -а и **шо̂гор,** -а м [мађ. sógor од нем. Schwager] женин брат, шурак; зет, рођак по жени; муж женине сестре, пашеног.

шогò̀рица, -ē ж [в. шогор] свастика; јетрва; заова. ◆ **шогò̀ричин**.

шо̀гӯн, -у́на м, мн. шогу́ни, ген. мн. шогу́нā [јап. shogun од кин.] ист. наследна титула врховног заповедника јапанске царске војске, под формалном контролом цара.

шогӯна̄т, -а́та м [в. шогун] ист. владавина шогуна (у Јапану 1192–1867).

шо́дер, -а м [нем. Schotter] ситан камен за грађевинску употребу, туцаник; шљунак.

шо̀ди, шо̀дија м [енгл. shoddy лош, безвредан] врста вештачке вуне од отпадака вунених тканина; тканина од такве вуне.

шòдō, -о̀а м [фр. chaudeau] кулин. прелив за колаче од млека, јаја, шећера и вина, шато.

шо̀драти, -а̄м ~ **шо̀дровати,** -ујēм сврш. и несврш. [в. шодер] покр. посипати шодером, пошљунчити, пошљунчавати.

шо̀к[1], шòка м, мн. шòкови, ген. мн. шòкōвā [фр. choc, енгл. shock] 1. мед. општи поремећај у функцијама организма, услед повреде или душевног потреса. 2. велико узбуђење, потресеност; пренераженост, запањеност. 3. удар, потрес; ▲ **елèктрични ~** в. **елèктрошòк**; **инсӯлински ~** мед. нагло смањење количине шећера у крви под утицајем превелике дозе инсулина, са дрхтавицом, грчевима и хладним знојем.

шо̀к[2], шòка м, мн. шòкови, ген. мн. шòкōвā [алб.] друг.

шокà̀нтан, -тна, -тно [фр. choquant, в. шок] који изазива шок, згражање; запањујући; одбојан, непријатан.

шо̀кинг прид. индекл. [енгл. shocking] в. **шокà̀нтан**.

шоки́рати, шòкӣрā̄м, 3. л. мн. шоки́рајӯ сврш. и несврш. [фр. choquer, в. шок] изазвати шок, потрести; згранути, запањити; ужаснути, ужасавати.

шо̀к-со̀ба [в. шок] болничка просторија у коју се смештају најтежи болесници после операције или несреће, соба за интензивну негу.

шо̀л, -а [нем. Scholle] задњи део говеђег бута, ружа.

шо̀лто в. **sciolto**.

шо̀пати, -а̄м несврш. [нем. schoppen] силом хранити, кљукати (гуску, ћурку и сл.).

шо̀пинг, -а м, мн. шо̀пинзи, ген. мн. шо̀пӣнгā [енгл. shopping] куповање разних производа по продавницама, за забаву или у оквиру туристичких путовања.

шо̀пинг-ту́ра, -ē ж, ген. мн. шо̀пинг-ту́рā [в. шопинг, тура] путовање у иностранство искључиво ради куповине.

шо̀пинг-турѝзам, -зма м [в. шопинг, туризам] туризам чији је главни циљ куповање, пре него одмор или разгледање знаменитости.

шо̀пинг-тӯрист(а), -ē м, мн. шо̀пинг-тӯристи [в. шопинг, турист(а)] туриста који путује само ради куповања.

шо̀пинг-цѐнтар, -тра м, мн. шо̀пинг-цѐнтри, ген. мн. шо̀пинг-цѐнтāрā [в. шопинг, центар] грађевина у којој се налази низ продавница с разним артиклима, трговачки центар.

шо̂р, шо̀ра м, мн. шо̀рови, ген. мн. шо̀рō̄вā [мађ. sor низ, ред] покр. улица (об. у Војводини).

шо̂рт сто̀ри, м, индекл. [енгл. short story] књиж. приповетка.

шо̀ртс, -а м, мн. шо̀ртсеви и (ретко) шо̀ртсови, ген. мн. шо̀ртсēвā и (ретко) шо̀ртсо̄вā ~ **шо̀рц**, -а

м, мн. шо̀рцеви, ген. мн. шо̀рцёвā [енгл. shorts од short кратак] кратке панталоне; женске тесне кратке панталонице, у моди од 70-их година XX века.

шо̏рц в. **шо̏ртс**.

шо̏т, -а м, мн. шо̀тови, ген. мн. шо̀тōвā [ар. šatt] слано језеро или бара у Алжиру и Тунису, које настаје у време киша, у пустињским удолинама.

шо̏у, шо̀уа м, мн. шо̏уови [енгл. show] популарна уметничко-забавна приредба; забавна телевизијска емисија с музиком, уз учествовање водитеља и гостију.

шо̏у-бизнис, -а м [енгл. show business] забављачка професија; свет забавне музике, комерцијалног позоришта и филма.

шо̏у-гѐрла, -е ж [енгл. showgirl] 1. играчица или забављачица у кабареу, мјузик-холу и сличним представама. 2. в. **шо̏уменка**.

шо̏умен, -а м, мн. шо̏умени, ген. мн. шо̏мēнā [енгл. showman] 1. глумац, певач или водитељ који уме да забави публику; свестрани извођач. 2. онај који се радо појављује пред публиком, парадер, позер. ◆ **шо̏уменскӣ**.

шо̏уменка, -ē ж, дат. шо̏уменки [в. шоумен] жена шоумен, свестрана извођачица.

шо̏фар, -а м [хебр. šōfár] овнујски рог који је у библијско време служио уместо трубе; у синагогама се свира у време празника Рош Хашане и Јом Кипура.

шо̏фе̄р, -е́ра м, мн. шофе́ри, ген. мн. шофе́рā [фр. chauffeur, првобитно ложач (локомотиве)] возач моторног возила (об. професионални). ◆ **шо̀фе̄рскӣ**.

шо̀фе̄р-ша̀јбна, -ē ж [в. шофер, шајба] аутом. фам. предње стакло, ветробран.

шофи́рати, шо̀фӣрām, 3. л. мн. шофи́рајӯ несврш. [фр. chauffer, в. шофер] управљати моторним возилом, аутомобилом.

шпа́га, -ē ж, дат. шпа́ги, ген. мн. шпа́гā [аустр. нем. Spage од итал. spago] 1. фигура у гимнастици и балету, с ногама потпуно раширеним и приљубљеним уз тло. 2. хрв. шпагат, канап.

шпа̀га̄т, -а́та м, мн. шпага́ти, ген. мн. шпага́тā [аустр. нем. Spagat од итал. spago] покр. узица, канап.

шпагѐти, шпаге́тā м, мн. [итал. spaghetti од spaghetto канапчић] кулин. танки и дугачки резанци који се једу с преливом. ▲ ~ **болоњез** кулин. шпагети на болоњски начин; **шпагѐти-вестерн** каубојски филмови италијанских редитеља, почев од филма Серђа Леонеа *За шаку долара* (1964).

шпа́да, -ē ж, ген. мн. шпа́дā [итал. spada] покр. мач; једна од четири боје у италијанским картама за играње.

шпа̀јз, -а м, мн. шпа̀јзови, ген. мн. шпа̀јзōвā = **шпа̀јза,** -ē, ген. мн. шпа̀јзā [аустр. нем. Speis] остава, просторија у којој се чува храна, обично зимница.

шпа̀јскā̀рта, -ē ж, ген. мн. шпа̀јскā̀ртӣ [нем. Speisekarte према Speise јело] покр. заст. јеловник, мени.

шпа̀јсцимер, -а м, мн. -и [нем. Speisezimmer према Speise јело, Zimmer соба] покр. заст. трпезарија.

шпа̀лӣр, -и́ра м, мн. шпали́ри, ген. мн. шпали́рā [нем. Spalier од итал. spalliera] 1. вој. колона војника у два реда, један према другом окренутих лицем, између којих пролази нека личност којој се одаје почаст. 2. ред воћака поред зида или ограде. ◆ **шпа̀лӣрскӣ**.

шпа̀лта, -е ж [нем. Spalte] 1. новински стубац. 2. в. **шӣф** (2).

шпа̀нијел, -а м [нем. Spaniel од енгл. spaniel од шп. español шпански] врста пса дуге длаке и дугих обешених ушију.

шпа̀новати, -ујēм свр̄ш. и несвр̄ш. [нем. spannen] покр. 1. натегнути, натезати, напети, растезати. 2. упрезати (коње, волове).

шпа̀нунг, -а м, мн. шпа̀нунзи, ген. мн. шпа̀нӯнгā [нем. Spannung] заст. напетост, нестрпљење, радозналост, узрујаност.

шпа̀нцӣр, шпанци́рати в. **шпа̀цӣр, шпаци́рати**.

шпа̀р, -а м, мн. шпа́рови, ген. мн. шпа́рōвā [итал. sparo] зоол. врста морске рибе, *Sargus annularis*.

шпа́рати, шпа̀рām, 3. л. мн. шпа́рајӯ несвр̄ш. [нем. sparen] штедети, остављати новац на страну.

шпа̀ргла, -ē ж, ген. мн. шпа̀ргӣ [нем. Spargel од грч. aspáragos] бот. биљка из породице љиљана, *Asparagus officinalis*, једе се кувана као поврће.

шпа̀рет и **шпа̀рет** в. **шпо̏рет**.

шпа̏ркаса, -ē ж, ген. мн. шпа̏ркāса и **шпа̑ркаса,** -ē ж, ген. мн. шпа̑ркāсā покр. заст. [нем. Sparkasse, в. шпарати] штедна касица.

шпа̏рмājстор, -а м, мн. -и [нем. Sparmeister] покр. заст. штедљивац, штедиша.

шпа̏рога, -ē ж, ген. мн. шпа̏рōгā хрв. в. **шпа̀ргла**.

шпа̑ртати, -āм несврш. [нем. Sparte одељак, према итал. spartire одељивати] 1. цртати линије на хартији (водоравне, ређе усправне) ради лакшег писања. 2. ићи тамо-амо, ходати у разним правцима; луњати, скитати се.

шпа̀рхерд, шпа̀рхерт в. **шпо̀рет**.

шпацион̀ирати, шпациȍнӣрāм, 3. л. мн. шпацион̀ирајӯ сврш. и несврш. [нем. spationieren од лат. spatium простор] типогр. уметати белине између слова, проредити, проређивати слова у речи.

шпа̀цӣр, -и́ра м, мн. шпаци́ри, ген. мн. шпаци́рā [нем. Spaziergang, в. шпацирати] шетња.

шпаци́рати (се), шпа̀цӣрāм (се), 3. л. мн. шпаци́рајӯ(се) несврш. [нем. spazieren од итал. spaziare] шетати (се), шеткати (се).

шпеди̏тӗр, -е́ра м, мн. шпедите́ри, ген. мн. шпедите́рā [нем. Spediteur од фр. expediteur] 1. онај који отпрема, одашиље робу, превозник. 2. онај ко организује превоз и регулише царинске и друге обавезе.

шпеди̏тӗрски, -ā, -ō [в. шпедитер] који се односи на шпедитера; који припада шпедитеру.

шпеди́ција, -ē ж [нем. Spedition од итал. spedizione према spedire слати] трг. слање, отпремање, одашиљање робе.

шпе̑к, шпѐка м [нем. Speck] 1. сланина. 2. шаљ. поткожни слој масти код човека, сало.

шпекӯлант, -нта м, мн. шпекӯланти, ген. мн. шпекӯланāтā (уоб. **шпекула̀нт**) [нем. Spekulant, од лат. speculari посматрати, истраживати] онај који шпекулише, рачуница, шићарџија, вешт трговац. ▯ **шпекӯлантскӣ** и **шпекула̀нтскӣ**.

шпекула́ција, -ē ж [нем. Spekulation од лат. speculatio посматрање, истраживање] 1. трговина која рачуна на брзу и лаку зараду, често уз коришћење незаконитих средстава. 2. в. **спекула́ција**.

шпекӯлисати, -ишēм несврш. [нем. spekulieren, в. шпекулант] бавити се шпекулацијама, водити послове не бирајући средства. 2. в. **спекӯлисати**.

шпе̏на̄дла, -ē ж, ген. мн. шпе̏на̄длӣ варв. [нем. Stecknadel] чиода, прибадача.

шпе̏нглер, -а м [нем. Spengler] лимар; бравар.

шпенди́рати, шпѐндӣрāм, 3. л. мн. шпенди́рајӯ сврш. и несврш. [нем. spendieren од лат. expendere трошити] покр. 1. поклонити, даровати, уделити; частити (кога чиме). 2. (по)трошити, (про)трађити.

шпе̏ндлати = **шпе̏ндловати** (в.)

шпе̏ндловати, -ујēм = **шпе̏ндлати,** -āм несврш. [нем. spendeln] покр. раз. причвршћивати шпенадлама (код кројења и шивења).

шпѐрплоча, -ē ж, ген. мн. шпѐрплō̑чā̄ [нем. Sperrholz од sperren преградити и Holz дрво] дрвена плоча која се добија унакрсним лепљењем три или више слојева фурнира под великим притиском.

шпецӗра̄ј, -а́ја м [нем. Spezerei од итал. spezierie зачини] покр. 1. животне намирнице, прехрамбени производи. 2. продавница намирница и мешовите робе; бакалница.

шпи́гл, -а м [нем. Spiegel од лат. speculum огледало] 1. типогр. нацрт за прелом новинске стране или веће публикације. 2. покр. заст. огледало.

шпи́глајер, -а м [нем. Spiegeleier, в. шпигл, Ei јаје] покр. јаја на око, јаја пржена цела.

шпи́глајзен, -а м [нем. Spiegeleisen, в. шпигл, Eisen гвожђе] техн. сирово гвожђе које садржи 5% до 20% мангана.

шпи́глмӗта̄л, -а́ла м [нем. Spiegel, в. шпигл, метал] техн. чврста, сјајна бронза, с додатком арсена, никла, антимона и других метала.

шпи̏јӯн, -у́на м, мн. шпију́ни, ген. мн. шпију́нā [нем. Spion од фр. espion од итал. spione] уходa, достављач, потказивач. ◆ **шпијӯнскӣ**.

шпијуна́жа, -ē ж [нем. Spionage од фр. espionnage, в. шпијун] уходење, вребање; достављање, потказивање. ▲ **индустријска** ~ достављање важних података и индустријских тајни конкурентском предузећу или другој држави.

шпијуни́рати, шпијӯнӣрāм, 3. л. мн. шпијуни́рајӯ несврш. [нем. spionieren од фр. espionner, в. шпијун] бавити се шпијунажом, уходити, потказивати, достављати.

шпи̏јӯнка, -ē ж, дат. шпи̏јӯнки и шпи̏јӯнци, ген. мн. шпи̏јӯнкӣ [в. шпијун] 1. жена шпијун. 2. а. отвор на кућним вратима кроз који се може видети ко звони или куца. б. прозорче на затворским вратима кроз које се надзиру затвореници у ћелијама.

шпи̏ковати, -ујēм несврш. [нем. spicken] кулин. надевати месо сланином, убацивати у месо комадиће сланине да би било сочније.

шпи̏л, -а и **шпи̏л,** -а м [нем. Spiel игра] свежањ карата за играње (обично 52).

шпилѐра̄ј, -а̏ја м, мн. шпилера̏ји, ген. мн. шпилера̏ја̄ [нем. Spielerei, према Spiel игра] играчка, шала; ситница.

шпи̏лкарта, -ē ж, ген. мн. шпи̏лкара̄та̄ и **шпи̏лка̄рта,** -е, ж, ген. мн. шпи̏лкара̄та̄ [нем. Spielkarte] карта за играње (картање).

шпи̏лман, -а м, мн. шпи̏лмани, ген. мн. шпи̏лма̄на̄ и **шпи̏лман,** -а м, мн. шпи̏лмани, ген. мн. шпи̏лма̄на̄ [нем. Spielmann] свирач, музикант; у средњовековној Немачкој; путујући песник-певач (слично српском гуслару).

шпи̏лхо̄зне, шпи̏лхо̄зна̄ ж, мн. [нем. Spielhosen, према Spiel игра, Hose панталоне] дечје панталонице с ластишем око ногу и нараменицама; панталонице са затвореним делом за стопала као чарапе.

шпи̏лшӯл, -а и **шпи̏лшӯл,** -а мн. -и [нем. заст. Spielschule] забавиште, обданиште; игралиште за децу.

шпи̏ља [нгрч. spēliá од грч. spḗlaion] пећина. ◆ **шпи̏љскӣ**.

шпи̏нāт, -а́та м [нем. Spinat од итал. spinacio од ар. isfināǧ] в. **спа̀наћ**.

шпи̏новати, -ујēм несврш. [нем. spinnen плести] пржити шећер док не порумени, за припрему разних посластица.

шпи̏рит, -а и **шпѝрит,** -а м в. **шпи̏ритус**.

шпи̏ритус, -а и **шпѝритус,** -а [нем. Spiritus од лат. spiritus дух, дах, испарење] денатурисани алкохол.

шпи̏ритуснӣ, -а, -о и **шпи̏ритуснӣ,** -а, -о [в. шпиритус] који се односи на шпиритус; који ради на шпиритус. ▲ **шпиритусна лампа** мала направа за кување помоћу шпиритуса.

шпирѝтуша, -ē ж [в. шпиритус] фам. јака вештачка ракија.

шпѝтāљ, -а́ља м, мн. шпита́љи, ген. мн. шпита́љā [нем. Spital од срлат. hospital(e)] покр. заст. болница.

шпи̏ц, шпѝца м, мн. шпи̏цеви, ген. мн. шпи̏цēвā [нем. Spitz] 1. врх, шиљак. 2. стара раса паса мале главе и шиљастих ушију, с дугачком длаком. 3. време најгушћег саобраћаја у граду. 4. сп. истурени играчи фудбалског тима, врх напада. ▲ **шпи̏ц-и̏грач** фудбалер у врху напада.

шпи̏ца, -ē ж, ген. мн. шпи̏цā [нем. Spitze] 1. наслов, списак глумаца и осталих сарадника који се емитује на почетку филма или телевизијске емисије (*најавна* ~) односно на крају (*одјавна* ~). 2. хрв. фам. шеталиште, главно градско састајалиште.

шпи̏цаст, -а, -о [в. шпиц] шиљаст, зашиљен.

шпи̏цбарт, -а м, мн. -и [нем. Spitzbart, в. шпиц, Bart брада] покр. заст. шиљаста брада, брада која иде у шпиц.

шпи̏цл, -а м, мн. шпи̏цлови [аустр. нем. Spitzel] заст. 1. усник за пушење цигарета, мушткла. 2. в. **шпи̏цло̄в**.

шпи̏цло̄в, шпицло̀ва м, мн. шпицло̀ви, ген. мн. шпицло́ва̄ [аустр. нем. Spitzel] 1. полицијски агент, ухода, њушкало. 2. фиг. лукав човек, препредењак.

шпли̏тер, -а м, ген. мн. шпли̏тēра̄ [нем. Splitter] покр. ивер, крхотина, гелер (од гранате, бомбе).

шпо̀рак, -рка, -рко [итал. sporco] покр. прљав, нечист, запушten.

шпо̀рет, -а = **шпа̀рхет,** -а м, мн. -и [нем. Sparherd од sparen штедети, Herd огњиште] штедњак.

шпоркàрија, -ē ж, ген. мн. шпоркàрија̄ [венец. sporcaria, в. шпорак] покр. прљавштина, нечистоћа.

шпо̀ркати, -а̄м сврш. [итал. sporcare, в. шпорак] покр. прљати, упрљати.

шпра̀јц, -а м, мн. шпра̀јцеви, ген. мн. шпра̀јцēвā = **шпра̀јца,** -ē ж [нем. Spreize] покр. подупирач, потпорањ.

шпри̏ц, шпри̏ца м, мн. шпри̏цеви, ген. мн. шпри̏цēвā [нем. Spritze, према spritzen прскати, убризгавати] мед. прибор за давање лекова под кожу, са стакленим цилиндром, клипом и иглом, бризгалица.

шпри̏цати, -а̄м несврш. [нем. spritzen, в. шприц] фам. прскати, штрцати.

шпри̏цер, -а м, мн. шпри̏цери, ген. мн. шпи̏цера̄ и **шпри̏цер,** -а м, мн. -и [нем. Spritzer] вино помешано са сода-водом или минералном водом. ▯ **хладан као ~** фам. потпуно миран, хладнокрван, неузбуђен.

шпри̏цнути, -не̄м сврш. [в. шприцати] попрскати, штрцнути.

шпу̀ла, -е̄ ж, ген. мн. шпу̀ла̄ = **шпу̀лна,** -е̄, ген. мн. шпу̀лна̄ и **шпу́лна,** -е̄, ген. мн. шпу́лна̄ [нем. Spule] 1. калем, цев од картона, пластике или метала на коју се намота конац. 2. електр. намотај жице.

шпу̂р, -а м [нем. Spur траг] аутом. жарг. положај аутомобилских точкова приликом техничког прегледа исправности кочионог система.

шпу̂ријус, -а м, мн. -и [нем. жарг. Spurius од Spur, в. шпур] предосећање, слутња; добар њух, „нос“ (за нешто).

шра̀јбмашӣна, -е̄ ж [нем. Schreibmaschine према schreiben писати] заст. писаћа машина.

шра̀јптиш -а м, мн. шра̀јптиши, ген. мн. шра̀јптӣша̄ [нем. Schreibtisch] покр. заст. писаћи сто, радни сто.

шра̀мл, -а м, мн. шра̀мли [нем. Schrammel(musik) према бечким музичарима Јохану и Јозефу Шрамелу, из друге половине XIX века] мали музички састав који има две виолине, гитару и кларинет или хармонику.

шра̀пнел, шрапнѐла м, мн. шрапнѐли, ген. мн. шрапне́ла̄ и **шра̀пнел̄,** -е́ла, мн. шрапне́ли, ген. мн. шрапне́ла̄ [нем. Schrapnell од енгл. shrapnel, према енглеском генералу Шрапнелу (Henry Shrapnel, 1761–1842)] вој. 1. артиљеријски пројектил чија је шупљина испуњена металним куглицама и који се распрскава у ваздуху. 2. а. куглица из таквог пројектила. б. крхотина гранате, гелер.

шра̀уба, -е̄ ж, ген. мн. шра̀ӯба̄ [нем. Schraube завртањ] у рукомету и ватерполу ударац играча наглим заокретом према голу.

шра̀ф, -а, мн. шра̀фови [нем. дијал. Schrauf од нем. Schraube] завртањ.

шра̀фа, -е ж [нем. Schraffe] свака од танких цртица којима се на мапама означава рељеф.

шрафи́рати, шра̀фи̏ра̄м, 3. л. мн. шрафи́рајӯ несврш. [нем. schraffieren] у сликарству и гравирању повлачити фине паралелне линије пером; сенчити делове цртежа помоћу паралелних или укрштених линија; у картографији: цртати планине шрафама (в.).

шра̀фити, -и̏м несврш. [в. шраф] причвршћивати шрафовима.

шра̀фцӣгер, -а м, мн. -и [нем. Schraubenzieher, в. шраф, ziehen вући] фам. алатка за завијање и одвијање завртња, одвијач, одвртка.

шре̂х прил. [нем. schräg кос] косо, нагнуто, под углом; укриво, нахеро.

шро̀т, шро̀та м [нем. Schrot] покр. заст. 1. грубо млевен кукуруз, јечам и сл., крупица, прекрупа. 2. безвредна роба, ствари за отпад, бофл, шкарт.

шро̀товати, -ӯје̄м несврш. [нем. schroten дробити, крупно млети] покр. заст. правити прекрупу, млети укрупно (об. житарице).

шта̂б, -а м, лок. шта́бу, мн. шта́бови, ген. мн. шта́бо̄ва̄ [нем. Stab] 1. вој. официри додељени као помоћници и саветници команданту (пука, бригаде, дивизије, армије). 2. главни руководећи орган неке установе или удружења, врховно вођство. ▲ **кризни ~** руководећи орган који се формира у случају непосредне опасности од напада агресора, природних непогода и сл. ◆ **шта̂бнӣ** и **шта̂пскӣ.**

шта́гаљ, -гља м, мн. шта́гљеви, ген. мн. шта́гљева̄ [аустр. нем. Stadel] остава за сточну храну; таван на штали.

шта̀јга, -е ж, дат. шта̀јги [нем. Steige (стрми) пут] жарг. простор око железничке станице на коме се окупљају проститутке.

шта̀ла, -е̄ ж, ген. мн. шта̀ла̄ [нем. Stall] стаја за говеда и коње.

шта̀лма̄јстор, -а м и **шта̀лма̄јстер,** -а м, мн. -и [нем. Stallmeister, в. штала, мајстор] надзорник штале, коњушар.

шта̀лскӣ, -а̄, -о̄ [в. штала] који припада стаји, који се односи на стају, стајски.

шта̀мби̏љ, -и̏ља м, мн. штамби̏љи, ген. мн. штамби̏ља̄ [итал. stampiglia] печат, жиг. ◆ **шта̀мби̏љнӣ, шта̀мби̏љскӣ.**

штамби̏љати, -а̄м несврш. [в. штамбиљ] ударати печате, печатирати.

штâмпа, -ē ж [итал.' stampa, према stampare штампати, утиснути] 1. штамп. техника умножавања текстова или слика помоћу металних клишеа, штампање, печатња, тисак. ▲ **офсет ~** техника умножавања текстова помоћу офсетних плоча, пресликавањем (данас најчешће примењивана); **флексо-штампа** посебна техника штампања налепница, омотница, етикета и сл. 2. заједнички назив за дневне листове и часописе. ▲ **булеварска ~, жута ~** јефтини сензационалистички листови, ради већег тиража претежно се баве скандалима и трачевима.

штàмпāр, -а́ра м, мн. штампа́ри, ген. мн. штампа́рā [в. штампа] човек који ради у штампарији, надгледа процес штампе. ◆ **штампа́рев** и **штампа́ров**.

штампàрија, -ē ж, ген. мн. штампàрījā [в. штампар; уп. итал. stamperia] радионица у којој се штампају књиге, часописи, листови, формулари и друге врсте текстова.

штàмпāрскӣ, -а, -о [в. штампар] који се односи на штампу и штампаре; који служи за штампање (*штампарска боја*); који се догађа приликом штампања (*штампарска грешка*).

штâмпати, -ā̄м сврш. и несврш. [в. штампа] отиснути, умножити, умножавати помоћу штампе.

штàмпāч, -а́ча м, мн. штампа́чи, ген. мн. штампа́чā [в. штампати] уређај за штампање текстова са компјутера.

штàмпӣљ, -и́ља м и **штампѝља,** -ē ж в. **штàмбӣљ**.

шта́нга, -ē ж в. **шта́нгла**.

шта́нгла, -е ж, ген. мн. шта́нглӣ, дем. **шта́нглица** [нем. Stange] 1. метална полуга; шипка, мотка. 2. гимнастичка справа, вратило. 3. кулин. а. дугуљасти комадић хране; ребро (чоколаде). б. колачић у облику штапића; прутић од сланог теста.

штàнд, -а м, мн. штàндови, ген. мн. штàндōвā [нем. Stand од stehen стајати] место на којем се излаже роба у рекламне и продајне сврхе, об. на сајму.

штàнцати, -ā̄м в. **штàнцовати**.

штàнцовати, -ујēм сврш. и несврш. [нем. stanzen] 1. а. утиснути (слова, цртеж и сл.) помоћу металног калупа. б. израдити, израђивати предмете (од пластике, картона и сл.) помоћу матрице, калупа. 2. фиг. произвести, производити масовно, серијски; умножавати. □ **као штанцовани** сви исти, налик један на други, као из калупа.

штàпӣн, -и́на м, мн. штапи́ни, ген. мн. штапи́нā [итал. stoppino] фитиљ за потпаљивање мина и експлозива, врпца испуњена барутом.

штâуб, -а м, **штâуб-шѐћер,** -а м [нем. Staub прах, прашина] покр. заст. фино самлевен шећер, шећер у праху.

штâубмантӣл, -а м, мн. -и [нем. Staubmantel од Staub прах, прашина, Mantel огртач] покр. заст. огртач за заштиту од прашине.

штафа́жа, -е ж [нем. Staffage] 1. а. споредан украс, уметак, додатак. б. људи који служе за подршку, потпору; статисти. 2. слик. оживљавање пејзажа додавањем људских или животињских ликова.

штафѐлāј, -а́ја м, мн. штафела́ји, ген. мн. штафела́јā [нем. Staffelei] слик. постоље, сталак на коме стоји слика током израде, сликарски ногари.

штафѐта, -ē и **штафе́та,** -ē ж [нем. Stafette од итал. staffetta коњаник-гласник] 1. заст. весг, порука коју преносе гласници. сп. 2. а. трка у којој сваки тркач предаје палицу наредном тркачу. б. екипа која учествује у тој трци. в. атлетска, пливачка, скијашка и сл. дисциплина 3. палица или заставица која се предаје у таквом такмичењу. ▲ **Штафета младости** ист. штафета коју су омладинци из свих крајева Југославије носили да би је предали Јосипу Брозу Титу 25. маја, за његов рођендан.

штàфетнӣ, -ā̄, -ō̄ и **штàфе̄тнӣ,** -ā̄, -ō̄ [в. штафета] који се односи на штафету (*штафетна палица; штафетна трка*). □ **преузети штафетну палицу** фиг. преузети нечије обавезе, задужења; наставити нечији рад.

штàфӣр, -и́ра м, мн. штафи́ри, ген. мн. штафи́рā [нем. staffieren опремати, китити] девојачка спрема, мираз.

шта́ција, -ē ж [нем. Station] заст. 1. постаја, стајалиште, одморište. 2. а. станица (железничка, полицијска и сл.). б. положај, место у служби.

штациони́рати непр. в. **стациони́рати**.

штѐка, -ē ж, дат. штѐки, ген. мн. штѐкā (уоб. **штéка**) [итал. stecca] 1. кутија са 10 или 20 паклица цигарета. 2. зачкољица, сметња, квака.

штѐкдо̄за, -ē ж, ген. мн. штѐкдо̄за̄ [нем. Steckdose] покр. заст. утичница, прикључна кутија.

штѐкер, -а м, мн. -и [нем. Stecker, према stecken утакнути, забости] утикач за струју.

штѐла̄мпа, -ē ж, ген. мн. штѐла̄мпӣ [нем. Stehlampe према stehen стајати] лампа која стоји на поду, стојећа лампа.

штѐловати, -ујēм сврш. и несврш. [нем. stellen] наместити, поставити, удесити; дотерати, дотеривати.

штѐлунг, -а м, мн. штѐлунзи, ген. мн. штѐлӯнга̄ [нем. Stellung] заст. 1. положај, став, држање. 2. место и распоред војске у рату.

штѐлцне, штѐлцнӣ ж, мн. [нем. Stelzen] штуле, гигаље, дрвене мотке помоћу којих се могу правити крупни кораци.

штѐма̄јзл, -а м, мн. штѐма̄јзли, ген. мн. штѐма̄јзла̄ [нем. Stemmeisen] покр. заст. длето.

штѐмовати, -ујēм [нем. stemmen] дупсти длетом; обијати, разбијати (зид).

штѐмпл, -а м, мн. штѐмплови, ген. мн. штѐмпло̄ва̄ [нем. Stempel] заст. 1. штамбиљ, печат, жиг. 2. таксена марка.

штемпли́рати, штѐмплӣра̄м, 3. л. мн. штемпли́раӯ сврш. и несврш. [нем. stempeln] ударити, ударати печат, печатити, жигосати.

штѐндер, -а м, мн. штѐндери, ген. мн. штѐндѐра̄ [нем. Ständer] оно на чему нешто стоји; сталак, пулт, потпорањ.

штѐп, штѐпа м, мн. штѐпови, ген. мн. штѐпо̄ва̄ [в. штеповати] оно што је прошивено; прошив, обруб.

штѐповати, -ујēм несврш. [нем. steppen] прошивати, продевати конац (кроз нешто).

штѐрика, -е ж, дат. штѐрици [итал. (candela) stearica] покр. (стеаринска) свећа.

шти̏глӣц, -и́ца м, мн. штиглӣци, ген. мн. штиглӣца̄ [нем. Stieglitz] зоол. чешљугар, *Carduelis carduelis*.

штѝјати, -а̄м в. **шти̏хати**.

штѝјача, -ē ж в. **шти̏хача**.

штикѐра̄ј, -а́ја м [нем. Stieglitz] покр. заст. вез, везиво.

шти̏кла, -ē ж, ген. мн. шти̏ка̄ла̄/шти̏клӣ и **штѝкла,** -ē ж, ген. мн. штѝка̄ла̄/штѝклӣ дем. **шти̏клица** [нем. Stöckel] а. потпетица на ципелама (об. танка, висока).

шти̏ковати, -ујēм несврш. [нем. sticken] покр. заст. вести, радити вез.

штѝлет в. **стѝлет**.

шти̏мати[1], -а̄м несврш. [итал. stimare] 1. ценити, поштовати, уважавати. 2. процењивати.

шти̏мати[2], -а̄м [нем. stimmen] 1. слагати се, подударати се. 2. в. **шти̏мовати**.

шти̏мер, -а м, мн. -и [нем. Stimmer] мајстор који удешава музичке инструменте; уп. **кла̀вӣрштимер**.

шти̏мовати, ујēм несврш. [нем. stimmen] 1. муз. удесити, удешавати тонове на инструменту. 2. фиг. жарг. удешавати, прилагођавати, мењати (бројеве, податке и сл.).

штѝмӯнг, -а м, мн. штѝмӯнзи, ген. мн. штѝмӯнга̄ [нем. Stimmung] расположење, угођај, атмосфера.

шти̏рка, -ē и **шти̏рка,** -ē ж, дат. -ци [нем. Stäke] хем. средство за укруњивање рубља након прања (главни састојак скроб).

шти̏ркати, -а̄м и **шти̏ркати,** -а̄м несврш. [в. штирка] потапати (платно или рубље) у раствор штирке; учвршћивати.

шти́фле, шти́флӣ ж, мн. [нем. Stiefel] покр. заст. чизме.

штифлѐте, штифлѐта̄ ж, мн. [нем. Stiefelette, в. штифле] покр. заст. ниске женске чизмице, получизме.

шти̏фт, -а м, мн. шти̏фтови, ген. мн. шти̏фто̄ва̄ [нем. Stift] 1. електр. једнополни утикач; телефонски утикач (за давање везе говорницима преко телефонске централе). 2. покр. заст. штапић; полужица; ексер без главице.

шти̏х, шти̏ха м, мн. штѝхови, ген. мн. штѝхо̄ва̄ [нем. Stich бод, убод од stechen бости] бод, поен (у игри карата).

штѝхати, -а̄м (уоб. **штѝјати**) несврш. [нем. stichen] пољопр. припремати земљу за сејање нарочитом алатком, рахлити.

штѝхача, -е ж, ген. мн. штѝха̄ча̄ (уоб. **штѝјача**) [в. штихати] пољопр. алатка за штихање, врста лопате.

штӣхворт, -а м [нем. Stichwort] 1. основна, посебно истакнута реч; (у речницима) одредница. 2. позор. в. **шлàгворт**.

штӣхпрӧба, -ē ж [нем. Stichprobe према Stich убод] провера напрескок, надохват, проба на основу насумице одабраних узорака.

штӣцовати, -ујēм несврш. [в. штицунг] финанс. куповати страну валуту на слободном тржишту, по ценама вишим од званичног курса.

штӣцӯнг, -а м, мн. штӣцӯнзи, ген. мн. штӣцӯнгā [нем. Stützung потпора, подршка] финанс. трговање девизама при коме се разликом (увећањем) надокнађује ниска вредност домаће валуте.

штӧк[1] [енгл. stock] в. **стӧк**.

штӧк[2], штòка м, мн. штòкови, ген. мн. штòкӧва [нем. Stock] 1. оквир врата или прозора, рагастов. 2. горња греда рагастова, довратник, довратак.

штòкфиш, -а м, мн. штòкфиши, ген. мн. штòкфишā [нем. Stockfish] кулин. суви бакалар.

штӧпати[1], -āм в. **штӧповати**[1].

штӧпати[2], -āм в. **штӧповати**[2].

штӧпер, -а м, мн. штӧпери, ген. мн. штӧпēрā [нем. Stopper, в. штоповати[2]] онај који штопује, који мери време штоперицом.

штӧперица, -ē ж [нем. Stopper, в. штоповати[2]] часовник за мерење тачног времена, с механизмом за заустављање, употребљава се у спортским такмичењима.

штòпл, -а м, мн. штòплови, ген. мн. штòплӧвā [аустр. нем. Stoppel] покр. заст. чеп, запушач.

штòплцӣгер, -а м, мн. -и [аустр. нем. Stoppelzieher] справа за вађење чепова, отпушач, вадичеп.

штòповати[1], -ујēм сврш. и несврш. [нем. stopfen] крпити, закрпити (чарапе, рубље, одело и др.).

штòповати[2], -ујēм сврш. и несврш. [нем. stoppen од енгл. stop] 1. помоћу штоперице одмерити тачно трајање неке радње. 2. сп. зауставити, смирити лопту у фудбалу.

штӧс, -а м, мн. штóсови, ген. мн. штóсӧвā [нем. Stoss удар, ударац] 1. досетка, виц; подвала, смицалица, трик. 2. гомила, хрпа, наслага (обично хартије, списа).

штӧф, штòфа м, мн. штòфови, ген. мн. штòфӧвā [нем. Stoff] 1. тканина од природне вуне за одело. 2. заст. грађа, материјал. 3. фиг. природна способност, надареност (за нешто).

штòфан, -а, -о [в. штоф] који је од штофа.

штòфара, -ē ж, ген. мн. штòфāрā [в. штоф] фабрика штофова.

штрàјк, -а м, мн. штрàјкови, ген. мн. штрàјкӧвā [нем. Streik од енгл. strike удар] организована обустава рада у фабрикама и предузећима у сврху постизања неких права радника у односу на послодавца. ▲ **генерални ~** тотална обустава рада у целој земљи; **~ глађу** намерно одбијање хране током више дана, у знак протеста.

штрàјкāч, -а́ча м, мн. штрајка́чи, ген. мн. штрајка́чā [в. штрајк] човек који штрајкује, учесник у штрајку. ◆ **штрàјкāчкӣ**.

штрàјкбрехер, -а м, мн. -и [нем. Streikbrecher] особа која не пристаје на штрајк, која долази на посао иако је штрајк у току. ◆ **штрàјкбрехерскӣ**.

штрàјковати, -ујēм несврш. [в. штрајк] бити у штрајку, обуставити рад ради постизања неких права.

штрàјфкӧр, -а м, мн. -и [нем. Streifkorps према streifen лутати, патролирати] ист. војни одред који врши рацију; патрола (нарочито у Аустроугарској).

штрàјх, -а м, мн. штрàјхови, ген. мн. штрàјхӧвā [нем. Streich(instrument)] муз. фам. скуп гудачких инструмената, гудачи.

штрàјх-òркестар, -стра м, мн. штрàјх-òркестри, ген. мн штрàјх-оркестāрā [нем. Streichorchester] муз. заст. гудачки оркестар.

штрàм прид. индекл. [нем. stramm] заст. утегнут, усправан, крут (об. о војницима).

штрàмпле, -и ж, мн. в. **штрàмплице**.

штрàмплице, -ӣ ж, мн. [нем. Strampelhöschen, према strampeln копрцати се, Höschen панталонице] дечје панталонице спојене с чарапама.

штрâнга, -ē ж, ген. мн. штрâнгӣ = **штрâњга,** -ē ж, ген. мн. штрâњгӣ [нем. Strang] покр. исплетено дебело уже.

штрàнгӧв, штангòва м, мн. штрангòви, ген. мн. штрангóвā = **штрàњгӧв,** штрањгòва м, мн. штрањгòви, ген. мн. штрањгóвā [в. штранга] покр. обешењак, мангуп, угурсуз.

штра̀нд, -а м, мн. штра̀ндови, ген. мн. штра̀ндо̄ва̄ [нем. Strand] покр. песковита обала погодна за сунчање и купање, плажа.

штра̀ндкла̄јд, -а м [нем. Strandkleid, в. штранд, Kleid одело] покр. заст. лаки женски огртач за плажу.

штра̀њга = **штра̀нга** (в.)

штра̀њго̄в = **штра̀нго̄в** (в.)

штра̀пац, штрапа̀ца м, ген. мн. штрапа́ца̄ [нем. Strapaze од итал. strapazzo] тежак, заморан рад; напрезање, напор, труд.

штрапаци́рати, штрапа̀ца̄ра̄м, 3. л. мн. штрапаци́раја̄ сврш. и несврш. [нем. strapazieren, в. штрапац] 1. а. прекомерно употребљавати неку ствар, трошити је. б. замарати, мучити (кога). 2. ~ **се** уморити се од великог труда, преморити се; мучити се (чиме).

штра̀с, -а м [нем. Strass, према немачком јувелиру Штрасеру (J. Strasser)] имитација дијаманта, вештачки драгуљи; стаклене шљокице, об. на хаљини.

штра̀фаст, -а, -о в. **штра̀фтаст**.

штра́фта, -е̄ ж, ген. мн. штра́фта̄ [нем. Streife] 1. пруга, трака; дебела линија. 2. фам. шеталиште, главно градско састајалиште.

штра̀фтаст, -а, -о [в. штрафта] који има штрафте, пругаст.

штра̀ца, -е̄ ж, ген. мн. штра̀ца̄ [венец. strazza, итал. straccio] покр. 1. крпа, дроњак; прња. 2. слабић, бескичмењак.

штре́бати, штрѐба̄м, 3. л. мн. штре́баја̄ несврш. [нем. streben тежити, трудити се] хрв. претерано учити, бубати.

штре́бер, -а м, мн. -и (ж. **штре́бе̄рка,** дат. штре́бе̄рки, ген. мн. штре́бе̄ркӣ) [нем. Streber, в. штребати] 1. онај који великим напором и додворавањем жели да достигне бољи положај; лакташ, каријериста. 2. бубалица. ◆ **штре́берскӣ**.

штрѐка, -е̄ ж, дат. штрѐци/штрѐки [нем. Strecke] покр. заст. железничка или трамвајска пруга.

штри̏к, штри̏ка м, мн. штри̏кови, ген. мн. штри̏ко̄ва̄ [нем. Strick, према stricken плести] покр. конопац, уже.

штри̏кати, -а̄м несврш. [нем. stricken] плести, об. вуну.

штрикѐра̄ј, -а́ја, мн. штрикера́ји, ген. мн. штрикера́ја̄ [нем. Strickerei, в. штрикати] покр. заст. 1. оно што се штрика, плетиво. 2. штрикање, плетење. 3. радионица за штрикање.

штри̏керка, -е̄ ж [в. штрикати] жена која се бави штрикањем, плетиља. ◆ **штри̏керкин**.

штри̏кла, -е̄ ж, ген. мн. штри̏клӣ [аустр. нем. Strichel] црта; потез пером или оловком, као знак да је нешто прегледано или да се поништава.

штриклѝрати, штри̏клѝра̄м, 3. л. мн. штриклѝраја̄ сврш. [аустр. нем. strichlieren] означити цртом; превући црту преко нечега, прецртати, брисати.

штри̏х, -а м, мн. штри̏хови, ген. мн. штри̏хо̄ва̄ [нем. Strich] црта, потез, линија.

штрихи́рати, штри̏хи́ра̄м = **штри̏ховати,** -ујем в. **штриклѝрати**.

штру́дла, -е̄ ж, ген. мн. штру́длӣ [нем. Strudel] кулин. савијача, гужвара, пита од кора или од киселог теста, савијена и пуњена слатким или сланим надевом.

штру̀кле, штру̀клӣ и **штру̀кље,** штру̀кљӣ ж, мн. [нем. дијал. Struckel] хрв. кулин. загорски специјалитет, слатко или слано јело од теста надевеног сиром.

штру̏мпфба̄ндла, -е̄ ж, ген. мн. штру̏мпфба̄ндлӣ и **штру̏мпа̄ндла,** -е ж, ген. мн. штру̏мпа̄ндлӣ [нем. Strumpfband према Strumpf чарапа, Band трака] в. **штру̏мпфхалтер**.

штру̏мпфхалтер, -а м, мн. -и [нем. Strumpfhalter од Strumpf чарапа, Halter носач] покр. заст. држач женских чарапа, подвезица, халтер.

штру̏пи́ран, -а, -о [нем. strupiert од фр. estropié] покр. заст. сакат, осакаћен, кљаст.

штру̏ца, -е̄ ж, ген. мн. штру̏ца̄ [нем. дијал. Strutz(en)] хрв. векна.

шту̏к, -а м [итал. stucco] гипс помешан с лепком који служи за облагање зидова и израду украса на њима.

шту̏ка, -е̄ ж, дат. шту̏ци/шту̏ки, ген. мн. шту̏ка̄ [нем. Stuka, скр. од Sturzkampfflugzeug борбени авион за обрушавање] ист. врста малог немачког бомбардера у Другом светском рату.

штукату́ра, -е̄ ж [итал. stuccatura према stucco, в. штук] архит. рељефни гипсани украси на зидовима и таваницама.

штȕла, -ē ж, ген. мн. штȕлā [грч. stýlos итал. stollo] 1. дрвена нога, помагало за инвалиде. 2. мн. дрвене мотке помоћу којих се могу правити крупни кораци, гигаље, ходуље.

штȕрм, -а м, мн. штȕрмови, ген. мн. штȕрмōвā [нем. Sturm] вој. јуриш, напад, навала. ▲ **штурм унд дранг** (досл. бура и продор), књижевни покрет у Немачкој у другој половини XVIII века, који се залагао за рушење свега старог и преживелог.

штȕц, штȕца м, мн. штȕцеви, ген. мн. штȕцēвā [нем. Stutzen] врста кратке пушке, карабин.

штȕцер, -а м, мн. -и [нем. Stutzer (према штуцованим брадама које су биле у моди) од stutzen штуцовати] заст. кицош, скоројевић, ничков. ♦ **штȕцерскӣ**.

штȕцна, -е ж, ген. мн. штȕцнӣ [нем. Stutzen] 1. дебела чарапа до колена; штитник за ноге. 2. в. **штȕц**.

штȕцовати, -ујēм сврш. [нем. stutzen] подрезати, подшишати (бркове, браду и др.); поткресати, сасећи.

шћа̀вет, -а м, мн. шћа̀вети, ген. мн. шћа̀вētā [итал. schiavetto према schiavo од лат. slavus Словен] ист. 1. чакавски дијалекат икавског изговора, пре свега у Истри. 2. црквена књига на том дијалекту, с јеванђељима и посланицама (у употреби до средине XVIII века).

шȕб, -а и **шȕб,** -а м [нем. Schub] покр. заст. 1. потез, покрет. 2. протеривање, изгон, прогонство. ▯ **једним шубом, од шуба** једним махом, одједном; отпрве.

шу́бер, -а м, мн. -и [нем. дијал. Schuber] отвор између две просторије, с преградом на повлачење (у банкама, ресторанима и сл.).

шȕблер, -а м, мн. -и [нем. Schublehre] справа за тачно мерење малих дужина.

шȕбха, -ē ж, ген. мн. шȕбхӣ = **шȕхва,** -ē ж, мн. шȕхвӣ [тур. şüphe, şübhe од ар. šubhä] сумња, неверица, неповерење.

шубхѐли = шухвѐли прид. индекл. [тур. şüpheli, в. шубха] сумњив, непоуздан.

шȕдра, -ē ж [санскр. śudra] припадник најниже касте у Индији.

шȕјтāш, -а м, мн. -и [мађ. sujtás] покр. трака, врпца, гајтан.

шȕко, -оа м и **шȕко-утѝка́ч,** -а́ча [нем. Schuko, скр. од Schutzkontakt заштитни контакт] електр. утикач са уземљењем, за електричне уређаје веће снаге.

шукун- в. **чукун-**.

шȕнд, -а м [нем. Schund(literatur), према Schund отпадак, шкарт] 1. лоша, безвредна роба, бофл. 2. ум. дела без правих и трајних уметничких вредности, настала повлађивањем јевтином актуелном укусу. ▲ **~ литература** књиге без уметничке вредности, по садржини криминалне, авантуристичке, порнографске и сл.

шȕнегл, -а м, мн. -и и **шȕнегла,** -ē, ж, ген. мн. шȕнēглӣ [нем. Schuhnagel од Schuh ципела, Nagel експер] експер који причвршћује ђон за ципелу.

шȕнка, -ē ж, дат. шȕнки, ген. мн. шȕнкӣ [аустр. нем. Schunke, нем. Schinken] усољени и осушени свињски бут.

шȕпа, -ē ж, ген. мн. шȕпā [нем. Schuppen] дашчара, покривени простор у који се одлажу алат, кола, дрва итд.

шупи́рати, шȕпӣрāм, 3. л. мн. шупи́рајȕ сврш. [нем. Schub, в. шуб] 1. спровести под стражом, полицијски протерати. 2. одбацити, одстранити, уклонити.

шȗс, -а м, мн. шу́севи, ген. мн. шу́сēвā [нем. Schuss] покр. заст. 1. хитац, пуцањ. 2. хир, ћеф, бубица у глави. ▯ **дошао му ~** постао је ћудљив, чудно се понаша.

шȕстер, -а и **шȕстер,** -а м, ген. мн. шȕстēрā [нем. Schuster] обућар. ♦ **шȕстерскӣ** и **шȕстерскӣ**.

шустѐра̄ј, -а́ја м, мн. шустера́ји, ген. мн. шустера́јā [нем. Schusterei] обућарска радионица.

шȕстер-мā̏т, -а и **шȕстер-мā̏т,** -а м [в. шустер, мат] жарг. мат у првим потезима, омогућен невештом игром противника.

шȕт[1], шȕта м, мн. шȕтови, ген. мн. шȕтōвā [енгл. shoot] сп. ударац, бацање лопте (ногом или главом у фудбалу, руком у рукомету и ватерполу итд.).

шȕт[2], -а м [нем. Schutt] отпаци после рушења и грађења куће; сваки грађевински отпад.

шути́рати, шȕтӣрāм, 3. л. мн. шути́рајȕ сврш. и несврш. [енгл. shoot, в. шут[1]] 1. сп. пуцати, уда-

рити лопту. 2. а. ударити, ударати ногом, ритнути. б. жарг. одбацити, избацити.

шӯ̏ħур и **шӯ̏ħур** м (об. индекл.) [тур. şükür од ар. šukr] покр. хвала (Богу).

шӯ̏ферице, шӯферӣцā̄ ж, мн. [нем. Schuh ципела, Fetzen крпа] обојци, комади тканине којима се (об. у војсци) облажу стопала.

шӯ̏фт, -а м, мн. шӯ̏фтови, ген. мн. шӯ̏фтӣвā̄ [нем. Schuft] лицемер, подлац, нитков.

шӯ̏хва, шухвѐли в. **шӯ̏бха, шубхѐли**.

Шӯ̏цбунд, -а м [нем. Schutzbund] ист. борбена организација аустријских социјалиста, основана почетком 1918, распуштена 1933. г.

шӯ̏цкӣр, -а и **шӯ̏цкор,** -а м, мн. -и [нем. Schutzkorps од Schutz заштита, фр. corps корпус] ист. 1. нерегуларна милиција коју су у Босну и Херцеговину увеле аустроугарске окупационе власти 1908. г. 2. припадник те милиције.

шчӣ, шчӣја м [рус. щи] руска чорба од купуса и другог поврћа.

ДРУГИ ДЕО

1. Изворни изрази и изреке

A

ab abrupto /аб абрупто/ лат. изненада, без припреме, без наговештаја.

ab absurdo /аб апсурдо/ лат. бесмислено, лудо, противно здравом разуму.

ab abuso /аб абȕзо/ лат. злоупотребом, по злоупотреби.

A baculo ad angulum /а бȁкуло ад ȁнгулум/ лат. Од штапа на угао (закључивати), што значи: недоследно, повезивањем различитих (неспојивих) појмова.

Ab aerario /аб ерȃрио/ лат. На државни трошак.

ab aeterno /аб етерно/ лат. одувек, од памтивека, откад је света и века.

ab anno... /аб ȁно/ лат. од године...

ab antiquo /аб антȉкво/ лат. од старине, од давнине, одвајкада.

À bas! /а бȃ!/ фр. Доле! (узвик негодовања против некога, у значењу: доле с њим! и сл.).

ab asinis ad boves /аб ȁзинис ад бовес/ лат. дословно: од магараца на волове, тј. с нижег на виши положај (супротно нашем: с коња на магарца).

abbassamento di mano /абасамѐнто ди мано) итал. муз. спуштање руке при ударању такта; стављање једне руке под другу (при свирању на клавиру).

a battuta /а батȕта/ итал. муз. према такту, према темпу.

ab avo /аб аво/ лат. од деда, тј. од дедовских времена, старински.

a beneplacito /а бенеплȁчито/ итал. муз. по вољи.

ab equis ad asinos /аб еквис ад ȁзинос/ лат. дословно: од кóња̄ до магараца, тј. пасти с вишег на нижи положај, отићи с бољег на горе (наш израз: пасти с коња на магарца).

aberratio criminis /аберȃцио крȉминис/ лат. прав. заблуда у извршењу злочина (нпр. кад Едип убија Лаја не знајући да му је то отац).

ab experto /аб експѐрто/ лат. из искуства.

ab hinc /аб хинк/ лат. одавде, с овог места (говорити).

ab hoc et ab hac /аб хок ет аб хак/ лат. о овоме и о ономе, тј. о свему и свачему, због-здола (говорити).

ab hodierno (die) /аб ходијѐрно дије/ од данашњега (дана), од данас, одсад.

ab immemorabili /аб имеморȁбили/ лат. од памтивека, одвајкада, одувек.

ab imo pectore /аб имо пѐкторе/ лат. дословно: из најдубљих груди (говорити. мрзети, презирати); у нас: из дубине душе, из дна душе, из свег срца и сл.

ab incunabulis /аб инкунȁбулис/ лат. од колевке, тј. од настанка, одискона.

ab initio /аб инȉцио/ лат. од почетка.

ab intestato /аб интестȃто/ лат. без тестамента; прав. наследити (кога) ab intestato — наследити без тестамента, на основу наследног права, као сродник.

Ab ipso Lare incipe /аб ипсо ларе ȉнципе/ лат. дословно: Од самога Лара почни, тј. почни од своје куће (Лар је кућни бог); наша одговарајућа изрека: Помети (прво) испред својих врата.

ab irato /аб ирâто/ лат. од гнева, тј. у љутњи, у срџби (нешто учинити).

Ab Iove principium /аб Јове принцȉпијум/ лат. од Јупитера почетак, што значи: започети с Јупитером, као најважнијим (богом); у пренесеном смислу: одајмо пре свега почаст првом, најугледнијем.

ab officio /аб офȉцио/ лат. од службе (удаљити), суспендовати.

ab ordine /аб ȍрдине/ лат. дословно: од реда, од заређења (одбацити), тј. лишити кога свештеног чина (у католичкој цркви).

ab ore ad aurem /аб оре ад аурем/ лат. из уста у ухо, тј. строго поверљиво.

ab origine /аб орȉгине/ лат. од (самог) почетка, од настанка, од искона.

a bove majori discit arare minor /а бове мајȍри дисцит арâре минор/ лат. од старијег се вола учи орати млађи, тј. треба учити од старијих.

ab ovo /аб ово/ лат. дословно: од јајета, тј. од почетка; део ширег израза: **ab ovo usque ad mala** (аб ово ускве ад мала) — од јајета па све до јабука, тј. од почетка до самог краја, целовито (Римљани су ручак започињали јајетом а завршавали јабуком или неким другим воћем).

Ab uno disce omnes /аб уно дисце омнес/ лат. по једном познај (просуди) све, тј. какав је један, такви су и остали.

ab urbe condita /аб урбе кȍндита/ лат. од оснивања града (Рима), тј. од 753. пре н. е., од које су године стари Римљани рачунали време по тадашњем календару; уп. **post urbem conditam**.

Abusus non tollit usum /абȕзус нон толит узум/ лат. Злоупотреба не укида (исправну) употребу.

Abyssus abyssum invocat /абȉсус абȉсум инвȏкат/ лат. дословно: Понор призива понор, тј. један промашај изазива други, једна грешка изазива другу и сл.

a capella /а капȅла/ итал. муз. певање без пратње инструмената.

a capite ad calcem /а кȁпите ад калцем/ лат. од главе до пете, сав.

a capriccio /а капрȉчо/ итал. муз. по (слободној) вољи, тј. без строгог држања темпа.

accarezzévole /акарецȅволе/ итал. муз. умиљато, љупко.

acciaccatura /ачакатȕра/ итал. музички украс, један или неколико тонова испред главног, обележених ситним нотама; уп. **appoggiatura**.

Accipere praestat quam inferre iniuriam /акцȉпере престат квам инфȅре инјȕријам/ лат. Боље је неправду трпети него је нанети.

à condition /а кондисјȏн/ фр. уз услов, под условом; екон. давање и преузимање робе за продају уз услов да се може вратити ако се не прода.

a conto /а конто/ итал. на рачун (нечега), тј. као предујам, уплата унапред; адаптирано: акȏнто.

acqua tofana /ȁква тофâна/ итал. тофанска вода, отровна течност са арсеником (према врачари Тофани, која ју је наводно справљала почетком XVII века).

acta agere /акта ȁгере/ лат. урађено радити, тј. поново радити нешто што је већ урађено, бавити се јаловим послом; уп. **actum agere**.

Acta est fabula /акта ест фȁбула/ лат. Свршена је прича, игра је завршена, готово је.

Acta loquuntur /акта локвȕнтур/ лат. Дела говоре.

acte final /акт финâл/ фр. позор. завршни призор, свршетак чина у драми.

Acti labores iucundi /акти лабȏрес јукȕнди/ лат. Завршени послови су пријатни, што ће рећи да се човек после довршеног посла осећа угодно и прија му одмор.

actum agere /актум ȁгере/ лат. урађено (поново) радити; уп. **acta agere**.

ad absurdum /ад апсȕрдум/ лат. до бесмисла, до глупости (довести).

ad acta /ад акта/ лат. дословно: к списима, тј. међу (остале) списе; одатле наш израз: **ставити ад акта** — 1. одложити међу решене списе; 2. одбацити предмет не узевши у обзир изнесени захтев.

adagio /адâђо/ итал. муз. 1. ознака темпа: полагано, споро; 2. музички став који се изводи полагано; у суперлативу: **adagissimo** (адађȉсимо) — веома споро.

ad altiora /ад алциȏра/ лат. ка вишем, за вишим (тежити, ићи).

ad amussim /ад амȕсим/ лат. према упути, пажљиво, тачно.

ad animum /ад а̀нимум/ к души, тј. к срцу (узети).

Ad arma! /ад арма/ лат. На оружје! На посао!

a dato /а дато/ лат. од данас, од (овога) датума (ознака доспећа на меницама); скр. a. d.

Ad augusta per angusta /ад аугу̀ста пер ангу̀ста/ лат. До узвишеног (циља) преко тешкоћа.

ad bene placitum /ад бене пла̀цитум/ лат. по вољи, по жељи, како се коме свиђа.

Ad bene vivendum, breve tempus satis est (ад бене вивѐндум, бреве темпус сатис ест) лат. За добар (угодан) живот довољно је и кратко време.

Ad bestias! (ад бѐстијас) лат. ист. Пред звери! (тим су речима у старом Риму гладијаторима, злочинцима, па и првим хришћанима, наређивали да се боре са зверима у арени).

ad calendas graecas /ад калѐндас грекас/ лат. дословно: на грчке календе, тј. никада (јер Грци нису имали календа, као Римљани, код којих је то био назив првога дана у месецу); исто значење као у нашим изразима: на куково лето, кад на врби роди грожђе и сл.

ad captandam benevolentiam /ад каптандам беневолѐнцијам/ лат. за добијање наклоности, тј. да се створи расположење за нешто (ласкањем нпр. слушаоцима на почетку говора и сл.).

ad captum vulgi /ад каптум вулги/ лат. према схватању светине (равнати се), тј. прилагођавати се мишљењу масе, окружења.

ad circulandum /ад циркула̀ндум/ лат. дословно: на кружење: ознака за нешто што треба да иде од руке до руке; окружница, циркулар.

ad concludendum /ад конклудѐндум/ лат. на закључак, да закључимо.

ad corpus /ад корпус/ лат. у целини, цело, читаво (продати, купити, преузети и сл.).

ad decretum /ад декре́тум/ лат. према одлуци, по наредби (поступити).

ad deliberandum /ад делибера̀ндум/ на размишљање, на посебно разматрање.

ad depositum /ад депо̀зитум/ лат. на чување.

ad diem dictum /ад дијем диктум/ лат. до реченог (одређеног) дана (важи и сл.).

ad dies vitae /ад дијес вите/ лат. до краја живота.

à deux mains /а дѐ мѐн/ фр. двема рукама, дворучно (свирати на клавиру).

ad exemplum /ад егзѐмплум/ лат. на пример, примера ради.

ad extremum /ад екстре́мум/ лат. коначно, на концу, на крају.

ad gloriam /ад гло̀ријам/ лат. на славу, ради славе.

ad gustum /ад густум/ лат. по укусу, по вољи, по жељи.

ad hastam publicam /ад хастам пу̀бликам/ лат. на јавну продају, (на лицитацију).

ad hoc /ад хок/ лат. за то, за ту прилику, у ту сврху, с одређеном наменом; пол. **ад хок комисија** — насумично формирана комисија за решавање искрслог проблема.

ad hominem /ад хо̀минем/ лат. дословно: к човеку, тј. оно што одговара човеку, његовим особинама и схватањима, што се њега лично тиче; уп. **argumentum ad hominem**.

ad honorem /ад хоно̀рем/ лат. у част (кога или чега); исто и **in honorem** (в.).

Adhuc sub iudice lis est /адху̀к суб ју̀дице лѝс ест/ лат. Још је пред судијом, подлеже расправи; прав. док се суди, док није изречена пресуда, не може се оптужени сматрати кривим.

ad hunc locum /ад хунк локум/ лат. на ово место.

a dì /а ди/ итал. истога дана; финанс. платити меницу истога дана, одмах, по виђењу = **a vista** (в.).

ad infinitum /ад инфини́тум/ лат. у бескрај, у недоглед; исто и **in infinitum** (в.).

ad libitum /ад лѝбитум/ лат. по вољи, сасвим слободно; уп. **pro libito**.

ad limina /ад лѝмина/ лат. на прагове; шири израз: **ad limina apostolorum** /ад лѝмина апосто́лорум/ на апостолске прагове. Израз потиче из утврђене процедуре у Католичкој цркви, по којој су сваке пете године бискупи дужни да Папу обавесте, писмено и усмено, о стању у својим бискупијама, што се онда назива „реферат ad limina".

ad litem /ад литем/ лат. за судску расправу.

ad litteram /ад лѝтерам/ лат. дословно, од слова до слова, тј. од речи до речи.

Ad majorem Dei gloriam /ад мајо́рем деи гло̀ријам/ лат. На већу славу божју (старо гесло језуитског реда у Католичкој цркви).

ad mandatum /ад манда̏тум/ лат. на заповест.

ad manus /ад манус/ лат. на руке, у руке; шири изрази: **ad manus fideles** /ад манус фиде́лес/ у поверљиве руке, **ad manus proprias** /ад манус про̀пријас/ на властите руке.

ad marginem /ад ма̀ргинем/ лат. На руб књиге (забележити).

ad meliorem fortunam /ад мелио́рем форту̑нам/ лат. до боље судбине.

ad mensuram /ад мензу̑рам/ лат. по мери.

ad metalla (ад мета̏ла) лат. у окове!, у ланце! (кога везати).

ad modum /ад модум/ лат. на начин.

Ad multos anos! /ад мултос а̏нос/ лат. На много година! (у нас: На многаја љета!).

ad nauseam /ад на̀узеам/ лат. до гађења, тј. док не досади, док се не смучи.

ad normam /ад нормам/ лат. по пропису, према пропису.

ad notam /ад нотам/ лат. на знање; **узети нешто ad notam** — примити к знању, на знање, запамтити.

ad nutum /ад нутум/ лат. на миг, одмах.

ad oculos /ад о̀кулос/ лат. пред очи; **показати нешто ад окулос** — показати или доказати нешто јасно, очигледно.

ad ostentationem /ад остентацио́нем/ лат. за показивање, за оглед.

ad partem /ад партем/ лат. по деловима, појединачно.

ad patres /ад патрес/ лат. к праоцима (отићи), тј. умрети.

ad perpetuam memoriam /ад перпѐтуам мемо̀ријам/ лат. за вечну успомену (на некога или нешто).

ad personam /ад персонам/ лат. само за одређено лице или случај.

ad pias causas /ад пијас каузас/ лат. за побожне или добротворне сврхе.

ad primam materiam /ад примам мате̏ријам/ лат. у првотно стање (вратити).

ad propositum /ад пропо̀зитум/ лат. у вези (с тим), што се тиче (тога), поводом (тога); исто што и фр. **à propos** (в.).

ad proximam sessionem /ад про̀ксимам сесио́нем/ лат. за следећу седницу, одгодити до следеће седнице.

ad publicandum /ад публика̀ндум/ лат. ради публиковања, тј. објављивања, проглашења.

ad ratificandum /ад ратифика̀ндум/ лат. на ратификацију, тј. на потврду, на одобрење.

ad referendum /ад референдум/ лат. на мишљење, на изјашњавање.

ad rem /ад рем/ лат. на ствар (прећи).

ad summam /ад су̑мам/ лат. у целини, укупно.

ad superiorem judicem /ад супериорем ју̑дицем/ лат. на највиши (апелациони) суд.

Ad turpia nemo obligatur /ад ту̑рпија немо облига̏тур/ лат. Нико се не може присилити да учини срамотну ствар.

a due /а ду̏е/ итал. удвоје; муз. **a due corde** /а ду̏е корде/ — на две жице (свирати); **a due voci** /а ду̏е во̑чи/ — у два гласа, двогласно (певати).

Adulatio vitiorum altrix /адула̏цио вицио́рум алтрикс/ лат. Ласкање потхрањује мане.

ad ultimum /ад у̀лтимум/ лат. на крају, на концу, коначно.

ad unguem /ад унгвем/ лат. до нокта, тј. у детаље, у танчине, савршено.

ad unum /ад унум/ лат. до једнога, тј. до последњег, без изузетка; шири израз: **ad unum omnes** /ад унум омнес/ — сви до једнога.

ad usum /ад узум/ лат. на употребу, за употребу; **ad usum internum** /ад узум интернум/ за унутрашњу (интерну) употребу; **ad usum proprium** /ад узум пропријум/ за властиту употребу.

ad usum Delphini /ад узум делфи̑ни/ лат. дословно: за употребу дофена (престолонаследника), о издањима класика која су штампана специјално за сина Луја XIV, а из којих је избачено све што се сматрало недовољно пристојним; касније у општем значењу цензурисане или скраћене верзије књижевних дела.

ad valorem /ад вало́рем/ лат. по вредности, према вредности.

ad verbum /ад вербум/ лат. до речи, дословно, од речи до речи.

adversa fortuna /адверза фортӯна/ лат. несрећа.

Adversa magnos probant /адверза магнос пробант) лат. Невоља велике (људе) открива (Плиније); уп. наше: На муци се познају јунаци.

adversa pars /адверза парс/ лат. противна страна, тј. противна странка, противник.

ad vitam aeternam /ад витам етѐрнам/ лат. за вечни живот, за вечност.

ad vivum resecare /ад вивум ресекáре/ лат. буквално: до живога изрезати (нпр. нокте); у пренесеном смислу: нешто сувише прецизно схватити или урадити.

advocatus Dei /адвокáтус деи/ лат. дословно: Божји адвокат; у римокатоличкој цркви особа која се у процедури проглашења светаца и блажених супротставља тзв. ђавољем адвокату (в. **advocatus diaboli**).

advocatus diaboli /адвокáтус дијàболи/ лат. адвокат ђавола; особа која се супротставља Божјем адвокату у процедурама беатификације; у пренесеном смислу особа која заступа нешто што се противи општем мишљењу, што је непопуларно; супр. **advocatus Dei**.

ad vocem /ад воцем/ лат. код те речи, што се тиче тога, пада ми на ум и сл.

ad votandum /ад вотандум/ лат. на гласање, на изјашњавање.

Aequam memento rebus in arduis servare mentem /еквам мемѐнто ребус ин àрдуис сервáре ментем/ лат. Сети се да у тешким приликама сачуваш дух, тј да не клонеш кад те снађе невоља (Хорације).

Aequat omnes cinis; impares nascimur, pares morimur /екват омнес цинис; ѝмпарес нàсцимур, парес мòримур/ лат. Пепео (тј. смрт) све изједначује; неједнаки се рађамо, једнаки умиремо (Сенека).

aequo animo /екво àнимо/ лат. мирне, постојане душе, спокојно; непоколебљиво.

Aequo pulsat pede /екво пулсат педе/ лат. Равнодушном удара ногом, што значи да смрт једнако хладно обара и сиромахе и богате (Хорације).

aere perennius /ере перѐнијус/ лат. дословно: трајнији од туча (бронзе), тј. вечан; речи из једне Хорацијеве песме, у којој каже да је својим делима изградио споменик **aere perennius**; исто ће касније за себе написати и Пушкин.

aeternum vale /етѐрнум вале/ лат. заувек због, последњи поздрав.

affabile /афàбиле/ итал. муз. умиљато, љубазно.

affettuosissimo /афетуозѝсимо/ итал. муз. врло осећајно, страсно.

affettuoso /афетуòзо/ итал. муз. узбудљиво, дирљиво, топло; уп. **con affetto**.

affresco /афрѐско/ в. **al fresco**.

affrettando /афретàндо/ итал. муз. убрзано, све брже, убрзавајући.

a fortiori /а фортиóри/ лат. тим више, утолико више, тим пре.

Age, quid agis /аге, квид агис/ лат. Чини што чиниш, тј. не отежи; заврши што си почео, посвети се ономе што радиш.

Agnus Dei /агнус деи) лат. јагањац божји (мисли се на Исуса Христа и његову невиност); део богослужења код католика.

air-mail /ѐрмејл/ енгл. ваздушна пошта (ознака на пошиљкама које се упућују авионским транспортом); уп. **par avion**.

à la baisse /а ла бес/ фр. дословно: према доле, на ниже; трг. шпекулисати с падом курсних вредности и цена.

à la bonne heure /а ла бонѐр/ фр. у добар час! баш добро! баш како ваља!

à la campagne /а ла кампàњ/ фр. в. **alla campagna**.

à la carte /а ла кàрт/ фр. по јеловнику, слободан избор јела.

à la grecque /а ла грѐк/ фр. на грчки начин.

à la minute /а ла минѝт; уоб. а ла минѝт/ фр. за минуту, одмах (употребљава се у хотелијерству за брзо припремање јела).

à la mode /а ла мòд/ фр., по моди; по најновијем укусу.

à la wild /а ла вѝлд/ фр.-нем. као дивљач; кулин. посебан начин припремања меса дивљачи, као и меса домаћих животиња.

albo lapillo notare diem /албо лапѝло нотáре дијем) лат. дословно: белом писаљком забележити дан; у нас: златним словима забележити дан (кад се нешто сретно догодило).

al corso /ал корсо/ итал. трг. по курсу, по тренутној вредности новца.

Alea iacta est /а̀леа јакта ест/ лат. Коцка је бачена, тј. одлучено је, донета је пресудна одлука (ове речи приписују се Јулију Цезару, који је тако рекао одлучивши да, упркос забрани Сената, са својим легијама пређе реку Рубикон, чиме је изазвао грађански рат; по некима, Цезар је рекао **Alea iacta esto** /алеа јакта есто/, тј. Нека падне коцка).

al fine /ал фи̏не/ итал. муз. (све) до краја.

al fresco /ал фре̏ско/ итал. слик. дословно: на свеже; ознака за наношење боје на свежи малтер (одакле и реч *фреска*); супр. **al secco** (в.)

alias /а̀лијас/ лат. у друго време, на други начин; друкчије назван (употребљава се обично испред псеудонима или једног од два имена исте личности).

a limine /а ли̏мине/ лат. с прага, тј. одмах, на почетку, унапред.

alla breve /ала бре̏ве/ итал. муз. ознака убрзаног темпа, при коме се такт дели на два дела уместо на четири.

alla campagna /ала кампа̏ња/ итал. 1. на селу; 2. на сељачки начин; 3. на ратнички начин (као на бојном пољу); исто значење и фр. **à la campagne** /а ла кампа̏њ/.

alla diritta /ала дири̏та/ итал. муз. директно или постепено; према скали.

alla marcia /ала марча/ итал. муз. као марш; ознака да композицију треба извести у темпу марша.

alla milanese /ала милане̏зе/ итал. на милански начин; кулин. **шпагете ала миланезе**: јело од шпагета са сосом од парадајза и комадићима шунке.

alla militare /ала милита̏ре/ итал. муз. на војнички начин, по војнички.

alla Palestrina /ала Палестри̏на/ итал. муз. попут Палестрине, као Палестрина, тј. у високом црквеном стилу (према имену Ђованија Пјерлуиђија Палестрине, композитора црквене музике из XVI столећа).

alla pezza /ала пе̏ца/ итал. муз. у одломцима, део по део.

alla polacca /ала пола̏ка/ итал. муз. на пољски начин.

alla prima /ала при̏ма/ итал. слик. дословно: на прву; начин директног сликања на подлогу, без грундирања, тј наношења основног тона.

alla rinfusa /ала ринфу̏за/ итал. у расутом стању, нпр. брашно или која друга материја.

alla siciliana /ала сичилија̏на/ итал. на сицилијански начин (пастирска ношња и сл.).

alla stretta /ала стре̏та/ итал. сажето.

alla tedesca /ала теде̏ска/ итал. на немачки начин, по немачкој моди.

alla tempera /ала те̏мпера/ итал. слик. воденим бојама (сликати).

allegramente /алеграме̏нте/ итал. муз. — **allegro** (в.)

allegro /але̏гро/ итал. весело, радосно; муз. 1. ознака темпа: брзо, живахно, ведро, весело; 2. као именица: став у убрзаном темпу; **allegro moderato** /але̏гро модера̏то/ — умерено брзо; **allegro con moto** /але̏гро кон мо̏то/ — живахно, брзо; **allegro con brio** /але̏гро кон бри̏о/ — брзо и полетно; **allegro con fuoco** /але̏гро кон фуо̏ко/ — ватрено; **allegro agitato** /але̏гро аџита̏то/ — узбуђено; **allegro vivace** /але̏гро вива̏че/ — живахно; **allegro giocoso** але̏гро џоко̏зо/ — радосно; **allegro ma non troppo** /але̏гро ма нон тро̏по/ — брзо али не пребрзо; **allegro assai** /але̏гро аса̏и/ — веома живахно; **allegro non tanto** /але̏гро нон танто/ — не сувише брзо; **allegro maestoso** /але̏гро маесто̏зо/ — брзо али свечано, достојанствено.

allegretto /алегре̏то/ итал. муз. 1. умерено брзо, умерено живахно; 2. као именица: став у умерено брзом темпу.

Alles gute kommt vom oben /алес гу̏тс ко̏мт фом о̏бн/ нем. Све добро долази одозго, с неба (употребљава се углавном у ироничном значењу).

Alles schön dagewesen /а̀лес шо̏н да̀гевé зн/ нем. Свега је тога већ било; уп. лат. **Nihil novi sub sole**.

All is well that ends well /ол из уел дет ендз уел/ енгл. Све је добро што се добро сврши (посаовица коју је узео Шекспир за наслов једне своје комедије); уп. нем. **Ende gut, alles gut.**

all 'ottava /ал ота̏ва/ итал. муз. за октаву више или ниже.

alma mater /алма матер/ лат. дословно: хранитељица мајка (уобичајени назив за универзитет).

alma parens /алма паренс/ лат. хранитељица родитељка = **alma mater** (в.)

alpha privativum /алфа приватѝвум/ лат. приватívно алфа, тј. префикс **а-** са значењем порицања, лишавања, као у *симетричан — асиметричан*; уп. **in privativum**.

al piacere /ал пјачѐре/ итал. муз. по вољи, према нахођењу.

al piacimento /ал пјачимѐнто/ = **al piacere** (в.)

al punto /ал пу̏нто/ итал. дословно: у тачку, тј. савршено тачно.

al rigore (di) tempo /ал ригóре ди темпо/ итал. муз. строго према такту, у одмереном ритму.

al riverso /ал ривѐрзо/ итал. муз. обрнутим редом.

al secco /ал сѐко/ итал. слик. дословно: на сухо (сликање по сухом зиду); супр. **al fresco** (в.)

al segno /ал сѐњо/ итал. муз. поновити од (последњег) знака.

alta ottava /алта отâва/ итал. муз. дословно: висока, виша октава; ознака за извођење за октаву више.

alter ego /алтер его/ лат. друго ја; у пренесеном смислу: присан пријатељ коме се све поверава и који говори исто.

altera pars /àлтера парс) лат. дословно: други део, тј. супротна странка (у спору); уп. **audiatur et altera pars**.

alterum tantum /àлтерум тантум/ лат. дословно: друго такво, тј. још једном толико, двапут толико, двоструко; финанс. случај кад се камате попну до висине главнице, кад се главница удвостручи.

altum silentium /алтум силѐнцијум/ лат. дубока (гробна) тишина.

alzamento di mano /алцамѐнто ди мâно/ итал. муз. дизање руке при ударању такта (арза).

amabile /амâбиле/ итал. муз. љупко, нежно, умилно; исто и **amorevole**.

amabilmente /амабилмѐнте/ итал. муз. = **amabile** (в.)

a maiore ad minus /а мајóре ад минус/ лат. дословно: с већега на мање, тј. од ширег појма на ужи (закључивати), дедуктивно.

Amant alterna Camenae /амант алтѐрна Камéне/ лат. Камене (Музе) воле наизменично (певање), што ће рећи да у поезији треба смењивати један начин изражавања с другим.

amantes, amentes /амантес, аментес/ лат. заљубљени, залуђени.

a metà /а метâ/ итал. трг. на половину, тј. уз једнако учешће у добити или губитку.

amicitiae causa /амици̏ције кауза) лат. из пријатељства, из наклоности.

Amicus certus in re incerta cernitur /амúкус цертус ин рē инцерта цѐрнитур/ лат. Прави се пријатељ у невољи познаје.

Amicus cognoscitur amore, more, ore, re /амúкус когнòсцитур аморе, море, оре, ре) лат. Пријатељ се познаје по љубави, честитости, лицу, делу (у латинском игра речима).

Amicus Plato, sed magis amica veritas /амúкус плато, сед магис амúка вèритас/ лат. Драг ми је Платон, али ми је дража истина (изрека Платоновог ученика Аристотела, изнесена у делу *Етика*); том се изреком обично упућује на непристрасност и самосталност у мишљењу.

a minore ad maius /а минóре ад мајус/ лат. дословно: од мањега на веће, тј. од ужега појма на шири (закључивати), индуктивно.

amor lesbicus /амор лѐзбикус/ лат. лезбијска љубав.

Amor vincit omnia /амор винцит òмнија/ лат. Љубав побеђује све.

amorevole /аморѐволе/ итал. муз. = **amabile** (в.)

ancilla /анци̏ла/ лат. слушкиња; филол. **ancilla theologiae** /анци̏ла теолòгије/ слушкиња теологије (ознака за средњовековну филозофију).

ancora /анкóра/ итал. муз. још једном, поново.

angosciosamente /ангошозамѐнте/ итал. муз. = **angoscioso** (в.)

angoscioso /ангошóзо/ итал. муз. брижно, болно, печално.

animal consuetudinarium /àнимал консуетудинâријум) лат. животиња која се на све привикава; у пренесеном смислу: роб својих навика.

Animam debet /àнимам дебет) лат. дословно: Душу дугује (толико је задужен да је и душу своју заложио).

animato /анимâто/ итал. муз. ознака темпа: живо, ватрено, надахнуто.

animi causa /ȁними кауза/ лат. због душе, тј. ради душевне насладе, задовољства.

animo deliberato /ȁнимо делиберȁто/ лат. прав. с предомишљајем, намерно.

animo iniurandi /ȁнимо инјурȁнди) лат. прав. с намером да се нанесе увреда, увреда с предомишљајем.

animo nocendi /ȁнимо ноценди/ лат. прав. с намером да се нашкоди, да се нанесе штета.

animus /ȁнимус/ лат. дух, душа; прав. **animus differendi** /ȁнимус диференди/ намера одбране; **animus furandi** /ȁнимус фуранди/ намера крађе; **animus occidendi** /ȁнимус окциденди/ намера убиства, истребљења; **animus possidendi** /ȁнимус посиденди/ намера (за)поседања; **animus sibi habendi** /ȁнимус сиби хабенди) намера присвајања; уп. и **animo deliberato, animo injurandi, animo nocendi**.

anno Domini /ȁно дȍмини/ лат. лета Господњег.

annus /ȁнус/ лат. година; календар **annus ecclestiaticus** /анус еклезијȁстикус/ црквена година; **annus intercalaris** /ȁнус интеркалȁрис/ преступна година; **annus communis** /ȁнус комȕнис/ проста, непреступна година; **annus solaris** /ȁнус солȁрис/ сунчана година.

a novo /а ново/ лат. изнова, поново.

ante Christum natum /анте кристум натум/ лат. пре Христова рођења; пре нове ере, пре наше ере.

ante elapsum terminum /анте елȁпсум тȅрминум/ лат. пре истека рока.

ante factum /анте фактум/ лат. пре учињеног, тј. пре (започетог) догађаја; супр. **post factum** (в.)

ante festum /анте фестум/ лат. пре свечаности, тј. прерано; супр. **post festum** (в.)

ante lineam /анте лȉнеам/ лат. испред линије.

ante meridiem /анте мерȉдијем/ лат. пре подне; супр. **post meridiem** (оба израза употребљавају се у енглеском језику као ознака времена, обично скраћено: **A. M.** и **P. M.**)

antemurale christianitatis /антемурȁле кристијанитȁтис/ лат. дословно: предзиђе хришћанства (Хрватска, Мађарска и Пољска у време турске најезде у XVI stoleću).

ante omnes /анте омнес/ пре свега, понајпре.

anticipando /антиципȁндо/ лат. унапред, као предујам; пре времена.

Apage, satanas /ȁпаге сȁтанас/ грч. Одлази, Сатано! (према Библији, Исусове речи); употребљава се кад се тера неко зло или одбија нечији неморалан предлог; уп. **Vade retro, satana!**

à part /а пȁр/ фр. засебно, одвојено.

aperto libro /апȅрто либро) лат. и итал. отворивши књигу; муз. одмах по нотама, без увежбавања (отпевати или одсвирати).

a piacere /а пјачȅре/ итал. муз. по вољи, према нахођењу.

a poco a poco /а пȏко а пȏко/ итал. муз. мало-помало.

a posse ad esse /а пȍсе ад ȅсе/ лат. од могућег до стварног.

a posteriori /а постерио́ри/ лат. накнадно, на основу искуства; супр. **a priori** (в.).

a potiori /а пацио́ри/ лат. од важнијега (полазећи).

Apparet id etiam caeco /апȁрет ид ȅцијам цеко/ лат. То је јасно и слепцу, то и слеп види.

appassionato /апасионȁто/ итал. муз. страствено, страсно, заносно; тужно, туробно.

appellatio /апелȁцио/ лат. призив, апелација; прав. **appellatio admissibilis** /апелȁцио адмисȉбилис) прихватљив призив, призив који се може допустити; **appellatio deserta** /апелȁцио дезȅрта/ пропуштен, задоцнео призов; **appellatio frivola** /апелȁцио фрȉвола/ безначајан, ништаван призив; **appellatio inadmissibilis** /апелȁцио инадмисȉбилис/ неприхватљив, недопустив призив; **appellatio temeraria** /апелȁцио темерȁрија) неоснован приизив.

appoggiato /апоџȁто/ итал. муз. везано, сливено.

appoggiatura /апоџатȕра/ итал. муз. предудар, кратак тон (бележи се ситном нотом) као украс испред главног; уп. **acciaccatura**.

Après nous le déluge /апрȅ нȕ л делȉж/ фр. После нас потоп, тј. после наше смрти свеједно је шта ће се десити, важно је да нам је сад добро (изрека која се приписује мадам Помпадур, миљеници француског краља Луја XV из XVIII столећа).

a prima aetate /а прима етȁте/ лат. дословно: од прве доби, тј. од најраније младости, од малих ногу.

a prima vista /а прима виста/ итал. на први поглед; 1. муз. свирати или певати без припреме, одмах (исто што и **aperto libro**); 2. трг. (ис)платити одмах по виђењу рачуна, менице и сл.

a priori /а прио́ри/ лат. унапред, без провере (нешто тврдити или негирати, или слагати с нечим); 2. филол. својствен разуму пре искуства, независно од искуства (према идеалистичкој теорији спознаје).

à prix fixe /а прӣ фикс/ фр. трг. по сталним ценама.

à propos /а пропо̂/ фр. у погледу (тога); с тим у вези; то ме подсети да кажем.

a proposito /а пропо̀зито/ лат. према накани, према сврси.

a punta d'arco /а пунта дарко/ итал. муз. врхом гудала.

aqua destillata /аква дестила̂та/ лат. фарм. дестилисана, чиста вода.

Aqua et igne interdictus /аква ет игне интердӣктус/ лат. дословно: Под забраном воде и ватре (формула којом се изрицало проклетство у Католичкој цркви).

aqua regia /аква рѐгија/ лат. царска вода, течност у којој се отапа злато (мешавина хлороводоничне и азотне киселине).

aqua tofana /аква тофа̂на/ в. **acqua tofana**.

à quatre mains /а ка̏тр мӗн/ фр. муз. у четири руке, за четвороручно свирање (на клавиру); исто и итал. **a quattro mani** /а ква̏тро ма̂ни/.

a quattro voci /а ква̏тро во̀чи/ итал. муз. у четири гласа, за четворогласно певање.

Aquila non capit muscas /а̀квила нон капит мускас/ лат. дословно: Орао не хвата муве (што ће рећи да се велики човек не бави ситницама).

arbitrium /арби̏тријум/ лат. 1. пресуда, суд, оцена; 2. неограничена власт, моћ, самовоља; **arbitrium liberum** /арби̏тријум ли̏берум/ слободна воља, слободан избор, опредељење.

arbor /а̀рбор/ лат. дрво, стабло; јарбол; **arbor affinitatis** /а̀рбор афинита̂тис/ родословно стабло (шире: родбина и својта); **arbor consanguinitatis** /а̀рбор консангвинита̂тис/ — родословно стабло (уже, по крвном сродству); **arbor genealogica** /а̀рбор генеало̀гика/ — родословно стабло (уопште); **arbor vitae** /а̀рбор ви̏те/ — дрво живота.

arcato /аркӑ̂то/ итал. муз. повлачећи гудалом.

arco /а̀рко/ итал. муз. гудало, потез гудалом.

ardente /ардӗ̀нте/ итал. муз. ватрено, жарко, плаховито.

ardito /ардӣто/ итал. муз. срчано, смело.

argentum /аргѐнтум/ лат. сребро; новац.

argumentum /аргумѐнтум/ лат. доказ; **argumentum a contrario** /аргумѐнтум а контра̂рио/ доказ из супротних претпоставки; **argumentum ad crumenam** /аргумѐнтум ад крумѐнам/ доказ новчаником, тј. митом, подмићивањем: **argumentum ad hominem** /аргумѐнтум ад хо̀минем/ доказивање (чега) на основу личних ставова, а не објективних чињеница; **argumentum baculinum** /аргумѐнтум бакули́нум/ доказ штапом, тј. батинама, батинањем; исто и **argumentum a baculo** /аргумѐнтум а ба̀куло/; **argumentum legis** /аргумѐнтум легис/ основ, смисао закона; **argumentum palmarium** /аргумѐнтум палма̂ријум/ (по палми као симболу победе код Римљана) темељит, уверљив доказ; слично и **argumentum primarium** /аргумѐнтум примаријум/ први аргумент, доказ који има предност.

arioso /ариозо/ итал. муз. аријски, тј. певајући; ознака за певни део рецитатива.

arpeggiato /арпеџа̂то/ итал. муз. као на харфи: у разломљеним акордима.

arpeggiatura /арпеџатӯра/ итал. муз. низ разломљених акорда.

arpeggio /арпе̏џо/ итал. муз. ломљење акорда, свирање акорда тон по тон као на харфи.

ars /арс/ лат. уметност; **ars antiqua** /арс анти́ква/ стара уметност (ознака за музику XII и XIII столећа у Француској); **ars gratia artis** /арс гра̀ција а̀ртис/ уметност ради уметности (гесло америчке филмске компаније Metro Goldwin Meyer); **ars nova** /арс нова/ нова уметност (ознака за ренесансну музику XIV столећа у Француској и Италији, за коју је карактеристично све веће превладавање световних елемената).

Ars longa, vita brevis /арс лонга, вита бревис/ лат. Уметност (је) дуга, живот (је) кратак, што значи да човек у животу не може све постићи; тумачи се и као: наука је обимна (има много шта да се научи), а живот је кратак.

artes liberales /артес либерâлес/ лат. дословно: слободне уметности (вештине), оне којима су се у доба робовласништва могли бавити само слободни људи, а не и робови; у средњем веку било је седам слободних вештина, лат. **septem artes liberales** (в.), у које су се убрајали школски предмети: граматика, реторика, дијалектика, аритметика, геометрија, музика и астрономија; уп. **magister artium liberalium**.

Arti musices /арти мȕзицес/ лат. дословно: Уметности музике (намењено), уобичајен натпис на зградама музичких завода.

artium liberalium magister /àрцијум либерâлијум магȉстер/ лат. ист. учитељ (мајстор) слободних уметности.

art nouveau /ȃр нувȏ/ фр. нова уметност (на прелазу из XIX у XX столеће), у нас се обично назива **сецесија**.

a salvo /а сâлво/ итал. трг. очувано, неоштећено (ознака на товарним листовима).

Asinus asinum fricat /àзинус àзинум фрикат/ лат. Магарац магарца чеше (глади, милује); употребљава се кад две особе једна другу незаслужено хвале; уп. **Similis simili gaudet**.

asinus ad lyram /àзинус ад лирам/ лат. дословно магарац у лиру, тј. разуме се као магарац у лиру (у нас: Разуме се као магарац у кантар).

asini in pelle leonis /àзини ин пȅле леóнис/ лат. магарци у лављој кожи.

Asinus Buridani inter duo prata /àзинус буридâни интер дуо прата/ лат. Буриданов магарац између две ливаде (према схоластичком филозофу Буридану пример немогућности слободне воље: гладан магарац између два потпуно једнака пласта сена не може да се определи, па угине); у пренесеном смислу: човек који не може да се одлучи између два циља и сл.

Aspera nec terrent /àспера нек тȅрент/ лат. Тешкоће не застрашују.

assai /асâи/ итал. муз. веома, врло; уп. **allegro assai**.

a tempo /а темпо/ итал. муз. на темпо, тј. враћање на првобитни темпо, строго по такту, после убрзавања или успоравања.

ater dies /атер дијес/ лат. црни дан, дан несреће.

a tergo /а терго/ итал. дословно: с леђа, тј. на стражњој страни (менице и сл.), одостраг; **а терго речник** — обратни речник, у коме су речи поређане према азбучном или абецедном реду завршетка.

à toute force /а тут форс/ фр. свом снагом.

à tout hasard /а тȕ азâр/ фр. на срећу, насумце.

à tout prix /а тȕ при/ фр. по сваку цену.

a tre /а трȅ/ итал. муз. утроје; ознака за композицију за три инструмента.

Auctorem repetunt crimina quaeque suum /ауктóрем рȅпетунт крȉмина квекве суум/ лат. Починиоца свога злочини натраг зову (у нас обичније: Злочинац се враћа на место злочина).

audace /аудâче/ итал. муз. срчано, храбро, смело.

Audaces fortuna juvat /аудâцес фортȕна јува̀т/ лат. Храбре срећа служи.

Audi, vide, tace, si vis vivere in pace /ауди, виде, таце, си вис вȉвере ин паце/ лат. Слушај, гледај, ћути, ако хоћеш да живиш у миру.

Audiatur et altera pars /аудијȁтур ет àлтера парс/ лат. Нека се чује и друга страна, тј. нека се чује и противна страна (у спору).

aura popularis /аура популâрис/ лат. љубав (наклоност, подршка) пука (широких маса).

aura vitalis /аура витâлис/ лат. животна снага (дух).

aurea aetas /àуреа етас/ лат. златно доба.

aurea mediocritas /àуреа медиȍкритас/ лат. златна осредњост.

Aures habent et non audient /аурес хабент ет нон àудијент/ лат. Уши имају, а неће да чују.

Auri sacra fames /аури сакра фамес/ лат. Проклета глад за златом (Вергилије).

Aurora Musis amica /ауро́ра музис амȉка/ лат. Зора је музама пријатељица (тј. у зору је најповољније време за уметничко стварање).

a uso /а ȗзо/ итал. трг. по обичају: плаћање менице у редовном, уобичајеном року.

Aut bibas, aut abeas /аут бибас, ут àбеас/ лат. Или пиј, или одлази (за оне који се у веселом друштву суздржвају од пића; у пренесеном смислу: Или ради, или одустани, у нас: Ја куј, ја не мрчи гаћа); уп. **Píthi ē ápithi**.

Aut Caesar, aut nihil /аут цезар, аут нихил/ лат. Или Цезар (нешто велико) или ништа (гесло оних који желе да постигну врхунац у нечему).

autòs éfa /аутòс ёфа/ грч. Сам је рекао (тако су говорили Питагорини ученици поткрепљујући своје тврдње његовим; у средњем веку схоластичари су се тим речима, само на латинском, позивали на Аристотела; данас устаљена фраза, обично у латинском преводу, кад се жели позвати на неки ауторитет); лат. **ipse dixit;** уп. **Magister dixit ipse**.

Aut prodesse volunt aut delectare poetae /аут продёсе волунт аут делекта́ре пое́те/ лат. Песници желе или да користе или да забављају.

Aut vincere, aut mori /аут вѝнцере, аут мори/ лат. Или победити, или умрети (у нас: Победа или смрт).

Avaritia est radix omnium malorum /аварѝција ест радикс о̀мнијум мало́рум/ лат. Лакомство је корен свакога зла (Хијероним).

Ave Caesar, morituri te salutant /аве цѐзар, морит ́ури те сал ́утант/ лат. Здраво, Цезаре (царе), поздрављају те они који ће умрети (тим речима су римски гладијатори поздрављали цара улазећи у арену).

Ave Maria /аве мар ̏ија/ лат. Здраво, Маријо! (почетак католичке молитве на латинском; изводи се и у различитим музичким обрадама).

a vista /а виста/ итал. по виђењу; финанс. чекови и менице плативи по виђењу (на показ).

a voce sola /а во̀че со̀ла/ итал. муз.за један глас, тј. за соло (певање).

B

bassa ottava /ба̏са ота̂ва/ итал. муз. ознака места која треба изводити за једну октаву ниже.

Beata simplicitas! /беа́та симпли̏цитас/ лат. Блажена простото! Уп. **Sancta simplicitas!**

Beatam vitam in animi securitate ponimus /беа́там витам ин а̀ними секурита́те по̀нимус/ лат. Срећан живот у душевном миру налазимо (Цицерон).

beatae memoriae /беа́те мемо̀рије/ лат. блажен(а) у успомени; покојник (покојница).

beati pauperes spiritu /беа́ти па̀уперес спѝриту/ лат. блажени сиромашни духом; у нас се обично каже: благо сиромашнима духом (почетак Христове Проповеди на гори, Мат. 5:3); данас у ироничном значењу: благо глупацима, јер ништа не разумеју (а ипак успевају у животу).

beati possidentes /беа́ти посидентес/ лат. блажени они који имају; благо онима који имају.

Beatitudo non est virtutis praemium sed ipsa virtus /беатиту̏до нон ест вирту̏тис прѐмијум сед ипса виртус/ лат. Блаженство није награда за врлину, него је (то) врлина сама (Спиноза).

Beatius est dare quam accipere /беа̀цијус ест даре квам акци̏пере/ лат. Пријатније је давати него узимати (или: боље је делити него просити).

Beatus ille qui procul negotiis paterna rura bobus exercet suis /беа́тус иле кви прокул него̀циис патѐрна рура бобус егзѐрцет суис/ лат. Благо оном који, далеко од (градских) брига, са својим воловима обрађује очинске њиве (Хорације): похвала живота на селу.

Beatus, non qui habet quae cupit, sed qui non cupit quae non habet /беа̀тус, нон кви хабет кве купит, сед кви нон купит кве нон хабет/ лат. Срећан је, не онај који има што жели, него онај ко не жели оно што нема.

bel esprit /бел еспри́/ фр. дословно: леп дух, тј. профињен дух; човек изоштрених естетских критеријума, који ужива у лепоти књижевног дела.

belle époque /бе̏л епо̀к/ фр. дословно: лепа епоха; доба лепоте: време у европској култури, посебно у Француској, од последњих година XIX века до 1914, када се развио покрет „уметности ради уметности", ларпурлартизам (в.).

bellum omnium in omnes /бе̏лум о̀мнијум ин омнес/ лат. рат свију против свих.

Bene audire est optimum patrimonium /бене аудѝре ест о̀птимум патримо̀нијум/ лат. Добар глас је најбоље наследство.

Bene facit qui ex aliorum erroribus sibi exemplum sumat /бене фацит кви екс алио́рум ерòрибус сиби егземплум сумат/ лат. Добро чини онај који из туђих грешака пример узима (тј. који се учи на туђим грешкама).

bête noire /бет ноа̂р/ фр. дословно: црна животиња, тј. антипатичан, омрзнут створ.

Biblia pauperum /библија па̀уперум/ лат. Библија сиромашних (назив за средњовековне књиге библијског садржаја намењене неписменим сиромасима, због чега су за њих библијске личности и приче приказивани углавном у сликама).

bigger and better /бѝгер енд бе̏тер/ енгл. веће и боље: уобичајени израз у рекламирању.

Bir tahta eksik /бир тахта̀ ексѝк/ тур. дословно: Недостаје једна даска (одатле наш фразем *недоста̏је му једна даска у глави,* у значењу

„није читав", за онога ко је поремећен или глуп).

Bis dat qui cito dat /бис дат кви цито дат/ лат. Двоструко даје ко брзо даје. Шира верзија ове изреке гласи: **Bis dat qui cito dat, nil dat qui munera tardat** /бис дат кви цито дат, нил дат кви мȕнера тардат/ лат. Двоструко даје ко брзо даје, ништа не даје ко дарове споро даје.

Bis repetita placent /бис репѐтита плацент/ лат. Двапут учињено свиђа се (тј. угодно је оно што се понови).

Bis vincit qui se ipsum vincit /бис винцит кви сѐ ипсум винцит/ лат. Двапут побеђује ко себе самога победи (много је теже победити зло у себи, али је зато таква победа двоструко вреднија).

blouson noir /блузо̑н ноа̑р/ фр. дословно: црна блуза, црна мајица; француски назив за младе силеције, хулигане (по црним кожним ветровкама које обично носе).

Blut und Boden /блу̑т унд бо́дн/ нем. крв и тло, везаност за расу и територију (идеологија немачког нацизма и национализма).

bona fide /бона фиде/ лат. дословно: у доброј вери; поштено, без задњих намера; уп. **bona mente**.

bona mente /бона менте/ лат. у доброј намери, добронамерно; уп. **bona fide**.

Bona opinio hominum tutior pecunia est /бона опѝнио хо̀минум тȕциор пекȕнија ест/ лат. Добро мишљење људи сигурније је од новца (Публилије Сиранин).

Bonis nocet quisque pepercit malis /бонис ноцет квискве пепѐрцит малис/ лат. Ко злима опрашта, добрима наноси штету (Публилије Сиранин).

bonne á tout faire /бо̑н а тȕ фе̑р/ фр. служавка за све кућне послове; девојка за све.

Bonum vinum laetificat cor hominis /бонум винум летѝфикат кор хо̀минис/ лат. Добро вино весели срце човеково (Изрека из Библије, по Псалму 104:15).

Bonus iudex damnat improbanda, non odit /бонус јудекс дамнат импробанда, нон одит/ лат. Добар судија осуђује оно што је за осуду, а не мрзи. (Сенека)

brain drain /брејн дрејн/ енгл. одлив мозгова (масовна сеоба младих стручњака у веће и богатије земље).

brain trust /брејн траст/ енгл. труст мозгова, тј. група стручњака који делују као незванични саветници државне управе.

Brevis esse laboro, obscurus fio /бревис есе лабо́ро, опску́рус фио/ лат. Трудим се да будем кратак, а постајем неразумљив (Хорације): претерана тежња за сажетим изражавањем може да угрози разумљивост.

Brevity is the soul of wit /брѐвити из д соул ов уит/ енгл. Краткоћа је душа духовитости (Шекспир, „Хамлет", II, 2), тј. развученост и преопширност уништавају хумор.

C

Cacatum non est pictum /какатум нон ест пиктум/ лат. дословно: Упрљано није насликано (или, друкчије речено: Мазати не значи сликати).

Caelo tonantem credidimus Iovem regnare /цело тонантем кредѝдимус Јовем регнаре/ лат. Поверовали смо да Јупитер влада небом кад смо га чули како грми. (Хорације)

Caesar non supra grammaticos в. **Non Caesar supra grammaticos**.

Calamitas virtutis occasio est /калàмитас виртутис оказио ест/ лат. Несрећа је прилика за врлину (Сенека), што ће рећи да се у невољи показују врлине (уп. наше: На муци се познају јунаци).

Calles antiquos serves veteres et amicos /калес антѝквос сервес вѐтерес ет амѝкос/ лат. Држи се старих путева и старих пријатеља.

camera obscura /камера опскура/ лат. мрачна комора (главни део фотографског апарата и филмске камере).

Canis timidus vehementius latrat quam mordet /канис тѝмидус вехеменцијус латрат квам мордет/ лат. Плашљив пас жешће лаје него што уједа. (Курције)

canto figurato /канто фигурато/ итал. муз. кићено певање, певање с мелодијским украсима.

Carere patria intolerabile est /карѐре патрија интолерàбиле ест/ лат. Бити без отаџбине несношљиво је, тј. тешко је бити апатрид, човек без домовине. (Сенека)

Carmina mortem carent /кàрмина мортем карент/ лат. Песме су бесмртне. (Овидије)

Carpe diem! /карпе дијем/ лат. дословно: Бери дан, тј. искористи дан, уживај, не пропуштај време. (Хорације)

Carpent tua poma nepotes /карпент туа пома непо́тес/ лат. Твоје ће плодове брати унуци. (Вергилије)

carte blanche /карт бланш/ фр. бели (празан) лист (тј. пуномоћ коју прималац може по својој вољи попунити и искористити; неограничено овлашћење).

castigator morum /кастигàтор морум/ лат. кажњавалац (рђавих) обичаја, навика (израз који се односи на комедију: она **castigat ridendo mores** /кастѝгат ридендо морес/, кажњава смехом обичаје, тј. лоше навике).

Castis omnia casta /кастис омнија каста/ лат. Чистима (чеднима) је све чисто.

casus лат. 1. случај, догађај. 2. грам. падеж. **casus belli** /казус бели/ повод за рат; узрок рата; **casus dabilis** /казус дàбилис/ допустив случај; **casus foederis** /казус федерис/ прав. разлог ступања на снагу уговора о свазништву, тј. случај кад треба испунити обавезе по том уговору; **casus fortuitus (improvisus)** /казус фотуитус (импровизус)/ непредвиђени случај; **casus inevitabilis** /казус иневитàбилис/ неизбежан случај; **casus insolitus** /казус инсòлитус/ необичан случај; **casus oblicus** /казус обликус/ грам. зависни, коси падеж (сви осим номинатива и вокатива); **casus rectus** /казус рèктус/ грам. управни, директни, независни падеж (номинатив), за разлику од зависних, косих падежа (в. **casus oblicus**).

Cauda de vulpe testatur /кауда де вулпе тестатур/ лат. Реп лисицу одаје, тј. неко ко је лисац не може се прикрити. (Цицерон)

causa efficiens /кауза ефѝцијенс/ лат. узрок који делује, непосредни узрок.

causa finalis /кауза финалис/ лат. крајњи узрок.

Causa morbi inventa medici curationem esse inventam putant /кауза морби инвента мѐдици курацио́нем есе инвентам путант/ лат. Лекари сматрају да је лечење нађено ако је нађен узрок болести (Цицерон), што значи да успех лечења зависи од добре дијагнозе; у пренесеном смислу, и то да се нека деформација може уклонити једино откривањем њених узрока.

Cave a falsis amicis... /каве а фалсис амицис/ лат. Чувај се лажних пријатеља... (део натписа на мачу Јана Собјеског).

Cedant arma togae /цедант арма тоге/ лат. Нека се оружје уклони пред тогом (Цицерон), тј. војна власт треба да буде потчињена грађанској.

Centum revolutis annis Deo respondebitis et mihi /центум револу́тис анис део респонде́битис ет михи/ лат. За сто година одговараћете Богу и мени. (Последње речи верског реформатора Јана Хуса пред мученичку смрт на ломачи 1415, којима је најавио Лутеров покрет реформације и његових 95 теза против папске власти, 1517)

Certa amittimus, dum incerta petimus /церта амѝтимус, дум инцерта пѐтимус/ лат. Оно што је сигурно губимо док за несигурним тежимо (Плаут); уп. нашу народну пословицу: Ко тражи веће, изгуби и оно из вреће.

Cessante causa, cessat et effectus /цесанте кауза, цесат ет ефектус/ лат. Чим отпадне (нестане) узрок, отпада и последица.

ceteris paribus /цѐтерис па̀рибус/ лат. уз исте услове.

ceterum censeo /цѐтерум цѐнзео/ лат. усталом мислим, иначе мислим (речи којима је Катон Старији, жестоки противник Картагине, завршавао своје говоре у римском Сенату (без обзира на предмет о коме је говорио, он је увек имао обичај да на крају каже: **Ceterum censeo Carthaginem esse delendam** Уосталом, ја мислим да Картагину треба разорити); данас се **ceterum censeo** употребљава као закључак неке мисли која се у излагању више пута понавља.

cherchez la femme /шершѐ ла фа̀м/ фр. дословно: тражите жену (као узрок разних заплета, сукоба или несреће).

circulus vitiosus /цѝркулус вициозус/ лат. погрешан, затворен круг: у логици неисправно доказивање или објашњавање неког појма њим самим, нпр. закон је законски акт; у пренесеном смислу: зачаран круг, безизлазан положај.

Citius, altius, fortius /цициjус, алцијус, форцијус/ лат. Брже, више, храбрије! (гесло савремених олимпијских игара).

clara pacta, boni amici /клара пакта, бони амици/ лат. дословно: чисти уговори, добри пријатељи; у нас: чист рачун, дуга љубав.

Cogito, ergo sum /ко̀гито, ерго сум/ лат. Мислим, дакле постојим (аксиома француског филозофа Ренеа Декарта).

con brio /кон брио/ итал. муз. полетно, с полетом.

Concordia parvae res crescunt, discordia et maximae dilabuntur /конкордија парве рес крескунт, дискордија магне ет ма̀ксиме дилабунтур/ лат. Слогом расту мале ствари, а неслогом и највеће пропадају.

Concordia respublicae parvae crescunt, discordia magnae concidunt /конкордија респу́блице парве крескант, дискордија магне ко̀нцидунт/ лат. Слогом расту мале државе, а неслогом се велике разарају.

condicio sine qua non /кондицио сине ква нон/ лат. услов без кога се не може, неопходан услов.

con discrezione /кон дискрецио́не/ итал. муз. дискретно, суздржано.

con dolcezza /кон долчѐца/ итал. муз. слатко, благо, нежно.

con dolore /кон доло́ре/ итал. муз. болно.

Confessio conscientiae vox est /конфесио консциенције вокс ест/ лат. Признање је глас савести. (Сенека)

con forza /кон форца/ лат. муз. снажно.

con fuoco /кон фуо́ко/ итал. муз. ватрено.

con gravità /кон гравита̀/ итал. муз. веома озбиљно, достојанствено.

con grazia /кон гра̂ција/ итал. муз. грациозно, љупко, дражесно.

con gusto /кон густо/ итал. муз. са укусом; са уживањем.

con impeto /кон и̏мпето/ итал. муз. жестоко, силовито.

con leggerezza /кон леџерӗца/ итал. муз. лагано, лежерно.

con moto /кон мо̀то/ итал. муз. живахно, полетно.

con passione /кон пасио̀не/ итал. муз. страствено.

consensus omnium /консензус омнијум/ лат. слагање свих; опште одобравање.

consilium abeundi /консѝлијум абеунди/ лат. савет (коме) да се удаљи, да оде (у старим школама најстрожа казна пред искључење; претња искључењем из школе ако се прекршај понови).

con sordino /кон сордѝно/ итал. муз. пригушено.

Consuetudinis magna vis est /консуетӯдинис магна вис ест/ лат. Велика је снага обичаја (навике).

Consuetudo est altera natura /консуетӯдо ест а̏лтера натура/ лат. Навика је друга природа.

Consultor homini tempus utilissimus /консултор хо̀мини темпус утили̏симус/ лат. Време је човеку најкорисниј саветник. (Одговара нашој народној изреци: Јутро је паметније од вечери.)

contra clara verba iuris et legis /контра клара верба јурис ет легис/ лат. против јасних речи пра́ва и закона.

contradictio in adjecto /контрадикцио ин адјекто/ лат. дословно: контрадикција (супротност) у придеву, тј несклад у одређивању појма, придавање чему својстава супротних самој суштини појма који се одређује, нпр. честита варалица (уп. наше: округло па на ћоше).

coram populo /корам по̀пуло/ лат. пред народом, пред свим људима; уп. **coram publico**.

coram publico /корам пу̏блико/ лат. пред светом, свима наочиглед, јавно; уп. **coram populo**.

Cornix cornici oculos non effodiet /корникс корни́ци о̀кулос нон ефо̀дијет/ лат. Врана врани очи не вади. (Макробије)

Corpora sicca durant /ко̀рпора сика дурант/ лат. Мршава тела су издржљива.

corpus delicti /корпус деликти/ лат. дословно: предмет злочина, тј. материјални доказ о извршењу злочина или оруђе којим је извршен.

corpus iuris /корпус јурис/ лат. зборник закона, законик.

corpus separatum /корпус сепаратум/ лат. посебно тело (обично назив за неко подручје издвојено из шире државне целине и независно од ње).

Corruptissima civitate plurimae leges /коруптисима цивита́те плӯриме легес/ лат. Што је држава покваренија, то је више закона. (Тацит)

Credo quia absurdum (est) /кредо квија апсурдум (ест)/ лат. Верујем јер је бесмислено, тј. немогуће. (Изрека се приписује једном од првих заговорника хришћанства, Тертулијану, који је живео крајем II и почетком III века нове ере. Обично се тумачи као „Верујем јер не могу разумети", што би значило да је поимање Бога недоступно обичном људском разуму, па стога треба слепо веровати.)

Credo, ut intelligam /кредо ут интелигам/ лат. Верујем да бих спознао. (Изрека Анселма Кентерберијског, једног од оснивача схоластичке филозофије.)

Credula res amor est /крӗдула рес амор ест/ лат. Лаковерна је ствар љубав. (Овидије)

Crescentem sequitur cura pecuniam /кресцентем сѐквитур кура пекунијам/ лат. Нагомилавање новца прати брига. (Хорације)

Crescunt anni, crescunt malanni /крескунт ани, крескунт малани/ срлат. Расту године, расту невоље (уп. наше: Иде време, носи бремс).

Crudelius est, quam mori, semper timere mortem /крудѐлијус ест, квам мори, семпер тимѐре мортем/ лат. Страшније је увек се бојати смрти него умрети. (Сенека)

Cucullus non facit monachum /кукӯлус нон фацит мо̀нахум/ лат. Кукуљица не чини монаха; код нас: Одело не чини човека, уп. **Vestis non facit virum**.

cui bono? /куи боно/ лат. дословно: За какво добро? (тј. чему то?)

Cuicumque defensio tribuenda /куикӯмкве дефенсио трибуенда/ лат. Свакоме је допуштена одбрана. (Тацит)

Cui nasci contingit, mori restat /куи насци контингит, мори рестат/ лат. Ко се родио, мора умрети. (Сенека)

Cui parum non sufficit, maiora non meruit /куи парум нон сȕфицит, мајо́ра нон меруит/ лат. Ко се малим не задовољава, не заслужује веће.

Cui prodest scelus, is fecit /куи продест сцелус, ис фецит/ лат. Онај коме користи злочин, тај га је починио (упутство за истражитеље: Сенека).

Cuius regio, illius religio /кујус регио, илȉјус религио/ или **Cuius regio, eius religio** /...ејус религио/ лат. Чија је земља, тога је и вера (начело прокламовано Аугзбуршким миром 1555, којим су завршени верски ратови између католика и протестаната: верска припадност поданика одређује се према вери владара).

Cuiusvis dolori remedia est patientia /кујȕсвис долóри ремéдија ест пацијенција/ лат. Стрпљивост је лек сваком болу.

Cuiusvis hominis est errare /кујȕсвис хо̀минис ест ерáре/ лат. Сваки човек мора грешити; уп. **Errare humanum est**. Ова изрека у целини гласи: **Cuiusvis hominis est errare, nullius nisi insipientis in errore perseverare** /...нулȉјус ниси инсипијентис ин ерóре персевераре/ лат. Сваки човек греши, али само будала у заблуди може устрајати.

cum grano salis /кум грано салис/ лат. дословно: са зрном соли, тј. разумно, опрезно.

cum laude /кум лауде/ лат. с похвалом (некадашња оцена на високим школама); уп. **Summa cum laude**.

cum optima forma /кум о̀птима форма/ лат. на најбољи начин.

cum perverso perverteris /кум перверсо первертéрис/ лат. С покваренаком покварићеш се (и сам).

Cupido dominandi cunctis affectibus flagrantior est /купи́до доминанди кунктис афѐктибус флагра̀нциор ест/ лат. Жудња за влашћу жешћа је од свих страсти. (Тацит)

cura famis /кура фамис/ лат. лечење глађу.

currente calamo /куренте ка̀ламо/ лат. дословно: трчећим пером, тј. пишући брзо и без размишљања.

curriculum vitae /курȉкулум ви́те/ лат. ток живота; кратак преглед живота и рада хронолошким редом, биографија.

custodia honesta /куст̀одија хонеста/ лат. часни затвор, тј. затвор с олакшицама (обично за политичке затворенике).

D

da capo al fine /да капо ал фине/ итал. од почетка до краја. Уп. **ab ovo usque ad mala**.

Da operam, ne quid umquam invitus facias /да о̀перам не квид умквам инви́тус фацијас/ лат. Настој да никад ништа против своје воље не учиниш. (Сенека)

Debemur morti nos nostraque /дебе́мур морти нос ностра̀кве/ лат. Смрти дугујемо себе и (све) своје. (Хорације)

Decet patria nobis cariorem esse quam posmetipsos /децет патрија нобис кариорем есе квам посметѝпсос/ лат. Отаџбина треба да нам је дража од нас самих. (Цицерон)

de facto /де факто/ лат. прав. у ствари, стварно, чињенично; супр. **de iure** (в.)

defensor fidei /дефенсор фи́деи/ лат. бранилац вере (назив који је Хенрик VIII добио од папе 1521. због заслуга за веру; отуда скраћеница D.F. на енглеским новчаницама).

defensor patriae /дефенсор па̀трије/ лат. бранилац (заштитник) отаџбине, штит отаџбине (назив који се додељивао војсковођама за изузетне заслуге).

Definitio fit per genus proximum et differentiam specificam /дефини́цио фит пер генус про̀ксимум ет диференцијам спецѝфикам/ лат. лог. Дефиниција се изриче најближим родним појмом и посебним разликама (у односу на појмове исте врсте).

Definitio ne sit negans /дефини́цио не сит неганс/ лат. лог. Дефиниција нека не буде одрична (што значи да појам не треба одређивати оним што није, него оним што јесте).

De gustibus (et coloribus) non est disputandum /де густибус (ет колорибус) нон ест диспутандум/ лат. О укусима (и бојама) не треба расправљати (јер свако има свој укус); укуси су различити.

de integro /де ѝнтегро/ лат. изнова, поново.

de iure /де јуре/ лат. прав. по праву, према прописима, у складу с правним нормама; супр. **de facto** (в.)

déjà vu /дежа ви/ фр. псих. већ виђено; осећај познатог, осећај појединца да је већ раније доживео оно што му се управо догађа.

de lana caprina rixari /де лана каприна риксари/ лат. дословно: борити се за козју кострет, тј. препирати се о нечем безначајном.

de lege ferenda /де леге ферента/ лат. прав. по закону који би требало донети (како би се могло пресудити у спору).

de lege lata /де леге лата/ лат. прав. по донесеном закону, по закону који постоји, који важи.

delenda Carthago /деленда Картаго/ лат. в. **Caeterum censeo...**

Delineavit (X Y) /делинеа́вит/ лат. Нацртао (ознака испред имена и презимена аутора графичких листова и сл.).

dementia praecox /деменција прекокс/ лат. мед. младалачка слабоумност, прерано губљење памћења и менталних способности.

dementia senilis /деменција сени́лис/ лат. мед. старачка слабоумност, излапелост.

De minimis non curat praetor /де мѝнимис нон курат претор/ лат. О ситницама се не стара претор (што значи да човек на високом положају не сме губити време бавећи се ситницама).

De mortuis nihil nisi bene /де мо̀ртуис нихил ниси бене/ лат. О мртвима ништа осим добро, тј. о мртвима треба говорити само добро. Уп. **De vivis nihil nisi verum**.

de nihilo nihil /де нихило нихил/ из ничега (неће бити) ништа; уп. ex nihilo nihil.

Dente lupus, cornu taurus petit /денте лупус, корну таурус петит/ лат. Вук зубима, а бик роговима напада (Хорације): свако се брани оружјем које има и које му је природа подарила.

De profundis /де профундис/ лат. Из дубине (почетак Псалма 130, део католичке погребне службе); израз дубоке туге и молитва Богу за помоћ.

de rigore iuris /де ригоре јурис/ лат. по строгости закона.

dernier cri /дернијѐ кри/ фр. последњи крик (моде).

Des, ubi consistam, caelum terramque movebo /дес, уби консистам, целум тера̀мкве мове́бо/ лат. Дај где да станем и покренућу небо и земљу, или, друкчије речено: Дај ми упориште, па ћу подићи небо и земљу. (Архимед, у преводу на латински)

Desunt inopiae multa, avaritiae omnia /десунт ино̀пије мулта, аваричије омнија/ лат. Сиротињи много недостаје, а лакомству све. (Сенека)

deus ex machina /деус екс ма̀хина/ лат. дословно: бог из машине; у пренесеном смислу: неочекивана појава или догађај који доносе излаз из неке тешкоће; превод грчког **theòs apò (epì) mehanês**. (Израз је настао у античком позоришту, где су замршене драмске ситуације разрешавали тако што би у посебној справи спуштали на позорницу лик неког бога, који доводи до расплета.)

Deus iudicat, cum nemo accusat /деус јȕдикат, кум немо аку́зат/ лат. Бог суди (и) кад нико не тужи.

Deutschland, Deutschland über alles /дојчланд, дојчланд ибер алес/ Немачка, Немачка изнад свега (први стих немачке химне); израз немачког шовинизма и великонемачке политике.

De vivis nihil nisi verum /де вивис нихил ниси верум/ лат. О живима ништа осим истине (не треба говорити). Уп. **De mortuis nihil nisi bene**.

diabolus rotae /дијàболус роте/ лат. дословно: ђаво круга (тј. комисије): в. **advocatus diaboli**.

dictum, factum /диктум, фактум/ лат. речено, учињено.

Die Liebe geht durch den Magen /ди ли́бе ге́т дурх ден маген/ нем. Љубав иде кроз желудац. Уп. **Sine Cerere et Baccho friget Venus**.

Diem perdidi! /дијем пѐрдиди/ лат. Изгубио сам дан! (Тако је говорио римски цар Веспазијан из I века н. е. кад у току дана не би учинио неко добро дело.)

Dies irae /дијес ире/ лат. Дан гнева, тј. Судњи дан, када ће се, након пропасти света, судити живима и мртвима: црквена песма која се код католика пева на Дан мртвих.

Dies diem docet /дијес дијем доцет/ лат. дословно: дан поучава дан, тј. један дан поучава други (што значи да смо сваки дан све искуснији).

Dieu le veut /дје̂ л вѐ/ фр. Бог то хоће (гесло крсташа у првом крсташком рату).

Difficile est satiram non scribere /дифи̏циле ест са̀тирам нон скри̏бере/ лат. Тешко је не писати сатиру (изрека римског сатиричара Јувенала, којом је хтео да каже како је тешко не наругати се људским глупостима).

Diligentia maximum etiam mediocris ingenii subsidium /дилигенција ма̀ксимум еција̀м меди̏окрис ингѐнији супси́дијум/ лат. Марљивост је највећа помоћ и осредњем таленту. (Сенека)

Diligentia omnibus in rebus plurimum valet /дилигенција о̀мнибус ин ребус плу̏римум валет/ лат. Марљивост у свим стварима највише вреди. (Цицерон)

Dimidium facti, qui bene coepit, habet /дими́дијум факти, кви бене цепит, хабет/ лат. половину учињеног има онај ко добро започне, тј. добар почетак је пола посла.

Ding an sich /динг ан зих/ нем. ствар по себи (према филозофији Имануела Канта, суштина ствари недоступна људској спознаји, тј. ствар која постоји независно од наше спознаје), ствар као таква, сама по себи.

Discas oportet, quamdiu est quod nescias /дискас опортет, ква̀мдију ест квод нѐсцијас/ лат. Треба да учиш докле год постоји нешто што не знаш. (Публилије Сиранин)

Discipulus est prioris posterior dies /дисци̏пулус ест прио́рис постѐриор дијес/ лат. Наредни дан је ученик претходног дана (Публилије Сиранин). Уп. **Dies diem docet**.

divae memoriae /диве меморије/ лат. благе успомене, тј. благопочивши, покојник.

Dives rarus, qui non avarus /дивес рарус, кви нон аварус/ лат. Редак је богаташ који није тврдица.

Divide et impera /ди̏виде ет ѝмпера/ лат. Подели па владај (принцип староримских освајача, којим се служе сви каснији завојевачи). Уп. **Divide ut regnes**.

Divide in partes aequales /ди̏виде ин партес еквалес/ лат. фарм. Подели на једнаке делове (ознака на лекарским рецептима).

Divide ut regnes /ди̏виде ут регнес/ лат. Подели да би завладао; уп. **Divide et impera**.

Dixi /дикси/ лат. ја рекох; рекао сам шта сам имао.

Dixi et salvavi animam meam /дикси ет салвави а̀нимам меам/ лат. Рекох и спасох своју душу, тј. рекао сам што ми је била дужност и тиме умирио своју савест; исто значење има и изрека **Dixi et animam levavi** /дикси ет а̀нимам левави/ лат. Рекох и олакшах душу своју.

Docendo discimus /доцендо ди̏сцимус/ лат. Поучавајући учимо (Сенека): учећи друге, учимо и сами.

Dolce far niente /долче фар нијенте/ итал. Слатко је не радити ништа; слатко лењствовање.

Dolor animi morbus gravior est quam corporis /долор а̀ними морбус гравиор ест квам ко̀рпорис/ лат. Бол душе тежи је него телесни бол. (Публилије Сиранин)

dolores mortis /долорес мортис/ лат. смртне муке.

dolores partus /долорес партус/ лат. порођајне муке (у правом и пренесеном смислу).

Dominus vobiscum /до̀минус вобѝскум/ лат. Господ с вама (израз у католичкој литургији): одговара се **Et cum spiritu tuo** /ет кум спѝриту туо/, лат. и с твојим духом.

Donec eris felix, multos numerabis amicos /донек ерис феликс, мултос нумерабис ами́кос/ лат. Док будеш срећан, имаћеш много пријатеља (Овидије); често се цитира и следећи стих: **Tempora si fuerint nubila, solus eris** /тѐмпора си фу̏еринт нӯбила солус ерис/ Ако се наоблачи (тј. ако те снађу невоље), биће́ш сам.

Do ut des /до ут дес/ лат. дословно: дајем да би ми ти дао, тј. услуга за услугу, ништа се не ради за ȕабе.

Dulce et decorum est pro patria mori /дулце ет дeко́рум ест про патрија мори/ лат. Слатко је и часно за отаџбину умрети. Овоме се каткад додаје: **adhuc dulcius pro patria vivere** /адхӯк дулцијус про патрија ви̏вере/ лат. још је слађе за отаџбину живети. (Хорације)

dulce cum utili /дулце кум ӯтили/ лат. (спојити) угодно с корисним. (Хорације)

Dulcia non novit, qui non gustavit amara /дулција нон новит, кви нон густа́вит ама́ра/ лат. Не зна шта је слатко, ко није окусио горчину.

dulcis in fundo /дулцис ин фундо/ лат. слаткоћа (сласт) је при дну; оно најбоље долази на крају; уп. **Zucker kommt zuletzt**.

Dulcis post laborem quies /дулцис пост лабо́рем квијес/ лат. Сладак је одмор после рада.

dummer August /думер Аугуст/ нем. глупи Август; циркуски лакрдијаш, кловн.

Dum spiro, spero /дум спиро, сперо/ лат. Док дишем (живим), надам се.

Duobus litigantibus tertius gaudet /дуо̀бус литига̀нтибус терцијус гаудет/ лат. Двојица се свађају, трећи се весели (у нас: Где се двоје свађају, трећи се користи); уп. **tertium gaudens**.

Duo si faciunt idem, non est idem /дуо си фа̀цијунт идем, нон ест идем/ лат. Кад двојица раде исто, није исто.

Dura lex, sed lex /дура лекс, сед лекс/ лат. Суров закон, али је закон (што значи да сваки закон, ма какав био, ваља поштовати).

durch die Blume /дурх ди блуме/ нем. дословно: кроз цвет, преко цвета (израз којим се означава „увијен", благ начин казивања непријатних примедби).

Du sublime au ridicule il n'y a qu'un pas /ди сиблим о ридикил ил ни ја кен па/ фр. Од узвишеног до смешног само је један корак; уп. **Vom Erhabenen bis zum lächerlichen ist nur ein Schritt**.

E

eau de Cologne /о̑ д колоӈ̑ањ/ фр. колоњска вода (мирисна течност, названа тако према француском имену немачкога града Келна, где се први пут почела производити).

Ecce homo! /екце хомо/ лат. Ево човека! (Према Јеванђељу по Јовану, речи које је Пилат упутио окупљеним Јеврејима показујући им бичеваног Исуса, с трновим венцем на глави: један од најчешћих мотива хришћанске иконографије. Данас се употребљава у пренесеном значењу, када се указивањем на неку личност жели изазвати снажан утисак.)

Ede, bibe, dormi, sed valetudinem custodi /еде, бибе, дорми, сед валетудинем кусто́ди/ лат. Једи, пиј, спавај, али здравље чувај.

Ede, bibe, lude, post mortem nulla voluptas /еде, бибе, луде, пост мортем нула волуптас/ лат. Једи, пиј, уживај, после смрти нема никаквог задовољства.

E duobus malis minimum eligendum /е дуо́бус малис минимум елигендум/ лат. Од два зла треба бирати мање.

Eheu! fugaces labuntur anni /ехеу, фугацес лабунтур ани/ лат. Авај! брзе пролазе године. (Хорације)

Eile mit Weile /ајле мит вајле/ нем. Жури стрпљиво, тј. не пренагљуј: уп. лат. **Festina lente**, грч. **Speude bradeos**.

Ein faules Ei verdirbt die ganze Brei /ајн фаулес ај фердирпт ди ганце брај/ нем. Једно покварено јаје упропасти читаву кајгану (или, по нашем: Један муљак поквари цели ручак).

Èlthe kai labé /елтхѐ ка̀ј лабѐ/ грч. Дођи и узми (према легенди, лаконски одговор Грка персијском цару, који им је поручио да предају све оружје, тј. да се предају).; уп. **Veni et sume**.

Ēlthon, eīdon, enìkēsa в. **Veni, vidi, vici**.

Ende gut, alles gut /енде гут, алес гут/ нем. Добар свршетак, све добро, или, како се у нас каже: Све је добро што се добро сврши. Уп. **All is well that ends well**.

enfant terrible /анфа̑н терӣбл/ фр., дословно „ужасно дете“ (израз који је први употребио Виктор Иго у роману „Деведесет и трећа“), необуздана особа, слободна у исказивању непријатних истина.

eo ipso /ео ипсо/ лат. самим тим, само по себи.

Eppur si muove /епӯр си муо́ве/ итал. Ипак се креће (речи које се приписују Галилеју Галилеју, изговорене након расправе пред судом Инквизиције, у којој је, под претњом смрти спаљивањем на ломачи, морао да се одрекне Коперникове тезе о кретању Земље око Сунца, али је, како показује наведена изрека, ипак остао при своме уверењу).

Equi donati dentes non inspiciuntur /екви дона́ти дентес нон инспицијунтур/ лат. Поклоњеном се коњу зуби не гледају (изрека која постоји и у нашем језику).

Eripuit caelo fulmen sceptrumque tyrannis /ерӣпуит цело фулмен сцептру́мкве тиранис/ лат. Отео је небу муњу, а тиранима жезло (натпис на бисти Бенџамина Франклина, једног од оснивача САД, изумитеља громобрана).

Errando discimus /ерандо ди́сцимус/ лат. грешећи учимо, тј. учимо на грешкама (својим или туђим).

Erranti via monstrato /еранти вија мо̀нстрато/ лат. Залуталоме покажи пут!

Errare humanum est /ераре хума́нум ест/ лат. грешити је људски, што значи да свако може погрешити, јер човек није безгрешан. Постоји и шира верзија: **Errare humanum est, perseverare autem diabolicum** (Људски је грешити, али истрајати у греху је ђаволски). Уп. Cuiusvis hominis est errare.

Errata corrige /ера́та ко̀риге/ лат. Исправи погрешке (обично у наслову додатка на крају књиге, где су наведене штампарске грешке које треба исправити).

Erunt duo in carne una /ерунт дуо ин карне уна/ лат. Биће двоје у једном телу (о мушкарцу и жени: Прва књига Мојсијева, 2:24).

esprit de corps /еспрѝ д кор/ фр. дух организације, заједнички дух; другарска солидарност.

esprit de l'escalier /еспрѝ д лескалјѐ/ фр. „духовитост са степеница", тј. закаснела духовитост, досетка која није изречена у право време.

Es ist des Lernens kein Ende /ес ист дес лернс кајн енде/ нем. Учењу нема краја (изрека немачког композитора Роберта Шумана); уп. наше: Човек се учи док је жив.

Esse oportet ut vivas, non vivere ut edas /есе опортет ут вивас, нон вѝвере ут едас/ лат. Треба јести да би живео, а не живети да би јео.

Est deus in nobis, agitante calescimus illo /ест деус ин нобис, агитанте калѐсцимус ило/ лат. Бог је у нама и кад се он покрене, ми се озаримо заносом. (Овидијево објашњење човекове стваралачке способности.)

Est modus in rebus /ест модус ин ребус/ лат. Постоји мера у стварима, тј. треба пазити да се не пређу одређене границе. (Хорације)

Esto memor quam sis aevi brevi /есто мемор квам сис еви бреви/ лат. Сети се да си кратког века (Хорације); уп. **Memento mori**.

Estote sapientes sicut serpentes et taciti sicut columbae /есто́те сапијентес сикут серпентес ет та̀цити сикут колумбе/ лат. Будите мудри као змије и ћутљиви као голубице (што значи да се треба владати лукаво и суздржано: Мат. 10:16).

Est verus amicus tamquam alter idem /ест верус ами́кус тамквам алтер идем/ лат. Прави је пријатељ као друго ја (Цицерон).

Et ab hoste doceri /ет аб хосте доце́ри/ лат. И од непријатеља се може учити.

Et cetera /ет цѐтера/ лат. и друго, и остало, и тако даље; скр. **etc**.

Etiam celeritas in desiderio mora est /ецијам целѐритас ин дезидерио мора ест/ лат. И брзина је у чежњи закашњење (Публилије Сиранин).

Etiam cum multum actum erit, omnis tamen aetas quod agat inveniet /ецијам кум мултум актум ерит, омнис тамен етас квод агат инвенијет/ лат. И кад буде много урађено, ипак ће свако доба наћи шта да ради (Сенека).

Etiam hosti fides servanda /ецијам хости фидес серванда/ лат. И непријатељу треба испунити обећање.

Etiam innocentes cogit mentiri dolor /ецијам иноцентес когит менти́ри долор/ лат. И невине бол нагони на лаж (Публилије Сиранин).

Etiam sine magistro vitia discuntur /ецијам сине магѝстро вицијa дискунтур/ лат. Пороци се уче и без учитеља (Сенека).

Etiam tu, mi fili /ецијам ту, ми фили/ лат. И ти, мој сине (рекао је умирући Гај Јулије Цезар угледавши међу убицама свог миљеника Јунија Брута); у нас се обично каже: Зар и ти, сине Брут̀е (кад се жели исказати изненађење и запрепаштеност због поступка неке блиске особе).

Et post malam segetem serendum /ет пост малам сѐгетем серендум/ лат. И после рђаве жетве треба сејати (Сенека).

Et tu, mi fili в. **Etiam tu, mi fili**.

Eunt anni more fluentis aquae /еунт ани море флуентис акве/ лат. Иду године као вода што тече.

ex abrupto /екс абрупто/ лат. изненада, нагло, без припреме.

ex aequo /екс екво/ лат. подједнако; скр. од **ex aequo loco** /екс екво локо/ с истог места, тј. на истом месту, једнако по вредности (говори се обично кад се додељују награде или признања двојици једнаковредних кандидата).

ex capite /екс ка̀пите) лат. из главе, напамет (говорити).

ex cathedra /екс ка̀тедра/ лат. дословно: са столице, тј. с висине, с меродавног места, ауторитативно (говорити).

Exceptio firmat regulam /ексцепцио фирмат рѐгулам/ лат. Изузетак потврђује правило.

exceptis excipiendis /ексцептис ексципијендис/ лат. изузевши што треба изузети, тј. изоставивши небитно, непотребно.

ex compacto /екс компакто/ лат. по договору, договорно.

Ex cupiditatibus odia, discidia, discordiae, seditiones, bella nascuntur /екс купидитáтибус о̀дија, дисцѝдија, диско̀рдије, седицио̀нес, бела наскунтур/ лат. Из ватрених жеља рађају се мржње, раздори, неслоге, буне, ратови (Цицерон).

Exegi monumentum aere perennius /ексе́ги монументум ере перѐнијус/ лат. Подигао сам споменик трајнији од бронзе (Хорацијев стих, који говори о трајној вредности његовог песничког дела. Сличан стих и песму написао је и Александар Пушкин.)

exempli causa /егземпли кауза/ лат. примера ради, као пример, на пример; у истом значењу и **exempli gratia** /егземпли грација/.

Exemplis discimus /егземплис дѝсцимус/ лат. Примерима се учимо (Федар).

ex improviso /екс импровизо/ лат. непредвиђено, изненада.

ex lege /екс леге/ лат. по сили закона.

ex libris /екс либрис/ лат. (дословно: из књига) налепница с унутрашње стране корица, на којој је означено коме књига припада.

Ex malis eligere minima oportet /екс малис елѝгере мѝнима опортет/ лат. Од зала треба бирати најмање. (Цицерон)

ex more /екс море/ лат. по обичају.

ex nexu /екс нексу/ лат. изван обавезе.

ex nihilo nihil (fit) /екс нѝхило нихил (фит)/ лат. из ничега ништа (не може настати); уп. **de nihilo nihil**.

ex novo /екс ново/ лат. наново, из почетка, од почетка.

ex nunc /екс нунк/ лат. од сада; прав. *уговор вреди ex nunc* уговор ће се примењивати од данас; уп. ex tunc.

ex officio /екс офѝцио/ лат. по служби, званично.

Ex ore parvulorum veritas /екс оре парвулорум вѐритас/ лат. Из дечјих уста истина (деца не лажу).

Ex ossibus ultor /екс о̀сибус ултор/ лат. Из костију осветник (што значи да смрт тражи освету): према стиху из Вергилијеве „Енеиде“ (IV, 625) **Exoriare aliquis nostris ex ossibus ultor** /ексорија́ре а̀ликвис нострис екс о̀сибус ултор/ — Нека се из мојих костију неки осветник роди.

Ex paupere factus dives magis superbus /екс па̀упере фактус дивес магис супербус/ лат. Ко је од сиромаха постао богаташ, тај је охолији.

Experientia est optima rerum magistra /експеријенција ест о̀птима рерум магѝстра/ лат. Искуство је најбољи учитељ; исто и **Experientia docet** /експеријенција доцет/ Искуство поучава.

experimentum crucis /експериментум круцис/ лат. (дословно: експеримент крста) пресудна проба, оглед којим се доказује или побија исправност неке претпоставке.

expressis verbis /експрѐсис вербис/ лат. изричито, дословце.

ex privata diligentia /екс прива́та дилиген̀ција/ лат. из властите марљивости (каже се кад неко зна или научи више него што се од њега тражи, нпр. кад ученик зна више него што захтева наставни програм).

ex professo /екс професо/ лат. по професији, професионално, стручно, учено.

ex speciali gratia /екс специјали грација/ лат. из посебне наклоности, благонаклоно.

extra muros /екстра мурос/ лат. изван зидина, тј. изван града.

extra statum /екстра статум/ лат. изван статуса, који је на располагању.

ex tempore /екс тѐмпоре/ лат. истог часа, без припреме, импровизовано.

Exstra ecclesiam nulla salus /екстра еклезијам нула салус! лат. црквн. Изван цркве (тј. вере) нема спасења.

ex tunc /екс тунк/ лат. од онда, прав. *уговор вреди ex tunc* уговор ће се примењивати од одређеног (правно релевантног) тренутка.

ex ungue leonem /екс унгве лео́нем/ лат. по канџи (се познаје) лав; у пренесеном значењу: по вештини или снази израза познаје се уметник.

Ex vitio sapiens alieno emendat suum /екс вицио сапијенс алије́но емендат суум/ лат. из туђе погрешке мудар (човек) исправља своју (Публилије Сиранин).

ex voto /екс вото/ лат. на основу завета, као завет (ознака заветних дарова).

F

Faber est quisque suae fortune /фабер ест квискве суе фортуне/ лат. Свако је своје среће ковач.

facies loci /фацијес лоци/ лат. лице места, место неког догађаја.

Facit experientia cautus /фацит експеријенција каутус/ лат. Искуство чини човека опрезним.

Facit indignatio versum /фацит индигнацио версум/ лат. Огорчење ствара стих (Јувенал: у пуном облику **Si natura negat, facit indignatio versum** — Ако природа /тј. природни дар/ ускрати, огорчење ствара стих). Уп. Difficile est satiram non scribere.

Facta, facta, non verba! /факта, факта, нон верба/ лат. Дела, дела, не речи! (у нас: Не говори, него твори!)

Facta loquuntur /факта локвунтур/ лат. Чињенице говоре, односно дела говоре (човек се цени по оном што учини).

Factum infectum fieri nequit /фактум инфектум фијери неквит/ лат. Учињено не може постати неучињено (Плаут).

fait accompli /фет акомпли́/ фр. свршен чин, готова ствар.

Fama crescit eundo /фама кресцит еундо/ лат. Глас расте идући; гласина расте ширећи се (пошто јој свако понешто дода).

Fama volat /фама волат/ лат. Глас (гласина) лети (брзо се шири). Ту је истину Вергилије обрадио и у стиховима, који гласе: **Fama vires acquirit eundo, parva metu primo, mox sese attollit in auras ingrediturque solo et caput inter nubila condit** /фама вирес аквѝрит еундо, парва мету примо, мокс сесе атòлит ин аурас ингредитȕркве соло ет капут интер нȕбила кондит/ Фама (гласина) добија снагу ходом (ширећи се), у почетку је мала од страха, ускоро се диже у ваздух (високо) и хода по земљи, а главу крије у облацима.

fames canina /фамес канѝна/ лат. пасја глад; исто и **fames lupina** /фамес лупѝна/ вучја глад и **fames bovina** /фамес бовѝна/ говеђа, тј. воловска глад (изрази за мед. **булѝмија** (в.).

Fas est ab hoste doceri /фас ест ет аб хосте доцéри/ лат. Дозвољено је (сме се) и од непријатеља учити (Овидије).

fasti dies /фасти дијес/ лат. добри, сретни, пресудни дани.

Felix est, qui non aliis, sed sibi videtur /феликс ест кви нон а̀лиис сед сиби видéтур/ лат. Срећан је онај који не другима, већ себи изгледа срећан.

Felix, quem faciunt aliena pericula cautum /феликс квем фацијунт алијéна перѝкула каутум/ лат. Срећан је онај кога туђе опасности чине обазривим (Хорације).

Felix qui potuit rerum cognoscere causas /феликс кви пòтуит рерум когнòсцере каузас/ лат. Срећан је (онај) ко може упознати узроке стварима (Вергилије).

feriae caniculares /ферије каникулáрес/ лат. летње ферије (одмор), тј. ферије кад завладају **канѝкуле** (в.)

Feriuntque summos fulgura montes /ферѝунтквe сумос фȕлгура монтес/ лат. Муње ударају у врхунце планина (Хорације).

Ferrum tuetur principem, melius fides /ферум туéтур прѝнципем, мелијус фидес/ лат.

Оружје чува владара, али га боље чува верност (Сенека).

Festina lente! /фести́на ленте/ лат. Пожури полако! (тј. не пренагљуј). Изрека којом се служио Светоније, а која се приписује императору Августу; уп. грч. **Speude bradeos!** и нем. **Eile mit Weile!**

Festinatio improvida est et caeca /фестина̑цио импро̀вида ест ет цека/ лат. Журба је необазрива и слепа (Ливије).

Festinationis comites sunt error et paenintentia /фестинацио́нис ко̀митес сунт ерор ет пенигенција/ лат. Журбу прате погрешке и кајања.

Fiat iustitia, et pereat mundus! /фијат јустиција, ет переат мундус/ лат. Нека буде правда, па макар пропао свет!

Fiat panis /фијат панис/ лат. Нека буде хлеба (гесло Организације УН за исхрану и пољопривреду).

Fide, sed cui, vide! /фиде, сед куи, виде/ лат. Веруј, али пази коме (верујеш)!

fin de siècle /фе̑н д сјѐкл/ фр. крај века (назив за период у европској уметности крајем XIX века, карактеристичан по суморном, болећивом и декадентном изразу).

fine finaliter /фине фина̀литер/ лат. на крају крајева.

Finis coronat opus /финис коро́нат опус/ лат. Крај крунише дело (у нас: Конац дело краси).

Finis sanctificat media /финис санктѝфикат медија/ лат. Циљ посвећује средства (језуитско гесло). Друкчије речено: Циљ оправдава средство, тј. свако је средство добро ако служи постизању одређеног циља.

first lady /ферст лејди/ енгл. прва дама, супруга председника САД.

Fit fabricando faber /фит фабрикандо фабер/ лат. Ковањем се постаје ковач.

Fletus aerumnas levat /флетус ерумнас леват/ лат. Плач олакшава тегобе (Сенека).

Fluctuat nec mergitur /флу̀ктуат нек мѐргитур/ лат. Љуља се (на валовима), али не тоне (гесло града Париза, који у свом грбу има брод, по томе што је саграђен на острву сличном броду).

foetor oris или **foetor ex ore** /фетор орис, фетор екс оре/ лат. мед. задах уста, смрад из уста.

foetor pedum /фетор педум/ лат. мед. смрад ногу.

Foris Cato, intus Nero /форис като, интус неро/ лат. Споља Катон, изнутра Нерон, тј. споља поштен (пун врлина), изнутра непоштен и крвник: уп. **Fronti nulla fides.** (У ширем смислу у нас се употребљава изрека: споља гладац, изнутра јадац.)

Forma bonum fragile est /форма бонум фра̑гиле ест/ лат. Лепота је крхко (непостојано) добро (Овидије).

Fortes creantur fortibus /фортес креантур фо̀ртибус/ лат. Храбри стварају (рађају) храбре (Хорације).

Fortior est, qui cupiditatem vincit, quam qui hostem domat /форциор ест кви купидита́тем винцит квам кви хостем домат/ лат. Јачи је (онај) ко страст победи, него (онај) ко непријатеља укроти (Публилије Сиранин).

Fortior est qui se, quam qui fortissima vincit moenia /форциор ест кви се̑ квам кви фортѝсима винцит менија/ лат. Јачи је (онај) ко себе победи него (онај) ко најтврђе бедеме савлада (Овидије).

Fortiter in re, suaviter in modo /фо̀ртитер ин ре, суа̀витер ин модо/ лат. жестоко по суштини, благо по начину (језуитска девиза).

Fortuna favet fatuis /фортуна фавет фатуис/ лат. Срећа је наклоњена будалама. (У нас се каже: Има више среће него памети).

forum domicilii /форум домицилији/ лат. прав. судска надлежност према боравишту особе против које се води поступак.

Frailty, thy name is woman /фрејлти, дај нејм из вумен/ енгл. Слабости, име ти је жена (Шекспир: Хамлет).

Frangar, non flectar /франгар нон флектар/ лат. Сломићу се, али се нећу повити (израз непопустљивости).

Fratrum concordia rara /фратрум конкордија рара/ лат. Братска слога је ретка.

Fronti nulla fides /фронти нула фидес/ лат. Не веруј спољашњости (Јувенал); уп. **Foris Cato, intus Nero**.

Frustra habet, qui non utitur /фрустра хабет кви нон у̀титур/ лат. Узалуд има (онај) ко не уме да ужива.

Fui quod es, eris quod sum /фуи квод ес, ерис квод сум/ лат. Био сам што си ти, ти ћеш бити што сам ја (натпис на гробу).

furor poëticus /фурор поетикус/ лат. песнички занос, стваралачки занос.

furor teutonicus /фурор теутòникус/ лат. тевтонски занос (бес), силовитост коју су у борби испољавали Тевтонци (стари Германи).

furor tragicus /фурор трагикус/ лат. глумачки занос, занос драмског стваралаштва.

furor uterinus /фурор утери́нус/ лат. женски занос, женска помама (за мушкарцима).

futurum exactum /футу́рум егзактум/ лат. грам. футур егзактни, футур други, предбудуће време.

G

galicus morbus /гàликус морбус/ лат. мед. француска болест, луес, сифилис.

Gaudeamus /гаудеáмус/ лат. Веселимо се, радујмо се. (Стара студентска песма из XIII века, данас студентска химна, чија прва строфа гласи: **Gaudeamus igitur / Iuvenes dum sumus. / Post iucundam iuventutem, / Post molestam senectutem / Nos habebit humus** /Гаудеáмус йгитур јýвенес дум сумус. Пост јукундам јувентутем, пост молестам сенектутем нос хабé-бит хумус/ лат. Радујмо се дакле док смо млади. После угодне младости, после досадне старости имаће нас земља (тј. долази смрт).

Gegen die Dummheit kämpfen selbst die Götter vergebens /гéген ди дýмхајт кемпфн зелбст ди гéтер фергéбенс/ нем. Против глупости и сами се богови боре узалуд (Гете).

generis feminini /гèнерис фемини́ни/ лат. грам. женскога рода.

generis masculini /гèнерис маскули́ни/ лат. грам. мушкога рода.

generis neutri /гèнерис неутри/ лат. грам. средњега рода.

Generosos animos labor nutrit /генерозос àнимос лабор нутрит/ Племените духове рад храни (Сенека).

genius loci /генијус лоци/ лат. (добри) дух некога места, кућни дух; анђео чувар.

genius patriae /генијус патрије/ лат. дух отаџбине.

Gens una simus /генс уна симус/ Будимо један род, тј. једна заједница (гесло шаховске Олимпијаде).

giocondamente /ђокондаменте/, **giocondo** /ђокондо/ = итал. муз. весело, ведро.

Giro d'Italia /ђиро д'италија/ итал. (giro — обилазак) назив међународне бициклистичке трке око Италије, одржава се сваке године; уп. **Tour de France**.

gladii ius et potestas /гладији јус ет потестас/ лат. дословно: право мача и силе, тј. право живота и смрти (највиша судијска власт).

gladii poena /гладији пена/ лат. смртна казна (одрубљење главе мачем).

glamour-girl /гламор-герл/ енгл. чаробна, заносна девојка, лепотица.

glebae adscriptus /глебе адскриптус/ лат. приписан грýди, тј. везан за земљу; кмет (израз упућује на положај неслободних сељака, кметова, у средњем веку, који се нису могли селити без дозволе феудалног господара).

Gloria discipuli, gloria magistri /глорија дисци́пули, глорија магистри/ лат. Ученикова слава, слава (је) учитељева.

Gloriam invidia sequitur /глоријам инвидија сèквитур/ лат. Славу завист прати (Салустије).

gloriosae memoriae /глорио́зе мемо̀рије/ лат. славан по успомени (блаженопочивши, покојник).

Gnothi seautón /гнотхи сеаутòн/ грч. Спознај самога себе (изрека која се приписује грчком филозофу Талесу, а била је исписана на Аполоновом храму у Делфима).

Gott mit uns /гот мит унс/ нем. Бог је с нама (гесло немачких нациста).

gradus ad Parnassum /градус ад парнасум/ лат. корак према Парнасу, тј. успон ка врховима

уметничког стваралаштва; некада чест наслов уџбеника песничке уметности или музике.

graeca et latina /грека ет латина/ лат. грчки и латински (језик)

Graeca fides — nulla fides /грека фидес — нула фидес/ лат. Грчка вера — никаква вера (што значи да Грцима, у трговини, не треба веровати); уп. **punica fides**.

Graecia capta ferum victorem cepit et artes intulit agresti Latio /грециј капта ферум викто́рем цепит ет артес и̏нтулит агрѐсти лацио/ лат. Освојена Грчка освојила је дивљег победника и унела уметности у сирови Лациј (Хорације). Ова изрека упућује на чињеницу да су Грци, пошто су их победили Римљани, својом културом толико освојили Рим тако да су побеђени, заправо, постали победници.

grand-prix /гран-при/ фр. велика награда, прва награда.

Gratia gratiam parit /грација грацијам парит/ лат. Милост рађа милост (или, друкчије речено, Љубав изазива љубав).

Gratulentur sibi mortales tale tantumque generis humani exstitisse decus /гратулентур сиби морта́лес тале тантӯмкве гѐнерис хума́ни екстити̏се декус/ лат. Нека честитају себи смртни што је таква и толика дика рода људског на свету била (натпис на гробу Исака Њутна).

grosso modo /гросо модо/ лат. на груб, незграпан начин; површно, у главним цртама.

Gutta cavat lapidem /гута кават ла̏пидем/ лат. Капља камен дуби (Овидије). Одговара нашем: Тиха вода брег рони.

Н

Habeas corpus /ха̀беас корпус/ лат. Имај (треба да имаш) тело (први члан закона о неповредивости човекове личности, усвојен у енглеском парламенту 1679, по коме власт мора имати пред собом оптуженог како би се могао изјаснити о кривици и бранити).

Habemus Papam! /хабе́мус па̑пам/ лат. Имамо Папу! (ритуални узвик након избора новог поглавара Римокатоличке цркве)

Habent sua fata libelli /хабент суа фата либели/ лат. Књиге имају своју судбину. (Иако је приписивана и Хорацију, Овидију или Марцијалу, ова изрека припада граматичару Теренцијану Мауру.)

habitus apoplecticus /ха̀битус апоплектикус/ лат. мед. апоплектички изглед (тј. изглед особе која је склона апоплексији, можданом удару, шлогу).

habitus phthisicus /ха̀битус фтизикус/ лат. мед. туберкулозни изглед (тј. изглед особе који упућује на туберкулозу, сушицу).

Habitus non facit monachum /ха̀битус нон фацит мо̀нахум/ лат. Хабит (мантија) не чини монаха. (Одговара нашој изреци: Одело не чини човека.)

Hac (via) itur ad astra /хак (вија) итур ад астра/ лат. Овуда (овим путем) иде се до звезда (што значи да се само с муком долази до славе); уп. **Per aspera ad astra**.

Hac urget lupus, hac canis /хак ургет лупус, хак канис/ лат. Овуда (одавде) навађује вук, онуда (одаиде) пас (Хорације). Изрека упућује на тежак положај између две опасности; уп. **inter Scyllam et Charybdim**.

Hannibal ante portas! или **Hannibal ad portas!** /ханибал анте (ад) портас/ лат. Ханибал пред вратима! (узвик страве у Риму, кад се 211. год. пре н. е. картагински војсковођа Ханибал са својим четама приближио „вечном граду", претећи да га заузме; данас се употребљава у значењу: претња велике опасности).

Hasta la vista! /аста ла виста/ шп. До виђења!

Haurit aquam cribro, qui discere vult sine libro /хаурит аквам крибро, кви ди̑сцере вулт сине либро/ лат. Захвата воду решетом ко хоће да учи без књиге.

hebetudo dentium /хебетудо денцијум/ лат. мед. утрнуће зуба.

hebetudo visus /хебетудо визус/ лат. мед. слабовидност.

Hectora quis nosset, si felix Troia fuisset /хѐктора квис носет, си феликс троја фуисет/ лат. Ко би знао за Хектора да је Троја била срећна (Овидије). Овим се казује вечна истина да велики догађаји стварају велике људе.

herba theae /херба тее/ лат. фарм. чај.

hic et nunc /хик ет нунк/ лат. овде и сада, тј. одмах; у постојећим околностима.

hic et ubique /хик ет убикве/ лат. овде и свуда (речи које изговара Шекспиров Хамлет у последњој сцени првог чина, када се глас духа његовог оца чује и с неба и из подземља).

Hic iacet /хик јацет/ лат. Овде почива (почетне речи натписа на старим латинским надгробним споменицима).

Hic iacet lepus /хик јацет лепус/ лат. Овде лежи зец. (Употребљава се у значењу: „ту се крије тешкоћа"; у нас: У том грму лежи зец.)

Hic liber est meus, testis est Deus, qui non vult credere, nomen potet legere: X sum natus, Y appellatus /хик либер ест меус, тестис ест деус, кви нон вулт крѐдере, номен потет лѐгере: икс сум натус, ипсилон апелатус/ лат. Ова књига је моја, сведок је Бог, ко неће да верује, име може прочитати: икс (с презименом тим и тим) сам рођен, ипсилон (именом тим и тим) сам назван. (Ову стару латинску фразу у стиховима записивали су некад ђаци на првим страницама својих књига као знак власништва.)

Hic locus est, ubi mors gaudet succurrere vitae /хик локус ест уби морс гаудет сукȕрере вȋте/ лат. Ово је место где се смрт радује да помогне животу (натпис над улазом у Анатомски институт у Паризу).

Hic mortui vivunt, hic muti loquuntur /хик мȍртуи вивунт, хик мути локвунтур/ лат. Овде мртви живе, овде неми говоре. (Тако се сликовито означавају библиотеке.)

Hic porci cocti ambulant /хик порци кокти ȁмбулант/ лат. Овде шетају кувани прасци (тј. има свега у изобиљу; у нас се каже: Лете печене шевс, или: Тече мед и млеко и сл.)

Hic Rhodus, hic salta! /хик родус, хик салта/ лат. дословно: Овде је Родос, овде скачи! (Речено ономе ко се хвали како је негде учинио неко велико дело. Изрека је настала према Езоповој басни о човеку који се хвалио да је на острву Родосу скочио даље од свих. Смисао је: Немој причати, него покажи шта знаш!)

Hinc illae lacrimae /хинк иле лакриме/ лат. Одатле оне сузе. (Из Теренцијеве комедије „Андрија".) Употребљава се у значењу: То је, дакле, прави разлог (нечије жалости, негодовања и сл.).

Historia est testis temporum, lux veritatis, vita memoriae, magistra vitae, nuntia vetustatis /историја ест тестис тѐмпорум, луксверитȁтис, вита мемȍрије, магȉстра вите, нунција ветустȁтис/ лат. Историја је сведок времена, светлост истине, живот успомене, учитељица живота, весница старине (Цицерон). Обично се говори само: **Historia est magistra vitae** — Историја је учитељица живота.

Ho bíos brachýs hē de téchnē makrá /хо биос брахȕс хе де техне макрȁ/ грч. Живот је кратак, а уметност дуговечна; уп. **Ars longa, vita brevis**.

hoc anno /хок ано/ лат. ове године.

Hoc erat demonstrandum /хок ерат демонстрандум/ лат. То је требало доказати; уп. Quod erat demonstrandum.

Hoc erat in votis /хок ерат ин вотис/ лат. То је било у жељама (то сам управо желео: Хорације). Употребљава се данас кад неко жели да истакне како су му све жеље остварене.

hoc loco /хок локо/ лат. на овом месту.

hoc mense /хок менсе/ лат. овога месеца.

hoc sensu /хок сенсу/ лат. у том смислу.

Hoc solum scio me nihil scire /хок солум сцио ме нихил сцире/ лат. Само то знам да ништа не знам (Сократ).

Hodie mihi, cras tibi /ходије михи, крас тиби/ лат. Данас мени, сутра теби.

homicidium casuale /хомици̏дијум казуа̏ле/ лат. прав. случајно (ненамерно) убиство, убиство из нехата.

homicidium culposum /хомици̏дијум кулпозум/ лат. прав. намерно (хотимично) убиство, убиство с предумишљајем.

homicidium dolosum /хомици̏дијум долозум/ лат. прав. убиство на лукав (препреден) начин, подло убиство.

homicidium necessarium /хомици̏дијум нецесаријум/ лат. прав. нужно убиство, тј. убиство у самоодбрани.

Hominem experiri multa paupertas iubet /хоминем експери̏ри паупертас јубет/ лат. Сиромаштво налаже човеку да много шта покуша (Публилије Сиранин).

Hominem quaero /хоминем кверо/ лат. Човека тражим. (Када су филозофа Диогена, који је усред дана ходао улицама Атине носећи светиљку, запитали зашто то ради, он је одговорио: Тражим човека. Тиме је хтео да каже како су прави људи ретки./

Hominis tota vita nihil aliud, quam ad mortem iter est /хоминис тота вита нихил алијуд квам ад мортем итер ест/ лат. Цео човеков живот није ништа друго до пут ка смрти (Публилије Сиранин).

homo erectus /хомо еректус/ лат. усправан човек: једна од фаза у развоју примата у човека.

homo faber /хомо фабер/ лат. дословно: човек ковач (тј. практичан човек, спретан у раду, посебно у различитим мајсторијама).

homo habilis /хомо хáбилис/ лат. спретан човек: назив једне развијеније врсте човековог претка из реда аустралопитека.

Homo homini lupus /хомо хомини лупус/ лат. Човек (је) човеку вук (Плаут). Ову изреку староримског комедиографа преузео је касније енглески филозоф Томас Хобс у XVII столећу како би илустровао своју тезу да је човек у суштини саможив биће; отуда рат свију против свих, или лат.: **bellum omnium in omnes** (в.).

homo Krapinensis /хомо крапинензис/ лат. крапински човек (стручни назив за прачовека неандерталског типа, чији су остаци пронађени 1899. у једној пећини близу Крапине, у Хрватском загорју).

homo mensura /хомо мензура/ лат. дословно: човек мера, тј. човек је мерило свих ствари (принцип старогрчког филозофа Протагоре); уп. лат. **Omnium rerum (mensura) homo** и грч. **Pántōn hremátōn métron ho ánthrōpos**.

homo neandertalensis /хомо неандерталензис/ лат. неандерталски човек, неандерталац (стручни назив за прачовека чији су остаци нађени 1856. у долини Неандертал код Диселдорфа, у Немачкој).

Homo non sibi soli natus sed patriae /хомо нон сиби соли натус сед патрије/ лат. Човек није рођен само себи, већ и отаџбини.

homo novus /хомо новус/ лат. нови човек, новајлија; скоројевић, човек који се из нижих друштвених слојева домогао вишег положаја; уп. парвени.

Homo ornat locum, non hominem locus /хомо орнат локум, нон хоминем локус/ лат. Човек краси место, а не место човека.

homo primigenius /хомо примигенијус/ лат. првобитни човек (старији антрополошки назив за прачовека из леденог доба).

homo priscus /хомо прискус/ лат. дословно: стари (древни) човек (старији антрополошки назив за прачовека из доба палеолита, чији су остаци нађени у другој половини XIX столећа код места Кро-Мањон у Француској, по чему је популарно назван кромањонац).

Homo proponit, sed Deus disponit /хомо пропонит, сед деус диспонит/ лат. Човек каже, а Бог располаже (у нас обично: Човек снује, а Бог одлучује).

Homo quantum scit, tantum potest /хомо квантум сцит, тантум потест/ лат. Човек колико зна, толико може. (Тумачи се и у пренесеном значењу: Човек колико зна, толико и вреди.)

Homo qui tacere nescit, nescit discere /хомо кви таце́ре несцит, несцит ди̏сцере/ лат. Човек који не зна да ћути, не зна ни да говори (Публилије Сиранин).

homo rusticus /хомо рустикус/ лат. сељак, фиг. трапавац, примитивац, геак (в.).

homo sapiens /хомо сапијенс/ лат. разуман човек (стручни назив за савременог човека).

Homo sine pecunia imago mortis /хомо сине пекӯнија имаго мортис/ лат. Човек без новца слика (је) смрти.

Homo solitarius aut bestia aut deus /хомо солита̂ријус аут бестија аут деус/ лат. Усамљен човек (самотњак) или је звер или бог.

Homo sum: nihil (nil) humani a me alienum puto /хомо сум, нихил (нил) хумани а ме алијенум путo/ лат. Човек сам: ништа што је људско не сматрам да ми је страно (Теренције).

Honesta mors turpi vita potior /хонеста морс турпи вита поциор/ лат. Боља је часна смрт него сраман живот (Тацит).

Honesta res est laeta paupertas /хонеста рес ест лета паупертас/ лат. Часна је ствар весело сиромаштво (Сенека).

Honeste pauperem esse melius est, quam iniuste divitem /хонесте па̀уперем есе мелијус ест квам инјусте ди̏витем/ лат. Часно сиромах бити боље је него неправедно богат.

Honeste vive, neminem laede, suum quique tribue /хонесте виве, немини леде, суум квикве трѝбуе/ лат. Поштено живи, никога не вређај, свакоме дај његово.

Honores mutant mores, sed raro in meliores /хоно́рес мутант морес, сед раро ин мелиорес/ лат. Части мењају обичаје, али ретко набоље. (Изрека се односи на оне који се узохоле дошавши на виши положај, па онда мењају и нарав.)

honoris causa /хоно́рис кауза/ лат. из почасти, почасно (нпр. **доктор honoris causa** почасни доктор, тј. онај коме је додељен докторат без одбране дисертације и полагања одговарајућих испита, као признање за постигнуте резултате у науци или некој другој области друштвеног живота),

Honor alit artes /хонор алит артес/ лат. Част храни уметности (Цицерон), тј. почасти (награде) подстичу уметничко стваралаштво.

Honor habet onus /хонор хабет онус/ лат. дословно: част има терет (што значи да уз част, тј. висок положај у друштву, иду и велике обавезе); уп. фр. **Noblesse oblige**.

Hora ruit, venit mors /хора руит, венит морс/ лат. Време тече, иде смрт.

Horribile auditu /хорѝбилe ауди́ту/ лат. Страшно је чути.

Horribile dictu /хорѝбилe дикту/ лат. Страшно је рећи.

Horribile visu /хорѝбилe визу/ лат. Страшно је видети.

horror vacui /хорор ва́куи/ лат. страх од празнине, од пустог простора и самоће.

hors d'oeuvre /ордѐвр/ фр. предјело.

hortus botanicus /хортус ботаникус/ лат. ботаничка башта; уп. **арборе́тум**.

Hōs dýnamai, ú búlomai, hōs de búlomai, ú dýnamai /хос дѝнамај, у бу̀ломај, хос де бу̀ломај, у дѝнамај/ грч. (Онако) како бих могао — нећу, а како бих хтео, не могу.

Hospes — hostis /хоспес — хостис/ лат. Странац — непријатељ. (Овом изреком изражава се предрасуда по којој је сваки странац непријатељ.)

hostia humanum /хостија хума́нум/ лат. људска жртва.

Humiles laborant, ubi potentes dissident /хӯмилес лабо́рант, уби потентес дѝсидент/ лат. Мали страдају кад се моћни не слажу (Федар).

I

Ibi deficit orbis /иби дѐфицит орбис/ лат. Ту се завршава свет; овде је крај света. (Према легенди, натпис на Херкуловим стубовима изнад Гибралтарског мореуза, јер се тада сматрало да иза Гибралтара нема живога света.)

ibidem /ибѝдем/ лат. на истом месту (тј. у истој књизи и на истој страници назначеној у претходном цитату); обично се употребљава скраћеница **ib.** или **ibid.**, и то увек латиницом (и у ћириличном тексту).

Ibi potest valere populus, ubi leges populi valent /иби потест валѐре пòпулус, уби легес пòпули валент/ лат. Тамо може бити моћан народ где су закони народа моћни (Публилије Сиранин).

Ibi semper est victoria, ubi concordia est /иби семпер викто̀рија ест, уби конкордија ест/ лат. Тамо је увек победа где је слога (Публилије Сиранин).

Ibis redibis numquam peribis in bello /ибис редѝбис нумквам перѝбис ин бело/ лат. Према легенди, одговор познате делфске пророчице Питије на питање једног војсковође како ће проћи у рату. Као и сви њени одговори, и овај се може тумачити на два начина. Ако се каже (и напише са запетом иза друге речи) **Ibis redibis, numquam peribis in bello,** онда то значи: Ићи ћеш, вратићеш се, никада нећеш погинути у рату, а ако се каже (и напише са запетом иза треће речи) **Ibis redibis numquam, peribis in bello,** добија се супротно значење: Ићи ћеш, нећеш се никада вратити, погинућеш у рату. Граматичари обично узимају овај пример да укажу на значај запете у реченици и њену улогу (као и паузе у говору) у исказивању значења.

idem per idem /идем пер идем/ лат. исто истим (објашњавање неког појма њим самим); уп. **circulus vitiosus**.

Ignavia corpus hebetat, labor firmat; illa naturam senectutem, hic longam adulescentiam reddit /игна̀вија корпус хѐбетат, лабор фирмат; ила натурам сенектутем, хик лонгам адулесценцијам редит/ лат. Лењост тело слаби, рад крепи; она прерану старост, он дугу младост даје (Целзије).

Ignavis semper feriae /игна́вис семпер ферије/ лат. Лењима су увек празници (Теокрит).

igni ferroque /игни ферò квe/ лат. огњем и мачем.

Igni probatur aurum, virtus miseria /игни проба́тур аурум, виртус мизѐрија/ лат. Злато се у ватри препознаје, врлина у невољи (или, према нашој народној пословици, по Вуку: Злато се у ватри пробира, а чоек у несрећи).

Ignoramus et ignorabimus /игнорамус ет игнора̀бимус/ лат. Не знамо нити ћемо знати (речи немачког природословца из XIX века Дибоа-Ремона, изречене на крају једног предавања, којима је желео да каже како су неки проблеми недоступни људском разуму и да их неће никада докучити).

Ignorantia nocet /игноранција ноцет/ лат. Незнање шкоди; уп. **Ignorantia legis non excusat**.

Ignorantia legis non excusat /игноранција легис нон екску́зат/ лат. прав. Непознавање закона не оправдава (начело римског права, важеће и данас, по коме се неки незаконит поступак не може правдати непознавањем правних одредби, јер се сви, па и они који не знају правне норме, морају подвргавати важећим законима).

Ignoscas semper alteri, numquam tibi /игно̀скас семпер а̀лтери, нумквам тиби/ лат. Опраштај увек другима, никад себи (Публилије Сиранин).

Ignoti nulla cupio /игноти нула купио/ лат. непознато не желимо, тј. оно што не познајемо не можемо ни желети.

Iliacos intra muros peccatur et extra /илијакос интра мурос пека́тур ет екстра/ лат. дословно: Греши се унутар тројанских зидова и изван њих (Хорације). Тиме је речено да се греши с обе стране, тј. да су грешили и Тројанци (унутар утврђења) и Грци (који су опседали Троју). Данас се та изрека употребљава у ширем значењу: греше и једни и други, крива је и једна и друга страна.

Ilias post Homerum /ѝлијас пост хоме́рум/ лат. Илијада после Хомера (употребљава се када се жели истаћи како је све важно речено или учињено, па нема више шта да се каже или учини, тј. да је све даље сувишно).

Ille dolet vere, qui sine teste dolet /иле долет вере, кви сине тесте долет/ лат. Онај истински тугује ко тугује без сведока (Марцијал).

Imago animi sermo est /има́го а̀ними сермо ест/ лат. Говор је слика душе (Сенека).

Imago animi vultus est /има́го а̀ними вултус ест/ лат. Лице је слика душе (Цицерон)

Immodica ira gignit insaniam /имо̀дика ира гигнит инсанијам/ лат. Неумерен гнев рађа лудило (Сенека).

Immodicis brevis est aetas et rara senectus /имо̀дицис бревис ест етас ет рара сенектус/ лат. Неумерени имају кратак живот и ретку старост (Марцијал).

Imperare sibi maximum imperium est /импе́раре сиби максимум импе́ријум ест/ лат. Заповедати себи највећа је власт (Сенека).

imperium in imperio /импе́ријум ин импе́рио/ лат. држава у држави.

Impossible n'est pas un mot français /емпосибл не паз ен мо франсѐ/ фр. „Немогуће" није француска реч, тј. за Француза ништа није немогуће: изрека која се приписује Наполеону.

Improbus est homo, qui beneficium scit accipere et reddere nescit /ѝмпробус ест хомо, кви бенефѝцијум сцит акцѝпере ет рѐдере несцит/ лат. Непоштен је човек онај који зна примити доброчинство, а вратити не зна.

in absentia /ин апсенција/ лат. у одсутности.

in abstracto /ин апстракто/ лат. уопштено, без обзира на конкретни случај или случајеве; супр. **in concreto** (в.).

in aeternum /ин етернум/ лат. за вечна времена, вечно, заувек.

in agone /ин агѝне/ лат. у самртном грчу, у агонији.

in ambiguo /ин амби́гво/ лат. у недоумици, у неизвесности.

in angustiis /ин ангустиис/ лат. у невољи, у шкрипцу.

in anima vili /ин анима вили/ лат. на ниској души, тј. на безвредном бићу (некадашњи израз за експерименте на животињама, које су сматране мање вредним од човека).

in articulo mortis /ин арти́куло мортис/ лат. у самртном часу.

in Baccho et in Venere /ин бакхо ет ин вѐнере/ лат. у Бакху и Венери, тј. у пићу и у љубави.

in barbam /ин барбам/ лат. у браду (рећи), тј. отворено и оштро некоме нешто рећи (одговара нашем: *скресати у брк*); уп. **in faciem**.

in brevi /ин бреви/ лат. укратко; супр. **in extenso** (в.).

in brevi tempore /ин бреви тѐмпоре/ лат. у кратко време, за кратко време; ускоро.

in camera caritatis /ин ка̀мера каритатис/ лат. у поверењу, поверљиво (у нас: у четири ока).

in capite et in membris /ин ка̀пите ет ин мембрис/ лат. дословно: у глави и удовима, тј. у целини, потпуно, у свим детаљима; уп. **in corpore**.

in cauda venenum /ин ка̀уда вене́нум/ лат. у репу је отров (како се веровало о шкорпијама и другим опасним животињама): каже се кад у нечијим речима најљућа замерка или поруга долази на самом крају.

in Christi nomine /ин кристи но̀мине/ лат. у име Христа; за име Христа.

Incidit in Scyllam, qui vult vitare Charibdim /ѝнцидит ин Сцилам, кви вулт витаре Харибдим/ лат. Упада у Сцилу ко жели избећи Харибду; уп. **inter Scyllam et Charibdim**.

in circa /ин цирка/ лат. отприлике, око; уп. **цӣрка**.

in commune bonum /ин комӯне бонум/ лат. за опште добро; уп. **in commune utilitatem**.

in commune utilitatem /ин комӯне утилитатем/ лат. за општу корист, на општу корист.

in communi /ин комӯни/ лат. у заједништву, заједнички.

in conclusione /ин конклузионе/ лат. у закључку, све у свему, једном речју.

in concreto /ин конкрето/ лат. стварно, чињенично; супр. **in abstracto** (в.)

in continuo /ин контӣнуо/ лат. непрекидно, стално.

in contumaciam /ин контумацијам/ лат. прав. у одсуству (пресуда на основу доказаних чињеница, без присуства оптуженог).

in corpore /ин кӧрпоре/ лат. у целини; заједнички.

Inde datae leges, ne firmior omnia posset /инде дате легес, не фирмиор омнија посет/ лат. Зато постоје закони да моћнији не може све, тј. да не може чинити све што хоће (Овидије).

in deposito /ин депӧзито/ лат. на чувању: уп. **дӗпозит**.

Index librorum prohibitorum /индекс либрорум прохибиторум/ лат. списак забрањених књига, тј. оних чије читање није дозвољено католицима. В. **ӣндекс**.

in diebus illis /ин дијӗбус илис/ лат. у оним данима (чест израз у Библији): употребљава се у смислу „некада давно“, уп. рускослов. „во времја оно“.

Indocti discant et ament meminisse periti /индокти дискант ет амент меминисе перӣти/ лат. Нека уче они који не знају, а они који знају нека се подсете.

in dorso /ин дорсо/ лат. на полеђини (списа или књиге).

in dosibus refractis /ин дӧзибус рефрактис/ лат. мед. у мањим количинама (у смањеним дозама лека, нпр. по пола таблете).

in dubiis (или **in dubio**) **abstine** /ин дубиис (дубио) ӓпстине/ лат. у сумњи одустани, тј. кад нисмо сигурни шта да радимо, најбоље је не предузимати ништа.

in dubio /ин дубио/ лат. у сумњи.

in dubio pro reo /ин дубио про рео/ лат. прав. у сумњи за оптуженог (максима римског права, важећа и данас, по којој се у случају недоказаног кривичног дела мора пресудити у корист оптуженика).

in dulci iubilo /ин дулци јӯбило/ лат. у слатком слављу; раскалашно. (Употребљава се и у значењу: *раскошно живети*.)

in effigie /ин ефӣгије/ лат. прав. у слици, у лику, тј. симболично (изобичајени начин симболичног извршења смртне пресуде у одсутности осуђеног тако што се спаљује или веша његова слика или кип).

in errore /ин ерӧре/ лат. прав. у заблуди.

in extenso /ин екстензо/ лат. у пуној ширини, опширно (у нас: надуго и нашироко); супр. **in brevi** (в.).

in extremis (momentis) /ин екстремис (моментис)/ лат. на крају, у последњем часу; на самрти (нпр. *завештати нешто in extremis*: написати опоруку пред саму смрт).

in facie loci /ин фације лоци/ лат. на лицу места.

in faciem /ин фацијем/ лат. у лице (рећи отворено; у нас: *скресати некоме у лице* или *у брк*); уп. **in barbam**.

in facto /ин факто/ лат. у ствари, уистину.

in fieri /ин фӣјери/ лат. у настајању: о ономе што се планира, али још није остварено.

in figura /ин фигура/ лат. у слици, сликовито.

in fine /ин фине/ лат. на крају, на концу.

in fine finali /ин фине финали/ лат. на крају крајева, на концу конаца; на самом крају.

Infinita est velocitas temporis /инфинӣта ест велӧцитас тӗмпорис/ лат. Неизмерна је брзина времена (Сенека).

in flagranti /ин флагранти/ лат. на делу (тј. затечен у тренутку извршења дела: моралног преступа, злочина и сл.).

Inflati si rogentur, inflatiores fiunt /инфлӓти си рогентур, инфлациӧрес фијунт/ лат. Горди, ако се моле, постају још више горди.

in folio /ин фолио/ лат. дословно: у листу (штампарски табак пресавијен надвоје, с чети-

ри странице, припремљен за штампање: највећи уобичајени формат књиге).

in foro conscientiae /ин форо конс(ц)ијенције/ лат. пред судом савести.

In foveam cecidit quam foderat ipse /ин фо̀веам цѐцидит квам фо̀дерат ипсе/ лат. Пао је у јаму коју је сам ископао (што год ко чини у лошој намери, чини себи, или, као у нашој пословици: Ко другоме јаму копа, сам у њу пада).

in fraudem creditorum /ин фраудем кредито́рум/ лат. прав. на штету веровника (поступак у римском праву).

in fraudem legis /ин фраудем легис/ лат. на штету закона, против закона (тј. изигравање или заобилажење одговарајућих законских норми и обавеза).

In fuga foeda mors est, in victoria gloriosa /ин фуга феда морс ест, ин викто̀рија глориоза/ лат. У бекству је смрт срамна, а у победи славна (Цицерон).

in futurum /ин футу́рум/ лат. у будућности, убудуће.

in genere /ин гѐнере/ лат. уопштено; уопште.

in globo /ин глобо/ лат. све заједно, ћутуре, без улажења у појединости.

in grosso /ин гросо/ лат. свеукупно.

In hoc salus /ин хок салус/ лат. У овоме је спас.

In hoc signo vinces /ин хок сигно винцес/ лат. У овом ћеш знаку победити (натпис изнад крста који се, према легенди, указао Константину Великом 312. године пред одлучујућу битку за римски царски престо против Максенција; идуће године, 313, донео је, заједно с Лицинијем, познати Милански едикт, којим се хришћанство признаје као равноправна вера у Римском царству).

Inhonesta victoria est suos vincere /инхонѐста викторија ест суос вѝнцере/ лат. Непоштена је победа своје победити (Сенека).

in honorem /ин хоно́рем/ лат. у част (неке личности); исто и **ad honorem** (в.).

in infinitum /ин инфини́тум/ лат. у бескрај, до бесконачности; исто и **ad infinitum** (в.).

Iniquum est collapsis manum non porrigere /иникуум ест колапсис манум нон поро̀игере/ лат. неправично је не пружити руку онима који су пали (Сенека).

Initium sapientiae timor Domini /иниција̀ум сапијенције тимор до̀мини/ лат. Почетак мудрости је страх пред Господом (Св. писмо).

Iniuriam nec patitur fortis nec facit /инјуријам нек па̀титур фортис нек фацит/ лат. Јунак нити трпи нити чини неправду.

Iniuriam qui facturus est, iam fecit /инјуријам кви фактӯрус ест, јам фецит/ лат. Ко намерава учинити неправду, већ ју је учинио (самом намером).

Iniuriarum remedium est oblivio /инјуријáрум ремедијум ест обливио/ лат. Заборав је лек увредама (Публилије Сиранин).

In integrum restituere /ин ѝнтегрум рестѝуере/ лат. прав. Вратити у пређашње стање, поново успоставити стање какво је било; слично и: **in integrum restitutio** /ин ѝнтегрум рестѝуцио/ враћање у пређашње стање.

In labore requies /ин лабо́ре реквијес/ лат. У раду је смирење (или, како се још каже: у раду је спас).

in loco /ин локо/ лат. на месту.

In magnis et voluisse sat est /ин магнис ет волуисе сат ест/ лат. У великим стварима довољно је и хтети, тј. довољна је и добра воља, макар се и не успело (Проперције).

in margine /ин ма̀ргине/ лат. на рубу (текста), уз текст; уп. **маргѝна̄лије**.

In maxima fortuna minima licentia /ин максима фо̀ртуна минима лиценција/ лат. дословно: у највећој срећи најмања слобода (у пренесеном смислу: уз највиши положај или богатство најмање је слободе).

in medias res /ин медијас рес/ лат. у средину ствари, тј. одмах на ствар, у срж проблема, без увода и заобилажења.

In medio virtus /ин медио виртус/ лат. У средини (је) врлина (све што је прекомерно је мана, а врлина је одмерена и клони се сваке крајности).

in melius /ин мелијус/ лат. на боље, у добром правцу; супр. **in peius** (в.).

in memoriam /ин мемо̀ријам/ лат. у спомен, за успомену, за сећање (об. о покојницима).

in merito /ин мѐрито/ лат. у суштини.

in meritum /ин мѐритум/ лат. у суштину (ствари улазити).

in mora /ин мора/ лат. у отезању, у заостајању; уп. **periculum in mora.**

in multiplicatione /ин мултипликационе/ лат. у већој мери, вишеструко.

In mundo non datur casus, fatum, hiatus, saltus /ин мундо нон датур казус, фатум, хија́тус, салтус/ лат. у свету нема случаја, судбине, празнина, скокова; уп. **Natura non facit saltus.**

in natura /ин натура/ лат. у природи, у стварности.

in naturalibus /ин натура̀либус/ лат. у природном стању, огољено.

in nomine /ин но̀мине/ лат. у име.

In nomine Dei /ин но̀мине деи/ лат. у име Бога.

in nuce /ин нуце/ лат. дословно: у ораховој језгри, тј. у сржи, у суштини.

In nullum avarus bonus est, in se pessimus /ин нулум ава́рус бонус ест, ин сӗ пѐсимус/ лат. Тврдица ни према коме није добар, а према себи је најгори (Сенека).

in obs /ин опс/, скраћено од **in observatione** /ин опсервационе/ лат. мед. у посматрању (болесника), што значи да још није успостављена дијагноза.

in obscuro /ин опскуро/ лат. у тами, скривено, потајно.

in octavo /ин октаво/ лат. штамп. у осмини (штампарског табака), формат издања књиге или часописа у тој величини; уп. **in folio, in quarto.**

in omnem eventum /ин омнем евентум/ лат. за сваки случај.

In omnibus aliquid, in toto nihil /ин о̀мнибус а̀ликвид, ин тото нихил/ лат. од свачега понешто, у целини ништа (тј. површно).

Inopes nos copia fecit /и̏нопес нос ко̑пија фецит/ лат. обиље нас је учинило сиромашнима (што би значило да богатство чини човека скученим, тј. шкртим и оскудним духом).

in optima forma /ин оптима форма/ лат. у најбољем облику, на најбољи начин.

in originali /ин оригина́ли/ лат. у оригиналу, изворно.

in pace /ин паце/ лат. у миру, у тишини; уп. **requiescat in pace.**

In pace leones, in proelio cervi /ин паце леонес, ин прелио церви/ лат. У миру лавови, у бојуједени (Тертулијан). Односи се на оне који се хвалишу својом храброшћу.

in parenthesi /ин парѐнтези/ лат. у загради, узгред речено.

in partibus infidelium /ин па̀ртибус инфидѐлијум/ лат. дословно: у крајевима неверника (назив даван титуларним бискупима у католичкој цркви који нису имали своје бискупије, у пренесеном смислу: свако ко има неку титулу без дужности). Употребљава се и шаљиво у значењу „у забаченом крају", „богу иза леђа".

in peius /ин пејус/ лат. на горе, у лошем правцу (у судској пракси могућност да се у другостепеном поступку казна преиначи на штету осуђеног); супр. **in melius** (в.).

in pectore /ин пѐкторе/ лат. у грудима, у срцу, у души.

in perpetuam rei memoriam /ин перпе̑туам реи мемо̑ријам/ лат. на стални спомен, на вечно сећање (у православаца: вјечнаја памјат).

in perpetuum /ин перпе̑туум/ лат. заувек, вечно.

in persona /ин персона/ лат. персонално, лично.

in pleno /ин плено/ лат. у пуном броју, у пуном саставу, **пле̑на̑рно** (в.).

in politicis /ин поли́тицис/ лат. у политици, у политичким пословима.

in praesenti /ин презенти/ лат. у садашњости, у ово време, сада.

in praxi /ин пракси/ лат. у пракси, у стварности, у примени.

in prima linea /ин прима ли́неа/ лат. у првом реду, пре свега; супр. **in ultima linea** (в.).

in privativum /ин приватívум/ лат. негирајуће *ин-*: латински префикс који у сложеним речима упућује на супротно значење (попут нашег *не-*), а у придевским и прилошким сложеницама лишава основну реч њеног значења, као у примерима: *солвентан* и *инсолвентан* (в.), *ойерабилно* и *инойерабилно* (в.) и сл.; уп. **alpha privativum.**

in promptu /ин промпту/ лат. хитно, нагло, изненада; уп. **про̑мптно.**

in publico politicis /ин публико поли́тицис/ лат. у политичкој јавности, на јавном месту.

in puncto /ин пункто/ лат. што се (тога) тиче, с обзиром на (то).

in puncto puncti /ин пункто пункти/ лат. дословно: у тачки тачке, тј. усред среде, у сам циљ; најпрецизније.

in quarto /ин кварто/ лат. штамп. у четвртини (штампарског табака), формат издања књиге или часописа у тој величини; уп. **in octavo, in folio**.

in re /ин ре/ лат. у ствари, стварно.

In rebus adversis meliora sperare memento /ин ребус адверзис мелиóра спераре мементо/ лат. У несрећи не заборави да се надаш (бољем).

In rebus dubiis plurimi est audacia /ин ребус дубиис плȕрими ест аудâција/ лат. У опасним стварима највише вреди смелост (Публије Сиранин).

in regula /ин рѐгула/ лат. у правилу, редовно.

in rerum natura /ин рерум натура/ лат. у природи ствари.

in sacris /ин сакрис/ лат. у светим стварима, у светињама.

in saecula saeculorum /ин сѐкула секулóрум/ лат. на веке векова, вечно. (У католичкој литургији на латинском језику те речи стоје на крају многих обредних песама и молитава, исто као и *на вјеки вјеков* у православном рускословенском обреду; у свакодневном говору израз се употребљава кад се жели истаћи да нешто траје, или ће трајати, веома дуго, бесконачно.)

in salvo /ин салво/ лат. у сигурности.

in sano sensu /ин сано сензу/ лат. у здравом разуму.

in scirpo nodum quaerere /ин сцирпо нодум квѐрере/ лат. тражити чвор у рогозу (Теренције), тј. тражити оно чега нема; одговара нашем: тражити длаку у јајету.

Inscitia mater arrogantiae /инсцȉција мâтер ароганције/ лат. Незнање је мајка уображености.

In secundis nemo confidat, in adversis nemo deficiat /ин секундис немо конфи́дат, ин адверзис немо дефи́цијат/ лат. Нека се нико не понесе у срећи, а у несрећи нека нико не клоне (Сенека).

In secundis time, in adversis spera /ин секундис тиме, ин адверзис спера/ лат. У срећи се бој, а у несрећи се надај.

in sedecimo /ин седѐцимо/ лат. у шеснаестини (штампарског табака), најмањи уобичајени формат издања књиге; уп. **in octavo, in quarto, in folio**.

In silvam ligna ferre /ин силвам лигна фере/ лат. у шуму носити дрва (тј. радити непотребан, бесмислен посао).

in situ /ин ситу/ лат. у (првобитном) положају, на (истом) месту (израз у минералогији којим се означава да је неки минерал нађен управо на оном месту где је настао, нпр. *дијамант in situ*); такође се употребљава за налазе у археологији и у анатомији.

in solidum /ин сȍлидум/ лат. сви заједнички, солидарно; сви за једнога, један за све.

in spe /ин спе/ лат. у нади, у изгледу, као што се очекује.

in specie /ин специје/ лат. 1. посебно, нарочито. 2. у готовини, у готову.

in spiritualibus /ин спиритуȁлибус/ лат. у духовним стварима, у духовној сфери.

in statu nascendi /ин стату насценди/ лат. дословно: у стању рађања, тј. у настајању, у почетку.

in statu quo ante /ин стату кво анте/ лат. у пређашњем стању, у стању без промене; уп. **status quo ante bellum** и сл.

in summa /ин сума/ лат. у свему, свеукупно, једном речју.

in summo gradu /ин сумо граду/ лат. у највишем степену, у највећој мери; уп. **in superlativo**.

in superlativo /ин суперлати́во/ лат. у највећем степену.

in suspenso /ин суспензо/ лат. у лебдењу, висећи; уп. **суспѐнзија**.

Intelligenti pauca /интелигенти паука/ лат. паметноме мало (треба објашњавати).

intelligentur per se /интелигентур пер се/ лат. схватиће се само по себи.

in tempore opportuno /ин тѐмпоре опорту́но/ лат. у погодно време, у згодан час.

Inter arma silent leges /интер арма силент легес/ лат. Међу оружјем ћуте закони (што значи да у рату нема закона, не примењују се: Цицерон).

Inter arma silent musae /интер арма силент музе/ лат. Међу оружјем ћуте музе (што значи да се у рату не развија наука и уметност).

inter canem et lupum /интер канем ет лупум/ лат. дословно: између пса и вука (односи се на вечерње сате кад се пси пуштају с ланца, а вукови прикрадају своме плену).

Inter caecos regnat strabus /интер цекос регнат страбус/ лат. Међу слепима краљује разроки (или, како се код нас каже, међу слепима ћорав краљ).

Inter dominum et servum nulla amicitia /интер дȍминум ет сервум нула амицȉција/ лат. Између господара и роба нема пријатељства.

inter duo mala /интер дуо мала/ лат. између два зла.

in tergo /ин терго/ лат. на полеђини, отпозади; уп. **a tergo**.

inter iocos et seria /интер јокос ет серија/ лат. између шаљивог и озбиљног (што значи да се и у шали може доста озбиљног рећи).

in terminis /ин тȅрминис/ лат. на крају.

inter nos /интер нос/ лат. међу нама; уп. **entre nous**.

inter partes /интер партес/ лат. прав. међу странкама (израз за правни посао који важи само за странке које су га уговориле и потписале).

inter pocula /интер пȍкула/ лат. дословно међу чашама (пехарима), тј. са чашом у руци.

interposita persona /интерпȍзита персона/ лат. личност за посредовање.

inter praesentes /интер презентес/ лат. међу присутнима.

inter Scyllam et Charibdim /интер сцилам ет харибдим/ лат. између Сциле и Харибде, тј. између две опасности, у тешком положају.

inter spem et metum /интер спем ет метум/ лат. између наде и страха.

inter vivos /интер вивос/ лат. међу живима.

Intolerabilius nihil est, quam femina dives /интолерабȉлијус нихил ест квам фȅмина дивес/ лат. Нема ништа несносније од богате жене (Јувенал).

in totum /ин тотум/ лат. у свему.

intra muros /интра мурос/ лат. међу зидовима, тј. скривено, тајно.

in triplo /ин трипло/ лат. троструко, у трипликату (у три примерка).

in tyrannos /ин тирȁнос/ лат. против тирана (тако гласи и наслов једне песме Силвија Страхимира Крањчевића).

in ultima analysi /ин ȕлтима анȁлизи/ лат. на крају разлагања, на крају крајева; све у свему.

in ultima linea /ин ȕлтима лȉнеа/ лат. у крајњој линији; напослетку.

in universum /ин универзум/ лат. уопште.

in usu /ин узу/ лат. у употреби; уп. **ȕзуēлан**.

in usum delphini /ин узум делфини/ лат. дословно: за употребу дофена (престолонаследника), о издањима класика која су штампана специјално за сина Луја XIV, а из којих су избачена сва смелија места; касније у општем значењу цензурисане или скраћене верзије књижевних дела. Такође: **ad usum delphini**.

invecta et illata /инвекта ет илата/ лат. прав. дословно: увезено и унесено (односи се на ствари које закупац уноси у изнајмљени објекат: покућство, алат и др.).

In vestimentis non est sapientia mentis /ин вестиментис нон ест сапијенција ментис/ лат. У хаљинама се не огледа мудрост памети (слично значење као у нашој пословици *Одело не чини човека*); уп. **Habitus non facit monachum**.

Invidia virtutis comes /инвидија виртутис комес/ лат. Завист прати врлину (Корнелије Непот).

Invidus alterius macrescit rebus opimis /ȉнвидус алтȅријус макресцит ребус опȉмис/ лат. Завидљивац мршави (изједа се) ако другоме иде добро (Хорације).

In vino veritas /ин вино вȅритас/ лат. У вину је истина (или, како се у нас каже: Што трезан мисли, то пијан говори).

invita Minerva /инвȉта минерва/ лат. упркос Минерви, против Минервине воље (Хорације)., фиг. без знања и способности. Израз се односи на оне који немају знања и нису надарени, а желе нешто да створе. Повезан је с Минервом, јер је она била староримска богиња мудрости, уметности и вештина (у старих Грка Атена).

Invitis non dantur privilegia /инвȉтис нон дантур привилегија/ лат. Онима који не траже не дају се повластице.

In vitium ducit culpae fuga /ин вицијум дуцит кулпе фуга/ лат. Бојиш се погрешке, а падаш у порок (Хорације).

in vitro /ин витро/ лат. у стаклу, тј. у епрувети (начин испитивања).

in vivo /ин виво/ лат. у живоме, уживо: у анатомији израз за резање живог организма; уп. **вивисèкција**.

ioci causa /јоци кауза/ лат. шале ради.

ioco remoto /јоко ремóто/ лат. без шале, шалу на страну.

Ipse dixit /ипсе диксит/ лат. Сам он је рекао (позивање на неки ауторитет); уп. **autòs épha**.

ipsissima verba /ипсѝсима верба/ лат. његове властите речи, тј. тачно онако како је рекао.

ipso facto /ипсо факто/ лат. самим чином, самим тим.

ipso iure /ипсо јуре/ лат. по самом праву, аутоматски.

Iracundiam qui vincit, hostem superat maximum /иракундијам кви винцит, хостем сȕперат максимум/ лат. Ко победи срдитост, тај савлађује највећег непријатеља (Публије Сиранин).

Ira furor brevis est /ира фурор бревис ест/ лат. Гнев је кратко безумље (Хорације).

Iratus cum ad se rediit, sibi tum irascitur /ирáтус кум ад се рèдиит, сиби тум ирàсцитур/ лат. Кад дође к себи онај који је љут, онда се на себе љути (Публилије Сиранин).

Irritat avidum, non explet pecunia /ѝритат àвидум, нон експлет пекȕнија/ лат. Новац лакомца дражи, а не засићује (Публилије Сиранин).

Ita diis placuit /ита диис плàкуит/ лат. Тако су богови хтели.

Ita est /ита ест/ лат. Тако је.

Ite et docete /ите ет доцéте/ лат. Идите и поучавајте (према Јеванђељу по Матеју, Исусове речи ученицима, којима их упућује да иду по свету и проповедају његово учење).

Ite, missa est /ите, миса ест/ лат. Идите, послана је (жртва богу). Тим речима завршава се јутарње богослужење (миса) код католика.

Iucundi acti labores /јукунди акти лабóрес/ лат. Пријатни су довршени послови (Цицерон), тј. после довршеног посла следи угодно опуштање.

Iudex nemo potest esse in propria causa /јудекс немо потест есе ин прòприја кауза/ лат. прав. Нико не може бити судија у властитој парници.

Iura novit curia /јура новит курија/ лат. прав. Суд познаје законе (то значи да суд мора познавати законе, правилно их тумачити и доследно примењивати).

Iuris praecepta sunt haec: honeste vivere, alterum non laedere, suum quique tribuere /јурис прецепта сунт хек: хонèсте вѝвере, àлтерум нон лèдере, суум куѝкве трибȕере/ лат. прав. Прописи права су ово: поштено живети, другога не вређати, дати свакоме што му припада (изрека староримског правника Домиција Улпијана); уп. **Tria sunt iuris praecepta...**

ius aggratiandi /јус аграцијàнди/ лат. право помиловања на смрт осуђеног.

iua belli et pacis /јус бели ет пацис/ лат. право (објаве) рата и (скапања) мира.

ius /јус/ лат. право; в. **ius canonicum** и друге изразе са **ius**.

ius canonicum /јус канòникум/ лат. црквено право, тј. писана црквена правила која су ушла у Номоканон од 14 наслова и она другом редакцијом 883. године.

ius civile /јус цѝвиле/ лат. грађанско право (римско грађанско право, које се односило само на пуноправне римске грађане; уп. **ius gentium**).

ius civitatis /јус цивитáтис/ лат. државно право.

ius cogens /јус кóгенс/ лат. принудно право, које се не може оборити (нпр. уставно).

ius criminale /јус криминàле/ лат. кривично право.

ius divinum /јус дѝвинум/ лат. божанско право.

ius ecclesiasticum /јус еклезијàстикум/ лат. црквено право, тј. канонско право допуњено правилима црквеног живота која је прописала Православна црква, а која нису ушла у **ius canonicum** (в.). Црквено право је шири појам од канонског, али је канонско право старије по снази.

ius feudale /јус феудàле/ лат. феудално право.

ius gentium /јус генцијум/ лат. међународно право (у старом Риму право које се односило на странце).

ius gladii /јус гладији/ лат. право мача (у средњем веку право господара да одлучује о животу и смрти кметова).

ius gladii et aggratiandi /јус гла̑дији ет аграцијан̑ди) лат. право мача и помиловања, тј. одлучивања о животу и смрти поданика (данас то право има највиша државна власт, а у феудално доба могли су га поседовати властелини, градови и општине).

ius humanum /јус хума́нум/ лат. људско право.

ius militare /јус милита̑ре/ лат. војно право.

ius non scriptum /јус нон скри̏птум/ лат. неписано, обичајно право.

ius primae noctis /јус приме ноктис/ лат. право прве ноћи (право господара да проведе прву ноћ с девојком која се удаје за његовог роба или кмета).

ius primogeniturae /јус примогенитӯре/ лат. право прворођства, тј. прворођеног, најстарфијег сина.

ius privatum /јус прива́тум/ лат. приватно право.

ius publicum /јус публикум/ лат. јавно право (право грађана у односу на државу).

ius Romanum /јус рома́нум/ лат. римско право.

ius sacrum /јус сакрум/ лат. верско право.

ius sanguinis /јус са̀нгвинис/ лат. право крви (начело којим се држављанство стиче на основу држављанства родитеља).

ius successionis /јус сукцесио́нис/ лат. право наслеђивања.

ius trium liberorum /јус тријум либеро́рум/ лат. право троје деце, тј. посебно право и повластице за родитеље с најмање три детета (увео староримски цар Август ради стимулисања наталитета).

ius vitae necisque /јус ви̏те нецӣскве/ лат. право живота и смрти (као искључиво право врховног владара).

iusta causa /јуста кауза/ лат. прав. оправдан узрок (за одступање од прописа).

Iustitia regnorum fundamentum /јустиција регно́рум фундаментум/ лат. Правда је темељ краљевства (натпис на царском двору у Бечу).

Iustitia remota, quid sunt regna nisi magna latrocinia /јустиција ремо́та, квид сунт регна ниси магна латроцинија/ лат. Ако је правда уклоњена, шта су државе друго него велика разбојништва (св. Августин).

Iuvat cibus post opus /јуват цибус пост опус/ лат. Прија јело после рада (Квинтилијан).

iuventus ventus /јувентус вентус/ лат. младост је ветар (одговара нашем: младост лудост).

Kampf um das Dasein /кампф ум дас дазајн/ нем. борба за живот (као филозофски појам), енгл. **struggle for life** (в.).

Keine Antwort ist auch eine Antwort /кајне антворт ист аух ајне антворт/ нем. Никакав одговор такође је одговор (по коме се може закључити да неко нешто не зна или неће).

Keine Regel ohne Ausnahme /кајне регл оне ауснаме/ нем. Нема правила без изузетка; уп. лат. **Nulla regula sine exceptione**.

Keine Rose ohne Dornen /кајне розе оне дорнен/ нем. Ниједна ружа није без трња (у нас: Нема руже без трња).

Kennst du das Land, wo die Zitronen bluhn? /кенст ду дас лант во ди цитронен блин/ нем. Познајеш ли земљу где лимун цвета? (тј. Италију: први стих Гетеове песме „Миньон“, на коју су компоновали музику Бетовен, Шуберт и други композитори).

Kirche, Kuche, Kinder /кирхе, кихе, киндер/ нем. црква, кухиња, деца (једине три ствари којима је требало да се посвети немачка жена, према некадашњем грађанском идеалу).

Knowledge is power /нолиџ из пауер/ енгл. Знање је моћ (Френсис Бекон).

L

la belle époque в. **belle époque**.

labium leoninum /лáбијум леони́нум/ лат. мед. лавља усна (задебљане усне код човека).

labium leporinum /лáбијум лепори́нум/ лат. мед. зечја усна (расечена усна, урођена деформација усана),

Labor callum obducit dolori /лабор калум обду́цит долóри/ лат. Рад отупљује бол (Цицерон).

Labor est etiam ipsa voluptas /лабор ест ецијам ипса волу̀птас/ лат. Рад је већ сам по себи наслада (Манлије, астролог из I века н. е.).

Labor improbus omnia vincit /лабор и́мпробус омнија винцит/ лат. Упоран рад све побеђује; краће: **Labor omnia vincit** — Рад све побеђује. (Одговара нашем: У раду је спас.)

La coupe était pleine /ла куп етѐ плен/ фр. Чаша је била пуна (у нас обично: Чаша је препуна).

laconica brevitas /лако̀ника брѐвитас/ лат. лаконска краткоћа; уп. **лаконѝзам**.

lacrima Christi /ла̀крима кристи/ лат. суза Христова (назив италијанског слатког вина).

Lacrimae pondera vocis habent /ла̀криме по̀ндера воцис хабент/ лат. Сузе имају вредност гласа (Овидије), тј. сузе о нечему говоре.

La donna è mobile /ла дона е мо̑биле/ итал. Жена је варљива, непостојана (прве речи једне арије из Вердијеве опере „Риголето“).

Laedere qui potuit, prodesse aliquando valebit /лѐдере кви потуит, продесе аликвандо валѐбит/ лат. Ко је могао шкодити, моћи ће некад и користити (Катон).

Laesus ab igne puer timet illum postea semper /лезус аб игне пуер тимет илум по̀стеа семпер/ лат. Дете које се опече после се увек боји ватре (Овидије); уп. наше: Жежен кашу хлади.

laeva manu /лева ману/ лат. левом руком.

Laissez faire, laissez passer /лесѐ фер, лесѐ пасѐ/ фр. Пустите нека свако чини што хоће и нека све иде својим током (девиза економског либерализма, којом се изражава тежња индустријске буржоазије за неограниченом слободом конкуренције и немешањем државе у економске послове).

lana caprina /лана капри́на/ лат. дословно: козја вуна (тј. безвредна ствар; питање о коме не вреди расправљати).

Langsam aber sicher! /лангзам абер зихер/ нем. Полако али сигурно! (уп. наше: Ко полако иде, брже стиже); уп. **festina lente** и **speude bradeos**.

L'appetit vient en mangeant /лапети̑ вјен ан манжа̑н/ Апетит долази током јела (из Раблеовог „Гаргантуе и Пантагруела“): у пренесеном смислу: треба пробати неку нову ствар да бисмо је заволели.

La propriété c'est le vol /ла пропријетѐ се л вол/ фр. Својина је крађа (закључак француског социјалисте Прудона, 1809–1865).

lapsus calami /лапсус ка̑ламИ/ лат. омашка пера (случајна грешка у писању).

lapsus linguae /лапсус лингве/ лат. омашка језика (случајна грешка у говору).

lapsus memoriae /лапсус мемо̑рије/ лат. омашка памћења (грешка у памћењу, заблуда због заборавности).

lares publici /ларес публици/ лат. заштитници државе.

l'art pour l'art /ла̑р пур ла̑р/ фр. уметност ради уметности: девиза уметничког правца познатог као **ларпурлартѝзам** (в.), који се јавио у Европи крајем XIX века као реакција на друштвени утицај и идеолошки, религијски и сваки други утилитаризам у уметности; уп. **belle époque**.

Lascia le donne e studia la matematica /лаша ле доне е сту̑дија ла математика/ итал. Остави жене и студирај математику (Русо), тј. посвети се науци.

Lasciate ogni speranza voi ch'entrate /лаша̑те оњи сперанца вои к'ентра̑те/ итал. Оставите сваку наду ви који улазите (део натписа изнад улаза у пакао, стих у III певању *Божанствене комедије* Дантеа Алигијерија).

last but not least /ла̑ст бат но̀т ли̑ст/ енгл. последње, али не мање важно; такође: **last, not least**.

Latet anguis in herba /латет ангвис ин херба/ лат. скрива се змија у трави (значи: ту вреба скривена опасност).

latinitas argentata /латѝнитас аргентата/ лат. дословно: сребрни латински (назив за латински језик у првом веку н. е., којим се писало у тзв. сребрно доба римске књижевности).

lato sensu /лато сенсу/ лат. у ширем смислу.

laudatio funebris /лауда̑цио фу̀небрис/ лат. посмртни говор (најстарији облик прозе у римској књижевности).

laudator temporis acti /лауда̑тор тѐмпорис акти/ лат. хвалилац минулих времена (овом изреком, којом се завршава један његов стих, Хорације је означио особину старих људи да хвале прошлост); супр. **laudator temporis praesentis** (в.).

laudator temporis praesentis /лауда̑тор тѐмпорис презентис/ лат. хвалилац садашњег времена, тј. постојећег стања; супр. **laudator temporis acti** (в.).

Laudat venales, qui vult extrudere, merces /лаудат веналес, кви вулт екстру̑дере, мерцес/ лат. Хвали изложену робу онај који је жели продати (у нас: Сваки Циго свога коња хвали).

La vendetta è un piatto che si mangia a freddo /ла вендета е ун пја̑то ке си манђа а фрѐдо/ итал. Освета је јело које треба јести хладно. (Овим се жели рећи да не ваља наглити и срљати у освету.)

Leben und leben lassen /лебн унд лебн ласн/ нем. Живети и дати другима да живе; уп. **Live and let live**.

lectio difficilior /лекцио дифицѝлиор/ лат. (дословно: теже читање): у филологији, мање уобичајен облик неког израза, за који се сматра да је ближи оригиналу, јер се при преписивању обично ређи облици замењују обичнијим а не обрнуто.

lectori (benevolo) salutem /лектори (бенѐволо) салутем/ лат. читаоцу (добростивом) поздрав (израз на почетку старих списа).

Legalitas regnorum fundamentum /легѐлитас регно́рум фундаментум/ лат. Законитост је основа краљевстава (т. држава).

legato /легѐто/ итал. [legare сливати] муз. сливено (певање), без прекидања гласова; супр. **staccato** (в.).

lege artis /леге артис/ лат. дословно: по закону уметности (умећа), тј. како треба, како ваља; обично се употребљава у ширем смислу: по правилима струке, у складу с нормама, на прописан начин.

lege et consuetudine /леге ет консуетӯдине/ лат. по закону и обичају.

Legem brevem esse oportet, quo facilius ab imperitis teneatur /легем бревем есе опортет, кво фацѝлијус аб импери́тис тенеа́тур/ лат. Закон треба да буде кратак да би га лакше неуки схватили (Сенека).

Legem nocens veretur, fortunam innocens /легем ноценс вере́тур, форту́нам ѝноценс/ лат. Закона се боји кривац, а невин (човек) судбине (Публилије Сиранин).

lege necessitatis /леге нецесита́тис/ лат. по закону нужде.

Legis virtus haec est: imperare, vetare, permittere, punire /легис виртус хек ест: импера̀ре, ветаре, пермѝтере, пунѝре/ лат. Врлина закона јесте: заповедати, забрањивати, допуштати, кажњавати.

Le mariage est le tombeau de l'amour /л маријаж̑ е л томбо̀ д л'амӯр/ фр. Брак је гробница љубави.

Lentescunt tempore curae /лентескунт тѐмпоре куре/ лат. Временом се ублажују бриге (Овидије).

leonina societas /леони́на социјетас/ лат. дословно: друговање с лавом (односи се на уговор по коме једна страна има знатно већу корист, узима „лавовски део", неравноправан уговор).

Le roi est mort, vive le roi! /л роа̂ е мо̀р, вӣв л роа̂/ фр. Краљ је мртав, живео краљ! (устаљена фраза којом се објављује краљева смрт и истовремено поздравља његов наследник).

Le roi règne et ne gouverne pas /л роа̂ рѐњ е н гувѐрн па̂/ фр. Краљ краљује, а не влада; лат. **Rex regnat et non gubernat** (в.).

le roi soleil /л роа̂ солѐј/ фр. Краљ сунце (назив француског краља Луја XIV, настао међу дворским улизицама за време његове владавине).

Les amis de nos amis sont nos amis /лез амӣ д но̀з амӣ сон но̀з амӣ/ фр. Пријатељи наших пријатеља наши су пријатељи.

les Cent jours /ле са̂н жӯр/ фр. стотину дана (историјски назив за другу владавину Наполеона Бонапарте у Француској по повратку из изгнанства на Елби, која је трајала од 28. марта до 28. јуна 1815, тј. до коначног пораза код Ватерлоа).

Les dames en avant /ле да̀м ан ава̂н/ фр. Даме напред (тј. дамама првенство; у нас: Даме имају предност).

Le style c'est l'âme /л стил се л'ам/ фр. Стил је душа (онога који пише). То значи да се у начину писања огледа унутрашњи свет свакога човека, његове мисли и осећања.

Le style c'est l'homme /л стӣл се лӧм/ фр. Стил је човек, тј. у стилу (начину изражавања) огледа се личност човека у целини и све његове индивидуалне особине. Мисао Жоржа Бифона, великог француског природњака и врсног стилисте, из приступне беседе у Академији, 1753. године: у оригиналу је гласила **Le style c'est l'homme même,** тј. Стил је човек сам. Уп. **Le style c'est l'âme**.

Le superflu, chose tres nécessaire /л сиперфлӣ, шоз тре несесѐр/ фр. сувишност, веома нужна ствар (Волтер); смисао је: човек се не може задовољити само оним што је неопходно за свакодневни живот.

L'état c'est moi /л'ета̂ се моа̂/ фр. Држава то сам ја. (Ове речи приписују се француском краљу апсолутисти Лују XIV.)

Leve fit, quod bene fertur, onus /леве фит квод бене фертур онус/ лат. Лак постаје терет који се добро (спретно) носи.

Levis est fortuna: cito reposcit, quod dedit /левис ест фортуна: цито репосцит квод дедит/ лат. Срећа је нестална: брзо тражи натраг (оно) што је дала (Публилије Сиранин).

levis notae macula /левис ноте ма̀кула/ лат. прав. лакши преступ, ситни прекршај.

Lex duodecim tabularum /лекс дуо̀децим табула́рум/ лат. прав. Закон дванаест плоча (најстарији римски писани закон, урезан средином V века пре н. е. на дванаест металних плоча, по чему је и назван).

lex ferenda /лекс ференда/ лат. прав. закон који треба да се донесе, будући закон.

lex inertiae /лекс инерције/ лат. физ. закон инерције (тромости, непокретности).

lex lata /лекс лата/ лат. прав. донесени закон, важећи пропис.

lex loci actus /лекс лоци актус/ лат. прав. закон места извршења (правило по коме се прекршај или злочин суди према месту где је начињен, а не према пореклу, тј. домовини извршиоца); уп. **lex loci rei sitae** и **Locus regit actum**.

lex loci rei sitae /лекс лоци реи сите/ лат. прав. закон места где се предмет налази (па се по томе тамо и суди).

lex non scripta /лекс нон скрипта/ лат. неписани закон, обичајно право.

Lex posterior derogat priori /лекс постѐриор дѐрогат прио́ри/ лат. прав. Касније (донесени) закон поништава пређашњи (уколико није друкчије уређено одредбама новога закона).

Lex prospicit, non respicit /лекс прѐспицит, нон рѐспицит/ лат. прав. Закон гледа напред, а не назад (што значи да закон нема повратно дејство, не може се примењивати уназад).

lex specialis /лекс специјалис/ лат. прав. специјални закон, закон за ванредне прилике.

Lex specialis derogat generali /лекс специјалис дѐрогат генерали/ лат. прав. Специјални закон поништава општи (па се поступа по њему ако противречи општем).

Lex videt iratum, iratus legem non videt /лекс видет иратум, иратус легем нон видет/ лат. Закон види срдита (човека), срдит не види закон (Публилије Сиранин).

Libenter homines id, quod volunt credunt /либентер хо̀минес ид квод волунт кредунт/ лат. Људи радо верују у оно што желе (Цезар); уп. **Quod volumus, libenter credimus**.

liberi legitimi /ли̏бери легѝтими/ лат. прав. законита деца (деца рођена у браку).

liberi illegitimi /ли̏бери илегѝтими/ лат. прав. незаконита, ванбрачна деца.

liberi per subsequens matrimonium legitimati /ли̏бери пер сȕпсеквенс матримо̀нијум легитима́ти/ лат. прав. деца законски призната накнадним браком.

liberté, fraternité, egalité /либертѐ, фратернитѐ, егалитѐ/ фр. слобода, братство, једнакост (гесло Француске револуције 1789).

liberum arbitrium /ли̏берум арби̏тријум/ лат. слободно расуђивање (мишљење), слободно уверење; слободно лично опредељење.

liberum veto /ли̏берум вето/ лат. слободна забрана, слобода вета (речи којима је у некадашњој пољској скупштини, Сејму, сваки посланик имао право вета на било коју скупштинску одлуку; на пољском: **Nie pozwalam** /ње позва̂лам/ — Не допуштам).

licentia graphica в. **licentia poetica**.

licentia poetica /лиценција поетика/ лат. песничка слобода (право песника да одступа од реалности и језичких норми); према овом је скован израз **licentia graphica** /лиценција графика/ лат. графичка слобода (право ликовног уметника да крши правописне норме, нпр. да у ликовном решавању насловних страна књига властита имена пише малим почетним словима).

Licet et decet /лицет ет децет/ лат. Допуштено је и достојно.

limbus infantum /лимбус инфантум/ лат. дословно: чистилиште деце (према веровању католика, место у чистилишту за рај где се налазе некрштена деца).

limbus patrum /лимбус патрум/ лат. чистилиште праотаца (према веровању католика место у чистилишту за рај где се налазе праведници из времена пре Христа, дакле они који нису могли бити крштени).

lingua franca /лингва франка/ итал. (дословно: фрaначки језик) мешавина италијанског, француског и шпанског језика с грчким, арапским и турским, којом су се као средством комуникације столећима служили трговци у средоземним лукама, посебно на афричкој обали; у ширем смислу: сваки мешани језик.

lingua geral /лингуа жера̀л/ порт. (дословно: свеопшти језик) назив за мешавину португалског и индијанских говора којом Бразилци комуницирају с Индијанцима, посебно с онима из племена Тупи.

lingua Latina /лингва латина/ лат. латински језик.

Lingua mentem non praecurrat /лингва ментем нон прекȕрат/ лат. Језик нека не трчи пред памећу (одговара нашем: Испеци па реци).

lingua patria /лингва патрија/ лат. очински језик (у нас: матерњи језик).

lingua Romana /лингва рома̂на/ лат. романски језик (назив за народни језик у старом Риму, данашњој Италији, за разлику од књижевног латинског).

lingua rustica /лингва рустика/ лат. сељачки језик, говор простога пука.

Lippis et tonsoribus notum /липис ет тонзо̀рибус нотум/ лат. познато ћоравцима и берберима (опште познато, нешто што сви знају; у нас се каже: О томе певају и врапци на крову).

l'istesso tempo /л'истѐсо темпо/ итал. муз. у истом темпу (упутство за извођење).

Littera docet, littera nocet /ли̏тера доцет, ли̏тера ноцет/ лат. Слово поучава, слово шкоди. (Овим се хтело рећи да треба читати и писати разумно, јер прочитано и написано човеку може да буде од користи, али и да му шкоди.)

Littera scripta manet, verbum imbelle perit /ли̏тера скрипта манет, вербум имбѐле перит/ лат. Писано слово остаје, (изговорена) реч се нетрагом губи; уп. **Verba volant, scripta manent**.

litterae armales /ли̏тере армалес/ лат. хералдичке повеље (документи о праву на грбове).

Litterae non erubescunt /ли̏тере нон ерубескунт/ лат. Писма не румене, тј. не могу се застидети (што значи да је човеку лакше да неко-

ме нешто осетљиво или непријатно напише него да му то директно каже).

litteris et artibus /лѝтерис ет а̀ртибус/ лат. за књижевност и уметност (назив старог аустријског царског одликовања у облику медаље, која се додељивала за допринос уметности; носилац тога признања био је песник Петар Прерадовић, кога је аустријски суверен одликовао за збирку *Првенци,* уврштену у цареву личну библиотеку).

Live and let live /лив енд лет лив/ енгл. Живи и дај другом да живи.

loci communes /лоци кому́нес/ лат. општа места (израз који се употребљава у значењу: општепознате тврдње); уп. **locus communis**.

loco citato /локо цитато/ лат. на наведеном месту (у књизи); скр. l. c.

loco dolenti /локо доленти/ лат. мед. на болно место.

loco sigilli /локо сигѝли/ лат. место печата.

locus amoenus /локус аме́нус/ лат. угодно место.

locus dexter /локус декстер/ лат. дословно: погодно место (еуфемистички назив за нужник).

locus communis /локус кому́нис/ лат. опште место (нешто што је свакоме познато, општепознате чињенице); уп. **loci communes**.

Locus regit actum /локус регит актум/ лат. прав. Место одређује поступак (правило по коме се суди у складу са законима места где је кажњиво дело почињено); уп. **Lex loci actus** и **Lex loci rei sitae**.

Loda il mar, tienti alla terra /лода ил мар, тјенти ала тера/ итал. Хвали море, држи се копна (у нас: Хвали море, држ' се краја).

Longa vita, longa calamitas /лонга вита, лонга кала̀митас/ лат. Дуг живот, дуга беда.

Longe fugit, quisque suos fugit /лонге фугит квискве суос фугит/ лат. Далеко бежи ко од својих бежи.

Longum iter est per praecepta, breve et effi̇cax per exempla /лонгум итер ест пер прецепта, бреве ет ѐфикакс пер егземпла/ лат. Дуг је пут по заповестима, кратак и успешан по примерима (Сенека). То значи да се брже (више и лакше) постиже добрим примером него најстрожим заповестима.

Lontano dagli occhi, lontano dal cuore /лонта̂но дањи о̀ки, лонта̂но дал куо̀ре/ итал. Далеко од очију, далеко од срца.

love story /лав сто̀ри/ енгл. љубавна прича, љубавни роман.

Luat in corpore, qui non habet in aere /луат ин ко̀рпоре кви нон хабет ин е́ре/ лат. прав. Нека плати телом ко нема да плати новцем (старо судско правило по коме се кривац који нема новаца кажњава физички: батинањем и сл.).

lucida intervalla /лу̀цида интерва̀ла/ лат. мед. светли тренуци (време када је душевни болесник при свести, кад може да расуђује); у пренесеном смислу: тренуци надахнућа код иначе неинтелигентних људи.

Lucri bonus odor /лукри бонус одор/ лат. пријатан (је) мирис добитка (Јувенал), тј. све је добро (угодно) што доноси корист; уп. **Non olet**.

lucrum caessans /лукрум цесанс/ лат. прав. измакла добит (према римском праву, штета која настаје недопуштеним поступком неке друге особе).

Lucrum sine damno alterius fieri non potest /лукрум сине дамно алтѐријус фѝјери нон потест/ лат. Добитак без штете другога не може настати (Публилије Сиранин); одговара нашем: Док једном не смркне, не може другоме осванути; уп. **Lucrum unius est alterius damnum**.

Lucrum unius est alterius damnum /лукрус унѝјус ест алтѐријус дамнум/ лат. Добитак једнога штета је другога (Публилије Сиранин); уп. **Lucrum sine damno alterius fieri non potest**.

Lucus a non lucendo /лукус а нон луцендо/ лат. светло, а не осветљава, дословно: шума (названа) по томе што у њој нема светлости; израз за наопако расуђивање етимолога који изводе једну реч из друге само на основу сличности у облику, иако по значењу немају везе.

Lügen haben kurze Beine /лигн хабн курце бајне/ нем. Лажи имају кратке ноге (у нас: У лажи су кратке ноге), што ће рећи да се лажима не може далеко стићи.

lumen mundi /лумен мунди/ лат. светлост света (каже се, често и иронично, за веома паметног човека).

Lupos apud oves linquere /лупос апуд овес ли̏нквере/ лат. Оставити вукове код оваца (Плаут); у нас: Дати вуковима да чувају овце.

Lupus in fabula /лупус ин фабула/ лат. Вук у причи (одговара нашем: Ми о вуку, а вук на врата).

Lupus non curat numerum (ovium) /лупус нон курат ну̀мерум (овијум)/ лат. Вук не мари за број (оваца) (Вергилије): крволок нема мере.

Lupus pilum mutat, non mentem /лупус пилум мутат, нон ментем/ лат. Вук длаку мења, не нарав (у нас: Вук длаку мења, а ћуд никада).

lusus verborum /лузус вербо́рум/ лат. игра речима.

Lutetia non urbs, sed orbis /лутѐција нон урбс, сед орбис/ лат. Париз није град, него свет (Карло V).

lux in tenebris /лукс ин тѐнебрис/ лат. светло у тами.

lux veritatis /лукс верита́тис/ лат. светло истине (каже се за историју); уп. **Historia est testis temporum, lux veritatis, vita memoriae, magistra vitae, nuntia vetustatis**.

M

ma chère /ма шѐр/ фр. драга моја (некад уобичајени израз у обраћању образованим дамама у грађанском друштву, где се неговао француски језик); уп. **mon cher**.

Macte animo /макте а̀нимо/ лат. Не клони духом, буди одважан (део Стацијевог стиха, који у целини гласи: **Macte animo, generose puer, sic itur ad astra** /макте а̀нимо, генеро́зе пуер, сик итур ад астра/ Не клони духом, племенито момче, тако се иде до звезда; у Вергилијевој *Енеиди*, из које га је Стације преузео и делимично преиначио, тај стих гласи: **Macte nova virtute, puer, sic itur ad astra** /макте нова вирту́те, пуер, сик итур ад астра/ Скупи нову снагу, момче, тако се иде до звезда).

Mädchen für alles /медхен фир алес/ нем. девојка за све (некад назив за слушкиње које су обављале све кућне послове, данас се употребљава за онога ко је принуђен да извршава различите задатке према потреби).

made in /мејд ин/ енгл. произведено у (ознака на производима, после које следи име државе).

Magis amica veritas /магис ами́ка веритас/ лат. Најбољи пријатељ (ми је) истина; уп. **Amicus Plato, sed magis amica veritas**.

Magis deos miseri quam beati colunt /магис деос мѝзери квам беа́ти колунт/ лат. Више поштују богове бедни (људи) него сретни (Сенека).

Magis illa iuvant, quae pluris emuntur /магис ила јувант кве плурис емунтур/ лат. Више (човека) радује (оно) што скупље плаћа (Јувенал). То значи да је човеку вредније и драже оно што теже стекне.

Magis magnos clericos non scimus magnos sapientes /магис магнос клѐрикос нон сцимус магнос сапијентес/ лат. Понајвише велики учитељи нису велики мудраци.

magister artium liberalium /магѝстер арцијум либералијум/ лат. магистар слободних уметности (некадашња академска титула на филозофском факултету); уп. **artes liberales**.

magister bibendi /магѝстер бибенди/ лат. онај ко управља гозбом, столоравнатељ; слично и **magister pincernarum** (в.).

Magister dixit ipse /магѝстер диксит ипсе/ лат. Учитељ је сам рекао (устаљена фраза кад се у расправама позива на неоспорни ауторитет); често само **Magister dixit** — Учитељ је рекао; уп. **Ipse dixit**.

magister equitum /магѝстер ѐквитум/ лат. заповедник коњице (у војсци старих Римљана).

magister pincernarum /магѝстер пинцернарум/ лат. главни пехарник; уп. **magister bibendi**.

magistra vitae /магѝстра ви́те/ лат. учитељица живота (односи се на историју); уп. **Historia est testis temporum, lux veritatis, vita memoriae, magistra vitae, nuntia vetustatis**.

Magis vident oculi quam oculus /магис вѝдент о̀кули квам о̀кулус/ лат. више виде очи него око (тј. више очију више види).

Magna charta libertatum /магна карта либерта́тум/ лат. Велика повеља о слободама (назив документа којим је 1215. енглески краљ пренео део својих овлаштења на племство и свештенство); често само **Magna charta**.

magna cum laude /магна кум лауде/ лат. с великом похвалом (некадашња оцена у школама,

одговара данашњем „врло добар“); уп. **summa cum laude**.

Magna laus est, si homo mansuetus homini est /магна лаус ест си хомо мансуе́тус хо̀мини ест/ лат. Велика је похвала ако је човек (према) човеку благ (Сенека).

Magni animi est iniurias dispicere /магни а̀ними ест инју̀ријас диспи̏цере/ лат. Презирати увреде особина је великог духа (Сенека).

Magnos homines virtute metimur, non fortuna /магнос хо̀минес виртýте мѐтимур, нон фортуна/ лат. Велике људе меримо врлином, а не срећом (или: богатством) (Корнелије Непот).

Magnos supera virtute dolores /магнос сȕпера виртýте долóрес/ лат. Велике болове савладај врлином (Овидије).

Magnum vectigal parsimonia /магнум вектѝгал парсимóнија/ лат. Штедња је велики доходак (Цицерон).

maior domus /мајор домус/ лат. управитељ двора; в. **мајордóмо**.

Maior e longinquo reverentia /мàјор е лонги̏нкво реверенција/ лат. Удаљеност повећава драж (Тацит). Овим је велики римски историчар хтео да каже како је људима оно што је удаљено, временски или просторно, вредније од онога што им је блиско и познато.

Maiores pennas nido /мајóрес пенас нидо/ лат. Крила већа од гнезда (Хорације). Тако се говори о онима који су осредњих способности, а желе да се издигну високо.

maître d'hôtel /мѐтр д'отѐл/ фр. директор хотела; шеф сале.

maître de plaisir /мѐтр д плезѝр/ фр. водитељ забаве; вођа забављача; аниматор (в.).

mala fide /мала фиде/ лат. у злој намери, злонамерно; супр. **bona fide** (в.).

Mala herba cito crescit /мала херба цито кресцит/ лат. Лоша биљка (коров) брзо расте.

mal-à-propos /малапропо̀/ фр. у незгодан час.

Mala sunt vicina bonis /мала сунт вици́на бонис/ лат. Зла су сусед добру (Хорације).

Mala ultro veniunt /мала ултро вѐнијунт/ лат. Зла сама од себе долазе (Еразмус).

mal du siècle /мал ди сје̏кл/ фр. дословно: бол столећа (метафорички назив за правац у француској романтичарској књижевности прве половине XIX века).

Malesuada fames /малесуа́да фамес/ лат. Глад је лош саветник (Вергилије). Овим речима песник казује истину како глад често тера човека на нечасна дела.

Mali corvi, malum ovum /мали корви, малум овум/ лат. Од зла гаврана, зло јаје (у нас: Рђа рђу рађа).

Malleus maleficarum /малеус малефика́рум/ лат. дословно: маљ вештица̂ (наслов инквизиторског приручника, састављеног 1487, у коме су дата упутства за откривање и кажњавање вештица).

Malum malo aptissimum /малум мало апти̏симум/ лат. Зло најбоље пристаје злу (Ливије).

Malum malo proximum /малум мало про̀ксимум/ лат. Зло је злу најближе (или, друкчије речено: једна невоља доноси другу).

malum necessarium /малум нецесаријум/ лат. нужно зло.

malum omen /малум омен/ лат. рђав знак.

Malum nullum sine aliquo bono /малум нулум сине а̀ликво боно/ лат. Ниједно зло (није) без некаквог добра (у нас: Свако зло има своје добро).

mamma mia! /мама мија/ итал. мајко моја! (узвик који изражава узбуђење, дивљење, страх и друго).

Man muss vieles wissen, um zu wissen, dass man nichts weis /ман мус фи́лес висн ум цу висн дас ман нихтс вајс/ нем. Треба много знати да се сазна како се ништа не зна; уп. **Oîda hóti udén oîda**.

mano destra (diritta, dritta) /мано дестра (дирѝта, дрита) / итал. муз. десном руком (свирати).

mano sinistra (manca) /мано синистра (манка)/ итал. муз. левом руком (свирати).

manu armata /ману армâта/ лат. дословно: (на)оружаном руком, тј. снагом оружја, војном силом; исто и **manu militari** (в.).

manu brevi /ману бреви/ лат. кратком руком, тј. по кратком поступку, кратким путем, без одгађања.

manu forti /ману форти/ лат. силом нужде, присилно.

manu intrepida /ману интрѐпида/ лат. смелом руком, неустрашиво.

manu militari /ману милита́ри/ лат. војном руком, тј. војном силом; исто и **manu armata** (в.).

manu propria /ману проприја/ лат. властитом руком, својеручно; скр. м. **p.**

Manus manum lavat /манус манум лават/ лат. Рука руку пере (у нас: Рука руку мије).

manus mortua /манус мо̀ртуа/ лат. дословно: мртва рука (израз којим се у феудализму означавала неотуђивост непокретне имовине, посебно црквене и јавне).

marcia funebre /марча фу̑небре/ итал. муз. посмртни марш.

mare nostrum /маре ностру̑м/ наше море: израз којим су Римљани означавали Средоземно море.

Margaritas ante porcos (iacere) /маргари̏тас анте поркос (ја̀цере)/ лат. Бисере пред свиње (бацати). Каже се кад неко о узвишеним стварима говори простацима (уједно и поука да не треба незналицама објашњавати нешто што они не могу разумети).

masculini generis /маскули́ни гѐнерис/ лат. грам. мушког рода.

Mater certa, pater semper incertus /ма́тер церта, патер семпер инцертус/ лат. прав. Мајка је сигурна, отац је увек несигуран (стара римска правна изрека, којом се казује како је утврђивање правог очинства проблематично); уп. **Mater semper certa est, pater est is, quem nuptiae demonstrant**.

Mater dolorosa /ма́тер долоро́за/ лат. Тужна мајка (обично се мисли на Богородицу, која се, као чест мотив у сликарству, приказује испод крста с разапетим Исусом; у ширем смислу тим се изразом означава жена која је увек тужна).

mater familias /ма́тер фами̏лијас/ лат. дословно: мајка породице (тј. домаћица, газдарица куће).

Mater gloriosa /ма́тер глорио́за/ лат. Славна мајка (мисли се на Богородицу у рају).

mater natura /ма́тер нату́ра/ лат. мајка природа.

Mater semper certa est, pater est is, quem nuptiae demonstrant /ма́тер семпер церта ест, патер ест ис квем нупције демо̀нстрант/ лат. прав. Мајка је увек сигурна, а отац је онај на кога (женидбене) исправе гласе (одредба из старог римског права).

mater verborum /ма́тер вербо́рум/ лат. мајка ре́чӣ (некадашњи назив за речник латинског језика; у општем смислу може се узети као назив свакога речника).

Materiam superat opus /матѐријам су̑перат опус/ лат. Дело је превазишло грађу (у Овидијевом песничком делу *Ме̄таморфозе* овим се речима описује храм Сунца, изграђен тако успешно да је савршенство израде надмашило вредност грађе; у општем смислу: уметничко дело које је стилски савршеније од саме теме).

Maxima debetur puero reverentia /максима дебе́тур пу̑еро реверенција/ лат. Највеће поштовање дугује се детету (Јувенал).

Maxima egestas avaritia /максима егѐстас аварѝција/ лат. Лакомство је највеће сиромаштво.

Maxima enim est hominum semper patientia virtus /мàксима ѐним ест хо̀минум семпер пацијенција виртус/ лат. Стрпљивост је заиста увек највећа врлина људи (у нас: Стрпљен, спасен).

Maximas habet divitias, qui nullas desiderat /мàксимас хабет дивѝцијас кви нулас дезѝдерат/ лат. Највише има (онај) ко ништа не жели (Публилије Сиранин).

Maximum remedium irae est dilatio /мàксимум ремѐдијум и̏ре ест дила̑цио/ лат. Одгађање је најбољи лек за љутњу (Сенека).

mea culpa /меа кулпа/ лат. мој грех, моја кривица; у именичком значењу: јавно покајање, самокритика.

Mea culpa, mea maxima culpa /меа кулпа, меа мàксима кулпа/ лат. Мој грех, мој превелики грех (део покајничке молитве).

mea parvitas /меа па̀рвитас/ лат. моја маленкост.

Mea res agitur, paries cum proximi ardet /меа рес агитур па̀ријес кум про̀ксими ардет/ лат. О мојој се ствари ради кад суседов зид гори.

mea tenuitas /меа тену̑итас/ лат. моја ништавност; исто: **mea parvitas** (в.).

Mēdèn ágan /медѐн аган/ грч. Ничега превише (натпис који је стајао на Аполоновом храму у Делфима, уз **Gnothi seautón** (в.).

Mēdèn thaumázein /медѐн таумàзеин/ грч. Ничему се не треба чудити (Питагорин одговор на питање једног знатижељника шта је он, чувени мудрац Питагора, научио филозофирајући); у латинском преводу: **Nil (nihil) admirari** (в.).

Media vita in morte sumus /медија вита ин морте сумус/ лат. Усред живота ми смо у смрти (Лутер). То значи да нам смрт стално прети (или, како се у нас каже: Смрт нам је увек за вратом).

Medice, cura te ipsum /мѐдице, кура те ипсум/ лат. Лекару, излечи сам себе (тј. пре него што другима помогнеш, помози себи и тако покажи шта знаш).

Medicina vinci fata non possunt /медици́на винци фата нон посунт/ лат. Леком се не може победити судбина.

Medico male est, si nemini male est /мѐдико мале ест си нѐмини мале ест/ лат. Лекару је лоше ако никоме није лоше.

Medicus — amicus et servus insanorum /мѐдикус — ами́кус ет сервус инсано́рум/ лат. Лекар је пријатељ и слуга болесника.

Medicus curat, natura sanat /мѐдикус курат, натура санат/ лат. Лекар лечи, а природа оздрављује.

Medio flumine quaerere aquam /медио флу̀мине квѐрере аквам/ лат. Усред реке тражити воду (Проперције). Односи се на људе који траже више него што им треба (у нас: Тражити хлеба преко погаче).

Medio tutissimus ibis /медио тутѝсимус ибис/ лат. Средином ћеш најсигурније ићи (Овидије). То значи да је средњи пут увек најбољи; уп. **Inter utrumque tene, medio tutissimus ibis** и **Medium tenuere beati**.

medium aevum /медијум евум/ лат. средњи век.

Medium tenuere beati /медијум тенуе́ре бе́ати/ лат. Блажени су се држали средине; уп. **Modum tenuere beati** и **Medio tutissimus ibis**.

medius terminus /мѐдијус тѐрминус/ лат. лог. средњи појам (којим се повезују два појма да би се извео правилан закључак).

Mehr Licht /мѐр лихт/ нем. више светлости (последње речи J. B. Гетеа, на самртној постељи).

Mein Kampf /мајн кампф/ нем. Моја борба (наслов злогласне књиге Адолфа Хитлера, објављене 1925, у којој је изнео свој политички програм и назначио основе националсоцијалистичког поретка у Немачкој).

me insciente /ме инсцијѐнте/ лат. без мога знања.

melancolico /меланкѝлико/ итал. муз. тужно, сетно, туробно.

Mel in ore, fel in corde /мел ин о́ре, фел ин корде/ лат. Мед у устима, жуч у срцу (у нас: У устима мед, у срцу јед). Говори се за оне који зло смишљају, а прикривају то умилним говором.

Melius est nubere quam uri /мелијус ест нȕбере квамури/ лат. Боље је оженити се неголи горети од жеље (речи апостола Павла, који је био присталица неженства, али је сматрао да је ипак боље оженити се него се мучити чежњом за вољеном особом); супр. **Melius nil caelibe vita** (в.).

Melius nil caelibe vita /мелијус нил цѐлибе вита/ лат. Нема ништа боље од живота нежење (Хорације).

Melius non incipient, quam desinunt /мелијус нон инцѝпијент квам дѐзинунт/ лат. Боље је не започињати него стати на пола пута (Сенека).

melting pot /мелтинг пот/ енгл. лонац за претапање (место где се мешају и стапају различити елементи, обично верске и националне скупине, као нпр. у САД).

Memento, homo, quia pulvis es et in pulverem reverteris /мементо, хомо, квија пулвис ѐс ет ин пȕлверем ревѐртерис/ лат. Сети се, човече, да си прах и да ћеш се у прах претворити (речи које се изговарају у католичком обреду, посебно на Пепелницу).

Memento mori /мементо мори/ лат. Сети се да ћеш умрети, тј. да је живот пролазан (из Библије).

memoria localis /мемо̀рија локалис/ лат. локална меморија (памћење текста према месту у књизи, тј. према томе где се налази).

Memoria minuitur, nisi eam exerceas /мемо̀рија минȕитур ниси еам егзѐрцеас/ лат. Памћење слаби ако га не вежбаш (Цицерон).

Memoria nostri durabit, si vita meruimus /мемо̀рија ностри дура́бит, си вита мерȕимус/

лат. Успомена на нас ће трајати ако смо то животом заслужили (Плиније).

memoria verbalis /мемо̀рија вербáлис/ лат. вербална меморија (памћење текста према речима које се у њему налазе).

ménage à trois /менáж а троá/ фр. брак утроје, тј. брачни троугао (муж, жена и љубавник односно љубавница).

Mendacem memorem esse oportet /мендáцем мѐморем есе опортет/ лат. Лажљивац треба да има добро памћење (Квинтилијан).

Mendax est furax /мендакс ест фуракс/ лат. Лажљивац је крадљивац (у нас: Ко лаже, тај и краде).

Mens agitat molem /менс а̀гитат молем/ лат. Ум покреће масу (у нас: Ум царује, снага кладе ваља).

mens divinior /менс дивѝниор/ лат. божански дух (Хорације). Овим речима, обраћајући се песницима, Хорације истиче да у поезији није довољно познавати технику састављања стихова, него треба имати и „божански дух", тј. узвишено надахнуће.

mense medio /мензе медио/ лат. у средини месеца.

mens legis /менс легис/ лат. прав. дух закона.

Mens sana in corpore sano /менс сана ин ко̀рпоре сано/ лат. Здрав дух у здравом телу (Јувенал). Велики римски сатиричар овим је речима, које су део једног његовог стиха, хтео да нагласи како је важно бити здрав душом и телом, за шта треба молити богове, а не да је физичко здравље услов за душевну равнотежу, како се данас та његова изрека тумачи. Уп. **Ornandum est ut sit mens sana in corpore sano**.

Mentiri noli, numquam mendacia prosunt /ментѝри ноли, нумквам мендáција просунт/ лат. Немој лагати, никада лажи не користе (Муретус).

Me quoque fata regunt /мѐ квокве фата регунт/ лат. И ја сам подложан судбини (Овидије). Песник преноси Јупитерове речи, чиме жели рећи да ни богови не могу избећи судбину.

Merry Christmas and a happy New Year! /мѐри крѝсмес енд е хѐпи њȗ јѝр/ енгл. Срећан Божић и Нова година! (све чешћи текст на честиткама за божићне и новогодишње празнике широм света, па и код нас).

messa di voce /мѐса ди вȏче/ итал. муз. постепено појачавање и слабљење гласа, смењивање крешенда и декрешенда.

micare in tenebris /мика́ре ин тѐнебрис/ лат. светлуцање у мраку (Цицерон), тј. просјаји духа у мраку незнања, искре слободе у ропству и сл.

miles gloriosus /милес глориóзус/ лат. хвалисави војник (главни јунак истоимене комедије староримског писца Тита Макција Плаута); у општем значењу: разметљивац који се хвали својим тобожњим јуначким делима.

Military Police /мѝлитери полѝс/ енгл. Војна полиција; скр. **M.P.** (честа ознака на униформама и возилима међународних снага).

Militat omnis amans /мѝлитат омнис аманс/ лат. Сваки заљубљеник ратује (Овидије).

Militia est vita hominis /милѝција ест вита хоминис/ лат. Живот људи је борба (Библија).

Mineralia sunt, vegetabilia vivunt et crescunt, animalia vivunt, crescunt et sentiunt /минерáлија сунт, вегетабѝлија вивунт ет крескунт, анимáлија вивунт, крескунт ет сѐнцијунт/ лат. Руде постоје, биљке живе и расту, животиње живе, расту и осећају (Карл Лине).

minima de malis /мѝнима де малис/ лат. најмање од зала (стара латинска пословица која поучава да између више зала треба бирати оно најмање).

Minime sibi quisque notus est /мѝниме сиби квискве нотус ест/ лат. Свако најмање себе познаје (Цицерон).

minus habens /минус хабенс/ лат. који има најмање (мисли се на човека малих способности).

Mirabile auditu /мира̀билеауди́ту/ лат. Чудно је чути (невероватно је).

Mirabile dictu /мира̀биледи́кту/ лат. Чудно је рећи (неће се веровати).

Mirabile visu /мира̀билеви́зу/ лат. Чудно је и видети (тако нешто).

Miscere iocis seria /мисцéре јоцис серија/ лат. Мешати шаљиво с озбиљним.

misera contribuens plebs /мѝзера контрѝбуенс плепс/ лат. бедни народ који плаћа порез (у средњем веку племићи нису плаћали порез, па су се по томе разликовали од простог пука).

Miserere /мизере́ре/ лат. Смилуј се (почетак и назив покајничког псалма код католика, који се пева на миси у току Велике недеље).

Misericordia est vitium animi /мизерико̀рдија ест вѝцијум а̀ними/ лат. Милосрђе је болест душе.

Miseris solus superest post omnia luctus /мѝзерис солус су̀перест пост омнија луктус/ лат. Беднима после свега преостаје само туга.

Missa solemnis /миса солемнис/ лат. Свечана миса (назив чувене композиције Лудвига ван Бетовена).

missing link /мисинг линк/ енгл. дословно: недостајућа карика (непронађени прелазни облик између мајмуна и човека, којим би се доказала теорија еволуције; уопште сваки недостајући прелазни облик у развоју животиња и биљака).

missio in partes infidelium /мисио ин партес инфидѐлијум/ лат. ширење хришћанства у незнабожачким крајевима; често скраћено: **missio in partes.**

misterioso /мистериó̀зо/ итал. муз. тајанствено.

mit allen Salben geschmiert /мит ален залбен гешми́рт/ нем. свим мастима намазан (лукав, препреден).

Mitto tibi navem, prora et puppi carentem /мито тиби навем, прора ет пупи карентем/ лат. дословно: Шаљем ти брод без прамца и крме. То, у ствари, значи: Шаљем ти поздрав, по томе што реч **navem,** кад јој се одбаци почетак („прамац") и крај („крма"), гласи **ave,** тј. „здраво" (овај закукуљени, енигматски поздрав био је уобичајен у писмима старих Римљана).

mixed double /ми́кст да̀бл/ енгл. сп. мешовити пар (назив за мушко-женске парове у тенису, пинг-понгу и сл.)

mixtum compositum /микстум компо̀зитум/ лат. мешавина, збрка.

Modern Style /мо̀де(р)н ста̀јл/ енгл. модерни стил (англоаксонски назив за модерне правце у уметности: сецесију, Модерну, fin de siècle и др.).

Modicus cibi, medicus sibi /мо̀дикус циби, мѐдикус сиби/ лат. Умерен у јелу себи је лекар.

Modum tenuere beati /модум тенуе́ре беа́ти/ лат. Блажени су се држали мере (што значи да умереност доноси блаженство, срећу); уп. **Medium tenuere beati.**

modus faciendi /модус фацијенди/ в. **modus operandi.**

modus operandi /модус операнди/ начин поступања, деловања; у полицијској истрази: начин извршења злочина који указује на одређеног криминалца.

modus procedendi /модус процеденди/ лат. в. **modus operandi.**

modus vivendi /модус вивенди/ лат. начин живљења (у датим околностима); споразум који омогућава сарадњу упркос међусобном неслагању.

molto agitato /молто аџита̀то/ итал. муз. врло узбуђено.

molto andante /молто анданте/ итал. муз. врло споро, полагано.

molto espressivo /молто еспресѝво/ итал. муз. веома изражајно.

molto sostenuto /молто состену̀то/ итал. муз. врло суздржано, отежући.

molto vivace /молто вива̀че/ итал. муз. врло живахно.

moment musical /момà̀н мизика̀л/ фр. муз. дословно: музички тренутак (назив за малу музичку композицију, најчешће за клавир).

mon cher /мон шер/ фр. драги мој (обраћање у француски образованом грађанском друштву); уп. **ma chère.**

mons Veneris /монс вѐнерис/ лат. анат. Венерин брег (испупчени, маљави део женског тела изнад полног органа).

monumenta mundi /монумѐнта мунди/ лат. светска чуда (односи се на седам монументалних старих грађевина познатих у целом свету, тзв. седам светских чуда: Колос на Родосу, Артемидин храм у Ефесу, Фидијин кип Зевса у Олимпији, пирамиде у Египту са чувеном Сфингом, Фарос, светионик код Александрије, Маузолеј у Халикарнасу и Семирамидине висеће вртове у Вавилону.

morbus incurabile /морбус инкура̀билe/ лат. мед. неизлечива болест.

morbus sacer /морбус сацер/ лат. мед. света болест (некадашњи назив за епилепсију или падавицу, пошто се сматрало да је изазивају богови).

more consueto /море консуе̏то/ лат. на уобичајен начин, како је уобичајено.

more maiorum /море мајо́рум/ лат. по обичају предака; уп. **more patrum**.

more patrum /море патрум/ лат. по обичају (пра)отаца, тј. по старим обичајима.

more solito /море со̀лито/ лат. в. **more consueto**.

Mores discenti persuadent, non oratio /морес дисценти персуа̀дент, нон ора̂цио/ лат. ретор. владање говорниково убеђује, а не говор.

Morgen, morgen, nur nicht heute, sagen alle faulen Leute /моргн, моргн, нӯр нӣхт хо̏јте, за́ıн а̀ле фа̏улен ло̏јте/ нем. Сутра, сутра, само не данас, говоре сви лењи људи.

Morituri te salutant /морите́ури те салутант/ лат. Умирући те поздрављају; уп. **Ave, Caesar, morituri te salutant**.

Mors omnia aequit /морс омнија еквит/ лат. Смрт све изједначује.

Mors certa, hora incerta /морс церта, хора инцѐрта/ лат. Смрт је извесна, час (смрти) је неизвестан.

Mors optima est perire lacrimandum /морс о̀птима ест пери́ре лакримандум/ лат. Најбоља је смрт умрети оплакан од својих (Сенека).

Mors quid est: aut finis, aut transitus? /морс квид ест: аут финис, аут тра̀нзитус/ лат. Шта је смрт: крај или прелазак (на други свет)? (Сенека).

Mors tua, vita mea /морс туа, вита меа/ лат. дословно: твоја смрт, мој живот; код нас: док једном не смркне, другом не сване.

Mors ultima ratio /морс у̏лтима ра̂цио/ лат. Смрт је последњи смисао (јер уклања све).

Mortem effugere nemo potest /мортем ефу̀гере немо потест/ лат. Нико не може измаћи смрти (Цицерон).

mosso /мо̏со/ итал. муз. живахно, покретљиво.

motu proprio /моту проприо/ лат. из сопствених побуда, без ичијег утицаја, спонтано.

Mulier recte olet, ubi nihil olet /му̀лијер ректе олет уби нихил олет/ Жена лепо мирише ако ни на шта не мирише (Плаут, комедија „Мостеларија“).

Mulier taceat in ecclesia /му̀лијер та̂цеат ин еклѐзија/ лат. Жена нека ћути у скупштини: староримска изрека којом се изражава став да жене не треба да се мешају у политику.

Multa desunt pauperi, avaro omnia /мулта десунт па̀упери, ава̂ро омнија/ лат. Много недостаје сиромаху, а лакомцу све (Сенека).

Multa licet stultis, pictoribus atque poetis /мулта лицет стултис, пикто̀рибус аткве пое́тис/ лат. Много је тога допуштено лудацима, сликарима и песницима (Тито Брезовачки).

Multa nocent /мулта ноцент/ лат. Много (ствари) шкоди (тј. не треба претеривати ни у чему).

multa paucis /мулта пауцис/ лат. Много у мало речи (особина добрих писаца и говорника): уп. **multum in parvo**.

Multa petentibus, desunt multa /мулта петѐнтибус, десунт мулта/ лат. Који много желе, много им недостаје (Хорације).

Multa tulit fecitque puer, sudavit et alsit /мулта тулит фецѝткве пуер, суда́вит ет алсит/ лат. Много је радио и препатио као дечак, знојио се и зебао (док је постигао оно што је желео) (Хорације).

Multi sunt vocati, pauci vero electi /мулти сунт вока́ти, пауци веро електи/ лат. Много је званих, а мало одабраних (Јеванђеље по Матеји).

Multorum opera res turbantur /мулто́рум о́пера рес турбантур/ лат. Где се многи мешају, запетља се посао (у нас: Много бабица, килаво дете).

multum in parvo /мултум ин парво/ лат. много у малом, тј. кратко, али јасно (говорити или писати); уп. **multa paucis**.

Multum, non multa в. **Non multa, sed multum**.

Mundus vult decipi /мундус вулт дѐципи/ лат. Свет жели да буде варан; каткад се додаје: **ergo decipiatur** /ерго деципија́тур/, па нека буде преварен.

munus sine missione /мунус сине мисио́не/ лат. борба без престанка (гладијаторска борба у старом Риму у којој се победнику стално доводи нови противник).

Musa gloriam coronat, gloria Musam /муза глоријам коро́нат, глорија музам/ лат. Муза овенчава славу, а слава Музу (Пушкин).

mus in mutella /мус ин мутела/ лат. миш у лонцу (тежак положај из кога се тражи, али не налази излаз); у нас: Врти се као пишкор у лонцу: уп. **mus in pice**.

mus in pice /мус ин пице/ лат. дословно: миш у смоли (велика невоља, безизлазна ситуација); у нас: Заплести се као пиле у кучине; уп. **mus in mutella**.

mutatis mutandis /мута́тис мутандис/ лат. промењивши оно што треба променити (тј. уз неопходне измене, узимајући у обзир различите околности).

Mutato nomine de te fabula narratur /мута́то но̀мине де те фа̑була нара́тур/ лат. Ако се (и) промени име, о теби се говори (Хорације). Овим је песник хтео рећи како често људи не схватају да се под другим именом у ствари говори о њима, да се то њих тиче.

mutuum adiutorium /мȕтуум адјутȏријум/ лат. узајамна помоћ.

My house is my castle /мај хаус из мај ка́сл/ енгл. Моја кућа је моја тврђава (у нас: Моја кућица, моја слободица).

N

Nascuntur poetae, fiunt oratores /наскȕнтур поéте, фијунт оратóрес/ лат. Песници се рађају, говорници постају (што значи да је песнички дар урођен, а говорничка се вештина стиче упорним учењем и вежбањем).

Natura in minimis maxima /натура ин мȉнимис мȁксима/ лат. Природа је у најмањим стварима највеличанственија.

Natura metuebat ne vinceretur si diutius vixisses /натура метуéбат не винцерéтур си дијȕцијус виксȉсес/ лат. Природа се побојала да ће бити побеђена да си дуже живео (натпис на Рафаеловом гробу у римском Пантеону).

natura naturans /натура натȕранс/ лат. стваралачка природа (у неким филозофским делима синоним за бога).

natura naturata /натура натурáта/ лат. створена природа (у неким филозофским делима синоним за свет).

Natura non facit saltus /натура нон фацит салтус/ лат. Природа не чини скокове. (То значи да се природа развија постепено, равномерно и непрекидно.)

Naturae convenienter vive /натуре конвенијȅнтер виве/ лат. Живи примерено природи (тј. владај се према природним законима).

Naturale praesumptur, donec probetur contrarium /натурáле презумптур, донек пробéтур контрȁријум/ лат. Сматра се истином оно што је природно, док се не докаже супротно.

Naturalia non sunt turpia /натурȁлија нон сунт турпија/ лат. Оно што је природно, није срамотно (ружно).

Naturam expellas furca, tamen usque recurret /натурам експȅлас фурка, тамен ускве рекȕрет/ лат. Ако и вилама отераш оно што је природно (урођено), оно ће се ипак стално враћати (Хорације).

Natura sanat, non medicus /натура санат, нон мȅдикус/ лат. Природа лечи (оздрављује), а не лекар; уп. **Medicus curat, natura sanat**.

Navigare necesse est, vivere non est necesse /навигаре нецȅсе ест, вȉвере нон ест нецȅсе/ лат. Пловити се мора, живети није неопходно (гесло морепловаца; према Плутарху, Помпејеве речи упућене морнарима који су због јаке олује оклевали да исплове с бродовима који су превозили жито у Рим).

Navita de ventis, de tauris narrat arator, enumerat miles vulnera, pastor oves /нàвита де вентис, де таурис нарат арȃтор, енȕмерат милес вȕлнера, пастор овес/ лат. Морнар о ветровима, орач прича о биковима, ратник броји ране, а пастир овце (Проперције).

Ne bis eadem re sit actio /не бис еáдем рȇ сит акцио/ лат. прав. Нека се о истој ствари не води судски поступак двапут (старо правно начело, по коме се двапут не може одговарати за исто дело); уп. **Non bis in idem**.

Ne bis in idem в. **Non bis in idem**.

Nec aspera terrent /нек àспера терент/ лат. Нити (ме) тешкоће застрашују.

Nec Caesar supra grammaticos в. **Non Caesar supra grammaticos**.

Ne cede malis /не цеде малис/ лат. Не плаши се зла; уп. **Tu ne cede malis, sed contra audentior**.

Nec deus intersit, nisi dignus vindice nodus /нек деус интѐрсит ниси дигнус вѝндице нодус/ лат. Не дозивајте бога ако спор није достојан њега (Хорације). Овим је Хорације у делу ***Ars poetica*** саветовао писцима трагедија да се у драмским расплетима не користе превише познатим поступком *deus ex machina* (в.). Данас се изрека употребљава у општем смислу, кад се жели рећи како не треба тражити помоћ каквог високог ауторитета у стварима које нису достојне да их он решава.

Necessitas non habet legem /нецѐситас нон хабет легем/ лат. дословно: Нужда нема закона. То значи да се човек у нужди не обазире на законска ограничења (у нас: Нужда закон мења).

Nec Hercules contra duos /нек хѐркулес контра дуос/ лат. Ни Херкул (се не може борити) против двојице (у нашој народној пословици: Два лоша убише Милоша).

Nec locus ubi Troia fuit /нек локус уби троја фуит/ лат. Ни место (се не види) где је била Троја (тј. уништено је све, нема му ни трага).

nec nominetur /нек номине́тур/ лат. да се не спомене.

Ne cola /не кола/ лат. Не цеди, тј. не процеђуј прописану течност (раније напомена на лекарским рецептима).

Nec maior poena quam culpa sit /нек мàјор пена квам кулпа сит/ лат. Нека казна не буде већа од кривице (Цицерон).

Nec plus ultra в. **Non plus ultra**.

Ne dederis mulieribus substantiam tuam /не дѐдерис мулијѐрибус супстанцијам туам/ лат. Не дај женама своју суштину, тј. целога себе.

Nefas est nocere patriae /нефас ест ноцере пâтрије/ лат. Грех је шкодити отаџбини (Сенека).

Ne Iupiter quidem omnibus placet /не јупитер квидем òмнибус плацет/ лат. Ни Јупитер (бог) не свиђа се увек свима.

Nel mezzo del cammin di nostra vita /нел мѐдзо дел камѝн ди ностра вита/ итал. На средини пута нашега живота (први стих *Божанствене комедије* Дантеа Алигијерија: радња почиње у време кад је песник имао око 35 година, дакле око половине просечног људског века).

nemine contradicente /нѐмине контрадицѐнте/ лат. Нико није противан (некадашња констатација на суду да се нико не противи одлуци).

nemine discrepante /нѐмине дискрепанте/ лат. Сви се слажу (некадашња констатација на скупштинама да је одлука усвојена једногласно).

Neminem laede /нѐминем леде/ лат. Никога не вређај.

Neminem time /нѐминем тиме/ лат. Никога се не бој.

Nemo amat, quos timet /немо амат квос тимет/ лат. Нико не воли оне којих се боји (Сенека).

Nemo ante mortem beatus /немо анте мортем беа́тус/ лат. Нико пре смрти није срећан (речи које је упутио грчки мудрац Солон краљу Крезу, најбогатијем човеку старога века, а којих се он сетио кад га је персијски освајач Кир заробио и ставио на ломачу да га живога спали; пошто је у том часу узвикивао Солоново име, Кир га је упитао зашто то чини, па му је, чувши за Солонову изреку, опростио живот, како после смрти не би био блажен).

Nemo dat quod non habet /немо дат квод нон хабет/ лат. Нико не даје оно чега нема.

Nemo iudex (aut testis) idoneus in propria causa /немо јудекс (аут тестис) идо́неус ин проприја кауза/ лат. прав. Нико није примерен судија (или сведок) у сопственом случају.

Nemo nascitur artifex /немо нàсцитур àртифекс/ лат. Нико није рођен као вештак, тј. уметник (у нас: Нико се није научен родио).

Nemo patriam, quia magna est, amat, sed quia sua /немо патријам квија магна ест амат, сед квија суа/ лат. Нико не воли отаџбину зато што је велика, него зато што је његова (Сенека).

Nemo propheta in patria /немо профе́та ин патрија/ лат. Нико није пророк у својој земљи (у нас: Нико није постао филозоф у своме селу).

Nemo umquam imperium flagitio quaesitum bonis artibus exercuit /немо умквам импѐријум флагѝцио квези́тум бонис àртибус егзѐркуит/ лат. Злочинством стечену власт није никад нико поштеним средствима вршио (Тацит).

Nequam per verba, per odorem noscitur herba /неквам пер верба, пер одо́рем нòсцитур херба/ лат. Неваљалац се познаје по речима, а биљка по мирису.

Ne quid nimis /не квид нимис/ лат. Ништа сувише, ништа преко мере (тј. треба бити умерен, не треба претеривати ни у чему).

Ne quidquam sapit, qui sibi non sapit /не квидквам сапит кви сиби нон сапит/ лат. Није паметан онај који сам за себе није паметан.

nervus probandi /нервус пробанди/ лат. дословно: живац доказа, тј. основна нит доказивања.

nervus rerum (gerendarum) /нервус ерум (герендáрум)/ лат. дословно: живац ствари које треба постићи, тј. срж, суштина ствари (по неким тумачењима: покретач свега — новац).

Nescimus horam neque diem /нèсцимус хорам некве дијем/ лат. Не знамо ни час ни дан (своје смрти).

Nescis quid vesper serus vehat /несцис квид веспер серус вехат/ лат. Не знаш шта касно вече носи (у нас: Не знаш шта носи ноћ, шта дан).

Nescit vox missa reverti /несцит вокс миса реверти/ лат. Испуштена реч не може се вратити (Хорације); савет писцима, у делу *Ars poetica*, да не објављују одмах своја дела, него да сачекају неко време, јер кад се једном објаве, више нема поправки.

Nessun maggior dolore che ricordarsi del tempo felice nella miseria /несýн мађóр долóре ке рикордàрси дел темпо фелйче нела мизèрија/ итал. Нема веће боли него у невољи сећати се срећног времена (Данте, Божанствена комедија, „Пакао", V певање).

Ne sus Minervam doceat /не сýс минèрвам дòцеат/ лат. Нека свиња не поучава Минерву (богињу мудрости).

Ne sutor ultra crepidam /не сутор ултра крèпидам/ лат. Нека обућар не иде даље од ципела. (Изрека старогрчког сликара Апелеса, коме је једном неки обућар ставио примедбу да ципела на слици није добро урађена, на чему му је Апелес захвалио и одмах поправио грешку. Охрабрен што је велики сликар прихватио његов савет, обућар дође поново и почне замерати другим детаљима на слици. На то му Апелес довикну: Обућару, не даље од ципела! Данас се употребљава у општем смислу као порука онима који суде о нечему у шта се не разумеју.)

neutri generis /нèутри гèнерис/ лат. грам. средњег рода.

neutrum /нèутрум/ лат. грам. средњи (род).

Ne varietur /не варијéтур/ лат. Нека се не мења (белешка у штампарству да се текст објави без измена, а у дипломатији да се остаје доследно при датом документу).

Nie pozwalam /ње позвáлам/ пољ. Не допуштам; уп. **liberum veto**.

Nihil agenti dies longus est /нихил агèнти дијес лонгус ест/ лат. Ономе ко ништа не ради дан је дугачак; супр. **Nullus agenti dies longus est** (в.).

Nihil aliud est ebrietas quam voluntaria insania /нихил àлијуд ест ебрйетас квам волунтáрија инсáнија/ лат. Пијанство није ништа друго до драговољно безумље (Сенека).

Nihil contemnit esuriens /нихил контèмнит езýријенс/ лат. Гладан ништа не презире (Сенека).

Nihil est ab omni parte beatum /нихил ест аб омни парте беàтум/ лат. Ништа није у свему блажено, тј. ништа не може донети потпуну срећу.

Nihil est annis velocius /нихил ест анис велóцијус/ лат. Ништа није брже од година (време брзо пролази).

Nihil est in intellectu quod non prius fuerit in sensu (nisi intellectus ipse) /нихил ест ин интелèкту квод нон пријус фýерит ин сенсу (ниси интелèктус ипсе)/ лат. Ништа није у разуму (свести) што претходно није било у чулима (осим разума самог). Ову мисао Џона Лока цитирао је Лајбниц у прилог тези да се спознаја заснива на искуству.

Nihil est tam difficile et arduum, quod non humana mens vincat /нихил ест там дифйциле ет àрдуум квод нон хумáна менс винкат/ лат. Ништа није толико тешко и мучно да га људски дух не би савладао (Сенека).

Nihil est tam munitum, quod non expugnari peccunia possit /нихил ест там муни́тум квод нон експугна́ри пекýнија посит/ лат. Ништа није толико утврђено да се новцем не би могло освојити (Цицерон).

Nihil est turpius, quam bellum gerere cum eo, quicum familiariter vixeris /нихил ест тýрпијус квам белум гèрере кум ео квикум фамилијàритер вйксерис/ лат. Ништа није одвратније

него ратовати с оним с којим си пријатељски живео (Цицерон).

Nihil est virtute amabilius /нихил ест виртýте амàбилијус/ лат. Ништа није љупкије од врлине (Цицерон).

Nihil ex nihilo в. **Ex nihilo nihil (fit)**.

Nihil habenti nihil deest /нихил хабенти нихил дèест/ лат. Ко ништа нема, ништа му не недостаје.

Nihil habeo, nihil curo (timeo) /нихил хабео, нихил куро (тѝмео)/ лат. Ништа немам, ништа се не бринем (ничега се не бојим).

Nihil humani a me alienum puto /нихил хумàни а мѐ алијéнум путо/ лат. Ништа што је људско није ми страно (Теренције); уп. **Homo sum: nihil (nil) humani a me alienum puto**.

Nihil novi sub sole /нихил нови суб соле/ лат. Ништа ново под сунцем (у нас: Ништа ново по капом небеском); уп. нем. **Alles schon dagewesen**.

Nihil obstat /нихил опстат/ лат. Ништа не пречи, ништа не стоји на путу; допушта се, може ићи (цензорска напомена, уобичајена код католичког свештенства, да се неки спис може објавити).

Nihil probat, qui nimium probat /нихил пробат кви нѝмијум пробат/ лат. Ништа не доказује ко превише доказује.

Nihil rerum humanum tam instabile ac fluxum est, quam potentia non sua vi nixa /нихил рерум хумáнум там инстàбиле ак флуксум ест квам потенција нон суа вѝ никса/ лат. Ништа од људских ствари није тако непостојано и пролазно као власт која се на туђу снагу ослања (Тацит).

Nihil sciri potest, ne id ipsum quidem /нихил сцири потест, не ид ипсум квидем/ лат. Ништа се не може знати, па ни то сáмо (тј. да се не може знати).

Nihil virtuti invium /нихил виртýти ѝнвијум/ лат. Ништа врлини није немогуће (Тацит).

Nil (nihil) admirari /нил (нихил) адмирáри/ лат. Ничему се не треба чудити (Питагора); у грчком оригиналу: **mēdèn thaumázein** (в.).

Nil ad rem /нил ад рем/ лат. То не мења ништа на ствари.

Nil de nihilo fit /нил де нѝхило фит/ лат. Ништа не постаје од ничега (тј. све има свој узрок и почетак); уп. (у другом значењу) **Nil fit ad nihilum**.

Nil fit ad nihilum /нил фит ад нѝхилум/ лат. Ништа не постаје ништа (тј. ништа се не може изгубити, не може се сасвим изгубити). Спојене заједно (**Nil de nihilo fit et nil fit ad nihilum** — Ништа не постаје од ничега и ништа се не може претворити у ништа), ове две изреке могу се узети као тврдња о неуништивости материје.

Nil homine terra peius ingrato creat /нил хòмине тера пејус ингрáто креат/ лат. Ништа горе земља не рађа од незахвална човека (Аузоније).

Nil inultum remanebit /нил инултум ремáнебит/ лат. Ништа неће остати неосвећено (тј. ниједно злочинство неће остати некажњено).

Nil medium est /нил медијум ест/ лат. Нема средине (треба се одлучити; или једно или друго).

Nil mortalibus ardui /нил мортàлибус ардуи/ лат. Ништа смртницима није тешко, тј. не постоји ништа што људи не могу савладати (Хорације).

Nil novi sub sole в. **Nihil novi sub sole**.

Nil posse creari nihilo /нил посе креáри нѝхило/ лат. Ништа се не може створити од ничега (Лукреције Кар); уп. **Nil de nihilo fit**.

Nimium ne crede colori /нѝмијум не креде колóри/ лат. Не веруј много боји (Вергилије). Мисли се на боју лица, тј. спољашњи изглед, који може да вара (како наш народ каже: Жути жутују, а црвени путују).

Nisi caste, saltem caute /ниси касте, салтѐм кàуте/ лат. Ако не чедно, барем опрезно (тј. ко не уме да се понаша морално, нека бар пази да се то не сазна).

Nitimur in vetitum semper cupimusque negata /нѝтимур ин вѐтитум семпер купѝмускве негáта/ лат. Стално се бавимо забрањеним и желимо оно што нам није допуштено (Овидије).

Noblesse oblige /ноблѐс облѝж/ фр. дословно: племство обавезује, тј. човек племенитог рода је дужан да се отмено понаша.

Nocere posse et nolle laus amplissima est /ноцéре посе ет ноле лаус амплѝсима ест/ лат. Моћи шкодити, а не хтети, највећа је похвала (Публилије Сиранин).

No comment /ноу кòмент/ енгл. Нема(м) коментара (уобичајени начин одбијања одговора на неугодна питања).

Nocturna versate manu, versate diurna /ноктурна верза́те ману, верза́те дијурна/ лат. Прелиставајте ноћу, прелиставајте дању (Хорације). Тако писац познатог дела *Ars poetica* упућује на проучавање грчких узора (што се може узети и уопште као савет за учење).

Nodum in scirpo quaerere в. **In scirpo nodum quaerere**.

nodus Gordianus (Gordius) /нодус гордија́нус (го̀рдијус)/ лат. Гордијев чвор.

nolens-volens /ноленс воленс/ лат. хоћеш-нећеш, хтео не хтео, милом или силом.

Noli equi dentes inspicere donati /ноли екви дентес инспи̏цере дона́ти/ лат. Не прегледај зубе дарованом коњу (у нас: Дарованом се коњу у зубе не гледа).

Noli iurare in verba magistri /ноли јура́ре ин верба маги̏стри/ лат. Не треба се заклињати на речи учитељеве (то ће рећи да треба бити самосталан и не скривати се иза ауторитета).

Noli me tangere /ноли ме та̀нгере/ лат. Не дотичи ме се (према Јеванђељу по Јовану, 20:17, тако је рекао Исус Марији Магдалени, кад јој се јавио након ускрснућа); употребљава се и као назив за биљку „недотик", нарцис, па се у том смислу пише састављено: *nolimetangere*.

Nolite iacere margaritas ante porcos /нолите ја̀цере маргари̏тас анте поркос/ лат. Немојте бацати бисере пред свиње (део шире изреке из Јеванђеља по Матији, 7:6, која у Вуковом преводу гласи: „Не дајте светиње псима; нити мећите бисера својега пред свиње, да га не погазе ногама својима"; уп. **margaritas ante porcos**.

Noli turbare circulos meos /ноли турба́ре ци̏ркулос меос/ лат. Не дирај моје кругове (рекао је, према легенди, Архимед, кад га је приликом освајања Сиракузе 212. године пре н. е. напао [а потом и убио] римски војник, док је чувени грчки математичар цртао по песку геометријске ликове).

nom de guerre /но(н) д гер/ фр. дословно: ратно име, тј. псеудоним.

nomen actionis /номен акцио́нис/ лат. грам. дословно: име акције; стручни назив за именице које означавају радњу.

nomen agentis /номен агѐнтис/ лат. грам. дословно: име вршиоца; стручни назив за именице које означавају вршиоца радње.

Nomen est omen /номен ест омен/ лат. Име је знак. (Према том уверењу, родитељи деци бирају имена: *Срећко* — да буде срећан, *Здравко* — да би био здрав итд. Тако настају и тзв. заштитна имена, нпр. *Вук* — да се заплаши болесг и сл.).

Nomen nescio /номен нѐсцио/ лат. Име не знам (ознака за непознату особу); обично скраћено **N. N.**

Nomina stultorum scribuntur ubique locorum /но̀мина стулто́рум скрибу̀нтур убикве локо́рум/ лат. Имена лудака пишу се свуда (или, како се у нас каже: Имена луда налазе се свуда).

Nomina sunt odiosa /но̀мина сунт одио́за/ лат. Имена су омрзнута (тј. незгодно их је помињати): употребљава се као оправдање кад се нека појава критикује, а не именују се кривци.

Non auro, sed ferro absolvitur patria /нон ауро, сед феро апсо̀лвитур па̀трија/ лат. Не златом, већ гвожђем (мачем) откупљује се отаџбина (речи војсковође Камила, који је са својим легијама стигао да ослободи Рим од галске опсаде, у тренутку кад су угледни Римљани понудили нападачима откуп у злату).

Non bis in idem /нон бис ин идем/ лат. прав. Не двапут за исто (стара максима по којој се не може двапут тражити новац за исту ствар или двапут судити за исто дело).

Non Caesar supra grammaticos /нон цезар супра грама̀тикос/ лат. Није Цезар изнад граматичара, тј. владари не треба да се мешају у посао језикословаца. (Изрека је настала у I веку пре н. е., кад је Цезар уочи одсудне битке с Помпејем код Фарсала послао гласника у Рим с налозима како да се реше отворена питања латинског језика.)

non compos mentis /нон компос ментис/ лат. прав. душевно немоћан, ментално заостао (тј. неурачунљив, правно неодговоран).

Non cuivis (homini) contigit adire Corinthum /нон кӯивис (хо̀мини) ко̀нтигит адӣре коро̀нтум/ лат. Није свакоме (човеку) дано да дође у Коринт, тј. није свако рођен под срећном звездом да има новаца (Хорације); уп. **Non licet omnibus adire Corinthum**.

Non datur tertium в. **Tertium non datur**.

Non decet /нон децет/ лат. Не приличи, није пристојно (употребљавати такве изразе).

Non de solo pane vivit homo /нон де соло пане вивит хомо/ лат. Не живи човек само од хлеба (Јеванђеље по Матеју, 4:4).

Non dubitandum est /нон дубитандум ест/ лат. Не треба сумњати.

Non entis nulla sunt praedicata /нон ентис нула сунт предика̀та/ лат. О ономе чега нема не може се говорити.

Non est culpa vini, sed culpa bibentis /нон ест кулпа вини, сед кулпа бибентис/ лат. Није криво вино, него онај који пије.

Non est dubium /нон ест дȕбијум/ лат. Нема сумње.

Non est ira super iram mulieris /нон ест и̏ра супер и̏рам мули̏јерис/ лат. Нема већег гнева од женинога; уп. **Notumque furens quid femina possit**.

Non existentis nulla sunt iura /нон егзистентис нула сунт јура/ лат. Кога нема, тај нема никаквих права.

Non ex quovis ligno fit Mercurius /нон екс квовис лигно фит меркȕријус/ лат. Не може се од сваког дрвета истесати Меркур (што значи да не можеш од свакога човека направити великана; он мора нешто носити у себи).

Non fit saltus in natura /нон фит салтус ин натура/ лат. У природи нема скокова; уп. **Natura non facit saltus**.

Non fructificat autumno arbor, quae vere non floruit /нон фруктȉфикат аутȕмно арбор кве вере нон флȍруит/ лат. Не доноси у јесен плодове дрво које у пролеће није цветало (Петрарка). Овим је песник хтео да каже како је сваки успех резултат претходне припреме.

Non iurare iu verba magistri в. **Noli iurare in verba magistri**.

Non licet omnibus adire Corinthum /нон ли̏цет ȍмнибус ади́ре корѝнтум/ лат. Није допуштено свима да иду у Коринт. (Град Коринт био је познат по најлепшим и најскупљим куртизанама, за које је требало имати много новаца. Тако је настала ова изрека, која се данас употребљава у ширем значењу: није све за сваког.) Уп. **Non cuivis (hominem) contigit adire Corinthum**.

Non moritur quicumque sui monumenta reliquit /нон мȍритур квикȕмкве суи монумѐнта рели̏квит/ лат. Не умире онај ко је после себе спомен оставио.

Non multa, sed multum /нон мулта, сед мултум/ лат. Много, а не мноштво (треба урадити или знати), тј. много по садржини, а не по броју, јер није важна количина, него квалитет. То значи да је боље добро урадити или упознати мање ствари него површно много њих, као што је боље с мало речи много рећи него с много речи казати мало.

Non numeranda, sed ponderanda argumenta /нон нумеранда, сед пондеранда аргумента/ лат. Доказе треба вагати, а не бројити.

Non, nisi parendo, vincitur /нон ниси парендо ви̏нцитур/ лат. Побеђује се, али само покоравањем (речи енглеског филозофа Френсиса Бекона, који је тврдио да природу можемо победити, тј. подвргнути је својим потребама, само ако се сами покоравамо њеним законима).

Non nova, sed nove /нон нова, сед нове/ лат. Не нове ствари, него на нов начин учињене.

Non olet /нон олет/ лат. Не смрди. (Према легенди, римски цар Веспазијан увео је порез на јавне нужнике, па кад му је син Тит то приговорио, он му је гурнуо под нос добивени новац и рекао: Не смрди.)

Non omne licitum est honestum /нон омне ли̏цитум ест хонѐстум/ лат. Није све часно што је допуштено.

Non omnia possumus omnes /нон ȍмнија пȍсумус омнес/ лат. Не можемо сви све.

Non omnis moriar /нон омнис мȍријар/ лат. Нећу сав умрети (Хорације). То значи да песник оставља иза себе дело по коме ће се памтити.

Non plus ultra /нон плус ултра/ лат. Даље се не може (односи се на нешто што се не може надмашити, што је недостижно, врхунско).

Non procul a proprio stipite poma cadunt /нон прокул а проприо сти̏пите пома кадунт/ лат. Не падају јабуке далеко од властитога стабла (у нас: Не пада ивер далеко од кладе).

Non progredi est regredi /нон прȍгреди ест рѐгреди/ лат. Не напредовати значи назадовати.

Non quaero intelligere ut credam, sed credo ut intelligam /нон кверо интелѝгере ут кредам, сед кредо ут интѐлигам/ лат. Не настојим разумети да бих веровао, него верујем да бих разумео (религијско начело, супротно научним методама спознаје).

Non quia itur, sed qua eundum /нон квија и́тур, сед ква ѐундум/ лат. Не куда се иде, него куда треба ићи (што значи да човек мора тражити праве путеве и ићи тамо где ће наћи излаз).

Non quam diu, sed quam bene vixeris, refert /нон квам дију, сед квам бене вѝксерис реферт/ лат. Не ради се о томе колико си дуго, него колико си добро живео.

Non quantum, sed quid /нон квантум, сед квид/ лат. Не колико, него шта (си учинио), што значи да није важна величина дела, него његова вредност.

Non quis, sed quid /нон квис, сед квид/ лат. Не ко, него шта (тј. није важно ко је нешто рекао или учинио, него оно што је учинио).

Non scholae, sed vitae discimus /нон схоле, сед вите дѝсцимус/ лат. Не учимо за школу, него за живот.

Non sicut ego volo, sed sicut tu /нон сикут его воло, сед сикут ту/ лат. Не како ја хоћу, него како ти (Исусове речи упућене Богу, Мат. 26:39).

Non, si male nunc, et olim sic erit /нон, си мале нунк, ет олим сик ерит/ лат. Ако је сада зло, неће увек бити тако.

Non sum qualis eram /нон сум квалис ерам/ лат. Нисам више оно што сам био (Хорације).

Non timor, sed admiratio et gratitudo deos fecit /нон тимор, сед адмира̀цио ет гратиту́до деос фецит/ лат. Не страх, него дивљење и захвалност створили су богове (Цицерон); супр. **Primus in orbe deos fecit timor** (в.).

Nonum prematur in annum /нонум према́тур ин анум/ лат. Нека се чува девет година (тј. не треба журити с објављивањем написаног дела) (Хорације); уп. **Nescit vox missa reverti**.

Non videbis dies sancti Petri in sede apostolica /нон вида́бис дијес санкти петри ин седе апостѝолика/ лат. Нећеш видети дане светога Петра на апостолској столици, тј. нећеш дуже владати од св. Петра, који је био на челу Цркве 25 година (фраза која се некад изговарала приликом устоличења новог папе, али је касније избачена из ватиканског протокола, пошто је папа Пије IX владао пуне 32 године; данас се употребљава у општем значењу, када се неко у позним годинама домогне неког достојанства, у коме неће дуго уживати).

Non volat in buccas tuas assa columba /нон волат ин букас туас аса колумба/ лат. Неће ти улетети у уста печена голубица (тј. ништа не пада с неба без труда).

No pasarán /но пасара̂н/ шп. Неће проћи (парола шпанских револуционара, коју је лансирала Ла Пасионарија у време грађанског рата 1936–1939, као позив у борбу против надирања фаланги генерала Франка; отада се употребљава као израз чврстог уверења да фашизам неће победити).

Nosce te ipsum /носце те̄ ипсум/ лат. (У)познај самога себе; уп. **Gnōthi seautón.**

Noscitur ex socio, qui non cognoscitur ex se /но̀сцитур екс социо кви нон когно̀сцитур екс се̄/ лат. По друговима ће се познати онај ко се неће познати по себи (што значи да је човек онакав какво му је друштво; у нас: С ким си, онакав си).

nostro conto /ностро конто/ итал. трг. На наш рачун.

Nota bene /нота бене/ лат. Памти добро, не заборави; обрати пажњу; скр. **N. B.**

nota infidelitatis /нота инфиделита́тис/ лат. обележје невере.

Notumque furens quid femina possit /но̀тумкве фуренс квид фѐмина посит/ лат. Познато је шта жена у бесу може учинити; уп. **Non est ira super iram mulieris**.

nuda proprietas /нуда пропријѐтас/ лат. прав. дословно: голо власништво (правно власништво без поседовања).

nudis verbis /нудис вербис/ лат. голим речима (тј. најпростије речено; употребљава се и у смислу: дословно тако, од речи до речи).

Nulla dies sine linea /нула дијес сине лѝнеа/ лат. Ниједан дан без црте, тј. сваки дан треба бар нешто урадити. (Према Плинију, приписује се познатом грчком сликару Апелесу, који није пропуштао ниједан дан да не повуче макар и најмањи потез кичицом на својим сликама; данас се употребљава у општем смислу као

поука да треба сваки дан понешто урадити ако се жели успех).

Nulla fere causa est, in qua non femina litem moverit /нула фере кауза ест, ква нон фѐмина литем мо̀верит/ лат. Нема готово (ниједног) сукоба у коме жена не би покренула расправу (Јувенал); уп. **Cherchez la femme**.

Nulla lex satis commoda omnibus /нула лекс сатис ко̀мода о̀мнибус/ лат. Нема закона који би свима одговарао (Тит Ливије).

nulla nullissima /нула нули́сима/ лат. најништавнија нула, тј. нико и ништа.

Nulla poena sine lege /нула пе́на сине леге/ лат. прав. Ниједна казна без закона (тј. свака казна мора бити на закону основана); уп. **Nullum crimen, nulla poena sine lege**.

Nulla regula sine exceptione /нула рѐгула сине ексцепцио́не/ лат. Нема правила без изузетка; уп. нем. **Keine Regel ohne Ausnahme**.

Nulla res consummata est dum incipit /нула рес конзума́та ест дум ѝнципит/ лат. Ниједна ствар није свршена док почиње (Сенека).

Nulla tempestas magna perdurat /нула темпѐстас магна пердура́т/ лат. Ниједна јака олуја не траје дуго (Сенека).

Nullum crimen, nulla poena sine lege /нулум кримен, нула пена сине леге/ лат. прав. Нема кривице ни казне без закона (старо римско правно правило, по коме нико не може бити проглашен кривим и кажњен за дело које као такво није наведено у закону).

Nullum est iam dictum, quod non sit dictum prius /нулум ест јам диктум квод нон сит диктум приjус) лат. Ништа се више не може рећи што већ пре није речено (Теренције).

Nullum magnum ingenium sine quodam dementiae gradu /нулум магнум ингѐнијум сине кводам демѐнције граду/ лат. Ниједан велики ум није без неког степена лудости.

Nullus agenti dies longus est /нулус агѐнти дијес лонгус ест/ лат. Марљивом (човеку) ниједан дан није дуг (Сенека); супр. **Nihil agenti dies longus est** (в.).

Nullus est liber tam malus, ut non aliqua parte prosit /нулус ест либер там малус ут нон а̀ликва парте просит/ лат. Ниједна књига није тако лоша да бар једним делом не би користила (Плиније Старији).

numerus clausus /нӳмерус клаузус/ лат. дословно: затворен број; одредба по којој је строго ограничен број кандидата за упис у школу, за пријем у службу и сл.

numerus currens /нӳмерус куренс/ лат. текући број.

Numquam prodest malum exemplum /нумквам продест малум егземплум/ лат. Никад не користи лош пример (Квинтилијан).

nunc aut numquam /нунк аут нумквам/ лат. сад или никад.

Nunc dimittis servum tuum, Domine /нунк димӣтис сервум туум, до̀мине/ лат. Сада отпушташ слугу својега, Господе (Јеванђеље по Луци 2:29: Симеун, коме је предсказано да неће умрети док не угледа Христа, изговара те речи након што је држао на рукама малога Исуса).

Nunc est bibendum /нунк ест бибендум/ лат. Сад је време да се пије (узвик на гозбама: Хорације).

nuncipata voluntas /нунципа́та волӳнтас/ лат. прав. тачно изражена воља (при одређивању наследника).

nuntius apostolicus /нӳнцијус апо̀столикус/ лат. апостолски нунције (папски посланик; ватикански амбасадор у некој земљи).

O

O beata solitudo, o sola beatitudo /О беáта солитýдо, о сола беатитýдо/ лат. О блажена самоћо, о једино блаженство (изрека св. Бернарда, католичког свеца, у славу пустињачког живота).

obiter dicta /òбитер дикта/ лат. узгредне напомене.

Obliti privatorum publica curate /облúти приватóрум пȕблика куráте/ лат. Заборавивши на приватне ствари, брините се о јавним пословима (натпис на старој градској већници у Кнежевом двору у Дубровнику).

Obrepit non intellecta senectus /обрéпит нон интелèкта сенèктус/ лат. Старост домили неопажена (Јувенал).

Obscurum per obscurius /опскýрум пер опскýријус/ лат. Нејасно још нејаснијим (објашњавати).

Obsequium amicos, veritas odium parit /опсèквијум амúкос, вèритас òдијум парит/ лат. Угађање ствара пријатеље, а истина мржњу (Теренције).

Occasio facit furem /окàзио фацит фурем/ лат. Прилика чини (човека) лоповом.

Oculos habent et non videbunt /òкулос хабент ет нон видéбунт/ лат. Очи имају, а не виде (они који су занесени): из Псалма 115.

Oderint, dum metuant /òдеринт, дум мèтуант/ лат. Нека мрзе, само нека ме се плаше (рекао је окрутни Калигула кад су га упозорили да га људи мрзе и да би му се могли осветити).

Oderunt peccare boni virtutis amore /òдерунт пекáре бони виртýтис аморе/ лат. Добри људи мрзе грех из љубави према врлини.

Odi profanum vulgus et arceo /оди профáнум вулгус ет àрцео/ лат. Мрзим просту свстину и и клоним је се (Хорације).

Odium est ira inveterata /òдијум ест ира инветерáта/ лат. Мржња је застарео гнев (Цицерон).

O, fallacem hominum spem! /о, фалáцем хòминум спêм/ лат. О, како је варљива људска нада! (Цицерон).

off-limits /оф лимитс/ енгл. дословно: ван граница, тј. забрањен приступ (об. за војна лица).

Oîda hóti medèn oîda /òида хоти медèн òида/ грч. Знам да ништа не знам (Сократ).

omen faustum /омен фаустум/ лат. добар предзнак.

Omne animal ex ovo /омне àнимал екс ово/ лат. Све животиње потичу из јајета; уп. **Omne vivum ex ovo**.

Omne animal post coitum triste /омне àнимал пост кòитум тристе/ лат. Свака је живоīиња (тј. живи створ) после сношаја тужна; уз ово се каткад додаје: **nisi mulier gallusque** /ниси мȕлијер галȕскве/ осим жене и петла.

Omne initium difficile est /омне инȉцијум дифȉциле ест/ лат. Сваки почетак је тежак; уп. **Omne principium difficile (grave)**.

Omne nimium nocet /омне нȉмијум ноцет/ лат. Све што је претерано, шкоди.

Omne principium difficile (grave) /омне принцȉпијум дифȉциле (гра̀ве)/ лат. Сваки почетак је тежак; уп. **Omne initium difficile est**.

Omne trinum bonum в. **Omne trinum perfectum**.

Omne trinum perfectum /омне тринум перфѐктум)/ лат. Све што је троструко је савршено.

Omne vivum e cellula /омне вивум е цѐлула/ лат. Све живо из ћелије.

Omne vivum e nucleo /омне вивум е нȕклео/ лат. Све живо из језгра.

Omne vivum ex ovo /омне вивум екс ово/ лат. Све живо је из јајета; уп. **Omne animal ex ovo**.

Omne vivum ex vivo /омне вивум екс виво/ лат. Све живо је (постало) од живога (што значи да ништа не настаје само од себе, како је још у XVI веку тврдио енглески лекар Харви, чија је ова изрека).

Omnes manet una nox /омнес манет уна нокс/ лат. Све очекује једна ноћ (Хорације); мисли се на смрт, што значи да смо сви смртни.

Omnia mea mecum porto /омнија меа ме́кум порто/ лат. Све своје са собом носим: латинизирана изрека филозофа Бијаса (Бијанта), једног од седморице старогрчких мудраца. У време кад је персијски цар Кир опседао град Приjену, становници су бежали вукући са собом имовину, а једино је Бијас ишао без ичега. Кад су га Кирови војници упитали зашто он ништа не носи, одговорио им је: *Све своје са собом носим,* истичући тиме да је знање и мудрост његово највеће богатство.

Omnia munda mundis /омнија мунда мундис/ лат. Чистима је све чисто (Посланица Титу апостола Павла, 1:15); употребљава се и у смислу: онај ко је чедан (нарочито дете) често не увиђа туђи грех.

Omnia mutantur, nihil interit /омнија мута̀нтур, нихил и̏нтерит/ лат. Све се мења, ништа не пропада (може се тумачити као принцип неуништивости материје).

Omnia praeclara rara /омнија прекла́ра рара/ лат. Све што је изврсно, ретко је.

Omnia pura puris в. **Omnia munda mundis**.

Omnia vincit amor et nos cedamus amori /омнија винцит амор ет нос цеда́мус амо́ри/ лат. Љубав све побеђује и ми треба да се покоримо љубави (Вергилије). Обично се цитира само први део: **Omnia vincit amor**.

omni modo /омни мо̀до/ лат. на сваки начин.

Omnis amans amens /омнис аманс аменс/ лат. Сваки заљубљеник је безуман; уп. **Amantes, amentes**.

Omnis ars naturae imitatio est /омнис арс нату́ре имита̀цио ест/ лат. Свака је уметност опонашање природе (Сенека).

Omnis cellula e cellula /омнис цѐлула е цѐлула/ лат. Свака ћелија од ћелије (што значи да све живо има свој зачетак).

Omnis homo mendax /омнис хомо мендакс/ лат. Сваки је човек лажљив (превртљив).

Omnis spes in ferro /омнис спе̏с ин феро/ лат. Сва је нада у мачу (значи: једино што нам преостаје јесте борба).

omni tempore /омни тѐмпоре/ лат. у свако доба.

Omnium artium medicina nobilissima /омнијум арцијум медици́на нобили̏сима/ лат. Од свих вештина медицина је најплеменитија.

omnium consensu /омнијум консензу/ лат. по пристанку (одобрењу) свих.

Omnium rerum (mensura) homo /омнијум рерум (мензура) хомо/ лат. Свим је стварима (мерило) човек (Питагора); уп. **Pántōn chremátōn métron ho ánthrōpos**.

Omnium rerum mors est extremum /омнијум рерум морс ест екстре́мум/ лат. Смрт је крај свему (Цицерон).

Omnium rerum principia parva sunt /омнијум рерум принци̏пија парва сунт/ лат. Свему су мали почеци (Цицерон).

Omnium vitiorum fundamentum avaritia est /омнијум вицио́рум фундаментум аварѝција ест/ лат. Свим манама темељ је лакомост (Сенека).

O my prophetic soul! /оу мај профѐтик соул/ енгл. О, моја пророчка душо! (*Хамлет*, чин I, сцена V); у шали се употребљава кад се нечија предвиђања остваре.

on the rocks /он д рокс/ енгл. дословно: на стенама, тј. с коцкама леда, неразблажено (начин послуживања пића или коктела).

onus probandi /онус пробанди/ лат. прав. терет доказивања.

ope et consilio /опе ет конси̏лио/ лат. личним примером и саветом.

opera et studio /ò̀пера ет стȕдио/ лат. радом и преданошћу.

opera omnia /ò̀пера омнија/ лат. целокупна дела.

opera selecta /ò̀пера селѐкта/ лат. изабрана дела.

Oportet est mala herba /опò̀ртет ест мала херба/ лат. Реч *мораш* погана је биљка.

Oportet privatis utilitatibus publicas anteferre /опортет приватис утилитáтибус пȕбликас антефѐре/ лат. Личним користима треба претпоставити јавне (државне).

optima fide /ò̀птима фиде/ лат. у најбољој намери; уп. **bona fide**.

optima forma /ò̀птима форма/ лат. у најбољем облику; на најбољи начин.

Optimum condimentum fames /ò̀птимум кондиментум фамес/ лат. дословно: најбољи је зачин глад (ко је гладан не бира јело).

Optimum medicamentum quies est /ò̀птимум медикамѐнтум квијес ест/ лат. Најбољи лек је мировање.

Optimus testis confitens reus /ò̀птимус тестис кò̀нфитенс реус/ лат. Најбољи сведок је оптужени који признаје.

opus citatum /опус цитáтум/ лат. наведено дело; скр. **o. c.**

Opus Dei /опус деи/ лат. Дело Божје (назив десничарске политичке организације католичке оријентације у Шпанији).

opus Herculeum /опус херкȕлеум/ лат. херкулско дело (дело за које је потребна дивовска снага).

opus operatum /опус операτум/ лат. извршено дело.

Ora et labora! /ора ет лабóра/ лат. Моли се (Богу) и ради! (гесло верника); у широј верзији: **Ora et labora, dabit tibi Deus omnia bona** /ора ет лабóра, дабит тиби деус омнија бона/ лат. Моли се и ради, па ће ти Бог дати сва добра.

Ora pro nobis /ора про нобис/ лат. Моли се за нас (речи из католичке молитве Богородици, „Аве Марија“).

Orate, ne intretis in tentationem /орáте, не интрéтис ин тентациóнем/ лат. Молите се, да не паднете у искушење (Христове речи упућене апостолима на Маслиновој гори).

Orator fit, poeta nascitur /орáтор фит, поета нàсцитур/ лат. Говорник се постаје, а песник се рађа; уп. **Nascitur poetae, fiunt oratores**.

Orbis maior est urbe /орбис мáјор ест урбе/ лат. Већи је свет од града (Рима).

Orbis pictus /орбис пиктус/ лат. насликани свет, тј. свет у сликама (наслов дела Јана Коменског за децу, 1657).

orbis terrarum /орбис терáрум/ лат. земаљска кугла; свет.

organo pleno /ò̀ргано плено/ итал. муз. из свих регистара, пуном снагом (оргуља).

O, sancta simplicitas! /о, санкта симплѝцитас/ лат. О света простото! (тачније: О, света глупости!) — речи верског реформатора Јана Хуса, изговорене пред спаљивање, кад је видео како једна проста жена побожно ставља цепаницу на његову ломачу.

Os habent, et non loquentur /ос хабент, ет нон локвѐнтур/ лат. Имају уста, а не говоре (речи из једног псалма).

osculum pacis /ò̀скулум пацис/ лат. пољубац мира (помирења).

osculum reverentiae /ò̀скулум реверѐнције/ лат. пољубац поштовања (код католика целивање бискупа у прстен, а папе у папучу).

O, si sic omnia /о, си сик омнија/ лат. О, кад би тако било све!

Ote-toi de là, que je m'y mette /от-тоа д ла, к ж ми мет/ фр. Склони се одатле, да ја ту седнем; уп. код нас: Сјаши Курта да узјаши Мурта.

O tempora, o mores! /о тѐмпора, о морес/ лат. О времена, о обичаји! (Цицеронове речи из првог говора против Катилине, којима је изразио згражање над поквареношћу света).

Otia dant vitia /ò̀ција дант вѝција/ лат. Беспослице рађају пороке.

Otium sine litteris mors est et hominis vivi sepultura /ò̀цијум сине лѝтерис морс ест ет хò̀минис виви сепултȕра/ лат. Доколица без књиге је смрт и погреб живог човека (Сенека).

O urbem venalem et mature (brevi) perituram, si solum emptorem invenerit /о урбем венáлем ет матȕре (бреви) перитȕрам, си солум емптóрем инвѐнерит/ лат. О подмитљивог ли града,

који ће ускоро пропасти, само ако се нађе купац (речи нумидског краља Југурте, које је, према историчару Салустију, изговорио напуштајући Рим, где је успео да подмити многе угледне и утицајне људе). Ова изрека показује историјску укорењеност корупције, која неминовно доводи до моралне кризе и пропасти државе.

Our country, right or wrong /аур кантри, рајт ор ронг/ енгл. (Ово је) наша домовина, било да је у праву или да греши (речи које је Стивен Дикејтур, амерички поморски официр, изрекао у једном говору 1816. године: израз ускогрудог национализма).

Ovem lupo comittere /овем лу̏по ком̀тере/ лат. Овцу вуку поверити (Теренције). Одговара нашој народној пословици: Дати вуку да чува козлиће (тј. поверити опасној особи оно што жели да утамани).

P

pace tua /паце туа/ лат. с твојим допуштењем.

Pacta conventa /пакта конвента/ лат. закључени споразуми, склопљени уговори (назив споразума о персоналној унији склопљеног између мађарских и хрватских феудалаца 1102, којим је Хрватска изгубила државну самосталност).

Pacta sunt servanda /пакта сунт серванда/ лат. Уговори се морају поштовати и испуњавати.

Panem et circenses /панем ет цирцензес/ лат. Хлеба и игара (Јувенал). Према овом римском сатиричару, била је то једина жеља грађана Рима у време пропадања Римске империје; данас се том изреком означава покушај власти да јефтиним хлебом и јефтиним забавама одврати пажњу обичних људи од беде и социјалних неправди у друштву.

Pân métron áriston /пан метрон àристон/ грч. У свему треба бити умерен (или „све сос мера", како говори Кир Јања у истоименој комедији Јована Стерије Поповића).

Pánta reî /панта реи/ грч. све тече: израз динамичког схватања свемира, који се приписује Хераклиту.

Pántōn chrēmátōn métron ho ánthrōpos /пантон хремàтон метрон хо àнтропос/ грч. Свим стварима мерило је човек (Питагора); уп. **Omnium rerum (mensura) homo**.

pappa in bocca /пàпа ин бòка/ итал. папица у уста (у пренесеном смислу: питање које садржи одговор, нпр. Која река протиче испод савског моста? Колико је трајао тридесетогодишњи рат? и сл.; уопште директна помоћ, коју може свако схватити).

papstlicher als der Papst /пàпстлихер алс дер пàпст/ нем. дословно: папскији од папе (у нас: већи католик од папе).

paraphrasis poetica /парàфразис поètика/ лат. песничка парафраза (слободан препев песме са страног језика).

par avion /пар авиòн/ фр. авионом, авионском поштом (ознака на пошиљкама); уп. **air-mail**.

Parcere subiectis et debellare superbos /пàрцере субјèктис ет дебелàре супèрбос/ лат. Праштати покорнима и рушити охоле (Вергилије): политичко гесло у старом Риму.

Parce tempori! /парце тèмпори/ лат. Штеди време!

Paris vaut bien une messe /парѝ во бјѐн ин мес/ фр. Париз је вредан једне мисе: цинична изјава француског краља Анрија IV када је 1593. напустио хугеноте, које је дотад предводио, и вратио се католицизму како би могао да уђе у Париз и освоји престо.

Parsimonia est magnum vectigal /парсимòнија ест магнум вектѝгал/ лат. Штедња је велики добитак (Цицерон).

Pares cum paribus facillime congregantur /парес кум пàрибус фацѝлиме конгрегàнтур/ лат. Једнаки с једнакима најлакше се нађу (Цицерон).

par excellence /пар екселàнс/ фр. особито, нарочито, у правом смислу речи; уп. **per excellentiam** и **kat'exochḗn**.

par exemple /пар егзàмпл/ фр. на пример (у монденским круговима); уп. **per exemplum**.

parole de honneur /парӧл донӗр/ фр. часна реч (у старим монденским круговима).

par ordre /пар ӧрдр/ фр. по налогу, по заповести.

Par pari refertur /па̏р па̀ри рефертур/ лат. Једнако се једнаким враћа (у нас: вратити мило за драго; вратити жао за срамоту).

pars pro toto /парс про тото/ лат. део место целине (стилска фигура, нпр. *огњиште* уместо *кућа, грло* уместо *коњ* или било која друга домаћа животиња и сл.); в. **синѐгдоха**.

partes aequales /партес еква́лес/ лат. једнаки делови.

Parturiunt montes, nascetur ridiculus mus /партӯријунт монтес, насце́тур ридӣкулус мус/ лат. Тресу се брегови, родиће се смешан миш (Хорације). Овим стихом Хорације се подсмева писцима који бучно најављују своја дела, а на крају не створе ништа. Изрека одговара нашем: Тресла се гора, родио се миш, или Много вике ни око чега.

Parum fidei miseris est /парум фӣдеи мӣзерис ест/ лат. Мало се вере поклања беднима (Салустије).

Parva necat morsu spatiosum vipera taurum /парва некат спацио́зум вӣпера таурум/ лат. Мала змија убија уједом големог бика (Овидије).

Parva, sed apta mihi /парва, сед апта михи/ лат. Мала, али мени прикладна (некадашњи натпис на кућама скромних домаћина).

Parvum parva decent /парвум парва децент/ лат. Малом мало приличи (Хорације).

pas de deux /па̂ д дѐ/ фр. балет у пару, с два играча; **pas de trois** /па̂ д троа̂/ фр. балетска игра утроје; **pas de quatre** /па̂ д ка̀тр/ фр. балетска игра учетворо; **pas de cinq** /па̂ д сѐнк/ фр. балетска игра упеторо, с пет играча.

pas de grâce /па̂ д гра̂с/ фр. грациозни плес.

passim /пасим/ лат. в. пасим.

Pater est is, quem nuptiae demonstrant /па̀тер ест ис квем нӯпције демо̀нстрант/ лат. Отац је онај кога показују брачне исправе; уп. **Mater certa, pater semper incertus.**

Patere quam ipse fecisti legem /па̀тере квам ипсе фецӣсти легем/ лат. Покоравај се закону који си сам сачинио (Питакос, један од седам грчких мудраца).

pater familias /патер фамӣлијас/ лат. отац породице; глава куће.

Pater, ignosce, peccavi /патер, игносце, пекави/ лат. Оче, опрости, згрешио сам (према библијској причи, речи заблуделог сина).

pater patriae /патер патрије/ лат. отац домовине.

patres apostolici /патрес апосто̀лици/ лат. апостолски оци (рани хришћански писци, ученици или следбеници апостола̂).

patres conscripti /патрес конскрӣпти/ лат. сабрани оци (назив римских сенатора који су увршћени у ред племића).

patres ecclesiae /патрес еклѐзије/ лат. црквени оци (црквени писци до XIX века).

Patria o muerte /патрија о муерте/ шп. Домовина или смрт.

patria potestas /патрија потѐстас/ лат. прав. очинска власт: у старом Риму, право оца да управља животима своје супруге и деце.

Pauca, sed bona /паука, сед бона/ лат. Мало, али добро.

Paulatim longius itur /паула́тим ло̀нгијус итур/ лат. Полако (идући) стигне се даље, код нас: Ко полако иде, брже стиже; уп. **Festina lente**.

Pauperibus date /паупѐрибус дате/ лат. Уделите сиромасима.

Pauperitas non est probrum /паупѐритас нон ест пробрум/ лат. Сиромаштво није срамота (у нас: Сиромаштво није грех).

pavor diurnus /павор дијӯрнус/ лат. мед. дневни страх (наступ страха код мале деце за време дневног сна).

pavor nocturnus /павор ноктӯрнус/ лат. мед. ноћни страх (наступ страха код мале деце током ноћи).

pax aeterna /пакс етерна/ лат. вечни мир; исто и **pax sempiterna** (в.).

Pax Cererem nutrit /пакс цѐререм нутрит/ лат. Мир храни Цереру (што значи да се у време мира земља обрађује и доноси плодове; Церера је била староримска богиња земљорадње).

Pax hominibus bonae voluntatis! /пакс хомѝнибус боне волунтáтис/ лат. Мир људима добре воље!

Pax huic domui et omnibus habitantibus in ea /пакс хуик дòмуи ет òмнибус хабитàнтибус ин еа/ лат. Мир овом дому и свима који живе у њему (из Библије).

pax sempiterna /пакс семпитѐрна/ лат. вечни мир; уп. **pax aeterna**.

Pax tecum /пакс тéкум/ лат. Мир с тобом (поздрав првих хришћана).

Pax vobiscum /пакс вобѝскум/ лат. Мир с вама (поздрав којим се, према јеврејским обичајима, служио и Исус Христос).

pede presto /педе прѐсто/ лат.. дословно: брзом ногом, хитро.

Pecunia non olet /пекýнија нон олет/ лат. Новац не смрди; уп. **Non olet**.

Pedibus timor addidit alas /пѐдибус тимор àдидит алас/ лат. Страх додаје ногама крила.

per abusum /пер абýзум/ лат. прав. по злоупотреби, противправно.

per accidens /пер àкциденс/ лат. случајно.

per acclamationem /пер акламациóнем/ лат. акламацијом, једногласно.

peractis peragendis /перàктис перагѐндис/ лат. пошто се обави што је требало обавити.

per alvum /пер алвум/ лат. мед. преко столице (излучивање састојака лека и сл.); уп. **per sedes**.

per ambages /пер амбáгес/ лат. заобилазно, околишавајући (говорити).

per amorem dei /пер амóрем деи/ лат. за божју љубав, забога.

per analogiam /пер аналòгијам/ лат. по аналогији, по угледу (на што).

Per angusta ad augusta /пер ангýста ад аугýста/ лат. Кроз уске (путеве) до узвишених (места), тј. преко тешкоћа до славе; уп. **Per aspera ad astra**.

per annum /пер àнум/ лат. на годину, годишње.

per anum /пер áнум/ лат. мед. кроз анус, излазно црево, чмар (давање лекова): исто и **per rectum** (в.).

Per ardua ad astra в. **Per aspera ad astra**.

Per aspera ad astra /пер àспера ад астра/ лат. кроз трње до звезда, тј. преко тешкоћа до славе; исто и **Per ardua ad astra** /пер àрдуа ад астра/ лат. Преко стрмина до звезда; уп. **Per angusta ad augusta**.

per aversionem /пер аверзиóнем/ лат. не бројећи, отприлике.

per capita /пер кàпита/ лат. по глави, по особи.

per cassa /пер каса/ итал. за касу, тј. исплата у готовини.

per casum obliquum /пер казум облѝквум/ лат. кривим путем, странпутицом.

per consensum /пер консѐнзум/ лат. по споразуму, договорно; уп. **консѐнзус**.

per conto /пер конто/ итал. на рачун.

Per crucem ad lucem /пер круцем ад луцем/ лат. Преко крста до светла (хришћанска верзија изреке **Per aspera ad astra**).

per directum /пер директум/ лат. директно, непосредно.

Pereat mundus! в. **Fiat iustitia, et pereat mundus!**

per excellentiam /пер ексцелѐнцијам/ лат. посебно, изузетно, изванредно; уп. **par exellence**.

per exemplum /пер егземплум/ лат. на пример; уп. **par exemple**.

Per fas et nefas /пер фас ет нефас/ лат. правилним и неправилним путем, правично или неправично (тј. дођи до нечега свим дозвољеним и недозвољеним средствима).

Perfectum est /перфектум ест/ лат. Свршено је, готово!

Periculum in mora /перѝкулум ин мора/ лат. Опасност је у оклевању (Ливије); у нас се каже: Ко разгађа, не погађа.

perinde ac cadaver /перѝнде ак кадàвер/ лат. дословно „сасвим као леш“, тј. без сопствене воље: правило апсолутне послушности код фрањеваца и језуита.

per iocum /пер јокум/ лат. ради смеха, из шале.

per litteras /пер лѝтерас/ лат. путем слова, писмено.

per longum et latum /пер лонгум ет латум/ лат. надуго и нашироко.

per maiora vota /пер мајóра вота/ лат. већином гласова.

per mandatarium /пер мандата̀ријум/ лат. прав. по опуномоћенику.

per me /пер ме/ лат. за мене; што се мене тиче.

Per me licet /пер ме лицет/ лат. Што се мене тиче, допуштено је (нека буде, не противим се).

per mense /пер мензе/ лат. по месецу, на месец (месечно).

Per me si va nella città dolente /пер ме си ва нела чита̀ доленте/ итал. Кроз мене се иде у град јада (натпис на вратима пакла у Дантеовој *Божанственој комедији*); уп. **Lasciate ogni speranza voi ch'entrate.**

per nefas /пер нефас/ лат. на недопуштен начин; уп. **per fas et nefas.**

per obliquum /пер обли̏квум/ лат. заобилазно.

per occasionem /пер оказио́нем/ лат. према прилици, пригодно.

per omnes modos et casus /пер омнес модос ет казус/ лат. на све начине и могућности, на све могуће начине; у сваком погледу.

Per omnes passus et instantias /пер омнес пасус ет инста̀нцијас/ лат. прав. На свим путевима и установама (кад се на све начине настоји постићи неки циљ).

Per omnia saecula saeculorum /пер омнија сѐкула секуло́рум/ лат. На све веке векова, на вјеки вјеков.

per os /пер ос/ лат. мед. кроз уста (узимати или давати лек); уп. **пѐрора̄лно.**

per otium /пер о̀цијум/ лат. за доколицу, у ленчарењу.

per parenthesim /пер парѐнтезим/ лат. узгред (рећи, напоменути).

per pedes apostolorum /пер педес апостоло́рум/ лат. 1. дословно: ногама апостола, тј. онако како су они ишли, пешице; говори се и само **per pedes**, 2. фиг. апостолским стопама (тј. ићи за апостолима, следити апостоле и њихова дела).

perpetuum mobile /перпѐтуум мо̀биле/ лат. 1. стално покретно (неостварива идеја о машини која би стално радила и покретала се сама од себе, што је супротно законима физике, по којима је за сваки рад потребна енергија). фиг. нешто неоствариво.

per procuram /пер проку́рам/ лат. по опуномоћењу; уп. **per procuratorem.**

per rectum /пер ректум/ лат. мед. кроз ректум, задње црево (давање лека); исто и **per anum** (в.).

per representationem /пер репрезентацио́нем/ лат. због угледа.

Per risum multum debes cognoscere stultum /пер ризум мултум дебес когно̀сцере стултум/ лат. По многом ћеш смеху препознати луду (у нас: Луд се по смеху познаје).

per saldo /пер салдо/ итал. банк. по салду (разлика између дуговне и потражне стране конта).

per saltum /пер салтум/ лат. скоком (тј. преко реда).

per se /пер сѐ/ лат. по себи, сам од себе.

per sedes /пер сѐдес/ лат. мед. путем столице (излучивање састојака лека); исто и **per alvum** (в.).

Persica, piscis, poma, suinum requirunt bonum vinum /пѐрсика, писцис, пома, суи́нум реквѝрунт бонум ви́нум/ лат. Бресква, риба, јабуке, свињетина траже добро вино.

persona grata /персона грата/ лат. уважена личност; особа која ужива поверење; понекад и у суперлативу: **persona gratissima** /персона гра̀тисима/ лат. изузетно уважена личност; особа од највећег поверења; супр. **persona non grata** (в.).

persona ingrata /персона ингра́та/ лат. незахвална, неугодна особа.

persona infamis /персона инфа́мис/ лат. бестидна особа.

persona miserabilis /персона мизера̀билис/ лат. бедна особа, бедник који заслужује сажаљење.

persona non grata /персона нон грата/ лат. непожељна личност, неподобна особа; супр. **persona grata** (в.).

persona publica /персона пу̀блика/ лат. јавна личност.

persona sacrosancta /персона сакросàнкта/ лат. неповредива особа; уп. **сакросàнктан.**

persona suspecta /персона суспѐкта/ лат. сумњива особа.

persona turpis /персона турпис/ лат. срамотна, осрамоћена особа.

per sortem /пер сортем/ лат. по судбини; такође: бацањем коцке, на срећу.

per stirpes /пер стирпес/ лат. прав. по рођацима, по сродству (наследство).

per subreptionem et obreptionem /пер субрепцио́нем ет обрепцио́нем/ лат. лукавошћу и преваром.

per syllogismus /пер силогѝзмус/ лат. по логици, по логичном закључку.

per tacitum consensum /пер та̀цитум консѐнзум/ лат. уз прећутну сагласност (тј. прихватити без гласања).

per tertium /пер терцијум/ лат. по трећем (посредством трећег лица).

per testamentum /пер тестамѐнтум/ лат. по тестаменту, по опоруци.

per traditionem /пер традицио́нем/ лат. по традицији, по усменом предању.

per transennam /пер транзѐнам/ лат. дословно: кроз решетке (тј. површно гледати).

per transito /пер тра̀нзито/ лат. у пролазу; узгред, површно.

per tu /пер ту/ лат. на ти: (**бити** с **неким пер ту** обраћати се некоме са *ти*, бити близак с неким.

per ultimo /пер у̀лтимо/ лат. на крају (месеца).

per unanima (vota) /пер уна̀нима (вота)/ лат. једнодушно.

per varios casus, per tot discrimina rerum /пер вариос казус, пер тот дискри́мина рерум/ лат. кроз различите догађаје, кроз толике невоље (Вергилије).

per viam /пер вијам/ посредством.

per viam actionis /пер вијам акцио́нис/ лат. прав. путем тужбе.

per viam appellationis /пер вијам апелацио́нис/ лат. прав. путем апелације, призивом на виши суд.

per viam exceptionis /пер вијам ексцепцио́нис/ лат. прав. изузећем.

per viam supplicationis /пер вијам супликацио́нис/ лат. прав. путем молбе.

per vota maiora /пер вота мајо́ра/ лат. већином гласова.

Petere licet /пѐтере лицет/ лат. Дозвољено је молити (а друга је ствар хоће ли се добити).

petit-beurre /пти бер/ фр. Мали медвед.

petitio principii /петѝцио принци́пији/ лат. прав. дословно: „тражење начела“: аргумент заснован на извору који тек треба доказати.

piacevole /пјачѐволе/ итал. муз. мило, допадљиво.

pia desideria в. **pium desiderium**.

piae memoriae /пије мемо̀рије/ лат. (човек) блажене успомене, блаженопочивши (употребљава се уз име покојника).

pia mater /пија матер/ лат. анат. дословно: блажена, нежна мајка (мека овојница мозга); фиг. ум, разум; уп. **dura mater**.

pianissimo /пјани́симо/ итал. муз. врло тихо; скр. **pp**.

piano pianissimo /пјано пјани́симо/ итал. муз. најтише могуће; скр. **ppp**.

Pictoribus atque poetis quidlibet audendi semper fuit aequa potestas /пикто̀рибус аткве поѐтис квѝдлибет ауденди семпер фуит еква потѐстас/ лат. Сликари и песници увек су се смели упустити у шта им драго (Хорације).

pictus masculus /пиктус ма̀скулус/ лат. насликани (накинђурени) човечуљак; ирон. лутка у туђим рукама.

Pietà /пијета̀/ итал. сажаљење, жаљење (назив уметничког дела које приказује Богородицу како оплакује мртвога сина).

pigra massa /пигра маса/ лат. дословно „лења маса“: тром, непокретан човек, ленштина; фиг. непросвећена светина.

Pigritia mater vitiorum /пигри́ција матер вицио́рум/ лат. лењост је мајка пороцима.

piis manibus /пијис ма̀нибус/ лат. блаженим душама покојника (жртвовати).

Píthi ē ápithi /пити е а̀пити/ грч. Пиј или одлази; уп. **Aut bibas, aut abeas**.

più forte /пју̀ форте/ итал. муз. још јаче, снажније.

più piano /пју̀ пја̀но/ итал. муз. још тише.

più presto /пју̀ прѐсто/ итал. муз. још брже.

pium corpus /пијум корпус/ лат. задужбина (у добротворне сврхе).

pium desiderium /пијум дезидѐријум/, у множини **pia desideria** /пија дезидѐрија/, лат. пуста жеља, неостварив сан.

plein pouvoir /плѐн пувоа̀р/ фр. пуно овлаштење, неограничена пуномоћ.

plena potestas /плена потестас/ лат. пуномоћ, пуно овлаштење; уп. **plein pouvoir**.

plena proprietas /плена пропр̀ијетас/ лат. неограничено власништво.

pleno choro /плено коро/ лат. муз. читав хор, из свих грла.

pleno iure /плено јуре/ лат. прав. с пуним правом, пуноправно.

pleno organo /плено о̀рган̄о/ лат. муз. из свих регистара, пуном снагом (на оргуљама); уп. **organo pleno**.

pleno titulo /плено т̀итуло/ лат. пуним насловом; скр. **p.t.** (на адресама; данас обично **п.н.**, пуним насловом, што неки по простонародној етимологији тумаче као *йошшовани наслов*).

Plenus venter non studet libenter /пленус вентер нон студет либентер/ лат. Пун стомак не учи радо (што значи да ситом човеку споро ради мозак).

Plerumque in calamitate ex amicis inimici existunt /плерýмкве ин каламита́те екс ами́цис ини-ми́ци егзистунт/ лат. Најчешће бива да у несрећи од пријатеља постају непријатељи (Цицерон).

plurale tantum /плура́ле тантум/ лат. грам. само множина (назив за именицу која има само облик множине: *маказе, јасле, Никинци* и сл.; све такве именице називају се **pluralia tantum** /плура́лија тантум/).

pluralis maiestatis /плура́лис мајеста́тис/ лат. плурал величанства (означава обичај да цареви и краљеви ум. *ја* говоре у множини *ми*).

pluralis modestiae /плура́лис модѐстије/ лат. плурал скромности (обичај да аутори ум. у првом лицу једнине пишу у првом лицу множине: *закључили смо; йо нашем мишљењу* и сл.).

Plurima vota valent /плýрима вота валент/ лат. Већина гласова одлучује.

plus aequo /плус екво/ лат. више него што треба, прекомерно.

Plus ça change, plus c'est la meme chose /пли са шанж, пли се ла мем шоз/ фр. Што се више мења, све више остаје исто (тј. промене су само привидне).

plus ultra /плус ултра/ лат. још даље, преко свих граница (девиза Карла V, немачког цара).

poco a poco /поко а поко/ итал. муз. мало-помало.

poco adagio /поко ада̂ђо/, **poco largo** /поко ларго/ итал. муз. нешто мало лаганије.

poculum caritatis /по̀кулум каритáтис/ лат. чаша љубави, чаша милосрђа.

poeta laureatus /поéта лауреáтус/ лат. дословно: ловором овенчани песник, тј. прослављени песник; у Великој Британији дворски песник, задужен да слави владара и државу.

Poeta nascitur, orator fit /поéта на̀сцитур, ора̂тор фит/ лат. Песник се рађа, говорником се постаје (упорним радом); уп. **Orator fit, poeta nascitur**.

Poetis omnia licet /поéтис омнија лицет/ лат. Песницима је све допуштено.

pollice verso /по̀лице версо/ лат. с палцем окренутим надоле: фигуративни израз за осуду или одбијање (по обичају римских императора да окрену палац надоле.

Q

quadrans academicus /квадранс академикус/ лат. академска четврт (уобичајених петнаест минута, колико могу касније почети универзитетска предавања, или заказани састанак).

Quae est domestica sede iucundior /квѐ ест домѐстика седе јукӯндиор/ лат. Који је стан пријатнији од домаћег (Цицерон). Одговара нашем: Своја кућица, своја слободица.

Quae nocent, docent /кве ноцент, доцент/ лат. Ствари које наносе штету, поучавају (значи: кад човек трпи штете, опамети се); исто и **Quod nocet, saepe docet** (в.).

Quaerenda pecunia primum /квереѝнда пекӯнија примум/ лат. Најпре треба доћи до новаца (Хорације).

quaesitum ius /квези́тум јус/ лат. прав. стечено право.

quae, qualis, quanta? /квѐ, квалис, кванта/ лат. шта, како, колико?

Quale vinum, tale Latinum /квале винум, тале латинум/ лат. Какво вино, такав латински. (Ова изрека део је једне старе приче. Домаћин донесе госту вино, а овај, знајући да то није најбоље вино које он има, пошто мало отпије, рече: *bonus vinus* (добар вин). Домаћин му онда изнесе чашу нешто бољег вина, а гост ће на то: *bonus vinum* (добар вино). Кад му је домаћин понудио најбоље вино које је имао, његов пријатељ задовољно рече: *bonum vinum* (добро вино). На домаћиново питање зашто је тако говорио, прво сасвим погрешно, затим делимично правилно и на крају сасвим исправно, гост му одговори наведеном изреком.)

qualibet ex re /квàлибет екс ре/ лат. из којекаквих разлога.

Qualis artifex pereo /квалис àртифекс пѐрео/ лат. Какав уметник нестаје са мном (речи римског цара Нерона пред самоубиство).

Qualis dominus, talis et servus /квалис дѝминус, талис ет сервус/ лат. Какав господар, такав је и слуга (Петроније).

Qualis pater, talis filius /квалис патер, талис фѝлијус/ лат. Какав отац, такав син.

Qualis rex, talis grex /квалис рекс, талис грекс/ лат. Какав краљ, такав пук (народ).

Qualis vir, talis oratio /квалис вир, талис орâцио/ лат. Какав човек, такав (му је) и говор.

Qualis vita, et mors ita /квалис вита, ет морс ита/ лат. Какав живот, таква смрт; исто и **Qualis vita, finis ita** /квалис вита, финис ита/ Какав живот, такав крај (како је живео, тако је и скончао).

qualité négligeable /калитѐ неглижâбл/ фр. занемарљива вредност; уп. **quantité negligeable**.

qualiter, taliter /квàлитер, тàлитер/ лат. како-тако, било како.

Quam parva sapientia regitur mundus! /квам парва сапијенција рѐгитур мундус/ лат. С колико се мало мудрости управља светом!

Quandoque bonus dormitat Homerus /квандѝокве бонус дѝормитат хоме́рус/ лат. Каткад и добри Хомер задрема (што ће рећи да понекад и најпаметнији човек, највећи песник или научник, може да погреши, ако није довољно пажљив).

quantité négligeable /кантитѐ не́глижа́бл/ фр занемарљива величина, маленкост; уп. **qualité négligeable**.

Quantum est, quod nescimus! /квантум ест квод нѐсцимус/ лат. Колико има тога што не знамо!

quantum in me /квантум ин ме/ лат. колико је до мене.

quantum libet /квантум либет/ лат. колико те воља; исто и **quantum placet**.

Quantum mutatus ab illo! /квантум мута́тус аб ило/ лат. Колико се променио (у односу на оно какав је био)! У Вергилијевој Енеиди, Еней узвикује те речи када у сну види погинулог Хектора, обливеног крвљу.

Quantum potes, tantum aude /квантум потес, тантум а̀уде/ лат. Колико можеш, толико се и усуђуј (тј. не прецењуј своје способности).

quantum satis /квантум сатис/ лат. колико је доста, колико треба (напомена на лекарским рецептима); уп. **quantum sufficit** и **quantum vis**.

quantum sufficit /квантум сȕфицит/ лат. колико је потребно (упутство апотекару да ускладди количину неког састојка према другим састојцима лека).

quantum vis /квантум вис/ лат. колико хоћеш (напомена на лекарским рецептима, према којој апотекар не мора водити рачуна о количини неког састојка лека).

Quem deus perdere vult, primum dementat /квем деус пѐрдере вулт, примум демѐнтат/ лат. Кога бог жели уништити, најпре му одузме памет (мисли се обично на тиране); уп. **Quos vult Iupiter perdere, dementat prius**.

Quem di diligunt, adolescens moritur /квем дѝ дѝлигунт, адолѐсценс мо̀ритур/ лат. Кога богови воле, умире млад (Плаут).

Quem di odere, paedagogum fecere /квем ди одѐре, педаго́гум фецѐре/ лат. Кога богови мрзе, учине га наставником.

Qui bene amat, bene castigat /кви бене амат, бене кастѝгат/ лат. Ко много воли, много и кажњава.

Qui bene bibit, bene dormit; Qui bene dormit, non peccat; Qui non peccat, venit in coelum; ergo: qui bene bibit, venit in coelum /кви бене бибит, бене дормит; кви бене дормит, нон пекат; кви нон пекат, венит ин целум; ерго: кви бене бибит, венит ин целум/ лат. Ко добро пије, добро спава; Ко добро спава, не греши; Ко не греши, иде у небо. Дакле: Ко добро пије, иде у небо, тј. у рај (пример погрешног логичког закључивања из три премисе).

Qui bene distinguit, bene docet /кви бене дистѝнгвит, бене доцет/ лат. Ко добро разликује (појмове), добро поучава.

quicquid sit /квиквид сит/ лат. било шта било.

quid ad te /квид ад те/ лат. што се тебе тиче.

Quid agatur /квид ага́тур/ лат. Шта да се ради; исто и: **Quid faciamus** /квид фацијáмус/ лат. Шта да радимо; **Quid faciendum** /квид фацијендум/ лат. Шта да се ради; **Quid facturi** /квид факту́ри/ лат. Шта да радимо?

Qui desiderat pacem, praeparet bellum /кви дезѝдерат пацем, препа́рет белум/ лат. Ко жели мир, нека припрема рат; уп. **Si vis pacem, para bellum**.

Quid faciamus в. **Quid agatur**.

Quid faciendum в. **Quid agatur**.

Quid facturi в. **Quid agatur**.

Quid iuvat aspectus, si non conceditur usus /квид јуват аспѐктус, си нон цѐдитур узус/ лат. Шта вреди поглед, ако није дозвољен ужитак (то ће рећи да не вреди нешто гледати, нпр. жену, ако се у томе не може уживати).

Quid leges sine moribus proficiunt /квид легес сине мо̀рибус профѝцијунт/ лат. Шта вреде закони без поштења?

qui ex Patre Filioque procedit /кви екс патре филиокве процедит/ лат. теол. који од Оца и Сина исходи (догма Римокатоличке цркве о Светом Духу, коју не прихвата Православна црква, која је остала при схватању да Дух Свети произлази само од Оца, а не и од Сина; на том теолошком питању, познатом под називом *филиокве*, дошло је до раскола, па су се те две цркве коначно разишле 1054. године).

Quid novi? /квид нови/ лат. Шта је ново? Шта има ново?

Quid nunc? /квид нунк/ лат. Шта сад?

Quid pluma levius? Pulvis. Quid pulvere? Ventus. Quid vento? Mulier. Quid muliere? Nihil. /квид плу̀ма лѐвијус? пулвис. квид пу̀лвере? вентус. квид венто? му̀лијер. квид му̀лѝје-

ре? нихил/ лат. Шта је лакше од пера? Прашина. А од прашине? Ветар. А од ветра? Жена. А од жене? Ништа; уп. **La donna è mobile.**

Quid potui, feci /квид пòтуи, феци/ лат. Што сам могао, учинио сам.

Quid prodest? /квид продест/ лат. Чему користи? Чему то?

quid pro quo в. **qui pro quo.**

qui pro quo /кви про кво/ лат. ко за кога (замена личности, збрка, што је једно од средстава драмске технике, посебно у комедијама); исто и **quid pro quo** /квид про кво/.

Quidquid agis, prudenter agas, et respice finem /квидквид агис, прудèнтер агас, ет рèспице финем/ лат. Што год радиш, ради паметно и мисли на свршетак.

Quidquid delirant reges, plectuntur Achivi /квидквид делúрант регес, плектýнтур ахúви/ лат. Кад год краљеви праве глупости, Ахејци (Грци) примају ударце (Хорације). То, у ширем смислу, значи: Кад вође греше, испашта народ.

Quidquid disciis, tibi discis /квидквид дисцис, тиби дисцис/ лат. Што год учиш, себи учиш.

Quidquid id est, timeo Danaos et dona ferentes /квидквид ид ест, тúмео дáнаос ет дона ферентес/ лат. Шта год да је то, бојим се Данајаца (Грка) и кад дарове носе (према римском песнику Вергилију, те је речи изговорио тројански свештеник Лаокоонт као упозорење Тројанцима да буду опрезни с коњем кога су Грци оставили, тобоже као дар; данас се изрека употребљава кад се жели указати на опасност која се крије иза нечије претеране љубазности и дарежљивости).

Quidquid in buccam venit /квидквид ин букам венит/ лат. Што год му дође на уста (то и каже); одговара нашој пословици: Што на уму, то на друму.

Quidquid in occulto est, in apricum proferet aetas /квидквид ин окулто ест, ин апрúкум прòферет етас/ лат. Што је год скривено, на јаву ће изнети време (одговара нашем: Заклела се земља рају да се тајне све сазнају; та је истина уткана и у народну причу: *У цара Тројана козје уши*); уп. **Quidquid latet, apparebit.**

Quidquid latet, apparebit /квидквид латет, апарéбит/ лат. Што год је скривено, објавиће се; уп. **Quidquid in occulto est, in apricum proferet aetas.**

Quieta non movere /квијéта нон мовéре/ лат. Оно што мирује, не треба покретати (што значи да нешто што је устаљено, не треба дирати; не треба претеривати с новотаријама).

Qui habet aures audiendi, audiat /кви хабет àурес аудијенди, àудијат/ лат. Ко има уши да чује, нека чује (Јеванђеље по Матеју, 11:15).

Qui habet tempus, habet vitam /кви хабет темпус, хабет витам/ лат. Ко има времена, има живот.

Qui iure suo utitur, nemini facit iniuriam /кви јуре суо ýтитур, нèмини фацит инјýријам/ лат. Ко користи своје право, никоме не наноси неправду; исто и **Qui iure suo utitur, neminem laedit** /нèминем ледит/ лат. Ко користи своје право, никога не вређа.

Quilibet fortunae suae faber est /квúлибет фортýне суе фабер ест/ лат. Свако је своје среће ковач; исто и: **Quisque fortunae suae faber est** /квискве фортýне суе фабер ест/.

Quilibet praesumitur bonus donec probetur contrarium /квúлибет презýмитур бонус донек пробéтур контрáријум/ лат. За свакога се претпоставља да је добар док се не докаже супротно (у поступку пред судом: нико није крив док се не докаже супротно); исто и: **Quisque praesumitur bonus donec probetur contrarium** /квискве презýмитур бонус, донек пробéтур контрáријум/.

Qui multum habet, plus cupit /кви мултум хабет, плус купит/ лат. Ко много има, више жели (Сенека).

Quid nescit orare, pergat ad mare /кви несцит орáре, пергат ад маре/ лат. Ко се не зна молити (богу), нека иде на море. (Изрека је настала међу поморцима, који се у великим опасностима моле богу за спас.)

quid pro quo /квид про кво/ лат. в. **qui pro quo.**

Qui nescit dissimulare, nescit regnare /кви несцит дисимулáре, несцит регнáре/ лат. Ко се не зна претварати, не зна владати.

Qui nimium probat, nihil probat /кви ни́мијум пробат, нихил пробат/ лат. Ко превише доказује, ништа не доказује.

Qui non vult intelligi, non debet legi /кви нон вулт интѐлиги, нон дебет леги/ лат. Ко неће да буде схваћен, не треба га ни читати (поука да треба писати јасно и разумљиво).

Qui parcit virgae, odit filium suum /кви парцит вирге, одит фи́лијум суум/ лат. Ко жали шибу, мрзи сина свога (некадашње педагошко гесло, по коме се деца најбоље васпитавају батинама; у нас: Батина је из раја изашла).

Qui perseveret usque ad finem, hic salvus erit /кви персевѐрет ускве ад финем, хик са́лвус ерит/ лат. Ко истраје до краја, биће спасен.

Qui potest capere, capiat /кви потест ка̀пере, ка̀пијат/ лат. Ко може да схвати, нека схвати (то значи да паметноме не треба много објашњавати, а глуп ионако неће ништа разумети).

Qui proficit in artibus et deficit in moribus, plus deficit quam proficit /кви про̀фицит ин а̀ртибус ет дѐфицит ин мо̀рибус, плус дѐфицит квам про̀фицит/ лат. Ко напредује у вештинама (тј. у учењу), а назадује у владању, више назадује него што напредује.

Qui pro innocenti dicit, satis est eloquens /кви про иноценти дицит, сатис ест ѐлоквенс/ лат. Ко говори у корист невиног, доста је речит.

qui pro quo /кви про кво/ лат. ко за кога, тј. замена личности, збрка (једно од средстава драмске технике, посебно у комедијама); исто и **quid pro quo** /квид про кво/.

Qui quae vult dicit, quae non vult audiet /кви кве вулт дицит, кве нон вулт а̀удијет/ лат. Ко говори што хоће, чуће оно што неће.

Qui scribit, bis legit /кви скрибит, бис легит/ лат. Ко пише, двапут чита (старо латинско гесло, по коме онај ко препише неки текст, запамти више, као да га је двапут прочитао). Друга верзија ове изреке гласи: **Qui scribit, bis legat** /кви скрибит, бис легат/, тј. Ко пише, нека двапут прочита (да би уочио и исправио грешке).

Qui s'excuse, s'accuse /ки сѐскиз сакиз/ фр. Ко се правда, сам себе оптужује.

Qui sine peccato est, primum in illam lapidem mittat /кви сине пека̀то ест, примум ин илам ла̀пидем митат/ лат. Ко је (од вас) без греха, нека се први баци каменом на њу (према Јеванђељу по Јовану, 8:7, Исусове речи упућене гомили која се спремала да каменује прељубницу; после тих речи сви су се разишли, а несрећницу је Исус пустио на слободу, уз савет да више не греши).

Quis amicior quam frater fratri /квис ами́циор квам фратер фратри/ лат. Ко је већи пријатељ него брат брату (Салустије).

Quisque fortunae suae faber est в. **Quilibet fortunae suae faber est.**

Quisque praesumitur bonus, donec probetur contrarium в. **Quilibet praesumitur bonus...**

Quisque suorum verborum optimum interpres /квискве су́орум верба́рум о̀птимум интѐрпрес/ лат. Свако је најбољи тумач својих речи.

Quis, quid, quibus auxiliis, cur, quomodo, quando? /квис, квид, квибус аугзи́лијис, кур, кво̀модо, квандо/ лат. Ко, шта, где, којим средством (чиме), зашто, како, када? (питања која траже одговор у сваком свеобухватном истраживању).

Quisquis amat ranam, ranam esse putat Dianam /квисквис амат ранам, ранам есе путат дија̀нам/ лат. Ко воли жабу, сматра да је и богиња Дијана жаба (што ће рећи да је свакоме она у коју је заљубљен најлепша).

Qui suo iure utitur... в. **Qui iure suo utitur....**

Qui tacet, consentire videtur /кви тацет, консенти́ре виде́тур/ лат. Ко ћути, изгледа као да се слаже (у нас се каже: Ћутање је одобравање); исто и: **Qui tacet, consentit** /кви тацет, консѐнтит/ Ко ћути, тај се слаже.

Qui vivra verra /ки вивра̀ вера̀/ фр. Ко буде поживео, видеће (код нас: Живи били па видели).

Quod bonum, faustum, felix, fortunatumque sit /квод бонум, фа̀устум, феликс фортунату́мкве сит/ лат. Нека је добро, срећно, честито и благословено: речи које су Римљани изговарали пред сваки важнији подухват; касније (обично у скраћеном облику **Q. B. F. F. F. S.**) у заглављу факултетских диплома.

Quod cito fit, cito perit /квод цито фит, цито перит/ лат. Што брзо настане, брзо пропадне.

quod Deus avertat /квод деус авèртат/ лат. дословно: што нека Бог одстрани, тј. не дао бог да се то деси, не дај боже.

Quod dixi, dixi /квод дикси, дикси/ лат. Што рекох, рекох (нећу порећи).

Quod dubitas, ne feceris /квод дȕбитас, не фèцерис/ лат. У шта сумњаш, не чини (Плиније); уп. **In dubiis abstine**.

quod erat demonstrandum /квод ерат демонстрандум/ лат. што је требало доказати (уобичајена формула на завршетку теореме или научног доказа, често у скраћеном облику **Q. E. D.**).

Quod est violentum, non est durabile /квод ест виолèнтум, нон ест дурàбиле/ лат. Што је осионо, није трајно.

Quod factum est, infectum fieri nequit /квод фактум ест, инфèктум фȉјери неквит/ лат. Што је учињено не може постати неучињено (тј. оно што је учињено не може се избрисати).

Quod hodie non est, cras erit /квод хòдије нон ест, крас ерит/ лат. Што није данас, биће сутра (Петроније).

Quod licet Iovi, non licet bovi /квод лицет јови, нон лицет бови/ лат. Што је дозвољено Јупитеру (богу), није дозвољено волу (тј. није све за свакога, не приличи свакоме све).

Quod medicamenta non sanant, ferrum sanat, quod ferrum non sanat, ignis sanat, quod ignis non sanat, mors sanat /квод медикамèнта нон санант, фèрум санат, квод фèрум нон санат, игнис санат, квод игнис нон санат, морс санат/ лат. Што лекови не излече, лечи железо (тј. операција), што железо не излечи, лечи ватра, што ватра не излечи, лечи смрт.

Quod natura negat, reddere nemo potest /квод натȕра негат, рèдере немо потест/ лат. Што природа ускрати, нико не може дати (Корнелије Гал).

Quod nocet, saepe docet /квод ноцет, сепе доцет/ лат. Што штети, често поучава; краће: **Quod nocet, docet** /квод ноцет, доцет/ лат. Што шкоди, поучава; уп. **Quae nocent, docent**.

Quod non est in actis, non est in mundo /квод нон ест ин актис, нон ест ин мундо/ лат. Чега нема у списима, тога нема у свету, не постоји (бирократска максима).

Quod non licet feminis, aeque non licet viris /квод нон лицет фèминис, екве нон лицет вирис/ лат. Што не доликује женама, једнако не доликује ни мушкарцима.

Quod non opus est, asse carum est /квод нон опус ест, асе карум ест/ лат. Што човеку није потребно, скупо је и за најмањи новчић.

Quod periit, periit /квод пèријит, пèријит/ лат. Што је пропало, пропало је (не може се вратити).

Quod rarum, carum /квод рарум, карум/ лат. Што је ретко, драго је.

Quod scripsi, scripsi /квод скрипси, скрипси/ лат. Што написах, написах (нећу ништа мењати). Према Јеванђељу по Јовану, 19:22, тако је одговорио Пилат јеврејским главарима кад су му предложили да измени натпис „Исус Назарећанин цар јудејски“ на крсту где је Исус распет.

Quod tibi fieri non vis, alteri ne feceris /квод тиби фȉјери нон вис, àлтери не фèцерис/ лат. Што не желиш да се теби догоди, не чини другоме; такође: **Quod tibi non optas, alii ne feceris ulli** /квод тиби нон оптас, àлији не фèцерис ули/ лат. Што не желиш себи, не чини икоме другом.

Quod tua nihil refert, ne cures /квод туа нихил рèферт, не курес/ лат. О ономе што се тебе не тиче, не брини се.

Quod volumus, libenter credimus /квод вòлумус, либèнтер крèдимус/ лат. Оно што волимо, у то радо верујемо; одговара нашој изреци: Што је баби мило, то јој се и снило; уп. **Libenter homines id, quod volunt credunt**.

Quomodo vales? /квòмодо валес/ лат. Како си? Како здравље? (фамилијарни поздрав у старом Риму).

Quo plus potestis, eo moderatius imperio uti debetis /кво плус потèстис, ео модерàциjус импèрио ути дебе́тис/ лат. Што сте моћнији, то се морате умереније влашћу користити.

quorum pars magna fui /кворум парс магна фуи/ лат. дословно: од којих сам (ствари) био велики део, тј. у чему сам био важан учесник (Вергилије, Енеида).

Quos vult Iupiter perdere, dementat prius /квос вулт јупитер пèрдере, демèнтат приjус/ лат. Онима које хоће да упропасти, Јупитер пр-

во одузме памет (Еурипид); уп. **Quem deus perdere vult, primum dementat**.

Quot capita, tot sensus /квот кàпита, тот сéнзус/ лат. Колико глава (тј. људи), толико мишљења (одговара нашем: Колико људи, толико ћуди); такође: **Quot capita, tot sententiae** /квот кàпита, тот сентѐнције/.

Quotidiana vilescunt /квотидијáна вилéскунт/ лат. Свакодневне ствари губе на вредности.

Quot linguas calles, tot homines vales /квот лингвас кàлес, тот хòминес вàлес/ лат. Колико језика знаш, толико људи вредиш.

Quot servi, tot hostes /квот серви, тот хостес/ лат. Колико робова, толико непријатеља; такође: **Quot servos habemus, totidem habemus hostes** /квот сервос хабéмус, тòтидем хабéмус хостес/ Колико имамо робова, исто толико имамо и непријатеља (Сенека).

Quot verba, tot pondera /квот верба, тот пòндера/ лат. Колико речи, толико тегова. (То значи да свака реч има тежину и да стога треба пазити шта се говори.)

Quousque tandem, Catilina, abutere patientia nostra? /квоўскве тандем, катилúна, абутé-ре пацијѐнција ностра/ лат. Па докле ћеш, Катилино, злоупотребљавати наше стрпљење? (Цицерон, почетак првог говора против Катилине); употребљава се као израз негодовања против нечије дрскости или намћорљивости, често у скраћеном облику **Quousque tandem?** /квоўскве тандем?/ Па докле тако?

Quo vadis, Domine? /кво вадис, дòмине/ лат. Куда идеш, Господе? (Према легенди, када је св. Петар побегао из римске тамнице, срећне Исуса и упита га: „Куда идеш, Господе?“ Он му одговори: „Идем у Рим да ме поново разапну.“ Постиђен што бежи, св. Петар се врати, тамо га ухвате и прибију на крст с главом окренутом надоле и тако мученички умре. Овај догађај описује пољски писац Хенрик Сјенкјевич у роману *Quo vadis*.)

R

Radix omnium malorum avaritia /радикс о̀мнијум мало́рум аварѝција/ лат. Корен свих зала је лакомост.

Radix studiorum amara /радикс студио́рум ама́ра/ лат. Почетак науке је горак.

rallentando /ралентѐндо/ итал. муз. успоравајући (темпо); уп. **ritardando**.

rallentando ma non troppo /ралентѐндо ма нон тро̀по/ итал. муз. успоравајући али не превише.

rana in fabula /рана ин фа̀була/ лат. дословно: жаба у причи (односи се на жабу из једне басне, која се, видевши вола, надувала желећи да буде велика као он, па се на крају распукла); у пренесеном смислу: човек који се напиње да учини више него што може, па због тога пропадне.

rara avis /рара авис/ лат. ретка птица, тј. велика реткост (у нас: бела врана).

rari nantes /рари нантес/ лат. ретки пливачи, тј. малобројни људи који се боре с опасностима (део завршетка једног стиха из Вергилијеве *Енеиде*, који гласи: **rari nantes in gurgite vasto** /рари нантес ин гу̀ргите васто/ — ретки пливачи (бродоломници) по безданом морском пространству.

raritas dentium /ра̀ритас дѐнцијум/ лат. анат. ретки зуби.

rarum est felix idemque senex /рарум ест фѐликс идѐмкве сенекс/ лат. Ретко је ко срећан и уједно стар (Сенека).

ratio legis /рацио легис/ лат. прав. смисао закона (оно што се жели постићи његовим доношењем); сврха законског акта.

ratio iuris /рацио јурис/ лат. смисао права (и уопште правног система).

ratio ultima /рацио у̀лтима/ лат. последњи доказ (аргумент), последњи разлог; уп. **ultima ratio regum**.

ratione officii /рацио́не офѝцији/ лат. по (службеној) дужности.

rationes decidendi /рацио́нес дециденди/ лат. разлози за одлуку.

rationes dubitandi /рацио́нес дубитанди/ лат. разлози за сумњу.

rationes pro et contra /рацио́нес про ет контра/ лат. разлози за и против.

ratum et gratum /ратум ет гратум/ лат. потврђено и одобрено.

re bene cognita /ре бене ко̀гнита/ лат. добро упознавши ствар.

Rebus in excelsis decus est et gloria maior /ребус ин ексцѐлзис декус ест ет глорија ма̀јор/ лат. У узвишеним су стварима понос и слава већи.

rebus sic stantibus /ребус сик стантибус/ лат. ако тако ствари стоје, тј. под тим околностима.

Recipe /рѐципе/ лат. Узми! (ознака на лекарским рецептима), об. скр. **Rp** (в.).

recommandé /рекомандѐ/ фр. Препоручено (ознака на поштанским пошиљкама); об. скр. **R** (в.).

recommended /рикомѐндид/ енгл. Препоручен (натпис на улазу луксузнијих хотела, обично уз заставе различитих држава, чиме се гостима даје до знања да тај хотел има препоруке међународних туристичких организација).

recte /ректе/ лат. тачно, правилно; тачније, заправо (користи се при уношењу неке исправке у цитирани текст).

recta via /ректа вија/ лат. директним путем, непосредно.

recte et stricte /ректе ет стрикте/ лат. исправно и строго (односи се на нешто што је прецизно и јасно одређено).

rector magnificus /ректор магни̏фикус/ лат. узвишени управитељ; величанствени (некадашња званична титула ректора универзитета).

Redde caesari quae sunt caesaris, et quae sunt Dei Deo /реде це́зари кве сунт це́зари, ет кве сунт деи део/ лат. Дај цару царево а Богу Божије (Јеванђеље по Матији).

redde rationem /ре̏де рацио́нем/ лат. положи рачун (Јеванђеље по Луци, 16:2); употребљава се и именички у значењу: полагање рачуна, одговорност за учињено.

re et corpore /ре ет ко̀рпоре/ лат. прав. имовински и телесно (казнити).

reformatio in capite et in membris /реформа̂цио ин ка̀пите ет ин мембрис/ лат. промена у глави и у удовима, тј. на врху и у нижим органима (гесло папе Гргура VII из XI в.); данас се тако означавају свеобухватне, дубоке и коренште промене.

reformatio in melius /реформа̂цио ин мелијус/ лат. прав. промена на боље (преиначење судске одлуке у корист осуђеника).

reformatio in peius /реформа̂цио ин пејус/ лат. прав. промена на горе (преиначење судске пресуде на штету осуђеника).

refugium peccatorum /рефу̀гијум пекато́рум/ лат. уточиште грешника (у католичкој молитви назив за Богородицу); данас се тако, углавном подругљиво, означава место где се једино могу скрасити они који нигде другде не могу наћи склониште.

regens chori /регенс кори/ лат. муз. диригент црквеног хора (код католика).

Regina amat suum colorem /реги́на амат сум коло́рем/ лат. Краљица воли своју боју (сликовито изражено правило по коме се при постављању фигура на почетку шаховске игре бела краљица поставља на бело, црна на црно поље): исто и **Regina regit colorem** /реги́на регит коло́рем/ — Краљица одређује боју.

regius morbus /рѐгијус морбус/ лат. мед. краљевска болест (популарни назив за жутицу).

regnum animale /регнум анима́ле/ лат. животињско царство.

regnum minerale /регнум минера́ле/ лат. царство минерала (руда).

Regnum regno non praescribit leges /регнум регно нон прескрѝбит легес/ лат. Краљевство краљевству не прописује законе (реплика хрватског бана Ивана Ердедија на сабору у Будиму 1790. на захтев Мађара да се Хрватска подреди мађарским законима); данас гесло државне самосталности и суверенитета.

regnum vegetabile /регнум вегета̀билс/ лат. биљно царство.

Relata refero /рела́та рѐферо/ лат. Преносим оно што се прича (у смислу: не одговарам за истинитост онога што сам чуо).

Reminiscere, Deus, misericordiae tuae /реминѝсцере, деус, мизерико̀рдије туе/ лат. Сети се, Боже, милосрђа својега (из католичког псалма); према томе је изведен и назив **Reminiscere**, којим се означава друга недеља коризме (в.).

remotis arbitris /ремо́тис а̀рбитрис/ лат. уклонивши сведоке (у четири ока).

Rem tene, verba sequentur /рем тене, верба секвентур/ лат. Држи се ствари, речи ће следити (тј. држи се предмета о коме говориш, а речи ће тећи саме од себе).

rent-a-boat /рѐнтебо̄ут/ енгл. изнајмљивање чамца (за туристичку пловидбу).

rent-a-car /рѐнтека̄р/ енгл. изнајмљивање аутомобила (за туристички или пословни превоз).

rent-a-scooter /рѐнтеску́тер/ енгл. изнајмљивање скутера (и уопште мотоцикала за разгледање туристичких места).

rent-a-yacht /рѐнтејо̄т/ енгл. изнајмљивање јахти (у наутичком туризму).

Reo negante, actori incumbuit probatio /рео неганте, акто́ри инку̀мбуит проба̂цио/ лат. прав. Ако оптужени одриче кривицу, на тужиоцу је да поднесе доказе.

Repetitio est mater studiorum /репети̏цио ест матер студио́рум/ лат. Понављање је мајка учења.

Requiem aeternam dona ei, Domine, et lux perpetua luceat ei /рѐквијем етѐрнам дона еи, до̀мине, ет лукс перпѐтуа лу̀цеат еи/ лат. Покој

вечни дарuj му, Господе, и светлост вечна нека му светли (обредне речи у Задушној миси, католичкој служби божјој за покојнике).

Requiescat in pace /реквијѐскат ин паце/ лат. Почивао у миру (завршне речи у Задушној миси; обично и натпис на католичким споменицима, често скраћен у R. I. P.).

Res adversae admonent religionum /рес адверзе àдмонент религио́нум/ лат. Несрећа побуђује на побожност (тј. у невољи се човек највише моли Богу).

res dubia /рес дубија/ лат. сумњива ствар.

res ecclesiastica /рес еклезијàстика/ лат. црквена ствар.

reservatio mentalis /резервàцио ментáлис/ лат. суздржаност у мислима (пристајање на нешто с чиме се суштински не слажемо, што у себи не прихватамо).

res iudicata /рес јудикáта/ лат. прав. пресуђена ствар (коначна судска одлука, о којој се више не може расправљати).

Res iudicata pro veritate habetur /рес јудикáта про веритáте хабéтур/ лат. прав. Пресуђена ствар узима се за истину.

Res, non verba! /рес, нон верба/ лат. Дела, не речи! (Одговара нашем: Твори, не говори!)

res nullius /рес нулѝјус/ лат. ничија ствар (коју свако сме присвојити).

Res nullius cedit primo occupanti /рес нулѝјус цедит примо окупанти/ лат. прав. Ничија ствар припада ономе ко је први присвоји.

Res perit domino /рес перит дòмино/ лат. прав. дословно: ствар пропада господару (правно правило по коме штету на материјалним добрима трпи њихов власник).

Respice finem! /рèспице финем/ лат. Пази на свршетак! (поука да увек треба мислити на крајњи исход); уп. **Quidquid agis, prudenter agas, et respice finem.**

restitutio ad integrum /ресгитýцио ад ѝнтегрум/ лат. прав. повратак на раније стање, успоставa претњашњег стања; исто и **in integrum restitutio** (в.).

re vera /ре вера/ лат. истинита ствар; уистину, заиста.

reverendus dominus /реверендус дòминус/ лат. часни господин (свештеник у католика); обично: **reverendissimus** /реверендѝсимус/ — пречасни или, чешће, велечасни (уобичајено ословљавање католичких свештеника).

Rex regnat et non gubernat /рекс регнат ет нон губѐрнат/ лат. Краљ краљује, а не управља (гесло парламентарне монархије, први пут га је изрекао пољски државник Јан Замојски у XVI веку; одговара изреци: На круни је да сија, а на парламенту да влада).

Ridendo castigare mores /ридендо кастига́ре морес/ лат. Исмејавајући кажњавати (лоше) обичаје (задатак комедије).

Ridendo dicere verum /ридендо дѝцере верум/ лат. Смејући се (кроз смех) рећи истину (део Хорацијевог стиха из *Сатира*, који у целини гласи: **Ridendo dicere verum quid vetat?** /ридендо дѝцере верум квид ветат/ — Ко спречава да се каже истина смејући се?).

Ridi, pagliaccio /риди, паљà̀чо/ итал. Смеј се, бајаџо! (из опере *Пајаци* италијанског композитора Руђера Леонкавала, у чувеној арији чији је смисао да су комедијаши, да би забавили публику, присиљени да се смеју и кад им се срце кида од бола).

Rira bien qui rira le dernier /рирà бијѐн ки рирà л дернијѐ/ фр. Добро ће се смејати ко се буде последњи смејао (у нас: Ко се последњи смеје, најслађе се смеје).

Risu inepto res ineptior nulla est /ризу инèпто рес инèпциор нула ест/ лат. Нема неумеснијe ствари од неумесна смеха.

Risum teneatis? /ризум тенеáтис/ лат. Можете ли да се не смејете, да се уздржите од смеха? (Хорације о необичним и смешним појавама у животу).

Risus abundat in ore stultorum /ризус абýндат ин оре стултóрум/ лат. Смех је обилан у устима будала (изрека којом су некад наставници опомињали несобиљне ученике).

risus sardonicus /ризус сардòникус/ лат. сардонски смех (циничан грчевит смех).

risvegliando /ризвељà̀ндо/ итал. муз. будећи се, тј. све живахније.

risvegliato /ризвељà̀то/ итал. муз. опет живахно.

ritardando /ritardà̀ндо/ итал. муз. заостајући, постепено успоравајући (темпо); уп. **rallentando**.

ritenuto /ритенӯто/ итал. муз. успорено, спорије него до тада.

ritornando al tempo /риторна̀ндо ал тѐмпо/ итал. муз. враћајући се на ранији темпо.

ritornare al segno /риторна̀ре ал сѐњо/ итал. муз. дословно: вратити на знак, тј. поновити од последњег знака за понављање.

Rogate et dabitur vobis /рога́те ет да̀битур вобис/ лат. Тражите и даће вам се (Јеванђеље по Матеју, 7:7).

Roma aeterna /рома етѐрна/ лат. вечни Рим (одатле и перифрастични назив за Рим — вечни град).

Roma locuta, causa finita /рома локӯта, кауза фини́та/ лат. Рим је рекао, спор је завршен (речи св. Августина, којима се истиче свемоћ Рима и непогрешивост папе); данас се употребљава у значењу: Кад врховни ауторитет пресуди, нема поговора.

Ruit hora /руит хора/ лат. Време лети; каткад проширено у: **Ruit hora, labora** /руит хора, лабо́ра/ Време лети, (зато) ра́ди.

Rule, Britannia /рӯл, бритѐнија/ енгл. Владај, Британијо (девиза некадашњег британског империјализма); почетак песме композитора Т. Арна, на стихове Џејмса Томсона (1740), који гласе: **Rule, Britannia, Britannia rule the waves, / Britons never, never, never shall be slaves** — Владај, Британијо, Британијо, владај морима, / Британци никад, никад, никад неће бити робови.

S

sacro egoismo /са̑кро егоӣзмо/ итал. ист. света себичност (гесло италијанског империјализма).

safety matches /се̏јфти ме̏чиз/ енгл. сигурносне шибице (натпис на кутијама шибица, посебно онима за извоз).

Salus aegroti suprema lex medicorum /салус егро́ти супрема лекс медико́рум/ лат. Спас болесника највиши је закон за лекаре.

salus publica /салус публика/ лат. јавно добро.

Salus publica suprema lex /салус публика супрема лекс/ лат. Јавно добро највиши је закон.

Salus rei publicae suprema lex esto /салус реи пу̏блице супре́ма лекс есто/ лат. Добробит (или спас) државе нека буде врховни закон.

salva venia /салва вѐнија/ лат. с допуштењем, ако је дозвољено; уп. **Sit venia verbo**.

Salve! /салве/ лат. Здраво! (јутарњи поздрав у старом Риму); у нас се понекад чује међу образованим људима **Salve, amice!** /салве, ами́це/ Здраво, пријатељу!; у католичкој црквеној песми: **Salve, regina!** /салве, реги́на/ Здраво, краљице! (обраћање Богородици).

salve in aeternum /салве ин етѐрнум/ лат. збогом заувек (последњи поздрав).

salvis omissis /салвис ом̀исис/ лат. с могућим пропустом (раније уобичајена ограда од евентуалних грешака у тексту); уп. **salvo errore calculi** и **salvo errore et omissione**.

salvo errore calculi /салво ерóре ка̀лкули/ лат. уз могућу грешку у рачунању (раније уобичајена ограда од евентуалних грешака у изношењу бројева, рачунању и сл.).

salvo errore et omissione /салво ерóре ет омисио́не/ лат. с могућом грешком и пропустом (у изношењу података).

salvo honore /салво хоно́ре/ лат. без повреде части (у нас: без увреде, опростите и сл.).

salvo recursu /салво рекӯрзу/ лат. прав. с правом на жалбу.

salvo respectu /салво респѐкту/ лат. уз пуни обзир, уз уважавање.

salvus conductus /салвус кондӯктус/ лат. (гарантован) несметан пролаз и заштита; гарантно писмо у том смислу.

Sancta Sedes /санкта седес/ лат. Света Столица (седиште папске власти, Ватикан); исто и **Sedes Apostolica** (в.).

sancta simplicitas /санкта симпли̏цитас/ лат. блажена простота (ограниченост, глупост); уп. **O sancta simplicitas!**

Sanctitas /са̀нктитас/ лат. Светост (папска титула на латинском).

sans façon /сан фасо̀н/ фр. природно, једноставно; без устручавања.

Sapere aude! /са̀пере ауде/ лат. Усуди се да будеш мудар! (Хорације); према немачком филозофу Имануелу Канту: Имај храбрости да се послужиш сопственим разумом (што значи да треба самостално мислити, без обзира на могуће последице).

Sapiens nihil affirmat quod non probet /са̀пијенс нихил афи̏рмат квод нон пробет/ лат. Мудрац не тврди ништа што не може доказати.

Sapiens omnia sua secum portat /са̀пијенс омнија суа секум портат/ лат. Мудрац све своје

(имање, тј. мудрост и знање) са собом носи; уп. **Omnia mea mecum porto**.

Sapienti sat /сапијѐнти сат/ лат. Паметноме доста (Теренције). Овим је је исказана истина да паметнима не треба много објашњавати, јер лако схватају, а будалама ионако не вреди говорити.

Sapientia vino obumbratur /сапијѐнција вино обумбра́тур/ лат. Ум се вином замрачује (Плинији). То значи да у пићу и мудар побудали.

Sator Arepo tenet opera rotas /сатор арепо тенет опера ротас/ лат. Сејач Арепо с муком држи кола (познати староримски палиндром, тј. реченица која гласи исто и кад се чита с краја према почетку; може се написати и као магични квадрат од 5 x 5 поља; некада се сматрало да има чаробну моћ, па су је звали атор-формулом).

savoir-vivre /савоа̀р вѝвр/ фр. (дословно: знати живети) лепо понашање, сналажење у отменом друштву.

Saxa loquuntur /сакса локву̀нтур/ лат. Камење говори (што значи да разни натписи уклесани на старим каменим плочама, споменицима и сл. говоре о много чему, па се из њих може доста научити).

Scientia est potentia /сцијенција ест потенција/ лат. Знање је моћ; исто и: **Scientia potestas est** (в.).

Scientia potestas est /сцијенција потѐстас ест/ лат. Знање је сила, моћ (Бекон); иста мисао изражена је у нас поучним стиховима: Знање је сила, знање је моћ, учите, децо, дан и ноћ.

Scio me nihil scire /сцио ме нихил сцире/ лат. Знам да ништа не знам (Сократ); уп. **Oĩda hóti medèn oĩda**.

Scire leges non hoc est verba earum tenere, sed vim ac potestatem /сцире легес нон хок ест верба еа́рум тене́ре, сед вим ак потеста́тем/ лат. прав. Познавати законе не значи држати се њихових речи, него смисла.

Scripta manent /скрипта манент/ лат. Написано остаје; уп. **Verba volant, scripta manent**.

sectio aurea /секцио а̀уреа/ лат. геом. златни рез (назив за поделу дужине на два дела тако да се већи део односи према мањем као и цела дужина према већем делу).

sectio caesarea /секцио цезà реа/ лат. мед. царски рез (оперативни захват вађења детета из мајчине утробе, у случајевима кад је немогућ нормалан пород; назив настао према веровању да је на тај начин рођен Јулије Цезар).

secundum artem /секу̀ндум артем/ лат. по уметности, тј. по свим уметничким правилима, како ваља; уп. **lege artis**; супр. **secundum gratiam** (в.).

secundum gratiam /секу̀ндум гра̀цијам/ лат. по надахнућу, тј. без строгих правила (уметности).

secundum ordinem /секу̀ндум о̀рдинем/ лат. по реду, тј. како захтева (устаљени) ред, како мора бити.

secundum voluntatem /секундум волунта́тем/ лат. по (слободној) вољи.

Sedes Apostolica /седес апосто̀лика/ лат. Апостолска Столица (седиште римских папа, Ватикан); исто и **Sancta Sedes** (в.).

Sed fugit interea, fugit irreparabile tempus /сед фугит интѐреа, фугит ирепара̀билe темпус/ лат. Али бежи међутим, бежи незаустављиво време (Вергилије).

sedia gestatoria /седија гестато̀рија/ лат. дословно: носећа столица (носиљка у којој се, на раменима припадника швајцарске гарде, појављује папа у свечаним приликама).

Seid umschlungen, Milionen! /зајд умшлу̀нген, милио́нен/ Дођите ми у загрљај, милиони (стих из Шилерове „Оде радости“, по којој је Бетовен написао хор у својој Деветој симфонији).

self-service /сѐлф-сѐрвис/ енгл. самопослуживање; самопослуга (продавница или ресторан у коме се купци, односно гости сами послужују).

Senatores boni viri, senatus autem mala bestia /сената́рес бони вири, сена́тус аутем мала бѐстија/ лат. Сенатори су добри људи (као појединци), али сенат је опака звер.

senatus consultum /сена́тус конзу̀лтум/ лат. прав. закључак сената (који је у старом Риму имао снагу закона).

Senatus Populusque Romanus /сенатус популу̀скве рома́нус/ лат. Сенат и народ римски (тј. римска држава).

Senectus ipsa est morbus /сенѐктус ипса ест морбус/ лат. Старост је сама по себи болест (Теренције).

Senectutem ut adipiscantur omnes optant, eandem accusant adepti /сенектýтем ут адипискàнтур омнес оптант, еàндем акýзант адѐпти/ лат. Сви желе да дочекају старост, а кад је дочекају, жале се на њу (Цицерон).

Senem ante tempus fieri miserum est /сенем анте темпус фѝјери мѝзерум ест/ лат. Бедно је пре времена постати старац (Цицерон).

senium praecox /сенијум прекокс/ лат. мед. прерана старост (јављање старачких симптома у млађим годинама)..

Se non è vero, è ben trovato /се нон ѐ вѐро, е бѐн тровàто/ итал. Ако није истинито, а оно је добро нађено, тј. смишљено (Ђордано Бруно).

senza fiori /сѐнца фјòри/ и **senza ornamento** /сѐнца орнамѐнто/ итал. муз. без украшавања.

senza replica /сѐнца рѐплика/ итал. муз. без понављања.

senza rigore di tempo /сѐнца ригòре ди тѐмпо/ итал. муз. без строге поделе на тактове.

septem artes liberales /септем артес либерàлес/ лат. седам слободних уметности (вештина) у средњем веку: граматика, реторика, дијалектика, аритметика, геометрија, музика и астрономија; уп. **artes liberales**.

Sermo mollis frangit iram /сермо мòлис франгит ирам/ лат. Тих говор слама гнев (Соломон). Овим је мудрац хтео да каже како такав говор изражава смиреност, али и смирује.

sermo pedestris /сермо педѐстрис/ лат. дословно: пешачки говор, тј. говор у прози.

sermo plebeius /сермо плебѐјус/ лат. народни, пучки говор (говор простога народа).

sermo rusticus /сермо рýстикус/ лат. сељачки говор.

sermo urbanus /сермо урбáнус/ лат. градски говор.

sermo vulgaris /сермо вулгáрис/ лат. прост, некултивисан говор.

Sero venientibus ossa /серо венијѐнтибус оса/ лат. Онима који дођу доцкан, (припадају) кости (тј. оно што остане иза гозбе); у истом значењу и: **Tarde venientibus ossa** (в.).

Servi pro nullis habentur /серви про нýлис хабѐнтур/ лат. Робови се сматрају за ништа (према античком законодавству робови се нису сматрали људима и с њима се могло поступати као с неживим предметима); уп. **Servus est res**.

Servus est res /сервус ест рес/ лат. Роб је ствар; уп. **Servi pro nullis habentur**.

servus servorum Dei /сервус сервóрум деи/ лат. Слуга слугу Божјих (израз скромности којим папе себе називају у службеним списима).

sette bandiere /сѐте бандијѐре/ итал. седам застава (погрдан назив за политичке превртљивце, који су спремни да стално истичу другу заставу и тако прихватају сваку смену власти).

Sex horas dormire sat est iuvenique senique, septem do pigris, nulli concedimus octo /секс хорас дормѝре сат ест јувенѝкве сенѝкве, септем дò пигрис, нýли концѐдимус óкто/ лат. Шест сати спавања доста је младом и старом, седам нека спава ленштина, никоме не допуштамо осам.

Sibi parat malum, qui alteri parat /сиби парат малум, кви àлтери парат/ лат. Себи спрема зло ко другоме (зло) спрема (Аристотел); одговара нашој пословици: Ко другоме јаму копа, сам у њу пада.

Si caecus caecum ducit, ambo in foveam cadunt /си цекус цекум дуцит, амбо ин фòвеам кадунт/ лат. Ако слепац слепца води, оба у јарак падају.

Sic est in fatis /сик ест ин фатис/ лат. Тако је суђено.

Sic et non /сик ет нон/ лат. тако је и није тако; да и не (наслов једног списа од Абелара, схоластичког филозофа из XII века, с међусобно супротстављеним изрекама).

Sic eunt fata hominum /сик еунт фата хòминум/ лат. Тако иду људске судбине (тако је то на овом свету).

Sic itur ad astra /сик итур ад астра/ лат. Тако се иде до звезда (тј. до части и славе); уп. **Macte animo**.

Si componere magnis parva mihi fas est /си компòнере магнис парва михи фас ест/ лат. Ако ми је допуштено да упоредим мало с великим; уп. **Si licet parva componere magnis**.

Sic satis /сик сатис/ лат. Толико је доста.

Sic transit gloria mundi /сик транзит глорија мунди/ лат. Тако пролази слава (овога) света, тј. све је пролазно (церемонијална изрека и почетак једне песме која се упућује новоизабраном папи, уз симболично спаљивање кучина).

Sic volo, sic iubeo /сик воло, сик јȕбео/ лат. Тако хоћу, тако наређујем (карактеристичан став самовољног човека); уп. **Sit pro ratione voluntas**.

Si Dieu n'existait pas, il faudrait l'inventer /си дје н'егзистѐ па, ил фодрѐ л'енвантѐ/ фр. Кад Бог не би постојао, требало би га измислити (Волтер).

Si diis placet /си дȉис плацет/ лат. ако је боговима по вољи.

Si duo faciunt idem, non est idem /си дуо фа̀цијунт идем, нон ест идем/ лат. Ако двојица чине исто, није исто.

Si etiam omnes, ego non /си ѐцијам омнес, его нон/ лат. Ако и сви, ја не (речи којима је апостол Петар уверавао Исуса Христа да га се неће одрећи: Јеванђеље по Марку, 14:29).

Si fabula vera /си фа̀була вера/ лат. Ако је прича истинита.

Si fractus illabatur orbis, impavidum ferient ruinae /си фрактус илаба̀тур орбис, импа̀видум феријент руи́не/ лат. Кад би се сломљен срушио свет, не би ме застрашиле рушевине (Хорације).

signum exclamationis /сигнум ексклама̀цио́нис/ лат. знак узвика, одобравања; грам. узвичник.

signum interrogationis /сигнум интеррога̀цио́нис/ лат. грам. знак питања, упитник.

signum laudis /сигнум лаудис/ лат. знак захвалности (назив одликовања у Аустро-угарској).

signum temporis /сигнум тѐмпорис/ лат. знак времена (појава карактеристична за неко раздобље).

Silent leges inter arma в. **Inter arma silent leges**.

Silent musae inter arma в. **Inter arma silent musae**.

Silentium videtur confessio /силѐнцијум вид̀е́тур конфѐсио/ лат. Ћутање изгледа као одобравање (или признање) (Сенека).

Si licet parva componere magnis /си лицет парва компо̀нере магнис/ лат. Ако је допуштено мале ствари упоређивати с великима (Вергилије); сличног је значења и изрека: **Si licet exemplis in parvis grandibus uti** /си лицет егзѐмплис ин парвис гра̀дибус ути/ лат. Ако је допуштено да се у малом служимо великим примерима (Овидије).

S'il vous plaît /силвуплѐ/ фр. Молим! Изволите! (дословно: ако вам је по вољи; некада чест израз у француски образованим грађанским круговима).

Si medicamenta non sanant, ignis sanat, si ignis non sanat, ferrum sanat /си медикамѐнта нон санант, игнис санат, си игнис нон санат, ферум санат/ лат. Ако лекови не излече, лечи ватра, ако ватра не излечи, лечи гвожђе; исто и **Quae medicamenta non sanant, ignis sanat, quae ignis non sanat, ferrum sanat**.

Similia similibus cognoscuntur /симѝлија симѝлибус когноскȕнтур/ лат. Слично се по сличном познаје.

Similia similibus curantur /симѝлија симѝлибус кура̀нтур/ лат. Слично се сличним лечи (хомеопатски начин лечења); одговара нашем: Клин се клином избија.

Similis similem appetit /сѝмилис сѝмилем а̀петит/ лат. Сличан сличнога тражи; одговара нашем: Нашла вреша закрпу.

Similis simili gaudet /сѝмилис сѝмили га̀удет/ лат. сличан се сличном радује; одговара нашим пословицама: Свака птица своме јату лети; Где ће чума него у свој род.

Si natura negat, facit indignatio versum /си натура негат, фацит индигна̀цио верзум/ лат. Ако природа онемогућава, гнушање ствара стих (Јувенал). Овим је велики римски сатиричар хтео да каже како и човек без талента у гневу може да пропева и напише подругљиве стихове.

sincere et constanter /синцѐре ет конста̀нтер/ лат. искрено и постојано (настојати).

Sine amicitia vitam esse nullam /сине амиц̀ија витам есе нулам/ лат. Без пријатељства живот је ништа (Цицерон).

sine anno /сине а̀но/ лат. без године (у библиографији ознака публикације у којој није наведена година издања).

sine anno et loco /сине а̏но ет локо/ лат. без године и места (издања); уп. **sine anno**.

Sine Cerere et Baccho friget Venus /сине цѐрере ет бакхо фригет венус/ лат. Без Церере (богиње земљорадње) и Бакха (бога вина) смрзава се Венера (богиња љубави), тј. без хране и пића нема љубави; у нас се каже: Љубав кроз уста улази; уп. **Die Liebe geht durch den Magen**.

sine die /сине дије/ лат. на неодређено време (кад је реч о одлагању).

Sine furore magnus poeta non potest /сине фуро́ре магнус поета нон потест/ лат. Без страсти (нико) не може бити велики песник.

sine ira et studio /сине ира ет студио/ лат. без мржње и наклоности, тј. непристрасно, објективно (треба судити о нечему) (Тацит).

sine loco, anno vel nomine /сине локо, ано вел но̀мине/ лат. без места, године па чак и имена (библиографска ознака издања у којима нису наведени ти подаци); уп. **sine anno**.

sine qua non в. **conditio sine qua non**.

sine titulo /сине ти̏туло/ лат. без наслова.

singulare tantum /сингула́ре тантум/ лат. грам. само једнина (именица која може стајати само у облику једнине, какве су нпр. градивне именице: *злато, брашно,* или властита имена: ***Београд, Сава*** и сл.); све такве именице називају се **singularia tantum** /сингуларија тантум/; супр. **plurale tantum** (в.).

sinistra mano /сини̏стра мано/ итал. муз. левом руком.

Sinite parvulos venire ad me /си̏ните па̀рвулос вени́ре ад ме/ лат. Пустите децу да дођу к мени (Исусове речи у Јеванђељу по Марку, 10:14).

Sint ut sunt, aut non sint /синт ут сунт, аут нон синт/ лат. Нека буду као што јесу, или нека их не буде (одговор језуитског генерала Ричија кад му је папа Климент XIV, у XVIII веку, предложио да измени устав Исусовачког реда и тако га реформише); данас се та изрека употребљава кад се жели истаћи да се неке ствари не могу мењати и да морају остати онакве какве јесу.

Si parva licet componere magnis в. **Si licet parva componere magnis**.

Si segue /си сегве/ итал. муз. Наставља се; Настави!

Si tace /си та̂че/ итал. муз. Тишина! (тј. не свирај и не певај).

Si tacuisses, philosophus mansisses /си такуи̏сес, филозофус мансисес/ лат. Да си ћутао, остао би филозоф (али чим си проговорио, показао си да ниси паметан); одговара нашој пословици: Човек се по беседи познаје.

Sit pro ratione voluntas /сит про рацио́не волу̀нтас/ лат. Уместо разлога нека буде воља (гесло и карактеристика самовољних људи); уп. **Sic volo, sic iubeo**.

Sit tibi terra levis! /сит тиби тера левис/ лат. Нека ти је лака земља! (натпис на надгробним споменицима).

Sit venia deminutivo /сит вѐнија деминути́во/ лат. Нека је слободно употребити деминутив (тј. нека ми буде дозвољено да говорим ублажено).

Sit venia verbo /сит вѐнија вербо/ лат. С дозволом (говорећи); нека буде допуштено да се каже; уп. **salva venia**.

Si vis amari, ama /си вис ама́ри, ама/ лат. Ако желиш бити вољен, воли.

Si vis esse sanus, saepe lava manus /си вис есе санус, сепе лава манус/ лат. Ако желиш бити здрав, често пери руке.

Si vis pacem, para bellum /си вис пацем, пара белум/ лат. Ако желиш мир, спремај се за рат.

Societas Jesu /соци̏јетас језу/ лат. Друштво Исусово (службени назив Исусовачког, језуитског реда).

societas leonina /соци̏јетас леони́на/ лат. лавовско (лавље) друштво (друштвени поредак у коме најјачи узима све за себе, а другима не оставља ништа).

solus cum sola /солус кум сола/ лат. сам са самом, удвоје (осамљено мушко и женско).

Solve senectutem /солве сенекту́тем/ лат. Испрегни старога (Хорације). Односи се на коње, а мисли на остареле људе, који би морали да схвате да им је време да се повуку, јер због застарелих погледа могу постати смешни.

Something is rotten in the state of Denmark /самтинг из ротн ин д стејт ов денмарк/ енгл. Има нешто труло у држави Данској (Шекспир, Хамлет, I, 4).

Spes saepe vana ac fallax est /спес сепе вана ак фа̏лакс ест/ лат. Нада је често испразна и варљива.

spiritus agens /спи̏ритус агенс/ лат. духовни покретач, зачетник неке активности; у истом значењу чешће се употребљава израз **spiritus movens** /спи̏ритус мовенс/.

spiritus movens в. под **spiritus agens**.

spiritus rector /спи̏ритус ректор/ лат. управљачка, животворна снага; водећа мисао.

Spiritus sanctus /спи̏ритус санктус/ лат. рел. Свети дух.

sponte sua /спонте суа/ в. **sua sponte**.

staccato /стака̂то/ итал. муз. одсечан начин извођења тонова, сваки за себе, без везивања; супр. **legato**.

stante pede /станте педе/ лат. из (ових) стопа, тј. одмах, сместа.

status quo /статус кво/ лат. стање као (пре); исто, непромењено стање.

status quo ante bellum /статус кво анте бе̏лум/ лат. стање као пре рата.

status nascendi /статус насценди/ лат. дословно: стање рађања, тј. почетно стање.

status in statu /статус ин стату/ лат. држава у држави.

status praesens /статус презенс/ лат. мед. садашње стање (болести).

status localis /статус лока̀лис/ лат. мед., стање на (оболелом) месту, тј. изглед ране.

status rerum /статус ерум/ лат. стање ствари.

stentando /стента̏ндо/ итал. муз. споро, отегнуто; исто и **stentato** /стента̂то/.

strictissimo sensu /стрикти̏симо сензу/ лат. у најстрожем смислу; уп. **stricto sensu**.

stricto iure /стрикто јуре/ лат. прав. строго по закону.

stricto sensu /стрикто сензу/ лат. строго гледано, у ужем смислу речи.

struggle for life /стра̏гл фор ла̏јф/ енгл. борба за живот (као филозофски појам); уп. нем. **Kampf und das Dasein**.

Stulti timent fortunam, sapientes ferunt /стулти тимент форту̀нам, сапијѐнтес ферунт/ лат. Будале се боје судбине, а мудри је подносе (Публилије Сиранин).

Stultorum infinitus est numerus /стулто̀рум инфинѝтус ест ну̀мерус/ лат. Бесконачан је број будала (Соломонова изрека наведена у Библији).

Sua cuique sunt vitia /суа куи̏квс сунт вициja/ лат. Свако има своје мане (Квинтилијан).

Suae quisque fortunae faber est /суе квиске форту̀не фабер ест/ лат. Свако је своје среће ковач (Цицерон).

sua sponte /суа спонте/ лат. својом вољом. добровољно, сам од себе.

Suaviter in modo, fortiter in re /суа̀витер ин модо, фо̀ртитер ин ре/ лат. Благо по начину, а у суштини непопустљиво.

sub alia forma /суб а̂лија форма/ лат. у другом облику.

sub auspiciis /суб ауспи̏циис/ лат. под заштитом, под покровитељством.

sub auspiciis regis /суб ауспи̏циис регис/ лат. под краљевим покровитељством.

sub condicione /суб кондицио́не/ лат. под условом.

sub dio (divo) /суб дио (диво)/ лат. дословно: под богом, тј. под небеским сводом; исто и **sub Iove** /суб јове/ — под Јупитером.

sub fide nobili /суб фиде но̀били/ лат. на часну (племићку) реч.

sub hac voce /суб хак воце/ лат. под овом речју (потражити у речнику и сл.); често само **sub voce;** скр. **s.v.** (в.).

sub Iove в. **sub dio (divo)**.

sub iudice /суб ју̀дице/ лат. прав. под судијом (ознака да ствар још није пресуђена).

sub iugum mittere /суб ју̀гум мѝтере/ лат. послати под јарам (понижавајућа казна у старом Риму); у нас постоји сличан фразем *под игом* (под јармом).

Sublata causa, tollitur effectus /суб̀ла́та кауза, то̀литур ефѐктус/ лат. Кад се отклони узрок, нестане последица.

sub lege libertas /суб леге либѐртас/ лат. под законом слобода (тј. слобода у границама закона).

sub obligatione ad reciproca /суб облигацио́не ад рецѝпрока/ лат. под обавезом на противуслугу; исто и **sub offerto ad reciproca**.

Sub offerto ad reciproca /суб офѐрто ад рецѝпрока/ в. **Sub obligatione ad reciproca**.

sub poena /суб пена/ лат. прав. под (запрећеном) казном, под претњом кажњавања.

sub rosa /суб роза/ лат. дословно: под ружом, тј. у поверењу, тајно (ружа се сматрала симболом ћутљивости).

sub sigillo /суб сигѝло/ лат. под печатом.

Sub sole nihil perfectum /суб соле нихил перфѐктум/ лат. Ништа под сунцем (под капом небеском) није савршено.

sub specie aeternitatis /суб специјe етернита́тис/ лат. са становишта вечности.

sub spe rati /суб спе̑ рати/ лат. дипл. у нади накнадног одобрења.

sub tecto coeli /суб текто цели/ лат. дословно: под кровом неба, тј. под капом небеском; уп. **sub dio (divo)** и **sub Iove**.

sub utraque specie /суб утра̀кве спѐцијe/ лат. у оба облика; в. **утраквѝзам**.

sub voce /суб воце/ лат. под речју (том и том) — уобичајена лексикографска упута, која се најчешће означава скраћеницом **s.v.** (в.); уп. **sub hac voce**.

succès d'estime /сиксе̑ д'естѝм/ фр. успех код критике (али без очекиване популарности).

sui generis /суи гѐнерис/ лат. своје врсте, својеврстан, посебан.

sui iuris /суи јурис/ лат. по своме праву, пуноправно.

summa cum laude /сӯма кум ла̀уде/ лат. с највећом похвалом, одлично (највиша оцена на испиту, одбрани докторске дисертације и сл.).

summa observantia в. **summa cum pietate**.

summa cum pietate /сума кум пијетате/ лат. с највећим поштовањем; исто и **summa observantia** /сума опсерва̀нција/.

summa summarum /сума сума́рум/ лат. све у свему; укратко.

summum ius, summa iniuria /сумум јус, сума инју̀рија/ лат. много права, највећа неправда (Цицерон). Овом је изреком велики римски филозоф и оратор хтео да каже како се сувише строгом применом права може нанети велика неправда.

summus episcopus /сумус епѝскопус/ лат. врховни епископ (папа).

sumptibus petentis /сӯмптибус петѐнтис/ лат. прав. на трошак молиоца.

sumptibus publicis /сӯмптибус пӯблицис/ лат. прав. на јавни (државни) трошак.

Sunt certi denique fines /сунт церти денѝкве финес/ лат. Све напокон има границе (Хорације).

Sunt verba et voces, praeteraeque nihil /сунт верба ет воцес, претерѐкве нихил/ лат. Речи и (испразни) звукови, ништа више (мисли се на бесадржајна дела и беседе).

suo conto /суо конто/ итал. банк. на свој рачун.

suo tempore /суо тѐмпоре/ лат. у своје време, својевремено.

superis deorum grati et imis /сӯперис деóрум грати ет имис/ лат. пријатни небеским и подземним боговима (мисли се на ласкавце): одговара нашој изреци: Добар дан, чаршијо, на све четири стране!

Surdis auribus canere /сурдис а̀урибус ка̀нере/ лат. Певати глухим ушима (Ливије); уп. **Surdo fabulam narrare**.

surditas /сӯрдитас/ лат. глувоћа; в. **Surdo fabulam narrare**.

Surdo fabulam narrare /сурдо фа̀булам нарáре/ лат. Глувоме причати причу, тј. причати у ветар; узалуд се трудити (Хорације).

Sursum corda! /сурзум корда/ лат. Горе срца!, тј. Горе главе! Не дајмо се! (обредне речи у католичком богослужењу).

Sus Minervam docet /сус минѐрвам доцет/ лат. Свиња учи Минерву (богињу мудрости), тј. незналица учи мудраца (Цицерон).

Sutor, ne supra crepidam! /сутор, не супра крѐпидам/ лат. Обућару, не даље од обуће!; уп. **Ne sutor ultra crepidam**.

Suum cuique /суум куѝкве/ лат. Сваком своје (Цицерон).

Suum cuique placet /суум куѝкве плацет/ лат. Свакоме се своје свиђа (Плиније Старији).

Suum cuique pulchrum est /суум куѝкве пулхрум ест/ лат. Свакоме је своје лепо (Цицерон).

Suum cuique mos /суум куѝкве мос/ лат. Свако (има) свој обичај (Теренције).

Suum cuique tribuere /суум куѝкве трибӯере/ лат. Свакоме (треба) дати што му припада; уп. **Honeste vive, neminem laede, suum cuique tribue**.

T

tabula rasa /табула раза/ лат. избрисана (празна) плоча (у пренесеном смислу: потпуно незнање).

Tabula Traiana /табула трајана/ лат. ист. Трајанова плоча (спомен-плоча у Ђердапској клисури, постављена за владе римског цара Трајана, на којој се налази запис о изградњи пута).

tabulae ceratae /табуле церате/ лат. ист. дрвене плочице пресвучене воском по којима се писало помоћу стилуса (в.); посебно су се тим начином писања користили Етрурци и Римљани.

Taceat mulier in ecclesia /тацеат мулијер ин еклезија/ лат. Нека жена ћути у народној скупштини (тј. на јавном месту).

tacendo /тацендо/ итал. муз. ћутећи.

Tacere multis discutur vitae malis /тацере мултис дискутур вите малис/ лат. У многим се животним невољама учимо ћутати (Сенека).

tacito consensu /тацито консензу/ лат. с прећутним пристанком (без поговора).

taedium vitae /тедијум вите/ лат. одвратност према животу; уп. **бајронизам** и **вёлтшмерц**.

Talis pater, talis filius в. **Qualis pater, talis filius**.

tale quale /тале квале/ лат. такво какво је (у посојећој форми, без измена).

Tamdiu discendum est, quamdiu nescias et quamdiu vivas /тамдију дисцендум ест, квамдију несцијас ет квамдију вивас/ лат. Дотле треба учити, докле год не знаш и докле год живиш (Сенека); одговара нашој пословици: Човек се учи док је жив.

Tanti est exercitus, quanti imperator /танти ест егзерцитус, кванти император/ лат. Оноликo вреди војска, колико и војсковођа (Флор).

Tanto brevius omne, quanto felicius tempus /танто бревијус омне, кванто фелицијус темпус/ лат. Било које време уколико је краће, уколико је срећније (Плиније).

Tantum possumus, quantum scimus /тантум посумус, квантум сцимус/ лат. Толико можемо, колико знамо.

Tantum scimus, quantum memoria tenemus /тантум сцимус, квантум меморија тенемус/ лат. Толико знамо, колико држимо у памети.

tardando /тардандо/ итал. муз. отежући.

Tarde venientibius ossa /тарде вениентибус оса/ лат. Онима који дођу касно, кости (односи се на оне који због кашњења пропусте какву добру прилику, па им, као на гозби, припадну само кости, тј. остаци); уп. **Sero venientibus ossa**.

tardo /тардо/ итал. муз. споро, лагано.

Tardiora sunt remedia quam mala /тардиора сун ремедија квам мала/ лат. Спорији су лекови него зла (Тацит).

tecto nomine /текто номине/ лат. прикривши, не споменувши име (тј. без навођења аутора).

tempi passati /темпи пасати/ итал. прошла времена, оно што је прошло; обично се употребљава шира изрека: **Tempi passati, non ricordati** /темпи пасати, нон рикордати/ итал. Прошлост се не враћа (у нас: Било, па прошло, или: Некда било, сад се спомињало).

Tempora mutantur et nos mutantur in illis /темпора мутантур ет нос мутамур ин илис/ лат. Времена се мењају и ми се мењамо у њима.

Tempora labuntur tacitisque senescimus annis /темпора мутантур тацитискве сенесцимус анис/ лат. Времена пролазе и ми у тихим годинама старимо (Овидије).

tempore criminis /темпоре криминис/ лат. у време злочина.

Tempore qui longo steterit, male curret equus /темпоре кви лонго стетерит, мале курет еквус/ лат. Коњ који је дуго времена стајао лоше ће трчати (Овидије).

Tempori parce! /темпори парце/ лат. Штеди време! (Сенека).

Tempori parendum /темпори парендум/ лат. Времену се треба покоравати (тј. треба живети с временом, прихватајући промене).

Tempus fugit /темпус фугит/ лат. Време бежи (лети, брзо пролази) (Вергилије).

tempus lugendi /темпус лугенди/ лат. време туговања (прописано време јавног изражавања жалости, нпр. жене за умрлим мужем, државних институција и народа за умрлим или погинулим владаром и сл.).

Tempus omnia revelat /темпус омниа ревелат/ лат. Време све открива (Тертулијан), што значи да се истина ипак на крају сазна.

Tenere lupum auribus /тенере лупум аурибус/ лат. Држати вука за уши (бити у опасном, безизлазном положају).

tenuto /тенȗто/ итал. муз. отегнуто, са задржавањем гласа.

Te probet facies, turpia cum facies /те пробет фацијес, турпија кум фацијес/ лат. Одаће те лице ако нешто срамно учиниш.

terminus a quo /терминус а кво/ лат. почетни термин (дан од кога се нешто рачуна, када се мора нешто започети).

terminus ad quem /терминус ад квем/ лат. коначан термин (тј. рок до кога се нешто мора извршити).

terminus ante quem /терминус анте квем/ лат. време пре кога је нешто настало и постојало (нпр. створено неко уметничко дело и сл.); израз упућује на случајеве кад се не може нешто тачно временски одредити; уп. **terminus post quem**.

terminus maior, medius, minor /терминус мајор, медијус, минор/ лат. виши, средњи, нижи појам (у формалнологичком закључивању).

terminus post quem /терминус пост квем/ лат. време после кога је нешто настало (неко уметничко дело и сл.); израз се односи на случајеве кад се нешто не може тачно временски одредити; уп. **terminus ante quem**.

terminus technikus /терминус техникус/ лат. стручни назив; стручно-научни термин.

terra firma /тера фирма/ лат. дословно: тврда земља, чврсто тло, тј. копно.

terrae firmi /тере фирми/ лат. везани за земљу (неслободни сељаци, кметови); уп. **gaebe adscripti**.

terra incognita /тера инкогнита/ лат. непозната земља (у пренесеном смислу: нешто у шта се човек не разуме).

tertium comparationis /терцијум компарационис/ лат. дословно: треће у поређењу (трећа, заједничка особина у поређењу две особе, два предмета или две појаве).

tertium non datur /терцијум нон датур/ лат. треће могућности нема (тј. или је овако, или онако, друкчије не може).

tertium quid /терцијум квид/ лат. нешто треће.

tertius gaudens /терцијус гауденс/ лат. трећи који се радује; уп. **Duobus ligantibus tertius gaudet**.

tertius interveniens /терцијус интервенијенс/ лат. трећа страна у спору, посредник.

Testis ocultatus pluris est quam auditi decem /тестис окултус плурис ест квам аудити децем/ лат. прав. Сведок очевидац вреди више него десет оних који нешто знају по чувењу.

Testis unus, testis nullus /тестис унус, тестис нулус/ лат. прав. Један сведок, ниједан сведок (на суду су потребна најмање два сведока да би се нешто доказало).

theòs apò (epì) mehanês /теос апо (епи) механес/ грч. в. **deus ex machina**.

Timeo Danaos et dona ferentes /тимео данаос ет дона фернтес/ лат. Бојим се Данајаца (Грка) и кад дарове носе (стих из Вергилијеве *Енејиде*, који се односи на упозорење првосвеште-

ника Лаокоона Тројанцима да не увозе у град коња што су га Грци оставили пред градом; уп. **трòјáнскӣ кòњ**).

Timeo hominem unius libri /тимео хоминем унијус либри/ лат. Бојим се човека од једне књиге (Тома Аквински). То изворно значи да је опаснији (противник) човек који је темељито прочитао једну књигу, па много зна, него онај који је површно прочитао много књига, па ништа не зна; данас се ова изрека употребљава и у другом смислу, као упозорење на опасност од оних који су прочитали сам једну књигу, тј. који су полуобразовани.

To be or not to be /ту бӣ ор нӧт то бӣ/ енгл. Бити или не бити (Хамлетове речи из истоимене Шекспирове драме, којима се изражава велика недоумица и неодлучност у решавању неког крупног питања живота и смрти и сл.).

Tot capita, tot sensus в. **Quot capita, tot sensus**.

toto corpore /тото корпоре/ лат. целим телом (целовито, потпуно, сасвим).

toto titulo /тото титуло/ лат. пуним насловом; уп. **pleno titulo**.

totum pro parte /тотум про парте/ лат. целина заа део (уместо дела); супр. **pars pro toto** (в.).

Totus mundus agit historionem /тотус мундус агит хисторионем/ лат. Сав свет глуми (натпис на прочељу позоришта у коме је деловао Шекспир).

trade-mark /трӗид мâ(р)к/ енгл. фабричка марка; заштитни знак.

traduttore traditore /традуторе традиторе/ итал. дословно преводилац издајник (тј. нестручан, несавестан преводилац, који изневерава оригинал).

Tranquillas etiam naufragus horret aquas /транквила ецијам науфрагус хорет аквас/ лат. Бродоломнк се боји и мирних вода (Овидије); одговара нашем: Кога су змије клале, и гуштера се боји.

tranquillo /транквило/ итал. муз. мирно, без журбе.

Tres faciunt collegium /трес фацијунт колегијум/ лат. тројица чине друштво (тј. свако друштво, комисија, лекарски конзилијум и сл. мора имати три члана).

Tria sunt iuris praecepta: honeste vivere, alterum non laedere, suum cuique tribuere /трија сунт јурис пецепта: хонесте виквере, алтерум нон ледере, суум куикве трибуере/ лат. Три су правна прописа: поштено живети, другога не вређати, свакоме дати што му припада (Цицерон); уп. **Iuris praecepta sunt haec...**

Trita via omnium tutissima /трита вија омнијум тутисима/ лат. Утрвен пут је од свих најсигурнији.

Tua res agitur, paries cum proximus, ardet /туа рес агитур паријес кум проксимус ардет/ лат. О твојој се ствари ради, кад гори суседов зид (друкчије речено: Твоје се коже тиче кад суседу гори кућа).

Tu ne cede malis, sed contra audentior ito /Ту не цеде малис, сед контра ауденциор ито/ лат. Не устукни пред невољама, већ им смелије у сусрет иди (Вергилије).

Tu quoque, fili (Brute)! /ту квокве, фили (Бруте)/ лат. (Зар) и ти сине (Бруте)!? (Цезаров болан узвик кад је међу убицама видио свога миљеника Брута).

Turpe est aliud loqui, aliud sentire /турпе ест алијуд локвуи, алијуд сентире/ лат. срамно је једно говорити, а друго мислити (Сенека).

Turpis est mos omnibus adversandi /турпис ест мос омнибус адверсанди/ лат. Ружан је обичај свакоме се противити.

Tu si animo regeris, rex es, si corpore, servus /ту си анимо регерис, рекс ес, си корпоре, сервус/ лат. Ако се руководиш духом, краљ си, а ако телом, роб си.

Tu si animum vicisti potius quam animus te, est quod gaudens /ту си анимум вицисти поцијус квам анимус те, ест квод гауденс/ лат. Ако си ти савладао гнев пре него гнев тебе, имаш се зашто радовати (Плаут).

U

Ubi Bacchus, ibi Venus /уби бахус, иби венус/ лат. Где је Бахус, ту је Венера (у пренесеном смислу: Где је пијанчење, ту је и блудничење).

Ubi bene, ibi patria / уби бене, иби патрија/ лат. Где је добро, тамо је и домовина.

Ubi concordia, ibi victoria /уби конкордија, иби викторија/ лат. Где је слога, тамо је и победа.

Ubi iudicat, qui accusat, vis, non lex valet /уби јудикат, кви акузат, вис, нон лекс валет/ лат. Где суди онај који тужи, онде влада сила, а не закон (Публије Сиранин); одговара нашем: Кадија те тужи, кадија ти суди.

Ubi ius, ibi remedium /уби јус, иби ремедијум/ лат. Где је право, тамо је и заштита.

Ubi lex, ibi poena /уби лекс, иби пена/ лат. Где је закон, тамо је и казна.

Ubi libertas populi cecedit, linguae libertas cadit /уби либертас попули цецедит, лингве либертас кадит/ лат. Где је пала слобода народа, пада и слобода језика (тј. говора) (Публије Сиранин).

Ubi periculum, ibi lex /уби перикулум, иби лекс/ лат. Где је опасност, тамо је и закон.

Ubi rerum testimonia adsunt, quid opus est verbis? /уби рерум тестимонија адсунт, квид опус ест вербис/ лат. Где дело само за себе говори, шта ће речи?

Ubi solitudinem faciunt, pacem appellant /уби солитудинем фацијунт, пацем апелант/ лат. Где пустош направе, називају миром (завршна реченица из говора каледонског јунака Галгака о освајачкој политици Римљана, коју наводи Тацит у делу *Агриколин живот*: ?Ни Запад ни Исток није их заситио; једино они на овоме свету носе са собом сјај и беду: украсти, убити, опљачкати, то на њиховом лажном језику значи владати, јер *где йустош найраве, називају миром?*).

Übung macht den Meister /ибунг махт ден мајстер/ нем. Вежба ствара мајстора.

ulcus durum /улкус дурум/ лат. мед. тврди чанкир (полна болест).

ulcus duodeni /улкус дуодени/ лат. мед. чир на дуоденуму (дванаестопалачном цреву).

ulcus ventriculi /улкус вентрикули/ лат. мед. чир на желуцу.

Ultima forsan /ултима форсан/ лат. Последњи можда (чест натпис на црквеним сатовима, који људе подсећа да им је то, можда, последњи сат живота, тј. да се приближава смрт).

ultima ratio /ултима рацио/ лат. последње средство; употребљава се као шири израз у разним значењима: **ultima ratio regnum** /ултима рацио регнум/ последње средство краљева, тј. оружје (такав је натпис био урезан на топовима Луја XIV и Фридриха II); **ultima ratio feminis** /ултима рацио феминис/ послење срдство жена (сузе).

ultimum refugium /ултимум рефугијум/ лат. последње уточиште.

ultra captum /ултра каптум/ лат. изнад схватљивог, тј. преко моћи схватања, потпуно неразумљиво.

ultra duplum /ултра дуплум/ лат. прав. више од двоструко (према римском праву, забрана узимања камата с каматама на камате више од двоструке вредности износа главнице).

Ultra posse nemo obligatur /ултра посе немо облигатур/ лат. Нико није дужан да чини оно што не може (Целзус).

ultra vires /ултра вирес/ лат. изнад (свих) сила.

una corda /уна корда/ итал. муз. једна жица, тј. свирати на једној жици.

Una hirundo non facit ver /уна хирундо нон фацит вер/ лат. Једна ласта не чини пролеће (што се као изрека сусреће у многим језицима, па и код нас).

una voce /уна вóче/ итал. муз. једногласно.

Union Jack /јȗнјен џек/ енгл. назив за британску државну заставу.

universae medicinae /универзе медицине/ лат. целокупног лекарства (додатак уз титулу **doctor** /доктор/: доктор целокупног лекарства, данас: доктор или специјалиста опште праксе); уп. **doctor universae medicinae**.

universi iuris /универзи јурис/ лат. општег права (додатак уз титулу **doctor** /доктор/: доктор свеукупног права); уп. **droctor universi iuris**.

unum et idem /унум ет идем/ лат. једно те исто.

unus pro multis /унус про мултис/ лат. један за многе.

unus pro omnibus /унус про омнибус/ лат. један за све.

Unusquisque suae fortune faber est /унусквискве суе фортуне фабер ест/ лат. Свако је ковач своје среће.

Urbi et orbi /урби ет орби/ лат. дословно: Граду (Риму) и свету (назив за Папино обраћање свим католицима о Великом четвртку и Ускрсу); у пренесеном смислу: разгласити на сва уста, тј. свима и свакоме.

Urbs aeterna /урбс етерна/ лат. Вечни град (Рим).

Ursa Maior /урса мајор/ лат. астрон. Велики Медвед (сазвежђе).

Ursa Minor /урса минор/ лат. астрон. Мали Медвед (сазвежђе).

usque ad finem /ускве ад финем/ лат. све до краја.

usque ad infinitum /ускве ад инфинитум/ лат. у бескрај, у бесконачност.

Usus magister est optimus /узус магистер ест оптимус/ лат. Искуство је најбољи учитељ (Цицерон).

Usus tyrannus /узус тиранус/ лат. Обичај (је) тиранин; друкчије речено: обичајима се робује.

Usus magister egregius /узус магистер егрегијус/ лат. Обичај је извандедан учитељ.

ut /ут/ лат. муз. први слог солмизације (в.); од 1659 уместо тога уведено је **do**.

Ut ager quamvis fertilis sine cultura fructuosus esse non potest, sic sine doctrina animus /ут агер квамвис фертилис сине култура фруктуозус есе нон потест, сик сине доктрина анимус/ лат. Као што њива, премда је плодна, без обраде не може бити родна, тако исто и дух без наставе (Цицерон).

Ut desint vires, tamen est laudanda voluntas /ут десинт вирес, тамес ест лауданда волунтас/ лат. Ако и недостају снаге, ипак треба похвалити вољу (Овидије).

ut figura docet /ут фигура доцет/ лат. као што пример показује.

Ut flos et ventus, sic transit nostra iuventus /ут флос ет вентус, сик транзит ностра јувентус/ лат. Као цвет и ветар, тако пролази наша младост.

utile cum dulci /утиле цум дулци/ лат. корисно са слатким (пријатним).

Uti, non abuti /ути, нон абути/ лат. Употребити, а не злоупотребити.

Ut sementem feceris, ita metes /ут сементем фецерис, ита метес/ лат. Какву жетву направиш, тако ћеш и жети (одговара нашем: Каква жетва, таква сетва).

Ut somnus mortis, sic lectus imago sepuleri /ут сомнус мортис, сик лектус имаго сепулери/ лат. Као што је сан слика смрти, тако је постеља (слика) гроба.

ut supra /ут супра/ лат. као горе.

V

vacante sede /вакàнте седе/ лат. у време док је столица упражњена (об. о периоду између смрти папе и избора новог, каткад и о смени руководилаца, директора и сл.).

vacatio causaria /вакâцио каузâрија/ лат. прав. ослобођење (од војне службе, издржавања казне и сл.) због телесног недостатка.

vacatio honesta /вакâцио хонèста/ лат. прав. ослобођење (од издржавања казне) због старости изнад педесет година.

vacatio legis /вакâцио легис/ лат. прав. време неважења закона (од доношења до ступања на снагу, у нас најмање осам дана).

Vade in pace! /ваде ин паце/ лат. Иди с миром! (према Јеванђељу по Луки, речи које је Исус упућивао грешницима).

Vade retro, satana! /ваде ретро, сàтана/ лат. Иди од мене, сотоно! Одступи, ђаволе! (Исусове речи упућене нечастивом, Матеј 4:10, Марко 8:33); употребљава се и уопште при одбијању каквог нечасног предлога, терању зла и сл.; уп. **Apage, satanas!**

vadimonii desertio /вадимôнији дезèрцио/ лат. прав. пропуштање одређеног рока.

Vae mihi! /вē михи/ лат. Јао мени! Тешко мени!

Vae soli /вē соли/ лат. Тешко самоме! (речи из Библије, књига Проповједникова, 4:10).

Vae victis! /вē виктис/ лат. Тешко побеђенима! (према историчару Ливију, речи галског војсковође Брена).

Valetudo bonum optimum /валетȗдо бонум òптимум/ лат. Здравље је највеће добро; у нас: Здравље је највеће богатство.

Vana sine viribus ira est /вана сине вȉрибус ира ест/ лат. Испразан (узалудан) је гнев без моћи (Ливије).

Vanitas vanitatum et omnia vanitas /вàнитас ванитáтум ет òмнија вàнитас/ лат. Таштина над таштинама, све је таштина (речи из књиге Проповједникове, 1:2, којима се исказује сазнање да су сва богатства и све жеље, у ствари, ништавне).

Vare, legiones redde! /варе, легиôнес рȅде/ лат. Варе, врати (моје) легије (према Светонију, узвик римског императора Августа упућен Публију Квинтилијану Вару, заповеднику легија које је у Теутобуршкој шуми 9. године наше ере поразио и поубијао заједно с Варом германски војсковођа Арминије).

Variatio delectat /варијâцио делèктат/ лат. Промена је угодна; исто и **Varietas delectat** /варȉјетас делèктат/.

Vater werden ist nicht schwer, Vater sein dagegen sehr /фатер вердн ист нихт швер, фатер зајн дагéгн зȇр/ нем. (у Клаићеву препеву) Отац постат то је лако, отац бити — наопако. У суштини, ова немачка изрека значи да је лако постати отац, али је много теже то бити (због одговорности у васпитању деце).

Vedi Napoli e poi muori /веди нâполи е пои муôри) итал. Види Напуљ па умри (јер је то највише и најлепше што се може у животу видети).

velle et nolle /вȇле ет нôле/ лат. хтети и не хтети (оклевати, премишљати се).

venia docendi /вȇнија доценди/ лат. дозвола предавања (на универзитету); исто и **venia legendi**.

Veni et sume /вени ет суме/ лат. Дођи и узми; уп. грч. **Elthè kai labé**.

Veni, vidi, vici! /вени, види, вици/ лат. Дођох, видех, победих (познати лаконски извештај Гаја Јулија Цезара Сенату након муњевите и лаке победе над Фарнаком у бици код Зелс 47. године пре н. е. Порука је заснована на грчкој изреци која у оригиналу гласи: **Ēlthon, eĭdon, enìkēsa**.)

Venter caret auribus /вентер карет ѐурибус/ лат. Трбух нема ушију (Плутарх); у нас: Глад очију нема.

Venter praecepta non audit /вентер прецѐпта нон аудит/ лат. Трбух не слуша заповести (Сенека); уп. **Venter caret auribus**.

Verae amicitiae sempiternae sunt /вере амицѝције семпитѐрне сунт/ лат. Права пријатељства су вечна (Цицерон).

Verba ligant homines, taurorum cornua funes /верба лигант хо̀минес, тауро́рум ко̀рнуа фунес/ лат. Речи вежу људе, а ужад рогове бикова (одговара нашем: Во се везује за рогове, а човек за реч).

Verba movent, exempla trahunt /верба мовент, егзѐмпла трахунт/ лат. Речи подстичу, а примери вуку.

Verba non sunt verbera /верба нон сунт вѐрбера/ лат. Речи нису ударци.

Verba volant, scripta manent /верба волант, скрипта манент/ лат. Речи лете, а записано остаје.

Verba volant, exempla movent /верба волант, егземпла мовент/ лат. Речи лете, а примери подстичу.

verbi causa /верби кауза/ лат. примера ради, на пример; исто и **verbi gratia** /верби грација/.

verbis expressis /вербис експрѐсис/ лат. изричито, управо тим речима; такође: **expressis verbis**.

verbum /вербум/ лат. реч (уп. вербалан, вербализам), грам. глагол; **verbum activum** вербум активум/ грам. активни глагол, **verbum anomalum** /вербум ано̀малум/, грам. неправилни глагол, **verbum auxiliare** /вербум аугзилијѐре/ грам. помоћни глагол, **verbum deponens** /вербум депонес/ грам. депонентни глагол (пасивни глаголски облик који има активно значење), **verbum intransitivum** /вербум интранзитѝвум/ грам. непрелазни глагол, **verbum transitivum** /вербум транзитѝвум/ грам. прелазни глагол.

Veritas magis amicitiae /вѐритас магис амицѝције/ лат. Истина је јача од пријатељства; уп. **Amicus Plato, sed magis amica veritas**.

Veritas vincit /вѐритас винцит/ лат. Истина побеђује.

Veritas temporis filia /вѐритас тѐмпорис фѝлија/ лат. Истина је кћи времена (Гелије), што значи да се на крају све сазна.

Veritatis simplex oratio est /верита́тис симплекс ора̀цио ест/ лат. Говор истине је једноставан (Сенека).

vers blanc /вер блан/ фр. бели стих (стих без риме).

vers-libre /вер-либр/ фр. слободан стих (без ограничења и уједначености дужине).

Vestis non facit virum /вестис нон фацит вирум/ лат. Одело не чини човека; уп. **Cucullus non facit monachum**; у Квинтилијана супротно: **Vestis virum reddit** (в.)

Vestis virum reddit /вестис вирум рѐдит/ лат. Одело чини човека (Квинтилијан); супр. **Vestis non facit virum** (в.).

Vetus testamentum /ветус тестаментум/ лат. Стари завет (Св. писма); уп. **Novum testamentum**.

Vetus Latina /ветус латина/ лат. превод Библије св. Јеронима, који се у Католичкој цркви сматра исправним, Вулгата (в.), Итала (в.).

via crucis /вија круцис/ лат. крижни пут (у католичким црквама низ од 14 слика које приказују фазе Исусовог пута на Голготу; обред у коме верници обилазе те слике молећи се); фиг. дуг и мучан пут до успеха.

via facti /вија факти/ лат. дословно: путем чињенице, на основу чињеница.

via iuris /вија јурис/ лат. правним путем.

vice versa /вице верза/ лат. обрнуто.

Vicisti, Galilaee! /вицѝсти, галилѐе/ лат. Победио си, Галилејче!: речи које је римски цар Јулијан, звани Апостата (Отпадник) јер је покушао да забрани хришћанску веру, пред смрт 363. године н. е. упутио Исусу (родом из Галилеје).

Victrix causa diis placuit, sed victa Catoni /виктрикс кауза диис плà куит, сед викта като́ни/ лат. Боговима су се свиђали победници, а

Катону побеђени (јер је он остао веран Помпеју, иако га је, по милости богова, победио Цезар у бици код Фарсала 48. године пре н.е.); тако се говори кад се жели истаћи нечија истрајност у подршци праведној ствари, иако нема никакве наде у успех.

Video meliora proboque, deteriora sequor /ви̏део мелио́ра пробо̀кве, детерио́ра секво̀р/ лат. Видим оно што је боље и одобравам га, али се држим лошијега (Овидије: признање човека добрих намера али слабе воље).

Vigilantibus iura /вигила̀нтибус јура/ лат. Буднима (припадају) права.

Vigilando, agendo, bene consulendo prospere omnia cedunt /вигиландо, агендо, бене конзулендо про̀спере о̀мнија цедунт/ лат. Будношћу, радом, добрим саветовањем све срећно успева (Салустије).

Vilius argentum est auro, virtutibus aurum /ви̏лијус аргѐнтум ест ауро, виртӯтибус аурум/ лат. Лошије је сребро од злата, а злато од врлине (Хорације).

Vina bibunt homines, cetera animalia fontes /вина бибунт хо̀минес, цѐтера анима̀лија фонтес/ лат. Вина пију људи, а остале животиње воду.

Vincere aut mori /ви̏нцере аут мори/ лат. Победити или погинути (одговара нашем: Победа или смрт).

Vincere scis, Hannibal, victoria uti nescis /ви̏нцере сцис, ха̀нибал, викто̀рија ути несцис/ лат. Умеш да победиш, Ханибале, али не умеш да искористиш победу: по Титу Ливију, речи које је Ханибалу упутио један од његових војсковођа када је овај поразио Римљане у бици код Кане (216. год. пре н. е.) али се није усудио да одмах затим нападне Рим.

Vincit malos pertinax bonitas /винцит малос пѐртинакс бо̀нитас/ лат. Постојана доброта побеђује зло (Сенека).

Vincuntur molli pectora dura prece /винку̀нтур мо̀ли пѐктора дура преце/ лат. Тврда срца побеђују се благом молбом.

Vino lac senum, lac iuvenum vinum /вино лак сенум, лак ју̀венум винум/ лат. Вино је млеко старцима, а млеко је младићима вино.

Vinum verba ministrat /винум верба минѝстрат/ лат. Вино речи прибавља (тј. уз вино је човек благоглагољив).

violon d'Ingres /виолӧ̀н дѐнгр/ фр. споредна активност, омиљена забава, хоби (дословно: Енгрова виолина, по сликару Доминику Енгру, 1780–1867, који је више волео да свира виолину него да слика).

vir bonus dicendi peritus /вир бонус диценди пери́тус/ лат. честит човек који зна да говори (објашњење речи *беседник*, које Катон Старији упућује сину, желећи тиме да истакне како беседник мора да поседује и говорну способност и врлину).

virgo intacta /вирго интакта/ лат. нетакнута девица, невина девојка.

viribus unitis /ви̏рибус уни́тис/ лат. сједињеним снагама, заједничким напорима.

Virtus et conciliat amicitias et conservat /виртус ет конци̏лијат амици̏цијас ет конзѐрват/ лат. Врлина и стиче пријатељства и чува их (Цицерон).

Virtus post nummos /виртус пост нӯмос/ лат. врлина после новца (Хорације: о људима којима је важнија зарада него част).

Virtus sudore paratur /виртус судо́ре пара́тур/ лат. Врлина се знојем (тј. трудом) стиче (Овидије).

vis comica /вис ко̀мика/ лат. дословно: комична сила (моћ да се код других изазове смех).

vis inertiae /вис инѐрције/ лат. снага тромости, инерција (в.).

vis maior /вис мајор/ лат. виша сила.

Vis consilii expers mole ruit sua /вис конзи́лији ѐксперс моле руит суа/ лат. Снага без разума руши се сама од себе (Хорације).

vis medicatrix naturae /вис медика̀трикс нату́ре/ лат. лековита сила природе, тј. способност организма да се сам излечи (стари израз заснован на Хипократовом учењу).

Vis sapiens dici? Pauca et meditata loquare /вис сапијенс дици? паука ет медита́та локва́ре/ лат. Хоћеш ли да се назовеш мудрим? Мало и промишљено говори.

Vita brevis, ars longa /вита бревис, арс лонга/ лат. в. **Ars longa, vita brevis.**

Vitam impendere vero /витам импе́ндере ве̏ро/ лат. Посветити живот истини (Јувенал); мото Жан-Жака Русоа.

Vita somnium breve /вита сомнијум бре̏ве/ лат. Живот је кратак сан.

Vitia erunt, donec homines /ви̏ција ерунт донек хо̀минес/ лат. Порока ће бити докле год има и људи (Тацит).

Vitiosum est ubique, quod nimium est /вицио́зум ест у̀бикве квод нѝмијум ест/ лат. Порочно је свуда оно што је прекомерно (Сенека).

Vivat, crescat, floreat /ви̏ват, кре̏скат, фло̀реат/ лат. Нека живи, расте и цвета!

Vivere militare est /ви̏вере милита́ре ест/ лат. Живети значи борити се (Сенека); одговара нашем: Живот је борба.

volens-nolens /во̀ленс-но̀ленс/ лат. хоћеш-нећеш, хтео – не хтео (мораш).

Volenti non fit iniuria /волѐнти нон фит инју̀рија/ лат. прав. Ономе који пристаје не наноси се неправда (тј. починилац није крив за кажњиво дело ако је оштећени на то пристао).

Voluptati indulgere initium omnium malorum est /волупта́ти индӯлгере ини̏цијум о̀мнијум мало́рум ест/ лат. Одавати се похоти почетак је свакога зла (Сенека).

Vom Erhabenen bis zum lächerlichen ist nur ein Schritt /фом ерха́бенен бис цум лёхерлихен ист нур ајн шрит/ нем. Од узвишеног до смешног само је један корак.

votum consultativum /во̀тум конзултати́вум/ лат. саветодавни глас.

votum separatum /во̀тум сепара́тум/ лат. одвојени глас, одвојено мишљење.

votum virile /во̀тум вири́ле/ лат. прав. појединачно право гласа (директно гласање).

votum curiale (curiatum) /во̀тум курија́ле (курија́тум)/ лат. прав. право гласа у име групе (посредно гласање).

Vox clamantis in deserto /вокс кламàнтис ин дезѐрто/ лат. Глас вапијућег у пустињи (пророчанство пророка Исаије како ће Јован Крститељ у пустињи позивати народ на покајање, Исаија 40:3, Јован 1:23; данас се односи на оне који проповедају некс идеје, упозоравају на опасност или позивају на акцију, али их нико не слуша).

Vox populi, vox Dei /вокс по̀пули, вокс деи/ лат. Глас народа, глас Бога.

Vulgus veritatis pessimus interpres /вулгус верита́тис пе̏симус интѐрпрес/ лат. Светина је најгори тумач истине.

Vulgus vult decipi, ergo decipiatur /вулгус вулт дѐципи, ергo дециписи́јатур/ лат. Светина жели да буде преварена, па нека и буде превара̀на; уп. **Mundus vult decipi**.

Vulnerant omnes, ultima necat /вӯлнерант омнес, у̀лтима некат/ лат. Сви задају ране, а последњи убија (у средњем веку натпис на торњевима с часовником, као упозорење људима да су са сваким сатом ближи смрти).

Vulpes pilum mutat, non mores /вулпес пилум мутат, нон морес/ лат. Лисица длаку мења, али не ћуд (одговара нашем: Вук длаку мења, али ћуд никако).

Z

Zucker kommt zuletzt /цукер комт цулѐцт/ нем. Шећер (оно најслађе) долази на крају; коначац дело краси.

Zukunftsmusik /цу̏кунфтсмузи̏к/ нем. музика будућности (назив којим је Рихард Вагнер, 1813–1883, бранио своју музику, несхваћену у прво време).

Zu rechten Zeit sprechen ist Silber, zu rechten Zeit schweigen ist Gold /цу рехтн цајт шпрехн ист зилбер, цу рехтн цајт швајгн ист голд/ нем. У прави час говорити је сребро, у прави час ћутати је злато.

Zwei Professoren, Vaterland verloren /цвај професо́рн, фа́терланд ферло́рн/ нем. Два професора, пропала домовина (алузија на јалове професорске расправе).

2. Међународне (латиничке) скраћенице

ОПШТЕ СКРАЋЕНИЦЕ

A

A 1. староримски знак за 5.000. 2. лог. ознака за афирмативан суд. 3. физ. знак (симбол) за ампер.

Å (или **A. J.**) физ. знак (симбол) за ангстрем.

A. [итал. alto] муз. високо.

a ар (јединица мере за површину, 100 m^2).

aa (и **AA**) [грч.-лат. ana partes aequales /ана партес еквалес/ на једнаке делове] мед. фарм. ознака на рецептима као упута апотекару да приликом справљања лека узме потпуно једнаке делове прописаних састојака.

a.a. [лат. ad acta /ад акта/ у акта, међу списе] адм. 1. ознака на списима који се сматрају окончаним. 2. предмет који се одбија без разматрања, в. **ад а̀кта** и **адакти́рати**.

aaa хем. ознака за амалгам.

A.a.C. [лат. anno ante Christum] ист. године пре Христа.

AAL [енгл. American Airlines] саобр. Амерички аеротранспорт.

a.a.u.c. [лат. anno ab urbe condita /ано аб урбе кондита/] ист. године од изградње града (тј. од утемељења града Рима; тако су стари Римљани рачунали године, сматрајући да је Рим изграђен 754. пре н. е.). Исто **a. u.** или **a. u. c.** (в.).

ABC [енгл. Argentina, Brazil, Chile) ист. скраћени назив за савез јужноамеричких држава Аргентине, Бразила и Чилеа; исто и ABC-државе.

A.B.C.D. [енгл. America (USA), Britain (Great Britain), China, Dutch (Dutch Indies)] ист. скраћени назив за четири противјапанске силе 1941: Америку, Британију, Кину и Холандску Индију (данас Индонезија).

Ac [лат. actinium] хем. знак (симбол) за актинијум.

a.c.[1] [лат. anni currentis, anno currente /ани курентис, ано куренте/] ист. текуће (ове) године.

a.c.[2] [итал. a conto] финанс. аконто.

A. C. или **A. Chr.** [лат. anno Christi /ано Христи/] ист. године Христове.

acc. [лат. ассері /акцепи/] финанс. прихватио сам, прихватам, примам (ознака на меницама).

a. Chr. n. [лат. ante Christum natum /анте Христум натум/] ист. пре Христова рођења.

ACI [енгл. Adriatic Club International] пом. Јадрански међународни клуб (назив организације с ланцем марина за јахте на Јадрану).

ACP [фр. Agence Centrale de Presse] новин. Централна новинска агенција (из Париза).

a.d. [лат. a dato /а дато/] финанс. од датума, тј. од данас, од (овога) дана (ознака доспећа на меницама).

A. D. [лат. anno Domini /ано домини/] ист. године Господње; у нас, чешће, љета господњег.

Adg, Ad [итал. adagio] муз. адађо.

ADN [нем. Allgemener Deutscher Nachrichtendienst] новин. ист. Општа немачка служба вести (новинска агенција бивше Немачке Демократске Републике).

AEG [нем. Allgemeine Elekrizität Gesellschaft] привр. Опште друштво за електрицитет (назив познатог немачког предузећа у области електроиндустрије).

AF [фр. Air France /ер франс/] саобр. Француски аеротранспорт (позната авиокомпанија).

a. f. [лат. anni futuri /ани футури/] будуће, тј. идуће године.

A.F.L. [енгл. American Federation of Labour] пол. Америчка федерација рада (синдикат).

AFP [фр. Agence France Presse] новин. Француска новинска агенција.

Ag [лат. argentum] хем. ознака (симбол) за сребро.

AG [нем. Aktiengesellschaft] екон. акционарско (деоничко) друштво.

Agfa [нем. Aktiengesellschaft für Anilinerzeugung] привр. Акционарско (деоничко) друштво за производњу анилина (немачка фирма, позната по Агфаколор филмовима и др. производима).

Ah [ампер (в.), лат. hora — сат] физ. знак за ампер-сат.

AICA [фр. Association Internationale des Critiques d'Art] ум. Међународно удружење критичара уметности (енгл. International Association of Art Critics – **IAAC**).

AIPO [енгл. American Institute of Public Opinion] соц. Амерички институт за јавно мишљење, познат под именом **Галупов институт** (в.).

A. J. в. **Å.**

al. [лат. a linea од линије] штамп. нови редак (у слогу), алинеја.

Al [лат. алуминиум] хем. знак (симбол) за алуминијум.

Ala. [енгл. Alabama] геогр. скраћена ознака за Алабаму (државу у САД).

ALAI [фр. Association Littéraire et Artistique Internationale] ум. Међународно књижевно и уметничко удружење (енгл. Internatinal Literary and Artistic Association).

All. [итал. allegro] муз. алегро.

Allgtt, Alltt. [итал. allegretto] муз. алегрето.

All'8va [итал. all'ottava] муз. ал отава.

A.M.[1] [лат. ante meridiem /анте меридијем/ пре подне (уобичајена скраћеница у америчком и енглеском рачунању времена, нпр. 8 A. M. осам пре подне).

A.M.[2] [енгл. Air Mail] саобр. авионска пошта; скраћена ознака за поштанске пошиљке авионом.

Am [лат. americium] хем. знак (симбол) за америцијум.

a. m. c. [лат. a mundo condito /а мундо кондито/] ист. од стварења, тј. настанка света.

AMG [енгл. Allied Military Government /елајд милитери гавнмент/] вој. ист. Савезничка војна управа (у зони А Слободне територије Трста после Другог светског рата).

AMGOT [енгл. Allied Military Government of the Occupied Territories] вој. ист. Савезничка војна управа окупираних подручја (након Другог светског рата).

AMUNCO [шп. Agencia Mundial de Colaboración] новин. Светска агенција за сарадњу (шпанска новинска агенција).

a. n. [лат. ad notam] на знање.

ANA [енгл. Athens News Agency] новин. Атинска агенција новости (грчка новинска агенција).

ANI [порт. Agência de Notícias e Informações] новин. Агенција за новости и информације (португалска новинска агенција).

ANP [хол. Algemeen Nederlandsk Press bureau] новин. Општи холандски прес биро (холандска новинска агенција).

ANSA [итал. Agenzia Nazionale Stampa Associata] новин. Национална агенција удружене штампе (италијанска новинска агенција).

ANTARA новин. индонежанска новинска агенција.

AOA [енгл. American Overseas Airline] саобр. Амерички прекоокеански аеротрансп.

API [енгл. Associated Press of India] новин. Удружена штампа Индије (индијска новинска агенција).

Ar [грч. argon] хем. знак (симбол) за аргон.

Arp. [итал. arpeggio] муз. арпеђо.

As [грч. arsen] хем. знак (симбол) за арсен.

A.S. [итал. al segno] муз. ал сењо.

at. [грч. atmosfera] техн. скраћеница за јединицу мере притиска, атмосфера.

At [грч. ástatos непостојан] хем. знак (симбол) за астат(ин).

ATA [енгл. Albanian Telegraphic Agency] новин. Албанска телеграфска агенција.

ATP /ej-ти-пи/ [енгл. Association of Tennis Professionals] сп. Удружење тениских професионалаца.

ATS [фр. Agence Télégraphique Suisse] новин. Швајцарска телеграфска агенција.

a. u. или **a. u. c** [лат. anno Urbis или anno Urbis condita, односно ab Urbe condita /ано урбис кондита, аб урбе кондита/] ист. године од града, од утемељења града (Рима).

Au [лат. aurum] хем. знак (симбол) за злато.

AUA [енгл. Austrian Airlines] саобр. Аустријски авиопревоз (за међународне летове).

a. v. [итал. a vista] банк. по виђењу.

Az [енгл. Arizona] Аризона (држава у САД).

B

b 1. муз. ознака за хроматски снижени тон *h*, хес. 2. ознака за бала. 3. физ. ознака за бел.

B [лат. borax од ар. burakh шалитра] хем. знак (симбол) за бор.

Ba [грч. barys тежак] хем. знак (симбол) за баријум.

Basic English [енгл. British, American, Scientific, International, Commercial британски, амерички, научни, међународни, трговачки] лингв. модерни вештачки енглески језик с ограниченим бројем речи.

BBC /би-би-си/ [енгл. British Broadcasting Corporation] Британско радио друштво.

BCG /бе-се-же/ [енгл. bacil Calmette-Guerin] мед. вакцина против туберкулозе, бесежирање.

Be [грч. beryllos] хем. знак (симбол) за берилијум.

Bf ознака за степене Бомеових аерометричких скала.

BEAC [енгл. British European Airways Corporation] саобр. Британско-европски аеротранспорт.

Bh [лат. bohrium] хем. знак (симбол) за боријум.

Bi [нем. Wismut, по подручју Wiesen] хем. знак (симбол) за бизмут.

Bk [енгл. Berkeley по калифорнијском граду Берклију где је пронађен] хем. знак (симбол) за беркелијум.

BMW /бе-ем-ве/ [нем. Bayerische Motorenwerke] привр. Баварска фабрика мотора.

BOAC [енгл. British Overseas Airways Corporation] саобр. Британско предузеће за прекоморски аеротранспорт.

Bq физ. бекерел (јединица за активност радиоактивног извора).

Br [лат. bromium, грч. bromos смрад] хем. знак (симбол) за бром.

brt бруто-регистар-тона

BTA новин. Бугарска телеграфска агенција.

btto бруто.

bu [енгл. bushel] бушел.

BUP [енгл. British United Press] новин. Британска новинска агенција.

C

c 1. ознака за амерички цент (стоти део долара). 2. муз. највиши и најнижи глас једне музичке лествице (C-dur). 3. фарм. [лат. cum /кум/] с, са. 4. физ. знак за celeritas брзина. 5. знак за цикл (херц).

C. хем. 1. [лат. carboneum] знак (симбол) за угљеник. 2. знак за Целзијус (мерење топлоте). 3. [фр. Coulomb] физ. знак за кулон (јединица наелектрисања, количина електрицитета). 4. римски знак за број 100 (centum).

ca = **cca** цирка, око отприлике.

Ca 1. хем. [лат. calx, calcis креч] знак (симбол) за калцијум. 2. мед. болест рака (carcinoma).

caf [фр. conte, assurance et fret] **cif** (в.).

Caf-државе [енгл. Central American Federation] пол. Савез средњоамеричких држава (Гватемала, Хондурас, Сан Салвадор).

cal физ. ознака за калорију.

Calif геогр. Калифорнија, држава у САД.

cand. [лат. candidatus кандидат] ставља се испред имена студента, уз ознаку факултета, који се налази пред завршним испитима (нпр. cand. мед. кандидат медицине, cand phil. кандидат филозофије, cand. iur. кандидат права, итд.).

CARE /кер/ [енгл. Cooperative for American Remittances to Everywhere (или: to Europe)] удружење 25 америчких хуманитарних организација које је после Другог светског рата помагало обнову Европе и других крајева.

Cb [columbium] хем. знак (симбол) за колумбијум = ниобијум, в. **Nb**.

cb центибар.

CBD [енгл. cash before delivery] плативо пре набавке (уобичајени израз у међународној трговини); уп. **COD.**

cbm кубни метар, m^3.

c/c 1. [лат. centum per centum] сто посто. 2. мед. [лат. curae causa /куре кауза/ ради неговања] белешка која се ставља на болесничке листе радника и означава стопостотну неспособност за рад у одређеном периоду.

CC [фр. corps consulaire] дипл. конзуларни кор (сви припадници свих конзулата у неком граду).

cca = **ca** цирка, око, отприлике

CCE [фр. Conseil des Communes d'Europe; енгл. Council of European Municipalities] Веће европских општина.

CCI = **ICC**.

ccm кубни центиметар, cm^3.

cd физ. ознака за кандел.

Cd [cadmium] хем. знак (симбол) за кадмијум.

CD [фр. corps diplomatique] дипл. ознака на аутомобилима за дипломатски кор.

cdm кубни дециметар, dm^3.

CDR [шп.] пол. Комитет за одбрану револуције, кубанска организација којој припадају сви одрасли и за неку службу способни становници Кубе.

C.D.X. [итал. Consiglio dei Dieci] ист. Веће десеторице (тајна служба у старој Венецији).

Ce [по имену планете Церере] хем. знак (симбол) за церијум.

CEA [фр. Confédération Européenne de l'Agriculture] Европски пољопривредни савез; уп. **EAC.**

CECA [фр. Communauté européanne du chabron et de l'acier] екон. ист. Европска заједница за угаљ и челик; чланови заједнице били су Немачка, Француска, Италија, Белгија, Холандија и Луксембург.

CENTO [енгл. Central Treaty Organization] вој. ист. Централни пакт; војни пакт, склопљен 1959. између Турске, Ирана, Пакистана и Велике Британије, са седиштем у Анкари.

CERN [фр. Conseil Européanne de Recherche Nucleaire; енгл. European Council for Nuclear Research] Европско веће за нуклеарна истраживања.

cf., cfr. 1. [лат. confer /конфер/] 1. упореди! сравни!; 2. [енгл. cost and freight /кост енд фреит/] уговор о прекоморској трговини по коме су трошкови утовара и превоза урачунати у цену робе.

Cf [californium] хем. знак (симбол) за калифорнијум.

CFLN [фр. Comité Français de Libération Nationale] ист. Француски комитет народног ослобођења (у Другом светском рату).

cg центиграм.

C.G.I.L. [итал. Confederazione Generale Italiana di Lavoro] пол. Италијанска генерална конфедерација рада.

CGS центиметар–грам–секунда (стари систем мера).

C. G. T. [фр. Confédération Generale du Travail] пол. Општи савез рада, француски раднички синдикати.

Ci физ. заст. знак за кири (некадашњу јединицу за мерење радиоактивности).

CIA [енгл. Central Intelligence Agency] вој. Централна обавештајна агенција (прикупља информација од интереса за националну безбедност САД).

CIAPG [фр. Confédération Internationale des Anciens Prisonniers de Guerre] пол. Међународни савез бивших ратних заробљеника; уп. **ICFPW.**

CIC [енгл. Counter Intelligence Corps] вој. америчка војна контрашпијунажа.

Cie [фр. Compagnie] трговачко друштво.

cif [енгл. cost, insurance, freight] финанс. продавац је обавезан да плати не само возарину и трошак укрцавања и мерења, него и осигурање робе.

C. I. L. [итал. Corpo Italiano di Liberazione] ист. Италијански корпус за ослобођење.

CIO [фр. Confédération internationale olimpique] сп. Међународни олимпијски савез.

CITI [фр. Confédération Internationale des Travailleurs Intellectuels; енгл. International Confederation of Intellectual Workers] Међународни савез интелектуалних радника.

cl центилитар.

Cl [грч. chloros зелен] хем. знак (симбол) за хлор.

C. L. N. [итал. Comitato di Liberazione Nazionale] ист. Комитет за народно ослобођење.

cm центиметар.

cm³ = ccm кубни центиметар.

Cm [лат. curium] хем. знак (симбол) за кириј̆ум.

cmm = mm³ кубни милиметар.

CMI [фр. Comité Maritime International] Међународни поморски одбор.

CN хем. ознака за цијан, отровно једињење угљеника и азота.

c/o [енгл. care of] на руке (ознака на писмима).

Co 1. хем. [лат. cobaltum] знак (симбол) за кобалт. 2. [фр. compagnie /компањи/] трговачко друштво.

COCOM [енгл. Coordinating Comittee for East-West Policy] трг. Координациони одбор за трговинску политику Исток–Запад.

cod [codex] кодекс.

COD [енгл. cash on delivery] финанс. плативо након доставе купљене робе (уобичајен израз у међународној трговини); уп. **CBD.**

COMES [итал. Communita europea degli scrittori] Заједница европских писаца.

COMSAT /комсат/ Међународни конзорцијум за телекомуникације помоћу сателита.

Conn. [енгл. Connecticut /Конектикат/] држава у САД.

cos косинус.

cosec косеканс.

COSEC [енгл. Coordination Secretariat of National Unions of Students; фр. Secrétariat de Coordination des Unions Nationales d'Etudiants] Координациони секретаријат националних савеза студената.

cotg = ctg (в.)

C.P. [енгл. Canadian Press] новин. Канадска новинска агенција.

CPA [енгл. Canadian Pacific Airlines] саобр. Канадско предузеће за аеротранспорт на Тихом океану.

CQD [енгл. Come quick, danger] Дођите што брже, опасност; уп. **SOS.**

Cr [грч. chroma, -atos боја] хем. знак (симбол) за хром.

Cs [лат. caesius модросив] хем. знак (симбол) за цезијум.

c. t. [лат. cum tempore /кум темпоре/] с временом, узевши у обзир академску четврт.

Ct [лат. centurium] хем. знак (симбол) за центуријум = фермијум, в. **Fm**).

ctg котангенс.

cto [итал. conto /конто/] банк. рачун.

cto cte [итал. conto corrente /конто коренте/] банк. текући рачун.

Cu [лат. cuprum /купрум/; тур. bakır] хем. знак (симбол) за бакар.

Č

ČTK /че-те-ка/ [чеш. Československá tisková kancelář] ист. Чехословачка канцеларија за штампу.

D

d 1. [лат. denarius] пени [енгл. penny]. 2. фарм. [лат. datur, detur] дај, даје се, нека се да. 3. [фр. départ] одлазак (воза из неке станице, у редовима вожње).

D 1. римски знак за број 500. 2. ознака за краљицу (даму) у шаху.

Db [лат. dubnium] хем. знак (симбол) за дубнијум.

dB децибел.

D. D. [лат. de dato] на дан.

D. D. D. [лат. dat, donat, dedicat /дат, донат, дедикат/] даје, дарује, посвећује (уобичајена писмена ознака при даривању књига).

DDSG [нем. Donau-Dampfschiffdahrts-Gesellschaft] саобр. Дунавско паробродско друштво.

DDT /ди-ди-ти/ [енгл. скр. за дихлор-дифенил-трихлорметил-метан] дидити, јак инсектицид, ограничене употребе због штетног дејства на околину.

del. 1. [лат. deleatur нека се брише] коректорски знак за брисање делова текста (об. се означава грчким словом (ϑ). 2. [лат. delineavit нацртао] скраћеница испред потписа аутора слике.

dg дециграм.

DG [енгл. distinguished guest] угледан гост (у хотелијерству).

Di знак за хемијску смесу дидим, в. **дидијум**

D. I. [енгл. drive in (дрејв ин) возите унутра] ознака за биоскопе, ресторане, банке на отвореном простору, у које се можеући аутомобилом.

DIN [нем. Deutsche Industrienorm] немачка индустријска норма; друго тумачење [нем. Das ist Norm] то је норма.

dkg декаграм.

dkl декалитар.

dkm декаметар.

D. K. W. /де-ка-ве/ [нем. Deutsche Kraft-Werke /дојче крафт-верке/] позната немачка творница моторних возила.

dl децилитар.

DLH [нем. Deutsche Lufthansa] немачко друштво за аеротранспорт.

dm дециметар.

D. M. [лат. Dis (Diis) Manibus (sacrum)] посвећено блаженим духовима покојника.

DNB /де-ен-бе/ [нем. Deutsche Nachrichtenbüro] Немачки обавештајна служба.

DP [енгл. displaced persons] расељена лица; уп. **IRO**.

dr [лат. doctor учитељ] 1. највиша академска титула. 2. лекар.

dr sc. [лат. doctor scientiarum /доктор сцијенцијарум/] доктор наука.

Ds [лат. darmstadtium] хем. знак (симбол) за дармштатијум.

d. u. s. [лат. datum ut supra] датум као горе (на службеним списима).

dwt, DW [енгл. deadweight] носивост бродова и других пловила (изражена у енглеској тонажи).

Dy [грч. dysprositos тешко приступачан] хем. знак (симбол) за диспрозијум.

E

e 1. мат. симбол за базу природних (Неперових) логаритама. 2. физ. ознака за енергију и за елементаран електрични набој.

E 1. [енгл. East] исток. 2. физ. ознака за електромоторну силу.

EAC [енгл. European Conféderation of Agriculture] Европски пољопривредни савез; уп. **CEA**.

EAM [грч. Ethnikon apeleutherotikon metopon] ист. Народни ослободилачки покрет (најјача група покрета отпора у Другом светском рату у Грчкој); уп. **EDES**.

EBU = UER (в.)

e. c. [лат. exempli causa /егземпли кауза/] на пример (нпр.), ради примера.

ECA 1. [енгл. Economic Cooperation Administration] ист. Управа за економску сарадњу, укључена у Програм европске обнове после Другог светског рата, уп. **ERP**. 2. [енгл. Economic Commission for Africa] Економска комисија (Уједињених нација) за Африку.

ECAFE [енгл. Economic Commission for Asia and the Far East] Економска комисија (УН) за Азију и Далеки исток.

ECE [енгл. Economic Commission for Europe; фр. Commission economique pour l'Europe] Економска комисија (УН) за Европу.

ECLA [енгл. Economic Commission for Latin America] Економска комисија (УН) за Латинску Америку.

ECOSOC /екосок/ [енгл. Economic and Social Council] Економско-социјално веће УН.

ECSC [енгл. European Coal and Steel Community] ист. Европска заједница за угаљ и челик.

ed. [лат. editio] издање књиге; [лат. edidit] издао књигу; едиција.

EDC [енгл. European Defence Community] Европска одбрамбена заједница.

EDES [грч. Ethnikos demokratikos ellenikos stratos] ист. Народна демократска грчка војска, једна од десничарских грчких група отпора у Другом светском рату; уп. **EAM**.

EEC [енгл. European Economic Community] Европска економска заједница.

EEG мед. електроцефалографија (и -грам).

eff. [тур.] ефендија.

EFTA [енгл. European Free Trade Association] Европско удружење за слободну трговину.

EIU [енгл. Economic Intelligence Unit] Организација за истраживање тржишта (са седиштем у Лондону).

Ekg /е-ка-ге/ мед. електрокардиограм.

ELAS [грч. Ethnikos laikos apeleutherikos stratos] ист. Народноослободилачка војска Грчке у Другом светском рату.

ELDO [енгл. European Space Vehicle Launcher Development Organization] Европска организација за развој васионских ракета (истраживање васионе).

em хем. ознака за радијумову еманацију.

ENE [енгл. East-North-East] исток-североисток.

EOKA [грч. Ethniki Organosis Kyprion Agoniston] ист. Народна организација кипарских бораца.

EPAS Експериментални пројект Аполо [енгл. Apollo] — Сојуз (половина јула 1975).

EPU [енгл. European Payments Union] Европска платна унија.

Er [лат. erbium] хем. знак (симбол) за ербијум.

ERIC [енгл. European Road Information Centre] Европски центар за информације о путевима.

E. R. P. [енгл. European Recovery Program] ист. Програм европске реконструкције после Другог светског рата.

Es [einsteinium] хем. знак (симбол) за ајнштајнијум.

ESE [енгл. East-South-East] исток-југоисток.

Esq. [енгл. Esquiere витез, штитоноша] енглеска титула („благородни господин").

ESRO [енгл. European Space Research Organization] Европска организација за васионска истраживања.

etc. [лат. et cetera] и тако даље (итд.), и друго, и остало.

Eu [лат. europium] хем. знак (симбол) за европијум.

eV ознака за електронволт.

EXIM експорт-импорт.

F

f 1. знак за фолио. 2. мат. (и F) ознака за функцију.

f [итал. forte јако] муз. знак за динамику, форте.

f. в. **fec.**

F 1. [лат. fluere тећи] хем. знак (симбол) за флуор. 2. знак за Фаренхајт [швед. Fahrenheit]. 3. физ. фарад (јединица електричног капацитета).

FAI [фр. Fédération Aéronautique Internationale] Међународни ваздухопловни савез (са седиштем у Паризу).

FAO [енгл. Food&Agriculture Organization] Организација Уједињених нација за исхрану и пољопривреду.

FBI /еф-би-ај/ [енгл. Federal Bureau of Investigation] криминалистичка и политичка полиција САД.

FDIF [фр. Fédération Démocratique Internationale des Femmes; енгл. Women's International Democratic Federation] Међународни демократски савез жена.

Fe [лат. ferrum] хем. знак (симбол) за гвожђе.

fec. [лат. fecit] направљено, учињено.

FEC [енгл. Far Eastern Commission] Комисија за Далеки исток.

FEDAC [фр. Fédération Européenne des Associations des Combattants] Европски савез удружења ратника.

Fm [име по Енрику Фермију, италијанском физичару] хем. знак (симбол) за фермијум.

ff [итал. finissimo најфиније] муз. ознака за финисимо.

ff [итал. fortissimo врло јако, свом снагом] муз. знак за динамику, фортисимо.

FFI [фр. Forces Françaises de l' Intérieur] ист. снаге Француског покрета отпора у домовини за време Другог светског рата.

FIA [фр. Fédération Internationale de l'Automobile] Међународни аутомобилистички савез.

FIAB = IFLA (в.)

FIAF [фр. Fédération Internationale des archives de film] Међународни савез филмских архива.

FIAPF [фр. Fédération Internationale des Associations de Producteurs de Films; енгл. International Federation of Association of Film Producers] Међународни савез произвођача филмова.

Fiat [итал. Fabrica Italiana automobili Torino] италијанска фабрика аутомобила из Торина.

FID [фр. Fédération Internationale de Documentation; енгл. International Federation for Documentation] Међународни савез за документацију, стандардизацију техничких норматива.

FIDAC [фр. Fédération Internationale des Associations des combattants] Међународни савез удружења ратника.

FIDE [фр. Fédération Internationale des Echecs; енгл. International Chess Federation] Међународни шаховски савез.

FIEJ [фр. Fédération Internationale des Editeurs des Journaux et Publications; енгл. International Federation of Newspaper Publishers, Proprietors and Editors] Међународни савез издавача новина и часописа.

FIFA [фр. Fédération Internationale de Football-Associations] Међународни фудбалски савез.

FIL [итал. Federazione Italiana del Lavoro] Италијанска федерација рада.

FILA [фр. Fédération Internationale des Luttes Associés; енгл. International Federation of Associated Wrestling Styles] Међународна рвачка федерација.

FILDIR [фр. Fédération Internationale Libre des Déportés et Internés de la Résistance] Међународни савез бивших депортираца и интернираца.

FIP [фр. Fédération Internationale de Philatélie] Међународни филателистички савез.

FIR [фр. Fédération Internationales des Résistants, des Victimes et des Prisonniers du Fascime; енгл. International Federation of Resistance Fighters and Victims of Fascism] Међународни савез припадника покрета отпора и жртава фашизма.

FIS [фр. Fédération Internationale de Ski] Међународни скијашки савез.

FIT [фр. Fédération Internationale des Traducteurs; енгл. International Federation of Translators] Међународни савез преводилаца.

Fla Флорида (држава у САД).

FLN [фр. Front de libération nationale] ист. алжирски Фронт народног ослобођења (у време борбе за укидање француске колонијалне власти, у другој половини XX века).

FMAC [фр. Fédération Mondiale des Anciens Combattants; енгл. World Veterans Federation] Светска федерација бивших бораца.

FNB [фин. Finska Notisbyrau] Финска новинска агенција.

for. форинт(а), мађарска новчана јединица.

Fr [лат. Francia, име у почаст Француске] хем. знак (симбол) за француј.

fra фратар (испред имена фрањеваца).

FRELIMO Фронт за ослобођење Мозамбика.

ft [енгл. feet /фит/] стопа, англосаксонска јединица за дужину.

F. T. T. [енгл. Free Trieste Territory] ист. Слободна територија Трста (првих година након Другог светског рата).

f. в. [лат. folio verso /ф. верзо/ окренувши лист] на следећој страни у књизи.

G

g 1. грам. 2. [лат. gravitas гравитација] физ. акцелерација Земљине теже.

G 1. гаус. 2. гига-.

Ga 1.[лат. gallium] хем. знак (симбол) за галијум. 2. [енгл. Georgia] Џорџија, држава у САД.

gal. ознака за галон, јединица запремине.

GATT [енгл. General Agreement on Tarifs and Trade] Општи споразум о царинама и трговини.

Gb гилберт, јединица магнетског напона у CGS систему.

Gd [лат. gadolinium] хем. знак (симбол) за гадолинијум.

Ge [лат. germanium] хем. знак (симбол) за германијум.

GeV физ. гигаелектронволт.

GOETO [енгл. Grand Order of European Travel Organizers] Удружење европских организатора путовања.

Gr. [енгл. Greenwich] Гринич.

Gy физ. грej, јединица за специфичну предату енергију.

GWh физ. ознака за 1.000.000 киловат-часова.

H

h 1. [лат. hora] час, сат; 2. физ. ознака за Планкову константу.

H 1. [грч. hydor од hydatos вода, genesis постанак] хем. знак (симбол) за водоник. 2. физ. знак за хенри, јединицу за индуктивност. 3. [фр. heure трен, тренутак] понекад ознака код поновљених телевизијских снимака.

ha хектар, јединица за површину, 100 ари.

HAWK [енгл. Homing All the Way Killer убица вођен целим путем] навођена ракета.

h. c. [лат. honoris causa /хонорис кауза/ ради почасти] ознака уз титулу *доктор* коју универзитети и академије додељују посебно заслу-

жним људима, па и ако немају квалификације за редовно стицање докторске титуле.

He [лат. helium, грч. helios сунце] хем. знак (симбол) за хелијум.

HE хидроелектрана.

Hf [лат. hafnium, према Хафнија, старом имену Копенхагена] хем. знак (симбол) за хафнијум.

Hg [лат. hydrargyrum од грч. hydor, према hydatos вода, argyros сребро] хем. знак (симбол) за живу.

hg хектограм.

hl хектолитар.

Ho [лат. holmium, према Холмија, старом латинском имену Стокхолма] хем. знак (симбол) за холмијум.

HP [енгл. horse-power] физ. коњска снага.

Hs [лат. hasium] хем. знак (симбол) за хасијум.

h. s. t. [лат. hora sine tempore час без времена] без академске четврти.

Hz физ. херц, јединица за фреквенцију.

I

i мат. ознака за имагинарну јединицу (комплексни број).

I [лат. iodum] хем. знак (симбол) за јод.

I[a] [лат. primus први] прима муз. 1.први, основни тон дијатонске скале. 2. унисоно, једногласно. 3. прва жица на инструменту (виолини и сл.). 4. прва виолина (или који други инструмент: флаута сл.), прим. 5. сп. ударац одозго надоле (у мачевању). 6. трг. најквалитетнија, одабрана, првокласна роба.

Ia [енгл. Iowa] Ајова, држава у САД.

IAAF [енгл. International Amateur Athletic Federation] Међународна атлетска федерација, седиште у Лондону.

IAEA [енгл. International Atomic Energy Agency] Међународна агенција за атомску енергију.

IAF [енгл. International Astronautical Federation] Међународна астронаутичка федерација, седиште у Паризу.

IAPA [енгл. International Association of Plastic Arts; фр. Association Internationale des Arts Plastiques] Међународно удружење ликовних уметника.

IAPL [енгл. International Association of University Professors and Lecturers; фр. Association Internationale des Professeurs et Maîtres de Conférences des Universités] Међународно удружење универзитетских професора и предавача.

IATA [енгл. International Air Transport Association; фр. Association du Transport Aérien International] Међународно удружење за аеротранспорт.

IAU [енгл. International Association of Universities; фр. Association Internationale des Universités] Међународно удружење универзитета.

ib., ibid., ibidem, [лат.] на истом месту.

IBRD [енгл. International Bank for Reconstruction and Development] Међународна банка за обнову и развој.

ICA [енгл. International Cooperation Administration] Управа за међународну сарадњу.

ICAO [енгл. International Civil Aviation Organization] Међународна организација за цивилно ваздухопловство.

ICC [енгл. International Chamber of Commerce; фр. Chambre de Commerce Internationale; нем. Internationale Handelskammer] Међународна трговинска комора.

ICEM [енгл. International Commitee for European Migration] Међународни комитет за европску миграцију.

ICF[1] **= FIDE** (в.)

ICF[2] [енгл. International Canoe Federation] Међународни кајакашки савез.

ICFPW [енгл. International Confederation of Former Prisoners of War] Међународни савез бивших ратних заробљеника; уп. **CIAPG.**

ICFTU [енгл. International Confederation of Free Trade Unions] Међународна конфедерација слободних синдиката.

ICOM [енгл. International Council of Museums; фр. Conseil International des Musées] Међународно веће музеја.

ICPC [енгл. International Criminal Police Commission] Међународна комисија криминалистичке полиције – Интерпол.

id. [лат. idem] исти.

Ida. [енгл. Idaho] Ајдахо, држава у САД.

i. e. [лат. id est] то јест, тј.

IFA [енгл. International Fiscal Association] Међународно удружење за финансијско и порезно право.

IFAFP = FIAPF (в.)

IFC [енгл. International Finance Corporation] Међународна финансијска корпорација.

IFD = FID (в.)

IFI = FIT (в.)

IFLA [енгл. International Federation of Library Associations; фр. Fédération Internationale des Associations de Bibliothécaires] Међународни савез библиотекарских удружења.

IFNPPE = FIEJ (в.)

IFRM [енгл. International Federation for the Right of Man] Међународна федерација за људска права.

IHK = ICC (в.)

IIS [енгл. Indian Information Service] новин. Индијска новинска агенција.

Il [по имену америчке државе Illinois /Илиноис/] хем. знак (симбол) за илиниjум, некадашњи назив за хемијски елемент прометијум; в. **Pm.**

ILA [енгл. International Law Association] Удружење за међународно право са седиштем у Лондону.

Ill [енгл. Illionis] Илиноис, држава у САД.

ILO [енгл. International Labour Organization; фр. Organisation Internationale du Travail] Међународна организација рада.

ILS [енгл. Instrumental Landing System] радио-навигациони уређај који омогућава приземљење авиона и у неповољним временским условима.

IMF [енгл. International Monetary Fund] Међународни монетарни фонд (у нашем преводу **ММФ**).

In [име према речи индиго, сагорева плавим пламеном] хем. знак (симбол) за индијум.

I. N. A. [енгл. Indian National Airways] Индијско државно предузеће за аеротранспорт.

inc. 1. [енгл. incorporated] трг. деоничко (акционарско) друштво у америчким називима трговачких фирми. 2. [лат. incidit] урезао, на графичком листу уз сигнатуру аутора.

ing. [фр. ingénieur] инжењер.

INRI [лат. Iesus Nasarenus rex Judaeorum] рел. Исус Назаређанин краљ јеврејски, натпис на католичком распећу.

INS [енгл. International News Service] новин. Међународна новинска агенција, седиште у Америци.

Intelsat [енгл. International Telecommunications Satellite Consortium] Међународни конзорцијум за телекомуникације путем вештачких Земљиних сателита.

Interpol [енгл. International Police; фр. Organisation internationale de police criminelle] Међународна организација криминалистичке полиције.

Io [енгл. Iowa] Ајова, држава у САД; уп. **Ia.**

IOC [енгл. International Olympic committee] сп. Међународни олимпијски комитет.

IPA [енгл. International Publisher's Association; фр. Union Internationale des Editeurs] Међународно удружење издавача.

IPI [енгл. International Press Institute; фр. Institut International de la Presse] новин. Међународни новински институт.

IQ [енгл. intelligence quotient] коефицијент интелигенције.

Ir [лат. iridium] хем. знак (симбол) за иридијум.

I. R. A. [енгл. Irish Republican Army] Ирска републиканска армија.

IRO [енгл. International Refugee Organization] Међународна организација УН за избеглице.

ISA италијански систем ТВ емисија у боји (ни PAL, ни SECAM).

ISO [енгл. International Organization for Standardization] Међународна организација за стандарде, седиштем у Женеви.

ITI [енгл. International Theatre Institute; фр. Institut International du Théâtre] Међународни позоришни институт.

ITIM [хебр. Itonej Israel Menhadim] новин. Израелска новинска (обавештајна) агенција.

ITU [енгл. International Telecommunication Union] Међународна унија за телекомуникације.

IUS [енгл. International Union of Students; фр. Union Internationale des étudiants] Међународна унија студената.

i. v. [лат. intra унутра, вена] интравенозно.

J

J [енгл. joule] физ. џул, јединица за енергију, рад, количину топлоте.

JAL [енгл. Japan Air Lines] Јапанско аеротранспортно предузеће.

JEL [есперанто Jugoslavia esperanto ligo] ист. некадашњи Савез есперантиста Југославије.

jr [енгл. junior, лат. iunior] млађи; сп. јуниор.

K

k 1. мат. ознака за константу 2. ознака за карат.

K 1. [лат. kalium] хем. знак (симбол) за калијум. 2. ознака за краља у шаху. 3. круна, новчана јединица у више земаља. 4. физ. ознака за келвин, јединица за температуру.

kat хем. катал, јединица за каталитичку активност.

kcal физ. килокалорија.

kg килограм.

KG [нем. Kriegsgefangene] ратни заробљеник; уп. **PG, PW.**

kgm килограмметар.

kHz физ. килохерц.

k. k. [нем. kaiserlich-kgniglich] царски (и) краљевски; уп. **k. u. k.**

kl килолитар.

KLM [хол., Koninklijke Luchtvaart Maatschappy] саобр. Холандско предузеће за аеротранспорт.

km километар.

k. o. [енгл. knock-out] сп. нокаут.

kp физ. килопонд.

KPD [нем. Kommunistische Partei Deutschland] ист. Комунистичка партија Немачке.

kpm физ. килопондметар.

Kr [грч. krypto сакривам, покривам] хем. знак (симбол) за криптон.

kr крајцар, ситан Аустроугарски новац.

k. u. k. /ка унд ка/ [нем. kaiserlich und kgniglich] царски и краљевски.

kV физ. киловолт.

kVA физ. киловолт-ампер.

kW физ. киловат.

kWh физ.киловат-час.

L

l 1. литар. 2. мат. [лат. longitudo] ознака за дужину. 3. физ. ознака за лумен.

L 1. римски знак за број 50. 2. [нем. Läufer] ознака за ловца у шаху. 3. [фр. leçon /лесо̃н/ обука, поука, лекција] ознака на аутомобилима за обуку.

£ ознака за енглеску фунту стерлинга.

L. [швед. Linné (име природословца Линеа)] уз имена животиња и биљака, обавезно курзи-

вом, означава њихову класификацију и систематизацију, према систему овог научника.

La 1. [лат. lanthanum, грч. lanthano сакривам] хем. знак (симбол) за лантан. 2. [енгл. Louisiana] Лујзијана, држава у САД.

lb либра, фунта, јединица за тежину.

l. c. [лат. loco citato /локо цитато/] на наведеном месту (у књизи).

LEM [енгл. Lunar Excursion Model] посебна летелица за спуштање на површину Месеца (Месечево возило).

Li [лат. lithium, грч. lithos камен] хем. знак (симбол) за литијум.

lm физ. лумен, јединица за светлосни флукс.

LOT саобр. Пољски аеротранспорт.

LP /ел-пи/ [енгл. long play /лонг плеј/, long дугачак, play свирати] назив за грамофонске плоче великог формата.

Lr [lawrencium] хем. знак (симбол) за лоренцијум.

L. S. [лат. locus сигили] место печата (у нас **М. П.**).

LSD /ел-ес-ди/ [lysergamid] јако халуциногено средство.

Ltd. [енгл. limited] акционарско (деоничарско) друштво с ограниченом одговорношћу.

Lu [по латинском имену Париза, Lutetia] хем. знак (симбол) за лутецијум = **касиопијум**.

lx [лат. lux /лукс/ светло] физ. лукс, јединица за осветљеност.

M

m метар.

m² квадратни метар.

m³ кубни метар.

M 1. [лат. mille] римски знак за 1.000. 2. ознака за мега. 3. ознака за Махов број.

M. [фр. monsieur] господин.

Ma [према Мазур – становник пољске покрајине Мазовије] хем. заст. знак (симбол) за рани-ји назив мазуријум или технецијум, данас ренијум; в. **Re**.

mA физ. милиампер.

MAP [енгл. Maghreb Arap Press] новинска агенција за Мароко, Тунис и друге земље Магреба.

MAS [итал. motoscafo antisommergibile] противподморнички пловни објект.

Mass. [енгл. Massachusetts] Масачусетс, држава у САД.

M. A. V. [мађ. Magyar Államvasút] саобр. Мађарске (државне) железнице.

mb физ. милибар.

MCS [Mercalli, Sancani-Sieberg] Меркалијева скала.

Md¹ [лат. mendelevium] хем. знак (симбол) за менделевијум.

Md² [енгл. Maryland] Мериленд, држава у САД.

Mena (MENA) новинска агенција северноафричких арапских држава.

Met [енгл. Metropolitan-opera] Метрополитен-опера.

MeV физ. мегаелектронволт (милион електронволта).

mf [итал. mezzoforte] муз. ознака за динамику, полујако.

mg милиграм.

Mg [лат. magnesium магнет] хем. знак (симбол) за магнезијум.

M. G. M. [енгл. Metro Goldwyn Mayer] име великог америчког филмског предузећа.

mgr. = **msgr** (в.)

mgtsc. магнетоскоп.

MHz физ. мегахерц.

Mich. [енгл. Michigan] Мичиген, држава у САД.

min. минута, временска јединица, шездесети део сата.

MIS [енгл. Menagement Investigation Service] агенција за индустријску шпијунажу.

Miss. [енгл. Mississippi] Мисисипи, држава у САД.

mkg метаркилограм.

MKS метар-килограм-секунда.

ml милилитар.

mlle [фр. mademoiselle /мадмоазёл/] госпођица.

mlrd [фр. milliard] милијарда.

mm милиметар.

mm^2 квадратни милиметар.

mm^3 = cmm кубни милиметар.

Mm [грч. myrioi 10.000] миријаметар.

mμ милимикрон.

mme [фр. madame /мадам/] госпођа.

Mn [лат. magnesium] хем. знак (симбол) за манган.

Mo 1. [лат. molybdenum, грч. molybdos олово] хем. знак (симбол) за молибден.; 2. [енгл. Missouri] Мисури, држава у САД.

Mω [грч. megas, megale, mega велик, нем. Ohm по имену физичара Ома] физ. мегаом.

MOL [енгл. Manned Orbital Laboratory] лабораторија америчког програма за васионске летове с људском посадом.

Mont. [енгл. Montana] Montana, држава у САД.

mp [итал. mezzopiano] муз. полутихо; полутихим гласом.

m. p. [лат. manu propria] својом руком, својеручно (наша скр. **С. Р.**).

MP [енгл. Military Police] вој. енглеска и америчка војна полиција.

M. P. [енгл. member of Parliament] члан парламента.

mr [лат. magister] магистар, академска титула након завршеног постдипломског студија.

Mr. [енгл. mister] господин.

Mrs. /мисиз/ [енгл. mistress /мистрис/] госпођа; господарица.

MS [енгл. motorship] саобр. моторни брод.

m/s метар у секунди.

msgr. [итал. monsignore /монсињор/] кат. титула високих црквених достојанственика.

MSI [итал. Movimento Sociale Italiano] ист. некадашња неофашистичка италијанска политичка организација.

Mt [лат. meitnerium] хем. знак (симбол) за мајтнеријум.

Mt. [енгл. mount /маунт/] геогр. брдо, планина.

mtc метричка цента.

MV физ. мегаволт.

MVA физ. мегаволтампер.

MW физ. мегават.

Mx физ. максвел.

N

n 1. нано. 2. физ. неутрон. 3. [лат. neutrum] грам. именица средњег рода. 4. мат. ознака за ред, класу или потенцију.

N 1. [лат. nitrogenium] хем. знак (симбол) за азот. 2. физ. њутн, јединица за силу. 3. [North /норд/] север. 4. римски број 900.

Na [лат. natrium] хем. знак (симбол) за натријум.

NASA [енгл. National Aeronautics and Space Administration] америчка управа за астронаутику и васионска истраживања.

NATO [енгл. North Atlantic Treaty Organization; фр. Organisation du Traité de l'Atlantic Nord] Организација северноатлантског пакта (Атлантски пакт).

Nb [лат. niobium] хем. знак (симбол) за ниобијум.

N. B. [лат. nota bene] не заборави, да се не заборави.

Nd [лат. neodymium, грч. neos нов, didymos двојни, двоструки] хем. знак (симбол) за неодимијум.

Ne [грч. neon ново] хем. знак (симбол) за неон.

NE [енгл. North-East] североисток.

NEA [енгл. Newspaper Enterprise Association] једна од америчких новинских агенција.

Neb. [енгл. Nebraska] Небраска, држава у САД.

Nev. [енгл. Nevada] Невада, држава у САД.

Ni [лат. niccolum, швед.-нем. Nickel, по имену гнома из шведске митологије] хем. знак (симбол) за ник(а)л.

NICAP [National Investigations Committee on Aerial Phenomena] Национална (америчка) комисија за проучавање летећих тањира и сл.

N. J. [енгл. New Jersey] Њу Џерси, држава у САД.

Nm 1. пом. наутичка миља. 2. физ. њутнметар.

N. M. (Mex) [енгл. New Mexico] Њу Мексико, држава у САД.

N. N. [лат. nomen nescio не знам имена; или non nominatus неименовани; или „Numerius Negidius" (игра речи лат. negat платити, numerare свој дуг)] ознака за непознату особу на адресама и сл.

NNE [енгл. North-North-East] север-североисток.

NNW [енгл. North-North-West] север-северозапад.

NO [нем. Nord-Ost] североисток.

No 1. [лат. nobelium, по шведском физичару Нобелу] хем. знак (симбол) за нобелијум; 2. [лат. numero] број, бројка.

Np [лат. neptunium] хем. знак (симбол) за нептунијум.

Nr, N^{ro} = № (в.)

nrt нето-регистар-тона.

N. S. D. A. P. /ен-ес-де-а-пе/ [нем. Nationalsozialistische deutsche Arbeiterpartei] ист. Немачка националсоцијалистичка радничка партија (службено име злогласне нацистичке странке).

NSU /ен-ес-у/ [нем. Vereinigte Fahrzeufwerke Neckarsulm] удружене фабрике возила из Улма на реци Некару.

Nt [лат. nitere сијати, светлити се] хем. заст. ранији знак (симбол) за нитон, danas радон, в. **Rn**.

NW [енгл. North-West] северозапад.

N. Y. [енгл. New York] Њујорк, држава и град у САД.

O

O 1. [oxygenium, грч. oxys кисео, оштар, genesis постанак] хем. знак (симбол) за кисеоник.

OAS[1] [фр. Organisation de l' Armfe secrete] Тајна војна организација.

OAS[2] [енгл. Organisation of American States; фр. Organisation des Etats Americains] Организација америчких држава.

ÖBB [нем. Österreichische Bundesbahn] Аустријске државне железнице.

o. c., op. cit. [лат. opus citatum] наведено дело, наведена књига (у цитатима, об. у напоменама).

oc [фр. langue d'oc /лангдо̀к/] јужнофранцуски говор.

OCAS [енгл. Organization of Central American States] пол. Организација држава Средње Америке.

oe [дан. oer /ep/] норвешка и данска новчана јединица

Oe [према имену данског физичара H. C. Oersteda (1777–1851)] физ. знак за ерстед.

OEA = OAS[2] (в.)

OECD [енгл. Organization for Economic Cooperation and Development] Организација за економску сарадњу и развој.

OECE = OEEC (в.)

OEEC [енгл. Organization of european Economic Cooperation; фр. Organisation Européenne de Coopération Economique] Организација за европску привредну сарадњу.

OIT = ILO (в.)

O. K. /о ке/ [енгл. all correct /ол корект/] у реду.

OMM [фр. Organisation Météorologique Mondiale] Светска метеоролошка организација.

ONA [енгл. Overseas New Agency] новин. једна од америчких новинских агенција.

op. [лат. opus] дело (књижевно, музичко, сликарско и сл.), производ.

ÖPD [нем. Österreichische Pressedienst] новин. Аустријска новинска служба.

Or., Ore., Oreg. [енгл. Oregon] Орегон, држава у САД.

Os [лат. osmium, грч. osme мирис, вонь] хем. знак (симбол) за осмијум.

OTAN = NATO (в.).

OTC [енгл. Organization for Trade Corporation] Организација за трговинску сарадњу.

OVRA [итал. Opera volontaria per la Repressione dell' Antifascismo] ист. добровољни рад на сузбијању антифашизма, назив организације која је у фашистичкој Италији обављала исте послове као и Гестапо у нацистичкој Немачкој.

oz [енгл. ounce /аунс/] унца.

P

p 1. [лат. pagina] страна у књизи. 2. [тур. para од ар. bara сребро] ситан новчић. физ. 3. [фр. poise] заст. поаз, мерна јединица у CGS систему за мерење динамичког вискозитета течности. 4. [лат. pondus терет] понд. 5. пико.

p [итал. piano] муз. ознака за динамику, тихо.

P 1. [лат. phosphorus, грч. fotos светло, foreus носач] хем. знак (симбол) за фосфор. 2. римски број 4.000. 3. ознака за пешака (пиона) у шаху.

Pa 1, [лат. protactinium, грч. protos први, aktis сунчани зрака, светло, сјај] хем. знак (симбол) за протактинијум. 2. физ. паскал, јединица за притисак. 3. [енгл. Pensilvania] Пенсилванија, држава у САД.

PAA [енгл. Pan American Airways] Панамерички аеротранспорт.

pag. [лат. pagina] страна у књизи.

PAP [пољ. Polska agencia prassowa] новин. Пољска новинска агенција.

Pb [лат. plumbum] хем. знак (симбол) за олово.

pc [грч.-лат. parsec] парсек, паралакса и секунда.

Pd [лат. paladium, име према планетоиду Палас] хем. знак (симбол) за паладијум.

PEN [енгл. Poets, Playwrigths, Essayists, Editors, Novelists песници, драмски писци, есејисти, уредници, романописци] Међународни клуб културних радника.

pf [итал. piu forte /пју форте/] муз. ознака за динамику, мало јаче, мало снажније.

pF физ. пикофарад.

Pfd. St. [енгл. Pfund Sterling] фунта стерлинга.

Pf P [енгл. Partnership for Peace] Партнерство за мир (један вид повезивања са NATO-ом још неукључених земаља у ову организацију).

PG [фр. prisonnier de guerre] ратни заробљеник; уп. **KG, PW**.

ph [грч. fos од fotos светло] физ. знак за фот.

Ph [грч. fone глас] знак за фон.

pH физ. ознака за концентрацију водоникових јона, киселост средине.

pl. [лат. pluralis од plures многи, више њих] грам. множина.

p. m. 1. [лат. pro mille за хиљаду] промил, хиљадити део. 2. [лат. post meridiem] после подне. 3. [лат. propria manu] својеручно.

pm пондметар.

Pm [лат. promethium] хем. знак (симбол) за прометијум.

Po [лат. Polonia Пољска] хем. знак (симбол) за полонијум.

pp [итал. pianissimo /пијанисимо/] муз. ознака за динамику, врло тихо, врло слабо.

pp [итал. prima primissima /прима примисима/] трг. роба најбољег квалитета, највиши степен, савршенство.

p. p. [лат. per procuram /пер прокурам/] по опуномоћењу.

p. p. c. [фр. pour prendre congé за опроштај, за поздрав на растанку] ознака на посетници ако посетилац приликом опроштајне посете није домаћина нашао код куће.

ppp [итал. pianopianissimo] муз. ознака за динамику, још тише од пијанисима.

Pr [лат. praseodymium, грч. prasinos зелен као празилук, didymos двоструки] хем. знак (симбол) за празеодимијум.

P. S. [лат. post scriptum /постскриптум/] после написаног.

Pt [лат. platinum, шп. platina] хем. знак (симбол) за платину.

P. t. [лат. pleno titulo] пуним насловом; [лат. praemisso titulo /премисо титуло/] под претпостављеним насловом (об. на адресама).

PTI новин. индијска новинска агенција.

Pu [лат. plutonium] хем. знак (симбол) за плутонијум.

p. v. [нем. politisch verdächtig /политиш фердехтиг/] политички сумњива особа.

PVA хем. поливинилацетат.

PVC хем. поливинилхлорид, пластична маса.

PW [енгл. Prisoner of War] ратни заробљеник; уп. **KG, PG.**

Q

qu 1. мат. знак за непознату у неким математичким операцијама. 2. знак за квинтал.

Q. B. F. F. F. Q. S. [лат. Quod bonum, faustum, felix, fortunatumque sit /Квод бонум, фаустум, феликс, фортунамкве сит/ Нека буде добро, благословљено, сретно и честито] заглавље докторских диплома (тим су речима стари Римљани започињали сваки важнији подухват).

qm = **m²** (в.)

q. v. 1. [лат. quantum vis /квантум вис/ колико хоћеш] мед. фарм. ознака на лекарским рецептима за произвољну количину неке материје у леку. 2. [лат. quos vide /квос виде/ што види] упута на одређено место у књизи.

R

r 1. геом. радијус. 2. рубља. 3. рупија. 4. ризма.

R 1. физ. ознака за Реомирове степене. 2. [лат. recipe узми] мед. фарм. на лекарским рецептима. 3. геом. полупречник кугле. 4. физ. ознака за гасну константу. 5. хем. радикал. 6. [фр. recommandé препоручено] рекомандирано (препоручено) писмо. 7. [лат. гага реткости] ознака за ретке књиге. 8. [енгл. recommended препоручивати, саветовати] ознака на улазима великих хотела, која означава да га међународне туристичке организације препоручују гостима. 9. тел. репетиција, поновљени снимак.

Ra [лат. radium од radiare севати, сијати, зрачити] хем. знак (симбол) за радијум.

RAC [енгл. rent-a-car /рентекар/ изнајмити кола] саобр. назив за предузеће које се бави изнајмљивањем аутомобила.

RAD [енгл. radiation absorbed dose] апсорбована доза радијације, јединица дозе јонизирајућег зрачења.

rad радијан, јединица за угао у равни.

RAF [енгл. Royal Air Force] вој. Краљевске ваздухопловне снаге Велике Британије.

RAI [итал. Radiotelevisione Italiana] Италијанска радио-телевизија.

Rb. [лат. rubidioum од rubidus тамноцрвен] хем. знак (симбол) за рубидијум.

RB [дан. Ritzaus Bureau] Данска обавештајна агенција.

Rc 1. [фр. recommandf] препоручено. 2. [лат. recipe узми] мед. фарм. на лекарским рецептима.

Re [лат. rhenium од Rhenus Рајна] хем. знак (симбол) за ренијум.

resp. [лат. respective /респективе/] односно, дотично.

Rf [лат. ruthefordium] хем. знак (симбол) за радефордијум.

R. F. [фр. République Française /републик франсёз/] Република Француска.

R. F. A. [фр. République Fedérale Allemande] Савезна Република Немачка.

Rg [лат. roentgenium према имену немачког физичара Roentgena] хем. знак (симбол) за рендгенијум.

Rh [лат. rhodium, грч. rhodon ружа] хем. знак (симбол) за родијум.

R. I. P. [лат. requiescat in pace /риквескат ин паце/] почивао у миру.

Rn [лат. radon] хем. знак (симбол) за радон.

R. P. 1. [фр. réponse payée] одговор плаћен, на телеграмима. 2. регистрован привремено (о аутомобилима).

Rp [лат. recipe узми] мед. фарм. на лекарским рецептима.

RPF [фр. Rassemblement du Peuple Français] ист. Скуп француског народа (назив Де Голове политичке партије).

RR [енгл. Rolls-Royce] Ролс-Ројс, марка енглеских луксузних аутомобила.

R. S. V. P. [фр. répondez s'il vous plaît молим вас одговорите] прихватате ли позив (честа формула на позивницама).

r. t. регистарска тона.

rtg рендген, рендгенски.

Ru [лат. ruthenium] хем. знак (симбол) за рутенијум.

S

s 1. физ. секунда. 2. [лат. sumatur нека се узме] мед. и фарм. ознака на лекарским рецептима. 3. [енгл. shilling] шилинг. 4. [енгл. slower] полагање (на сатовима).

S 1. [лат. sulphur] хем. знак (симбол) за сумпор. 2. физ. сименс, јединица за електричну проводљивост. 3. [енгл. South] југ. 4. римски број 90. 5. Сан, Сант, Санта, Санто, Сао (у географским именима) свети. 6. ознака за скакача (коња) у шаху.

$ ознака за долар.

sa [лат. summa] мат. сума, збир, износ.

s. a. 1. [лат. sine anno] хем. без назнаке године. 2. [лат. sine acido] без киселина.

SA /ес-а/ [нем. Sturmabteilungen јуришни одред] полувојничка ударна организација немачких фашиста.

SABENA [фр. Société Anonyme Belge d'Exploration de la Navigation Aérienne] Белгијско акционарско (деоничко) друштво за аеротранспорт.

SAIDE [фр. Services Aériens Internationaux d' Egypte] Египатско предузеће за међународни аеротранспорт.

SALT [енгл. Strategic Armament Limitatiomn Treaty] преговори о ограничавању стратешког наоружања.

SANA новин. Сиријска новинска агенција.

S. A. P. A. [енгл. South African Press Association] новин. Јужноафричка новинска агенција.

SAS [енгл. Scandinavian Airlines System] Скандинавско предузеће за аеротранспорт.

sb [грч. stilbein засијати] јединица за мерење осветљења на некој површини.

Sb [лат. stibium, antimonium] хем. знак (симбол) за антимон.

sc. 1. [лат. scilicet] разуме се, то јест, тј., наиме. 2. [лат. sculpsit /скулпсит/ извајао је, израдио је] вај. ознака на кипу или бакрорезу уз име кипара или бакроресца.

Sc [лат. scandium /скандијум/ према Скандинавија] хем. знак (симбол) за скандијум.

s. c. [итал. suo conto /суо конто/] на свој рачун.

SDA [нем. Schweizerosche Depeschenagentur] Швајцарска обавештајна агенција.

Se [лат. sellenium, грч. selene месец] хем. знак (симбол) за селен.

SE 1. [енгл. South East] југоисток. 2. мед. ознака за седиментацију еритроцита.

SEATO [енгл. South East Asia Treaty Organization] Одбрамбени пакт југоистичне Азије.

sec мат. секанс.

S. E. e. O. [лат. salvo errore et omissione с правом на грешку] без одговорности за евентуалну погрешку (нпр. за тачност извучених бројева лутрије у штампи).

sen [лат. senior] сениор, старији.

sf [итал. sforzando /сфорцандо/, sforzato /сфорцато/] муз. појачано, наглашено.

sh [енгл. shilling] шилинг.

Si [лат. silicium од silex, према silicis кремен] хем. знак (симбол) за силицијум.

sin мат. синус.

Skylab /скајлеб/ [енгл. sky laboratory] небеска лабораторија, америчка васионска станица за испитивање услова живота у дуготрајном бестежинском стању.

S. L. [лат. sigilli loco /сигили локо/] место печата (у нас **М. П.**).

Sm [лат. samarium, по руском минералогу Самарском] хем. знак (симбол) за самаријум.

Sn [лат. stannum, грч. kassiteros] хем. знак (симбол) за калај.

SONNA новинска агенција Сомалије.

SOS /ес-о-ес/ [енгл. save our souls (ship) спасите наше душе (брод)] знак за помоћ, у Морзеовој азбуци: три тачке, три црте, три тачке.

SPD [нем. Sozialdemokratische Partei Deutschland] Социјалдемократска партија Немачке.

S. P. D. [лат. salutem pluriman dicit] изражава најсрдачнији поздрав.

SPQR [лат. Senatus Populusque Romanus /сенатус популускве романус] Сенат и народ римски (назив римске државе).

Sr [лат. strontium, енгл. Strontian; по пределу Стронцијан у Шкотској] хем. знак (симбол) за стронцијум.

sr стерадијан, јединица за просторни угао.

SS /ес-ес/ [нем. Schutzstaffel заштитни одред] вој. ознака за немачке оружане фашистичке формације.

S/S [енгл. steamship /стимшип/] пароброд.

SSE [енгл. South-South-East] југ–југоисток.

SSV [лат. sub signo veneni под ознаком отрова] фарм. апотека сме издати лек само с налепницом на којој пише „отров".

SSW [енгл. South-South-West] југ–југозапад.

St. 1. санкт, сент и сл. свети у географским именима. 2. [енгл. stokes] физ. стокс, јединица вискозитета.

s. t. [лат. sine titulo] без наслова.

STT [фин. Soumen Tietotoimisto] Финска обавештајна агенција.

SUNFED [енгл. Special United Nations Fund for Economic Development] Специјални фонд Уједињених нација за економски развој.

Sv сиверт, еквивалентна доза.

s. v. [лат. sub voce под речју] види тамо (у речнику).

S. V. B. E. E. V. [лат. Si vales, bene est, ego valeo Ако си здрав, добро је, ја сам здрав] формула у староримским писмима.

SW [енгл. South-West] југозапад.

Swissair /свисер/ [фр. air ваздух] некадашња швајцарска авиокомпанија.

T

t 1. тона. 2. [лат. tempus] физ. време. 3. муз. темпо. 4. књиж. том. 5. такса на недовољно франкираним писмима.

T 1. хем. знак за тритијум, радиоактивни изотоп водоника. 2. физ. тесла, јединица за магнетску индукцију. 3. ознака за топа у шаху.

T^1, T^2, T^3 назив за више стотина километара велике ледене санте откривене 1949. и 1950. године на Арктику.

ta [шп. taга од ар. tarh бацити, tarih оно што се одбацује, отпадак] а. омот робе; амбалажа. б. тежина омота робе.

Ta [лат. tantalium] хем. знак (симбол) за тантал.

Tb [лат. terbium] хем. знак (симбол) за тербијум.

tbc мед. туберкулоза.

Tc [грч-лат. technetium] хем. знак (симбол) за техницијум.

Te [лат. tellurium од tellus, према telluris земља, тло] хем. знак (симбол) за телур.

TE термоелектрана.

Tenn. [енгл. Tennessee] Тенеси, држава у САД.

Tex. [енгл. Texas] Тексас, држава у САД.

tg мат. тангенс.

Th [лат. thorium, по Тору, богу рата и највећем божанству у скандинавској митологији] хем. знак (симбол) за торијум.

Ti [лат. titanium, грч. Titan] хем. знак (симбол) за титанијум.

TIR [фр. transport international routier] саобр. знак за међународни друмски превоз.

tit. [лат. titulo debito] с насловом који коме припада.

Tl [лат. thallium] хем. знак (симбол) за талијум.

Tm [лат. thulium, према Thule (Туле), некадашњем имену Скандинавског полуострва] хем. знак (симбол) за тулијум.

Tn хем. знак за торон, изотоп радона.

TNT хем. тринитротолуол, експлозив.

tr. [итал. tremolo] муз. тремоло, подрхтавање, титрање, треперење (тона).

TT [швед. Tindingarnes Telegrambyra] новин. Шведска телеграфска агенција.

Tu в. **Tm**.

TU ознака руског авиона типа тупољев.

TV телевизија.

TWA [енгл. Trans World Airlines] саобр. америчко предузеће за авиотранспорт.

U

U [лат. uranium] хем. знак (симбол) за уран.

UEA [Universale Esperanto-Asocio] Светска удружење есперантиста.

UEFA [фр. Union Européenne de footbal association] Европска фудбалска унија.

UER [фр. Union Européenne de Radio-diffusion; енгл. European Broadcasting Union] Европска радио-унија.

Ufa [нем. Universum-Film-Aktiengesellschaft] немачка филмска компанија.

UFI [фр. Union des Foires Internationales] Унија међународних сајмова.

UFO [енгл. unidentified flying objects] неидентификовани летећи објекти (**НЛО**)

UHF [енгл. ultra high frequencies] ултрависоке фреквенције; уп. **VHF**.

UIE = **IUS** (в.)

UIT [фр. Union Internationale des Telécommunications] Међународна унија за телекомуникације.

U. K. [енгл. United Kingdom] Уједињено Краљевство (Велика Британија).

UKV /у-ка-ве/ [нем. Ultrakurzwellen] ултракратки таласи.

UN = **UNO** (в.).

UNCA [енгл. United Nations Correspondents Association] Удружење новинских дописника при Уједињеним нацијама.

UNCTAD [енгл. United Nations Conference on Trade and Development] Конференција Уједињених нација за трговину и развој.

UNESCO [енгл. United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization] Организација Уједињених нација за образовање, науку и културу.

ung. [лат. unguentum] маст, на лекарским рецептима.

UNICEF [енгл. United Nations International Children's Emergency Fund] Међународни дечји фонд Уједињених нација за хитне потребе.

UNO [енгл. United Nations Organization] Организација уједињених нација.

UNRRA [енгл. United Nations Relief and Rehabilitation Administration] ист. Управа Уједињених нација за помоћ и обнову (после Другог светског рата).

UP [енгл. United Press] Уједињена штампа (америчких новинских агенција); услед фузије са **INS** [енгл. International News Service] 1958. преименован у **UPI** [енгл. United Press International].

UPI в. **UP**.

UPU [енгл. Universal Postal Union] Светска поштанска унија.

US [енгл. United States] в. **USA.**

USA [енгл. United States of America] Сједињене Америчке Државе.

USIA [енгл. United States Information Agency] Информациона агенција САД.

USIS [енгл. United States Information Service] Информациона служба САД.

UTD [енгл. United] уједињен, сједињен (у називима друштава и установа).

V

v физ. [лат. velocitas] ознака за брзину.

v. 1. [лат. vale] здраво. 2. [лат. versus] књиж. стих. 3. [лат. verte] окрени! 4. [лат. vide] види. 5. [лат. vivus] жив. 6. [лат. vixit] живео је.

V 1. [лат. vanadium, по имену скандинавске богиње љубави и младости Ванадис] хем. знак (симбол) за ванадијум. 2. геом. запремина. 3. физ. волт, јединица за електрични напон, електромоторну силу. 4. римски број пет. 5. [енгл. Victoria] победа.

V_1, V_2, V_3 [/фау/ нем.] назив за немачко тајно разорно оружје у Другом светском рату.

VA физ. волтампер.

Va [енгл. Virginia] Вирџинија (држава у САД).

VAFA в. **WAFA.**

VAh физ. волтамперчас.

var. варијетет, ознака за подврсту у ботаници и зоологији.

VAs физ. волтамперсекунда.

vcello [итал. violoncello] муз. виолончело.

VHF [енгл. very high frequencies] физ. електромагнетски таласи врло високе фреквенције (обухватају подручје ултракратких таласа); уп. **UHF.**

vid. [лат. videatur] ваља видети.

VIP [енгл. very important person] врло важна особа.

vol. [лат. volumen] геом. обим.

V. S. O. P. [енгл. very superior old product прави врхунски стари производ] назнака на флашама за обележавање пића које је одлежало најмање двадесет година.

VW [нем. Volks /фолкс/ народ, wagen /ваген/ кола] позната немачка фабрика аутомобила и аутомобили те марке.

W

W 1. [лат. wolframium] хем. знак (симбол) за волфрам. 2. физ. ват, јединица за снагу. 3. [енгл. West] запад.

WAFA Палестинска новинска агенција.

WAPO [енгл. World Association for Public Opinion] Светска асоцијација за испитивање јавног мњења.

Wash. [енгл. Washington] Вашингтон, држава у САД.

Wb физ. вебер, јединица за магнетни флукс.

W. C. /ве-це/ [енгл. water-closet /вотерклозет/] тоалет с водом за испирање.

WDW [енгл. Walt Disney World] Свет Волта Дизнија, највећи забавни парк на свету, на Флориди у САД.

Wh физ. ватчас.

WIDF = FDIF (в.)

Wis. и **Wisc.** [енгл. Wisconsin] Висконсин, држава у САД.

WM [нем. Weltmeisterschaft /велтмајстершафт/] светско првенство.

WNW [енгл. West-North-West] запад–северозапад.

Ws физ. ватсекунда.

WSW [енгл. West-South-West] запад–југозапад.

WTO [енгл. World Tourism Organization] Светска туристичка организација.

WVF. = FMAC (в.)

Wy. [енгл. Wyoming] Вајоминг, држава у САД.

X

x 1. мат. симбол непознате. 2. ознака за неодређено велику количину. 3. ознака за непознату или неименовану особу. 4. општа ознака за нешто непознато.

X римски број 10.

XX римски број 20.

Xe /ксе/ [лат. xenon, грч. xenos странац] хем. знак (симбол) за ксенон.

xy непозната особа.

Y

y мат. ознака за другу непознаницу у алгебри, најчешће у вези са **x** (в.).

Y [лат. yttrium] хем. знак (симбол) за итријум.

Yb [лат. ytterbium, према Ytterby (Итерби), град у Шведској где је пронађен] хем. знак (симбол) за итербијум.

yd [енгл. yard] јард.

YMCA /имка/ [енгл. Young Men's Christian Association] Хришћанска заједница младих, верски покрет протестантских студената за зближење свих хришћанских вероисповести.

Yuc. [мекс. Yucatan] Јукатан, држава у Мексику.

YWCA /ивка/ [енгл. Young Women's Christian Association] женска секција Хришћанске заједнице младих људи; уп. **YMCA.**

Z

z мат. ознака за трећу непознату у алгебри (обично уз **x** и **y**).

ZANA обавештајна агенције Замбије.

Zn [zincum, нем. Zink] хем. знак (симбол) за цинк.

Zr [лат. zirconium, перс. zircon] хем. знак (симбол) за цирконијум.

Ω

Ω физ. ом, јединица за електрични отпор.

ОЗНАКЕ ЗЕМАЉА И РЕГИЈА У СВЕТУ*

ДВОСЛОВНЕ СКРАЋЕНИЦЕ

AD Андора
AE Уједињени Арапски Емирати
AF Авганистан
AG Антигва и Барбуда
AI Ангвила
AL Албанија
AM Јерменија
AN Холандски Антили
AO Ангола
AQ Антарктик (под управом организације Систем Антарктичке повеље — АТС)
AR Аргентина
AS Америчка Самоа
AT Аустрија
AU Аустралија
AW Аруба
AX Аландска острва
AZ Азербејџан
BA Босна и Херцеговина
BB Барбадос
BD Бангладеш
BE Белгија
BF Буркина Фасо
BG Бугарска
BH Бахреин
BI Бурунди
BJ Бенин
BM Бермуда
BN Брунеј
BO Боливија
BR Бразил
BS Бахама
BT Бутан
BV Бувеово острво
BW Боцвана
BY Белорусија
BZ Белизе
CA Канада
CC Кокосова острва
CD Конго, Демократска Република
CF Централноафричка Република
CG Конго, Република
CH Швајцарска
CI Обала Слоноваче
CK Кукова острва
CL Чиле
CM Камерун
CN Кина

* Уз скраћенице по абецедном реду дата су имена држава, као и територија које имају самоуправу или су у унији са неком државом.

CO Колумбија
CR Костарика
CU Куба
CV Зеленортска острва
CX Ускршње острво
CY Кипар
CZ Чешка, Република
DE Немачка
DJ Џибути
DK Данска
DM Доминика
DO Доминиканска Република
DZ Алжир
EC Еквадор
EE Естонија
EG Египат
EH Западна Сахара
ER Еритреја
ES Шпанија
ET Етиопија
FI Финска
FJ Фиџи
FK Фокландска острва (Малвини)
FM Микронезија, Савезна Држава
FO Фарска острва
FR Француска
GA Габон
GB Велика Британија
GD Гренада
GE Грузија
GF Француска Гвајана (Гијана)
GG Гернзи
GH Гана
GI Гибралтар
GL Гренланд
GM Гамбија
GN Гвинеја
GP Гваделуп
GQ Екваторијална Гвинеја
GR Грчка
GS Јужна Џорџија и Јужна Сендвичка острва
GT Гватемала
GU Гуам
GW Гвинеја-Бисао
GY Гвајана (Гијана)
HK Хонг Конг
HM Хердово острво и Мекдоналдова острва
HN Хондурас
HR Хрватска
HT Хаити
HU Мађарска
ID Индонезија
IE Ирска
IL Израел
IM Острво Ман
IN Индија
IO Британске Индијско-океанске Територије
IQ Ирак
IR Иран, Исламска Република
IS Исланд
IT Италија
JE Џерзи
JM Јамајка
JO Јордан
JP Јапан
KE Кенија
KG Киргизија (Киргистан)
KH Камбоџа
KI Кирибати
KM Комори
KN Свети Китс и Невис
KP Кореја, Демократска Народна Република
KR Кореја, Република
KW Кувајт
KY Кајманска острва
KZ Казахстан
LA Лаос, Народна Демократска Република
LB Либан

LC Света Луција
LI Лихтеншајн
LK Шри Ланка
LR Либерија
LS Лесото
LT Литванија
LU Луксембург
LV Летонија
LY Либија, Арапска Џамахирија
MA Мароко
MC Монако
MD Молдавија
ME Црна Гора
MG Мадагаскар
MH Маршалска острва
MK Македонија, бивша југословенска република
ML Мали
MM Мијанмар
MN Монголија
MO Макао
MP Северна Маријанска острва
MQ Мартиник
MR Мауританија
MS Монтсерат
MT Малта
MU Маурицијус
MV Малдиви
MW Малави
MX Мексико
MY Малезија
MZ Мозамбик
NA Намибија
NC Нова Каледонија
NE Нигер
NF Норфолк
NG Нигерија
NI Никарагва
NL Холандија
NO Норвешка
NP Непал
NR Науру
NU Ниуе
NZ Нови Зеланд
OM Оман
PA Панама
PE Перу
PF Француска Полинезија
PG Папуа Нова Гвинеја
PH Филипини
PK Пакистан
PL Пољска
PM Свети Пјер и Миклон
PN Питкернова острва
PR Порторико
PS Палестина (Палестинска Народна Самоуправа)
PT Португал
PW Белау (Палау)
PY Парагвај
QA Катар
RE Реинион
RO Румунија
RS Србија
RU Русија (Руска Федерација)
RW Руанда
SA Саудијска Арабија
SB Соломонова острва
SC СејШели
SD Судан
SE Шведска
SG Сингапур
SH Света Хелена
SI Словенија
SJ Свалбард и Јан Мајен (острва)
SK Словачка
SL Сијера Леоне
SM Сан Марино
SN Сенегал
SO Сомалија

SR Суринам
ST Сао Томе и Принципе
SV Салвадор
SY Сирија, Арапска Република
SZ Свазиленд
TC Острва Туркс и Каикос
TD Чад
TF Француске Јужне Територије
TG Того
TH Тајланд
TJ Таџикистан
TK Токелау
TL Источни Тимор
TM Туркменистан
TN Тунис
TO Тонга
TR Турска
TT Тринидад и Тобаго
TV Тувалу
TW Тајван
TZ Танзанија, Уједињена Република
UA Украјина
UG Уганда
UM Мала удаљена острва Сједињених Америчких Држава
US Сједињене Америчке Државе
UY УРУГВАЈ
UZ Узбекистан
VA Ватикан
VC Свети Винсент и Гренадини
VE Венецуела
VG Девичанска острва (Британија)
VI Девичанска острва (САД)
VN Вијетнам
VU Вануату
WF Валис и Футуна (острва)
WS Самоа
YE Јемен
YT Мајот
ZA Јужноафричка Република
ZM Замбија
ZW Зимбабве

Двосложне скраћенице
које више нису у употреби

BU Бурма
CS Србија и Црна Гора
NT Неутрална зона (између Ирака и Саудијске Арабије)
SF Финска
SU СССР
TP Источни Тимор
YU Југославија
ZR Заир

ТРОСЛОВНЕ СКРАЋЕНИЦЕ

ABW	Аруба
AFG	Авганистан
AGO	Ангола
AIA	Ангвила
ALA	Аландска острва
ALB	Албанија
AND	Андора
ANT	Холандски Антили
ARE	Уједињени Арапски Емирати
ARG	Аргентина
ARM	Јерменија
ASM	Америчка Самоа
ATA	Антарктик (под управом организације Систем Антарктичке повеље — ATC)
ATF	Француске Јужне Територије
ATG	Антигва и Барбуда
AUS	Аустралија
AUT	Аустрија
AZE	Азербејџан
BDI	Бурунди
BEL	Белгија
BEN	Бенин
BFA	Буркина Фасо
BGD	Бангладеш
BGR	Бугарска
BHR	Бахреин
BHS	Бахами
BIH	Босна и Херцеговина
BLR	Белорусија
BLZ	Белизе
BMU	Бермуда
BOL	Боливија
BRA	Бразил
BRB	Барбадос
BRN	Брунеј
BTN	Бутан
BVT	Бувеово острво
BWA	Боцвана
CAF	Централноафричка Република
CAN	Канада
CCK	Кокосова острва
CHE	Швајцарска
CHL	Чиле
CHN	Кина
CIV	Обала Слоноваче
CMR	Камерун
COD	Конго, Демократска Република
COG	Конго
COK	Кукова острва
COL	Колумбија
COM	Комори
CPV	Зеленортска острва
CRI	Костарика
CUB	Куба
CXR	УСкршње острво
CYM	Кајманска острва
CYP	Кипар
CZE	Чешка Република
DEU	Немачка
DJI	Џибути
DMA	Доминика
DNK	Данска
DOM	Доминиканска Република
DZA	Алжир
ECU	Еквадор
EGY	Египат

ERI Еритреја
ESH Западна Сахара
ESP Шпанија
EST Естонија
ETH Етиопија
FIN Финска
FJI Фиџи
FLK Фокландска острва (Малвини)
FRA Француска
FRO Фарска острва
FSM Микронезија, Савезна Држава
GAB Габон
GBR Велика Британија
GEO Грузија
GGY Гернзи
GHA Гана
GIB Гибралтар
GIN Гвинеја
GLP Гваделуп
GMB Гамбија
GNB Гвинеја-Бисао
GNQ Екваторијална Гвинеја
GRC Грчка
GRD Гренада
GRL Гренланд
GTM Гватемала
GUF Француска Гвајана (Гијана)
GUM Гуам
GUY Гвајана (Гијана)
HKG Хонг Конг
HMD Хердово острво и Мекдоналдова острва
HND Хондурас
HRV Хрватска
HTI Хаити
HUN Мађарска
IDN Индонезија
IMN Острво Ман
IND Индија
IOT Британске Индијско-океанске Територије
IRL Ирска
IRN Иран, Исламска Република
IRQ Ирак
ISL Исланд
ISR Израел
ITA Италија
JAM Јамајка
JEY Џерзи
JOR Јордан
JPN Јапан
KAZ Казахстан
KEN Кенија
KGZ Киргизија (Киргистан)
KHM Камбоџа
KIR Кирибати
KNA Свети Китс и Невис
KOR Кореја, Република
KWT Кувајт
LAO Лаос, Народна Демократска Република
LBN Либан
LBR Либерија
LBY Либија, Арапска Џамахирија
LCA Света Луција
LIE Лихтенштајн
LKA Шри Ланка
LSO Лесото
LTU Литванија
LUX Луксембург
LVA Летонија
MAC Макао
MAR Мароко
MCO Монако
MDA Молдавија, Република
MDG Мадагаскар
MDV Малдиви
MEX Мексико
MHL Маршалска острва

MKD Македонија, бивша југословенска република
MLI Мали
MLT Малта
MMR Мијанмар
MNE Црна Гора
MNG Монголија
MNP Северна Маријанска острва
MOZ Мозамбик
MRT Мауританија
MSR Монтсерат
MTQ Мартиник
MUS Маурицијус
MWI Малави
MYS Малезија
MYT Мајот
NAM Намибија
NCL Нова Каледонија
NER Нигер
NFK Норфолк
NGA Нигерија
NIC Никарагва
NIU Ниуе
NLD Холандија
NOR Норвешка
NPL Непал
NRU Науру
NZL Нови Зеланд
OMN Оман
PAK Пакистан
PAN Панама
PCN Питкернова острва
PER Перу
PHL Филипини
PLW Белау (Палау)
PNG Папуа Нова Гвинеја
POL Пољска
PRI Порторико
PRK Кореја, Демократска Народна Република
PRT Португалија
PRY Парагвај
PSE Палестина (Палестинска Народна Самоуправа)
PYF Француска Полинезија
QAT Катар
REU Реинион
ROU Румунија
RUS Русија (Руска Федерација)
RWA Руанда
SAU Саудијска Арабија
SDN Судан
SEN Сенегал
SGP Сингапур
SGS Јужна Џорџија и Јужна Сендвичка острва
SHN Света Хелена
SJM Свалбард и Јан Мајен (острва)
SLB Соломонова острва
SLE Сијера Леоне
SLV Салвадор
SMR Сан Марино
SOM Сомалија
SPM Свети Пјер и Миклон
SRB Србија
STP Сао Томе и Принципе
SUR Суринам
SVK Словачка
SVN Словенија
SWE Шведска
SWZ Свазиленд
SYC Сејшели
SYR Сирија, Арапска Република
TCA Острва Туркс и Каикос
TCD Чад
TGO Того
THA Тајланд

TJK Таџикистан
TKL Токелау
TKM Туркменистан
TLS Источни Тимор
TON Тонга
TTO Тринидад и Тобаго
TUN Тунис
TUR Турска
TUV Тувалу
TWN Тајван
TZA Танзанија, Уједињена Република
UGA Уганда
UKR Украјина
UMI Мала удаљена острва Сједињених Америчких Држава
URY Уругвај
USA Сједињене Америчке Државе
UZB Узбекистан
VAT Ватикан
VCT Свети Винсент и Гренадини
VEN Венецуела
VGB Девичанска острва (Британија)
VIR Девичанска острва (САД)
VNM Вијетнам
VUT Вануату
WLF Валис и Футуна (острва)
WSM Самоа
YEM Јемен
ZAF Јужноафричка Република
ZMB Замбија
ZWE Зимбабве

Тросложне скраћенице
које више нису у употреби

BUR Бурма
NTZ Неутрална зона (између Ирака и Саудијске Арабије)
SCG Србија и Црна Гора
SUN СССР
TMP Источни Тимор
YUG Југославија
ZRA Заир

III

ПРИЛОЗИ

ЗАКОНСКЕ МЕРНЕ ЈЕДИНИЦЕ*

1 SI ЈЕДИНИЦЕ И ЊИХОВИ ДЕЦИМАЛНИ УМНОШЦИ И ДЕЛОВИ

1.1 Основне јединице SI

Величина	Јединица	
	Назив	Ознака
дужина	метар	m
маса	килограм	kg
време	секунд(а)	s
електрична струја	ампер	A
термодинамичка температура	келвин	K
количина градива (супстанције)	мол	mol
светлосна јачина (јачина светлости)	кандела	cd

Дефиниције основних јединица SI:

Јединица дужине

Јединица дужине је метар. Метар је дужина путање коју у вакууму пређе светлост за време од 1/299 792 458 секунде. (17e CGPM (1983), Résolution 1)

Јединица масе

Јединица масе је килограм; он је једнак маси међународног прототипа килограма. (3e CGPM (1901), страница 70 у извештају конференције)

Јединица времена

Јединица времена је секунда. Секунда је трајање од 9 192 631 770 периода зрачења које одговара прелазу између два хиперфина нивоа основног стања атома цезијума 133. (13e CGPM (1967), Résolution 1)

---

* Према сајту Завода за мере и драгоцене метале Републике Србије

Јединица електричне струје

Јединица струје је ампер. Ампер је стална електрична струја која би, када би се одржавала у два права паралелна проводника, неограничене дужине и занемарљиво малог кружног попречног пресека, који се налази у вакууму на међусобном растојању од једног метра, проузроковала међу тим проводницима силу једнаку $2 \cdot 10^{-7}$ њутна по метру дужине. (CIPM (1946), Résolution 2 одобрена на 9e CGPM (1948))

Јединица термодинамичке температуре

Јединица термодинамичке температуре је келвин. Келвин је термодинамичка температура која је једнака 1/273,16 термодинамичке температуре тројне тачке воде. (13e CGPM (1967), Résolution 4)

Јединица количине градива (супстанције)

(1) Јединица количине градива (супстанције) је мол. Мол је количина градива (супстанције) система који садржи толико елементарних јединица колико има атома у 0,012 килограма угљеника 12.

(2) Када се употребљава мол, наводе се елементарне јединке које могу бити атоми, молекули, јони, електрони и друге честице или одређене скупине тих честица. (14e CGPM (1971), Résolution 3)

Јединица светлосне јачине (јачине светлости)

Јединица светлосне јачине (јачине светлости) је кандела. Кандела је светлосна јачина (јачина светлости), у одређеном правцу, извора који емитује монохроматско зрачење фреквенције $540 \cdot 10^{12}$ херца и чија је јачина зрачења у том правцу 1/683 вата по стерадијану. (16e CGPM (1979), Résolution 3)

1.1.1 Посебно име и ознака јединице SI за температуру за изражавање Целзијусове температуре

Величина	Јединица	
	Назив	Ознака
Целзијева температура	степен Целзијуса	°C

Целзијусова температура је дефинисана као разлика две термодинамичке температуре T и T_0 ($t = T - T_0$), где је $T_0 = 273{,}15$ K. Температурни интервал или разлика температура може се изразити у келвинима или степенима Целзијуса.

1.2 Друге јединице SI

1.2.1 Изведене јединице SI

Јединице које су кохерентно изведене из основних јединица SI, дате су као алгебарски изрази у облику производа степенованих основних јединица SI.

1.2.2 Изведене јединице SI са посебним називима и ознакама

Величина	Јединица		Изражено	
	Назив	Ознака	другим јединицама SI	основним јединицама SI
фреквенција	херц	Hz		s^{-1}
сила	њутн	N		$m \cdot kg \cdot s^{-2}$
притисак, напрезање	паскал	Pa	N/m^2	$m^{-1} \cdot kg \cdot s^{-2}$
енергија, рад, количина топлоте	џул	J	$N \cdot m$	$m^2 \cdot kg \cdot s^{-2}$
снага[1], флукс зрачења	ват	W	J/s	$m^2 \cdot kg \cdot s^{-3}$
наелектрисање, количина електрицитета	кулон	C		$s \cdot A$
електрични потенцијал, разлика електричног потенцијала, напон, електромоторна сила	волт	V	W/A	$m^2 \cdot kg \cdot s^{-3} \cdot A^{-1}$
електрична отпорност	ом	Ω	V/A	$m^2 \cdot kg \cdot s^{-3} \cdot A^{-2}$
електрична капацитивност	фарад	F	C/V	$m^{-2} \cdot kg^{-1} \cdot s^4 \cdot A^2$
електрична проводност	сименс	S	A/V	$m^{-2} \cdot kg^{-1} \cdot s^3 \cdot A^2$
магнетски флукс	вебер	Wb	$V \cdot s$	$m^2 \cdot kg \cdot s^{-2} \cdot A^{-1}$
магнетска индукција	тесла	T	Wb/m^2	$kg \cdot s^{-2} \cdot A^{-1}$
индуктивност	хенри	H	Wb/A	$m^2 \cdot kg \cdot s^{-2} \cdot A^{-2}$
светлосни флукс	лумен	lm	$cd \cdot sr$	$m^2 \cdot m^{-2} \cdot cd = cd$
осветљеност	лукс	lx	lm/m^2	$m^2 \cdot m^{-4} \cdot cd = m^{-2} \cdot cd$
активност радиоактивног извора	бекерел	Bq		s^{-1}
апсорбована доза, специфична предата енергија, керма	греј	Gy	J/kg	$m^2 \cdot s^{-2}$
еквивалентна доза	сиверт	Sv	J/kg	$m^2 \cdot s^{-2}$
каталитичка активност	катал	kat		$s^{-1} \cdot mol$
угао у равни[2]	радијан	rad		$mm^{-1}=1$
просторни угао[2]	стерадијан	sr		$m^2 \cdot m^{-2} = 1$

[1] Посебни називи за јединицу снаге су: волт-ампер (ознака VA) која се користи за изражавање привидне снаге наизменичне електричне струје и „вар“ (ознака вар) која се користи за изражавање реактивне електричне снаге.

[2] Јединица угла у равни и јединица просторног угла су изведене јединице са димензијом један.

Дефиниције ових јединица су:

Јединица угла у равни

Јединица угла у равни је радијан. Радијан је угао у равни између два полупречника круга који на његовом обиму исецају лук дужине једнаке полупречнику (1 rad = 1 m/m = 1).

Јединица просторног угла

Јединица просторног угла је стерадијан. Стерадијан је просторни угао с теменом у средишту лопте, који на површини лопте захвата површину једнаку површини квадрата одређеног полупречником те лопте (1 sr =1 m^2/m^2 = 1).

Јединице које су изведене из основних јединица SI могу се изразити у јединицама наведеним у Прилогу.

Изведене јединице SI, посебно се могу изразити посебним називима и ознакама датим у табели у 1.2.2: на пример, SI јединица за динамичку вискозност може се изразити као $m^{-1} \cdot kg \cdot s^{-1}$ или $N \cdot s \cdot m^{-2}$ или Pas.

1.3 Предмеци и њихове ознаке који се користе за означавање одређених децималних умножака и делова

Фактор	Предметак	Ознака
10^{24}	јота	Y
10^{21}	зета	Z
10^{18}	екса	E
10^{15}	пета	P
10^{12}	тера	T
10^{9}	гига	G
10^{6}	мега	M
10^{3}	кило	k
10^{2}	хекто	h
10^{1}	дека	da

Фактор	Предметак	Ознака
10^{-1}	деци	d
10^{-2}	центи	c
10^{-3}	мили	m
10^{-6}	микро	μ
10^{-9}	нано	n
10^{-12}	пико	p
10^{-15}	фемто	f
10^{-18}	ато	a
10^{-21}	зепто	z
10^{-24}	јокто	y

Називи и ознаке децималних умножака и делова јединице масе образују се стављањем предметака испред назива „грам“ и њихових ознака испред ознаке „g“.

Ако је изведена јединица изражена у облику количника, њени децимални умношци или делови се могу одредити придодавањем предметка јединици у бројиоцу или имениоцу, или у оба.

Употреба комбинованих предметака, односно предметака образованих стављањем једно уз друго неколико горе наведених предметака, није дозвољена.

1.4 Посебно дозвољени називи и ознаке децималних умножака и делова јединица SI

Величина	Јединица		
	Назив	Ознака	Вредност
запремина	литар	l или L*	$1\ l = 1\ dm^3 = 10^{-3}\ m^3$
маса	тона	t	$1\ t = 1\ Mg = 10^3\ kg$
притисак	бар	bar	$1\ bar = 10^5\ Pa$

* Две ознаке „l“ и „L“ се равноправно могу користити за јединицу литар (Шеснаеста CGPM (1979), одлука 6)

Предмеци и њихове ознаке, наведени у табели у 1.3, могу се употребљавати заједно са јединицама и ознакама из табеле у 1.4.

2 ЈЕДИНИЦЕ ДЕФИНИСАНЕ НА ОСНОВУ ЈЕДИНИЦА SI АЛИ НИСУ НИ ЊИХОВИ ДЕЦИМАЛНИ УМНОШЦИ НИ ДЕЛОВИ

Величина	Јединица		
	Назив	Ознака	Вредност
Угао у равни	обрт*		1 obrt = 2π rad
	град, гон	gon	1 gon = (π/200) rad
	степен (угаони)	°	1° = (π/180) rad
	минута (угаони)	′	1′ = (π/10800) rad
	секунда (угаона)	″	1″ = (π/64800) rad
Време	минута	min	1 min = 60 s
	сат, час	h	1 h = 3600 s
	дан	d	1 d = 86400 s

* Међународна ознака не постоји

Предмеци наведени у табели у 1.3 једино се могу употребљавати уз називе „град“ и „гон“ и ознаку „gon“.

3 ЈЕДИНИЦЕ КОЈЕ СЕ КОРИСТЕ СА ЈЕДИНИЦАМА SI, А ЧИЈЕ СУ ВРЕДНОСТИ У ЈЕДИНИЦАМА SI ДОБИЈЕНЕ ЕКСПЕРИМЕНТАЛНО

Величина	Јединица		
	Назив	Ознака	Дефиниција
енергија	електронволт	eV	Електронволт је кинетичка енергија коју прими електрон при пролазу кроз поље потенцијалне разлике од 1 V у вакууму.
маса	унифицирана јединица атомске масе	u	Унифицирана јединица атомске масе једнака је 1/12 масе атома ^{12}C.

Предмеци и њихове ознаке, наведени у табели у 1.3, могу се употребљавати заједно са овим двема јединицама и ознакама из табеле наведене у 3.

4 ЈЕДИНИЦЕ И НАЗИВИ ЧИЈА ЈЕ УПОТРЕБА ДОЗВОЉЕНА САМО У СПЕЦИФИЧНИМ ОБЛАСТИМА

Величина	Јединица		
	Назив	Ознака	Вредност
јачина оптичких система	диоптрија		1 диоптрија = 1 m^{-1}
маса драгог камења	карат		1 карат = 2 10^{-4} kg
површина земљишта	ар хектар	a ha	1 a = 100 m^2 1 ha = 10^4 m^2
дужинска маса текстилног влакна и конца	текс	tex	1 tex = 10 $^{-6}$ kgm^{-1}
крвни притисак и притисак других телесних течности	милиметар живиног стуба	mm Hg	1 mm Hg 133,322 Pa
површина ефективног пресека	барн	b	1 b = 10^{-28} m^2

Предмеци и њихове ознаке, наведени у табели у 1.3, могу се употребљавати заједно са јединицама и ознакама из табеле наведене у 4, изузев јединице милиметар живиног стуба и њене ознаке.

5 КОМБИНОВАНЕ МЕРНЕ ЈЕДИНИЦЕ

Комбинацијом мерних јединица образују се комбиноване мерне јединице.

Величина	Јединица	
	Назив	Ознака
брзина	километар на час	km/h
угаона брзина	обрт у минути	obrt/min

Јединице које се употребљавају уз додатна показивања, а нису наведене у Уредби

Употреба додатних показивања величине у мерним јединицама које нису наведене у Прилогу 1 *Уредбе о законским мерним јединицама* („Службени лист СЦГ“, број 10/2006), а која су придружена показивању величине изражене законском мерном јединицом, дозвољена је до 31. децембра 2009. године.

Прилог

ДРУГЕ ИЗВЕДЕНЕ ЈЕДИНИЦЕ SI

Неке изведене јединице SI наведене у стандарду **JUS-ISO 31:1998**.

Величина		Јединица		Изражено основним јединицама SI
назив	**ознака**	**назив**	**ознака**	
ДЕО 1: Простор и време				
површина	A, (S)	квадратни метар	m^2	m^2
запремина	V	кубни метар	m^3	m^3
брзина	v	метар у секунди	m/s	$m \cdot s^{-1}$
убрзање	α	метар у секунди на квадрат	m/s^2	$m \cdot s^{-2}$
угаона брзина	w	радијан у секунди	rad/s	s^{-1}
угаоно убрзање	a	радијан у секунди на квадрат	rad/s^2	s^{-2}
ДЕО 3: Механика				
густина (запреминска маса)	ρ	килограм по кубном метру	kg/m^3	$m^{-3} \cdot kg$
површинска маса	ρ_A, (ρ_S)	килограм по квадратном метру	kg/m^2	$m^{-2} \cdot kg$
подужна маса	ρ_l	килограм по метру	kg/m	$m^{-1} \cdot kg$
специфична запремина	v	кубни метар по килограму	m^3/kg	$m^3 \cdot kg^{-1}$
момент инерције	I, J	килограм квадратни метар	$kg \cdot m^2$	$m^2 \cdot kg$
количина кретања	p	килограм метар у секунди	$kg \cdot m/s$	$m \cdot kg \cdot s^{-1}$
момент силе	M	њутн метар	$N \cdot m$	$m^2 \cdot kg \cdot s^{-2}$
динамичка вискозност	η, (μ)	паскал секунда	$Pa \cdot s$	$m^{-1} \cdot kg \cdot s^{-1}$
кинематичка вискозност	ν	квадратни метар у секунди	m^2/s	$m^2 \cdot s^{-1}$
површински напон	γ, σ	њутн по метру	N/m	$kg \cdot s^{-2}$

запремински проток	q_V	кубни метар у секунди	m^3/s	$m^3 \cdot s^{-1}$
масени проток	q_m	килограм у секунди	kg/s	$kg \cdot s^{-1}$
ДЕО 4: Топлота				
коефицијент подужног ширења	α_l	реципрочни келвин	1/K	K^{-1}
топлотна проводност	λ	ват по метар келвину	$W/(m \cdot K)$	$m \cdot kg \cdot s^{-3} \cdot K^{-1}$
ентропија, топлотни капацитет	S, C	џул по келвину	J/K	$m^2 \cdot kg \cdot s^{-2} \cdot K^{-1}$
специфична термодинамичка енергија	u	џул по килограму	J/kg	$m^2 \cdot s^{-2}$
специфична ентропија, специфични топлотни капацитет	s, c	џул по килограм келвину	$J/(kg \cdot K)$	$m^2 \cdot s^{-2} \cdot K^{-1}$
ДЕО 5: Електрицитет и магнетизам				
површинско наелектрисање	σ	кулон по квадратном метру	C/m^2	$m^{-2} \cdot s \cdot A$
запреминско наелектрисање	ρ, (η)	кулон по кубном метру	C/m^3	$m^{-3} \cdot s \cdot A$
јачина електричног поља	E	волт по метру	V/m	$m \cdot kg \cdot s^{-3} \cdot A^{-1}$
пермитивност	ε	фарад по метру	F/m	$m^{-3} \cdot kg^{-1} \cdot s^4 \cdot A^2$
пермеабилност	μ	хенри по метру	H/m	$m \cdot kg \cdot s^{-2} \cdot A^{-2}$
густина електричне струје	J, (S)	ампер по квадратном метру	A/m^2	$m^{-2} \cdot A$
подужна густина електричне струје	A, (α)	ампер по метру	A/m	$m^{-1} \cdot A$
јачина магнетског поља	H	ампер по метру	A/m	$m^{-1} \cdot A$
магнетски моменат	m	ампер квадратни метар	$A \cdot m^2$	$m^2 \cdot A$
специфична отпорност	ρ	ом метар	$\Omega \cdot m$	$m^3 \cdot kg \cdot s^{-3} \cdot A^{-2}$

специфична проводност	γ, σ	сименс по метру	S/m	$m^{-3} \cdot kg^{-1} \cdot s^3 \cdot A^2$
кружна фреквенција	ω	радијан у секунди	rad/s	s^{-1}
активна енергија	W	џул ват час	J W · h	$m^2 \cdot kg \cdot s^{-2}$ $3600 \cdot m^2 \cdot kg \cdot s^{-2}$
ДЕО 6: Светлост и сродна електромагнетска зрачења				
јачина зрачења	I	ват по стерадијану	W/sr	$m^2 \cdot kg \cdot s^{-3} \cdot sr^{-1}$
луминанција, сјај (светлости)	L	кандела по квадратном метру	cd/m^2	$m^{-2} \cdot cd$
екзитанција зрачења	M	ват по квадратном метру	W/m^2	$kg \cdot s^{-3}$
ирадијанција, озрачење	E	ват по квадратном метру	W/m^2	$kg \cdot s^{-3}$
количина светлости	Q	лумен секунда	lm · s	s · cd
светлосна екзитанција	M	лумен по квадратном метру	lm/m^2	$m^{-2} \cdot cd$
светлосна експозиција	H	лукс секунда	lx · s	$m^{-2} \cdot s \cdot cd$
густина енергије зрачења	W	џул по кубном метру	J/m^3	$m^{-1} \cdot kg \cdot s^{-2}$
ДЕО 8: Физичка хемија и молекуларна физика				
моларна маса	M	килограм по молу	kg/mol	$kg \cdot mol^{-1}$
концентрација компоненте B	c_B	мол по кубном метру	mol/m^3	$m^{-3} \cdot mol$
моларна ентропија	S_m	џул по мол келвину	J/(mol · K)	$m^2 \cdot kg \cdot s^{-2} \cdot K^{-1} \cdot mol^{-1}$
моларни топлотни капацитет	C_m	џул по мол келвину	J/(mol · K)	$m^2 \cdot kg \cdot s^{-2} \cdot K^{-1} \cdot mol^{-1}$
моларна термодинамичка енергија	U_m	џул по молу	J/mol	$m^2 \cdot kg \cdot s^{-2} \cdot mol^{-1}$
ДЕО 10: Нуклеарне реакције и јонизујућа зрачења				
експозиција	X	кулон по килограму	C/kg	$kg^{-1} \cdot s \cdot A$
јачина апсорбоване дозе	$\dot{D}$	греј у секунди	Gy/s	$m^2 \cdot s^{-3}$

ПРАВИЛА УПОТРЕБЕ И ПИСАЊА МЕРНИХ ЈЕДИНИЦА И ФИЗИЧКИХ ВЕЛИЧИНА

Ознаке мерних јединица пишу се иза нумеричких вредности у изразима за величину, остављајући размак између нумеричке вредности и ознаке мерне јединице. Размак се не оставља испред јединица за угао у равни које се пишу као експонент: степен, минута и секунда.

У нови ред се не сме пренети само ознака мерне јединице.

Ознаке мерних јединица могу се употребити и у заглављима табела, и ако не следе нумеричку вредност.

Ознаке мерних јединица, по правилу, пишу се малим усправним словима латинице и словом грчке азбуке, али ако је ознака јединице изведена из личног имена, прво слово пише се великим словом.

Називи мерних јединица пишу се малим почетним словом (осим на почетку реченице) чак и за јединице које су добиле назив по презименима чувених светских научника.

Називи мерних јединица могу се писати и ћирилицом или било којим другим писмом којим је писан остали део текста.

Ознаке мерних јединица пишу се без тачке на крају, изузев при нормалној интерпункцији, тј. на крају реченице.

Ознаке мерних јединица не мењају се у множини ни по падежима.

Називи мерних јединица подлежу правилима језика — имају и множину и падежну промену.

Назив предметка SI и назив мерне јединице пишу се заједно као једна реч.

Ознака предметка SI и ознака мерне јединице пишу се заједно.

Производ две мерне јединице обележава се тачком као симболом множења. Тачка се може изоставити кад је ознака мерне јединице таква да не може настати забуна.

Када једна од двеју помножених јединица има ознаку која је иста као и ознака неког предметка, мора се употребити размак, правилан редослед (јединица која има исту ознаку као и неки предметак пише се на крају), или још боље, тачка као симбол множења.

Ако се мерна јединица образује међусобним дељењем двеју мерних јединица, као симбол дељења може се употребити хоризонтална црта (–) или коса црта (/), али само једанпут, или изложилац с негативним знаком. Иза косе црте у истом реду не сме да се употреби знак множења или дељења, осим кад се поставе заграде да би се избегла двосмисленост.

Уз ознаку мерне јединице не дају се посебне ознаке у циљу додатног податка о природи величине или о мерењу које се разматра. На пример: ако израз треба да значи да је дужина алуминијумске шипке 30 cm:

то се **правилно** пише $l_{Al} = 30$ cm, а **погрешно** је $l = 30\ \mathrm{cm}_{Al}$

Опсег вредности, више вредности, мере и толеранције пишу се према следећим примерима:

Правилно:	***Погрешно:***
25 °C ± 5 °C ili (25 + 5) °C	25 ± 5 °C
2 kg, 3 kg i 4 kg	2, 3 i 4 kg
80 mm · 25 mm · 50 mm	80x25x50 mm
20 kg do 30 kg	*20 — 30*
	Избегавати: *20 kg — 30 kg*

Ознаке величина су, по правилу, слова латинског или грчког алфабета, која понекад могу имати индекс. Ове ознаке се пишу курзивом (коса слова, „италик"), без обзира на тип слова употребљен у остатку текста. Иза ознаке величине не ставља се тачка, изузев при нормалној интерпункцији, тј. на крају реченице.

Индекс који представља ознаку величине пише се курзивом. Сви остали индекси пишу се усправним словима, односно бројевима.

Примери: подужна електрична отпорност (R_l), минимална електрична отпорност (R_{min}), запремина прве посуде (V_1).

МЕРНЕ ЈЕДИНИЦЕ КОЈЕ НИСУ У SI СИСТЕМУ

Мере за дужину

1 аршин 0,7112 m
1 врста (Рус.) = 1066,8 m
1 доу (thou) (Енгл.) = 0,001 инча = 0,0254 mm
1 јард (yd) = 0,9144 m
1 мил (САД) (мили инч)= 0,001 инча = 0,0254 mm
1 миља (ирска) = 2048,256 m
1 миља (копнена) = 1609,344 m
1 миља (међународна морска) (int. n. mile) = 1852 m
1 миља (метричка) = 1500 m
1 миља (морска) (nmi, naut mi, n mile или NM) = 1853,18 m
1 миља (шкотска) = 1814,2 m
1 палац = 1 инч (in) = 1″ = 25,4 mm
1 стопа = 1 фит (ft) = 1′ = 0,3048 m
1 федом (fathom (fth или fath)) = 2 yd = 6 ft = 1,8288 m
1 фурлонг (furlong) = 201,168 m
1 хват (европски) (6 стопа, 72 палца)= 1,896484 m
1 цол = 25,4 mm

Мере за површину

1 дунум (дулум) = 1000 m^2
1 еикр (acre) = 4046,86 m^2
1 јард (квадратни) (yd^2) = 0,8361 m^2
1 јутро (j.) = 5754,6424 m^2
1 ланац = 7193 m^2
1 мил (кружни) (circular mil) (CM) = 0,000506707 mm^2
1 миља (квадратна) = 2,59 km^2
1 палац (квадратни) (in^2) = 645,16 mm^2
1 стопа (квадратна) (ft^2) = 0,0929 m^2
1 хват (квадратни) = 3,5966515 m^2

Мере за запремину

1 галон (САД) = 3,785411784 dm^3
1 галон (Енгл.) = 4,546087 dm^3
1 јард (кубни) = 0,764555 m^3
1 палац (кубни) = 16,387064 cm^3
1 пинта (Енгл.) = 0,568261 dm^3
1 пинта (САД) = 0,4731764 dm^3
1 стопа (кубна) = 28,3168 dm^3
1 унца (за течност) (Енгл.) (UK floz) = 0,0284130 dm^3
1 унца (за течност) (САД) (US floz) = 0,0295736 dm^3
1 кап (cup) = 0,2366 dm^3

Мере за запремину нафте

1 барел (petrol barrel) = 158,76 dm^3
1 галон (Енгл.) (UK petrol gallon) = 4,5339 dm^3
1 галон (САД) (US petrol gallon) = 3,7799 dm^3

Бродске мере

1 тона (међународна регистарска) = 2,832 m^3
1 тона (регистарска) = 2,83168 m^3
1 тона (утоварна) (Енгл.) = 1,1893 m^3
1 тона (утоварна) (САД) = 1,13267 m^3

Мере за масу

1 граин (gr) = 0,064799 g
1 драм (dr) = 1,771845 g
1 карат (драго камење) 0,2053 g
1 карат (међународни за драго камење) = 0,2 g
1 карат злата = 1/24 тежинских делова легуре = 41,667/1000

Ознаке у каратима:	22	20	18	16	14	12	10	8
Финоћа у 1/1000 (жигосано):	917	833	750	666	583	500	416	333

1 стон (stone) = 6,35 kg
1 тона (метричка) (Енгл.) = 1016,047 kg
1 тона (метричка) (САД) = 907,185 kg
1 унца (oz) = 28,3495 g
1 фунта (pound. lb) = 0,45359237 kg
1 цента (Енгл.) = 50,8023 kg
1 цента (САД) = 45,3592 kg

Мере за силу

1 фунта силе (lbf) = 4,44822 N = 0,453592 kp
1 килопонд (kp) = 2,204623 lbf = 9,80665 N
1 њутн (N) = 0,101972 kp = 0,224809 lbf

Мере за енергију и рад

1 Британска топлотна јединица (Btu) = 1055,056 J kWh
1 ват сат (Wh) = 3600 J
1 калорија (cal) = 4,1868 J
1 коњска снага на сат (hph) = 2684,52 kJ = 0,7457

Мере за снагу

1 коњска снага (hp) = 0,745700 kW

Мере за притисак

1 бар = 100000 Pa (N/m^2) = 0,1 N/mm^2 = 1,019716 at (kp/cm^2)
1 фунта силе по квадратном инчу (pound per sqin = psi = lbf/in^2)
= 6894,76 Pa = 0,0703071 at (kp/cm^2)
1 техничка атмосфеа (at) = 1 kp/cm^2 = 98066,5 Pa (N/m^2)
1 физичка атмосфера (atm) = 101325 Pa = 1,01325 bar
1 Тор (Torr) = 1 mm Hg = 133,3234 Pa = 0,00135951 at

Мере за температуру

Фаранхајт = x[°F] = 5/9 (x – 32) [°C] = 5/9 (x – 32) + 273,15 [K]
Целзијус = y[°C] = 9/5 y + 32 [°F]
Келвин = z[K] = 9/5 (z – 273,15) +32 [°F]

Мере за време

1 век = 100 година
1 миленијум = 1000 година
1 радарска миља (radar statute mile) око 10.8 μs
1 радарска наутичка миља (radar nautical mile) око 12.4 μs
1 радарски километар (radar kilometer) око 6.7 μs

ТАБЕЛАРНИ ПРЕГЛЕД ХЕМИЈСКИХ ЕЛЕМЕНАТА

Атомски број	Назив елемента		Симбол
	српски	међународни	
1	водоник	hydrogenium	H
2	хелијум	helium	He
3	литијум	lithium	Li
4	берилијум	beryllium	Be
5	бор	borum	B
6	угљеник	carboneum	C
7	азот	nitrogenium	N
8	кисеоник	oxygenium	O
9	флуор	fluor	F
10	неон	neon	Ne
11	натријум	natrium	Na
12	магнезијум	magnesium	Mg
13	алуминијум	aluminium	Al
14	силицијум	silicium	Si
15	фосфор	phosphorus	P
16	сумпор	sulphur	S
17	хлор	chlorium	Cl
18	аргон	argon	Ar
19	калијум	kalium	K
20	калцијум	calcium	Ca
21	скандијум	scandium	Sc
22	титанијум	titanium	Ti
23	ванадијум	vanadium	V
24	хром	chromium	Cr
25	манган	manganium	Mn
26	гвожђе	ferrum	Fe
27	кобалт	cobaltum	Co
28	никл	niccolum	Ni
29	бакар	cuprum	Cu
30	цинк	zincum	Zn
31	Галијум	gallium	Ga
32	Германијум	germanium	Ge
33	Арсен	arsenium	As
34	Селен	sellenium	Se
35	Бром	bromium	Br
36	Криптон	krypton	Kr
37	Рубидијум	rubidium	Rb

38	Стронцијум	strontium	Sr
39	Итријум	ytrium	Y
40	Цирконијум	zirconium	Zr
41	Ниобијум	niobium	Nb
42	Молибден	molybdenum	Mo
43	Техницијум	technetium	Tc
44	Рутенијум	ruthenia	Ru
45	Родијум	rhodium	Rh
46	Паладијум	palladium	Pd
47	Сребро	argentum	Ag
48	Кадмијум	cadmium	Cd
49	Индијум	indicum	In
50	Калај	stannum	Sn
51	Антимон	stibium	Sb
52	Телур	tellurium	Te
53	Јод	iodum	I
54	Ксенон	xenon	Xe
55	Цезијум	caesium	Cs
56	Баријум	barium	Ba
57	Лантан	lanthanum	La
58	Церијум	cerium	Ce
59	Празеодијум	praseodymium	Pr
60	Неодијум	neodymium	Nd
61	Прометијум	promethium	Pm
62	Самаријум	samarium	Sm
63	Еуропијум	europium	Eu
64	Гадолинијум	gadolinium	Gd
65	Тербијум	terbium	Tb
66	Диспрозијум	dysprosium	Dy
67	Холмијум	holmium	Ho
68	Ербијум	erbium	Er
69	Тулијум	thulium	Tm
70	Итербијум	ytterbium	Yb
71	Лутецијум	lutetium	Lu
72	Хафнијум	hafnium	Hf
73	Тантал	tantalium	Ta
74	Волфрам	wolframium	W
75	Ренијум	rhenium	Re
76	Осмијум	osmium	Os
77	Иридуијум	iridium	Ir
78	Платина	platinum	Pt
79	Злато	aurum	Au
80	Жива	hydragyrum	Hg

81	Талијум	thallium	Tl
82	Олово	plumbum	Pb
83	Бизмут	bismutum	Bi
84	Полонијум	polonium	Po
85	Астат	astatium	As
86	Радон	radon	Rn
87	Француијум	francium	Fr
88	Радијум	radium	Ra
89	Актинијум	actinium	Ac
90	Торијум	thorium	Th
91	Протактинијум	protactinium	Pa
92	Уран	uranium	U
93	Нептунијум	neptunium	Np
94	Плутонијум	plutonium	Pu
95	Америцијум	americium	Am
96	Киријум	curium	Cm
97	Берклијум	berkelium	Bk
98	Калифорнијум	californium	Cf
99	Ајнштајнијум	einsteinium	Es
100	Фермијум	fermium	Fm
101	Мендељевијум	mendelevium	Md
102	Нобелијум	nobelium	No
103	Лоренцијум	lawrencium	Lr

О АУТОРИМА

Академик ИВАН КЛАЈН рођен је 1937. године у Београду, где је завршио основну школу и гимназију. Дипломирао италијански језик и књижевност на Филолошком факултету у Београду, јуна 1961. Радио у НИП Политика као новинар-преводилац. У новембру 1964. изабран за асистента на Одсеку за италијанистику Филолошког факултета у Београду. Истог месеца одбранио магистарски рад под насловом „Речи страног порекла у послератном италијанском језику". Докторску дисертацију „Утицај енглеског језика у италијанском" одбранио у фебруару 1970. У звање редовног професора изабран 1984. У новембру 2000. изабран за дописног, а од октобра 2003. и за редовног члана Српске академије наука и уметности.

На Филолошком факултету, предавао више предмета, у првом реду морфологију и синтаксу савременог италијанског језика, језик италијанске поезије, историјску граматику шпанског језика (на Катедри за шпански), упоредну граматику романских језика (на постдипломским студијама) и примењену лингвистику (на Катедри за општу лингвистику). Као лектор за српскохрватски језик боравио од 1968. до 1970. на Универзитету у Фиренци, а школске 1983/1984. године на Јелу (Њу Хејвн, САД.)

Члан је Одбора за стандардизацију српског језика од оснивања (1997), а сада председник. На предлог Матице српске, 1996. године изабран за уредника часописа „Језик данас".

Поред научног рада у италијанистици, деценијама се бави проблемима савременог српског језика и његове културе, те се сматра не само врхунским италијанистом, него и србистом. Посебно подручје његовог интересовања је популаризација науке о језику и у овој области је његов допринос изузетан. Почев од 1974. године, водио је и својим занимљивим текстовима попуњавао језикословне рубрике у више листова, најпре у *Борби*, потом у *Илустрованој политици* и *Политици*, а последњих година у НИН-у.

Годишњу награду РТВ Београд за допринос унапређењу културе говора добио је 1977. за књигу *Разговори о језику* и 1991. за *Језички приручник* у коме је био један од коаутора. За италијанско-српски речник добио је „Нолитову" награду 1996, а у јануару 1997. Министарство културе Републике Србије доделило му је награду за допринос српској језичкој култури.

Објавио је 18 књига, 62 рада у стручним часописима и превео 12 књига. Осим тога, написао је и објавио на стотине различитих стручних и популарнонаучних чланака о језику, намењених широј читалачкој публици.

Најважније његове књиге: *Influssi inglesi nella lingua italiana*, Olschki, Firenze, 1972; *Rečnik jezičkih nedoumica*, Beograd, (разни издавачи), пет издања (1981, 1987, 1992, 1997, 2000); *O funkciji i prirodi zamenica*, Institut za srpskohrvatski jezik, Beograd, 1985; *Језички приручник* (с П. Ивићем, М. Пешиканом и Б. Брборићем), РТВ Београд, Београд, 1991; *Речник нових речи*, Матица српска, Нови Сад, 1992; *Италијанско-српски речник*, Нолит, Београд, (1996, 2000); *Лингвистичке студије*, Партенон, Београд,

2000; *Творба речи у савременом српском језику*, Први део, Завод за уџбенике, Институт за српски језик, Матица српска, Београд–Нови Сад, 2002.

Др МИЛАН ШИПКА рођен је 1931. године у Драгељима, Б. Градишка. Филозофски факултет (Група за народни језик и књижевност), завршио у Загребу, где је и докторирао темом *Језик Петра Кочића*.

Радио као професор српскохрватског језика и филозофије у Гимназији Босански Нови (сада Нови Град) и Учитељској школи у Бањој Луци (1956–1961), као саветник у Просветно-педагошком заводу Б. Лука (1961–1966), професор Више Педагошке школе, касније Педагошке Академије у Б. Луци (1966–1973), директор Института за језик и књижевност у Сарајеву (1973–1984), научни саветник у Институту за проучавање националних односа у Сарајеву (1984–1990), редовни професор Универзитета у Сарајеву на Академији сценских умјетности и Педагошкој академији (1990–2002).

Као гостујући професор Института за славистику Универзитета у Клагенфурту (1994/1995) држао предавања из југославистичке социолингвистике, а с темама из те области гостовао је по позиву и на универзитетима у Бечу, Познању и Новом Саду.

Бави се научноистраживачким, научнопопуларизаторским, организационим, уређивачким и предавачким радом у оквиру националних лингвистичких дисциплина: социолингвистике, нормативистике, лексикографије, фразеологије, ономастике и лингводидактике.

Као директор и научни сарадник Института за језик и књижевност конципирао је и координирао реализацију целокупног истраживачког програма Института у области језика, а сам је водио макропројекте: *Правописна проблематика*, *Рјечник Кочићева језика*, *Школска терминологија*, и др., и тако стекао богато искуство у организацији научноистраживачког рада у лингвистици.

Организатор и учесник великог броја домаћих и међународних скупова, међу којима су најзначајнији: *Комјутерска обрада лингвистичких података* (1977), *Језик и национални односи* (1984), те *Лингвистика и лингвистичке активности у Југославији* (1985).

Објавио преко 600 научних и стручних радова, међу којима и више од 20 књига (научних монографија, језичких саветника, збирки популарнонаучних текстова, уџбеника и приручника). Значајнија дела су – књиге: *Језички савјетник* („Свјетлост", Сарајево, 1975); *Језик Петра Кочића* (Институт за језик и књижевност у Сарајеву, 1987); *Књижевно језичка политика и језичка култура* („Ослобођење", Сарајево, 1987); *Стандардни језик и национални односи у Босни и Херцеговини (1850–2000)*; *Култура говора*, Институт за језик у Сарајеву, 2005; *Језик и политика*, „Београдска књига", 2006, те популарнонаучна издања: *Приче о речима*, „ЦИЛ" Београд – „Прометеј", Нови Сад, 1998; *Зашто се каже?* („ЦИЛ"; Београд – „Прометеј", Нови Сад), 1998; *Занимљива граматика*, „ЦИЛ", Београд – „Прометеј", Нови Сад, 2000.

Члан је Уредништва часописа *Језик данас*, МС Нови Сад.

Ангажован и у другим видовима научних и стручних активности. Сада је члан двеју комисија и Одбора за стандардизацију српског језика.

1646

Да није било оних који верују у књигу, њихове моралне и материјалне подршке, Прометеј *не би успео да оствари овај пројекат и зато, осим аутора и њиховим сарадницима, од срца захваљујемо и бележимо имена оних који су у све ово веровали четрдесетпет месеци и немерљиво нам помогли:*

Милорад Миша Косановић са породицом

Мира Бањац
Тања Вулин
Борка и Јован Дејановић
Лидија Диклић
Миленко Заблаћански
Душко Јаковљев
Милош Јовановић
Славица Кухар
Ђорђе Михајловић
мр Анђелка Михић
Момчило Милошевић
Рашко Московљевић
Каја и Лазар Мунижаба
Жика Николић
Звонко Нол
Раша Попов
др Слободан Томић
Анђелка Цвијић
Милорад Црњанин
Љиљана Шоп

Библиотека Матице српске
Град нови Сад, Управа за културу
Извршно веће АП Војводине
Министарство културе и медија Србије
Нафтна индустрија Србије
НИН
Радио Телевизија Србије
Скупштина града Београда
Телевизија Нови Сад
ЦПС, Београд

Посебну захвалност дугујемо многобројним ПРЕТПЛАТНИЦИМА *који су нам својом подршком и поверењем потврдили да смо на добром путу и помогли да публикујемо ово дело.*

Издавач

CIP – Каталогизација у публикацији
Библиотека Матице српске, Нови Сад

811.163.41'374.2'373.45(038)

КЛАЈН, Иван

Велики речник страних речи и израза / Иван Клајн, Милан Шипка. – Нови Сад : Прометеј, 2006 (Бачки Петровац : Култура). – 1644 стр. ; 24 cm

Тираж 5.000.

ISBN 86-515-0031-9

а) Речници страних речи

COBISS.SR-ID 218224135

1648